BIBL NAZ
Vitt Emanuele III
XLII
H
27
NAPOLI

XLII-H-27

EPISTOLAE

PHILIPPI MELANCTHONIS, THOMÆ MORI ET LVDOVICI VIVIS.

EPISTOLARVM PHILIPPI MELANCTHONIS, Libri IV.

Quibus, Auctarii loco, acceſſerunt,

THOMÆ MORI ET LVDOVICI VIVIS EPISTOLÆ.

Cum INDICIBUS *Locupletiſſimis.*

Melantone

Epistole

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

LONDINI.

Excudebant M. FLESHER & R. YOUNG. M. DC. XLII.

Proſtant apud CORNELIUM BEE in vico vulgò vocato *Little Britaine.*

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO GEORGIO FRIDERICO,

Marchioni Brandeburgenſi, &c. Stetini, Pomeraniæ, &c. Duci, &c. Burggravio Noribergenſi, Domino ſuo clementiſsimo.

Fatendum eſt Typographias eſſe inſigne Dei donum, quod ſingulari conſilio & beneficio hoc poſtremo mundi langueſcentis ſenio Deus generi humano tribuit, non multò ante reſuſcitatam velut ex cineribus Monaſticæ doctrinæ lucem Evangelii, ut ea per hoc latius in omnes mundi partes ſpargeretur: ut Eccleſia in plures gentes propagaretur: ut eruditæ & incorruptæ antiquitatis indubitata teſtimonia de omnibus controverſiis, ſuffragatura inchoatæ emendationi, ut hæc ergo è clauſtris & carceribus prolata, cederent uſui publico, & oſtenderent, hanc redditam Eccleſiæ puritatem doctrinæ congruere cum doctrina Apoſtolorum, & illorum, qui fuerunt Apoſtolorum auditores atq; diſcipuli, vel ab his quaſi per manus tradita teſtimonia conſervârunt atq; ad poſteros tranſmiſerunt: ut neceſſaria Eccleſiæ adminicula Philoſophiæ, non illius vel abſurdæ, qualis fuit Stoicorum aut Epicureorum, aut poſteriorum Academicorum, vel lutulentæ cœnóq; & ſordibus cùm opinionum ac quæſtionum ineptiſſimarum, tùm verò orationis monſtroſæ fœdum in modum contaminatæ hominum barbarorum ſeculo proximo, ſed veræ, explicatæ, puræ, nitentis demonſtrationum fundamentis: ut hujus ergò præſidia revocarentur & reſtituerentur: deniq; ut in hac ingenti imbecillitate naturæ effœtæ, ſenióq;, voluptatibus & ignaviâ fractæ ac fatiſcentis, & intentionem vehementiorem omnem, laboréſq; diſcendi defugientis, conſuleretur ſeræ ac miſeræ poſteritati, quam ipſe Filius Dei prædixit viſuram eſſe tot tantáſq; ſanæ rectæq; doctrinæ dilacerationes & opinionum confuſiones tantas, ut & fides ſit vel interitura vel nutatura in maxima parte generis humani, excuſſa ſcilicet vel exagitata varietate novorum errorum, & periclitaturi forent electi, niſi ſervarentur divinitùs.

Hoc tanto Dei beneficio quantum abutatur hoc ſeculum noſtrum, & ante oculos atq; in conſpectu eſt, & pii ac boni omnes ubiq; deplorant. Impletur & turbatur Eccleſia libellis contentioſis & maledicis. Vetera utilia & elaborata ſcripta excutiuntur è manibus hominum, & paulatim abolentur. Peccant autem utriq;, & autores ſcriptorum, quæ premi præſtaret, & Typographi in his edendis avaritiæ ſuæ, non commodis publicis ſervientes, cúmq; malis, quæ inde redundant in Eccleſiam, occurri privatorum conſiliis nequeat, conſiderare ea Principes decebat, & dare operam, ut coërceatur licentia iſta, & prohibeantur promiſcuæ divulgationes quorumlibet libellorum.

Hac de re ut quererer, cauſam mihi, imò neceſſitatem attulit editio Epiſtolarum Philippi Melancthonis, nuper publicata à Manlio, apud quem ſi prior mea commonefactio eum reperiſſet locum, qui debetur gratæ optimi Præceptoris memoriæ, cujus manibus parcendum erat, non mihi nunc novâ & iteratâ querelâ fuiſſet opus. Prioris farraginis inſpectio, etſi his, qui virum audiverunt, & pleraq; ut fuerunt ab ipſo prolata, declarata, accommodata, meminerunt, fortaſſe non ingrata eſt, tamen quo eam affectu & quo cum de autore judicio leget poſteritas, cùm ſit conſarcinata ſtolidiſſimè & pleriſq; in locis mutila, depravata, hians, aberrans ab eo ſcopo, quem ipſe ſpectavit, falſa etiam, & cùm à veteribus, tùm recentibus hiſtoriis diſcrepans? An plus his tribuet poſteritas, quàm facetiis Bebelianis, aut ſimilibus ſcriptis?

Fateor fuiſſe me farragine illâ graviter offenſum, & auxit dolorem meum, quòd cum magna aviditate expeti eam viderim præ aliis optimis & ſanctiſſimis atque elaboratiſſimis ſcriptis, nequiverim aliter mecum conſtituere, quàm obrepſiſſe hominibus faſtidium rerum bonarum.

Sed addidit ad priorem dolorem plurimum publicatio epiſtolarum, cum quòd ſine judicio & ſine delectu contractæ congeſtæq; ſunt, tùm quòd ita expreſſæ ſunt typis, ut cum nulla penè ſui parte conſtent atq; cohæreant, Manlium vix ſibi conſtare oſtendunt. Adeò enim nihil penè integrum ineſt, nil congruum, nil cohærens, ſed lacerum, imperfectum, diſſonum, à latinitate alienum omne eſt, in iis præcipuè, quæ continent res maximi momenti, ut impoſſibile ſit cuiquam mentem autoris aſſequi. Extorſit mihi hanc querelam Manlius invito; Quare docti & boni omnes juſto dolori meo ignoſcent.

Etſi autem conſtitueram editionem Epiſtolarum differre eò uſq;, donec ex magno numero per amicos hinc inde collecto liceret cum judicio excerpere ſelectiſſimas, & in eum digerere ordinem, quo ſcripta ſunt, tamen conſilium hoc me Manlius mutare, & ſuæ farragini hunc

libellum

libellum opponere coëgit, in quo ſi quibus ordo non ſatisfecerit, ii me hoc tempore & in hac feſtinatione alium inſtituere non potuiſſe ſciant. Oro autem, et, ſi fas eſt, obteſtor viros doctos & bonos, ut ſi quas habent Philippi Melancthonis Epiſtolas, illas ad me potiùs mittant, quam vel ad iſtum, vel ad alios hujus ſimiles errones. Quæ enim poſteritati prodeſſe debent, quod nobis in his editionibus conſilium propoſitum eſt, ea cum judicio & diſcrimine edi oportet, & quidem ad eum modum, ut legi & intelligi poſſint. Pro hoc officio ſingulis ſuo loco & ordine promitto gratitudinem debitam.

Hanc verò noſtram editionem, Illuſtriſſime Princeps, Domine clementiſſime, cur ad Tuam Celſitudinem mittendam cenſuerimus, re deliberatâ, Reverendus Dominus Paſtor Eccleſiæ noſtræ D. Paulus Eberus & ego, id nos movit, quòd agnoſcimus debere nos omnes Celſit. Tuæ ſubjectiſſimam gratiarum actionem. Accepimus enim nuper autoritate & mandato Celſ. Tuæ, Manlio ſeveriſſimè interdictum eſſe, nè quid tale poſthac tentet. Digniſſimum Celſitud. Tuæ conſilium hoc cenſemus, quod ſi in ſimilibus exemplis imitarentur alii, plus quietis, plus conſenſionis atq; concordiæ, plus ſynceræ puritatis in doctrina eſſet habitura Eccleſia. Quòd ergo hoc in parte conſulere præſentibus rebus & poſteritati Celſit. Tua voluerit, gratias Celſitud. Tuæ ſubjectiſſima voluntate agimus.

Acceſſit ad hanc occaſionem & alia cauſa, quòd deberi Celſitud. Tuæ hoc munus ſtatuo propter Illuſtriſſimum Principem Marchionem Georgium, beatiſſimæ memoriæ, patrem Celſ. Tuæ, cujus fuiſſe erga Philippum Melancthonem clementiſſimam affectionem, omnes ſcimus. De illo Principe hujus viciſſim & judicia erant & ſermones, ut de optimo Principe & togatis pariter ac bellicis virtutibus excellente, & Eccleſiæ ac ſincerioris religionis amantiſſimo ac ſtudioſiſſimo, optimi ſemper & honorificentiſſimi, conjuncti cum votis ac precationibus, ut poſteritati ipſius bene eſſet.

Memini, cùm recitaret quantâ conſtantiâ nomen ſuum ſit profeſſus Auguſtæ Anno 30. inter eos, qui à Romana Eccleſia ad Eccleſiam Chriſti tum diſceſſerant, quando Confeſſio noſtrarum Eccleſiarum Carolo V. Imperatori exhibita eſt. Acceſſerunt ad Imperatorem Marchio Georgius Celſitud. Tuæ pater, & Princeps Anhaltinus Wolffgangus, animo intrepido & conſtanti, cùm adverſus rectè ſentientes atrox ſententia eſſet promulgata. Marchio, poſtquam oratione gravi commemorâſſet ſua & majorum erga domum Auſtriacam merita, & fidem atq; conſtantiam in omni obſequiorum genere; cùm adita pericula & exhauſtos in bellis Ungaricis labores indicâſſet, addidit nulla in re nec deinceps ſuam operam & fidem Imperatori & toti ſtirpi Auſtriacæ defuturam eſſe; ſed in cauſa pertinente ad Deum cogi ſe immutabili mandato divino adverſari decretis nuper propoſitis, & anteferre autoritatem divinam humanæ, quia ſcriptum ſit, Deo magis obedite quàm hominibus. Idcircò propter Confeſſionem doctrinæ, quam ſciret eſſe vocem Filii Dei, & immotam atque æternam veritatem, ſe non recuſare ulla pericula, nè quidem capitis, quæ minaciter ſunt paulò ante denunciata omnibus amplectentibus Confeſſionem Auguſtanam.

Admiratus Imperator excelſi atq; conſtantis animi magnitudinem, certâ fiduciâ cœleſtis auxilii nihil reformidantem, viciſſim placidiſſimo reſponſo ceu delinitum, non hoc agi ut vita cuiquam eripiatur, juſſit bono animo eſſe, & in priſtina virtute ac fide perſeverare. Quid memorabilius hoc Confeſſionis exemplo? quid æterna memoriâ dignius? Lucere enim in Confeſſione Principum exempla conſtantiæ præcipuè debent, quæ confirment cæteros, & moventur his animi imbecilliorum efficaciùs, quàm ullâ re aliâ. Valentinianus, qui poſtea Imperator factus eſt, cùm eſſet Tribunus militum, ſacrificulo Ethnico afferenti aquam luſtralem colaphum infregit præſente Iuliano Apoſtata. Sed majus eſt & excellentius decus Marchionis Georgii, qui editâ Confeſſione profiteri fuit auſus, pro hac ſe caput ſuum neci deſtinâſſe. Hanc itaq; alteram cauſam habeo hujus dedicationis, ut debitum Illuſtriſſimo patri Celſit. Tuæ munus à ſocero meo Philippo Melancthone, nunc T. Celſit. poſt fata utriuſq; perſolvam, in quo ubi conſiderârit Celſitudo Tua hiſtoriam noſtrorum temporum inde uſq; à triceſimo anno, delectabitur lectione hac. Volui enim aliquot Epiſtolas in hanc partem ex illis conferre, quæ aliquo modo, quid publicè acciderit, monerent, & oſtenderent illæ fuiſſe autorem in defenſione veræ doctrinæ, & cæteris deliberationibus pertinentibus ad res medias, perpetuò eundem & ſui ſimilem omni tempore. Vt ergo Celſit. Tua & dedicationem hanc & me clementiſſimo animo complectatur, eâ quâ par eſt, ac decet, animi ſubjectione rogo.

Celſit. Tuæ

dedititiſſ.

Caſparus Peucerus

D.

PRÆFATIVNCVLA AD LECTOREM.

EN tibi, Lector amice, nobile par *Contemporaneorum*; in eruditione æquales ambos, atque in opere *Reformationis*, jugales. *Eraſmum* dicimus, atq; *Melancthonem*. Illum, Reformatorem Recenſitorémq; tot *Patrum*; Iſtum, cum *Luthero*, *Religionis*. Scriptis, utrumq; clarum, ſed in Epiſtolicis, longè celeberrimos. Iſtos (uti inter doctos non raro ſolet) de dogmate uno atq; altero aliquandiu diſſentientes, tandem conciliarunt *Epiſtolæ*. Ambos, igitur, in *Bibliotheca* hac noſtra *Epiſtolica* componere, eſt viſum: quia *Reformationis* noſtræ *Hiſtoriolam* non ignavè promoveant, non obſcurè illuſtrent. Quandoquidem verò obſervavimus *Thomam Morum*, *Ludovicúmq; Vivem*, non tantùm amicitiam cum iſtis coluiſſe, ſed & officiorum neceſſitudines per *Epiſtolarum* commercia reciprocaſſe: eas, igitur, ex *Operibus* eorum ſelectas, his noſtris aſſociandas duximus. Conſilium in *Eraſmicis* edendis, *Præfatione* ſua tibi expoſuimus. Neque te aliquid ulteriùs reſciſſe refert, niſi quòd in iſtis *Melancthonicis* recudendis, nos, bona fide, exemplaria vetuſta *Germanica* fuiſſe ſecutos. Libellos, etenim, priores hos duos, ad exemplar *Witebergicum* à *Caſpare Peucero* evulgatum, expreſſimus. In libro autem *Tertio*, *Chriſtophori Pezelii* editionem *Bremenſem*; & in *Quarto*, denique *Erneſti Voegelini* codicem *Lipſienſem*, pro Prototypis habuimus. Hæc te, Lector, monuiſſe ſat erit: nec occupationes tuas ſeveriores, longiùs moramur. Vale; & fruere cum bono Deo.

A

ACademiæ Francofordienſi lib. 3. ep. 60
Academiæ Tubingenſi lib. 3 epiſt. 58. 59
Adamo Carolo Ferdinandi Regis Conſiliario lib. 1. ep. 61
Adamo Sibero lib. 2. ep. 601. uſq; ad epiſt. 607
Alberto Marchioni Brandenburgenſi lib. 1 ep. 53
Alberto ſeniori Duci Boruſſiæ lib. 3 ep. 18. 19. 20
Alexandro Aleſio lib. 3. ep. 109. 110. 111
Ambroſio Mosbano lib. 3. ep. 135. uſq; ad ep. 140
Amico, de Conjugio lib. 3. ep. 126. a.
Amico cuidam lib. 1. ep. 99. lib. 2. ep. 568
Andreæ Iunio lib. 2. ep. 275. 276
Andreæ Muſculo lib. 1. ep. 103
Andreæ Oſiandro lib. 1. ep. 76. 98. lib. 3 ep. 112. 113
Apum hiſtoria fol. 216
Arnoldo Burenio Profeſſori Academiæ Roſtochianæ lib. 1. ep. 123
Auguſtenſi Epiſcopo lib. 1. ep. 65
Auguſtino Schurffio, artis Medicæ Doctori lib. 2 ep. 492. uſq; ad 498

B

BAldaſaro Appromnitz Epiſcopo Vratiſlavienſi lib. 3. ep. 45
Baldaſaro Clammero Doctori Iuris, Cancellario &c. lib. 2. ep. 513. 514
Bartolomæo Schallero amico ſuo veteri chariſſimo lib. 2. ep. 499. uſq; ad 510
Burcardo Muhebio lib. 2. ep. 336 uſq; ad 359

C

CArolo V. Imperatori lib. 1. ep. 25. lib. 2. ep 1
Caſparo Aquilæ Paſtori Eccleſiæ Dei in oppido Satfeld lib. 1. ep. 95
Caſparo Crucigero lib. 1. ep. 84. uſq; ad 90 lib. 3. ep. 75. uſq; ad 87
Caſparo Peucero lib. 2. ep. 415. uſq; ad 433
Chiliano Goldſtein lib. 3. ep. 94
Chriſtophoro Eringio lib. 1. ep. 102
Chriſtophoro Schellenbergio ſponſo lib. 2. ep. 707
Chriſtophoro Stathmioni, artis Medicæ Doctori lib. 2. ep. 433. uſq; ad 450
Chriſtophoro Tettelbachio Cancellario Principis Marchionis Georgii Friderici lib. 2 ep. 397. 398
Coclenio lib. 4. ep. 66
Comiti cuidam lib. 3. ep. 34
Conrado Heresbachio conſiliario inclyti Ducis Iuliacenſis lib. 2. ep. 400. uſq; ad 415.
Cuidam initio belli Germanici lib. 2. ep. 90

D

DAnieli Stibaro Canonico Wirtzburgenſi lib. 3 ep. 61. lib. 4 ep. 189. 295
De diſſidiis præſentium temporum lib. 1. ep. 108
De editione Locorum Theologicorum: & de neceſſitate & utilitate Methodi lib. 1 ep. 109
De Tragœdiis & Comœdiis legendis lib. 1 ep. 132
Domino cuidam Hungarico lib. 3. ep. 57

E

EPiſcopo cuidam in Gallia lib. 3. ep. 55
Eraſmo Roterodamo lib. 1. ep. 114. 115 lib. 3. ep. 64. 65. 66. lib. 4. ep. 65
Erhardo Schnepſio lib. 2. ep. 103. 104. 105. 106
Erhardo Sneppio lib 3. ep. 140. uſq; ad 159
Erneſto Principi, Palatino, Epiſcopo Naumburgenſi lib. 3. ep. 48. 49

F

FErdinando Regi Romanorum lib. 3. ep. 1
Franciſco Burchardo Vinarienſi. lib. 1 ep. 121. 122. lib. 2. ep. 113
Franciſci Mugeræ, Græci, commendatio lib. 3 epiſt. 63.
Franciſco Othoni & Fratribus ejus, Ducibus Brunſwicenſibus & Lunburgenſibus, &c. lib. 1 epiſt. 34.
Franciſco I. Regi Galliæ lib. 1. epiſt. 30. lib. 3 epiſt. 2.
Franciſcus Francorum Rex Ph. Melanthoni lib. 1 epiſt. 29.
Francofordienſi Eccleſiæ ad ripas Mœni lib. 1 epiſt. 82.
Friderico Abbati Norinbergæ lib. 3. epiſt. 50
Friderico Duci Sileſiæ lib. 3. ep. 25. 26. 27
Friderico Miconio Paſtori Eccleſiæ Gothanæ lib. 3 epiſt. 107.
Friderico Nauſeæ Epiſcopo Viennenſi lib. 3 ep. 51. 52. 53
Fuchſio medico fol. 772

G

GEorgio Agricolæ gubernanti ſtudia doctrinæ in inclyta urbe Amberga lib. 2. ep. 580 uſq; ad 598
Georgio Anhaltino Principi lib. 1. ep. 35 uſq; ad 53. lib. 2. ep. 167. uſq; ad 269. lib. 3 ep. 12. 13. 14. 15. li. 4. ep. 663.
Georgio Cracovio, conſiliario Ducis Saxon. Elect. lib. 2. ep. 366. uſq; ad 397.
Georgio Cummerſtat Doctori Iuris, conſiliario inclyti Ducis Saxoniæ Electoris lib. 2 ep. 359 uſq; ad 366
Georgio Majori lib. 3. ep. 89. a. 89. b. 90
Georgio Sabino lib. 1. ep. 128
Georgio Spalatino lib. 3. ep. 91. 92. 93. 94
Guilielmo Bellaio lib. 3. ep. 32
Guilielmo Duci Brunſwicenſi lib. 3. ep. 22
Guilielmo Duci Iuliacenſi, Clivenſi, Montenſi, &c. Principi clementiſſimo lib. 2. ep. 399. lib. 3. ep. 23
Guilielmo Hauſmanno lib. 2. ep. 300. uſq; ad 312
Guilielmo Landgravio Haſſiæ Principi lib. 3. ep. 54
Guilielmo de Nova Aquila Legato Caroli V. Imperatoris lib. 1. ep. 56
Guſtavo Regi Suecorum, Gotthorum, &c. lib. 3 epiſt. 8

H Her-

H

HErmanno Archiepiſcopo Colonienſi & Principi Electori lib. 3. ep. 38
Hermolao Barbaro 3. ep. 135
Hieronymo Camerario lib. 4. ep. 675
Hieronymo Camermaiſter lib. 4. ep. 61
Hieronymo Wellero lib. 2. ep. 280 uſq; ad 300
Henrico VIII. Regi Angliæ lib. 1 ep. 26. 27. 28. lib. 3. ep. 3. 4. 5. 6. 7
Henrico II. Regi Franciæ lib. 1. ep. 54
Huberto Langueto Burgundo, &c. fratri ſuo chariſſimo lib. 2. ep. 571. uſq; ad 576

I

IAcobo Milichio, artis Medicæ Doctori, & Profeſſori in Academia Witebergenſi lib. 2 ep. 450. uſq; ad 492.
Iacobo Kungio lib. 1. ep. 101
Iacobus Sadoletus Philippo Melanthoni lib. 3 epiſt. 39
Imago Somnii fol. 429
Ioachimo Principi Anhaltino lib. 3. ep. 11
Ioachimo II. Marchioni Brandenburgenſi lib. 1 epiſt. 31
Ioachimo Camerario totus penè liber quartus.
Ioachimo Camerario Ioachimi filio lib. 4. ep. 775
Ioachimus Camerarius Philippo Melanthoni lib. 4 epiſt. 909
Ioachimo Friderico Adminiſtratori Magdeburgenſi lib. 3. ep. 17
Ioachimo Mollero Juris utriuſq; Doctori lib. 2 ep. 515. uſq; ad 561
Ioachimo Quæſtorio lib. 4. ep. 7
Ioanni Abbati in Heilsbrun lib. 3. ep. 46. 47
Ioanni Æpino Doctori Theologiæ lib. 1 ep. 96. lib. 2 ep. 562. 563.
Ioanni Alberto Duci Megalobergenſi lib. 1 epiſt. 33. lib. 3. epiſt. 21
Ioanni Baptiſtæ Hencelio Conſuli Auguſtano lib. 2 ep. 312. uſq; ad 336
Ioanni Baroni in Walſtein lib. 3. ep. 35
Ioanni Bellaio Epiſcopo Pariſienſi lib. 1. ep. 63. 64 lib. 3. ep. 43. b.
Ioanni Brentio lib. 3. ep. 115. 116. 117. 118. 154
Ioanni Bugenhagio Pomerano, paſtori Eccleſiæ Witebergenſis lib. 1. ep. 83. lib. 3. ep. 100. 101
Ioanni Draconitæ lib. 269. 270. 271
Ioanni Fredero Eccleſiarum Rugiæ gubernatori lib. 1. epiſt. 100
Ioanni Friderico Duci Pomeraniæ l. b. 3. ep. 24
Ioannis Friderici, Ducis Stetini, Pomeraniæ, &c. inſtitutio lib. 1. ep. 60
Ioanni Friderico Saxoniæ Electori lib. 3. ep. 33
Ioanni Garcæo lib. 2. ep. 561
Ioanni Heſſo lib. 3. ep. 126. b. uſq; ad 135
Ioanni Humelio lib. 4. ep. 693
Ioanni à Laſco lib. 3. ep. 31
Ioanni Mathesio lib. 2. ep 10. uſq; ad 103
Ioanni Miniſtro ſuo fideliſſimo lib. 2. ep. 608 uſq; ad finem libri ſecundi.
Ioanni Oberburgio Secretario Caroli V. Imp. lib. 1 epiſt. 57.
Ioanni Oberuburgero lib. 1. ep. 119
Ioanni Pfefferkorn lib. 1. ep. 134
Ioanni Pfeffingero ſuperintendenti Lypſienſi lib. 1 ep. 97. lib. 3. ep. 105. 106
Ioanni Reineck, civi Mansfeldenſi lib. 1. ep. 124
Ioanni Stelberbornero lib. 1. ep. 120
Ioanni Sturmio fol. 773
Ioanni Tarnovienſi Comiti lib. 3. ep. 29
Ioanni à Weda lib. 1. ep. 113
Ioſepho Patriarchæ Conſtantinopolitano lib. 3. ep. 56
Iſaaco Schallero lib. 2. ep. 510. 511. 512
Iuſto Ionæ Præpoſito Eccleſiæ Witebergenſis lib. 2 ep. 7. lib. 3. ep. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98 99. 103.
Iuſto Ionæ filio Iuſti Ionæ Doctoris lib. 1. ep. 129
Iuſto Menio lib. 3. ep. 108

L

LEctori Candido, Defenſio Philippi Melanthonis contra Ioannem Eccium lib. 1. ep. 106
Lectori, Defenſio Philippi Melanthonis contra Flacium lib. 1. ep. 107
Lectori, de Ratisbonenſibus actionibus anno 1541. lib. 1. ep. 69.
Lectori, de Synodis lib. 1. ep. 71
Lectori, de Colloquio Wormacienſi 1540. lib. 1 epiſt. 68
Legatis Caroli V. Imperatoris, Theodorico de Manderſched, & Gulielmo de Nova Aquila lib. 1 epiſt. 56.
Legato Pontificio in Conventu Wormacienſi lib. 1 epiſt. 67.
Leonardo Beyer Eccleſiæ Cygnenſis Paſtori lib. 1 epiſt. 102
Leonardo Eccio Cancellario Bavarico lib. 1. ep. 116
Lotharingiæ Duci lib. 1. ep. 58
Ludovico Comiti Stolbergenſi lib. 3. ep. 28

M

MAgiſtris ac Profeſſoribus Collegii Philoſophici in Academia Lypſica lib. 4. epiſt. 819
Martino Bucero lib. 3. ep. 73
Martino Luthero lib. 1. epiſt. 1 uſq; ad 25. ep. 72. 73. 74. 75. lib. 2. ep 4. 5. 6 lib. 3. ep. 67. uſq; ad 73.
Martino Sidemanno lib. 1. epiſt. 130. 131
Matthæo Delio lib 2. epiſt. 564. 565. 566. 567
Matthæo à Vallerod Præfecto Coburgenſi lib. 4 epiſt. 649
Melchiori Iunio lib. 2. ep. 272. 273. 274
Michaeli Rottingo lib. 4. ep. 55
Muſicæ commendatio lib. 1. epiſt. 133

N

NAvarræ Reginæ lib. 3. epiſt. 9
Nicolao ab Ambſdorff Epiſcopo Naumbergenſi lib. 3. ep. 102. 104
Nicolao Clauſio, Conſuli in veteri Francorum colonia Frankenhuſen lib. 2. ep. 576. 577. 578. 579
Nicolao Cordato lib. 2. ep. 9
Nicolao Granvello lib. 2. ep. 2
Nicolao Medlero lib. 3. ep. 88

P

PAlatino Principi lib. 1. ep. 32
Paſtoribus in finibus Bohemiæ & Luſitaniæ l. 1 ep. 78

Paſtoribus

Index Epiſtolarum.

Paſtoribus Eccleſiæ Hamburgenſis lib. 1. ep. 79
Paſtoribus Eccleſiæ Dei in Comitatu Mansfeldenſi lib. 1. epiſt. 81.
Paſtoribus Eccleſiæ Dei in Marchia lib. 1. ep. 80
Paulo Ebero lib. 1. ep. 137. lib. 1. ep. 114. ad 167. l. 3. ep. 119. uſq. ad 126
Paulo Rhodio & collegis ejus lib. 1. ep. 77
Petro Martyri lib. 3. ep. 74
Petro Paulo Vergerio lib. 3. ep. 44
Petro Perenio Ungaro lib. 1. ep. 61
Philippo Gluenſpies de morte Ioannis Reineck lib. 1 ep. 127
Philippo Haſſiæ Landgravio, Principi Cattorum lib. 3. ep. 16
Philippo Melanthoni lib. 1. ep. 29. lib. 4. ep. 281
Philippus Melanthon de ſeipſo, & de editione prima ſuorum Scriptorum lib. 1. ep. 110
Philippo Principi Palatino lib. 3. ep. 10
Pico Mirandula lib. 1. ep. 136
Poloniæ Proceribus lib. 3. ep. 30
Præpoſitis Eccleſiæ Juterbocenſis li. 3. ep. 87
Precatio fol. 197

R

Rectori Academiæ Tubingenſis & reliquis Profeſſoribus lib. 2. ep. 58. 59. li. 4. ep. 226
Rectori & Senatui Academiæ Witebergenſis, &c. lib. 2. ep. 498
Reſolutio Quæſtionum, An Pater pius, &c. verè amplexus Evangelium, poſſit petere reditus ex Sacerdotio Collegii Canonicorum pro ſtudiis filii: Et, An fruens talibus reditibus peccet. fol. 149
Reſponſio Eccleſiæ & Academiæ Witebergenſis de controverſia Matthiæ Lauterwalds li. 1 ep. 105

S

Scriptum Collocutorum diſcedentium Wormaciâ, abrupto à Pontificiis colloquio fol. 497

Sebaſtiano ab Alba Spina lib. 1. ep. 59
Sebaſtiano Stibaro lib. 2. ep. 277. 278. 279
Senatoribus inclytæ urbis Eperienſis lib. 1 epiſt. 104
Senatui Hamburgenſi lib. 1. ep. 112
Senatui Reipublicæ cujuſdam lib. 3. ep. 61
Senatui Academiæ Tubingenſis lib. 3. ep. 59
Senatui Veneto lib. 1. ep. 111
Sigiſmundo Gelenio lib. 2. ep. 26. 36
Sigiſmundo Poloniæ Regi lib. 1. ep. 55
Synodo Tridentinæ Mauritius Saxoniæ Dux & Elector lib. 3. ep. 37

T

Tarnovio Polono Capitaneo Cracovienſi lib. 1 ep. 117. 118. lib. 3. ep. 56
Theodorico de Manderſcheid Caroli V. Imperatoris Legato lib. 1. ep. 56
Theophilo lib. 2. ep. 569. 570
Thomæ Archiepiſcopo Cantuarienſi in Anglia lib. 1 ep. 66. lib. 3. ep. 40. 41. 42. 43. 44. 6.
Thomæ Matthiæ Conſiliario Electoris Brandeburgici lib. 1. ep. 125. 126
Thomæ Venatorio lib. 1. ep. 76

V

Valentino Papæ Chalcographo Lypſenſi lib. 4 epiſt. 910
Victorino Strigelio lib. 2. ep. 107. 108. 109 110. 111. 112. li. 3. ep. 159. uſq. ad 172.
Vito Theodoro lib. 1. ep. 76. li. 3. ep. 172 uſq. ad finem libri tertii.

W

Wenceſlao Linco Doctori lib. 1. ep. 76
Wolfgango Fuſio li. 2. ep. 598. 599. 600
Wormaciæ colloquii, inſtituti Anno 1557. hiſtoria lib. 1. ep. 70
Wormacienſis Colloquii Præſidibus lib. 2. ep. 3

Index Epiſtolarum in Auctariis contentarum.

In Auctario Thomæ Mori.

Antonio Bonuiſo epiſt. 5
Eraſmo Roterodamo. epiſt. 1
Germano Brixio epiſt. 5
Martino Dorpio epiſt. 2
Petro Ægidio epiſt. 3

In Auctario Ludovici Vivis.

Adriano VI. Pontifici Maximo epiſt. 2
Damiano Goeſio epiſt. 24
Eraſmo Roterodamo epiſt. 6. ad 23
Gilberto Cognato Nozereno ep. 23
Henrico VIII. Angliæ Regi ep. 3. 4
Ioanni Epiſcopo Lincolnienſi à Confeſſionibus inclyto Britanniæ Regi. epiſt. 1

FINIS.

VITA
DES. ERASMI
ROTERODAMI:
PARTIM AB IPSOMET ERASMO, PARTIM ab amicis æqualibus exactè deſcripta.

DES. ERASMI ROTERODAMI EPISTOLA
Secretiſſima ad M. Conradum Goclenium Latinæ linguæ Lovanii Profeſſorem, cum ipſi Vitæ ſuæ Compendium (quod ſubnexuimus) mitteret, ex ipſius manu fideliter repræſentata.

M. Conrado Goclenio S. D.

Αναγίνωσκε μόνος, ϗ λάθρα.

REſtat extremus actus hujus fabulæ, ad quem peragendum opus eſt *Pylade*, hoc eſt tui ſimili. Nam hanc fiduciam concepi in te, neque quicquam addubito, quin ſis eum animum præſtiturus, quem hactenus præ te tuliſti. Sed hic inprimis opus eſt profundo ſilentio, adeò ut nullum habeas tam intimum tibi, cui hoc credas arcani. Veniſſem ipſe, ſed & longa eſt via, & parum tuta, & arbitror hunc nuncium ſatis fidum. *Henricus Epphendorpius*, quem noſti, nebulo natus eſt ad omnem fucum ac malitiam, excitat nobis hic miras tragœdias, ante hac admiſſus in intimam familiaritatem, quam fatetur ſibi fuiſſe frugiferam. Certè, ut ſcribit *Petrus Moſellanus*, primùm ex commendatione mea Dux *Georgius* dedit illi centum florenos, ut perficeret ſtudia ſua. Is per multa vagatus, tandem venit *Friburgum*. Ibi ſcortis, vino, & aleâ, decoxit fortiter, & tantum æris alieni contraxit, ut nondum eò redire liceat. Commigravit *Baſileam*, ac nobis ſe ingeſſit, verſans interim in publico diverſorio. Nemo hoſpes me hic inviſebat, quin ille ſeſe ingereret. Quum peterem *Conſtantiam*, ultrò ſe ingeſſit comitem itineris. Fingebat meram familiaritatem, quum tamen aliquid moliretur tragœdiæ. Etenim jam tum apud *Joannem Botzemium*, apud quem tum meâ causâ humaniſſimè compluſres dies tractabatur, clàm effudit aliquid ſui veneni. Et hic ab amicis ſubmonebar, quàm aliquando parum amicè de me loqueretur. Interim venit *Huttenus*. Hunc multi quidem *Lutherani* inſtigaverunt, ut ſcriberet contra me, ſed *Epphendorpius* inſtruxit aliquot ſycophantiis, & ſubitò *Hutteno* mei reverentiam excuſſit. Nam ſemper *Huttenus* me fuerat reveritus. Argumenta partim ſumpſerat ex familiaritate noſtrâ, partim iſtic hauſerat è tragœdia *Alardica* & *Paſchaſiana*, quæ tibi notiſſima. Hinc ſunt illi tituli *Presbytero Theolo*, *Presbytero & Scribæ*, & crimen illud, quod minitatur *Otho Epphendorpium* mihi poſſe aſpergere. Tam verò ſtultus eſt, ut quum hic nemo non ſentiat illum eſſe auctorem hujus fabulæ, tamen demirabatur ſe cuiquam eſſe ſuſpectum, quum nemo viveret amantior *Eraſmi*. Nec interim deſinebat apud multos voces quaſdam effundere, quibus prodebat animum ſuum. Et volebat uni mihi ignotum eſſe, quod nemo neſciebat. Tandem hic ſparſa eſt quædam Epiſtola ridicula in me ſcripta, quæ tamen ad me non pervenit. Ubi *Huttenus* abiſſet hinc *Milthuſium*, quò cum *Epphendorpius* deduxerat, reverſus nunciavit *Huttenum* neſcio quid ſcribere, fingens ſe magnoperè dolere. Et hoc agebat, ut ab amicis extorqueretur pecunia, nè libellus ille prodiret. Mirum autem quibus technis hoc agebat apud me, apud *Frobenium*, apud *Bentium*. *Botzemum* etiam hac gratiâ evocârat *Conſtantiâ*. Interim *Huttenus* miſerat exemplar Epiſtolæ, ſed jam in aliquot exemplaria propagatæ. Ego cogitans, nè, quod res erat, extorta pecunia, tamen poſt edendum libellum etiam virulentiorem, monui amicos nè quid darent. Egebant autem uterque miſerè, ſicut hoc hominum genus ſolet. Debebat uterque animam. *Huttenus* hinc juſſus eſt diſcedere. *Milthuſi* tam erat inviſus omnibus, ut, ni abiſſet, cives minarentur ſe

perrupturos Monaſterium *Auguſtinenſium*, in quo latitabat, favore Secretarii. Mediâ nocte dimiſſus, clanculum aufugit *Thuregium* (quæ civitas addictiſſima eſt doctrinæ *Zuinglianæ*, quam *Lutherus* nunc damnat; inciplens ſerò meminiſſe à me toties commendatæ modeſtiæ:) & illic paucis diebus latitabat; poſt aliquot diebus verſatus eſt extra civitatem apud ſacerdotem quendam. Ubique verò amicos mulctabat pecuniâ. Tandem demigravit in inſulam lacûs *Tygurini*, ubi mortuus eſt. Sed ante mortem epiſtola *Huttenica* etiam procul mittebatur ad *Germanos*, quod non poſſent invenire typographum. Nec inveniſſet, niſi ſceleroſus *Epphendorpius*, quum hic ob æs alienum ac ſuſpiciones hominum non poſſet diutiùs vivere, ſub prætextu, quaſi peteret *Thermas Badenſes*, commigraret *Argentoratum*. Ibi vix ægrè perſuaſit typographo, nihil eſſe amarulentiæ. Et *Scotus* ille miſerè invidebat *Frobenio*, quemadmodum ferme omnes. Unde amicitia *Frobenii* mihi conflavit magnam invidiam. Tandem prodiit expoſtulatio ſycophantæ, plena mendaciis, ut quiſque in confabulatione ſuggeſſerat *Lutheranus*. Ego mox paraveram reſponſionem, ſed adeo clam, ut nec *Frobenius* neq; *Beatus* ſciret. Et propemodum decreveram premere. Sed inſtigantibus his emiſi. Quum interea frequenter inter nos ſcriberemus *Huttenus* & ego, venit una epiſtola, quæ palam prodebat *Epphendorpii* perfidiam. Itaque cum gravaretur ſuſpicione *Epphendorpii*, impetravit epiſtolam ab *Hutteno*, qui tum erat *Thuregii*, quæ teſtaretur *Epphendorpium* ſemper diſſuaſiſſe, nè quid ſcriberet in *Eraſmum*. Sed hoc adeo frigidè ſcribebat, ut magis gravaret eum, quem purgabat. Atque interim *Epphendorpius* ſubornabat, qui mihi fictis nominibus redderent fucatas epiſtolas, ex quibus ſciebar, me ſuſpicaturum quid ſibi vellet, nec tamen haberem * cum illo expoſtulandi. Ego diſſimulatis his omnibus in *Spongia* illum civiliter tractavi, quando mentionem illius fieri neceſſum erat. Affinem ſcripſi *Hutteni*. Sic enim mihi perſuaſerat. At *Petrus Moſellanus* lectâ *Spongiâ* reſcripſit: qui affinis? quum conſtet illum eſſe plebeium. At tamen *Corebo Thraſonem* noſtrum offendebat, quòd dictus eſſet *Achates*. Et editâ *Spongiâ* expoſtulavit per literas, ſimulans mirum affectum, quum interim ageret ſceleratam fabulam. Et ut perſpicias inſignem hominis malitiam, ex commendatione mea accepit *Baſileæ* quinquaginta aureos. Dicebatur Dux ad me miſiſſe munus regale, quod tamen non perlatum eſt. Suſpicatus ſum *Epphendorpium* intercepiſſe. Nam fingebat ſuum famulum periſſe in itinere. Hoc præſtruebat, ſi fortè reſciſſem ad me miſſam pecuniam. Nondum quid ſit certum potui cognoſcere. Hoc unum ſcio, nihil illo eſſe ſceleratius. Habet ubique ſuos exploratores juratos, nè quid agat, quod illum fugiat. Judicia *Melanchthonis* de *Hutteno* & *Epphendorpio* miſi *Nicolao Buſco-ducenſi*. Vide ut te ſerves integrum ab hac factione. Metuo cruentum exitum. Si noviſſem ingenia ac perfidias *Germanorum*, citiùs migrâſſem ad *Turcas* quàm huc. De *Capitone* vehementer ſuſpicor, quòd deceptus fumis *Eppendorpii* communicârit illi noſtra arcana. Nam ſi purgat ſeſe, ut auxerit ſuſpicionem. Hoc erat conſilium *Lutheranorum*, ut me minis abſterrerent, nè quid ſcriberem in *Lutherum*. Nam hoc ſparſerat *Joannes Faber*. At nunc *Lutherus* ſcribit in ſeipſum, videns rem aliò vergere quàm putârat, & exoriri populum non Evangelicum, ſed diabolicum, cum interitu omnium bonorum ſtudiorum. Verùm hiſce de rebus jam plus ſatis. Certum eſt hinc aliquò demigrare. In *Galliam* invitor, mirifico ſtudio, magniſque promiſſis: ſed terret hoc ver, quod vereor nè pariat cruentam ſtragem *Gallis*. Adeo eſt implacabilis Cæſaris animus, cui penitùs infixum eſt, τὸ *Plus ultra*. Pontifex favet, & qui apud Pontificem valent plurimùm. Sed vito gladiatoriam arenam. Et non video quid mihi tutum eſſe poſſit, ubi regnat *Aleander*, quantumvis diſſimulat. Cuperem hyemen agere *Patavii* ac *Venetiæ*. Sed illinc avocarer *Romam*. Hærebimus hîc ad octo dies, deinde ſtatuemus. Interea apparebit, quò ſe res inclinent.

Quum autem ſubinde pericliter de vita, ſupereſt ut tibi amicorum ſinceriſſimo commendem id quod habeo chariſſimum, memoriam mei, quam ſuſpicor multis calumniis fore obnoxiam. Ita totius vitæ meæ compendium tibi mitto, hoc eſt, ἰλιάδα κακῶν. Nihil enim unquam me natum eſt infelicius. Sed fortaſſe futuri ſunt, qui multa affingent: Τοῦτο κακῶς ἔπος. Tamen ſi quid mihi contingat humanitùs, volo ut quadringenti Floreni aurei ſint tui: Trecenti Renenſes cedant *Jacobo Ceratino*: Philippici centum triginta *Melchiori Viandulo*: Quinquaginta Floreni aurei & quadraginta ſex Renenſes cum dimidiato *Cornelio Grapheo*, quem ſuſpicor egere, virum dignum meliore fortunâ. De reliquis, hoc eſt, de vaſis & annulis nondum ſtatui, ſed ſcribam brevi. Hæc oportet te clam habere, adeo ut nulli mortalium committas, nè is, cui tu credideris, habeat alterum, cui tantum credat, quantum ipſi creditum eſt, & ita res permanet ad plures. Id fieret duplici incommodo: Primùm invaderent pecuniam veteres mei ſodales, & ſunt illo-

rum

rum mores avidi. Deinde ſi mihi opus fuerit iſtâ pecuniâ ante mortem, (ut fortaſſis erit, nam video miras rerum vices,) tum contriſtarentur hi quos ſua ſpes eſſet fruſtrata. Nunc & tutius erit, & beneficium erit gratius, quod præter ſpem obtigerit. Et tamen adverſus Harpyas, ſi fortè olſecerint prædam, muniam te ſyngraphâ, quam proferas poſt mortem meam, ſi res poſtulet. Et tamen ea nihil valebit, niſi me mortuo. Vide quàm tibi fidam. Poſſes enim me fallere, ſed nihil tale metuo. Rogabis quid officii à vobis poſtulem. Non onerabo pſalteriis & anniverſariis, ſed obnixè rogo, ut inter vos partiti operas, omnes lucubrationes meas evolvatis, & in ordinem digeſtas, & emendatas, committatis *Frobenio* excudendas. Hoc ſciebam te tuâ ſponte facturum pro tua erga me pietate. Ducatos omnes velim committas *Levino* noſtro, ſi modò videbitur huc tutò perventurus; in zona inſuat, quemadmodum *Hilarius*. Quòd ſi quid accidat tibi me vivo, quod omen avertant Superi, concerpes ſyngrapham, & pecuniam trades *Dorpio*, aut *Ægidio Buſlidio*, aut D. *Martino* hoſpiti meo, aut ſi quem habes amicum magis fidum. Non hortabor te, mi *Gocleni*, ut huic affectui verè paterno in te reſpondeas, qui jam filii pietatem ubique præſtiteris. De his quæ relinquam alibi; cognoſces ex aliis, quid ſtatuerim. Nam & in his tui meminero; certus me quicquid eſt hoc beneficii, penes hominem memorem & gratum collocaturum.

Juſſi ut de mea pecunia numeres *Ceratino* florenos aureos XXV. Id ſi factum eſt, *Graphei* ſummam ſarciam ex ea pecunia, quæ eſt *Antuerpiæ*. Scribam *Petro Ægidio*, ut tibi numeret illos XXV. ſi tu jam *Ceratino* numeráſti; ſi non numeráſti, numeret ille, aut tu de pecunia *Petri Ægidii*.

Vellem te committere juveni cuipiam, ut relegat *Adagia* poſtremæ editionis cum collatione penultimæ. Nam *Michael Bentius* multa depravavit ſuâ diligentiâ. Ex ἰών *ſoli*, ſemper fecit ἰών. Et contulit quædam loca à me citata ex *Græco Homero* ab *Aldo* excuſo, item ex *Cicerone Aldino*, quum *Aldina* ſunt depravatiſſima. Loca quæ notârit juvenis, velim expendi per te, quum erit ocium.

De ſtatu meo, ſcias eum eſſe ſatis perplexum. Hic mihi res eſt cum deploratis, ac planè furiis, poſteaquam *Huttenus* ſemel fregit glaciem, inſaniens in me. Damnat *Lutherus* factum, ſed *Melanchthon* mirè odit *Huttenum*. Et iſti ſtolidi jactant quaſi bellum facinus. *Buſchius* neſcio quid cudebat in me; ſed à *Melanchthone* cohibitus eſt. Si peto *Italiam*, ſequentur me ſexcentis libellis furioſi Evangelici, clamitantes me prædâ corruptum defeciſſe ab Evangelio, quum iſtud Evangelium nunquam ſim profeſſus. Si peto *Galliam*, quæ miro affectu eſt in me, calumniabuntur me confugiſſe ad hoſtem Cæſaris; & ſuboдоror regiam Aulam ὑποψιθυρίζειν. In *Brabantia* ſcis quibus monſtris datus ſit gladius. Brevi ſcies quid ſtatuerim. Rex per literas credentiales ſignificavit ſibi eſſe in animo inſtituere novum collegium trilingue *Lutetiæ*. Eam præfecturam mihi obtulit, cum ingenti ſalario. Si recipio me in *Galliam*, & datur occaſio commendandi tui, ſignificabo tibi. Et tu interim ſcribes per *Levinum*, quid habeas animi erga *Galliam*. Et interea dum *Levinus* abeſt in *Anglia*, ſcribes per alium tribus verbis, an ille bonâ fide reddiderit literas.

In literis ſcribendis eris cautiſſimus. Nam intercipiuntur omnia. Et *Epphendorpius* nuſquam non habet ſuos corycæos. Celabis tamen quod de illo ſcripſi, nec effuties niſi apud amicos eximios. *Dorpius*, ut videtur, muſſat. Eſt aliquid monſtri quod alitur apud Theologos, & ille naturâ timidus eſt. Scripſi D. Decano, & *Ægidio Buſlidio* in commendationem tui. *Carolus Harſtus* apud me vivit famuli loco. Nam videtur fidus amicus. Nec video quo modo ſeſe explicet è labyrintho τοῦ γάμου, ut cauſam video. *Hilarius* mihi gratiſſimus eſt. *Hovius* agit *Romæ*, nunc demum amans mei. Hic me ſuis moribus intractabilibus penè adegerat ad inſaniam. Nec illo multò commodior fuit *Levinus*. Uterque tamen magno ſuo bono fuit apud me. *Hovium* ſolum *Eraſmi* nomen alit *Romæ*. *Levinus* pulchrè profecit in literis potiùs, quàm in moribus. Cui tamen benefaciam; quanquam nolim illum quicquam harum rerum ſcire *Levinum*, nec omninò ullum mortalium præter nos duos. De fide nihil dubito, tamen ob caſus inexpectatos expedierit, ut per *Levinum* mittas ſyngrapham, quâ teſteris ſyngrapham illam de pecuniis diſtribuendis nihil valere me vivo, ſed ob certas cauſas id eſſe confictum.

Quum hæc ſcripſiſſem, reddidit *Frobenius* binas abs te literas: Riſi noſtrum *Egmondanum*: Planè morionem agit. Nondum ex te ſcire potui, an receperis literas quas miſi per *Antonium Minoritam*. Nam is cœpit mihi eſſe ſuſpectus, poſteaquam alebat ſe velle inviſere *Paſchaſium*. Nè temere ſcribas per quemlibet. Nam *Epphendorpius* eſt *Argentorati*, & per ſuos corycæos omnes literas intercipit, homo ad omne ſcelus natus. Bene vale. *Baſileæ*, Sabbato poſt Paſcha.

 Com-

Compendium Vitæ Deſ. Eraſmi Roterodami, cujus ipſe in Epiſtola præcedente facit mentionem.

Æternum illud Naturæ miraculum, *Deſ. Eraſmus*,

NAtus eſt *Roterodami* in vigilia *Simonis* & *Judæ* Apoſtolorum. Mater ejus dicta eſt *Margareta*, filia medici cujuſdam *Petri*. Ea erat è *Septimontio*, vulgo *Zevenberge*; Fratres illius duos vidit *Dordraci* pene nonagenarios. Pater dictus eſt *Gerardus*. Is clam habuit rem cum dicta *Margareta*, ſpe conjugii. Et ſunt qui dicant interceſſiſſe verba. Eam rem indignè tulerunt & parentes *Gerardi*, & fratres. Pater erat *Helias*, mater *Catarina*: uterque pervenit ad extremam ſenectutem, *Catarina* pene ad nonageſimum quintum annum. Fratres erant decem, nulla ſoror; ex eodem patre & matre, omnes conjugati. *Gerardus* erat natu minimus, uno excepto. Viſum eſt omnibus, ut ex tanto numero unus Deo conſecraretur. Nôſti affectus ſenum. Et fratres nolebant minui rem, ſed eſſe apud quem ipſi convivarentur. *Gerardus* videns ſe modis omnibus excludi à matrimonio magno conſenſu omnium, fecit quod ſolent deſperati, clam aufugit, & ex itinere miſit parentibus & fratribus epiſtolam cum manu manum complexa; addito elogio, *Valete, nunquam vos videbo*. Interim relicta eſt ſperata conjunx gravida. Puer alitus eſt apud aviam. *Gerardus Romam* ſe contulit. Illic ſcribendo (nam tum nondum erat ars Typographorum) rem affatim paravit. Erat autem manu feliciſſimâ. Et vixit inveniliter. Mox applicuit animum ad honeſta ſtudia. *Græcè* & *Latinè* pulchrè calluit. Quin & in Juris peritiâ non vulgariter profecerat. Nam *Roma* tunc doctis viris mirè floruit. Audivit *Guarinum*. Omnes auctores ſuâ manu deſcripſerat. Parentes ubi reſciſcunt eum eſſe *Romæ*, ſcripſerunt illi, puellam, cujus matrimonium ambierat, eſſe vitâ defunctam. Id ille credens, præ mœrore factus eſt presbyter, totúmque animum ad religionem applicuit. Reverſus domum comperit fraudem. Nec illa tamen unquam poſt voluit nubere, nec ille unquam tetigit eam. Puerum autem curavit liberaliter educandum, & vix quatuor annos egreſſum miſit in ludum literarium. Ac primis annis minimum proficiebat in literis illis inamœnis, quibus natus non erat. Ubi nonum ageret annum, miſit *Daventriam*: mater ſequuta eſt, cuſtos & curatrix teneræ ætatis. Ea ſchola tunc adhuc erat barbara. Prælegebatur Pater meus: exigebantur tempora: prælegebatur *Ebrardus*, & *Joannes* de *Garlandia*; niſi quòd *Alexander Hegius* & *Zinthius* cœperant aliquid melioris literaturæ invehere. Tandem ex pueris colluſoribus, qui grandiores natu audiebant *Zinthium*, primum cepit odorem melioris doctrinæ: poſt aliquoties audivit *Hegium*, ſed non niſi diebus feſtis, quibus legebat omnibus. Hîc pervenit ad claſſem tertiam: tum peſtis vehementer ibi ſæviens ſuſtulit matrem, relicto filio, jam annum decimum tertium agente. Quum peſtis indies magis ac magis incrudeſceret, totâ domo, in qua agebat, deſolatâ, reverſus eſt in patriam. *Gerardus*, accepto triſti nuncio, cœpit ægrotare, ac paulò poſt mortuus eſt. Uterque deceſſit non multò ſupra annum quadrageſimum. Tres tutores inſtituit, quos habebat fidiſſimos. Horum præcipuus erat *Petrus Winckel*, tum ludi literarii magiſter *Gaudæ*. Legavit rem mediocrem; ſi tutores bonâ fide adminiſtrâſſent. Itaque ablegatus eſt in *Buſcumducis*, quum jam ſatis maturus eſſet Academiæ. Verùm illi Academiam metuebant, quòd ſtatuerant puerum religioni alere. Illic vixit, hoc eſt perdidit, annos fermè tres in ædibus Fratrum, ut vocant: in quibus tum docebat *Romboldus*. Quod genus hominum jam latè ſe ſpargit per orbem, quum ſit pernicies bonorum ingeniorum, & ſeminaria monachorum. *Romboldus*, qui mirè adamabat ingenium pueri, cœpit eum ſollicitare, ut ſuo gregi accederet. Puer excuſabat inſcitiam ætatis. Hîc exortâ peſte, quum diu laborâſſet febri quartanâ, reverſus eſt ad tutores, jam ſtylo quoque ſatis prompto, ex aliquot auctoribus bonis parato. Unus tutor perierat peſte: cæteri duo, re non admodum bene geſtâ, cœperunt agere de monaſterio. Adoleſcens languens febri, quæ ſupra annum illum tenuerat, non abhorrebat à pietate: cæterum à monaſterio abhorrebat. Itaque ſinunt diem ad cogitandum. Interim tutor ſubornat, qui pelliceant, qui minitentur, qui perpellant animum imbecillem. Atque interea repererat locum in monaſterio Canonicorum, qui vulgo vocantur *Regulares*, in collegio, quod eſt juxta *Delfi*, dicto *Sion*: quæ domus eſt principalis ejus Capituli. Ubi dies veniſſet reſpondendi, reſpondit prudenter adoleſcens: ſe nondum ſcire, neque quid eſſet mundus, neque quid eſſet monaſterium, neque quid eſſet ipſe: proinde videri conſultius, ut adhuc annos aliquot agat in ſcholis, donec ſibi notior eſſet. Hæc cum videret conſtanter dici ab adoleſcente, ſtatim infremuit *Petrus*: Ergo, inquit, fruſtra laboravi,

ravi, qui talem locum tibi magnis precibus paràrim : tu es nebulo, non habes ſpiritum bonum : abdico tutelam tuam. Vide, unde alaris. Adoleſcens reſpondit, ſe accipere abdicationem, & eâ eſſe ætate, ut non opus ſit tutoribus. Ubi vidit ſe minis nihil proficere, ſubornat fratrem, qui & ipſe tutor erat, negotiatorem. Is blanditiis agit. Accedunt inſtigatores undique. Habebat ſodalem, qui prodidit amicum. Et urgebat febris : nec tamen arridebat monaſterium, donec fortè fortunâ viſeret monaſterium ejuſdem ordinis in *Emaus* ſive *Steyne*, juxta *Gaudam*. Ibi reperit *Cornelium*, quem *Daventria* habuerat ſodalem in eodem cubiculo. Is nondum acceperat ſacrum illum cultum : viderat *Italiam*, ſed redierat parum doctus. Hic ſuum agens negotium, cœpit mirâ loquentiâ depingere vitæ genus ſanctiſſimum, copiam librorum, otium, tranquillitatem, ſodalitatem angelicam. Quid non? Trahebat affectus ille puerilis ad veterem ſodalem. Alii alliciebant, alii propellebant. Onerabat febris. Hunc locum delegit, altero faſtidito ; lactabatur interim, donec haberet ſacram veſtem. Interea, tametſi adoleſcens, ſenſit quàm non eſſet illic vera pietas. Et tamen totum illum gregem excitavit ad ſtudium. Parantem abire ante profeſſionem partim pudor humanus, partim minæ, partim neceſſitas coërcuit. Tandem per occaſionem innotuit Epiſcopo *Cameracenſi, Henrico à Bergis*. Is ſperabat Cardinalitium galerum ; & habuiſſet, niſi defuiſſent præſentes nummi.* Ad hoc iter optabat hominem *Latinè* doctum. Itaque per hunc evocatus eſt cum auctoritate Epiſcopi *Trajectenſis*, quæ ſola ſufficiebat. Et tamen ille adjunxit auctoritatem Prioris & Generalis. Conceſſit in familiam Epiſcopi, ſervato tamen habitu. Quum Epiſcopus eſſet deſtitutus ſpe galeri, ſentirétque illum in amore parum conſtantem erga omnes, egit, ut iret *Lutetiam* ſtudii gratiâ. Promiſſum eſt ſtipendium annuum : nihil miſſum eſt. Sic ſolent Principes. Illic in collegio *Montis acuti* ex putribus ovis & cubiculo infecto concepit morbum, hoc eſt, malam corporis, antea puriſſimi, affectionem. Itaque rediit ad Epiſcopum. Acceptus eſt honorificè. Recreatus eſt à morbo *Bergis*. Reviſit *Hollandiam* hoc animo, ut maneret apud ſuos. Sed ipſis ultrò hortantibus rediit *Lutetiam*. Ibi, deſtitutus auxilio *Mecœnatis*, vixit veriùs, quàm ſtuduit : & ob peſtilentiam ibi multis annis perpetuam, ſingulos annos redeundum erat in patriam. A ſtudio Theologiæ abhorrebat, quòd ſentiret animum non propenſum, ut omnia illorum fundamenta ſubverteret; deinde futurum, ut hæretici nomen inureretur. Tandem, ubi totum annum ſæviret peſtis, coactus eſt *Lovanium* commigrare: Antè inviſerat *Angliam* in gratiam *Montjoii*, tum diſcipuli, nunc *Mecœnatis*; ſed amici veriùs quàm benigni. Id temporis omnium bonorum apud *Anglos* benevolentiam ſibi conciliavit, ob id præſertim, quòd ſpoliatus in littore *Dovarienſi*, non ſolùm non ultus ſit injuriam; ſed mox emiſit libellum in laudem Regis, & totius *Angliæ*. Tandem è *Gallia* magnis promiſſis revocatus eſt in *Angliam:* quo tempore nactus eſt amicitiam Archiepiſcopi *Cantuarienſis*. Ubi promiſſa non apparerent, petiit *Italiam:* cujus adeundæ deſiderio ſemper arſerat. Egit paulò plus quàm annum *Bononiæ*, jam vergente ætate, hoc eſt ferme quadragenarius. Inde contulit ſe *Venetias*, & edidit *Adagia :* indè *Patavium*, ubi hibernavit : mox *Romam*, quò jam fama celebris ac plauſibilis præceſſerat. *Raphaeli*, Card. S. *Georgii*, præcipuè charus fuit. Non defuiſſet ampla fortuna, niſi mortuo Rege *Henrico* VII. & ſucceſſore VIII. amicorum literis ampliſſima pollicentibus revocatus eſſet in *Angliam*. Illic decreverat reliquum ætatis peragere: verùm ubi nè tum quidem præſtarentur promiſſa, ſubduxit ſe in *Brabantiam*, invitatus in aulam *Caroli* nunc Cæſaris, cui conſiliarius factus eſt operâ *Joannis Silvagii*, Cancellarii magni. Cætera ſunt tibi nota. Mutati cultus rationem reddidit in libello primo, quo reſpondet *Leicis* ſycophantiis. Formam ipſi deſcribetis. Valetudo ſemper fuit tenera ; unde crebrò tentabatur febribus, præſertim in Quadrageſima ob piſcium eſum, quorum ſolo odore ſolebat offendi. Ingenium erat ſimplex ; adeo abhorrens à mendacio, ut puellus etiam odiſſet pueros mentientes, & ſenex ad illorum aſpectum etiam corpore commoverêtur. Linguæ inter amicos liberioris, nonnunquam plus quàm ſat eſſet : & ſæpe falſus, non poterat tamen amicis diffidere. Putidulus erat, neque quidquam unquam ſcripſit, quod ipſi placeret : ac nè facie quidem propriâ delectabatur : víxque extortum eſt amicorum precibus, ut ſe pingi pateretur. Dignitatum ac divitiarum perpetuus contemptor fuit : neque quidquam habuit prius otio, ac libertate. Candidus æſtimator alienæ doctrinæ, & fautor ingeniorum unicus, ſi fortuna ſuppetiſſet. In provehendis bonis literis nemo magis profecit, gravémq; ob hanc rem invidiam ſuſtinuit à barbaris & monachis. Uſq; ad annum L. nec impetiverat quenquam, nec impetitus eſt à quoquam ſtylo. Idq; habebat ſibi propoſitum omninò ſtylum incruentum ſervare. A *Fabro* primùm eſt impetitus : nam *Dorpiana* orſa ſuppreſſa ſunt. In reſpondendo ſemper erat * civilitate, *Lutherana* tragœdia oneraverat illum intolerabili invidiâ, diſcerptus, ab utraque parte,

dum

dum utrique ſtudet conſulere. Augebo catalogum operum meorum: ex hoc quoque multa colligentur. Scripſit ad me *Gerardus Noviomagus* quoſdam meditari vitam *Eraſmi*, partim carmine, partim oratione. Ipſe cupiebat inſtrui ſecretò: ſed non auſus ſum mittere. Si contingat cum illo colloqui, poteris illi communicare. Nec tamen expedit aliquid tentare de vita, niſi res ipſa urgeat. Sed his de rebus fortaſſis aliàs, aut etiam coram.

Hæc ubi ſcripſiſſem, venit *Berckman* onuſtus mendaciis. Scio quàm ſit difficile, continere arcanum; tamen uni tibi credo omnia. Celebravi *Viandalum* noſtrum: *Livinus* exhibebit libellum: hortare *Ceratinum*, ut, ſi quando relegat auctorem, annotet aliqua. Favendum eſt *Frobenio*: ego non poſſum illi ſemper adeſſe. Et ejus cauſâ gravor magnâ invidiâ. Nôſti, quàm ſint figuli. Rurſum vale.

Cùm ſuprà annotatum ſit obiter, Eraſmum *à monachiſmo monaſteriòve abhorruiſſe, nolim te lateat, elaboratam hujus Compendii Paraphraſin, & præclaram diffuſionem eſſe Epiſtolam V. ſatis prolixam, quæ legitur Libro XXIV. ad* Lambertum Grunnium, *Scribam Apoſtolicum; ubi, ſub nomine* Florentii *(omine haud falſo) ſe deſcribit* Eraſmus.

Notat etiam, inter alia, ſequens hæc Epiſtola, quam ob cauſam monaſterio, cui ſe invitus ſatis mancipârat, fuerit egreſſus, imò cujus auctoritate evocatus. Quum enim lapſu temporis eo nomine multorum calumniis vir pius objiceretur, & Servatius *etiam, qui Patris dignitate cœnobio huic præerat, literis eum revocaret, nervoſam ad eum ſcripſit Epiſtolam, quâ ſe vitæ Monaſticæ calamitates ferre non poſſe teſtabatur; rationibus additis, quibus motus, veſtibus ſe exuerat Monaſticis. Eam ideo à clariſſimo viro* Petro Scriverio, Eraſmi *noſtri ſtudioſiſſimo acceptam, hoc loco adponere operæprecium duxi; cùm quòd in* Epiſtolarum *volumine nuſquam compareat, tum quòd univerſæ vitæ rationem, uti ſcribens ipſe ibi loquitur, exponat.*

Reverendo Patri Servatio Eraſmus S.P.D.

HUmaniſſime Pater, Literæ tuæ per plurimorum jactatæ manus, tandem ad me quoque pervenerunt jam *Angliam* ingreſſum, quæ mihi ſanè voluptatem incredibilem attulerunt, quæ veterem illum tuum in me animum adhuc ſpirant. Paucis autem reſpondeo, utpote ex itinere jam ſcribens, & ad ea potiſſimùm quæ tu ſcribis, & ad rem maximè pertinent. Tam varia eſt hominum ſententia, & ſuus cuique eſt avium cantus, ut omnibus ſatisfieri non poſſit. Ego certè hoc ſum animo, ut quod ſit factu optimum ſequi velim, teſtis eſt mihi Deus, nam ſi quid olim juveniliter ſenſi, id partim ætas, partim rerum correxit uſus. Nunquam fuit conſilium vel vitæ genus, vel cultum mutare, non quòd probarem, ſed nè cui ſcandalo eſſem. Scis enim me ad id vitæ genus tutorum pertinaciâ, & aliorum improbis hortatibus adactum magis quàm inductum. Tunc *Cornelii Werdeni* conviciis, & pudore quodam fuiſſe retentum, quum intelligerem, mihi hoc vitæ genus haudquaquam aptum eſſe. Nam non omnibus congruunt omnia. Jejuniorum impatiens ſemper fui, idque peculiari quadam corporis ratione. Semel excitatus à ſomnio, nunquam potui redormiſcere, niſi poſt horas aliquot. Ad literas tantùm rapiebatur animus, quarum iſthic nullus uſus. Adeo ut non dubitem, quin ſi in liberum aliquod vitæ genus incidiſſem, non ſolùm inter felices, verumetiam inter bonos potuiſſem numerari. Itaque cùm intelligerem me nequaquam eſſe idoneum iſti generi vitæ, & coactum non ſponte ſuſcepiſſe, tamen quia receptum eſt (publicâ noſtri ſeculi opinione) piaculum eſſe, à ſemel ſuſcepto vitæ genere diſcedere, decreveram & hanc infelicitatis meæ partem perpeti. Scis enim me multis in rebus infortunatum eſſe, at unum hoc cæteris omnibus gravius eſſe duxi, quòd in hujuſmodi vitæ genus detruſus eſſem, à quo tum animo tum corpore eſſem alieniſſimus: Animo, quòd à ceremoniis abhorrerem, & libertatis amans eſſem: Corpore, quòd etiamſi maximè placuiſſet vitæ inſtitutum, corporis natura non ferebat iſtiuſmodi labores. At objiciet mihi aliquis annum probationis (ut vocant) & ætatem maturam. Ridiculum, quaſi quis poſtulet, ut puer anno decimo ſeptimo, maximè in literis educatus, nôrit ſe ipſum,

ipſum, quod magnum eſt, etiam in ſene: An anno uno id diſcere potuerit, quod multi cani nondum intelligunt? Quanquam ipſe nunquam probavi, & guſtatum jam multò minus, ſed iis quas dixi rationibus ſum irretitus. Tametſi fateor eum qui verè ſit bonus, in quovis vitæ genere bene victurum. Nec diffiteor me ad magna vitia fuiſſe propenſum, non tamen uſque adeo corruptâ naturâ, quin ſi commodus acceſſiſſet gubernator, & verè *Chriſtianus*, non *Judaicè* ſuperſtitioſus, potueram ad bonam duci frugem. Hoc igitur interim ſpectavi, in quo vitæ genere minimè malus eſſem, atque id ſanè me aſſecutum puto. Vixi interim inter ſobrios, vixi in ſtudiis literarum, quæ me à multis vitiis avocaverunt. Licuit conſuetudinem habere cum viris verè *Chriſtum* ſapientibus, quorum colloquiis factus ſum melior. Nihil jam jacto de libris meis, quos fortaſſis vos contemnitis: at multi fatentur redditos eorum lectione non ſolùm eruditiores, verùm etiam meliores. Pecuniæ ſtudium nunquam me attigit. Famæ gloriâ nec tantillum tangor. Voluptatibus, etſi quondam fui inquinatus, nunquam ſervivi. Crapulam, ebrietatem ſemper horrui fugíque. Quoties cogitabam de repetendo contubernio veſtro, ſuccurrebat invidia multorum, contemptus omnium, colloquia quàm frigida, quàm inepta, quàm non ſapientia *Chriſtum*? convivia quàm laica, denique tota vitæ ratio, cui ἂν ἀφαιρῇς τὰς, ἃς καλοῦσι, χαιρεμονίας, οὐκ οἶδα τί ἂν ἀπολείποις ἐξαίρετον. Poſtremò ſuccurrebat corporis imbecillitas, quæ jam ætate & morbis, ac laboribus aucta eſt, quæ facit, ut nec vobis ſatisfacturus eſſem, & meipſum occiderem. Jam annis aliquot obnoxius ſum calculo, gravi ſanè morbo & capitali. Jam annis aliquot nihil bibo, niſi vinum, neque quodvis vinum, idque cogente morbo. Non fero quemvis cibum, nec cœlum quidem quodlibet. Nam morbus hic facilè recurrens, maximam poſtulat vitæ moderationem: & novi cœlum *Hollandicum*, novi victûs veſtri rationem, ut de moribus nihil dicam. Itaque ſi rediſſem, nihil aliud fuiſſem aſſecutus, niſi quod vobis moleſtiam attuliſſem, mihi mortem. Sed tu fortaſſis bonam felicitatis partem exiſtimas inter confratres emori. At fallit & imponit iſta perſuaſio, non ſolùm tibi, verùm etiam propemodum univerſis. In loco, in cultu, in victu, in ceremoniolis quibuſdam *Chriſtum* & pietatem collocamus. Actum putamus de illo, qui veſtem albam commutavit in nigram, aut qui cucullam pileo, qui locum ſubinde mutet. Auſim illud dicere μέγιστον τῆς χριστιανῆς εὐσεβείας ὄλεθρον, ἐκ τούτων, ἃς καλοῦσι θρησκειῶν ἐπεισαχθῆναι tametſi pio fortaſſis ſtudio primùm inductæ ſint. Deinde paulatim creverunt, & in ſex millia ſeſe diſcriminum ſparſerunt. Acceſſit ſummorum Pontificum autoritas nimiùm ad multa facilis & indulgens. Quid enim laxis iſtis religionibus, ἢ μιαρώτερον ἢ ἀσεβέστερον; Jam ad laudatas ſi te conferas, imò laudatiſſimas, εἰ μὴ ψυχρὰς τινας καὶ Ἰουδαϊκὰς θρησκείας, haud ſcio quàm *Chriſti* reperias imaginem. Ex his ſibi placent, ex his alios indicant & contemnunt. Quanto majus eſt è *Chriſti* ſententia totum orbem *Chriſtianum* unam domum & velut unum habere monaſterium, omnes concanonicos & confratres putare? Baptiſmi ſacramentum ſummam religionem ducere, nec ſpectare ubi vivas, ſed quàm bene vivas. Vis me ſedem ſtabilem figere, quod etiam ipſa ſuadet ſenectus. At laudatur *Solonis*, *Pythagoræ*, *Platoniſ*que peregrinatio. Vagabantur & Apoſtoli, præcipuè *Paulus*. *D. Hieronymus* etiam monachus, nunc *Romæ* eſt, nunc in *Syria*, nunc in *Africa*, nunc alibi atque alibi: & canus etiam ſacras proſequitur literas. At non ſum cum hoc conferendus, fateor; ſed tamen nunquam mutavi locum, niſi vel peſte cogente, vel ſtudii causâ, vel valetudinis, & ubicunque vixi (dicam enim de me fortaſſis arrogantiùs, ſed tamen verè) probatus ſum à probatiſſimis, laudatus ſum à laudatiſſimis. Nec ulla eſt regio, nec *Hiſpania*, nec *Italia*, nec *Anglia*, nec *Scotia*, quæ me ad ſuum non invitet hoſpitium. Etſi non probor ab omnibus, (quod nec ſtudeo) certè primis placeo. *Romæ* nullus erat Cardinalis, qui me non tanquam fratrem acciperet, cùm ipſe nihil tale ambirem: præcipuè verò Cardinalis *S. Georgii*, Cardinalis *Bononienſis*, Cardinalis *Grymanus*, Cardinalis *Navetenſis*, & hic ipſe qui nunc Pontifex Maximus eſt; ut nè dicam de Epiſcopis, Archidiaconis, & viris eruditis. Atque hic honos non tribuebatur opibus, quas etiam nunc non habeo, nec deſidero; non ambitioni, à qua ſemper fui alieniſſimus; ſed literis duntaxat, quas noſtrates rident, *Itali* adorant. In *Anglia* nullus eſt Epiſcopus, qui non gaudeat à me ſalutari, qui non cupiat me convivam, qui nolit domeſticum. Rex ipſe paulò ante patris obitum, cùm eſſem in *Italia*, ſcripſit ad me ſuâpte manu literas amantiſſimas, nunc quoque ſæpè ſic de me loquitur, ut nemo honorificentiùs, nemo amantiùs; & quoties eum ſaluto, blandiſſimè amplectitur, & oculis amantiſſimè obtuetur, ut intelligas eum, non minus benè de me ſentire, quàm loqui. Regina conata eſt me ſibi præceptorem aſciſcere. Nemo eſt qui neſciat quin ſi vel paucos menſes velim in aula Regis vivere, quantum libeat ſacerdotiorum mihi accumulaturum; ſed ego huic otio meo, & ſtudio, & laboribus omnia poſthabeo. *Cantuarienſis* Archiepiſcopus totius *Angliæ* primas

&

& regni hujus Cancellarius, vir doctus & probus, me ſic amplectitur, ut ſi pater eſſem, aut frater, non poſſet amantiùs. Et ut intelligas hoc eum ex animo facere, dedit mihi ſacerdotium centum ferè nobilium, quod poſtea volente me in penſionem centum coronatorum mutavit, ex mea reſignatione; ad hæc dedit dono ſupra *CCCC.* nobiles. His pauculis annis, idque nihil unquam petenti, dedit uno die nobiles *CL.* ab aliis Epiſcopis ſupra *C.* nobiles accepi gratuitâ liberalitate oblatos. D. *Montjoius* hujus regnio Baro, quondam meus diſcipulus, dat annuè mihi penſionem *C.* coronatorum. Rex & Epiſcopus *Linconienſis*, qui nunc per Regem omnia poteſt, magnificè multa promittit. Sunt hìc duæ Univerſitates, *Oxonia* & *Cantelbergia*, quarum utraque ambit habere me: nam *Cantelbergiæ* menſes complures docui *Græcas* & ſacras literas, ſed gratis, & ita facere ſemper decretum eſt. Sunt hìc Collegia, in quibus tantum eſt religionis, tanta vitæ modeſtia, ut nullam religionem nòn ſis contempturus, ſi videas. Eſt *Londini* D. *Joannes Coletus* D. *Pauli* Decanus, vir qui ſummam doctrinam cum admirabili pietate copulavit, magnæ apud omnes autoritatis. Is me ſic amat, id quod ſciunt omnes, ut cum nemine vivat libentiùs quàm mecum: ut omittam alios innumeros, nè ſim vobis moleſtus, & jactantiâ & loquacitate. Jam ut de operibus dicam aliqua: *Enchiridion* opinor te legiſſe, quo non pauci fatentur ſe ad pietatis ſtudium inflammatos; nihil mihi arrogo, ſed gratulor *Chriſto*, ſi quid per me boni contigit illius dono. *Adagiorum* opus ab *Aldo* impreſſum an videris neſcio: Eſt quidem profanum, ſed ad omnem doctrinam utiliſſimum, mihi certè inæſtimabilibus conſtitit vigiliis. Edidi opus *De Rerum Verborúmque copia*, quod inſcripſi *Coleto* meo, opus utiliſſimum concionaturis; at iſta contemnunt ii, qui omnes bonas contemnunt literas. His duobus annis, præter alia multa, caſtigavi *Hieronymi Epiſtolas*; adulterina & ſubdititia obelis jugulavi, obſcura ſcholiis illuſtravi. Ex *Græcorum* & antiquorum codicum collatione caſtigavi *Novum* totum *Teſtamentum*, & ſupra mille loca annotavi non ſine fructu Theologorum. Commentarios in *Epiſtolas Pauli* cœpi, quos abſolvam, ubi hæc edidero. Nam mihi decretum eſt in ſacris immori literis. In hiſce rebus colloco otium & negotium meum. In iis magni viri dicunt me valere, quòd alii non valent. In veſtro vitæ genere nihil valiturus ſum. Cum tam multis doctis & gravibus viris habui conſuetudinem & hìc, & in *Italia*, & in *Gallia* neminem adhuc reperi, qui mihi conſuleret, ut ad vos me reciperem, aut qui hoc judicaverit melius. Quin & ipſe felicis memoriæ D. *Nicolaus Wercerus*, qui te præceſſit, ſemper mihi hoc ſolitus erat diſſuadere, ſuadens ut alicui Epiſcopo potiùs me adjungerem, addens ſe nôſſe & animum meum, & fraterculorum ſuorum mores: nam iis utebatur verbis linguâ vernaculâ. Et in hoc vitæ genere, in quo ſum, video quæ fugiam; ſed quid potiùs ſequar, non video. Nunc reſtat, ut de ornatu quoque tibi ſatisfaciam. Semper antehac uſus ſum cultu Canonicorum, & ab Epiſcopo *Trajectino* cùm eſſem *Lovanii*, impetravi ut ſine ſcrupulo uterer ſcapulari lineo, pro veſte lineâ integrâ, & capitio nigro, pro pallio nigro, juxta morem *Lutetiorum*. Cùm autem adirem *Italiam* viderémque toto itinere Canonicos magnâ veſte cum ſcapulari, nè quid offenderem novitate cultûs, veſte nigrâ illic uti cœpi cum ſcapulari. Poſtea peſtis orta eſt *Bononiæ*, & illic qui curant peſte laborantes, linteum album ex humeris pendens, ex more geſtant; hi congreſſus hominum fugitant. Itaque cum die quodam doctum amicum viſerem, quidam nebulones eductis gladiis parabant me invadere: feciſſéntque, ni matrona quædam admonuiſſet Eccleſiaſticum me eſſe. Altero item die cùm Theſaurarii filios adirem, utrinque cum fuſtibus in me concurrerunt, & peſſimis clamoribus. Itaque à bonis viris admonitus, occultavi ſcapulare, & impetravi veniam à *Julio II.* ut ornatu religionis uterer, aut non uterer, ut mihi viſum eſſet, modò veſtem haberem ſacerdotalem. Et ſi quid ante peccatum eſſet eâ in re, literis id totum condonavit. In *Italia* ergo perſeveravi veſte ſacerdotali, nè mutatio eſſet alicui ſcandalo. Poſtquam autem in *Angliam* redii, decrevi meo ſolito uti ornatu, & domum accerſito amico quodam primæ laudis, & in vitâ, & in doctrinâ oſtendi cultum, quo uti ſtatuiſſem. Rogavi an in *Anglia* conveniret: probavit, atque ita in publicum prodii. Statim admonitus ſum ab aliis amicis, eum cultum in *Anglia* ferri non poſſe, ut celarem, celavi: & quoniam non poteſt celari, quin aliquando deprehenſus ſcandalum pariat, repoſui ſcrinio, & veteri Pontificis autoritate ſum uſus uſque adhuc. Excommunicant Pontificiæ leges eum, qui religionis habitum abjecerit, quò liberiùs inter ſeculares verſetur. Ego coactus depoſui in *Italia*, nè occiderer quidem, deinde coactus depoſui in *Anglia*, quia tolerari non poterat, cùm ipſo multò maluerim uti. At nunc denuo recipere plus gigneret ſcandali, quàm mutatio ipſa gignebat. Habes univerſam vitæ meæ rationem, habes meum conſilium. Cupio & hoc vitæ genus mutare, ſi quod videro melius. Sed in *Hollandia* quid agam, non video. Scio non conventu-

rum cum cœlo, neque cum victu, omnium oculos in me excitabo. Redibo ſenex & canus, qui juvenis exivi. Redibo valetudinarius. Exponar contemptui etiam infimorum, ſolitus & à maximis honorari. Studia mea compotationibus permutabo. Nam quod polliceris officium tuum in quærenda ſede, ubi cum maximo, ut ſcribis, vivam emolumento; quid ſit, non poſſum cogitare, niſi fortè collocabis me apud monachas aliquas, & ſerviam mulieribus qui Archiepiſcopis, nec Regibus ſervire volui. Emolumentum nihil moror, neque enim ſtudeo diteſcere, modò tantum ſit fortunæ, ut valetudini, & otio literarum ſuppetat, & vivam nulli gravis. Atque utinam liceat hiſce de rebus coram commentari: nam literis nec ſatis còmmodè nec tutò licet. Tuæ enim quanquam per certiſſimos miſſæ tunc ſic aberrarant, ut niſi ipſe caſu in arcem hanc me contuliſſem, nunquam fuerim viſurus, & accepi jam à pluribus inſpectas. Quare nè quid ſcripſeris arcani, ni certò cognoveris ubi ſim, & nuncium nactus ſis fideliſſimum. Peto nunc *Germaniam*, id eſt, *Baſileam*, editurus lucubrationes meas. Hâc hyeme fortaſſis futurus *Romæ*. In reditu dabo operam, ut pariter colloquamur alicubi. Sed nunc æſtas fermè præteriit, & longum eſt iter. De morte *Guilhelmi*, *Franciſci*, & *Andreæ*, ſciebam ex *Ratbondo*, & ejus uxore. Dominum *Henricum* reſaluta diligenter, reliquóſque qui tecum vivunt omnes, in quos habeo eum animum quem debeo. Nam priſtinas tragœdias imputo erratis, aut (ſi ita vis) meis fatis. Literas tuas tertio à Paſcha die ſcriptas accepi Nonis Juliis. Rogo ut ſalutem meam tuis piis votis *Chriſto* commendare non negligas. Cui ſi certò ſcirem rectiùs fore conſultum, ſi ad veſtrum rediero contubernium, hâc die ad iter accingerer. Bene vale quondam ſodalis ſuaviſſime, nunc pater obſervande. Ex arce *Hannienſi* juxta *Calecium*, poſtridie Nonas Julias.

Des. Erasmi Vita, per Beatum Rhenanum:

Ex Epiſtola dedicatoria in fronte Operum Origenis, ab Eraſmo recognitorum,
Anno cIↃ IↃ xxxvi.

Redierat (*Eraſmus*) *Friburgo Briſigavorum Baſileam* anno ſuperiori, quum ut *Eccleſiaſtæ* ſive operi *De ratione Concionandi* typis *Frobenianis* edundo præſens adeſſet, ac partem reſtantem illic abſolveret (nam deerat ad finem aliquid) tum ut valetudinem adverſam quâ *Friburgi* laborare cœperat, cœli mutatione diſcuteret. Neque enim diſceſſit quaſi non rediturus, quum illic ut in ditione invictiſſimi *Romanorum*, *Hungariæ*, *Bohemiæ*que Regis *Ferdinandi*, qui virum ejus Reipublicæ primoribus per literas accuratè cômmendaverat, quum primùm illuc ſe conferret, lubentiſſimè vixerit, toto ſeptennio non ſolùm optimo cuique ejus Academiæ charus, verumetiam Magiſtratibus, civibúſque haud vulgariter amatus atque reverentiſſimè cultus. Sed quum ab illuſtriſſima *Hungariæ* Regina *Maria* ac aula *Brabantica* iterum ac iterum vocaretur, miſſo pridem viatico, cogitans ille de fide ſua liberanda, quâ reditum in inferiorem *Germaniam* certò foret non ſemel pollicitus, ſupellectilem ſuam omnem *Friburgo Baſileam* curavit avehendam, ut illinc in *Brabantiam* quum viſum eſſet ſecundo *Rheno* navigaret. Hoc molientem & æſtatis tempore ſatis commodè habentem articularis morbus, quo *Friburgi* conflictatus antè fuerat, ſic hominem lecto ſub autumnum rurſus affixit, ut hunc rarò ſit egreſſus, cubiculum ſemel tantùm. Et tamen in tantis membrorum cruciatibus, ſi quando vel minimum conquieviſſent, nunquam ſcribere deſtitit. Teſtis eſt *Commentariolus De puritate Eccleſiæ*, & hæc *Origenis recognitio*. Tandem viribus paulatim deficientibus, menſem enim fermè integrum dyſenteriâ laboravit, quum ſentiret jam inſtare vitæ finem, extantibus, ut ſemper, claris *Chriſtianæ* patientiæ, & animi religioſi documentis, quibus in *Chriſtum* ſe ſpem omnem figere teſtabatur, aſſiduè clamans, *O Jeſu Miſericordia*, *Domine libera me*, *Domine fac finem*, *Domine miſerere mei*, & *Germanicâ* linguâ **Lieber Godt**, hoc eſt, *Chare Deus*, quinto Idûs Julias ſub mediam noctem vitâ functus eſt. Nec alias emiſit voces, ratione uſus integrâ uſque ad ſupremum vitæ exitum. Impatientiam autem in ſolvendo naturæ debito oſtendere, eſſe debet à *Chriſtiano* prorſus alienum, quum mors piorum nihil ſit niſi tranſitus ad vitam meliorem, & qui moriuntur non moriantur, ſed præcedant nos eódem pervenire cupientes, ut eſt apud *Septimium Tertullianum*. Paucis antè diebus quàm vitâ defungeretur, quum *Bonifacius Amerbachius*, *Hieronymus Frobenius*, & *Nicolaus Epiſcopius* amici ſelectiores, illum officii gratiâ ſimul viſerent, cubiculum ingreſſos triumamicorum ad conſolandum *Job* venientium admonuit; ubinam ſciſſæ veſtes eſſent, ac ci-

neres

neres capitibus inſpergendi quærens. Hoc autem anno ſe moriturum ante multos menſes vaticinari ſolet, & triduo primùm, deinde biduo mortem prædixit. Quam publicum ſui deſiderium reliquerit, teſtis fuit frequens ad ſupremò viſendum defuncti corpus concurſus. Elatus eſt humeris ſtudioſorum ad ædem Cathedralem, atque ibi juxta gradus quibus ad chorum (ut vocant) aſcenditur in ſiniſtro templi latere, ubi ſacellum fuit D. Virgini ſacrum, honorificè ſepultus. *Nam in pompa funebri non Conſul modò, ſed etiam è Senatoribus plerique viſebantur; Academiæ profeſſorum ac ſtudioſorum aberat nemo. Fuit in vita cum in ſtudioſos inopiâ preſſos, tum in cæteros ſubſidio dignos, quoties occurriſſent, admodum liberalis. Nec diſſentit à conſueta benignitate ſuprema hominis voluntas. Teſtamentum enim condidit *Romani* Pontificis *Clementis*, Imp. Cæſ. *Caroli* Aug. ac magiſtratus *Baſilienſis* diplomatibus munitus, in quo clariſſimum virum *Boniſacium Amerbachium* Jureconſ. nominatum hæredem fidei commiſſo de bonis ſuis in pauperes ætate valetudinéve infirmos; in puellas nupturas, ut harum pudicitiæ ſuccurratur; in bonæ ſpei ſtudioſos adoleſcentes, ac in quoſvis hujuſmodi dignos auxilio diſtribuendis collocandiſque oneravit, adjunctis eidem duobus executoribus *Hieronymo Frobenio, Nicolaóque Epiſcopio.* Quid hoc teſtamento ſanctius eſſe poteſt, aut magis *Chriſtianum*? Alii conſtruendis ornandiſve Baſilicis ſua dicant, *Eraſmus* maluit in viva Dei templa ſuperantes à morte facultates conferre. Legata porrò aliquot amicis conjunctioribus reliquit, ad hæredem ipſum certis quibuſdam rebus τὸ τοῦ πηγασιανοῦ δόγματος τέταρτον, quam *Trebellianicam* Jureconſulti hodiè appellant, non æquantibus juſſit eſſe contentum, cui ſanè voluntas tanti viri præceptoris & amici, omni jure eſt antiquior. Vixit ad ſeptuageſimum annum, quem communem humanæ vitæ terminum regius propheta *David* ſtatuit, aut certè non multum eſt ſupergreſſus: nam de anno quo natus eſt apud *Batavos* nobis non conſtat, de die conſtat, qui fuit ad quintum Calend. Novembreis, Apoſtolis *Simoni* & *Judæ* ſacer. Apud *Daventriam* primum poſuit in literis tyrocinium, utriuſque linguæ rudimentis imbibitis ſub *Alexandro Hegio Weſtphalo*, qui cum *Rudolpho Agricola* recens ex *Italia* reverſo amicitiam contraxerat, & ab eodem *Græcè* docebatur: nam hujus literaturæ peritiam ille primus in *Germaniam* importavit. *Terentii Comœdias* puer non ſecus tenebat ac digitos ſuos, memoriâ námque fuit tenaciſſimâ, ingenio perſpicaciſſimo. Exceptis rudimentis planè dici poteſt in literis αὐτοδίδακτος, nam quòd in *Italiam* jam natu grandior profectus eſt poſt regii apud *Anglos* medici filios, Archiepiſcopi quoque *S. Andreæ* in *Scotia* qui tum *Senis* degebat, aliquandiu præceptor, nobiliſſimæ regionis viſendæ causâ fecit, non ut profeſſoribus operam illic daret. Neque enim *Bononiæ* quenquam publicè prælegentium audivit, ſed *Pauli Bombaſii* qui ſub *Leone* poſtea *Romæ* periit, amicitiâ contentus, domi ſtudiis ſuis invigilabat. *Adagiorum* opus tum colligens, quod paulò poſt *Aldo Manutio* dedit excudendum; quæ res fecit ut *Venetias* adiret, ubi *Marco Muſuro* atque *Scipione Carteromacho* viris doctiſſimis familiariter uſus eſt, quos ambos non ſemel conſuluit ſi quis nodus incidiſſet, horum eruditionem ac candorem apud amicos commendare ſolitus. *Hieronymo Aleandro Mottenſi* trium linguarum peritiſſimo, qui hodie *Brundiſinæ* Eccleſiæ Archiepiſcopus præſidet, longè familiariùs conjunctus fuit, ut puta contubernali in ædibus *Aldinis*, qui ſcit me vera prodere. Præter hos & *Ambroſium Nolanum* medicum, ac *Baptiſtam Egnatium* ibidem amicos habuit. *Romæ* poſtea Cardinalibus *Raphaeli Reario* atque *Joan. Medicæ* qui mox *Julio* II. P. M. ſucceſſit, *Leonis* Decimi vocabulum nactus, gratiſſimus fuit. Docuit *Lovanii*, *Cantabrigiæ* in *Anglia*, *Lutetiæ* etiam privatim, ubi Theologiæ dedit juvenis operam. Pileum deinde Doctoralem quum in *Italiam* iret in *Taurinenſi* Academia accepit. Patronos ac *Mecœnates* habuit *Henricum* à *Bergis* Epiſcopum *Cameracenſem*, *Guilielmum Montjoium*, atque omnium liberaliſſimum *Guilielmum Waramum* Archiepiſcopum *Cantuarienſem*, *Angliæ* primatem, cujus in libris ſuis ſæpe mentionem facit. Amicos, in *Britannia Joan. Coletum*, *Grocinum*, *Latimerum*, *Linacrum*, *Thomam Morum*; *Antuerpiæ Petrum Ægidium*, *Conradum Gochlenium Lovanii*. Corpuſculo fuit ſatis compacto, ſed quod eſſet tenerrimæ complexionis, & minimarum etiam rerum mutatione (puta vini, cibi, cœlíve) facilè offenderetur. In literis aſſiduè verſabatur infatigabili ſtudio. Teſtantur hoc tot ab illo conſcripti libri, quorum nomina recenſere non eſt opus, quum ipſe ſuarum lucubrationum catalogum ediderit annis ſuperioribus ad *Joan. Botzhemium*. *Baſileæ* vixit apud *Joan. Frobenium* aliquamdiu, deinde in alteris ejuſdem ædibus ſeorſum habitavit; tandem *Friburgo* reverſus apud *Hieronymum Ioan.* filium vitâ functus eſt, &c. Ex *Selato*, vulgo *Sletſtad*, anno à partu Virginis matris M. D. XXXVI.

Comitetur & hoc loco ſuperiores, ob argumenti ſimilitudinem, Præfatio ejuſdem B. R. *ad Imp. Cæſ.* Carolum *V. P. F. Auguſtum*, *operibus præpoſita* Deſiderii Eraſmi, *quum quadriennio poſt ejus mortem in IX. diviſa, ex ipſius præſcripto, Tomos*, Frobenii *Typis ederentur. Hâc enim viri magni vita aliquanto fuſius, & qualis etiam ſub ætatem exitam ad obitum uſque fuerit, ſuis coloribus fideliter delineatur.*

Invictiſſimo Imp. Cæſ. Carolo hujus nominis V. Pio, Felici, Auguſto, &c.
Beatus Rhenanus S. D.

Quantæ ſemper laudi fuerit apud veteres, Invictiſſime *Carole* Auguſte, cives habuiſſe viros inſignes, ad poſteros traditum inclytum illud ſeptem *Græciæ* civitatum certamen ſatis indicat: quarum quælibet, natum apud ſe præclariſſimum vatum *Homerum* contendit. Nec injuriâ. Quod enim majus ornamentum ulli vel urbi vel provinciæ poteſt accidere, quàm ſi talem progenuerit, per quem apud omnem poſteritatem, illuſtrem ſit laudem conſequuta? quæ ex nulla re ſolidior obveniat atque ex literis, quibus ad æternitatem ipſam nihil magis durat. Hinc igitur moti *Smyrnæi*, *Rhodienſes*, *Colophonii*, *Salaminii*, *Ienſes*, *Argivi*, & *Athenienſes*, certatim *Homerum* ſibi vendicant, ut de *Ægyptiis* nihil dicam, qui illum ſuæ gentis videri volebant. Quòd ſi magni fecit *Homeri* natales ingenioſa *Græcia*, ceu omnis doctrinæ parentis & fontis perennis, cur tua majeſtas non meritò gloriari queat, *Deſ. Eraſmum* illum *Roterodamum* in ſua ditione certò natum & educatum, cujus induſtriâ velut poſtliminiò revixere pleniùs literæ, non tantùm in iſtis proximis *Germaniarum Galliarúm*que regionibus, in quibus mira barbaries antè regnabat, verumetiam in ipſa nobiliſſima terrarum *Italia*, cùm inſtructiùs, tum feliciùs hujus ope florere cœperunt, ut ſi fortaſſis ambitioſum ſit eum alterum parentem literarum vocare, tamen inſtaurator ac primarius illuſtrator dici & poſſit & debeat? Quis enim à mille annis extitit, qui plura ſcripſerit cùm in ſacris, tum prophanis, tantâ humanioris literaturæ peritiâ perpolitus? cujus libri in longinquas provincias frequentiùs exportati ſint, & avidiùs lecti? denique quem omnium nationum eruditi magis coluerint obſervarínt que? Nihil hìc fingo, ſed rem omnibus notam narro. Valebat namque ſtilo arguto, extemporali, amœno, terſo, felicitérque fluente, quem aſſiduâ juvenis adhuc exercitatione ſibi paraverat: nec minùs judicio valebat, quod habebat longè acerrimum. Hoc docti in eo præcipuè ſunt admirati veneratíque. Miraculo autem ſimile videatur, exactum adeo judicium ſeculo tam rudi: Felicitati raræ perſpicaciſſimi ingenii ferendum acceptum magis quàm ullis præceptoribus, ſi mutos illos magiſtros excipias. Natus enim eſt abavi tui *Friderici* III. Aug. primis imperii annis ad quintum Calend. Novembris, *Roterodami in Hollandia* tua inferioris *Germaniæ* provincia, quam olim *Batavi* poſſederunt: nunc magis notam ſtudioſis omnibus, ob unius indigenæ *Eraſmi* incunabula, quàm veterum incolarum memoriâ, quamlibet bellico robore præſtantium. Hoc alumno *Roterodamum* oppidum ſe ſemper jactabit, & doctis erit commendatum. Proximam ſibi laudem vendicat *Davuntria*, quæ puellum adhuc ex æde ſacra *Trajectenſi* cantorculum deductum, ubi præcentiunculas obire ſolitus phonaſcis etiam tenuiſſimæ vocis gratiâ pro more templorum cathedralium inſervierat, inſtituendum ſuſcepit. Præerat illic ludo literario tum *Alexander Hegius Veſtphalus*, homo bonarum literarum minimè expers, & *Græcarum* nonnihil peritus, *Rudolpho Agricolâ* communicante, cujus amicitiâ familiariter utebatur nuper ex *Italia* reverſi, ubi *Guarinum Veronenſem Ferrariæ* profitentem, & alios aliquot eruditione celebres audiverat. Ingenium *Eraſmi* mox eluxit, quum ſtatim quæ docebatur, perciperet, & fideliter retineret, æquales ſuos omnes ſuperans. Erat tum inter eos, quos illic fratres vocant, non quidem monachos, ſed contubernii ratione & veſtitus ſimplicioris & uniformis convenientiâ, monachis ſimiles, *Joannes Sinthemius* vir probè literatus, ut illa ferebant tempora; teſtantur id Commentarii Grammatici quos edidit, magnum eâ tempeſtate nomen in ſcholis *Germaniarum* conſequutus. Is delectatus *Eraſmi* profectu (nam cœnobitæ iſti palliati quibuſdam ſcholaſticorum claſſibus præſunt & publicè docent) complexus aliquando puerum, *Macte ingenio Eraſme*, inquit, *tu ad ſummum eruditionis faſtigium olim pervenies*, ſimulque oſculum dedit, & dimiſit. Non fefellit hoc augurium, quod omnibus conſtat. Orbatus autem utroque parente paulò pòſt, ut tutor omne procurationis onus diſcuteret, ejus improbitate in cœnobium Canonicorum, quos additâ *Latinâ* interpretatione *Regulares* appellant, ex *Daventrienſi* ſchola monachorum omne genus fertiliſſimo ſeminario,

detruſus

detruſus eſt. In eo loco *Guilielmum Hermannum Goudenſem* literis deditiſſimum juvenem aliquot annis ſtudiorum ſodalem habuit, cujus extat *Odarum Sylva*. Hoc ſocio adjutus & accenſus nullum *Latinorum* autorum volumen non excuſſit. Diu noctúque erant in literis. Tempus quod æquales alii jocis, ſomno, commeſſationibus ignaviter abſumebant, hi duo libris evolvendis & exercendo ſtilo impendebant. Auditâ *Eraſmi* famâ *Cameracenſis* antiſtes *Henricus* ex *Bergenſium* regulorum familia prognatus, juvenem jam ſacris initiatum ad ſe vocat, adornans iter in *Italiam Romámque* petiturus. Videbat enim *Eraſmum* valere literis, valere eloquentiâ, moribus ingenuis præditum, epiſtolis eleganter ſcriptis id docentibus: unde cùm uſui, tum ornamento comitatui ſuo eſſe poſſet, ſi cum Pontifice *Romano*, ſi cum Cardinalibus agendum foret. Verùm quid intervenerit, quò minùs ea profectio ſit ab Epiſcopo ſuſcepta, mihi non liquet. Certè *Guilielmus* ipſe valde doluit ereptum ſibi *Eraſmum*: ſic enim in Oda quadam canit,

At nunc ſors nos divellit, tibi quod bene vertat,
Sors peracerba mihi,
Me ſine ſolus abis, tu Rheni *frigora &* Alpeis
Me ſine ſolus abis:
Italiam, Italiam *lætus penetrabis amœnam.* &c.

Quanquam verò de *Roma* adeunda conſilium mutavit *Cameracenſis* Præſul, tamen *Eraſmum* in aula ſua retinuit, ingenii ſuavitate, & præſtantiâ ac candore juvenis delectatus. Hicque ille in multorum amicitiam ſeſe inſinuavit verè [illegible], in primis *Antonii* Abbatis apud divum *Bertinum*, qui ex eadem *Bergenſium* gente ducebat origenem, & *Jacobi Batti*, qui ſenatus oppidi *Bergenſis* fuit à ſecretis, ad quem tot ejus extant epiſtolæ, qui poſteà apud *Annam Berſolam Adolphi* Principis *Verienſis* matrem diu vixit in ſummo honore. At *Cameracenſis* feliciſſimum *Eraſmi* alumni ſui ingenium contemplatus, haud gravatim eum ſumptibus inſtruxit, ut *Lutetiam* proficiſceretur, & illic Theologiæ, quam *Scholaſticam* vocant, daret operam. Ergò *Scotiſta* factus eſt, in collegio *Montu* agens; nam inter Theologos diſputatores *Joannes* ille *Dunſius Scotus*, ab acumine ingenii maximè prædicatur. Qúmque vitam collegiaticam duriorem experiretur, non invitus emigravit ad *Anglum* quendam generoſum, adoleſcentes duos generoſos ſecum habentem: *Montjoium* alterum ex illis fuiſſe conjicio. Videbant enim *Angli* inter profeſſores bonarum literarum in tota Academia *Pariſienſi* nullum exiſtere, qui vel eruditiùs poſſet, vel fideliùs docere conſuêſſet. Nam *Fauſtus Andrelinus*, alioqui carminibus magnâ curâ pangendis intentus, defunctoriè profitebatur, jocis quibuſdam magis feſtivis quàm doctis plauſum rudium auditorum captans. *Gaguinus* obeundis legationibus ad exteros Principes occupatus erat, in iſtis ſtudiis non ita prorſum abſolutus: nec docebat publicè. Atque hinc cœpit *Eraſmus* in *Anglia* innoteſcere. In quam inſulam paulò pòſt ipſe conceſſit à diſcipulis illis ſuis domum regreſſis invitatus. Ubi quum aliquandiu manſiſſet, in reditu apud *Dovarienſe* littus à telone fortunis propemodum omnibus exutus eſt, ac nondum navem ingreſſus naufragium fecit, quòd complaſculos aureolos ultra præſcriptum numerum, & ſine regio diplomate (nihil periculi, niſi in *Britannica* moneta à *Montjoio* & *Moro* perſuaſus, imprudens legum *Anglicarum*) efferre tentâſſet. Quæ injuria utcunque muſſitanda fuit: nec enim erat ullum remedium obſtante lege. Nec tamen hoc damnum vel alienavit animum *Eraſmi*, vel deterruit, quò minùs in *Angliam* ſæpiùs poſteâ redierit. Abundare tum cœperat ea provincia viris doctiſſimis, *Guilielmo Grocino*, *Thoma Linacro*, *Guilielmo Latimero*, qui in *Italia* literis operam dederant, utriuſq; linguæ peritiâ celebres: item *Joanne Coleto*, *Thomâ Moro*, *Richardo Paceo*, & *Cutberto Tonſtallo*, à quibus omnibus certatim amabatur: ut de Epiſcopis nihil dicam, quorum ut quiſquis erat literarum callentior, ita pluris *Eraſmum* faciebat, & benigniùs tractabat. In Academia *Cantabrigienſi* docuit aliquandiu: idem & *Lovanii* fecit, quum apud *Joannem Paludanum* ejus ſcholæ rhetorem diverſaretur. Demum perſuaſus ab amicis, quo tandem *Italiam* videret, cujus miro deſiderio ſemper tenebatur (nec immeritò, quando totus hic orbis eâ regione nihil modis omnibus cultius habet) cum filiis *Baptiſtæ Boeriæ Genuenſis*, regii in *Britannia* medici, *Joanne* & *Bernardo Bononiam* profectus eſt: non ut pædagogus, nam morum curam exceperat, nec ut præceptor, ſed ut inſpector futurus ac ſtudiorum viam commonſtraturus, teſte epiſtolâ ad *Botzhemium*, ubi inter profeſſores *Paulum Bombaſium* amicum habuit hominem, nivei pectoris, & eruditum, qui viciſſim ingenio ac doctrinâ *Eraſmi* mirificè delectatus eſt. Jam enim obierat *Beroaldus* Profeſſorum ſui temporis *Achilles*, & *Baptiſta Pius* antiquitatem infeliciter æmulatus *Oſcos* & *Volſcos* ſomniabat. In itinere cum ſocio *Anglo Taurini* in *Alpibus Cottiis* Theologiæ doctor factus eſt. Itaque dignitatem & eruditionem in *Italiam* importavit,

quam

quam cæteri inde reportare conſueverunt. Dum *Bononiæ* volumen *Adagiorum* pridem cœptum abſolvit, nam breve & rude ſpecimen operis futuri *Lutetiæ* ante multos annos ediderat, cultum Canonicorum cœnobiticum, quo hactenus uſus fuerat, hujuſmodi de cauſa mutare coactus eſt. Mos eſt ejus urbis haudquaquam reprehendendus, ut ſi ſuſpicio ſit de quoquam infecto peſte, chirurgus ad hoc conſtitutus ſtatim accerſatur. Is ut commodiùs ab obviantibus & prætereuntibus devitari poſſit propter contagium exitiabile, ſolet albam mappulam, ab altero humero tranſverſim pendentem, geſtare, & virgam in manu. Fortè fortunâ die quodam, neſcio quid acturus, *Eraſmus* per plateam oppidi infrequentiorem ſolus incedebat in cultu ſuo canonicali, quemadmodum conſueverat. Ibi duo trêſve juvenes imperiti obviam veniunt, & omophorio candido conſpecto, peſtis exploratorem illum rati; quum in via pergeret *Eraſmus* nihil hujuſmodi ſuſpicans, correptis ſaxis vim minati ſunt, & convitiis impetiverunt, intra verba tamen graſſati. Cauſam indignationis demirans inquirit. Aiunt de ædibus proſpicientes, qui rixantes audierant, ſcapularem illam veſtem eos provocâſſe nodo ſubſtrictam ad latus, deceptos ob cultus ſimilitudinem, qui putârint eum ab infecto aliquo redire, nec de via decedere velle. Proinde nè ſimile periculum deinceps incurreret *Eraſmus*, ad *Julium* ſecundum Pontificem Max. miſit ſupplicem libellum, quo ſibi religioſi cultus utendi aut non utendi gratiam faceret. Id promerentibus ſuis ſingularibus virtutibus haud gravatim conceſſum, modò veſte ſacerdotali uteretur: quod *Leo* decimus dein accedentibus aliis etiam juſtis cauſis, non tam ad vitæ inſtitutum, quàm ad illuſtrandam *Eraſmi* exiſtimationem pertinentibus, in pleniſſima (quod aiunt) forma corroboravit: omnibus & ſingulis ſpecialiter & expreſſè derogans, quæ (ut verbo dicam) quomodocunque obſtarent, tenores obſtantium quorumcunque pro ſufficienter expreſſis enumeratíſque habens. Ecquis autem dubitat Pontifices Max. in hujuſmodi humanis conſtitutionibus plurimum poſſe, quum Juris interpretes iiſdem in ea, quæ vel Juris Divini ſunt, vel Gentium, interpretanda moderandáque non parum concedant: imò in omnibus, exceptis fidei articulis, liberam ex cauſa diſponendi diſpenſandíque, ut ipſorum verbo utar, poteſtatem eſſe tradant? Ad umbilicum perducto opere *Proverbiorum*, ſcripſit *Aldo Manutio*, an librum excudendum formis ſuſcipere vellet: Is reſpondit, id ſe lubenter facturum. *Venetias* delatus quum in officinam veniſſet, diu coactus eſt expectare donec ad colloquium admitteretur; cùm quia *Aldus* recognoſcendis archetypis operarum laboribus formulas ſtanneas tumultuariè concinnantium occupatus erat, tum quia putabat eum eſſe ex vulgaribus ſalutatoribus unum, qui magis curioſitatis ſtudio, quàm auxilii vel conſilii præbendi cauſsâ, aſſiduè ventitando homini alii rebus intento nunquam non moleſti erant. Ubi cognovit *Eraſmum* eſſe, veniam precatus, ſuaviſſimè eum complexus eſt, & in ædibus *Andreæ Aſulani* famigerati illius mancipis, ſoceri ſui, ſecum tenuit, ubi contubernalem habuit *Hieronymum Aleandrum, Mottenſem* eruditione trilingui nobilem, nunc Cardinalem: inter alios etiam amicitiâ *Pauli Canalis* Patritii, *Ambroſi Nolani* medici præſtantis, *Baptiſtæ*que *Egnatii* familiariter uſus: nec adeo brevi tempore; nam & *Euripidis Tragœdias* duas, *Hecubam* & *Iphigeniam* in *Aulide*, recognitas hìc denuò edidit, & *Terentii Plauti*que Comœdias habitâ carminis ratione caſtigavit. Sub id tempus *Alexander*, *Jacobi Scotorum* Regis filius, *Patavii* literis operam dabat, *Raphaelis Regii* auditor, & jam Eccleſiæ divi *Andreæ* in *Scotia* Archiepiſcopus: is *Eraſmum* ſibi in rhetoricis præceptorem adſciſcit, cum quo poſtea *Senas* commigravit. *Boerios* enim diſcipulos poſt unicum cohabitationis annum, dudum dimiſerat, ob patris moroſitatem. *Patavii* doctiſſimorum virorum *Marci Muſuri Cretenſis*, & *Scipionis Carteromachi Piſtorienſis* uſus eſt commercio, quorum humanitatem ſæpe me audiente deprædicare ſolet, expertus candorem non ſemel, dum in corruptis *Græcorum* autorum exemplaribus manu deſcriptis, quorum magnam partem *Aldina* bibliotheca ſuppeditabat, videlicet *Pauſania*, *Euſtathio*, *Lycophronis* interprete, *Euripidis*, *Pindari*, *Sophoclis*, *Theocriti*, ſimiliúmque commentariis, horum exquirit judicium. Nihil erat tam reconditum quod non aperiret, nec tam involutum quod non expediret *Muſurus* verè Muſarum cuſtos & antiſtes. Omnia legerat, excuſſerat omnia. Schemata loquutionum, fabulas, hiſtorias, ritus veteres ad unguem callebat. Hanc tam conſummatam eruditionem etiam inſignis pietas commendabat, dum patrem *Græculum* jam grandævum amanter ſedulóque fovet. *Scipionem* multiplicis doctrinæ & ingenuitatis dotes exornabant. Uterque *Romæ* periit, ſed *Muſurus* à *Leone* Pontifice *Monovaſienſem* Archiepiſcopen jam nactus; dum agit *Senis Eraſmus* in ædibus præſulis *D. Andreæ* quem inſtituebat, cujus indolem ſæpe laudavit, & illum vera dixiſſe magis appareret, niſi cum patre Rege latus ejus claudens in prælio, quo exercitus *Henrici Bri-*

tanniæ Regis, cujus ſoror huic conjunx erat, tum in *Belgica* agentis & *Tornacum* inſtigante *Julio* II. Pontifice Max. obſidentis, cum *Scotis* irruentibus qui *Galliarum* partes fovebant, concurrit, clariſſimis juvenis pauló pòſt cæſus eſſet: dum illic, inquam, in *Etruria* agit *Eraſmus*, commeatum impetravit vicinam *Romam* inviſendi. Ibi dici non poteſt quanto plauſu, quantóque gaudio literatorum hominum ſit exceptus, non mediocrium tantùm, ſed & eorum qui Cardinalitiâ dignitate præfulgebant: in quibus præcipuus *Joannes Medices*, qui in *Julii* II. demortui locum ſuffectus *Leonis* decimi nomen obtinuit, & Dominicus *Grimanus Venetus*, atque *Ægidius Viterbienſis* trium linguarum peritiſſimus, tres quidem egregii Heroes fovendis ſtudiis nati ac dediti, in quibus adeò non vulgâriter excellebant. Vidit, ut audire memini, & *Thomam* illum *Phædram* facundiâ extemporali incomparabiliter eloquentem, qui Ludis & Comœdiis recenſendis priſcam antiquitatem repræſentabat. Vidit & alios profeſſores. Oblata eſt Pœnitentiarii dignitas, ſi *Romæ* manere vellet, via futura ad altiora conſcendendi: nam emolumentum non contemnendum inde eſſe poterat. Sed redeundum fuit ad Archiepiſcopum, cum quo poſtea denuò *Romam* adiit, quam nobiliſſimus adoleſcens videre cupiebat, prius quàm in *Scotiam* ſuam rediret: nec *Roma* ſola, quanquam diſſimulatio Archiepiſcopi faſtigio, nè cuiquam moleſtus eſſet: ſed ulterior illa pars *Italiæ Cumas* uſque perluſtrata, ac antrum *Sybillæ* ſubintratum, quod illic ab accolis etiamnum oſtenditur. Poſt diſceſſum antiſtitis eccleſiæ divi *Andreæ*, veterum amicorum memoria, quos in *Britannia* reliquerat, in cauſa fuit *Eraſmo* cur reditum in patriam & ipſe maturandum duceret. Itaque per *Alpes Rheticas Curiam* primùm, deinde *Conſtantiam* ad lacum *Brigantinum* profectus, tranſito *Lentienſium* tractu qui ſunt ad *Martianæ* ſylvæ initium, quod priſcis *Orcynium* fuit, per *Briſigavos Argentoratum* venit, unde ſequundo *Rheno* in *Hollandiam* vectus eſt. Mox amicis ſuis *Antuerpiæ* & *Lovanii* ſalutatis, *Angliam* adit. Tenebatur deſiderio *Joannis Coleti* Theologi, qui *Londini* Decanus erat apud divum *Paulum*, *Grocini*, *Latimeri*, *Linacri*, quorum antè meminimus, & præcipuè *Thomæ Mori*. Vetus *Mecænas* erat *Guilielmus Waramus Cantuarienſis* Archiepiſcopus, totius *Angliæ* Primas, & ejus regni Cancellarius, hoc eſt, judex ſummus, qui omnes Epiſcopos ejus inſulæ ſuâ liberalitate vicit. Hic & pecuniam dedit, & præterea ſacerdotium Eccleſiæ *Aldingtonenſis* in agro *Cantuarienſi*: quod quum religione *Eraſmus* obſtringeretur quò minùs ſtatim acciperet, emolumentis integris potiùs ad paſtorem pertinentibus, qui præſens diu noctúque ſubjectam plebem inſtitueret, id quod nullus inficiari poteſt, ad cunctabundum *Cantuarienſis*, Quis, inquit, te æquiùs ex Eccleſiaſtico proventu vivat, qui ſcriptis tuis utiliſſimis ipſos Eccleſiarum præfectos presbyteros inſtruis, doces, adjuvas, unus omnes: nec illos tantùm, ſed & cunctas ubique terrarum Eccleſias, quibus illi ſingulis ſinguli duntaxat præſint & proſint. Sanè plus ſemel *Eraſmum* dicere memini, Principum eſſe debere officium, ut propriâ liberalitate ſtudioſos juvent: ſed illos ſuis impenſis parſuros ad ſacerdotiorum collationem confugere, ad quæ accipienda ſectatores diſciplinarum cogi, ut ocium literarium tueri queant. Cæterùm ut *Montjoium* inſcriptione *Proverbiorum* honeſtavit, & *Johannem Coletum*, novæ ſcholæ *Londini* inſtitutorem, libris *Copiæ* duplicis, *Verborum* & *Rerum*, ad quem ludens aliquando dixit, ſe pauperem planè factum, emiſsâ utraque *Copiâ*; ita præſtantiſſimum *Mecœnatem* ſuum *Guilielmum Waramum* recognitione *Hieronymianarum* præcipuè lucubrationum immortalitati conſecrare ſtatuit. Opus *Adagiorum Aldum* æmulatus, flagitantibus ſtudioſis, *Joannes Frobenius* typis ſuis non infeliciter excuderat: quâ arridente editione, ſimul officinæ diligentioris celebritate motus *Eraſmus*, quum alterum *Proverbiorum* exemplar cum acceſſione pridem *Badio* promiſſum & deſtinatum, adjunctis aliquot *Plutarchi* libellis recenter verſis, *Franciſci Pirc mamni* conſilio *Baſileam* aberrâſſe cognoviſſet, & illic omnes divi *Hieronymi* lucubrationes ſub *Frobenianis* prælis eſſe, ipſe quoque eòdem ſe contulit, ſimulans iter ad Urbem voti ſolvendi gratiâ. Nec fuerat vanus rumor. Pridem enim *Joannes Amerbachius* abſolutis *Ambroſii Auguſtini*que libris totum ſe comparaverat ad caſtigationem voluminum *Hieronymi*, undique conquiſitis vetuſtis exemplaribus, & doctis viris conductis, qui *Græcas* dictiones paſſim reſtituerent: de quorum numero fuit *Joannes Reuchlinus* Jureconſultus, qui è Lexicis vacuas lacunas replere conabatur; cui ſucceſſit felicior caſtigator *Joannes Cono Norimbergenſis*, inſtituti *Dominicani*, qui meliorem viam ſecutus, è veſtigiis antiquorum codicum ea, quæ vel deerant, vel depravata erant, diligenter reponebat. Idque poterat homo propemodum *Græcè* quàm *Latinè* doctior, verſatus nimirum in optimis autoribus, aliquot annis excellentiſſimorum in *Italia* profeſſorum *Muſuri* & *Scipionis*, quorum antè meminimus, atque

Joannis

Joannis Cretenſis minimè pœnitendus auditor. Et jam defuncto patre, *Bruno* & *Baſilius* filii unà cum *Joanne Frobenio Hieronymi* informationem aggreſſi erant, & in Prophetis aliquò uſque progreſſi. *Eraſmo* novo hoſpiti ſtatim in ædes *Frobenianas* recepto placuit editionis nitor, ſed inprimis incredibilis fratrum *Amerbachiorum* in caſtigando ſedulâque diligentia. Ipſe ergo ſiquando conſulebatur, ubi judicio opus erat propter exemplarium variationem, nuſquam deerat. Verum *Epiſtolarum* volumina ſibi peculiariter vendicabat, partim abſolvendis ſcholiis, quæ jam pridem cœperat, partim novis addendis, & argumentis adſcribendis occupatus. Hic labor non erat exiguus. Acceſſit longè major. Deſiderabant ſtudioſi *Galliarum* & *Germaniarum* ſeorſim edi *Novum Teſtamentum Græcè*, quod cum Veteri *Venetiis* conjunxerant. In id olim ſcripſerat *Annotationes*, *Laurentium Vallam* imitatus. Eas quum reperiſſet inter ſchedas ſuas, tumultuariè recognovit, & auxit inter prælorum ſtrepitus. Nec deerant qui ipſum *N. Teſtamentum* elimandum putarent; vulgo *Chriſtianorum*, ut videtur, ſcriptum vel potiùs verſum. Et hæc monentibus pro ſua facilitate paruit. Hunc verò laborem *Leoni* X. Pont. Max. inſcripſit, & quidem meritò, primarium noſtræ religionis inſtrumentum ſummo ejuſdem Præſidi. At *Hieronymianorum* operum recognitionem *Cantuarienſi* Archiepiſcopo *Warano* conſecravit, æternum obſervantiæ ſingularis monumentum. Rediit tum in inferiorem *Germaniam* propter negotia, ac non ita diu poſt ad nòs reverſus, commodùm illuc recurrerat, quum Majeſtas tua *Romani* Imperii faſcibus, cujus nobis ab ipſis *Gothis Theodorico* illo *Veronenſi* & cæteris antiquitas, apud *Aquas Grani* inauguraretur. Mox *Coloniæ Ubiorum* adfuit ſub conventum *Wormacienſem*, in ordine eorum, qui tibi ſunt à conſiliis ſpectabilis: nam in horum cœtum jampridem à te prudentiſſimè erat adſcitus, adhuc vivente *Joanne Sylvagio* ſummíque Cancellarii munus obeunte. Solutis comitiis *Vangionum* & urbe *Tornacenſi* receptâ, quum in *Hiſpanias* ex *Brabantia* Majeſtas tua eſſet regreſſa, *Baſiliam* repetiit *Eraſmus*, iterum editurus *Adagiorum Chiliadas* & *Paraphraſes Paulinas* atque *Evangelicas* abſoluturus; quas dubium eſt, majore nè ſtudioſorum applauſu orbis exceperit, an majori alacritate ipſe ſcripſerit. *Hic ſum*, inquit, *in meo campo*. Et ſic erat. Inſpiciebat veteres maximè interpretes; ex noſtris *Ambroſium*, *Hieronymum*, *Auguſtinum*, *Hilarium*; ex *Græcis Chryſoſtomum*, & hujus imitatorem *Theophylactum*, ipſe ſtilum accommodabat tantum. Ex his unam Majeſtati tuæ inſcripſit, nempe primam, quæ eſt in Evangelium *Matthæi*, & poſtremam germano tuo Cæſari *Ferdinando*: nam qui te juvenem ſummopere veneratus eſt tot regnorum hæredem, qui minùs ſuſpiceret ad faſtigium *Romani* Imperii concordibus Principum ſuffragiis evectum, aulæ tuæ dicatus honeſtiſsimóque officio obſtrictus? Juveni adhuc *Inſtitutionem Principis Chriſtiani* paravit ſanctis cæterùm brevibus Aphoriſmis comprehenſam, libellum ita me Deus amet, in quo velut in ſpeculo deſtinatus ſummarum rerum adminiſtrationi, vel ipſe functiones *Chriſtiano* dignas addiſcat, vel huic additus præceptor intueatur qualibus doctrinæ elementis puerilis Regum animus, dum etiamnum tener eſt, imbui debeat. Siquidem hoc *Eraſmus* ſemper ſtudio habuit, nobiliſsimam *Auſtriacam* familiam tot Cæſarum parentem, cujus imperium vix *Alpibus Juliis Rheticisque* & Oceano Septentrionali terminatur, omni obſequiorum genere, quæ literarum ſectatori convenirent, colere. Docet hoc *Panegyricus* patri tuo *Philippo* ex *Hiſpaniis* reduci exhibitus, & ab eodem perquam amanter ſuſceptus: quod ille officium ſingulari munificentiâ cenſuit proſequendum, tanquam omine quodam felici primus oſtendens quantam olìm æſtimationem eſſent habitura hujus viri ſcripta, ac tantum non exemplum ſtatuens quod cæteri magnates æmularentur. Nec aliter accidit. Etenim ſimilem multorum Regum & Pontificum Max. benignitatem expertus eſt *Eraſmus*, ut tuam inprimis, Imperator Auguſte, ut *Ferdinandi* nunc Cæſaris germani tui, ut *Henrici Britanniæ* Regis ejus nominis Octávi, à quo vivente etiamnum parente *Henrico* Septimo literis ipſius manu ſcriptis ſalutatus eſt, ut *Clementis* VII. Pontificis Max. Nec áliâ mente *Hadrianus* Pontifex fuit, ſi ſacerdotium oblatum, vel munus honorarium *Eraſmus* accipere voluiſſet. Quid porrò *Eraſmo* à *Franciſco Valeſio Galliarum* Rege non expectandum fuit, ſi animum ſpectemus, & quid in eum conferre voluerit? Unis certè literis, longè gratiſsimum ejus adventum fore, ſuâ ipſius manu ſubſcribere non eſt dedignatus. *Paulum* verò Pont. Max. ejus nominis tertium, quàm virtuti & eruditioni *Eraſmica* judicio & animo, tam etiam affectu ad quamlibet opportunitatem favere fuiſſe paratum, inde apparet, quòd præterquam de *Eraſmo* in collegium Cardinalium cooptando actum fuerat, ipſe eidem præpoſituram *Daventrienſem Trajectenſis* diœceſis, quæ ſexcentorum aureorum reditum tribuere dicitur, ultrò obtulerit: obtulerit autem? imò contulerit, literas non ſolùm Apoſtolicas ſuper ea nè expeditionis tædio atque impensâ beneficium commi-

nueretur

mereretur promittens, ſed illuſtriſſimam *Ungariæ* Reginam *Mariam* ſororem tuam, *Flandriæ* tuo aſſenſu præſidentem, ut pro ſua erga *Romanam* ſedem filiali obſervantiâ, & regiâ in viros benemeritos benignitate, dictæ præpoſituræ (ut appellant) poſſeſſionem vacuam ab intruſis pro *Eraſmo* conſervari curaret, literis bene amantibus interpellans: quas tamen *Eraſmus* [illegible], quod ſacerdotium recuſare inſtituiſſet, penes ſe reſervavit, ſatis viatici ſibi paulò pòſt morituro ſupereſſe dicens. Principum ſanè & Epiſcoporum in *Eraſmum* munificorum catalogum texere perlongum ſit. Nec ſolùm à Principibus honoratus eſt *Eraſmus*, ſed etiam à civitatibus *Germaniæ*: ſi quà tranſiret, & magiſtratus reſciſſent, vino donatus, qui honor magnatibus & civitatum legatis more gentis impenditur. Id me præſente contigit *Baſileæ*, *Conſtantiæ* ad lacum *Brigantinum Bartholomæo Plaurero* Jureconſulto & conſule ad convivium ſuâ ſponte venire dignato, *Schefhuſiæ* ab Abbate & magiſtratu, *Friburgi Briſigavorum*, in Monte *Briſiaco*, *Seleſtadii*, *Argentorati*, & aliis item locis. Nam notum erat non paucis eum tuæ Majeſtati eſſe à conſiliis. Equidem ob excellentiam doctrinæ, quàm editis indies libris teſtatiorem cunctis faciebat: dignus alioqui cenſebatur, quem omnes miſſis muneribus nihil tale ambientem certatim ornare, & quovis honoris genere reverenter cuperent afficere. Quòd ſi vulgò videmus eos nullis non militaris gloriæ titulis inſigniri, qui, ſi quando opus fuerit, & incidat neceſſitas, defendere patriam vitæ ſuæ periculo ſunt parati: quando juſtiùs honoratur, qui non breve aliquod tempus, ſed omnem ætatem in literis pro publica utilitate ultrò abſumpſit exercens ingenium, genium ſuum defraudans. Potuiſſet eſſe magnus & indies fieri major apud tuam majeſtatem. An non ad ſummum autoritatis Eccleſiaſticæ faſtigium præceptor olim ille tuus *Adrianus Trajectenſis* evectus eſt? Potuiſſet in ſplendore vivere apud quoſvis Reges: quis enim ſummorum Principum eum non ambiit? potuiſſet in ocio, in voluptatibus verſari: ſed prætulit communem ſtudiorum utilitatem univerſis honoribus & hujus vitæ craſſis delitiis. Veriſimile eſt præter alias cauſas felicem quoq; ſuccreſcentium ſtudiorum ſucceſſum hominem haud parum inflammâſſe ad quidvis perferendum. In *Germania Galliâ*que mirè frigebant literæ: vix & unus & alter *Latinè* ſciebat, *Græcè* nullus. Et ecce ſtatim, ut editæ ſunt *Adagiorum Chiliades*, & libri de utraque *Copia*, velut in nebulis coorto ſole, emergere linguarum peritia cœpit. Prodibant alii atque alii libelli ad hanc rem conducibiles, *Theodori Grammatica Inſtitutiones Latinè* verſæ, multorúmque autorum in utraque lingua monumenta *Græcè* citra præceptoris operam diſcere volentibus admodum accommoda. Nam hâc ratione etiam *Hermolaus Barbarus*, immortale decus *Venetiarum*, olim profeciſſe fertur privato ſtudio, collatis doctiſſimi *Gazæ* verſionibus. Jamque quaſi ſigno dato, literarum cauſam in his provinciis optimus quiſque promovebat. Sed omnium maximum ſubſidium attulit Trilingue Collegium illud in Academia *Lovanienſi* inſtitutum ſuadente *Eraſmo*. Magnas opes moriens reliquerat *Arienſis* præpoſitus *Hieronymus Buſlidius*, *Franciſci Veſontini* quondam Archiepiſcopi in *Hiſpania* peregrè extincti frater, quas quum ille ſtudioſorum uſibus deſtinâſſet, *Eraſmus* teſtamentariis autor fuit, ut *Athenæum Lovanii* conſtituerent, in quo ſtipendiis ordinatis tres linguæ publicè docerentur; è quo, tanquam ex equo *Trojano*, innumeri cognitione linguarum inſtructi prodiere hactenus, & faventibus Superis deinceps ſunt prodituri, quo univerſa ditio tua, Cæſar inviĉtiſſime, nihil habet præclarius. Ea res *Franciſcum* quoque *Galliarum* Regem movit, ut ad ſimilis collegii *Lutetiæ Pariſiorum* inſtitutionem animum adjiceret, *Eraſmum* per literas evocando, cujus conſilio omnia diſponerentur. Et jam regium diploma acceperat ad itineris ſecuritatem, ſed intervenêre cauſæ quæ profectionem impedirent. Inſtituti tamen & illic profeſſores. Itaque in confeſſo eſt, literarum in his provinciis incrementa potiſſimùm *Eraſmo* debêri. Quem enim ille lapidem non movit (quod aiunt) ut ſtudia procederent? Quanto candore tradidit omnia, ab omnibus intelligi volens: quum multi res obſcuras multò obſcuriùs explicent? Editurus *Proverbiorum* opus, à quibuſdam doctis audire coactus eſt, *Eraſme, tu evulgas myſteria noſtra.* Sed cupiebat is omnibus ea aperta eſſe, quo perfectam eruditionem conſequerentur. Hoc candore deſtituebatur ille, qui *Venetiis* olim *Aldo Manutio* commentarios *Græcos* in *Euripidem* & *Sophoclem* edere paranti, dixit, *Cave, cave hoc facias, ne Barbari iſtis adjuti, domi maneant, & pauciores in Italiam veniant.* Jam nihil tam humile fuit, quo tantus vir ſtudioſorum gratiâ ſe non demitteret. Etiam ipſum *Catonis* carmen juxta titulum, emendare & interpretari dignatus eſt, ut nec in magnis, nec in minutis ejus opera deſideraretur. Adeò vix proferri queat, qui unus ſtudiis communibus plus profuerit. Habet quidem *Gallia Budæum* Principem literarum, quem libenter opponat, qui cùm abſtruſiſſimam rei nummariæ,

quæ

quæ apud veteres fuit, materiam primus doctiſſimè copioſiſſiméque explicuit, tum priſcas loquendi formulas Jureconſultorum elegantiſſimè ediſſerit, maxima (quod negari non poteſt) nationis ſuæ gloria, editis in *Pandectas* Annotationibus: denique Commentarios linguæ *Græcæ* conſcripſit, quibus nihil utilius *Græcitatis* ſtudioſo contingere poteſt. Sed noſter in Theologicis plus operæ poſuit. Quam ſtudiorum partem paulò liberiùs tractavit, quòd videret (ut ipſius utar verbis, ad amicum quendam ſcribentis) plus ſatis tribui Theologiæ argutatrici, veterem prorſus aboleri: ſicque Theologos argutiis *Scoticis* incumbere, ut non attingant fontes divinæ ſapientiæ. Ad hæc, diſciplinam Eccleſiaſticam longè prolapſam eſſe à ſynceritate Evangelica: populum *Chriſtianum* multis modis gravatum eſſe: conſcientias hominum variis tricis illaqueatas. Atque hanc ob rem alicubi quorundam arrogantiam, ambitionem, avaritiam, ſuperſtitionémque liberiori ſtilo ſubtaxat, nemini hic adulatus quamlibet potenti, quod tamen hodie nimium multi faciunt. Nec alia res plus officit Principibus maximè eccleſiaſticis, dum laudamus quod faciunt, non quid facere debeant commonſtrantes. In hac ille parte nuſquam ceſſat. Quànquam eum ſæpe dictitare memini dum adviveret, ſi præſciſſet tale ſeculum exoriturum quale hoc noſtrum eſt, ſe multa non fuiſſe ſcripturum, aut iſto modo non ſcripturum. Sed Deo gratia, videmus iſtarum admonitionum aliquem fructum. Theologorum manus pro *Haleſio*, pro *Holcoto*, *Cyprianum*, *Auguſtinum*, *Ambroſium* & *Hieronymum* ſuis horis verſant. Studium theologicum diffuſum *Petrus Langobardus* in methodum redigere conatus eſt, collectis *Sententiarum* libris: ſic enim appellant. Sed in commentariis recentiorum modus deſideràtur. Similem rem apud *Græcos* tentavit *Damaſcenus*. Ex veteribus licet cognoſcere naſcentis eccleſiæ exordia ſimpliciſſima, quæ paulatim ad hanc majeſtatem increverunt. Abſque quorum lectione citra judicium de rebus diſſeret, qui in neotericis tantùm verſatus eſt, amuſſis, juxta proverbium, alba ad ſacrorum expenſionem. Quare veterum cognitio ſcriptorum futurò Theologo perquàm neceſſaria, ad quam tantopere ſtudioſos cohortatus eſt *Eraſmus*, emendatis illorum lucubrationibus, & ad exemplaria vetuſta collatis. Extant libri, nec eſt opus nominatim recenſere. Addidit pleriſque locis cenſuras, quas ceu ſingularem dotem ac evidens argumentum præſentiſſimi perſpicaciſſimíque ingenii magis admiror quàm quidvis aliud. Nullum enim arbitror fuiſſe multis jam ſeculis, qui judicio plus valuerit, id quod conſummatæ eruditioni poſtremò omnium contingere ſolet. Quibuſdam viſus eſt non ſatis eſſe *Ciceronianus*, ad ſtructuram & verba *Tulliana* dictionis omnia ſeverè exigentibus. Sed ipſum ſtilum apertum, extemporalem, purum, facilem, & argutum ſemper amavit: vocabulis quibuſdam uti coactus eſt *Chriſtiana* Religionis, materiæ quam tractabat ſervientibus. Neque enim probabat eorum ſuperſtitionem, qui veriùs inanes modulos quoſdam antiquitatis referunt, quàm ſententias denſas & præſtantes. Sanè fatemur ſeculum *Ciceronis* fuiſſe puriſſimum & imitatione dignum, ac proinde magnam felicitatem ſi quis ſinceram illius temporis, quo lingua *Latina* maximè floruit, phraſim aſſequatur. Et quibuſdam rem bellè procedere cernimus, nec invidemus. At proferant nobis in medium tot támque utilia ſcripta, tam ſancta, tam cordata, quot ab *Eraſmo Chriſtianus* orbis accepit, & cum illis ſentiemus, ac *Ciceronianos* etiam à pietate ſanctimoniáque prædicabimus. Horum librorum magnam partem *Baſileæ* in ædibus *Frobenianis* in monte divi *Petri* ſitis, partem etiam *Friburgi Briſigavorum* elucubravit; ad hoc enim oppidum in ditione fratris tui Regis *Ferdinandi* poſitum, monitu *Bernardi à Gles* Cardinalis *Tridentini*, cum ſarcinulis ſuis migrare coactus eſt, verentis nè quid illi accideret *Baſileæ* mutato ſacrorum cultu: quæ tamen res longè placidiùs tranſacta eſt magiſtratuum prudentiâ, quàm multi divinabant, nemine ex univerſo numero ſacerdotum per contumeliam attacto. *Friburgi* primùm in ædibus illis magnificis habitavit, quas avus tuus divus *Maximilianus* pro ſenectutis ſuæ nido per *Jacobum Villingerum* ſuæ Majeſtatis à theſauris parari quondam ſibi juſſerat. Deinde propriam domum emit. At quum ab illuſtriſſimo ſorore tua *Maria Hungariæ* Regina, quam tu ab obitu amitæ tuæ *Margaretæ* provinciis inferioris *Germaniæ* gubernandis præfeciſti, in *Brabantiam* revocaretur, & *Eccleſiaſten* ſuum priùs eſſet editurus, ut præſens adeſſet dum excuditur in officina, ac operi colophonem (quod aiunt) adderet: nam neſcio quid ad calcem reſtabat adtexendum, ſimul ut cœli mutatione reliquias morbi pertinaciores diſcuteret, venditâ domo, *Baſileam* cum univerſa ſupellectile ſuâ, quæ libris maximam partem conſtabat, poſt ſeptimum annum reverſus eſt, ad *Hieronymum Frobenium* amicum veterem hoſpes gratiſſimus divertens, hoc conſilio, ut recuperatâ bonâ valetudine, & abſolutis iis quæ habebat in manibus, navigio per *Rhenum*, in inferiorem *Germaniam* deſcenderet. Interim articularis morbus, qui aliquandiu conquieverat, rurſus hominem corripit, & miſeris modis vexat, ut ſe loco movere

nequiret,

nequiret, fruſtra cœlo mutato. Hic remittentibus cruciatibus ex bipede primùm quadrupes, deinde tripes factus eſt, ſcipionum auxilio ſe ſuſtentans, & ſenſim prorepens. Quúmque ſchedas Epiſtolarum, quas annis ſuperioribus à diverſis amicis acceperat, ſigillatim evolveret, novæ neſcio cujus editionis gratiâ, ac plurimæ eorum qui à rebus humanis exceſſerant, in manus venirent, ſubinde aiebat: *Et hic mortuus eſt*: ac tandem, *Nec ego diutiùs vivere cupio, ſi Chriſto Domino placeat*. Sic languentem & viribus deſtitutum, dyſenteria, malum exitiale, ferme menſem integrum vexavit, ac paulatim exhauſtum in ſumma æquanimitate & tolerantiâ tandem extinxit, *Chriſti* miſericordiam extremis ſæpe repetitis vocibus implorantem. Qui *Chriſti* doctrinam vivens tam ſyncerè tractavit, mortuus indubiè mercedem ab illo ſummo Agonotheta amplam accepit. Teſtamentum Majeſtatis etiam tuæ fretus autoritate condiderat, quo pauperum inopiæ relictis à morte facultatibus ſuis trifariam conſultum voluit, invalidis ſenióque confectis, virginibus elocandis, quibus dos deeſſet mariti conciliatrix, & ſtudioſis fovendis. Id *Bonifacius Amerbachius* Juris profeſſor, hæres nuncupatus, redemptis annuis ſtipendiis reditibúſve bonâ fide cum ſociis juxta teſtatoris mentem exequutus eſt, & quæ fieri ille voluit cuncta adamuſſim accuravit. Is ipſe memoriam in æde ſacra cathedrali *Baſilienſi* patrono optimo in columnari ſtructura, cui ſaxum tumulum operiens Termino ſculptili inſigne adjacet, affigendam locavit in marmore *Rhetico*. Staturâ novit Majeſtas tua fuiſſe eum, ut ipſe de *Moro* quadam epiſtolâ ſcribit, infra proceritatem, ſupra tamen prorſus notabilem humilitatem. Corpuſculo ſatis compacto & eleganti, ſed quod eſſet tenerrimæ complexionis, & minimarum etiam rerum mutatione, puta vini, cibi, cœlíve facilè offenderetur, in ſenio crebris quoque calculi doloribus obnoxium: ut de pituita nihil dicam, alioqui perpetuo communíque ſtudioſorum omnium malo. Cute corporis & faciei candidâ, capillitio in juventa ſufflavo, oculis cæſiis, vultu feſtivo, voce exili, linguâ pulchrè explicitâ, cultu honeſto & gravi, qui Cæſareum conſiliarium, Theologum & ſacerdotem deceret. Fuit in retinenda amicitia conſtantiſſimus, nullis unquam inſcriptionibus quacunque de cauſa mutatis. Memoriâ feliciſſimâ: nam puer totum *Terentium* & *Horatium* memoriter complexus eſt. In egenos liberalis, quos, ut alibi, ſic à ſacro domum rediens per famulum nunquam non munerari ſolet: maximè verò in bonæ ſpei & indolis adoleſcentes ſtudioſos, ſi qui ad ſe viatico deſtituti veniſſent, largus, benignus, & munificus. In convictu comis & ſuavis citra omne ſupercilium: ubique certè ἐράσμιος, hoc eſt, *amabilis*: quod ille nomen à ſe dolebat non uſurpatum, quum primùm ſcribere cœpiſſet, & editis libellis innoteſcere. *Quis enim*, inquit, *quenquam mortalium* Amorem *audivit appellari*, id quod *Græcis* ſignificat ἔρασμος. De libris porrò ſuis, quos in omni vita conſcripſit innumeros, quâ ſacros quâ prophanos, conjunctim & univerſim edundis, vir modeſtiſſimus, nihil moriens ſtatuit, opinatus futurum ut cultioribus quotidie emergentibus iſta ſua ſcripta facilè negligerentur. Cæterùm quum *Hieronymus Frobenius* & *Nicolaus Epiſcopius* Typographi ſenſiſſent ea à ſtudioſis in eo ordine ſimul collecta deſiderari, quem ipſe quum viveret ad *Joannem Botzhemium*, & poſtremò ad *Hectorem Bœtium* ſuarum lucubrationum Catalogum recenſens, indicavit, videlicet iis primùm conjunctis, quæ vel ad inſtitutionem literarum vel ad pietatem pertinent, tum Moralibus, deinde Apologiis, & ultimo loco recognitis autoribus ſuas partes implentibus, obſequendum ſtudioſis rati, rem auſi ſunt cum magnificam, tum omnium favore dignam, nullâ nec ſumptuum nec laborum magnitudine deterriti, quicunque tandem ſequeretur eventus, modò ut voluminum *Eraſmi* tomos conficerent, autoris Catalogum ad *Hectorem Bœtium*, tanquam recentiorem, potiſſimùm ſequuti: adjectis etiam ab *Amerbachio*, ſuo quibuſque loco iis, quæ poſtea idem ille *Eraſmus* elucubravit: omiſſo tamen Decimo Tomo, non niſi alios autores ab ipſo recognitos complectente: in quibus ſeorſum ſucceſſu temporum excudendis, etiam ſuam operam ſtudioſis iidem chalcographi pollicentur, ſi modò æquum experti fuerint Lectorem. Quæ editio quum ob alia magni facienda eſt, tum ob hoc quòd tanti literarum antiſtitis exiſtimationi conſulit, nè quis aut animo nocendi, aut quæſtûs ſtudio, gratiam videlicet *Eraſmici* genii captans, deinceps aliquid illi tribuat quod ipſe non ſcripſit: id quod vivente eo, factum ſcimus: aut tanquam ſuum non agnovit, aut etiam agnitum, minimè editione dignum exiſtimavit. Quare, Clementiſſime Cæſar, veterum Imperatorum ac Regum exemplum imitatus, qui rem literariam & honeſtas diſciplinas tueri magnificum cenſebant, iſtum *Eraſmicorum* librorum Theſaurum, quo nihil univerſa res literaria vel ornatius habet, vel utilius, vel pium magis, inter monumenta recentiorum, ſartum tectum conſervandum ſuſcipe hominis tot modis tui, ſive patriam *Hollandiam* reſpicias, quæ te Dominum agnoſcit; ſive Conſiliarii dignitatem, quam tibi fideliter obivit; ſive probi pectoris devotionem, quo nobiliſſimæ iſti familiæ *Auſtriacæ* ſive

Bur-

Burgundiacæ ſemper deditus fuit. Verè enim regia res eſt tueri literas, quibus extinctis miſerabili caligine cuncta confundentur, nec homines à brutis animalibus different. M. *Vitruvium* haud puduit de *Architectura* ſcribere ad *Octavium Auguſtum*, qui in ordine veſtro *Romanorum* Imperatorum ſecundus fuit, *Julii* ut hæres, ita ſucceſſor: Dictionarium ſuum *Pollux Græcus* autor *Commodo Cæſari* dedicat: *Oppianus τὰ κυνηγετικὰ Antonio L. Sept. Severi F.* inſcribit: non quòd architectus eſſet *Octavius*, à quo ſtruendarum ædium conſilia peterentur: aut *Commodus*, Grammaticus: aut phyſiologus, *Antonius*: ſed ut liberalium artium patronos agere meminiſſent tanti monarchæ. Et diſciplinis quidem illi delectabantur ut docti, & à teneris rectè inſtituti, non favebant tantum. Quin florebat ipſum *Romanum* Imperium ab hominibus virtute & eruditione excultis per diverſa officia adminiſtratum. Sume ergo tibi lucubrationes *Eraſmicas* defendendas, verè τὰ τῆς ἀειμνήστου κλέος, partim quòd in his quædam tuæ Majeſtati privatim dicata ſunt, velut *Inſtitutio Principis Chriſtiani*, & in *Matthæi Evangelium Paraphraſis*: partim quòd ut tu ſummus es orbis Monarcha, ſic etiam omnium commodis proſpicere debes. Proderit autem orbi talem Theſaurum eſſe conſervatum, nec ſycophantis quibuſdam & ſtudiorum oſoribus vel hujus intercipiendi vel concerpendi fieri poteſtatem, non quòd *Eraſmo* magnopere timendum ſit, quem amare extinctum incipiunt, qui vivum oderant:

Paſcitur enim (ut *Ovidius* ait,) *in vivis livor, poſt fata quieſcit*:

Sed ut malevolis omnis vel calumniandi vel ſiniſtri conatus anſa penitùs amputetur. Id fiet, ſi tuæ Majeſtatis quaſi *Ajacis* clypeum opponas, & reipsâ oſtendas, non ſolùm imminutæ Majeſtatis reos eſſe, qui in te Principem *Romanum*, ſed & qui in Conſiliarios tuos conſpirant: id quod *Honorius* & *Arcadius A A.* cenſuerunt. Quis enim rabularum non obmuteſcet, ſi protegentem *Carolum* viderit? quis illorum aſpectu tui territus, non terga dabit? quem *Afri* congredientem expaverunt, quum depulſum ditione ſuâ *Tunetenſem* Regem ultramarinâ expeditione ſuſceptâ rem maximam atque difficillimam auſus, feliciter & celeriter reſtitueres. Qui *Italiæ* pacem dediſti, inque ea jam diu nobiliſſimam regionem conſervas. Qui proximis diebus *Gandavenſem* tumultum in gravem totius *Flandriæ* perniciem erupturum, dicto citiùs compeſcuiſti. Quem ſpes eſt *Germaniæ* noſtræ priſtinam concordiam reſarturum, lite partium utrinque auditâ, ac per tuam prudentiam quâ vales autoritatémque æqualiter diremptâ. Atque utinam immortalitate dignus *Eraſmus* tantiſper ſuperfuiſſet, dum iſta à te fortiter & præclarè geſta ſuaviſſimo ſtilo ſuo memoriæ æternæ conſecrâſſet! In nulla re ille, certò ſcio, libentiùs fuiſſet occupatus. Denique addam hoc unum, prius quàm finem faciam: Glorientur cæteri Imperatores, hujus vel illius quamlibet magnæ, perſæpe etiam atrocis rei, caſu ſuum principatum factum inſignem, *Caroli* Cæſaris tempora candidiſſimi ſcriptoris *Eraſmi* monumentis illuſtrata nunquam ignorabuntur: nam ſolet eruditiſſimi cujuſque laus etiam in Principem redundare, ſub quo vixerit, ut non dicam in cujus clientela fuerit numeratus. Bene valeat Majeſtas tua, Cæſar invictiſſime, & *Eraſmi* ſui lucubrationes ſibi commendatas perpetuò tueatur. *Seleſtadii*, Cal. Juniis, Anno à *Chriſto nato* M. D. X L.

Teſtamentum extremum Erasmi Roterodami.

In nomine ſanctæ Trinitatis.

Desiderius Eraſmus Roterodamus *fretus diplomatibus Cæſaris, Summi Pontificis, ac Magnifici Magiſtratûs inclytæ civitatis* Baſilienſis, *hoc meo chirographo renovo ſupremam voluntatem meam, quam quocumque titulo firmam ac ratam haberi volo: irritum verò ſi quid aliud teſtatus ſum. Principiò, certus me nullum habere legitimum hæredem, præſtantiſſimum virum* D. Bonifacium Amerbachium *omnium facultatum mearum hæredem inſtituo: Exequutores verò* Hieronymum Frobenium *&* Nicolaum Epiſcopium. *Bibliothecam meam jam quidem vendidi* D. Joanni à Laſco Polono, *juxta ſyngrapham ſuper hoc contractu inter nos confectam: non tradentur tamen libri, niſi hæredi numeraverit ducentos florenos. Quod ſi ille pactum remiſerit, aut me prior è vita exceſſerit, liberum eſto hæredi de libris ſtatuere quod velit.* D. Lodovico Bero *lego horologium aureum.* Beato Rhenano *cochleare aureum cum furcinulâ aureâ.* M. Petro Vetereo *centum quinquaginta coronatos aureos: tantundem* Philippo Montano. Lamberto Famulo, *ſi mihi morienti adfuerit, ducentos florenos aureos, niſi ego vivus hanc ſummam ei numeravero.* D. Johanni Briſchio *Lagenam argenteam.* D. Paulo Volſio *florenos aureos centum.* Sigiſmundo Telenio *ducatos centum & quinquaginta.* Joanni Eraſmio Frobenio *duos annulos, quorum alter non habet gemmam, alter habet gemmam ſubviridem,* Gallis *dictam* Turquoys.

Hiero-

Hieronymo Frobenio *lego omnes veſtes meas, omnémque ſupellectilem meam, laneam, lineam, & ligneam: præterea poculum quod habet inſignia Cardinalis* Moguntini. *Uxori ejus annulum, qui habet imaginem mulieris in tergum reſpicientis.* Nicolao Epiſcopio *poculum cum operculo, quod in pede habet verſiculos inſculptos.* Juſtinæ *uxori ejus duos annulos, quorum alter habet Adamantem, alter Turquoys minorem. M.* Everardo Goclenio *poculum argenteum, quod in ſummo habet imaginem* Fortunæ. *Si quis legatariorum interciderit, quod legatum erat, in hæredis arbitrio eſto. Hæres, præter ea quæ per ſyngrapham deſignavi, ſibi accipiet quicquid ſuperfuerit poculorum, aut annulorum, aut rerum ſimilium; adhæc numiſmata, inſignia, &* Luſitanos *cruciatos, Regis* Poloniæ & Severini Boneri *faciem exprimentia, aliáque his ſimilia. Præterea ducatos omnes duplices & quadruplices. Pecuniam apud* Everardum Goclenium *depoſitam, illi in* Brabantiâ *diſpenſandam relinquet, quemadmodum ei mandavi. Si quid apud* Eraſmum Schetium *erit reliquum, ab eo repetet, eámque pecuniam, ac reliquam omnem quæ ſuperfuerit, ſuo arbitrio & ex conſilio Exequutorum diſtribuet in uſus pauperum ætate ac valetudine infirmorum: item in puellas nupturas. In adoleſcentes bonæ ſpei: breviter, quoſcunque ſubſidio dignos judicaverit. Hanc extremam voluntatem meam, quo plenior ſit fides, propriâ manu deſcripſi, ac peculiare annuli mei ſigillum, Terminum, adfixi* Baſileæ *in ædibus* Hieronymi Frobenii, *duodecimâ die Februarii, Anno à Natali Domini M. D. XXXVI.*

EPITAPHIUM

DES. ERASMI ROTERODAMI BASILEÆ.

CHRISTO SERVATORI S.

DES. ERASMO ROTERODAMO, VIRO OMNIBUS MODIS MAXIMO, CUJUS INCOMPARABILEM IN OMNI DISCIPLINARUM GENERE ERUDITIONEM, PARI CONJUNCTAM PRUDENTIA, POSTERI ET ADMIRABUNTUR ET PRÆDICABUNT. BONIFACIUS AMERBACHIUS HÆRES; HIER. FROBENIUS ET NIC. EPISCOPIUS NUNCUPATI SUPREMÆ SUÆ VOLUNTATIS VINDICES, PATRONO OPTIMO NON MEMORIÆ, QUAM IMMORTALEM SIBI EDITIS LUCUBRATIONIBUS COMPARAVIT, IIS TANTISPER DUM ORBIS TERRARUM STABIT SUPERFUTURO, AC ERUDITIS UBIQUE GENTIUM COLLOQUUTURO, SED CORPORIS MORTALIS, QUO RECONDITUM SIT ERGO, HOC SAXUM POSUERE.

MORTUUS EST 4. EIDUS JULIAS, JAM SEPTUAGENARIUS, ANNO A CHRISTO NATO, *M. D. XXXVI.*

In Saxo, quo Sepulchrum integitur eſt TERMINI *Facies, baſi quadratâ, cum his verbis:*

DES. ERASMUM ROTERODAMUM AMICI SUB HOC SAXO CONDEBANT. QUARTO EIDUS JULIAS, *M. D. XXXVI.*

Index

Index Epiſtolarum, commonſtrans quis cui ſcribat, & quoties.

A

ABbati cuidam lib.19.ep.93.
Abeli Colſtero lib.27.ep.17.
Adolpho Princ. Veriano lib.10.ep.16.
Adriano a Rivulo Antuerpienſi lib.19.ep.41.
Adriano Audomarico lib.9.ep.3.
Adriano Barlando lib. 12. epiſt. 27. lib.19. epiſt. 84. lib. 21. ep. 22.
Adrianus Barlandus Cornelio fratri lib.1.ep.25.
Adriano Papæ ſexto lib. 18. epiſt. 30. lib. 23. ep.1.2. lib.28.ep.9.
Adrianus Papa ſextus lib.23.ep.3.4.
Ægidio Buſledio Catholici Regis à rationibus lib.3. ep.6.40.lib.10.ep.27.lib.30.ep.55.
Æmilio ab Æmiliis Brixiano lib.23.ep.17.
Alberto Carporum Principi lib.26.ep.66.lib. 31.ep.44.
Albertus Romanæ Eccl. tit.S.Chryſogoni,Presb.Card. Mogun. Magdeburg. Archiepiſc. Elector Imperii, Primas Germaniæ, Adminiſtrator Halberſt. Marchio Brandenburg. lib.11.ep.11.l.29.e.29.
Alberto Cardinal.& Archiepiſc. Moguntino lib.6. ep.19. li.11.ep.11.li.12.ep.10.li.13.ep.22.42.
Alexandro Comitis à Naſſavien. Secretario lib. 30. ep. 13.
Alexio Turzoni Hungariæ Regis à Theſauris lib. 29. ep. 51.
Alfonſus Fonſeca, Archiepiſcopus Toletanus, totius Hiſpaniæ primas lib.18.ep.1.li.19.ep.32.34.
Alfonſo Fonſeca lib.18.epiſt.2.li.19.epiſt.33. lib. 28. ep. 1.
Alfonſo Manrico Archiepiſcopo Hiſpalenſi, de fide inquiſitori ſummo lib.19.ep.42.l.20.e.19.l.25.e.25.
Alfonſo Valdeſio, Theologiæ Profeſſori, & Eccleſiaſtæ Burgis, Caroli Imperatoris Secret. lib. 19. ep.29.li.21.ep.58.li.25.ep.6.13.35.li.31.ep.49.
Alfonſo Vervefio monacho Benedicti lib. 19. ep. 42. lib.27. ep. 4.
Aloiſius Marlianus Epiſcopus Tuden. li.16.ep.12.
Aloiſio Marliano lib.13.ep.18.li.16.ep.11.13.
Amblardo & Lodo. Alardetis fratribus li.20.e.1.
Ambroſio à Gumpenbergo lib.24.ep.28.
Ambroſius Leo Nolanus medicus li.10.ep.28.
Ambroſio Leoni lib.10.ep.29.
Amicis Lectoribus lib.27.ep.42.
Amico cuidam lib.4.ep.28.l.30.ep.58.li.31.e.29.
Andreas Alciatus Mediolanen. Juris profeſſor publicus lib. 27. ep. 30.
Andreæ Alciato lib. 20.ep. 91.lib.21.ep.14.16. 38. lib. 25.ep.27.lib.26.ep.6.
Andreas Ammonius Lucen. Regis Angliæ Secretarius Eraſmo, lib.2.ep.7.lib.3.ep.18.lib.8.ep.8. 10.12.23.25.27.31.39.40.41.
Andreas Ammonius Guil. Montjoio lib.7.ep.6.
Andreæ Ammonio lib.8.ep.1.2.3.4.5.6.7.9.11. 13.14.15.16.17.18.19.20.21.22.24.26.28. 29.30.31.36.37.38.46.47.
Andreæ Cnopha Rutenio Sacerdoti lib.14.ep.22.
Andreæ Critio, Epiſc. prius Premiſlenſi, nunc Plocenſi lib.18.ep.16.lib.19.ep.14.lib.20.ep.85.lib.21. ep.64.li.22.ep.5.li.26.ep.31.li.27.ep.23.
Andreæ & Chriſtophoro à Conritz. lib.28.ep.22.
Andreæ Hoeſtrato Juriconſulto lib.12.ep.8.
Andreæ Zebridovio Polono li.19.ep.17.li.20.e.100.
Angelo Andreæ Reſendo lib.26.ep.43.
Annæ Berſalæ Principi Veriano, matri Adolphi lib. 9. ep. 38.
Antonio, vide Joan. Antonio
Antonius à Bergis lib.9.ep.37.
Antonio à Bergis, Abbati S. Bertini lib. 2. ep.28.lib.6.ep.20.li.9.ep.15.li.10.ep.1.13.24.
Antonio à Marca, Abbati Belli loci, nepoti Epiſcopi Leodien. lib.15.ep.11.
Antonio Brugnario in monte Pellicardi lib.18. epiſt. 40.
Antonius Clava Senator Gandavenſis lib. 1. epiſt. 26.
Antonio Clava lib.1.ep.27.lib.7.ep.26.
Antonio Dalbano Abbati lib 25.ep.15.41.
Antonio Fuggero lib. 19. ep. 37. lib.23. ep.14. lib.25.ep.17.lib.29.ep.63.
Antonio Lutzenburgo Canonico apud D. Audomarum lib.5.ep.18.lib.9.ep.17.18.
Antonio Papinio Abbati Gemblacen. lib.11.ep.18.
Antonius Papinius lib.11.ep.19.
Antonio Puccio legato Apoſtolico ad Elvetios, nunc Epiſcopo Piſtorienſi lib.5.ep.26.li.18.e.29.
Antonio Salmanca, Epiſcopo Gurcen. electo lib. 19.ep.24.lib 20.ep.102.
Archidiacono cuidam Alcorano lib.19.ep.53.
Arnoldo Boſchio Carmelita lib.5.ep.6.
Arnoldo cuidam lib.5.ep.21.
Auguſtino Caminado lib.4.ep.33.34.li.5.ep.24.
Auguſtino Eugubino lib.26.ep.34.
Auguſtino Mario lib.26.ep.9.
Auguſtino Scarpinello, Oratori Cæſ. lib.15. epiſt. 12. lib. 18.ep.45.
Auguſtino Trivultio lib.26.ep.10.41.
Aulico cuidam lib.29.ep.93.

B

BAlivo Lutetiæ Regis lib.27.ep.6.
Balthaſari Epiſcopo Hildeſheymenſi, Epiſcopi Conſtantien. coadjutori li.19.ep.27.li.28.e.10.
Baptiſta Egnatio, vide Joan. Baptiſta
Bartolomeus Latomus lib.27.ep.27.
Bartolomæo Latomo lib.27.ep.28.
Beato Rhenano lib.1.ep.1.li.5.ep.29.li.29.e.31.
Benedicto Jovio medico Mediolanenſi lib.18.ep.8.
Bernardo Boerio lib.25.ep.19.lib.26.ep.57.
Bernardo Bucheni Phryſio, Decano in Haga Comitis, & Conſiliario lib.27.ep.12.
Bernardo Epiſcopo Tridentino, Ferdinandi Regis ſummo Cancellario lib. 19.ep.10.25.lib.20. ep. 36.69.103. lib.21.ep.43.lib.24.ep.22.lib. 25.ep.5.lib.26.ep.28.lib.28.ep.5.
Berthramo Damo lib.24.ep.25.
Bilibaldus Perkheymerus Senator, Nurenber. Cæſaris Conſiliarius lib.2.ep.11.li.4.e.12.li.12.e.12.
Bilibaldo Perkheymero lib.4.ep.13.lib.12.ep.13. lib.19.ep.5.50.lib. 20.ep.3.lib.24.ep.10.li.30. ep. 21. 22.23.24.25.26.27.28.29.30.31.32. 33.34.35.36.37.38.39.40.41.42.43.44.45. 46.48.49.50.51.52.
Bonifacio Amerbachio Juris profeſſori publico lib.15.ep.17.lib.24.ep.16.

C

CArdinali Nanetenſi lib.10.ep.20.
Carolo Cæſari lib. 20. epiſt. 5. lib. 29. epiſt. 67.

Carolo

Carolo Duci Sabaudiæ lib.20.ep.16.
Carolo Harſto lib.16.ep.17.
Carolo Montjoio lib.26.ep.17.li.28.ep.15.
Carolo Principi Maximiliani nepoti li.29.ep.59.
Carolo Sucqueto lib.23.ep.12.
Carolo Utenhovio Gandavo lib. 24. epiſt.4. lib.26.ep.54.lib.27.ep.5.lib.28.ep.23.
Caſſandro Celliſmartiali lib.26.ep.61.
Catharina Reginæ Angliæ lib. 19. ep. 69. lib.29.ep.41.
Celio Calcagnino lib.20.ep.53.
Celius Calcagninus Eraſmo lib.20.ep.54.
Chriſtiano lib.4.ep.19.lib.5.e.7.li.9.ep.6.
Chriſtiano Lubecen. Negotiatori lib.4.ep.32. lib.10.ep.2.lib.29.ep.14.
Chriſtophoro à Carlevitz lib.26.ep.65.
Chriſtophoro à Schidlovietz regni Poloniæ Cancellario lib.19. ep.11.75.lib.21.ep.63.lib.22.ep.8.lib. 26.ep.20.lib.29.ep.62.
Chriſtophoro à Stadio Epiſ. Auguſtano lib.20. ep.84.96.li.25.ep.28.37.li.28.ep.4.li.29.ep.42.
Chriſtophoro Epiſcopo Baſilienſi lib.3.ep.29.lib. 18.ep.39.li.21.ep.8.15.li.29.e.39.li.31.ep.43.
Chriſtophorus Epiſcopus Baſil. lib.3.ep.28.
Chriſtophoro Eſchenveldio teloná Popardienſi lib.4. ep.5.lib.29.ep.33.
Chriſtophoro Fiſchero Protonotario Apoſtolico lib.4.ep.7.
Chriſtophoro Haco lib.11.ep.20.
Chriſtophoro Hegendorfino Lypſio lib.14.e.12.
Chriſtophoro Longolio lib.3.ep.69.
Chriſtophorus Longolius Jacobo Lucæ Decano Aurelian. lib.3.ep.62.
Chriſtophoro Meſia, Hiſpano lib.25.epiſt.26. lib. 27. ep. 22.
Chriſtophoro Thrucſes lib.19.ep.94.
Chriſtophoro Urſewico lib.29.ep.5.
Claudio Cantiuncula LL. Doctori lib. 17.ep.30.
Claudio Javando lib.20.ep.78.
Clementi Papæ VII. lib. 19. epiſt. 1. lib. 20. epiſt. 82.
Collegii Buſlidiani profeſſoribus lib.26.ep.38.
Collegio Canonicorum Metenſium lib.10.ep.4.
Collegio Sorbonico Lutetiæ lib.22.ep.19.
Conrado Goclenio lib.17.ep.8.lib.30.ep.8.9.10. 15.16.17.18.56.62.70.74.
Conrado Herebachio lib.20.ep.38.
Conrado Pellicano lib.18.ep.3.li.19.ep.95.96.
Conrado Peutingero Cæſaris conſiliario lib.13. epiſt. 30.
Conrado Præſuli Uvirtzeburgen. lib.12.ep.22. lib. 22. ep. 1. lib. 25. ep. 36. lib.26.ep.26.64. lib. 29. epiſt.35.
Conrado Schutterant, & Laurentio Etbonis Monaſteriorum Abbatibus Provinciæ Briſgaudiæ lib. 14. ep. 11.
Conſiliario cuidam lib.30.ep.73.
Cornelio Aurotino Canonico lib. 4. epiſt. 17. lib. 7. ep. 2.3.
Cornelio Batto lib.7.ep.25.
Cornelio Bergenſi quæſtori lib.19.ep.104.
Cornelio Gaudano lib 31.ep.3.9.10.16.17.41.
Cornelio Grapheo lib.20.ep.106.li.30.ep.64.
Cornelio Sceppero lib.30.ep.76.
Cuidam lib.4.ep.29.30.31.lib.19.ep.61.lib.21. ep.23.lib.27.ep.57.
Cuidam ἀλλογλώττῳ lib 13.ep.26.
Cuidam præpotenti lib.14.ep.13.
Cutberto Tonſtallo Epiſcopo London. li.2.ep.30. li.3.e.3.l.13.e.24.l.18.e.48.l.22.e.23.l.26.e.59.
Cutbertus Tonſtallus Budæo lib.2.ep.29.
Cutbertus Tonſtallus Eraſmo li.3.e.2.li.22.e.22.

D

Damiano à Goes lib. 27. epiſt. 19. 38. lib.30.ep.65.66.67.69.71.72.
Danoſio lib.29.ep.77.
Danieli Benedicto Mediolanen. lib.19.ep.90.
Danieli Stibaro lib.20.ep.101.l.22.e.2.li.26.e.7.
Danieli Taiſpillo Epiſcopo Gebelden. li.16.ep.15.
Davidi Paungartnero lib.29.ep.44.
Deſiderato Moro lib.27.ep.45.
Dominico Cardinali Grymano tit. S. Marci lib. 2. ep.2. lib.3.ep.11.lib.13.ep.7.
Domino de la Roſche, quondam Cæſ. Maximiliani Cancellario lib.21.ep.9.

E

Elizabethæ Moniali Virgini lib.31.ep.21.
Eldingo Audomaro lib.25.ep.21.
Edmundo Sacerdoti lib.9.ep.2.4.
Edvardo Leo lib.17.ep.1.
Eleutherio ſuo lib.31.ep.48.
Elvetiorum nationi in Concilio Badenſi lib. 19. epiſt. 45.
Ennio Epiſcopo Verulano lib.21.ep.18.
Eobano Heſſo lib. 6. ep. 25. lib. 26. ep. 5. 45. lib. 30. ep. 6.
Epiſtola pro amico quodam ſcripta ad medicum lib. 5. ep.8.
Epiſtolæ Eraſmianæ fragmentum lib.30.ep.77.
Epiſcopo Rivenſi lib.25.ep.3.
Erardus Epiſcopus Leodien. lib.3.ep.45.
Erardo Epiſcopo Leodien. lib.3.epiſt.46.lib.10. ep.3.lib. 12. ep. 29. lib. 13. ep.2.lib.20.ep.74. lib. 26.ep.22.lib.29.ep.73.
Evangeliſtæ lib.9.ep.9.
Evonardo Advocato vide *Groverardo Advocato.*
Euricio Cordo ludimagiſtro lib.5.ep.30.
Euſtachio Andreæ monacho Cluniacen. li.18.e.38.
Euſtathio Chapuſio Cæſ. oratori lib.27.ep.16.

F

Fabritius Capito lib.30. ep. 79.
Fauſto Andrelino lib.5.ep.10.12.14.23.
Fauſtus Andrelinus lib.5.ep.11.13.15.
Felici Dolano LL. Doctori lib.21.ep.10.
Felici Epiſcopo Theatino lib.20.ep.37.
Ferdinando Auſtriæ Archiſtratego lib.29.ep.71.
Ferdinando Bohemiæ Ungariæque Regi lib. 20. ep. 23.42. lib. 22. ep.20,21.
Ferdinandus Rex Eraſmo lib.20.ep.43.
Federico Saxoniæ Duci lib.28.ep.16.
Ferdinandi quondam medico & præceptori lib. 19. ep. 101.
Ferico Carondeleto Archidiacono Beſontino lib. 21. epiſt. 59.
Floriano Montino lib.28.ep.25.
Florentio ab Iſelſtein. lib.12.ep.30.
Franciſco Aſulano Typographo lib.21.ep.61.
Franciſco Bonvaloto lib.27.ep.47.55.
Franciſco Card. Ebor. medico lib.22.ep.11.12.
Franciſco Calvo Typographo lib.20.ep.57.

Franciſco Caſſandro lib.26.ep.13.
Franciſco Cheregato, Epiſcopo Interamnenſi. li.12. ep.36.l.14.ep.14.li.19.ep.103.li.21.ep.32.
Franciſco Cigalino lib.21.ep.30.
Franciſcus Craneveldius, priùs penſionarius Brugenſis, nunc Senator Mechlinienſis lib.15.ep.4.
Franciſco Craneveldio lib.15.ep.5.
Franciſcus Deloinus, Præſes Senatûs Pariſini lib.1.ep.13.
Franciſco Deloino lib.1.ep.14.
Franciſco Dilfo lib.19.ep.70.lib.25.e.34. lib.29.ep.52.
Franciſco Ebredunen. Archiepiſcopo lib.19.e.92.
Franciſco Galliarum Regi lib.1.ep.19.lib.21. ep.40.lib.29.ep.69.
Franciſco Haſſelten. Franciſcano lib.19.ep.18.
Franciſco Molinio ab Eleemoſynis Regis Galliarum lib.20.ep.41.48.li.21.ep.46.47.l.29.e.30.
Franciſco Rupilio lib.27.ep.20.
Franciſco Sylvio lib.18.ep.22.li.19.ep.88.
Franciſco Theſaurario Eccleſiæ Beſontinæ lib.20. ep.79.li.26.e.23.
Franciſco Theoderico lib.31.ep.6.11.15.36.
Franciſco Vergara lib.17.ep.28.lib.19.ep.28. lib.20.ep.15.lib.26.ep.56.
Fratribus Germaniæ inferioris lib.31.ep.59.
Fratribus quibuſdam abſque obſervantia l.31.e.54.
Friderico Nauſea lib.18.ep.19.lib.19.ep.21. lib.20.ep.55.
Friderico Saxoniæ Duci lib.5.ep.35.

G

Gabrieli Ofhuſio Cartuſienſi lib.1.ep.3.
Gaſpari Hedioni lib.21.ep.3.
Gaſpar Schalbus lib.6.ep.5.
Gaſpari Schalbo lib.6.ep.6.
Gaſpar Urſinus Velius lib.6.ep.30.
Gaſpari Urſino Velio lib.6.ep.31.
Gaſparis Urſini Velii genethliacon Eraſmi. lib.1. fol.82.
Georgio Agricolæ lib.24.ep.18.40.
Georgio Commeriſtadio lib.26.ep.35.
Georgio Epiſcopo Brixinenſi lib.19.ep.60.
Georgio Halvino Cæſar. aula apud Brabantos proceri lib.37.ep.2.lib.12.ep.26.
Georgio Saxoniæ Duci li.13.e.19.l.18.e.5.6.li. 18.e.42.l.19.e.9.39.47.58.63.107.li.20.e.27. 31.li.21.ep.7.li.25.e.29.li.26.e.33.l.28.ep.16.
Georgius Saxoniæ Dux. lib.30.ep.78.
Georgio Smotzero Doctori lib.19.ep.64.
Georgio Spalatino Saxoniæ Ducis à ſacris lib.5. ep.35.li.11.e.24.li.13.ep.40.
Georgius Spalatinus lib.11.ep.23.
Gerardo ab Aſſendelff. lib.27.ep.14.
Gerardo ab Herema lib.31.ep.57.
Gerardo Lyſtrio lib.13.ep.9.
Gerardo Noviomago lib.3.ep.35.42.li.6.ep.29. lib.10.ep.25.lib.12.ep.9.17.
Gerardus Noviomagus lib.3.ep.41.
Germanus Brixius Antiſſidoren. lib.4.ep.8. lib.22.ep.27.lib.25.ep.22.
Germano Brixio lib.4.ep.9.li.13.ep.35.lib.19. ep.23.85.li.20.ep.2.10.76.li.22.ep.28.li.24. ep.24.li.24.ep.23.li.26.ep.14.60.
Gilberto Cognato Canonico Nozerethi in Burgundia lib.27.ep.50.51.
Godefredo Rhodo Stegrio lib.14.ep.2.
Godſchalco Roſemundo li.12.ep.18.li.15.e.3.18.
Grattano Hiſpano lib.19.ep.54.
Græcæ Linguæ ſtudioſis lib.28.ep.21.
Greverado advocato lib.5.ep.19.
Grimano Cardinali Veneto lib.29.ep.72.
Guilielmo ab Horien lib.27.ep.15.
Guilielmo Burbanco Anglo ex familia Card. Eboracenſis lib.16.ep.3.
Guilielmo Budeo lib.1.ep.7.8.10.12.16.li.3. ep.51.53.55.56.58.61.67.70.l.13.e.16.l.14. ep.23.li.16.e.2.li.17.ep.16.li.19.ep.89.li.20. ep.9.68.64.li.21.ep.50.
Guilielmus Budæus Eraſmo lib.1.ep.6.9.11.15. lib.2.ep.20.li.3.ep.52.54.57.59.60.64.65. 66.61.69.71.lib.20.ep.8.
Guilielmo Copo medico Regio li.1.ep.18.l.20.e.4.
Guilielmus Copus lib.1.ep.17.
Guilielmo Archiepiſcopo Toletano, Card. de Croy, lib.5.ep.33.lib.11.ep.6.8.
Guilielmus Card. de Croy lib.11.ep.7.
Guilielmo Doncaſtro Theologo lib.13.ep.13.
Guilielmo Gandano li.4.e.21.25.li.31.e.1.26.31.
Guilielmo Gonello lib.3.ep.13.lib.6.ep.36.37. 38.lib.7.ep.20.37.
Guilielmo Hueo Pariſien. Eccleſiæ Decano lib.11. epiſt.22.
Guilielmo juniori Clivenſi Duci lib.24.ep.8. lib.26.ep.11.li.29.ep.53.54.66.
Guilielmo Montjoio lib.4.ep.14.20.lib.5.ep.5. lib.6.ep.10.27.li.7.ep.46.li.8.ep.53.li.9.ep.1. li.13.e.14.l.17.e.26.l.26.e.20.39.li.30.ep.19.
Guilielmus Montjoius Angliæ Baro, & aulæ Reginalis præfectus lib.4.ep.6.
Guilielmus Latimerus Anglus Theolog. lib.10. epiſt.22.
Guilielmo Latimero lib.10.ep.23.li.12.ep.19.
Guilielmo Neſeno lib.5.ep.28.lib.10.ep.31.
Guilielmo Paſtori civitatis Gruningen. li.16.e.18.
Gulielmo Patri Carthuſiæ magnæ lib.21.ep.19.
Guilielmo Quinoo lib.26.ep.30.
Guilielmo Taleo lib.17.ep.5.
Guilielmo Uvaramo Archiepiſcopo Cantuarienſi. lib.12.ep.37.li.13.ep.3.li.14.ep.7.19. lib.18.ep.32.li.19.ep.46.li.20.ep.7.44. lib.29.ep.2.24.25.
Guilielmus Uvaramus lib.2.ep.8.li.7.ep.19.
Guolphango Fabritio Capitoni lib.1.ep.4.
Guolphango Remo lib.26.ep.19.

H

Hadrianus vide *Adrianus*
Haiomi Caminga Phryſio lib.17.ep.29.
Haiomi Hermanno Phryſio, LL. Doctori, Senatori Senatus apud Leovardian. lib.20.ep.95. 97.lib.21.ep.4.
Hector Hoxvirius lib.27.ep.29.
Hectori Hoxvirio lib.24.ep.26.
Helsa Marcoo Machabæorum Collegii moderatori lib.29.ep.40.
Henrico à Bergis, Epiſcopo Cameracenſi lib.9. epiſt.5.27.
Henrico Afinio Lyren. medico lib.13.ep.23. lib.29.ep.15.
Henrico Anglorum Regi lib.3.ep.16.32.li.6. ep.12.li.13.ep.2.li.18.e.51.li.20.ep.35.49.73. li.29.ep.27.49.70.
Henricus Angliæ Rex lib.23.ep.16.lib.27.ep.38.

Henrico Bovillo lib.2.ep.10. lib.3.ep.15.
Henricus Bovillus lib.2.ep.9.
Henrico Bottero LL. Doctori lib.19.ep.43.80.
Henrico Caduceatori lib. 19.ep.20.
Henricus Chriſtiano fratri lib.4.ep.35.
Henrici Glareani hecatoſticon lib.1.fol.77.
Henrici Glareani Elegia ad Oſwaldum Miconium lib.1.fol. 78.
Henrico Glareano lib.3.ep.19.li.15.e.8.li.29.e.60.
Henricus Glareanus lib.1.ep.34.
Henrico Gruningio Decano Embricenſi lib.14.ep.9.
Henrico Guldefordo equiti lib.6.ep.26.li.13.ep.10.
Henrico Stromero Aurbachio Medico lib.3.ep.30. lib.19.ep.4.li.20.ep.29.34.
Hermannus Buſchius Paſiphilus lib.12.ep.14.
Hermanni Buſchii carmen lib.1.fol.76.
Hermanno Buſchio lib.4.ep.2.li.12.e.15.
Hermannus Colon. Archiepiſcopus lib.24.ep.2.
Hermanno Colon. Archiepiſcopo lib.24.ep.1.
Hermanno Comiti à Nova aquila lib.19.ep.59. lib.20.ep.72.
Hermanno Phryſio lib.15.ep.9.li.19.ep.40.
Herneſto Bavariæ Duci lib.3.ep.34.
Hieronymo Agathio lib.20.ep.90.
Hieronymo Aleandro Archiepiſcopo Brundiſino lib.18.ep.53.
Hieronymo Buſlidiano Præpoſito Arienſi lib.29.e.9.
Hieronymi Buſlidiani Epitaphium lib.3.fol.176.
Hieronymo Emſero Georgii Sax. Ducis à ſacris lib. 18.ep.28.l.20.ep.28.
Hieronymo Frobenio lib.17.ep.21.
Hieronymo Ritio lib.21.ep.37.
Hieronymo Viromando lib.22.ep.14.
Hieroſlao à Laſco Poloniæ Baroni lib.18.ep.4. lib.21.ep.62.
Hilario Bertulpho Gandavo lib.18.ep.27.
Hiſpano cuidam Sorbonico lib.19.ep.71.
Huberto Barlando medico lib.30.ep.1.

I

Jacobo Apocello Elvetio lib.18.ep.17.
Jacobo Baniſio Cæſaris Conſiliario li.6.e.21.35.
Jacobus Baniſius lib.6.ep.34.
Jacobo Batto lib.4.ep.24.36.l.5.e.9 l.8.e.48. 49.52.l.9.e.14.19.28.19.30.31.32.33.34.35. 36.l.31.e.18.
Jacobo Canta lib.24.ep.27.
Jacobo Cantero lib.31.ep.14.
Jacobo Fabro Stapulenſi lib.3.ep.9.33.l.20.e.70.
Jacobus Faber lib.2.ep.13.
Jacobo Hochſtrato, Theologo Dominicano lib. 16.ep.19.
Jacobo Hornenſi lib.5.ep.32.
Jacobo Landavo Bavaro lib.20.ep.32.
Jacobo Mauritii lib.31.ep.38.39.40.
Jacobo Middelburgenſi, Vicario generali Epiſcopi Cameracenſis lib.9.ep.26.l.11.e.26.
Jacobus Piſo præceptor Lodovici quondam Hungariæ Regis lib.10.ep.12.
Jacobo Piſoni lib.21.ep.65.
Jacobo Sadoleto Epiſcopo Carpentoractenſi lib.19. ep.81.l.20.e.26.l.22.e.25.l.25.e.11.24.l.28.e.7.
Jacobus Sadoletus lib.20.ep.25.l.22.e.26. l.25.e.10.12.l.27.e.35.36.
Jacobo Tuſſano lib.20.ep.107.l.21.e.29.l.26. ep.4.12.
Jacobo Tutori, penſionario Antuerpienſi lib.5. ep.22.l.9.e.20.23.l.28.e.17.
Jacobo Villingero Romani & Hiſpani Regis Theſaurario lib.13.ep.36.
Jacobo Uvimphelingo Theologo lib.18.ep.44.
Jano Cornario lib.24.ep.9.
Joachimus Camerarius lib.19.ep.6.
Joachimo Camerario lib.19.ep.7.
Joachimo Gandavo medico lib.20.ep.67.
Joanni Alexandro Braſſicano lib.26.ep.63.
Joanni Antonio Caſſovienſi, medico nunc in familia Epiſcopi Cracovienſis lib. 19.ep.16.76. lib. 20.ep.56.l.22.e.6.l.29.e.22.
Joanni Baptiſtæ Egnatio lib.10. ep.14. l.18. ep.10.l.20.e.83. l.21.e.39. l.26.e.3.58.62.
Joanni Boerio lib. 26.ep.57.
Joanni Bonero lib.24.ep.23.l.28.e.20.
Joannes Borſalus Decanus Verien. lib.6.ep.15.
Joanni Borſalo lib.6.ep.16.l.19.e.19.
Joanni Botzemo Canonico Conſtantien. lib.12. ep.32.l.20.e.33.l.24.e.15.l.30.e.2.
Joanni Bibliopego Dano lib.20.ep.17.
Joanni Briſgoico, Theologo lib.21.ep.49.
Joanni Cæſario lib.20.ep.24.l.29.e.1.
Joanni Canio, ſive De Hondt Canonico Cortracenſi lib.19.ep.48.l 30.e.11.12.14.
Joanni Carondeleto, Archiepiſcopo Panormitano, aulæ Brabantiæ Cancellario lib. 20.ep. 47.75. l.21.e.12.41.56.l.28.e.8.
Joanni Canonico Bruxellenſi lib.4.ep.22.l.9.e.25.
Joanni Cholero præpoſito Curien. lib.24.ep.11. l.29.e.92.l.30.e.20.53.59.63.
Joannis Chryſoſtomi vita fol.1592.
Joanni Cochleo lib.19.ep.49.57.l.23.e.15.
Joanni Claymondo. Theologo lib.4.ep.11.
Joannes Coletus Decanus apud divum Paulum Londini in Anglia lib.2.ep.12.l.5.e.3.l.31.e.45.
Joanni Coleto lib.4 ep.1.l.5.e.4.l.6.e.9.l.10. e.8.9.10.17.18.21.l.12.e.21.l.28.e.28.l.31.e.45.
Joanni Dantiſco Epiſcopo Culmenſi lib.29.ep.91.
Joanni Draconi lib.5.ep.29.l.30.ep.5.
Joannes Eckius, Theologus lib.2.ep.25.l.30.e.80.
Joanni Eckio lib.2.ep.26.
Joanni Epiſcopo lib.22.ep.30.
Joanni Eraſmio Frobenio lib.26.ep.51.l.29.e.18.
Joanni Eutichio lib.29. ep.10.
Joanni Fabro Ferdinandi Regis à conſiliis lib. 6. ep.33.l.21.e.45.51.l.27.e.8.
Joannes Faber lib.6.ep.32.
Joanni Fabro Urbanus regius lib.2.ep.17.
Joanni Falconi lib.4.ep.15.
Joanni Fevino Canonico S. Donatiani Brugis lib.13.ep.8.
Joanni Emſtedio Cartuſian. lib.29.ep.99.l.23. ep.9.l.28.ep.11.
Joanni Gaccho lib.22.ep.29.
Joanni Georgio Paungartnero lib. 25.ep.4.l.27. e.18.l.28.e.26.
Joanni Glapioni Franciſcano, Caroli Caeſ. à confeſſionibus lib.19.ep.110.
Joanni Grolierio apud Inſubres quæſtori regio lib.3.ep.17.
Joanni Henkello Ungariæ Reginæ à concionibus lib.18.ep.25.l.20.e.104.l.26.e.52.
Joanni Hervagio lib.31.ep.55.
Joannes Kirberus lib.7.ep.44.
Joanni Kirbero lib.7.ep.45.
Joanni Klebergero lib.27.ep.56.
Joanni Laſcano præpoſito Gneſnen. in Polonia lib.18.ep.26.l.19.e.13.l.29.e.74.l.28.e.3.

Joanni

Joanni LaſcariConſtantinopolita lib.3.ep.12.
Joanni Longlando, Epiſcopo Lincolnienſi in Anglia lib. 21. ep. 42. lib. 29. ep. 32. 38.
Joannes Lodovicus Vives. vide *Lodovicus Vives*
Joanni Lotharingia Cardinali lib. 19. ep. 62. lib. 20. ep. 65. lib. 26. ep. 16. lib. 29. epiſt. 87.
Joanni Lotzero Medico lib. 21. ep. 48.
Joanni Luſitania Regi lib. 29. ep. 83.
Joanni Maldonato Hiſpano lib. 19. ep. 55. lib. 26. ep. 47.
Joanni Mathaeo Giberto Datario Pontificis lib. 21. ep. 5.
Joanni Moro lib. 28. ep. 13. l. 29. ep. 26.
Joanni Obrecht lib. 31. ep. 36.
Joanni Oecolampadio lib. 7. ep. 43. l. 13. e. 21. 27. lib. 18. ep. 23. l. 30. ep. 47.
Joannes Oecolampadius lib. 7. ep. 42.
Joanni Paludano Rhetori lib. 29. ep. 8. 56.
Joanni Paumgartnero lib. 24. ep. 21. 31. lib. 29. ep. 85.
Joanni Phiſcero, Epiſcopo Roffenſi lib. 6. ep. 8. lib. 7. ep. 9. lib. 12. ep. 24. 25. lib. 13. ep. 4. lib. 18. ep. 47. li. 40. ep. 90.
Joanni Reuchlino ſeu Capnioni lib. 12. ep. 16.
Joanni Rinke lib. 25. epiſt. 2. lib. 26. ep. 32. lib. 29. ep. 45.
Joanni Robine Decano Mechlinien. lib. 13. e. 31.
Joanni Roſino lib. 26. ep. 40.
Joanni Ruſero Novientano lib. 6. ep. 24.
Joannes Sapidus Seleſtadien. lib. 1. fol. 79.
Joanni Sapido lib. 1. ep. 35. li. 31. ep. 53.
Joannes Schlechta Coſtelecius Bohemus lib. 14. epiſt. 20.
Joanni Schlechta lib. 6. ep. 28. li. 14. ep. 21.
Joanni Schudelino literatori Memmingenſi lib. 14. ep. 6.
Joanni Selva praſidi Pariſini ſenatus lib. 19. epiſt. 86. lib. 31. ep. 50.
Joannes Sixtinus Jureconſultus lib. 2. ep. 21.
Joanni Sixtino lib. 2. ep. 22. li. 5. ep. 1.
Joanni Sucquete lib. 23. ep. 11.
Joanni Sylvagio Caeſaris Cancellario ſummo lib. 7. ep. 11. li. 29. ep. 58.
Joanni Turzoni Epiſcopo Uratiſlavienſi. lib. 5. ep. 34. l. 15. ep. 2.
Joannes Turzo lib. 15. ep. 1.
Joanni Valdeſio Hiſpano lib. 19. ep. 38. l. 22. ep. 15. l. 26. ep. 48. 49.
Joanni Vergara Hiſpano lib. 29. ep. 31. l. 20. ep. 14. li. 26. ep. 55. l. 27. ep. 7.
Joanni Vlatteno lib. 19. ep. 68. li. 23. ep. 10. lib. 25. epiſt. 32. lib. 26. epiſt. 37. lib. 28. epiſt. 18. lib. 29. ep. 21.
Joannes Uvatſonus Anglus, Theologus lib. 1. epiſt. 23.
Joanni Uvatſono lib. 1. ep. 24.
Joanni Uverterio lib. 4. ep. 3.
Jodoco Gavero Juriſconſulto lib. 23. ep. 5.
Jodoco Jona lib. 5. ep. 27. lib. 13. ep. 28. lib. 15. ep. 14. li. 17. ep. 18. li. 30. ep. 7.
Jodoco Juſto Sigiſmundi Regis à Secretis lib. 22. ep. 10. li. 29. ep. 46.
Jodoco Noteo conſiliario Brabantia lib. 13. e. 33.
Jodoco Mechlinien. praſidi lib. 19. ep. 112.
Jodoco Sasbonte lib. 24. ep. 17.
Julio Pflug lib. 25. ep. 39. lib. 26. epiſt. 1. lib. 27. ep. 8. 12. lib. 29. ep. 37.
Julius Pflug lib. 27. ep. 1.
Juſto Decio Sigiſmundi Polonia Regis Secretario lib. 20. ep. 86. lib. 27. ep. 11.

L

Lambertus Grunnius ſcriba Apoſt. li. 24. e. 6.
Lamberto Grunnio lib. 24. ep. 5. lib. 31. ep. 51.
Laurentio Bartholino Abbati Italo lib. 17. ep. 25.
Laurentius Campegius Card. lib. 12. ep. 2.
Laurentio Campegio lib. 12. epiſt. 1. 3. 35. lib. 14. epiſt. 1. lib. 19. epiſt. 102. lib. 26. epiſt. 15. lib. 29. ep. 74.
Laurentio Puccio Cardinali lib. 28. ep. 6.
Lazaro Bayfio lib. 19. ep. 51. li. 26. e. 2.
Lelkeri lib. 28. ep. 2. lib. 29. ep. 19. 23. 47. 81. 82. 86. 89.
Leo X. Pontifex lib. 1. epiſt. 28. lib. 2. epiſt. 4. 5. lib. 29. ep. 80.
Leoni X. Pontifici lib. 1. epiſt. 30. lib. 2. ep. 1. 6. lib. 11. ep. 9. lib. 14. ep. 5. lib. 29. ep. 79.
Leo Pontifex Regi Angliae lib. 2. ep. 5.
Leonardo Caſimbroto Brugen. lib. 18. epiſt. 13. lib. 21. ep. 35.
Leonardo Coxo Anglo lib. 19. ep. 15.
Leonardus Priccardus canonicus apud Aquiſgranum lib. 11. ep. 16.
Leonardo Priccardo lib. 11. ep. 17. l. 19. ep. 105.
Leonardo à Grueriis Officiali Beſontino lib. 18. epiſt. 30. lib. 19. epiſt. 35. lib. 25. epiſt. 40. lib. 26. ep. 42. lib. 27. ep. 54.
Lenardo Raphano lib. 22. ep. 7.
Leontio lib. 15. ep. 6.
Livino Abbati Monaſterii S. Bavonis Gandavi lib. 16. ep. 16.
Livino Algoete Gandavo lib. 25. ep. 13.
Livino Ammonio lib. 20. ep. 94. l. 25. ep. 20.
Lodovico à Prato, praefecto Gandavenſi lib. 14. epiſt. 25.
Lodovico Berquino lib. 19. epiſt. 87. lib. 20. epiſt. 88. 99.
Lodovicus Berus Theologus lib. 1. ep. 32.
Lodovico Bero lib. 1. epiſt. 33. lib. 17. epiſt. 20. lib. 19. epiſt. 38. lib. 20. epiſt. 105. lib. 23. epiſt. 13. lib. 27. epiſt. 52.
Lodovicus Canoſſa Epiſcopus Baiocen. li. 1. ep. 20.
Lodovico Canoſſa lib. 1. ep. 21.
Lodovico Carino lib. 11. ep. 25.
Lodovico Coronello Theologo Hiſpano lib. 19. epiſt. 114.
Lodovico cuidam lib. 8. epiſt. 51.
Lodovico Epiſcopo Tornacen. lib. 24. ep. 17.
Lodovico Montis S. Mariae & Charitatis Abbati lib. 27. ep. 46. 53.
Lodovico Ruſeo Lutetiae praefecto lib. 6. ep. 18.
Lodovicus Vives lib. 17. ep. 10.
Lodovico Vivi lib. 10. epiſt. 5. lib. 17. epiſt. 11. lib. 18. epiſt. 36. lib. 19. epiſt. 22. lib. 20. epiſt. 20. 87. lib. 21. ep. 20.
Lovanienſibus Theologis lib. 17. ep. 19. lib. 19. ep. 82. lib. 30. ep. 57.
Lovanien. Academiae moderatori, quaere *Godſchalco*
Lubecenſi cuidam lib. 4. ep. 18.
Lucae Bonfio lib. 25. ep. 33.
Lucas Paliurus LL. Doctor lib. 3. ep. 23.
Lucae Paliuro lib. 3. ep. 24.
Ludolpho lib. 5. ep. 17.

Marte

M

Marco Laurino Canonico apud D. Donatianum Brugis lib.3.ep.21. li.7.ep.27. lib. 17.ep. 27. l. 23.ep. 6.
Magareta Regina Navarræ lib.20.ep.11.12.
Margaretæ Ropera lib. 26.ep. 50. lib. 29. epiſt. 65.
Maria Hungariæ quondam Regina lib. 26. epiſt. 46.
Martino Bucero lib.19.ep.72.
M. B. amico lib.3. ep. 22.
Martino Davidi Canonico Bruxellano lib. 21. epiſt. 36.
Martinus Dorpius Theologus lib.7.ep.1.
Martino Dorpio lib. 7. epiſt. 7. lib. 27. epiſt. 58. li. 31.ep.42.
Martino Hunno medico lib. 20.ep. 30.lib.31. epiſt. 34.
Martinus Lutherus lib.6.ep.3.
Martino Luthero lib.6.op.4.li.21.ep.28.
Martino Lypſio Bruxellano lib.3.ep.1.lib.13. op. 34.lib. 16.op.5.6.7.8.9.10. lib.22. ep.31.
Matthæo Giberto Epiſcopo Veronenſi l.21.e.31.
Matthæo Card. Sedunenſi lib. 20. epiſt. 39. lib.21.ep.13.li.29.ep.68.77.78.
Matthia Kretzaro lib.25.ep.42.l.26.ep.18.
Matthiæ Laurino Uvaterulitenſi lib.18.ep.33.
Matthia Saxon. Ducis Geor. à decimis lib. 13. epiſt. 20.
Matthia Schurorio lib.28.op.27.
Maximiliano à Burgundia lib. 19.epiſt.65. 66. lib.29.ep.20.84.
Maximiliano Tranſſylvano lib. 19. epiſt. 98. 115. lib.20.ep.51.
Medico cuidam lib.8.ep.31.
Mercurino Gattinario Cancellario Cæſaris ſummo lib.12.ep.11.lib.20.ep.6.63.
Mercurius Gattinarius lib.27.ep.33.41.
Michaeli Buda Epiſcopo Lingonienſi in Gallia lib.18.op.24.lib.20.ep.60.
Monacho cuidam lib. 20.ep. 18.
Mutiano Ruſo lib.30.ep.4.

N

Natali Bedda lib. 18. op.9. lib. 19.e.77. 83.91.97.106.
Nicaſio Sacellano Cameracenſi lib.4.ep.23.
Nicolao à Burgundia Præpoſito apud S. Petrum Trajecti lib.5.ep.20.
Nicolao Beuſerado Juriſconſulto lib.9.ep.21.24.
Nicolaus Beraldus lib.11.ep.12.13.14.
Nicolao Beraldo lib. 11.ep.15.lib.13.e.17. lib.15.ep.10.lib.29.ep.11.
Nicolao Buſcoducenſi lib.17.ep.22.
Nicolao Cannio Amſterodamo lib.24.ep.7.
Nicolao Cleric. Theologo Lutetiano lib.20.e.62.
Nicolao Epiſcopio lib.24.ep.14.
Nicolao Everardo Hollandiæ Præſidi lib.17. op.6.lib.21.op.6.
Nicolao Gerbelio Juriſconſulto lib.4.ep.4.
Nicolao Hiſpano lib.21.ep.24.
Nicolao Mallario lib.25.e.14.
Nicolao Montenſi, Decano & Cancellario Academiæ Lovanienſis lib.18.ep.7.
Nicolao Olabo lib. 25.ep.31.lib.26.ep.27.
Nicolao Præpoſito Edano lib.13.e.25.
Nicolao Ruterio lib.29.op.61.57.
Nicolao Vario Marvillano præſidi trilinguis Collegii Lovanii lib.19. ep. 56.li. 24. op.3.lib.28.ep.24.
Nicolao Veſuvio, Epiſcopo Longonienſi in Gallia à ſacris lib.20.op.92.
N. Viro Præpotenti lib. 14.op.13.
Nicolao Uvaſtemilo Bernenſi lib. 21 ep.17.
Nicolao Wernero lib. 31. epiſt. 23. 24. 25. 27. 28.
Nicolao Winmanno lib.31.op.56.

O

Obtrectatori cuidam lib. 12.ep. 31.
Obtrectatori ſuo pertinaciſsimo lib. 16. epiſt. 14.
Omnibus veritatem amantibus lib.31.ep.58.
Origenis Vita fol.1619.
—Ejus doctrina & libri fol. 1624.
Oſualdo Myconio Luceriano lib.3.ep.37.
Otoni Brunsfeldio lib.19.ep.100.

P

Palentino Epiſcopo lib.19.op.108.
Paludano, Rhetori Lovanienſis Academiæ lib 3.ep.25.
Paſchaſius Berſelius lib.3.ep.43.
Paſchaſio lib. 3.ep.44.
Paulus Bombaſius lib. 2.ep. 23.lib. 11. ep. 4. lib.17.ep.13.
Paulo Bombaſio lib.2.ep.24.lib.11.ep.5.li.17. ep. 14.lib.18.ep.18.lib.21.op.11.
Paulo Ritio medico lib.13.ep.39.
Paulo Sadoleto lib 27.ep. 21.
Paulus III. Papa Eraſmo lib.27.ep.26.
Paulo Voltzio Abbati Hugonis curiæ lib. 12. ep. 33. li.18.ep.43.lib.21.op.2.li.23.op.7.
Petrus Ægidius ab actis Curiæ Antuerpiæ li.7. epiſt. 28.
Petro Ægidio lib. 2. ep. 27. lib. 3. op. 10. lib. 4. ep. 27. lib. 7. op. 18. 22. 23. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 38. 40. lib. 10. ep. 15. lib. 17. ep. 17. lib. 21. ep. 22. 60. lib. 29. ep. 17. lib. 30. op. 75.
Petro Angleberuio medico lib. 6.ep. 7.
Petro Barbirio, Decano Tornacenſi Theologo lib. 1. ep. 2. lib. 3. op. 20. 36. lib. 16. ep. 4. lib. 17. ep. 23. lib. 18. ep. 12. lib. 19.ep.111. lib. 20. ep. 40. 46. 58. lib. 21. ep. 1.
Petro Bembo lib. 20.ep.98.lib.25.ep.9.
Petrus Bembus lib. 25.ep.8.l.27.ep.40.
Petro Caraffa, quondam Epiſcopo Theatino lib.7. epiſt. 12.
Petro Caſtellano lib.26.ep.24.l.27.ep.13.
Petro Curtio lib. 30.op.68.
Petro Daneſio lib. 20. ep. 77.
Petro Decimario lib.19.ep. 44.l.20.ep.89.
Petro Germano ſuo lib. 31. ep. 20.
Petro Kmetha Comiti in Vyſnicza, Poloniæ ſupremo Marſchalco lib. 27.ep.39.
Petro Manio Dominicano lib.13.ep.43.
Petro Meſiæ Hiſpano lib.26.ep.8.l.27.e.22.
Petro Moruyeo Abbati S. Sulpitii lib. 20.ep. 68.l.21.ep.34.l.22.e.3.l.25.e.16.
Petro Moſellano lib.6.op.2.l.13.e.5.

Petrus Moſellanus lib.6.ep.1.
Petro Natho à Cartenburna lib.8.ep.50.
Petro Ryhardeto lib.27.ep.49.
Petro Tomicio Epiſcopo Cracovienſi lib. 19. epiſt. 78. lib. 20. ep. 71. lib. 12. ep. 4. lib.25. ep.38. li. 27. ep.25. li.28. ep.12.
Petrus Tomitius lib.27.ep.24.34.
Petro Toſſano lib.10.ep.93.
Petro Viterio lib. 1. epiſt. 22. lib. 6. epiſt. 17. lib.29. ep.13.
Petro Uvichmano Canonico Anderlac. lib. 17. epiſt. 24.
Petro Uvinkel lib. 30. ep.4.
Petro Vulcanio lib.30.ep.54.61.
Petro Zuypheno Caſtiletano, œconomo Principis Adolphi Veriani lib.11.ep.21.
Philippus à Burgund. Epiſcopo Trajectenſis lib.3. epiſt. 47.
Philippo à Burgundia lib. 3. epiſt. 48. lib. 29. epiſt. 75.
Philippus Melanchthon lib.5.ep.37. li.19.e.2.
Philippo Melanchthoni lib. 5. epiſt. 38. lib. 19. epiſt. 3. 113.
Philippo Præſuli Trajectenſi lib.29.ep.61.
Philologis omnibus lib.29.ep.28.
Polydoro Virgilio lib.17.ep.3. lib.20. epiſt.45. 59. lib. 21.ep.25. 52.

Q

Quintino ſuo lib.26.ep.25.
Quirino Taleſio Haarlemen. lib. 22. epiſt. 24. lib. 30. ep. 60.

R

Raphaeli Card. S. Georgii lib.2.ep.3.
Raphael Cardinalis lib.22.ep.13.
Rectori Scholæ Erphurdien. lib.12.ep.23.
Reginaldo Polo Anglo lib.18.ep.15. li.21.ep.27.
Renato Epiſcopo Caruntenſi lib.29.ep.4.
Richardus Bartholinus Poeta, Canonicus Spoletanus lib. 1.ep.36.
Richardo Bartholino lib.1.ep.37.
Richardo Bero Abbati Glaſtonienſi lib.18.ep.46.
Richardo Cutberto Epiſcopi Londin. à ſacris lib. 3. ep. 26.
Richardo Epiſcopo Uvintonienſi lib. 6. ep. 22. lib.12.ep.20. lib.29.ep.3.
Richardus Paceus lib.11.ep. 2.
Richardo Paceo lib. 3. ep. 14. lib. 7. ep. 39. lib. 10. ep. 26. lib. 11. ep. 3. lib. 13. ep. 11. 41. lib. 14. epiſt. 8. 18. lib. 19. epiſt. 67. lib. 26. ep. 53.
Richardus Sampſon Juris Doctor lib.3. ep.4.
Richardo Sampſoni lib.3.ep.5.
Richardo Sbrulio lib. 13.ep.29.
Richardo Sparcheforde lib.21.ep. 54.
Richardo Uvitforde Guilielmi Montjoii à ſacris lib. 4. ep. 16. lib.29.ep.7.
Rinaldo Cæſaris à ſacris lib.7.ep.10.
Roberto Aldriſio, Anglo lib. 21. ep. 26. 55. lib. 23. epiſt. 8.
Robertus Gaguinus lib.9.ep.7.8.
Roberto Gaguino lib.4.ep.26. lib.5.ep.16.
Roberto Piſcatori Anglo lib. 5. epiſt. 2. lib. 9. epiſt. 10.
Rogerio Uventfordo lib.8.ep.42.43.45.
Rudberto à Moſham, Decano Patavienſi lib.18. epiſt. 37.
Rutgero in Collegio trilingui Græcæ linguæ profeſſori lib.17.ep.15. lib.20.ep.13.

S

Saſboudo lib.31.ep.5.
Scholaſteri Beſontino lib.19.ep.34.
Sebaſtiano de Rotenham equiti lib.14.ep.24.
Senatus Argentinenſi. lib.20.ep.21.22.
Senatui Baſilienſi lib.20.ep.50.
Senatui Beſontino lib.27.ep.43.44.
Senatui Pariſienſi lib. 19.ep.73. lib.21.ep.44.
Servatio lib. 31. ep. 2. 7. 8. 12. 13. 19. 31. 33. 35. 37.
Sigiſmundo Poloniæ Regi lib.22.ep.16.18.
Sigiſmundus Poloniæ Rex lib. 22.ep.17.
Sigiſmundo Queſtenbergio lib.25. ep.7.
Simoni Leguiero lib.27.ep. 48.
Simoni Piſtorio, Georgii Saxoniæ Ducis Cancellario lib.18.ep.4. lib.19.ep.26. lib.25.ep.30.
Staniſlao Bonero lib.28.ep.20.
Staniſlao Turzoni Epiſcopo Olmucenſi lib.17. ep.4. lib.19.ep.109. li.28.ep.14. li.29.ep.36.
Staniſlaus Turzo lib.27.ep.32.37.
Stephano Broderico Epiſcopo Sirmienſi lib. 22. epiſt. 9.
Stephano Gardinario lib.21.ep.57.
Stephano Poncherio quondam Epiſcopo Pariſienſi jam Archiepiſcopo Senonenſi lib. 1. epiſt. 5. lib. 13. ep. 6.
Stephano Pratenſi lib.19.ep.36.
Sylveſtro Prierati ſacri Palatii Romæ magiſtro, Dominicano lib.20.ep.52.
Sylveſter Epiſcopus Uvigornienſis lib.1.ep.29.
Sylveſtro Epiſcopo Uvigornienſi lib. 1. epiſt. 31. lib. 12. epiſt. 34.

T

Theobaldo Bittricio lib.29.ep.64.
Theobaldo Fettichio medico lib.19.epiſt.8. lib. 28. ep. 19.
Theodorico Hezio Adriani Papæ dudum Secretario lib. 18. ep. 49.
Theologo cuidam lib. 5. epiſt. 31. lib. 13. ep. 32. lib.25. ep. 18.
Thomæ Bedelho, Archiepiſcopi Cantuarienſis à ſecretis lib.15.ep.7.
Thomæ Card. Cajetano lib. 25. ep. 1.
Thomæ Cardinali Eboracenſi, Angliæ primati, & regni Cancellario ſummo lib.3.epiſt.31. lib.7.ep.14. lib.8.ep.33. lib. 11. ep. 1. lib. 12. ep. 28. lib. 13. ep. 15. lib. 14. ep.10. lib. 18. ep. 52. lib. 21. ep. 33. lib. 29. ep.50.76.
Thomæ Comiti Wiltiſheriæ lib.29.ep.48.
Thomæ Epiſcopo Dunelmenſi in Anglia lib.6. epiſt. 23. lib. 7. ep.8.
Thomæ Greio Anglo lib.1. ep.22. lib.6.e.39. lib.9.ep.11.12.13.
Thomæ Halſeyo, Epiſcopo Elphinen. lib. 10.e.11.
Thomæ Linacro medico Anglo lib. 10. ep. 6. 7. lib. 14. ep. 3.
Thomæ Lupſeto Anglo lib. 13. epiſt. 12. lib. 14. ep.4. lib.17.ep.2. lib.18.ep.11.
Thomas Morus Angliæ Baro Petro Ægidio lib. 3. epiſt. 7.

Thomas

Thomas Morus Eraſmo lib.2.ep.16.li.3.ep.8. lib 7. ep. 4.5. lib. 13. ep. 37. lib. 14. ep. 15. lib. 15.ep.16. lib.27.ep.9.10.
Thomæ Moro lib. 6. ep. 11. lib. 7. ep. 13. 15. 16. 17. 22. 24. lib. 10. ep. 19. lib. 13. ep. 38. lib. 14. ep. 16. lib. 15. ep. 15. lib. 16. ep. 1. lib. 17. ep. 7. lib. 19. ep 79. lib. 26. ep. 21. lib.29.ep.55.
Thomæ Parcio, Secretario Senatûs Caletien. lib. 7. epiſt. 41.
Thomæ Rocheforde Angliæ Baroni lib. 29. epiſt. 34. 43.
Thomæ Ruthallo Secretario Regio lib.29.ep.6.
Tielmanno à Foſſa ſive Gravio lib. 18. ep. 34. lib. 19. ep. 12. lib. 26. ep. 44.
Toneſio conſiliario Cardinalis Eboracenſis lib. 18. epiſt. 41.
Tranquillo Parthenio Dalmatæ lib.4.ep.10.

V

Valentino Furſtero lib.21.ep.53.
Udalricus Zaſius lib. 2. ep. 14. 15. lib. 3. ep. 38. lib. 12. ep. 6.
Udalrico Zaſio lib. 3. ep. 39. 49. 50. lib. 12. epiſt. 4. 5. 7.
Viglius Zuichemus Phryſius LL. Doctor lib. 20. ep. 80.
Viglio Zuichemo lib. 20. epiſt. 81. lib. 24. epiſt. 30.
Virginibus Franciſcanis propè Cantabrigiam lib. 30. epiſt. 3.
Ulricus Huttenus lib.6.ep.13.
Ulrico Hutteno lib. 6. ep. 14. lib. 10. ep. 30. lib. 27. ep. 3.
Ulrico Zuinglio lib. 31. ep. 52.
Urbano Regio lib. 2. epiſt. 19. lib. 18. epiſt. 35.
Urbanus Joanni Fabro lib.2.ep.17.18.
Urſevnico Decano lib. 8. epiſt. 35. lib. 29. epiſt. 5.
Urſino Velio lib.20.ep.66. lib.26.ep.36.
Vulturio Neocomo lib.31.ep.47.

Z

Zachariæ Deiotaro Phryſio lib.18. epiſt. 50.

FINIS.

DES: ERASMI ROTERODAMI EPISTOLARUM

LIBER PRIMUS.

Eraſmus Roterodamus Beato Rhenano Sletſtadienſi S. D.

Epiſt. 1. Quod ſcribis, optime *Beate*, verius eſſe video quàm vellē. Sed illa demiror, cur ea potiſſimū efflagitent amici mei *Germani*, quæ me degravant invidiâ. Scis enim quàm non dextris avibus exierint epiſtolæ, quas tu primùm edendas curâſti: at quanto pejoribus illa Farrago, cujus editionem partim extorſit amicorum flagitia, partim ipſa neceſſitas: cum viderem accinctos, qui quod habebant epiſtolarum mearum vel invito me eſſent publicaturi. Atque id facturos ſeſe jam palam literis ad me ſuis minitabantur. Quod ne fieret, faſciculo ad te miſſo, delectum atq; etiam emendandi jus tibi credidi, ſiquid ineſſet, quod vel offecturum famæ meæ videretur, vel exacerbaturum vehementer cujuſquā animum. Nec dubito quin tu ſedulò pro tua in nos benevolentia ſis amici ſynceri functus officio. Et tamen illic etiam inventum eſt, quod apud quoſdam planè tragicas iras excitârit. Quare decretū erat in totum ab hoc genere ſcripti deſiſtere, præſertim cum nunc res undiq; miris tumultibus agitentur, ac multorum animi ſic odiis ſint exacerbati, ut nihil tam blandè, nihil tam ſimpliciter, nihil tam circumſpectè poſſis ſcribere, quod non rapiant in calumniam. Ego quum adoleſcens atq; etiam virili ætate, plurimas ſcripſerim epiſtolas, vix ullā tamen in hoc ſcripſi, ut ederetur. Exercebam ſtylū, fallebā ociū, nugabar cum amiculis, ſtomacho morē gerebam: deniq; nihil aliud hìc ferè quàm ludebam, nihil minus expectans, quàm ut hujuſmodi nænias deſcriberent & aſſervarent amici. Nam *Senæ* cum eſſem, humaniſſimus ille *Piſo*, qui tum Regis ſuo nomine oratorem agebat apud *Julium* Pontificem, reperit apud bibliopolam quendam proſtantem codicem Epiſtolarum *Eraſmi*, ſed manu deſcriptum, emit ac mihi miſit. In hoc tametſi erant permulta, quæ fortaſſe nō indigna videri poterant quæ ſervarentur, tamen offenſus tam inopinato caſu, totum quantus erat, *Vulcano* dicavi. Huc reverſus comperi ſimiles libellos apud complures adſervari, in aliquot exemplaria transfuſos. Et hic quicquid à notis impetrare potui, *Vulcano* tradidi. Sed expertus ſum tandem mihi rem eſſe cum excetra. Hoc igitur conſilio paſſus ſum exire quaſdam, ut vel ſatiati deſinerent flagitare cæteras, vel ipſi certè deſiſterent ab edendi conſilio, cum perſpicerent me huic negocio manus admolitum eſſe. Ad hæc, exirent certe cum aliquo delectu, minúſq; depravatæ quā apud multos habebantur deſcriptæ: Deniq; minus haberent aloes. Hoc conſilio Farraginem recognovi, quædam explicui, quæ quidam ſiniſtrè
C fuerant interpretati: quædam expunxi, quibus animadverteram quorundam offenſos animos, nimium profectò teneros atq; irritabiles: quædam mitiora reddidi. Ac rurſus horum temporū ratio fecit, ut me ejus conſilii pœniteret. Jampridem magnis odiis flagrabant ſtudia tuentium linguas ac bonas literas, & iſtorum qui ſtultiſſimè ſibi perſuadent, ſuis commodis decedere, quicquid accreſcit proventui melioris literaturæ. Mox *Lutherana* tragœdia in tantam exarſit contentionē,
D ut nec loqui tutum ſit, nec tacere. Rapiuntur in diverſum omnia, etiam quæ optimo ſcribuntur animo: ne tempus quidem perpenditur, quo ſcripſit aliquis, ſed quod ſuo tēpore rectè ſcribebatur, transferunt in tempus incommodiſſimum. Proinde ſcripſeram diligenter *Frobenio* noſtro, ut hoc operis mei perpetuò premeret, aut ſervaret in aliud tempus, aut certè in reditum meum proferret: Paraphraſeôn opus acceleraret, quo neminem oſfendi adhuc comperiſſem. At ille, ut mihi quidem
E frequenter eſt, levæ mentis, omnibus ut ſcribunt poſthabitis, epiſtolarum opus adproperavit, jamq; me inſcio ad quadrageſimum primum ſenionem pervenit, neq; quicquam remoratur editionem, præter præfationem & coronidem. Negat autem ſe diutius preſſurum opus, etiam ſi ipſe fortaſſe graver aliquid addere, citiùs emiſſurus ἀκέφαλον ac μείουρον opus, quàm tantam impendii jacturam accepturus. Scilicet mos homini gerendus eſt, & ipſe fortaſſe famæ diſpendium aliquod faci-
F am, ut illius compendio conſulatur. At quando quod volui obtineri non poteſt, tui, mi *Beate*, candoris erit, advigilare ut opus exeat quàm minimā mei nominis invidiâ. Non ſatis memini, quas epiſtolas miſerim. Atque eâ gratiâ juſſi, ut per juvenem eum, per quem miſi priorem Novi Teſtamenti partem, remitteret quod excuſum eſſet ex Epiſtolis. Quod quo conſilio gravatus ſit facere, non queo ſatis conjectare. Hac igitur in re, te per amicitiam noſtram obteſtor, eruditiſſime
G *Beate*, ut quod ego facturus eram, ſi licuiſſet, tu facias, verè alter ego: atque omnibus modis ſic agas, ne iſthic *Eraſmus* abfuiſſe videatur. Neque verò te moveat tantulum damni, quod erit in aliquot chartis mutandis ſuſcipiendum. Mihi totū iſtud quicquid erit diſpendii volo imputari. *Frobenium* immunem eſſe jubeo. Ego lucrum eſſe deputo, quoties pecuniæ jactura famæ conſulitur.

Pecuniolam illam facilè ſarciem' alicunde. Famæ laboranti, non facile ſuccurritur. Cui ſi nihil etiam immineret periculi, tamen arbitror animi eſſe Chriſtiani, pro viribus adniti, ut ſic ſtudeamus omnibus prodeſſe, ne quenquam vel imprudentes offendamus. Fit autē hoc neſcio quo meo malo fato, ut ab his ad quæ videbar natura compoſitus, in alium campum longè diverſum me fortunā depellar, ſive vitæ ſpectes inſtitutū, ſive ſtudiorū genus. Etenim ne ſingula commemorē, cum viderer ad fuſum hoc ac liberum orationis genus eſſe natus, quod in concionibus, conſultationibus, aut etiam declamationibus adhiberi ſolet, in collectaneis proverbiorum, in ſcholiis & annotationibus bonam ſtudii portionem contrivi. Cæterùm ad epiſtolas ſcribendas, fortaſſe non ita valde videri poteram ineptus, verùm alioqui multæ res erant, quæ me ab hoc genere deterrebant. Primū ſi epiſtolæ carent veris affectibus, neq; vitā ipſam hominis repræſentant, jam Epiſtolæ nomen non merentur. Quales ſunt *Senecæ* ad *Luciliū*, atq; adeò inter eas quas olim ſcripſit *Plato*, quáſq; ad Apoſtolorum (ut apparet) imitationem, ſcripſerunt *Cyprianus, Baſilius, Hieronymus, Auguſtinus*, perpaucæ ſunt, quas non libros rectiùs appellaris quā Epiſtolas. Porrò, quas nobis reliquit, neſcio quis *Bruti* nomine, nomine *Phalaridis*, nomine *Senecæ* & *Pauli*, quid aliud cenſeri poſſunt, quàm declamatiunculæ? Verum autem illud Epiſtolarū genus, quod mores, quod fortunam, quod affectus, quod publicū ſimul & privatum temporis ſtatum, velut in tabula repræſentat, cujus generis ferè ſunt Epiſtolæ *Ciceronis*, *Plinii*, & inter recentiores *Æneæ Pii*, aliquantò plus habet periculi, quàm hiſtoria rerum nuper geſtarum: periculoſæ (ut inquit *Flaccus*) plenum opus aleæ. Proinde ſi quid edendum ſit in hoc genere, nulli velim autor eſſe, ut ipſe vivus edat, ſed Tyroni cuipiam hoc det negotii. Quanquam hic in edendis patroni ſui monumentis, plus ſtudii quàm judicii creditur adhibuiſſe. Sive laudes, ſive vituperes aliquem, non deerunt qui offendantur. Ut ne commemorē eſſe quoſdam, qui ne laudari quidem ſuſtineant libris editis: ſive quòd dedignentur a quovis nominari, ſive quòd vereantur, ne tui veniant in ſuſpicionem φιλοκολακίας. Quo magis admiror divum *Bernardum* Epiſtolas ſuas evulgâſſe, in quibus tot nomina carbone notantur. Nunc ſi quis *Jacobitæ*, aut *Carmelitæ* meminerit, vel ſuppreſſo nomine, niſi multa cum honoris præfatione, res videtur digna lapidatione. Jam & illud eſt incommodi, quòd ut ſunt res mortalium, ex amiciſſimis nonnunquam redduntur inimiciſſimi: & contrà, ut & illos laudatos, & hos doleas attactos. Poſtremò, ne famæ quidē autoris ſatis conſulitur, quod plerìq; ex una quapiam Epiſtola totum æſtimant hominis ingenium, cum aliquoties ſcribamus uvidi, nonnunquam dormitantes, interim laſſi, interim etiam ægroti, aut aliud agentes, nonnunquā alieno ſtomacho, frequenter ad ejus cui ſcribimus vel captum, vel judicium, orationis habitum attēperātes. Unde fit ut imperitis veniamus in ſuſpicionem inconſtantiæ, cum ea varietas, ætati, affectui, perſonis ac rebus in diverſum mutatis, ſit imputanda. Hæc cum alium quamlibet felicem ab edendis epiſtolis meritò deterreant, me tamen illud peculiariter dehortabatur, quod cū mihi ſemper fortuna non ſolùm humilis fuerit, verum-

A etiam conſtanter iniqua, neque is vitæ tenor, ut eam velim aut poſſim ab omni crimine vindicare, non erat cur vellem utriuſq; multa ſupereſſe veſtigia. Atque hæc ratio fortaſſis & illos moveret, ad quos ſcribimus, qui quod per literas, velut in ſinum effutiunt amiculi, nolint omnibus prodi, cum ſint qui nati Gratiis iratis, nihil non interpretentur in pejorem partem. Sæpenumero fit, ut quod in convivio, aut inter candidos homunculos dictum, gratiam habet; ſi idem loco non ſuo dicatur, B atroces excitat tragœdias. Hac quidē de cauſa pauciores admiſcuimus ex his quibus reſpondemus, & tamē aliquot adjecimus, præſertim eruditorum: partim quòd me piguerit laboris, quem *Angelus Politianus* ferè ſumit, in repetendo argumento Epiſtolæ cui reſcribit: partim quòd ut addas argumentum, tamen aliquid lucis ac vitæ videtur deeſſe, ni pri' legas eam, ad quā reſpondetur. Habes totius conſilii mei rationē. Nihil ſupereſt, niſi ut primū te rogē, ut in delectu animū iſtum C verè amicum exeras: deinde ſuperos precer, ut tuum judicium, meumq; obſequium velint eſſe felix, non ſolùm mihi, qui ſodaliū affectibus repugnare pertinaciter non poſſum, verumetiam illis, qui hoc obſequii, majore ſtudio quàm judicio à nobis extorſerunt. Bene vale. *Lovanii* ſexto calendas Junias, Anno M. D. XX.

Eraſmus Roterod. Petro Barbirio S. D.

D AMantiſſimè tu quidem mi *Barbiri*, ſubinde me provocas ad amicitiam cum Theologis *Lovanienſibus* adglutinandam, ſed planè currentem, quod aiunt, incitas. Nemo me vivit amicitiæ vel cupientior vel tenacior, ſed neſcio quis malus genius in cauſa ſit, ut cum his aut non coeat, aut coeat infirma. Ego meâpte naturâ ſimplici ſum animo, & amicos diligo magis quàm colo. Cujus rei tu potes optimus eſſe teſtis, qui videris quàm indiligenter coluerim eximium illum virū E *Joannem Sylvagium*, Cæſaris cancellarium, tibi mecum communem *Mecœnatem*. Nec aliter coluī *Archiepiſcopum Cantuarienſem*, *Montjoium*, & Cardinales quos habebam *Romæ* faventiſſimos. Et tamen, ſi detur occaſio quæ requirat officium meum, nihil amicorum gratiâ ſim recuſaturus. Sed ſunt in hoc numero quos longè difficilius ſit coluiſſe, quàm Monarcham aliquem præpotentem: atq; ii ſunt ea vitæ profeſſione, quam ſumma decebat morum facilitas, comitas, atq; etiam can- F dor, ſi mores pallio reſponderent. Cum *Joanne Atenſi*, cúmq; cæteris mihi facilè conveniſſet, ſi placari potuiſſet unus aut alter *Carmelitici Dominicaliſq;* ſodalitii Theologus. Hi ad quāvis levem ſuſpicionem, aut quodvis dictum alicunde ſeu verè ſeu falsò delatum inſtaurant tragœdiam. Et ut ingenuè quod verum eſt fatear, ſum naturâ propenſior ad jocos quàm fortaſſe deceat, & linguæ liberioris, quàm nonnunquam expediat. Metior enim aliorum animos ex meo. Nec toties falſus G poſſum ab ingenio meo recedere. Quæſo quid habebat editio Novi Teſtamenti, cur in hoc quidam ſic atrociter vociferarentur, ac *Martinum Dorpium* in me ſubornarent, qui ſtylo laceſſeret *Eraſmum*? Commigravi, ut ſcis, *Lovaniū*. Sic enim tum viſum eſt Cæſari. Ego ut omnibus eſſe cupiebam amicus, ita nullius ambiebā amicitiā. *Atenſis* operâ provocatus ſum à theologis ad amicitiā.

Epiſt. 2.

Eam

Eam ſimpliciter amplexus ſum, oblit' omniũ quæ prius in me facta dictáve fuerãt. Ita rebus aliquãdiu ſatis tranquillis, ortum eſt trilingue Collegiũ. Ea res malè habebat quoſdã, præſertim *Nicolaum Carmelitam*. Et omninò meâ ſententiâ ſubverſuri fuerant rem tanto ornamento futurã ditioni principis, tanto uſui publicis ſtudiis, ni conatus illorũ cohibuiſſet *Adrianus Card. Dertuſenſis*. Sic enim accipio. Huic ego negotio certè palam ac liberè favi, nec ob aliud favi niſi quòd faverem publicæ ſtudiorum utilitati. Alioqui nihil iſtic mihi metebatur, etiãſi ſeviſſem aliquid. Quoniam autẽ intellexeram illos potiſſimum offenſos novo Teſtamento, multis menſibus in eo ſudabam emendando. Tum quoniam videbã *Joannem Atenſem*, ſic omnes præcellere judicio doctrináq;, quẽadmodũ præminebat autoritate, ut ex hoc uno cæteri poſſent æſtimari, cum hoc egi, teſte *Nicolao Montenſi*, apud quem tum egeramus prandiũ, ut in eo negotio me ſuâ curâ fidéq; adjutaret: profeſſus me quidem hoc ſedulò agere, ut opus exiret tale, ut null' eruditus ac pius meritò poſſit offendi, ſtudiũ quidẽ & affectum eſſe pium, cæterum vires impares eſſe tanto negotio. Proinde illum me ſibi devinctarum ſummo beneficio, ſi moneret, quæ judicaret eſſe corrigenda. Id cum multis verbis agerem, reſpondit ille, ſibi jam emptum eſſe codicem, ſed nondum eſſe perlectum, perlecturum tamen, nec ſecus acturum mecum, quàm cum proprio fratre: nam hiſce verbis tum uſus eſt. Eaq; verba ſemel atq, iterum repetiit. Ac primo colloquio q mihi fuit cum *Nicolao Egmundano*, rogavi hominem, liberè moneret ſi quid offenderet in eo opere, initurum apud me ſummam gratiam. Nihil aliud ille reſpondit, quàm ſibi librum nunquam eſſe lectum. Idem aliquoties egi cum *Latomo*, frequentiùs etiam cum *Dorpio*. Tandem appetebat tempus ut ob ſecundam Editionem peterem *Baſileam*. Paulò ante *Atenſis* ad cœnam vocat. Aderat *Egmundanus* & *Lodovicus Vives*. A cœna indico *Atenſi* me intra paucos dies abiturum *Baſileam*. Rogo, obſecro, obteſtor, ut amanter admoneat ſi quid judicaret eſſe mutandum: præſertim ſi quid officere poſſet bonis moribus aut fidei Catholicæ. Ille reſpondit, ſibi totũ opus eſſe lectum, ac videri pium juxtà atq; eruditum. Hìc ego, malim, inquã, admoneri quàm laudari. Admonitio proderit, laus iſta nihil profuerit. Nũc integrũ eſt corrigere, poſthac non licebit idẽ. Ad hæc cũ ille repetiſſet laudes ante tributas: Si iſthæc, inquam, ex animo dicis, cur tã atrocibus clamoribus quidã inſectati ſunt hoc opus primùm editum? Tum ille, priuſquam, inquit, legiſſem opus, multa erant ad me delata: ſed eo perlecto comperi rem ſecus habere. Quæ ſcripſiſti mihi magnopere placent, quæ ſcripturus ſis neſcio. Ad hæc reſpondi me non dubitare, quin ſi primam Editionem probaret, hanc eſſet moltò magis probaturus. Hortatus eſt deniq; me, ut meis ſanctis laboribus (ſic enim loquebatur) pergerem provehere religionem Chriſtianã. Hac oratione tanti viri fretus, abii *Baſileam*. Abſolvo partem operis, in quâ plus erat periculi, nimirum annotationes. Redeo. Accurrit *Atenſis*, accurrit *Dorpius*, cum tamen chirurgi judicaſſent me laborare peſte. Hæc erant argumenta conſtantis adhuc amicitiæ. Trado *Dorpio* partem voluminis excuſam, hac lege, ut ſi quid offenderet, indicaret. Adhuc enim integram eſſe mutare, licet cũ

A jactura pecuniæ; donec opus intra typographi parietes premeretur. Mox manavit ad me rumor de *Leo*, qui trecenta loca taxâſſet in novo Teſtamento, horrenda, perniculoſa. Evoco hominem ad colloquium, offero præter cæteras hanc conditionem, ut ſi quid haberet quod eſſet cum morũ aut fidei periculo conjunctum, communicaret, me correcturum, nondum enim exiſſe librum in manus hominum, idq; cum honorifica mentione nominis *Leici* qui monuiſſet. Recuſavit ille. Res

B acta eſt cum *Atenſi*. Is tergiverſatus eſt, ſuſpicans, opinor, rem in tragœdiam exituram. *Leo* reſpondimus, ſucceſſit *Latomi* libellus, haud ſcio quo conſilio editus, ſtrophis obliquis me petens. Reſpondi civiliter, atq; etiam, ut quidam interpretatati ſunt, abjectè. Scis quàm non quiverim perpelli, ut cum *Dorpio* deſcenderem in certamen, cujus ingenium unicè diligebam. Neq; multò ſecus affectus eram erga *Latomum*, qui tum nec à Gratiis, nec à Muſis videbatur alienus. Sed neſcio quis

C malus genius non paſſus eſt amicitiam noſtram coaleſcere. Interim in concionibus ſubinde perſtringebar apud promiſcuam multitudinem. Tandem *Atenſis* in frequentiſſima ſchola talibus conviciis lapidavit me, ut planè ſpes eſſet *Eraſmum* aut dolore moriturum, aut aliquò ſeſe abiturũ. Itum eſt ad magnates, ut hos in odium mei pertraherent. Emiſſi ſunt qui paſſim in me deblaterarent. Tantis odiis res acta eſt, ut quemlibet, etiam leniſſimi ingenii, in rabiem poſſet agere. Tan-

D dem malis avibus prodierunt aliquot libelli *Lutheri*. Hic totus eſt renovatus tumultus. Convenit inter illos ſuſpicio, hos libros mea opera ſcriptos, ob unam aut alterã præfationem paulò Latiniorem. Datum eſt negocium Baccalaureis, ut colligerent errores meos. Ac mox errorum plena erãt omnia, totos modios errorum ſubitò collegerunt. Nec ulli' interim admoneor ego. In Collegiorum cõviviis nullus erat ſermo niſi de erroribꝰ *Eraſmi*. Dum finis nullus eſſet, extundo ab *Atenſi*, ut ipſe

E cum uno aut altero docto, notet aliquot locos, quibꝰ offenderentur. Notavit perpaucos *Atenſis*, ſed haud magni momenti: notavit aliquot *Dorpius* minoris etiã momenti. *Atenſis* teſtatus ſe nihil addubitare, quin optimè ſentirem, tantũ petiit ut explicarem, propter infirmos. Explicui, & libellum illi *Dorpióq*; tradidi. Probavit *Atenſis* omnia. Tãtùm addi cupiebat. *Confeſſionẽ hanc, ut nunc exercetur, à Chriſto fuiſſe inſtitutã*. Ejus dogmatis, quoniam mihi non conſtabat, autor eſſe nolui. Dein-

F de cum *Atenſis* recuſaret autor fieri ejus negotii, & jam murmur conquieviſſet, viſum eſt & ipſi ut res ſilentio tranſmitteretur. Rurſus quum incrudeſcente indies tragœdia *Lutherana*, jam palã eſſet illos aliquid magni mali moliri in me, expoſtulavi cũ aliquot primoribus, quid eſſet monſtri quod alerent. Solus *Egmundanus*, ut eſt liberior, nam hoc certè habet boni; faſſus eſt in cauſa fuiſſe ſuſpicionem, de libris *Lutheri*. Ego demitans, tales viros, tali fundamento ſuperſtruere tam odio-

G ſam tragœdiam, doceo id quod erat res, illic ne ſyllabã quidem eſſe meam, aut me conſcio ſeu volente ſcriptam. Interea provolârunt undiq; nugaciſſimi libelli, quibus mirè ſibi plaudunt *Germani*. Nihil prodibat quod non mihi tribuerent. Tandem *Atenſis*, opinor, intellecto ſuſpicionis errore, per eum qui tum erat Gymnaſiarcha, perq; hoſpitem meum *Joannem Nevium Hontiſcotanum*,

agit de ſarcienda concordia. Præbui me facillimum: tametſi tot modis læſus, quum ne muſcam quidem ipſe læſerim. Coiit fœdus in collegio *Falconis*, hâc lege, ut omnium præteritorum eſſet oblivio. Illi ſarcirent pro ſua virili famam meam, quam tot modis læſiſſent, ego cohiberem calamos amicorum eruditorum, quod quidem eſſet in me. Et ecce paulo pòſt prodiit ſartago quædam epiſtolarum, quas è faſciculis aliquot electas ediderant *Baſileæ* quidam amici *Germani*, quorum & fidei ſæpenumero magno meo malo credidi, & ſtudiis avidis veriùs quam prudentibus nimium ſum obſequutus. In his inerant verſus aliquot quibus offendebantur, præſertim *Carmelitæ*. Et ecce ſubitò nova tempeſtas atrocior priore. Atqui volumen illud epiſtolarum ſex ferme menſes excuſum fuerat, antequam de ſarcienda concordia cœpiſſet agi. Vides, optime *Barbiri*, me nequaquã ſpreviſſe judicium Theologorum *Lovanienſium*. Tametſi non erat, cur illos potius quàm alios operis mei cenſores facerem. Vides per me non ſtetiſſe quo minùs inter nos conſtiterit amicitia Chriſtiana. Deinde quum *Lutherana* tragœdia ſemper in pejus gliſceret, mirè quidam conati ſunt me illi admiſcere. Ego vulgato etiam ſcripto ante bienniũ teſtatus ſum nihil omnino rei mihi eſſe cum *Luthero*, nullam ágnoſcere factionẽ, niſi Chriſtianam, ſi tamen ea dicenda eſt factio. Atq; interim mirâ rabie lapidabar in publicis concionibus. in publicis profeſſionibus, a *Carmelita Dominicalibuſq;* quibuſdam, nonnunquam etiam nominatim. Hæc perpeti judicavi potiùs, quã cum tanto examine colluctari. Porrò quòd ſcribis iſtic ſuſpicionem extinctam, me favere *Luthero*, non miror, ſed miror unquam ortam fuiſſe. Utinam tam immunis eſſem ab omnibus vitiis quàm ſum ab hoc alienus negotio: non dubitarem vel citra confeſſionem emori. Initio dici non poteſt quam multi qualeſq; viri *Luthero* faverint. Ego è panculis pagellis deguſtatis, viſus ſum mihi ſubodorari rem exituram in tumultum. Et mihi ſanè adeo eſt inviſa diſcordia, ut veritas etiam diſpliceat ſeditioſa. Primus omnium admonui hominem literis, ut rem Euangelicam, Euangelica manſuetudine moderationéq; tractaret. Et adeò illi non addidi animos, ut crebris epiſtolis & *Lutherum* ipſum & amicos *Lutheri* deterruerim, ne pergerẽt quà cœperant vià. Atq; hac in re tam fui diligẽs, ut quorundam literis admonitus ſim, ſi mihi non placeret *Lutheri* negotium, certè diſſimularem, ne tot nobilium atq, eruditorum animos ac ſtylum in me concitarem. Si *Lutherus* Euangelico ſpiritu ſcripſit, quod adhuc affirmant plurimi, meus tamẽ metus non fuit impius, qui timuerim publicæ cõcordiæ: Sin ſecus, primus omnium obſtiti pro viribus, ne libri illius evulgarentur. Si tibi narrem, à quibus, & quibus modis ſolicitatus ſim, ut adjungerer negotio *Lutherano*, quibus technis quidã conati ſint me pellicere, quibus odiis quidam huc me conari ſint propellere, tum demũ intelligeres quà mihi diſpliceant diſſidia. Videbã me jacturã facturũ amicorum, quos & plurimos & non vulgariter eruditos habebã in *Germania*. Non ignorabam quã pertinacibus odiis me inſectarentur quidam apud nos, odio bonarũ literarũ. Perſpiciebam eſſe tutius in alteram factionẽ ſecedere: At mihi ſtat ſemperq; ſtabit ſententia, vel membratim diſcerpi potiùs, quã fovere diſcordiam; præ-

A ſertim in negotio fidei. Occinunt multi, qui *Luthero* favent illud Euangelicum: Non veni mittere pacem, ſed gladium. Equidem ut mihi videre videor eſſe quædam in Eccleſia recepta, quæ magno Chriſtianæ religionis bono mutarentur, ita nihil placet quod hujuſmodi tumultu geritur. Si communicato inter ipſos conſilio docti libellis obſignatis utriuſq; ditionis proceres admonuiſſent, quæ judicâſſent ad Euangelicæ doctrinæ ſinceritatem attinere, fortaſſis & ipſe fuiſſem unus, qui ſedulò
B quod potuiſſem conſuluiſſem. Nunc quid furioſius quam rem tantam maledicis libellis & clamoribꝰ agi? Quo quidem in negocio primum utrinque peccatum eſt, mea ſententia, nimiùm calidis conſiliis hinc atque hinc res geſta eſt. Nuper exiit liber *Thomæ Card. Cajetani*, in totum abſtinens à perſonis, à conviciis omnibus temperans, nudis argumentis & autorum teſtimoniis rem agens, non minore curâ quàm ingenio. Hujuſmodi volebam vel ſexcentos ſcribi adverſus *Lutherum*: qui
C rem illuſtrant, non excitant tumultũ. Nullus enim eſt qui non cupiat doceri. Quòd ſi diverſa pars parùm meminit modeſtiæ, noſtrum tamen erat meminiſſe. Imò hoc erat non modeſtiæ, ſed prudẽtiæ, cavere quod noſtrã cauſam læderet, adverſariorum adjuvaret. Id ſi fuiſſet initio factum, aut ego fallor, aut res non proceſſiſſet huc tumultus. Nec aliud imputare poſſunt *Eraſmo*, niſi quòd primum improbavit ſeditioſis clamoribus impeti *Lutherum*, præſertim apud populũ: ſed ita tamẽ impro-
D babam, ut illis eſſet liberum quantũ vellent vociferari. Cum eruditis aliquot qui nunc feruntur nõ omnino alieni à *Luthero*, jam mihi interceſſerat ſtudiorum nomine contracta neceſſitudo, priuſquam orbis audiſſet *Lutheri* nomen. Porrò, quòd dicitur quædã hauſiſſe è libris meis, mihi in manu non erat præſtare, ne quis ſcriptis meis in poſterum abuteretur, quando hoc nec Euangeliſtæ, nec Apoſtoli præſtare potuerunt. Scripſi eo ſeculo quæ tum videbantur ad bonos mores conducere:
E fortaſſis quædã ſcripturus circumſpectiùs, ſi præſciſſem exoriturum hoc ſeculum plusquam tragicum. Loci communes, quibus ferè declamabam, faciunt adverſus eos, qui neglectis fontibus ſacrorum voluminum, nimium inhærent quæſtiunculis ſophiſticis veriùs quàm theologicis: qui neglectis iis, quæ ſunt veræ pietatis, plus æquo fiderent ceremoniis, & plus haberent *Judaiſmi* quàm *Chriſtianiſmi*: qui præpoſtero judicio, ea plurimi facerent, quæ minimum habent momenti, minimi,
F quæ plurimum. Frequenter calamo belligerabar adverſus bella, quibus multis jam ſeculis ſubinde mundus colliditur, non minore pernicie morum quã dedecore Chriſtiani nominis. Et hactenꝰ nemo compertus eſt, qui ex meis libris factus ſit pilo deterior. Multi gratias agunt quòd ad guſtum veræ pietatis expergiſci cœperint. Seditionem & obſcœnitatẽ in ſcriptis ſemper diligentiſſimè cavi. Ab aſſeveratione tempero, monitor eſſe malens quàm dogmatiſtes. In his articulis qui damnantur
G in *Lutheri* libris, nihil video quod illi mecum cõveniat, niſi fortè quod à me moderatè ſuoq; loco dictum eſt, ille dicit immodicè. Quod genus eſt, ſi ego fortaſſis alicubi ſcripſi, minus fructus ex *Dionyſio* colligi, quàm ex *Origene* aut *Chryſoſtomo*, ille ſcribit *Dionyſium* autorem eſſe ineptum ac peſtilentem. Si hoc eſt congruere, congruet vinum aceto. Sed dices, Hactenus non ſcripſiſti quicquam

quam adverſus *Lutherum*. Id quominùs fecerim, duo præcipuè fuerunt in cauſa, ocii penuria, & imperitiæ propriæ conſcientia. Diſtorquebar meis ſtudiis, adeò ut ſæpenumero valetudo laboribus immodicis periclitaretur. Et videbam longè aliud eſſe hortari ad ſtudium bonarum literarum, invitare ad bonos mores, annotare aliquid in lectione ſacrorum voluminum: aliud rem fidei in orbis totius theatro tractare. Videbam utrinq; partes ſic accenſas ſtudiis, ut alteri, niſi magnis vociferationibus ſatisfieri non poſſet: alteram ſic inſtructam & copiis & dentatis libellis, ut malim *Elvetiorum* lanceis objici, quã horum ſtylis confodi. Habent enim multos quorum literæ videantur apud poſteros victuræ. Et tamen fateor in cauſa fidei vitam etiam negligendam, ſi modò facultas reſpondiſſet animo. Certè non concedo *Latomo*, ut illi magis diſplicuerit hoc orbis diſſidium quàm mihi: præſertim cum hoc fermento vitiata ſit ubiq; ferè dulcedo ſtudiorum. Ut inſanũ ſit omnia probare quæ ſcripſit aut ſcripturus ſit *Lutherus*, ita non placet, autoria odio damnare quæ vera ſunt, ea depravare quæ recta ſunt. Si ſcribit adverſus *Lutherum*, qui ſubinde vocat illum aſinum, ſtipitem, beſtiam, cacodæmonem, antichriſtum, nihil erat facilius quàm in illum ſcribere. Ego ex omnibus illius lucubrationibus vix duodecim legi pagellas. Neq; enim vacat, & ſi vacaret, malim hoc ocii in vetuſtis autoribus collocare. Et tamen vix quenquam adhuc reperi, qui ſe dicat pœnitere legiſſe libros illius, etiamſi multa diſpliceãt. Quid multis? Tale negotium eſt, ut difficillimum ſit ita ſatisfacere hominibus, ut nuſquam prodas Euangelicam veritatem. Res non ſolùm abſolutã eruditionem, verumetiam ſingularem prudentiam, deſiderat; non ſine autoritate. Et video non defuturos qui provinciã hanc & poſſint & velint ſuſcipere, Epiſcopos, Cardinales, Reges denique. Quicquid incendio, quicquid diplomatis Principum effici poteſt, abundè confectum eſt. Sed hæc utinam perinde mutarent animos hominum, ut coercent linguas. Si pium eſt nocere cauſæ *Lutheri*, fortaſſis magis illi nocui, quàm quiſquã eorum qui odioſiſſimè reclamàrunt, quiq; hominem convicioſiſſimis libellis proſciderunt. Primum, violentum illum ac ſeditioſum ſcribẽdi modum, conſtanter, & ab ipſo ſtatim initio, palam & apud amicos & apud inimicos *Lutheri* improbavi. Nõ deſtiti & ſermonibus & ſcriptis epiſtolis dehortari plurimos, ut ab ea factione ſeſe abſtinerent. Nullis ſtudiis adduci potui, ut vel paululum ipſe memet admiſcerem. Hæc, opinor, plus fregerũt vires ejus factionis quam quorundam tumultus. Hæc adeò non ignorat *Germania*, ut toto hoc anno null' eorũ qui *Luthero* favere credũtur, verbum ad me ſcripſerit, nemo inviſerit, nemo ſalvere juſſerit, cũ antehac officiis hujuſmodi ꝓpemodũ occiderint. Quin, ut ex amicorũ literis accipio, *Lutherani* in ſuis ꝓfeſſionib' ſubinde me perſtringunt, clamitant *Pelagianũ*. Erat quod mihi ſuccenſerẽt, ſi unquã in caſtris illorum fuiſſem, ſi huj' negotii hortator fuiſſem. Nũc præter cauſam ſuccenſent, cũ ſemper ab hac tumultuoſa ſcriptione ad Euangelicã modeſtiã ꝓvocârim. Nec audio magnos alioqui viros, qui dicunt morbũ fuiſſe graviorẽ, quã ut levi pharmaco ſanari poſſit: Turbandũ fuiſſe corpus efficaci remedio, quo mox ſuccederet ſanitas. Hoc ſi verũ eſt, ego per alios fieri malim

A quã per me. Si cõmerentur hoc corrupti mortaliũ mores, nõ deerit Deo *Nabuchodonoſor*, ꝑ quẽ flagellet populũ ſuũ. Ut tale nihil video factũ ab Apoſtolicis viris, ita mihi non placet quicquã ꝑ tumultũ geri. *Chriſtus* ejecit vendentes & ementes è Templo, ſed ſuis idẽ nunquã mandavit: quibus docendi munus delegavit, non pugnandi. In ſumma, mihi ut ſemper placet concordia, ita hic quoque malim pacẽ aliquantulũ iniquã, quã bellũ æquiſſimum. Atq; utinã ſedatis animis utrinq; incumba-

B tur in hoc, ut in Euangelica veritate conſentiam', priuſquã ad propagandam religionem properem'. Verùm ea res non vulgo proditis libellis, ſed obſignatis ſecretiſq; conſiliis eſſet agenda. Exquirendum, unde hic effectus tam latè occupârit animos hominum. Fortaſſe ſic faciliùs tolleretur hoc malum, ſi fontes unde ſcatet tollerentur. Verùm hoc à monarchis proficiſcatur oportet. Ego perfectis his quæ proximis nundinis exibunt, aggrediar aliquid, non tam adverſus *Lutherum*, in quem abun-

C de detonatum eſt conviciis, ſi quid his rebus proficeretur, ſed magis ad compeſcendum hoc diſſidium. Jam ſcio dices, *Sic itur ad bellum*. Utinam, mi *Barbiri*, verè poſſet hoc in me dici. Sed vereor ne propemodũ ante tempus adhuc venerim. Adeò ſeſe condenſant, nec loco cedunt conjuratæ phalanges. Næ ego præclarum interim operæ preciũ fero qui utrinq; lapidor? Apud noſtros falſiſſimo titulo traducor *Lutheranus*, apud *Germanos* malè audio, ut *Lutheranæ* factionis adverſarius. Sed uti-

D nam vel vitæ, non modò famæ jactura queam hãc pernicioſiſſimam tempeſtatem vertere in tranquillitatem. Ego nullum exitum video, niſi *Chriſtus* ipſe velut ἀπὸ μηχανῆς, felicem cataſtrophen imponat infelici fabulæ. Atq; interim cum propemodũ obſurduerim ad *Lutherani* vocabulum, nondum ſatis intelligo quid ſit eſſe *Lutheranum*. Si *Lutheranus* eſt, quiſquis *Lutheri* libros legit, legit & *Latomus*. Sin *Lutheranus* non eſt qui legit ut refellat, aut damnet, qui *Lutheranus* erit qui hoc animo

E legit, ut ſi quid inſit quod faciat ad bonam mentem, excerpat, ſi quid erroris, deteſtetur ac rejiciat? Sin *Lutheranus* eſt, qui omnia illius & ſcripta & ſcribenda, citra exceptionem tuetur ac probat, talis adhuc nemo mihi compertus eſt, nec arbitror quenquam eſſe tam inſani cerebri. Ego ſanè nec *Hieronymo*, nec *Auguſtino* ſic addictus eſſe vellem, vix etiam ipſi *Paulo*, ut aliquid dicam [illegible]. Cæterùm ego qui nec lego libros illius, nec defendo quicquã, quo pacto fingor *Lutheranus*?

F Si orthodoxus eſt, quiſquis maledicit *Luthero*, gratulandũ eſt populo Chriſtiano. Sed vereor, optime *Barbiri*, ne cõplures ſint, qui magnis conviciis inſectantur in *Lutheranis* levia quædã: quod genus ſit, *Quicquid agit juſtus, peccatum eſſe*: cum ipſi non credant, id quod eſt totius fidei noſtræ baſis, videlicet animum ſupereſſe à morte corporis. Sed tamen video duas rationes, quibus *Lutheranus* videri queam. Primum, ſi *Lutheranus* eſt è cuj' libris hauſit occaſionem erroris, ſi tamen aliquid

G hauſit ex meis. Sed hac ratione *Lutheranus* erit *Paulus*, è cujus ſcriptis plura hauſit quàm ex meis. Unde enim hæretici veteres hauſerunt errorum ſuorum ſemina, niſi è ſacris libris? Et tamẽ nullus hoc imputat horũ autoribus. Ad hæc, ſi *Lutheranus* eſt, qui quocunque modo favet *Luthero*, & favet haud dubiè, qui hortatur ad meliora, qui correctum cupit: hoc nomine planè *Lutheranus*

fui quondam, & ſum adhuc, & eſſe puto quotquot A ſunt verè Chriſtiani. Quis enim non malit fratrem ſuum emendatum quàm extinctum? Sed ut ſit tandem harum nænıarum finis, Quando tu deſines nos torquere deſiderio tui? Quando reddes nobis tuum conſpectum? Utinam te videam in tua *Paria* mitratum. Diſpeream, niſi malim illic agere inter gentes ignotiſſimas, quàm hic inter rabioſas obtrectationes. Qui morbus olim monachorum latebris familiaris, nunc in ipſas Regũ aulas penetravit. Nulla eſt compotatio in qua nõ B acribus ſtudiis decertetur de *Luthero*. Mox ad *Eraſmum* rixa deflectit. Deum immortalem! quid ibi non dicitur ab iis qui tantum ſapiunt in hoc negotio, quantum de pictura Camelus? Et nulli clamant fortiùs. Hoc mali debeo *Germanicis* amicis. Equidem ex animo faveo *Germaniæ*. Dici non poteſt quàm indies eſfloreſcat ingeniis feliciſſimis: in me propenſioribus ſtudiis, quàm vel promerebar, vel poſtulabam. Sed optarem quorundam amicitias, mihi aliquantò fuiſſe auſpicatiores quàm fuerunt. C *Britannia* vulgo malè audit, quoties de fide agitur. At illic tales amicos, tam fidos, tam conſtantes, tam prudenter faventes reperi, ut meliores ne optare quidem potuiſſem. Bene vale, & cura ut quàm primum ad nos venias *Hiſpanienſibus* ducatis onuſtus. Nam hic mira auri ſitis. Quãdoquidẽ video glebas illas aureas, quas nobis polliceri ſoles in *Paria*, ſimillimas mõtibus aureis *Perſarum*. *Brugis* Idus Auguſti. Anno M. D. XXI. D

Eraſmus Roterodamus D. Gabrieli Ofhuſio Cartuſienſi S. D.

Epiſt. 3. A Studiis ac negotiis vix erat ocium ſcalpendis, ut aiunt, auribus: Tamen mitto tibi tuos verſiculos, nè queri poſſis ulla in re non morigerum animo tuo fuiſſe *Eraſmum*, verè tuum in *Chriſto*. Scio quàm multa mala doceat ocium. Proinde malo te iſtiuſmodi opellis tranſ- E mittere tempus, quod datur à ſacrorum penſis vacuum, quam ad deteriora prolabi. Attamen longè ſatius erat, è ſacris libris *Chriſti Pauliq́*, imaginem vivam & efficacem pectori tuo penitùs imprimere; quam plumbo, ære, chartiſve exprimere. Quod ipſum arbitror te facere, mi *Gabriel*, nec iſtam induſtriam tuam aliud eſſe quàm felicis ingenii luxuriem: quam in ſuo *Nepotiano* laudat etiam *Hieronymus*. Non arbitror à *Chriſto* nato ſeculum fuiſſe malitioſius. Quo F minùs oportet vos pœnitere inſtituti veſtri, me mea fata in has procellas abripuerunt. Nec tacere mihi licet, nec digna *Chriſto* loqui. *Chriſtus* clamat, *Confidite, ego vici mundum*: Mundus videtur brevi clamaturus, *Ego vici Chriſtum*, adeò pro dotibus Evangelicis palam regnat ambitio, voluptas, avaritia, audacia, vanitas, impudentia, livor, malitia; etiam inter hos qui ſe lucem ac ſalem hujus mundi profitentur. Reviſam vos, ut primùm licebit. Interea ſalutabis optimum G patriarchen veſtrum, œconomum, & eum qui nos obiter, magno, ut apparebat, affectu ſalutabat. Bene valentem & ad cœleſtia ſemper anhelantem te ſervet ac provehat Chriſtus, unica ſpes piarum mentium, mi frater in *Chriſto* chariſſime. Ex *Anderlaco*. Pridie Id. Octob. Anno M. D. XX.

Eraſmus Rot. Guolfgango Fabricio Capitoni S. D.

NOn ſum equidẽ admodum vitæ avidus, eruditiſſime *Gualphange*, ſive quòd animo meo Epiſt. 4. jam prope modum vixi ſatis, videlicet annum ingreſſus primũ & quinquageſimum; ſive quòd in hac vita, nihil adeò magnificum aut ſuave video, quod magnopere ſit expetendum, ei cui Chriſtiana fides verè fidem fecerit, qui pietatẽ hic pro ſua virili fuerint amplexi, hos multò hac feliciorẽ manere vitam: ſed tamen in præſentia penè libeat aliquantiſper rejuveneſcere, non ob aliud, niſi quòd videam futurum, ut propediem aureũ quoddam ſeculum exoriatur. Adeò cernimus ceu divinitùs immutatos Principum animos, ad pacis concordiæq; ſtudium totis viribus incumbere, ídq; præcipuis autoribus *Leone* Pontifice, non titulo tantùm maximo; & *Franciſco* Galliarũ rege, non minus egregiis factis, quàm ſolenni cognomine Chriſtianiſſimo. Huic cum & animus, & opes ſic ad bellum gerendum ſuperent, ut nemini Principum magis: tamen graviter perpendens, hujuſmodi principum diſſidiis conflictationibuſq; & Chriſtianorum vires, opeſq; maximopere labefactari, & è diverſo noſtræ religionis hoſtibus opes & animos addi: tum quæ major etiam peſtis, quicquid eſt veræ religionis, quicquid bonarum legum, quicquid civilis diſciplinæ, quicquid proborum morum, quicquid honeſtarum artium, militari licentia inter aſſiduos armorum crepitus, aut intermori prorſus, aut certè frigere vehementer: próque his ſemel univerſum malorum & calamitatum agmen inundare in vitã mortalium, nihil non tum facit, tum patitur, ſubmovendi belli paciſque conglutinandæ ſtudio: his quoque ultrò ſubmittens ſeſe, quibus haudquaquam par erat, ſi celſitudinis ac dignitatis ſuæ rationẽ habere maluiſſet, quàm communibus mundi commodis conſulere: hac quidem in re, ſicut in cæteris omnibus, animum verè ſublimem, ac germanè regiũ præſtans. Itaque poſtquam video ſummos orbis Principes, Regem *Galliæ Franciſcum*, *Carolum* Regem *Catholicum*, Regem *Angliæ Henricum*, Cæſarem *Maximilianum*, funditus reciſis bellorum ſeminariis, pacem ſolidis, &, uti ſpero, adamantinis vinculis aſtrinxiſſe, nimirum certam in ſpem vocor, fore, ut non ſolùm probi mores, pietáſque Chriſtiana, verumetiam purgatiores illæ, ac germanæ literæ, pulcherrimæq; diſciplinæ partim reviviſcant, partim eniteſcant: præſertim cum hoc quoq, pari ſtudio jam agant diverſis mundi regionibus, *Romæ Leo P. M.* apud *Hiſpanos Cardinalis Toletanus*: apud *Anglos Rex Henricus*, ejus nominis octavus, nec ipſe literarum imperitus: apud nos Rex *Carolus*, divinæ cujuſdam indolis adoleſcens: Apud *Gallos Rex Franciſcus* huic negotio velutì natus, qui præmiis etiam ampliſſimis invitat, & allicit undecunque viros virtute, doctrináq; excellentes: Apud *Germanos* cum alii complures egregii Principes & Epiſcopi, tum præcipuè *Maximilianus Cæſar*, cujus ſenectus tot jam bellis feſſa, in pacis artibus decrevit acquieſcere, quod ſimul & ipſius ætati magis fuerit decorum, & orbi Chriſtiano felicius. Horum igitur pietati debemus, quòd paſſim videmus, ceu ſigno dato, excitari, érigiq; præclara ingenia, & ad reſtituendas

optimas

A optimas literas, inter ſeſe conſpirare. Quid enim
eſt aliud, quod tam multi eruditiſſimi viri, aliunde
alius, operas inter ſeſe partiti, non acriter modò,
verùm ſatis etiam feliciter pulcherrimum hoc ne-
gotium aggrediuntur, ut certa penè ſpes ſit, diſci-
plinas omneis multo purgatiores ac ſynceriores in
lucem prodituras. Primùm enim politiores literas
pridem ad internecionē penè extinctas, jamdudū
& *Scoti, Daniq́*, & *Hyberni* colunt, amplectunturq;.
Medicinam verò quàm multi vindicant? *Romæ*
B *Nicolaus Leonicenus*, *Venetiæ Ambroſius Leo Nola-*
nus, apud *Gallos Gulielmus Copus*, ac *Joannes Ruel-*
lius: & apud *Britannos Thomas Linacrus*. Jus *Cæſa-*
reum inſtaurat *Lutetiæ Gulielmus Budæus*; apud
Germanos Udalrichus Zaſius. Mathematicen apud
Baſileam Henricus Glareanus. Porrò in re Theolo-
gica pluſculū erat negotii, quod hanc ferè profeſſi
ſunt hactenus, qui à melioribus literis pertinaciſ-
ſimè ſolent abhorrere, quique ſuam inſcitiam hoc
feliciùs tuentur, quòd id faciant prætextu pietatis,
C ut indoctum vulgus, ab his perſuaſum credat reli-
gionem violari, ſi quis illorum barbariem cœperit
inceſſere. Nam iſti apud imperitam plebeculam
potiſſimùm ſolent quiritari, & ad lapides provo-
care, ſi periculum viderint, nè quid neſciſſe vide-
antur. Verùm hoc quoque ſucceſſurum confido, ſi
trium linguarum cognitio publicitùs in ſcholas
ita ut cœpit, recipi pergat. Nam & hujus ordinis
qui doctiſſimi ſunt, minimèque maligni; partim
adjuvant, partim favent huic inſtituto: quo qui-
D dem in negotio præter alios, non inſtrenuam ope-
ram præſtitit *Jacobus Faber Stapulenſis*, quem tu
ut cognomento, ita pleriſq; dotibus refers. Nos
porro, ſicut par eſt, infimam hujus operis partem
ſortiti, an aliquid contulerimus neſcio, certè iis
qui nolint mundum reſipiſcere, ſic ſtomachum
movimus, quaſi noſtra quoque induſtriola mo-
menti nonnihil attuliſſet: quanquam mihi qui-
dem non hâc fiduciâ labor ille ſuſceptus eſt, quòd
conſiderem docere me poſſe præclarum aliquid;
E ſed libuit aliis majora conaturis viam munire,
quo minùs offenſi ſalebris ac lamis, ſpecioſa illa ac
ſublimia faciliùs inveherent. Et tamen hoc quic-
quid eſt induſtriæ noſtræ docti candidíque non
aſpernantur, nec oblatrant niſi quidam adeò ſtu-
pidi, ut apud idiotas etiam paulò cordatiores ex-
plodantur. Nuper hic quidam apud plebem in ſa-
cra ſcilicet concione, lachrymabili voce deplora-
vit, actum eſſe de divinis literis ac Theologis, qui
hactenus fidem Chriſtianam ſuis humeris fulſiſ-
F ſent, poſteaquam extitiſſent, qui ſacroſanctum
Euangelium, atque adeò ipſam precationem Do-
minicam emendarent: perinde quaſi ego *Mat-*
thæum aut *Lucam* reprehendam: ac non eos po-
tiùs, quorum inſcitiâ incuriâve depravatum eſt,
quod illi rectè ſcripſerunt. Apud *Anglos* unus aut
alter vociferatur, indignum facinus *Hieronymum*
tantum virum à me doceri: quaſi mutârim id
quod ab *Hieronymo* ſcriptum ſit: ac non magis re-
ſtituam quod ille ſcripſit. Et tamen magni Theo-
G logi ſibi videntur, qui nænias hujuſmodi obgan-
niunt, quas & fullones exſibilent, paulò ſaniores.
Sed poſteaquam nos provinciam tradidimus, ut
multo quàm antè faciliorem, ita non paulò mi-
nùs obnoxiam jam invidiæ, agè accingere, *Fa-*
brici optime, & hanc lampadem à nobis traditam
accipe. Nos pro noſtra infelicitate, quod licuit
præſtitimus, tibi nihil non egregiè ſuppetit, quod
ad hoc pulcherrimum facinus requiri videatur.
Ætas integra, & vigens etiamnum viréńſque:
corpus vegetum ac laborum patiens: ingeni-
um felix, judicium acre, trium linguarum haud
vulgaris cognitio, eloquentiæ tantum, quantum
non ſuſtinendo ſolùm, verumetiam illuſtrando
negotio ſufficiat: pectus ardens, nec ullius rei ap-
petentius, quàm benemerendi de mortalium uni-
verſo genere: fortuna, ſi non ampliſſima, certè
ſufficiens, atq; etiam honeſta: autoritas adeſt, tuis
potiſſimùm virtutibus tibi parta, quippe qui ſub
ornatiſſimo præſule *Baſilienſi Chriſtophoro* in æde
celeberrima, concionatoris munus obeat. Super
omnia mores ſic integri, fama ſic illibata, ut ne-
mo ſit tam impudens ſycophanta, quem non pu-
deat malè loqui de *Fabritio*. Nam ut apud *Aulum*
Gellium olim, bonam laudatámq; ſententiam au-
toris improbitas elevebat: ita jure optimo ſtudi-
orum fructum autoris exiſtimatio commendat.
Adjuvabit & illud, quod præter iſtam penitiorem
doctrinam tuam, etiam illa in ſcholis ſolennia,
quæ cæteri ſola probant, ſic calles tenéſq; ut non
alius magis, nè quod ſolent, cavillari queant, te ob
id ad diverſum ſtudii genus divertiſſe, quòd illa
parum fueris aſſecutus. Efficaciſſimè refellit, quiſ-
quis errorem optimè novit. Nemo meliùs mede-
tur morbo, quàm cui malum maximè cognitum
eſt. Non quòd optem hoc Theologiæ genus, quod
hodie receptum eſt, in ſcholis obliterari: ſed quòd
acceſſione veteris veræq; literaturæ, cupiam & lo-
cupletius reddi, & caſtigatius. Neque enim hinc
vacillabit ſacrarum literarum, aut Theologorum
autoritas, ſi quædam poſthac emendata legentur,
quæ hactenus habebantur depravata, aut rectiùs
intelligentur, in quibus hactenus profeſſorū vul-
gus hallucinabatur; imò hoc gravior habebitur
illorum autoritas, quo ſynceriùs divinas literas
intellexerint. Primā coitionem, quam *acerrimam*
vocat *Terentius*, nos ſuſtinuimus: quanquam huic
quoq; difficultati, tu ceu *Geryones* quiſpiam, tripli-
ci literaturâ inſtructus, imò tot præſidiis armatus
fultúſque, maximè poteras eſſe par. Ad hæc video
tibi nec *Theſeos* defore, negotiū hoc ſemel aggreſ-
ſo. Tum ea eſt animi tui fortitudo, ut invidiā quæ
ſic ex virtute eximia naſci ſolet, quemadmodum
ex lumine umbra, facilè contemnas: ea rurſum
morum tuorum ſuavitas, ut moroſis etiam placere
poſſis. Quid multis? Omnia mihi pollicentur, rem
feliciſſimè ſucceſſuram: unus adhuc ſcrupulus ha-
bet animum meum, nè ſub obtentu priſcæ litera-
turæ renaſcentis caput erigere conetur Pagani-
ſmus: ut ſunt & inter Chriſtianos, qui titulo penè
duntaxat *Chriſtū* agnoſcunt, cæterùm intùs Gen-
tilitatem ſpirant: aut ne renaſcentibus *Hebræo-*
rum literis, Judaiſmus meditetur per occaſionem
reviviſcere: quā peſte nihil adverſius, nihilq; in-
fenſius inveniri poteſt doctrinæ *Chriſti*. Sic enim
fert natura rerum humanarum, ut nullius unquam
boni tanta fuerit felicitas, quin hujus prætextu,
mali quippiam ſimul conaretur irrepere. Optarim
frigidas iſtas argutias, aut amputari prorſus, aut
certè ſolas non eſſe Theologis, & *Chriſtum* illum
ſimplicem ac purum penitùs inſeri mentibus ho-
minum: id quod hâc potiſſimum viâ fieri poſſe
exiſtimo, ſi linguarum adminiculis adjuti, in ipſis
fontibus philoſophemur. Sed utinam ſic hoc mali
vitemus, ut non incidamus in aliud fortaſſe gra-
vius. Nuper exierant in vulgus aliquot libelli me-
rumq;

rum Judaiſmum reſipientes. Video quantum ſudârit *Paulus* ille noſter, quo *Chriſtum* à Judaiſmo vindicaret. & ſentio quoſdam eodem relabi clanculum. Tum audio nonnullos alia quædam moliri, quæ ad *Chriſti* cognitionem nihil adferant, ſed fumos tantum offundant oculis hominum. Quo magis optem te hanc provinciam capeſſere, cujus ſyncera pietas nihil aliud ſpectabit, ſat ſcio, quàm *Chriſtum* ipſum, cui uni omnia tua deſudant ſtudia. Reverendo patri *Chriſtophoro* Epiſcopo *Baſilienſi* fac me diligenter commendes. Cæteris item amicis ſalutem meis verbis annunciabis: nominatim autem *Ludovico Bero*, *Henrico Glareano*, *Beato Rhenano*, fratribus *Amorbachiis*, *Guilielmo Neſeno*, LL. Doctori *Lucæ*. LL. Doctori *Gerardo*, *Joanni Fabro* Officiali, cæteriſq; omnibus, quorum cum iſtic eſſem ſuaviſſimâ conſuetudine magnopere delectabar. Bene vale. *Antuerpiæ*, IV. Calend. Martias Anno M. D. XVI.

Eraſ. Rot. Stephano Poncherio Epiſc. Pariſien. Chriſtianiſſimi Regis apud Catholicum oratori S.

Epiſt. 5. QUanquam *Francia* regnum totius orbis Chriſtiani longè florentiſſimum eſſe conſtat, ornatiſſime Præſul, mihi tamen hoc nomine præcipuè felix eſſe videtur, quòd Principem nactum ſit, non titulo tantùm *Chriſtianiſſimum*; ſed omnibus verè regiis dotibus eximiè cumulatũ, tum ætate florenti, ut ſpes ſit hanc felicitatem veſtræ *Galliæ* ac nobis vicinis & amicis diuturnam, imò perpetuam fore. Indoles erecta vividáque, animus, non Rege modò, ſed tali quoque Rege dignus, ſic ardens & excelſus, ut tamen ad omnem humanitatem ſit propenſiſſimus: rurſum ſic erectus ac ſimplex, ut ſummâ vigilantiâ prudentiáq; ſit præditus. Siquidem nuper in conflictu cum *Elvetiis* ſatis declaravit ita ſe paratum inſtructúmque ad bellum gerendum, ſi pacem non liceat adipiſci, ut multò tamen pacem malit quàm bellum. Magis enim habet ſtudio, ut regnum ſuum optimis legibus, incorruptis moribus, honeſtiſſimis ſtudiis locupletet, exornet, illuſtret; quàm ut ditionis ſuæ pomœria proferat. Nimirum intelligit hæc demum eſſe vera regni decora, has veras opes, hanc veram & nullis unquam ſeculis ceſſuram gloriam. Proinde parum eſſe putat juſtis præſidiis regnum ſuum muniſſe, niſi idem viris eruditione juxta ac vitæ integritate præcellentibus ditet atque honeſtet: hoc potiſſimùm pacto felicem ac magnum Regem ſe fore judicans, non ſi quàm plurimis, ſed ſi quàm optimis imperet. Quos cum plurimos habeat domi, cum primis autem incomparabilem illum *Guilielmum Copum* Medicinæ vindicem atq; antiſtitem; quem certatim ſibi vindicant, hinc *Gallia*, hinc *Germania*: præterea *Guilielmum Budæum* certiſſimam *Gallarum* gloriam, qui jamdudum *Italis* utriuſque literaturæ palmam magno eruditorum omnium conſenſu præripuit: ſic cæteros omnes vincens in *Romani* ſermonis eloquentia, ut in *Græca* dictione vincat ſeipſum: tamen aliunde quotidie præmiis accerſit allicítque, veterum ac laudatiſſimorum Regum jamdiu obſoletum exemplum hic quoq; nobis referens. Cæterùm quòd inter hos & noſtri rationem habere non gravatur, equidem video quantum illius animo debeam. Atque utinam is ſim qui tam eximii

A mii Principis judicio reſpondere queam. Onerat me quorundam candor ejuſmodi laudibus, quas nec agnoſcere poſſim, niſi ſim improbiſſimus: nec tueri, niſi longè alius ſim quàm ipſe me novi. Alioqui *Gallia* veſtra cum aliis de cauſis mihi ſemper cordi fuit, tum hâc etiam peculiariter jucunda, quòd illic annos aliquot in optimis literarum ſtudiis ſuaviſſimè ſim ociatus; ſed jam ætas hæc à vertendo ſolo dehortatur, ut etiam ſi non delegiſſem hanc ſedem, tamen ſedendum eſſet, ubicunq;
B ſenectus deprehendiſſet. Ad hæc alligat *Caroli* Principis optimi benignitas, & animus in evehendis optimis ſtudiis, ſic cum tui Regis animo conſentiens, ut hujus laudis certamen cum illo ſuſcepiſſe videatur. Quamobrem nihil eſt quod in præſentia ſuper hac re certò reſpondeam, niſi me & penitùs agnoſcere Regis optimi erga me ſtudium, & gratiam habere, perinde ac ſi delatâ illius benignitate jam uſus eſſem: neq; defuturum me in poſterum voluntati tanti principis, ultrò ſuâ li-
C beralitate provocantis, ſiquidem id bonâ cum fide cúmque decora licebit: quod ſi non continget, ego me nihilominus debere putabo *Galliæ*; & vos viciſſim boni conſuletis, ſi non præſto quod non poſſum. Corpuſculum hoc haud poſſum omnibus commune facere, animum animiq; proventus poſſum. Cæterùm quãdo video celſitudinem regiam tuámque amplitudinem id tantopere conari, ut *Galliam* veſtram egregiè probis ac literatis viris exornetis, commodum mihi ſuccurrit *Henricus*
D *Glareanus*, pridem mihi *Baſileæ* domeſticâ conſuetudine notus, homo meâ ſententiâ ad vota veſtra, ſi quiſquam alius, accommodus. Eum tibi paucis delineabo, ſed veriſſimè. Genere *Elvetius* (nam hæc quoque natio ſtudiorum gloriam cum militiæ laude incipit conjungere) ætate florenti, quippe nondum triceſimum egreſſus annum, valetudine firmiſſimâ, ac laboris tolerantiſſimus, annos jam aliquot verſatus in profeſſione liberalium diſciplinarum, primùm *Coloniæ*, mox *Baſileæ*, nec id ſanè
E ſine ſumma laude. Septem artium, quas vocant, Doctor, non titulo tantùm, quemadmodum vulgus ejus ordinis ſolet. Sophiſtices peritiſſimus, ſed quoniam reſipuit, nunc ejuſdem hoſtis ac perfuga. Theologiam non tantùm à limine ſalutavit, verùm ad ipſa uſque penetralia progreſſus quondam, ſed offenſus partim frigidis illis argutiis, quibus ſolis penè nunc in ſcholis applauditur, partim inexplicabili Theologorũ inter ſe contentione diſſidióque, pedem retulit, & *Chriſtum* ex ipſis fonti-
F bus, quàm ex illorum lacunis haurire maluit. In hunc uſum *Græcam* literaturam magno ſtudio cœpit amplecti. Poeta non invenuſtus; nam in hoc genere quondam admodum adoleſcens apud *Coloniam Agrippinam* à Cæſare *Maximiliano* lauream meruit. In oratione ſolutâ talis, ut nec ingenium, nec eruditionem deſideres, uſum fortaſſis & exercitationem alicubi requiras. Magna hiſtoriarum cognitio, in Muſica, in Coſmographia, in cæteris item diſciplinis, quas Mathematicas vocant, exer-
G citatiſſimus. Nam in his præcipue regnat ille. Jam quod in hoc hominum genere rarum eſſe ſolet, moribus eſt adeò caſtis ac puris, ut non animus modò, ſed aures etiam ab omni turpitudinis commemoratione abhorreant, veræ pietatis cultor ardentiſſimus. Ne *Momus* quidem ullum in eo vitium notare poſſit, niſi quòd in ſpinoſos Sophiſtas magnâ libertate debacchari ſolet; ſi tamen hoc

vitio,

vitio, ac non potiùs judicio tribui debet. Nôſti enim quàm ſit hoc hominum genus inſolens ac procax, niſi ſi quis ei ſtudio meliores literas adjunxerit. Cum his non minore animo depugnat *Glareanus*, quàm olim cum monſtris *Hercules*. Et in hos quantumvis clamoſos ſufficiunt illi latera, ſufficit vox & imprimis animus invictus, vetéque *Herculanus*. Et ob id non admodum illi convenit cum Theologis, non dico eruditis, cum quibus maximè convenit: ſed cum quibuſdam iſtis qui præter illiteratas literas, & frigidas aliquot quæſtiunculas, nihil didicerunt. Hos eo facilius fundit, conſcinditque, quod ipſe ſit olim in illorum caſtris verſatus. Tametſi hunc quoque fervorem & impetum, ac velut ἰσδωματεμὸν ætas indies reddit moderatiorem. Cæterùm ab omni ſupercilio faſtúq; longiſſimè abeſt. Moribus facillimis, & ad omnē vitæ conſuetudinem appoſitis. Juſſeris canere, nihil contatus canet; malis legere, leget. Libet ludere, jocabitur feſtiviſſimè; vis ſeriis agere, ſubitò alius erit: atque ita facilis eſt, ut tamen adulari neſciat. Jam ſi ſtatum hominis cupis cognoſcere, totus eſt liber: nec libidini deditus, nec admirator pecuniæ, nec uxori alligatus, nec ullis ſacris addictus extra baptiſmum. Is nuper ad me ſcripſit, fore ut ipſi ſalarium annuum apud *Gallos* conſtitueretur ex fiſco regio, ſimul atq; pax coiſſet inter vos & *Helvetios*, quam nunc coiſſe vehementer gaudeo: quod ſi eſt aſſecutus, quæſo ut tua humanitas hominem velit cognoſcere; experturus, num falſam imaginem finxerim: ſin minùs, dabit operam ut acceſſatur, ſed honeſtâ conditione. Scio quid illius dotes promereantur, ſed ut eſt modeſtiſſimus, erit opinor centenis coronatis contentus, quos, mihi crede, non malè collocabitis. Novi quàm rectè moneat *Horatius*, etiam atque etiam aſpiciendum, quem cui cōmendemus. At in hoc nihil vereor, ne mox incutiant aliena mihi peccata pudorem. Solent agere gratias, quorum commendatio valuerit: at ego expecto ut mihi agantur gratiæ, poſtea quàm *Glareanus* meus vobis perinde notus eſſe cœperit, ac mihi eſt. Hac in re ſi quid à nobis fieri voles, impera. Nam meis literis evocatus, & labentem advolabit, & celeriùs, ne nihil interim magnificè de me ipſo dicam: maximè ſi quemadmodum illum tibi, ita te illi depinxero. Sed heus tu, vacuis Epiſtolis non eſt accerſendus, viaticum addatur oportet, velut arrabo reliqui promiſſi. Vide quàm familiariter tecum agam ceu tuæ celſitudinis oblitus: ſed ita me tua corrupit humanitas, quæ hanc docuit impudentiam. Quam aut totam ignoſcas oportet, aut bonam certè partem tibi ipſi imputes. Bene vale. *Antuerpiæ*, decimo ſexto Calend. Martias, Anno M. D. XVII.

Guilielmus Budæus Eraſmo Roterod. S.D.

Epiſt. 6. DIci non poteſt, inquis, mi *Budæe*, quantopere & tuæ faveam gloriæ, & eruditionem admirer. Iſtud quoque poſterius, bonâu' fide? Bonâ certè, inquis. Egóne id credam? Quid ni, inquis? Equidem mihi hoc lubens perſuaſerim, πῶς γὰρ οὔ, ὅς γε ἄνδρα σε ἐπ' ἀπειρῶ τιμῶμαι. οὐ γὰρ ὅπως ἀδόλεσχον σε, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀνάδελφον οὐ μέτρον ἡγοῦμαι, τότε παρ' ἐμοὶ ... τῆς ... τοῦ χειμῶνος, τῷ ... σου ... ἐνδοθείσης. Ego verò nec dicere inquam, nec eloqui, ac ne proloqui quidem poſſim.

A O noſter *Eraſme*, major enim eſſe mihi videre, quàm ut meum te appellem, cum omnibus noſtris unus ſatis eſſe poſſis Quin & uſq; adeò publicus ſcriptis tuis factus es, ut nemo ſibi privatim vendicare te poſſit. Verùm, ut dixi, exprimere nequeo, quàm tuum me nuper feceris, poſtea quàm epiſtolam tuam accepi. Reddiderat illam juvenis is, quem mihi commendâſti, *Sorbonæ* nunc agentem, μᾶλλον δὲ ἐν σοφιστῶν λιμῷ διαβιοῦντα, ὅτι γὰρ ἂν εἰκότως ἀμπελουργὸν τῶν σοφιστῶν τοιαύτῃ διαβιοῦν.

B Reddita igitur mihi epiſtola tua, & ſemel iterúmque lecta, παραχρῆμα τῶν μετὰ χεῖρας ἀφεμένῳ, σχολάζειν σοι μόνῳ αὐτίκα δὴ μάλα ἐγνώκειν. καὶ δὴ τῇ ὑστεραίᾳ τῆς ἀποδόσεως, ἡ τάχ' ἂν ταύτης ἑξῆς τῆς συνήθους ἕνεκα δεξιώσεως ἠξίωσα. ὅτω γάρ σου κεκλῆσθαι ἔδοξεν, εἰ δὲ μὴ πῶς ἂν μαρτυρεῖν ἂν δυναίμην τῷ ἐντυχόντι τῇ σῇ. τὸ τοίνυν συνὸν ἐπικεκυρῶτι μοι, ἰδοὺ δὴ παρεῖναι τὸ ἔργανον τῆς ἐυσεβείας ἀπηγγέλθη, τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐράσμου, τὸ ἀμφίβλητον, τὸ ἐπίδοξον. Nam tu de eo quoq; ad me ſcripſeras, συνήθως μοι τὸ τυπόγραφον.

C αὕτη ἡ βίβλος παρέσται, ἣ διὰ χειρὸς ἐχθὲς ἤδη συνήχει ἐξετίναξεν ὑμῖν. Apologiâ igitur tuâ, & paraclêſi, ac præfatione legendis dimidiatum diem Dominicum conſumpſeram, hujus menſis vigeſimum ſeptimum: pridie enim liber allatus erat. A prandio ſtatim cum *Franciſcum Deloinum* viſerem, hominem doctrinâ & autoritate ſummâ, curiæ Principem, ut ſcriptorum tuorum lectorem avidiſſimum, ſic meorum meiq; amantiſſimum: cujus nomini dicâſſe librum *De Aſſe* mihi vi-

D deor, cum eum circa finem libri mecum differentem faciam. Sic enim tum tulit mea ratio. Et alioqui ejus dicationis memoriam nunquam niſi cum libro interituram videbam, cum ſæpe præfationes pereant Sed cum ad eum adiiſſem, ecquidque novi haberem interrogâſſet, ut reſpondi nihil me habere. At ego, inquit, habeo, quod ad te pertineat, quódque tibi jucundum futurum ſit. Quid id eſſet, me rogante; Ecce tibi, inquit, elogium ab ea autoritate profectum. quam tu inſtar

E ſenatuſconſulti *Romani* habiturus ſis Solebas enim optare, ut treis aut quatuor *Eraſmos* in *Gallia* haberemus (ſi tamen tot ſimul *Eraſmi* ſimiles una ætas efferre poſſet) ut tibi animo tuo aliquando obſequi liceret, ingeniique tui mediocritati liberiùs vela pandere. Nihil autem tibi moleſtius eſſe, quam quod in ferveſcente ſtylo, quaſiq; Muſarum aurâ pleniùs aſpirante, vela tu ſæpe contrahere cogerere, atq; ad eum modū veliſicandi impetum moderari, quem noſtratium hominum ferret captus, ac libenter admitteret. Ecquis enim

F æquo animo ferre poſſet, ſemidoctos homines, intelligentiæ ſuæ finibus Latinæ linguæ copiam circumſcribere? Hunc ipſum igitur *Eraſmum* habes operum tuorum non modò lectorem, ſed etiam præconem. Quæ cum ille dixiſſet, & ego ſuſpenſus expectarem; promit librum tuum ſolutum adhuc & recentem ab officina, locúmq; oſtendens ἐν τῷ κατ' λόγῳ: O virum, inquit, eleganter ac probè amicū hunc tuum *Eraſmum*, cujus tu haud

G falsò, ut video amicum eſſe te dictitabas. cuique non gratuitum ſæpe teſtimonium tuliſti. Equidem, inquit, cujus antea ingenii præſtantiam mirabar, nunc etiam candorem exoſculor. Videndum tibi, *Budæe*, omninò, ne qui Principum in re literaria virorum æmulatione accenſus es, nunc hujuſmodi viro officio te provocanti ceſſiſſe videare. Hactenus ille. οὐ τοίνυν ἰδὼν ἀνὴρ μοὶ κεκομικότι,

γατε, ἵνα ὑπάρχῃ σοι ἀνθ' ὧν εἰς ἐμὲ ἐχαρίσω. Οὐ γὰρ ἂν ἐν τούτῳ γε ἐπαινεῖσθαι σοι ὑπεσχόμην, ὡς μὴ τοῖς ἴσοις ἀμείψασθαι τὸν εὐηργετηκότα με φίλον ἄνδρα, καὶ τό γε αὐτοῦ μέρος, τὴν μνήμην ἀπαθανατικῶς τοῦ γένους τῶν βιβλίων. Ἄλλως τε πρότερον αὐτὸς ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὖ πεπονθώς, νῦν γε μὴν τόκῳ τὸ χρέος ἀποδώσειν οὐκ ἂν ὑπισχέσθαι τοι μεῖον, ὁπηνίκα καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτὸ ἐκτίνειν, πάνυ τι κεκμηκώς οὐδ' ὅτι ἔσομαι. Ἐγὼ μὲν δὴ εἰς συγχωρίαν τινὰ αἰσθάνομαι ἤδη καθεστὼς τῷ σε εἰληφέναι, ὃ δὴ ἐλέφαντά φασιν ἐκ μύρμηκος ἀποδεῖξαι. Οἶδα γὰρ δήπου ὡς ἂν μὴ ἀφειδῶς τε καὶ πιστῶς τὰ ὀφειλόμενά σοι ἀποδῶ (ὀφείλει γάρ τοι ἕκαστον τῶν ἀρετῶν ἔπαινον) οὐκ ἂν φθάνοιμι ἔγωγε ἀντιγραφεῖσθαί σοι δοκῶν, παρά γε ὧν εἶδεν τὰ ὑπό σου γεγραμμένα, τουτέστι παρὰ πᾶσι. τίς γὰρ οὐ διατελεῖ ἀναγινώσκων τὰ ἀπὸ σοῦ. Αὖ δ' αὖθις ἂν πάλιν εὐλαβούμενος φαυλῶς πως καὶ ἀκριβῶς τὴν σὴν ἐπαίνων τῶν ὑπερβαλλόντων ἅψασθαι, τί δὴ ἄλλο, ἢ αἰτίαν τοῦ παντὸς σε ἄξιον, κακοήθης ἂν δόξω. Οὐκοῦν εἰς τοιαύτην με σὺ τὴν ἀπορίαν κατέστησας, ὁ ὑπάρξας τῆς εὐεργεσίας εἰς εἶδον τῆς ἀξιολογωτάτης, δέον αὖ προλαβόντα με τοῦτό σοι τὸ πρᾶγμα παρασχεῖν ἐγχωρήσειν ἂν ἀπαλλαχθέντι ταύτης τῆς δυσχερείας. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐλπίζω εὑρήσειν τινὰ τρόπον εὐπειθέστερον, ὅθεν τε ἀντιπεριέσεσθαι, ἐφ' ᾧ ἀπαλλάξαι πως τοῦδε τοῦ ἐγκλήματος, καθάπαξ δὲ ἀπαλλαχθήσεσθαι, ἵνα ἂν διὰ βίου ἔγωγε ἐλπίσαιμι, μείζονος δὴ ὄντος ὡς ἀληθῶς τοῦ δανείου, ἢ κατὰ τὰ ὑπάρχοντά μοι. Ἀλλὰ μὴν ταῦτ' ἂν μᾶλλον ἀποδεξαίμην, ἢ τοσαύτην καὶ τοιαύτην ἀχαριστίαν ὀφλεῖν. Καὶ μὴν δὴ καὶ χάριν σοι οἶδα καὶ ὁμολογῶ, τῆς συγγνώμης σου τῆς περὶ τοῦ παρηκολουθηκότι ῥήματος, quàm molli articulo ibi me tractâſti, imò quàm mihi me reprehendendum, emendandúmq; reliquiſti? Agnoſco, fateor, deprecor, non culpam, ſed pœnam; ſed ignominiam, quæ fatenti remitti ſolet. Potuiſti jure tuo τὸ σφάλμα μου ἐπανορθωτικῶς γε δὴ σημειώσασθαι, ut etiam criticâ ſeveritate abſtineres, ἔδοξε κἀμοὶ παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν. Ego ita locum tranſtuli, quaſi *Lucas* ſe ἀκολουθεῖν τῶν αὐτοπτῶν diceret, cum hic παρηκολουθηκότι, idem quod ἐφικνουμένῳ ſignificet, ut tu ipſe ſentire videris, etiam ſi Latinè aſſecuto, improbare videris: pro τυχόντι καὶ ἐφικομένῳ καὶ κατορθοῦντι. Aſſecuto ut probem facit *Demoſthenes* ἐν τῷ περὶ παραπρεσβείας his verbis, ἵνα ὡς καὶ πλείστης συγγνώμης παρ' ὑμῶν ὁ τὰ τούτου πεπραγμένα οὐδεὶς ἐγὼ καὶ παρηκολουθηκὼς ἅπασι, κατηγορῶ. Hic utrum *Demoſthenem* intelligam omnia *Æſchinis* flagitia criminaq; comperiſſe, accuratéq; in eum inquiſiviſſe, quaſique omnia ejus geſta factáque è veſtigio ita perſecutum, ut tandem inveſtigârit: an arbitrum & ſpectatorem fuiſſe rerum perperam ab eo geſtarũ ut æqualem, ut συμπολιτευόμενον, ut eâdem legatione functum. Idem alibi, ὑμεῖς γὰρ δήπου ῥᾳδίως παρηκολουθήκατε πᾶσι τοῖς λεγομένοις. Nihil vos fugiet, ſed omnia ut à me dicta erunt, intellectu aſſequemini. Sic *Galenus*, παρακολουθῆσαί τινι θεωρίᾳ dixit, animo ita percipere, ut ſpeculamentum non fugiat τὸ ἐνθυμούμενον. Tu ad hiſtoriam texentis ordinem retuliſti. Quod ſi rectè ſentis, miror cur dixit, καθεξῆς σοι γράψαι. Oportuit enim primùm ordine omnia didiciſſe, deinde γράψαι. Et tamen utraq; ſententia idem dixit: perſequi enim dixiſti non aſſequi, id cum tu dicas, non tamen probas. Omnino locus δυσνόητος ἐστι. Ἄνωθεν rectè reddidiſti pro ἀπ' ἀρχῆς & retrorſus. Abſit autem ut inficiator eſſe mediter potiùs, quàm ne me ipſe profeciſſe fateor. Sed de κατηχεῖν te memoria lapſum ſcio, cum *Lucianus* tuus in Aſino utatur; ἐμὲ δὲ, inquit, ἀπέδωκεν ἀπελευθέρῳ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ παίδων καὶ εἶπε κατηχεῖν ὅσα ποιῶν μάλιστα

A ψυχαγωγεῖν αὐτὸν δυναίμην: de aſino loquens, quem
• ſaltationem doctum fuiſſe narrat, κατηχεῖν ἀντὶ τοῦ
διδάσκειν dicens, alibi pro commonefacere, id eſt,
νουθετεῖν. Εὐσῆμες καὶ μηδὲν εἴπῃς φαῦλον, ἀλλὰ κατηχημένος
πεῖθε παρ' ἐμοῦ. Unde & κατήχηται *Dionyſio*:
deinde κατηχῆσθαι quaſi κατήχησιν vertis. Cæterùm
utinam tam tibi placeres, quàm nobis, in iſtis eximiis
& μεγαλοπρεπέσι: jam enim tibi admonitorem
me ingeram. Ut enim tecum familiariter
agam, πολλάκις θαυμάζειν με ἐπεισί σοι, τοῦ καταχρωμένου
B τοιαύτῃ καλλιλογίᾳ καὶ εὐφυΐᾳ εἰς λεπτολογήματά
τινα, in quibus tu interquieſcere ſoles. Ὥσπερ ὁ σπουδάζων
τὰ μείζω τῶν συγγραμμάτων καὶ τὰ μικροπρεπῆ,
τοῖς πρὸς ταῦτα συμμέτρως ἔχουσι καταλιμπάνων. Σὺ μέντοι
τὰ πρῶτά τε καὶ τὰ τρίτα καὶ τὰ τούτων ἐφεξῆς, τῷ
αὐτῷ τῷ περιβάλλων, τοῦτο μὲν περιαρπάζων τὰ τῶν
ἐνδόξων τε καὶ μετρίων ἔπαθλα αἰτίας ἂν ἔχοις. Τοῦτο δὲ
καὶ τὸ σαυτοῦ ἐνθουσιασμὸν οὐκ εἰς δέον καταναλίσκων, περὶ
δὲ τούτοις καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς καλλιλεξίας τε καὶ μεγαλονοίας
κολοβῶν. quod priſci minuere majeſtatem ap-
C pellabant. Poſtremò quàm te amari à me putas,
de præfatione illa tua περὶ τῆς ἀρχαιρεσίας, cujus tu
τὸ ἀξίωμα ἐποίει τι φυλαχθῆναι περιττὸν τῷ συγγράμματι
τῷ σῷ περιέθηκας ſcitè ſanè & ſolerter, ἐπὶ τῇ
ὑποσβέσει τῶν πολλῶν τούτων σφικῶν τῶν ψιλοδοξολόγων.
Ac nè quid tibi interim deperiret, δεδωρημένης ἤδη
βίβλοις ἐμοὺς ἀντιλαβέσθαι τὸν ἀρχιεπίσκοπον τὸν συνεργήσαντα
ἠβουλήθης, κονιῶν δὴ δύο τοίχους eadem fidelia, &, ut
noſtrates aiunt, unica filia, procis quidem pluribus
digna, generos tibi duos aſciſcens. Ohe, in-
D quis; Jam ad calces chartæ tuæ deventum eſt.
Hic igitur deſinam. Scripſiſti ad me Laconicè: ego
ad te Aſiaticè fortaſſe, vel ſi qui pejores etiam
fuerunt, ſed ſic ſum, ſi placeo utere. Rarus tardúſq;
ſum ad ſcribendũ, multus autem ſcribendo;
ubi incalui, tollere manum nequeo. Simul ἀντεπιστέλλειν
σε προτρέπομαι εἴ ποτε σχολὴν ἄγοις ut paria
facias, chartæ dico diſpendio, cui non parcere me
vides. Certè quidem facies, ut hanc epiſtolam te
recepiſſe ſciam, & me interim ingrati judicio non
E periclitari: quod non ante credam, quàm à te certior
factus, μακαρίζω σε τῆς σχολῆς ταύτης καὶ σπουδῆς τῆς
περὶ τὰ θεῖα quam mihi jam diu promitto. Sed
œconomico mihi magis eſſe, quàm φιλοσόφῳ vacat.
Πῶς γὰρ ἂν τῷ γε ἐξ ἐμοῦ παιδεία καὶ προσοῦ, ὅπως θυσιάσειν
ἀδύνατος; quiq; ὡς φιλοσόφους ἔχω ἐν τοῖς μάλιστα
τὸν τοῦ ἀμελῶς ἔχων αἰεὶ περὶ τὴν διατετέλεκα τὴν περὶ
τῆς πολυπαιδίας ἐπιμέλειαν. Vale, καί με ἀγαπῶν διατέλει.
Pariſiis, feſto aſcenſionis Domini. cum ego voci-
vam peregrinationem poſtridie inituruſ eſſem.

F

Eraſmus Roterod. Guilielmo Budæo
ſuo S. P. D.

IAm ὁ χαμαιλέων ad iter erat accinctus, quum *Epiſt.* 7.
mihi è Principis aulâ *Antuerpiam* reverſo tuæ
redduntur literæ, idq; decimotertio Calend. Julias,
atque hæ ſanè tandem è *Colonia* receptæ. Ad
quas ut λακωνικῶς reſpondeam potiùs, quàm ut nihil
reſpondeam, Quid ego audio? *Budæus* quic-
G quam debet *Eraſmo*, εὐτυχέστατος τῷ τῶν ἀνθρώπων
δυστυχεστάτῳ: Quod in annotamentis noſtris, *Budæi*
feci mentionem, operi noſtro è tui ſplendore nominis
nonnihil ornamenti conciliare volui, id
captabam: tantum abeſt, ut quicquam hinc mihi
deberi putem. Quod factum ſi tu boni conſulis,
tibi ut aliis pluribus, ita hoc quoque nomine debeo:
ſin minùs, tamen rapto fruar. Sive id feci
recto

recto judicio, ſive ſecus, certè feliciter cecidit, poſteaquam hâc occaſione tam eruditam, tam amicam, tam copioſam epiſtolam, vel promeritus ſum, vel extorſi. Nec eſt quod te ſolicitum habeat τῆς ἀμοιβῆς ratio. Si quid pro ſtudio in me tuo debebatur, id cumulatiſſime, multóq; cum fœnore tua repoſuit epiſtola. Quòd ſi tuo animo non potes alio pacto ſatisfacere, quicquid eſt hoc noſtri officii monendo docendóque referas oportet, non laudando. Nam dum ego *Budæum* meum celebro, non ſimplici fructu id facio. Primùm, quòd videor tua legiſſe, & eximias ingenii tui dotes agnoſcere. Deinde, doctis omnibus meipſum commendo, ἀμαθὴς ὤν, quorum nullus eſt, qui *Budæum* non ſuſpiciat. Atq; ipſe quoq; *Linacrus*, vir exacti quidem, ſed ſeveri judicii, & qui non temerè probet quemlibet, *Budæo* nihil non tribuit. Equidem ceu victor exultabam, cum audirem hominem totum in meam diſceſſiſſe ſententiam, & veteri meo de te judicio plaudebam. Idem evenit apud eum in *Copo*, cujus omnia citra exceptionem probat. Fortaſſe non obfui bonis ſtudiis, dum tuas lucubrationes commendatiores reddo apud eos, qui *Eraſmum*, cum nihil ſit, tamen amòre quodam hallucinantes, aliquid eſſe putant. Quandoquidem video te hanc provinciam ſuſcepiſſe, ut optimas literas ab iſtorum ἀπαιδεύτων παιδαγωγῶν tyrannide vindices, & priſtinam illam laudem noſtræ aſſeras *Galliæ*. Nihil enim vetat eundem ditione *Germanum* eſſe, & veterum Coſmographorum deſcriptione *Gallum*. Atque utinam quidam non conatentur ea diſtrahere, quæ ſuâpte naturâ conjuncta ſunt. Pulcherrimum profectò munus, & cui obeundo unus *Budæus* par eſſe poſſit. De his in quibus partim à me diſſentis, partim aſſentiris, partim ἐπέχεις καὶ ἀμφισβητεῖς, non poteram in præſentia reſpondere, primùm quòd temporis anguſtiâ excludebar, deinde quòd codex nullus adeſſet. Nam erant reſponſuro relegenda loca aliquot. Fiet id aliàs, idq; brevi. Illud interim in genere dicam, tantum apud me valere *Budæi* judicium; ut ſi quid illi ſeriò probari ſenſero, non dubitaturus ſim quavis etiam in re παλινῳδίαν. Quanquam in hoc opere feci, quod in aliis ſoleo. Decreveram levi brachio rem peragere, ut in minutiis quibuſdam verſaturus, & locos duntaxat ceu digitulo indicare. Porrò cum jam edendum eſſet opus, inſtigarunt quidam, ut Vulgatâ Editionem meâ vel correctione, vel interpretatione mutarem. Ejus ſarcinulæ acceſſionem, cum oppidò quàm levem eſſe ducerem, longè graviſſimam ipſâ re comperi. Deinde perpellebant, ut annotationes adderem, aliquanto locupletiores. Jam protinus, ut ſcis, retexenda omnia. Acceſſit & illud oneris, arbitrabar *Baſileæ* haberi emendata exemplaria. Eâ ſpes quoniam fefellit; coactus ſum præcaſtigare codices, quibus uſuri erant τυπογράφοι. Ad hæc conducti fuerant duo probè docti, alter Juriconſultus, alter Theologus etiã Hebraicè peritus, qui formis caſtigandis præeſſent; at hi quoniam hujus laboris erant rudes, quod ſuſceperant, præſtare non poterant: proinde neceſſe fuit, extremam formarum, quas vocant, recognitionem in me recipere. Conficiebatur ſimul & excudebatur opus, abſolvebatur ſingulis diebus ternio: ſic nunc vocant. Nec interim tamen licebat totum huic vacare negotio. Excudebatur eodem tempore *Hieronymus*, qui ſibi bonam mei partem vendicabat: Et ſtabat ſententia, aut immori laboribus, aut ante Paſcha ex eo piſtrino memet explicare. Poſtremò, fefellit nos voluminis modus, affirmabat typographus fore, ut ad triginta plus minus terniones accreſceret: exceſſit autem octoginta tres, ni fallor. Itaque maximâ temporis parte conſumptâ in his, quæ vel ad me propriè non pertinebant, vel ante deſtinata non fuerant, delaſſatus jam ac penè fractus ad adnotationes perveni. Pro temporis modo, próq; valetudine præſtiti quod potui. Nonnulla prudens etiam præterii, ad multa ſciens connivebam, in quibus mox ab editione à meipſo diſſenſi. Proinde τῆς δευτέρας παρασκευάζω ἐκδόσεως, in qua te magnopere rogo, ut conantem adjutes. A tui ſimilibus etiam objurgari officii loco ducam. Unum illud φυλάξεις, βέλτιστε Βουδαῖε, nè id ſuboleat τοῖς πολλοῖς, ὅτι μὴ τὰ βιβλία οἴκοι μένειν τῷ ἀντιγραφεῖ. Vehementer grata fuit tam amica admonitio, quanquam quæ dicas λεπτολογήματα noſtra, in quibus gaudeam interquieſcere, non ſatis intelligo, niſi quòd mihi ſanè omnia mea, nugæ videntur: ac ſæpenumerò mecũ demiror, quid ibi ſit, quod quidam laudibus vehant. Nam faciunt id aliquot etiam magni. Vide quàm arduum ſit omnium judicio ſatisfacere. Sunt qui me in jus vocent ut audaculum, qui tam nihili cum ſim, tantas res aggrediar. In *Enchiridio*, quantum auſus ſum à ſeculo noſtro diſſentire, nullius autoritate deterritus? In *Chiliadibus*, opere minuto, quoties expatior in philoſophorum ac Theologorum campos, ac velut oblitus argumẽti ſuſcepti, altiùs rapior, quàm pro decoro? Id magis liquebit, ſi legeris Proverbium, *Aut Regem aut fatuum naſci oportet*. Item σπάρταν ἔλαχες, ταύταν κόσμει. Item γλυκὺς ἀπείρῳ πόλεμος. Item *Sileni Alcibiadis*. Nam in Proverbio κάνθαρος ἀετὸν μαιεύεται, planè luſimus ingenio. In libello *De Principe Chriſtiano*, ea præcipio, quæ nemo Theologorũ auſit attingere; niſi fortè *Luciani* dialogos ac tragœdias *Euripidis*, in quibus exercui me, λεπτολογίας vocas. Nibil *Catone* minutius, in quo diecculam abſumpſi. At eas quamlibet minutas nugas, ego ſanè τὰ αὐτοῦ quodlibetis antepono. Cæterùm in Novo Teſtamento nec ignoro, nec inficior permulta incidere minutula; ſic enim argumenti ratio poſtulabat. At tamen ſi quis expenderit, imò ſi quis experiatur, quid ſit ea vertere, quid tractare: is intelliget non ita multo majore negotio juſtos cõmentarios ſcribi potuiſſe, quàm quo nobis illæ minutæ minutiæ ſcriptæ ſunt. Atq; hæc qualiacunq; λεπτολογήματα graviſſimi Theologi amplectuntur, ex his ſe plurimum hauſiſſe lucis fatentur, niſi fortè mihi blandiuntur tot integerrimi viri, quorum & nomina recenſerem, & epiſtolas producerem, ni mihi vehementer diſpliceret κενοδοξία. Et alioqui ſi meipſum meo pede metiri velim, nihil niſi minutum ſuſcepturus ſim, ac deſugiam onus, parvis animis & parvo corpore majus. Denique neſcio quo modo magis arridet animo meo in nugis admiſcere ſeria, quàm in magnis rebus nugari. Et mihi videtur nihil nugacius, quàm in his quæſtiunculis, quibus Theologi complures ſibi dii videntur, argutari, ἔξεστι γὰρ αὐτοῖς σιγᾶν ἀναιδῶς. Jam in hoc argumenti genere videor mihi ſuperiores omneis, ſi non eruditione, certè diligentiâ ſuperâſſe. *Hieronymus* in emendatione Pſalterii, quàm multa penè frivola adnotavit? Nec mihi deero, ſi modò vita viréſque ſuppetent.

In

In Pſalmum *Beatus vir*, præluſi. *Paulum* aggre-
diar. *Hieronymus* prodidit totus renatus. Hæc adeò
magna ſunt, ut ob quorundam invidiam vix ſub-
ſiſtam. Quàm tibi magna videantur neſcio, certè
majora quam pro meis viribus & fateor, & intel-
ligo. Verti ex *Plutarcho* libellos aliquot, in quo
ſcriptore nihil mihi non graviſſimum eſſe vide-
tur. Non gravaberis igitur explicare, quas λεπτο-
λογίας à me vitari velis: ut certiùs hac in re tuum
ſequar conſilum, quod ubique ſequi non ſecus atq;
oraculum eſt animus. De præfatione, quâ Novum
Teſtamentum *Leoni* dico, nihilominus admiſcens
Archiepiſcopum Cantuarienſem Mecænatem meum,
næ tu probè conjectas. Iſtuc ipſum ſpectabam id
temporis. Quod gratularis ocio noſtro, & tuam
deploras fortunam: iſtâ quidem in re, mi *Budæe*,
longè latéque abs te diſſentio. Libri tui ſatis te-
ſtantur, *Budæo* non omnino deeſſe ocium: quan-
quam & alioqui tam ſingularis iſta ingenii tui fe-
licitas ac fœcunditas, quamlibet multis occupati-
onibus ſufficere poſſit. Porrò liberis, uxori, reli-
quæque curæ domeſticæ ego unicam uxorem me-
am oppono τὴν καλλίστην ὠνίαν, quam nec adhuc
humeris excutere poſſum, adeò τὸν μισοῦντα φιλεῖ.
Obſecro te per tuam immortalitatem, quæ te,
tuóſque omnes haud dubia manet, ut magno in-
fractóque animo, quà cœpiſti, pergas, & bonis
ſucurrere literis, & tuæ *Galliæ* nunquam intermo-
riturum decus, eruditiſſimis tuis lucubrationibus
parere. His interim contentus eſto. Ad reliqua
ſcribam, ſimul atque loca relegero. Bene vale, &
Eraſmo, quod facis, fave. Agitur hìc apud princi-
pem de inaurando me. Verùm haud ſcio, qui fit,
ut meâ ſententiâ nuſquam quàm hìc contemptio-
res ſint bonæ literæ: αἴτιοι δὲ ἄρχοντες ἀμαθέστατοι.
Magna tamen ſpes eſt in *Joanne Sylvagio, Burgun-
diæ* Cancellario, qui quidem, ut ipſe non ſolùm
maximus eſt, ac prudentiſſimus, verumetiam eru-
ditiſſimus, ita impensè favet omnibus, quos inſi-
gnis eruditio commendat. Hunc heroa, ſi nobis
ſuperûm benignitas diu velit incolumem, ſpes eſt
fore, ut apud nos quoque proveniant, qui ingenii
ſui monumentis Principis ſui regnum, cætera feli-
ciſſimum, illuſtrent & ornent. Rurſum vale.

Eraſmus Budæo ſuo S. D.

Epiſt. 8. NActus codicem inſpexi loca. Quod idem eſſe
putas παρακολουθεῖν & aſſequi, non omninò
tibi aſſentior. Si quis orationem intellectu per-
difficilem perceperit, is aſſecutus rectè dicetur.
Cæterùm qui cogitatione ſequitur dicentem
ſemper attentus, is demum παρακολουθεῖ. Annota-
vi multa ex autoribus exempla, quæ in hoc con-
ſentiunt. Quin & ea quæ ipſe adducis, mecum fa-
ciunt. Porrò quòd admones, omnia prius ordine
diſcenda fuiſſe, deinde oportuiſſe ſcribere; Pri-
mum ſic verto, quemadmodum tu vis, niſi quod
typographus pro *perſecutus* mutavit *proſecutus*.
Cæterùm in annotationibus utrúmque ſenſum
oſtendo, ut poſſimus παρακολουθοῦντι referre, vel ad
ordinē veſtigantis ac diſcentis, vel ad ſeriem nar-
rationis. Et utrúmq; video probè poſſe defendi.
Nihil tamen defendo, quum liberum fecerim le-
ctori, utrum volet eligere. Jam de κατηχήθης,
quod ita reddidi, quaſi κατήχηται ſcriptum eſſet,
quo videris nonnihil offenſus: ſcis tempus eſſe
indefinitum anceps, ni fallor, ad quamvis præ-
A teriti rationem: proinde verti per præteritum
plus quàm perfectum, quo magis ſignificarem, il-
lum ante Baptiſmum hæc didiciſſe. Quòd exem-
pla profers ex autoribus verbi κατηχῆσθαι, habeo
gratiam. Quanquam is non videtur mihi lapſus
memoriâ, qui negat ſe meminiſſe. Alioqui nemo
non labitur memoriâ, quando nullus eſt, quin
quædam non meminerit: verùm qui per oblivio-
nem aliud ſcribit, & aſſeverat, quàm res habet,
is demùm labitur memoriâ. Hæc paucis attigi,
B jam ad iter accinctus, & ab aulâ feſſus. Nihil mi-
hi potes facere gratius, quàm ſi ad hunc modum
de cæteris item admoneas, ita ut facis, amicè. Be-
ne vale decus *Galliarum*, ac literarum antiſtes. *An-
twerpiæ* pridie idus Julias.

Guilielmus Budæus Eraſmo Roterod. S. D.

AC cepi literas tuas dies abhinc quinque aut Epiſt. 9.
C ſex. Quas avidiſſimè legiſſem, niſi mihi
πρόχειρα παρέσχε δυσχερῆ ἀνάγνωσιν, adeò tu ἐσχεδιασμένως
καὶ παρημελημένως epiſtolam expedieras, tabella-
rio petaſato jam, ut conjicio & flagitante. Jam
hoc unum habeo familiaritatis & amicitiæ σύμ-
βολον ἢ σημεῖον: te ad me ταχυγράφως τε καὶ ἀπερισ-
κέπτως ſcribere longiſſimam epiſtolam. Neque
enim id fiduciæ tribuo, quam tibi ille ſcribendi,
dicendique magiſter ſtylus, ingeneràſſe potuit &
debuit: ſed τῷ ἀφελεῖ τοῦ τρόπου σοῦ, & candori ani-
D mi tui nihil ſiniſtræ interpretationis ab amico
ſuſpicantis: id eſt, animum alienum ex ſeſe æſti-
mantis. Illud tamen ὃ συγχωρεῖν, quod ſine die, ac
conſule ſcripſiſti. Vide ut poſthàc minùs me tor-
queas, ἴσως τὰ περὶ σε ἀναλυσάμενος, modò utaris
χαρακτῆρι tuo ſolito in epiſtolis, quem ego eſſe
pulchrum & dilucidum ſcio. Sed ſcilicet, tu ſche-
dam ad me pro epiſtola pura miſiſti. Vide verò ſi
pergas ſic neglectè ſcribere, ne in fraudem quan-
dam haud ſpernendam incidas ex hac culpâ. Ego
E enim epiſtolas tuas non ſolùm inter κειμήλια lite-
raria ἀποτίθεμαι, ſed etiam hoſtiatim propemodum
circumfero: quòd ita intereſſe exiſtimationis
meæ arbitror, tantam mihi tecum intercedere
neceſſitudinem à multis non ignorari: & præte-
rea iſtis tuis elogiis contra obtrectationes utar, ſi
ita uſus venerit. Multos enim meruiſſe me obtre-
ctatores ſcio, etiam ſi nondum ſcio, an obtrecta-
tores multos habeam, καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα.
De altera tua Editione quòd ſcripſiſti, id apud me
F μυστικὸν erit. Ita enim epiſtolas tuas oſtentabo,
ut id abſq; captione tua fiat. Si quid in ſinu meo
depoſitū eſſe ſenſero, quódq; clàm eſſe volueris, id
per me nè palàm fiat, haud periculū erit. Siquidem
cum opus eſt στεγανώτερος τῶν μυσταγωγουμένων εἰμί.
Quantum ſuccidere temporis mihi imperioſis
occupationibus licebit, adjutare te omni ope co-
nabor, ut ſuggeſtor ſtructorem, quod neſcio an ef-
ficere poſſim. Nam ut præfationem tuam, & apo-
logiam in novum Inſtrumentum legi, ita annota-
G tiones aliquot in locis vidi. Parœmias tuas ulti-
mas hodie causâ tuâ à bibliopola mihi curavi.
Antehac enim veteres tuas ſufficere mihi exiſti-
mabam, ita ut etiam non perlegerē, ſed velut *Si-
byllinos* libros, cum uſus venerat, adirem: *Silenos* ta-
men, & alia nonnulla legeram in alienis libris, ut
fit, cum apud amicos eſſem. Hæc enim loca maxi-
mè celebrari audiebam. *Linacrum* tuum virum

apprimè

apprimè doctum, ut arbitror, hic allocutus ſum non ſemel, cum invicem viſeremus ego & ipſe. Viſus eſt mihi vir bonus, benignúſq; ac nihil faſtus præ ſe ferens: Ei exemplar unum *De Aſſe* miſi, quoniam ſub ejus diſceſſum liber ab officina exiit. Is mihi inter loquendum dixerat, aliqua eorum, quæ explicuiſſe me planè confido, illuſtrari hac ætate non poſſe, & ego me id facturum receperam, quod ille admirabatur. Hâc occaſione ejus amicitiam quæſitam, in calendarium ſanctiùs retuli, ubi majuſculis literis ERASMUS præſcriptus eſt. Εἴδεσαι ἰδὼν περὶ παρακελεύειν τινὰς ὥρας, ut attentè quaſdã ejus operis partes legiſſes: egóq; reſciſcere alicunde judicium tuum potuiſſem. In his eſt locus ubi reſpondeo vel ὑπερδιαλέγομαι potiùs, εἰς τοὺς τὰ πάντα τοῖς ἰταλοῖς ὑποτιμῶντας. Chartâ duodecimâ ubi cauſam literatorũ obiter agere, quoquo modo videor. Sed id meliùs chartâ nonageſimâ, ubi contra τοὺς φιλοπλουτοδαίμονας, τοὺτ᾽ ἔστι βασιλέας, καὶ τοὺς βασιλεύοντας, τοὺς ἐν ἀξιώματι ὄντας ἀνοήτως taxare non veritus ſum. Quanquam hæc etiam tibi haud ægrè remiſerim, ſi modò tu chartam centeſimam quadrageſimam ſextam videas: & deinceps ad finem libri, ubi jam ἐλευθεριακῶς obterere τὴν τύχην καὶ τὴν πᾶσαν αὐτῆς δύναμιν conatus ſum, παρρησιαστικῶς τε καὶ φιλοτίμως ſcribere, τοῖς προσέχουσι τῷ τῆς λόγου τῷ καλλίστῳ αὐτῷ, ut iſtam philoſophiam dedecori eximeremus, quæ meo nomine malè audit: ibi tu nonnihil ſimile invenies iis, quæ in tuis *Silenis* ſcripſiſti. Liber tamen propediem imprimetur, & plenior & emendatior. Tunc enim in manibus habebam, cum hæc ad te ſcriberem. Ut autem opto te legiſſe, ita à te hoc petere non auſim, ne improbus aut importunus eſſe dicar, ſi hoc commiſerim, ut ἀπὸ τῆς σπουδαίοτέρας καὶ ἱερῶν avocare ad meas nugas videar incommodo reip. Sed ſcitum illud, quod mihi perſuadere conaris. Primũ, inquit, videor tua legiſſe, eximiáſque ingenii tui dotes agnoſcere. Ego ut credam te noſtra legiſſe? Niſi ſiquis amicorum tuorum in mentionem libri inter fabulandũ incidit, & tibi ἀναγνῶναι fuit. Venio ad λογολεσχήματα illa, quod verbum neſcio quonam modo calamo noſtro excidit. Volui enim συγγραμμάτιά τινα dicere, quæ tamen ipſa aliquando ψευδοσυγγράμματα poſteris videbuntur, ut ingenuè tecum agam: in his unus liber eſt *De Copia*, qui nec mihi, nec multis ἐκ τῶν τυχόντων & tibi faventium tantum ſuſtinere titulum videtur. *Titulum* voco, non tantùm *Copiam*, ſed etiã *Eraſmum*. Eum tamen & aliquot alios non diligenter legi. Sed cum alios de his loquentes audirem, dixi interdum me in *Eraſmo* animum τοῖς ἀρχαίοις ἔργοντα deſiderare. Non enim ſatis te habuiſſe videri, & eſſe πολυΐστορα, niſi etiam πολυχαρὴς viderere. Id mihi videri obfuiſſe τοῖς νοήμασι ἐν τοῖς μείζοσι. Hujuſmodi ſunt παραβολαὶ, & quædam à te traducta etiam ex quo majores ſpiritus ſuſtuliſti, quæ per ſe æſtimata non carent indicatione, ſed cum ipſa ex locis communibus ſumpſeris, præripuiſſe ea τοῖς ἄλλοις videris. Te enim & iſtius notæ ſcriptores ἐκ τῶν ἐξαιρέτων, καὶ ὑπερεχόντων ſumere argumentum laudis par eſſe exiſtimatur. Hæc eſt meâ ſententiâ περὶ τῶν λογολεσχημάτων, quando tu tantopere hoc verbo commotus es. Ego autem exemplar literarum mearum in ſcheda ſervavi, nè tu mecum obſignatis literis acerbiùs agas, ſi quodam fortè in loco ὁ κάλαμός μοι παρώλισθε. Hic etiam, ſi diis placet, *Catunculum* te emendâſſe dices, neque te pœnitere laboris diecularis, ad id etiam privatim operulâ dicatâ; quaſi verò obſoleſcere nomen tuum tot libellis non poſſit. Tu de hujuſcemodi ſtatues. Mihi autem à te permitti æquum cenſeo, ut in hoc à te bonâ tuâ veniâ diſſentiam, præſertim cum alios in meam ſententiam diſcedentes habeam. Cæterùm quod de *Budæo* me propemodum βουδαίμονα facis, ἄσμενος τὴν εὐφημίαν ἀποδέχομαι, κἂν συνειδῶ μοι χλευαζόμενος. Quid ni enim id faciam? Quando tu utrumque credere me vis, & te virum bonum eſſe, & me tibi ingenium meum probâſſe: verùm cum ad epiſtolæ finem ventum eſt, non potui non dolere vicem tuam, meámq;, etiamſi tu tuam tantùm doles, in hoc certè officio mihi cedens amicitiæ. Nam cum ſis ipſe cœlebs, *Peniam* quandam nomine uxorem tibi eſſe conquereris, non tantùm domeſticam, ſed etiam viatoriam, quam nullâ quantumvis longâ peregrinatione poſſis à te abigere, uſq; adeò ab inviſâ uxore adamare. Hujúſq; tædium odiúmq; omnibus œconomicis meis curis, conjugalibúſq; & paternis opponis, perinde quaſi *Penia* tuæ loco, ego *Plutum* puſionem jucundum habeam, in quo oblectare me ex ſententia animi mei poſſim. At ego te hoc ignorare nolo, me quidem rivalem eſſe tibi in amore philologiæ, ſed quam tibi uxorem eſſe dicis, non longè à contubernio meo abfuiſſe, ex quo hoc inſano literarum amore captus ſum. Hoc tantùm refert, quod tu eam κατάρατον πενίαν jocculariter, ego ſeriò πενίαν, ἐκ ἀδηφαγίας voco: uſq; adeò omnes verè ſtudioſos, qui rati ſunt, iſta velut æmula philologiæ comitatur, umbra propè dixerim ſequacior: ucq; hujus ætatis moribus comparatum eſt, ac ſuperiorum etiam ætatum, imò ſic philoſophiæ fert ratio, ut qui ejus ſtudioſi & cupidi eſſe cœperint, rem ſimul ac fidem ignarorum opinione amittant; & qui divites eſſe cœperunt, aut meditantur, amorem ilicò diſciplinarum vel abjiciant, vel deponant, id quod in te vereor nè experiamur, ſi quando (ut ſperas) inauratus fueris. Quod autem ad me pertinet, hactenus fatum meum agnoſco, & penè compertum habeo, ut me nec literarum amor, nec ejus comes unquam relicturi ſint. Quod ut facilè patior, ita cum fortunâ redire in gratiam nequeo, cui jamdudum ſuccenſeo, quod cum illa tua *Penia*, πρόσθεν καὶ τὴν ἀφροσύνην μοι τὴν ὀλιγοχρονίαν injunxit, quæ mihi annos jam undecim omnium moleſtiarum, quas multas expertus ſum, negotia mihi plurima exhibuit literis incumbenti, cum eam ut à me ſubmoveam, nihil intentatum reliquerim. Utrunq; autem incommodum, adverſæ ſcilicet valetudinis, & imminutæ rei familiaris: ideo mihi amici & cognati objiciunt, & veluti philologiæ vitio vertunt, quod in cunabulis neutram harum comitum noviſſe mihi contigit. Hæc occupatiſſimus ad te ſcripſi, & rus jamjam profecturus, ac viam iniens. Nè autem mihi vacationem eſſe putes à curis familiaribus, ego nunc duas villas duobus in prædiis ædifico, longè inter ſe diſtantibus, ſed villas propè *Lucullanas*, ad quas curſitare mihi, ac ultrò citróque commeare neceſſe eſt, aut deſidiæ culpam diſpendio luculento luere. Id quàm facilè ſit homini primùm ſtudioſo, deinde harum rerum imperito, & quod ſuper omnia eſt, tenuiter peculiato, tu ipſe æſtimabis. Vale, κεχρημένος ἀγαθῇ τύχῃ, ut ſummam votorum habeas. *Pariſiis*, Nonis Julii.

Eraſmus Budæo ſuo S. D.

Epiſt.10. MIrum in modum delectatus ſum proximis tuis literis, eruditiſſime *Budæe*, erant enim non ſolùm eruditæ, quod quidem ut tibi perpetuum eſt, ita mihi jam novum eſſe non poteſt, verumetiam gratiis, leporibus, ſalibus, ſic undiq; ſcatentes, ut nemo ſit tam ἀγέλαστος, quin his legendis hilareſcat. Adeſt hic *Cuthbertus Tunſtallus* apud *Anglos* ſcriniis præfectus, ſui Regis nomine apud B *Carolum* Principem noſtrum orator, vir præter utranque literaturam, quâ neminem ſuorum non ſuperat, judicio excuſſo, ac naris emunctiſſimæ, tum modeſtiâ quâdam inauditâ, poſtremò moribus feſtivis, ac citra gravitatis detrimentũ, amœnis. Huic (quo me beatum duco) ἡμέτερος ὤν. Itaq; erebrò tuis literis bellariorũ vice reficimur. Nam dici vix poteſt, quantopere vir is ſuſpiciat eruditionem tuam, quam alioqui nemo non admiratur, niſi qui non intelligit. Nam ſanctè de- C jerat neminem omnium τῶν πάντων argutiùs aut elegantiùs ſcripſiſſe Græcè quàm *Budæũ*. At idem non negat tibi *Romanum* ſermonem non ſolùm eſſe puriſſimum, caſtiſſimúmq;, verumetiam uberem ac locupletem. Cæterùm ut paucis jam ad tuas reſpondeam literas, primùm moleſtis quibuſdam οἴκοι τε καὶ αὐλῆς negotiolis odioſè diſtentus, deinde ἐῤῥώστως ἔχων ob pituitam, næ tu familiariter & amicè facis, quod me ob neglectiùs ſcriptam epiſtolam ſic μαστιγοῖς. At vide quantum profece- D rim, πολυγράφος ὤν, malè ſcribere didici. Quanto tu conſultiùs, qui rectè ſcribendo καὶ τὴν ταχυγραφίαν es aſſecutus: quanquam eſt, quo crimen hoc partim elevare queam, partim in te retorquere, hoc eſt, ἀντικατηγορῶν; primùm enim vide nè parùm civile ſit ab homine magnis voluminibus deſcribendis occupato, ad hæc cui nonnunquam uno die viginti ſint ſcribendæ epiſtolæ, literas accuratè ſcriptas, velut ab otioſo flagitare. Quòd ſi laborem iterũ mea deſcribere, prorſus impar ſim one- E ri ferendo: ſin id muneris aliis delegẽ, vix quinq; miniſtri ſuffecerint. Atqui uxor illa mea, in quam tu ſalſiſſimè ludis, vix unicum ali ſinit, adeò domi regnat imperioſa, domina veriùs quàm uxor. Jam quantopere te torſerit ſcheda ut vocas noſtra, neſcio. Illud ſcio tuam illam puram putam epiſtolam, tantum negotii nobis exhibuiſſe, ut mihi fuerit hiſce digitis denuò perſcribenda, quo poſſet primùm à nobis, deinde ab eruditis amicis legi, ſiquidem anteà vix à me ipſo, à cæteris omninò F non legebatur. Non tam ob id quod indiligenter ſcripſiſſes, ſed quod tuo more. Quanquam huic incommodo ſic facile medeberis, ſi curaris ut frequentes huc tuæ commeent literæ, ſic enim tua manus nobis reddetur familiarior. Quod λεπτολογήματα vertis in συγγραμμάτια, equidem protinus agnovi, riſiq; *Ariſtophanicam* illam ἀνταποδοῦσαν στροφὴν, οὐ κέκλοφας ἀλλ' ἥρπακας. De lucubrationibus noſtris amo te, qui mecum ſentias, tantum abeſt, ut ſim reclamaturus: verũ quod tu de *Copia* ſentis, G *Luciani* dialogis, & *Catunculo* reſtituto, id ipſe de cæteris, item omnibus ſentiendum puto. Nam ut eſt majuſculum Adagiorum volumen, ita argumento quid eſſe poteſt humilius? Et tamen ita mihi videor in eo verſatus, ut ſuperiores omneis vicerim: quorum ſanè extent monimenta. Tum quæ functio poteſt eſſe in ſacris literis humilior,

A quàm ea quam nos in novo ſuſcepimus Teſtamento? Minoribus vigiliis conſtaturum erat nobis longè ſplendidius argumentum. At quid facias ſi his minutiis ſum natus? Neq; enim (ut mihi quidem videtur) tam reprehendi mereor, qui argumenta hujuſmodi ſuſcipiam, quàm laudari, quòd juxta præceptum *Horatianum* expendens,

——— *Quid ferre recuſent,*
Quid valeant humeri, ———

abſtineam ab his quæ ſuſtinere non queam. Tibi B fortaſſis debetur venia, qui ſtudio quodam immodico mei cæcutiens, me poſſe credis quod non poſſum: Mihi laus etiam, qui meipſum meo metiens pede, mecum habitem, & nôrim quàm ſit mihi curta ſupellex. Jam periculum quod oſtendis nè nomen meum tot libellis obſoleſcat, id verò nè tantulum quidem me commovet. Quicquid hoc eſt, famæ veriùs quam gloriæ, quod mihi meæ peperere lucubrationes, æquiſſimo animo lubénſq; poſuerim ſi liceat. Alios alia delectant ſtudia. Et C aliis in rebus alii valent. Nec omnium idem eſt genius. Mihi cordi eſt, in hujuſmodi frivolis philoſophari, in quibus & minus video nugacitatis, & aliquanto plus fructus, quàm in magnificis illis, ut ipſis videtur, argumentis. Deniq; qui unum hoc ſpectat, non ut ſeſe oſtentet, ſed ut proſit: huic non perinde refert in quàm ſplendidis verſetur, atque in quàm utilibus. Non refugiam etiam illo contemptiſſimo *Catunculo* contemptiora, modò ſenſero ad provehenda bona ſtudia conducere. D Non ſcribuntur hæc *Perſiis* ac *Læliis*, pueris & craſſulis ſcribuntur. Et vide, doctiſſime *Budæe*, quàm verum eſt illud *Flacci* noſtri,

Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur,
Poſcentes vario multum diverſa palato.

Copiam quam nos contemnimus (nam hìc ſanè ὁμόψηφοι ſumus) complures ὑπὸ τῶν τυχόντων laudibus vehunt: aſſeverantes nullum unquam opus à me ſcriptũ, vel æquè frugiferum vel dexterius. Quanquam hac in parte non ſatis video quomodo ſibi E conſtet tua ſententia. Incuſaveras quod humiliora ſuſciperẽ argumenta, eáq; præriperem inferioris notæ ſcriptoribus: hìc ſuggillas quod argumento ſuſcepto parùm reſponderim. Atqui longè diverſum opinor crimen eſt, ob jacentem, parúmq; ſibi notum animum, indigna te aggredi; & ea ſuſcipere, quæ ſuſcepta ſuſtinere non poſſis. Nolim hæc in eam interpreteris partem, mi *Budæe*, quaſi quicquam tuis literis offendar, ſed quod non illibenter cum amico feſtiviſſimo ſimul & doctiſſimo F συμπαίζομαι καὶ συμφιλολογῶ. Titulus tibi videtur magnum quiddam polliceri: Cæterùm non probas, quòd ea ex locis ſumpſerim communibus, id ſentiens uti conjecto, è vulgatis ac paſſim obviis autoribus deſumpta. Sed quid facias, ſi præterea nemo quicquam de *Copia* præcepit? *Fabius* paucis attigit modò. *Trapezontius Hermogenis* compilator copioſè pollicetur de *Copia*; at cum pollicitantem uſque ſequenti mihi jam vertigo capitis oboriretur, nihil unquam de *Copia* comperi, G quod alicujus eſſe momenti videretur. *Venetiæ* καὶ τὰ τοῦ ἑρμογένους εἶδον magis quàm legi. Nec apud hunc reperi, quod uſui futurum videretur. Poſt editum opus, comperi apud *Rodolphum Agricolam* nonnihil: quem virum ſi fatorum invidia ſupereſſe voluiſſet, haberet *Germania* quem *Italis* opponeret, qualem nunc habet *Gallia Budæum*, ſed unum. Equidem videbam exemplis ex

optimis

optimis autoribus allegandis permultū majeſtatis
acceſſurum operi, verùm partim horrebam volu-
minum magnitudinem, partim periſſet utilitas
iis quibus labor ille peculiariter deſudabat: quan-
do nunc quoq; paſſim queruntur literatores, argu-
tius eſſe opus, quàm ut a mediocriter doctis poſſit
intelligi. Jam verò quod te movet mediocrium
causâ, quibus nolis ſuam provinciā præripi, eodē
argumento deterrere poteras, nè quicquam omni-
no ſcriberemus. Nam ſi magna ſuſcipimus, ea
præripiemus majoribus, ſi mediocria, mediocri-
bus, ſi infima, infimis. Quin illud nemo neſcit,
omnibus in medio palmam eſſe poſitā, qui artem
tractant Muſicam. Liberum eſt cuivis & poſt meā
editam *Copiam*, de *Copia* præcipere. Mihi ſat laudis
eſt, quod de ea vel primus prodiderim aliquid, vel
diligentiùs & exactiùs cæteris, id quod ipſe, ni ſal-
lor, non inficias ibis. Agè verò quàm ſalſum illud,
quod ſcribis exemplū tuarum literarum tibi domi
ſervatū in ſcheda, nè quando tecū, ut ais, obſigna-
tis literis acerbiùs agam. At quid tandem tibi pro-
fuerit iſta tuo cautio, poſtquā ad judices ventum
erit? Tu chirographū proferes, ego item ἀντίγραφον,
ſed tu ſchedā, ego puram putam epiſtolam. Negare
non potes, talem ipſe vis videri: Sed περὶ τῶν λεπτο-
λογημάτων nimiū fortaſſis diu λεπτολογοῦμεν. Cæterùm
ut ſeriis agamus, Agnoſco nōnihil, optime *Budæe*,
meam indiligentiam, vel potiùs inſelicitatem. Et
tamē tuis animati literis fortaſſis audebim° non-
nihil μεγαλοπρεπέστερον, quod utinā tam feliciter ſuc-
cedat, quàm tu confidis: οὐ παντὸς ἀνδρός. Nec omnes
Budæi ſumus. Non ſum ex eorū numero, qui nihil
niſi quod ipſi faciunt, rectum putant. Suſpicio tuā
iſtam exactam diligentiā, animiq; ſublimitatem,
& argumentis & ipſa phraſi ſeſe proferentē. Rectè
hæc ſuſcipit *Budæus*, qui præſtare poteſt, cujúſq;
virium eſt, ex *Aſſe* τοσαῦτα, καὶ τοιαῦτα τῆς παιδείας
τάλαντα deptomere. Decent hæc eum, qui de *Galli-
arum* publica laude cum *Italis* μονομαχεῖν cui cum
Hermolais & *Pliniis* concertatio eſt; deniq; *Gallū*
iſta decet μισελληνισμόν, non *Hollandum*, & ἵνα συλλή-
βδην λέξω, *Budæum* decet, non *Eraſmum*. Sed ô deum
immortalem, quid ego audio? uxorem nè meam
haud longè abfuiſſe à tuo cōtubernio? quanta fe-
licitas vacare zelotypiâ. Utinam illa jamdudum
aliquo demigraſſet, non in tuas ædes, in quas opt â-
rim omnes bonas felicitates ſimul commigrâſſe,
poſteaquam eas tu gratiarum & omniū virtutum
domicilium ac ſedem reddidiſti: ſed vel ad fratres
Franciſcanos hujus procos, vel ad alios, ſi qui vehe-
mentiùs etiam adament. Quanquā (ut jocari de-
ſinâ) mea tenuitas mihi non admodum diſplicet.
Alioqui licuerat jam olim augere rem, ni ſemper
hoc animo fuiſſem, ut mallem expeditā fortunam
quàm amplā. Et magnus ille meus *Mecænas Can-
tuarienſis* tantū ſuâ benignitate ſuppeditat, quan-
tum huic ocio, quantum huic animo ſatis eſt. Ne-
que quicquam ambio apud benigniſſimum Prin-
cipem meum: ſed mihi parum humanum videba-
tur primùm tali Principi, deinde patriæ ſic efflagi-
tanti meum hoc qualecunq; obſequiū pernegare.
Illud mihi vehementer moleſtum, mi *Budæe*, ad-
eſſe *Peniam*, non item adeſſe Philologiam, hoc eſt,
umbram adeſſe, non adeſſe corpus. Fortunatiſſi-
mus mihi viderer, ſi utraq; mihi σύνοικος eſſet. At
vide nè cui quod ſcribis ἀσύστατον videatur, tibi
rem eſſe cum *Penia*, cum eodem tempore duas
ædifices villas: eáſque, ut ipſe fateris, *Lucullianas*.

A Porrò quod jocaris eſſe periculum, nè quando me
deſerat literarum amor poſtea quàm contigerit
inaurari; quod ad hanc ſanè rem attinet, in utram-
vis aurem otioſum te dormire jubeo. Neq; enim
aut hujuſmodi ſunt tempora, aut ejuſmodi præſen-
tis aulæ ſtatus, ut inaurentur, qui ſic ambiunt, hoc
eſt, qui penè fugitant. Hactenus exauramur &
exhaurimur largiter, at auri nè tenuiſſima quidem
adhuc acceſſit bracteola. Quanquam ut nihil un-
quam accedat, jam nunc omnia me debere ſen-
B tio, vel optimo Principi Carolo, vel omnibus om-
nium virtutum numeris abſoluto *Joanni Sylvagio
Burgundiæ* Cancellario: qui talem quendam heroa
præbet noſtræ ditioni, qualem pridem ille vel tuo
unius præconio futurus immortalis, à rupe ſorti
Guido tuæ præſtitit *Galliæ*. Τὴν ἐπίτροπον ἀρρωστίαν
ὑπέτριψας ζεὺς ὁ ὑψιβρεμέτης, ὡς ὁμηρικῶς λέξω, cum
meâ ſententiâ dignus ſis cui contingat τὸ τῶν τιθωνοῦ
γῆρας. Sed ſpero fore, ut ætatis progreſſu commo-
dior ſit valetudo. Id quod haud ſanè paucis uſu ve-
C niſſe ſcio. Nos præter ἀρρωστίαν non crebram modò,
verùm penè perpetuā jam pulſat etiam τὸ χαλεπὸν
γῆρας, νόσημα φυσικόν, καὶ τούτου ἕνεκα ἀνίατον. Ludis tu
quidem totâ epiſtolâ: quæ res mihi non mediocri
voluptati fuit, ut quæ mihi teſtaretur *Budæum* non
tantum incolumem eſſe, verumetiam alacrem ac
lubentem. O te felicem, cui liceat ad iſtum mo-
dum frui literis! At non alibi magis videre mihi
ludere, quàm ubi ſeriò jam agere videri vis. Ne-
gas tibi perſuaderi poſſe, libros tuos à nobis legi,
D niſi ſi quis amicorum inter confabulandum orta
tui mentione, fuiſſet anagnoſtes. Adeón' me aut
faſtidioſum exiſtimas, ut legere graver tam erudi-
ta? aut adeò inhumanum, nè dicam invidum, ut
talis amici lucubrationibus parum delecter? Imò
nè ſis inſciens, nihil eſt omnino tuorū ſtudiorum,
quod non inter præcipuos autores noſtra habeat
bibliotheca. *Annotationes* tuas in *Pandectas*, & *Aſ-
ſem*, oraculorū inſtar habeo: ad quæ confugere ſo-
leo, ſi quid ambigo, nec ab iſtis vulgatis autoribus
E ſuccurritur. Neq; verò me piget aut pudet, *Budæum*
inter probatos jam & ævo conſecratos autores
teſtē adducere. Cur enim vivis hoc honoris invi-
deamus, ſi modò promereantur? cur non potiùs id
eruditioni tribuamus, quod vulgus tempori,

Qui redit ad faſtos, & virtutem æſtimat annis,

Ut ait *Flaccus*? Loca tametſi jam ante non omnino
indiligenter legerā, tuo monitu relegi. Ob primum
illum non mediocriter tibi debent bonæ literæ,
atq; harum candidati, quarum cauſam tam gna-
F viter agis. Vero verius eſt quod ſcribis: nulla regio
non gignit eximia ingenia, ſi modò ſint, qui fo-
veant provehántq;. At iis quorū arbitrio res ferè
verſantur mortaliū, nihil æquè inviſum, ac ea ſtu-
dia ſine quib° nec homines ſumus. In ſecundo ſæpe
demirat° ſum tuam iſtam ὡς ἀληθῶς, θρασεῖαν παῤ-
ῥησίαν οὐδὲ τῶν ἀρχιερέων αὐτῶν φειδομένην, ſed primum
ἀσφαλέστερον καὶ ἀκινδυνότερον δ' αὐτοῖς τὸ ἀποθανεῖν. De-
inde prodeſt hac quidem in parte, quòd à pauciſſi-
mis intelligitur τὸ δῆγμα; ſiquidem cum ubiq; ſic
G intendas eloquentiæ tuæ nervos, ut non *Midæ*, ſed
Apollineis auribus canere videaris, tamen illic
datâ operâ λυκοφρόνειόν τι miſcuiſti, *Loxian* quem-
piam nobis referens. Idque magis etiam facis in
priore illa ſtomachatione: quam nec ipſe quivi
intelligere, quod res ipſas parum notas habeam,
& tu nomina ſupprimis. Jam in operis calce
mirè philoſopharis, cum tuo *Deloino*, viro jam

olim mihi cognito ex *Coleti* prædicatione: deinde ex congreſſu quoque prius *Aurelis*, mox *Pariſiis*. At hic quoq; Deum immortalem, quâ vehementiâ, quâ libertate τὸν λεβεσχγεύωσι χαὶ ἀσεγέλας εἰς τὰς ἱερὰς τὰς νῦν. Sed illud quam feſtivum, exigis, ut de tuo ingenio pronunciem, quaſi verò is ſim, qui vel aſſequar rariſſimas iſtas ac penè divinas animi tui dotes. De *Budæo* jamdudum eruditiſſimorũ hominum ſenatus magno conſenſu pronunciavit. Quorum ſententiæ ſi ſubſcripſero, quantulum fuerit hoc momenti, quod unius homunculi plebei poſſit adferre calculus? Sin diſſentiam, quis ferat impudentiam? Cum tua lego, mi *Budæe*, videre videor locupletiſſimum quendam patremfamilias, non qualis fuit *Lucullus*, cui plura domi erant, quæ fallerent dominum, quemadmodum inquit *Horatius*, & prodeſſent furibus: ſed non minùs diligentem, quàm locupletem, cui ſuæ opes & probè cognitæ ſint, ac ſingulis in ſuos digeſtis nidulos, cuncta in procinctu ſint, ac velut in numerato. Præſtant hoc tibi partim accuratiſſimi indices, quos olim in hunc uſum ad omnes tuos codices parâſti: partim atq; adeò multo maximè feliciſſima iſta memoria, & quovis indice fidelior: unde fieri video, ut aliquoties inſignium rerum hinc atq; hinc ſeſe confertim offerentium copiâ velut obruaris ac degraveris, neq; ſinaris manum de tabula tollere. Atq; ita accidit fortaſſis, ut lector ceu conviva faſtidioſulus alicubi modum apparatûs in te deſideret. Ad hæc cum nihil uſquam eſſe patiaris, nec in rebus, nec in verbis, quod cũ vulgo triviiſq; tibi commune ſit, hoc eſt, quod non inſigne ſit & exquiſitum, éque penitiſſimis Muſarum adytis depromptum, nuſquam remiſſus, nuſquam oſcitans, ſed ſemper urgens, & inſtans tibi: fieri neceſſũ eſt, ut non temerè tuis delectetur, niſi lector egregiè doctus, & idem otioſus, nec minùs interim attentus, atq; is plus propè laboret legendo, quàm tu ſcribendo. Nam tibi quidem eam facultatem diutinus jam & exactiſſimus dicendi, ſcribendiq; uſus peperit, ut ea quoq; tibi citra curam fluant, quæ nobis magno ſtudio videantur elaborata. Jam animadverto te metaphoris ac parabolis impendio delectari: quas habes pleráſq; mirè raras, & inſigniter argutas, ſed quam ſemel amplexus ſis, ab ea vix unquàm divelli potes: unde fit, ut cum totus ſermo gemmeus ſit potius quàm gemmis diſtinctus, nonnihil videatur à naturali ſimplicitate recedere. Atqui cum in iis quæ conſtant artificio, alios alia capiant: quod nativum ſit, id occultâ quâdam vi tangit & allicit omnes, nec paulò jucundius irrepit & illabitur in animos hominum, veluti cognatum. Nam quod ubiq; πάνυ φιλόπατρις es, à multis laudi dabitur, à nemine non facilè condonabitur: quanquàm φιλοσοφώτερον eſt meâ ſententiâ, ſic de rebus & hominibus agere, ut mundum hunc communem omnium patriam eſſe ducamus, etiam ſi pulcherrimam orbis Chriſtiani partem *Galliã* eſſe fatear. Ad hæc, dum in περιηγήσεσιν eruditiſſimas ſimul & amœniſſimas crebriùs expatiaris, & in his longulè commoraris, periculum fortaſſis eſt, ne quis moroſior ita ſecum cogitet: præclara quidem hæc & ſplendida, ſed ut olim, τί ταῦτα πρὸς τὸν Διόνυσον, ita quid iſta ad Aſſem? Cæterùm ego & video, ni fallor, & probo tuum hac in re conſilium. Iſtiuſmodi locos aliquot tibi paraveras, uſurus ſimul atque incidiſſet occaſio. Eos non incallidè miſcuiſti argumento quanquam alieniori: ut hac arte pariter & laterent fallerentq; τὰς βίβλους, & legerentur ab eruditis & candidis, nec unquam interciderent intermixta rebus, vel ob ſolam utilitatem victuris. Unum illud non ſatis potui conjectare, quo tandem conſilio opus tam eximium, & dubio procul immortale futurum nemini volueris dicare nominatim. Neque enim dubito, quin id certo aliquo conſilio ſit factum. Video quidem jamdudum, quàm ſim ineptus, qui de tuo ingenio extra omnem aleam cenſuræ poſito quicquam judicem. Sed quid facerem? Ita jubet *Budæus*. Minus improbum arbitror, ineptire, quàm tibi parùm eſſe morigerum. Neque tamen hæc dixerim, quòd ullam ingenii dotem in tuis ſcriptis deſiderem, aut ullo offendar incommodo. Primùm enim admodum ſim incivilis, ſi me in corpore tam ſpecioſo unus aut alter nævus offendat. Deinde ſic amo *Budæum*, ut etiam ſi quis ineſſet nævus, is meis oculis blandíturus ſit. Neque tamen uſque adeò amore tui cæcutio, quin illud verè perſpexiſſe me credam, nihil hactenus produxiſſe *Gallias*, quod cum ingenii tui monumentis in certamen venire poſſit, & tamen omnibus à tergo relictis, quotidie temetipſũ ſuperas. Bene vale, καὶ εὐδαίμονι ἀγαθῇ τύχῃ, ut ſummam votorum habeas, & tu mihi aliquando gratulari poſſis παλχρύσῳ ego tibi *Lucullo*. *Bruxellæ*, quinto Calen. Novem. Anno Milleſimo quingenteſimo decimoſexto.

Guilielmus Budæus Eraſmo Roterod.

S. D.

IDentidem literas tuas repeto, variè enim me affecerunt. Ὅτε μὲν γὰρ ὑπεραιρόμενος τῇ δεινότητι τῇ σῇ, τήν τε ἐν τοῖς λόγοις κομψότητα ὁρῶν, δοκῶ μοι χαριέντως ὑπὸ σοῦ καταγελᾶσθαι, neq; enim uſq; adeò ſtupidè mihi faveo, ut non mediocritatem meam agnoſcam quam tu inter primæ notæ ingenia ponis. Ὅτε δ᾽ ἂν πάλιν τὴν ὁμοίωσιν τὴν πρὸς σε σχεζόμενος ἐκ τῶν συγγραμμάτων σοῦ, τὴν ὁπωσοῦν δὴ τὴν ἀποδοθεῖσάν μοι παρὰ σοῦ ὑπογύως, οὐχ ὡς σεσαρυμένην ἀποδέχομαι, ἀλλ᾽ ὡσπερεὶ ἐσπουδασμένην. Ex hac tamen opinionum alternatione ſtatui mihi faciendum eſſe, ut vel εὐήθους ὑπὸ δόξαν ἐπεὶ, homini Theologo potiùs me præbeam, quàm ut animo ſuſpicaci de te malè mereri déque amicitia ipſa videar. Καὶ μὲν δὴ καταγελῶντας με ποιεῖν τινα τῶν ἤθους εὐλαβοίμην ἄν, εἰ εὐσμότως χαίροντι χαίφαντι τῷ φίλῳ σοι ἐκ ὀλίγων. Stat igitur ſententia ita credere & confidere bonâ te fide ſcripſiſſe. Itaque magnopere triumpho legatum illum Regis *Angliæ Cuthbertum Tonſtallum*, virum (ut mihi fidem feciſti) in primis commendabilem eximiâ & amœnâ utriuſque linguæ peritiâ, ultrò etiam mihi tecum teſtimonium præbere, præſertim quod ad *Græcam* eruditionem attinet: nam veſtrâ amborum autoritate fretus, judicio meo ipſius interdum fidem abrogo, ut vel me quoq; Græcè ſcriptitare epiſtolia confidã. Ἐπέμελλον δεῖν ἐμαυτὸν πείθειν τὸν αὐτομαθῆ, τὸν ὀψιμαθῆ, τὸν ὡς ἔτυχε πεπαιδευμένον, τοῖς τῶν πεπαιδευμένων ἐπιμελεστάτοις καὶ τῆς παιδομαθείας τετυχηκόσι. Id quod libens atq; perlibens fecerim ad te ſcribens, εὐδαιμονίαν δήπου τῇ σῇ τεθαῤῥηκὼς τῷ πάντ᾽ ἀεί. Totum enim me tibi indicare optimâ fide mihi certũ eſt: ut qui ante hac in utraq; lingua præceptore me tantum ac prælectore

ſtore uſus ſum (id quod gemens refero) ſerò ſaltem melior cenſura tua fiam. Atqui ſi te aliquando feriatum noſtris avocamentis ſenſero, exercebo te ſanè frequentibus literis, vel ad odium uſque. Καὶ μὴν, καὶ ἔγωγε ἡμῶν ἡγοῦμαι ἀμφοῖν τὸ πολὺ διαφέρειν συχναῖς γε πρὸς ἀλλήλους ἐπιστολαῖς, τὴν ἡμετέραν εἰς τοῦτον φιλίαν εἶναι ἀξιόβιωτον, καὶ γνώριμον ἐν τοῖς πολλοῖς. Ἀλλ' ὤγαθε amabò te ſi quid exierit, vide ut ſine captione noſtra fiat: mihi enim errata ἀξιολογωτάτων τυπογράφων præſtare te æquū eſt, atq; etiā mea ipſius, ſi uſu ita venerit: præſertim ſi Autographis meis errata quoquo modo admiſſa (ut fit) oculos recognoſcentis fefellerint. Quid ni enim id a te exigam, ut ſartam tectámq; præſtes exiſtimationem meam? etiam ſi meritò te conqueſtum eſſe non inficior: quod uliochira noſtra negotium tibi non parvum exhibuiſſent: quem epiſtolæ tuæ locū cachinno effuſo proſecutus ſum. Ὡς γε αὐτὸς κακῶς χειρογραφοῦντος, ὅμως ὄχλησίν σοι κακογραφίας ὑπέμεινα, quanquam quod in te negligentia eſt, etiam eſt in me imperitia. Quare ſi mihi in poſterum in eo indulſeris, per me licebit, ut quoquo modo ſcribas, καὶ δὴ καὶ ἤδη μετὰ σοῦ συντίθεμαι ἐφ' ᾧτε, αὐτὸς μήτ' ἐγκαλεῖν ὕστερον μήτ' ἐγκαλεῖσθαι. Epiſtolam unam meā vidi inter tuas impreſſam, in qua cum multæ mendæ ſunt, tum id moleſtum fuit, quod in fine *quinq;* legitur pro *quiq;*, id eſt, ἴσοι, non parvo meo diſpendio: quippe qui bis trium filiorū pater & unicæ filiolæ, ad quinq; filios redactus ſum, quaſiq; jure duplici trium liberorū imminutus. Proinde criminoſam quampiam dicā impreſſori tuo dicam, niſi id mihi damnū primo quoq; tempore ſarcietur: atq; etiam tecum fortaſſe experiar, ſi ab ipſo ſervare indemnē me non potuero. Περὶ λεπτολογημάτων jam te conquieviſſe puto, & noſtram ſatisfactionem accepiſſe. Quin tu ipſe incommodè interpretaris, qui id de ſcholiis in novum Inſtrumentū, & rurſum de parœmiis intelligis, quarum ipſarum volumen tantū abeſt, ut λεπτολογηματικὸν eſſe cenſeam, ut σεμνόν τινα λογοδοχεῖον καὶ ἀξιοθέατον eſſe autumem, utriuſq; linguæ deliciis refertam & exornatā: & ſi verbo *Homerico* uti mihi permittis, σφαλλόμεναι, tametſi περὶ τῆς ὄγκου πολύ τι μοι δοκεῖς πρὸς τὸ παροιμιολογεῖν, ut obiter te recriminer, qui me eo nomine notâſti, quòd manum tollere de tabula non nôſſem. Næ illud perplacet, quod ſcribis nonnihil te monitis meis extimulatum, ἵν' ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα, ἐπιχειρήσῃς τοῖς μείζονος σεμνότητος χαρακτῆρσιν. Agedum, διαδέχομαι τόνδε τὸν ἀδχειρήματος κίνδυνον ἐφ' ἅπαντί με τοῖς κλίμασι. Τί γὰρ ἂν ὁ καλοφθόνους, ὦ δαῖε παναγαθέ, ὅν γε δὴ αἱ φιλοπονοῦσαι φύσεως, καὶ εἰς ἄκρον τῆς παιδείας ἐξησκημένας δυνάμεσιν ἂν ἐραμίδας. Hìc tu delicias facis, mi *Eraſme*, & pede, inquis, meo me metior, nec omnes *Budæi* ſumus. Næ cavillatorem quendam facetum & callidum eſſe te oportet. Quaſi verò quicquam mihi incommodius accidere poſſit, quàm ſi pes meus cum eo pede componeretur, cui vix ſatis eſſe *Maximini* calceus poſſit. Ἡμῖν γοῦν παρ' ἀλλήλοις διαφερόντως δυσαρμοστεῖν σοι φαίνεται ἂν ὑποδήματα. Enimverò demiror, deoſculor, amplector, ſuſpicio tuum iſtud tam acre, tam exactum, tam celere, tam præſens, tam ſibi conſtans judicium. Ut me uno obtutu totum perluſtrâſti, ut excuſſiſti, ut penitus explorâſti! Certè his literis omnem mihi ſpem fallendi tui in futurum præcidiſti, Uſque adeo omnes animi mei ſenſus velut quodam ſpecillo pertentâſti judicii acrimoniā, & tanquam ad manum me abſentem inſpicis, introſpicis, perſpicis: mihi adeo notior ipſe eſſe cœpi, ex quo tu me conſiderâſti, expendiſti, æſtimâſti. Ὦ τῆς ἀγχινοίας εὐδαιμονεστάτης τε καὶ πάντων ἐπιτυχέστατε ἂν εἰ σύγε πλειόνων τε καὶ μειζόνων ἐπιβάλλοιο: ſi noſtra illa iterum & tertium relegiſſes, & tu quivis alius, & non *Eraſmus* eſſes, quid tandem ultra animadvertere poſſes? At ego certo certius habeo vix tibi vacâſſe, quos tibi locos notaveram, vellicatim legere, occupatâ jam mente in urgente negotio. Sed ſcilicet (ut aiunt) leonem ab unguibus, me verò etiam, καὶ τοὺς τυχόντας à digitis primoribus. Hìc frontē perfricabo, καὶ ἐπὶ σοῦ δικαστοῦ ἀπολογίαν ἐνστήσομαι ὑπευθύνου ὄντος. Video enim quæ tu vitio vertas, etiam ſi id diſſimulas. Quæ & ſi meritò & acutè notâſti (quo nomine ingentes tibi gratias debere me fateor, qui hoc precibus meis dederis) non tamen deterrebor, nec committam, ut mihi vel in mala cauſa adeſſe & ſupereſſe non potuiſſe dicar, quippe qui ſim unus ex bonis illis viris, qui cauſam inferiorem, dicendo facere ſuperiorem non didicerunt quidem, ſed diſcere conati ſunt. Rem mihi tamen difficilem tu reddidiſti, qui ita ſolerter & clementer officium inter amicum & emendatorem temperâſti, ut de te quidem nec queri poſſim ſi velim, ni improbior videri velim omni philocolace, ſicque tibi nihilò ſecius utcunque negotium faceſſam, nè argumentum non habeas epiſtolæ meæ reſcribendi. Ais quæ nativam ſimplicitatem redolent, meliùs & gratiùs inſidere in animos hominum, atq; etiam intentioni magis & labori lectorum lenocinari: à qua ſimplicitate cum longius receſſerim, neceſſum eſt, ut non temerè ſcriptorum meorum lectione delectetur, niſi doctiſſimus quiſque lector, iſque intentiſſimus. Hanc enim arbitror eſſe verborum tuorum ſententiam, quoniam cum hæc ſcriberem epiſtola tua penes me non erat, quæ ut *Apellis* tabula quædam viſenda per amicos circumfertur, qui mihi eam extorſerunt. Cætera addis eodem pertinentia de tranſlationum uſu frequenti ac pertinaci: quod ipſum utram in partem acceperis latere me voluiſti, certè intelligere non potui, etiam ſi ſuſpicor. Tum illud addis, τί ταῦτα πρὸς διόνυσον; Hæc cum inficiari nequeam, reliquum eſt, ut excuſare quoquo modo contendām, cum pœnam deprecari in animum non induxerim: tametſi ea criminosè non objeceris, utpote qui ſingulari dexteritate emendatoris uſus, ea quæ planè vituperare jure tuo poteras, in laude interim ponas reprehendendo, ut hortari me magis certo quodammodo admonens erroris, quàm deterrere videare, & nihilominus circumſpectiorem in poſterum & emendatiorem reddere, ſi quando auſcultare meliori didicerim. Quid igitur hìc primum reſpondeam neſcio, niſi ſi hoc dicam ὑποτιθεῖσθαί μοι τὴν ἰδέαν τὴν δὲ τοῦ λόγου ἣν οὐκ ἄν φημι ἀποδέξασθαι τοὺς ἐντυγχάνοντάς τε καὶ τοὺς ἐντεθειμένους αὐτῷ τῷ βίβλῳ, τούς γε μὴ ἄκρως πεπαιδευμένους, μηδ' ἐπιχέοντας τὸν νοῦν ἀτενῶς, ſic referre mea id temporis exiſtimabam, ut à paucis intelligerer: atque ita intelligerer, ut tamen ſi res ita tuliſſet, in vulgus eſſem inficiando; quod quiſque me dixiſſe pro captu interpretaretur. Quare nonnulla ἀναμεμαλαγμένας ὑποτάξομαι, quæ magna ex parte lucidiora fient alterā Editione ex perſona τοῦ χαλκέως. ἵν' αὐτὸς ὁπωσοῦν ἀφελείας ἔχωμαι τοῦ ἀπλοῦ, & nihilo ſecius animo meo obſequerer εἰς τὸ πᾶσιν, id

quod tu ſatis intelligens *Loxiam* illum Delphicum imitari me dicis. Noſtin' illud ſcitũ *Salomonis* δόξα Θεοῦ κρύπτειν λόγον; noluit enim ille ſapiens cum de arduis, & arcanis loqueretur à profanis intelligi, ne à delicatis quidem, ſicut nec cæteri oraculorum autores. At ſunt (inquies) quæ ab omnibus percipi intererat, neq; in iis te ſubmittis ad popularẽ captũ, mirum, quin ad plebeiũ. Nam ne argumentũ quidem libri & explicatio earũ rerum, quæ ab *Aſſe* & partibus ejus manant, niſi à ſemidoctis percipiuntur, ac ne ab ipſis quidem, niſi attentè, iterúmq; legentibus. Nullum intractabilius argumentũ ſuſcipere, [illegible] quiſquam potuit, & ad extremum proferre & abſolvere. Neq; id mihi primùm in mentem venit, ut aggrederer explicare. Nulla res ferè tot manus irritas experta eſt. [illegible Greek] Quod ad reliqua pertinet, ſic ſentio, quòd [illegible Greek] id exemplo procerum Latinæ linguæ facio, qui tranſlationi primas partes in elocutione dederunt, iiſq; plurimũ ipſi ſcribendo indulſerunt, quod etiam [illegible Greek] id feciſſe videor. Quis enim proborum & laudatorum ſcriptorum non grandia & dignationis, indignationiſve plena, ſublimiter & ſplendidè dicere conatus eſt? niſi ſi quis exeandeſcere, & quiritari non grandi voce poteſt. Cum tua lego [illegible Greek] quem nobis arrabonem antipolemi tui dediſti, idem propemodum argumentum vario nos genere tractâſſe exiſtimo: ego [illegible Greek] id argumentum à te accepiſſe videbor, ſi quis utrunq; noſtrũ legerit: cum eadem de re eadẽ propè dicam. Sed tu [illegible Greek] Proinde nec tropis, nec numeris, nec reliquo apparatu epidictico parcè uſus ſum: nec trãſlationibus, iis duntaxat, quæ ſe benignè, non quæ gravatè obtulerũt. Nam eas procaciter me accerſiſſe, aut corrogâſſe impudẽter, improbéve, tu ſanè non cõtendes, qui nôris me inſtrumento & ornamẽto non libenter uti *tranſlatitio* & *pritrito*: nec moroſè tibi videbuntur affectata, quæ ducuntur à me non trahuntur, aut vexantur, niſi me longè fallit opinio. Tu legibus aſtrictior, *Minervæ* tuæ inſervire te cauſaris, quam verè popularẽ eſſe & coronæ jucundã tu rectè interpretaris: ego enim eo amplius & ſenatoriam eſſe dixerim & conſularẽ, ſiquidem tam populariter apud omnes ordines excipi ſcripta tua video, ut tibi jam invideã. Sed quid facerem? operis blandimentis captus, ut ſemel expaſſis velis abreptus ſum in altum, nec colligere vela, nec tenere modum fortaſſe velificando memini, ventis me permitto, & quò tulit cunq; [illegible Greek] auferor: interim etiam fortaſſe tranſverſus agor, ſicubi

A vehementiùs efferbui. Quod tamen ipſum judicii tui eſſe volo. Id demum meminiſſe videor, ut curſus tenorem eundem ſemper ſervem, ut ſemel cœpi impetum, aurâ utique eâdem à tergo jugiter aſpirante, ut velis maximè, non etiam remis incitari me ſentias, ſi propius acceſſeris, [illegible Greek] Hoc flatu (leni quidem ipſo etiam ſi valido) blandiente, jactabundè (ut opinor) & æſtuosè: ſed ſecundo tamen fluctu, minimèq; turbido
B deferri me judicas. Sed paucos lectorum aſſequi me poſſe dicis, tam procul emicantem ab eorum proſpectu. Sit hoc verum: non enim de eo tecum altercabor, id modò credere mihi permittas, qui ſemel aſſecuti fuerint, libenter in eandem contentionem, rationémque dicendi incubituros, & longè fortaſſe me relicturos. Tu in hoc certamine exercitatior, & artis conſultiſſimus, ita vela tua in poteſtate habes, ut leniter & compoſitè, & æquabiliter vehare per vada, per alta, per brevia, per
C ſcopulos, & etiam medio in pelago [illegible Greek], non tam ſecundo fluctu, quàm flumine deferare. Rara eſt iſta felicitas. Neque tu tamen interim [illegible Greek] eâdem aurâ gloriæ non incitaris, ſed rationem curſus tui noviſti, & modicis commodioribúſq; velis uteris. Quare inter nos hoc intereſt, quód quæ tu ſermocinantis more, & lepidè & feſtiviter dicis, hæc ego concionabundè quidem, non tamen immani voce, ſed exaudibili effero, vel etiam vociferor. Sicque for-
D taſſe ego vim affero, tu eblandiris & impetras: ego irrumpo, tu irrepis: ego [illegible Greek] tu [illegible Greek]: tu minore, ſed certo conatu; ego ingenti, reductiſque ſupra modum brachiis, non idem, quod tu, efficio. Denique quod oppugnantem, expugnantem, propugnantem deceat tu melius nôſti, palæſtrámque illam philoſophicam tenes, ego [illegible Greek] præ fervore deſtinatum impeto. Sint iſta ſanè vera, nihil, ut arbitror, ulterius de me cenſere potes. Sic apud il-
E los majorum gentium ſcriptores, ſua cujuſque ſemper fuit nota: ſic ſemper natura tulit, ut vel vitiis noſtris indulgeamus, vel invitis nobis ſe proferant. Tutiora iſta, nec proinde exultantia te decent, ſed & grandia decebunt cum voles, & ad ſummũ plauſibiliter aſſurges, denique nihil non aſſequere, ſi paulum adnitare; Nec minus ego te novi quàm tu me. Plus ego mihi impero, aut amplius, etiam ſi nihil ultra vires exigo: tu nimium tibi indulges, & intra facilitatem, ac ci-
F tra impetum incitaris, quare ad nova ſemper capeſſenda integrum te omnes eſſe mirantur, nunquam fatiſcente animo: quippe qui nunquam ſpecimen ſui à ſeſe exegerit, & qui aſſiduo labore potiùs quàm intenſo documentum ſui præbeat, & ſi id alius præter te nemo efficere queat. Equidem calamum deducere meum ad vulgi humilitatem non tam facilè mihi perſuaſerim, cum hæc [illegible Greek] ſcribo, non è medio ſumpta, quàm ad eorum imitationem concinnare, qui admiratio-
G nem ſui poſteris reliquerunt. Si annotationes jam diu deſitas aliquando reſumpſero, deductiore filo utendum meminero, in ea textura quæ populari trutinâ omnino expendenda eſt, Copiâ neutrobique deficior, ut arbitror. Sed hæc tibi faſtidium peperiſſe videtur, etiam ſi mihi indulgens, alienum magis judicium quàm tuum interponis. Eodem certe tendimus, niſi conjectura me fallit.

Καὶ

Καὶ γὰρ τὰ λέξεις ἄμφω ἐκ ἐκείνης, ἃ τυχεῖν, ἐδ' ὡς ἂν τύχῃ μέτωπον. Σὺ δὲ καὶ δὴ μεταθεῖν, qui nunquã interquieſcis. Ἀμέλει ἐφάμιλλον τὸν ἀγῶνα τιθεὶς, ἐν τῷ ἀξιώματι τῷ τῆς παιδείας μάμνοις, ἡμῖν δὲ καὶ πάσιν τοῖς γε τῆς καλῆς ἐργολαβίας ἀπέσχου, καὶ ὡς φιλοσοφώτερος σὺ redigere re in ordinem non illepidè dudum cœperis, quo Theologum magis agas, aut iſtis Theologis tuam probes induſtriam. Id etiam tu (ſi diis placet) cum ad me ſcribens placere me mihi jubes. Quod autem τὸ φιλοσόφημα τομὸν τὸ κατὰ τὸ τίλος ἐσχάτης βίβλου, ἐδ' ἐν προσθήκῃ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἀνωτέρω δοκεῖ, (ſic enim ſentire videre) qui min' mihi quàm tibi cõnectere res diverſiſſimas licuit? Tu *Solenas* & *Paulos* perſonas inter ſe diſſidentes, planipedeſq; petulantes cum heroica gravitate, & *Liberalia* cum *Eleuſiniis* iſtius facundiæ glutino copulâſti, ad unguem exactâ commiſſurâ, oculoſq; fallente: verſatilemque ibidem ſcenam mundi oſtendens, novas rerum facies, & antea inauditas ſtupentib' nobis edidiſti. Τί ταῦτα πρὸς τὸν Διόνυσον; ἢ πρὸς αὐτὸν τὸν Διόνυσον; adeò pro aris ſanctiſſimis concionem habiturus non dubitâſti τὸ ἀφορμὴν themáq; (ut aiunt) ipſum ab Ithyphallorum propemodum carminibus mutuari. Idq; in rem tuam haud dubiè vertiſti. Quid hujus ſimile in meo *Aſſe* legiſti? cujus hunc eſſe ſcopũ intelligere te volo, ut patefactis priſci ævi conditoriis, clauſtriſq; omnibus reſeratis, Ægyptiorum opes, & Chaldæorum (ut elogia veſtra loquuntur) longo intervallo promptas, in publicúmque prolatas, ac ære nobis æquali æſtimatas ab uno me collybiſta, multo majores fuiſſe oſtenderem hominum opinione, & eas tamẽ quamlibet magnas, nihil aliud eſſe, quàm titionarii cujuſdam opulentiam: eoſq; qui hæc munera hodie omni ope perſequuntur, de aſini (quod aiunt) umbra contendere: quo ab errore cum philoſophia vindicare ſtudioſos ſui poſſit, verámq; homini gloriam immortalémq; parere, quid in germana philoſophia, quóq; ad eam pacto aſpirare & evadere ſtudioſiſſimi literarum poſſint, explicare dicendo conatus ſum. Hæc cum de Tractatu *De Aſſe*, rebúſq; in eo proditis ita cohærere cenſeo, ut lumina cum umbris in pictura, ſi modò decenter & aptè ea, quam vocant harmogen, ut mihi contigit: utrum iſta eloqui non totà contentione potui, aut tantæ contentioni non omni ope, omnibúſq; adeò opibus aſſervire? Tuum eſt iſtud, qui per ſublimia vòlare, aut raptim, aut remiſsè ita ſoles, ut alas non quatias: hoc tandem deprecor, ne mihi fraudi ſit uno aut altero loco longiuſculas digreſſiones feciſſe: eáſq; res velut emblemata locis quibuſdam hiulcis inſeruiſſe: quæ ſibi non pinde opportunũ locũ privatim dicatis operib' invenifſent, id quod ipſe εὐτύχως exiſtimâſti. Latere tamen te nolo, librum eum *De Aſſe* alterâ editione publicatum eſſe: multò locupletiorem, ſi quando fortè tibi vacet non legere, ſed evolvere, & ſingulis pagellis in quaterniones defungi. Quod ſequitur, addubitare me facit. Video te (inquis) parabolis impensè delectari, quas & raras, & inſigniter arduas habes: ſed quã ſemel amplexus es, ab ea divelli non potes. Βέλει τοιαῦτα τοῖς λόγοις σε πεποιημένον ὃ τύπους τῶν σχημάτων ὥσπερ ἂν μὴ χρήσαιο. Hoc enim rectè uti eſſe cenſebam, cum ſuſceptam metaphoram non anteponerem, quã ſententiam cœptam ἐμφατικῶς abſolviſſem: an id cenſes, ut potiùs puto παρὰ τὸ δέοντος καὶ τοῦ ἰσχυροῦ ὑπερεχόμενόν

A με καὶ ἐνδιατρίψαι τοῖς δὲ τοῖς ἐγκαλλωπίσμασιν, ὡς προσομένου τινὰ κατακεχρημένον ἀποφυγὰς τοῖς τοῦ λόγου ἀδύσμασιν. Hujus culpa germana eſt illa, gemmeam eſſe potiùs, quàm gemmis diſtinctam orationem meam, ita ut nulla inſignia emineant, cum ſummi voluerint autores diſtinctam eſſe potiùs quàm aptam orationem: primum reſpondere poſſum ſi velim, me ita cenſuiſſe, digreſſiones illas libro inſerras, & finem ipſius libri, velut inſignia quædam etiam eſſe & lumina obſcuri per ſe tractatus,
B cum alioquin ponderum & nummariæ rei explicatio, & menſurarum ſcrupuloſa inveſtigatio refractariam lectionem haberet. Juvat apud te, mi *Eraſme*, cautàm dicere, velut reus factus ſim apud te literarum cenſorem: ob exemplum à me proditum prælautæ cujuſdam prænitentiſq; copiæ ac luxu redundantis, contra morem inſtitutúmque majorum, quorum haud dubiè placitis, pro legibus doctiſſimorum ordo utitur. Equidem non adeò vitiis meis faveo, ut ſi ita vel ingenii mei,
C vel eruditionis ratio tuliſſet, non culpa carere mallem, quàm culpam deprecari & excuſare: verùm cum id mihi non contigerit, ſecundam eſſe ſortem puto in liberaliorem partem peccare. Quia enim non malit luxus ac munditiæ profuſæ, quã ſordium aut frugalitatis jejunæ poſtulari? Scripſi aliquando tibi villas me *Lucullianarum* æmulas ædificare: tu me etiam cum *Lucilliano* quodam patrefamilias componis, ſed qui ſuam ſuppellectilem nôrit, & promere ad uſus quamq; ſuos didi-
D cerit: hanc eſſe non minorem laudem puto, quã ſi licentiore hac ætate *Piſonem* quendam frugi me eſſe dixiſſes: nihil eſt omninò quod tibi ſuccenſeã ὅτι διαπρεπῆ ὀνομάζειν, πλεῖστα δὴ πρὸς χάριν, ἐδ' ἐν δὲ πρὸς ἐπίχειαν ἀποφθεγξάμενον, ἰδεμῶς δὲ παρεγκλίνοντα ἀπὸ τοῦ καθήκοντος, ἀεὶ δὲ τὸ ἀληθείας λόγον ἔχοντα. Ἐξὸν γάρ τοι πρότερον τοὺς τιμᾶσθαί μοι οἱ κριτικὸς γε τοῖς ἐμοῖς συγγράμμασι καὶ ἐπιφραστικῶς προσωπεῖα ἔχει, πάντα δὴ σὺ τὰ ἡμαρτημένα μοι τῷ φίλῳ κατεχαρίσω. Καὶ μὴν ἰδοῖς ἂν δεινὸν τὸ ἀποδοῦναι ἀντὶ τοῦ μὴ ἐγὼ δέον
E τῷ σῷ ψηφίσματι ἀκολουθεῖν, καὶ προσθεῖς, εἰ σύ γε ἤδη ἰδὼν, προφορολογίαν τινὰ ὑπεραζόντων ἐμοῦ καταγνώσεσθαι. Νῦν δὲ τῇ σῇ κεχαρισμένην ψῆφον ἀντὶ τοῦ δόσεως δίκην τοῦ τολμήματος καὶ δόξαν δὲ ὥσπερ παρὰ τοῖς τῆς ἀπειλῆς τὴν ἐμὴν ἀναγνωσομένοις. Hacten', ut vides, τὰ κατὰ τὴν ἀπολογίαν. Ἤδη γὰρ ἄξιον σοι κατολογοῦμαι. Cuſtodem equidem mihi me apponere ipſum ſoleo, & ad ſcripta mea, quaſi aliena accedere ex intervallo: haud dum tamen pœnitere mihi contigit, quòd naturæ ſervierim & ingenio obſecut'
F ſim: mihi enim quoq; ſcribo, non tantum ſcenæ ſervio & populo, quanquam ab Orcheſtra maximè plauſum peto, in quâ tu primarium locũ obtines: & iſta hæc me magis capiunt, quæ cum argutè, tum ſplendidè dicuntur, quæq; primo aſpectu, non ita lectori obſequuntur & aſſerviunt, ut celeri lectione perfunctus ad ulteriora deproperet: cum aculeum nullum in futurum relinquant, ſed in præſens tantùm mulceant. Tu mirè mediocritatem illam tuam retines, quam lectores ut avi-
G dè devorant, ſic diu fortaſſe non regustant, nec iterata ſæpius lectione perſequuntur, quaſi tu ſententias quæ facilius manduntur meliùs ad ſtomachũ facere; ſed ego non præſentem tantùm voluptatem attendo, in poſterum proſpicio, & ad faſtidiũ copiæ eximendum acrimoniam pro ſale eſſe puto. Scilicet tu rationibus tuis ſervis, & vides quid iſtud σχῆμα deceat. Itaq; extra præſcriptum palæ-

ſtræ

ſtræ tuæ non profilis: ego iſtâ religione ſolutus & obſervatione, quid ni latius exultantiúſq; expatier? Nec tamen unquam ita adnitor, ut ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα emicare cupiens, virium rationem non habeam impetum capiendo. Geſtientis eſt iſta ingenii culpa, ſtylo nimium indulgentis, ſeſéq; paſcentis opere, non animi vitium ſibi ultra vires imperantis. Id quod tum demum ſentio, cum fervor animi conſedit: id eſt, longo poſt tempore. Neq; verò tu ſemper alienus ab hac animi affectione fuiſti, nec ego non poſſim in alio genere à me operas exigere, ſi id alia poſtulârit ratio. Id quod ex dialogo noſtro cum *Deloino* in fine ejuſdem libri intelligere poteris. Porrò autem aliquando commonefactus à te, vel ætate melior factus, tui ſimiles imitabor κεκολασμένως ῥήτορας καὶ περὶ ἀκρίβειαν τῆς φράσεως ἐσπουδακότας, νῦν δὲ τὸ ἐγκρατές τε τοῦ λόγου καὶ τὸ μὴ ἄπληστον ἀσπάζεσθαι, περὶ ἡλικίας εἶναι τῆς γεροντικῆς ἡγοῦμαι, etiam ſi anno duodequinquageſimo proximus eſſe cœpi, οὐδὲ δυσάρεστος τοῦτο καὶ ἀρεστικὸς σύγε εἶναι φήσαις ἄν, ὧν γράψαι προῄρημαι. Τῶν γοῦν ἐμμελεστέρων τε καὶ τῶν τελειοτέρων οὐκ ἔσθ' ὅς τις οὐκ ἂν θαυμάσαι ταῦτα, ἐάν τι πολυτελέστερον τινα ἀποτελέσωσι ὑπερβάλλοντα ὑμᾶς εἰ θελήσαι τε καὶ συμπεριφερόμενοι. Τούτου τοίνυν ἄγαμαι τῆς πολυμαθείας καὶ τῶν λόγων ἕνεκά σου. Sed rurſus tu in me apparatus modum deſideras. Ita non genere peccare me cenſes, ſed exuberantiâ. Sic ſum certè, promere religioſè non ſoleo ex copioſa penu: nec tu non habes locupletiorem penum, ſed circumſpecta ſenectus frugi te, non natura fecit: circunciſiorem etiam te indies facit inſtitutũ theologicum: quod adeò credo omnes gloriæ ſtimulos tibi aculeóſq; eximit, ut jam nec famæ, nec exiſtimationi magnificè ſervias, dum modò publicè proſis: ſic mihi omnino credere imperavi, ne non in omnia tibi obſequar. Quanquam exiſtimem alioqui non tam malè te odiſſe *Peniam* illam tuam conjugem, quàm perditè amare pellicẽ ejus *Eucliam*: nec immeritò, cum te velut umbra quoquò ſequatur gentium. Hic pergis argutari, vel ἀττικίζειν potius: ſi magna (inquis) ſuſcipimus, præripimus majoribus: ſi mediocria, mediocrib⁹. Quid ſi quædam ſunt, quæ tu unus poſſis abſolvere, & interim dum tu mediocribus operam iſtam navas, aliquid tibi acciderit? (Id quod divi illi avertant ſacroſanctæ diſciplinæ præſides) quis hoc damnum mundo ſarciet? Non manes tandẽ tuos ob hanc culpam pœnas daturos putas, qui talenta iſta tot tantáq; non in rebus primæ notæ & indicationis ſummæ occupas? Id quod Euangelicum dogma præcipit. Equidem ſic contendo: Ὥσπερ οὖν τῶν τυχόντων ἐπὶ τῶν μετρίων ἁπλῶς, οὐ δὲ δὴ τῶν ἐξόχων τούτων, ὧν αὐτοὶ οὐκ ἐφίκοιντ' ἄν, οὕτω δέον δεῖ τοὺς τούτων κρείττους τοῖς γε αὐτοῖς ἀναλόγως ἔχοντα περὶ πάντων ἀναιρεῖσθαι, καὶ τοὺς δὴ ἂν ἐξοχωτάτους, καὶ τοῖς ἐξαιρέτοις γε καὶ ἐνδόξοις τῶν συγγραμμάτων ἐπιτηδεῦσαι, οἷς δὴ σὺ συνεξετάζῃ, ἀτελεῖς ἂν δοκοίης τῶν μετρίων καὶ τῶν κατωτέρω τούτων ἐπιμελεῖσθαι. Τοῦτό γε ἓν ὅμοιον εἶναι φαίη τις ἄν, ὥσπερ εἴ τις ἄρα ἵππος ἂν τῶν εἰς τὸν βίον τὸν πολυτελῆ, ὅμως τὰ ἐν τριόδοις ἐγκαταλελειμμένα τῶν προστυχόντων ἕρμαια ἀναιροῖτο. Venio ad illud quod villas *Lucullanas* ædificâſſe me argumentum eſſe dicis, non eſſe mihi *Peniam* tuam familiarem, ἀλλ' ἔγωγε τοῦτο ἔλεγχον εἶναι οἴομαι ἂν εἰκότα ἐξελέγξαιμ' ἂν τῆς δεσποίνης ἐκείνης πάντη ἐν κόρακας ἀποφυγόντος, τῆς πενίας δηλαδὴ τῆς σῆς ἐκ τῆς ἐμῆς οἰκίας ἀντ' ἐκείνης εὐθέως εἰσφθαρείσης. Εὖγε

A τῆς δυσεντεύκτου ἡμῖν. Ὁρᾷς ἐλεγκτικὸν ἀντίσχεν ἐμὲ οὐ ὀπισθέν σε ἐνθυμημάτων γέμοντα, διαμιλλώμενον δύνασθαι τῇ σῇ πολυλογίᾳ τῇ δυσελέγκτῳ. *Deloinus* noſter, qui jam tuus bonâ ex parte factus eſt, ad te ſcribet (quantum ab eo intellexi) amiciſſime. Literas enim tuas ei pluribúſq; aliis oſtentare ſoleo, tantámq; amicitiam inter amicos deprædicare. Quo maximè nomine fidem meam & autoritatem tueor inter eos homines, qui te *Varronem* eſſe memoriæ noſtræ autumant, niſi quòd plus eloquentiã

B amplecteris. Ibi ego tametſi aliquantulum tibi invideam, tamen in univerſitatis ſententiam ut eam neceſſe eſt: non pedibus modò, ſed & ore, & omnibus ſenſibus: uſqueadeò iſtâ ſtyli puritate, & ingenii amœnitate omnium puncta emeruiſti. *Ludovicus Ruſæus Pariſinus* ſuppræfectus, quamvis in juris ſtudio verſetur, ob munus judicandi quo fungitur; naturâ tamen totus ad literas amœniores fertur, in quibus jamdiu tyrocinium poſuit, in compoſitione facilis & elegans.

C Is mihi omni genere officii conjunctiſſimus eſt, ut jam *Deloinus* ipſe noſtræ non ſit familiæ notior & foribus, ac neſcias utrius jam limen magis teram: hos pro *Pomponio* & *Bruto* haberem, ſi aliquâ ex parte *Ciceronis* ſimilis eſſem; totóſq; jam poſſiderem, niſi tu abſens in meorum amicorum poſſeſſionem invaſiſſes, ὃ πάντων τῶν ἐνδόξων πλεονεκτήματα, quos tamẽ ipſos cum nec vi, nec clam, nec precario poſſideas (ultrò enim ſeſe ingerentes tibi poſſides, & palã ſeſe addicentes) non eſt quod

D tibi judicem aut recuperatorem feram, apud quẽ tecum interdicto contendam. Itaq; jam tecum ſocietatem amicorum coeo, ſi per te licet: præſertim cum me etiam ipſum, non meos tantum, tuum feceris: ut jam ſit illud inter nos pactum non vulgaris amicitiæ, his verbis bonâ fide conceptum: αἱ δὲ συνθῆκαι ἡμῶν συντεθείσθων ἐφ' ᾧ τά τε πάντα κληρώμεθα κοινά, καὶ τοὺς φίλους κοινοὺς ἕξομεν. Tametſi video in hac me ſocietate non æquas partes laturum οὐκ ἐκ τῶν ὁμοίων τάξεσθαι. Siquidem illi

E ipſi jam tuorum ſcriptorum amantiores cupidioréſq; facti ſunt quàm meorum: quapropter tuam gloriam non modò noſtris, ſed etiam omnium propè dixerim æqualium luminibus officere intelligo: uſque adeò ab omnibus adamare & ſuſpicere, ut ne obtrectare quidem hic tibi quiſquam audeat, ſi maximè cupiat. Quòd librum noſtrum nemini privatim dicavimus, malo te cauſam quamvis ſuſpicari, quàm à me certiorem fieri. Obviã aliquot jam menſibus *Jacobo Fabro* factus ſum,

F dum villam meam viſerem: is tunc me oravit, ut verbis ſuis te ſalutarem, excuſarémq; adverſam valetudinem ejus, quòd ad te non ſcriberet: tantâ enim infirmitate erat, & adhuc eſt hodie (ad me enim hodie amicum quendam ſuum miſit) ut ne epiſtolam quidem dictare poſſit. Nôſti hominem eſſe non modò doctum, ſed etiam probum. Finem hic, ut arbitror, epiſtolæ faciam: licèt ſummâ voluptate oblecter ad te ſcribens, mœſtitiámq; animi mei ex infirma valetudine fruſtrer:

G ſed heus tu, literas tuas etiam ultimis longiores, hoc labore paciſcor, ac jure meo poſtulo. Spero autem te ab editis illis *Hieronymi* voluminibus aliquid ſumpturum laxamenti, καὶ μεταξὺ σχολάζοντος ὑμᾶς ἀπολαύσειν σου. Mi *Eraſme*, *Eraſme* mi, imò verò *Eraſme* noſter, περὶ τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἐμῆς τε καὶ κοινῆς ἡμῶν. Περὶ τῆς διὸς τῆς φιλίας, περὶ τῆς δόξης σου τῆς θαυμαστῆς τῆς ἡλικιώτου εὐκλείας (αὐτὴν δὲ φθόνος) ἀφε-

δοκι-

διαμαρτάνοις, περὶ τὴν εὐφυΐας σε ταύτης εὐγνώμονος τῆς καὶ ὁμοιαῦς καὶ σχεδόν τι θεάζουσι, μὴ ἀνιάσῃς, μὴ ἀμελήσῃς, μὴ ἀμνημονήσῃς ἐπιστέλλειν τε, καὶ προσεπιστέλλειν ἐμοί τε καὶ τοῖς φίλοις μου, καὶ πολλάκις τοῦτο ποιεῖν, ἕτοιμος ἕνεκα τοιούτων καὶ τηλικούτων φιλοπονημάτων: ſic deniq; iſta tua uxor *Penia* inviſa tibi, longiſſimè a te faceſſat, ſic tibi nuncium remittat, ſic contubernium renūciet, & ſemel te tuámq; domum averſetur, ut tu in hoc mihi obſecutus fueris. Σχοίης δ' ἂν ὅπως μηδ' οὕτω μηδέποτε ἐναχολήθῃς, ὥστε μὴ χαλεπῶς ἄγειν τὸ πάθημα διεγερτεύειν. Ἔῤῥωσο καὶ ἀγαθῇ τύχῃ κέχρησο, καὶ τὰ δῖα κεχρύσωσό γε, ἡ μὲν δὲ φιλόχρυσος γένοιο. ἐμοὶ δὲ ὁ θεὸς ὅτι βούλεται χρήσθω. Χρεία γάρ τοι τῶν δυστυχούντων χρήσεις ὁποίᾳ δήποτε τύχῃ ἐξέμαθον χρῆσθαι, ἄλλως τε ὁ αὐτάρκης καὶ μεγαλόδωρος φιλοσοφία ἴδιον ἑαυτῆς ἐμὲ χρείᾳ τομῇ ἐποιήσατο: juris autem conditores τὴν δεκαετίαν καὶ εἰκοσαετίαν longam poſſeſſionem vocant, quâ rerum dominia quæri ſtatuerunt τοῖς κατὰ πίστιν νεμομένοις. At ego jam annos quinque & viginti bonâ fide ſervio ſtudio literarum: ὥστε καὶ πολλοῦ γε ἄπορος, οὐ μέντοι οὐδενὸς ἐν χρείᾳ καθεστάναι μοι δοκῶ. ἀτὰρ γε δὴ ἡ ἐμμελὴς μου φιλοσοφία τῶν ἐμῶν φρενῶν κατέστηκεν, αὐτάρκης αὐτὴ χορηγήσειν ἐμοί τε καὶ τοῖς φιλτάτοις μου κατεπαγγελλομένη. Ἐπειδὰν δ' ἂν τρεῖς ἡμέρας καθ' ἣν ἂν ὁστισοῦν τύχῃ ἀφημερεύσω τε καὶ ἀπομισθώσω ταύτης, τότε δὴ τότε αἰδοῦμαι τῆς ματαιολογίας αὐτῆς (εἰ θέμις εἰπεῖν) ἀποδεδειγμένης μέτριον καὶ φιλοτιμουμένης ἐπὶ τῇ πολυδωρίᾳ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας. Ἀλλ' ἀμέλει ἴσως ὑμῖν τοῖς μετεωρολογοῦσί τε, καὶ τοῖς τῶν ἱερῶν συγγράμμασιν ἀντικρὺς ἀτελωνήτοισι, τὰ ἀγκυροβόλια τῶν ἐλπίδων. Ἐν γὰρ τῷ βίῳ τῷδε εὐσταθῶς ἐρήρεισται. Ἡμῖν δὲ τοῖς μὴ ἔχειν τῆς φιλοσοφίας χωρῶν ἀπολαύουσιν, ἥ τε συνοικοῦσα γυναικὸς καὶ τῶν φιλτάτων ἀγάπη παρενοχλεῖ. Quod ſi quando iſti inauratores vendicare te ſibi inſtiterint (abſit enim ut ultrò in eorū te ſervitutem & mancipium addicas) ipſa hominum vel virorum potius aſſertrix philoſophia, quæ mihi hactenus in judicio aſſertionis aſtuit, περιγενήσεται σοῦ οἶδ' ὅτι τοῖσι τοὺς δημαγωγοῦντας, καὶ τῇ μακροτάτῃ χειρὶ προσχρωμένη ἀντεχομένους σοῦ διακρίσεται. Sin tu ἐθελοδουλήσας περὶ ſtatus tui controverſiam pati non recuſaris, aliudve quippiam in iſtius doctrinæ ſuggillationem admiſeris, denuncio me tibi oblocutorem acerrimū futurum, ne dicas non prædictum. Eo die quo hæc ſcripſi poſt meridiem, *Aſcenſius Badius* deducendos ad me curavit nobiles duos viros: alterum *Neapolitanum*, alterum *Hiſpanum*: quorum nomina ſi tenerem, huic epiſtolæ inſeruiſſem: ii amore literarum ducti, ad me ſe veniſſe aiebant, famâ (quantulacunq; eſt) nominis noſtri excitati: his literas ad te daturum me ſpopondi, avebant enim te videre, ut ex iis intellexi: habebam epiſtolam in ſcheda compoſitam, hanc in pura charta iterum mihi ſcribere neceſſe fuit: & quoniam poſtridie manè diſceſſuros ſe dicebant, poſt cœnam lucubrare, id quod nunquam ſoleo, homo ſcilicet gravedinoſus, ut ſi quis unquam. Si igitur hæ ad te pervenerint, facito ut primo quoq; tempore ſciam, ne me laborem perdidiſſe doleam, & *Deloinum* noſtrum qui ad multam noctem literas ad me miſit, quæ tabellarium expectabant. Κακογραφίας σφάλματα non neceſſe habeo deprecari, cum & noctu & feſtinatè ſcripſerim, oculis cæcutientibus poſt cibum. Ἔῤῥωσο πάλιν φιλέταιρε, qui te non *Budæum* eſſe dicis, ſed *Eraſmum*, nec cujuſvis eſſe, id eſt tui *Corinthum* adire. Vale etiam nunc iterum καὶ διατίθει τὰ περὶ τοὺς ἡμετέρους λόγους καὶ σοφιστείας διδω-

A θεῷ. *Pariſiis* VI. Calend. Novemb.

Habeo annotatiunculas aliquot in Novum Teſtamentum, quas annotationibus in Pandectas, quas aliquando editurus ſum, inſerendas ſervabam: ſed poſt te verbum nunquam faciam, ne abſurdus eſſe videar, ſi poſt *Homerum* errores *Ulyſſis* ſcribam, & alioqui ne improbitatis me damnem. Si tibi igitur uſui futuræ ſunt, donabuntur ne pereant.

Facito me certiorem poſt hac ubi futurus ſis.

B

Eraſmus Rot. Guilielmo Budæo ſuo S. D.

NÆ tu homo τὴν βασιλικῶς munificus es, eruditiſſime *Budæe*, qui pro tam indocta epiſtola, tam eruditam; hoc eſt, juxta *Glaucum Homericū* pro vix ærea reddideris plus quàm auream, tum pro mediocri tam uberem, tamq; prolixam: imò non epiſtolam, ſed volumen: atque, ut melius dicam, theſaurum. ὦ φίλαι μοῦσαι, quantum illic *Epiſt. 12.*
C eruditionis, haud quaquàm trivialis! quantum eloquentiæ priſcæ, nec hujus omnino ſeculi! Quid non ibi deliciarum? Quid non leporum? Ut prorſus hìc *Budæum* agis? Ut inſigniter teipſum exprimis? Hanc meam ſententiam complurium calculis approbarem, ni tam paucos haberet hæc regio, qui tuas bilingues literas queant aſſequi, ne μονογλώττους quidem admodum intellecturi, ni fallor. Certè *Cutbertum Tonſtallum*, cujus unius judicium mihi quantumvis frequentium co-
D mitiorum inſtar eſt, ita rapuit, tenuit, afflavit tua epiſtola, ut prorſus non legerit, ſed devorârit, ut térq; quatérq; relegerit, nec omnino potuerit ea niſi conviciis è manibus hominis extorqueri. Quod ni de repente à Principe *Carolo* ad Cæſarē *Maximilianum* fuiſſet avocatus, magniſq; mox negotiorum undis obrutus, jam adornabat ad te ſcribere. Nec enim arbitrabatur convenire, ut cum viro non literis tantùm eximio, támq; exquiſitæ ubiq; diligentiæ, neglectioribus literis
E amicitiam auſpicaretur, cum ego tuam exaggerans facilitatem, autor eſſem ut interea ſcriberet, ὅ τι ἂν ἄκρον ἐπὶ γλῶτταν ἔλθοι. Verùm ille quo doctior eſt, hoc penitiùs tuas dotes perſpicit, atque ob id religioſius quàm ego ſuſpicit, ac veneratur. Jam meum judicium quanti fiat ab aliis neſcio, tu certè non potes omninò rejicere, qui ultrò efflagitaris, qui ταύτην τὴν λειτουργίαν impoſueris, ac me tuarum lucubrationum *Ariſtarchum* feceris. Equidem haud pono meum nomen in eruditorū
F albo. Inter tuos autem amicos ſic ambio numerari, ut cætera quamlibet inferior, ſtudio tamen tui nemini ceſſurum me recipiam. Nec tamen uſq; adeò ſum à Muſis ac bonis literis alienus, opinor, ut non aliquo modo perſpiciā rariſſimas iſtas, ac penè divinas opes ingenii tui, quando quæ inſigniter eminent atque elucent, vel à luſcioſis cerni ſolent: nec rurſus intantum tui ſtudio cæcutio, ut amore exoculatus parùm rectè diſpiciam, id quod tum accidere ſolet, quoties judicium ex amore
G naſcitur. Cæterùm ubi contra amor à judicio proficiſcitur, tantū abeſt, ut oculis captus ſit, ut nihil ſit oculatius: ſitq; tum ut quo impenſiùs amamus, hoc & perſpiciamus acriùs, & certiùs judicemus. Jam olim mihi videbar odorari tibi certamen iſtud ſuſceptum cum *Italia*, pulcherrimum quidem illud, ſed idem longè difficillimū: at ne quid fingam, propemodum deſperabam ſucceſſurum;

ceſſurum. Nunc adeò ſucceſſiſſe video, ut neminem hâc ætate putem eſſe apud *Italos*, tam improbum, ſibiq; fidentem, qui ſuper iſta ſanè laude cū *Budæo* congredi, manúſque conſerere ſuſtineat: quod quidē & citra invidiam, & cum *Italiæ* pace dictum velim, cui cum faveo multum, tum tribuo plurimum. Quis enim jam in hoc certamen velit deſcendere, poſteaquàm videmus egregios illos heroas, & omnium cōſenſu prorſus inimitabiles, *Hermolaum Barbarum*, & *Angelum Politianum*, pari utriuſq; literaturæ facultatè copiáque, longè abs te ſuperatos? O felicem *Galliam*, quas criſtas tolleret ſi ſuas opes ipſa nôſſet? Sed ita ferè eſt ingenium mortalium, ut inquit *Flaccus*, virtutem præſentem ſi non odimus, certè negligimus, ſublatam ex oculis quærimus invidi. Quod ſi fiat ut qui nunc meus eſt ſenſus, idem eſt univerſæ *Galliæ*, nimirum *Budæus* ille in omnibus baſilicis ὁλόχρυσος ſtaret: quanquam ille quidem, diutius victuris ſtatuis, in omnium eruditorum pectorib' conſecratus dicatúſq; ſemper ſtabit. Atque hæc quidem aliis adulantiùs, aliis arrogantius à me dicta videbuntur ſat ſcio: ſed iis modò, qui tuas exquiſitiſſimas lucubrationes, aut nōdum cognôrint, aut certè non aſſequantur. Quorum utrunq; quiſquis fecerit, is me protinus utroq; crimine liberabit. Et poſt hoc jocaris τί γὰρ ἄλλο, nos tuis officere luminibus. Dicam paucis quod ſentio, mi *Budæe*. Si quid hactenus obſtitit tuæ gloriæ, nihil aliud in cauſa fuit niſi quod perpauci mortales novam iſtam ac retruſam eruditionem adhuc aſſequuntur: quod ſimul atq; contigerit, diſperеam, ni tu protinus nominis tui fulgore, & oculos perſtringes omnium: & quotquot ſunt uſquam, qui nunc illuſtres habentur, laudem obſcurabis. Nec ulla tamen nobis in te competet actio, ut me quoq; interim ponam inter eos qui alicujus ſunt nominis, hoc eſt, ὡς ἀληθῶς ὁ κέγχρος ἐν λαχάνοις. Nam in veſtro foro qui plus juſto tollunt ædificium, ſuum commodum vicinorum incommodo comparant, & alienis damnis ipſi πλεονεκτοῦσιν. Hic è diverſo, & qui lumini officit alieno, beneficio juvat, non damnum dat: & cujus luminibus officitur, non ille quidem minùs habet lucis, ac fortaſſis aliquanto plus, ſed quod habet, id jam minùs eminet. Itaq; nulla hic damni dati actio, non herculè magis, quàm ſit ſtellis minoribus ſubitò ſolis exortu, conditis atq; evaneſcentibus. Et tamen videas quoſdam adeò perversè invidos, ut ſibi detrahi judicent, quicquid aliis accreverit. Ego porrò quantúmvis cætera δυστυχῶν, tamen hoc animo mihi videor non omninò infortunat', quòd amicorum gloriâ magis etiam delecter, quā meâ ipſius: & inimicorum celebritate non urar, modò proſint aliqua bonis literis. Atq; utinam is ſit jam nunc, quem brevi futurum auguror, meliorum ſtudiorum ſucceſſus: ut *Eraſmus*, cui quidam eruditionis nonnihil tribuunt, eloquentiæ mediocritatem, neq; ſcire quicquam, & prorſus infans atq; elinguis eſſe videatur. Jam ut carptim ad aliquot epiſtolæ tuæ parteis reſpondeam, Si unquam mihi contingat apud judices de capite periclitari, non alium mihi patronum optem quā *Budæum*: tantum in iſta tua Apologia præſtas artificem, cui non ſatis fuit omnia mea ἐνθυμήματα refellere, niſi mea tela protinus in meipſum retorſiſſes, ſubitóq, ex judice faceres reum. Sic enim texis totam defenſionem tuam, ut aut abſol-

A vendus mihi ſis, aut eâdem ſententiâ ipſe me neceſſario condemnem, quancunq; in te pronunciavero. Vide quantum poſſit iſta tua admirabilis facundia, qua efficis, ut reo ſecuro judex periclitetur, & bene ſecum agi exiſtimet, ſi modò liceat reum nullâ ſuâ fraude dimittere. Hic verò cum me tecum componis committiſque, confeſtim mihi ſuccurrit, mi *Budæe*, *Græcorum* illud adagium, μύρμηξ ἢ κάμηλος: aut ſi quid is quoq; diſſimilius. Quæſo quid inter nos ſimile, aut ullo pacto affine, præ-
B ter hunc fortaſſis animum, non abhorrentem ab honeſtis ſtudiis. Eleva tuam felicitatem quantum libet, αὐτομαθὴς, ὀψιμαθὴς uno certè calculo te vinco, ὀψιμαθὴς καὶ ἀτεχνῶς ἀπαίδευτος. Neque verò crediderim iſtam collationem abs te hoc animo inſtitutam, quod exiſtimares hanc meam tenuitatem cum iſta tua opulentia ullo pacto comparandam, ſed ut me propius admoto, tua magis eluceſcerent: quo nimirum conſilio pictores in tabulis umbras addere dicuntur, ſi qua velint in-
C ſignitiùs eminere. Et matronæ quædam callidæ, quo magis commendent oculis intuentium formam ſuam per ſe egregiam, pediſſequas parùm formoſas ſecum ducere curant. Nec aliud mihi videtur egiſſe *Politianus*, cum aliorum ad ſe epiſtolas ſuis intertexeret, idq; nullius fermè exemplo. Sunt enim illic quorum impudentiam non aliâ ratione magis potuerit traducere. Sunt rurſus quos per ſe facundos, ad hunc collatos, dicas obmuteſcere. Neq; hæc dixerim, quaſi tute per te
D parùm ſis illuſtris, ut meis tenebris debeas commendari: ſed hâc arte mihi videris quorundam errori voluiſſe mederi, ſimúlq; mihi falſa exiſtimatione gravato ſuccurrere. Sunt enim qui mihi plus nimio tribuant, quorum aliquos & ipſe prodidiſti, nempe *Deloinum* & *Ruzæum*, qui me, ut ſcribis, *Varronem* noſtri temporis faciunt, niſi quòd plus amplector eloquentiæ. Nec enim ſuſpicari fas eſt, iſta te de tuo admenſum eſſe, quo mihi illos hoc veluti lenocinio redderes commen-
E datiores. Et ſunt rurſum qui mihi nihil non adimunt; illis nihil neſcio, his nihil omnino ſcio. Nec adhuc ſatis mihi liquet, utri pejus de me mereantur, illi ne prodigi, quorum candor me laudibus immodicis onerat, quas nec agnoſcere poſſim, niſi ſim aut egregiè φίλαυτος, aut inſigniter impudens: an hi quorum malignitas ſic me nudat, ut nihil omninò reliquum faciat. Nam quemadmodum non ſum tam inſolens, ut id haberi poſtulem in re literaria, quod in re bellica fuit *A-*
F *chilles* aut *Diomedes*; ita non uſq; adeò mei ipſius ſum ignarus, ut *Therſiten* mihi putem anteponendum. Et tamen nonnihil moleſtum eſt, quod nec illis iraſci poſſim, amore ſtudióq; mei cæcutientibus, niſi hominis inhumani notam malim incurrere: nec hos refellere, quibus neſcio quomodo ſum æquior, quod magis ad animi mei ſententiam facere videantur. Quo ſanè nomine te quoq; amo, mi *Budæe*, quòd ab immodicis illis admiratoribus diſſentias: ſic enim interpretor quod ſcri-
G bis, te mihi eâ in parte nonnihil invidere. Equidem iſtam invidiam, hoc eſt judicium ſeverius malim, quam aliorum effuſiſſimum favorem, qui me verâ onerat invidiâ, hominem omnium potius miſericordiâ, nullius invidiâ dignum. Sic enim mihi placeo, ut quod *Socrates* εἰρωνικῶς, id mihi verè atq; ex animo propemodum videar poſſe profiteri: *Unum hoc ſcio, me nihil ſcire.* Fortaſſe

non

non ſum aliis facturus fidem, at tu certè illud mihi credas velim, *Budæe*, ſi quid omninò credis, nihil unquam tam feliciter à me elaboratum, quod meo animo arriſerit. Hic mihi continuò in os jecerit aliquis, *Quorſum igitur tantum voluminum nobis offundis, ſi nihil iſtorum probas?* Primum, nequeo dormire. Nam hoc lemmate ſe purgat *Horatius*. Deinde, ut aliquid audeam ſcribere, quorundam inſignis facit impudentia: qui cum juxta ſint infantes, atq; indocti, tamen miro ſupercilio docent quod neſciunt. Tibi *Plinius*, *Hermolaus*, *Politianus*, ad ſcribendum addunt calcar. Mihi animos adjiciunt *Paſſavantes*, *Hugones*, *Summularii*. Siquidem ad illos plus quàm mutus, tamen ὡς τότε [illegible] φθέγγεσθαι τολμῶ κύριος. Verum ut ad id quod inſtitui recurram, tametſi videā id magno exiſtimationis meæ detrimento fieri; tamen interim gaudeo utcunq; conferri cū *Budæo*: præſertim cum tute id facias; Deum immortalem, quàm eruditè, quàm eloquenter, quā divinitùs, ut non alibi magis declararis, quanto te ſim inferior, quàm ubi me tibi nunc parem, nunc ſuperiorem etiam, ſi Muſis placet, facis! Et tamen interim (ut dixi) mihi blandior, hoc certè lucri facturus, ut quamvis victus diſceſſero, tamen cum *Budæo* ſtudiorum antiſtite collocatus dicar, ceu *Therſites* quiſpiam cum *Achille*: Quid mea? collatus tamen. Etenim ut ſunt quos viciſſe pudeat, ita ſunt à quibus vinci quoq; abundè pulchrum ſit. Hoc laudis animo meo ſatis eſt. Cur enim tibi non fatear ambitionem meam ὦ τῆς ἐμῆς [illegible], cum tu te mihi totum, ut ſcribis, bonâ fide indicâris? Negas tu quidem, perinde inviſam eſſe mihi *Peniam* uxorem, atq; adamatam hujus pellicem *Eucliam*: quod haud quaquam ſcripſiſſes, εὖ οἶδ᾽ ὅτι, ſi me penitiùs & interius nôſſes. Etenim ut juvenis nonnihil tangebar gloriæ ſtudio, atq; id ſanè leviter: ita nunc nihil malim, quàm quicquid eſt hoc nominis, quod ſolum præmii mihi mea ſtudia retulere: nec id tamen parū multâ invidiâ corruptum fermētatúmque, ut non paulò plus aloes ſit quàm mellis: vel deponere ſi detur vel abjicere, [illegible], ſi parum credis injurato. Hic igitur cum prorſus à te diſſentiam, tamen haud iverim inficias: magno ſenſu voluptatis pertentari animum meum, quoties tui ſimilium ſcriptis aut laudor, aut certè non contemnor: quibus vel notum charúmq; eſſe, præcipuam quandam felicitatis partem eſſe duco. Tuam autem eloquentiam ſeorſim ſic amo ſuſpicióque, ut jucundum ſit tali ore vel reprehendi, telóq; tam inſigni vulnerari. Neq; enim me clam eſt, quot modis me ſuggilles in epiſtola tua, dum tuam cauſam defendis: ut me ſurſum ac deorſum ſalibus tuis exagites, ludóſq; facias. Verum iſta per me ſæpe facias licebit, modò pari facias eloquentia, etiam ſi nunc tu quidem amiciſſimè quoq; facis, uſq; adeò tuum iſtud ingenium deamo. Neque verebor poſthac quoquo pacto calamum tuum in me laceſſere. Poſtea quàm cœpi, certum eſt totum animū meū effutire. Non ignorabam, optime *Budæe*, morum ingeniiq; tui placabilitatem, & tamen nonnihil metuebam, ne quid offenderet mea tam audax cenſura lucubrationum tuarum: perinde quaſi *Areopagites* aut *Ariſtarchus* quiſpiam eſſem, ac non magis *Eraſmus* [illegible]. Verū poſtea quàm hæc temeritas tam feliciter cecidit,

A nihil dubitabo poſthac vel quodvis [illegible], modò quacunq; improbitate tales epiſtolas liceat à *Budæo* extundere. Sed quando tua illa ἀντικατηγορία me vel ex judice, vel ex actore reum fecit; haud ſanè conabor cum tam confertis ſimul & inſtructis argumentorum tuorum copiis aperto *Marte* juſtáq; acie confligere, quod ipſe *Xerxes* vix poſſet: attamen aggrediar, ceu populabundus, incurſionibus inceſſere aliquot agminis tui partes, nunc hàc, nunc illàc aſſiliens; & caudæ equinæ pilos

B paulatim vellere. Singulis fortaſſis negotium exhibuero, quum univerſis par eſſe non poſſim. Primum meam [illegible], in qua me ſcribis argutari, vel ἀκκίζεσθαι potiùs: bellè tu quidem eludis, ſi modò per nos impunè liceat auferre, quod non aliter atq; maxime confeſſum aſſumis: videlicet à me præſtari poſſe quippiam quod ab alio nemine poſſit. Atq; iſtuc ipſum eſt, quod ego conſtanter claréq; nego, atq; etiam pernego; utpote vix mediocribus etiam par argumentis: Quid ſi quædam

C ſunt, inquis, quæ tu unus poſſis abſolvere? Quid ſi cœlum ruat? Ad hæc cum orationis meæ mediocritatem cum tua grandiloquentia componis; fortaſſis erat accuratius explicandum, quibus tandem in rebus iſtam amplitudinem ſitam eſſe putes. Etenim ſi in genere argumenti, nihil adhuc à nobis grande ſuſceptum eſt quod cothurnum requireret: Nec tuus *Aſſis* per ſe grande eſt argumentum, niſi quatenus difficile: ſed tua eloquentia grande eſt. Alioqui mihi videntur maxima, quæ-

D cunque ſint optima. Sin in ipſa phraſi majeſtatem ſitam eſſe putas, equidem in hac ſum ſententia: ut illud orationis genus exiſtimem magnificentiſſimum, quod efficaciſſimè perſuaſerit id, quod eſt inſtitutum: hac quidem in parte nonnihil à *Quintiliano* diſſentiens, *qui negat eloquentiam eſſe votandam, quæ non habeat admirationem*. Cum enim bona pars artis ſit artem diſſimulare, quod dicenti fidem abroget artificii ſignificatio; non video qui poſſit efficax eſſe eloquentia, quæ ſe jactet,

E oſtentétque. Neque enim ut veſtis eadem, & ſplendida poteſt eſſe, & nihilominus ad uſum accommoda: itidem poteſt oratio ſimul ad permovendos animos, & ad oſtentationem ingenii eſſe appoſita. Ut optimus eſt jaculandi artifex, non cui pharetra ſit gemmis diſtincta, cui arcus quàm maximè inſignis; ſed qui certiſſimâ manu ſcopum feriat: ut ingens Philoſophus, non qui *Stoicorum*, aut *Peripateticorum* dogmata pulchrè teneat, ſed qui philoſophiæ rationem vitâ ac moribus expri-

F mat, qui proprius eſt philoſophiæ finis: ita ſummi Oratoris munus abſolvit, quiſquis quod voluit, perſuaſit. Alioqui an non videatur ineptus, ſi qui populum à belli tumultu ad pacis ſtudium revocare inſtituerit, oratione phaleratâ, atque elaboratâ hoc tantū perſuadeat, ſe virum eſſe cum primis eruditum, plurimæq; lectionis? Atqui non hoc agebatur. Ne ſcenæ quidem, quavis ex re captant admirationem. Damnatur hiſtrio, qui peregrinis opibus oculos populi detinet, cum is actione & ar-

G gumento fuerit ad plauſum invitandus. Ego ad hoc ut grandis ſit dictio, verborum apparatum minimum momenti adferre exiſtimo, nec ita multum conferre ſchematum ornamenta, niſi ſi qua in rebus ſita ſint, non in verbis. Neq; parvi refert utrum fabulam mireris, an apparatum. Certè, Rhetorum etiam conſenſu, illud naturale dicendi genus primam laudem obtinet. At non

alìud

aliud minus eſt admirabile. Quis enim admiretur artem, quum putet natura dici? Ac proſus *δὶς διὰ πασῶν* inter ſe differunt, quod illi primum judicant, & quod tu videris ampleɕti. Ut ſileam interim, ſtultiſſimum eſſe admirari quod non intelligas. Unde potiſſimum perſpicuitati ſtudendū eſt ei, quiſquis admirationem eloquentiæ captat. Jam ſcis ipſe totum hoc orationis expoliendæ ſtudium, vix à bonis viris olim fuiſſe receptum: vixq; perſuadent Rhetores alioqui facundiſſimi, utilem eſſe Rhetoricen, aut viro bono dignam. Quo mihi videris iniquiùs facere, qui ſcenicam etiam eloquentiam exigis à Theologo Chriſtiano; cum *Cicero* ab Ethnico philoſopho non requirat omnino ullam: hoc contentus, ſi intelligatur modò. At tui Rhetores, qui (ſicut par eſt) ſuæ profeſſioni impendio ſavent, non probant tamen iſtas orationis delicias, ac *πολυτέλειαν*, niſi in uno duntaxat genere; nimirum *Encomiaſtico*. A quo nullum longiùs abeſſe puto, quàm quod totum in docendo verſatur: atq; adeò in docendo, non quaſvis res (nam de fulminum aut terræ motuum cauſis ſplendidè diſſeri poſſit) ſed res per ſe minutas ac tenues, tum ſic impeditas involutáſque, ut quantumvis diſtinɕtè, quantumvis dilucidè, quātumvis ſimpliciter, aut commodè explices, tamen vix etiàm ab attentis capiantur. Quod ſi uſquam alibi, hìc certè videbatur rei difficultas orationis facilitatem deſiderare, ne leɕtor geminâ oneraretur moleſtiâ, primum argumenti, deinde explicationis. Et cum aliud ex alio pendeat, atq; ob id leɕtor avidus ad finem anhelet, non videbatur objeɕtis ſalebris ac lamis à curſu retardandus. Ad hęc ſi maximè probatur oratio, quæ maximè congruat rei quam traɕtat, vide num conveniat quiritari, ut tuo utar verbo, in argumento tam exili. Neque enim continuò quod eſt difficillimum, idem eſt & grandiſſimum: imò contra ferè uſu venit, ut plurimum habeant difficultatis, quæ ſunt minutiſſima. Habet tamen & hoc genus ſuas dotes, ſed meâ ſententiâ quaſvis potiùs quàm *δεινότητα* aut *μεγαλοπρέπειαν*. Tuum ipſius animum nunc appello, *Budæe*, ferres ne *Euclidem* de figuris Mathematicis iſtoc orationis apparatu diſſerentem? Sed harum rerum haud neſcius, opinor, cum exquiſito undiq; opere, ingenii tui ſpecimen dare velles eruditiorū duntaxat panegyri, callido quodam conſilio *Aſſi* tuo, ceu agro ſenticoſo, digreſſionum aliquot vireta miſcuiſti, ut in his leɕtor argumenti aſperitate laſſus, ſubſideret, ac reſpiraret. Quod idem me in *Chiliadibus* feciſſe criminaturum te minaris, niſi te criminari deſinam, qui inſtituti oblitus in *Silenis* mundi ſcenam agam, in adagio *γλυκὺς ἀπείρῳ πόλεμος* adverſus bellatores iſtos belligerer, in *Scarabeo* ludam ac laſciviam, in proverbio *σπάρταν ἔλαχες, ταύταν κόσμει*, aliiſq; compluribus declamē. Utinam mihi liceat hic peccatum tecum commune fateri, modò idem mihi pariter ſucceſſiſſet. Quanquam ſi libeat tergiverſari, reſpondere poſſem cauſam tuam non omninò ſimilem meæ. Tuus *Aſſis*, catenæ ritu, ſic totus ſibi cohæret, ut non perinde locus ſit longioribus digreſſionibus. Mearum *Chiliadum* ea ratio eſt, ut ubi ubi quodvis finieris adagium, imaginari poſſis jam explicitū volumen. Et incidunt permulta, quæ ad declamandum velut invitent. Age dic mihi *περὶ τῶν μυσῶν*, cum ab *Aſſis* partibus exortus *πάνυ διδασκαλικῶς* ſub finem operis tam diu cum tuo *Deloino* deſidens

A confabularis de ſtatu, moribuſq; noſtrorum temporum, an non vereris, ne quis *Momus* tibi *Horatianum* illud occinat,

——— *Amphora cœpit*
Inſtitui, currente rota, cur urceus exit?

Expatiatur & *Plinius* in hiſtoriâ mundi, ſed in ampliſſimo argumento, ſed breviùs utroq; noſtrum, me etiam rariùs. Expatiatur & *Seneca* in quæſtionibus cauſarum naturalium, ſed infrequentiùs. Vides quanto parciùs id mihi permiſerim, B in Novum Teſtamentum, etiamſi nec hoc argumentum ſic inter ſe contextum eſt, ut tuus *Aſſis*. Audio quoſdam idem ſentire de annotationibus tuis in *Pandeɕtas*, quæ quanquam plurimum attulere tibi gloriæ, tamen aliquanto plus laturas fuiſſe, ſi reſeɕtis iis, quæ tu non quaſi diligens promuscondus, ſed profuſus quiſpiam *Lucullus* è confertiſſimo penu effundis veriùs, quàm promis, ea potiſſimùm in medium attuliſſes, quæ propriè ad inſtitutum argumentum faciebant: C veluti ut hóc exempli gratiâ proferam, ſi vindiɕtam enarrans, non ilicò congeſſiſſes, quicquid uſquam apud ullum autorum genus de vindicando, de vindiɕta, de vindiciis reperiatur: ſed ea duntaxat, quæ peculiariter ad eum locum illuſtrādum pertinebant. Nunc eruditionem nemo quidem deſiderat, cæterum qui aut avidiores ſunt, aut occupatiores, aut etiam moroſiores, cauſantur ingens eſſe volumen, & tamen ex tam multa paucos locos illuſtratos: tametſi quæ infulcis, eruditiora ſunt, D quàm ut otioſum & candidum leɕtorem pœniteat *τῆς παρεργίας*. Verùm ad dicendi genus jam redeo. Scio, ſcio, doɕtiſſime *Budæe*, quæ tua felicitas eſt, quodcunque diɕtionis genus aſſequi poſſe te, modò volueris, id quod ipſe quoque ſignificas, atq; ob hoc dignus, qui quod optimum eſt velis, cum efficias quicquid volueris. Mihi quidem nunquam placuit balbuties & inſantia quorundam qui bonam eruditionis partem videri volunt, elinguem eſſe, aut quod meâ ſententiâ E miſerius eſt, ſpurcè prodigioſéq; dicere. Nam ut ſermo præcipua mentis imago eſt, mentem verò decet eſſe puriſſimam, cum vitio detur veſtis immundior, magis arbitror orationis puritatem ac munditiem bono viro præſtandam eſſe. Atque hoc quidem ſemper anniſus ſum à puero, quantū noſtra regio, ſeculum, fortuna, deniq; quantum hæc ingenii tenuitas ferebat: & tamen cum viderem artificium dicendi à probatis viris tam gravatim pobari, magis affeɕtavi mundam orationē F quàm phaleratam, & ſolidam maſculámq; potius quàm ſplendidam aut ſcenicam, quæ rem oſtenderet citius, quàm quæ ſcriptoris ingenium oſtentaret. Votum meum audis, cæterum an aſſequutus ſim neſcio. Et fortaſſe dum hoc genus ſequor, ita ut fit, in aliud huic finitimum incidi, dilutum, triviale, expoſitum: quod guſtâſſe leɕtori abundè ſatis ſit, videlicet unedonum ritu: cum nihil illic ſit, quod paulò quis elegantiore palato reguſtare velit: nec ullos aculeos relinquat in futurum, ſed G ad præſens tantum mulceat. Nam hujuſmodi fermè coloribus me mihi depingis, mi *Budæe*: & haud ſcio an veriſſimè. Plus enim tuo unius judicio tribuo, quàm aliorum complurium. At ego ut phaleratam orationem non ambio, ita puram, aptam, facilem ac dilucidam optârim, ſi contingat: ſed ita facilem, ut tamen neq; nervis, neque aculeis, ubi res poſcit, deficiatur, quam ſi minus

aſſe-

aſſequor, ingenii culpa eſt, non inſtituti. Quanquam vide quam interim iniquè mecum agitur, qui utrinq; malè audio: à veſtro, hoc eſt, doctiſſimorum ordine culpor, ut citra impetum, ut elumbis, ut remiſſus fluens: ab hoc meo reprehendor & quidē quotidiè, quod nimium exquiſitis ſchematū & verborum ornamentis plebeium lectorem procul à me ſubmoveam, atq; in ipſis etiam ſcholiis alia flagitant ſcholia. Quid facerem? Ita tempero dictionem, ut neutris per omnia obſequar, & tamē utriſq; dem aliquid. Ad hæc non parum aſſequutus videtur, qui id impetrat à lectore, ut totum librum avidè devoret, & pari contentione ad finem uſq; deproperet. Atq; haud ſcio an tutius etiam ſit facilitate tranſmittere lectorem, quàm difficultate deterrere: & tolerabilius eſt non reguſtari, quàm omnino non guſtari. Quanquam reguſtari contingit & iis, qui facilitate cōmendantur. Alioqui quid *Cicerone* facilius, & quis repetitur avidi⁹? Quid tribuas *Minervæ* noſtræ tu videris, ego quā ſit maligna ſentio. Nam quod ſcribis περὶ τοῦ διαλογικοῦ χαρακτῆρος, deq; legibus, quibus quòd aſtrictior ſim quàm tu, cogar eſſe circumſpectior, iſtud quidē eatenus valet, ut mihi minùs peccare liceat quam tibi, cum minùs ſit veniæ, non ut cogar pejus dicere. Nam quod ad παῤῥησίαν attinet, ut nuſquam vel obſcœnus ſum, vel ſeditioſus, quorum utrunq; oportet à bono viro procul abeſſe: ita multis in locis τὰ δ᾽ ὑπερβολὴν παῤῥησιάζομαι, neq; id ſine magno meo malo, τοιαύτην τραγῳδίαν μοι ἐκίνησαν οἱ κακοδαίμονες οὗτοι ματαιόλογοι, ὡς οἶμαι, βέλτιστε Βουδαῖε, ὀφείλεις, μήποτε γένοιτο σε σιγᾶν ἐν τῷ βίῳ, ὃν εἰδὼς ζῶον ἔτι τῶν θαλασσίων ἔτι τῶν χερσαίων ἐξολίσθειν. Porrò, quòd putas me ſenectute frugaliorem reddi, nihil repugno, nec adeò mirum, ſi mihi uſu venit, quod *Iſocrati*, quod *Lyſimacho*, quod ipſi *Ciceroni* videmus uſu veniſſe. Atq; utinam uſu veniat, ut quemadmodum illis, ita mihi quoq; acceſſus ætatis, orationem ſic leniorem reddat, ut tamen meliorem. Quanquam ſi libeat utriuſq; noſtrum ætatem expendere, haud ita multum intereſt, niſi aut te aut me fallit ſupputatio: Siquidem ego jam annum ago primum & quinquageſimum; tu, ut ſcribis, non procul abes à duodequinquageſimo. Mihi igitur longè plus ſenii eſt quam tibi, ſenectutis nō ita multum. Sed effundam in ſinum tuum, quæ res ſtilum meum aliquanto facit deteriorē. Scis hunc lectione non ſecus atq; agrum ſtercoratione reddi vegetiorem, & novalibus alternis annis vacatio permittitur, ne aſſidua cultura ſterileſcant. At ego compluribus jam annis fundum hunc, per ſe malignū, nec ſoli admodum ſelicis, perpetuo cultu exhaurio: nec intermiſſionis ullo laxamento ſuccurrens, nec lectionis lætamine. Nam illa tumultuaria lectio quâ *Chiliadum* opus, & annotationes in Novum Teſtamentum, ac *Hieronymum* congeſtæ ſunt, adeò non reddit ingenium vegeti⁹, ut nō temere alia res æquè officiat, vel memoriæ, vel mentis acrimoniæ. Tum ipſum argumenti genus reſpuit etiam orationis majeſtatem. Tu felix *Budæe*, cui contigerit argumentum, ceu campum ac theatrum tibi aptum deligere, in quo raræ iſtius eruditionis & eloquentiæ ſpecimen orbi dares. Ego in hæc incidi, cum ad nullum omnino ſcripti genus minus eſſem naturâ appoſitus. Et tamen ubi ſemel incideram, fabulæ ſcenæq; ſerviendum fuit. Nonnullas ὑποθέσεις amicorum precibus dedi, ut vix unquam hactenus mihi contigerit in mea

A verſari harena, meóq; ipſius ſervire genio, ſi quis omnino meus eſt genius. Ne querar interim ut nihil honoris eſſe his ſtudiis, præſertim apud nos, ſic judicia perverſa. Cui nunc velis placuiſſe? Ad cujus plauſum admittas equos tuos? Jam ne mihi ſis impunè ſugillatus, quod manum de tabula tollere nequeas, obiter recriminaris, ὅτι περὶ τὸ ἴδιον ἐμοί σοι τῇ παροιμιολογίᾳ. Verùm non ſatis intelligo, utrum uſum adagiorum immodicum reprehendas, an nimis anxiam & moroſam collectio-
B nem. Memini me & fateor quondam ambitioſiùs hoc genere ceu meis opibus uti ſolere: ſed poſt ſenſi, cœpique frugaliùs adhibere. Porro, in colligendo, ambitioſiorem me fecit, partim *Robertus Gaguinus*, qui mihi olim ſub aliena perſona ſuam indicans ſententiam, retulit in hoc me à Criticis reprehenſum, quod in primis illis collectaneis oppidò quàm jejunus eſſem, & è tam multis paucula modo recenſuiſſem. Partim *Polydorus Virgilius*, vir eruditus, mihiq; nunc amiciſſimus, qui paſſim
C etiam prædicabat, me ſuis ingredi veſtigiis, æmulum operis alieni, non autorem mei: cum hoc libelli quicquid erat, annos aliquot edidiſſem, prius quam *Polydori* nomen nôſſem. Demum ubi *Polydori* librum eſſem nactus, ipſa chalcographi inſcriptio declarabat, me menſibus aliquot antevertiſſe: cum ille ederet in *Italia* ſuum, ego meum *Lutetiæ*. Et tamen *Lucas* quidem *Sauromata*, Theologus *Lovanienſis*, vir non ob aliud, opinor, infenſus bonis literis, niſi quod eas annis permultis, ſed in-
D feliciter planéq; Muſis iratis affectâſſet, pertinaciter aſſeverabat, me alienis inventis oſtentare me. Has cavillationes dum avidiùs ſtudeo effugere, in vicinam incidi foveam, ut apparet, próq; jejuno immodicus eſſe cœpi. Quanquam nec uſq; adeò promiſcuè, albáq; (quod aiunt) amuſſi, ſtudium fuit convertere omnia, quin multa rejecerim, quæ tamen in *Græcorum* collectaneis habebantur, quod mihi ſubolerent quædam è vulgi horum temporum ſece hauſta, quædā affectata ſtudio majore quàm
E judicio. Jam quod argumētatus fueram, non ejuſdem eſſe hominis *Peniam* habere domi, & *Lucullianas* ſubſtructiones tollere: ita tu quidem ἀντιστρέφεις, ut hoc ipſum exiſtimes argumentum, *Plutum* ex ædibus tuis in malam rem aliquò profugiſſe, & in hujus locum *Peniam* immigrâſſe. Rectè ſanè iſtuc ſi prædia villáſq; in tuis bonis non numeras, cum hinc locupletes potiſſimùm nomen invenerint. Hæc, optime *Budæe*, cavillari libuit veriùs quàm σπουδάζειν: vel quod tu ſic juſſeras, vel quod
F dulce eſt, quidvis cum amico tali nugari: vel quod minus etiam tibi magnificum fore judicabam, ἐρίζων νενικῆσθαι. Ceterū nihil eſt tuum, quod non uniceè tum probem, tum admirer. Id quod cum antehac ſemper fecerim, tamen indies quo propiùs te contemplor, quo penitiùs introſpicio, hoc & amo, & ſuſpicio magis. Nec enim te ſolum hominem abſolutè doctum, ac divino quodam ingenio, pariq; judicio præditum declarant tuæ lucubrationes, admirabili doctrinarū omni-
G um penu refertæ: verùm & integrum probúmq; virum arguunt, qui tanto animi ardore deſtomacheris in corruptiſſimos hujus ſeculi mores. Quod ſi quid etiam peccas in phraſi, aut copia, quod ego ſanè non puto, ſed tamen ſi quid peccas, primùm vitiis, ut ipſe veriſſimè ſcribis, honeſtis peccas: tum adeò feliciter, ut ego ſanè non paulò tua malim ἁμαρτήματα, quàm aliorum κατορθώματα. Inter

tot ſcriptorum ſpecies, nullos minus fero, quã iſtos quoſdam *Ciceronis* ſimios, à quo genere non ita multum abeſſe mihi videtur *Pontanus*. Nam *Apuleianos* τερατολογοῦντας, & pueri rident. Tu mirâ temperaturâ ſic es elaboratus & exquiſitus, ut nec facilitas deſit, nec perſpicuitas: ſic copioſus & exuberans, ut tui ſemper inſtituti memor: ſic ſplendidus & ingens, ut nuſquam deſint nervi vigórque: ſic pictnratus ac floridus, ut magis tamen eruditione quàm ornamentis dicendi commenderis. Hoc uni *Budæo* datum eſt. Sed ut eſt noſtræ mediocritatis non invidere tuæ felicitati nulli prorſus imitabili, ita tui candoris eſt, meæ ſortis ac notæ ſcriptores non faſtidire: præſertim cum fatearis, ut ſuam cuique faciem, ſuam cuiq; vocem, ita ſuum cuiq; ſtylum & inſtitutum ſemper fuiſſe. Tu maluiſti ab eruditis duntaxat intelligi, ego ſi poſſim à pluri- mis: tibi propoſitum eſt vincere, mihi aut docere, aut perſuadere. Etiam ſi hæc quoq; tu præſtas, ſed non ſola. *Aſſem* abs te locupletatum, jampridem emi juſſeram, nunc tandem cum hæc ſcriberem, extorſi de manibus eorũ, qui libros concinnant: ita tua diligentia duplici precio nos mulctat, ſed ut id crebro facias, opto. Utranq; editionem à capite uſq; ad calcem, perlegam: ſed adhibito ſynanagnoſta, quo certiùs deprehendam, quid mutandum aut adjiciendum judicaris. Reddet ea lectio me ſi non ſatis diligentem, certè paulò minus indiligentem. Τὸν χολιαστὴν τὸν σὸν, εὐθέως ἐκ τῶν φράσεων ἐπέγνωκα, πάνυ γὰρ προσέοικεν αὐτὸ τῷ συγγραφεῖ, κλέπτην γὰρ κλέπτης οἶδε καὶ λύκον λύκος. Pro tam erudita, tamq; honorifica *Deloini* ad me epiſtola, tibi quoq; gratiam habeo, cujus hortatu ſcriptam conjicio. Alioqui qui veniſſet in mentem homini tanto tantis diſtento negotiis, ad nos ſcribere? O verè deorum vitam, ſi qua uſquam eſt! Quid enim aliud eſt, cum talibus amicis quotidiè in amœniſſimis Muſarum viretis verſari, ludere, oblectari? O quæ tabulæ, quæ colloquia, quæ commentationes: qui ſales, quales *Cicero* cum ſuo *Bruto Pomponióque* ſolet agitare. Neque enim ego dubitarim *Deloinum*, & *Ruzeum Bruto Pomponióq;* vel anteponere, ſi tu modò te patiaris æquari *Ciceroni*, quem noſtra certè ætate refers. Hic nihil ſimile, ſed neſcio quo pacto duriùs adhuc habentur bonæ literæ. In cauſa eſt, opinor, quod frigeant *Mecænates*, & regnent meliorum literarum hoſtes. Unus propè clariſſimus vir *Joannes Sylvagius Burgundiæ* Cancellarius, ut patriæ, ſic etiam optimis ſtudiis conſulere ſtudet, ſed cujus bonam partem nobis adimunt publica regni negotia. Scis nullius boni magnopere jucundam fruitionem abſq; conſorte. At ni fortè *Tonſtallus* adfuiſſet, neminem habiturus eram, qui cum me tuæ mellitiſſimæ literæ delectâſſent. Jam iſtam conditionem quam offers, perlubens accipio: ut invicem poſthac communis ſit inter nos omnis omnium amicorum poſſeſſio. Quod enim lucrum offerri potuit luculentius? certè quod ad me pertinet, dabo operam, ne cui charus ſit *Eraſmus*, quin idem optimè ſentiat de *Budæo*. *Deloino* ſum auſus ſcribere, ſive quod tam amanter ab ipſo laceſſor, ſive quod tu ſic obteſtaris, ut religio ſit non parere. Alioqui, ne quid mentiar, non aliâ ratione magis à ſcribendo deterrere poteras, quàm iſtiuſmodi literis provocando. Quòd ſi meæ exiſtimationis tantopere mihi ratio haberetur, quantopere tu putas; profectò nec illa mihi tecũ cõmunis amica philoſophia, nec *Jupiter* amicitiæ præſes, nec mei nominis gloria, quã tu facis admirabilẽ, nec hujus ingenii felicitas, quã mihi propè divinam tribuis, eò impudentiæ me adegiſſent, ut ad tam eruditas epiſtolas reſcriberẽ. Nunc quoniã tuæ gloriæ ſic faveo, ut non poſſim impenſiùs: & ipſe famæ jam penè ſatur ſum, hoc libentius etiam ad te ſcribo, quod augurer fore, ut tuã eloquentiã poſthac vehementiùs ſuſpiciant omnes, poſtea quã animadverterint *Eraſmum*, cui hacten⁹ tribuebant eloquentiã, te loquente, prorſus obmutuiſſe. Totum illum locũ περὶ τῆς χρυσώσεως, περὶ τῆς ἐθελοδουλείας, riſu proſequebar. Aut inſigniter ignoras ingeniũ meũ, aut vaferrimè diſſimulas. Hactenus quidẽ hic ſementẽ facio, cujuſmodi meſſem facturus, incertus: meo etiamnum ſucco victito, ad cochlearũ exemplũ: imò polyporum in morẽ, arroſis meis ipſius brachiis, meipſum paſco: niſi quod ſalarium promiſſum eſt ex ærario Principis, & una jam data præbenda, quam ipſe verti in annuam penſionẽ: ὡμαλύνθαι μὲν ἐνθάδε παντελῶς πλήματα. ſed hui vulturum immenſa turba, & ego quidvis eſſe poſſim citiùs quã vultur. Si qua res animum meum à literis avocare potuiſſet, aut hæc valetudo jam caduca pridem avocâſſet, aut iſte τοιοῦτος φθόνος, ὁ ὑπὸ τῶν ἀπαιδεύτων κατάλογον, quorũ improbitate tantum non lapidatus ſum. Qui te iſthìc adierant, iidẽ me cõvenere *Bruxellæ*, quorum conſpectus mihi partim lætus fuit, quòd illorũ oratio tui memoriam renovaret; partim triſtis, quòd ſine tuis literis venirent, & ſi ſpẽ tuarum literarũ adferrent. Horũ alter eſt *Marianus Siculus*, priſcam illam gentis ſuæ feſtivitatem referens, vir præter eruditionẽ candidiſſimo pectore, planè ad amicitiã natus, cujus familiaritas mihi non mediocri voluptati fuit. De tuis epiſtolis mendoſiùs excuſis, non injuriâ expoſtulas. Nam idem mihi quoq; non mediocriter ſtomachum moverat, ſed unicum hunc habemus τυπογράφον καὶ τοῦτόν γε ἄξιον ἡμῶν. Cæterùm eas epiſtolas *Petrus Ægidius*, ab actis curiæ *Antuerpienſis*, vir doctus & humanus, tuiq; nominis inter primos ſtudioſus, evulgandas curavit: me ſanè non quidem conſcio, ſed tamen nonnihil ſuſpicante, & connivente veriùs quàm volente, quod cuperem tuas ſaltem ab omnibus eruditis legi: vel ob hoc ipſum quo tua tam inſignis præminentia noſtratium veternum excûteret, & altiſſimum hunc ſomnum tuæ vigilantiæ claritas diſpelleret. De jure trium liberorum adempto, de uno ſex liberorum abducto, mecum agas oportet, cujus errore id factum eſt, ſed brevi tibi ſarcietur hoc damni, id curaturum me recipio, & quidem propediem. At verò quod tuas in Novum Teſtamentum annotationes mihi credere vis, quæſo an non pudebit poſthac iſtos qui ultrò lucubrationes alienas ſibi vindicant; aut qui ſibi habent non literis, quicquid habent? O pectus verè candidum atq; amicum, & ab omni invidentiæ morbo alieniſſimum Rectè dictum eſt, *Scriptores opera ſua non ſecus ac liberos adamare*. Tu non gravaris filium fraudare, quo me dites: & cum pleriq; pro gloriâ, perinde atq, pro vitâ digladientur; tu non recuſas tuam ipſius gloriã in amicum transfundere. Quis hoc ingenium non adamet? non deoſculetur? Sed cave faxis iſtud mi *Budæe*. Neque enim mei ingenii eſt, alienis opibus venditare me, etiamſi in Hebraicis paſſus ſum, non nihil operæ ſubſidiariæ, ſed id ſanè perparcè, nec diſſimulanter

tamen s

tamen: Simul de ſtudioſis peſſimè merear, ſi ea mihi ſumpſero, quæ ſcio feliciùs abs te tractatum iri. Deniq; cum publica feceris, mea nihilominus erunt quam tua, licebitq; iis uti, cum *Budæi* mei nomenclatura, quod ego non tam candidè facio, quàm ambitioſè. Illud modò volebam, deguſtato opere noſtro ſubmoneres, ſi quid deſiderares, aut ſi quid offenderet, ut id in proxima editione quā adorno, ſarcire liceret. Nondum ſcio, an hoc quoque nomine tibi debeam gratias agere, quod omnibus virtutibus multò ornatiſſimus Præſul *Pariſienſis*, qui nunc veſtri Regis nomine apud noſtrum legatione fungitur, me credat aliquid eſſe in bonis literis: ac prorſus agerem, ni iſtud immodicè feciſſes, ut incuſandus mihi ſis potius, qui tantum virum in tantum induxeris errorem: ſimúlq; meam inopiam, quam oportebat tibi non ignotam eſſe, tantâ expectatione onerari. Sed quicquid hoc eſt, ſeu beneficii, ſeu ſedulitatis; hoc eſt, ſeu officii, ſeu culpæ, totum tibi commune eſt cum *Fabro, Copóq*; ſic enim mihi viſus ſum intelligere ex oratione legati. Certè mihi cum primis gratum fuit, virum tam pium, tam eruditum, tam humanum cognoſcere, cui vix eloqui poſſum quā ſim obſtrictus: ut qui me non ſolum ſuo præconio, ſuáque conſuetudine, ac menſæ etiam conſortio honeſtarit (ſcis enim apud poetas deos fieri, quos dii ſuis menſis adhibere dignantur) verùm etiam *Chriſtianiſſimi Regis* nomine invitarit ad veſtræ *Galliæ* contubernium, ſi modò per hunc meum *Principem* liceret. De *Jacobi Fabri* adverſa valetudine, eáq; diutinâ ac penè perpetuâ, rem mihi nuncias haud ſanè mediocriter acerbam. Siquidem is vir eſt eâ pietate, eâ humanitate doctrinaq; præditus, ſic de ſtudiis ac ſtudioſis omnibus meritus, ut indignus ſit qui aut ſeneſcat unquam aut moriatur: ſed tamen Epiſcopi me recreavit oratio, qui mihi narravit eum jam aliquanto firmiorem eſſe. Efflagitâras, mi *Budæe*, tua quoque prolixiorem epiſtolam. En *orat.*, habes non minùs magnam, quam malam. Nam tuæ parem referre facilè poſſum, ſimilem qui poſſim? Vide nunc an poſthac expediat *Eraſmum* ad prolixas epiſtolas provocare. Quóq; magis in poſterum id metuas, addam & coronidem. Sunt hic *Itali* quidam, quos offendit ἐπιγραμμάτιον, quod in *Aſſis* frontiſpicio addidiſti, μωμήσεταί τις ῥᾶον ἢ μιμήσεται, velut arrogantiùs, nimirum Venetis ſandalium calumniantes, cum in ipſa nihil reperiant quod vituperent. Ego negabam operæ precium mihi videri, in eo cavillari, quòd fortaſſe chalcographus de ſuo addidiſſet. Aggrederentur potiùs ipſum opus, in quo ſi vel unum aliquod cementum convellerent, totam ilicò ſtructuram ruituram. Vide quantum fiduciæ mihi tua præbeat diligentia: qui non meruam quoſlibet etiam in te provocare, quo fias illuſtrior. At idem in me fieri nolim. Jam ad te miſeram epiſtolium velut hujus arrabonem; cui quanquam hæc ſeriùs ſucceſſit, tamen properè veniſſe dicas, ſi ſcieris etiam me complures dies affixerit pituita: publica penè hic omnium peſtis, à qua vix poſt menſem revixi. Acceſſit crebra migratio ac remigratio. Bene vale amicorum doctiſſime, & doctorum amiciſſime. *Antuerpiæ*, decimo quinto Calendas Martias. Anno milleſimò quingenteſimo decimoſexto.

Franciſcus Deloinus Eraſmo Roterod.
S. P. D.

Epiſt. 13.

Miraberis forſan *Eraſme*, vir undecunq; doctiſſime, quid me potiſſimū impulerit, hominem nullâ dicendi facultate præditum, nullâ familiaritate tibi junctum, ut ad te ultrò ſcriberē; quod profecto deſines admirari, ſi te literarum quas haud pridem ad *Budæum*, unicum *Galliæ* noſtræ decus, ſcripſiſti, oblivio non cœperit: quibus & *Coleti* prædicatione, & aliis item nominibus, notum me tibi eſſe affirmas. Quanquam enim literæ tuæ, primùm quòd abs te profectæ, deinde quòd *Budæo* ſcriptæ, jucundiſſimæ mihi fuerint: tamen, ut verum fatear, nullâ re magis me oblectârunt, quàm quòd tam amicè, tam benevolè, in *Deloini* mentionem incidiſti: quem & ſi ipſum totum ſibi *Budæus* dudum vendicaverit; tamen non uſq; adeò malignè poſſidet, ut tecum amicum communem habere eum, aut alium quenquam gravetur; ut ipſum erga te affectū eſſe video. Jam verò non poſſum non deamare plurimùm *Coletum* illum tuum, virum doctrinâ, vitæq; ſanctimoniâ clariſſimum: qui te, ut ſcribis, veteris amicitiæ, ac conſuetudinis commonuit, quæ mihi cum illo non vulgaris olim interceſſit, quum *Aureliæ* ſtudiorū cauſa ageremus. Tanti ille, quâ eſt in omnes humanitate, noſtram amicitiam fecit: tam conſtanter ſervavit, ut ejus perinde ac recentis, nullóq; aut temporum, aut locorum intervallo obliteratæ, apud te meminerit: longè ab eorum moribus alienus, qui novis amicitiis allecti, veteres aut contemnunt, aut negligunt. Porrò autem ecquis tam duro, támq; ingrato animo eſſe poteſt, quin tibi libens gratuletur, tot támq; præclara in omnium diſciplinarum genere, ingenii atq; induſtriæ tuæ monumenta contrectans? quibus tu planè cum ipſa antiquitate certare, & omnibus noſtræ ætatis ſcriptoribus palmam præripere videris, doctorum omnium opinione, non noſtrâ tantum: dum è mediis ignorantiæ tenebris ingenuas artes, atq; adeò ſacras literas vindicas: & longo veluti poſtliminio redeuntes in ſuum quodammodo regnum dignitatémq; reſtituis. Nam *Adagiorum Chiliadas*, *Moriæ encomium*, *Militem Chriſtianum*, *Novum inſtrumentum*, cæteráque id genus, quæ ex tua officina felicibus avibus profecta, ad nos plauſibiliter pervenerunt; jam penè quantum per occupationes noſtras licuit, legendo contrivimus. Sunt in manibus divi *Hieronymi* opera, ſtrenuus ſane labor: & non niſi *Herculis* cujuſdam, hoc eſt, *Eraſmi* viribus ſuſcipiendus. In quibus ipſum *Hieronymum* mihi videre videor, tuâ curâ, diligentiâ, labore ſummo in lucem rediiſſe: & promiſſum ſacris elogiis Anaſtaſeos diem quodammodo præveniſſe, ut qui purgatis (quibus undique ſcatebat) nævis, novâ quadam immortalitatis veſte abs re donatus, nativo germanoq; decori reſtitutus eſt. Succurrunt annotationes tuæ, Deus optime quā eruditæ, quā religioſæ, quā omnibus numeris abſolutæ! quibus ita quorundā qui ſe magnos videri volunt luminibus obſtruxiſti; & ut dici ſolet, cornicū oculos confixiſti, ut ſplendore nominis tui excæcati, & maximis eloquētiæ tuæ viribus in ordinē coacti, manus tandem dare, & cōmunem temporum ſuorum inopiam inſciriámq; miſerantes, præſentis ſeculi felicitatem admirari

cœperint. Qnos etiam videas abjectis craſſis, ne
dicam, ſeſquipedalibus verbis; quibus olim tu-
mentibus buccis uti conſueverant, ſummiſſos, &
ſuo ſe pede nunc primùm metientes. Perge itaq;,
mi *Eraſme*, de literis, de rebus divinis, de Chriſti-
ana philoſophia, de republica eccleſiaſtica, optimè
ſemper, ut facis, mereri. Quâ in re ut perpetuum
habebis fautorem *Budæum*, ita me utriuſq; veſtrū,
ſi quid infimi muneris erit, aſſeclam aſſiduum, &
laudum honorúmq; veſtrorum præconem, & ſi
non vocaliſſimum, at certè animoſiſſimum: quan-
quam majora omnino merita veſtra eſſe intelli-
gam, quàm ut cujuſquam, nedum noſtro præco-
nio egere videantur. Quod ſupereſt, Deum optimū
maximum precor, ut animos iſtos vobis, hoc eſt,
tibi & *Budæo*, nova indies proferendi, animiſque
iſtis tempus in hac vita quàm longiſſimum tribu-
at, ut peractis quæ promiſiſtis, majora concipiatis.
Nam quæ ultrò ſpopondiſtis, appellantur quotidiè
& flagitantur: ac jam periculum eſt, ut *Plinii* ver-
bis utar, ne cogantur ad exhibendum formulam
accipere. Vale, & nos ama.

Quum epiſtolam hanc jamjam obſignaturus
eſſet *Deloinus* noſter, interveniens ego ſalutem hìc
Deloini ipſius conſilio propriâ manu adſcripſi tibi,
id quod hoſpitalis cujuſpiam teſſeræ loco tibi fu-
erit. *Lutetiæ*. *Nicolaus Beraldus*.

Eraſmus Roterod. D. Franciſco Deloino S. D.

Epiſt.14. VIdeo, ſplendidiſſime *Deloine*, quot quantíſq;
nominibus debeā *Guilielmo Budæo*, non veſtro
modo *Galliæ*, quod tu veriſſimè ſcribis, verumetiā
totius ævi noſtri decori, atq; ornamento incompa-
rabili: qui non contentus ornare me teſtimonio
ſuo apud omnes ubiq; doctos graviſſimo, nobili-
tare tot eruditiſſimis epiſtolis, inſuper amicis tam
multis locupletat beátque, atq; O Deum immor-
talem, cujuſmodi? An non meritò ſic exiſtimem,
ingentem acceſſionem factam meis poſſeſſionib',
poſtea quàm *Guilielmus Parvus*, *Franciſcus Deloi-
nus*, *Ludovicus Ruzeus*, amicorum meorum nume-
ro additi, in bonis meis eſſe cœperunt? porrò cum
tria nomina recenſeo, boni ſuperi, quot egregias
dotes, quot ornamenta rariſſima compendio ſum
complexus? Nec hos ſolùm illius operâ lucrifacio;
quin ille jam verbis conceptis mecum pactus eſt,
quicquid uſquam gentium nobis eſt amicorum, id
lege Pythagoricâ noſtrum utriq; fore commune.
Eſt ille quidem, fide optimâ, ut ſi quiſquam alius:
ſed tamen eſt apud me hujus pacti ſyngrapha ipſi-
us digitis deſcripta, ſi quid inficiari velit. Quidvis
patiar citiùs quàm ſemel traditam poſſeſſionem
tam præclaram intervertì mihi. Ad egregias iſtas
laudes quas mihi tua tribuit epiſtola: nihil habeo
quod reſpondeam, niſi vos de me ſanè, amantiſ-
ſimè errare. Jam quòd lucubrationes meas omnes
abs te non legi modò intelligo, ſed excuti quoq;,
ſed penitus introſpici, utrum ne felicem me dicā,
cui à ſummis eruditione pariter atq; autoritate vi-
ris, hoc dignationis & honoris habeatur: an infeli-
cem potiùs, qui talis cum ſim, neq; enim meipſum
neſcio, in judices tam oculatos inciderim? id quo-
ties mecum reputo, quo pudore me ſuffundi putas?
Libet vociferari, non ſcripſimus iſta *Deloinis*, hoc
eſt, plus quàm Læliis ac Perſiis, iſta literariæ mili-
tiæ Tyronibus parata ſunt, aut certè craſſulis

A quibuſdam & amuſis Theologis, quibus antehac
erat ad Catholicarios, ad Mammetrectarios velut
ad *Apollinis* tripodem fruſtra confugiendum. Ho-
rum Cymmeriis tenebris conati ſumus quantu-
lumcunq; lucis aperire. Cur vos ſummates viri,
patriciiq; ordinis proceres, ad hoc plebeium con-
vivium voſmetipſos ingeritis? Non iſtis palatis
hæc parabantur legumina. Video, video, quantum
ſolicitudinis mihi ſit adjiciendum operis noſtris,
ſi quid poſthac emiſero. Cum ante paucos menſes
B apud *Coletum* tui facerem mentionem, protinus
agnovit nomen *Deloini*, ac recordatione veteris
conſuetudinis viſus eſt admodū delectari. *Nico-
laus Beraldus* lepidè nimirum hoſpitalis teſſeræ
meminit in ſubſcriptione ſua. Nam memini, cum
olim eſſem *Aureliæ Italiam* aditurus, me hominis
hoſpitio uſum, atque apud eum dies aliquot ſanè
quàm benignè comitérq; habitum. Etiam nunc
audire mihi videor linguam illam explanatam ac
volubilem, ſuavitérq; tinnientem & blandè ca-
C noram vocem, orationem paratam, ac purè fluen-
tem: videre os illud amicum & plurimum huma-
nitatis præ ſe ferens, ſupercilii nihil: mores venu-
ſtos, commodos, faciles minimèq; moleſtos: quin
& interulam ſericam velut apophoretum obtulit
abituro, vixq; ab homine impetravi, ut liceret re-
cuſare. Hujus igitur teſſeram lubens agnoſco. Sa-
lutem hilaris accipio, meámq; multo cum fœnore
reſcribo. Si cauſaberis hanc epiſtolam parùm eſſe
copioſam, fac eas legas, quas ad *Budæum* miſim',
D & queri deſines: poſteaquàm enim lex illa pla-
cet, ut amicorum omnia ſint communia, ſi quid
literarum ad illum datum eſt, id ad te quoq; da-
tum eſſe putabis. Bene vale, patrone incompara-
bilis, & *Ruzeum* meo nomine ſaluta diligenter.
Antuerpiæ, nono calendas Martias, M D XVI.

Guilielmus Budæus Eraſmo Roterod. S.

IN magna expectatione eram, cum hæc ſcri- Epiſt.15.
E pſi, ob epiſtolium tuum; quod ita ad me ſcri-
pſiſti, quaſi longiſſimæ ſcribendæ epiſtolæ, brevi
nacturus occaſionem: ſimul ſcire geſtiebam,
quid ſit quod *Tonſtallus* Britannus regius iſtic
orator, homo ſingulari doctrinâ, ut audio, ul-
trò etiam ad me ſcripturus erat: id eſt, ad amici-
tiam me provocaturus, hominem ſibi ignotum,
ac doctis penè omnibus, niſi qui de facie nove-
runt. Interim verò dum vices meas ſcribendî
nondum veniſſe interpretarer, epiſtolis libens
F ſuperſedeam. Quod quidem ad te attinet, ut qui
ſim ad ſcribendas literas etiam vernaculo ſer-
mone cunctantior, ac planè etiam ceſſator: eti-
am ſi non ſatis ſcribendo novi epiſtolarum mo-
dum, ut tu antehac expertus es. Sed hujuſmo-
di repentè ſe obtulit occaſio, quem libens arri-
pere debeam. Herî animi causâ (id quod raró
ſoleo) tabernis bibliopolarum obeundis, pome-
ridianas aliquot horas conſumere ſtatueram:
ad *Joannis Parvi* tabernam nobilis bibliopolæ
G offendî *Guilielmum Parvum*, illi, ut arbitror,
gentilem: virum eundem magnum in primis,
Theologúmq; eximium: eorum ſodalium decus,
quos *Dominicales* appellant, cognomento *Prædi-
catores*, qui nunc eſt à ſacroſanctis confeſſionibus
Regi: quod munus *ſacrum oricularium* appella-
re ſoleo: haud alio concionatore aula ac regi-
us comitatus in magnis celebritatibus utitur, nec
Ludovici

Ludovici Regis tempore uſa eſt: vir omnino ad A
Eccleſiaſticos panegyriſmos exactè à natura
concinnatus. Is cum mihi familiariter amicus
eſt, amicóſq; meos amat, tum eo nomine eum
præcipuè obſervo, quòd librorum reconditorum
conquiſitor eſt, atq; inveſtigator ſagaciſſimus, ac
bibliothecarum penè compilator. Sed neſcias utrū
omnia volumina avidiùs corroget, an benigniùs
amicis impartiat & commodet. Ad ſummā, cum
eum hominem multis de rebus ac moribus amē,
uno tantum nomine odiſſe eum poſſum, dicam B
enim liberè, nihilq; aliud ei ſuccenſere quàm ꝙ
Eraſmo nimium favet homini externo, cui ego
jam invidere cœpi ob nimiam iſtam gloriam, quà
non modo *Germaniam* (de reliquis Provinciis
nunc ſilebo) ſed *Galliam* etiam noſtram ita irradi-
at. ut gloriolam noſtram præradiet, & jam nobis
eſſe obſcuris ac videri neceſſe ſit. Et ſi *Budæus*
agere cum eo obſtructi luminis ſpecioſe non poſ-
ſit, cui ex ejus ſcriptis luminis plus acceſſit. Ut ad
rem redeam, *Guilielmus Parvus* ejuſmodi mecū C
verba fecit, ut affirmaret nudiùs (ut arbitror)
tertiùs ſermonem apud Regem excitatum eſſe de
viris literatis. Ibi cum multa de *Eraſmo*, de aliis,
de *Budæo* fortaſſe dicerentur, Rex *Minervæ*, ut
ſpero, numine afflatus ita infit: in animo ſibi eſſe
lectiſſimos viros in regnum ſuum præmiis opimis
aſciſcere; ac ſeminarium, ut ita dicam, eruditorū
in *Francia* inſtituere: quæ verba cum *Parvus* jā-
diu occaſioni imminens excepiſſet, eſt enim ut li-
teratorum omnium ſuffragator, ſic doctrinæ in- D
duſtriæq; tuæ admirator & commendator, aſci-
ſcendúmq; *Eraſmum* in primis cenſere ſe dixiſſet:
idq; per *Budæum* optimè tranſigi poſſe, qui ob
commune utriuſq; linguæ ſtudium, & alias ſumma
cum illo amicitia devinctus eſſet: ad poſtremum
Regem impetu animi egregio eo eſſe productum
(aderant enim & alii literarum tuiq; fautores) ut
diceret eam per me conditionē tibi offerri verbis
ſuis velle, ut ſi iſtinc demigrare in animū induce-
res, operâq; literis hic navare quā iſtic conſueſſes, E
ſacerdotium ipſe tibi ad mille *Francicos*, & eo am-
plius collaturum ſe ſponderet. Hic fidem meam
hactenus intercedere intelligis, ut internuncii,
non etiam ſponſoris partes agam, & quæ ab illo
accepi, bonâ fide deferam. Neq; enim in rem præ-
ſentem veni, neque hac Principis voluntate mihi
aliquid acceſſit, ac ne acceſſurum quidē mihi per-
ſuadeo, qui rationes meas diverſas, atque adeò a-
verſas ab aula & hujuſcemodi proceſſibus ſentiā,
ac mihi eum eſſe geniū divinitus, ut interpretor, F
datū, qui nec aulæ, nec ſibi in aula placere poſſit.
Atqui huic meo genio, ac planè ingenio vim affe-
ram neceſſe eſt, ſi creſcere ornamentis fortis for-
tunæ mediter: tametſi hæc mihi multorum votis
optantur, deberiq; exiſtimantur, cum quib⁹ non
ſentio, ut qui me meli⁹ & explorati⁹ ad manúmq;
æſtimârim. Tua omnino fert aliud ratio, à quo ni-
hil exigetur aliud, quàm ꝙ tu facilè præſtare, atq;
hilariter poſſis. Quòd ſi donorum liberalitatúmq;
paginas Reges noſtri profanis nominibus tam lu- G
culenter implere, quàm ſacris ac ſpiritualib⁹ poſ-
ſent, ego mihi quoq; homini conjugi nonnihil in
adverſitatis ſpei reponendū exiſtimarē. Nunc autē
ita fert ratio & inſtitutæ mihi vitæ & ſtudiorum
meorū ut mihi aulicis in rebus, ac ne in publicis
quidem ꝓpemodū nihil aut ſeratur, aut metatur.
Unde fit ut homines multi conſilii mei ignari, ea
me colere ſtudia exiſtiment & dictitent, quæ facū-
da multo magis quā fœcunda eſſe poſſint: nec eo
minus tamen inde uberē mihi frugem promitto,
cum ſenectuti meæ ſuffecturā, tum etiā nepotibus
meis ac poſteris ſubſidii nonnihil ad vitā aut exi-
ſtimationē allaturam. Sed ſuper omnia eſſe duco ꝙ
in animi alimentū ſuppeditaturum eſt, & ad vitæ
æternæ ac ſummi boni adeptionē conducturum.
Quæres hic fortaſſe, quid tibi autor ſim? quid a-
liud potiùs, quā ut hanc conditionem protinus ac-
cipias, & amplectaris? Primum, quòd ita te eſſe
animatum velim vel meâ unius causâ: Deinde, ꝙ
ſi eam acceperis, non magis fortunis tuis, quā ho-
nori, atq; opinioni conſulueris. Proh Divi immor-
tales, quā id tibi honorificum erit, quā ad omnium
doctorum exiſtimationem ſplendidum, & fortu-
natum, iſtius te doctrinæ commendatione à ma-
ximo & illuſtriſſimo Regum in longinquā regionē
petitum eſſe, & accerſitum? Rex hic eſt, non mo-
dò *Francus*, quod ipſum per ſe amplum eſt, ſed eti-
am *Franciſcus*: nomine hoc primum ab ipſo inter
regia relato; &, ut augurari licet, ad magnas res
ominoſo. Idem literarum non neſcius, quod ſo-
lenne eſt noſtris Regibus: ſed idiomate facundus,
ingenioſus, decens, mollis atq; obvii acceſſus, raris
corporis, animiq; dotibus largè à natura præditus,
priſcorum Principum admirator & prædicator,
qui quidem unquā animi magnitudine, ac rebus
geſtis inclaruerint. His accedit, quod habet omni-
no quod det, ut ſi quis unquā Regum: & dat nemo
largius, aut benigniùs. Et quantū conjicere licet,
præclari cupit eſſe conditor inſtituti, ut in poſterū
artes liberales etiam pertinere ad compendiū vi-
deantur, contra quam ſolitū eſt jamdiu. Quo ma-
ximè modo illuſtrare memoriam Principatus ſui
poteſt. Verùm ut tibi ſucceſſura omnia ſpondeā,
facit quod *Parvum* (ut dixi) oricularium ſacrum
Principis univerſa doctorum natio, atque etiā vir-
tute præſtantiū, habitura mihi videtur quaſi acto-
rem quendam publicum, qui in commune ſtipule-
tur, aſſiduúmq; veluti admonitorem, qui præclari
propoſiti Principem oblviſci non ſinat, in te etiā
ipſum, ac tua ſcripta peculiariter propenſum. De-
inde antiſtes *Pariſienſis Stephanus Poncherius*, vir
ſummâ doctrinâ, ac moribus compoſitis, & emen-
datis, ut ſiquis alius antiſtitum, ingenio atq; in-
duſtriâ ſingulari, cis alpes ultra alpes, nuſquā non
obeundis legationibus, per omnes vitæ gradus au-
ctus, per omnia Reipublicæ munia exercitatus, li-
teratorum hominū evocator & amplexator, eóq;
nomine & aliàs in *Italia* nobilis & celebratus: qui
cum mihi cognationem intercedere prædicandū
eſſe duco, legatus nunc agere *Bruxellæ* Imperato-
rémq; operiri dictitatur, ad renunciandam legati-
onem: qui jam (ut opinor) te ad ſe accerſivit, ſi
Bruxellæ fuiſti, quā eſt in te voluntate affectus, ut
ab eo intellexi, cum hac ipſe iter fecit, ad legatio-
nem properans. Is, ut ex fratris ejus filio audivi,
quem ferre in oculis dicitur, librorū tuorū ſtudio-
ſus eſt, quantum temporis ſuccidere neceſſariis re-
bus licet. Vidi tuam Novi Teſtamenti editionem
apertam in cubiculo ejus remotiore. Nam & ipſe
contra iſtos archaiſmi, id eſt, inveteratæ ac de-
ploratæ ignorantiæ patronos & aſſertores, *Satur-
nias* lemas olentes (ut eſt in proverbio) tui verita-
tiſq; poſtliminio redeuntia, impugnatores, ꝓpug-
nare tibi ac veritati ſummâ autoritate ſolet. Ac ne
Regis voluntatē impetū eſſe potiùs, quā judicii m

propoſitúmque certum ſuſpiceris, idem præſul mihi dixit, cum de te, ac ſummæ notæ ſcriptoribus loqueremur, Cordi eſſe Regi literas altiores, elegantioréſque, ſecúmq, verba feciſſe Regem, de conquirendis viris doctrinæ eminentis. Dixi tum poſſe te honeſto præmio evocari in *Franciam*, idq; me curaturum (ſi res ita tuliſſet) pollicitus ſum, effecturúmque: diu te *Pariſiis* ſtuduiſſe, nec minus te *Franciam*, quam locum incunabulorum tuorum nôſſe. Is, quantum opinor, ſummè tibi favebit. Summa autem porrò ipſe autoritate apud Principem pollet, ut qui in ſanctius conſilium Principis allectus ſit inter paucos, quos *apolectos*, & *ſelectos* appellârunt antiqui. Tu hac de re ſtatues, & ad me, aut alium quemvis ſcribes, ſi alium eſſe tibi amiciorem me putas: ut ſi hanc conditionem acceperis, hoc eſt, accipiendâ cenſueris, novâ tibi ſtipulatione, certioreq; caveatur à Principe, ejus præcipuè opera, cuj' hortatu ad te ſcripſi. Ipſe enim maximè velim, ut hoc negotiũ ſine captione ulla tua tranſigatur. Exiſtimo *Gulielmũ Copum* medicum regium, hominem utrâq; linguâ doctum, & tibi amicum, ac benevolum, de hoc ad te ſcripturum, & alios, fortaſſe Principis juſſu, vel ipſum etiam Regem. Mirum quam tibi *Gulielmorum* natio dedita ſit & literis. Jam enim tres *Guilelmos* in eodem negotio ſtudioſos habes tui. Sed *Stephanus Pariſienſis* (id eſt, corona) ſi tecum (ut ſpero) locutus eſt, magnum omen attulit ad ſummam, felicémque manum imponendam incœpto. Utcunq; ſit, ſi ad Regem ipſum ſcripſeris χαριεστέραν ἐπιστολὴν, rem ei gratam feceris, & tibi prædicabilem. O quæ jam tellus ſatis ima dehiſcat corniculis iſtis garrulis, quarum tu oculos quotidiè configis! Τούτοις τοὺς ψιθυρίζοντας φημὶ, τοὺς ἐπαινέσαντάς σε, καὶ φθονοῦντας τῆς δὲ τῆς εὐδοξίας, καὶ τὸ πανδήμως κρίνειν. Καὶ μὴν καὶ ἤμην γε (εἰ δεῖ τ' ἀληθὲς φάναι) βασκαίνειν σοι ἔτεσι, καὶ τὴν οἰκειότητα τὴν καὶ συγγραμμάτων πρὸς με διακοπῆναι. Καὶ μακρόν τι μεταστῆναι ἐφ' οἷς τοῦθ' ὑπερεπαινέσαντας σε μεταξὺ διαλεξαμένων ποιεῖ δεῖ εἰς ἄκρον τῆς καλῆς παιδείας ἐληλυθέναι. Πῶς γὰρ οὐκ ἂν ἀχθεσθείην ἔγωγε πάντας κρατοῦμεν ὑπὸ σοῦ παραδεδραμημένος, καὶ ταῦτα βραβεύοντος τὸν ἀγῶνα τῶν δὲ δὴ ἡμεδαπῶν ἀνθρώπων. Φεῦ τῆς ἀτυχίας τε καὶ τῆς ἀσχημοσύνης. Ὁ ἄγαν φιλόπατρις ἐγὼ (id quod penè mihi vitio vertis) καὶ τοῖς ὑμῖν φθόνους πανικοὺς συνεστὼν, νῦν δ' ἐπὶ τῷ ὑμετέρῳ δικαστῇ τυγχάνω τῷ ἀντιγράφῳ. Ἀλλ' ὦ βέλτιστε, ὅπως μὴ ἀντεπαθεσάσης ἐμοὶ σύγε, ἢ καὶ δὴ ὀλίγαθεν τ' ἀμεῖ, τὸ μὴ εὐεργέτητός, ὡς ἐγὼ φημὶ, ὡς δὲ τῷ ὑμετέρῳ πλέως ἀποκλέφεσιν ἢ κατ' ἀξίαν προέχοντος, οἷς δὴ σὺ συγκαταθέσθαι μοι δοκεῖς. Ἀλλὰ μὴν ἤδη τὴν ποιίαν τὴν σὴν ἀποσκορακιῶ ὦ μακαρία. Apage tamen jam ab ædibus noſtris. Καὶ ταῦτα μὲν σὺ ἔτω πεπαίχθω. Temperare enim mihi nequeo ad te ſcribens, quin te jocis provocem, hominem jocis ac leporibus concretum, videlicet quod aiunt, τὸν ἵππον εἰς πεδίον προκαλούμενος. Ἔρρωσο φίλη μοι κεφαλὴ, καὶ διατέλει εὐτυχῶν τε καὶ εὐδοκιμῶν τῇδε τῇ φιλοπονίᾳ. Pariſiis Nonis Februarii.

Eraſmus Rot. Guilielmo Budæo S. D.

Epiſt. 16. Vix tandem explicaveram me ab illa loquaciſſima epiſtola, quæ quã tibi moleſta futurã ſit, vel hinc conjicio, ꝙ mihi quoq; ſcribenti tædio fuerit: eam vix dum obſignaveram, cum alteræ tuæ mihi redduntur literæ quibus *Chriſtianiſſimi Regis* animum erga me ſignificas. Ad has λαλιστικὰς reſpondeam oportet, ſimul ne te, pariter ac me tædio loquacitatis enecem, ſimul quòd eodem tempore ad plures item alios mihi ſcribendum ſit. Regis animum, verè Principe dignũ, atq; adeò tali principe, meritò probo atq; exoſculor. Quòd de nobis tam magnificè ſentit, id potiſſimum vobis amicis debeo, qui me illi depingitis, non qualis ſum, ſed qualem optatis haberi. Atq; id ſanè facitis non mediocri periculo, nec id meo tantùm, verum etiam veſtro. Quanquam eadem de re jam diligenter egerat Regis nomine clariſſimus orator Epiſcopus *Pariſienſis*, quem virũ non minùs verè, quàm graphicè depingis in tuiſ literis. Perlongum fuerit conſultantium more, quæ res ad hoc invitent, quæ contra deterreant epiſtolâ complecti; tuum conſilium quod ſit video. Id ego felicius etiam fore judico, quod datum ſit ab homine. non prudentiſſimo ſolum, verumetiam amantiſſimo. Nam ſi uſquam locum habet *Græcorum* proverbium ἱερὰ βουλὴ ἡ συμβουλὴ, in conſiliis locum habere puto. Cæterùm ut hac de re fateor me plurimum debere cùm vobis omnibus, tum in primis Regi munificentiſſimo, optimóque: ita non poſſum in præſentia certi quicquam reſpondere, niſi communicato conſilio cum Cancellario *Burgundiæ*, qui nunc abeſt, *Cameracum* proficiſcens. Interea dum & ipſe negotium meo cum animo diligentiùs perpendo, & amicorum ſententiam exquiro, ille, ut ſpero, redierit: cujus animum ſimul atq; cognovero, faciam te certiorem de toto meo animo. Hoc ſolùm in præſentia dicam, mihi *Galliam* multis nominibus ſemper fuiſſe charam; ſed nunc haud alio nomine commendatiorem, quàm quòd *Budæum* habet: à qua non eſt quod me facias alienum, & ut tu vocas, externum. Nam ſi Coſmographis credimus, ad *Galliam* pertinet & *Hollandia*. Commodùm admonuiſti, quod ipſe ſæpenumero admiratus ſum, *Guilielmorum* gentem mihi tantopere favere, ſive id fato quodam accidit, ſive caſu. Olim vix decem natus annos, colluſorem amavi *Guilielmum*, Rurſum quindecim annos natus, ſic æqualem quẽdam dilexi, ut mihi eſſet meipſo charior. Huic ſucceſſit *Guilielmus Hermanus*, homo doctus, cujus hymnos opinor vidiſſe te: poſt hunc *Guilielmus Montjoius*, perpetuus & conſtantiſſimus *Mecænas* meus. Deinde *Guilielmus Latamerus*, vir in utriuſq; literaturæ præſtantia *Linacro* non inferior, homo verè Theologus, hoc eſt, integerrimus ſimul & eruditiſſimus, noſtriq; cum primis ſtudioſus. Ad hæc, *Guilielmus Grocinus*, cujus epiſtolam habes ſphæræ *Proculi* additam. Jam quot *Guilielmos* æquat unus ille *Guilielmus* Archiepiſcopus Cantuarienſis? Ad hæc *Guilielmum Copum* ſic totum totus amo, ut ad ipſum etiam hominis nomen recreer. De te verò parciùs dicam in os. Sed ditior ſum, quàm exiſtimâram. Neſciebam inſignem illum & omnium ore celebratum Theologum *Guilelmum* cognomento *Parvum*, virtutum eminentiâ maximum, uſque adeò meum eſſe. Mane, nondum omneis *Guilielmos* meos recenſui. Eſt *Baſilea Guilielmus Neſenus*, optimarum literarum ardentiſſimus cõſectator, mihi ſic unicè deditus, ut *Pyladem* meũ appellare jure optimo poſſim. Is nihil contentur, quodvis etiã capitis periculũ adire pro ſuo *Eraſmo*. Ex oratore veſtro cognovi *Paulum Æmilium* tandem evulgare rerum *Gallicarum* hiſtoriam. Non enim poterit non eſſe abſo-

abſolutiſſimum opus, quod à viro non minus do-
cto, quàm diligenti, plus annis viginti ſit elabora-
tum. *Vtopiam Thomæ Mori*, ſi nondum videre con-
tigit, fac cures emendam, neque pigeat per ocium
legere. Non pœnitebit operæ inſumptæ. *Thomæ
Linacri* lucubrationes ex officina *Badiana* prope-
diem exituras, dici non poteſt, quàm gaudeam.
Nihil ab eo viro expecto non abſolutiſſimum
omnibus numeris. Deum immortalem, quod ſe-
culum video brevi futurum, utinam contingat
rejuveneſcere. *Petrus Ægidius* hoſpes meus, ut
bonarum literarum & admirator, & egregiè peri-
tus: ita tui cum primis ſtudioſus, rogavit ut ſuis
verbis tibi ſalutē aſcriberem. Is ſuis digitis proli-
xam illam ſcripſerat epiſtolam, quanquā aliàs oc-
cupatiſſimus, cum mihi non vacaret reſcribere, &
alterum è miniſtris *Lovanium* ablegaſſem, alter ab
oculis laboraret. Bene vale. *Antuerpiæ* nono Cal.
Martias. An. M D X V I.

D. *Cutbertū Tonſtallum* à nobis avulſit Imperator
Maximilianus, cui poſteaquam orator aſſignatus
eſt, ſucceſſore miſſo, qui apud *Carolum* noſtrum
ageret, deſiit diutius eodem in loco commorari.
Quod vitæ genus non omnino diſpliceret, modò
Bibliotheca nos quoquò iremus comitaretur. Huc
ſi venerit, coram; ſin minùs, abſentem literis ap-
pellabo, de literis ad te. Rurſum vale.

Guilselmus Copus Eraſmo Roterod. S. D.

Epiſt. 17. QUòd toties provocatus literis tuis nihil re-
ſponderim, nihil aliud cauſæ fuiſſe credas
velim, quàm craſſam hanc meam barbariem, quæ
doctis auribus tuis obſtrepere erubuit, id quod
vel ſilente me facilè intelligere poteras, ſed cogit
me in præſentiarū regia majeſtas ſilentium rum-
pere. Id quid ſit, paucis accipe. *Guilielmus Parvus*,
doctor Theologus, regius confeſſionarius, nominis
tui perquam ſtudioſus, *Franciſcus de Rupe forti*,
Regis quum in teneris ageret, pædagogus, nunc
abbas, qui ſummis te laudibus apud proceres no-
ſtros efferre ſolitus eſt, ambo Regem quum ſacris
adeſſet, adierunt, eique multis argumentis, ut te
in *Galliam* vocaret, perſuaſerunt. Ilicò Rex intel-
lectâ ſummâ iſtâ tuâ eruditione, juſſit ut ad te li-
teras darem, quibus animum tuum explorarem
an cum *Gallis* degere, & quâ conditione contineri
velis. Pollicetur Rex Chriſtianiſſimus, ſi hìc no-
biſcum vivere decreveris, adeo benignè te educa-
turum, ut nunquam te inſtituti hujus pœnitere
poſſit. Proinde reſcribas velim. Nondum videre
potui Aphoriſmos tuos. Vale. *Lutetiæ* octavo
Idus Februarias.

Eraſmus Roterod. Guilielmo Copo S. D.

Epiſt. 18. O Felicem *Galliam* tali Principe! O te fortu-
natum iſtiuſmodi patrono! O me beatum
tanti Monarchæ favore! Cæterùm ad tuas literas
quas Regis tui juſſu ſcripſeras ad me, nondum licet
certi quippiam reſpondere. Sed brevi ſtatuam, ac
renunciabo: interim hujus honoris uſurâ fruar,
quòd laudatiſſimorum hominum commendati-
one, laudatiſſimo Regi placuerim, pro cujus erga
me ſtudio quantum debeam, nec diſſimulabo, nec
obliviſcar unquam: ejus majeſtati per literas ut-
cunque gratias egi. Sic enim juſſit *Budæus*; ſed tu
idem dexterius feceris oratione, nec ipſi ſolum,

A verumetiam eximio Theologo *Guilielmo Parvo*,
& reverendo patri *Franciſco de Rupe forti*, qui
quàm errant amanter, tam officioſè ſunt de nobis
mentiti Regi. Quod Aphoriſmos noſtros deſide-
ras, cave putes illius eſſe generis, cujuſmodi ſunt
tui *Hippocratis*; alia res eſt. At ſi libellum poſces
Eraſmi De inſtitutione Principis Chriſtiani, iſtoc ti-
tulo citiùs inveneris. Bene vale. *Antuerpiæ* ſexto
Calend. Martias. Anno M D X V I.

Audio ſanè & gaudeo, *Thomæ Linacri* lucubra-
B tiones excudi *Lutetiæ*. *Vtopiam Mori*, ſi nondum
legiſti, fac requiras, ſi quando voles ridere, imò ſi
fontes ipſos intueri, unde omnia ferè Reipublicæ
mala oriuntur. Rurſum vale.

*Chriſtianiſſimo Galliarum Regi Franciſco
Eraſmus Roterodamus* S. D.

CUm inclytum *Franciæ* regnum, omniúmque *Epiſt.* 19.
conſenſu longè florentiſſimum plurimos edi-
C derit Principes, pietate, belliq; gloriâ præſtantes,
Franciſce Regum optime juxta ac maxime, tu ta-
men in primis ſpecioſiſſimum illud & *Gallorum*
Regibus peculiare *Chriſtianiſſimi* agnomen mihi
præſtare videris. Etenim cum CHRISTUS
ipſe Regum rex, ac Principum princeps, haud alio
inſigni, ſymbolóq; ſuos dignoſci voluerit, quàm
mutuæ inter ipſos concordiæ: tu poſtea quàm bel-
lo adverſus *Elvetios* geſto, quàm tibi nec animus,
nec apparatus, ad bellum gerendum deeſſet decla-
D râras, tamen huc totis nervis incumbere maluiſti,
ut compoſitis in æternum bellorum tumultibus,
præcipui Chriſtianæ ditionis Principes perpetuâ
jam pace inter ſeſe conglutinarentur: nimirum
prudenter illud animadvertens, *Ex Regum inter
ipſos diſſidiis ſemel omnium rerum bonarum peſtem, ac
perniciem; contra, malarum omnium colluviem, ac ma-
re in vitam mortalium invehi: quorum animos &
opes, ſi pax & amicitia ſyncera conjunxerit, mox fu-
turum, ut jam velut aureo quodam ſeculo, pietas, opti-
E ma leges, & quicquid eſt honeſtarum artium, ſimul
effloreſcat: quæ ſemper pacis & comites eſſe ſolent &
alumnæ.* Intelligit, videt, perſpicit, animus iſte tuus
verè regius, ita maximè fore te Principem feli-
cem & eminentem: non ſi quàm plurimis, ſed
ſi quàm optimis ac feliciſſimis imperaris. Illud igi-
tur quo magis efficiat vigilantiſſima tua majeſtas,
cum tot habeat in regno ſuo viros, omni virtu-
tum ac literarum genere præcellentes: tamen un-
diq; præmiis ampliſſimis aſciſcit, quo regnum per
F ſe ornatiſſimum talibus honeſtamentis reddat or-
natius, haud ignara iſtiuſmodi decoribus multò
veriùs, ac pulchriùs, illuſtrari ditionem ſuam,
quàm opibus, trophæis, pyramidibus, aliiſve
quantumlibet magnificis ſubſtructionibus. Porrò,
quòd inter hos me quoq; tua benignitas dignata
eſt honeſtiſſimis præmiis ſollicitare; video ſanè
quantopere debeam animo tuo non minus huma-
no quàm excelſo. Atque utinam adſit mihi tanta
vis ingenii & eruditionis, ut aliqua ſaltem ex par-
G te tanti Principis expectationi reſpondere queam:
tantum autem eloquentiæ, ut heroicas iſtas virtu-
tes tuas, eximiáq; decora dignis aliquando præ-
coniis poſteritati commendem, atq; in primis hoc
divinum reſtitutæ pacis beneficium, te cum pri-
mis aduitente, partum orbi Chriſtiano. Precor
Deum optimum maximum, ut poſtea quàm illi
complacitum eſt pulcherrimos iſtos impetus ani-
mi-

mis veſtris immittere, idem provehat, benéq; for- A tunet. Verè profectò ſcripſit Rex ille pacificus, *Corda Regum in manu Dei eſſe, & illius arbitrio huc aut illuc impelli.* Quis enim dubitet iſtam mentem hujus afflatu vobis dari? Proinde ſpes eſt fore, ut qui novam hanc felicitatem orbi Chriſtiano largiri cœpit, idque per te potiſſimum, idem munus ſuum veſtrâ pietate, conſtantiáq; quàm maximè diuturnum ac proprium velit eſſe. Is majeſtatem tuam, Rex excellentiſſime, diutiſſimè felicem, ac rebus omnibus florentem regno, imò orbi terra- B rum ſervet, ac tueatur, cui me totum trado, dedicóque. *Antuerpiæ* nono Calend. Martias, Anno M D X V I.

Ludovicus Canoſſa Epiſcopus Baiocenſis Eraſmo Roterodamo S. D.

Epiſt.20. EA ſemper mihi voluntas, ea mens, is animus fuit, ut quandocunq; per fortunam aliquanto favorabiliorem liceret, & ſtudiis bonis noſtrum C omne ocium applicaremus, & ſtudioſum aliquem, literatúmque hominem domi ſoveremus. Itaque mihi perſuaſum cum ſit, eum te *Eraſme* eſſe, quem animo ipſe concipio, quémq; unum in primis unà mecum eſſe ac vivere exopto, cujus videlicet & ſingulari ingenio recreari, & literatis colloquiis frui, & multiplici etiam doctrinâ paſci, atq; erudiri valeam: dignum equidem putavi, ſimul atq; Chriſtianiſſimi hujus Regis (apud quem ſummi Pontificis oratorem ago) benignitate ác favore, D *Baiocenſi* eccleſiæ me licèt immerentem ſummus ipſe Pontifex præfecit, tibi fortunam banc noſtrâ ſtatim nunciare, téq; inſuper hortari & invitare, ſi commodo tuo ad me demigrare potes, unà mecùm deinceps commoraturus, excepturum te me, ſi non omnino ut ipſe mereris, at ſaltem pro virium noſtrarum quantulacunq; facultate: curaturúmq; ut & *Eraſmo* quantum in me erit ſatisfaciam, & *Eraſmum* ad *Baiocenſem* Antiſtitem acceſſiſſe pœnitere nunquam debeat. Quem tanti- E ſper dum beneficiis amplioribus ornavero, annuâ ducentorum ducatorum penſione honeſtabo, præter tuam ac famuli unius, itémq; equorum duorum impenſam. Bene vale, & mihi animum tuum renuncia. *Ambaſiæ,* Idibus Novembris. Anno M D X V I.

R. D. Ludovico Canoſſæ, Epiſcopo Baiocenſi, Eraſmus Roterodamus S.D.

F

Epiſt.21. ET felicitatem iſtâm tibi gratulor, cujus meritis favore *Leonis* Pontificis verè maximi contigerit iſta dignitas, & animum tuum erga bonas literas magnopere probo: denique pro tuo de me judicio, vel, ut melius dicam, pro iſto tam amico de nobis errore, gratiâ babeo maximâ, neq; ſecus debere me puto tuæ benignitati, quàm ſi quod offert (offert autem conditionem liberaliſſimam, ac planè meis meritis ampliorem) jam accepiſſem. Cæterum quoniam nunc abeſt Cancellarius G *Burgundiæ*, cujus operâ pridem aſcitus ſum in famulitium Catholici regis *Caroli*, non habeo quod certum in præſentia reſpondeam, id tamen faciam propè diem. Interea perge favere tuo (ubi ubi terrarum futurus eſt) *Eraſmo*. Bene vale, cui me totum addico. *Antuerpiæ* ſexto Calend. Martias. Anno M D X V I.

A

Eraſmus Roterodamus Thomæ Greio & Petro Viterio S. D.

EOdem die mihi veſtræ redditæ ſunt literæ, querelarum plenæ, quòd nibil reſpondeam. Epiſt.22. Præter has poſtremas expoſtulatrices, imò objurgatrices, binas duntaxat à vobis accepi, hoc eſt, à ſingulis ſingulas; quibus hactenus non reſpondi, ſed tamen, niſi fallor, juſſi vos ſalvere in literis ad B *Badium* datis. Nec ideò minus vos amo, ſi ſcribo rariùs, qui ſic diſtrahor, partim his aulæ tumultibus, partim iniquitate fortunæ, nonnihil etiã ſtudiis, ut vix ſim apud me. Hæc ſcripſi graviter ægrotans, non pituitâ, ſed veriùs peſte, quæ plurimos hìc jam tenet. Quòd deploras, mi chariſſime *Viteri*, te iſtuc à me miſſum, quo meâ conſuetudine careres; ſcis ipſe te quorundam malitiâ *Caletio* depulſum fuiſſe, quem exitum ego ſemper expectabam. Atq; utinam nunc ea tibi eſſet fortuna, C qualem ego optârim. Sed tamen eſt aliquid in patria vivere, præſertim tali. Et ſortem tuam ita reddes tolerabiliorem, ſi quod (?) eſſe velis. Quòd ſi quid eſt in quo requiras officium noſtrum, fac periculum, num idem ſim *Eraſmus*, qui ſemper fuerim. Literatum officio non poſſim omnibus reſpondere, etiam ſi nibil agam præterea. Tuum, mi chariſſime *Greie*, ſtudium atque animum tam pium, dici vix poſſet, quantopere exoſculer. De filii indole gratulor ex animo. Quòd ipſe ſacra po- D tiſſimum amplecteris, hoc eſt, ea per quæ vivas feliciter, & moriaris feliciùs, prudenter facis, & rectiſſimè tibi conſulis. Quanquam tu quidem ſuperſtes eris in liberis, quibus bis pater es: quippe non contentus in hanc lucem produxiſſe, *Chriſto* parturis eoſdem. Valete ambo, quos ut æquè tum mihi, tum inter vos charos epiſtolâ quoque conjungere viſum eſt. *Bruxellæ,* Idibus Februariis. Anno M D X V I.

E *Ioannes Watſonus D. Eraſmo Roterod.* S.D.

TErtio Idus Auguſti literas, quas Nonis Juniis Epiſt.23. ad me ſcripſeras, accepi, idque mihi crede, ſuaviſſime præceptor *Eraſme*, non ſine ingenti lætitia, ut ex quibus intellexerim, tum incolumem te eſſe, tum gratiam & autoritatem nactum apud veſtratem principem *Carolum*. Magno me munere donâſti, ſimul atq; literas ad me dediſti: quandoquidem ita vivam, eo ſum animo erga *Eraſmum*, F ut duas treſve pagellas ejus ad me ſcriptas, propemodum tanti faciam, quanti ſacerdotium etiam opulentiſſimum. At ridens dices, Probè tu quidem addis *propemodum*. Ingenuè fateor extraria hæc me non prorſus contemnere; ſed nec ſic amplecti, ut bonis literis & doctorum familiaritati præponam, modò rationi victus fuerit ſatisfactum. Dubio procul adeò erant mihi gratæ, precioſæq; literæ tuæ, ut ſi rei votiſq; meis par opulentia ſuffragetur, ſingulis literis ſingulos aureos redderem. G Miror indies magis ac magis *Eraſmum*, quo magis in annos proceſſerit, eo magis grandeſcere, ac quotidie novum & auctiorem ſeſe oſtendere. Celebraris paſſim in *Italia*, præſertim apud primi nominis doctos: incredile dictu eſt, quanto effectu paſſim tuam *Copiam* complectuntur, ſimul & *Moriam*, baud ſecus quam ſummam ſapientiam. Conveni ego multos, qui mihi videbantur apud

ſe

A ſe videri doctiores, quod te nôſſent, apud quos &
ego pluris habebar eodem nomine, tituloq;. *Ra-
phael Regius Venetiis* adhuc profitetur *Quintilia-
num*, impenſis & mercede ex publico ærario. Do-
ctus quidem ille, & mediocriter eloquens, ſed lon-
gè infra alium ibi profeſſorem, qui Græcas literas
præcipit etiam publicâ mercede, cujus nomen ex-
cidit, qui & te novit optimè, miriſq; effert præ-
coniis. Cum *Ambroſio* medico, cujus meminiſti
in Proverbio δὶς διὰ πασῶν, quotidie fermè ſabu-
B latus ſum in officina aromatarii ad ſignum coral-
lii, qui me fecit plurimi tuâ causâ: quomodò fe-
cerunt *Petrus Halcionius*, meo judicio egregiè fa-
cundus, & alii complures. Socer *Aldi* bibliopola,
in ſigno ancoræ neſcio quoties de te locutus, pro-
miſit domum ſuam, & omnem humanitatem, ſi
quando libuerit tibi illuc advenire. Spargitur qua-
quà verſum in toto Chriſtiano orbe fama tua,
omnium doctorum uno ore & conſenſu prædica-
ris doctiſſimus, ac utriuſque linguæ peritiſſimus.
C Cæterùm ut omnes divitias tuas proferant, ſive
doctrinæ tam variæ, ſive raræ cujuſdam facundiæ,
ego nihil ita ſtupeo ut modeſtiam, quâ te omni-
bus infimum præbes, cum ſis omnium calculis un-
decunq; ſummus. Solent hujus generis literæ, qui-
bus tu gaudes, inflare poſſeſſorem: & ſicut ſingu-
larem reddunt, ita quoque à communi hominum
grege & familiaritate ſeparare. Tu tamen totus
generoſus omnibus te communicas, nullius aſper-
naris familiaritatem, ut omnibus proſis. Quare
D & ubicunq; es, ita vivis, uti ſingulis locis Chriſti-
ani orbis præſens eſſe videaris, immortali famâ,
egregiiſque monumentis deinceps ſemper victu-
rus. Caſtigatione Novi Teſtamenti ſimul & an-
notationib' tuis mirum quàm illuſtrâſti C H R I-
S T U M, optimè meritus de omnibus ejus ſtudi-
oſis. Deus centuplum tibi referat unà cum vita
æterna: ſiquidem meo judicio non potuiſti facere
quicquam Chriſtiano profeſſore dignius. Incidi
ante paucos dies in *Catonem* minorem, quem com-
E mentariolis elucidâſti, in quibus non crederes
quantum me oblectârim, admirans tam dulcem
& uberem frugem, in tam modicâ gleba. Obſe-
cro facias aſcribi omnium operum tuorum indi-
cem, uni aut alteri librorum. Nam ſicut de hoc
libello mihi non conſtabat, ita vereor nè ſint eti-
am alii quos ignorem. *Hieronymum* obviis ulnis,
votiſq; omnibus excipiemus, acturi gratiam cul-
tori & reparatori ejus. *Petrum Falconem Elvetium*,
quem nos *Angli* agnomento *Magnum* appellavi-
F mus, valde diligo. Porrò erat diligentiſſimus pe-
regrinorum patronus, ſimul & jucundiſſimus co-
mes: habebat in triremi caudatam ſimiam, miro
ingenio, quæ geſtibus, cachinnis, clamore, ſaltu,
cæteriſq; ludicris, quotidie nobis riſum Sardoni-
cum movebat: ad hæc rerum novarum & artium
ac machinarum curioſus, geſtabat ſubinde ad cin-
gulum ſuſpenſam Bombardam, accuratè notabat
oppidorū locorumq; ſitum, & nomina, atramento
ex minio facto oblinebat librum peregrinationis,
G & de te mecum fabulans, ſubinde gloriabatur te
unas ad ſe dediſſe literas. Rogo ſi quando ad eum
ſcripſeris, hominem meis verbis ſalutes. Gratulor
tibi nobis reddito, imò nobis te redditum, quan-
tum cui maximè. Utinam daretur copia tecum
fabulandi, ego arbitror ſi te totum mihi effude-
ris, & ego me tibi, nec te *Thraſonem* agere poſſe,
quemadmodum dicere ſoles, nec me *Gnathonem*

A ſi quippiam in laudem tuam dixero: quippe cum
nihil tale inter verè amicos eſſe poſſit, quin potius
ſcelus eſſet cælare aliquid. Sum avarus viſendi tui,
ſi manſeris iſtic uſque ad *Michaelis*, viſam te Deo
bene juvante: quod ſi libebit interea te huc reci-
pere, quod maxime velim, nemini erit optatior
acceſſus tuus quam mihi. Agemus ferias amœ-
niſſimas. Quicquid apud me eſt, quod aut volu-
ptati, aut uſui eſſe poterit, tuum erit. Bene vale.

B *Eraſmus Roterodamus Ioanni Watſono inſi-
gni Theologo* S. D.

QUàm mihi rem optimè *Vuatſone* narras? Itá- *Epiſt.* 24.
ne tecum in ipſam uſq; *Syriam* peregrinatus
ſum? Neq; ſeciùs ipſe, eum amicos omnes, tum
in primis *Vuatſonum* meum animo mecum cir-
cumfero, quoquo terrarum me recepero, memor
ſuaviſſimæ familiaritatis noſtræ, & noctium etiam
fabulis jucundiſſimis citra tædium nobis tranſ-
C miſſarum. Quin & illud voluptati fuit, quod ve-
terum amicorum quibuſcum *Venetiis* egi conſue-
tudinem, memoriam mihi refricuiſti. Cæterùm
cujus nomen tibi exciderat, *Marcus* eſt *Muſurus*.
Novi candorē iſtorum, ſic *Eraſmum* onerant ſuis
laudibus, ut ſi ſuperis placet, ſunt qui illi invideant
etiam, id quod ego profectò nunquam expectâram
fore, ac vix etiamnum mihi perſuadeo. Novum
Teſtamentum tibi, hoc eſt, viro tum integro, tum
erudito probari, non moleſtè fero, de quo tamen
D ipſe nihil auſim profiteri, niſi nos annixos pro vi-
rili, ut qualicunq; induſtriolâ noſtrâ, C H R I S T I
philoſophiam bonis mentibus commendaremus.
Tuúmq; mi *Joannes*, animum magnopere probo,
qui ſic in *Scoticis* labyrinthis verſaris, ut tamen
hæc ſimpliciora craſſioráq; non aſperneris, pariter
& illis ſatisfaciens, & tuo nihilominus fruens ju-
dicio. Convenit hoc iſtis tuis moribus ita piis, ut
ſupercilio careant, ita comibus, ut abſit levitas,
ita ſeveris, ut abſit aſperitas. Sed deſinam, nè hæc
E videantur οὐκ ἔπαινος, ἀλλ᾽ ἀμαθία. *Petrus Falco*, vir
apud ſuos primæ autoritatis, domum reverſus,
multa de duobus *Anglis* ſcripſit, oblitus opinor
nominum. Mihi illicò tetigit animum. At at, hic
ille *Vuatſonus* meus. Nam profectum acceperam.
Jam equum conſcenderam, *Cantabrigiam* aditu-
rus, & ecce quidam nunciat *R. P.* Epiſcopum *Roſ-
fenſem* veſtræ ſcholæ cancellariū, eodem die *Lon-
dini* futurum. Hunc dum in ſingulos dies operior,
deſedi dies aliquot *Londini*. Nec tuæ literæ mihi
F redditæ ſunt, niſi poſt menſes aliquot. Quod mea-
rum *lucubrationum* indicem petis, jam id inſcio me
præſtiterat *Adrianus Barlandus*, homo venuſto in-
genio, nec inamœnâ ſermonis facilitate. Ipſius
igitur epiſtolam ad te mitto. Salutabis amicos no-
minatim omnes, & ſi id ipſe nominatim non ju-
beam. Bene vale amice melli tiſſime. *Bruxellæ*,
Idibus Januariis. Anno M D X V I.

Adrianus Barlandus Cornelio fratri ſuo S. D.

G LIteras meas, quas ad literatiſſimum virum *Epiſt.* 25.
Petrum Scotum Gandavi olim præceptorem
meum, tuúmq; exaraveram, ſcribis te per tabel-
larium publicum tranſmiſiſſe, quandoquidē ipſe,
ita ut petieram, ferre non potueris, dehortante id,
ac propè etiam vetante matre, quæ tui amantior
te noluerit longiùs alioqui, & periculoſum propter
naviga-

navigationem, iter arripere. Id quod ego quoque A
jam non doleo ita eveniſſe. Nam vix ulla urbs eſt,
in qua tutò ſubſidere iis quatuor aut quinq; men-
ſibus potueris, quod morbus peſtifer æſtate ſupe-
riore, & hoc etiam autumno quibuſdam in locis
valdè ſævierit, in multis etiam pullulaverit tan-
tùm, idq; ita occultè ac diſſimulanter, ut nonnulli
in tuto atque in vado ſalutis, quod aiunt, rem
omnem eſſe putantes, in diſcrimen inciderint
ignari. Quod tantum moleſtiæ in animo tibi eſſe
hoc tempore ſcribis, ut nequeas ad me quo ſoles B
ſtudio, ac diligentia de omni tuo atque amicorum
ſtatu literas dare, neſcio quid id ſibi velit, neque
unde iſta tibi moleſtia mœſtitiáq; animi orta ſit:
quare tuum erit officium quàm primum rem om-
nem quæ te malè habet ad me tranſcribere, ut te
quantum poſſim, vel conſilio, vel re adjuvem. De
Eraſmi lucubrationibus, quod ſcire vis ordine, tibi
nunc perſcribam, quanquam non ſunt hoc tempo-
re ad manum omnia quæ vir ille conſcripſit, qui-
búſque Latinam linguam ita locupletavit, ut non C
debeamus hac tempeſtate magnopere queri, ob
amiſſos autores per *Gothorum* in *Italiam* incurſio-
nem. Primum igitur ut ad opera ejus veniam,
extat *Enchiridion militis Chriſtiani*, opuſculum verè
aureum, & omnibus maximè conducibile, qui ſe
à corporis voluptatibus abducere, & ad virtutis
iter accingere, & ad CHRISTUM, qui eſt ve-
ritas & vita, conſtituerint accedere. Concionator
quidam apud *Antuerpienſes* celeber, & primi no-
minis, cujus mihi non ſuccurrit nomen, tantum D
tribuit olim in vita huic opuſculo, ut ſæpius in
conſeſſu etiam magnorum, judicaverit ex ſingu-
lis pagellis, ſingulas poſſe fieri & haberi conciones.
Eſt *Panegyricus ad Philippum Principem Archidu-
cem Auſtriæ*, continens triumphalem illius profe-
ctionem in *Hiſpanias*, felicémque in patriam ad
ſuos reditum. De quo opere verè mihi videor poſ-
ſe dicere, quod de *Cicerone* dixit *Quintilianus*, *elu-
cere in eo immortalis ingenii ejus beatiſſimam uberta-
tem, nec enim pluvias aquas colligere, ſed vivo gurgite* E
exundare. Hic *Philippum* adhuc juvenem, propéq;
imberbem laudat, objectáque virtutis imagine
cohortatur ad honeſta. Reliquit deinde *Preca-
tiones* aliquot cum eruditas, tum pietatis plenas,
ad JESUM & virginem matrem. Penè mihi
exciderat alter Panegyricus, ſive, ut ipſe inſcri-
pſit, *epiſtola exhortatoria ad capeſſendam virtutem*,
conſcripta dicatáque *Adolpho* Principi *Verienſi*.
Enchiridio, cujus ſupra meminimus, adjungitur
ſubtilis, gravis, ornata *diſputatio de tædio, pavore,* F
ac triſtitia redemptoris noſtri JESU. Tranſtulit
idem ex *Luciano* permultos ac varios dialogos, in
quibus mihi terſus atq; elegans maximè videtur.
Proinde dignos eos cenſeo, quos omnes literarum
ſacra colentes, non modò legant, ſed ediſcant eti-
am, ac omnium peregrinationum comites habe-
ant. Inter dialogos eſt declamatio ejuſdem *Luci-
ani* ab *Eraſmo* verſa cum altera ejuſdem *Eraſmi*,
quæ *Lucianicæ* reſpondet. Leguntur ſtudioſè ab
eloquentiæ candidatis, pleni bonæ frugis de *Copia* G
rerum ac verborum commentarii. Circumfertur
hic libellus *Similium*. Ex *Plutarcho* in Latinum ab
eodem traducta vidi hæc: *Opuſculum de tuenda
bona valetudine. Quo pacto quis dignoſcere poſſit adu-
latorem ab amico. Quo pacto quis efficere poſſit,
ut capiat utilitatem ab inimico. De doctrina Princi-
pum. Maximè cum Principibus oportere verſari phi-*

*loſophum. An rectè dictum ſit ab Epicuro λάθε βιώσας.
De cupiditate divitiarum.* *Euripidis* poetæ nobiliſ-
ſimi duas tragœdias, *Hecubam*, & *Iphigeniam*, car-
mine vertit elegantiſſimè: altera ab hinc bien-
nium hic acta & exhibita eſt publicè ab honeſtis
aliquot juvenibus, quibus agentibus nos præeſſe
meminiſti. Edidit etiam libellum *de ratione ſtudii,
& inſtituenda pueritia*. in hoc docet quâ potiſſi-
mum viâ pueri ad doctrinæ ſummam celeriùs
emergere poſſint. Eſt etiam in manibus *Concio de
puero JESU*: in quâ puer ille pueros ad mode-
ſtiam, tolerantiam, humilitatem, vitæq; caſtimo-
niam hortatur: hanc orationem non dubito quin
aliquando legeris; fuiſti enim a primis annis ea-
rum rerum ſtudioſior, quæ ad mores animi tui
componendos attinerent: laſcivas verò poetarum
fabulas & peſtilentiſſimas *Apulei* facetias, rectè
ſemper contempſiſti. Nam quid per Deum im-
mortalem poetæ talibus nugis docent, niſi pecca-
re, niſi à virtutum caſtris ad vitia transfugere, atq;
deſciſcere? Reliquit & odas aliquot, quales fecit
Horatius, aut *Prudentius* noſter, quantum illis ni-
toris, dulcedinis, pietatis inſerit. Idem in oratione
proſâ tantus, ut quod de *Platone Quintilianus* teſti-
monium eſt, in hunc transferri juſtiſſimè poſſit,
*Non hominis eum ingenio, ſed quodã Delphico videri
oraculo inſtinctum*. Sed redeo ad ejus opera. Scri-
pſit ab hinc quantum commemini ſexennium *de-
clamationem ſtultitiæ*: quâ multum veræ gloriæ me-
ruit. Eſt enim in eo libello eruditio mira, multa
libertas, pluſculum etiam acerbitatis & ſalis. Of-
fenderat libertas quoſdam initio, qui nolebant
ſuam ſtultitiam a ſtultitia notari. Docti certè &
boni omnes, tam elegantis opuſculi feſtiviſſimâ
doctrinâ, ſimul & doctiſſimâ feſtivitate impensè
delectati ſunt. Emiſit & *Chiliades* aliquot & *Cen-
turias* proverbiorum: quod opus planè divinita-
tem quandam hominis præ ſe fert, ob rerum ver-
borúmq; beatiſſimam copiam. Editum, univerſo
propè orbi ita placuit, ut intra paucculos annos
quater à nobiliſſimis impreſſoribus formis excu-
ſum ſit: Primùm in *Italia* ab *Aldo Manutio* viro
propter ſingularem utriúſque linguæ doctrinam,
omnium memoriâ ſeculorum digniſſimo; deinde
in *Germania* bis à *Frobenio*, *Baſileæ*, ſemel ab *An-
ſelmo*, *Tubingæ*, præcipuis chalcographis. Circum-
fertur & libellus concinnus, ac brevis *de conſtructi-
one octo partium orationis*: quem plerique putant il-
lius, nec ipſe in totum negat. Tum *diſticha mora-
lia*, vulgò *dictus Cato*. *Mimi Publiani*. *Inſtitutum
hominis Chriſtiani*. Leguntur & *epigrammata* que-
dam, quæ ille non inficiatur ab ſe ſcripta, ſed in
hoc ſcripta negat ut ederentur. Noviſſimè *Novum
Teſtamentum Græcè ſimul ac Latinè primus omnium
nobis dedit*, illâ ſuâ editione ad veterum exempla-
rium, & interpretum utriuſq; linguæ collationem
diligenter emendatum, unà cum annotationibus;
quod opus miro ſtudio docti, candidíque omnes
amplectuntur. Mox *Hieronymum* nobis ſic reſti-
tuit *argumentis & ſcholiis* illuſtratum, ut alius vi-
deri poſſit, præ eo, quem antehac vulgo legeba-
mus, ſemotis etiam iis, quæ illi falsò inſcribeban-
tur, & adjectis in libros epiſtolarum argumentis
& ſcholiis, quæ brevitate, luce, ſuavitate, ac nitore
dicendi mirè placent. At legendos utiliſſimos il-
los, de quibus ante dixi, commentarios de utraq;
Copia non puto eſſe opus, ut te pluribus admo-
neam, cum ultrò in Muſarum ſtadio decurras, neq;
tam

tam calcare quàm freno indigeas. Præter ea, quæ commemoravi, viſuntur paſſim in bibliopolarum officinis *epiſtolæ* aliquot *Eraſmi* ad illuſtres & horum ad illum. Impreſſæ ſunt hoc anno bis *adnotatiuncula* ejuſdem *in libellum*, qui vulgò *Cato* inſcribitur. Hunc nos diſcipulis noſtris enarravimus, ut ſanctiſſimis præceptis eorum animos ad virtutem, & linguas ad rectam elocutionem formaremus: Nam alterum ſine altero docere, veriùs corrumpere quam docere eſt. *Senecam* etiam nuper *caſtigavit*, qui hactenus depravatiſſimus extitit. *Pſalmum primum, Beatus vir, doctiſſimo illuſtravit commentario.* O nos planè felices, quibus adhuc in flore primo, omni ex parte abſolutiſſimas lucubrationes videre, contrectare, ac legere contigerit. Hæc ferè ſunt, chariſſime frater, quæ in manus noſtras pervenerunt; videbis propediem, ſi vixeris, alia. Nam cotidie adhuc nova ſcribit, & veteres autores, vel culpâ temporum, vel inſcitiâ negligentiâq; librariorũ depravatos, recognoſcit: homo nimirum ad reſtituendas literas natus, cujus ſcripta oro ad tuam utilitatem ſemper cum lectione veterum conjungas: Orationem enim tuam ſic pleniorem efficies. Quod mihi ſcribis te *Juſtiniani* Inſtitutiones non ſolùm legere, ſed etiam ediſcere, pergaudeo, mi frater. Nolim enim te in poetarum ſtudio, quod vulgus hominum ſterile vocat, omnem ætatem conſumere. Nam diſcenda etiam ſunt, quibus victum & facultates pares, quibus amicorum controverſias cauſáſque tuearis. Apud *M. Tullium* hoc nomine multum effertur *M. Cato*, quòd eloquentiæ tam abſolutæ juris civilis ſcientiam adjunxiſſet: Laudi datur apud eundem *Tullium* & *Q. Scevola*, quod *juriſperitorum eloquentiſſimus, eloquentium juriſperitiſſimus eſſet.* Sexcentos enumerare tibi poſſem, ſi ſit ocium, qui in utroq; ſtudio clariſſimi habiti ſunt: de veteribus loquor, non quos nunc tenet ſeculum; hodie enim præteritis eloquentiſſimis jureconſultis minuti quidam gloſſatores leguntur, ex quibus ſibi quiſq; leges aptas facit, neque mores legibus, ſed moribus ſuis leges accommodat. Itaque tu, mi frater, in percipienda ſanctiſſimarum legum ſcientia imitare ſaniores homines, hoc eſt, facundos noſtri ſeculi jureconſultos: id ſi feceris, habebit conſtantior ætas tua, quo laborantibus ſuccurrat, ægris medeatur, afflictos excitet, ut apud *Ciceronem* eſt: in ſenectute verò, ad quam utinam pervenias, juriſſcientia uteris ad decus atq; ornamentum: cum omnes tui amici ad te venient, conſilium expetent ſuarum rerum ſatagentes. Eſt enim, ut *Ciceronis* verbo epiſtolam finiam, domus jureconſulti totius oraculum civitatis. Vale mi *Corneli*, & hoc munus noſtrum in amicam partem accipe. Quod ego pro noſtra neceſſitudine (ut qui frater ſim tuus) dono tibi mitto. *Lovanii.*

Antonius Clava Eraſmo Roterod. ſuo S.D.

Epiſt. 26. QUòd nihil hactenus ad te ſcripſerim, eruditiſſime *Eraſme*, acerba mors ſororis meæ, quæ paulo antequam literas tuas acceperam, expiravit, intenſáque hæc frigora fuere in cauſa, méque & alioquin in ſcribendo pigerrimum, adeò inertem, adeò ſqualidum, oſcitabundúmq; reddidere, ut nihil quàm de fera (ut aiunt) comediſſe videri poſſem. Verùm quid tu? rectè nè meum

A tam diuturnum ſilentium accuſas? qui neque antea quicquam literarum miſeris, neque ſalvere ſaltem juſſeris, quod equidem ſciam, *Clavam* tuum, qui tuarum & virtutum & ſcientiarum admirator ſum, adeò ut vix auſim te interpellare à tuis iſtis divinis occupationibus, frugiferiſq; ſtudiis, in quibus te, magno proventu bonarum literarum, quàm feliciſſimè abditum eſſe planè novi. De *Roberto Cæſare* quod petis quid rerum agat, accipe. Jus Cæſareum jam ſtrenuè aggreditur, utB pote ab ipſo impigerrimè, conſtantiſſiméque defendendum. Num hæc tibi magna Cæſaréq; digna videntur? Scripſit quoque, ut mihi retulit jampridem, ad *Eraſmum* ſuum, imò noſtrum, à quo reſponſum, mirum eſt, quantopere deſiderat. Deſideramus feſtiviſſimum illum *Thomæ Mori* libellum, de nova inſula *Utopia*, quem expectamus in horas: nam librario cuidam nobis familiari mandavimus, ut quam primum ad nos tranſmittere curet. Quòd adhuc ſementem modò facis
C (ut inquis) ignarus quid meſſurus ſis, bene ſperare te jubeo; habes & Cancellarium humaniſſimum virum, & Regem in doctos omnes, ac probos non ſolùm propenſum, ſed etiam munificentiſſimum. Quibus fretus, quid eſt, quod deſperandum putes? Si non tuis reſpondentes meritis, pro ſpiritualibus illis & divinis, quæ ſeminare non deſinis, at mundanos hoſce, at carnales, ut ita loquar cum Apoſtolo, humanóſque fructus ſat uberes copioſóſque, velis nolis, te meſſurum non dubito. Quod
D reliquum eſt, & Cæſar te plurimùm ſalutat, & *Clava* tuus ſeſe tuæ commendat fidei: útque nos commendare velis communi domino præſtantiſſimo Cancellario regio, non ſolùm petimus, ſed etiam oramus. Vale mi doctiſſime *Eraſme*. *Gandavi*, Octavo Idus Februarii.

Eraſmus Roterodamus Antonio Clavæ Conſiliario S.D.

E DE ſororis obitu, conſolarer te, vir ornatiſſime, ni perſuaſum haberem, ægritudinem iſtam, quam in aliis lenit adimitq; tempus ipſum, in te ſingulari tuâ ſapientiâ jamdudum eſſe ſopitam. Nos ita diſtraxerunt, hinc morbus, hinc ſtudiorum non unus labor, hinc crebra migratio, ac remigratio, ut vix apud me fuerim. Nec inter hæc tamen unquam excidit nobis *Clava*, candidiſſimus literatorum patronus, nimirum ipſe literatiſſimus. Scripſimus enim ſemel atque iterum. *Epiſt. 27.*
F *Roberti* noſtri πολυτεχνίας probo, opinor omnibus tentatis aliquid ſucceſſurum denique. Is ad me miſit non epiſtolam, ſed ut ipſe vocat, Tragœdiam, ac prorſus ἰλιάδα κακῶν, verum hanc ipſe comicis ſalibus mirè condierat. At mihi nondum liquet, utri pejorem gratiam debeam, ei nè qui me tam inimice laceravit: an illi, qui me publicitus apud populum nimis amice laudavit, hoc eſt traduxit, & invidioſum reddidit. Nec enim ulla res eſt, quæ acriores invidentiæ ſtimulos excitet inter mortaG les, quàm ſi quem immodice prædices. Non ferimus id in ſummis viris, & quorum virtus invidia major eſſe debuit. Quo minus mirum, ſi non ferunt in me qui ſim & infra mediocritatem. Imò quod parochus ille ſic in me debacchatus eſt, præconi iſti meo debeo. Ἄκαιρος εὔνοια, οὐδὲν ἔχθρας διαφέρει. Quorſum autem attinebat te nugis ejuſmodi involvi, melioribus occupatum? Nec

referebat,

referebat, quid hi aut illi inter ſe debacchentur, ad me perſcribere. Juxta poetas, nec ipſe *Jupiter* placet omnibus, ſive pluat, ſive ſerenus ſit. Nos quidem dedimus operam, & magis in poſterum dabimus, ut placeamus univerſis: interim tum recti conſcientia, tum illo me conſolor, quod optimis quibuſque certè non improbamur, ſortaſſis omnibus placituri, ſimul atq; livor ab obitu conquieverit. *Mori Vtopiam* ubi legeris, putabis te repente in alium orbem tranſlatum eſſe. Adeò illic nova ſunt omnia. De meſſe non ſum anxius, modò nè reditum ſuperent impendia. Eſt quod huic animo, quod huic ocio ſatis ſit. Et hæc vita mox ἐκτετεξῶσθαι. Porrò, famæ ſarcinam lubens etiam abjecero, ac propemodum in Epicuri ſententiam pedibus eo λάθε βιώσας. Sed heus jam abs te literas expecto ſemigræcas ὡς πρῶτον ἤδη στ[illegible] ἑλληνίζειν. Cæſarem meo nomine ſalutato diligenter. Cancellarius ex animo tuus eſt. Bene vale. *Antuerpiæ.*

Leo. Pont. Max. dilecto filio Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt. 28. DIlecte fili, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Vitæ morùmque tuorum honeſtas, eruditio rara, ac eximia virtutum tuarum merita, quæ non ſolùm ſtudiorum tuorum monumentis ubique celebratis teſtatiſſima ſunt, verùm etiam eruditiſſimorum hominum ſuffragio, deniq; duorum illuſtriſſimorum Principum *Regis Angliæ*, & *Regis Catholici* literis nobis commendata, faciunt ut te præcipuo ac ſingulari quodam favore proſequamur. Unde poſtulationi tuæ libenter annuimus, uberiùs etiam noſtram in te pietatem declaraturi, cum occaſionem vel ipſe miniſtrabis, vel caſus objiciet, æquum eſſe judicantes ſanctam tuam induſtriam publicæ utilitati aſſiduè deſudantem, dignis præmiis ad majora conandum excitari. Datum *Romæ* viceſimo ſexto Januarii. M D X V I. Anno Pontificatûs noſtri quarto.

Sylveſter Epiſcopus Wigornienſis sereniſſimi Anglorum Regis perpetuus apud S.D.N. orator, Eraſmo Roterodamo S.D.

Epiſt. 29. VEnerabilis vir tanquam frater obſervande, Pergratum mihi fuit datam ſi iſte occaſionem, tibi meâ operâ gratificandi. Mirificè enim ſingularem doctrinam egregiáſque virtutes tuas ſemper colui. Nec quicquam magis quàm propenſiſſimũ in te animum declarare poſſe optabã. Itaq; nactus opportunitatem negotiũ tuum libentiſſimè ſuſcepi, de quo plura diligenter ac ſtudioſe cum S.D N. egi. Qui profectò tum ob ſuam bonitatẽ, tum ob præcipuam ac ſingularẽ benevolentiã, quâ dotes tuas eximias unicè proſequitur, libenter tuis votis annuit. Sed ſcis hæc negotia plurium operâ confici. Proinde non defuit unus aut alter, qui rem retardarent, ſed S.D.N. per omnia ſavente negotium omne ex animi ſententia confecimus: per meam diligentiam non ſterit, quin hæc citiùs expedirentur, ſed adverſa quædam valetudo, necnon perturbationes ducatus *Vrbini*, non parvâ moleſtiâ S.D.N. affecerunt, & fuerunt in cauſa, ut ſeriùs hæc conficerentur, quàm nos volebamus. Quod ſupereſt, ago tibi gratias immortales de optimâ opinione, quam te de me concepiſſe ex

A tuis humaniſſimis & gratiſſimis literis intelligo, quod humanitati tuæ non meis meritis aſcribo. Attamen qualiſcunque ſum, totum tibi deditiſſimum eſſe pro certo habeto. Et quacunque in re tibi, aut amicis tuis me poſſe prodeſſe arbitreris, de me æquè atque de fratre tuo germano omnia tibi polliceri potes. Optimè vale, & me ama. *Romæ* triceſimo primo Januarii. M.D.XVI.

Leoni decimo Eraſmus Roterodamus S.D.

B VT ubique beatiſſime pater, incredibilis iſta tua bonitas pietáſq; vincit, non ſolùm merita noſtra, verumetiam vota. Quod meus pudor contractius parciúſq; rogabat, tua benignitas largiùs ac prolixiùs indulſit. Nec illud ſane me clam eſſe voluit; quibus hoc beneficii deberem, cum ipſe cuperem in ſolidum tuæ unius debere ſanctitati. Sciebam *Regem Catholicum* me ſuis literis tibi commendâſſe, ſed aliâ de causâ, atque id tamen C factum eſt, non ſolùm abſente me, verumetiam inſcio. *Anglorum Regi* licet aliis pluribus nominibus deberem, tamen hic calculus me prorſus latebat hactenus. Intelligo, intelligo beatiſſime pater, quàm gravem, quámque multiplicem ſarcinam humeris ſuſtineam. Primum enim manibus pedibúſq; adnitendum eſt, ut iſto munere, quod tua pietas indulſit, ſic utar, ut tum dante, tum accipiente dignum eſt. Deinde conandum eſt, ut aliqua certè ex parte tantorum Principum D commendationi reſpondeam: quandoquidem his beneficii tui gratiam communem eſſe voluiſti. Poſtremò danda eſt opera, ut non dicam officio (quis enim præſtet officium, aut *Chriſto*, aut huic proximo, Pontifici?) ſed tamen aliquâ grati animi ſignificatione reſpondeam accepti muneris magnitudini, quod ipſum jam protinus difficillimum eſſe video: deinde *Leonis* amplitudini, ſic modis omnibus maximi, ut quantum *Romani* Pontificis faſtigium inter reliquos mortales eminet, tantum E *Leo* inter *Romanos* Pontifices excellat: id quod multò etiam difficilius. Hoc an præſtaturus ſim neſcio, certè ſic adnitar, ut omnes intelligant mihi præter vires nihil defuiſſe, ſuppetat modò vita, quam mihi non optârim longiorem, quàm quæ poſteritati conſecrandis *Leonis* Opt. Max. divinis virtutibus ac meritis ſufficiat. Minus infeliciter aggredi ſolet ardua, qui & libenter aggreditur, & ſuſcepti negotii pondus non ignorat. Quod ſi nos juſtæ vires deſtituent, auxiliares eruditorum ho- F minum ſuppetias implorabimus, quorum nemo eſt uſquam qui non fateatur ſeſe plurimum tuæ pietati debere, pacis publicæ vindici, quæ ſemper honeſtorum ſtudiorum altrix fuit. Libet interim, tum mihi privatim hanc gratulari felicitatem, cui contigerit probari, non ſolùm Pontifici Maximo, ſed *Leoni*, inter maximos ſuis dotibus maximo: tum autem publicè ſeculo huic noſtro, quod prorſus aureum fore ſpes eſt, ſi quod unquam fuit aureum, ut in quo tuis feliciſſimis au- G ſpiciis, tuíſque ſanctiſſimis conſiliis, tria quædam præcipua generis humani bona, reſtitutum iri videam; Pietatem illam verè Chriſtianam multis modis collapſam; Optimas literas, partim neglectas hactenus, partim corruptas: & publicam ac perpetuam orbis Chriſtiani concordiam, pietatis, & eruditionis fontem parentémq;. Hæc erunt nunquam intermoritura *Leonis* Decimi

Epiſt. 30.

trophæa,

trophæa, quæ doctorum hominum literis, æter-
næ memoriæ conſecrata, tuum Pontificatum,
tuámq; gentem ſemper illuſtrabunt. Deum Opt.
Max. precor, ut iſtam mentem tibi perpetuam
eſſe velit, te nobis quàm maximè diuturnum,
quo rebus humanis ex animi ſententia com-
poſitis, ſerò in cœlum redeat *Leo. Bruxellæ.*
M. D. XVI.

D. Sylveſtro Epiſcopo Wigornienſi ſereniſſimi Britanniæ Regis apud ſummum Pontificem oratori Eraſmus Rot. S.D.

Epiſt. 31. DUplicaſti beneficii tui gratiam, ampliſſime
præſul, dum ſingulari officio, quo me nihil
promeritum es proſecutus, addis literas humani-
tatis plenas. Multa mihi de ſingulari tua in do-
ctos bonitate prædicaverant multi, ſed nunc om-
nem famam infra verum fuiſſe comperio, qui
mihi videtis huic potiſſimum rei natus, ut de om-
nibus bene merearis. Quid enim non præſtaturus
ſis aliis, cum hæc præſtes *Eraſmo*, vix de facie
noto? Proinde mirari deſino, quod te pari fa-
vore, pariↄue benevolentiâ proſecuti ſunt pri-
dem *Henricus* ejus nominis Septimus Regum lon-
gè cordatiſſimus, nunc ejuſdem nominis *Octa-
vus*, patri ſimillimus filius, quod te *Leo* Pont.
Max. ſingulari charitate complectitur. Tot re-
rum ſimilitudo vos conciliat. Utriq; virtus utri-
uſque fortunæ vicibus exercita, factáq; illuſtrior.
Utrique ſtudium bene, merendi privatim, ac pub-
licè de omnibus. Utriq; ingenii lenitas ac benigni-
tas mira. Ipſi per literas utcunq; gratias egi, ſed
id per te fiet rectiùs, ut cujus opera factus ſum
illi obnoxius, per eundem me gratum eſſe cogno-
ſcat. Non gravaberis hoc velut auctarium addere
tuis in nos officiis & alioqui maximis. Bene va-
leat T.R. ſublimitas, cui me totum dico dedicóq;.
Bruxellæ. M. D. XVI.

Ludovicus Berus Eraſmo Roterodamo S.D.

Epiſt. 32. QUemadmodum quotidiana lucubrationum
tuarum lectio *Eraſme* amicorum integerri-
me incredibili animum meum ſemper afficit vo-
luptate: ita dici non queat, quàm me oblectârint
literæ tuæ, quibus de felici ſtatu tuo me certiorem
reddidiſti. Itaq; cum amicorum omnia ſint com-
munia, mihi equidem gaudeo, tuæque dignitati
ſummæ gratulor, de tam honorifica, & ubere à
principe oblata præbenda canonica, déque tam
proſpero rerum tuarum ſucceſſu, ut fortuna, lite-
rarum & virtutis ſtudioſis ſemper novercari ſoli-
ta, abs te quemadmodum contempta, ita & victa,
& prorſus tibi dedita videatur. Nec obtrectato-
rum quorundam inſania, magis quidem elaboran-
tium, ut accuratiſſima tua ſcripta, & exquiſitiorem
doctrinam, aliqua ex parte falsò calumnientur,
quàm ut ſanè cum fructu intelligant: felicitatem
tuam imminuere poterit, ſed augebit potiùs.
Quæ enim ſpes gloriæ, ſi nulla victoria? Victoriæ
autem quis locus eſſe poteſt, ubi pugna non eſt?
Sed neque deſunt, nec unquam deerunt *Eraſmo*,
doctiſſimi & optimi patroni, quanquam ipſe ſibi
abundè & patronus, & ſemper (Deo duce) futurus
eſt victor glorioſus. Literas tuas, ac item Archie-
piſcopi *Cantuarienſis*, ad reverendum dominum
Baſilienſem, ejus reverendæ paternitati diligenter
A reddendas curavi. Aliarum etiam literarum ex-
empla ad me tranſmiſſa, mihi quidem abs te
munus gratiſſimum, communibus amicis no-
ſtris (ut decebat) communicavi. Vale ſem-
per felix in CHRISTO. Ex ædibus noſtris
Baſileæ, pridie Idus Novembres, Anno Domini
M. D. XVI.

Eraſmus Roterodamus Ludovico Bero S.D.

B AN meritò mihi graduleris, optime *Bere*, non- *Epiſt.* 33.
dum ſcio: tu certe amantiſſimè facis, ſomni-
ans eam fortunam mihi contigiſſe, qualem amor
iſte tuus optaret. At qualis qualis eſt hæc mea ſors,
ſi ſcias quàm ambierim, nova quædã videatur; ſi
merita æſtimes, magna; ſi animum, ſatis: quan-
quam eam præbendam vertimus in penſionem,
cenſui detrahentes, nè quid ocio decederet, cujus
nobis prior, quàm pecuniæ ratio. Te meritò amo,
vir humaniſſime, qui pari ſtudio procul abſentem
C proſequeris, quo præſentem ſemper complexus es.
Invidiam merebantur fortaſſe, qui præclarum
aliquid profitentur, aut rarâ quâpiam eruditione
premunt aliorum gloriam, aut ſubmotis pleriſque
ſe jactitant: At quid rei mecum eſt invidiæ, qui
nec profiteor quicquam, & vix mediocri literatu-
râ, nullius officio luminibus, neq; cuiquam morta-
lium meipſum antepono, aut æquo etiam. Tan-
tùm meâ qualicunque opellâ, pro viribus adjuvo
publica ſtudia. Sed non nullis alicubi videor li-
D beriùs incandeſcere, verùm iis, qui non perpen-
dunt, quàm indignis modis acceptæ ſint ſacræ li-
teræ, ac virorum ſanctiſſimorum lucubrationes.
Cum in ipſo graſſarer opere, ſæpenumerò ſtoma-
chum ob rei indignitatem effervescentem cohi-
buit ratio, ubiq; diſſimulare non potui. Et tamen
poſthac moderatiorem fecit mira quorundã mo-
roſitas. Etenim ſi qua fieri poſſit, ita cupiam pro-
deſſe ſtudiis, ut neminem omnino mortalium of-
fendam. Id ſi minus contingit, lenit nonnihil hanc
E moleſtiã primùm recti conſcientia, deinde quod
adhuc probor à probatiſſimis. Et ſpes eſt fore, ut
quod nunc placet candidis, mox placeat omnibus.
Certè quod indoctum ſit, aut impium, abſit ut mi-
hi unquam placeat, vel in meis ipſius libris. Bene
vale. Apud R.P. Epiſcopum *Baſilienſem*, tu fac mi-
hi ſis epiſtolæ vice. Memini, memini, ſemperque
meminero, quantum illi debeam Principi. *Bru-
xellæ.* Cal. Januariis Anno M. D. XVI.

F
Glareanus Deſ. Eraſmo Roterod. S. D.

SI quem amas chariſſime *Eraſme*, quod te amat, *Epiſt.* 34.
certè ego maximè amandus tibi: nemo enim
eſt, mihi crede, te mihi charior, atque utinam tam
me poſſes intus introſpicere, quam extra ſæpiſ-
ſimè vidiſti. Videres profectò alterum *Alcibia-
dem*, ac eum qui *Alcibiadem* longè antecederet,
tantum videlicet, quantum verè *Glareanicus* a-
mor vicit *Socraticum*, ſive quantum ego plus
G tibi debeo, quàm *Alcibiades Socrati*. Magnum
erat, mores à *Socrate* didiciſſe, vitam illius mo-
nitis emendâſſe: atqui ego longè plura à te ha-
beo; nempe, præter alia infinita, præcipuum
illud, quòd me *Chriſtum* ſapere docuiſti; neque
ſapere ſolum, ſed imitari, ſed ſuſpicere, ſed amare.
Quid quæſo homuncioni mihi vel utilius, vel di-
gnius cõtingere potuit? Proinde minimè ſeparati

ſumus, beneficia tua in me collata, non ſinunt me tui immemorem. Quicquid ago, præſtò es, ludit ante oculos meos imago *Eraſmi*, itq; reditque frequens, ſine te non dormio, non edo, abſens ad virtutes ſtimulas, excitas pigrum, rudem doces, & putas me poſſe te non amare? ſed qui poſſem? Lachrymor abſentiam tuam, id quod mihi minimè vitio dandum exiſtimo: quid enim æquè mihi grave? & jam dixi, non abes, ſed certè abes: reverà non abes, loqueris enim mihi quotidie: & tamen abſens es, quia te non video, nec ſuaviſſimâ tuâ confabulatione fruor: ſed & præſens es, quia te audio; nam mihi loqueris, ſed ludo, ídque ineptè, quia amo, ídque audacter, quia amo: & dum ludo, lachrymor, quia te amo, chariſſime *Eraſme*: atque cum te chariſſimum appello, dum alii infinitis aliis te onerent, ego unico illo titulo unicè te honoro. Quid enim erat dicere, doctiſſimum, eloquentiſſimum, eruditiſſimum, & quæ non amor, ſed aliquoties κολακία excogitavit pleraque alia: nullum enim eorum te meliùs decet, aut exprimit, quàm quod proximè *Chriſtum* accedit. Neq; tu tantundem, vel eloquentiæ vel eruditioni me inniti juſſiſti, quàm amori verè Chriſtiano: ac proinde non modò habeo tibi gratias ampliſſimas, immortales, ingentes, aut quicquid tale vulgus diſertorum ſeſquipedalibus verbis refert; ſed quas *Chriſtus* dignis tuis in me meritis tribuat. Cæterùm ut ad epiſtolam quoq; tuam reſpondeam; quæ de fortuna ais, eam mihi ſi tecum eſſem, non poſſe deeſſe, Doleo hercule me tecum eſſe non poſſe, ſed differo tamen non abſq; cauſa. Tumultuatur patria: pax cum *Franco* nondum compoſita, quam *Angli* nè an Cæſarea majeſtas remoretur, incertum. Legati *Maximiliani* adſuerunt, & item *Anglorum*, non pecuniam, ſed aureos montes pollicentes, nè *Gallis Galli* conjungamur. Sunt qui ſuſpicentur rem agi non juſſu *Britanni* regis, ſed τῇ τῆς αὐτοχειροτονήσεως τέχνῃ· ſic ego pacem ſpero, quæ ſi facta fuerit, *Pariſiis* ſalarium ducentorum ſcutatorum annuè expecto. Præterea habeo mecum domi meæ triginta optimæ indolis juvenes, qui annuè ſolvunt centum & viginti ſcutatos, quamvis labori meo non ſatis reſpondeat hoc præmium: illud, mi *Eraſme*, chariſſime parens, unicè oro, nè damno ſit mihi, vel apud te, vel apud alios dominos, amicos forſitan aliquando futuros, non veniſſe tam humaniter invitatum. Nam ad *Pentecoſtes* diem ſi non erit pax cum *Francis*, & Princeps tuus (quod vehementer opto) ſalvus fuerit, auſim, me hercule, ad te volare, etiam per medios hoſtes: interim nè abeam conſanguinei & neceſſarii magnopere rogarunt, nihil tamen certi promitto. *Montjoii* nomen charum eſſe mihi non poterit, dum *Eraſmus* charus eſſe deſierit. Quem ut egregium ac optimum virum credam, & opera tua, & præſens quondam de ejus humanitate confabulatio pervicit. *Berus* cum literæ allatæ ſunt, non adfuit: itaq; ex eo nihil cognoſcere potuimus. Poſt diſceſſum verò tuum, adeò ſophiſtæ in me graſſati ſunt, ut de templorum valvis chartulas diripuerint, publicéq; *Senecam* legi prohibuerint. Ego autem iis invitis legi, nihil magis veritus, quàm nè *Berum* quoq; in ſuam opinionem traherent: at ipſe ut vitaret invidiam, negotio ſe non magnopere immiſcuit. Penè tamen carmen meum non miſiſſem, utpote juvenile & mihi nulla in parte ſatisfaciens pro tanto viro: aut ſi hoc tanquam adulatorium ſpernis, pro tanto amico: ſed ſpero omnia confoſſum iri a te, quæ ſpes niſi me tenuiſſet, eas ineptias in ignem conjeciſſem. Miſi autem & aliud carmen quod de diſceſſu tuo ad *Oſvaldum* luſi, hominem tui ſtudioſum, ac acerrimum meum in ſophiſtas *Alciden*: cujus pugnæ memini, ſimul & horologii tui gratiſſimi munuſculi: literas ἱεράρχῳ γλαφυρῷ bellè incidit *Aurarius*, ſemper interim ſericis incubuit. *Buſchii* carmen, quod mihi ſummè placet, quantâ potui diligentiâ exeripſi, ex depravato videlicet codice; quare peto, ut tuâ diligentiâ excutiatur. Salutationem tuam *Oſvaldus*, *Rhetus*, atq; omnes diſcipuli mei gratiſſimo animo acceperunt, unóque ore te rurſus ſalutari juſſerunt, te felicem, ſalvum, incolumen omnes optant. Juſſiſti me longum eſſe cum ſcriberem, idque feci, ſedulò forſitan magis quàm feliciter. Quid enim aliud faciam? καλὸν δεῖπνον, ἀδυνατώτατον λέγειν. Vale, chariſſime *Eraſme*, meum ſidus, meum decus. *Baſileæ* ex piſtrino meo. Anno Domini M. D. XVI. ad Nonas Septembres.

Hermanni Buſchii Paſiphili in Eraſmum Coloniam recèns ingreſſum.

DIc puer, *Eraſmum* cupido quis nunciat iſtum,
Adveniſſe mihi, quis nam hæc mihi gaudia (portat?
O feſtum lætúmq; diem, ſi vera locutus,
Si non hæc vano mendax confinxerit ore.
Quiſquis is eſt tandem, credámne, ut venerit ille?
Ille inquam *Eraſmus*, cui *Roterodamica* tellus
Tam debet, docto ſua quàm *Verona Catullo*,
Quàm tribus *Hiſpanis* urbs inclyta debet alumnis,
Auſonio fundata duci, quàm *Bilbilis* alta,
Cornipedum gregibus fœcunda, & fortibus agnis
Ingenio debet culti celeberrima civis,
Quàm cantata ſuo debet *Mevania* vati,
Parthenopéq; ſuo, ſontes qui carmine *Thebas*
Eruit, & ſylvas plectro modulatus eburno,
Magnanimū in *Troas*, & in *Hectora* movit *Achillē*:
Quàm *Sulmo* tibi *Naſo* tenet, quem barbarus *Iſter*
Braccatiq; *Getæ*, cygneâ voce canentem
Triſtia, fleverunt: quàm *Mantua* priſca *Maroni*,
Quo duce Muſarum meruit domus ipſa vocari,
Et ſama pulſare polos, & ſydera laude,
Omnéq; venturæ ſpacium ſuperare ſenectæ.
Eſtne ille *Eraſmus*, modò quem veniſſe loquūtur,
Ipſis qui ſolus poſſit certare *Latinis*?
Quem probat, extollítq; virum clariſſimus ordo,
Pontificis *Romæ* qui limina ſcandit in oſtro,
Quémq; per *Italiam* paſſim lectiſſima turba,
Cordáq; ſuſpiciunt doctiſſima *Grajugenarum*,
Qui ſibi quæſivit nomen, per *Gallica* regna,
Hiſpanúmq; *Tagum*, per *Hibernica* litora, pérq;
Orchadas, & noſtro ſemotos orbe *Britannos*:
Terrarum Reges, quem fulvo munere jungunt,
Conciliántq; ſibi, quo fante, ignobile ducunt
Eloquium *Pylia* quod fluxit ab ore ſenectæ:
Quo citharam tendente, & Apollinei peragente
Officium vatis, ſtupet ipſe ad carmina *Phœbus*,
Calliopéq; ſui gemitu reminiſcitur *Orphei*.
Venit, certa fides, vidi, vidi ipſe cupitum
Optatúmq; mihi toties, occurrere vultum
Hoſpitis egregii, dextrámq; amplexus inhæſi.
O blandi mores! ô fandi exacta facultas!
Quanta vetuſtatis, linguæq, ſcientia docto

Quanta

Quanta utriuſq; viro, quantum diſceſſit ab illo
Barbaries, ruditas, ignava ſuperbia, livor
Degener! imo alios multos ſecum attulit ipſe
Diverſos comites, gravitas ſine nube renidens,
Ingenuúſq; lepos, *Pitho*, *Charitéſq*; ſorores,
Pegaſidéſq, omnes, greſſus comitantur euntis,
Florentéſq; roſas geſtans, poſitâ ægide *Pallas*.

FINIS.

Ad eundem.

Hæc legit *Eraſmus* ſi carmina fronte ſerenâ,
Tum longè accepi plus, minus ipſe dedi.

Ad Eraſmum Rot. Hecatoſtichon Henrici Glareani Helvetii Poetæ Laureati.

SOmnus iners homines, mutúmq; invaſerat or-
Preſſerat & terram nocte ſilente quies. (bem,
Ipſe ſoporifero ponens mea membra grabato
Occubui, & tenebris penè ſepultus eram.
Ecce ſub obſcuro viſa eſt tua Muſa nigrore
Ante oculos volitans protinus eſſe meos.
Non ſecus ac nebulis latitet ſi *Phœbus* opacis,
Aut ſub nube nigra, candida Luna micet.
Tum pepulit radiis quodcunq; obſtabat amœnis,
Ceſſit & omne, illâ diſcutiente, chaos.
Subticui, caput haud tenuem erecturus ad auram,
Expecto ſitiens quid velit illa loqui.
Diva verecundo dum me videt ora tacentem,
Auriculam prendens vellicat atq; premit.
Cur meme dixit, cur compellare vereris?
Cur noſtros ſurda negligis aure ſonos?
En venio, quia doctiloquus ſic juſſit *Eraſmus*,
Nè titubа, votis præſtò erit ille tuis.
Illius ambroſio quanquam frons nectare fuſa eſt,
Atq; *Helicon* ſacro laverit amne comam:
Nec tamen exiguum parvo de flumine rivum,
Nec tremulæ ſpernet ſtamina rauca lyræ.
I celer, optatum invenies, & habebis amicum,
Quem dare non alium ſecula poſſe putes.
Dixerat, & ſonitus blandâ cum voce receſſit,
Inq; levem volitans aera præpes abit.
Excutior ſomno, video cecidiſſe figuram,
Cui reſponderem nemo niſi aura fuit.
Ergo ô præſidium, & ſpes jucundiſſima vitæ:
Dux & iter veræ dulcis *Eraſme* viæ;
Auſculta, tua Muſa meis diſceſſit ocellis,
Illi debueram paucula verba loqui.
At quia diſceſſit, nec ſit cui ſingula dicam,
Hæc juſſi Muſam verba referre meam.
Scilicet ut dignas tibi vir doctiſſime grates
Offerat, id quanquam non bene poſſe reor.
Nanq; ego cui moduli, cui nec ſit culta *Minerva*,
Qui poſſum dignum ludere quæſo melos?
Nec tibi pro meritis, quas dicã noſco Camœnas,
Da veniam modulis ingenioq; meo.
Sunt mihi rauciſono ſtridentia carmina plectro,
Et tenuis ſurdo murmure vena data eſt.
Clauſerunt placidæ *Dircæia* flumina Muſæ,
Et mihi *Parnaſſi* blanda fluenta negant.
Arida vix mihi *Clitorio* ſitis amne levatur.
Vix mihi *Salmacidas* mollia damna parent.
Si tibi raucidulâ ſtridentem voce cothurnum
Percutiam, dices, Heus miſer, ito foras.
Si ſurſus citharam plectro crepitante fatigem,
Nænia ineſt, dices, carmine barda tuo.
Quid pie *Eraſme* canam? niſi garrulus inter olores
Argutos ſtrepitem, corvus & anſer iners.

A O utinam *Andini* mihi ſit facundia vatis,
Et ſint *Peligna* carmina docta lyræ.
Te canerem longo vir præſtantiſſime libro,
Nulláq; pars vacuo margine abiret iners.
At longè tua me probitas, tuá vivida virtus
Vincit, & eſt verſu non bene picta meo.
Quæ natura ſagax imis tenet abdita valvis,
Tota intra ingenium ſcis poſuiſſe tuum.
Túq; oculis certus cœleſtia regna ſubintras,
Tu penetras ſummi limina celſa poli.
B Quot ſint, quæ rerum ſpecies, quæq; orbis origo,
Utq; locum capiant quæq; elementa ſuum.
Splendida quo rapido volvantur ſydera lapſu,
Unde tuum lateat candide *Phœbe* caput.
Quidq; ſubobſcuram cogat decreſcere Lunam,
Unde pluat roſea diſcolor Iris aqua.
Quæ ſolidas quatiat violenta potentia terras,
Cur volitent dubio fulmina ſæva polo.
Cur ſcindant piceas horrenda tonitrua nubes,
Unde ruit gelidis ſtridula grando globis.
C Cur quod non cecidit ſydus cecidiſſe putetur,
Et quæ ſint refluí ſemina cæca maris.
Quæ ſubſunt caſu, quænam fortuna volutet,
Perfida ventoſis non bene recta rotis.
Cur Sol *Æthiopes* urat, cur denigret *Indos*,
Cur minuat radios trux *Arimaſpe* tibi.
Omnia pernoſcis, majore es dignus honore,
Quàm tenui verſu commemorare queam.
Roma velut dignè magno *Cicerone* ſuperbit,
Et *Demoſthenæis Attica* turba ſonis.
D Septem urbes certant docto quæ patria *Homero*,
Tres genuit magnos *Corduba* clara viros.
Unum te Solem, quamvis & ſydera multa
Protulerint oris *Belgica* regna ſuis.
O lætum feſtúmq; diem, qui numine dextro
Te dedit in noſtros mitis *Eraſme* lares!
Quâ ſcindit liquidus *Baſileia* mœnia *Rhenus*:
Quâ ſunt *Helvetiis* fœdera priſca viris.
Eſt in te gravitas matura, modeſtia prudens,
Socratici mores, Cæſareúſq; decor,
E Ingenium felix, quo non præſtantius ullum
Dotibus hiſce tuis *Attica* terra tulit.
Sed te præcocibus jam parcere verſibus opto,
O decus, ô *Batavi* gloria prima ſoli.
Tu dabis omnigenam matura in carmina venam:
Tu dabis ad Muſam calcar & arma meam.
Hactenus hæc, *Batava* ſydus venerabile gentis,
Lux *Alemanorum* candide *Eraſme* vale.

FINIS.

F *Ad Oſvaldum Lucernanum Helvetium Elegia Glareani.*

CAndide pars ingens noſtrorũ *Oſvalde* laborũ;
Seu qualem *Alcides*, *Perithoúſve* petat.
Surgit *Amazonio* pharetrata caterva flagello:
Et mihi *Centauri* bella cruenta parant.
Huc ades ô *Theſeu*; tuâ ope eſt opus: accipe tela,
Tela cataphractis objicienda malis.
G Omnia in hoc mundo vincit patientia longa:
Et labor, & probitas, ingeniúmq; ſagax.
Laudo tuum ingeniũ, quod & ipſe probavit *Eraſ-
Pallados* ille pater, *Mæoniiq*; chori. (*mus*,
Socraticis ſe temporibus *Plato* gaudet *Athenis*
Natum, atq; exuvias ille triumphus habet.
Dictus *Alexander* felix cognomine *Magnus*:
Cui naſci obtigerit tempore *Ariſtotelis*.

Lætor ego quod temporibus ſum natus *Eraſmi*,
Gaudeo, & exultans bella trophæa fero.
Ah quoties agro comites affatus amicè eſt,
Pabula quanta animæ contulit ille meæ?
Is docuit mores, meliúſq; infudit IESUM,
Is docuit cœlum perpetuáſq; domos.
Et docuit penitùs ſtultum contemnere mundum,
Vexit & ad ſuperos mentē animúmq; meum.
Quid dare plus poſſet *Cræſùs* ve *Cyrùs* ve roganti?
Quid *Calaber* dives, quid *Sybarís* ve potens?
Ille hinc degrediens, docta ſciotericon umbra
Dona dedit dextræ munera eburna meæ.
Accipe, ait, noſtri monumentum & gluten amoris,
Accipe *Phidiaca* dona polita manu.
Umbra tibi vitam notat, & vaga gaudia mundi:
Circulus æthereo ſydera clara polo.
Elige utrum malis, utinam tibi ſydera cordi,
Et qui ſyderibus præſidet orbis herus.
Accepi lachrymans, noménq; incidere juſſi,
Oſculáq; inſculpto térq; quatérq; dedi.
Sed redeo, gratare tuis *Oſvalde* Camœnis,
Eſt aliquid tanto complacuiſſe viro.
Plus certè, quàm ſi gelidis mea Muſula metris
Strideat, atq; oneret téq; tuúmq; caput.
Gratulor & patriæ, ventura gaudeo vita,
Quæ *Graios* fontes, *Romuleóſq*; refert.
Helvetios priſcos, gentem in fera prælia natam,
Comperimus *Graio* verba notâſſe ſtylo.
Atq; utinam poſitis etiam nunc refluat armis
Quicquid apud *Graios*, *Romulidáſq*; fuit.
Ecce *Camillus* adeſt, pius & facundus *Eraſmus*:
Quo nil candidius *Romula* terra tulit.
Miles ego, quamvis imbellis, inutilis, æger,
Ære tamen mereo, téq; merere velim.
Nec timeas vulgus nebulonum, & inutile mundo,
Nec *Chryſippæas* fulmina cæca faces.
Chare vale, pharetrata fugit tua tela caterva,
Chare vale *Theſeu*, quo duce tela dedi.

FINIS.

Ad ſodales Eraſmo Roterod. conſuetudine junctiſſimos, Ioannes Sapidus Seleſtadienſis Germanus.

O *Liſtri*, *Bruno*, *Baſili*, *Rhenane*, *Frobeni*,
Neſene candidiſſime,
Helvetiæ decus æternum *Glareane*, probatis
Tum literis, tum moribus,
Integer interpres divinæ mentis, & idem
Trilinguis *Oecolampadi*,
Tu quoq; *Gerbelli*, gemini laus ſplendida Juris,
Utranq; callens *Pallada*,
Artis *Apollineæ* *Reti* celeberrime myſta,
Fonteie, vóſq; cæteri,
Dulce ſodalitium, cum veſtro tam bene *Eraſmo*
Vobis, & illi cum ſuis.
Quam bene ſylveſtri cum lectis eſſe *Diana*,
Nymphiſq; ſcimus cum dea.
Vos adeo conſuetudo devincit *Eraſmi*,
Huicq; veſtra convenit.
Primum aut poſtremū quid dicam aut mirer eorū
Queis læta corda paſcitis?
Si tractat joca, ridetis; ſi ſeria, vultus
Catonianos ſumitis;
Si jubet arrectas, ſuadétve, advertitis aureis:
Si humana quàm miramini,
Si divina docet, mox raptis mentibus, inter
Cœli incolas verſamini:
A Si graditur, comites eſtis, ſtantémq; repentè
Si ſtat corona, cingitis:
Si Genio ad menſam indulget, gaudetis & ipſi
Convivio hoc liberrimo.
Adde quod ingenium, gravitas, facundia, candor,
Honos, decus, modeſtia:
Tot blandæ veneres, charites tot caſti & amores,
Et mille virtutum agmina:
A pede quæ certant imo componere totum
Supremum ad uſq; verticem.
B Ceu quod verſicolor, gemmis, auriq; coruſcat
Diadema ſignis aſperum:
Quàm vos alliciant, rapiant, faciántq; ſtupere,
Quibus iſta diſtrahant modis.
Qualem *Anchiſiaden* radiantia dona, labores
Vivi manus *Vulcaniæ*.
Latona ut *Trivia*, ſic *Phœbus* gaudet *Eraſmo*,
Vos inter adſtans neſcios,
Digna, die ſpreta, ô conſortia adire vadatis
Quæ diis ſimul communia.
C Hic ſyncer' amor, procul hinc procul atra ſimultas.
Tanti eſt *Eraſmi* gratia.
Aſt majora cano, nullúmq; audita per ævum.
Toti decus *Germaniæ*.
En volſam danteis herbam præcellit *Athenas*
Urbs barbaro ſolo ſita,
Baiana ſecta aurifero *Baſilea* *Rheno*
Amœnitate amœnior.
Eſtis io nati felici ſydere, quando
Sors tanta vobis óbtigit.
D Inter at ignarum vulgus ludiq; popellum
Miſeram nimis vitam tero.
Viſendiq; meos quancunàm præberier anſam
Triſtis vetat neceſſitas;
Sed ſolet hoc animos unum relevare dolore
Miſerando alioqui & hoſtibus,
Quod me quæ ſequitur tragicis *Rhamnuſia* fatis,
Meis frui det optimis.
Ergo alacres *Sapidi* memores jam vivite veſtri
Mihi ſodales mellei.
E Tu quoq; re quavis ſemper digniſſime *Eraſme*
Germane *Phœnix* unicè,
Vive tuos annos, & me dignare favore
Tuo tuum, ſi ſum meus.

FINIS.

Eraſmus Roterodamus Ioanni Sapido liberalium artium doctori S.D.

CArmen tuum, eruditiſſime *Sapide*, tam unicè placuit toti ſodalitio, quàm tu illi unicè charus es. Mihi ſanè ut non fuit ingratum: ita voluptati eſſe non potuit. Neq; enim unius eſt hominis delectari & erubeſcere: niſi mihi forſitan adeò nihil oris eſſe credis, ut iſta tua præconia citra ruborem legere queam. Verum eſt quod tecum expoſtulem. Tot eruditis juxtáque candidis amicis meam conſuetudinem gratularis: nec mihi viciſſim de illorū gratularis contubernio, quaſi minus ſim ipſe felix hoc nomine, quàm illi. Nam mihi prorſus in amœniſſimo quopiam Muſæo verſari videor: ut nè dicam eruditos tam multos, & eruditos tam non vulgari more. Nemo Latinè neſcit, nemo Græcè neſcit, pleriq; & Hebraicè ſciunt: hic in hiſtoriæ cognitione præcellit; ille callet theologiam; hic mathematices peritus eſt: alius antiquitatis ſtudioſus, ille juris conſultus. Jam hoc quàm ſit rarum ipſe nôſti. Mihi certè *Epiſt. 35.*

hactenus

hactenus non contigit in æquè felici verſari con- A
tubernio. Verùm ut hæc ſileantur: qui candor omnium, quæ feſtivitas, quæ concordia? Unum omnibus animum eſſe jures. Nec eſt quod complores te ab hac menſa abeſſe: ut *Platonis* more loquar, tam ades quàm qui maximè. Nullum prandiū, nulla cœna, nulla ambulatio, nulla confabulatio ſine *Sapido* nobis agitur. Porrò, ſortem tuam, ut laborioſam eſſe non negaverim, ita tragicam ut tu vocas, aut deplorandam eſſe prorſus inficior. Ludi literarii magiſtrum eſſe, proximum B
regno munus eſt. An tu putas ſordidam eſſe functionem primam illam ætatem tuorum civium optimis literis & *Chriſto* ſtatim imbuere, tótque probos & integros viros patriæ tuæ reddere? Stultorum opinione humilius eſt, re longè ſplendidiſſimum. Etenim ſi Ethnicis quoq; ſemper præclarum magnificúmque fuit, de re publica bene mereri (dicam audacter) nemo melius de ea meretur, quàm rudis pueritiæ formator: modò doctus & integer: quæ duo ſic in te paria ſunt, ut neſciam C
utro teipſum ſuperes. Jam quod in ſalario diminutum eſt, *Chriſtus* ipſe de ſuo penſabit abundè. Siquidem ipſa virtus ſatis amplum ſui præmiū eſt. Neq; verò quicquā moveat animum tuum, quod vides quorundam ignaviſſimo otio, tantum annui cenſûs è publico decretū, qui ſibi vivant, vel Principibus inſerviant, at non ex uſu reipublicæ: ei verò qui communis eſt omnium liberorum parens, & in re maximè omnium neceſſaria, tantis ſudoribus agit publicū negotium, tam malignū ſtipen- D
dium exolvi. Integrum & incorruptū virum munus hoc requirebat, cuiq; vel gratuita pietas cordi ſit. Itaq; magnitudo ſalarii, dignitáſq; propoſita ſceleratiſſimum quenq; ad hoc negotii pelliceret. Ipſe mi *Sapide* dignitatem addes ex tuis dotibus, muneri, ſi parum apud homines ſplendido, certè apud *Chriſtū* magnificentiſſimo. Nec eſt quod hanc ſodalitatem invideas *Baſilea*. Habet & *Sletſtadium* *ſuam* ſuum, fortaſſis infrequentius; ſed quàm multis aliis unum opponere potes *Paulum Volſcium* E
Curienſem abbatem? Deum immortalē, quæ mentis puritas, qui candor ingenii, quàm prudens ſimplicitas, qui ſtudiorū ardor, quàm nullum omnino in tot dotibus ſuperciliū! Tales tales opinor fuiſſe priſcos illos religionis antiſtites *Antonium, Hilarionem, Hieronymum*. Proinde ſi numeres contubernium, perpauci fateor eſtis: ſin expendas, multi, cum tot homines tibi præſtet unus. Majorem in modum te rogo, fac ut is vir intelligat me ſui memorem eſſe. Mellitiſſimā conjugem tuam, nec leve F
tuorum laborum ſolamen, quovis margarito candidiorem *Margaritam*, meis verbis ſaluta diligenter. Bene vale. *Baſilea*. M. D. XVI.

Ricardus Bartholinus Eraſmo Rot. S D.

Epiſt. 36. VEniſſem ad te ſuaviſſime *Eraſme*, niſi nuncio, qui craſtinam profectionem ſignificavit, impeditus fuiſſem; nolui tamen ut tuis fraudareris G
præconiis, mitto igitur natalem tuum verſibus & pluribus & concinnis celebratum: autor eſt *Gaſpar Velius* juvenis tum Latinis, tum Græcis literis non mediocriter eruditus, aulicus noſter, ac nominis tui amantiſſimus. Scripſit ad me, ut lineas ſubjicerem, ſi qua forent quæ minus feliciter eſſent compoſita. Perlegi omnes curſim, dum iterum attentiùs rem ſcrutor, quædam in prima

A ſtatim fronte animadverti: non quia ferulā meā digna viderentur, ſed ut tuum judicium obvium haberet, ſi quid correctioni ſuæ reſarciendum eſſet. Ego provinciam proſequi haud potui, tibi onus incumbit, quoniam in tui natalis laudem ſcripti ſunt, ut quàm candidiſſimi prodeant. De ingenio autem hoc aſſirmare auſim, me hominem in *Germania* ſimilem huic reperiſſe neminem. Vale, & me & *Paulum* literarum tuarum aliquando participes facias.

B

G. Vrſini Velii Sleſii Germani Genethliacon Eraſmi.

NAtalis rediit dies *Eraſmi*,
Partus conſcia lux beata magni;
Fauſto ſydere, ſole gratulante,
Et diis auſpicibus ſavente cœlo
Adſenſu genit beatioris
Exultantibus *Aonos* puellis,
C *Phœbo* dulcius accinente carmen.
Ad communia ſacra jam frequentes,
Et natalitias adeſte pompas,
Quorum frons hedera viret ſequaci,
Et *Parnaſſia* luculenta *Daphne*
Lambit tempora, quóſq; ſemidivos
Virtus nobilitat, manúſq; bello
Non inſtrenua, quóſq; ſemidivos
Vatum carmina naviter beârunt.
Hâc nil candidius die, *Batavis*
D Illuxit, populíſq; quos inundant
Iſter maximus, auriſérq; *Rhenus*,
Quâ lætus puer extulit ſub auras
Tam ſanctum caput: affuit beatæ
Dextra *Juno* facillima parenti.
Ter *Lucina* vocata, ter repreſſit
Ultrò parturientis hæc dolorem.
Extemplo poſitum eſt onus ſuave,
Et felix utero receſſit infans,
Vitæ ad munera, luminis ſub oras.
E Natum prima vocat recens *Eraſmum*,
Divorum monitu beata mater,
Rebus nomen & omen auſpicatum,
Ut quo nil meliúſque, gratiúſq;
Largiri potuere fata nobis,
Nil concedere dii queunt benigni,
Magis nec dederunt prius, dabúntque.
Nati lanificæ manum ſorores
Admôrunt niveis repentè filis,
Et lætos glomerant dies benignæ.
F Porrò, limen ad extimum comatus
Magnæ *Cynthius* adſtitit parentis,
Vitæ cum cecinit Deus futurum
Divino *Patareus* ore curſum,
Et ſanctam pueri indolem retexit
Fœtúſq; ingenii laborioſos.
Cum *Phœbo* cecinere tum puellæ
Hippocrenides, audiit ſub imis
Rhenus fluctibus, extulitq; canum
Rauco fonte caput, ſimul lacertos
G Muſcoſo levat uvidus ab antro.
Inſuetæ ſtupet evocatus amnis
Blanda ad murmura vocis, & novarum
Miratus faciem nimis dearum
Intonsiq; Dei fides canoras,
Mox curſum requievit incitatum,
Cum *Latonius* interim *Phanetes*
Et carmen cecinere tale Muſæ,

Sed divinius ore grandiori,
  Terris orte puer modò *Batavis*
Acceſſure meæ novum cohorti
Et primum decus ævitatis hujus
Summis macte bonis. Tibi ecce fontes
Pandit *Cyrrha* ſuos, & ampliori
Venâ *Pierii* fluunt liquores:
Atq; arces reſerat ſuas *Citheron*,
Et ſacrum penetralius recludit
Imis ex adytis. Puer *Latina*
Junges *Pallada Cecropis Minervæ*
Admirantibus omnibus viciſſim
Romanis ſimul, & ſimul *Pelaſgis*.
  Quin ſub tempus idem, probè rotundo
Ore, atq; eloquio diſertiore
Inſectabere *Barbaros* magiſtros,
Incultámq; redargues loquelam,
Inſanas & ineptias refelles
Sanâ mente, ſeveritate juſtâ.
  Poſt idem reducem ſuis *Philippum*
Regnis uſq; ab *Ibericis* profectum
Verbis excipies: & univerſi
Conſenſu populique, patriæque
Dices nomine gratulationem:
Caſus difficiles, iterq; dutum,
Attactúmq; *Britannia* minaci
Tempeſtate ſolum: proinde geſtas
Tot res egregiè domi foriſq;
Ingenti ſimul explicabis ore,
Regis quo nihil orbis ante majus
Vidiſſet; propria hæc tibi fuiſſent
Si *Germania* dona, *Cæſariq;*
Æquâ mente *Dieſpiter* faveret.
  Verùm heu vocibus uſq; luctuoſis
Immaturum obitum, necémq; acerbam
Deflebis juvenis, manúmq; duram
Et fati violentiam maligni
Incuſabis, & uſq; & uſq; amaras
Nequicquam querimonias profundes.
  Exin majus opus reconditúmq;
Nulli conſimili modo priorum
Tentatum aggrediere, quódq; abundè
Diverſâ ſcatet eruditione.
Non calle ingredieris ante trito,
Nec veſtigia nota conſecutus,
Aut preſſa alterius ſolo meabis.
Et ſeſe *Græca Paræmia & Latina*
Terſâ fronte aperitur explicata.
Dii quantū eſt operis? quid hoc librorū?
Pleno eſt copia florulenta cornu.
Tum *Græci* generoſus *Euripides*
Aſſumens tragicam ſeveritatem,
Ad proſcēnia *Romuli* vocabis:
Cum vates opera tua *Pelaſgus*
Fortunas *Agamemnonis* cadentes
Et fletus *Hecubes* amarulentos
Orcheſtram bene ductus in *Latinam*
Romana gravis intonabit ore.
  Plutarchi tetricas ſubinde chartas,
Necnon ſcommata falſa *Luciani*,
Queis mores hominum ſuave carpit,
Illuditq; deis, nihil verendo,
Donabis niveâ Latinitate.
Dein mentes hominum libidinoſas,
Necnon pectora cæca pravitate,
Et vitæ tenebras perículoſæ
Scitè nomine *Moriæ* notabis.
  Scribes milite digna Chriſtiano

A Et quæ vir ſapiens bonúſq; vitet
Trades, quæq; ſequatur examuſſim.
  Tum verò ſua Principes docebis
Quæ ſint officia: & quibus regantur
Gentes artibus, & teneantur urbes.
  Purgabis veteres Sophôn libellos
Mendis: interitúq; vindicabis
Scripturas *Senecæ* catas ſeveri.
  Et ſanctos *Hieronymi* labores
Antiquum revocabis ad nitorem.
B   Legum deniq; ſacra tu novarum
Cunctis biblia rectiùs legenda
Et *Graiis* dabis, & dabis Latinis.
  Tu quicquid rigidâ phraſi per orbem
Ætas priſca rudiſq; publicavit,
Pauli dogmata, & irreprenſa *Chriſti*
Edicta, ac monitus benigniores
Trades omnia puriore linguâ
Divinæ bonitate fretus auræ.
Oſtendes duce cœlitum favore
C Quantâ numinis incitata flamma
Summi buccina patris inter ægros
Tum degens homines, ſalutis autor
Et vitæ melioris excitator,
Princeps luminis, ore quo profari,
Chriſtus vel potuit, vel eſt locutus.
  Myſtes ſacrificus Dei ſubinde
Placabis prece cœlites, & aras
Colluſtrabis odoribus *Sabæis*,
Semper rite litabis adprecatus.
D Tú decreta Dei atq; jura cœli
Perſcrutabere funditùs, perennem
Callebis ſapientiam deorum
Supremis animum artibus colendo.
Quæ poſthac pius omnibus repandens
Magnis digna diis, loqueris unus.
  Sed cum livor edax, & invidendi
Infelix rabies, ſibiq; tantum
Importuna lues, & atra peſtis,
Summis immineat ſubinde rebus:
E Nil acti cruciabili furore
Vecordes tibi *Zoili*, tot uni
Vaſtâ intemperie ſuâ nocebunt,
Non impunè tibi graves futuri.
Latratus facies pili improborum.
Pelles inſidias furentum inanes,
Vim rupturus & impetum malorum,
Et linguas cohibebis impudentes.
Quin plures veluti manu retuſi
Convicti rationibus diſertis
F *Entello* tibi concident *Daretes*.
Cui pœnas tibi ſunt daturi eaſdem
Quas victus mihi *Marſias* pependit
Detractâ cute, nudus & cruentus.
  At longum fuerit, nimíſq; longum
Complecti numero tuos labores
Et producere cuncta nominatim.
Ex te, ſicut *Hymettiis* ab alveis
Favis *Attica* mella cum *Latinis*
Undabunt locupletiùs per orbem.
G   Primas quicquid agas feres, rotundi
In leges bene carminis ligabis
Sermonem, & facies repentè verſus
Affines *Lyricis Horatianis*.
Scribes verba modis celer ſolutis,
Magno cum *Cicerone* fulminabis.
Promes *Socraticis* frequens ab arcis
Præſentes animæ omnibus medelas.

Et ſancta dabis inſtituta vitæ
Ingens ſobrietate vel *Platonis*.
Scripturas quoq; temperabis omnes
Feſtivo ſale, Comico lepore.
Hæc tum feceris antequam ſenectâ
Tanges undecimum gravante luſtrum,
Et terras ſimul exteras adibis.
Primum *Lutetia Pariſiorum*
Sectatus ſapientiæ magiſtros
Intrabis penitùs larem Sophiæ.
Mox *Roma* tereti & potente linguâ
Facundâ *Ciceronis* in Palæſtra
Deſudabis: & impiger diſertis
Libris, *Felſineâ* vacabis urbe.
Viſes cæruleos item *Britannos*
Et verſabere regiis in aulis
Inter nomina magna, & optimates,
Heroas proceréſq; purpuratos.
Et dignaberis omnium favore
Vitâ mirificè decorus omni,
Purâ mente, ſuavitate morum,
Et dulci eloquio, ac deæ ſuaſu
Pithûs, omnibus unus adlubeſces.
Imprimis, hominum eruditiorum
Ingens præſidium decúſq; rarum
Præclaris *Guilielmus à Vuaramis*
Nullis non animiq; corporiſq;
Fortunæ quoq; dotibus beatus
Te magni faciet. Nec ille ſolùm
Primas inter erit viros *Britannos*
Sed virtute ſuâ, ſibi hoc vel ipſum
Toto nomen in orbe vendicabit.
Amplexabere candidos politi
Mores ingeniúmq; dulce *Mori*;
Mori, cui fluet undequaq; verſua
Conditus ſale, melle, felle, riſu.
Tunc pro materia rei notatæ
Hic comis popularitate vitæ,
Prudens, ingenuúſque, perſpicáxq;
Omnes ante alios placebit unus.
Cui tu credere cogitationes,
Quin & ſeria liberè jocoſq;
Audebis, tibi dedito ſodali:
Muram præcipuè fidem colenti.
Illinc deinde reverſus adjacentes
Rheno belligeras adibis urbes
Duri ex *Helvetii* jugis profectus.
Hic te CAPNION innocens videbit
Pullati rabie gregis tot annos,
Rictu & mordicus appetitus atro.
Oblectaberis hoſpitalitate
RHENANI & ſtudiis ſimul BEATI.
Doctorum tibi quicquid eſt ubiq;
Applaudet reduci, tibi & *Latinæ*
Aſſurget bona pars ſodalitatis.
Noſtri & nominis univerſus ordo
Inclinet caput omnibus theatris.
Illis culte locis *Eraſme* canus
Poſt quinquennia jam decem peractâ
Nocturnas vigilabis ad lucernas.
Hebrææ ſalebróſa verba linguæ
Exemplum ſtudioſus ad *Catonis*
Ediſces. Sitis impotens honeſti
Et famæ precium, nihil jubebit
Non tentare boni. Proinde nunquam
Magnorum obſaturaberis laborum.
Porrò, cætera quæ ſequetur ætas
Divinis inhiabit apta rebus,
A Humanis moderatiùs vacabit.
Quanquam conſiliis ſenatuiq;
Regum addictus eris, fideliórq;
Et non ultima pars patrum fereris.
Te vitæ tenor innocens, & uſus
Commendabit honeſtior. Tibi uſq;
Cordi ſimplicitas, bonum, piumq;
Et recti ſtudium, inq;taminatus
Vitæ candor erit beatioris:
Et victus ſine ſorde mundiores.
B Hæc tum *Phœbus Apollo* vera nobis
Olim præcinuit. Deo canenti
Fatorum ſtabilis ſtatim poteſtas
Subſcripſit. Subitò, O *Eraſme*, prodis
In lucem, nova lux tibi tuiſq;
Non ſolùm genitus, ſed univerſo
Orbi naſceris, optimum deorum
Munus: quale nec antea dederunt,
Nec ſunt, ut reor, amplius daturi.
Debebunt alii penatibus diis,
C Communi & patriæ, parentibúſque:
Vni patria debitrix *Eraſmo* eſt.
Huic *Germanicus* orbis & *Latinus*
Necnon *Græcia* reſtituta debent,
Tot propter varios viri labores,
Doteſq; ingenii affluentiores.
Hunc quantum eſt hominum modo bonorum,
Quantum vivit in orbe candidorum,
Hunc & fœmina, virque, & hunc puellæ,
Imberbes pueri, ſeneſq. cani
D Exornate diem, dies *Eraſmi*
Hic natalitius meretur eſſe
Toto feſtus in orbe. Vos *Eraſmum*
Et donis, & honoribus deorum
Omnes accumulate. Nunc & omnes
Ante aras bona dicitote verba,
Et linguis animiſq; conſavete.
Illi nunc bona comprecemur omnes,
Soles ariolemur & beatos.
Quot vixit, numeret tot ille poſthac
E Natales celebres & auſpicatos.
Hæc illi rata vota dii benigni
Poſſunt reddere. Vota dii vel iſta
Ut juſti fuerint, rata exequentur.

FINIS.

Eraſmus Rot. Ricardo Bartholino S. D.

MIrum quàm me ceperint hendecaſyllabi *Gaſparis Velii*, doctiſſime *Bartoline*. Tam *Epiſt.37.*
F eruditâ facilitate fluunt omnia, ut facilè deprehendas ingenii venam, non elegantem eſſe modò, verùm etiam divitem ac benignam. Sed parciùs eum laudem oportet, quòd me tam immodicè laudârit ipſe. Utinam hanc operam in argumentum felicius collocâſſet. O felicem *Germaniam*, ſi tandē liceat à bellis conquieſcere: id quod Principū ſapientiâ brevi cõſore ſpes eſt. Etiā ſi non nullos adhuc habet ignobile vulg⁹, qui belli in *Gallos* ſuſcipiendi faces ſubjiciant. O cogitationes im-
G pias! Chriſtianus orbis adverſus Chriſtianæ ditionis puriſſimam ac florentiſſimam partem conſpirabit? Sola *Gallia* nec hæreticis eſt infecta, nec *Bohemis* ſchiſmaticis, nec *Judæis*, nec ſemi-*Judæis Maranis*, nec *Turcarum* contagio afflata: quemadmodum aliæ, quas & citra nomenclaturam ſuo quiſq; animo agnoſcit. Non alibi ſenatus anguſtior: non alibi ſchola vel celebrior, vel ſan-

ctior : nuſquam majòr legum autoritas, nuſquam
ſimilis regni totius concordia. Qui magis imperio
digni, quàm qui imperant optime? Quid quod
nobis interim peſſime conſulunt, qui bellum mo-
liuntur. *Gallus* ſic undiq; finitimi ſumus, ut ipſi
potius *Galli* ſimus : jamq; civile bellum futurum
ſit, ſi *Galli* cum *Gallus* pugnemus. Ad hæc quid
conſultius, quàm cum vicino proximo : tum au-
tem vicino tam potente benevolentiâ conjungi.
Atq; iſtis quidem cæcum in *Gallos* odium certam
B victoriam pollicetur, nec in mentem venit, quot
annis, quàm infeliciter luctati ſumus cum *Gheldriis*:
nam de *Phriſiis* incertus adhuc eventus eſt. Sed
ut contingat victoria, quid æquè votis expetant
Turca, & ſi quibus etiam inviſus eſt nomen
CHRISTI, quàm pulcherrimam ac munitiſſi-
mam orbis Chriſtiani partem ferro, igniq; vaſta-
ri, florémq; noſtræ religionis indignis modis pro-
teri. Prohibeat Deus Opt. Max. ut iſtorum amen-
tiæ fortunæ favor, aut Principum calculus acce-
C dat : ἀλλὰ ταῦτα ἡμῖν γε πάρεργα. Porrò, carminis
editioni favere qui poſſum, doctiſſimi quidem, ſed
tamen immodicè de me mentiētis? quod nihil ali-

A ud, quàm illum qui ſcripſit admirabilem, me ridi-
culum faciet. Faverem illius gloriæ, ſi frontem
perfricare queam. Abitum veſtrum utcunq; tule-
ro, ſi propédiem nobis reddamini. Nam & te pro-
piùs introſpicere, & *Velium* nôſſe cupio. Porrò
Paulus Ricius ſic me proximo colloquio rapuit, ut
mira quædam me ſitis habeat, cum homine ſæ-
pius ac familiarius conferendi ſermonem. Præter
Hebrææ linguæ peritiam, quantum ille tenet phi-
loſophiæ, quantum Theologiæ : tum quæ animi
B puritas, qui diſcendi ardor, qui docendi candor,
quæ diſputandi modeſtia? Mihi ſanè vir ille pri-
mo ſtatim guſtu placuit olim *Papiæ*; cum illic
philoſophiam profiteretur : nunc propiùs intuito
magis etiam placet. Is demùm verè mihi videtur
Iſraelitam agere, ſuóq; cognomini pulchrè re-
ſpondere : cujus omnis voluptas, omnis cura, omne
otium ac negotium, in divinis eſt literis. Dignus
nimirum animus, cui otium contingat quàm ma-
ximè honorificum. Eruditiſſimo eruditorum
C omnium *Mecænati* Cardinali *Gurcenſi* facito me
commendatum. Bene vale. *Antuerpiæ*, decimo
Mar. An. M. D. XVI.

DES. ERASMI ROT.
EPISTOLARUM
LIBER SECUNDUS.

Beatiſſimo Patri Leoni Decimo Pontifici verè maximo, Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt.1. SI celſitudinis tuæ ratio habeatur, beatiſſime
Pater, nemo vel ſummorum Principum in-
veniatur, qui non veriturus ſit ad te ſcribe-
re. Quis enim non metuat eum compellare literis,
qui quanto cæteri mortales pecudibus antecel-
lunt, tanto ipſe mortales univerſos majeſtate ſu-
perat, & inter homines prorſus cœleſte quoddam
agit numen? Attamen ſingularis quædam naturæ
tuæ bonitas, & incredibilis humanitas, quâ qui-
F dem illam ipſam ſuperas magnitudinem tuam,
quâ ſuperas & maximos, non ſolùm publica totius
orbis voce prædicata, verùm etiam ipſa, quod ai-
unt, fronte, totóq; corporis habitu relucens, mihi
verò, cum olim agerem *Romæ*, domeſtico etiam
congreſſu deguſtatâ, tantum addit fiduciæ, ut nec
ipſe, infimæ penè ſortis homuncio, dubitârim ſub-
limitatem tuam meis interpellare literis. Atque
utinam liceat verè beatiſſimis iſtis advolutum pe-
dibus oſcula figere. Video paſſim, audio paſſim,
G quacunq; patet orbis Chriſtianus, ſummos pariter
atq; infimos ſibi de tali Principe gratulari. Quod
quidem cum omnes meritiſſimo faciant, nullos
tamen æquè id facere par eſt atq; eos, qui veræ
pietatis & optimarum literarum ſtudio ducuntur:
primum quod nobilis illa & nominis immortali-
tate ſemper victura *Medicium* familia, cui *Leo-
nem* debet orbis, ſemper excellentium probitate

ac literis virorum, & altrix fuerit & ornatrix. Ex
quâ nobis, velut ex equo *Trojano*, tot eximii in
omni doctrinæ genere proceres, paucis jam annis
E exilierunt, tot *Cicerones*, tot *Marones*, tot *Platones*,
tot *Hieronymi* : ut vel hoc unum omen ſtudioſos
omneis ſummam in ſpem debeat erigere, numi-
num providentiâ *Leonem* orbi datum : ſub quo
præclaræ virtutes, ſub quo bonæ artes omnes re-
floreſcant. Jam verò ab iſto tuo genere adeò non
degeneras, ut domus alioqui multò omnium lau-
datiſſimæ gloriam, tuis ſuperare virtutibus, atq;
hoc ipſo reddideris illuſtriorem, quod illius lucem
ornamentorum tuorum ſplendore quodammodo
F obſcuraris. Nimirum ad optimam indolem opti-
ma acceſſit inſtitutio : & feliciſſimo ingenii tui
ſolo, longè belliſſimus obtigit cultor, politiſſimus
ille *Politianus* : cujus opera non ſpinoſis iſtis ac ri-
xoſis literis, ſed veris illis, nec ſine cauſa bonis ap-
pellatis, ac manſuetioribus, ut vocant, Muſis es in-
itiatus : quæ ferum etiam ingenium mite placi-
dúmque ſolent efficere. Neq; verò initiatus tan-
tùm, verùm etiam abſolutus. Itaq; duæ res, quas
in Principe civitatis requirit *Plato*, naturæ boni-
G tas & recta educatio, ſic nobis conſtant in totius
Eccleſiæ Principe, ut amplius ne votis quidem
concipi poſſit. Neq; verò defuit hiſce tam egregiis
primordiis, vel tua ipſius induſtria, vel divini nu-
minis favor. Quibus rebus factum eſt, ut cum
Romana urbis libertas, integerrimos quoq; viros
non rarò ſoleat aſpergere : tu ut vitam, ita & fa-
mam modis omnibus illibatam ad iſtam attuleris
digni-

dignitatem, ad quam uſq; adeò nullis pecuniarum, aut factionum præſidiis penetrâſti, ut nec ambiens, nec expectans, non tam hominum ſuffragiis, quàm divini numinis calculo delectus fueris atq; aſcitus. Neq; verò mediocriter illuſtravit laudum tuarum decus, illa fortunæ ſævientis iniquitas, quæ ſanè ſuperum permiſſu videtur incidiſſe, quo nimirum genuina virtus animi tui, velut aurum igni exploratum, ſpectatior redderetur mortalibus. Nam ut *Mario* plurimum addidit laudis fortunæ viciſſitudo, ita quidam *Alexandri* gloriæ, hoc detrahunt nomine, quod perpetuò penè rerum ſucceſſu fuerit uſus. *Timothei* verò felicitas, picturis etiam fuit exagitata. Egregium nauclerum adverſa tempeſtas arguit. Inſignis ſculptor, quo duriorem ac minus obſequentem nactus eſt materiam, hoc majus artis ſuæ miraculum præbet. In quovis rerum ſtatu explicat ſeſe genuina illa virtutis vis: nuſquam tamen clarior, quàm quoties noverca *Juno Herculem* ſuum omni genere malorum exercet. Magis illuſtrarunt *Ulyſſem* tot exantlati labores, quàm feliciter exciſa *Troja*. Quanquam illud ſæpenumerò videmus accidere, ut qui res adverſas fortiter pertulerunt, fortunæ blandientis indulgentiâ corrumpantur. At tu quam integritatem in rebus afflictis ſemper præſtiteras, eandem hactenus ad ſummum rerum apicem evectus præſtitiſti. Niſi quòd nunc tuam bonitatem magis ſentimus, dum nobis expreſſiùs CHRISTI refers imaginem, cujus haud dubiè vicem geris, poſteaquam ad ſummam bonitatem, ſummámq; ſapientiam, par acceſſit potentia: ut quantum pro tua bonitate prodeſſe vis, quantum pro tua ſingulari ſapientia, quâ ratione ſuccurrendum ſit rebus humanis, perſpicis, tantundem pro ſummi Pontificii faſtigio poſſis. Ut enim nihil poſſit accidere peſtilentius, quàm ſi pravitas ac ſtultitia, ſummi magiſtratus armetur autoritate: ita non alia res æquè ſalutaris à ſuperis dari poteſt mortalibus, quàm ſi ad cuncta moderantis Dei ſimilitudinem, tria hæc in Principe copulentur. Porrò quo major eſt poteſtas, hoc perničioſior eſt, ſi inciderit in hominem vel ſtultum, vel malum. Senſit ilicò mundus *Leonem* gubernaculis rerum admotum, repente ſeculum illud plus quàm ferreum, in aureum verſum: ac tanta, támq; fatalis ſubitò rerum omnium commutatio, ut nemini non palàm eſſet, hæc autore Deo geri. Compoſitæ bellorum undæ, cohibitæ Principum inter ipſos minæ, acerbis odiis diſſidentes maximorum Regum animi in Chriſtianam adacti concordiam: ſublatum pernicioſiſſimum illud ſchiſma, & ita ſublatum tam ingens malum, ut ne cicatrix quidem ſuperſit. Ut ſileam interim, quòd aliquot *Italia* Principes ſuis civibus, quòd complures cives in exilium actos ſuæ patriæ reddidiſti: quòd tuam familiam diu fortunæ injuriâ vexatam reſtituiſti: quòd *Florentiam* civitatem tuam, quæ majorum tuorum prudentiâ diu florentiſſima fuit, multò reddidiſti florentiorem. Hoc nimirum erat gentilitio *Medicis* cognomini reſpondere, tot tam immedicabilibus penè totius orbis malis ſubitò mederi: idque non vi, neque ſeveritate, veluti ſectionibus, inuſturis, aut alioqui triſtibus pharmacis: ſed conſilio, ſed prudentiâ, ſed animi moderatione, ſed manſuetudine. Alii laudibus vehant bella à *Julio* ſecundo vel excitata graviter, vel geſta feliciter, victorias armis partas

A cenſeant, triumphos regaliter actos celebrent: quantumlibet hiſce rebus gloriæ tribuent, tamen eam cum multorum dolore conjunctam fuiſſe, fateantur neceſſe eſt. Ut interim ſileam, quod ex rei bellicæ gloria, magnam partem ſibi vendicant Principes, quorum ductu auſpiciiſq; negotium agitur: majorem fortaſſe miles, cujus periculo, manibúſq; res geritur: maximam verò fortuna, quæ nulla in re magis dominatur, quàm in bello. Ad *Leonis* autem gloriam nullus eſt qui ingemi-
B ſcat, nemo qui muſſet: neque periculum eſt, ne quod in pleriſq; fieri ſolet, damnet poſteritas, cui ſua applauſerit ætas. Accedit huc, quòd tua gloria, prætèrquam quod nulli non ſalutaris, nulli non lætiſſima fuit, tota tibi cœleſtiq; numini propria eſt, ut quæ publico omnium bono, bene fortunante Deo, incredibili tua ſapientia contigerit: atq; vel ob hoc ipſum magis eſt propria tibi, quod illius munere contigerit, qui non favet immerenti. Ut maximum declarârit *Julium* totus penè or-
C bis ad bellum excitatus, certè majorem teſtatur *Leonem* pax orbi reſtituta. Clarius arguit tuam magnitudinem, quòd inclytus *Ludovicus Gallorum* Rex, ſe ſuáq; omnia tuo ſubmiſit arbitrio; quàm *Julii*, quòd ab eo bello victus eſt, aut certè vexatus. Magis illuſtravit autoritatem tuam Sereniſſimus *Angliæ* Rex, hujus nominis octavus, quod te autore depoſuit arma; quàm *Julii*, cum illius inſtinctu ſuſcepit arma: propterea, quod ad capeſſendum bellum facilè quemvis alliciat victoriæ
D ſpes, nemini non blandiens: & haud ſcio an illis potiſſimùm, quibus inſidias ſtruit fortuna. At verò efficere, ut tantus Rex, imò ut juvenis excelſo atq; invicto præditus animo, ad hæc tanto rerum ſucceſſu velut exultans, victoriam jam certam amittat è manibus, atq; ex hoſte acerrimo in ſummam tranſeat concordiam: id verò planè divinitatis cujuſdam eſſe videtur. Denique ut pro tempore neceſſaria fuerit *Iulii* ſeveritas, certè magis ſalutaris fuit *Leonis* manſuetudo: multóque pro-
E piùs ad ejus accedens examplar, cujus locum inter mortales occupat *Romanus* Pontifex: nempe *Salomonis* illius pacifici, qui ſuâ concordiâ cœlum pariter ac terram conciliat atque conglutinat, qui tolerantiâ vicit, non copiis; qui moriendo triumphavit, quique non aliorum ſanguine ſibi vindicavit imperium, ſed ſuo ſanguine nobis regnum cœleſte comparavit. Proinde optimo jure ſibi gratulatur orbis Chriſtianus, talem *Leonem* in cujus ore reperit mundus plus quàm melleam dulcedi-
F nem. Quid enim pace dulcius? præſertim poſt graviſſimos ac diutinos bellorum tumultus, quibus inter nos collidebamur, immensâ Chriſtiani ſanguinis jacturâ, ingenti bonarum mentium dolore, magno *Turcarum* gaudio. Ad ipſam etiam illorum temporum recordationem inhorreſcit animus. Sed cuicunque malum illud acceptum feret poſteritas, Medici certè debemus remedium. Quod ſupereſt, confidimus fore, ut quemadmodum *Sampſonis* ænigma jam perſpeximus, ita Chriſto
G res tuas benè fortunante, mox & illud *Apocalypſeos* in te quadret, *Vicit Leo de tribu Iuda*. Sapientiæ moderationiſque tuæ dulcedinem jam ſenſimus omnes. Et *Leonem* videlicet illum victorem, brevi ſpectabimus. Hoc nobis de te pollicentur virtutes iſtæ tuæ jam incomparabiles: hoc utrunque nomen ominatur, & quòd ad ſummum Pontificium attuliſti, & quod creatus Pontifex adoptâſti.

adoptâſti. Etenim cum *Joannem* audimus ac *Le-*
onem, quid aliud intelligamus, quam eximiam bo-
nitatem cum invicto animi robore conjunctam.
Quin illud quoq; ſelix auſpicium habere videtur,
quod non ſolum *Leonem* habemus: quo nomine
nullus adhuc fuit *Romanus* Pontiſex, non egregiè
laudatus, verumetiam *Leonem* decimum. Nam
quicquid ingens eſſet, id *decumum* appellabat an-
tiquitas. Proinde quicquid virtutum in ſingulis
Leonibus excelluit, id totum expectamus à *Leone*
decimo: Primi *Leonis* felicem autoritatem; Se-
cundi eruditam pietatem, & ſacræ Muſices ſtu-
dium; Tertii præter ſalutarem eloquentiam, ani-
mum quoque ad utranque fortunam inſractum;
Quarti ſimplicem illam & à CHRISTO lauda-
tam prudentiam; Quinti ſanctam tolerantiam;
Sexti pacis ubiq; ſarciendæ ſtudium, Septimi cœ-
lo dignam ſanctimoniam; Octavi integritatem;
Noni effuſam in omnes benignitatem. Hæc in-
quam omnia nobis promittunt, non ſolùm nomi-
num ipſorum haud quaquam contemnenda au-
guria, verumetiam hæc quæ jam abs te præſtita
videmus, quæ videmus apparari. Felices rerum or-
ſus, felicem portendunt exitum. Porrò, victoriæ
ſpem hoc nobis facit certiorem, quod optimè per-
ſpicit ſapientia tua, ut eſt gemina victoria, ita
bellum quoq; geminum eſſe: alterum cum vitiis,
nimirum omnium peſtilentiſſimis, & haud ſcio
an ſolis Chriſtianæ profeſſionis hoſtibus: Alterum
cum impiis & barbaris Chriſtiani nominis, &
Romanæ ſedis inimicis. Ac prius quidem illud, ut
magis neceſſarium eſt, ita & longè difficilius, & à
nobis maximè pendens, eóq; majore tractandum
curâ. Quod ſimul atq; à nobis ritè confectum fue-
rit, poſterius hoc facilè CHRISTO auxiliante
conficietur. Ut ne dicam interim utriuſq; belli
longe diverſam eſſe rationem. Alterum eſt ejuſ-
modi, ut a bonis nonnullis improbetur. Alterum
uno cunctorum ore laudatum. Nam ad bellum
cum vitiis gerendum, haud dubiè, adhortatur
CHRISTUS, extimulat *Paulus*: at belli cum
Turcis ſuſcipiendi, nec autor eſt CHRISTUS,
nec adhortatores Apoſtoli. Ut demus utrunque
gerendum, certè majore ſtudio moliendum, quod
indixit Spiritus ille cœleſtis, quàm quod inſtitue-
runt homines. Et haud ſcio, an, quemadmodum
ipſe CHRISTUS, unà cum ſuis Apoſtolis ac
Martyribus, beneficentiâ, patientiâ, ſanctâ do-
ctrina ſibi ſubegit univerſum orbem, ita rectius
Turcas vitæ pietate ſubacturi ſimus quam armis:
ut iiſdem rationibus vindicetur Chriſtianum im-
perium, quibus olim paratum eſſe conſtat. Quod
ſi utrunq; probandum eſt, probandum autem pro-
culdubio quicquid *Romanus* approbarit ſenatus;
neutra certè in re ceſſat inaudita tua pietas pater
beatiſſime, quæ ſimul & Chriſtianæ plebis religi-
onem, jam olim multis collapſam modis, & in
dies magis ac magis collabentem, ſaluberrimis,
ut audio, ſynodi conſtitutionibus ſarcit ac reſti-
tuit: & hujuſmodi conſtitutionibus, non quæ
quæſtum, aut dominandi libidinem, aut tyran-
nidem oleant: ſed quæ verè ſpiritum referant
Apoſtolicum: quas quivis à patribus, non à do-
minis profectas poſſit agnoſcere, in quibus piæ
mentes ipſum CHRISTUM velutì loquentem
venerentur. Hâc igitur viâ molitur ſanctitas tua,
ut CHRISTI Eccleſia veris ac ſuis opibus locu-
pletetur, ut ſuâ præmineat gloriâ, ut ſuâ polleat

A ditione: breviter, iis cœleſtibus donis cumuletur,
quæ nonnunquã tum potiſſimũ exuberant, cum
cæteris illis deſtituimur maximè. Quanquam nec
alteram illam virtutis functionem videris negli-
gere, ut qui conciliandis omnium inter ſe Princi-
pum animis, componendiſq; Chriſtianorum re-
bus, pulcherrimam pariter ac tutiſſimam ſtruis
viam, ad impiam *Turcarum* gentem vel ſubigen-
dam, vel profligandam. Non ferent aliquando
Leonis noſtri rugitum, immanes illæ belluæ; ſen-
B tient, ſentient invictum illud *Leonis* manſuetiſſimi
robur quantúmvis truculentæ feræ, impares erunt
Pontifici, magis pietate quàm copiis armato: ac
numen etiam immortale ſecum in bella trahenti.
Video jam dudum, beatiſſime Pater, quàm ingens
laudum tuarum campus ſe nobis aperiat, ſed longè
impar eſt hujus ingenioli vis, rebus tantis expli-
candis; ad tam divina facinora, noſtra non aſpi-
rat eloquentia, vel potius infantia. Atq; utinam
hoc ſtudium detur eruditis omnibus, ut velint, tum
C ea facultas, ut poſſint omniũ ſeculorum memoriã
dignas *Leonis* decimi virtutes, dicendi viribus
exæquare. Me quidem procul abſterret tua celſi-
tudo; quem enim illa non abſterreat? Et tamen
neſcio quo pacto, mihi vehementer geſtit animus
pro virili omnes ingenii nervos in hoc explicare,
ut quanta extiterunt *Leonis* in Chriſtianam gen-
tem merita, tanta & poſteris habeantur ac cele-
brentur, nullo unquam tempore intermoritura.
Quâ de re diu cogitanti mihi, cum exploratum
D haberem, nequaquam ingenii noſtri præſidio
confici poſſe, propemodum viſum eſt, fieri poſſe,
ut hac ratione utcunque, quod conor, liceat aſſe-
qui, ſi ad id efficiendum immortalis alicujus per
ſe nominis adminiculo fuerimus uſi. Perſpiciebam
divum *Hieronymum* ſic apud *Latinos* eſſe Theolo-
gorum Principem, ut hunc prope ſolum habea-
mus, Theologi dignum cognomine; non quod
cæteros damnem, ſed quod illuſtres alioqui, ſi cum
hoc conferantur, ob hujus eminentiam velut ob-
E ſcurentur: denique, tot egregiis cumulatum doti-
bus, ut vix ullum habeat & ipſa docta *Græcia*, quẽ
cum hoc viro queat componere. Quantum in illo
Romanæ facundiæ? quanta linguarum peritia?
quanta omnis antiquitatis, omnium hiſtoriarum
notitia? quàm fida memoria? quàm felix rerum
omnium mixtura? quàm abſoluta myſticarum li-
terarum cognitio? ſuper omnia quis ardor ille?
quàm admirabilis divini pectoris afflatus? ut unus,
& plurimum delectet eloquentiâ, & doceat eru-
F ditione, & rapiat ſanctimoniâ! Atqui ut hunc vi-
rum unum habemus digniſſimum qui legatur ab
omnibus: ita unus ſic depravatus erat, ſic conta-
minatus, ſic conſpurcatus, ut nec à doctis poſſet
intelligi. Videbam facinus quidem pulcherri-
mum, ſi noſtra cura doctor tam eximius orbi re-
ſtitueretur. Verùm perſpiciebam tantum eſſe in
eo negorio difficultatis, ut ea res non unum deſi-
deraret *Herculem*: tantum aberat, ut unum me
parem eſſe poſſe confiderem, adeò non *Hercules*,
G ut vix etiam homo. Attamen certatim adhor-
tantibus eruditis, efflagitantibus epiſcopis: nomi-
tim autem unico illo, non meo tantum ſed &
omnium literarum, omnis virtutis, apud *Britan-*
nos Mecænate, D. *Guilielmo* Archiepiſcopo *Cantua-*
rienſi. Quo quidem viro ut nihil habet illa inſula,
vel eruditione, vel integritate, vel omnibus deniq;
ornamentis epiſcopalibus abſolutius; ita non aliũ
habet,

habet,ad provehendum optimarum rerum ſtudi-
um propenſiorem : porrò, in omnibus negotiis,
quæ ad ſedis *Romanæ* dignitatem,amplitudinem,
ac majeſtatem pertinent,eâ pietate,ut majore non
poſſit. Deinde jam veluti reſtitantem, & ob im-
menſam laboris magnitudinem, ſuſceptæ provin-
ciæ ſuppœnitentem, Reverendi in CHRISTO
Patris *Joannis Petri Caraffæ* Epiſcopi *Theatini*, qui
nunc apud *Anglos* nomine ſanctitatis tuæ orato-
rem agit ; denuò redaccendit oratio ; ſuáq; voce
& applauſu, reddito mihi animo in certamen re-
vocavit. Quid enim non perſuadeat illa tam ſin-
gularis hominis eloquentia ? quem non permove-
at, tam integri, tam gravis autoritas Præſulis ?
quem non inflammet, tam rara optimi viri pie-
tas ? Nam ad trium linguarum haud vulgarem
peritiam, ad ſummam cum omnium diſciplina-
rum, tum præcipuè Theologicæ rei cognitionem,
tantum homo juvenis adjunxit integritatis &
ſanctimoniæ, tantum modeſtiæ, tantum mirâ
gravitate conditæ comitatis : ut & ſedi *Romanæ*
magno ſit ornamento, & *Britanniæ* omnibus abſo-
lutum quoddam exemplar exhibeat, unde omnes
omnium virtutum formam ſibi petere poſſint. Hic
tantus tantum tribuit hiſce meis laboribus, ut ne,
ſi immodeſtiſſimus quidem ſim,poſſim agnoſcere.
Et tamen neſcio quo pacto laudibus illis ſuis, jam
feſſo calcar addidit, fatiſcentem erexit, deficien-
tem reſtituit. Horum igitur & his conſimilium
hortatibus extimulatus, atq; in primis ejus auxi-
lio fretus,qui non ſolet unquam piis deeſſe conati-
bus, veluti novus jam ad intermiſſum opus redeo.
Epiſtolarum volumina, nam hæc mihi propriè
ſumpſi, à mendis, quibus extincta fuerant veriùs
quàm depravata : partim veterum collatione co-
dicum,partim noſtrâpte ſagacitate repurgavimus:
Græca, quæ vel deerant omnino, vel perperàm
erant addita, repoſuimus diligenter. Quod idem
factum eſt & in Hebraicis : verùm [illegible],
ut Græcum habet proverbium, quòd eas literas
ipſe primoribus modò labris deguſtârim. Ad hoc
quoniam divus *Hieronymus*, ut eſt omni genere li-
terarum abſolutiſſimus, ita minimè eſt opum ſuarum
oſtentator : ut qui paſſim gaudeat infulcire, quic-
quid uſquam apud omnis linguæ ſcriptores abſtru-
ſum ac reconditum habeatur : unde fit, ut erudi-
tus etiam lector ad pleroſq; locos, velut ad ſale-
bras, reſtitet:adjecimus commoda ſuis locis ſcho-
lia, quoties incurrit, quod lectorem remoraturum
eſſe videbatur.Præterea quoad licuit, in ordinem
redegimus omnia. Nothos ac ſubdititios libellos
quos partim caſus,partim librariorum quæſtus,aut
inſcitia,partim improbiſſimi cujuſdam impoſtoris
temeritas, *Hieronymianis* lucubrationibus admi-
ſcuit : non reſecuimus quidem, ſed ab aliis ſemo-
tos, ademptis titulis, in ſuum relegavimus Tomũ:
ut neq; ſit quod deſiderare poſſet avidus magis
quàm elegans lector: neq; rurſum tam inſulſæ ne-
niæ ſeſe poſthac tam incomparabilis viri titulo
venditarent. Atq; id ne audacter magis quã judi-
cio feciſſe videremur,præfationibus & cenſuris ad-
ditis, quid in his ſecuti ſimus,lectorem docuimus.
Quid multis? Tantum hic laboris exantlatum eſt,
ut parum abfuerit, quin meipſum enecârim, dum
ſedulò adnitor, ut *Hieronymus* renaſcatur. Neque
verebor illud vel jurejurando confirmare,minoris
ipſi *Hieronymo* conſtitiſſe , ſuas ſcripſiſſe lucubra-
tiones, quàm nobis reſtituiſſe & illuſtrâſſe.Fervet

A igitur jampridem ingens opus, & apud inclytam
Rauracorum Baſileam,totus renaſcitur *Hieronymus*;
idq; in officina *Frobeniana*, quâ non eſt alia vel ac-
curatior, vel unde plus bonorum exeat codicum;
præſertim qui ad ſacras pertineant literas. Neque
verò unius hominis hic labor eſt, neq; unius ho-
minis impendium. Nam in cæteris *Hieronymi* mo-
numentis,quæ mihi non ſumpſi,etiam ſi pro tem-
pore nonnihil opitulor, à compluribus eruditiſſi-
mis viris jam pridem eſt deſudatum. Inter quos
B eſt eximius ille vir *Joannes Reuchlinus Phorcenſis*,
trium linguarum Græcæ, Latinæ, & Hebraicæ
penè ex æquo peritus : ad hæc in nullo doctrinæ
genere non verſatus, ita ut cum primis certare
poſſit. Unde meritò virum hunc ceu *Phœnicem*,&
unicum ſuum decus tota ſuſpicit ac veneratur *Ger-
mania*. Neq; parùm attulit momenti *Conon Nuren-
bergenſis*, Theologus ex inſtituto horum,quos vul-
gò *Prædicatores* vocant , vir ut Græcæ literaturæ
callentiſſimus, ita in adjuvãdis bonis literis infati-
C gabili quadam diligentiâ. Cumq; his *Beatus Rhe-
nanus Seleſtadienſis*, juvenis tum exquiſitè doctus,
tum in judicando naris emunctiſſimæ. Porrò,plu-
rimum attulerunt momenti, fratres *Amorbachii*,
quorum & impendiis & ſudoribus cum *Frobenio*
communicatis,hoc negotii potiſſimùm peragitur.
Quæ quidem domus in hunc uſum ab ipſis fatis
parata videtur, ut ejus operâ reviviſceret *Hiero-
nymus*. Pater, vir omnium optimus, tres filios in
hoc Græcis,Hebræis, ac Latinis literis curarat in-
D ſtituendos. Ipſe decedens, liberis ſuis ſtudium hoc
velut hæreditarium commendavit : quicquid erat
facultatum, huic negotio dedicans. Atq; optimi
juvenes pulcherrimam provinciam, ab optimo
parente mandatam, gnaviter obeunt, ſic mecum
partiti *Hieronymum* , ut quod ab epiſtolaribus li-
bris ſupereſt, id ad illorum pertineat curam. At
quorſum hæc, inquiet ſanctitas tua ? Nimirum
huc ibam, beatiſſime pater, nihil eſt *Hieronymiano*
nomine celebrius, nihil ipſo comprobatius, & ta-
E men video quantum huic lucis, quantum ponde-
ris & autoritatis ſit acceſſurum. *Leonis* gloriâ nihil
luculentius, & tamen haud mediocris, ni fallor,
huic adjungetur acceſſio, ſi tam rarum, tam in-
gens, tam inclytum opus, feliciſſimo tui nominis
auſpicio,veluti denuò renatum,in lucem & in ho-
minum manus exeat. Et pulchrè videtur conve-
nire, ut omnes bonæ literæ, quæ pacis alumnæ
ſunt, per eum Pontificem refloreſcant, per quem
ocium & pax ſtudiorum altrix,orbi terrarum par-
F ta eſt. Et pulchrè quadraverit,ut primus Chriſtia-
næ religionis doctor, ejuſdem religionis antiſtiti
ſummo dedicetur : & optimus omnium Theolo-
gus, omnium optimi Pontificis titulo commende-
tur. Equidem haud ſum neſcius, religioſè quoq;
tentandum, ut beatitudini tuæ quicquam dedice-
tur , dignum numine ſit oportet, quod numini
conſecretur. Attamen ſi ſenſero hac in re tuæ
quoq; majeſtatis favorem, non ſolùm haſce lucu-
brationes,verùm etiam univerſum ſtudiorum me-
G orum proventum cupiam *Leoni* conſecrare. Ipſe
ex tantis ſudoribus non alium expecto fructum,
quàm ut noſtrâ qualicunq; induſtriâ, Chriſtiana
pietas ex *Hieronymi* monumentis adjuvetur. Is
abundè rependet præmium, in cujus gratiam hoc
laboris deſudo. A pluribus legetur, ſi fuerit à plu-
ribus intellectus *Hieronymus*. Sed & libentiùs le-
getur ab omnibus,ſi tanti Pontificis calculo fuerit
com-

comprobatus. Sanctitatem tuam nobis & univerſæ reipublicæ Chriſtianæ, quam diutiſſimè ſervet incolumem, ſemperq; felicibus incrementis in majus provehat, idem qui te donavit orbi *Chriſtus*, Optimus, Maximus. Datum *Londini* tertio Calend. Maias. Anno M. D. XV.

Dominico Cardinali Grymano Eraſmus Roterod. S. D.

Epiſt. 2. QUo minùs à primo illo, & eodem poſtremo congreſſu repeti verim amplitudinem tuam, quemadmodum & illa juſſerat, & ego me facturum receperam: non mea negligentia, ſed tua magis inuſitata quædam, & ſingularis comitas humanitáſq; fuit in cauſa: ac prorſus novo factum eſt modo, ut quæ res vel maximè debuerat ad reditum invitare, ea ſola deterruerit ne redirem. Quid tandem iſtuc novæ rei fuit, inquies. Dicam equidem ſimpliciter, &, quod hominem decet *Germanum*, ingenuè. Id temporis omnino decretum erat adire *Britanniam*. Huc me veterum neceſſitudinũ affectus, huc potentium amicorum ampliſſima promiſſa, huc Regis omnium florentiſſimi propenſiſſimus in nos animus vocabat. Hanc inſulam mihi patriæ vice, adoptâram: hanc ſenectuti meæ ſedem delegeram. Invitabar, imò flagitabar crebris literis, modò non montes auri pollicentibus. Quibus ex rebus, homo ſtrenuus alioqui pecuniarum contemptor, tantam auri vim animo conceperam, quantæ vix decem *Pactolos* eluendæ ſuffecturos crediderim. Proinde verebar, ne ſi rediſſem ad tuam celſitudinem, verterem animi decretum. Etenim qui primo ſtatim colloquio, ſic labefactâras, ſic inflammâras animum meum; quid facturus eras, ſi diutiùs ac propiùs fuiſſem congreſſus? Quod enim vel adamantinum pectus non flectat, tam amabilis iſta morum tuorum comitas, tam mellita facundia, tam exquiſita doctrina, tam fida juxta & amica conſilia? Denique tanti primatis, tam expoſitus ad bene merendum animus? Sentiebam jam tum ſenſim labaſcentem animi ſententiam, & cœperat quidem inſtituti ſuppœnitere, & tamen pudebat virum parùm cõſtantem videri. Sentiebam urbis amorem, quem vix excuſſeram, denuò tacitis auctibus gliſcere: proinde ni me repentè *Roma* divulſiſſem, nunquam deinde fueram *Romam* relicturus. Abripui me ne rurſus afflarer, & in *Angliam* avolavi, magis quàm profectus ſum. Quid nunc igitur inquies, num pœnitet conſilii? num pœnitet non obſecutum fuiſſe amanter admonenti? Mentiri ſanè non eſt meum. Varié res hæc afficere ſolet animum meum: neque enim non poſſum tangi *Romæ* deſiderio, quoties tantus tantarum ſimul commoditatum acervus in mentem venit. Primum urbis omnium multò celeberrimæ lumen ac theatrum, dulciſſima libertas, tot locupletiſſimæ bibliothecæ, ſuaviſſima tot eruditiſſimorum hominum conſuetudo, tot literatæ confabulationes, tot antiquitatis monumenta, deniq; tot uno in loco totius orbis lumina. Speciatim autem quoties ſuccurrit cum aliorum Cardinalium, tum verò præcipuè R. D. *Nanetenſis*, mirum quoddam erga nos ſtudium, Card. *Bononienſis* propenſiſſimus favor: divi verò *Georg.* Card. non jam favor modò, verùm etiam benignitas haudquaquàm vulgaris: ſuper omnia feliciſſimum illud cum tua

A pietate colloquium. Hæc videlicet faciunt, ut nulla prorſus fortuna tam benigna poſſit obtingere, quæ *Romæ* ſemel deguſtatæ deſiderium eximat animo meo. Jam apud *Britannos* tametſi fortuna contigit non uſquequaq; pœnitenda, certè meis aliquanto major meritis: tamen ut verum fatear, non omnino reſpondet nec votis noſtris, nec amicorum pollicitis. Quæ res non tam accidit illorum perfidiâ, quàm temporum iniquitate. Nam Regem ipſum, alioqui multò Regum omnium be-

B nigniſſimum, ad hoc optimè de *Eraſmo*, tum ſentientem, tum loquentem: id quod partim ipſius ad me literis, partim multorum prædicatione compertiſſimum habebam: ſubitò ingruens bellorum procella, propè totum nobis eripuit. Tanto animo, tanto ſtudio, pius ac generoſus adoleſcens bellum apparabat, quod ad Eccleſiæ *Romanæ* dignitatem tuendam pertinere judicabat. Et *Guilielmus Montjoius*, vetuſtiſſimus poſt *Henricum Bergium* Epiſcopum *Cameracenſem*, ſtudiorum me-

C orum *Mecænas*, ſic obrutus eſt belli oneribus, ut magis amaret quàm ſuccurreret, vir antiquæ ſanè nobilitatis, & incredibili beneficentiâ erga bonarum literarum cultores, verum ut inter hujus regni Barones, animo magis quàm re beatus. Ut ne quid interim meam ipſius lentitudinem incuſem, homo uſq; adeò non ambitioſus, ut planè *Timothei* fortuna ſit opus, quæ dormientis impleat rete. Attamen quo minùs pœnitere queat aditæ *Britanniæ*, *Guilielmus* Archiepiſcopus *Cantuarienſis*,

D totius *Angliæ*, non titulo tantùm, ſed omni decorum genere primas, potiſſimùm fuit in cauſa: vir modis omnibus incomparabilis ac prorſus unicum ejus regni ornamentum & præſidium, ſapientiâ, judicio, doctrinâ, autoritate maximus: ſed hoc tamen ſeipſo major, quod ob ſingularem quandam modeſtiam, ſolus ipſe magnitudinem ſuam non agnoſcit. Mira vitæ ſobrietas, ſumma dexteritas ingenii, animus impiger, & ab ocio prorſus abhorrens. Magnus rerum uſus, ut qui

E in graviſſimis legationibus, maximiſq; Regum & regni negotiis, jam olim ſit verſatus. Unde fit ut tot rebus adminiſtrandis, quot aliorum complures, vix ſufficiant, unus non modò par ſit, verùm etiam ſuperſit quod evolvendis bonis autoribus, quod privatis amicorum affectibus impartiat. Nam præter Epiſcopi functionem, totius regni Cancellarium, hoc eſt ſummum Judicem, agit. Is me ſic amore complectitur, ſic ornat autoritate, ſic benignitate fovet, in ſumma ſic ubiq; mi-

F rum quendam præſtat *Mecænatem*, ut ſi pater eſſet, non poſſit indulgentiùs: ſi frater, non poſſit amantiùs. Unde factum eſt, ut quod *Romæ* in tot egregiis Cardinalibus, in tot ornatiſſimis Epiſcopis, in tot erudititiſſimis viris reliqueram, id totum in uno homine mihi viderer recuperâſſe. Nunc verò poſteaquàm operâ *Leonis* Pontificis verè maximi, pax eſt orbi reſtituta, multo quidem commodior eſt *Britannica* fortuna: & tamen acrius etiam *Romæ* deſiderio titillatur animus, dum & paſ-

G ſim famæ præconio celebratur, & veri ſimillimũ eſt, ſub tali Principe veluti ſigno dato; quicquid uſquam gentium eſt eruditionis eximiæ, quicquid egregiæ virtutis, hoc tempore *Romam* velut in ſuum theatrum concurrere. Ante biennium igitur adornâram iter, comes futurus R. Patri D. *Joanni* Epiſcopo *Roffenſi*, viro omnium Epiſcopalium virtutum genere cumulatiſſimo: & ut compendio

laudes

laudes illius explicem, *Cantuarienſi* cui ſubſidiarius eſt, ſimillimo. Verùm is ex itinere ſubitò revocatus eſt. Rurſum anno ſuperiore meis auſpiciis *Baſileam* uſq; proceſſeram. At hìc quoque res quæpiam eſt remorata, neſcio quid alii ſenſuri ſint, at meo judicio maxima: nam maximum fuerit oportet, quod ab urbe potuerit avocare. Jampridem hoc moliebar, haud ſanè mediocribus vigiliis, uti divus *Hieronymus* nobis totus quaſi renaſceretur: quẽ ſic Latini ſummũ habemus Theologum, ut propè ſolum dicere liceat: ſed eundem adeo depravatum, adeo confuſum, adeo contaminatum, ut cum non ſit alius æquè lectu dignus, tamen unus maximè ſit, qui legi non poſſit, nedum intelligi. Hujus igitur lucubrationes omnes, præſertim epiſtolares, in quibus plurimum erat negotii, primum in ordinem digeſſimus; deinde mendas, quibus obrutus erat magis quàm oblitus, veterũ auxilio codicum, noſtróque ingenio ſuſtulimus. Addidimus cum argumentis commoda in loco ſcholia, quo poſſit vel à mediocriter eruditis inoffenſiùs legi, qui antehac, dicam audacter, ſed verè, nec ab eruditiſſimis intelligebatur. Nam quemadmodum olim *Romulus* dictus eſt, non minus magnificus oſtentator egregiorum facinorum quàm geſtor, ita videre eſt in divo *Hieronymo* novam quandam & variam eruditionẽ, cum ſancta quadam oſtentatione conjunctam. Græca & Hebraica, quæ vel deerant prorſus, vel ſic erant aſcripta ut præſtiterit nihil aſcriptum fuiſſe, ſummâ curâ reſtituimus. Suppoſititia & adulterina, quæ quidem bona pars eſt, in ſuum relegavimus volumen: ut nec deſideraret aliquid avidus magis quàm eruditus lector: nec rurſum indoctiſſima blateramenta tam incomparabilis viri titulo diutius circumſertẽtur. Equidem perſpiciebam *Italiam*, & bibliothecarũ auxiliis, & regionis autoritate, ad operis editionem magno uſui futuram, ſed commodum offendi *Baſilea* quoſdam ad id operis accinctos, imò jam aggreſſos: præcipuè *Iohannem Frobenium*, cujus & arte & impendio magnâ ex parte res agitur, nec non tres doctiſſimos juvenes fratres *Amorbachios*, Hebraicarum quoque literarum pluchrè doctos. Atque his literis non paucis in locis utitur *Hieronymus*. Ac mihi quidem hac in parte, juxta Græcorum proverbium, *Theſeo* quopiam fuit opus, ut qui literas eas vix primoribus (ut aiunt) labris deguſtâſſem. His igitur in laboris partẽ aſcitis, *Herculano* (quod aiunt) animo negotium aggreſſus ſum. Fervet ingens officina, excuditur elegantiſsimis formulis divus *Hieronymus*, imò renaſcitur, tantis impendiis & pecuniarum & ſudorum, ut minoris conſtiterit *Hieronymo* ſua conſcripſiſſe, quàm nobis reſtituiſſe. Mihi certè tantum hic laboris exhauſtum eſt, ut parum abſuerit, quin ipſe immorerer, dum ſtudeo, ut ille renaſcatur. Summa, ni fallor, operis, ad decem volumina ſuccreſcet. Sed quorſum hoc mihi, inquies? Primum ſciebam te pro perpetuo quodam tuo erga bonas literas ſtudio, pariter & *Hieronymo* gratulaturũ, & noſtris fauturum conatibus, imò fauturum pietati Chriſtianæ, cui plurimum adjumenti ex *Hieronymianis* literis acceſſurum ſpero. Atqui hæc res citra plurimarum & locupletiſsimarum bibliothecarum auxilia confici, ut dignum eſt,

A non poteſt. Proinde ſi quid habet vel tua bibliotheca, quã domi habes ditiſsimam, & omnijugis omnium linguarũ libris refertam, vel ſummi Pontificis, aut aliorum, pietatis tuæ fuerit, in publicam orbis utilitatem impartire. Deinde mihi viſum eſt vehementer congruere, ut ſummus Theologus ſummi Pontificis felicibus auſpiciis exiret in manus hominus, ita reſtitutus, ut antehac nec editus videri poſsit: útque ſcriptor omnium eruditiſsimus, ejus nomine
B commendaretur orbi, è cujus familia tot literarum proceres nobis prodiſſent. Sic enim pariter fore, ut tam eximii Pontificis autoritate, multum *Hieronymo* ſplendoris, ac dignitatis adjungatur, & viciſsim ex eminentiſsimi doctoris celebritate, non mediocris acceſsio fiat *Leonis* gloriæ. Nec enim video, quonam alio monumento magis poſsint illius decora immortalitati conſecrari. Huic igitur renatum *Hieronymum* conſecrabimus, præſertim ſi noſtro judicio
C tuus accedet calculus. Nam alioqui propemodũ erat decretum, dicare Præſuli *Cantuarienſi*, cui debemus omnia. Quanquam is quoque lubens ac volens, hoc quicquid eſt gloriæ, *Romano* Pontifici ceſſurus eſt, ſat ſcio. Eo eſt in iſtam ſedem animo. Et nos hujus memoriam ita cum *Leonis* laudibus copulabimus, optimi cum optimo, primatis cum primo, ut hâc viâ rectiùs etiam conſultum fuerit & *Hieronymo*, & *Mecænatis* mei nomini. Edidimus, præter alia per-
D multa, *Chiliadum* opus à nobis emendatum, & ita locupletatum, ut quarta voluminis pars accreverit. Proximâ æſtate emiſſuri varias, nec infrugiferas (ut opinor) annotationes noſtras in novum Teſtamentum, unà cum Apoſtolicis epiſtolis, ſic à nobis verſis, ut intelligi poſsint. In quo labore ita puto me verſatum, ut non ſine cauſa poſt *Laurentium Vallam*, poſt *Iacobum Fabrum*, virum juxta doctum ac diligentem, videar hoc negocii ſuſcepiſſe. Eſt in manibus libel-
E lus de inſtituendo Principe, quem illuſtriſſimo *Carolo* Archiduci *Burgundiæ*, MAXIMILIANI nepoti deſtinavimus. His defuncti rebus commentarios, olim in *Paulum* inceptos, iu manus revocabimus. Decretum enim eſt, quicquid ſuperfuturum eſt ævi, id totum arcanis dedicare literis. Nec ullus labor ab inſtituto deterrebit, ſi tuo tuique ſimilium favore fulciemur. Scis enim jam vetuſtiſſimum illud eſſe, ut invidia, quavis excetrâ nocentior, egregiis conatibus ſemper ob-
F ſibilet. Id quod nuper in ſummo illo viro *Iohanne Reuchlino*, non ſine ſummo animi dolore conſpeximus. Jam par erat, jam tempus erat, ut homo venerandæ ſenectutis, ſuis pulcherrimis ſtudiis frueretur, & ex honeſtiſſima juvenilium ſemente laborum, ſuaviſſimam caperet meſſem. Conveniebat, ut vir tot linguis, tot diſciplinis inſtructus, hoc velut ætatis autumno divitem ingenii proventum in univerſum orbem effunderet. Ad hoc erat laudibus extimulandus, præmiis in-
G vitandus, ſtudio inflammandus. Et exortos audio, neſcio quos, qui cum ipſi nihil præclarum efficere poſſint, perverſiſſimâ viâ gloriam affectent. Deum immortalem, quam frivolis ex nugis quantas Tragœdias concitârunt! Ex libellulo, imò epiſtolâ, eáq; *Germanicè* ſcriptâ, quam nec ediderit ipſe, nec edendam putârit, tantum excitari tumultûs? Quis unquam vel ſcriptum noviſſet

eum libellũ, niſi iſti mundo publicâſſent. Quanto placabili' erat, ſi quid ibi fuiſſet erratũ (ut errãt homines omnes) id vel premere, vel candidè interpretari, aut certè tam eximijs hominis virtutibus cõdonare? Non hoc dixerim, quod illic ullum videam erratũ, qua de re ſanè aliorũ eſt pronunciare: illud dicã, ſi quis ad iſtum modũ maligniùs, & ut *Græci* dicunt ἀνοτέρως, excutiat divi *Hieronymi* libros, permulta reperiet à noſtrorũ Theologorũ decretis longè latéque diſcrepantia. Quorſum igitur attinebat virum & literis & ætate venerabilẽ, ob rem nihili in hujuſmodi pertrahi turbas, in quibus jam ſeptimũ, opinor, perdit annum? Utinã hoc operæ, utinã hoc temporis, ſicuiſſet adjuvãdis honeſtiſſimis literarum ſtudiis impendere. Nunc omnibus dignus præmiis, moleſtiſſimis litibus involvitur, non mediocri doctorũ omniũ, imò toti' *Germaniæ* & dolore & ſtomacho. Quanquam his omnibus ſpes eſt futurum, ut veſtra opera vir tam eximi' & orbi reſtituatur & literis. Hyeme proxima *Roma* nos videbit, ſi modo faverit *Chriſtus* Opt. Max. & regia majeſtas, unà cum Archiep. *Cantuarienſi*, denuò facultatẽ permittẽt abeundi; quam ſi non ipſe, certe divus *Hieronymus* ab illis impetrabit. Te in plurimos annos incolumẽ ac florentem nobis, imò literis & orbi, ſervet optimus ille *Samarites Chriſtus*, cui me totũ addico dedicóque. *Londini*, pridie Calend. Apriles. Anno M.D.XV.

Raphaeli Cardinali Sancti Georgii Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 3. QUòd annis jam aliquot meæ ſiluerunt literæ, non tuorum in me meritorũ oblivio fuit in cauſa R.P. quæ ſanè nec deſii, nec deſinã unquam, vel prædicare, vel meminiſſe: ſed partim pudor quidam obſtitit, quòd improbum exiſtimarẽ, tot graviſſimis negotiis diſtrictũ, noſtris inſuper interpellare nugis: etenim aliquoties officioſum eſt, non ſalutare; partim temporũ ipſorum iniquitas, quæ nobis plusquàm ferrea inciderunt. Nam ſi leges ſilent inter arma, quãto magis tum ſilent Muſæ virgines, cum tantis rerum procellis, perſonant, perturbantur, miſcentur univerſa? Verùm poſtea quam *Leonis* Pontificis, modis omnibus maximi, lætiſſimis auſpiciis, pax tandem eſt orbi reddita, compoſiti Principũ motus, ſublatũ illud omnium pernicioſiſſimũ mundi diſſidium, jam non ſolùm meæ literæ *Romam* ire geſtiunt, verũ ipſe quoque mirâ quadã ardeo cupiditate reviſendi veteres illos meos *Mecænates*. Eſt quidẽ apud *Britannos* fortuna mediocris, ut minor & meis votis, & amicorum promiſſis, ita meritis noſtris major. Siquidẽ Rex ipſe *Henricus* octavus, cujus naturâ, mihi crede, nihil cogitari poteſt, vel melius, vel felicius: ita de nobis & loquitur & ſentit, ut nemo vel amantiùs, vel honorificentiùs. Favent Epiſcopi, cum cæteri ferme omnes, tum præcipuè *Dunelmenſis*, qui Regi eſt à ſecretis. Item *Roffenſis*, vir pietate doctrináq; ſingulari. Ad hæc Archiep. *Eboracenſis*, cujus nunc eſt incredibilis apud regiam celſitudinẽ, tum gratia, tum autoritas. Nam regiis curis ſic adeſt, ut maxima pars publicorũ negotiorũ in hujus inclinet humeros. Porrò R. Archiep. *Cantuarienſis*, totius *Angliæ* primas, in quo vir ſummũ eſt, quicquid eſt optimum in rebus mortaliũ, ſic perpetuâ quadã benignitate, vel (ut veriùs dicã) pietate, nos fovet, tuetur, ornat, ut ſi frater eſſet aut pater, non poſſet amantiùs. Et tamen non poſſum non diſcruciari *Romanæ* urbis deſiderio, quoties animo

A recurſat, quã libertatẽ, quod theatrũ, quam lucem, quas deambulationes, quas bibliothecas, quam mellitas eruditiſſimorũ hominũ cõfabulationes, quot mei ſtudioſos orbis proceres relictâ *Româ* reliquerim. Atq; adeo nonnunquã ipſe mihi quovis infortunio dignus videor, qui te tantum ac talem *Mecænatẽ*, ſic de me meritũ, ſic ad ornãdũ & evehendũ me modis omnib' propenſum & expoſitũ, cum quavis fortuna commutandũ duxerim. Sed quid facerẽ? Montes aureos, imò plus quam aureos

B ſuis literis pollicebãtur amici. Certa promittebat *Guilielmus Montjoius*, & quidẽ ingentia, eáq; rurſum cum ſummo ocio, vitæq; libertate cõjuncta, quã ego ſic amplector, ut ſi quis hanc adimat, vitam eſſe non putẽ. Defuncto Regi ſucceſſerat planè divinæ cujuſdam indolis juvenis, nec ineleganter bonis literis initiat': noſtri verò adeo jam multo ante ſtudioſus, ut paulo ante patris obitũ, cum in *Italia* viverẽ, literas ad me dederit, & ſuopte *Marte* cõditas, & propriis deſcriptas articulis:

C ſed ejuſmodi, ut vel ex his ſingulare quoddam & regno dignum ingeniũ poſſis agnoſcere. Ex hiſce videlicet rebus totos *Midas*, plus quam *Pactolos* ac *Tagos* animo conceperã. Seculũ quoddã verè aureũ, & inſulas fortunatas ſomniabã, κατ' ἐγρηγόρως, ut inquit *Ariſtophanes*. Quanquã, ut verè dicã non tam mihi defuit fortuna, quã ipſe fortunæ defui, homo ſic abhorrens à cõmunibus negotiis, ſic alienus ab ambitione, imò adeò ſocors, ut planè *Timothei* fortuna ſit opus, quæ dormientis retibus fe-

D licitatẽ implicet. Itaq; nihil eſt, quod incuſem amicos, quib' unà mecũ blãdiſſima ſpes impoſuit. Siquidem cum reliquos amicos, tum Regẽ ipſum, aurei ſeculi parentẽ, mox ſecuta bellorũ procella, Muſis omnibus præripuit. Adeo *Iuliana* illa tuba mundũ univerſum ad *Martis* ſtudium exciverat. Cæterùm rebus jam veſtra ſapiẽtia tranquillatis, velut de integro tot' ad literarũ accingor munia. Quanquã nec in mediis illis bellorum tumultibus unquã eſt à nobis ceſſatũ. Emiſim' enim cum alia

E permulta, tum *Adagiorũ* opus, diligenter à nobis recognitũ, & ita locupletatũ, ut quarta voluminis pars accreverit. Excuditur jam dudũ divus *Hieronymus* tot', imò renaſcitur, ante hac adeò depravatus ac mutilus ut nunc non tam reſtitutus, quã primũ editus videri poſſit. Hunc non æſtimandis ſudoribus, multis collatis exemplarib', iiſq; pervetuſtis, emendavimus, adjectis in loco ſcholiis, quo poſſit inoffenſiùs legi. Scis enim apud hunc paſſim inſulciri, quæ lectorẽ obſcuritate remorẽtur. Græ-

F ca atq; Hebraica vel repoſuimus, vel correximus. Nothos atque ſuppoſititios libros, quorũ alios caſus, alios impoſtor aliquis admiſcuerat, nõ amputavim' quidem, ſed in ſuũ rejecimus Tomũ, néve quid deſiderare poſſit lector avidior quã elegãtior, néve inſulſiſſimi blateronis nugæ, tam excellentis viri titulo diutius ſeſe venditarent. Excuditur ingens opus, ad decem opinor volumina rediturũ: & excuditur tãtis impendiis, tantâ curâ, ut auſim dejerare, his annis viginti, nullũ opus ex ullius exiiſſe

G officinâ, pari ſumptu, pari ve ſtudio elaboratũ. Nec arbitror ipſi *Hieronymo* tantidẽ cõſtitiſſe ſuas lucubrationes cõditas, quãti nobis cõſtabũt reſtitutæ. Ipſe certè in hoc negotiũ tanto incubui ſtudio, ut parũ abfuerit, quin memet labore cõfecerim, dum operã do, ut reviviſcat *Hieronymus*. Verum ita fert animus, tam pio támque frugifero labori, vel immori libet. Nam mihi res quã cordi ſit vide: An-

no

no ſuperiore totos octo mẽſes *Baſileæ* ſumus hac A gratia cõmorati,non ſine ſummo rei pecuniariæ diſpendio, ut laborem & iter omnium periculoſiſſimũ negligam. Ac proximo rurſum autumno, certum eſt *Italiam* repetere. quo videlicet ditiſſimas illas luſtrem bibliothecas. Nullius unquam laboris me piguerit, modò ſenſero tuum, tuique ſimilium favorem,noſtris aſpirare conatibus. Ad hæc, nondum ſtatui, ſed ex tuo conſtituam conſilio,cui ſit hoc operis inſcribendum. Archiepiſcopo *Cantuarienſi* nihil non debeo. Digniſſimus enim B eſt, quem unum omnis mea celebret pagina. Alioqui propè videbam conventurum,ut Theologorum omnium Princeps,Pontificum omniũ Principi conſecretur, imo ut omnes bonæ literæ ejus auſpiciis refloreſcant, per quem pax eſt rebus humanis reddita, literarum ac ſtudiorum altrix. Video viciſſim & *Hieronymo* non parum acceſſurum commendationis, ex *Leonis* nomine, & hujus nomini plurimum decoris additurum *Hieronymianarum* lucubrationum dedicationem. Verùm C hiſce de rebus coram & pluribus & diligentius. Interim oro, ut ſi quid inciderit, eum patronum præſtes *Eraſmo*, quem *Roma* ſum ſemper expertus. Si qua res exorietur, in qua infimi clienuli obſequio non gravaberis uti,præſertim apud Archiepiſcopum *Cantuarienſem*, efficiam ut intelligas. omnia mihi defuiſſe potius quàm fidem ac diligentiam. Sed illud pene exciderat, majorem in modum te, & obſecro & obteſtor, per bonas literas, quibus tua celſitudo ſemper unicè favere D ſolet, ut eximius vir dominus *Joannes Reuchlinus*, in ſuo negotio æquos vos ſentiat & benevolos. Eâdem operâ bene merebimini de literis ac literatis omnibus, quorum ut quiſque doctiſſimus eſt, ita illi impenſiſſimè ſtudet. Huic omnia debet *Germania*, in qua primus Græcarum & Hebraicarum literarum ſtudium excitavit. Vir eſt enim complurium linguarum egregiè peritus,variis expolitus diſciplinis, jam libris editis clarus, & orbi Chriſtiano notus, Cæſari *Maximiliano* cumprimis gratus, ut cui ſit a conſiliis, gra- E vis & honoratus apud ſuos,inter quos Triumviri munere fungitur, famæ ſemper hactenus incontaminatæ. Ad hæc ſenectute jam & canicie reverendus. Proinde & ille promerebatur,ut hac ætate honeſtiſſimorum ſtudiorum dulciſſimam mereret meſſem: & nos expectabamus, ut quod annis compluribus condidit, nunc in communem omnium depromeret utilitatem. Bonis igitur omnibus indigniſſimum videtur,non ſolùm apud F *Germanos*, verùm & apud *Anglos* & *Gallos*, quibus ex literis notus eſt, tam eximium virum, tot ornamentis pulcherrimis cumulatum, tam odioſis divexari litibus, idque ex ea re, quæ meo ſanè judicio vel ipſam aſini umbram ſuperet,in quam jocus extat proverbialis. Principum arma, veſtra ſapientia, cohibita ſunt, eadem & literarum cultoribus ſuam reſtituat pacem. Procul ejiciatur, quicquid rancorem, quicquid ſimultatem ſapit. Poſteaquam Principes vobis autoribus in con- G cordiam redierunt, abſurdum eſt eruditos viros libris ac jurgiis inter ſe conflictari, & cum illi tela habeant innoxia, hos ſe mutuò ſtilis,veneno tinctis, configere. Quanto præſtiterat hunc hominem, quod operæ,quod ſumptus, quod temporis his litium tricis impendit, honeſtiſſimis literis impartiſſe. Multis hic gratioſior eſt *Julii* ſecundi memoria, quod *Jacobum Vuimphelingum*, virum præter eruditionis & ſanctimoniæ commendationem, jam ſenio quoque venerabilem, ſuâ ipſius voce ab hujuſmodi litibus abſolvit, & calumniatoribus ſilentium indixit. Crede mihi innumeros mortales ſibi devincturus eſt, quiſquis *Joannem Reuchlinum* Muſis ac literis reſtituerit. Bene valeat tua pietas, cui me quantus quantus ſum, dico conſecroque. *Londini*, pridie Calend. Apriles. Anno M.D.XV.

Leo X. Pont. max. dilecto filio Eraſ. Rot. S.D.

Dilecte fili ſalutem & Apoſtolicam benedi- *Epiſt.* 4. ctionem. Lætati admodum ſumus ex tuis ad nos literis *Londini* datis: pertulerunt enim cum amorem tuum, tum præclarum de nobis judicium, quod facis: quorum utrunque nobis gratiſſimum, hoc etiam erant ambo illuſtriora, quod non à quovis homine, ſed à viro doctiſſimo & nobis probatiſſimo, quem & in minoribus cognovimus, illa nobis accidebat gratulatio, quam ſumma ſcribentis fides, & ſumma eloquentia commendaret. Quapropter volumus tibi certo perſuaſum eſſe, nos alterum effecturos, ut virtutem & benevolentiam tuam erga nos ſingularibus noſtræ paternæ charitatis, occaſione oblatâ excipiamus officiis: in altero conaturos, ut tuis egregiis de nobis judiciis ſtudia noſtra conſentiant: utinam autor ille ſummus bonarum non actionum ſolum, verùm etiam mentium, qui nos nullis inſignibus meritis ornatos, ſolâ ſuâ liberalitate & providentiâ ad hunc altiſſimum gradum produxit dignitatis ampliſſimæ, quemadmodum ea optare nos voluit, quæ ad optimum Chriſtianæ Reipublicæ ſtatum faciunt, & ſunt idonea: ita viam muniat, quâ ſit nobis expeditus curſus ad veram pietatem, atq; virtutem inter homines inſtaurandam: & ſunt adhuc quidem aliqua inchoata per nos, quæ tu amanter in tuis literis attingis. Sed reſtant majora multo & difficiliora, ad quæ divino maximè opus eſt auxilio: quod ſi affuerit, dabimus operam, ut qui bene de nobis & natura noſtra ſentiunt, id verò judicio facere videantur. Verùm hæc Deus miſericordiæ viderit. Nos & volumina divi *Hieronymi* & Novi Teſtamenti, tuâ curâ elaborata, jucundâ quadam cupiditate expectabimus, & promiſſum tuum,quo omnium ſtudiorum tuorum fructus te nobis delaturum affirmas,in maximi muneris loco ducemus,in eóq; gratiam tibi ſumus habituri. Amamus autem multum hoc nomine venerabilẽ fratrem Archiepiſcopum *Cantuarienſem*, quod in tua virtute ſtuditis ſuis conſovenda ſatis ipſe egregium teſtimonium perhibet, & virtutis & dignitatis ſuæ. Nos tum communi ſtudio noſtro, & amore erga bonas literas, tum præcipuâ quadam opinione virtutis & doctrinæ tuæ deſideramus admodum tuis ornamentis & commodis patere aliquâ occaſione liberalitatem noſtram, ſicut & noſtra in te voluntas poſtulat, & virtus tua meretur. Datum *Romæ* apud ſanctum *Petrum*, ſub annulo piſcatoris,die decima Julii. Anno M.D.XV.Pontificatus noſtri anno tertio. *Ja. Sadoletus.*

Leo Papa X. Regi Angliæ Henr. ejus nominis 8.

Chariſſime in CHRISTO fili noſter, ſalu- *Epiſt.* 5. tem & Apoſtolicam benedictionem. Extat

quoddam noſtrum ſtudium erga homines doctos
& ejuſmodi literas, quæ & re ſunt ipſa & appel-
lantur bonæ, ac animi affectio propè ſingularis
innata quidem nobis à pueris, & domeſticâ di-
ſciplinâ confirmata, ſed ætate progrediente etiam
judicio aucta: tum quod homines hoſce, qui opti-
mas artes & literas ſectantur, minime malos eſſe,
integerrimâque fide præditos ſæpe jam experti
ſumus: tum quod ab hac ſcientia, & ſanctæ Ec-
cleſiæ doctorum eloquentia, ſcimus maxima non
adjumenta modò, verùm etiam ornamenta in
Chriſtianam Rempublicam profecta fuiſſe. His
cauſis adducti, diligimus admodum in Domino
dilectum filium *Eraſmum Roterodamum*, quem
inter primos hujus ſcientiæ atq; artis eſſe judica-
mus: notum quidem nobis ex domeſtico con-
greſſu antea cum in minoribus eſſemus. ſed de-
inde longè magis ex eis ingenii monumentis quæ
literis mandavit, non notum ſolùm, verùm etiam
maximè probatum. Is ad nos ex *Anglia*, ubi nunc
commoratur, literas miſit pleniſſimas officii; no-
bis hoc etiam gratiores, quod afferunt ſecum ab
illo teſtimonium Regiæ iſtius virtutis & magna-
nimitatis tuæ, quâ commemoratione nihil nobis
eſt pro noſtra ſumma in majeſtatem tuam bene-
volentiâ jucundius. Eum nobis viſum eſt ma-
jeſtati tuæ commendare, neque illi nos nunc cer-
tam rem ullam à te petimus: neque verò ipſe hoc
à nobis poſtulavit, ſed facimus ſponte noſtrâ, ut
quibus nos ex animo bene volumus, eiſdem ab
aliis qui poſſunt, ſimilem voluntatem & benevo-
lentiam requiramus. Erit igitur nobis vehemen-
ter gratum, ſiquid ipſe majeſtatis tuæ gratiam,
favorem, humanitatemve deſideraverit, ut ei
præter eam liberalitatem, quam ſponte tua de-
ferres, etiam oſtendas, magnum hìc noſtrâ com-
mendatione pondus acceſſiſſe. Hoc tum pergra-
tum nobis fuerit, tum majeſtati tuæ, ut qui-
dem arbitramur, perhonorificum. Datum *Romæ*
apud ſanctum *Petrum*, ſub annulo piſcatoris, die
decima Julii. Anno milleſimo quingenteſimo
decimo quinto. Pontificatus noſtri anno tertio.
Ja. Sadoletus.

Leoni X. Pont. verè max. Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 6. ABundè felix mihi videbar futurus, beatiſſi-
me pater, ſi ſanctitas tua boni modò con-
ſuluiſſet, meam vel temeritatem, vel ſedulitatem,
qui non veritus eſſem Pontificiæ majeſtatis cel-
ſitudinem, & quod eſt auguſtius, LEONIS in-
comparabile faſtigium, ultrò meis interpellare li-
teris. Verùm hæc, ut video, audacia mihi longè
feliciſſimè ceſſit. Vicit enim & ſpes & vota no-
ſtra, pietas iſta tua plus quàm paterna, ſponte
miſſis duobus brevibus, quorum altero me meáq;
ſtudia locupletiſſimo ſimul & graviſſimo teſtimo-
nio ornat, altero regiæ majeſtati, non minus a-
manter quàm diligenter commendat. Summum
eſt, numinis æterni ſuffragium promeruiſſe: huic
certè proximum eſſe reor, ſummi Pontificis ora-
culo comprobari: plus etiam LEONIS, hoc eſt
ejus, qui ſummam inter omnes dignitatem, omni
virtutum ac literarum genere viciſſim condeco-
rat. Ea ſi mihi maturè fuiſſent reddita, *Baſileæ*
tum agenti, ne itinerum quidem ulla pericula me
deterrere potuiſſent, quo minus ad beatiſſimos

A iſtos pedes advolâſſem. At nunc in patriam re-
verſum, cum ætas nonnihil ingraveſcens remo-
ratur: tum vero Principum retinet benignitas,
& rarus quidam patriæ in nos affectus alligat.
Siquidem illuſtriſſimus Princeps CAROLUS,
Rex Catholicus, hujus ſeculi noſtri lumen ac de-
cus incomparabile, in cujus ditione natus ſum,
cujúſque patri PHILIPPO, quondam fui non
modò notus, verùm etiam charus, & abſentem
me annuo ſalario benigniſſimè invitavit, idque
B nec ambientem, nec expectantem: & reverſo, ac
vix etiam reverſo, ſacerdotium, tum amplum,
tum honorificum detulit. Cæterum quantum
ſereniſſimi Regis *Anglorum* priſtino erga me fa-
vori: quantum reverendiſſimi Cardinalis *Ebora-
cenſis* in me benevolentiæ, & quantum Archie-
piſcopi *Cantuarienſis* veteri erga me ſtudio, è com-
mendatione tuæ ſanctitatis acceſſerit, certis ar-
gumentis habeo compertum. Ea tum mihi gra-
tior accidit, tum apud illos fuit efficacior, quòd
C non extorta precibus, ſed ultro præſtita fuerit.
Proinde cum perſpiciam me tuæ beatitudini de-
bere permultum, plurimum eidem debere cupio.
Imò juvabit omnes fortunas meas ac felicitatis
ſummam uni LEONI acceptam ferre. Eſt autem
meo quidem animo nonnulla felicitatis pars, de-
bere libenter. Quid id ſit, reverendus in CHRI-
STO pater, Epiſcopus *Wigornienſis*, invictiſſimi
Anglorum Regis apud tuam ſanctitatem perpe-
tuus orator, coràm exponet, & *Andreas Ammo-*
D *nius*, tuæ ſanctitatis apud *Anglos* nuncius, literis
ſignificabit. Quâ quidem in re, non dubito quin
eam bonitatem ſenſurus ſim, quam mihi, tum
iſta naturæ tuæ benignitas, quâ vel maximè
CHRISTUM, cujus vices meritiſſimò geris, re-
fers; tum ſanctitatis tuæ literæ ultrò pollicentur:
præſertim cum ejuſmodi ſit negotium, ut non per-
inde ad meam pertineat dignitatem, cui candidè
faves, quàm ad publicam orbis utilitatem, cui
omnes tuæ vigilant ſollicitudines. Poteram ad
E hancce rem impetrandam ſummorum Principum
abuti commendatione, verùm malui quicquid
hoc eſt beneficii, in ſolidum, tuæ unius debere be-
nignitati. Quod ſanè quanquam non ignoro fore
majus, quàm ut ullis mortaliũ officiis rependi que-
at, ad hæc eam eſſe fortunæ tuæ magnitudinem,
ut à nemine ſibi referri gratiam poſtulet: mei ta-
men officii fuerit adniti manibus pedibuſque, ne
tam eximiam beneficentiam, in hominem, aut
omnino indignum, aut parùm memorem parúm-
F que gratum collocâſſe videaris. Novum Teſta-
mentum, ſimul & Græcè & Latinè editum, à
nobis recognitum, unà cum Annotationibus no-
ſtris jampridem in lucem exiit, fauſtiſſimi tui
nominis auſpiciis. Quod opus an omnibus
probetur, neſcio: certè hactenus à probatiſ-
ſimis, ac primariis Theologis probari com-
perio, cum primis autem ab incomparabili
antiſtite CHRISTOPHORO Epiſcopo *Baſi-
lienſi*, quo teſte liber excuſus eſt. Nec enim
G hoc labore, veterem, ac vulgo receptam edi-
tionem convellimus, ſed alicubi depravatam
emendamus, aliquot locis obſcuram illuſtra-
mus; idque non ex animi mei ſomniis, nec
illotis (ut aiunt) manibus, ſed partim ex
vetuſtiſſimorum codicum teſtimoniis, partim
ex eorum ſententia, quorum & doctrinam
& ſanctimoniam Eccleſiaſtica comprobavit
autoritas,

autoritas, nempe *Hieronymi*, *Hilarii*, *Ambroſii*, *Auguſtini*, *Chryſoſtomi*, *Cyrilli*: ſemper interim parati, aut modeſtè rationem reddere, ſi quid rectè docuimus, aut libenter corrigere, ſicubi imprudentes, ut homines, lapſi ſumus. Volumen unum recens adhuc, & ab ipſa etiamnum calens officina, *Romam* hyeme proximâ miſimus, quod ſanctitati tuæ redditum opinor. Et nunc alterum mitterem, ni ſcirem nuſquam terrarum nõ jam vulgatum opus. In eo tametſi ſudatum eſt à nobis acriter, quantum & temporis modus à Principe induki, & valetudinis ratio patiebatur; tamẽ haud defatigabor unquam, haud conquieſcam, donec ita locupletatum, elimatum, elaboratúmque reddidero, ut *Leone* & præter Pontificii dignitatem maximo, non omnino indignũ videri poſſit. *Hieronymus totus*, haud malis, ut opinor, avibus renatus, menſe Septembre proximo, ingenti doctorum omnium expectatione proditurus eſt in lucem. Quin poſthac nulla ab *Eraſmo* proditura eſt pagina, quæ *Leonis* optimi juxta ac maximi Pontificis præconium non ſit habitura. Non poſtulat hoc tua ſingularis modeſtia, verùm id debetur tuis divinis meritis; & totius orbis intereſt, tam undiq; laudati Pontificis exemplum in poſteros tranſmitti. Sin natura nobis ad hoc efficiendum deerit, tamen ipſa beneficiĩ tui magnitudo, ipſe hujus pectoris tibi deditit ardor, ante omnia divinæ iſtæ tuæ virtutes, ingenii vim, ac dicẽdi copiam ſuppeditabunt. Bene valeat tua ſanctitas quam CHRISTUS Optimus Maximus religioni ſuæ illuſtrandæ propagandæque, ac ſublevandis rebus mortalium quàm diutiſsimé ſervet incolumem. *Londini* quinto Idus Auguſti, Anno milleſimo quingenteſimo decimoſexto.

Andreas Ammonius Eraſmo Roterodamo S. D.

Epiſt. 7. QUibus victimis hoc expiabo, ut binis *Eraſmi* mei literis non antea reſponderim, quàm ternas acceperim? Malo crimen fateri, quàm cauſas ineptas afferre: quanquam nonnullæ ſunt haud omnino (ut mihi videntur) ineptæ. Veritus enim ſum né operæ, cujus tantis tricis vehementer impeditus parcus eſſe cogor, jacturam facerem, quum in incertum ſcribendum ad te eſſet, quod tu pertæſus hypocauſtorum nidorem, è *Germania* ad Calendas primo Novemb. deinde feſtis Natalibus peractis, avolaturum te ſignificabas: nondum tamen conſtituiſſe videbare *Romam* ne ires, anhuc reverteres, ſeu *Venetias* te conferres. Quamobrem prius quàm ad te ſcriberem, ubi conſtitiſſes, gnarum me fieri expectabam. Interim tamen ſi *Romam* petiiſſes, veteri meo patrono Epiſcopo *Wigorniensi*, noſtri illic Regis oratori ſtudioſè te commendavi: ex eo, atque adeò ex ipſis palatinis columnis ſingularem Pontificis Maximi in te animum protinus cognoviſſes, raptúſque confeſtim ad eum fuiſſes. Sin verò *Britanniam Italiæ* prætuliſſes, quid literis inter præſentes opus? Nunc autem poſtquam, ut tu ſcribis ad Calendas Martias, ut ipſe jam conjecto ad Maias, tuum iſtinc diſceſſum produxiſti, periclitari hanc opellam volui. Quare de his, quæ putem ſcire te oportere, hæc accepi. Ternas Pontificis Maximi literas, quas breves vocant,

A accepi: binas ad te ejuſdem planè exempli, àlias ad Regem, quibus ei perquàm diligenter, ut ex earum exemplo intelliges, commendaris. Quæ erant ad te, quoniam quid bonæ ſpei continerent, ſcire magnopere avebam, pro noſtræ amicitiæ jure mihi ſumpſi ut reſignarem: unas ad te nunc mitto cum exemplo earum quæ ſunt commendatitiæ, ipſas vero literas cum alteris ad te diligenter tibi ſervo. Si huc non redieris, quid de illis commendatitiis fieri velis, ſignifi-
B cato. Hoc tibi ante deliberatum opórtuiſſe dices, literáſque fortè antiquiores judicabis, quàm ut Regi ſint reddendæ. Sed crede mihi perinde fore, ac ſi recéns factum fuiſſet. Vix enim unquam iſtiuſmodi minutiæ conſiderantur, quando non ex ſyngrapha pecunia poſtulatur. Aſcripſit præterea mihi Epiſcopus *Wigorniensis*, *Leonem* tuis literis mirum in modum fuiſſe exhilaratũ, ac de te diligenter ſciſcitatum, ubinam eſſes, quid rerum gereres, & an putaret te libenter ad
C ſe venturum, compluriáque alia amantiſſimi erga te animi ſigna: converſúmque poſtea ad viros quoſdam eruditiſſimos & beatiſſimos, qui fortè aſtabant, tuas literas eis tradidiſſe, adjecto ſuo præjudicio de tuo raro ingenio, atque eruditione, certatímque in tuas laudes ab omnibus itum: Vetus enim mos adhuc perdurat, Tantum admirari, tantum laudare diſertos: quanquam *Leo* noſter herculè fovet etiam & beat, ſpéſque ſtudiorum in eo ſumma. Ad quem cur-
D riculo, ſi tuum commodum ſpectem, contendere: ſi meam voluptatem, huc revolare te velim. Deus, quicquid decreveris, fortunet. De *Hieronymo* ambiguũ non habeo operæ te pretium aſſequutum, valde expecto ut appareat. *Senecam* à te caſtigatum venalem jam habemus. Vis dicam quid ſentiam? *Apellem* in fingenda *Venere* videris imitatus. De Novo Teſtamento equidem plurimum gaudeo, & tibi gratulor: eſt enim meâ ſententiâ opus ut religioſiſſimum,
E ita & maximè neceſſarium, quod ab omnibus excolatur, ingeniique ac doctrinæ capaciſſimum, dignúmque in primis te, & Pontifice Maximo cui inſcribendum deſtinâſti. Macte animo, ſic itur ad aſtra. De ſomnio, quo te ab *Eboracenſi* fuiſſe beatum dicis, & ludibrio habitum arbitraris, vellem explicatiùs ſcripſiſſes. Cæterùm de ludibrio omnia alia, nihil eſt à viro alienius, quin ſcio te ab eo fieri maximi: verùm aliquid accidit, præter ejus quoque voluntatem ac ſen-
F tentiam, quod corrigi fortaſſis adhuc poſſet. Hæc habui quæ de tuis rebus in præſentia ſciberem. Addam aliquid de rebus *Britannicis*. Regina ſcitulam peperit filiolam; tuus *Cantuarienſis* cum bona Regis venia, magiſtratu ſe abdicavit: quem *Eboracenſis*, impendio rogatus, ſuſcepit & pulcherrimè gerit. *Morus* à ſuis *Belgis* legatione honorificè functus, domum rediit, & palatinos fumos nobiſcum frequentat. Nemo temperiùs eo, matutinum *Eboracenſi* portat ave.
G *Paceus* ita in iſtis regionibus ſe gerit, ut maxime ei gratulandum eſſe cenſeam. Mihi res ægrè quidem, ſed non peſſimè procedit: corporis firmitas adſit modò, cui fac mi *Eraſme*, ut ſedulò inſervias. Decimotertio Calendas Martias ex *Londino*, Anno milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo.

Guilielmus Archiepiſcopus Cantuar. Eraſmo Rot. S.

Epiſt. 8. QUum non illaudati nominis æternitatem per te ſim conſecutus, quâ multi præclari Reges & Imperatores carent, & à memoria hominum penitus exciderunt, niſi quòd tantum vix nominum eorum Catalogus, & id jejunè quidem fiat, non video, quòd ſatis ſit in hac mortali vita, quod pro immortalitate reddam. B Cogito enim quanta mihi tribueris ubique, vel præſens per colloquia, vel abſens per literas, aut communiter per volumina: quæ quidem ſunt majora, quàm ſuſtinere valeam. Judicabis ergo *Cantuarienſem* ingratiſſimum, niſi tui ſit habiturus rationem fideliſſimam & conſtantiſſimam, licèt meritis inæqualem & inferiorem. Quod autem ſexaginta nobiles non ſunt hactenus ad te per commutationem perlati, menſarius in culpa eſt, qui & extera. Editionem C tuam in Novum Teſtamentum aliquot fratribus meis Epiſcopis & Theologiæ doctoribus communicavi: qui maximè operæ precium in ea re te feciſſe uno ore profitentur, quorum judicio adhærens, & omnia ſumma judicans, quæ a tuo divino ingenio, multiplicíq; doctrina proficiſcuntur, eam omnibus laudibus effero, perinde ut *Hieronymianam* provinciam, quam, in eo es, ut propediem abſolvas: per quæ opera famæ immortalitatem inter homines, inter ſuperos divinam remu- D nerationem, & à me quicquid commodè & convenienter præſtare potero conſequeris. *Hieronymi* volumina nunquam ſatis laudata à præſentium latore accepi: pro quibus & pro Novo Teſtamento, quod etiam abs te accepi, gratiam habeo immortalem: hoc eſt, pro ſudoribus, quos in his operibus exantlâſti. Poſtremò rogo uti cures has meas literas ad Reverendum & Optimum fratrem, Epiſcopum *Baſilienſem* perferri, & te valetudine eo diligentiùs liberare ſtudeas, ut quàm E primùm te videamus. *Oxfordia*, viceſima die menſis Julii.

Eraſmo Bovillus S. D.

Epiſt. 9. TUus in *Angliam* reditus, præceptor doctiſſime, eſt omnibus amicis tuis *Cantabrigienſis* oppidò quàm gratus: ſuper cæteros tamen mihi longè gratiſſimus, utpote cui aliis omnibus ſum tibi multis partibus devinctior. Itaq; quàm li- F bentiſſimè te in *Cantabrigia* viderem ut ſi non detur multiplicibus tuis erga me beneficiis, ut vellem reſpondere; animi ſaltem promptitudinem (quam ſolam fermè poſſim) oſtenderem: ſum enim cupidiſſimus te videndi, ac perpetuò apud te manendi: ſed fatis prohibeor, ac fortunâ adhuc paulo invidentiore; alioqui quocunque gentium abires, certum eſſet perſequi. Hic acriter incumbunt literis Græcis, optántq; non mediocriter tuum adventum: & hi magnopere favent huic G tuæ in Novum Teſtamentum editioni: dii boni quàm eleganti, argutæ, ac omnibus ſani guſtûs ſuavi, ac pernecesſariæ! Sed hæc hactenus. Eſt hic juvenis quidam, qui continuis precibus obtinuit, ut ſe tibi commendarem, *Edmundus Polus* arduus, morum perquàm candidorum, & tui amantiſſimus: hic ſibi perſuaſit ſe futurum felicē, ſi poſſit recipi in tuum famulitium. Igitur ſi re- A ſcripſeris an eum velis & ſignifices, licèt breviſſime, me illum tibi commendaſſe, quia alias non credet me ſcripſiſſe, ſicut ſæpius ſum illi pollicitus, feceris rem te dignam, & mihi pergratam. Vale hujus noſtri ſeculi decus. Ex *Cantabrigia*, Idibus Auguſti.

Eraſmus Rot. Henrico Bovillo ſuo.

EX tuis literis ſatis intelligo meas, quas apud Epiſt. 10.
B *Thomam Morum Londini* reliqueram, tibi nondum eſſe redditas. Veterem iſtum erga nos animum, mi *Boville*, libens & agnoſco & exoſculor. Atque utinam liceat ad priſtinam vitę conſuetudinem, ac multò jucundiſſimam ſtudiorum ſocietatem aliquando redire. *Lovanii* ſumus hyematuri. Tu interim quid è re ſit tua, diſpicito. Novum Teſtamentum noſtrâ inſtauratum induſtriâ, probari iſthic ab optimis quibuſque, imo ab omnibus, qui (ut ſcribis) ſani guſtûs ſunt, ſanè C gaudeo. Quanquam narrârunt mihi quidam, τῶν ἀξιοπίστων, unum apud vos eſſe collegium [illegible], quod meros habet *Areopagitas*: qui gravi ſenatuſconſulto caverint, ne quia id volumen, equis, aut navibus, aut plauſtris, aut bajulis, intra ejus collegii pomœria inveheret. Obſecro *Boville* doctiſſime, hæc utrum ridenda ſunt, an deploranda? O homines ſtudio pravos, & ſibiipſis iniquos & iratos, ſuis ipſorum commoditatibus invidentes! Quod genus hoc hominum, [illegible], adeò D moroſum, ut officiis irritentur, quibus manſueſcunt & feræ belluæ: tam implacabile, ut eos nec tam multæ apologiæ lenire poſſint? imò (quod eſt impudentius) iſti damnant ac lacerant librum, quem ne legerint quidem, alioqui nec intellecturi ſi legant. Tantum audierunt inter cyathos, aut in conciliabulis fori prodiſſe novum opus, quod omnibus Theologis, ceu cornicibus oculos tentet configere: ac mox meris conviciis inſectantur, & autorem qui tantis vigiliis, ſtudiis omnium pro- E deſſe ſtuduerit, & librum, unde poterant proficere. Iſtuc vero Philoſophicum eſt aut Theologicū? Peſtilens quædam res ſit oportet philoſophia, ſi tales reddit; inefficax ac diluta ſi tales non mutat. Jam non refellunt & corrigunt, quæ perperàm à nobis ſcripta cenſeant; ſed hoc ipſum damnant ſcripſiſſe. Fas eſſe negant tentare quicquam hujuſmodi, niſi ex autoritate Concilii generalis. At iſtoc quid iniquius? Ipſi quotidie depravant ſacros codices, ſolâ inſcitiâ ac temeritate in conſili- F um adhibitâ: nobis non licebit ex veterum ſententia reſtituere quod corruptum eſt, niſi totius orbis Chriſtiani convocato Concilio? Adeò pejorem volunt eſſe conditionem mendum ſubmoventis, quàm invehentis, bene merentis ſuâ induſtriâ, quam malè merentis ſuâ incogitantiâ. Verùm illud mihi reſpondeant velim, hæc ipſa quæ illis tantopere placet editio, utrum ab interprete ſuſcepta fuerit ex autoritate Concilii generalis: an prius edita, ac deinde judicio Patrum G comprobata. Prius ſcriptam opinor, poſtea comprobatam. Atqui idem poteſt in hac mea evenire, quod ipſe tamen, nec ambio, nec poſtulo. Tametſi ne id quidē conceſſerim. Mihi magis videtur uſu irrepſiſſe, ac paulatim progreſſu tēporis collegiſſe robur. Alioqui ſi publico Cōcilii judicio fuiſſet approbata, traditáq;: omnes eâ cōmuniter uſi fuiſſent. Nunc aliud citat *Ambroſius*, aliud *Auguſtinus*,

aliud

aliud *Hilarius*, aliud *Hieronymus*. Imò nec hujus ætatis exemplaria conſentiunt. Quòd ſi periculum putant de religione Chriſtiana, ſi quid uſquam variet, etiam ſi nos dormiſſemus, jam illi periculo eramus obnoxii. At utuntur, inquiunt, hac editione Patrum Synodi. Veteres nè an recentiores? Aut cur minus valere debeat veterum Conciliorum uſus, quàm recentium? maximè, quod ad hanc rem pertineat. Quanquam illud erat docendum, ea quæ citantur in Conciliorum actis à noſtra emendatione diſſidere. Quid quod pleraq; Synodorum acta Græco ſermone prodita fuerunt? Deniq; fieri potuit, ut aliter ab illis citata, mutârit aliquis ad hanc noſtram editionem, id quod quotidie deprehendimus factum in *Hieronymianis* & *Ambroſianis* Commentariis. Ante annos fermè viginti *Lutetiæ* formis excudebantur ſacrificiorum, ac precum horariarum codices, juxta ritum Eccleſiæ *Treverenſis*. At opifex qui literas guſtârat modò, cum ſentiret pleraq; diſſonare, correxit omnia ad hanc noſtram editionem; idq; ipſe mihi confeſſus eſt, arbitratus ſe rem præclaram moliri. Jam non arbitror abſurdum, ſi quid etiam fugiat generale Concilium, in his præſertim, quæ non attinent ad neceſſitatem ſalutis. Satis eſt hoc reprehendi non poſſe, quod agitur in Synodo. Poſtremò, quam ob rem magis trepidamus, ſi quid ſecus lectum fuerit in divinis libris, quam ſiquid ſecus enarratum? Certè utrobiq; par diſcrimen. Atqui videmus interpretes non modo diverſa, verùm etiam pugnantia dicere ſæpenumerò. Quin & illud dilemma, ſi poſſint, explicent: Utrum permittunt aliquid novari in ſacris libris, an omnino nihil? Si quicquam permittunt, cur non excutiunt potiùs, rectè mutatum ſit, nec nè? Sin minus, quid facient illis locis, in quibus mendum ineſſe manifeſtius eſt, quam ut negari, diſſimularive poſſit? An hic ſacrificum illum malunt imitari, qui ſuum *mumpſimus*, quo fuerat viginti uſus annos, mutare noluit, admonitus à quopiam *ſumpſimus* eſſe legendum? Vociferantur ϗ [illegible], ô cœlum, ô terra, corrigit hic Euangelia! At quanto juſtiùs exclamandum erat in corruptorem, ô ſacrilegium, depravat hic Euangelia! Neque enim nos novam prodimus editionem, ſed veterem pro virili reſtituimus, at ita ut hanc novam non labefactemus. Qui pro hac novâ tanquam pro aris ac focis dimicant, habent quod amplectuntur, nihil illis perit, aliquid de lucro acceſſit. Hanc quam adamant, emendatiùs legent poſthac, & rectiùs intelligent. Quid ſi libros divinos omnes paraphraſi explanâſſem, quo poſſent incolumi ſententia & legi inoffenſiùs, & percipi faciliùs: num iſti dicam mihi ſcriberent? Laudem etiam promeruit *Juvencus*, qui Euangelicam hiſtoriam auſus eſt verſibus includere. Quis in jus vocat eximium Theologum *Ægidium Delphum*, qui totum fermè divinæ ſcripturæ corpus carmine complexus eſt? Canuntur in templis quotidie, juxta veterem editionem Pſalmi: & tamen extat divi *Hieronymi* recognitio; extat ejuſdem juxta veritatem Hebraicam interpretatio. Illa leguntur in choris, hæc in ſcholis aut domi. Neutra alteri officiunt. Atque adeò nuper, *Felix Prætenſis* Pſalterii totius novam edidit intepretationem, ab omnibus ſuperioribus admodum diſſidentem. Quis huic unquam movit tragœdias? *Jacobus Faber Stapulenſis* amicus noſter, dudum id

A fecit in *Paulum*, quod ego in totum novum Inſtrumentum. Cur hic demum tanquam ad rem novam commoventur quidam? An aliis omnibus iſtud licere volunt, mihi uni non volunt? Atqui *Stapulenſis* non paulò plus auſus eſt, quàm ego. Ille ſuam interpretationem veteri oppoſuit, idq; in Academiarum omnium regina *Lutetia*: ego recognitorem modò profeſſus, locos aliquot aut corrigo, aut explico. Nec hoc dixerim, quo *Fabrum* in communem invidiam vocem: nam vir ille B jampridem gloriâ ſuperavit invidiam; ſed ut palam faciam, quam iniquè faciunt quidam, qui quod jamdiu eſt à multis factitatum citra calumniam, in me veluti ſubitum ac novum calumniantur. Quid deceſſit *Ariſtotelicis*, poſtea quàm *Argyropylus*, *Leonardus Aretinus*, & *Theodorus Gaza* novam editionem produxerunt? Num ideò ſupprimenda, aut abolenda cenſebitur horum interpretatio, nè ſuperiores illi *Ariſtotelica* philoſophiæ profeſſores quædam ignorâſſe videantur? C Num ea res *Guilielmum Copum* à vertendis *Galeni* & *Hippocratis* voluminibus deterret, nè mundus intelligat ſuperiores medicos multa perperàm interpretatos? Dixerit aliquis, In humanis diſciplinis expedit, in divinis libris idem paſſim & à quibuslibet fieri, grave periculum eſt. Principio, nec paſſim muto, nam ſumma conſtat: de locis modò aliquot diſceptatio eſt. Nec omnino opinor, certè quod ad hanc rem pertinet, de media plebe cenſendus ſum. Oſtendo locis aliquot lapſum eſſe *Hilarium*, lapſum *Auguſtinum* lapſum *Thomam*: idq; D facio, ſicut oportet, reverenter, citráq; contumeliam: adeò ut ſi viverent ipſi, mihi qualicunq; ſic admonenti gratiam habituri ſint. Summi erant homines, ſed tamen homines erant. Demonſtrent iſti, eos rectè ſenſiſſe, meq; refellant argumentis, non conviciis; & apud me magnam inierint gratiam. Qui quicquid *Lyranus* ſcripſerit oraculi inſtar haberi volunt, tueantur illum in illis locis, in quibus ab eo diſſentio. Nam in *Hugone* quærere E quod reprehendas ſtultiſſimum arbitror. Paucula tantum annotavi; ſed inſigniter abſurda, quo nimirum cautiores redderem eos, qui hujuſmodi ſcriptores, ſumma fiducia, nullo judicio legunt. Et tamen qui hujuſmodi tribuunt omnia, defendant ſuos amaſios, doceant nos hallucinatos, illos attigiſſe ſcopum. Sed indignum ſe judicant, ad iſtas Grammaticorum minutias deſcendere. Sic enim vocare ſolent eos, qui bonas didicere literas, atrox eſſe convitium exiſtimantes Grammatici F cognomen. Quaſi verò laudi vertendum ſit Theologo, ſi Grammaticen neſciat. Non facit Theologum ſola Grammaticæ cognitio. At multò minus Theologum facit ignorata Grammatica: certè conducit ad Theologiæ cognitionem hujus diſciplinæ peritia, officit imperitia. Neque negari poteſt, *Hieronymum*, *Ambroſium*, *Auguſtinum*: quorum autoritate potiſſimùm res Theologica nititur, ex hoc Grammaticorum ordine fuiſſe. Quandoquidem id temporis, nec *Ariſtoteles* etiamnum G in Theologorum ſcholas erat receptus: & hæc philoſophia, quâ nunc in ſcholis utuntur, nondum erat nata. Quanquam modeſti hominis eſt, à quocunque libenter admoneri. Cæcus uti ſi monſtret iter, tamen aſpice, inquit *Flaccus*. Jam nec hi, qui totum hoc negotium non ad judicium, ſed autoritatem vocant: multum habent, quod in me deſiderent. Siquidem cautum eſſe conſtat

in

in hac Synodo *Lateranenſi*, ut liber edatur ab or-
dinario comprobatus, aut ab iis, quibus ille ſuas
vices delegârit. At opus noſtrum, & ſcriptum, &
editum eſt, teſte & approbante ejus loci Epiſcopo:
neq; quovis Epiſcopo, ſed præter ætatis reverenti-
am, præter imaginum commendationem, ſingu-
lari vitæ integritate, raráq; doctrinâ inſigni. Nec
is verò comprobavit modò, verumetiam nihil
non detulit, ſi ſecum manere voluiſſem. Et ab-
euntem, tantis officiis, tantâ munificentiâ proſe-
cutus eſt, vir incomparabilis, ut me referre pudeat.
Ac nè his quidem contentus, ultrò ſcriptis ad Ar-
chiepiſcopum *Cantuarienſem* literis tum me hono-
rificentiſſimè commendavit, tum illi meo nomi-
ne gratias egit. Itaq; ſi non à Synodo, certè juxta
Synodi conſtitutionem approbatus eſt labor me-
us. Talis eſt autor, ut unus plurimorum inſtar ha-
beri debeat: & hoc plus etiam ponderis habere
debet illius ſuffragium, quod nec precibus, nec
ullis obſequiis impetratum, ſed ultrò ac penè fugi-
tanti delatum ſit. Quod ſi cui parum gravis eſt uni-
us hominis autoritas, Epiſcopi judicio ſubſcripſere
duo Theologiæ profeſſores, ſed omnium longè
principes; *Ludovicus Berus*, vir, id quod conſtat,
omnibus virtutum ac diſciplinarum ornamentis
cumulatus: tum autem in Theologica palæſtra ſic
exercitatus, ut apud *Pariſios*, inter eos, qui docto-
ris titulo inſigniebantur, primum meruerit lo-
cum. Huic adeò diſplicuit opus noſtrum, ut for-
tunas ſuas omnes, quas habet ampliſſimas, mihi
communes detulerit. E duabus præbendis, quas
habet, alteram ultrò in manum dederit. Ad hæc
Fabritius Capito, ob inſignem Theologiæ cogniti-
onem in *Baſilienſis* eccleſiæ collegium cooptatus,
ubi publicum concionatorem agit, vir præter ali-
as egregias diſciplinas, trium linguarum non vul-
gariter peritus, Græcæ, Latinæ & Hebraicæ. De-
niq; vitâ tam integrâ, moribus tam piis, ut nihil
unquam viderim incorruptius. His teſtibus liber
eſt editus, quorum judicio nihil addubitaret,
quamlibet gravi in re, fidere Epiſcopus, ſi ipſe pa-
rùm certo eſſet judicio. Neque tamen quiſquam
cæterorum Theologorum damnavit opus noſtrũ.
Tantum deplorabant nonnulli ſe pueros non di-
diciſſe Græcè, & ſibi ſerò librum eum prodiſſe in
lucem. Referre poteram, quid venerandus ille
Prior *Cartuſienſis* apud *Friburgum*, *Gregorius Rei-
ſchius*, cujus ſententia apud *Germanos* oraculi pon-
dus habet: quid eximius ille Theologus *Jacobus
Vvimphelingius*, de noſtra ſenſerit editione. Pro-
ferre poteram innumeras epiſtolas inſignium vi-
rorum, quibus mihi gratias agunt, quod ex meis
lucubrationibus, præcipuè, quas in Novum edidi
Teſtamentum, & meliores evaſerint, & eruditi-
ores, ni vererer, nè quis hæc à me glorioſiùs dici
putare poſſet, quàm veriùs. Et tamen qui in *Ger-
mania* mecum egerunt conſuetudinem, & quibus
in *Anglia* res omnes meæ perinde ut mihi notæ
ſunt, nôrunt quàm parcè hæc attigerim, nimirum
invitus: partim quòd à nulla re magis abhorream,
quàm à jactantia; partim quòd nolim amicorum
cuiquam, quicquam ex me invidiæ accidere. Nam
ut de aliis taceam, ſcis ipſe, mi *Boville*, cujuſmodi
vir ſit egregius ille præſul *Roffenſis* veſtræ Acade-
miæ Cancellarius, ſive virtutem ac pietatem ſpe-
ctes, ſive doctrinam. Et non pudet iſtos tenebri-
ones conviciis inſectari, quòd ille tantus heros ap-
probat ac legit? Imò non pudet *eruditißimos do-*

A *ctores* ſuo arbitratu lacerare, quod ipſe ſummus
approbat Pontifex? Nam ni mea probaret, non
utique ſcripſiſſet ſe maximi muneris loco habitu-
rum, ſi ſtudiorum meorum proventum omnem
ſuo dicarem nomini. Plus quàm approbat, qui
præmium etiam pollicetur. Oſtenderam illi lite-
ris meis quid molirer; explorans, num ſibi cupe-
ret inſcribi. Ille protinus unicam epiſtolam dua-
bus penſavit: altera meæ reſpondet, & amanter,
& honorificè, & eruditè; altera me, meáq; ſtudia
B ſereniſſimo *Anglorum* Regi commendat, quàm
diligenter, quámque effusè, probabis ipſe. Nam
exemplar utriuſq; unà cum hiſce literis ad te miſi.
Reſponderat uterque Cardinalis, nimirum *Gry-
manus*, & *Georgianus*: verùm eas literas *Andreas
Ammonius*, præcipuum quoddam veſtræ *Britan-
niæ* ornamentum, ad *Richardum Paceum* miſit:
qui ſui Regis nomine apud *Helvetios* & MAXI-
MILIANUM legatione fungitur: ut per eum
mihi redderentur, id temporis *Baſileæ* agenti, quas
C hactenus tamen non recepi. Miſimus hyeme pro-
ximâ volumen unum *Leoni*, cui dicatum eſt: quod
ſi redditum eſt, nihil addubito, quin ille ſummis
præmiis ſit vigilias noſtras proſecuturus. Quid
ſupereſt igitur, quod iſti in me deſiderent? Nec
primus nec temerè negotium hoc aggreſſus ſum.
Secutus ſum Synodi conſtitutionem. Approbant
ſi non omnes, certè primi. Si quid illic impium
eſſet, diſpliceret piis: ſi nihil eruditionis, rejice-
rent eruditi. At nulli magis amplectuntur, quàm
D hi quos & inſignis vitæ ſanctimonia, & eruditio
non vulgaris commendat. Si quem magis mo-
vet doctrina, probatur à doctiſſimis. Si integri-
tas, probatur ab integerrimis: ſi autoritas, pro-
batur ab Epiſcopis, ab Archiepiſcopis, ab ipſo
ſummo Pontifice. Neque quicquam tamen ho-
rum mihi proſit ſuffragium: ſi compertum fue-
rit, me cujuſquam omnium ambiſſe favorem.
Quicquid hic datum eſt, rei datum eſt, non ho-
mini. Hæc tam multa non impetrant ab iſtis:
E ut quod malè didicerunt, velint dediſcere. An ve-
rentur nè ad hæc avocatis juvenibus, frigeant
iſtorum ſcholæ? Cur non illud potiùs perpen-
dunt ſecum. Ante annos fermè triginta, nihil
tradebatur in ſchola *Cantabrigienſi*, præter *Ale-
xandrum*, *parva logicalia*, ut vocant, & vetera illa
Ariſtotelis dictata, *Scoticáſq;* quæſtiones. Pro-
greſſu temporis acceſſerunt bonæ literæ: Acceſſit
Matheſeos cognitio: acceſſit novus, aut certè no-
vatus *Ariſtoteles*, acceſſit Græcarum literarum
F peritia: acceſſerunt autores tam multi; quo-
rum olim nè nomina quidem tenebantur, nec à
ſummatibus illis larcis. Quæſo quid hiſce ex re-
bus accidit Academiæ veſtræ? Nempe ſic efflo-
ruit, ut cum primis hujus ſeculi ſcholis certare
poſſit: & tales habet viros, ad quos veteres illi
collati umbræ Theologorum videantur, non The-
ologi. Non inficiantur id majores, ſi qui ſunt in-
genio candido. Aliis ſuam felicitatem gratulan-
tur, ſuam complorant infelicitatem. An hoc iſtos
G malè habet, quòd poſthac & plures legent Evan-
gelicas, Apoſtolicáſq; literas, & attentiùs: & vel
hoc temporis his ſtudiis decidi dolent, quibus
omne tempus oportebat impartiri; maluntq; uni-
verſam ætatem in quæſtionum frivolis argutiis
conteri? Atqui hoc ſanè nomine non admodum
pœnitet me mearum vigiliarum. Compertum eſt
hactenus quoſdam fuiſſe Theologos, qui adeò
nunquam

nunquam legerant divinas literas: ut nec ipſos A ſententiarum libros evolverent, neque quicquam omnino attingerent, præter quæſtionum gryphos. An non expedit ejuſmodi ad ipſos revocari fontes? Ego, mi *Boville*, labores, quos certè non mediocres omnibus juvandis ſuſcepi, cupiam omnibus eſſe frugiferos. Nam præmii ſummam ab ipſo *Chriſto* expecto, tantum ut promerear: verum ſi fieri non poteſt ut omnibus probemur, hoc interim me conſolatur, quod ubiq; fermè probamur à probatiſſimis. Et ſpero futurum, ut quod nunc pla- B cet optimis, mox placeat plurimis. Aliis gratiam conciliavit novitas, at huic operi novitas invidiã peperit. Proinde diverſum opinor accidet. Illis ætas favorem adimit, mihi fortaſſis apponet. Illud certè præſagio, de meis lucubrationibus, qualeſcunq; ſunt, candidius judicaturam poſteritatem. Tametſi nec de meo ſeculo queri poſſum. Plus mihi tribuit, non dico, quàm poſtulem, ſed quàm aut merear, aut tueri queam. Cum enim ſint tam varia, támque faſtidioſa mortalium judicia, præ- C ſertim in literis, meis tamen ſcriptis, non impiis quidem illis, ſed parum eruditis, ſi cum aliorum libris conferas, nemo detraxit hactenus; niſi pauculi quidam, ſed adeò moroſi, ut nihil omnino probent, niſi quod ipſi faciunt: aut adeò ſtupidi, ut nihil ſentiant: aut adeò ſupini, ut nec legant quod carpunt: aut adeò indocti, ut nihil judicent: aut adeò gloriæ jejuni, avidiq;, ut carpendis aliorũ laboribus ſibi laudẽ parent. Et ſunt ex hoc numero, qui foris damnant & rejiciunt, quod domi legunt D ac probant. Fortaſſe pudoris eſt, diſſimulare per quos profeceris; ſed tamen ingrati pudoris & illiberalis. At eorum in publico lacerare famam, quorum ſudoribus domi juvaris, id verò longiſſimè abeſt ab omni humanitate. Quanquam hoc quoq; devorandum ei, qui CHRISTO militet. Quòd concionaris apud populũ, probo tuum inſtitutum; quod ſuccedit, gratulor, præſertim cum CHRISTUM purè doceas, non hominum jactes, aut oſtentes argutias. De puero quod ſcribis, dicã pau- E cis: Mihi uno plus ſatis eſt, tantum abeſt, ut pluribus onerari velim. Salutabis diligenter meis verbis amicos, quos animo mecum circumfero, doctorem *Phaunum*, doctiſſimum *Joannem Brianum*, humaniſſimum *Joannem Vachanum*, officioſiſſimum *Omfridum*, ac veterem hoſpitem meum *Gerardum* bibliopolam, nam *Vuatſonum* audio abeſſe. Bene vale, doctiſſime *Boville*. *Roffa*, in ædibus Epiſcopi, pridie Calend. Septemb. M.D.XVI.

F

Eraſmo Roterodamo Bilibaldus S.D.

Epiſt.11. ANte quatuor fermè menſes ad te literas dedi, mi amantiſſime & colendiſſime *Eraſme*; cæterùm quia nullum à te accepi reſponſum, ſuſpicor vel meas tibi, vel tuas poſtea mihi literas redditas non fuiſſe: verùm tamen literarum interim loco, tua clariſſima fuit editio, quâ non minus ſanctè & fideliter, quàm fauſtè ac feliciter novum explanatum eſt Teſtamentum. Vindicâſti tuum no- G men ab omni temporis injuria, peregiſtiq; rem non minus Deo optimo & maximo acceptam, quàm omnibus *Chriſti* fidelibus neceſſariã & utilẽ. Macte igitur virtute, qui negotium cunctis hominibus à mille annis citra, negatum, abſolviſti. Sed quid ego verbis tuam extollere doctrinã & eruditionẽ conor, rem viribus meis penitùs imparem?

Οὐδ᾽ εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι δέκα δὲ στόματ᾽ εἶεν
φωνὴ δ᾽ ἄῤῥηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη,

Ut poeta inquit. Satius igitur verecundè tacere, quàm laudes tuas minus dignè perſonare; quas ſi nimis frigidè tractare videor, non viribus, ſed imbecillitati meæ imputandũ erit: ſed de his hactenus. Quid verò agas, quàm belle valeas, quid deniq; parturias, admodum ſcire deſidero. & ſi tibi moleſtum non erit, reſcribe: ut habeam quod amicorum tuorum incognitorum turbæ reſpondeam, quandoquidem à me quotidie per literas, quid *Eraſmus* noſter agat, anxiè perquirũt. Vide, mi *Eraſme*, quàm avidi rerum tuarum nè dicam ingrati ſimus, qui cum immenſa & majora quàm expectare potuiſſemus, præſtiteris: etiam ultra quid quærimus, & quodammodo exigimus. Verum id, virtuti tuæ, non vitio noſtro acceptum referas. & bene valeas gloria & ſplendor humani generis. Ex *Nurenberga* XX. Maii. Anno M.D.XVI.

Salutat te iterum *Stabius* Cæſaris hiſtoriographus, vir doctus & bonus. Salutant te geminæ meæ ſorores, Abbatiſſa ſanctæ Claræ una, altera ejuſdẽ Regulæ ſectatrix, quæ aſſidue tua ſcripta manibus retinent: maximè verò jam novo oblectantur Teſtamento; quo mirè afficiuntur mulieres, multis viris, qui ſibi ſcioli videntur, doctiores. Scriberent ad te Latinè, niſi indignas ſuas exiſtimarẽt literas.

Ioannes Coletus Eraſmo ſuo S.D.

NOn facilè credideris *Eraſme*, quantâ me lætitiâ affecit epiſtola tua, quam modò ad me attulit Ammonius noſter. Nam ex ea intellexi, ubinam locorum es, quod ante ignorabam: ex eadem etiam videris mihi reverſurus ad nos, quod erit mihi & amicis, quos habes hic quam plurimos, gratiſſimum. Quod ſcribis de Novo Teſtamento, intelligo. Et libri novæ editionis tuæ hìc avidè emuntur, & paſſim leguntur, multis probantibus & admirantibus ſtudia tua, nonnullis etiam improbantibus & carpentibus, & ea dicentibus quæ in epiſtola *Martini Dorpii* ad te ſcripta, continentur. Sed hi ſunt Theologi illi, quos tu in *Moria* tua, & aliis locis non minus verè quàm facetè deſcribis: à quibus laudari vituperium eſt, & vituperari laus eſt. Ego verò ita amo tua ſtudia, & iſtam tuam novam editionem ita amplector, ut in eadem variè afficiar. Nam nunc dolor me tenet, quod non didicerim Græcum ſermonem, ſine cujus peritia nihil ſumus: nunc gaudeã in iſta luce, quam tu ex ſole tui ingenii emiſiſti. Profectò, *Eraſme*, miror fœcunditatem pectoris tui, qui tot concipis, & tanta parturis; & tam perfecta paris quotidie, maxime nullo loco ſtabilis, nullis certis & magnis ſtipendiis adjutus. *Hieronymum* tuum expectamus, qui multum tibi debet, & nos quoque qui per te legemus eum, nunc & emendatum & illuſtratum. Rectè feciſti ſcribens *De inſtitutione Principis Chriſtiani*. Utinam Principes Chriſtiani ſequerentur bonas inſtitutiones. Illorum inſaniis interturbantur omnia. Libellum illum valde cupio; propterea quod planè ſcio, uti alia tua omnia, prodibit libellus ille abs te perfectus. Quod ſcribis de *Germania*, credo: quod autem mea verba de eadem, & teſtimonium tam multis ante annis dictum citas, miror te memoriâ tenere. De tranquilla ſede quod ſcribis te optare, ego quoque eandem tibi opto, & tranquillam

quillam & felicem Nam & iſta tua ætas & doctri- A
na expoſcit. Opto etiam ut iſta tua ſedes ultima
eſſet apud nos, ſi te tanto viro digni eſſemus; ſed
quales ſumus, expertus es ſæpiùs: tamen habes hic,
qui te ſummopere colunt *Cantuarienſis* noſter cum
eram apud illum his diebus de te multa locutus,
valde cupivit præſentiam tuam. Is homo abſolu-
tus ab omni negotio nunc degit in ocio feliciſſi-
mo. De philoſophatione Chriſtiana quod ſcribis,
verum eſt: nemo eſt (credo) in orbe jam Chriſti-
ano, ad illam profeſſionem & negotium te aptior B
ac magis idoneus: propter multifariam tuam do-
ctrinam, quod ipſe non ſcribis, ſed ego hoc dico,
quod ſentio. Legi quod in primum Pſalmum ſcri-
pſiſti, & miror tuam *Copiam*: deſidero quæ moli-
tus es in epiſtolam ad *Romanos*. Non ceſſa *Eraſme*.
Sed cum dederis nobis novum Teſtamentum La-
tinis, illuſtra idem tuis expoſitionibus; & ede
commentaria longiſſima in Euangelia. Tua lon-
gitudo eſt brevitas, creſcit appetitus, modo ſto-
machus ſit ſanus: in lectione tuorum amantibus C
ſcripturas, ſi aperueris ſenſus, quod nemo te me-
lius faciet, magnum beneficium conferes, & no-
men tuum immortalitati commendabis, quid di-
co, immortalitati? nomen *Eraſmi* nunquam pe-
ribit, ſed gloriæ dabis nomen tuum ſempiternæ,
& ſudans in *Jeſu*, vitam tibi comparabis illam
æternã. Quod deploras fortunam tuam, non forti-
ter. In tanto negotio, videlicet in declarandis ſcri-
pturis, non poterit tibi fortuna deeſſe: modò ſpe-
res in Deo, qui te in primis adjuvabit, ſtimulabitq; D
alios ut te in ſanctiſſimis ſtudiis adjuvẽt. Quod me
exclamas felicẽ demiror, ſi de fortuna loqueris, ut
non eſt nulla mea, ita non eſt ampla, & meis ſum-
ptibus vix ſufficiens. Ego me beatũ putarem, ſi vel
in ſumma egeſtate, milleſimã partem tuæ doctri-
næ & ſapientiæ poſſiderẽ, quã tu ſine opibus com-
parâſti, docens doctrinam ſingularem aliâ viâ ne-
ſcio quâ; ſed tuâ iſtâ *Eraſmicâ*, & cætera. Appli-
cabo me ſi patieris, & adjungam lateri tuo, exhi-
beboq; me tibi diſcipulũ etiam in diſcendo Græ- E
cè: quanquam jam provectus ætate, & propè ſe-
nex, memor *Catonem* ſenem Græcas literas didi-
ciſſe: agnoſcens etiam te qui es mecum par ætate
& annis, nunc Hebraicis literis te dare. Me ut
facis ama, & ſi ad nos reverſus fueris, habebis
me tibi deditiſſimum. Vale ex rure *Stepneptiano*
apud genetricem: quæ adhuc vivit & bellè ſene-
ſcit, & de te ſæpius hilarem & jucundam facit
mentionem. In die ſancti *Edvardi*, in feſto ſuæ
tranſlationis. F

Eraſmo Roterod. Iacobus Faber S. D.

Epiſt. 13. HEri circa crepuſculum noctis, præſentium
tabellarius me convenit, & nomine tuo di-
xit ſalutem; quæ non niſi gratiſſima eſſe potuit:
ſed eo uberiore lætitiâ animum meum opplevit,
quo te intellexi in *Germania* inter typographos
verſari. Publica enim utilitas (ut continuo con-
cepi) & literarum feliciter propagandarum amor, G
te *Britannos* deſerere ſuaſit, & nobis quidem op-
pido quàm optabiliter ac utiliter. Quid enim ali-
ud faceres, qui plenus es omnium bonarum lite-
rarum: niſi non tibi, ſed utilitati publicæ eas ſtu-
diis ac ſtudioſis propagares, imitator publici ſolis?
Sic nanque mundi ſol candidæ lucis pleniſſimus,
non intra ſe illam occulit: ſed omnibus morta-
A lium oculis, non ſuo, ſed illorum uſu manifeſtat ac
ingerit. Quis non ſuſpiciat, amet, colat *Eraſmum*?
Nemo non, qui bonus & literatus fuerit. Ergo
qui prorogat vitas, fila vitæ tuæ faciat quam ma-
ximè longæva, ut merita meritis diutius cumu-
lans, ſerus ad feliciora regna, de toto quàm opti-
mè meritus mundo, tranſeas: non ſolùm gloriæ
famam poſteris relinquens, ſed vitam jam cum
ſuperis vivens heroicam. Vale felix: & vive no-
bis & noſtro ſeculo, & ama te colentem & aman-
B tem. Ex cœnobio divi *Germani*, juxta *Lutetiam*
Pariſiorum, X. Calend. Novemb.

Vdalricus Zaſius Eraſmo Roterod. S.D.

VIdeo magne heros ſplendiſſime vir quò ten- Epiſt. 14
das, qui inhumanitatis neſcio quam labecu-
lam in te purgare pergis. Cui magne *Eraſme* per-
ſuaderes aliquâ te parum ſervati officii notâ labo-
rare? qui ſi quiſquam in orbe, tu unus vel omniũ,
C quæ optima ſunt, nedum humanitatis egregiæ ho-
nore præ cæteris decoraris? Sed colligere videor,
quid hac tam officioſâ excuſatione, ductu velut fi-
gurato petendas. Mea enim inhumanitas percel-
litur, mihi dica ſcribitur, qui tot jam tempora te
cominùs vicinum nunquam adierim: te virum in
literis principem non convenerim. Et eſſet ſanè ea
res culpæ nomine cum primis notanda, ſi nullæ
mihi in ſtatu aſſumptivo ſuppetiæ ferrentur. Verũ
inofficioſus nè culper, ætas defecta excuſat, qui æ-
D grè meum oppidum inambulo, nedum ad aliena
loca proficiſcerer. Accedit lectionis civilis ponde-
roſa & gravitas & aſſiduitas: ſi interim negotia
taceam, quæ tamen me vel dividunt, ut facilè ve-
niam homini noxiam deprecari cupienti ſis datu-
rus, & tum faciliùs, quod vir placabilis, amœni
ingenii, comis & totus humanus, à noſtro *Amer-
bachio* in horas prædicaris, qui in meliora vertas,
vel quæ nigra ſunt, nedum quæ lucem pati poſ-
ſint, improbes, in amico præſertim, erga quem
E non poteſt ſine piaculo ſiniſtrum eſſe judicium.
Vide quo me, tuis illis pulcherrimis rhetoriis cõ-
trudas: prima tuarum literarum frons permovere
me poterat, ut de inhumanitate (ſi diis placeret)
te excuſarem. Sed altiùs conſiderans, magnam
mei purgandi neceſſitatem mihi impoſitam inve-
ni: proinde occultiorem illam tuam artem, quid
enim tuum eſt, quod non artis fœtiſſimæ ſit? niſi
perſenſiſſem, parum aberat, quin glorioſulus mi-
hi, tuæ contra ſingulari eruditioni improvidus pa-
F tuiſſem. De morſu quorundam quod ſcribis, noli
laborare, *gloriam*, teſte *Æmilio Probo*, *ſequitur
invidia comes*. Hoc eſſe veræ & primæ eruditio-
nis, & admirabilis doctrinæ argumentum, ne du-
bita, ſi in popularis literationis dentes incidas.
Hæc tuus te ille *Hieronymus*, ut uno verbo agam,
docere poterit. Tandem te per ſacra amicitiæ ro-
go ad nos venias. Venies expectatus bonis viris,
quos non parum multos hìc offendes. Ego tibi
hoſpes ero & deſideratus, & præſens, & ad aſſem
G volentiſſimus, noſtriſque & Gymnaſii pluteis in-
ſcribetur, hic fuiſſe *Eraſmum*. Valde, & noſtrum
Bonifacium ama, qui te pro numine colit: utinam
ita divina, ita ſuperos, ut *Eraſmum* colat, & jam
calculum beatitudinis melioris in urnam conjeci.
Vale ornamentum orbis. Ex *Friburgo* VII. Idus
Maii. Anno M. D. X V I. Parce rudi calamo,
tabellarius humeros preſſit.

Vdalricus Zaſius Eraſmo Roterod. S.D.

Epiſt. 15. HOc velut puncto in præſentem tabellariũ, magne *Roterodame*, noſtræ ætatis *Varro*, incidi: quem niſi comitibus meis literis, abire non ſum paſſus; licèt jam in cardine obeundæ civilis lectionis, *Bartholus* & *Baldus*, ceteriq; id genus illatini ſutores auribus circumſtreperẽt. Tuis elegantiſſimis literis, me, ſi qua eſt in doctiſſimorum virorum congreſſu beatitudo, planè beatum feciſti: & tanta ſanè mihi gratificandi ſimul & reſpondendi ſylva in eis offertur, ut alio ad eam rem, & tempore & loco opus eſſe exiſtimem. Hoc habe tuam illam, tuam inquam illam mellitam epiſtolam, toto noſtro Gymnaſio circumferri, à ſcholaſticis adpeti. mirari tantos eloquentiæ puros fontes, mirari *Roterodami* numen, de cœlo deſumptum ignem: *Zaſium* magni fieri, digitis denotari, hunc eſſe cui *Roterodamus*, cui *Cicero Germaniæ* nunc ætatis noſtræ, tam humaniter, tam amicè ſcripſerit: felicem, quem eo fortuna dignetur honore, ut *Roterodami* præconio referatur: non minus *Achille*, qui *Homerum* buccinatorem; non minus *Auguſto*, quem *Virgilii* tuba; non minus *Scipione*, qui *Silii* claſſico innotuerit: non inquam minus quocunque, qui à viro laudato, laudatus ſit, fortunatum. Ita mihi una hæc epiſtola exiſtimationem auxit: magni viri conflavit amicitiam, & ſupra *Crœſi* divitias opulentum fecit. Quæ igitur cenſes *Roterodame*, tibi ſunt agendæ gratiæ? Sed aliud, ut dixi, tempus expoſtulat. Hæc noſtra rudior epiſtola, quamvis temerè, prævolat tamen præluditque: ut interim alio tibi genere quemadmodum gratificer cogitare poſſim. Vale & noſtros aliquando, ſi tu magnus *Iupiter Faunorum* caſulas non dedigneris, lares digneris inviſere, optatiſſimus nobis hoſpes futurus. *Boniſacius* te plurima ſalute impartit, cui poſt amœna illa humanarum literarum vireta, inſuetus eſt ad duriuſculos juris civilis ſcopulos, callis: ſed pervincet ingenium, ſedulitas, fides ſi qua eſt interpretis. Vale delitium non dico meum, quod maximè dico, ſed univerſi literati orbis. Ex *Friburgo*, quinto Idus Octobris. M. D. XIIII.

Non mihi reſcribas tantis rebus fatigatus: ſat mihi erit, meis ineptiis vel oculos admoliri.

Thomas Morus Eraſmo Rot. ſuo S.D.

Epiſt. 16. POſtea quàm à nobis digreſſus es, *Eraſme* chariſſime, ter omninò literas abs te recepi: ſi toties dicam reſcripſiſſe, fidem fortaſſe mihi non es habiturus, etiam ſi ſanctiſſimè mentiar: præſertim cum ipſe me tam probè noſcas, & ad ſcribẽdas epiſtolas pigrum, neque tam ſuperſtitiosè veracem, ut mendaciolum uſque quaq, velut parricidium abominer. *Paceus* noſter iſthic legatione fungitur, quanquam non prorſus iſtic: ita enim abeſt à nobis, ut tamen non adſit tibi. Per literas enim nobiſcum ei licet loqui, præſenti verò nec tecum: utinam re bene geſta brevi redeat domum, ut dimidia ſaltem mei pars mecum vivat. Nam te quando liceat expectare non video, cui animus eſt *Italiam* petere, ubi in eos incides, qui vereor ut te patiantur avelli. Ego interim videor mihi dimidio carere, dum abeſt ille: altero dimidio, dum tu. Spero propediẽ fore ut illi, egregia aliqua, dignáq; illo viro fortuna cõtingat. Ita planè ſentio, & Regis animum, & Cardinalis vo-

A luntatem, & bonorum prorſus omnium ſtudia, in eum ornandum evehendúmq; propendere. De te verò niſi me mea ſpes tam ſæpe fruſtraretur, etiam multo majora ſperarem, quanquam nunc quoque bene ſperare quid vetat? Neque enim quia parum proceſſit hactenus, ideo futuri quoq; ſpes adempta eſt, imò nunc maximè confido. Neque eadem perpetuo cuiquam eſt fortuna, neque diutius poteſt eſſe maligna tibi, cui Pontifex, Reges, Epiſcopi, omnes propè mortales, quaquà verſus orbis pa-
B tet Chriſtianus, impendio favent, ac demirantur. Apud nos quo in te animo ſint Epiſcopi, & ſeorſum *Cantuarienſis*, tum Princeps ipſe quo te favore complectitur, ſupervacaneum foret commemorare. At quod hactenus nullum in te beneficium aut te dignum, aut tam magno tantorum amore virorum provenerit: partim tute, qui neglexeris ea quæ ambiunt alii; partim neſcio quæ fortuna fuit in cauſa, veluti nunc quoque accidit, de illo canonicatu, quem vocant
C *Tornacenſi*: quem dominus *Montjoius* obtinuerat tibi, videris nunc ab ea non abhorrere. Scribis enim omnia te miſiſſe inſtrumenta *Montjoio*, quæ ad eum tibi conferendum viderentur idonea. At ego, ſi meminiſti, cum eſſes mecũ *Brugis*, ea de te ſermonem habui tecum, in quo tu enumeratis omnibus ejus beneficii commodis & incommodis item, alieno eſſe animo videbare: nec id celâſti *Sampſonem*, qui ſe *Tornaci* gerit *Eboracenſis* Epiſcopi vicarium; in quam ſententiã non hoc
D te ſolum impellebat, quod verebare ne nõ eſſet tibi perpetuus, niſi alterius etiam Epiſcopi conſenſus acceſſiſſet, à quo non expectabas, ut illius factũ haberet ratum, cujus omnia facta conatur infringere: ſed illud quoque quod præter quàm quod propemodum decem libræ noſtrates ilicò tibi in primo erant ingreſſu numerandæ, domus præterea ducentis nobilibus aut plures etiam redimenda: ea eſt ibi conſuetudo, cui niſi parueris, vix ſex nobiles annuos conſequeris, at nec illos
E quidẽ, quantũ accepi niſi ibi perpetuò degas. His tu rationibus adductus, mihi ac *Sampſoni* videbare illum cononicatum non admiſſurus. Paulò poſtea quàm tu à me diſceſſeras, ego *Tornacum* conceſſi, ibi à domino *Montjoio* atq, item à *Sampſone* audivi, Archiepiſcopũ *Eboracenſem* utriq; eorum ſcripſiſſe, ut id beneficium donaretur alii, cui (ut videbatur) fuerat pollicitus, quum ignoraret tibi fuiſſe deſtinatũ. Hoc ego quum audivi, diſſimulato quod intellexi, beneficium animo non
F admodũ reſpondere tuo, ſuaſi ut reſcriberent tibi eſſe conceſſum: téq; in eo eſſe ſtatu, ut mutari non poſſit, niſi tibi de meliore fortuna prius eſſet proviſum. Reſcripſit *Eboracenſis* eum locum haud quaquam fore idoneũ tibi, quod & præſenti parùm eſſet locuples, & nihil adferret abſenti, ſe ſponſorẽ acciperent melioris tibi conferendi: ita quum ego aderam, nec me certè diſſuadente, decreverant; illud beneficium, ei donare, cui volebat Epiſcopus. Quid ſit factum poſtea, neſcio. Ve-
G rum hoc ſcio, niſi illud habeas, Cardinalem & pinguius tibi debere, & brevi ſpero perſoluturum. Amiciſſimam ſæpe de te mentionem injicit. Penſionem tuam non erat opus, ut ego ab Epiſcopo exigerẽ: ipſe enim ex ſemet memor, prius quàm meas accepiſſet literas, egerat de ea re cum *Maruffo*, cujus ad hæc (ut ſcis) negotia operâ ſemper utitur, interim etiam pecuniâ, quoad collatione,

ratione, ſtatis temporibus, paria inter ſe faciat.
Verùm protinus habitis literis meis (nam verſa-
batur *Oſfordia*) iterum hominem extimulat per
epiſtolam, ut viginti libras noſtrates celeriter ad
te tranſmitteret; pollicitus eas *Maruffo* redditu-
rum ſe, ubi primùm ex tuo chirographo cognoviſ-
ſet eas ad te eſſe perlatas. Conveni *Maruffum*, ipſe
ait ſe ſcripturum tibi, ut chirographum properes
ad ſe mittere, quo te teſteris accepiſſe pecuniam,
quo ad Epiſcopum delato, nummos eâ velut oc-
caſione ſibi numeratos, tum demum ad te cura-
ret perferendos. Ego quum hæc audirem, veritus
ſum aliquid ſubeſſe periculi, nè ſi pecunia jam
tum non ſolveretur ei, ea mora viciſſim derivare-
tur in te. Ergo non eſt inquam hac ſimulatione
opus; aut pecuniam ilicò mitte, Epiſcopi nomine,
ac fide: aut ſi niſi prius receptum graveris impen-
dere, efficiam protinus, ut in manu habeas: imò,
inquit ille, nihil eſt quod metuas. Nam ſic agam,
ut *Eraſmo* ſtatim hæc pecunia adſit, quin jam
nunc quoque adeſt. Nam habet à me chirogra-
phum, quo poſſit ubi volet ducatos mille confice-
re: è quibus quicquid acceperit, debet hoc mihi,
ſi enim inter nos convenit, ex hac penſione reſol-
vi. Hæc ille dicit. Ego vix credo niſi collatâ prius
in ejus menſam pecuniâ, ullas eum literas tibi
pro conficienda pecunia tradidiſſe. Quare ſi res
ſecus habet quàm dicit, effice maturè ut intelli-
gam. Archiepiſcopus *Cantuarienſis* officio Can-
cellarii, cujus onus jam aliquot, ut ſcis, annos, mi-
rum quàm laborabat excutere, tandem exolutus
eſt: ac deſideratum jam diu ſecretum nactus, gra-
tiſſimo inter literas ocio, ac negotiorum bene ab
ſe geſtorum recordatione perfruitur. Princeps ei
Cardinalem ſuffecit *Eboracenſem*, qui ita ſe gerit,
ut ſpem quoque omniû, quanquam pro reliquis e-
jus virtutibus maximam, longè tamen exuperet,
& (quod eſt difficillimum) etiam poſt optimum
deceſſorem, valde probetur, ac placeat. Noſtra le-
gatio, quoniam hæc quoque tibi curæ eſt, ut mea
omnia, ſatis feliciter proceſſit, niſi quod longiore
tractu, quàm aut ſperavi, aut volui, res protelata
eſt. Etenim quum domo diſcedens, vix bimeſtrem
abſentiam expectaverim, ultra ſex menſes in ea
legatione contrivi. Verùm longam tandem mo-
ram exitus ſatis gratus eſt inſequutus. Ergo ubi
negotium, quamobrem ipſe veneram, ad finem
vidi perductum, & alia tamen rurſus ex aliis na-
ſci, quæ longioris moræ viderentur initia (neque
enim unquam inter Principes deſunt) datis ad
Cardinalem literis, redeundi veniam impetravi
mihi: uſus ad eam rem, cum cæterorum amico-
rum opera, tum præcipue *Paci*, neque enim ad-
huc abierat. Sed dum redeo *Gravelinii* ſubitò oc-
curri, idque tam properè feſtinanti, ut vix ei li-
ceret, dum nos mutuò ſalutaremus, ſubſiſtere. *Ton-
ſtallus* jam nuperrimè reverſus, dies vix decem
hic moratus, nec ullo tamen eorum pro ſuo arbi-
trio ſuaviter acto, ſed omni eo tempore anxiè at-
que odioſè conſumpto, in earum expoſitione re-
rum, quas legatus in mandatis habuerat: ecce
rurſus eodem ſubito novâ legatione retruditur,
idque certè ſcio, ſi negare liceret, invitiſſimus. Mi-
hi nunquam admodum legati munus arriſit. Ne-
que videtur perinde nobis laicis quàm ſacerdoti-
bus convenire vobis, qui primum uxores ac libe-
ros, aut domi non habetis, aut ubique reperitis.
Nos ſicubi paulum abſumus, conjugum protinus,

A ac ſobolis deſiderio revocamur. Deinde ſacerdos
quum emittitur, totam familiam poteſt ubi velit
circumducere, & regiis interim expenſis paſcere,
quos domi paſturus erat ſuis: At mihi abſenti,
duplex alenda familia: altera domi, altera pere-
grè. Commeatus mihi ſatis benignè dabitur à
Rege, pro eorum numero, quos eduxi mecum:
verùm eorum, quos interim neceſſe fuit domi re-
linquere, nulla eſt habita ratio: à quibus ego,
quanquam ſcis, quàm clemens maritus, quàm
B indulgens pater, quàm mitis dominus: tamen nè
tantulum quidem quivi impetrare, ut mea cauſa
tantiſper quoad domum redirem, jejuni perſiſte-
rent. Poſtremò ſacerdotibus laborum, atque im-
penſarum gratiam autoramentis eccleſiaſticis
proclive eſt Principibus ſine ullo ſumptu ſuo re-
pendere. Nobis neque tam lautè, neque tam fa-
cilè proſpicitur: quanquam mihi revertenti pen-
ſio annua ab Rege decreta eſt, eàque planè, ſeu
quis honorem ſpectet, ſeu fructum, neutiquam
C contemnenda: quam ego tamen hactenus recuſa-
vi; videórque mihi perpetuò recuſaturus: quòd eâ
ſuſceptâ præſens hæc mea in urbe conditio, quam
ego etiam meliori antepono, aut mihi foret relin-
quenda, aut, quod minimè vellem, cum aliqua ci-
vium offenſione retinenda: quibus ſi qua cum
Principe, quod nonnunquam accidit, oriretur de
privilegiis quæſtio, minus me ſyncerum ac ſibi
fidum ducerent, tanquam annuis Principi merce-
dibus obſtrictum. Cæterùm in illa me legatione,
D quædam me impendio delectârunt. Primum tam
longum ac tam perpetuum *Tonſtalli* contuberni-
um, quo ut nemo eſt omnibus bonis literis in-
ſtructior, nemo vitâ, moribúſque ſeverior, ita ne-
mo eſt uſquam in convictu jucundior. Deinde
quod cum *Buſlidiano* mihi interceſſit amicitia, qui
me, & pro egregia fortuna ſua magnificè, & pro
animi bonitate comiter recepit. Domum tam ſin-
gulari artificio excultam, tam eximia ſupellectile
inſtructam oſtendit. Ad hæc tot vetuſtatis monu-
E menta, quorum me ſcis eſſe percupidum. Poſtre-
mò tam egregiè refertam bibliothecam, & ipſius
pectus quavis etiam bibliothecâ refertius, ut me
planè obſtupefecerit. Eum audio jam nunc ad
Principem noſtrum legatione functurum. Sed in
tota peregrinatione mea nihil mihi contigit op-
tatius, quàm *Petri Aegidii Antuerpienſis* hoſpitis
tui conſuetudo, hominis tam docti, faceti, mode-
ſti, ac verè amici, ut peream niſi ejus unius con-
victum libenter mihi velim bona mearum fortu-
F narum parte redimere. Is ad me miſit Apologi-
am tuam, & commentarios item in Pſalmum
illum, *Beatus vir*, quos tu *Beato Rhenano*, vel tanto,
ac tam perpetuo amici monumento verè beato
dedicâſti. *Dorpius* epiſtolam ſuam imprimendam
curavit, & Apologiæ tuæ præponendam. Illum
optaveram ſi qua incidiſſet occaſio, convenire. Id
quando non licuit, per epiſtolam ſaltem ſalutavi,
imò per epiſtolium quoddam *Laconicum*, nam
longiori non ſuppetebat tempus: at inſalutatum
G præterire non potui hominem, qui mihi mirum
in modum, cum ob eximiam eruditionem, tum
multis etiam aliis nominibus placet, nec ideo in
poſtremis, quod taxata *Moria*, ſcribendæ tibi
Apologiæ præbuit occaſionem. Gaudeo *Hierony-
mum*, ac Novum Teſtamentum tam bene proce-
dere: mirum eſt quanto undique deſiderio ex-
pectantur ab omnibus. *Linacer*, mihi crede *Eraſ-
me*,

me, de te & optimè ſentit, & ubique loquitur,
id quod ego nuper ab his accepi, qui ei amantiſſimè,
atque effuſiſſimè apud Regem in cœna
de te loquenti affuere: quo in ſermone Rex ea
viciſſim reſpondit, ut hi qui mihi retulerunt,
opinionem planè conceperint fore, ut brevi aliquid
egregiæ in te fortunæ conferatur, quod
ego ſuperos precor ut ratum eſſe velint. Vale
Eraſme chariſſime, & *Rhenanum* ac *Lyſtrium* meo
nomine ſaluta, quos ego & tuâ prædicatione, &
ipſorum ſcriptis, & chariores habeo, & penitiùs
etiam notos, quàm multos ex his quibuſcum
verſor quotidie. Uxor mea te ſalutat, & item
Clemens, qui literis & latinis & græcis ita proficit
indies, ut non exiguam de eo ſpem concipiam,
futurum eum aliquando & patriæ & literis
ornamento. Iterum vale, atque his unis
literis in multos menſes eſto contentus, quibus
avaros ſum imitatus: qui quod rarò quenquam
invitant, ſi quando ad cœnam vocant, prolixiſſimè
convivium inſtruunt, ut una cœna quotidianum
ſumptum invitandi effugiant. Jam
tertio vale: Epiſcopus *Dunelmenſis* inſcriptionem
Senecæ gratiſſimam habuit. Vide quam te
libenter imiter, qui tibi nunc itidē ut tu nuper
mihi alienâ manu ſcribo, tam certus imitator,
ut nè hoc quidē meapte manu fuerim aſcripturus
niſi ut certum tibi facerem literas has meas eſſe.

Iohanni Fabro Vrbanus Regius S. D.

Epiſt. 17. SCripſi nuper ad te, clariſſime vir, quo in ſtatu
res meæ ſint poſitæ, quæ ſtudia conſecter, quid
deniq; poſt tanta cōditionis meæ diſcrimina ſperem.
Quàm grata item mente tuam Doctoriſq;
v. *Fabritii Capitonis* beneficenciā acceperim, animo
complecti facilius, quàm ſcribere poſſum: intellexiſti
tamen omnia mihi potius, quàm fidē &
gratitudinē deeſſe. Frater meus qui meas tibi reddidit
literas, aliud à te nihil petit, quam unam &
eam perexiguam curam diſquirendi famulatus:
fero cientem juvenis ſpiritum, quem noſtra indulgentia
auxiſſet, haud magno negotio exilium,
& aliena increpatio retundent. In hoc ſi puero
rudi quidem, cæterùm fideli tuleris ſuppetias,
jam alterum tibi fratrem mancipâſti. Fama eſt
Roterodamū lumen illud doctorum eſſe apud vos,
cui te & ſtudiorum & vitæ ſimilitudo jampridem
reddidit conjunctiſſimum. Quapropter quæ illum
ſcire pervelim, tuæ humanitati Doctorique v. *Fabritio
Capitoni* committam: quod ego ad tantum
virum citra decori rationem ſcripſiſſem. Credo equidem
te non latere quanto amore & benignitate
plus quam paterna, dux *Herneſtus* illuſtriſſimus
Bavariæ Princeps, gymnaſium noſtrum *Angelopolitanum*
confoveat, excolat, ditet, ſuæq; præſentiæ
ſplendore illuſtret, ut vel cum ſummis Academiis
literariis contendere audeat: eſtque ei in
animo doctiſſimos paſſim, ubiubi in *Germania* fuerint,
conducere, ſuâve liberalitate magnificè exornare,
quo tandem ſuo auſpicio, omnes bonæ literæ,
quæ utroque cornu hactenus laborârunt,
profligatâ barbarie, refloreſcant, nativóque reſtituantur
nitori. Porrò inprimis *Eraſmus* polyhiſtor
ille, vir admirabili & divino ingenio, ac doctrinâ
ſingulari, viſus eſt Principi noſtro, omni
honore & favore digniſſimus: ob id & diligenter
inquiſivit, an aliquâ ratione magnus ille litera-

A rum antiſtes poſſet induci, ut aliquid apud nos ordinariâ
profeſſione docens, ſuæ tum eloquentiæ,
tum eruditionis multijugæ flumine, noſtram irrigaret
ariditatem, quibuſdam obnixè negantibus,
aliis verò ejus viri præſentiam ſperandam
adſerentibus. Princeps ipſe propoſito ſuo pertinaciſſimè
adhæſit, non ſumptibus ullis parſurus,
quo *Eraſmum* ad nos perducat. Cupio itaque ex te
ſcire, quid ſentias, an conditio opulenta *Eraſmo*
ſit conferenda: ſi putas eum perſuaderi poſſe ad
B annuendum tanto Principi, cui eſt acceptiſſimus,
ad me quam primum perſcribe. Multa namque
ſunt quæ eum permovebunt, ut *Germanus* in *Germania*
reliquum vitæ tranſigat. Primum omnium
tanti Principis favor propenſiſſimus, & ſyncerus
in ſtudia politiora amor, in iiſce enim à
præceptoribus minimè pœnitendis pulchrè eruditus
eſt Princeps: quare ei foret *Eraſmus*, vel ipsâ
charitate charior, quod magnanimo viro debet
videri magnum. Dein ſalario honeſtiſſimo, ſacer-
C dotiiſque, ſi acceptabit, uberrimè providebitur
& condonabitur. Quod ſi ſenium, cui docendi labores
ſunt moleſti, cauſabitur, nihil hoc ipſum remoratur,
quippe ſuaviſſima dabitur quies. Non
enim vocatur, ut fatigetur, verum ut videatur vir
rarus, ſuâque præſentia lucem adſerat noſtro *Lyceo*.
Accedit gratiſſima loci amœnitas aeriſque,
quantam non facile alibi reperiet, mira quædam
ſalubritas, ut meritò ſtudioſorum ſedes appellari
queat *Angelopolis*. Adde honorem, quem erecta
D mens ceu virtutis præmium exoſculatur, qui
tam cumulatè homini impendetur certatim, ut
onerari potiùs ſe officiis (quæ ejus eſt modeſtia
ſingularis) quam honorari ſit conqueſturus. Et, ut
ſemel finiam, nihil non adblandietur *Eraſmo*:
quòd ſi antequam hujuſmodi conditionem recipiat,
placeret adire noſtrum Principem, inviſere
locum, Princeps viarum impendia, & honorarium
neutiquam deſpicabile libentiſſimè offert.
Tuum itaque fuerit *Eraſmum* convenire,
E omnibus quibus potes modis allicere, adhortari,
extimulare, & quàm gratus ſit Principi, cum exaggeratione
manifeſtare, & ſi licet urgere, ut in
Germania cœlo patrio potiùs cum ſuis vivat, illis
proſit, quàm cum exteris: ubi etſi omnia quæ vel
ad vitam vel honorem ſpectant, ſuppetant ſupra
vota, antiquior tamen & venerabilior debet eſſe
patria, præſertim tot votis, tam ardentibus deſideriis,
omnis doctrinæ Principem & præceptorem
ſuum ſitiens & ſuſpirans. Hæc ſunt quæ in
F præſentiarum ad te patronum & præceptorem
ſcribenda non abs re initlimi: tantâ enim autoritate
polles & vales gratiâ apud *Eraſmum*, ut perſuadere
ei nemo te melius faciliúſve poſſit. Vale
doctorum decus. Ex *Angelopoli*.

Vrbanus Regius Iohanni Fabro.

OPtime vir illa ego ſcripſi ex juſſu Principis Epiſt. 18.
Herneſti & domini *Leonardi Eck*, viri nobi-
G lis, artium & jurium doctoris, noſtri Gymnaſii
moderatoris, cui ſum familiariſſimus, ille noſtras
literas vidit, approbavitque: præterea ita expectat
Princeps *Eraſmum*, ut hunc quem vides tabellarium
ad *Baſileam* ſolum illius negotii gratiâ. *Eraſmi*
utpote vocandi miſerit: quod ſi animo apud
nos manendi venire recuſaverit, aureos ducentos
quotannis ſi noluerit, & opulentiſſima ſa-

cerdotia reſpuerit, Princeps tamen hoc unum petit, cõfiditq; ſe exoraturũ: ut videlicet *Eraſmus* viſendi Gymnaſii causâ veniat. Huic itineri mĕſem impendat, ut a Principe videatur, excipiatur, amplexetur, videre enim ex animo *Eraſmum* cupit. Et ſumpt⁹ ad iter miniſtrabit magnificos, remunerabitq; virum liberaliſſimè, ut videat Principẽ nihil æquè ac literatos & literas amare, obſervare, ſuſpicere. Denuò vale. Hæc velut Amanuenſis Principi noſtro, & ipſo dictante ſcripſi: quare ita accipias, ita rem agas ex fide, ac ſi Princeps tibi coram loqueretur. Mitto tuæ humanitati *Eckii* noſtri Theologi, honorificentiſſimè de te ſentientis, aliquot orationes.

Eraſmus Roterod. Vrbano Regio S. D.

Epiſt. 19. EXhibuit tuas literas haud vulgaris amicus meus ac patronus *Iohannes Faber* officialis, ſed eo tempore, ut non potuerit intempeſtivius: quippe jam non ſolùm in ipſo operis calce ſimul & capite tumultuanti, ſed multorum etiam menſium perpetuis laboribus enecto veriùs quam fatigato. Quibus hoc certè debeo, quòd *Vrbanum* cœperim cognoſcere, virum id quod indicant literæ, candidum, prudentem, facundum, eruditum, in ſumma omnib⁹ omnium gratiarum ac muſarum dotibus undique præditum. Talem Principem verè magnum, magnopere gratulor noſtræ *Germaniæ*, cujus utinam eſſent quàm plurimi ſimiles, qui ad eas res, quæ ſemper egregiis heroibus dignæ ſunt habitæ adjiciant animum: cui ſanè jam pluribus nominibus debeo plurimum, vel quod tam amanter errat in *Eraſmo*, vel quod tam munificè provocat & invitat ad ea quæ mihi ſtudiis omnibus erant ambienda. ſi modò liberum eſſet cuiquam me addicere, poſtea quam illuſtriſſimo Principi *Carolo*, & meo Principi ſum addictus, idque ſuffragiis conſilii principalis exceptâ, ſeu receptâ potius libertate. Quam ſi videbo periclitari, cuncta reſignavero. Neque tamen deſeci, nec unquam defecturus ſum ab eximio *Mecœnate* meo Archiepiſcopo *Cantuarienſi*. Verùm in confinio conſtiturus conſido futurum, ut utrique ſatisfaciam patriæ, tum ei in qua natus ſum, tum ei in quam ſum cooptatus. Alioqui nè ſenectutem quidem excuſarem, tametſi plus eſt ſenii quam ſenectæ: nam annum ago, non plus, unde quinquageſimum. Sed ætas non annis eſt æſtimanda, imò viribus. Quod ſi fieret itineris mei ratio, non gravabor bidui tridui ve diſpendio, tam eximii Principis conſpectum emercari. Cujus nomine ut nos invitâſti, ita viciſſim illi meo nomine gratias ages, pari facundiâ. Epiſtolæ noſtræ brevitatem ſimul & ruſticitatem excuſabunt occupationes: quæ ſi tibi verè cognitæ eſſent, mirareris, etiam hoc ipſum qualecunque eſt, à me ſcribi potuiſſe, tantum abeſt ut offendereris. Vale, *Baſileæ* ſexto Calend. Martias, Anno M.D.XVI.

Guilielmus Budæus Regius Secretarius,
Eraſmo ſuo S. D.

Epiſt. 20. MIraris jam duobus epiſtolis tam ſubitum meum ſilentiũ ex tanto miſſitandarum ultrò citróq; epiſtolarum ſtudio, quaſi in hac re vices tuæ nullæ deſiderari poſſint. Hic argutari vel nolo, vel non vacat, vel te rurſus provocare non A audeo. Hoc dico, poſt illam longiſſimam tuam epiſtolam, unam tantùm me abs te accepiſſe mihi videri, eam ſcilicet, quam ad me ſcripſiſti, cum tu ad Regem ſcriberes, prætereà fermè nullam, quæ quidem epiſtolæ nomen obtinere poſſit. A quo tempore cum tibi binas ſubinde literas ſcripſerim, unas bona ex parte Græcas, ego pro his duo, aut tria ad ſummum, à te, non epiſtolia, ſed chartulas, ſcitè quidem complicatas obſignatáſque in B ſpeciem juſtarum epiſtolarum, intus fermè inanes, accepi. Eas ſi tu accepiſti, excuſari *Lethæa* oblivionis non potes, qui nunc à me poſtules ſcire, quid factum ſit περὶ τοῦ βασιλέως, περὶ τῆς ἐπισκοπείας. Unam earum epiſtolarũ *Badio* commiſi, alteram quibuſdam juvenibus, qui epiſtolam unam à te, vel epiſtolium mihi attulerant, quos præſtolari domi meæ juſſi, quoad ex tempore ſcripſiſſem: affirmabant enim ſe curaturos, ut ad te perveniret. In ea ſcribebam me deſtitutum fuiſſe ab iis, qui τὸ ὄνομά σου in oculis ferre videbantur, quo C nomine ego penè iis inimicitias denunciavi. In iis præcipuus eſt unus N. nè jam tibi omnes ejus nominis φιλικῶς ἔχειν putes. Quanquam nihil altioris fraudis ſuſpicor, quam quod in propoſito non perſtitit. Οὗτος γὰρ κελεύσας με γράφειν πρός σε, ὡς προσήκοντα δῆθεν τῷ βασιλεῖ, ἕως μὲν τὰ τῆς ἐπισκοπείας ἐν προσδοκίᾳ ἦν, πολὺς ἐπέκειτό μοι, ζητῶν, τί περὶ τοῦ ἐρωτήματος; τί ἐλπίζειν. ἔφη, ὑμᾶς κελεύειν; ὁ βασιλεὺς γὰρ καὶ αὐθαίρετος τοῦ ἐρωτήματος οἴεται μέμνηται. ταῦτα μὲν οὖν ὀκνοῦς ἐγὼ, ἵνα τὴν ἐπιθυμίαν ἐπιλείπομεν, τὰ ἁρμόζοντα D τῷ πράγματι ἀπεκρινάμην, ἐλπίζων δή τι περιχαρὴς σοι τοῦ πράγματος. καὶ τ᾽ ἀμὲ βιβλίον οὔπω. Quo nomine malè à quibuſdam audivi. καὶ κατὰ πρόσωπον τινὲς ἐπετίμησαν ἐμοὶ φάσκοντες οὔ με συνεῖναι, εἰ ἀπέβη ἐκεῖνό σοι τὸ πρᾶγμα, καὶ δὴ ἐν αἰτίᾳ με. καὶ τὸν ἄλλον ἐνταῦθα ἰουδαῖος, quaſi ſcilicet tu unus κατορθώσειας ἂν τὰ περὶ τοὺς λόγους ἐσπουδασμένα. Cum ego interim ſecurus alacriter etiã τὸ τῆς βασιλείας ὑπόληψιν obire me & perferre profiterer, πιστεύων δεῖσθαι τῇ εὐγνωμοσύνῃ σου. Ἐπεὶ οὖν ἡ τὰ γράμματά σου Gallica facta (ſic enim Rex mihi E imperârat) τῷ βασιλεῖ παρεῖχον, & is mihi poſt perlectas eas, dixit, nihil ex iis ſibi liquere, quid tibi eſſet animi, & ego reſpondiſſem, & cætera. In his omnibus ὁ ἐπίσκοπος, ὁ σοὶ διαβάς, ὡς οἶμαι, εὔνους ὤν, nunquam preſens fuit: hoc enim in quodam pago contigit, ad quem ego de induſtria me contuleram: poſtea in comitatu ſemper fuit, & apud *Caleſios* & *Anglos* in legatione: ex qua his diebus. cum rediſſet, & hac urbe tranſiſſet, ad prandium ivi, ubi præ multitudine triclinium F ſtratum erat, περὶ σοῦ verba feci: habebam literas tuas in ſinu meo, quas tamen ei non oſtendi. Poſt prandium venit *Glareanus*, ut eum ſalutaret, cum ego redirem, & Epiſcopus jam in cubiculum interius ſe recepiſſet, redii ut cum ipſi notum facerem: cui *Glareano*, quod à me petiit, non negavi tui gratiâ, qui me ita facere jubes. Parùm tamen mihi eſt moleſtus, nec niſi ratò video hominem. *Huttenus* hàc tranſiit, vir omninò feſtivus & comis, & nobilitatem generoſitatémque præ ſe ferens. Eum convivio accepiſſem, ſi promittere voG luiſſet, ſed apud *Ruzeum* eum primum vidi, cum illuc ad prandium vocatus eſſem, & *Huttenum* illic eſſe ignorarem, poſtridie diſceſſit, rediturus hàc ut promiſit. *Deloinus* literas jamdiu conſcriptas habet, ſed meas expectabat, ut ſimul ſcriberemus. Interim ego diu ruſticat⁹ ſum, & negotiis implicitus, ſcribere ad te hactenus diſtuli, nunc

nunc raptim mane ſcripſi, cum peregrè profecturus eſſem, & ruri literas tuas accepiſſem: à prandio enim Epiſcopi ego diſceſſeram rus, & poſtridie Epiſcopus profectus eſt ad Regem. Quod jubes me ſcribere *Tonſtallo*, deeſt mihi argumentũ, niſi ille ad meam magnam epiſtolam reſcripſerit. Dolerem omnino atq; etiam mœrerem, ſi quid ei accidiſſet. Scripſi etiam *Linacro*, ſed nondum reſponſum habui, ſi tamen reſponſurus eſt. Nam ipſe ante ad me ſcripſerat, credo peſtem ei obſtitiſſe, quo minus ad me ſcripſerit. Novũ eſt omnino & inuſitatum, quod de Buſlidiano legato vel fideicommiſſo ſcribis, ſed omnino plaudendum. Fratrem paucis hebdomadis amiſi, ſcriptorum tuorum ſtudioſum, Græcè etiam doctum, ſacerdotem, archidiaconum *Trecenſem*, ob quod peregrè iturus illuc ſum. Τὰ τῶν χαλκεάτων ὑμῶν καὶ τῶν λόγων ἡ ἀπουσία φαίνεται τοῦ χαρίεντος, & propè dixerim ζημιώδης. Legi locum commentariorum *Fabri* in epiſtolas divi *Pauli*, ut tu me facere voluiſti, ſed nondum legi Apologiam tuam, niſi vellicatim. Scio quod ſit hominum de vobis judicium, ſed neceſſe non habeo meum interponere. *Fabrum* non allocutus ſum, ex quo anno ſuperiore ad te de eo ſcripſi, excuſans ejus valetudinem, quod ad te non ſcriberet: ſic enim ille mihi dixerat, vix ſemel in anno eum video. Nollem hanc controverſiam inter vos eſſe ortam. Epiſcopus noſter dixit mihi, ſe primum hoc in *Britannia* audiviſſe. Spero tamen vos hactenus depugnâſſe pro veritate, ita rem ſilentio in poſterum tectum iri, ὅτω γὰρ διαφέρει τὰ δόξαντα, ἃν καλλίστως δὴ καὶ πολλοῖς οὐ τοῖς φιλοσοφήμασι ἀπεστερημένοις. Mirum quàm ægrè ferant homines tui ſtudioſi, hanc criminandi veſtri anſam eſſe datam iis, qui veſtrum iſtud inſtitutum incommodum ſibi eſſe putant, in queis *Ruzeus* ſummè dolet. Scio quàm ſit difficile geſtienti ſtilo moderari, & cætera. ἀλλ᾽ ὅπως τὸ δίκαιον παρακατέχειν ὅπως δύναται οὐκ ὀργιζόμενος, τὸ ἀκολασίας ἤδη ὀλιγώρως ἔχειν δοκεῖ. Noli tamen magnopere ob id conturbari, quaſi κακῶς ἀκούσας, ſed admonitum te oportuit ab amico, ne ceſſaſſe videar in amici diſcrimine. Περὶ τοῦ ἀντιδίκου σου, quid cenſeam à me non exigis ut ſcribam, neque ejuſmodi cum eo mihi familiaritas intercedit, quæ eum cogat, rem arbitrii mei facere, quare libens ſuperſedeo. Tu vel invitus arbitrio ſtare meo cogeris, ſi tecum jure ſummo agere velim ex formula legis amicitiæ. Quare æquum eſt, ut τὴν δὲ τὴν ἀποδόκιμον ὑμῶν συγγραφὴν accipias. Vale, *Pariſiis* die brumæ. Hanc ſylvam epiſtolarum, cenſeo, ut lectam ſupprimas, aut etiam in ignem abjicias. Si ejuſmodi rurſus epiſtolas ſcribere me vis, quæ in publicum exire dignæ ſunt, tu me provocato rurſus, ſi fortè magis feriatus eſſe potes. Vale rurſus.

Ioannes Sixtinus Eraſmo Roterodamo
S. D.

Epiſt. 21. OStendit hodie mihi humaniſſimus dominus noſter Prior *Richardus Charnocus*, quædam abs te carmina, non vulgari numero, trivialive currentia: quæ ſi multo labore confecta eſſent, meo tamen judicio non in infima laude forent reponenda. Quum verò elaborata, exque tempore à te conſcripta dicantur, quem credis futurum, modò ſit ullius ingenii, qui non te cum ſummis illis, priſciſq; vatibus, perlectis tuis verſibus, ſit collocaturus Redolent enim *Atticam* quandam *Venerem*, mirificámq; ingenii tui ſuavitatem. Quamobrem perge, quæſo, mi *Eraſme*, Muſaſq; dulciſſimas tuas excita, ut omnes ex te ſimilibúſq; tui intelligant, id quod antea viſum eſt incredibile, *Germanorum* nulla in re eſſe *Italorum* ingeniis inferiora. Vale vates lepidiſſime ac ſuaviſſime.

Ad eundem Epigramma Sixtini.

Forſitan incomptos quod ſum tibi mittere verſus
Atq; rudes auſus magne Poeta meos,
Ridebis, tacito tecum ſic murmure dicens,
Egregii ſpernunt horrida ſcripta viri.
Forſan ais nolo gelidiſſima pallia Coſmus,
Purpuream mittas, ſed mihi poſco togam.
Peſtanæ violæ non ſunt *Sixtine* colono
Mittendæ, aut primo vilia dona duci.
Sed tamen ô noſtri vatum celeberrime ſecli,
Eſt aliqua & parvæ gratia *Calliopes*.
Quæ mea ſi terſis placeat nunc auribus, ipſe
Poſthac inviſam limina læta. Vale.

Deſ. Eraſmus Roterodamus D. Ioanni Sixtino Phryſio S. D.

NOn recipit tua ſyncera integritas, *Sixtine*, vel tenuiſſimam aſſentationis ſuſpicionem, à qua te vel *Richardi Charnoci*, vel *Joannis Coleti* graviſſimum teſtimonium citra tuos mores, vel citra cujuſquam teſtimonium tui mores abundè vindicant, qui quum ab omni labe ſunt puriſſimi, tum à fictione fucóq; ſic prorſus abhorrent, ut ne ipſa quidem ſimplicitas poſſit eſſe ſimplicior, nec libertas ipſa liberior. Alioqui rideri me planè putarem, quum laudor abs te tam immodice, & quidem de re tam modica, imò tam frivola, tamq; nihili. Pudet (ita me Deus bene amet) verſiculos iſtos, neſcio quos, non ſine cura modò, ſed omnino ſine mente effuſos, dum calamum novum experior, non ſolùm carmen appellari, verùm etiam ut doctum carmen probari: quod ſi reprehendiſſes, vel hoc ipſo nomine mihi perquam album viſum fuiſſet. Hujuſmodi enim nugas, magni artifices ne obelo quidem ſuo dignas arbitrantur. Et à tui ſimilibus reprehendi, mediocris eſt laus. At tu *Sixtine* nugas illas meas plus quàm frivolas ita miraris, ut quæ mihi hircum olere, tibi *Venerem Atticam* ſapere videantur: quæque mihi *Scythicam* quandam barbariem, tibi mirificam ingenii ſuavitatem præ ſe ferre. Atque ex his quiſquiliis, priſcis etiam, ſi Muſis placet, me conferendum putas. Iterum dico rideri me putarem, niſi hæc à *Sixtino* ſcriberentur. Quid enim iſtud eſt aliud, quàm ut ait *Fabius*, Pygmæo *Herculis* cothurnos inducere? & aquilam è culice facere? Verùm ne nihil tuarum laudum videar agnoſcere, eſt omnino meis in verſibus *Atticum* quiddam *Sixtine*. Parcunt affectibus, & hos non multum attingunt, à concitatioribus, quæ πάθη vocantur, prorſus abſtinent: nulla in eis procella, nullus torrens ripas ſuas egrediens, nulla δείνωσις. Verborum mira frugalitas, malunt citra modum conſiſtere, quàm ultra provehi, ac vel littoribus illidi, quàm alto ſe committere. Fucus omnino eſt nullus, ſed color, nativus quidẽ ille, verùm quid mea? verus & muſtelinus: artificium ita diſſimulant, ut etiam ſi *Lynceus* ſis, nullum poſſis deprehendere.

Epiſt. 22.

Quâ quidem unâ laude ſum *Atticis* paulò etiam ſuperior. Nam illi ſic artem celant, ut alios modò fallant, ego ſic ut meipſum quoque. Illi hoc modo dant operam, nè quid extet, néve ſit obvia: quæ ſi non ab auditore, ſi non à lectore oſcitabundo, certè a curioſo, certè ab æmulatore ſentitur, ubi, ut ait *Horatius, Sudétque diu, fruſtáque laborat.* At mea, ſi quis ita inſaniat, ut conetur exprimere, tum demum artificii quam minimum ſenſurus eſt. Hactenus *Atticiſmum* præſto. Nam ut *Ennianus* ille modicè philoſophari voluit, ita ego *Atticiſſare* probo quidem, at nimium non probo. Terret me *Theophraſtus* aniculæ ſcommate notatus, quod nimium *Atticè* loqueretur. Hanc ego notam ut effugiam, *Anacharſidis Scythiciſmum* meo *Atticiſmo* aſpergo. Non nos *Enniano* more nunquam niſi poti ad arma dicenda proſilimus, nec Muſam aliquam laceſſimus; ſobrii ſcribimus verſus adeò ſanos, ut nullum omnino *Apollinis* veſtigium habeant. Cujus rei tantum abeſt, ut me pœniteat, ut vehementer etiam mihi placeam, qui quidem id habeam cum *Cicerone* commune, nihil alioqui commune habiturus. Hæc ita me loquutum puta *Sixtine*, ut nihil ex animo, quando *ridentem dicere verum quid vetat?* Incidimus omnino in ſiccum quoddam, exile, exangue, exuccum carminis genus, partim ingenii paupertate quadam, partim cacozeliâ. Rectiſſimè putat *Cicero*, nihil æquè ad ingeniorum immutationem facere, atque locum. Scripſimus pueri, non *Conſentanis*, ſed *Hollandicis*, hoc eſt, pinguiſſimis auribus. Cecinimus *Midæ*, quibusdam nimium religioſè morigerantur, hoc demum ſumus aſſequuti, ut nec illis, nec eruditis placeamus. Conabamur de una fidelia duos linere parietes, ita imperitis orationis ſimplicitate placere, ut elegantiâ & acumine doctis non omnino diſpliceremus. Id conſilium ut mihi tum videbatur callidum, infeliciter evenit. Eruditius ſcribimus quàm ut ineruditis, ineruditiùs quàm ut eruditis probemur. Habes meum, doctiſſime *Sixtine*, de meis verſibus judicium, in quo quantopere abs te diſſentio, tantopere tuum in me ſtudium amplector, ut quicquid de vero fuerit detractum, id amoris in me tui cumulo accreſcat. Etenim quo minus agnoſco, quæ mihi tribuis, eo me magis ames neceſſe eſt. Quare jucundiſſima prorſus fuit, ab homine tum amantiſſimo, tum integer imo profecta laudatio: quæ, ſi vera fuit, pro teſtimonio; ſin falſa, pro beneficio debeo. Is enim demum beneficium accipit, qui ſine cauſa laudatur. Nam quod merenti datur, jus eſt, non beneficium. Quanquam ego tuã de me prædicationem veriſſimam eſſe percupio, aut ita certè mihi videri, de qua tantum mihi blandior, ut homo ad vitium uſq. putidulus, jam propemodũ mihi placere cœperim, quod tibi, hoc eſt, *Roſcio* placuerim: cui ſi quis faſtidium non moverit, is non in poſtremis fuerit numerandus. Nitórq; adeò mihi captioſo etiam enthymemate imponere. Quid eſt, inquam, cur temetipſum abjicias, quum *Sixtino* videaris eſſe aliquid? Is quoniam te miratur, aut mentiatur, aut erret neceſſe eſt. Atqui non mentitur homo ſimpliciſſimus, non errat doctiſſimus, idem judicii vir acerrimi. Sed amat, & cæcutiunt amantes. Amat, ſed quia perſpexit. Quid enim in me amat *Sixtinus*, niſi literas? quas ſi verè in nobis vidit, atq; hoc nomine amat, non cæcutit. Sin minus, ne amat quidem, ſublato eo, ob quod unum erat amaturus. Quod ſi nec amat, & falsò laudat, profectò aut aſſentatur, aut ridet: quæ vitia ſi minus in *Sixtini* mores quam in *Herculem* ignavia convenit, non minus verè quàm amanter laudavit. Ita ſum ad mihi blandiendum acutulus. At rurſum nimis impudens videtur, laudes tam amplas agnoſcere: nec libet tamen reſcribere, & juxta vetus Adagium, *Auribus lupum teneo*, quem neq; uti amittam, neq; uti retineam ſcio. Si recipio, nimium mihi: ſin refello, parũ tibi tribuerim. Si recuſo, tuæ vel fidei, vel prudentiæ derogo: ſin admitto, mihimet plus ſatis arrogo. Si quod datur accipio, non aliorum modo, verùm etiam meo ipſius judicio inſolentiſſimus fuero. Sin renuo, aut tuam ſapientiam, aut integritatem in manifeſtum crimen vocem, ut aut parũ perſpexiſſe, aut parum ſynceriter quod ſenſeris, pronunciâſſe videaris. In has anguſtias protruſus ſum, ut mihi ſi *Scillam* fugero, in *Charybdim* ſit incidendum, videlicet ut aut ridiculus ſim ipſe, ſi tuas laudes agnovero: aut contumelioſus, ſi rejecero. Quamobrem meum quidem, ſuaviſſime *Sixtine*, conſilium fuerit, ut poſthac *Eraſmum* tuum aut figuratè laudes, ſtrophas eas quibus id fieri ſoleat, non inſcitè calles, aut certè apud alios. Quum enim mihi me laudas munus offers, jucundiſſimum illud quidem (quid enim optabilius, quàm ab eo laudari, quem nemo non laudat?) ſed quod neque accipere poſſim ſine pudore, neq; recuſare ſine cõtumelia. Apud alios, vel Deum me facias licebit, nullo alterutrius periculo. Non ſumus quidem ex eo hominum genere, qui ſe malunt alieno pede, quàm ſuo metiri, qui nunquam in ſemet deſcendentes, nec quod in tergo eſt manticæ, in pectus revocantes, toti ex aliorum ſuffragiis pendent, & pavi in morem ad adulantium voces ſeſe dilatant. Quod genus ſi maximè ſimus, non tamen nocebit laus quam non ſenſero. Deinde ſive credent apud quos de amiculo buccinaris, melius de me ſenſuri ſunt: ſive non credent, ſaltem non erit cur pejus ſentiant. Rurſum ad te quod attinet, ſi fidem facis, candidus videberis, qui alienis virtutibus neutiquam invideas: Sin minus, urbanitas tamen laudabitur, qui malis falſas aliorum virtutes laudarè, quàm vera inſectari vitia. Hic, ut vides, utriq; lucelli eſt aliquid, damni nihil. At amicum coràm qui laudat, tametſi abundantiâ quadam amoris id facit, vide tamen quantum incommodi intempeſtivo adferat officio. Aut enim uſuræ ſpe fœnerare eam laudatiunculam videbitur, ut ſolent qui laudant, quo mutuo laudentur, aut aſſentari præſenti, aut ut in optimam partem accipiatur, amori indulgere ſuo. Unde fit ut aut vana, aut certè vero inferiora narrâſſe putetur. Tum ſi qui laudatur, obticeſcat, laudem tametſi falſam libenter agnoſcere: ſin refellat, accuratiùs laudari velle videbitur. Si par pari referat, protinus illud exclamant, *Mutuum muli ſcabunt.* Verũ ego dum hæc verboſiꝰ proſequor, *Atticiſmi* mei ſum oblitus. Et quorſum, inquis, tandem tam multa? ut intelligas, mi *Sixtine*, tuam, ut dixi, laudationem fuiſſe quidem jucundiſſimã (ſive enim mereor, quod non opinor, doctiſſimi viri teſtimonio: ſive non mereor, amiciſſimi hominis amore delector.) Verũ ne profanis iſtis amuſis, id eſt, à muſico ludo alienis, calũniandi literatos anſam præbeamꝰ, hac ſcribẽdi viciſſitudine quã maximè certemus, ſed hujuſmodi fermè argumentis utentes, ut ſi quid in evolvendis libris

libris alterutri novum occurrerit, id communiter impertiamus, aut aliqua de re, quæ literariâ lite ſit digna, digladiemur, aut ſalſis lepidiſq; fabellis ſtudiorum noſtrorum triſtitiam exhilaremus, quidvis denique nugemur, modò ab hoc ambitioſo nimiúmq; vulgato ſcribendi genere temperemus. Verum heus tu *Sixtine*, ne quid de noſtris erres verbis, lauda, imò vel conviciare potiùs quam ſileas. Quod hortaris ut Muſas meas excitem, *Mercuriali* virga opus eſſe ſcito, ut expergefiant. Et haud ſcio lethargúſne ſit, an ſomnus: utcunq; eſt, meliús opinor dormiunt, ineptæ ſunt, obſtreperæ, garrulæ, importunæ. Nihil periculoſius quàm Papem ad canendum provocare; Enecabit, ubi ſemel cœperit.

Non miſſura cutem, niſi plena cruoris hirudo.

Excitavimus nuper, & quidem iratas, à ſomno plus quàm decenni, compulimúſq; liberorum regiorum laudes dicere. Dixerunt & invitæ, & ſemiſomnes, cantilenam neſcio quam adeò ſomnolentam, ut cuivis ſomnum conciliare poſſit. Quæ cum mihi vehementer diſpliceret, facilè illas redormiſcere ſum paſſus. Porrò efficere ut intelligant homines, *Germanorum* ingenia nulla in re *Italis* eſſe inferiora, id profectò aut tu *Sixtine* poteris, aut nemo, quem fœcundiſſima illa illuſtrium ingeniorum parens *Phryſia*, illa inquam *Africa*, quæ ſemper aliquid hujuſmodi novi miraculi parit, tanquam *Hannibalem* quendam in hoc genuiſſe videtur, ut eſſet qui poſſet cum *Romanis* de doctrinæ principatu contendere. Sunt omnino in te dotes, *Sixtine*, à quibus nihil non expectare debeamus. Ingenium ardens, vividum, ſolidum, maſculum; Memoria ampla, præſens, prompta; Animus dexter, & ad omnia verſatilis; Lingua vocalis & expedita; Mores iis virtutibus digni, ut non aliis rebus quàm literis natus videaris. Adde huc quod non ſerò (ut plerique) ad hæc ſtudia acceſſeris, ſed in ipſo veluti Muſarum gremio educatus, pro lacte meram literaturam imbiberis. Et ea adhuc ætas eſt, ut ſi nunc demùm his eſſes ſtudiis initiandus, tamen ab ingenio iſto flagrantiſſimo, ab iſta tam felici memoria, ab iſta tam infatigabili induſtria, nihil niſi ſummum expectare conveniret. Nunc eò proceſſiſti, ut plurimos poſt te reliqueris, pauciſſimis ſis ſecundus. Quare magno animo accingere, *Sixtine*, & vel in æquandis *Italorum* ingeniis *Hannibalem*, vel edomandis, quibus heu nimium bonæ obſidentur literæ, monſtris, *Herculem* te præſta, nos ſpectatores plauſoréſque erimus. Carmen tuum omnino tale mihi viſum eſt, quale meum eſſe dicebas: præſuli *Charnoco* tam placuit, quàm ipſe es charus. Es autem, mihi crede *Sixtine*, unus omniū chariſſimus. Bene vale. *Oxonia*, natali *Simonis* & *Iuda*. Anno M. CCCC. XCVII.

Paulus Bombaſius, Cardinalis Sanctorum quatuor ab Epiſtolis, Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt. 23. NE verboſius ad te ſcribam, ac longos logos (ut ille inquit) faciam, cum plures cauſæ ſunt, tum illa potiſſimùm, ne gratiam quam diu tacendo, minimég; te majoribus intentum curis interpellando promerui, ſiniſtrâ nunc garrulitate meâ corrumpam. Non dubito antē quin cum me apud *Helvetios* agere intelliges, ζῶν τιθεὶς dicas, quid *Bombaſio* cum *Helvetiis*? aut quæ fortuna il-

A lum illuc traduxit? Non poſſum, mi *Eraſme*, aliud hìc reſpondere, quàm quod mea ſors planè *Herculea*, niſi quod inglorìa, me à *Romana* illa, quam vel ipſi patriæ antepoſueram, amœnitate, huc nolentem invitúmq; abſtraxit. Siquidem Cardinalis ſanctorum quatuor, cui illic ſerviebam, nepotē ex fratre ſuum ad *Helvetios* nuncium Apoſtolicū proficiſcentem ſequi me juſſit: nec ego δυσουρίᾳ laborans quicquam ei negare ſum auſus, quanquam *Homericum* illud mecum ſubinde repetens,

B *Τίπτ᾽ αὖτ᾽ ὦ δύστηνε λιπὼν φάος ἠελίοιο.*

Quod ſi peccatum aliquod meum fuit, jam quatuor menſes continuos pœnas perſolvo, multò etiā plures, niſi aliquis Deus mihi affuerit, expenſurus, magno ac pene incredibili ſolatio privatus, *Paceo* noſtro videlicet: qui quàm diu *Conſtantia* fuit, me crebris amantiſſimiſq; ſuis literis adeò permulxit, ut vel *Athenis* eſſe mihi ipſi viderer. Sed quid ego hæc ad te? quaſi tu miſeriis meis audiendis omnino vaces. Me adhuc unum recreat, vigiliæ ſcilicet,
C ac labores tui: quibus aſſiduè incumbens, regionis hujus tædium aliquantiſper fallo. Inter cætera nuper legi Apologiam tuam in *Fabrum*, quam *Beatus Rhenanus* à te ſibi miſſam ad me legendam tranſmiſit. Nihil eā eruditius mihi viſum eſt. Sed *Fabrum*, quem cum ipſi famæ, tum maximè tibi, qui multis ac magnis laudibus hominem mihi extuleras credens, non minus prudentem, quàm doctum ſemper credidi, valde ſum miratus, quod te petulanter adeò inceſſere voluerit, ut non lite-
D rarum modò, ſed communis etiam ſenſus oblitus appareat. Quod ad altiores diſciplinas attinet, ne quid ſupra calceum ſutor, nihil equidem pronunciare auſim: quod verò ad Latinam, Græcámve literaturam pertinet, de ſcriptis tuis (nam illius attigi nunquam) valde hominem riſi: nec ab illo noſtro, qui οὐδὲ τὴν ἀσπίδα, id eſt, apud *Heſiodum* interpretatus fuerat, in quibuſdam multum diſſimilem putavi: ſed tu egregiè perſonam illi detraxiſti, ac te perbellè vindicâſti. Audio jam il-
E lum in te recriminationem meditari, quod minimè facturum credo, cum ſciam gallum devictum cantare non conſueviſſe. Utcunque autem decreverit, *Herculem* nactus eſt. Quod ad veterem meam erga te benevolentiam obſervantiamq; pertinet, nihil ego nunc repetam, ne quod certum eſt, quaſi in dubium revocare videar: non herculè magis quàm ut tibi gratuler, ſcripta omnia tua ubique gentium, ac *Roma* præſertim, ubi rerum omnium cenſura peragitur, adeò bene audire, atq;
F à doctis omnibus expeti, ut nihil antiquis cedant, miniméque illis autoris ipſius vita obſit. Quam gratulationem tibi quotidianam, ac propè familiarem eſſe non dubito. Sed jam vale, mi *Eraſme*, ac *Bombaſii* tui memor feliciter age. Ex *Turrego Helvetiorum* pago, die ſexta Decembris, Anno milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo.

Rex *Turcarum Conſtantinopolim*, tota *Syria* atq; *Ægypto* potitus, rediit, ac magna in Chriſtianos
G minatur atq; molitur. Propter quæ Pontifex Maximus auxilium ab *Helvetiis* expoſcit, omnéſque Principes Chriſtianos in auxilium vocat. *Marcus Muſurus*, qui paulò ante *Monovaſienſis* Archiepiſcopus eſſe cœperat, hoc autumno, *Romæ* agens, in communem abiit locum, quod octo menſibus ante *Palæotus* noſter fecerat. Iterum vale.

Deſ. Eraſmus Rot. Paulo Bombaſio ſuo S. D.

Epiſt. 24. IMò quò potius *Bombaſius* ille *Mavortius* ϗ ἵνα ὁμοτεχνότερον λέξω, δαίμων quàm ab *Helvetios*? Nec erat quod illic metueres, ne quemadmodum *Trebatius* apud *Britannos* frigeres, cum paſſim etiam mediis brumis ſudetur in hypocauſtis. Diſtuli tuis reſpondere literis, quod exiſtimarem fore, ut præſens præſentem amplecterer, vel *Romæ*, vel apud *Helvetios*. Eximium *Antonium Puccium* legatum Apoſtolicum hic oſtendi, hominem multis quidem eximiis dotibus ſuſpiciendum, at mihi non alio nomine chariorem, quam quod *Bombaſio* ex animo bene vult. Is ubi *Baſileam* ſeſe contuliſſet, protinus per ſuos me ſalutat, invitat inſtanter ad colloquium & prandium. Quid multis? accepit umbras meas, hoc eſt, eos quos mihi notos & charos, meâ cauſâ invitârat, in primis *Beatum* & *Amorbachios*, tibi quoque notos. Ipſe vir tantus coactus eſt in hoc piſtrinum deſcendere, ſi vellet *Eraſmum* complecti. Sed unde, inquies, *Eraſmo* tantum ſupercilii? mi *Bombaſi*, tam inhumanum, támque ſuperbum me non animus, ſed morbus reddiderat, omnium ſceleratiſſimus: is me plus menſem afflixit, atque ex intervallo ſic repetiit, ut medicos accerſerem, quod non ſoleo, niſi cum propemodum tædet vitæ: & ita hæret malum, quaſi deſtinârit expugnare. *Pacaus* ad nos reverſus, non epiſtolis, ſed juſtis voluminibus, me crebrò ſalutavit: neq; tamen contigit colloqui, quod mox à Rege fuerit in *Britanniam* accerſitus. Eum tibi cordi fuiſſe nihil herculè miror ἔρωτα ἐρῶν. Is apud ſuos dici non poteſt, quàm ſit charus omnibus, præcipuè Regi humaniſſimo, & Cardinali viro incomparabili. Scis optime *Bombaſi*, quàm ſemper abhorruerim ab aulis Principum; quam vitam ego nihil aliud judico, quàm ſplendidam miſeriam ac perſonatam felicitatem: at in talem aulam lubeat demigrare, ſi liceat rejuveneſcere. Rex omnium quos habet hæc ætas cordatiſſimus, bonis libris delectatur. Regina non tantum in ſexus miraculum, literata eſt: neque minus pietate ſuſpicienda, quàm eruditione: apud hos plurimum pollent, qui bonis literis, qui prudentiâ antecellunt. *Thomas Linacrus* medicum agit: hunc virum fruſtra tibi prædicem, cum libris editis qualis ſit declaret ipſe. *Cut. Tonſtallus* illi eſt à ſcriniis, quod munus apud illos primæ dignitatis habetur. Non credas mi *Paule*, cum hunc nomino, quam immenſum omnium bonarum rerum mundum complectar. *Thomas Morus* eſt à conſiliis, non Muſarum modò, ſed leporum & Gratiarum delicium unicum, cujus ingenium aliqua ex parte ex illius ſcriptis ſubodorari potuiſti. *Pacaus* huic penè germanus, ab Epiſtolis. *Guilielmus Montjoius* Reginæ famulitio præfectus eſt. *Joannes Coletus* eſt à ſacris concionibus. Præcipuos duntaxat rècenſui. *Ioannes Stocſlerus* præter ſcholaſticam hanc Theologiam, in qua nemini cedit, trium etiam linguarum haud vulgariter peritus, à ſacris. Hujuſmodi viris ea differta eſt regia, veriùs μουσεῖον quàm aula: quas tu *Athenas*, quam *Stoam*, aut quod *Lyceum* ejuſmodi prętuleris aulæ? Quod mihi de *Fabro* gratularis, non minus ingratum eſt, quàm fuit inviſa conflictatio: atque utinam ille moderatiùs laceſſiſſet. Sed

A ita eſt, nemo omnibus horis ſapit. Hoc quicquid eſt mali, meis imputare fatis libet. Quid enim aliud faciam? Vir probus eſt *Faber*, eruditus, humanus, denique vetus etiam amicus. Sed eam felicitatem mihi genius aliquis, opinor, malus invidit: & nunc eo ſum in virum animo, ut mihi vehementer moleſtum ſit futurum, ſi quiſquam de *Fabro* meâ cauſâ pejus ſentiat. De recriminatione rumorem ſpargunt quidam, qui monomachiis hujuſmodi delectantur. Cæterùm inter nos
B animorum conſenſus eſt: neque verò committemus, ut tam veterem, támq; ſynceram amicitiam, una nubecula diſſidii videatur aboleviſſe. Si inter *Barnabam* & *Paulum* incidit παροξυσμὸς, quid novum ſi inter nos humani quiddam extitit? Quantum iſtic eruditi tribuant ſcriptis meis, neſcio: certè hic plus tribuunt, quàm agnoſcam. Et tamen non deſunt, qui fortiter oggannant: ſed ejuſmodi fermè, ut aut non legant mea, aut qualiacunq; ſunt, fruſtra lecturi ſint. Quod ni me tot
C bonorum virorum candor conſolaretur, jam dudum pœniteret tantarum vigiliarum, quas communibus ſtudiis, præcipuè verò ſacris, pro mea virili juvandis inſumo. Rumores quos vulgo ſpargunt de *Turcis*, pleriſque ſuſpecti ſunt, quod toties jam experti ſint, aliò ſpectare remiges, aliò provehi cymbam: nèc uſquam eſſe verius τὸ πολλὰ τὰ πολέμου κενά. Sed quicquid iſtuc negotii eſt, precor ut omnibus bene vertat: ſuſcipitur enim ingens rerum humanarum commutatio non ſine diſcri-
D mine. De *Marco Muſuro* & *Paleoto* rem acerbam nuncias, & interim cum cornicibus omnibus certabit, ὁ περὶ τῆς ἀηδόνος, ἀλλὰ ταῦτά γε θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. Periit & apud *Gallos Fauſtus*, & apud *Britannos Andreas Ammonius*: quorum alter diu regnavit *Lutetiæ*, alter ad ſummam dignitatem emerſurus erat, ſi vita diuturnior contigiſſet. Tu cura ut rectè valeas. *Baſileæ* ſeptimo Calend. Auguſti, Anno M. D. XVIII.

E *Ioannes Eckius Deſ. Eraſmi Roterod.* S. D.

EA prædicaris humanitate *Eraſme* doctiſſime, eâ præditus morum clementiâ, & geminâ felicitate, ut & ab ineruditis literas etiam barbaras, ſumma animi alacritate ſuſcipias: ita enim amici tui non vulgares, *Volphangus Fabritius*, *Ioannes Fabri*, *Beatus Rhenanus*, *Sapidus*, & alii, pleno ore de te affirmant: quibus ita animatus, meis incultis literis te adire & alloqui decrevi. Neque *Epiſt.* 25.
F tamen mihi animus eſt, omnem epiſtolam in laudibus tuis, ut facere ſolent, abſumere, non quòd non ſis laude digniſſimus, ſed quòd præſtabilius judicem apud abſentes, te pro meritis laudari, & poſteritati literis commendari: ut in editis opuſculis cum magna honoris præfatione, non ſemel feci, quàm coram & in faciem pluribus extolli, quod aſſentationis ſpeciem habet: quamvis & aliorum præconiis non indigeas, qui ex promptuario ingenii tui, mirâ fertilitate, politiſſima paris
G opera, ſæpius etiam quàm cuniculi, quæ apud omnem poſteritatē nunquā ſint intermoritura. Quare abundè tua tibi eruditione immortalitatē paras. Ne autem fruſtra tibi tanto, inquam, viro ſcripſiſſe videar, aliqua de literis tuis literatiſſimis afferamus, quod pro ingenii tui candore & dexteritate, eo animo benigno ſcilicet & pio ſuſcipias, ut ex tibi benevolentiſſimo proficiſcatur. Non enim

enim te latet, mi *Eraſme*, quàm bene de te ſentiat omnis *Germania* (obticeo ſummum Pontificem, *Italiam*, *Galliam*, & *Angliam*) quibus laudibus tua efferat ſtudia, ingenii tui excipiat fœturas, præclara exoſculetur opera, ut omnes fermè docti prorſus ſint *Eraſmiani*, Cucullatis paucis demptis, & Theologaſtris. At nôſti Momos, quomodo detrahendi bonis viris ſtudio, gloriolæ fumulum, velut templi *Epheſini* incenſor, conquirere conantur: ipſe ad unguem nôſti, quomodo doctiſſimis viris maſtigiæ non pepercerint: quare & tu tuos habes *Zoilos*, qui te carpere, te notare cupiunt. At ego amiciſſimo ut præſtabat animo aliqua tibi aperiam, non profectò reprehendendi ſtudio, ſed ut anſam te defenſandi acciperes, & ſi quæ planiori indigerent explanatione, omnigenâ tuâ eruditione, ac dicendi copiâ uberrimâ, dilucida, aperta, ac mitiora faceres. Nam & ſic *Eraſmici* tui melius adverſus Theologaſtros te defenſabunt, & tu ipſe magnum tibi adjeceris gloriæ & decoris ornamentum. Primò autem omnium, ut hinc exordiar, plures moleſtè ferunt, te in annotationibus *Matthæi* capite ſecundo ſic ſcripſiſſe: *ſive quòd ipſi Euangeliſtæ teſtimonia hujuſmodi non è libris deprompſerint: ſed memoria fidentes, ita ut fit, lapſi ſint.* Iſtis enim verbis innuere videris, Euangeliſtas more humano ſcripſiſſe: & quod memoriæ confiſi hæc ſcripſerint, quòd libros videre neglexerint, quod ita, hoc eſt, ob eam cauſam lapſi ſunt. Audi, mi *Eraſme*, arbitrariſne Chriſtianum patienter laturum, Euangeliſtas in Euangeliis lapſos? ſi hìc vacillat ſacræ ſcripturæ autoritas, quæ pars alia ſine ſuſpicione erroris erit? ut pulcherrimo argumento *A. Auguſtinus* colligit. Porrò, *memoria fidentes*, dicis, *quaſi prius lecta, & ſua memoria recondita conſcripſerint: quibus præceptum fuit, ut nè cogitarent quidem, quid ante Reges & præſides loquerentur, ſed à Spiritu ſancto omnem docerentur veritatem.* Et, *Teſtimonia hujuſmodi*, dicis, *non è libris deprompſerint, quaſi more noſtro ex variis libris & autoribus: ut eſt nunc condendorum librorum modus, volumen congeſſerint.* Abſit hoc à Spiritus ſancti & *Jeſu* ſalvatoris noſtri diſcipulis, à fidei noſtræ columnis, non humanâ ſapientiâ inſtitutis, ſuſpicari. Aſſumpſit illiteratos & analphabeticos, ſed doctiſſimos reddidit. Tuum erit, ornatiſſime *Eraſme*, in hiſce ſanam aperire ſententiam. Parce precor tam bono animo, támque faventi, te cum humilitate & omni modeſtiâ monenti. Ad aliud aſcendamus. Acta Apoſtolorum elucidaturus cap. decimo, adnotâſti hæc verba, *Tum etiam cum Græcè ſcribunt Apoſtoli, multum referunt ex proprietate linguæ ſuæ.* Et infra, *Nam Apoſtoli Græcitatem ſuam non è Demoſthenis orationibus, ſed è vulgi colloquio didicerunt.* Hoc minus ſobriè à te homine Chriſtiano fore ſcriptum plerique opinantur, cum veniâ tuâ, mi *Eraſme*, homo ſum apertus, nihil blandior. Quis enim Chriſtianus ignorat, vel ignorare poteſt, ſi vellet, Apoſtolos dono Spiritus ſancti, varia linguarum genera noviſſe? Acceptâ enim in die *Pentecoſtes* Spiritus ſancti gratiâ, colloquebantur Apoſtoli variis linguis magnalia Dei. Quare non à Græcis, ſed à Spiritu ſancto Græcitatem didicerunt, ut eis *Græci*, *Romani*, *Ægyptii*, *Parthi*, & alii, Actuum ſecundo, teſtimonium dedere. Donum enim linguarum inter alia quoq; à divo *Paulo* commeratur. Ejuſdem farinæ eſt quod cap. tertio *Matthæi* in annotationibus tuis legitur,

A *Proinde miror Euangeliſtas abuſos hoc verbo, quod magis videbatur fugiendum:* loqueris de verbo δαιμόνιον. At hic Euangeliſtarum præceptorem te facere videris, & quid ſcribendo fugere debuiſſent, aperire: ac ſi non ſatis propitium & doctum habuiſſent afformatorem Spiritum ſanctum. cujus negligentiam te poſt tot ſecula ſupplere oporteret. Pauca adfero, doctiſſime *Eraſme*, non ut oppugnē, ſed ut commonefaciam. Poſtremo, pluribus prætериtis, nam ſi hæc tibi placuiſſe agnovero, ſedulum
B præſtabo monitorem: hoc ex meo addam, qui *Auguſtini* doctrinam eminentiſſimam in primis poſt ſacrum canonem, ac eccleſiæ ſanctæ decreta ſuſpicio & veneror: idcirco diſplicet mihi judicium tuum, quod de *Auguſtino* ſuper *Joanne* affers: *Impudentiſſimum aſſeris, alterum alteri comparari*: at ego *Franciſci Philelphi* judicium plus laudo, qui ita de iis ſtatuit, quod *Aurel. Auguſtinus acutior, & peritior, & ſubtilior fuerit in omni philoſophia, huic* Hieronymus *plurimum præſtiterit dicendi*
C *elegantia potiùs quàm doctrina*: claudens epiſtolam, ait: *Quòd ſi ex his duobus unus effici potuiſſet, nihil abſolutius natura edidiſſet*: & quod *Philelphus* de philoſophia, hoc eruditi omnes in Theologia de *Auguſtino* ſtatuunt. *Unuſquiſq; bene judicat, quæ bene novit*, ait Stagirita. Nihil autem eſt quod tibi deeſſe *Eraſmici* omnes conquerantur, niſi quod *Aurel. Auguſtinum* non legêris. Noli ergo *Eraſme*, tantum eccleſiæ lumen, quo poſt primas eccleſiæ columnas, nullum fuit illuſtrius, tuo judicio obte-
D nebrare: agnoſce potius doctiſſimum fuiſſe *Auguſtinum*, ejus amplectere ſcripta, verſare in illis non indiligenter, impudentiſſimum profectò eum judicabis, qui aliquem ex doctoribus eruditione *Auguſtino* audeat præferre. His pauculis te admonere volui, mi *Eraſme*, omnium qui ſpirant eloquentiſſime, aut potius anſam præbere, quo ſynceram piámque in his explicares ſententiam: ut hi qui te ſingulari favore ob præcellentem eruditionem, veluti parentem colunt, obſervant, ac
E venerantur, à virulentis calumniatorum linguis, & vitiligatoribus, tua defendere & tutari poſſint, & ſimul ſiniſtras ſubmovere ſuſpiciones. Quod verò ad me attinet, ſcio profectò te mihi non ſolùm non iraſci, ſed & gratias habiturum, qui *Eraſmo* ſuo (ex cujus *Elucubrationibus* nonnihil profeci, à teneris annis minoribus tuis *Adagiis* inſtitutus) optimo ac benevolenti animo, raptim illa ac obiter depinxi, quæ à calumniatoribus partim opponuntur, partim poſſent opponi. Neq; ar-
F bitror pro tuæ integritatis candore, minus libenter hæc te ex *Eckio* auditurum, quàm cum in Dialectices commentariis te Latini eloquii ſolem, & alibi inter politiorum literarum cultores noſtri ſeculi te *Phœnicem* dixerim. Parcere præterea debes impolito ac illevigato ſtylo: nam ut *Chamæleon* colorem attiguum ſuſcipit, ſic ego barbaros verſans aſſiduò autores, barbariem contraho, atq; his contaminor. Tu vero vale fauſtè ac feliciter, mi *Eraſme*, ſeculi noſtri ſingulare decus: et cura ut
G *Eckius* humanitatem tuam experiatur; quod tum fiet, cum literas ab *Eraſmo* accipiet. Vale & ſalve. Ex *Ingoldſtat* quarto Nonas Februarii. Anno gratiæ D. D. D. XVIII.

Deſ. Eraſmus Roterod. Ioanni Eckio S.D.

AGnoſco mi *Ecki*, tuam humanitatem literis *Epiſt.26.* iſtis ac rarâ prorſus eruditione dignam: ultrò defers

deferſ quod mihi ſtudiis omnibus eras ambiendum, atque hoc ipſo mihi charius eſt, quod ultrò ſit oblatum, nè ſemper proverbio locus ſit, *Ultroneas putere merces.* Cæterùm de laudibus quas in me benignè magis quàm meritò congeris, nihil vel agnoſco, vel amplector, præter animi erga me tui candorem. Tuum tuique ſimilium eſt ad iſtas procerum palmas contendere; nos puſilli, puſilla tractamus. De *Zoilis* (ſi tamen huic homuncioni quiſquam invidere poſſit) illud in primis admiror, quod nulli noſtris ſtudiis, ſi non admodum frugi- B feris, certè nulli noxiis, odioſiùs obſtrepunt, quam ii qui prorſus non attingunt lucubrationes noſtras, aut qui poterant his potiſſimũ adjuvari, niſi prius haberent oblatrare, quàm dicere. Sed tu doctiſſime vir accuratiùs aliquanto quam par eſt, præmollis admonitionem tuam apud me, cui tantam tribuis humanitatem, ſi tamen ex animo tribuis. Ego à quovis admoneri non gravatim fero, tantum abeſt ut abs te viro tam eximio reverenter admoneri poſtulem: & tamen aliquanto plus vel reve- C rentiæ, vel civilitatis habent tuæ præfationes atq; interlocutiones, quam admonitiones. Sic enim rem proponis, velut alienam referas calumniam, ſic inſectaris, quaſi tuam tuearis ſententiam. Primum quod adducis ex annotationibus noſtris in *Matthæum* cap. ſecundo, vides orationem diſjunctivam & bimembrem conſiſtere, etiam ſi pars altera rejiciatur: iſti alteram modò partem, eámq; deteriorem decerpunt. At nefas, inquies, de hoc dubitare. Qui ſcis an dubitem? aliorum D refero ſententiam. Neq; enim quicquid incertum eſt, continuò mihi incertum eſt. Deniq; aſcribo locum, videlicet quinto capite *Michææ*, ubi divus *Hieronymus* interpres, idem recenſet quod ego. Alieno, inquis, nomine, fateor, at non hæreticorum nomine: & ita recenſet, ut neutram partem rejiciat. Neq; protinus (meo judicio) vacillet, ut tu ſcribis, totius autoritas ſcripturæ, ſicubi memoriâ lapſus Euangeliſta, nomen ponat pro nomine: puta *Eſaiam* pro *Hieremia*, cum hinc cardo rei non E pendeat. Ut enim non protinus de tota *Petri* vita malè ſentimus, quòd *Auguſtinus* & *Ambroſius* affirment illum, & poſt acceptum cœleſtem Spiritum, alicubi lapſum eſſe: ita non continuò fides omnis abrogatur libro, qui nævum aliquem habeat. *Auguſtinus* ac *Hieronymus* non ſolùm cum autoritate, ſed etiam cum reverentia leguntur, cum nemo neget in illorum libris permulta eſſe, quæ à veritate diſſonent. Abſit à Chriſtianorum moribus iſta moroſitas. Neq; verò protinus illis adi- F mimus Spiritum ſanctũ: ſed fortaſſe noſtrum non eſt præſcribere, quomodo Spiritus ille diſcipulorum organum temperârit, qui quocunque modo temperavit, ſic temperavit, ut ipſe noverat ad ſalutem humani generis maximè conducere: ſic illis aderat, quatenus ad Euangelii negotium pertinebat, ut tamen alicubi homines eſſe ſineret: neq; vero hæc dixerim, quòd arbitrer Apoſtolos uſquam eſſe lapſos, ſed quòd negem ob quemvis lapſum, univerſæ ſcripturæ fidem oportere vacil- G lare. Jam verò quod tibi videtur indignum, Apoſtolos librorum adminiculis uſos fuiſſe, quid facies de *Paulo*, qui ſibi cum penula libros jubet remitti, præſertim in membranis deſcriptos? Neq; enim vetuit *Chriſtus*, nè ſacros libros evolverent, ad quos hortatur *Timotheum* ſuum *Paulus*, ſed nè ad judices meditatis orationibus inſtructi venirent;

A verùm hac re copioſiùs reſpondeo in poſteriore voluminis editione, quam adorno. Proinde ſupervacuum eſſe puto, prolixiore ſermone onerare epiſtolam. Similiter & de ſecunda querimonia, quam adducis ex Actorum capite decimo, ubi Apoſtolorum negotium agens, excuſo illos, qui Græcitatem ſuam non ex orationibus *Demoſthenis*, ſed ex vulgi colloquio didicerint: non nego donum linguarum, neq; tamen conſequitur, eos non potuiſſe Græcè diſcere ex vulgi colloquio: B certè Syriacè didicerunt ex vulgi colloquio, quid ni potuerunt & Græcè, quandoquidem ob *Alexandrum* victorem, & *Romanum* imperium, *Ægyptus* ac *Syria* maxima pars, totáq; minor *Aſia*, imò totus fermè Oriens, ut inquit *Hieronymus*, Græcè loquebatur. Neq; enim arbitror Spiritum illũ oblivione obliterâſſe, quod antea didicerant. Quod ſi contendis hanc Græcitatem, quam videmus in Apoſtolicis literis, eſſe donum cœleſte, unde tanta ſermonis ruditas, imò barbaries, quam C diſſimulare non poſſumus? cum *Spiritus ſancti perfectiora ſint opera, quàm natura aut induſtria humana*, autore *Chryſoſtomo*. Sed hactenus, inquis, impertiit eis ſermonis peritiam, quatenus judicarit Euangelicæ ſimplicitati convenire. Atqui iſtuc ſi aderat Apoſtolis, quid jam opus erat impartire? Non legimus Apoſtolos miraculo Græce locutos: locutos legimus, unâ quâpiam, ni fallor, linguâ, & ab omnibus intellectos: quod ut maximè contigiſſet, non eſt tamen neceſſe miracula in Apoſto- D lis facere perpetua. Quoties poſtulabat fidei negotium, aderat donum linguarum: nec omnibus tamen ex æquo, nec ſemper aderat: ſemel hoc Apoſtolis accidiſſe legimus. Eſt & prophetiæ donum, neque tamen cui datum erat, hunc aut illum explicare locum, idem licuiſſet quovis tempore quemvis alium explicare locum. Diſpenſabat has dotes ſuas ille Spiritus ad menſuram fidei, quemadmodum ſcribit *Paulus*. Poſtremò, qui fit ut *Hieronymus* tot locis non vereatur *Paulo* tribuere E *Græci* ſermonis imperitiam? Idem affirmat *Lucam* magis *Græcè* noviſſe quàm Hebraicè, quod *Antiochenus* eſſet. Rurſum *Paulum* in ſua lingua diſertiorem fuiſſe quàm *Græcâ*, quòd eſſet *Cilix*. Idem in epiſtola ad *Corinthios* ſecunda *Titum* ſuum deſiderat, quod is ejus eſſet linguæ peritior, quemadmodum interpretantur *Græci* veteres: certe *Origenes* & *Græci* interpretes paſſim offenduntur in *Paulo* ſermonis incommodis, paſſim *Hieronymus*. Proinde non eſt neceſſe, ut quicquid fuit in F Apoſtolis, protinus ad miraculum vocemus. Paſſus eſt errare ſuos *Chriſtus*, etiam poſt acceptum Paracletum, at non uſq; ad fidei periculum: quemadmodum & hodie fatemur, eccleſiam alicubi labi poſſe, citra diſcrimen tamen pietatis ac fidei. Denique qui ſcis an hanc laudem modis omnibus abſolutam uni ſibi ſervâre voluerit *Chriſtus*, qui ſe unum veritatem dixit, ut unus ille abſq; nævo innocens, juxta veterum opinionem, ita fortaſſis unus, citra omnem exceptionem verax. Tertio G loco μαστγὲς, quod ſcripſerim admirari me, Euangeliſtam abuti voluiſſe verbo θεραπεύειν, quod ſonat curare medicorum remediis. Primum hoc magis ad interpretem attinet, quàm ad *Matthæũ*, cum is *Hebraicè* ſcripſiſſe feratur. Deinde *abuti* non eſt ſemper in malam uti partem. Nam *abutimur* & iis, quibus alicundè ſumptis utimur, & verbis aliò deflexis cum gratiâ utimur. Poſtremò,

non

non protinus reprehendit, quiſquis admiratur. Admiramur & quæ ſuſpicimus, admiramur quod novum eſt, admiramur & ea, quorum cauſam neſcimus. Velut admiramur à Magnete trahi ferrum, admiramur *Nilum* mediâ æſtate exundare, *Euripum* toties reciprocare. Quod igitur mihi non liquebat, aliis excutiendum propoſui. Et ſcis odioſiùs etiam quædam propoui in ſcholis. Jam per ſe palam eſt, quàm non pertineant ad rem, quæ tu odioſè ſubjicis, quaſi coner Euangeliſtis præire, aut Spiritus ſancti ſarcire negligentiam. Quanquam exiſtimo hæc ita recitari abs te, ut aliorum calumniam recenſeas, non tuum indices animum. Alioqui quid vel in inimicum dici potuit inimicius? Jam quod extremo proponis loco, totum ut tuum agnoſcis. Hinc igitur *Eckii* candorem & ſtudium in *Eraſmum* nos vis æſtimare. Atqui ipſe vel maximè partem hanc aliis aſcripturus eram, niſi tute tibi nominatim aſſeruiſſes. Diſplicet tibi meum judicium, qui in cognitione ſacrarum literarum adeò præferam *Hieronymum Auguſtino*, ut vehementer impudens arbitrer, alterum cum altero conferre. Hìc tibi non prius reſponſurus ſum *Ecki* doctiſſime, quàm mihi conceſſeris, non affici contumeliâ, qui potiori poſthabetur cum de utroque magnificè ſentias. Ego de *Auguſtino* ita ſentio, ut de viro ſacro, eximiiſq; dotibus prædito, par eſt. Nec tenebras offundo illius gloriæ, ut tu ſcribis, ſed non patior obſcurari gloriam *Hieronymi*, cui planè fieret injuria, ſi quem longè præcellit, ei poſthaberetur. Quæſo te num contumelioſus ſit in *Petrum*, qui illi *Chriſtum* præferat? Aut num injuriam faciat Archiepiſcopo *Cantuarienſi*, qui illi præferat *Romanum* Pontificem? Aut, num obſcuret argenti gloriam, qui illi præferat aurum? Atqui finge jam ambiguum eſſe, uter alterum præcellat: ſi quo ſtudio mihi magis probaretur *Hieronymus*, non ſim, opinor, inſectandus, cum in his *Paulus* velit ſuo quenque animo indulgere: modo de *Auguſtino* ita, ut facio, præclarè ſentiam. Nam quod ſecundum Canonicas ſcripturas, ac ſacroſancta eccleſiæ decreta, ſecundum primas eccleſiæ columnas, ſummam autoritatem tribuis *Auguſtino*, quis non fateatur fortiter abs te dictum? Hoc nec ipſe ſibi poſtulat, neque quiſquam unquam illi tribuit, præſertim cum *Græcis* primæ debeantur in hoc genere laudis, quemadmodum & in cæteris omnibus. Sed excutiamus, quibus argumentis mecum agas. *Philelphi* autoritatem mihi opponis, qui cum *Hieronymo* concedat eloquentiæ laudem, *Auguſtinum* in Dialectica prætulerit, & admetiris de tuo, in omni philoſophia ſuperiorem fecerit. Ego, doctiſſime *Ecki*, non tantum tribuo *Philelpho*, præſertim in cenſura rerum ſacrarum, ut illius autoritate me patiar opprimi, cui nè in ipſius quidẽ arenâ, ſi res poſtulet, admodum ceſſurus ſim, nè nihil de meipſo dicam glorioſè, cum ille tam multa de ſe prædicârit. Et quod ille in epiſtola familiari apud amiculum nugatus eſt, perinde mihi objicis, quaſi de tripode pronunciatum. Quis autem neſcit in ſcholis decantatum, *Auguſtinum* inter veteres eſſe præcipuum Theologum, admirabilem philoſophum, invictum Dialecticum? quaſi vero quicquid illic, quocunque caſu jactatum ſit, oraculi vice debeat haberi. Suum cuique ordini vulgus eſt, & ſemper optima pauciſſimis placuerunt. Neq; dubito quin ipſe à multis diſſentias, quæ tamen in ſcholis cum

A primis ſint decantata. *Omnes*, inquis, *eruditi tribuunt* Auguſtino *in Theologia*, *quod* Philelphus *in philoſophia*. Imò contra comperio, viros exquiſitè doctos, longè minus *Auguſtino* tribuere quàm ego tribuam. Porrò ut ſcholaſticæ tribus plus tribuerint *Auguſtino*, quàm *Hieronymo*, aut *Ambroſio*, partim in cauſa fuit, quod is crebriꝰ adducatur ab iis ſcriptoribus, qui in ſcholis occupârunt tyrannidem: vel quòd hunc magis intelligebant, quam illos: vel quod fortius definit hic, quàm illi. *Hieronymus* B multis modis ſalebroſus eſt, *Ambroſius* alluſionibus eſt aliquanto obſcurior: uterq; *Græcorum* exemplo, quo doctior eſt, hoc minus fortiter decernit. Jam verò quod ſequitur in epiſtola tua, non potui, fateor, abſque riſu legere: *Unuſquiſq;*, inquis, *bene judicat, quæ bene novit, ait Stagirita. Nihil autem eſt quod tibi deeſſe* Eraſmici *omnes adeò conquerantur, niſi quod* A. Auguſtinum *non legeris*. Nihil equidem in me agnoſco vir egregie, C cur quiſquam velit eſſe *Eraſmicus*, & prorſus odi iſta diſſidiorum nomina. *Chriſti* ſumus omnes, & in illius unius gloriam, pro ſua quiſq; portione ſudamus. Sed qui tandem ſunt iſti *Eraſmici* uſque adeò mihi dediti, ut præ immodico, opinor, amore exiſtiment me nunquam *Auguſtini* libros vidiſſe? ſi negarent mihi libros hujus intellectos, humanum erat convitium, & cum multis commune. At quæ ſit impudentia, velle ſcriptorem cum ſcriptore conferre, cum alterum omnino non legeris? At quî conjectura hæc in mentem incidit D *Eraſmicis*? Nam certum ſcire non poſſunt, quid legerim aut non legerim. Imò, ſi tu juvenis adhuc ut audio, in *Durandis*, *Gabrielibus*, in palæſtris ſcholaſticis aſſiduè verſans, *Auguſtinum* legere potuiſti, mihi quinquagenario, qui ſemper veterem illam theologiam magis ſum amplexus, nunquam vacavit *Auguſtinum* legere? Quid cum hunc toties citem in libellis ante complures annos editis, non videor legiſſe quicquam *Auguſtini*? Iſti puto credunt me non legiſſe libros *Hieronymi*, prius E quàm ederem illius opera. Imò *Auguſtinum* primum omnium legi, & relego cotidie, quoties res poſtulat. Et quo magis lego, hoc magis mihi placet meum de utroq; judicium. Pateris eruditiſſime vir, me viciſſim de te divinare? Si ſentis ut ſcribis, non legiſti noſtra. Alioqui nullum fermè eſt opus *Auguſtini*, unde non producam teſtimonium, locis, ni fallor, plus ſexcentis. Et poſt hæc hortaris me, ut incipiam illius libros attingere. Ego candidiùs de te ſentio, cui puto nihil non lectum, F ſed tamen adhortor, ut attentiùs legas *Hieronymum*, & pedibus in meam diſcedes ſententiam; verùm hìc fortaſſe locum habuerit *Horatianum* illud,

Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur,
Poſcentes vario multum diverſa palato.

Aut illud *Terentianum*, *Quot homines, tot ſententiæ*: Certis agamus. Nemo negabit plurimum eſſe momenti ſitum in patria & educatione. *Hieronymus Stridone* natus, quod oppidum ſic *Italiæ* vicinum G eſt, ut *Itali* ſibi vindicent; *Romæ* educatus, in urbe primaria ſub eruditiſſimis viris? *Auguſtinus* in *Africa* regione barbarâ, in qua ſtudia literarum mirè frigebant, quod ipſe non diſſimulat in ſuis epiſtolis *Auguſtinus*. *Hieronymus*, Chriſtianus è Chriſtianis, unà cum ipſo lacte *Chriſti* philoſophiam imbibit. *Auguſtinus* penè triginta natus annos, nullo præceptore *Paulinas* epiſtolas legere cœpit.

cœpit. *Hieronymus* tali ingenio præditus, trigin-
taquinque annos impendit ſtudio ſanctarum ſcri-
pturarum. *Auguſtinus* ſtatim ad epiſcopale munus
pertractus eſt, & coactus docere, quod ipſe non-
dum didicerat. Id ſi mihi non credis, lege ipſius
epiſtolam ad *Valerianum* Epiſcopum, quâ maximè
deprecatur, ſpacium aliquod diſcendi, quod alios
doceret. Jam fac ſi libet, patriæ, ingeniorum, præ-
ceptorum, educationis, pares eſſe calculos, expen-
damus quanto inſtructior *Hieronymus* ad hoc ne-
gotium accesserit. Niſi fortè leve momentum
eſſe putas, *Græcarum* & *Hebraicarum* literarum pe-
ritiam. Tota philoſophia, tota theologia tum
temporis *Græcorum* erat. *Auguſtinus Græcè* ne-
ſciit, aut ſi quid attigit, non magnopere fuit uſui
ad *Græcorum* Commentarios evolvendos. Demi-
ror autem unde quidam *Auguſtino* tribuant abſo-
lutam *Ariſtotelicæ* philoſophiæ cognitionem, cum
ipſe in *Confeſſionum* libris fateatur, ſibi unicum
duntaxat libellum lectum, eúmq; Latinè verſum.
Cúmque locis compluribus tractet rem dialecti-
cam, ad quam ut erat naturâ compoſitus, ita im-
pensè delectatus videtur: velut in opere *De do-
ctrina Christiana*, in libris *De Trinitate*: in libel-
lis aliquot quos ſcripſit Catechumenus, non de-
clarat ſe quicquam legiſſe præter quinq; *Porphyrii*
voces, quas *Prædicabilia*, & decem rerum genera,
quæ *Prædicamenta* vocant, & librum *De Enuncia-
tione*. Alioqui profer vel unum verbum, quod ex
Priorum aut *Poſteriorum* libris, aut *Elenchis*, aut
Topicis ſumptum videri poſſit, ut ſileam interim
de *Phyſicis* aut ſupernaturalibus, déq; cæteris tam
multis hujus philoſophi voluminibus: præſertim
cum in libris quos Catechumenus ſcripſit, juveni-
liter etiam jactet, ſi quid deguſtârat philoſophiæ,
quos ipſe fatetur adhuc ſuperbiæ ſchôlam ſapere.
Quid autem erat in univerſa *Græcorum* biblio-
theca, quod *Hieronymus* non excuſſerat, quod non
velut in indices digeſtum in numerato haberet?
Quod ſi ex re libet æſtimare utrunque, *Hierony-
mus* cum agit adverſus *Jovinianum*, adverſus *Ruf-
finum*, adverſus *Pelagium*, adverſus *Luciferianos*,
quæſo te, nuncubi dialecticum acumen in eo deſi-
deras? Quod ſi nunc eadem argumenta tractent,
qui in dialectica conſenuerunt, tum appareat,
quanto præcellat *Hieronymus*, niſi quod non σολοι-
κίζει, non ineptit pueriliter. Et tamen *Auguſti-
nus Tullium Philoſophaſtrum* vocat, ipſe videlicet
philoſophus, cum ille (ni fallor) aliquanto plus le-
gerit in Græca philoſophia, quam *Auguſtinus* in
libris ſacris. Poſſem in hanc partem multis locis
nominatim ex utriuſque libris in medium addu-
ctis tecum agere, ſed neque patitur hoc epiſtolæ
modus, & periculum ſit, nè cui videar id cupidè
facere, iis, qui *Auguſtino* impendio favent: cui
ego non minus faveo, quàm illi, qui fortaſſis &
diligentiùs illum legi, & viri dotes paulo altiùs
perſpexi quàm illi, qui nullis bonis literis inſtructi,
tantùm *veritates* aliquot, ut illi vocant, tumultua-
rio ſtudio decerpunt. Quid aliis uſu veniat, ne-
ſcio: in me certè comperio, quod dicam; Plus me
docet Chriſtianæ philoſophiæ unica *Origenis* pa-
gina, quàm decem *Auguſtini*. Et præter *Origenem*
tam multos præceptores habet *Hieronymus*. Et
tamen *Auguſtinum* ſic amo, ut in edendis hujus
voluminibus tentârim, quod in *Hieronymo* præſti-
timus. Proinde ut finiam, eruditiſſime *Ecki*, quem-
admodum me hortaris, nè obſcurem *Auguſtini*

A gloriam, quod adeò non facio, ut etiam illuſtra-
tam cupiam: ita viciſſim te hortor, nè obſcures
Hieronymi gloriam, qui ipſum *Auguſtinum* illuſtra-
vit, quippe qui tum vehementer proficere cœpe-
rit, poſtea quàm cum *Hieronymo* conflixit. Imò
pari ſtudio demus operam, ut ambos quàm maxi-
mè illuſtremus, vel imitemur potiùs. Ipſe olim
adoleſcens in ea fui ſententia, in qua tu nunc es.
Opinor acceſſione ætatis ac ſtudiorum, nonnihil
acceſſiſſe judicii. Mutavi ſententiam, non quod
B minus præclarè ſentiam de *Auguſtino*, de quo me-
lius ſentio ſenex, quàm adoleſcens ſenſi, ſed quod
propiùs contemplatus ſim *Hieronymum*. Fortaſſis
idem tibi veniet uſu. Quod ſi non evenerit, tamē
mihi concedes, ut incolumi noſtra amicitia, liceat
alicubi abs te diſſentire. Quandoquidem inter
Auguſtinum & *Hieronymum* non diremit amiciti-
am, diverſa de rebus aliquot opinio. Porrò quod
polliceris te ſedulum & aliàs monitorem fore, ſi
ſenſeris hoc officio apud me iniſſe gratiam, nec
C mihi vacat optime *Ecki*, quibuslibet ſycophantiis
reſpondere. (Quis enim tam indoctus, qui non
poſſit alicubi calumniari librum alienum?) Nec
tibi tam male volo, ut optimas tuas horas in re
non optima colloces. Non illibenter admone-
mur à quibuslibet, ſed quidam indoctiores ſunt,
quam ut mihi profit illorum admonitio, nec ta-
men ulli magis ſæviunt. Quidam ſic admonent,
ut me traducant, ſibi choragium aliquod gloriæ
comparent. Rurſus alii monendi libidine prove-
D cti, ſic admonent hominem, ut parum memi-
nerint ſe quoque eſſe homines. Et tamen minus
convenit eſſe veniæ reprehendenti, quàm docen-
ti. Pro libellis ad me miſſis habeo gratiam, gra-
tulor tuæ felicitati, applaudo triumphis & ovatio-
nibus. Magis autem gratulabor, ubi tibi conti-
gerit ocium, & animus arcanam illam *Chriſti*
philoſophiam in altiſſimo ſilentio, mentiſque ſe-
ceſſu recognoſcendi, cum te ducet ſponſus in cubi-
culum, in cellam penuariam. Quod in tuis lucu-
E brariunculis, tantis laudibus oneras *Eraſmum*,
præter animum ac ſtudium in me tuum, inde ni-
hil agnoſco: theatricos iſtos applauſus ac brabea,
aliis relinquo, ipſe talium gloriarum ſatur. Boni
conſules has ſchedas plus quàm extemporarias.
Bis obrutus eram, cum hæc ſcriberem, & morbo,
& ſtudiorum laboribus. Sed quod nunc officio di-
minutum eſt, alias exæquabitur. *Urbano Regio*,
cujus & eruditio mihi cognita eſt ex ipſius literis,
& humanitas ex officio comperta, multam *Eraſmi*
F verbis ſalutem dices. Illuſtriſſimo duci *Hernesto*
Q. Curtium dicavi, apud *Schurerium* nuper edi-
tum, nè nullo argumento teſtarer, me illius erga
me ſtudii memorem eſſe. Bene vale. *Baſileæ*, Idi-
bus Maii. Anno M. D. XVIII.

Deſ. Eraſmus Rot. Petro Aegidio ſuo S. D.

NActus ſum hic cubiculum, quod in tanta ho- *Epiſt.* 27.
G minum frequentia perdifficile eſt, ſed perquā
anguſtum; vicinum tamen aulæ, & quo mihi ma-
gis commendatur, vicinum *Tonſtallo*. Proinde fac,
ut primùm licebit, libros meos huc tranſmittas
ſeu navi, ſeu vehiculo, ſimúlq; per aliquem quem-
piam ſcribito, cui commiſeris, & quò juſſeris de-
portari. *Pompilius*, ut video, artificem agit, mo-
rem videlicet antiquū obtinens, quo fero mode-
ratiùs.

ratiùs. Aliquando fortaſſis uſu veniet,ut par pa-
ri referam. Vis audire quod rideas? Quod aliis
diu multumque ſudantibus ſæpe non contin-
git, id mihi penè obtigit dormienti. Rex catho-
licus me propemodum Epiſcopum fecerat: ubi
inquies? non apud extremos *Indos*, unde tamen
aurum attrahit noſter *Barbirius*, præfectus iis
quos nunquam viſurus eſt, verum apud *Siculos*,
Graculos olim, & nunc quoque dicaces ac feſti-
vos; ſed feliciter erratum eſt, & ex animi mei
ſententia. Poſtea compertum eſt, ejus honoris
collationem ad ſummum Pontificem pertinere:
mox Rex literis a Pontifice flagitavit, ut ſui re-
ſpectu ſineret eam collationem valere. Hæc
Bruxellis aguntur, dum nos *Antuerpiæ* ocioſi nu-
gamur in literis: atque id erat, cujus gratiâ me
juſſerat evocari Cancellarius: quod ſi ſubolu-
iſſet, contantius huc commigrâſſem. Cum ad-
venienti gratularentur, quiqui erant conſcii, be-
néque ominarentur, ego nihil aliud quàm ridere
poteram, & tamen pro animo gratias egi, ſed
admonitis, nè poſthac in hujuſmodi negotio
ſuſciperent inanem operam: me meum oci-
um cum nullo, quamvis ſplendido Epiſcopatu,
permutare. Habes ſomnium, quod rideas: & ta-
men mihi non diſplicuit tanti Principis ani-
mus, qui ferè non favet, niſi quos probos aut
novit, aut certè putat. Gaudeo, mi ſuaviſſime
Petre, quod te tantâ levârim moleſtiâ: jam enim
me tui tuæque uxorculæ miſereſcebat, nec mihi
tamen hoc quicquid fuit moleſtiæ potes impu-
tare. Animus iſte tuus, amore quodam immo-
dico, officiis in me congerendis nunquam ſibi
ſatisfaciebat, uxor rarò tibi, quæ id cumprimis
habet ſtudio. Nunc abſente *Eraſmo*, fruere tuâ
commodiùs. Quantulum enim eſt hoc quod
nobis adimit locorum ſejunctio? Quod ipſum
tamen licebit crebris ſarcire literis, quas opto
ut quàm maximè alacres hilareſque nobis mit-
tas: ſic enim intelligam te rectè valere, quod
ita mihi cordi eſt, ut nihil magis: hujus rei pars
maxima, mihi crede, tibi ipſi in manu eſt. Ple-
rique morbi nobis ab animo proficiſcuntur, &
minus offenderis ſtudii laboribus, ſi ratione ſtu-
dia tua moderreris. Bibliothecam tuam, epiſtolas
ac ſchedas omnes in certos nidulos redigas, neque
temere nunc in hunc, nunc in illum autorem ra-
piaris, ſed unum aliquem ex præcipuis in manus
ſumito, non relicturus prius, quàm ad calcem uſ-
que perveneris, annotatis interim, quæ digna me-
moratu videantur. Certum aliquod vitæ genus
ipſe tibi præſcribito, quid quibus horis agere ve-
lis. Nec alia ſuper alia congere, niſi prioribus ex-
plicatis: ita diem, qui nunc penè totus intercidit,
tibi reddideris longiorem. Et quoniam inculas
memoriam, meâ ſententiâ profuerit, ſi in ſingulos
annos faſtos pares, non eſt res magni negotii, ſin-
gulíſque diebus annotes verbo, ſi quid extite-
rit, quod nolis oblviſci. Novi qui hac diligentiâ
plurimum profecerint: in primis egregius ille
Franciſcus Buſlidius, Archiepiſcopus *Beſontinus*.
Ante omnia verò te rogo etiam atque etiam, ut
in rebus agendis conſueſcas judicio potius quàm
animi impetu duci. Si quid offendes, ſtatim di-
ſpice, ſi qua mederi poſſis, aut ſi quà minui que-
at malum: id rectiùs diſpicies tranquillus, quàm
commotus. ſi quid eſt remedii, utere; ſin minus,
quæſo te, quid boni adfert ira, aut mœror? niſi

A quod malum tuâpte culpâ conduplicas. Obſecro
te per amicitiam noſtram, nihil tibi ſit antiquius
vitâ & ſalute. Si rem tueri potes hac incolumi,
tuere: ſin minus, diſpendioſum compendium eſt,
rem incolumem præſtare ſalutis aut tranquillita-
tis jactura. Denique ſi tibi ipſi parum es charus,
vide nè duos eâdem perdas operâ. Neque enim a-
liter nobis videbimur incolumes, niſi te incolu-
mi: quem ego, ſic me Deus amet, potiorem mei
portionem duco. Nè nimium operæ ſumas in re-
B bus leviculis: Fugax ætas & vitrea res valetudo,
non quibuſlibet eſt impendenda, quædam deſpici-
enda ſunt, & animus ad magna erigendus. *Sene-
cam* ac *Platonem* tibi facito familiares: hi ſi crebrò
tecum confabulentur, animum tuum non ſinent
jacere. Verè magni eſt animi, quaſdam injurias
negligere. nec ad quorundam convicia habere
vel aures, vel linguam. Fac aliquoties periculum,
quanto plus valeat obſequium, & cordata blandi-
loquentia, quàm animus præceps & impotens.
C Patris optimi ſenectutem, ita ut facis, officiis ſub-
leva, non ſolùm quia pater eſt, ſed multo magis
quia talis pater. Synceris amicis utere, fictis abu-
tere. Cum uxorcula ſic vivito, ut non tantùm coi-
tus cauſâ te diligat, nec diligat modò, verumeti-
am revereatur: ei ſic fidas, ut ea duntaxat com-
munices, quæ vel ad rem domeſticam, vel ad vi-
tæ jucunditatem pertinent. Ita tuearis autoritatē
erga tuos, ut nihilo ſecius conſuetudinem dome-
ſticam condiat morum comitas. De liberis edu-
D candis fruſtra tibi præcipiam, cum tale exemplum
habeas a patre. Vides, *Petre* ſuaviſſime, ut tibi con-
ſulam, ipſe mihi parum conſulens, ſed ut ſic inep-
tiā, tui cōpellit amor. Rectè vale cū tuis omnib⁹.
Bruxellæ. An. M. D. XVI Pridie nonas Octobris.

Eraſ. Rot. Anton. Abergis Abbatis Bertini. S. D.

ORnatiſſime pater, ex oratione Epiſcopi *Epiſt. 18.*
Dunelmenſis, & *Andreæ Ammonii* Secretarii
Regii, cognovi ſtudiū in me tuum, planéq; pater-
E num quendam amorem: quo magis geſtio me pa-
triæ reſtituere, ſi modò detur à Principe fortuna,
quæ poſſit ociolum noſtrum alere. Non quod mi-
hi diſpliceat *Britannia*, aut *Mecænatium* pœniteat.
Sunt & hic amici complures, multorū Epiſcoporū
non vulgaris in me benignitas: tum verò *Cantua-
rienſis* Archiepiſcopus ſic me fovet, ſic complecti-
tur ut ſi frater eſſet, aut ſi pater eſſet, non poſſit a-
mantiùs: ex hujus dono penſionē habeo, ſacerdo-
tio reſignato, ſatis amplam. Tantundem addit
F alter ille *Mecænas* de ſuo: accedit non parum ex
procerum benignitate, multóque plus accederet, ſi
vel paululum ambire velim, ſed bellum quod ad-
ornatur, genium hujus inſulæ ſubito vertit. Re-
rum omnium caritas hic indies creſcit, decreſcit
liberalitas. Quid ni parciùs dent homines toties
decimati? Et nuper ob inopiā vini, ex malis vap-
pis collecto calculo propemodū extinctus fui. Ad
hæc cum omnis inſula per ſe relegatio quædam
eſt, tum nunc bellis etiam arctius includimur.
G adeò ut nec epiſtolis ſit exitus. Et video magnos
rerum motus oriri qui quorſum evaſuri ſint, in-
certū: utinam Deus propitius hanc orbis Chriſti-
ani tempeſtatem dignetur componere. Sæpe de-
mirari ſoleo, cur res, non dico Chriſtianos, ſed
homines huc adigat veſaniæ, ut tantis ſtudiis, tan-
tis ſumptibus, tantis periculis in mutuam perni-
ciem ruant. Quid enim aliud in omni vita quàm
belli-

belligeramur? Non belligerantur quælibet bruta, ſed feræ duntaxat: nè hæ quidem inter ſe dimicant, ſed cum diverſi generis belluis, & ſuis armis pugnant: non uti nos, arte diabolicâ excogitatis machinis, nec rurſum quibuslibet de cauſis, ſed aut pro fœtu aut pro cibo. Noſtra bella pleraque, vel ab ambitione, vel ab iracundia, vel à libidine, ſimilive animi morbo proficiſcuntur: denique non tot millibus conglobatis, ſicuti nos, in mutuum inſtruuntur exitium. Nobis qui *Chriſti* gloriamur cognomine, qui nihil niſi manſuetudinem & docuit, & exhibuit: qui unius corporis membra ſumus, una caro, eodem vegetamur ſpiritu, iiſdem ſacramentis alimur, eidem adhæremus capiti, ad eandē immortalitatē vocati ſumus, ſummam illam ſperamus communionem, ut ſicut *Chriſtus* & pater unum ſunt, ita & nos unum cum illo ſimus: poteſt nè ulla hujus mundi res eſſe tanti, ut ad bellum provocet? rem adeò perniciosam, adeò tetram, ut etiam cum juſtiſſimum eſt, tamen nulli verè bono placeat. Quæſo te, cogita per quos geritur, per homicidas, per inceſtos, per aleatores, per ſtupratores, per ſordidiſſimos conductitios milites, quibus Incellum charius eſt vitâ: hi in bello ſunt optimi, cum quod ante ſuo faciebant periculo, hic mercede faciant, & cum laude. Hæc hominum collnvies, in agros, in urbes recipienda, ut bellum geras. Denique his ſerviendum, dum alium ulciſci volumus. Adde nunc quot facinora belli prætextu committantur, dum inter arma ſilent leges bonæ: quot rapinæ, quot ſacrilegia, quot raptus, quot alia dedecora, quæ pudet etiam nominare. Hæc peſtis morum in multos annos duret neceſſe eſt, etiam extincto bello. Expende mihi nunc ſumptus, ut etiam ſi vincas, multo tamen plus ſit damni quàm lucri. Quanquam quo tandem regno poſſis tot millium vitam ac ſanguinem æſtimare? Atqui maxima malorum pars ad eos redit, ad quos nihil pertinet bellum, pacis commoda ad omnes perveniunt: in bello plerunque flet etiam qui vicit, tantum malorum agmen ſecum trahit, ut non ſine cauſa poetæ finxerint bellum ab inferis per Furias immitti. Nè jam commemorem expilationem populi, ducum colluſionem, rerum commutationes, quæ nunquam ſine ſummo incommodo novari ſolent. Quod ſi gloriæ cupiditas nos trahit ad bellum, non eſt gloria quæ affectatur, præſertim ex malefactis. Et multo glorioſius eſt, civitates cōdere, quam evertere, ſi quid libet glorioſum deſignare. Nunc plebs extruit & excolit urbes, ſtultitia Principum evertit. Sin lucro ducimur, nullum bellum tam feliciter ceſſit, quin plus attulerit mali quàm boni. Et nemo bello nocet hoſti, quin pri^* multis malis afficiat ſuos. Poſtremò, cum videam^* res humanas in morem *Euripi* ſurſum ac deorſum mutari miſcerique, quorſum attinet tanto rerum molimine parare imperium, mox qualibet occaſione ad alios devolvendum? Quanto ſanguine paratum eſt *Romanum* imperium, & quàm mox cœpit concidere? Sed dices, jus Principum vindicandum eſt. Non eſt meum de Principum factis temere loqui. Hoc unum ſcio, ſæpe ſummum jus, ſummam eſſe injuriā. & nonnullos eſſe Principes, qui primum quod velint, ſtatuant: deinde titulum aliquem quærant, quo factum prætexant ſuum. Et in tantis rerum humanarum commutationibus, in tam multis pactis & ſolutis fœderibus, cui

A quæſo, titulus deeſſe poſſit? Quòd ſi maxima ſit
altercatio, cujus ſit ditio, quid opus tanto ſanguine? Non enim agitur de ſalute populi, ſed hunc an illum debeat appellare Principem. Sunt Pontifices, ſunt Epiſcopi, ſunt prudentes & integri viri, per quos iſtiuſmodi negotiola tranſigi poſſint, ut non bellum ex bello ſeras, & divina pariter atque humana commiſceas. Hoc eſt proprium *Romani* Pontificis, hoc Cardinalium, hoc Epiſcoporum, hoc Abbatum munus, Chriſtiano-
B rum Principum diſſidia componere: hic autoritatem ſuam proferre, & quantum pro ſua reverentia valeant, oſtendere. *Julius*, certè non ab omnibus laudatus Pontifex, potuit hanc bellorum tempeſtatem excitare. *Leo* vir doctus, integer ac pius, ſedare non poterit? Suſcipiendi belli prætextus erat *Julius* periclitans: ſublata eſt cauſa belli, nec tamen ceſſat bellum. Ad hæc meminiſſe debemus, homines eſſe liberos, præſertim Chriſtianos: qui poſtea quàm diu floruerunt ſub
C aliquo Principe, eumque jam agnoſcunt, quid opus eſt novandis rebus orbem commovere? Principem diuturnus conſenſus facit etiam apud ethnicos, multo magis apud Chriſtianos, apud quos Principatus adminiſtratio eſt, non dominium; ut cui pars aliqua ditionis ſit adempta, is oneris parte levatus, non læſus eſſe videatur. At non concedit, inquis, bonorum virorum arbitrio pars altera: quid hic me vis facere? Primùm, ſi verè Chriſtianus es, ferre te velim & quieſcere, &
D tuum illud qualecunque jus negligere. Deinde, ſi tantùm vir prudens es, expende quanti conſtatura ſit tibi tui juris vindicatio: Si nimio (& omnino nimio, ſi vindicas armis) noli tanto generis humani malo, tuum titulum, fortaſſe falſum, aſſerere, tot cædibus, tot orbitatibus, tot tuorum ſuſpiriis. Quid credis ſentire *Turcas*, cum audiunt Chriſtianos Principes tantis furiis inter ſeſe debacchari? idque tantum ob imperii titulum. Jam vindicata eſt à *Gallis Italia*. Quid actum eſt
E tanto ſanguine, niſi ut ubi ante *Gallus* adminiſtrabat, nunc alius quiſpiam adminiſtret? Et prius magis florebat, quàm nunc floret. Sed nolim altiùs in hæc deſcendere. Quod ſi cuna jura bellum admittunt, ea craſſa ſunt, & *Chriſtum* jam degenerantem ſapiunt, ac mundanis opibus oneratum. Et haud ſcio an omnino hæc bella probent, ſed quoties ſtudio tuendæ fidei pax Chriſtiana adverſus barbarorum incurſus defenditur, ibi video nonnunquam a piis viris non improba-
F tum bellum. Sed cur illa pauca nobis in mentem veniunt ab hominibus tradita, potius quàm tam multa à *Chriſto*, ab Apoſtolis, ab orthodoxis ac probatiſſimis patribus, de pace, déque malorum tolerantia dicta? Quid eſt quod non aliquo modo defendi poſſit? Præſertim ubi qui gerunt rem ſunt ii, quorum etiam ſacinora per adulationem laudantur à multis, cetera nemo auſit reprehendere. Sed interim obſcurum non eſt, quid precentur, quid optent, quid ſuſpirent bonæ men-
G tes. Quod ſi propius inſpicias, pleraque privata ſunt Principum, ob quæ bellum ſuſcipitur. Quæſo te an hoc humanum cenſes, mox orbem ad arma commoveri, quoties hic aut ille Princeps ob quidvis ſtomachatur in Principem, aut fortaſſe ſtomachum ſimulat? Nos optare poſſumus optima, ſed optare tantum. Ego certè quicquid habeo fortunæ, id habeo apud *Britannos*: verum

id

A id totum libenter reſignem, hâc lege, ut inter
Chriſtianos Principes Chriſtiana pax coiret. Ad
eam rem non mediocre momentum tua adferet
autoritas, quæ multum apud Principem *Carolum*,
plurimum apud *Maximilianum* valet, *Britannis*
etiam proceribus gratioſa. Neque dubito quin
ipſe jam expertus ſis, quid diſpendiorum in bel-
lis adferant etiam amici. Proinde tuum quoque
negotium ages, ſi adniteris quo bellum hoc finē
accipiat, nè tibi videare gratis hoc operæ ſuſcep-
B turus. In tuos complexus accurram, ſimul atque
licebit hinc evolare. Interea bene vale pater
ampliſſime. *Ghisberto* medico, *Antonio Lutzen-
burgo* omnia fauſta lætáq; precor. *Londini*, pridie
Idus Martias. M. D. XIII.

Cutbertus Tonſtallus Guilielmo Budæo S. D.

QUod mea ſponte per ocium vir eruditiſſime
facturus eram, ut ad te ſcriberem, mihi id in
C mediis meis occupationibus crebris ſuis literis
extorſit *Eraſmus*: qui tibi, ut ait, pollicitus eſt id
me brevi facturum. Atque ideo ut amici fidem
liberem, quod in diem alioqui facere ſtatueram,
repræſentare ſum coactus. Nam dum ille ſuis ad
te literis, de tua in utraque linguâ peritia, meum
velut idoneum affert teſtimoniū, túq; illi de me
fidem habens, noſtrum non aſpernaris judicium,
velut me in judicum agnoſcens albo; putabam
ad meam verecundiam non parum attinere, ut
D quâ arenâ duo noſtri ſeculi *Milones* in literis, a-
miciſſimis epiſtolis inter ſe certarent, quaque al-
ter de altero cenſuram ageret non ineruditam,
ex ea me quamprimum ſubducerem, cum nec is
ſim qui cum *Eraſmo* cenſuram agere de literis,
neque de *Budæo* ſubeunte judicium pronunciare
ſim idoneus. Quorum uterque patriam ſuam il-
luſtrans, & orbi terrarū famâ cognit⁹, eâ eſt apud
eruditos autoritate, ut quicquid veſtrū utérvis in
literis cenſuerit, magno id conſenſu uſq; adeò de-
E fendant omnes, ut præjudicii vim in poſterū ha-
bere videatur. Itaque *Oreſte* non injuriâ videri
poſſem inſanior, ſi utriuſq; linguæ imperit⁹ ipſe,
judicis mihi deſumā partes inter homines, extra
omnē ingenii aleam in utraq; lingua poſitos. Sed
tamē velut qui præclaras cum admiratione qua-
dam picturas intuentur, imperiti ipſi pingendi, &
nec lineamenta ducere, nec colores diſtinguere,
neq; umbrarū & lucis ad exprimenda quæ velint,
rationē habere perdocti: ſi quæ venuſtate quadam
F ſe cōmendant, quæq; ſpectantes tenent omnes, ea
ſoli non laudent, maligni poſſent videri: ita ſi quæ
malus orationis artifex ipſe ſtupens lego, eorum
in laudes non erumpam, livoris ſuſpicionem vix
effugiam. Itaque ut meam de vobis ſententiam
qualemcunq; majoribus judiciis interponā: Plus
ad veterem eloquentiam multis antiquatam ſe-
culis revocandam, plus ad inſtaurandas humani-
ores literas (abſit invidia verbo) vos duo contu-
liſtis, quàm omnes *Perotti*, *Laurentii*, addo etiam
G *Hermolai*, *Politiani*, cæteriq; omnes qui ante vos
fuerunt. Illi ut ocium oblectarent ſuū, quò quem-
que vocabat ingeniū, eò contendentes, jucunda
quædam & ipſa varietate lectorem morantia, cō-
geſſerunt: velut ex amœno quopiam prato ſele-
ctiſſimos carpentes floſculos. Vos *Herculeo* quodā
& indefeſſo labore, denſiſſimas barbarorū acies,
& *Xerxis* copiis majores, magno uterque animo
A adorti fudiſtis, ac jam penè profligâſtis: è tem-
plis alter qui ſacra omnia profanabant: alter ex
foro, qui judicia omnia peſſundabant. Illi quæ le-
ctores morentur ſcripſerunt multa, vos quæ ſtu-
dioſos etiam invitent. Illi quæ vitam cultiorem
reddant, ſed ſine quibus tranſigi poſſit: vos ea ſine
quibus hominibus vita nulla putanda eſt. Illi nè
in comœdiis & epigrammatis & hiſtoriis errare-
mus, elaborarunt, vos tota de hominum vita tol-
lendos errores curâſtis. Illi quæ pauci lecturi ſunt,
B hique ocioſi, tractârunt: vos quæ nemo, quantum-
cunque negotioſus, non volet in manus ſumere.
Illorum vos in reſtituendis veteribus gloriam æ-
quâſtis planè, & neſcio an ſuperâſtis: veſtram illi
palmam, operis abſterriti magnitudine, deſpe-
rantes non attigerunt. Jam verò ut quæ ab illis
ſunt ſcripta, legantur accuratiſſimè: quantulum ad
plenam & juſtam eloquentiam promovimus?
quamdiu in foro, quamdiu in templis, quibus in
locis frequentiſſimè verſamur, patimur regnare
C barbariem? At è diverſo reducta in hæc loca
facundia, ubi latitandi ſibi locum amplius repe-
riet infantia barbara? Sacras vel deguſtare li-
teras Chriſtianus nemo non ſolet: modò non
ſit ἀναλφάβητος, & qui magis in eas penetrant,
abundè ſe putant diſertos, ſi tandem earum aſ-
ſequantur φράσιν. In foro verò cujuſmodi apud
omnes gentes in reddendo jure ſolet eſſe fa-
cundia, ejuſmodi eſt populi magna ex par-
te ſermo: quod cunctos neceſſitas ad eam fa-
D cundiam perdiſcendam adigit, ſine qua ſua tu-
eri non poſſint commodè: eorúmque qui in
foro ſunt celebres, ſimiles in dicendo videri
cupiunt omnes. Fruſtra igitur ad inſtauran-
dam Latinam linguam diligentiam adhibu-
eris, inanem omnem inſumpſeris operam,
niſi prius in templa, niſi prius in forum, purum
ſermonem revoces. Vos itaque vetam laudis in-
greſſi viam, primum hæc repurganda vidiſtis. Vos
immortalem conſecuti eſtis gloriam, quos non
E operis vaſtitas, non difficultas moliendi, non per-
ficiendi deſperatio, non barbarorum copiæ pro
caſtris ſuis ſtātes, ac veluti pro focis & aris dimi-
care paratæ: non magnus velut augurum nume-
rus religione vos deterrens: non faſces magiſtra-
tuum ab inſtituto tam utili remorari potuerunt.
Ille genus omne perluſtrans autorum, Adagia ve-
tera pene tot ænigmatum ſpeciem reddentia, &
graves lectoribus offundentia tenebras, induſtriâ
mirificâ, velut alter *Oedipus*, ſtudioſis enarravit.
F Multáq; itidem alia egregia edidit opera, & quæ-
dam titulis humilibus, quæ non modò ad majora
tendentibus cōducunt magnopere, ſed velut præ-
ludia quædam autorē ipſum ad eam provinciam
parem reddiderunt, quam ſuo jure ſibi deſumpſit,
ſacras illuſtrandi literas. Tu non minore diligen-
tiâ veteres excuſſiſti omnes: & dum multa ex *Græ-
co* ſermone vertis in *Latinū*, parem in utraq; lin-
gua facundiam adeptus, *Pandectas* opus immen-
ſum, & in quo non pauciores erant mendæ quàm
G legum capita, commentantiū verò errores mul-
tis partibus plures, tibi repurgandum putâſti: &
dum *Accurſianos* errores palam facis, dumque ve-
ram reducis interpretationem, multo plus hauſiſti
laboris quam *Hercules* ipſe, dum αὐγείου κόπρον è ſta-
bulis repurgat. Nam quod *Aſſem* nobis, partéſque
ejus enarrâſti, ponderaq; & menſuras veteres, no-
vus nobis ædilis reſtituiſti, opus eſt plus quam

A *Herculeum*, & in quo ſeculi hujus expectationem
longè ſuperâſti. Quis enim unquam putâſſet rem
comploratam, elatam, tot ſeculis profundâ mer-
ſam oblivione, tot eruditis viris planè deſperatã,
in lucem aliquando redituram? Cujus illud ten-
tantis non arguiſſemus temeritatem? Quem id
pollicentem non irriſiſſemus? An te, quæſo, tuliſ-
ſet quiſquam, niſi prius id præſtitiſſes, quùm te
prædiceres facturum? In cæteris itaq; tuis com-
mentariis alios longè relinquis, in illo planè vin-
B cis teipſum. Sed quid ego in tuis ad *Eraſmum* li-
teris, quas is mihi legendas obtulit, vidi? Nonne
ſcribis te αὐτομαθῆ καὶ αὐτοδίδακτον ſine ulla præcep-
torũ inſtitutione ad iſtam eruditionis perveniſſe
fingens id quod, ni tam ſimplex animus omnem
mendacii ſuſpicionẽ longè ſubmoveret, vix credi-
bile videretur. Me certè in ſummã tui admiratio-
nem ea res concitavit, dum tuam in evolvendis
tot autoribus induſtriam, alioqui vix credibilem,
majorem fuiſſe cogito, quàm ut hominis videri
C poſſit, cum ſub eruditiſſimis inſtituros præcepto-
ribus, atque eos ipſos ſummæ diligentiæ viros,
αὐτομαθὴς ipſe reliqueris tam longè. Deinde cum
mecũ reputo, quas viciſti difficultates, ſubit divina
quadam providentia factũ, ut præceptoribus ca-
rueris. Quantum enim ſub illis diligentiæ noſtræ
perit, dum prælegentes ſecuri atq; oſcitantes au-
dimus, eorũ ſecuti fidem, qui ne quid nobis igno-
rare videantur, oſtentãdi ſe gratiâ, ſæpe falſa pro
veris, dubia pro certis docent. Quo fit, ut errores
D teneris adhuc animis inſerti, nobiſcum adole-
ſcant: quos, ubi altiùs radices egerint, fruſtra ten-
tes revellere: adeo nos pudet, quæ imberbes didi-
cimus, ſenes perdenda fateri, teſte *Horatio*. At te
diſcendi cupidum, præceptorum inopiâ, ſingula
notare, nihil pro certo niſi compertum, ducere: ni-
hil tibi temerè credere, quæ cæteri ſecurè tranſi-
liunt ad illa ſubſiſtere: nec niſi examinata, per-
penſa, propius ſuſpecta, cum ſimilib⁹ collata præ-
terire ſubegit. Magno id, inquis, meo incommodo
E tibi contigit, at aliorum incredibili futurum erat
commodo. Ingens illud tædium vix tandem de-
vorâſti, at immortalem ex hoc deportâſti glori-
am: quæ niſi magno ſudore, non paratur. Tibi de-
bebit poſteritas, forum repurgatum, reſtitutum
Aſſem tibi acceptũ feret. Tu novus nobis *Servius*
Sulpitius exoriens, jus civile cum facundia, cum
qua jam multis ſeculis fecerat diſſidium, reducis
in gratiam. Quod vero in calce literarum tuarum
adjectum erat, te novas in *Pandectas* annotationes
F parare, lætitia quadam incredibili me perfudit.
Mirabar namque cur flatu tam ſecundo dilatus in
altum, ancorã in medio lucubrationũ tam utili-
um curſu, jeciſſes: & cum me in amicitiam tuam
inſinuare cuperẽ, ſcribendi argumẽtum mihi ſu-
mere decreveram, ut ad id quod orſus eſſes abſol-
vendum te hortarer. Quod jam argumentum
mihi præreptum eſſe gaudeo magnopere. Facili-
ùs enim tuâ ſponte reſumpto curſu, ex immenſis
difficultatum fluctibus, portum tenebis optatum.
G Porrò his *Minerva* quæ libens tractat majorem
addet ſere gratiam. Quantum illæ tuæ mihi
placeant commentationes, vel ex hoc conjicere
poteris, quòd, cum in adoleſcentia primoribus la-
bris humaniores deguſtâſſem literas, ac deinde
ad Juris civilis ſtudium, velut ad rem augen-
dam accommodatius, amicorum ſuaſu, fuiſſem
detruſus, præceptores meos, viros in *Italia* eâ

A tempeſtate celeberrimos, meros *Scævolas* & *Papi-*
nianos cunctis viſos: agitare interdum ſolebam,
cum ab his legem aliquam in ſuam ſententiam
obtorto collo miſeram trahi viderem, longè
aliud ſi per vim licuiſſet, ſentientem: glorian-
tibus interea ipſis, verum (ſi Deo placet) erutum
è lege ſenſum, quem funditùs à ſe obrutum ve-
riùs dixiſſent. Hac ego commotus indignitate,
nonnunquam de vera lectione, quæ depravatum
locum animadvertenti mihi ſuccurrebat inte-
B rim, de recto interdum ſenſu ſubmonebam hal-
lucinantes. Verum id quoties feci, tam ego ſum
illis arrogans viſus, quàm illi mihi ridiculi. *Ac-*
curſii enim, in cujus verba jurarãnt, ſacroſanctam
autoritatem à quoquam minui, flagitium inex-
piabile ducebant. Quamobrem miſeram illorum
temporum deflens tum ſortem, optabam ali-
quando futurum, ut veritatis aſſertor aliquis in
medium prodiret, qui tenebras has è jure civi-
li, reductâ luce, diſcuteret. Id quod tandem Dei
C Opt. Max. benignitate nobis contigit, qui *Bu-*
dæum nobis tantum non è cœlo miſit. Nam quis
quæſo eſt, qui barbaros, Juris civilis purita-
tem ſordidâ fœdantes interpretatione, ridicu-
láque ſæpe ænigmata pro jure reddentes è foro
deturbat? nempe *Budæus*. Quis eſt qui Juris
nodos, cui legum ænigmata ſolvat? Quis qui ve-
terem in foro facundiam inſtaurat? *Budæus*.
Quis qui *Scævolam*, *Papinianum*, *Ulpianum*, *Paulum*,
cæteroſque Juris autores à barbaris diu in vincu-
D lis habitos in patriam ex captivitate, poſtlimi-
nio redeuntes, in forum reducit? an non is eſt *Bu-*
dæus. Perge itaque vir eruditiſſime feliciter, ut cœ-
piſti, & hanc gloriam, cæteris intactam, tuo jure
ſolidam amplectere. Nihil non inveſtigatum iſta
eruditio dabit, nihil non inventum cum ſtudioſis
communicabit iſte animi tui candor. Illa verò
tua ad *Eraſmum* epiſtola, tantopere mihi placuit,
ut nihil unquam abs te ſcriptum viderim vel fe-
ſtivius, vel elegantius, vel quod eruditionis ſpeci-
E men præ ſe majus tulerit, quandoquidem adeò
cum ſermone *Latino Græcus* ex æquo certat, ut fa-
cilè dijudicari non poſſit, *Græcus* ne eam ſcripſe-
rit an *Latinus*. Illud planè nemo non affirmaverit,
eam hominis eſſe eruditiſſimi, & qui vix hujus ſe-
culi poſſit exiſtimari. Vale.

Gulielmus Budæus Cutberto Tonſtallo S. D.

EAdem opera fidem *Eraſmi* tui meiq; liberâſti, *Epiſt.* 30.
Cutberte doctiſſime: & ita me tibi obſtrinxiſti,
F ut vel juris cuiuſvis, vel neceſſitudinis nexu tena-
ciùs aſtringi, certiúſq; non potuerim. Nullo enim
nomine in Calendarium meum referri vel auſpi-
caciùs, vel honorificentiùs poteras, quàm ut tu
ingenii iſtius, ac doctrinæ ſpecimen mihi dares,
tam gravi, tam terſâ, tam plenâ benevolentiæ at-
que elegantis cujuſdam ingenuæque humanitatis
epiſtolâ. Quam ad me ſcriptam eſſe ſcio in mag-
nis tuis occupationibus, vel Principis tuis potiùs.
Quem ego ipſum hoc præcipuè nomine olim fo-
G re illuſtriſſimum duco, quod obeundis legationi-
bus ſuis viros deligere novit, doctrinâ judicióque
præſtantes: qui ſi tui ſimiles unum & alterum in
regno ſuo habet, etiã ſummè ut felix ſit, neceſſe
eſt. Equidem epiſtolâ tuam identidem lectitans,
quantum debeam *Eraſmi* amicitiæ, perſentiſco:
quocum nuper pepigi de communicandis inter
nos amicis, ut alterutri acceſſerint, illa ut arbitror
epiſtola,

epiſtola, quam tu tibi magnopere affirmas placuiſſe: quo pacto non rationes meas auxiſſe luculenter, fortuniſq; meis præſidium firmum quæſiviſſe mihi videar? Ecquod enim conventum, ecquis contractus, ecquæ negotiatio rem meam auctiorem reddere, uberioremq; potuit, aut penates meos beatiores facere (quos non tam ipſos ſubſtructionibus mirificis architectari, quàm ingenii & induſtriæ monumentis mihi promptum eſt) quàm iſthæc cum *Eraſmo* coita ſocietas, amicorúmq; communio? quorum ut ſpero judicio & arbitratu, operum meorum ſtructuram poſteris approbabo. Profectò *Jovem* ipſe *Philium* juris amicitiæ præſidem & interpretem jurare (ſi liceat) non dubitem, tanti eſſe mihi hoc pactum, ut ſi mihi conditio nunc feratur homini non locupleti, prædium tamen opimum merere unum nolim, ut iſtam ſocietatem *Eraſmo* renunciem, ex qua lucri jam tantum feci. Nec recuſo quin ob unum te *Eraſmus* ſe mihi perpetuò ſuámq, imputet amicitiam, duntaxat ſi id ſine contemptu mei facturus eſt. Neq, tamen ſic quoq; cum *Eraſmo* paria non facio, ſive ex rerum eventis officium amicitiæ, ſive ex animi candore ac probitate ſpectes: utpote qui omnes amicos meos in commune contulerim, viros cum cætera egregios, tum in amicitia perquàm officioſos, rametſi nondum omnes apud eum profeſſi ſunt: ut ne apud me quidem *Eraſmi* omnes amici; ſiquidem ita ſpero rem utrinq; eſſe tranſactam, ut primo quoq; tempore, vel cum ita res tulerit, aut ultrò aut citati in medium nomina daturi ſint. Porrò autem ne tu mihi hanc fortunarum partem aut vilem eſſe aut parùm charam putes, quam tam bonâ fide in medium conferam: velim ita exiſtimes, cenſus me bonam partem in amicis habere, niſi mihi homines impoſturam factitant, verborum vultuúmq; comitate. Certè plus induſtriæ (quam mihi pecuniæ ingentis loco eſſe duco) in emerendis amicis occupavi, quàm in emercandis prædiis. Verùm epiſtolam illam tuam jucundam, ſuavem, mellitam, ſaccharatam eandem & ſalſam, ac mirificâ quadam ſenſuum acrimoniâ conditam, accepi pridie Nonas Maias, quum non ita multos ante dies peregre rediſſem, nec tum ſatis eſſem commodâ valetudine, ob idq; ſubtriſtis, & ad ſtudium inſtaurandum remiſſus, ac languidus. Hac epiſtolâ curſim primùm ac penè ſingultim devoratâ, deinde iterum iterúmq; lectâ & reguſtatâ, ita ſenſim, vel repentè potiùs, recreatus ſum & hilaratus, ut omnem mihi triſtitiam & ſocordiam abſterſam, omnémq; alacritatem reſtitutam, mecum ipſe demirarer. Id demum ſuppudebat, quod eam in me ingenii ac doctrinæ præſtantiam non agnoſcerem, quam tu mihi tribuis. Sed & hic mihi ſtimulus acutus fuit ad inſtaurandum ſtudii mei laborem, illámq; animi contentionem expergiſcendam, quam (ut ingenuè fatear) ſemper aluit gloriæ cupiditas: cujus etiam ipſius igniculos ingenuiſſe naturam animis, non ſordidis, nec quæſtuariis video, conjecturam ex iis autoribus faciens, quorum nunc ſcriptis literarum autoritas, diſciplinarúmq; majeſtas humaniorum conſtat. Quanquam autem quærendæ hujus gloriæ propoſitum, ita comparandum eſſe optimo cuique ſemper exiſtimârim, ut poſteritatis magis, & memoriæ in ſecula permulta perennaturæ, rationem habere, homines doctrinâ præſtare contendentes,

A debeant, quàm vel ſui ſeculi æqualiúmq; judicii, quod plerunque ambitioſum, aut iniquum eſſe ſolet, vel præmii præſentanei: quod perinde ego eſſe puto, ac ſi annua, bima, trima, quadrima, (ut Juris noſtri civilis conditores loquuntur) aut paulò majore die, ſolvendum ipſe ſtipuler id operæ mihi precium, pro tantis, tot annos exantlatis ærumnis, quod non niſi æterna perſolvi præſtatione poteſt: vel (ut commodiùs loquar) ſi annua deſpicabilia, per omnes venientis ætatis annos
B ſtipuler vergenti jam ætati, ſub mortem mox ceſſura: cujus ut ſemper diem ipſe nondum veniſſe ſperem (qui error eſt ferè æternus mortalium) ab ineunte tamen vita ſemper ceſſiſſe ſciam. Quãquam igitur in diem fructum hujus gloriæ, mihi promitti malim, quàm nunc repræſentari, fit tamen nihilo ſecius, ut quadam aurâ famæ ſinuari vela noſtra in curſu gaudeamus, útq; gloriolæ afflatum, quamvis tenuem, captantes, noſtrum levari laborem in contentione ſentiamus. Neque te
C autem ita exiſtimare, neque alium quempiam velim, quaſi ego tantæ intentionis ſtudium, non alium finem habere cenſeam, quàm memoriæ cõmendationem, rem ſanè fluxam & aſpernabilem: ſiquidem res mortalium ſuo ac vero precio æſtimarentur, ac non populari trutinâ, fallacique expenderentur. Eſt ſua Philoſophiæ libra, quam nec forum venalium, nec judiciale novit, quod rebus ipſa caducis, & tempore perituris, æſtimationem, quanti minimo ſtatuit: æternis autem
D quanti plurimo, ne à verbis juris conditorum recedam: hujuſmodi æſtimationis fructum Philologia, altera mihi conjunx, ex dote ſua tandem perceptum ire me ſubinde mihi ſpondet: quam ego non more noſtratium hominum deamare, ſed miſerè deperire ab amicis meis gentilibúſq; dictitor. Ex quo enim illam in domum meam induxi: nec fortunis, nec valetudini rectè conſuluiſſe viſum ſum. Id quod quum mihi vitio jure vel injuria vertatur, homini ſex liberis aucto, uni-
E cáq; filiola, ab iis quidem qui ſe ideò frugi eſſe homines cenſent, quod argentariam facere, ac patrimonia quantumvis ampla architectari nôrint: haud dum tamen uxoris illecebris, ac puerilibus blandimentis, rei familiaris procacibus avocamentis, medicorum minacibus interdictis, denique morbi tædio ac carnificinâ adduci aut perpelli potui, ut hujus *Ægeria* meæ congreſſu diurno, nocturno, domi, peregrè, ruri, aut in urbe abſtinerem: cui ipſi cum annos abhinc duodecim
F uxorem ducerem liberorum meorum matrem, contra omnium ferme uxoriorum hominum opinionem, nuncium non remiſi: ſic enim ſtatuebam mihi eſſe faciundum, ut conjugem quidem legitimam haberem liberorum parentem, ex Philologia autem libros, id eſt, nominis mei æternam memoriam, prolémque immortalem gignerem. Liberos jam plures aliquanto quàm libros genui; plus corpori fortaſſe quàm animo indulgens. Poſthac (ut ſpero) marceſcente corpore, animus in-
G dies vegetior & vividior fiet: utrunq; autem ſimul ex æquo prolificum eſſe nequit, ſed cum emeritæ facultates corporis eſſe cœperint, tum demum viribus animi ſtipendia plenè procedent. In hoc autem ſtudiorum progreſſu perſæpe inhibitus ſum, ac prope retroactus adverſa valetudine, quæ mihi negotia tam multa exhibuit, ut non ſemel impetum cœperim, vitæ à me inſtitutæ tenorem

abrumpendi, & deſidiæ atq; inertiæ affectum jam corpus dedendi. Quis enim in tam longæ, támq; moleſtæ valetudinis tædio, non ſe vel medicorum placitis, vel uxoris precibus, vel amicorum monitis permitteret? Certè niſi geneſim philoſophicam habuiſſem, jamdiu philologiam meam domo exactam, habere res ſuas ſibi juſſiſſem: ut priſcum verbum uſurpem. Non igitur me præteriit, quum ſuperiora illa dicerem, ex literarum ſtudio rectè atq; ordine inſtituto, ſperandam illam eſſe euthymiam in ſcholis philoſophorum cantatiſſimam: homini præſertim orthodoxæ philoſophiæ initiato, ejúſq; decretis digitis (ut aiunt) conſertis hærenti: aut, ſi ad normam veritatis loqui volumus, euthymiæ ſimulacrum & imaginem: quandoquidem germanam euthymiam, id eſt, animi plenam ſecuritatem (quæ non niſi coercitis affectibus, ac rationis vi compoſitis, omnibúſq; ſenſibus ad obſequium animi redactis, ſuos impleſſe numeros dici poteſt) in hac vita haberi non poſſe exiſtimo. Quippe divi *Pauli* religionis veræ, ac pietatis architecti elogio novimus imminere nobis illum hoſtem infeſtum, ſimul & perpetuum dæmonarchen, primigeniæ noxæ ſuaſorem & impulſorem, contra quem in procinctu nunquã non ſtare nos debere autumat, nec interim unquam ſecuritati indormiſcere. Eſſe enim ejuſcemodi hoſtem, qui prælio quidem interdum, bello nunquam vincatur: is in omnes occaſiones intentus & imminẽs, quum magnos ſubinde tumultus atq; improviſos in ſenſibus cieat, non eſt utique quod quiſquam ſartum ſe ac tectum fore ab ejus incurſionibus confidere debeat, tanquam intra philoſophiæ præſidia, atq; in arcem ipſam Euthymiæ penitùs ſe abſtruſerit, quum nullum ſit hoſti præſidium inacceſſum, nobili ejuſdem, divi *Pauli* exemplo: qui ne gratię quidem majoris prærogativa, huic eximi certamini potuit. Sed vereor ne in ἀπειροκαλίας & ineptiæ vitium imprudẽs delapſus ſim, cui in epiſtolæ brevitate philoſophari obiter ſuccurrerit. Proinde ad epiſtolam tuam redeo, in qua illud perſacetum mihi viſum eſt, quod *Eraſmum* & *Budæum* quaſi duos *Milones* in arena quadam *Palladiâ* committere videris, *Mercurio* deſignatore & agonotheta, inſtructoréq; certaminis, ſpectatore te eodem & plauſore ancipiti, atque in utriuſq; favorem ambigente: quo quidem epiſtolæ tuæ loco quum à me gratiam ſanè bonam iniviſti, tum verò id minimè periculum eſt, ne in *Eraſmi* offenſionem impegeris. Siquidem quâ eſt animi æquitate *Eraſmus*, etiam me ſibi æquari non gravabitur, ut qui ne præferre quidem ipſe gravetur, quum ad *Socraticam* ironiam ſe compoſuit, & riſum genuinum è comica fronte deterſit: vereor enim dicere frontem eum perfricuiſſe, quum uno nomine ἀναιδείας omnia mea epitheta ſuperaſſe ſe diceret, id eſt ὀψιμαθῆ, αὐτομαθῆ, atque etiam χαμαιμαθῆ. Atque ego niſi utrunque veſtrûm opinione falli, ac planè nihil videre in æſtimatione mei libentiùs crederem, tametſi aliorum in ſcriptis perſpicaces, belliſſimos vos eſſe irriſores conjuratóſq; clamarem. Egóne ut illo cum *Milone* conſerere manus audeam, ni confidam eum remiſſum ire mihi multas arctáſq; prehenſiones? nec totos in me lacertos adhibiturum? atque in univerſum ineluctabiles illas vires ad captum ſubmiſſurum mediocritatis noſtræ? Equidem præclarè atque amplè mecum agi puta-

A rem, ſi iſti *Miloni Submilo* eſſe poſſem, aut etiam *Miloniaſter*. Age quonam tandem modo athleta non ineptus, non abſurdus, non explodendus eſſe poteſt, qui ut viribus fortaſſe non careat, Athleticam tamen illam palæſtram, artis & induſtriæ commendatricem, ſub palæſtricis nunquam didicit? id quod quum de me dicam, tu fidem magis moribus meis indulgere videris, quàm id ſimile veri eſſe credere. At verò libens id abs te contenderim, ut ſi quando publicis muneribus

B perfunctus, ludicris aliquantiſper feriabere, tu cui nunc tantum vacat certamen hoc noſtrum animi causâ ſpectare, de podio vel gradibus in arenam deſcendas, ac ſpecimen tui præbeas: ego enim non te ſpectatorem tantùm eſſe arbitror oportere, ſed etiam ex illis unũ quos *Ephedros* appellabant: non ad ſpectandum tantùm ipſos ſedentes, ſed ad id veluti ſubſidiarios atque ſuccenturiatos, ut ne victorem ſtatim ſecurum eſſe palmæ ſinerent, victóq; ſolatium afferrent cum victore congredien-

C do. Atque quum epiſtolam tuam lego, non jam *Eraſmo* quamlibet gravi autori, ampliſſimè de te cenſenti, ſed mihi ipſe credo: nihil apud memet gratioſæ amicitiæ tuæ tribuo, id quod illum feciſſe, quum ad me de te ſcriberet, ſuſpicari quis poterat: mihi qui videre tu omnes hujus palæſtræ numéros ita tenere, ut ſub pædotriba non pœnitendo didiciſſe te exiſtimare debeam, cum illóq; *Milone* meliùs ac faciliùs paria eſſe facturum: ſi tamen eum quiſquã noſtrum æquare poteſt. Nam

D mihi videtur *Eraſmus* non jam *Milo*, ſed *Pentathlus* quidam eſſe nobilis, cujus gloria quàm latiſſimè pateat: qui terrarum peragrator nullibi non documentum ingenii ſui dederit, ac periodon prope vicerit, in ſacris, in profanis, atq; in omni parte orbicularis diſciplinæ certaverit, quam Encyclopædiam vocant, & nuſquam non probatus ſit. Etenim ut mittam *Panegyricum* & *Chriſti militem*, multorúmq; ejus operum nobilium nomenclaturam, & *Morias Encomium*, quod ſtudioſi

E fere habent in deliciis, certè quum Iliadem (ut ita loquar) illam leporum *Græcorum* juxta *Latinorúmq;* lego, quæ *Parœmiæ* vocantur, nunc logothecam *Minervæ* videre mihi videor, nunc *Mercurii* ſalinum, quem *Logium* appellant, arte eximiâ fabrefactum, & in quo tamen ipſo materia cum opificio certet, unde ſales candidiſſimos oratoriâ, comicáq; facundiâ ad uſus dicteriorum ſumat. Nunc *Pithus* delicias & condimenta vel *Suadæ* medullam, interdum viſendam quandam copio-

F ſámq; ſupellectilem, longo intervallo promptam (ſi tamen unquam ſic confertim prompta eſt) in taberna ampliſſima expoſitam prædivitis cujuſdam inſtitoris, eloquentiæ ordine deſcriptam digeſtámq; decentiſſimè. In eo volumine invenias duarum elegantium matronarũ poeticæ & oratoriæ artis cultum, mundicias, & ornamentum, ornatriciſq; earum, quam *Venuſtatem* vocant, pigmenta atq; lenocinia, quibus artifices dicendi, & qui *Logodædali* dicuntur, ſcripta quondã ſua vendi-

G biliora reddebant. Rurſus cum ea lego, quæ in novum Inſtrumentum religionis ac pietatis edidit: quæq; in divi *Hieronymi* libris (quo uno fermè interprete juris divini prudentia nititur) immẽſo labore explicuit, enarravit, digeſſit, interpolavit, & planè inſtauravit, ibi ſacroſanctã diſciplinam, quã vivendi moriendiq; ratio nobis conſtat, rectè atq; ordine conſtitutam, atque etiam reſtitutã, ætati huic

huic noſtræ poſteriſq; gratulor. Simul iſtos tri-
umpho in ordinem eſſe coactos, ſenilis infantiæ
ac ruſticæ & elinguis doctrinæ ut patronos & aſ-
ſertores, ſic improbos obtrectatores elegantiæ,
qui nihil eſſe ſanctum putant, niſi ſqualore ſordi-
búſq; ſermonis horreat: quiq; philoſophiæ ipſi,
omnium bonarum artium auctori & locupletatri-
ci, honeſtatis gravitatiſq; antiſtiti & interpreti,
omni nitore atq; elegantiâ verborum ſententia-
rúmq; interdictum eſſe contendunt ſenatus ortho-
doxi conſultis: qui ex majorum (quod dici ſolet)
gentium patribus conſcriptiſq; cogebatur. Ceu
verò, ſi quando uſu venerit ut philoſophia in ſce-
nâ per proſopopœias theatrales exitura ſit (ut aſ-
ſolet apud nos per licentiam ſcholaſticis antehac
ferè indultam regaliorum feſtis, quæ *Theophania*
vocantur) non tragicam illi perſonam Choragus,
aut prætextatam induere: ſed togatam atq; adeò
tabernariam debeat. Juvat igitur hæc me legen-
tem animadvertere, Stoicaſtros illos barbaricam
loquacitatem antea populariter profeſſos, ita nunc
cum ſuis cavillamentis è claſſibus doctorum. atq;
adeò de ponte literis ſuffragantium, eſſe dejectos,
ut qui prius arcem tenere philoſophiæ putabantur,
& ſuffragiorum prærogativam in diſciplinis ha-
bere. nunc *Saturniis* lemis caligare (ut proverbio
alludam) ab omnibus dictitentur; iis quidem cer-
tè, qui aliquo ſeſe numero videri inter literatos
volunt. Ecquis eſt autem tam adverſis Gratiis na-
tus, cui jam non ſordeat pinguis illa ac tenebrico-
ſa *Minerva*, ex quo literæ quoq; ſacræ *Eraſmi* in-
duſtriâ terſæ, mundiciem priſcam ſplendorémque
receperunt? Quanquam id longè majus eſt, quod
idem eadem opera præſtitit, ut veritas ipſa ſa-
croſancta ex *Cimmeriis* illis tenebris emergeret;
etiamſi nondum planè Theologia è ſcholæ ſophi-
ſticæ pedore enituit. Quod ſi quando factum fue-
rit, ſeculi utiq; noſtri primordiis debebitur. Certè
hactenus jam profectum eſt, ut eorum partim fa-
ſtum illum ſupercilii ponere videantur, errorémq;
taciti agnoſcere: partim quibus integrum eſt per
ætatem & vitæ inſtitutum, ſortis ſuæ pœnitentes,
nunc literas meliores capeſſere & amplecti. Eandē
à me operam in literis civilis prudentiæ, eodem
cum ſucceſſu navatam eſſe, tuarum (ut ſpero) lite-
rarum elogio in poſterum credetur, ſi quando in
publicum exierint. Ac mihi quidem hæc ſcribenti,
ridere eorum vanitatem atq; ineptias ſubit, qui
obvio cuiq; ab aſpectu aut ingreſſu, ſtatuere pre-
cium & æſtimationem ſolent. Hic verba & ſen-
tentiam uſurpabo cujuſdam viri gravis, ſolertis
hominum æſtimatoris, qui haud ita pridem vidit
Eraſmum. Quis eſt enim tandem cui de corporis
totius facie atq; habitu, omnibúſque affectibus
quibus obnoxia ſunt corpora humana, *Eraſmum*
æſtimare in mentem venerit, nec eſſe famigera-
tum illum *Eraſmum* ſuſpicatus ſit, qui arbitretur
eum *Mercurium* in ore, *Genium* in præcordiis,
Palladem in capite, ut *Jovem* quondam illum, ha-
bere? Et poſt hæc audet ipſe mentionem mei fa-
cere, non jam ut ſibi paris, ſed etiam ſi *Chriſto* &
veritati placet, majoris: quaſi verò nec me, nec
Eraſmum noverim, qui præclari inſtituti vel con-
ditor vel relator, reliquit exemplum poſteritati, ut
non ante Theologum profiteri jure ſuo ſe quiſ-
quam poſſet, & ad libros ſacros evolvendos publi-
cè, enarrandóſque accedere, quàm in omnibus
Camœnarum fontib⁹ manus ſe ſatis laviſſe con-

A fiſus ſit. Cui utinam ipſi tam par propemodum eſ-
ſe poſſem, quam æqualis propè ſum, ut ex eo epi-
ſtolæ ejus loco video, ubi de ſenectute & ſenio ca-
villatur. Niſi verò credere par eſt illud, quod de
agro ingenii ſui exhauſto jugi fœtura ſcribit. Qui
locus & ſi mihi inter alia epiſtolæ loca multa pla-
cuit, tamen ei non aſſenſus ſum, quum ipſius in-
genii fœcunditatem eam eſſe viderem, eámque
ubertatem doctrinæ & copiam, quæ in omnes bo-
nas fruges ſemper reſtibilis ſit: nec aliâ atq; aliâ
B identidem lectione, velut novis ſubinde riguis in-
digeat. Siquidem ita fert natura (niſi fallor) ut ſo-
li præfœcundi ſic eximiæ mentis, ut anniverſaria
ejus fœtura luxurie carentem, non etiam effœtam
efficiat ſegetem. Ex hujuſmodi ingenio *Eraſmus*
quaſi ex lætiſſimo quodam latifundio, atq; uber-
tatis inexhauſtæ, multis jam annis luculentam
meſſem colligit ſolidæ illius & expreſſæ gloriæ,
in ſeculáq; ituræ. Tametſi ad eum ſcribens ita cum
eo agere ſolitus ſim, itaq; irrequietum ejus ani-
C mum exagitare, ut iſta diligentia atq; induſtria ſa-
tis eum facere mihi negem, niſi majora indies
majoráq; ſuſcipiat, id eſt magnitudini ingenii ſui
congruentia, animóq; quantumvis ſublimi non
pœnitenda. Inde illa inter nos concertatió, quum
ego multa exigua vel mediocria (pro portione ca-
ptus *Eraſmi* loquor) accepto laturum me pro ma-
gnis planè nego: etiam ſi opera perfecta, probata,
præſtita lege erunt, ut utar priſcæ formulæ, ver-
bis: utpote qui hoc contendam, hominem tam
D alto, tam capaci, tam verſatili ingenio præditum,
in nulla non officina Muſarum expolitum, gran-
diſſima quæq; opera nunc ſuſcipere debere. Indidē
illa inter nos epiſtolaris velitatio, quam tu (ut vi-
deo) animi cauſa ſpectas: quæ nuper ad conſe-
rendas manus jamjam exarſura videbatur, ut illa
prægrandi epiſtola apparet, quâ omnes ipſe copias
argumentorum meorum disjecit. Colligere enim
reliquias agminis mei ſtatueram copiáſq; ſupple-
re, ac rurſus certamen experiri. Verùm id ne fa-
E cerem, ab amicis meis deterritus ſum, qui me im-
parem tandem futurum videbant, ſi ille per ocium
acriùs incaluiſſet. Deinde non ſatis indulgere im-
peritiæ meæ, aut ruſticulæ ferociæ, viſus eſt homo
urbanitatis & facetiarum artifex. Etenim
cum omnia ſimpliciter ſcribere ad eum mihi vi-
dear, fit tamen neſcio quomodo, ut vel in uſur-
pando amicitiæ jure nonnunquam, vel aliter im-
prudens in oxymora quædam incidam, quibus il-
le veluti ſubdolis cavillis, aut figuris nonnihil of-
F fenditur, aut certè offendi ſe ſimulat: videlicet
hoc illud eſt quod dixi, *Eorum ſum ſimilis athle-
tarum, quos Apalaſtros vocant, qui non nôrunt
quid deceat ſimul, & ad id quod agitur, valeat*. Ita-
que fit, ut quum ego lienem ſcriptitando exer-
cere gaudeam, ille vel ſtomacho, vel incommodæ
ſuſpicioni nonnihil dare videatur: ſive id imme-
ritò ſuſpicari interdum in mentem mihi venit, ſi-
ve ille veteranus certator, ac planè in hac parte
veterator, rudem adhuc me tyronem, petulantiùs
G me inferentem, hoc pacto emendandum caſtigan-
dúmq; cenſet, id quod ipſe libentiùs mihi perſua-
ſerim. Quod ſi inter nos hac de re ſecus ſuſpicare-
mur, tu juris non modò civilis, ſed etiam amicitiæ
conſultus, jus nobis (ut arbitror) redderes, aut litē
componeres: certè quidem per me liceret ut id fa-
ceres, nec ei quàm mihi æquior eſſes, ut opinor,
etiam ſi tibi ipſe familiaris eſt, & (ut ab eo audio)

propemodum ſodalis, quod prædicandum meritò
eſſe putat. Nolim tamen ut quæ de offenſionis
ſuſpicione dixi, ſeriò à me tu dicta eſſe credas,
quum nihil minus cogitem: ſed velim ut *Eraſmo*
perſuadeas, me ob eam ſuſpicionem non reſcribe-
re volumini illi epiſtolari, quo aciem illi inventi-
onum mearum ſudit, non prorſus inconditam.
Malo enim ille exiſtimet victoriam me indulſiſ-
ſe autoritati ſuæ, integris adhuc viribus, quàm
herbam porrexiſſe, quum ultra ſuſtinere impe-
tum ejus nequirem. Scripſi ad eum dudum, & ite-
rum (ut ſpero) ſcribam, ſed aliud argumentum
eligam mihi tractabilius, & ſi occaſio ſe dederit,
in articulo eum opprimam. Certè hoc non com-
mittam, ut alias quam incautum & laſſum ab o-
pere ſeriò adoriar. Enimverò gratum, per (in-
quam) gratum eſt mihi, quod ſimplicitati morum
meorum credis, id quod ad *Eraſmum* ſcribens, obi-
ter deploraveram, mihi me præceptorem præle-
ctorémq; fuiſſe, niſi interim ſuſpicarer facilè id
te credere, conjecturam ex ſtilo ſcriptorum me-
orum facientem: in quibus ſubvereor, ne aliquid
fortaſſe ſtructuræ refractariolæ deprehenderis, aut
rudiuſculi ſchematis, quod nec limam, nec ſcobi-
nam officinarum expertum eſſe videatur. Sed rur-
ſus id minimè ſentire mihi videre, quum etiam
eo nomine placere me mihi ac gratulari jubeas,
idq; ipſum acceptum ſummi loco beneficii refer-
re providentiæ. O feſtum te hortatorem, & ju-
cundum ac ſolertem, qui τ' ἐμὰ ἐλαττώματα ἐς πλεο-
νεκτήματα τρέπειν, & quod ſummè pudendum eſſe
cenſebam, aut certè tegendum, ſi celari potuiſſet,
id & utile & honeſtum, & mihi prædicandum eſſe
doces. Mane dum pauliſper, omnia tibi indicare
in animum induxi, quandoquidem te tam clemẽ-
tem ac dextrum conſolatorem nactus ſum. Dixe-
ram me αὐτομαθῆ τε ϗ ὀψιμαθῆ fuiſſe; & non mo-
dò præceptore nullo, ſed etiam ſerò literis bonis
ſtuduiſſe: nunc eo amplius dico, literarum me
rudimenta & Grammatices principia, ut tum fe-
rebant mores, ſimplicitatis nunc obſoletæ, in hac
urbe didiciſſe triviali ſub ludi magiſtro literarii.
Cúmque hiſcere *Latinè* vix cœpiſſem, ad juris ſtu-
dium tranſiviſſe, aut tranſiluiſſe potius, diſpendio-
ſo temporis compendio. In quo cum triennii o-
peram luſiſſem, domum reverſus ſalutem dixi li-
teris, ſtudiis utique indulgens juventutis illitera-
tæ: quoad poſt aliquot annos intra paternos pari-
etes clàm ſtudere mecum ipſe inſtitui, procul om-
nibus conventiculis hujus urbis ſcholaſticorum,
excitante me tantum patris exemplo doctrinæ
laudatore, & librorum emaciſſimo. Ibi à deterri-
mo quoque, ut fit, autore auſpicatus, cum gloſſe-
matum fecem per imprudentiam hauſiſſem. er-
rore tandem intellecto, cum ad libros meliores
me contuliſſemq;, paulatim redundantem illam
præcordiis meis fecem rejeci. Ecce autem aliud
incommodum, quum accipitrariis & venatoribus
ſalute ſemel dictâ, annos abhinc ſex & viginti li-
bris, ut dixi, non magiſtris aliquo cum ſucceſſu
operam dare cœpiſſem; ſtatim *Græcum* quendam
nactus ſum ſenem, aut ille me potiùs: illi enim ve-
ctigal magnum attuli, qui literas *Græcas* hactenus,
aut paulò plus noverat, quatenus ſermoni litera-
to cum vernaculo convenit. Hic quibus me mo-
dis torſerit, mox dediſcenda docendo, niſi quod &
legere optimè, & bene pronunciare ſciebat, non
bene tribus chartis ſcriberem, cum interim ipſe

A ut unum eum eſſe *Græcum* in *Francia* audiebã, ſic
eſſe doctiſſimum *Græcè* exiſtimarem, & ille oſten-
dens mihi *Homerum*, nonnullóſq; autores famige-
ratos nuncupans, flagrare me ſtudio inſano intel-
ligeret. Accedebat illud erroris, quòd quæ erat in
eo ignorantia, ego ludificationem eſſe putabam,
quo diutiùs ille me ſtipendiarium haberet. Tan-
dem literis apud noſtros paucis annis illuſtratis
Italiæ commercio, librisq; ſenſim utriuſq; linguæ
advectis, cum ego ſarcire damnum contenderem
B ætatulæ tranſactæ per inſcitiam: nec pecuniæ in
coemundis magno libris, nec labori in ediſcendis
parcerem, ac quotidianas ſeſquioperas à me planè
exigerem: eò primum perveni, ut dediſcere inſti-
tuerem, quæ malè edoctus eram: deinde ut ultra
præceptori illi *Græco* nè auſcultarẽ, etiã ſi ad me
venitabat, libros empturienti venditans ac ſcri-
ptitans, quanti ſemel indicâſſet. Quid tu hic? po-
téſne iterum, quod incommodo mihi verto, id tu
in bonum ceſſiſſe, ceſſurúmve oſtendere? Jam ve-
C rò adverſam valetudinem non tam mihi agnatã
(ut arbitror) quàm cognatam & ingenitam,
quantum mihi faceſſiſſe negotiorum putas? cum
mihi ſe ſemper ſequaciorem umbra præberet,
quocunq; agerem me terrarum: eo jam ipſa mo-
leſtior, quod ejus crimine literarum ſtudium
cum à medicis, tum ab omnibus mihi obviis, plus
jam annos quindecim malè audit, ut inſanum &
exitiabile: literarum eo ampliùs *Græcarum*, ut
veſanum & piaculo ſimile, etiam ſi nuper cœpit
D eſſe plauſibile. Nec tamen ideò velim ut omnino
me expungas è numeris claſſicorum, ut domeſticâ
atque umbraticâ eruditione inſtitutum: poſſe e-
nim ſic quoque mihi videor inter juniores centu-
riari, cum inter munifices profiteri cœperim, nec
præproperè, nec infeliciſſimè, ut veſtræ amborum
autoritati, aliorúmq; credo. Interim bis *Romam*
adii, urbéſq; inſignes *Italiæ*, doctos ubi homines
per tranſennam vidi potius quàm audivi, & litera-
rum meliorum profeſſores tanquam à limine ſa-
E lutavi: quantum ſcilicet homini licuit *Italiam* ra-
ptim peragranti, nec liberâ legatione: ſed & do-
mi nonnunquam doctorum hominum familiari-
tate uſus ſum. In queis præcipuè colui *Joannem La-
ſcarim*, virum *Græcum*, utraque linguâ pereruditum:
qui nunc in Urbe, *Græcorum* ſcholæ præfe-
ctus eſt à Pontifice: is quum omnia causâ mea cu-
peret, non magnopere juvare me potuit, quum a-
geret ferè in comitatu Regis multis ab hac urbe
millibus diſtractus, & ego frequens in urbe, ra-
F rò in comitatu fuerim, fecit libens id demũ quod
potuit, ut & nonnunquam præſens mihi aliquid
prælegeret, id quod vicies non contigit, & abſens
librorum ſcrinia concrederet, & penes me de-
poneret. Certè tyrocinium nullo ſub deductore
feci. En tibi ſtudiorum meorum curriculũ, quod
ſub patre indulgente ſuppeditantéq; facilè incho-
avi, haud ſcio quàm auſpicatò. Patre orbatus an-
nos ab hinc quindecim, ac multa incommoda per-
peſſus, fortunæq; improbitatẽ multipliciter exper-
G tus, curſum nihilo ſecius inſtitutum peragere velis
remiſq; contendi, temoratam tantùm unam mole-
ſtiſſimam ſenſi adverſæ valetudinis: ac nihil æquè
mihi animum illum alacrem in hæc ſtudia incũ-
bentem contraxit ac demiſit, quàm aſſidua mortis
meditatio in horas imminentis, quum ſæpe mihi
ſpiritũ interclusum, ſubindéq; reſtitutum memi-
nerim. Patri copiosè hæres relictus non ex ſolida
uncia

uncia (ſemiſſem enim maximus fratrum primigeniorum jure tulerat) ac matris hæreditate eandem partem quadriennio poſt habui: hoc fere fuit ſubſidium inſtituti mihi curſûs, cum iis quæ acceſſerunt, ita ut interim nihil quicquam acceptum tulerim liberalitatibus, aut Regum, aut fortunæ. In quo curſu patrimonii jacturam multam feci per incuriam, etiam ſi naufragium evaſi. Id quod ſequitur ex tua epiſtola, non tam mihi jucundum, quam quibuſdam amicorum meorum fuit, qui tibi ob eam rem multa bona dari divinitùs cupiunt. Hortaris me ut in locis juris explicandis emendandiſq; ne laſſeſcam, mihi ita gratulari videre, quaſi laboris & conatus ratio mihi conſtiterit, in eorum hominum elevanda autoritate, quos juris magis *Accurſiani*, quam civilis & *Romani* conſultos fuiſſe apud doctos convenit. Atqui ut mihi ille labor nunquam pœnitendus viſus eſt, cum ob alia multa, tum ob id præcipuè, quod ejus laboris fructus latiſſimè patere, & ad plurimos ſtudioſorum pertinere dictitabatur: ita neſcio quomodo piget opus diu deſitum jam, ac pene derelictum retractare, quódque tumultuoſis primordiis memini eſſe inchoatum. In quo meam culpam & agnoſco & deprecor (ſi etiam nunc deprecari liceat) qui flagrantiſſimum animo moderari non potui, quo minus juris prudentiæ cauſam velut in conſilio antiquitatis peritorum agerem, cum eorum hominum convitio, qui juris civilis majeſtatem imminuere lædereque non verebantur: quibus ut ipſis crimen id verti à nonnullis videbam, ita neminem adhuc extitiſſe ſciebam, qui ex formula legum poſtulatos, etiam perageret reos criminibus enarratis, ac judicibus miſſis in conſilium. In eos dicendi primas partes occupavi, libentiùs ſanè quàm nunc alteram actionem ſuſpiciam. Si quis alius extitat, qui has ſibi vices depoſcat; eſt alia mihi inſtituta commentatio, quæ animi mei contentionem à lectione juris avocârit in diverſum: juvátq; me magis ea ſcribendi argumenta, quæ non tam anguſtis finibus circumſcripta ſunt: neque enim movere ſe liberè, expatiarique poteſt animus lectione longa ac multiplici, quaſi farragine obeſus & laſciviens, niſi latè patentem materiam, velut campum liberum & apertum ad excurſionem habeat. Neque hoc non eſſe vitium interdum intelligo animi parum frugi ſibiq; indulgentis. ſed ſi ad normam ſeveritatis & frugalitatis adigerem moderatiq; geſtientem ſtilum in animum induxerim, cum omnem

A animi alacritatem abſtulerim, & fortaſſe jejunum exuccúmque reddiderim, tum etiam Genio *Minervaq;* repugnârim: id quod mihi in eam cauſam valere volo, quam cum *Eraſmo* in judicium deduxi. Verùm enimverò, cum hunc mihi laborem lucrifacere, animóq; meo obſequi per eorum velut creditorum flagitationẽ non liceat, quòd me de pollicitatione temeraria identidem appellant, ipſorúmq; adeò juris ſtudioſorum, quos jam ipſos mecum in gratiam rediſſe demiror ac ſtupeo, in-
B juriæq; mihi perſequutionem condonâſſe: quam ipſi non ſolum atrocem, ſed etiam ſacrilegam eſſe putabant, ob ſuggillatam à nobis numinũ ſuorum majeſtatem: non id gratiæ, aut potentiæ meæ, ſed veritati tribuentes; quam ſenſim & ipſi agnoſcere cœperũt: ſimul cum tu ejuſce rei mihi autor ſis & adhortator; idq; graviſſimi quidã viri non neſciant, qui epiſtolam tuam quaſi viſendũ quoddam mercimonium exoticúmq; admirantur, facere (ut opinor) non potero, quin ad aliquot men-
C ſes in id priſtinum rurſus me dedam, aliquídque priori editioni annotationum addam perfunctoriè, niſi fortè alium comperero anteverriſſe mihi, id quod diu exoptavi. Sentio me modum epiſtolæ ſuperâſſe, ſed te oblectari epiſtolis meis dixiſti, & ego lubens tecum verba facio: & quum tu me honeſto officio provocaris, decuit me nonnihil admetiri auctarii nomine, ut debitores liberaliores faciunt: nec totidem verbis rependere vices tam eleganti, támq; benignæ epiſtolæ potuiſſem.
D Denique hac epiſtolâ alteram à te paciſcor, atque etiam alias multas, cum per otium licebit, ſiquidem eodem filo eas contexturus es. Sanctius autem ſcrinium meum tuis & *Eraſmi* literis dicabitur, habeóq; epiſtolas veſtras in deliciis, veluti teſſeras quaſdam amicitiæ, cum viris ſummis literarum commendatione contractæ, honeſtorúmque officiorum viciſſitudine cultæ, quas præcipuorum legatorum inſtar (ut ſpero) chariſſimo cuiq; liberorum meorum relinquam. Vale, Pariſiis XIV.
E Calendas Junias.

Τοσαῦτα τοῖς γράμμασιν [illegible] Παρίσιον, τοῖς ἀναδόθεισί τε καὶ καλῶς γεγραμμένοις. Δεινὸν δέ μοι [illegible] [illegible] [illegible] Οὐ γὰρ ἂν [illegible] [illegible] ἀφιμένων. [illegible] τῆς παλαιᾶς, καὶ [illegible] φίλον, [illegible] ἀπηλλάχθαι.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM
LIBER TERTIUS.

Eraſmus Rot. Martino Lypſio S.D.

Epiſt. 1. ANnon tibi videor eximiè fortunatus, cui gratis obtingit, quod alii vix aſſequuntur, multo tum ſtudio, tum pretio? Nemo non ſe præbet præceptorem *Eraſmo*. Itaq; neceſſe eſt, ni planè lapis ſim, ut aliquando proficiam. Sed in hoc parum felix haberi poſſum, quòd iſti plerique ſic admonent, ut ſycophantæ potius quam præceptoris fungantur officio. Quidam hoc agunt non ut me reddant eruditiorem aut meliorem, ſed ut nobiſcum commiſſi aliquod gloriæ choragium ſibi

ſibi venentur. Sæviunt omnes, ſed nulli magis, quam qui nihil omnino docere poſſunt. Quod facere ſolent clamoſi quidam, & plagoſi magiſtri, diſcipulos excarnificantes: quos tamen nihil docere poſſunt præter illiteratas ac mox dediſcendas literas. Quod genus eſt iſte, cujus libellum ad me miſiſti, tam indoctum, ut me piguerit legere: tam ridiculum, ut non potuerim non legere, ſed inter navigandum. Inſaniam autem cum illo, ſi talibus ſycophantiis coner reſpondere. Sed annotabo ſingulis verbis ſingula næniarum capita, ſic ut ſi libet, & numerare liceat.

1. Primùm, teſtatus ſe ante hac decem acutis concluſionibus perſtrinxiſſe ſuum ſentimentum (nam his floſculis vernat totus ſermo) ceu confeſſum aſſumit, hanc novi Teſtamenti interpretationem, quà vulgo utimur, eſſe *Hieronymi*, cum eam conſtat nec eſſe *Cypriani*, nec *Hilarii*, nec *Auguſtini*, nec *Hieronymi*, cum is diverſa legat: multo minus eam, quam emendâſſe ſe teſtatur, cum in hac deprehendantur, quæ ille damnat: non ſolùm quantum ad verba, verùm etiam quantum ad ſenſus. Atque hæc eſt hujus Theologicæ diſputationis baſis.

2. Imaginatur & ceu probatum aſſumit, me publicè corrigere ac mutare vulgatam editionem, cum ego eâ relictâ integrâ & intactâ, quod eſt in *Græcorum* voluminibus Latinè verterim, obiter indicans ubi noſtra cum illis conſentiat, aut diſſentiat: neq; raró præferens id quod eſt in noſtris codicibus, emendans ſi quid depravatum, explanans ſi quid ambiguè, enarrans ſi quid obſcurè, mutans ſi quid inſigniter barbarè dictum: quod intelligam permultos offenſos prodigioſis ſolœciſmis, qui tamen ferè ſunt interpretis, non autorum, abhorrere à ſacrorum voluminum lectione. Neque enim omnes mortales tam patiente ſunt ſtomacho, ut iſtius ſtylum ferre poſſint. Quòd ſi imperitis ac ſimplicibus conſulitur ſimplicitate ſermonis, cur non conſulamus & eruditis, mundicie ſermonis? Quòd ſi noſter hic cenſor nihil omninò vult edi, quod diſſonet à vulgata lectione, non erit fas Novum Teſtamentum Græcè, ut à *Græcis* legitur, edere, niſi prius ad hanc editionem caſtigatum, nè quis forte deprehendat lectionis diſſonantiam. Quis autem adeò demens ſit, ut iſthuc dicat? Jam verò abolenda eſt divi *Ambroſii* vel tranſlatio, vel lectio in epiſtolis *Pauli*, quæ plurimùm ab hac noſtra diſſonat: Abolenda & *Hieronymi*, quæ non paucis locis ab hac diſſentit. Deniq; noſtrorum codicum pleriq; ſunt abolendi, quod inter ſe ferè diſſentiant. Et vide quàm ab iſto diſſentiat *Auguſtinus*, quem is ſibi videtur ſolus legiſſe. Nam ille teſtatur ſe adjutum etiam exemplariorum varietate; dum quod alius obſcuriùs vertit, alius tranſtulit explanatiùs, ut *non omnia poſſumus omnes*. Hic actum putat de fide ſacrorũ voluminum, ſi varia lectio proferatur. Et mavult vel manifeſtarias mendas in libris ſacris relinqui, quã offendi duos aut tres ineptos ac moroſos ſeniculos. At nihil deterruit ab hoc ſtudio divum *Hieronymum*, quod ob voculam, neſcio quam, mutatam in propheta *Jona*, totus ferme populus deſciverit à ſuo Epiſcopo, ridétque Cucurbitarios illos deos, quos tantula res commoverit: etiamſi *Auguſtinus* hanc fabulam ceu ſeriam ſcripſerat *Hieronymo*. Agè vel illud mihi reſpondeat ſeverus iſte monitor, Utrum optandum eſt eccleſiæ Dei, ut ſacræ ſcripturæ libros habeat quàm emendatiſſimos, an non? Si fatetur optandum, reſpondeat an fateatur quotidie varias mendas in eos invehi, vel inſcitiâ caſtigatorum, vel negligentiâ ſcribarum? Quod ſi non poteſt inficiari, cur non amplectitur hoc meum ſtudium, quod omnium maximè ad eam rem conducit, ſive ut emendentur depravata, ſive nè depraventur, quæ recta ſunt? Quandoquidem negari non poteſt, eſſe quædam in pleriſque noſtris, imò in omnibus ferme depravata codicibus. Deinde reſpondeat, Utrum referat ſacras literas rectè intelligi, an non? Si fatebitur referre, cur damnat ſtudium noſtrum, quo tot loca ſunt explanata, quæ nec iſte, quantumvis doctus, hactenus intellexit? Perlegat opus & neget, ſi poteſt, quod dico verum eſſe.

3. Ait, multos conatos ſubvertere & abolere vulgatam editionem; alios, ut ornatum ſermonis adderent; alios, ut falſitatem excluderent, ſed omnes fruſtra conatos. Non pudet hominem manifeſtæ vanitatis? Proferat unum, qui hoc conatus ſit, niſi fortè *Fabrum* unum nobis objiciet.

4. Scribit, inter tot viros Latinè Græcéq; gnaros, quibus abundat *Lutetia*, *Germania*, *Anglia*, *Scotia*, neminem auſum id attentare, cum nuper id auſus ſit *Faber*, noſtram hanc editionem paſſim inceſſens ac vexans.

5. Quis autem non intelligit palàm eſſe falſum, in hiſce locis eſſe tam multos qui Græcè ac Latinè calleant? præſertim in *Scotia*, cum *Italiam* tacuerit Ex quo mihi ſuſpicio ſuboritur hominem *Scotum* eſſe.

6. Jam quid ſtultius hac argumentatione, *Plurimi ſunt Pariſiis, docti in philoſophia; nefas igitur huic aut illi quicquam aggredi in philoſophia novum.* Ut multæ Myriades ſint, unus auſpicetur, neceſſe eſt. Et tamen inter hos multos opinor me non omninò poſtremum eſſe, quod ad utriuſq; linguæ cognitionem attinet.

7. Ait *Laurentium* hujus mali caput eſſe: quaſi ille verterit Novum Teſtamentum, aut quaſi non ante hunc idem fecerit *Hieronymus*.

8. Deinde ſtultiſſimè ſtomachatur, nos verba *Chriſti* redigere ſub regulas *Donati*. Perinde quaſi *Chriſtus* ſic loquutus ſit, quemadmodum hìc vertit interpres. Imò cum conſtet Apoſtolos Græcè ſcripſiſſe, ſed parum emendatè: nè literam quidem tamen in horum ſermone mutavimus, tantum abeſt, ut verba *Chriſti* velimus ſub leges mittere.

9. Ridiculum & illud, quod loquendi regulas nobis tribuit, quaſi nos ſimus Latinè loquendi autores, ac non potiùs ii qui ſcripſerunt ante ætatem *Chriſti*.

10. Hoc, inquit, decretum indignum æſtimat. Imò contra; decreta Pontificum rejici jubent ut adulterinum diploma, in quo comperiatur ſolœciſmus manifeſtarius: & alterum diligenter ſtatuit de publicè docendis tribus linguis, velut ad ſacrorum voluminum cognitionem neceſſariis.

11. Metitur integritatem ſermonis Latini ex veterum conſuetudine, quemadmodum ſcripſit *Auguſtinus*, quaſi nos aliunde metiamur, aut quaſi interpres, veterum illorum more ſit loquutus. Hìc, opinor, poſtularit, ut omnes ipſius floſculis utamur.

12. Jam totâ hac diſputatione commiſcet elegantiam ſermonis, quæ Grammaticorum eſt, cum eloquentia,

eloquentia,cùm ꝗ; poetica,quaſi nihil interſit: totámque loquendi rationem aſſeverat pendere ab exemplo ſacræ ſcripturæ, accuſans interim tot ſacros viros, qui multò ſecus loquuti ſunt, quam ad exemplum ſermonis apoſtolici. Quod ſi non licet aliter loqui,cur ipſe auſus eſt ſic balbutire,tot ſermonis portentis uti, quorum nihil eſt in apoſtolicis literis?

13. Atq; interim ſomniat, Latinum interpretem afflatu Spiritus ſancti veniſſe, quod nos habemus, cum ipſe *Hieronymus* in præfatione palàm teſtetur, interpretes pro ſuo quemque captu vertere quod aſſequi poſſunt. Alioqui vehementer ſit impius ipſe *Hieronymus*: qui quod habetur in hac editione, non vereatur aliquoties reprehendere.

14. Ut probet omnem eloquentiam petendam à ſacris libris, *Hieronymum* adducit autorem, cum is prophetis aliquot tribuat ſermonis ruſticitatem, *Paulo Græci* ſermonis imperitiam, idq; non uno in loco.

15. Credimus & *Auguſtino* adfuiſſe Spiritum ſanctum in enarrandis divinis libris, & tamen is ſua retractat,& vult cum judicio legi.

16. Ad hæc quod objicit ſibi ex *Hieronymo*, ſanctos diſertiores fuiſſe in ſua lingua quam aliena, ita diſſolvit homo dialecticus. *Si de mundiali, inquit, inflativa & ventoſa linguoſitate agitur, certè ſanctos balbos dicere non reſpuo. Verùm ſi de ruſticitate humana locuti ſunt ſancti, cum prophetas notârunt nobis jam altiùs ſentire convenit.* Quaſi vitium abutentis mutet nomen eloquentiæ; aut quaſi tribuamus Apoſtolis ineptiam, aut ruſticitatem ſententiarum, in quibus eſt præcipua pars eloquentiæ; aut quaſi *Cypriani* facundia, ventoſa ſit linguoſitas, quia diſſimilis ſermoni prophetico.

17. Denique bellum hunc ſyllogiſmum ita claudit: movet omnes ineptias poetarum ac mendacia reſpuenda,quo vera ſit illius concluſio: ea eſt hujuſmodi,ut ad verbum reddam,nè quid exiſtimet me calumniari: ſola integritas ſermonis,ornatus, elegantia ſeu eloquentia, eſt in ſacra ſcriptura. Sed quid eloquentiæ aut poeticæ cum Grammatica? Nam hinc cœpit amphora, ſubitò urceus exiens. At divus *Auguſtinus*,cujus meminit, jubet ſuum *Licentium* ad ſuas redire Muſas. Et *Hieronymus* in *Ciceronis* dialogis verſatur, quo ſermonem reddat copioſiorem. Quis autem veterum non hauſit eloquentiam ſuam ex oratorum ac poetarum libris? Aut quis unquam verborum ſupellectilem ex ſacris voluminibus petiit? Denique an quiſquis poetas deſpexit, protinus ſacram illam ac propheticam eloquentiam aſſequutus eſt?

18. Quis autem non videt egregiam illius concluſionem manifeſtam habere blaſphemiam? Ait ſolam elegantiam eſſe in ſacris literis: nihil igitur illic aliud eſt quàm elegantia? Nec tamen hoc dicit *Auguſtinus*, quem hic autorem adducit, quod iſte ſentit, licèt ob balbutiem, quod ſenſit exprimere nequiverit: non enim colligit in ſolis libris divinis eſſe eloquentiam, ſed in his non abeſſe eloquentiam, cum adſit ſapientia, cujus illam pediſſequam eſſe vult; licèt fateatur aliud eſſe genus eloquentiæ: & tamen hoc in quæſtionem vocat, an illis omninò tribuenda ſit aliqua pars eloquentiæ, cum de cæteris virtutibus non dubitet.

19. Ut diſſimulem interim,non continuò conſequi, ſi poſſis aliquot ſchemata proferre ex apoſtolicis literis, protinus illic eſſe abſolutam eloquentiā,cum *Hieronymus* & *Origenes* ac *Chryſoſtomus* frequenter offendantur hyperbatis, anantapodotis, aliiſq; ſermonis incommodis: ſed, ut in apoſtolicis non requirimus *Ariſtotelicam* aut *Platonicam* philoſophiam,ut nec opes aut ſatellitium, ita non requirimus eloquentiam.

20. Mox tria inſignia mendacia connectit,cum ait, *me denotans*: Quid ergo jam agere intendit, qui quondam damnatam verſionem *Laurentii Vallenſis*, in lucem candeſcere conatur, niſi ſacræ ſcripturæ eloquentiam infamem & ineptam reddere? Primùm, quis neſcit falſum eſſe, à *Laurentio* verſam ſcripturam ſacram? Falſiùs autem,ejus annotationes quondam eſſe damnatas. Falſiſſimum quod ait, *qui eas evulget, eloquentiam ſacræ ſcripturæ conetur infamem reddere*: quam illuſtrat potius & commendat, qui portenta ac mendas, quas iſtius ſodales invexerunt, amolitus fuerit.

21. Deinde magnis tragœdiis in me debacchatur, qui in proverbio quopiam obiter ſcripturam ſacram *Silenis Alcibiadeis* compatârim, cum aliis verbis idem nemo non dicat orthodoxorū. Quid autem aptius dici poterat? Atq; hic ita loquitur, quaſi ipſe ſolus ſacras literas intelligat, quòd rudis ſit omnis elegantiæ, & quaſi nos nihil hujuſmodi poſſimus aſſequi, quod ſe gloriatur aſſecutum.

22. Atq; interim quàm improbum agit ſycophantam, cum affirmat à me hac collatione rideri ſcripturam ſacram, cum totum hoc in laudem & commendationem tum *Christi* tum illius ſcripturæ dixerim, quod palàm eſt omnibus qui legunt noſtra? Hæc videlicet eſt illa cœleſtis eloquentia, quam ſolus abſque poetarum cognitione didicit è ſacris libris: cujus vis ſit ejuſmodi, impudentiſſimè confictis calumniis in alienam debacchari famam.

23. Ejuſdem vanitatis eſt, quod ſcribit, à me eloquentiam adimi ſacris libris,cum eam tot locis prædicem. Tantùm cum interprete mihi res eſt, & ſiquid deſideramus in Apoſtolis, id in verbis ſitum eſſe fatemur, nec tamen inſectamur aut corrigimus.

24. Hic veluti cenſor, omnes poetas præcipitandos edicit, ad quos, ut dixi, *Auguſtinus* revocat ſuos, quóſque toties cum honoris præfatione citat, nec ille tamen ſolus. Quorſum autem attinebat poetarum facere mentionem, quaſi horum præſidiis emendaverimus Novum Teſtamentum, ac non potiùs ex veterum orthodoxorum autoritate, quos tota probat ac legit eccleſia?

25. Poſt hæc gravi autoritate *Thomæ*, neſcio cujus, nam *Aquinatis* non puto, qui ſcripſit commentarios in philoſophicam conſolationem *Boetii*: probat quod aſſerit, poetas præcipitandos, quòd *Boetius laceras* dixerit camœnas: nec animadvertit, quòd illi laceræ dictant ſcribenda, quódq; toto opere lyricis verſibus ludit: nec omnes abigit, ſed ſcenicas duntaxat: nec abigit in totum,ſed in luctu duntaxat gravi,qui remedium præſentius deſiderat. Ignoſcam,ſi quis Muſas contemnat,ut contempſit *Boetius*,verùm hic poeticen contemnit, ut aurum ac gemmas aſini.

26. Porrò, quod *Boetius* camœnas *elegas*, quæ luctum præ ſe ferunt, *laceras* ſcripſit, hic ad univerſam accommodans poeticen, ait *laceras* bifariam dici: *activè*,quia lacerant mentes hominum; & *paſſivè*, quod non nitantur rationis fundamento: utrunq; ex æquo ſtultè.

27. Ac

27. Ac longius evectus, quoniam elegantia non pendet à ratione, ſed ab autoritate, provocat nos, ut propoſitis duobus exemplis, hinc ex poetis, hinc ex ſacris libris, aut vincamus, aut vincamur. Propono igitur illud ex Apocalypſi, ὁ ὢν, ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, quæ verba *Joanni* tribuuntur, nè quid cavilletur de interprete. Rurſus è poetis illud, *Dimidium facti, qui cœpit, habet*.

28. Quanquam interim, oblitus eſt, *Auguſtino* dici *majores*, priſcos ſcriptores, videlicet *Plautum*, *Saluſtium*, *Ciceronem*, alióſque conſimiles: atq; ab horum autoritate pendere ſermonis elegantiam, non à Spiritu ſancto. Atqui ad hanc autoritatem non reſpondet apoſtolicus ſermo.

29. Ut nè dicam interim, quod *Auguſtinus* ex *Fabio* ſumptum docet, *Orationis* tres eſſe *virtutes*, ut *doceat*, *delectet*, ac *flectat*, id ad *Thomam* autorem refert. Quis autem neget, hoc præſtari poſſe à Spiritu ſancto, cum iſte ſine Spiritu ſancto tantopere delectet; licèt nec docens, nec flectens, niſi ad riſum?

30. Præterea, ſtultiſſimè ratiocinatur, *Hactenus uſa eſt eccleſia hac tranſlatione, quæ ſi tollitur, caruit Spiritu ſancto*. Ego viciſſim colligã, *Ambroſius caruit hac tranſlatione, caruit igitur Spiritu ſancto*.

31. Imo hoc uberius donum Spiritus accedit, quo plus bonarum rerum accedit eccleſiæ. Olim literis atque eloquentiâ, olim opibus ac ditione carebat eccleſia, nunc acceſſerunt, at non ideo ſuam ſponſam deſeruit *Chriſtus*.

32. Is ſermo ruſticanus ac ſimplex, quo traditum eſt Novum Teſtamentum ab Apoſtolis, conveniebat illis temporibus, nunc fortaſſis expedit, ut nitidiore tradatur, modo ſimplici.

33. Atque interim totâ hac argumentatione ſolœciſmos, quos habemus in Novo Teſtamento Latino, atq; etiam mendas, quas non paucas iſtius ſodales invexerunt, ad ſacrum Spiritum autorem refert, ſed impudentiſſimè, cum id nec in Apoſtolis fieri conveniat.

34. Poſtremo ſyllogiſmo plus quàm *Chryſippeo* rem conficit: *Eloquentia pendet ab autoritate, non eſt igitur ſcientia: ſed utrum ab autoritate minorum an majorum? non à minorum autoritate, igitur à majorum: ſed nemo major Spiritu ſancto, igitur non licet aliquid innovare in Novo Teſtamento*. Quis hæc legens, non riſu diffluat?

35. Ad hæc calumniatur, quod in epiſtola quadam ad *Dorpium*, doceo proceribus eccleſiaſticis majori curæ fuiſſe peritiam linguarum, quàm ſophiſtices, aut *Ariſtotelicæ* philoſophiæ, cum nominatim de linguis caverint, tanquam omnino neceſſariis, de ſophiſtica aut philoſophia non item: Imò in decretis in dubium vocetur, magnis autoribus eam improbantibus. Hic mihi triplex impingit mendacium. Imò, *Omnis*, inquit, *ſapiens docet ſine philoſophia ſcripturas ſacras intelligi non poſſe*. At ex his omnibus nec unum profert. Quòd ſi proferat, ad me non pertinet, cum ego de cautione decretorum loquar.

36. Tum fatetur, dubitatum de philoſophiæ ſtudio, at non improbatum. Idem ego dico. Certius igitur eſt, de quo decretum eſt, nec unquam dubitatum.

37. Item negat à magnis autoribus improbatum philoſophiæ ſtudium. Id non negabit, ſi legat *Originem*, *Hieronymum*, *Ambroſium*.

38. Sic autem hic mecum agit, quaſi damnâ-

A rim philoſophiæ ſtudium, cum eam contulerim tantùm cum uſu linguarum. Certè negari non poteſt, donum linguarum datum Apoſtolis, ceu neceſſarium ad Euangelicam prædicationem; philoſophiæ *Platonicæ* aut *Ariſtotelicæ* cognitionem datam non legimus, etiam ſi moderatum hujus ſtudium vehementer probo.

39. Ridiculum verò, quod interpretem, hoc eſt tranſlatorem, vult abſque ulla veterum autorum lectione ſuam elegantiam a Spiritu ſancto petere. B Et enarrationem, quod eſt excellentius munus quippe prophetiæ, negat cuiquam contingere, niſi præſidio philoſophiæ *Ariſtotelicæ*.

40. Hanc primam, ut vocat, concluſionem ita claudit, ut dicat omnes poetas fuiſſe fures & latrones, qui poſtea venerint. Atqui pleriq; poetæ *Chriſtum* præceſſerunt: nec diſtinguit poetarum genus, ut videatur *Damaſum*, *Gregorium Nazianzenum*, *Prudentium* in hunc ordinem detrudere.

41. Deniq; velut oblitus ſui, fatetur in libris C ſacris abeſſe elegantiam, ſed ita Deo viſum, per ſtultitiam ſervare genus humanum. Neq; autem quenquam ſanctorũ auſum mutare ſtilum interpretum, cum id auſus ſit *Hieronymus*, cum jam interpretatio Septuaginta quingentis fermè annis publico eccleſiæ uſu eſſet recepta. Præterea non veritus eſt intolerabilem auribus Hebraiſmum mutare, quem adhuc videmus in libris, quos ſcripſit *Auguſtinus* de locutionibus veteris Inſtrumenti.

42. *Qui negat*, inquit, *hanc tranſlationem eſſe* D Hieronymi, *damnat univerſum orbem, omnes ordines, omnem ſtatum. Ipſa etiam* Romana *eccleſia fatetur ſuam tranſlationem eſſe* Hieronymi, *atq; præfationes ejus præmittit*. Sic ille. Doceat quod tam fortiter aſſeverat, nec *Romana* eccleſia unquam de hoc pronunciavit, & doctorum conſenſus eſt hanc non eſſe *Hieronymi*.

43. Quorſum igitur attinet convitium quod in me torquet. *Nónne omnes hi mendaces, & hic ſolus verax?* Quaſi ſolus hoc dixerim, quod plus ſex mil- E lia doctorum fatentur.

44. Sed adduntur *Hieronymi* præfationes. *Quid novi, cum doceant?* quanquam aliquot ex his *Hieronymi* non ſunt.

45. Deinde exigit, ut doceam, ab *Hieronymo* quædam reprehendi, quæ noſtra habet editio. Imò legat ipſe *Hieronymum*, & meam ſi poteſt, refellat vanitatem.

46. Negat eccleſiam errare poſſe. Continuò nè errat eccleſia ſi tuus codex depravatus eſt? Et ta- F men quædam accedere poſſunt eccleſiæ, quæ antehac neſcierit. Neque nos affirmamus in hac eſſe tranſlatione, quod fidem ſubvertat orthodoxam, eſſe tamẽ quod operæ preciũ ſit admonuiſſe. Lege noſtra, & niſi ſexcẽta loca comperies, antehac abs te tam docto viro non intellecta, me in jus voca.

47. *Scandalo es*, inquit, *orbi, dum novas recepta*. Imò maximi & optimi quiq; mihi gratias agunt, & qui prius oblatrabant, opere lecto, deſinunt oblatrare, ſed offenduntur pauci ſupercilioſi, qui no- G lunt quicquam videri neſciſſe.

48. *Ut demus*, inquit, *ineſſe errores, non oportebat in vulgus proferre*. Imo maximè in vulgus efferendum eſt, quod oportet ab omnibus ſciri.

49. *Non poteſt*, inquit, *privata perſona non autorizata, novam tranſlationem cudere, veterem corrigere*. Primum opinor & mihi licere, ſi quid in ſacris literis profeci, in medium afferre, poſtea quàm

in

in Theologorum ordinem ſum cooptatus. Deinde nec novam cudo ſed Græca verto, & vetus editio omnibus ut erat, per me manet. Poſtremò ut nullâ ſim autoritate præditus, cum indoctis liceat ſacros libros corrumpere, mihi non licebit emendare, niſi ſynodo convocatâ? ſed fingat me epiſcopum, aut cardinalem eſſe, quid hoc ad præſens negotium, quod non mitrâ aut galero, ſed linguarum peritiâ conſtat?

50. Quin & illud ridiculum, quod ait per hanc tranſlationem convictos *Hieronymum Hus* & *Vuiclef*, cum alter exuſtus fuerit, non revictus, alterius libri non niſi poſt mortem damnati: quod ſi maximè verum eſſet, non licebit igitur è ſacris libris, ſi quid erroris irrepſerit, tollere?

51. *Si quid erroris eſt*, inquit, *ſecundum Patrum antiqua teſtimonia fuerat emendandum.* Atqui id quod monet, maximè factum eſt a me: verùm hoc iſtum fugit, quia librum non inſpexit.

52. *Lepra*, inquit, *ſacerdoti judicanda, cujus eſt judicare.* Rectè, & ob id *Leoni* decimo miſi opus, cujus hortatu ſuſceperam. Atque is per duos Cardinales ſtudium meum comprobavit: cum illi viſum fuerit, delegabit cui volet, ut noſtri codices ab eruditis emendentur. Eam provinciam mihi non ſumo, licèt ad id viam ſtruxerim.

53. Jam quod adducit de ſeptuaginta cellulis, non videt in *Hieronymi* caput recidere, qui eas velut mendacio cujuſpiam extructas ridet. Si illorum tranſlatio Spiritui ſancto tribuitur, impius *Hieronymus*, qui eam alicubi mendacium vocat, & tamen hic *Hieronymi* judicium ſequitur eccleſia, in pleriſque veteris Inſtrumenti voluminibus.

54. Ejuſdem prudentiæ eſt, quod ait *à Græcis libros ipſorum falſatos, ubi deſciverunt à Romana eccleſia.* Quæſo quid erat cauſæ, cur eos omnes corrumperent? Porrò cum nuper deſciverent à *Romana* eccleſia, qui fit ut novi codices illorum cum vetuſtiſſimis conſentiant? qui fit ut *Origenes*, ut *Baſilius*, ut *Chryſoſtomus*, ut *Latini* quoque, *Ambroſius*, *Hilarius*, *Cyprianus*, cum illorum falſatis libris conſentiant, à noſtris diſſentiant? An horum omnium libros ſemel falsârunt *Græci*?

55. Porrò quod ex decretis Pontificiis objeceram, Novi Teſtamenti veritatem ex *Græcorũ* voluminibus examinandam eſſe, fatetur illis temporibus conveniſſe, his nihil minus. Cauſam reddit, quod deſciverint. Quaſi verò defectio *Græcorum* mutârit *Græcorum* euangelium.

56. Verùm ſi ideo nõ eſt fidendũ *Græcorũ* libris, quòd à *Romana* eccleſia defecerint, nec *Hieronymi* temporib' licuit ex Hebræorum voluminibus emendare vet' *Teſtamentũ* cum jam tum *Judæorũ* popul' non à *Romana* eccleſia, ſed prorſus à *Chriſto* defeciſſet, quod ego arbitror aliquanto ſcelerati'.

57. Poſtremò, ſi fidendum eſt tantum *Græcorum* libris, qui ſchiſmatici non ſunt, horum exemplaria potiſſimum ſequimur, quæ tamen à ſchiſmaticorum libris non diſcrepant.

58. Sed omnium impudentiſſimum eſt, quod cum ego ſcripſiſſem, *Græcorum libros difficiliùs corrumpi* quàm noſtros, hic fingit à me dictum, *non poſſe ullo pacto Græcorum codices vitiari*: cumq; cauſam adduxerim, ſcripturæ *Græcanicæ* difficultatem, quæ non ſolùm apicibus, ſed & diphthongis & accentibus conſtat, is mentitur hanc à me dictam cauſam, quòd *Græca* lingua falſitatẽ non admittat. O perfrictæ frontis hominem, præſertim cum

A extat epiſtola noſtra, non ſemel jam excuſa typis!

59. Atque hic ait me contradicere *Auguſtino*, qui ſcripſerit ab hæreticis *Græcis* ſolùm *Lucæ* euangelium recipi. Quid iſtuc ad nos, ſi quos hæreticos habuerunt *Græci*? An ideo corrupti ſunt codices *Latini*, quia apud *Latinos* extiterunt hæretici? Nos in hoc opere ſolos orthodoxos ſequimur, & tamen eſt, ubi par ſit & hæreticos audire Rogo quod hoc novum acumen eſt?

60. Inſectatur quod ſcripſerim, *Græcos* non diſ-
B crepare à *Romana* eccleſia in his quæ Novi Teſtamenti libris explicantur, tantũ olim de verbo *Homuſii*, nunc de ritib' quibuſdã, de poteſtate, & paupertate Pontificis *Roman* diſputare. Legat, inquit, *Auguſtinum* de hæreſibus, & diſcet quod hactenus ignoravit. Quod obſecro genus euthymematis hoc eſt? quis neſcit apud *Græcos* varias hæreſes extitiſſe, & antequam *Græci Romanam* agnoſcerent eccleſiam, cum tamen orthodoxi haberentur: Nos de ſchiſmate agimus, & in quibus nunc *Græci*
C diſcrepent, qui ſe à ſede *Romana* ſubmoverunt.

65. Quòd ſi contendit à *Græcis* falſatos eſſe codices, utique corruperunt ea, quibus refelli ſchiſmaticum dogma videretur. Proferat igitur vel unum locum, qui iſto nomine poſſit eſſe ſuſpectus. Imò ſi quid eſſe poteſt ſuſpectum in *Græcorum* voluminibus, illa potiſſimum ſunt, quæ pro *Arrianis* aut *Origeniſtis* facere videbantur in quorum vel odium, vel invidiam ſic univerſa *Græcia* conſpirâſſe videtur, ut cum ex *Origenis* fontibus illo-
D rum ſcriptores hauſerint ferè, quicquid tradunt dignum cognitu: tamen nihil magis videantur habuiſſe ſtudio, quàm ut illius lucubrationes omnes funditùs abolerent; quæ nobis ad cognitionem ſacræ ſcripturæ vel ſolæ ſatis eſſe poterant. Ut diſſimulem interim, quod ita me jubet *Auguſtini* librum de hæreſibus legere, quaſi ſolus ille legiſſet, aut quaſi citra illius juſſum legere non potuerim, aut quaſi non compluribus locis ex hoc volumine citem teſtimonia.

E 62. Non mihi tempero, quin ſicut acumen hominis, & eloquentiam jam perſpeximus, itidem & feſtivitatis guſtum aliquem præbeam. Hujuſmodi ſalibus in me jocatur, homo lepidus & Gratiarum alumnus. *Hieronymus*, inquit, ait: *Tot ſunt exẽplaria, quot codices, hunc iſti legunt, hunc ille, quem iſte noſter tranſlator ſumet in autoritatem?* *Certè* Hieronyme *ſancte, in vanum impulit te* Damaſus *Papa in ſudorem, cum erat* Græcus *codex & emendatiſſimus, quem iſte noſter tranſlator invenit.* *Heu* Hieronyme, *oculos*
F *tunc nycticoracis habuiſti, qui tale exemplar invenire non potuiſti quale noſter novus homo invenit.* Sic ille. Inter hæc mihi *Lindius* ille *Hercules* venit in mentem, cui conviciator inter epulas voluptati fuerit. Olim tot erant exemplaria, quot codices, hodiè non ſunt. Quid igitur ſecutus eſt *Hieronymus* in caſtigando? Deinde num ego unico codice nixus ſum?

63. Rurſus aſſumpto, quod initio aſſumpſerat, me novâ tranſlatione veterem tollere, præſcribit
G nobis *Auguſtini* regulam: qui in canonicis ſcriptis eccleſiarum ut plurimùm autoritatem ſequitur: inter quas ſanè illæ ſint, quæ apoſtolicas ſedes, & epiſtolas meruerunt accipere. Tenebit igitur hunc modum in ſcripturis canonicis, ut eas quæ ab omnibus accipiuntur eccleſiis catholicis, præponat eis, quas quædam non accipiunt: in eis verò quæ non accipiuntur ob omnibus, præponat eas

eas quas plures gravioréſque ſuſcipiunt, eis quas pauciores minoriſque autoritatis eccleſiæ tenent: ſi autem alias inveneri à pluribus, alias à gravioribus haberi, quanquam hoc facilè inveniri non poſſit, & cætera. Ex his colligit noſtram nullius eſſe ponderis. Imò quid hæc ad me pertinent quæ de voluminibus rejiciendis aut recipiendis dicta ſunt, non de caſtigatione? Alioqui cur ipſe *Auguſtinus Hieronymianam* recepit converſionem planè novam? Ad hæc, ubi locum habebit hæc *Auguſtini* regula, ſi ſolum hoc recipiendum ab omnibus eccleſiis, quod una *Romana* recepit eccleſia? Non quod inſecter *Auguſtinum*, ſed quòd ex his appareat illum *Romanæ* ſedis autoritatem non agnoviſſe, quam illi nunc tribuimus: præſertim cum idem ſcribens *Innocentio*, fratrem illum appellet; nec ullum indicium præbeat inſignis illius eminentiæ, ſed agat veluti cum collega.

64. Poſt hæc ſic agit, quaſi ſentirem falſitatem aut ineptiam ineſſe ſacris literis, in quibus obſcuritatem ineſſe fateor. Verum ſi quid in codicibus falſi aut inepti, id non Apoſtolis, ſed iſti* ſycophantæ ſodalibus aſcribendum: Cæterum nihil ego muto, quod ad fidei firmitatem attineat.

65. Monet igitur librum ſummo pontifici mittendum fuiſſe, ut illius arbitrio premeretur aut ederetur. Ad iſtam rationem omnes libri mittendi eſſent ſummo Pontifici, quòd in omnibus eſſe poſſit, quod aliquos queat offendere. Verùm id nec *Thomas* fecit, nec *Scotus*, imò nec *Auguſtinus*, nec *Hieronymus*. Priùs evulgârunt, comprobatio conſecuta eſt, non quæſita. Porrò cum non convellam veterem editionem, ſed prodita recognitione faciam, ut illam & emendatiorem habere poſſimus, & rectiùs intelligere, qui ſuſpicari potui fore ſimiles iſti ſycophantas, qui opere nulli non frugifero offenderentur? Sed metuendũ erat offendiculũ, ab infirmis erat metuendũ. Atqui ab his nullum eſt ortum offendiculũ. Tantum unus aut alter hoc mali concitaverunt, qui inter perfectos habentur, opere nondum edito paſſim inficientes ſimpliciũ animos, atq; id damnantes, quod nondum erat cognitum: ac prius opus in invidiam vocantes quàm operis ſentiretur utilitas. His igitur imputandum, non mihi, ſi quis offenſus eſt.

66. Jam quòd auſus ſim dedicare *Leoni* decimo, temeritatem appellat. *Poeta*, inquit, *temeraria frõte, obſcœna quæque dedicant ſummis gradibus præditis eccleſiaſticis.* Quorſum huc poetas ſubitò invexit ſycophanta? Aut qui ſunt iſti poetæ, qui ſua obſcœna Pontificibus dicant? Imò Pontifici dedicavi, ipſius ad me literis provocatus, neque gravatus eſt ipſe opus bonâ ex parte legere. Atque teſtibus graviſſimis viris, lectum coram Cardinalibus ſuis atque eruditis, ſummis laudibus extulit. Et ut ante dixi, per duos Cardinales mihi reſpondit.

76. Quid eſt autem quod iſte vocat *autorizare*? ſic probare ut nihil inſit erroris? Ad iſtam legem, præter canonicas ſcripturas, nihil habemus autorizatum: nec hoc à *Leone* flagitavi. Tantùm admoneo, judicium relinquens eruditis, ſi quid fortè rectiùs invenerint.

68. His feliciter declamatis, in campum amœnum expatiatur, interpretis dotes nobis deſcribit ex *Auguſtino* ac *Thoma*, ſed interim confundens ubiq; donum linguarum aut interpretationum, &

A donum prophetiæ, quæ *Paulo* diverſa ſunt dona. Negat quenquam ſacras literas poſſe vertere, niſi præditum dono Spiritus ſancti. Atqui docui, divum *Hieronymum* aliter ſentire, cum ipſe ſit utriuſque Teſtamenti interpres.

69. Ad hæc, quemadmodum hodie nullus eſt, opinor, tam inſolens, ut ſibi arroget prophetiæ aut linguarum donum, ita temerarium eſt de alieno ſpiritu judicare. Annixus ſum ut quæ rectiſſima ſunt traderem, veterũ orthodoxorum ſecutus veſtigia, neq; quicquam ſpectavi præter lectoris u-
B tilitatẽ, & *Chriſti* gloriam. Inter laborandum ſubinde imploravi ſacri Spiritus opem: certè rectus animus non defuit. Porro, quis angelus iſti ſubindicavit, mihi Spiritus auxilium defuiſſe cupienti prodeſſe, cum ſibi videatur illum habuiſſe in cõſiliis, cum has ſcriberet ſycophantias? præſertim in opus illi nè conſpectum quidem. Neque me fugit, quis ille huic paracletus fuerit qui opus nondum natum calumniatus eſt: is iſti inſpiravit, ut
C non lectum carperet: ſi tamen iſtud eſt carpere, quidvis in rem incognitam evomere.

70. *Negat cuiquam fas eſſe docere ſine publica autoritate.* An non ſatis eſt iſti, mihi eandem eſſe autoritatem quæ *Thomæ* fuit? licet me cum eo non conferam. Non ſatis eſt, quod optimorum præſulum efflagitatione: quod ſummi Pontificis hortatu id facio? nec tamen *Thomas* de libris edendis agit, ſed de publicis concionibus aut profeſſionib⁹.

71. *Negat* Hieronymum *auſum aggredi tranſla-*
D *tionem ſcripturæ ſacræ, niſi juſſu Damaſi.* O perfrictæ frontis hominem! Pentateuchum cujus autoritate tranſtulit? nonne ad preces *Deſiderii* cujuſdam? an *Damaſo* autore vertit libros *Eſdræ*? legat illius præfationem, & pudeat vanitatis. *Thobiam* nonne *Chromatio* & *Heliodoro* autoribus vertit? Sed quid opus ad ſingula mendacium refellere, cum *Hieronymus* ſolum novum Teſtamentum ad preces *Damaſi* papæ recognôrit?

72. Conſtat igitur novum Teſtamentum juſ-
E ſu *Damaſi* recognitum, at non conſtat ab eo probatam *Hieronymi* recognitionem. Neque enim probari poteſt, quod non cognôris: præſertim cum iſte putet rejiciendum, quicquid publicis inſtrumentis non fuerit autorizatum, ut & ego floſculis illius abutar.

73. Quanquam hoc negotii non injungit *Damaſus* tanquam ſummus orbis Pontifex: quod an fuerit, in medio relinquo: certè nomen hoc nondum illis temporibus erat auditum, quantum ex
F veterum omnium ſcriptis licet colligere, ſed injungit tanquam *Romanus* Pontifex *Hieronymo* hactenus *Romano*, quod illic & baptizatus ſit, & presbyteri conſecutus honorem.

74. Illud interea mirum, ſycophantam hunc, aut illius ſuggeſtorem ſpiritum, nè verbo quidem unquam attingere *Fabrum Stapulenſem*, qui & prior, & plus auſus ſit quàm nos: nec ullâ fultus autoritate vel Pontificis, cui ſcripſeramus nos aggreſſuros opus prius quam aggrederemur, vel ea quam
G accipiunt, qui inter Theologiæ profeſſores alleguntur. Ex quo palàm eſt iſtum, non facto offendi, ſed hominem voluiſſe inſectari.

75. His igitur ex animi ſententia geſtis, pergit in epiſtola ad *Dorpium* mea, calumniari: quod ſcripſerim *Hieronymum* aliquoties ſibi non temperare quin in *Vigilantium* incandeſcat acriùs. In *Jovinianum* inſultet immoderatiùs, In *Ruffinum* amaru-

amarulentius invehatur. Atque hanc atrocem in *Hieronymum* contumeliam interpretatur, quaſi ſcripſerim, hoc non rectè ab *Hieronymo* factum, aut quaſi *Hieronymus* non fuerit ullis humanis vitiis obnoxius, dum viveret. Denique quaſi non optimus quiſque, hanc aliquoties in *Hieronymo* deſideret animi lenitatem.

76. Tum autem refellens, quod ſcripſerim in meis ſcriptis *nullius notari famam*: objicit, quod locis aliquot à *Thoma*, à magiſtro Sententiarum, à *Lyrano*, ab *Hugone Carrenſi* diſſentiam, quaſi quiſquis diſſentiat, contumelia afficiat, aut famam inceſſat ejus, à quo diſſentit. Quo quid dici poteſt ſtultius? Et tamen ita diſſentio, ut cum honoris præfatione id faciam, quibus hanc debemus reverentiam, quam ego nec *Lyrano*, nec *Carrenſi* puto deberi. Quòd ſi qui minus jam illis tribuunt, quam antehac tribuebant, an conveniebat ob illorum autoritatem nos omnes errorem ſequi?

77. *Negat eos paſſuros fuiſſe, ſi ſupereſſent*; Ipſe igitur, qui velut alter *Heliζeus* in horum ſpiritum ſucceſſit, partes illorum ſi poteſt, tueatur.

78. Jam illud elenchum putat eſſe palmariũ ꝙ in annotationibus, quas in *Hieron.* ſcripſi, *Franciſcanum* quendam obiter aſpergā joco, cum id citra nomenclaturā faciā: & tam ingens ſit turba *Franciſcanorũ* in quos iſte jocus competat. An qui ſine nomine narraret de inſcitia cujuſpiam hominis, in omnes homines futurus ſit contumelioſus?

79. Quæ verò ſequuntur ut ingenuè dicā, non intelligo prorſus, ſed ipſius verba ſuo cum flore ſubſcribā: *Poſſem*, inquit, *& illud addere quòd malè cō trahunt* Franciſcanũ *movetur. Nā jam aut honoris, aut fama cupidi, pecuniā egentes, vacui, verboſi, inflati, agunt, ut* Hieronymum *ſic mutilum, ſic depravatum habeamus. Si nonnulli libri ſcriptorum vitio depravati ſunt, corrigantur juxta antiqua exemplaria, æſtimo adhuc inveniri poſſe tempore* Hieronymi *ſcripta, non cudantur nova. Elegantiam autem, eloquentiam, ac ſenſum* Hieronymi *deſtruentia* Hæc ille.

80. Obſecro primum an iſtiuſmodi coloribus depinget *Franciſcanos?* pecuniā egentes, vacui, verboſi, inflati, & cætera.

81. Deinde num dicit à nobis mutilatum *Hieronymum*, qui prioribus editionibus permulta addidimus, nihil autem detraximus, præter aliquot locis falſos titulos.

82. Porrò autem, utrum nos novum cudimus *Hieronymum*, an veterem potius reſtituimus? An ſunt quidam adeo ſtupidi, ut putent hæc, quæ nunc legunt, *Eraſmi* eſſe, non *Hieronymi?*

83. Tum an aliunde credunt nos emendâſſe *Hieronymum*, quàm ex vetuſtiſſimis exemplaribus, quæ vel ipſo *Hieronymi* ſeculo ſcripta videri poterant, ſi ullum extaret: neque tamen contenti unis exemplaribus. Hâc ſane in parte à doctiſſimis viris, plus quàm credi poſſit, ſudatum eſt.

84. Quæ ſunt autem hæc quæ *Hieronymianā* elegantiā, eloquentiā, ac ſenſum ſubvertunt? Niſi iſti nihil elegans videtur, niſi quod ipſius ſapit ſtilū.

85. Poſthac, velut araneus obambulans, ex *Moria* quoq; delibata, nonnihil attrahit veneni, quam tamen, diſperеam ſi legit: ſed admonitus à ſuo paracleto, negat à me ſatis purgatum, quod ſummū præmium immortalitatis, inſaniā quandam ſcripſerim ſub perſona *Moriæ*: quod tamen ſtatim inibi tot verbis præmollio, nè quis offenderetur. Vult nos ad certam regulam loqui. Ad quam? non *Auguſtini*, non *Hieronymi*, non *Cypriani*,

A non *Thomæ*, non *Petri Lombardi*, quorum dicta vix excuſantur à Theologis. An hanc regulā ab hujus temporis ſcholaſticis petemus? Ipſi inter ſe non conſentiunt. Fateor de rebus ſacris circumſpectè loquendum, anxiè aut moroſe non puto.

86. Si non licet uti verbis, niſi ſcripturæ ſacræ: cur auſus eſt *Thomas* tot novis & verbis & rebus partim ab *Ariſtotele* ſumptis, partim ex ipſo confictis, de reb⁹ divinis non ſolum loqui, ſed etiam pronunciare? Vbi verò legimus in literis ſacris,
B eccleſiam Chriſti *eſſentialiter* eſſe in convocatione omnium fidelium, *repræſentativè* in Cardinalibus, *virtualiter* in Pontifice *Romano?* ut hoc ex multis millibus unum exempli gratia proferam. Quod ſi non licet ſimilitudinem conferre, quæ non ſit in ſacris literis, quid faciemus omnibus priſcis orthodoxis, qui innumeras adducunt novas, docendi gratiā? Neque quiſquam clamat in opus cujuſdam prædicatoris inſulſiſſimum, quòd omnes *Ovidianas* fabulas ad *Chriſtum* accommodat, imò
C detorquet. In me blaterant, qui *Silenos* detorſerim ad *Chriſtum* & Apoſtolos, paulò ſanctius quàm ipſi ſacras tractant literas.

87. Quod autem piaculum, ſi ſtultitiam Deo aut *Chriſto* tribuo, quod ante me fecit *Paulus*, & poſt hunc non uno in loco *Auguſtinus?* An nè *Pauli* quidem verbis uti licebit? Utinam eam ſtultitiam quam *Chriſto* & Apoſtolis tribuimus, noſtris Epiſcopis omnibus verè tribuere liceret.

88. Sed hìc fac ſis attentus: Invenit homo quo
D me prorſus jugulet. Quoniam, ut docerem quomodo *Chriſtus* ſeſe ad noſtram imbecillitatem demiſiſſet, ſcripſeram in *Chriſto* quiddam infimum fuiſſe, & noſtris tributum affectibus, ſtultiſſimè ſomniat, me perturbationes animi vitioſas tribuere *Chriſto*. Atque hic, ceu victor, ovationem agit, clamitans ſubinde me maculam aut rugam ponere in *Chriſto*, totúſque hic hominis ſermo, præter maculas ac rugas nihil crepat.

89. Deinde cum ex *Thoma* docuiſſet, ani-
E mi motus ſecus fuiſſe in *Chriſti*, ſecus in Apoſtolis, ſic *ingenuit*. Si *Eraſmus* ſciviſſet diſtinctionem paſſionum *Chriſti* & Apoſtolorum, in hanc ſententiam non deveniſſet: Quaſi non ante annos fermè viginti pluribus verbis id explicârim, diſputans cū *Coleto*, aut quaſi hoc ex me non potuerim ſcire, etiamſi nō docuiſſet *Thomas*.

90. Pergit & illud arrodere, quòd Ecſtaſim piorum, quem *Plato* ſacrum furorem appellat, ſcripſerim guſtum quendam eſſe futuræ beatitudinis,
F quà abſorbebimur in Deum, in illo magis, quàm in nobis futuri. Atque hìc neſcio quos *Turlupinos* ac *Begardos* nobis ingerit, qui docuerint animam abſorberi ab divinitate: quemadmodū minima aquæ guttula, miſſa in dolium vini, abſorbetur à vino. Item qui doceant omnia futura, ſicut fuerunt ante creationem mundi. Quid ad me pertinet, ſi quid delirant iſtius *Turlupini* aut *Begardi?* Dixi animam abſorberi à Deo, quod tota in illum rapiatur amore, & anima magis illic eſt, ubi
G amat, quam ubi animat. Sic autem rapitur, non ut evaneſcat, ſed ut perficiatur.

91. Relicta *Moria*, tranſit ad *Enchiridion*, ubi adhortans, ut animum ſequamur, non corpus, quod illā parte Dei geramus imaginem, inter cætera ſcripſi, Secundum animam adeo divinitatis ſum capaces, ut ipſas etiā angelicas mentes liceat prætervolare, & unū cum Deo fieri. Itē in hanc ſente

tiam(nam liber non adeſt)ſi animũ non haberes, A pecus eras:ſi corpus non haberes, numen eras. Id videtur calumniare velle,quaſi ſenſerim animam humanam particulam eſſe divinæ naturæ. Sed quid opus manifeſtam ſycophantiam refellere?

92. Reverſus ad *Moriã*, negat conſequi, Aliquid ſtultũ eſt Dei, ergo De⁹ eſt ſtultus. Quæſo lector, nè quid offendare verbis,cũ ſenſus ſit pius,huc enim ille me vocat. At bene cõſequitur, eſt ſtultitia Dei, ergo Deus aliquo modo ſtultus dici poteſt. Eſt nigredo corvi, ergo corv⁹ niger eſt. Nã *ſtultũ* illic pro B *ſtultitia* poſitũ docuimus & ex *Auguſtini* lectione.

93. Sed interim non animadvertit hyperbolen *Pauli*,qui ſtultitiã Dei vocat,ad collationẽ æternæ illi⁹ & ineffabilis ſapientiæ: cũ nobis exhibuerit ea quorum utcunq; capaces eſſe poſſemus. Ut autem ſuſcepit *Chriſtus* noſtram infirmitatem, ita & noſtram ſtultitiam aliquo modo aſſumpſit.

94. Poſtremo loco quod de Ecſtaſi trium diſcipulorum calumniatur, indignum judico, quod ſit refellendum. Is ecſtaſim imaginatur,ubi quis totus C à corporeis ſenſibus abreptus eſt. Delirant homines & timore & gaudio,ut neſciant quid loquantur,aut qui alioqui ſibi exciderunt. Dictum eſt autem de *Petro*, quòd neſciret quid loqueretur. Id mihi ſatis erat in opere ludicro. Neque enim rem Theologiæ, ſed *Moria* tractabamus.

95. *Aut doctores conſtitutos ad glozandũ* Hieronymum & Auguſtinũ,*non* Eraſmum. Quaſi illis plus veniæ debeatur,quòd majores fuerint nobis:cum hoc potiùs debeatur imbecillioribus. Citiùs enim D ignoſcimus puero quàm viro. Et magis indulgemus *Auguſtino* & *Hieronymo* in his quæ juvenes prodiderunt. Bellum verò Theologorum negotium,ſi tantùm in hoc laborant, ut quod à veterib⁹ utcunq; dictum eſt,aliquo prætextu defendant. Si rectè dictum eſt ab illis, cur nobis non licet eodem loqui modo? Cur in nobis reprehenditur, quod in illis probatur? Si non rectè, cur illos defendunt, nos in eadem cauſã criminantur? Jam quale eſt, quicquid ab antiquis dictum eſt tueri, E aut certè ad multa connivere, in recentiorum libris nihil non calumniari? Vide, *Martine* chariſſime,in quantulo libello,quot deliramenta. Cum tamen ex multis pauca quædam annotârim,cujus operæ me jam ſanè pœnitet. Et tamen ſibi fidens audet te judicem facere,num quid ineptierit,cum hic aliquanto plus ſit ineptiarum quam verborum. En quales habet *Eraſmus* præceptores. Atque hic eſt egregius ille liber, quem poſt decem illas concluſiones, quæ multorum, ut inquit, manus F pervolârunt, elaboravit,eximio cuidam viro dicaturus: jubétque ut tanta utilitas fidis ac probis amicis communicetur. Deniq; ad palæſtram provocat, ſi quis auſit manus conſerere, pugilémque requirit, ſalvis tamen egregiis tanti viri ſtudiis, quæ non niſi magno orbis malo queant intermitti. Imo malâ ſcabie malè prurit miſer, & quærit, cui ſeſe affricet. Qui ſapiet,abſtinebit à contactu. Ego ſanè nondum ſic odi hominem, ut eum velim doctis omnibus deridendũ propinare,etiamſi G hoc cupit ipſe. Tu mi *Lypſi*,fac admoneas hominẽ, ut poſthac ocium ſuum paulo melius collocet. Si probus eſt, admonitus reſipiſcet: ſin deploratæ mentis, relinquito illum ſuo morbo, ipſe in ſanctis autoribus evolvendis verſari malis,quàm hujuſmodi næniis ætatem conterere. Bene vale, M.D.XVIII. Nonis Maii.

Cutbertus Tonſtallus Eraſmo S.P.D.

Epiſt. 2.

VIx tandum *Hiſpaniarum* Rex in regnum navigavit,& ego ex *Selandia* cum meis vix ſalvus redeo, uſq; adeò tetro & planè peſtilenti cœli illius infeſtatus odore,ut multorum dierum inedia, accedentem febrem nondum omnino depulerim. Tres ex miniſtris,atque his quidem commodioribus ex febre prius decubuerant,quàm illinc diſceſſi: quos niſi cõſulente medico cœli mutandi gratiâ,ſtatim amãdâſſem, omnes ante hunc extuliſſem diem. Magno deciderim vel nunc futuros ſalvos. Neque hæc mea ſors ſolius,magna pars aulicorũ ægrotabat:habenda eſt Deo gratia,quod Rex evaſerit. Ex purpuratis afflicti certè aliquot; ita neminem non vexatum dimiſit illa inſula. *Stygem* arbitror non longè illinc abeſſe,ea eſt aquarum nigretudo atque amarulentia. Si domi te in oppido contineas,undique ex vicinia glebularum fumus (his nanq; vice lignorũ utuntur) nares opplet. Hæ ex uliginoſo & ſalſo effoſſæ ſolo, quantúmvis areſactæ ſole,dum ardent, fumũ reddunt in ipſa penetrantem præcordia,pect⁹,nares,caput, omnia tentantem. Audivi ab indigenis,veſtrates *Hollandicas* ex mitiore erutas ſolo, thus olere præ illis. Quod ſi faſtidium oppidi levare obambulatione velis (id quod interim factitare conſuevi) via ipſa imbre conſperſa vel levi tenaciùs omni viſco pedem moratur(nam nè in cujuſquam fundum aut pratũ divertas foſſarum altitudo vetat) & ut ad aggeres in littore extructos arcẽdo mari, tandẽ pervenias(quæ una jucunda eſt ambulatio) prius quàm illo pervenias, præter ſexcentas foſſas tibi tranſeundũ erit, quib⁹ linum macerant,quæ fœdo odore longè ſuperant omnẽ ſentinam. Quãtulum cloacæ putent præ illis? Ad hæc præter ejuſmodi foſſas itidem in urbem reditus recreationem,ſi quam habuiſti,tollit,& triſtem denuo domum remittit. Tota planè regio duobus paſſibus eſt mari humilior in ſummo æſtu:& niſi aggeres arcerent,marinæ belluæ in comeſſantes atq; invicem propinantes incolas irrumperent. Ad hæc incõmoda vitanda præſidiũ unicum eſſe aiunt,totos haurire congios,remediũ certè mihi graviùs omni morbo. Nôſti enim quam facilè in eo genere certaminis herbam porrigo. Sed quid facio, qui tam frugiferam inſulã, támq; portuoſam infamo tacitis quæ in laudationem ejus dici poſſent? Vis ſcire? Juvat aliquâ viâ me de illa vindicare, atq; omnem ex ejus tædio conceptam bilem in illam ipſam effundere. Itaq; nunc ejus ἐγκώμιον reticebo in vindictã. Sed ut ſeriò tecum agam: Gaudeo me tandem continenti redditum,ubi cœlum ſalubrius. Et ut patietur concuſſa valetudo, paulatim adrepam in patriam: meos hìc relinquam graviùs afflictos, quam ut ſequi poſſint. Deum optimum maximũ precor,aliquando cõvaleſcant. Apologiã abs te miſſam, quâ *Fabro* reſpondes,unà cum tuis literis accepi: atque aliquot ante diebus alteras acceperam, quibus te ille reſponſurum ſignificâſti,ſed citra ſtomachum. Quod certè te præſtitiſſe gaudeo: decreveram enim te hortari,ut Theologum, hoc eſt mitem, ageres in reſpondendo. Quod ille in ſua cauſa pronuncians,atq; arrogantius opinionem ingerens ſuam minime præſtitit, quaſi non ſit futurum, aliorum potius & poſteritatis de ea re judicium. Quanquam de veritate neque illi,neq; cuiquam mortalium cedendũ tibi unquam

unquã putavi. Quod vero à cornicula tuas pennas
in exordio Apologiæ repetis tam modeſtè, rectè
facis. Expecto quem colorē dicet, ſed perfricabit
frontē puto. Hominē mihi videre cōtigit in *Italia*,
modeſtū ſanè, ut tum videbatur, & cyclopædiam
illam, quam adeptos magiſterii nomine *Pariſii*
honorant, penitùs callere dicebatur. Nam quod
Græcas literas attigerat, editis ab eo Commen-
tariis in *Paulinas* epiſtolas primùm intellexi. For-
taſſe cum aliquot errata τ̃ πατρικῶν in ſacris li-
teris deprehendiſſet ex *Græcis* fontibus, operæ
precium putavit ad famam parandam quod luſcus
inter cæcos paulò clariùs cerneret, editis Com-
mentariis admonere poſteritatem. Quã in repro-
bo hominis inſtitutum, ſi id præſtare potuit: præ-
mium enim ejus rei velut in ſacris certaminibus
victori cuilibet eſt propoſitum. Sed quòd in eodem
ſtadio currentem, quiq; longè relictus videretur,
malignè ſupplantare voluerit, minimè mihi vide-
tur factum probè, nedum theologicè. Hic fortaſſe
ex ſuis *Pariſiis* orbem terrarum metitur, ubi
quanquam aliquot in lingua *Græca* doctiſſimos, &
ſeculum ornantes noſtrum videt, non eam vel co-
piam *Græcis* literis operam dantium, vel eum ho-
norem his habitum, ut ſperet aliquando reditu-
ram priſcam eruditionem. Atq; ideò fieri poteſt,
ut ad editionem fuerit paratior, quod deploratæ
poſteritatis cenſuram non eſt veritus. At ſi ſciſſet
quàm nunc in *Italia*, *Germania*, *Hiſpania* florent
ea ſtudia, ex *Horatii* puto conſilio librum, nonum
preſſiſſet in annum, niſi fortè illã utriuſq; linguæ
peritiam eſt adeptus, ut provocare magis quàm
timere cujuſquam cenſuram debuerit. Quam an
ſit conſequutus, aliorum ſit judicium. Nullum
enim eruditionis ejus in eo genere ſpecimen præ-
ter *Paulinas* epiſtolas, mihi videre contigit. Ve-
rum enimvero, quis non videt unde hæc eſt orta
malignitas? Tu nuper editis in Novum Teſtamen-
tum annotationibus, *Græcos* non modo aperuiſti
fontes huic noſtro ſeculo: verum tam altè cuncta
es rimatus, ut nihil à quovis annotatum, quod
operæ preciũ fuit legere, non tam exactè excuſſe-
ris, ut nihil cuiquam feceris reliquum. Quo tu
lucubrationum tuarum ſplendore, velut ſol oriens
ſtellas condit, cæteris ex ea re famam ante tuam
editionem captantibus, æternas offudiſti tenebras.
Ita gloriolam quam editione ſuâ aucupabatur, ſi-
bi vel ereptam, vel imminutam dolet. Sed gratu-
lari magis ſuo ſeculo debuit, quo priſca repullulant
ſtudia, quàm eorum imitari morem, qui pertina-
ciâ quadam nolunt cedere, cum contendere per
imbecillitatem non poſſint. Sed quid non facit
ambitio? hic humanum impegit in vitium. Tu-
um eſſe arbitror, τ̃ γνησίων θεολόγων more, igno-
ſcere. Illud ægrè fero, quod dum huic Apologiam
paras, jacturam feceris temporis, quo magis po-
ſteris profutura ſcripſiſſes. Illam itaq; annotatio-
num tuarum in Novum Teſtamentum retracta-
tionem & limam, quam te pollicente, avidè
expectant omnes, fac inprimis cures. Et qui de
profanis literis bene meritus, immortalem tibi
famam parâſti, dum illas ornas, quod ſupereſt
ætatis, in illuſtrandas ſacras impende. Ita namq;
ſciet poſteritas chariora tibi fuiſſe ea ſtudia, quæ
animæ ſalutem, quàm quæ oblectamentum præ-
ſtant, nempe cum illa juvenis magis attigeris,
hæc maturâ jam amplexatus ætate digna judica-
veris, in quibus conſeneſcas. Theologis *Lovani-*

A *enſibus* tam eſſe te charum gaudeo magnopere, qui
ſi te (ut ſcribis facturos) in ſuum aſciſcent ordi-
nem, ſuadeo ne recuſes: delatus tibi ab his hic
honor, atq; abs te acceptus, perpetuum erit inter
vos amicitiæ pignus. Quod nuncias *Strabonem*,
Pindarum, *Pauſaniam*, utrunq; teſtamentum *Græ-
cis* characteribus proditurum ex *Aldi* officina,
lætitiâ quadam incredibili me perfudiſti. Proſpi-
cio futurum, ut in omni ſtudiorum genere poſte-
ritas cum antiquitate certet: quæ ſi non erit in-
B grata, magnam his habitura eſt gratiam, quorum
induſtriâ renaſcuntur ea ſtudia. Quo in numero
cum tu ſis futurus, perge bene mereri de poſteris
qui nomen *Eraſmi* perire nunquam ſinent. Vale
Brugis. XVIII, Cal. Octobris.

Prius quam hanc obſignarem epiſtolam, unum
ex meis amiſeram, cujus ego ſalutem omnibus
meis fortunis redemiſſem, cujus animæ Deus ſit
propitius. De reliquis adhuc dubia ſpes.

C *Eraſ. Rot. Cutberto Tonſtallo, ſereniſſimi An-
glorũ Regis apud Catholicũ Regē oratori* S.D.

PLurimum tibi debet noſtra *Selandia*, quam *Epiſt.* 3.
tuâ illâ tam graphicâ ὑποτυπώσει nobilitâſti.
Sed tamen hoc illi debes, quod te vel ſemivivum
remiſerit. Famulitium tuum afflictum doleo;
Tu verò etiam atq; etiam cura, ut incolumis tuæ
reddaris *Angliæ*, ne cæteris rebus ex animi ſenten-
tia geſtis, hoc parum ex ſententia cedat, quod
omnium maximè referebat. Quæ ſcribis de no-
D ſtra ad *Fabrum* Apologia, quanquã ſcio animo abs
te ſcribi amiciſſimo: mihi tamen bis moleſta fue-
runt, vel quod veterem animi dolorem refricant,
vel quòd tu hac occaſione minus aliquanto quàm
vellē, videris tribuere *Fabro*, viro quo vix in mul-
tis millibus reperias vel integriorem, vel humani-
orem. Hac una in re ſui diſſimilis fuit, quòd ami-
cum immerentem tam atrociter impetiit. Quis
autem omnibus horis ſapuit unquam? Atq; utinã
mihi licuiſſet adverſario parcere. Nunc duobus
E crucior nominibus, & quòd cum tali amico coa-
ctus ſim manus conſerere, & quòd intelligã quoſ-
dam de *Fabro* minus candidè ſentire, de quo cupiã
omnes quàm optimè ſentire. Porrò quòd nobis
tantum tribuis, quantum domi non conſpicio,
tum amanter, tum tuo more facis, ſed non hîc tan-
tum largus ac munificus. Theologos *Lovanienſes*
candidos & humanos experior, atq; in his præci-
puè *Joannem Atenſem*, hujus Academiæ Cancella-
rium, virũ incomparabili doctrinâ, raráq; præditũ
F humanitate. Non eſt hîc minus eruditionis theo-
logicæ quàm *Pariſiis*, ſed minus ſophiſtices, mi-
núſq; ſupercilii. Bene vale, *Lovanii*, An. MDXVII.

*Ricardus Sampſon reverendiſſimi Cardinalis
Eboracenſis apud Nervios Commiſſarius,
Eraſmo ſuo* S. P. D.

SI vel tu *Anglicè* calleres, vel ego aliã quãcunq; *Epiſt.* 4.
tenerē linguã, quâ mutuis literis tecũ mihi col-
loqui liceret, mi *Eraſme*, huj' noſtræ ętatis ſine cō-
G troverſia eloquētiæ princeps, haud quaquã *Latinas*
ad te darē literas, cũ non ignorē eſſe neminē, niſi
prorſus aut temerarium, aut omnibus eloquentiæ
numeris abſolutũ, qui ad te vel cum priſcis illis di-
ſertiſſimis viris cōferendũ, *Latinè* ſcribere non ve-
reatur. Tanta apud omnes tuæ pręcellētis doctrinæ
reverentia eſt. Tantã quoq; & eximia tua facun-
dia ſciētiáq;, tum divina, tum abſolutiſſima, velut

 ſingu-

ſingularem tibi attulit majeſtatem. Nec ego in A præſentiarum ad te *Latinè* ſcripſiſſem, planè rudis & totus quidem advena, quantum ad cultiores literas attinet, niſi me omnino tu impuliſſes. Etenim in poſterioribus illis literis tuis, ad *Joannem Molendinum* noſtrum (quas mihi tradidit modò nudiuſquartus lectitandas) me cum tuis verbis ſalutari juberes, non modò patronum, ſed unicum quoque tuum patronum me appellare voluiſti. Unde ſum affectus non mediocri pudore, cum tamen cætera maximè delectarent omnia. Quis B enim neſcit te gratiſſimum (tanta eſt eruditionis tuæ præſtantia) & Regibus & Principibus ipſis? & horum ut quiſque eſt maximus atq; optimus, ita impenſiſſimè favere *Eraſmo*? Noli igitur poſthac, rogo, me præter cæteros homuncionem onerare tam ſuperbo titulo. Habes tu quidem, ſi res ita poſtulârit, vel patronos, vel advocatos, vel amantiſſimos tui viros non ſolùm in maxima poteſtate conſtitutos: verùm etiam ubiq; gentium & eruditiſſimos, & doctiſſimos. Si mea tamen o- C pera, quantulacunq; ſit, tibi olim potuit uſui eſſe (id tibi velim perſuaſum) benevolentiorem habiturus es neminem, vel amicorum tuorum omnium. Me igitur tibi pro viribus amicum velim exiſtimes, ſi tamen inter tuos hunc amiculum digneris aſcribere. Quanquam prô tua humanitate, certè ſcio, vel longè Inferiorem non contemnes, quando tantum abeſt, ut eodem in ludo, quod aiunt, ſimus docti, ut ego literarum fere expers, tu quidem vel ex confeſſo princeps omnium ſis D ſolus, qui nunc luce fruuntur: id quod ego præſtare cæteris dignitatibus judico. Neq; non poſſum eſſe tibi amiciſſimus, cum eos omnes, qui mei ſunt amantes, non ignorem tui pariter amantiſſimos eſſe. Eſt enim ſingulari in me benevolentia Baro illuſtris *Montjoius*, & tibi ut ſcis, toto pectore deditus. Prætereo *Tonſtallum* & comi gravitate, & rarâ doctrinâ virum. De *Paceo* nihil quidem eſt quod ego referam: cum præter excellentem ejus eruditionem, tanta ſit etiam in omnes hu- E manitate, ut homini nihil poſſit optari ſuavius aut mellitius. Quem ego præter alios (ut nunc eſt etiam & apud Regiam Majeſtatem, & apud reverendiſſimum Cardinalem autoritatis maximæ) amicum, patronum & advocatum habeo. Non par eſt autem præterire *Morum* noſtrum, vel potiùs omnium, qui quantum valeat, vel eruditione, vel ingenii feſtivitate, neminem fugere poteſt, qui vel *Utopiam*, vel alias illius lucubrationes velit perlegere. Taceo de ipſius in quotidiana vita faci- F litate, comitate, faceti ſſimiſq; colloquiis, atque omnium honeſtiſſima morum probitate. En quales amicos mihi tecum communes, ſed ita communes, ut tamen eos mihi non debeas. Quanquam ipſe ſatis es unus, ut te ſummopere diligam. Vale. *Tornaci* ſexto Nonas Martias, Anno M. D. XIIII.

Eraſ. Rot.º eximii juris utriuſq; doctori, Richardo Sampſoni S. D. G

Epiſt. 5. INgens ut ſcribis, ornatiſſime *Richarde*, veræ neceſſitudinis argumentum eſt, quòd tot eximios amicos habemus inter nos communes: præſertim cum eos neuter alteri conciliârit. Proinde res occultâ quâdam fatorũ vi geri videtur: quanquàm & alioqui vehementer ſim inhumanus, ni

A te cum primis amem, quicum mihi pridem *Cantabrigiæ*, nuper *Tornaci* multò jucundiſſima fuerit conſuetudo. Quid enim eſſe poteſt tuis moribus mellitius? Jam non inhumaniſſimus modò ſim, verum etiam ingratiſſimus, niſi *Sampſonem* inter præcipuos patronos meos aſcripſerim, qui nec rogatus unquam, nec póſtulatus mihi nec opinanti, nec expectanti, præbendam *Tornacenſem* parârit. Nam quo minùs aſſecutus ſim, non tu, ſed mea abſentia fuit in cauſa. Proinde puto me B nihilo minus in ſolidum debere, quod per te non ſteterit, quo minus poſſideam. Reverendiſſimus Cardinalis pet benignè pollicetur, verùm hæc ætas non moratur lentas ſpes. Etiamſi mihi jam contigit, quod huic animo, quod huic ocio ſatis eſt. Vehementer gaudeo vobis probari *Paraphraſin*, cum primis autem *Joanni Molendino*, homini naris emunctæ. Ille tibi meis verbis ſalutem annunciârat: id officii viciſſim nunc illi præſtabis, & quidem accuratè. Bene vale. *Lovanii* Anno C M. D. XVIII.

Eraſmus Rot. clariſſimo Ægidio Catholici Regis à rationibus S. D.

QUot ornamenta in uno perdidimus homine? Epiſt. 6. Facilè divino, quo tu animo mortem germani feras, cum univerſus bonorum atq eruditorum chorus unicè doleat. Sed quid proſunt inanes querelæ, quid inutiles lachrymæ? Huc naſcimur D omnes. In Epitaphiis, nec illius meritis, nec meo animo ſatisfeci. Laceſſivi Muſas, ſed fruſtra. Tot jam annos verſor in hoc genere ſtudiorum, quod ab amœnioribus illis literis eſt alieniſſimum. Vereor aures tuas longè terſiſſimas. Sed tamen obſecutus ſum animo veſtro, ne viderer uſquam deeſſe *Buſlidiano* nomini: Si non placent, retentabimus, ſi qua Muſarum tandem adeſſe dignetur: neque tamen dubito, quin omnes quibus bonæ literæ cordi ſunt, hunc unicum ſtudiorum patronum pro E ſua quiſq; portione, ſint immortalitati commendaturi. De collegio inſtituendo cave te patiaris abduci à ſententia. Mihi crede, res ea cum omni ſtudiorum generi ſupra quàm dici poſſit, conducet, tum *Buſlidiano* nomini, jam per ſe multis modis illuſtri, non mediocrem decoris, ac lucis acceſſionem adjunget. Bene vale. *Lovanii*, Anno M. D. XVIII.

Epitaphium ad pictam imaginem clariſſimi F *viri* Hieronymi Buſlidiani, *præpoſiti* Arienſis, *& conſiliarii Regis Catholici, fratris reverendiſſimi Patris, ac domini* Franciſci *Archiepiſcopi quondam* Beſontini, *qui* Lovanii *magnis impendiis inſtituit Collegium, in quo publicè tres linguæ doceantur*, Hebraica, Græca, Latina.

IAMBOI TPIMETPOI. G

Ὁ τήνδε γράψας σώματος μορφὴν γραφεύς,
Ποιῶν ἄγαλμα ζωγραφῶν καὶ τοῦ νοός.
Ἐνδεῶ ἂν εἴη πίναξ ὃν μᾶς ὁρῶμεν,
Ἀρετῶν ἁπασῶν ἱερὸν ἐγκλείων χορόν
Τὴν εὐσέβειαν τὴν περιττὴν πάνυ,
Τὴν σεμνότητα, τήν τε σωφροσύνην ἅμα,
Τὴν χρηστότητα, τήν τε παιδείαν καλήν.
Καὶ ταῦτα κάλλιστ' αὐτὸς ὑπῆρχ' Ἱερώνυμος
Ὁ Βουσλείδιανὸς ἡμῖν εἶλας μέγα.

Trochaici

Trochaici Tetrametri.

Nominis *Buſleidiani* proximum primo decus,
Itáne nos orbas, vitenti raptus ævo *Hieronyme?*
Literæ, genus, ſenatus, aula, plebs, eccleſia,
Aut ſuum ſydus requirunt, aut patronum flagitãt.
Neſcit interire, quiſquis vitam honeſtè finiit.
Fama virtutum perennis vivet uſq; poſteris.
Eruditio trilinguis, triplici facundia
Te loquetur, cujus opibus reſtituta, refloruit.

Thomas Morus Petro Ægidio ſuo.

Epiſt. 7. MI chariſſime *Petre* ſalve: miſerè cupio ec-
quid tu convaleſcas intelligere, quæ res non
minori mihi curæ eſt, quam quidvis mei: itaq;
& inquiro diligenter, & omnes omnium voces
excipio ſollicitus. Aliquot mihi meliores de te ſpes
renunciârunt, ſeu (quod opto) compertas, ſive ut
deſideriis meis inſerviant. Scripſi literas *Eraſmo*
noſtro, eas tibi apertas mitto, ſignabis ipſe. Nihil
opus eſt quod illi ſcribitur, clauſum ad te venire.
Verſiculos, quos in tabellam tam inſcitè feci, quàm
illa ſcitè depicta eſt, ad te perſcripſi. Tu ſi digna vi-
debuntur *Eraſmo* imperti, alioqui *Vulcano* dedas.
Vale, ſexto Octobris.

Verſus in tabulam duplicem, in qua *Eraſmus* ac
Petrus Ægidius ſimul erant expreſſi per egregium
artificem *Quintinum*, ſic ut apud *Eraſmum* exor-
dientem *Paraphraſin* in epiſtolam ad *Romanos*, picti
libri titulos præferrent ſuos, & *Petrus* epiſtolam
teneret, *Mori* manu inſcriptam ipſi, quam & ip-
ſam pictor effinxerat.

Tabella loquitur.

Quanti olim fuerant *Pollux* & *Caſtor* amici,
Eraſmum tantos *Ægidiúmq;* fero.
Morus ab his dolet eſſe loco, conjunctus amore,
Tam propè quam quiſquam vix queat eſſe ſibi.
Sic deſiderio eſt conſultum abſentis, ut horum
Reddat amans animum litera, corpus ego.

Ipſe loquor Morus.

Tu quoq; aſpicis, agnitos opinor
Ex vultu tibi, ſi prius vel unquàm
Viſos, ſin minus indicabit alterum
Ipſi litera ſcripta, nomen alter,
Ne ſis neſcius ecce ſcribit ipſe,
Quanquam is qui ſiet, ut taceret ipſe,
Inſcripti poterant docere libri,
Toto qui celebres leguntur orbe.
Quintine ô veteris novator artis,
Magno non minor artifex *Apelle*,
Mire compoſito potens colore
Vitam adfingere mortuis figuris;
Hei cur effigies labore tanto,
Factas tam bene, talium virorum,
Quales priſca tulere ſecla raros,
Quales tempora noſtra rariores,
Quales haud ſcio poſt futura an ullos,
Te juvit fragili indidiſſe ligno,
Dandas materiæ fideliori,
Quæ ſervare datas queat perennes?
O ſi ſic, poteras tuæq; famæ &
Votis conſuluiſſe poſterorum.
Nam ſi ſecula, quæ ſequentur, ullum
Servabunt ſtudium artium bonarum,
A Nec *Mars* horridus obteret *Minervam*,
Quanti hanc poſteritas emat tabellam?

Mi *Petre*, cum omnia mirifice *Quintinus* no-
ſter expreſſit, tum mirificum in primis falſarium
videtur præſtare poſſe: nam ita inſcriptionem li-
terarum ad te mearum imitatus eſt, ut ne ipſe
quidem idem iterum poſſem itidẽ. Quare niſi aut
ille in ſuum aliquem uſum, aut tu in tuum eam
ſervas epiſtolam, remitte rogo ad me, duplica-
bit miraculum appoſita cum tabella: ſin aut pe-
B riit, aut vobis uſui erit, ego experiar meæ manus
imitatorem ipſe rurſus imitari. Vale, cum lepi-
diſſima conjuge.

Thomas Morus Eraſmo ſuo S. P. D.

HOdie literas abs te accepi, ſimul ad *Coletum* Epiſt. 8.
atq; *Roffenſem* unà cum libello: Curabo quã
primùm ut perferantur, ne libellus amittat grati-
am novitatis. Quum epiſtolam legerem, mirabar
C cur non ad *Cantuarienſem* quoq; ſcripſiſſes, ut rem
tuam ipſe tractares apud eum, apud quem profe-
cto, ni fallor, nemo alius tantum poteſt. Quan-
quam ſi per me malis & efficaciùs putas à præſen-
te rem agi poſſe, quàm per epiſtolam, libentiùs id
faciam quàm juſſeris: ſed non erit perficiendi fa-
cultas tam citò, quàm ego tuam rem vellem fieri.
Nam hoc ſolenne eſt apud nos, à legatione rede-
untem, rectâ Regem petere, nec obiter ad quem-
quam divertere. Ad hoc negotia noſtra tam lentè
D procedunt, ut verear ne ſit diutiùs hîc morandum,
quã aut ſperavi, aut è re ſit meâ: niſi fortè nihil
videbitur hîc ſpei, quare ſit manendum. Interim
tamen ſi tu voles, res agi poteſt per literas: nec du-
bito quin velis. Sic agam ergo, ut deponatur hu-
jus anni penſio apud *Maruffum*, & ſyngrapha mit-
tatur ad te. Sed de redimenda penſione mihi cer-
tè non videtur agendum: cum quod nemo eſt qui
debeat redimere, niſi is qui, ut ego audio, nihil
habet unde poſſit: tum quod vereor ne Archiepi-
E ſcopus ſic interpretetur, tanquam à nobis animum
prorſus abjeceris. Quam ob rem de redemptione
rurſus cogita: ſi decreveris, ego non deero. Inte-
rim ipſe de ſolutione tractabo, nec mihi videris
facturus malè, ſi tuas etiam literas addideris, id
quod fortaſſis expectat. Gaudeo *Paraphraſim* ſub
prælo eſſe. Invideo mediùs fidiùs *Lovanio*, cui tan-
tum contigit beneficium, quantum, ut video, vix
agnoſcit. Sed is de quo ſcribis, aut ego fallor, aut
nunquam mutabitur. *Tonſtallus* planè ſentit, te ni-
F mium bonum eſſe, qui ei toties deceptus pergas
credere. *Pacaus* adhuc non redit, neq; ſcire poſſum
quando ſit rediturus: ſed neq; comminiſci queo,
quid habeat negotii. Certè quantum inquirendo
comperire poſſum, jam diu nihil eſt, neq; cum Im-
peratore, neq; cum *Elvetiis*: nec tamen licet re-
migrare domum, quum plus, opinor, quàm annum
jam *Conſtantiæ* deſederit. Miror ab illo non reddi-
tum tibi librum. Scribam ad eum hac de re dili-
gentiſſimè: Neq; enim quicquam eſt quod ma-
G lim perfici, vel literarum causâ, vel meâ. Vale mi
chariſſime *Eraſme*. Gaudeo verſiculos meos in ta-
bellam, tibi placuiſſe. *Tonſtallus* hendecaſyllabos
plus ſatis laudavit, hexaſticõ moderatè. Sed id fra-
terculus quidam auſus eſt etiam reprehendere,
quod vos *Caſtori* & *Polluci* conferebam, quos di-
cebat potiùs comparari debuiſſe *Theſeo* ac *Piri-
thoo*, aut *Pyladi* & *Oreſti*, qui quod vos eſtis, invicẽ

A erant amici, non fratres. Ego fraterculum ne vera quidem dicentem potui ferre, reſequutus hominis bonam operam malo epigrammate.

Duos amicos verſibus paucis modò,
Magnos volens oſtendere,
Tantos amicos dixeram. quanti olim erant
Caſtórque Pollúxque invicem.
Fratres amicis. ait, ineptè comparas,
Ineptiens fraterculus.
Quidni inquam? an alteri eſſe quiſquam amicior, B
Quàm frater eſt fratri, poteſt?
Irriſit ille inſcitiam tantam meam,
Qui rem tam apertam neſciam.
Eſt ampla nobis, inquit, ac frequens domus,
Plus quàm ducentis fratribus,
Sed ex ducentis, pereo, ſi reperis duos
Fratres amicos invicem.

Jam iterum vale. *Caleti* V. Novembris raptim, valde feſtinante tabellario, urgente opinor illum aurigâ. C

Eraſmus Roterodamus Iacobo Fabro Stapulenſi S. D.

Epiſt. 9. DOctiſſime idemq; optime *Jacobe Faber*, jam unis atq; alteris literis teſtatus ſum, quàm acerbè feram hanc anſam obtigiſſe maledicis, de nobis garriendi. Præſentiebam hoc malum naſciturum. Sed quia non erat mihi integrum non reſpondere, è duobus malis, quod levius D viſum eſt, delegi. Nunc quod unum ſupereſt, oro te per Chriſtianam charitatem, per ſanctiſſimorum ſtudiorum communem amorem, per utriuſq; famam, quam ex amicitiæ lege par eſt utrique cordi eſſe, ut communi ſtudio, malo huic quà licet medeamur, ne latiùs ſerpat incendium. Vides homines ad malum proclives, undecunq; diſſidiorum cauſas arripere. Nullum eſt pene convivium, in quo non hinc pro *Fabro* adverſus *Eraſmum*, E hinc pro *Eraſmo* adverſus *Fabrum* diſceptetur, præſertim ab iis, qui rem penitùs ignorant. Sparguntur tuo nomine diverſæ voces. alii prædicant abs te parari recriminationem, alii negant dignari reſponſo *Eraſmum*. Rurſus alii dicunt te non improbare, quod me defenderim: alii è diverſo incuſare temeritatem meam. Ego quod ad me pertinet, haud multum laboro, utrum reſpondeas, nécne, modò ab odioſis iſtiuſmodi dictis tempetes, quæ nec tibi decorum eſt in amicum jacere, nec mihi integrum diſſimulare. F Cæterùm moleſtum eſt, noſtrâ cauſa ſeri diſſidia inter Chriſtianos, exultare noſtra diſſentione eos, qui tuis æquè ac meis ſtudiis infenſi ſunt. Non voco te ad palinodiam, licèt indignis modis ſim laceſſitus, tantum epiſtolâ quapiam teſtare, te veri veſtigandi ſtudio decertâſſe, cæterùm inter nos animorum eſſe concordiam. Quod ſi non placet, denique malim te reſpondere, quàm ſilentio tuo partes irritare, modò eâ utare temperantiâ, quæ priſtinos tuos deceat mores. G Nullus mortalium audivit me de *Fabro* loquentem, niſi tum amanter, tum honorificè. Tantum admirari me fateor, quibus rebus adductus ea in me ſcripſeris. Neque ſecus ſentio quàm loquor, teſte CHRISTO. Bene vale vir optime. *Lovanii* XV. Calendas Maias. Anno milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo.

Eraſmus Roterodamus Petro Ægidio ſuo S. D.

PEr noſtram amicitiam, quâ non poteſt arctior eſſe, per tuam incolumitatem, quæ mihi non ſecus atque mea ipſius eſt cordi, mi *Petre*, da operam ut revaleſcas, ut reverſus, te offendam hilarem ac lubentem. Ita mihi demùm videbor reverſus incolumis. Tempera victum, in reditum B *Adriani* tui, cui mehercule plurimùm fido. Eſt aliquid amico uti medico. Interim cave ne crebris pharmacis vires nimiùm exhaurias. Inprimis tempera tibi ab omni vehementiori motu animi, ab immodico gaudio, ab intemperanti riſu, ab ambulatione graviore, à ſtudio vehementi, ſed ante omnia ab iracundia. Mi *Petre*, omnia vitæ poſthabenda ſunt. Fortaſſis hæc admoneo importuniùs, ſed utinam tam feliciter admoneam, quàm ex animo. Ego meum periculum contem- C no, modò contingat te reviviſcere, hoc eſt, firmum validúmque fieri. Bene vale cum ſuaviſſima conjuge, dulciſſimiſq; liberis. *Lovanii* XV. Calend. Maias. M.D.XVII. Epiſt. 10.

Dominico Grimano Cardinali Tit. S. Marci, Eraſmus Roterodamus S. D.

IAmpridem *Paraphraſis* in epiſtolã *Pauli* ad *Romanos* tuo dicata nomini, verſatur in manibus D hominum, ſatis plauſibiliter ab omnibus eruditorum centuriis accepta. Hæc eſt, ni fallor, tui genii potiùs quàm operis felicitas. Hactenus non miſi tibi volumen, ſive quòd editio prima mihi non admodum arrideret, ſive quòd tanto itinere non facilè perferri ſciam, ſiqua quid habent oneris. Hunc libellũ ex officina *Baſilienſi* ſatis elegãter excuſum periclitari viſum eſt, ſi fortè nondum ad te perlatum fuit opuſculum. Id ſi ſenſero gratum, imò probari tanti viri judicio, mox ad re- E liquas epiſtolas ſimiliter explicandas accingemur, ad quod laboris me paſſim extimulat ſtudioſorum efflagitatio. Accipio ſublimitatem tuam mihi literis reſpondere dignatam de Novi Teſtamenti volumine, quod per erronem quendam è *Baſilea* miſeram, adhuc ab officina madens: verùm eas ante biennium fere miſſas, nondum videre licuit, ſive id perfidia factum eſt, ſive infelicitate mea. Cardinalis ſancti *Georgii* epiſtola ſic aberravit per *Ammonium* in *Germaniam* miſſa, ut F nunquam perveſtigare quiverim, quò devenerit. Tua unà cum ipſo *Ammonio* periit. Bene valeat tua ſublimitas, cui me meáque ſtudia velut optimo patrono commendo. Scribam brevi copioſiùs, certiorem aliquem nactus. *Lovanii*, poſtridie divi *Marci*. Anno M.D.XVIII. Epiſt. 11.

Ioanni Laſcari Conſtantinopolitano Eraſmus Roterodamus S. D.

G VIr omnibus ornamentis clariſſime, *Hieronymus Buſlidius*, homo doctus ac potens, & hujus regni decus incomparabile, in itinere *Hiſpanico* moriens, legavit multa millia ducatorum, ad inſtitutionem novi Collegii apud *Lovanium*, Academiam hac ætate cum primis florentem, in quo publicitùs & gratis tradantur tres linguæ, *Hebraica, Græca, Latina*, ſalario ſatis magnifico Epiſt. 12.

circiter

A circiter ſeptuaginta ducatorum, quod tamen au-
geri poſſit pro ratione perſonæ. *Hebræus* jam ad-
eſt, & item *Latinus*. *Græcam* profeſſionem com-
plures ambiunt. Verùm meum conſilium ſemper
fuit, ut aſciſceretur *Græcus* natus, unde ſtatim ger-
manam *Græci* ſermonis pronunciationem imbi-
bant auditores. Ac meæ ſententiæ ſubſcribunt au-
tores hujus negotii omnes, mihique mandârunt,
ut ſuis verbis accerſerem, quem judicâſſem ad hoc
negotii idoneum. Quare te rogo, vel pro ſolita
B tua erga nos humanitate, vel pro tuo erga bonas
literas favore, ſi quem nôſti, quem exiſtimes &
mihi, & tibi futurum honori, cura ut quàm pri-
mùm huc advolet. Dabitur viaticum, dabitur ſa-
larium, dabitur locus. Erit illi res cum viris inte-
gerrimis & humaniſſimis. Neq; minùs fidat his
meis literis, quàm ſi centum diplomatis res eſſet
tranſacta. Inter bonos & abſq; ſyngraphis bene
agitur. Tu cura ut deligas idoneum, ego curabo
nè hominem huc veniſſe pœniteat. Bene vale do-
C ctiſſime clariſſiméque vir. *Lovanii*, poſtridie divi
Marci. Anno M. D. XVIII.

Eraſmus Gonello ſuo S. D.

Epiſt.13. GRatum erat tuum munuſculum, gratior epi-
ſtola tam amica, gratiſſimus animus, nihil
etiamnum immutatus diutina conſuetudinis in-
termiſſione. *Clementem* ſummæ ſpei juvenem
meis verbis admonebis, ut ab intempeſtivo ſtu-
D dio temperet. Memini quàm ille ſit libro affixus,
præſertim ut à nocturna ſcriptione quantum licet
abſtineat, & ſi forſitan ob Cardinalis negotia co-
getur ſcribere, ſtans & erectus ſcribere aſſueſcat.
Nolim hoc ingenium ante diem perire, malímq;
ſervari ſtudiis, quàm Cardinaliciis negotiis im-
pendi. Bene vale. *Lovanii* X. Calend. Maias.
Anno M. D. XVII.

Eraſmus Roterodamus Richardo Paceo ſuo S. D.

E

Epiſt.14. O Verè ſplendidam veſtræ *Britanniæ* regiam,
ſedem & arcem optimorum ſtudiorum ac
virtutum! Et vobis mi *Paceo* gratulor talem
Principem, & ipſi Principi gratulor, cujus regnum
tot ingeniorum luminibus illuſtretur. Utroq; verò
nomine gratulor veſtræ *Angliæ*, quum aliàs mul-
tis modis felici, tum iſtis ſic excellenti titulis, ut
nulla regionū cum ea queat conferri. Nunc demū
F juvat, univerſam ætatem apud *Anglos* exigere,
ubi favore Principum regnant bonæ literæ, viget
honeſti ſtudium, exulat aut jacet, cum fucata per-
ſonatáq; ſanctimonia, futilis & inſulſa doctrina
quondam ἀπαιδεύτως πεπαιδευμένων. *Grocinum* de-
ficere doleo, ſed rurſum video pro uno tam multos
brevi ſuppullulaturos. Quod negotium meum
tam amanter egeris, veterem tuum in me ani-
mum libenter agnoſco. Utinam liceret hanc pro-
vinciam edendi Novum Teſtamentum alteri
G committere. Verùm hoc quicquid eſt mortarii,
quando intrivi, mihi totum eſt exedendum, quæ
res iſtis μελαγχολῶσιν vertat malè. Utinam mihi
magis incidiſſet in mentem, de hominibus quàm
de portentis bene mereri. Cum *Lovanienſibus*
theologis mihi probè convenit. *Coloenſis* Aca-
demia diſſidiis inamœnis conflictatur. Dentatâ
chartâ res agitur. Jámq; & meū nomen paulatim

A admiſcent. Curſitant ſurſum ac deorſum perſo-
nati præcones, fœdum rumorem ſpargentes in
vulgus, impudentiſſimè mentientes, quod illis
commodum bonúmq; eſt apud eos, qui nihil om-
nino de re nôrunt, non magis quàm ipſi. *Dorpius*
mihi videtur ex animo factus amicus. Adnitar ut
ante hyemem vobis reſtituar, ſi modò reditum
dabunt ſuperi. *Paraphraſis* rurſus excuſa eſt *Baſi-
leæ*. *Apologia* quâ *Fabrum* placo, nuper *Baſileæ*
prodiit, cum annotamentis jampridem excuſa
B *Argentorati*. Precor Deum Opt. Max. ut tibi iſtum
animum, te nobis diu ſervet incolumem. *Lovanii*.
Anno M. D. XVII. decimo Calendas Maias.

Eraſmus Rot. Henrico Bovillo ſuo S.D.

VIdeo, mi *Boville*, tantam hominum perver- *Epiſt.15.*
ſitatem & ingratitudinem, ut propemodum
in animo ſit, edito rurſus Novo Teſtamento, mihi
canere & Muſis. Conſpirant perſonati quidam
C hiſtriones, qui Curios ſimulant, & procul alla-
trant: coràm, nemo verbum. Spargunt in vul-
gus, talibus ſcurris digna mendacia, perinde quaſi
hoc ipſum eſſent profeſſi, famam alienam menda-
ciis ſuis contaminare, quaſique pro hierophantis
ſycophantæ eſſe decreverint. Nunc mihi non eſt
ocium, ſed ſi pergant, accipientur ut digni ſunt
aliquando. Vos iſtic pro me & *Fabro* inter vos
concertare doleo. Scripſi nuper homini, ut aut
epiſtolâ quâpiam editâ teſtetur inter nos conve-
D nire, ſi pudet παλινῳδεῖν, aut reſpondeat ſi quid ha-
bet quod defendat, modò temperet à tam amicis
ac peramicis dictis, quibus antehac in me luſit.
Nunc illius ſilentio magis excitari diſſidium vi-
deo, dum quiſq; pro ſuo animo ſuſpicatur. Rixa-
rum nullus eſt finis. Quòd ſi hoc mali conjunctum
eſt ſtudiis, mihi valebunt potiùs. Dormire præſtat
quàm ſcribere. Bene vale doctiſſime *Boville*.
Amicis omnibus ſalutem dicito, nominatim *Va-
chano* & *Bruano*. *Lovanii* IX. Calend. Maias.
E Anno M. D. XVII.

Anglorum Regi Henrico ejus nominis VIII. Eraſmus Roterodamus S. D.

SAlutem & immortalitatem ſereniſſime Rex. *Epiſt.16.*
Celſitudinis tuæ munus, multis quidem mo-
dis mihi gratiſſimum fuit, ſive quod per ſe in-
gens, ſive quod à Rege profectum, præſertim ab
eo Rege, qui non minus honeſtiſſimarum rerum
F ſtudio, quàm ditionis opulentia ſit eximius, cujus
probari judicio magnificentius ſit, quàm inaurari
munificentiâ. Tamen hoc nomine mihi præcipuè
fuit gratum, quòd veteri tuo de nobis ſuffragio,
quo ſæpenumerò *Eraſmum* non minus amanter
quam honorificè tua majeſtas ornavit, ceu pignus
quoddam acceſſiſſe videretur. Ac veluti hoc parum
ſit viſum tuæ erga bonas literas benignitati, ultrò
fortunam offers perpetuam eámque non medio-
crem. Quam equidem adeò non recuſo, ut vel
G gratis ſub tali Principe merere cupiam, apud
quem ut quiſque bonis literis, vitæque integritate
maximè præcellit, ita gratiâ & autoritate pluri-
mum valet; cujus aula Chriſtianæ diſciplinæ ſit
exemplum, ſic erudititiſſimis viris celebrata, ut illi
nulla non invideat Academia. Deum optimum
maximúmq; precor, ut & iſtum animum tibi per-
petuum eſſe velit, & te regnô quàm diutiſſimè tu-
eatur

eatur incolumem, ut pluribus annis ſub optimo florentiſſimóque Principe, veris bonis floreat, vigeátque. Nos cogimur edendis voluminibus Novi Teſtamenti, quatuor menſes impendere. Eo negotio confecto, totos nos tuæ majeſtatis dedicabimus obſequiis. *Lovanii* VII. Calen. Maias. Anno M. D. XVIII.

Eraſmus Roterodamus Ioanni Grolierio apud Inſubres Quaſtori Regio S.P.D.

Epiſt. 17. EGo *Grolieri* vir clariſſime, ut illuſtrium tuíque ſimilium virorum amicitiam, ſi vel offeratur ultrò, vel bonâ quâpiam fortunâ obtigerit, avidiſſimè ſoleo amplecti, utpote rem omnium meo quidem animo longè maximam ac feliciſſimam, ſemel amplexus pertinaciſſimè tueri gaudeo: ita nequaquam mihi moris eſt, ingerere memetipſum in cujuſpiam familiaritatem, quippe qui ſic naturâ abhorream ab omni genere ambitionis, ut nec illud ambire ſuſtineam, quod unum in rebus humanis ambiendum duxerim, ſi quid omnino judicem ambiendum. Nam dic mihi per Gratias, quæ poſſeſſio poteſt homini contingere vel honeſtior, vel tutior, vel jucundior, quam ſyncerorum planéq; γνησίων amicorum. Alii fructibus prædiorum, annuóq; cenſu ſuam felicitatem metiuntur: ego mihi pulchrè locuples, atque ipſo etiam *Crœſo* videor beatior, qui diverſis regionibus tam multos poſſideam amicos, & integritate ſpectatos, & eruditione celebres, & dignitate præcellentes. Hos quandiu ſuperi propitii mihi volēt incolumes eſſe, non poſſum mihi non opulentus, non fortunatus videri, quantumvis alii fortunæ meæ tenuitatem contemnant. Quòd ſi novus amicus veterum numero accreverit, eximio quodam lucro rem fortunáſq; meas auctas arbitror. Cum *Guilielmo Budæo*, qui cum jam olim mihi vulgaris intercesſit amicitia, nuper arctiſſimo ſanctiſſimóq; neceſſitudinis fœdere ſum copulatus. Atq; is ſecum duos ornatiſſimos viros, *Deloinum* & *Ruzeum* in fœderis ſocietatem traxit. Muſas omnes iratas habeam, ni magis mihi placeam hac acceſſione, quàm ſi me Rex catholicus Epiſcopi dignitate locupletâſſet. Atq; hoc animo cum ſim, quod unicè apud me concupiſco, tamen ambire non poſſum. Et tamen hunc inexpugnabilem ingenii mei pudorem vicit, extuditq; *Julii Calvi* vel improbitas, vel eloquentia. Siquidem is ſic inſtitit, ut *Grolierium* meis literis laceſſerem, ſic inhæſit, ſic urſit, ut volentem nolentem quiverit in obſequium perpellere, & velut obtorto collo, quocunq; lubitum eſſet *Eraſmum* pertrahere. Rurſus idem tam rara facundia, tuas egregias virtutes mihi deprædicavit, ut accenſus ultrò ſequerer trahentem, ac pene etiam præcurrerem. Τί γὰρ ἂν πάθοιμι, cum ille mihi belliſſimis coloribus, quos illi tuæ dotes affatim ſuppeditabant, artificè linguæ ſuæ penicillo, ſic tum animi, tum corporis tui ſimulacrum non delinearit modò, verumetiam expreſſerit, abſolverit, oculiſque ſubjecerit, ſic totum *Grolierium* velut *Apelles* quiſpiam in tabula, ſeu veriùs in ſpeculo repræſentârit, ut minus conſpecturus fuerim, ſi te coràm & cominus oculis quanlibet curioſis colluſtrâſſem. Adjuvit nativam facundiam, mirum quoddam hominis erga te ſtudium, ut autore *Fabio*, bonam eloquentiæ partem pectus ſubminiſtrat. Efficax quidem ac præpotens dea πειθὼ, non abs re priſcis dicta *flexanima*, ſed eadem prorſus invicta & impotens eſt, ſi *Cupidinis* adminiculo roboretur. Ut ille me rapuit, ut accendit, ut inflammavit, ubi prolixa, ſed ſuaviſſima tamen oratione novum quendam heroa depinxit, corporis atque animi dotibus juxta felicem, omnibus *Rhamnuſia* ornamentis eximiè cumulatum, nullo non virtutis ac decoris genere ſuſpiciendum venerandúmque. Ad hæc, ea morum civilitate modeſtiáque, ut ipſe magnitudinem ſuam ſolus neſcire videatur; eâ benignitate munificentiáq; in omnes probitate literiſque commendatos, ut tantam felicitatem aliis habere, non ſibi credi queat, velut in hoc ipſum divinitùs editus, ut de univerſis ſtudiis, ſtudiorúmq; cultoribus bene mereatur. Sic enim veterem illum *Mecænatem*, in cujus laudes à tot eloquentiſſimis viris eſt decertatum, huic noſtro ſeculo refers, ut non ſolum doctos omnes colas, provehas, foveáſq;, verùm etiam eruditorum chorum non minùs ornes tuo contubernio, quam patrocinio ſubleves. Deligis ingenia quæ diligas. Atq; is ſanè mihi demum videtur diligere, qui judicio diligit. Id tibi ſic acerrimum eſt, ut nihilo ſeciùs candidum: rurſus ita candidum, ut nôris quid interſit inter *Homerum* & *Chœrilum*, inter *Maronem* & *Mevium*. Jam verò pulcherrimum quidem illud arbitror tuæ virtutis argumentum, quod Rex Chriſtianiſſimus perſpectam habens tuam iſtam integritatem ac ſapientiam, cum eruditione non vulgari conjunctam, adhuc ætate virenti tantis negotiorum molibus præfecerit. Sed longè pulchrius quod quæſtoris munus per ſe invidioſum, æquitate morúmque tuorum ſuavitate plauſibile gratioſúmq; reddideris, in quo jam diu ſic verſaris, ut Principi tuo nuper armis partam gloriam duplicaris, dum ita fungeris magiſtratu, ut *Italus* intelligat & apud *Gallos* eſſe, quibus non pudeat parere. Imò quibus volentes ac lubentes pareant, qui non niſi virtuti parere didicerunt. Hiſce rebus commemorandis, jamdudum inflammatum, magis etiam ac magis accendit animum meum noſter *Calvus*, nullum non movens lapidem, quo me totum in tui raperet admirationem, dum productis voluminibus oſtendit viros eruditione præſtantes, certatim nomen *Grolierii* ſuis lucubrationibus aſſerere, ſatis illuſtre, ſatíſq; ſplendidum exiſtimantes cuicunq; clariſſimus ubiq; *Grolierii* titulus præluxerit. Neq; enim arbitror eximiæ virtuti ullo opus eſſe præconio. Mediocria fortaſſis eloquentium hominum ingenio commendantur; ut ſtellarum lumen, lucerna quis adjuvet, ſol ipſe ſibi prælucet, offuſcans quicquid externæ lucis admoveris. Noſtrum agimus negotium, dum lucubrationes noſtras talium nominum lenocinio commendamus. Non m libris, ſed tibi debent libri, æternam per te apud poſteros memoriam habituri. Quod ſi maximè ad nominis immortalitatem literarum auxiliis egeret inclyta virtus, nihil erat neceſſe aliunde petere, quod tibi domi eſt, qui ſic literatis faves, ut ſis inter literatos literariſſimus. O verè magnum & regno dignum animum! O felicem *Galliam*, quam tot modis nobilitas; felicem *Inſubriam*, cui tu juxta celebratiſſimum *Platonis* elogium, ſimul & magiſtratum exhibes, & philoſophum, ſic Rempubl. adminiſtrans, ut interim ſtudiorum omnium antiſtitem agas! Quid multis agam ornatiſſime *Grolieri*? Fateri pudet, & tamen ſilere

non

non poſſum. Geſtiebat inter hæc animus, magnam felicitatis acceſſionem ſibi pollicens, ſi contingeret *Eraſmum* inter tuarum virtutum præcones aſcribi. Et arridebat hæc cogitanti, blanda quædam ſpes, ex ſingulari tua humanitate concepta: ſed rurſum dum in ſinum meum expuo, & expendo quam ſit mihi domi curta ſupellex; O improbum, inquam, ſomnium, quid habent noſtræ Muſæ pluſquã *Carica*, *Grolierii* gloriâ dignũ? *Οὐ παντὸς ἀνδρὸς Jovem* effingere. Verùm jam pene deſpondenti animum, *Calvus* animum reddidit: primum omnibus rhetorum locis exaggerans, tum incredibilem in ſtudioſos omnes humanitatem, deinde propenſum quoddam ac peculiare ſtudiũ erga meum ingenium, meóſq; qualeſcunq; libellos. Cujus rei cum, per omnia ſacra dejerans, feciſſet fidem, cœpit urgere homo violentiſſimus, ut te vel epiſtolio provocarem. Mihi verò quidvis potiùs viſum eſt, quàm committere, ut hominis incomparabilis amicitiam neglectis extemporariiſq; literis viderer auſpicatus. Quid enim tum poteram aliud? à *Flandrico* itinere feſſus, & in *Germanici* procinctu ſic occupatus, ut non paulo moleſtius eſſe putarem profectionem adornare, quàm profectionem peragere. Aio rem non modò cum tui injuria, verumetiam cum meæ famæ periculo conjunctam videri. Vincebam argumentis, nec tamen deſtitit inſtare *Calvus*, auſus hujus aleã omnem in ſeſe recipiens, ſe præſtaturum, ſiquid ſecus eveniſſet. Etiam ſi compertum haberet nihil eſſe periculi, exploratiſſimâ ſibi *Grolierii* fretus humanitate. Quid quæris? *bene plauſtrum perculit*, ut vetus habet proverbium. Perfricui faciẽ, auſus ſum autore *Calvo* facinus audax. Quod ſi bene verterit, & *Eraſmum* tuæ clientelæ non graveris adſcribere, adnitar omnes ingenioli mei nervos intendere, omnem tentare venam, ſi quid fortè grandius, & maximo *Grolierio* dignum, poſſit exculpi. Fortaſſis quod negat natura, dabit tui ſtudium, & quod noſter non habet Genius, tuæ dotes ſuppeditabunt. Sin offenderit te noſtra audacia, temeritatis culpam omnem in *Calvum* referas oportet, mihi nihil potes imputare, niſi quod vel homini facundiſſimo fidem habuerim, vel urgentiſſimo, planéq; vinci neſcio ceſſerim. Deniq; non recuſo quo minus hanc damnes epiſtolam, modò probes hunc in te animum, quem nunc utcunq; teſtari, aliàs locupletiori teſtabimur argumento. Bene vale clariſſime, idémq; doctiſſime vir. *Lovanii* VIII. Calendas Maias. Anno M. D. XVIII.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Antonio à Bergis Abbati divi Bertini S.D.

Epiſt. 18. Quum multis nominibus jam olim tuæ benignitati debeo patrone incomparabilis, tum hoc etiam ſum obſtrictior, quod *Morum* animæ meæ partem, pene chariorem, tam amanter acceperis. Adeò in literis ad me ſuis ſibi plaudit, quod tuam viderit amplitudinem. Quod quidem non ideo mihi minus gratum eſt, quòd in te novum non ſit: & tamen illi licèt amiciſſimo, nonnihil invidi quod mihi non idem licuerit. Emoriar, ſi non hæc hyems mihi longo ſeculo viſa eſt longior: tam diu coccycis fuit agenda vita. Quanquã non tam in nido verſamur, quam in priſtino longè omnium odioſiſſimo. Novum Teſtamentum

A rurſus innovamus: ac ſi *Chriſtus* aſpiraverit, talè reddemus, ut & *Leone* decimo, & poſteritate non indignũ videri poſſit. Quanquam interim tui copia non eſt, non deeſt tamen, qui te nobis utcunque repræſentet. Adeſt enim *Antonius* fratris tui filius, qui te non minus ingenii manſuetudine, quàm nomine refert & exprimit. Muſas omnes iratas habeam, ſiquid vel mentiar, vel blandiar: adoleſcens mirâ indole, ſummam ſpem de ſe præbet. Quódq; rarum eſt inter felices, bonas literas

B deamat etiam, nóſq; literarum amat gratiâ. Viſit nos ſubinde, bibliothecam noſtram ſuſpicit. Heri cervinam miſit, cum epiſtolio, tam eleganti, tantum humanitatis præ ſe ferente, ut mihi longè ferina fuerit gratius. O felices literas, ſi talibus heroibus placere cœperint! Imo felices nobilium imagines, ſi ad generis ſplendorem, literaturæ decus adjunxerint. Ab hoc cardine præcipuè pendet orbis felicitas, ſi Principibus maximè cordi fuerint, quæ ſunt optima. Summus Pontifex, quid-

C quid ubivis eſt inſignium ingeniorum allicit, ornat, evehit. Et ſcio & fateor me nihil eſſe, ſi cum eruditis viris componar, & tamen ob neſcio quam eruditionis opinionem, quam mihi lucubrationes meæ pepererunt, cum proximè eſſem in *Anglia* ſummâ cum humanitate complexus eſt Rex, fortunam obtulit haud aſpernandam. Complexus eſt Cardinalis *Eboracenſis*, non paſſim comis aut facilis. Nuper bis ad me ſcripſit Epiſcopus *Trajectenſis*, proximè *Leodienſis*, minatus ſe

D huc venturum, ſi ſe nolim inviſere. Archiepiſcopus *Maguntinenſis* totam epiſtolam ſuis articulis depinxerat, quo certiùs animi erga me ſui ſtudiũ declararet. Epiſcopus *Baſilienſis* ad regni, ut ait, ſui conſortium invitat. Ac miſerè timeo, nè me Rex Catholicus *India* faciat Epiſcopum. Sed extra jocum, ex animo gaudeo hoc animi eſſe magnatibus, non meâ causâ, ſed omnium, qui ſi pergant, multo meliùs agetur cum rebus mortalium. Qui has perfert literas, theologus eſt, non minùs

E eruditus quàm cæteri, ſed minus ſuperciliosſus, vir integer, humanus ac feſtivus. Huic obtigerat ſacerdotium *Enſeledenſe*, viâ nominationis, ut nunc loquuntur, id menſes jam aliquot poſſidet: convenit illi cum eo cui tua Celſitudo idem hoc ſacerdotium contulerat, ſi modò tuus acceſſerit favor. Mavult hoc temporis atq; operæ rebus melioribus inſumere, quod litibus eſſet conterendum. Æquum eſt peculiariter huic favere Academiæ, vel quia noſtra eſt, vel quia his ſanè temporibus

F omnium florentiſſima, vel quia te quoq; quondam fovit aluítq;, & nunc duos nepotes tuos alit. Nominationibus minimũ vexabitur amplitudo tua: una aut altera defungetur: quo minus gravatim largiaris hoc alumnus optimus, optimæ nutrici tuæ. Ad hæc, is eſt *Theodoricus*, ut ſi hominem pernôſſes in nullum malles collatum iſtud, quicquid eſt beneficii. Habebis debitorem neq; malæ fidei, neq; ingratum: vel me ſponſorem offerrem, ni jam olim ſic tuus eſſem, ut obligatior quàm

G ſim, eſſe non poſſim. Magnam illi ſpem facit, tua nulli non prædicata, multis etiam comperta humanitas. Hanc ut hic quoq; experiatur majorem in modum te rogo. Mitto *Paulum* apoſtolum *Romanè* loquentem, & multo quàm ſolet explanatiùs. Inſtituitur hîc collegium trilingue ex legato *Buſlidii*. Sed obſtrepunt nonnulli, qui, quod ſunt, bilingues eſſe malunt, jam vetuli pſittaci, quibus mutandæ

mutandæ linguæ ſpes non ſit. Benè vale patronorum optime. *Lovanii* poſtridie Idus. Anno M. D. XVIII.

Deſ. Eraſm. Roter. Henrico Glareano S.D.

Epiſt. 19. GEminæ tuæ literæ conduplicatam mihi voluptatem attulere, mi *Glareane* in paucis charę. Patris mortem æquum eſt æquo ferre animo, præſertim tam longævi. Fortunam iſtam tibi gratulor, ſed ut perpetua ſit precor. B Solent enim iſta Principum donaria περίκαιρα τῶ. Quòd fugam adornas, doleo. Vereor enim nè dum illa perſequeris, id quod eſt in manibus elabatur. Fortaſſe præſtiterat, rem teſtamentariam fratri committere. Certè fac ut ſciam, quando velis proficiſci, forſan ibimus unà. *Fabro* te charum eſſe gaudeo, viro meâ ſententiâ docto, integro, & humano, niſi quod in me fuit ſui diſſimilis. Id aliorum inſtinctu factum ſcio. Verùm non erat ejuſmodi viri, cujuſquam impulſu, ſic debacchari in C famam hominis ex animo amantis. Id quod ipſe potuiſti ex perpetuo meo de illo ſermone cognoſcere. Meæ famæ non multum nocuit, ſuæ malè conſuluit, id quod mihi ſanè pluſquam credas moleſtum eſt. Molitur, ut audio, *Apologiam*, ad quam nec adhortor, quòd doleam belluis iſtis anſam dari, qui cum ipſi ob infantiam non auſint in arenam deſcendere, nos inter nos committunt, arte videlicet tyrannicâ: nec rurſus dehortor, nè videar meæ cauſæ diffidere. D Unum illud admonebis hominem, pro tua familiaritate, abſtinear à talibus facetiis, alioqui ſentiet me non eſſe edentulum, & fortaſſe ſerò pœnitebit. Placuit libellus *De tribus Magdalenis*. Nolim tamen eam rem in tantam anguſtiam deduci, ut quiſquis dicat, *Chriſtum poſt triduum reſurrexiſſe*, loquatur contra eccleſiam, contra articulos fidei, contra omnem veritatem. Nam in has *Symplegadas* ille rem coartat. Primùm probatio quâ docet μετὰ valere *inter*, E non admodum eſt munita, μετὰ χεῖρας, id eſt, *in manibus*; ubi μετὰ poſitum eſt pro ἐν. Et μεθ' ἡμέραν pro καθ' ἡμέραν alterius generis eſt quàm μετὰ τρεῖς ἡμέρας, præſertim cum illud μετὰ ἡμέρας ἕξ, μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ, & hujuſmodi orationes frequentes ſint in Novo Teſtamento. Poſtremò ſynecdoche, quam hinc arcere non licet, hanc quoque difficultatem extricat: *Surrexit poſt tres dies*, hoc eſt, *poſt tertium diem inceptum*. Si contradicit articulis fidei, quiſquis hoc dicit, & tot annis F nemine contradicente legit eccleſia, conſultiùs exiſtimârim rem minus agere tragicè, præſertim cum ſynecdoche ſit in promptu. Quod ſi ille primam noctem per allegoriam aut catechreſin explicat, cur veretur hic ab omnibus receptâ ſynecdochen adhibere? Hæc, mi *Glareane*, amico in illum animo ſcribo, quicquid ille de me ſentit. Si tibi non ſit incommodum, admonebis hominem blandè ſuper hiſce rebus; ſimúlque rogabis, ut ſi mihi reſpondet, mittat quàm primùm exemplar G meo ſumptu deſcriptum, quo vel agnoſcam lapſum meum, vel tuear. Semel enim ſic ictus ab illo, non debeo magnopere fidere. Et ſi ille poteſt inſtigari ab improbis, improborum plena ſunt omnia; ſin minus, nolim illum tibi vel pilo minus amicum meâ causâ. Demiror *Budæum* jamdiu nihil ſcribere. Vale animæ dimidium meæ. *Lovanii*. Anno M. D. XVIII. Calend. Febr.

A *Deſ. Eraſmus Roterodamus Petro Barbirio ſuo* S. D.

NH τὰς χάριτας, ſi res habet, ut ſcribis, qui libellos ſuppreſſerunt, iidem ſuppreſſere literas. *Epiſt.* 20. Nam primum *Apologiæ*, mox *Paraphraſi* meas adjunxeram. Canonicus ille *Canius* ſuâpte ſponte detulit ac miſit pecuniam penſionariam, homo melioris fidei, quàm nunc vulgus eſt mortalium. B Idem fecit optimus ille *Cantuarienſis*, etiam inſcio me. Utinam mihi decem eſſent ejuſmodi, eos ſanè malim, quàm quos *Homericus* optat *Agamemnon*, decem *Neſtores*. *Joannem* meum *Anglum* in *Angliam* emandavi, qui mihi cum alia certa, tum equum aliquem commodum adducat. Is rediturus eſt ad paſcha: interim me ad iter accingo. Planéque vereor, nè tuum iſtud viaticum me hic non reperiar. Sed tamen ſi quid obtigerit, relinquam hic probos amicos, ad quos quicquid dela- C tum erit in tuto fuerit, *Joannem Borſalum*, cui Latinæ linguæ profeſſio deſtinata eſt, *Joannem Nevium Hontiſcotanum*, *Petrum Ægidium*, cujus pater optimus nuper vitâ defunctus eſt, atq; ipſe tenaciſſimo morbo affligitur, *Nicholaum Buſchiducenſem*, ludimagiſtrum apud *Antuerpiam*. *Guilielmus Cardinalis Croius*, unas atq; alteras tuas literas mihi reddendas curavit: quarum alteras *Guido Morillonus* tuo nomine ſcripſit. Sed quid ais? friget iſtic *Guido*, juvenis in regione tam calida? ſal- D tem adeſſet illi ſua Nympha, nè totus frigore pereat. Atqui nobis hic perſuaſum erat, iſtic eſſe totas regiones, ubi terra nihil niſi merum eſſet aurum, nec adeſſe formicas *Indicas*, auri cuſtodes, ſed liberum eſſe cuique, quantum velit fodere. Præſulem *Theatinum* ſalvum eſſe gaudeo, niſi quod hunc quoq; frigere ſuſpicor. Nam de *Briſeloto* rumor quidam ſceleratiſſimus me propemodum exanimârat, hominem abiſſe in campos Elyſios, jámq; parabam Epicedion, quo tantum E orbis lumen è medio ſublatum deplorarem, ſed ſuperioribus literis aſperſiſti aquam, animúmque reddidiſti. Verùm extra jocum, ſummæ voluptati mihi fuit ſummum illum meum *Mecœnatem Joannem Sylvium* tam bellè valere, virum, ita me Deus amet, immortalitate dignum. Cum theologis Alcedonia ſunt, imò mira familiaritas. Pro *Hieronymo* palàm agunt gratias; de Novo Teſtamento nihil queruntur, imo primores hujus ordinis ingenuè comprobant, tantum oblatrant ſycophantæ F neſcio qui, ſed procul & a tergo. Multos, ut aiunt, terret *Fabri* malè accepti exemplum. In quem tamen viribus meis non ſum uſus, favens etiam, quoad licuit, adverſario. Mirum quid ſit rei, ut ille non ſaltem privatis literis ſeſe vel excuſet vel defendat. Paſſim mihi gratulantur *Gallum* devictum, *Germani*, *Itali*, & *Angli*: nec tamen efficiunt, quo minus oderim meam victoriam, nec admodum glorioſam in cauſa tam vincibili, & invidiæ obnoxiam, quod amico detraxerim opima ſpolia, G cui nunc etiam faveo, licet non uſq; adeò, ut in illius gratiam, blaſphemus in *Chriſtum* haberi velim. Proinde precor ut Deus Opt. Max. iis qui mihi bene volunt feliciorem mihi gratulandi materiam ſuppeditet. *Apologia* jam quater eſt excuſa. Deleat ille ſuam inſectationem, ego quatenus poſſum premam *Apologiam*. Auferat ille tela, ego deponq clypeum. Tollat ille venena, ego deſinam

uti

uti antidoto. Quòd ſi quis aliorũ me ſimilibus di-
ctis laceſſiſſet, longè aliter fuiſſet acceptus. Homo
ſum, ubi verè lapſus ero, non ſolũ agnoſcã erratũ
meum, verumetiam admonitori gratias agã, in-
ſectatori cedam. Cæterũ ubi ſimili impudẽtiã cõ-
viciis atrociſſimis impetor, non cõmittam ut poſt-
hac in me velut inermem atq; edentulũ, quivis a-
ſellus obrudat, quivis ſus obganniat. *Faber* unum
me laceſſivit nominatim. Ego neminẽ adhuc la-
ceſſivi, ſed uni laceſſenti reſpondi. Quidã ajunt illũ
ſuas colligere copias, ut bellum inſtauret, alii ne-
gant. Ego nihil malo quam pacẽ, præſertim cum
illo, non quod illum metuã, ſed quod ex animo di-
ligam. Quod ſi repetat, ipſe viderit: ſibi impu-
tet, ſi parũ civiliter accipietur. Adigit me Novum
Teſtamentũ ut aut *Venetiam* adeam aut *Baſileam*.
Nondũ enim ſtatui, utro ſit eundum. A *Germania*
trib' incõmodis deterreor, hypocauſtis, latrocini-
is, & peſte, quæ præter alios *Lachnerum* ſuſtulit,
officinæ *Frobenianæ* principem. Ab *Italia* cum
itineris longitudo, tum inſtans æſtas. Sed quo-
cunque me contulero, faciam uti cognoſcas.
Exiſtimabam me Cancellario ſcribere, quoties
tibi ſcriberẽ. Nam ipſum tot immerſum negotiis
verebar interpellare. Ego hîc undiq; literis ama-
toriis obruor. Scripſit Archiep. *Maguntinenſis*, ſe-
mel atq; iterum Epiſcopus *Trajectenſis*, ſemel *Leo-
dienſis*, ſemel *Bajocenſis*. Invitor ad cõplexus. Invi-
tat Rex *Angliæ*, & hujus *Achates Card. Eboracẽſis*.
Invitat Rex *Galliæ*. Tantũ eſt amarorũ, ut difficile
ſit vel epiſtolis omniũ reſpondere. Scripſi tamen
Sylvio Cãcellario, tuo juſſu, cui non parere vix ſatis
tutũ arbitror, ut es homo violentus. Ex bilingui-
bus hîc omnes trilingues reddimur. *Matthæus* vir
ſuæ linguæ, in quâ nat' eſt, in paucis peritus pub-
licè profitetur *Hebraicè*, quaſi parũ hîc fuerit ebri-
orum. *Dorpius Hebraicæ* factionis dux eſt. Videbis
brevi novum ſeculũ hîc exoriri. Et exoſculabun-
tur illum paulò ante lapidatum *Eraſmũ*. Etiam ſi
Paraphraſis omnib' omnium calculis laudatur. Eſt
aliquid vel unico libello placuiſſe tam iniquis ac
moroſis. Atq; utinam in talib' campis me conti-
nuiſſem, in quib' non paulò plus erat gloriæ, mul-
tóq; minus laboris: Sed fatis mi *Barbiri* agimur,
fatis cedamus oportet. Ornatiſſimo viro *Haloino*,
fac me diligenter commendes. *Marlianũ*, *Iodocum*
juriſconſultiſſimũ, *Guidonẽ Morilonũ* congerronem
tuum meis verbis etiam atque etiam ſaluta. Cura
etiam atq; etiam mi *Barbiri*, ut rectè valeas. Nam
hic ann' multos eximios viros tui ſimiles abſum-
pſit, *Marcum Muſurũ Romæ*, jam Archiep. deſigna-
tum, & ante hunc *Paleotum Camillũ*, *Lutetiæ Fau-
ſtum* immortalitate dignũ. Apud *Anglos Andream
Ammoniũ Lucenſem* omnibus egregiis dotib' cu-
mulatum. Hi quib' aſtra ſunt à conſiliis, affirmant
his annis quatuor, tantam fore peſtilentiã, ut nulli
ſint futuri ſuperſtites, præter egregiè doctos ac
probos viros. Quod ſi verũ eſt, auſim & ego vati-
ciniũ meum adjungere, miram fore vilitatem an-
nonæ. Quo magis tibi cavendum cenſeo nè ſis de
numero mediocrium. *Iohanni Carundileto* decano
Bezontino gratulor pontificii *Panormitani* dignita-
tẽ additam: & hoc magis gratulor, quòd is ſemper
honeſtis ſtudiis impenſè favit, atque hoc nomine
mihi quoq; cum primis amicus ac patronus. Neq;
dubito, quin illum ſua virtus brevi ad majora ſit
evectura. Adnitere, ut tibi quoq; gratulari liceat.
Perlongũ eſt omnibus ſcribere, tu fac unus mul-
A tarum epiſtolarum vice fungitor. Rurſum vale,
Lovanii, pridie Nonas Martias. An. M. D. XVIII.

Eraſmus Roterod. Marco Laurino S. D.

Accepi literas tuas, imò meros amores, quid Epiſt. 21.
enim aliud ſonant, quid aliud ſpirant? Mihi
vero non minùs in votis fuit, frui conſuetudine
tuâ, quâm tibi meâ. Id, uti ſpero, nunc quoque li-
cebit. De conviciis obtrectatorum, qui omnibus
B arroſis, nunc tandem in inconſtantiam meam
cavillantur, riſi fateor, utpote jam aſſuetus iſti-
uſmodi blateramentis, ſed tamen riſum ex parte
Sardonium. Nam mihi quidem adverſus iſtorum
calumnias ſufficeret animus bene ſibi conſcius.
Cæterùm quis non moleſtè ferat, obſtinatam ac
perverſam hominum ingratitudinem? Nulli ma-
gis indigent meis laboribus quàm illi, qui ſic ob-
latrant meis ſtudiis, ſuis commodis. Nec ulli ob-
latrant ferociùs, aut immaniùs quam ii, qui libri
C nec operimentum unquam viderunt. Fac mi
Marce periculum, & cõperies mè verum dicere.
Ubi incideris in iſtiuſmodi quempiam, ſine illum
debacchari in Novum Teſtamentum meum, ubi
deſtomachatus erit ad ravim uſq; roga, num opus
ipſum perlegerit. Si per frictâ facie dicet ſe legiſſe,
urge, ut locum proferat quem reprehendit. Non
reperies quenquam qui id poſſit. Nunc vide quàm
hoc ſit Chriſtianũ, imò quàm monachorum pro-
feſſione dignum, apud imperitam plebem lacerare
D famam hominis, quam etiam ſi velint, ſarcire non
poſſint, cum id quod carpunt, prorſus ignorent, nõ
cogitantes verè dixiſſe *Paulum*: *Maledici regnum
Dei non poſſidebunt*. Nullum autem infamiæ genus
ſceleratius quàm hæreſeos, quod iſti ſtatim im-
pingunt, ſi quis eos vel nutu offendat. Deinde
quemadmodum apud *Elvetios*, ut narrant, uno
quopiam é turba proferente digitum proferunt
omnes, & ad prædam accurrunt. Ita ſimul at-
que ex iſto grege unus quiſpiam grunnire cœ-
E perit, mox grunniunt univerſi, & apud populum
Quiritantes, ad ſaxa provocant: velut obliti pro-
feſſionis ſuæ, non aliud profeſſi ſint, quàm ut bo-
norum virorum nomina, linguæ ſuæ virulentiâ
contaminent, ac prorſus juxta Pſalmographi va-
ticinium, *Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes, vene-
num aſpidum ſub labiis eorum*. Ita qui debebant
Chriſtianæ pietatis prædicatores eſſe, ſtudio ſunt
alienæ pietatis obtrectatores. Et qui ſe profiten-
tur *Hierophantas*, exhibent ſycophantas. Et quod
F prodigii ſimile eſt, homines ad benedicendum
infantiſſimi, ad mordendum & calumniandum
linguam habẽt: & alias prorſus à Muſis & Gratiis
alieni, in conſpurcanda bonorum virorum fama,
ſalſi ſibi videntur, & venuſti. Poſtremò, quod per
ſe non poſſunt, per ſubornatos agunt, conducto
Chœrilo quopiam, aut malo Rhetore. Tanta eſt
lædendi libido, tanta ſitis rei cum facillimæ, tum
ſceleratiſſimæ. Prodeſſe difficillimũ eſt, ſed juxta
pium: Cur non hac parte potius declarant ſe ma-
G gnos ac ſuſpiciendos homines, ſi quid eſſe volunt?
Eſt iſtud hominum genus omnino dignum ita li-
bris celebrari, ut poſteritas non ignoret eximiam
morum ingeniique perverſitatem, ſub prætextu
Chriſtianæ religionis. Atque id fortaſſe præſtare
valeam, ſi paululum adnitar. Verùm hoc partim
diſſuadet Chriſtiana modeſtia, partim iniquum
arbitror, ob paucorũ malitiam, univerſos ordines
in

in invidiam vocare. In quib' ſcio permultos eſſe,
quib' iſtorū temeritas nō min' diſplicet ac nobis.
Magis libet eorum habere rationē, qui & pietate
& eruditione & dignitate præcellentes gratias a-
gunt mihi pro meis qualibuſcunq; vigiliis cona-
tum, opinor, approbantes, ſi quod volui non ſum
aſſecutus. Alioqui ſi pleroſq; perſpicerem iſtis ſy-
cophantis aſſimiles, nihil fuerit facilius quàm dor-
mire ac ſilere, mihiq; & *Christo* canere. Jam quod
cavillantur, ob id me parare novam editionem,
quod prior mihi non ſatisfaciat, fingam' ita eſſe,
quid eſt quod reprehendant? Si ſtudeam meipſo
melior eſſe, & id facere, quod ab *Origene*, quod ab
Hieronymo, & ab *Augustino* factum eſt, præſertim
cum id ingenuè teſtatus ſim in prima editione
me facturum, ſi foret uſus? Nunc non hoc ago, ve-
rùm idem molior, quod jam tertio factū eſt in e-
dendis proverbiis. Ad hæc, in tranſlatione priore
parcius mutaveram, nè nimis offenderem iſtorū
animos nimium moroſos. Nunc adhortantibus
eruditis viris pluſculum hac in parte ſum auſus.
Deinde locos immutatos crebriore autorum no-
menclaturâ communio, nè quid habeant, quo ter-
giverſentur [illegible] Poſtremò, loca tum feſti-
nanti prætetita adjicio. Quod ſi quid interim in-
ciderit, quod eruditos ac pios offendat, non dubi-
to mutare. Neque me diffitebor hominem eſſe.
Cōtemnant hanc primam editionem, niſi multos
in ea locos explicui, in quibus *Thomas Aquinas*
hallucinatus eſt, nè quid dicam de cæteris. Aut
negent hoc, aut refellant ſi queant. Sin id in pro-
patulo atq; in confeſſo eſt, agnoſcant quantū fru-
gis iſtis potuerit adferre labor noſter, unde *Tho-
mas* quoque profecturus fuerat, ſi ſupereſſet. Ne-
mo dictum hoc in illius torqueat contumeliam.
Non enim me cum illo confero, etiam ſi quædam
aperui, quæ illum fefellerant. Quod de *Thoma* di-
ctum eſt, putent de *Lirano*, imo de *Augustino* &
Hilario dictum. Contemnant, modò fateantur in-
numeros locos explanatos, quos antehac nec ii in-
telligebant, qui non vulgariter eruditi ſunt. Po-
ſtremò, cur iſti damnant, quod non damnat Pon-
tifex, cui dicatum eſt opus? Miſi, accepit, legit, gra-
tias egit literis, atq; etiam re ipſa retulit. Verùm
rabulæ, ut ſunt ſtupidi naturâ, tum morbo male-
dicentiæ bis cæci, credunt, opinor, me totam hanc
tranſlationem, quâ vulgo utimur, antiquare vo-
luiſſe, quam ego ſæpenumero *Græcorum* lectioni
antepono. Imo id tantum verti, quod in *Græcis*
reperi codicibus, in annotationibus indicans, quid
probem, quid ſecus. Agè, fingat me nihil aliud
egiſſe, tantum vertiſſe *Græcorum* codices, ut à *La-
tinis Græcæ* linguæ ignaris, poſſent cum editione
vulgata conferri, quæſo quid haberent quod re-
prehenderent? Nunc tot locis oſtendo manifeſtis
argumentis, noſtram editionem eſſe depravatam,
licet citra fidei periculum. Oſtendo *Cyprianum*,
Hieronymum, *Ambroſium* cum *Græcorum* exempla-
ribus conſentire. Et tamen iſti clamant perinde
quaſi piaculum admiſſum ſit. Sed quorſum attinet,
mi *Marce*, argumentis uti cum iis, qui ſtudio oc-
cludunt oculos, nè videant: occludunt aures, nè
audiant. Abundè ſatisfactum illis erat in Apolo-
giis, ſi velint cognoſcere: ſi nolint, fruſtra tentem'
eis ſatisfacere, qui calumniari malunt quàm di-
ſcere. Sed conſtantiam in me deſiderant homines
ſeveri, quod audierint me *Baſileam* aditurum.
Quaſi verò *Baſileam* animi cauſâ ſim profecturus,

A aut ante hac profect' ſim. Edidi *Hieronymum* edi-
di Novum Teſtamentum, præter alia multa: & ut
publicis commodis inſervirem, neglexi iter peri-
culoſiſſimum, neglexi ſumptus, neglexi tantum
laborum, quibus bonam valetudinis ac vitæ par-
tem attrivi. O miram inconſtātiam, qui non ma-
luerim apud iſtos depotare, quàm *Baſileam* adire!
Ipſi ſurſum deorſum currunt ac recurrunt, per
omnes terras ac maria volitant, non ſuo ſumptu
cum mendicitatē profiteātur, ſed pecunia emun-
B ctâ corroſaq; à viduis quas dementant, oneratas
peccatis, ſpoliatis virginib' ſacris, fraudato deniq;
genio ſimplicium fratrum, atque id ut noceant, ac
viris de republica Chriſtiana bene merentibus la-
bem aſpergant: & conſtantes ſcilicet habentur,
graveſque. Ego quoniam meâpte pecuniâ, meóq;
incōmodo publicis inſervio cōmodis, inconſtans
ſum. *Deligas*, inquiunt, *ſibi civitatem in quâ vivas.*
Quid? an hic in ſolitudine *Scythica* videor vivere?
an iſtis non videntur eſſe in rerū naturâ, niſi quos
C aſſiduè vident in ſuis compotationibus? Illic opi-
nor habeo ſedem, ubi bibliothecā meam habeo,
& ſi quid eſt ſupellectilis. Quòd ſi publica utilitas
hortatur mutare locum, pietas, ni fallor, laudanda
eſt, non damnanda inconſtantia. Si licuiſſet hujus
itineris neceſſitatem vel trecētis aureis redimere,
non gravatim numeraturus eram eam ſummam.
Nunc ita res ferebat; eundum erat. Nec unquam
verti ſolum, niſi aut exigente peſtilentia, aut vale-
tudine cogente, aut honeſtæ rei gratiâ. Solam *Ita-
D liam* mea ſponte viſi, partim ut loca ſacra vel ſe-
mel adirem, partim ut illius regionis bibliothecis,
& eruditorum congreſſu fruerer. Ejus incōſtantiæ
nondum me pænitet. Jam ferme biennium per-
petuum hic ago. Licebat ampliſſimâ ſpe ſequi Re-
gem Catholicum: invitatus ſum, aureis montibus
promiſſis à Rege *Gallorum*: invitatus ſum huma-
niſſimè à Rege *Anglorum*, & à Cardinali *Ebora-
cenſi*, ab *Franciſco* Archiepiſcopo *Toletano*, qui nuper
deceſſit. Invitatus ſum ab Epiſcopo *Pariſienſi*, à *Ba-
E jocenſi*, ab Archiepiſcopo *Maguntinenſi*, à *Leodienſi*,
à *Trajectenſi*, à *Baſilienſi*, à *Roffenſi*, à duce *Bavariæ*,
a duce *Saxoniæ*. Non mentior hæc, res cognita eſt
permultis, & ex ipſorum ad me crebris epiſtolis
liquet. Omnibus his neglectis, hoc agere perſeve-
ravi, quod erat in manibus: & inconſtans vocor,
qui, quod tantis vigiliis cæpi, cupiam abſólvere.
Quòd ſi conſtantiæ virtus in hôc ſita eſt, ut quàm
diutiſſimè locum eundem occupes, prima laus de-
betur ſaxis ac truncis arborum, proxima conchis
F ac ſpongiis. Non eſt in vitio commutare locum,
ſed perperàm commutare, vitium eſt. Nec eſt vir-
tus diu manſiſſe in eodem loco: ſed cum laude
vixiſſe. *Socrati* laudi dant, quod ſemper *Athenis*
probum egerit civem. Nec tamen *Platoni* vitio
datur peregrinatio. Johannes *Baptiſta* nunquam
egreſſus *Judæam* eſt. *Christus* confinia tantum
attigit. Nec ideo inconſtantiæ damnamus
Apoſtolos, quòd per orbem univerſum ob-
ambulaverint. Nemò damnat *Hilarionis* errores,
G quòd *Paulus* ſpeluncem ſuam nunquam fuerit
egreſſus. Quanquam quid hæc exempla comme-
moro iſtis, qui nec in eâdem urbe conſtant,
quippe qui ſubinde præſepe mutant & paſcua, &
ubicunque lautior fumat aut renidet culina, illuc
demigrant? Conſtantiam in me requirunt, quòd
cum iſtis in eâdem urbe non potârim annis qua-
draginta quinque, ſpongiarum ritu, quibus affixis
hoc

hoc eſt vivere, quod bibere: quòd non ſcortatus A
ſim, quòd non luſerim aleam, quod non egerim
ſycophantam. Ego verò meam inconſtantiam
multis partib⁹ antepono iſtorũ conſtantiæ. Neq;
enim paulo pulchrius eſſe duco, ſic in multis vi-
xiſſe locis, ut ubicunq; vixeris, reditũ tuum optẽt
optimi quique, quàm ſic in eadem urbe vixiſſe,
ut non referat vixiſſe: non enim dicam quàm vi-
xiſſe turpiter. Quid ſi valetudo cogat mutare lo-
cum, nonne daturi ſint veniam valetudini con-
ſulenti? Nunc damnant quòd omnia poſthabeam B
utilitati publicæ. Sed rejiciunt operam meam iſti:
rejiciant, modo boni doctiq; amplectantur: nemo
per me cogitur plus ſapere quam velit. Sed hos,
mi *Marce*, valere ſinamus. Nos purè Chriſtianéq;
diligamus bonos, malos toleremus, ſi vinci nolint,
nè benefactis quidem. Reperient aliquando ſi-
miles labra lactucas. Continget malo nodo ma-
lus cuneus, & dum fragili quærunt illidere den-
tes, illident ſolido. Mihi non eſt nec ocium, nec
animus, cum hac luctari ſcabie. Nolim te tuo in- C
commodo huc advolare, alioqui gratiſſimus futu-
rus: ipſe (ut ſpero) brevi te viſam, dies aliquot
acturus apud te, & animum expleturus tuâ con-
ſuetudine prius quàm hinc abeam; etiam ſi hinc
abeo, non diu abfuturus. Si *Baſileam* adeo, reditu-
rus ſum proximo autumno. Si *Venetiam*, proximo
vere. De *Ioanne* famulo meo demiror, te nihil
meminiſſe, quem in *Angliam* ante menſem miſi:
nam is, opinor, ſalutavit te. Bene vale amicorum
integerrime. *Lovanii* poſtridie Paſchæ. Anno D
M.D.XVIII.

Deſ. Eraſ. Rot. M. B. amico non vulgari.

Epiſt.22. AMice non vulgaris, ut jam nunc pro tuo in
me ſtudio gratiam aliquam referam, admo-
neo nè iſtiuſmodi ineptiis bonas horas malè cõ-
teras, quin potiùs hoc operæ quod iſtiuſmodi næ-
niis deſcribendis ac relegendis impendis, evol-
vendis *Hieronymi* libris imperti. Mihi nec animus
eſt nec ocium, omnibus omnium cavillationibus E
reſpondere: ſatis eſt ſi probor à ſummatibus, atq;
ab ipſo adeò Pontifice ſummo, qui mihi pro la-
boribus meis per literas gratias egit. Non legi li-
bellum ſycophanticum, quem ad me miſiſti, ſed
alios eruditos audivi legentes. Omnibus riſui fu-
it, & mihi quoq; in quem ſcriptus. Si faves auto-
ri, vel potiùs ſycophantæ, ſparge nugas illius in
vulgus: nam hoc ambit, ut mecum congreſſus no-
bilitetur. Sin mihi faves, preme nugaciſſimas næ-
nias. Imò ſi iſti verè faves, nam ipſe gloriæ jeju- F
nio, ſuum ipſius optat malum. Multi ſunt quibus
magis opus eſt *Hippocrate*, quàm redargutore. Cæ-
terum quod uno in loco hæres & ipſe de *traducti-
one*, quamvis variis modis me poteram tueri, ta-
men ut verbo rem expediam. Donemus hoc loco
conjunctionem & non eſſe interpretantis: non
profit mihi, quod in hoc, domũ ducebatur uxor,
ut concubitu copularetur, vide quàm bellè hic
excuſat lapſum. Cum *traducere* ſit cum *infamia di-
mittere*, evaſit, ſi *traductio* ſignificet *conſenſum do-* G
meſtica conſuetudinis: veluti ſi quis *cucurbi-
tam* uſurpaſſet pro *tergo aſini*, videatur eva-
ſiſſe, ſi alius interpretetur illic *cucurbitam*, non
pro *tergo aſini poſitam*, ſed pro *clitellis tergo impoſitis*.
Quod ſi quis tergiverſetur *traduci* hic vulgari ſi-
gnificatu dictum pro *deduci*, quomodo *traductio* ſi-
gnificat *conſenſum*, aut *traducta conſentientem*? An
idem eſt *deduci*, & *aſſentiri ut abducaris*? aut quid
abductio uxoris ſine coitu facit ad conſuetudinem
matrimonii? Poſtremò, cum conſenſus ille, quo
coit matrimonium, ſemel in ſe complectatur,
quicquid officiorum uterq; conjugum debet alte-
ri, unde nobis iſta *traductio* à reliquis officiis ſe-
parata? *Conſenſus* conglutinat matrimonium, *coi-
tus* conſummat, *traductioni* nullus eſt locus. Deni-
que non ipſe *Petrus Lombardus* ſic interpretatur,
ſed obſcuri neſcio qui, qui offenſi hoc verbo, nè
nihil dicerent, hoc commenti ſunt. Quod ſi vides
hæc eſſe coacta detortáque, fateamur ingenuè
Petrum Lombardum, *traducendi* verbum, quod eſt
apud *Matthæum*, accepiſſe pro *conjunctione uxoria*,
præſertim cum is & aliâs manifeſtiſſimè labatur
in vocabulis, *Iſidorum* aut alium huic ſimilem ſe-
cutus. Verùm hujuſmodi nugis omiſſis, oblecta
te bonis autoribus evolvendis, qui te non ſolùm
eruditiorẽ reddent, verùm etiam meliorem. Hic
per me non nobilitabitur. Quòd ſi ipſe ſuas evul-
gârit ineptias, ſibiipſi acceptum ferat oportet,
cum omnibus riſui fuerit. Bene vale in *Chriſto*.

Lucas Paliurus Eraſmo Roterod. S.D.

EGo nè hominem illum grammatophorum *Epiſt.23.*
tuum, maxime & clariſſime præceptor *E-
raſme*, vacuis ad te redire manibus, ut nullas ad
te literas mitterem, arduis licèt Principis mei
detentus negociis, ſinerem? Qui mihi adeò be-
nignum, adeò humananum te ſepenumerò præ-
buiſti. Certè ingratum agerem, ſi hæc non altâ
mente reconderem, ſi gratiam non referrem.
At quis parem referet, licèt quantumcunque
etiam gratus? cum tu ita erga omnes ſis, nemi-
némque non beneficiis accumules, ut nec ſin-
gillatim, nec gregatim literarum amatores, tibi
ſatis dignam quocunque munere, talionem re-
ponere poſſint. Ego, nè prorſus ingratus ſim,
quod unum poſſum facio, & tui memoriam ſæ-
penumerò apud Principem meum refrico: te, ut
par eſt, commendo, & ad cœlum uſque laudibus
veho, quas ille cupidiſſimè ſolet audire, & non-
nunquam ſic addere meis, quaſi malignè laudâ-
rim. Oro ſuperos, ut in multos annos te ſervent
nobis ac bonis ſtudiis. Alia hoc tempore facere
non poſſum. Vale omnium, quos vel tellus alit,
doctiſſimè, & me ama. *Baſilea*, decimatertia Julii
Anno M.D.XVII.

Deſ. Eraſmus Roterod. Luca Paliuro S.D.

QUòd rectè vales gaudeo: quòd noſtri non *Epiſt.24.*
ſolùm memor es, verùm etiam ſtudioſus,
habeo gratiam: quòd honeſtum locum obtines
apud antiſtitem omnium optimum, magnopere
tibi gratulor. Opto ut tua felicitas quàm maximè
diutina ſit, ſempérque major: ac precor, ut quod
facis, facere pergas, ut *Eraſmum* integerrimo Præ-
ſuli tuo commendatum reddas, quo mihi nihil
magis eſt in votis. Utinam orbis haberet multos
illius ſimiles. Bene vale, *Lovanii*, pridie *Barthole-
mai*. Anno M.D.XVII.

Deſ. Eraſmus Rot. Paludano ſuo. S.D.

MUlto epitaphium, nè uſquam non obſequar *Epiſt.25.*
Paludano: ſi diſplicebit, quod ſcio fore, co-
gita ſcriptũ à Theologo, cui generi ſcis quam ini-

quæ ſint Muſæ. Bene vale. Anno M. D. X V I I. A

Epitaphium Carmine Iambico Trimetro D. Iacobi de Croy, Ducis et Epiſcopi Cameracenſis.

Utriuſque gentis *Croica* & *Calaingica*
Decus perenne, *Iacobus* hoc ſitus loco,
Præſul nè fuerit melior, an dux clarior,
Tibi *Camerace*, nemo facilè dixerit.
Evectæ ad aſtra virgini matri ſacer,
Cui fuerat uſque pectore addictus pio,
Evexit hunc è rebus humanis dies. B

Eraſmus Roterod. Ricardo ſuo S,D.

*Epiſt.*26. NOn eò ſcripſeram de *Ioanne* meo, ut illum *Tonſtallo* obtruderem, ſed ut gratum facetem, ſi hoc illi fuiſſet cordi. Animum erga me tuum tam amantem ac propenſum amplector atque exoſculor. Perge, mi *Ricarde* chariſſime, puriſſimis motibus putas adjungere literas, quando in hoc eſſe tè video. Bene vale. *Lovanii.* pridie C
Calend. Septemb. Anno M. D. X V I I.

Deſ. Eraſmus Rot. Georgio Haloino S.D.

*Epiſt.*27. CLariſſime *Geòrgi*, tandem olfeci, ni fallor, quis fuerit ille *Gandavi*, quem noſtra offenderit *Moria*; monachus eſt, niger eſt, nihil niſi venter eſt. Primum à paucis intelligebatur, donec *Liſtrius* adderet commentaria. Verùm ubi per te
Gallicè quoque loqui cœpit, ab his quoque D
intelligitur, qui hec Pſalmos ſuos intelligunt. Optârim & ipſe audire meam *Moriam Gallicè* differentem: quòd ſi tibi non eſt exemplar, ſaltem commonſtra unde poſſim petere. Totus, hoc eſt, cum bibliotheca, *Lovanium* commigravi. Cum Theologis altiſſima pax, atque adeò neceſſitudo: nam mihi cum illis bellum eſſe ſycophantæ quidem ſparſerant: deſtinant me in ſuum ordinem cooptare. Quis hoc non malit, quam in
deorum contubernium allegi? *Atenſis* unicè fa- E
vet. *Dorpius* ex animo videtur amicus. Oblatrant unus & alter τ̃ πλυχῶν. ſed in abſentem. Accipio *Briſelotum Antuerpiæ* gnaviter ac protſus bonis lateribus in omnibus compotationibus in me declamâſſe. Verùm id de viro tam erudito atque integro, non poſſum adduci ut credam eſſe verum. Cura ut optimè valeas, téq; nobis & rei literariæ ſerves incolumem. Monacho huic, ut videtur probo, raræq; indolis, vel pro tua humani-
tate, vel meâ causâ, ſi quid opus erit, commo- F
dabis. *Lovanii* quarto Calend. Septembris, Anno M. D. X V I I.

Chriſtophorus Epiſcopus Baſilienſis Eraſ. Roterod. S. D.

*Epiſt.*28. INcredibile eſt, quantâ perfuſi lætitia ſimus *Eraſme* celeberrime, cum ex hoc tuo grammatophoro te valere accepimus. Fecit enim amor, quem tecum ſuperiori anno *Baſilea* contraxi-
mus, ut tua de valetudine curam non gerere non G
poſſimus. Et quis literarum amator non gerat? Nam ſi quid *Eraſmo* valetudinis adverſæ incumberet, opinor & omnes honeſtas diſciplinas indolituras, ſimúlque totam rempublicam literariam periclitaturam. Timebamus non parum, nè cœlum iſtud novum duriùs te acciperet. Quod revera noſtra tibi precaretur patria, ſi precandi

locus eſſet, non quòd tibi invideat, ſed ut cœlum noſtrum *Baſilianum* reviſeres. Et certè nihil æquè in votis nobis eſſet, quàm ut te ſæpe præſentem aſpicere, dulciſſimæque ac quidem doctiſſimæ tuæ confabulationi, intereſſe liceret. Age mi *Eraſme*, ſi *Baſilienſe* tibi cœlum plus aliis arridet, ſub eodem habitemus tecto, *Baſileam* repetas, nos, & omnia noſtra tua erunt. Hæc ſcripſimus, nè tui, quoniam ab oculis ſemoti, pectore immemores videremur. De rebus tuis aliquando ad nos ſcribe, & feliciter vale. Ex civitate noſtra *Baſilienſi*, decimatertia *Iulii*. Anno Chriſtiani partûs M. D. X V I I.

Deſ. Eraſ. Roterod. Præſuli Baſilienſi, Chriſtophoro S.D.

REverende Præſul, eloqui ut dignum eſt, vix *Epiſt.*29.
queam, quantopere veterem iſtum tuum in me animum quem olim abundè expertus *Baſileæ*, nunc rurſus tuis ex literis agnoſco, venerer atque exoſculer. Ac jampridem circumſpicio, ſi quod idoneum argumentum nanciſci queam, quo ſimul, & tuam erga me beneficentiam, & meam viciſſim in te grati animi propenſionem teſtatam efficiam, etiam poſteritati, ſi quid meæ poſſint literæ. Imò quo melius dicã, ut poſteritas in te boni præſulis imaginẽ accipiat, in me ſeduli clientis exemplum. Sed hactenus unus in tot curas diſtractus, hinc ſtudiis meis, hinc aulæ negotiis, vel nugis potiùs, hinc Theologorum quorundam odiis, meminiſſe magis poteram officii mei, quàm præſtare. Nunc cum Theologis pax eſt altiſſima, niſi quòd reclamant adhuc perſonati pauculi, ſed procul; & in abſentem duntaxat oblatrantes, præſertim ubi calices reddiderint eòs diſertos. Ab aula me prorſus avulſi. *Lovanii* ſedeo, cum cœlo ſatis convenit. Spero dabitur commoditas animo meo ſatisfaciendi, nec tamẽ *Baſileam* excuſſi animo, ſed eſt cur hic expediat menſes aliquot deſidere. Id quid rei ſit, partim indicavi *Ludovico Bero*. Neque verò me iſtuc perinde invitârit cœli veſtri amœnitas, atq; animus iſte tuæ celſitudinis, tam in nos propenſus. Pro officiis & humanitate, quã *Beatum Rhenanum* raræ probitatis virum proſequeris, non minorem habeo gratiam, quàm ſi in meipſum collocâſſes. De novis rebus ex aliorum literis cognoſces. Bene vale ſuſpiciende pater. *Lovanii*. An. M. D. XVII.

Deſ. Eraſmus Roterod. Henrico Stromerio Aurbachio Medico S. P.

ERudiriſſime Medice, accepi per meum famu- *Epiſt.*30.
lum *Jacobum* literas tuas multis quidem nominibus gratiſſimas: ſed hoc præcipuè, quòd reverendi præſulis honeſtam de nobis opinionem ac propenſum ſavorem, ſimúlq; ſingulare quoddã tuum erga me ſtudium teſtentur. Erat animus inſcribere archiepiſcopo *Suetonium*, alioſq; qui Cæſarum vitas deſcripſerunt, à me poſt omnes non temerè recognitos: ſed erat cur id fugerim. Nondum ullum illius in me officium ſum expertus: ſed tamen cum audio celſitudinem illius tanto animo favere bonæ ſpei ingeniis, arbitror omnium eruditorum eſſe parteis, ut talem heroem laudibus vehant: mihi quoq; hoc magis ſuſcipiendũ, quòd rebus piis ac ſacris faveat tantus Princeps: quo quidem animo ſi omnes eſſent præditi: melius,

melius, ni fallor, cum rebus humanis ageretur. Porrò, quod hortatur ad deſcribendas divorum vitas, utinam ſicut præmium pollicetur, ita poſſit huic corpuſculo vires ad id negotii juſtas addere. Jam annum exceſſi quinquageſimum, & valetudo perquam eſt imbecillis, & diſtringor variis ſtudiorum laboribus. Si poſthac continget iſthâc facere iter, cupidiſſimè fruar optimi Principis conſpectu, tuáq; conſuetudine. Bene vale *Stromeri* doctiſſime. *Lovanii*, natali *Bartholomei*, Anno M. D. XVII.

Deſ. Eraſmus Roterod. Thomæ Cardinali Eboracenſi S. P.

Epiſt. 31. AMpliſſime pater, non eram neſcius quàm religiosè tua celſitudo maximis etiam viris ſit adeunda, quámq; multis malè ceſſerit numina parùm ritè compellâſſe. Verùm hanc fiduciam mihi fecit rara quædam & inaudita comitas, quã ipſe tum alias, tum nuper expertus ſum, cum apud *Britannos* agerem. Eximiæ felicitatis invidia comes eſſe ſolet. At mira morum tuorum facilitas omnibus expoſita obviáque, ſic prorſus invidiam omnem excludit, ut homines non minus ament naturæ tuæ bonitatem, quàm fortunæ magnitudinem ſuſpiciunt. Verùm ne ſeriis negotiis occupatiſſimum nugis etiam meis diutiùs occupem, mitto regiæ majeſtati libellum utcunq; adornatum, ea fermè complectentem, quæ ad rectam Principatûs adminiſtrationem faciunt. *Philippum Caſtelliæ* Regem, ſub cujus nomine boni Principis ſimulacrum effinxi, sereniſſimus Rex *Henricus*, ejus nomenclaturæ octavus, puer juvenem fratris vice dilexit, cujus mortem etiam ſuis ad me literis olim deploravit, non minus amanter quàm eleganter: cum *Carolo* noſtro, præter affinitatis copulam, tam arctis fœderibus, tam propinqua neceſſitudine, animorúmq; fraterno conſenſu conjunctus eſt, ut conjunctior eſſe non poſſit. Porrò, tua reverenda ſublimitas regiæ majeſtati, regnum multò omnium florentiſſimum longè feliciſſimè adminiſtranti: hoc ipſum eſt, quod olim *Herculi Theſeus*, quod *Achates Æneæ* fuiſſe legitur, ut non ineptè tria maxima ſimul & cariſſima inter ſe nomina, liber unus complexus videatur. At volumen quod olim Regi dicaveram, tuiſq; manibus obtuleram, nondum opinor per bellorum tumultus licuit evolvere. Sed jamdudum partâ tranquillitate, intelligo illum ad literas, olim puero non infeliciter guſtatas, rediiſſe, ac ſubinde cum libris colloqui non quibuſlibet, ſed iis potiſſimùm, qui pietatem, qui regiam ſapientiam doceant. Nam hoc magis ſitit virtutem, quo magis poſſidet. Proinde vetus munuſculum renovare viſum eſt, eò quod dicatum non videretur, quod nondum eſſet cognitum. Adeſt & tuus libellus, tam exiguus quã ipſe magnus es. Haud me fugit, quàm utrunq; munus puſillum ſit: quanquam tantis heroibus, quid alioqui non ſit futurum puſillum? Sed perfricui frontem, & humanitatis veſtræ quàm celſitudinis malui meminiſſe, & viſum eſt utcunq; refricare noſtri memoriam, ſimúlq; animi majora molientis ſignificationem dare, quando interim Novum Teſtamentum ſic me totum habet ac poſſidet, ut aliud non poſſim. Cui quidem operi certum eſt immori, aut ita tractare, ut tum mihi, tum *Leoni* P. M. nunquam intermoriturum famæ decus ſit pariturum. Non recuſo quo minus hoc arroganter dictum videatur, niſi re præſtitero, quod polliceor. Huic ſanè labori hæc hyems dicabitur, quã *Lovanii* ſum acturus, poſtea quàm nec Princeps adeſt, nec cancellarius *Burgundiæ*. Interim majorem in modum rogo, primùm ut tua celſitudo pergat eo favore, quo cœpit, *Eraſmum* proſequi: Deinde & hoc qualecunq; munuſculum sereniſſimo Regi commendare dignetur. Aut ſi id parùm meretur ipſum munus, certè hunc animum tradere. Rex catholicus hinc feliciſſimè ſolvit, utinã eodem tenore cætera illi ſuccedant in *Hiſpaniis*. Apud nos vereor ne magna rerum novitas exoriatur, ni numinis favor, Principúmque pietas ac ſapientia, rebus humanis proſpiciant. *Ammonii* mortem acerbiſſimè fero. Quot in uno homine dotes periere? Periit & *Hieronymus Buſlidius*, qui quidem apud vos legatione functus eſt, & has primitias Orco *Hiſpanico* dedimus, cui jam nimium ſæpe litamus. Bene valeat tua reverenda ſublimitas, cui hunc infimum clientulum diligenter commendo. *Antuerpiæ* V. Idus Septem. Anno M. D. XVII.

Deſ. Eraſmus Roterod. Angliæ Regi Henrico octavo S. D.

INclyte Rex, inter innumeras ingenii tui dotes verè regias, planéq; heroicas, quibus laudatiſſimum parentem *Henricum* ejus nominis ſeptimum, non refers modò, verùmetiam ſuperas, alius fortaſſis aliud mirabitur ac laudibus vehet. Mihi nihil non ſuſpicienti, illud inprimis probatur, quod cum ipſe pro rarâ quâdam animi perſpicaciâ ſapias plurimùm, tamen prudentum & eruditorum, ac potiſſimum eorum, qui neſciant ad gratiam loqui, familiaribus colloquiis gaudeas, perinde quaſi *Sophocleum* illud alicubi legeris, nec dubito quin legeris, Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ, id eſt, *Reges ſapientes redduntur, ſapientium hominum conſuetudine*. Cum primis autem, quod inter tot regni, imò mundi negotia, nullus tibi penè dies abeat, in quo non aliquam temporis portionem libris evolvendis impertias, cúmq; priſcis illis ſapientibus colloqui gaudeas, qui minimè omnium aſſentantur, atque his præcipuè libris, unde cordatior, melior regnóq; utilior diſcedas, longè diſſentiens ab iſtorum opinione, qui exiſtimant egregios Principes à nulla re magis abeſſe oportere, quàm à libris ſtudióque philoſophiæ: aut ſi quid etiam attingendum ſit librorum, nihil niſi ridiculas, & vix mulieribus dignas fabulas, meráque ſtultitiæ ac vitiorum irritamenta legi oportere: perinde quaſi hæc duo ex diametro inter ſe pugnent, ſapere, & Principem agere: cum ita inter ſe cohæreant, ut ſi alterum alteri adimas, nihil jam relinquas, præter inanem Principis titulum, Cenotaphiorum inſtar, quæ nomina tantùm & ſtemmata foris oſtentant, cum intùs vacua ſint. Porrò, quemadmodum cordatus & pius Princeps omnibus ſapit, omnibus vigilat, omnibus proſpicit in commune, ut qui publicum negotium gerit, non ſuum: ita par eſt, ut hujus curas ac ſollicitudines pro ſua quiſq; portione virili conetur adjuvare. Et quo latius imperat, hoc magis eget hoc officiorum genere. Eximia quædã inter mortales res eſt monarcha, ac planè numinis inſtar, ſed homo tamẽ. Ego verò quãdo ſolis literulis meis hoc

officii penſum poſſum Regibus perſolvere, pridem libellũ *Plutarchi de ratione dignoſcendi adulatorẽ ab amico, è Græco Latinũ* feci, tuæq; majeſtati dicavi per tuũ Cardinalẽ, qui tibi in regni adminiſtratione id eſt, quod olim *Theſeus Herculi*, aut *Achates Æneæ*. Verùm quoniam id temporis in medias bellorum procellas, publica quædam ac fatalis orbis Chriſtiani tempeſtas ſubitò te abripuit, non ſatis vacabat, opinor, literis attendere, cum res ferro eſſet agenda. Nunc igitur eundem, licèt jam orbi publicatum, ac tertium typis excuſum, ad tuam celſitudinem mitto, neque id abſque fœnore. Siquidem adjunxi Panegyricum *Philippi Caſtellæ* Regis præconem, cujus memoriam ſcio tibi ſacroſanctam eſſe, quippe quem olim puer juvenem fratris vice dilexeris, quemq; optimus parens tuus non titulo tantùm in filium adoptârat. His adjeci Principis inſtitutionem, quam *Carolo* Regi Catholico, recens inaugurato principatui, nuper obtuli. Non quòd is noſtris monitis magnopere egeret, ſed quòd, quemadmodum in magnis tempeſtatibus, quantumvis periti gubernatores, ſe vel à quovis admoneri patiuntur, ſic Princeps tot regnis deſtinatus, nullius omnino conſilium debeat aſpernari, quod ſedulò proferatur animo, ſecuturus quod ex omnibus factu optimum judicârit. Quod autem uſquam fretum tantos habet motus, quantos habẽt tumultus amplæ ditiones? Aut quis unquam tantas in mari tempeſtates vidit, quantas rerum humanarum procellas paucis hiſce annis vidimus? Et adhuc graviores imminere videntur, ni res Principum ſapientiâ pietatéq; componantur. Poſtremò, quando in conſiliariorum ordinem aſcitus eram, viſum eſt protinus hoc officio meo reſpondere muneri, & non una aut altera in re conſulere, ſed conſiliorum omnium ceu fontes quoſdam oſtendere, egregiæ quidem indolis, ſed adhuc puero Principi. Nam ut tuæ majeſtati monitis ejuſmodi ſit opus, tantum abeſt, ut qui attentiùs tuam imaginem contempletur, abſoluti Principis ſimulacrum ad tui exemplar poſſit effingere. Miſi tamen, quòd ſcirem, ut nihil aliud accederet, duorum tibi clariſſimorum Regum commemorationem non injucundam fore. Deinde quòd ea præcepta, ſi ſalubria ſuadent, Regibus omnibus commendabuntur, aut Regum filiis, ſi ſenſerint tibi Regum qui hodie vivunt, omnium cordatiſſimo, incorruptiſſimo, florentiſſimóq; non diſpliciuiſſe. Poſtremò, ipſe ingratitudinis culpam utcunque effugero, ſi non deſinam tuæ majeſtatis erga nos ſtudium, quâ poſſum ſedulò teſtificari. Quid enim illi non debeo, toties ornatus teſtimonio vocis tuæ? Ad hæc, cum iſthic eſſem proximè, tam benignis conditionibus invitatus, tum ultrò, tum regiâ prorſus comitate, quando hoc ipſum pro magno habeo, quòd huic homuncioni talis ac tantus Princeps faves, quòd agnoſcis, quòd amas. Majeſtatem tuam quàm diutiſſimè incolumem ac florentem tueatur Principum Princeps Optimus Max. *Ieſus Chriſtus*. *Antuerpiæ*, An. M. D. XVII. poſtridie natalis divæ virginis.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Iacobo Fabro S. D.

Epiſt. 33. QUi noſtrum utriq; bene volunt, optime *Faber*, utriuſq; vicem dolent. Tuam cui tam ſiniſtrè, neſcio quis, Deus immiſerit in animum, ut cum nihil eſſet cauſæ, tam odioſa diſputatione me laceſſeres, atq; ita laceſſeres, ut mihi non eſſet integrum obticeſcere, niſi ſimul omnia illa crimina agnoſcerem, ſermonem *Chriſto* Deóq; indigniſſimum, & ſermonem ſeipſum undiq; elidentem, & omni ex parte ſeſe falſum eſſe declarantem, & ſermonem intelligentiæ propheticæ adverſantem, & ſermonem pro peſtiferis *Judæis* facientem, unáq; cum illis *Chriſtum* contumeliis afficientem, & ſermonem *Anticyris* dignum, & ſermonem, cui ſi pertinaciter hærerem, hæreticus eſſem, aliáq; id genus tam multa. Nam unum aut alterum ejuſmodi telum fortaſſe diſſimulâſſem. Meam verò, qui aliàs occupatiſſimus, & ab hoc ſcripti genere maximopere abhorrens, compulſus ſim cum homine mihi longè chariſſimo decernere. Ex adverſo gaudent, qui nobis ac rectioribus ſtudiis malè volunt. Habent quod utriq; objiciant, quo utriq; fidem abrogent, quo ſuam inſcitiam conſolentur. *Chriſtum* mihi parũ propitium habeã, niſi non ſolùm hanc neceſſitatem, verum etiam hanc victoriam, quam omnes uno ore mihi tribuunt, odi. Quam ob rem, mi *Faber*, per omnia quæ tibi ſacra ſunt, rogo, ſit hic impii certaminis finis. Πολὺ βέλτιον ἀμείνων ἢ κακῶς ἐλαύνειν. Quod ſi omnino placet cum *Eraſmo* confligere, ab iis verbis temperato quę diſſimulari non poſſunt. Nimium delectavimus iſtos veteris inſcitiæ myſtas. Mitto ad te libellum, ſi fortè nondum vidiſti: perlege attentiùs. Deinde teipſum tibi in conſilium advoca: nec aliena inſtigatio te perpellat eò, quò poſtea pœniteat perveniſſe, & tuorum cohibe ſtylum. Ego meos hactenus coercui. Agamus purâ veréq; Chriſtianâ ſynceritate. In me nihil fuci reperies. Bene vale, *Lovanii* tertio Idus Septemb. M.D.XVII.

Herneſto Bavariæ Duci, Eraſmus Roterodamus S. D.

SI *M. Tullius* omnium ſuffragiis uberrimus & inexhauſtus facundiæ fons fatetur eloquentię venam facillimè inareſcere, ni cotidiana legendi dicendique exercitatione ſufficias, *Herneſte* Princeps, non tantùm imaginibus inclyte, quid mihi credis accidiſſe, cui cum vix tenuis quidam orationis rivulus contigerit, jam anni complures in eo ſtudiorum genere conſumpti ſunt, quod adeò ad expoliendam orationem non facit, ut quamlibet etiam benignè fluentem copiam poſſit extinguere, ac dictioni quantumvis nitenti, ſitum ac rubiginem obducere. Quid enim inutilius ad tuendam Rhetorices politiem, quàm tumultuariâ lectione ſurſum ac deorſum per omnes autores, eóſque interim inconditos raptari? Quod uſque nobis faciundum fuit in Novo Teſtamento, in cudendis ac recudendis *Chiliadibus*, in inſtaurandis *Hieronymi* libris. Proinde quo contractam hiſce ſtudiis orationis, vel ſcabriciem, vel inopiam aliquâ ex parte corrigeremus, dum proximo vere *Britanniam* adirem, *Quintum Curtium* itineris ac navigationis comitem adjunxi, qui mihi olim puero lectus, mirè candidus ac terſus eſt viſus, nec alius ſanè viſus eſt ex tanto reguſtatus intervallo. Dolet mihi autorem lectu digniſſimum ἀκέφαλον nobis ſupereſſe, nimirum duobus primoribus libris amputatis, ultimo pluribus in locis trunco mutilóque. Riſimus interea Græculam in hiſtoria vanitatem, quam tamen *Quintus Curtius* ſubinde Epiſt. 34.

ſubinde temperâſſe videtur; & tamen cum hoc omnes ingenii ſui nervos intenderint, ut eximiũ quendam & inimitabilem Principem depingerent, quid aliud nobis quàm toties furioſum, ſed ubiq; felicem orbis prædonem deſcripſerunt? Neque enim ille periculoſior erat vino temulentus, quàm irâ atq; ambitione. Et quo felicior erat impotentis animi temeritas, hoc erat rebus humanis pernicioſior. Mihi certè non magis placet *Græcorum* hiſtoricorum *Alexander*, quam *Achilles Homericus*, peſſimum uterq; boni Principis exemplar, etiam ſi quæ virtutes tot vitiis admixtæ videri poſſint. Videlicet operæ precium erat, *Africam*, *Europam*, *Aſiam* tot miſceri cladibus, ut unius furioſi juvenis animo mos gereretur, cujus ambitioni nec orbis hic ſolidus erat ſatis futurus. Bene habet quod illi peſti fortuna, cæteris in rebus nimium indulgens, longævitatem negàrit. Locos aliquot obiter annotatos correximus, addito elencho, qui potiſſimùm indicaret, ſi quid novè dictum apud hunc ſcriptorem extaret, ne deſit quo placemus λογομάστιγας quoſdam, qui ad ſingulas penè voces nobis ſolent obſtrepere, clamitantes, apud probos autores nuſquã inveniri. Hoc quicquid eſt vel fructus vel ſtudii, tibi viſum eſt dicare, quo teſtaremur nos vel memores eſſe principis, cui tum ipſe privatim plurimum debeo, ut à quo fuerim pridem ampliſſimis conditionibus provocatus, tum publicè debent omnes bonarum literarum myſtæ, quas tu ſic ornas clariſſimis majorum tuorum ſtemmatis, ſic morum integritate commendas, ſic benignitate foves, ſic autoritate tueris, ut brevi nihil ſit illis futurum felicius, ſi cæteri Principes, omiſsâ bellandi rabie, tuum exemplum æmulentur. Bene vale. Anno M.D.XVII. pridie Nonas Novembris.

Deſ. Eraſ. Rot. Noviomago S. D.

Epiſt. 35. DEmiror te nihil ſcripſiſſe, cum ſcripſerit ipſe Præſul. Neq; enim opinor te ſic occupatum, ut non vacarit: neque tam fortunæ ſucceſſu elatum, ut veteres congerrones faſtidias, quod tamẽ optârim ita eſſe. Libellum *De querela pacis* optimo Præſuli non diſplicuiſſe, magnopere gaudeo, & jam nunc fructum ejus laboris abunde magnum percepiſſe me puto, quòd is amplectitur, cui unicè probari cupiebam. *Paraphraſis* ad metam properat. Liber exiguus, ſed nemo credat, niſi periculo facto, quantis ſudoribus mihi conſtiterit. Mittetur ſimulátq; fuerit abſolutus *Theodorici* formulis. Sed audi rem ridiculam: Nuper quidam expeditus accurrit, annuncians ſacerdotium meum, quod haberem *Trajecti* æſtimatum quatuor *Philippeis*, ſi vellem numerare. Primùm gaudebam, ſomnians novum aliquod collatum, deinde mirabar quid rei eſſet. Poſtremò ſenſi nomen commune fuiſſe cauſam erroris. Eſt enim hîc alter *Eraſmus* juris doctor, ad quem ſcriptas literas inſciens nuper legi, putans ad me ſcriptas. Deinde cum nihil illic eſſet, quod ad me pertineret, ſuſpicabar me rideri à quopiam, donec *Barbirius* eâ ſuſpicione me levaret. Cave ne dominus accerſat me his menſibus hybernis. Sic enim verſor in Novo Teſtamento, ut nec digitum latum liceat diſcedere, & certum eſt his menſibus abſolvere. *Philippo* tantum hortator ad literas eſſe poſſum, quod deſierimus in unis ædibus vivere. Nihil eſt *Navio* meo in

A hac Academia vel eruditius, vel melius, vel feſtivius, vel deniq; ſyncerius, nec unquam vixi magis ex animi mei ſententia. Bene vale, *Lovanii* XVI. Calend. Decembris.

Eraſmus Rot. Barbirio ſuo S. D.

QUam timeo mi *Petre*, ne felicitates *Hiſpanicæ* tibi veterum amiculorum oblivionem invehant. Quanquã id quoq; malim accidere, quàm *Epiſt.* 36.
B ſi qua calamitas idem efficeret. Mortem *Buſlidii* ex animi doleo, & hoc magis doleo, quòd ante diſceſſum illo tam frigide ſim uſus. Legatum de tribus linguis dici non poteſt quantopere probem. Et jam bonâ quâdam fortunâ adeſt *Hebræus*, ſuarum literarum longè peritiſſimus, cum meo tum omnium judicio. Quod ſi hoc negotiũ initio magnificè, pérq; celebres viros inſtituatur, mirum dictu, quantũ gloriæ ſit noſtræ regioni allaturum. *Marcius* mihi pecuniam è *Selandia* jam miſerat,
C cum tuæ mihi literæ redderentur. Præterea nihil accepi neq; literarum neq; pecuniæ. Si nihil mittetur, te incolumi, feram utcunq, incommodum. Sin, quod prohibeant ſuperi, caſus aliquis *Barbirium* nobis adimat, non potero ferre tam multiplicẽ jacturam. Quare te etiam atq; etiam oro, da operam ut valeas. Verſamur nunc in collegio *Lilienſi*, cum hoſpite omnium humaniſſimo, *Navio Hontiſcotano*. Novum Teſtamentum pulchrè proceſſit, abſolvendum intra tres menſes, adjutore Deo. *Fa-*
D *bro* reſpondimus, quantum licuit, citra ſtomachũ. Nondum ſatis admirari poſſum, quid homini venerit in mentem. Miſi illi libellum, nihil adhuc reſponſum eſt. Impoſuit illius ſimplicitati inſtigator aliquis. Atq, utinam mihi licuiſſet diſſimulare. Epiſcopus *Trajectenſis* ad me ſcripſit, ſignificans ſe acciturum me, ſimulátq; à *Tranſinſulanis* redierit, declaraturúmq; quanti me faciat, ſed fruſtra canit. *Paraphraſis in Epiſtolam ad Romanos* eleganter excuditur. Par eſt, ut *Paulus Romanis* paulò magis
E *Romanè* loquatur. Opus mirè probatum eruditis. Oro te per ſacram Theologiam, fac ſciam quid valeat optimus ille meus *Mecænas*, in quo uno ſumma ſpei meæ ſita eſt. Si unus pergit ſui ſimilis eſſe, omnia pergam recuſare, quæ aliunde offeruntur. Adhuc meo ſucco vivo, præter trecentos, aut paulò amplius florenos, quos ex illius, aut Principis benignitate recepi. Neq; dubito de ejus animo, modò tu commonefacias. Saltem fac nos per literas *Hiſpanicarum* felicitatum participes, niſi hoc quo-
F que nobis invides. Triſtiſſimus rumor huc allatus, me penè exanimavit, *Briſelotum* ex humanis exceſſiſſe. Verùm quando non conſtat, opinor vanum eſſe. De doctiſſimo doctore *Jodoco* ſimile quiddam nunciabatur, opinor occaſione mortis *Buſlidianæ*. Niſi apud *Hiſpanos* aliquid tale paſſus es, quale ferunt *Ulyſſis* ſocios paſſos apud *Circen*, fac me diligenter commendes patrono meo unico Cancellario, cui ſcripturus eram, ſed puer ille balbus, opinor, cognatus uxoris, vix ſemihora, prius
G quàm abiret nuncius, ſignificavit abitũ grammatophori. Bene vale mortalium chariſſime, & animæ plus quàm dimidium meæ. Præſulem *Theatinum* ſaluta meis verbis. & Epiſcopum *Marlianum*. *Guido Morilonus* ubi ſit neſcio, & tamen ſcire cupio quid rerum gerat. *Lovanii*, poſtridie omnium ſanctorum. Anno milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo.

Eraſmus Rot. Oſvaldo S. D.

Epiſt. 37. AMice candidiſſime, multo gratiſſimæ mihi tuæ fuerunt literæ, quibus etſi contractè reſcribo, amo tamen effuſiſſimè meum *Oſvaldũ*, vel quòd nobis adeò faveat, vel quòd *Glareano* non ſemel meo, *Theſeus* ſit, aut ſi quid *Theſeo* fidelius. Perge mi *Oſvalde*, literarium quoq; decus *Elvetiæ* tuæ, jam olim armis inclytæ, vindicare. Nos hinc peſtis abigit, cui maximam malam peſtem imprecor. Bene vale. *Baſileæ* VII. Septembres. An. M. D. XVIII.

Vdalricus Zaſius Cæſarei juris profeſſor Eraſmo Roterodamo S. D.

Epiſt. 38. REctè *Julianus* noſter, magne *Eraſme*, impoſſibilia non modò difficilia judicat, quæ non niſi cum Principe explicari poterunt. Hoc enim in me ipſo experior, qui rem tecum literariam ideò explicare ſuperſedeo, quia cum optimarum doctrinarum Principe agendum video, quicum congredi, ſi non impoſſibile, eſt tamen admodum difficile. Proinde nulla me incivilitatis nota expende, quod tibi adhuc nihil literarum dederim. Nec enim temerè Princeps adeundus eſt, tametſi multa in te & vidi, cum tecum eſſem, & ſum expertus; quæ ſylvam ſcribendi præberent. Prima me frontis, & oculorum, & neſcio cujus herois majeſtas ita conterruit, ut tametſi pulchrè antehac præmeditatus, qui te exciperem, coràm tamen poſitus, labra ægrè moverem, ut velut titubans & interſiſtens, dimidiata & mutila vix verba proloquerer. Hic primus congreſſus cum malè habuiſſet, nihil poſtea in me ſecutum eſt, quod eum præſtaret hominem, quem tu putabas. Divinabam hoc futurum, ſed volui omnino te videre, etiam cum famæ meæ jactura. Pluris enim mihi fuit præſentia tua, vel cum attenuatione mei, quàm falſa opinio, quæ abſenti tibi majora in *Zaſio* ementiretur. Compoſitos tuos geſtus, verba facundiſſima, & velut rivos vivo fonte lepidè fluentes, humanitatem admirabilem, gravitatem comitate pulcherrimâ conditam, quis non videre, quis non admirari, exoſculari, vel cum jactura aliqua capiat? Itaq; judicato de me ut libeat, ſum enim in ordinem redigendus, ætatem tamen quam ago, vitam quam ſpiro, lucrifeciſſe mihi videor, qui hunc hunc *Eraſmum*, hoc hoc numen vidi, quo poſt *Cicerones* & *Fabios* doctiorem nulla ætas habuit, qui divinis humaniſq; doctrinis, & admirabili eloquentiâ te præitet. Contemni abs te cum humanitatis cenſura, pluris facio, quàm laudari ab aliis, dum ab me non deficias, dum in numero clientum tuorum me eſſe permittas. Vale, & *Bonifacio* verè *Eraſmico* homini, bene velle non deſinas. *Beato Rhenano* humaniſſimo amico, & *Amorbachiis* (dii boni, quam egregiis, quam diſertis animis!) omnia fauſta precor. Ex *Friburgo*, Idibus Auguſtis. Anno M. D. XVIII.

Parces impolitè ſcribenti, diſtorſere me, quæ cudo in *Feudales* uſus, fortè nova opera, ut tráſvorſum diſtracto ingenio, non eſſem meus. Tuus *Zaſius*.

Eraſ. Rot. Vdalrico Zaſio S. D.

Epiſt. 39. NOn poſſum obtinere vir inter bonos optime, & inter doctos doctiſſime, quin in tuis ad me literis tui ſimilis ſis, ſemper mei me diſſimilem faciens, ex minimo magnum, ex infortunatiſſimo felicem, ex vix trivialiter literato veriùs quàm erudito omnis doctrinæ principem, atq; ut ſemel finiam, ex muſca elephantum, quod *Græcis* eſt in proverbio. Et tamen faveo ſimulacro, quo me depingis præclarè magis quàm aptè, veluti ſi *Apelles* quiſpiam egregiam picturam, omni artificio elaboratam proponat, ſed quæ ad exemplar non reſpondeat. Neq; enim quicquam eſt, quod ex eo mihi poſſim agnoſcere. Verùm quando in *Zaſii* mores non cadit ulla fuci ſuſpicio, patiar te tuo indulgere vel amori, vel ingenio, modò mihi viciſſim permittas, ut meo obſequar pudori, qui ſoleam amicos effuſiùs amare quàm prædicare: aut ſi quando res ita tulerit, malim apud alios quàm coràm. Dineq; ſi inciderit, ut coram quoq; ſit faciendum, malim aliquanto parciùs. Sed quam, obſecro, jacturam mihi narras? Cum antehac de *Zaſio* præclarè ſenſerim, tamen ex noſtro congreſſu tantum acceſſit meæ de te opinioni, ut mihi videar magnitudinem tuam hactenus prorſus ignoràſſe. Ego jureconſultum duntaxat expectabam, inſignem quidem illum & admirabilem, ſed tantum jureconſultum. Quid autem eſt in Theologorum myſteriis, aut etiam palæſtris illis, quod tibi non erutum, non excuſſum ac meditatum eſſe videatur? Quæ philoſophiæ pars eſt, in qua non ita verſatus ſis, ut in ea ſola verſatus videri queas? Aut quis omnino liber eſt, ſeu veterum, ſeu recentium, quem non evolveris, non introſpexeris, non imbiberis? Quin & arcana illa, quæ verè pium ac ſanctum reddunt hominem, comperio tibi non vulgariter eſſe obſervata. Jam eloquentiam tuæ literæ licèt neglectim, & plus quàm ex tempore ſcriptæ, ſatis præ ſe ferebant: at non expectabam dives iſtud & exuberans orationis flumen, nuſquã non paratum, quicquid undecunq; incidiſſet. Deum immortalem, qui ſermonis nitor, qui fluxus, quàm felix, quàm ultrò ſcatens, quàm non acceſſitus, quàm non affectatus! Extemporalis confabulatio ſtilum tuum æquabat. Quis non admiretur cani capitis tam virens ingenium? tam præſentem paratámq; rerum omnium memoriam? Nihil enim dicam de moribus, quibus neq; gravius aut integrius quicquam eſſe poteſt, neq; ſuavius. Adeò mirè totum *Zaſium* temperavit, artifex optima philoſophia. Sed penè imprudens laudum tuarum campum ingredi cœperam. Etiam atq; etiam te rogo, ut aliquando tandẽ expolitiſſimas lucubrationes tuas ſinas in lucem exire. Patere hoc utilitatis ſtudioſis bonarum literarum accedere, patere hoc decoris noſtræ adjungi *Germaniæ*, cui nunc notiſſimum eſt *Zaſii* nomen, ſed dignũ quod univerſo innoteſcat orbi, poſteritati quoque celebre plauſibiléque futurum. Cætera quæ ad hanc rem pertinent, ex *Bonifacio Amorbachio*, juvene omnibus rebus affatim expolito, cognoſces. Noſtrũ officium ſicubi deſiderabitur, ita præſtabimus, ut nos ex animo tuos eſſe intelligas. Bene vale doctiſſime doctor, & amice incomparabilis. *Baſileæ*, decimo Cal. Septembres. An. M. D. XVIII.

Eraſ. Rot. Ægidio Buſlidiano S. D.

ORnatiſſime *Buſlidi*, poſtea quàm fatum Epiſt. 40.
nullis querimoniis aut lachrymis verti poteſt, utinam quæ poſteritati, & immortali laudatiſſimi

A datiſſimi fratris tui *Hieronymi Buſlidii* memoriæ gloriæq; debentur, ita ſuccedant omnia, ut hac ſanè parte cœpit ſuccedere. Commodùm huc appulit *Adrianus* genere *Hebræus*, ſed religione jam olim Chriſtianus, arte medicus; *Hebraicæ* literaturæ totius ſic peritus, ut meâ ſententiâ non alium habeat uſquam hæc ætas, qui cum hoc conferri poſſit. Quòd ſi meum judicium in hac te non ſatis habebit apud te ponderis, idem teſtantur uno ore omnes, quotquot vel apud *Germanos*, B vel apud *Italos* cognovi hujus linguæ peritos. Neque ſolùm callet ad plenum linguam, verùm etiam in ipſis autorum adytis eſt diligentiſſimè verſatus, ac libros omnes ſic habet in promptu, ut digitos unguéſq; ſuos. Is ipſe eſt, de quo tibi nuper mentionem fecit *Bruxellæ Ludovicus Vacus*. Expoſui Theologis qualis ſit, neque dubitarim meo recipere periculo, hunc unum eſſe hac ætate, qui nobis fuerit votis omnibus expetendus. Eum poſtea C quàm Deus aliquis propitius ultrò nobis obtulit, noſtri muneris eſſe videtur, ut oblatum modis omnibus retineamus. Non meum ago negotium, ſed impensè faveo memoriæ benigniſſimi patroni, & amici incomparabilis. Faveo publicæ temporum noſtrorum felicitati, cui & ipſe pro meâ virili, tantum vigiliarum impendi, atq; etiamnum impendo. Adeſt ipſe jamdudum apud nos, hortatu modò dicti *Ludovici*. Impera tu *Eraſme*, ſi quid judicabis à me præſtari poſſe. Bene vale. *Lovanii* poſtridie *Lucæ*. Anno M. D. XVIII.

D

Gerardus Noviomagus Eraſmo Roterodamo S. D.

Epiſt.41. ANte horam unam aut alteram quàm *Campis* oppido, *Daventriam* verſus proficiſceremur, accepi literas tuas priores, tum in colligendis ſarcinulis occupatior, attamen Præſuli noſtro & libellum, & literas tuas oſtendi. Literas ad te ipſius E nomine, ut juſſerat, ſcripſi. Ego puſillanimus non audebam tibi ſcribere, quod indignum me exiſtimarem, qui tanto viro ſcriberem. Novi humanitatem tuam, novi facilem ad te aditum. Verùm tu non nôſti dejectum animum meum, & meticuloſum genium in ſcribendis literis. Habeo hujus rei veraciſſimum teſtem, candidiſſimum *Joannem Borſalum*. Liber querimoniæ pacis perplacuit, non ſolum Præſuli, ſed & à conſiliis viris doctis, & *Philippo Montio* procuratori aulæ, qui omnes ex F animo tibi favent. Prælegi Epiſcopo literas, quas ſcripſiſti. Egit gratias, & riſit, quod de gliribus & cuculis addidiſti. Prælegi præterea literas, quas mihi miſiſti, miratúrq; de ſacerdotio *Eraſmi* juriſconſulti, quem in *Hiſpaniis* eſſe putat. Polliceare tibi doctiſſime *Eraſme*, de *Philippo* Præſule noſtro, amico tuo, quicquid de amiciſſimo Principe polliceri poteris. Vix dies præterit ſine mentione tui. Habétq; in animo te accerſere ad proximam quadrageſimam cum hirundines redierint, & oſtendere rebus quantum te colat, eruditioniq; tuæ faG veat. Interea & tu illi ſcribes aliquando, & ego non ſinam, ut tanta tua erga Præſulem noſtrum merita aut intercidant, aut intereant. *Navii* candorem ſæpe ſæpius expertus ſum. Tibi gratulor, quod talem nactus ſis hoſpitem, taléſque convictores. Bene vale. Profeſto die divi *Nicolai*. Anno M. D. XVII.

Eraſmus Roterodamus Gerardo Noviomago S. D.

Epiſt.42. EGo doctiſſime *Gerarde*, cum præclarum ſemper exiſtimarim, & in primis optandum, ſummatibus placuiſſe viris, tamen nulli probari malim, quam *Philippo* Præſuli, cum meo, tum omnibus modis primario. Scripſit ad nos ante menſes complures Archiepiſcopus *Moguntinenſis* literas multo humaniſſimas, atque adeò ipſius articulis. Scripſit nuper Epiſcopus *Leodienſis*, minitans ſe huc advolaturum, ſi gravet ad ſe venire. Sed ut hæc mihi voluptati ſunt, ita rurſus mihi diſpliceo, pennáſq; demitto, quoties ſuccurrit, nihil eſſe in me, quod tantorum heroum expectationi reſpondeat. Sed heus tu, rem oppidò novam ex tuis literis accipio. Neſciebam te tam virgineo pudore præditum, ut ad me non auſis ſcribere. Sæpenumerò vidi te rubentem, verùm ruboris cauſam non quivi conjicere. Quòd ſi vera prædicas, meâ ſententiâ, nec aulâ dignus es, nec cucullâ. Quare ſi rem facere cogitas, fac quàm primùm frontem perfrices, & inutilem pudorem abſtergas. In opere Novi Teſtamenti jam eò progreſſus ſum, ut licèt adhuc jacter alto, tamen portus procul ſeſe oſtentet, velut ad quietem invitans. Mitto libellum *Paraphraſeos*, ſi fortè nondum accepiſti, eum amicis eruditis imperties: & ſi commodum videtur, etiam ipſi Principi, cum primis autem optimo *Philippo Montio*, aulæ, ut ſcribis, procuratori: quem equidem non poſſum non vehementer redamare, ſuo ſtudio me provocantem. Ei fac multam ſalutem meis verbis annuncies. *Navius* ac *Borſalus* te reſalutant. Bene vale *Noviomage* candidiſſime. *Lovanii* M. D. XVII.

Paſchaſius Berſelius Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt.43. CErtè probare nunquam potui illorum induſtriam, vel avaritiam potiùs, qui paſſim amiculis ſtrennulas mittunt, ut apophoreta recipiant. Tantum ego veri amoris qualecunq; pignus ſemel ad te miſeram, at tu bellum callidus ex amore finxiſti ut vinceres. Scribis enim te muneribus à me provocatum, nec tamen velle adhuc contendere, bellum omninò non detrectans, ſed in idoneum tempus differens. Quorſum iſtud quæſo? Num interim copias colligis, & machinas tormentáq; paras? Noli laborare bone vir, non te provoco, nec irritatum velim; coerce animos, tibiq; tempera, major es quam ut mecum in arenam deſcendas. Quid enim *Paſchaſius* ad *Eraſmum*? hominem in quovis literarum ac officiorum genere ad palmam natum? Deſine, ſatis eſt, nolo quicquam per nos ſanguinis manet, ultrò tibi manus porrigo. *Paraphraſis* iſta fecit, quâ nimium mihi formidabilis viſus es, ut qui tuus eſſe non poſſum, jam toto pectore ſim jure belli tuus. Quinto calendas Januarias, me contuli ad humaniſſimum Principem in arce *Hujienſi*, qui me perbenignè & humaniter, ut ſolet, excepit. Reddidi illi epiſtolam tuam, ac *Paraphraſin*, quod is cui negocium commiſeras, id facere nequicquam ſemel ac iterum attentâſſet. Legit Princeps clarâ voce quæ ſcripſiſti, & munuſculum ſubinde exoſculatus, *Eraſmum* præ gaudio identidem inclamabat. Juſſus ſum eo die in arce manere. Auditâ re divinâ, venit prandii tempus.

Ingredimur aulam principalem, magnis altiſque tapetibus ornatam. Paulò poſt, dantur aquæ manibus. Sedit Princeps, ac juxta illum frater *Robertus* nomine, vir in armis ſtrenuus, & noſtri ſeculi velut alter *Achilles*. Tertium locum ejus *Herois* uxor occupabat, vitâ *Penelope*, moribus *Lucretia*. Quarto ſedebat filia, virgo jam nubilis, ac vultu ipſo *Dianam* referens. Quintum & ſextum duo illius *Herœdis* fratres tenebant, quos verè credere poſſes, *Leda* gemellos. Inter tot deos deáſque, vocatus ab *Jove* nominatim, & ego *Scarabeus* accubui, oculos auro, gemmis, ac purpura, aures dulcibus melis, palatum ambroſiâ, & nectare paſcens. Ubi exempta fames, menſis epuliſque remotis, canuntur ſuperis gratiæ, ſurgimus, ludere cœperunt alii fritillo, alii latrunculis. Vocor interim ad Principem, multa ibi de te honorifica confabulatio. Nihil te uno apud illum eſt antiquius. Cupit te videre, & complecti medium, ſed ut parentem, ſed ut numen quoddam è cœlo in terras delapſum. Te literis ad ſe vocat, noli tardare. Pergratum illi facies, ſi moras omnes abrumperis. Cave per Deum immortalem, nè longum tui deſiderio, tantus Heros torqueatur. Alius eſt, quam quos in *Italia, Gallia, Britannia, Scotia, Germania* vidiſti Præſules. Non ſunt omnes cum hoc conferendi: ſive enim ſpectes animi divitias, ſeu corporis dotes, ſeu fortunæ bona, omnes longo intervallo poſt ſe relinquit. Viciſſim tibi ſalutem adſcribunt, quos per me nuper tuis verbis ſalvere juſſiſti, in primiſq; *Baptiſta*, qui te non ſecus amat ac patrem. Saluta, ſi me amas, filium tuum ac meum fratrem *Rutgerum Reſcium*, ſcribam illi cum per ocium licuerit. Vale literarum decus. Si quid ad Principem voles, rectè huic ſacrificulo commiſeris. Iterum vale, è cellulla noſtra apud *Leodium*, ſeptimo Idus Januarias.

Eraſmus Roterodamus Paſchaſio S. D.

Epiſt. 44. NÆ hominem bellacem oportet eſſe te, qui nihil niſi bellum, teſtudines, vineas ac tormenta crepes. Age munito te quantum voles, nos tamen te vel cuniculis aggrediemur. Nunc hoc ſaxum volvendum eſt, vel potius in hoc molendum piſtrino. Sed gratulor tibi jam, opinor, ſemideo facto, cui contigerit epulis accumbere divûm. Cujus tamen feliciſſimi convivii, me quoque participem eſſe voluiſti, cum adeo graphicè depinxeris, ut etiamnum inter deos deáſq; mihi videar tecum accumbere. Extra jocũ, totam hanc noctem cum Epiſcopo tranſegi ſabulis mutuis. Eum haudquaquam torquerem diutino mei deſiderio, mi *Paſchaſi*; ſed primùm vides anni tempus, quo non ſolùm innavigabile mare, verumetiam terra immeabilis, ut tecum agam verbis poeticis. Deinde éa eſt corporis valetudo, ut vix eam tuear domi abditus, & ad ſocum luculentum obambulans, aut coccycis in morem nido immerſus, & tamen hic nidus mihi pluſquam piſtrinum eſt. Verſor enim in labore longè omnium moleſtiſſimo, in quo tamen jam eo provectus ſum, ut per denſiſſimas montis perfoſſi tenebras, qualis penetrandus eſt *Neapoli Cumas* adeuntibus, procul exiguum lumen, ceu ſtella quædam exitum promittat, atque in fluctibus laboranti, è longinquo portus appareat. Intra menſem, auxiliante *Chriſto*, ex hoc labyrintho me extricabo. Quod ſi nunc labor hic interrumperetur, nunquam animo meo queam

A imperare, ut rurſum ſeſe in hujuſmodi piſtrinum immittat. Nunc dum captus eſt *Proteus*, ſtringenda ſunt vincula, donec in ſe reverſus oraculum abſolvat. Et mox ſe remittet hyemis rigor, ut liceat cum ciconiis & hirundinibus evolare. Quòd Principem omnibus anteponis Præſulibus, ídque in omni virtutum aut ornamentorum genere, non admodum tecum pugnabo, præſertim cum nec id ſolus prædices, & mihi vel *Aleander* evectus, vel ipſius deniq; epiſtola novam & inauditam, ac ve-
B rè generoſi ingenii humanitatem præ ſe ferens, fidem faciat. Et tamen Archiepiſcopus *Cantuarienſis* mihi talis eſt, ut commodiorem nè poſſim quidem optare. Hoc uno ſat felix eſſem, ſi aut hic contigiſſet, aut *Britanniam* nobis pons aliquis jungeret. Adeò malè odi fretum illud immaniſſimum, & nautas freto immaniores. Verùm ut olim apud *Scythas* parum ſecundæ famæ fuit *Polyphilia* (quanquam video & *Heſiodo* juxta turpe videri, ἄξεινον ἢ καὶ πολύξεινον·) Ita fortaſſe apud
C populum poeticum parum honeſtum eſſe ducitur, eidem multos eſſe *Mecænates*, etiamſi mihi nihil magis in votis eſt, quàm optimis probari, quandoquidem omnibus non poſſumus. Atque id ſanè nobis non perinde malè contigit atque ſero. Jam opus ſit *Mecænate*, non qui in fortunæ ſcenam producat, qui fortunæ ornamentis oneret, ſed qui corporis vires ſarciat, qui ingenii vigorem reſtituat. Quas res ſemper in me exiles, partim ætas, partim jugis ſtudiorum exhauſit la-
D bor. Nunc & animus honeſtum ocium flagitat, & valetudo etiam imperat. Reſtat enim extrema hujus ſabulæ Cataſtrophe, quam utinam ſic liceat agere, ut *Chriſto* Chorago probetur. Amplam fortunam nunquam ambii, ut parvis animis & parvo corpore majorem. Nunc etiam ſi ambiam, par eſſe ſuſtinendæ non queam. Proinde ſtat ſententia, ociũ hoc meum tueri mordicus, in quo tamen ſic verſabor, ut quoad per vires licebit, reipublicæ ſim profuturus, etiamſi ab hujuſmodi laboribus,
E pluſquàm juvenilibus, quibus nunc conficior, ſum in poſterum temperaturus. Sub quadrageſimam incipiam evolare è nido, ſi præſul boni conſulet, res in hoc tempus differetur. Sin minus, vel cum valetudinis periculo tanto Principi gratificabimur. Vides, mi *Paſchaſi*, ut me totum in ſinum tuum effuderim. Bene vale, *Paraphraſis* quæ te terret, ut ſcribis, magis placebit, ſi propius contuleris. *Lovanii*, poſtridie *Epiphania*. Anno M. D. XVII.

F *Erardus Epiſcopus Leodienſis Eraſ. Rot.* S. D. Epiſt. 45.

GRatiſſimæ fuerunt mihi hæ literæ, quas ad me *Paſchaſio* homini tui amantiſſimo, & mihi grato dediſti. Gratiſſima fuit & *Paraphraſis* tua in *Pauli epiſtolam ad Romanos*. Quamobtem immortales tibi gratias ago, quod ad me literas tuas dederis, quódque in ipſis literis bene de me opineris & ſentias. Gaudeo abs te laudari laudato viro. Præſentiâ mihi hactenus ignotus fuiſti, fa-
G mâ autem & nomine à decennio notiſſimus, tum ob excellentem eruditionem tuam, tum ob candidos mores, quos tibi ineſſe audio. Si tantum honoris in nos conferre volueris, ut huc venias, gratiſſimam nobis rem factam putabimus. Quòd ſi tu huc venire nolueris, curabimus nos te adire, ut præſentia tua, mutuóq; colloquio frui poſſimus. Vale, tertio Cal. Jan. An. M.D.XVIII.

Erardo

Erardo Epiſcopo ac Principi Leodienſi, Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 46. AMpliſſime Præſul, & idem Princeps illuſtriſſime, ut paucis citáque proœmium, ad humaniſſimas celſitudinis tuæ literas reſpondeam, quòd me fama jam olim notiſſimum, coràm etiam videre concupiſcis, iſtiuſmodi præconiis onerat *Eraſmum* dea illa apud *Homerum Oſſa*, apud *Maronem Fama*. non in me tantùm vana, & in immenſum attollens omnia, ut nec deprecari liceat, quod illa tot linguis tribuit, nec tueri queam quod imponit. Scio nihil eſſe pulchrius, quam Principibus placuiſſe viris; ſed interim dum ipſe domi me meo metior pede, quàm gratum eſt animo eos viros bene de me ſentire, quibus ut probari pulcherrimum eſt, ita diſplicere turpiſſimum, tam moleſtum eſt, nihil eſſe quod illorum vel amicæ de nobis opinioni, vel magnificæ expectationi reſpondeat. Ut jam non aliam gratiam famæ buccinatrici debeam, quàm indoctus Citharœdus ei, à quo in theatrum frequentiſſimum producatur aurea palla, aurea inſignis cithara, mox ut canere cœperit, exibilandus. Nihil in me viſendum. Et tamen ſiquid eſt, id lucubrationibus meis expreſſum eſt. Illic optima noſtri pars eſt. Quod ſupereſt, teruncio non emas. Attamen tam amanter invitatus, cupidiſſimè advolâſſem ad tuam celſitudinem. Sed primùm deterret cœlum pluſquam hybernum, deinde valetudo cum per ſe imbecilla, tum immodicis, in quibus nunc verſor, laboribus, ſic afflicta, ut eam vix domi abditus tuear. Tanta enim cõtentione deſudo in Novo Teſtamento iterum innovando, ut ipſe his inveteraverim, dúmq; illud à ſenio ſitúq; vindico, ipſe mihi geminum ſenium ac ſitum contraxerim. Certum eſt enim aut immori negotio ſemel ſuſcepto, aut tale reddere, ut & *Leoni* decimo dignum videatur, & poſteritate. Jam verò eò progreſſi ſumus, ut licèt mediis adhuc in fluctibus luctemur, tamen procul portus paulatim ſeſe aperiat. In quem ſi *Chriſti* aſpiraverint auræ, ante quadrageſimam appellemus. Tum & cœlo mitiore, & animo magis vacuo accurram ad amplitudinem tuam, vel hirundines ac ciconias prævertens. Quod ſi nè hoc quidem moræ indulget tua celſitudo, contemptis ac poſthabitis omnibus, advolabimus. Sed hiſce de rebus aliquanto copioſiùs ſcripſimus optimo *Paſchaſio*, cui multis nominibus feliciſſimo, hoc tamen præcipuè gratulor, quòd gratus eſt Principi, non minus benigno quàm potenti, quem nobis quàm diutiſſimè tueatur Deus Opt. Max. & incolumem, & modis omnibus florentem. *Lovanii* poſtridie *Epiphaniæ*. Anno M. D. XVIII.

Philippus à Burgundia Epiſcopus Eccleſiæ Trajectenſis Eraſm. Roter. S.D.

Epiſt. 47. DOctiſſime atq; nobis dilectiſſime *Eraſme*; literas tuas recepimus, quæ nobis inter tot curas, quibus non parum gravamur, magnam attulere voluptatem. Pacis querimonia, non ſolùm nobis, quibus nominatim dedicata eſt, ſed omnibus verè Chriſtianis, ſummè placet. Nolumus eruditionem tuam ita latere, ut glires & cuculi latent; magis hortamur, ut præclara opera, quæ præ manibus habes abſolvas, ad ſeculi noſtri ornamentum & utilitatem, poſterorúmq; admirationem. Optimo fratre noſtro, piæ memoriæ *David*, conabimur (adjutore Deo Opt. Max.) non eſſe inferiores. Paucis tibi ſcribimus, verùm magno erga te eruditionémque tuam affectu. Bene vale optime *Eraſme*, & nos (ut facis) ama. Ex arce noſtra *Vellenhoe*, ſexto Decembris. Anno M. D. XVII.

Philippo à Burgundia Epiſcopo Eccleſiæ Trajectenſis Eraſmus Roterodamus S.D.

Epiſt. 48. PRæſul ampliſſime, & idem Princeps clariſſime, celſitudinis tuæ literas non ſemel ſum exoſculatus, perbreves quidem illas, ſi quis verſus numeret, ſed eaſdem egregiè prolixas, ſi humanitatem æſtimet. Verùm ut occupatiſſimus cum occupatiſſimo paucis agam, Pacis querimoniam primùm tanti Principis calculo, deinde doctiſſimorum hominum ſuffragiis comprobari, magnopere gaudeo. Nos ita coccycis vitam agimus, ut interim in piſtrino veriùs, quàm in nido verſemur. Multum antiquitatis, multúmq; ſenii mihi contraxi, dum Novum Teſtamentum iterum atque iterum novitati reſtituo. Dúmque ſic latito, maximè verſor in theatro mundi. Sed quorundam ſpectatorum perverſiſſima malignitas facit, ut me tam immenſi laboris nonnunquam capiat tædium. Rurſum me conſolatur recti conſcientia, &, ni fallor, non mediocris hinc ad bonos reditura utilitas. Sive huc natus ſum, non oportet θεομαχεῖν, gigantum exemplo; ſive ipſe hoc mihi intrivi mortarium, par eſt ut idem exedam. Poſteaquam in hoc proſcenium prodii, peragenda eſt fabula, ad cujus Cataſtrophen jam penè perventum eſt. Peragam autem & libentiùs, & accuratiùs, te hortatore atq; etiam applauſore, ſuper omnia verò approbante, ſicuti ſpero, *Chriſto*, cui vel uni placuiſſe, abundè ſatis eſt. Video mirum eruditionis ac pietatis proventum in hiſce regionibus, ſi contigerint aliquot tui ſimiles *Mecænates*, qui ceu ſigno erecto, ad operas evocent ingenia, qui præmiis extimulent, autoritate ornent. Quòd ſi plures tui ſimiles ſperari nimium eſt, illud certè optandum, ut te ſuperi nobis, quàm diutiſſimè velint incolumem, tibíq; iſtum animum ſemper in melius augeant, atque animo iſti quàm plurimos annos addant. Pro paterno quodam animi tui in me ſtudio video quantum debeam. Cæterùm mihi jam penè ſerum eſt, cum hera *Fortuna* conſerere manus, & in eam arenam deſcendere, à qua juvenis etiam abhorrui. Ingens onus eſt ampla fortuna, quam non minus negotii ſit ſuſtinere, quàm parare. Hæc ætas, hæc valetudo, hic animus paratum aliquod ac facile præſidium poſtulat, quod literarium otium non adimat. Sed longius provehor in epiſtola quàm par eſt. Bene valeat tua reverenda ſublimitas, cui me meáq; ſtudia dedico omnia. *Lovanii*, quarto Idus Januarias. Anno M. D. XVIII.

Eraſmus Roterodamus Zaſio ſuo S.D.

Epiſt. 49. DEcretum erat *Zaſi*, vir numeris omnibus abſolute, *Friburgum*, tuâ potiſſimùm cauſâ, viſere. Verùm *Rhenus* exundans, ita corruperat viam, ut natandum fuerit veriùs, quàm equitandum. Nos

Nos tui videndi magno tenemur deſiderio. Sed ante omnia mi *Zaſi*, fac valetudinis tuæ rationem habes. Nolumus hanc voluptatem noſtram tanti conſtare tibi. Me, cum ea redderetur epiſtola, languor quidam tenebat dies aliquot, periculosè obrepens, ſimillimus illi, qui proximè nos coegit mutare locum. Sed gratia ſuperis, ſubduxi me ei periculo. Parciùs quidem ſcribo, at nihilo parciùs amo. Rurſus in hoc piſtrino non una ſarcina premimur. Operis tui guſtum, quem polliceris, perlibenter accipiam. Neq; enim addubito, quin *Zaſio* dignum ſit, hoc eſt, homine non minus erudito quàm eloquente. Sentio quidem literas tuas, velut ab occupatiſſimo ex tempore ſcribi, mirum tamen quàm me delectet ille feliciſſimus orationis fluxus, non ſine candore. Hæc mihi fœcundum, nec minus exercitatum arguunt ingenium. Ad harum igitur guſtum non dubito, quin opus illud tuum ſit reſponſurum. In quo quid ego tibi poſſum præſtare, non video. Nec enim mea eſt arena. Animum tamen ad quidvis obſequii promptiſſimum polliceor, neque hac in re ſolùm, verùm in aliis quibuſcunq; deſiderabis amici officium. Bene vale cum tuis omnibus, eruditiſſime *Zaſi*. Anno M. D. XVIII.

Eraſmus Roterodamus Zaſio ſuo S.D.

Epiſt. 50. SCripſi per *Philippum* noſtrum, pérque eundem *Enchiridii* codicem dono miſi, nec dubito quin utrunq; acceperis. Nos laboribus propémodum obruimur, & geminâ difficultate, nempe *Hieronymi* & Novi Teſtamenti, ſic diſtringimur, ut exiſtimem *Herculi* minus fuiſſe negotii cum excetra & cancro. Non potuimus tamen committere, quin incomparabilem amicum *Zaſium* vel ſalutaremus. Per hos labores non licet ullo frui amico, cum tam multos habeat *Germania*. Sed dabit Deus his quoque finem. Tu ſi cum tuis rectè vales, fac nos tuis literis certiores, quo magis gaudeamus. Bene vale doctiſſime *Zaſi*, *Philippo* ſalutem ex me dicito. Reſalutat te *Beatus*, cúmque eo totus hîc eruditorum chorus. Anno M. D. XVII.

Eraſmus Rot. Guilielmo Budæo S.D.

Epiſt. 51. DE negotio noſtro, quod de nobis apud *Franciſcum* Chriſtianiſſimum *Galliarum* Regem agebatur, optime *Budæe*, & ſcio, & memini quid ſcripſeris, ne me putes è *Lethæo* bibiſſe flumine, quemadmodum ſcribis. Nam ea ſanè res adeò me non habebat ſollicitum, ut cum animadverterem, te pro tua erga nos benevolentia vehementiùs καὶ φιλοτιμότερον agere, literis admonuerim, nè quid iſtuc negotii animum tuum torqueret. Si hactenus fortuna me Regum famulatui mancipatum habuiſſet, ſi non animus, qui mihi ſemper ab iſtiuſmodi theatris abhorruit, certè hæc jam ætas ac valetudo miſſionem ac rudem flagitaret. Quod ſi cuiquam omnino Principum viſum fuiſſet addicere me, cui potiùs conveniebat inſervire, quàm *Carolo* Regi catholico, vel quòd unus omnium hoc ævo maximus, vel quòd meus, velim nolim, vel quòd prior & ultrò, ſat amplis conditionibus invitârit, atq; etiam benignitate non vulgari me ſibi devinxerit: etiam ſi judicabam ingratum juxta ac incivile *Franciſci* tanti Principis favorem ſuperbè rejicere, præſertim cum citra rerum mearum periculum ejus uſuram gloriæ capere liceret. Et tu jam ſcripſeras, te à ſuſcepto negotio deſtitiſſe. Tantum avebam ſcire, quid tandem eſſet, τὸ ὕπουλον, quod tibi ἐν τῷ τῶν ἐπιλόγων μικρῷ deprehenſum ſignificabas. Siquidem jam inde ab initio tetigit animum meum ſuſpicio, rem animo non ſyncero ab iſto geri. Neq; enim uſq; adeò gratioſum eſt apud me *Guilielmorum* vocabulum, quàm ſuſpectũ, primùm θέλγων, deinde κρυφίως σαίνοντος, hoc opinor agentis, ut me in naſſam illectum irrideret. De Epiſcopo *Poncherio* geſtiebam ſcire, quid ageret, & num conſtanter eum in nos animum obtineret, quem hîc præ ſe ferebat: præ ſe ferebat enim rarum quendam ac mirificum. Non quòd ambirem quicquam apud illum, cujus rei vel ipſe teſtis eſt, ſibi conſcius, quid detulerit, & quid ego reſponderim: ſed quod pulcherrimum & ambiendum eſſe ducerem ei placuiſſe viro, qui optimo cuiq; maximè placet. Clariſſimum ſenatorem *Deloinum*, cui te impulſore ſcripſeram, ſubverebar, nè quid utcunque noſtræ offendiſſent literæ, quòd is nihil omnino reſponderet. Nam ſcio, intra menſes quatuor nihil iſthinc allatum eſſe literarum, præter has poſtremas, quas *Lutetiæ* datas die brumæ, è *Moguntia* miſit *Huttenus* noſter ad X. Calendas Martias. Porrò, quod ſcribis, quoſdam hoc lemmate deterruiſſe te, nè ſi ſucceſſiſſet, periculum eſſet, vos omnes ἐν ἀτιμίᾳ fore, non potui fateor, abſq; riſu legere. Neque enim mihi rogandus es, opinor, vir juxta prudens atque æquus, nè mihi fraudi ſit quod alii de me vel errore, vel joco, vel ſtudio magnificentiùs pronunciant. Vix credas quàm mihi moleſtum ſit hominum iſtiuſmodi ſtudium, quod me non mediocri frequenter onerat invidiâ. Nondum ſtatui, utrum deplorem Epiſcopi ſortem, an pietatem in patriam admirer, qui tot nominibus difficilem legationem obierit: primùm in negotio moleſto, ad hæc apud *Anglos*, deinde hyeme, poſtremò cum apud illos omnia novo peſtilentiæ genere conflagrarẽt. *Huttenum* tibi probari ſanè gaudeo Nam ipſe hominis ingenio delector unicè. Utinam omnia ſalva ſint *Tonſtallo*. Nam & hinc diſceſſit æger, è famulis altero relicto. Et apud *Britannos* nihil à peſtilentia tutum. Certè literas tuas avidiſſimè lectitavit, & jam argumentum utroque dignum propemodum diſpexerat. De *Fabro* non ſatis intelligo quid tibi velis. Nam quod ais, *mei nominis ſtudioſis magnopere moleſtum eſſe, anſam datam iis, qui putant, hoc noſtrum inſtitutum ſibi parum eſſe commodum*, id mihi prorſus cum illis commune eſt. Imò non arbitror cuiquam eſſe moleſtius quàm mihi, quod nec in *Apologia* mea diſſimulavi. Nec exiſtimo admodum multos eſſe, qui *Fabro* magis ex animo bene velint quàm ego. Nec unquam animum inducere potero, quin *Apologiam* illam meam, atque adeò victoriam, ſi modò contigit, oderim, neceſſariam quidem illam, ſed mihi nec glorioſam in cauſa tam bona, tum etiam invidioſam, ut adverſus eximium ac veterem amicum: denique ſtudiis utrinſq; vehementer adverſam, quod haud me fugiat occaſionem hanc arrepturos τοὺς καλαλόγους, μηδενὸς εἰ μὴ φερομένους ἀπεχθείας, κατὰ τὴν παροιμίαν. Inauditum videlicet pugnæ genus, deplorat ſortem ſuam victor, & hoſtis arma contra ferentis miſeretur. Adornat ille redintegrare bellum, ut audio, quaſi parum ſit, ſemel ad iſtum

ineptiſſe

ineptiſſe modum. Mihi fit veriſimilius, eſſe qui *Fabrum* extimulent, quàm ipſum id deſtinâſſe. Sciebam hujus certaminis iniquiſſimam conditionem, in quo ſi vincerer, impietatis crimen agnoſcere foret neceſſe: ſin vincerem, in crimen inhumanitatis eſſet incurrendum, quicum homine tam amico commiſſus viderer, quicum mihi ſic conjuncta eſſet ſtudiorũ ratio, ut illius æſtimationem non poſſem lædere, niſi meæ penè tantundem detraherem. Et tamen ille mihi refellendus erat, niſi opinionis meæ velut arcẽ periclitari, imò prodi maluiſſem. Ad hæc videbam pleroſq; calumniaturos hanc noſtram conflictationem, qui nec illius inſectationem, nec meam defenſionem unquam legiſſent, tantum illud reprehenſuros inter pocula alicubi auditum, *Eraſmum* cum *Fabro* digladiari. Sed obſecro te vir æquiſſime, quid me facere voluiſſes, poſteaquàm ille libris per orbem terrarum divulgatis, me tot atrociſſimis dictis impetiſſet, blaſphemiæque & impietatis publicitùs reum ageret, primùm hominem, ut fatetur, amicum: deinde nullâ unquam à me laceſſitus injuriâ; poſtremò in eo negotio, in quo in tantum illi non adverſor, ut magis pro illo facere videar, & objurger eruditorum literis, quod illius ſententiam non palàm rejecerim, quanquam id quidem ejus inſtituti, quod tum ſuſceperã, propriè non erat. Atque utinam hoc injuriarum genere fuiſſet in me debacchatus *Faber*, quod vel negligi poterat, vel cum moderationis laude ferri. Libens hoc condonâſſem vel amicitiæ noſtræ, vel Chriſtiano pudori, vel ſtudiorum utilitati. Cæterùm impietatis calumniã agnoſcere, cum primis ipſa prohibet pietas. Satius igitur eſſe duxi Gratiis alicubi non ſatisfacere, quàm *Chriſti* dignitatis labefactator, & hoſtis videri. Nam hâc perſonâ ille me produxit in theatrum. Quanquam hoc interim Gratiis datum eſt, quod à jure talionis abſtineo, cum mihi in manu eſſet eo uti, quod contumeliam à me depuliſſe contentus, nihil in illum criminis regero, quod adverſus actorem criminaliter agentem, civiliter me defendo. Et tamen ſunt, ſi ſuperis placet, quibus *Apologia* mea cenſeatur aculeata. Quaſi verò letalibus ſpiculis impetitus, impetentis caput ſupplex debuerim blanditiis demulcere, nè ſævire pergeret. Ego neutram ſententiam nec in annotamento, nec in *Apologia* refello, cum poſſem eam, quam *Faber* ſolam vult eſſe piam, ut impiã ac falſam rejicere, idq; applaudentib⁹, opinor, Theologorũ centuriis. Datum hoc quoque civilitati. Quid igitur eſt, quod nos admones optime *Budae*? An ut *Epimetheus* quiſpiã, jam peracto negotio, mones nè ſuſcipiatur negotium, & eversa *Troja* doces non fuiſſe rapiendam *Helenam*? Quid mecum optes video, quid admoneas non ſatis intelligo, niſi fortè objurgationem vocas admonitionẽ. At ſi objurgas, ſine cauſa objurgas: ſin mones, ſero mones. Infelicitatem meam agnoſco, qui in hoc certamen ſim coactus deſcendere, à quo ſemper abhorrui, nec niſi unico hoc telo pertrahi potuiſſem, culpam non agnoſco. Imò modis omnibus culpandus eram, ſi ad impietatis crimen obmutuiſſem, quod nemo ſanctiſſimorum etiam patrum non acerrimè propulſavit. Atque utinam, mi *Budae*, tempeſtivus monitor adfuiſſes, & *Fabrum* amicum ab illa tam non amicâ provocatione coercuiſſes. At poſteaquàm ille, præter alia convicia, me fecerat in *Chriſtum* contumelioſum,

A intelligentiæ propheticæ ſubverſorem, à *Judæis*
ſtantem, *Chriſti* dignitatem indignè dejicientem,
Spiritui adverſantem, carni literæque adhærentem,
inconſiſtentia ſeſeq; undique elidentia loquentem,
& non unis *Anticyris* digna: idq; adverſus *Chriſti* gloriam,
poſteaquàm ſe fecerat gloriæ *Chriſti* propugnatorem, me adverſarium,
periculum etiam mihi denuncians, ſi dictis pertinaciter
adhærerẽ, hoc eſt, niſi vellem παλινῳδεῖν. Nam his
atq; aliis hoc genus facetiis *Faber* ille naturâ mitis
B ac blandus, tum *Eraſmo* non ſemel amicus ludit
in amicũ unicè charum: hæc igitur, inquam, atq;
ejuſmodi multa poſteaquàm in me non min⁹ inimicè,
quàm falſo ſcripſerat, ac mediis ſuis commentariis
infulſerat, atq; uno me ignaro, per orbẽ
terrarum ſparſerat, agè rem omnem tui facio arbitrii,
agnoſco legem amicitiæ, citra omnẽ exceptionem
ſequar tuum vel conſilium, vel judicium,
quid cenſes faciundum? An hoc ſuadebis amico,
ut pro honore mihi habito, gratias agam *Fabro*?
C an potius ut diſſimulẽ me ſcire, quid ille ſcripſerit?
Sed quis iſtuc crediturus eſt, libris nuſquã non
divulgatis? Quis credit unum me neſcire, quod ad
me unum pertinet, cum id nemo neſciat? An potius,
ut rem ſilentio tegam, hoc eſt, ut non apud
unum judicem, ſed apud univerſum orbem capitis
accerſitus, nihil adverſario reſpondeam, ut totam
accuſationem agnoſcam? Sed parum eſt candidum,
inquis, cum amico contendere. Verùm obſecro
te, candidum eſt, ſic amicum immerentem
D impetere? Amicus eſt *Faber*, ſed qui ſic inceſſit, amicus
eſſe deſiit. Etiãſi verè lapſus eſſem, erat hoc
puræ amicitiæ, tegere probrum amici, & privatis
literis admonere. Nec ipſe unquã ab illo diſſenſurus
eram in Novo Teſtamẽto, niſi judicâſſem, hic
nullam illius gloriæ labem aſperſum iri. Etiamſi
ipſe nec læſus ac provocat⁹, amicitiã violavi. Nec
unquã, quantũ erit in me, violaturus ſum. Vitam
amicitiæ impendere, laudi datur, at in *Chriſtũ* haberi
blaſphemũ in amici gratiã, nõ ſolũ extremæ
E dementiæ ſit, verumetiã ſummæ impietatis. Finge
patrẽ, aut fratrem eſſe *Fabrũ*, non ſolùm amicum,
nè patri quidem aut fratri, opinor, tantũ tribuendum
eſſe cenſebis, ut in illius gratiam *Chriſti* adverſarius
haberi ſuſtineam. Imò ſi ſimul & Cardinalis
& frater mihi fuiſſet *Faber*, arbitror officii
mei fuiſſe, calumniã non ferendã repellere, præſertim
modis omnibus innoxiis. Et tamen ita repello,
ut ille victus, tantum inhumanus ſit, impium
non faciã, illud quoad licet agens, nè quis de
F adverſario meo pejus ſentiat. Jam quod ſcribis,
hacten⁹ nobis pro veritate depugnatũ eſſe, rem in
poſterũ facilè tegi poſſe: neuter mi *Budae*, pro veritate
dèpugnavit, cum ille me fecerit adverſarium,
ubi ſteterim ab ipſo, nec ego in *Apologia* quid
ſentiam, aperiã, (neq; enim erat neceſſe) tãtũ illi⁹
in me directa tela, propello. Neq; ſpes eſt rem tectum
iri poſſe, cum illi⁹ volumina jam per *Hiſpanias*,
Gallias, *Italiam*, *Germaniã*, ac *Britanniã* paſſim
obambulent, ut jam nec illi ſit integrum, premere
G quod ſcripſit, neq; mihi diſſimulare defenſionem.
Mutet ille locũ, ſi queat, in quo me lacerat, ego pro
viribus premã *Apologiã*, quâ me defendo. Num me
vis abjicere clypeum, cum ille tela in meum caput
vibrata, manu teneat? Facile eſt alieno dolori
modum præſcribere, facile eſt in alienis malis
animo æquo moderatóque eſſe. Forraſſe tu ſi
hîc eſſes, alter ſentias, imò niſi prorſus ignoro
Budaeum,

Budæum, longè alio brachio clypeum, enſem, ac
tela ſua vibrâſſet. Primum tecum reputa mi *Bu-
dæe*, quam ſit odioſum hæreſeos & impietatis cri-
men, tum obſerva, quoties, quot dictis, iiſq; odio-
ſiſſimis in me debacchetur, ipſe toties à me hono-
rificentiſſimè prædicatus: & arbiter ſententiam,
ſi lubet, feras, utri noſtrû fuerit imputandum, eti-
am ſi par pari retuliſſem, ſi jure talionis eſſem u-
ſus, ſi convicia conviciis retudiſſem. Par erat, toti-
us mali ſummam imputari, qui prior laceſſiſſet,
& ita laceſſiſſet, ut niſi me defenderem, *Au-
guſtinum*, *Ambroſium*, *Athanaſium*, *Chryſoſtomum*,
breviter cæteros orthodoxos omnes, atque ipſum
adeò *Hieronymum* in communi crimine fuerim
deſerturus. Nam is ut in opere ſuſpecto duobus
verbis ûtcunq; pro *Fabro* facit, ita cum aliâs, tum
in commentariis quos ſcripſit in epiſtolam ad *Ga-
latas* palam nobiſcum ſentit. In levi ſuggillatione,
ſit ſua cuiq; ſententia, detur aliquid amicitiæ, de-
tur civilitati, liceat labi & corrigi, liceat & perpe-
ram diſſentire. Non committam ut quiſquam hîc
meam deſideret humanitatē. Scis ipſe mi *Budæe*,
ut pridem mecum ſis velitatus, ut tuo more, luſe-
ris in mea λεπτολογήματα, ut libellos noſtros deje-
ceris. His ego tantum abeſt ut ſim commotus (eti-
am ſi tu commotum jocabaris) ut poſtea nè pilo
quidē fueris injucundior. Et tamen verū eſt, quod
dici ſolet, *ſcriptores libris ſuis, non ſecus atq; parentes
liberis favere*. Nec deerant, qui me literis ſuis ad
Copiæ defenſionem accenderent, quorum ego ſe-
dulitatē riſi ſatis, & animo tranquillo eſſe juſſi, te-
ſtat', inter nos pulchrè cōvenire. At *Fabri* inſecta-
tio pluſquàm tragica eſt, ac planè demiror homi-
nem hujuſmodi tragœdiis delectari, velut in li-
bello, quem nuper *De tribus Magdalenis, & triduo
Christi*, ſic enim ille vocat, conſcripſit, diſputatio-
nis conditionē in has anguſtias deducit, ut *quicun-
que dicat Christū poſt tres dies reſurrexiſſe, cenſeatur
Chriſtianæ fidei, Evangeliis atq; omni prorſus veritati
adverſari*. Atqui ita ſanè ex *Marco* per orbem uni-
verſum *Latina* legit eccleſia, atq; etiā *Græca*. Nec
unquam is locus aliter lectus aut ſcriptus eſt, an-
tequam *Faber* aperiret hoc myſteriū, doceretque
ex *Apollonio* grāmatico, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ſignificare
in triduo: quaſi verò ἀνάλογος habeāt μετὰ χεῖρας, &
μετὰ τρεῖς ἡμέρας. Quod ſi maximè rem indubita-
tam primus reperiſſet, erat hoc vel Chriſtianæ
modeſtiæ, vel ipſius ingenii, civilius admonere.
Quanquam illud interim mirū, hominem impen-
diò Grāmaticis infenſum, qui cum modo ſuggil-
lârit *Bedam*, quod nodum quæſtionis per Grāma-
ticam ſolvere tētârit, quia ſynecdochen induxerit,
ipſe tantam difficultatē unius Grāmatici autori-
tate voluerit explicate, quæ niſi ſuccurriſſet, totus
orbis Chriſtian' adverſus omnē veritatē & cane-
ret & legeret. Atqui quid opus erat hac tragœdia,
cum unica ſynedoche res omnis potuerit expe-
diri, ſi intelligamus poſt tres dies reſurrexiſſe, qui
poſt tertium diem exortum ſurrexit? *Faber* enim
imaginatur nullo pacto conſiſtere, ut dicatur *poſt
tertiū diem reſurrexiſſe, qui tertio die ſurrexit*. Quā-
quam & aliis rationibus hoc poterat extricari,
quas hîc non attinet recenſuiſſe. Verùm hæc ad
me non admodū pertinent, & magis illius, quam
meo periculo cōmoveor. Cæterū ubi nominatim
impetor, & adverſarius gloriæ *Chriſti* ſcribor, pro
cujus gloria licèt homo nocens ac ſcelerib' oper-
tus, tamen vel capitis adirē diſcrimen, vel emori

A non refugiā, an me jubebis obticeſcere? Sed agè,
dic mihi per gratias, utrū reprehendendum putas?
an hoc ipſum quod me defendo, an defenſionis
modū? Si pro tua æquitate non reprehendis quòd
me defenderim, nè de modo quidē queri potes, cū
ita me tuear, ut quoad licet faveam etiam adver-
ſario. Quid eſt igitur quod me putet objurgandū,
niſi judicas illud eſſe fati mei, ut unus omniū me
vexandū impunè, ac conculcandum omnib' præ-
beam, ut poſthac nulli ſint tam ignavi canes, quin
B auſint oblatrare *Eraſmo*; nullus aſellus tam ſtupi-
dus, qui vereatur obrudere; nulla ſus, quæ dubitet
obgrunnire? Mures ſeſe denticulis utcunq; tuētur.
Apiculæ læſæ ſæviunt aculeo. Solus ego nè clypeo
quidē tuendi me jus obtinebo, prætertim in ne-
gotio fidei? Mihi crede *Budæe*, qui moderatè ferre
poteſt impietatis crimen, is leviter pius eſt. Vides
quo tonitru, quo fulmine divus *Hieronymus* inſur-
rexerit in *Ruffinū* quondam amiciſſimū, tantum
quòd ab eo per figuratæ laudationis ſtropham ad-
C ductus eſſet in nonnullam invidiæ communionē.
Quo ſtomacho reſpondet ac minatur *Auguſtino*,
quod unius loci enarrationē auſus ſit convellere?
Quid autem, ſi tali fuiſſet aceto perfuſus, quali me
perfudit *Faber*? amicus an inimicus, prudēs an im-
prudens, inſtigatus an ſuâ ſponte, joco an ſeriò, ſo-
brius an ſecus, ipſe viderit, certè perfudit. Res ipſa
nimiū extat. Atq; utinam utrique liceat inficiari.
Non ſum ullo modo cum *Hieronymo* conferēdus,
nec ſanctimoniâ, nec eruditione, nec prudentiâ,
D nec animi moderatione, & tamen vides quanto
quam ille crudelius laceſſitus, quanto me tueaṙ ci-
vilius. *Difficile eſt*, inquis, *geſtienti ſtylo moderari*.
Imo ſi dicta mihi fuiſſent omnia, quæ meo jure
dicere poterā, tum intelligeres, quantū dolori nō
domārim, quantū verecundiæ, quantū humanitati
datum ſit. *Admonitum te oportuit*, inquis, *ne ceſſaſſe
videar in amici diſcrimine*. Quod obſecro diſcrimen
eſt, ſi manifeſtariā propello calumniam? Num in
tuto futurus eram, ſi talia agnoviſſem elogia? An
E *Iacobi Fabri* tantam rationem haberi volebas, ut
ego in illius gratiā blaſphemus in *Chriſtū* haberī
ſuſtinerē: Quod ad eam ſanè cauſam attinet, ego
in portu navigo vel apud parū æquos judices. Atq;
utinam *Faber* hac in parte ſuam integritatem &
candorē apud univerſos tam tueri poſſit, quàm ego
cupiam. Qui illum amiciſſimè defendunt, cauſan-
tur alieno inſtinctu perpulſum ab neſcio quibus,
qui nec illi, nec mihi bene volunt. Quaſi verò
pondus habeat hujuſmodi purgatio in viro tam
F erudito, támq; philoſopho, tum provectæ ætatis,
poſtremò in criminatione tam atroci. At vereor
nè plures ſint illorum ſententiæ ſubſcripturi, qui
dictitant iſtam tam ſupinam debacchationē, par-
tim ab inſigni quodam mei contemptu, partim
ab ipſius admiratione fuiſſe profectam. Hoc ſibi,
inquiunt, perſuaſerat, me nihil aliud quàm Rhe-
torculum eſſe, ſe philoſophum, theologum, myſta-
gogum, cujus omnia dicta oraculorum inſtar eſ-
ſent, nihil à tali viro tam neglectè poſſe ſcribi,
G quod mihi non ilicò tenebras *Cimmerias* offunde-
ret. At meminiſſe debuit, nihil in bellis pernicio-
ſius, quàm hoſtem, quamvis imbecillum, con-
temnere. Rurſus alii judicant, offenſum illum,
quod à ſe, in *Annotationibus* meis, locis aliquot
auſus ſim diſſentire, hunc loliginis ſuccum in me
viciſſim effudiſſe videlicet, proq; officio, pro quo
par erat gratiam reponere, ſummā contumeliam
rependiſſe.

rependiſſe. Atqui ſi ipſi licet, ab *Auguſtino, Am-*
broſio, Hieronymo, imò ſemel ab omnibus antiquis
ac probatis diſſentire, mihi non licebit vel hono-
rificè diſſentire à *Fabro*? Et hæc erit ſcriptorū cō-
ditio, ut quicunq; à *Fabro* diſſentiat, is Euangeliis
& ſacris eloquiis adverſetur? Ingenuæ mentis e-
rat, in manifeſtis erratis agere gratias, qui monu-
iſſet, & qui monuiſſet non ſolū parcè moderatéq;
verumetiam honorificè. Et tamen ipſe nè privatis
quidē literis ſeſe mihi vel purgat, vel defēdit idq;
B ſemel atq; iterum à me provocatus, imo perinde
quaſi læſus, neſcio quid minarum ſpirare dicitur.
Quanto ipſe ſimplicius, qui ſtatim literis denun-
ciavi *Apologiā*, priuſquam adorſus eſſem ſcribe-
re, & abſolutam protinus per *Sorbonicū* quendam
ad ipſum miſi, ſcribens quæ pro tempore dicenda
videbantur. Neque verò periculum eſſe puto, nè
tribuatur inconſtantiæ, quod *Fabrum* toties lauda-
tum, nunc refellam. Primū enim illi convenie-
bat imputari, non mihi, ſi quid ipſe diſſiderem à
C meipſo, poſteaquā ille uſq; adeò ſui diſſimilis eſſe
cœpiſſet. Scripſit enim is qui reddidit *Apologiā*, *Fa-*
brum ubi recepiſſet eam, arguiſſe me levitatis. Si
levitas eſt, intentatū falſò crimen depellere civi-
liter, quæſo, ſic amicū ex inſidiis adoriri, quo do-
nabitur nomine? Atque utinam per illum licuiſ-
ſet mei ſimilem eſſe, laudibúſq; illius ſemper ali-
quid adjungere. Nec tamen παλινῳδῶ, quæ hono-
rificè de illo prædicavi, imò nè ſententiam qui-
dem de illo meam adhuc mutare poſſum. Tantū
D demiror quid acciderit homini. Poſtremò nō ſta-
tim vituperat alterū, quiſquis ſeſe tuetur. Jus eſt
publicum, vim vi propulſare. Cæterum ubi de fide
Chriſtiana agitur, impium etiam eſt cauſam ad-
verſario tradere. Tuum judicium non exegi, ſive
quòd perſpicerem, rem tui fori non eſſe, ſive quòd
aliàs occupatiſſimū onerare nollem, ſive nè (quod
eſt moleſtiſſimū) inter duos amicos arbiter alter-
utrum offendere cogereris. Atque utinam hoc in
totū præſtare licuiſſet, nè vel *Fabro* quiſpiā morta-
E lium meâ cauſâ minus eſſet amic⁹, vel ille cuiquā
iniquior. Quod ſi tu, mi *Budæe*, non graveris hujus
cauſæ cognitionē ſuſcipere, etiamſi, ut dixi, res nō
eſt omnino tui prætorii, age non rejicio judicem,
modo negotii ſtatum omnē ordine perdiſcas, hoc
eſt *Apologiā* noſtram, non oſcitans ac vellicatim,
ut te feciſſe ſcribis, ſed attentus perlegas. Alioqui
nō verebor appellare. Unde & quò, inquies, cum
ultrò mihi delegaris arbitriū? A *Budæo* dormitan-
te, ad eundem τὸν τῶν προσήκοντα. Alioqui multos
F paſſim audio queri, quod adverſus *Fabrū* ſcripſe-
rim, ſed iſtos fermè qui nec illius inſectationē, nec
meam defenſionē unquam inſpexerunt. Si indi-
gnantur, quòd me neceſſario tuear adverſus *Fa-*
brū, cur non illi potius indignantur, qui ultrò præ-
teŕq; cauſam nos laceſſierit? Parum amicum eſt,
ſcuto objecto tueri vitalia, & amicum eſt, homi-
nem amicū telis veneno tinctis impetere? Quod
ſi id agis, ut nos diſſidentes in gratiā redigas, quod
ad me pertinet, haud ſanè multum erit negotii.
G Facilè redit in gratiam, qui odit invitus. Facilè
placatur, qui nolens iraſcitur, imò qui nè iraſcitur
quidem niſi ſuis ſatis. Utinam licuiſſet amici-
tiam tueri perpetuam, nunc quod eſt proximum
cupio multis de cauſis, ſarciri: vel quòd per ſe ſit
indecorū cum eo diſſidere, quicum neceſſitudine
ſis junctus: vel quod nolim hujus rei gratiâ inter
ullos ſuboriri diſſidia, ſtudiis, ut fit, in diverſa tra-
A hentibus. Magis optabā, ut ex amicitiæ jure cō-
municatis invicē amicis, utriq; pulcherrima poſ-
ſeſſio conduplicaretur. Vix ullas rejiciam condi-
tiones. Aut curet ille rependā, ut dixi, reprehen-
ſionē ſuam, ego viciſſim patiar meam aboleri *A-*
pologiā. Aut ſi id fruſtra cupit, maledicta benedi-
ctis mutet, & criminationi palinodia medeatur,
aut certè purget ſeſe mihi literis. At ſi id quoque
nimiū eſt, teſtetur nunc inter nos animorum eſſe
conſenſum, quocunq; genio ſuperior illa incidit
B procella. Sentiet me minime difficilē. Unam eam
conditionē nō recipiā, ſi poſtulet, ut *Apologiā* ſup-
primā, incolumi illi⁹ criminatione. De morte fra-
tris tui ex *Badii* literis cognoverā, quæ mihi dupli-
ci nomine gravis eſt, vel quia tu⁹ erat, & ob id ex
amicitiæ fœdere noſter: vel quia, ut ſcribis, noſtri
ſtudioſus. *Buſlidianum* legatū ac trilingue collegi-
um pulchrè procedit. Eſt autem magnificentius
quam putâram. Deſtinata enim ſunt huic nego-
tio plus viginti *Francorum* millia; utinam exem-
C plum hoc complures inveniat æmulos. Habes epi-
ſtolam non minus moleſtam quam prolixam, nè
ſemper exprobres epiſtolia, pene ipſis opiſtho-
graphiis breviora. Bene vale doctiſſime *Budæe*.
Lovanii, V I I I. Calendas Martias.

Budæus Eraſmo S.

ECce autem rurſus expoſtulatio. Conquerebar, *Epiſt. 52.*
nihil à te literarum multis jam menſibus ac-
D cepiſſe, quod quidē epiſtolæ inſtar haberet, quum
tu ad me literas non magis copioſas quam jurgi-
oſas dediſti: perinde quaſi ex diuturno ſomno, id
eſt, diuturnâ incuriā noſtri, turbidiùs te excitârim.
Huttenus non magis jam tibi quam mihi noſtriſ-
que probatus & amicus, cum ex Regis comitatu
rediret, hâc tranſiens, literas à me tumultuarias
expreſſit, in quib⁹ quūm quicquid in buccam ſub-
iiſſet, vel *Græcè* vel *Latinè* ſcriberem, unum ut ar-
bitror, aut alterum verbum de *Apologia* illa tua
E adjeci, ex cujus editione dolebam, cum eo quòd
Faber ſcripſiſſet, nonnihil ſimultatis ſimile inter
vos enatum eſſe videri. Non enim ſatis memini
quid ſcripſerim, & erat ejus generis epiſtola, cujus
apud me exempla manere non ſolent. Hic paucu-
lis verbis ἀκροχόλως tu commotus, in pacificatorem
repentè cornua obvertiſti: videlicet quaſi me liti
pro *Fabro* temerè aut cupidè obtulerim, potio-
rémque impetus tui partem in me nec opinantē
deflexiſti: etiam ſi me ſubinde benignè appellādo
F ſuaviari videre inter expoſtulandum. Primum
volo hoc tu ne ignores, me nec pacificatoris, nec
arbitri honorarii partes hac in re mihi ſumpſiſſe:
non quòd vererer, ſi id facerem, nè tute mihi non
permitteres, aut tu id mihi ſuccenſeres, quod de te
tantum mihi permitterem, ſed quòd hac de re cum
Fabro nunquam collocutus ſum: quare cauſa mihi
nulla fuit, quamobrem ejus rei arbitrium affecta-
rem, quod ad me utrinq; non rejiciebatur, aut ul-
trò deferebatur: etiamſi *Ludovicus Ruzæus Pa-*
G *riſienſis* ſubpræfectus, ut eſt omnibus viris doctis
ultroneus amicus, facere me jubebat, idq; recu-
ſantem convitiosè objurgabat: ſed cum vicem
tuā dolerē, hominis mihi amiciſſimi, admonitum
te oportuit, ſi non aliā ob cauſam, ob hoc certè, nè
tu me obdormiſſe putares, cum tuā illiuſq; cauſā
frequenti ſæpe corona ad publicæ famæ ſubſellia
peroraretur: cum eo, ut verū fatear, quod & *Fabrū*

quoq; inter amicos numero. At enim ſum ille A *Pandora* conjunx, quē tu rei jam cōclamatæ remedium afferre cavillaris, & *Troja* jam everſa, docere non fuiſſe rapiendam *Helenam*. Eia tu germane mi *Prometheu*, meminiſtin' ad me his verbis te ſcripſiſſe? *Faber* toties à me cum honoris præfatione nominatus, neſcio quam gratiam mihi rependit, certè ut multis videtur iniquam. Mihi quoq; duriùs mecum agere videtur, quam pro ſolito ſuo candore. Doleo anſam hanc datam. & reliqua. Tum ipſe prædiceres *Apologiam* te meditari, & ego fortaſſe officio functus eſſem. At tu me *Epimetheum* feciſti, ut per te quidē rem in ſcenam producendam non ante reſciſcere potuerim, quàm tu prologum in proſcenium miſiſti. *Quo nunc igitur*, inquies, *admonitio? niſi ut calculum atrum ferre aut varium in Apologiam meam videare, ut mea ferè ſoles præjudicio quodam tuo premere, licentiore, ut quibuſdam videtur, fiduciâ confirmata amicitiæ.* Amabò te mi *Eraſme*, tuum præmordo C libellum, & uſuram mihi patientiæ pauliſper accommoda viciſſim adjurgaturo. Facere enim nequeo quin epiſtolæ tuæ, facundæ quidem, & feliciter argutæ, ſed non perinde æquæ officioſæq; reſpondeam: cui tu rei inficiandæ non eris, ſi ad te jam rediſti, & priſtinos ſpiritus reſumpſiſti. Utiq; quod ad cauſam meam attinet, ut interim mihi tantum patrociner, quem tu ſubinde in faciem nunc palmâ, nunc pugno contundis, & viciſſim blandâ appellatione permulces, ut queritari jure non poſſim, ceu verò litem meam fecerim, ut in- D eptus arbiter, quòd te cum *Fabro* altercante, vel tantulum interfari auſus ſim. Ac neſcio quo modo in ἀπολογήματι illa, & *Copia* contumeliam revolutus es præ iracundiæ impotentia: quarum rerum quum mihi erratum jamdiu condonâſſes veniam poſtulanti, nunc velut muneris repoſcitor hac eadem de re me obliquâ actione appellas, iterúmque judicium ejus offenſionis refers quam ex memoriæ tuæ actis ſemel, & bonâ fide exemptam eſſe credebam. Itáne verò ſi quid tibi familiari- E ter atq; amicitiæ jure fretus dixero, tu in me eloquentiæ tuæ aciem ſtringes, & ut animo obſequaris iracundulo, ad ſatietatem mecum delitigabis, & quia tibi par eſſe ſcribendi facultate nequeo, continuo te ſuperiorem in cauſa futurum confides? & ſecundum te homines doctos & graves pronunciaturos ſperabis? etiámne ſi in tyrocinio æquiore cauſa nixus ſim? etiam ſi cum tua iſta *Minerva* juſtitia ipſa depugnet? etiam ſi res ipſa clamitet, non te juris ſubſidiis, ſed facundiæ præ- F ſidiis fretum eſſe? Verùm *age*, inquis, *rem arbitrii tui facio, agnoſco legem amicitiæ, quid igitur cenſes mihi faciundum? An hoc mihi amico tuo ſuadebis, ut pro honore mihi habito gratias agam* Fabro? minimè. *An potius ut diſſimulem me ſcire, quid ille de me ſcripſerit?* Quid ni id tibi ſuadeam, ſi tibi integrum ſit? Primum *Eraſmo*, deinde Theologo, deinde hujuſmodi Theologo, qui jam emeritis ſtipendiis ambitionis, & aucupandæ famæ, eò ſe opinionis evaſiſſe, meritiſſimo confidat, ut nè ex G alienis poſthac elogiis pendere videatur. Tu ut timeas, nè ſi *Faber* quamlibet exiſtimatus ſcriptis ſuis patrocinans, ſecus quid, ut fit, de ſcriptis tuis ſcripſerit quodam loco, tua ilicò exiſtimatio famoſo judicio periclitari videatur, niſi tu ad judicium longâ & meditatâ defenſione occurras? atque ita occurras, ſed reliqua non addam. Quaſi

A verò crimē agnoſcere protinus videatur, qui quovis modo crimen aſpergenti acrier animoſeque non reſponderit. Periculum erit credo in poſterū, nè tu indictâ causâ de ſenatus doctorū ſententiâ, capitis exiſtimationiſq; mulctā ſubeas, ſi ut quiſq; ſcriptor ſecus de te ſenſerit, ilicò non reſponderis. At enim inquies, non cum quolibet homine, nec de quovis crimine in certamen invitus adductus ſum. A *Fabro* viro antea mihi, atque etiam nunc, ut arbitror, amico, & de literis egregiè merito, B etiam impietatis, criminosè poſtulatus ſum. Scio quid tragœdiæ excitari his nominibus poſſit: intelligo ſi tibi concedā illum tam atroci in te animo hæc jactâſſe, quàm tu atrociter ea excepiſti: & ſi tibi permittam hac in re plena juſtáq; diſceptatione cauſam tuam agere, erroris tibi confeſſionē nunquā expreſſum iri. Sed quis tibi autor ſit, aut ſubſcriptor, ut quum iſta exiſtimatione præditus ſis, cum iſtā tibi gloriā tot editis voluminibus pepereris, in iſtud faſtigiū opinionis & famæ, tot C rerum in hac reip. parte geſtarū, gratiâ evectus ſis, tu tamen in ejuſmodi controverſiis, cauſificationibus magis, & ſcriptionibus argumentoſis cōfidere videare, quā doctiſſimi cujuſq; graviſſimiq; tacito judicio? Τοῦτον μὲν δὴ τὸν ἀγῶνα δεξιῶν ἂν νίκην ἄρασθαί μοι δοκεῖς ἐρημαῖς σύγε πειθοῖ, καὶ τὰ κατὰ σοῦ συγγραμμάτων γεγραμμένα πεπρωκώς, ἢ τὰ μὲν δικαιώματα ἐξηγημένος, καίπερ ἀξιόλογα, τοὺς δὲ λόγους συμφέρων εὐχερῶς τῇ δυνάμει σου πείθειν. Τὸ γοῦν εἰς ἐμὲ, ὥσπερ τὰ ἐγκεκλημένα ὑπὸ σοῦ τῷ φάβρῳ καὶ τὰ ὑπὲρ σαυτοῦ D ἀπολελογημένα ἄγαμαι ἀναγινώσκων, καὶ εὐδαιμονίζω σε τῆς δεινότητος τῆσδε τῶν λόγων, ἐφ' ᾗς καλλιρρητορεύομαι; οὕτω δή τοι αὐτὸς τὸ ἀξίωμα τὸ σὸν ἀπολογιζόμενος, τὸ ἀμφὶ τοὺς λόγους τουσδὶ, φοβοῦμαι μὴ πεῖρα τοῦ ἀνθρώπου ἐκφέρεσθαι σὺ δοκῇς τοῖς πλείοσι τῶν εὖ καὶ καλῶς πεπαιδευμένων. Hic ſi diis placet, autorem *Hieronymum* tuum laudabis hujuſce inſtituti, qui *Ruffini* figuras non tulerit, qui *Auguſtino* minatus ſit, ob unius loci enarrationem convulſam. Quis ſcit an ob id ad *Chriſti* tribunal actus vir ille va- E pulaverit? Malim ut totum mihi *Hieronymum* æmulandum proponas, quàm in eo veluti nævum pro exemplo præbeas. Sic in *Minerva Phidiæ* crepidâ reprehenſione non caruit. Nec enim *Hieronymus* extra peccandi aleam fuit: nec ſe non *Auguſtinus* perperam multa ſcripſiſſe faſſus eſt libris etiam privatim ad id dicatis. Video te pedem præ indignatione ſupplodere, ſed neceſſe eſt, ut ad extremum perferas, auréſq; mihi vacantes devorandis his præbeas, quando tu me longâ tuâ epi- F ſtolâ ex animi tui ſententia versâſti, quaſi ab adverſario tuo ſteterim, proditâ amicitiâ, ut ſcriptorum tuorum indicaturam, epiſtolarum licentiâ elevaverim. Quare reliqua auſcultato, ſcilicet *Auguſtinum* & *Hieronymum*, & ſenatum ferè orthodoxorum in communi reatu deſtituiſſe viſus eſſes, niſi tu veritatis patrocinium ſuſcepiſſes, & *Fabro* reſcripſiſſes. Quid ſi hoc idem in te retortum valet? Utrum igitur tu timebas, nè tu ignominia, cum tot, tantiſque autoribus notarere? an illo- G rum magis quàm tuæ proſpectum exiſtimationi voluiſti? Quaſi verò illi in ſuam tuámq; ſententiam, noſtræ ætatis homines, aut poſteros ſuâpte ipſi autoritate adducere non potuiſſent: aut tibi ignominioſum & capitale eſſet futurum, ſi te ejuſdem cum illis culpæ reum à periculo non vindicâſſes. Atq; hæc ita diſputo quaſi *Faber* ipſe fateatur, aut inficiari non poſſit, in hoc ſe magis ſtomacho

macho ſerviviſſe, quàm hæc quæ ſcripſit, contentioni dediſſe, ut pertinaciori fortaſſe, ſic aſſerendæ veritatis haud dubiè ſtudioſæ. Qua de re autem inter vos agitur, non attingo, quoniam tu majorem eam cognitionem foro meo eſſe cenſes, aut etiam ſanctiorē, quàm quæ profanis ſuffragiis permittatur. Neq; id etiam in diſquiſitionē venit in hac controverſiæ inſtantia, quæ nunc in judicium deducta eſt. Sed quod vim vi propulſare juris publici eſſe dicis, tecum ſentio, ſi civile jus hac in cauſa pro ſcuto amplecteris. Verùm caput illud legis aut interdicti de vi, prætor ille æternus, ſummúſq; judex, in ſuas tabulas, edictúmq; ſuum non tranſtulit, quanquam & illud jus civile modum tutelæ inſontis, & inculpatæ à propulſante exigit. Ex qua formula ſi tibi jus reddi petieris, vereor ut abſolvi à me poſſis, qui tantam *Apologiam*, atque etiā talē edideris, nè pauculis cōmentariorum ejus chartis paria feciſſe non viderere. Quod profectò nunquam feciſſes, ſi tuo potiùs ſtomacho quam amicorum obſequi voluiſſes, qui inconſulto ſtudio, nomini tuo favent, ut eſt multorum opinio, nec ſemper vident quid te deceat. Utcunq; ſit, hoc mihi omnino perſuaſi, ſi tibi nunc divorum aliquis rem integram denuò ita præſtare poſſet, & vellet, ut ea quæ exierunt, hominum memoriæ eximerentur, túq; rem ipſam arbitrii tantum tui, non etiam tui ſtudioſorum eſſe velles: omnino te, ut parciſſimè loquar, ita comparaturum, ut gravitate & moderatione ſuperiorem videri, quàm verborum & altercationum ſubamarâ viciſſitudinè præoptares. Neque non *Fabro* itidem rem pœnitendam videri exiſtimo, quâ eſt animi probitate, ut tu ipſe agnoviſſe alioqui te fateris: qui etiam hunc caſum noxæ *Homerica* tribuis, ἦγε, ut inquit ille, κατ' ἀνδρῶν κράατα βαίνει βλάπτουσ' ἀνθρώπους. Neq; quicquam eſt, quod minus credam, quàm ipſum *Apologia* tuæ reſponſurum, etſi temerarius rumor iſtuc uſq; manavit, vel tuorum fortaſſe nimium ſedula ſuſpicio confinxit, *Fabrum* quippiam hujuſcemodi moliri: quem etiam audio non ſubdolè, no figuratè, non εἰρωνικῶς, non repentinâ demutatione, ſed bonâ fide, ſed conſtanter, & aſſeverantis vultu ſcripta tua laudare, quanquam *Apologia* tuæ infenſus ſit fortaſſe. Quis enim miretur te illi in eo non placere, in quo tu tibi diſplices? ut & ex literis tuis intelligo, in quibus invitum te id certamen ſuſcepiſſe ſatis ſignificare mihi videris. Vide quàm ἀφελῶς τῷ τῆς φιλίας δικαίῳ utar, & quàm τὴν ἄγαν ταύτην ἐξουσίαν familiaritatis uſurpem. Video jam quàm mihi infenſus ſis, cum hæc legis, qui tam iniquum tibi judicèm me præbeam, cum tu me tamen *æquiſſimum* in epiſtola tua voces ὡς ἐπιτρέψαντός σοι τὴν διαιτησίαν μου τῆς φιλονεικίας ὑμῶν κατατεθέντος σοῦ τὸν ἀγῶνα τοῦτον, τὸν ὑμῶν πρυτανεύσαντα ut nè appellare quidem quenquam judicem alium fortaſſe poſſis, qui mihi arbitrium hoc omnino permiſeris, nè *Budæum* quidem ipſum τόν γε νῦν περιέχοντα τοῖς ὑπὸ σοῦ ἀπολογηθεῖσιν, id quod tibi demum ſalvum eſſe voluiſti. Enimverò inquis, iniquiſſimè & præter tuos mores facis. Nè igitur me laceſſeres, qui ſcripta tua me dejeciſſe calumniaris, & *Copiam* tuam extenuâſſe frementibus tuis amicis. In quo utrum æquitatem tuam deſiderare debeam, aliàs fortaſſe videro, qui ignorare non potes, quid de te, ſcriptíſq; tuis ſenſerim, ac ſcripſerim. Verùm ut ad ſeria tandem veniam, velim ita exiſtimes,

A judicium meum de veſtra illa diſſentione, adhuc in mea eſſe poteſtate. Et ſi tu enim rem mei arbitrii quadantenus eſſe voluiſti, tamen ille fortaſſe hanc ſubire judicii aleam nolit: qui etiam, ut ſuſpicor, æquiorem me tibi credit, cum tu diverſam opinionem habeas, qui me in tua epiſtola ſuſpecti poſtulare non ceſſas, ut juris verbo loquar. Sed & ſi uterq; ex compacto arbitrium mihi hoc deferatis, haud libens ſuſceperim. Quòd ſi me autorem non reſpuitis, cupidè id ſuaſerim, ut B denuò in futurum amicitiæ officia colatis. Id quod ſi mox ipſum fieri nequit, nondum planè abſterſis animis, tametſi compoſitis, certè ut præterita ſilentio, atque, ſi fieri poſſit, oblivione obruatis. Quanquam magnorum autorum exemplo honeſtè fieri poteſt, ut in aliquibus tuis, illiúſque ſcriptis hoc vulnuſculū veſtræ famæ cicatrice aliquâ honeſtâ, vel ſplenio ſoletter obducatur, hominéſq; docti intelligant contentionem hanc potius, quàm offenſionem animorum fuiſſe. Neque C verò cum ea ad te ſcripſi, tam præterita reprehendere volui, quæ jam teneri non poterant, & poteſtatem tuam exierant, quàm inhibere gliſcentem contentionem viſus ſum, nè ultra modum creſceret. Quanquam id tu aliter interpretaris, ut mihi ſemper iniquè ſuſpicax es. Eſt etiam apud nos in univerſum hac de veſtra diſſentione ſententia, magis ut viri boni gravéſq; doleant, intemperias quaſdam rei literariæ adverſas inter vos has turbas excitaviſſe, quàm ut alterum facilè D damnaturi ſint, & alterum abſoluturi, maximéq; exoptent vos in gratiam redire. Hoc modo fortaſſe nobilis illa contentio inter *Hieronymum*, *Ruffinúmq;* coaluit, ſed pervicaciùs, atrociúſq; exarſit. Uſque adeò humanum eſt peccare, idque fert humana conditio, ut in viris alioqui ſummis hæc culpa luculenter deprehendatur, cum contentionis blandimenta rationi obrepentia, ita hominem provexerint in pervicacem animum: ut ſecus quippiam ille potiùs de ſua exiſtimatione conE ſulat, quàm motus irrumpentes animi inhibeat. Equidem, mi *Eraſme*, ut jam ſimpliciter tecum loquar, quum hæc primùm intellexi, non condoleſcere tibi, *Fabróq;* non potui: qui poſt tot ſtipendia in ſtativis *Palladis* emerita in ſua uterq; ſtatione, quum omnes jam juniorum ſeniorúmq; centuriæ dignos vos eſſe cenſerent, qui noſtrarum cohortium ordines ducereris, neſcio quo ſiniſtro genio impulſore in ordinem vos rurſus propemodum coegiſtis. Qui ſi etiam pergeretis obfirmaF tis animis indulgere, & ad ſimultatem uſq; apertam pertinaciter contendere, vererer nè gravium bonorúmq; prærogativa ære nos laudis & gloriæ tandem dirutum iret. Ille etſi mihi jam olim amicus magis quam familiaris, & conſuetudine vitæ conſiliorúmque commercio devinctus, rationem conſilii ſui viderit. Tu verò, qui mihi cognitionem hujuſce negotii alteris jam literis detuliſti, ſi tibi conſtare vis, & me lucrifacere, quo in partes tuas tranſeam, in obtemperantis habitum te G ut componas neceſſe eſt, etiam ſi cordis ore reclames, ſurdíſque dentibus infrendas. Itaque apage illud ex tuis literis: *Tu ſi hic ſis mi* Budæe, *aliter, alitérq, ſentias.* Etenim hac de re ſic cenſeo, Cum vitæ humanæ ea ſit in univerſum conditio, ut quo quiſq; exactiùs, atque etiam innocentiùs rationes ſuas inſtituerit, eo plura ferè ſibi negotia exhiberi à caſuum temeritate ſentiat, quæ mortales ipſa

miſeros ſurſum deorſúmque verſat: noxâ ſcilicet illâ tenebrarum præſide, in omnes occaſiones pervigili intentione imminente, quæ provideri ab homine nequeunt: tum verò noſtræ ſortis hominibus inceſſere plerunq; ſolet, improbéq; blandiri, parens illa diſcordiæ contentio, quæ in deorum olim convivio, aureum illud malum, inſcriptum, ἡ καλὴ λαβέτω, provolviſſe in medium dicitur: dociles tandem ipſa homines *Epimetheos* faciens, quo tu me nomine taxaviſti. Hujus rei inſigne clarúmq; documentum *Homerus* ingeniorum decus, velut iracundiæ & contentionis antidotum poſteritati reliquit: apud quem ut nôſti, *Iliados* duodeviceſimo *Achilles* ob id mœrens, quòd juſto pertinaciùs animo ſuo irato indulſiſſet, quanquã inſigni injuriâ ab *Agamemnone* affectus, errore tandem intellecto pertinaciam contentionis iræque deteſtans, ita inquit:

Ὡς ἔρις ἔκ τε θεῶν ἔκ τ' ἀνθρώπων ἀπόλοιτο
Καὶ χόλος, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι,
Ὅς τε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο,
Ἀνδρῶν ἐν στήθεσσιν ἀέξεται ἠΰτε καπνός.

Proinde velim te ita eſſe animo comparatum, ut etiam ſi *Faber* certamen inſtaurare inſtiterit, id quod falſo rumore perſuaſus expectas: tu tamen hac de re conquieſcere tibi imperes. An verò ſi ille iniquior eſſe, & protervior contra ingenii ſui naturam conſtituerit, ut ſuis impulſoribus morem gereret, tu quoq; cum eo contendere turpi certamine confeſtim conniteteris? nec iſtam tuam exiſtimationem, decorúmq; perſonæ tuæ reſpiceres? Quam legem cum in te ſanciam, non ita privilegium de te fero, ut me non eâdem ipſa lege teneri velim. Etſi omnino noverim homines doctos & autoritate præditos in animum induxiſſe, ſuis me ſcriptis carpere: nonnullos etiam jam id feciſſe editis libris ſciam: mihi tamen ſemel ita imperavi, huic meæ ſententiæ ratæ, fixæ, confirmatæ acquieſcere, ut nihil illis reſpondeam, niſi ſi mihi ſilentium vitio verti videam, aut lutulentæ fraudi futurum. Idq; mihi ut faciam, autores ſunt & imperatores amicorum juratiſſimi, ſimul & graviſſimi. Neq; enim jam iſta me juvant, quæ ſine acerbitate genium nullum habent, neq; mitis eſt manſuetiq; ingenii, eâ digladiatione oblectari, quæ ſine luculento vulnere plauſum mereri nequit. Et eſt ea natura contentionis, ut plus ad ſtomachum ejus faciant, quæ plus fellis quàm ſalis habent. Túne, egóne, quanquam longè te inferior, qui ſervitutem moleſtam gravémq; ambitioni ſervivimus, & tandem vindictam meruimus, ex libertate rurſus in piſtrinum nos demus, atq; acerba identidem concertatione conflictemur ut ſcripturienti cuiq; libuerit ſtylum in nos exacuere? Equidem ſi alterutra mihi conditio eligenda ſit, malim literarum elegantium ſtudium ejurare, quàm ad eam mentis carnificinam adigi. Tu jam gloriæ culmen tenes, ex quo ut à nullo deturbari jam potes, ſic ſi gradum ipſe dimoveris, converſos in te oculos fallere non poteris. Ego in eam vel ſecuritatis vel incuriæ arcem concluſiſſe me confido, unde me in campum perlicere ad certamen haud facilè quiſquam poſſit. Malim ut animi æquitate ſuperior eſſe videare, quàm cauſæ actione. Neq; tu aliter in animum tuum induxeras, ut ex literis tuis video, atq; ex ipſa *Apologia*, utpote qui mœrens propémodum hoc certamen capeſſieris, geménſq; peregeris. Verùm ut

A tibi jam ſententiam meam proferam, placidiorem mihi vultum exhibe. Summa rei hæc eſt, hactenus veritati atq; exiſtimationi tuæ patrociniũ tuliſſe, per me quidem & communes amicos licere ut cenſeare: quandoquidem eſt hujuſcemodi controverſia, quæ ampliari potius, & comperendinari ſæpius, quam ſemel dijudicari debeat. Ulterius autem ſi verbum addideris, non impunè tibi ab amicis futurum. Neque verò me nunc credas *Fabri* cauſam agere, ſed tuam potiùs vicem dole-
B re, qui hoc tibi ſuadeam, ut in gratiam cum honeſtate & moderatione redeas, imò ut ad ingeniũ tuum remigres, ac te tibi nobiſq; reſtituas, & ſacræ lectioni meditationiq; referas. Multa fert amicitia, quam tu *Fabro* invitus renuncias, ut potius cum eo expoſtulare ob violatam inconſulto amicitiam, quàm eam poſtulare criminosè videaris. Multa opinioſiſſimum nomen *Eraſmi*, quo nunc omnea Occidentis provinciæ perſonant, multa ſacerdotii dignitas, & profeſſionis theolo-
C gicæ ratio: & vis iſta contentionis cum ætate ut conſeneſcat oportet. Et eſt ejuſmodi certamen, cujus victoria flagrare citius invidiâ, quàm plauſum excitare tibi poſſit. Neque te hîc audiam, ſi pergas in eum crimen retorquere, qui prior certamen hoc commiſit. Nunc cauſæ cardinem non attingo, & cauſam tuam non illius judico. Volo tuam ut cauſam mihi approbes ex tuo tantummodo, non etiam ex illius inſtrumento: id eſt, ex propria moderatione inſontem te, non recriminatio-
D ne doceas. Siquidem decet boni viri innocentiã, ſuâpte vi, ſuóq; jure niti, non alienæ injuriæ propulſatione commendabilẽ videri. Audio te nunc divûm hominúmq; fidem implorare, quod tibi impietatis reo actionem, cauſæq; dicendæ liberũ arbitrium denegem. Atqui ſi hujus rei judex legitimus fuiſſem, & à me tu petiiſſes, ut tibi agere lege liceret, ut actionem ipſe tibi negare jure non potuiſſem, ita tibi modum dicendi ad clepſydram ſtatuiſſem. At vide quem tandem aquæ tibi mo-
E dum inſuderis. Non invitus facio, ut ſtrenuè te caſtigem, cui jam diu invidere cœpi, ut luminibus meis nimium officienti: & hactenus ægrè tuli, in epiſtolaribus noſtris altercationibus me ſemper inferiorem diſceſſiſſe. Sed vereor, ne omnem in me iram tuam derives, & ſi nondũ planè indignationẽ illam devorâſti, vel devoratam non concoquiſti, ne tu reliquias in me regeras, & expuas, epiſtolámq; mihi unam amarulentã ſcribas. Verùm agè, piacularis eſſe non recuſo, & in *Fabri* locum
F prodire ſuccidaneus, dum modò ſtomachũ perpurges, ſimul & ſuſpicione illâ tuâ defungar, [illegible]. Hoc multis gratũ erit, qui intereſſe publicæ utilitatis credunt, te ab illa contentione animum deflectere, ne id ſibi parergon præclarè cujuſpiã cõmentationis remora ſit, vel avocamẽtum. Hæc ad te ſcripſi vir amiciſſime, potius ut animũ meũ tibi teſtarer, literíſq; tuis reſponderẽ, quã quod admonitione meâ egere te putarẽ. Atq; libẽs hoc fecerim, ſi poſſim, ut qui mihi maledicere
G geſtiant, ad officiũ, & modeſtiã, vel perferẽdo, vel ſpernendo obtrectationes, reducam: ſin id efficere nequeo, certè hoc non commiſerim, ut ab æquanimitatis propoſito, & cõſtantiæ gradu dimoveri me ſinã alienâ improbitate. Etenim habet hoc à naturâ impetus invectivæ contentionis, ut ſi ingruenti ceſſeris, irritus mox irriſúſq; atque evanidus fatiſcat: ſicut turbo eliſus rapidas vires amittit.

ſi

ſi obicem non offendit. Hic ſua *Minervam* docebo, librósq; tuos audire te jubebo. *Miles* enim tuus *Chriſtianus*, milit omnibúſq; probatiſſimus, me docuit, non eſſe ex uſu diſciplinæ caſtrenſis, delectos *Chriſti* milites, hujuſcemodi velitatione tyrocinium facere, nec *Chriſti* athletarum eſſe pugillationem infeſtam, ut tecum obſignatis tabulis agam. Mirum eſt, *Tonſtallum* ad me non reſcripſiſſe: vereor ut ſatis ſalvè ſe adhuc habuerit. Epiſtolæ meæ ad eum exemplum nondum recepi, ut antea ad te ſcripſi, atque haud ſcio an perditum ſit. Si tamen magnopere habere exoptas, ex ſcheda reſtitui poterit, cum erit mihi ocium. *Stephanus* noſter antiſtes ex aula huc ad aliquot dies venit: ſed iterum accerſitus, perendie reverſurus eſt, nec nunc eſt in vrbe, ſed cras rediturus, ut aiunt, & mox viam initurus. Bis cum eo collocutus ſum, ſed non procul arbitris. Is te fert in oculis, quæ res urit me maximè, cum eo quod aulici, & Rex ipſe, ferre te ſama non ceſſant, ut ab eo audivi. Rex ex *Italia Juſtinianum* Epiſcopū ex Dominicali ſodalitio accerſendum curavit, & alium *Hebraicè* doctum, nomine, ut arbitror *Ritium*: jámque habet unum *Mithridatis* æmulum, qui omnes pene linguas novit, ut aiunt qui hominem vidérūt. Quum de iis me præſente ſermonem ipſe faceret, egóque nonnihil ut ſit, dixiſſem: *Quidnam cenſes*, inquit, *Budæe de Eraſmo? noſtine, quid ei ſit animi, & an in Franciam tandem præmio ſe digno pertrahi poſſit?* Si id inquam, cordi magnopere Regi eſſe ſentis, odorari iterum non gravabor, an adduci poſſit, ut *Pariſios* migret, ibique domiciliū ſiuxm habeat. Quandoquidem ſi bene eum novi, ne epiſcopatum quidem opimum libens mereat, ut inter aulicos agere incipiat. Ne multa: cum ei ad te ut ſcriberet, ocium non ſuppeteret, autor mihi fuit, ut animum tuum explorarem, autórq; tibi eſſem, ut ad eum ſcriberes quid in animo haberes, ut ipſe negotium in aula procuraret. Agedum faſtidioſule, vide, conſule, decerne, an noſter eſſe velis, ac delicias facere tandem deſine, ut utar verbo Comico. Dic quid tibi dari ſtipendii placeat, ut apud nos conſeneſcas: cui mox ſacerdotium accedet, ut ille arbitratur. Si ad nos tranſire animum induxeris, multis, ut opinor, noſtratium exoptatus venies, quos jam ſatis multos habemus, doctrinâ etiam bilingui præditos: *Budæumq;* habebis, quicum aliquando luſites: cúmque eum propiùs certiúſq; cognoveris, quicum etiam in tenebris mices. Atqui Gratiis te aliquando litaviſſe oportet, qui hominem illum perſpicacē dierum paucorum conſuetudine, in admirationem tui favorémq; traxeris. Nam quod noſtratium permultis adeò places, qui te nunquam viderunt, ſtyli tui ſuavitas efficit, operúmq; tuorum genius quidam illecebroſius lectorum exhilarator: qui in *Francorum* ſcriptis, à *Francis* deſideratur, ut adverſis *Vulcani* conjugibus, eloquentiæ ſtudium noſtri auſpicari videantur, ſi *Francis* tantùm ſcribunt, apud quos indigenæ generoſi eſſe non ſolent. Vide quàm ego tecum comparatus, iniquis fatis utar: ſiquidem cum *Palladem* togatam, ſimul ac palliatam, non modò religioſè, ſed & diſpendioſè coluerim, ut ne virginitatis quidem ejus attentandæ animum unquam habuerim: ne hoc quidem ab ejus obſervantia ferre adhuc potui, ut in aula gratioſum me faceret, ſicut mihi quidem ego nunquam imperare potui, ut cum aula

A ſin gratiam redirem, ex quo ab ea migravi. Tu geneſim gratioſam ſortitus, ampla etiam præmia à tuis, ab externis (quódque inuſitatum eſt) à noſtris etiam imperitis ferre potes ſi velis. Uſqueadeò iſta tuæ *Minervæ* gratia nullis non te approbas, nec mihi, cum tibi ob id inviderem, conatus unquam proceſſit: ſi opera tua, doctrinâ ſimul & venuſtate vendibilia carpere atque elevare inſtiti. Id quod cum cautè ac circumſpectè feciſſe mihi ſemper viſus ſim: tu tamen in epiſtolis
B ad te ſcriptis, contendis me apertè libros tuos dejeciſſe, ob unum aut alterum verbum familiariter prolatum, Τί δ' ἄν μ' μέμψαιμι τὴν τύχην ἔτι αἰτίας, ἥ σοι τὰ ἑαυτῆς ἀγαθὰ ἀμφοῖν ταῖν χεροῖν διατελεῖ σωρεύουσα. O fortunatam iſtam tuam *Minervam*, cujus duo omnium maximi Reges jam facti proci eſſe dicentur! O nos fęlices, quibus mox videre continget, ut ſpero, eum honorem eſſe habitum eloquentiæ, ut duo imperia potentiſſima, æmulâ licitatione inſtitorem eloquentiæ in ditio-
C nem ſuam aſciſcant: ſi tamen tuus *Carolus* hanc gloriam *Franciſco* invidere cœperit, cujus tu comitatum abeuntis in *Hiſpaniam* deſtituiſti. Ludere me credis, ſerio jocor loquórque. Proinde dum res calet, tuorum amicorum ſenatum convocato, ut conſultum primo quoque tempore fiat utrobi potiùs, id eſt, hic an iſthic ætatem vergentem traducas. Quòd ſi Princeps à te conſulente rogatus ſententiā fuero, non dubitabo cenſere, è re atque ex exiſtimatione tua futurum, ſi te
D cum inſtrumento ſtudiorum tuorum huc contuleris, ut gymnaſium exornes, quod in hac urbe Princeps inſtituere velle dicitur, & eorum deſiderio ſatisfacias, qui te votis propemodum conceptis tranſire ad nos exoptant. Hac de re quod firmaveris, ad *Pariſienſem* ſcribes, taxabiſque ſtipendii modum, & viatici, ſi ita tibi viſum fuerit. Satius enim id eſſe cenſeo, quàm ut me velut actore ad eam concipiendam ſtimulationem utare. Is enim gymnaſii inſtituendi architectus eſt,
E ut intelligo. Qui cum tibi valde bene cupiat, omnia utique tua cauſa apud Principem conficiet, & magnificè tibi cavebit, ut res non modò ſine captione tua, ſed etiam ex uſu tuo, ac commodo luculento tranſigatur. Tantum rem tuam gnaviter literis accurato, & ita rem totam exponito, ut ipſe intelligat certiorem te factum à me. Ego autem ut eventum rei non præſto, nec rei periculum cupidè recipio, quando nec gratiam tranſactæ rei magnopere vendicaturus mihi ſum: etiamſi
F operam mihi iſtam admonendi tui depopoſci: ita non video, quid in hac re vereri captionis debeas. Niſi enim tanto rei perficiundæ ſponſori acquieſcis: ne *Craſſus* quidem tibi locuples ſatis erit, ſi reviviſcat. Jamjam expoſtulator: & mihi poſthac iraſcere qui tibi libens ſemper nuncii quippiam boni porto, nec niſi invitus aut imprudens obnuncio. Certè nunc ſi vir bonus es, tu non modo boni conſules, quicquid in hac epiſtola ſcripſi, ſed etiam deſtinatâ ad id epiſtolâ, euangelia
G mihi debere te fatebere, ſive conditionem accepturus ſis, ſive ambiguo reſponſo faſtidioſè fruſtraturus, ut anno ſuperiore feciſti, ad Regem etiam ſcribens, id quod ipſe mirabatur, cum ei literas tuas reddidi in *Sammaurio* vico tum agenti, ubi villam habemus *Sammaurianam*: faſtidiúmq; tuū purgavi ut potui, excuſatâ abſentiâ Cācellarii patroni tui, quaſi ſcilicet alieni juris eſſes. *Glarean*⁹

tinus in locum *Fauſti* demortui ſuffectus eſt, & ſtipendium habebit. Uſqueadcò fortuna tibi favere prolixiſſime cœpit, ut etiam amicis tuis negotia ſua fortunet. Idem *Pariſienſi* jam notus eſt & gratus. *Deloinus* noſter verbis meis ſalutari te juſſit, qui ex aula recens redierat, cum ego literas tuas accepi. *Ruzæus* tibi plurimum favet, qui etiam ſcrinium unum libris tuis dicavit, quos in manus ſumere ſolet, cum mihi ſtomachum commovere vult: ſum enim apud eum frequens. *Jacobus Tuſanus*, utrâque linguâ doctus, etiam ejus contubernalis, ad te ſcribere meditatur, me urgēte, ac verecundiam ejus caſtigante. Uſqueadeò omnes te religiosè adeundum eſſe putant, præter me, qui frontem perfricui. Vale, & omnem contentionem ſuſpicionémque ex animo tuo abſterge. *Pariſiis*, pridie Idus Aprilis.

POſt has literas perſcriptas, epiſtolam meam ad *Tonſtallum* poſt multam flagitationem recepi, quam nunc ad te mittere commodè non potui, quia nondum tranſcripta erat. Volo enim ejus exemplum aſſervare, ne fortè in via intercidat. Si igitur magnopere habere eam cupis, curabo exſcribendam. Habes epiſtolam, bene longam, & tam inſcitè exaratam, quàm ſi à meipſo perſcripta fuiſſet. Me jam accuſare δυσκαλλιγραφίας non poteris, qui propter te Amanuenſis utar operâ. Vale rurſus.

Eraſmus Rot. Guilielmo Budæo ſuo S. D.

Epiſt. 53. PRolixam illam tuam epiſtolam, ad Idus Apriles ſcriptam, ad Calendas Septembres accepi, reveſtam è Janua: ſed talem, ut haud ſciam, an ex utriuſq; dignitate ſit eam premi. Videor mihi peculiarem ingenii tui ſenſum deprehendiſſe, nec dubito, quin iſta ſyncero animo abs te ſcribantur, verùm vereor, ut idem poſſim cæteris perſuadere. Porrò quid ſi iſta ad poſteros perveniant? *Beatus Rhenanus* eam mihi tum à cœna cæcutienti prælegit, homo doctus ac mirè candidus: & quod præcipuum eſt in ſtudiis, ſani pectoris. Non libet referre, quid ille judicârit, & tamen præmonitus à me de tuo ingenio in jocis familiaribus liberiori. Conviciis certare cum quoquam, nec viro dignum eſt: cavillis contendere, non libet. Argumentis ſolidis tanto queam eſſe ſuperior, quanto tu ſermonis apparatu vincis, vel *Deloino* & *Ruzæo* judicibus, aut ſi quos magis habes tuos. Verū ego unum *Budæum* amicum malo, quàm decem ejuſmodi victorias. Plus ſatis eſt una apologia. *Baſileæ* perpetuò ferè ægrotavi: in itinere revalueram, ſed præterita *Colonia*, in ſummum exitium recidi. Adhuc domi deſideo. Chirurgus inſpectis tribus ulceribus, pronunciavit eſſe peſtem, verùm falsò, ut opinor. Epiſcopo ſcribam cum erit ocium, & tibi item copioſiùs. *Glareanum* meis verbis ſalutato, ſi fortè videris hominem. Redditæ ſunt & illius poſtremæ literæ. Bene vale. *Lovanii* Idus Octobris. An. M. D. XVIII.

Guilielmus Budæus hactenus Eraſmi amicus, ultimam ſalutem dicit Eraſmo.

Epiſt. 54. MEmini me ad te aliquando ſcribentem, hujuſcemodi verba poſuiſſe: *Non minus te novi quàm tu me.* Qua in re quàm longè falſus opi-

A nione fuerim, nunc primum intellexi ex epiſtola illa tua ſtomachoſa perlecta, quam tu ad me *Lovanii* dediſti: nondum, ut arbitror, ab illa morbi moleſtia planè tibi reſtitutus, aut certè mihi. Nam qui me non adverſis Gratiis tecum amicitiam auſpicatum eſſe ſperabam, homine utiq; leporis & facetiarum amantiſſimo atq; omnis ut urbanitatis prudentiſſimo, ſic jocorum intelligentiſſimo, & patientiſſimo: quicum ſtylum animi cauſa exercere liberè poſſem inoffenſo initæ inter nos & cō-
B ſtitutæ jam amicitiæ tenore: nunc me (ô vanas ſemper ſpes meas!) ruſticum, abſurdum, præpoſterum, ſtolidum, refractarium, oſtenſatorémque eſſe colluſorem intelligo, ac ſpinoſis jocis aculeatis, ominoſis, vitandum & averſandum, ut bovem cornibus obvolutis. Stat enim ſententia ita credere, quando tibi, tuiſq; jurattiſſimis amicis ita viſum eſt, quorum utiq; judicium longè meo antepono. Neque verò mihi ullam eſſe ſpem poſitam in defenſione video, cum nec ei inficiando crimini eſſe
C poſſim, cujus toties jam ſuſpectum tu quidem me habuiſti, amici autem tui etiam manifeſtum: nec malevolæ mentis ſuſpicionem deprecari, quum fixam in præcordiis aut tuis, aut tuorum evellere opinionem nequeam. Id quod ſi facere mediter, poſt iſtud præjudicium, in alterum etiam crimen fortaſſe me induam; impudentiæ ſcilicet, præſertim cum apud iſtud tribunal cauſam dicenti inanis loquacitas (ut tu planè ſignificas) parum vel fidei, vel autoritatis ſit conciliatura: quippe ubi ſolidis
D tantùm argumentis, quibus minimè pollemus tuo ipſius teſtimonio, aqua funditur, ut aiunt. Atque hactenus epiſtolæ tuæ ſenſum dilucidè aſſequutus ſum, nec provocare ab interpretationis tuæ ſententia, tuorúmq; amicorum ſtatui, & ſi mihi iniqua, nec ad communes, nec ad meos amicos, ad quos tu me rejicis: quanquā illi tam perverſum, quam ego hac de re judicium habeant, id eſt, à tuorum prorſus diverſum. Verùm quod conviciis certare indignum te eſſe dicis, nec oblectari cavil-
E lis: hoc quatenus ad me pertineat, non percipio. Non enim uſqueadeò exacerbatum te eſſe puto, ut hæc in me dixeris: & tamen ne hoc latius ulcus ſerpat, quando diſcuti (ut video) non poteſt, circuncidendum eſſe cenſeo, ut inter nos poſthac ſilentio acquieſcamus. Et tu epiſtolam meam prolixam, ut vocas, id eſt, ſupervacanea & redundanti loquacitate odioſam, ſupprimas, atq; etiam concerpas, ſi libet, aut prunâ & cineribus obruas. Et ad tuam ego jam vulgatam, ut hodie ego pri-
F mum vidi, obmuteſcam, nec ultra tibi negotium faceſſam. Sed cur me eo argumento laceſſebas, non intelligo, ſiquidem me reſpondere nolebas. Ego mihi inductum à te ſilentiū accipio, & amplector, & ſi per te licuerit, ſervabo. Mirum quàm fatuas ac ſtupidas aures habeam, qui cum epiſtolam illā, nefaſtam ac ſceleratam, poſt tuas acceptas literas ſæpe legam: ne tanto quidem intervallo retractās, & me legentem audiens: virus illud malevolētiæ, vel quicquid vobis vocare libet, deprehendo, quod
G tantopere vos offendit: in quo judicii mei abſurditatem agnoſco, & veſtri acrimoniam. Sed per Deum immortalem, utrum in priore epiſtolæ parte te offendi, in qua diſceptationis tuæ cum *Fabro* mentio fit: an in poſteriore, in quā conditionē tibi regiam denuncio? Si in illa parte potius, cur ad me igitur tantam epiſtolam ſcripſiſti, tot argumētis tam validis me laceſſens, ut tibi reſponderem?
Cui

Cui epiſtolæ quum reſcriberem, putavi rem tibi A
gratam me facturum. Quid eſt enim in ea per ſu-
peros, quod à perito & acuto homine animadver-
ſum, non in tuam gloriam ceſſurum ſit? Egò ut te
taxare voluerim, aut cuiquam potiùs quàm *Era-
ſmo* favere? Apage hanc a me odioſam ſuſpicio-
nem: præſertim cum *Faber* de hac re mecum nun-
quam collocutus ſit, & ſi ſæpe mecum interea lo-
cutus. Verum cum ejus diſputationis victoriam
viderem æquiſſimi cujuſq; ore ita *Eraſmo* tribui,
ut tamen eum dicerent ultra modum uti victoriâ B
voluiſſe, nec ſatis ſui atque adverſarii rationem
habuiſſe, volui imaginem rei in epiſtola effingere,
téque hoc nomine & conſolari, & purgare, quod
aliquid humanitùs paſſus eſſes: ſi ultra modum, ut
fit, incaluiſſes concertando, quâ culpâ nè *Hierony-
mus* quidem tuus caruit: téq; ab ea deducere opi-
nione quam habere videbare, & à meditatione
avertere certaminis inſtaurandi, literarum bona-
rum ſacrarúmq; diſpendio. Simul illud non ne-
go, ita me literis tuis delectari, ut gaudeam ſtylum C
tuum exacuere, vel in me ipſum irritare. Quare
etiam in epiſtola illa odioſa affectavi impetum
orationis tuæ in me avertere: etiam ſi indigna-
tionem tuam nunc ægerrimè tuli, qui ſtomacha-
bundè epiſtolium ad me ſcripſiſti. Neque ego au-
tem unquam propter ullum tuum verbum offenſus
ſum; quod ad me aliis in epiſtolis ſcripſeris, etiam
ſi non nulla ſunt, quæ quidam mei amici figurati-
ora eſſe putârunt, quàm amicitia noſtra ferre vi-
deatur, aut tua circumſpectio. Cum quibus ipſe D
uſqueadeò non ſentio, ut etiam nihil à te atrocius,
nè poſthac mihi quidem metuendum eſſe putem.
Quin à te, ut homine mihi chariſſimo conciſus
interdum lætor, & ita ſcitè converberatus, & ap-
poſitè, ut ſugillatum me amici in multos dies ri-
deant. Nec recuſo, quin hac lege offenſionem iſtam
mihi condones, ut ad ſatietatem animo tuo, ge-
nióq; obſequaris in amico plectendo animadver-
ſione utroq; noſtrum dignâ. Neq; enim tam reli-
gioſum doctorum omnium eſſe arbitror, quàm E
tuum eſt morúmq; amicorum judicium. Sin illa
te malè habent, quæ de conditione regia ſcripſi,
videlicet quod in re ſeria illudere tibi videar: ego
certè, quod ad hoc attinet, non tibi illudere, ſed
mihi ipſe videor. Tu quoq; hoc intelligas velim,
tantam tum de te opinionem apud aulam interi-
orem fuiſſe, ut cum orta eſſet illa ſuſpicio, te ideo
conditionem regiam cunctabundè rejicere, quod
vereneris, nè *Carolus* Princeps illuſtriſſimus ob id
offenderetur: Rex *Franciæ* tui cupidus, eam ob F
rem ad eum ſcripturus fuerit, ſi quid tu ejuſmodi
excusâſſes. Tum ſunt alia, quæ ſcribere longum
eſſet; nec epiſtolæ fortè committenda: ſed tamen
quæ me impulerunt, ut hujuſcemodi epiſtolam ad
te ſcriberem; quod ad hoc quidem pertinet. Quòd
ſi nunc mihi aliquot menſes amicitiam renunci-
are cogitâſti, quoad animus tuus in te commotus
conſederit, haud ſatis digna cauſa eſt, quamobrem
antiſtiti *Pariſino* non ſcribas, quum id negotium
facile paſſurus ſim, ſine me arbitro aut internun- G
cio transigi. Tu velim ruſticulum me cavillato-
rem non protervum eſſe interpreteris, id quod tu
ſponte facere mihi videre: ſi per tuorum pacem
bonam liceret, nec me minus quàm dudum pri-
démque ames. Invitum enim te facere video, ut
mihi infenſum te præbeas. Utinam autem ita me
divi bene adjuvent, ut ego tibi bene cupio, læ-
tórq; ſoſpitem te *Lovanium* rediiſſe. Rumor enim
hic conſtans erat, *Romam* te, aut *Mediolanum*
migrâſſe. *Glareanum* tibi ſalutavi, qui hodie ad
me venit. Vale, & me, cum ſatis odiſſe videbere,
rurſus ama. *Pariſiis*, pridie Calendas Novem-
bres, cum pridie ejus diei literas tuas accepiſſem
haud auſpicatò.

QUo magis illa nefaſta epiſtola *Vulcano* ſa-
cranda videatur. quod tamen tui arbitrii
erit, quum tuâ magis quam meâ causâ ſcripta ſit,
ſi ſatis reguſtaveris, ſed tamen quo minus mihi
placeat, inter legendum eam hodie erratum unum
deprehendi in ejus ſcheda, quæ apud me manſe-
rat. Id eſt autem in ſecunda pagella in his ver-
bis, *Id quod tu inficiando non eris:* quòd ſi itidem
eſt in tua, me ut puto, ſatis irriſiſti. Volui enim
dicere, *cui te rei inficiando*. Non video tamen, cur
illa minus exire digna ſit epiſtola, quàm illa die
brumæ ſcripta, in qua τα μ[illegible] evulgâſti, quæ in-
ter te & me arcana fore ſperabam, adeò, ut nè
apud me quidem ullum verbum ejus ſchedæ re-
manſiſſet. Scripſeram ad te aliam quoq; ſemigræ-
cam, non magis, ut arbitror, ſupprimendam. Quod
ſi in uno aut altero verſu, aut pluribus poſita ſunt,
quæ ſtomachum tibi faciunt, per me licet, ut arbi-
tratu tuo mutentur, aut tollantur.

*Eraſmus Rot. G. Budæi perpetuus velit nolit
amicus, non ultimam, ſed jugem ac pe-
rennem illi* D. S.

POſt jurgatricem illam epiſtolam, quæ *Baſileæ* *Epiſt. 95.*
fuit reddita, ecce de integro mihi adeſt abs
te fœcialis cum patre patrato, qui ſolenniter ac
palam veteris amicitiæ fœdus renunciet, & in
poſterum [illegible] denunciet. Primum
omnium gratulor tuæ felicitati, mi *Budæe*, cui tum
vacet, tum libeat ad iſtum jocari modum. Si-
quidem ea res mihi ſatis eſt argumento, amicum,
cui profectò omnia læta cupio, non ſolùm proſpe-
rè, verumetiam alacriter ac ſuaviter agere. Pro-
inde licèt ipſe toto hoc ſeſquianno in ejuſmodi
ſtudiorum genere ſim verſatus, ut oneri ferendo,
nec corpore nec animo par eſſem: præſertim cum
id accederet ad ſarcinæ moleſtiam, quod intelli-
gerem, illa deſudari ferè ingratis & iniquis: dein-
de tot morbis atrocibus ſubinde me repetentibus,
tot aliis curis atq; incommodis, non hic comme-
morandis; me meus exercuerit genius malus
(nam *Lovanium*, quò tu ſalvum me rediiſſe gratu-
laris, vix ſemivivus deportatus ſum) tamen feſti-
vitate literarum tuarum, etiam in mediis malo-
rum procellis ſum exhilaratus, aut certè delinitus.
Etiamſi referre jocos tuos, ac veluti retaliare, ut
maximè libuiſſet, certè nec licebat, nec vacabat:
quanquam nè adhuc quidem ſic à morbo conva-
lui, ut vel mihi ſatis placeam, vel amicis. Tanta
erat morbi vis, niſi malis hoc mali, laboribus im-
modicis imputare. Tandem igitur ambabus tuis
epiſtolis, imò voluminibus, unicâ reſpondebo:
quod tamen non prius faciam, quam illud adhi-
bitâ ſtipulatione impetrem abs te; ut mihi fidem
habeas me perſuaſiſſimum habere, quicquid abs
te ſeu joco ſeu ſeriò ſcribitur, ab amico ſynceróq;
pectore proficiſci, utque idem tibi de me perſua-
deas, [illegible] fidas, ſi parùm fidis in-
jurato. Nihil prius quàm de animi tui ſynceritate,
teſtatus ſum apud *Beatum Rhenanum*. Idem clarè
teſtor

teſtor in poſtremis literis, quas tu ſemper tuo mo-
re ludens, ſtomachabundas vocas. Ego nullius li-
teris æquè delector ac tuis, ex quibus multiplicem
capio tum fructum, tum voluptatem. Primùm
ſive mecum litigas, ſive rides, ſive laceſſis, diſcedo
doctior. Nihil enim abs te proficiſcitur adeò neg-
lectum, quod aliorum quantalibet cura poſſit æ-
quare. Deinde tuus iſte ſermonis torrens meam
expergefacit ſomnolentiam: tuus ardor meum
frigus acuit: tua copia nuſquam non exuberans,
jejunam exilitatem meam emendat, atq; caſti-
gat. Poſtremò cum præcipua vitæ voluptas ſit,
meo judicio, vacuas horas cum fidis amicis tranſ-
mittere, quid poſſit accidere jucundius, quàm cum
amicó tam eximio, viciſſitudine literarum confa-
bulari? Imò cum tuas lego multo literatiſſimas
literas, plus quiddam mihi ſentire videor, quàm
ſi te coràm audirem, etiam ſi coràm quoque per-
quàm feſtivus eſſe congerro ſoles. Hanc volupta-
tem mihi ſubinde renovo, epiſtolis tuis ex inter-
vallo relectis. Rurſum ubi eas amicis oſtendo, ſic
de integro delector, ac ſi tum primum mihi fuiſ-
ſent redditæ. Ut nullum interim calculum habeat,
gloriæ lucrum quod hinc facio, meâ ſententiâ
non aſpernandum ei, qui poſteritatem ſpectet:
ut meæ lucubrationes intermoriantur unà cum
ſuo autore, vel præmoriantur magis, tamen po-
ſteri loquentur, *Eraſmum* fuiſſe quendam, quem
Budæus ille magnus nec oderit, nec omnino con-
tempſerit. Hujus ambitionis (ut ingenuè dicam)
me nec pudet adhuc, nec pœnitet. Proinde cum
perſpicerem accuratam illam, & grandem epiſto-
lam, in hoc paratam ut ederetur, veritus ſum nè
quid huic gloriæ decederet, ac poſteritas judicaret
inter *Budæum* & *Eraſmum*, non tam ſynceram in-
terceſſiſſe neceſſitudinem, quàm ego videri vole-
bam, imò quàm eſſe puto. Atq; idem damni mi-
hi metuendum erat apud amicos, quibus tuum
ingenium propiùs ac domeſticè cognitum perſpe-
ctumq; non eſſet. Id propemodum tuâ magis re-
ferre viſum eſt, quàm meâ, propterea quòd me ab
iſtiuſmodi ſuſpicione libri mei, ſi contigiſſet ſu-
pereſſe, utcunq; vindicaturi viderentur. At peri-
culum erat, nè quis de *Budæi* pectore, quo nihil
eſſe poteſt candidius, ſecus quàm dignum eſt ſuſpi-
caretur. Itaq; videbam alterutrum futurum, ut ſi
oſtendiſſem amicis, famæ nonnulla fieret jactura:
ſi non oſtendiſſem, aliquâ voluptatis parte frau-
darer. Hic metus id temporis habebat animum
meum, quem ipſum qualis qualis eſt, te autore
lubens poſuero, ſi tu ita ſeriò cenſebis. Neq; verò
hîc agitur, quàm ego ſim jocorum ac facetiarum
prudens, ſed quid ſenſuri de nobis ſint, qui nos è
libris editis duntaxat æſtimant. Noveram eſſe
genus jocandi *Gallicum*, impensè liberum, geſti-
ens, et paulo licentius, quod tetricis ingeniis vi-
deri poſſet petulantiæ proximum. Mihi videbar
propiùs animadvertiſſe, tuum ingenium hoc ge-
nere luſus impenſiùs delectari, præſertim ſi quem
familiarius amares, quo te tuo arbitratu poſſes
oblectare: qui ferè mos τῶν εὐτυχούντων τουτωνὶ, in de-
liciis habere quempiam imi ſubſellii amiculum, ac
vernis proximum, in quem animi cauſa quidlibet
tum dicant, tum faciant. Nec iſtam voluptatem
tibi inviderem, ſi res gereretur tantum iis arbi-
tris, qui noſtrum utrumque pernôſſent, aut luſus
noſtros tam candidè ſint interpretaturi, quàm ego
interpretor. Nunc vides à pleriſq; trahi ad calu-

A mniam, ea quoq; quæ ſimpliciſſimè dicuntur: atq;
hujuſmodi ſycophantarum, temporibus hiſce ple-
na ſunt omnia. Quid hos dicturos cenſes, ſi jocos
tuos feriis convitiis ſimillimos legant, quos ego
penè ſolus omnium jocos eſſe vel ſentio, vel in-
terpretor? Jam ut non illibenter fateor, me non
minus literis, quàm fortunis inferiorem *Budæo*,
ita, quod ſcio te non inficias iturum, eruditio tua,
non opes, Muſa, non *Rhamnuſia* te mihi concilia-
vit, imò me tibi devinxit. Felicitatem iſtam tibi
B gratulor, ſed pectus amo ſuſpicióque. Quanquam
autem nihil addubitem, quin fortunas quoq; tuas,
non uni tibi, ſed amicis etiam poſſideas, tamen è
chartis tuis gaudeo diteſcere, quibus nihil dimi-
nuit tua in omnes benignitas, è ſcriniis numma-
riis nihil adhuc nec ambii, nec decerpſi. Nec te-
nuis haberi debet, qui ſuâ ſorte contentus eſt. Et
haud ſcio an eruditos aliud jocandi genus deceat,
præſertim amicitiâ confœderatos. Jocatur in
Trebatium ſuum *M. Tullius*, colludit cum ſuo *Sym-*
C *macho Auſonius*, jocatur in unum atque alterum
ſuorum *Plinius*. Hoc jocandi genus, haud ſcio an
uſquam in eruditorum libris reperies. Et aſpergi
ſolent hujuſmodi lepores, ceu condimenta ſermo-
nis. Cujuſmodi verò ſpecies, cum totus ſermo à
capite, quod aiunt, uſque ad calcem præter ſcom-
mata, ſtrophas, & obliquas ὑπονοίας nihil habet?
Verùm hæc utcunq; habeant, certè oportebat jo-
candi vices, inter amicos eſſe mutuas. Alioqui non
videbitur amicus cum amico ludere, ſed Rex in
D paraſitum, cibóq; emptum homuncionem debac-
chari. Nunc ſi quid a me liberiùs aut ſimpliciùs
dictum eſt, contumeliam atrocem facis: ſi quid
lenio nè offendat, quod liberiùs dictum videri
poterat, ſuavior te, blandiórq;: ſi quid feſtiviùs
excidit, cavillaris figuratè dictum. Atq; hâc ini-
quiſſima lege coarctor, ut ſi jocis tuis ſeriò re-
ſpondeam, potentis amici majeſtatem lædere
videar: ſin jocum joco retaliem, figurati morſus
accuſer: ſi blandè tecum agam, ſupplex ac ſub-
E miſſus eſſe dicar: ſin obticeſcam, metuere poten-
tiorem exiſtimer. Nam per Muſas te quæſo *Bu-*
dæe, quid habebat vel prior illa epiſtola, quam
editam doles, uſqueadeò procax ac petulans in te,
imò quid non amicum & honorificum? Audie-
ram quoſdam hoc tantùm indignari, quòd auſus
eſſem *Fabro* reſpondere: alios, quòd aliquanto li-
beriùs reſponderim. Hos placare volui, cum ejus
rei tu velut anſam præbuiſſes tuis literis expoſtu-
latricibus. Itaque propoſito dilemmate, ſic argu-
F mentor: Si mones, ſerò mones: ſi objurgas, ſine
cauſa objurgas. At quoniam priori parti aſperſe-
ram *Epimethei* mentionem, quòd hac in parte mi-
hi ſerus monitor extitiſſes: vide quantam hinc
excitas Tragœdiã. *Eja*, inquis, *tu germane mi Pro-*
metheu, meminiſtin' his verbis te ſcripſiſſe, velut atrox
facinus mihi impingens, nè poſſim inficiari. Ac mox,
Amabò, inquis, *mi Eraſme tuum præmorde labellum,*
& uſuram mihi patientiæ pauliſper accommoda, viciſ-
ſim adjurgaturo. Ac mox rurſum, *Quem tu ſubinde*
G *in faciem, nunc palma, nunc pugno contundis.* Hæc
qui credet, nónne me contumelioſum quempiam,
& à Gratiis alieniſſimum eſſe judicabit? cum hoc
animo ſim, ut amicum ne joco lædere velim.
Opinor nonnũquam uſu venire tibi, ut bona quæ-
dam dicta ſepoſita nolis perdere, nec ob aliud uti,
niſi nè tibi pereant. Sunt hæc, fateor, bellè dicta,
ſi ſuo loco dicerentur. Atque his ut locum faceres,
facis

facis me tuis verbis loquentem, quæ multùm diſſonant ab animo, moribúſque meis. *Quò nunc igitur admonitio uſi ut calculum atrum ferre aut varium in Apologiam meam videare? ut mea ferè ſoles præjudicio quodam tuo premere, licentiore, ut quibuſdam videtur, fiduciâ confirmatæ amicitiæ.* Hunc ſermonem mihi tribuis, ac viciſſim refellis, mutatâ ſubito perſonâ, nunc reum agens, nunc actorem. Tua eſt victoria, ſi hoc juris tibi permittent judices, ut tuo arbitratu pro me quoque reſpondeas. Atqui noſtræ epiſtolæ reſpondebas, in qua nihil iſti ſimile legitur. Sed hic planè luſiſſe videberis ſcio. Cæterum num illud quoq; joco dictum tibi: facere enim nequeo, quin epiſtolæ tuæ facundæ quidem & feliciter argutæ, ſed non perinde æquæ officioſæq; reſpondeam. Vide verò, num & illud joco dictum videatur. Tum igitur prædiceres, te *Apologiam* meditari, & ego fortaſſe officio functus eſſem: at tu me *Epimetheum* feciſti, ut per te quidem rem in ſcenam producendam non ante reſciſcere potuerim, quàm tu prologum in proſcenium miſiſti. Hactenus tu ſanè feſtiviter & eruditè. Quod mones, fortaſſe facturus eram, ſi tum *Budæus* ad manum fuiſſet. Vulnera quæ mihi *Faber* inflixerat, ſerò ſenſi: nec *Lovanii* quiſquam aderat id temporis (novus enim hoſpes eò veneram) cujus conſilio multum vel tribuerem, vel fiderem. Et quod tu fortaſſe moniturus eras, ut moderatiùs, ut parciùs reſponderem, id ipſe me maximè tum admonebam. Neq; enim tam impotenti ſum ingenio, quàm tu me facis: neque id temporis tam animo commotus eram, quàm tu imaginaris. Mœrens eam *Apologiam* ſcripſi, non iratus aut indignabundus. Id nolim mihi credas, ſi quiſquam mortalium audivit *Eraſmum* eo tempore, quo vulnus adhuc recens eſſet, vel inter pocula cum ſtomacho loquentem de *Fabro*. Mihi igitur tum ſanus videbar: idem videtur quibuſdam, qui *Fabro* impenſiſſimè favent, eóque præceptore gloriantur. Quorum judicio pluſculum arbitror hac duntaxat in parte tribuẽdum, quàm tuo aut tuorum, quorum aliàs judicio tribuo plurimùm. Cavillari poteram, *Gallos* favere *Gallo*, ac rejectione judicum uti. Tu procul aberas, ut dixi, & res præſens remedium poſtulabat. Conſuluiſſem videlicet te, tu convocâſſes ſenatum amicorum, & poſt annum rediſſet ad nos veſtrum oraculum. At cur potiùs tu mihi conſulendus eras, quàm amici cæteri? An tu ſolus quid decebat, perſpiciebas? an cæteris non ſunt oculi? ut mihi in meâ cauſa judicium adimas. Jam ſi complures amicos conſuluiſſem, fortaſſis omnes moderandæ *Apologiæ* fuiſſent autores. Recepiſſem me facturum. Hic rurſum, quod mihi moderatiſſimum viſum fuiſſet, huic aut illi parum moderatum viſum fuiſſet. Niſi fortè volebas *Apologiam* abſolutam, & opera notariorum in aliquot exemplaria propagatam, in *Germaniam, Hiſpaniam, Britanniam* & *Galliam* mitti, prius quàm excuderetur formulis. Utinam id liceret in omnibus libris quos edimus in vulgus. Atqui ut nulla ſumptûs habeatur ratio: primùm, difficile eſt eſſe ingenioſum in opere alieno: deinde vix unum reperio, cui vacet alienis lucubrationibus attendere. Siquidem ea res attentùm requirit. Faciliùs reperias qui edita cognoſcant ut carpant, quàm qui edenda recognoſcant, ut emendent. Poſtremò, cum hic quoq; variâſſent amicorum ſuffragia, nonne moderationis

A canon ad meam æſtimationem revolveretur? Ut repeſiatur aliquis tam ocioſus: quis tam certus tibicen aſtabit nobis à tergo, ad cujus modulatum, orationis habitum remittamus aut intendamus? Totum hoc negotium & ſcribendi, & excudendi, intra quatuordecim, plus minus, dies confectum eſt. Res multis acta eſt teſtibus, nè quid me ſuſpiceris affingere vero. Nè verò putes tantum vel temporis, vel ſtudii datum huic contentioni, ut tuo hortatu fuerim ad ſacra ſtudia revocandus, &

B ipſe mihi per te poſtliminiò reſtituendus: perpende quid interim ſcripſerim, videbis te hortatore nihil opus fuiſſe. Sed fac me percitũ irâ, non ſatis habuiſſe rationem meæ dignitatis: num ideo te ſeci *Epimetheum?* Si in puteum delapſum admoneas, hâc erat eundem, non incidiſſes in puteum, ſi monitorem audiſſes: nonne is optimo jure reſpondeat, utinam in tempore monuiſſes, nunc auxilio, non monitore eſt opus? Quanquam hoc

C poſterius ſic refellis, ut dicas te in poſterum conſuluiſſe mihi. Vide nunquid ejuſmodi tua habeat epiſtola. Si dixiſſes: immoderatiùs reſpondiſti *Fabro*, poſthac nolim te eodem modo ſocordem eſſe: poterat intelligi quid ſentires. Nunc *Eraſmus* ſum, non *Oedipus*. Neq; enim divinare potui futurum, ut tuam admonitionem, quam vocas, ſic interpretareris. Quòd ſi tam prolixâ epiſtolâ objurgas amicum, lapſum, ſi ita videtur; nec interim opitularis, ubi candor ille *Budæicus?* Quid aliud quàm erratum amici traducis & exaggeras? & cicatri-

D cem jam obduci cœptam, refricas? Una opitulandi ratio ſupererat, ſi nos in gratiam redegiſſes. Id officii cum, *Ruzæo* majorem in modum flagitante, pertinaciter recuſaris; tamen in frontiſpicio epiſtolæ tuæ, *pacificatorem* te vocas, in quem ego ἀκροχόλως commotus, repentè cornua obverterim. Si ubique jocaris, puto jocos etiam oportere ſibi conſtare. Utrum verò metuebas, annè ego rurſus impeterem *Fabrum*, qui me tam invitus defenderim adverſus illum? id quod tu quoq; videris in-

E telligere: annè ille me repeteret? Id cum teſter me non metuere: tu declaras nihil omninò eſſe periculi, meorum ſuſpicionem irridens, etiam ſi nemo meorum id ſuſpicatus eſt: ſed rumore quorundam *Fabro* faventium, aut certè mihi malè volentium, fuit jactatum. Nam ipſe non ſolùm de *Fabro*, verumetiam de doctis amicis, ac diſcipulis *Fabri*, ſemper meliorem habui ſententiam, quàm ut hujuſmodi quicquam ab illis metuerim. Ab indoctis rabulis metui magis, cum quibus vel

F certâſſe ſit turpiſſimum. Atque interim leptologematôn mentionem nobis refricas: quâ de re cum ego nuſquam ullam iram vel ſenſerim animo, vel oratione declarârim; tu tamen præ impotentia iracundiæ in hæc revolutum me, ſcribis: ídque ſatis impudenter colligis ex eo loco, in quo teſtor, me nè tantulum quidem fuiſſe commotum: & adeò non fuiſſe commotum, ut amicos quoſdam *Germanos*, id non ſatis æquo animo ferentes, riſerim veriùs quàm placârim. Quorſum

G igitur attinent illa θερμὰ καὶ φοβερά; Itáne verò, ſi quid tibi familiariter atque amicitiæ jure fretus dixero, tu in me eloquentiæ tuæ aciem ſtringes? Et ut animo obſequaris iracundulo, ad ſatietatem mecum delitigabis? cæteráque quæ in hanc ſequuntur ſententiam. Si hæc ſeriò ſcribis, ubi nam eſt in ſcriptis meis iſta tam impotens iracundia? ubi delitigatio? ubi mea *Minerva* facundiæ præſidiis

ſidiis fretus, adverſus juſtitiam depugno? Sin ludis: quâ notâ ſentiet lector, utriuſque noſtrûm ignarus, eſſe jocum, in quo tu tam ſcitè adumbras ſtomachantem, ut qui verè indignetur, non queat ſeipſum melius repræſentare, quam tu ſimulas? Si tibi placet luſus *Laconicus* in amicum, qui uſque ad vulnera, tuberáq; ſolet progredi, videlicet quo me doceas tolerantiam; vide nè quis iſtud cauſetur parum tempeſtivum in hominem aliquanto, quàm tu es, natu grandiorem, cum cruentus ille *Lycurgi* luſus juventutem duntaxat exerceret. Jam periculum eſt, nè cui veniat in mentem, ut ſimile quiddam dicat in te, quale celebratur *Platonis* in *Diogenem*. Is cum calcâſſet culcitram *Platonis*, ait ſe *Platonis* faſtum calcare: *Calcas*, inquit *Plato*, *ſed alio faſtu*. Verendum igitur eſt, nè quis animadvertens, tam iracundis literis tuis meam caſtigari iracundiam, tibi dicat itidem: *Objurgas iracundiam, ſed aliâ iracundiâ*. Cæterùm agis iracundum, non iraſceris. Ut agas, certè nimium ſcitè agis, quemadmodum *Ajacem* egit *Lucianicus* ille hiſtrio, qui inter agendum uni atque alteri caput comminuit, non ſine metu cæterorum. Sed ille perſonatus agebat, tu nudâ facie cum amico agis. Quod ſi vultum iſta loquentis aut ſcribentis cerneret aliquis, fortaſſis intelligeret ſævitiam verborum meros eſſe luſus. Nunc lector vultum ſcribentis non cernit, animum ex verbis æſtimat. Sed hæc aliàs: nunc epiſtolæ tuæ ſeriem perſequar. Ais, *Si mihi fuiſſet integrum, ſuaſurum fuiſſe te, ut diſſimularem, quid* Faber *in me ſcripſiſſet, cum in hac eadem epiſtola fatearis, te, ſi res pro tuis roſtris ageretur, non adempturum mihi dicendi pro me facultatem. ſed clepſydras pauciores infuſurum*. Hoc conſilium quale futurum fuerit, in præſentia non expendo. Illud habeo compertiſſimum, eruditos quoſdam, neque poſtremi nominis viros, lectâ illâ *Fabri* inſectatione, mihi nonnihil timuiſſe: qui iidem, proditâ noſtrâ *Apologia* metum omnem poſuerunt, meæq; innocentiæ ſunt gratulati. Quo tum autem quenq; futurum fuiſſe cenſes, qui quæ *Faber* in me ſcripſit, attentiùs legeret, qui utriuſque ſermonem expenderet? cum bona pars ſatis eſſe judicâſſet ad me condemnandum, quòd *Faber* in me ſcripſiſſet, & ita ſcripſiſſet, ut ego nihil reſponderem. Atque hîc uteris argumentis quod tuâ pace dictum ſit, parum verecundis. Primùm, cum ais me eò evaſiſſe opinionis, ut nè ex alienis poſthac elogiis pendere debeam: deinde, quòd addis, *Fabrum* ſuis ſcriptis patrocinantem me attigiſſe, cum in eo loco nihil illi mecum eſſet negotii: Ad hæc, quòd meam *Apologiam*, & brevem pro cauſæ modo, & quod conſtat, pluſquam extemporariam, longam ac meditatam defenſionem vocas: Poſtremò, quod aſſumis, nihil futurum fuiſſe periculi apud eruditos, etiamſi *Fabro* nihil, aut ſi neglectim reſpondiſſem. Ego famam nunquam ſum aucupatus, nec ad hunc ſcopum mea ſtudia deſtinavi, quod tu mi *Budæe*, nimis frequenter impingis. Nec eò progreſſus ſum opinionis, ut mihi tutū ſit obticeſcere, ſi quis impingat quæ impegit *Faber*: nec acriter aut260 ferociter illi reſpondeo, ſed amicè candidéque. Nihil enim me movet, quòd rem per ſe atrocē verbis elevas, quovis modo crimen aſpergenti, & ſecus quid, ut fit, de ſcriptis tuis ſenſerit quodam loco, & ſi quiſquam ſcriptor ſecus de te ſenſerit. Iſtæ præclaræ [illegible] cum res extet, non

A multo ſunt verecundiores, quàm ſi quis conſolans eum, cui elephantus ſit abactus, dicat eſſe dejecti animi, ob tantilli animalculi jacturam cōmoveri. Aut ſi cui periſſet ingens *Smaragdus*, neget eſſe virilis animi, ob lapilli unius damnum animo diſcruciati. Verùm ut hactenus omnia joco tribuamus, rurſum in te conſtantiam deſidero. Cum in poſterioribus literis me victorem pronuncies, hic meam defenſionem errorem vocas, & cauſificationes. Mox in *Græcis* quæ ſequuntur, factus ali-
B quanto mitior, ſic tribuis eloquentiam, ut fatearis mihi deeſſe rationem, ac modum utendi, perinde quaſi furioſo tradas enſem. Deinde totum *Hieronymum* à me exigis, perinde quaſi ego meum erratum, illius exemplo defenderim. Imò nego me ad illius exemplum atrociùs reſpondiſſe, cum graviùs eſſem quàm ille provocatus. Ut nihil jam ad rem pertineat quod declamas *Hieronymum* & *Auguſtinum* homines fuiſſe. Nam illud planiſſimè per luſum admiſcuiſſe videris: quod
C ais addubitare te, an ob id *Hieronymus* actus ad *Chriſti* tribunal vapulaverit, quod in *Ruffinum* ſcripſerit: cum ſomnium illud ut ipſe teſtatur adoleſcens ſomniârit, in *Ruffinum* non niſi ſenex ſcripſerit, atque adeò nè ad *Auguſtinum* quidem. Multum prætereo ſciens, quæ tu animi cauſâ fingis: quod genus illud, *Me te longâ verſaviſſe epiſtolâ, quaſi ab adverſario meo ſteteris, proditâ amicitiâ, aut ſcriptorum meorum indicaturam, epiſtolarum licentiâ elevaris*. Hæc quiſquis leget, proti-
D nus requiret expoſtulatricem illam epiſtolam meam, cum in his quæ extant, adhuc nè verbo quidem hujuſce rei meminerim. Ac mox [illegible] naſo ſuſpendis, quod obiter adjecerim, orthodoxos omnes veteres ac recentes in eadem eſſe cauſa, in qua me *Faber* collocat: nam ipſe ἀδιάφορος eram, quod ad eam rem attinet. Ut non egeant illi meo patrocinio, certè videbor excuſatiùs eam opinionem tutatus fuiſſe adverſus *Fabrum*, in quâ tot egregios viros habeam ὁμοψήφους. Ad
E hæc quantumvis magni ſint illi, tamen nemini vitio datur, ſummos etiam viros à calumnia defendere: cum ſint, qui *Chriſto* adverſus impias calumnias ſuis libris patrocinentur. Nec mihi ſatis eſt ſolatii, cum quamlibet eximiis viris habere cauſam communem, ſi illis ob antiquitatem ignoſcitur, mihi ſcribitur *dica*. Huic ſimillimū eſt, quod in tua ſequitur epiſtola. Scripſeram, ſi *Fabri* inſectationem inſectatione retaliâſſem, obtexere poterā jus, nuſquam gentiū non decantatum, *vim*
F *vi repellere licet*: cum me negem eo jure uſum, & tamen tu perinde mecum agis, ac ſi dixiſſem *uſum*. Contumeliis laceſſitus, argumentis reſpondeo: an hoc eſt vim vi repellere? Negas hoc legis caput, ſummū illum judicem in ſuas tabulas aut edictum tranſtuliſſe: & tamen omnes Theologorum centuriæ legē hanc agnoſcunt, non agnituri, niſi fallor, ſi cum *Chriſti* pugnaret interdicto. Modum inculpatæ tutelæ qui potes in me deſiderare, qui conviciis odioſis laceſſitus, nullum regero convicium.
G Niſi convicii inſtar eſſe judicas, cum depulſi criminis invidia, ſua ſponte recidit in calumniæ autorem. Quid enim faciam, ſi tibi paulò longior ac liberior videtur *Apologia*? Ad animi mei modum rem temperavi, cum tui gnomonem non haberem. Nec eſt quòd hunc errorē in amicos inſtigatores rejicias. Præter unum me nullus mihi fuit in conſilio. Penè fuit excuſa, priuſquam quiſquam

ſciret

ſciret excudendam. Hoc magis acceleravi nè me negotium ut neceſſarium, ſic inamœnum, diu teneret. Res ipſa, quid eſſet agendum, ſuaſit. Atque ut doleo me provocatum, à quo minimè volebam: ita intantum non pœnitet *Apologiæ*, ut ſi quis hodie ſic provocet, & provocet immerentem, cras ſim ſimilem *Apologiam* adornaturus, moderatiorem an immoderatiorem, incertum. Non mihi placet lenitas in hoc uno convicii genere: & tamen in illa, quamlibet longâ meâ *Apologiâ*, minus reperies ſtomachi, quàm in hac tua familiari ac jocoſa feſtiváq; epiſtola, quâ cum amico ludis animi cauſa. Jam illud profectò perquam ſalsè dictum eſt abs te. Quis enim miretur, te illi in eo non placere, in quo tu ſibi diſplices: perinde quaſi qui inſons, furti aut ſacrilegii reus agitur apud *Areopagitas*, ideo damnet defenſionem ſuam, quod diſpliceat neceſſitas, quæ ad dicendam cauſam adegit. Multo aliter *Fabro* quàm mihi diſpliceo. Sic mihi diſpliceo, quemadmodum ſibi diſplicet ictus à ſcorpio, cum antidotum admovet. Proinde dictum hoc non tantundem habet ſalis, quantum primâ fronte præ ſe fert. Pergis & addis te laceſſitum à me, qui calumnier te dejeciſſe mea ſcripta, meámq; *Copiam* extenuâſſe. Os impudens, extant quæ ſcripſiſti de meis libellis, ea in tantum non offendunt animũ meum, ut excuſem & commodè interpreter, & tibi ſycophanta ſum, ac æquitatem in me deſideras, qui te apud amicos in invidiam vocem: quos tu omnes ferarum ritu frementes facis, quod unus aut alter non ſatis probâtit noſtram *Copiam* abs te ſugillatam. Memini ſanè, quid de noſtris lucubrationibus ad *Tonſtallum* ſcripſeris: verùm quoniam tibi joco dicuntur omnia, non alibi probabilius eſt, te joco ludere, quàm illic ubi noſtra tam valde probas. Sed hactenus jocatus, reliqua te ſeriò velle loqui profiteris. Repetis quod in epiſtola mea non ceſſem te poſtulare ſuſpecti, cum nihil uſquam ſit hujuſmodi. At quod hic ſeriò dicis, paulo ante per luſum dixeras. Addis, etiamſi uterq; noſtrum arbitrium ad te deferat, te non libenter ſuſcepturum. At quò interim evanuit pacificator ille, quem ego obverſis corvibus deterrebam? Sub hæc hortaris, ut ad priſtinam amicitiam redeamus. Iſtuc perſuade *Fabro* ſi potes, quem huc tot jam epiſtolis ultrò provoco, nihil veritus quorundam cavilla, qui me jactitant id metu feciſſe, non animo Chriſtiano. Pollicitus ſum, me mutaturum locos omnes, in quibus ab illo diſſenſeram: ſi quæ notâram, vel mutaret, vel defenderet. Promiſi, me pro virili aboliturum *Apologiam* meam, modò ille tolleret ſuam inſectationem. Poſtremò, conſului atque etiam obteſtatus ſum, ut aliquo ſcripto teſtaretur, inter nos animorum eſſe conſenſum, & eriperetur anſa digladiandi de nobis, qui partim illi, partim mihi favent, aut malè volunt. Nunquam dignatus eſt, vel per alium quempiam reſpondere, nec tamen adhuc deſino *Fabro* eſſe amicus. Et poſt hæc me violentum ac ferocem facis. Optas ut hoc famæ vulnuſculum aliquâ cicatrice obducatur. Atqui quid aliud efficit iſta tua epiſtola, tot verbis deplorans utriuſque vicem, ac rem miris Tragœdiis exaggerans, niſi ut cicatricem utcunque cœptam obduci, refricet? Ad hæc hortaris me tuo exemplo, ne poſthac utcunq; laceſſitus, in certamen deſcendam, quaſi quicquam habeant ſimile tuum ac meum negotium. Fortaſſis in tuis commentariis, cavillatus eſt aliquis, te locum aliquem ſecus quàm ipſi videatur enârraſſe. Quod ut maximè eviocar, τὸν ἐπιλύτα non alia manet pœna, quàm ut illie vel parum attentus fuiſſe videaris, vel aliquid exiſtimerur fugiſſe te, quod non venerit in mentem, aut etiam non legeris. Hic multo alia pugnæ conditio, ſi modo hæc pugna dici debet: in qua capitaliter impetitus, nihil aliud quam me defendo. Et tamen tu quoq; tibi in cauſa diſpari reliquam vis eſſe unam exceptionem, ſi tibi ſilentium tuum vitio verti videas, aut luculentæ fraudi futurum. At cur hac me non vis uti? Nam quod tu negas obfuturum famæ meæ, ſi obticuiſſem, nec tibi ipſi ſatis, ut opinor, perſuaſiſti, quamvis mihi perſuadere conaris. Atque utinam mihi tales adeſſent amici, undique cordati, oculatíque, qui certo præſcriberent, quando & quatenus eſſet adverſario reſpondendum. Hoc genus amicos fortaſſis hæc noſtra barbaries non habet, ſed mecum lippiunt omnes. Nec tibi concedam *Budae*, ut tu virulentam concertationem validiùs oderis atque execreris quàm ego. Nec puto me ideò affinem eſſe huic crimini, ſi compulſus & ſic provocatus *Fabro* reſpondi. Porrò quod interim me collocas in gloriæ faſtigio, quod *Eraſmi* nomen facis opinioſiſſimum, aliáq; id genus, planè jocari te puto, quantumvis ſeria profeſſum. Siquidem & aliàs inducis mihi τὸν λωτόν, ac prorſus ἱεροφάντην quempiam pietatis ac literarũ antiſtitem facis, qui jam immortalitati conſecratus, extra famæ aleam ſit poſitus. Atqui hunc reverendum Theologum, tu non aliter quàm matercula infantem objurgas: imò non ſecus atque ſævus præceptor, nunc ferula, nunc flagello terres caſtigáſque. Certè laudis hoc quicquid eſt, quod mihi tecum vis eſſe commune, cum ais, qui ſervitutem moleſtam gravémque ambitioni ſervivimus, non agnoſco, moneóq; ut meam portionem in alium quemvis transferas. Nihil me infelicius, ſi tantum vigiliarum ambitioni datum eſt. Hic multa rurſus parum pudenter aſſumis; me recriminatione certâſſe cum *Fabro*, cur boni viri ſit, innocentiam ſuam ſuâpte vi, non alienæ injuriæ propulſatione commendabilem videri velle. Mihi bonus vir non eſt, qui famam negligit, præſertim ſic impetitam, ídque editis libris. Ac nè ſingula perſequar, cum multa joco dixeris, multa ſeriò, multa ſimpliciter, multa diſputans, multa pronuncians, huc omnium ſumma redit, ut mihi hactenus per vos impunè ſit pro tuenda cauſa mea decertâſſe, ſed periculum denuncians, ſi verbum addidero: de cauſâ quæ inter nos agitur, non pronuncias, ſed ampliandam cenſes. Unum hoc deſideras in me, defenſionem breviorem, ac moderatiorem aliquanto. Primum quoniam, ut ante dixi, non poteram dictionis temperiem ex omnium animis moderari, ex meo moderatus ſum, præſertim cum dolerem, non indignarer. Quod ſi ad calculum voces, quanto plures clepſydræ ſoleant olim infundi reo quàm actori, ſimúlque meam *Apologiam* ad *Fabri* inſectationem conferas, intelliges nè bie quidem admodum me πλεονεκτῶσι, maximè ſi cogites & criminis genus, & quanto facilius ſit aſpergere labem, quàm abſtergere. Proinde in cauſis quibuſdam præter ſolennem numerum clepſydræ aliquot addi ſolent patronis. Porrò arcem iſtam ἀνδοφυῖνε tibi gratulor, unde prolici in campum non poſſis. Sed tamen interim

ex

ex arce talibus jaculis procul ἀκροβολίζειν, ex quibus non difficile ſit conjecturam facere, qualis futurus ſis, ſi vel decimâ parte machinarum, quibus ego ſum impetitus ἐ quateregis. Neque enim ſentis omnes meos arietes, quibus hinc atque illinc impetor. Sed tu felicior, qui hæc non intelligas. Et utinam nunquam tibi veniat uſus, ut cum hujuſmodi non hominum, ſed portentorum genere conflicteris, qui ſe Theologos appellant, cum meri ſint ſycophantæ. Non inſector ordinem, ſed quoſdam hoc indignos ordine, ſimul & nomine. Vel nuper quidam extitit homuncio pallidus ac macilentus, id quod mireris, cum nullus unquam æquè ſibi placuerit, pluſquam pueriliter inſaniens jejunio gloriæ, ſubitò *Græcus* factus, & ante biduum adeò factus *Hebræus* ut illi nihil ſapiat, nec *Hieronymus*, nec *Capnion*. Is ad hujuſmodi ſycophantias natus, nihil non audet, nihil non molitur, quò ſubitò fiat nobilis: atq; hanc viam maximè compendiariam eſſe judicat. Indignus eſt, cui reſpondeatur, niſi pro maleficio velis beneficium reponere, & tamen virulentior eſt beſtiola, quàm ut ferri poſſit. Nuſquam non obtrectat, obambulans per compita, per trivia, per fora, per templa, per monaſteria. Nulli non mittit epiſtolas mendaciſſimis ſycophantiis differtas. Neque deſunt huic hiſtrioni qui applaudant, qui faveant, qui εὖγε occinant, & omnino ſimiles reperiunt labra lactucas. Et cum his factis, ſibi ſanctulus etiam videtur, quaſi ſufficiat ad abſolutam ſanctimoniæ laudem, adulterum aut aleatorem non eſſe. Nondum ſtatui, quid de illo facturus ſim. Si vicerit meam lenitatem, ſaxo, ut non omnibus æquè placeat, ac placet ſibi. Nihil alind in præſentia polliceor, cum ille plus quàm montes aureos de ſe polliceatur: efficiámque, ut ex me plus nanciſcatur famæ, quàm gloriæ. Verùm ut ad tuã redeam epiſtolam, ais *totius cauſæ arbitrium adhuc in tua eſſe poteſtate*: imò nunquam arbitrium hoc ad te detuli. Illud modò delatum eſt ad te, ut ſi velles, pronunciares, num peccarim, quòd *Fabro* reſponderim, aut quòd ſic reſponderim. Idque ut certiùs faceres, poſtulabam, ut per ocium utriuſq; ſcripta percurreres. Atqui palàm hic cõtra me fers ſententiã: primùm qui reſponderim, cum præſtiterit obmuteſcere: deinde quod accuratiùs ac prolixiùs: poſtremò, quòd animoſiùs reſponderim. Nam utrum legi debeat ab angelis an à Deo, nec meâ refert pronunciari, & aliorum eſt negotium. Porrò non competere in me, quæ *Faber* in me congerit, vel citra judicis calculum res ipſa loquitur. Nec eſt quod clamitet quiſquam, illum oppreſſum eloquentiæ meæ viribus, quibus ego nec polleo, nec me jacto. Ipſe fuit in cauſa, qui argumentum mecum conferendi manus, parum auſpicato delegerit. *Juſtinianus* epiſcopus nos inviſit *Lovanii*: viſus eſt homo candidus, minimèq; virulentus, proinde dolet, quod illius nomen in *Apologia* perſtrinxerim. Inſigni nota deſignâram eam paginam, ſemélq; denunciâram typographo, nè quâ omnino excuderetur, niſi à me recognita: atque hæc ſola me inſcio fuit excuſa. Ubi ſenſi, coëgi ut eandem à me temperatam, denuò excuderet: nam hâc gratiâ notâram. Quòd hactenus neque Regi, neque Epiſcopo quicquam ſcripſerim, ipſe in cauſa fuiſti, qui literis tuis ſpem ex ſententia conficiendi negotii mihi amputaris, etiamſi me res ea leviſſimè tangebat. Nihil certi

A deferebat Epiſcopus. Regis nomine qui ſcripſerant, ad ſpem modo vocabant. Hic recens in famulitium Principis aſcitus, mox opulento ſacerdotio donatus ſum: deſtinatum erat annuum ſalarium, cujus nondum certum jus poſſidebam. Vobis cum *Anglis* id temporis parum conveniebat, & novandi denuò Novi Teſtamenti cura me totum habebat. An cum hoc loco res eſſent meæ, mihi conſulturus eras, ut ingratus erga meos, de *Britannica* fortuna periclitans, omiſſo

B negotio, cujus gratiâ negligebam omnia, in *Galliam* accurriſſem, venaturus ſpem, neſcio quam, hoc eſt, τὰ πετόμενα διώκων, præſertim cum me præſentis fortunæ non admodum pœniteret. Denique ſcis, quo tempore mihi redditæ ſint tuæ poſtremis proximæ literæ. Quid autem neceſſe eſt, ſic me huic aut alteri Principi addicere, ut à reliquis me eximam? Malo ſervire nulli; & prodeſſe, ſi queam, omnibus. Sed hac de re ſcripſimus Epiſcopo, quemadmodum juſſiſti. *Gla-*

C *reanum* tibi probari magnopere gaudeo: quem hominem ego ſic amo, ut quicquid in illum officii contuleris, lubens patiar imputari mihi. Jam ut ad poſtremam epiſtolam tuam carptim pauca reſpondeam: Ut tu immodicè *Budæe* aut attollis aut dejicis omnia? Scripſeram me vereri, nè amici aut poſteri aliorſum acciperent jocos tuos, quàm tu ſcriberes, quos non ignorarem, qualeſcunque forent, à ſynceriſſimo pectore proficiſci. Hinc excitas magnos tumultus, te adver-

D ſis Gratiis mecum auſpicatum amicitiam, nunc tibi videri ruſticum, abſurdum, præpoſterum, ſtolidum, refractarium, & offenſatorem, colluſorem, ac ſpinoſis jocis, aculeatis, ominoſis, vitandum & averſandum, ut bovem cornibus obvolutis. Nihil enim hujus ſermonis meum illud epiſtolium tibi ſuppeditavit. Neque vero te reſpondere epiſtolæ quam vides editam: tu modò vide, quid ſit ex utriuſque dignitate. Neque enim illa mea, tam tibi ſcripta eſt, quàm aliis,

E quos placatos oportuit. Nec ideò tot argumentis tecum ago, ut ad reſpondendum laceſſerem, ſed nè reſponderes. Nam noſtram cum *Fabro* concertationem aboleri ſilentio cupiebam, ſi quâ fieri poſſet. Poſtremò, nè quid hinc erres, ſcito eam epiſtolam aliquamdiu fuiſſe formulis excuſam, prius quàm tua mihi redderetur. Nec me tamen autore id factum. Verùm cum ſubito periculum eſſet, nè omnia *Frobenii* præla ceſſarent, propterea quod chartarius ad diem præſtitutum

F non adeſſet, paſſus ſum, nec id admodum volens, ut *Beatus Rhenanus* à ſarcina mea, ſi quid ineſſet, deligeret. Nam mihi tum nequaquam vacabat. Et quoniam per tumultum acta res eſt, nec is in delectu ſatis animo ſuo fecit. Et tamen ex epiſtola tua, cui reſpondeo, bonam partem reſecui, in quâ videbantur eſſe, quæ non judicarem evulganda. Rurſum quod epiſtolam tuam prolixam dixeram, ſic interpretaris, ſupervacaneâ & redundanti loquacitate odioſam. Item

G quod eloquentiæ laudem tibi concedens, teſtor me in hoc argumento, causâ ſuperiorem eſſe poſſe: ſic interpretaris, quaſi præter inanem verborum apparatum nihil tibi tribuam: & poſt hæc me malè ſuſpicacem, non uno in loco vocas. Atqui poſſum illud verè de meipſo prædicare, paucos reperies, qui in amicitia minus quàm ego ſuſpicaces ſint. Porrò quòd negas quicquam

eſſe

eſſe in tuis literis, quod non in gloriam meam ceſ- A
ſurum ſit, cum incertum ſit ubique, ludas ne an
ſeriò agas, citiùs ea per jocum dicta videbuntur,
quæ ad laudem meam faciunt, quàm quibus me
flagellas. Etiámne illa mihi laudi futura ſunt,
quod me procacem facis in talem amicum, quòd
nunc præ iracundiæ impotentia præmordentem
labellum, nunc ſupplodentem pede, nunc Deûm
atque hominum fidem implorantem : atque ita
tumultuantem itâ, ut tu coactus ſis ceu novus *Py-
thagoras* ſpondæos occinere, ac me mihi reſtitue- B
re? Quæ mihi ſanè cum riſu leguntur, quod ſa-
tis intelligam te jocatum. Illud modò vereor, ne
non itidem interpretentur cæteri. Quòd ſi tu me
jubes hunc metum ponere, & eadem eſt amico-
rum tuorum ſententia, agè lude tuo arbitratu,
exerce calamum, laceſſe, verſa. Meum animum
nunquam offendes, quando de tuo certus mihi
videor. Si videtur, ad proximam editionem ad-
jungetur tua epiſtola: me nihil offendit locus
quem annotas, adeo mihi tua probantur omnia. C
Neque vereor, quicquid uſquam abs te ſcriptum
eſt, ſine ullo delectu ſequi. Proinde tibi viden-
dum, cum ad me ſcripſeris, ut utriuſque periculo
conſulas. Sed eſt alius locus in prima pagella, ad
quem non nihil reſtiti : nam verſus unus aut al-
ter, neſcio quo caſu, videbatur interjectus, qui
cum reliquo ſermonis contextu parum congrue-
bat : cujus initium eſt, *Faber toties à me* &c. finis,
Doleo anſam hanc datam, & reliqua. Tu diſpice. Sa-
lutabis mihi tuos amicos, meos patronos, *Deloi-* D
num & *Ruzeum* : nam in præſentia non vacabat
pluribus ſcribere. Bene vale. *Lovanii* XI. Calend.
Januarias, Anno milleſimo quingenteſimo de-
cimooctavo.

QUo ſim in te animo, vel *Glareanus* teſtis eſſe
poterit, homo minimè fucatus. Quòd ſi quid
offendit hæc epiſtola, puta me jam perpugâſſe ſto-
machum, id quod tu juſſeras. Denique lectam, in
ignem conjice, ſi lubet : conjiciam & meam αὐτό- E
χειρον, ſed ita notatam, ut nec à meipſo legi queat.
Quovis modo ulciſcere, modò ne amicus eſſe de-
ſinas, néve obticeſcas : Quanquam de *Fabro* plus
ſatis. quæretur aliud argumentum plauſibilius.
Rurſum vale.

Eraſmus Roterod. Budæo ſuo S. D.

Epiſt. 56. POſt tantas epiſtolarum procellas, quibus me
ſolebas obruere, unde quæſo tantum, tám- F
que ſubitum ſilentium? Gandeo ſi totus es in
explicandis Pandectis jureconſultorum, ſed non
adeò es, opinor, ut non vacet, vel paucis ſignifi-
care quod poſtulo : quod ni facis, colligam, aut
offenſum te, aut priorem illum tumultum fu-
iſſe ludibrium. Si quid offenſus es, aperi quid do-
leat, quo vel mederi, vel in poſterum certè ca-
vere poſſim. Sin ludus fuit, illa prior literarum
Tragœdia, cupio, quicquid eſt cognoſcere. Bene
vale doctiſſime *Budæe. Lovanii* natali divi *An-* G
dreæ, Anno milleſimo quingenteſimo decimo-
ſeptimo.

Guilielmus Budæus Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt. 57. VIdi enarrationem quam in epiſtolam me-
am ſcripſiſti, illam ſcilicet, humanitatis

A pleñam, ſed tibi antea inuſitatæ, in quâ & ſi omnia
mihi perplacuerunt, tamen variis cutis implici-
tus, nunc (ut arbitror) non reſpondiſſem, niſi in
epiſtolæ tuæ appendicula obticeſcere me vetuiſ-
ſes. Nam ne me adeò ſupini ocii hominem eſſe
putes, qui diu jam paterfamilias factus, ſeptimo
etiam filio auctus ſim : domum nuper emi, in
eámq; migravi, ſimul & reconcinnandum fabris
tumultuariè locavi, libris interim & chartis in
congerie jacentibus. In hac tranſitione opes meas
B recenſui, antea mihi incognitas, ne me non ſeriò
accipere putes, quod de divitiis meis aſperſiſti.
Quod tamen ipſum quonam modo in mentem
tibi venerit, non intelligo : cum in libris & li-
beris bonam cenſus mei partem habere me, ſem-
per præ me tulerim, atque etiam teſtatus ſim. Sed
quam illud ſcitum mihi viſum eſſe cenſes, quòd
in *Epimethei* mentione dicacem me & eruditum,
velut ex commentario facis : ut paucula quædam
quæ tu bona dicta vocas, ſepoſitâ velut in nume-
C rato habeam, quæ etiam ipſa perditurus eram, niſi
te amicum nactus eſſem, in quem ipſa intorque-
rem. Memini aliâs abs te neſcio quid ſimile in me
jactatum, & ſi nunc notare locum non poſſum. Eja
tu, cui vel joco amicum perſtringere religio eſt :
tam ſtupidæ auris eſſe me lectorem putâſti, ut id
ſemel dictum non ſatis exaudiſſem? Ante te pa-
rœmiologon id jus fuiſſe ſcimus, ut antiquorum
inventis ſtudioſiſſimo cuique ita uti frui liceret,
ut ne in alienam quidem poſſeſſionem invaſiſſe
D videretur, ſed veluti floribus decerptis, uti in agro
publico enatis, & occupaturo expoſitis. Nunc poſt
volumina illa parœmiarum tuarum edita, iis tan-
tum uti licebit credo quæ tu concenturiâſti, & ve-
luti in numeros legitimos redegiſti. Quaſi verò
ſiquis compaſcuum agrum maceria concluſerit, ut
viciniæ interſepiat, id ſe uſucepiſſe jure contende-
re poſſit, ac ſuum propriúmque feciſſe. Quod eo
etiam iniquius eſſe poſſit, ſi parœmiarum appella-
tionem ita latè patere volueris, ut omnia bellè,
E ſcitè, lepidè dicta tui juris feceris. Sed ſit ita ſanè,
ut hoc jure tuo feceris, cui omnium rei literariæ
partium conſtitutio, arbitriúmq; conſenſu publi-
co mandata ſunt aut permiſſa : liceat ſaltem pre-
cario iſtis uti, ut de *Epimetheo* notâſti : & à te uten-
da rogare, iis præſertim qui rerum commercia
noverunt, & aliena etiam facere ſui mancipii poſ-
ſunt. Cujuſmodi autem iſta eſt improbitas, ut in
mari illo & pelago antiquitatis, quod omnium ju-
re naturali commune eſt (ſi juris peritis credimus)
F expiſcari unus homo belliſſimum quodq; permit-
tat ſibi, & piſcationis uſu omnibus interdicat?
Parum erat (credo) *Adagiorum* volumina anni-
verſario laborè repetita, ad circumfluentem uſque
copiam auxiſſe, & velut everriculo quodam ini-
quarum maculaarum, gratiam & venuſtatem an-
tiquæ lectionis exhauſiſſe, niſi etiam aliis invide-
res qui veſtigia tua ſequuntur. Atqui ſi vir bonus
ſis, taliſq; qualem te eſſe ſemper exiſtimavi, quum
latifundia utriuſq; linguæ ita menſueris, ut inde
G magnam tibi gloriam compararis, nobis non
ſuccenſebis, ſi tanquam ſpicilegio perſequamur,
quæ vel oculos tuos in tãta copia fugerunt, vel à te
neglecta ſunt, quanquã frugi homine atq; etiam
tenaciſſimo, τοῦ γε σὺ βασκαίνεις πῶς καὶ τοῖς ἐπικαλαμω-
μένοις ὀχλεῖς, ὁ πάντας γε τοὺς λειμῶνας τῶν μουσῶν, καὶ πάντα
τὰ λήια τῶν παλαιῶν ἀποθερίσας; Quin id etiam ſcire
per velim, niſi curioſus eſſe videar, quãdo illa dicta
M ſepoſita

ſepoſita perdere me nolle dicis: an quæ tot tantáque edis quotidie volumina vix ſufficientibus *prælis*, atq; uni propè tibi vacantibus officinis, ea ex tempore fundas, fanatico furore inſtinctus, nec iſtis texendis filum ante ſepoſitum habueris, ſcriniatim etiam titulis prænotatis. Sunt enim qui aiunt, ante annorum hebdomadas apparâſſe te, quæ nunc ἐπαλλήλως exeunt. Quod ſi verum eſſe ſcirem, ego animi tui æquitatem, tuámq; charitatem, in publicum amplecterer omni ſuffragii mei favore. Quid enim cõmendabilius eſt, quam quæ juvenilibus annis congeſſeris, nolle tecum ſepeliri? Mihi enim id perinde eſſe videtur, atq; ſi civis quidam *Romanus* Muſarum divitiis circumfluens, annuis & menſtruis congiariis populi plauſum mereri, bonáq; ſua elargiri, in animum induceret, atq; ita de omnibus mereri, ut etiam primoribus, & ordinibus teſſeras ſuas mitteret. Quod utinam omnes auri nimium amantes, ſactitate ſibi perſuaſiſſent, ut avidè congeſtas opes, ante mortem benignè erogarent. Non tantæ paſſim opes hominum commercio eximerentur, & vinculis perpetuis damnatæ ſitu obruerentur. Nam quod ad me pertinet, ego multa inter ſchedas condidiſſe me amicis non inficior, ex quibus volumina non contemnenda aliquando contexere potuiſſem, ſi mihi ſecundiore fortunâ uti, & literis feriari contigiſſet. Ut ad reliqua tranſeam: meritò me ludificaris, ut nihil penſi habentem, qui illud de *Hieronymo* dixerim ad tribunal *Christi* rapto: non enim excuſabo quod jocari voluerim, ut tu cavillatus es. Ita fando auditum memineram magis, quam locum ſatis apud *Hieronymum* annotâram. Mihi tamen veniam dabis, in re non capitali: hujuſcemodi fortaſſe videri illud tuum poſſit de *Areopagitis*, ad quorum ſubſellia tu furti reos agis. Verùm ut non diffiteor, me multa joco dixiſſe, ita nunquam fatebor me ita impudentem eſſe ut hujus appellationis non ſuppudeat etiam jocularis. Sed nec amicos tuos, quos viros bonos ac manſueti animi eſſe non dubito, cum tibi ſint amici, ferarum ritu frementes in epiſtola mea feci. Sit ſanè ut aliqua non ſuo loco dicam, quando ita tibi viſum eſt, temporum, locorum, dictorúmque omnium arbitro: tibiq; ita me meáq; permitto, ut quæ ad *Tonſtallum* de te ſcripſi, ſi vel non ſuo loco dicta vel malè locata videntur, ea loco ut moveas: neque id quidem modò, ſed etiam te ut eo ex faſtigio gloriæ & exiſtimationis deducas aut deturbes, in quo te collocatum à me faſtidioſè ſcribis: quandoquidem tam moroſè id quod tibi tribuitur admittis, ut modeſtiùs fuerit fortaſſe apertè reſpuere. Vide utrius noſtrum æquior ſit querela. Tu cum tua me dejeciſſe clamites, ego mea à te elevari ægrè fero. Tametſi ô hominem te æquiſſimum & animi gratiſſimi, qui autorem me tibi fuiſſe dicis & cauſam, nec Regi, nec Epiſcopo fautori tuo ſcribendi. Hæc illa ſunt euangelia, quæ mihi à te deberi contendebam. Imò verò ô hominem te acutum, qui ne in eo quidem loco epiſtolæ me intellexeris, ἐν ᾧ διατερξαδαί σοι τὸ ὑφ' ἡμῶν θεραπευθὲν ἐπεχείρω ita ut tuæ tantum partes eſſent ἐν τῷ διαμέλλειν, καὶ ὅσον βαρύνεσθαι ἐπὶ τοῖς ἐπαγγέλμασι τοῖς ἐνθένδε. Tu autem velut ſorex, quod aiunt, qui *Mimum* evulgaſti. Gaudeo te ſtomachum perpurgâſſe, ut purus putus *Eraſmus* ad nos tandem tranſeas. Certè omni ope conatus es virus illud fellis exudare, falsâ opinione con-

A tractum, cujus graveolentia nondum ita mihi ſtomachum movit: ne te ultum me eſſe magnopere triumphes, ut implacidiore me utare. Itaque ſi quid etiam in imo ſubſedit, excute & te totum perpurga, quando illa catapotia, ut ſpero, epiſtolæ meæ vorâſti. Quanquam quum impudentiæ crimine nihil atrocius *Homerus* invenerit, quo tu crebram in me lapidationẽ feciſti, jocis ſcilicet mecum aſſueſcens, non video quid reliquum tibi feceris, quo luculentiorem plagam incutere mihi

B poſſis. Sed tamen ſi quid reſtat, recipere plagam non gravabor, dum tuo animo obſequaris. Libens tamen hoc tibi ſuaſerim, ut ſi te adhuc malus ille genius tuus hujuſcemodi agit intemperiis, in illum exuccum & monogrammum Theologum, qui tibi ſemiſſis homo malè cogitat, mucronem ſtili tui obvertas. Satis enim mihi videor periculum ſtomachi tui feciſſe. Interim ſilentio indulgebo, ut attentiùs te ſpectem cum illo congredientem, ſi quando caput ex inſidiis & latebris exe-

C ret: & tui ſtomachi ludos quoquo modo meditabor, qui bellus & delicatus amicus, palpatoribus gaudes amicis. Proinde ſi lubet, *Deloino* jam jam non meo, ſed tuo ſcribe, qui mellitis tecum certabit epiſtolis: quanquam ipſe queritur te alteri jam ejus epiſtolæ non reſpondiſſe. *Ruzeus* vix auſus eſt ſalutem mihi committere, ad te verbis ſuis mittendam, quem in te meritò excandeſcere arbitrabar. Ei enim epiſtolam tuam oſtendi, in fronte quidem ſuavem & illectricem, ſed intus

D amarulentam. Itaque autor tibi ſum, ut te totum his amicis des, qui amicitiam tractare mollioribus articulis noverunt. Ego verò in gratiam cum ſeriis redibo jociſque ſalutem multam dicam, qui mihi malè eloquentiæ tuæ gratiam conciliârunt. Illud calumniæ plenum penè per oblivionem omiſi, quod verba tu epiſtolæ meæ repetens, *inquis*, in præſenti pro *inquies* ſcripſiſſe me confingis, quaſi verò ſcilicet ſuperioris tuæ epiſtolæ verba ementitus ſim. Hoc enim ipſe quere-

E ris, cum tamen revera ego per anthypophoram loquerer, non te ita dixiſſe affirmans, ſed dicere poſſe: ubique enim, *inquies* in futuro in ſcheda mea ſcriptum eſt. Ita non argutiis rhetoricis ut ſolebas, ſed etiam ſycophantiis oppugnare me inſtituiſti. Nondum eram cum epiſcopo collocutus, ex quo tu ad eum ſcripſeras, etiamſi literas tuas videram. Vale & thema aliud auſpicare, ſi tibi τὸ ἀντιπελαργεῖν viciſſitudo cordi eſt. Omnia arbitrii tui facio. *Pariſiis*. Calendas

F Februarii.

Locus qui te conturbat in epiſtola mea, ſic legitur in ſcheda quæ eſt apud me: *Faber toties à me cum honoris præfatione nominatus, neſcio quam gratiam mihi rependit, certè ut multis videtur iniquam. Mihi quoque duriùs agere mecum videtur, quàm pro ſolito ſuo candore. Doleo autem hanc dictam*, & reliqua. Tum ipſe prædiceres, quæ tria verba poſtrema mea ſunt hoc ſenſu, debuiſti ſuperioribus verbis addere te *Apologiam* ſcripturum,

G tunc fortaſſe non ſerus monitor fuiſſem. Quâ ex epiſtola tua hæc ſumpſerim neſcio, cum enim hæc ſcriberem, nec libros meos expeditos, nec ſcrinia digeſta habebam in hac domo in quam migravi. Habes epiſtolam & puram & eleganter exaratam, & αὐτόχειρον.

Sed omnia mihi tecum licere æquum eſt, præſertim quum à manu amicum nullum habeam: alienum

alienum inquirere non vacet, nec ſuave ſit ad te religioſè ſcribere. Omnia hìc imperioſè agere cœpimus ex quo *Maximilianus* mortuus eſt, ne me jam ut magnopere æquo & clemente uſurum te eſſe ſperes. Vale rurſus & me ſi lubet ama, quando tuo juſſu non obticui.

Eraſmus Budæo ſuo S. D.

Epiſt. 58. AD poſtremas literas tuas eruditiſſime *Budæe*, nihil omnino reſpondeo, ſatis enim hujuſmodi concertationum. Non ambio, ut in talibus argumentis videar diſertus. Nec mihi placet victoria, quæ jacturâ neceſſitudinis emitur. Quid apud te de nobis ſuſpiceris, neſcio. Illud non dubitem per omnia ſacra dejerare, neminem hìc eſſe, qui de *Budæi* ingenio, ſtilo, eruditione candidiùs ſentiat, aut honorificentiùs prædicet quàm *Eraſmus*: etiamſi tu neque moraris noſtrum ſuffragium ſat ſcio, nec hoc eges præcone. Mirum quam μισόμουσοι toto ferè terrarum orbe συγκρητίζωσιν, & quicquid poſſunt, ſuis adjungunt copiis, quo magis oportet & nos inter nos eſſe concordes. De literis quæ te videntur offendiſſe, faciam quicquid voles, vel aboliturus, vel leniturus: aut ſi mavis noxæ dedam, ut tuo arbitrio pœnas luant. Bene vale. *Mechliniæ*. XII. Calend. Apriles. Anno milleſimo quingenteſimo decimonono.

Budæus Eraſmo S. D.

Epiſt. 59. AIs te mihi ſcripſiſſe epiſtolam ſatis moleſtam, quam mihi permittis, ut in locum fœdum conjiciam: certè in hoc tibi non aſſentiar, ne ſi te quidem eam ob rem infenſam habiturus ſim, utárque exemplo *Auguſti*, qui *Virgilii* mandatis extremis non paruit. Exiſtimo te in reguſtatu literas tuas non probâſſe, quæ dum ſtilus fervebat, ſapere tibi videbantur. Mihi quoque ſæpe id accidit. Sed quid agas, ubi humanarum rerum actionúmque conditionem perpenderis: μωρὰ γὰρ ἀνθρώποις, καὶ τὰ δοκοῦντα σοφά. Velim tamen exiſtimes homini mihi συμπαικτικῷ τὰ παιγνιώδη ταῦτα καί τοι μεμψιμοίρως ὅμως ἡδέα εἶναι μή τι δὴ φορτικὰ φαίνοιτο. Reſcripſi tibi ſolitâ licentiâ, ne ſperes hominem me jam quinquagenario proximum ad meliorem frugem caſtigando redigi poſſe. Epiſcopus *Pariſienſis* jam *Senonenſis* archiepiſcopus factus eſt liberalitate regiâ, & ſi nondum res peracta eſt. Totus jam eſt aulæ, nec nobis licet cum eo loqui. Quodam tamen die, cum in interiori cubiculo Principis eſſet, dixit mihi ſe ad te ſcribere ſtatuiſſe. Iturus eſt propediem in legationem *Narbonem* verſus cum aulicorum diſpenſatorum decurione: cum quo etiam ire me Rex juſſit, ut numerus ſim potius quàm ut aliquam operam certam navem in ea provincia: ſic enim interpretor. Bis tamen epiſcopi domum adii, & in menſa ejus ſedi, ſed convivarum multitudine cum eo familiariter colloqui non licuit. Quare quid egerit, aut ſtatuerit neſcio. Ἄλλοτε οὐδὲ σχολὴν ἄγων αὐτὸς οὐκ ἄγων μετ' ἐμοῦ καταλογεῖται ἀεὶ τὴν αὐτοῦ δεξιότητα. Σὺ δὲ ὅπως οἰκείως ἔχεις πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν γραμμάτων σε κατέμαθον τῶν ἀντιγράφων ἐπιστολιδίων. Δυνάμεις ἂν καὶ πάλιν ἀπαιτῆσαι τῆς γνώμης τὸ τέλος. Rex mirè in literas bonas fovendas, & excitandas propenſus eſſe videtur. Sed negotia δυσεξήγητα τὴν

A αὐλὴν ἅπασαν νῦν ἐσχολῆσθαι, vix ut vacare cæteris rebus poſſe videatur. Nunc quis ſim neſcio: quo minus certiorem te aliis de rebus facere poſſim. Ineptire nunc, neſcio quo fato, cœpi, cum minimè vel in animo haberem. Sed quid facerem? φαίνεσθαι γὰρ ἐπιδεδραγμένος τις ὑπὸ τῶν μοιρῶν ἐπικεκλωσμένος. Ὦ τῆς ματαιότητος τῆς ἀνθρωπίνης. Ἔρρωσο. *Pariſiis*, die Dominico ante quadragenarium jejunium.

Budæus Eraſmo S. D.

B NUdiuſtertiùs apud *Stephanum Poncherium* archiepiſcopum *Senonenſem* nuper factum, pranſus ſum. Poſt prandium de te fuit ſermo: petere ab eo cœpi an ad te ſcripſiſſet; negavit, ſed ſeſe brevi ſcripturum affirmavit. Certè poſt duos menſes vix ei vacavit, tibi & mihi operam dare, cum propter publica & regia, tum propter privata & propria negotia. Quid ad te ſcripturus ſit, quidq; tui negotii egerit, nondum planè ſcio: *Epiſt.* 60.
C & malo te omnia ex eo ſcire, quàm ex me, qui rarus ſim apud eum. Sermoni noſtro affuit *Nicolaus Beraldus* homo utrâq; linguâ doctus & tibi amicus, Archiepiſcopo jam valde familiaris: qui cum eo in *Narbonenſem* provinciam profecturus eſt hoc triduo: egóque in eo comitatu ero niſi quid mihi vel illis contingat, qui capita rerum ſunt. Scripſi ad te hoc menſe, me epiſtolam tuam non eo loco numeróque habere, quo tu me habiturum putâſti, nec tibi in ea ſupprimenda paruiſſe parituD rúmve eſſe. Ego nihil dum moleſtiæ ob iſtam tuam offenſionem, vel offenſionis ὑπόνοιαν paſſus ſum, qui ut jocis libens utor, ita jocis non levi de cauſa offendor, malimq; me lædi quàm lædere: quam rationem in amicitia tuenda, ſi cum aliis initurum me ſtatui, quanto magis tecum retenturus ſum? ὑφ' οὗ πάντων τῶν φίλων τῶν τε ἐλλογίμων ἀνδρῶν μάλιστα πλεονεκτεῖσθαι ἀνεχοίμην ἂν ἔγωγε, οὐδὲν ἀχθόμενος τῷ ἀντεπισταλμένῳ σοι, οὐδὲ δὴ φορτικῶς ἑρμηνεύων τὰ παιγνιώδως ἔχειν δοκοῦντα. Οὐ γὰρ δὴ καὶ τηE λικαύτῃ ἤδη εὐγνωμοσύνῃ χρῆσθαι, σαυτὸν ἀναπείθειν μοι δοκεῖς, εἰ φρόντισιν αὐτὸς φιλοπαίγμων γεγονώς, περὶ τῆς ἐμῆς ἐξουσίας τὸ ἄλλον γενέσθαι, ἐν ᾗ πολλὰ μὲν ἴσως τελεστῶν ἢ ἀνιά γε αὐτὸς μωρεύσῃ, οὐδὲν δὲ χαλεπὸν οὐδ' ἐχθροπρεπὲς ἰδεῖν καταφωράσεις, εἰ μὴ τὴν φιλολογίαν τὴν ἡμετέραν: aut ſi quod ſanctius mihi jusjurandum eſſe putas. Quod ſi ſciens fallo vel te vel alium quempiam hoc epiſtolium lecturum, cauſam haud dico, quin mihi Deus eam ob rem malefaciat. Verùm ô me ineptum, cui etiam injurato credeF re jam cœpiſti, niſi temerè id mihi perſuaſi. Ἔρρωσο καὶ εὐτύχει, καὶ διατέλει καλῶς τε ποιῶν καὶ κάλλιστα. *Pariſiis*, XIIII. Calend. April. Verùm heus tu, ὡς ἔχει, καὶ ἀπέχει, quoad certum eſſe cœperit, quod futurum tibi eſt παρ' ἡμῖν. Vix adhuc ipſi ſcimus, quid nobis ſit animi, ὁ τοῦ ἀντικαγκελλαρίου θάνατος omnes noſtras rationes conturbavit, vix ut ſtatui quid poſſit.

Eraſmus Budæo ſuo S. D.

G DUas epiſtolas accepi, eodem fermè argumento, ſed quæ mihi declarent ſuperiorem conflictationem, incolumi amicitiâ noſtrâ, inter nos hactenus conſtitiſſe. Mihi prolixa illa epiſtola non alio magis diſplicet, quàm quod tuum animum videbatur offendiſſe: cui jam ne potes quidem non æquior eſſe, quando te autore ſervata eſt, cum ipſe eam noxæ dedidiſſem. Precor ne *Epiſt.* 61.

iſta legatio tibi feliciter cedat, tuóque bono tandem in gratiam redeas cum aula. Quoties tumultus hos animo contemplor ἀεί τι αὐτοχέτητος, protinus *Horatianum illud* venit in mentem ὧν μωρῶν βασιλέων καὶ λαῶν. Bene vale. Anno milleſimo quingenteſimo decimonono.

Chriſtophorus Longolius, Iacobo Lucæ Decano Aurelianenſi S. D.

Epiſt.62. NUnquam nobis ſanè non deerit ſcribendi argumentum, niſi (ut te olim monui) mutuis id interrogationibus excitemus: quo nomine ſcripſi ad te haud ita pridem, mihi adeò gratum fore, ſi pleniùs ex te intelligerem, cur Princeps veſter *Eraſmum Budæo* prætulerit, *Germanum Gallo*, exterum civi, ignotum familiari. Nam quod ad eruditionem pertinet, non video qua in re *Budæus Eraſmo* cedat: ſive humaniores, ſive Chriſtiano dignas homine literas æſtimare libeat. Quod verò ad dicendi facultatem pertinet, parem, meâ ſententiâ, in tam diverſo dicendi genere laudem merentur. Beatiſſima in ambobus & rerum & verborum copia: ſed ita ut alter altiùs expatietur, alter anguſtiore quidem alveo, verum altiore ingentem aquarum vim trahat: fluit ille plenior, hic fertur rapidior. In *Budæo* videor mihi agnoſcere plus nervorum, ſanguinis, ſpiritus: in *Eraſmo* plus carnis, cutis, coloris. In illo plus diligentiæ, in hoc plus facilitatis: creber ille ſententiis, hic facetiis: Ille omnia utilitati, hic plurimũ delectationi tribuit. Pugnat *Budæus* curâ, ingenio, gravitate, dignitate: *Eraſmus* arte, ſubtilitate, lenitate, jucunditate ad victoriã contendit. Hunc amare poſſis, illum admirari: Huic favere, parere illi. Profectò ille me violenter cogit, hic ſuaviter allicit. Ducit alter blanditiis, alter viribus trahit, verborum delectu religioſus, proprietate perſpicuus; Si res tralationem expoſtulat, in metaphoris felix, ſententiis gravis, figuris varius, ſumma orationis ſpecie honeſtus, ſublimis, ſeverus, grandiloquus. Contra, *Eraſmus* venuſtus, modeſtus, popularis, floridus, verborum ſupellectile dives, compoſitione ſimul expeditus, ſimul nitidus, frequens exemplis, denſus argumentis, gratus ſalibus. Ille in oratione ſua totus quidem ſemper eſt, ſed tum potiſſimùm tonat, tum fulminat, quum materia temporum noſtrorum objurgationem admittit: hic etiam quum moribus convicium facit, magis inſtituto ſuo ſervire atq; dolere videtur, malagmatis, collyriis, cerotis, & cæteris id genus leniorum medicamentorum remediis ſanitati conſulens: ut ille amarulentis quidem illis, ſed hac tempeſtate neceſſariis potionibus, ſectionibus, cauteriis altè graſſantem vim morbi inſectatur. Breviter, ſi hiſtoriam ſcripturi ſint, *Budæus Thucydidem*, magis quàm *Saluſtium*: *Eraſmus Livium* quàm *Herodotum* retulerit. Si poema pangendum, hic Tragicum & Heroicum quiddam verborum, ſententiarúmque pondere altiùs intonabit: Ille Comœdiam urbaniùs, Lyricos ſuaviùs, Elegiam molliùs inſpirabit. Aſſurgit tamen & hic quoque alieno ingenio, ſuo verò tam difficulter, quàm ille nunquam, etiam ſi velit, ſeſe demittere queat: alioqui ſuperiores illæ virtutes ut neutri deſunt, ſic in altero magis patent, in altero magis latent: effectu pares, habitu diſſimiles, ut haud prorſus

A aberret quiſquis hunc concioni, illum judiciis natum dixerit: alterum *Palladis* numine afflatum, alterum Gratiarum choro ſtipatum. Cæterùm ut intelligas nihil eſſe, quod ſit ab omni, ut ille ait, parte beatum, aut certè quod omnium ſtomacho ſatis poſſit facere: Audi quid in eis hi deſiderant, qui ſe aliquod operæ precium in re literaria feciſſe arbitrantur. *Budæus* hoc illis peccare videtur, quòd nihil peccet: *Eraſmus* quòd vitiis ſuis faveat: Illum enim dum ſcrupuloſiùs omnia ad veterum

B normam exigit, ſæpe oblitum eorum quibus ſcribit, ſibi tantùm & Muſis canere; hunc dum ingenio ſuo nimis indulget nihilque putat eſſe tam vulgare, quod non aliquando in oratione ſuum ſibi locum honeſtè vendicet, turbidum interim fluere: Illum potius nobis ſignificare quid velit quàm dicere; hunc immodicâ ſermonis ubertate, veluti læto gramine ſata ſtrangulare: Illum oratione nunc obliquâ verticoſum, nunc figuratâ elatum, ſæpe intumeſcere; hunc recto nudóque

C ductu humiliorem, plerunque humi ſerpere: hunc laſciviâ molliorem, illum auſteritate duriorem. Denique alterum doctis mirum in modum poſſe placere, alterum etiam imperitis, ſi in tam ſecunda (ut illorum verbis utar) facundia modum tenerent, & ſuo ſemper freti ingenio, alieno nonnunquam eſſent diſerti, vel judicio vel conſilio. Nam cum præſtare poſſint quicquid volunt: par eſt, inquiunt, ut optima quæque velint, nec ſeſe ambitioſiùs nobis venditent: eo res noſtras re-

D cidiſſe, ut maturè potiùs juvandi quàm intempeſtivè delectandi ſimus: pro ſuſcepto operis inſtituto fideliter docendi, non crebris licentioſiſſimiſque excurſionibus ambagioſè ſuſpendendi: digredi quidem *Senecam* & *Plinium*, ſed alterum parcè, alterum rarò, nec ſic quoque quæſito, nec niſi oblato argumento. Hæc critici: quorum ſententiæ quo minus ſtatim ſubſcribam, faciunt cum alia multa, tum quòd non defuere clari oratores, qui non grammaticos, ſed populum eloquentiæ

E judicem ſtatuerint. Eſto ſit porrigendus doctis modò calculus, ſint ſoli literarum principes hac de re in conſilium mittendi, quiſnã amabò hac ætate dignus, cui tam ſuperba cenſura, jure credatur? Tuebuntur ſe uterq; haud magnis ſolùm exemplis, ſed etiam validiſſimis argumentis. Dicent ſe non perperam ſcribere, ſed illos corruptè judicare: in orationibus ſuis non naſci, ſed ab imperitis ſpinas afferri: *Eraſmus* ſe omnium rationem habuiſſe, *Budæus* paucorum theatro contentum eſſe.

F Itaque ipſe nihil decerno, vel ne ſutor (ut aiunt) ſupra crepidam: vel quod apud me paria faciant, hoc eſt, virtutibus, ſi qua ſunt vicia penſent, atque adeò ſuperent. Habent enim plus quod laudem, quàm quod ignoſcam. Illud tantum miror, quod ab initio dicebam: Cur Princeps veſter in tanta *Budæi* probitate, doctrinâ, eloquentiâ, *Germanum Gallo*, exterum civi, ignotum familiari prætulerit. Nec hoc dico, quòd *Eraſmi* fortunæ invideam. Studeo namque homini, ſi quis mortalium

G alius, tametſi de facie nunquam mihi viſo, ídque ob communem patriam (ſumus enim ejuſdem, ut nôſti, & linguæ & ditionis) colo autem ob eximias illas animi dotes, quas in eo ita ſuſpicio, ut votorum meorum ſumma ſit, hinc ad annũ etiã alterũ ſupra viceſimum, quo me ætate ſuperat, ſi non illũ, quem nunc tenet, ſaltem proximum eloquentiæ gradum attingere. Improbum, inquis, votum:

impro-

improbum ſanè, ſed quod nec ipſe planè improbet. Ego nec exiſtimationi, nec commodis tanti viri invideo, cujus eloquentia apud me pluris eſt, quàm totius *Galliæ* opes. Sed in hoc iſta ſcribo, ut ſi quid habes, actutum me certiorem facias, cur ſemper neglectis *Gallorum*, nunc primùm faſtiditis *Italorum* ingeniis, *Germanica* tam ambitiosè affectemini. Vale ex urbe *Roma* quarto Calend. Februariis.

Eraſmus Roterodamus Chriſtophoro Longolio S. D.

Epiſt.63. CUm multis nominibus mihi jucunda fuit, eruditiſſime *Longoli* epiſtola tua, non illa quidem ad me ſcripta, ſed de me, tum hoc præcipuè, quod mihi renovavit veterem ingenii tui notitiam, ac ſpem eloquentiæ nequaquam vulgaris, quam ante complures annos conceperam, ex oratione panegyrica, quâ laudes divi *Ludovici*, ni fallor, *Galliarum* Regis admodum adhuc juvenis es proſequutus. Epiſtolam exhibuit *Ruzeus* urbis *Lutetiæ* ſuppræfectus, homo tum eruditus ipſe, tum eruditionis alienæ mirè candidus æſtimator. Tantum autem abeſt, ut ægrè feram mihi præferri *Budæum*, ut in illum penè parcus, in me prodigus laudator fuiſſe videaris. Abundè multum illi tribuit tuus candor, ſed quoties hominis dotes prope divinas contemplor, videor mihi videre quiddam majus omni facundiâ. Mihi verò tantum tribuis, quantum nec agnoſco nec poſtulo: cui abundè palmarium eſt ac triumphale, cum viro modis omnibus incomparabili comparari: neq; poteras meâ quidem ſententiâ, plenius honeſtare famam *Eraſmi*, quàm ſi illum faceres ita poſteriorem *Budæo*, ut eum non longo intervallo ſequeretur. Majore tamen cum voluptate *Budæi* laudes legi quàm meas, vel quòd illius gloriæ ſic faveam, ut nullius æquè, vel quòd quicquid illi poſſeſſionis eſt honeſtæ, id meum etiam eſſe ducam: non tantùm publicâ illâ *Pythagoricorum* lege, quæ vult inter amicos eſſe cōmunia omnia, verumetiam peculiari fœdere, quod verbis ritè conceptis, & ſyngraphis obſignatis inter nos jampridem pepigimus, ne alterutri fas ſit inficiari. Bellè tu quidem me mihi depingis, ſed haud ſcio an omnino meis coloribus. Et tamen ad hanc tabulam ipſe mihi nonnihil blandior, non quòd illi prorſus credam, ſed quòd juvet *Apellis* manu depingi. Porrò cum indicas, quid in me deſiderent Critici, non minus cepi utilitatis quàm voluptatis. Quanquam ad quædam utcunque tergiverſari poteram, niſi tuo judicio tam impensè faverem. Nam quòd ſcribis me favere meis viciis, crede mihi non tam favor eſt, quàm vel inſcitia vel potiùs pigritia. Sic ſum, nec poſſum naturam vincere. Effundo veriùs quàm ſcribo omnia, ac moleſtior eſt recognoſcendi quàm cudendi labor. Jam ut in delectu verborum nolim omnino videri indiligens, ita non arbitror congruere ei qui res ſerias perſuadere cupiat, in affectandis dictionis emblematis eſſe moroſum aut anxium, Neque verò mirabitur eloquentiæ noſtræ rivum alicubi turbidum fluere ac lutulentum, qui cogitârit, per quos autores decurrat, nimirum ſordidos, & impuri ſermonis, ut non poſſit hinc non aliquid limi ducere. Uſu venit hoc non raò ſummis illis eloquentiæ proceribus, ut

A in *Græcorum* voluminibus verſantes, frequenter imprudentes *Græcè* loquerentur. Illud haud ſcio an ſcribæ debeat imputari, quòd mihi tribuis immodicam ſermonis ubertatem, quæ dos nimirum *Budæo* peculiaris eſt. Nam rectus ac nudus orationis ductus, ſimplici naturæ congruit: nec mirum eſt humilem eſſe ſermonem cujus humilia ſunt omnia, corpus, animus, fortuna. Porrò nimis crebras & immodicas digreſſiones quas nobis communiter aſcribunt Critici (nam ſub ho-
B rum ni fallor perſonâ maluiſti tuam indicare ſententiam) jam mutuis literis uterque alteri objecerat. Cum primis autem demiror, quî tibi ſuccurrerit demirari, cur *Galliarum* Princeps *Franciſcus Germanum Gallo*, exterum civi, ignotum familiari prætulerit. Neutrum alteri prætulit Rex, ſed utrunq; alteri ſtuduit conjungere. Neque enim cuiquam ſuo loco cedendum erat, ſi me in *Galliam* contuliſſem. Tantum abeſt ut *Budæo* fuerim offecturus. Quod ſcribis & ditionem &
C patriam & linguam mihi tecum eſſe communem, non tam mihi gratulor, quàm huic regioni, quam vehementer gaudeo talibus, hoc eſt veris ſempérque duraturis ornamentis indies magis ac magis illuſtrari. Proinde nihil optatius mihi poſſit accidere, quàm multos exoriri tui ſimiles, qui nobis in hoc laudis ſtadio, non modò ſuccedant, ſed etiam antevertant: & quicquid eſt hoc nominis, quod mihi mea peperere ſtudia, ſuo ſplendore obſcurent. Sed tamen agno-
D ſcet opinor poſteritas, nobíſque nonnihil debere ſe fatebitur, quod parum felici ſeculo, quod his regionibus, in quibus prorſus extinctæ fuerant & inviſæ bonæ literæ, longum & invidioſum certamen ſuſtinuimus adverſus pertinaciſſimos meliorum ſtudiorum hoſtes. Sed utcunque de nobis cenſebit ætas ſecutura, volupe eſt interim optimas literas paſſim feliciter efflorеſcere. Bene vale *Longoli* doctiſſime, & in hæc ſtudia ut cœpiſti conſtanter ac feliciter incumbe. *Lovanii* Ca-
E lendis April. Anno milleſimo quingenteſimo decimonono.

Budæus Eraſmo S. D.

LUdovicus *Vives* homo literarum bonarum feliciter ſtudioſus, ut ex ejus ſermone intellexi, mirè nomini tuo meóque favere, mihi viſus eſt: cujus humanitas ſingularis & erudita glutinum (ut arbitror) tenaciſſimum eſſe poterit in Epiſt.64.
F poſterum tuendæ retinendæque noſtræ amicitiæ, ſi (ut ſunt humana) nonnihil ſimultatis, vel ſuſpiciunculæ potiùs inter nos inciderit. Nam hactenus incidiſſe τοῦγε κατ' ἐμὲ, nunquam fatebor ne ſacerdoti quidem, apud quem animum curare ſolitus ſum. Ut obiter epiſtolę tuæ reſpondeam, quam peregrè agens accepi, in quâ non neceſſariam conteſtationem facis, te honorificè de me loqui ſolitū, ſimul illam tuam tibi φιλολόγον, mihi βραχυλόγον epiſtolam, eo demùm nomine diſ-
G plicere tibi affirmas, quod me offendiſſe videatur: à quâ ſuſpicione, ut ſemel te deducam, quando mihi nec inficianti nec affirmanti credis: bonâ meâ gratiâ licet, ut eam officinis tuis permittas, ſi tibi non diſplicet. Ego enim eam ſine animi offenſione legi. Si nondū me nôſti, velim, ut ſerò ſaltē nôſſe incipias ſubauſterā ingenii mei naturam, qui nec obſervantias probē ſuppaſitatrices: nec

amicitias ἀλληλοτριβούσης libenter exerceam, ſicut amarulentam iracundiam ſtilo prodere non didici. Malim immodicus joci minúſq; circumſpectus videri, quàm alterius vitii inſimulari. Eodem pertinere videtur illud, quod συγχωρίζειν ἡμᾶς opus eſſe dicis, ſcilicet ὥσπερεὶ τἀναντία σοι φρονοῦντος ἐμοῦ, οὐκ ἐνδιδόντος γε ἐμαυτὸν εὐχερῶς εἰς τὸ τοῦτο ἐπιτήδευμα τῶν σῶν συνεργῶν. Mihi verò iniquo quodam fato contigit ut bellum φιλοβαρβάρους iſtis olim indictum, ferociter etiam commiſſum, jam proſequi nequeam, nec in partes bonorum meo arbitratu incumbere, quarum tu auſpicia regis: ac tanquam jam in partibus non ſim, nec hos adjuvo, nec illos infeſto, tametſi alteros exoſus ſum, & alteris bene cupio. Sed id quid eſt aliud quam ἑτοίμως ἄχθος ἀρούρης ad ſenectutem vergere, quaſi in theatro ſedentem? Quod autem ad id pertinet, quod ſcire avebas, quid animi haberemus, ut quodam epiſtolio ſcripſiſti: pudet me τὴν συνουσίαν τῆς ἡμετέρας ἐξομολογεῖν, tantum hoc opto, ut aliquando ſcire poſſis, ὅπως μοι ἔχει τὰ περὶ τῆς συνηγορίας τούτων ἃ συνεροῦν τῇ ἡμετέρᾳ φιλολογίᾳ ηὔχοντο. Tu velim ad me ſcribas, ſi quid ὁ τῶν ἀγαπῶν σε ἀρχιερεὺς ἐπέστειλέν σοι. Τοῦτο γὰρ πρόβλημα ἐμοῦ ἐγένετο, εἴτε καλῶς ἔχει, εἴτε μή. Τὰ δὲ τούτων ἐχόμενα, ταὐτὰ ἐστίν, ὥστε βέλτιον ἂν εἴη ἐνταῦθα τῆς γραφῆς παύσασθαι, ἔρρωσο οὖν φίλτατε. *Pariſiis*, quarto Idus Junias.

Guilielmus Budæus Eraſmo S. D.

SCripſi ad te his diebus per ſcholaſticum quendam *Agrippinenſem*, hominem humaniſſimum, & niſi fallor, optimum; epiſtolam bene longam, in quâ inter alia id etiam ſcribo, ὅπως σοι ἔχει τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ τὰ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ ὅσος πάλιν σε πόθος τοῖς ἡμεδαποῖς ἐγένετο, ut tu ſtatuas ὅπως σὺ καὶ ὅτι χρὴ σεαυτῷ, φρονήματος τοῦ τύχης; non dubito literas ad te perveniſſe, aut brevi perventuras eſſe, quâ eſt ille *Colonienſis* vultus probitate, qui mihi ſe eas vel tibi redditurum ſpopondit, vel omnino curaturum ut tibi literæ reddantur: quippe qui etiam cupidè hoc affectavit, ut ad te literas à me ferret. *Glareanus* τοῦτον συνέστησέ μοι πρότερον. Cupio ſcire quid habeas animi de eo quod ad te ſcribo, περὶ τοῦ βασιλέως, & quomodo accepiſti objurgationes meas, & utrum literis meis placatus ſis, an exacerbatus potius: quod ſi eſt, expecto ποικιλώτατα χάσματα. Verùm ille *Colonienſis* quum ad me venit, in villam abiturum me offendit, nec ante quatriduum redditurum: dixi habere me exemplum unum epiſtolæ prælongæ, quod ad te miſſurus eram, ſtatim atq; ejus exemplum tranſcribendum curâſſem. Quo audito ille hoc munus depoſcit me refragrante: & quum ei tandem eâ lege dediſſem, ut me abſente domum referret id exemplum quod ipſe exſcripſiſſet: quum redii, inveni domi, non id quod ipſe exſcripſerat, ſed id quod ei ad te deferendum dederam à me recognitum. Proinde ſi epiſtolam ad *Tonſtallum* editurus es, ſuſtine quoad me certiorem feceris, & ego tibi aliud exemplum mittam emendatum. Vereor enim ne ille in tumultuaria exſcriptione corruptè id ſcripſerit. Tu igitur facies me certiorem, an opus ſit aliud ad te mitti exemplum. Vale. *Pariſiis* XII. Calendas Maias.

Nomen ejus juvenis *Agrippinenſis* ſcripſi tum in quadam charta, quam invenire non potui, quum hanc ad te epiſtolam ſcripſi: præceptor eſt puerorum aut adoleſcentulorum nobilium, qui *Aurelii* ſtuduerunt Juri.

Guilielmus Budæus Eraſm. Roterod. S. D.

SCripſeram ad te nuper per *Ludovicum Vivem*, hominem (ut mihi ex gemina congreſſione viſus eſt) doctiſſimum, & tibi amiciſſimum. Nunc ad me viſendum quum *Glareanus* veniſſet, comite *Jacobo Ceratino*, utrâq; linguâ docto & profitenti, facere non potui quin ad te hoc epiſtolium darem, quum interim illi præſtolari non nollent domi meæ. Peregrè agens, duo à te epiſtolia accepi eodem penè exemplo, certè argumento non diſſimili. Quod videre tu longam illam epiſtolam tuam eo demùm nomine deteſtari ac deſpuere, quaſi ἀποδέκτου dignam: quod tibi me infenſum reddiderit, longè falleris opinione in hac re quoque, ut ante hac in aliis fallis es, id quod ante diſceſſum meum teſtatus ſum illâ ſcilicet epiſtolâ, cujus eſt initium: Vidi enarrationem quam in epiſtolam meam ſcripſiſti. Quod ſi mihi ne nunc quidem credis, per me licet ut tuam meâſq; ſimul chalcographis permittas, idq; bonâ meâ veniâ factum te affirmo. Neq; enim mihi ab hominum doctorû exiſtimatione metuendû eſſe puto: quod quidem eò pertinet, ut invaleſcat illa apud acres candidóſq; lectores opinio: ſi hæc palam fiant epiſtolarum argumenta, nos non ſatis bonâ fide amicitiam coluiſſe, ſtilúmq; exercuiſſe. Nam ut jocis libenter utor ſcribens, & immodicè forcaſſe ſcribens: ſic haud illibenti animo, aut certè non iniquo, ludicros taliones perfero, etiam ex ancipiti petitos. Nec quum ſim naturâ φιλοπαίγμων, πάνυ τι σπουδάζειν ἂν μοι ἄξιον φαίνεται ἔμμενον. Quòd ſi vir bonus exiſtimari velim, ἐπήνεσα δ' ἐμοῦ τοῦτο ἔστιν ὡς ἀχθομένως δὴ ἔχειν πρὸς τὰ συγγραφόμενα τε καὶ δεξιῶς ἀντιπεπονθότα. Atqui velim ita exiſtimes, me hujuſcemodi viciſſitudines ſcribendi inter homines quidem rerum callentes, in diverſam partem interpretari, atque tu exiſtimare ſolitus ſis. Nam quibus tu labefactari fixam amicitiam putas, aut alios verere ne ita putaturi ſint, iis ego confirmari, καὶ πάντα πάντως ἐπιτηδεῦσαι cenſeo. Cave quenquam exiſtimes à literis alieniorem eſſe quàm nunc ſum. Quo fit ut vitam meam minoris dimidio æſtimem: nec aliud opto, quàm ut ad ingenium meum remigrare mihi liceat quocunq; cenſus mei intertrimento. Eximo tibi omnem ſcrupulum ὑπονοίας, quaſi ego ſubiratus ſim, ne tu iſtas conteſtationes poſthac facias parùm neceſſarias, te de me honorificè loqui, & alias hujuſcemodi. Vale. *Pariſiis* pridie Calendas Julii. Vereor ne nimium morer *Glareanum* & comitem. Miror cur ad illam epiſtolam non reſponderis, cujus ſuperius memini.

Eraſmus Rot. Guilielmo Budæo S. D.

KAì πολλάκις πρότερόν σοι ἀπεκρινάμην, εἰρηνικῶς δὲ ἀεὶ, καὶ αὐτὸς πρῶτον ἤδη οἶμαι γράψας ἀπέστειλα· ἐγὼ μὲν οὖν θαυμάζειν σε διὰ τί οὕτω χαίρειν ἐστὶ, οὐδὲν ὑποκείμενον περὶ ὑποψίας σου, πλὴν ὅπως ἀρχομένου. Vidi enarrationem quam &c. τοῦτο μὲν ἤδη, οὐδὲν ἄλλο μοι αἴτιον ἐστὶ τί μή, ὅτι τὴν φιλίαν τὴν ὑμετέραν ὡς κτῆμα τιμιώτατα.

A τιμιώτατον περὶ πολλοῦ ποιῶν, μᾶλλον δὲ παντὸς ἀξίαν ἡγούμενος, μάλιστ' ἂν ηὐξάμην, τοιαύτην δοκεῖν περὶ σοῦ, ὁποίαν παρ' ὑμῖν ἀληθῶς ἐστὶ, πάνυ πέπεισμαι, οὔτ' ὄντα ἀνάρμοστόν τε καὶ ὀλιγωρεῖν. Οὐ γὰρ νομίζω πρὸς τὸ συνέχειν καὶ συντηρεῖν τὴν ἡμετέραν ὁμόνοιαν δεῖν πως λοιδορίας βιβλίων, ὥσπερ κολλαστῆρος ἀμφοτέρων, ἀλλὰ μᾶλλον γραμμάτων χαριεστέρων καὶ μετριωτέρων παιζομένων, ἵνα καὶ ἄλλοις οὕτω φιλικῶς ἔχειν πρὸς ἀλλήλους δοκῶμεν. Τῷ γὰρ ἐμαυτοῦ γε θυμῷ, ὡς παιδιαί σου καὶ σκώμματα, ὁπότε μὲν οὐδαμῶς ἄχαριτα, ἀεὶ δὲ παιδείας μετὰ οὐδεμίαν δυσχέρειαν ὑπόνοιαν περιέφερεν. B Οὐκ ἄχθομαι λοιδορίαις ταῖς εἰς ἐμέ, ἀλλὰ φοβοῦμαι τῇ φήμῃ σου, ἣν καὶ αὐτὴν ἐμὴν εἶναι ἡγοῦμαι, ἐπειδὴ πάντα κοινὰ ἡ φιλία. Ἀλλὰ μετὰ καὶ αὐτὸς ὁ βίβλος, διαπύσαντος ἐμοὶ τὴν ἀπειλήν σου, μείζονα ῥόπον ἐθαύμασα, οὐδαμῶς ὡς ἔφη, πιστεύσαι τοιαῦτα γράφειν Βουδαῖον πρὸς Ἔρασμον, εἰ μὴ αὐτῆς αὐτοχείρου ἀναγνοὺς ἐγνωσμένος. Καὶ δὴ εἰπέ μοι πρὸς τῶν Χαρίτων, βέλτιστε Βουδαῖε, τί ἀποκρίναιτ' ἄν τις πρὸς τοιαῦτα, οὐ μόνον σκαιῶς καὶ ἐχθρωδῶς λεχθῆναι δοκοῦντα, ἀλλὰ καὶ ἀχαρίτως, καὶ ἀπροσδιονύσως ὡς ἔπος εἰπεῖν. Πρῶτον δὴ ἐγγεγράφειν με ἀντεπιστέλλοντά σοι, πάντα τὸν λόγον καὶ γνώμην περὶ τὴν C σου, καὶ παρὰ χερσίν, ὥς φασιν εἶναι, δηλονότι εὐδαιμονίζων σε τῆς τε εὐφυΐας καὶ μνήμης τῆς μακαρίας, ἣ σύ γε σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν ἴσην προσθήσεις. Τοῦτο ἐμφανῶς λεχθὲν καὶ ἁπλῶς διαστρέφεις ὥσπερ εἰς ψόγον καὶ ὕβριν ῥηθέν, ἐμοῦ δῆθεν ἀντεξαμένου, τὸν Βουδαῖον ἐξ ὑπομνημάτων καὶ ἐλέγχων, οὐδὲν ἄλλο, λόγιον καὶ πεπαιδευμένον εἶναι. Πρὸς τούτοις εἰς πεδίον τι ἐκκαλεῖς τοὺς ὑπασπιστὰς ἐγκαλεῖς ἐμὲ φθονοῦντά τε καὶ τυραννίδος ὡς ἐπαξάσαντας ἐμποδίζοντα καὶ κωλύοντα μὴ χρῆσθαι τοῖς τῶν παλαιῶν ἄνθεσι, ὅμως δημοσίοις ἤδη καὶ τοῖς κοινῇ γινομένοις, ὑποπαίζων μεταξὺ τὸ τῆς D ἐμῆς παροιμιολογίας περιττόν. Πάλιν αὖθις ἐρωτῶ, τί πρὸς ταῦτα ἀποκριναίμην, αὐτό φασι δέον σοι, ἃ ἐγὼ εἰς τὸν ἔπαινόν σου γέγραφα, ταῦτά σε διεστραμμένως πρὸς ὕβριν ἑρμηνεύειν. Πῶς δὲ δὴ φθονερῶς καὶ βασκαίνως ἐνοχλῶ τοῖς ὁποσοῦν χρωμένοις ταῖς παροιμίαις, ὡς κωλύων ἐν τῇ θαλάσσῃ ἁλιεύειν, ὃ εἰς τοῦτο αὐτὸ τοσούτοις πόνοις ἐξαντλήσας, ὥστε μᾶλλον κοινὰς ἅπασι καὶ δημοσίας γενέσθαι. Ἢ πῶς ἐμποδών εἰμι τοῖς ἐκδιδοῦσι τὰ αὐτῶν συγγράμματα, ὁ πολλοὺς πολλάκις ἐποτρύνας, ἐπὶ τοιαύτην σπουδὴν καὶ ἅμιλλαν, ἐμφανὴς ὤν, οὐ μόνον τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ E καὶ τοῖς ἐπισήμοις καὶ τὸ Ἐρασμικὸν ὄνομα ἐπισκοτίζων, ὅπερ γε πάντως ἐστὶν ὄνομα τίμιον. Πολὺ βέλτιον ἂν ἔδοξε πρὸς ταῦτα πάντας ἀποσιωπᾶν, ἢ πρὸς τὸ ἔπος ἀποκεκρυμμένον μάτην, ἐρεθίζειν ἴσως καὶ ἐξοργίζειν τὸν φίλον, ἢ οὐδὲν πρὸς ἔπος ἀποκρινόμενον, γέλωτα παρέχειν τοῖς φιλοσκώμμοσι, τάχα ἂν καὶ τοῦτο τὸ δημοπάλης εἰς ἡμᾶς καταβαλουμένων, ὁ μετὰ τὸν τράγον ἀμέλγει, ὁ δὲ τὸ κόσκινον ὑποτίθησι. Οἶμαι γὰρ ἐλάχιστον διαφέρειν τὸ κατ' ἐμέ, πόσας ἑβδομάδας ἢ μυριάδας ἐπῶν μεμελέτηκα τὸ νῦν παρ' ἐμοῦ ἐπαλλήλως, ὡς φῂς, ἐκδεδομένα, εἰ καὶ σοφὸς καὶ φανερὸν ἐστι τοῖς ἐμοὶ πλησιάζουσι, καὶ οἴκοθεν ἐγνωκὼς τ' ἅμα F ὅτι πάνυ εἰς θάτερον μέρος ἁμαρτάνω, πάντα σχεδὸν ἀμελητὶ καὶ αὐτοσχεδιαστικῶς ἐκχέων μᾶλλον ἢ τίκτων ἄμορφα ἔτι καὶ ἀτελῆ ὄντα, ἤγουν τὴν λέοντος καὶ τὴν ἄρκτου δίκην. Ἐν τούτῳ δὲ μέρει οὐκ ἐγὼ παιδαριωδέστερος ἀξιῶ νομίζεσθαι, ἀλλὰ σε φημὶ εὐτυχέστερον ἅμα καὶ φρονιμώτερον εἶναι. Αὐτὸς γὰρ ἴσως πλείονά σου γράφω, ἀλλὰ καὶ χείρονα. Αὐτὸς θᾶττον ἐκτίκτω, ἀλλ' ὁ μετ' οὐ πολὺ τεθνηξόμενα. Ὅσα σὺ βραδύνεις μὲν ἐν τῷ τίκτειν, ἀλλὰ τίκτεις ἀθάνατα. Περὶ τούτων μὲν τοσαῦτα. Περὶ δὲ τοῦ Ἱερωνύμου καὶ Ἀρεοπαγίτου, τοῦ μνημονικοῦ ἁμαρτήματος συγγνώμην, G καὶ δίδωμι ἀσμένως καὶ ἑκὼν ἀποδέχομαι, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἴσον ἴσῳ ἀποφέροντός σε, εἰ καὶ κλοπῆς γένῃ τινὶ θανάσιμος ἦν ἀδίκημα, ὥσπερ τοῖς πάλαι, ὥσπερ καὶ τὸ νῦν. Οὐδ' ἀγνοεῖς οὐδ' ὅτι, πάντα κριτὴν, ἐσχηματισμένους Ἀρεοπαγίτην κελεύεις. Τάχα δὴ μετὰ ταῦτα πῶς ὁ πικρῶς λεχθέντα δέξεται, οὐ μόνον ἀτόπως, εἴτινα φῂς, ἐν τοῖς ἐμοῖς πρὸς Τόνσταλλον γράμμασιν ἀτόπως καὶ οὐκ ἐν καιρῷ λεχθείσας

A δοκεῖ σοι τῷ τὴν ἀπάντων ἀρετῇ τε καὶ διαιτητῇ, ἐμοῦ γε ἐπιτρέψαντος, ἀλλάξαι, ταῦτα δὲ ἐπανορθῶσαι, τοῦτο δηλονότι ὑπαινίττων, ἅτινα ἐκεῖ ἐπαινεῖς με, οὐ σπουδῇ σοι οὐδ' ἐκ θυμοῦ γεγράφθαι, εἰ καὶ τὸ ἐκεῖνο ἐγκώμιον ἐκ ἄλλοθεν ἐμοῦ, μυριάδας καὶ σειρὰς ἔχον. Ἀλλ' ἵνα δὴ ἀνυποκρίτως λέξωμαι, δὴ ἐπιφανέστατε Βουδαῖε, ὥσπερ ἥδομαι ἐπαινούμενος παρ' ἀνδρὸς ἐπαίνου ἀξίου, οὕτω στερηθεὶς πως τῶν ἐγκωμίων σοῦ, οὐκ ἂν ἀδημονήσαιμι οὐδὲ σχετλιάσαιμι. Διὸ εἰ ταύτης εὐεργεσίας οὐ μᾶλλον χρηστότητος μετάνοιά σε εἴληφεν, ὃν μέλλοιμι ἂν ἀποδοῦναι, τὴν ἄλλην δωρεάν. Ὅρα δὲ B δὴ ὡς ἀδίκως ὅτι διὰ τὴν μετριότητα τὴν ἐμὴν οὐκ ἀποδεξάμην τὰ περὶ σοῦ ἐγκώμια, τοῦτο σὺ ὄγκον καὶ δυσκολίαν ἑρμηνεύεις, καλλωπίσας κατενήνοχεν ἐμαυτὸν, εἰ δοκεῖ ἐκ τοῦ Κολοφῶνος, ἐν ᾧ σὺ δῆθεν ἐνίκησας ἐμέ. Καὶ τίς ποτε ἀγανακτεῖ τιμητευόμενος, ὅταν λίαν καὶ ἐπιφθόνως ἐπαινῆται. Τίς οὐ μᾶλλον τὴν συμπεριφορὰν ἀγαπᾷ τοῦ τὰ δεδομένα ἐκ ἐπιγινώσκοντος; εἶτα γεωργὸς Ἔρασμος, καὶ οὐδὲν ἄλλο, εἰ τὴν φλυαρίαν ἀφαιρήσομεν, εἰ σὺ τὸν ἔπαινον σοῦ κόσμον ἀφελῇς. Ἐνταῦθα δὲ φῂς, οὐκ οἶδα τί ὑπόρξαι ἐν τοῖς γράμμασί σοι ὅτι ἐγὼ μολύβδινος ὅλος ἢ σιωπῇ. Τί τοῦτο C ἰδὼ οὐ δύναμαι εἰκάζειν, ἀλλὰ μέμνημαί σοι λόγοις πάνυ σαφέσι γεγραφέναι. Δεδόχθαι σοι παντελῶς τοῦ πράγματος, ἀμφοτέρων ἕνεκα, σοῦ τε καὶ ἐμοῦ. Τοῦ τόγε καὶ ὁ Δᾶος ὁ ἐκ τῆς κωμῳδίας, συνήσειν ἂν οἶμαι. Οὐδ' ἔτι τέλος ἀλλὰ καὶ τῆς ἀχαριστίας, χείριστον πάντων ἐγκλήματος, δίκην μοι χάριν νὴ τὸν Δία, ὅτι πρὸς τὰ οὕτως ἀσαφῶς ἐπηγγελμένα, καὶ ὡς τύπῳ εἰπεῖν κατ' ὄναρ μόνον ἀποδεχθέντα, οὐδὲν σαφὲς ἀπεκρίθην, ὀφείλων μεταξὺ, καὶ τὰ εὐαγγέλια. Ἔξεστιν οἶμαι, ἐπιτρεψάντων ὑμῶν, τῆς παρούσης τύχης, εἰ οὕτως δοκεῖ, ἀγαπᾶν, ὁποῖά τις ἂν ὑπάρχῃ ἢ ὑπάρξῃ, μάλιστα ὅτε ἔτι περίεστε, ὥσπερ περιέστε D τε, ἐμοῦ τὴν εὔνοιαν τὴν ὑμετέραν ἀποδεχομένου, οὕτως ὑπόπτευτε δυνηθέντος ἐμοῦ ἢ ἀντιβολήσαντος περιέλετε. Ὅμως γε μέμνημαι διὰ γραμμάτων νουθετήσας, ἵνα μὴ ἄγαν σπουδάσῃς τοῦτο τὸ πρᾶγμα, ὑποσημαίνων ὅτι ἐμοὶ οὐ λίαν αὐτοῦ μέλει. Καὶ διὰ τί μετὰ ταῦτα ἀγανακτεῖς μοι, καὶ τοῦτον ἔτι πικρότερόν ἐστιν, ἃ ἐπιφέρεις περὶ τῆς ἀγραίας μιᾶς, περὶ χολῆς τῆς ὑπὸ τὸ λίαν μοι προσενδούσης, καὶ τάχα τεθνηξομένου, εἰ μὴ σὺ τὴν ἀλεξίκακον κόλλαξιν εἰς ἡμετέραν παρέξαντος. Τούτοις ὅμοιον καὶ ἐκεῖνο ὃ γράφεις οὕτως ἐθιζόμενος ἐντεῦθεν συμπαίζειν ἐμοὶ, ὡς ἀτόπου ὄν- E τος, τοῦ τὸν Ἔρασμον ἀντιπαίζειν Βουδαίῳ, οὐ ὡς ἐγὼ οὐ τολμήσαιμι ἂν ἀντιπαίζειν, εἰ μὴ κατὰ μικρὸν ἐθισμένος. Τί ἄλλο πρὸς τὸν μυστῶν λέξειν βασιλεύς τις ἢ σατράπης πρὸς δοῦλον ἀλάστορα. Καὶ ταῦτα σὺ γράφεις φίλος πρὸς φίλον, ταῦτα γράφεις αὐτὸς προκαλέσας εἰς τοῦτο πεδίον. Ταῦτα γράφεις ὁ φιλοπαίγμων, καὶ φιλοσκώμμων, καὶ μηδαμῶς δυσχεραίνων τὸ ὁπωσοῦν ἀντισκωπτόμενα, ταῦτα γράφεις ὁ πειρακτής, τῶν τε Χαρίτων μύστης. Τοιαῦτα δὴ παίξας καὶ λιθοβολήσας εἰς ἐμὲ καὶ πρὸς τὰς ἀπειλὰς μεταβαίνεις, λόγοις μάλα μεγαλείοις θέλγων F ἐμὴν κεφαλήν. Οὕτως δὲ γράφεις. Ἦν ὁμοίως ἔτι μανίαις ὁ δαίμων ὁ σὸς κακὸς ἄγει σε καὶ φέρει, ἵνα, στρέψας τὸ τῆς καλάμου ἄκρον, καὶ τῆς βίβλου ἄχρι εἰς τὴν μονόζωμον θεολόγον, πολλὰ κατὰ σοῦ βυσσοδομεύοντα, ὡς ὁμηρικῶς λέξω. Κἀγὼ, ἐν τῷ μέρει ἔξω βελῶν φασὶ καθήμενος, θεάσομαί σε ἐκείνῳ ἀνταγωνιζόμενον, ἀπολαύσων δηλονότι φίλος φίλου κακῶν. Πολλὰ σπουδῇ ἐῶ λέγειν, ἐν οἷς ἐστιν ἃ γράφεις περὶ τοῦ Δελοΐνου καὶ τοῦ Ῥουζαίου. Οὐχ ὁρῶ διὰ τί φιλοκόλακα ποιεῖς ἐμὲ τὸν ἐν τοῖς μάλιστα φίλοις ἐλευθέρως χαίροντα. Οὐ πρέπει μὲν τῇ φιλίᾳ τὸ κολακεύειν, G ἧττον δὲ πρέπει τῷ φίλῳ λοιδορίαις ἐντρυφᾶν. Ἐπεὶ δὲ εἰς μόνον ἐμὲ τοιαῦτα παίζεις οὐ φιλικῶς μάλα, ὅμοιος οὐ ἕτερόν τι εἶναι δοκήσεται. Πρὸς δὲ πᾶσι τούτοις καὶ τῆς συκοφαντίας ἔγκλημά μοι εἰσενήνοχας, ὅτι τόπον τινὰ ἐκ τῶν γραμμάτων σε παρατιθείς που τὸ, φῂς, ἔλαβον αὐτὸ τῆς φύσεως ὤν, ὡς δῆθεν περὶ Ῥωμαίους, πολὺ διαφέροντος ἐν τῷ λογοποιΐᾳ πότερον φύσει τις λέγεται τοῦτο, ἢ λέξεως ἂν τοῦτο. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο ὑπόμνημα, τῶν λόγων ὄν ἐμοὶ προσποιεῖς,

οὐχ

οὐχ ἀμμίζειν ἐμοί. Ταῦτα καὶ τοιαῦτα πολλὰ αὐτὸς μὲν ἀναγινώσκων οὐδαμῶς δυσχεραίνω, πάντα εὖ τεθειμένος τὰ ἀπὸ φίλου. Φοβοῦμαι δέ, μήτις ἀπεσχηκαλος καὶ ἄλλον ὀκνῶν τὴν χαρίεσσαν χορὸν καὶ ἄλλα πρίτεσι τὰ ὑπό σου φορτικῶς τεταργμένα, χείρονα, ἢ ἔγωγε θέλοιμι περὶ Βουδαίου λάβῃ γνώμην. Αὐτὸς γὰρ οὔτε φοβοῦμαί τι, οὔτε κινδυνεύομαι. Οὐκοῦν ἐμοὶ ὦ ἀνδρῶν λογιώτατε βέλτιστον εἶναι δοκεῖ, εἰ ταῦτα στρεφόμενα καὶ μιξόχολα παίγνια, παντὸς ἐάσαντες, τῆς μάστιγος καὶ τῆς χάριτος τοῦτο φιλίᾳ καὶ εὐλογίᾳ πρέποντα, εἰς τὸ ὕστερον γράφοιμεν πρὸς ἀλλήλους. Ἐπὶ τούτοις ἀμνηστία ἔστω τῶν ἁπάντων περὶ τούτου ὁπωσοῦν εἰρημένων καὶ πεπραγμένων. Ἔῤῥωσο.

NOn admodum mihi placuit, quòd in una quapiam epiſtola tua videris literarum cauſam velle deſerere, poſteaquàm in aulam es cooptatus. Imò meâ ſententiâ nunc maximè patrocinandũ eſt iis literis, quas tu per omnem vitam & adamâſti vehementiſſimè, & coluiſti ſic ut vix alius diligentiùs, & fortiſſimè defendiſti. Dabit hoc aulæ dignitas, ut nunc magis prodeſſe queas honeſtiſſimis ſtudiis, præſertim merenti ſub eo Principe, cui cum primis videtur eſſe ſtudio, ut hoc ſtudiorum genus quàm honeſtiſſimum reddat: fortaſſe nec otium negabitur abſolvendis eruditiſſimis lucubrationibus, quas olim inſtituiſti. An tu mediocre præſidium exiſtimas paratum noſtris ſtudiis, poſteaquàm *Morus* & *Ricardus Paceus* regio famulitio ſunt aſcripti? *Thomas Linacrus* otium ad edenda quæ nunc partim vides edita, quod domi deſiderabat, in aula reperit. Permagni refert, in quam aulam immigres: nunc video tales, ut præ his ipſæ etiam ſcholæ frigeant. Tu modò fac pauliſper aſſueſcas, non dubito quin mox futurum ſit, ut fatearis tibi calcar additum ad culturam Muſarum: neq; multum negotii fuerit, ut coaleſcas: iis luctandum eſt, quos tenues & obſcuros recipit aula. Tu & clarus imaginibus, & re lautâ, & literarum ſtemmatis nobiliſſimus in aulam venis, nec venis niſi rogatus ac pertractus. Quod ſi nobis eſſet aula ſimilis, non dubitarem me illi committere, quamlibet reclamante valetudine atque etiam ætate. Rurſum vale *Budæe* chariſſime. Ut *Deloino* me excuſes, qui non reſcripſerim, etiam atque etiam te rogo. *Ruzeo* reſpondi, quum legatus ageret apud *Leodios*.

ΒΟΥΔΑΙΟΣ ΕΡΑΣΜΩ ΕΥ ΠΡΑΤΤΕΙΝ.

Epiſt. 68. Ἥδυ μοι πάνυ ἐγένετο τὰ γράμματά σου λαβεῖν, ἐτύγχανον γὰρ ἐκ πολλοῦ τούτου ἱμειρόμενος. Οὐ μὴν δὲ οὕτως ἡδέα μοι τὰ γράμματα αὐτὰ ἀναγνωσθέντα τό γε πρῶτον ἀναγνόντι, γέγονε. Ἐκείνῃ μὲν οὖν ἡμέρᾳ Χριστοφόρος ὁ Λογγόλιος αὐτὰ οὐκ εἰς μακρὰν ἐπιδέξων τῶν ἐπὶ παιδείᾳ εὐδοκιμούντων, διὰ τῆς ἀγρυπνίας τῆς ἐμῆς μεταβεβηκώς, σύν τινι δὴ χαρίεντι ἀνδρὶ εἰς Βρεττανίαν ἰών. Ἐπεί γε μὴν τοῦ συγγενέσθαι τι, καὶ Λουβάνιον δὴ πάλιν ὀψόμενος ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ ὥς γέ μοι ἔφασκε. Περὶ δείλην οὖν ὀψίαν ἔχοντι μοι περὶ τὰ τῆς φιλολογίας, ἀπήγγειλέ τις τῶν οἴκοι, νεανίσκον τινὰ περὶ τὴν αὔλειον θύραν εἶναι ἑστῶτα ὑποχρώμενον. Καὶ παραχρῆμα καταβάντι μοι νεανίσκος οὗτος ἐπέδωκε, μετὰ δὴ τὸ προσειπεῖν ἐμέ, γράμματα ὑπὸ τοῦ Ἐράσμου κομίζειν φάμενος καί τινος ἄλλου τῶν φίλων. Τούτου τοίνυν ἀκροώμενος, οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπὸ χαρᾶς διακείμενος, μεταξὺ δὴ αἰσθανόμενος τῆς καρδίας ἄττούσης ἀνὰ τὰς φρένας ἐμάς. Κομισάμενος οὖν αὐτὰ καὶ ἀνοίξας, ὡς ἰλλεγγιοῖ φθεγγομένην εὐθὺς εἶδον τὴν ἀρχήν, τὸ ἄνθος δὴ ἐγεύθην, εἶτ' ὀξέως ὑπὸ σπουδῆς διεξιέναι ἀρξάμενος, μεταξὺ ἀναγινώσκων ἐρυθρός, ὠχρός, ὑπομειδιῶν, στυγνός, δυσχε-

A ραίνων ἐν μέρει καὶ συγγνώμονας ἔχων, διακεχυμένος, συγκεχυμένος, διαποίκιλος, παντοῖος, καὶ τί γὰρ οὐκ ἐμμελῶς ἀπαλλαξείων δῆθεν τῆς δὲ τοῦ ἀγῶνος ἐπεὶ μέν, ἐπεὶ δὲ πάλιν πολεμησείων. Μετὰ δὲ τοῦτο, τὸ πρᾶγμα ἐπ' ἐμαυτοῦ σκεψάμενος, εἶτ' ἐπὶ βραχὺ ταλαντευόμενος τῆς γνώμης, διαπράττων δῆθεν τῇδε κἀκεῖσε τὸν λογισμὸν ὑπεναντίων παθῶν ἀλλήλοις, εἰς συνουσίαν τινα καθίστηκα συμφιλοσοφῶν ἐμαυτῷ. Ἄχρι δὴ τελευτῶν ὑπὸ τοῦ τῆς διανοίας ἰσοῤῥοποῦντος ἐπὶ τὸ εὐαρεστεῖν κατέῤῥεψα καὶ ἐπιεικὲς, τῆς φιλίας δήπουθεν ἰσχύοντος τῆς ἄγαν ἐμοὶ κεχαρισμένης. Οὐ

B τοσοῦτόν γέ σε τὸ ἐπιτιμητικὸν ὑπολογιστέον εἶναι ἀναμιμνήσκοντάς με ταύτης, ὅσον χρῆν τιμᾶσθαι τὸ ἐμμελὲς καὶ προσφιλὲς τῆς ψυχῆς. Ἅμα δὲ καὶ ἐπῄει τὸ τό μοι τῶν τοιαῦτα ἀποσκωψαμένων εἴποτέ τι κατὰ τῆς φιλίας ἤδη πεπλημμεληκότας ὑπ' ἐμοῦ (συμβαίη γὰρ ἂν τοῦτο δέ τινι ἐν τῷ παιγνιώδει ἐκείνῳ τῆς ἀληθοῦς συμβολῆς ἀποκαλύψματι, τῷ ἐν τῇ ἐπιστολαῖς ἡμῶν) τοῦτο δὴ ἐκπρᾶξαι δεῖν ἐμὲ ἱερωσύνῃ τινὶ οὐ τῷ τυχόντι, οὐδ' ὡς ἂν τύχῃ ἱερουργηθέντι. Ὅτι τοίνυν οὐδ' ἂν ἐπὶ ἱερείῳ τῷ πλημμελουμένῳ θεὸν εὐχερέστερον ἐξιλασαίμεθα, ἤπερ τῇ τῶν ἡμαρτημένων ἐξομολογήσει τῇ καὶ

C μετανοίᾳ, ὁμολογούμενον δεῖν ἐν ἡμῖν τοῖς ἐμφιλοσοφοῦσι τοῖς θείοις. Τοὶ γὰρ οὖν ἄντε προσφιλέστατε, σὲ μὲν προκαλούμενον ἐμὲ εἰς χαριεστέραν τινὰ καὶ φιλοτιμοτέραν τὴν ἀμοιβαίαν ἰδίαν τε καὶ ὑπόθεσιν, οὕτως ἀποδέχομαι τῆς τε εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς ψυχῆς, ὥστε τῷ προμεμηνυμένῳ ὑπὸ σοῦ ἀμνηστίᾳ κομιδῇ τι ἀρέσκομαι, διατελέσειν τε ὑπισχνοῦμαι αὐτῷ ἐνσπονδος. Ἴδε οὖν τὸν σὸν Βουδαῖον ἔξω σπουδῶν τούτου τοὺς φιλίας νομίμους πειθαρχοῦντα, εἰ καὶ ἄλλον τινὰ δὴ τῶν δοκίμων σοῦ καὶ ἐξητασμένων φίλων. Οὐ μὴν ἀλλὰ οὐκ ὀκνήσω ἔγωγε οὕτω περὶ φιλίας

D φρονῶν, καὶ σὲ δεῖσθαι μίαν δίκην τήνδε. Σὺ δὲ δὴ ταύτην οἶμαι οὐκ ἂν βαρυνθείης αἰτουμένου μοι συγχωρεῖν, ἵν' ἔξῃ μοι σωζομένης τῆς ἀμνηστίας, οὐδ' ὁτιοῦν τι βιαζομένης, τό γε τοσοῦτον μεμνῆσθαι τῶν παρεληλυθότων, ὅσον διαμαρτύρεσθαι ἐναντίον ἁπάντων ἂν τ' ἐχθρῶν ἄντε φίλων ἡμῶν τε καὶ σῶν. Ἀλλ' ἂν εἰ καὶ ὅπου ἄλλ' ἂν δόξῃ τὰ ὑπ' ἐμοῦ ποτὲ περὶ σοῦ τε καὶ πρὸς σὲ γεγραμμένα καὶ εἰρημένα, ταῦτα δὴ γεγενῆσθαι ὑπὸ φιλονεικίας μὲν ἴσως οὐκ οἶδ' ὅπως τῇ ψυχῇ παρεισδυούσης καὶ τὸν θυμὸν ἀκονησάσης. Ἴσως δέ τοι καὶ παρεισφθαρείσης ἂν τὸ τελευταῖον (οἷα φιλεῖ τοῦ θυμοῦ τὰ ὁρμήματα εἰς χεῖρον ἀποτείνεσθαι) οὐκ ἔτι δὲ τοι

E ἀπὸ τῆς δυσγενοῦς φιλονεικίας καὶ ἁμίλλης τῆς κακῆς, οὐ μὰ τὴν φιλοσοφίαν, ἣ τὸ θεῖον ἡμῖν σεμνὸν τυγχάνει ὂν καὶ σεβάσμιον. Καὶ μὲν δὴ καὶ τούτου μάρτυρα ἀνακαλεῖσθαι τὴν ἀνταλήθειαν οὐκ ἂν ὀκνοίην αὐτὸς, τῆς τῶν εὖ φιλοσοφούντων προαιρέσεως καταδυόμενος, καὶ καρδίων τῶν ἡμετέρων ἔφορον. Καί τοι οὐκ ἀδεῶς ἔγωγε οὐδ' ὅτε ἔτυχε διόμνυσθαι εἰωθώς, οὐδὲν νῦν, ὡς οἶμαι, πιστώσασθαι τὴν ἔννοιαν ἡμῶν ἐδεήθημεν, εἰ μὴ οἱ φίλοι οἱ σοί, τάχα δὲ καὶ οἱ ἐχθροὶ οἱ ἡμέτεροι, μᾶλλον δὲ οἱ τὴν ἡμετέραν φιλαλλήλιαν δυσχεραίνοντες, πιστῶσαί με σιγῇ ἐδίκαν, καὶ τοιοῦτον τὸν ὅρκον ὀρκοῦσι, δυσμενῆ τινα δῆθεν ὑφορώμενοι ἐν ἡμῖν ταύτῃ τε

F ἱδρυμένοις, ἐξ ὧν ὑπερβαλοίμεθα προσοῦ μελετητικῶν. Σύ γε μὴν ὦ δαιμόνιε, εἰ τοιόνδε τι καί σοι συνοῖσθα εἰργασμένῳ, ἀεί γε τῆς ἐφαμίλλου τῆς δὲ φιλονεικίας τῆς χωρίσεως πόῤῥω τοῦ ἀποχωροῦντος, εἰδείης ἂν εἰ καὶ σοὶ καθαρτέον δεῖν ὦ δέ πως τὰς φρένας σοῦ. Οὐ γὰρ ἂν ἐν δέοντι θεωρῶ τι τῶν χρυσῶν καὶ προσφιλέστερον ἐχόντων, τὸ ἀπομνημονεύειν νῦν ἐκεῖνα, ἅτ' ἔγωγε τυγχάνω τεθαυμακὼς ἐν τῇ σῇ ἐπιστολῇ, δεξιῶς μὲν καὶ σοφῶς, φιλαιτίως δή πως ἑρμηνευθέντων, καὶ δὴ καὶ πέρα τοῦ δέοντος ὑπερβολογηθέντων,

G ὡς γεγονὸς ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀμνηστίας παραχρῆμα παρεισελθόντος. Ἔδει γάρ τοι προσοῦ τινι μᾶλλον λόγῳ καὶ καταπληκτικῷ ἐμοῦ τε παρασκευάσασθαί με σπουδάσειν, καὶ ἐμμελῶς τῇ νόμον ἐνδεξάμενον τὴν σήν. Ἐπεὶ εἰ αὐτὸς ἀγωνιστικῶς ἔχων ταύτῃ ἐνεχείρησα τῷ διαδικασίᾳ ἐπεξιών, θυμοειδεῖ τῇ ψυχῇ με χαρίζεσθαι ἐμπαθέστερον, οὐκ ἂν τὸ πρᾶγμα αὐτὸ πέρας ἔχειν οὐδεπώποτε, οὔτ' οὖν τῆς ἄγαν ἁμίλλης τῆς δὲ δυοῖν φίλοιν ἰλιὰς κακῶν φιλονεικίας ἀνεφάνη ἄν,

ἂν, ἑκατέρῳ δύνασθαι τὸ δίκαιον ἑαυτοῦ προσποιουμένῳ ἐστί, καὶ ἀναίδην κρίνειν, καὶ μὴν ἔγωγε συνίσθημαί σοι ἀνθ᾽ ὧν αὐτὸς ἐμαυτῷ ὤφθην εἶναι ἀντιξόος, ὅτι καὶ τοῦ φιλόφρονός σου ἀμνηστίᾳ συγγνώμονος ἐπαναπαύσασθαι ἐπιχειρήσας ἂν δέοι ψευδῆ, ἐμοὶ ταύτην πρὸς ἐγκληματικὴν ἐκείνην τῇ ἐπιστολῇ ἐπεισήγαγες, πολυπραγμονούσῃ γε τὰ καὶ τὰ ὑπ᾽ ἐμοῦ παρεγκεκομμένα δοκοῦντα, ὑπὸ τῆς ἀσυμμέτρου ἐν τῷ ἀγωνίζεσθαι. Οὐ γὰρ ἔξαρνός εἰμι τὸ κατ᾽ ἐμὲ ὑπαίτιον, ὥσπερ οὐδ᾽ ἂν αἰσχυνθείην ἀνατίθεσθαι τὰ ἐσφαλμένα μοι ὅσα παρέσχε, συγγνώμην τε παραιτεῖσθαι, ὧν ὀφθῆν ποιήσας οὐκ ἐν δέοντι. B Πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο δὴ ἀναίμην τῆς δεινότητος τῆς σῆς. Ὅτι τῆς νομοθετοῦντά μοι φέρειν ἤδη κοσμίως τε καὶ τεταγμένως ἐθιζόμενος, καὶ νουθετοῦντος εὐλαβῶς ἀκροᾶσθαι, μέχρι δὴ καὶ τῆς κρατεῖν δυσκαθέκτου παθήματος, καὶ μάλιστα τῆς ἀπαύστου πρὸς τὸν λογισμὸν ἀπαυθαδιαζομένου. Οὐ γὰρ ἔσθ᾽ ὅτι τῶν παθῶν ἧττον ὑπήκουσε τοῦ λόγου, οὐδὲ δυσχερέστερον ἐπεδέξατο τῇ ἐγκρατείᾳ, τῆς δὲ τῆς ἀνταγωνιστικῆς ὁρμῆς, καὶ ταῦτα διαφιλοτιμουμένης περὶ τοῦ δημηγορεῖσθαι δοκεῖν. Σὺ δὲ δὴ ἔργον ὅπως ὦ φιλότης, καὶ πρόνοιαν ποιήσασθαι τοῦ μὴ δοκεῖν σε ἀντιπικρότερον τότε ἀπαλλάξαι τοῦ ἀγῶνος. C Ὅπως γε καὶ αὐτὸς ὁρῶν σε περὶ τῇ φήμῃ μὴ δεδιότα, ὡς ἔφης, πρὸς τοῦ καθήκοντος δὴ τὸν ἐμοῦ φθόνον εἶναι, καὶ δὴ δοκήσεως ἀντεπιμελεῖσθαι τῆς σῆς. Τί οὖν πρὸς θεῶν, ἐὰν ὅσοις τῶν κοινῶν ἡμῖν φίλων ἐν καλῷ τοῦτο θήσεται. Ὅτι τριῶν ὑπ᾽ ἐμοῦ γραφεισῶν ἐφεξῆς ἐπιστολῶν, μία μὲν μόνον σὺ τῇ χρείσῃ καὶ ἤδη ἀπηχθεσμένῃ ἐπεξιὼν ἅπαντα ταύτης μόνα ἀηδῶς γε ἔχοντα, πάντῃ πάντως μετιὼν, ἐπετίασα, ὥστε τι παρεμμελοῦντας ὡς ἀκαταπόνητά μοι εἶναι τὰ ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐπεσταλμένα. Δυοῖν δὲ ταῖν προσφιλῶς καὶ εὐνοϊκῶς ἐχούσαιν, οὐδ᾽ ὅλως ἐμνήσθης οὐδὲ πώποτε. D Οὐ δὲ γὰρ ἐκείνη γε ἡ πικρία τῆς πικρίας τε καὶ ἀτοπίας ἐπανακυκλοῦσα τῆς ἐμῆς ἐπιστολῆς, τῆς ἄγαν γλυκυθυμίας ἔζει. Οὐδὲ δὴ τῶν ἀπομνημονευτέων τῶν εὖ καὶ φιλικῶς ἐχόντων γραμμάτων ἡ ἀποσιώπησις ἡ σὴ, πιστώσασθαί μοι δοκεῖ τὰ περὶ φιλίας τῆς εὐπαθοῦς τὸ σὸν μέρος. Σὺ γὰρ ὁ αὐτὸς ἀεὶ εἶναι τὰ κατὰ τὴν φιλίαν φάσκεις, ἀπιστεῖσθαι οὐ δέδοικας τηλικαύτην σοι τὴν μνημονικὴν κατεγνωκώς; εἶτα τοῦτο ποιῶν φθάσεις ἀναπείσειν οἴει τοὺς ἄλλους πάντα σε εὖ τίθεσθαι ὅπως τῶν εἰρημένων φθάσαντα; πῶς γάρ; ὅς γε τῇ τῶν ἐγκλημάτων δεξιότητι ἐντρυφῶν δεινοτικῶς καὶ σμικρολόγως, πάντων τε τῶν ὑπ᾽ ἐμοῦ E γεγραμμένων ἐπιλαθόμενος ἀπεὶξ, ἀντιλαπτίζειν σε παντάπασιν ἀποδεικνύναι ἐγκεχείρηκας. Τοῦτο μέντοι οὐ πείσεις, οὐδ᾽ ἂν πείσῃς, τὸ τοῦ κωμικοῦ. Ἐγὼ μὲν δὴ ὦ φίλε τὴν ἁμαρτίαν τὴν ἐμὴν εὐήθως ἀνομολογούμενος, συγγνώσεσθαι ἀξιῶ εἰ βαρυθεὶς τὴν αὐστηρόν σου καὶ ὑπερακριβῆ ἐπιτίμησιν δείλῃ γε σεαυτὸν ἀθωοῦντος, μέχρι τῆς δὲ παρεξέτεινα τὸν λόγον, εἰ καὶ πάντως γε πέπεισμαι ἀληθῆ σε φίλον εἶναι, καὶ εὐνοϊκῶς ἔχοντα. Ἄμφω γὰρ ἴσως τὸ διδυμασμένην γνώμην ὑπὸ σπουδῆς ἔχομεν, τῆς φιλαυτίας ὡς ἔοικεν ἐχομένης ἐμπαθέστερον, οἷα φιλεῖ τὰ τῶν ἀνθρώπων F εἶναι. Ἀλλὰ μὴν αὖθις αὖ δέδια μὴ ἔλαθον τὴν ἐπιτετηδευμένην ὑπ᾽ ἐμοῦ μετάνοιαν διαταράξαι. Ὦ γὰρ μεταμέλει τῶν ἠμφισβητημένων, ἐπεὶ εἰμὶ εἰς τὸ πρὶν τὸ παρελθὸν ἀναδύεσθαι τὰ τῆς ἀμφισβητήσεως, οὐκ ἂν φθάσοι περὶ τὸ αὐτὸ πταῖσμα πάλιν κυλινδούμενος. Τοὐντεῦθεν οὖν ἤδη ἀμεταστρέπτως μετανοοῦντά με παρέχομαι, καὶ εἰς ὅσον ἂν ζωῇ προθυμοῦμαι καὶ ἐγγυῶμαι, ἄλλως τε οὐκ ἀπηλλαγμένος φύσει διακείμενος τῆς ἀστειότητος καὶ χαριεστέρας ὁμιλίας, εἰς ὃ δὴ παιδίον σύ γε ἡμᾶς προσκαλεῖ, ὁ τῶν χαρίτων συνήθης. Ἔστω δὴ σὺν θεῷ ὁ ἀμνηστίας νόμος τοὐντεῦθεν κύριος. G Ὁπότερος δ᾽ ἂν ἡμῶν τῶν ἀφορμῶν ἑκατέρωθεν ὁτιοῦν ἀνανεῶται, δεῖ ἐπὶ τοῦ τῆς παρανομίας δίκην φεύγειν, καὶ ζημίαν δὴ οὐ μικρὰν προσοφλέτω, τὴν τῶν κοινῶν φίλων ἔχθραν δηλονότι. Ἰδὲ δὴ τῆς νομοθεσίας συνεπιλαμβάνομαί σοι, καὶ συνεπιψηφίζω τὸ δόγμα καὶ συνεπικυρῶ τῆς βουλῆς σου, τὸ διαγράψειν τε, ὡς ἐλπίς, καὶ ἀναιρήσειν πάντα τὰ ἐγκεκλημένα. Ὅπως οὖν μηδεὶς ἂν σὺ εἰσηγητὴς γέγονας, παιδαγωγός τις καὶ κομψὸς προσεπιτάξῃ, ὅσα καὶ τὸ A προγεγυμνασμένα καλῶς θέσθαι. Ἐν Μαρλιανῷ τῷ ἡμετέρῳ μαιμακτηριῶνος πέμπτῃ ἐπὶ δέκα. Ἔρρωσο, καὶ διατέλει εὐτυχέστατα πράττων.

Budæus Eraſmo.

Epiſt. 69.

Τί φής. Τὸ περὶ ἐγκωμίου σου τὸ πρὸς Τούνσταλλον λέληθέ σε μυκτηρισμὸν καὶ στροφὴν ἔχον; θαυμάζω τοίνυν ἔγωγέ σε ἀτεχνῶς δίκην σαυτοῦ κατεγνωκότος τοιαύτην τινὰ στρεψολογίαν, ἐν οἷς ὑπ᾽ ἐμοῦ γέγραφας σὺ B πρότερος ἐγκωμιασθείς. *Vives* tuus tibi teſtis eſſe potuit, cui epiſtolam ad me ſcriptam oſtendi ab homine naris emunctæ (tametſi nomen digito ſuppreſſi ſuperpoſito) ὃς ὑπέμνησέ με, οἱονεὶ οὐκ αἰσθανόμενον τοὺς καθαπτικοὺς σοὺς λόγους, ἐν τοῖς συγγράμμασί σε διεσπαρμένους. Quanquam ipſe non vidit ἐπιστολὴν μίαν εἰς τὸ αὐτὸ καθήκουσαν, ἀνδρὸς Ἰταλιώτου εὐδοκιμοῦντος ἐν τοῖς μάλιστα, οὐκ ἐμοὶ μὲν ἐπεσταλκότος, ἀνδρὶ δὲ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ γνωρίμων καὶ φίλων. Ὃς δὴ τὸ ἀντίγραφον ἔπεμψέ μοι ἔναγχος. C Et cum hæc & hujuſmodi permulta ſilentio prætermittenda duxerim, atque etiam oblivione, tu mihi dolorem nunc refricuiſti, ac penè opinionem ex ſuſpicione feciſti. Niſi verò ſupradictis verbis exemplum in te ipſe ſtatuiſſe inficiabere, id de te exiſtimandi, quod tibi in mentem veniſſe ais, ut de me eadem in cauſa exiſtimares. Neque ideò velim ut exiſtimes non gratiſſimas mihi literas illas tuas fuiſſe *Græcè* ſcriptas: quibus jam *Græcè* reſpondi, ſed tamen ἀμφιλαφῆ μοι ἐνέδωκας ὑπόθεσιν ἀντικατηγορίας D τινὸς μᾶλλον γε ἀπολογίας. Πῶς γὰρ οὔ; Ὅς γε πάντα τὰ ὑπ᾽ ἐμοῦ γεγραμμένα ἀνακυκλῶν, πᾶσαν δὲ ῥητορικὴν ἐπιμέλειάν τε καὶ ἐνέργειαν ὑφηκόντως, ὁ πολλὰ σύ γε φρονῶν ἐᾶν με καὶ μὴ λέγειν τῶν ὑπ᾽ ἐμοῦ πεπλημμελημένων, ἐμοῦ γε αὖ ἐν τῇ ἐμῇ ἀπολογίᾳ ἐπίτηδες πολλὰ παρέντος. Novi enim, novi ea ferè tranſmittere in mea defenſione, in quibus proloquendis, ſtilóque proſequendis aut indignationem obrepſiſſe ingenio meo ſentio, aut vehementiam contentionis tranſverſum me rapuiſſe. Intelligo me nonnunquam E immodicum, atq; ἐκπαθῶς διακείμενον fuiſſe. Quare æquo animo caſtigare me ab amico paſſus ſum: quod quidem ad ea loca pertinet, quæ tractata miteſcere nequeunt. Tu autem animum meum nondum pertractâſſe videre, ſi tamen ex ſententiâ animi tui potius quàm ex aliorum loqueris. Jam primùm quod dixi, *Catapotia epiſtola mea jam, ut ſpero, voraſti,* vide etiam atque etiam ne te commodiùs interpretari hoc modo ego poſſim. Amaras quidem literas meas fuiſſe (identidem F enim mihi πικρίαν objicis & ἀτοπίαν) ſed tamen me ſperare concoxiſſe te, aut certè ita devorâſſe omnem indignitatem illam, ut jam immemor eſſes injuriæ (ſi tamen injuria eſt ubi animus non fuit injuriam inferendi) præſertim cum & tu in me ſatis deſtomachatus eſſes, & ex pagina poſtrema literarum tuarum viderere mihi amarulentiam illam meam (ſit enim ſanè quando ita tibi videtur) placidiore animo ferre, & recordari nolle. Quippe qui te dictitares ingenium meum jam G nôſſe. Deinde quum illud δυσφοροῦντά με καὶ δυσπαθῆ δηχθῆναι putas, quod περιπαγωγῶν σὺ καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους ἐπικαλούμενος τοῦτόν μοι τὸν λόγον προφέρεις ὡς ὑφύβριστον, καὶ ὡσπερεὶ δεσποτικὸν βδελυκτὸν καὶ ἐξουσιαστικόν, jocis ſcilicet mecum aſſueſcens. Πρὸς τῆς φιλανθρωπίας τῆς σῆς ὦ φιλτάτη μοι κεφαλή. Πρὸς τῆς φιλοκαλίας τῆς ἡμῖν ἐγχειμένης ὡς οἶμαι προσπαθέστε, μή μοι τηλικαύτην δόξαν ἀλαζονείας προσάψῃς, ὥστε συμφέρεσθαί σοι δοκεῖν μὴ

μὴ ἰξίον καὶ φιλοσκώπτης. Audi igitur interpretationem A
meam hujus dicti, & aude poſt ea conqueri; qua-
ſi ego non ex æquo tecum agam. Quoniam igitur
tu immodicum me eſſe jocorum ſæpe dixiſti, eti-
am ex periculo petitorum (ut ita loquar) & pro-
xime contumeliam accedentium, quibus tu ipſis
animum adjicere non poteras (neque enim iſtius
eſſe modeſtiæ fortaſſe & gravitatis videbantur)
ego illis tuis literis grandioribus ita me conver-
beratum jocis tuis ſentiens ac lapidatum, nihil
ut amplius dicere potuiſſes aut certè ſuſtinuiſſes, B
etiam ſi ſtomachi res fuiſſet, non joci, ſcripſi ego
eâ ſimplicitate quâ ſoleo, jocis te jam mecum aſ-
ſueſcere. Religio enim fuit dicere, tam te impu-
denter aut licenter dicacem eſſe cœpiſſe, quàm me
eſſe conquerebare. Amabò te relege locum, &
verſa intellectum ejus, invenies, ut ſpero, in me
magis quàm in te dicacem me fuiſſe. Niſi verò
non in me meúmq; caput recidit, quod dixi aut
ſignificavi, ex tuo te ingenio migrâſſe contagio
literarum mearum, & jocandi commercio. At tu C
id ſcelus prope cothurnatum feciſti exclamatione
tragica. Porro autem quòd plumbeum te conje-
ctorem feciſſe me criminaris, ni vererer cicatri-
cem obductam refricare, locum hunc explica-
rem: verùm commonefacere te uno & altero
verbo ἰδίως ἐθέλω εἶναι. Μέμνησο γοῦν, ὅτι ἕνα τῶν
Γυλιέλμων ἀστραπεῖ ἐχαρακτήριζες, ὅτι ἔγωγε καὶ ὁποῖον
διαπράξασθαί σοι ἔμελλον, quidque inter nos conve-
niſſet: quem omnino ipſum nollem à te nomina-
tum, περὶ γὰρ τὰ ὦτα καὶ τῆς ἀπάντων κωλυόμενος ὢν D
ἱερός, ὅτι καὶ ἐν ἀξιώματι αὐτὸς προέστηκεν καὶ τάξει τῶν
ἐνδόξων. Καὶ τῶν πραγμάτων δὲ ἄπιστας τῶν ἐνδόθεν, ἵνα
μὴ σαφέστερον φθέγγωμαι. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τῶν προσφιλῶς
ἐχόντων ἐκεῖνον ὄντα πρὸς ἐμὲ καὶ ἀσπαζόντων ἐμέ τε καὶ
σέ. Sed ſcilicet periculo meo res agebatur, non
tuo: quare tantum tibi penſi non fuit. Quan-
quam id nondum attingo, in quo parum te acu-
tum fuiſſe jocatus ſum, id eſt parum tui ſimilem.
Nam illa verba ἐν ᾗ διαπράξασθαί σοι τὸ ὑφ' ἡμῶν
προσηκόντως ἐπεχείρησα, non te intellexiſſe vix credo, E
præſertim cum tu dicta mea ἐμοῦ συνετώτερον
excipere ſolitus ſis, ut ex iis quæ dixi liquet. Quod
ſi tibi ἀληθῶς μᾶλλον ἢ φρύζειν δοκῶ τὰ συνειρομένα,
φέρε δὴ, ὅταν βούλῃ, ἀμαθέστερον ἐμὲ καὶ σοφώτερον, ἀλλ'
οὐδὲν οἶμαι δέομαι. Quod περὶ τῆς ἐπαγγελίας ſcribis,
quaſi ſcilicet verens ne operam aut ſtudium ea in
re navata imputaturus ſim tibi, jam te libero illâ
obligatione ſi te auctoramenti pudet, non etiam
legibus amicitiæ te ſolvo, quæ per me licebit
ipſa ut ſit inter nos perpetua, atque etiam per te F
quoad tu ex tuo animo meum æſtimabis, non ex
aliorum ſententia, quantum argumentis conji-
cio, & hominum relatione. Age æſtima tecum
ipſe quàm illud φιλικὸν, imò quàm ἱεροπρεπὲς καὶ
δεξιὸν καὶ κομψὸν, de mellitis epiſtolis *Deloini* &
aliorum noſtratium, quod injuriarum mecum a-
gis quaſi φιλοκόλακα te vocârim, vel eſſe ſignificâ-
rim, cum tamen tu omnium maximè libertate
gaudeas amicorum. Ἐῶ νῦν ἐξετάζειν τοῦτο εἴτ' ἀλη-
θὲς ἐστιν εἴτε μὴ, τὸ μάλιστά σε χαίρειν καὶ ἥδεσθαι τῇ φί- G
λων ταῖς ἐλευθεροστομίαις. Ἐπεὶ πόθεν ἄλλοθεν προσε-
χώρησαν ἀλλήλοις ἅμα γε πως οἱ μάλιστα πρότερον φί-
λοι εἶναι δοκοῦντες, οἱ μὴ ἐξ ἂν ἐλευθερίας τὴν ἀρχὴν,
ἣν ταῖς ἐπιστολαῖς γέγραφα. Sed ſit ſanè nunc verum &
pro comperto habitum, quid igitur? exiſtimâ-
ſtine me tam cõmodis meis inimicum atque etiã
tam malè propitium numen habuiſſe ſcribendo,

ὡς προσηκόντως τοῖς προσιοῦσιν ἐμπλέκοντάς τε καὶ προσπίπτοντας,
καὶ δὴ καὶ εἰς αὐτὸν λοιδορούμενον φέρεσθαι τὸν φίλον ἡμῶν τὸν
κορυφαῖον, ὑπὸ τῆς ἄγαν ἐκείνης ὁρμῆς εἴς σε ἀφροσύνης;
τί οὖν; οὕτως ἐρῶ ἀκρατὴς εἶναι τοῦ κολακευτικοῦ γελοίου
καὶ σκωπτικοῦ ὤστε καὶ ἄνδρα μοι πάντων προσφιλέστατα
διακείμενον τὸν Δηλώϊον, πρεσβύτην δὲ καὶ ἐπ' ἀξιώσεως ὄντα
οὐ τῆς τυχούσης, ὑβρίζειν κόλακα ἀποκαλῶν; οὐ γὰρ σε δήπου
φιλοκόλακα ἀποκαλεῖν ἠδυνάμην, μὴ οὐχὶ αὐτὸν τοῦτον
ἀποκαλῶν κόλακα: ὃ ῥᾷστα σὺ προσήκειν ἐμοὶ ὅτι ἂν σοι
παρεχεῖ. Ὀψωνίας τοίνυν τοιάδε πάμπολλα ἔτυχες συν-
ειλοχὼς δεξιωτάτατα, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἰλιάδι τῶν ἐμῶν ἁ-
μαρτημάτων, ἐξῆν σοί ἐμοῦ γε ἕνεκα καὶ ταῦτα δὴ συν-
είρειν ἐντεχνικῶς ἐν τῇ τῶν φίλων σοῦ συνόδῳ, ἄλλως τε καὶ τῶν
αἰτιωμένων δεινῶς τὰς ἐπιστολὰς ἡμᾶς. Εἶτ' ἦν ἄξι' ἀκοῦσαι
τῶν εἰρημένων αὐτοῖς δέξῃ, εἰχόμενοι δήπου ἴσως τῆς ὑπὸ σε
τεθείσης ἀμνηστίας, ἀντεξετασμόν τινα γενέσθαι ἂν τυγχά-
νοι ἀντεπιτεθέντος ὑπό σοι. Τοῦτο δὲ γεγενημένον ἦν ἐκεῖνοι
εὐφρανθῶσιν καὶ πάλιν αἱ ἀμοιβαὶ, ἐπὶ ἴσῃ δὴ καὶ ὁμοίᾳ ἡμᾶς
διαλύεσθαι ἀεὶ τῶν ἀντεγκεκλημένων. Sic fiet potiſſimùm
ut facta pro infectis habeantur, nec tu in poſte-
rum hujuſcemodi cauſificari oratoriè poſſis.
Πολλὰ σπουδῇ ἐῶ λέγειν ἐν οἷς δεῖ καὶ τοῦτο ὃ χάριεν,
cum ne id ipſum quidem τοῦτο ante quieſcere ſive-
ris, quam πάντα feceris ut atrocis contumeliæ in-
ſtar eſſe videatur. Itáne verò bone vir, id eſt o-
rator, donare mihi te dices, quod conſertis ma-
nibus retines & mordicus? & cum jus omne tuum
cum ramentis tuleris, æquum & benignum litiga-
torem te prædicabis? Jam verò quod περὶ τῆς συνο-
χῆς τῆς ὁμονοίας ἡμῶν ſcribis οὐ δεῖν συγκολλᾶσθαι,
quocunque id pertineat, exiſtimes velim nemini
unquam homini me verbum ea de re feciſſe, niſi
hactenus, ut dictarim, atque omni corporis ani-
mique habitu præ me tulerim, non ita mentes
noſtras hujuſcemodi velitationibus verborum
eſſe commotas aut emotas, ut luxari propterea
confirmatæ amicitiæ compages ac dimoveri poſ-
ſent: ſed tamen hanc ſimultatis imaginem ita ad
verum eſſe effictam, ut amicorum ſtudiis & ho-
minum errore pro vera ſimultate tandem exci-
peretur. In quo nihil ipſe magnopere providen-
dum mihi ante exiſtimavi, quam tibi cordi eſſe
magis genus illud ludicri certaminis ſenſi atque
perſpexi, quod præpilatis jaculis certiúſque inno-
cuis editur. Non quòd tibi metueres aut mihi,
aut tibi à me metuendum eſſet, aut mihi à te, ſed
quòd ſpectatores delectandos magis duceres, quã
expectatione ſuſpendendos triſtioris exitus: Cu-
jus conſilii rationem facilè mihi probâſti, poſte-
aquam attentiùs rem animadvertere cœpi. Deni-
que nullam inter nos animorum alienationem, &
διάστασιν interceſſiſſe puto, ὅταν δὴ καὶ διαλλαγῆς δέ-
ωμαι, ἵνα ὅπως διαλλαχθῶ. Ἀμέλει τὸ κατ' ἐμὲ εἴτε ποτὲ
κατά σου εἴρηκα ἢ γέγραφα κακόεργως γε καὶ δυσνοϊκῶς,
quo commodis tuis officerem, aut gloriam iſtam
tuam παμμεγέθη imminuerem, ἐκεῖνο δὴ ὀπτευθεί-
εν τοῖς ἐσχηματισμένοις λόγοις, ὡς οἱ μετεώρου τῆσδε τῆς
δόξης ἐκπίπτοις, Deus me pari mactet infortunio.
Datum eſt aliquid ſtomacho, & humanitùs non-
nihil admiſſum eſt, & incommodè fortaſſe, atque
imprudenter de amicitia conſultum, dum jugulum
exiſtimationis petentium ſpeciem præbebamus,
ut aſſolet interdum in ſimulacris pugnæ, dum con-
certationis impetus extra præſcripta ludicri, &
præter legitimas vices ac conſtitutas effertur. Id
enim ipſi in ſeptis accidere decurſionum militari-
um videmus aliquando, & veniam tamen mereri
cum blanda ſatisfactio deprecatur errorem. Neq;
id

id inexpiabile eſt quod extemporale fuit, nec unquam unum diem hæſit animo. Ne tum quidem ita valuiſſe ſtomachationem aut contentiunculam ullam affirmârim, ut evaſerit in odium. Id quod ut de me affirmo, ſic de te haud dubiè conjicio. Quid ſi mihi ne pœnitenda quidem videntur quæ ſcripſimus? Quantum eſt enim ad confirmationem amicitię. ab acriore nos contentione citra noxam diſceſſiſſe? ita ut uterq; alterius animum periclitatus, perſpectum ſe habere pertentatúmque confidat & lætetur. Quod aulicum me factum cavillaris. & literarum vicem doles, quaſi eam cauſam receptam deſeruerim, aut prodiderim, ob idque magno patrocinio literæ bonæ deſtitutæ ſint, materiam mihi tecum jocandi præbebit. *Græcè* tamen ſcribam ut liberiùs & ſimpliciùs acroama præbeam expeditionis aulicæ quæ mihi hoc anno obtigit, haud ſcio quàm propitiâ providentiâ. Vale ex eodem *Marliano*, Septimodecimo Calendas Octobris.

En tibi alteram exomologeſim optimâ fide factam. Poſt aliquot dies quàm literas tuas accepi, meas ad *Hermannum* tuum miſi *Græcè* ſcriptas, ſed urbem jam exierat ob peſtem, itáque ex urbe relatæ ſunt, & has illis ſubdidi animi cauſâ. Mirum eſt enim quantum delector ad te ſcribens. Utraſq; tamen eidem homini non committam, ut mihi in binarum vicem cedant. Vale rurſus.

Eraſmus Roterodamus Guilielmo Budæo ſuo S. D.

Epiſt. 70. Cum multis nominibus mihi diſpliceat illa bis maledica epiſtola, vel quòd καλῶς ἑλληνίζων, vel quòd, ut tibi quoque videtur, procacior, tamen hoc certè nomine placet, quòd una duas extuderit à *Budæo*, non minus eruditas quàm copioſas. Ad quas ne reſpondeam, etiamſi tu non vetuiſſes, tamen in præſentia ſanè per ſtudiorum tumultus veriùs quàm occupationes nequaquam licebat. Adeò verò me non offendit, quod cum in priore epiſtola, quæ tota ſic *Atticè* loquitur, ut non *Lutetiæ*, ſed *Athenis* nata videri queat, veluti juſtâ tam talione repenſatis commiſſis in te meis, juſſeris poſthac, κύριον εἶναι τῆς ἀμνηστείας νόμον, rurſus alteram adjeceris ſemigræcam ac ſemilatinã non paulò ſuperiore jurgioſiorem, ut hoc lucri mihi magnopere graculer. Itaque jus tibi facio, ut ſi quid etiam poſthac tibi venerit in mentem, quod putabis expoſtulandum, tuo arbitratu effundas incolumi lege quam inter nos ſanximus. Τί δὲ δεῖ ἔτι ἐξομολογεῖν τὰ μὰ ἁμαρτήματα, σοῦ δὴ τὰ τῶν ἀμφοτέρων ἐξωμολογηκότος, καὶ μάλιστα τὰ μά. Δέχομαι τὴν ἐξομολόγησιν, καὶ ἀπολύω τὴν ἀπολύσαντα, ἵν᾽ ἐν ἡμῖν γένοιτο τὸ τοῦ ἰακώβου. Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε. Θεῖόν ἐστιν ἀναμάρτητον οὐδὲ πώποτε ἁμαρτάνειν. Ingenii, doctrinæ, & utriuſq; facundiæ laudem quid ni tibi lubens cedam, qui hiſce de rebus non ſoleam cum quoquam in certamen deſcendere, nedum cum *Budæo*, hujus ætatis *Milone* quodam, ut ita dixerim, in palæſtra literaria? Candoris & humanitatis laudem, in quâ certè par haberi cupiebam, non perinde volens cedo. Sed tamen hanc quoque violentus extorques, adeò nuſquam non invictus es ὦ γεννάδα. Ac cætera quidem etiam, ἢ ὁμολογῶ, ἢ συγχωρῶ σοι ὡς καλῶς καὶ δικαίως λεχθέντα. Τοῦτο μόνον ἐξαίρω ὃ γράφεις ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ περὶ τῆς Δηλείας,

A οὐ γὰρ δεῖ ὅπως σφαίρῃ, ὅτι οὐκ ἠδύνατο φιλοκόλακα ἀποκαλεῖν ἐμὲ μὴ ἔχειν αὐτὸς τοῦτον ἀποκαλῶν κόλακα. Εὕρημα φέρεις Βουδαῖε, ἱερὸν γὰρ ἡ φιλία, οὐ θέμις τὰ ἀκίνητα κινεῖν. Οὐχ οὕτως μαίνομαι, ὥστε περὶ ἀνδρὸς τοιούτου τοιαῦτα γράψαι μὴ ὅτι νοῆσαι. Relegi *Græcam* illam meam epiſtolam, nihil illic video, unde poſſit colligi quod ais, certè nulla cogitatio magis abſuit ab animo meo. Quid enim obſuit quo minus & φιλοκόλαξ ſim, & tamen neminem habeam κολακεύοντα. Proinde demiror mi *Budæe* quî tibi iſtuc in

B animum inciderit. Neque ſi quos habeam, continuò neceſſe ſit illum eſſe, in quem hujuſmodi ſuſpicio nullo pacto cadere poſſit. At quod in literis ad *Tonſtallum* tuis ſtrophologiam ſubeſſe non negas, atq; idem in me retorques, quid tu velis agnoſcere, ipſe videris: Ego non prius de me fatebor, quàm quiſpiam mortalium reperiatur, qui vel in liberrimis illis colloquiis, quibus apud congerrones quicquid in buccam venerit effutimus, vel inter pocula, cum frequenter & dicenda &

C non dicenda prorumpunt, audierit *Eraſmum* ſecus loquentem de *Budæo*, quàm ſcripſerit. Aut ſi quenquam amicum paſſus ſim unquam, non dicam obtrectantem *Budæi* gloriæ, ſed huic æquantem aut præferentem me, cui non acriter ac ſeriò repugnârim. Jam verò neſcio quanti ſit apud te interpres ille nimium ἐξυδερκὴς ἑρμηνευτής, qui tibi ceu parum oculato commonſtravit quædam non ſimpliciter à me ſcripta. Apud me certè talibus officiis nullus inierit gratiam. Quomodo tibi

D ſucceſſerit expeditio, quemadmodum vocas, aulica, partim ex tuis ad *Ludovicum Vivem* literis intellexi, nimirum adeò venuſtis, adeò doctis, adeò παντάχοθεν felicibus, ut homo vix hoſtibus invidere ſolitus, inviderim homini cum primis amico. Is nunc declamat, ſed ita me Deus amet, incredibili felicitate. Dices rem nec hiſce regionibus, nec hoc ſeculo natam eſſe: nec ludicram aut umbraticam eſſe pugnam, ſed veram ac ſeriam. Ingenio mihi ſemper ſatisfecit, in phraſi de-

E ſiderabam, neſcio quid aliquanto mollius. Nunc ita numeros omnes præſtat, ut non videam his temporibus, qui in hac palæſtra queat illi palmam præripere: pace omnium dixerim. *Græcam* illam tuam epiſtolam quam polliceris, non deſinam efflagitare, donec expreſſero. Fabulam quâ hic fine fine agunt conjurati quidam adverſus trilingue collegium. & univerſas bonas literas, & pudet & piget tibi ſcribere mi *Budæe*. Si quid natum hujuſmodi fuiſſet in urbe *Roma*, quâ non alia pluri-

F bus abundat ornamentis, tamen & Cardinales, & ſummus ipſe Pontifex, ſummis tum favoribus, tum honoribus proſequerentur, & ornatiſſimæ civitati non mediocre decus judicarent accedere. At iſti rem & munificam, & ad tam inſignem omnium utilitatem, ad tam ingens ornamentum & Principis & totius hujus ditionis paratam, ſic abominantur, ſic horrent, ut olim *Romani* non æquè formidarint *Gallos* urbe jam captâ, Capitolio inſidiantes. Magis autem indigneris, ſi ſcias hujus

G tam pudendæ fabulæ tres aut quatuor eſſe coryphæos, tam ſtolidè ſtupidos, ut indignos judicaturus ſis, quibus cauletum tuum curandum crederes. Et tamen vincunt impudentia, improbitate, & neſcio quo novo ſyncretiſmo. Quod ſi hi ſapiunt, inſanit Rex veſter, dum ſuâ munificentiâ conducit, qui linguarum profeſſione ornent regnum *Gallorum*: inſanit *Leo* decimus, dum tantis impendiis

impendiis accerſit in urbem ſuam, qui linguas ac politiores doceant literas: inſanit cum aliis innumeris *Angliæ* Rex, cujus benignitas invitat harum rerum profeſſores in utranque ſuæ ditionis Academiam. Opinor te vidiſſe Farraginem epiſtolarum, ſed indiligentiſſimè editã. Rurſus efflagitant, ut exemplar recognitum mittam. Nam ſubitò diſtracta ſunt exemplaria, ut ſæpe maximè vendibilis eſt liber peſſimus. Si quid judicabis omittendum, aut mutandum, admone. Nam ad eum laborem nunc cogor accingi. Jam portum optabam, laſſus hujuſmodi ſycophanticis digladiationibus. Sed audio libro *Lutetiæ* edito me palam revocari in arenam. Primũ illud in votis erat, me accepta rude in ocium ſecedere. Proximum, ut mihi contingeret honeſtus antagoniſta. Nunc is contigit, de cujus ingenio non libet meminiſſe. Majorem in modum te rogo, ut *Deloino* & *Ruzæo* multam ex me ſalutem dicas: & ſi quid offenſi ſunt eos mihi reconcilies, quanquam arbitror nil opus. Bene vale cum tuis omnibus, patrone magne, & amice incomparabilis. *Lovanii* XIII. Calendas Martias, Anno M. D. XIX.

Guilielmus Budæus Eraſmo S. D.

Epiſt. 71. HEri circiter tertiam vigiliam noctis venerunt hunc *Germani* dno, literáſque tuas mihi reddiderunt ad lectum jamjam ituro. Lucubraveram ad horam nſq; nonam, quod jejuniis tantum ſoleo. Nam poſt cibum nihil lego, niſi ſummâ coactus neceſſitate. Nec tamen ſtatam horam dormiendi babeo, quare matutino ſæpe obdormiſco, ut qui annis jam quatuordecim, noctes tres, ut opinor, vacuas capitis dolore non habuerim, tantũ abeſt, ut ſummo illo bono ſruar voluptariorum philoſophorum, doloris vâcuitate. Mane igitur hæc ad te ſcripſi, ne tabellarium morarer: quando ita orabat me *Beraldus*, qui ei comitem cum epiſtolio dedit. Πρῶτον μὲν ἐν ᾧ ἄσης σφετεριάσεις τοὺς ἐπαγγελτοὺς εὔχομαι τύχη καὶ πάσαις, ἴσην εὔνοιαν ἔχων ἐγὼ διατελῶ σοι, τοσαύτην ὑπάρξαι μοι παρά σε, ἐπειδ' ὅσῳ δὴ μάλιστ' ἐκ' ἡμῶν, ἥ τε ἡμετέρας εὐσεβείας τε καὶ δόξης, τοῦτο παρέξουσι τὸν θεὸν ἡμῖν. Τοῦτο δ' ἐστὶν οὐ μόνον τὴν εὔνοιαν ἴσην ἀλλήλοις ἀποδοῦναι, ἀλλὰ καὶ τῇ ἁμιλλῃ τῇ τεθείσῃ, ὡς προσέχοντας καὶ βεβαιώσαντας ἀμφῶν ἑκάτερον, οὕτως ἐναγωνίζεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω παραλελείφθω εὐφημίας δήπου ἕνεκα. Ἔστω δὴ ὁ ἁμιλλητικὸς νόμος πάντῃ πάντως κύριος, ὡς δὴ ἐκκλησίᾳ τρίτῃ κείμενος. Hâc certè lege ſtare mihi certũ eſt, tanquã trinundino perlata. Itaq; objectis non reſpondebo: quoniam hanc excetram aliã ratione ineluctabilem eſſe inter nos ſatis convenit: niſi boc inficiabor, quod tu de ſtrophologia inquis me non negare. Quem locum epiſtolæ meæ vide etiam atque etiam, ut ſatis intellexeris. Deinde quòd teſtificaris te nihil unquam oblocutum, per me licet ut verum ſit, nec neceſſe habeo viciſſim itidem conteſtari: cum id ſatis ſuperioribus epiſtolis actum ſit, ſi ſemel agi potuit. Quòd ſi qui tuorum mihi obtrectaverunt, ut eos feciſſe literatis teſtimoniis credidi: non tam improbus ſum, ut etiam ſi id cauſa tua inſtituerunt, tu illorum præſtare debeas aut ſtultitiam aut ſtudium inconſultum. Atque ut ſtomachum antehac aloe fortaſſe immodicè temperata perpurgavi, ſic etiam aureis

A aceto poſt hac eluere ſtatui, ne quemvis obtrectationis aut querimoniæ nuncium non excuſſum admittam. Sæpe enim in ſrandem nimiâ ſimplicitate incidi: id quod tibi accidiſſe credo de epiſtolis tuis, quas tu *maledicas* appellas, ego *immodicè ſalſas*: quæ tamen à te aceto poſtea & tunc etiam tinctæ multum remiſerunt muriæ & ſalſuginis. Quod mihi & ingenii & doctrinæ palmã cedis & laude, non accipio quod das: non id agebatur noſtrâ illâ controverſiâ, quam ita ipſam deciſam
B eſſe volo, nihil ut inde mihi acceſſiſſe videatur, ne non gratuita ſit. Et alioqui nunquam ea de re contendere litigioſè in animum inducam, cujus acerba, odioſáq; diſceptatio eſt, tranquillitatiſq; interpellatrix: judicium autem fere poſthumum eſſe ſolet, duntaxat incorruptum: quanquam ſatis compertum habeo eam tibi ſuſpicionem præcordiis aliquando hæſiſſe, ὅς γε ᾤου γε καὶ δεινὰ ἐκ ἀνιᾶσαι σίασιν ποτέ. Τί δὴ βούλεται ὁ Βουδαῖος, ἐξέστω τε ἤδη αὐτῷ, καὶ πῶς δὴ παραχωρῶ τὴν πρεσβείαν τὴν κατὰ τὴν
C παιδείαν, ἀεί γε καὶ πρεσβεύειν εἰ ἐστὶ ἐμὲ ἀξιοῖ. Egon' eò inſolentiæ venerim, ut aliquid ejuſcemodi animo agitaverim? egóne ſi antiſtiti quidem tuo eſſe mihi contigiſſet, fortunarúmq; autori? Tu iſta inconſultè rumigerulis credidiſti. Quibus jam certè ſuſpiciunculis abſtergendos utrinq; animos nobis eſſe cenſeo. Verùm mira ſunt illa quæ ſcribis de illis eruditionis ingenuæ hoſtibus. Profectò tui me jam cœpit miſereſcere, cui in eam arenam
D deſcendere nunc neceſſe ſit, aut patrocinium deferendum inſtituti honeſtiſſimi, ultimæq; voluntatis illius antiſtitis, qui legatum memorabile, uberrimúmq; reliquit ad ſtudia alenda hominum ingenio præditorum. Hic æquioribus omnino utimur ſacræ philoſophiæ defenſoribus. Quare ſi iſtinc paululum concederes, ut ſtatniſſe te rumor eſt tuarum rerum jactura, iſtiúſq; provinciæ commodorum, ingens, ut opinor, compendium laboris moleſtiæq; factitares. Hac in urbe omnino, ſi non amplè, certè honorificè & commodè, cum
E viris exiſtimatiſſimis agitur, primariæque commendationis in literatum lautiorum profeſſione. Tu rationum tuatum ſummam meliùs noviſti, quas etiam, ut arbitror, cum amicis juratioribus ſubducis: ego cum ſcribendi argumentum requirerem, hæc epiſtolæ addidi. Nam de aulicâ expeditione meâ, non eſt quòd ſabulam mox à me expectes: nunc etiam in feriis occupatus, hujuſcemodi nugis non vacas, & me hilaritas cum ocio deficit. Nam his diebus literas *Romæ, Venetiis*, ex
F aula, aliundéq; ſimul accepi: quibus cum reſpondere cœpiſſem, tuæ ſupervenerunt. Eſt & alia commentatio, quæ ſibi quadragenarii jejunii magnam partem vendicabit, ſi anſpicari vacabit. Huc tanquam in ſecuritatis domicilium me tranſtuleram, ſed curæ & negotia umbrâ ſequaciora me comitantur quoquo gentium, locorumq;. Hæc ad te tantùm ſcribere licuit ante ſactum matutinum, quoniam dies feſtus erat. Vale ex *Marliano* noſtro. Quinto Calend. Martias.
G *Viventum* tuum verbis meis ſalutabis, cui non fuit ocium ut ſcriberẽ, & alioqui nihil erat quod ſcriberem; niſi ſi mactum eſſe juberem eâ ingenii, induſtriæq; claritate, quam tu teſtificare. Scripſi ei ad Calend. Februarias, aut poſtridie Calendas. Ἔῤῥωσο ὦ ἐπαφρόδιτε καὶ ἄμεινον τῶν καλῶν συγχαιρόμενος, καὶ διατέλει τοῦτο ποιῶν καὶ εὐτυχῶν.

DES. ERASMI ROT.

EPISTOLARUM

LIBER QUARTUS.

Eraſmus Iohanni Coleto Decano S. Pauli S.D.

Epiſt. 1. PAtronorum optimè, pro tuo in me officio jam egi gratias per *Franciſcum*, & ſyngrapham tradidi, quâ teſtor mihi de regia pecunia ſatisfactum. Accingor ad iter periculoſiſſimum, ob nuper dimiſſos ſceleratiſſimos prædones, qui millibus aliquot conglome- C ratis ex ſua libidine graſſabantur in quoſvis. Hæc eſt crudelis Principum clementia, parcere impiis parricidis, & ſacrilegis nefariis, non parcere civibus ſuis. Adeò chariores ſunt illis, per quos opprimunt populum, quàm populus ipſe. Utinam adjeciſſes duobus verbis, quare in capite ſeptimo tibi non ſatisfecerim, fortaſſe quod ego ad affectus retuli, tu malebas ad legem *Moſaicam* referri. Sed *Paulus* illic adeò lubricus eſt, nunc huc reſpiciens, nunc illuc, ut in his explicandis ſummope- D re ſudet *Origenes*. Aliàs polliceris te ſcripturum, verùm hoc aliàs ſerum erit. Opere jam abſoluto totus ad vos advolo, præſertim ſi quid bonæ fortunæ paratum erit. Quod ut fiat perge, te quæſo, adniti. Bene vale. Calen. Maias. *Lovanii*, Anno M. D. XVII.

Eraſmus Hermano Buſchio ſuo S. D.

Epiſt. 2. DIſſidium iſtud indies gliſcere, vehementiùs E quam credi poſſet doleo. Demiror autem non pudere Theologos, & ſanctiſſimæ religionis profeſſores, tumultus iſtiuſmodi concitare, quorum exitus cujuſmodi ſit futurus, incertum eſt. Quid lamentarionibus illis, aut ineptius, aut inamœnius, aut indoctius, aut virulentius? Optarim ego clariſſimum *Hermannum* à *Nova aquila* comitem à talibus portentis continere ungues, unde præter peſtem ac pus nihil queat auferri. Cum populis res eſt ei, qui cum dominicano belligera- F tur. *Lyſtrium*, ſi verum eſt quod narras, ſic ineptiſſe moleſtè fero: hominem literis objurgabo, licèt id jam ſero facturus, ſi liber eſt editus. Bene vale doctiſſime *Buſchi. Lovanii.* IX. Calendas Maias. Anno M. D. XVIII.

Eraſmus Ioanni Werterio ſuo S. D.

Epiſt. 3. EQuidem antehac putabam *Germanos* armis duntaxat invictos eſſe, nunc video nulla in re G non eſſe invictos, poſteaquam tu ab *Eraſmo*, & valetudinario, & ſcribendi laboribus penè exanimato literas etiam ocioſas extorquere potuiſti. Verbis conſequi nequeam, quàm mihi gratus ſit tuus in me tam propenſus animus: & utinam affectibus tuis reſpondere liceret. Magis tamen philoſophicum arbitror, moderatioribus affectibus amicos proſequi, & tempeſtivis officiis adeſſe potiùs quàm ſupervacaneis onerare. Quoties laborat amici fama, quoties morbo gravatur, quoties eget pecunia, aut alioqui malo quòpiam premitur, ibi convenit amicum agere, mederi ſi liceat: Sin minus, oratione ac literis lenire moleſtiam. Alioqui quod officii genus eſt, quod & præſtantem lædit, nec ei cui præſtatur quicquam C prodeſt? Aut quale eſt hoc imputare amico in beneficiorum ratione, unde ille nihil ſenſerit commodi? Sic quidam divo *Iacobo* imputant, quod illum magno ſuo malo adierint, aut *Chriſto* imputant, quod ingenti periculo ſuo *Hieroſolymam* viſerint: cum utrumq; veriorib' officiis domi licuiſſet demerere. Jampridem in libris meliorem *Eraſmi* videras imaginem, ſi qua tamen bona eſt, imò juxta *Platonem*, totam videras *Eraſmum*. Quid igitur ſupererat tantis expetendum itineribus? Verus D amor animis conſtat, quem ſæpenumerò vel diſſolvit, vel minuit corporum conjunctio. Sed inhumanus ſim, ſi verè ſuccenſeam tibi, qui ob hoc ipſum dignus es qui redameris, quòd amas impotentiùs. Bene vale. *Lovanii* XIIII. Calendas Novembris, Anno M. D. XVIII.

Eraſmus Roterodamus Nicolao Gerbelio juris Pontificii Doctori. S.D.

E VT inſigniter & ex animi ſui ſententia me meus genius malus hoc anno exercuit, doctiſſime *Gerbelli*. Trgœdiam malorum meorum cognoſces ex meis ad *Beatum Rhenanum* literis. Adhuc in manibus chirurgorum ſum domi alligatus. Dabit *Chriſtus* Opt. Max. ubi merebimur, imò ubi dignabitur ipſe, meliora. Nos in tantis malis animo ſemper infracto fuimus. Utinam audiam *Schurerium* meum revaluiſſe. Salutabis ſodalitatem totam, ſed præcipue *Sturmium*, F tum *Gebuvilerium*, & *Rudolphingium*, qui ſolitâ ſuâ benignitate in diverſorio me immunem eſſe voluerunt, quaſi parum fuiſſet ſuo convictu, & ornâſſe, & voluptati fuiſſe. Jam ſcis opinor, *Brunoni* quoque *Amorbachio* eſſe quod amplectatur in ſomnis. Precor ut tibi res feliciter cœpta, feliciſſimè ſuccedat. Saluta diligenter novum amicum *Bathodium*. Sic diteſco indies. Inviſit nos *Helius Eobanus* homo candidus, in verſu *Naſonis* facilitatem referens, nec in proſa oratione ſui diſſimi- G lis. Venerat ab *Erphurdia*, tantùm ut *Eraſmum* videret. Animum probo, officium non probo, quod gravat præſtantem abſq; fructu ejus cui præſtatur. Cœlum hîc adhuc pu-um eſt, laborarunt pauci, ſed malo aliunde invecto. Bene vale doctiſſime *Gerbelli*, & *Eraſmum* amà, facturus hoc, mihi crede, mutuum. *Lovanii.* XIII. Calend. Novembr. Anno M. D. XVIII. Epiſt. 4.

ut *Italiam* peteres: verùm quum te tantum & literarum, & nominis illic adeptum eſſe perſpicio, pœnitet herculè me tibi comitem non fuiſſe. Non enim eſuritione ſolùm, egeſtate, & morbis, verumetiam ipsâ morte tantam doctrinam & gloriam redimendam puto. Pecuniarũ ſyngrapham his literis incluſam, accipies: quare valetudinem tuam cura, & ad nos te primùm recipe. Ex prætorio *Grenuvici*, ſexto Calend. Junias.

Chriſtophoro Fiſchero Protonotario Apoſtolico, Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 7.

AEſtate ſuperiore, quum in pervetuſta quapiam bibliotheca venarer (nullis enim in ſaltibus venatus jucundior) fortè in caſſes meos incidit præda neutiquam vulgaris, *Laurentii Vallæ* in Novum Teſtamentum annotationes. Hanc equidem ilicò magnopere volebã ſtudioſis omnibus impertire: videlicet ingeneroſum eſſe ratus, quod venando nactus eſſem, id ſolùm me ac tacitum devorare. Sed deterrebat nonnihil quum vetus illa *Laurentiani* nominis invidia, tum hoc argumentum, multo in ſpeciem invidioſiſſimum. At tu ſimul atque librum evolveras, non ſolùm meam opinionem tuo graviſſimo judicio confirmâſti, verumetiam hortari, atque adeò conviciis extundere cœpiſti, nè propter paucorum oblatrationes, ſimul & autorem meritâ gloriâ, & tot millia ſtudioſorum tantâ commoditate fraudarẽ; negans dubitare te, quin opus illud ſanis & candidis ingeniis, ut utiliſſimum, ita & gratiſſimum eſſet futurum: cæterum alios cum ſuo morbo ſortitet eſſe negligendos. Denique patronum te, propugnatorémque offerebas: exiret modò in publicum, vel tuo unius periculo. Equidem opinor, ornatiſſime *Chriſtophore, Vallam* tuum, tametſi per ſe non inſtrenuus invidiæ contemptor ſemper fuit, tamen aliquanto fidentiùs in aciem proditurum, tanti videlicet, támque invicti ὑπερασπιστοῦ fretum præſidio, tum hâc præfatione velut *Aiacis* clypeo præmunitum: in qua quidem ex tua ſententia de hujus operis ratione atque utilitate diſſeremus: ſed ſi paucis prius generalem *Laurentiani* nominis invidiam fuerimus amoliti. Primùm igitur, ſi candorem quem ab aliis exigimus, ipſi præſtaremus iis, erga quos non ſolùm non maligni, verumetiam grati eſſe debemus: profectò *Laurentianum* nomen apud omnes qui bonas amant literas, pro invidioſo gratum ac venerandum haberetur: quippe qui ſtudio reſtituendæ rei literariæ partes multò odioſiſſimas ſciens ac prudens ſibi ſumpſerit. Neque enim non videbat vir acutus, tam inveteratum morbum non poſſe ſanari, niſi triſtibus pharmacis, uſturis, ac ſectionibus: idq; magno cum dolore plurimorum: neque verò neſciebat, adeò delicatas eſſe mortalium aures, ut vix etiam inter bonos viros invenias, qui verum libenter audiat: foréq; ut non ii tantùm exclamarent, quorum ulcera tetigiſſet, verumetiam illi, qui ex alieno malo, ſibi metum fingerent: tamen pio quodam calore percitus nullum laborem, nullam recuſavit invidiam, modò paucis non ingratis (omnes autem gratos eſſe oportebat) beneficium ſuum commendaret. At nunc noſtro vitio fit, ut præpoſterè obſequium amicos, veritas odium pariat. Sed fœnum inquiunt, habet in cornu & neminem non lacerat. Itáne tandem lace-

A rare vocant diſſentire in literis, ac docendi ſtudio, quum plurima laudaris paucula quædam ſuggillare? Quod ſi juxta *Fabium, nihil tam efficax eſt in docendo, quàm in artificum operibus non imitanda modò, ſed etiam vitanda quæ ſint, commonſtrare*, quanto magis idem oportebat in dedocendo facere? Auſus eſt *Laurentius* in autoribus aliquot voculá taxare. Indignum facinus, quaſi verò non omnia penè in omnibus reprehenderit *Ariſtoteles*, quaſi non totam *Ciceronis* dictionem con-
B tempſerit *Brutus*, *Maronis* ac *Livii Caligula*, *Senecæ Fabius* atque *Aulus Gellius*, *Auguſtini Ruffinique Hieronymus*, poſtremò *Quintilianí Philelphus*. Quid quod *Plinius* non credit librum ſuum amico placuiſſe, niſi cognoverit quædam diſplicuiſſe? Adeo vitio danda non eſt, ut etiam vehementer optanda ſit illa in ſtudiis diſſentio, conflictatióque, quam *Heſiodus* utiliſſimam eſſe mortalibus ſcripſit, modò nè in rabiem exeat, ac citra convitia conſiſtat. Mihi quidem ſanè, non
C gratior ſit amicus applauſor, quam vel inimicus reprehenſor, dum ne planè ſutor ultra crepidam. Nam ut nuſquã fere non nocet laudator, ita ſemper prodeſt reprehẽſor. Etenim ſi verè reprehendit, diſcẽdo doctior, ſin falſo, tamẽ acutor, extimulor, expergeſio, reddor attentior, cautiórque, animor ad defenſionem veri. Siquidem minus acre calcar habet gloriæ cupiditas, quam ignominiæ metus. Jam vero quod quoſdam in totum damnavit, quid obſecro tam erat neceſſarium, quam
D indoctis autoritatem, hoc eſt, τῶν ἀρίστων detrahere, nè turba imperitorum peſſima pro optimis ſequeretur? Quibus in rebus ſi quando vir ille videtur nimis excandeſcere, non hujus vitio, ſed depravatoribus iſtis erat imputandum. Denique nimio conſultius fuerat alieno abuti vitio, quàm ob unam maculam, à tot commoditatibus alienari. Sunt enim prorſum quædam ἀναγκαῖα κακά, quibus tamen vel ſua cauſa ſapientes abuti conſueverunt. Poſtulabãt ſic depravatæ, ſic contami-
E natæ literæ audacem Zoilum, ac βαρβαρομάστιγα magis quam *Parthenium*, id eſt, acrem cenſorem, ac planè *Momum* quempiam: & ſi vis etiam, contumelioſum, qui nimirum auderet ἀντιλέγειν πρὸς τοὺς ἥρωας, ut vetus habet Comœdia, quique malo nodo malum cuneum adhiberet. Itaque unius *Laurentii* mordacitas (ſi quidem ita malunt appellare) non paulò plus conduxit rei literariæ, quam plurimorum ineptus candor, omnia omnium ſine delectu mirantium, ſibique invicem
F plaudentium, ac mutuum, quod aiunt, ſcabentium. Quod ſi quis perpenderit, quàm fœdè diſciplinas omnes confuderint iſti *Gotti*, quanto ſupercilio ſuam inſcitiam perdoceant, quam ſtolidâ pervicaciâ & propriam tueantur ignorantiã, & alienam eruditionem aſpernentur, fortaſſe permodeſtus videbitur *Vallæ* dolor, pia ſtomachatio, ac neceſſaria magis quàm procax reprehenſio: quæ quidem vel ob hoc ipſum favorem eruditorum promerebatur, quod quum per ſe ſit invidioſa, ta-
G men eſt ab *Laurentio* noſtri juvandi cauſa ſuſcepta. Ac vide quæſo, quàm hic ſtudio ſumus iniqui, imò quàm nobiſipſis inutiles. *Pogius* rabula adeò indoctus, ut etiam ſi vacaret obſcœnitate, tamen indignus eſſet qui legeretur; adeò autem obſcœnus, ut etiam ſi doctiſſimus fuiſſet, tamen eſſet à bonis viris rejiciendus; Hic inquam talis, ut homo candidus ſcilicet ſine invidia paſ-

ſum habetur in manibus, lectitatur in nullam non A
linguam tranſlatus. *Laurentius* neque obſcurus,
& centuplo doctior laborat invidiâ mordacita-
tis: atque ut bos cornupeta vitatur: etiam ab
his qui ſcripta hominis nunquam legerunt. Sunt
enim qui, quod eſt nimis profectò ridiculum,
nihil quicquam de *Valla* didicerunt, niſi quod eſt
mordaculus, atque hac unâ in re illum imitantur,
vel ſuperant potiùs, quod mordent etiam igno-
tum. Prorsúſque homines ſapientes, ideo perpe-
tuo barbari eſſe præoptant, quòd mordax eſt B
Laurentius. Quin *Epicteti* magis pulcherrimam
regulam ſecuti, eâ quemque anſâ prehendimus,
quâ commodè teneri queat, hac nimirum, quâ
Virgilius Ennium, *Cyprianus Tertullianum*, *Hiero-
nymus* præter alios *Origenem*, *Auguſtinus Tico-
nium*, arripuerunt? *Laurentium* quum tam mul-
tas habeat anſas, quibus poſſit utiliter teneri, cur
hac ſolâ apprehendimus, quod eſt mordacior?
Cur non potiùs leve vitium tot virtutibus com-
penſamus? Imo cur ingrati neceſſariam liberta- C
tem maledicentiæ titulo depravamus? Sed his
de rebus hactenus. Nunc ad ea veniendum, quæ
hujus argumenti ſunt propria. Futurum enim au-
guror, ut quidam vixdum perlecto operis titulo,
priuſquam de recognoſcant, ilicò τραγικῶς ſint
exclamaturi, O cœlum, ô terra! quum bellè mo-
neat *Ariſtophanes* in Pluto, σχετλιάζειν καὶ βοᾶν, ποῖν
ἂν μάθοις! Atque haud ſcio, an hi ſint omnium
odioſiſſimè obturbaturi, ad quos maxima pars
utilitatis pertinet, nempe theologi. Non feren- D
da, inquient, temeritas, hominem grammati-
cum poſt vexatas diſciplinas omnes, nè à ſacris
quidem literis petulantem abſtinere calamum.
Atqui ſi *Nicolaus Lyranus* auditur, non dico in-
doctus, ſed certè recens, *Hieronymum* γεροντάγω-
γον, multáque convellens, tot jam ſeculorum
conſenſu conſecrata: Idque ex *Judæorum* libris
(unde ut donemus noſtram hanc manare editi-
onem, tamen haud ſcio, an ſtudio depravatis)
quod tandem flagitium eſt, ſi *Laurentius* collatis E
aliquot vetuſtis atq; emendatis *Græcorum* exem-
plaribus, quædam annotavit in Novo Teſtamen-
to, quod ſine controverſia totum ab illorum fon-
tibus manat, quæ vel diſſonent, vel dormitante
interprete, parum commodè reddita videantur,
vel quæ ſignificantius apud illos dicantur: poſtre-
mò, ſi quid apud nos depravatum appareat? An
dicent, non idem eſſe juris *Vallæ* grammatico,
quod *Nicolao* theologo? Ut nè reſpondeam in-
terim, *Laurentium* à magnis viris inter philoſo- F
phos quoque ac theologos referri: *Lyranus* quam
vocem excutit, num theologi ac non magis gram-
matici vices agit? imo totum hoc, divinas ver-
tere ſcripturas, Grammatici videlicet partes ſunt.
Neq; vero abſurdum, ſi quibuſdam in rebus plus
ſapit *Jethro* quam *Moyſes*. Ac nè ipſa quidem,
opinor, diſciplinarum omnium regina theologia,
ducet indignum admoveri ſibi manus, ac debi-
tum exhiberi obſequium à pediſequa Gramma-
tica: quæ tametſi nonnullis eſt dignitate poſte- G
rior, nullius certè opera magis neceſſaria. In mi-
nimis verſatur, ſed ſine quibus nemo evaſit maxi-
mus: nugas agitat, ſed quæ ſeria ducunt. Quod ſi
reclament, majorem eſſe theologiam, quàm ut
grammaticæ legibus teneatur, totum interpretan-
di negotium, de ſacri Spiritus afflatu pendere:
nova verò theologorum dignitas ſi ſolis illis licet

A barbarè loqui. Sed expediant interim, quid ſibi
velit, quod *Deſiderio* ſuo ſcribit *Hieronymus*: *Ali-
ud eſt*, inquiens, *eſſe vatem, & aliud interpretem.
Ibi Spiritus ventura prædicit: hic eruditio & ver-
borum copia quæ intelligit, transfert*. Tum quorſum
attinuerit, eundem de ratione vertendi divinas
literas præcipere, ſi facultas iſta divino contingit
afflatu? Poſtremò, cur *Paulus* in *Hebraica* lin-
gua quàm *Græca* dictus eſt diſertior? Quod ſi
fieri potuit, ut veteris interpretes Teſtamenti er-
B raverint alicubi, in his præſertim, in quibus fi-
des non violatur, quid ni potuerint labi & novi?
quod quidem *Hieronymus* non tam vertit, quàm
emendavit, idque modicè, relictis, ut ipſe teſta-
tur, verbis, quæ potiſſimùm excutit *Laurentius*.
Verùm, num etiam noſtros errores ad Spiritum
autorem referemus? Eſtò bene verterint interpre-
tes: ſed bene verſa pervertuntur. Emendavit
Hieronymus: at rurſum depravantur emendata.
Niſi fortè nunc aut minor audacia ſemidocto-
C rum, aut peritia linguarum major, aut non fa-
cillima depravatio propter artem chalcographi-
cam, quæ unicum mendum repentè in mille pro-
pagat exemplaria. At *fas non eſt*, inquiunt, *in
ſacris ſcripturis quicquam immutare, propterea quòd
illic nè apiculi quidem myſterio vacant*. Imò tanto
magis neſas eſt depravare, tantóque attentiùs
corrigendum à doctis, quod per inſcitiam eſt
adulteratum: eâ tamen cautione temperantiâ-
que, quæ quum omnibus libris, tum ſacris in
D primis debetur. Verùm non rectè, aiunt, ſibi
ſumit *Laurentius*, quod *Hieronymus* mandante
Damaſo ſuſcepit. Nè propoſitum quidem ſimile.
Hieronymus veterem editionem nova ſuſtulit:
Laurentius quod annotavit, in privatos commen-
tarios refert: neque poſtulat, ut hinc quicquam
in tuo codice demutes, quanquam ipſa noſtro-
rum exemplarium varietas ſatis arguit ea non
carere mendis. Porrò ut veterum librorum fi-
des de *Hebræis* voluminibus examinanda eſt,
E ita novorum veritas *Græci* ſermonis normam
deſiderat, autore *Auguſtino*, cujus verba refe-
runtur in *Decretis* diſtin. ix. Quo quidem in lo-
co neminem eſſe tam ſaxeum arbitror, quin mi-
ſereſcat, neminem tam ἀγέλαστον, quin rideat in-
ſulſiſſimum gloſſema, neſcio cujus, ſomniantis
Hieronymum in epiſtola ad *Deſiderium* affirmâſſe,
*Latina exemplaria caſtigatiora eſſe Græcis, Græca
Hebræis*. Non vidit autem eum illatione rei pa-
lam abſurdæ confirmâſſe quod propoſuerat, at-
F que hæc verba, *aliud eſt ſi*: perinde valere, ac
ſi dicas: *niſi forte*. Alioqui quæ tandem de-
mentia fuerat, alterum Teſtamentum ab *He-
bræis* vertere, alterum à *Græcis* emendare, ſi no-
ſtra erant utroque in genere meliora? Quorſum
attinebat, ut in *Vienneſi* concilio (quod refer-
tur *Clemen*. libro ſecundo, titulo *De magiſtris*)
tam ſollicitè ſtatuerit autoritas eccleſiaſtica de
parandis trium linguarum doctoribus? Quo
in loco rurſus admiror, quo conſilio *Græcam*
G linguam eraſerint. Verùm hæc doctos admo-
nuiſſe tantum, ſat habeo. Illud audio quoſdam
dicere, veteres interpretes, trium linguarum
peritos, ſatis explicuiſſe ſicubi fuit opus. Pri-
mùm malim ego meis oculis cernere, quam ali-
enis: deinde, ut plurima dixerint, certè mul-
ta poſteris dicenda reliquerunt. Quid quod,
ut ea enarrantes intelligas, opus eſt mediocri
linguarum

linguarũ peritiâ? Poſtremò ubi veterum libros in omni lingua depravatos (ut ſunt) offenderis, quò te converteſ? Proinde vero verius eſt, quod tu doctiſſime *Chriſtophore* ſæpenumero ſoles dicere, neque cor, neque frontẽ eſſe iis, qui audent non ſolum in ſacros, ſed omnino in ullos veterum libros ſcribere, ni literaturam utramq; mediocriter teneant: Fieri enim, ut dum iſti moliuntur maximè, ſeſeq; doctiſſimos oſtentare conantur, ibi linguarum peritis ſint maximè deridiculi, totúſque ille tumultus, prolatâ *Græcâ* voce eludatur. Quod ſi quibus non vacat totam *Græcorum* linguam perdiſcere, hi tamen *Vallæ* ſtudio non mediocriter adjuvabuntur, qui mirâ ſagacitate novum omne Teſtamentum excuſſit, non pauca obiter annotãs & ex Pſalmis, quorum uſitata nobis editio à *Græcis* fluxit, non *Hebræis*. Plurimum itaque ſtudioſi debebunt *Laurentio*, *Laurentius* tibi, per quem publicum accepit, cujúſq; & judicio bonis ingeniis erit commendatior, & patrocinio contra maledicos inſtructior. Vale *Lutetiæ*. M. D. V.

Germanus Brixius Eraſmo Roterod. S.

Epiſt. 8. REdiit à vobis ad nos nuperrime *Stephanus Poncherius*, *Pariſienſis* epiſcopus, legatione apud Cæſarẽ ſuâ feliciter functus. *Antiſtitem* hunc noſtrum difficile adeò dictu eſt: quantopere *Gallia* hæc demiretur, quantopere obſervet, quantopere etiam revereatur. Neque id ſanè temerè: nempe is unus eſt *Pariſienſis*, qui reliquos omnes *Galliæ* noſtræ Pontifices (abſit verbo invidia) tum morum boneſtate, comitate, gravitate, tum vitæ ſimplicitate, continentiâ, integritate: ſimul ingenii facilitate, candore, bonitate: ſimul juris utriuſque, Theologiæ, philoſophiæ, diſciplinarúmq; penè omnium cognitione quadam incomparabili, ſine controverſia antecellit, & longo poſt ſe intervallo relinquit: ut non immerito in eorũ albo antea ſemper vel in primis adſcriptus ſit, quorum conſilio, prudẽtiâ, judicio, regni hujus moles moderetur. Eundem enim jam *Galliæ* hujus Reges tres, quadam veluti ſucceſſione, alius ſubinde poſt alium, perinde atq; conſultiſſimum quendam *Neſtora*, in conſiliis ſuis delectum, magnâ ubique penes ſe autoritate honeſtârunt: magno in precio atque æſtimatione nunquam non habuerunt: uſqueadeò probata ſpectatáq, illis fuit *Antiſtitis* fides, & explorata, perſpectáq; prudentia, ac præſens quædam in rebus agendis omnibus providentia. Adde, quod vel in tantis Reipub. negociis, ac, ut veriùs dicam, negociorum fluctibus, quibus ille aſſiduè non implicatur modò, verumetiam tantum non obruitur, ſolus de tanto epiſcoporum noſtratium choro, bonarum literarum candidatos nõ reſpicit ſolùm, aut appellat, ſed etiam præmiis exhortatur, liberalitate demeretur, comitate invitat, humanitate allicit, autoritate ſuâ fovet, dignitate protegit, ſplendore ornat & illuſtrat: atq; ita demũ hæc omnia præſtat, ut numeris omnib' ſingularem quendam apud nos agat *Mæcenatem* in eos omnes, quos cognoverit literarum eruditionem cum boneſtate morum conjunxiſſe. Felicem verò, ac multo fortunatiſſimam *Galliam* futuram, ſi decẽ præterea *Mæcenates* huic uni ſimiles habeat, quorum favore & benignitate, boneſta tandem ſtudia, ingenuæque artes, Principum horum tenacitate & odio extinctæ, excitarentur, & veluti ex umbra (quod aiunt) in lucem producerentur. Atqui nè fortè admireris *Eraſme* doctiſſime, quâ ratione epiſcopum apud te tot tantiſque his laudibus honeſtandum ſuſceperim: is ſanè ſi quid antea fuit de literato quoquam bene meritus, diſperean niſi recẽtiſſimè de te uno affatim, ambabúſq; manibus meritus ſit: quo nomine & nos quoque illi cauſâ tuâ, multò etiam quam antea magis debemus: nimirum arbitrati, quicquid dignationis, quicquid ornamenti atq; honeſtamenti uſquam in te confertur; id omne & in Muſas quoq; novem (quarũ ipſe es cultor primarius, & veluti antiſtes incomparabilis) conferri. Agè verò *Eraſme*, accipe quale ſit, quamq; ſingulare *Pariſienſis* in te meritum. Is cum primùm ad nos legatione eâ, quam ante dixi, functus rediit, nihil potiùs habuit, nihil ſibi magis præcipuum duxit, quàm te, te inquam unum *Eraſme*, prædicare, quam tuum ingenium, tuam doctrinã, atq; eloquentiã *Græcam* juxta ac *Latinã*, tum publicè, tũ privatim pleno ore referre, & apertis (ꝙ aiunt) tibiis propalàm decantare. Legerat quidem antea ſcripta tua quã plurima, te autẽ, ꝙ aſſerit, de facie nondũ noverat. Mirũ eſt nunc, quãtopere geſtiat, quantopere etiam ſibi placeat, quod *Eraſmũ* iſtic & viderit coràm, & *Eraſmi* congreſſu ac colloquio, quotienſcunque libuit (libuiſſe autem ait creberrimè) uſus fuerit. Quid non ille prædicat de *Eraſmo*? quid ille *Eraſmo* non tribuit? ejus de te ſermones ſubnectere libuit: faceſſat tamen interim jubeo, procul hinc adulatio omnis. Magna *Eraſmum* fama præceſſerat, major inventus eſt: quid enim verat eadem nos de *Eraſmo* pronunciare, quæ de *Iſæo* quondam ſuo *Plinium* pronunciâſſe legimus, *O vere Atticum leporem! ô vere Neſtoreã eloquentiã! ô raram eruditionẽ, ac certè non ſeculi noſtri*! Nihil unquam *Eraſmo* ciſalpinus orbis produxit omnibus literariis dotibus cumulatius: Abſit verbo invidia; habuit noſtra hæc ætas bonarum literarum proceres duos, *Hermolaum Barbarum*, atque *Angelum Politianum*, Deum immortalem, quàm felici ingenio, quàm acri judicio, quãtâ facundiâ, quantâ linguarum, quantâ diſciplinarum omnium ſcientia præditos? Hi *Latinam* linguam jam pridem ſqualentẽ, & multâ Barbariei rubigine exeſam, ad priſtinum revocare nitorem conati ſunt, atque illis ſuus profectò conatus non infeliciter ceſſit, ſúntque illi de *Latina* lingua tam bene meriti quam qui ante eos optimè meriti fuere. Itaque immortalem ſibi gloriam, immortale decus paraverunt, manebítque ſemper in omnium eruditorum pectoribus conſecrata *Hermolai*, ac *Politiani* memoria, nullo ævo, nullo caſu, nullo fato abolenda. Vidi & ipſe in *Italia* olim aliquot magni nominis, magnæque in literis opinionis, in quibus & doctrina non vulgaris, & judicium acre, & rara adeò inerat facundia: ſed tamen iſtud ego citra invidiam, & cum *Italiæ* pace dixerim, cui equidem cum ſavi antea multum, tum tribuo ſemper in ſtudiis plurimum: unus profectò *Eraſmus* tranſalpinis ac ciſalpinis omnibus palmam præripit: unus *Eraſmus* omnium lumina eruditionis ac facundiæ fulgore perſtringit: & quod eſt in proverbio, cornicum oculos configit. Etiam nunc *Eraſmum* ipſum loquentem videre videor: dii ſuperi, ut omnia aptè, omnia appoſitè, ut nihil non eruditè, nihil non eleganter & ornatè, nihil non diſtinctè & ad amuſſim loquitur? Summa

eſt facultas, copia, ubertas oratio ejus pura, aperta, facilis, dulcis: ſermo proprius, terſus, exquiſitus, gravis, ſenſus abſtruſi ac reconditi: occurſant verba, ſed cujuſmodi? quæſita, exculta, *Latiniſſima*, atque hæc quam copioſè, quam affatim? uberrimum quoddam dicas eloquentiæ horreum: multa lectio in familiari, & vel extemporaneâ locutione multa eruditio apparet: incredibilis memoria, repetit altiùs quæ loquitur, nè ſyllaba quidem labitur: breviter Muſam ipſam *Atticam* non hominem loqui contendas: ut illi Rhetorica ſubſervit; ut illi ad unguem nota eſt, ut domeſtica illi ac familiaria rhetorices præcepta, ut ſchemata omnia, figuras, dicendi genera ſingula pro arbitrio modo hac, modo illac in ceræ modum in uſum ſuum flectit ac reflectit? Jurares *Demoſthenē* eſſe, aut ſi cuis *Demoſthene* ſuperior eſſe poteſt: ut poetas omnes tum *Græcos*, cum *Latinos* familiares peculiareſq; habet: ut carmen utrâque linguâ non pœnitendum ſcribit: ut feliciter ſcribenti *Apollo* arridet, Muſæ omnes certatim aſpirant? quo in genere nimirum vel antiquos ipſos provocare videtur. Jam Theologiam *Eraſmum* non vulgariter eſſe edoctum, & teſtantur quidem ejus in ea arte ſcripta quam plurima: & ego, qui cum homine in ea ſum colluctatus palæſtra, locupletiſſimus certè, ac vere *Atticus* teſtis eſſe poſſum. Neque enim Theologiam *Eraſmus* (quod nonnulli fortaſſe opinantur) primoribus tantum labris deguſtavit, ſed planè ad penetralia uſq; penitiſſimóſque receſſus penetravit. Porrò Philoſophiam artium omnium reginam, non obiter, aut veluti a limine tantùm ſalutavit: nota illi ſunt & domeſtica arcana myſteriáq; omnia, quæ vel divinitùs a *Platone*, vel ingenioſè ab *Ariſtotele*, vel quicunque alii in philoſophia excelluerunt prodita ac relicta ſunt. Atque in tanta támq; copioſa diſciplinarum ſupellectile bonarum, eccuis modo invenire poterit, qui cum *Eraſmo* manum conſerere, & in arenam deſcendere audeat? niſi ſi quis fortè *Therſites* viribū longè inferior cum *Achille* aut *Diomede* congredi præſumpſerit, mox magno ſuo dedecore haſtam abjecturus, & totâ arenâ turpiter ceſſurus. Hominem ipſum invitavi regiis verbis, ac ſtipendiis, ac nonnihil etiam meis ſeorſum promiſſis ad *Galliæ* noſtræ contubernium: ac veniſſet quidē ille non invitus, niſi quod ſuam jam fidem Catholico *Regi* Principi ſuo obſtrinxit, & fortuna illi ſua, ac potius virtus fautores aliquot apud Principem clariſſimos quidem illos, ac principalis aulæ primarios viros comparavit: quorum favore atque autoritate ſtudiorum ſuorū meſſem facere, & laborum omnium fructum haud ita multò poſt colligere expectat. Hæc ſanè ſunt, & his ſimilia præconia, quibus *Eraſmum Pariſienſis* palam ornare, & honeſtare non deſinit: quem equidem tametſi intelligam, vel juſtiſſimos tibi titulos tribuiſſe, nec te aliis quam tuis ipſius coloribus depinxiſſe: tamē non mediocrem, puto, antiſtiti vel duplici nomine debes gratiam: partim quòd tibi ille alioqui nihil obſtrictus, tamen operam tibi ſuam tam liberaliter ac profuſè commodaverit, ſuúmque erga te animum tam candidè ultrò patefecerit: partim quod non modico æſtimare debet, laudari tibi contigiſſe à tam laudato, támque in omni virtutum genere ſpectabili viro. Siquidem ea demùm vera laus exiſtimanda ſit, quæ de laudati ore procedit. Cæterùm *Eraſme*

A optime, duo ſunt in primis, quæ me adduxerunt, ut apud te nunc præconii hujus teſtimonium ferrem: alterum, quod ego unus maximè omnium juſtus tibi, fidúſque ac veluti ἐκ τῶν [illegible] teſtis eſſe poſſum: utpote qui *Pariſienſem* ipſum ſemel atque iterum eâ de re loquentem præſens exaudivi: ſum enim frequens apud eum: quod ille non literatos modo exoſculetur, verùm & literarum quoque ſtudioſos, quorum in numero (modò ita Muſis placeat) & nos quoque locum aliquē

B nobis vendicamus: alterum, quod tuâ permagni intereſſe putavi, reſcire te, quibuſnam maximè deberes, cujuſque in ære potiſſimum eſſes, quo tu accepti meriti gratiâ aut agere aut etiā, ſi quâ daretur, quandoque referre poſſes. Sciebam enim, ac multo etiam antea magis cognoveram, te animi eſſe nequaquam ingrati. Adde inſuper quod ipſe quoque olfaciebam, minus tibi ſuſpectum fore noſtrum quam cujuſquam alterius hac in re teſtimoniū, atq; ita te ſanè judicaturum, me (id quod

C eſt pro veteri illâ meâ erga te fide, mutuaq; amicitiâ, totam tibi rem ſimpliciter & apertè enunciaſſe, nihil adeo adhibentem fuci, ſed planè ταῦτα δὴ τὰ λεγόμενα, τὰ σῦκα σῦκα, καὶ τὴν σκάφην σκάφην λέγοντα. Neque enim is ſum, mihi crede, qui tibi quicquam imponere velim, aut qui te nunc falſis laudibus perunctum demulcere, [illegible] pertentem, abs quâ nimirum, niſi fallor, alienum te ſemper, & averſum cognovi: neque quicquam aliunde pendentem, ingenium illud

D ſuis ipſius dotibus, ac propriis meritis æſtimare ſolitum, niſi ſi quid fortè, ut *Homericum* illud me hic uſurpare permittas, [illegible] & tu mores tuos, ingeniiq; tui modeſtiam, ac, ut verius dicam, ſimplicitatem, ex quo mihi viſus non es immutaveris. Concedis enim & hoc quoque nobis, ut tibi interim aurem vellicantes memoriam paulisper refricemus conſuetudinis illius, atque amicitiæ veteris quæ nobiſcum olim *Venetiis* interceſſit, dum ego ſub *Jano*

E *Laſcare* meo (cum dico, *meo*, præceptorem ac veluti parentem optimum intelligo) vix dum *Latinis* literis initiatus, *Græcis* operam navare auſpicarer: tu in ædibus *Aldi Manutii*, ſingularis etiam dum eruditionis tuæ, tum *Græca*, tum *Latina*, egregia illa, atque inculpata ſpecimina diis hominibuſque plaudentibus præberes. Inter quæ extant proverbiorum *Chiliades* quatuor: opus non meâ quidem unius, ſed eruditorum ſententiâ, tantâ utrinſq; linguæ eruditione conſperſum, tam

F multiplici lectione diſtinctum, tantâ venuſtate ac facundiâ conditum, ut planè ſi cuis rectè, ac citra omnem invidentiam perpenderit, ex eo uno manifeſtiſſimum fiat, quantum *Eraſmus* cæteros omnes literariæ palæſtræ athletas antecellat, [illegible] quas ipſas me herculè, qui non admirantur, eas procul dubio aut omninò non legerunt, aut ſi legerunt, planè in literis cæcutiunt. Nam ut obiter illud tantùm attingam,

G Quid eruditius? quid ornatius? quid copioſius? quid elegantius? aut *Latinum* magis, tuis illis, neſcio quot digreſſionibus in quibus verè nobis non alium quam *Eraſmum* ipſum, hoc eſt, *Quintilianum* quendam declamantem repræſentas? Succeſſerunt his, *Moriæ encomium*, *Miles Chriſtianus*, *Inſtrumentum utrunque*, *Chriſtiani Principis inſtitutio*, *Hieronymi reſtituta ac diſtincta opera*, atque

atque alia id genus quàm plurima φιλήμασι, quo A ſavore, quo plauſu, quibus amplexibus, quibus oſculis ab omnibus hic politioris diſciplinis ſtudioſis excepta? Quibus omnibus, quid aliud planè *Eraſmū* effeciſſe credimus, niſi quod manifeſtiſſime nobis indicavit, quàm felici ingenio, quàm ſagaci naſo, quàm purgatis auribus, quàm divinâ memoriâ, quàm ubere facundiâ, quantâ utriuſq; linguæ eruditione, quantâ ſtyli exercitatione ac majeſtate, quantâ diſciplinarum omnium ſcientiâ præditus ornatúſq; ſit? Ac per Deum immor- B talem, quis jam inficiabitur *Eraſmum*, quendam veluti inexhauſtum perennis eloquentiæ fontem latiſſimè manantem, in pectore, ac præcordiis geſtare? de quo tam varii paſſim, támq; exundantes rivuli in ſtudioſorum vireta copioſiſſimè derivantur? Quis inficiabitur in aliis quidem permultis, alias atque alias dicendi dotes, ac virtutes eminere? In *Eraſmo* autem uno τὸν πάντων ἀγαθῶν σωρόν, τὸν πάντων ἀγαθῶν μυρμηκιάν, τὸν πάντων ἀγαθῶν θάλασσαν εἶναι. Jam nos *Eraſme* eruditiſſi- C me, tametſi intelligamus, ſcripta tua non niſi oculatiſſimo cuique lectori patere, nec palato huic convenire tam delicatas támque regales dapes, ac ut verius dicam, ταύτην τὴν τοῦ ὄνου πρόφασιν, tamen ὦ θεοὶ ὀνήσαιμεν· πῶς μὲν γὰρ ἂν οἷός τε εἴην τοιαύτης θοίνης ἀπέχεσθαι, καὶ ταῦτα εἰς τοσοῦτον λιμοῦ ὄντος καὶ δίψους ἐμοῦ; Lego equidem diligentiſſimè, ac cupidiſſimè revolvo tuas omnes lucubrationes, quarum vel decies jam repetitarum, nulla me tamen adhuc ſatietas, certè recens quædam ſemper D capit admiratio: ac me herculè, quo ſæpius ille à me, quo viciniùs ac preſſiùs introſpiciuntur, hoc magis, ac magis placent, magis afficiunt, magis delectant. Ac per Deos immortales qui non delectarent, cum & *Deloinum* meum, hoc eſt, cujus ego utor familiari conſuetudine ac quotidiano propè convictu, quæ vetus hominis eſt in me humanitas: & *Ruzeum* inſuper, cujus & ſingularis eſt quædam in nos benevolentia: patritii ordinis ſummates viros, ab humanitate, politioribúſque literis bene audientes, non afficiunt modo, aut de- E lectant, ſed plane & capiunt, & uſq; rapiunt, ut illis *Eraſmus* unus in manibus verſetur, *Eraſmus* unus inſtar omnium neotericorum habeatur. Et me jam pœnitebit tantorum virorum exempla ſequi? & veſtigiis tam certis inhærere? ut ſileam interim *Guilielmum Budæum*, virum ampliſſimum, & *Galliæ* hujus noſtræ ſingulare quoddam ornamentum, ac gloriam in literis incomparabilem: qui cum ſe tribus nobis (ut eſt inge- F nii candidiſſimi) familiariſſimū præbeat, eúmq; nos præceptoris, ac veluti *Apollinis* cujuſdam loco veneremur, tuam adeò eruditionem, tuam iſtam multiplicem lectionem, eloquentiam, copiam prædicare nobis non ceſſat: tuáq; ſcripta omnia magnificare, & albo, quod aiunt, calculo inſignire. Ac nos ſanè, ut aliis omnibus, ita in ea quoque re *Budæum* ipſum emunctiſſimæ naris judicem, καὶ ἡμῖν μὲν ὡς ἐκκλησίας νόμον ὄντα, ſequimur; tanta eſt apud nos hominis vel religio vel autoritas. G Proinde *Eraſme* ampliſſime, quandoquidem ſubodoror, me prolixitate hâc tibi homini, puto, occupatiſſimo, & ocium iſtud (ſi quod ſuppetit) non niſi legendis exquiſitiſſimis ſcriptis conſumere ſolito, faſtidium jam, ac nauſeam peperiſſe, epiſtolæ finem faciā: modò te unum id præmonuerim, videlicet, me tametſi tuâ jam pridem præſentiâ A privatus ſum, & longo tecum locorum intervallo diſcretus, nihilo tamen ſeciùs tui memoriam aſſiduè in animo ac pectore meo ſacroſanctam circumferre, téq; perinde amare, atque obſervare, ac ſi præſens præſentis quotidiano in hunc uſq; diem contubernio uſus fuiſſem. Neque enim is ſum qui amicos abſentes abſens aut oblivíſci, aut negligere ſoleam, cui ſanè nunquam illud fuit non exoſum, τηλοῦ φίλοι ναίοντες, οὐκ εἰσὶ φίλοι. Peropto tamen ac nimirum ſupra quàm dici poteſt concu- B piſco, uti regis hujus erga te animus, qui ſanè haud contemnendus eſt, & pollicitationes, quas haud inanes futuras arbitramur, te, ſi quâ poſſint, ad *Galliæ* noſtræ contubernium alliciant: tum ob alia multa, tum ut periclitari potiſſimum valeas meam erga te fidem, ac benevolentiam, addam & liberalitatem, eorum certè omnium, quibus mediocritatem hanc nullo meo merito fortuna caornavit. Bene vale, & me tui amantiſſimum mutuò ama. *Pariſiis* octavo Idus Aprilis. Anno C M. D. XVI.

Eraſmus Roterod. Germano Brixio S.D.

EPiſtola tua, mi *Brixi*, non ſimplicem mihi voluptatem attulit. Nam primum ſuaviſſimæ conſuetudinis, quæ mihi tecum fuit *Venetiæ* mox *Patavii*, memoriam mihi magnâ cum voluptate renovavit. Deinde declarat, te non ſolum incolumi eſſe valetudine, verùm etiam fortunis au- *Epiſt.* 9. D ctum, ac dignitate: quâ re quid nunciari poterat optatius? Poſtremò palam arguit, quàm tecum ipſe feliciter certaris: id videlicet agens, ut cum jam olim venâ carminis eſſes feliciſſimâ, parem in oratione proſâ facultatem obtineres. Quod attinet ad laudes; quas tu τοῦ ἐμοῦ in me congeris, facile boni conſulo, ſi modo tam amas immodicè, quam non modicè prædicas. Tametſi nè quid mentiar, eximii præſulis *Stephani Poncherii, Franciſci Deloini, Guilielmi Budæi* laudes, non paulo E majore cum voluptate legi quàm meas. Me verò dum doces, quantum debeam epiſcopi ſtudio, quantum literarum proceribus *Deloino* & *Budæo*: gratum eſt, quod officii quoq; mei me commonefacias. Cæterum quo prolixius me laudant illi, hoc magis deterrent ab adeunda *Gallia*. Nam qui auſim venire tam onuſtus, ut iſtis tam magnificis præconiis ſcirem eſſe reſpondendū? Mihi ſemper arriſit *Gallia*: neq; clam eſt, quàm hic invitæ ſint bonæ literæ, τερατευόντων μόνον τινῶν F ψευδωνύμων καὶ ματαιολόγων, qui facilè *Paphlagonibus*, ac *Medis* imponunt. Sed adhuc neſcio quibus compedibus me meus alligat genius. Ampliſſima ſunt fateor, quæ mihi liberaliſſimi Regis nomine deferuntur: apud me tamen plus habet momenti tam inſignium virorum familiaritas, quàm regium autoramentum: quandoquidem & hanc veſtro nomine pro ſe quiſq; pollicemini. Fortunam iſtam iterum atque iterum tibi gratulor tam amplam, ut putes utrique ſuffecturam: quandoqui- G dem invitas ad ejus conſortium. Rumuſculus quidam, incertum quo autore natus, apud nos ſparſit, te offenſum epigrammatis *Thomæ Mori*, neſcio quid moliri dentati libelli adverſus illum. Id nequaquam facies eruditiſſime *Brixi*, ſi quid omnino audies *Eraſmum*. Neq; tamen iſthuc perinde illius cauſâ nolim, quàm tuâ. Si *Morum* penitùs nôſſes, fatereris nihil uſquam gentium eſſe

dignius

dignius tuo amore. Cur læſit? inquies. Non ſcri-
pſit illa in *Brixium*, quem non nôrat, ſcripſit in
Gallum, & ſcripſit in medio bello. Nunc æquum
eſt, harum rerum memoriam, poſt arctiſſimam
pacem inter duos populos initam, penitùs inter
vos aboleri. Expedit autem & publico bonarum
literarum nomine, harum myſtas inter ſeſe συμφω-
νίζειν, poſteaquam tam odioſè conſpirant οἱ μισό-
μουσοι. Poſtremò nolim eos inter ſe diſſentire, quo-
rum utrunque pari complector amore. Hic ſcio,
clamabis me pluſquam *Diomedem* agere, qui tam
prolixæ epiſtolæ támque difertæ, tribus verſibus,
iiſq; incondiiis reſpondeam: ſed æquior eris no-
bis ſat ſcio, ſi cogites mihi cum maximis volumi-
nibus rem eſſe, ſique repures, unus quàm multia
reſpondeam quotidie. Bene vale. *Lovanii*. Anno
M. D. XVIII.

Eraſmus Roterodamus Tranquillo Parthenio Dalmatæ S. D.

Epiſt. 10. SCripſeram ex *Antuerpia* doctiſſime *Tranquille*,
ut ſi nondum abiſſes, detinerent te *Lovanii*
dies aliquot in reditum meum: aut ſi id non poſ-
ſent, efficerent certè, nè diſcederes, ni prius me-
cum collocutus: me meo ſumptu ſarturum ejus
moræ diſpendium. Sed abiturientis celeritas epi-
ſtolam noſtram anteverrit. Itaque *Lovanium* re-
verſus, pro *Tranquillo* meo geminum carmen re-
peri, utrunq; juxta doctum, ſed utrunq; ſanè que-
rulum: quorum alterum teſtatur abiiſſe te, iratum
huic Academiæ, alterum mihi. In illo nos omnes
barbaricæ cujuſdam inhumanitatis reos agis: cui
volenti nobis edere ſpecimen eruditionis tuæ, li-
teras nobis impartire, locus datus non ſit: cum
cæteræ ſcholæ præmiis ad id invitent, quod tu
gratis & ſponte deferebas. In hoc me, ut homi-
nem *Batavum*, & à Gratiis alienum, incuſas: qui
repulerim à colloquio te, quem amor videndi no-
ſtri è tam longinquo per itinera difficillima in re-
gionem ignotam pertraxiſſet. Verùm ego tibi
utriuſque nomine reſpondebo: ſed meam ipſius
cauſam prius agam. Primùm vero verius eſt opti-
me *Tranquille*, quod id temporis *Antuerpiæ*, verſa-
bar in negotiis quibuſdam mihi moleſtiſſimis.
Sed nunquam adeo ſum occupatus, ut *Tranquillum*
à colloquio fuerim excluſurus, ſi *Tranquillum* aut
noviſſem ipſe, aut alius mihi ſimulachrum illius
rectè depinxiſſet. Pro juvene docto, candido,
modeſto, *Davum* aut *Getam* quendam barbarum
faſtuoſúmque mihi deſcripſerant ac circumfora-
neum ardelionem, à quo hominum genere vix
credas quantum abhorream. Et ab iis frequentiùs
impetor quàm velim, aut quàm ferat ſtudiorum
utilitas. Id accidit errore perſonæ. Nam alter
quiſpiam ejuſmodi tum temporis ſeſe venditabat
Antuerpiæ. Huic igitur generi ſalutatorum, &
odioſo & ocioſo, aliquoties domi non ſum, inte-
rim non vaco, aliquando non vigilo, quemadmo-
dum olim non omnibus dormiebatur. Quòd ſi
parùm humanum videor, ego arbitror non pau-
lò inhumanius eſſe, dum horum næniis aurem
præbes, tot eruditorum hominum flagitationes
negligere, ſemper aliquid poſcentium à nobis, quo
juventur recta ſtudia. Quòd ſi quis mihi *Tran-
quillum*, non dicam ſuis pinxiſſet coloribus, ſed vel
delineâſſet modò, ultrò in tuos complexus advo-
lâſſem. Atque hactenus quidem mihi patrocina-

A tus ſum. Supereſt ut pro *Lovanienſi* quoque ſchola
nonnihil reſpondeam. Scis eſſe maximum ac pri-
mum, ſiquid agas adire in tempore. Tu non po-
teras magis ἀκαίρως venire *Lovanium*, bonas lite-
ras profeſſurus, cum jam maximè ferveret recens
conſpiratio quorundam, qui ſe devoviſſe viden-
tur diis manibus, ni politiores literas extinctas
reddant. Sic enim ſibi ſtultiſſimè perſuaſere, ſi
contingat his literis autoritas, ſuam autoritatem
labeſactatum iri. Vident autem paſſim toto orbe,
B non jam ſcholas tantum, verùm etiam Principum
aulas infici hoc novo genere ſtudiorum, quo ma-
gis adnituntur, ut *Lovanium* ab hoc contagio tue-
antur incolume. Res optimo cuiq; non probatur.
Nam tumultus hîc ortus eſt ex initiis vaniſſimis,
nimirum ex falſiſſima unius aut alterius ſuſpicio-
ne. Deinde ut nos pudet etiam in malè cœptis
parum conſtantes videri, multo ineptioribus ra-
tionibus pergunt exequi, quàm inſtituerant. Por-
C rò tota fabula ab uno aut altero chorago pendet,
nè mali hujus invidiam in totam Academiam
conferas. Horum pertinacia quibuſdam perſua-
ſit, quoſdam improbitas pertraxit: quidam ad
gratiam obſequuntur: quidam ſpe commodi cu-
juſpiam, aut incommodi metu, fabulæ non pro-
batæ partem agunt. Magna pars vociferatur, non
ob aliud niſi quòd multos vociferantes videt. Hæc
qui procul audiunt, rem publico conſilio geri cre-
dunt, præſertim cum ſplendidi tituli prætexantur,
univerſitatis, rectoris, facultatum. Qui propius
D ſpectant fabulam, aut etiam intra proſcenium
verſantur, intelligunt totam hanc machinam uni-
us atq; alterius operâ moveri. Ego tumultus hu-
juſmodi vel *Atæ Homericæ*, vel *Pani* deo poetico,
vel *Tiſiphonæ* aut furiarũ cuilibet, vel quod Aſtro-
logi faciunt, aſtris parùm commodè concurrenti-
bus imputare malo, quàm multitudini. Suſpicor
& illud obfuiſſe tibi, quod nimis ingenuè præ te
ferebas noſtri ſtudium. Et hujus fabulæ choragi
ſe credunt vituperari, ſi laudetur *Eraſmus*. Nec de-
E fuere fortaſſis qui ſuſpicarentur te ſubornatum, ut
in Theologos poeticâ libertate diceres. Nec ullum
adhuc hominum genus vidi, quod æquè indul-
geat ſuis ſuſpicionibus. Verſiculus hic tuus adagii
vice circumfertur *Lovanii*.

Cernere non licuit facundi pectus *Eraſmi*.

Quem cur rideant non ſatis intelligo. Neq; enim
carmen adeò malum eſt, ut rideri debeat: nec
Eraſmus uſqueadeò eſt infans, ut prodigioſum ſit,
ſi quis amicus ei tribuat eloquentiam. Neq; enim
F opinor hic eſſe tam perversè malos, ut ex hoc ipſo
voluptatem capiant, quòd tibi res parùm ex ani-
mi ſententia ſucceſſerit. Verùm agè, fruantur per
nos hâc voluptate ſuâ, qualis qualis eſt, te velim
æquiorem eſſe huic noſtræ ſcholæ, cui nec ingenia
deſunt, nec eruditi juvenes, modò eſſet ingeniis
honos, & ni eſſent qui ſummâ vi melioribus ſtu-
diis obſtreperent: quos ſemideos ſi tibi nomina-
tim depingerem, non mirareris, ſi tales habeat
propugnatores priſtina barbaries. In hos dictus
G es neſcio quid invecti varum deſtinâſſe, quod qui-
dem mihi adeò non probatur mi *Tranquille*, ut nec
verum eſſe libeat credere. Digni ſunt, inquies.
Eſtò ſanè, fac vel cruce dignos: at te meminiſſe
volo, quid his dignum ſit, qui literas eas profiten-
tur, quæ humanitatis titulo commendantur. *Lu-
dovicum Vivem* fac meo nomine ſalutes. Huic gra-
tulor, ſi noſtri meminit: invideo ſi non meminit.
Nam

Nam audio hominem mirè geſtire gaudio, quod elapſus ab hoc, ut ille ait, barbariei præſidio, ad priſtinam ſtudiorum libertatem redierit. Bene vale *Tranquille* chariſſime, quarto Calendas Julii, Anno M. D. XIX.

Eraſmus Roterodamus inſigni Theologo Ioanni Claymondo S.D.

Epiſt. 11. EGregiam illam prudentiam ſuam, quâ ſemper publicæ famæ præconio commendatus fuit *Ricardus* Epiſcopus *Uvintonienſis*, nullo certiore argumento nobis declaravit, *Claymonde* non infimum decus ordinis Theologici, quàm quod collegium magnificum ſuis impendiis extructum, tribus præcipuis linguis, ac melioribus literis, vetuſtiſque autoribus propriè conſecravit. Nam quâ ratione meliùs mereri potuit de rebus humanis: aut quo monumento rectiùs nomen ſuum æternæ hominum memoriæ dedicare? Iſtuc profectò demùm eſt eccleſiæ columen, iſtuc eſt Epiſcopum agere. Majorem autem in modum gaudeo, *Thomam* Cardinalem *Eboracenſem*, Cardinalem *Campegium*, ac nè cæteris commemorandis ſiam prolixior, ipſum etiam *Henricum* octavum, Principem nullo hujus ætatis verè regiis dotibus inferiorem, toto pectore huic favere negotio. Quorum ut autoritas facile coercet oblatrantium improbitatem, ita bengnitas abundè ſuppeditat quibus invitatur induſtria profeſſorum, quæq; poſtulat ocium literarum. Complures regiones vulgare monumentum aliquod nobilitavit. Ingenti *Coloſſo Rhodus* eſt celebris: *Caria Mauſoli* ſepulchro: *Memphis* pyramidibus: *Gnidus* ſculptili *Veneris* ſigno: *Thebæ* magico *Memnone*. Mihi præſagit animus futurum olim, ut iſtud collegium ceu templum ſacroſanctum, optimis literis dicatum, toto terrarum orbe inter præcipua decora *Britanniæ* numeretur: pluréſq; futuros, quos trilinguis iſtius bibliothecæ ſpectaculum, quæ nihil bonorum autorum non habeat, unde nihil malorum non exulet, pertrahat *Oxonium*, quàm olim tot miraculis viſenda *Roma* ad ſeſe pellexit. Quin & illud mihi quidem ſagax conſilium optimi præſulis arguit, quod te potiſſimùm ex omnibus delectum, virum haudquaquam novæ, ſed jam olim notæ perſpectæque probitatis, novo collegio præfecerit: qui primùm poſſis eas literas & cum dignitate profiteri, deinde poſſis vel unus eſſe documento, optimis literis cum optimis moribus maximè convenire. Facit enim paucorum improbitas, ut qui bonis literis parùm bene volunt, calumnientur hoc ſtudiorum genus corrumpere vitam humanam, & avocare à pietate Chriſtiana. Sunt autem apud nos, præcipuè *Germanos*, juvenes aliquot, vitâ quidem integrâ, ſed qui ſic afferant meliores literas, ut in harum hoſtes, magnâ libertate velut ἐξ ἁμαξῶν debacchentur. Equidem non nego veniam dandam ætati, imò etiam genti, præſertim cum tam acerbis odiis irritentur, ut in adverſarios nihil poſſit ſatis aſperum dici. Sed tamen meâ ſententiâ, longè plus adferet momenti tua modeſta gravitas, & erudita lenitas, hos etiam qui modò reclamabant, qui arma contra ferebant, in ſua caſtra pertractura, ex infeſtiſſimis hoſtibus fideliſſimos milites, ac propugnatores futuros. Plus efficit, qui ſuâ moderatione omnibus cõmendat bonas literas, quàm qui cum pertinacibus harum ſycophantis aſſiduè

A rixatur. Ego quod tandem contumeliæ genus non ſum paſſus ab iſtis philobarbaris? Quos tumultus excitârunt? quas movere tragœdias? quas ſtruxerunt inſidias? Mihi ſanè nec ungues deerant, nec dentes, nec telum, ſi libuiſſet uti: neque ſum ignarus, quibus modis ejuſmodi portenta tractanda ſunt: verùm judicavi non ſolùm *Chriſto* eſſe gratius, verumetiam ad provehenda rectiora ſtudia conducibilius, aut moderatis rationibus placare reclamantes, aut certè cedere, donec temporis
B progreſſu aut evaneſcat ille ſtolidi pectoris impetus, aut ipſi reſipiſcant. Nec adhuc me hujus conſilii pœnitet. Non auſurus eram doctiſſime *Claymonde*, temeis literis laceſſere, niſi *Cutbertus Tonſtallus*, *Thomas Morus*, *Ricardus Paceus*, ſuis literis magno conſenſu morum tuorum τὸ εὔχ[illegible] ac facilitatẽ integritati parem prædicâſſent. Quibus autoribus fretus, non veritus ſum, vel hac manu tibi ſcribere, quâ ſoleo cogitationum mearum celeritatem æquare. Bene vale. *Lovanii* quinto Cal.
C Julii, Anno M. D. XIX.

Bilibaldus Eraſmo ſuo S.D.

REm gratam vir præſtantiſſime, non ſolùm mihi, ſed pluribus tuis feciſti amicis, cum certiorem me reddideris, quàm valeas, quid nam, & ubi agas. In primis itaque places in tantorum te eſſe dignatione Regum: verùm diſplicet illorum affectum tam diu effectum haud ſortiri; ſi- Epiſt. 12.
D quidem non verba magnifica quempiam opulentiorem reddunt, ſed in actione demum omnis laus conſiſtit. Novi ego probè conditiones Principum, utpote diutius inter hos verſatus, & eorum promiſſionibus vel ditiſſimus: quibus tamen ſi ſuſtentari deberem, bonis (ut aiunt) ſæpe dentibus malè comedere cogerer. Sed plerumq; ita evenit, ut qui vel maximè bonâ fortunâ ſint digni, illâ careant: ſed quid dico *careant*, cum ſæpius hi qui malè fortunati cenſentur, omnium ſint fortuna-
E tiſſimi, & ſi opulenti ſint minimè? Quis enim te fortunatior? qui non externis bonis tibi laudem peperiſti, ſed virtute & eruditione ita excellis, ut non ſolùm in vita ſis clariſſimus, ſed & immortalitatem & quidem vivens induiſſe videaris. Sed de his ſatis, nè adulari videar. Gratum fuit, mi *Eraſme*, tibi meas non uſquequaq; diſplicuiſſe nugas: longè verò gratius, quod tam ſyncerè & candidè, quid non probes oſtendis: quod profectò minimè faceres, niſi me & vehementer quidem
F amares, niſi mea ex omni parte abſoluta eſſe cuperes. Verùm nôſti nemini unquam excuſationem defuiſſe, ac maximè unumquemq; in propriâ defenſione ingenioſum eſſe. Nè igitur in hac parte ſolus hebes videar, benignè excuſationem meam audi. Atqui nolo cantilenam eam prætendere, homo ſum variis negotiis tam publicis quàm privatis implicatus: ac potiùs ardore quopiam ſtimulatus, quàm verâ ratione ductus, ſcripſi, ſcriptáq; præcipitanter emiſi: nam in promptu eſſet *Catonis*
G illud, *ſed tacere poteras*. Verùm audi. Non ego ornatiſſime mi *Eraſme* eos homines, qui in catalogo noſtro recenſentur, omnes honoris gratiâ appellavi. Minimè enim me latet, indoctos doctis, ac improbos bonis permixtos eſſe: & quod plus aliquis miretur, inimicos amicis. Verùm docti & boni laude digni erant, boni verò & potentes quamvis non admodum eruditi, quaſi pro vallo

malis

malis objiciendi : at docti, ſed minùs boni, vel ſo-
cii dubii incitandi, aut confirmandi : inimici ve-
rò inimicis ſuſpecti reddendi. Nec opinione pe-
nitus deceptus ſum, majores enim quam ſub ini-
tium putaveram, turbas concitavi : non ſolum
enim vacillantes ſtabilivi, ſed & pleroſque ad nos
traduxi, ita ut verbis & ſcriptis rem noſtram de-
fenderint. Quin inimicorum noſtrorum amiciſ-
ſimos ac fautores quoſdam in ſuſpicionem ingen-
tem, & non parvum perduxi odium : niſi fortè re-
prehendendū cenſes, quod crabrones cum crabro-
nibus commiſerim : & quod riſum mihi ciet, co-
guntur ſanctiſſimi viri conceptam indignationem
ſupprimere, & laudem moleſtiſſimam lætâ fronte
diſſimulare : non quod ita me ament, ſed quia
me rebus ſuis & prodeſſe & obeſſe poſſe cognô-
runt. Noſti enim quàm ſoleant omnia ex com-
modo ſuo metiri, ſed id ſub prætextu honeſto.
Maluiſſes dein, dum in dialecticos expatior, me
cæteris intactis hoc ſolùm agere quod agebam.
Atque fateor mi *Eraſme*, hæc potius animi quo-
dam impetu, quàm judicio præmeditato ſub ini-
tium conſcripta eſſe: verùm cum fervor ille, ſeu,
ut rectiùs dicam, perturbatio aliquantiſper defer-
buiſſet, pleraq; malè concocta eſſe digeſta, multa
immutata, nonnulla penitus obliterata ac deleta :
& quamvis mihi tum quod agebam agere vide-
rer (ſi quidem demonſtrare volebam *Reuchlino-
maſtiges*, non ſolùm improbos, ſed & penitùs in-
doctos & barbaros eſſe, ac *Luciani* inſtar, quaſi
per tranſennam oſtendere, quantum eis ad perfe-
ctam deeſſet eruditionem) omnino tamen egreſ-
ſionem illam abolere decreveram, ſed reclaman-
tibus amicis, contra mentis voluntatem intacta
remanſit. Quin tum prædixi fore, ut ad ingenii
ſeu eruditionis potiùs oſtentationem, quàm ad
rem de qua agebatur, pertinere videretur Proinde
& ſi facta infecta fieri nequeant, ideo tamen pla-
cent, quia tuam amiciſſimam ſuſcitârunt admoni-
tionem, & quæ longè mihi gratior fuit quàm ſi te
cuncta probare ſcripſiſſes. Nam plane liquet te
noſtris mentem adhibuiſſe, & non minimam cu-
ram exiſtimationis meæ gerere, in qua re planè
benevolum & verum te oſtendis amicum. Utinam
tibi pares grates aliquando referre poſſem. Face-
rem id equidem non tam benignè, quàm libèn-
ter, utpote homini omnium qui vivunt amantiſ-
ſimo & obſervando. De *Reuchlino-zoilis* nil ſcri-
bo, ſiquidem nil tuis diſertis & veriſſimis ſcriptis
addi poterat. Valeant igitur. Audio eos neſcio
quid per idolum ſuum contra me moliri, ſed quic-
quid id ſit, parum me movebit : tamdiu enim
jam in publicis verſor, ut injurias & calumnias
non ſolùm patienter ferre, ſed & irridere didice-
rim. Sed audi obſecro quid nefandi nebulones
egere. Cum *Joannem Reuchlejn* undiq; oppugnâſ-
ſent, tandem Principis ſui, quod ſemper timui, ne-
ſcio quibus fraudibus indignationem concitâ-
runt : id nè in extremam calamitatem hominem
conjiciat vehementer timeo, nec eum à Tyranni
faucibus, niſi Deus eripiet. Vide mi *Eraſme*, quid
iniquitas non audeat, præcipuè illorum hominum
qui populi devorant peccata, cœliq; claudendi &
reſerandi ſe jus habere exiſtimant. Novum Teſta-
mentum tuum avidè expectamus, quin & *Pauli*
magni enarrationes. Verùm injurii ſumus, cum
tu tam multa præſtes, nos verò in dies alia poſtu-
lemus. Sed tu in cauſa es, qui nos ſemper allicias,
A nunquam tamen exaties : vel, ut veriùs dicam,
avaritia noſtra nos reddit inſatiabiles. *Apologiam*
tuam non ſine animi dolore legi, non quia ami-
co ficto fictis reſpondes verbis, ſed quia vereor nè
majores inde concitentur turbæ : quamvis te ple-
riſque cauſis coactum fuiſſe rectè conſiderem, ut
acrius inſurgeres. Sed licet aliquando, imò neceſſe
eſt incandeſcere, ſi pacem habere velimus, quam
abſque bello conſequi minimè poſſumus. Vale
mi eruditiſſime *Eraſme*, & bene vale, méq; ut fa-
B cis ama, quâ re nil mihi gratius evenire poterit.
Utinam te aliquando coram cernere poſſim : uti-
nam tibi in mentem veniat, ut me aliquando vi-
ſites, nam id te feciſſe non pœnitebit, idq; abſq;
incommodo fiet, ſi unquam *Baſileam* proficiſci
volueris. Senties equidem benevolentiam meam,
non verbis, ſed re ipsâ, & ſi non eam quâ dignus
es, ſed eam ſaltem, quæ opis erit noſtræ. Iterum
vale literarum decus eximium. *Nurenbergæ* pridie
C Cal. Jan. Anno M. D. XVII.

Eraſmus Roterod. Bilibaldo ſuo S.D.

NEſcio cujus culpâ factum ſit, ut prolixior illa *Epiſt.* 13.
tua epiſtola mihi tam ſerò ſit reddita. Ea
mihi declaravit, *Bilibaldum* (cujus humanitatem,
integritatem atq; eruditionem, jam ante perſpe-
ctam habebam) virum eſſe ſingulari etiam præ-
ditum prudentiâ, animiq; magnitudine, quæ de-
ceat hominem neutiquam plebeium. A principi-
D bus facilè contingeret fortuna, niſi mihi nimium
dulcis eſſet libertas. Nimio emptum videtur,
quicquid hujus emitur diſpendio. Poſteaquam ego
hac quantulacunque fortunulâ contentus ſum, me
tranquillo fiet, ſive dabunt aliquid, ſive nihil da-
bunt. Atque utinam non pauperior etiam eſſem
his veris opibus, quibus tu me beatum prædicas.
Facti tui rationem ſic reddis, ut mihi planè per-
ſuadeas. Tuæ verò civilitatis eſt, quòd pro admo-
nitione noſtra, audaci potius quàm tempeſtiva,
E gratias etiam agis. Cum horum tumultus & con-
ſpirationes mi *Bilibalde*, mecum reputo, partim
demiror quid ſibi velint, partim indignor, partim
miſeret cæcitatis ac dementiæ. Aſtrologi tradunt
quaſdam peſtes, ut animorum ita & corporum, ab
aſtris immitti, poetæ ab inferis, *Homerus* hujuſ-
modi perturbationum cauſam in *Aten* rejicit,
nonnulli *Pani* deo ſimile quiddam tribuunt. Hoc
malum, undecunq; venit, fatale eſt. De recutito
non libet meminiſſe, quem vel nominare omino-
F ſum puto. Quid venit in mentem *Gratio*, ut ſuas
literulas turpiter ſervire vellet quorundam ſtulti-
tiæ, ſeu potius ambitioni, cum eo videatur inge-
nio præditus, ut ſi vero judicio juſtam operam
adjunxiſſet inter eloquentes ac literatos haberi
potuiſſet. Nunc non alio facinore notus eſt, niſi
quod calumniatus eſt *Reuchlinum* & hujus ami-
cos, quódque quorundam infanti malitiæ, merce-
narium eiboq; conductum rhetorculum præbu-
iſſe videatur. Quoties in animo fuit admonere,
G *Jacobum Hoechſtratum*, nè tot annorum ſtudium
in rixoſum hoc negotium collocaret, néve ſe
apud eruditos viros ſuis libellis traduceret? Quos
legens, quoties illud mecum, utinam te meis
videres oculis. Sed cum homine mihi adeò nulla
intercedit familiaritas, ut neuter alteri conſpe-
ctus ſit. Et expertus novi, quàm non ſemper ſuc-
cedat etiam inter amicos liberior admonitio. Itaq;
verebar

verebar nè ſedulò famæ ipſius conſulens, in ſuſpi-
cionem venirem, quaſi *Reuchlini* negotium age-
rem: quicum ſic mihi intercedit neceſſitudo, ut à
cauſa ſim plus quàm alieniſſimus. Sunt qui prædi-
cent *Hocchſtratum* moribus eſſe non omninò inci-
vilibus: alii ſecus narrant. Ego ſemper malo cre-
dere bene quàm malè prædicantibus. Tamen ut
ingenuè fatear, quod verum eſt, ubi libellos ho-
minis deguſtavi, minus bene quàm antea de illo
ſentire coactus ſum, ipſâ videlicet re. Habet ſo-
dales aliquot qui applaudant, qui ſuffundant fri-
gidam, qui εὖγε accinant, ex horum vel judicio,
vel adulatione,totius orbis æſtimat ſuffragia. Ha-
bebat & hic ſuffragatores, ſed qui clam ac technis
rem agerent: etiam ſi nuper cœperunt perfricare
faciem, diúque celatum animi morbum prodere.
Nec adhuc queo ſubodorari, quæ res illos adeò
commoveat, niſi quod ut ſentio, ſibi ſtultiſſimè
perſuaſerunt, ſi meliores literæ paſſim efforeſcant,
ita ut faciunt, fore ut authoritas horum qui præ-
ter recentem hanc doctrinam, nihil neque didi-
cerunt, neque ſperant, prorſus labefactetur. Cu-
jus mali nos ipſi cauſam aliqua ex parte damus,
dum illorum ſtudia nimium acriter inſectamur &
noſtra ad invidiam uſquè jactamus, dúmque illos
imitari malumus in malo, quàm in bono vincere,
dúmq; prius eſt perpendere quid illorum mereatur
improbitas,quàm quid nobis dignum ſit. Ego lo-
cis aliquot attingo Theologos, parum ſynceros
parúmque dignos eo titulo, ſed quales apud nos
nullos eſſe putabam. Tales expertus ſum quoſdam,
ut ſimiles nuſquam gentium eſſe crediturus fue-
rim lenones. Parum mihi propitius ſit *Chriſtus*,
ſi quid mentior. In tam virulentis ſycophantiis,
quibus undiq; tundor, conſolor me primùm con-
ſcientiâ recti: deinde complurium judicio, quos
nemo non fatetur, & vitâ graves, & eruditione
præcellentes, & judicio exquiſito præditos. No-
vum Teſtamentum rurſus novatum exibit brevi,
ſatis elaboratū, ſed aliquanto minus etiam quàm
vellem, ob valetudinis adverſitatem, ex cujus vi-
riculis penſi modum metiamur oportet. Quòd
mihi cum *Fabro* incidit conflictatio, non minus
malè habet animum meum quàm tuum: ídque
tum multis nominibus, tum hoc præcipuè, quod
dolerem hanc fabulam fore gratiſſimam iis, qui-
bus ingratiſſimæ ſunt bonæ literæ. Tamen & ope-
ra datur, & ſpes eſt, futurum, ut hoc vulnuſculum
aliquâ cicatrice obducatur. *Faber* animo meo cha-
rus eſt, & me arbitror illi non prorſus inviſum.
De te viſendo ornatiſſime *Bilibalde*, utinam æquè
mihi foret facile, ac tu vehementer optas. Bene
vale. *Baſileæ*. Anno M. D. XVIII.

Guilielmo Montjoio Comiti Eraſmus Rote-rodamus S. D.

Epiſt. 14. PErvenimus tandem & quidem incolumes,
tametſi invitis (ut apparet) & ſuperis & in-
feris. O durum iter. Quem egò poſthac *Herculem*,
quem *Ulyſſem* non contemniam? Pugnabat *Juno*
ſemper poeticis viris infeſta: rurſum *Æolum* ſol-
licitâtat; nec ventis modò in nos ſæviebat, omni-
bus armis in nos dimicabat, frigore acerrimo, ni-
ve, grandine, pluviâ, imbre, nebulis, omnibus
denique injuriis. Hiſque nunc ſingulis, nunc uni-
verſis nos oppugnabat. Primâ nocte poſt diutinam
pluviam, ſubitum atque acre obortum gelu, viam

A aſperrimam effecerat; acceſſit nivis vis immodi-
ca; deinde grando, tum & pluvia, quæ ſimul atq;
terram arborémve contigit, protinus in glaciem
concreta eſt. Vidiſſes paſſim terram glacie incru-
ſtatam, neque id æquali ſuperficie, ſed colliculis
acutiſſimis paſſim extantibus. Vidiſſes arbores
glacie veſtitas, adeóq; preſſas, ut aliæ ſummo ca-
cumine imum ſolum contingerent, aliæ ramis la-
ceræ, aliæ medio trunco diſciſſæ ſtarent, aliæ fun-
ditùs evulſæ jacerent. Jurabant nobis è ruſticis
B homines natu grandes, ſe ſimile nihil unquam in
vita vidiſſe antea. Equis interim eundem erat
nunc per profundos nivium tumulos, nunc per
ſentes glacie incruſtatos, nunc per ſulcos bis aſpe-
ros, quos primùm gelu duraverat, deinde & gla-
cies acuerat, nunc per cruſtum quod ſummas ob-
duxerat nives, quod quidem mollius erat, quàm
ut equū ſuſtineret; durius, quàm ut ungulas non
ſcinderet. Quid inter hæc animi *Eraſmo* tuo fuiſſe
credis? Inſidebat attonito equo eques attonitus,
C qui quoties aures erigebat, ego animum dejice-
bam: quoties ille in genua procumbebat, mihi
pectus ſaliebat. Jam *Bellerophontes*, ille poeticus,
ſuo terrebat exemplo, jam meam ipſe temerita-
tem execrabar, qui mutæ belluæ vitam, & unà li-
teras meas commiſiſſem. Sed audi quiddam, quod
tu credas ex veris *Luciani* narrationibus petitum,
ni mihi ipſi *Batto* teſte accidiſſet. Cum arx jam
fermè in proſpectu eſſet, offendimus omnia undi-
que glacie incruſtatâ, quæ ut dixi in nivem inci-
D derat. Et erat tanta ventorum vis, ut eo die unus
atque alter collapſi perierint. Flabant autem à ter-
go. Itaq; per declive montium me demittebam,
per ſummam glaciem velificans, atq; interim ha-
ſtili curſum moderans. Id erat clavi vice. Novum
navigandi genus. Toto ferè itinere obvius fit ne-
mo, ſequitur nemo, adeò non ſolum ſæva, ſed eti-
am monſtroſa erat tempeſtas. Quarto vix demum
die ſolem aſpeximus. Hoc unum ex tantis malis
commodi excerpſimus, quòd latronum incurſus
E timuimus minus: timuimus tamen, ut homines
pecunioſos decebat. Habes iter meum adoleſcens
generoſiſſime, idémq; candidiſſime, quod ut du-
riſſimum fuit, ita reliqua fuere ſecundiſſima. Vivi
pervenimus ad *Annam* Principem *Verianam*. Quid
egò tibi de hujus mulieris comitate, benignitate,
liberalitate memorem? Scio rhetorum amplifi-
cationes ſuſpectas haberi ſolere, præſertim iis qui
ejus artificii rudes non ſunt. At hìc me nihil al-
levare, imò re vinci artem noſtram, mihi credas
F velim. Nihil unquam produxit rerum natura, aut
pudentius, aut prudentius, aut candidius, aut beni-
gnius. Et vis verbo rem complectar? Tam illa
præter meritum noſtrum in nos benefica fuit,
quàm ſenex ille contra merita maleficus. Tantis
illa me officiis cumulavit, nullis à me ſtudiis pro-
vocata, quantis ille contumeliis oneravit, ſummis
affectus beneficiis. Quid de meo *Batto* jactitē, cu-
jus pectore nihil habuit hic orbis ſimplicius, nihil
amantius? Nunc demū iſtos ingratos odiſſe cœpi.
G Mene iſtis monſtris tam diu inſerviſſe? O te mihi
ſerò cognitū, à quo prius me fortuna diſtraxit, quā
neceſſitudo conjunxerat! Hæc ſcribebam, in pa-
triam conceſſurus, deinde iſthic continuò adero
atq; adamatam *Lutetiam* repetam, & has ipſas li-
teras fortaſſe præcurram. Cæterùm de noſtro con-
victu, nihil certi ſcribere licet. Tum conſilium ex
tempore capietur. Hoc unū tibi perſuade, nemine

vive-

vivere qui te magis ex animo amet, quàm tuus A
Eraſmus. *Battus* quoq; meus omnium & amorum
& odiorum meorum ſocius, te pati charitate pro-
ſequitur. Cura mi *Guilielme*, ut quam optime va-
leas. Ex arce *Tornenhenſi*, pridie nonas Februarias.
Anno M. CCCC. XCVII.

Eraſmus Roterod. Ioanni Falconi ſuo S.D. *Epiſtola Iocoſa.*

Epiſt. 15. TU cave ſalutem à nobis expectaveris. Devo-
veò te, quoties tua mihi convitia in mentem
veniunt, quoties torvos illos oculos animo con-
tueor, quoties os illud, ad meras contumelias
compoſitum. Itaque amare te planè non poſſum.
Minus quidem odero, ſi bonas literas lucellis tuis
præponere poteris. Fata mea me hactenus perſe-
quuta ſunt. Iter enim habuimus ad prodigium
uſque aſperum atque ſævum: cætera *Batti* mei fa-
tis debeo. Nam dominæ candorem, beneficen-
tiam, humanitatem, comitatem, modeſtiam, ſi
tibi perſcripſero, cum vix aliquam eſſem partem
oratione conſequutus, mendaciſſimus tamen vi-
derer ei qui ipſe expertus non eſſet. O te miſe-
rum, qui me ſequi ſis gravatus. Quid te fuiſſet bea-
tius? Sed gaudeo tuam ſuperbiam tibi nocuiſſe.
Poſthac ſape, poetas fuge, & lanios ſequere. Brevi
iſthic adero, ſi ſuperi adjutabunt. Tu & quæ ha-
bes mea ſerva, & quæ potes contrahe, nè quid in
mora ſit ubi venero. Finem imponam epiſtolæ, ſi
te paucis monuero. Fruſtra ſapit qui ſibi non ſa-
pit. Mirare literas, & lauda, ſed lucrum ſequere.
Cave tibi ipſe diſpliceas, ea res formæ venuſtatem
obſcurat. Cutem ante omnia cura. Omnia tuis
commodis poſtpone, amicitiam tuâ causâ cole.
Eruditionem parcè attinge. Ama ardenter, ſtude
modicè, verborum prodigus, pecuniæ parcus eſto.
Plura monendus eras, ſed vale eſt, aulico ritu, do-
minæ dicendum, & cras in *Hollandiam* avolo. Me-
liorem veſtem domi relinquo. Scis quamobrem?
Timeo nè ſorores eam tuæ lacerent. Eſt enim
mihi *Antuerpia* faciundum iter. Nunc vide, num
nihil in me ſit ſalis, & tu ſapias ſolus? Literas tuas
adeò non expectabo, ut haud ſciam, an has ipſe
prævertam. Tu tibi vive, & vale tibi, & te ſolum,
quod facis, ama. Ex arce *Tornenhenſi*. Tertio no-
nas Feb. Anno M. CCCC. XCVII.

Eraſmus Roterodamus Ricardo Guilielmi Montjoi à ſacris S.D.

Epiſt. 16. COpioſiſſimam ad tè epiſtolam ſcribere, geſti-
ebat animus, *Ricarde* candidiſſime, ni & oci-
um deeſſet, & propediem vos ipſe viſere decreviſ-
ſem. Non purgabo me, quod antea non ſcripſerim,
coram eam cauſam agere malo, & abſolves me
ſpero. De tuo comitiſq; candore plurimus & fre-
quens cum meo *Batto* mihi ſermo fuit. De veſtro
quidem animo gaudeo, at tam ſerò eſſe cognitum
doleo. Nos ubi patriam viſerimus, iſtuc continuò
recurremus, tum plenis (ut aiunt) buccis nugabi-
mur. Interim cura, ut bene valeas, teq; tua phi-
loſophia oblectes. Priori apud divam *Genovefam*,
Guilielmo canonico ὁμοπατρίζῳ, conterraneo tuo
meis verbis ſalutem dices, præterea familiaribus
reliquis nominatim.

Eraſmus Cornelio Canonico S.D.

ADeò nè ſuperbum te *Gallia* remiſit, ut ple- Epiſt. 17.
beios amiculos faſtidire cœperis? Satrapis
ſcribis, *Eraſmo* non ſcribis. Quo meo merito?
ſed habes cauſam probabilem, & haud ſcio an ve-
ram. Nihil minus opinabar inquis, quàm te in
Francia reſediſſe, qui tum certo conſilio in *Italiam*
iter parabas. Age, nihil reſello, accipio cauſam,
B modò hoc damni quàm verboſiſſima epiſtola ſar-
cias. Novi quod ſcriberem nihil erat. *Me tui eſſe
amantiſſimum* vetus eſt. *Boſchio* quid acciderit mi-
ror, jampridem enim ab eo nihil redditur. De
noſtro receſſu hic muſſatur. Tu fac, de toto tuo
itinere, rerúmq; tuarum ſtatu ut ſciam. Si quid
hic meo ſtudio, curâ, diligentiâ præſtari poſſe ju-
dicabis, id pro tuo jure audacter à me flagitabis.
Meam dignitatem nè tibi commendem arctiſſi-
ma noſtra & vetus neceſſitudo poſtulare videtur.
C *Guilielmum* meum, imò tuum, tuis monitis exci-
tare nè deſinas, ut aliquid ſe dignum moliatur.
Meis de rebus certi nihil ſignificare potui cum
omnia penderent. Valemus adhuc, & te vehe-
menter amamus. *Petrum* noſtrum quod facis, fac
quàm arctiſſimè complectare. Si in his quæ tibi
pro noſtra neceſſitudine impartii, ut *Harpocrati*
ſatis facias, admoneam, videbor parum rectè de
tua fide, déque tuo in me animo ſentire. Quan-
quam ſunt qui te, neſcio quid, inſimulent, tanquam
D meam abſentis dignitatem parum integrâ fide
fueris tutatus. Mea verò ſic eſt de tua integritate
confirmata opinio, ut de meipſo ſim, priuſquam
de te dubitaturus. De nobis hoc tibi perſuadeas
velim, *Eraſmum* tui amantiſſimum & eſſe, & dum
vivet, fore. Bene vale. *Lutetiæ*. Anno M.
CCCC. XCVII.

Eraſmus Cuidam Lubecenſi S.D.

E SAlve vir integerrime. Filius tuus apud me vi- Epiſt. 18.
vit, & à me docetur, iis quidem conditioni-
bus, quas ab *Henrico* accepi, qui mihi nomine tuo
triginta duos coronatos, & veſtem promiſit. Ægro-
tavit graviter nuper, ſed convaluit Dei beneficio,
& medicorum operâ. Fuit in tutela mea com-
pluſculos menſes, quo tempore ei quibus erat
opus, ſuppeditavi. Menſe Octobri puerum in fa-
miliam meam adjunxi: curatur à me non ut alie-
nus, ſed ut ex me natus: Ingenio præditus eſt ſin-
F gulari: mores pro ea ætate tractabiles ſunt, &
tolerabiles. Dabo operam, quantum quidem in
me erit, ut tibi eum reſtituam, & me præceptore,
& te patre dignum. Libros ejus nondum ad ma-
nus meas perferri miror. *Antuerpienſis* ille mer-
cator ſcripſit ſe per quendam mercatorem *Pariſi-
enſem* tranſmiſiſſe, & eum nominat, verùm is con-
ſtanter negat. Pecunias adhuc nullas ejus nomine
accepi. *Auguſtinus*, ſub cujus tutela erat, dum ego
valetudinis causâ in patria abeſſem, ab *Henrico*
G quinq; aut ſex florenos ſeſe accepiſſe fatetur. Is
eum tres menſes & aluit, & docuit, quod ego me
tum in *Italiam* conceſſurum putabam. Ei eas pe-
cunias reliqui pro operâ ſuâ: præterea quod de ra-
tione diminutum erat, adjeci, apud illum enim
ægrotabat: præterea meo ſumptu veſtitus eſt. Cœ-
perat hic, neſcio quæ, febris pullulaſcere, ſed non
admodum frequens: quare in locum urbis aper-
tiſſimum,

tiſſimum, atq; ſaluberrimum demigravi. quod malum ſi repullulaverit, longiùs fortè concedam. Nihil enim nobis ſalute antiquius eſſe debet & vitâ. Nam bene vivere, niſi vivamus, non poſſumus. Qua in re de tua ſententia certior fieri cupio, placeatne puerum me conſequi. Narrabat enim *Henricus*, etiam ſi filiũ tuum in *Italiam* duxiſſem, me id te approbante facturũ. Habes de rebus noſtris omnibus: reliquum eſt, ut de toto animo tuo nos facias certiores: verùm neq; pecunias, neq; literas, niſi per certiſſimum tabellarium miſeris. nec *Pariſios* miſeris, ſed ad eum mercatorẽ *Antuerpienſem*, nè ſi hinc conceſſero, illæ ad alienas manus perferantur. Hoc quoq; ad me perſcribas velim, cui vitæ generi filium tuum deſtinaris, & quibus potiſſimùm literis imbui placeat. Finis enim unaquaq; in re præfigi debet, ad quem omnia tanquã ad ſignum conferantur. Nam quanquam omni quidem literarum genere pueri ſint inſtituendi, refert tamẽ, quo ſua ſtudia deſtinent, ut cum omnia perdiſcere non liceat, ſaltem aptiſſima diſcamus. Hæc pluribus ad te ſcripſi quàm debui, & quidem *Latinè*, non faſtidio linguæ noſtratis, ſed quod neque facilè id potuiſſem, neq; tu facilè intellexiſſes. Te cum optima conjuge tua, univerſâq; familia bene valere, precor. De me ita tibi tuiſq; perſuadeas, in inſtituendo filio, mihi neq; fidem, neq; ſollicitudinem, neq; diligentiam defuturam. *Lutetiæ*. Anno M. CCCC. XCVII.

Eraſmus Chriſtiano S.D.

Epiſt. 19. NOn tu *Eraſmi* calamum metuis? tam audacis tibi facinoris conſcius? quippe qui *Henricum* delicias meas à me diſtraxeris. Deſeruit me & *Robertus Anglus*, ſed aliâ longè ratione: ſummâ nimirum perfidiâ, ita ut illum decuit. Sed extra jocum: conſilium veſtrum non modò iniquo animo non fero, verumetiam vehementer probo. Conſultius enim eſt ſarcinam majorem abjicere, quàm ſub onere iniquo concidere: illius virtuti perinde ut meæ gratulor. Tu fac fratrem imiteris, & *Eraſmum* vel abſentem diligas. *Rodolphum Langium* admoneas velim, ut & meis literis, & ſuis promiſſis ſatisfaciat. Bene vale. *Lutetiæ*. M. CCCC. XCVI.

Eraſmus Guilielmo Montjoio S.D.

Epiſt. 20. SAlve vero nomine *Monjoie*. Deprecatione utendum erat, ſed purgatione uti malui. Crimen admiſſum agnoſco, quod hodie vos lectione fraudaverim, ſed neceſſitas in cauſa fuit, haud voluntas. Cogor tuos tabellarios ſimul literis onerare. Tu cave ſtatum transferas, & falsò neceſſitatem à me prætentam objicias. Tum enim qui rei erat, actoris fiet, & qui juriſdicialis, conjecturalis, aut certè definitivus erit, ut quæratur, quid ſit neceſſitas. Sed vide callidum defenſorem, cauſam meam ago, nondum in judicium vocatus, ſcilicet ut nullo accuſante, meipſo & defenſore, & judice abſolvar. Bene te valere & Muſis quam chariſſimum eſſe jubeo. M. CCCC. XCVI.

Eraſmus Guilielmo Gaudano ſuo S.D.

Epiſt. 21. SIc eſt profectò, deerat, deerat hoc unum infelicitatis meæ numeris, ut abs te mihi epiſtola

A tam contumelioſa redderetur: perinde quaſi nobis hîc dolorum materia non abundè ſuppeteret. Tu verò mi *Guilielme*, & vetuſtiſſimo noſtro amore dignius, & meis fortunis aptius facturus eras, ſi pro objurgatione, conſolationem miſiſſes. Quid tu amiculum tui perpetuò ſtudioſiſſimum, miſerrimum, conviciis inſectaris? Ego in hac rerum conditione, nè confirmationem quidem ullam æquo animo tuliſſem, & tu ærumnas meas etiam maledictis exaſperas? Quid tu me ab invidis noſtris B expectare jubes cum hujuſmodi mihi adferantur ab amico, non modò vetuſtiſſimâ neceſſitudine, verumetiam, quod arctiſſimum vinculum puto, ſtudiorum ſocietate conjunctiſſimo? Deplorare fortunas meas magis libet, quàm te confutare. Ac vide interim quæſo, quàm meritò me incuſes. Indicatum eſt, neſcio à quo, me tibi indignatum abiſſe. Primùm, cur tu iſtis indicibus credis tam facilè? tum ſi maximè indigner (utar enim eo verbo invidioſo, quo tu uteris) cur id non quæris C potiùs, quamobrem tibi indigner. Expoſtulavi tecum ſæpius per literas, nuper etiam coram, quòd ceſſares in literis, quòd nihil tuo ingenio dignum molireris. Hortabar ut quàm maximè nominis immortalitati conſuleres, aliquid excuderes tale, quale omnes abs te expectarent. Nihil tuæ gloriæ anteponeres, voluptatulas iſtas vulgo relinqueres: ſi hæc ſunt hominis ſuo commodo conſulentis, ſi inimici, ſi ſuperbi, nihil refello, quo minus tu me jure criminatus fueris. Sin potius amantis, & tui D nominis avidiſſimi, & meliùs etiam de te, quàm tu ipſe ſentias, ſentientis: quid tu ejuſmodi hominis infelicitatem atrocibus etiam dictis inceſſis? Si quid ſum in te ſtomachatus, id unum erat in cauſa, quod tu non tanti ingenium tuum, quanti ego facerem, faceres. Sed odioſè, inquis, obtundis. Nulla igitur veniâ dignus eſt, qui intemperantiùs amat? Non vides hanc meam improbitatem ab immenſa quadam gloriæ tuæ cupiditate profectam? Nunc ſtudium in te meum ferre æquo E animo non potes, qui faſtidia perſæpe tuliſti. Quid autem ſibi volunt illa, mi *Guilielme*, quemadmodum iſthic vivas, ipſe ſcis, nec ego ignoro. Me miſerum quàm metuo, nè tu me hic ocioſum ineptire, atque amare credas. Tu verò mi *Guilielme*, *Eraſmum* non ineptum, ſed miſerrimum finge: & illum quem tu *præfractum* appellare ſolebas, jam planè fractum, & exanimatum. Cave me tu vel ex veteribus moribus, vel ex tua felicitate metiaris. Quod autem *Gaudæ* paulò liberiùs F tecum pro noſtra familiaritate garriebam, eam loquendi petulantiam vel vino, quo tum, ut ſcis ſæpe madere cogebamur, vel valetudinis ſtudio tribuere debebas, quam ut penitùs confirmarem, paululum de priſtina vitæ ſeveritate prudens remiſeram. Cæterùm is mihi eſt animus, ut ineptire ſi liceat nolim: ea rurſum rerũ conditio, ut ſi maximè velim, haud quaquam tamen liceat. Stomachaberis & hîc quoq: fortaſſe: quid te, inquies, ita male habet? num eges? non tibi ſumma faci- G endi, quæ libitum eſt, libertas? Coram vix meas Tragœdias explicare queam, tantum abeſt, ut his literulis poſſim conſequi. Ego nè *Ulyſſeos* quidem labores cum noſtris conferendos cenſuerim. O me hujus libertatis nimium expertum, & ô te parum! Sed quid ego his querelis amantiſſimi hominis animum exaſpero? Quod ſcribis, iſthic te gloriæ meæ invidiam ſuſtinere, quorſum iſtuc attinet?

Ego his in regionibus famæ tuæ prodeſſe poſſum: tu porrò cur invidioſam etiam noſtri defenſionem ſumis? Quis neſcit, *Guilielmum Eraſmo* vel in cauſa iniquiſſima æquiſſimum fore? Quod ut non facias, nemo tamen non expectabit. Quanquam tuum in me ſtudium, non gratiſſimum eſſe non poteſt. Sed ſi me mea fata non ſinunt, tu ſaltem tuis literis primùm patriam noſtram, deinde teipſum quàm maximè nobilita. Crede hoc mihi *Guilielme*, nihil non poteris, modò animus non deſit. Sed veniam dabis amori noſtro, qui te rurſum hortari incipio. De *Henrico* cave quicquam niſi amiciſſimo viro dignum ſuſpiceris. De te enim omnia amantiſſimè prædicavit. Si quid apud me pro conjunctiſſima familiaritate noſtra queſtus eſt, fecit id & modeſtiſſimè, & ut faceret is, qui te ex animo amaret. Apud me quidem delatus eſt, quòd apud Anglos dum iſthinc abiſſem, parũ ſynceriter egerit: quod ut de alio quovis (eſt enim inter mortales rara fides, animiq; hominum mutabiles) facilè credi poſſit, ita de hoc nec credere liber, nec ſuſpicari. Tum, ſatius eſſe puto, his in rebus hallucinari, quam odioſâ diligentiâ ea perquirere, quæ rectiùs latuiſſent. Quod tibi de N. tua veteri taciturnitate fretus indicavi, per fidem te obteſtor, cave vel nutu ſignifices. Tibi enim nihil commodaris, illi verò juſtiſſimam in me ſtomachandi materiam præbueris. De *Henrico* ſcripſi *Servatio*: hominis ingenium ſatis mirari nequeo. Verùm quid facias? his moribus nunc vivitur. Quare illud *Chilonis* probemus, neceſſe eſt: *Sic ama, tanquam aliquando ſis oſurus: ſic oderis, tanquam aliquando amaturus*. Ais iſthic multa de me renunciari, auditu neutiquam jucunda. Ego verò *Guilielme*, innocentiam præſtare poſſum, id quod facio: quid homines de me loquantur, non poſſum. Hoc magis vereor, quid tu tandem de me ſentias: quem unum, ita me Deus amet, pluris facio, quàm reliquos omnes. Quid enim ſibi voluit illa tua epiſtola, quâ vitam meam notare videris? Vis igitur ſcire, quemadmodum hic vivat *Eraſmus*? te enim nihil mearum rerum ignorare par eſt. Vivit: imò haud ſcio an vivat: ſed vivit prorſus miſerrimus, omni lachrymarum genere confectus: quot inſidiis petitus, quoties amicorum præſidio deluſus, quot caſibus ſurſum ac deorſum jactatus? ſed vivit innocentiſſimus. Scio me vix harum rerum tibi fidem facturum. Veterem adhuc *Eraſmum*, & libertatem meam, & ſi quid eſt ſplendoris, cogitas: verùm ſi coràm loqui liceret, nihil mihi facilius fuerit quam id tibi perſuadere. Quare ſi verum *Eraſmi* ſimulachrum tibi fingere voles, finge non ineptum, non comeſſatorem, non amatorem, ſed afflictiſſimũ, ſed lachrymoſũ, ſed inviſum ſibiipſi, cui jam nec vivere libeat, nec liceat mori. Deniq; miſerrimum, ſed fortunæ iniquitate, non ſuâ culpâ, miſerrimum tamen: quid enim refert? ſed tui amantiſſimum, ſtudioſiſſimum, ardentiſſimum. Ita velint ſuperi has meas ærumnas aut in melius mutari, aut maturâ morte finiri, ut nunquam mihi vel mea dignitas antiquior, vel gloria jucundior, vel vita charior, quàm tua fuit. Si cæteris mortalibus ſim inviſus, nihil miror. Quis enim hominem tam miſerum non jure optimo oderit? Tuum verò etiam amorem, meâ infelicitate mutari, qui timere potui, in cujus unius fide ſemper acquievi, quem ſic complectebar, à quo me non vulgariter, ſed priſco illo more amari credebam; ſi & huic me inviſum intelligo, & ob id inviſum, quòd ſim miſerrimus; quid eſt cur vivere velim? O mi *Guilielme*, vetus meum, & utinam perpetuum, ſolatium: dolor tantùm non cum lachrymis & vocem exprimit. Si quo gravi & nefario ſcelere noſtram amicitiam violâſſem, tu tamen infeliciſſimo amico, pro juſtiſſimâ irâ miſericordiam & lachrymas impendere debebas. Nunc eum cui nulli unquam caſus nullæ rerum mutationes tui charitatem excutere potuerunt, maledictis potes inceſſere, potes probris inſectari, tanquam deſint, qui manibus pedibúſque in meam perniciem incumbant: qui me ferro igniq; extinctum velint. Quid mihi iſthic tam charum fuit, cujus inter hos caſus non obrepſerit oblivio? Vidiſti ipſe me nonnunquam [illegible] & riſiſti ſæpe. Scis quod pectus loquar. Quid unquam amavi tenerius? Nunc mirum eſt dictu [illegible] frigeam. Omnes amores illi vulgares excidere potuerunt; tu unus pectori noſtro inhæſiſti, & ita inhæſiſti, ut charitas a conſuetudinis intermiſſione aucta ſit, non extincta. Et tu amicum tam pertinaciter tibi deditum, cui felici invidere non poſſes, miſerrimum odiſſe poteris? Novi vulgo quidem hunc eſſe morem, ſed ô me miſerum, ſi te literæ à vulgi moribus vindicare non poſſunt. Quid tu igitur me *Pyladem* tuum, quid *Theſea* appellâſti? Quanquam invertere debueras, & *Oreſtem* potiùs ac *Pirithoum* appellare. Sed ſit lachrymarum finis. Hoc unum te chariſſime *Guilielme* (jucundiſſimum enim dicere non licet) & per veterem noſtram benevolentiam, & per meas fortunas afflictiſſimas obſecro atq; obteſtor, ut ſi me non odiſſe non potes, ſi miſereri non potes, ſaltem parce maledictis crudeliſſimum vulnus exaſperare: & quod victo hoſti dare debueras, da amico nihil commerito. Tu tuam valetudinem tanto cura diligentiùs, quanto mea deſperatior eſt. Patri tuo viro humaniſſimo, beneq; de me merito: præterea *Jacobo* convictori tuo, me quàm diligentiſſimè commendabis. Tuus *Jaſparus* me ſibi habet devinctiſſimum, & pudet me hominem tam amicum tam indiligenter amplexum fuiſſe. *Pariſiis*, poſtridie Id. Decemb. An. M. CCCC. XCVII.

Eraſmus Ioanni Bruxellenſi S.D.

EGo verò quodnam ad te ſcribendi initium capiam, prorſus hæreo: nec quem incuſem, ſcio, quorundam nè hominem, quos tu plus ſatis nôſti, perfidiam, an *Antonia* ineptam argutiam, an meam potius credulitatem? Sed tota hac de re mutire ſatius. Hoc unum dicam: me pro meo officio ſummam invidiam undiq; contraxiſſe. Itaq; ex illis ædibus *Eraſmus* exulat: alii regnant, invitâ quidem, ut ſuſpicor, *Antoniâ*. Sed hæc coram meliùs. Interim fac antiquum iſtum animum in nos obtineas: omnes quibus cum iſthic viximus, nominarim meis verbis ſalutabis diligenter; ſeorſum autem D. *Vicario* me etiam atq; etiam commendabis. Bene vale, nóſq; mutuò dilige. *Lutetiæ*. Anno M. CCCC. XCVII. *Epiſt. 22.*

Eraſmus Nicaſio Sacellano Cameracenſi ſuo S. D.

QUanquã antea mihi literarum nomine chariſſimus eſſes *Nicaſi* doctiſſime, difficile tamẽ *Epiſt. 23.*

dictu

dictu fuerit, quantus cumulus meo in te amori ex A
illo noſtro convictu acceſſerit. Antea me tibi de-
ditiſſimum habebas, nunc multò devinctiorem.
Sed ſuſpecta quædam res eſt, verbis beneficium
rependere. Tu ſi mei in te animi periculum facere
velis, aliquid viciſſim oneris imponito. Nullam
ſarcinam tam gravem, tam moleſtam injeceris,
quæ mihi tuâ causâ non leviſſima, non etiam ju-
cunda videatur. Epiſtolam tuam reddidi diligen-
ter. *Thomam Cameracenſem* tuo nomine ſalvere
juſſi. Tu quod es pollicitus fac præſtes, ut ad me B
quàm ſæpiſſimè ſcribas. *Michaelem Pavium* præ-
ceptorem meum, nominatim verò illum hoſpi-
tem, virum (ita me Deus amet) epiſcopatu dignū,
cujus nomen excidit, humanitas, comitáſque, quâ
me iſthic tractavit, nec excidit, nec excidet unquā,
meis verbis ſalutabis accuratè, & tuo more, hoc
eſt, diligentiſſimè gratias ages. Bene valere te
cum tuis omnibus precor. *Pariſiis* poſtridie Id.
Decemb. Anno M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Iacobo Batto S. D. C

Epiſt.24. SAlve meum præſidium jucundiſſime *Batte.* Si
domina *Veriana* valet, quondam tua, nunc mi-
hi tecum communis patrona, & ſi omnia illi ſunt
ſecunda, ita eſt, ut & optamus. & confidimus. Li-
teris committere nec poſſim, ſi audeā: nec auſim,
ſi poſſim. quam ſcire cupiam, num illa jam iſthinc
evolârit, num ſua chariſſima pignora unà ſecum
abduxerit. O te beatum, ô ſuperis charum, ſi tu
iſtos ſcopulos enavigâris: ſi felicitate tuâ, quæ mi- D
hi quidem ſumma videtur, ſine invidia frui poſſis.
Quod ut fore confidam, dominæ virtus facit, cui
ſuperos omnes propitios, benéq; volentes eſſe non
dubito. Evenit mihi, mi *Batte,* in iſta, quod in te
ſæpenumero ſolet, ut tum ardentiùs amare, mira-
riq; incipiam, quum abſum. Bone Deus, qui can-
dor, quæ comitas in ampliſſima fortuna, quæ ani-
mi lenitas in tantis injuriis, quæ hilaritas in tantis
curis; tum quæ animi conſtantia, quæ vitæ inno-
centia, quod in literatos ſtudium, quæ in omnes E
affabilitas! Proinde ita prorſus ſentio, mi *Batte,* te
eſſe unum mortalium omnium feliciſſimum, ſi iſta
quàm diutiſſimè potiri dabitur, & dabitur haud
dubiè, ſi (quod facis) illius in te animo, mutuis of-
ficiis reſponderis. Nos *Antuerpiam* incolumes ap-
pulimus. *Auguſtinus* cum ſuo comitatu jam *Pari-
ſios* præceſſit: pollicitus eſt, ſeſe aliquot dies illic
me operiri. Quare properandum mihi cenſeo, ne
tam certi comitatus commoditas prætereatur. Ni-
hil eſt quod te admoneam: & tuam enim rebus F
in meis diligentiam novi: & tanta eſt liberaliſſi-
mæ dominæ in me benignitas, ut robor mihi pla-
nè quidam oboriatur, cum animo reputo, tantâ
me ab ea beneficentiâ cumulatum, de quâ nihil
unquam ſim meritus. Sed meum erit, etiam atq;
etiam cogitare, ut non prorſus periiſſe in nobis illi-
us beneficia declaremus. Revolabo iſthuc quā pri-
mum, ſi ſuperi ſinent. Precor ut vos omnes incolu-
mes, & rectè valentes offendam, illā in primis, un-
de noſtrum utriuſq; ſpes, ſalúſq; tota pendet. Non G
debes tumultuarium mirari characterem: ſcripſi e-
nim hæc in navi jam ſoluturus, omnibus undique
magno fragore perſtrepentibus. Bene vale. Filium
herilē amabili indole puerū, unà cū ſorore, fratris
ſui matriſq; ſimillima rectè valere precor. Fami-
liares tuos nominatim meo nomine ſalvere jube-
bis. Ex *Antuerp.* prid. Id. Feb. An. MCCCCXCVIII.

Eraſmus Guilielmo ſodali S. D.

SAlve unica mea voluptas. Gratulor tibi quod *Epiſt.25.*
iſthic ſis, ſi tu modò gaudes, gaudere autem de-
bes, nam te gradum ad gloriam nactum confido.
Me miſerum, quòd literæ non ita ut ſtudueram,
redditæ ſunt, non tam quòd non acceperim id
quod volebam, quàm quòd tuis ſuaviſſimis ſim li-
teris fruſtratus. Emoriar, ni crebrò me ſcriptis
ſubleves. A N. mihi redditæ ſunt literæ, in quibus
familiariùs, ita ut juſſeram, animum ſuum aperit.
Studium meum prædicare non audet: multis ait
non probari: vereri ait quoſdam, ne ære alieno
conflato, meos onerem. Multa queritur ſuo more.
Ego hominem metu liberavi; quanquam ſe qui-
dem id nihil timere ſcribat, verùm ut quibuſdam
ſatisfaciat. Me, ut videtur, amat: te non odit;
nam de te ſatis amanter nunciat. Reſpondi ad hęc
tum pro ingenio meo, tum pro autoritate, ſi qua
eſt. De mea conditione ſatis abundè ſcripſi. De
antiſtite miror te laborare, quum jam decies. &
ampliùs ſcripſerim: omnia rectè, ſed dat nihil,
promittit ſatis. Ais iſthic multum de me ſermo-
nem eſſe. Qualem? Si bonum gaudeo: ſin ſecus,
iſti viderint. Hic certè nihil niſi laus de me. for-
taſſis merito meo. Quòd me ad virtutem hortaris,
facis ut *Guilielmum* decet: At ego viciſſim te mi
Guilielme hortor, ut magno animo & virtutem, &
doctrinam capeſſas: quod ſi facis, ſic mihi perſua-
ſi, te unicum *Hollandiæ* decus futurum; & iſthic
tu faciliùs in Theologum evades, quàm ego hîc.
Crede mihi, ſic res habet. ſed garriamus. Quid
agis, inquies? More meo *Ulyſſem* ago, & nuper in
languorem ex itinere incidi, vix adhuc valeo. Qui-
dam familiarium meorum febriculâ correptus,
convaleſcit tamen. *Auguſtinus* tuus interpres,
jampridem à me ſeparatus eſt: arte me tractat,
ego viciſſim illum. Nihil ſynceri amoris inter nos
neque eſt, neque fuit [illegible] tantum eſt diſcrimen
ingeniorum. Eſt iſthuc brevi venturus. Tu quoq;
arte tractabis hominem. Deferes illi apud alios:
tractabis quàm poteris magnificentiſſimè. Dicet
fortaſſe nonnulla in tuam laudem, auſcultabis.
Nunquam iterum iſthic videbitur. Quare tuâ
cauſa honorabis hominem: nec deeſt titulus. Pa-
lam hîc interpretatus eſt, & quidem gratis, tua
carmina. Ages gratias: dabis nihil, præſertim eo-
rum quæ mihi uſui eſſe poſſunt. Scripſeram ad te
quæ fieri vellem: ſi feciſti, obſecro ut mittas. Nam
res non exigui momenti eſt: ſin nondum, levabo
te parte laboris. Meas Elegantias duntaxat mitte.
Laurentii etiā tertiū librum, ſi ſcriptus eſt, omni-
no mitte: ſin minus, alium laborem te ſuſcipere
malim. Præterea fac me omnium tuorum operū
participem: quamobrem id tantopere cupiā, jam
aperiam. Sum apud nobilem quendam hominē,
atq; humaniſſimum *Anglum,* unà cum duobus a-
doleſcentibus generoſis: ſed ita ſum, ut apud anti-
ſtitem non queā eſſe vel magnificentiùs, vel hone-
ſtiùs, etiā ſi ipſe antiſtes eſſem. Is tuis ſcriptis miri-
fice confidit: quod ſi curaveris, ut tabellarius ſem-
per apportet aliquid novi, rem mihi feceris tum
jucundiſſimā, tum utiliſſimā, nec tibi ipſi quidē in-
utilē. Ante omnia ſcribes homini familiariter: lau-
dabis quod omnibus rebus contemptis, nihil mi-
retur præter literas, quales pauci quidem ſint: verùm
qui ſunt, feliciſſimos eos eſſe. Narrabis quantum

 voluptatis

voluptatis ſit in literis. Doctam probitatem eſſeres, me commendabis, te beoignè offeres. Crede mihi *Guilielme* etiam nomini profuerit tuo. Unus eſt, qui inter ſuos plurimum valeat: habebis qui tua ſcripta per *Angliam* ſpargat. Iterum atq; iterum te oro, ut ſi quid me amas, hæc res tibi ſit cordi. Succenſeo tibi, quod tam breviter, tam indiligenter ſcripſeris. Me miſerum, eò res rediit, ut magnum tibi videatur, ſi unâ nocte meâ cauſa vigiles. An excidimus inter voluptates? Utinam ego B particeps iſtarum vivam. Sed vide, quò nos ambitio tejecerit. *Siſyphi* ſaxum volvimus adhuc. Aliquid molimur, quod ſi patū proceſſerit, iſthuc advolabo. De victu honeſto nulla eſt mihi ſollicitudo: certatim quæror, undique ambior. Sed ô utinam aut ego tecum, aut tu mecum viveres. Neſcis quam tui deſiderio macerer, tui, inquam, unius. Excidit *K.* excidit *I.* excidit *C.* excidere cæteri, quos non nomino, ne lites audiam. Unus *Guilielmus* hæſit penitùs, infixus medullis. C Credo te veneficia callere. Non ego malim eum ipſo Pontifice quàm tecum vivere. Honeſtatis ſtudio duriuſculè hîc vivimus. Valeat nomen theologi, valeat fama, valeat inutilis dignitas. Jam prælibavi quid ſit, eſſe aliquid. Quid potius quàm garrire cum amiculo? Jam tres menſes ſunt, quòd neq; *Fauſtum* neque *Gaguinum* ſalutaverim. Tu tamen ſcribes ad *Fauſtum* doctiſſimè & breviter: ad *Gaguinum* verboſiùs, pauca familiariter diſputabis, imò diſputandi præbebis materiam. Tabellarium D cognatum tuum, quo diligentiùs noſtra perferat, magnificè compellabis. Eſt enim honoris avidior. Quod ad dandum attinet, à me curabitur: tu ſi quid voles aut egebis, mihi ſignificato. Habemus ſemper unum atque alterum coronatum *Guilielme.* Vide quàm *Galli* ſumus. Sed extra jocum, de antiſtite *Traſectenſi* res apud me refrixit. Intelligo eum hominem famelicum. Quo pacto tibi iſtic vita procedat, quid agat frater, quid *Cornelius*, quid *Servatius*, quid cæteri, fac omnia E ſciam. Scribe verboſiſſimè & diligenter. Imò ſemper ſub tabellarii adventum literas parato. *Boſchius* à *Cornelio* literas accepiſſe ſe ſcribit: tua carmina petit: intelligo de me nihil ſcripſiſſe. *Cornelium* ſubiratum ſuſpicor, ne mihi quidem ſcripſit unquam: miror quid ſit, amo hominem, dum te modò amet: nam de me non laboro. Scribe quid acceperis, nam quindecim tuorum carminum volumina miſi: epiſtolam bene longam, quā partim ante morbum, partim recreatus, ſcripſi. De F antiſtite *Cameracenſi* nihil accipio. Bene vale. *Lutetiæ* Anno M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Roberto Gaguino.

Epiſt. 26. SIngularis tua humanitas, quâ non minore cum laude vincis omnes quàm eruditione, mihi hanc miniſtrat fiduciam, ut tametſi nihil promeritus, audeam tamen tuum officium tam liberè requirere. Eſt mihi cum *Macrobio* homine G (ut ſcis) perquàm feſtivo aliquot dierum colloquium. Eum quæſo, ut è tua doctiſſima bibliotheca ad nos ire jubeas. Nam tu quidem in tanta optimorum autorum copia, *Macrobium* unum non deſiderabis, & nos in hac noſtra inopia vehementer delectabit. Vale, ac nos tibi jampridem devinctiſſimos, devinctiores reddito. *Lutetiæ.* M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Petro Ægidio S. D.

SCripturus eram ad te, nam ita decreveram mi *Petre*, verùm intervenere neſcio quæ, quæ propoſitum hoc excuterent. *Laurentius*, & alia quædam collectanea tua, ſunt in tuto, jàmque ad te rediſſent, ni mihi conſilium tuum diſplicuiſſet. Nam ſi huc ad paſcha venturus es, ut ſcribis, ſine cauſa libros repetis: ſi non es venturus, tum mittentur, quò videbitur. Nam nihil eſt periculi, ne quid pereat, præſertim me advigilante. Cum *Antuerpiæ* proximè eſſem, pater adito me, volebat dicere, neſcio quid magnum ac ſerium: verùm erat abeundum mihi. Suſpicabar agi de te mihi committendo: quam equidem rem neque ſuaſurus ſum, ne videar mei compendii gratiâ cupere: neque diſſuaſurus, quum percupiam tibi prodeſſe: & video quantum poſſim, ſi mecum menſes aliquot fueris. Et utinam patri mens ea fuiſſet priuſquam iſthinc abirem. Vale, & undecunq; potes, collige *Rodolphi Agricolæ* opuſcula, tecúmque deporta. *Joannes Gorcumenſis* ſalutem multam juſſit tibi aſcribi. *Lutetiæ* Anno M. D. III. Epiſt. 27.

Eraſmus amico cuidam.

PEr tuam humanitatem *N.* jucundiſſime, obſecro ut mihi ignoſcas, quòd neque multa, neque digna te, tibi ſcripſerim. Crede mihi, voluntas ardentiſſima erat, ſed in luctu jocoſa ſcribere, perdifficile eſt. Nondum me collegi, nondum ad me redii, conor tamen Muſis adjutricibus, aliquid te dignum tibi dedicare. Verùm ne me interim tantillum laboris tuâ cauſa defugiſſe putares, imperavi, ut potui, animo meo, ac *Dionyſiolam* noſtram ſum imitatus: quæ nonnunquam, ut ſcis, cum lachrymis canit ac ſaltat. Ubi in antiquum animum rediero, nihil à me fruſtra petes, quod quidem præſtare queam. Te pro noſtra neceſſitudine hortor, ut toto animo literis incumbas, nihil dubitans, quin bonam partem ſis aſſecuturus. Quas ſi amabis, me odiſſe non poteris. Hortor igitur te, non ſolùm tuâ cauſa, verumetiam meâ. Bene te valere cupio. Omnes tuæ familiæ rectè valere precor. M. CCCC. XCVIII. Epiſt. 28.

Eraſmus cuidam.

QUod priſtinam meam ſcribendi conſuetudinem intermiſſam miraris, nihil eſt quod ſuſpiceris mali: neque enim, quod ſemper fui, tui amantiſſimus eſſe deſii. Bene vale. Epiſt. 29.

Eraſmus cuidam.

VBi noſtrum *N.* iſthuc iturum intellexiſſem, nolui inanem venire, præſertim qui me obnixè rogaret, ut ſeſe apud te commendatum facerem. Obſecro itaque, ut eum pro tua veteri conſuetudine tractes. Non clàm me eſt, nec ille quidē ignorat, quantum poſſis, quantúmq; meâ cauſa velis. Effice ne vel illum ſua ſpes, vel me mea de te opinio fallat. *N.* quidem tibi novum amicum comparaveris, me verò arctiùs devinxeris. Vale. Epiſt. 30.

Cuidam.

CRebriùs ad te ſcripſiſſem *N.* humaniſſime. Soleo enim hujuſmodi officiorū genere cum amicis Epiſt. 31.

amicis perlibenter uti : verum verebar, nè ſi aut
tua ſtudia interpellatione mearum literarum in-
terturbarem,aut non perinde iiſdem officiis dele-
ctarere, improbus potius quam benevolus videri
poſſem. Nunc certè continere me diutiùs nequa-
quam potui : dicam enim ſimpliciter; non quòd
ocio abundarem, quod unum in totum mihi in-
terdixi,ſed ne conſuetudinis intermiſſio,de priſti-
na mea in te benevolentia quicquam minuiſſe vi-
deretur. Ita de te prorſus ſentio mi N.ut ni tu me
ſingulari animo complecteris, totâ errem viâ.
Quid rerũ faciam rogas? Amicis operã do,horum
conſuetudine gratiſſimâ memet oblecto. Quos tu
tandem amicos mihi jactitas, inquis, homuncio
leviſſime? an quiſquam te viſum aut auditum ve-
lit? Equidem non diffiteor fortunatorum amicos
eſſe plurimos : at nec pauperibus deſunt àmici, &
quidem iſtis non paulò tum certiores,tum cõmo-
diores. Cum his me concludo in angulum aliquẽ:
& turbam ventoſam fugiens, aut cum illis dulcia
quædam muſſito,aut eos aliquid inſuſurrantes au-
dio, cum his non ſecus ac mecum loquor. An
quicquam his commodius? Arcana ipſi ſua celant
nunquam, commiſſa ſumma cum fide continent :
nihil foras quæ liberiùs inter familiares effundere
ſolemus, renunciant : vocati præſtò ſunt,invocati
non ingerunt ſeſe : juſſi loquuntur,injuſſi tacent :
loquuntur quæ voles,quantum voles,quoad voles,
nihil aſſentantur, fingunt nihil, nihil diſſimulant,
vitia tua tibi liberè indicant, nemini obtrectant:
aut jucunda dicunt, aut ſalutaria : ſecundis in re-
bus moderantur,conſolantur in afflictis,cum for-
tuna minimè variantur: in omnia pericula te ſe-
quuntur, ad extremos uſque rogos perdurant : ni-
hil illis inter ipſos candidius. Committo ſubinde,
nunc hos nunc illos mihi aſciſcens, omnibus æ-
quus. Cum his amiculis optime N. ſepultus de-
liteſco. Quas ego tandem opes, aut quæ ſceptra
cum hac deſidia commutavero? Verùm nè noſtra
te fallat metaphora, quicquid de amiculis hacte-
nus ſum locutus, de libris dictum intelligas, quo-
rum familiaritas me planè beatum efficit hoc ſo-
lo inſortunatum, quod non tecum mihi hæc feli-
citas contigerit. Te quanquam nihil opus,hortari
non deſinam, ut toto animo præclara ſtudia com-
plectaris, nè quid plebeium,nè quid mediocre mi-
reris, ad ſumma ſemper enitere. Spero futurum
aliquando, ut me & fideliter, & amanter conſulu-
iſſe, non ſemel fatearis. Concepi de facetiis,pro-
verbiis,ſententiiſq; negotiũ. Deguſtamenta quæ-
dam ad te dedi, quorum plus tria millia me annu-
meraturũ brevi confido, opus (ut auguror) tum
gratioſum, tum perutile, hactenus à nemine ten-
tatum. Quod ſi tibi cordi eſſe intellexero,erit cur
& libentiùs,& ardentiùs eum laborem ſuſcipiam.
Interim vale, nóſque, quod facis,ama.

Eraſmus Chriſtiano Mercatori Lubecenſi S.D.

Epiſt.32. EXpectabas tu quidem fortaſſe copioſam epi-
ſtolam per fratrem tuum,ſed erras vehemen-
ter. Siquidem optimis legatis literas committere
ſolemus aut nullas,aut quàm breviſſimas. Ceſſa-
tor, nugator. Vah quibus te accepiſſem modis,
niſi dolor animum ademiſſet? Jam tibi deſtinà-
tam epiſtolam, ut dignus es,mille conviciis refer-
tam. Addis ſceleri ſcelus, non modò non ſcribis,
ſed inſuper *Henricum* unicas vitæ meæ delicias,
A tuis phaleratis dictis & ſcriptis à me diſtrahis.
Quid dixi à me? imò à Muſis. Invides illi, credo,
quod tu jam *Mercurium* & *Janum* pro *Apolline*,
novémq; ſororibus,colere cœpiſti. Quod niſi ſo-
latium meum quàm primũ remittes, væ tibi car-
nifex. Jam apud me ſunt limata ſpicula,tela inſtru-
cta : invectiva iſtuc mittetur, omni aceto acrior.
Tum tibi nihil reliquum putato, niſi ut aliquam
ſuſpendio trabem eligas. Heus,tibi dico,an non?
ut huc *Henricum*, non minus meum quàm tuum,
B quàm primum abſolvas,neu tuis nugis *Mercuri-
alibus* diutiùs remoreris : id niſi facis,bellum tibi
jam nunc denuncio. Nihil eſt quòd feciales, aut
patrem patratum expectes, dixi. Cæterùm quan-
quam omnino dignus es illò mitti,ubi lapis lapidẽ
terit : ubi nequam homines polentam pinſitant :
ubi vivos homines mortui incurſant boves, tamẽ
ſalvum te eſſe cupio, ſi reſipiſcas. Quòd ſi perſtite-
ris in tuo ſilentio, ſcin' quibus ego te vocabulis
exornatum reddam? nebulonem appellabo, car-
C nificem,furciferum,ganeonem,ſcelus,ſacrilegum,
monſtrum,ſomnium,ſtercus, ſterquilinium, peſtẽ,
perniciem, dedecus, ſycophantam, nepotem, cu-
ſtodem carceris,imò carcerem ipſum; gymnaſium
flagri,delicias virgarum, & ſi quid his contumeli-
oſius excogitare potero; his, inquam, appellatin-
nibus te denobilitabo. Cogeris reſcribere, vel
iratus. Hac pagella luſum eſt ſatis, alteram ſeriis
dabimus. Sed quæ ſeria tecum,hoc eſt cum homi-
ne tam ridiculo poterunt agi? Nulla, opinor. Ty-
D pographi tua opera vehementer expectant. Nam
es tu quidem perdoctus, nec rideo tamen. Epiſto-
læ tuæ jam excuduntur : *Auguſtinus* interpretati-
onem parat : *Fauſtus* eandem ambit provinciam;
& *Auguſtino* palàm invidet. Auditum eſt,te iſtic
jampridem excudere, verùm liberos credo non
libros, quos quàm optimos tibi generes oportet,
ut tui quam ſimillimos fingas. Nihil enim te ne-
quius. Quid tibi hoc dictum placet? ſatis ne ſalſum
eſt, ſatin' habet aceti? At mel hoc dices, faxo, ſi
E cætera deprompſero. Verùm ea ſervo juſto bello:
tu me time & cave. Jam ſeriarum rerum ſatis,
rurſum ad jocos redeamus, Ut te mi *Chriſtiane*
quàm plurimùm amem,fraterni mores me cogũt,
non modo tui : quibus ego nihil adhuc in vita vi-
di vel integrius,vel candidius. Tuam præſentiam
fruſtra optavimus. Sæpe aliquid molimur, quo te
donemus: ſed noſtra fata ex *Henrico* cognoſces,cui
in cæteris fideli,cave in meis laudibus credas. Mẽ-
tietur de me ſuo more permulta, amoris magnitu-
F dine potius quã judicio. *Rodolpho Langio* ſcripſi. Tu
& me, & meam epiſtolam tuâ commendatione
adjuvabis. Sed longior exit epiſtola,quàm volebã.
Facundum habeo tabellarium,ei cætera narranda
relinquo. Tu nos ama, valéq;. *Pariſiis* Idus Febru-
arias, Anno M. CCCC. XCVIII.

Eraſmus Auguſtino S. D.

ITane ut medico tuo (neſcio cui) gratificeris, me *Epiſt.33.*
unico tædii mei ſolatio ſpolias? Nam munere
G quidem, non audeo dicere. Ego quidem ita hujus
autoris ardeo amore, ut quum intelligere neque-
am, aſpectu tamen ipſo recreer ac paſcar. Cæte-
rùm vehementer iniquum ratus tibi ulla in rè,
vel parum æqua adverſari, præſertim in rebus
afflictis, *Homeri* partem ad te mitto, & ut me-
dici iſtius improbitati ſatis fiat, & ne ego omnì
ſolatio deſtituar. Nam ita quidem cum *Jacobo*

 vivimus,

vimus, ut ſoli vivamus. Itaque miſer expecto, donec in priſtinam conſuetudinem redeamus. Id quidem propediem futurum video, quandoquidem audio adoleſcentulum vehementer recreatum. Interim te oro, ut vel literis mutuis, mutuam quandam conſuetudinem imaginemur. Non poſſum te exorare, ut epiſtolarum opus mihi mittas, quum tantopere meâ interſit, & tuâ nonnihil. Quod ad *Jacobum* pertinet, ego me tibi quovis periculo obligabo, me illi ne literam quidem communem facturum. Ita aſſueſeci hominem, ut quid agam, nè reſpiciat quidem. Salve, vale chariſſime *Auguſtine*, noſtram communem fortunam ſuſtine animo quo ſoles. Salutat te tuus *Jacobus*, & hoc nomine meus quoque, quia tuus. Epiſtolarum opus expecto, ſi non totum, at certè codicem unum, aut alterum, ut auſpicari ſaltem liceat, & hoc opus interim videtur à me abſolvi poſſe: nam reliqua ſine ſumma librorum copia qui perfici poſſint, non video. Cura ut valeas optime *Auguſtine*. M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Roterodamus Auguſtino ſuo S.D.

Epiſt. 34. De meo in te animo, ex literis, quas iſthic reliqui, potes cognoſcere. A bimeſtri pene peregrinatione, vix demum apud *Battum* noſtrum conſedimus. Crebri huc rumores adferuntur, peſtem iſthic populari omnia. Quod ſi tu è re tua ducis eſſe, ut huc commigres: quod ſcripſi, id ipſa re comperies. Cave ſuſpiceris meam iſthinc migrationem ulla cum malevolentia, dolóve fuiſſe conjunctam. Emoriar, ſi antehac unquam perinde nolens reliqui *Lutetiam*: ſed crebra me funera territabant. Quod ſi propter veteres offenſas, non nulla animum tuum habet ſuſpicio, noſtri periculum facito: intelligas ſaxo, ſic te à nobis amari, ut antehac friguiſſe videamur. Toto itinere nihil uſquam de tuo reditu potuimus cognoſcere, id quod partim dolebam, partim etiam mirabar. Tandem *Antonius* quidam narrabat audiſſe ſe quendam, qui te *Lubeci* à ſe viſum conventúmque affirmaret vel hoc argumento, quod *Laurentianas* elegantias à me quondam concinnatas in compendium, tibi tradidiſſet. Nec ad hunc uſque diem, vel certus, vel incertus huc rumor allatus eſt, te *Lutetiam* revertiſſe. Eóq; ſcripſimus tum breviùs, tum neglectiùs, nè majoris operæ aleam tentaremus. Tu ſi jam reverſus es, ſaltem de toto tuo itinere, reliquiſque fortunis, epiſtolam quàm longiſſimam texito. *Rudolpho* tuo multis de cauſis quàm commendatiſſimus eſſe cupio; *Nicolaum* reliquóſque diſcipulos tuos, optime de me meritos, meis verbis ſalvere jubebis. Tu cura ut valeas. Huc ſi advolas, quanquam hoc vix audeo ſperare, nihil polliceor verbis, re faciam, quæcunq; digna ſunt gratiſſimo homine, atq; amantiſſimo. Apud ſanctum *Bertinum*. Anno M. CCCC. XCVIII.

Henricus Chriſtiano fratri S.D.
Eraſmus autor eſt epiſtolæ.

Epiſt. 35. Quid hîc agatur, ſcire cupis ſuaviſſime *Chriſtiane*? Somniamus. Quid nam, inquis? Id quod amamus, literas, quibus nobis nihil eſt in vita dulcius, ac ſecundum eas *Chriſtianum* dilectam animæ noſtræ partem. An tu te à nobis abeſſe credis? nihil minus. Nulla dies ſine te, nox mihi nulla fluit. Soli ſumus, *Chriſtianum* cogitamus, cum amicis de te garrimus, & quidem perlibenter. Dormimus, te ſomniamus, nullum hîc prandium, nulla cœna ſine te agitur. Convivaris nobiſcum, ſtudes nobiſcum, dormis nobiſcum. Quid quæris? En *Chriſtiane* frater, hâc vitâ non paulò mihi jucundior: quantum camporum, quantum montium, quantum urbium, quantum fluminum, me téque dirimit? At corpora diſtrahi poſſunt, animi divelli nullo pacto poſſunt: ita ut ſomnus qui cōjunctos interdum conſuevit disjungere, nos disjunctos copulet: ſive hoc re ipſa fieri credendum eſt, ut corporibus ſomno inerti occupatis, animi interim furtim tanquam è vinculis evolare gaudeant, immenſóq; ſpacio perniciter exacto ſuos amores inviſant: ſive mens humana, quoniā ignea eſt, miræque agilitatis, ſimul atq; omnia corporis organa ſomnolenti illi vapores occupaverint, illa interim ocii impatiēs, craſſis illis nebulis obluctatur, & vel ipſa ſibi fixas illic imagines renovat, vel ex diverſis vaporum diſcurſibus, diverſas ſibi rerum facies depingit: ſive ut poetæ narrant. Rex quidam placidiſſimus, ac Deus humani generis amantiſſimus, quem *ſomnum* vocant, ubi artus, ſenſúſq; mortaliū diutinis operis fatigatos aſperſit ſucco letheo, ſuiq; oblitos, dulci quiete reficit: *Morpheum* quendam fingendarum formarum mirificū artificem in terras emittit, qui leni volatu, nunc in hujus, nunc illius cubiculum illapſus, notas unicuique imagines repræſentat: ſive ex ulmo illa ingenti hujuſmodi viſa geminis portis ad nos evolant. Quòd ſi non omnia mentiuntur poetæ, cornea porta veniſſe non dubitem, quod nuper mihi accidit ſomnium, longè omnium jucundiſſimum, quod me quidem ordine narrare non pigebit, modò tibi audire non ſit moleſtum. Calendis Auguſti, qui quidem mihi dies omnium multò candidiſſimus effulſit, cum hilarè, ſuaviter, prorsúſq; lautè cœnaviſſemus. Quinam & quot rogabis? Tres animæ, quibus nihil unquam terra tulit ſanctius, candidiúſq;, *Eraſmus* nunc planè noſter, *Auguſtinus* communis quidem omnium amicus, tum tibi peculiariter deditus, ego tertius, tu non omnino aberas. Belliſſimi prorſus homunculi, tum temp⁹ aptū locus lectus, apparatus non neglectus. Quoties ibi ſalutatus *Chriſtianus*? quoties nominatus? quoties deſideratus? Num quem dexteræ auris tinnitum ſenſiſti *Chriſtiane*? Poſt menſas ſecundas prodeambulatū eſt, & quidem illic ubi ſe ſemel atque iterum tecum ſpaciatum, narrabat *Eraſmus*, cum mellitis ſermonibus ebrii inter vineta reptantes oberraretis, tum quum te facundis illis ſuis hortatibus à ſordidiſſimis curis avocaret, totúmq; in literarum amorem raperet. Agnoſciſne locum *Chriſtiane*? Ibi nos *Eraſmus* literatis fabulis multo quidem lautiùs pavit, quàm cœnâ. Adeò multa repetebat antiqua, tanto orationis lepore, ut me quidem cœleſti quadam voluptate afflaverit. Domum reverſi, in multam noctem de te ſermonem traximus. Itum eſt vix demum dormitum, me quidem partim ex cœna & potatiuncula largiore, partim ex deambulandi labore (nam pigritiam meam ſatis nóſti) ſomnus altior oppreſſit. Ibì verò, quod ait *Claudianus*, Omnia quæ ſenſu volvuntur diurno, Pectore ſopito reddidit amica quies. Jam iiſdem in vinetis deambulabam, omne ſpacium remetiens, ſed ſolus, omnia veris ſimillima.

Subibat

Subibat animum de te multa cogitatio:deſidera-
bam veterē illam conſuetudinē noſtram. Vene-
bat in mentē tuus ille anim' plus quàm fratern'.
Jàm ſollicitus eram quid ageres, quid valeres, ſa-
tin' ſalvæ res: quod compluſculis menſibus nihil
à te nunciaretur. Et ecce de improviſo fis obvius,
tanquam ocioſè deambulans, vultu quidem niti-
do, & cute bene curatâ. Jam hoc primum fauſtæ
tuæ valetudinis omen accipio mi *Chriſtiane*. Ita
te totum *Morpheus* ille effinxerat, ut nè tu qui-
dem ipſe tui tam ſis ſimilis, quàm imago illa. Ac
me quidem conſpecto, familiariùs tuo quodam
more viſus es ſubridere: Alterum id mihi eſt
omen, te rectè valere. Deinde geſtientes accur-
rimus utrique, conſalutamus. Ibi egò fuſis præ
gaudio lacrymis: Téne, inquam, teneo mea vo-
luptas, mi frater animo maximè deſiderate meo?
Quid fit? quis te nobis vel deus, vel caſus obtulit?
vigilánſne te video, an imagine fallaci deludor?
Tum tu: Ego quidem, ô animæ dimidium meæ,
cætera perbellè valui: ſed quod jucundiſſimo tuo
convictu carerem, plus quàm dimidiatus mihi
vivere videbar, meliore animæ meæ portione
diſtractâ. At ego, neutiquam tibi concedam, in-
quam, ut tu mei, quàm ego tui deſiderium tule-
rim, impatientiùs tuleris. Sed agè doce, quid nam
repentè accidit, quod tam immenſum iter re-
menſus *Pariſios* repetere volueris. Nam ut pluri-
mum à nobis deſiderabaris, ita nihil minus, quam
tuum conſpectum ſperabamus. Audies, inquie-
bas, neque enim me pudebit, ut res habet fateri.
Ubi ad illa *Mercurialia* mea negotia rediſſem,
mirum eſt dictu, quàm mihi cœperim diſplicere,
tibi invidere, mihi iraſci, quod ſanctiſſimo Mu-
ſarum contubernio relicto, ad profanas illas curas
revertiſſem. Méne ſic deſipuiſſe, ut ullum lucrum
tanti habuerim, cui ſanctiſſima ſtudia poſthabe-
rem? Tum quídem mellita illa *Eraſmi* oratio ani-
mo obverſabatur, quà me his ipſis in vineis tan-
quam in alium hominem transformabat, multa
in hujus quæſtûs ſordes & incommoda diſſerens,
quum bonas literas ita cum omni genere rerum
conferebat, ut cum nullis omnino conferendas
oſtenderet: ſolas illas eſſe proprias hominis opes,
neque dari à fortuna, neque eripi poſſe, uſu augeri,
non minui, meliores fieri, non deteri, non ſene-
ſcere cum forma & viribus corporis: non con-
tingere ignavis, ut honores; non avocare homi-
nem à virtute, ſed inſtruere; eas ſolas tranquillare
animum noſtrum, ſemper parata eſſe præſidia: de-
mum ſine his nè homines quidem nos eſſe. Sed
quid ego perſtringo quæ ille vix duab' horis per-
oravit? His ego inflammatus, ita nè fiet inquam?
Henricus literarum tanto melioribus mercibus
ditatur, & ego profanis immerſus negotiis, bene
cœpta turpiter relinquam? Quid multa? victus
invidià, abrupi me, & omnibus relictis huc advo-
lavi, nè diutius eſſem à veſtro contubernio alie-
nus. Nunc tuæ facilitatis erit, trāsfugam in veſtra
caſtra recipere, poſt hac certum militem futurum.
Tum ego nimio miratus opere, per Deum im-
mortalem, inquam, quid narras? Itáne invidia
tua te nobis reſtituit, imò te tibi? O fauſtam feli-
cémque invidiam! Verùm ſi nunc te quàm ſis
fortunatus doceam; credo tibiipſi incipies invi-
dere. Hic tu, quin tu igitur feſtinas iſtud expone-
re? Quid obticuiſti? At ego vix tandem, inquam,
ô mi *Chriſtiane*, *Curæ leves loquuntur, ingentes ſtu-*

A *pent*. Quicquid eſt in cœlo ſyderum, quicquid
deorum, omnia tuum *Henricum* benigno vultu
reſpiciunt. Prorſus deorum vitam adepti ſumus,
ſi modo bono hoc perpetuò liceat frui. Ibi tu ma-
gis accenſus audiendi cupiditate, gratulor ita me
Muſæ ament frater. Verùm, ut verè tibi poſſim
gratulari, quæſo rem paucis expedias. Atque ego,
ſummum, inquam, bonum, ſi quod eſt in hac vita
ſummum bonum, ſuperûm numine mihi conti-
git, quod nè optare quidem unquam ſum auſus.
B Jam divinas opinor quid ego ſim aſſecutus. Quid
enim vel magis ex voto, vel ex uſu potuit ob-
tingere, quàm præceptor tum eruditus, tum ami-
cus? Habeo omnium tum eruditiſſimum, tum a-
miciſſimum: *Eraſmum*, inquam illum diu miſe-
rè petitum: deinde habeo, poſſideóque ſolus, potior
proprio, fruor aſſiduè, totus toto, noctes dieſque.
Quid quæris? *Heliconem* ipſum intra cubiculi mei
parietes teneo. Quid eſt in Muſarum choro vi-
vere, ſi hoc non eſt? Omnia apud nos tum feria,
C tum ludicra, otia, negotia literis condiuntur. In-
ter prandendum de literis garritur, cœnæ litera-
riis condimentis lautæ ſunt. Inter deambulan-
dum de literis nugamur, nè leviores quidem luſus
noſtri à literis ſunt alieni: de literis conſabulan-
tes ſomnus opprimit: dormientium literata ſunt
ſomnia, experrecti à literis diem auſpicamur. Lu-
dere mihi videor, non ſtudere, & tamen nunc
demum ſtudere me ſentio. Verùm nè ſolitudi-
nem noſtram contemnas, multi quotidie nobiſ-
D cum pranſitant ac cœnitant, quanquam ipſi ſatis
multi ſumus, qui Gratiarum numerum repræſen-
temus: verùm ita libet quotidie adhibere com-
potores varios. Quos, inquiès? Nè tu iſtos cogites,
qui calices exiccant: veteres illos amicos noſtros
nôſti commodiſſimos, qui ſumptum non adſe-
runt, voluptatem adducunt, de probatis autoribus
loquor. Convivium inituri, quem inquimus, po-
tiſſimùm ad convivium invocabimus? Quid ſi
adhibeatur *Macrobius*? adhibeatur, ſed bellaria
E ſua, non ſomnium adferat. Aut certè vocetur *Au-
lus Gellius*, *Macrobio* lautior hoſpes, qui multam
etiam in noctem nos ſuis candidiſſimis illis No-
ctibus detineat. Quid ſi *Apuleium* citemus philo-
ſophum quidem illum, ſed fronte neutiquam te-
tricâ? Si poetas malumus, veniat *Catullus*, aut
Martialis: aut ſi recentiores juvat audire, vocetur
Campanus, homo lepori jocíſque natus. Accumbat
Politianus politiſſimi vir ingenii. Tetricos illos in
compotationem non adhibemus, ſed in colloqui-
F um. An quicquam tu credis vel convivits noſtris
eſſe lautius, vel convivis commodius? Nam alios
quidem convivas, non ſumptu ſolùm noſtro, ve-
rum etiam ſollicitudine neceſſe eſt accipere. Hi
cœnam ex triſti hilarem, ex tenui opiperam, ex
parum conditâ conditiſſimam efficiunt. Et tantum
abeſt, ut noſtro damno veniant, ut ſumptibus ali-
quid etiam detrahant, lautitiis addant. Adde
commoditatem, atque urbanitatem. Vocati non
gravantur, juſſi venire præſtò ſunt, invocati ſeſe
G non ingerunt, neminem mordent, nemini ob-
trectant, injuſſi tacent, juſſi loquuntur, ut volumus,
quæ volumus, quoad volumus, quantum volumus.
Nihil eorum quæ liberius inter vina ſolent effu-
tiri, ſub dium rapiunt: ſuos animos candidè com-
municant, noſtra arcana ſumma cum fide conti-
nent. Quum loquuntur, nihil barbarum, nihil in-
ſulſum, nihil ineruditum efferunt. Aliquid nar-
rant,

rant, aut quod antiquitate delectet, aut quod novitate placeat, aut elegantiâ ſit poſitum, aut utilitate commendetur. Hæc tanta bona, quum mihi, nè ſperanti qudem contigerint: quid? num tibi videor ſatis fortunatus? hic tu: Videtis inquiebas, omninò, vel ipſa fortunâ fortunatior *Henrice*. Verùm quis tam propitius Deus, frater, te tanto beavit hoſpite? Longa eſt, inquam, ô *Chriſtiane*, injuria, longæ ambages. Vereor autem ut hic ſolidus ad narrandum dies ſuppetat, ſed tamen accingar rem in pauca conferre. Nôſtine ſenium quoddam nomine *N.* Tu verò vocabuli inuſitatâ barbarie offenſus, quum exclamâſſes, cujus dæmonis id nomen eſſet: Deſine, inquam, vox hæc tibi parum barbara videatur, ſi hominis barbariem, omni barbarie barbarioris, vel ex parte cognoſceres. Hic quum univerſam ætatem ſuam omni ſcelerum genere ſtrenuè exercuiſſet, ita ut jam nullum neque latronem, neque impoſtorem metueret, quibus artibus ad id magiſtratus aſcenderat, ut *Pariſiis* Regis ſui nomine, proditoris partibus fungeretur, quod huic numero nemo ſit admodum idoneus, qui non idem proditor ſit maximus, quanquam nullius facinoris ille rudis eſſet, hanc tamen laudem ſibi propriè vindicabat, ut hujus appellationis antonomaſiam quandam ſibi deberi putaret. Tum tu ſubhæſitans, atqui, inquiebas, portentum iſtud, neſcio an viderim. Fortunatus, inquam, tu *Chriſtiane*, ſi non viſurus es. Nam ego quamvis furiam, quam hoc oſtentum malim aſpicere: ut autem pauciſſimis tibi hominis effigiem repræſentem. Quicquid unquam tetrum, horridum, monſtroſum, diſtortum, fœdum, in omniũ hominum corporibus vidiſſe meminiſti, in unum ſimulacrum compinge, & habes ipſius ſenis ipſiſſimam imaginem. Neque enim aliquid habet monſtri, ſed totus ex meris monſtris conſtat: ſicut in *Pandoram* illam poeticam omnium deorum omnia munera collata fuiſſe ferunt, ita in hunc omnium monſtrorum monſtra conflata compareant. Quem ſi aſpiceres, neque hominem, neque pecudem, ſed ipſam *Erinnym* eſſe diceres. Et nè te longius traham, is eſt ſemiſcotus *Eraſmi* noſtri carnifex. Huic quum in mentem veniſſet vexare literas, longum narratu fuerit, quibus artibus homo fucatiſſimus ſimplicem & candidum pellexerit. Tum tu me veniam præfatus, interpellans. At qui nam, inquiebas, ſtipiti iſti veniebat in mentem, ut de literis cogitaret? Quid enim homini, qui non modò conſenuiſſet, verum etiam in omni vitiorum cœno conſenuiſſet: præterea plumbeis præcordiis, mente jam furiatâ, cum literis? Id prorſus inquam, quod aſino cum lyra, graculo cum fidibus, bovi cum palæſtra, camelo cum hiſtrionica, aut paulo etiam minus. Nam proclivius ego puto, vel è ſue philoſophum facere, quàm ex illo literatum hominem, qui nè figuram quidem hominis habet, mentem verò furiarum. Sed ſtultum eſt rogare, quid homini furioſo in mentem venerit. Si quid ſenſit, nihil aliud illi in mentem veniſſe puto, niſi ut literas divexarit, & literatis hominibus, quorum ocio monſtrum invidentiſſimum invidebat, negotium faceſſeret. O miſeras, inquiebas, literas noſtras, ubi à talibus prodigiis vel nominari cœperint. Hoc tum, inquam, demum ſentires *Chriſtiane*, ſi aſinum illum ad lyram conſpexiſſes. Sedebat homo canus, rugoſus, ſalivâ in

A hirtam barbam defluente, per ſupercilia ſylvoſa doctorem oculis illis belluinis aſpiciens, capite tremulo, labris liventibus, dentibus rubiginoſis, ex ſpurciſſimis illis faucibus tartareum virus efflabat. Et quo magis mireris, in animo ſibi eſſe dicebat, ſacris initiari. Nonne tibi fabula videtur agi, quâ vulgo cacodæmonem inducunt qui in morbo monachum ſe fieri velle fingit? *Eraſmo* quidem noſtro canis ſuis, ac lachrymis quas meretricum more in promptu habet, fidem fecit, &
B quidem facilè, nimirum homini ſimpliciſſimo, & qui ne eſſe quidem hujuſmodi in orbe portenta potuerit ſuſpicari. Docuit hominem aliquot menſes, ignarus ſe colubrum ſinu fovere. At non poſſunt perpetuò latere venena. Eruperunt tandem illæ furiæ, quas ille pectore claudebat. *Eraſmus* tum demum intelligens ſe tantum officiorum ingratiſſimo nebuloni collocâſſe, repente hominem cum ſua mente reliquit. Ego qui multum diúque illius conſuetudinem ambieram, viſus potiſſi-
C mum dignus, ad quem ſeſe reciperet. Miſer ille tantum ſuæ pecuniæ confidit, ut nihil minus metuat, quàm nè *Eraſmum* revocare nequeat. Reliqua familia quanta eſt, ſenis moroſiſſimi caput diris devovet, lacbrymis repoſcunt *Eraſmum*. Sollicitat *Robertus* vir pecunioſiſſimus promiſſis. *Thomas* adoleſcens generoſiſſimus blanditiis oppugnat. Pater materque familias revocant, ancillulæ domeſticæ puerique, pro ſe quiſque ut remigret orant: adeo tum maximos tum minimos mira-
D bili quadam morum ſuavitate ſibi devinxerat. Jam ſilicernium facti pœnitet, ſed pudet hominem fortem & conſtantem repentè à ſua rabie reſipiſcere. Furit, & vivit: non ſuæ modò familiæ, non ſolùm univerſo mortalium generi, ſed ſibi quoque ipſi inviſus. *Eraſmus*, his rebus omnibus non magis permovetur, *quam ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes*, noſtræ familiæ ſeſe aſcripſit. Hic tu hominis prodigioſam ingratitudinem admiratus, ô miſerum, inquiebas, *Era-*
E *ſmum*, qui in illam furiam inciderit, & ô peſtilentem illum ſenem, in extremas *India* ſolitudines deportandum! At imò, inquam *Chriſtiane*, ego hominis furori maximam habeo gratiam, qui niſi *Eraſmum* extruſiſſet, ego beatus non eſſem. Et ille ſe hoc modo conſolari ſolet, quod propitio etiam Deo in illud dæmonium ſe dicat incidiſſe, ut eſſet à quo patientiam diſceret, quemadmodum *Xantippe* olim *Socratem* exercuiſſe dicitur. Ita noſtrum utrique feliciter evenit hæc comœdia.
F Quare te decet *Chriſtiane* fratri tuo plaudere. Tum tu, ego verò, inquiebas, tantam animo gratulationem concipio, quantam exprimere omnino nequeam. Quòd ſi par eſſet affectui dicendi facultas, gratularer tibi, ô frater, oratione tam magnificâ, tam copioſâ, ut *Cicero* ipſe nunquam ſit uſus, neque copioſiore, neque magnificentiore. Sed balbutiem meam nôſti. Quin hinc rectà domum tendimus, *Eraſmum* ut ſalutemus? Rectè mones, inquam, equidem nihil prius faciundum cenſeo.
G Hic dum ego tibi lævum latus claudere conor, túque viciſſim mihi ſiniſtrum prehenſitas, in hoc mutuo urbanitatis certamine ſomno ſolutus, *Chriſtianum* meum perdidi. *Eraſmus*, qui mecum communi in lecto cubabat, ubi me commotiorem ſenſit, quid habeam, rogat. Narro rem ordine. Ille accito puero literis rem ordine mandat, ut planè intelligeres, nè ſomnia quidem noſtra

tibi

tibi celanda eſſe. Bene vale. *Pariſiis* Anno M.CCCC.XCVIII.

Eraſmus Iacobo Batto S.D.

Epiſt. 36. ITáne tu revixiſti, ut me contumelioſâ epiſtolâ occideres? Jam nunciatus eras, lecto affixus eſſe, jam *Empirici* ſecturi ferrum expectare. Nos luctuoſi ac triſtes epitaphium meditabamur. Et tu ſi diis placet, ſubito exortus, ad invectivam me provocas. Qanquam longè malim mi *Batte*, vel acerrimis invectivis bellum tecum gerere, quàm epitaphii ſcribendi officio, pium etiam amicum agere. Agedum accingamur igitur quando tu prior ad arma provocas. O perditam audaciam! Audès virum tam magnificè nummatum, treſſis homuncio contumeliis laceſſere? Quòd ſi opes meas contempſiſti, num vel calamum *Eraſmi* metuebas? Scis quibus machinis ſoleant bellare poetæ, quas ſi iratus in te torſero, actum de te fuerit; fruſtra te foſſæ iſtæ, iſti aggeres, iſta mœnia quantumvis munita cinxerint. Sed hactenus præluſerint velites. Tu niſi pacem ultrò petes, juſtâ tecum acie decernam. Verùm extra jocum, gaudeo oppidò quam ex animo mi *Batte*, tibi ridendi otium non deeſſe. Nam mendax illa *Adriani* epiſtola me miſerè exanimârat, ita ut mecum deliberarem, num iſthuc recurrendum eſſet. Quod de ſarcina elapſa ſcripſi, utinam ejuſmodi ſit, ut joco ſcriptum fuerit. Quorſum tendam, te ſentire ſcribis. Id ego tibi verbo expediam. Pergam, non quò curſum inſtitueram, ſed quò me tempeſtas agit tranſverſum, niſi tu novas ſuppetias miſeris. Hæc neutiquam joco dicta mi *Batte*, re ipsâ propediem experieris. Quanquam nos quidem probos naucleros imitabimur, & arte

A cum tempeſtate pugnabimus. Et vel iratis ventis, ſi recto curſu depellemur, velis tamen utemur: & ſi eum portum quem maximè petimus, contingere non licebit, certè in quodvis littus ejiciemur. Hactenus migrando & remigrando ſumus tumultuati, ac vixdum etiam concedimus. Omnia mea contraho perdiligenter, tu fac aſellum noſtrum quam primùm huc elitellatum extrudas, eum tibi chartaceâ ſacrinâ oneratum remittam. Tu præter veſtes meas, de quibus ſcripſi, epiſto- B las quoque tum meas, tum *Guilhelmi* mittito. *Campanus* hic venalis eſſe deſiit, & nimio dum eſſet emebatur. Tamen & hunc & *Sulpitium* mittam. Sed aſinum noſtrum expecto, neque enim ignoto jumento tantas merces commiſero. *Natalis* theologus diligenter me tuis verbis ſalutavit, ex quo dominam *Verienſem* iter *Romam* unà cum ſorore inſtituiſſe, cognovi, me ſibi comitem velle oſtendit. Quod ex arce brevi ſis evolaturus *Lovanium*, gratularer tibi, niſi te tam inſolentem C nova libertas redderet. Tam ferox es factus, cui diutinâ ſervitute afflicto, vix tenuis quædam libertatis ſpes affulſerit. Quid tandem futurum eſt, ubi *Lovanii* cum tua pompa regnabis? Fac me diligenter toto de animo tuo certiorem: & quid in te noſtris de rebus fatalis ſpei reſederit. Nam ſub diſceſſum meum nihil dextrè mihi viſus es conſuluiſſe. Quibus jubes ſcribam per *Natalem*. Comes quâ eſt comitate, te reſalutat plurimùm. Medici puer nunquam concedam, ut me tam ve- D ſtigârit, quàm fuerit à nobis veſtigatus. Jam nè nominibus aulicis bonam epiſtolæ partem occupem, quos par eſt, & (ita ut quenque par eſt) torquatos iſtos meo nomine ſalutabis. *Adolphum* alumnum tuum feliciter agere precor. Vale *Pariſiis* M.CCCC.XCVIII.

DES. ERASMI ROT.

EPISTOLARUM

LIBER QUINTUS.

D. Eraſmus Roterodamus Ioanni Sixtino S.D.

Epiſt. 1. QUàm vellem nuper, ut expectâram, ita noſtro illi convivio interfuiſſes: vero, inquam, convivio, non ſympoſio. Mihi quidem omnino nullum unquam fuit ſuavius, lautius, mellitius. Deerat nihil. Belli, ut inquit ille, homunculi, tempus lectum, locus lectus, apparatus non neglectus. Iis lautitiis, ut vel *Epicurum* ipſum; his ſermonibus conditum erat, ut vel *Pythagoram* delectare potuerit. Homunculi non belli ſolùm, verumetiam belliſſimi, & ejuſmodi qui Academiam poſſent facere, non modò convivium. Quinam, inquies? Accipe, quo magis te doleas abfuiſſe. Primum *Richardus* prior, ille Charitum antiſtes: tum theologus is, qui eodem

F die *Latinam* habuerat concionem, vir tum modeſtus, tum eruditus: deinde *Philippus* ille tuus homo lepidiſſimæ feſtivitatis. Præſidebat *Coletus* veteris illius theologiæ vindex atque aſſertor. Accumbebat dextro prior, homo (ita me Deus amet) non minus mirabili mixturâ, ex omnium literarum generibus omnibus, quàm ex ſumma humanitate, ſummáque item integritate conflatus. Ad lævam recentior ille theologus, cui nos quidem lævum latus clauſimus, nè poeta convi- G vio deeſſet. Ex adverſo *Philippus*, nè non adeſſet juriſperitus. Accumbit deinceps mixtum & ſine nomine vulgus. His ordinibus ita digeſtis, ſtatim bellum oritur inter pocula, non tamen ex poculis, neque poculentum. Cum variis de rebus parum conveniebat, tum de hac, pugna erat acerrima. Dicebat *Coletus, Caym eâ primùm culpâ Deum offendiſſe, quòd tanquam conditoris benignitate diffiſus,*

ſiſus, ſuaque nimium confiſus induſtriæ, terram primus proſciderat, quum Abel ſponte naſcentibus contentus, oves paverat. Contra, nos pro ſe quiſq; niti, Theologus ille ſyllogiſmis, ego rhetoriis. Ne *Hercules* quidem contra duos, aiunt *Græci.* At ille unus vincebat omnes, viſus eſt ſacro quodam furore debacchari. ac neſcio quid homine ſublimius auguſtiúſq; præferre. Aliud ſonabat vox, aliud tuebamur oculi, alius vultus, alius aſpectus, majórq; videri afflatus eſt numine quando. Tandem cum & longiùs proceſſiſſet diſputatio, & eſſet quā ut convivio conveniret, gravior atque ſeverior: Tum ego meis, hoc eſt, poetæ partibus functurus, ut & eam contentionem diſcuterem, & feſtiviore fabellâ prandium exhilararem. Res, inquam, per-
" antiqua eſt, & ex vetuſtiſſimis autoribus repe-
" tenda, de qua quid ipſe in literis repererim ex-
" ponam, ſi prius detis fidem vos, id quod ſum
" narraturus, pro ſabula non habituros. Ubi
" promiſiſſent: Incidimus, inquam, olim in
" vetuſtiſſimum codicem, cujus & titulum &
" autorem ætas aboleverat, tineæque bonis li-
" teris ſemper infeſtæ, deroſerant. In eo uni-
" ca tantum pagina, nec erat carie viciata, nec
" à tineis aut ſoricibus arroſa, Muſis credo quæ
" ſua ſunt tutantibus. In ea hac ipſa de re, de qua
" decernitis legere memini, aut veram, aut ſi ve-
" ra non eſt, certè veri ſimillimam narrationem.
" Quam ſi voltis recenſebo. Jubentibus illis:
" Erat, inquam, *Caym* ille, homo quemadmodum
" induſtrius, homo famelicus & avidus. Is à paren-
" tibus perſæpe audierat, in viridario illo, unde
" fuiſſent depulſi, ſegetes ſua ſponte provenire
" lætiſſimas, ſpicis ampliſſimis, granis prægrandi-
" bus, culmis adeò proceris, ut alnum noſtratem
" æquarent. Eis nec lolium, nec ſpinam ullam
" aut carduum internaſci. Hæc quum ille probè
" meminiſſet, viderétque eam tellurem, quam
" tum vexabat aratro, vix malignam minutám-
" que frugem producere, dolū addidit induſtriæ.
" Angelum illum paradiſi cuſtodem adiit, eúm-
" que veteratoriis technis adortus, magnis pro-
" miſſis corrupit, ut ſibi ex felicioribus illis ſege-
" tibus, vel paucula grana clam largiretur. Dice-
" bat, Deum jam olim hujus rei ſecurum ac neg-
" ligentem eſſe; tum ſi maximè reſciſſet, facilè
" impune futurum, cum res eſſet nullius momen-
" ti, modò de pomis illis nihil attingeretur, de
" quibus ſolis fuerat interminatus Deus. Eja, in-
" quit, ne janitor ſis nimium diligens. Quid ſi
" ingrata etiam eſt illi nimia tua ſedulitas? quid
" ſi falli etiam cupit? magiſque illum hominum
" callida induſtria, quàm iners otium delectabit?
" An verò tu tibi iſto munere magnopere pla-
" ces? Ex angelo carnificem te fecit, ut miſeros
" nos & perditos crudelis arceres à patria, te fo-
" ribus cum romphæa alligavit, cui muneri nos
" canes nuper cœpimus addicere. Nos quidem ſu-
" mus miſerrimi, at tu mihi videre conditione
" non paulo afflictiore. Nos quidem paradiſo ca-
" remus, quia pomum nimium dulce guſtavimus;
" Tu ut inde nos arceas, pariter & cœlo cares &
" paradiſo: hoc miſerior, quod nobis quidem huc,
" atque illuc, quo fert animi libido, vagari libe-
" rum eſt. Habet & hæc noſtra regio, ſi neſcis,
" quibus exilium noſtrum conſolemur, nemora
" comis virentibus, mille arborum genera, & qui-
" bus vixdum invenimus vocabula, fonticulos
A " paſſim ex clivis, ex rupibus ſcaturientes: flumi-
" na limpidiſſimis aquis, ripas herbidas lamben-
" tia, montes aerios, valles opacas, ditiſſima ma-
" ria. Nec dubito, quin in intimis illis ſuis viſce-
" ribus claudat tellus aliquid bonarum mercium:
" quas ut eruam, ſcrutabor omnes ejus venas: aut
" ſi mihi defuerit ætas, nepotes certè mei faci-
" ent. Sunt & hîc aurea mala, ſunt fici pinguiſſimi,
" ſunt frugum omnijuga genera. Multa adeò paſ-
" ſim ſponte naſcuntur, ut paradiſum iſtum non
B " magnopere deſideremus, ſi liceat hic æternum
" vivere. Infeſtamur morbis, & huic rei inveniet
" remedium humana induſtria. Video herbas mi-
" rum quiddam ſpirantes. Quid ſi & hîc inveniа-
" tur aliqua, quæ vitam faciat immortalem? Nam
" ſcientia iſta non video quid ad rem pertineat.
" Quid mihi cum his quæ nihil ad me attinent?
" Quanquam in hac parte non ceſſabo, quando
" nihil eſt, quod non expugnet pertinax induſtria.
" Ita nos pro uno hortulo mundum latiſſimum ac-
C " cepimus, tu utrinque excluſus, neque paradiſo
" frueris, neque cœlo, ne terra quidem, perpetuò
" his affixus foribus, romphæam ſemper verſans,
" quid niſi ut cum vento pugnes? Eja age ſi ſa-
" pis, tibi ſimul & nobis conſule. Da quod ſine tuo
" detrimento largiri potes, & accipe noſtra viciſ-
" ſim, quæ tibi facimus communia. Miſer fave
" miſeris, excluſus excluſis, damnatis damnatior.
" Perſuaſit peſſimam cauſam, vir peſſimus, orator
" optimus. Paucula grana furtim accepta diligen-
D " ter obruit, enata ſunt non ſine fœnore, id fœnus
" rurſum terræ gremio commiſſum, iterum atque
" iterum, aliud atque aliud. Nec ſæpius æſtas re-
" currit, cum ille jam ingentem ſpacioſúmque
" agrorum tractum hac ſemente occupârat. Quæ
" res ubi evidentior eſſe cœpiſſet, quàm ut ſupe-
" ros latere poſſet, vehementer iratus Deus: Quan-
" tum intelligo, inquit, juvat hunc furem labor &
" ſudor. Eum ego illi magnificè cumulabo. Si-
" múlq; cum dicto confertiſſimum undiq; agmen
E " immittit in ſegetem, formicarum, gurgulionū,
" boſonum, erucarum, murium, locuſtarum, ſcro-
" pharum, avium, aliarúmque id genus peſtium,
" quæ ſegetem partim adhuc humo conditam,
" partim herbeſcentem, partim jam flavam, par-
" tim horreo compoſitam depaſcerentur. Acceſſit
" ingens cœlo calamitas grandinis, & venti vis
" tanta, ut quernis roboribus æquales culmi illi
" ſtipulæ aridæ in morē defringerentur. Angelus
" ille cuſtos mutatus, atq; quod hominibus fave-
F " ret, humano corpori incluſus. *Caym*, quum Deū
" incenſis frugibus placare ſtuderet, nec fumus
" ſubvolaret, certā illius irā intelligens, deſperat.
Habes fabulam *Sixtine*, inter pocula dictam, atq; ioibi inter pocula natam, atq; adeò ex ipſis ſi libet poculis, quam volui ad te perſcribere: primùm, ne nihil ſcriberem, quum meas eſſe partes agnoſcerem ut ſcriberem, quippe qui tuas literas poſterior accepiſſem, deinde ne tu ejus convivii tam lauti prorſos expers eſſes. Bene vale. *Oxoniæ* Anno
G M. CCCC. XCVIII.

Eraſmus Roterodamus Roberto Piſcatori Agenti in Italia Anglo. S.D.

SUbverebar nonnihil ad te ſcribere *Roberto* charissime, non quòd metuerem, ne quid de tuo in nos amore tanta temporum locorúmq; diſ- *Epiſt.* 2.
junctio

junctio detriviſſet: ſed quod in ea ſis regione, ubi
vel parietes ſint tum eruditiores, tum diſertiores,
quàm noſtrates ſunt homines: ut quod hic pulchrè
expolitum, elegans, venuſtum habetur; iſthic non
rude, non ſordidum, non inſulſum videri non
poſſit. Quare tua te expectat prorſus *Anglia*, non
modò juriconſultiſſimum, verùm etiam *Latinè*
Græcéq; pariter loquacem. Me quoq; jampridem
iſtic videres, niſi Comes *Montjoius* jam ad iter
accinctum, in *Angliam* ſuam abduxiſſet. Quò e-
nim ego juvenem tam humanum, tam benignũ,
tam amabilem non ſequar? Sequar (ita me Deus
amet) vel ad inferos uſque. Ampliſſimè tu quidem
mihi eum prædicâtas, graphicéq; prorſus deſcri-
pſeras: at vincit quotidiè, mihi crede, & tuam præ-
dicationem, & meam de ſe exiſtimationem. Sed
quid *Anglia* noſtra te delectat, inquis? Si quid
mihi eſt apud te fidei, mi *Roberte*, hanc mihi fi-
dem habeas velim, nihil adhuc æquè placuiſſe.
Cœlum tum amœniſſimum tum ſaluberrimum
hic offendi, tantum autem humanitatis, atq; eru-
ditionis, non illius protritæ ac trivialis, ſed re-
conditæ, exactæ, antiquæ, *Latinæ*, *Græcæq;*, ut jam
Italiam niſi viſendi gratiâ, haud multum deſide-
rem. *Coletum* meum cum audio, *Platonem* ipſum
mihi videor audire. In *Grocino* quis illum abſolu-
tum diſciplinarum orbem non miretur? *Linacri*
judicio quid acutius? quid altius? quid emun-
ctius? *Thomæ Mori* ingenio quid unquam
finxit natura vel mollius, vel dulcius, vel felicius?
Jam quid ego reliquum catalogum recenſeam?
Mirum eſt dictu, quàm hic paſſim, quàm densè
veterum literarum ſeges efflorescat, quo magis
debes reditum maturare. Comes ita te amat,
ita meminit, ut de nullo loquatur ſæpius, de nul-
lo libentius. Vale, *Londini* tumultuarie. Nonis De-
cemb. An. M. CCCC. XCVII.

Ioannes Coletus Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt 3. BRumus meus *Eraſme*, in epiſtola ſua te mihi
valde commendat. Commendavit te mihi
antea tum fama tui nominis, tum quorun-
dam ſcriptorum tuorum teſtimonium. *Pariſiis*
quando eram, *Eraſmus* in ore doctorum, non erat
incelebris. Epiſtola quædam tua ad *Gagninum*
ſcripta, in qua illius operam & artem in *Gallica*
hiſtoria admiraris, à me lecta, erat mihi quaſi
ſpecimen quoddam, & deguſtatio perfecti homi-
nis & magnæ literaturæ, & multarum rerum ſci-
entiæ. Commendat autem te mihi maximè, quod
venerandus pater, apud quem es iſthic, prior do-
mus & eccleſiæ *Jeſu Chriſti*, heri mihi affirmavit,
te ſuo judicio, virum optimum eſſe, & bonitate
præditum ſingulari. Quam ob rem quantum poſ-
ſunt literæ & rerum cognitio, & ſyncera bonitas
apud hominem, qui magis hæc vult & optat, quã
profitetur: tantum tu mihi *Eraſme* es jure iſtarum
inte virtutum, & debes eſſe ſemper commenda-
tiſſimus. Quem cum videro, agam præſens pro
mea perſona, quod alii egerunt pro te abſente,
commendabóq; me tibi, tuæq; ſapientiæ, quem
indignè alii mihi commendaverunt. Nam minor
majori commendari debet, & indoctior eruditi-
ori. Verùm ſi quid eſt in mea parvitate, in quo ti-
bi vel gratus, vel utilis eſſe potero, id erit in te
tam promptum & liberale, quàm vult iſta tua &
exigit præſtantia, quam jam veniſſe in *Angliam*

A gaudeo, cui velim tam jucunda eſſet *Anglia* no-
ſtra, quàm te utilem ei tuâ doctrinâ arbitror eſſe
poſſe. Ego verò ſum in te, & ero is qui debeo eſſe
in eum, quem opinor tum optimum tum doctiſſi-
mum. Vale ex cubiculo *Oxoniæ*. Anno milleſimo
quadringenteſimo nonageſimoſeptimo.

Eraſmus Roterod. Ioanni Coleto S. D.

SI quid omnino in meipſo agnoſcerem *Colete* Epiſt. 4.
B humaniſſime, vel mediocri laude dignum, læ-
tarer profecto cum *Hectore* illo *Næviano* laudari
aba te viro omnium facilè laudatiſſimo: cujus ego
judicio tantum tribuo, ut longè mihi ſit jucundi-
or tacita tua unius exiſtimatio, quàm ſi vel u-
niverſum forum *Romanum* & acclamet, & applau-
dat, aut tanta me miretur imperitorum multitu-
do, quantum *Xerxis* exercitum fuiſſe ferunt. Ut
enim *Horatianum* ſequens inſtitutum, ventoſæ
ſuffragia plebis nunquam ſum aucupatus, quippe
C quæ pari temeritate & probat, & reprehendit:
ita à probatiſſimis viris laudari, pulcherrimum
ſemper exiſtimavi, qui nec falsò quenquam pro
ſua ſimplicitate velint laudare, nec poſſint pro
ſua prudentia falli, quorum neq; doctrina ſuſpici-
onem erroris, nec vita aſſentationis recipit. Ve-
rùm tuæ laudes, mi *Colete*, tantum abeſt ut mihi
criſtas erexerint, ut homo naturâ putidulus, ve-
hementius etiam mihi diſplicuerim. Videor enim
admoneri, qualem me eſſe conveniat, quum ea de
D me prædicantur, quæ in aliis veneror, in me de-
ſidero. Novi, novi ipſe optime, quâ me parte cal-
ceus ſtringat. Neq; tamen eorum qui me tibi tam
amanter commendârunt, aut officium, aut huma-
nitatem reprehendo, neq; tuam in recipienda
commendatione facilitatem vitupero. Siquidem
ut humani eſt hominis, de ignotis benignè ſenti-
re: ita feſtivi ac facilis, amicis libenter credere.
Nam quod ex meis ipſius ſcriptis me laudas, id
tale eſſe puto, ut aut urbanâ laudatiunculâ nos ad
E virtutem excitare volueris, aut incredibili quadã
modeſtia tua fieret, ut aliena tibi nimis placerent,
tua nimium diſplicerent. Quare animum quidem
in me tuum tam promptum, tam propenſum, tam
candidum amplector, ut debeo, libenter, veneror,
exoſculor: judicium amo ut amicum, non probo
ut verum: non quod te judicem aut parum ido-
neum exiſtimem, quem ſis prudentiâ vir ſingula-
ri, aut fictum, quum animi tui ſimplicitatem non
ignorem: ſed quod partim amore lapſus, com-
F mendatoribus meis nimium credideris, partim
candore miro quodam, atque modeſtia, alienis
laudibus nimium benignè faveris. Qui tamen er-
ror tuus mi *Colete*, hoc mihi debet eſſe jucundior,
quod ab eo ſit animo profectus, qui me ſemper
unicè delectavit, humano, facili, candido, ab omni
invidentiæ labe alieniſſimo. Malo itaq; te de no-
bis amanter errare, quàm integrum nihil falli.
Verùm ne merces ignotas falsâ laudatione tibi
obtruſas fuiſſe, poſtea queraris: & ut deligas, prius
G quàm diligas, en meipſum tibi deſcribam, tanto
quidem melius, quanto ſum ipſe mihi, quàm aliis
notior. Habebis hominem tenui, imò nullâ for-
tunâ, ab ambitione alienum, ad amandum pro-
penſiſſimum, literarum tenuiter ſanè peritum, ſed
tamen admiratorem flagrantiſſimum, qui probi-
tatem alienam religioſè veneretur, ſuam habeat
nullam: qui doctrinâ facilè omnibus cedat, fidè
nemini:

nemini: ſmplicem, apertum,liberum,ſimulandi A
ac diſſimulandi juxta ignarum; animo puſillo,
ſed integro, ſermonis parci: eum denique, à quo
præter animum nihil expectes. Hujuſmodi homi-
nem ſi tu *Colete* potes amare, ſi tuâ familia-
ritate dignum judicas, ita *Eraſmum* in tuo ære
numerato, ut nihil æquè tuum exiſtimes. *Anglia*
verò tua mihi quum multis nominibus, tum hoc
præcipuè nomine jucundiſſima eſt, quod iis rebus
abundat, præter quas nihil mihi ſolet eſſe jucun-
dum, hominibus bonarum literarum ſcientiſſi- B
mis, inter quos (nemine reclamante) facilè te
principem numero: qui quidem eâ ſis doctrinâ ut
nullâ morū probitate commendatus, tamen ad-
mirandus omnibus eſſe debeas, ea vitæ ſanctimo-
niâ, ut citra doctrinæ commendationem, nemini
tamen non charus, colendus, venerandus haberi
poſſis. Quid ego nunc dicam vir optime, quantum
me affecerit, delectâritq; ſtilus ille tuus, placidus,
ſedatus, inaffectatus, fontis limpidiſſimi in morem
è ditiſſimo pectore ſcatens, æqualis, ſui undique C
ſimilis, apertus, ſimplex, modeſtiæ plenus, nihil
uſquā habens ſcabri, contorti, conturbati? ut mi-
hi planè viſus ſim animi tui ſimulachrum quod-
dam tuis in literis agnoviſſe? Loqueris quæ vis,
vis quæ loqueris. Verba in pectore nata, non fau-
cibus, ſententiam ſponte ſequuntur, non illa voces
ſequitur. Denique felici quadam facilitate, ea ſine
cura effundis, quæ vix alius ſummo ſtudio poſſit
exprimere. Sed temperabo à laudibus tuis apud
te duntaxat, ne recentem tuam in me benevolen- D
tiam offendam. Scio quam nolint laudari ii, qui
ſoli laudem merentur omnium. Bene vale. *Oxo-
niæ*, Anno milleſimo quadringenteſimo nonage-
ſimooctavo.

Eraſmus Rot. Guilielmo Montjoio,
Comiti generoſo S. D.

Epiſt. 5. SI tu tuáq; generoſiſſima conjunx, ſocer huma-
niſſimus, reliquáq; familia, valetis, eſt cur ma- E
ximopere gaudeamus. Nos hic quidem valemus
perbelle, & indies bellius. Dici non poteſt, quàm
mihi dulceſcat *Anglia* tua, idq; partim conſue-
tudine, quæ omnia dura lenire ſolet: partim *Co-
leti, Charnociq*, Prioris humanitate, quorum mo-
ribus nihil fingi poteſt ſuavius, mellitius, amabi-
lius, cum his duobus amicis ego vel in extrema
Scythia vivere non recuſem. Id quod ſcripſit *Hora-
tius*, & vulgus interdum videre verum, res ipſa me
docuit, cujus hoc ritum nôſti, quarum rerum du- F
riſſimi ſoleant eſſe aditus, eas felicius evenire.
Quid noſtro illo ingreſſu fuit, ut ita dicam, inau-
ſpicatius? at nunc ſecundiora indies omnia. Evo-
mui tædium omne, quo me quondam nauſeantem
videbas. Quod reliquum eſt, te oro meum decus,
ut quando tum quum meus me animus deficeret,
tuo ſuſtinuiſti: nunc quum meus mihi non deeſt,
tuus ne deſtituat. Quòd ad diem præfinitum non
veneris, expoſtulare tecum nec liber, nec jure me
poſſe puto. Quid te retardârit, equidem neſcio: G
hoc unum ſcio, quicquid fuit, legitimum quid-
dam, & juſtum fuiſſe, quare venire non potueris,
nam voluiſſe nihil dubito. Neque enim ullam vi-
deo cauſam, cur iſtud fingere volueris. Et ea eſt
generoſiſſimæ mentis tuæ ingenua ſimplicitas, ut
maxima etiam de cauſa mentiri nec ſcias ſi velis,
nec velis ſi ſcias. Non eſt meum te vel hortari, vel

A dehortari, imò dehortari potius. Quod tuæ te res
hortantur, id ſequere. Nos ita te deſideramus, ut
interim te tuis commodis inſervire velimus. Si
brevi venturus es, gaudemus: ſin qua res te reti-
net, modo incommodi nihil ſit, ut hactenus feci-
mus, æquo te animo expectabimus. Pecunias me-
as annulo tuo diligenter obſignatas, mitte. Priori
jam ſum multis nominibus obæratus, miniſtrat
ille quidem tum benignè, tum promptè. Verùm
quando ille humaniſſimi hominis officio functus
B eſt, par eſt nos invicem gratorum hominum mu-
nere fungi, & quàm ille libenter dedit, tam nos
libenter reddere. Ut rarâ ſupellectile, ita bonis
amicis parciùs utendum eſſe cenſeo. Si quid iſthic
novatum eſt, facito me per literas certiorem. Be-
ne vale. *Oxoniæ*, Anno milleſimo quadringente-
ſimo nonageſimooctavo.

Eraſmus Roterodamus Arnoldo
Boſchio S. D.

C

COmpluſculas jam epiſtolas eodem propè te- Epiſt. 6.
nore abs te recepi, quòd me tibi ſuſpicaris ira-
tum: ni ſine cauſa faceres, ferrem profectò ira-
cundè, quòd de homine tui amantiſſimo, tam non
amanter ſenſeris. Vale.

Eraſmus Rot. Chriſtiano S. D.

SAlve mel *Atticum*. Heri nihil ſcripſi, & con- Epiſt. 7.
ſultò quidem, nam eram ſtomachoſior. Ne ro-
D ga in quem, in te inquam. Quid commerueram?
Verebar mihi inſidias ſtrui per te hominem ar-
gutiſſimum. Suſpectam habebam illam tuam
pyxidem, ne quid ſimile nobis afferret, quale fe-
runt *Pandora* pyxidem *Epimetheo*; quam tibi re-
cluſiſſem, mihi ipſi ſuccenſebam, qui fuiſſem ſu-
ſpicioſulus. Cur igitur ne hodie quidem ſcripſiſti?
inquies. Eramus occupatiſſimi. Quid tandem ne-
gocii? In ſpectaculo ſedimus, ſanè jucundo. Co-
E mœdia, inquis, fuit, an Tragœdia? Utrumvis,
verùm nemo perſonatus agebat, unicus duntaxat
actus, chorus ſine tibiis, fabula nec togata, nec
palliata, ſed planipedia, humi acta, ſine ſaltatu, è
cœnaculo ſpectata, epitaſis turbulentiſſima, exitus
perturbatiſſimus. Quam malùm, inquies, mihi
fabulam fingis? Imò rem *Chriſtiane* refero. Spe-
ctavimus hodie matremfamilias, cum famula
domeſtica fortiter depugnantem. Sonuerat diu
tuba ante congreſſum, convicia fortiter utrinq;
F regeruntur. Hic æquo *Marte* diſceſſum eſt, tri-
umphavit nemo. Hæc in hortis, nos è cœnaculo
taciti ſpectabamus, non ſine riſu. Sed audi cata-
ſtrophen. A pugna conſcendit cubiculum meum
puella, concinnatura lectos. Inter confabulandum
laudo fortitudinem illius, quod voce conviciiſq;
nihil ceſſerit dominæ: cæterùm optâſſe me, ut
quantum lingua valebat, tantundem valuiſſet &
manibus. Nam hera virago robuſta, ut vel athle-
ta videri poſſet, ſubinde caput humilioris puellæ
G pugnis contundebat. Uſqueadeóne, inquam, nul-
los habes ungues, ut iſta impunè ferat? Reſpon-
dit illa ſubridens, ſibi quidem non tam animum
deeſſe, quàm vires. An tu putas, inquam, bellorum
exitus à viribus tantum pendere? Conſilium ubi-
que valet plurimum. Roganti, quid haberem
conſilii: Ubi te rurſus odorietur, inquam, protinus
caliendrum detrahe: nam mulierculæ *Pariſiorum*
mirè

mirè ſibi placent nigris quibuſdam caliendris.
Eo detracto, mox in capillos involа. Hæc ut à me
joco dicebantur, itidem accipi putabam. Atqui
ſub cœnæ tempus accurrit anhelus hoſpes, is erat
Caroli Regis caduceator vulgato cognomine di-
ctus *Gentil Gerſon*. Adeſte, inquit, domini mei, vi-
debitis cruentum ſpectaculum. Accurrimus, offen-
dimus matrem familias, ac puellam humi collu-
ctantes. Vix à nobis diremptæ ſunt. Quam cru-
enta fuiſſet pugna, res ipſa declarabat. Jacebant
per humum ſparſa, hic caliendrum, illic flamme-
um. Glomis pilorum plenum erat ſolum. Tam
crudelis fuerat laniena. Ubi accubuimus in cœna,
narrat nobis magno ſtomacho materfamilias,
quàm fortiter ſe geſſiſſet puella. Ubi pararem, in-
quit, illam caſtigare, hoc eſt, pugnis contundere,
illa mihi protinus caliendrum detraxit è capite.
Agnovi me non ſurdæ ceciniſſe fabulam. Id de-
tractum, inquit, mihi venefica vibrabat in ocu-
los: id non admonueram. Tum, inquit, tantum
capillorum evulſit, quantum hic videtis. Cœlum
ac terram teſtata eſt, ſe nunquam expertam eſſe
puellam tam puſillam, ac perinde malam. Nos ex-
cuſare caſus humanos & ancipitem bellorum ex-
itum, tractare de componenda in poſterum con-
cordia. Ego interim mihi gratulabar, dominæ
non ſubolere, rem meo conſilio geſtam, alioqui
ſenſiſſem & ipſe illi non deeſſe linguã. Habes no-
ſtra ludicra, nunc ad ſeria. Duplicem mecum con-
tentionẽ acceperas, ſcribendi, & munera mitten-
di: alterâ te planè victum declaras, ut qui alienis
manibus mecum dimicare cœperis. An inficia-
beris impudens? Non arbitror, ſi quid frontis eſt:
alteram ipſe nè ſuſcepi quidem, ſed ultrò manus
dedi. Literis longè vinceris, imò nè pugnas qui-
dem, niſi ut *Patroclus Achillis* armis. Muneribus
nolo tecum inire certamèn. An Poeta cum nego-
ciatore? quid ſimile? Verùm heus tu, ad æquiorem
concertationem provoco. Experire utrum tu me
prius mittendo, an ego te ſcribendo defatigem.
Hoc demum ſit bellum dignum poeta, dignum
inſtitore. Tu ſi quid audes, accingere, ac bene vale.
Pariſiis. Anno M. C C C C. XCVII.

Eraſmi Epiſtola pro amico quodam ſcripta ad Medicum.

Epiſt. 8. EX re demũ ipſa intelligo vir eruditiſſime, gra-
to animo nullum incommodum accidere poſ-
ſe acerbius, quàm ſi iis, quibus immenſam gra-
tiam debeat, nè mediocrem quidem referendi
ſuppetat facultas: id quod mihi in te prorſus eve-
nit: cujus ego cum divina merita animo recolo,
recolo autem aſſiduè, diſpicióq; anxius, ſi quã for-
tè poſſim tantam tuam in nos humanitatem repo-
nere, ſi non ex æquo, id quod ſperandũ mihi non
eſt, at aliqua ſaltem ex parte: toties ſatis meis ira-
ſcor, maléque precor, quæ me hac conditione na-
ſci voluerint, ut ſummam tui ſimilium humanita-
tem experiri neceſſe haberem, remetiri verò quod
accepiſſem, nè minima quidem ex parte poſſem.
Quâ quidem una in re fortunæ iniquitatem mihi
gravem ſentio, ingénſq; intimo pectori oboritur
æſtus, cum & ardet animus referre beneficium,
ſimúlq; occurrit, & quàm ſit exiguum, quod no-
ſtra poſſit tenuitas, & quàm immenſum quod tua
poſcit humanitas. Quis enim unquam vel opu-
lentiſſimus medico gratiam parem retulit? ut

A Deo, ita nec medico talio rependi poteſt: à Deo
vitam accepimus, à medico tanquam recipimus:
à ſummo illo rerum ſatore, vivendi munus ac-
cepìmus, id medici cura tum ſervatur nè pereat;
tum reſtituitur, alioqui periturum. Quare equi-
dem virum medicum non unum pro multis nu-
merarim, ut ſcripſit *Homerus*, ſed pro terreſtri
quodam numine inter mortales habendum cen-
ſuerim. At quantum reliquis mortalibus antecellit
medicus, tantum ego te medicorum vulgus ante-
B cedere puto, ut tibi non modò ut medico debeã,
ſed ut medico in arte principi, fide rarâ & pene
incredibili, curâ & ſollicitudine pluſquam pater-
nâ, humanitate admirabili: quæ omnia in uno
medico reperire, fortaſſe non minus ſit rarũ, quàm
phœnix ille Poetarũ, qui jam in raritatis adagiũ
ceſſit. In te autem uno non ſolùm hæc omnia, ve-
rumetiam ſumma. Quid enim te uno vel in con-
jectando ſolerti', vel in judicando acri' certiúſq;
vel in pronunciando modeſtius: quibus rebus non
C modo omnes noſtri temporis medicos longè
præcurris, verumetiam ipſis artis autoribus, &
tanquam diis, ut veteres loquebantur, jure optimo
debeas æquari. Tum Deum immortalem, quâ fide:
quæ quidem ſi arti detracta ſit, periculoſa quædam
res ſit medicus. Qua ſpectatiſſima id es conſequu-
tus, ut certatim magnatum quiſq; tibi capitis ſui
ſalutem non ut medico, ſed ut parenti committat.
Tum quàm exacta vel minutiſſimis in rebus di-
ligentia, quanta patientia laborum miniméque
D moroſa, ut iſta in re, nulli vel amantiſſimæ ma-
terculæ cedas. Adde jam humanitatem ſingularẽ,
quâ jure tibi contigit, ut nemo te non admiretur:
nec admiretur ſolum, ſed etiam amet: nam arte
quidem doctis es miraculo, fide magnatib' places,
diligentiâ curáque laborantibus, humanitate mi-
ráque morum ſuavitate univerſis. His rebus
omnibus, in ſummo meo periculo, hominiſque
penè ignoti, rebus propémodum deſperatis, certè
afflictiſſimis, ita es uſus, ut nè in fratrem quidem
E potueris officioſius, ut tua planè ſim arte tanquam
ab Orco revocatus. Itaque quid debeam video,
quanquam nè id quidem ſatis animo conſequor,
nedum verbis. Verùm ubi de referendo, ut par
eſt, incipio cogitare, tum verò ratio accepti, atq;
expenſi neutiquã convenit. An de mea fortunula
remetiar? quæ perquàm tenuis eſt planéque Poe-
tica, id eſt, maligna, ac penè nulla, cum præſtanti'
ſit id quod in nos contuliſti quàm ut vel *Crœſus*
ipſe, ſi univerſas opes exhauriat ſuas, par eſſe poſ-
F ſit: aut mihi ſi ſontes auri, ut Poetæ fabulantur,
domi ſint, aut *Tagus* aliquis, *Pactolus*ve aureas
arenas volvens. *Phalaris* & tyrannus & opulen-
tiſſimus cum *Polycleto* medico ampliſſima munera
planéque regalia miſiſſet, purgat tamen muneris
exilitatem, imparem ſe ejus beneficiis faſſus. Ego
verò ſic, ut res habet, ſentio, ut nè ſi me totum
quidem quantus ſum, pignori oppoſuero, aut eti-
am capitis auctionem fecero, poſſim ulla ex parte
ſolvendo eſſe. Verùm ſcio te tam hac gratiâ non
egere, quam ego referre non poſſum: ſed interdum
bene egiſſe gratias, ut ait *Seneca*, *retuliſſe eſt*. Siqui-
dem *Aeſchines* grata modeſtáque oratione *Socra-
tem* ſibi devinctiorem reddidit, quàm *Alcibi-
adis* animo liberaliſſimo pares divitiæ. At hic
quoq; quàm ſim impar, agnoſco: propterea quod
tanta ſunt tua in me merita, ut quantamvis etiam
dicendi copiam ſuperent, neque quiſquam tam

P magnificè

magnificè dicere poſſit, quod non ad tuam huma- A
nitatem exile videatur, tum ea eſt noſtra infantia, ut nè mediocres quidem materias poſſit dicendo æquare. Denique ea eſt ingenii tui elegantia, ea judicii acrimonia, ut niſi perpolitum, exactum, exquiſitúmque, nihil queat ſatisfacere. Quare cum utroque modo vincar, ut nec referre ullã, nec agere pares gratias poſſim, id quod unum opis eſt noſtræ, facere nunquam deſinam, nempe meminero, amabò, gratias agam pro viribus,
referam hactenus ut ingratus omninò videri non B
poſſim, mittóque hoc ad te non in rationis deductionem, ſed animi grati indicium, *Homerum Græcum*, quem ego ab homine amiciſſimo abſtuli, ut te mihi eo faciam amiciorem. Bene vale.

Eraſmus Batto ſuo S.D.

Epiſt. 9. VIde quantum maledicendo valeas. Unicâ tantùm epiſtolâ victus, do manus, arenâ cedo, in
Angliam uſq; profugio: hic certè me à tuis convi- C
ciis tutum fore confido. Nam ſi me perſequi voles, alter tibi adeundus erit orbis: & pigritiam probè novi tuam, qui tametſi mediis in fluctibus es natus, nihil tamen pejus odiſti fluctibus. Quòd ſi huc quoq; tuæ conviciatrices epiſtolæ penetrabunt, audio in ultima *Britannia Orchadas* eſſe inſulas. In has aufugiam, etiam ſi quid eſt *Orchadibus* remotius, vel ad *Antipodas* uſque. I nunc, & de glorioſa victoria magnificum triumphum agito.
Bene vale. *Pariſiis*. Anno M. CCCC. XCVII. D

Eraſmus Fauſto Andrelino Poetæ Laureato.

Epiſt. 10. DEum immortalem, quid ego audio? Itáne *Scopum* noſtrum repente è Poeta militem eſſe factum, ac pro libris horrida arma tractare? At quanto melius cum *Delio Volſco* (ſic enim ſe nominavit) depugnabat? Quem ſi confeciſſet, bone Deus, quantus triumphus hominem mane-
bat. Nos quoque in *Anglia* nonnihil promovi- E
mus. *Eraſmus* ille, quem nôſti, jam bonus propemodum venator eſt, eques non peſſimus, aulicus non imperitus, ſalutat paulo blandiùs, arridet comiùs, & invitâ Minervâ hæc omnia. Quid mea? ſatis procedit. Tu quoque ſi ſapis, huc advolabis. Quid ita te juvat hominem tam naſutum inter merdas *Gallicas* conſeneſcere? Sed retinet te tua podagra, ut ea, te ſalvo, pereat malè. Quanquam ſi *Britanniæ* dotes ſatis pernôſſes *Fauſte*, næ tu
alatis pedibus huc accurreres: & ſi podagra tua F
non ſineret, *Dædalum* te fieri optares. Nam ut è plurimis unum quiddam attingam. Sunt hic nymphæ divinis vultibus, blandæ, faciles, & quas tu tuis camœnis facilè anteponas. Eſt præterea mos nunquam ſatis laudatus. Sive quò venias, omnium oſculis exciperis; ſive diſcedas aliquò, oſculis demitteris: redis, redduntur ſuavia; venitur ad te, propinantur ſuavia; diſceditur abs te, dividuntur baſia; occurritur alicubi, baſiatur affatim;
denique quocunque te moveas, ſuaviorum plena G
ſunt omnia. Quæ ſi tu *Fauſte* guſtâſſes ſemel quàm ſint mollicula, quàm fragrantia, profectò cuperes non decennium ſolùm, ut *Solon* fecit, ſed ad mortem uſque in *Anglia* peregrinari. Cætera coràm jocabimur: nam videbo te ſpero, propediem. Vale, ex *Anglia*. Anno M. CCCC. LXXXXIX.

Fauſtus Eraſmo ſuo S.D.

FRugalem omnino mihi cœnam poſtulo: nihil Epiſt. 11.
volo præter muſcas & formicas. Bene vale.

Eraſmus Fauſto ſuo S.D.

QUæ, malùm, tu mihi objicis ænigmata? Num Epiſt. 12.
me *Oedipum* putas, aut *Sphingem* mihi eſſe domi? Quanquam equidem ſomnio tuas muſcas, aviculas, formicas, cuniculos velle. Verùm aliàs jocabimur, nunc cœna emenda eſt, quare ænigmatiſtes eſſe deſinas oportet. Vale.

Fauſtus Eraſmo.

NUnc plane intelligo te *Oedipum* eſſe, nihil vo- Epiſt. 13.
lo præter aviculas, & quidem parvulas: de cuniculis abſit. Vale optime ænigmatum interpres.

Eraſmus Fauſto ſuo S.D.

VT tu jocoſiſſime *Fauſte*, eâdem operâ & mihi Epiſt. 14.
ruborem, & theologo illi ſtomachum excitabas: aderat enim in eodem auditorio. Verùm non expedit, opinor, irritare crabrones. Bene vale.

Fauſtus Eraſmo ſuo. S.D.

FAuſtum pro ſuo *Eraſmo* vel emori audacter Epiſt. 15.
poſſe, quis neſcit? Blaterones iſtos tanti omninò faciamus, quanti culicem elephantus *Indicus*. Vale. *Fauſtus* invito livore tuus.

Eraſmus Gaguino.

SAlve, ornatiſſime vir. Vide quæſo, quàm ſit Epiſt. 16.
inſigni impudentiâ tuus *Eraſmus*. Nunquam illi *Gaguinus* in mentem venit, niſi quum eget. Opus eſt mihi ad pauculos dies *Trapezontio* de Rhetoricis præceptionibus. (Non rogo habeáſne, ſcio nihil bonorum autorum tibi non eſſe) hujus velim mihi tua humanitas copiam faciat: *Quintilianum* unà cum hoc conferre cupio, utrunque propediem ad te ſalvum remiſſurus. Bene vale, ac nos ama. M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Ludolpho ſuo S.D.

HOc unum mihi crede *Ludolphe* optime, non Epiſt. 17.
committam ut munus tuum, ſenſi enim abs te profectum, malè collocâſſe videaris. Cœperam quædam ad *Latinè* diſcendum mirè conducibilia: ea tibi perfecta hinc mittam. Deinde nunquam deſinam excudere quippiam, quod tua ſtudia poſſit provehere. Tu modo maximo animo in honeſtiſſimas literas incumbe, ſimulque doctos viros fovere perge. Bene vale chariſſime adoleſcens. *Lutetiæ* III. Calendas Maias.

Eraſmus Antonio Lutzenburgo ſuo S.D.

SCripturus eram humaniſſimo Abbati, ſed Epiſt. 18.
quoniam nuper admodum ex *Batti* mei literis certior factus eſſem illum nondum è *Brabantia* rediſſe, differendum putavi, donec de reditu illius

cogno-

cognoviſſem. Ad te dedi, non quòd eſſet argumenti novi aliquid, ſed ut conſtantem perpetuúmq. meum in te amorem ſcribendi officio declararem. Amo enim te mi ſuaviſſime humaniſſiméq; *Antoni*, aut pari, aut certè quàm proximo cum *Batto* meo amore: id.q; non modò plurimis tuis in nos officiis moribúſque feſtiviſſimis provocatus, verumetiam fatali quâdam benevolentiâ, quâ ita ducor, ut tui etiamſi obliviſci velim, non queam. Nos quoniam funditùs extinctam peſtem cognovimus, *Pariſios* remigramus. *Diſmas* Abbatis frater, dum hic agerem, me coluit diligenter: nos illius viciſſim conſuetudine magnopere ſumus delectati. Nihil, ita me Deus amet, vidi in vita hoc adoleſcentulo ingenioſius, ſuavius, modeſtius. Non hæc, mi *Antoni*, ad gratiam dico, ſic ego re ipſa reperi. Verùm ille juxta ſapientis vocem, animam ſortitus eſt bonam, & ut *Græci* dicunt, εὐφυὴς eſt, id eſt, bene & feliciter natus. Nihil illius ingenio acutius, nihil mente ſyncerius, nihil moribus ſuavius, nihil pudore amabilius. Miratur literas: cum his verſari gaudet, unde ſemper abeat doctior. Digniſſimus eſt puer, ut quem natura optimis rebus finxiſſe videtur, exquiſitiſſimâ etiam diligentiâ curemus, ne mens minimè vulgaris ad vulgares iſtas ſordes detrahatur. Sed vivit in tutela quadam, ſic enim appellant, nimis profectò tutelariter, id eſt, victu ſordidiſſimo, immundâ ſupellectile, neglectus inter, neſcio quos, ocioſos nebulones, qui nihil pejus oderunt quàm libros, aut literatos ſermones: graſſatoros nocturnos, potores diurnos, unde præter turpitudinem nil diſcere queat. Et haud ignoras quam hæc ætas facilè trahatur ad vitium. Affricat enim ſcabiem ſuam convictor infectus: & qui tangit picem, non poteſt non inquinari. Eſt hic *Jacobus Tutor*, vir integritate ſummâ, eruditione non vulgari, & ſtudii flagrantiſſimi, juris Pontificii profeſſor: is domi ſuæ nobiles aliquot adoleſcentes alit, & alit non tutelariter, ſed mundiſſimè: nam ipſe ſum apud eum tres menſes diverſatus. Hic *Diſmam* non ſecus atque filium amat, & amatur ut parens: quare ſi Abbas adoleſcentis ſaluti rectè conſulere volet, id quod velle ſcio, properabit illum ex tutela eximere, in qua & magno vivit, & immundiſſimè, & quod eſt omnium graviſſimum, cum iis, unde depravari poſſit, doceri non poſſit: atque huic, de quo memini, *Jacobo* committet, viro, mihi crede, cujus ego laudes nullo ſermone queam aſſequi. Is gaudebit contigiſſe, cui ſuam doctrinam libenter communicet, quem ad honeſta ſtudia totum excitet. *Diſmas* habebit, qui cum perinde vivat, ac ſi cum parente viveret, apud quem nihil niſi honeſta, niſi literata audiet. Mirabere forſan, cur ego rem hanctantopere ſuadeam. Ad me quidem omnino nihil pertinet: nam mihi hìc neq; ſeritur neq; metitur: verùm ubi tutelæ ſordes, ubi periculoſos convictores, ubi omnia contaminata perſpexiſſem, & adoleſcentis optimam mentem amarem, tum etiam Abbati propter ſummam illius in me humanitatem, omnia deberem, putavi me hoc ſine ſummo ſcelere prætermittere non poſſe, quin quod ad *Diſmæ* ſalutem vehementer pertinere cognoviſſem, compertiſſimúmq; haberem, literis meis admonerẽ. Nihil enim dubito, quin ſi abbati minima ex parte res, uti eſt, cognita foret, ne ſemihoram quidem in ea familia ſedere ſit paſ-

A ſurus. Nec ille vos ſcrupulus commoveat, ne parum *Gallicè* diſcat, ſi cum homine noſtrate vivat: ſcit bene *Gallicè Diſmas*, & jam nunc loquitur expeditè. Neq; deerunt uſquam unde *Gallicè* audiat: at literas diſcet, virtutem diſcet: quod ſi Abbati perſuaſeris, poteris enim *Antoni*, adoleſcentulum immortali beneficio tibi alligaris. Neq; dubito, quin omnes qui illi bene volunt, inter quos primum locum Abbas obtinet, mihi ſint in poſterum maximam gratiam habituri, qui quidem in
B tempore admonuerim: quare non conquieſces, donec effeceris. *Antonio* patri patrono tuo, jam etiam per te meo, me quàm commendatiſſimum facere ſtudebis, purgabiſq; quod nihil per hunc ſcripſerim: ſcribam è *Pariſiis*, ubi reverſurum audiero. Vale mi *Antoni* chariſſime, nóſq; quod facis, ama. Præfectum aulæ virum humaniſſimum, cæteróſq; nobis bene cupientes, meis verbis ſalutabis. *Aurelia*. III. Idus Decemb. Anno M. D. I.

C *Appendix.*

NE mireris *Antoni*, quòd in initio hujus epiſtolæ negavimus nos Abbati ſcribere, cum ſcripſerimus. Cum enim is tabellio nos fefelliſſet, & hic puer à *Batto* præter ſpem adeſſet, mutavimus ſententiam, maxime *Batto* ut ita facerem hortante: è cujus literis cognovi, quantâ humanitate vir ille meas literas acceperit, quod ego vix ſperare audebam. Novi enim, quàm nihil habeant mea ſcripta, cur a magnis viris legantur. De *Diſma*
D quod ſcripſi, quæſo ut omni conatu adjutes, omnino vehementer ad illius ſalutem pertinet: & niſi fiet, vereor ne nos omnes, puerum in primis, non feciſſe pœniteat. Nos enim nihil ambiguum, ſed oculis deprehenſa ſcripſimus, neq; quicquam preter ejus ſalutem ſpectamus: & ille in his eſt annis, qui facillimè vel ad ſummam gloriam, vel ad turpitudinem extremam flectantur: quare vigilandum & maturandum cenſeo. Vale.

E *Eraſmus Greverado Advocato* S. P. D.

QUod ignotus ignotum meis literis inexpectatus interpellare ſum auſus, vir optime atque integerrime, non tam debes improbitatem accuſare meam, quam benevolentiam & ab hac profectam fiduciam amplecti: quanquam quî mihi ignotus eſſe potes, cujus animum, mores, ſtudium, *Henricus Northonius*, homo omnium qui vivunt, minimè mendax, familiari ſermone ita ſæ- *Epiſt.19.*
F penumero deſcripſit, ut non aliter quàm in tabula depictam tui imaginem coram videar intueri? Si tantam vim habet probitatis & eruditionis admiratio, ut toto ferè orbe disjunctos, arctiſſimâ tamen charitatis copulâ conjunctiſſimos eſſe videamus; ego viri tam modeſti, tam ſtudioſi, tam candidi bonarum literarum admiratoris, & tam vicini, gratiam non quavis etiam ratione conabor aucupari? Neq; vulgari ſermone tecum hanc mutuam benevolentiam inire eſt animus. Sancta
G quædam res eſt eruditorum ſocietas, & non niſi ſancto aliquo pignore ſancienda: Id quale ſit, jam paucis exponã Flagrat jam olim mihi incredibili ardore animus, *Hieronymianas* epiſtolas commentariis illuſtrandi, & neſcio quis Deus mihi pectus accendit, agitq; ut rem tantam, & à nullo hactenus tentatã, audeã animo concipere. Movet me viri cœleſtis & omniũ Chriſtianorum ſine cõtroverſia

P 2 longè

longè tum doctiſſimi, tum facundiſſimi pietas: A
cujus ſcripta cum digna ſint quæ ab omnibus
paſſim legantur & ediſcantur, vix pauci legunt,
pauciores mirantur, pauciſſimi intelligunt. De-
um immortalem, *Scotus*, *Albertus*, & his impo-
litiores autores, omnibus in ſcholis perſtrepent,
& ille unicus religionis noſtræ pugil, illuſtrator ac
lumen *Hieronymus*, qui meruit ut unus celebra-
retur, unus ex omnibus tacebitur? Sed rem vi-
deo indigniſſimam, ob hoc ipſum negligi *Hiero-*
nymum, per quod promeritus eſt ne negligeretur. B
Nocet autori eloquentia, quę religioni profuit.
Alienat multos abſtruſior eruditio, quâ potiſſi-
mùm oportebat eum commendari. Pauci itaque
mirantur, quem perpauci intelligunt. Quod ſi
talis autor dignis commentariis fuerit illuſtratus,
futurum proſpicio, ut *Hieronymiana* gloria, tan-
quam nova luce accepta, quàm latiſſimè enite-
ſcat: ut paſſim in ſcholis, in auditoriis, in tem-
plis, domi, publicè, privatimq; legatur, & ediſca-
tur. Nec me adeò fallit, quàm audax facinus ani- C
mo præſumpſerim. Primùm, quanti negocii fue-
rit mendas, quæ per tot ſecula penitùs inſede-
runt, eradere? deinde quantum in illo antiquita-
tis, quantum Græcarum literarum, quantum hi-
ſtoriarum? tum quæ phraſis, quod dicendi artifi-
cium, quo non Chriſtianos modò omnes longo
poſt ſe intervallo reliquit, verumetiam cum ipſo
Cicerone certare videtur? Ego certè, niſi me ſan-
ctiſſimi viri fallit amor, cum *Hieronymianam* ora-
tionem cum *Ciceroniana* confero, videor mihi ne- D
ſcio quid in ipſo eloquentiæ principe deſiderare.
Tanta in hoc noſtro varietas, tantum ſententia-
rum pondus, tanta enthymematum volubilitas.
Quod artificium in eloquentium literis indicare,
ut difficillimum eſt, ita longè utiliſſimum. Id quod
ita me, modò ipſe dexter adſit, confecturum con-
fido, ut qui hactenus *Hieronymianam* eloquentiam
ſunt admirati, jam eloquentem fuiſſe, ſe neſciſſe
fateantur. A me quidem, quicquid vigiliis, quic-
quid aſſiduo ſtudio, quicquid eruditione medio- E
cri, quicquid ingenio non peſſimo præſtari pote-
rit, id ſedulò *Hieronymo* præſtabitur. Verùm ut ad
grave bellum auxiliaribus copiis, ita & ad tam
arduum negocium, duce aliquo, & auſpice opus
eſſe video. Quem verò ex omnibus ad id maxi-
mè idoneum deligam, nemo te meliùs poſſit in-
dicare, vel quòd tu hujus autoris præcipuo quo-
dam amore perpetuo flagrâſti (ita enim mihi
narrare ſolebat *Henricus*) vel quòd hoc tanto pi-
gnore, mutuam hanc inter nos ſocietatem & F
benevolentiam placuit initiare. Age vir opti-
me, da dextram, & mecum ad tam pulchrum
facinus magno animo accingere. Aderit ipſe &
literarum ſuarum, quas tantis vigiliis excudit,
vindicibus favebit: nec ſua tam pius labor noſter
mercede fraudabitur. Bene vale. *Pariſiis*. XV.
Calendas Januarias. Vide quantum fiduciæ mi-
hi tui mores præſtant, qui perinde ut jam vetu-
lus & notus amicus, tam indiligenter ad te ſcri-
bere non verear. Cætera ex tabellario *Auguſti-* G
no Caminado, viro & doctiſſimo, & mihi con-
junctiſſimo cognoſces, qui literas humanitatis,
quas vocant, in urbe *Pariſiorum* maximâ cum
laude profeſſus eſt: hunc tu tuo more comple-
cteris, eſt enim tuo amore digniſſimus. *Lute-*
tia, Anno milleſimo quadringenteſimo nonage-
ſimonono.

Eraſmus Nicolao à Burgundia præ-
poſito S. D.

SIc te amo, ut meo erga te ſtudio nulla epiſtola *Epiſt.* 20.
non ſit futura breviſſima: ita ſum occupatus,
ut negociis meis nulla quamlibet brevis non ſit
longiſſima futura. Veteres illi poetas, & homines
eloquentes allegoricè cygnos appellabant: neque
id opinor, temerè: nam ut hi plumis, ita illi pe-
B ctore candidiſſimi: utrique *Phœbo* ſacri: utriq;
lympidis amnibus, & pratis irriguis impensè gau-
dent: utriq; canori; ſed hodie maximè noſtrate
cælo obmutuiſſe videmus utroſque, ac ne morte
quidem vicina fieri vocales. In cauſa eſt, uti con-
jicio, quòd autores ſunt phyſici, olorem non niſi
ſpirante *Favonio* canere: & miramur nunc omnes
mutos eſſe cygnos, cum tot ſpirent Boreæ, tot Au-
ſtri, nulli Zephyri? Nam mihi quidem *Britannicus*
ille Aquilo, una cum nummis ita vocem ademit,
C ut non lupus æquè poſſit, qui te prior viderit. At
non flant Zephyri, niſi vere ineunte: quare huma-
niſſime Præpoſite, ſi tu dominæ *Verienſi*, patronæ
meæ, ver fueris, illáq; mihi *Favonius* aſpiraverit,
ego viciſſim utriuſq; cygnus fuero, ita canorus, ut
ipſa etiam exaudiat poſteritas. Nihil habeo ne-
ceſſe ænigma evolvere, nimirum *Oedipo* ſcribens,
non *Davo*. Tantum alterum illum *Battum*, quem
mihi pollicitus es, apud dominam pauliſper expe-
di. Bene vale. Datum *Lutetiæ* VII. Calend. Feb.
D Anno M. CCCC. XCVIII.

Eraſmus Arnoldo.

SAlve mi *Arnolde*, Jam ſeſquimenſem gravi- *Epiſt.* 21.
ter laboro febri nocturnâ, lentâ quidem illâ,
ſed quotidianâ, quæ me penitùs extinxit. Nondũ
ſum morbo liber, ſed tamen aliquanto recreati-
or: nondum vivo, ſed affulget aliqua vitæ ſpes.
Petis ut tibi animi mei conſilium communicem,
E hoc unum habe, mundum mihi jamdudum obo-
lere: damno ſpes meas. Nihil aliud cupio, quàm
mihi dari ocium, in quo poſſim totus uni Deo vi-
vere, deflere peccata ætatis inconſultæ, verſari in
ſcripturis ſacris, aliquid aut legere aut ſcribere.
Id in ſeceſſu aut collegio non poſſum. Nihil enim
me tenerius: nec vigilias, nec jejunia, nec ulla in-
commoda fert hæc valetudo, etiam cum eſt pro-
ſperrima. Hîc ubi tantis in deliciis vivo, ſubinde
in morbum incido: quid facerem inter labores
F collegiales? Decreveram in *Italiam* hoc anno con-
cedere, & *Bononiæ* aliquot menſes Theologiæ ope-
ram dare, atq; illic doctoris inſigne accipere: de-
inde in anno Jubilæo *Romam* viſere, quibus con-
fectis ad meos redire, atq; iſtic vitam componere.
Sed vereor ne hæc ut volumus, conficere non poſ-
ſimus. Metuo in primis ne tantum iter & regionis
æſtum & valetudo hæc non ferat. Denique repu-
to, nec in *Italiam* venire, nec illic vivi ſine ſum-
mo ſumptu. Ad titulum quoque parandum gran-
G di ſumma eſt opus. Et Epiſcopus *Cameracenſis* dat
perparcè. Omnino benigniùs amat, quàm largi-
tur, & prolixiùs omnia pollicetur quàm præſtat,
ipſe propemodum in cauſa ſum, qui non inſtem.
Et ſunt tam multi, qui vel extorqueant. Faciam
tamen pro tempore, quod factu videbitur opti-
mum. Bene vale. Anno milleſimo quadringen-
teſimo nonageſimo.

Eraſ.

Eraſmus Iacobo Tutori ſuo S. D.

Epiſt.25. SIc eſt animatus Abbas, ut *Diſmam* & *Antonium* à ſermone noſtrate omnino procul abeſſe velit. Sic habent res tuæ, ut nolis ſine noſtratibus vivere. Quare *Antonio Lutzenburgo*, qui toto pectore tibi bene cupit, méque autoribus, jubet eos in *Jacobi Danielis* familiam remigrare. Tu tamen mi *Jacobe* tuo more uteris, dabiſque operam, ut adoleſcentes quàm optimè, & quàm maximè ex Abbatis ſententiâ, quæ te non fugit, collocentur. Idem *Auguſtinum* facturum confido. Utrique gratum facietis ornatiſſimo humaniſſimóque Præſuli. De meis fatis ſcripſi *Auguſtino* per *Cornelium* tabellionem. Poſteaquam *Battus* periit, quis dubitat & *Eraſmum* periiſſe? Præterea autem cæteræ res ſic habent, ut pejus non poſſint. In una virtute ſpes omnis ſalutis reliqua. Vale cum *Auguſtino* noſtro, quem audio tecum victurum. E divi *Audomari* poſtridie Calendas Julii, Anno M. CCCC. XCVIII.

Eraſmus Fauſto Poetæ Regio S. D.

Epiſt.53. PUer meus tuo juſſu tuiſque verbis formidoloſum me appellavit, quod ob neſcio cujus peſtilentiolæ metum, ſolum verterim. Non ferendum convicium, ſiquidem in militem *Elvetium* dicatur. At in hominē poeticum ocii umbræq; amantem, neutiquam hæret. Quanquam hujuſmodi in rebus nihil formidare, equidem non ſtrenui hominis, ſed ſtipitis eſſe duco. Ubi eo cum hoſte res eſt, qui propulſari, qui referiri, qui vinci contra pugnando poteſt: ibi qui fortis videri cupit, per me licebit. *Lernea* illa *Hydra*, extremus duriſſimúſque laborum *Herculis*, ferro quidem domari non potuit, at *Græco* tamen igni confici potuit. Huic malo quid tandem facies, quod nec cerni queat, nec vinci? Quædam melius fugiuntur quàm ſuperantur. Vir fortis *Æneas* non congreſſus eſt cum *Sirenibus*, ſed longè à perículoſo littore proram deflexit. At nihil eſt, inquies, periculi. At ego interim citra periculum multos interire video. Vulpem imitor *Horatianam*,

——*Quia me veſtigia terrent,*
Plerâq; te adverſum ſpectantia, pauca retrorſum.

In hac ego rerum facie, non *Aureliam* modò, ſed etiam ad *Gades* illas *Herculeas*, vel ad *Orchadum* extremarum extremam uſq; non dubitârim avolare, non quod meticuloſus ſim, animóq; parum maſculo, verùm ne jure metuam: non, ne moriar, cui rei naſcimur omnes, verùm ne vitio meo moriar. Si *Chriſtus* ſuos monuit Apoſtolos, ut mutatis ſubinde urbibus, perſecutorum gladios effugerent, ego tam capitalem hoſtem, cum commodè queam, non declinabo? Quanquam ad remigrandum jamdudum, tum Muſæ me hortantur meæ, quæ quidem hîc inter *Accurſium*, *Bartolum*, & *Baldum* miserè frigent: tum acre hoc ſævúmq; gelu, penitùs extinguendis hujus morbi reliquiis nimis quam opportunum. Sed faciunt adhuc ſcrupuli neſcio quid, illa ingentis incendii veſtigia, fumus, odor, favillæ, & haud ſcio an etiam igniculi ſuppoſiti cineri doloſo. Scio quidem humaniſſ. *Fauſte*, operam me omnem ludere, qui quidem id te orē, quod ipſe tuâpte ſponte facere non deſinis: orabo tamen, ut *Adagia* noſtra, quæ nuper abortu
A ejeci, quo maturius diſtrahantur tuo teſtimonio
commendes, atq; exornes: idq; non tam operi
quidē ipſi, quàm noſtræ neceſſitudini dones. Neq;
enim uſqueadeò mihimet aſſentor, ut cujuſmodi
ſint non videam. Verùm parum proba merx, quā
velis extrudere, hoc magis laudatore eget, quo minus
meretur. Et nos iſto tibi nomine non paulò
plus debebimus, ſi tuum ſuffragium, non tuo judicio,
ſed omne noſtræ benevolentiæ accommodaris.
Ne dicam interim, quod nec integrum tibi
B reliquiſti, non laudare nugas meas, quibus jam ſemel
aſcripto epiſtolæ tuæ elogio, nihil non tribuiſti:
ut alterutrū jam tibi ſit neceſſe, aut illas conſtanter
laudare, aut te inconſtantis hominis notam
incurrere. Deniq; à nobis enixè dabitur opera,
ut illud idem primâ manu deformatum opus,
non elimetur modò, verùm incudi redditum, totum
quantum eſt, diffingatur: eáq; demum facie
exeat, ut neq; te teſtimonii tui pœniteat, neq; illud
tuæ laudationis tanquam parum convenien-
C tis, ſuppudeat. Quâ quidē in re *Fauſtum* non modò
cenſorem adhibebimus, verum etiam architectum.
Bene vale. Poſtridie Natalis divi *Eliſabeth*,
Aureliæ Anno M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Auguſtino ſuo S. D.

DE *Fauſto*, *Gagnino*, & *Æmilio* alba feliciáque *Epiſt.24.*
ſunt quæ nuncias omnia, neque novi tamen
quicquam: at rurſus perinde jucunda, ut ſi nova.
Talium enim virorum in me benevolentiam, tam
D grave de te teſtimonium, quid ni plurimi faciam?
Tuum item de mea gloria ſtudium, ut vetus libens
agnoſco, tanquam novum exoſculor: etiam
ſi *Fauſtina* illa ὑπερβολή, quâ penes unum me literarum
ſacrarium eſſe dictitat, non ita nimis me delectavit:
cum quod immodicæ laudes, neque noſtro
pudori, neque mediocritati noſtræ conveniunt:
tum quod hujuſmodi fermè figuræ & fide
carent, & invidiæ plurimum contrahunt: poſtremò
ironiæ quoq; ſunt affines, quemadmodum &
E illa tuis in literis etiam ſi blandiſſimè ſcripta, tamē
mihi non admodū blandiuntur, *Obſervantiſſime
præceptor, tuus devotus diſcipulus dedo me tibi, jube
quod vis, nihil habeo meū, ſed omne tuū:* cujus omne
ego ſermonis genus à ſyncera benevolentia quàm
longiſſimè ſemotum eſſe oportere cenſeo. Nam
ubi purè amatur, ita ut nos facimus opinor, ibi
quid iſtis figuris eſt opus? Ubi verò inſyncera charitas,
hæc etiam in malevolentiæ ſuſpicionem rapi
ſolent. Quare pergratum mihi feceris, ſi gra-
F tioſas iſtas ὑπερβολὰς funditus tuis è literis ſuſtuleris,
ut ſuum habeat ſimplex amor ſermonem, memineriſque
te conjunctiſſimo amiculo ſcribere,
non tyranno. Fata etiam nunc tuis votis atque
adeò virtutibus malignè reſpondere, mihi quidem
eſt opinione moleſtius, miteſcere verò gaudeo.
Quinetiam aut inſignitè me fallit animus, aut
eam tam fatalem tempeſtatem nova quædam ſerenitas
conſequetur. Tu modo obdura mi *Auguſtine*,
uti ſoles, contráque ardentior ito, quàm tua
G te fortuna ſinet. *Paulum Æmilium* ad nos remigraturum
tuis è literis olfacio. At ego multis modis
hominem manere malim: nam hic quidem
cur diutius hæream non video. Sed tu curabis ut
omni de ſtatu tuo mihi perſcribas, ecquid noſtri
convictus ſarcinulam tua fortunula ferar; quandoquidem
de voluntate nec tu vis me diffidere,
neq; ego poſſim, tot jam periculis & argumentis

 explorata

exploraia ſpectatáque. Quare ſi quid erit quam-
obrem hoſpites, vel parum tempeſtivi, vel mi-
nus commodi futuri videamur, citra omnem fu-
cum aperies, eâ videlicet libertate, quam tanta
poſtulat neceſſitudo. Ego ne pilo quidem te mi-
nus amavero. Ita me ſuperi omnes bene ament,
non tam huc ſpecto, quo fortunis meis proſpici-
am: quanquam huc quoque (cur enim inficier?)
quàm ut doctrinæ tuæ, mea, ut ſcribis, opera, de-
formatæ ſuprema manus imponatur. Quod ſi ea-
dem tibi mens, imò ſi fortuna patitur, ut utrique
commoda noſtra cum alterius commoditate con-
jungamus, accerſe: ſin minus, tamen hoc ipſum
ſcire permagni meâ refert, ut properem aliis ra-
tionibus mihi conſulere, etiam ſi prius illud poti-
us eſt. Quicum enim cupiam potius mea conſum-
mare ſtudia, quàm tecum, quem ego primum bo-
nis literis initiavi, qui cum ad jam propè abjecta
ſtudia me revocavi, qui cum tot annos conjun-
ctiſſimè vixi? Verùm ſi non potes quod vis, id
velis quod poſſis. Oſtentatur neſcio quæ ſpecula
de adeunda *Italia*, & prurit nonnihil animus,
verùm ſimulatque tuas literas accepero, meis
de rebus ſtatuam. *Nicolaum Benſeradum*, qui
me, ut ſcribis, plurimum valere cupit, ego viciſ-
ſim plurimum ſalvere jubeo. Tumultuor in mea
Copia, ſed Muſis opinor invitis. Quid enim poſſum
pulchri, omnibus bonis libris deſtitutus? Et alti-
us ſeſe in receſſu opus aperit, quàm in ingreſſu
promittebat. Et tamen molior, quid enim aliud
agam? Scilicet hoc ago ne, quod eſt turpiſſimū,
nihil agam. Cura ut valeas mi *Auguſtine*, meq;,
quod ſoles, ama. Datum *Aureliæ* poſtridie con-
ceptionis virginis matris. Anno milleſimo qua-
dringenteſimo nonageſimonono.

Eraſmus Rhenano ſuo S. D.

*Epiſt.*25. **A**Ccipe mi *Beate* totam itineris mei tragico-
comœdiã. Mollis etiamnum ac languidulus,
ut ſcis, *Baſileam* relinquebam, ut qui nondum cum
cœlo redieram in gratiam, cum tandiu domi de-
lituiſſem, idque perpetuis laboribus diſtentus. Na-
vigatio fuit non inamœna, niſi quòd circa meri-
diem ſolis æſtus erat ſubmoleſtus. *Briſaci* pranſi
ſumus, ſed ita ut nunquam inſuaviùs. Nidor ene-
cabat, tum nidore graviores muſcæ. Deſedimus
plus ſemihoram ad menſam ocioſi, donec ador-
narent ſcilicet illi ſuas epulas. Tandem nihil ap-
poſitum eſt, quod edi poſſet, ſordidæ pultes, offæ,
ſalſamenta non ſemel recocta, meræ nauſeæ. Gal-
linarium non adii. Qui hunc renunciavit teneri
febri, bellum quiddam adjecit. Minoritam illum
Theologum, quicum mihi fuerat de echeitatibus
concertatio, ſacroſcalices oppignorâſſe ſuo jure, ô
Scoticam ſubtilitatem. Sub noctem ejecti ſumus
in vicum quendam frigidum: cujus nomen nec
libuit ſcire, nec ſi ſciam velim edere. Illic penè
extinctus ſum. In hypocauſto non magno cœna-
vimus plus opinor ſexaginta, promiſcua homi-
num colluvies, idq; ad horam fermè decimam: ô
qui fœtor, qui clamor, præſertim ubi jam incalu-
iſſent vino! Et tamen ad illorum clepſydras erat
deſidendum. Mane multa adhuc nocte è ſtratis
exturbamur clamore nautarum. Ego & incœna-
tus & inſomnis navim ingredior. *Argentinam*
appulimus ante prandium ad horam fermè no-
nam, illic commodiùs accepti ſumus, præſertim
Scheurerio ſuppeditante vinum. Aderat aliqua ſo-

A dalitatis pars, mox univerſi ſalutatum veniunt,
ſed nemo officioſiùs *Gerbelio*. *Gebuilerus* & *Ru-
dolphingius* me immunem eſſe voluerunt: quod
jam illis novum non eſt. Illinc equis *Spiram* uſq;
contendimus, neque uſquam militis umbram vi-
dimus, cum rumor atrocia ſparſiſſet. *Anglus*
equus planè defecit, vixq; *Spiram* attigit, ſic eum
tractaverat ſceleratus iſte faber, ut illi ambæ au-
res ferro candenti inurantur. *Spiræ* furtim ſub-
duxi me è diverſorio, & ad *Maternum* meum vi-
B cinum me recipio. Illic decanus vir doctus & hu-
manus ſuaviter & comiter nos biduum accepit.
Hic fortè fortunà *Hermanum Buſchium* reperimus.
Illinc curru vectus ſum *Wormaciam*, atq; hinc rur-
ſus *Moguntiam*. Fortè in eundem currum incide-
rat quidam Cæſaris ſecretarius *Ulrichus* cogno-
mento *Farnbul*, quaſi dicas *filicum collem*. Is incre-
dibili ſtudio, tum itinere toto mihi obſervivit,
tum *Moguntiæ* non paſſus ingredi πανδοχεῖον, ad
ædes canonici cujuſdam pertraxit: abeuntem ad
C navem deduxit. Navigatio non fuit inamœna,
ob cœli commoditatem, niſi quod longior eſſet,
nautarum ſtudio. Ad hæc offendebat equorum
pedor. Comitati ſunt me primum diem officii
gratià *Joannes Longicampianus* qui pridem *Lovanii*
profeſſus eſt: & hujus amicus jureconſultus qui-
dam. Aderat & *Weſphalus* quidam, *Joannes cano-
nicus* apud *S. Victorem* extra *Moguntiam*, homo
commodiſſimus, ac feſtiviſſimus. Ubi *Popardiam*
appulimus, noſque, dum exploratur navis, in ripa
D deambularemus, neſcio quis agnitum me telonæ
prodidit, οὗτος ἐστὶν ὁ ἐκεῖνος. *Telones* eſt *Chriſto-
phorus* ni fallor, *Cunicampius* vulgato verbo *Eſchen-
felder*. Incredibile dictu quàm geſtierit homo præ
gaudio. Pertrahit in ædes ſuas. In menſula inter
ſyngraphas telonicas jacebant *Eraſmi* libelli. Be-
atum ſe clamitat, advocat liberos, advocat uxo-
rem, advocat amicos omnes. Interim nautis vo-
ciferantibus mittit duos vini cãtaros, rurſum vo-
ciferantibus mittit alteros, pollicitus ubi redierit
E ſe illi τὸ τίμημα remiſſurum, qui talem virum ſibi
advexerit. Hinc officii gratiâ comitatus eſt nos
Confluentiam uſque *Joannes Flaminius* virginibus
ſacris illis præfectus, vir angelicæ puritatis, judicii
ſobrii ſanique, doctrinæ non vulgaris. *Confluen-
tiæ Mathias* officialis epiſcopi nos domum ſuam
rapit, homo juvenis, ſed moribus compoſitis. *La-
tini* ſermonis exactè peritus, tum jureconſultiſſi-
mus. Illic cœnatum eſt hilariter. Apud *Bonnam*
nos reliquit ille canonicus, vitans urbem *Colo-
nienſem*, quam & ipſe vitare cupiebam, ſed mi-
F niſter cum equis eò præceſſerat, neque quiſquam
erat in navi certus, cui de miniſtro revocando
negocium committere potuiſſem: & nautis diffi-
debam. Mane itaque ante ſextam *Agrippinam*
appulimus die Dominico, cœlo jam peſtilenti.
Diverſorium ingreſſus, mando hoſpitii miniſtris
de conducenda biga, & cibum ad decimam pa-
rari jubeo. Audio ſacrum, prandium differtur.
De biga non ſucceſſit. Tentatur de equo condu-
G cendo, nam mei erant inutiles. Nihil ſuccedit.
Senſi id quod erat. Agebatur ut illic hære-
rem. Ego protinus jubeo meos adornari e-
quos, imponi alteram manticam, alteram ho-
ſpiti committo, & claudo meo equo ad co-
mitem *Novæ aquilæ* percurro: eſt autem iter
horarum quinque. Is agebat *Bedburii*, apud
hunc ſuaviſſimè quinque dies ſum commoratus

tantâ

tantâ tranquillitate, & ocio, ut bonam recogniti-
onis partem apud eum peregerim. Nam eam No-
vi Teſtamenti partem mecum abduxeram. Uti-
nam hominem nôſſes mi *Beate*. Juvenis eſt, ſed
rarâ & pluſquam ſenili prudentiâ, pauciloquus, ſed
quod de *Menelao* prædicat *Homerus*, μάλα λιγέως
loquitur, imò cordatè, citra oſtentationem doctus
non in uno ſtudiorum genere tantùm, totus can-
didus. & amico amicus. Jam firmus eram ac ro-
buſtulus, jam mihi pulchrè placebam; ac fore ſpe-
rabam, ut validus epiſcopum viſerem *Leodien-
ſem*, & alacrem me redderem amicis *Brabanticis*.
Quæ convivia, quas gratulationes, quas confabu-
lationes mihi promittebam? Decreveram, ſi ver-
nâſſet autumnus, *Angliam* adire, & quod Rex
jam toties offert, accipere. Sed ô fallaces morta-
lium ſpes! ô ſubitas & inopinatas rerum huma-
narum vices! E tantis felicitatum ſomniis in ex-
tremum exitium præcipitatus ſum. Jam in poſte-
rum diem erat conducta biga. Comes nolens mi-
hi ante noctem valedicere, prædicavit ſe ante
abitum mane viſurum me. Eâ nocte ſæva quæ-
dam venti tempeſtas coorta eſt, quæ & ante diem
proximum præceſſerat. Ego nihilo ſecius ſurgo
poſt noctis medium, annotaturus quædam comiti.
Cúmque jam eſſet hora ſeptima, nec prodiret co-
mes, jubeo illum excitari. Venit, & ut eſt mode-
ſtiſſimo pudore præditus, rogat, num eſſet ſenten-
tia diſcedere cœlo tam incommodo, ſe mihi time-
re. Ibi mi *Beate*, *Jupiter* neſcio quis, aut malus
genius, non dimidium mentis, aut ait *Heſiodus*,
ſed totam mentem ademit. Nam dimidium men-
tis ademerat, cum *Colonia* me committerem. At-
que utinam aut ille acriùs amicum commonuiſ-
ſet, aut ego verecundis, ſed amiciſſimis monitis
obſequentior fuiſſem. Rapit me fati vis. Quid
enim aliud dicam? Conſcendo bigam non te-
ctam, flante vento quantus altis montibus fran-
git trementes ilices. Auſter erat, neq; quicquam
præter meras peſtes ſpirabat. Ego mihi veſtibus
probè tectus videbar, ſed ille violentiâ ſuâ nihil
non penetrabat. Succeſſit ſub noctem pluviola,
vento ſuo peſtilentior: venio *Aguiſgranum* laſſu-
lus ob quaſſationem bigæ, quæ mihi in viâ ſaxis
conſtratâ tam erat gravis, ut equo quamlibet
claudo maluerim inſidere. Hic per canonicum
quendam, cui me comes commendârat, rapior è
diverſorio, ad ædes cantoris. Ibi ex more convi-
vium agitabant aliquot canonici. Mihi prandium
tenuiſſimum acuerat ſtomachum: ſed apud hos
tum nihil erat præter carpas, eáſq; frigidas. Ex-
pleo me. Cum in multam noctem, nam ſeriùs ac-
cubuerant, cœna proferretur fabulis, ego petitâ
veniâ cubitum abeo, quòd proximâ nocte mini-
mum dormieram. Poſtridie pertrahor ad ædes
Vicepræpoſiti: nam ad illum redibat periodus. Ibi
cum præter anguillam nihil eſſet piſcium, nimi-
rum tempeſtas fuerat in culpa, cum ipſe ſit alioqui
ſplendidus convivator; expleo me piſce durato
ventis, quem à baculo quo contunditur, *Germani*
vocant: nam eo alioqui ſatis delector: ſed com-
peri partem hujus adhuc crudam fuiſſe. A prandio,
quoniam cœlum erat peſtilentiſſimum, in diver-
ſorium me confero. Jubeo excitari foculum. Con-
fabulatur mecum canonicus ille vir humaniſſimus
fermè ſeſquihoram. Mihi interim oboritur non-
nullum ſtomachi tædium, quod cum perſeveraret,
dimiſſo eo, latrinam adeo, dejicio alvum. Ac non-

A dum levato ſtomacho, digitum in os injicio ſe-
mel atque iterum: prodit piſcis ille crudus, neque
quicquam præter eum rejicitur. A vomitu decum-
bens, non tam dormio quam acquieſco, nullo ca-
pitis aut corporis dolore: deinde pactus cum au-
riga de manticis, rurſus invitor ad cœnam. Ex-
cuſo, non proficio. Sciebam ſtomachum præter
tepidas ſorbitiunculas, nihil admiſſurum. Nam
idem acciderat *Baſileæ*, cum nocte quadam, non
ferens ob incidentem pituitam ſtomachi crucia-
B tum, ſimili modo cum levâſſem. Menſis erat, pri-
uſquam ſtomachus cum cibis in gratiam redire
potuit. Apparatus tum erat prælautus, ſed mihi
fruſtra. Ubi confoviſſem ſtomachum ſorbitiun-
culâ, domum me confero: Dormiebam enim
apud cantorem. Egredior, ibi corpus inane mirè
ad nocturnum cœlum inhorruit. Nox gravis fuit.
Poſtridie mane rurſus hauſtâ cerviſiolâ tepidâ
cum paucis micis panis equum conſcendo morbi-
C dum & claudum, quo fuit incommodior equita-
tio. Jam ſic affectus eram, ut magis conveniret
lecto confoveri, quàm equo inſidere. Sed ea regio
non parum habet ruſticitatis, commoditatis aut
elegantiæ minimum, & illic mihi nè valere qui-
dem ſatis eſſet commodum, nedum ægrotare.
Quo magis libebat effugere. Latronum pericu-
lum, nam ibi ſummum erat, aut certè metum ex-
trudit morbi moleſtia. Jam tum cum eſſem *Baſi-
leæ*, dum ex more ſcalpo partes inguini vicinas,
ad provocandam alvum, acriori ſcalptu ſub coxa
D leva ſummam cutem perſtrinxeram ungui. Idem
accidit in inguine dextro, ſed hinc neq; dolor ul-
lus, neq; exulceratio. Id quod erat ſub leva coxa
bidui equitatione, quâ *Argentorato Spirã* perveni,
leviter exulceratum fuit, ſed ita ut non ſentiretur,
niſi inſediſſem vehementiùs. Hoc malum hac po-
ſteriore equitatione ſic exacerbatum eſt, quoniam
ea parte premebam equum, ut totus ille locus in-
caleſceret. Præterea quod erat in levo inguine
modicè intumuit, ſed glande quæ cum pelle cir-
E cumageretur, citráq; cruciatum. Ad hæc in ſini-
ſtro inguine ſummo ſuborium erat paulatim au-
geſcens tuber quoddam durum ſed abſq; dolore,
& ſine exulceratione. Equitabam autem iis par-
tibus parum a vento defenſis. Confectis eo curſu
quatuor paſſuum millibus perventum eſt ad *Mo-
ſa* trajectum. Illic ſorbitiunculâ utcunq; conſoto
ſtomacho, rurſus inſcenſis equis *Trongros* adeo. Id
oppidum abeſt tribus millibus paſſuum. Hæc
poſtrema equitatio, mihi longè graviſſima
F fuit. Incommodus inceſſus equi mirè torque-
bat renes. Tolerabilius ambulabam pedibus,
ſed metuebam ſudorem, & periculum erat nè
nox in agris nos occupâſſet: itaque incredibili
totius corporis cruciatu, præcipuè renum & epatis.
Tongros pervenio. Jam ob inediam ac laborem
inediæ additum, omnes corporis nervi defece-
rant: adeò ut nec firmus eſſet ſtatus aut inceſſus.
Lingua, nam ea valebat, diſſimulabam morbi
magnitudinem. Hic cerviſiariâ ſorbitiunculâ foto
G ſtomacho, cubitum eo. Mane jubeo conduci bi-
gam tectã. Mihi viſum eſt, ob ſilices equo inſidere,
donec ad terrenam viam eſſet ventum. Conſcen-
do majorem equum, quod is commodiùs iret per
ſaxa & pedibus certioribus. Vix conſcenderam,
contactus cœlo frigido, ſentio oboriri glaucoma,
poſco pallium. Sed mox ſyncopis ſucceſſit. Vel
manu contacta poteram excitari. Ibi mens *Joan-*

ɑ *nes*

nes cum cæteris aſtantibus paſſi ſunt in equo ſedentem meâ ſponte expergiſci. Experrectus bigam aſcendo. Paulo poſt ſentio moveri alvum, deſcendo, exonero, & rediit color & alacritas aliqua. Jam eramus vicini oppido divi *Trudonis*. Rurſus inſcendo equum, nè bigâ vectus viderer ægrotus. Rurſus cælo veſpertino offenſus, nauſeo, ſed citra ſyncopim. Offero duplum precium bigario, ut me poſtridie vehat uſq; ad *Tenas*. Id oppidum abeſt a *Tongris* tribus m.p. Accipit conditionem. Hic hoſpes mihi notus narrat, quàm graviter tulerit Epiſcopus *Leodienſis* quod ſe inſalutato diſceſſiſſem *Baſileam* petens. Confoto ſtomacho ſorbitiunculâ eo cubitum. Nox erat graviſſima, præſertim ob cruciatum ulceris, quod erat in leva coxa, adeò ſtimulabat ſanguis ibi corruptus & concretus. Hìc fortè quadrigam nactus, quæ *Lovanium* peteret: aberat autem ſex m.p. in eam me conjicio: incredibili moleſtiâ vectus ſum, ac pene intolerabili, ſed tamen eo die ad horam ſeptimam pervenimus *Lovanium*. Non erat ſententia petere meum cubiculum, vel quòd ſuſpicarer illic frigere omnia, vel quòd nollem committere, nè ſi peſtis rumor ex me fuiſſet ortus, collegii commodis aliquo pacto officerem. Ad *Theodoricum* Typographum diverto, amicum tam ſyncerum, ut vel hoc uno beatus ſim futurus, ſi res animo reſponderet. Eâ nocte eruperat inicio me maximum ulcus, jámq; dolor conquieverat. Poſtridie accerſo chirurgum. Apponit malagmata. Jam tertium ulcus acceſſerat in tergo, quod miniſter fecerat *Tongris*, dum ob renum dolorem ungens me oleo roſaceo, digito calloſo durius fricat coſtam quandam. Id poſt exulceratum eſt. Tumebat & glans ſub dextera mamilla mobilis, verùm ea citra exulcerationem, ſuâ ſponte ſenſim evanuit. Abiens chirurgus clam dicit *Theodorico* & famulo, peſtem eſſe: miſſurum quidem malagmata ſe, non venturum autem ipſum ad me. Mitto lotium ad medicos, negant quicquam eſſe morbi: rurſum alios conſulo, idem affirmant. Accerſo *Hebræum*, is optabat tale corpus ſuum, quale meum eſſet teſte lotio. Cum non rediret uno atque altero die chirurgus, rogo *Theodoricum* quid ſit in cauſa. Excuſat ille neſcio quid. At ego rem ſuſpicans, quid inquam, num judicat eſſe peſtem? Hoc ipſum, inquit, conſtanter affirmat, tres eſſe carbunculos. Riſi ſatis, nec ullam peſtis imaginationem demitto in animum. Poſt dies aliquot venit chirurgi pater, inſpicit, idem judicat, & in os aſſeverat, germanam eſſe peſtem? Nec ſic quidem mihi perſuaderi potuit. Accerſo clam alterum chirurgum magni nominis. Inſpicit, is verò, ut erat homo ruſticior, Non vererer, inquit, tecum cubare; &, ſi mulier eſſes, rem quoq; tecum habere: idem ſentiebat *Hebræus*. Accerſo medicum quendam, cui plurimum tribuunt *Lovanii*. Nam hîc bonos eſſe medicos, admodum eſt rarum. Rogo nunquid mali portenderet urina, negat. Narrò de ulceribus, addens argumenta, quibus colligerem, non eſſe peſtem; Ulcera non erant nova, neque ſponte nata. Glandes ambulabant initio. Quæ in levo erat inguine, ſemper. Nulla febris, nullus inſignis capitis dolor, niſi ob jactionem, nulla ſomnolentia, palatum perpetuo ſaniſſimum: vomitus erat non obortus, ſed provocatus, nec quicquam ejectum præter piſcem, eo exoneratus quievit ſtomachus: quod deinde

A cibum reſpuebat, peculiare eſt. Nullum ſignum peſtis habebat lotium. Cætera ſat fortiter audierat. At ſimulatq; ulcerum mentio facta eſt, ſenſi hominem pertimeſcere. Do medico coronatum aureum, pollicitus eſt ſe poſt prandium ad me rediturum. Is territus ex oratione, mittit miniſtrum. Rejicio: & iratus medicis, *Chriſto* medico me commendo. Stomachus intra triduum reſtitutus eſt, hauſto pullo gallinaceo contuſo, & cyatho vini *Belnenſis*. Hic protinus ad ſtudii quoque

B laborem reverſus, abſolvo quod deerat in Novo Teſtamento. Poſt ſeptemdecim dies excidit ex ulceribus caro nigra, ac emortua, quod chirurgi futurum prædixerant: glans illa quæ erat in inguine ſiniſtro, jam intumuerat, citra dolorem tamen, magno meo metu. Cœpit enim animum meum ridicula quædam ſuſpicio, ſed utinam falſa: hoc mali accidiſſe ex contactu equi mei. Excuſſi enim ſemel atque iterum muſcas inſidentes ulceri, manu nuda: deinde fortè tractavi ea loca

C corporis mei, vel dum reddo lotium, vel dum induſium repono. Verùm hic conſtanter me jubet animo ſecuro eſſe chirurgus. Nunc mollior eſt tumor & humilior aliquanto, ſed tamen locum nondum mutat. Ulcera ſunt extra periculum, glans illa in dextro pectore ſua ſponte evaneſcit. Apud *Theodoricum* curatus ferè quatuor hebdomadis, in cubiculum meum remigravi. Semel duntaxat ad proximum templum exii ſacri gratiâ, nondum ſat firmis viribus. Si peſtis fuit, pe-

D ſtem eam labore, & incommoditate animíq; robore depuli. Quando ſæpenumerò magna morbi pars eſt, morbi imaginatio. Ab adventu protinus edixeram, nè quis me adiret, niſi nominatim accitus, nè vel ego cuiquam eſſem terrori, vel mihi quiſpiam officio ſuo moleſtus: tamen irrupit *Dorpius* omnium primus, mox *Atenſis*, *Marcus Laurinus*, & *Paſchaſius Berſelius*, qui quotidie aderant, mihi bonam morbi partem ademerunt mellitiſſimâ conſuetudine ſuâ. Mi *Beate*, quis cre-

E deret hoc corpuſculum exile, delicatum, atque etiam ætate jam imbecillius, poſt tot itinerum labores, poſt tot ſtudiorum ſudores, tot etiam morbis ſuffecturum? Scis enim quàm graviter paulo ante laborârim *Baſileæ*, idq; non ſemel. Nonnulla ſuſpicio tangebat animũ meum, cum annum mihi fore fatalem, adeò malo malum ſuccedebat, ſempérq; gravius. Ego verò tum etiam cum maximè morbus urgeret, ſic eram affectus, ut nec vitæ deſiderio cruciarer, nec mortis metu trepidarem. In

F uno *Chriſto* tota ſpes erat, à quo nihil aliud precabar, niſi ut daret, quod mihi ſaluberrimum eſſe judicaret. Juvenis olim, ut memini, ad nomen etiam mortis ſolebam inhorreſcere. Hoc certè profeci acceſſione ætatis, mortem leviter metuo, neque metior hominis felicitatem longævitate. Annum exceſſi quinquageſimum, ad quem cum ex tam multis tam pauci perveniant, jure queri non poſſum me parum diu vixiſſe: deinde ſi quid hoc ad rem pertinet, jam nunc paratum eſt moni-

G mentum: quo poſteris teſter me vixiſſe. Et fortaſſis à rogo, quemadmodum poetæ loquuntur, ut conſileſcet livor, ita magis eluceſcet gloria: quanquã non convenit ut Chriſtianum pectus tangat humana gloria: utinã ea contingat gloria ut *Chriſto* probemur. Bene vale *Beate* chariſſime. Cætera cognoſces ex literis ad *Capitonem*. *Lovanii*. Anno milleſimo quingenteſimo decimooctavo.

Eraſmus Roterodamus R.D. Antonio Puccio
Legato Apoſtolico apud Elvetios.

Epiſt.26. SAlutem P. Reverendiſſime, vereor nè jamdu-
dum apud ſe tua celſitudo *Eraſmum* non ſolùm
inhumanitatis, verumetiã inſignitæ cujuſdam in-
gratitudinis reum agat,qui tam obviam tuam hu-
manitatem expertus,non ſaltem literarum officio
beneficium agnoſcam. Verùm ſi ſcias,quam peri-
culosè pluſquam menſtruã pituitam excipiens di-
arrhœa ſceleratiſſima non ſine torminibus alvi nos
afflixerit : cum interim operi quod erat præ mani-
bus cugerer ſufficere: ſat ſcio, quæ naturæ tuæ
bonitas eſt, doliturus ſis etiam mihi tam juſtam
eſſe excuſationem. Eo ventum erat,ut de conden-
do Teſtamento cogitarem. Nunc peſtilentia un-
diq; gliſcens, nos hinc abigit, opere nondum ab-
ſoluto, cujus ſtudio vitam etiam hactenus con-
tempſimus,non modò pecuniam. Adeò mihi ſtu-
dio ſuit, ut quod ſemel *Leoni Decimo* dedicâram,
illo dignum redderem. Nam editio prima mihi
non per omnia ſatisfecit, licèt & illa ab eruditiſ-
ſimis quibuſque doctiſſimiſque probetur : tantum
initio oblatrabant pauculi ſycophantæ, ſed indo-
cti : deinde qui nunquam opus legerant : poſtre-
mù in abſentem duntaxat: coràm nemo verbum.
Nunc exibit, ni ſallor, ſic elaboratum, ut ſperem
futurum, ut nec *Leone*,nec poſteritate videatur in-
dignum. Fruſtra narrem, quando nemo creditu-
rus ſit, quantis mihi conſtiterit ſudoribus; utinam
parem adferat utilitatem reip. Chriſtianæ, nihil
enim hic aliud ſpectavimus. Quam ad rem tua
quoque ſublimitas non mediocre momentum ad-
ferre poterit, ſi non gravabitur à ſummo Ponti-
fice impetrare Breve aliquod, quo teſtetur opus
hoc ſibi gratum eſſe. Ita ſycophantis illis pauculis
os obturabitur.Reſponderant duo Cardinales,per
quos primæ editionis volumen obtuleram *Leoni*
Pontifici. *Andreas Ammonius* alteram epiſtolam
huc miſit, ea periit : alteram ſervavit, quæ nunc
unà cum ipſo periit. Scripſimus hac de re ante
pauculos dies Card. *Grimano*, & *Paulo Bombaſio*.
Porrò nè quis ſcrupulus habeat animum tuum,
ſtudii mei rationem paucis exponam. Collatis
multis *Græcorum* exemplaribus, quod ſynceriſſi-
mũ videbatur ſequuti, vertimus *Latinè*,noſtrámq;
tranſlationem *Græcis* adjunximus , quo lectori
promptum ſit conferre : & ita vertimus, ut pri-
mum ſtuduerimus, quoad licuit, integritati ſer-
monis *Romani*, ſed incolumi tamen apoſtolici
ſermonis ſimplicitate: deinde dedimus operam,
ut quæ prius lectorem torquebant vel amphibo-
logiâ,vel obſcuritate ſermonis,vel orationis vitiis,
aut incommodis, jam explanata ſint ac dilucida,
parciſſimè interim recedentes à verbis,à ſenſu nuſ-
quam:quem tamen non ex nobiſipſis ſomniamus,
ſed ex *Origene*, *Baſilio*, *Chryſoſtomo*, *Cyrillo*, *Hiero-
nymo*, *Cypriano*, *Ambroſio*, *Auguſtino* petimus. Ad-
junximus Annotationes, jam locupletatas, in qui-
bus docemus lectorem, quid quo conſilio ſequuti
ſimus, ſemper veterum autorum nixi ſententiâ.
Vulgatam hanc editionem non convellimus, quæ
tamen cujus ſit incertum eſt: etiam ſi compertum
eſt, nec *Cypriani* eſſe, nec *Ambroſii*, nec *Hilarii*,
nec *Auguſtini*, nec *Hieronymi* : ſed indicamus ubi
ſit depravata, ſubmonentes ſicubi inſigniter dor-
mitavit interpres : explicantes ſi quid involutum,
A ac ſpinoſum. Si optandum eſt ut divinos libros
habeamus quàm emendatiſſimos, hic meus labor
non ſolùm amolitur mendas ſacrorum volumi-
num, verumetiam obſtat, nè poſt hac queant de-
pravari. Si optandum ut rectè intelligantur, pluſ-
quam ſexcentos locos aperuimus, antehac nec à
magnis intellectos Theologis. Fatentur ipſi, negare
non poſſunt. Si optandum ut huic diſputatrici
Theologiæ, quæ penè plus ſatis pollet in ſcholis,
accedat fontium cognitio, huc peculiariter hoc
B opus conducit. Nullum igitur ſtudii genus læditur
hoc meo labore, ſed adjuvantur omnia. *Græco-
rum* lectionem licèt ubiq; verterimus, non tamen
ubiq; probamus : quin noſtram alicubi præferi-
mus, ſemper indicantes, ubi ſcriptores orthodoxi
Latini cum *Græcis* conſentiant, aut diſſentiant.
Porrò lectionis varietas non ſolũ non officit ſtu-
dio ſacrarum ſcripturarum, verumetiam condu-
cit, autore divo *Auguſtino*. Neque tamen uſ-
quam tanta eſt varietas, ut ad orthodoxæ fidei
C periculum pertineat. In ſumma, aut me planè
fallit operis amor, aut allaturum eſt non medio-
crem utilitatem ſacris ſtudiis, *Leoni* decimo non
minimum decus apud poſteros, cum jam quieſcet
livor & ſentietur utilitas, quæ quidem tum ube-
rior, tum maturior continget, ſi ſummi paſtoris
acceſſerit approbatio. Nec aliter cupio probari,
niſi ut declaret hoc opus ob utilitatem ſacrorum
ſtudiorum ſibi gratum eſſe. Pro mea inſcriptione
non aliud poſco præmium. Alius munus aliquod
D expectaret, alius ſacerdotium flagitaret : ego qui
tantum prodeſſe ſtudui, ſatis amplum præmium
mihi videbor aſſequutus, ſi contigerit, cujus gra-
tiâ tantum ſuſcepi vigiliarum. Amplitudo tua
rem duobus verbis impetrabit, gratum factura
tum ipſi *Chriſto*, tum ſtudioſis omnibus, tum pe-
culiariter *Frobenio* viro tali, ut nullius officinæ
plus debeant ſacrarum ſtudia literarum. Opus
abſolvetur intra menſes tres : ſi interea miſſum
erit Breve, poterit præfigi operi. Magnopere te
E rogo, ſine me hac in re tuam experiri beneficen-
tiam, efficiam viciſſim,ut omnes eruditorum cen-
turiæ intelligant ſe debere *Puccio*. Cardinali *Se-
dunenſi* omnia fauſta precor, cujus & amplitudi-
nem, & merita brevi, ut ſpero, Deus Optimus
Maximus reſpiciet. Bene vale & ignoſce, nam
hæc ſcripſimus in ipſo procinctu, jam ingreſſuri
navim. *Baſileæ* ſeptimo Calend. Septemb. Anno
M. D. XVIII.

F *Eraſmus Roterod. Iodoco Ionæ Erphor-
dienſi* S.D.

NE pro tam erudita támque prolixa epiſtola *Epiſt.27.*
nullas vices referam doctiſſime *Jona*,& inter
candidos amicos præcipuè, accipe quid mihi vi-
ſum ſit ſubmonere tuam prudentiam. Cum Deo
Opt. Max. eſſet in manu ſingulis quibuſq; morta-
libus largiri omnia, tamen ad concordiam, quam
unicè nobis voluit eſſe commendatam, illi magis
G viſum eſt idoneum, ſic aliis alias dotes impartire,
ut neceſſe foret nos invicem mutuis officiis ſuble-
vari : ſimúlq; fieret, ut nec ſibi quiſquam plus ſa-
tis fideret, cum ſciret, quicquid uſquam poſſet, id
totum benignitatis eſſe divinæ : nec alius alium
contemneret, cum perpenderet, Deum magnam
beneficiorum ſuorum partem homini per homi-
nem largiri voluiſſe. Denique nec beneficium in
alterum

altiſſima precatione, te contuleris, ut ad inflam- A
mandos aliorum animos, ipſe ardens accedas. Sed
næ ego hæc nimis multa ad te, à quo magis eram
ipſe docendus. Bene vale mi *Iona*, *Antuerpiæ* Ca-
lend. Juniis. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Roterodamus Guilielmo Neſeno S.D.

Epiſt. 28. EX amicorum literis intelligo, iſthic *Auguſti-
num Nebienſem* Epiſcopum ſtrenuè vociferari
in *Eraſmum*, etiam ſi nondum adducor ut cre- B
dam. Quod ſi verum eſt, longè diſſimili negocio
ſumus utrique occupati, ego dum hic illius cando-
rem laudo, ille iſthic me traducit. Compertiſſi-
mum habeo, barbaros undique inter ſe conſpi-
râſſe nihil intentatum relinquere, quo bonas li-
teras opprimant. Tu cave, nè quid ad nos ſcribas
periculosè: nam literæ frequenter intercipiun-
tur, præſertim quæ iſtinc veniunt. Siquidem hæ
tuæ poſtremæ redierunt à *Zelandia*. Et ex aliis au-
dio, neſcio quid, mihi ſuccenſere *Budæum*, neque C
tamen ullam video cauſam, cur ſuccenſeat. Non
dubito quin iſthic (ut par eſt) fiat plurimi. At vix
crediderim eſſe, qui de *Budæo* candidiùs ſentiat,
aut honorificentiùs loquatur, quàm *Eraſmus*, eti-
am ſi major eſt ille, quàm ut noſtro egeat præ-
conio. Provocârat ad conflictationem literari-
am, & mihi viſus eſt liberis jocis impendio de-
lectari: at proximis literis offenſus, reſpondet
epiſtolâ ſatis *Francicâ*, nè quid aliud dicam: imò
non reſpondit, τί γὰρ ἐκεῖ πρὸς ἔπος; Proinde in D
hoc argumento diſerti eſſe noluimus, etiam ſi
mihi perſuaderi nondum poteſt, illum iraſci
ſeriò. Sic illi viſum eſt noſtræ lenitatis facere
periculum, aut ſuo certè animo morem gerere:
nam qui ob leves cauſas amicus eſſe deſierit, is
(mihi crede) nunquam ex animo fuit amicus. Be-
ne vale *Neſene* chariſſime. *Mechliniæ* duodecimo
Calend. Aprilis. Anno milleſimo quingenteſimo
decimonono.

E

Eraſmus Rot. Ioanni Draconi ſuo S.D.

Epiſt. 29. LAudum mearum encomium decantaturus, &
ſtili veniam poſtulas, & adulationis ſuſpici-
onem deprecaris. Mihi verò perplacuit dictionis
fluxus & perſpicuus & facilis: præſertim in juve-
ne: quæ res facit, ut mihi de te ratam quandam
eloquentiam pollicear. Porrò nihil eſſe cauſæ vi-
deo, cur mihi quiſquam vel invideat, vel adule-
tur. Quod enim futurum ſit adulationis præmi- F
um? quanquam autem iſtiuſmodi laudes, quas
mihi quorundam vel ſtudium, vel candor tribuit,
non levi me onerant invidiâ: tamen amorem
unde proficiſcuntur, non poſſum omninò rejicere.
Atque utinam aliqua ex parte vera eſſent, quæ tu
commoda narras ex meis ſcriptis orbi *Chriſtiano*
contigiſſe. Nam quis ego ſum, ut magnam ali-
quam utilitatem orbi præſtare queam? etiam ſi
conatus ſum meam quantulumcunque talentum
in Domini mei lucrum impendere. Si ſucceſſus G
deſuit, voluntas bona non defuit. Quidam nimis
odioſè reclamant, alii rurſum immodicè pro-
bant. Illorum virulentas obtrectationes non me-
reor, horum laudes non agnoſco. Ego interim
me meo metiens pede, neque creſco laudibus
plauſúque faventium, nec omninò dejicior per-
verſitate obtrectantium, conſolans interim me-
A ipſum recti conſcientiâ, ac vigiliarum mearum
præmium à *Chriſto* expectans, ſi parum grati ſunt
homines. Quanquam video meos conatus opti-
mo cuique probari, ἀλλὰ πλείονες οἱ κακοί. Quod
Erfordienſis Academiæ publico nomine mihi ſtu-
dium illius, ac favorem & in præſentia teſtaris,
& in poſterum offers, vehementer fuit gratum à
tam inclyta ſchola probari: neque enim ſic ama-
rent, niſi probarent. Utinam *Eobanum* tam non
pœniteat ſuæ ad nos profectionis, quàm ego gau-
B deo mihi contigiſſe viri tam eruditi, tam facun-
di, tam probi, támque bene morati notitiam:
etiam ſi ipſe hominem parum humaniter accepi,
videlicet id temporis occupatiſſimus, quanquam
nunquam non ſum occupatus. Bene vale *Draco*
chariſſime. *Lovanii* XIII. Calend. Maias. Anno
M. D. XIX.

C

Eraſmus Roterodamus Euricio Cordo Ludi-magiſtro S.D.

VTinâ tam facilè liceat omnib' mutuis literis *Epiſt.* 30.
ut amore mutuo reſpondere, non committe-
rem ut quoquam in officio viderer inferior: nunc
quando unus à tam multis laceſſor, cogor in alte-
ro cedere, præſertim cum præter viciſſitudines
literarum, quæ mihi non minimam temporis
adimunt portionem, & tot alioqui ſtudiorum la-
boribus degravet nè quid imputē internm, quod
operæ refellendis obtrectatorem calumniis da-
D tur. An aliquos (ut ſcribis) *Chriſto* lucrifecerim,
neſcio, quanquam à multis hoc nomine mihi a-
guntur gratiæ, certè conatus ſum, atque utinam
meipſum *Chriſto* lucrifeciſſem. Etiam atque etiam
noſtræ gratulor *Germaniæ*, quam video indies
magis ac magis melioribus literis manſueſcere,
ac ſylveſtre ingenium exuere. Quòd *Erfordiæ* lu-
dum literarium aperis, ut felix fauſtumque ſit
precor. Academiam multis nominib' celebrem,
reddes induſtriâ tuâ celebriorem: ſed quo alacri-
E ùs verſeris in iſto munere, fac memineris ſecun-
dùm Principes & Epiſcopos, neminem magnifi-
centiùs poſſe mereri de Republicâ quàm ludi li-
terarii magiſtrum, ſi rudibus adhuc, & in quem-
vis habitum ſequacibus animis mentem inſtillet
Chriſto dignam, eáſq; literas, quæ ſemper optimo
cuique placuerunt. Quòd ſi me audies, plus operæ
ſumes in propagandis optimis diſciplinis, quàm
in refellendis harum hoſtibus. Ad claram lucem
vel ſuâpte ſponte evaneſcunt tenebrarum porten-
F ta. *Eobanum* ævi noſtri *Naſonem*, ſed caſtum ac pi-
um, meis verbis ſalutabis diligenter. Bene vale
cordatiſſime *Corde*. *Lovanii* decimo quinto Cal.
Maias. Anno M. D. X I X.

Eraſmus Rot. Theologo cuidam S.D.

PRæceptor eruditiſſime, video virus hoc obtre- *Epiſt.* 31.
ctationis indies latiùs ſerpere, & letaliùs reddi
tam manifeſta mendacia licentiſſimè de me præ-
G dicavit *N.* quidam licentiatus, ut vocant, primum
Lovanii, deinde *Mechliniæ*, mox *Antuerpiæ*, nec
video remedium, niſi tua prudentia atque autori-
tas finem imponat huic malo. De modo viáque
convenerat tecum, & cum *Dorpio*. Me mea con-
ſcientia non remordet, quod ſcriptis meis nun-
quam offecerim *Chriſtianæ* pietati. Diſſidii cauſa
nolim eſſe, cavebo pro virili, nè ſim occaſio. *Lato-*

mus

mus invitârat, ut rationem rationi opponeremus: id fecimus ſummâ lenitate, ut ni moroſiſſimus ſit, offendi non debeat. Sed præſtat omnia coram, ſi dignaberis horam præſcribere. *Chriſtum* mihi iratum imprecor, ſi quid affecto, quod *Chriſto* diſplicere ſciam. Nullum convicium non feram, etiam falſiſſimum, modò ne falſo traducat hæreticus, quod a nonnullis fieri præſens docebo. Bene vale. Anno M. D. XV.

Eraſ. Rot. Iacobo ſuo Hornenſi S.D.

Epiſt.32. SAnè quàm lubens amplector tuum in nos animum, vel ob hoc ipſum quòd ultrò nos ad amandum provocas, etiam ſi non parum apud me valeret, vel patria communis, vel literarum ſimilium idem amor. Nam quòd exiſtimas me tibi *Daventriæ* conſpectum, vel hoc argumento facilè deprehendes, te vanâ ludi mentis imaginatione, quod cum ego *Daventria* diſcederem, nondum fluvius, qui urbem præterfluit, ponte junctus erat. Nec *Daventria* diſcedens, adii *Britanniam*: nam ante decem & novem annos demum vidi *Britanniam*. *Daventriam* reliqui, quatuordecim natus annos, nunc ago annum quinquageſimum tertium. Quæſtionem abs te diſputatam, nullus adhuc exhibuit. Bene vale mi *Iacobe*. *Lovanii*, decimoquinto Calend. Maias. Anno M. D. XIX.

Guilielmo Cardinali de Croy Archiepiſcopo Toletano &c. Eraſ. Rot. S. D.

Epiſt.33. REverendiſſime domine, idémque Princeps clariſſime, ſchedula tua *Laconicâ* quidem brevitate, ſed ſenſu arguto, mihi ſpeciem acris vegetique ingenii præbuit: nam hîc, opinor, permittes *Eraſmo*, leonem ex unguiculo æſtimare. Felices literæ, ſi tales habituræ ſunt fautores, feliciores ſi non faventes modò verumetiam cultores habebunt. Probè verò divinas libellum hunc reliquorum ſimilem futurum, prorſus illis ſimillimus eſt, hoc eſt, ineptiſſimus. Mihi verò nec libuit in hujuſmodi nugis ſeriam operam ponere, & viſum eſt convenire, ut dignum haberet patella operculum. Si tua celſitudo dignabitur *Eraſmum* numero clientulorum ſuorum aſcribere, dabimus operam, ne prorſus ignavum aut ingratum allegiſſe videatur, quam *Chriſtus* Opt. max. inſtaurandæ veræ pietati, boniſque literis evehendis diu tueatur incolumem. *Lovanii* duodecimo Calend. Maias. Anno milleſimo quingenteſimo decimonono.

Ioanni Thurzoni Epiſcopo Vratiſlavienſi, Eraſ. Roterodamus S.D.

Epiſt.34. LIteras tuas ornatiſſime Præſul, non minus bonæ mentis, quam doctrinæ, quàm eloquentiæ, quam humanitatis præ ſe ferentes, planè dignas judicabam, quæ in tui nominis gloriam ederentur, ni meam gloriam immodicè prædicarent. Nec ita multum abfuit, quin me nitore ſuo à reſcribendo deterruerint, ſed malui famæ detrimentum accipere, quàm parum humanus videri. Eſſem autem inhumaniſſimus, ſi à tanto Præſule talibus literis provocatus, prorſus obticuiſſem. Tantum autem abeſt, ut pudeat me vinci à

A minoribus, ut vehementer & gaudeam, & glorier, ſeculum noſtrum priſcæ barbariei veternum exuere, & in optimis literis feliciter refloreſcere. Neque hic ullam laudis partem mihi vindico, niſi ſi quos noſtræ *lucubrationes* expergefecerunt ad meliora ſtudia, ne me putes agnoſcere laudes, quas mihi candidè magis quam verè tribuis. Porrò novum non eſt, apud *Hungaros* eſſe præclara ingenia, quando *Janus* ille *Pannonius* tantum laudis meruit in carmine, ut *Italia* ultrò herbam illi
B porrigat. *Iacobi Piſonis*, cujus memoriam mihi refricas, tam jucunda eſt recordatio, quàm olim *Romæ* jucunda fuit conſuetudo: quid enim illo doctius, aut quid feſtivius? Ego hunc præceptorem magis gratulor sereniſſimo Regi veſtro, quam regnū ipſum. Fuerunt & hîc, qui me *Ferdinando* Principi præceptorem dare vellent. Et eſt adoleſcens prorſus indole divinâ, docilitate incredibili, probitati virtutique natus, ad hæc amabili quadam morum gravitate, ſed erat cur me nollem aulæ
C committere. Is tamen (ut ipſe mihi retulit) libellum *De Principis inſtitutione* ſemper habet in manibus. *Velii* carmen legens, quod proximè mihi redditum eſt, *Lucani* tubam audire videor: dignus ille qui magnos Reges decantet, non *Eraſmum*. Nunquam autor tibi fuero, ut quemadmodum ſcribis, octo dierum itinere, ad homuncionis hujus ſpectaculum accurras: nam ſat ſcio, & te pœniteret itineris, & ego nonnullam exiſtimationis meæ jacturam apud te facerem. Si quid *E-*
D *raſmi* viſendum, id in libellis noſtris conſpicatus es. Cæterum nec ego ſum *Livius*, nec tu *Gaditanus* quiſpiam barbarus. Quod autem inſuper munus adornas? An non hæc tua epiſtola, quâ mihi pectus iſtud tuum dicas, ampliſſimum eſt munus? Mihi certè nullum tui pignus exhiberi potuit charius, maximè quòd non gravata ſit tua celſitudo tam prolixam epiſtolam propriis digitis deſcribere. Bene vale. *Lovanii*: duodecimo Calend. Maias. M. D. XIX.

E *Georgio Spalatino illuſtriſſimi Saxoniæ Ducis à Sacris Eraſ. Rot.* S. D.

MIhi verò nihil hactenus abs te redditum eſt literarum, neq; tuo, neque illuſtriſſimi Ducis nomine, eóque nonnulla ni delictum fuiſſet. *Epiſt.35.* Vides quanto locorum intervallo dirimamur, & non ſecus atque in bello, literis intercipiendis advigilant hoſtes meliorum ſtudiorum: quo ma-
F gis cavendum, ne cuivis committantur epiſtolæ. Gratiſſimum mihi fuit nomiſma, optimi Ducis imaginem mihi referens, vivæ ſimillimam. Hujus epiſtolam videre deſiderabat reverendiſſimus Epiſcopus ac Princeps *Leodienſis*, eam unâ cum nomiſmate ad illum miſi, nec poſtea licuit hominem convenire. Quicquid favoris, quicquid benignitatis, quicquid præſidii illuſtriſſimus Dux impendit evehendis optimis ſtudiis, id in me peculiariter collatum arbitror. Nihil in *Iona* con-
G ſpexi, quod non unicè me delectârit. Ita me Deus bene amet, video delectum organum ad *Chriſti* gloriam illuſtrandam inter craſſiſſimas horum temporum tenebras. *Schalbi* collegæ dotes magis ex illius literis, quàm ex oratione, licuit cognoſcere. Ego poſthac *Georgium Spalatinum* non ſolum inter præcipuos amicos, verùm etiam inter patronos meos obſervandos ſcripturus ſum, non

perinde in chartis, atque ipſo in pectore. Bene vale *Georgi* chariſſime. *Lovanii* quarto Calend. Junias. Anno M. D. XIX.

Friderico Saxoniæ Duci Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 36. ILluſtriſſime Princeps, pro ſtudio, quo tuæ celſitudini Cæſarum vitas à me recognitas dedicavi, jam nunc abundè magnam gratiam relatam exiſtimo, poſtea quàm amantiſſimis literis ſibi non ingratum fuiſſe teſtatur. Nam cum id operis deſtinarem, nondum mihi perinde prædicatum erat atque nunc eſt, quanta animi propenſione faveres bonis literis, adhuc cum veteris inſcitiæ patronis digladiantibus, ſed ita, ut hoſtes nihil aliud aſſequantur reluctando, quàm quod & noſtram illuſtrent victoriam, & ſuam denobilitent ſtultitiam. Quicquid autem favoris, quicquid benignitatis, quicquid ſubſidii tua nobilitas inſtaurandis honeſtis ſtudiis, & evehendis tuendiſque ſtudiorum aſſertoribus impendit, id totum in me collatum eſſe duco. Neque verò te pœniteat iſtius animi, non erunt ingratæ literæ, quin magis trilingui facundiâ vindicem ſuum immortali gloriæ conſecrabunt. Erit olim *Fridericus* adjutis ſtudiis, quàm ſtemmatum luce nobilior. Ego poſthac non verebor & alios ingenii mei fœtus tibi dicare, quando feliciter ceſſit hæc mihi audacia. Celſitudinem tuam patriæ ſtudiis ac pietati quàm diutiſſimè incolumem tueatur *Chriſtus* Opt. Max. *Lovanii* tertio Calend. Junias. Anno M. D. XIX.

Philippus Melanchthon D. Eraſmo Roterodamo.

Epiſt. 37. SAlutem in *Chriſto Ieſu*. Dolet mihi vehementer *Eraſme* clariſſime, in eam venire tibi ſuſpicionem, nebulonis cujuſdam calumnia, qui notare velim, καὶ κατοβελίζειν nobiles illos commentarios tuos ſacrorum. Ridiculum ſanè, + ἐριβρέμετεν διόνυσον vel ſummo *Iovi* obſtrepere, deinde iniquum, de optimè merente malè mereri. Hîc verò tuum ipſius animum appello, támne eſſe credas malis imbutum moribus? adcóne ſceleratâ detrahendi libidine, qui ſit tibi antea judicio bonorum virorum probatus, atque id dextrè? Quæſo te per pietatem, ita putes & illum δολότεχνον quadruplatorem (ſatis conjicio qui ſit) meâ ſimplicitate iniquiter abuſum, & accepta nos tibi ferre ſtudia omnia noſtra, ſi qua ſunt, autori & parenti. Scio rem tibi leviorem videri, quàm ut pluribus agatur: alioqui teſtes candoris mei allegâro fortaſſe, quibus fidem habeas. Quanquam hoc ſanè non pernego, primum viſa in *Paraphraſi* mihi quædam ἀπίθανα ἀπὸ τρόπων· ſed altiùs perpendenti aliter videtur. Hinc ille, ſat ſcio, Tragœdiæ argumentum duxit. Verum judicia ſtudioſorum ut recta, ita libera eſſe decet. Cæterum nullius mihi rei conſcius ſum, ignoſce ſi quid hac parte peccavi per *Ieſum* χριστόν. Nec enim tam oſcitans *Eraſmi* lector ſum, ut ex illo ipſo nondum didicerim, quid præceptori, quid fratri in χριστῷ debeam. Hæc paucis, nam & magno animi mei dolore, & quod aiunt, αὐτοσχεδιαζόμενος, iniquo etiam tempore ſcripſi. *Martinus Luther* ſtudioſiſſimus nominis tui, per omnia tibi probari cupit. Vale vir clariſſ. Ex *Lypſia* Nonis Januarii. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Philippo Melanchthoni S.D.

QUi me ſubmonuit de tuo judicio, neque nebulo eſt, neque quadruplator, verùm in paucis candidus amicus, utrique noſtrum bene volens. *Epiſt.* 38. Nec eſt, quod adverſus illum tantopere ſtomacheris, cum ipſe fatearis verum eſſe, quod ille non in tui invidiam, ſed quod fortè ſic inter confabulandum inciderat, retulit: quanquam ille non aiebat tibi diſplicuiſſe quicquam in *Paraphraſi*, ſed in Novo Teſtamento, in quo citiùs admiſſurus eram tuum judicium, quam in *Paraphraſi*, de qua nemo facilè pronunciabit, niſi qui vigilantiſſimis oculis veterum omnium commentarios excuſſerit. Cave verò me putes aut amicum tam inconſtantem, ut ob quamlibet offenſam amicus eſſe deſinam, aut tam parum aſſuetum τῷ κακῶς ἀκούειν, ut hujus aut illius liberiore judicio magnopere commovear. Nec obſto, quo minus libera ſint ſtudioſorum judicia, modò recta ſint. Proinde rectiùs tu quidem hoc ordine mihi dicturus fuiſſe videris. *Judicia ſtudioſorum ut libera, ita recta eſſe decet.* At ipſe judicium iſtud tuum reſcindis, & calculum revocas. Ad hæc eruditorum judicium, horum præſertim qui Muſarum ſacra colunt, non ſolùm rectum, verum & æquum & candidum eſſe decet. Vides quantis odiis conſpirent quidam adverſus bonas literas. Aequum eſt nos quoque συγκρητίζειν. Ingens præſidium eſt concordia. Cæterùm illud tibi perſuadeas velim, me *Philippum* ex animo diligere, & illius feliciſſimo ingenio non vulgariter favere. Dici vix poteſt, quantum arriſerit hymnus, quo tu veterem illum *Orpheum* nobis referens, angelos celebras. Legi & *Præfationem*, quâ veterem eruditionem prædicas, fortiter quidem ingentique ſpiritu, quemadmodum & juvenem decet, & *Germanum*. Verum ſi pateris *Eraſmum* monitorem, malim te plus operæ ſumere in aſſerendis bonis literis, quàm inſectandis harum hoſtibus. Digni quidem illi, quos eruditi omnes, omni conviciorum genere diſcerpant: ſed hâc viâ, ni fallor, plus promoverimus. Præterea certandum eſt nobis, ut non ſolum eloquentiâ, verum etiam modeſtiâ morúmque lenitate ſuperiores illis videamur. *Martini Lutheri* vitam apud nos nemo non probat, de doctrina variant ſententiæ. Ipſe libros illius nondum legi. Quædam admonuit rectè, ſed utinam tam feliciter, quàm liberè. Scripſi de illo, clariſſimo Duci *Friderico*, ſimul geſtiens cognoſcere, quonam animo acceperit Cæſarum vitas à me ſibi dicatas. Bene vale *Melanchthon* eruditiſſime, totiſque viribus adnitere, ut ſpem quam optimam de tuo ingenio, tuáque pietate concepit *Germania*, non æques modò, verum etiam ſuperes. *Lovanii* X. Calend. Maias. Anno M. D. XIX.

MOderare ſtudiorum labores, quo diu juvandis literis ſuppetere poſſis: nam audio tibi valetudinem eſſe non prorſus adamantinam. Poſtremo vel in hoc vitam cura, nè gratum facias τοῖς βαρβάροις τούτοις. Rurſum vale.

DES. ERASMI ROT.

EPISTOLARUM

LIBER SEXTUS.

D. Eraſmo Roterodamo Petrus Moſellanus S. D.

Epiſt. 1. ITa ſtudia mea *Chriſtus* promoveat, *Eraſme* mortalium mihi longè chariſſime, ut & ante ſæpe eorum riſi impudentiam, qui labores tuos toti orbi ſalutares ineptis ſuis literis interpellant, & nunc idem, aliorum importunitate coactus, facio. Eſt hic ſophiſtarum, & ut tu rectè pariter ac facetè vocas, ματαιολόγων ingens turba, cum quibus mihi ac paucis quibuſdam aliis, pro literarum publico honore ſtantibus aſſidua eſt pugna. Sed in hoc certamine, qui majorem juventutis partem in ſuam pertraxerint factionem, abeunt victores. Laboratur utrinque vehementer, hinc viribus, illinc inſidiis ac technis.

Dolus an virtus quis in hoſte requirat?

Ad nos tamen *Mars* in hoc bellorum genere non temerè ἀλλοπρόσαλλος magis inclinat. Non dubito, quin ſi tu in noſtram partem, velut quoddam *Minervæ* numen, annueris dexter, brevi adeò τὸ ἐπινίκιον ſimus cantaturi. Jactant nebulones iſti cum omnium honeſtarum literarum, tum verò præcipuè Græcarum (eas nos hic ex *Georgii Myſiæ* Principis munificentiâ publicè, ſi non pro dignitate, certè pro viribus, & candidè docemus) hoſtes, apud rude juvenum vulgus, ut maximè ſint diſcenda *Græca*, id quod tot conflictibus vix tandem obtinuimus, eâ tamen à me homine *Germano*, aut (ſic *Treviros* agnoſcunt) ſemigallo tradi non poſſe. Quandoquidem, inquiunt, ſi quid in eâ linguâ præ vulgo poſſes, jam pridem cum *Eraſmo*, hujus (ut ipſi judicant) πολυπραγμοσύνης apud *Germanos* parente, aliqua tibi intercederet familiaritas, ut minimum mutuo literarum officio contracta. Deinde ſi quis omnino & tempus & ſumptus prodigere velit, *Græcæ* literaturæ cognitionem ab *Italis* ac *Græcis* petendam. Sic enim homines arguti κομψοί τινες, juventutem ab audiendis *Græcis* abſterrere moliuntur. Quaſi verò *Eraſmus* ſolus *Budæos*, *Laſcares*, *Muſuros*, *Bembos*, *Leonicenos*, *Aleandros*, *Reuchlinos*, *Birchemeros* mutuæ amicitiæ honore dignetur: ac non etiam, quâ es amabili facilitate, multorum vulgarium improbis ſollicitationibus pro tempore nonnihil concedas. Quid enim faceres aliud? Tum non & multis tuarum *lucubrationum* locis aliud agens, quæ tua ſit de *Italis* præceptoribus ſententia, prudenti lectori ſatis aperias. Neque verò multos adeò nobis abduceret hæc cavillatio, niſi per naturam μισόκαλοι eſſemus omnes: & perſuaſio hæc de *Italorum* eruditione, non tantum *Germaniæ* peſtilens, nititur eorum ſuffragiis, quos pro ſociis hoſtes experimur, haud ſcio an non ipſis craſſis barbaris multo pejores. Hi ſunt qui tribus quatuórve *Latinis* figuris inſtructi, alii poetas, oratores alii ſeſe oſtentant, & inveniunt homines fortunati ſe dignos auditores: apud quos *Græcanica* ſtudia, ſi diis placet, ad rem *Latinam* aut nihil, aut parum admodum facere, magnâ temeritate declamant. Cujus farinæ impium quendam nebulonē, neſcio C quis malus Aquilo, in hanc ſcholam nobis ex ipſa uſque *Dalmatia* invexit. Quid multis? rem feceris tum mihi gratiſſimam, tum noſtrarum literarum ſtudioſis hic agentibus jucundiſſimam, ſi vel unis literis tuum in nos animum fueris teſtatus. Dabis hoc meo in te amori, qui in literis tuo judicio jam inde à puero religioſè ſum uſus: dabis iſtorum, qui bonis omnibus non bene volunt, commiſerando ſtupori. Non eris, opinor, in me ſolum tui diſſimilis, qui aliâs *Pauli* tui exemplo omnia D fieri ſoles omnibus, nimirum ut quantum in te eſt, ad bonam mentem omnes perducas. *Ioannes Eckius*, ὁ τῶν αἰχμητάων καὶ τὰ μέγιστα φέρτατος ἄλλων, καὶ ἔτι ἀριστοφόρος τις συνεργάτης ἐπὶ ταφρου τῆς θείας ἐσπουδακών, cum *Andrea Caroloſtadio Vittembergenſi* archidiacono pro ſua vita, hoc eſt, corollariis in diſputationis arenam deſcendet. Palæſtra erit theologorum noſtrorum σοφιστικῶν arbitri quoque noſtri ματαιολόγοι: de die nondum convenit, magnis apparatibus pugna utrinque E adornatur: alter ſecum *Auguſtinianam* factionem trahet, alter *Prædicatorum* populum adducet: nam hi nunquam non adſunt, cum τὰ περὶ τ' ἄλφιτα in diſcrimen vocantur. Confluent undique rarum conflictum ſpectaturi: videas commiſſos nobile par *Scotiſtarum*. Vis augurer quid ſit futurum? Magnis clamoribus res in rixam adducetur: magis, vereor, cruentam eâ, quam tu in *Eſernio* & *Pacidiano* feſtiva ὑποτυπώσει nobis expreſſiſti. Hæc tibi totius fabulæ καταστροφή nam utriuſque ſtoF machum bellè novi. Decem *Democriti* ſatis, quod rideant, habebunt. Eventus rei ſi dignus erit, tibi perſcribetur. Ipſe interim bellicum hoc τοῖς μωρομαχοῦσιν occinam, ἐπὶ σοφοὶ μνώμεθα θούριδος ἀλκῆς, tum inter ſpectandum βάλλ' οὕτως, αἴ κέν τι φόως Δαναοῖσι γένηαι... οὐδ' τ' ἔγχεα. Sed quò ego dilabor, qui mei oblitus, apud te hominem theologum, quaſi familiarem aliquem amiculum jocor? Bene vale mihi vitâ charior *Eraſme*, & ut bonis diu bene vivas, cura. *Lipſiæ* feriis trium Magorum, Anno G M. D. XIX.

ILlud magnopere te rogo per *Ieſum* etiam *Chriſtum*, ne inducas animum credere illis, qui apud te *Philippum Melanchthonem* deferunt. Cave quicquam ſiniſtrum de homine ſuſpiceris: eſt adoleſcens optimus, ad ſummam eruditionem natus, nec pietatem minorem.

Eraſmus

Eraſmus Rot. Petro Moſellano S. D.

Epiſt. 2. IAm pridem ex primis illis tuis ad me literis, mi *Petre*, ingenium tuum adamare cœpi, quod mihi tum ſanum ac feſtivum eſſe videbatur: nam ingeniis hujuſmodi ſemper unicè ſum delectatus. Offendit enim in nonnullis noſtratium immane quiddam, plus habens ſpiritûs, quam judicii: verùm hunc amorem auxit poſterior epiſtola, priorem tum eruditione, tum elegantiâ ſuperans. Cæterùm ſimulatq; legiſſem orationem illam tuam, quâ linguis patrocinaris adverſus eos, qui ad benedicendum elingues, ad obtrectandum melioribus ſtudiis linguaciſſimi ſunt: tantam ſpem de tuo ingenio concepi, ut vix de quoquam alio parem. Adeò vivit oratio, adeò fluit, ſecúmq; rapit lectorem, ſolidis argumentis referta: in quibus inveniendis acutus, tractandis item egregium præbes artificem. Sermo multam variamq; reſipit lectionem: quod in juvene magis etiam mirandum. Quòd ſcribis, iſthic fervere pugnam inter melioris literaturæ profeſſores, & veteris inſcitiæ patronos, nihil miror, cum ubiq; ſic ferveat, ut prorſus res vel ex conſpiratione, vel fato quodam geri videatur. Aſtrologos aliquot conſului, hujus artis profeſſione claros: ii mali cauſam in anni ſuperioris eclipſim referunt. Ea contigit, ni fallor, in ariete, aries autem ad caput pertinet: ad hæc *Mercurius* vitiatus eſt afflatu *Saturni*; proinde malum hoc potiſſimùm illos afficere, qui *Mercurio* ſubſunt: inter quos numerant *Lovanienſes*. Siquidem hæc academia, in qua tranquilliſſimè ſolent florere literarum ſtudia, miris tumultibus agitata eſt, ut ego certè nihil unquam ſimile viderim in vita. Dixiſſes Aten quampiam turbare ſtudiorum negocium. Cæterum quid divinent Aſtrologi ipſi viderint: ego ſi quid mihi naris eſt, arbitror rem à conjuratis ac devotis ex compoſito geri: adeò ceu dato ſigno clamatum eſt ubique gentium in linguas, in bonas literas. Conglomerant ſe phalanges, quo vel numero defendantur adverſus paucos. Partiuntur operas inter ſeſe, ut alii blaterent in conviviis & conciliabulis: alii apud imperitam plebem vociferentur, cui imponere facillimum eſt: alii diſputent in ſcholis: alii magnatibus ſuum virus inſtillent in aurem. Sunt & qui libros ſcriptitent, præſertim *Coloniæ*, quę ſchola ſemper habuit pertinaciſſimos malorum literarum propugnatores. Exiit nuper in vulgus & apud nos dialogus *Jacobi Latomi* theologi, viri pridem nec admodum iniqui melioribus literis, & amici ſatis candidi: nec ſatis conjectare queo, quæ res hominis ingenium ſubito verterit. Sunt qui ſuſpicentur bonam prioris libri partem oppoſitam orationi tuæ, quâ linguas prædicas: ſed multo maximam partem obliquè tortam in me. Eam ſuſpicionem à me depuli libello bidui labore effuſo veriùs quàm ſcripto. Pigebat enim in hujuſmodi næniis multum operæ collocare. Nec tibi ſum futurus autor, ut homini reſpondeas: aut ſi quid reſpondeas, argumentis rem agas potius, quam conviciis: præſertim cum ille temperârit à nominibus, nec admodum virulentè ſcribat. Quod ſi maximè faceret, tamen ſuaſerim calamo moderari, ut poſteritas intelligat, nos non tantùm causâ, verumetiam modeſtiâ fuiſſe ſuperiores. Olim furor tributus eſt Poetis: nunc is videtur ad eos demigrâſſe, quos maximè de-

A cebat ἐνθουσιασμῶν. Quanquam immane, quantum intereſt inter Poetarum & horum furorē. Ille nobis tot egregios libros dedit, de rebus olim geſtis, de moribus, de affectibus, de ſyderibus, de naturis herbarum, arborum, gemmarum, animantiū, de ſitu locorum: ab horum furore præter virulentas, ſed frigidas & inutiles ſycophantias nihil naſcitur, in quibus iſtis tota victoriæ ſpes ſita eſt. Qua quidem in re primas tenent monachorum greges quidam: quorum cum tantus ſit numerus,
B ut ab his vel *Turca* profligari poſſit, habent emiſſarios complures, huic præclaro negocio deſtinatos, ut obambulantes fœdos rumores ſpargant, aut in concionibus populum ad lapides provocent. Hi quoties extulerunt *Eraſmum*? quoties vaniſſimis rumoribus impetierunt? Et cum hujuſmodi factis ſibi videntur *Chriſtianæ* religionis columina, digni nimirum, quos ocioſos ſuo ſumptu mundus alat. Quanquam nolim hâc invidiâ gravari monachorum ordines, in quibus optimo cuiq; non
C probantur iſta. Verùm ubiq; improbiſſimi quiq; tyrannidem ſibi vindicant, per hos videlicet res geritur, velut omnium nomine: Itaq; fit ut ob paucorum malitiam malè audiant univerſi. Atq; hic non ſolùm deſidero *Chriſtianam* mentem in his qui peculiariter ſibi vendicant religionis gloriam, verumetiam frontem ac prudentiam deſidero. Etenim cum ſpargunt manifeſtiſſima mendacia, facilè divinare poſſunt, fore ut protinus ipſa re coarguantur. Quid enim impudentius iſto mo-
D nacho, de quo ſcribis in oratione tua, qui ex eo, quod annotâram, συλλαλοῦντες rectiùs verti *confabulantes*, non veritus ſit apud populum affirmare, mihi literas euangelicas nihil aliud eſſe quàm fabulas aniles: cum ubiq; tantum tribuam euangelicis literis, ut quidam id non ſatis æquis animis ferant. O divinæ doctrinæ præconem! ô linguam prædicandæ gloriæ *Chriſti* conſecratam! Hæc cum ſibi permittant, indignantur, ac cœlum terræ miſcent, ſi quis verbo perſtringat quorun-
E dam monachorum ceremonias etiam citra nominis injuriam. Cúmq; tam impotens odium præ ſe ferant, ut lymphati videri poſſint, ſe tamen judicant idoneos, quorum calculis *Chriſtiani* ſimus, aut ſecus. Fuit & hic quidam ejuſdem farinæ Theologus, antehac habitus ſobrius: qui cum *Lutheri* cauſam apud populum feciſſet quā poterat odioſiſſimam, hæreſes, & antichriſtos, & periculum fidei *Chriſtianæ* ſubinde vociferans: negocium linguarū, ac politioris literaturæ cum illius negocio
F commiſcuit, dictitans ex his fontibus hæreſes naſci, quaſi vel olim eloquētia fuiſſet hæreticorū magis quam orthodoxorū: vel nuper qui fuerūt hæreſeon autores, iidem non fuerint infantes & elingues, breviter iſtis ſimillimi: vel quaſi *Lutherus* his præſidiis inſtructus eſſet, ac non magis ſcholaſticis literis: his inquā, quæ nunc ſcholaſticæ vocātur. Cum proximè Cæſar eſſet *Antuerpiæ*, *Matthæus* Cardinalis *Sedunenſis*, homo doctus, liberiq; judicij, me vocârat ad prandiū. Huic ut ex ejus collo-
G quio didici, theologi neſcio qui perſuaſerant mēdacium omnium impudentiſſimum, me in cantico divæ *Mariæ*, cujus initium, *Magnificat anima*, pro *Abraham & ſemini ejus*, mutâſſe, *& ſeminibus ejus*, non abſque ingenti periculo *Chriſtianæ* fidei, quod *Paulus* ſcripſerit non *in ſeminibus*, ſed *in ſemine tuo quod eſt Chriſtus*. Domum reverſus adeo codicem, ac deprehendo quàm fuerit &

A effrons & excors ille, quiſquis hoc ex ſecommen-
tus erat. Erat alter quidam [illegible], qui lamen-
tabili voce deploravit apud populum, tot vigilias
pro tuenda fide *Chriſti* ſuſceptas, inanes ac ſteri-
les eſſe. Quid ſupereſt nobis, inquit, niſi ut no-
ſtros libros conjiciamus in ignem, poſteaquam ex-
titerunt qui novis libris & *Pater noſter* corrigant,
& *Magnificat*? tum enim recens exierant *Annota-
tiones meæ in Novum Teſtamentum.* Ipſe quendam
audivi *Carmelitam*, hominem bonis lateribus, ac
B titulo pileóque violaceo Theologiæ doctorem. Is
cum ſentiret adeſſe me (ſtabā enim è regione) ex
peccatis tribus in Spiritum ſanctum duo mihi im-
pegit: præſumptionem, qui novis libris damna-
rem omnes veteres, adeo ut non dubitarem &
precationem Dominicam emendare, & *Mariæ can-
ticum*: tum impugnationem agnitæ veritatis, quòd
auditis eodem die duobus concionatoribus, in
cœna dixiſſem, neutrum ſatis intellexiſſe ſuum
thema. Erat autem ex prioris epiſtolæ *Petri*
C capite quarto, *Eſtote prudentes, & vigilate in oratio-
nibus, ante omnia autem in vobiſmetipſis charitatem
continuam habentes*: hic bona pars concionis con-
ſumpta eſt in partibus prudentiæ, cum *Græcè* ſit
[illegible] bona in vobiſmetipſis de ordine cha-
ritatis, cum in [illegible] ſit, inter vos. Nec tamen
inſectatus ſum illorum errorem, ſed laudatâ utri-
uſq; concione: utinam, inquam, hoc acceſſiſſet;
nam quinque verbis ex *Annotationibus* meis pote-
rant ab hoc errore prohiberi. Neque tamen leve
D flagitium eſt, eum qui apud populum cum tanta
docet autoritate, non intelligere baſim totius ora-
tionis. Hunc meum ſermonem cum doctor ille,
ex neſcio quo, cognoviſſet, ſæpenumero, inquit,
concionatus ſum apud vos, & *Chriſto* favente con-
cionabor. Verùm ſi quis dicat, concionatorem
non intelligere thema concionis, præſertim cum
id ſumpſerit ex ſacris literis, is peccat adverſus
Spiritum ſanctum. Adhærebat lateri meo *Petrus
Ægidius* mirè candidus amicus. Is irâ diſrumpi:
E ego riſum tenere non potui. Quis enim tam ridi-
cula non rideat? Et tamen iſti putant æquum, ut
ob unam talem rabulam ingens monachorum
grex alatur ex publico. Cum primum prodiſſet in
lucem Novum Teſtamentum à me reſtitutum,
Carmelita quidam theologus ſuo ipſius judicio
mirè doctus ac pius vociferabatur, ingens immi-
nere diſcrimen *Chriſtianæ* religioni, inſtare ad-
ventum *Antichriſti*. Nam hujuſmodi tragœdiis
territant ſuperſtitioſam plebeculam. Ubi ventum
F eſt in colloquium mutuum, & hominem rogarē,
urgerémque, proferret, quid offenderet in Novo
Teſtamento: Reſpondit ſatis ingenuè, ſibi codi-
cem neq; lectum neq; conſpectum fuiſſe. Idque
ferè comperio, nullos odioſiùs clamitare, quàm
qui noſtra non legunt. Vix dum prodierat No-
vum Teſtamentum, cum *Argentorati* prædicator
quiſpiam (nam ut olim is ordo complures habuit
egregiè doctos viros, ita nunc habet permultos
qui neſcio quid tyrannidis affectant) in corona
G ſtudioſorum plenis, ut aiunt, tibiis detonabat in
opus illud. Aderat *Iacobus Sturmius* juvenis inge-
nio faceto, ſummo judicio, doctrinâ non vulgari,
ac noſtri cum primis ſtudioſus. Is paſſus eſt ho-
minem ad ſatietatem uſque deblaterare. Cum ni-
hil jam non dixiſſet, atque ut ipſi viſum eſt felici-
ter, rogavit hominem *Sturmius*, an opus vidiſſet,
negavit. Quî potes igitur, inquit, tam multa præ-

A dicare de opere, quod nec legeris nec videris? Ri-
ſere cuncti, nec tamen puduit illum impudentiæ
ſuæ. Hoc genus fabularum ſi velim recenſere nul-
lus futurus ſit modus. Nuper ſycophanta quiſpiam,
qui ſibi non modo Theologus, cum nihil ſit mi-
nus, verumetiam ſanctulus videtur, in literis ad
amicum, me qui tantis vigiliis & reſtituere ſum
conatus, & illuſtrare lectionem eccleſiaſticam, vo-
cat calumniatorem eccleſiaſticæ lectionis, ſe de-
fenſorem. Ac proximis hiſce diebus alius quiſpiam
B loquaciſſimâ balbutie, qui cum loqui neſciret, ta-
cere tamen non poteſt, velut in hoc conductus di-
verſis oppidis miro ſtudio meas laudes deprædi-
câtat, non ſolum doctrinam inceſſens ſed & vitam
miris ſycophantiis. Fortè evenit ut in idem con-
vivium incideremus, cum pridie amicus quidam
fabulæ partem ad me perſcripſiſſet. Expoſtulo pa-
làm, doctis aliquot teſtibus, profero mendacia qui-
bus me traduxerat. Ibi ſatis teſtatus eſt homo, quæ
prædicârat, non è ſua lectione, ſed ex aliorum re-
C latu prædicâſſe. Et perinde quaſi mediocre ſcelus
ſit, alienam famam mendaciis inceſſere, audent
cum hujuſmodi factis ad ſacroſanctam *Chriſti*
menſam accedere, nondum reconciliato quem læ-
ſerunt. Adeò juxta *Tychonii* dictum, *quod volumus,
ſanctum eſt nobis*. Ac prorſus novum calumniandi
genus. Primùm damnant quod oderunt: deinde
venantur, quòd carpant in eo quod damnârunt.
Quòd ſi quis obſiſtat aut reclamet illorum ſyco-
phantiis, tum clamitant, turbari pacem ac tran-
D quillitatem: perinde quaſi quem alapis cædas, ju-
beas conquieſcere, nè quid tumultûs oriatur. Ho-
rum tenera majeſtas, & verbo etiam irritabilis, à
nobis pluſquam *Socraticam* exigit patientiam: &
tam vilem habent alienam famam, qui ſuam tam
charam haberi volunt. Sed næ ego ineptus mi *Pe-
tre*, qui de his tam multa. Finem faciam, ſi unicam
adhuc fabulam addidero. *Anglia* duas habet Aca-
demias haud quaquam incelebres, *Cantabrigiam*
& *Oxoniam*. In utraque traduntur *Græcæ* literæ,
E ſed *Cantabrigiæ* tranquillè, quod ejus ſcholæ prin-
ceps ſit *Joannes Fiſcherius* epiſcopus *Roffenſis*, non
eruditione tantum, ſed & vita Theologica Verùm
Oxoniæ cum juvenis quidam non vulgariter do-
ctus, ſatis feliciter *Græca* profiteretur, barbarus
quiſpiam in populari concione, magnis & atroci-
bus conviciis debacchari cœpit in *Græcas* literas.
At Rex, ut non indoctus ipſe, ita bonis literis fa-
vens, qui tum fortè in propinquo erat, re per *Mo-
rum* & *Paceum* cognitâ, denunciavit, ut volentes
F ac lubentes *Græcanicam* literaturam amplecteren-
tur. Ita rabulis illis impoſitum eſt ſilentium. Ac-
cipe & alteram huic ſimilem fabellam, Theologus
quidam, cum in aula concionaretur apud eundem
Regem, cœpit in *Græcas* literas, & novos interpre-
tes non minus impudenter quàm ſtolidè debac-
chari. *Paceus* in Regem conjecit oculos, obſervans
quo vultu hæc audiret: Is mox *Paceo* ſuaviter ar-
riſit. Peractâ concione juſſus eſt adeſſe Theolo-
gus; Datum eſt *Moro* negotium, ut adverſus hunc
G tueretur *Græcas* literas. Rex ei diſputationi vo-
luit intereſſe. Ubi *Morus* multa facundiſſimè di-
xiſſet; jámq; Theologi reſponſio expectaretur: Is
flexis poplitibus nihil aliud quàm veniam depre-
catus eſt: ſic tamen extenuans admiſſum, ut dice-
ret, ſe inter concionandum ſpiritu quodam affla-
tum, hoc in linguam *Græcam* effudiſſe. Tum
Rex: Atqui, inquit, ſpiritus iſte non erat *Chriſti*,
ſed

ſed ſtultitiæ. Deinde rogat, num quid legiſſet *Eraſmicum*. Neq; enim latuit Regem, quod in me torſerat quædam. Negat legiſſe. At iſto, inquit, argumento declaras te palam eſſe fatuum, qui damnes quod non legeris. Sub hæc Theologus: Legi, inquit, rem quandam, quæ vocatur *Moria*. Hic *Pacæus* interloquens: Hoc, ait, argumentum ſereniſſime Rex, huic maximè congruit. Denique commentus eſt Theologus, & aliud enthymema, quo leniret factum. *Græcis*, inquit, literis non perinde ſum inſenſus, quod originem habeant ex lingua *Hebraica*. Rex admiratus inſignem hominis ſtultitiam, juſſit abire: ſed hâc lege, ne unquam rediret in aula concionaturus. Atq; utinam nobis talis quiſpiam eſſet Princeps, aut Principis vice. Vos feliciores, ſi modò vera ſunt, quæ ante complures annos mihi ſunt de Duce *Georgio* prædicata. Non mihi tempero, quin & illud admodum ridiculum addam: Epiſcopus quidam ordinis *Prædicatorum*, qui Reginæ eſt à confeſſionibus, fœminæ cum primis prudenti ac piæ, nec indoctę perſuaſerat, me facinus inexcuſabile deſignâſſe, qui *Hieronymi* libros correxerim, viri doctiſſimi, atq; etiam ſancti. Ea perſuaſa ſic expoſtulat cum aulico quodam mihi amico: Nonne, inquit, *Hieronymus* fuit vir eruditiſſimus? fuit. Nonne in cœlis agit? agit: quid tum poſtea? Quo igitur colore defendes *Eraſmum* tuum, qui libros illius correxit: an plus ſapit ille quàm *Hieronymus*? Atque eadem hic prædicant *ſeriò*, qui ſibi videntur Eccleſiæ columina. Tales habemus adverſarios. Tales habet *Chriſti* religio defenſores. Nihil eſſe poteſt ſtupidius, nihil inſulſius. Et tamen hujuſmodi calumniis apud indoctam plebem ac ſimplices mulierculas traducimur. Sed nugarum jam ſatis eſt. Porrò quod ſeriùs reſpondeo tuis literis, quidvis potiùs ſuſpiceris in cauſa fuiſſe, quàm tui neglectum. Obruor quotidie literarum faſciculis: ſi non reſpondeo, videor inhumanus: ſin reſpondeo, triplex incommodum capio: Primùm, nec his ſatisfacio, quibus, ut eſt neceſſe, reſpondeo quicquid in buccam venit: deinde hujuſmodi tumultuariâ ſcriptione ſtilum per ſe ſatis malum reddo deteriorem, poſtremò famæ detrimentum facio. Ridiculum autem, malle ab *Italia* petere quod domi habeas. Sic vulgus exiſtimat optimum medicum, qui ſe fingat *Arabem* aut *Indum*, è locorum intervallo famam aucupans apud ſtultos. Sed ab hoc affectu convenit eruditos quàm longiſſimè abeſſe. Quiſquis callet bonas literas, is nobis *Italus* eſſe debet. Mihi poſthac non eſt conſilium, cum hoc hominum genere manus conſerere. Jam veteranus ſum, ac miſſione dignus: & curſu feſſus, vobis juvenibus lampada trado. Vel ſine me continget τὸ ἐπινίκιον, ſi modò perges quâ cœpiſti. *Philippus Melanchthon* apud me patrono non eget aut deprecatore. Faveo juveni, ut cui maximè. Pluſquam atrox injuria ſit oportet, quæ apud me dirimat amicitiam. Bene vale. *Lovanii* Anno M. D. XIX.

Martinus Lutherus Eraſmo Roterodamo

Epiſt. 3. SAlutem. Toties ego tecum fabulor, & tu mecum, *Eraſme*, decus noſtrum & ſpes noſtra, necdum mutuò nos cognoſcimus. Nonne monſtri hoc ſimillimum? imò non monſtrum, ſed planè A quotidianum opus. Quis enim eſt, cujus penetralia non penitùs occupat *Eraſmus*, quem non doceat *Eraſmus*, in quo non regnet *Eraſmus*? de iis loquor, qui literas rectè amant. Nam ſatis gaudeo, quòd inter cætera dona *Chriſti*, etiam hoc numeratur, quòd multis diſplices; quo ego argumento ſoleo diſcernere dona clementis Dei, à donis irati. Itaque tibi gratulor, quod dum ſummè omnibus bonis places, non minus diſplices iis, qui ſoli omnium ſummi eſſe, & ſummè placere B volunt. Sed ego ſtultus, qui te talem virum, ſic illotis manibus abſq; reverentiæ & honoris præfatione, veluti familiariſſimum aggredior, ignotum ignotus. Verùm dabis hoc, pro tua humanitate meæ vel charitati, vel imperitiæ. Quandoquidem ego, inter ſophiſtas conſumptâ ætate, nec tantum didici, ut eruditum virum poſſim per literas ſalutare. Alioquin quantis jamdudum literis te fatigâſſem? nec paſſus fuiſſem, ut perpetuò tu mihi ſolus loquereris in cubiculo meo. Nunc C quando ex optimo *Fabritio Capitone* intellexi, per nugas illas indulgentiarum nomen meum tibi cognitum: tum ex præfatione *Enchiridii* tua recentiſſima, non modò tibi viſa eſſe, ſed & accepta mea fabulamenta, cogor agnoſcere vel barbariſſimis literis egregium tuum ſpiritum, meum & omnium locupletatorem: quanquam ſcio, te prorſus pro re minima habiturum, quòd literis amantem & gratum me exhibeo, qui abundè contentus es, quod occulta & apud Deum D gratitudine & charitate animus in te fervet: ſicut & nos ſat habemus, quòd ignorantis, tuum animum & officia in literis habemus ſine literis & corporis tui converſatione: non tamen patitur & pudor & conſcientia non gratificari & verbis, præſertim poſtquam cœpit & nomen meum non latere, ne malignum cuiquam videri poſſit & peſſimæ ſpeciei ſilentium. Ita mi *Eraſme* vir amabilis, ſi ita tibi viſum fuerit, agnoſce & hunc fraterculum in *Chriſto*, tui certè & ſtudioſiſſimum & amantiſſimum, E cæterùm pro inſcitia ſua nihil meritum quam ut in angulo ſepultus, communi etiam cœlo & ſoli ignotus eſſet: quod & non ſegni affectu ſemper optavi, ut qui eſſem mihi bellè conſcius meæ ſupellectilis. Et neſcio quo fato, longè in contrarium res abiit, ut cogar, multo pudore pati meas ignominias & infelicem inſcitiam, etiam coram doctis verſari & jactari. *Philippus Melanchthon* proſperè agit, niſi quòd vix tantum efficere poſſumus omnes, ne literatum nimia in-F ſania, valetudinis acceleret jacturam: Ardet pro ætatis calore omnia omnibus ſimul fieri & facere. Tu officium feceris, ſi per literas hominem monueris, ut ſe nobis & bonis literis ſervet. Nam hoc capite ſalvo, neſcio quid majus ſpe nobis pollicemur. Salutat te *Andreas Caroloſtadius*, totus *Chriſtũ* in te veneratus. Ipſe Dominus *Jeſus* ſervet te in æternum, optime *Eraſme*, Amen. Verboſus fui: ſed cogitabis non ſemper eruditas oportere legi epiſtolas, aliquando cum infirmis infirmandum tibi G eſt. *Wittenbergæ*, quinto Cal. Apriles. M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Martino Luthero S. D.

FRater in *Chriſto* chariſſime, epiſtola tua mihi fuit gratiſſima, & ingenii argutiam præ ſe ferens, & animum ſpirans *Chriſtianum*. Nullo ſermone conſequi queam, quas tragœdias hic excitârint *Epiſt. 4.*

rit tui libelli : ne adhuc quidem ex animis iſtorum tevelli poteſt falſiſſima ſuſpicio, quâ putant tuas *lucubrationes* meis auxiliis eſſe ſcriptas, méq; hujus factionis, ut vocant, vexilliferum eſſe. Exiſtimabant quidam ſibi datam anſam, quâ & bonas literas opprimerent, quas capitaliter oderunt, velut offecturus majeſtati Theologicæ, quâ multi pluris faciunt quam *Chriſtum* : ſimulq; me, quem arbitrantur ad excitanda ſtudia nonnihil adferre momenti. Tota res vociſerationibus eſt acta, temeritate, ſtrophis, obtrectationibus, ſycophantiis, ut ni præſens hæc ſpectâſſem, imò ſenſiſſem, nulli unquam autori fuerim crediturus ſic inſanire Theologos. Peſtem fatalem eſſe diceres. Et tamen hujus mali virus à paucis ortum, in plures ſerpſit, adeò ut magna pars hujus Academiæ non infrequentis, ejus morbi contagio lymphata ferretur. Teſtatus ſum te mihi ignotiſſimum eſſe, libros tuos nondum eſſe lectos: proinde nec improbare quicquam, nec probare. Tantum admonui, ne libris tuis nondum lectis ad populum tam odioſè vociſerarentur, id ipſorum referre, quorum judicium oporteret eſſe graviſſimum. Quin & illud perpenderent, an expediret ea traduci apud plebem promiſcuam, quæ rectiùs libris editis refellerentur, aut inter eruditos diſputarentur, præſertim cum uno ore vita autoris prædicaretur. Nihil profectum eſt : huc uſque inſaniunt obliquis imò famoſis ſuis diſputationibus. Quoties inter nos de pace convenit? quoties illi ex temerè concepta ſuſpiciuncula, novos tumultus excitârunt? Et hi cum hujuſmodi factis Theologi ſibi videntur. Eſt hoc hominum genus hic aulicis ferè inviſum : quod ipſum mihi quoq; imputant. Epiſcopos omnes habeo mihi ſatis æquos, libris nihil fidunt. In ſolis ſycophantiis victoriæ ſpes illis ſita eſt. Eas ego contemno, recti conſcientiâ fretus. In te redduntur aliquanto mitiores. Eruditorum calamos fortaſſe timent, ſibi malè conſcii : quos ego ſanè ſuis pingerem coloribus, ut digni ſunt, niſi me *Chriſti* tum doctrina, tum exemplum, aliò vocaret. Immanes feræ manſueſcunt officiis, iſti benefactis efferantur. Habes in *Anglia* qui de tuis ſcriptis optimè ſentiant, & ſunt hi maximi. Sunt & hic, quorum eſt eximius quidam, qui tuis favent. Ego me quod licet integrũ ſervo, quo magis proſim bonis literis reflоreſcentibus. Et mihi videtur plus profici civili modeſtiâ quam impetu. Sic *Chriſtus* orbem in ſuam ditionem perduxit. Sic *Paulus Judaicam* legem abrogavit, omnia trahens ad allegoriam. Magis expedit clamare in eos qui Pontificum autoritate abutuntur, quàm in ipſos Pontifices : Idem de Regibus faciundum cenſeo. Scholæ non tam aſpernandæ ſunt, quàm ad ſtudia magis ſobria revocandæ. De rebus receptioribus, quàm ut ſubitò poſſint ex animis revelli, diſputandum eſt argumentis denſis & efficacibus potiùs quàm aſſeverandum. Quorundam virulentas contentiones magis conducit contemnere quàm refellere. Ubique cavendum ne quid arroganter aut factioſè loquamur, faciamúſve : ſic arbitror gratum eſſe ſpiritui *Chriſti*. Interea ſervandus animus, ne vel irâ, vel odio, vel gloriâ corrumpatur : nam hæc in medio pietatis ſtudio ſolet inſidiari. Hæc non admoneo ut facias, ſed ut quod facis perpetuò facias. Deguſtavi *Commentarios* tuos in Pſalmos : vehementer arrident : & ſpero magnam utilitatẽ allaturos. Eſt *Antuerpiæ*

A Prior ejus monaſterii, vir purè *Chriſtianus*, qui te unicè deamat, tuus olim diſcipulus, ut prædicat. Is omnium penè ſolus *Chriſtum* prædicat. Cæteri ferè aut hominum fabulas, aut ſuum quæſtum prædicant. *Melanchthoni* ſcripſi. Dominus *Jeſus* tibi ſuum ſpiritum indies uberiùs impartiat ad ipſius gloriam, & publicam utilitatem. Cum hæc ſcriberem, tua epiſtola ad manum non erat. Vale. *Lovanii.* Tertio Cal. Junias. Anno M. D. XIX.

B

Eraſmo Rot. Gaſper Schalbus S.

PEr tot ſylvas latrocinio, per tot urbes peſtilentiæ morbo jam infames, ad te graſſati ſumus *Eraſme, Jonas* & ego : & pervenimus dii boni quam in tempore, quàm feliciter! Ejus quantumvis longi & moleſti itineris tantum abeſt ut nos pœnituerit, ut in itinere adhuc incerti, ubi unicum margaritum *Chriſtiani* orbis deliteſceres, ſanctè conjuraverimus, te extremâ *Indiâ* & ultimâ *Thy-* *Epiſt. 5.*
C *le* nos quæſituros, nedum in *Brabantia*, aut *Gallia*. Deſine tui contemptu laborare, ut contra omnes illi *Ariſtotelici* Theologi ſuperciliosâ φιλαυτίᾳ. Si tu te ex ea parte neſcis, quam ſis magnum hujus ſeculi ab ipſo *Chriſto* nobis datum munus : ego te in iſto ſtudiorum meorum ſilentio domi, mecũ ex operibus tuis didici : at nunc ex vivis vultibus, ex ſermone tam ſine affectatione zaccareo, tam mellito (quod miraberis *Eraſme*) tantundem penè fructus, quantum alius quis ex aliquo librorũ tuorum
D poſſit, hauſi. Non tibi ingererem haa meas ineptias, niſi non minus ardenter, quàm comes meus *Jonas* Epiſtolam tuam habere optarem. Diſperéam enim, ſi à te, etiam ſi baculo mineris abigere, avelli poſſimus, niſi habeamus quod te in nobis in itinere jam, & maximè tunc quum in iſtam nimis longinquam regionem noſtram redierimus, præſentem referat. Quid multis verbis hic explicem, quanti hanc profectionem noſtram faciam? Ut me Deus bene amet, nollem eam mihi
E decem *Pactolis* aut ſolidis auri montibus commutatam. Vale magne *Eraſme*, & dignare nobis (ut diu etiam expectandus ſis) ſolùm reſcribere. Iterum vale. *Bruxellæ*, à nato *Chriſto* anno milleſimo quingenteſimo decimonono, quinto Calendas Junias.

Eraſmus Roterodamus Gaſpari. Schalbo ſuo S. D.

F OBſecro te doctiſſime *Schalbe*, utrum iſthuc eſt rogare, an cogere? vides mihi vix otium *Epiſt. 6.* eſſe ad tuendam valetudinem, vides tot ſtudiorum laboribus obrutum, & tamen efflagitas epiſtolam? Adeò violenta res eſt & impotens, amor, præſertim *Germanicus*, cui ſi coner reluctari, nihil agam. Itaque reſpondeo tuis literis, ſed ita ut verear, ne dicas tibi nihil eſſe reſponſum. Quòd ſi brevitatem hanc apud te non excuſat miſericordia noſtri, ſaltem excuſabit publicorum ſtudi-
G orum ratio, quorum jacturâ diſtrahor in hæc officia : quæ ſingulis, quibus præſtantur, exigui momenti videntur, mihi tamen in quem unum agminatim glomerantur, ingentem ſarcinam addunt. Quando tu *Jona* non cedis in amando, par arbitror, ut te non minus quàm illum redamem. Deplorarem tam longinquam profectionem tuam, tótque periculis obnoxiam, noſtrâ causâ ſuſceptam,

ſuſceptam, ni tu tibi tantopere gratulareris etiam. Id ſi judicio facis, non invideo fructum: ſin imaginatione, remedii pars eſt, non ſentire malum. Illud autem quàm *Germanicę?* Negas te fuſtibus depelli poſſe, ni detur, quod in patriam reverſo præſentem *Eraſmum* referat. Os impudens, non tibi ſat eſt, oculos, aures & animum expleſſe noſtri copiâ, mellitiſſimâ uti ſcribis, ni me totum tecum auferas? & auferas in tam procul diſſitam regionem? Quantulum autem *Eraſmi* tecum auferes, ſi hujus corpuſculi imaginem pictam aut expreſſam ad tuos retuleris? Optimam *Eraſmi* partem in libris videre licet, quoties libet, ſi quid tamen omnino noſtri eſt, quod ſit viſendum. Bene vale *Gaſpar* chariſſime. *Lovanii*, tertio Calend. Junias. Anno milleſimo quingenteſimo decimonono.

Eraſmus Roterodamus Petro Anglebermio medico S.D.

Epiſt.7. E Moriar, ſi ullum Deorum nectar ſuavius eſſe credâ optime *Petre*, quàm villum hoc tuum, plurimum quidem aromatis efficacibus, & *Apollineâ* arte quâ tu non minus quam humanitate mortales omnes albis, ut aiunt, equis præcurris, verùm multo multóque amplius de pectore iſto candidiſſimo, & gratiarum pleno conditum ſapidúmque, cujus ego niveam ſimplicitatem, humanitatémque prope incredibilem jam pridem ex *Auguſtini* tui ſermone cognitam atq; adamatam, nunc etiam re prius quàm oratione experior, donatus videlicet abs te munuſculo tam bello, tam lauto, tam deniq; apto. Rectè enim & hoc *Seneca* monet, *permagni referre, quis cui quid muneris mittas.* Portò quum *Bacchum* ut eloquentiæ miniſtrum paſſim celebrent poetarum literæ, & aromata ſpiritus vitales, viréſque pectoris reficiant inſtaurentque: quid obſecro poteras hoc mittere aptius, homo medicus homini poetico, tum in literis aſſiduo, quàm vinum quod à vulgo quidem *Hippocraticum*, à doctis tum *trimma* tum *aromatites* dicitur, niſi tu vel murinum, vel aromaticeum mavis: cui xenio utinam ἀντίδωρον aliquod rependere tam facilè poſſimus, quàm impensè cupimus, neq; voluntatem flagrantiſſimam deſtitueret facultas. Verùm nè prorſus ἄδωροι videamur, néve quam duplicatam oportebat rediſſe gratiam, nulla reponatur, poetarum more, qui chartarum tantum ut divites ſunt, ita ſunt & liberales, literariâ gratiam referimus, pro munere epiſtolam reddentes, quanquam non perinde conditam, nec arte pari concinnatam, videlicet ut ad *Homerici Diomedis* exemplum,

χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων

permutemus. Eam compenſationem ſi tu non recipis, quippe vehementer iniquam, vide ecquid hoc etiam auctarium placeat. Hunc homuncionem quantulus quantulus eſt, tibi addico, quem ſi non pœnitebit tuis in bonis ſcribere, vehementer erratis, ſi quicquam credas tuis in rebus unquam fuiſſe tam tuum, quòve ſic pro tuo arbitratu vel uti poſſis vel abuti. Interea anſam hanc ad te ſcribendi, id quod diu fuerat in votis, per te mihi oblatam eſſe gaudeo. *Lutetiam* reverſus; nam in craſtinum paramus iter: filii tui ſtudia, quibuſcunq; potero rationibus lubens adjuvero. Bene vale. *Aurelia*, Anno M. D.

Ioanni Epiſcopo Roffenſi Eraſ. Rot. S.D.

N Ihil mihi jamdiu gratius accidit tuis literis, *Epiſt.8.* iterum atque iterum exoſculatus ſum manum iſtam mihi notam ac familiarem. Auxit voluptatem quòd non ſolùm ſcripſeris, verumetiam prolixè ſcripſeris, nam amanter nunquam non ſoles. De diutino ſilentio me immerentē accuſasi ego ſanè quamlibet occupatus, ſubinde tamen interpellavi te meis literis. Verùm ut video non omnia redduntur, quæ dantur reddenda Libellum quo adverſus *Fabrum* unicam defendis *Magdalenam*, deguſtavi duntaxat. Verùm eorum qui legerunt, nemo non fatetur te totâ cauſâ ſuperiorem. Tantum dolet quibuſdam *Fabrum* ſenem atque integrum virum, tum de ſtudiis benemeritum, duriùs ut ipſis videtur, alicubi perſtringi: quâ re nihil poteſt eſſe gratius, iis qui nolunt priſtinis ſtudiis quibus aſſueverunt, quicquam accedere. Quo quidem nomine malè audit *Faber* quoque. Sed fieri vix poteſt, quin in argumentis hujuſmodi quæ conflictationem habent, vel imprudentibus nobis calamus nonnunquā effervescat. Mihi certè nonnunquam uſu venit, ut quum mihi videar meras blanditias ſcripſiſſe, non deſint tamen quibus videar dentatulus. Utcunq; hoc habet, *Fabro* talem adverſarium invideo: à quo ut maximè proſternatur, tamen habet quo ſe conſoletur, *Æneæ* magni dexterâ cadis. Mihi cum quâ ſcabie conflictandum eſt? Cum cujuſmodi ſycophantis res eſt? qui quum aliàs non poſſint nobilitari benemerēdo, conſpurcandâ famâ alienâ venantur gloriolam. *Stephanus Poncherius* epiſcopus *Pariſienſis*, qui tuum calamum ad hoc opus extimulavit, jam archiepiſcopus eſt *Senonenſis*, quæ res utinam illi tam certam felicitatem adferat, quàm *Romano* Pontifici certum lucrum eſt allatura. Is nunc mittitur legatus in *Hiſpaniam*, homo ſenex, cujus incolumitati malè metuo: ita me Deus bene amet. Dignus erat qui quàm diutiſſimè reipublicæ ſervaretur, conſiliis ſuis Regi regnóq; profuturus. Is de quo mihi ſcribis nunquam non erit ſui ſimilis, imò nunc maximè ſervet in negotio ſycophantico, cui mihi natus videtur, & tamen ſibi videtur ſanctulus. Ego ſi mihi conſcius eſſem vel minimæ portiunculæ tot ſycophantiarum, non auderem ad *Chriſti* menſam accedere. Prodiit dialogus quidam *Jacobi Latomi*, Theologi *Lovanienſis*, quo linguas non in totum damnat; ſed ita tractat ut illis quàm minimum tribui velit. Tum *Methodi* meæ præceptis opponit diverſa præcepta, ſed interim à nomine meo temperans. Etiam ſi ſic graviore nos premit invidiâ, dum quæ in hunc aut illum, dum quæ in *Lutherum* ſtringit, lector ignarus in me ſtringi ſuſpicatur. Hanc immodeſtam modeſtiam noſtri Theologi commenti ſunt. Mihi certè liber multis nominibus placuit, atq; utinam ſcriberent uſq; ad ſatietatem, deſinerentque συκοφαντεῖν nunc ſtrophis quibuſdam ita per multos traducor, ut non ſit in quem certò poſſim ferrum ſtringere. Decreveram omnino non reſpondere libello, ſed vicit amicorum ſententia: quanquam ita reſpondi, ut videar non reſpondiſſe. Dixeram in *Methodo* mea, bonam Theologiæ partem eſſe pietatem mentis & afflatum. Id oppugnans *Latomus*, multis verbis demonſtrat, non idem eſſe Theologum & pium virum eſſe. At vereor nè poſthac, ſi pergant, ſint

qui

qui dicant, non idem eſſe Theologum eſſe & ſapere. Video planè peſtem eſſe fatalem & propemodum Aſtrologis fidem habeo, qui ut corporum morbos, quibus paſſim nunc laboratur, ad ſyderum effectus referunt: ita putant ab iiſdem & mentium peſtes quaſdam exiſtere. Sed ô dementiam! dum hujuſmodi calumniis & noſtrum negotium, & alienum ocium perdimus, videmur nobisipſis ſancti; videmur Theologi, videmur *Chriſtiani*. Sed ubi interim tranquillitas *Chriſtiana*? ubi ſimplicitas? ubi luſus ille feliciſſimus in campo ſcripturarum? Quid autem dignum imprecer iſtis κακογλώσσοις, qui te ſubmonuerunt *Eraſmum* tibi non favere. Ego verò te non inter eos numero, quibus favere debeam, verùm quos modis omnibus ſuſpicere, ac venerari, atque in his præcipuè te, quem ſemper unicum præceptorem ac patronum conſtantiſſimum habui. Nam quod rarius tui mentio fit in literis meis, nihil aliud in causâ fuit, quàm reverentia tuæ celſitudinis: quando tot modis mihi maximus occurris, hinc epiſcopali dignitate, hinc eruditione quadam admirabili, ſuper omnia verò vitæ ſanctimoniâ, quâ cum paucis noſtro ſeculo, veteres illos epiſcopos refers. In alios plus audeo. Tu mihi ſemper viſus es non niſi religiosè nominandus, præſertim in libris editis: & tamen auſus ſum meminiſſe tui, cum aliis aliquot locis, tum in *Enchiridii* poſtrema editione, in qua adjectum eſt *Baſilii* fragmentum olim a me verſum. Sed interim opus aliquod circumſpecto, ſed quod victurum augurari poſſim, quódq; tuâ magnitudine gravitateq; non indignum videatur, id tuo nomini propriè dicabitur, hoc eſt, per te orbi commendabitur. Quod iſthic agitur de reformando, ut loquuntur, clero, vereor nè plus ſatis imitentur iſti medicorum exemplum, qui primùm inaniunt corpus, quod ſanandum ſuſceperint. Utinam *Chriſtus* tandem experrectus, liberet populum ſuum tam multiplici tyrannide, quæ ni proſpectum fuerit, eò videtur evaſura, ut tolerabilius ſit futurum, vel *Turcarum* pati tyrannidem. Sed ut ad librum tuum redeam; optabam nitidius excuſum fuiſſe. Ea in re ſi quid poſſum præſtare, non gravabor. Optârim & iſtam operam in aliud argumentũ inſumptam fuiſſe: quamvis hoc quoq; tum pium ſit, tum elegans. Verùm commentarioli, quibus Euangeliorum ſeriem ac ſenſum connectis, quorum guſtus olim mihi perplacuit, meo judicio, plus dignitatis attuliſſent tuo nomini. Quum has eſſem obſignaturus, is de quo paulò ante memini, mutatus, ut conjicio, literis tuis incantatricibus, legatum ad me mittit *Antuerpiam*, qui de amicitia inter nos ſarcienda mecum ageret. Reſpondi, ſi ſarciret ille famæ meæ jacturam, me facilè rediturum ad priſtinam neceſſitudinem. Ego ut animo *Chriſtiano*, nè læſus quidem velim lædere quenquam, ita non ſum tam levis, ut ſubitò fidam illi, cujus tale ſim expertus ingenium. Imò nunquam fuit amicus, qui ſic amicus eſſe deſiit. De *Luthero* ſcribam alias copioſiùs. Bene valeat tua pietas, cui quàm commendatiſſimus eſſe cupio. *Antuerpiæ*. Poſtridie Calendas Apriles. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Roterod. Coleto ſuo S.D.

Epiſt.9. DE reddita quiete dici non poteſt, quàm tibi gratuler. Suffraganeum demiror quid ſibi velit; quum has exactiones ſciret indictas, jam tum, quum penſionis onus reciperet. Atq; id temporis de communicando onere decimarum, nè verbum quidem. Sentio te ſubſtomachari, quod iterum te inſalutato *Londinum* reliquerim, & impatientiam taxas meam. Equidem non inficias eo morbũ meum, verum nihil tum fuit ejuſmodi, cujuſmodi ſuſpicaris. Primùm nihil erat, quod tecum agerem, & palàm admonuit me tuus *Guilielmus*, te literis ſcribendis occupatiſſimum eſſe, nè quid obturbarem, quanquam ego nec in hoc veneram, ſed ut literas ad me miſſas à tuo *Guilielmo* reciperem. Et adeò me properabam iſthinc ſubducere, propter metum peſtis, ut nè cubiculum quidem meum fuerim ingreſſus. Item quum redirem, avecturus libros, ſolus omnes libros, reſq; compoſui: quo peracto, ſerò autem perfeceram, iſtinc abduxi me; nec in cubiculo meo cubui: negotium de transferendis ſarcinis *Jodoco* commiſi. Hoc animo non ſalutavi te. Literas tuas, ſeptimo Octobris die ſcriptas, pridie calendas Novemb. accepi: & ego iiſdem de rebus iterum ad te ſcripſeram. Si *Matthæus* non eſt apud te, apud *Roffenſem* eſt, id quod magis etiam conjectabam. Sed quia ſeparatim dederam non adjunxit reliquis: quod ſi periit, mihi ipſi imputabo, & repetiti laboris tædio, facilitatis pœnam à me exigam. Nos hinc paſſim fugientibus omnibus, & ipſi rus conceſſeramus, ſed vini inopia fortaſſe nos *Cantabrigiam* rediget. Gratulatus ſum proximis literis, & iterum gratulor, quod ad ſanctiſſimos illos ac ſaluberrimos concionandi labores redieris. Arbitror enim ceſſatiunculam illam, in bonum etiam verſum iri, dum avidiùs audient, cujus vocem aliquandiu deſiderârunt. Incolumem te tueatur Opt. Max. *Jeſus*. *Cantab*. Calend. Novemb. Anno M. D. VII.

Eraſmus Rot. Guilielmo Montjoio S.D.

Epiſt.10. QUidnam ſibi vult illa tuæ ſalutationis ἀναδίπλωσις; *ô ſalve mi præceptor, ſalve mi præceptor*? Utrum doloris erat, quod à chariſſima conjuge divelleris, an gaudii, quòd ad æquè dilectas literas ſis rediturus? Mihi quidem, quanquam hîc omnia duriſſima videntur, ſtat tamen ſententia, omne tædium amore tui devorare, omnem exorbere moleſtiam: nè quum tu in amando conſtantiſſimum te præſtiteris, ego viciſſim in obſequendo parum conſtans fuiſſe videar. Fac eum ad nos animum adferas, nè vel tu ſine cauſa conſuetudinem uxoris neglexiſſe, vel ego fruſtra tantum tædiorum pertuliſſe credar. Bene vale. *Oxoniæ*. Anno M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Thomæ Moro ſuo S.D.

Epiſt.11. VIx ullis literis conſequi queam, quibus diris hujus tabellarii caput devoverim, cujus vel indiligentiâ, vel perfidiâ factum arbitror, ut expectatiſſimis *Mori* mei literis fuerim fruſtratus. Nam in officio ceſſâſſe te, ſuſpicari nec debeo, nec libet. Tametſi ſuperioribus literis vehementiuſculè tecum expoſtulavimus. Neq; veremur, nè quid noſtra libertas te commoverit, qui non ignores *Lacedæmonium* illum ad cutem uſque pugnandi morem. Illud extra jocum oramus, melitiſſime *Thoma*, ut ægritudinem, quam ex nimium diuturno tui tuorúmq; ſcriptorum deſiderio cepimus, uſurâ

aliquâ

aliquâ ſarcias. Expectamus omninò non epiſtolam, ſed ingentem literarum ſarcinam, quæ vel *Ægyptum* ἀχθοφόρον degravet. Si qui ſint iſthic bonarum literarum cultores, tuum erit officium eos ut ad nos ſcribant extimulare, quo videlicet amicorum orbem omnibus numeris abſolvamus. Non auſim illos laceſſere prior. Nam tibi nihil referre putamus, quomodo ſcribamus homini facillimo; ad hæc mei, ut mihi perſuaſi, amantiſſimo. Vale jucundiſſime *More. Oxoniæ.* An. M. CCCC. XCIX. Natali *Simonis* & *Judæ*.

Anglorum Regi Henrico ejus nominis octavo Eraſmus Roterodamus S.D.

Epiſt. 12. Quemadmodum inferior hic mundus, sereniſſime Rex, pendet à corporibus cœleſtibus, atq; his præcipue quæ primas tenent inter ſydera: ita rerum publicarum ac populi ſtatus pendet à Principibus præſertim ſummis, ac latè dominantibus Monarchis, ad quorum ingenia, conſilia, mores, affectus, fœdera, diſſidia ſubinde vulgus immutatur: haud aliter quam ad lunæ curſum mare reciprocis æſtibus nunc affluit, nunc defluit; aut ad ſolis motum terra nunc vernat floribus, nunc æſtu finditur, nunc fœtibus oneratur, nunc gelu riget. Porrò quemadmodum populi voluntas ac ſtudia pendent à nutu regio, ita juxta ſapientis *Hebræi* apophthegma, *Cor Regis in manu Dei eſt*, qui quoties irritatus eſt ſceleribus mortalium, nonnunquam juxta dictum *Eſaiæ, Dat pueros Principes*; ac juxta divi *Job* ſententiam, *ſinit hypocritam regni moderari habenas*. Hypocritam autem vocat, qui nomine Rex, re Tyrannum ac prædonem agit. Rurſum ſi quando viſum eſt animum placatum ac propitium teſtificari populis, tum Principibus mentem immittit regno dignam. Atque hoc ſanè argumento colligi poſſe video, poſt tot malorum procellas tandem æternum numen nobis eſſe reconciliatum, quod tales animos immittat horum temporum excellentiſſimis Regibus, ut nihil antiquius habeant quàm ea, quæ pacis ſunt ac pietatis, quæque ad reipublicæ commodum faciunt. Quanquam tuæ quidem majeſtati ſemper hic animus adfuit, tamen hactenus obſtitere fatorum procellæ, nunc adjuvantibus & temporum opportunitatibus, non deſtinas quod optimum eſt, ſed præſtas, quod jam olim deſtinârat animus verè regius. In hanc verò laudem, quanquam à multis egregiis Principibus decertatur, hinc à *Leone Romano* Pontifice, hinc à *Franciſco* Rege *Gallorum*, hinc à *Carolo* Rege catholico, hinc à *N.* sereniſſimo Rege *Scotorum*: tua tamen majeſtas, meâ ſententiâ, vel hoc nomine præcipuam hujus gloriæ partem meretur, cujus potiſſimùm auſpiciis, hortatu, prudentiâq; negotium hoc & ſuſceptum eſt & temperatur. Quum enim *Romanus* Pontifex, pacis alioqui cupidiſſimus, de quinquennibus Regum aliquot induciis duntaxat ageret, tua celſitudo pacem, ut ſpes eſt, æternam inter tam multos Principes totius orbis potentiſſimos arctiſſimis fœderibus conciliavit. O pectus verè regium, ô mentem excelſam, & *Chriſtiano* monarchâ cum primis dignam! Quum nemo regum magis omnibus præſidiis inſtructus ſit ad bellum, tamen omne ſtudium omneſq; vires confers ad pacem orbis ſarciendam: prudenter perſpiciens nihil eſſe perniciosius, quam *Chri-*

A *ſtianos* populos mutuis latrociniis ac bellis inter ſeſe committi, nec ulla re gentem *Chriſticolam* æquè formidabilem reddi noſtræ religionis hoſtibus, atque Principum ac populorum concordiâ. Iſtam verò mentem tibi nequaquam pro tempore ſumptam eſſe, ſed protſus inſitam naturâ, vel illud ſat argumenti eſt, quod in bello *Gallico*, quod ut invitus, ita pro pietate *Chriſtiana* ſuſceperas, adeò civiliter, adeóq; clementer te geſſeris, ut ſatis liqueret, tibi pacem magis eſſe cordi, niſi te totius
B orbis eccleſiæq; *Chriſtianæ* periculum ad arma vocâſſet, aut ut meliùs dicam, compuliſſet. Nec his contentus, pacem tuâ prudentiâ, tuáq; autoritate partam, ſuis artibus ornare ſtudes, nè vel iners aut ocioſa videatur, vel luxus ac malarum voluptatum magiſtra. Latrocinia, à quibus nihil hactenus uſquam tutum erat in *Anglia*, mirâ ſeveritate compeſcis, nocentes profligas, ocioſis erronibus ditionem tuam liberas, bonis legibus vigorem
C ſuum revocas, inutiles tollis, ſalutares ſufficis. Optimarum literarum ſtudia provehis: pietatis diſciplinam, quum apud omnes, tum verò præcipuè apud monachos ac clericos inſtauras, haud ignarus ab his potiſſimum manare in plebem morum vel integritatem, vel corruptelam: videlicet modis omnibus hoc agens, ut his præcipuus ſit honos, qui maximè præcellunt, vel integritate morum, vel eximiâ doctrinâ, vel quod ut pulcherrimum, ita rariſſimum eſt, utroque. His ornamentis exiſtimas longè melius decorari regnum tuum,
D quàm ullis tropheis aut fornicibus. Nec harum rerum autor es ſolùm aut hortator, verumetiam exemplum. Non enim edicis modò, verumetiam exhibes, imò plus præſtas ipſe, quàm aliis præſcribis. Gravis & efficax eſt regis autoritas jubentis, ſed dictu mirum, quanto efficacior præſtantis quod jubet, ac legum ſuarum exemplar tota vita ponentis ob oculos. Leges tibi non minantur, at quis vel inter privatos uno te legum obſervantior? quis incorruptior? quis pactorum tenacior? quis
E in amicitia conſtantior? quis æqui juſtiq; amantior? quæ civium domus caſti, concordiſq; conjugii tam evidens habet exemplum? ubi reperias optimi mariti magis æmulam conjugem? qui privati penates, imò quod collegium, quæ Academia, viris integritate vitæ, doctrinâq; ſingulari præſtantibus, ornatior eſt uſquam quàm tua ſit aula? Veteres illi Poetæ, ſeculum, neſcio quod, aureum ſuis fabulis nobis prodiderunt. Atqui hæc quum agit tua celſitudo, quid aliud quæſo, quàm
F ſeculum verè aureum, nobis reducit, ſi tamen unquam fuit ullum: ac res tam ardua adeò ſuccedit tuis auſpiciis, ut dubium non ſit, quin faventibus ſuperis geratur. Quæ regio terrarum nunc non gratulatur *Britanniæ*, ſi favet: non invidet, ſi parum bene vult? Quod hodie regnum toto terrarum orbe nobilius aut celebrius? Nimirum Regis animus eſt, qui regna nobilitat vel obſcurat. Quibus libris, quibus linguis olim eſt celebratura poſteritas, ſub *Henrico* octavo, tanquam in hoc cœlitùs
G emiſſo Principe, ſic omni genere virtutum effloruiſſe *Britanniam*, ut videri poſſit renata: quam ſic moribus incorruptâ reddiderit, ut ab hac vel ipſa *Maſſilia* diſciplinæ civilis exemplum petere poſſit: ſic pietate pollentem, ut vel ipſi *Roma* queat eſſe pietatis magiſtra: ſic abundantem eruditis viris in omni doctrinæ genere, ut huic invidere poſſit *Italia*, niſi ſtudiorum æmulatio neſciret invidiam: poſtremò,

poſtremò, cui talis fuerit Princeps, ut omnibus in A
poſterum Principibus imperii gerendi poſſit eſſe
regula. Deum immortalem, hoc demum eſt re-
gnum eſſe, hoc demum eſt Regem agere, hoc eſt
aulam principalem habere. Olim impenſo quo-
dam amore literarum, atq; ocii dulcedine, non ni-
hil abhorrebam à Regum aulis: nunc verò cum
animo contemplor, quem Principem ac modera-
torem habeat aula *Britannica*, quam Reginam,
quos Proceres, quos à conſiliis, quos ab officiis, im-
pendio mihi geſtit animus in talem aulam immi- B
grare: nec puderet ambitionis, niſi valetudinia
imbecillitas, jam plus etiam quam pro ætatis mo-
do ingraveſcens diſſuaderet. Etiam ſi nihil eſt,
quod hic ambitionis infamiam verear, qui huc &
hodie non aſpernandis conditionibus, nec ab uno
Rege provocer. Equidem nativus non ſum, fateor,
ſed inſitivus *Britanniæ*: & tamen ubi mecum re-
puto quot illic annos vixerim, quot illi debeam
Mecenates, quot eximios ac ſynceros amicos,
quantam fortunæ meæ, ſi qua tamen eſt, portio- C
nem, non minus illi felicitatem hanc gratulor,
quam ſi me genuiſſet. At nihil interim mihi di-
ctum eſt de præclaris corporis animique tui doti-
bus, quas Deo naturæque debemus magis, quàm
noſtræ induſtriæ, & tamen hæc quoq; bona cedunt
in felicitatem reipublicæ ſi in Principem probum
inciderint. Porro tametſi jam ſeculis aliquot non
ita multum laudis in Regibus tulere bonæ literæ,
tamen tua majeſtas efficiet, ut quemadmodum
olim præcipuum decus Regũ fuit eruditione præ- D
cellere, ita poſthac pulcherrimum habeatur, Prin-
cipem ſcire literas. Tuæ virtutes diſpellent vete-
rem cavillationem, quâ dictitant quidam, regii
pectoris vigorem langueſcere ſtudio literarum.
Quis enim unquam eorum, qui literas neſcierunt,
extitit te uno in ulla regia functione dexterior?
quis attentior ad coercenda flagitia? quis ad con-
ſulendum ſolertior? quis ad proſpiciendum ocu-
latior? quis in obeundis rebus præſentior? Et ta-
men in literis quas olim feliciſſimè deguſtavit tua E
majeſtas, eo nunc progreſſa eſt fortaſſe non mul-
to ſtudio, ſed inauditâ naturæ felicitate, ut eru-
ditiſſimis etiam Theologis miraculo ſit ſanitas &
acumen ingenii tui. Siquidem in diſputatione,
quam nuper animi causâ tua majeſtas inſtituit
cum acutiſſimo ſimul & doctiſſimo Theologo, de-
fendens, à laicis non exigendam precationem,
præter eam quæ mentis cogitatione Deum allo-
quitur, Deum immortalem, quem artificem præ-
ſtitit? Quis invenire poterat argutius? quis col- F
ligere nervoſiùs? quis explicare venuſtiùs? Om-
nium autem virtutum & ornamentorum tuorum
ceu colophon quidam accedit, quòd nemo te uno
ad congreſſum civilior, nemo minus faſtus aut ſu-
percilii præ ſe ferens, incolumi tamen interim
regiâ dignitate, quoties res poſtulat. Olim *Olym-
piacis* victoriis terrarum dominos in deos evehi,
ſcripſit *Horatius*. Olim ſolenni ritu, qui cum laude
geſſiſſent imperium, referebantur in numerum
divorum. Hæc ſunt facinora, quæ verè conſecrent G
immortalitati: ſic itur ad aſtra. Non patientur
eruditorum hominum ingenia, quæ tu tot modis
ornas ac foves, virtutum tuarum memoriam ullâ
temporum vetuſtate obſoleſcere *Græca* pariter ac
Latina facundia grata tuis erga ſe meritis, ſemper
loquetur, apud *Britannos* fuiſſe quendam *Henricum*
octavum, qui unus tot heroum dotes ac decora

A ſuis retulerit: *Ptolemæi Philadelphi* ſtudium erga
bonas literas, *Alexandri* magni felicitatem, *Phi-
lippi* civilitatem, Cæſaris invictam animi vim,
Auguſti ſanitatem, *Trajani* manſuetudinem, *Ale-
xandri Severi* integritatẽ, *M. Antonini Pii* doctri-
nam, *Theodoſii* pietatem, & ſi quid aliud in ſingu-
lis priſcorum inſigne fuiſſe legitur. Precamur ut
Deus qui iſtas dotes largitus eſt, eaſdem velit tibi
tuiſq; fauſtas ac felices eſſe: qui iſtos dedit impe-
tus, idem ſuo favore provehat, beneq; fortunet.
B Sciebam importunius eſſe, quod hujuſmodi ne-
niis tuam majeſtatem alioquin occupatiſſimam
interpellarem, ſed vicit ardor animi in gratulati-
onem geſtientis: quum & multorum & certiſſimâ
prædicatione cognoviſſem, quod ſeculum nobis
tuâ virtute foret exoriturum: ſimúlq; viſum eſt
teſtari me memorem eſſe favoris erga me tui, jam
non oratione tantùm, ſed re quoq; declarati. Pa-
tiatur oro, tua ſereniſſima majeſtas inter tam mul-
tos eximios, quorum ingenium tua nobilitas illu-
C ſtrat ac fovet, & quorum literæ viciſſim tuum fa-
mulitium exornant, & hunc *Eraſmum*, qualis qua-
lis eſt, annumerari: quam incolumem ſempér-
que florentem ſervet *Chriſtus* Opt. Max. *Antver-
piæ*, Idibus Maii. Anno milleſimo quingente-
ſimo decimonono.

*Vlricus Huttenus Eques Eraſmo Rotero-
damo* S.D.

D TU licet mutus ſis, ego tamen non deſinam *Epiſt.13.*
frequentibus tibi epiſtolis obſtrepere, & te
amabo, ſi tu me contempſeris etiam. Princeps im-
patientiſſimo tui deſiderio tenetur. Nuper ex *Do-
rngis* huc rediens, quum illi obviam proceſſiſſem,
vix dum contactâ dexterâ meâ, ubi nobis *Era-
ſmus* inquit? Et de libello percontabatur iterum
atque iterum, quo demiratur, quod ego ignorem,
quid ſit illud, quo eum ornas. Putat enim omnia
tua mihi eſſe cognita: quam tu opinionem ejus
E vide aliquâ re firmes. Amat te mirificè: debetur
hoc tuis quidem virtutibus, præter vulgarem ta-
men *Germanorum* Principum morem eſt. Atque
hæc de Principe, & tuo pertinaci ſilentio: nunc de
me. Pertæſum eſt aulæ: ita nihil mihi convenit
cum purpuratis iſtis. Impetrâſſe videor à Prin-
cipe, ut ubiubi ſim, ſtipendio me proſequatur: hoc
nomine laudabis eum, magno noſtro commodo.
Valde auxiſti animum erga literas illi in *Anno-
tationibus* tuis, ubi eum idcirco quòd me foveat,
F extuliſti. Stimulus fuit hic illi: jamque ſtatim in
literis tuis eſſe putat, ſi quem rectè eruditum am-
plexetur. Quod mirari poſſes, in aula jocatus ſum
toto anno: & alias quidem nugas meas accepiſti
nuper, *Febrem* autem recens editam, nunc mitto,
& *Phalariſmum*: ubi reprehendes audaciam me-
am, ſcio potiùs quàm fortitudinem efferes. At
ego expeditioni, quæ nobis paratur ingens, eque-
ſtri pariter ac pedeſtri exercitu, intererero ipſe: tan-
tum abeſt ut metuam latronem illum. Brevi to-
G tam turbari *Germaniam* videbis. Si me devorabit
illa pugna (ſunt enim & ſuæ illi vires, & auxilia
ſunt) tunc tu fac, nè ignoret vel ſtudium erga te
meum poſteritas, & me tuis immortalibus literis
vixiſſe ſaltem teſtare. Vale. *Moguntiæ*, pridie
nonas Martii, raptim irreviſe.

Triumphus *Capnionis* in lucem prodiit, magno
Theologiſtarum fremitu.

Eraſmus

Eraſmus Hutteno S. D.

Epiſt. 14. TOt ſtudiorum laboribus obrutus, ut mirum ſit me cuiquam omnino reſpondere, ſæpius tibi reſpondi, quàm tu ad me ſcripſeris, ſi modo perſeruntur quæ mittimus: & tamen pertinax ſilentium meum accuſas, mecúmque delitigas; quaſi parum ſit hominum, qui mecum rixentur. Ingentem voluptatem mihi nuncias, quòd tali animo ſit in me Archiepiſcopus *Moguntinenſis*, & tibi talem *Mæcenatem* gratulari non deſino. Cæterum libellum illi dicatum, jampridem meo ſumptu miſi per juvenem quendam, unà cum literis ad te, ſimúlq; præfationem ad *Guolphangum Auguſtum*. Eum ex literis *Rhenani*, intelligo *Baſileam* uſque perveniſſe: quid egerit *Maguntiæ*, neſcio. Demiror ſi non peregit mandata, cum addiderim libellum memorialem. Præfiximus libello epiſtolam eruditam & elegantem Archiepiſcopi, non perinde ut extaret illius erga me favoris monumentum, atque ut alios tanti Principis exemplo, ad bonarum literarum ſtudium accenderem. Et videor mihi profeciſſe. Nam clariſſimo juveni *Guilielmo* de *Croy* duci & epiſcopo *Cameracenſi*, archiepiſcopo *Toletano*, denique Cardinali: quanquam alias ſatis videretur ad honeſta ſtudia propenſus, tamen ex *Maguntinenſis* epiſtola lecta, non mediocre calcar additum videtur. Aulam tuam, cum ſæpius eſſet in manibus tamen ſemper excuſſit hactenus aliquid negocii, lecturientem interpellans. Quod legi perplacuit: quid enim *Huttenus* non placeat? Febrim ac *Phalariſmum*, neſcio qui curârunt rurſus excudendum. At Febris *Lovanii* vetita eſt diſtrahi, quod quoſdam ὀνομαστὶ nominatim attingere videretur. Alioqui perplacet omnibus. *Phalariſmus* quoniam adhærebat Febri, unà cum Febre exulat, ſed *Lovanio* duntaxat: neque enim longiùs ſe profert hujus ſcholæ tyrannis. Suſceperant & orationem excudendam, nec ſatis ſcio, quo conſilio prorogent. Sed quid ego audio? *Huttenus* totus ferreus, in acie dimicabit? Planè video te bello natum, qui non calamo tantum & linguâ, ſed & *Mavortiis* armis pugnes. Quanquam quid magni, ſi nunc auſis inter tam multos adverſus unum pugnare, cum olim *Bononiæ* unus tam multos profligaris. Laudo fortem animum, ſed tamen ſi me audies, ſervabis *Huttenum* Muſis. Nam unde nobis tale ingenium, ſi quid accidat, quod avertant ſuperi? Nôſti *Martem* ἀλλοπρόσαλλον, nec ſatis propitium bonis ingeniis, utpote deorum omnium ſtolidiſſimum. Bene ſit, ſed tamen ſi quid acciderit, ipſe tibi tuis ſcriptis extruxiſti monumentum ære perennius. Neque nos tamen defuturi ſumus officio noſtro. Nam ſi quid *Eraſmi* ſcripta valebunt,

Nulla dies unquam memori nos eximet ævo.

Triumphum nondum vidimus. Gratum erat, quod noſtro conſilio tam diu preſſerint: nec dubito quin totum argumentum ſint moderati. Rixarum nullus eſt finis. Ut cæteris omnibus ſimus ſuperiores: ſycophantiis, mendaciis, convitiis longè vincimur. Non poſſum non ingenuè fateri, quod vero verius eſt. Sed præſtat hac parte ultrò herbam dare, quàm turpiter depugnare. Neque enim ſolùm perpendendum nobis eſt quid dignum ſit iis, in quos ſcribimus, verumetiam quid nobis dignum ſit, qui ſcribimus. Pulchrius eſt aliquando modeſtiâ quam cauſâ ſuperiorem eſſe; & ſunt quæ nobis potius agenda ſint. Malim ego totum menſem in *Paulum*, aut in Euangelium explanandum inſumere, quàm diem hujuſmodi rixis conterere. Bene vale mortalium chariſſime. *Lovanii* IX. Calend. Maias. M. D. XIX.

M. Ioannes Borſalus Decanus Verienſis Eraſmo Roterodamo S.D.

CUpidiſſimus ſum jampridem cognoſcendi, idque ex tuis ipſius literis, humaniſſime doctiſſiméque præceptor, quanam ſis valetudine, & quid quotidie in lucem emittas, quod publicè ad bonos & *Chriſto* dignos mores cōferat, & ſacræ ſcripturæ ſtudioſis ſit uſui futurum. Poſt abſolutum enim jam ſecundò novum Inſtrumentum, video edidiſſe te in omnes *Pauli* epiſtolas argumenta, video in *Pauli* ad *Corinthios* duas epiſtolas explanatiſſimam *Paraphraſim*: lego item ſummâ cum voluptate, nec minori, ut ſpero, utilitate adauctam ſtudii theologici rationem ac *Methodum*. Sed hæc tametſi aliis maxima, ut ſunt, non immerito videntur, tamen intra paucos dies ſcio abs te abſoluta eſſe. Et novi inſatigabilem tuam in ſtudiis diligentiam: ſcio ocioſum eſſe, & ceſſare à ſtudiis literarum non poſſe, quamobrem nihil dubito, quin plura multo vel cōſcripſeris jam, vel in manibus habeas, quæ publica ſtudia, præſertim ſacra, adjuvare ac provehere poſſint. Verum eſt quod te commonefaciendum duxi, ut ubi paululum continget à gravioris operæ ſtudiis ocii, aliquot dies impendas ad conſcribendam Euangelicis præconibus concionandi rationem. Inſtituiſti enim jam olim *Chriſtianum militem*, inſtituiſti *Chriſtianum* item *Principem*, inſtituiſti præterea & diſcere & docere cupientes, conſcriptis hoc argumento ac titulo libris elegantiſſimis: ſupereſt ut euangelicum concionatorem rectè inſtituas, quod quidem multo pluribus ſit profuturum, tum iis, qui tuâ inſtitutione edocti, rectius & majori fruge ſint deinceps concionaturi: tum iis, qui ea ratione multo majori efficaciâ & fructu ſint concionantes audituri: ea res mihi & publico omnium, & meo quoque nomine privatim erit gratiſſima. Aſcriptus ſum enim non ita pridem in paſtorum gregis dominici numerum, ut ſcis: & quo obſecro pabulo vel ſalubriori vel meliori paſcere poſſim commiſſum mihi Domini mei gregem, quàm euangelico & apoſtolico? ſiquidem tuâ inſtitutione formatus, id ſcitè prudentérque miniſtrare noverim. Impetret hanc rem abs te obſecro, primum maxima ac latiſſimè patens utilitas: deinde tua in *Chriſti* religionem propenſiſſima charitas, ut cui juvandæ tantum ſtudii ac laboris impenderis non ſine graviſſimo ſumptu, & valetudinis certiſſima jactura, contemptis etiam tot invidorum obtrectationibus, & apertiſſimis cōviciis, ei hoc tantillum operæ nè deneges. Poſtremò eblandiatur iſtud mea in te perpetua, poſtquam te primum nôſſe, ſimúlque colere cœpi, obſervantia. Quòd ſi hæc re minus perpellere poſſint, cogita quod id te facturum mihi ſuperiori hyeme, cum tuo ſemper lateri vel eum importunitate hærerem, ſis pollicitus. De valetudine mea cognoſces copioſè ex eo, qui has tibi reddidit, qui *Baſileæ* te æſtate proxima convenit.

Atque

Atq; ut nonnihil ex me quoque cognoſcas, nactus
ſum conditionem hanc ampliorem aliquanto, &
in ſpecie ſplendidiorem, ſed minus quàm velim,
præſertim ſtudiorum cauſâ, liberam, nempe auli-
cam. Scis patronam meam, *Annam Borſalam*, ante
menſes tres vitâ defunctam: ei ſucceſſiſſe filium
Adolphum, tantopere olim à te prædicatum, & eum
propemodum, aut meliorem etiam prædicant,
qui penitùs habent perſpectum. Ego minimè ſum
ambitioſus, itaque nec dum ſatis inſinuavi me in
penitiorem cum illo notitiam ac familiaritatem,
nec fuit idonea ſatis occaſio. Bene vale.

M. Ioannem Nevium communem hoſpitem,
virum ſingulari humanitate ac doctrinâ prædi-
tum, *M. Iodocum Gaverium*, & *Iacobum* medicum,
exteróſque convictores ſalutandos cura, quæſo,
meis verbis. Ex oppido *Verienſi*. V. Calendas.
Apriles M. D. XIX.

Verùm quod fermè ſcribere eram oblitus, ve-
niens nuper à *Pariſiis* quiſpiam ait audiſſe ſe ex
ore Cancellarii *Franciæ*, vocatum te à *Gallorum*
Rege ampliſſimis conditionibus, & eò profectu-
rum, id quod mihi perſuadere nequeo futurum:
alii prædicant à *Ferdinando* Regis Catholici fratre
annuū ſtipendium pendi ſatis honeſtum, id quod
malim. Optime vale præceptor, omnibus bona-
rum literarum & *Christianæ* religionis amatori-
bus unicè obſervande.

Eraſmus Ioanni Borſalo ſuo S. D.

Epiſt. 16. IStud verò non eſt epiſtolam mittere, ſed [illegible]
tot nominibus oras, obſecras, obteſtaris, actio-
nem etiam minitas ex pacto, ſi recuſem de ratio-
ne concionandi conſcribere, perinde quaſi ferreus
ſim, aut adamantinus. Quis eſt ager uſq; adeo fe-
rax, ut immodico cultu nō exhauriatur? Ego hunc
malignum ac ſterilem agellum tot jam annis aſ-
ſiduâ ſemente vexo, nec ullâ lectionis ſtercora-
tione ſarcio, niſi tumultuariæ. Poſt morbos tam
graves erat aliquid dandum confirmandæ vale-
tudini. Hic adeo nobis non indulſimus, ut nec
ægrotare vacaverit: tum hæc Quadrageſima me
penè confecerat, ni mutandi cœli, victúſq; gratiâ
Antuerpiam me contuliſſem. Quin & dum auli-
cus eſſe eogor *Mechliniæ*, meiſque patronis epi-
ſcopo *Leodienſi*, *Trajectenſi*, cæteriſque proceribus,
& in his tuo *Adolpho* obſervio, mihi dies aliquot
perierunt. Poſtremò tot undique miſſis epiſtolis
obtundor, ut dum his reſcribo, maxima pars
temporis pereat à ſtudiis. Abſolutâ *Paraphraſi* in
duas epiſtolas ad *Corinthios* inſtitueram in epiſto-
lam ad *Galatas*, ſed hoc agentem Tragœdiæ quæ-
dam interpellârunt, quas hic novas & hactenus
inauditas, neſcio quæ *Erinnys* excitavit. *Apologia*,
quâ *Latomi* dialogo reſpondeo, vix mihi tridui
tempus abſumpſit: neque enim libuit in ejuſmodi
tricis multum operæ collocare. Quòd ſi illi vacat
ejuſmodi libros complures edere, non deerunt qui
reſpondeant. Ego *Veianius* cedo arena. Video ex-
cetram hanc repugnando vinci non poſſe; itaque
pugnis valere juſſis, in *Christianæ* lenitatis portum
me recipio, adverſus malorum obtrectationes cō-
ſolans memetipſum, cum bonorum virorum de
me judicio, tum animo ſibi bene conſcio; certè
quod ad hanc rem pertinet. Pecuniæ ſtudiū nun-
quam habuit animum meum: famæ ſarcinam lu-
bens, ſi queam poſuerim. Vitæ nec tædet, nec ſum
A avidus: quandocunq; me hinc evocabit imperator
Christus, ipſo fretus volens promptúſq; decedam
præſidio corporis: Tantum moleſta eſt quorundā
inſignis ingratitudo, tantúmq; ſycophantiarum
virus, ut ni planè comperiſſem ipſâ re, nunquam
crediturus fuerim tantum eſſe mali, non dicam
inter eruditos, ſed nè inter homines quidem:
tametſi vixerim cum tot nationum hominúmq;
generibus. Literas tuas ſuſpicor *Lovanium* perla-
tas eſſe, atque illinc *Antuerpiam* remiſſas: nam
B ibi tum agebam: ita factum eſt, ut non viderim
qui eas pertulerat. Conſilium eſt menſem hunc
vernum ſarciendis corporis animique viriculis in-
ſumere, ſi modò licebit. Mox favente *Christo*,
Paraphraſim aggrediar, & argumentum quod tu
tantopere efflagitas: quod ipſum tamen aliis ſcri-
betur, non *Borſalo*. Novi pectus iſtud tuum, novi
ingenium, novi ſtudium. Domi fontem habes, ut
non neceſſe ſit ex aliena ciſterna aquam petere.
Non deerunt qui celebrent Pontificum autorita-
C tem, quam fateor eſſe debere ſacroſanctam: non
deerunt qui *Scoti Thomæq;* decreta prædicent, quæ
nec ego ſanè prorſus improbo. Tu purum illum
& ſyncerum *Christum* mentibus tuorum inſtilla,
quando id à paucis fieri videmus. Gaudeo tibi
fortunam obtigiſſe cum dignitate conjunctam,
tum autem materiam ac ſegetem oblatam bene
merendi de grege *Christiano*. Felix quidem ocium
ſtudiorum, ſed huc deſcendat oportet ſapiens ille
Platonicus, non uni ſibi natus. Optimus Princeps
D *Adolphus* videtur adhuc veterem illum in nos a-
nimum obtinere, quem puer habuit. In hujus pro-
piorem notitiam commodiſſimè temet inſinuabis
per *Petrum Zutpenium Caſſiletanū*, quo viro nihil
adhuc vidi candidius aut amicius. Quòd *Franci-
ſcus Gallorum* Rex me tentarit ſatis amplis con-
ditionibus in *Galliam* evocare, rumor non omni-
nò vanus eſt. Tentatū eſt & retentatum quorun-
dam literis: verùm nihil adhuc audio certum vi-
gilans, neq; tam rudis ſum rerum humanarum, ut
E meris promiſſis pellici queam. Ut *Ferdinando* præ-
ceptor eſſem, actum eſt ſedulò, cum per alios per-
multos, tum per Principem *Bergenſem*, & is eſt
Princeps, ut meliorem magíſque docilem, nec
optare poſſim. Sed deterrent me quædam quæ tutò
literis committi non poſſunt. Bene vale. *Lovanii*,
die Paſchæ. Anno M. D. XIX.

Eraſ. Rot. eruditiſſimo M Petro Viterio ſuo S. D.

BEne cecidit, optime *Viteri*, quòd mea, qualis Epiſt. 17.
F qualis fuit, expoſtulatio, tam amicam, támq;
copioſam epiſtolā abs te extudit. Veterem illum
tuum in nos animum, non ſine voluptate agnoſco.
Incolumē eſſe te lætor. Tot moleſtis occupationi-
bus diſtrahi te, dolerem, ni tales eſſent, ut hujuſ-
modi vel immori cupiat animus verè *Christianus*.
Gratulor autem virtuti tuæ, quæ tot laboribus
ſufficiat: quod corpuſculi viribus deeſt, pectoris
ardore ſuppeditante. Proximas literas tuas ſcito
mihi non eſſe redditas. Si curâris ut ſciam, qua de
G re commendari velis *Stephano Poncherio* epiſcopo
Pariſienſi, promptiſſimè quod voles faciam. Exi-
mium virum *Balneum* decanum *Turonenſem*, meis
verbis reſalutabis diligenter. Vir malus ſim, ni
amem hominem, literis ac virtuti cum primis fa-
ventem: ingratus etiam, ni redamem, ultro pro-
vocantem ad amicitiam. Bene vale *Viteri* ſuaviſ-
ſime. M. D. XVII.

Eraſ. Rot. clariſſimo Ludovico Ruſeo Lutetiæ ſupprafecto, et Chriſtianiſſimi Regis apud Eburones oratori. S. D.

Epiſt. 18. QUo magis præter ſpem acciderunt, hoc gratiores fuerunt tuæ literæ, mihi non ſemel votis ardentiſſimis exoptatæ, præſertim cum nulla *Budæi* epiſtola ad me venerit, quæ *Ruſei* non meminiſſet. Eſt ille quidem & vir optimæ fidei, & artiſex pingendi cum primis elegans, ſed tamen neſcio quid expreſſius, magiſque vivum tua nobis expreſſit epiſtola. Utriſq; gratiam habeo ſummã: *Paſchaſio*, qui ſuo impulſu pudorem tuum vicerit: tibi, qui tuum animum paſſus ſis expugnari. Cave verò per Muſas, nè me ſcheda fraudes, quam *Pariſiis*, quemadmodum ſcribis, mihi deſtinâras. Si tam expolitas literas ſcribis ex tempore, ſi in peregrinatione; facile ſit divinare, quale ſit quod domi per ocium adornâſti. Jam meum eſſe cœpit, quod animo mihi dedicâſti. Proinde non deſinam efflagitare, donec extorſero, ſi ſors tu graveris exhibere. Quòd ad *Galliam* humaniſſimè nos invitas; quanquam ea ſemper animo meo fuit dulciſſima, tamen magis iſtuc me pelliceret *Deloini, Ruſei, Budæiq;* contuberniũ, quam Regis alioqui benigniſſimi conditiones. [illegible] Cum ejuſmodi monſtris mihi res eſt, ut planè lupum auribus teneam, ſi quiſquam alius. Gratulor *Galliæ*, gratulor optimis ſtudiis, quibus apud vos non modo locus eſt, verumetiam dignitas, nimirum eo ſavente, [illegible]. Florent & apud *Anglos* Principum favore. Expergiſcitur undique *Germania*: ſoli nos adhuc reluctamur: ad quos profligata barbaries, velut ad extremum præſidium confugiſſe videtur. In cauſa eſt, partim quod hæc aula nondum didicit honorem habere bonis literis: partim hominum paucorum ambitio, qui ſibi perſuadent, meliora ſtudia ſplẽdori, quem hactenus apud vulgus obtinuerunt, officere. Mihi hîc nec ſeritur, nec metitur: ut qui nec fortunam ambiam, meâ, qualis qualis eſt, ſorte contentus: nec famam aucuper, cujus jam ad nauſeam uſq; ſum ſatur: attamen vel gratis ex animo bene volo rectis ſtudiis, & bonum cultoribus. Quanquam, quod paucorum malitia committitur, non arbitror eſſe par univerſitati imputare. Sed quid audio clariſſime *Ruſee*? egon' lucis aliquid addam veſtræ *Galliæ*? quæ tot gemmis, tot ſtellis illuſtratur? Quæ præter vos triumviros, *Fabrũ* habet, *Copũ* habet, *Paulũ Aemiliũ* habet, *Germanũ Brixiũ* habet, *Joannem Pinum* habet, *Nicolaũ Beraldum* habet. Sed ego ineptus, qui jam plane incipiam arenas numerare. Inter tot egregia lumina, quid ego aliud quàm obſcurari poteram? & tamẽ juverit etiam ſic obſcurari, modò frui liceret iis, qui mihi caliginem offundere videntur. *Gallum* eſſe me, nec aſſevero, nec inficior: ſic natus ut *Gallus* ne an *Germanus* ſim, anceps haberi poſſit: quanquam apud ſtudiorum cultores minimum habere momẽti, par eſt, regionum diſcrimina. Quiſquis communibus Muſarum ſacris initiatus eſt, hunc ego [illegible] duco. Ex amicorum literis audio, *Budæum* nonnihil ſuccenſere nobis ob epiſtolam quandam meam, ut ipſi videtur, aliquanto quàm par eſt, liberiorem. Ego verò illum & virum judico prudentiorem quàm qui gravius commoveatur, ſi quid etiam intempeſti-

A vius aut licentiùs ſcribat amiculus: & firmiorem amicum arbitror, quàm ut ob hujuſmodi leves offenſas amicus eſſe deſinat. Nam meâ ſententiâ, quiſquis ob quaſlibet cauſas amicus eſſe deſiit, is nunquam amicus fuit. Equidem non ſatis video, quid habeat illa mea epiſtola, tam procax aut petulans, ut animum concitare debuerit, primùm eruditi, deinde prudentis, poſtremò amici: & amici, qui ſibi moderationis ac lenitatis laudem vendicet, mihi crimen iracundiæ impingens. Sed de B epiſtola veſtrum arbitrium eſto: certè quod ad animũ meum attinet, vix apud *Gallos* eſſe puto, qui de *Budæo* aut ſentiant magnificentiùs, aut prædicent honorificentiùs, quam *Eraſmus*. Hujus rei teſtes erunt, *Henricus Glareanus, Guilielmus Neſenus, Beatus Rhenanus*, apud quos effutire ſoleo, quicquid eſſet in animo. Benè vale clariſſime *Ruſee*. *Mechliniæ* raptim. XVIII. Calendas Aprilis, Anno M. D. XIX.

C *Alberto Cardinali et Archiepiſcopo Moguntinenſi Eraſmus* S. D.

REverendiſſime domine, princépſque clariſſime, non dubito quin libellus, quem celſitudini tuæ dicavimus, redditus ſit eidem. Qui an tuo ſatisfaciat animo, neſcio: meo certè non ſatisfacit: verùm id temporis nihil aliud erat ad manum. Circumſpicietur aliud, quod & tuæ magnitudini, & meo in te ſtudio magis reſpondeat. *Richardus* D *Paceus*, qui Regis ſui nomine legatus ad vos venit, præter alias innumeras dotes, vir eſt inſigni utriúſque literaturæ peritiâ præditus, apud regiam majeſtatem multis nominibus gratioſiſſimus, fide ſynceriſſimâ, moribus pluſquam niveis, totus ad gratiam & amicitiã natus: quem ſi dignaberis propius noſſe ſcio, gaudebis te à nobis admonitũ fuiſſe. Apud *Anglos* triumphant bonæ literæ. Rex ipſe cum ſua Regina, Cardinales ambo, Epiſcopi ferme omnes toto pectore tuentur, favent, alunt, E ornántque. Rabulis omnibus per Regẽ impoſitũ eſt ſilentium: ſpero idem fore apud *Germanos* ſi tuæ ampliſſimæ dignitatis, tuiq; ſimiliũ favor aſpirârit: quod ut faciat, etiam atq; etiam rogo. Nihil enim non moliuntur ſycophantæ quidã, præſertim hîc, ubi barbaries terris exceſſura videtur extrema poſuiſſe veſtigia. Quanquam & hi miteſcunt, incipiúntque ſuam ſtultitiam agnoſcere. *Hutteni* ingenium indies magis ac magis exoſculantur omnes: cui tua celſitudo tam candidè fa- F vens, multum laudis, imò gratiæ ſibi parit apud eruditos omnes: quam incolumem diu ſervet immortalis *Chriſtus Ieſus*. *Antuerpiæ*. XIII. Calendas Junias. Anno M. D. XIX.

Antonio de Bergis Eraſmus Rot. S. P.

ORnatiſſime juvenis, antehac uno nomine dũtaxat amabam te, quòd honeſtis ſtudiis ac morib' delectareris præter vulgatũ morem nobi- Epiſt. 20. G lium: nunc hoc quoq; debeo nomine, quod expertus ſum mirum patris tui in me ſtudium. Ejus totam ſpem in tua indole ſitam eſſe, ex illius ſermone perſpectum habeo: nec dubito quin optimi patris expectationi ſis per omnia reſponſurus. Bonæ literæ paſſim effloreſcunt, fruſtra reluctantur veteris inſcitiæ patroni. Apud *Anglos* triumphant recta ſtudia, Regis, Cardinalium,

& epiſcoporum auxilio. Rabulis, qui tantum ad maledicendum linguam habent, impoſitum eſt ſilentium. Hic quoniam tales patronos non habemus, ſæviunt adhuc, & libris quoque graſſantur, ſed quibus nihil aliud quam ſuam traducunt ſtultitiam, ac mentis ſtoliditatem. Miteſcunt tamen & hi paulatim, velut ex graviſſima febri reſipiſcentes; obmuteſcent etiam, ſi Principum aſpirârit favor. In *Ferdinando* magna ſpes eſt: in te quoque non mediocris. *Carolus* abeſt. *Civerius* non mirum ſi à literis eſt alienior, quanquam non adverſatur. Cardinalis *Adrianus* bonis literis nunquam admodum favit; etiamſi non eſt adeo devotus hoſtis, quàm ſunt quidam, qui ſe non putant incolumes fore, niſi oppreſſis bonis literis. Hunc *Richardum Pacaum*, ſereniſſimi Regis *Anglorum* oratorem, eique gratioſiſſimum, ſi propius complecteris, gaudebis hominis conſuetudine. Eſt enim præter mores candidiſſimos, utriuſq; literaturæ peritiſſimus. Bene vale. *M. Adriano Barlando* multam ex mê ſalutem dicito. *Antuerpiæ* XIII. Calend. Junias. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Roterodamus Iacobo Baniſio ſuo S. D.

Epiſt. 21. VIr omni decorum genere cumulatiſſime, audio, te novâ, eâque eximiâ dignitate auctum quo nomine tibi magnopere gratulor: neque dubito quin fortuna ſit aliquando benignius etiam tuis præclaris virtutibus reſponſura. Nos hic pluſquam *Panicis* tumultibus jactati ſumus, adeò theologi quidam novas excitârunt Tragœdias: neque quicquam tamen aperto *Marte* geſtum eſt: omnia technis, cuniculis, ac ſtrophis acta ſunt. Malè habebat illos, negotium linguarum procedere: metuebant, nè ſi ſubſiſteret Novum Teſtamentum, labaſceret eorum autoritas: nihil itaq, non tentatum, ſed reſipiſcunt. Prodiit Novum Teſtamentum, venditur, & quidem feliciſſimè. Auſus eſt quidam & libellum adverſus me ſcribere, ſed magno ſuo malo, meâ ſummâ cum voluptate. Triumpharēt bonæ literæ, ſi Principem haberemus domi, qualem habet *Anglia*. Rex ipſe non indoctus, tum ingenio acerrimo, palàm tuetur bonas literas, rabulis omnibus ſilentium indixit. Cardinalis *Eboracenſis* omnia ſtudia in melius reſtituit, ſuâque benignitate paſſim omnes invitat ad amorē ſtudiorum: nec aliud agit Cardinalis *Campegius*, vir omnium & optimus, & doctiſſimus. Aula Regis plus habet hominum eruditione præſtantium, quàm ulla Academia. Video *Germanos* quoq; Principes honorem habere literis, tuo, tuique ſimilium hortatu: nos nondum hoc diſcere poſſumus. Sereniſſimus Princeps *Ferdinandus*, adoleſcens, ita me Deus amet, ad omnem virtutem natus, nos amat, noſtrîſque libellis delectatur: ut & ab aliis accepi, & ipſe mihi narravit, libellū de *Principe* ſemper habet in manibus. Huic me præceptorem dare conati ſunt, & ipſe videtur id ambire: ſed cum alia me deterrent ab aula, tum præcipuè valetudo tam imbecillis, ut niſi temperetur meo arbitratu, mox periclitetur. Mortuus nec Principi ſim uſui futurus, nunc utcunque proſum calamo. Exiit *Paraphraſis* in duas epiſtolas ad *Corinthios*, & in epiſtolam ad *Galatas*. Hac certè parte probor, & doctis & indoctis omnibus. Si inciderit commoditas, commendabis me illuſtriſſimo *Saxoniæ* duci *Friderico*: ei ſcripſimus nuper, opinor epiſtolam eſſe redditam. Bene vale patrone ſingularis. Si continget congredi cum hoc oratore Regis *Anglorum*. *Richardo Pacæo*, ſi nondum tibi notus eſt, fac ut hominem cures noſſe propiùs: Nihil ejus ingenio candidius, utriuſque literaturæ peritiſſimus eſt: pro ſuis virtutibus Regi Cardinalibúſque, atque adeò *Romano* Pontifici, gratiſſimus eſt. Rurſum vale. *Bruxellæ*. XII. Calend. Junias. M. D. XIX.

Eraſmus R. P. D. Richardo Epiſcopo Wintonienſi S. P.

Epiſt. 22. REverende præſul, ſi unquam placuit tibi animi mei ſtudium in te, hoc tantùm præmii repoſco, nè quid temere credas ſycophantis de me, quibus nunc fatali quadam peſte fervent omnia. *Edvardus Leus* ſi demonſtrat argumentis ſe melius ſentire, quam ego ſentiam, nunquam offendet animum meum. Cæterùm quod hic, & apud ſuos, ſcriptis, dictis, per ſe, per ſuos omnia implet inimicis rumoribus, nec ſuæ famæ rectè conſulit. Jampridem palam præ ſe fert pluſquam hoſtilem animum, nullo unquam dicto aut facto laceſſitus à me Juvenis eſt, ardet cupiditate famæ, ſed præſtabat hanc melioribus auguriis auſpicari. Novi prudentiam tuam quæ non facilè pronunciet, præſertim in malam partem. Tempus omnia proferet in lucem. Veritas laborare poteſt, vinci non poteſt. Si tua autoritas conſulet *Leo*, ut aut in totum deſiſtat ab iſtis ſycophantiis, quibus ſeipſum magis traducit quàm me, aut argumentis duntaxat mecum certet, illius famæ conſuluerit. Nunc enim odio, ceu morbo animi lymphatus, fertur. *Eraſmus* olim ambiit tuum favorem, non ſucceſſit: nunc non orat, ut ſibi faveas, ſed ut *Leo* tuo. Bene valeat tua pietas, cui me totum conſecro dedicoque. *Antuerpiæ*, Octavo Calend. Junias. M. D. XIX.

Eraſmus Roterodamus, R. P. Thomæ Epiſcopo Dunelmenſi S. D.

Epiſt. 23. REverende pater, quoniam *Ariſtoteles* ſcripſit, multorum amicitias ſilentio dirimi, nolui committere, ut idem nobis eveniret, præſertim in tanto amico. Mitto *Paraphraſin* in epiſtolam ad *Galatas*, in qua locus eſt de *Petro*, *Pauli* voce objurgato, qui mihi nondum ſatis à quoquam veterum explicatus videtur. Non ſum ignarus, varios rumores de me ſpargi. Sentiunt philobarbari, erigere ſeſe recta ſtudia, eóque nullum non movent lapidem, ſed temporis progreſſu vincet veritas. Hoc modo te exoratum velim, nè quid temere credas *Eraſmiomaſtigibus*. Nunc fato quodam ſuo ſæviunt, at brevi illos ſui morbi pudebit ubi reſipuerint, quemadmodum evenit *Ajaci*. Bene vale pater ampliſſime, & in *Eraſmum* eum te præbere perge, qui ſemper fuiſti. *Antuerpiæ*, Octavo Calend. Junias, Anno M. D. XIX.

Eraſ. Rot. Ioanni Ruſero Novientano ſuo S.D.

Epiſt. 24. QUod *Mathiam Schurerium* mihi tam ſtudioſè commendas, prorſus, juxta proverbium, actum agis. Eſt enim is homo mihi tum ob eximias ingenii dotes, tum ob officia in me non

vulgaria,

vulgaria, ſic commendatus, ut commendatior eſſe non poſſit. Nihil eſt, quod in illius gratiam facturus non ſim. Sed neque mihi ſemper ſuppetit, quod illius officinæ ſuppeditem, neque quodvis argumentum illi convenit. Poſtremò cum Typographi fermè ſint inter ſeſe κεραμεῖς, vix fieri poteſt, ut ſic obſequat uni, quin alterum offendam: Id quod uſu venit in rurſus excudenda *Copia*. Nam annos aliquot mihi ſuccenſuerat *Badius*, priuſquam offenſionis cauſam poſſem olfacere. Quanquam illius indignatio, ut eſt vir optimus, citra omnem amarulentiam, aut etiam ſimultatem conſtitit. Aufer verò mihi iſta verba, ne eum ex albo tuorum expungas amicorum. Tum ego non inhumaniſſimus modo ſim, verumetiam ingratiſſimus, ſi patiar *Schurerium* expungi amicorum catalogo. Simulatq; dabitur opportunitas, declarabo, ſi nihil aliud, certè propenſum in illum animum. Demiror, cur tam diu prorogetur *Rodolphi Agricolæ* lucubrationum editio. Quis eſt, quæſo, genius iſte malus, qui gloriam hanc noſtræ invidet *Germaniæ*? Verùm ut hactenus ocioſa fuit epiſtola tua, quòd ex tua commendatione nihil acceſſerit meæ in *Schurerium* benevolentiæ, ita per eam ipſe mihi factus es multo commendatior. Nam egregias animi tui dotes, quas pridem è ſuaviſſimo colloquio tuo, è vultu, ex ipſis oculis utcunque conjeceram; ſic expreſſit, ut longè quàm ante magis cœperim amare indolem iſtam tuam lepidiſſimâ feſtivitate, ac rarâ modeſtiâ pellicibilem: eruditionem haud ſanè vulgarem, cum utrinſq; literaturæ peritiâ conjunctam, ſed ita ut hanc nullum, quod ferè ſolet, ſupercilium comitetur. Quare mihi poſthac *Ruſerius* non inter famulos, quod tuæ modeſtiæ ſatis erat, ſed inter præcipuos amicos numerabitur. Bene vale. *Baſileæ*, Anno milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo.

Eraſmus Rot. Eobano Heſſo S. D.

Epiſt. 25. ADeò placuit tuum ὁδοιπορικὸν, ut emendatis quæ commiſerant Typographi, curârim hic rurſus formulis excudendum. *Jonæ Scalbig.* conſpectus mihi fuit multo gratiſſimus. Sed interim dum hos huc mittis, parum conſulis meæ famæ, cujus nunquam non facio jacturam, ex hujuſmodi congreſſibus. At minitaris te plures etiam horum ſimiles huc miſſurum. Quoniam hi contigerunt, per quos maximè licuit ſcribere, ideò ſcribo parciùs. Per alios non ſatis tutò ſcribitur, per hos fruſtra, qui melius omnia coràm referent quàm ego literis poſſim. Nollem epiſtolas meas editas, quas adjunxiſti tuo carmini, brevi editurus eram, ſed locupletatas. Carmen ad Comitem de *Naſſau* percupio videre. Favet ille bonis literis, & harum gratiâ mihi quoque. Sed noſtri Principes laudare nôrunt, numerare non nôrunt. Quod tamen meâ causâ non dico, qui nihil ambio ſorte meâ contentus. Bene vale, amicorum ſynceriſſime. Jam nunc circumſpice ac delige tibi argumentum aliquod fœcundum, in quo declares poſteritati quantus ſis. In hoc conferes paulatim, quicquid egregium quotidiana lectio tibi ſuppeditabit. Sed hæc planè memorem admoneo. Rurſum vale. *Lovanii*, Tertio Calend. Junias, Anno milleſimo quingenteſimo decimonono.

Henrico Guldefordo Equiti Aurato præfecto rei equeſtris Regis Angliæ Eraſmus S.D.

VIr clariſſime, multorum ſermone cognoſco, quam amico ſis in nos animo, ſive ſcintillas iſtius benevolentiæ ex meis lucubrationibus concepiſti, ſive ex *Joannis Coleti*, cæterorumq; amicorum hauſiſti ſermone. Tu me diligis, quòd verè talem eſſe credas qualem illi prædicarunt. Ego te viciſſim amo, quòd toto pectore virtuti, quòd honeſtis ſtudiis faveas, quando horum gratiâ mihi quoque faves, non quòd his præditus ſim, ſed quòd tibi perſuaſum ſit, his præditum eſſe me. Certè recta ſtudia, præſertim ea quæ ad verã faciunt pietatem, provehere ſemper conatus ſum, ſed utinam perinde feliciter, ac ſedulò. Mundus reſipiſcit velut ex altiſſimo ſomno expergiſcens: & tamen pertinacib' animis adhuc repugnant quidam, veterem inſcitiã ſuam manibus pedibúſq;, ac mordicus etiam retinentes. Sed hos pudebit amentiæ ſuæ, ſi viderint ſummos Reges, ac Regũ Proceres amplecti, fovere, tueri meliores literas. O miras rerũ humanarũ viciſſitudines! Olim literarum ardor penes religionis profeſſores erat; nunc illis magna ex parte, ventri, luxui, pecuniæq; vacantibus, amor eruditionis ad Principes profanos, ac proceres aulicos demigrat. Nam quæ ſchola, quod monaſteriũ uſquã tam multos habet, inſigni probitate, doctrinâq; præditos, quã veſtra habet aula? An non optimo jure nos noſtri pudeat? Sacerdotum ac Theologorum convivia madent vinolentiâ, ſcurrilibus opplentur jocis, tumultu parum ſobrio perſtrepunt, virulentis obtrectationibus ſcatent: & ad Principum menſas modeſtè diſputatur, de iis quæ ad eruditionem ac pietatem faciunt. Nimirum ad optimi Regis exemplum properant omnes, cujus ut cæteras illas dotes omittam, quas ſic habet cum aliis Regibus communes, ut pleriſq; præcurrat, nulla ſit inferior: quid illo ad diſputandum argutius, ad inveniendum felicius, ad judicandum ſanius, ad eloquendum venuſtius? Olim ocii literarúmq; dulcedine captus, ab aulis Regum abhorrebam: at in talem aulam, vel cum tota ſupellectile, quæ ferè chartacea eſt, liberet immigrare, ni valetudinis imbecillitas, & ætas jam ingraveſcens diſſuaderet. Ubi nunc ſunt qui jactitant, Principum vigori officere literarum cognitionem? Quis *Henrico* octavo, vel in bellicis rebus dexterior, vel in condendis legibus cordatior, vel in conſiliis oculatior, vel in coercenda ſcelerum licentia vigilantior, vel in deligendis magiſtratibus, atq; officiis diligentior, vel in conciliandis fœdere Regibus efficacior? Equidem aureũ quoddam ſeculum exoriri video, quo mihi fortaſſis non continget frui, quippe qui jam ad fabulæ meæ cataſtrophen accedam: gratulor tamen orbi, gratulor juvenibus, in quorum animis ob officiorum memoriam utcunq; ſuperſtes erit *Eraſmus*. Sed ut finiam ornatiſſime *Henrice*, redamo te amantem, próq; officiis in me tuis, non vulgaribus, hoc majorem habeo gratiam, quòd ea præſtiteris nullò unquam a me laceſſitus officio. Generoſæ dominæ matri tuæ, mihi uno atq; altero colloquio cognitæ, precor omnia læta proſperáq;. Iſtum animũ tibi; te nobis ſervet Opt. Max. *Jeſus*. Hunc *Eraſ.* pergat tua nobilitas inter ſuos clientulos ponere, ſtudio certè nulli ceſſurũ. *Antuerpiæ*, Id. Maii. M D.XIX. Epiſt. 26.

Guilielmo Montjoio Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt.27. VNice *Mecænas* antehac gratulatus ſum *An-*
gliæ tuæ,quæ tot haberet viros egregiâ pro-
bitate, pariq; doctrinâ præditos : nune propemo-
dum invidere incipio,quæ ſic effloreſcat omni ge-
nere ſtudiorum, ut omnibus regionibus laudem
præripiat,ac penè tenebras offundat. Quanquam
iſta laus haud ita nova eſt veſtræ inſulæ, in quâ
conſtat & olim eximios viros extitiſſe. Declarant
id vel Academiæ veſtræ, quæ vetuſtate nobilita-
téq; cum vetuſtiſſimis ac celeberrimis certant.
Deamo *Richardum* epiſcopum *Wintonienſem*, qui
magnificentiſſimum collegium ſuo ſumptu pro-
priè dicavit bonis literis. Magis autem exoſculor
egregium , ac prorſus heroicum animum *Thomæ*
Cardinalis *Eboracenſis* , cujus prudentia ſchola
Oxonienſis, non ſolùm omni linguarum ac ſtudio-
rum genere, verùm & moribus qui deceant opti-
ma ſtudia , condecorabitur. Nam *Cantabrigienſis*
Academia jampridem omnibus floret ornamen-
tis, præſide *Joanne* epiſcopo *Roffenſi* , qui nulla in
parte non egregium agit Præſulem. Cæterùm hu-
jus laudis præcipua portio regio pectori , velut
horum conſiliorum fonti debetur. Cum tot regnis,
ac Regibus altiſſima pax eſt,atq; ut augurari libet,
æterna. Pelluntur nocentes , vigent bonæ leges,
evehuntur optimæ literæ. Rex ipſe hiſce rebus
omnibus non ſolùm autor eſt, ac Dux,verumeti-
am exemplum , primus ipſe præſtans quod præ-
ſcribit. Nulli mortalium magis ex animo bene
volo quàm tibi, & tamen parum abeſt,quin invi-
deam tuæ celſitudini,quæ tantis bonis fruatur ſi-
ne me quondam commodorum & incommodo-
rum ſocio. Quódq; gravius eſt : Interim dum tu
tot nominibus felix es, mihi cum teterrimis qui-
buſdam non hominibus,ſed portentis conflictan-
dum, in quo mehercle lubens experirer,quid poſ-
ſit eloquentia, ni me *Chriſtianus* pudor, ceu *Pallas*
quæpiam *Homerica*, jam capulo manum admo-
ventem, capillos vellicans revocaret. Bene vale.
Antuerpiæ, Anno milleſimo quingenteſimo de-
cimonono.

Eraſmus Roterodamus Ioanni Schlechta
Coſtelletio S. D.

Epiſt.28. ACcepi Panegyricum tuum veriùs quàm epi-
ſtolam, quæ tanto ingenio tantáq; facundiâ
meas laudes decantat,ut magis illuſtret encomia-
ſten,quàm me qui laudor. Gaudeo nuſquam gen-
tium non eſſe. qui faveant melioribus literis, nec
faveant modò,verumetiam colant. Porrò ſedecim
illos annos, quos in aula *Uladiſlai Hungariæ Bo-*
hemiæq; Regis contriviſti,non tibi prorſus periſſe,
vel hæ tuæ literæ ſatis declarant. Cæterùm ex
omnibus laudibus quas tu acervatim effundis in
me, nihil agnoſco præter animum juvandi mores
Chriſtianos & recta ſtudia cupidum. Eſt voluptati
mihi, ſi cui bono fuerunt meæ vigiliæ. Quorun-
dam odia non queo ſatis admirari, cum hactenus
meis ſcriptis nemo factus ſit vel uno pilo nigrior.
Videbam ſpinoſum hoc ac frigidum Theologiæ
genus indies in pejus vergere : fontes ac veteres
illos orthodoxos penè pro obſoletis haberi. Pro-
inde conatus ſum omnes ad germanâ illam The-
ologiam revocare,non in totum damnans in ſcho-

A lis recepta ſtudia, ſed partim moderans, partim
indicans. quid optarem accedere. Siquidem ut
mihi non placent, qui bonis literis nihil omnino
tribuunt, ita non probo hos, qui neotericorum
Theologorum ſtudia prorſus damnant. Demiror
autem impudentiam illius quiſquis eſt, Canonici
Pragenſis, qui tam inſignem mendacii telam, ve-
lut araneus ex ſeſe confinxerit. *Colonienſibus* ali-
quandiu res fuit cum eximio viro *Joanne Reuchli-*
no, mecum neque ſcriptis, neque dictis unquam
B ſunt conflictati, tantum abeſt ut exuſſerint meas
Lucubrationes unà cum ipſo autore. Imò quoties
illàc iter feci, ſum à primariis viris & acceptus ho-
norificè , & ſummâ cum humanitate dimiſſus.
Quanquam facilè crediderim & illic eſſe,qui inter
ſuos oblatrent *Eraſmo* : veluti nuper quidam è ſo-
dalitio *Prædicatorum*, ceu rem compertam inter
ſuos narrabat, *Eraſmum Lovanii* vitâ defunctum,
& addebat ſycophanta dignam ipſo facetiam, *ſine*
lux, *ſine crux*, *ſine Deus*. Narranti, frequenter ap-
C plauſum eſt à combibonibus monachis. Quòd ſi
non verentur hujuſmodi confingere de me vici-
no, minus mirum ſi *Pragæ* ſic mentiantur. Verũ
ex his factis, quæ quotidiè multa deſignant, con-
jicere licet, quanta *Erinnys* iſtorum pectus occu-
pavit. Ego magis (ita me *Chriſtus* amet) ipſorum
vicem doleo quàm meam. Nam me ſatis conſo-
latur, tum recti conſcientia, tum optimi cujuſque
de me judicium : quando nemini mortalium ad-
huc contigit omnibus placuiſſe. Prodiit Novum
D Teſtamentum rurſum à me non credendis vigiliis
novatum, neq; mediocri locupletatum acceſſione.
Præfixum eſt epiſtolium *Leonis* decimi,quo & ve-
terẽ editionem approbat, & ad hanc novam in-
vitat. *Pragæ* quid mihi negocii poſſit eſſe, non vi-
deo. Nam quod polliceris non defore,qui me tu-
tò quò voluero deducant, mihi non placent regi-
ones,in quibus hujuſmodi deductoribus ſit opus.
Hic vel ſoli liberum eſt ire quò velim. Neq; verò
dubito quin iſthic reperturus ſim,uti ſcribis,com-
E plures doctrinâ, pietatéq; ſpectatos,quos ſchiſma-
ticorum vitia non inquinant. At demiror non
exiſtere,qui totum hoc diſſidium tollant. Præſtat
iniquioribus conditionibus habere concordiam,
quàm æquis diſſidium. Vereor equidem ne pe-
cuniæ ſtudium ubiq; bonorum morum peſtis,non
ſinat coire concordiam. *Paulus* nullum damnum
recuſat quo *Chriſtum* lucrifaciat. Tot ſunt in orbe
Cardinales, tot Epiſcopi, tot Principes ; utinam
Chriſtus afflet aliquem horum, ad hoc negocium
F ſpiritu verè *Chriſtiano* capeſſendum. *Paulus* ſi *Ro-*
mæ præſideret, ſat ſcio, non modò pateretur ali-
quid decidi fructibus ſuis, verumetiam autoritati
nonnihil derogari pateretur , modò hoc precio
concordiam emere liceret. Quòd ſi non contin-
get nobis conſpectus mutuus, tamen literarum
viciſſitudine fiet, ut & ego tecum aliquoties con-
fabulans,apud *Albim* tuum ſpatier, & tu mecum
apud *Brabantos* victites. Nam quantula pars amici-
tiæ eſt conjunctio corporum? Bene vale vir orna-
G tiſſime. *Lovanii*, Anno à *Chriſto* nato M. D. XIX.
Nono Calend. Maias.

Eraſ. Rot. Gerardo Noviomago Epiſcopi
ultratrajectini à ſacris S. D.

AMicorum candidiſſime , aurigã nacti ſumus, Epiſt.29.
non minus temulẽtũ, quã erat meus famul⁹.

Itaque *Lovanium* pervenimus aliquanto ante nonam horam, non ſine periculo. Nam is currus qui nos antetbat ſubverſus eſt. Vehementer arriſit illa literarum tuarum pars, quâ ſignificas reverendiſſimum *Jacobum Calkarem* ordinis *Dominicani* iſthic provincialem, noſtri ſtudioſum eſſe. Nam ego palmarium puto, placuiſſe viro tanto, quantũ tu nobis eum deſcribis, & ipſe facilè credo optimæ fidei autori. Cæterùm vix animum queo inducere, ut ille ſeſe ad noſtras nugas legendas demittat. Locum inſpexi, atq; omnino res ſic habet ut ille narrat. Candorem hominis exoſculor qui repererit quo locus ille defendi poſſet, ſi pro *&*, ſcribatur *aut*. Sed adverſus alienigenas aut impios. Quanquam idem ſenſus conſiſtebat, manente conjunctione, *&*. Siquidem cum dicimus, Hic non habet honorem, niſi doctis, ac probis, nihil vetat quo minus diverſi ſint docti, ac probi. Verùm ille rectè voluit additâ luce, caliginem amphibologiæ diſcuti. Memineram hiſtoriæ de tribu *Benjamitide* penè uſq; ad internecionem extinctâ. Sed primum arbitrabar generalem orationem conſtare, etiamſi unum aut alterum eximatur: ſicuti non ideò falſum dixit *Paulus*, *Omnes in Adam peccaverunt*, ſi credamus *Mariam* & *Chriſtum* à peccato fuiſſe immunes, quanquam fateor non conſiſtere, ſi dialecticus ſummo, quod aiunt, jure tecum agat: deinde, mihi non viſum eſt iſtud propriè belli nomine cenſendum, ſed potius animadverſionis; niſi fortè cum *Moſes* ob vitulum aureum tot hominum millia trucidavit, bellâſſe videtur. Poſtremò mihi ſatis erat, quòd nos ſemper inter nos belligeramur, illi aut nunquam aut rariſſimè. Ad perſuadendum facit exaggeratio, ut, *nunquam*, poſitũ ſit, vice, *ferè nunquam*: quemadmodum *Paulus*, cum ait: *Omnes quæ ſua ſunt quærunt*: non omnes ſenſit eſſe tales, ſed intelligi voluit perpaucos eſſe, qui euangelium ſyncerè tractarent. His tergiverſari poteram, ut nemo non ingenioſus eſt ad defenſionem ſui: niſi quòd non libet à tam eximio viro diſſentire. Itaq; proximâ editione locus is mutabitur. Fac me illi quàm diligentiſſimè commendes. Nam homini cupio propiùs eſſe notus. A te nihil meo nomine peto præterea, niſi ut pergas tui ſimilis eſſe. Bene vale. *Philippo Montjolo* omnium quos in vita viderim candidiſſimo cum uxorcula meis verbis ſalutem dices. Reverendiſſimo dices, quæ nunquam non dicis, *Lovanii* M.D.XIX.

Gaſpar Vrſinus Velius Eraſmo Rot. S.D.

Epiſt. 30. SUperiori anno cum deliteſcerem quodam in *Bavariæ* oppidulo, ocium nactus non literarium, ſed aulicum, ac prorſus honeſtis à diſciplinis alienum, *Gurcenſi* Cardinale, cujus tum in familiâ fui, Cæſarem in *Belgas* ſecuto, deſtitutus omnibus literarum præſidiis, auſus ſum magno cum periculo ac famæ & nominis diſcrimine revocatâ priſtinâ illâ conſuetudine *Romæ* quâ uti ſolebam, puta ſcribendi aliquid, temerè nimis atq; audacter ineptire: ubi *Genethliacon* carmen in te virum quo univerſa *Europa* vix habet hodie quicquam illuſtrius & ſanctius, certè nihil omnium confeſſione doctius: feliciori eventu quàm ſtylo compoſui. Defuerat tum animi vacuitas miſeriis aulicis cooperto. Elanguit judicii acrimonia, & vis ingenii, ſiquod unquam fuit, ſtudiorum atq; eo amplius

A intermiſſione. Aberat cenſura doctiſſimorũ hominum, aderat deniq; librorum copia nulla, ante tempus ſine cortice natanti. Quid tibi vis dicam? tam citò quàm aſparagi coquuntur, id carminis à me factum excidit, peperiq; prius quàm parturirẽ, unde nemo non judicare poſſit ſtudioſè abortioni operam datam. Atqui non eo componebam, ut tam vile & inchoatum carmen præcipitatâ editione publicatum in manus hominum veniret, cum uni tantum *Richardo Bartholino*, cui nugas omnes

B meas oſtendere ſolebam & credere, legendum tranſmiſſum eſſet. Qui hac in parte nimis quàm officioſus illud non veritus eſt tibi impertire. Pudet, magnopere pudet *Vrſinum* evulgati poematii, à quo nihili in materia, non autem tanto in viro mediocritatem ingenii exercitatam oportuit. O audaciam inſignem & facinus ſtultum! *Æneam* laudare ſum exorſus, nondũ *Culici* extollendo ſatis idoneus. Equidem duplici errore me lapſum eſſe, & utroq; gravi & intolerabili, ut perſpicio mani-

C feſtè, ita vehementer doleo. Primo adeò te non laudatum tam juvenilibus ineptiis deprehendo, ut culpa rudis & craſſæ hujus Minervæ de fama tua tibi haud parum detriviſſe videar: dein quod multo gravius eſt hoc ſcriptionis genus inuſitatũ aggredienti, putæ illius tuæ & ſanctæ vitæ actiones illuſtres nondum ſatis cognitæ fuerunt. Neq; dum varios & inæſtimabiles labores πολυχαρωτάτῳ τῷ Ἐράσμῳ vidi omnes. Quo fit ut interdum conſilium

D ineam retractandi hendecaſyllabos intepeſtivos, ut pro virili parte mea locupletati & excuſſi lucolentiores tandem atq; opimiores exeant, præſertim cum impenſè nos ad hoc laboris hortetur illuſtriſſ. Princeps *Joan. Thurzo* Epiſcopus *Vratiſlavienſis*, ſtudioſorum omnium præſentiſſimus *Mecænas*, vir haud mediocriter eruditus. Qui te ob tuas ſingulares virtutes & doctrinam excellentem facit maximi, amat unicè, & honorat obſervanter: cui mos gerendus omnino eſt, ut & illius amplitudini, cui nihil non debeo, rem faciam longè

E gratiſſimam, & nominis mei rationem habere voluiſſe videar. Interea doctiſſime *Eraſme* te oro per beatiſſimum genium tuum, perq; immortales tuos & ſanctiſſimos labores, tum quæ prius me neſciente, atq; invito edita ſunt in tui nominis laudem boni conſulas, tum quod in præſentia mitto fortaſſe illis multo inepti^o carmẽ, & è vulgari officina depromptũ, vultu numini iſti tuo amabiliſſimo convenienti excipias, & *Vrſinum* tui amantiſſimũ obſervantiſſimumq; tuorum in numero amicorũ vel

F ultimo ſubſellio collocatum redamare velis. Vale. *Vratiſlaviæ* XX. die menſis Junii. M.D.XVIII.

Eraſmus Rot. Caſpari Velio S.D.

PArum videlicet erat tibi *Veli* doctiſſime, nos ſanè quàm eleganti, ſed tamen mendaciſſimo carmine celebrâſſe, niſi inſuper & epiſtolam adderes Panegyrico ſimillimam. Nec hoc contentus carmen adjungis heroicum, tam ſublime, tam *Epiſt.* 31.

G grandiloquum, ut ad hoc collata *Lucani* tuba, lyra videri poſſit. Primi carminis evulgati eſt cur me pudeat, non eſt cur te pœniteat. Neque ſinam *Bartholinum* hoc nomine per te vocari in jus. Nihil hujus viri judicio non tribuo. Atq; is tibi tantum tribuit apud me, quantum alii noſtratis hujus orbis nemini. Non cenſuit ille committendum, ut carmẽ tam felix premeretur. Favebam, &

 ipſe,

ipſe, fateor, editioni: ſed obſtabat pudor, ac me-
tus quidam, ne non tam ingenio tuo quàm laudi-
bus meis delectatus viderer. Haud quaquam ta-
men ingratum fuit, extitiſſe qui ſcrupulum hunc
diſcuteret. Epiſtola tua declarat te in utroq; ge-
nere, pari pene felicitate exercitatum fuiſſe, quæ
res pauciſſimis adhuc mortalium ſucceſſit. Porrò
carmen heroicum legenti venit in mentem *Ho-
meri* βατραχομυομαχία, quæ tragicia verbis rem
maximè ridiculam proſequitur. Atque hoc im-
penſiùs ſum admiratus ingenium tuum, quo ſte-
rilius eſt argumentum. Sed tamen ne ſic abs te de-
cantatus, nihil omnino præmii dicar retuliſſe,
moneo mi *Veli*, ut poſthac iſtam longè feliciſſi-
mam ingenii tui venam, in felicioribus materiis
exerceas. Gratulor tibi talem patronum, & illi te
viciſſim gratulor, vel amicum, vel præceptorem i
ejus eruditiſſimia literis, incondito epiſtolio re-
ſpondi. Non me fugit, quàm id ſit inhumanum
atque impudens. Sed quid facias? Tantis ſtudio-
rum obruor laboribus, & innumerabilium epiſto-
lis ſic undiq; provocor, ut ſingulis reſpondere non
queam, fortaſſis paria facturus, ſi cum paucis mihi
res eſſet, etiam ſi *Herculem* non puduit duobus
cedere. Bene vale *Veli* chariſſime. *Lovanii*, Anno
M. D. XVIII.

*Eraſmo Rot. Ioan. Faber, Vicarius in ſpi-
ritualibus Conſtantiis* S. P. D.

Epiſt. 32. QUòd ſcribendi officium tot menſes intermi-
ſi, *Eraſme* doctiſſime, equidem non cauſor
negocia, quod ſolent deſides, quanquam verè poſ-
ſim, ut qui ſemper ſim occupatiſſimus. Nec item
ulla me cepit *Eraſmi* mei oblivio, quòd hanc vera
amicitia prorſus ignoret, & ipſe vix tam mei ſim
memor quàm *Eraſmi*. Quamvia enim tot monti-
bus, tam immenſa viarum intercapedine ſejun-
gamur, ſemper tamen oculis noſtris adblādiuntur
tua pignora ſuaviſſima, monumenta ingenii di-
vina, quæ cum intueor (intueor autem frequen-
ter) *Eraſmum* intueor, nimirum veriùs quàm illi
qui te præſentem amplectuntur, manúſq; mani-
bus copulant. Hii faciem corpuſculumq; aſpici-
unt, ſub quo verus ille habitat *Eraſmus*, quem to-
tus veneratur orbis, & veriùs tot editi ab eo libri
referunt, expreſſiùs oſtentant oculis quàm jugis il-
la corporis contemplatio. En quàm ſedulò anni-
tor, ne uſquam amici oblivio mihi obrepſiſſe vi-
deri poſſit. Quid igitur meum tam diuturnum
excuſabit ſilentium? Id ſanè quod res eſt, partim
commoratio illa remotior, quâ fit ut tabellarii
deeſſent, partim tuæ manſionis inſtabilitas. Jam
enim in *Angliam* avolâſſe dicebaris: confeſtim
Hollandiam petiiſſe te, rumor erat. Quocirca in-
caſſum me ſcripturum arbitrabar, & interim ā-
miculi aliquot ſperare jubebant tuum ad *Baſileam*
reditum, ſic hærebam, tui deſiderio impatienter
æſtuans. Tandem fortuna mihi *Conſtantia* virum
obtulit in aula *Caroli* Regis tui, & ut ſpero etiam
noſtri, primarium, inclytum juxta ac doctum, qui
tabellarios & (quæ eſt mira ejus in omnes hu-
manitas) omnem ſuam operam comiter pollice-
batur in literis ad te tranſmittendis. Ego pluri-
mum gaviſus, ad ſcribendum me è veſtigio ac-
cinxi. Quæris igitur quid agant amici tui? Vale-
mus omnes Deo propitio perbellè, tibiq; optimā
valetudinem precamur omnes, quo pluribus fœ-

A cundiſſimi ingenii tui fœtura noſtram locupletes
paupertatem: omnia enim tua ejuſmodi ſunt,
ut antiquæ eruditioni non conferri ſolùm, ſed
anteferri etiam mereantur. Innumeri per *Germa-
niam* tuas vigilias, tui ingenii imagines contem-
plantur & legunt, qui linguâ, eruditione & pietate
tantos fecere progreſſus, ut jam tibi præceptori, cui
omnia referunt accepta, maximo ſint ornamento
futuri. Innumeri te duce vetuſtatis ineruditæ
ſqualorem abſterſerunt, atq; magnis itineribus
B contendunt ad frugem, non modò juniores, quod
equidem minus miror, ſed grandævi: qui ſub tan-
to literarum imperatore, velut ſigno dato univer-
ſæ barbariei bellum indicentes, triumphum eti-
amnum ſperant: quandoquidem tanta eſt elo-
quentiæ tuæ vis, ut barbaros deploratos in tuam
pellexeris ſententiam, qui jam ſerò quidem cum
Phrygibus moliuntur tamen, & bonas horas quas
antehac in nugis intempeſtivioribus locarunt, ve-
ris literis & veræ impertiunt Philoſophiæ. Quid
C attinet de me dicere, quem præſens annis ſuperio-
rib᷒ tuo mellitiſſimo colloquio, ita rapuiſti trans-
formâſtiq; ut ferè reddideris alium: nam cum olim
parum fauſtæ inſtitutioni me dederim, recentio-
riq; Theologiæ per ætatem nimis inhæſerim per-
tinaciter, tu flexanimâ ſuadelâ tuâ protinus effe-
ciſti, ut nullâ jam lectione æquè delecter ac ſolidâ
Theologiâ. Quare non indignaberis manſuetiſ-
ſime *Eraſme*, quod *Beatus Rhenanus* vir doctrinæ
& vitæ integritate conſpicuus mihi nuper tuum
D veræ Theologiæ compendium dicavit. Quanquā
enim tam inſignis dicatura optimo cuique & do-
ctiſſimo fuiſſet omnibus modis ambienda, eo ta-
men minus te ejus inſtituti pudebit, quòd non me
ſolùm, ſed alios haud parum multos ad veteris
Theologiæ ſtudium inflammâſti: adeò enim di-
lucidè tuam in ſacris literis eruditionem & inge-
nium acerrimum indicat abſolutiſſimus ille li-
bellus, ut multos etiam barbaros, antea eleganti-
oris Theologiæ ex profeſſo hoſtes, hoc opuſculo
E placaris tibiq; reddideris benevolentiſſimos. No-
vum Teſtamentum denuo à te magnificè, quod
nihil dubito, locupletatum, cupidiùs ſanè expecto,
quam ulla mater filium chariſſimum peregrè re-
deuntem: nam quicquid uſpiam temporū ſupereſt
ab officii mei occupatiſſimi moleſtiis, id omne tu-
ia libris decies pellegendis impendo. *Pacaus* no-
ſter in quem externa corporis & animi bona am-
pliter congeſſit natura, ubi ſit, quid rerum agat,
ſcire percupio, cujus conſuetudine imprimis ju-
F cundâ vehementer ſum delectatus. Tu verò *Eraſme*
amiciſſime *Fabro* tuo ignoſce: nam ſtudio in te
meo & amori obſecutus, non veritus ſum tuis oc-
cupationibus obſtrepere. Quamvis enim tuas lite-
ras ceu munera precioſiſſima amplectar, licebit
tamen per me tibi, dummodo amare non deſinas,
non ſolùm non reſpondere literis meis, verùm ne
legere quidem, ſi ita ſit commodum. Vale Theo-
logorum & omnis doctrinæ princeps. Ex *Conſtan-
tia* ſexto Calendas Maii. Anno reſtitutæ ſalutis,
G M. D. XIX.

*Eraſmus Rot. Ioanni Fabro Vicario Epiſcopi
Conſtantienſis* S. D.

OPectus amicitiæ natum, nec tumultus nego- Epiſt. 33.
ciorum quibus undiq; diſtringeris, neq; tan-
ta locorum ſejunctio potuit amiculi memoriam
excutere,

excutere, præſertim à quo ſis tam indiligenter cultus. Etenim *Baſileæ* quum eſſem, adeò nullum mihi vacuum tempus faciebant edendorum voluminum meorum curæ, ut aliquando vix vacârit reſalutare tam eximium amicum ac patronum, quem omni genere officiorum proſequi par erat. Egregiæ cujuſdam humanitatis erat, noſtris faſtidiis ignoſcere nunc etiam magnificè gratias agis. Sed ut ſic ad tuam epiſtolam non minus eruditam quàm prolixam reſpondeam, quemadmodum *Baſileæ* ſalutantem reſalutare ſoleo: ex laudibus quas mihi tribuis effuſiſſimas nihil decerpam, præter animum impendiò majore quàm judicio, meo nomini faventem. Quod *Beatus Rhenanus Methodum* meam tuo nomini inſcripſit, facilè boni conſulerem, ſi prius ille me de ſuo conſilio certiorem feciſſet, quàm ego hoc libelli *Alberto* Præſuli *Moguntinenſi* dedicâſſem. At noſtra dedicatio jam exierat in vulgus, prius quàm *Beatus* exemplar accepiſſet, cui tum non addideram epiſtolam nuncupatoriam, quòd nollem in Novo Teſtamento duas legi dedicationes, nè quis cavillaretur me de una fidelia duos parietes linere voluiſſe. Atque ita temperâram libelli filum, ut vel ſeparatim legi poſſet, vel illius operis pars eſſe: quod quidem teſtor in ipſo ſtatim operis limine. Proinde conſilium hoc, meâ ſententiâ, non ſatis auſpicatò venit in mentem *Beato Rhenano*, præſertim quum ipſe premat in ſcriniis ſuas lucubrationes, quibus poſſit ſe pariter ac ſuos illuſtrare rectius quàm alienis. Quanquam hîc quoque laudarem etiam *Beati* ſtudium, niſi fuiſſet infelix. Magis enim fortunæ quàm illius animo reor imputandum. Cæterùm quod nunc parum ex animi ſententia cecidit, alias noſtrâ curâ ſarciemus. Neque prorſus committam, ut noſtram amicitiam ignoret poſteritas, ſi quid tamen mearum næniarum ad poſteros unquam perveniet. *Richardus Pacæus* belliſſimè valet, floret ac triumphat apud ſuos, optimo Regi longè chariſſimus, cui primus eſt à ſecretis, quod munus cum primis opimum eſt apud *Anglos*. Is nuper hac iter fecit, à Rege legatus, ut ſalutatis *Margarita* & *Ferdinando*, adeſſet electioni Cæſaris. Cujus conſpectus mihi tam jucundus fuit, ut nullius æquè multis jam annis. *Thomas Morus* eſt Regi à conſiliis, atque item *Coletus*: *Thomas Linacrus* à cura valetudinis. Ipſe Rex feliciſſimè philoſophatur. Regina literas amat, quas ab infantia feliciter didicit. Quis non cupiat in tali aula vitam agere? Bene vale vir eximie. *Lovanii*. Anno M. D. XIX.

Iacobus Baniſius Cæſareæ Majeſtatis à Conſiliis Eraſ. Rot. S. D.

Epiſt. 34. REverende & excellentiſſime domine honorande, commendationem plurimam. Graviter adverſâ valetudine preſſum, & nec mei ipſius compotem, offenderunt me humaniſſimæ literæ tuæ: ideo ad eas & tardiùs, & manu alienâ reſpondeo. Nec eſt cur ſibi ipſi ſuccenſeat, quòd me ultrò venientem avidiùs non ſit complexa hîc *Antuerpiæ*; exhibuit enim ſe nimis facilem erga me, & compos voti eram, ſimulátque videram quem deſiderabam. Senſi autem tunc non parum impudenter me egiſſe; quod virum tantorum ſtudiorum, & tantæ diſciplinæ, non prætentato vado, & magis religioſè: ſed quadam aulicâ temeritate interpellare auſus fuerim. Sed id aviditati (quæ me vel ex intimo ſinu *Illyrico* meo traxiſſet) potiùs quàm inſtituto adſcribat. Cupiebam enim illum, quem abſens, veluti numen, ob excellentem doctrinam colebam, aliquando præſens (poſtquam fas erat) intueri; & omnis mora mihi periculoſa videbatur: proinde quum intellexi te hîc adeſſe, niſi ſtatim advolâſſem, arbitrabar me non poſſe compotē voti fieri. Quum primum autem valebo, ſi per negotia licebit (poſtquam ita placet) ante digreſſum meum ex hiſce regionibus te *Lovanii* conveniam: nec enim tu hoc tempore tam bonas horas huc veniendo perdere debes. De *Judæo*, vel qui ſub ejus tam infami & perdito nomine cum doctiſſimo quoque ac optimo viro congredi audent, ſolùm ex infamia famam ſibi aucupantes, nil meliùs exiſtimo, quàm illos omittere cum incircunciſa ab omni bono opere mente; & in tenebris ſuis ignotos deliteſcere. Ex motu tactúque rei fœtidæ, nil niſi fœtor elici poteſt. Literas tuas ad *Moguntiam* & *Pyrkhaimer* tranſmittam. Valeat diu feliciter Do. *T. R.* ad commodum & incrementum omnium ſtudioſum. *Antuerpiæ*, die duodecima Novembris. Anno M. D. XVII.

Eraſmus Rot. Baniſio ſuo S.D.

VIr ornatiſſime, jure ſuccenſemus *Selandiæ*, quòd te nobis afflictum remiſerit: ſed tamen gratias agimus, quòd vivum reſtituerit; quando non paucos abſorbuit. Sic tui velim Principibus copiam facias, ut tuæ ſalutis habeas rationem. Quo magis eget tuis conſiliis reſpublica, hoc magis advigilandum, ut illi diu poſſis eſſe uſui. Tuum ad nos adventum cupidiſſimè expecto. De negligendis blateronibus ſuóque morbo relinquendis, & prudenter & amicè conſulis. Quid enim aliud quàm ſuam traducunt ſtultitiam ſimul & inſcitiam? Deum immortalem, quàm inſulſis libellis, quàm virulentis, quàm indoctis, rem agunt? Non eſt periculum, nè tam ineptas nænias legat poſteritas: cujus judicium ſemper eruditis viris ſpectandum eſt. Quanquam nè nunc quidem ulli probo doctóve placet iſtorum furioſus tumultus. Sed omnia coràm. Bene vale vir ornatiſſime. *Lovanii*. Anno M. D. XVIII. Epiſt. 35.

Eraſmus Rot. Gonello ſuo S.D.

MUltis modis hæc tempora nos affligunt mi *Gonelle*. Peſtis hic paſſim ſcintillat, mox uti videtur ſævitura. Bellum imminet, malorum omnium oceanus. Nos privata etiam quædam incommoda diſcruciant, præterquàm quòd nuper exortus eſt mihi novus genius malus, beſtiola quædam perpuſilla quidem, ſed quæ tantum habeat veneni, ut præ hoc vipera, quin & ſeps veneno vacare videatur. Rogo uti per *Vuatſonum* ad nos ſcribas. Et quid agat meus *Pegaſus* ſignifices, imò quid valeas ipſe, quid hoſpes tuus humaniſſimus, quid materfamilias, omnis bonitatis exemplar. Fac diligenter ſalutes *Greanum* commiſſarium communem amicum, vel, ut veriùs dicam, patronum. Bene vale *Londini*. Anno M. D. XV. Epiſt. 36.

Eraſ. Rot. Gulielmo Gonello ſuo S.D.

DE equo voluptatem mihi nuncias, mi *Gonelle*, & animum tuum hac quoq; parte agnoſco. Epiſt. 37.

Cæt

Cato & alia, quæ illi adjecimus, jampridem abſoluta ſunt, ſed unicum nobis duntaxat exemplar eſt, ſcribarum inopia. Adjecimus & priſtinæ collectioni magnam vim. Similium ex *Plinio*: ea puto tibi tuiſq; magno uſui futura, ſed deeſt qui deſcribat. Tanta eſt apud *Britannos* laboris fuga, tantus amor ocii, ut ne tum quidē excitentur, quum ſpes doloſi affulſerit nummi. Huc ſi te contuleris, lubens & hæc & reliqua communicabo omnia. An id ex uſu tuo ſit, ipſe expendito: Nam mihi certè tuus adventus erit gratiſſimus: Tametſi peſtis hîc locis aliquot ſcintillat, ut *Greæni* noſtri verbo utar, ac nuper aulam quoq; regiam invaſit andax, extinctis duobus aut tribus. Verùm ſi advolas, maturandum eſt, nam ipſe ad quadraginta dies fugam adorno, niſi quid novæ obtingat fortunæ, cujus nè ſomnium quidem adhuc ullum video. De rebus novis ſcripſi *Greano*. Bene vale *Gonelle* chariſſime. *Londini*, quarto Cal. Maias.

Et ipſe pene oblitus eram quod maximè cupiebas ſcire, quis nam ſit genius ille malus mihi nuper exortus. Eſt animalculum quoddam puſillum, ſed quo non aliud alat nec pontus, nec tellus venenatius, aut peſtilentius. Nihil enim eſt niſi merum virus, quod procul etiam afflat & amicis & inimicis. Hanc peſtem *Liguria* nobis miſit, hujuſmodi venenorum ferax, magis quàm *Hiberia*. Quòd ſi nomen quoq; cupis cognoſcere, longè diſſidet à moribus *Joannis Baptiſtæ*, cum quo homo nimium candidus ac ſimplex pene contraxeram domeſticum contubernium, ſed guſtato veneno reſilii. Is dolens elapſum eſſe me, virus ſuum procul afflat, ac linguæ venenis me petit. Duo me conſolantur, unum quòd ipſe culpâ vacō, alterum quòd illi nemo credit, homini ſic omnibus inviſo, ut nec à fratribus aut liberis ametur, uxoris hoſtis. Rurſum vale mi *Gonelle*. *Londini*. M.D.XV.

Eraſ. Rot. Gonello ſuo S.D.

Epiſt.38. NIhil eſt, mi *Gonelle*, quod te unius aut alterius interitus magnopere terreret, niſi paſſim vagari malum cœperit, præſertim quum nunc in *Anglia* mutare locum nihil aliud ſit, quàm mutare periculum non effugere. Fuge turbæ colluviem, quantum potes: moderatè vive, ſicuti facis; tuos item à turbæ commercio cohibe. Jam inſtat hyems, quæ ſolet hujuſmodi mederi malis. Intelligo te nimium graviter diſcruciari, ac propemodum deſpondiſſe animum, quod tibi crumena cum paucis nummis perierit. Primum quid Muſarum alumno cum pecuniis? deinde quid juveni? denique quid eſt, quòd tantulæ pecuniolæ jacturâ *Gonelli* tangat animum? Ego quum ante quindecim annos redire in *Galliam* pararem, viginti libras in littore *Dovarienſi* perdidi, & nondum ingreſſus navim, naufragium feci. Univerſas opes ſemel perdideram, & adeò non conſternatus ſum animo, ut alacrior etiam & ardentior ad libros redirem, móxque intra pauciſſimos dies *Proverbiorum* opus edidi. Oblecta te Muſis mi *Gonelle*: pecuniam iſtam aliqua tibi reddet fortuna vel cum fœnore. Interim ſic exiſtimato, *Eraſmi* pecuniolas, quantulæcunq; ſint, tibi communes eſſe. Noſtri deſiderium non tibi moleſtius eſt, quam tui mihi: ſed non ſemper ſæviet fortuna. *Joannis* mei diſceſſus initio malè me habebat, nunc occalluit animus, ut malim non redire. Quorſum enim attinet bene-

A ficium in eos conferre, qui non intelligunt? Nihil æquè perit atque id, quod confertur ingratis: at longè magis perit, quod præſtatur non intelligentibus. Ingratus diſſimulat, non intelligens nè ſentit quidem. Si quid novabis, quæſo facias me certiorem. Quum dabitur colloqui, communicabo tibi, quod ſpero non ingratum fore, nec inutile ſtudiis tuis. Bene vale. Salutem ex me dices humaniſſimæ matriſamilias, ac cæteris omnibus. Demiror *Lupſetum* nihil ſcribere: audire geſtio,
B quid agat, quid valeat. Rurſum vale. *Londini*. M. D. X V.

Eraſmus Roterod. Thomæ Greio ſuo.
Scripſit Iuvenis.

SAlve candidiſſime *Thoma*. Quòd priſtinam ſcribendi conſuetudinem dies jam aliquot intermiſi, nihil eſt quod metuas. Ut verè *Epiſt.39.*
C *Res eſt ſollicitis plena timoris, amor.*
In amore nihil refrixi. Quid igitur? inquies Scribere dedidici. Quid accidit, quid factum eſt, ut *Eraſmus* calamum amiſerit? Rem oppidò quam prodigioſam audies, ſed veram. Ego ille vetus Theologus, nuper *Scotiſta* eſſe cœpi: quam rem, ut ſuperi bene vertant, tu quoq; debes apprecari, ſi mihi faves. Conterranei tui ſomniis (nam *Scotum*, ut olim fuit *Homerus*, a diverſis regionibus certatim adoptatum, *Angli* potiſſimùm ſibi vendicant) adeò ſumus immerſi, ut vix ad *Stentoris*
D vocem videamur experrecturi. Itáne, inquies, dormiens iſta ſcribis? ἄγε βέλτιστε, tu ſomnum theologicum haud quaquam ſapis. Multi dormientes non modò ſcribunt, verùm & ſcortantur, & inebriantur, & ὀνειρώττουσι. Multa fieri re ipſa comperio, quæ inexpertis nullâ ratione perſuaderi queant. Ego olim *Epimenidis* ſomnum, pluſquam fabulam eſſe putavi: nunc nihil miror, quippe ſimile expertus. Hic tu, ſat ſcio, dicturus es, quas malùm mihi fabulas narras? Quanquam profa-
E nus es, & à ſacris Theologiæ adytis procul arcendus, tamen vide, quantum te amem, cui rem tam arcanam aperiam. Olim *Epimenides* quiſpiam fuit, is qui ſcripſit *Cretenſes omnes mendaces*, ipſe *Cretenſis*, neque quicquam tamen interim mentiens. Nec ſatis erat ad multam uſque ſenectutem vixiſſe, quin & extincti pellis poſt multum tempus reperta eſt, literarum formulis notata. Eam quidam affirmant & hodiernis temporibus adſervari *Lutetiæ* in ſacroſancto Theologiæ *Scotiſticæ* tēplo *Sor-*
F *bona*, nec in minori haberi precio, quam olim fuerit apud *Cretenſes diphthera*, aut apud *Romanos* libri *Sibyllini*. Siquidem ab hac oracula petere dicuntur, ſicubi deſtituuntur ſyllogiſmis: nec ſaa obtueri, niſi qui quindecim annos totos *M. N.* titulum geſſerit: ſi quis alius auſit oculos profanos intendere, continuò fit talpâ cæcior. Quod narro, non eſſe nænias, vel antiquiſſimum *Græcorum* proverbium arguit, τὸ Ἐπιμενίδειον δέρμα. quo rem abſtruſam, neque vulgo proferendam ſignificabant.
G Quin & libros edidit theologicos: nam Theologiæ profeſſione potiſſimùm fuit inſignis, etiamſi vates idem habitus eſt, & Poeta. In his ejuſmodi ſyllogiſmorum nodos nexuit, ut nec ipſe unquam quiverit diſſolvere: ea myſteria congeſſit, quæ nunquā ipſe fuerit intellecturus, niſi vates fuiſſet. Is fertur aliquando prodeambulandi gratiâ urbē egreſſus, quòd domi nihil non diſpliceret. Tandem

ſpecum

ſpecum quendam longiſſimo receſſu ſubiit; ſive A
frigus captans, jam æſtu laborans; ſive quietem
quærens, labore fatigatus; ſive quòd quia viâ ab-
erraſſet (nam aberrant & Theologi) metueret nè
nox in agris deprehenſum feris objiceret; ſive
quod vero proximum eſt, locum captans ad cogi-
tandum idoneum. Illic ungues arrodenti, multaq;
comminiſcenti, *de inſtantibus, de quidditatibus, de
formalitatibus*, ſomnus obrepſit. Non crediturus es
ſcio, ſi dixero non fuiſſe experrectum ante veſpe-
ram poſtridianam, quum diutius dormiant etiam B
temulenti. Imò ſomnus ille theologicus productus
eſt, ut conſtanter ferunt autores, ad annum uſque
quadrageſimum ſeptimum: & hoc negant vacare
myſterio, quod nec citiùs, nec ſeriùs dormire deſi-
erit. O hominem mortuum inquies! Imò mihi
præclarè videtur actum cum *Epimenide*, qui vel
ſerò ad ſeſe redierit. At plerique noſtri temporis
Theologi nunquam expergiſcuntur, & quũ man-
dragoræ indormiant, maximè vigilare ſibi viden-
tur. Sed ad *Epimenidem* expergiſcentem reverta- C
mur. Expergiſcens igitur, ubi ſomno conniventes
oculos contricuiſſet; nondum ſibi ſatis fidens, vi-
gilarétne, an ſomniaret, ſpeluncam egreſſus eſt:
ibi quum cerneret totam circumjacentis regionis
faciem immutatam, videlicet tanto ſpacio anno-
rum, fluminum alveis aliò tranſlatis, ſylvis alibi
reciſis, alibi enatis, campis in colles tumefactis,
collibus in plana demiſſis, quum & ipſum ſpecus
aditum muſcus obſidens, ac vepreta mutâſſent, cœ-
pit homo de ſeipſo quoq; dubitare. Adit urbem, D
& hîc nova omnia: non agnoſcit mœnia, non
vias, non monetam, non homines ipſos: alius cul-
tus, alii ritus, alius ſermo. Tanta eſt rerum hu-
manarum volubilitas. Ut quiſq; erat obvius, com-

A pellat: Heus tu, non tibi videor *Epimenides*? Ille
ſe rideri putans, ἐς κόρακας, inquit, hoſpitem quæ-
re. Ita ridiculus menſes aliquot obambulat, do-
nec in compotores aliquot incideret jam admo-
dum ſenes, ab his utcunq; eſt agnitus. Sed age mi
Thoma, quid tu *Epimenidem* tot annos ſomniâſſe
reris? quid aliud quàm has ſubtiliſſimas ſubti-
litates, quibus nunc ſe jactitant *Scotiſtæ*? nam
Epimenidem in *Scoto* renatum, vel dejerare non
dubitem. Quid ſi videres *Eraſmum* inter ſacros
B illos *Scotiſtas* καγχῆτα ſedentem, è ſublimi ſolio
prælegente *Gryllardo*? Si cerneres frontem con-
tractam, oculos ſtupentes, vultum ſollicitum?
alterum eſſe diceres. Negant hujus diſciplinæ
myſteria percipi poſſe ab eo, cui quicquam om-
nino commercii ſit cum Muſis, aut cum Gratiis.
Dediſcendum eſt, ſi quid bonarum literarum at-
tigeris: revomendum, ſi quid hauſeris ex *Heli-
cone*. Adnitor pro virili, nè quid *Latinè* dicam,
nè quid venuſtè, aut ſalsè: & videtur res proce-
C dere: ſpes eſt fore ut *Eraſmum* agnoſcant ali-
quando. Quorſum autem hæc? inquies. Nè quid
poſthac expectes ab *Eraſmo*, quod priſtina ſtudia
moréſve ſapiat, memor inter quos verſer, inter
quos quotidie ſedeam: tu tibi alium congerro-
nem quære. Verum nè quid erres mellitiſſime
Grei, nolim hæc interpreteris in ipſam dicta The-
ologiam, quam, ut ſcis, unicè ſemper colui: ſed
in noſtræ tempeſtatis theologaſtros quoſdam jo-
cari libuit, quorum cerebellis nihil putidius, lin-
D guâ nihil barbarius, ingenio nihil ſtupidius, do-
ctrinâ nihil ſpinoſius, moribus nihil aſperius,
vitâ nihil fucatius, oratione nihil virulentius, pe-
ctore nihil nigrius. Bene vale. *Lutetiæ*. Anno
M. CCCC. XCIX.

DES. ERASMI ROT.

EPISTOLARUM

LIBER SEPTIMUS.

Martinus Dorpius Eraſmo Rot. S.D.

Epiſt. I.

LIteras tuas ornatiſſime *Eraſme*, non dici
poteſt quàm acceperim cupidè: tum au-
tem, quàm geſtienter audierim vel *Jaco-
bum* tuum advenîâſſe. Porrò ut injunxe-
rim *Theodorico* noſtro, *Bacchi* myſtæ, nè quo illum
pacto ſineret abire, quin colloqueremur, quin
pranderemus unà, & illum quidem cibo, me vo-
lui fabulis, noviſque & lætis nunciis obſaturari.
Proinde anxiè rogavi ut valeres, ut valuiſſes uſq;:
opus illud inſigne quouſque productum foret, ec-
quid *Frobenius* adornaret, ſeu *Eraſmicum*, ſeu al-
terius cujuſpiam, deniq; nihil omiſi: ad quæ *Ja-
cobus* commodè profectò reſpondit. Et ecce dum
nos fabulamur maximè, *Theodoricus* potitat ma-
ximè, parteſq; agitat ſuas haud quaquã inſtrenuè,
nè ipſe quidem interim ocioſus à fabulis, omnibus
penè linguis, loquitur dixerim, an obturbat? *Ger-
manicâ, Galliâ, Italicâ, Latinâ*: ut in hoc Apoſtolicũ
quempiam renatum credas: ut vel *Hieronymum*,
F quamvis multilinguem, ſi non elegantiâ, numero
tamen linguarum auſit provocare. Præter ea antè
rogavi, ut valeat eximius ille *Berus*, eximius ille
Fabritius Capito, eximius ille *Rhenanus*, beatiſſimua
re, *Beatus* nomine, quorum profectò ſolis nomi-
nibus exilio mi *Eraſme*. Ab iis amari & ſi ego in-
dignus ſim maximè, tamen ipſi, quos ego non
amem modò, verumetiam ſuſpiciam, digni ſunt
maximè. Atq; utinam hercle illi, quo ſim erga eos
animo, noviſſent. *Rhenani* in primis ſedulâ in ca-
G ſtigandis optimis autoribus vigilantiâ, omnes ſeſe
docti adjutos profitentur. *Fabritius* acutiſſimia
Hebraicorum rudimentorum inſtitutionibus, lin-
guam, quam dicunt *ſanctam*, quantopere illuſtra-
vit? Jam verò *Berus*, extra aleam eſt ingeniorum,
poſteaquam *Pariſiis* omnibus calculis primas te-
nuit. His quæſo, inſignibus, ceu triumviris unicè
me *Eraſmo* commenda. Dic *Dorpium* eſſe quen-
dam,

dam, magno erga eos ſtudio flagrantem. Fortunatum te mi *Eraſme*, qui cum heroibus iſtis tam amicè, tam familiariter quotidie verſere: at enim eos contra planè deos quoſdam, tuâ quibus datum eſt præſentiâ frui, quâ, malè peream, ſi quid in vita evenire queat mellitius, feſtivius, candidius, ſimplicius. Adverſam valetudinem tuam, ut ægrè tuli afflixiſſe te, ita gaudeo deſeruiſſe. Honorem tibi, quantum audio, à *Puccio* legato Apoſtolico optimo jure delatum, impendio gratulor. Quæ ſcripſiſti fuerunt omnia ſanè quàm gratiſſima. Unum hoc moleſtum eſt, nondum ſedatum eſſe (quod maxime oportuit) ortum à *Colonienſibus* incendium: quibus ſanè miror, qui tam ineptum quicquam in mentem venire quivit, ut *Lamentationes* illas ridiculas, ſtultas, inſanas vel componerent, vel evulgarent. Præterea autem, quid minus fuit opus, quam ceu dialogo morologo vulnus effeciſſe ut recruduerit, quod callum jam pene obduxerat? Miſeram verò ſtudiorum ſortem, ſic ſi pergant eruditi ineptire. A *Fabriſtis* nihil dum neq; videmus neq; audimus. Verùm quid tu optime *Eraſme*? an ulla poſſit eſſe futura tam acerba ſtudiorum, támque inevitabilis conditio, ut ob eam tibi vileant? Ita natus es, ita inſtitutus, ita te comparâſti, ut quicquid ſubnaſcatur durum, moleſtum, perplexum in literis, id tu unus obeas, feras, devores publicæ ſtudiorum utilitatis reſpectu. Libellum de *Julio* cœlis excluſo, paſſim legunt omnes, & haud ſcio quo pacto pauci damnant: & ſi tu quidem juſtâ in autorem ratione ſtomacheris, qui literas facit eſſe, ſi unquam aliàs, hac maximè tempeſtate inviſas. Cæterùm hoc quid eſſe dixerim mi *Eraſme*? Tu vetas tuis literis reſponderi? quod videlicet propediem huc ſis rediturus, ni res poſtulârit, *Italiam* ut adeas. Quid ſi iſthuc res poſtulâtit, quæ erit, obſecro, occaſio tecum, quando coram non licebit, per literas colloquendi? quis erit tam certus tabellarius? Quid ſi prorſus redeas, ſcriptione quid mihi perit? Siquidem te ſcio, quanquam occupatiſſimum, vel inter prandendum tantum temporis ſuffuraturum, quo epiſtolam hanc legas, etſi ineptam atque incultam. De *Anglis* recipio me curaturum. Venerabili domino *Atenſi*, ita uti juſſeras, te quàm accuratiſſimè commendavi. Crede mihi *Eraſme*, homo ilicò ad tuum nomen exilivit gaudio: poſt longum de te, eúmq; honorificum in primis ſermonem, juſſit ut ſe viciſſim tibi, quantum poſſem, commendarem, ut de ſe omnia tibi pollicereris. Magnifici domini *Cancellaris Burgundiæ* mortem, ſcio ab aliis nunciatam, ut non ſit opus dolorem tuum denuo exulcerare. Linguarum profeſſio pulchrè apud nos procederet, ſi ſtipendia tandem exolverentur, & doceretur gratis: alioqui ſcis eo *Lovanienſes* ingenio, ut ægrè quicquam dent. Id quidem malè habet *Matthæum* noſtrum, hominem uſqueadeo iratum pecuniæ, ut nè nocte quidem annuat hoſpitium, etſi minimè nummis occupatum. *Borſalus* tuus, aut veriùs noſter, amicus haud impurus, ſyncerus, candidus, deſeruit nos, deſignatus Decanus *Verienſis*. Provincia, quam coepetat, *Latine* docendi, mandata eſt *Barlando*. Fuit iſthic non admodum pridem adoleſcens *Metenſis*, literarum ſtudioſiſſimus, juris utriuſque candidatus, & amicus meus ſummus, cui nomen *Claudio Cantiuncula*, quem non dubito, ſi quo tempore tu iſthic fuiſti, eodem ipſe item fuerit, te ſalutâſſe. Eram ad eum ſcripturus, ſed *Jacobus* tuus, rogatus num nôſſet, negavit. Ei, quæſo, ſi iſtic ſit, nè graveris plurimam ex me ſalutem dicere: tum hoc nunciare, rem omnem, de qua iterum atque iterum ſcripſit, eſſe in vado, quod dicitur, nè deinceps ſit ſollicitior. Qua de re ſcripſeras è *Colonia* (id quod plurimùm habeo gratiam) paulatim bene habet, & ſpero adeò futuram ex ſententia. Nihil hic eſt aliud quicquam quod ſcio ſcriptione dignum: neque enim ambigo, quin amici de ſuo quiſq; ſtatu, déq; rebus aliis huc pertinentibus, diligenter perſcripſerint. Cæterùm mi chariſſime *Eraſme*, quando non meum hoc eſt, quod tu vero verius ſcripſiſti, nempe jucundiorem eſſe amicitiam, & cum multis communem: effice, quæſo te, per Genium tuum, ut inſignibus iſtis literatum proceribus quoquo modo innoteſcam: non quo famæ meæ ſtudeam, ſed ut intelligant, ſuâ ſe virtute, atque eruditione promeritos, ut ab omnibus amentur. Porrò tibi chariſſime *Eraſme*, quum omnes omnia, ego tamen neutiquam concedam, ut mihi in amicitiæ ſtadio anteverras. Veriſſimum eſſe re ipſa comperio, quod olim dixiſti, ætatem, tempus, rerum uſum multa afferre hominibus. Quod admiratus ſum olim, hujus nunc pœnitet, & pudet. Valetudinem tuam fac cures diligenter, quæ frequentibus morborum inſultibus eſt obnoxia. Tum autem hoc cave, nè morbus vel aggraveſcat, vel recurrat, ut iſti labori (dicerem ſaxo, dicerem piſtrino, niſi honorificentiſſimus, magnificúſq; foret labor) diu ſufficere poſſis. Si in *Italiam* proficiſcaris, non eſt aliàs major habenda ratio valetudinis, quam non tibi modò, ſed toti etiam *Chriſtiano* orbi curabis: quod ſi ad nos matures iter, ô candidum diem, qui te *Lovanio* reddet! Sed heus, præterieram fermè, quod minimè oportuit, *Frobenio* omnium principi chalcographorum (pace modo *Theoderici* noſtri dixerim) plurimam ex me ſalutem uti nuncies, cui omnes debemus ſtudioſi non vulgariter: Largiatur ei Dominus Deus annos vitæ & plurimos, & feliciſſimos, quo pulcherrimæ provinciæ, in qua *Aldum* quoque ipſum, meo judicio poſt ſe relinquit, par eſſe queat. Quid enim is, niſi eximiè eruditum, & quantâ curâ excudit? Bene vale eruditorum phœnix *Eraſme*. *Lovanii*, pridie Idus Julii. Anno M. D. XVIII.

Eraſmus Roter. Cornelio Aurotino S.D.
Scripſit puer.

Lupis & agnis quanta ſortito obtigit, tecum mihi diſcordia eſt. Heus tu ſi ſapis, aut quàmprimum cum *Laurentio* meo redibis in gratiam, aut bellũ tibi palam indictũ intellige. Rogas unde hæc ſubita turba? quaſi verò exciderit, quæ tu nuper in illum quã fœda, quàm capitalia dixeris convicia, quum hic apud nos ageres. Horreſco referens. Os impudens! Tún' hominem omnium facundiſſimum, quem optimo jure *Suadæ medullam* quis dixerit, audes *corvum crocitantem* appellare? & cavillatorem, non oratorem? Qui ſi ſupereſſet, vah quas illi pœnas dares? Experireris tibi cum homine nequaquam edentulo rem eſſe. Sentires tibi provocatam eſſe cornutam beſtiam. Quæ tela, quas inveƈtivarum ſagittas in te vibraret? nihilo te mollius acciperet, quàm infelicem *Pogium*. At jam ſepultum nihil metuis, nimiúmque memi- *Epiſt.* 2.

meminiſti, non mordere mortuos. Hui perquam
ſtrenuus es, qui in eum lingua ſævias, qui referi-
re non poſſit. Tutum eſt in illum quidvis, tum di-
cere tum facere. Verùm (nè protinus triumphum
adornes) non uſqueadeò tutum. En tibi me *Lau-
rentianæ* injuriæ vindicem: ego illius doctrinam,
quâ meo judicio, nulla probatior, tuendam mihi
ſumpſi. Nunquam committam, ut ea cujuſpiam
impudentiâ, nè dicam invidentiâ, impune aut la-
ceretur, aut obliteretur. Has igitur literas feciali-
um officio functutas iſtuc ire juſſi, quo tecum ex-
poſtulent. Quas tu ut tractes vide. Nam alterutra
res tibi ſubeunda eſt, aut placandi feciales noſtri,
aut arma paranda. Cave verò nè lenitate meâ
fretus, tanti facinoris impunitatẽ tibi promittas.
Sum quidem in me ipſum illatarum injuriarum
paulo negligentior: at in tuendis literatis amicis
quàm ſim pugnax, ſi libet experiri, licet. Quod ſi
videtur, *Engelbertum* iſtum tuum, qui ut ſcribis,
ita Caſtaliis aquis potus eſt, ut nihil expuat, nihil
emungat niſi verſus, accerſendum tibi cenſeo. Et
ſi qui ſunt illius ſimiles, qualium ubique non dif-
ficilis copia. Neque verò mihi militum manum
defuturam putes. Non enim ad unum me, verùm
ad omnes bonarum artium amicos iſta pertinet
injuria. Omnes læſiſti literatos, cum unum læde-
res *Laurentium*. Verùm ego mi *Corneli*, nihil per-
inde odi, ut bellum civile, eóque pacem vel ini-
quiſſimam judico potiorem. Quare ſi tu quoque
pacem quàm bellum mavis, me ſat commodo u-
teris, modo pacis conditiones acceperis: quas tres
potiſſimùm tibi noſtri feciales offerent, eáſq; non
admodùm difficiles, ita ut neque multas præſcri-
bi, neq; iniquas, jure queri poſſis. Sed nunc com-
ponito te atque audi: In primis ut ſi quid malè di-
cendo peccâſti, bene dicendo corrigas. *Laurentium*
pro *corvo crocitante*, *Suadæ medullam*, & *Atticam
muſam* appellabis: deinde *Laurentianas* elegantias
ſic ediſcas, ut eas velut ungues, digitóſq; tuos te-
neas: poſtremò ut codicum tuorum, quorum tibi
magna copia eſt, nobis copiam facias, quibus ha-
ctenus ceu draco quiſpiam *Heſperius* incubas.
Rides & tibi jocari videor? Agè, ride quantum
libet, cave verò omnia me jocatum putes: nam
de mittendis codicibus, ludum putari nolim.
Præterea *Laurentium*, quem nemo niſi barbarus
odit, nè tibi decorum exiſtimes, linguæ ſpiculo
lacerare, cum ſis ipſe literarum myſtes religioſiſ-
ſimus. Bene vale. Anno M. CCCC. LXXXIX.

Eraſmus Roterodamus Cornelio ſuo S.D.
Scripſit puer.

Epiſt. 3. PRimum omnium mi *Corneli*, tibi etiam atque
etiam perſuadeas velim, me animo eſſe in te
integerrimo, quo te itidem erga me eſſe non mo-
dò confido, ſed jam innumeris argumentis habeo
exploratiſſimum: ut neq; ſi quid blandius dictum
noſtris in literis offenderis, id *Gnathonico* potius le-
pori, quam vero amori tribuas: neque ſi quid pro
mea tuenda ſententia, aut quaquâ ratione liberi-
us ſcripſerim, meum in te amorem elanguiſſe ſu-
ſpiceris, nè dicam interiſſe. Hæc dixerim non
quòd jam ullis in rebus te à meâ abeſſe ſententiâ
videam, ſed quòd, ſi quando hujuſce rei quic-
quam inciderit, mutuæ noſtræ benevolentiæ con-
ſultum velim. Si quidem quod de noſtro *Valla*
ſcribis, ſic interpretor, ut exiſtimem te non ex
animo, ſed certo conſilio ſcripſiſſe, ſive ut ſtili fa-
cultatem [illegible] exerceres, ſive ut mihi
ſcribendi materiam ſuppeditares. Et quemadmo-
dum apud *Platonem Glauco* vituperatâ juſtitiâ,
Socratem ad juſtitiæ defenſionem provocat, ita ut
tu me ad *Vallæ* defenſionem proliceres, recenſes
quam indignis conviciis ſtolidiſſimi barbariei
myſtæ, in virum literatiſſimum debacchentur.
Quod quidem vel hoc argumento facilè colligi
poteſt, quod *Vallam* non lectitâſſe modo te, ve-
rùmetiam imitatũ fateris: idq; etiam ſi tu neges,
tamen elegantia ſtili tui, phraſiſq; clamitat. Quiſ-
quis igitur ille eſt, qui ut ſus cœno, ita imperitiæ
amicus, glorioſum ac præclarum exiſtimat, ſi ipſe
rerum omnium bonarũ inſcius, doctiſſimos quoſ-
que invidiâ, odio conviciiſq; proſequatur: quan-
topere deſipiat, paucis ſi volet, audiat. In primis,
ſuis quemque virtutibus, non aliorum opinione
metiri decet, nec quanti illum fama, quâ nihil fal-
lacius, ſed quomodo ipſeſe gerat, animadverten-
dum eſt: alioqui cui non uſu venturum eſt, ut ſub-
inde velut alius repentè factus, à ſeipſo diffidat?
Hic me literatum, ille barbarum: hic probum, ille
improbum facit: alii glorioſulus ſum, alii rurſum
putidulus: denique hujus oculis formoſus ſum, il-
lius deformis. Quem ego non Protea vicero? aut
quid tandem portenti fiam, ſi is ero, quemcunque
me libitum eſt facere populo? Imò quemadmodũ
ſuſpectum eſſe debet, quicquid multitudini valde
probatur: ita vehementer diſplicere vulgo, præ-
judicium eſt ad probitatis commendationẽ. Quin
fiet aliquoties, ut eiſdem hominis arbitrio, nunc
albus, nunc niger fiam. *Steſichorus Helenam* defor-
mem facit: mox orbatus oculis, eandem omnium
facit formoſiſſimam: nec interim quicquam ac-
ceſſit aut deceſſit *Helenæ* formæ. Nihil igitur agũt,
qui objiciunt, quod *Laurentianũ* nomen apud ple-
roſq; gravi flagrat invidiâ: nam ſemper huic ma-
lo virtus inſignis fuit obnoxia. Multis non placet
Laurentius: at quibus? nimirum his quib' non pla-
cent politiores literæ. Hic dicet quiſpiam, ut neg-
ligamus vulgi rumuſculos, qualem hunc depinxit
Pogius, vir nec inelegans nec indoctus? *Pogio* fuit
inviſus, ſed uni: & *Pogius* hoc erat animo, ut do-
ctiſſim' haberi mallet, quàm reddi doctior. Quem
ego ſic inter eruditos poni feram, ut non ſit omni-
no à conſortio barbarorũ alienus. Siquidem ma-
gis ille naturâ facundus, quam eruditione: & plus
habet loquentiæ, quàm eloquentiæ. Poſtremò vi-
tuperat *Laurentium Pogius*, ſed palam vir impro-
bus, palàm inimicus. Sic *Cicero* diſplicuit *Saluſtio*
& *Aſinio*: ſic *Virgilius* ac *Livius Caligulæ*: ſic *Hie-
ronymus Ruffino*. Porrò quibus rebus *Laurentius*
tantam ſibi conflârit invidiam, in promptu eſt
docere. Nam ſcitè *Terentianus* ille *Soſia* dixit, *Ob-
ſequium amicos, veritas odium parit*. At contra pa-
raſitus ille *Gnatho*, qui ſibi imperaverat aſſentari
omnia, negare ſi quis neget, laudare, ſi laudet,
atque hæc ipſa rurſum in diverſum vertere, ſi lu-
beat, quam facilè ſibi omnium gratiam compa-
ravit, ut non ſine cauſa quæſtum eum judicârit
omnium eſſe uberrimum. Ab hujus ingenio di-
verſiſſimus *Demea*, dum urbanæ vitæ nondum
peritus, veritatis amicus eſſe contendit, adeò nul-
los ſibi conciliat amicos, ut ipſis etiam liberis fu-
gientibus, deſertus atque orbus vivere cœperit.
Adeò vulgo mordax & inamœna res eſt veritas.
Proinde *Laurentius* noſter, ſi barbarorum impe-
ritiam

ritiam reticere quàm prodere maluiſſet, venuſtus A
& gratioſus haberetur : nunc quoniam id effecit,
ut quorundam malè comparatæ gloriæ fucus de-
traheretur, ut putari deſinerent, quod non erant,
offenſi genuinum in illum acuunt omnes. Cæte-
rùm quod eruditos etiam nonnunquam attingit,
quem unquam adeò doctum viderunt *Athenæ* aut
Athenarum victrix *Italia*, ut nihil illum fugerit?
Et ut omnes in errorem noſtrâpte naturâ procli-
ves ſumus, ita multò peccamus liberiùs, ſi erroris
non deſint autores; maximè ſi hos autoritas & B
nominis ſplendor commendet. Id autem impe-
ritorum ingenium eſt, ut autorum, ſi qua rectè
dicta ſint, ea prætereant, non aliter quàm, ut eſt
in apologis, *Iaſpidem* repertum gallus *Aeſopicus*:
contra ſi quid erratorum, in ſui erroris defenſio-
nem ſtudioſe decerpant, quas ob res nè ſummo-
rum quidem virorum errata diſſimulare fuit opus.
Quem verò prorſus omni liberabimus errore, ſi
Cicero labitur in *Romani* ſermonis elegantia?
Quod ſi *Pogius* ſua vitia ingenuè fateri corrige- C
réque, quàm tueri protervè maluiſſet (maluiſſet
autem ſi viri prudentis officio fungi voluiſſet)
profectò dignum judicâſſet *Laurentium*, cui rectè
monenti & honos haberetur & gratia, tantum
abeſt, ut lacerandum exiſtimaret. His rationibus
conſtricti quidam, ad illud velut extremum præ-
ſidium confugiunt: Ut juſtè reprehenderit, in-
quiunt, præclaros viros, tamen æquo mordacius
id fecit. Ego ſanè, quid in hos *mordaciùs* dixerit,
non video, niſi fortè eos *viros præclaros* appellan- D
dos putabunt, quos ego barbariei duces vel præ-
cipuos judico, *Papiam*, *Hugutionem*, *Ebrardum*,
Catholicon, *Ioannem Garlandum*, *Iſidorum*, cæte-
róſque indignos etiam qui nominentur: aut cer-
tè niſi idipſum *mordaciùs* dixiſſe vocant, quod
reprehendiſſe. Verùm eſto, mordacior æquo
fuerit: num ideo falſum dixit, quia verum mor-
daciùs dixit? Uſqueadeo nobis odio eſt iſta mor-
dacitas, ut ejus odio, tam multa ſcitu digna, ne-
ceſſariáque deteſtemur? Adeò nihil ignoſcendum E
putamus ei, qui tot modis profuit? Venia datur
convivatori, ſi inter multa lauta, cibus aliquis in-
tercurrerit, nonnihil aduſtus, aut parum feliciter
conditus. Si vicinius imminente mœnibus hoſte,
totóque populo dira calamitate ac deſperatione
ſalutis enecto, præter ſpem offerat ſe quiſpiam, qui
ſui capitis periculo depellat hoſtem, patriam re-
ſtituat libertati, quid non illi gloriæ, quid non be-
nevolentiæ certatim defertur ab omnibus? An
hunc nobis inviſum reddet, ſi paulò ſit bibacior? F
tantíque beneficii memoriam quamvis leve vi-
tium abolebit? Et quis tam exigui animi eſt, cu-
jus pectus tantis invidiæ anguſtiis concluditur, ut
Vallam non & magnificè laudet, & amet quàm
maximè: qui tantâ induſtriâ, tanto ſtudio, tantis
ſudoribus barbarorum ineptias refellit, literas
pene ſepultas ab interitu vindicavit, priſco eloquē-
tiæ ſplēdori reddidit *Italiam*: doctis etiam id præ-
ſtitit, ut poſthac circumſpectiùs loqui cogantur?
Huic itaq; mi *Corneli*, niſi fortè vereris, nè te mor- G
dax homo diſcerpat, tutò te cōmiſeris, ſi non ſine
invidia, quæ ſemper arduas magnificáſq; res co-
mitari ſolet, meâ tamen ſententiâ, ſummâ tum
utilitate, tum gloriâ. Id igitur quando facis, ut ma-
gis magíſq; facias, te etiam rogo. Senties tuis ſcri-
ptis non parum accedere nitoris, niſi forte *Batavis*
ſolis iſta paras. Bene vale. Anno M.CCCC.XC.

A
Thomas Morus Eraſmus Rot. S. D.

DIlatus ac procraſtinatus *Palgravi* noſtri, quo- *Epiſt.* 4.
tidie iturientis diſceſſus effecit, ut & meas li-
teras, & aliorum, ſeriùs multo quàm aut ego vo-
lebam, aut tu debebas, acciperes. Videbatur e-
nim commodiſſimè relaturus ad te meas, qui tuas
ad me attuliſſet: ſic neceſſe fuit, prioribus præſen-
tes addere, quibus conſtare tibi dilationis ratio
B poſſit, ſimul uti quid nunc agatur apud nos intel-
ligas: qui ſi unquam aliàs, nunc maximè in mœro-
re & periculo verſamur. multis undique morien-
tibus, omnibus ferè, qui *Oxoniæ*, qui *Cantabrigiæ*,
qui *Londini* ſunt, intra paucos dies decumbenti-
bus, amiſſis plurimis, optimis, atque honeſtiſſimis
amicis: atq; in his (quod tibi quoque dolori eſſe
doleo) *Andrea* noſtro *Ammonio*, in quo & literæ,
& omnes boni magnam fecere jacturam. Is valdè
ſibi videbatur adverſus contagionem victûs mo-
C deratione munitus: quâ factum putavit, ut quum
in nullum pene incideret, cujus non tota familia
laboraverat, neminem adhuc è ſuis id malum
attigerit, id quod & mihi, & multis præterea ja-
ctavit non admodum multis horis antequàm ex-
tinctus eſt: nam hoc ſudore nemo niſi primo die
perit. Ego, uxórque, ac liberi adhuc intacti, reli-
qua familia tota revaluit. Hoc tibi affirmo, minus
periculi in acie, quam in urbe eſſe. Nunc ut audio,
ſævire *Caleti* incipit, quum nos eò extrudimur, le-
D gatione functuri, tanquam parum ſit, in contagi-
one vixiſſe, niſi ſequamur etiam. Sed quid facias,
quod ſors feret, ferendum eſt. Ego animum mihi
in omnem eventum compoſui. Tu vale. Raptim
Londini, XIX. die Auguſti. M. D. XX.

Thomas Morus D. Eraſmo Rot. S.D.

ACcepi mi *Eraſme*, literas ab *Ventfordo*, quas *Epiſt.* 5.
per eundem tabellariū protinus ad te tranſ-
E mitto: ex quibus hominem facilè deprehendes
antiquum adhuc morem obtinere. Non peram ut
ignoſcas, quod tuas aperui: vides enim ut ſcriptæ
tibi, ſic mihi inſcriptæ ſunt, nec dubito quin eo-
dem errore ad me contra ſcriptæ ſint, quæ ſunt
inſcriptæ tibi, quarum ego legendarū tam avidus
erā, ut reſignare non libuerit. Si quid in his vide-
ris quod me putabis velle ſcire (quod ego certè nō
puto) ſignifica. Opinor ad te perlatas, quibus te
certiorem facio de recepta tabula, de qua rurſus,
F ac millies mi *Eraſme* rurſus, tibi ago gratias. De
Petro tuo poſtquam ivit in *Angliam* nihil audio.
Utinam tuum verè dignum Rege munus, aliquid
tibi ab Rege conciliet boni. Feliciter tibi cedat,
quod injunxit αὐτοκράτωρ· nam ipſi ſuccedit nihil,
imò per Deum omnia. Tuum conſilium probo,
qui non vis Principum negotioſis nugis impli-
cari: & me planè amas, quum iiſdem optas ut ex-
tricer, in quib⁹ haud credas quàm invitus verſor:
neq; poteſt quicquam eſſe odioſius, quàm hæc eſt
G legatio. Nam et relegatus ſum in oppidulum ma-
ritimum & ſolo & cœlo injucundū, tum domi qui
meâpte naturâ vehemēter ab litibus abhorream,
etiam cum lucrum adferunt, quantum neceſſe eſt
hîc adferant tædium, quum veniant comitante
damno. Sed Dominus benignè pollicetur omnia
repenſurum Regem. Cum recepero, faciam ut ſci-
as. Interim vale, tu fortaſſis ultrò non optas.

Edvarda

Edvardo Leo multam ex me ſalutem dicito,& *Pal-*
gravo noſtro,ſi rediit. Iterum vale. *Caleti* XXV.
die Octobris. M.D.XX.

Andreas Ammonius Lucenſis Guilielmo Montjoio S. D.

Epiſt.6. SEmper optavi clariſſime *Montjoie*, ubi grati-
am referre non poſſem, ſaltem non ingrati a-
nimi eſſe,& haberi. Quare tum à te altero *Me-*
cænate,tum a multis aliis benigniſſimis literarum
patronis in hac veſtra *Britannia*,quæ tot annos me
fovit ut jam & meam non injuria appellare poſſe
videar, nullo non genere humanitatis affectus,
quum paupertas, quæ (ut ille ait) ἀγνώμονας πολλοὺς
ποιεῖ, vias alias perſolvendi gratiam mihi præclu-
deret: quam potui, ſum ingreſſus: laudare cœpi,
quibus me plurimum debere arbitrabar. Quod
officium *Plinius Junior* ita gratum olim fuiſſe ait,
ut qui ſingulorum laudes,vel urbium ſcripſerant,
honoribus, aut pecuniis moris eſſet ornare. Si-
quidem *Chœrilus* ab *Alexandro*,

——— *incultis pro verſibus,& male natis,*
Rettulit acceptos regale numiſma philippos.

Et *P. Cor. Scipio Africanus*, *Ennium*, arte utcunq;
rudem, intimum habere,ſuum pulcherrimum tri-
umphum laurearum ſequi, & *Corneliorum* monu-
mento demum inſerri, non fuit dedignatus. Sed
mortales prætereo: Deus Opt. Max.quam pro ſu-
is immenſis erga nos beneficiis à nobis gratiam
repoſcit? nempe laudem. Quâ victimâ nos ſibi
facere jubet? non aliâ profecto magis quàm lau-
de, nimirum quod hæc una noſtrum munus eſt,
cætera autem illius ſunt. Hanc ergo ipſe gratiam
meæ altrici *Britanniæ*, hanc tibi, hanc aliis meis
patronis referre ſum conatus. Veſtra bona,veſtras
virtutes non ſatis, ſed quod potui,laudavi. Quòd ſi
pulcherrimæ materiæ parum decoris addidi, ſcis
illud, *in magnis & voluiſſe ſatis*. Iſtas verò meas
qualeſcunq; ineptias, ideò tibi nominatim dica-
re audeo, quod te hominem minimè faſtidioſum
eſſe novi, & pro tuo illo mirifico candore, meas
nugas non omnino nihil exiſtimare perſpexi. Pro-
inde quicquid hoc eſt, eâ velim hilaritate, quâ
ruſtica & vilia munuſcula ſoles, accipias: &
quod facis, non rem, ſed animum offerentis
expendas. Vale.

Eraſmus Dorpio ſuo S. D.

Epiſt.7. IN alio ſtudiorū genere fateor verum eſſe quod
ſcribis, non lædit, imò ſæpenumerò juvat qui
diſſentit. Hic qui diſſentit, non hoc agit ut ipſe
videatur eruditior, ſed ne adverſarius ſit *Chriſti-*
anus. Quod etiam ſi non agat ille, tamen inte-
rim apud imperitam plebeculam traducitur is,
cum quo certatur: & anſa datur perverſiſſimo
iſti hominum generi,qui malo alieno vel paſcun-
tur, vel creſcunt. Nec unquam ſuſpectum habui
tuum animum,ſed fortaſſis meliùs noveram inge-
nia mortalium,& cauſæ circunſtantias altiùs atq;
tu perpendebam. Quòd ſi qui cruciantur inter nos
convenire, demus operam mi *Dorpi*, quo magis
ac magis doleant, indigni quibus unquam bene
ſit, qui malis gaudeant alienis. Rumores nihil eſt
quod metuas: nemo mortalium eſt, qui minus
his commoveatur quàm ego. Qui bene volunt
Eraſmo,facilè amabunt & *Dorpium*,ſi ſenſerint te

A mihi ex animo amicum. Heri binas à *Moro* lite-
ras accepi, intra biduum ibit,qui meas referet, in
quibus aſcribam quæ cupis, imò jam quædam de
concordia noſtra ſcripſeram,nondum abs te mo-
nitus. Multorum literis magnificiſq; promiſſis in-
vitor in *Galliam*, idq; Regis nomine: ſed non li-
bet rurſus me theatro committere. Animus ſe-
ceſſum flagitat: ætas hæc,ſeu potius valetudo, co-
git etiam quietem agere. *Petrus Ægidius* tuam
ſalutem alacriter accepit, & ſuam amanter re-
B mittit. Si quid in *Angliam* voles,mitte quam pri-
mùm,curabitur à nobis. *Joannem Atenſem* omni-
bus laudatiſſimum, & tamen nunquam ſatis lau-
datum, meo nomine etiam atq; etiam ſalutabis.
Bene vale. *Antuerpiæ*, nono Cal.Martias.

Thomæ Epiſcopo Dunelmenſi, Eraſ.Rot. S. D.

ORnatiſſime Præſul,ex *Petro* unoculo,per quē Epiſt.8.
nuper ſcripſi celſitudini tuæ,cognovi librum
C *Senecæ* tibi non fuiſſe redditum. *Franciſcus* fatetur
apud *Arnoldum* fuiſſe, à quo repoſces, ſi nondum
accepiſti. Nos,gratia ſuperis,convaluimus,& bre-
vi, ut ſpero, veteres patronos reviſemus. Faxit
Chriſtus Opt.Max.ut vos omnes offendam incolu-
mes. Bene valeat tua pietas, cui me totum dedo,
dedicóq;. *Antuerpiæ*. VII.Id.Jul.M.D.XVI.

Ioanni Epiſcopo Roffenſi Eraſ. Rot. S.D.

D REverende pater,ſi per valetudinem licuiſſet, Epiſt.9.
ipſe coràm ſalutarem amplitudinem tuam,&
pro tantis in me beneficiis gratias agerem. No-
vum Teſtamentum cum tibi deſtinâſſem, cur
mutato conſilio ſummo Pontifici inſcripſerim,
literis meis jam pridem expoſui: quæ tua eſt hu-
manitas, imò prudentia, boni conſules, ſpero,
quod fecimus. Timebatur hoc opus antequam
prodiret: cæterum editum,mirum eſt quàm pro-
betur omnibus etiam Theologis, vel eruditis,
E vel integris & candidis. Prior *Friburgenſis*, vir
ſummæ autoritatis apud ſuos, is eſt autor *Marga-*
rita Philoſophica,cum deguſtâſſet opus, ait *ſe malle*
carere ducentis florenis aureis,quàm eo libro. *Lodo-*
vicus Berus Theologus *Pariſienſis*,vir in ea promo-
tione (ut vocant) primus, exoſculatur, adorat, ac
deplorat tot annos in ſcholaſticis illis conflictati-
unculis conſumptos. Idem ſentit *Wolphangus Capito*
concionator publicus *Baſilienſis*, vir *Hebraicè* lon-
gè doctiſſimus: ad hæc in theologica palæſtra ex-
F ercitatiſſimus,uterq; *Græcis* literis ſedulò dat ope-
ram. Huic ſimillimum reperi *Maguntia* Theolo-
gum & *Colonienſem* ſuffraganeum. Ut reliquos o-
mittam, Epiſcopus *Baſilienſis* vir grandævus, vitæ
integerrimæ, & impensè doctus,quid non huma-
nitatis in me contulit? Quid non obtulit? Cum
omnia recuſarem: coegit tamen ut equum acci-
perem, quem mox urbem egreſſus quinquaginta
florenis aureis revendere potuiſſem. Dux *Bavariæ*
Hernestus miſſo hujus rei gratiâ *Baſileam* uſque
G nuncio, ducentos obtulit aureos annuè, præter ſa-
cerdotiorum ſpem, præter munera magnifica,
tantum ut *Angelopoli* (ea eſt *Bavariæ* ſchola)
viverem. Idem fecit Epiſcopus quidam *Germa-*
nus, cujus cognomen in præſentia non ſuccurrit.
Sed deſino gloriari, cùm hujuſmodi permulta
veriſſimè queam referre. Scio me nihil horum
promereri, & tamen gaudeo noſtras qualeſcunq;

P. Ægidius planè te deamat. Nobiſcum aſſiduè
vivit. Mirè favet tuæ *Utopiæ*, téque valde ſalutat
cum tuis omnibus.

Thomæ Card. Eboracenſi Eraſmus Rot. S.

Epiſt. 14. REverendiſſime pater ſalutem plurimam.
Tametſi non ignorabam antea celſitudinis
tuæ in me favorem, tamen id pleniùs hodie co-
gnovi ex oratione clariſſimi *Montjoii*. Eram co-
ram acturus gratias, ſed hîc ventus & libri jam
pridem relicti, me jamdudum revocant. Et ſcie-
bam quantis negotiorum undis in præſentia ja-
ctetur exerceatúrq; tua ſublimitas. Quod ſupereſt
hujus negotii, literis traſigetur. Ubi vobis decre-
tum erit, quantum meo ocio ſatis eſſe putetis, me-
um fuerit dare operam, ut ita dimittar à Principe
meo, ſicuti par eſt ab optimo & bene merito diſ-
cedere. Cæterùm quicunq; erit eventus, pro re-
gia in me indulgentia próq; celſitudinis tuæ pro-
penſiſſimo ſtudio ſemper debiturus ſum: quam
utranq; incolumem in multam ætatem tueatur
omnipotens. *Londini*. M. D. XV.

Eraſmus Rot. Thomæ Moro S. D.

Epiſt. 15. LUpſetus exiſtimat ſe noſtrâ renatum operâ,
planéq; ab inferis emerſiſſe. Magiſtri moli-
untur omnia, quo retrahant adoleſcentem in ſu-
um piſtrinum. Nam ſtatim eodem die ſophiſticis
libris diſtractis, *Græcos* emerat. Vide, ut cum in-
ciderit opportunitas, gnaviter agas partes tuas.
Nihil hujus ingenio gratius, nihil amantius. Bene
vale. Verto librum *Plutarchi de diſcernendo adu-
latorem ab amico*, longiuſculum, ſed quo non alius
mihi magis placet. Abſolvam faventibus ſuperis
intra dies octo. Videtur mihi hoc propemòdum
magis ad rem pertinere, quàm digladiari cum
Vigilantio, duce *Hieronymo*. Rurſum vale.
Si videris *Lazarum* noſtrum hominem planè
Muſis & Gratiis natum, quæſo ſalutes diligenter:
hortare, ut præſcribat mea quæ habet in mani-
bus. Nam habeo quædam plus quàm nova, quæ
non dubitem illi futura gratiſſima. Millies vale.
Cantabrigiæ. Anno M. D. K.

Eraſmus Rot. Thomæ Moro S. D.

Epiſt. 16. NUper faſciculum epiſtolarum ad te miſi unà
cum exemplo *Utopiæ* per quendam tibi ve-
hementer, ut aiebat, amicum: oneraſſem pluri-
bus, ſed verebar. Nunc alium nactus, mitto
Reuchlinica omnia in uno libello, quem ita com-
municabis *Roffenſi*, ut quàm primùm legat, ac
remittat. Nam quædam ſunt quæ nuſquam re-
perias. Tu lege propoſitiones planè Theologicas,
abyſſales ſapientias, & articulos *Arnoldi Tun-
grenſis*. Mitto unam epiſtolam ad *Marlianum*,
quod is ſuſpicatus eſſet priorem librum *Utopiæ* à
me profectum: id nolebam ſerpere, quum ſit nihil
vanius. Dialogus ille *Julii & Petri*, ut intelligo,
jam τῷ καυχελλαείῳ μεγίλῳ in manibus eſt, &
unicè placet. *Moriam* indies expectamus. *Utopi-
am* tuam recognitam huc quàm primùm mittito,
& nos exemplar aut *Baſileam* mittemus, aut ſi ma-
vis, *Lutetiam*. Si quid habet *Ammonius*, cura ut
quàm primùm ad nos veniat. Nam Princeps abi-
tum adornat, & nos quo aut quando profecturi,

A incertum habemus. Exigitur à populo ingens pe-
cunia, eáque præſens. Poſtulatio recepta eſt ab
optimatibus, ac prælatis, hoc eſt, his qui ſoli ni-
hil daturi ſunt. Nunc civitates conſultant. Ὁ αὐτο-
κράτωρ aliàs ἄοπλος, nunc adeſt manu magnificè
armata, & agri paſſim explentur militum gregi-
bus, ſed unde, aut cujus nomine veniant, incer-
tum. O miſeram hanc regionem, à tot vulturibus
arroſam! O feliciſſimam, ſi civitatum inter ipſas
eſſet concordia! Significa num eodem animo ſit
B in me *Cantuarienſis* & *Coletus*, atq; item *Roffenſis*,
de quo tibi nuper ſcripſi. Pater ejus qui has red-
dit, nos lautiſſimo prandio accepit, vir dives
ac probus, multa teſtatus de tuo erga ſe officio.
Adjuva me, quæſo, tuo conſilio. *Budaicam* poſtre-
mam ad te mitto. Precor *Maruffo* quo dignus eſt,
cum ſua ſyngrapha. Nam *Saulos* iſtos nuſquam
licet comprehendere, ni *Brugas* proficiſcar. Bene
vale *More* ſuaviſſime. *Antuerpiæ* Cal. Martiis.
Adeſt iſthic *Franciſcus*, ſi nondum *Hieronymus*
C expletus eſt *Cantuarienſi*, ab hoc exigat: debet e-
nim. Remitte exemplaria epiſtolarum quas nunc
mitto, & quæ reddidit *Lupſetus*, ſed per hominem
certum. Rurſum vale cum tuis. M. D. XVI.

Eraſmus Rot. Thomæ Moro S. D.

MIſi duas literarum ſarcinas, alteram per ne- Epiſt. 17.
gotiatorem quendam, alteram per filium
Joannis Crulli, cui tu operam tuam navaveras. Ei
D commendavi codicem, in quo erant *Reuchlinica*,
quæ miſerè deſiderabat *Roffenſis*. Per priorem
miſi libellum *Reuchlini*, verſum meo ſumptu. Mit-
te *Utopiam* ubi primum licebit. Eſt *Antuerpiæ*
ſenator, cui uſqueadeò placet, ut eam memoriter
teneat. Epiſtola *Dorpii*, cui tu reſpondiſti, ſic à
tuis deſcripta eſt, ut ne *Sibylla* quidem poſſit le-
gere, vellem mitteres minus malè ſcriptam. Quæ-
ſo te ut ſcribas de omnibus diligenter, cum pri-
mum licebit. Nam hîc magna rerum mutatio vi-
E detur inſtare, niſi me animus fallit. Bene vale cum
tuis omnibus.
Qui has perfert probus eſt juvenis, ei promiſit
neſcio quid *Sixtinus*. Is eâ fiduciâ petit *Angliam*:
ignarus ex ſimplici promiſſo non naſci actionem.
Sed tamen extimula hominem ut magis ei ſave-
at. Si *Pollio* crebrò fuit apud te, facilè conjectabis
quid ego paſſus ſim *Bruxellæ*, cui quotidie cum tot
ſalutatoribus *Hiſpanis* fuerit res, præter *Italos* &
Germanos. Rurſum vale. *Antuerpiæ*, Poſtridie no-
F nas Martias. Anno M. D. XVII.

Eraſmus Rot. Petro Ægidio S. D.

OPtimi patris mortem ut doleo, ita felicem Epiſt. 18.
exiſtimo qui ſic deceſſerit: quando hâc ſorte
naſcimur omnes, nihilque diuturnum in rebus
humanis, nedum perpetuum. Quòd convalueris
gaudeo: atq; uti perpetuum ſit, opto. Quanquam
Jacobum oneraram multis mandatis, tamē unum
G quiddam oblitus ſum, quod maximè curatum o-
portuit. Scribit ad me archiepiſcopus *Cantuari-
enſis*, ut hic ab amico quopiam viginti libras *Ster-
lingen.* accipiam, & ſyngrapham mittam, ſe proti-
nus reſoluturum. Quando igitur ut audio non licet
exire, accerſe ad te *Joannem Crullum*, aut ſi quis
eſt magis idoneus qui tibi numeret pecuniam,
ac ſyngrapham meam recipiat, aut mihi negoti-

um committat, curabo ut in *Anglia* pecunia numeretur ei, cui voluerit is qui dedit. Quòd ſi archiepiſcopus non dederit, quod tamen ſecùs fore ſcio, ipſe reddam. Tu ſi poſtulat, fidejubeto; quod erit tibi bonum atq; commodum, quando pecunia manebit apud te. Meâ refert ut hoc quamprimùm fiat; ſcis quãobrem? Quo mox ad proximũ paſcha liceat honeſtius iterum petere. Quamobrem hoc agas velim, quod meo bono, nullius incommodo fiet. *Morus* adhuc eſt *Caleti*, magno ut apparet tum tædio, tum ſumptu, & in negotiis longè odioſiſſimis. Sic Reges beant amicos. Hoc eſt a Cardinalibus adamari. Sic & *Paceum* jam ſupra biennium apud *Elvetios* relegatum detinent. Epiſtolam illius fac habeamus. Utinam tuo fiat commodo, ut hic nobiſcum hybernes. Affatim conferemus fabulas noſtras. *Paraphraſis* jam ad calcem decurrit. Triginta ſex *Philippeos*, & ut opinor, præterea nonnihil reliqui apud *Nicolaum*, ut ſolveret pro ſtragulis, & ita reliqui, ut ſolutâ pecuniâ reliquum tibi reſtitueret. Et memini me ſcripſiſſe ſuper hac re: tu tamen nihil rèſpondes. Fac ut ſciam. Ne remittas *N.* ſuos libros, priuſquam viderimus, agit *Cantabrigiæ*, illic *Græcas* profeſſurus literas. Diſſimula illius literas tibi redditas. Medicus petiit inducias quatuordecim dierum. Tu ſi fortè videris hominem, finge te pudefactum apud me, ni reſolvat quod promiſit. Idem dicat *Nicolaus*, qui audierit eum ſic dejerantem. Optâſſem ſigillum temperiùs miſſum fuiſſe. Sed tibi nihil imputo, non ignarus quomodo tua ipſius agas negotia. Incluſi tuis literis ſyngraphas meas, & epiſtolam *Cantuarienſis*. Si aut abeſt, aut frigent *Crullus*, confido *Franciſcum* non gravaturum. Bene vale amicorum ſynceriſſime. *Lovanii* decimo ſeptimo Calend. Decemb. Anno milleſimo quingenteſimo decimooctavo.

Guilielmus Archiepiſcopus Cantuarienſis, Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt. 19. E*Raſme*, ſi valentibus dicimus ſalutem in capite literarum, multo magis convenit ægrotanti tibi optare ſalutem. Tametſi fauſto omine auguror, te jampridem calculis purgatum, ſaltem poſteaquam celebravimus memoriam purgationis *Mariæ*. Quid ſibi volunt ſaxa in corpuſculo tuo? aut quid ſuper hanc petram inædificandum eſt? non enim conſtruendo es magnificas domos vel ejuſmodi quippiam, ut opinor: quocirca quum non ſint è re tua calculi, cures quàmprimum te ſuperfluo onere liberare, déſq; pecuniã ut auferantur ii lapides, ſecus quàm ego quotidie do pecuniã, ut lapides afferantur ad mea ædificia. Id quod ut facilius facias, nec tibi deſis, dedi filio cujuſdam aurifabri *Londonenſis* triginta angelatos, quos in decem legiones mutatos velim: id auri pharmacum nonnihil energiæ in ſe continet, eo utere ad ſalutem, quam tibi emere multo pluris cupiam. Reſtãt enim multa egregia opera per te edenda, quæ niſi valeas, obire non queas. Cura ut valeas, nec nos defraudes per ægritudinem tuam, pulcherrimâ ſpe & dulciſſimo fructu doctrinæ tuæ. Ex *Londino* V. Feb. M. D. XII.

Eraſmus Gonello ſuo S. D.

Epiſt. 20. SEmper equus meus ad me redit & habitior, & alacrior, mi *Gonelle*, ſatis præ ſe ferens nutricii

A ſui tum diligentiam, tum felicitatem. Quare te majorem in modum rogo, uti pergas, quemadmodum cœpiſti curare bajulum noſtrum. Quid ni noſtrum appellem, cum amicorum communia ſint omnia? Dabo operam ne officium tuum in hominem parum memorē, parúmq; gratum collocâſſe videaris. Bene vale *Gonelle* chariſſime. *Cantabrig.* Sexto Cal. Octob. M. D. XI.

Eraſmus Rot. Petro Ægidio S. D.

B VTinam eſſem ſanior animæ tuæ pars, quemadmodum tu vocas. Nunc ipſe parum valens, ægroto morbo alieno, & tamen ob negotium Novi Teſtamenti non vocat ægrotare. Non video ſpem, niſi primùm imperes tibi ipſi: deinde ſuſcipias iter aut huc aut *Gandavum*. Illic eſt *Clavus* medicus maledicus, ei te commendabo ſi velis, ut te vel conviciis adigat ad curandam ſalutem. Abſtine a pharmacis dejicientibus naturæ *Epiſt.* 25.
C vires. Expatiare comite *Nicolao* aut ſimili amico fido ac jucundo. Quicquid eſt litium procul abjice. Prudentis eſt ante omnia vitæ conſulere. Bene vale. Ita & ego minus incommodè valuero. *Lova.* Tertio nonas Mar. M. D. XVI.

Eraſmus Roterod. Thomæ Moro S. D.

CÆteris ægroto, tibi uni bene valeo. Gratia ſuperis, reverſus ſum incolumis *Antuerpiam* *Epiſt.* 22.
D tertio Calend. Junias. Deliberatum erat iter facere per *Lothoringiam*: jamq; ad montem Cæſaris, oppidum in alpibus ſitum, perveneram. Verùm ubi viderem paſſim militum greges, ruſticos paſſim ex agris in oppida commigrare, & rumor eſſet adventare manum ingentem, verti conſilium, & periculum non effugi, ſed mutavi. *Coloniæ* nactus ſum oratores *Italos*, quibus adjuncti, confecimus ferè equites octoginta. Nec hoc numero ſine periculo fecimus iter. Epiſcopus *Baſilienſis* vir
E admodum natu grandis, integer & eruditus, dictu mirum quâ me ſit humanitate proſecutus, homo alioqui multorum conſenſu non admodum benignus. Nam hunc nævum reperiunt in tam formoſo corpore. Invitavit, complexus eſt, ornavit teſtimonio vocis ſuæ, obtulit pecuniam, fortunam, donavit equũm, quem vix portam egreſſus, ſtatim quinquaginta florenis aureis vendere potui. Paraverat poculum argenteum, verùm aurifaber illi verba dederat, id quod indignè tulit. Eloqui
F vix poſſum, quantopere mihi placeat hoc cœlum *Baſilienſe*, quantopere genus hominum: nihil illis amicius, nihil ſyncerius. Quot me comitabantur equis abeuntem, quibus lachrymis dimiſerunt? Quanquam & aliunde conditiones non inhoneſtæ offerebantur. Unam epiſtolam miſi ex qua poteris conjicere me non omnino fingere. Novum Teſtamentum & ab iis probatur, quos arbitrabar maximè calumniaturos: Primariis Theologis vehementer placet. *Enchiridion* illud exoſculantur omnes. Id Epiſcopus *Baſilienſis* ſemper cir-
G cunfert. Vidi margines omnes ipſius manu depictas. Sed deſino hæc, ne glorioſulus videar. Quanquam apud *Morum* non verear vel ineptire. Sed τοσούτοις κακοῖς πιέζομαι, ut non liceat ἀνακύπτειν. Unam aut alteram fortunæ plagam utcunque ferat aliquis, ἀλλὰ πανταχόθεν δυστυχῶ. Quàm difficile eſt ſapere, quibus adverſatur *Rhamnuſia*? Et tamen

tamen animo *Herculano* me fulcio ſuſtineoque.
Placuit epiſtola quam *Antuerpiam* reverſo reddi-
dit *Petrus Ægidius*. De *Ruffo* demiror, quid ho-
mini venerit in mentem ejuſmodi nugari nugas:
depoſui apud hominem centum & viginti ange-
latos eximios, pro his ſyngrapham tradidit: ta-
men ea res citra periculum ullum confici poterit.
Scripſi *Cantuarienſi* per hunc tabellionem, mihi
redditam eam pecuniam opera *Ruffi*. Is huic tra-
dat chirographum ſuum per quod poſſim in his re-
gionibus accipere pecuniam. Eo apud te depoſito,
recipiat ab archiepiſcopo pecuniam. Id ſi parum
probatur, ſac ipſe recipias eam pecuniam, & ſcri-
be tuis ut hic mihi reſtituant: ſimúlq; mihi ſyn-
grapham mittito, per quam eam repoſcam: Nam
literas ad *Cantuarienſem* ſic temperabo, ut utrunq;
liceat. Submonuit hic *Petrus* unoculus, optimum
eſſe committere pecuniam negociatori cuipiam
Germano, per cujus ſyngrapham *Antuerpiæ* recipi-
am. Proinde ſcribam, ut tibi tradat pecuniam,
per me mox ad te venturam. Mirè mihi placuit
illa tua ad me epiſtola, teſtis animi in nos tui:
præterea declarans te proficere dicendi virtutibus.
Apologiam pro me tuam, nondum totam legi, ex
qua intelligo quid *Martinus Dorpius* ſcripſerat.
Admiror quid homini venerit in mentem. Sed
tales reddit hæc Theologia. Cancellarium ſaluta-
vi. Aderat fortè fortuna tum in cœna præpoſitus
ille *Caſſiletanus*, vir juxta doctus, atque humanus.
Adeſt & Epiſcopus *Theatinus*. Et dum hæc ſcribe-
rem expectabatur *Tonſtallus*, quo ſalutato *Mont-
joium* conveniam, & Abbatem: apud hos tanti-
ſper tempus ducam, dum hic monophthalmus huc
ſe recipiat. Mox cum Principe agam: ſi ſenſero
frigere negotium, ut eſt hujus regionis erga lite-
ras ingenium, rectà *Baſileam* niſi ſi quid tu diſſen-
tis. Scribito de ſingulis diligenter, ſi quid eſt, quod
ad rem meam pertinet. Si *Pacæus* adeſt, admone
ut per hunc remittat omnes commentariolos me-
os, quos apud illum depoſui *Ferrariæ*. Conveni
Epiſcopum *Theatinum*, cúmq; eo cœnavi. Is to-
to pectore nos amat, ac miratur: agit apud *Caro-
lum* Principem, comitaturus eum in *Hiſpaniam*.
Hodie cœnavi apud *Tonſtallum*, ut compendio di-
cam, tui ſimillimum. Cura ut reviviſcas, nam au-
dio te periculosè laborare. M.D.XVIII.

Eraſmus Rot. Petro Ægidio S. D.

Epiſt. 23. CHariſſime *Petre Ægidi*, ex aula recepi adhuc
centum florenos, reliquum promittunt bre-
vi. Si certus aliquis tibi continget, aut ſi *Jacobus*
huc venerit, mitte mihi *Pſalterium octaplum* tu-
um. Nam hic penes neminem eſt: & eo opus
eſt, in *Apologia* quam paro adverſus *Fabrum*. Me-
dico me unicè commendabis. Miſiſſem illi ſuam
Grammaticam, ſed Apologia nonnihil ab inſtitu-
to deduxit. Bene vale mi *Petre* ſuaviſſime. Patri
& uxori ſalutem dices. Nos, gratia ſuperis, medi-
ocri valetudine ſumus. Urge *Quintinum* ut perfici-
at, quod ubi erit factum, advolabo conſultaturus,
quomodo poſſit commodè tutóq; mitti in *Angli-
am*, ſimúlq; *Quintino* ſatisfaciemus. Dum cum
Fabro litigo, dies perdidi jam octo. Rurſum va-
le, imò da operam ut quàm optimè valeas. *Nico-
lao* ludimagiſtro multam ex me ſalutem dicito,
qui quoniā me ſibi obſtrictum eſſe voluit, circum-
ſpice quanam in re queam illi viciſſim gratificari.

A Dederam *Joanni* tuo negotium de ſella *Bruxellæ*
emenda, quid actum ſit, ſcire cupio. Anno mille-
ſimo quingenteſimo decimooctavo.

Eraſmus Rot. Thomæ Moro S. D.

CAlendis Maii ventis invaleſcentibus, jámq; Epiſt. 24.
etiam adverſis, medio noctis ſcaphula nauti-
ca, non ſine periculo in rupes quaſdam ejecti ſu-
mus, in *Galliam* haud procul à *Bolonia*. Mox venti
aſperrimi, quos reliquo itinere littus vicinum no-
B bis exaſperavit. Ii multos apud nos Cynanche &
Pleuritide occiderunt & occidunt. *Petrus Ægi-
dius* & ego pingimur in eadem tabula, eam tibi
dono brevi mittemus. Verùm incidit incommo-
dè, quod reverſus *Petrum* offenderim, neſcio quo
morbo laborantem graviter, nec citra periculum,
unde nec adhuc ſatis revaluit. Nos bellè valeba-
mus, ſed neſcio quomodo medico venit in men-
tem, ut purgandæ bili juberet me pilulas aliquot
ſumere, & quod ille ſtultè ſuaſit, ego ſtultiùs feci:
C jam pingi cœperam, verùm à pharmaco ſumpto
cum ad pictorem redirem, negavit eundem eſſe
vultum: dilata eſt igitur pictura in dies aliquot,
donec fiam paulo alacrior. *Epigrammata* tua &
Utopiam miſi *Baſileam* per proprium miniſtrum,
quem in hoc aliquot menſes hic alueram, unà cum
meis aliquot lucubrationibus. *Tonſtallus* belliſſi-
mè valet, imò triumphat. Tantum hic nactus eſt
veterum nomiſmatum. Perlegit *Copiam* meam,
ac mire probat *Panegyricum* quo *Philippum* lauda-
D vi, unicè admiratur: *Budæi Aſſem* totum excuſſit,
& ad eum ſcripſit. Verùm ille nondum quicquam
reſpondit. Cardinalis *Gurcenſis* hinc ante dies a-
liquot abiit, Cæſare, ut audio, non admodum
æquo. Card. *Sedunenſis* heri diſceſſit, apud quem
eo die prandium egi: qui cum mihi longa fuit di-
ſputatio de Novo Teſtamento, tum de bello: is pa-
lam debacchatur in *Gallos*, & ut *Helvetium* decet,
ingenuè. Aiebat *Germanos* eò tendere, ut omnes
Reges ſubſint Imperatori. Cæſar *Moguntiam* adit,
E nam illic, ut ferunt, concilium futurum Procerum
Germaniæ. *Carolus* noſter *Gandavi* concilium agi-
tat, quò Cæſar non acceſſit. Aiunt abire nondum
ſatis placatum. Dii boni, quis unquam iratus fuit
hoc feliciùs? Pax coitura fuerat etiam cum *Ghel-
riis*, & quidem conditionibus Cæſari quoque æ-
quiſſimis. Verùm id ille impedivit, ne nullum
uſquam eſſet nobis bellum. *Philippus* Epiſcopus
Ultratrajectinus urbem ſuam ingreſſus eſt, &
auſpiciis feliciſſimis, & inſigni pompâ: Dux
F *Ghelriæ* dicitur octo millibus hominum contra-
ctis *Phryſiam* odoriri. *Tonſtallus* gaudet ſibi tan-
dem peractam fabulam illam motoriam. Is
ſi redit ad vos, hæc fruſtra ſcripſimus. Sin ma-
net, certum eſt, ubiubi futurus eſt, tempus hoc
cum illo tranſigere. Alioqui conſilium erat *Lo-
vanii* æſtivare, Theologis etiam id magnopere
flagitantibus. Solus *N*, murmurat adhuc neſcio
quid, gloriæ cauſâ, ut ne parum vir conſtans
videatur. Cave fraudes me iſta tua epiſtola,
G quam inabſolutam mihi oſtendiſti. Si epiſto-
la *Juſtiniani* oratoris *Veneti* apud te eſt (nam
mihi periit) fac huc redeat: ſin minus, roga
humaniſſimum *Nicolaum* ſecretarium illius, ut
exemplar rurſus huc mittat, unà cum ea, quâ
ipſe *Marco Muſuro* gratulatus eſt. Scribam fu-
ſiùs intra menſem, cum mittam tabellam. De
equo nihil adhuc audio, atqui nunc fuiſſet uſui.

Bene vale cum ſuaviſſima conjuge, liberiſque dulciſſimis. *Petrus Ægidius* unà cum *Corneliola* ſua te tuámque plurimum ſalvere jubet. Anno M. D. XVII.

Eraſmus Roterod. Cornelio Batto S. D.

Epiſt. 25. CHariſſime fili, tuam erga me pietatem lubens amplector, ſaciámque pro virili mea portione, ut intelligas defuncti *Batti* neque memoriam, neque charitatem apud me intermortuam, tu modò cura, ut optimo doctiſſimóq; patri literis ac moribus reſpondeas. Ego nunc *Baſileam* adeo, ſic enim res poſtulat. Si iſtic es tolerabili conditione, perdura uſque ad reditum meum. Redibo enim volente *Chriſto*, menſe Octobre : ſin minus, conveni *Lovanii Joannem Hontiſcotanum Liliensis* pædagogii moderatorem, & ex illius conſilio pete *Brugas*, conventurus *Marcum Laurinum* coadjutorem, ut nunc loquuntur, Decani S. *Donatiani*, cui de te ſcribam hodie. Optimum, & humaniſſimum patrem *Goſvinum* meis verbis ſaluta diligenter. Optârim te literis *Græcis* operam dare, & evolvendis bonis autoribus. Accipies his literis incluſum nobilem *Flandricum* aureum, animi in te mei pro tempore qualecunq; pignus. Bene vale mi *Corneli*. *Lovanii*. Tertio Calend. Maias, Anno M. D. XVII.

Eraſmus Rot. Antonio Clavæ S. D.

Epiſt. 26. NUper videbaris optare *Græcum Herodotum* : eum ad te dono mitto; nam facilè mihi reperietur alius in hoc itinere. Bene vale. *Robertũ Cæſarem* vix poſſum ſalutare, qui nuper nos tam ſuperbè deſtituerit in cœna. *Lovanii*, Tertio Calend. Maias, Anno M. D. XVII.

Eraſmus Rot. Marco Laurino S. D.

Epiſt. 27. SCripſit ad me *Batti* ſynceriſſimi quondam amici mei filius *Cornelius Battus* : juvenis bene linguax, ſatiſq; doctus, ſed loripes : is tenetur hujus regionis deſiderio : nam *Grueninga* agit hypodidaſcalum. Si forſitan te adierit, expende num tibi poſſit uſui eſſe : ſin minus, remitte illum *Lovanium*. Nolim ut meâ causâ quicquam agas adverſus animi tui ſententiam. Bene vale. Scribam aliàs copioſiùs. *Lovanii*. Tertio Calend. Maias. M. D. XVII.

Eraſmo Rot. Petrus Ægidius S. D.

Epiſt. 28. VIdeo te occupatiſſimum, qui ad quaternas meas literas non reſponderis. Venit nuper ad nos tabellio quiſpiam, cum literis ad *Ioannem Nevium* tuis. Aberat *Franciſcus* in *Britannia* cum ille adeſſet : delatæ ſunt tandem ad me cum epiſtola quadam *Frobenii*, quam ſum apprimè exoſculatus. *Borſalus* Decanatum ut vocant, nactus eſt, hàc proficiſcens in *Selandiam* nos inviſit, te *Baſileam* perveniſſe narravit, unde vehementiſſime ſum gaviſus. Et quid ni gaudeam qui quoties tui fit mentio, geſtire, tripudiare & iubſilire ſoleo. Quæſo te *Eraſme* mi, ſi quando dabitur occaſio, ut *Pyladi* tuo, ſic enim me non minus ex animo quàm verè nuncupas, aliquid literarum mittere ne graveris. Admiratus ſum non parum, quod minimè reſcripſeris, præſertim cum tu interea temporis bis ad *Nevium* literas miſeris. *Badius* fuit apud nos, viximus genialiter, ſuper *Fabro Stapulenſi* facta eſt mentio in convivio, pœniset ſe unquam *Eraſmum* irritaviſſe, nec reſponſurus eſt, niſi ad Calendas *Græcas*. *Paulus Æmilius* reliquos hiſtoriarum ſuarum libros formulis excudendos *Badio* tradidit. Intelligo item *Budæum* epiſtolas colligere, nimirum curabit eas edendas, non ſine doctorum omnium & admiratione & fructu. Eſt apud nos, ſi ſuperis placet, ſycophanta ille *Hypſiſtratus* inſtar ululæ inviſus omnibus, is nunc rem agit alienam prorſus à ſua ſodalitate, vendit libellos illos ſuos ineptiſſimos, quibus indidit titulum *Apologia*, hos minutuli iſti libelliones circumforanei, tanquam præcones vendunt : compendiolum autem quantulum eſt ſcabioſus & miſer accipit *Hypſiſtratus*. Hunc nemo dignatur colloquio, nemo vel ſalutat, niſi fortaſſis inſanæ quædam & veneficæ lenæ, quanquam ne hæ quidem ſuo nebulonem dignantur commercio. Corradit undecunq; poteſt pecuniam, ſed nil præter aurum *Toloſanum*. Dialogus neſcio cujus autoris, prorſus tamen eruditi, de *Julio* hîc paſſim venditur: hunc nemo non emit, nemo non habet in ore, hunc te vidiſſe maximè vellem, quanquam non dubium, quin iſtic quoq; venundetur. *Ferdinandus* illuſtriſſimus Princeps fauſtis avibus applicuit, paucis ex noſtratibus comitatus. Aiunt hunc non falſi autores, comi & affabili eſſe ingenio, moribis optimis, & ad miraculum uſque *Latinè* doctum, nec ineloquentem. *Marcus Laurinus* apud me verſatus eſt dies aliquot, de re totus noſter fuit ſermo, tota confabulatio, juſſit te oppido quàm ſalvere. *Sixtinus* ad me literas miſit. De *Moro* nihil audio. *Franciſcus* ex *Britannia Lutetiam* petiit. *Beatus Rhenanus* ſi bellè valet, impendio gratulor. Bene vale mi *Eraſme*. Uxorcula mea jam partui proxima, te plus millies ſalutat. *Antuerpiæ*. XIX. Junii, Anno M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Petro Ægidio S. D.

Epiſt. 29. VTinam iſtam animi impotentiam poſſis vincere, & tuæ valetudini pernicioſam, & ad res gerendas adeò inutilem, ut vehementer etiam officiat. Quid opus erat aperire ſtomachum adverſus medicum ? Sciebam illum nihil daturum, tantum lubebat comœdiam agere. Nunc ſi faciem perfricuerit, ne tantulum quidem ſpei fuerit, & incipiet palã eſſe hoſtis. Quòd ſi certa ſpes fuiſſet, malim ego centum fraudari cyathis, quàm te ſemel acerbiùs commoveri. Crede mihi niſi ab his duobus temperaris, animi perturbatione, & intempeſtivo coitu, non lubet eloqui quid tibi timeam mi *Petre* chariſſime. Quare te majorem in modum oro, omnia poſtponito tuæ ſaluti. De adventu noſtro ad *Chriſti* natalẽ medici gratiâ ſcripſeram, non ſerio, ne vel tu fruſtra ſperes, vel uxor fruſtra metuat. Certũ eſt enim hinc non migrare, donec quod eſt in manibus abſolvero. *Paraphraſis* quam exorſus ſum in tabula, jam abſoluta, excudi formis cœpta eſt. Adeſt *Ioann. Borſalus* hujus collegii contubernalis, convictor omniũ feſtiviſſim⁹. Utinam tibi integrũ eſſet totam hyemẽ nobiſcum agere, & iſtis negotiis, quæ te fruſtra cruciant, juberes μακρὰ χαίρειν. Placent *Mori* carmina. Appulit huc *Hebræus* quidam *Matthæus*, ſuæ linguæ egregiè

egregiè peritus : ſpero fore,ut hic illi ſalarium de-
cernatur ex *Buſlidii* legato. Si me amas, omni-
bus poſthabitis, da operam ut valeas. Magna
morbi tui pars ab animo pendet. Si commodum
eſt, accerſe ad te *Franciſcum*, & vide utrum velit
facere quod ſcribit *Lachnerus*, an non : ſed verbis
benignis, ut mihi ſi nolit, aliâ viâ proſpiciam :
non enim ſinam ut impunè me luſerint. Si *Li-
nacri Galenus* advectus eſt è *Lutetia*, rogo emas.
Bene vale cum tuis omnibus amicorum ſuaviſſi-
me. M. D. XVIII.

Eraſmus Rot. Petro Ægidio S.D.

*Epiſt.*30. DE his quæ nobis attulit *Iacobus*, omnia rectè
habent : nec diffido quicquam de *Nicolao*,
ſed mirabar tibi pecuniam non eſſe redditam.
Doleo te angi mœrore : at ego non ob aliud repe-
tebam mea niſi ut tibi ſollicitudinem adimerem.
De ſigillo nihil accuſo,tantum extimula hominem
per famulum tuum. Utinam ſciſſem *Pacaeum* iſthic
adeſſe, nam id ex illius intelligo literis, protinus
advolâſſem. Epiſtola ad *Dorpium* me non valde
cepit : quanquam eam nondum perlegi. Quæſo
quod officium mihi offerunt *Franciſcus* & *Crullus*,
ut pro me ſcribant Archiepiſcopo? aut quid diffi-
dunt, cum pecunia ſit manſura in manibus tuis,
te fidejuſſore? Neq; tibi eſt ullum periculum, niſi
ut eandem pecuniam reddas, ſi quid accideret.
O feſtivos nugones,& bellos amicos futuros,ſi in-
cideret neceſſitas! Olfecit *Crullus Cantuarienſem*
non eſſe Cancellarium, alioqui vel donaret opi-
nor. Si gravantur, ſine illos : ſin facient, facient
ſine ullo ſuo periculo rem gratam, ſed opus eſt fe-
ſtinatione. Medicum mi *Petre* neglige,& fabulam
nobiſcum age. Extremæ literæ magis ac magis
ſcurram olent, verùm hæc bene erunt. Tu tantum
cura, ut ſuaviter vivas, téq; rebus melioribus ſer-
ves, nos ſatis valemus. Mitto *Paraphraſim* unam
emendatam. Uxorculæ bene precor, cæteriſq; tuis
omnibus. *Lovanii*, Anno M. D. XVII.

Eraſmus Roterod. Petro Ægidio S.D.

*Epiſt.*31. DEmiror quid illi furcifero meo venerit in
mentem, ut iſthinc tam ſubito diſceſſerit :
nam eodem die ſcripſeram ex *Mechlinia*, quid
fieri vellem. Obambulâtat animi causâ nebulo,
iſthinc *Mechliniam*, inde *Bruxellam*, inde *Lova-
nium*, illinc demum in *Dieſt*. poſt menſem huc per-
venit, perditis veſtibus, & conſumptis decem au-
reis, itaq; abjeci portentum. Cura ut hæc epiſtola
reddatur Cancellario, quam tuæ adjunxi. Edi-
dimus aliquot epiſtolas, & inter has illam, quâ
Dorpio ſatisfacimus,& illius epiſtolam adjuncturi,
ſi miniſtro commiſiſſes, uti juſſeram. Libellum
adferet bibliopola. Excuſum eſt *Enchiridium*, ad-
ditis aliis quibuſdam. Novum Teſtamentum cœ-
ptum erat, ſed rurſus intermiſſum ob inopiam ca-
ſtigatoris : ſimulatque vel paululum dabitur ocii,
tuum edemus *Epithalamium*. Sedebimus hîc uſque
ad menſem Novembrem. Bene vale cum tuis
omnibus, amicorum optime. Anno M.D.XVIII.

Eraſmus Rot. Petro Ægidio S.D.

*Epiſt.*32. ACcipies ab hoc nauta *Antonio* mea ſcrinia,
unum quadrum ligneum funibus obvinctũ,
A tria *Gallica* corio ſuillo supernè contecta, repones
vel apud te, vel alicubi in tuto, donec ipſe adve-
nero. Nautæ, ſi videbitur, ſolves, niſi forſitan hic
à me pecuniam exegerit, nondum enim cum illo
ſum pactus. Salutato *Montjoio*,& aliquot amicu-
lis mox adero, faventibus ſuperis, & omnibus de
rebus coram confabulabimur. Illud demiror,
Franciſcum bibliopolam huc abſque tuis veniſſe
literis. Fac ut meæ res in tuto ſint, quas eaſdem
tuas eſſe ducito. Bene vale amicorum optime. *Lon-*
B *dini*, Anno M. D. XIV.

Eraſmus Roterod. Petro Ægidio S.D.

DEum immortalem, quid imprecer iſtis com- *Epiſt.*33.
perendinatoribus? Si *Hieronymus* nondum
eſt concinnatus, fac modis omnibus extimules
Callipides iſtos : ſin eſt, cura ut quàm primum ad
me veniat. *Petrus Cocles* fortaſſe decumbit, nam
audio non modo ſpoliatum, verumetiam delum-
C batum: id ſi verum eſt, doleo vicem hominis. Jam
Coleto ſcripſi, ut ſuccurrat homini. *Tonſtallus* item
ex animo dolet. Nolim te huc vocari tuo incom-
modo : quod ſi eſt, cur huc te recipias, venies gra-
tiſſimus *Tonſtallo*, tum adferes tecum argentum,
relaturus aurum. *Franciſcus* ſolvit, ut ait, cæterùm
pro *Petro* negat ſe fidejuſſiſſe. Accepi ſyngrapham
à *Marnffo*, quâ nonnihil auxit æſtimationem du-
catorum. *Utopia* in manibus eſt typographi. Bene
vale cum dulciſſima conjuge, optimum parentem
D meis verbis ſalutato diligenter. *Bruxellæ* decimo-
quarto Calend. Decemb. Anno M.D.XVIII.

Eraſmus Roterod. Petro Ægidio S.D.

TE filiâ auctum gaudeo, tum compatrem *Ton-* *Epiſt.* 34.
ſtallum tibi gratulor, quo viro nihil habet hæc
ætas nec eruditius, nec melius, nec humanius. Agè
ad iſtum tenorem vices gignendi fac ſerves, ut
æqualis ſit numerus filiorum ac filiarum. Mihi
E jam non videor vivere, adempto *Tonſtallo*, nec vi-
deo tamen quò fugiam. *Montjoius* abeſt longius.
Lovanium, tametſi cum Theologis utcunque redi-
tum eſt in gratiam, durius tamen nos acciperet
quadrageſima. Hic ſedere diutiùs, omninò non
eſt animus : ſi citra tuum incommodum cedere
potes cubiculum unum, quod habet latrinam, for-
taſſis iſtuc immigrabo, paraturus quæ mittam *Ba-
ſileam*, quod ſupra ſolitam rationem impenderis,
mihi volo imputari: ita nec te magnopere grava-
F bo, nec tu me. Fac igitur ut ſciam quàmprimum,
ſed cave nè quid moveas domi tuæ, donec abs te
factus certior, te viciſſim reddidero certiorem.
De pecunia nihil adhuc audio, & tamen mea non-
nihil refert, nè ea diutius ſit in manibus fœnera-
torum. Uxorculæ tuæ ſuaviſſimæ, fauſta omnia
precor. Fabulæ rerum noſtrarum prolixiores ſunt,
quàm ut literis committi poſſint. Nuper apud
Cancellarium prandens, honorificam tui feci
mentionem, & accepit ſatis pronis auribus. Pa-
G tri optimo, jam bis patri, multam ex me ſalu-
tem dicito. Bene vale, *Bruxellæ* pridie *Agnetis*,
Anno M.D.XVIII.

Eraſmus Roterod. Petro Ægidio S.D.

OPto parenti tuo optimo, id quod eſt opti- *Epiſt.*35.
mum. Iterum atq; iterum te rogo chariſſime
Petre,

Petre, ut quod mutari non poteſt, feras certè mo-
deratè, neu te conficias dolore, tibi exitiabili, tuis
gravi & acerbo, mihi *Moróq;* acerbiſſimo. Serva
te tibi, ſerva te tuis, ſerva te rebus proſperioribus.
Sive pater eſt incolumis, ſive ſecus, ſcio te gravi-
ter occupari, non luctu ſolum, verumetiam nego-
tiis. Proinde nè quid ex meis etiam accedat, miſi
Jacobum meum, ut quod habes rerum mearum,
huc adducat: ſi quid tibi poteſt eſſe uſui, tolle, &
ſcribe quid ſuſtuleris. Atq; utinam ſumma omni-
um quæ habeo, patris tuámq; ſalutem queam re-
dimere. Veniſſem ipſe, ſed metuo pituitam, &
ſum in reſtituendo Novo Teſtamento totus. A
Moro binas accepi literas. Cura ut valeas, & te for-
tem virum præbeas. Si quid erit in quo tibi que-
am facere gratum, facito periculum, an ex animo
te diligam. *Lovanii* pridie *Martini*.

Eraſmus Roterod. Petro Ægidio S.D.

Epiſt.36. SOles ultrò me tuis provocare literis, at nunc
nec laceſſitus reſpondes. Scripſeram de com-
mentariis, de quibus cum *Badio* pactus eram, ha-
bebam *Franciſcum* nonnihil ſuſpectum, quod pa-
rùm integrâ fide rem tractâſſet, itaque cupiebam
tuis literis certior fieri. Dici non poteſt, quam do-
leam, noſtros paulatim his involvi bellis, tot jam
bellis, vel, ut veriùs dicam, latrociniis divexatos.
O Theologos elingues, ô mutos Epiſcopos, qui ta-
les rerum humanarum peſtes taciti ſpectant! Scri-
bito mi *Petre*, ac vale.

Eraſmus Roterod. Gonello ſuo S.D.

Epiſt.37. LOndini ſalutavi *Mecenates* meos, Archiepiſco-
pum & *Montioium*, ad hæc amicos aliquot de-
ſtinâram munuſculo adoriri, & in his regium Ele-
emoſynarium, nunc Epiſcopum *Lincolnienſem*, ſed
offenſus *Londino*, nondum enim illic verſari tutum
eſt ob peſtilentiam, in aliud tempus diſtuli. Rex
laborabat cum illic eſſem, hoc eſt, *Richemondiæ*,
ſabbato proximo, ſed medicus aiebat eum eva-
ſiſſe periculum. Adeſt *Londini* ſummi Pontificis
nuncius, Epiſcopus *Theatinus*, vir, ut aiunt, unde-
quaq; doctiſſimus, de pace inter Principes tracta-
turus, ſed fruſtra. Is magis, ni fallor, ſuum aget
negotium, quàm noſtrum. Proximo Maio Rex
trajiciet, unáq; ſororem *Mariam* ſecum abducet,
nupturam Principi noſtro. Equum remiſi, mone
ſæpius, ut pater eum bene tractet. Eſt apud me,
quod putem tibi gratum fore, ſed mirum quanta
hîc ſcriptorum inopia. Bene vale chariſſime *Go-
nelle*. *D. Greaeum* meis verbis ſaluta. Anno mil-
leſimo quingenteſimo decimoquinto.

Eraſmus Roterod. Petro Ægidio.

Epiſt.38. SAlve chariſſime *Petre*. Per omnia ſacra te oro,
ut ſortem humanæ conditionis forti feras ani-
mo. De patre bene ſpero, ſed tamen ſi quid acci-
dat, cave nè duos ſimul amittam. Quid juvat ina-
nis, imò noxius dolor? Mone *Nicolaum* inprimis,
ut rem diſſimulet, neq; cuiquam effutiat ad quem
adeat in *Angliam*, aut cujus nomine accerſitus:
etſi non eat, tamen taceat & fingat cauſam à vera
alieniſſimam. Rem ex ſecretarii literis, & ex *Ja-
cobi* mei ſermone cognoſces. Bene vale amicorum
optime, & virum te præbe, imò memineris ho-
A minem eſſe te, & vitæ hujus fabulam age. Bene
precor tuis omnibus, & in primis optimo patri.
Scripſi *Baniſio*. *Lovanii* tertio Nonas Novembr.
Mi anime, poſt iſtas procellas, inſignem aliquam
ſerenitatem expecta, atq; illi te ſerva. Rurſum va-
le. Si quid opus erit vel in tuo negotio, vel in ne-
gotio *Nicolai*, ipſe advolabo. Anno M. D. XVI.

Eraſmus Roterod. Paceo ſuo S.D.

B PLanè cõfido, qui tui eſt ingenii candor, mi *Pa-
cae*, te perpetuum amicum futurum: nec ob id Epiſt.39.
deſciſces ab amicitia, quòd tanto ſis felicior. Atq;
utinam ſis multò etiam felicior. Si commentarii
noſtri jam advecti ſunt, ut puto, fac diligenter re-
condas, aut quod malim, apud *Morum* deponas,
donec repoſcam. *Linacrum* fac in amicitia reti-
neas, & ſi fieri poteſt etiam *Grocinum*. Non hæc
ſcribo, quod vel metuam aliquid, vel quicquam
C ab illis expectem commodi, ſed quod tales viros
perpetuo velim amicos. Non egent illi meis præ-
coniis, illud tamen auſim dicere, nec inter *Anglos*
eſſe, qui de illis vel ſenſerit magnificentiùs, vel
prædicaverit honorificentiùs, quam *Eraſmus*. Et
non libet meminiſſe, quid uterq; haud ſcio quo-
rum inſtinctu, in nos molitus fuerit, id quod ipsâ
re comperi, non ſuſpicione conjeci: quanquam
olim jam idem olfeceram. Sed homines ſumus,
ego ſemper ero mei ſimilis, & huic injuriæ tot op-
ponam illorum benefacta. *Linacri* feci honorificam
D mentionem in ſcholiis *Hieronymianis*. Nil ma-
gnum fit, ſi contemnam contemptus: ſi oderim,
odio habitus. Illud literis eſt dignius, officiis cer-
tare, non odiis. Apud Cardinalem *Eboracenſem*
quoties inciderit commoditas, fac *Pacaeum* agas.
Cura ut rectè valeas. *Baſileæ* pridie Nonas Se-
ptembris. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Roterod. Petro Ægidio S.D.

E SI rectè vales, eſt quod plurimum gaudeam. Epiſt.40.
Diutius commoratus ſum in itinere quàm
putâram: nam & *Gandavi* triduum remoratus eſt
Cancellarius Principis illuſtriſſimi: *Tornaci Mont-
joius* meus, qui nunc ei præfectus eſt urbi, regias
agens vices: apud divum *Audomarum* abbas *Ber-
tinicus*. Trajectio ſumptuoſa fuit, & periculoſa,
ſed tamen velox. Vas meum quod fratri *Franciſci*
commiſeram, nondum advectum eſt, quâ re mihi
nihil potuit cõtingere infelicius. In eo ſunt omnia
F in *Hieronymum* commentaria, quæ niſi maturè re-
cepero, ceſſabunt *Baſileæ* qui excudunt, non ſine
magno ſuo malo. Id ſi caſu factum eſt, factum eſt
infeliciſſimè: ſin arte & datâ operâ, quo vetera ſua
proverbia prius extrudant, factum eſt inimiciſſi-
mè: nihil enim eſt, in quo me magis lædere po-
tuiſſet. Exhibitur' eram Epiſcopis ſuos libros, eos
nunc ſaluto vacuus, & demittor itẽ ab illis vacuus:
quòd ſi vas miſiſſent, ſicut erant polliciti, jam nunc
iſtic adeſſem. Adſunt *Brugis* duo totius *Angliæ* do-
G ctiſſimi, *Cutbertus Tonſtallus* Archiepiſcopi *Cantu-
arienſis* cancellarius, & *Thomas Morus*, cui *Moriam*
inſcripſi, uterq; mihi amiciſſimus: ſi quid fortè in-
ciderit, in quo poſſis illis gratum facere, rectiſſimè
collocaris officiũ tuum. Admone *Franciſcum* ſuper
hiſce rebus. Uti ſpero, ante Julium vos reviſam.
Interim cura ut rectè valeas, amice incomparabi-
lis. *Londini* Nonis Maii. Anno M. D. XIV.

Eraſmus

Eraſmus Rot. Thomæ Parcio Secretario urbis Caletienſis S.D.

Epiſt.41. HUnc meum *Joannem Smithum* ob certa negotia mitto in *Angliam* mox huc rediturum: rogo adjutes hominem, ut quam primum commodè trajiciat, ac per redeuntem ſcribito, quid valeas, quomodo res ſuccedat cum *Mercuriis* illis, & quid agat tua Nympha. Præfecto urbis, quem deputatum appellare malunt, viro humaniſſimo, déq; me optimè merito, me plurimum commendabis. Bene vale chariſſime *Parci*. *Antuerpiæ* pridie cathedræ *Petri*. Anno M.D.XVIII.

Eraſmo Rot. Io. Oecolampadius S.D.

Epiſt.42. VBi nam te locorum, gloria mea, dulce decus meum, inquiram? Cui incerto nuncio, certiſſima deſideria, ut deſideratiſſimo *Deſiderio* exponat, credam? Tabellio comparet nullus, ac quid opus tabellione literis ruſticanis & incultioribus, quàm ut coràm ornatiſſimo prodeant *Eraſmo*? Poſſent, fateor, gerræ meæ intra ſpeluncæ meæ anguſtias contineri, ſed amor violentior eſt, ſecum habitare neſcit, ſilentium fert minimè. Parum illi ſtudia, curæq; ſuæ, niſi ab amato cognoſcantur. Ubi ergo te gentium offendam? jam quibus divitiis locupletem eſſe, quibus voluptatibus frui licebat *Baſileæ*, abſens & ſerò cum *Phrygibus* intelligo, ſed fruſtra ἀδυνασίας corrigo. Sat præſens eris, ſi ſciam te ſcire animo nos ſejungi poſſe nunquam. Hæret alioqui tua maximi herois virtus, & obſervatur in oculis (*Hebraico* tropo ignoſce) pectoris mei, vivit amor, flagrat virtus, ſuaviloquentia adhuc oblectat aures, obſtrepit τῆς παρρησίας frequentia, ſubtinniunt virorum optimorum laudes. *Mori* civilis inquam, & *Coleti* religioſi. Inſonant epiphonemata, illud in primis, illud laudatiſſimum, illud aureum, nihil in ſacris literis præter *Chriſtum* quærendum. Támq; præſenter hæc adſunt, ut adhuc ab ore tuo pendere mihi videar, neq; mihi ipſe ipſi eſſe præſentior. Obliviſcor ſubinde meæ humilitatis, in te admirando occupatior, quoties parvulum illud, ſacrum tamen & dulciſſimum amicitiæ monumentum, ἀρχὴν τοῦ εὐαγγελίου χ̄ῦ ἰησοῦ deoſculatus ſum, eóque tacto, quo non aliud ſanctius Chriſtianis juramentum, *Eraſmo* me devovi. Matri donaturus eram, ſi non tanti apud me *Eraſmus*. Crucifixo meo *Jeſu*, coram quo preculas effundo appenderam, ut te tuámq; fortunam illi commendarem (ita enim flagitabas, & charitas exigit) neq; à tui memoriâ vel inter ſacra evellerer. Imprudentius tamen amiculis τὸ κειμήλιον oſtentavi, glorians ab amico dulciſſimo profectum: unde factum, ut *Harpyia* neſcio quæ ſublegerit non mediocri animi mei acerbitate, verum citra memoriæ tuæ periculum. Affixurus eram & epiſtolium ex *Spiris*, ut reor, ad me datum, niſi rapaculos timerem, verùm ſecretiùs lectito, ſubinde ſuavians. Quid hæc? quomodo animo excideret eximium illud amicitiæ teſtimonium & ornamentum, quo *Theſeum* tuum vocas: quamvis autem tantum onus, nè honorem dicam, malè feram, non ſum tamen neſcius, quid diſcedens promiſerim, daturũ me operam, nè omnino vana ſuper *Oecolampadio* dixerit *Eraſmus*. Conor quidem, fortaſſe infelicius, multum negat ſterilia *Minerva*, multum & ambigua valetudo, & hæc multum commodi affert, dum compedibus aureis domi detineor. *Hieronymi* interpretationes cum *Hebraicis* conſero exemplaribus, quæ propè nunquam è manibus ſeponuntur. Eſt mecum adoleſcens paris ſtudii ac ardoris ad quaſvis literas, *Joannes Brentius*, tui nominis ſtudioſiſſimus, paramus ἀπαξίδιον in germana divi *Hieronymi* opera. Ludo item tragœdiam, *Nemeſin Theophili*, ſed tardiore incremento dramatis ſecundi finem nec dum vidi, quamvis verſus ſint propè ſeſquimille: rem mediocritati meæ imparem aggreſſus ſum, & quem exitum ſortitura ſit dubito. Proinde ejus non meminiſſe ſatius fuerat, nè fortè in ſpongiam, ſed memor fidei datæ, nõ indicare non potui. Dabo enim operã, annuat Deus, nè frivolè *Oecolampadiũ* ornârit *Eraſmus*. Crebras ad me dat literas *Ph. Melanch.* ſemper tui meminit, ſemper admiratur, ſemper cõmendari tibi rogitat: planè digniſſim' *Eraſmi* amore, qui alter futurus eſt *Eraſmus*. Quiq; facundia, ingenio, eruditione, vitâ, ſi quiſquam *Germanorum*, *Eraſmum* præſtabit. Id *Beatum* noſtrum, beatius apud te, ejuſdem nomine egiſſe non dubitârim. Me verò hac epiſtolâ non rhetoria, ſed amici à fuco planè alieni officio egiſſe, téque mihi ſemper præſentem arbitreris mi *Eraſme*. Vale optime *Eraſme* עטרת ראשי hoc eſt, corona capitis mei. Ex ſpecu noſtro natalitio *Vuinimontano* ſexto Calend. Apriles. Anno milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo.

Eraſmus Rot. Ioanni Oecolampadio S.D.

Epiſt.43. ITa quidem vulgo ſolet uſu venire, ut bona quæ præſentia neglectim habuimus, ſublata gravi deſiderio torqueant. Sed mecum pulchrè agitur, ſi moleſtiarum quas ex me cepiſti cum unà viveremus *Baſileæ* memoriam abolevit disjunctio. Sed iſte nimirum candor eſt *Chriſtiani* pectoris, ut amici vitia in bonam partem interpreteris, & virtutes exiguas pro eximiis ducas, ipſe in te judex iniquior. Quanquam me mea fata nunc huc vocant, nunc illuc, tamen *Lovanii* ſedem habere videor, ubi mea eſt bibliotheca. Sed quocunque locorum circumagimur, ſeu terrâ, ſeu mari, nuſquam non circumſetimus unicè dilectum *Oecolampadium*. Et nos interim *Chriſtum* ſequimur, ſed à longinquo quemadmodum *Petrus* adhuc imbecillis. Et tamen eſt aliquid, illum vel eminùs ſequi. Profuit id *Petro*, ſpero & nobis profuturum, ſi modò *Jeſus* optimus elementiſſimos ſuos oculos in me torquere dignetur. O te felicem, qui totus & vacuus, in intimis penetralibus verſaris cum ſponſo, nihil aliud quam cœleſtia meditans! Et antrum vocas ſedem iſtam, ego paradiſum arbritror, præſertim comite ſocióq; ſtudiorum omniũ *Brentio*, per quem ita ſolus es, ut ſolitudinis tædium non ſentias. Olim homines pii partim offenſi deliciis ac ſceleribus vulgi, *Chriſtum* titulo profitentium, vitâ negantium, partim afflicti ſævis barbarorum incurſionibus captabant invios montium ac nemorum receſſus. Nunc magis etiam libeat effugere iſtos, qui ſub prætextu *Chriſti*, *Chriſti* doctrinam moliuntur extinguere. Sed quid narras impie, matri tantillum munuſculum invidebas? Næ tu dignus es maximis, qui tam grato animo penſites quæ nihil ſunt. Quod *Hieronymi* tranſlationem confers cum *Hebræorum* voluminibus,

non

non dubito quin cum judicio facias, precórque ut Deus laborem iſtum tuum bene fortunet. Optârim indicem quàm primum prodire, mihi quoq; uſui futurum. Ea res complures accendet ad evolvendum *Hieronymum*. Non ſatis divino quid ſibi velit tragœdia, tantum admoneo, nè nimium variis ſtudiis oneres ingenii vires, & imbecillitatem corpuſculi tui. De *Melanchthone* & ſentio præclare, & ſpero magnificè, tantum ut eum juvenem nobis Chriſtus diu velit eſſe ſuperſtitem. Is prorſus obſcurabit *Eraſmum*. Bene vale, *Lovanii*. Anno M. D. XVIII.

Ioannes Kirherus Seleſtadienſis Eraſmo Roterod. S.D.

Epiſt 44. ET ſi diu antea, *Eraſme* doctiſſime juxta & diſertiſſime, tuam erga ſtudioſos humanitatem comitatémque exploratam habui, idque ex variis ingenii tui clariſſimis monumentis, quæ has ſimul & alias virtutes conſequio trahere ſolent: tamen ab eo tempore quo *Spiræ* nobiſcum prorſus hilare verſatus es, tuam in omnes facilitatem longè clariùs perſpexi. Ita enim humaniter atq; amœniter te nobis præſtitiſti, ut ingens cunctis te amandi colendiq; deſiderium reliqueris: quod inde cuivis ad liquidum patere poteſt, quod omnes uno ore *Eraſmum* laudent, loquantur, prædicent, unum verè doctum, unum modeſtum dulcémque convivam dictitantes: ſibiq; divinitùs contigiſſe autumant, quod tuâ non ſolùm præſentiâ uti, ſed (quæ tua eſt affabilitas) familiaritate etiam frui potuere. Quæ cum ita ſint, in ſpem venio haud dubiam, me abs te quod peto, communis amici cauſâ non gravatè impetraturum. Incidit nuper *Maternus* noſter, cui tecum non vulgare hoſpitii jus eſt, in quendam divi *Hieronymi* locum, qui in prœmio contra *Jovinianum* eſt, ubi *De numeris conjugii, viduitatis, & virginitatis* agit: ibique ſatis ſubtiliter, & proinde obſcurè nimis eoſdem numeros in digitos mittit, quorum variâ connexione, plicatiliq; positurâ, veteres aliàs triceſimum, aliàs ſexageſimum, aliàs centenarium ſignificari voluiſſe prodidit. Quæ quidem digitorum ratio, cum nobis numeris (quod aiunt) *Platonicis* obſcurior eſſet, cœpit *Maternus* neque non tamen theologos eâ de re conſulere. At Deum immortalem, quàm frigidè jejunéq; reſponderunt? ut facilè crederes, eos non primarios eccleſiæ ſcriptores volvere, ſed circa minutas, nodoſas, frivoláſq; quæſtiunculas magis occupatos eſſe: neq; id mirum mihi viſum eſt, τὸ γὰρ κοινὸν λόγῳ καὶ ὤψ. Fruſtratus igitur *Maternus* (ut eſt in talibus importunior) conſtituit rem ad te deferre: utpote tibi propter multijugam eruditionem cognitiſſimam, in cujus ſtatim ſententiam pedibus omnes manibúſq; diſceſſimus. Voluit itaque *Maternus* pro veteri noſtrâ benevolentiâ, ut ego pro tempore hac ad te ſcribendi legatione fungerer: obſecutus ſum homini, neq; perinvitus hanc provinciâ ſubivi. Proinde petit ille, imò petimus obſecramúſque, fandi dulciſſime *Eraſme*, ut cum per ocium, occupationéſque tuas (quæ jam maximæ ſunt) licuerit, hunc nodum *Hieronymianum*, nobis certè *Herculanum*, diſſolvere velis, poteris enim ſi modo velis. Duo autem ſunt, quæ potiſſimum tibi ad hoc quod in tuo luco & fano ſitum eſt, cupidiùs perſequendum, calcaria admovere debent. Primùm, quòd eo, & quidem prolixo beneficio, ſummam apud nos inibis gratiam. Alterum, quòd hujus loci interpretatione, inanium Theologorum ſupercilium franges, reclamantiúmq; ſemper melioribus ſtudiis, capita ſibilantia, velùt *Hercules Hydræ*, contundes. Quòd ſi huic honeſtiſſimo deſiderio noſtro morem geſſeris, quod tua profeſſio, & noſtra in te obſervantia poſtulat, ſpero fore, ut nunquam te collati in nos beneficii pœnitere queat, curabimúſq; pro virili, ſemper omnia facere, quæ intereſſe tua, aut etiam velle te exiſtimabimus, ſi ullo pacto facere poſſumus. Vale unicum bonarum literarum decus, & *Kirheri* auſus boni conſule.

Thomas Truchſes tui ſtudioſiſſimus, te qui cœnis ſuis adhibuit, *Maternus* item, in ære tuo eſſe cupiunt, ſalvúmq; te, diúq; rei literariæ propagandæ ſupereſſe deſiderant. *Spiris* decimoſexto Calend. Octob. Anno M. D. XV.

Eraſmo Rot. Ioanni Kirhero S.D.

Epiſt. 45. CUm ipſe doctiſſimus tot habeas eruditos amicos, demiror cur hoc à me tam ambitioſè quærendum putaveris, optime *Kirhere*. Quid autem eſt tam arduum, quod *Maternus* hoſpes meus non vel tribus verbis à me impetret, ſi modò ſit ejus generis, ut præſtare poſſim? Sed de ratione numerorum qui geſtu digitorum olim notabantur, ex *Bedæ* fragmentis nonnihil annotabimus; quod hic repetere perlongum ſit, cum brevi ſit exiturum volumen. Quanquam mihi non admodum probatur hujuſmodi arguta curioſitas in numeris explicandis: neq; ſatis liquet, an eadem ratio quam tradit *Hieronymus* fuerit apud *Hebræos*. Studiorum ac laborum moles in quibus verſor, non ſinunt ut in præſentia pluribus reſpondeam. *Thomam Truchſes* virum & citra oſtentationem eruditum, & citra fucum humaniſſimum, ac *Maternum* nivei pectoris amicum, diligenter ſalutabis meo nomine. Bene vale *Joannes* amice non vulgaris. *Baſileæ*. Anno M. D. XVI.

Eraſmus Rot. Guilielmo Montjoio.

Epiſt 46. SAlve *Mecænas* optime. Biduum apud Abbatem commoratus ſum, eos dies multa cum hilaritate tranſegimus, dimiſit non ſine Xenio, pollicitus item amantiſſimè multa. Deniq; læta omnia, & ecce ſubitò me fortuna perdidit, docuitq; nulli rerum ſucceſſui fidendum eſſe. Vix egreſſus ſum diverſorium quoddam, quod eſt medio fermè ſpacio inter *Ruſellam* & *Gandavum*, cum equus meus viſis pannis aliquot humi ſtratis, conſternatur, dùmque inflexus paro, neſcio quid, dicere miniſtro, rurſum territus equus in diverſum fertur, atque ita diſtorquet imam dorſi ſpinam, ut repentè magnis clamoribus cruciatum intolerabilem teſtari cogerer. Conor ex equo deſcendere, non poſſum, miniſter manibus exceptum deponit, ſævit dolor, nullis explicandus verbis, maximè ſi corpus inflexiſſem. Erectus, minus affligebar, ſed tamen ipſe me non poteram erigere, ſemel incurvatus. Eram illic in agris, nulla diverſoria, niſi frigidiſſima & ruſticiſſima, & aberam à *Gandavo* ſex maximis paſſuum millibus. Senſi ambulatione minus ſævire malum, & tamen longius erat iter, quam ut vel à ſano pedibus confici poſſet. Cogita quid mihi hîc fuerit animi. Vovi divo *Paulo*, me commen-

commentarios in epiſtolam ad *Romanos* abſoluturum, ſi contingeret hoc periculi evadere. Aliquanto poſt cum deſperarem, coactus ſum experiri, num equum poſſem conſcendere: conſcendi præter ſpem, ambulo lentè, fero, jubeo miniſtrum progredi paulò celeriùs, fero, tametſi non ſine cruciatu. *Gandavum* pervenio, deſcendo ex equo, ingredior cubiculum, ibi dolor ſe totum prodit, maximè à quiete. Stare non poteram, niſi à duobus utrinque ſublatus in altum, idque validè: quòd ſi vel paulum me remiſiſſem, intolerabilia redibat dolor. Nec ſedere poteram, jacens nec tantulum me poteram movere. Accerſo medicum, & pharmacopolam. Ita modis omnibus affectus fui, ut nihil niſi de morte cogitarem. Mane dum alvum paro dejicere, paulum conor me movere lecto, procedit, ſto, moveo, ſedeo, nullo ſuſtinente. Ago gratias *Deo*, & *Paulo*. Manet adhuc ſenſus mali, maximè ſi corpus diſtorqueam. Itaque *Gandavi* dies aliquot commoratus ſum, amicis retinentibus, & malo ita ſuadente, de quo nondum ſecurus

A ſum. Neque enim vulgare fuit, quicquid fuit. Offendi hic Præſidem *Flandriæ*, virum in omni literarum genere doctiſſimum, & conſiliarios duos, *Antonium Clavam*, & *Guilielmum Vualam*: nam Cæſarem & alios quoſdam antea noveram. Nunc *Antuerpiam* pergam, ſi modò per morbum licebit, & ubicunq; locorum ero, reddam te de valetudine mea certiorem. Bene vale.

Principem *Verienſem* ſalutavi *Bergis* una cum matre, ſed offendi ſollicitum, nam uxor a partu B nonnihil ægrotabat, & nunciabantur ex *Selandia* parùm læta. Salutavi illum tuo nomine, & admonui de favore quo uſus eſſes in illi ſubditos. *Baſileam* veni poſt Annunciationis. *Germania* tanto honore me excepit, ut propemodum puderet. Nunc incluſus æſtuariis *Germanicis*, curo edendas nugas meas, non minus tumultuans in hoc negotio, quam Cæſar in expugnandis *Venetis*. Reditum maturabo quantum licebit. Faxit Deus, ut vos omnes offendam incolumes. *Baſileæ*. III. Calen. C Septemb. Anno M.D.XV.

DES. ERASMI ROT.
EPISTOLARUM
LIBER OCTAVUS.

Eraſmus Andreæ Ammonio S.D.

Epiſt. 1. BIs nos exhilaras, *Andrea* ſuaviſſime, dum vino jucundiſſimo literas addis multo jucundiores, planéq; tuum ingenium, tuóſq; mores reſipientes, quibus meâ quidem ſententiâ, nec fuit unquam nec erit quicquam mellitius. Quare duplici nomine tibi gratias agimus. De pecuniæ mentione quod ſuccenſes, equidem non ignorabam animum tuum, regiâ fortunâ dignum, verùm exiſtimabam te miſſurum utrem majuſculum, in menſes aliquot duraturum: quanquam hic quoq; major erat, quam ut ab homine modeſto gratis accipi poſſit. De *Græco* epiſtolio riſimus adfatim. Iniquiſſimus ſim, niſi *Moro* dem veniam, tam ſeriis occupato negotiis. Demiror te ſic perpetuò nidum premere, nec uſquam evolare. Hanc Academiam ſi quando libeat reviſere, multis gratiſſimus veneris, mihi inprimis. Quod jubes me iſthuc redire ſi perduret languor, nihil video quod mihi blandiatur *Londini*, præter duorum aut trium amicorum conſuetudinem. Verùm his de rebus alias. Audio *Julium* maximum vitâ defunctum. Vale optime *Ammoni*.

Frequenter ad nos ſcribas rogo, gratius mihi facere potes nihil. *Cantabrigiæ* è collegio Reginæ. Decimoſexto Cal. Septemb. Anno M.D.XI.

Eraſmus Ammonio S.D.

Epiſt. 2. MAlo quodam genio meo non licuit tecum, cum iſthic adeſſem proximè, congredi mi *Andrea*: nam cum primum advenirem, nihil minus ſuſpicabar, quàm te etiam num apud *Morum* agere, præſertim cum *Jodocus* bibliopola mihi confirmâſſet, te jam in collegio divi *Thomæ* verſari Poſtridie mane palſavi fores cubiculi tui, nec eras domi. Ubi rediſſem à ſacro, ſenſi ſtrepitum equitum: juſſi *Linacrum* proſpicere: nam ego ſcri- E bebam, neſcio quid: ille nunciat te diſcedere. Sed poſtea quam jam abieras, multis modis cupiebam tecum colloqui, verùm id alias licebit. Rogo facias me certiorem, quid de adventu *Montejovii* iſthic feratur: præterea num peſtis tanta, quantam prædicant: poſtremò ſi quid eſt de rebus *Italicis Gallicíſque*, quod tutò literis committi poſſit. Bene vale. *Cantabrigiæ*, tertio Nonas Octob. M.D.XI.

Eraſmus Ammonio S.D.

F

Epiſt. 3. NIbil erat novi quod ſcriberemus niſi quod mihi decretum eſt, neminem, qui modò certior contingat, noſtris ad te literis inanẽ hinc dimittere. Scripſeram ante dies pauculos. Cupio ſcire quid valeas, num *Montjoius* meus jam redierit: tum quid procedant res *Italiæ*: quid agat invictiſſimus *Julius*. Sub brumam ad vos ſuperis volentibus, remigrabo, ſi modò rigor hyemis peſtem reſtrinxerit, quam audio iſtic increbeſcere: G nec ea quidem longiùs hinc abeſt. Hactenus prælegimus *Chryſoloræ* Grammaticen, ſed paucis: fortaſſis frequentiori auditorio *Theodori* Grammaticam auſpicabimur: fortaſſis & theologicam lectionem ſuſcipiemus, nam id nunc agitur. Quæſtus minor eſt, quàm ut me moveat, tamen interim & bene meremur de ſtudiis, pro noſtra quoq; virili: & menſes aliquot, ut *Ovidiano* utar verbo, decipimus.

mus. Cura ut rectè valeas, mi *Andrea*, mortalium
omniū mihi chariſſime. Fac uti frequenter ad nos
ſcribas. *Cantabrigiæ* poſtridie Idus Octob. M.D.XI.

Eraſmus Andreæ Ammonio S.D.

Epiſt. 4. DE Præfatione carminum quid fieri velis,
quàm primum reſcribe, mi *Andrea*: nam
Montjoius omnino non probabat. Proverbium
quod iſthic oſtendiſti, annota: nam mea hic de-
nuò imprimentur. *Aldina* habentur venalia, &
quidem mediocri precio, hoc eſt ſeſquiſcutato,
cum pluris *Romæ* venirent. Si qui volent, petant ab
Italo illo qui ſolus *Aldinos* libros diſtrahit. Reve-
rendo patri Epiſcopo *Dunelmenſi* modis omnibus
me facies commendatum: cui ſcribam, ubi & oci-
um contigerit, & nuncius paulò certior. *Lutetiæ*.
V. Cal. Maias. Anno M.D.X.

Eraſmus Rot. Andreæ Ammonio S.D.

Epiſt. 5. GAudeo N. ereptum è carcere regio, id ſi tuo
quoq; bono factum eſt, duplici nomine gau-
deo. Amo *Coleti* tam *Chriſtianum* animum: nam
ejus unius opera liberatum audio, cum is ſemper à
Coleto inter amiciſſimos habitus, cum jam amicus
urgeretur Epiſcoporū calumniis, ab illius adverſa-
riis ſteterit. Epiſtolas quas ad *Leonem* & Cardina-
les ſcripſeram, edidi, ſed locupletatas. Si quid re-
ſponſum eſt, aut ſi quid eſt, quod meâ referi ſcire,
quæſo ſcribas per hunc unoculum *Petrum*, quem
hac gratiâ meo ſumptu miſimus in *Angliam*, mox
huc rediturum: nam febricula repente oborta ve-
tat, quo minus trajiciam: & eſt quod *Cæſolo* ſit
ad dies aliquot gratificandum. Superior illa *Ger-
mania* ſic mihi modis omnibus arriſit, ut vehe-
menter doleam tam ſerò mihi cognitam. Nihil
non detulit honoris *Eraſmo* Epiſcopus *Baſilienſis*,
vir omnino frugalis, ut ferunt, alioqui, obtulit pe-
cuniam, obtulit fortunam, equum coegit ut ac-
ciperem, quem mox urbem egreſſus, aureis quin-
quaginta revendere poteram: ſed præſtat coram
hunc *Thraſonem* agere. Bene vale, ac ſcribe, ſaltem
quid valeas. Apud divum *Audomarum*, Nonis
Juniis. M. D. XIII.

Eraſmus Roter. Andreæ ſuo S.D.

Epiſt. 6. VIde quæſo inſignem impudentiam meam.
Mitto ad te *Icaromenippum*, ut aut ipſe deſcri-
bas, ſi citra tædium aut incommodum queas, aut
agas cum *Moro*, ut fratri tranſcribendum cōmit-
tat. Nam eſcas aliquot paro in Calendas Janua-
rias, etiā ſi fruſtra, ni fallor. Et hic (ô Academiam!)
nullus inveniri poteſt, qui ullo precio vel medio-
criter ſcribat. Sed omnia potius, mi *Andrea*, quàm
ut meâ gratiâ tædium ullum capias. Literas oro
reddēdas cures iis, ad quos deſtinatæ ſunt. Cura ut
te quam optimè valentem offendam. *Cantabrigiæ*
quinto Calend. Decembres. M. D. XII.

Eraſmus Andreæ Ammonio ſuo S.D.

Epiſt. 7. REmiſi tandem œnophorum tuum unà cum
verſiculis malè natis. Auriga confirmat ſe
reddidiſſe *Moro*, quod id temporis aberas. Ad Cal.
Januarias iſtuc remigrabimus, ut vel fotu mutuo
minus algeamus: nam hîc æſtivare malim, quàm
A hybernare. Poſtremò non expedit diutius tam
procul abeſſe à *Jove* meo; quanquam hic locus
non omnino mihi diſplicet. Tum quæſtus video
nonnihil, ſi quis ardelionem poſſit agere. Perquam
cupio ſcire quo animo *Wintonienſis* & *Dunelmenſis*
meas acceperint literas, ad hæc ſi quid aliud eſt
novi. Gratum mihi feceris, ſi has literas, quas tuis
adjunxi, in *Italiam* perferendas cures: nunc planè
eſt illud *Homericum*, ἄσπετος ὄμβρος. Opinor audi-
tas à *Jove* preces iſtius, cujus libellum tibi tra-
B didi, qui fontes, fluvios, lacus, ſtagna, ad lachrymis
deplorandam *Italiæ* calamitatem invitat. Ἡμᾶς λύ-
κος ἴδε πρότερος, ut nutibus ſit loquendum. Tanta
eſt raucedo. Bene vale, ac frequenter ad nos ſcri-
be. *Cantabrigiæ* IV. Nonas Novemb. M.D.XI.

Andreas Ammonius Eraſmo ſuo S.D.

AUt egregiè infauſtus eſt miniſter meus, ut Epiſt. 8.
quicquid per eum agatur malè cedat, aut
C vulg' *Cantabrigienſe* barbarie inhoſpitales illos *Bri-
tannos* antecedit: Ita omnium officiorum eſt igna-
rum, & omnis prorſus humanitatis expers, cujuſ-
modi videre aliquot opto illam longam ex ſe lite-
ram facientes. Neſciunt iſti fere quid ſit epiſtolam
ſuſcipere, quid poſtea non reddere: neſciunt (ut
leniſſimè dicam) quot homines ſuâ voluptate de-
fraudent, quod ut inofficioſi judicentur, efficiant:
neſciunt porrò non unius tantum hominis ſalutem
ex unis quandoq; literis pendere. Conatus ſum
D ſimul atq; tuas literas accepi, eis quàm celerrimè
potui, reſpondere, ut ſi non ſtilo, at ſaltem officii
celeritate placerem. Dedi pro literarum vectura
id pauxillum quod petiere. Remiſi poſtremò cum
epiſtola *Græcanici* alteram lagenam, unas tamen
literas ad te ſolùm perlatas fuiſſe video: & unà
cum officio curam, ſi quam in ſcribendo adhibui,
periiſſe. O hominum monſtra, quæ (ita me Deus
amet) jamjam diſcerpi libenter ſpectarem! Unum
tamen me ſolatur, quod ita meum erga te ani-
E mum perſpectum tibi eſſe puto, ut licet tibi nun-
quam ſcriberem nihilominus tui me ſtudioſum
& amantem exiſtimares. Noviſſimè literas, & al-
teram ut dixi *Græcanici* lagenam, ei qui tuos libros
iſthuc advexit, meus *Thomas* credidiſſe ſe ait, alias
verò quibus dederit neſcio. Vinum ſi epotum eſt,
da operam ut lagenam ſaltem recuperes. Sed fa-
ceſſat hæc bilis quâ profectò totus ferveo. Tuas
literas domino *Wintonienſi* & *Dunelmenſi* in ma-
num reddidi, ambo vultu ſanè quàm hilari exce-
F pere, ambo raras dotes tuas mirificè laudârunt.
Wintonienſis te accuſare videtur, quòd exterum ſe-
cum agas, nec unquam ad ſe accedas: reſpondi,
ut in baccam tunc venit, ſubruſticâ quadam ve-
recundiâ te id agere, ipſi tamen quod ſciebam
eſſe deditiſſimum: nonnulláque alia pro tempo-
re. Sed hæc antequam epiſtolas tuas legerent.
Poſt illa fuerunt ita publicis rebus occupati, ut
interpellare de te non fuerit viſum. Verum ſuo
tempore non omittam. Tuus *Mecenas*, ut au-
G divi, neque enim adhuc vidi, jam triduo fuit ur-
banus. *Jupiter* eſt nobis iratiſſimus, die pluit,
nocte pluit, raro ceſſat. Peſtis modum ſævitiæ
fermè impoſuit. Sed fames, niſi magiſtratus re-
medium aliquod adhibeant, ſubſequetur, malum
nihilo peſte mitius. Lignorum preciū auctum eſſe
non miror, multi quotidie hæretici holocauſtum
nobis præbent, plures tamen ſuccreſcunt: quin
& fra-

& frater germanus mei *Thomæ*, ſtipes veriùs quàm
homo, ſectam (ſi diis placet) & ipſe inſtituit &
diſcipulos habet. Sed ad *Italica* tranſeamus. Fœ-
dus *Romæ* inter Pontificem, Regem *Hiſpaniarum*
& *Venetos* ictum palam fuit, bis legibus: Rex *Hi-
ſpaniarum* equitibus cataphractis, quos *Lanceas* vo-
cant, mille & CC. levis armaturæ itidem mille,
peditibus decem M. Pontificem juvabit. Ponti-
fex verò equites cataphractos D. peditum octo
M. habebit, in ſtipendium præterea auxiliariorum
aureorum quadraginta M. in ſingulos menſes da-
bit. *Veneti* exercitum quem poterunt, cogent.
Concilium *Piſanum* malè coit. Ferunt Cardina-
lem ſanctæ crucis autorem ſchiſmatis impetratâ
per Regem Arragonum Pontificis veniâ, in *Cam-
paniam* ſe proripuiſſe. Licet, quod præterieram, in-
tra quadraginta dies cuicunq; *Chriſtiano* Principi
idem fœdus inire. Poſtea arbitrio Pontificis ad-
mittetur. Noſtri quid acturi ſint, ut conjicitur,
magno remigum compendio nondum delibera-
vere. Imperator hujus rei ſpectator ſolū erit. Ru-
mor eſt *Florentinos* à *Gallis* defectionem parare.
Habes de rebus *Italicis* quæ hactenus ferantur.
Tuam raucedinem ſi hîc fuiſſes unà potiunculâ
extemplo curâſſem. Doleo ſpem tui ad nos redit⁹
ad Calend. uſque Januarias productam. Gaudeo
tamen iſtam tibi provinciam non malè obtigiſſe,
deſiderium tui commodorum tui magnitudine
ſolabimur. Reliquæ tuæ literæ in *Italiam* cras ſe-
dulò perferentur: in tempore enim, ac propè in
ipſo tabellarii diſceſſu advenere. Cura mi *Eraſme*,
ut valeas: & *Bovillum* noſtrum terq; quaterque
meo nomine ſalvere jube. Iterum vale. *Londini.*
Sexto Idus Novembr. M. D. XI.

Eraſmus Ammonio ſuo S.D.

Epiſt.9. PRidie *Martini* redditæ ſunt mihi tuæ literæ, ſi
notam quæris, ſtomachantes, unà cum lagena
vini *Gracanici* ſemiplena. Qui attulit, popoſcit du-
as drachmas, dedi denarios ſex: deinde literis tuis
diligentius inſpectis, animadverti lagenam non
cum proximis literis, quas ad VI. Idus Novem-
bres ſcripſeras, ſed cum ſuperioribus fuiſſe miſ-
ſam, nam id etiam vini color indicabat. Quin
cum primum mitteres, admirabar te non obſigna-
tum miſiſſe per eos, quibus nihil eſt obſigna-
tum. Planè cum hoc hominum genere nobis hic
res eſt, mi *Andrea*, qui cum ſumma ruſticitate ſum-
mam malitiam conjunxere: nec eſt omnino quic-
quam, quod mihi hujus ſeceſſus nomine gratule-
ris, verùm ſolus pudor querimoniis finem impo-
nit: ſed hæc coram in ſinum. Non expectabam
alteram lagenam, niſi quod tu, ut es mirè civilis,
cum laudarem vinum, quaſi denuò rogarē, inter-
pretabaris. De recuperandis literis tuis magis la-
boro, quàm de vino aut lagena, quod quidem ad
me pertinet. Nam ſi non niſi unam & alteram la-
genam miſiſti, neutra periit. Remiſi priorem, &
eandem, ni fallor, cum proximis tuis literis acce-
pi. De meo auriga mihi narras? quid ſi vidiſſes
mea ſcrinia undiq; lacera? quid ſi audires ſucū de
equo, tum diceres, & calvus ille nebulo nunquam
hic in conſpectum prodiit: proinde vide nè ſit in-
eptum, ab his monſtris ullum hominis officium
requirere. Sed non potui temperare à riſu, cum vi-
deo *Andream* quoq; Charitibus & amicitiæ leni-
tatiq; natum, bili potuiſſe effervescere, cum ipſe
A jam *Mitionem* mediter, poſteaquàm jam prope-
modum mea me victum docuit fortuna dolere,
cœpitque placere *Virgilianum* illud,

Una ſalus victis nullam ſperare ſalutem.

Denique nullo infortunio non dignus mihi vi-
deor, quoties ſuccurrit, qualem *Italiam*, & quam
mihi arridentem *Romam* reliquerim: οὐ μοι τὸ ἁμαρ-
τεῖν, ἀλλὰ δεῖ τὸ παρὸν εὖ τιθέναι. De rebus *Italicis*
mihi parum læta nuncias, non ſtudio *Galli*, ſed
odio belli. Etenim cum quotidie videamus, vel
B leviſſimum latrocinulum vix multis annis con-
fici, quid expectandum erit, ſi bellum tam grave
ſemel motum fuerit? neque tamen habeo cui
ſuccenſeam, niſi verpo illi τῷ ἀρχιάτρῳ ἰατρῷ qui
quidem aut parum eſt artifex, aut prorſus effœtæ
ſunt *Anticyræ*. Sed ipſa fata viam inveniant.
Iſtis hæreticis, vel hoc nomine ſum iniquior,
quòd inſtante bruma nobis auxerint lignorum
precium. De fame non perinde laboro, liceat
modò vivere. Habeo gratiam & pro redditis
C *Vuintonienſi* ac *Dunelmenſi* literis, & pro tuo tam
amico patrocinio, & pro vino, etiam non expe-
ctanti, miſſo: & pro literis tam diligenter in *Ita-
liam* tranſmiſſis. Sed quid ego paucos recenſeo ti-
tulos, cum tu nulla in re non agas *Ammonium*,
hoc eſt, candidiſſimum amicum? Prius quàm
iſtuc me recipiam, parandum eſt alvearium ali-
quod tepidum, in quod me condam hac brumâ.
Mallem non abeſſe longius à *Paulo*: nam ædes
Montjoiicas, donec obſidebit *Cerberus* ille, certum
D eſt vitare: quanquam nec illic locum video ſatis
idoneum brumæ, ni velim ipſum herum depelle-
re. Fortaſſis apud *Auguſtinenſes* aliquod eſt. *Fran-
ciſcus Patavinus* me ad ſuas ædes invitat literis
ſuis, ac vitam *Italicam* pollicetur: ſuper hac re ſi
quid habes quod conſulas, imparti. Gratulor do-
mino *Montjoio* felicem reditum: rogo cures ut ac-
cipiat literas meas. Scripſeram per eundem, qui
proximas attulit & Epiſcopo *Roffenſi*: ſi dabitur
occaſio, cognoſce, num ſint redditæ. Apud reli quos
E duos agas obſecro, quod cœpiſti: expectabo literas
tuas prius quàm hinc me moveam. Reſalutat te
Bovillus, mirum in modum lætus tuâ ſalutatione.
Si quando fuerit obvius *Morus* percontare, num
meas literas archiepiſcopo reddiderit, & num
quas ipſe ad me dederit ſuas, vel alienas. Bene
vale amice ſingularis. *Cantabrigiæ*. III. Idus No-
vembres. M. D. XII.

Andreas Ammonius Eraſmo S.D.

F NUnc unâ, nunc aliâ cauſâ factū eſt, ut per iſtos *Epiſt.10.*
nebulones veſtros ad te bis jam non ſcripſe-
rim, dedi tamen nudiuſquartus, aut quintus cuidā
ſacerdoti ad te epiſtolā, quā properè abſolvi, quod
ille iſthuc ſe properare aiebat. Significavi *Vuinto-
nienſem* amiciſſimū in te animum præ ſe ferre. Sed
idem eſt ita his rerum turbinibus occupatus, ut
ægrè rebus aliis vacare queat. Verumtamen ſi
urgere me velis, non ceſſabo, ſed cogita utrum
expediat te adeſſe; meo judicio multum moveres.
G Nihil eſt ſi huc veneris quod valetudini timeas,
omnia ſunt hic ſaluberrima, nè nomen quidem
peſtis auditur. Præterea ſi *Cerberum* illum *Mont-
joicum* omnino reformidas, aliquod alicubi, quod
tibi non penitus diſpliceat, brevi unà cubiculum
inveniemus. Nam mihi pro *Eraſmo* non facilè
aliquod placeret, ſi ſolus perquirerem Accepimus
literas ex *Italia*, quibus intelligimus *Gallorum*

partes adhuc prævalere. *Hiſpanos* verò raros, eoſ-
démq; macros.& excalceatos comparere, conven-
tum *Piſanum* procedere, Cardinalem ſanctæ cru-
cis, *Conſentinum*, *Bajocen.* & *Narbonen.* ordine
in publico ſenatu motos, ac ſacerdotiis omni-
bus privatos: poſtremò famem, peſtem, cædem,
rapinam à *Bononien.* meritas perfidiæ pœnas ex-
igere. Hæc tantum ex *Italia*. Cura mi *Eraſme* ut
valeas, & *Bovillum* noſtrum meis verbis ſaluta.
Londini. IIII. Calend. Decemb. M. D. XII.

Eraſmus Rot. Ammonio ſuo D.S.

Epiſt. 11. TUæ literæ faciunt, mi *Andrea*, ut iſthuc ad-
volare geſtiam, quo tam dulci amico propiùs
frui liceat: at rurſum eædem faciunt, ut hîc durare
poſſim, propterea quod tam crebro me mellitiſ-
ſimis confabulationibus reficiunt, ut mihi non
videar abeſſe *Londino*. Sed quid iſthuc obſecro?
Itáne meam fortunam cum tua, hoc eſt roſæ com-
C paras anemonam? Quæſo te quánam in re tu
non multis ſtadiis *Eraſmum* præcurris? nam fa-
mæ, ſi qua eſt, nihil aliud acceptum ferre poſſum,
niſi quod, ceu face prælatâ, non ſinat me clam eſſe
miſerum, ut jam gravius ſit pudere, quàm pigere
fortunæ. Sed hanc cicatricem nolo refricare. Sit
mea fortuna me digna: ſic enim libet interpre-
tari. De tua jure optimo quereris, ſi quis dotes
tuas expendat: has ſi quis metiatur, quis tibi non
vel ſummum Pontificium tribuat? Sed nôſti mi
D *Andrea* fortunæ cæcum illum ludum, quo minus
te debent excruciare, quos illius temeritas in fa-
ſtigium evexit. Quod ſi omnino voles emergere,
nonnihil abjiciendum eſt ejus, quod te vel maxi-
mè bonis omnibus commendat, puta modeſtiæ.
Ego te jam nunc, etiam ſi nihil acceſſerit, tali pa-
triâ, formâ, ætate, ingenio, moribus, optimi cu-
juſq; favore, fortunatiſſimum exiſtimo. Et ni
prorſus fallor augurio, non procul abeſt dies ille,
qui pulcherrimas dotes tuas ſit pulcherrimis for-
E tunæ ornamentis æquaturus. Quod *Romam* re-
lictam deploras, quid attinet undas præteritas
numerare? δεῖ τὸ παρὸν εὖ τίθεσθαι. Porrò cur pili
λευκοὶ te tantòpere crucient, videor mihi prope-
modum ariolari. Metuis puellarum convicium, ò
quàm acerbum, & plane τὸ κραδίης ἀνάλγητον. Et te
& *Vvintonienſem* amo meritiſſimò, te qui tam ami-
cè rem meam egeris, illum qui tam impensè fa-
veat. Sed cave urgeas ullo modo. De cubiculo tan-
tum optem nidum aliquem probè defenſum à
F ventis, & foco luculento, victum more ſolito ad-
ornabimus. Ad tempus nolim te loqui quicquam
hac de re, tamen ſi quid olfeceris velim cogno-
ſcere, num meus *Mecænas* reſolverit viginti no-
biles illos *Bernardo*: quæ res facit, ut nonnihil ab-
horream à *Londino*, quippe qui nihil oderim æquè,
atque appellari. Tamen de domo licebit cum eo
agere, ſi forte inciderit. Miſi nudius tertius lage-
nam unà cum literis breviſſimis. Accepi literas
tuas binas, ad quas his unis reſpondeo. Quod ni
G me ſic torqueret *Hieronymus*, non ſolum verſicu-
lis, ſed juſtis voluminibus tecum agerem. Verùm
intra decem dies abſolvero menſem. *Bovillus* ad
te ſcripſit. Si fortè videris *Coletum*, & orta fuerit
mentio mei, offer operam tuam, ſi quid velit ad
me ſcribere. *Sixtino*, ſi fuerit obvius, dices illius li-
teras mihi longè gratiſſimas fuiſſe. Mihi adhuc
ſeptem aut octo dies in hoc piſtrino ſudandum,
A tum ocioſi jucundiſſimè congerrabimur. Vale
amice unice. *Cantabrigia*. IIII. Nonas Decembris.
Scripſi & alteras ad te literas, quas, opinor, *Ge-
rardus* quiſpiã bibliopola tibi reddidit. M.D. XII.

Andreas Ammonius Eraſmo Rot. S.D.

ITáne tandem *Eraſme* tuum *Ammoniũ* ludos, & Epiſt. 12.
delicias facis? quæris quid ſit, in quo non ſtadiis
multis *Eraſmum* præcurram: infra quem vel cen-
B tum paraſangis poſitũ me eſſe non ignorem. Sed
ſi poſſent omnia permutari, ſaxo actutum quod
modò ais, neges. Nam extemplo ad permutationẽ
te provocarem. Jam Pontifico & quidem ampliſ-
ſimo dignum me arbitraris? aut tam tu me amas
quàm cupio, aut certè ἐρωτικῶν jocaris. Quòd me
& ſi nihil acceſſerit fortunatiſſimum cenſes, fu-
cum rhetoricum agnoſco: quòd verò bene omina-
ris, licèt id potius a tua voluntate, quàm à certa
aliqua conjectura proficiſcatur, pergratum tamen
C eſt. Sed heu vates divinâſti tandem cur λευκὰς τρί-
χας deplorem, quaſi iſtæ puellæ capillos, & non
loculos potius inſpectent. Aureus herclè nummu-
lus, qui ſummis digitis refulſerit, ipſo me *Nireo*
pulchriorem reddere poteſt: non eâ de cauſâ
triſtor, ſed quòd video me ἀχρεῖον conſenuiſſe.
Bene rurſus mones, δεῖ τὸ παρὸν εὖ τίθεσθαι. Sed iter
mihi monſtres velim dum non planè philoſo-
pheris. *Vvintonienſem* iterum de te admonui, ἀλλὰ
ἀκαίρως. Verum quum tu aderis, aliquam egregi-
D am opportunitatem inveniemus. De cubiculo
quid velis propemodum intelligo, ſed non reſpon-
des an libeat apud *Griphum* diverſari. *Sixtinum*
conveniam, & de literis quod mandas renuncia-
bo, alloquar & *Montjoium*, ac quàm potero aptè.
an illi aurei fuerint perſoluti odorabor. Ac neſcio,
an intellexeris *Alanum* ipſum hîc eſſe, quod ſæpe
tibi ſignificare conſtitui, & ſemper tamen excidit:
Fuit ſub ſpecie quadam honoris revocatus, re au-
tem verâ, quoniam Archiepiſcopi *Cantuarienſis*
E negotium *Roma* parum, ut audio, prudenter age-
bat. Opto iſtos octo dies, quibus iſthic te adhuc
futurum ſcribis, pluſquàm brumales, noctéſque
pares diebus, ut unà citius vel invitâ *Nortiâ* nu-
gemur, & ego *Eraſmi* hilaritate perfruar. Accepi
a bibliopola binas tuas cum *Icaromenippo* literas,
ad quas etiam reſpondi. *Bovilli* epiſtola, lagena,
& illæ tuæ breves literæ mihi redditæ nondum
fuere, da operam ut valeas. *Londini*. Nonas De-
cembris. M. D. XI.

F

Eraſmus Rot. Ammonio ſuo S. D.

ITa me omnes oderint Muſæ, mi *Andrea*, ſi Epiſt. 13.
quid de tua fortuna φρονεῖν ἐκ θυμοῦ ἅπαντα. Nos
die conceptæ Virginis *Mariæ* graviter parturivi-
mus, ac ſcopulos aliquot peperimus. Quin tu igitur
inter felicitatis noſtræ calculos, hunc quoque cal-
culum ponis? Cum *Vvintonienſi* vide nè quid
ἀκαιρότερον. δεῖ τὸ παρὸν εὖ τίθεσθαι conſilium à
G me petis. Agè docebo ſua *Minervam*, nec ad-
modum, quod tu vetas, philoſophabor. Prin-
cipio perfrica frontem, nè quid uſquam pudeat.
Deinde omnibus omnium negotiis te miſce.
Protrude quemcunq; potes cubito. Neminem nec
ames, nec oderis ex animo, ſed omnia tuo com-
pendio metiare. Ad hunc ſcopum omnis vitæ
ratio ſpectet. Nè quid des, niſi unde ſperes fœnus:
aſſentare

aſſentare omnibus omnia. At iſta vulgaria ſunt inquis. Agè,quando ita vis,accipe peculiare conſilium,ſed heus in aurem. Nôſti τὴν κεραμικὴν ζηλοτυπίαν hac in tuum bonum abutere. Duabus ſedeto ſellis. Suborna diverſos procos qui te ambiant. Minare & appara diſceſſum. Oſtende literas quibus magnis pollicitis avocaris, ſubducito te nonnunquam, ut ſubtractâ copiâ deſiderium acuat. Cum N. mihi nihil eſt negotii. Qui ſi quid prudenter egiſſet,homo μωρὸς αὐτ μωρότερος, mihi oſtenti loco fuiſſet : at ſucceſſit non multò ſapientior. *Griphus* mihi mirè placet per omnia, ſed magis placet libertas. Auriga affirmat ſeſe literas & lagenā reddidiſſe. Bene vale optime *Ammoni*. *Cantabrig*. poſtridie Conceptionis. M. D. XII.

Eraſmus Rot. Ammonio ſuo S. D.

Epiſt. 14. PRecor ut iſtæ venationes tam ſint fauſtæ vobis,quàm mihi fuerunt infauſtæ : jam primū enim Regē mihi adimunt : deinde profecto Cardinale dies aliquot me ſunt remoratæ. Ad hæc *Urſewicum* miſſo Novo Teſtamento captâram : equum promiſſum literis petieram. Hunc cum die lunæ viſurus peto, ille commodum ſe venatū proripuit,non rediturus ante ſeptem dies. Ad hunc modum is *Thymus* elapſus eſt. Demum nunc te mihi præripuit venatio. Proinde quod corām volebam,literis ago. Epiſtolam à puero ſcriptam ad Pontificem, ſi voles reſigna : mihi videtur parum aptè ſcripta. Si judicabis ad rem pertinere, cura denuò deſcribendam accuratiùs, ut & hoc interim addas officii. Salutem meam tibi commendo. Nec rogo diligentiùs,cui toto pectore confido: nec polliceor magnificè, cui re ſi queam, gratias referre malim quàm agere. Et mihi certè ſpes eſt ſucceſſurum quod agimus,non ſolum quod agitur per hominem mihi chariſſimum, verùm etiā per *Ammonium Eraſmo* feliciſſimum. Bene vale.

Poterant hæ duæ cauſæ me dies aliquot in *Anglia* remorari, ſpes equi ab *Urſewico*, quem haud dubiè daturus erat, & tuum colloquium, ni jam me tæderet *Britannia*, & ſentirem me vetulum jam hoſpitem uxori *Morica* ſuppudere. Utinam maturè felix oraculum per te redeat. Rurſum vale. M. D. XI.

Eraſmus Rot. Ammonio ſuo S. D.

Epiſt. 15. MAjorem in modum te rogo, ſi quid iſthic exstiterit novi, cures uti quàm primum ſciam. Nam cum *Londino* diſcedebam, audiebam oratorem ex itinere revocatum regiis literis,quòd Pontifex denunciaſſet,ante Novembrem non futurum generale Concilium. Novum fabulæ genus, lagena tua etiamnum ſtat *Cantabrigiæ* unà cum vino, ut audio, ſed jam viciato. O ſtipites ! ſi quid erit magni,quod meâ valde putabis intereſſe, ne graveris aliquem cum equo mittere, ſed re prius communicata cum *Coleto*. Bene vale. *Joanni* bene precor. *Cantabrigiæ*. Decimoſexto Feb. Anno M. D. XI.

Eraſmus Rot. Andreæ Ammonio ſuo S.D.

Epiſt. 16. MItto ad te literas ad *Bombaſium* ſcriptas. De ſtatu meo nihil adhuc novi eſt quod ſcribam,niſi iter fuiſſe incommodiſſimum,& valetudinem adhuc ſubdubiam eſſe à ſudore illo. Videor mihi ſaltem ad dies aliquot in hoc collegio commoraturus. Auditoribus nondū copiam mei feci: cupiens valetudini inſervire. Cervisia hujus loci mihi nullo modo placet, nec admodum ſatisfaciunt vina, ſi poſſis efficere,ut uter aliquis vini *Græcanici*, quantum poteſt optimi, huc deportetur, planè bearis *Eraſmum* tuum, ſed quod alienum ſit à dulcedine. De pecunia nihil ſis ſollicitus,mittetur & ante tempus,ſi voles. Jam hoc commodorū quæ ex bullis ſanctiſſimis capiuntur, initium eſt, ſiti enecamur. Tu conjicito cætera. Et nondū trajecimus. Bene vale chariſſime *Ammoni*. Ex collegio Reginæ,poſtridie *Bartholomæi*. M. D. XI.

Andreæ Ammonio Eraſmus S. D.

SI quid eſt certi rumoris apud vos, quæſo ut nobis impartias. Nam magnopere velim audire, num verè *Julium* agat *Julius*, & num *Chriſtus* antiquum obtineat morem, ut quos maximè ſuos videri velit, eos maximè adverſæ fortunæ procellis exerceat. Ego mi *Andrea*, pro felici rerum eccleſiaſticarum ſucceſſu votum ſuſcepi. Jam ſcio religionem probas. Viſam virginem *Walſagamicam*. Atque illic *Græcum* carmen votivum ſuſpendam. Id ſi quando te illò contuleris,require. *Bovillus* gnaviter Græcatur, ac te diligit unicè. *Joannem* omnis humanitatis antiſtitem diligenter meo nomine ſaluta. *Petro Carmiliano* meis verbis gratias ages, quòd tam amanter de me mentitus eſt, in eruditiſſimis illis ſuis ad *Brianum* literis, in quibus me *doctorum doctiſſimum* appellat : eam laudem quo minus agnoſco, hoc magis debeo illius in me benevolentiæ ſtudióq; tam non vulgari. Mihi certè & honorificum fuit,& jucundū laudari à viro laudatiſſimo. Bene vale doctiſſime atq; humaniſſime *Ammoni*. *Cantabrig*. VII. Idus Maias,Anno M. D. XI. Epiſt. 17.

Eraſmus Rot. Ammonio ſuo S. D.

GRatias, veneres, lepores, deniq; Muſas, ac literas omnes tam mihi iratas imprecor, quàm ſunt *Carmeliano*, ſi quicquam accidit hoc anno tuis literis jucundius. Hoc jusjurandum ſanctius eſſe puta, quàm ſi tibi juret *Jupiter Stygii* per flumina fratris. Has unas accepi. Superiores mihi redditæ non ſunt. Et te crebrioribus oneràſſem literis, verùm ſpes non erat poſſe perferri: eam ſimulátq; feciſſet *Ioannes* tuus, nihil mihi jucundius fuit quàm tecum quà licuit confabulari. Quod nec in tanto rerū tumultu tibi exciderit *Eraſmus*, quódque frivola mea tam officiosè curaris, tametſi tu quidem nihil facis novi : tamen ego quaſi novum aliquid feceris, & admiror animi tui candorem, & exoſculor tuum erga nos ſtudium. Equidē perinde habeo gratiam, quaſi vinum acceperim. Demiror tamen te nebulonibus his quicquam iſtiuſmodi credere, perfidiam illorum non ſemel expertum. Auriga qui reddidit literas, negat ſibi ſinum fuiſſe traditum. Reſpondit ὁ [illegible], ſed οὐδὲν πρὸς ἔπος. Quum urgerem autem percontando, eo vultu quaſi libenter diſcederet ab eo ſermone: Opinor, inquit, eſſe apud ἐντοπίους, verùm certum non ſcio: móxque redibat ad intermiſſas fabulas. Erga τὸν καρδινάλιον animum δυσμενῆ palàm præ ſe ferebat, quum à me nulla daretur anſa. Verùm hæc ἀπόρρητα. Epiſt. 18.

Quo minus ante natalem *Chriſti Londinum* me conferam, partim peſtis eſt in cauſa, partim latrocinia, quorum nunc apud *Anglos* meſſis eſt. Pridie quàm tuæ mihi redderentur, ſcripſeram per *Brianum.* Is hanc *Gallorum* hiſtoriam volumine cōplexus eſt. *Carmiliani* epitaphium vidi; quúmque legerem *pullulare*, hic, inquam, ſcabies eſt: deinde ſciſcitanti reſpondiſſent eſſe *Carmiliani*, reſpondi, ſanè ipſo dignum eſt. Id quidam ſic acceperunt, quaſi dixiſſem *Scotorum* Rege dignum: quibus pluſculum erat naſi, ſubriſere. Sed næ tu homo nimium es candidus, qui belluæ iſtius famæ conſulas. Ita me Deus amet, magno emerim, ſi ſiluiſſes. De *Baptiſta* miror tantum in literis tuis eſſe ſilentium. Nam *Bovillus* mox adfuturus nunciatur. Agè *ſanctiſſimum* me vocas, at non ſine ſummi Pontificis injuria. Quod autem epitheton rectiùs quadrabat in militem & victorem quàm fortiſſimi? Etiam ſi nugarum ἀμάξας habeas, non modò ſacculos, nunquam tamen animum meum explebis, ſi contigerit tecum colloqui. Video *Joannem* tuum, imo noſtrum, in curandis literis noſtris diligentiſſimum fuiſſe. Itaq; pluris hominem facio, quanquam & antea mihi charum. Is uti narrat, nō ambit mediocria, ſed meras epiſcopas. Utinam ſuccedat, videtur amici candidiq; animi. Nos mi *Ammoni* jam menſes aliquot planè cochleæ vitam vivimus, domi contracti conditiq; muſſamus in ſtudiis. Magna hic ſolitudo: abſunt peſtilentiæ metu plerique, quanquam quum adſunt univerſi, tum quoq; ſolitudo eſt. Sumptus intolerabiles, lucrum ne teruncii quidem. Puta me jam hoc tibi per omnia ſacra dejerâſſe. Nondū quinque menſes ſunt, quod huc me contuli, interim ad ſexaginta nobiles inſumpſi. Unum duntaxat ab auditoribus quibuſdam accepi, eúmq; multum deprecans ac recuſans. Certum eſt his hibernis menſibus πάντα λίθον κινεῖν, planéq; ſacram, quod aiunt, ancoram ſolvere. Si ſuccedit, nidum aliquem mihi parabo: ſin minus, certum eſt hinc avolare, incertum quò: ſi nihil aliud, certè alibi moriturus. Bene vale. *Cantabrigiæ*, quarto Calend. Decemb. Anno milleſimo quingenteſimo decimoprimo.

Eraſmus Rot. Ammonio ſuo S. D.

Epiſt. 19. IAm dederam ad te literas, quas nunc opinor eſſe redditas. Sed perquàm gratum mihi fuit, quod in tuis ad *Joannem* literis *Eraſmi* tui feceris mentionem, & quidem tam amanter. Ἰγνικὰ πεζογγλάματα, quæ quondam ſacrorum ſcriniorum magiſtro nuncupavi, nuper *Londini* ſunt excuſa formulis non omnino invenuſtè. *Joannes* pollicitus eſt ſe ad te miſſurum unum aut alterum codicem. Si is cui dicavi libellum, in caſtris adeſt, & incidet opportunitas, quæſo, ut hominem meis verbis ſalutes, ac libellum exhibeas. Sic enim emendavi, ut vix eundem eſſe ſit crediturus. *Londini* non minus ſævit peſtis, quàm iſthic *Mars*. Itaque *Cantabrigiæ* nos tenemus, quotidie circumſpectantes, ut commodè avolemus. Sed non datur opportunitas. Et retinent triginta nobiles, quos ad *Michaelis* expecto. *Sixtinus* jam evolavit in *Brabantiam*. Ad *Hieronymum* emendandum & ſcholiis illuſtrandum, ita mihi fervet animus, ut afflatus à Deo quopiam mihi videar. Jam pene totum emendavi collatione multorum ac veterū exem-

A plurium. Atq; id ago incredibili meo ſumptu. Riſi affatim *Caſtrenſis* vitæ formam tam graphicè in tuis ad *Ioannem* tuum literis depictam: adeò hinnitus, clamores, equorum concurſus, tubarum clangores, bombardarum tonitrua, fulmina, vomitus ægrotantium, gemitus morientium, oculis ſubjeciſti. O te felicem, ſi quod Deus optimus faxit, incolumis nobis redieris! Quàm jucundas in omnem vitam fabulas, malorum iſtorūm experientia miniſtrabit! Sed te per Muſas & Gratias etiam

B atq; etiam oro, mi *Ammoni*, memineris, id quod proximis admonui literis, vide ut tutò pugnes. Calamo quantum voles ferocias, & decem myriadas hoſtium eodem confodias die. Rem noſtris ſuccedere, in tantūm gaudeo, ut nec linguâ, nec literis liceat explicare. Si quandò viſes divum *Audomarum*, & inciderit commoditas, ſalutabis Abbatem divi *Bertini*, ſingularem patronum meum. Præterea œconomum illius *Antonium Lutzenburgum* canonicum apud divi *Audomari*: tum medi-

C cum abbatis & urbis *Gnisbertum*, duos candidiſſimos amicos meos: Ad hæc Decanum ejus eccleſiæ, ſingulari probitate virum, & literarum amantiſſimum. Cum quo ſi cōtinget colloqui, rogo percontare quid actum ſit de *Mauricio* meo quondam miniſtro: cui profectò lubens ſi quid poſſim benefecero. Non auſim abs te tot vexato tū malis, tum uti conjicio, negotiis petere, ut aliquando ſcribas ad nos quoq;. Tamen ſi quando non gravaberis, erit id mihi tam gratum, quàm quod gratiſſi-

D mum. Ut *Ioannis* tui negotio faveas, & ut quàm feliciſſimè procedat adjutes, ſciebā neceſſe non eſſe, ut quiſquam te roget, nedum ego. Novi quanti hominē facias. Ille te diligit unicè, & non conſuevit *Ammonium* amore ſuperari. Præcipuam negotii ſpem in te fixit. *Baptiſtam* meo nomine, ut diligenter ſalutes, te etiam atque etiam rogo, à quo jam non niſi *Græcas* expecto literas. Precor ut benevolens Deus aliquis ventos mittat magis ſecundos. Οὗτος γὰρ ἄνεμος οὔτε μένειν οὔτε πλεῖν ἐᾷ. Bene vale.

E *Londini*. Calendis Septembr. Anno M. D. XI.

Eraſmus Rot. Andreæ Ammonio ſuo S.D.

Epiſtola familiariter jocoſa.

DE Muſis & opibus pulchrè ſanè philoſophatus ès in tuis literis. Ac mihi videtur *Pacæus* noſter, & ipſe datâ operâ bonas diſſimulare literas, & neſcio quod dictionis genus affectare, quod *Midæ* placeat potius quàm Muſis. Quòd ſi Epiſt. 20.

F hâc iter eſt ad divitias, ut ais, ſi quis ſit à Muſis alienus, certè non in poſtremis foret *Eraſmus*, vel judice *Carmiliano*. Nam quod teipſum in hoc numero ponis, quis non videt te palam ludere? Porrò ſplendida illa vocabula, *Muſarum delicium*, atq; id genus alia, ſic interpretor, ut exiſtimem te vel hallucinari amore noſtri, vel tuo candore largiri, quod non promereor: vel quod eſſe veriſſimum arbitror, amiculum parum felicem iſtiuſmodi laudatiunculis erigere conſolariq; velle. Ut-

G cunq; eſt, vel debeo tuo in me ſtudio, vel ingenii benignitatem amplector, vel officium amo. Quod ſerio mones, ut fortunam ambiam, agnoſco verum & amicum conſilium, & experiar, tametſi vehementer animo reclamante, nihilq; proſperum ac lætum præſagiente. Si me fortunæ aleæ expoſuiſſem, uterer lege luſus, & repulſus boni conſulerem, non ignarus hunc eſſe fortunæ ludū, ut alios erigat,

erigat, alios reficiat, utcunq; lubitum eſt. Verùm exiſtimabam me id curâſſe, ne mihi res eſſet cum hac hera tam procaci, cum *Montjoius* nos ad portum ac rem factam accerſeret. Nec me vel tantillũ cruciat fortunæ benignitas in alios, quantumvis indignos, ita me Deus amet: tui verò tuiq; ſimilium ſucceſſus veram ac non vulgarem adferunt mihi voluptatem. Deniq; ſi ad meritorum calculũ ac rationem vocandus eſſem, hanc ipſam fortunã puto ſupra meritũ eſſe. Metior enim ipſe me meo pede, non tuis laudibus. Unum illud male habet animum, quod is verba dedit, cui uni tam unicè fidebam. Et rurſum licèt graviſſimum ſit onus paupertas, præſertim χαλεπῷ ἐπὶ γήραος οὐδῷ, tamen pudore magis commoveor quàm inopiâ. Quanquam hic quoq; mihi concoquendus dolor, & perfricanda facies: ſi his fatis natus ſum, non eſt meum θεομαχεῖν. Quod tuas res mi *Ammoni* feliciter provehit σίραν ἄνεμός τε καὶ ὕδωρ, maximopere gaudeo, non ſolum quod iſta contingunt amico, verùm etiam quod promerenti. Quanquam quid adhuc in te contulit fortuna, vel iſtis literis, vel iſtis dignum moribus? Subvererer, ne tuæ felicitati blandiri viderer, ni nôſſem tibi ſatis perſpectum eſſe ingenium meum, qui ne ſatrapis quidem ſoleam aſſentari. Verùm aut me fallit animus, aut ſummi honores manent *Ammonium*. Vide, quæſo, quàm ſim φίλαυτος in *Adagiis* meis, ut nemini putem eſſe nota, niſi mihi. Siquidem ſuſpicabar fugere te proverbium illud ἴδιον ἀεὶ ἔπος. Huic autem errori meo anſam dedit, σοὶ Pronomen abs te additum, &, ni memoriâ labor, πρὸς omiſſum. Nam in præſentia non erat ad manum epiſtola tua: ὑπείκειν enim facilè conjectabam, ἀπείκειν te voluiſſe ſcribere. Non redditas fuiſſe nec tuas illas priores, nec *Baptiſtæ* literas, hoc certè nomine gaudeo, quod interim curam doloremq; lucrifecerim, quem morbus illius nunciatus attuliſſet. Neq; voluptatis lucro fruſtror, quod revixerit, ſimulq; mihi gratulor, qui domi remanſerim. Iſtos hoſtes magis metuebam quàm *Gallos*: quanquam anceps bellorum exitus. Quod offert hoſpitii menſæq; communionem, & amo & habeo gratiam. Video totum illi mutatum eſſe conſilium, poſteaquàm accerſit filios. De *Carmiliano* non modò ſatisfacis, ſed pietatem etiam laudo, qui neglecto nebulone patriæ conſulas honori. Sed utinam omnes hominis mendas poſſis tollere, magis conſuleres patriæ, hoc eſt, τὸ ὅλον ἀπλῶν κατέχειν. Demiror te poſſe ſuccenſere tuo *Thomæ* famulo tam prudenti támq; vigilanti, ut rebus tuis meliùs conſulat quàm tu ipſe. Rogo ne hoc illi, ſed meis fatis imputemus. Nunc ad *Panegyricum* tuum accedo, cujus me, ſi diis placet, judicem facis ac cenſorem, tantúmq; poteſtatis permittis, quãtum *Homerus* tribuit *Jovi*, ut nutu ac renutu probem quæ velim, jugulémq; quæ lubeat. Equidẽ non mihi tantum arrogo, vel ingenii, vel eruditionis, ut tua vel emendare poſſim vel cenſere. Illud ingenuè fateor, nihil eſſe quod abs te proficiſcatur, quod non vehementer admirer, ſive mihi contingat hoc judicio (quandoquidem de ſummis operibus judicant nonnunquam & mediocres artifices) ſive ſenſu quodam ingenii. Amore certè non labor, qui hunc amorem ex admiratione ſcriptorum tuorum hauſerim. Verùm uti diverſis oculis aliæ atq; aliæ placent formæ, diverſa palata cibus alius atq; alius delectat: ſic opinor & in inge-

A niis varium quendam eſſe ſenſum, & arcanam quandam cognationem, vel etiam diſſidium. Oſtẽderat olim *Haltus* noſter, neſcio quas ſchedulas de nihili rebus, ſic neglectim abs te ſcriptas. Ex harum guſtu protinus conceptam admirationem & amorem ingenii tui mecum in *Italiam* extuli: eámq; rurſus venam in *Montjoicis* literis agnovi; tametſi manus penitùs exciderat. Habes ſententiã meam de tuis omnibus. Jucundum autem eſt tua non eruditis modò placere, quibus niſi ſint invi-
B dentiſſimi, non vehementer probari non poſſunt, ſed ſummatibus etiam viris, atque adeò Archiepiſcopo *Eboracenſi*. Quod eruditorum calculis approbaris, non poſſum iſto nomine te vocare felicem. Feliciſſimum autem jure dicam, qui iſti tantopere placeas viro, plurimúmq; debes *Rhamnuſiæ*. Sed tu jamdudum judicium efflagitas exactiùs, atque hanc clamas laudationem eſſe non cenſuram. Age ne parum morigeri videamur amico, cui nihil negare ſit fas, † Μῶμον ἐνδύσομαι, ſimúlque
C cenſoris & virgulam ſumam & ſupercilium. Ita rem geſtam narras, ut ex nullius cõmentariis potuiſſem pleniùs cognoſcere. Primum de latronibus interceptis: deinde quemadmodum fruſtra Regẽ conati ſint hoſtes intercludere: deinde cum reditum eſſet ad pugnam, quàm turpiter fugerint, ducibus ipſis captis: præterea *Morinum* captum, *Scotos* interim duobus præliis ad internecionem pene conciſos: ad hæc invitante ſcilicet cœli ſerenitate, quaſiq; ſuadentibus ſuperis captum *Tornacum*: Su-
D per omnia majeſtatis Imperatoriæ in caſtra tam familiarem adventum. Sunt qui poema non putent, niſi deos omnes è cœlo, mari terráq; ſubinde advoces, niſi ſexcẽtas infulcias fabulas. Mihi ſemper placuit carmen, quod à proſa, ſed optimâ, non longe recederet. Quemadmodum *Philoxenus* ſuaviſſimos judicavit piſces, qui piſces non eſſent, & jucundiſſimas carnes quæ carnes non eſſent. Rurſus amœniſſimam exiſtimavit navigationem juxta littus, ambulationem juxta mare: ita me ve-
E hementer delectat poema rhetoricum, & rhetor poeticus, ut & in oratione ſoluta carmen agnoſcas, & in carmine rhetoricam phraſin. Aliis longiùs petita placent, at mihi vel præcipuè probatur, quod orationem ex ipſis rebus ſumis, nec tam ſtudioſus es oſtentandi ingenii, quàm oſtendendæ rei. In pauculis verſibus deſidero compoſitionem paulo molliorẽ; verùm id accidere ſolet, aut quoties non vacat ſæpius eadem recudere, aut cum majoribus intenti virtutibus, illa negligimus.
F Unum carmen mihi viſum eſt humilius,

Ut poſſis oculum gallus exculpere utrumq;.

Hæc jam ſi nimium liberè facere videor, tibi imputabis qui mihi perſonam hanc impoſuiſti. Carmen hoc impendio nobis arriſit,

Dum tu abſens procul & regno diviſus ab Anglo,
Gallorum diffringis opes & victor oberras.

Propterea quod mirè rem mihi certè ſubjecerit. Jam enim videre videbar *Alexandrum* illum magnum ultra *Indos* armis graſſantem, & tranſmiſſo
G oceano, alium orbem quærentem quem vinceret: ac victricibus copiis per omnes nationes latè vagantem, paſſim capi, vinci, dedi, quicquid obvium. Fuere quos ſeriò verſus hic offenderet,

Noſtrorum Princeps tam re quàm nomine Regum.

Itaque qui tranſcripſit, *Vachanus* homo doctus & candidus, mutaverat *cunctorum*: *Dego* ſubjecit, *nullorum*, non placuit: rurſum alius mutavit

 ſtultorum;

ſtultorum; ne id quidem. Rurſum *Dego*, *Non re, ſed nomine*, rejectum eſt: *nec re, nec nomine*, abnuerunt. Denique quando nec hoc placet, quod abs te poſitum eſt, nec quod ab aliis mutatum: ipſe videris, quid ſcribi velis. Arriſit & proximus verſus,

Auguſtâ nuper qui majeſtate remiſſa:

aiunt enim, qui rerum arcanas vires ſcrutantur, hanc eſſe vim τῷ χρυσῷ ut aſtricta laxet ac dilatet. Item ille.

In tua felici ſe contulit omine caſtra,

ὅτι δίκαιος ἄεθλος ὁ χρυσός. præſertim ἀπεοῦντι. Sunt & alia permulta digna quæ notentur aſteriſcis: quæ ſi ſcholiis aliquot in carmen tuum addiiis, indicavero, ecquid erit precii? Illud apprecor, ut quã eruditè, quámq; ingenioſè κ.λ. tam idem facias feliciter. Habes *Ariſtarchi* de carmine tuo judicium, ut viciſſim hujus judicii te judicem facio. Ex *Pacas* literis intelligo te *Scotici* conflictus hiſtoriam deſcripſiſſe: eam legemus, quum advenerimus. *Pacai* tam candidum in te animum eſſe ſummopere gaudeo: nihil eſt eo viro nec amantius, nec integrius. Luſimus & nos pridem in fugam *Gallorum*, ſed Muſis & *Apolline* nullo: carmen ad te miſimus: non poteſt niſi ſemel eſſe moleſtum, quum ſit breviſſimum. Qui te meis oneravit literis, haud fecit ex animi mei ſententia: ipſe literas ad omnes efflagitârat, jactans ſeſe nuſquam non iturum, ac tantum non univerſam luſtraturum *Angliam*. Si dabitur commoditas, redde: ſin minus, conjicito vel in ignem, potius quàm ut eo graveris officio. De literis quas me negabam accepiſſe, nihil addubitabam: tamen lucro fuiſſe tuam ſuſpicionem gaudeo. Neq; enim mediocre ſolatium adferunt tuæ literæ, præſertim in tanto rerum tædio. Includimur peſtilentiâ, obſidemur latrociniis, pro vino bibimus vappam, & ſi quid vappâ deterius: truncatur ſenſus, Io triumphe, ſic ovamus orbis victores. Carmen tuum & hîc paſſim rapitur, tranſcribitur, ac laudatur ab omnibus ut eruditum & ingenioſum. In negotio proverbiorum peſſimè ſum acceptus ab iſtis bibliopolis. Quidam ea formulis excudit *Tubingæ*, ſed ita imitatus editionem *Aldinam*, ut parum attentis eadem videri poſſit. Commiſeram exemplar emendatum ac locupletatum *Franciſco*, qui libros ferme omnes ſolitus eſt huc importare, ut vel *Badio*, vel ex illius ſententiâ committeret alii. Is bonus vir, rectà *Baſileam* deportavit, ei in manus dedit, qui jam excuderat, ut hæc tum demum edat, cum ſua divendiderit, hoc eſt, poſt decennium. Complures item libellos ex *Plutarcho* ac *Luciano* verſos, commiſeram *Badio* tradendos, ut ſuperioribus quos habet, adjungeret, & hos illi, uti ſuſpicor, tradidit, útq; plures mittam rogat. En *Sicambricam* fidem. Sed eſt quo me ulciſcar: ſervatum eſt *Adagiorum* exemplar, & quidem aliquanto copioſius eo, quod ille abſtulit. Creticſſabimus cum *Cretenſi*. A natali ſtatim iſthuc advolabo, niſi *Jupiter* nos alligârit domi. *Latacum*, virum omnium quos in *Anglia* noverim, humaniſſimum, candidiſſimúmq;, quæſo uti meis ſalutes verbis. Rogo ne graveris in proximis ad *Pacaum* literis aſcribere, uti tibi ſignificet, quid actum ſit de libris meis, quos *Ferrariæ* reliqueram: nonnihil ſuſpectum eſt mihi illius ſilentium: non quod quicquam de fide illius addubitem, ſed quod verear, ne quid acciderit commentariis meis, quod ambo nolimus.

A Bene vale *Ammoni*. *Cantabrigiæ*, natali divi *Thomæ*. Anno M. D. X.

Eraſmus Andreæ Ammonio S. D.

EXpecto jam magnifica illa ſtratagemata, tum quantum in zonis ſit allatum. Scripſeram ad te in caſtris agentem, ſemel & iterum per *Joannem Lotheringum*. Nobis interim non minus acre bellum fuit cum mendis *Senecæ* ac *Hieronymi*, quàm *Epiſt.* 21.
B tibi cum *Gallis*. Quanquam non fuimus in caſtris, tamen de *Gallicis* manubiis decem coronatos dedit *Dunelmenſis*. Sed hæc quum te videro: interim literas tuas expecto militares. Bene vale amice ſingularis. *Cantabrigiæ*, ſexto Cal. Decembres.

NOn eſt neceſſe rogare te, quod ſemper tuâ ſponte facis, tamen rogo, ut ſi quando inciderit opportunitas, commendatione vocis tuæ juves res noſtras. Certum his menſibus paucis, ſa-
C cram jacere ancoram; ſi ſuccedet, imaginabor hanc eſſe mihi patriam, quam *Romæ* prætuli, & in quâ me ſenectus deprehendit: ſin minus, abrumpam me: nec magni refert, quò: certè alibi moriturus. Superos omnes teſtes invocabo, fidei, quâ me is quem ſcis, perdidit. Quòd ſi tribus verbis eſſem pollicitus, quod ille toties tam magnificis recepit: ſcio quid pollicear: ſummâ præſtabo fide: diſpeream, ni mori malim, quàm hominem ex me pendentem deſtituere. Tibi mi *Ammoni*
D gratulor, cui fortuna, ſicut audio, feliciter aſpirat, non uſquequaque iniqua qualis qualis in nos eſt. Rurſum vale. Anno M. D. XI.

Eraſmus Rot. Ammonio ſuo S. D.

REmitto lagenam tuam, quam vacuam diutius apud me detinui, quo vel odore vini fruerer *Graecanici*. Tu pro optimo vino, verſiculos accipies peſſimos, hoc eſt planè, κατὰ τὸ ὁμηρικὸν *Epiſt.* 22.
E ὅπως, χάλκεα χρυσείων. Porro Iambi me autore jam diſcunt ἰαμβιάζειν. Carmen aſcribam.

Quicunq; dotes reputet *Ammoni* tuas,
Oculiſq; totum luſtret admotis prope
Oris decus, proceritatem heroicam,
Vultúq; toto, & univerſo corpore
Bene temperatam dignitate gratiam,
Nitentium blandum vigorem luminum,
Linguæq; plectrum tam ſuave tinniens,
F Mores dehinc, horas ad omnes commodos,
Faciles, amicos, melle melleos magis,
Veneres, lepores, Gratias, riſus, jocos,
Mitem indolem, mentíſq; candorem novum,
Miréq; mixtam ſimplicem prudentiam:
His pectus adde, ſordido averſum lucro,
Dextrámq; quàm pro ſorte largiuſculam:
Jam quam benigni vena dives ingenî:
Quot animus unus expolitus literis:
Ac rurſus his par addita eſt facundia.
G Demum univerſa hæc rara condit comitas,
Et improbi livoris arcet faſcinum
Modeſtiæ jocunditas, cum dotibus
In tam ſuperbis, nil ſuperbum in moribus.
Hæc quiſquis inquam penſitet, tot affatim
Congeſta in unum: nonne meritò dixerit,
Soli parentem fuiſſe naturam tibi,
Côntra, novercam cæteris mortalibus,

Horum

Horum ipſe quamvis debeas tibi pleraque.
Reſtant tuæ Fortunæ jam partes, uti
Dotes ita amplas, opibus exæques tuis,
Niſi vis videri aut cæca plane, aut invida.

Rogo ut has literas, quas tuis adjunxi, reddas Epiſcopis ad quos ſcriptæ ſunt, ubi vel ipſe viſes regiam, vel certum hominem nactus eris. Cura ut rectè valeas. Jubet te ſalvere *Bovillus*, candidus, ac tui non diſſimilis amicus. Expecto literas tuas: nam unas adhuc duntaxat accepi. Si inciderit opportunitas apud tuos Epiſcopos, fac is ſis, qui ſemper in *Eraſmum* tuum eſſe conſuèviſti. Si tua carmina veneunt *Londini*, rogo ut libellum unum huc mittas. M. D. XI.

Andreas Ammonius Eraſmo ſuo S.D.

Epiſt. 23. VIciſti *Eraſme* tuis literis omnem meam expectationem, deſiderium tamen non explêſti. Scripſiſti ad me ſæpiùs, ut verum fatear, quàm te facturum putabam, multo tamen quàm exoptabam, rarius: quod amantiſſimum tuum officium tanti apud me eſt, quod eo me tibi penitùs, penitúſq; obligâſſes, ſi devinctior eſſe potuiſſem; nam tuis literis nihil accipio ſuavius: & me haud vulgariter abs te amari, hoc (meâ ſententiâ) non levi argumento perſpexi: id quod ſanè antea credebam, nunc vero mihi videor planè ſcire. At non licuit mihi eſſe erga te perinde officioſo, partim regiis (vide quàm glorioſam excuſationem prætendam) & intricatiſſimis amicorum negotiis: partim culpâ eorum, quibus alteras ad te literas dedi, quas intelligo tibi non fuiſſe redditas, licèt pro vectura nônihil dederim. Ego tres tuas epiſtolas accepi, duas plenas ſaccari, tertiam nectaris, quam ex inſcriptione, & vini *Gracanici* mentione primò ad me ſcriptam non dubitavi: ſed mox ubi ad carmina perveni, ſuſpicari occepi, quando ea quæ illic extollis, mea eſſe non agnoſcerem, ad alium aliquem te ſcribere. Sed ubi te dubio procul de me loqui perſpexi, mecum continuo, Quid times *Eraſme* de te credere, cui & vitam crederes? Ac in ſumma, niſi tuum in me amorem huic tuo *Lynceo* alioquin judicio imponere exiſtimâſſem, egomet mihi impoſuiſſem: & utcunq; ne quid tecum diſſimulem, paulo plus tuis carminibus quam antea mihi placeo: vel hoc ſolo, quod *Eraſmum* nactus ſum laudatorem. Quâ in re *Alexandro Magno* fortunatiorem me arbitror, & *Achilli* nè tantillum quidem invideo. Id verò ipſe verius quam tu dicere poſſum χάλκεα χρυσείων, quod æneum vinum aureis, imò ſmaragdinis, imò auro, lapillis, & metallis omnibus precioſioribus carminibus permutaverim. Sed improbus ſum nec ingenti hoc lucro contentus: nam ſi lagenam quam vacuam remittis, recipere potero, animatam jubebo ad te iter remetiri, ut experiar an alios poſſim verſiculos elicere: qui etſi mentiantur, elegantiſſimè tamen canunt. Literas tuas Epiſcopo *Wintonienſi* & *Dunelmenſi* intra paucos dies in manum ſpero me redditurum: quòd ſi me à oratione commendatiorem te illis facere potero, ipſum *Tullium* vincam. Quem enim quamvis infantem tam bona cauſa non modò diſertum, ſed etiam eloquentem non redderet? De rebus *Italicis* hæc habentur. *Hiſpanus* apertum propemodum cum *Gallo* bellum gerit, cujus *Angli* non erunt, ut conjicitur, tantummodo ſpectatores. *Julius Maximus* ad templum *Deiparæ* in *Lauretо* ſe contulit, ſalutem ſuam divæ gratulaturus. *Veneti* ſupra quingentos, ſic fertur, *Gallorum* equites ex inſidiis delevere. *Imperator* ita friget, ut ex ſuis hypocauſtis prodire non audeat. *Florentini Piſaniq;* diris deteſtationibus ſunt acti, quod conciliabulum ſchiſmaticis illis cardinalibus præbent. Cardinalis *Rheginus* in fata conceſſit. Nos hic in gratiam cum peſte nondum redivimus. Ego in collegium divi *Thomæ* tandem immigrâvi, ubi ſum nihilo magis ex ſententiâ meâ, quam apud *Morum*. Non video τὸ ἀρχαῖον τὸ ἄσυλον ἡμῶν, ſed multis aliis offendor, ut neſciam, ita me Deus amet, quo in *Anglia* jam pacto ſim victurus. Primum apud noſtros mercatores, quod animo meo gratum eſſet, honeſtè me negant eſſe poſſe: tum iſtorum ſordes, quas jam ſatis ſum expertus, mihi omnino non placent: domum verò conducere, & ut velim vivere, paupertas non ſinit. Sed ut hoc tædium pellam, ego quoque poetabor.

Vis tanta *Eraſme* carminis fuit tui,
Ἄμουσον ut me prorſus, & lapidem merum
Certare tecum Iambicis adegerit:
Sed vellit aurem *Apollo* continuo mihi,
Et rana bubus audet, aut oloribus
Certare corvus? inquit, extemplo manu
Delapſa noſtra perculit ſolum lyra:
Reſtrixit ille mentis & brevis furor,
Ac paucula hæc ægrè potui ad te ſcribere:
Addam, ſed hæc *Apolline* invito tamen,
Eraſme noſtri ſeculi decus, vale.

Cras regiam petam, tuámque rem ſedulò illic curabo, & negotium alicui dabo, ut quum *Cantabrigienſes* carrucarii huc revenerint, altera lagena vini cum his literis ad te referatur. *Bovillum* millies reſaluta meis verbis. Cura iterum ut valeas, & me, ut facis, ama. *Londini*, ſexto Calendas Novemb. Anno M. D. XI.

Eraſmus Ammonio ſuo S.D.

TAndem ad Octavum Calendas Decembrias mihi redditæ ſunt tuæ literæ: quas ſexto Calendas Novembres ſcripſeras, prorſus mi *Andrea*, ut breviſſimè laudem, te dignas, hoc eſt, juxta candidas atque doctas: ad quas ſi breviùs reſpondeo, divo *Hieronymo* debes imputare, quem interpretandum ſuſcepi, provinciam νὴ τὰς φίλας longè difficiliorem opinione. Tametſi me non tam cruciat labor quam ſolicitudo. Quod verſiculos illos meos tantopere laudas, video te planè ἐν· εὐζειν, καὶ περὶ τὸν λόγον οὐδὲν εἰδέναι, ἐκ μυίας ἐλέφαντα ποιοῦντα. Quos equidem ut inelegantiſſimos, ita minimè mendaces exiſtimo, hac ſanè in re δὶς διὰ πασῶν à te diſſentiens. Nec carminis ejus argumentum aliunde, quam à teipſo ſum mutuatus. Itaq; *Ammonium* depinxi, optimis quidem coloribus, quippe tuis, ſed artifex non optimus, nec optimo penicillo. Sed quid iſtud eſt obſecro, quod ſcribis te ceu rem magnam perſpicere, *Andream* amari ab *Eraſmo*? Nam ſi iſtiuſmodi hominem, & ita promerentem, non amare poſſem, tum profectò ſim *Eraſmus* οὐκ ἀπὸ δρυὸς, ἀλλ᾽ ἀπὸ πέτρης, hoc eſt, ἀπροσήγορον, & quem vel ipſi *Tauroſcythæ* barbarum, ipſæ feræ ferum debeant appellare. Quid ais,

Epiſt. 24.

ais, ὁ ἀρχιερεὺς ad *Lauretanũ*? ἢ τὸ συνέδριον. De bello A
moveri cœpto, vide nè *Græcum* illud proverbium
habeat aliquando locum πυρκαϊὰ μείζων. Etenim ſi
quid acciderit eccleſiæ *Romanæ*, cui quæſo poſſis
juſtiùs acceptum ferre, quàm τῷ ἰουλίῳ nimium
forti? Sed obſecro te, finge *Gallos* ab *Italia* de-
pulſos: Jam mihi cogita utrum *Hiſpanos* malis
dominos, an *Venetos*, nec ſuis tolerandos. Nam
τοὺς ἱερεῖς principes nunquam ferent. Nec rurſum
inter ipſos convenire poterit, propter factionum
diſſidia, pluſquam capitalia. Vereor nè *Italia* B
dominum mutet, dúmque *Gallos* ferre non po-
teſt, bis *Gallos* ferre cogatur. Sed hæc viderint
αἱ μοῖραι, nos ἔξω βελῶν ταῦτα μαχώμεθα. Migra-
tionem non ceſſiſſe ex ſententia doleo, ſed tamen
nonnihil gaudeo mihi ὁμόψηφον contigiſſe. Nam
iſti cum planè ſint κωφοὶ βόες καὶ σκαλοπαγοι, tamen
ſolos ſeſe ἀμβρόσιοι καὶ δῖοι εἰλικρινεῖς εἶναι cre-
dunt. Perplacet, ὅτι λυκανίζεις· ubi *Londinum* re-
diero, id erit ante Idus Decembres, faventibus ſu-
peris, συμφιλολογήσομεν. interim expectabo literas tuas, C
quibus oro me certiorem reddas, ecquid novi
Montjoius meus. Nam bis jam ad illum ſcripſi,
verum novi morem illius, reſpondet ille nunquam
οὐδὲ γρῦ· deinde quid ſpei tui ἐθέλοντι, tum jam nè
peſtis deferbuerit, & in quem nidum mihi potiſſi-
mum cenſeas immigrandum. Jam ternas abs te
literas accepi. Scripſeram & *Coleto*, & *Petro* uno-
culo, ſed ſuſpicor eas ſuppreſſas. Mandâram *Moro*
literas *Roffenſi* reddendas, an reddiderit neſcio.
Quo minus reſponderim carmini tuo languor in D
cauſa fuit, ubi redierit alacritas, tum non omnino
ſilebimus. Bene vale, mi *Andrea* amice pluſquam
Pyladee. *Cantabrigiæ*, Sexto Calendas Decembr.
Anno M. D. XI.

Andreas Ammonius Eraſmo S.P.D.

Epiſt. 25. IAm diſceſſerant veſtri carrucarii, quum tuam
epiſtolam ſine aliqua ad *Montjoium*, *Jo. Morus*
mihi attulit, ideóque expectandus eſt illorum ne- E
bulonum reditus, aut caſus aliquis, qui mihi
γραμματοφόρον objiciat, cui has ad te literas dem.
Intellexi te lagenam reſignatam & ſemiplenam,
tandem nequaquam gratis accepiſſe: nam ſex
denariis eam vappam, carnificum reliquias, cha-
rè te emiſſe arbitror: novi præterea, quàm ille
calvus conſueverit calvere. Sed rectè mones, non
eſſe ab his monſtris officium aliquod hominis exi-
gendum: verum ſi *Socrates* cum bellnis iſtiuſmodi
fuiſſet aliquando conflictatus, neq; animum, neq; F
vultum ſemper eundem ſervare potuiſſet. Cæte-
rum non idcirco vinum remiſi, quòd tu id laudâſ-
ſes, ſed quòd negotiatio bene ceſſerat. Χρύσεα
enim acceperam, χάλκεα qui dederam: & ideo
rurſus tentabam, an alios verſiculos haberes, quos
eodem pacto velles permutare: non quòd eorum
mendaciis delecter, ſed elegantiâ, ſuavitate, tuóq;
illo amico errore, quo alium me putas quàm ego
ſim. Ex *Linacro* audivi, tuum ἀρχιερέα opem tibi
argentariam deſtinâſſe: & certum ſolum ad te G
habendum quærere: id ſi ita eſt, querimonias ti-
bi minuet: ſi quæ tamen ſupererunt, in amicum
effundes ſinum, & fœnus à me accipies, nam bea-
tum te judico præ me. Tu enim quod ſectatus
es, ſummam eruditionem, nomen, quâ *Romana*
patet eloquentia, clariſſimum, denique immor-
talitatem es adeptus. Ego ad ultimos uſque *Bri-*

A *tannos* poſt fortunam excurri, nec unquam aſſequi
potui: nam ſubinde longiùs me fugit, imò verò &
magis me terret. Duos homines, qui me unicè
amabant, ſed qui omnium ſententiis & conjectu-
ris pauperes abjectíque ſemper fore exiſtimaban-
tur, miris quibuſdam modis, quaſi in invidiam
ſolummodo meam, alterum *Romanæ* eccleſiæ vi-
cecancellarium, alterum modò ſummum pœni-
tentiarium fecit, gradúmq; ad ampliſſimum pro-
vexit: & nunc mihi uterque ſtultitiam, quod ſe,
B fortunæque ſedem urbem *Romam Britannia* poſt-
poſuerim, exprobrat, méque viciſſim contemnit,
nec omnino immeritò. Tu porrò quocunque te
vertis, famam præmittis, nec potes non magnos
patronos ubique invenire. Ego niſi apud hos,
quos multo labore, longo tempore, non parvis
ſumptibus demereri ſum conatus, aliquod maſſæ
ætati viaticum coegero, quò confugiam neſcio,
quum planè in his κιμμερίαις σκοτίαις conſenuerim:
ante annos enim cani (quos mortis aquiliferos
C dicunt) agminatim toto vertice mihi erumpunt:
ſed longa eſt nænia, hoc fœnus tibi ſervo. *Mont-
joium* nondum ſalutavi, ita mihi accidit, dum
officium de die in diem produco. Epiſcopus *Du-
nelmenſis* operam & ſtudium ſuum tibi pollicetur.
Wintonienſis minus publica locutus eſt, ſed magis
amica: putabat ſacerdotium te habere: reſpondi,
ſpem quidem ſacerdotii tibi datam, ſed ſacerdo-
tium nondum datum: ille ſubridens, interroga-
vit, num illa ſpes alere te poſſet? ſubriſi viciſſim:
D atqui inquam auri, & temporis diſpendio hanc
ſpem *Eraſmus* emit: tunc ille juſſit me hac de re
ſecum aliàs commodiùs loqui, quod mihi hacte-
nus non eſt viſum: ſed gaviſus vehementer ſum
Wintonienſem tam de te amanter ſermonem habe-
re: quod reliquum eſt, operam dabo nè quod offi-
cium meum deſideres. De alveario quò te reci-
pias, quid certi ſcribam, non habeo: Apud *Au-
guſtinenſes* nullus eſt, cui convictor eſſe queas:
neſcio an velis cæcum poetam à me rogari: ſunt
E illic, ut audio, quædam inania cubicula, quæ con-
duci poſſent, ſed ſupellectile opus eſſet. In hoc
cœnobio, in quo ipſe ſum, farta omnia eſſe aiunt:
præterea menſa eſt infra mediocritatem. Circa
ædem *Pauli* collegium eſt, ut nôſti, quorundam
doctorum, quos aiunt lautè vivere, ego puto in
cloaca habitare. De *Franciſco* periculum facere,
nil fortaſſis noceret, ſed mihi videtur *Iro* miſera-
bilior. Deniq; quid in hac re pronunciem, non-
dum habeo: ſi quid in mentem venerit, intelliges.
F Quid te *Griphi* benignitatem perconter: nunc
præſertim cum *J. Baptiſta Boncantus* abeſt? Reſcri-
be quid velis, interim ſi redeas, cubiculum non
deerit. *Morum* hactenus non vidi, nec putavi de-
ditâ operâ interrogandum eſſe, an literas illas red-
diderit, quas non reddere vix potuit: quotidie
enim Archiepiſcopum aut videt, aut alloquitur.
Ex *Italia* novi nihil, ſed nec literarum quidem
aliquid habemus. *Bovillum* noſtrum poſtquam
tanti ſalutationem meam facit, plurima rurſus
G meo nomine impertias velim. Gratum in primis
mihi feceris, ſi modis omnibus curaveris, ut pul-
cherrimè valeas. *Londini* XIV. Cal. Decemb.

Eraſmus Rot. Andreæ Ammonio ſuo S.D.

PRecibus extudit *Roffenſis*, ut decem dies ſecum Epiſt. 26.
commorarer, at me ſponſionis plus decies pœ-
nituit,

nituit, ut hîc quoque ἀληθέστατον ſenſerim proverbium ἐγγύα, πάρα δ' ἄτη: interim è *Latino Græcum* reddam. Hanc μελεϊσμόν in me recepi. Captâram *Urſewicum* miſſo Novo Teſtamento, hac ſpe, ut ille mihi viciſſim novum mitteret equum, quod vetus ille bibendo periſſet, *Flandricâ* nimirum peſte. At dum ille abeſt in venatu, mea fruſtra fuit venatio. Hac gratiâ puerum meum iſthuc remiſi, ſimúlque ut te conveniat: quó ſi quid aliud fors in mentem venit, ſignifices: nam hinc
B non diſcedimus ante hujus finem hebdomadis. Scripſi ad te per *Morum* diſcedens, relicto exemplo epiſtolæ ad *Leonem*, ſed parum aptè deſcripto. Περὶ τῶν μισθῶν, mi *Ammoni*: tu, quod ſoles, amicum præſta; ego memorem & gratum præſtabo animum. Bene vale. *Roffa*, Decimoſexto Calend. Septemb.

PLurimum, mihi crede, gratiæ accedet, mi *Ammoni*, iſti beneficio ex celeritate conficiendi:
C nam & citius hanc ſollicitudinis nubem ex animo diſcutiemus: & ſi quid fortè extiterit Tragœdiæ, tutiores erimus. Rurſum vale.

Andreas Ammonius Eraſmo Rot. S.D.

Epiſt.17. ITa viſus mihi fuiſti trans æquor properare, ut nè bidui quidem moram abs te petere fuerim auſus. Sed audendum eſſe video, tametſi ſcio non omnes eſſe *Roffenſes*, imò vero perpaucos æque
D dignos, qui *Eraſmo* fruantur, iſtam ſponſionem ἄτην ἢ ἄτας futuram nihil ambigo. Venationem tibi malè cecidiſſe quis miretur? homini non ejuſmodi ſaltibus venari aſſueto. Cæterùm id tibi fœneratum dices. Nova certè μεταμορφώσεις, libros in equos vertere, ſed quando video te equo egere, albo equo (ſcis quanti hoc olim fuerit) à me donaberis ex *Juverna* ultima advecto. Accipe qualemcunq; tibi nunquam imputandum. Literæ quas *Moro* reliquiſti redditæ mihi fuere, ſat
E fore arbitror, prioribus ad *Leonem* literis. De tuo negotio nihil aliud, quàm quod inter nos convenit, occurrit. Commentum illud conſtanter probo, de ejus autem cura, ſanè quàm velim in aurem re, ut dicitur, utramque: herclè non minore ſtudio à me curabitur, quàm ſi de meo ipſius capite ageretur. Veruntamen celeritatem non eſt quod eximiam expectes, nam itinera ſunt tabellariis impedita, καὶ οἱ στρατιῶται multos deterrent, perſuaſum utcunque habe nullum me ſtudioſiſſimi
F tui officium prætermiſſurum. Vale & *Roffenſi* me reverenter commenda. Septimo Calend. Sextiles ex *Weſtmon.* M.D.XIII.

Eraſmus Ammonio ſuo S.D.

Epiſt.28. PLanè vapulaturus erat *Joannes* meus, ni *Morus* illi in tempore commodus patronus adfuiſſet. Nam is ſimulatque reſcivit nos hæſiſſe *Roffæ*, accurrit, iterum viſurus *Eraſmum*, quem vereri vi-
G detur, nè brevi non ſit viſurus poſthac. Is igitur famulo in conſilio fuit abducendi equi, poſteaquam tuâ ſponte offerres. Video circumſpectiùs tecum agendum: adeò captas omnem donandi anſam. Remiſſurus eram munus tuum, etiam *Moro* diſſuadente, ni veritus fuiſſem, nè ſuſpicareris aut parum mihi placere, aut me *Ammonio* parum libenter debere, cum nulli debeam liben-
A riùs, ut nec amo quenquam effuſiùs. Diſperеam *Ammoni*, ni iſtum tuum animum tam excelſum, támq; amicè amicum, pluris facio, magiſq; amo, quam univerſum ſtrepitum Pontificiæ fortunæ: nec mihi poſſum unquam parum videri fortunatus, quoad iſtiuſmodi amici erunt incolumes. Perplacet equus candore inſignis, at magis animi tui candore commendatus. Malueram in alios quoſdam prædonem agere, in *Eboracenſem*, *Coletū*, *Urſewicum*: verùm illi ſapiunt, quanquam *Urſe-*
B *wicus* pollicetur inſignem equum, nec addubito quin ſit præſtiturus, idque ad Calendas non *Græcas*, ſed Octobres. Bene vale doctiſſime & idem humaniſſime *Ammoni*. E *Brabantia* ſcribam *Eboracenſi* & *Larcho*. *Roffa* XI. Calend. Septembres, Anno M.D.XIII.

Eraſmus Rot. Ammonio ſuo S.D.

BEllè hactenus mihi fuit uſq; ad nidorem hy- Epiſt.29.
C pocauſtorum, quæ nuper incendi cœpta ſunt. *Hieronymus* in proceſſu eſt. Novum Teſtamentum jam aggreſſi ſunt: ego nec manere poſſum ob intolerabilem nidorem æſtuariorum, nec abire ob opus incœptum, quod ſine me nullo pacto poſſit peragi. *Helvetii* noſtri magnopere ſtomachantur adverſus *Gallos*, quod ſibi in acie non ceſſerint civiliter, ut olim ceſſerant *Anglis*, ſed machinis ſuis multos diſſipaverint. Rediere domum aliquanto pauciores quàm exierant, laceri, mutili,
D ſaucii, ſignis diſſectis: proinde pro epiniciis celebrant parentalia. Epiſtolam ad *Leonem*, cum aliis nonnullis curavimus edendam, ſed locupletatam: ſi quid reſponſum eſt, quod ad me vehementer pertineat, ſignifica tuis literis, ſed cautè. Si valetudo patietur, commorabimur hic uſque ad natalem *Chriſti*: ſin minus, aut *Brabantiam* repetemus, aut *Romam* rectà. *Eboracenſis* donavit me præbendâ *Tornacenſi*, ſed ἀδήλῳ ὄψει. ſi quid noventur res. Hujus commiſſarius, ſchedis publici-
E rùs affixis, fuit excommunicatus in *Flandria*, tanta illic *Eboracenſis* reverentia. Vivit, valet, ac triumphat Epiſcopus ejus loci, vir nobilis, doctus, ac potens. Accepimus tamen: nihil enim facilius quàm amittere. Optarim *Epigrammata* tua ſi fieri poſſit, quod & ante hac ſcripſi. His literis facilè ignoſces, ſi ſcias, quibus ejuſdem generis obruar laboribus. Bene vale doctiſſime *Ammoni*, & *Eraſmo* fac ſis qui fuiſti ſemper. *Baſileæ*, poſtridie Calendas Octobres, Anno milleſimo quingente-
F ſimo decimotertio.

Eraſmus Rot. Andreæ Ammonio ſuo S.D.

VIn' ridere? ubi *Bruxellam* reverſus, Cancel- Epiſt.30. larium *Mecænatem* meum ſalutâſſem: ille ad conſiliarios adſtantes verſus. Iſte, inquit, nondum novit, quantus ſit. Rurſum ad me, Princeps, inquit, conatur te Epiſcopum facere, & jam contulerat Epiſcopen haud aſpernandam, ea eſt in
G *Sicilia*: verùm poſt cognitum eſt, illam è *reſervatarum*, ut vocant, catalogo non eſſe: proinde ſcripſit pro te ſummo Pontifici, ut patiatur te potiri. His auditis, non potui tenere riſum: & tamen placet animus Principis erga me, vel potius Cancellarii, qui re ipſâ Princeps eſt. Utinam œconomia hujus comœdiæ feliciter cedat: nam eodem fermè tempore & nos ſcripſimus ex *Anglia*, &

hi

A hi è *Brabantia.* Sitio audire, quo pacto ſuccedat negotium. Hybernaturus ſum *Bruxellæ.* Quicquid *Tonſtallo* miſeris, mihi protinus reddetur: quod mihi cum homine perpetua ſit conſuetudo. Animus eſt à *Lovanio* alienior: illic mihi meo ſumptu obſerviendum foret ſcholaſticis: obgannirent aſſiduè juvenes: caſtiga hoc carmen, emenda hanc epiſtolam, alius hunc autorem flagitaret, alius alium: neque quiſquam eſt illic, qui mihi vel ornamento, vel ſubſidio poſſit eſſe. Super hæc omnia, audiendum eſſet nonnunquam, quid
B obganniant pſeudotheologi, genus omnium inſuaviſſimum: inter quos & nuper exortus eſt quidam qui mihi propemodum tragœdiam excitavit: in quo planè ἀπ' ὤτων τὸν λύκον ἔχω, οὔτε κρατεῖν δυνάμενος οὔτε ἀφεῖναι. Blanditur coram, mordet abſens: pollicetur amicum, præſtat hoſtem. Utinam magnus ille *Jupiter* univerſum hoc hominum genus recudat ac refingat: qui cum nihil adferant, quo vel meliores reddamur, vel eruditiores, tamen omnibus
C faceſſunt negotium. *Hieronymus Antuerpiæ* proſtabat, etiam cùm illic eſſem. Ita *Franciſcus* temperat hujus Comœdiæ ſcenas, ut ubiq; ſuum agat negotium. Nè literas quidem meas voluit exhibere, prius quàm ſibi proſpexiſſet. tantum dixit, è *Germania* ingentem eſſe ſarcinam literarum, etiam ab Epiſcopo. Impartiar nugarum portionem aliquam ſimulatq; recepero. *Antuerpiæ* recepi nuper, quæ tu *Baſileam* miſeras; à *Pacæo*, ſicut opinor, allata: & tamen ipſe nè verbum quidem.
D Bene vale *Ammoni* doctiſſime. *Bruxellæ* pridie Nonas Octobr. M. D. XIV.

Andreas Ammonius Eraſmo Rot. S.D.

Epiſt. 31. RIſi equidem ſeriò tibi iſthic quoq; *Mecænatem* contigiſſe, & eum *Mecænatem*, qui apud iſtum Principem uno omnium ore æquè poſſit ac velit: quod nobis non niſi tua unius cauſâ poteſt placere. Ἴτω τὸ ἐπισκοπεῖον. ut nihil aliud ad præſens
E ſuccedat, permultum ſanè eſt, tantorum virorum talem erga te voluntatem perſpexiſſe, quam tibi ex animo gratulor, ſpei jam ſolidæ plenus, iſti tuo ingenio, doctrinæ, ac virtutibus, fortunam diutius iniquiſſimam non futuram. Si Pontifex ταύτην τὴν ἐπισκοπὴν tibi dederit, magis ipſi tibi, quàm Principis commendationi dediſſe arbitrabor: ſed vereor nè id officiat, quod non dubitabit, quin Princeps hanc in te voluntatem ſit conſtantiſſimè ſervaturus, & brevi juris ejus futurum, ut ad aliam Epiſcopen te provehat: quod ni
F fecerit, ſpero fore, ut ipſemet Pontifex eum roget, ut qui te honeſtatum, ſcio, pervelit: at de alieno potius quàm de ſuo. Scripſi ad eum, & Epiſcopum *Wigornienſem*, haud multo poſtquam diſceſſeras. Quod *Bruxellæ* ſis hyematurus, conſilium probo, tum ut *Lovanienſium* ſcholaſticorum moleſtias effugias, tum ut frequens in aulica iſta luce conſpiciaris, tuóſq; tui coràm ſubmoneas, & ſuſpirantis fortunæ flatum concipias: poteris & tibi, & patriæ
G eſſe utilis, ſi propiùs veſtrum *Jovem* accedere non gravaberis: non longus erit labor, & aliquid ferendum, & ſtudiis nonnihil detrahendum eſſe cenſeo, ut reliquæ vitæ commodis & dignitati conſulas. Habes aulicam ſententiã. Lupum iſtum ſi dimiſeris, quod citra ullum periculum meo judicio facere potes, *Euripideus* omnino exitus eum manet: quærit hanc famam, ut dicatur cum

A *Eraſmo* contendiſſe. Sed tu ab ea ſcabie ungues abſtineto, quam hoc magis ſoveris, quo magis ſcalpſeris. Βάλλε τέλος τὸν λύκον ἐς κόρακας ἢ μάσσεις τὰς χεῖρας. De tuo *Hieronymo* gaudeo iſthuc eſſe allatum: brevi enim ad nos tranſvectum iri ſcio. Proinde fac, ut nè paginam quidem ad me mittas. nihil propero: ſiquidem haud tantum ocii mihi eſt, ut vel *Ciceronem* bis uno menſe legere queam. Vis novi aliquid? advenit huc Cardinalis *Sedunenſis* ille *Helvetius*, quem ſum allocutus, &
B videtur mihi homo ingenioſus, impiger, acer, facundus, ſtrenuus, & admodum Theologus. *Morus* tuus belliſſimè habet. *Tonſtallo* diligenter me commendabis, cui gaudeo te eſſe tam familiarem. Beatus mihi viderer, ſi veſtris collocutionibus liceret intereſſe. Cura mi *Eraſme*, ut valeas. Ex *Weſtmon.* Calend. Novembr. Anno M. D. XIV.

Eraſmus Rot. Andreæ Ammonio S.D.

C MAlè precor iſti τῷ τῆς ἀρχιερείας ſeceſſui, qui meam remoratus ſit felicitatẽ. Crede mihi, optime *Ammoni*, nunc ἱερὰ ἡμῖν κεχάλασται ἄγκυρα, καὶ πᾶς ἐῤῥίφθω κύβος· qui ſi parum ex ſententia ceciderit, ἐπιτυχίας· ſi ſuccedit, debebo ſummam tuo animo & humaniſſimi *Wigornienſis*: ſin minus, agnoſcam familiarem illum & nimium mihi notum genium meum. Præbendam arte conflavi in penſionem. Quod hortaris ut *Jovem* propius adeam, enitar, ac tum magis, ubi cer- Epiſt. 32.
D tum vigilans audiero oraculum, unde rerum mearum ſumma pendet. Seis quàm ſim craſſus, in hiſce præſertim rebus. Quod ſi quid cenſes faciendum mihi, quod gratum futurum ſit *Wigornienſi*, quæſo ſubmoneas. Itidem nè quid addubites ἀεὶ τῶν χρημάτων etiamſi deſtituat ὁ κατάλογος ἐκεῖνος, ſunt hic à quibus unico nutu poſſim impetrare. Maximum hic in præſentia rerum omnium aucupium eſt: at ego nunc ἄχρημος εἰμι. Hoc malè me habet. *Italos, Hiſpanos, Getas, Danos* candidiores expe-
E rior in me, quàm meos: famelicum hominum genus, & ſoli ventri natum. Cancellario debeo plurimum: at non ego ſolùm, verùm omnis hæc regio. *Tonſtalli* conſuetudinem meritò mihi gratularis: nihil adhuc expertus ſum hoc homine amicius. Ei legi tuam illam majorem epiſtolam: magnopere delectatus eſt ingenio tuo. Mihi ſubinvidere viſus eſt, quod tu illi tam λακωνικῶς ſcripſeris: ſed cum excuſarem occupationes tuas, facillimè accepit. Τὸν λύκον jam reliqueram, *Carme-*
F *litam* ὑλακτοῦντα ſemper neglexi, & tamen à canibus, ut ſcribis, accipietur & ille, ut dignus eſt. Volumina *Hieronymi* jam hîc divendita ſunt. *Franciſcus* affirmat ſe duo millia florenorum fuiſſe lucraturum, ſi majorem codicum vim deportâſſet. Quid ego audio? toties *Romæ* morior & reviviſco? Quis iſtuc *Virbius* aut *Theſeus* potuit? Sed ita demum mihi videbor revixiſſe, ſi quod agimus ſucceſſerit. Tu mi *Ammonium* ῥέξεις ὃ ῥέξειεν, & *Æſculapium* age. Bene vale. *Bruxellæ*, V. Idus No-
G vemb. Anno M. D. XIII.

Thomæ Card. & Archiepiſ. Eboracenſi Eraſmus

SAlutem plurimam reverendiſſime Præſul. Doleo mihi non licuiſſe familiariùs ac diutiùs colloqui cum celſitudine tua, prius quàm *Angliam* Epiſt. 33.

gium relinquerem. Extremam & ſacram, ut vo-
A cant, ancoram meæ felicitatis in te fixeram, ſed
urgebat *Hieronymus*, opus ingens & inclytum:
& ni fallor, ſemper victurum, præterea pium, ac
frugiferum. Id mihi ſic cordi eſt, ut huic omnia
poſthabeam. Semper hoc iter obnoxium latroci-
niis fuit, ſed nunquam magis quàm nunc, deinde
Rhenus nivibus auctus,& pluviis cuncta ſuis aquis
obtexerat,maximè circa *Argentoratum*,ut natan-
dum fuerit veriùs quàm equitandum. Omnia
B contempſi,modò prodeat *Hieronymus*. Excuditur
& Novum Teſtamentum *Græcum*,ut ab Apoſtolis
eſt ſcriptum: *Latinum*,ut à me verſum, una cum
noſtris Annotationibus. Exierunt jam & alia
quædam minutiora. Hæ nugæ magis nos habent
occupatos, ac magis intentos, quàm vos ardua
iſta negotia. His igitur abſolutis, maturabimus
reditum, maximè ſi tua benignitas aliquid inte-
rim paraverit, quo fatigatum hiſce laboribus
animum ſimul & corpus refocillemus. Bene va-
C leat reverendiſſima tua dominatio, cui me totum
dico, dedicóque. *Baſileæ* tertio Calend. Septemb.
Anno M. D. XVI.

Eraſmus Vrcewico ſuo S. D.

Epiſt. 35. EQui tui genius mihi fuit magnopere felix,
nam bis jam *Baſileam* uſque vexit ac revexit
incolumem,itinere licèt periculoſiſſimo, non ſo-
lum longo. Sapit jam non minus quam *Homeri-*
cus Vlyſſes: ſiquidem *mores hominum multorum vi-*
D *dit & urbes*: tot adiit Univerſitates. Dum *Baſileæ*
meipſum penè laboribus eneco menſibus decem,
ille interim ocioſus ita pinguit, ut vix ingredi
poſſit. Superior illa *Germaniæ* dictu mirum quan-
topere mihi arriſerit, idque modis omnibus, &
quam impenſè faveat *Eraſmo*. Novum Teſta-
mentum non dubito quin videris. *Hieronymus*
totus propediem prodibit in lucem, unà cum li-
bello *De Principis inſtitutione Chriſtiani*. Quatuor
E *Hieronymi* volumina miſi archiepiſcopo *Cantua-*
rienſi per hunc *Petrum* unoculum,tuum alumnum.
quem offendi ſic incumbentem ſcribendis libris,
ut ſe laboribus propemodum confecerit. Opinor
homini fatum inſtare, qui tam ſui diſſimilis ſit
factus. Quin & abſtemius propemodum eſt red-
ditus, & vini oſor: atque hinc pallor inſolitus.
Tuorum in me beneficiorum ſemper meminero,
quicunque me terrarum angulus eſt habiturus.
Bene vale. Apud divum *Audomarum* Nonis Ju-
F niis, Anno M. D. XVII.

Eraſmus Ammonio ſuo S.D.

Epiſt. 36. ΠΡὸς τῆς ἀθανασίας τῆς σῆς, πρός τε τῆς ἐμῆς
δυστυχίας, ſic & illam tibi propriam ac per-
petuam eſſe velint ſuperi, & hanc mihi levio-
rem, *Ammoni* humaniſſime, urge literis tuis
Vuingorienſem, ut quam primum explicetur no-
ſtrum negotium. Favent omnes fermè hujus au-
G læ proceres, & cum primis Cancellarius, ac Rex
ipſe. Audio Theologos, neſcio quos, moliri, ut
publico mandato delegetur ſcholæ *Lovanienſi*, &
hujus germanæ *Colonienſi*, meorum voluminum
examinatio: quod ſi fit, primum habent quod
agant in biennium: deinde quiſquis delegabit
examinationem, eadem opera mandabit *Græcæ*
Latinæq́; linguæ peritiam, quâ illi ex æquo va-

A cant: tametſi reor hoc ἀνεμώλιον fore: nam & hic
optimi quique mihi favent, & inter Theo-
logos quoque primores bene volunt. Scripſi de
meo negotio ante dies aliquot per curſorem
Tonſtallicum: is homo magnificè de te, tuóque in-
genio ſentit. Aiunt brevi ſummorum Principum
conventum fore *Cameraci*, *Maximiliani*, Regis
Gallorum, & noſtri *Caroli*: ibi de pace nunquam
interrumpenda tractabitur. Iterum atque iterum
te rogo, mi *Andrea*, ut maturetur, quoad fieri po-
B teſt, quod agimus. Ego præſtabo, nè poſſim meo
merito dici ingratus. Bene vale: poſtridie *Innocen-*
tem, Anno M. D. XVI.

Eraſ. Rot. Ammonio ſuo S. D.

AN meritò nos objurges nondum liquet,cer- Epiſt. 37.
tè conſolaris tum amantiſſimè,tum eruditiſ-
ſimè. Alioqui vel illud poteram occinere,*Tu ſi hic*
ſis aliter ſentias. Quod ſi omnes ſic cæcutirent in
C *Eraſmo*, ut tu, multo minus eſſet infelix. Pro ſtu-
dio in me tuo, vel pietate potius, pudet, ita me
Deus amet, agere gratias. Majus enim mihi vi-
detur hoc beneficium, quàm ut vulgari more
conveniat gratias agere. Et referre qui poſſum?
Et tamen adnitemur, ſi modo detur vivere. De
Sixtino id ſentis,quod ego ſemper ſenſi. Hac igi-
tur ſpe, quam mihi præbes, animum interim ful-
ciam. In literis ſum totus, paro enim quædam
Baſileam mittenda. Rex *Galliæ* me invitat in ſuam
D *Galliam*, pollicens mille florenos annuos. Cui ſic
reſpondi literis, ut nihil tamen certi reſponde-
rim. Theologi nunc ambiunt etiam, ut *Lovanium*
commigrem. Ex *Moro* totam hanc fabulam me-
liùs cognoſces. Bene vale mi *Ammoni*, & perge
σῶσαι τὸν τρισάθλιον ἔρασμον. *Antuerpiæ*. Quinto
Idus Mart.

Nonnihil indignor occupationibus tuis, per
quas non licet Muſis totum iſtud ingenium,ut par
erat, poſſidere. Video *Morum* quoque ante hac
E ſemper invictum in procellas eaſdem abripi.Ego
ſemper mei ſimilis, totis pilea ſarcinis redimo.
Rurſum vale. M. D. XVI.

Eraſmus Andreæ Ammonio ſuo S.D.

VIx credas,mi *Ammoni*,quàm penè hîc Theo- Epiſt. 38.
logorum invidiâ conflagrarim. *Lovanii* gla-
diatorio animo ad me affectabant viam, idque
conjurati, *Atenſi* duce, hoc nocentiore,quòd ho-
F ſtis amicum ſimulat: agebant & apud Principem
ſedulò,ut Pontificis autoritatem cum hujus auto-
ritate conjungerent. Sed ipſe tandē *Lovaniū* pro-
fectus omnē illum fumum ita diſcuſſi,ut cum ma-
ximis ac minimis Theologis ſummâ inierim ami-
citiâ. In aula molitiones partim Procerū favore,
partim eruditorū, & in his præcipuè *Theatini* o-
perâ coercitæ ſunt. Τὸν χρησμὸν τὸν σωτήριον jamdu-
dum expecto. Quod ſi non ſucceſſerit, tam periit
ἐράσμιος, quàm extrema faba, neque quicquam
G ſupereſt, niſi ut illi epitaphium pares. Equidem
maluiſſem bis *Romam* proficiſci, quàm hoc tam
diutino tædio cruciari. Nec hoc dico, quo tuum
elevem beneficium. Scio moram hanc non tui
eſſe animi,ſed mei fati. *Hieronymum* librariorum
manibus commiſi, quo concinnatum mitterem.
Ii ſuo more dant verba. Quod ſi nondum emiſiſti,
mittam: tum quicquid imperaris pecuniæ præ-
ſto

ſtò erit. Nec unquam tamen deſinam in ſolidum hoc beneficium tibi debere. Tantùm matura, ut ante paſcha ſim incolumis, veréque *Aeſculapium* præſta. Quod ſi quid incidet, cur mihi ſit deſperandum, beneficii pars fuerit, inani ſpe quamprimum liberari. Quanquam nè deſperem tuum ingenium facit. Offert *Gallia* montes aureos. Sed mihi manus obſtrictæ ſunt. Si quid habes quod me in vitam reſtituat, mitte per *Morum*, niſi contigerit certior. Bene vale. *Antuerpiæ* ſexto Calend. M. D. XVI.

Eraſmus Andreæ Ammonio S. D.

Epiſt. 38. CUm *Devariæ* per occaſionem oſtendiſſem *Mecænati* noſtro tua poemata, ingenium & eruditionem ubique probavit. Cæterùm præfatione tuâ viſus eſt mihi non admodum delectari, iiſdem de cauſis, quas apud te conjectâram, non ignarus ingenii hominis. Mirum eſt quàm abhorreat ab omni κενοδοξίας ſuſpicione. Itaque admonuit me ut ſi ederem, præfationem omitterem. Ipſum enim carmen præfationis vice fore: Præterea in carmine, cum ais, *Turba tui quod facit ordinis:* móxque *aleas* & *perpotationes* commemoras, veretur nè is locus & tibi & ſibi nonnullam pariat invidiam: quaſi libenter accipiat, ſuum ordinem taxari. Si præfationem mutas, addas velim, mentiunculam de ecloga ipſi dicata. Nam id velle ſenſi, propter *Angliæ* Regiſque laudes, quibus unicè delectatur. Hac de re tuas literas expectabo, quas ad *Jodocum Badium* mittes, nam niſi tua cognita ſententia nihil omnino tuis in ſcriptis ſum mutaturus. Vale amice candidiſſime. *Moro* multam ἀπ' ἐμοῦ ſalutem dicito. *Linacro* meis verbis etiam gratulare. Siquidem audivi apud Archiepiſcopum, quod audivi non illibenter. *Morum* admonebis ut τὰ βιβλία quæ reliqui in cubiculo, *Coleto* reddenda curet. *Devariæ* quarto Idus Aprilis M. D. XV.

Andreas Ammonius Eraſmo Theologo S. D.

Epiſt. 39. VIdeo mi officioſiſſime *Eraſme*, ineptiarum mearum præfationē *Montjoio* (quod tuo divino judicio conjectâras) minimè probari. Ideóque aliam ad te mitto: at equidem recenti fœturâ mihi videtur minus mala quàm altera erat, & ſi felici tua lima dignaberis, auſim ſperare bonam. Sin verò manus tua materiam iſtam refugiet, mihi certum eſt non amplius, ut in hoc tibi placeam, laborare. In re tua vel capitis diſcrimen ſubire poſſum. Utcunque mi Eraſme meum nomen, quantulumcunque eſt, tibi iterum atque iterum commendo. Si vides has nugas commiſerationem mihi aliquam allaturas, pone illis, rogo, modum quem voles, & in ſumma tui amiculi honori conſule. Scio te plus in re mea, quàm egomet, ſapere, nec vereor quin tantundem ſis effecturus: novi enim quàm ſis amicus amico, ideóque — *verbum non amplius addam*. Tua *Adagia* illic rurſus excuſum iri gaudeo, quanquam ego *Aldina* exemplaria malim, cum ob *Latinorum* tum ob ἑλληνικῶν χαρακτήρων χάριν. Verùm ad quem *Italum* me alleges non intelligo, neque enim quenquam *Italum* bibliopolam hîc novi: ſed perquiram diligentiùs, nam valdè cupio emere. Epiſcopo *Dunelmenſi* te, quàm potui diligenter commendavi: gaviſus eſt nuncio, & tibi gratiam habet, interrogavítque quando eſſes rediturus: reſpondi, quantum ego conjicerem, brevi. Cæterùm malè ſit illi cui tuas literas ad me dediſti, ejus enim negligentiâ factum puto, ut cum tu quinto Calend. Maias dederis, non ante XVII. Calen. Junias mihi redderentur, ut ſanè verear nè ſerum jam ſit ad ea quæ ſcribis reſpondere. De rebus *Britannicis* quod operæprecium ſit ſcire, novi ferè nihil eſt, præterquam de ipſo Rege qui diviniorem indies ſe præbet. Sed hoc vetus tibi eſt: de te verò mirum mehercule deſiderium, obtundor his vocibus, quoniam me tibi contubernalem nôrunt, *Quid de Eraſmo? quando revenient? Eſt planè ſol noſtri ſeculi, ô ſi redeat!* & multa alia, quæ ſcribere nolo, nè quid poſtea in me referas. *Morus* noſter melitiſſimus, cum ſua facillima conjuge, quæ nunquam tui meminit, quin tibi bene precetur: & liberis, ac univerſâ familia pulcherrimè valet. *Linacer* ſacerdotio auctus eſt, pro quo omnes Muſas fortunæ gratias egiſſe arbitror: tuus *Leucophæus* ſalvere te jubet, tu cura ut valeas, & ad nos ſoſpitem te referas, ἀλλὰ καὶ παρ' ἐμοῦ τὸν φίλτατον πολυγράφον ἀσπάζου, καὶ τὸ συμβόλαιον ὧν ἡμᾶς τηρεῖν ἐπήγγελλε. *Londini.* Decimo quarto Calend. Junii. M. D. XV.

Andreas Ammonius Eraſmo S. P. D.

TErnas à te in caſtris literas accepi, quibus nè *Gallorum* quidem fuga mihi gratior extitit. Epiſt. 40.
Primis reſpondi caſtrenſi dictione, neſcio utrum literas acceperis: ad tuas autem noviſſimas, quia ſub noſtrum ex *Gallia* diſceſſum, videlicet cum ad ovationem reverteremus, mihi fuerunt redditæ, nihil reſcripſi: quæ tamen mandâſti curavi. Nam *Bertinico* Abbati diligenter te commendavi, eiq; omnem illam tuam nomenclaturam de tuis apud eum amiculis perlegi, ille mirum quàm ad *Eraſmi* nomen fuerit continuò exhilaratus; herculè non ſecus ac mater vidua ad peregrinantis filioli nuncium: apprehendit me, & cum multi adeſſent, ſeorſum abduxit, ac multa de te amantiſſimè percontatus; poſtremò, ut tibi *Britannia* incidiſſet, quæſivit: reſpondi, quod erat, omnia longè tuis meritis inferiora: ad ſummam viſus eſt tui quam ſtudioſiſſimus. Porrò ſcriniorum magiſtrum conveni, quæ de eo ſcriberes, ipſi oſtendi, & *Plutarchi* libellum obtuli, paucis gratias egit, & quoniam erat (ut videbatur) occupatiſſimus aliò ſe proripuit, ejus poſtea alloquendi non fuit commoditas. Simulatque *Anglicum* ſolum tetigi, ubi locorum eſſes rogare cœpi. Siquidem *Cantabrigienſem* peſtem fugere te ſcripſiſti, unus tandem *Sixtinus* mihi dixit, te quidem *Cantabrigiam* ob peſtem reliquiſſe, & conceſſiſſe neſcio quò, ubi cum vini penuriâ laborares, & eo carere peſte gravius duceres, *Cantabrigiam* repetiiſſe, atque inibi te nunc eſſe. O fortem *Baſſares* commilitonem, qui in ſummo periculo ducem deſerere nolueris; quam ob rem mitto ad te Imperatoris tui munuſculum, vini *Cretenſis* ſinum, ſed quod *Jupiter* cum in ea inſula educaretur, ſuo peniculo eminxit, hoc eſt neſcio quid ex lacte, & nectare profectum: quod ſi maturè huc te receperis, licebit tibi aliquanto largiùs haurire. Cæterùm quod auctam fortunam mihi graturaris, haud amicè facis, niſi & tibi pariter graturis, & ſi ea perinde ut tua non uteris: & ego viciſſim cum de multis aliis rebus, tum de X. illis aureolis quos Δυνάμεις

tibi

tibi donavit gratulor, non tam muneris gratiâ, (A) quàm quod ille non miſi in eos, quos unicè amat & ſuſpicit, eâ liberalitate uti ſolet: at quod de me interroganti [illegible], non miror, & cauſam tamen neſcio; nam paulò antequam e noſtris caſtris diſcęderet, quandam mihi indignationem ſignificavit: ſed unde eam conceperit, nequeo divinare, dum ipſe quod mei fuerit officii fecero, & culpâ vacavero, quo animo hic ille in me ſit, non ero magnopere ſolicitus. Habeo præterea multa quæ ad tuas literas reſpon- (B) deam. habeo & plenum ſacculum nugarum, quem cupio in tuum ſinum effundere. Proinde ubi ubi primum huc reveneris, fac extemplo ut ſciam: ſed hoc prætereundum non eſt, *P. Carmilianum* Regis *Scotorum* epitaphium nuper edidiſſe muliebribus maledictis refertum, quod *Punſoniciis* characteribus excuſum propediem leges: eo *Carmilianus* magis ſibi placet, ſeque magis miratur quàm *Catullianus* ille *Suffenus*, & tamen niſi ego admonuiſſem *pullulare* primâ correptâ poſuiſſet. Utcunq; multa re- (C) ſtant quæ rideas, & in primis aliquos inveniri qui ejuſmodi ineptias ſeriò laudent. Vale mi ſuaviſſime *Eraſme*, & me ut facis ama. *Londini*. Septimo Calend. Decembres M. D. XV. Quod me fortiſſimum appellas pari te talione percutiam.

Andreas Ammonius Eraſmo S.D.

Epiſt. 41. COclitem diſceſſiſſe arbitratus, amico cuidam meo trajicienti, & *Bruxellas* (quò te ventu- (D) rum conjectavi) profecturo tres verſus ad te confeſtim dedi, una cum exemplo literarum, quas tibi jam pridem ſcripſeram, & per noſtrum *Pacaeum* miſeram, quibus junxeram Pontificis Max. ad te Breves appellatas, alteras ejuſdem exempli apud me retinui, quas tibi per tuum *Coclitem* nunc mitto: ſed Breve quo idem Pont. Max. Regi te ſtudioſe commendat, tibi ſervo, quoniam tametſi iſthic haberes, huc tamen eſſes relaturus, & circumlatum poſſet excidere. Aveo *Germanicas* (E) gerras ex te audire, quanquam quid mirum ſi terra illa quam *Tacitus informem, cœlo aſperam, triſtem cultu, aſpectúque*, niſi ſi patria ſit, tibi arriſit? qui poſſis *Riphaeos* montes ſerenare, feras & ſaxa mollire, cui ſi propiius accedas, non minus quam ſuo *Orpheo Hemus* aduletur, in quem nihil poteſt tam magnificum conferri, quod meritis comparatum (ut ita dicam) parvificum non ſit habendum. Sed coram (ut tu ais) melius de his nugabimur. Valde hic non à me ſolùm, ſed ab (F) omnibus expectaris, ipſe quoque *Larchus*, qui eſt apud *Eboracenſem* ſummus, munuſculum tibi adventitium deſtinavit. Cæterùm cura te amabò diligenter. Sexto Calend. Quintiles. odi enim *Julianum* nomen. Ex *Weſtmon.* Anno M.D.XV.

Eraſmus Rogerio ſuo S.D.

Epiſt. 42. INter multos amicos, quos mihi dulciſſimos *Britannia* conciliavit, tu mi *Rogeri* vel inprimis (G) occurris, qui me tam conſtanter amâſti, ſic tuâ conſuetudine delectâſti, ſic officiis juviſti, ut quocunque terrarum mea me fata deferent, *Rogerii* mei jucundiſſimam memoriam mecum ſim ablaturus. Atque utinam eam libertatem tua tibi fortuna permitteret, uti nos in *Italiam* conſequaris: poſſideres totum *Eraſmum*, quem jam multis (A) modis tuiſſimum, ut ita dixerim, effeciſti. Iter ſat bene vertit, niſi quod odioſa fuit navigatio. Quatuor enim noctes de ventorum ac fluctuum arbitrio pependimus: unde & capitis dolorem contraximus, quo quidem brevi levabimur, ſpero. Mirum quàm mihi arrideat *Gallia*, hoc dulcior, quod jam diu non viſa. Uti *Britannia* deſiderio tenear, illud potiſſimum facit, quòd in ea reliquerim amicos, tam multos, tam doctos, tam integros, tam amantes, tam officioſos, tam ju- (B) cundos, denique ſic de me promeritos. Inter quos tu præcipuo loco ponendus. Quare fac ut in amando *Eraſmo* tui ſimilis eſſe pergas. Ego viciſſim in complectendo *Rogerio* meipſum quotidie vicero. Vale *Pariſiis* poſtridie Sacrament. Anno M.D.VII.

Eraſmus Rogerio Wentfordo S. D.

PAter *Ioannis* cum apud nos eſſet, ſignificavit Epiſt. 43. (C) mihi, ſe filium alteri velle committere, nec verbo ſum reluctatus. Præſcripſit ille ſpacium ad Omnium ſanctorum: accepi. Adjeci ſi vel ipſo momento vellet abducere, me boni conſulturum. Non poſſum illi ſuccenſere, quippe qui ſciam quicquid hujus facit, inſtinctu facere alieno. Olim abduxerat: deinde reddidit, te autore, non admodum cupienti, cum ſemel animum aliò flexeram. Rurſum cum dies quatuordecim abſtraxiſſet, ipſe reduxit, paſſurus ut me trajicientem quo- (D) que comitaretur. Educatus eſt apud me liberaliter, & meo quidem ſumptu: & tametſi non profecit quantum ego cupiebam, tamen illud audacter affirmabo, illum plus ſcire Latinitatis, quàm fuerit in ulla ſchola, nè *Lilianam* quidem excipio, triennio conſecuturus, & ſcis primos profectus minimè apparere: tantum abeſt, ut omninò temporis jacturam fecerit. Sed quoniam video patris ſimplicitatem inſtigationibus huc & illuc impelli, & matrem ineptè amare: non eſt animus (E) perdere officium. Nihil autem æquè perit, atque id quod confertur in ingratos: non eos exiſtimo ingratos, ſed magis etiam perit, quod confertur in non intelligentes. Nam ingratus etiam ſi diſſimulat, tamen apud ſe obnoxius eſt, & aliquando vel pudore gratiam refert: is qui non intelligit beneficium, etiam ſibi deberi putat. Ut igitur ſtultum eſt, bene mereri de iis qui non intelligunt, ita benefacere invitis, extrema dementia eſt. Dixit hic cuidam mihi intimo: quo minus diſcat (F) puer, obſtare quod Anglicè neſciam: imò hoc ipſum in cauſa eſt, ut quam maximè diſcat *Latinè*, velit nolit. Quorſum iſta, inquis? nempè huc, cum pater ſuper hac re mecum ageret, propemodum certus eram de quodam miniſtro, is mutatâ ſententiâ trajecit in *Brabantiam*, rediturus tamen ante natalem. Si ipſe trajecero, id quod futurum eſt paulò poſt Calendas Novembres, relinquam *Joannem* ubi volet. Sin minus, patietur hunc eſſe apud me donec meus ille redeat, nè ob exiguum (G) tempus ſæpius miniſtrū mutem. Id tu illi perſuadebis. Quod ſi omnino nolit, quanquam non dubito quin ſit non gravatim paſſurus, agat ut lubet. Ego minus moleſtè feram jacturam officii, quod in bonam indolem operam collocârim. Bene vale mi *Rogeri*, & aliquoties ad nos ſcribito.

Jam & illud mihi venit in mentem, cur unus ego videar ei idoneus, qui filium ſuum meo ſumptu &

V docean,

ſim eſſe inviſam, neq; ipſum me apud amicos fin-
gere quicquam, neque figmentis alienis delectari.
Juſſeram ex *Anglia* ſcribens, ut adumbratis lite-
ris me ſcilicet eriperes. Ea fraus non in te, non
enim fallebaris, ſed in *Anglum* tendebatur. Cæte-
rùm eas literas, quas poſtea miſi de meo conſilio,
emoriar, niſi ex animo ſcripſi. Tuas item, quas tu
poſtea faſſus es mihi reverſo, te ut fictis fictas re-
tuliſſe, ego ex animo ſcriptas credidi. Jam verò
quas ex *Aurelia* ſcripſi de rebus meis anguſtiſſimis
ſatis apparet pari arte ſcriptas videri: quod ni eſ-
ſet, non hunc *Ludovicum* nobis tribus ſcilicet an-
gelaris oneratum remiſiſſes. Prudens hic prætereo
Batte, & quanto alia expectârim abs te, & quan-
tum hac re meam felicitatem auxeris. Si ludere
tibi videor in epiſtolis, cum ſic ſcribo, nihil eſſe
cauſæ puto, cur unquam ad te ſcribam, ſed hæc
miſſa. Quoniam non dubito optime *Batte*, quin tu
amantiſſimo animo facias, quæcunq; facis, quæſo
ut totum illum *Battum* ad me beandum explices.
Conficies haud dubium, ſi modò fatalem illum a-
nimum concipies. E veſtigio *Ludovicum* ad domi-
nam mitte, & ſi commodum, ipſe proficiſcere, no-
ſtras literas tua facundia adjuturus. *Adolphum* in-
ſtiga, ut primarum precum religione maternum a-
nimum obteſtetur, ſed cave nugatorium quicquã
optet. Eâdem enim operâ vel maximum quid-
dam exorabimus: Si *Eraſmi* mi fortunæ ex ani-
mo tibi curæ ſunt. Sic agas, dominæ pudorem me-
um amabilibus verbis excuſabis, tanquam inge-
nium meum non ſit paſſum, ut illi ipſi meam ege-
ſtatem aperirem. Tu verò ſcribes me jam in ſum-
ma egeſtate verſari, eo quòd hæc fuga *Aureliana*
mihi magno ſumptui fuerit. Recedendum enim
erat ab iis à quibus compendii nonnihil capiebã.
Nec uſquam doctoris titulum rectiùs accipi poſſe,
quàm in *Italia*, nec *Italiam* ab homine delicato
poſſe adiri ſine ſumma vi pecuniæ: maximè quòd
mihi ob literarum qualemcunq; opinionem ſor-
didiùs vivere ne liceat quidem. Oſtendes quanto
amplius ego ſim meis literis decus dominæ allatu-
rus, quàm alii, quos alit, Theologi. Nam illi vulga-
ria concionantur, ego ſcribo, quæ ſemper ſint vi-
ctura. Illi indoctè nugantes, uno aut altero in tẽ-
plo audiũtur: mei libri, a *Latinis*, à *Græcis*, ab omni
gente toto orbe legentur. Ejuſmodi indoctorum
Theologorum permagnã ubiq; eſſe copiam, mei
ſimilem vix multis ſeculis inveniri, niſi fortè adeò
ſuperſtitioſus es, ut religio tibi ſit, in amici negotio
mendaciolis aliquot abuti. Deinde oſtendes nihi-
lo illam pauperiorem futuram, ſi ut *Hieronymus*
jam depravatus, ſi ut vera Theologia inſtauretur,
aliquot aureis adjuverit, cum tanta ex illius opi-
bus turpiſſimè pereant. Hæc ubi pro tuo ingenio
amplificaris, déq; meis moribus, déq; meâ ſpe, de
charitate in dominam, de verecundia multa ſcri-
pſeris, tum addes me ſcripſiſſe, ducentis francis
omnino mihi opus eſſe, ut poſteri anni ſalarium
in præſentia largiatur. Id quod ego *Batte* neuti-
quam fingo. Nam centum francis nec iis quidem
integris *Italiam* petere, non mihi tutum videtur,
niſi rurſus in ſervitutem cujuſpiam dedere me ve-
lim. Id priuſquam fecero, emoriar potius: tum
quantulum referet ejus, in præſentia ne an poſt
annum donet, & meâ quidem refert plurimum: de-
inde ſuade ut ſacerdotio mihi aliquo prorſus con-
ſulat, ut reverſus habeam, ubi in literis quieſcam.
Neq; ſolum hoc ſuade, ſed etiam rationẽ à teipſo

A excogitatam quàm poteris commodiſſimã oſten-
de, uti ex multis primum mihi promittat, ſi non
optimum, tolerabile certè, quod mutem, ubi am-
plius contigerit. Neq; neſcio multos eſſe, qui ſa-
cerdotia petant: verùm me eſſe dices, hominem
unum, quem ſi cum omnibus cæteris cõponat, &c.
Scis morem tuũ antiquum effuſiſſimè mentiendi
de *Eraſmo*. Hæc eadem ut ſcribat *Adolphus* tuõs
curabis, te ſcilicet preces dictante blandiſſimas:
continuóq; curabis ut centum francorum promiſ-
B ſio confirmetur, &, ſi fieri poteſt, cum *Adolpho* tuo
communicetur, ut ſi quis caſus matrem, quod omẽ
abſit, eripuerit à filio ſumam. Adjicies in fine, me
in literis eſſe queſtum id quod *Hieronymus* in epi-
ſtolis queritur non ſemel, ſtudium oculos mihi e-
ripere, eóq; rem ſpectare, ut cum *Hieronymo* auri-
bus & linguâ tantum ſtudere incipiam, & quàm
poteris facetiſſimis verbis perſuadebis, ut *Saphirum*
aliquem aut gemmam oculis confirmandis utilem
mihi mittat. Quæ verò gemmæ eam vim habe-
C ant, ſcripſiſſem ipſe, ſed non aderat *Plinius*, tu è
medico tuo expiſcare. Hæc mi *Jacobe*, neq; im-
proba, neq; deſperanda mihi videntur, ſi modò tu
poteris animum illum tuum mihi fatalem indue-
re. Et nunc maximè mihi videtur *καιρὸς* ille ca-
pillo arripiendus, cum tam honeſta offertur anſa.
Quæſo te mi *Batte*, hoc etiam atque etiam te-
cum cogita, tantam eſſe noſtram neceſſitudinem,
ut ſi utervis alteri vel gravi ſuo incommodo pro-
deſſe queat, tamen nihil recuſandum fuerit: nunc
D cum *Eraſmo*, quem ſemper amore etiam viciſti,
citra ullum incommodum tuum tantum poſſis ad-
ferre emolumenti, in ea re negare operam, non
tam quidem parum amici, quàm omnino inimici
mihi videtur. Neq; eſt quod ille ſcrupulus animũ
tuum mordeat. Si hoc nunc dat domina, quâ
fronte petam quæ mihimet ſunt petenda. Scio
enim tibi vehementer dominæ liberalitate eſſe
opus. Verùm id velim tecum ipſe reputes, ſimul
utrunq; non rectè confici poſſe. Nunc quum op-
E portunitas datur tuo dilato, amici negotium age,
tuum ſuo loco acturus, & acturus nihilo incom-
modius. Neque vereare nè tantilla res dominam
exhauriat. Simul illud cogita tibi quotidie pe-
tendi opportunitatem dari, mihi non item. Tu
fortaſſis bene mecum agi putas, ſi mendicitatem
effugio. Ego verò ſic ſum affectus, ut aut prorſus
abjicienda putem ſtudia, aut comparandum unde-
cunq;, quod literæ poſtulant. Poſtulant autem vi-
tam non omnino ſordidam & afflictam. Quan-
F quam quantulum à mendicitate aberamus, imò
etiam abſumus, quum nè teruncius quidem in lo-
culis ſit, reliqua pudet ſcribere. Circumſpice, quot
aſini omnino nullis literis quas opes poſſideant, &
magnum videtur, ſi non eſuriat *Eraſmus*? Adde,
quid ſi morbus incidat, quando febris jam penè
anniverſaria recurrit quotannis, quid ſi multa
alia, quæ in hominum vitam incidere & ipſe ex-
pertus es? Et quid adhuc à domina præter ſpem
accepimus? At periit, inquies, res in *Britannia:* non
G tuâ quidem, ſed nec meâ rurſus culpâ periit. Ego
enim neq; temerè *Angliam* adii, neq; inconſultè
exitum ſum molitus. Verùm fatales caſus nobis in
manu non ſunt. Quod verò clamas, me nihil mit-
tere, equidem mediusfidius miror: quaſi verò aut
ego ſim celaturus, ſi quid apud me eſſet, quod mitti
poſſit: aut hic dormiam, ut mihi extimulatore ſit
opus. Crede mihi nõ ceſſatur hic, imò vix etiã vale-

tudini parcitur, dum amicis do operam, dum aliis compono, aliis prælego, aliis caſtigo, dum mihi lego, dum colligo, dum emendo, dum compono, dum *Græcas* literas utiq; difficillimas, meditor. Et poſtea tu noſtrum ocium ex tuo metiris, clamas, ſcribe huic librum, ſcribe ſexcentas epiſtolas, quaſi ingenium habeamus adamantinum. Credo tibi iſta perſacilia videri, quod non admodum hac in palæſtra ſudâſti. Experire ipſe quid ſit librum ſcribere, & tum ſi videbitur me tarditatis incuſa. Admiſces in epiſtola quædam ut tibi videtur faceta, ut mihi contumelioſa, aut certè *ἄνευς*. Quæſo te mi ſuaviſſime *Jacobe*, temperemus ab hujuſmodi ſalibus, *Momum* non lepores ſapientibus. Quod ſi juvat interdum eruditis jocis luſitare, ita his utamur ſermonibus, ut dum tempus feret, in re nihil ab alterutro ceſſetur. Téq; per noſtram amicitiam obteſtor, ne tibi veniat in mentem, ut libeat periculum facere, num poſſim etiam iſtam ſpem, quæ mihi ſola eſt reliqua, contemnere, néve jucundiſſimum noſtrum amorem intempeſtivis nugis obſcuremus. Ego toto pectore nihil aliud cogito, niſi ut quàm abſolutiſſimam doctrinam mihi comparem, eóq; trivialẽ hanc maximo animo contemno. Video enim, jamdudum video vulgi inſaniam. Sed libri mei non ſtatim evolabunt, malo mihi gloriam paulò ſeriùs contingere, ſed ſolidam, quàm maturiùs, verùm pœnitendam; id quod non paucis eveniſſe video. Quare te quæſo, ſine me meo arbitratu hanc rem agere. Mihi neq; ſtudium, neq; animus deerit; tu cura modò, ne mihi omnino deſit fortuna, quod quidem tu potes citra tuum incommodum, fortaſſis etiam magno tuo commodo efficere. Neq; ego hæc ſcribo tanquam te putem ſtimulis ullis egere, hoc opus erat, ut maximum animum ſumeres. Ab optimatibus nihil minuti petendum, & pro amico nihil non honeſtè tentaveris. Et mihi crede, ſi rem prudenter inſtitueris, bene procedet. Quod ſi omnino deſperas, ne me vanâ ſpe lactaveris, ſine me alias ſpes circumſpicere. Hæc tu mi *Batte* non duriùs a me ſcripta, ſed ſimpliciſſimè in bonam partem accipies. Erat enim in re ſeria ſeriis verbis utendum. Audi, quid etiam amplius te cupiam moliri, ut ab *Abbate* muneris aliquid avellas. Calles hominis ſenſum, finge verecundum quoddam & blandum argumentum ut petas. Dic me magnum quiddam moliri, ut *Hieronymum* totum, quantus eſt, inſcitiâ Theologorum depravatum, mutilatum, confuſum (nam non pauca in illius ſcriptis adulterina ſubdititiáq; deprehendi) reſtituam, *Græca* reponam. Antiquitates & artificium, auſim dicere, à nullo adhuc intellectum aperiam. Ad hanc rem non paucis libris eſſe opus, deinde *Græcorum* opera, ut munere aliquo adjutet. Hic nihil *Batte* mentieris. Nam hoc molior omnino. Quod ſi à domina magnam impetras pecuniã, ut facturum confido, remittito illicò *Ludovicum* ad nos. Sin decem aut duodecim Scutatos tantum dabit, aut nihil, ne redeat *Ludovicus*, ſed *Joanni* perferendum quicquid erit tradatur, niſi fortè puer ultro ſeſe ad iter offerat. *Joannes* ad quem diem in *Selandia* futurus ſit, *Ludovicus* ipſe ſcit. De veſte quod ſcribis nimis contumelioſè, fac ut videbitur. Mihi tamen ridiculum videtur puerum alere & non veſtire. De domina hujuſmodi minutulas res emendicare, mihi non placet magnopere, ſed ut dixi tu videris. A domina ſi non quantum vis accipies, tamen hoc cura, ut ſaltem aliquot Scutati unà tua cum pecunia ad me perferantur. Magna librorum penuria, ocium nullum: valetudo parum firma: Tu & inter hæc libros ſcribe. De *Jemne Tabellione* video rem parum eſſe certam, quare an hunc *Ludovicum* huc redire malis, ipſe ſtatues, ſed cave miſeris cum uno aut altero angelato. Matura, quæſo, mi *Batte*, *Auguſtino* libros *Ludovico* trades, qui *Veriam* ad *Thomam* illum noſtri amantiſſimum perferat, ut & in itinere ſi quos poſſit vendat puer, reliquos *Thomas* per certum navitã *Gandam* tranſmittat ad N, ut is partim apud ſe diſtrahat, partim *Guilhelmo* diſtrahendos quàm primum mittat *Harlem*. Et per *Tabellionem* ſcribam. Bene vale mi chariſſime atq; optime *Batte*, & in hanc rem totum *Battum* effunde, amicum illum dico, non etiam ceſſatorem. *Aurelia*. Anno milleſimo quingenteſimo.

Eraſmus Rot. Batto ſuo S. D.

REddidit mihi colax ille alteras literas tuas, *Epiſt.*48.
ſi diis placet, ſed ſuperioribus illis nihilo minus tum ineptas, tum contumelioſas. Aut ego fallor mi *Batte*, aut aliquis malus genius, bene concordibus amicis iratus, machinatur, ut nos tantâ benevolentiâ ſuaviſſimè copulatos diſtrahat. Quod per me certè ſtabit nunquam, per te vide ne ſteterit. Primum quid opus erat ut *Ludovicus* huc recurreret, quaſi mille angelati eſſent, ac non potius octo franci? non poterat ea pecuniola per alium quemvis mitti? Deinde quum mitteres, cur è tantillo acervo aliquid etiam detrahendum putâſti? ne ſcilicet ego pecunioſus factus, officii mei obliviſcerer, aut ut eſſet unus aut alter aureolus, cujus gratiâ denuò legatum aliquem huc mitteres? Nam quod de literis objicis, mihi crede, ſine his literis omnis res non minus commodè confici potuiſſet, modò tibi animus non defuiſſet, & poteras has ipſas literas per alium poſcere, neq; tu unquam intelliges, quantum hic recurſus incommodi attulerit. Sunt tres aut quatuor menſes, quos mihi ex anno ſolido febris ad ſtudii uſum relinquit, itaq; jam magno animo opus. De epiſtolis, quod deformavimus olim dedolabam, vel potius recudebam. Preſcripſeram mihi penſum grave ſanè & laborioſum, interea adeſt hic cum tuis epiſtolis plenis conviciorũ, cum pecuniola etiam mutilata: quæ res ita me commovit, ut quod erat in manibus abjicerem, juvenem ſine literis remiſſurus, ni me *Jacobus Tutor* multo ſuaſu in diverſam ſententiam reduxiſſet. Emoriar autem, ſi quid unquam in vita ſic repugnante animo ſcripſi, ut has nugas, imò Gnathoniſmos, quos ad dominam, ad Præpoſitum, ad Abbatem ſcripſi. Hîc moroſitatem meam incuſabis ſcio, at non facies *Batte*, ſi & conditionem meam rectè perpendes, ſimúlque cogitabis, quàm durum ſit animum ad magnum opus ſcribendum impellere, quanto porrò durius, jam flagrantem ad alias nugas devocari. Hæc quia ipſe non es periclitatus, exiſtimas nobis ingenium ſemper eſſe integrum, ſemper alacre, ut tibi eſt in ſummò verſanti ocio. Non intelligis nullum eſſe gravius tædium, quàm ingenii ſcribendo defeſſi, neque teputas mihi hic his ſatisfacere oportere, quorum beneficiis utor? Poſtremò magnas librorum ſarcinas poſcis, neq; curas ut mihi ocium detur, quod ad conſcribendos libros requiritur. Poſtremò

non

non ſat tibi eſt, ſi noſtram amicitiam, ſi dominæ A
munificentiam libris editis aliquando nobilita-
vero, niſi quotidie ſexcentas epiſtolas ſcriptitem.
Jam abiit annus, ante quem promiſſa erat pecu-
nia, tu interea nihil niſi meram ſpem literis tuis
adfers: Non deſpero, cauſam tuam gnaviter agã:
& hujuſmodi mihi jam nauſeam facientia, toti-
ens nimium auribus meis inculcata. Poſtremò
deploras dominæ fortunam. Videre tu mihi de
alieno morbo ægrotare. Illa ſuam fortunam ne-
gligit, & tu ſcilicet angeris? Illa nugatur & luſitat B
cum ſuo N, & tu ringeris? nihil habet quod det:
Hoc unum ego perſpicio, ſi ob iſtas cauſas nihil
dat, nihil unquam daturam, nunquam enim hu-
juſmodi cauſæ deſunt magnatibus. Quantulum id
erit momenti, in tam immenſo numero rerum
planè percuntium, ſi ducentos mihi francos do-
naverit? Habet quo cucullatos iſtos ſcortatores
& turpiſſimos nebulones, ſcis quos dicam, alat,
& non habet, quo ejus ſuſtineat ocium, qui poſſit
etiam poſteritate dignos libros conſcribere, ut ali- C
quid de meipſo dicam glorioſius? Incidit quidem
illa in multas anguſtias, ſed ſuâpte culpâ, quæ ſe
maluit bello illo homunculo ſtipare, quàm viro
aliquo gravi ac tetrico, ut & ſexum illius, & æta-
tem decebat. Ego jam longè majora incommo-
da proſpicio, niſi mentem iſtam abjecerit: quan-
quam hoc ego in illam non ſcribo inimicè, quam
ſic amo, ut debeo optimè de me meritam. Sed
quid, obſecro, hoc ad illius fortunam, ſi ego du-
centos francos accipio? qui ubi ſeptem horas fue- D
rint dati, illa jam nec meminerit. In hoc omne
negotium eſt, ut avellatur pecunia, ſi non præ-
ſens, vel à menſario, ut hic *Lutetiæ* petam. Tu jam
multis literis ad illam de hac re ſcripſiſti, omni-
bus mandas, ſignificas, innuis. Quid inutilius?
Expectanda erat ſi non optima, mediocris certè
opportunitas, túmq; ſemel res prudenter inſtitu-
ta, fortiter conficienda, nunc idem vel ſerò faci-
endum. Peream, ni rem ex ſententia confeceris,
ſiquidem magno animo fueris aggreſſus. Potes E
ipſe in amici cauſâ eſſe paulò impudentior, ut mei
tamen pudoris obtineas rationem. N. quantum
ſit indicandum tutè ſtatues: verùm antequam
proficiſcaris, aut mittas, mitte per quempiam
non incertum reliquos aureos. Vide quemadmo-
dum ea pecuniola defluxerit, accepi octo francos,
tanti enim hos angelatos mutavi: ex iis puer du-
os abſtulit, aut non multo minus. Ut de victu in-
terim taceam: ais reſtare duos angelatos, à qui-
bus etiam is qui adferet, nonnihil deducat, opor- F
tet. *Ioannes* ille, quem in *Angliam* miſeras, fugit
niſi fallor, non ſine furto, cum *Auguſtinus* eſt equo
Aureliam conſequutus: hic erunt, ut video, turba-
rum plena omnia, cætera *Ludovicus* narrabit. Va-
le mi *Batte*, & hæc à me non commotè aut πανικῶς
ſcripta, ſed ut par erat apud hominem unum ex
omnibus amiciſſimum ſimpliciſſimè, in bonam
partem accipies. Puerum *Ludovicum* tractabis,
non ut *Adrianum* ſcurram, in quo detrimenti ni-
hil poterat fieri, ſed ut meliore mente natum, & G
multas ad res utiliſſimum tibi futurum. Oblecta-
bit ſolitudinem tuam, habebis cui legas, qui cum
de literis garrias, qui cum poſtremò te exerceas:
quare de veſte non quidem pugno, ſed tamen ſi
dederis, feceris gratiſſimum, neq; iniquum. Vale.
Lutetiæ ſexto Cal. Feb. Anno milleſimo quadrin-
genteſimo nonageſimonono.

Eraſmus Rot. Batto ſuo S. D.

SEculum exiſſe mihi videtur ſuaviſſime *Batte*, *Epiſt.* 49.
quod nihil abs te redditur, & hoc ſolo nomine
arcem iſtam malè odi, quòd perraro occurrunt,
qui aut iſtinc ad nos, aut hinc ad vos commeent.
Quod ſi *Lovanii*, aut in *Selandia* ageres, aſſiduâ vi-
ciſſitudine literarum noſtrum deſiderium levare-
mus. *Ludovicum* puerum quondam meum, unà
meis cum literis ad te miſi: is quoniam non re-
vertitur, aut hæſiſſe iſtic, aut aliò ſe convertiſſe
videtur. Sed quoniam neq; ipſe me volebam hy-
berno itineri committere, tum valetudini par-
cens, tum ne componendi laborem, in quo ſum
totus, denuo intermitterem, & res vehementius
opinione premebat, hunc etiam mercede datâ
conduximus. Quid autem velim, paucis exponã.
Auguſtinus Pariſios remigravit, amicus an inimi-
cus, haud dum etiam exploratum ſatis, neq; fron-
ti, neq; verbis ſatis tutò creditur. Verùm non peſ-
ſime ſpero, malo enim hac in re candidior videri,
quàm ſuſpicioſulus. Mihi quoq; remigrare, non
ſolùm commodiſſimum, verumetiam neceſſariũ:
tum ut quod *Græcis* in literis inſtitui, pergam: tum
ut quæ in manibus ſunt, abſolvam. Sunt & aliæ
cauſæ, quas epiſtolæ committere nolui, & vacuus
neq; hic ſedere poſſum, neq; abire, niſi forte tu
autor eris, ut poſt tam capitales iras, atq; adeò ri-
xas, etiam amarulentas, ſupplex ultrò ad *Auguſti-
num* redeam, ſcilicet me victum indicans, & ferre
non poſſe, ut ille me ſuo more deludat. Quòd ſi
animo ſim uſqueadeò demiſſo, ut iſta perpeti que-
am, id eſt, ut nihil non queam pati, tamen haud eti-
am ſcio, an ille ſupplicem ſit admiſſurus, ut mori
ſit ſatius, quàm hujus rei ſubire periculum. Quic-
quid dabit, accipiemus quidem. A quo enim poti-
us beneficium accipiamus, quàm ab eo, de quo ſic
meriti ſumus, & qui meo beneficio eſt quicquid
eſt? verùm nihil minus cõmittendum puto quàm
ut in eas anguſtias deſcendamus, ut aut illius opẽ
ſuppliciter implorare cogamur, aut cum maximo
noſtro tum pudore, tum incommodo carere. Qua-
re non ſine tædio quodam, ſed tamen obfirmavi-
mus nos, atq; hîc reſedimus, donec tu pecuniolam
aliquam miſiſſes, ut *Lutetiam* reverſo liberũ eſſet,
vel *Auguſtini* uti benignitate, ſiquidem ille ſyn-
cerè & ultrò deferret, aut contemnere viciſſimq;
ulciſci, ſi perſonatâ fucatâq; benevolentiâ ſeſe ali-
quâ prodidiſſet. Quæ res ut vel maximè ex animi
ſententia cadat, id quod non tam ſpero, quã omni-
no non deſpero: tamẽ undecunq; mihi nummorũ
aliquãtulũ erat corradendũ, qui me veſtiã, qui *Hie-
ronymi*, in quem cõmentarios paro, lucubrationes
omnes, qui *Platonem* redimam, qui *Græcos* libros
comparem, qui *Græci* operam conducã: hæc omnia
quantopere ad gloriam meam, imò ad ſalutem
pertineant, etiam ſi puto te perſpicere, tamen oro
ut mihi è re ipsâ cognitâ, affirmanti credas. In-
credibile dictu eſt, quàm mihi flagret animus
omnes noſtras lucubratiunculas ad umbilicũ du-
cere, ſimul *Græcæ* facultatis mediocritatem quan-
dam aſſequi, itaq; deinde me totum arcanis lite-
ris dedere, ad quas tractandas jamdudũ mihi ge-
ſtit animus. Valetudine ſum, gratia ſuperis, me-
diocri, & futurũ ſpero: quare hunc in annũ omnes
intendendi nervi, ut & quæ cudimus, in lucẽ exe-
ant, & Theologicarum literarũ tractatione *Zoilos*

noſtros quorum maxima turba eſt, ad ſuſpendium, ut digni ſunt, adigamus. Jam olim magna minantem, aut noſtra deſidia, aut ſatum aliquod iniquum, aut valetudo retardavit. Nunc nunc tandem eſt ſuſcitandus animus, nunc omnes contendere nervos oportet, ut aliquando cum *Flacco* noſtro gloriemur: *Invidiâ quia major: Et jam dente minus mordeor invido:* hoc eſt, ut invidentiſſimorũ hominum malignitatem, virtutis ſplendore obruamus: id quod ego ſuperis bene ſortunantibus futurum confido, modo triennium vivere detur. Sed omnia penè mea fata in te uno ſita ſunt, quapropter pari ſtudio conantes nos adjutes oportet, id quod plurimis de cauſis præſtare debes: tum quia felicitatis noſtræ abs te profecta ſunt auſpicia: tum quod jam arcta neceſſitudo nos jam olim copulat, ut copulatior inter duos mortales eſſe non poſſit: tum quod tui nominis immortalitatẽ cum æternitate ſcriptorum meorum vides eſſe conjunctam, ut ſiquidem nos ingenio libros noſtros ab interitu potuerimus aſſerere, tui quoque candoris memoria nunquam ſit interitura. Eja agè mi jucundiſſime *Batte*, pectus iſtud tuum candori & Gratiis conſecratum excita, omnes benevolentiæ venas excute, ut ſi unquam de *Eraſmo* tuo juvando, amicè cogitâſti, id quod nunquam facere deſtitiſti, nunc toto animo incumbas. Sed næ ego noſtræ neceſſitudini gravem jamdudum ſacio injuriam, qui quidem te rogem tam diligenter, quem admoneri plus ſatis ſuerat futurum? Non orabo igitur, ut me ames: non enim potes ardentiùs: non ut fortunis meis faveas, quas tuis ipſius anteponis: non ut in curandis rebus meis fidem ſtudiúmq; tuum præſtes, quibus meipſum quoque vincis: ſed quod eſt omnium leviſſimum, id unum ut exorem permagni refert, ne quæ à nobis noſtris de rebus ad te præſcribuntur, logodædala credas eſſe, & arte conficta, quo noſtris commodis inſerviamus. Quod ſi quando per ocium aut jocis luſimus, aut pro re natâ quid adumbravimus, habent illa mi *Batte* ſuum tempus. Nunc ita res habent, ut ſalibus indulgere neutiquam vacet, & nihil ſit cauſæ, cur quippiam mentiar. Ita velint ſuperi nos ambo mutuâ charitate feliciter conſeneſcere, & apud poſteros quoq; amoris noſtri ſynceriſſimi memoriam quàm diutiſſimè vivere, ut nullum ego apicem his inſerui literis, qui cum hoc pectore diſſideat. Quid enim eſt quod tecum, id eſt, meo cum animo, communicare non aut tutò poſſim, aut liberè debeam? Proinde te oro mi *Batte*, ne quid horum quæ ſcribo, pro fuco accipias, cum à me quidem magis etiam ſeriò dicantur, quàm utervis noſtrum velit: ne planè *Planum* illum referam *Horatianum*, & crure verè fracto, ridear ab omnibus, ſublever à nemine: quod unum ſi perſuadeo, cætera tibi curæ fore ſcio. Domina ſi quid miſit, id velim certo tabellioni, aut *Ludovico* committas unà cum *Britannica* pecuniola: aut huic denique, ſi certior non occurret, rectè committi arbitror: habet *Aurelia* uxorẽ cum liberis, & complurium literas perfert. Quod ſi vel à domina nihil eſt allatum, vel tabellio non placet, tamen huic *Britannicos* nummulos fac tradas, quibus me *Pariſios* referam, id quod à feriis natalitiis facere conſtitui, & cautes nulla me poteſt eſſe nudior. Quid igitur tuus *Iacobus*, inquies, facit? Omnia, mi *Batte*, quæ à te ipſo ſolent, eo vultu, eo pectore, quo ſoles ipſe. Amat effuſiſſimè,

A miratur unicè, laudat ſine fine. Fortunulas ſuas ita alacriter, ita libenter impartit, ut nemo unquã tam libens beneficium acceperit, quam hic dat: nihil allevandi gratiâ dicam; aut idem eſt qui tu, aut alter certè *Battus*: ita ad amuſſim tuum candorem, tuam charitatem; breviter, tuum iſtud ſynceriſſimum niveúmq; pectus repræſentat. Sed erant permulta, quæ me *Pariſios* revocabant, tum pudoris erat mei, amici tam integri, támq; parati ſortunulas non gravare. Expectat enim magnam
B potius fortunam, quàm poſſidet: & habet tamen ſibi quidem mediocrem, mihi alendo fortaſſis anguſtam: quanquam ego illud vel præcipuè candidiſſimo unione ſignandum arbitror, quod hic mihi contigit amicus non blandiſſimus, ut ſunt permulti, ſed certiſſimus, ut perpauci, aut fortaſſe nulli. Is te, mihi crede, jam non minus ardet atque meipſum. *Battus* illi in ore plurimus: videre complectique, quoties te laudo, geſtit. Redamabis igitur hominẽ, *Iacobus Iacobum*, candidiſſimus can-
C didiſſimum, doctus eruditum, *Eraſmi* admiratorẽ admirator penè nimius. Depoſce me ſi operam luſeris. Mitte pariter quod eſt in ſarcinula de epiſtolarum præceptionibus: hoc enim opus à me perficitur: præterea *Auguſtinum* in membranis ſcriptum, tum orationis ad virginem matrem exemplar, nam meum *Auguſtinus* avertit. De domina quid ſpei, quid nos amet præpoſitus, quid Abbas à fratre non amico reverſus de nobis ſentiat, ecquid *Adagia* noſtra placeant, ecquid ab *Anglis*
D novi, expecto, ut ait *Cicero*, ταυτα πρὸς τοῦτον. Scripſi etiam per hunc *Antonio*, à *Diſma* nimirum Abbatis fratre compulſus, hâc quidem de causâ. Adoleſcens ipſe mente eſt optimâ præditus, ita ut nihil meminerim in vitâ vidiſſe aut ingenioſius, aut modeſtius: ſtudia miratur unicè, dignúſq; eſt omnino, qui vulgari iſtâ eruditione videatur indignus: ſed vivit in tutela, ut appellant, quadam neglectus, victu immundo & ſordido, inter ſcurras potius quam ſtudioſos, quos gladiorum uſus
E delectat pòtius quam librorũ, quiq, pulchrius ducunt nocturnis graſſationibus, Bacchanalibus, quã ad librum lucubrare, & ſcis quàm facilè ætas illa improbo convictu depravetur. Adoleſcentulus partim ingenii bonitate, partim conſuetudine noſtrâ literas magis ac magis ardet, miſeréq; cupit ex illa hara ocioſorum juvenum, ad meum *Jacobum* emigrare. Amant enim inter ſe mirum in modum, cupit ille quempiam vulgi diſſimilem, qui toto pectore bonas literas amplectatur, cui
F doctrinam ſuam communicet: cupit alter, apud quem mundè & totus in literis vivat. Quare tu quoq; ſi quid uſu venerit, operam accommodabis tuam, ut Abbas hunc ex ea eximat ſamilia, & *Jacobo Tutori* meo committat: & adoleſcentem bearis, & *Iacobo* noſtro fueris gratificatus, & Abbas non dubium quin nobis omnibus hanc ob rem maximam ſit gratiam habiturus. Ergo *Antonium* ad quem ſcripſi, excitabis, ut Abbatem commoneat. Abbati ipſi mutatâ ſententiâ non ſcripſi,
G nec ſcribere conſilii eſt, donec tuis literis certior ero factus. Adibis *Audomarum* ipſe, quo meliùs omni de re cognoſcas. *Gulielmi* noſtri ad me ſcriptam epiſtolam, ad te tranſmitto, ſcilicet ut rideas, eſt enim perquam faceta & technologa. Vide obſecro, quibus ille anfractibus circumvehitur, quàm huc atq; illuc curſum flectit, ut tanquã aliud agens, eò deniq; evaderet, uti *Adagiorum* libellos

bellos aliquot mitterem, meo videlicet periculo, ſe bonâ ſcilicet fide ſortem remiſſurum, haud ſtultus mercator: ſiquidem alienâ pecuniâ, alienóq; periculo ſuum lucrum facere noverit. *Jacobus* meus illi *Græcam* Grammaticen dono mitit. Percupio enim illum has literas deguſtare, tuum erit eundem tuis epiſtolis frequenter excitare. Eſt per ſe lentior, tum genus illud vitæ, nullus ſtudiorum comes, nullus æmulus, nemo mirator, nemo fautor, nullus honos, nulla præmia, quem tandem iſta non vel ex diligentiſſimo ignaviſſimum reddant? Opus de epiſtolas ſcribendi præceptionibus præ manibus eſt, id ſi videbitur, tuo Principi *Adolpho* dicabimus, de *Copia* item tentabimus abſolvere. Tabellarius qui has reddidit, mihi non incertus videtur: quare rectè, quæ voles, commiſeris. Si jam *Ludovicum* remiſeris, tum ſcribito quid rerum illi mandaveris. *Petrum* tuum candidiſſimum cum optima conjuge meis verbis ſalutabis perdiligenter. *Adolpho* tuo me facies commendatum. *Iacobus* hic alter tu, alterum ſe, id eſt, te plurimum ſalvere jubet, cupitq; tibi quàm commendatiſſimus eſſe, & eſt mihi crede, quem tu ames, non aulico, ſed *Battico* amore. Vale mi optime ac ſuaviſſime *Batte*. *Aurelia* tertio Idus Decembres, antelucano. Anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimonono.

Eraſmus Rot. Petro Notho S.D.

Epiſt. 50. QUòd tam officiosè res noſtras curas *Petre* humaniſſime, deamo te, & gratiam habeo plurimam. Jam pridèm iſthic me videres, niſi Abbas *Bertinicus*, jamjam abeuntem, jam accinctum remoratus eſſet. *Pſalterium* fac emas, ſi modò caſtigatum eſt, & integrum, & ſi character mediocris: adero iſtic dubio procul ad Paſchales ferias. Pecuniam miſſurus eram, ſed cum has ſcriberem literas, puer haud etiam certus erat, num iſtuc eſſet iturus, quare de pecunia jubeo te ſecurum eſſe. Vale, & nos ama. Anno M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Rot. Ludovico ſuo S.D.

Epiſt. 51. MItto ad te tres Precationes, unam ad *Ieſum* Filium Virginis, duas ad Virginem matrem, quas facito ut diligenter perſcribas, quantum potes. Prima eſt perturbatior, ſed errare non poteris, ſi lineas indices ſequare. Semel quamprimum deſcribi omnes cupio, propterea quod is cui ſum donaturus, intra quatriduum, aut etiam fortaſſe maturiùs, *Pariſios* iturus eſt: de reliquo conſultabimus, ubi nos viſeris. Aut ſi tibi eſt ociū, ut ſæpiùs perſcribas. Utere chartâ quàm potes optimâ, nitidiſſimis lineis deformatâ, marginibus ſpatioſioribus quàm meæ ſint, & verſus inter ſe latiuſculè diſtent. Scribe quam potes politiſſimè, non feceris gratis. De *Franciſci* libro, ſi parum tibi ſpatii eſt, cura ut ſciat, qui poſſit alium notarium ſibi comparare: nam à me poſthac non deerit quod ſcribas, ſi tibi quidem ocium non defuerit. Si tibi per tuos licebit, poſt biduum aut triduum, ubi ſemel tranſcripſeris, nos viſito ut colloquamur. Pileum meum velim adferas, nam pileum *Adriani*, quod eſt apud me, ſalvum eſt & intactum. Nam ſimul atq; hîc recepi, nunquam ſum uſus: deinde adito N. fac ut ſcias quanti poſſit emi tale capitale linteum, quale periit à *D. Bertino*: ut aut emptum recipiat, aut ſi malit pecuniam quâ emat: adito hominem, rogatóq; utrum malit, aut potiùs ipſe emito conſilio viri, ut planè illi ſatisfiat, reddam tibi ubi ad nos veneris. Humaniſſimo *Adriano* patrono tuo ſimúlq; *Edmondo* mihi fratris loco dilecto, multis modis facies me commendatum. Vale.

Si quid a *Pariſiis*. ab *Antonio* novi eſt, fac ut ſciam. Medico, ubi commodum erit, ſalutem multam dices meis verbis: & *Guardiano*, ſi jam rediit. Anno M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Rot. Batto S.D.

SI tu tuique rectè valetis *Batte* jucundiſſime, eſt ut cupimus, quod vehementer gaudeamus. *Epiſt.* 52. Quanquam de amore noſtro tibi perſpectum arbitror, tamen etiam atq; etiam tibi perſuadeas velim, nihil eſſe uno me *Batti* amantius, nihil illi devotius. Quod ſi tu me amas, aut bonas literas miraris, hunc hominem tuo more, id eſt, perbenignè & comiter accipe: quo neq; charius mihi, neq; literatius quicquam. Et quod his temporibus perquam eſt rarum, ſummæ eruditioni ſummam modeſtiam adjunxit. Hunc domina *Veriana*, hominis & ingenio & pudore delectata, unicè complectitur: quare & tuâ humanitate dignum, & nobis omnibus vehementer gratum feceris, ſi hic oſtenderis quanti nos facias: De noſtro ſtatu nihil erat quod ſcriberem. Sibilant, ut ſolent nonnulli quos tu non ignoras *Zoili*, ſed ſpero nos aliquando ex his ſcopulis evolaturos. Te cum univerſâ familia quàm rectiſſimè valere cupio. Anno M. D. XCIX.

Iacobus Battus Guilielmo Montjoio S.D.

EXpectatiſſimus optatiſſimúſq; mihi erat *Eraſmi* mei reditus, non quòd eum tibi inviderem, *Epiſt.* 53. ſed quòd ſine modo amarem. Non potui tamen non graviter excruciari, ubi ille mihi acerbiſſimam illam ſuam Tragœdiam denarravit, quam ego multo ante animo præſagieram. Quid illi non metueram? quoties graviora etiam ſomniaveram? & jam tum de illius fortunis anxiè cogitabam, quum mihi ejus epiſtola redderetur. Utcunque evenit, gaudeo, gaudeo humaniſſime comes, quod tam dulcem animæ meæ partem, vel mutilam atque vexatam receperim: tametſi non ita improbè illum amo, quin maluerim integrum apud te remanſiſſe, quàm ſic ſpoliatum, & tam inſigni contumelia ſpoliatum, ad nos rediſſe. Deum immortalem, ne Muſas quidem ac literas ab *Harpyiis* illis tutas eſſe poſſe? *Platoni* apud *Æginetas* profuit in crimine capitali, quod eſſet philoſophus. *Phalaris* immaniſſimus ille, erga medicum ſuum *Pythagoram* philoſophum, & *Steſichorum* poetam, ſummâ uſus legitur tum humanitate, tum liberalitate. Verùm quid in re deſperata feræ proſunt querimoniæ? *Ferendum, non culpandum, quod mutari non poteſt*: præſertim quod pudendum exiſtimem, cum ipſe ſuam calamitatem tam infracto, támq; præſenti animo ferat, me fractiore eſſe animo. O rem præclaram philoſophiam, quam ille ſemper & coluit & prædicavit! Meum erat officium, illius ægritudinem oratione lenire: at ille ridens, meas lachrymas reprehendit, bonóq; animo eſſe juſſit. Nihil ſe pœnitere etiam dicebat, quòd

quòd *Angliam* petiſſet, non periſſe illam pecuniam ſine maximo quæſtu, propterea quòd iſtic ejuſmodi eſſet amicos nactus, quos vel *Crœſeis* opibus anteponeret. Duas noctes unà pernoctavimus. Bone Deus, quanto ille affectu prioris *Richardi* humanitatem, *Coleti* eruditionem, *Mori* ſuavitatem, oratione facundiſſimâ repræſentavit: ut ſi mihi liberum eſſet, cuperem & ipſe tam docta, tam candida pectora viſere! Te autem totum, optime *Montjoie*, ita à capite, ut aiunt, ad calcem uſq; depinxit, ut quanquam antea tui amore vehementer flagrârim, nunc in te amando nec *Eraſmo* quidem ipſi cedam, qui te tamen plus ſuis oculis amat. Tibi adeò nihil imputat, ut tuam quoq; vicem apud me deploraverit, qui ad tantos tum ſumptus, tum labores ſuâ cauſâ fueris adactus.
A Poſtremo, cum à nobis digrederetur, hoc mihi etiã atq; etiã mandavit, ut tibi quàm ſæpiſſime ſcriberẽ: quod quanquã pro tua ſingulari doctrinâ, meâq; imperitia facere vererer, tamen nè officio deſuiſſe viderer, has qualeſcunq; literas ad te dedi: quibus ſi te non offendi animadvertero, agam tecum ſæpius. Et utinam id faxint ſuperi, cujus ſpem nõnnullam *Eraſmus* oſtendit, ut re propius paulò fruæmur. Pro ſumma tua in *Eraſmum* meum tum humanitate, tum benignitate, immenſam gratiam
B & habeo & dum vivam habebo. Plus enim me illi debere puto, ſi quis quid de illo bene mereatur, quàm ſi in meipſum conferat. Generoſiſſimam dominam conjugem tuam, ſocerum optimum, reliquámque familiam bene valere precor. Ex arce *Tornenſi*. Anno M. CCCC. XCIX.

DES. ERASMI ROT.
EPISTOLARUM
LIBER NONUS.

Eraſmus Rot. Guilielmo Montjoio S.D.

Epiſt. 1. QUòd locupletiorem quandam, abſolutioremq; *De conſcribendis epiſtolis* rationem à nobis efflagitâſti *Guilielme* adoleſcens ornatiſſime, pudentius tu quidem pro tua modeſtia, ſed tamen ut facilè intelligerem quantopere ejus rei ſtudio arderes: tum animus iſte tuus nos haud mediocriter delectavit, tum judicium etiam non vehementer probare non potui; nam & agnoſco in te perlibẽter, quod repentè tot privatis publiciſq; negotiis implicitus, tum novis nuptiis ut par eſt, occupatiſſimus, veterem tamen illum tuum erga bonas literas amorem non mutaveris. Sive ut his de rebus conſcriberemus, tuã ipſius intereſſe putabas, videlicet ut veterum Principum exemplo, ſi quod vel abſolutis negotiis, aut etiam inter ipſa contigiſſet ocii, id totum non nugis, quod vulgò faciunt, ſed honeſtis ſtudiis impartires: ſive hoc noſtro labore, qui tibi totus deſudat, *Angliæ* tuæ ſtudia pro tua virili juvares, in quâ videres *Latinas* literas indies magis magíſq; efflorescere. Mentem iſtam tuam mi *Guilielme*, & te dignam, & omnibus bonarum literarum ſtudioſis, cum voluptati, tum præſidio futuram & laudo, ut debeo, & agnoſco, ut dixi libenter. Nec minus judicio tuo, prudẽti ſanè & acri gratulor, qui utrunq; rectè perſpexeris: & nondum antehac ex multis, qui de ſcribendis epiſtolis præceperunt, huic tantæ rei fuiſſe ſatisfactum: & nullam eſſe ex omni ſtudiorum genere partem hâc unâ, vel quæ latiùs pateat, vel quæ tantundem habeat aut uſus, aut voluptatis: quo magis ſunt reprehendendi, qui de re tam ubere, támq; neceſſaria, tam jejune indiligentérq;, ut nè dicam ineruditè, conſcripſerunt. Ut enim interim de his taceam libellis, qui jamdiu in ludis literariis ſoliti circumferri nuper politiore literaturâ refloreſcente, tanquã nebulæ, ſole emergente, propemodum evanuerunt: quo tandem
D conſilio legitur à pueris *Franciſcus Niger*, cujus non modo præceptiones triviales ſunt, neq; ex intimis (ut oportebat) rhetorum fontibus petitæ, ſed nulla etiam extat epiſtola, non dicam elegans & venuſta, ſed nè *Latina* quidem. Tum illum quod *Marii Philelphi* nomine circumfertur opus, confuſaneum mihi planè perturbatúmq; videtur: & ſi dicendum liberiùs eſt, parum tum eruditum, tum ad id quod promittit, accommodatum. Nam præterquàm quod ſynonyma habet nimium puerilia di-
E cendi genera in ſingulis epiſtolarum generibus, ferendum erat quod odioſè inculcat, ni id & imperitè faceret, qui eam graviſſimam epiſtolam judicarit, quæ verboſiſſima eſſet, & quam maximè alieno repetita principio. Tum in ipſo operis limine, quorſum attinuit rhetorices præcepta toties perſcripta repetere? An ut rejectis *Ciceronis* & *Fabii* libris, hujus nugas pueri lectitarent? Nec *Sulpitii Perotiq*; doctrinam contemno, quibus in eis libris, quos Grammaticos ipſi vo-
F cant, haud Rhetoricos, facultatis hujus deguſtamenta quædam præbere, conſilium erat, &c. Bene vale. Anno M. CCCC. XCVIII.

Eraſmus Roterodamus Edmundo Sacerdoti Optimo S.D.

ABdidi me in villam humaniſſimi Principis à *Courtemburne*, hybernis his menſibus in arcanis literis muſſaturus: & utinam id te comite Epiſt. 2.
G mi chariſſime *Edmunde*, *Guardiano* duce, licuiſſet. Sed hac in re, itidem ut in cæteris, vulgato præcepto libenter utemur: Quando non potes quod vis, id velis quod poſſis. Cæterùm tuæ fuerit charitatis, *Adrianum* extimulare, ut me libris aliquot inſtruat. Mittat oro in *Paulum*, *Auguſtinum*, *Ambroſium*. *Origenem* à *Bertinicis* in tempore petat, certáque fiduciâ pro me fidejubeat:

non

A non enim falletur. Præterea percupiâ, ſi fieri poſſit, ut *Origenis* Homiliæ unà mittantur, quas habet *Gardianus*. *Lyranum*, aut ſi quis alius in *Paulum* ſcripſit, & eum ad nos venire velim. Mittetur ſabbato vehiculum, quo omnia huc perferantur: interim curabitis, ut libri ſint in eum diem parati. Si quando vel *Adrianus*, vel *Gardianus* dignabitur nos inviſere, cupidè videbimus utrumlibet. Vale mi optime *Edmunde*, & hac in re quæſo diligenter operam tuam naves. Ex arce *Courtenburnenſi*. M. D.

B

Eraſmus D. Adriano in Chriſto amiciſſimo S. P. D.

Epiſt.3. HUnc *Ludovicum* puerum hactenus *Jacobus Battus* mei reſpectu aluit in arce *Tornehenſi*: nunc ita libitum iis, qui in præſentia tyrannidem obtinent, ut aliò concedat, qui *Batti* fratrem expulerunt, ipſum etiam *Battum* expellere conati. Quare C monui adoleſcentem, ut te primum viſeret, quem ſi in familiam tuam receperis, rem feceris & mihi vehementer gratam, & erga juvenem officioſam, & erga Deum piam: poſtremò tuis commoditatibus non inutilem. Eſt enim juvenis mediocri doctrinâ, ſcribendi artifex egregius, moribus & fide integerrimâ; id quod ipſe facilè comperies, & ipſe meo periculo non dubitem affirmare. Vale.

De libris communicatis habeo gratiam: referet D autem is qui pietatis officia multo cum fœnore ſolet remetiri, Deus. Ex arce *Cortenburgen*. M. D.

Eraſmus Edmundo ut fratri dilecto S.D.

Epiſt.4. CErtior per te fieri cupio, num jam redierit noſter *Gardianus*, aut quàm mox expectetur adfuturus. *Adrianum* orabis meis verbis, ut de libris ſuis patienter agat: nam poſt paucos dies aliò E me conferam, ſed non prius quàm codices multa cum gratia reſtituero. Mirum quàm mihi gratuler, qui hunc laborem ſuſceperim: confido enim me poſthac toto pectore in arcanis literis libenter verſaturum. Meus *Franciſcus* intra dies fermè octo in patriam redit, quare *Ludovicus* rectè fecerit, ſi paginas, ſi quas habet, de *Laurentio* miſerit: de mercede nulla fuerit contatio. Præterea de tabellione ecquid cognôrit, ut ſciam, faciat: tum de ſudario quod perierat, quid egerit. Exemplar F precationum mearum, ſi deſiit uti, jube remittat. Vos omnes jamdudum expecto ſed fruſtra. Cum primis pio, mihique plurimis nominibus obſervando viro *Adriano* ſalutem meis verbis annunciabis. Ipſe rectè valebis, ac nos tui amantiſſimos viciſſim amabis, noſq; pro mutua charitate, mutuis apud Deum precibus adjuvemus. Ex arce in quâ diverſor, raptim. M. D.

Eraſmus Roter. R.P. *Henrico à Bergis Epiſcopo Cameracenſi* S.D. G

Epiſt.5. CUm hominis conjunctiſſimi dignum immortalitate ingenium, quàm celebratiſſimum efficere cuperem, ornatiſſime Præſul, id ita demum fore exiſtimavi, ſi celeberrimi tui nominis titulus operi novo velut fax quædam præluceret: non quod hoc muneris tuæ præſtantiæ aut aptum, aut

A magnopere dignum judicâſſem, verum ut novo autori tuis e laudibus nonnihil tum gratiæ, tum autoritatis accederet: id quod mihi abundè videor aſſequutus. Tanto enim ardore meus *Gulielmus* ab univerſis hujus Academiæ alumnis legitur, rapitur, tenetur, ut dictu prope ſit incredibile: jam paſſim in publicis auditoriis, in collegiis *Gulielmi* mei nomen perſtrepit. Hoc munere ſi te nihil offendi ſenſero, ſat pulchrè procedo: ſin gratiam etiam ineo, planè triumpho. Donamus enim B aliena; nihil enim ipſi excudere potuimus, Theologiæ ſtudiis occupati: & *Hieronymi* monita ſequuti, diſcimus quod doceamus. Brevi tamen aliquam ſtudiorum noſtrorum frugem expecta, quam tuo nomini propriam faciemus. Me morbus prorſus exhauſit, & cutis & loculi laxiſſimi ſunt: illâ carne, hi nummis ſarciendi: tu pro tua conſuetudine facito, ac bene vale. *Pariſiis*. M. CCCC. XCVIII.

C *Eraſmus Rot. Chriſtiano, qui opera Auguſtini ſcripſeras fucatius.*

SAlvero quantum voles. Ita me Deus amet, *Epiſt.6.* haud expectâram abs te tantum elegantiæ, vel potiùs eloquentiæ: nam elegantem futurum facilè proſpexi. Quare tuæ literæ voluptati mihi in primis fuerunt. Proinde te hortor, ut iſto curſu pergas, propediem tui præceptoris ſimillimus evaſurus, ſed genus aliquod dicendi, tanquam ſignum D tibi proponas, cenſeo, nè varia, ſuiq; diſſimilis naſcatur oratio. Id autem genus potiſſimùm eligendũ, ad quod te potiſſimùm natura compoſuit: de te conjecturâ ſumere licet. Videris ad *Timonis* propiùs quàm ad *Ciceronis* formam accedere: equidem malim *Ciceronis*. *Atticũ* erat præſtantiſſimũ. Ab *Aſiatico* longè abes. *Rhodiũ* nihil eſt quod petas. *Pualcũ* referre videris, vel *Allobrogicũ* potiùs: quod quidem longè temperatiſſimum eſſe conſtat, videlicet ex *Arabico* & *Iberico* medio mix-E tum, *Caleno* interim rubetam diſſimulante. Verùm ineptè hæc te doceo ſus, cum tibi *Minerva* ſit domi. Verùm is, ut eſt nova quadam humanitate, dabit veniam, ſi meam falcem in ipſius meſſem miſero: mittam enim ſæpius. Non diſplicet iſtud diſcendi genus, ut ille materiam, tu verba miniſtres. Idem olim *Craſſus* factitavit orator haud vulgatis, ſed hic ex priſcis. Vidi ipſe corniculam *Horatianam*, cujus te ſimilem eſſe nolim. Eris autem, ſi præceptoris quàm ſimillimus eſſe ſtudueris. F Quod me amas, nihil ſcribis novi: ſciebam enim antea. De noſtro certamine *Chriſtiane*, nihil eſt quod labores: tu tauti es, niſi mihi *Auguſtinus* mentitus eſt, quod non ſolet. Bene vale cum tuo *Dedalo*. *Lutetiæ*. Anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimooctavo.

Eraſmus Gaguino.

CEreales & Anabaſii qui ſint apud *Hieronymum* in *Ruffinum*, non ſatis intelligo. De *Epiſt.7.* G Cerealibus ſomnio, neſcio quid. Utroque verbo veſtigatores quoquo verſus dimiſſi, ſignificari videntur, tu me doceas velim. Dialectica *Laurentii* jampridem deſidero: quæ ſi tibi ſint, obſecro commodes: ſin minus, commonſtres à quo mihi ſint petenda. Bene vale. Anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimooctavo.

Gaguinus

Gaguinus Eraſmo.

Epiſt.8. NEc Cerealium, nec Anabaſiorum permittit
me acerbiſſimus morbus meminiſſe, tam
ſum doloris impatiens. Dialecticen tibi demitto,
quam remitti aliquando provideas cum oratiun-
culis, quas à me habes. Vale meliùs *Roberto* tuo.
M. CCCC. XCVIII.

Eraſmus Euangeliſtæ S.D.

Epiſt.9. VErbum illud, *accenſos*, quod nos offendebat,
apud *Vegetium* reperi: cujus hæc ſunt verba:
*Ad obſequia tamen judicum vel tribunorum, nec-
non etiam principalium deputabantur milites, qui
vocabantur accenſi, hoc eſt, poſtea additi, quàm fuiſ-
ſet electio completa, quos ſupernumerarios vocant:*
Hæc ille. Manifeſtiſſimum igitur eſt, *accenſos* ab
accenſendo dictos; hoc enim communicatum vo-
lui. Vale. M. D. XCVII.

Eraſmus Roberto Piſcatori.

Epiſt.10. VIde quàm ſit avidum & querulum fœmina-
rum genus. Nudiuſtertius puer meus ab ho-
ſpite noſtra veteri plurimum retulit querelarum.
De noſtrûm utroq; neſcio quid maritus murmu-
rabat. Mater nè *Normana* planè non eſſet, que-
rebatur ſe pro laboribus, quos meâ causâ cepiſſet,
nihil gratiæ recepiſſe. Filia te permalignè ſolviſſe
aiebat, & priſtinæ tuæ conſuetudinis oblitum fu-
iſſe. Ego decuplo beneficium emo: redimo enim
cumulatiſſimâ mercede officium, & nihilominus
beneficium debeo. Hos mulierum mores cum
mecum reputo, tum gaudeo me in hoc vitæ genus
incidiſſe: ſi caſu, feliciter: ſin judicio, ſapienter.
Habes jejunam epiſtolam, argumentum mihi je-
juna illa mulier miniſtravit. Tu ſi bonâ valetu-
dine fueris, gaudemus: nos optamus quidem, imò
jam ſperamus: cœpit enim morbus paulatim re-
mitti. *Lutetiæ*. M. D. XCVIII.

Eraſmus Roterod. Thomæ Greio S. D.

Epiſt.11. SI quid unquam tibi gratum aut feci, aut volui,
quæſo ut hoc mihi gratiæ referre non grave-
ris. Huic juveni, quas ad te literas ſcripſi, tradito,
ubi meis vehementer efflagitantibus copiam fe-
cero, remittam. Bene vale. M.CCCC.XCVIII.

Eraſmus Thomæ Greio S.D.

Epiſt.12. TAmetſi eſſem occupatior ſuaviſſime *Thoma*,
tamen ut intelligeres, quoties ad te ſcribendũ
erit, nullam prorſus excuſationem me mihi per-
miſſurum eſſe, vel interpellantibus negotiis tecum
per literas loqui libuit. Cave poſthac à me expe-
ctes, ut in ſingulis epiſtolis, vel meam in te bene-
volentiam teſtificer, vel ingenium tuum prædi-
cem. Semel hoc tibi perſuaſum velim, tuo iſto
in me animo, tam propenſo, tam candido, tam
modeſto, tam ardenti, tam amico non eſſe mihi
neq; charius quicquam, neq; jucundius: méque
planè ſic affectum eſſe, ut tam dulce bonum no-
lim vel cum univerſis *Arabũ* opibus commutare.
Porrò de meo viciſſim in te amore, hoc perinde ut
Apollinis oraculum accipias velim, dum tu & vir-
A tutem & bonas literas (id quod facis) amplecti
perges, nulla conſuetudinis intermiſſio, nullus ca-
ſus hunc in te animum mutabit. Solidus enim
amor à virtute profectus, tam finem neſcit, quàm
virtus ipſa. Etenim quos cupiditas amicos facit,
neceſſe eſt, ut idem amoris lucriq; ſit finis. Quos
verò voluptas ad amandum allicit, ibi finem
amandi faciunt, ubi ſatietas ſubierit. Qui deniq;
puerili impetu animorum ſeſe benevolentiâ pro-
ſequuntur, pari levitate ab amicitia deſciſcunt quâ
B acceſſerant. Noſtra neceſſitudo longè melioribus
initiis profecta, non paulo ſolidioribus columnis
innititur, quippe quos non cõmodi ratio, non vo-
luptas, non juvenilis affectus, ſed honeſtus litera-
rum & communium ſtudiorum amor copulavit.
Eſt enim inter bonos ſtudioſóſq; viros vel publi-
ca quædam, ſed conſtantiſſima neceſſitudo, è ſimi-
lium rerum admiratione conflata. Et quoniam
virtutis ſtudium nec ſanitatem novit, nec caſibus
fortuitis ſubjacet, non poteſt bonorum benevo-
C lentia non eſſe perpetua. Hoc igitur amoris ge-
nere cum ſimus juncti, vereri non debes, nè quid
in noſtram amicitiam incidat, qualia vulgaribus
amicis multa paſſim evenire videmus. Quanto tu
innocentiæ & literarum eris amantior, tanto mi-
hi charior es futurus. Equidem abundè magnum
amoris in te mei fructum tuliſſe videbor, ſi præ-
claram virtutis indolem, quam in te primus anim-
adverti, meâ operâ ad frugem perveniſſe videro.
Ad quod ut manibus pedibúſque enitaris, te mi
D *Thoma* etiam atq; etiam hortor. Id facies, ſi opti-
mos quoſq; autores tibi legendos propones, laſci-
vos & obſcœnos non ſecus ac peſtem quandam
fugeris, præſertim iſtâ adhuc ætate, quæ ſuâ ſponte
lubrica, non tam ad recta capienda propenſa, quàm
ad nequitiâ proclivis eſt. Quorſum autem attinet
iſtos cum morum detrimento legere, cum neuti-
quam deſint qui doctrinâ non paulo plus proſint,
obſcœnitate nihil noceant? In quorum numero
Virgilium in primis leges, *Lucanum*, *Ciceronem*,
E *Lactantium*, *Hieronymum*, *Saluſtium*, *Titum Li-
vium*. Invitus finem facio, ita mihi videor dum
hæc ſcribo jucundè tecũ fabulari. Et vide, quæſo,
quantulum id ſit quod de noſtra familiaritate cor-
porum disjunctio detraxit. Animo te video, literis
colloquor, fortaſſe etiam jucundius quàm lingua.
Quare gaude ac vale. Ne literarum novum colo-
rem diutius mireris, amantium ſanguine ſcriptas
eſſe noveris. Atramenti penuria, mori ſucco ſcri-
pſimus. *Pariſiis*. Anno M. CCCC. XCVII.

F

Eraſmus Rot. Thomæ Greio S.D.

Scripſit Iuvenis.

IAm pridem iſthuc meæ veniſſent literæ, adole- Epiſt.13.
ſcens generoſiſſime, quo uno ex univerſo bo-
minum genere nemo vivit mihi charior: nam ſi
quo minus jucundiſſimus appellari poſſis, fata in-
viderunt, at charitatem fortuna neq; eripuit, neq;
poterit eripere. Pridem, inquam, tibi ſcripſiſſem,
G quod & ego pro mea in te benevolentia maxime
cupiebam, & te pro mutuo in me amore majo-
rem in modum expectare ſciebam: ſed veritus
ſum, nè vulnus acerbiſſimum, quod recens accepiſ-
ſem, adhuc crudum exagitarem: quod tantum ab-
erat, ut ullam omnino tractationem admitteret,
ut nunc quoque levi admonitu recrudeſcere ſenti-
am. En dolor juſtiſſimus uberes mihi lachrymas
excutit,

excutit, jam cicatricem duxiſſe vulnus ſperabam: A
Nulla eſt intolerabilior contumelia, quàm quæ
pro benefactis rependitur. Utinam liceat tantum
è Lethæo haurire amne, ut totus ille ſenex cum
ſuis injuriis, meis officiis animo effluat, cujus qui-
dem memoria quotiens mentem ſubit, totiens
non ſolùm iraſcor, verùm multo magis admiror,
tantum veneni, tantum invidentiæ, tantum per-
fidiæ, tantum impietatis humano pectori inſitum
eſſe. Ita me Deus amet, cum hominis animum
ſceleratiſſimum contemplor, videntur mihi poe- B
tæ, homines alioquin in deſcribendis hominum
ingeniis tum acuti, tum eloquentes, hujuſmodi
virus aut non vidiſſe, aut dicendo aſſequi non po-
tuiſſe. Quem enim lenonem tam perfidum, quem
militem tam glorioſum, quem ſenem tam moro-
ſum, quod denique portentum tam invidum,
amarulentum, ingratum auſi ſunt unquam finge-
re, quàm hic eſt ſenex fucatiſſimus, qui religioſu-
lus etiam ſibi videtur, vitiiſque ſuis ſplendida no-
mina fingit? Vetabis me dolere. Ego mi *Thoma* C
rem pro ſua atrocitate modeſtiſſimè fero. At non
poſſunt non dolere incommoda quæ præter ex-
pectationem accidunt. Quando ego unquam pro
meo candore, pro meis meritis, pro fide, pro amo-
re penè fraterno, ab homine cano ut apparet, no-
bili ut jactat, religioſo ut fingit, tam inſignem
contumeliam expectare potuiſſem? Summam in-
gratitudinem judicabam officium officio non re-
ponere. Legeram & hominum eſſe genus quos
tutius eſſet offendiſſe, quam officiis demeruiſſe. D
Non credebam, donec experientia fidem fecit,
multo eſſe periculoſius, malis benefacere, quàm
bonis male. Nam quum nebulo ingratiſſimus de-
vinctiorem ſeſe mihi ſentiret eſſe, quàm ut gra-
tiam referre poſſet, à literis quas jam diu miſerè
vexaverat, otium ſibi ſumit, ſtudiúmque omne
huc transfert, ut ſuis nefariis machinamentis me
perditum eat: quem poſtquam laboribus confici
poſſe deſperat (nam id jam fruſtra tentaverat)
lingua Tartareo veneno imbuta conatur extin- E
guere, & extinxit quantum quidem in ipſo fuit.
Quòd vivo, quòd etiam valeo, literis acceptum
refero, quæ me docuerunt, nullis fortunæ procel-
lis cedere. Indignè fert homo ſceleri natus, ſe pa-
rum nocuiſſe. Parum eſt iſti, tantâ rabie in me
præſentem debacchatum eſſe, ab animo meo di-
ſtraxiſſe me, fugientem eminus veneno petit,
atque mei odio in te chariſſimam animæ meæ
partem ſævit. Sævit, inquam, eo telo quo inter
mortales unus plurimum poteſt, maledicentiâ. F
O vipereum malum quovis aconito, quavis *Cer-
beri* ſpuma nocentius! Ejuſmodi nè portentum
ſolem purum aſpicere? iſtiuſmodi monſtrum
auras haurire, imo inficere virales? Tale dedecus
communem ſuſtinere terram? Nullum tam ter-
rificum, tam peſtilens, tam execrandum malum
poetarum ingenia excogitare potuerunt, quod
monſtrum iſtud non facilè vincat. Quis enim
Cerberus, quæ *Sphinx*, quæ *Chimæra*, quæ *Tiſiphone*,
quæ larva cum iſto malo conferri jure poſſit, quod G
nobis *Gothia* nuper evomuit? Quis ſcorpius, quæ
ſeps, quis baſiliſcus venenum habet præſentius?
Venena ferè non niſi irritata nocent. Leones
bene meritis officium rependunt. Dracones offi-
ciis manſueſcunt. Huic ſeni ſumma mea merita
rabiem faciunt. Habes animum virulentum. Jam
ut ſolidum oſtentum intelligas, ſi vultum trucu-

A lentum, ſi totius corporis habitum paulo contem-
plere diligentiùs, nonne tibi videaris omnium
ſcelerum quaſi ſimulacrum quoddam intueri? Et
hic laudanda eſt naturæ prudentia, quæ defor-
mem animum digno corpori incluſit. Latent ſub
ſuperciliorum hiſpida ſylva oculi refugi, torvum
ſemper tuentes. Frons ſaxea, nè in malis quidem
ulla ſanguinis verecundi nota: nares polypum
ſpirant, ſetis ſylveſcentibus occupatæ. Buccæ
pendulæ, labra livida, vox erumpit non promitur,
B tanta eſt animi impotentia: latrare jures cum lo-
quitur: cervices intortæ, crura incurva. Nihil eſt
denique quod natura non aliquo inſigni ſtigmate
notaverit. Sic ſceleratos ac maleficos inurimus,
ſic canibus mordacibus nolam appendimus, ſic
bovem cornupetam fœno alligato ſignamus.
Mene huic turpiſſimo monſtro meas literas com-
municâſſe, hujus cauſa tantum ætatis, tantum in-
genii, tantum operæ triviſſe? quæ ſi periſſent, mi-
nus eſſem miſer. Nunc draconis dentes ſeviſſe me
C video, qui in meam perniciem renaſcantur. Plus
eſt, quàm perdere beneficium, amicum præſtan-
do, hoſtem infeſtiſſimum parare; ubi enim ty-
rannus meâ ſit abuſus operâ, cui gratiam referre
neque poſſet parem, neque vellet ullam, novum
exitii genus homo ad maleficium tantum inge-
nioſus, excogitavit, quo & me cui devinctum
eſſe non libet, & te pariter, cui turpiter juveni
puer quinquagenarius invidet, funditus everteret.
Hæccine eſt illa, quâ ad nauſeam omnium glori-
D ari ſolet, generoſitas? Hoc illud totiens jactati
generis ſpecimen? Hic ſcilicet eſt animus magnis
natalibus dignus? Quis iſtum vel humano ſan-
guine progenitum credat? Quis non *Virgilianum*
illud illo dignum judicet;

— Duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, *Hircanæq; admôrunt ubera tigres?*

Et audet homo mortalium omnium impuden-
tiſſimus, ſe multa de te, plurima de me meritum
prædicare, nóſque ultrò ingratitudinis accuſare.
E Non tot meorum in ſe officiorum teſtibus, non
ſuarum in me injuriarum conſcientia movetur.
Audet cum his factis inter homines vivere, mo-
deſtiùs facturus, ſi *Timonem* illum imitatus ex u-
niverſo hominum cœtu in remotiſſimos fluctus
demigraret, ac bellua cum belluis ætatem ageret.
Sed dolori quanquam juſtiſſimo frenum ſtringa-
mus. Tametſi in acerbiſſima contumelia me illud
non mediocriter conſolatur, quod hæc adeò non
ſit impunè ablaturus, ut jam præſentes mihi pœ-
F nas pendere cœperit: daturus olim graviores.
Quas, inquis, nam ille quidem ſibi plaudit? eſto.
An non tibi abundè ſatis ſupplicii videtur eſſe,
quod & ſtultiſſimus eſt, & invidentiſſimus, quod
utroque miſerrimus? An gravius ullum ſupplicii
genus excogitari poſſit invidentiâ? quæ ipſa ſui
carnifex eſt, atque, ut Poeta dixit, ſupplicium ſu-
um. Quare Epigrammaticus ille & doctè & fa-
cetè invidentiſſimo cuidam nebuloni, noſtri, ut ar-
bitror, ſenis ſimillimo, eam ipſam invidentiam,
G tanquam extremum malorum imprecatus:

Omnibus, inquit, *invideas invide, nemo tibi.*

Equidem hominem nondum tam capitaliter
odi, ut tantum mali velim imprecari. Quanquam
ille quidem digniſſimus eſt, cui aut hoc, aut ſi
quod eſt deterius eveniat. Nec dubito jamdudum
eveniſſe, ſi verè *Plautus* dignis evenire digna
ſcripſit. Cui enim ille non invidet miſere? qui
quod

quod tu diligentiùs in literis ageres, cujus virtuti debebat gratulari, adeò invidit, ut repente in morbum capitalem incideret. Quid autem habet ille, quod non miſericordiâ potius quàm invidiâ ſit dignum? ſi miſericordiam mereretur obſtinata malitia. Jam alteras pœnas accipe, quas nemo unquam nocens effugit. Quas tu Furias in illo tot ſcelerum conſcio pectore ſævire reris? quæ illic ſtridere verbera, quas intentari faces, quos ſtimulos impingi?

> *Pœna autem vehemens & multo ſævior illis,*
> *Quas aut* Cæditius *gravis invenit, aut* Rhadamantus.

Rectè eſt & hoc ab æquiſſimo rerum autore comparatum, quod ſe judice nemo nocens abſolvitur. Hi ſunt æterni cruciatus, quos poetæ apud inferos exerceri, magno ingenio finxerunt. Quare ſi ægritudini vindicta mederi poteſt: jam omni dolore levatus eſſe deberem. Verum ego vindictæ genus, tum honeſtius, tum generoſius C puto, injuriam negligere. Nam nocentes ultrò ſua pœna ſequitur. Quanquam ſi me moleſtiæ ſenſu carere dicam, planè mentiar. Hoc tamen affirmo, me non meâ magis contumeliâ, quæ acerbior eſſe non poteſt, permoveri, quàm tuæ conditionis miſereſcere. Mecum præclarè actum, qui tandem è mediis venenis effugerim. Sed ô me miſerum, qui non totus evolârim, te, dulciſſimâ mei portione, relicto! Tene mi *Thoma*, iſto animo tam ingenuo, iſto ingenio tam pudico, tam man- D ſueto, iſtâ indole tam felici rabioſis belluis inſervire? Iſtancine mentem literis, virtuti, maximis rebus natam deliri ſenis invidentia ſepeliri? Optimus in peſſimum incidiſti, juvenis ingenioſus in ſenem ſtupidum, candidus in invidentiſſimum, humaniſſimus in ſpinoſiſſimum, & juxta vetus proverbium, *Auribus lupum tenes*. O fata iniqua! ô ſydera inimica! ô ſuperos malè propitios! Macte virtute adoleſcens quæ ſaga, quæ faſcinatrix tuæ præſtanti nocuit indoli? An ſuas E ipſa dotes tibi invidiſſe natura credenda eſt? quæ alioquin in te fingendo omnes ſuas opes effudiſſe videtur, nè quid in abſoluto opere deſideraretur. Formoſo corpori, animum felicem inſeverat. Morum gratiam non inamabilem adjecerat. Genus, opes, ingenium contulerat. Brevitérque talem edidit, quales antiquitùs deorum filios ſolebant appellare. Et, ô miſerande juvenis, qui genius malus, quod fatum te in iſtud barathrum F conjecit? Itáne præclarum iſtum ingenii florem ſenex rancidus extinguet? Peribit illa fertiliſſimi ſoli ſpes? Interibit venæ tam divitis expectatio? O ſenilem invidentiam, quâ quid dici aut fingi poteſt monſtroſius? Poſtquam ipſi, ut dignum illis fuit, in luſtris ætatem exegere, tibi & adoleſcenti & ingenio feliciore & ætate aptiore, quòd maturiùs te ad optimas literas contuleris, miſerè invident. Invident quòd tibi fervidus ſanguis circum præcordia ſaliat, cum ipſi nihil niſi plum- G bum in pectore geſtent. Proin quem ceſſantem incitare debuerant, præcurrentem remorari moliuntur: ipſi cum ſequi nequeant, præcedere conantur. Sed heu quo me doloris abripuit impetus? Multis profectò modis injurius in te ſum candidiſſime *Thoma*, cujus calamitatem cum mitigare conſolando debuerim, ultrò etiam querelis meis exaſpero. Jam hæc dolori dedetimus, cætera A rationi tribuemus. Ego te ſuaviſſime *Thoma*, te, inquam, unum ex multis delegeram, in quo abſolutum aliquod artis meæ monumentum relinquerem, ad quod jam materiam quàm maximè felicem mihi nactus videbar. Sed utrum te mihi an me tibi fortuna invidit? Me fortè petiit, tibi certè plus nocuit. Certum eſt tamen mihi opus è manibus extortum, vel repugnante illa qua licet perſequi. Nam ſi quam adfert noſtra disjunctio *jacturam*, eam ſcribendi frequentiâ facilè B ſarciemus. Tu modò fac magno animo pergas, tibi inſtes, tibi te præceptorem præſtes. Ad literas tuas venio, quæ mihi tam voluptati fuere, quàm tu mihi charus & fuiſti, & es, & futurus es. Placuerunt verba non torta, non affectata. Placuit ſententiarum robur maſculum, & ita placuit ut in dubium venerim, num ea tuo *Marte* confeciſſes, an auxiliaribus copiis adjutus. Quod te mei deſiderium ferre graviter ſcribis, nihil eſt mi animæ quod te affictes. Nam ſi pro tuo in me ſtudio no- C ſtram vicem doles, ſine cauſa doles. Ego enim non aliter ſum affectus, quàm ſi nunc demum ab inferis emerſiſſem: hoc uno miſer, quod *Pirithoum* chariſſimum non unà licuerit educere. Quare ſi nobis mutuo amore reſpondes, gratulari tuo *Eraſmo* debes qui vix tandem catenam duriſſimam abruperit. Nec tua quidem cauſa cur tantopere te maceres, video. Nam ſi illud te malè habet, quòd noſtrâ ſis doctrinâ privatus, non incommodè permutâſti præceptorem, recepiſti pro D defeſſo integrum: pro parum diligenti diligentiſſimum, fortaſſis & doctiorem, nam amantiorem non credo. Qui ſi etiam qualiſcunque contigiſſet, quantulum erat hoc damni quod meâ migratione feciſti? Jam tum cum tecum eſſem, malignè me fruebaris & prope carebas. Quid ego te dignum dicere poteram, cum mihi aſinus ad lyram aſſiduè adeſſet? Denique ſi quid damni factum, id mutuis literis facilè non compenſabimus modo, verumetiam ſuperabimus. Tu modò nè E tibi defueris caveto, nóſque ſic deſideres, nè de ſtudiorum tuorum contentione quicquam remittas. Equidem memini te dicere ſolitum ſimulatque ego vos reliquiſſem, te omnes ex animo literas deleturum. Cupio, te mi *Thoma* vel una iſta in re vanum inveniri. Neque tam religioſus videri velis, ut hic meâ cauſâ mentiri pudeat. Omni religione te ſolvo, & ſi quod erit piaculum admiſſum, in caput meum revoco. Neglige inju- F riam, contemne ſenilem moroſitatem, me quoque ſi voles ex animo deleto, modò nihil præter literas cogites. Nullius neque odium, neque amor tantum apud te valeat, ut à bene cœptis deſiſtere velis. Senis & linguam & animũ ita oderis, ut ferre velis, imitari nolis. Te tibi propone, quæ tuo genere, quæ tuâ indole, tuâ mente digna ſint curato. Præceptorẽ habes tam te dignum quàm ſene indignum. Eum obſerva. Cum *Roberto* ne pugnaris; hominem mihi amicum cupio. Senem ſi non oderis, modeſtiæ & patientiæ videberis meminiſſe: G ſin ejuſmodi monſtrum unquam amare poteris, omnium mortalium leviſſimus fueris. Nam ſi ex animo facies, ſtultiſſimus eris: ſin adulatione, turpiſſimus aſſentator. Tam inſanum eſt hoſtem complecti, quàm ingratum amicum negligere. Bene vale. *Pariſiis*. Anno quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo.

Eraſmus

Eraſmus Roterodamus Batto S.D.

Epiſt. 14. Multis nominibus tibi gratias agere debeo, mi *Batte*, qui vigilias meas, hoc eſt opes, miſeris, cum maturè, quod non ſoles, tum optimâ fide, ut conſuêſti facere: deniq; per tabellionem non modò diligentem, verùm etiam facundum: ita ut mihi non illius labori modò, verumetiam orationi ſuerit referenda merces: verùm artem arte luſimus, & juxta vetus proverbium, *Contra Cretenſem Cretiſſavimus. Anglica* fata *Pariſios* uſq; nos ſunt perſecuta. En tibi alteram narro tragœdiam, priore etiam atrociorem. Pridie Calend. Februarias *Ambianos* pervenimus, bone Deus quã duro itinere! *Juno* opinor aliqua rurſus *Æolũ* in nos excitârat. Ego cum jam de via ita eſſem affectus, ut morbum etiam metuerem, cœpi de equis conducendis cogitare, non paulo præſtare ratus, corpuſculo quàm nummulis parcere. Et hic ſunt ad perniciẽ ſecunda omnia. Dum diverſorium ſolitum peto, obiter fortè ædes prætereo quaſdam, equis locandis inſcriptas. Ingredior, advocatur locator, homo effigie & habitu ita adamuſſim *Mercuriũ* referens, ut mihi primo quoq; cõgreſſu furis ſuſpicionem dederit. Convenit de mercede, conductis duobus equis, iter ſub veſperum ingredimur comitante juvene quodam, quem generũ eſſe ſuum aiebat, qui jumenta domum referret. Poſtridie ad viculum quendam cui divo *Juliano* nomen eſt, perventum eſt, & quidem multâ adhuc luce locum latrocinio deſtinatum. Ego ut pergeremus hortabar. Ille latronis diſcipulus cauſari, equos non eſſe ſupra vires defatigandos, ſatius eſſe illic pernoctare, ac poſtridie id diſpendii anticipatâ luce ſarcire. Non repugnabam magnopere, nihil etiamnum ſceleris ſuſpicans. Jam propemodum cœnaveramus, cum miniſtra juvenem illum unà nobiſcum accumbentem, à convivio ſevocat, alteri equo neſcio quid mali eſſe dictitans. Diſcedit adoleſcens, ſed eo vultu, ut aliud nunciatum intelligeres. Ego continuo puellam revocans, Heus, inquam, filia uter equorum malè habet, meúſne an hujus? Nam aderat *Anglus* itineris mei comes. Et quid tandem eſt mali? Illa cõſcientiam conſtanter diſſimulare non valens, ſubriſit, & figmentum confeſſa, veniſſe notum quendam aiebat, qui juvenem ad colloquium evocâſſet. Nec ita multo poſt locator ipſe, qui jugulos noſtros victimæ deſtinârat, cœnaculum ingreditur. Nos admirari, rogare quidnam accidiſſet, quod tam inexpectatus atque improviſus adeſſet. Ait rem adferre flebilẽ, filiam ſuam ejus juvenis uxorem ita ab equo calcibus percuſſam, ut jam animam propemodũ ageret, tumultuario itinere ſeſe accurriſſe, ut eum domũ revocaret. Mihi jam tunc commentum obolere cœpit. Utriuſq; vultũ & geſtus curioſiꝰ obſervo. In locatore illicò inconſtantiam quandam animadverto, in juvene ſtuporem, qui è regione accumbebat; Ac mecum protinꝰ *Ciceronianũ* illud, *niſi fingeres non ſic ageres.* Jam mihi nihil agendum putabam, niſi ut ab homine abſolverer, quippe qui nihil uſquam viderem, quod nõ latrocinium ſaperet. Augebant antea facta ſuſpicionem, quod quum *Ambianis* de mercede conveniſſet: ille datâ operâ me rogavit, quaſnam eſſet pecunias accepturus. Subitò aderant, nec ſcio unde emerſerant, qui ſermonibus adjuvabant fa-

A bulam. Mihi laudabant locatorem, gratulabantur de tali comite, me viciſſim locatori commendabant. Rogabat ſemel atq; iterum locator, ecquẽ haberem poſtulatum, id eſt, nomiſma rarius. Nego mihi eſſe. Deprompſi ſcutatum unum atq; alterũ, qui tametſi ſatis probarentur, tamen blandiùs efflagitabat, ut è multis quos habere me putabat, unum aliquem belliſſimum darem. Eſt enim hoc hujus ſceleratiſſimæ artis caput, explorare quantum quiſque viator ſecum portet. Oſtendebam B quos ſuum habebam, è quibus ille belliſſimum ſibi retinuit. Accedebant ad maleficii conjecturam quædam à juvene in itinere dicta ac facta: quæ conſilio ſoceri de compoſito præparata videri poſſent. E duobus equis alter erat ignaviſſimus, ut in fuga nihil futurum fuerit præſidii. Is cui ego inſidebam, in collo vulnꝰ ingens habebat, adhuc unguentis oblitum. Non ita procul aberamus ab urbe, rogat juvenis, ſibi liceat à tergo meo, in lumbos equi conſcendere, jumentũ aſſuetum fe- C rendis duobus, ne quid metuerem equo. Sero, inquit, exivimus, hoc celeriùs perveniemus. Paſſus ſum; oritur ſermo variis de rebus. Sic loquitur de ſocero, quaſi non optimè de illo ſentiret. Eſt et hoc unum è latronũ myſteriis. Interea crumena mea defluit in tergum, inerant autem octo fermè coronati aurei. Is reponit ad umbilicum. Rurſum defluentem reponit, admonens, ut crumena ſemper ſit in oculis. Ego ridens, quorſum, inquam, attinet ſervare vacuam? Obſcurâ jam nocte nemꝰ quod- D dam emenſi, tandem in vicum quendam emerſimus. Juvenis circumſpectans, fingit ſe neſcire, ubinam locorũ eſſet, ducit nos in ædes neſcio quas. Jubeo ut juvenis ipſe ſe curet ſuo more, nos utriq; jejuni cubitum imus. *Anglus* hoc religioni dabat, ego valetudini: nam graviter è ſtomacho laborabam. Accedit mulier nobis ut putabat altum dormientibꝰ, multa cum ignoto illo, ut ſimulabat, juvene familiariſſimè collocuta eſt. Tandem juvene ſubmonente, reliquus ſermo ſibilis peractus eſt, ut E exaudire non poſſem. Ante lucem extrudo eos ad iter. Toto itinere tracto juvenem ſanè comiter. Ubi perventum eſt ad oppidum, cui nomen *Claromonti*, paro ingredi, non illic acturus noctem, ſed aurum commutaturus, nè quid ea res eſſet in mora in vico pernoctantibus. Diſſuadet juvenis, affirmans ſibi ſatis eſſe monetæ argenteæ. Itaq; ad levam oppido relicto pergimus. Jam vico proximi cum eſſemus, fortè præceſſerat *Anglus* una cum juvene, ego ſequor, ſicut meus eſt mos, neſcio quid F meditans nugarum, & totus in illis. Interim imprudente me deſcenderat *Anglus*. Juvenis adduxerat equum ad fores, ubi nunquam fuerat diverſorium. Ubi ſenſi, demiror quid cogitet. Ille circunſpectans, negat ſe illic intra quatuordecim fuiſſe annos. Rogat quod mihi placeat diverſorium. Quid ſi huc, inquit, divertamus? Et oſtendit domum deſtinatam. Non abnuo, memor quod illic olim ſat commode acceptus fuiſſem, ſed ignarus hoſpitem eſſe mutatum. Datur ex more cubicu- G lum. Apponitur vinum, ſed malè reſpondens palato: Atqui vix eramus ingreſſi, cum video ignoto illi juveni in culina vinum in vitro appoſitum, eo colore ut mihi gratularer. Hac igitur ſpe fruſtratus deſcendo, expoſtulo cum hoſpite: Mutatur vinum. Hæc jam tum mirabar magis, quàm habebam ſuſpecta. Quare ut ad intermiſſum narrationis ordinem redeam, jam certâ ſuſpi-

A tione latrocinii, id agere cœpi, quo me cultro ſubducerem. Quid igitur, inquam, tibi in animo eſt? ego, inquit, fortaſſe vos *Pariſios* deportabo, verùm huic genero planè domum eſt recurrendum. Imò, inquam, commodiùs dabo conſilium. Quando caſus tam acerbus vobis accidit, ut tu filiam, hic uxorem propè perdiderit, illud veſtrâ cauſâ faciam: habes a me ſcutatum ſole inſignem, reſtant paſſ. quatuordecim millia, deminue de ratione mercedis, quantum de itinere ſupereſt, ac redite.
B Nos reliquum iter aut pedibus conficiemus, aut equos mutabimus. Caput quatiebat homo, deinde deſcendit, juvene relicto, mira latrocinii peritia, ut quid nobis eſſet ſententiæ per hunc expiſcaretur. Hic ego accito adoleſcente: Heus, inquam, quæſo, verum dicas, quid nam de uxore tua cedo? Confeſſus eſt rem commentitiam, verùm ſocero neceſſarium eſſe iter *Pariſios*, ut creditum repeteret. Nè quid, inquit, illius oratione commoveare. Quin vos cras ſummo diluculo
C equos conſcendite, nos utrique conſequemur. Atqui non temere eſt, inquam, quod nos tanto itinere tam repentè aſſequitur, & quidem noctu, tum die tam ſacro. Erat enim poſtridie Virginis matris purgatio. Et quorſum, inquam, attinet tot concinnare mendacia? Juſſit me adoleſcens bono eſſe animo, ſe omnia ex mea facturos eſſe ſententia. Quod ſi quid ille gravetur, inquit, ego non deſeram te donec mihi rumpatur cor, atq; hæc vultu illo ſtupido. Ita adſimulabat ſeſe, tanquam furtim mihi contra ſocerum ſtuderet: deinde deſcen-
D dit & ille, quid, niſi ut præceptori ſuo rem renunciaret. Interea ſolitudinem nactus, *Anglum* rogo: quid tandem ipſi videretur. Is præter latrocinium paratum nihil ſe videre reſpondit. At quid, inquã, conſilii? Jam nox erat profunda. Venit interea cauponaria lectos inſtratura, rogo ubinam eſſem cubituri, lectum oſtendit. Et ubi reliqui duo? in altero, inquit, hoc lecto, qui communi cubiculo cõtinebatur. Tum ego, eſt mihi, inquam, quiddam nugarum tranſigendum cum hoc meo comite, ſi-
E ne nos in hoc cubiculo cubitare ſolos, dabitur merces utroque pro lecto. Ibi venefica mulier, & quid ageretur haud ignara, primum ſuadere cœpit, ut unà potius cubaremus: eos eſſe viros probos, nec cauſam eſſe, quo minus illos in cubiculo dormire vellemus: ſi quid inter nos haberemus communicandum, id ſermone noſtrate licere fieri: ſin pecuniæ noſtræ timeremus, illis ſervandam committeremus, ovem (ut aiunt) lupo. Et ut maleficâ
F dignum erat, maniſeſtariâ vanitate reliqua cubicula jam hoſpitibus occupata ementiebatur, cum præter nos nemo in illis ædibus eſſet hoſpes. Quid multa? argumentis victa, obſtinatè ſeſe id facturam negabat. Jubeo fores igitur aperiat, ac nos aliquo ejiciat. Nè id quidem ſe facturam affirmat, deſcenditq; irata, ac ſubmurmurans, & homicidæ illi rem omnem renunciat, me de gradibus ſubauſcultante. In *Anglo* nihil erat neque animi, nec; conſilii, neque linguæ. Nam *Gallicè* prorſus neſci-
G ebat. Mihi primum illud viſum eſt eſſe conſultiſſimum, obice ferreo occulere cubiculi oſtium, objecto & ingenti ſcamno querno: verùm id conſilium mox diſplicuit, reputanti nos in tam vaſtis ædibus ſolos objici pluribus: & jam multa nox erat, nec uſquam vociferatio potuiſſet exaudiri, niſi quà parte cubiculum ſpectabat viam publicam. At illic obſtabat templum monaſterii cujuſdam.

A Interea dum circumſpicio melius aliquod conſilium, nec ſatis occurrit, puella pulſat fores. Ego clanculum ſubmoto ſcamno, rogo quid velit. Reſpondit neſcio quid adferre, ſed voce alacri. Aperio fores, blandior & adludo puellæ, quo metum diſſimulem. Sedemus interim tanquam duæ victimæ mactatorem expectantes. Convenit tamen inter nos, ut ocioſè ſobriéque fabularemur ad ignem abſque potatione, donec inſuſtati caligatiq; viciſſim dormiremus ac vigilaremus. Paulo poſt
B ingreditur bonus ille vir, tanquam omnium rerum ignarus, obſervo hominem oculis diligenter. Quo fixiùs contemplor, eo certiùs latronem video: qui cum tandem ſe unà cum ſuo tyrone lecto compoſuiſſet, conſequimur & nos, nec ea nocte quicquam ſenſimus, niſi quod experrectus *Anglus* gladium quem ad pulvinum locaverat, longè amotum in extremum uſque cubiculi angulum reperit. Nam duobus nobis unicus duntaxat erat enſis, ac chirotheca loricata. Hæc erat noſtra pano-
C plia. Ego multo ante diluculum conſurgo, feneſtras ac fores cubiculi aperio. Jam luceſcere clamo, ſtrepo, familiares expergefacio. Dum finem non facio, ibi latro voce, quam diceres eſſe non ſomnolenti, quid paras, inquit? Vix dum eſt hora noctis undecima. Ego contra clamo, cœlum eſſe denſiſſimis obductum nebulis, mox clarum diem emicaturum. Atque hæc potiſſimùm in feneſtris. Quid multis? adfertur lucerna. Interea ut obſervarem, quid ageretur inferioribus ædibus, decur-
D ro, obambulans ac circumſpectans, offendo latronum equos ſtantes ephippiis impoſitis, quomodo neceſſe erat eos totam ſtetiſſe noctem, cum præter modò excitatam puellam nemo non eſſet in ſtratis: tandem ſurgunt & noſtri carnifices. Ibi res quæpiam incommoda ut videbatur, nobis ſaluti fuit. Nihil enim latronem illum exciverat, niſi quod nos quàm pecunioſiſſimos eſſe exiſtimaret: at hæc una res illi fidem facere potuit, nos tenui pecuniâ eſſe. Minuſculum erat argenteæ pecuniæ,
E quàm ut cauponi pro cœna atque equis omnium ſatisfacere poſſem. Aut igitur ille aureum mutaret juſſi, aut locator meo nomine quinq; duodenarios (tantum enim deerat) redderet apud divum *Dionyſium* à me recepturus. Cauponaria neq; ſibi lances domi, neque qui mutaret aurum eſſe, jurabat. Latro ille ait ſe ea quidem lege facturum, ſi ſibi aureum pignoris loco tradidiſſem, hortabatur impendio id ut facerem cauponaria, mulier ut ſceleſta ita & impudens & ſtulta. Unde multa ac longa
F inter nos rixa. Poſcebam mihi fores aperiret, meipſum mutandi auri cauſâ monaſterii Priorem, quod è regione eſt, aditurum, illa negabat. Rixatum eſt ad lucem uſque, tandem juſſi ſumus aurum quod mutatum vellemus proferre. Protuli, ibi alii nummo pondus deerat, alius adulterina materia dicebatur, alius parum ſolidus, hoc nimirum conſilio, ut ſi quid reconditi eſſet auri, id proferre cogeremur. Ego cum ſanctè adjuràſſem mihi præter eos nullos eſſe aureos.
G At comitem, inquit, quin tu ſuos proferre jubes? Video enim illum bellè eſſe nummatum, idque jam blandiùs cœpit poſcere. Ego verò vultu & voce, ita ut ſolent & vera & ex animo loquentes, nihil comiti præter ſyngrapham eſſe dejero. Profertur denique libripens, prodit & campo, ibi libratum eſt ſeſquihoram, nec aureus erat, cui non aliquid ſcrupulorum deeſſet. In aliis

deerat

deerat ponderi, in aliis cauſabantur materiam.
Animadverti tandem & lancibus ſubeſſe fraudē
& ponderi. Et fortè fortunâ id quod erat gravius
manu corripio, caupone etiam imprudente. Reli-
quum erat, ut altero ponderaret, & repente utraq;
lance aureus proponderabat. In utramcunq, lan-
cem tranſlatus eſſet, eam inclinabat. Erat enim
nummus pervetuſtus, cui ſupererat ultra legitimū
pondus, ut in his decreſcunt omnia. Jam jugu-
lis noſtris utcunq; conſultum erat, nihilq; ageba-
tur, niſi ut lucelli aliquid per calumniam abrade-
rent. Tum latro ille ſpe propemodum fruſtratus
ſuâ, vel quod parum magnificè nos nummatos
intelligeret, vel quòd etiam in certam ſuſpicionem
nobis veniſſe videret, meq; nonnihil etiam mini-
tantem: deniq; quòd jam multus eſſet dies cau-
ponem ſibi nimiſquā familiarem, à nobis ſevocat.
Quonam? inquis, in thalamum ipſum ſi diis pla-
cet, in quod latro ille ſolum ſe receperat. Vide ut
propemodum ſit inter fures, quàm inter reliquos
mortales fides major atq; humanitas. Aureum in-
ter ſeſe mutant, pro cœna & equis retinent quan-
tum libuit. Accepi viginti tres denarios, equidem
lætus: tum metu, quantum mea fert ſimplicitas,
diſſimulato, quin, inquam, jam equos conſcendi-
mus? Stabat etiam non ocioſus locator ille. Quid
tibi, inquam, in animo eſt? cur non hinc fugi-
mus? An ire ne nunc quidem paratus es? Non
ſum, inquit, niſi univerſam ſummam reddideris.
Et quantum tandem poſcis, inquam? nam ſupra
ſcutatum tres ad illum duodenarii redibant: po-
ſcit impudentiſſimè quantū libitum erat, & quan-
tum poſcere conveniebat impudentiſſimum la-
tronem. Duc igitur, inquā, ita ut recepiſti me *Pari-
ſios*, atq; illic ratione inita quod tuū erit accipies.
At ille quid, inquit, mihi *Pariſiis* des, qui hic etiā
mecum pugnas? Sapiebat, non paſſus eſt ſe à ſuo
latrocinio extrahi. Nam à me quidem iſta finge-
bantur, quippe cui nihil minus fuerit in animo,
quàm cum carnificibus illis itineri me commit-
tere. Pauliſper rixatus, cum ille nihil ſe commo-
veret, ad ſacrum me ire fingo: verùm rectà tranſ-
miſſo flumine *Pariſios* peto, nec prius latronis ſicā
timere deſivimus, quam *Dionyſius* nos mœnibus
ſuis exciperet. Poſtridie Calend. Februarias *Lu-
tetiam* pervenimus, itinere vexati, exhauſti pecu-
niis, ubi cum mihi nihil eſſet negotii, niſi ut tuni-
cam repoſcerem, hoc ipſum parum expeditum of-
fendimus. *Gallorum* ſanctimoniam accipe. *Falco*
diſcedens ſcripto etiam mandaverat, ut mihi re-
verſo veſtis quamprimum redderetur. Venio, re-
poſco: Aiunt homines illi religioſi (ut videri vo-
lunt) veſtem pignori relictam, ſi *Francum* darem,
ad me redituram eſſe. Me verò rem accuratius ex-
ploratum pergente, reſtituunt unà cum ſcripto,
quo ſemet manifeſtæ vanitatis arguebant. Super-
ſunt mihi tres ſcutati iniquiſſimi ponderis. Hoſpi-
tium adjunxi cum *Auguſtino* vetere amico: vivi-
mus in literis tenuiter quidem, nec tuam tamen
tibi arcem invidemus. Quod dominæ mittere-
mus erat nihil, eáq; gratiâ juvenem hunc in *Bri-
tanniam* extruſimus, ſi quid fortè queam à comite
abradere: ſed nihil bene mihi animus ominatur:
video impudentius eſſe conſilium, & à meis mori-
bus vehementer abhorrens, verùm maximum te-
lum neceſſitas omnia cogit experiri. Quod ſi ille
mittet pauxillū, tu interea cura vel à domina, vel
aliunde avellere nonnihil, ut triginta conficiamus

A aureos. Non temerè mi *Batte* hæc tantopere mo-
lior. Intelligo periculoſum eſſe corpori meo diu-
tius in his regionibus cōmorari, ne ſi quid (quod
Deus avertat omen) acciderit, ego unà cum omni-
bus meis literulis periero: quòd ſi profertur Do-
ctoris inſigne, vereor ne animus me deficiat, pri-
uſquam vita. Quare te obteſtor atque adjuro mi
Batte, ut ſi quid igniculi veteris in nos amoris ſu-
pereſt, toto animo de noſtra ſalute cogites. Tu ut es
animo ſuavi & lento, beâſſe nos tibi fortaſſe vi-
B deris: at ego niſi proſpectum erit, mihi ſic videor
periſſe, ut æquè nunquam antehac, quando *N.* lar-
gitur nihil, Domina in diem promittit, Antiſtes
etiam averſatur, Abbas jubet bene ſperare: at in-
terea qui det nemo exoritur, præter unum *N.* quē
ego jam miſerum ita exhauſi, ut non ſit quod præ-
terea largiatur, & à quæſtu, in quo uno, ut dixi, ſpes
erat, peſtis depellit: multa mihi interea animo ob-
verſantur. Quò fugiam nodus, quid ſi morbus ac-
cidat? Eſto nihil iſtiuſmodi eveniat, quid in lite-
C ris potero ſine librorum copia? quæ mihi licebit
optare ſi *Pariſios* reliquero? deniq; quid erunt ci-
tra autoritatem literæ, an ut ejuſmodi portenta,
quale apud divum *Audomarum* vidimus, me ride-
deāt atq; oratorem vocent? Hæc ſcribo, non ut te
querelis meis exanimem, ſed ut dormitantē exci-
tem, ut quod jam diu fruſtra molimur, aliquando
tandem efficiamus, redeamúſq; tandem ad felicif-
ſimum illum convictum noſtrum. Bene vale mi
Jacobe. Per tabellionem qui ſarcinulam attulit re-
D ſcripſi. Si literæ quas iſtic ad *Montjoium* ſcripſerā,
adhuc penes te ſunt, ut huic tradas adoleſcenti, ro-
go. Salutem dic quibus oportet. De juvenis hu-
jus fide nihil dubitabis, ſi quid fortè committendū
erit. *Auguſtinus* opus *Adagiorum* palàm enarrat,
auditorio quidem frequentiſſimo, pulchrè adhuc
principia habent. Si putabis te apud divum *Au-
domarum* aliquot codices poſſe divendere, eos è
ſarcina exime. Rurſum vale. *Lutetia*, Anno
M. CCCC. XCIX.

E

Antonio à Bergis Abbati ſancti Bertini
Eraſmus Rot. S. D.

EN tibi pater humaniſſime, aſellum illum *Æſo-* *Epiſt.* 15.
picum noſtræ referunt literæ, quibus quidē fe-
ſtivitatem tuam atq; facilitatem iterum atq; ite-
rum expertis, tantum fiduciæ accrevit, ut audeant
ad tuam amplitudinem & extemporales venire,
quæ antea ne multâ quidem curâ comptæ id fa-
F cere audebant. Quam tamen negligentiam no-
lim ſecuritati noſtræ tribuas, ſed literariis lucu-
brationibus, quæ mecum ſemper, quatenus per
valetudinem licet, totum poſſident, tum in præ-
ſentia ita diſtringunt, ut ne valetudini quidē par-
cant. Nam *Græca* quædam fortè fortunâ ſum na-
ctus, in quibus furtim tranſcribendis & pernox
ſum & perdius. Roget quis, quid ita me *Catonis*
cenſorii delectet exemplum, ut hoc ætatis libeat
Græcari. Si quidem puero mihi pater optime aut
G hæc mens fuiſſet, aut non defuiſſent potius mihi
tempora, longè feliciſſimus eſſem. Nunc ita ſtatuo,
ſatius eſſe vel ſerius diſcere, quàm neſcire, quæ cū-
primis oportet tenere. Delibavimus & olim has li-
teras, ſed ſummis duntaxat (ut aiunt) labiis: at nu-
per paulo altius ingreſſi, videmus id, quod ſæpenu-
merò apud graviſſimos autores legimus. *Latinam
eruditionem, quamvis impendioſam, citra Græciſmum*

mancam eſſe, ac dimidiatam. Apud nos enim rivuli vix quidam ſunt, & lacunulæ lutulentæ: apud illos fontes puriſſimi, & flumina aurum volventia. Video dementiam eſſe extremam, theologiæ partē, quæ de myſteriis eſt præcipua, digitulo attingere, niſi quis *Græcanica* etiam ſit inſtructus ſupellectile, cum ii qui divinos vertere libros, religione transferendi ita *Græcas* reddant figuras, ut ne primarius quidem ille, quem noſtrates theologi *literalem* nominant, ſenſus percipiatur ab iis, qui *Græcè* neſciunt. Quis enim in Pſalmo illud intelligat? *Et peccatum meum contra me eſt ſemper*, niſi *Græca* legerit, quæ ſunt hujuſmodi, *καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός*. Hic mihi Theologus quiſpiam longam texuerit fabulam, quomodo caro cum ſpiritu pugnet aſſiduè, præpoſitionis ſcilicet [*contra*] deceptus amphibologiâ, cum illud *ἐνώπιον*, non pugnam, ſed ſitum ſignificet, perinde ac ſi dicas, *è regione*, id eſt, *in conſpectu*: ut ſignificârit Propheta, *culpam ſuam uſqueadeò ſibi diſplicere, ut ejus memoria nunquam ab animo recederet, ſed ſemper veluti præſens obverſaretur.* Quod autem alibi eſt, *Bene patientes erunt ut annuncient*: quis non figuræ lubrico decipietur, niſi à *Græcis* didicerit, quemadmodum *Romani* ſermonis conſuetudine bene facere dicimus eos, qui beneficio quempiam afficiunt: ita *Græcos εὖ παθόντας bene patientes* dicere, qui beneficio afficiantur: ut ſit ſenſus, *bene patientes erunt ut annuncient*, bene cum illis agetur, & beneficiis meis juvabuntur, ut meam in ſe beneficentiā prædicent. Sed quid ego è plurimis & maximis, pauciſſima quædam & levicula repeto, cum mecum ſtet ſacroſancta Pontificii ſenatus autoritas: cujus decretum extat adhuc in epiſtolis Decretalibus, ut in præcipuis (uti tum erant) Academiis pararentur, qui *Hebraicas*, *Græcas*, *Latinasq;* literas perfectè poſſent tradere, quod ſine his divinas literas percipi poſſe negarent, multo autem minus tractari? Quod ſaluberrimum ſanctiſſimúmq; ſenatuſconſultum adeò contemnimus, ut vel primis *Latini* ſermonis rudimentis abundè ſimus contenti: ſic perſuaſi ſcilicet, uno è *Scoto*, veluti è quodam *Copiæ* cornu univerſa peti poſſe. Quo cum hominum genere non equidem pugno: ſit per me ſuum cuique pulchrum, ducat Caſcus Caſcam: mihi placet hâc ingredi, quo me divus *Hieronymus* cum pulcherrimo tot veterum cœtu vocat: quibus cum viris, ita me bene ament ſuperi, inſanire malim, quàm cum neotericorum vulgo theologorum quantumvis ſapere. Præterea molior arduum quoddam, & ut ita dicam, *Phaethonteum* facinus, ut *Hieronymianos* libros partim ab iis ſemidoctis depravatos, partim ob rerum antiquarum, & *Græcæ* literaturæ inſcitiam aut obliteratos, aut truncos, aut mutilos, aut certè mendoſos, & portentis plenos, pro mea virili reſtituam: neq; reſtituam modò, verumetiam commentationibus illuſtrem: ut apud ſe quiſq; lector agnoſcat, *Hieronymum* illum, quem unum habet eccleſiaſticus orbis utrâq; doctrinâ ſacra & gentili, ut vocant, juxta abſolutum, ab omnibus legi poſſe, at non niſi ab eruditiſſimis intelligi poſſe. Id quoniam impendio conor, & *Græcanitatem* in primis aſciſcendam video, menſes aliquot *Græcum* didaſcalum audire decrevi planè *Græcum*, vel potius bis *Græcum*, ſemper eſurientem, & immodicâ mercede docentem. De maleficiis nihil habebam quod ſcriberem, niſi quod è *Tutoris* mei literis cognovi, virum æterno carceri addictum, mero pane & aquâ ſimplici ſaginandum: uxori trimeſtrem carcerem pœnam eſſe: puellulam in monaſterium ablegatam, ſi ſuâ ſponte, beatam: ſin minus, utroque parente damnatam acerbius: libri, gladius, cæteráq; maleficii monumenta igni exurentur. Sed auguror a civili ſupplicio temperatum, quòd omnis maleficii proditio ab eccleſiaſtico profecta ſit indice: cætera negat ab officiali cognoſci potuiſſe. Bene vale. *Aureliæ*, Anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimonono.

Eraſmus Rot. Antonio Lutzenburgo ſuo S. D.

ET ſi mihi tecum perpaucorum dierum conſuetudo interceſſit *Antoni* humaniſſime, tamen neſcio quomodo fatali quodam amore erga te ducor: mihi crede, non aliter quàm à Magnete ferrum trahitur, adeóq; incredibili tui amore flagro, ut *Battum* ipſum quàm te non amem effuſius, quem tamen meipſo etiam plus diligo. Neq; verò dubito mi *Antoni*, quin mutuò id faciam: ita benignam tuam indolem & animum ad complectendos amicos propenſum, quum iſthic agerem, multis modis perſpexi. De ſtatu noſtro ſi cupis cognoſcere, *Aureliâ* relictâ in veterem noſtram *Lutetiam* remigravimus, peſte videlicet quæ nos fugaverat, extinctâ. De *Diſma* malui ad te quàm ad Abbatem ſcribere: tum ne librum illi, non epiſtolam miſiſſe viderer: tum ut hac in re tua quoque autoritas, quâ vales apud Abbatem plurimū, adoleſcentis optimi ſaluti ſuffragaretur: nam, mihi crede *Antoni*, ſi quid omnino credis, non ſcribam nugas, ſed quæ magnopere ad *Diſmæ* ſalutem pertinere compertiſſimum habeam: itaque quoniam res Abbatis curæ tibi eſſe ſcio, negotium hoc attentiſſimis auribus accipies, & adjutabis diligenter. Principio quidem de *Diſmæ* genio illud teſtandum mihi puto, non quidem ad gratiam, ſed quod re ipſa ſic reperi: nihil adhuc in vita vidiſſe me illius indole generoſius, amabilius, felicius: verè juxta ſapientis verbum, animam ille ſortitus eſt bonam, ut natura illum maximis rebus finxiſſe videatur. Plurimum ingenio pollet, mira diſcendi celeritas, memoria fidelis, mores verecundi, modeſti, ſuaves. Miratur bonas literas, cúmq; bis verſari gaudet, unde ſemper abeat doctior: nihil habet in quotidiano convictu durum ac moleſtum. Nos itaque (coluit enim noſtram familiam) ejus frequentiâ ſumus majorem in modum delectati: nec ferè quiſquam *Aureliæ* fuit, de quo præcipuam aliquam ſpem conceperim, præter hunc unum: quem quoniam natura ad res maximas dotibus omnibus inſtruxiſſe videtur, veſtræ partes eſſe videntur, curare ne tam egregium ingenium, & tam bene natum, contagione vitiorum, aut etiam deſidiâ ad vulgarem indolem degeneret. Neque enim parum periculi video, propterea quod vivit adoleſcens in tutela quadam, ut vocant, nimis profectò tutelariter, victu parum mundo, ſupellectile ſordidâ, neglectus, incuratus, inter nebulones, neſcio quos, otioſos, malè moratos, incompoſitos, qui nihil pejus oderunt quàm bonas literas, juriſconſultiſſimos, graſſatores nocturnos, potores diurnos: unde præter nequitiam nihil poſſit diſcere. Et *Diſmas* quidem jam (uti ſcis) lubricum ephebiæ ingreditur. Neque ignoras quàm facilè

Epiſt. 16.

iſta

iſta ætas quamvis bona, trahatur ad vitium. *Afficat* enim, ut inquit *Seneca, morum ſuorum ſcabiem convictor corruptus* : &, ut ſcripſit ſapiens quidam Hebræus, *Non poteſt non inquinari, qui picem contrectaverit.* Neq; ego de alienis moribus hæc ſcripturus eram, niſi res adeò palam eſſet, ut nemini poſſit dubia videri. Habes igitur periculum, nunc quomodo ſuccurrendum, accipe. Eſt *Aurelius Jacobus Tutor Antwerpienſis*, apud quem tres menſes, quos illic egi, ſum diverſatus : vir (ita me Deus amet) integritate incredibili, eruditione minimè vulgari, ſtudio flagrantiſſimo, juris Pontificii jampridem licentiatus, ſic enim appellant : hunc ipſe officialis, homo ſcilicet vitâ laudatiſſimâ, perinde atque fratrem complectitur, & cum eo optimus quiſque : is *Diſmam* partim propter veterem conſuetudinem, quam cum eo *Lovanii* habuit, non ſecus atq; filium amat, & amatur ab illo ut parens. Cum hoc ego *Diſmam* conjungendum cenſeo, idq; quàm primum : ne ſi diutius iſtâ ætate in tutela hæreat, ad deteriora deflectatur. Alit hic *Jacobus* noſter domi ſuæ aliquot adoleſcentes generoſos: atq; in primis duos fratres *Bredanos*, cognominatos de *Naſſaurven*, moribus optimis, & tantâ concordiâ, quantam antehac inter fratres non viderim. Eorum alter ſacerdotium habet eccleſiæ *Bredanæ*. Inter hos ſi vixerit, nihil audiet, nihil videbit indignum ſe, & habebit *Jacobum* vitæ moderatorem : qui, cum ſtudioſiſſimus ſit, gaudebit ſibi contigiſſe, cui ſuam doctrinâ libenter communicet. Habebit *Diſmas*, quicum perinde vivat ac ſi cum parente viveret : cujus exemplo atq; familiari hortamine, ad honeſtiſſimas res incitetur. Hæc ut ſcriberem mi *Antoni*, partim ipſius adoleſcentis ingenium commovit, partim cum iſti generi omnia deberê, non putavi hoc poſſe me ſine ſummo ſcelere prætermittere : alioquin hac in re mihi neq; ſeritur neq; metitur. Vale *Antoni* chariſſime, noſq; humaniſſimo patrono tuo quàm commendatiſſimos facito. Dictavi hanc ad te epiſtolam, non ſcripſi : tum quo ſtomacho parcerem, tum quòd eſſem jam ſcribendis literis deſatigatus. *Lutetiæ* ſexto Calendas Februarias. Anno M. CCCC. XCVIII.

Eraſmus Rot. Antonio Lutzenburgo S. D.

Epiſt. 17. ANtea mi jucundiſſime *Antoni*, te tantum ut hominem humaniſſimum, & optimè de me meritum amabam : nunc etiam ut literatum amplector, id quod ego nunc demum tuis è literis cognovi. Cave me putes aſſentari, majorem in modum delectavit ſtilus ille ſimplex & naturalis : verba non aſcita, ſed unà cum ipſis ſententiis cohærentia : ſenſus ſani ac ſolidi, nihil neq; in verbis, neq; in ſententiis aut portentoſum, aut diſtortum, aut coactum, aut imminutum denique, aut redundans De *Diſma* ſic habe, extat & apud *Varronem* & apud *Gellium* pervetuſtum adagium hujuſmodi, *Malum conſilium, conſultori peſſimum* : at ego confido hoc optimo conſilio nos omnes gaviſuros : in primis humaniſſimum Abbatem patronum, ſi patetis, mihi tecum cõmunem, qui chariſſimo adoleſcenti pulcherrimè conſuluit: me, qui bene monuerim: te, qui fidelem & amicam navaris operâ: *Diſmam* ipſum, qui jam nunc mihi gratias agit maximas: deniq; & *Tutorem*, qui tandem nactus eſt, cui libenter literas ſuas communicet, &

A apud quem induſtriam ſuam bene collocet. Eſt is, mihi crede, unus omnium, quos aſpicit ſol, integerrimus vir, & candidiſſimus. Purgabis me Abbati, quod tam incõpoſitè ſcripſerim. *Battum* excita ut *Battus* ſit, nunquam enim fuerit opportuniùs. Bene vale mi *Antoni*. *Lutetiæ* XVII. Calend. Apriles. Anno M. CCCC. XCVIII.

Eraſmus Rot. Antonio Lutzenburgo S. D.

B ACcepi ſimul & Abbatis munus, & à *Batto* miſſam pecuniolam: qua de re ſi nunc parum accuratè gratias ago, ne putes id inde eſſe, quod parũ hoc munere ſim lætus, ſed erat negotii quiddam, & valetudo admodum agitata. Cæterum quantum & te, & Abbatem, de hoc dono pro meis meritis, quæ nulla ſunt, deamem, brevi declarabo. Valebis. & tui ſimilis mi *Antoni* eſſe perges. Anno M. CCCC. XCIX. *Epiſt.* 18.

Eraſmus Rot. Batto ſuo S. D.

C DE morbo tuo ſpero equidem ἀδιάφορον eſſe, metuo tamen nonnihil, ut ſunt res mortalium. Noſtra cauſa nihil eſt quod te angas anime mi, noſtra charitas ut non cœpit à cõmodis initium, ita his ſublatis non evaneſcet : quod autẽ ſors fert citra noſtram culpam. id æquo atq; adeo magno animo ferendum. Utinam valetudo tantum nobis proſpera contingat à ſuperis, cætera ipſi perrumpemus, ſed ea mi *Batte*, jam nunc vacillat admodum. Illa quæ ſe negavit olim mihi fœminam fore, cur nunc etiam plus ſit quàm fœmina, vehementer admiror: ſed durum telum neceſſitas, quare muſſitanda res, & tempori ſerviendũ. De *D.P.* ſemper mihi malè præſagiit animus, ſed hæc ab exitu ſpectabuntur. Deſino jam mi *Batte*, de mea fortuna queri, quando ſperare deſii: hoc unum pudet, rem tam latè manâſſe, non ſine multorum (ut opinor) invidiâ. Tu mi anime, facito te cõfirmes, tibiq; quam primum conſulas. Vides enim rerum aulicarum qui ſint æſtus. Annotationes ſcripſi in *Officia Ciceronis* : hæ propediè excudentur. Dicaturus eram *Adolpho*, ſed nihil video cauſæ. *Ludovico* meis verbis dices, gratiſſimũ mihi factum, ſi quæ ſunt apud te epiſtolæ, diligenter perſcripſerit. Vale optime ac ſuaviſſime mi *Batte*. *Lutetiæ* Nonis April. M. CCCC. XCVIII. *Epiſt.* 19.

Eraſmus Rot. Iacobo Tutori S. D.

F PRidie quàm has ſcriberem, jam alium quendam literis ad te datis oneraveram, verùm certius exiſtimavi, ſi quid fortè fortunâ accidiſſet, alteras per hunc addere, non iiſdem quidem verbis, ſed eodem fermè argumento. In *Hollandia* plus ſeſquimenſem non ſine maximo ſumptu cõtrivimus, contrivimus, inquam, nihil enim æquè periit. Rurſus in *Selandia* pueri mei morbus complures me dies remoratus eſt, non modò ſummo cum tædio, quòd aliò properarem, verumetiam non mediocri periculo valetudinis. Nihil enim adhuc eo cœlo ſenſi aſperius, meóq; corpuſculo inimicitius. Cætera mi ſuaviſſime *Tutor*, ſic evenerũt, ut *Eraſmi* tui res conſueverunt. Antiſtês *Cameracenſis* ſui ſimillimus eſt. *Veriana* duris ſatis premitur, ut ſublevãda potius quàm oneranda videatur. Nunc ego in *Batti* mei cõplexibus. & in literis acquieſco: neq; tamẽ omnino ſine te, adeò multus in *Epiſt.* 20.

ſermone nobis eſt *Tutor*: neq; ego fabulor quic-
quam libentiùs, neq; rem ullam audit *Battus* avi-
diùs. Jam te deamat, jam ardet, jam videre geſtit.
Mihi crede, ſi quid omnino credis, tantum ego
fucorum, tantum perfidiæ in hominum amicitiis
reperio, non his modo vulgaribus, verùm his quo-
que, quas *Pyladeas* vocant, ut mihi jam non libeat
novarum periculum facere. In *Batto* uno mortá-
lium omnium benevolentiam perſpexi, uti ſynce-
ram, ita conſtantem. Hunc ego amicum fortunæ
non debeo, quippe quem mihi virtus una concili-
avit: hunc item non vereor, ne mihi fortuna præ-
ripiat. Cur enim afflictum amare deſinat, qui a-
mare cœpit vel afflictiſſimum? Hunc tu doctiſſi-
me *Jacobe*, quemadmodum prænomine, ita can-
dore miráq; ſimplicitate refers. Itaq; de veſtro
duorum animo ita ſentio, ut ſi (quod omen aver-
tant ſuperi) veſtra me fidés fefellerit, ne ipſi qui-
dem fidei fidem ſim habiturus. Valetudine ſumus,
gratia ſuperis, mediocri, & firmiuſculâ quã iſthic
eramus. A *Romanis* Muſis ad *Græcanicas* penè de-
ſcivimus, neq; conquieſcemus donec ad medio-
critatis metam aliquam pervenerimus. Ardebat
ſupra quàm dici poſſit animus, in tuam remigrare
familiam: videbar enim jam citra tuum ſum-
ptum poſſe & te frui homine, hominum qui vi-
vunt, ſuaviſſimo, & mei viciſſim copiam facere,
ſed abſterrebat peſtilentia, quæ *Lutetia* me eje-
cit, & hoc in exilium protruſit. Quid enim hic
uſquam quod me capiat, præter unum *Battum*, quo
ne ipſo quidem toto fruor, quod magnam ſui par-
tem impendere cogitur aulicæ ſervituti. *Diſmam*
tibi commendo, etiamſi tibi pluribus nominibus
quàm commendatiſſimum eſſe ſcio, vel quòd in-
genio moribúſq; ſuis tibi jucundiſſimus eſt, vel
quòd incredibilem es gratiam reportaturus, ſi quã
optimè finxeris adoleſcentem, dignúmq; omni-
um expectatione reddideris. Eſt enim penè totius
generis *Bergenſis*, publica de iſto expectatio, tamẽ
noſtro quoq; nomine calculus aliquis charitatis
atq; diligentiæ velim accedat. Probam nactus es
materiam, tu facito probum artificem præſtes. Si
quid iſtic opus erit, tu quod ſoles optime *Jacobe*,
Eraſmi tui famam ſummâ vi defende, & lupum
illum quam clariſſimo audaciſſimóq; latratu de-
terre. Grammaticen *Græcam* ſummo ſtudio veſti-
gavi, ut emptam tibi mitterem, ſed jam utraque
divendita fuerat, & *Conſtantini* quæ dicitur, quæq;
Urbani: Teſtis erit hujus rei *Nicolaus Benſeradus*
certiſſimus, cui vel injurato tutò credas. In reli-
quum quid ſtatuerim, jam accipe. Nonnunquam
de repetenda *Britannia* cogito, ut meo cum *Coleto*
menſem unum aut alterum in theologiæ ſacris
verſer: neque enim ignoro, quantus ex ea re
fructus mihi capi poſſit, ſed terrent infames ſco-
puli adhuc, ad quos olim naufragium feci. *Italiæ*
viſendæ nunc nos habet ardor, qui ſemper: ſed,
ut ait *Plautus*, *ſine pennis volare haud facile eſt*. A
Gallia peſtis nos arcet. In *Hollandia* cœlo quidem
juvor, ſed *Epicureis* illis comeſſationibus offendor:
adde hominum genus ſordidum, incultum, ſtudio-
rum contemptum præſtrenuum, nullum erudiri-
onis fructum, invidiam ſummam: maximè quòd
id taciti omnes mei flagitare videntur, ut autori-
tate confirmatus, & tanquam contra indoctiſſi-
morum hominum arrogantiam armatus redeam.
Nullo itaq; certo conſilio pendemus adhuc, quò
venti ſecundi vocabunt, in eam partem curſum

A flexuri. Tu ſi quid in amici negotio aut perſpicis
acutius, aut proſpicis ſagacius, conſilio juva. Quic-
quid erit apud vos, quod me ſcire oportere puta-
bis, id ſcribito diligenter. Vale cum familia. *Bre-
danis* adoleſcentibus optimis ac feſtiviſſimis, meis
verbis ſalutem annunciabis. Ex arce *Tornebenſi*,
Anno M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Rot. Benſerado ſuo S. D.

B SCripſimus heri de rebus omnibus humaniſſi- *Epiſt.* 21.
me doctiſſiméq; *Benſerade*, ſed quoniam alter
datur tabellio, rei ſummam modò repetam. Ex
Hollandia reverſus, apud *Battum* totus in literis vi-
vo, maximè *Græcanicis*. Miſimus ad te *Euripidem*
& *Iſocratem*, miſſuri plura, ſed metus erat, ne peſtis
iſtinc te jam aliquò propuliſſet. Si quid eſt novæ
Græcanitatis, veſtem citiùs oppigneraverimus,
quàm non potiamur: maximè ſi quã *Chriſtiana*,
ut ψαλμοὶ, ut Euangelia. Opes meas apud te depo-
C ſitas, tibi commendo. Scripſimus & *Auguſtino*,
de quo quid ſit, cupio diſcere: nihil enim adhuc in-
audivimus. Utinam mi *Benſerade* noſtras Muſas
liceret conjungere, ſed hac de re, aliiſq; omnibus
ſcribes copioſe. Summam tuam in me humanita-
tem optime *Nicolae*, neq; apud me patiar inter-
cidere, neq; diſſimulabo. Enitar pro viribus, ut
ſi grati nomen non poſſim aſſequi, ſaltem ingrati
hominis notam videar effugiſſe. Vale.
Salutat te ex animo *Battus*, toto pectore tuus.
D Ex arce *Tornebenſi* decimoquinto Cal. Auguſti.
Anno M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Rot. Antonio Lutzenburgo S.D.

QUaſi parum fuerit, quod cum iſthic eſſemus, *Epiſt.* 22.
jam improbè tibi negotium fecimus, abſen-
ti quoq; faciemus. Verùm iſtud *Antoni* feſtiviſſi-
me, non impudentiæ noſtræ, ſed tuæ ſingulari fa-
cilitati imputes oportet. Scripſimus *Jacobo Tutori*,
E partim ut veterem hoſpitem noſtrum hoc tanquã
Xenio donaremus, partim ut illi veluti ſtimulos
ſubjiceremus: quo magis curando, ſummâ vi,
ſtudio, ingenio, fidéq; annitatur, ut talis redeat a-
doleſcens, qui poſſit *Bergenſi* ſtirpi facilè omnium
ornatiſſimæ tum eruditione, tum moribus, ſplen-
doris acceſſionem aliquam adjungere. Ad eam
rem tametſi nihil ambigo, quin ille ſuâpte ſponte
ſummo niſu incumbat, tamen meas partes eſſe pu-
to, meóq; in omne iſtud genus amore, illiúſq; in
F me beneficiis dignum, ut ſubinde vel currenti,
quod aiunt, calcar addere curem. Eas literas *Anto-
nio* tabellioni ſtudioſè trades, commendabiſq; ut
quã ſolet curâ fidéq; *Aureliam* perferat, propè ſu-
rum enim audio. Cæterùm humaniſſime mi *An-
toni*, ſi quid etiam valeamus, libet cognoſcere, agi-
mus certè feliciter atq; ſuaviter: vel quòd *Batto*
fruimur, cujus ego animo certiſſimo candidiſſi-
móq; ſic me oblecto, ſic paſcor, ut nolim vel uni-
verſas *Arabum* gazas cum hâc una felicitate com-
G mutare: vel quòd toto pectore in literis ſumus,
& tanquam ab omni negotiorum ſtrepitu longè
ſemoti, in intimis Muſarum receſſibus abditi la-
temus. Deorum planè vita, ſi pluſculum adeſſet li-
brorum. Hunc igitur animum cum literulis me-
is debeam mi *Antoni*: nonne tibi videar ingratiſ-
ſimus, ſi ſtudiorum meorum me capiat pœni-
tudo, tanquam quæ nullam frugem attulerint?
Inau-

Inaureutur alii, in faſtigium evehantur, mihi Muſæ meæ nihil præter vigilias, & invidiam reportent, nunquam tamen harum pœnitebit, dum hic mihi perſeverabit animus, fortunæ volubilis contemptor. Neque verò me clam eſt, hoc quod ſum ſequutus ſtudiorum genus, aliis alienum, aliis infinitum, aliis infrugiferum, aliis etiam parum pium videri: nempe vulgo omnium qui nunc literas profitentur. At ego tanto magis accendor, cum utrunq; cognitum habeam, neque vulgo unquam optima placuiſſe: & hoc ſtudii genus, pauciſſimis quidem, ſed tamen eruditiſſimis probari maximè. Si *Hieronymus* inſanus fuit, ſi indoctus, juvat cum hujuſmodi viro deſipere: juvat huic indoctorum gregi potius, quàm iſtorum deorum eboris annumerari. Quòd ſi etiam hujus curſus noſtri metam non contingemus, contendiſſe certè ad res longè pulcherrimas, non illaudabile fuerit. Hanc meam mentem ſi non approbabunt homines, Deus opinor, & probabit, & juvabit. Reflabit fortuna, at ille quod antehac fecit, aſpirabit. Probabunt olim & homines, certe poſteri. Sed ut ultra metas epiſtolam porrigo, dum tuo amore velut amabili quodam furore debacchans, mei oblitus, rapior. Adeò mihi non epiſtolam ſcribere, ſed tecum fabulari videor. Quod humaniſſimo ampliſſimóq; Præſuli patrono tuo non ſcripſi, id neque ignaviâ, neq; ocii inopiâ factū eſt: ſed neq; argumentum erat illo heroe dignū, ſimúlq; verebar patri benigniſſimo quidem illi, ſed omnino plurimis maximiſq, negotiis occupatiſſimo, ſcholicis nugamentis (qualia fere noſtra ſunt) obſtrepere. Cæterùm mi *Antoni* ſcito, mihi nihil perinde in votis eſſe, quàm ut liceat illius amplitudini quocunque officio meo gratificari. Sed aliud eſt amiculo quicquid in buccam venerit, ſcribere: aliud ſummorum virorum heroicas mentes epiſtolâ compellare, quas religiosè etiam à ſalutantibus adiri debere *Plinius* ſcripſit. In præſenti igitur tute mihi apud auguſtum patrem epiſtolæ vice fungeris: deinde ſummâ humanitate viro *Georgio* priori méq, *Battumq;* ſummo ſtudio commendabis. Medico, ac *Jacobo Plumiani* canonico, viris ampliſſimis déque noſtrûm utroq; optimè meritis, plurimam ſalutem anuunciabis verbis utriuſque. Valebis optime *Antoni*. Ex *Tornehen*. Decimoquinto Calend. Auguſti. Anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimonono.

Eraſmo Rot. Iacobo Tutori S.D.

Epiſt.23. REctà ad vos migraturus eram optime *Tutor*, *Lutetia*: nam quo lubentiùs? Et jam nummulorum nonnihil contraxeram, ut ſarcinam non ſuerim tuis fortunis allaturus: ſed cum audirem iſtic quoq; morbum ſubnaſci, horſum vela vertere coacti ſumus. Parentes tuos optimos, tuiq; ut par eſt, ſimillimos, *Antuerpiæ* viſimus. In *Hollandia* ferè bimeſtres non ſedimus quidem, ſed uti in *Ægypto* canes, aſſiduè cucurrimus ac bibimus. Equidem malim vel apud *Phæacas* vivere. *Gulielmum* noſtrum hominem ſuavem, quum nullis ſtimulis ad ſtudium poſſet excitari, ſic reliquimus, ut nè nunc quidem illius deſiderio teneamur. Tuo certè nomine ſic objurgavi, ut me penè inimicus inimicum dimiſerit. Si *Epicurus* ipſe renatus, illud vitæ exemplum aſpiceret, ſibiipſi tetricus *Stoicúſq;* videretur. A *Dordraco* periculo ſummo na-A vigavimus pridie ſacramenti. In *Ziericzee* dum pueri causâ, qui ſebricitari ex navigatione cœperat, complures dies commoramur: ipſi benè in morbum incidimus, niſi quam ocyſſimè à *Selandia*, id eſt, ab inferis evolâſſemus. Epiſcopum noſtrum ſalutavimus. Is ſuo more cauſas novas comminiſcitur, nè quid det. Apud dominam *Verienſis* oppidi res hoc erant loco, ut nec colloqui ſine ſummo periculo potuerim, nec abire ſine gravi ſuſpicione. Nôſti cauſam præpoſiti, qui ut nunc in vin-B culis eſt, ita domina in tutela. His ergo ſpebus liberatus, miſerrimum enim puto inaniter pendere, rectà ad *Battum* meum contendo. Hoc uno me oblecto. Græcamur hic, ſed ſoli: nam *Batto* nec ocii ſatis ſuppetit, & eſt *Romani* ſermonis amantior. Hoc in loco ad mentem unum aut alterum ancoras figere conſilium eſt. Deinde quocunque venti vocabunt, ſolvemus. Jamdudum expectas, ecqua tandem humanitate R.P. nos amplectatur è proximo. Nihil habeo mi *Tutor* quod hinc ſcri-C bam: nam non *Euripus* ipſe tot æſtibus reciprocatur, quot hujus animus. Paulò ante quam huc venirem, ſic ardebat, ut *Ludovicum* tumultuatorem illum, noſtri accerſendi gratiâ in *Hollandiam* emandârit: largitus inſuper aureos duos in ſumptum viaticum. Ubi vero veniſſem ipſe, ſic frigebat homo, ut monſtri ſimile dicas. Quare de his æſtuariis admiratoribus mihi non eſſe pendendum cenſeo. Domina forte in viis obvia, dextra porrecta, vultúque perbenigno, veteris in nos animi D non obſcurum argumentum præbuit, ſed ſperare vix auſim. Adcò vigilant canes excubitores, qui jam ipſi lupi quoque. Itaque *Eraſmus* ſe jam alit, ſuiſq; veſtitur plumis. Ut *Gulielmum* meum viſerem, imò ut *Græcum* facerem, magna cum librorum ſarcina *Harlem* uſq; profectus ſum, haud dum ſcio, majorène ſumptu, an labore & periculo. Verùm omnem hic tum operam, tum impenſam luſimus. Perierunt eo itinere coronati duodecim, periit una amicus unus. Nam ejuſmodi hominis E animum perſpexi, ut antea mihi de illo mihimet verba dediſſe videar: ſed ſapiemus vel puerorum exemplo, verberibus admoniti, & nobis potius quam aliis ſapiemus. Habes mi chariſſime *Tutor*, omnibus ferè de rebus *Eraſmi* tui. Nefas enim putavi, ſi *Eraſmicum* quicquam *Tutor* ignoraret. De *Diſma* magnopere confido te tuum officium facere, quare audacter tum tuo tum illius nomine polliceor. Reliquum, ut tu de tuis fortunis omnibus facias me certiorem, quid agant *Bredani* fra-F tres, quos equidem arctiſſimo freno continendos eſſe cenſeo, nè quid in ſtudiis nimis. Quid de *Auguſtino* noſtro novi, de quo nihil adhuc quivi cognoſcere: præterea *Benſeradus* meus, quid agat. Breviter de omnibus rebus quæq; ad me, quæq; ad te pertinebunt, ſcribito diligenter. *Battus* meus ſic te amat, ut nè meipſum quidem ardentius. Hoc mi *Tutor* cave putes ψευδήγορον, nihil eſt omnino verius. De *Italia* hoc autumno petenda cogito, vel ſomnio potius, nihil enim uſquam af-G fulget ſpei. Audio *Hieronymum Beſontini* præſulis fratrem eò proficiſci deſtinâſſe: hominem ipſum ſtudioſos in precio habere, nè de meo quidem ingenio peſſimè ſentire: quod niſi mihi illic mens omnino læva fuiſſet, aliquâ certè rimâ in hominis familiaritatem irrepſiſſem. Bene vale. *Lutetia*. Anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimooctavo.

Eraſmus

Eraſmus Rot. Nicolao Benſerado S.D.

Epiſt. 24. FRequentes huc, certiſſimiq; rumores quotidie
adferuntur, peſtilentiam iſtic majorem in
modum debacchari, nihilq; reliqui facere. Qua-
re quod metuebam, nè tu jam aliquò profugiſſes,
non putavi vel pluribus ſcribendum, vel plura
mittenda, nè ſcilicet multum periret operæ, ſi
tu abfuiſſes. Rerum autem modò ſumma attin-
gam capita. Hic primus datus eſt *B*. per quem ſcri-
beremus. *Euripidem* & *Iſocratem* ad te mittimus,
parantur alia, quæ poſthac ad te ibunt: de *Milo-
niana* defenſione dabimus operam, ut tuæ ſatisfiat
voluntati, ſimulatque orationem & libros ad id
neceſſarios erimus nacti. Si quid iſtic rerum eſt
natum, quod me ſcire judicabis oportere, fac ut
ſciam. *Auguſtino*, ſi jam reverſus eſt, has, quas
tuis conjunxi, reddes. Nugas meas quas apud te
depoſui, tibi etiam atque etiam commendo. De
noſtra conjunctione ſi quid excogitâſti, habebis
me ad iſtud facillimum. Intelligis, opinor, quid
dicam: id quantopere cupiam humaniſſime *Ni-
colae*, vix tibi perſuaſero. Sed ut ſperare vix au-
deo, ita ſuadere nequaquam. Illud me cruciat,
animum iſtum tuum tam niveum, tam philoſo-
phicũ, nunc vix denique mihi perſpectum eſſe: de
quo tametſi nos nunquã non optime & ſenſimus,
& prædicavimus, tamen neſcio quo modo id ac-
cidit, vel noſtrâ utriuſq; modeſtiâ penè nimia, vel
aliorum opéra, ut intimam familiaritatem *Benſe-
radi* non ſim mihi auſus polliceri: & quàm eſſe ſo-
leo in colendis amicis pertinax, tam ſum in aſci-
ſcendis verecundus. Si quid novæ *Græcanitatis*
iſtuc advectum eſt, onera & hunc hominem ſar-
cinâ, & me beneficio. Neque metuas *Nicolae*, nè
tuis in me meritis parum reſpondeam: crede mi-
hi, non defatigabor neq; conquieſcam, donec pro
viribus æs omne diſſolvero. Quum æs dico, non
eos modò nummulos dico, quos mutui nomine
abs te accepi: nullo enim leviore nomine me tibi
puto aſtrictum: ſed multo magis tuum iſtum in
me animum, ſummáque officia, quorum apud me
nunquam eſt intermoritura memoria. Hæc mi *B*.
boni conſules in præſentia, ubi certum cognovero
te iſtic agere, curabo ut ſubinde aliquod ſtudio-
rum meorum monumentum ad te proficiſcatur.
Epiſtolam ad *Jacobum Tutorem* ſcriptam, velim
per certum hominem cures *Aureliam* perferen-
dam. Bene vale. Ex arce *Tornenſi*. Anno
M. CCCC. XCVIII.

*Eraſmus Roter. Ioanni Canonico Bruxel-
lano* S.D.

Epiſt. 25. PEr fortunas obſecro te mi candidiſſime *Joan-
nes*, purga me humaniſſimo hoſpiti, patronóq;
meo *Vicario*, quod libellus pueri oblivione iſtic
relictus eſt. Ita me ament ſuperi, ut nihil jam
multis annis accidit, quod æquè doluerim. Si quid
habes novarum rerum vel de *Auguſtino*, vel de
Benſerado, vel de epiſcopo patrono meo, vel de *Lu-
dovico* deniq;, qui iſtas in regiones eſt emandatus,
ut me accerſeret: per noſtram amicitiam te etiam
atque etiam oro, facito me tuis literis certiorem.
Erit iſtud inter plurima tua in me officia non in-
gratiſſimum. Tabellionem habes ex *Antonii No-
thi* familiaribus certiſſimum; cui quicquid vo-

A les, tectiſſimè commiſeris. *Veria* offendi res om-
nes eo loco quo tu prædixeras: dominâ fortè for-
tunâ in via factâ obviâ, dextram porrexit, vultu
non inimico. Cæterùm à quibuſdam non malè
cupientibus, ut arbitror, deterritus, à colloquio
abſtinui. Puer meus *Dordraci* febri arreptus eſt,
& quidem tertianâ. Ea res me majorẽ in modum
ſolicitum habuit, ita ut ejus gratiâ *Ziercxee* navi-
garem. Illic enim matrem habet. Valemus ad-
huc, præterea nihil eſt quod fortunæ gratulemur.
B Valet *Battus*, & te ſalutat oppidò: amat is quem-
cunq; *Eraſmus* amârit. Curâ ut quam optimè va-
leas humaniſſime mi *Joannes*, & amiculum, vel
potius clientulum addictiſſimum *Eraſmum* tueri
amaréque pergito. Ex arce *Tornekenſi* tumul-
tuantiſſimè ad multam noctem. IV. Idus Julias.
M. CCCC. XCIX.

*Iacobo Vicario Cameracenſis Epiſcopi,
Eraſmus* S.D.

C

CUm nullum omnino meum in te officium Epiſt. 26.
extaret adhuc vir neſcio humaniórne, an
eruditior, certè ornatiſſime: túq; is erga hunc ho-
muncionem fueris, ut me propè incredibili qua-
dam humanitate tuâ, maximis beneficiis veluti
ſarcinâ graviore obrueris, gaudebam impendio
vel tandem objectam mihi qualemcunq; oppor-
tunitatem, quâ poſſem ſi non referre gratiam, cer-
tè propenſam promptámque animi voluntatem
D quali quali officiolo meo declarare. Non potui
non implacabiliter commoveri, quod puer meus
iterum atq; iterum admonitus, & quidem accu-
ratiſſimè, libellum tuum ornatiſſimum iſtic reli-
querit: neque id perſenſimus, priuſquam *Antuer-
piam* jam perventum eſſet. Sed humaniſſimam cel-
ſitudinem tuam, per tua in me merita, pérq; meum
hunc in te animum obteſtor, ut huic, qui literas
reddidit, codicem ad nos perferendum tradas: ali-
quot menſes hic ſedere conſilium eſt. Eſt autem
E iſte de grege familiáq; clariſſimi Principis *Anto-
nii Nothi*, juvenis fide diligentiáq; ſpectatâ, ſum-
mo in nos ſtudio. Mihiipſi non rectiùs in manus
dederis. Tantum facito, ut ille intelligat rem non
nullius eſſe momenti, neq; citra periculum negligi
poſſe. Efficiam ut ad te aut mecum, aut certè per
hominem certiſſimum redeat Apud ampliſſimum
patrem patronúmq; meum Præſulem *Cameracen-
ſem*, morem obſecro antiquum obtineas, ut illi nos
aut facias commendatiores, ſi vetus illa gratia eti-
F amnum vivit: aut in gratiam reponas, ſi refrixit.
Deum Opt. Max. teſtor, qui ſpecus omnis huma-
ni pectoris perſpicit penitiſſimè, me non minus
flagranter amare illum, quàm primis illis menſi-
bus, cum & ille me paternâ quadam pietate com-
plecteretur, & ego illum ſupra modum tum mira-
rer, tum amarem. Quo magis cupio tuo in libro
meam pro virili navare operam, quòd planè in-
telligo, gloriam iſtam, imò fructum potius, at-
que utilitatem, communiter ad te hoſpitem meũ
G humaniſſimum, & ad illum patronũ, & ſtudiorum,
id eſt, vitæ autorem meæ pertinere. Bene valebis
ornatiſſime præceptor, & hunc clientulũ tibi toto
pectore deditiſſimũ ita, ut ſoles, amabis. De tabel-
lionis hujus abitu, ad nonam demum horam ve-
ſperi ſum factus certior, & ille ſub galliciniũ pa-
rabat iter: mihi tres epiſtolæ, & ſerâ nocte, & lar-
giter cœnato, ſcribendæ: & ad eos quidẽ, ad quos
nè

nè accuratiſſimè quidem citra periculum ſcribi ſolet. Sed hanc meam fiduciam tuæ ipſius humanitati imputabis. Ex arce *Tornehenſi*.IV. Idus Julias. Anno M. CCCC. XCIX.

Henrico à Bergis Præſuli Cameracenſi Patrono ſuo Eraſmus S.D.

Epiſt.27. DEum mihi maximum optimúmque iratum habeã,ſi fortuna alioquin inſigniter infenſa, vulnus unquã animo meo inflixit acerbius, quàm quod proximo cõgreſſu humaniſſima tua me ſublimitas ingratitudinis ſubincuſavit: vel quod tibi uni probari malim,quã reliquorũ multis millib᷒: vel quod inprimis ab uno iſto vitio non ſolùm inſtituto,ſed ingenio naturáq; ſemper abhorrui: nihilq; in rerum naturâ tetrius, nihil fœdius, nihil execratione publicâ dignius exiſtimavi,quam beneficium acceptum,non ſaltem voluntate memoriáq; rependere. Quam equidem objurgationem ita tuli, non ut ab inimico læſus, ſed ut a parente medicóq; amantiſſimo caſtigatus. Reliquum eſt, ut te obteſter meum præſidiũ, meúmq; dulce decus,pérq; tuum pectus iſtud exorabile ac mitiſſimum, pérque noſtras fortunas ut ſi quid antehac peccatum eſt,imò quia peccatum eſt,id vel ſimplicitati meæ,vel impetitiæ condones: nam malitiæ certè mihi non ſum conſcius.Impudentiam & inſcitiam tum hac in re, tum aliis multis in rebus agnoſco. Omnia dira huic capiti precor,niſi ſemper eo animo tuam beneficentiã accepi,quo probum & officii memorem clientulum oportuit. Amavi toto pectore, ſuſpexi, veneratus ſum, celebravi,memini: nullum a me ſacrum hunc uſq; in diem fit, quo non Deum immortalẽ orem,ut quæ in me contuliſti, ille qui poteſt unus, multo cum fœnore in te refundat. Præter hæc autem quid poſſum. Id ſi nondum adduci potes ut credas,illud quæſo mihi concedas perſuadeáſque tibi, me jam nunc hoc eſſe animo, futurúmq; dum hæc me deſtituet animula.Fortunam præſtare non poſſumus: at hunc animum ejuſmodi in te polliceor, ut nulli tuorum ſit conceſſurus. Sæviant in me mea fata, afflictiſſimũ facere poſſunt,ingratum neq; facient, neq; poterunt.Quod ſi tua benignitas quod antehac largita eſt,id ſatis nunc putat,ego verò Præſul optime cumulatiſſimum etiam exiſtimabo,cum tu permulta & ſponte, & humaniſſimè donaris, ego promeruerim nihil. Neq; verò ſum adeò ruſticè ingratus,ut quid accipere mea poſtulet neceſſitas, reſpiciã potiùs, quàm quid præter meritum omne meum tua benignitas profuderit. Poſtremò cogites velim, initio *Eraſmum* non ita elementiæ tuæ fuiſſe traditum, ut potentem hominem, ut opulentum, ut magno loco natum, hoc enim nemo ipſi largitur,ſed ut ſtudiorum admiratorẽ.Is nunc etiam perſeverat animus, longè quàm fuit unquã flagrantior.Hunc totum tibi dedico conſectóque. At ô me térque quatérq; felicem,ſi qua unquam dabitur opportunitas quâ hunc non modo non ingratum declarem, ſed gratiſſimum fuiſſe demonſtrem. Hic ſi ego ſtudium ullum,ſi laborem, ſi vigilias ullas defugero, non recuſaverim teterrimo iſto carbone denotari. Interim *Eraſmo* tuo fias oro propitius. Quod ſi non impetro, tamen ego patronum vel infenſum amare venerarique non deſinam, ac ſycophanticis iſtis qui nos dirimunt, precabor quæ talibus digna ſunt. Apud meos in *Hollandia* plus menſem ſum verſatus. Iis placuit ut annum etiã ſtudiis impartiam: ſuo quoq; nomine pudendum putant,ſi tot annis nihil omnino autoritatis aſſecutus revertar. Bene vale humaniſſime ornatiſſiméq; Præſul. Ex arcè *Tornehenſi* Quarto Idus Julias, Anno M.CCCC. XCIX.

Eraſmus Roterodamus Batto ſuo S. D.

Epiſtola familiariter jocoſa,& Ironiis plena.

VIdeo literas meas ſtomachum tibi feciſſe, quas tu *moroſiùs* ſcriptas,ais: ego jocoſiùs puto, aut ſi quid erat aloes, id non in te, ſed apud te juſtiſſimus animi dolor effudit. Etiamſi peccatum agnoſco, neq; id ſimplex,quippe cui neq; mea cõditio perditiſſima, neque tua felicitas in mentem venerit. Neq; enim convenit hominem afflictiſſimum facetum videri velle, ſed ſupplicem, dicacem & petulantem multo minus, maximè apud eum quem fortuna ſecundis ventis rapiat,cuiq; ſis aliquot nominibus obæratus. Tum id propriè quodammodo aulicum eſſe ſcio,ut ab iis quos abjecit hera fortuna, quóſque beneficiolo quópiam ſervos fecerunt, non modo contumeliam nullam pati queant, verùm vix etiam ſupplicem vocem ac timidam ferre, gratiam ultrò expetentes, ubi miſeros ipſi plagis occiderint.Verùm quod in magnis morbis ſolet evenire, ut homines ſui ſenſum amittãt,id accidit mihi in acerbiſſima animi moleſtia,ut cum eſſem afflictiſſimus, miſerum tamen eſſe me non meminerim. Et credebam apud *Battum Eraſmo* omnia impunè licere. Nam amavi te hactenus tantum,cur enim non fatear,non timui, nec ignoras ardentiſſimum amorem cum metu non cohærere. Verùm evexit me paulo longiùs amor verè cæcus,& peccatum video,neq; pœnam deprecor atrocem,niſi vitium mutâro.Poſthac ita *Battum* meum amabo, ut amicum, ut bene meritum,ut eruditum. Ita reverebor,ut præceptorem, ut Regem meum, cui in manu ſit me vel perdere vel beare.Vel fuſtigari non recuſo, ſi poſthac verbum ullum meis in literis deprehenderis, non dicã procax, aut licentioſum,ſed omnino non blandum,non ſupplex: non quod ſervũ non dedeceat, qui modò crucem metuat. Quin inſuper habeo gratiam mi patrone,quòd me mihi in memoriam redegeris,fortunæq; admonueris.Nunc ad humaniſſimam tuam epiſtolam ordine reſpondebo,quæ te oro,ut placidus propitiúſq; audire nè graveris. Primum morem illum meum *moroſè* ſcribendi prorſus abjiciam.Et ſi parum putas pœnituiſſe erroris, nullum ego ſupplicium deprecor, modò me in gratiam recipias, non eam quã fuimus olim, non ſum tam impudens ut id rogare audeam: maximum fuerit, ſi vel extremâ parte hærebimus. Quòd præpoſitus ex animo mihi bene cupit, meritum quidem meum nullum agnoſco.Tuum erga me ſtudium quo tanto me viro commendâſti, adoro exoſculórque. Quòd apud dominam noſtro nomine gnavum fidúmq; patronum te fore polliceris, quid ego tibi viciſſim ornatiſſime *Batte* pro iſta tua in me pietate pollicear? Quid aliud quàm meipſum? At jam olim ſum in tuis mancipiis. Quòd autem *Guilielmi* epiſtolam ad me miſiſti, viſus es mihi mandare, ut quàm primum arborem ſuſpendio deligam. Actum de me jamdudum intelligo,ſiquidem ille ſucceſſit. Sed quid ego malum meum tam impotenter fero, quod mea mihi

ſtultitia

ſtultitia acceſſiverim ipſe. Jam me etiam ſi in crucem ſuſtuleris feram, quanquam id quoque levius duco, quam *Guilhelmum* mihi prælatum conſpicere. Hoc unum te ſupplex, & per tuam felicitatem, & per deos mihi iratos oro, ſi tibi decretum eſt me perdere, ne longo differas cruciatu. Quòd Abbati non ſcripſi, quæſo, nè ignaviam meam in cauſa fuiſſe putes. Neq; enim argumentum ullum excogitare quivi, & tarditatem meam non ignoras, damnandam quidem, ſed quid facias aſino? Tum ita cogitabam, illum in *Brabantia* diutiùs abfuturum. *Antonio* ſcripſimus, ne nos omnino in officio ceſſare putes. Nè nunc quidem occurrebat argumentum quale oportebat. Scio enim perniciosum eſſe ſcribere, quibus curioſitatis eſt plurimum, doctrinæ non perinde multum. Sed urgebant me objurgationum tuarum ſtimuli, ſcripſique illi, ſi non ut volui, certè ut potui. Malui enim illum malè ſcribendo offendere, quàm non ſcribendo te iratum habere. Quòd elapſus eſt quem hæreticum faciebant, primum filiæ gratulor, cujus piæ lachrymæ mentem meam excruciabant: deinde tibi quòd non irrita vota filiæ nomine ſuſceperis: poſtremò viro etiam ipſi, ſi quidem mentem mutavit. Quanto magis eo ſupplicio dignus, ſceleſtus ille ſuffraganeus *Dominicanus* quo nihil contaminatius, nihil avarius, nihil arrogantius? In hujus etiam odium, diligentius homini ſum patrocinatus apud Abbatem. Quod *Terentios* aliquot emi jubes unà cum *Guilhelmanis* odis, faciã ut me frugi mancipium dixeris. Sed ignoſces quod ipſe non *Pariſios* emendi gratiâ recurrerim, cupiebam quidem, ſed ingens pluvia repente coorta impediebat. Et eſt iter, ſimulatq; commaduit, vix etiam caballis ſuperabile. Tum tabellarius ſibi ſtanneum abs te nummum datum affirmabat, eúmq; ſe domi reliquiſſe. Mihi neque erat aliquid quod darem, neque erat à quo mutuum peterem, & me ipſum in ignota urbe oppignerare non quivi. Experiar tamen, ſi quis me deus ſervatum velit, ut quæ petis poſſim mittere. Quòd me in arcem invitas, ſi peſtis hinc nos exigat, vitæ ſpem reddidiſti *Batte* clementiſſime. Cur ego hic non genibus advolvar tuis, non pedes pronus exoſculer? Servatum me vis video, non vis inediâ perire. Quod enim ſupplicium aut acerbius, aut turpius? Mi patrone jam nos hic peſtis premit, jam in iſtam beatam arcem geſtio advolare: ita ut non in cœlum æquè. Verum ignoſces timori meo, metuo adhuc neſcio quid, nè nondum ira iſta tua in me deflagrârit: id ubi certum ſenſero, tum demum aram ego hanc relinquã. Interim ſine me pudoris causâ aliquandiu abeſſe: deinde adhibitis precatoribus rediero. Quod *Guilielmi* tui carmen tantopere ſcribis placuiſſe, rurſus ego me concidiſſe intelligo: nec habeo, quem inferum aut ſuperum implorem, præter te unum qui mihi cujuſvis numinis es loco. *Cammadus* maximas tibi gratias agit, quòd in ornatiſſima tua epiſtola ſui mentionem dignatus ſis facere: is ſimulatque edictum accepit tuum univerſam everrit ſupellectilem, quærens quod tibi mitteret. Is mihi crede nihil habet, quod idem tibi non ſit, præter ſermones quoſdam quotidianos, quibus in congreſſibus & conviviis utimur. Eos ſi tibi mitti imperas, mittẽtur, ubi erunt tum emendati tum aucti. *De Epiſtolis ſcribendis* opus ad limam vocabo, & id quoq; ſi jubebis mittam. Præterea ſi qua jubebis, parati operiemur. Hactenus

A ad tuam epiſtolam, nunc extra epiſtolam pauca. Emiſeramus juvenem libris oneratum, is antequã ad te perveniſſet, tuam epiſtolam jam ſcriptam fuiſſe conjicio. Scripſi deinde per *Adrianum*, ſed ô me miſerũ qui ſcripſerim. Scripſi enim (quod pœnitet pudétq;) *moroſiùs*: nondum tuam epiſtolam acceperam. Sed ignoſce obſecro, ita te ſemper in iſta aula beatum ac divitem vivere contingat. Bene vale: Nos hic ut digni ſumus eſuriemus ſatis. *Andomari.* Anno M. CCCC. XCIX.

B

Eraſmus Batto S. D.

Epiſtola jocoſa.

Nihil opus ut te gaudere jubeã, cum jamdudũ *Epiſt. 29.*
te abundè gaudere ſciam, qui quidẽ me moleſtam ſarcinam humeris tuis excuſſeris. *Adrianus* etiamnum ad ſe invitat. *Gardianus* palam ſuadet, ut apud Abbatem potius verſer, ſi cõmodè queam: Medicus contra, ut apud *Adrianum*. Uterq; facit
C opinor, quod canes ſolent, qui ſocium in culina nullum amant. De *Gardiano* an per omnia ſyncerus futurus ſit, ſubhæſito. Nam ſubarrogantem eſſe ſentio. Neq; de *Adriano* unquam verbum apud te fecit, cum per illum res hæc potius confici debuerit. Nos quicunq; erit exitus magno animo excipiemus. Tu cura ut valeas mi *Batte*. Mitte ut primùm cõmoditas dabitur, noſtra omnia, noſtróſq; Dialogos omnes, ſi libeat fortè perficere. *Ludovico* inſta, ut quantum poteſt omnes meas epiſtolas
D tranſcribat. Vale. Non remoror *Ludovicum* dehortante medico, nè magis in me murmurent iſti cucullati. *Andomari.* M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Roterod. Batto ſuo S.D.

Salve plurimum ſuaviſſime *Batte*. Res noſtræ ſic *Epiſt. 30.*
habent, ut jam vel amantiùs blandiri, vel jocoſi' ſtomachari neq; libeat, neq; liceat. Res meas accipies: quare te quæſo, ut *Batticum* illum ani-
E mum adhibeas. Juvenis ille quem ad te libris onuſtum miſeramus, intra quatuor hebdomadas reditum pollicitus, jam octo hebdomadas deſideratur. Neq; ego neſcio plura ſolere iter facientibus præter opinionẽ obtingere, morbum, latrones, nova negotia, mille deniq; morarum cauſas. Verùm non temere mihi ſummus inceſſit metus, nè quid iſta in re magnæ ſubſit fraudis. Principio *Auguſtini* ingenium, & vetera facinora nôſti: deinde audio juvenem apud nos non paucis obæratum,
F tum neq; ſapientem admodum, neque certum; ad hæc *Auguſtino* intimis conſiliis conjunctiſſimũ: ea nunc demum emerſerunt; ita ut fit, poſt feſtum, ut aiunt. Equidem ſæpenumero mecum ſum admiratus, quod illud eſſet, tam repentinum in *Auguſtino* proluvium? quæ ſubita hominis metamorphoſis, ut qui ſemper aliena furari conſueverit, nunc ſua largiretur. Nam nunc demum paulo plus inſumpſit, quàm à me acceperat. Suborta eſt nonnunquam animo ſuſpiciuncula, me ineſcari,
G ut ſemel captus omnem rem ſolvam aucupi. Ea ſuſpicio niſi planè fallor, me nunc neutiquam fallet. Id ut ita eſſe intelligas, quid acciderit cognoſce. Conceſſimus peſtis metu *Aureliam*. Ibi ſtatim poſt dies compluſculos juvenum alter quos alit *Auguſtinus* in morbum incidit, haud ſcio an contagioſum, necdum certum ſcimus. Nihil enim difficilius, quàm loliginem illam ſuis ſe tenebris invol-

involventem deprehendere. Verùm cum puer A jam quatriduum & amplius aſſiduè vomuiſſet, alvóq; aſſiduè cita uteretur, veritus nè quid ex his fœtoribus valetudinis contraherem, *Auguſtino* expoſui, commodius eſſe, ſi quinque aut ſex dies aliquò concederem, ipſi locum facerem,& naribus meis conſulerem: deinde redirem. Statim *Auguſtinus* velut anſâ arreptâ, inimicè id tulit,etiam ſi magnopere id diſſimulabat.Negavit ſibi eſſe quòd mihi ſuaderet, facere juſſit quod videretur, ſibi neque mentem eſſe, neque conſilium. Id eo ſpe- B ctabat, quod mihi tum temporis nè obolum quidem eſſe putaret, & citra pecuniam nihil poſſe, ut aut manerem invitus, aut in magnum inciderem malum. Adjunxi me *Antuerpienſi* cuidam *M. Iacobo Tutori* juris Pontificii profeſſori, juveni perhumano, noſtrique cupientiſſimo, literarum noſtrarum ſtudioſiſſimo & admiratori & prædicatori, ſed ita adjunxi ut ad *Auguſtinum* juvene recreato redirem. Hic *Auguſtinus* non modò iraſci, ſed etiam invidere huic cœpit: planéque partim C obticendo, partim ænigmaticis illis ſuis figuris ſignificare, mihi reditum ad ſe interclusum fore. Id tametſi pridem ſenſeram, libebat magis magiſque expiſcari. Simulabat ille multa, ut eſt homo, verùm qui multa mentiuntur, non queunt ſemper ſui memores eſſe. Quid multa? deprehendi animum hoſtis,proditoris,latronis,& ut verbo abſolvam omnia *Auguſtini*,veteris, inquam, illius *Auguſtini* quem tibi ex parte deſcripſi.Olfacio illum amara, perfida, ſubdola, denique ſe digna D cogitare: illúdque in primis quod diſſimulat maximè, ut juvenem in *Angliam* quem miſimus, me clam excipiat, pecunias literáſve ſi quas adferat,auferat. Quid tum poſtea? Deinde eundem aliò ableget, multas ſcio cauſas quibus id facillimè poſſit. Mihi verba dabuntur, profugiſſe juvenem, nuſquam comparere. Interea fiet aliquid. Aut ipſe *Auguſtinus* aliquò ſe in fugam conjiciet, aut certè nos aliquo pacto perdet. Mihi crede *Batte*, nihil ab eo expecto,niſi quod à perfidiſſimo E ſicario ſoleat expectari. At miſerè vereor,nè jam redierit juvenis, ac prædam prædo poſſideat, captatam certò ſcio, vel hoc argumento. Nam ipſi *Auguſtino* nuper exciderat multa mentienti, ut ſolet, ſe neſcio quid de juvenis adventu inaudiſſe, illum jam in itinere eſſe.nec *Pariſiis*, ſed aliâ viâ rediturum. Id eò ſpectabat, nè nos occurreremus, redeuntemque interciperemus. Ego continuò urgere cœpi, à quibusnam id accepiſſet. Primùm homo nugabatur.alias res interjiciebat: F deinde ubi non deſiſto ſciſcitari ac premere, ait ſe ex quodam accepiſſe, eúmque nominat. Ego protinus ad eum mitto, ecquid de *Ioanne* audiſſet. Ait nihil, niſi quod ab ipſo *Auguſtino* inſtructus videbatur. Expoſtulo cum *Auguſtino*, quid mihi eum nuncii autorem commonſtràſſet, cui narràſſet ipſe. Variat homo colorem, mutat ſermonem, tandem frœmente me, ait, ebrium fuiſſe quid id dixiſſet: nam ſe quicquid eſſet illi dixiſſe. Hujuſmodi technas permultas poſſem commemorare. Verùm hoc habe mi *Iacobe*, nihil unquam mihi fuiſſe exploratius, quàm *Auguſtinum*, ſi clam poſſit perniciem mihi moliturum, inprimis his pecuniis inſidiaturum. Quare ſi me ſalvum vis, neque indormiſces hac in re, neque ulli labori aut ſumptui parces. Nam ſi hunc ſcopulum prænavigàro, cætera tuta fore confido. Hoc G

igitur eſt quod te volo facere, aut ſi quid habes melius. Si juvenis nondum rediit ex *Anglia*, poteſt fieri, ut ille alio littore tranſmiſerit in *Galliam*, videlicet à magiſtro ſuo admonitus. Quare ſi libros aut pecunias ex libris collectas penes te habes, cave è manu emittas: ſerva quod habes: ſin eum in *Selandiam*, aut aliò emiſiſti, iſque nondum rediit, enitere omni cura, ut juvenem ad te revoces, & quicquid habes eripias, maximè quod ad me pertinebit, ne nummulum quidem commiſeris. Dic te certum habere, me iſthic intra pauculos dies adfuturum. Et ſi honeſto prætextu potes, etiam *Auguſtini* res detine,nondum enim res omnes meas ab illo recepi. Si juvenis jam rediit, & apud te fuit, tu continuo per certiſſimos tabellarios tranſcribe, & quo die à te diſceſſerit,& quid pecuniarum,& quo nomine,& quas literas habuerit, ut *Auguſtino* lupo poſſim negotium exhibere. Adde in epiſtola ejuſmodi ſtimulos, qui poſſint hominem etiam confidentiſſimum,ut hic eſt, terrere: aut *Adrianum* mitte, qui ſi videbitur, nos ſalutet, & omnia fugitivi juvenis veſtigia odoretur. Hac in re mi *Batte* quicquid in te eſt doli,quicquid opis,quicquid diligentiæ, id totum effundas oro. Jam ſi juvenis ad te ex *Anglia* redeat,omnibus rebus bonâ fide peractis, nihilominus omnia quæ mea ſunt apud te ſerva, nè plumam quidem crederis,hoc quidem quo dixi prætextu. Tum ſi juvenis pridem iſthinc diſceſſit,& pecuniarum aliquid attulit: nec dubium videtur, quin *Auguſtinus* artem exercuerit ſuam, tu continuò in *Angliam* mitte,qui rem olfaciet. Quicquid autem à juvene receperis, id per tabellionem divi *Audomari* mittito, & quidem probè inſtructum & præmonitum, nè ad *Auguſtinum* divertat, ſed aut ad *Diſmam* abbatis fratrem, aut ad *Iacobum Antuerpienſem*, qui cum vivo, aut ſi cauſa videbitur *Adrianum* mittito. Vale mi *Batte* optime ac ſuaviſſime. Per hunc juvenem qui prætoris filium huc adduxit, nihil ſcripſiſſe demiror, cum tanta eſſet ſcribendi cauſa. Bene vale. Salutat te *Iacobus* meus familiaris. Libera me quàm primum hoc metu, ſi fallor, malo: ſi rectè, ſuſpicor. *Aurelia*. Anno M. CCCC. XCIX.

Eraſmus Rot. Batto ſuo S. D.

Quo die has ſcribebam literas, *Aureliacum* *Epiſt. 31.* oramus profecturi. Nunquam abeſt aliquis malus genius, qui noſtra ſtudia interturbet. Ad te quidem magis inclinabat animus, tum quòd iſthic patriæ futurus eram vicinior, tum quòd occaſio videbatur oblata,quâ tua ſtudia nonnihil poſſem vel adjuvare, vel certè excitare. Verùm ex adverſo in mentem veniebant multa, vix iſthic patere locum idoneum: nam eum quem apud *Petrum* oſtendebas, probo quidem,cæterùm eſt ea in re ſcrupulus quem ſcis: non quòd meæ vel continentiæ, vel famæ metuam, ſed nè quid inde ad *Petrum* amicum ſuſpicioſi rumoris redeat. Odit enim (ut ſcis) vulgus, maximéque aulicorum, literarum profeſſores: & libentiſſimè de nobis ejuſmodi loquitur, cujuſmodi ipſi factitant. Tum fore reputabam fortaſſis, qui mirarentur me toties iſthuc recurrere. Poſtremò occurrebat & frigus tuum: propterea quod meminiſſem te, ut iſthuc confugerem frigid us

frigidiùs ac penè timidè monuiſſe. A Et haud ſcio an etiam delectent jam literæ. Quandoquidem in novum amoris genus incidiſti, in quo blandimenta deſiderium foveant, nec copia tamen ut in cæteris faſtidium adducat. Scis quid dicam. Jam non adeò me clam eſt, quod in *Guilhelmum* factus es propenſior, totóq; animo de illo ornando cogitas. Id quod adeò non invideo, ut etiam debere me hoc nomine tibi fatear. Verùm me cujus ſalutis fundamenta jeceris, nunc deſtituere, quid aliud B eſt, quam filios velle gignere, & ſuſceptos exponere? Domina *Guilhelmum* magnificè viatico inſtruxit, me vacuum remiſit, cum ille in patriam rediret, ego à patria recederem: Ille ad compotationes properaret, ego ad libros. Reſponde his dominam ſat eſſe beatam, quæ utriſq; benefaciat. Sed tu non ignoras aulicorum ingenia, ſcis muliebriū mentium auras præſertim; ſed taceo. Utcunq; eſt, ſi ego promiſſis fraudor, gaudeo ſi in *Guilielmum* meum transferuntur. Sin falſo hæc ſuſpicor, quod C quidem pervelim, & tu *Battus* es qui ſoles, fac ut domina quæ promiſit confirmet, præterea ſacerdotium largiatur: id tibi donatum puta, non mihi. Sic enim fuerit inventa ratio, quâ ſacerdotiū poſſideas non ſacerdos. Hæc quam ob rem tantopere cupiam, dicam. Geſtio quamprimum *Franciam* relinquere. Geſtio apud meos vivere. Id video fore & ad famam utilius, & ad valetudinem tuendam conducibilius. Nunc enim noſtrates qui iſthic ſunt, credunt me libertatis gratiâ libenter D abeſſe: qui hic ſunt, ſuſpicantur me à meis non deſiderari, & tanquam ejectum hîc vivere. Poſtremò ſi nulla ſit alia, hæc eſt cauſa graviſſima, ut te, ut *Guilhelmū* meum ſæpicule videam. De libro excuſo ſic habeto, hic jam divendi non poſſe, propterea quòd ab interpretatione deſtitit *Auguſtinus*, & paſſim ob peſtilentiam fugitur: & tamen niſi quamprimum divenditur, non invenero operi meo de literis, quod nunc præ manibus habeo, formulatorem. Quare facito hac in re mi *Batte*, o- E mni conatu, omnibus nervis, omni ingenio annitere. Scripſi domino Præpoſito paulo accuratiùs, miſiq; codicem *Adagiorum* meorum, miſi & odas *Guilielmi*, miſi & nugas meas olim excuſas de caſa natalitia. *Iudocum* ubi rediſſe ſenſero, tum & illi ſcribam & Abbati. Reperi enim argumentum utriq; idoneum. Miſimus in *Angliam* juvenē cum libris aliquot diſtrahendis: eum miramur nondū ad te perveniſſe, tum cum iſthinc medicus diſcederet. Is ubi ex *Anglia* redierit, quoniam certiſſi- F mus eſt, & nos haud dubiè *Aureliacum* conſequetur, per eum diligenter omni de re ac ſpe noſtrâ perſcribas. Ego ut quicq; in libris abſolvero, ſtatim ad te traſmittam, ut ſi quis me caſus interceperit, tu ingenii noſtri monumenta emori non ſinas. Doctoris titulum accipiam, ſi quid aut *Monjoius* mittit, aut domina: ſin minus, ſpem ejus honoris abjiciam, & quacunq; etiam conditione redibo ad vos. Jam pridem ſum *Francia* ſatur. Bene vale optime *Batte*.

G Nos ut quimus valemus non ut volumus. Miſi ad te carmen in *Delium*, ſed extemporale, neque lectu dignum, niſi fortè ſemel & curſim. Puta hoc de unedonum eſſe genere, ſemel ediſſe plus fuerit ſatis. *Adolpho* tuo *Adagiorum* codicem unum miſi: eum ſi videro literis delectari, poſthac propria quædam dicabo. Verùm *Græce* te ſcire mi *Batte* percupio, tum quod ſine his literas *Latinas* man- A cas eſſe video tū ut convictus noſter ſit jucundior, ſi omnino iiſdem ſtudiis delectabimur. *Adolpho* quoque tuo prima elementa monſtra, Mitte, inquies. Veneunt hic, & quidem paulo Sed reſpondeo breviter, mihi nè ſemiobolum quidem eſſe. Cætera tute divinabis, quam ego ſervitutem ſerviam, & animum meum non ignoras, quam ſit ſervitutis impatiens. Verum ego exitum omnium rerum harum cujuſmodi ſit futurus expecto, bene tamen confido. Porrò cui nos filiæ cauſa ſtudeba- B mus, abſolutum eſſe gaudeo. Vale iterum atque iterum, imò ſemel vale *Batte* ſuaviſſime, & bene vale. *Lutetiæ*. M. CCCC. XCVIII.

Eraſmus Rot. Batto ſuo S. D.

NOn me clam eſt optime *Batte*, quàm tibi præter expectationem eveniat, quod non continuò advolarim, præſertim cum res felicius etiam ceciderit, quàm utervis noſtrûm optare fuiſſet au- C ſus. Verum ubi conſilium meum cognôris, mirari deſines: intelligéſque me non minus tibi, quàm mihi ipſi conſuluiſſe. Dici vix poteſt, quantum voluptatis tua mihi epiſtola attulerit. Jam nunc feliciſſimi illius convictus noſtri ſimulacrum fingo: quâ libertate una nugabimur? quibus modis cum Muſis noſtris victitabimus? Jam geſtio ex hac odioſa ſervitute evolare. Cur igitur cunctaris? inquis. Non temerè factum intelliges. Nuncium non tam repente adfuturum expectaveram. Debetur mihi D hic aliquāta pecuniola. Sed quid mihi non maximum videri debet? Sunt aliquot conditiones cum quibuſdam imperfectæ, quas ſine detrimento non poteram relinquere. Cum comite menſis jam cœptus eſt. Cubiculi locationem perſolvi. Cum *Auguſtino* nonnihil mihi rei eſt. Pueri mei libri neſcio quò aberraverunt: ejus nomine neque literas, neque pecunias ullas accepi, rationes nonnihil habent controverſiæ. Hæc omnia mi *Batte* ſine diſpendio vides me non poſſe relinquere. E Quòd ſi rebus imperfectis hinc migrâſſem, nihil mihi expectandum videbam, niſi ut illa perirent. Nôſti illud *Terentianum, ubi eras? cur paſſus?* Hæc quidē mihi non negligenda fuiſſe vides, illud verò multo maximè me movit, quod ſi ſubitò me hinc rapuiſſem, periſſent ea, quæ *De conſcribendis epiſtolis* compoſui, propterea quod penes unum *Auguſtinum* ſit copia. Nè *Laurentius* quidem ſperandus erat, neq; quicquam ſcriptorum meorum. Nihil enim minus ſperandum, quam uti ille tibi ſua F mittat, dum ego abſum, cujus unius nomine facturus eſt, ſi quid faciet. Vix ſummâ ope niſus, ab eo extorſi, ut *Laurentius* partem tibi mitteret, & eâ quidem lege, ut tu viciſſim huc aliquid noſtrarum literarum remittas. Æquum ille poſtulat. Manus enim manum fricat. Da aliquid, & aliquid accipe. Quibus rebus adductus hoc cepi mecum conſilium, ut hic me adhuc menſem contineam, donec æs alienum recepero, conditiones abſolvero, mea ſcripta recuperavero: Hoc conſilium ſi probas, me G non pœnitebit; ſin minus, facies me quamprimum certiorem: ex tua ſententia faciam omnia. Audies ex hoc tabellario novam Tragœdiam. Is ubi ad me divertiſſet, equo in pandocheio relicto, ſeque in ſella pecuniolam abdidiſſe diceret; juſſi in diverſorium recurreret, pecuniámque eximeret; Ivit, ubi redit crepuſculo, adoriuntur eum ſatellites, trudunt, proculcant, vulnerant, in carcerem

Epiſt. 32.

cerem ducunt, pecuniam eripiunt. Primum ſuſpicabar, nactum quibuſcũ potitaret. Ubi poſtridie non revertitur ad multum etiam diei, me neſcio quid ejuſmodi divinante, commodum ille redit, lutat⁹, cruentatus, & miſeris tractat⁹ modis. Nos rectà ad advocatũ, inde ad urbis præfectum, nova prorſus illic avis. Malim quamvis cloacam, quàm illud antrum ſubire. Ipſe apud judicem expoſtulo, ille profert enſem in medio fractum. Id ſatellites detulerant factum, dum ille neſcio cui brachium amputaret in viâ, atq; in eo facinore cõprehenſum. Aderant nobis teſtes, qui docerent illum gladio fracto urbem fuiſſe ingreſſum. Nam id acciderat, non ab aſino, ſed ab equo delapſo aſino. Judex reſpondit ſe jus dicturum, ubi ſceleris autores produxiſſemus. At illi, nam aderant ſuo judici, ſimul atque nos viderent ingredi, ſubduxerant ſeſe. Id *Adrianus* admonuit, ſed illis jam egreſſis. Ita cauſam reliquimus. Poteram jam hoc omine terreri. Eum apud me retinere cupiebam, quod vulnerat⁹ eſſet, ſed te quamprimũ de noſtro conſilio certiorẽ fieri volui, & tuam ſententiam quàm celerrimè cognoſcere. Præterea tot occupationib⁹ premebar, ut vix ſomno tempus ſuppeteret. Ei octodecim duodenarios ad augendum viaticum dedi. Aiebat enim ſe non plus triginta abs te accepiſſe, & quod erat, à ſatellitibus ereptum eſt. Præterea juveni cuidam ſcutatum mutavi aureum, quod tabellarius aurum ejus auro in itinere mutâſſet. Cura ut cum rurſus illi pecuniæ mittentur, mittentur autem ut audio brevi, juſta moneta mihi reddatur, ego illis noſtratem reſtituam, ut iſthuc referant. Non es admonendus mi *Batte*; novi enim & fidem & diligentiam tuam, ut & emolumento & dignitati meæ conſulas. Terret me nonnihil aulæ natura, & fortunas meas agnoſco, quàm ſint malignæ. Dominam iſto in me animo eſſe plurimum gaudeo. Sed quo animo erat antiſtes? quam ſpem oſtendebat? quid nunc frigidius? Malim ego certam aliquam ſtipem in literis tuis, quam ampliſſimam nominatam. Non tibi objiciam *Virgilianum* illud,

—— Varium & mutabile ſemper,
Fœmina. ——

Ego enim iſtam non inter mulierculas, ſed viragines numero. Sed quotuſquiſque iſthic literas noſtras miratur? Tum quis etiam omnem eruditionem non habet inviſam? In te quidem ſumma fortunarum mearum ſita eſt. Sed ſi (quod omen magnus avertat *Iupiter*) res ſecus ceciderit, quam uterque volumus, tu cum ære tenearis alieno, præterea tuo quodam etiam fato ſis hac in parte infelicior, quid amiculo ſuccurrere poſſis? Non tibi concedam, ut tu magis noſtri, quàm ego tui deſiderio flagres. Sed etiam atq; etiam videndũ cenſeo, nè nimium hoc caleat modo. Hæc ſcribo non quod vel ſententiam mutaverim, aut animo vacillem, ſed ut tuam vigilantiam excitem: res enim communis agitur. Quod niſi optimè de tua tum fide, tum prudentia, tum etiam diligentia exiſtimarẽ, ita ut tibi mandatâ provinciâ, mihi in utràvis aurem dormire licere putarem, jam hoc rerum principio, tanquã omine parum fauſto, terreri potuiſſem. Mittitur equus mercenarius obolo emptus, tum viaticum non contractum modò, verùm penè nullum. Si principia frigent mi *Jacobe*, fervebunt ſcilicet extrema? Quando erit tibi hone-

A ſtior & juſtior petendi meo nomine occaſio, quam nunc cum ſum aſciſcendus, & ex hac urbe, ab his conditionibus? Ego tantula ſummula nè pedes quidem venire poteram: quid duobus comitatus & eques? Quod ſi res dominæ pecuniâ miniſtratur, ut opinor, principium non placet: ſin tua, multo etiam minus delectat, quod geritur non ſolùm iniquâ, verumetiam alienâ pecuniâ. Quid alienius à tali viro, qualem tu me iſthic deſcripſiſti, quàm ſtatim ad primum nutum advolare, præſertim B talibus conditionibus? Quis non me aut levem, aut ſtultum, aut certè miſerrimum judicet? quis non contemnendum putet? Niſi te effuſiſſimè amarem mi *Batte*, & ita ut quævis etiam incommoda tui convictus felicitate compenſem, hæc me ab inſtituto conſilio poterant avocare: ſed nihil etiam movent. Te modò admoneo, ut dignitati noſtræ diligenter conſulas. Quid igitur cenſes? inquis. Dicam, nos hic omnia ſtudioſe apparabimus, ſcripta noſtra colligemus: negotia abC ſolvemus. Vos interim iſthic quod mittemus tranſcribetis. Per puerum quem propediem huc profecturum ſtudii causâ accipio, de omni ſententia perſcribes accuratè: deinde ubi tranſcripſeris *Laurentium*, poſt tres hebdomadas, ſi videbitur, per hunc ipſum puerum remittes, *Adrianum* loquor, qui & *Laurentium* referat, & viaticum adferat & literas certiſſimas, viaticum, inquam, me dignum. Meo enim ſumptu venire nec poſſum, utpote nudus: nec par eſt, quippe hic ſatis amplas cõD ditiones relinquam. Præterea equum meliorem (ſi fieri poſſit) mittas velim. Non peto magnificum bucephalum, ſed cui non pudeat virum inſidere: Et ſcis mihi duobus equis opus eſſe, nam puerum omnino adducere ſtatui. Hunc igitur alterum puero deſtinavi. Hæc tu dominæ facilè perſuadebis. Cauſam habes optimam, & facundiam tuam novi, quâ ſoles etiam ex peſſimis cauſis optimas facere. Quod ſi facere gravabitur: cui quæſo ſtipem dabit, quæ viaticum negat? Habes cauſas cur neE ceſſario noſtram conjunctionẽ diſtulerim, quam in capite epiſtolæ aperui, eam ſcio tu probabis. Habes quibus rebus meæ dignitati poſſis conſulere. Nunc reliquum eſt, ut rem quantum potes matures. Ego hic haud dormiam, tu iſthic vigila. *Ioannes Falco* millies te reſalutat, *Auguſtinus* bene precatur. Omnes te amamus. Dominæ quæ meo ſis nomine dicturus, non es admonendus. Bene vale mi *Batte*. Vide etiam atque etiam te virum præbeas: nam comitem jam abſolvi multa roF gantem ac pollicentem, quo commodiùs omnia mea colligerem. Pluribus te mi *Batte* monerem, niſi tuæ fidei planè confiderem. *Petrum Franciſcum* medicum tuóſq; pueros generoſiſſimos nominatim meo nomine ſalutabis. Bene vale, ac vigila. *Pariſiis* tertio Calend. Decembres, Anno M. CCCC. XCVIIJ.

Eraſmus Rot. Iacobo Batto S. D.

G BOni conſules pro veteri tua humanitate, quòd ſecus atque ſtatueramus, hîc permanemus, non temerè mutato conſilio. Nam principio nihil erat viatici, niſi quod mutuò ſumpſiſſem: deinde jam à morbo revalueramus, tum hyberno itinere nonnihil terrebar, maximè hoc anno & multum & infeliciter peregrinatus. Et peſtis, ut audio, jam propemodum ſopitur. Adde huc *Epiſt. 33.*

 homi-

hominum malevolentium fabulas, ſi totiens iſtuc A
recurrerem. Poſtremo *Iacobus* hic tui non tam
nomine, quàm animo ſimilis, eâ charitate me cō-
plectitur, ut ſi cæterorum nihil eſſet, hac unâ poſ-
ſem compede vinciri. Abbas porrò adeo me in-
vitat, ut propè etiam nè veniam, deterreat. Qui ſi
maximè nos amet, haud etiam ſcio, quam in par-
tem ſit noſtrum hunc metum accepturus: tum ut
eſt animo non plumbeo, nè dicam levi, ſi amat,
melius amabit abſentem. Sin fratrem imitabi-
tur, expedit quàm longiſſimè abeſſe. De cujus qui- B
dem mi *Batte* levitate dicam an invidiâ, pudet me
tibi queri. O infelices literulas meas, quibus talis
Anti-mecænas contigerit, qui non ſolum non fo-
veat, ſed impenſe etiam invideat. Rediit nuper, ut
ſcis, è *Lovanio Joannes Standonk* unà cum paupere
quodam magiſtello *Mechlinienſi*. Huic antiſtes
ille gravis negotium dedit, ut *Pariſiis* quàm ſaga-
ciſſimè omnes vitæ meæ latebras veſtiget atque
olfactet, ad ſéque deprehenſa tranſcribat, magni-
ficum etiam præmium pollicitus delatori. Addi- C
dit homo impudentiſſimè levis ſe admirari, quâ
fronte *Pariſiis* ſedere auſim à ſe exauctoratus. In-
ſaniſſimus ſi hæc cogitâſſet, quanto dementior, qui
hæc ſcholaſtico, & pauperi communicet. Auguror
homini bilem augeri, partim quod negligi ſe pu-
tat, partim atque adeò maximè, quod fratri, aut
aliis, à quibus fortè meo nomine malè audit, que-
ri de ſe me putet. Verum hæc adeò animum mi-
hi non eripiunt, ut magis etiam libeat *Pariſiis* in-
ſigne aliquod facinus edere, quo illi rumpantur D
ilia. Habes quib⁹ adductus cauſis ad te non vene-
rim, alioqui veniendi avidiſſimus. Id conſilium,
ut ſpero, comprobabis. Cæterum *Ludovicum* pue-
rum olim meum ad te emandavi hoc quidem
nomine, ut *Judoco* inſerviat, quem ego jam rediſ-
ſe puto: qui ſi nondum rediit, peto ut interea ado-
leſcentem alteri cuipiam commendes, aut certè
quod ille malit, ipſe recipias, ſi quo modo poſſis.
Eſt eâ fide, ut nihil illi non cōcredi poſſit, id quod
eſt in puero maximū. Tū ſcribit & expeditiſſimè E
& politè, *Gallicè* ſimúlq; *Latinè*. Literatus medio-
criter, patiens laboris, obſequentiſſimus, mente
minimè malâ. Poſſet tibi quoq; in libris tranſcri-
bendis uſui eſſe. Quare ſi ille per te erit proſpe-
ctum, & mihi feceris gratiſſimum, & puero jam
deſtituto ſubveneris. Quòd ſi apud te locus erit
nullus, vide ecquid apud Abbatem vacet. Sed ſi
retines iſthic puerum, fac tabellario qui eſt in di-
vo *Audomaro*, pecuniolas noſtras quàm primum
committas ad me perferendas unà cum *Aurelio* F
Auguſtino, qui eſt in membranis, & ſi quid præ-
terea, quod mihi uſui fore putas. Cum *Auguſtino*
jamdudum me ipſa res reduxit in gratiam: agno-
ſcit nomina, verùm negat eſſe ſibi quod det, &
credo propemodum. Huic *Iacobo* meo jam ſcuta-
tos aliquot debeo. Quare non omnem modò pe-
cuniam, quam habes, meo nomine, mittas, verum-
etiam ſi quid ipſe mutuum potes *Eraſmo* commo-
dare. Vnde recepturus inquies? à domina, quæ
adeò non erit dura, ut natalem patiatur præterire. G
Sic eſt neceſſe mi *Batte*, ſi me ſalvum vis. Haud
temerè hæc ſcribo. Si verò deſperas te puero huic
poſſe conſulere, cave iſtic hærere ſinas, ſed conti-
nuò remittas, tuis literis pecuniáq; & libro, præ-
terea ſi quid eſt aliud, oneratum. Non potes aut
ſcribere aut mittere per certiorem. Laudo quod
tam es in literis cautus, verùm per hunc, mihi
crede, quidvis garrire potes. Addes illi de noſtra
pecunia viatici loco decem aut duodecim duo-
denarios. Sive autem iſtic retinebitur, ſive remit-
tetur, veſtem illi nigram, quæ apud te eſt, meam
donabis, ut habeat aliquod ex me miniſterii ſui
præmium, niſi jam erit alienata. *N.* ut ſcribis per-
quam parcè, id quod ego ſtolidiſſimo illi *Galba*
imputo, cujus ejuſdem ſtultitiâ pecuniæ meæ in
Anglia perierunt. Verùm id interea muſſitabi-
mus. Erit aliquando referendæ talionis locus. Nos
nihilominus in literis inſtituto pergemus itinere.
Pœnitet *Adagia* iſtuc diſtrahenda miſiſſe, cum hic
& pluris veneant & frequentiùs. *Iacobus* hic me-
us alter planè *Battus*, tanto affectu ſe tibi com-
mendatum fieri cupit, ut majore nequeat. Di-
gnúſq; eſt, mihi crede, quem tu toto pectore com-
plectare. Amat te effuſiſſimè, tu nè committe, ut
in amore victus videaris. Vale mi *Batte*. Scripſi
neglectiùs, nè quid teneram adhuc valetudinem
exagitarem. *Aurelia*, Anno milleſimo, quadrin-
genteſimo nonageſimo nono.

Eraſmus Iacobo Batto.

SAlutem tibi precor mi *Batte*, quam ipſe deſi- *Epiſt.* 34.
dero. Ex quo *Pariſios* redii, tenerâ omnino &
delicatâ valetudine fuimus: tantos enim hyberni
itineris labores, quos terrâ mariq; obivimus, non
cura ſed aſſidua lucubratio excepit, ut laborem
non poſuerimus, ſed mutaverimus. Acceſſit hoc
tēpus tum per ſe difficile, tum meæ valetudini mi-
rum in modum inimicum. Memini enim po-
ſteaquam in *Galliam* ſum profectus, nullum ad-
huc præteriſſe quadrageſimam, quæ mihi mor-
bum non attulerit. Nuper autem mutato do-
micilio, ita ſum eâ novitate offenſus, ut noctur-
næ illius febris, quæ nos ante biennium Orco
ferè demiſerat, manifeſta veſtigia ſenſerim: nos
contra omni curâ, medicorúmque opibus pugna-
mus, vixq; effugimus. Dubiâ enim adhuc planè
valetudine ſumus. Quòd ſi denuò ea febris me
arripuerit, actum de tuo mi *Batte* fuerit *Eraſmo*.
Non peſſima tamen in ſpe ſumus, divâ *Genovefâ*
freti, cujus præſentem opem jam ſemel atque ite-
rum ſumus experti: maximè medicum nacti *Guli-
elmum Copum* non modò peritiſſimum, verumeti-
am amicum, fidum, & Muſarum, quod rariſſimum
eſt, cultorem: ejus extemporalem epiſtolam ad
te miſi. De ſarcina quod meam diligentiam re-
quiris, ego viciſſim tuam memoriam deſidero.
Præſentes enim tibi expoſuimus, eam à no-
bis non nautæ, ſed *Arnoldo Edvardo* juriſcon-
ſulto commiſſam, qui nautæ qui primus ido-
neus occurriſſet, traderet pervehendam. Ejus no-
men nemo toto *Londino* non novit: habitat in æ-
dibus paternis *Edvardi* mercatoris ſuper pontem
Londinenſem. Nihil refert utrum ad hūc mittas an
ad *Thomam Morum*. Is agit in collegio *Lincolni-
enſi*. Miror hunc *Arnoldum* tibi eſſe ignotum,
cum literas meas ad illum ſcriptas, ad te dederim
per facundum illum tabellarium, per quem *Lau-
rentium* miſeram. Ei negotium dederam, ut de
latrone illo noſtro ſciſcitaretur, nec ille mihi
quicquam renunciat, nec tu mihi ſcribis. Cupio
enim eum furciferum non quidem ad crucem
adigere, ſed tamen ex urbe deterritum ejicere.
Laurentii reliquos libros quos petis, *Auguſtinus* ti-
bi eſſe affirmat: non quòd ille gravetur mittere,
verùm

verùm ſi quid tibi deſit, id continuò mitte-
tur. Quòd reliqua quæ petis, tibi non mittam mi
Jacobe, quæſo, mihi ignoſcas. Utinam ita res ha-
beret, ut hic meum officium jure poſſis requirere.
Juſtiorem quam vellem cauſam habeo. Primum,
quorſum tantopere ad rem attinet, me longas epi-
ſtolas ſcribere, cum tu ſis ipſe præſens, & vivâ, ut
aiunt, voce rem acturus? Quid ego vel elucubra-
tiſſimis literis poſſim, quod tu ſermone non longè
melius poſſis? Tum ſi maximè ad rem pertineret,
non auſim omnino valetudinem interdicto ſcri-
bendi labore vexare. Expertus novi quanto faci-
lius morbus declinatur, quàm admiſſus ejicitur,
quem ego jam nimium notis argumentis adre-
pentem ſenſi. Et opus *Adagiorum* quantum poſ-
ſum, prodibit ſtatim poſt paſcha, ut ſpero, evulgandũ:
opus ingens, neque breve & infiniti laboris. Col-
legimus enim ferè *Proverbia* octingenta, partim
Græca, partim *Latina*: id ſi videbitur, tuo *Adol-
pho* nuncupabimus. Quòd ad dominam properas,
gaudeo, præſertim vocatus: neq; dubito, quin mea
cauſa partim te vocaverit: rem enim omnem il-
li malè *Gallicè* perſcripſimus. Suſtinebimus igitur
nos adhuc mentem ære alieno, donec abs te boni
quippiam adferatur: alioquin ipſi iſtuc rediſſe-
mus. Indue, quæſo mi *Batte*, veterem illum animũ
tuum: ſcio te nihil non perfecturum, ſi modò an-
nitaris: ſed unum hoc mihi in te diſplicet, quod
poſteaquam ex *Anglia* tibi ſemel fictitiam epiſto-
lam ſcripſimus, tu omnia à nobis fingi putas.
Quanquam in ea epiſtola, quam tu fictè ſcriptam
arbitraris, moriar, ſi quicquam finxi. Quare abji-
ce iſtam de nobis opinionem, & cave quicquam
credas, a nobis, apud te præſertim, non verè, non
ex animo ſcribi. Eſt mihi in animo, hoc abſoluto
opere ad dialogum abſolvendum toto conatu ac-
cingi, totámq; hanc æſtatem componendis libris
dare. In autumno, ſi licebit, *Italiam* petemus, do-
ctoris inſigne paraturi: tu quæſo mea ſpes, fac ut
ſit libertas, ut ſit ocium. Ad *Græcas* literas totum
animum applicui: ſtatimq; ut pecuniam accepe-
ro, *Græcos* primum autores, deinde veſtes emam.
De *Adriano*, aut alio quovis in *Angliam* mittendo,
fac ſententiam tuam cognoſcam. Mihi nidem
multis nominibus non prætereundum videtur.
Quod ſimulatque ſignificaris, exemplar ſcriptum
unà cum literis ad te mittemus. *Gelrium* illum
epigrammatum ſcriptorem comprehendendum
ego & in vincula conjiciendum cenſeo: eſt enim
haud dubiè ſcurra perfrictâ facie, & qui nullum
ſcelus non audeat. Vale mi *Batte*, & *Eraſmum* tu-
um ſerva: ubi valetudinem ſarſerimus nihil à no-
bis prætermittetur. *Pariſiis* pridie Idus Apriles, An.
M. CCCC. XCVIII.

Eraſmus Batto ſuo S. D.

Epiſt. 35. PEr quem mihi meas lucubrationes miſeras,
per hunc ego tibi *Laurentii* partem unà meis
cum literis remiſi. Tabellioni, ita ut juſſeras, octo
denarios dedi: præterea nihil erat, quod ſcribe-
rem novi. Evenit mihi quod vulgo ſolet, ut vul-
nus illud in *Anglia* acceptum, nunc demum do-
lere incipiat, poſteaquam inveteravit: & hoc
magis dolet, quod cum indigniſſimâ ſit conjun-
ctum contumeliâ, nulla tamen à me talio referri
poteſt. Quid enim ego aut cum *Anglia* univerſa
dimicem, aut cum Rege? nihil illa commeruit.

A Et in eum ſcribere, qui poſſit non ſolùm proſcri-
bere, verum etiam occidere, dementiæ extremæ
puto. Quare hac in re cum *Themiſtocle* oblivi-
ſcendi artem opto. Sum quidem totus in literis,
& *Adagiorum* priscorum collectanea meditor
conſcribere, tumultuario quidem opere. Video
Chiliades aliquot futuras, verùm duas duntaxat,
aut tres ad ſummum centurias emittere eſt ani-
mus. Eas tuo *Adolpho* dicabo. Miror te per hunc
Franciſci fratrem nihil ſcripſiſſe. Vide ut ſarcinam
B diligenter meam exceptes: nam *Galba* ille ut ſcis,
harpyia eſt: exceptam diligenter ad me mittas.
Eſt in ea tunica, partim nigro, partim ſubnigro
ſuffulta: eſt chlamys abs te empta, eſt caligarum
violaceo colore par, eſt *Auguſtini Enchiridion*
membranis ſcriptum: ſunt *Pauli* epiſtolæ: ſunt
alia neſcio quæ. *Græca* literæ animum meum pro-
pemodum enecant: verùm neque precium datur,
neque ſuppetit, quo libros, aut præceptoris ope-
ram redimam. Et dum hæc omnia tumultuor, vix
C eſt unde vitam ſuſtineam: hoc literis noſtris de-
bemus. Bene vale *Batte* chariſſime. Quæſo te
ne quid noſtræ querelæ moveant: libuit enim
ut ſoleo, apud te animi curas effundere: cæte-
rum animum non temere abjiciemus. & juxta
vetus adagium, dum ſpirabimus, ſperabimus.
Lutetia, Anno milleſimo quadringenteſimo no-
nageſimooctavo.

Eraſmus Rot. Batto ſuo S.D.

D

DUas jam epiſtolas ad te ſcripſi, quarum alte- *Epiſt.* 36.
ram ignoto cuidam commiſi, altera periit,
eáq; verboſiſſima: quare rem omnem quàm po-
tero pauciſſimis perſtringam. Iter habui infortu-
natum. Epomis ſellæ alligata excidit, nec diu quæ-
ſita potuit recipi. Erant in ea veſtis linea, pileum
nocturnum lineum, aurei decem, quos in hoc de-
prompſeram, ut permutarẽ ſi licuiſſet, erant & pre-
ces horariæ. Is cui pecunias hinc digrediens com-
E miſeram, egregiè diſſipavit, alias mutuò dedit, ali-
as ſumpſit ſibi. *Henricus*, cujus uxori mutuum de-
deram, *Lovanium* aufugit, uxor conſequuta. Terti-
us, excuſor librorum abſentis nomine pecuniã re-
cepit de chartis venditis, nec reddit obolum.
Ghisbertus hinc jam abierat. Permutandi auri vix
tolerabilis conditio offertur. *Auguſtinus* nondum
rediit: abſens omnia perturbavit, pecunias miſſas
intercepit, minacem epiſtolã miſit: metuit enim
ne eas jam intercâſſem. Video mi *Batte* ſummam
F jam defluxiſſe, & minorẽ quàm credas factã. Equũ
quatuordecim ferè dies ſaginatum, quinq; aureis
vendidi: è pedibus laborabat. Iter diſtuli, non ſolũ
quòd viaticum deeſſet, ſed multo etiam amplius,
quòd preces periſſent. Cum comite vivo vetere
conditione, in quâ me minimè difficilem præbui,
quo eſſem liberior, amat me & colit. Cum *Fauſto*
mihi, & altero quodam novo Poeta ſumma fami-
liaritas: cum *Delio* certamen acerrimum. Totum
me libris dedo, ſparſa colligo, cudo nova: nihil
G ocii relinquo, quantum per valetudinem licet,
quam duris itineribus nonnihil fractam intelligo.
Quo in ſtatu res meæ ſint, habes: nunc quid in po-
ſterũ ſtatuerim paucis accipe. Statui in Auguſtum
iter *Italicum* rejicere, ſi queã interim ea cõparare,
quæ tantũ iter poſtulat. Comes & ipſe decrevit, ſi
mater permittat, *Italiam* viſere, ſed poſt annũ de-
nique, neque de me ducendo verbum interceſſit.

Memini quam magnificè fuerim jam antea ſpe hujuſmodi deluſus: & ſi hic annum expectem, quando tandem meum *Battum* reviſam? Et dictu incredibile, quantopere ad tuam conſuetudinem animus revolare geſtiat. Quare viſum eſt potiùs, profectionem, quantum licebit, maturare. Opus de conſcribendis epiſtolis recuditur, id abſolutum propediem ad te mittetur: & quidem tuo *Adolpho* dicatum. De *Copia*, de *Amplificationibus*, de *Argumentationibus*, de *Schematis* adjicietur. Hæc quoniam ſcholaſtica ſunt, puero, tibiq; communiter dicare placuit: quod quidem excuſum mittere malim, & dabo operam. Contraxi aliquot ſcripta, quæ novo quodam fato è latebris prodierunt. Ea caſtigata ad te miſſurus eram, ſi tabellarius certus contigiſſet. Quare fac *Adrianum* quamprimū mittas, qui omnia mea ſecum adferat, cave quicquam relinquatur. *Natalis* minorita theologus apud me fuit, per eum dominæ & cæteris ſcribam. *Piquardus* dominam ad Pentecoſten reviſere ſtatuit, qui quidem homo nihil me delectat: ipſa eſt theologia, imò ſcabies ipſa. Adnitere quæſo mi *Batte* ut *Lovanii* unà vivamus quamprimum: perfice quod cœpiſti. Pudet me dicere, quàm me res ipſa urit. Video mihi ſummam, quæ jam magna ex parte dilapſa eſt, eſſe ſarciendam, quæ & in dies ſingulos deteratur neceſſe eſt. Nec eſt in ullo mortalium aliquid ſolidæ ſpei, niſi in uno *Batto*. Tum quantum poſſis, re ipſa comperi, modò fatalis ipſe animus non deſit. Quid cupiam efficere, vides. Neq; eſt pudoris mei, hominem, à quo tantum beneficiorum acceperim, precibus onerare. Si manum porrigis, annitar & ipſe: ſin minus, quò fata vocant ſequemur. Non deerit petendi argumentum, vel quòd iter neceſſariis de cauſis differendum erat, vel quod ſatius ſit librū meis ſumptib' excudi. Tu quid ſpei aut animi habes, facito me certiorem. Bene vale. Poſtridie Calend. Maii. *Lutetiæ*, M. CCCC. XCIX.

Antonius de Bergis Abbas Bertinicus, Ioanni de Medicis Cardinali, per Eraſmum Roterodamum.

Epiſt. 37. SAlutem tuam amplitudo mihi tua ſcripſit, ſequidem maximi muneris inſtar accipio, eámque tibi plurimo fœnore cumulatam reſcribo. Ex epiſtola tum eruditionis, tum modeſtiæ plena, humaniſſimi pectoris iſtius, & omnino Medicū gente digni ſimulacrum libenter agnovi, id quod antehac, cum apud nos ageres, perſpexeram. Quòd autem hoſpitioli noſtri non ſolum meminiſti, verumetiam tam diligenter pro eo gratias agis: quódq; tam benignè tuam invicem operam offers, animum quidem iſtum tuum tam propenſum, volens gaudénſq; amplector, meritum meum nullum agnoſco. Quod enim noſtra mediocritas, cum cognoſcendi ſtudio in his regionibus noſtratibus velut *Ulyſſes Homericus*, aut *Solon Herodoticus* peregrinum ageres, qualicunq; ſedulitate accepimus, nulla hic noſtra prædicanda eſt humanitas, ſed ſumma barbaries inhumanitáſq; ni feciſſemus, fuiſſet. Utinam autem vel tuæ dignitati, vel noſtro animo ſatisfactum eſſet. Mea quidem tecta jam aliquot annis hoſpes nullus ſubiit vel ornatior, vel jucundior, ut hoc nomine me tibi beneficium debere potius exiſtimem, quàm crediſſe. Porrò opera tua, ſi quando erit uſus, tam à omnino libertate utar, quantâ tu benignitate offers. Libuit autem interim & hac in re priſcum referre morem, ut tuæ præſtantiæ non ſolùm hoſpitalis epiſtolæ, verumetiam xeniorum vice nonnihil adderem. Mitto autem cantiunculas muſicas duas: quod ego munus, tametſi perquam exiguum, ac *Ciceroniana* etiam levidenſa levius, tamen haud ingratum fore confido, vel quòd es ipſe hujus artis antiquiſſimæ, omniúmq; conſenſu divinæ longè ſcientiſſimus, itidem ut aliarum omnium: vel quod cantilena recens eſt & nuperrimè nata: & ex eo quidem nata, qui ſe quondam in clariſſima Medicum familia prædicat alitum fuiſſe, quæ mihi nimirum ingeniis excitandis, ornandiſq; ſtudiis cœlitùs data fuiſſe videtur. Is eſt in noſtra urbe muſicæ artis princeps. Præpoſito *Watenſi* ſalutem tuam tuis verbis annunciavi: eam incredibili accepit cum voluptate, ſuámq; largiter aſcribi juſſit. Præſtantiſſimam amplitudinem tuā florentem & incolumem tueantur ſuperi. Apud divum *Audomarum* III. Calendas Auguſtas, Anno à *Chriſto* nato ſupra milleſimum quingenteſimoprimo.

Clariſſimæ Annæ Berſalæ Principi Verianæ, Eraſmus Rot. S. P. D.

TRes *Annas* veterum literæ prodiderunt poſteritati: eam, cui cognomen *Perenna*, quam ob egregiam in *Didonem* ſororem pietatem, in cœlitum numerum relatam antiquitas credidit: alteram *Helcanæ* uxorem, cujus ad laudem abundè ſatis eſt, quod & anus, & auſpice Deo, *Samuelem* pepererit, non utiq; ſibi, ſed Deo quidem ſacerdotem religioſiſſimum, populo verò judicem incorruptiſſimum: tertiam Virginis matris parentem, ac *Jeſu* Dei & hominis aviam, ut ne hæc quidem jam aliis egeat præconiis. Et primam quidem *Romanæ* Muſæ immortalitati conſecrârunt. Secundā *Hebræorum* annales multâ laude nobilitant. Tertiam *Chriſtiana* pietas adorat, *Rodulphi Agricolæ*, *Baptiſtæq; Mantuani* facundiſſimis literis celebratam. Nunc ô ſi meæ quoq; tantum literæ valeant, ut tuum iſtud tam pium, tam niveum, tam caſtum pectus poſteritas nôrit, & tribus *Annis* quartam te annumeret: & fiet profectò, modo tuæ virtuti noſtrum ingeniolum reſpondeat. Equidem adducor, ut credam nomen iſtud non ſine mente, ut ait *Maro*, nec ſine numine divum tibi contigiſſe, adeò multa video tibi cum illis eſſe communia. Nobiliſſimæ illæ, tuis verò imaginibus quid habet noſtrum hoc regnum illuſtrius? Illæ pietate inſignes, & tua gratiſſima cœlo pietas: illarum afflictiſſimis rebus multum jactata, multum ſpectata patientia, quod tibi cum illis communius etiam quam vellem. Erat enim tua iſta integritas & virginea ſimplicitas, fateor, perpetuâ proſperitate digniſſima. Verùm quid facias? Hic eſt vetus ille fortunæ ludus, indignos in altum evehere, & innocentiæ negotium faceſſere. Tu vero mea patrona, palmæ arboris exemplo, *Epiſt.* 38.

——— *Ne cede malis, ſed contra audentior ito,*
Quàm tua te fortuna ſinat. ———

Ego verò quanquam pro incredibili mea in te charitate, vel pietate potius (ſalutem enim illi omnem debeo, cujus beneficio mihi contigit in literis vivere, ſine quibus ne vivere quidem poſſim) caſus tuos acerbè omnino fero, tamen hoc me

non

non mediocriter recreat, quod iſtiuſmodi procel-
læ nonnunquam a ſuperis propitiis immittuntur,
non ut obruant, ſed ut virtuti ſegetem quandam &
materiam ſuppeditent, quo videlicet magis ma-
giſq; ſplendeſcat. Sic *Herculis* & *Æneæ Ulyſſiſq;*
virtus effulſit: ſic *Jobi* probata tolerantia. Non
igitur tantum capio dolorem, quod iſta objiciun-
tur, quantum voluptatis, quod objecta ſic feras:
fers autem, id quod ego non ſemel ſum admira-
tus, adeò non dicam toleranter, ſed omnino ala-
criter, ut ego me jam tuo exemplo (dicam enim
ſimpliciter) confirmem magis quàm ullo veterum,
homo pene ad infortunia natus: quippe qui jam
annum ſolidum adverſis ventis, adverſo flumine,
irato cœlo navigem. Fit etiam, neſcio quo modo
(nam cur non audeam tibi fateri?) ut te hoc quoq;
nomine peculiatiùs diligam, quod *Rhamnuſiam*
illam, quam ego ſemper iniquiſſimam tuli, ne tibi
quidem ſatis æquam eſſe video, ut inter mortales,
& malorum ſocietas aliquoties conciliat bene-
volentiam: quanquam quid hoc ſimile? Nam tua
quidem dignitas jam propè extra fortunæ eſt ale-
am, & te quidem nonnunquam vellicat: at in me
ſic conſtanter debacchatur, ſcilicet hoc uno ſui diſ-
ſimilis, ut poſſit in literas meas conjuràſſe videri.
Succurrit has literas exaranti. Cui enim potius in-
felicitatem meam aperiam, quàm quæ ſola & poſ-
ſit & velit mederi? Succurrit, inquam, hunc ipſum
ſolem jam univerſarium illuxiſſe, quod in *Britan-
nico* littore pecuniola mea, ſtudiorum meorum ali-
monia, naufragium fecit: à quo quidem die, ut
memini, perpetuam malorum catenam, trahen-
tibus invicem anſis, in hanc uſq; lucem fortuna
porrexit: etenim ſimul atq; nudum me *Britannica
Charybdis* orbi noſtro revomuiſſet, ſæva tempe-
ſtas, atq; ob eam iter longè duriſſimum, deinde in
jugulos noſtros acutæ latronum ſicæ exceperunt,
tum febris, poſtea peſtis, quæ tamen fugavit tan-
tum, non afflavit. Adde his domeſticas curas,
quas non parum multas quotidie mortalium vita
parit. Sed partim pudet, ita me Deus amet, me
virum utcunq; literarum præſidio munitum, ac
philoſophiæ præceptis armatum, animo conſter-
nari: cum tu, quam & natura fœminam finxit,
quam fortunæ indulgentia ſummo loco genuit,
maximis deliciis educavit, nonnihil habes quod
feras, & feras tam non muliebriter: partim quòd
quantumvis in me detonaret fortuna, nullam eſſe
cauſam ſtatuerem cur literas deſeram, animóque
frangar, dum tu mihi ceu certiſſima quædam Cy-
noſura præluxeris. Siquidem literas fortuna ne
poteſt quidem nobis eripere, pecuniolam verò,
quantulam hoc otium deſiderat, opes tuæ animo
ſcilicet tuo pares, facilè poſſint ſuppeditare. Et for-
tunæ quidem tuæ debes, quòd vales: animo tuo
ego debeo, quod vis, & vis etiam libenter Muſas
meas alere, ex te nimirum una pendentes, te unā
reſpicientes, tibi uni conſecratas. Aluit *Cherilum*
malum ferreúmque, ut ait *Lucilius*, ſcriptorem
Alexander Magnus. *Maronis* & *Flacci* tenuitatem
Mecenatis inexhauſta benignitas fovit. *Plinianas*
lucubrationes *Veſpaſiani* ſtudium acuit. Semigræ-
culas *Auſonii* muſas *Gratiani Cæſaris* humanitas
etiam conſulatu *Romano* decoravit. *Hieronymus* pi-
am facundiam *Paulæ* & *Euſtochii* nobilitas orna-
vit. Nuper etiam *Politianum* ſeculi noſtri delicias,
Laurentius Medices tanquam gremio ſuo educa-
tum, extulit. Et ne juxta *Græcorum* dictum are-

A nas numerem, ſuus cuiq; ingenio contigit *Mece-
nas*. Neque gratiam adeo pœnitendam ii mihi
videntur ſuis patronis retuliſſe, quorum memori-
am æternitati libris ſuis conſecrârunt. Ego verò
mea nutricia ne *Mecenatem* quidem ullum, aut
Cæſarem tecum ſanus permutaverim, & quod ad
reponendam vicem attinet, quantum hoc ingeni-
olo potero contendere, pro mea quoq; virili eni-
tar, ut & meam *Mecenatem* pòſtera ſecula nove-
rint, mirentúrq; unam extremo orbe fœminam
B extitiſſe, quæ bonas literas partim imperitorum
inſcitia corruptas, partim Principum vitio jacen-
tes, partim hominum deſidiâ neglectas, ſuâ bene-
ficentiâ ſtuduerit excitare, quæ *Eraſmi* literulas à
ſplendidis pollicitatoribus deſtitutas, à tyranno
ſpoliatas, omnibus fortunæ caſibus oppugnatas,
paſſa non ſit egeſtate concidere. Quod uti inſtitu-
iſti, ita pergas, ſupplices tibi manus tendunt li-
teræ meæ, alumnæ tuæ, téq; & per tuam obteſtan-
tur fortunam, quam & ſecundam ſummâ cum
C laude contemnis, & adverſam fortiſſime tuliſti,
per ſuas item fortunas ſemper iratas, contra quas
tuo unius patrocinio conſiſtunt, & per excellentis
illius Reginæ, nempe veteris theologiæ amorem,
quam ψαλμοχαλος ille divinitùs afflatus, æterno
Regi dextram aſtitiſſe ſcribit, interprete *Hierony-
mo*, non ſordidatam, non pannoſam, qualis nunc
viſitur in ludis ſophiſtarum, ſed in veſtitu deau-
rato, circumamictam varietate, cui ab ſitu re-
cipiendæ vigiliolæ noſtræ omnes deſudant.
D Quam ad rem duo quædam pernecеſſaria jam-
dudum ſentio, alterum ut *Italiam* adeam, quo ſci-
licet ex loci celebritate doctrinulæ noſtræ nonni-
hil autoritatis acquiratur: alterum ut doctoris no-
men mihi imponam, ineptum quidem utrunque.
Neq; enim, ut inquit *Horatius*, ſtatim animum
mutant, qui trans mare currunt, neq; me vel pilo
doctiorem magni nominis umbra fecerit: verùm
ut nunc tempora ſunt, ita morem geras, quando
nunc non dicam vulgo, ſed etiam iis, qui doctri-
E næ principatum tenent, nemo doctus videri poteſt,
niſi *magiſter noſter* appelletur, etiam vetante *Chri-
ſto* theologorum Principe: cum antiquitùs non
ideò quis pro docto haberetur, quod doctoris no-
men eſſet mercatus, ſed ii doctores dicebantur, qui
libris editis, manifeſtum doctrinæ ſpecimen de-
diſſent. Verum, ut diximus, fruſtra bonam ſabu-
lam egerimus, quam nemo non explodat. Quare
leoninam pellem induamur oportet, quo fides fi-
at, & nos literas didiciſſe, iſtis qui de vocabulo
F non de libris (quippe quos non intelligunt) ho-
minem cenſent. Ii ſunt homines quidam præpo-
ſteria literis imbuti, magnâ nimirum mercede
docti nihil ſcire, craſſâ Minervâ, ſenſu vix etiam
cōmuni, ſed Deum immortalē, quàm cervicoſâ
arrogantiâ, quanto ſupercilio! quippe qui ſibi unà
cum inani nomine conſummatæ doctrinæ falſiſ-
ſimam perſuaſionem induerunt. Ii *Philoxenum* &
Gnathonem turpiſſimos gulones referentes, diſci-
plinas omnes culinarii ſermonis ſordibus & tan-
G quam emuncto mucco fœdant, quo generoſis in-
geniis nauſeâ deterritis, ipſi ſoli rerum potian-
tur. Cum his quoque monſtris mihi decertan-
dum eſt, & *Hercules* alter præſtandus: quare ſi tu
Eraſmum tuum armaveris, ut poſſit cum his por-
tentis pari tum animo, tum autoritate contende-
re, non nos modò, verum etiam ipſæ literæ ſe tibi
debebunt. *Armandus* autem, mea princeps,

Homerici Glauci armis, ſed quæ dedit, non quæ recepit. Hoc ænigma, quid ſibi velit, ex *Batti* mei literis cognoſces, cui citra ſucum omnem ſortem meam aperui. Perſricui faciem contra morem meum, contráq; ingenium, contra virgineum illum literarum pudorem; ſed, ut ait ille, *durum telum neceſſitas*. Miſi te tibi, *Annam Anna*, carmen vel rythmos potius a me puero admodum luſos, nam jam inde à tenellis unguiculis ejus divæ pio ſtudio flagravi. Miſi præterea obſecrationes quaſdam, quibus ceu magicis precaminibus poſſis non lunam illam, ſed eam quæ juſtitiæ ſolem genuit, cœlo vel invitam ut ita loquar, devocare: quanquam ea quidem ſolet eſſe facillima, ſi virgo virgineis votis vocetur: nam te quidem non tam in viduis, quàm in virginibus pono: ſiquidem quod olim puella admodum nupſiſti, id quidem partim parentum autoritati, partim generi propagando datum: & ejuſmodi fuit conjugium, ut non tam ſit imputanda voluptas, quàm patientia ſpectata. Quod autem nunc iſta adhuc ætate virenti, & pe- A nè puellari, nullâ procorum inſtantiâ poſſis à continentiæ propoſito divelli, quòd in fortuna tam affluenti, tam nihil indulges tibi, id ego non viduitatem, ſed virginitatem exiſtimo: in quo ſi, ut confido, perſeverabis, ego te, mihi crede audacter, non in adoleſcentularum choro, quarum, ut ait Scriptura, non eſt numerus, non in octoginta *Salomonis* concubinis, ſed in quinquaginta Reginis, & *Hieronymo* quidem ut ſpero, approbante annumeravero. Eſt jamdudum in manibus *De* B *Epiſtolis*, & item *De varianda oratione* opus, *Adolphi* filii tui ſtudiis adjuvandis deſtinatum; tum præterea *De literis*, tuo videlicet nomini conſecrandum. Quæ ſi fortè ſeriùs voto prodibunt, non meam tarditatem, ſed fortunam accuſabis, aut ſi mavis operis difficultati imputabis: nam malos quidem libros emittere, inſaniſſimum: bonos edere, longe difficillimum. Bene vale, & Muſas noſtras tibi commendatas habe. Datum *Tornaci* ſexto Calend. Februarias. Anno milleſimo quingenteſimo.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM

LIBER DECIMUS.

Antonio à Bergis, Abbati divi Bertini Eraſmus S. P. D.

Epiſt. 1.

QUum incredibilis humanitas tua pater ampliſſime, cumulatioribꝰ beneficiis me ſibi teneat obæratum, quàm (ut etiam ſi capitis hujus auctionem fecero) vel ſorti ſolvendæ par eſſe poſſim, ego tamen grati animi conatum cuperem officio literarum utcunq; ſignificare, ne peſſimum nomen jure videri poſſem, ſi æs alienum, vel qualicunq; operâ redimere diſſimulâſſem. Cunctatio me quædam aliquantiſper tenuit, verentem videlicet non nihil, ne graviſſimis iſtis, ſanctiſſimiſq; occupationibus; quæ quidem non ſum neſcius, quam celſitudinem tuam domi, foris, privatim, publicè diſtringant, nugis meis intempeſtivis obſtreperem, ac dum impensè officioſus ſtudeo videri, fierem odioſus. Eleganter enim *Græca* parœmia dictum eſt, ἄκαιρος εὔνοι' οὐδὲν ἔχθρας διαφέρει. Quâ verè ſignificatum eſt, nihil intereſſe, malevolentiâne, an benevolentiâ ſis moleſtus. Verùm ubi è diverſo ſuccurreret iſta corporis heroica ſpecies, ac valetudo feliciſſima, quibuſlibet etiam laboribus facile par, tum animus iſto ſcilicet corpore dignus, εὐφυής, id eſt, albus & bene natus, ingens, amplus, tantarum ſimul rerum capax, dexter ad quidvis, verſatilis, & tanquam ad omnia factus: miráque naturæ indulgentiâ tibi contigiſſe, ut tam multiplex negotiorum ſarcina, quorum pars quantalibet alium quemvis facilè obruat, te vix etiam levi ſenſu perſtringat: id quod ego ceu ſtirpi tuæ gentilitium olim & in Pontifice fratre tuo *Mecænate* meo, quum in familiaribus ejus eſſem, animadverti, neq; rarò ſum admiratus, unicum illud pectus, tot pariter rebus ſufficere. Eſt illud quidem *Herculeum* animi robur, tibi cum cæteris gentilibus tuis commune Præſul humaniſſime, cæterùm in te, neſcio E quo modo, præter cæteros peculiariter elucet meilita quędam morum ſuavitas, & ea quidem ſumma cum majeſtate conjuncta, ut in obeundis negotiis publicis nihil uno te ſit auguſtius: rurſum in conſuetudine familiari nihil comius, nihil popularius, nihil elegantius: ut illic nulli non admirabilis, ita hic omnibus amabilis, utrobiq. dexterrimus: uſqueadeò tibi in promptu, quam velis perſonam aut exuere, aut ſumere, pariq; decoro vel cum purpureis tyrannis agere, vel cum mei ſimi- F libus infimæ claſſis homunculis, plebeia quâdam affabilitate uti, ut haud ſciam an in ullum mortalem melius quadret *Græcus* ille παροιμιώδης verſiculus (feret enim me tua æquanimitas nimis fortaſſis & ineptiùs in epiſtola *Græcantem*, quod hujus linguæ nuper eſſe candidatus cœpi) ἅπαντα τοῖς καλοῖς ἀνδράσι πρέπει. cujus hic quidem eſt ſenſus, *Tui ſimiles egregios viros nihil non decere*. Eandem ingenii dexteritatem in *Ariſtippo* celebravit *Flaccus*; *Omnis*, inquiens, *Ariſtippum decuit color*, G ſive regali purpurâ conſpicuus incederet, ſive *Cynico* pallio ſordidatus ingrederetur: quanquam tu quidem inęqualis nuſquam, mirâ quadam harmoniâ, & in amplitudine humaniſſimus, & in humanitate ampliſſimus. Sed quorſum iſta tam multa? inquies. Probè profectò mones: fulcienda enim quæ pendet adhuc periodus & claudendus vel ſerò μακρολογισμός, quem mihi non natura loquacior,

loquacior, ſed jucunda quædam tui ſimulacri A contemplatio facit. Ergo, quum mihi ſuccurreret, inquam, iſta nova corporis animique tui felicitate fieri, ut tanta tranquillitate ſumma obires negotia, quanta vix alius quiſquam ſummo in ocio verſetur, tibi ſummas occupationes pro ludo eſſe: non putavi me magnopere vereri oportere, nè quid his literis noſtris intempeſtiviùs interpellatus offendereris: maximéq; quod ex *Batti* mei literis cognoviſſem, quam ſerenâ fronte ſuperiores illas accepiſſes: quanquam nè in præſentia quidem B erat adeo quod ſcriberem, niſi mihi cum *Rhamnuſia* illa luctam eſſe aſſiduam: me tamen ſic eſſe animatum, ut ſi literas aſſequi non queam, certè cum *Philemone* libris immori cupiam. Tum tuorum in me meritorum memoriam apud me non modo non conſeneſcere, verùm ita quotidie animo obſervari, ut nè tum quidem quum præſens experirer, aut recentior, aut etiam jucundior humanitatis tuæ ſenſus eſſe potuerit. Proinde nihil mihi perinde in votis eſſe, ut anſam quampiam C per te præberi, quâ poſſim hoc ingeniolo, ſi quod eſt, meo, & literariis vigiliis tuam amplitudinem quàm maximè demerere: ſed hoc ipſi circumſpectabimus. Interea nè non longam epiſtolam legas, Tragœdiam accipe, recentiorem quidem illam, ſed ita atrocem, ut cum hac vel *Medea*, aut *Thyeſtes*, vel veterum quævis collata, Comœdia videri poſſit. Anno ſuperiore *Magduni*, id eſt oppidulum haud ita procul ab *Aurelia*, maleficus quiſpiam deceſſurus uxori mandat, ut quicquid D eſſet apud ſe librorum magicorum, reliquáque ejus ſacri arma, civi cuidam *Aureliano* tradat, propediem videlicet perituro, quod hunc ſceleris conſcium ac participem habuiſſet. Is hæc omnia *Aurelium* transfert: jam ipſe ſacerdos domi ſuæ plus triennium nefandum ſacrum & quavis idololatriâ execratius non inſciente uxore, filiâ virgine etiam adjutante peragitat. Quibus verò ceremoniis, quóve ritu ſacrilegium hoc conſtiterit, paucis referam, ita ut à certiſſimis hominibus ac- E cepi. Corpus illud adorandum vindicis noſtri *Jeſu* in pyxidulâ quadam ſalignâ conditum, ſub lecti ſtramentis abdiderat. O divinam patientiam, mihi referenti, frigidus horror membra quatit! Id ante triennium a ſacrificulo quopiam famelico & impio (cujuſmodi hic nimis magna copia) fuerat mercatus & quidem minoris, opinor, quàm olim *Judæi Chriſtum*: ut ſceleſtiſſimus ille ſacerdos *Judam* nobis non retulerit ſolùm, ſed etiam vicerit: & illum quidem rumor eſt, ſubitaneâ morte im- F pietatis pœnas dediſſe. Ergo quoties veneficus ille rem non divinam, ſed diabolicam facturus eſſet, depromebatur profanis manibus cœleſte myſterium, atq; è ſtramentis erutum, nudatúmq; exponebatur. Filia puella, neq; dum virum paſſa, enſem nudum manu ſublatâ tenebat (quod id muneris niſi à virgine obiri ritè non poſſet) mucronem in ſacrum illud corpus intentans, ſcilicet minitanti ſimilis. Tum caput quoddam proferebatur, ex neſcio quâ materiâ, triplici facie cælatum: G nempe monadem illam triformem, & triadem uniformem repræſentans. Id novies reducto ambitu cingebatur. In his mille figuræ *Tau*, inauditis angelorũ nominibus inſcriptæ: poſtea totidem ambitus cacodæmonum horrendis vocabulis diſtincti. His ita compoſitis, maleficii antiſtes, explicitis libris, execratis illis precibus, *Hecate*

A dictante, primum adorandam triadem, & angelorum quàm plurimos ſuo quoſq; choro: deinde cacodæmonum ſexcenta nomina citat, neq; finis, donec dæmon ille præſto ſit, præſénſque vocanti reſpondet. Is erat ingentium theſaurorum aut opifex, aut certe monſtrator. Promiſerat ſceleſtus ille ſacrifico ſuo *Perſicos* montes, largitus etiam nonnihil: ſed adeò infra ſpem, ut virum jam operæ, quippe triennis, cœperit pœnitere. Itaq; promiſſorem ſuum ſolitis precaminibus evocat, ex- B poſtulátq; ſe jampridem lactari, & ſpe modo duci, neq; ullum operæ precium facere. Purgat ille ſe contra, negans id ſuâ culpâ accidere: verum deeſſe quiddam ceremoniis, quod hominem literis præditum deſideraret: quem ſi nanciſci poſſet, ſe theſauros indicaturum, omnium votis ampliores. Simúlque percontanti, quis eſſet ad eam rem potiſſimùm aſciſcendus, ſuadet, Priorem monaſterii monachorum, qui ſe *Prædicatores* appellitant, id eſt, pone mœnia *Aureliana*, adeat, & cautim C virum pertentet. Eſt verò hic theologiæ *Baccalaureus*, ut vocant, formatus, apud vulgus opinione non incelebri, & concionator non omnino peſſimus, ut nunc quidem ſunt theologi. Cæterùm ut mihi poſt viſum eſt, & ferè ſunt hujuſmodi, famæ perquam avidus. Sed haud etiam conjectura conſequor, quid genius ille malus captârit, uti nè ſacerdotem ſuum jamjam ad defectionem ſpectantem, rectà in perniciem induceret: an quod ita ſerio ſibi promiſerit, theologi mentem præmii pro- D poſiti magnitudine poſſe corrumpi: hac opinor fiduciâ, quod, ut divinitùs ſcripſit *Maro*,

——— *Quid non mortalia pectora cogit*
Auri ſacra fames? ———

Tum quòd, uti aiunt ii, qui cum iſtiuſmodi hominum genere familiariùs ſunt verſati, ſub illis cucullis & mendicitatis nomine, deploratiſſimæ nonnunquam mentes latitênt, intolerabili arrogantiâ, & extremâ pecuniæ cupiditate flagrantes. Verùm hoc quidem in medio relinquimus. Vir E igitur perſuaſus, hominem convenit: úrque pedetentim illius animum prætentaret; fingit ſibi codices aliquot eſſe domi, inutiles quidem ſibi, quippe idiotæ, verum homini literato longè utiliſſimos. Rogat num quos emptos velit. Theologus proferri jubet, inſpiciendos ſcilicet. Promit ille Vetus Teſtamentum, quam vulgus *Bibliam* vocat, *Gallicè* verſum. Eum codicem ubi contempſiſſet theologus, ecquos alios haberet percontanti, gravatim quidem, ac detrectanti ſimilis, alium quen- F dam ſinu abditum producit: quem evolutum, ubi animadvertiſſet improbatarum artium eſſe magiſtrum, haud etiam ſcio an novitate captus (ita ut fit) curioſiùs inſpectârit, an ut fraudem, quam ſubeſſe ſentiſcebat, prorſus expiſcaretur. Rogatus itaq; quid nam ille placeret, reſpondit maleficum ſibi videri librum. Tum ille ſilentii fidem obteſtatione ſtipulatus, ait ejuſdem generis aliquot domi, ſibi eſſe, ſed eruditi hominis operam deſiderare; alioqui theſauros immenſos poſſe his li- G bris conflari. Ibi arrectior theologus, orat ut eos quoque ad ſe perferat inſpiciendos: ſibi rem hanc vehementer eſſe cordi, nec omnino in negotio tam divino indormiendum, ſibi ſpem eſſe certiſſimam feliciter eventurum. Ergo datis invicem dextris, miſer ille reliquos libros adfert. Theologus expiſcari non deſinit, donec homo jam ejus animi ſecurus omni de re palam facit: poſtremò

etiam

etiam de *Chriſti* corpore. Ibi ille tanquam vehementer gaviſus, impenſiùs obſecrat, ut res tantas ſibi oſtendat, ſe jam toto pectore de maturando negotio cogitare. Hic hominem domum ſuam deducit: uxorem myſterium illud, reliquáque item maleficii arma depromere jubet. Proferuntur, inſpectantur. Monachus longè aliud ſimulans, ut narrat ipſe, rectà inde ad Officialem, quem vocant, virum profectò ſummâ vitæ integritate, & abſolutâ juris utriuſq; prudentiâ ſpectatiſſimũ, nòſtri majorem in modum amantem. Is verò in re tam prodigioſa nihil etiam cunctandum ratus, hominem, prodente theologo, per regios miniſtros in vincula conjicit, non ſine uxore & filiâ; Protinus in ædes irruptum, myſterium illud adorandum, honore, quo conveniebat, prolatum, dieiq; ejus quod erat reliquum & nox omnis a clero monachiſq; pernoctes excubias agentibus, ſolennibus cantionibus & precibus celebrata. Poſtridie indicta ſolennis ſupplicatio, veſtiuntur tapetibus utrinq; viæ, quáq; ibatur, quáq; ad templum redibatur: perſtrepebant urbe totâ templa ſacris tintinnabulis. Procedit clerus univerſus cum ſuis quiſq; reliquiis, totâ civitate ad ſpectaculum effusâ dignáq; pompâ ſacramentum è conſceleratis ædibus ſublatum, in templum ſalutiferæ cruci ſacrum defertur. Ibi theologus tam frequenti concione, quantam antea viſam fuiſſe negant, rem omnem, non ſine gloriæ ſuſpicione exponit: identidem obteſtans *Chriſti* corpus imbi ſubdio appoſitum, ut erat ex ædibus malefici deportatum. Fecerat idem poſtridie, facturus item deinceps; & ut quidque illi in vinculis fuiſſent confeſſi, ita quotidie populo renunciaturus: quod ſibi credo certiſſimam parandæ immortalitatis materiam oblatam eſſe judicaret, niſi Officialis vir minimè ſtultus, theologo jam ventoſo gloriæ curru volitanti, ſilentium impoſuiſſet. Excutiuntur & audiuntur aſſiduè à theologis *Lutetiæ* in hoc aſcitis, adhibitis item duobus juriſconſultis. Narravit nobis Officialis prodigioſa quædam in quæſtionibus à viro aperiri, ſed quæ nondum pro certis referri poſſent, quod ipſum ſibi parum adhuc conſtare diceret: mulierem noctu miſeris modis à cacodæmone vexari, pungi, cædi, raptari, penéq; exanimari: filiam vero ſui ſecuram, neque quicquam ſupplicii metu commoveri, quod ſibi quotidie cum luce præſtò fieri affirmat, neſcio quem qui conſolando dolorem illi omnem adimat, animóq; tranquillo eſſe jubeat. Tenetur & *Magduni* malefici, cujus ſupra memini, vidua. Eamus nunc & *Medeam, Thyeſtem, Neronem*, poetarum nugas eſſe credamus, cum *Chriſtiana* impietas ejuſmodi piacula protulerit, quorum nè nomina quidem nôrit antiquitas. Quod enim tandem huic monſtro vocabulum indemus? Nam *Chaldæorum*, genethliacorum, mathematicorum, maleficorum, Pythonicorum, divinorum, haruſpicum, augurum, ariolorum necromanticorum, geomanticorum, ſortilegorum, incantatorum, uti levia nomina nihil etiam ad hujus ſceleris atrocitatem facere mihi videntur. Augur præpetes avium volatus, & ſoliſtimum tripudium obſervat, haruſpex extorum fibras rimatur. *Chaldæus* ſydera conſulit, veneficus herbas incantatas colligit, incantator precaminibus agit, Pythonicus manes evocat, chiromantis manuum rugas contemplatur. Atrocia ſunt iſta, quæque vix aures ferant *Chriſtianæ*: ſed quid obſecro ad *Aurelianam* Tragœdiam? Quid unquam ſimile *Theſſalia* maleficiis infamis deſignavit? Et manium quidem conſultores, *Hebræorum* leges capitali ſupplicio damnant. Imperatoriæ verò haruſpicum & augurum ſuperſtitionem & atrociſſimis verbis inſectantur: quippe quos naturæ peregrinos & humani generis hoſtes appellent: & ipſos quidem ultori gladio, incendio feraliq; peſti (his enim verbis *Conſtantinus* utitur) addicunt: conſultores autem in inſulam deportari jubent, bonis omnibus ſpoliatos, id quod apparet in *Codice, titulo De maleficis & mathematicis*: ubi & gloſſema verè, ut *Accurſiani* loquuntur iſti, notabile, ſed atro carbone notandum, quippe quod haruſpicem pro momentorum & avium obſervatore, nimis ridiculè interpretatur, tum ſacerdotem pro necromantices doctore exponit, & item alia quædam, neſcio magis nè barbarè an inerudite, omnino tamen deridiculè: quæ mihi tamen neutiquam ſunt nova, cum toto Digeſto iſtiuſmodi portenta ita paſſim occurrât, ut aſſueto mihi nè riſum quidẽ jam moveant, nedum ſtomachum. Sed ad rem: Decreta vero Pontificia & item epiſtolæ quas Decretales vocant ubi de ſortilegiis & id genus damnatis ſuperſtitionibus meminerunt, hujuſmodi maleficiũ ne verbo quidem attingunt: ſive quòd ea ſecula nè ſuſpicionem quidem tantæ impietatis habuerunt: ſive quod qui ea literis prodiderunt, mortalium auribus parcendum eſſe putârunt. Novum hoc & inauditum portentum, non Nox *Eumenidum* mater, ut poetæ fabulantur, ſed ſcelerum omnium parens Avaritia produxit, & portentum non ſimplex, ſed ex ſuperſtitione, impietate, idololatriâ, ſacrilegio, tanquam variis ex monſtris conflatum. Et mirantur homines, ſi noſtra ætas nunc bellis, nunc fame, nunc peſte, nunc aliis atq; aliis malis laboret: cum præter ea vitia, quæ jam propemodum vitia videri deſierunt, quod nimis vulgaria, Gigantes ipſos fulmine deturbatos & *Lycaonum* inhumanitatem diluvio tanto vix expiatam noſtris ſceleribus longè vincamus? Miramur ſi quotidie novis plagis afficimur, cum quotidie novis vitiis Deum optimum maximúmque irritemus, neque, ut ait *Flaccus*, per noſtrum patiamur ſcelus iracunda *Jovem* fulmina ponere. Habes *Iliadem* humaniſſime pater, ſed abripuit calamum penè imprudentẽ, partim gravis animi dolor, partim voluptas quædam tua cum amplitudine miſcendi ſermonem. Ignoſces igitur noſtro vel amori vel dolori. De *Diſma* ſcripſimus *Antonio* ſacellano tuo: quod ſi perſuadeo, futurum confido, & quidem propediem, ut ego me gaudeam admonuiſſe, & tu multo magis gaudeas monenti paruiſſe. Bene vale. *Pariſiis* poſtridie Idus Jan. M. D.

Eraſmus Chriſtiano Lubecenſi S.D.

Epiſt. 2.

CUm te incredibili quodam ardore literarum flagrare minime dubitarẽ *Chriſtiane* non vulgaris amice, hortatore nihil opus eſſe putavi, ſed ejus quam ingreſſus eſſes viæ duce modò ac tanquam indice, id quod mei officii eſſe judicavi, videlicet ut tibi homini non modò copulatiſſimo, verum etiam jucundiſſimo, veſtigia quibus ipſe à puero eſſem ingreſſus commonſtrarem. Quæ ſi tu pari curâ accipies, atque ego dicturus ſum,

futurum

ſuturum confido, ut neque me monuiſſe, neque te A
paruiſſe pœniteuerit. Prima igitur cura ſit, ut præ-
ceptorem tibi diligas quam eruditiſſimum; neque
enim fieri poteſt, ut is recte quenquam erudiat,
cui ſit ipſe ineruditus. Quem ſimulatq; nactus eris,
fac omnibus modis efficias, ut ille patris in te, tu
filii viciſſim in illum induas affectum. Ad quod
quidem cum ipſa honeſti ratio nos debet adhor-
tari (quod non minus debeamus his, à quibus re-
ctè vivendi rationem, quàm à quibus vivendi in-
itia ſumpſimus:) tum mutua iſta benevolentia B
tantum ad diſcendum habet momenti, ut fruſtra
ſis literarum præceptorem habiturus, niſi habu-
eris & amicum. Deinde ut te illi & attentum &
aſſiduum præbeas. Contentione enim immodicâ
nonnunquam obruuntur ingenia diſcentium.
Aſſiduitas verò & mediocritate ſua perdurat, &
quotidianis incrementis majorem opinione acer-
vum accumulat. Satietate cum omnibus in re-
bus, tum in literis nihil periculoſius. Laxanda eſt
igitur aliquoties illa literarum contentio. Inter- C
miſcendi luſus, ſed liberales, ſed literis digni, & ab
iis non nimis abhorrentes, imò mediis ipſis ſtu-
diis perpetuâ quædam voluptas eſt intermiſcenda,
ut ludum potius diſcendi quàm laborem exiſti-
memus. Nihil enim perdiu ferri poteſt, quod non
agentem aliquâ voluptate remoretur.

OPtima quæque ſtatim ac primum diſce. Ex-
tremæ eſt dementiæ diſcere dediſcenda.
Quod in curando ſtomacho ſolent præcipere me- D
dici, idem tibi in ingeniis ſervandum puta. Cave
aut noxio aut immodico cibo ingenium obruas:
utroq; enim juxta offenditur. *Ebrardon, Catho-
liconten, Brachylogum* cæteróſq; id genus, quos per-
cenſere neque poſſum neque operæpretium eſt, iis
relinquito, quos barbariem immenſo labore di-
ſcere juvat. Initio non quàm multa, ſed quàm
bona percipias refert. Sed jam rationem accipe
quâ poſſis non ſolum rectiùs, ſed etiam faciliùs
diſcere. Hoc enim in homine artifice præſtare ſo- E
let artis ratio, ut tantundem operis, cum rectiùs
expeditiuſque, tum leviùs etiam efficiat. Diem
tanquam in operas partire, id quod & à *Plinio Se-
cundo* & à *Pio* Pontifice maximo, viris omni me-
moriâ præſtantiſſimis, factitatum legimus. Prin-
cipio quod caput eſt, præceptorem interpretantem
non attentus modo, ſed & avidus auſcultato: non
contentus impigrè ſequi differentem, aliquoties
prævolare contende. Omnia illius dicta memo-
riæ, præcipua etiam literis mandabis, fideliſſimis F
vocum cuſtodibus: quibus rurſus ita confidas ca-
ve ut dives ille ridiculus apud *Senecam*, qui ſic ani-
mum induxerat, ut ſe tenere crederet, quicquid
ſervorum quiſquam meminiſſet. Noli committ-
tere ut codices habeas eruditos, ipſe ineruditus.
Audita nè effluant, aut apud te aut cum aliis re-
tracta. Nec his contentus, aliquam temporis par-
tem tacitæ cogitationi tribuere memento, quam
unam divus *Aurelius* tum ingenio, tum memoriæ
in primis conducere ſcripſit. Conflictatio quoq; & G
tanquam palæſtra ingeniorum nervos animi præ-
cipuè tum oſtendit, tum excitat, tum adauget. Nec
ſciſcitari ſi quid dubitas, nec caſtigari ſi quid erra-
bis, ſit pudor. Nocturnas lucubrationes atque
intempeſtiva ſtudia fugito: nam & ingenium ex-
tinguunt & valetudinem vehementer offendunt.
Aurora Muſis amica eſt, apta ſtudiis. Pranſus aut

lude, aut deambula, aut hilaris confabulare.
Quid quod inter iſta quoque ſtudiis locus eſſe po-
teſt? Cibi non quantum libidini, ſed quantum
valetudini ſatis ſit, ſumito. Sub cœnam paulliſper
inambula: cœnatus idem facito. Sub ſomnum
exquiſiti quippiam ac dignum memoria legito, de
eo cogitantem ſopor opprimat, id experrectus à
teipſo repoſcas. *Pliniamum* illud ſemper animo in-
ſideat tuo, *omne perire tempus quod ſtudio non imper-
tias.* Cogita juventâ nihil eſſe fugacius, quæ ubi
avolârit ſemel, redit nunquam. Sed jam hortator
eſſe incipio indicem pollicitus. Tu ſuaviſſime *Chri-
ſtiane* hanc formam, aut ſi quam poteris meliorem,
ſequere, ac bene vale. *Lutetiæ.* M. CCCC. XCIX.

Erardo à Marca Epiſcopo Leodienſi Eraſmus S.

REverende Præſul, mitto celſitudini tuæ qua- *Epiſt. 3.*
lecunq; animi in te mei documentum, *Para-
phraſin* in duas epiſtolas ad *Corinthios*. Opus modis
omnibus novum eſt, ſi non meretur alio titulo
commendari. Certamen erat inter typographum
ac me, utrum ille plus excuderet ſingulis diebus
ſuis formulis, an ego meo calamo deſcriberem.
Opinor opus victurum, vel invitis miſoglottis.
Tu pro tua humanitate boni cõſules. Qui codicem
reddit, juvenis eſt eruditus ingeniiq; candidiſſimi,
ab actis oppidi *Antuerpienſis*, melior animæ meæ
pars: hunc quæſo pro tua humanitate complecte-
re: Ac bene vale. *Lovanii* undecimo Calendas
Martias. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Roterod. Collegio Canonicorum Metenſium S.

ORnatiſſimi Patres ac Domini, ut quiſq; ve- *Epiſt. 4.*
natur quod amat, nonnullorum prædicatione
didici apud vos eſſe bibliothecam nõ vulgaribus,
ſed eximiis ac venerandæ vetuſtatis codicibus
differtam. Et quoniam ex euangelicâ lege jube-
mur ſuum quiſque talentum ſic in uſum publicum
conferre, ut uſuram approbet, qui ſortem credi-
dit, ego ſtudium meum ad hoc appuli, ut vetuſtiſ-
ſimos autores aut in lucem eruam, & à blattis
tineiſq; vindicem, aut depravatos emendem. Et-
enim ut gravis eſt jactura nobis interire, quod
tantis vigiliis ſummi viri prodiderunt: ita non
extare videtur, quod extat, ſic mendis undiq; con-
ſpurcatũ ut nec legi poſſit, nec intelligi. Nec dubito
quin veſtra quoq; pietas publicæ faveat utilitati,
nihilq; minus probet, quàm canem illum præſepi
incubantem, de quo eſt in *Graecorum* proverbiis,
præſertim cum ita liceat iſtam utilitatem aliis
communem facere, ut vobis nihil deteratur. Pro-
inde vos oro nè gravemini bibliothecæ veſtræ
indicem ad nos mittere, potiſſimum eos libros re-
cenſentem, qui vulgo non habentur, aut habentur
depravati, id quod uſu venit in omnibus propè
vetuſtioribus. Ex eo deligam, quos exiſtimem
maximè profuturos. Hac in re ſi noſtros conatus
veſtra pietas adjuvabit, primum rem faciet *Chri-
ſto* gratiſſimam, deinde ſplendidiſſimo collegio
veſtro cum primis glorioſam. Neq; enim cõmit-
temus, ut veſtrum officium ignoret poſteritas. In-
columes ſervet vos omnes *Chriſtus* Opt. Max. do-
mini in *Chriſto* plurimum obſervandi. *Lovanii*
pridie Idus Julias. Anno M. D. XIX.

A

Eraſmus Rot. Ludovico Viveti S.D.

Epiſt.5. APud illuſtriſſimum *Ferdinandum* in medio colloquio Epiſcopus *Leodienſis* expoſtulavit mecum, quod a cardinali *Croijo* non retulerim reſponſum. Vix occurrebat, quo me purgarem. Nam ſuſpicor eam epiſtolã illi non fuiſſe redditam. Ego in culpa, qui eam ipſe non reddiderim. Literæ quas tu mihi reddidiſti planè fuerant reſignatæ. Quo ſæpius colloqui datur cum illuſtriſſimo *Ferdinando*, hoc mihi indoles illius magis ac magis arridet. O utinam hæc regio ſub tali Principe centum annos flórere poſſit. Nunc ut apparet, relegatur in *Germaniam*, cujus lenta conſilia nobis magno conſtabunt. Sed hæc fatis relinquamus. Admone tuum patronum, ſi quid lubeat reſcribere Præſuli *Leodienſi*, quem opinor hic ad quatriduum commoraturum. Bene vale. *Mechliniæ*, natali divæ *Gbertrudis* M. D. XIX.

Eraſmus Roter. Thomæ Linacro S.D.

Epiſt.6. L*Utetiam* pervenimus, cætera quidem incólumes, verum navigatione quatriduanâ moleſtum quoddam malum contraximus collecto trigore, quod etiam nunc ſincipet meum malè diſcruciat. Tument utrinq; ſub auribus glandes palpitant tempora, tinniunt aures ambæ. Atq; interim nullus adeſt *Linacer* qui me arte ſuâ liberet. Tanti jam nunc cõſtitit nobis [illegible] Nam mihi nihil unquam æquè fuerat decretum in vita, quàm nè quando fluctibus, & ventis me committerem, ubi terrâ pateret iter. *Galliæ* reviximus, nam hic conſtans perpetuáque fama diſſipârat *Eraſmum* ad ſuperos abiiſſe. Eum rumorem auguror è *Milonis* illius *Galli* morte per errorem natum fuiſſe: ſiquidem & ille è *Gallia* profectus, in *Montjoii* familiam conceſſerat, paucíſque poſt diebus peſtilentiâ correptus, interiit. Huic autem errori: nam omine nihil moveor: illud certè debeo, quod jam nunc vivus prægustârim, quid ſint ſuperſtites dicturi de mortuo. Sic mihi arridet reverſo *Gallia*, ut dubium ſit, utrum magis animo meo blandiatur *Britannia*, quæ tot, taléſque mihi pepererit amicos, an *Gallia*, vetere familiaritate, tum libertate, poſtremò propenſo quodam in me favore ac ſtudio, dulciſſima. Quo fit ut duplici quadam voluptate perfundar, dum pariter juvat, & *Britannicæ* conſuetudinis meminiſſe, præſertim quam brevi ſperem mihi repetendam, & *Gallicos* amicos reviſere. Non poſſis non ridere, ſi ſcias quàm avidè meus *Græculus* δῶρον illud à me pro calamis *Cypriis* promiſſum expectârit, quoties δώρου meminerit, quoties incuſârit, quod non mitteretur. Juvat profecto ſic corvum deluſiſſe hiantem. At homo ſtupidus non animadvertit me ſcripſiſſe ad hunc modum: [illegible] id eſt, rem malam. Provinciam ſuſceptam de *Baptiſtæ* liberis inſtituendis, ſpero feliciter ceſſuram. Videò enim pueros bene ingeniatos, modeſtos, tractabiles, & qui jam nunc pluſquam pro ſua ætate ſapiant. *Clyſtone* illo eorum curatore nihil candidius, nihil amantius, nihil officioſius. Vale doctiſſime atq; humaniſſime præceptor, & crebrius ad nos ſcribe, vel paucis, modò ſcribas. *Lutetiæ*. Anno milleſimo quingenteſimoſexto.

Eraſmus Roterod. Thomæ Linacro medico regio S.D.

TAmetſi novum non erat, tamen gratiſſimum fuit, quod ex *Mori* literis cognovi te tam amicè nobis favere, licet immerentibus. Novum Teſtamentum adeò placet ubique doctis, etiam ex ordine Theologorum, ut indocti pudore obticeſcant. Febricula ſubitò oborta fuit in cauſa, quo Epiſt.7.

B minus me navigationi commiſerim, præſertim diſſuadente medico *Ghuberto*. Majorem in modum te rogo, ut pharmacum, quod quum proximè eſſem *Londini*, ſumpſi te autore, denuò deſcriptum mihi tranſmittas: nam puer ſchedulam apud pharmacopolam reliquit. Erit id mihi longè gratiſſimum. Cætera ex *Moro* cognoſces. Bene vale. Ex divo *Audomaro*, Nonis Juniis.

C CRocus regnat in Academia *Lipſienſi*, publicitus *Græcas* docens literas. Utinam prodirent tuæ lucubrationes, fidem omnibus facturæ meæ prædicationis, quâ nuſquam non utor, vel quòd ita res habet, vel quo magis noſtros ad ſtudium inflammem. Si quid erit hujus negotii, in quo tibi queam gratificari, ſenties hominem ad obſequendum promptiſſimum. Rurſum vale. *Grocino* facito me commendatum, quem adeò non odi, ita me Deus amet, ut ex animo venerer etiam ac ſuſpiciam. Rurſum vale. Anno M. D. XIV.

D

Eraſmus Ioanni Coleto ſuo S P D.

SI vel amicitia noſtra, doctiſſime *Colete*, vulgaribus cauſis coiiſſet, vel tui mores quicquam unquam vulgi ſapuiſſe viſi eſſent, vererer equidem nonnihil, ne ea tam longâ jámq; diuturnâ locorum ac temporum ſejunctione, ſi non interiiſſet, certè refrixiſſet. Nunc quoniam te mihi doctrinæ cujuſdam ſingularis admiratio amórq; pietatis, me tibi ſpes fortaſſe nonnulla, vel opinio Epiſt.8.

E potius harum rerum conciliavit, non puto metuendum eſſe, quod vulgo videmus accidere, ne ideo defierim eſſe in animo, quod abſim ab oculis. Quod autem compluribus jam annis nihil à *Coleto* redditur literarum, vel occupationes tuas, vel quòd certum non ſcires ubi locorum agerem: denique quidvis potius in cauſa fuiſſe mihi perſuaſerim, quam oblivionem amiculi. Sed ut de ſilentio nec debeo, nec velim expoſtulare tecum, ita

F majorem in modum te oro obſecróque, ut poſthac tantillum ocii ſuffureris ſtudiis negotiiſque tuis, quo me nonnunquam literis tuis compelles. Miror nihildum tuarum commentationum in *Paulum* atque in euangelia prodiiſſe in lucem. Equidem non ignoro tuam modeſtiam, verùm iſta quoque tibi aliquando vincenda, & publicæ utilitatis reſpectu excutienda. De doctoris titulo, ac decanatus honore, neq; non aliis quibuſdam ornamentis, quæ tuis virtutibus ultrò delata eſſe audio, non

G tam tibi gratulor, quem certò ſcio nihil inde ſibi præter laborem vendicaturum, quam iis, quibus in iſta geſſurus es, quàm ipſis honoribus, qui tum demum hoc nomine digni videntur, quum inciderint in promerentem neq; tamen ambientem. Dici non queat optime *Colete*, quam velis equiſq; properem ad ſacras literas quàm omnia mihi faſtidio ſint, quæ illinc aut avocant, aut etiam remorantur.

A morantur. Sed fortunæ iniquitas, quæ me perpetuò eodem aſpicit vultu, fuit in cauſa, quo minus me quiverim ab his tricis expedire. Hoc itaque animo me in *Galliam* recepi, ut eas ſi nequeam abſolvere, certe quocunque modo abjiciam. Deinde liber ac toto pectore divinas literas aggrediar, in his reliquam omnem ætatem inſumpturus. Quanquam ante triennium auſus ſum neſcio quid in epiſtolam *Pauli* ad *Romanos*: abſolviq; uno quaſi impetu quatuor volumina, progreſſurus, ni me B quædam avocâſſent: quorũ illud præcipuum, quòd paſſim *Græca* deſiderarem. Itaque jam triennium fermè literæ *Græca* me totum poſſident, neque mihi videor operam omnino luſiſſe. Cœperam & *Hebraicas* attingere, verum peregrinitate ſermonis deterritus, ſimul quod nec ætas, nec ingenium hominis pluribus rebus pariter ſufficit, deſtiti. *Origenis* operum bonam partem evolvi: quo præceptore mihi videor non nullum feciſſe operæprecium. Aperit enim quaſi fontes quoſdam & C rationes indicat artis Theologicæ. Mitto ad te munoſculum literarium, lucubratiunculas aliquot meas: in quibus eſt & concertatio illa *De reformidatione Chriſti*, quâ quondam in *Anglia* ſumus conflictati: quanquam adeò mutata, ut vix agnoſcas. Præterea, quæ tu reſponderas, quæque ipſe retuleram, non quibant inveniri. *Enchiridion* non ad oſtentationem ingenii aut eloquentiæ conſcripſi, verum ad hoc ſolùm, ut mederer errori vulgo religionem conſtituentium in ceremoniis & D obſervationibus penè pluſquam *Iudaicis* rerum corporalium: ea quæ ad pietatem pertinent, miré negligentium. Conatus autem ſum velut artificium quoddam pietatis tradere, more eorum, qui de diſciplinis certas rationes conſcripſere: reliqua omnia penè alieno ſcripſi ſtomacho, præſertim *Pæana* & *obſecrationem*, quod laboris datum eſt animo *Batti* mei, & affectibus *Annæ* Principis *Veriana*. A Panegyrico ſic abhorrebam, ut non meminerim quicquam feciſſe me, magis re- E luctante animo. Videbam enim genus hoc citra adulationem tractari non poſſe. Ego tamen novo ſum uſus artificio, ut & in adulando ſim liberrimus, & in libertate adulantiſſimus. Si quid meãrũ lucubrationum voles excudi formulis, exemplar tantum mittito, reliquum à me curabitur, ut emendatiſſimè excudatur. Et ſcripſi nuper, & meminiſti opinor, de centum *Adagiorum* libris, noſtro ſumptu in *Angliam* tranſmiſſis, idq; ante triennium. Scripſerat mihi *Grocinus* ſe ſummâ fide F ſummáque diligentiâ curaturum, ut ex animi mei ſententia diſtraherentur. Neq; dubito, quin promiſſa præſtiterit, ut eſt vir omnium quos alit *Britannia* integerrimus optimúſque. Dignaberis igitur & ipſe hac in re operam tuam mihi cõmodare admonendo atq; extimulando eos, per quos putabis negotium oportere confici. Neq; enim dubitandum, quin tanto ſpacio divenditi ſint libri, & neceſſe eſt pecuniam ad aliquos pervenisse: quæ mihi in præſenti ſic uſui ſutura eſt, ut nunquam G æquè. Quavis enim ratione mihi eſt elaborandum ut menſes aliquot totus mihi vivam, quo me aliquando ab iis extricem, quæ in literis profanis inſtitui, id quod hac hyeme ſperabam futurum, niſi me tam multæ ſpes eluſiſſent. Neque admodum magnâ pecuniâ redimi poterit hæc libertas, nimirum paucorum menſium. Quare te obſecro, ut me ad ſacra ſtudia vehementer anhelantem, quod potes adjuves, atque ab iis literis, quæ mihi jam dulces eſſe deſierunt, aſſeras. Non mihi rogandus eſt comes meus *Gulielmus Montjoius*, tamen neq; ab re neq; abſurdè facturus videatur, ſi ſua benignitate nonnihil adjuverit me, vel quòd ſic ſemper ſavit ſtudiis meis, vel quòd argumentum eſt ipſo autore ſuſceptum, ipſiúſq; inſcriptũ nomini, nempe *Adagiorum*. Pœnitet enim prioris editionis, vel quòd typographorum culpâ ſic eſt mendoſa, ut ſtudio depravata videatur; vel quòd inſtigantibus quibuſdam præcipitavi opus, quod mihi nunc demum jejunum atq; inops videri cœpit, poſteaquam *Græcos* evolvi autores. Decretum eſt igitur alterâ editione & meam & chalcographorum culpam ſarcire, ſimúlque ſtudioſis utiliſſimo argumento conſulere. Quanquam autem interim rem tracto, fortaſſis humiliorem, tamen dum in *Græcorum* hortis verſor, multa obiter decerpo, in poſterum uſui futura etiam ſacris in literis. Nam hoc unum expertus video, nullis in literis nos eſſe aliquid ſine *Græcitate*. Aliud enim eſt conjicere, aliud judicare, aliud tuis, aliud alienis oculis credere. En quo crevit epiſtola: verùm ſic loquacem amor non vitium facit. Vale doctiſſime atque optime *Colete*.

Sixtino noſtro quid acciderit, cupio cognoſcere: tum quid rerum agat præſul *Richardus Charnocus*, animus tuus Quo certiùs ad me perferantur ea quæ ſcripturus miſſurúſve es, jubebis reddi *Chriſtophoro Fiſchero* tui amantiſſimo, omniúmq; literatorum fautori ſummo, in cujus familia diverſor. *Lutetiæ*, Anno M. D. IV.

Eraſmus Rot. Coleto ſuo S. D.

IAm nunc ſubodoror genus hoc hominum, de quo memineras: quâ de re plura coram. Quum proximè eſſem *Londini*, non adii te, nè quid tibi moleſtus eſſem: nam erat ſtatim à prandio equitandum. *Petrus* unoculus, caſu mihi factus obvius, indicavit te proximis literis meis reſpondiſſe, verùm eas nondum accepi. Niſi me deterreret peſtilentia, ſub Decembrem me ad vos reciperem, præſertim ſi redeat *Montjoius*, ut liceat mihi domo illius uti, quod nunc per *Cerberum* illum non licet. Bene vale præceptor unice. *Cantabr.* tertio Nonas Octob. M. D. XI. *Epiſt.* 9.

Eraſmus Coleto ſuo S. D.

SI tibi riſum movere poſſunt noſtra infortunia mi *Colete*, eſt quod abundè rideas. Nam præter ea quæ jam *Londini* contigerant, equus miniſtri mirè claudicabat, mutarât enim auriga eum, quẽ *Bovillus* miſerat: deinde toto itinere nihil erat quod ederetur. Poſtero die, perpetua pluvia uſque ad prandium: à prandio fulgura, tonitrua, imbres, equus ter collapſus in caput. *Bovillus* conſultis aſtris, ait ſe deprehendiſſe, *Iovem* nonnihil iratum. Hoc mihi jam nunc placet, video veſtigia *Chriſtianæ* paupertatis. Quæſtum uſqueadeo non ſpero, ut intelligam hîc demum effundendum mihi quicquid à *Mecænatibus* queam avellere. Eſt hic medicus noſtras, qui præſidio quintæ eſſentiæ prodigioſa deſignat facinora, è ſenibus juvenes, è mortuis vivos facit: unde nonnulla ſpes eſt futurum, ut rejuveneſcam, ſi modò liceat quintam eſſentiam deguſtare: quod ſi contingat, *Epiſt.* 10.

non

non omnino pœnitebit huc adveniſſe. De quæſtu nihil video, quid enim auferam à nudis, homo nec improbus; & *Mercurio* irato natus? Bene vale præceptor optime. Ubi cœperimus profiteri, ſignificabo quo pacto res ſuccedat, ut magis etiam rideas. *Cantabrigiæ* è collegio Reginæ, natali divi *Bartholomæi.*

Audebo fortaſſis & *Paulum* tuum aggredi. Audaciam *Eraſmi* tui ſpecta. Rurſum vale. M. D. XI.

Eraſmus Rot. Thomæ Halſeyo S. D.

Epiſt. 11. TAndem expugnavimus omni machinarum genere & ego & *Bernardus.* *Montjoius* reſolvit triginta ducatos. Si præſul *Roffenſis* in tempore cognoviſſet animum meum & ego illius, fortaſſis jam iſtic adeſſem. Aut egregiè fallor, aut is vir eſt unus, cum quo nemo ſit hac tempeſtate conferendus vel integritate vitæ, vel eruditione, vel animi magnitudine: unum excipio *Cantuarienſem* tanquam *Achillem:* qui ſolus hîc me retinet, etiam ſi non admodum volentem. Saluta *Pacæum* noſtrum, & ingenii mei fœtus illi commenda, nè pereant. Scripſi jam ſenas literas, nullæ adhuc ad me venerunt, præter unas *Pacæi*, & eas quidem apertas, & ſerò. Saluta humaniſſimum illum oratorem *Pannoniorum* (nam adeſſe ſuſpicor) *Ioannem Polonum* collegam tuum, ac reliquos amicos. Bene vale. *Londini*, ſexto Idus Febr. M. D. X.

Iacobus Piſo Eraſmo Rot. ſuo S.D.

Epiſt. 12. QUod tuis, alioqui jampridem mihi redditis, *Eraſme* doctiſſime, æquo fortè ſeriùs reſpondeo, perfrixiſſe tibi in amicitia fortaſſe videri poſſum, à quo tantum reverâ abſum, ut ſtrenuè negem, te ſine ullum mihi momentum fluere. Eatenus enim cordi meo inſediſti, ut nullâ unquam ætate nullâ arte inde revelli poſſis. Et nego & inficias eo ullam mihi aliquando converſationē cum quocunque fuiſſe amœniorem. Nam uſufructum taceo: quem tamen non abſque ingenti fœnore accepi, debebo planè perpetuum tibi, qui me literatiſſimâ atq; humaniſſimâ tuâ converſatione, ad literas jampridem reſidem, quaſi poſtliminio revocare cœperis. Atq; utinam perpetem mihi vitam tecum liceat traducere, & diutius & jucundius forte viverem. Quod quum fieri haud quaquam poſſit, mutuis ſaltem literis quantulamcunq; capiamus voluptatem. Nolo te altius emonere, nè me fortè de tua erga me benevolentia dubitare putes. Ego item abs te invitari nolo; qui jam ſpōte paratus ſum, nihil minus quàm ad te meas negligere. Veniam mihi non gravatim, ſpero, hujus moræ dederis, cui profectò tantum fortè inciderat occupationum, ut nè meus quidem eſſe compluſes dies potuerim. Teſtes mihi erunt, *Muſcheronus* & *Thomas* noſtri, quibus cum ſoleo, quoties per ocium licet, familiariſſimè agere. Cum *Chriſtophoro* tuo, poſt te abſentem, nihil niſi obiter egi. Nôſti quâ ſim fronte, in amicis nihil candori confero, adeo non præfero quippiam. Quo ille in te ſit animo, me nôſti melius. Puto tamen recto atque conſtanti eſſe. De me autem id tibi perſuadeas velim, eſſe planè neminem, cui in te amando ceſſerim: vellem id mihi ita licere, ut lubet,

A re ipſa comprobare. Animum certè fortuna neque unquam abſtulerit, neque mutaverit, quin & tecum ubique, & tuus ſit omnino totus: utere ergo *Piſone* tuo & ſemper & liberè. Non fallam opinionem tuam. Conditionem ex *Anglia* tibi delatam, plurimum laudo. Tardiore ſum ingenio quàm ut conſulere tibi valeam, (non enim ſus *Minervam*) te tamen ipſe examina, ſed ita, nè exanimes. Feſtiva quidem res eſt, divitem eſſe, multo tamen feſtivior, liberum eſſe. Si utrunque B ſimul fortuna porrigit, utraq; manu aſſere. Meretur omnia animus ille tuus, nulla non virtute inſignis: merentur & *Græca* & *Latina* literæ, quibus ad invidiam uſque excellis, quæ vel ipſæ tibi plurimum debent: neque patronum ſuum diu patientur latere. Alii quod velint, dicant, ego ingenuè fateor, lucubrationibus tuis me veterno excuſſum eſſe. Vale doctiſſime, & idem ſuaviſſime *Eraſme*. Ego valeo. *Romæ*, pridie Calendas Julias M. D. IX.

C Expecto abs te epitaphia ſcurrulæ iſtius merobibi. Te precor, ne me fallas. Ab aliis doctis tuis amicis, alia ſuper eo impetrabis & ad me mittes.

Antonio à Bergis Abbati divi Bertini
Eraſmus Rot.

SAlutem plurimam pater reverende. Parum abfuit, quin ipſe vos reviſerim, hujus *Britannicæ* legationis comes. Nam reverendus Epiſcopus *Roffenſis*, vir non ſolum admirabili integritate vitæ, verumetiam altâ reconditâque doctrinâ, tum morum quoque incredibili comitate commendatus, maximis pariter ac minimis, me tametſi nihil omnino ſum, pro ſua humanitate, ſingulari favore ſemper eſt proſequutus, & hujus itineris comitem volebat: ſed ſeriùs mihi fuit indicatum, quam ut vacaverit res meas componere. Quare putavi officii mei eſſe, ut tam ſingularem patronum, ſaltem per literas ſalutarem, præſertim quū proxime reverſus è *Lutetia*, inſalutato te diſceſſerim. Quod ipſum tamen caſu ſic evenit. Nam arbitrabar me menſes aliquot in arce *Hammenſi* commoraturum: quæ me res planè fefellit: quemadmodum optimè novit *Ghisbertus* medicus tuus De noſtro ſtatu, ſi quid cupis cognoſcere: Jam *Eraſmus* prope totus eſt in *Anglum* transformatus, tam inſigni benignitate me proſequuntur quum alii permulti, tum præcipuè *Mecænas* ille meus unicus Archiepiſcopus *Cantuarienſis*, imò, non meus, ſed omnium eruditorū, inter quos ego poſtremas teneo, ſi modo ullas teneo: Deum immortalem quàm felix, quàm fœcundum, quàm promptum hominis ingenium? Quanta in maximis explicandis negotiis dexteritas? quàm non vulgaris eruditio? Tum autem quàm inaudita in omnes comitas? quanta in congreſſu jucunditas? ut quod verè regium eſt, neminem à ſe triſtem dimittat. Ad hæc quanta quámq; alacris liberalitas? Poſtremò in tanta fortunæ dignitatiſq; præcellentia, quàm nullum ſupercilium? ut ſolus ipſe magnitudinem ſuam ignorare videatur. In amicis tuendis nemo neq; fidelior, neq; conſtantior. In ſumma, verè primas eſt, non ſolùm dignitate, verùm & in omni genere laudis. Hunc quum habeam propitium, quid eſt quo minus mihi videar egregiè fortunatus, etiam ſi nihil accedat? Sed ô térque quatérque felicem *Carolum* illuſtriſſimum

Prin-

Epiſt. 13.

D E F G

Principem noſtrum, qui talem ſit ſpouſam habiturus. Nihil à natura fiugi poſſit venuſtius, nihil abſolutius. Nec minus ſuperat omnes bonitate prudentiáque quàm forma. Bene valeat *R. T. Londini*, poſtridie Nonas Februarias M. D. XV.

Eraſ. Rot Ioanni Baptiſtæ S.D.

Epiſt. 14. CUm ſuperioribus diebus, tanto amico xeniolum aucupanti, forte incurriſſet in manus *Luciani de aſtrologia* commentarium, ipſo ſtatim titulo delectatus, majorem in modum optare cœpi, eſſet ejuſmodi quod dignum videri poſſit, primum & tuis iu me meritis, & meo in te animo: deinde dignum eo viro, qui ſingulari doctrinâ ſuâ, fide, prudentiâ, primi medici locum tot jam annos meruerit, idque apud duos ſeculorum omnium primos *Angliæ* Reges, *Henricum* ſeptimum, inauditâ ſapientiâ Principem, & hujus filium, non nomine tantùm & ſpecie, ſed omnibus regiis dotibus ita patrem nobis referentem, ut ille non deceſſiſſe, ſed in hoc repubuiſſe videatur. Poſtremò dignum eo, qui in hac excellentiſſimâ aſtrologiæ diſciplinâ ſic excellat, ut reliqui tecum collati, umbræ volitare videantur, quemadmodum inquit *Homerus*. Sed munuſculum hoc qualecunq; primum offerentis animus apud te commendabit: deinde tui candoris erit, atq; adeò moris, è puſillo amplum, è mediocri præclarum atq; eximium reddere: id ita fiet, ſi quidem exibit libellus in lucem, non modo *Baptiſtæ* calculo commendatior, verùm etiam limâ terſior. Nobis quidem in eo potiſſimum arriſit antiquitas, cæterum iu quo es oculatior, hoc plura perſpecturus es, quæ probari mereantur. Nam à *Luciano* nihil ferè triviale ſolet proficiſci. Nos interpretis hand infidelis officio functi ſumus: tu pariter de autore, & de interprete ſententiam feres. Bene vale. *Londini*, natali divi *Martini* M. D. XII.

Eraſmus Petro Ægidio S.D.

Epiſt. 15. NIbil uuquam mihi accidit mi *Petre* tuis literis mellitius: ad quas ſi breviter reſpondeo, facilè tu quidem ignoſces, ſi ſcias quantis ſtudiorum laboribus penè confectus eſſem: à quibus ſimulatq; dabitur ocium, *Aegidium* meum non literis modò, verùm etiam juſtis voluminibus onerabo. Dabis operam, ut hæc quàm primum ad *Iodoci Badii* manus perferantur. Paravi *Proverbiorũ* opus, & ita locupletavi, ut prorſus aliud reddiderim: at multò, ni fallor, melius cum eſſet non admodum malum. Quare nihil eſt, quod aliorum timeat editiones. Convenerat cum *Franciſco* bibliopola, ut illi exemplar committerem, verùm inſalutato me diſceſſit. Precium quod in ſuis literis præſcripſit, lubens accipio: nec enim magnopere commoveor lucello. Ipſe paret omnia, ut opus ſic exeat ex ipſius officina, ut non facilè ſit cuipiam æmulari. Abſolvam caſtigationem Novi Teſtamenti: abſolvam epiſtolas divi *Hieronymi*, & ſi dabitur ocium, emendabo & *Senecam*. Fieri poteſt, ut ipſe vos reviſam a paſcha: quod ſi non licebit, mittam in primis *Proverbia*, cum certus aliquia dabitur, per quem mittam. Nonnihil ſollicitus ſum ut *Græcis* formulis huic operi ſatisfaciat, quod ſemigræcum eſt. Proinde quantâ poteſt curâ præ-

A paret omnia, atque ipſe ſeſe in *Græcanicis* literis nonnihil exerceat: Id quod iu alias quoq; librorum editiones erit uſui futurum. Non mittat huc pecuniam neque libros, priuſquam ad illum quid velim, perſcripſero. Dialogos *Luciani*, quos ad eum miſi, uondum prodire video: video quoſdam ex illis excuſos *Lovanii*: quâ de re cupio certior fieri. Verti compluſculos *Plutarchi* libros, quos emendatos remittimus. Accepi poſtremas *Badii* literas per *Anglum* quendam, io quibus ſcribit *Moriam* à ſe B formulis excuſam, quam tamen hîc non vidimus. Bene vale. *Lovanii*. M. D. XII.

Eraſ. Rot. Adolpho Principi Veriano.

SAlve multum ornatiſſime Princeps. Jampridem molior binc ad vos evolare, retinet adhuc quorundam ſiugularis quædam in me benignitas, præcipue *Cantuarienſis* Epiſcopi. *Guilhelmus Montioius* præfectus *Hammenſis* amantiſſimus C tui, in bis belli tumultibus ſemper favet tuis, eiſque pro virili ſubvenit. Verbis conſequi nequeam, quàm ex animo doleam, tantos rerum humanarum motus exoriri, idque nemine obſiſtente. Magis autem doleo, noſtram patriam paulatim his implicari malis, præſertim tam diutinis bellis non vexatam modo, ſed propemodum extinctam. Utinam hiſce de rebus, quæ ſentio, liceat tutò literis committere. Quoties pœnituit me, fortunam quam ante triennium mihi D *Lovanii* offerebas, non amplexum fuiſſe? Sed tum quidem amplæ ſpes me ferocem reddiderant, & aurei *Britanniæ* montes animo concepti: ſed eam criſtam mihi depreſſit fortuna: nunc ſi vel mediocris iſtic detur, cupio cum *Ulyſſe* patriæ fumum ſubſilientem conſpicere. Te rogo, ut me jam olim tuum *Eraſmum* adjuves; potes enim, nec minus vis: tantum ut memineris. Bene vale. *Londini* Anno M. D. XII. *Epiſt.* 16.

E *Eraſmus Ioanni Coleto* S.D.

MIttto quæ petis, officium *Chryſoſtomi*, & epiſtolam, in quâ ni fallor, erunt quæ non probabis, propterea quod tu rationem & artem contemnis: ego his nonnihil tribuo, præſertim in præceptore. De *Linacro* cave nè cui temerè credas: nam ego certis argumentis habeo compertum, illum obſervantiſſimo in te eſſe animo; & de rejectâ grammaticâ, non magnopere laborare: quâ- F quam id eſt hominum ingenium, ut ſuis quiſque ſcriptis, ceu parentes filiis, impenſiùs faveant. Quod ſi quid etiam ea res hominem movet, tuæ dexteritatis erit diſſimulare, neque refricare eam cicatricem, vultúque & conſuetudinis alacritate magis quam excuſatione, præcipuè per alios factâ, revocare: hoc pacto, ſi quid illi dolet, tempore ſenſim evaneſcet. Sed næ ego egregiè impudẽs, qui hæc tibi, hoc eſt, ſua *Minervæ*. Nondum occurrit, quem exiſtimem idoneum hypodidaſca- G lum tuæ ſcholæ: pergam inquirere, & ſimulatque reperero, certiorem te faciam. Bene vale præceptor optime. *Epiſt.* 17.

Eſt hîc mihi nonnunquam dimicatio pro te cum his *Thomiſtis* & *Scotiſtis*, ſed de his coram. Cœpi vertere *Baſilium* in *Eſaiam*, mihi quidem opus valde placet. Exhibebo guſtum Epiſcopo *Roffenſi*, experiárque num is velit hos

 labo-

labores noſtros aliquo præmiolo lenire. O men-
dicitatem! jam rides, ſat ſcio. At ego meipſum
odi, planéque decretum eſt, aut aliquam nanciſci
fortunam, quæ me ab his mendicabulis eximat,
aut prorſus *Diogenem* imitari. Rurſum vale, *Can-
tabrigiæ*, Id. Septemb.

Si quas pecunias habes in manibus, in hoc com-
miſſas, ut dentur in ſubſidium, rogo mittas ali-
quot nobiles *Richardo Croco*, quondam miniſtro
ac diſcipulo *Grocini*, qui nunc *Pariſiis* dat operam
bonis literis. Juvenis eſt bonæ ſpei, & in quem
rectè beneficium collocaveris, niſi me planè fal-
lit animus. Rurſum vale unice præceptor. *Lutetiæ*.
M. D. XIII.

Eraſmus Rot. Ioanni Coleto. S.D.

Epiſt. 18. IN abſolvenda *Copia* meâ nunc ſum totus, ut jam
ænigmatis inſtar videri poſſit, me ſimul & in
media *Copiâ*, & in ſumma verſari inopiâ. Atque
utinam liceat utranque pariter finire: nam *Copiæ*
brevi finem imponam, ſi modo Muſæ melius
fortunârint ſtudia, quàm hactenus fortuna rem.
Atque id quidem in cauſa fuit, quo & breviùs, &
indiligentiùs tuis literis reſponderim. Cum *Sco-
tiſtis* invictiſſimo hominum genere, & quo non
aliud felicius tibi placeat, non admodum dimico,
nè oleum perdam & operam: tum autem crabro-
nes irritem. A *Baſilio* vertendo propemodum ali-
enatus eſt animus, non tantum ob id quod ſubo-
let aliquot conjecturis opus non eſſe germanum,
verumetiam quod Epiſcopus *Roffenſis*, ad quem
deguſtationem miſi inſtitutæ tranſlationis, epiſto-
lâ, teſtatus, me hoc agere ut *Baſilius* illius auſpiciis,
atque adeò ut ex illius Academia in manus *Lati-
norum* veniret, viſus ſit non admodum avidus: &
ut ex amico quodam cognovi, ſuſpicatur me non
vertere è *Græco*, ſed ab alio verſum expolire.
Quid non venit in mentem hominibus? Quod de
Diogene rides, equidem gaudeo me tibi quoquo
pacto voluptati eſſe. At ego ſeriò *Diogenem* a-
gam, ſi pergat fortuna: non ut mihi Rex regum
maximus videar, ſed ut planè vitam ipſam con-
temnam: alioqui quid aliud ſit hac ætate, atq; hac
valetudine *Diogenem* agere? Quid autem non po-
ſtea contemnat, qui vitam negligat? Verùm id
quovis loco licebit vel apud *Garamantes*: tametſi
hoc quoque feliciùs ceſſurum arbitror, quàm hanc
ambitionem multò infeliciſſimam, etiamſi fœda
non eſſet. De *Croco* ſcripſi, non quod mihi perſua-
ſum eſſet, apud te pecunias eſſe alienas, ut quem
ſciam & ultrò traditas abjeciſſe, ſed exiſtimabam
in *Anglum* te libentiùs collocaturum, ſi quid
fortè eſſet: præterea in juvenem rectiùs etiam
collocari beneficium, ſed modò bonæ ſit ſpei: &
deſtituitur ille à nonnullis, qui promiſerant ſub-
ſidium. Porrò quod mihi tuas offers pecunias,
agnoſco veterem tuum in me animum, & grati-
am habeo quàm poſſum maximam. Sed pupugit
nonnihil animum meum verbum illud, quamli-
bet joco dictum; *Si humiliter mendicaveris*; fortaſ-
ſe ſignificas, & verè ſignificas, quod ſortem no-
ſtram tam iniquo ferimus animo, id totum ab
humanâ ſuperbiâ proficiſci: nam verè mitis ani-
mus & *Chriſtianus* omnia boni conſulit. Hoc ma-
gis admiror, quo modo humilitatem cum invere-
cundia copularis. Sic enim ſcribis, *Si humiliter
mendicaveris, & ſi inverecundè petas*. Nam ſi vul-
A gari more humilitatem vocas, quæ pugnet cum
arrogantia, quì convenit impudentiæ & mode-
ſtiæ? Sin humiliter appellas ſerviliter atque ab-
jectè, longè diſſentis à *Seneca* mi *Colete*, qui putat
nihil conſtare charius, quàm quod precibus emi-
tur: Nec eum omnino amici officio fungi qui ab
amico verbum illud humile, *rogo*, expectat. *Socra-
tes* aliquando cum amicis confabulans, *Emiſſem*,
inquit, *hodie pallium, niſi mihi pecunia defuiſſet. Serò
dedit*, inquit *Seneca, qui poſt hanc vocem dedit*. Alius
B quidam amico cum & egeret & ægrotaret, utrun-
que tamen pudore quodam diſſimulanti, pecuni-
am ſub cervicale dormienti ſubjecit. Ego cum
hæc adoleſcens legerem, mirum quàm alterius
verecundiæ faverim, alterius candorem amave-
rim. Sed obſecro, quid me poteſt eſſe inverecun-
dius, aut quid abjectius, qui jam diu publicè
mendicem in *Anglia*? Ab Archiepiſcopo tantum
accepi, ut plusquam improbiſſimum ſit, ab eo quic-
quam, etiam ſi offerat, accipere. Ab *N.* ſatis auda-
C cter petii, at ille impudenter rogantem, impu-
dentiùs repulit. Jam etiam *Linacro* noſtro videor
parum verecundus, qui cum ſciret me *Londino*
diſcedere, vix ſex inſtructum angelatis, & valetu-
dinem optimè nôrit, ad hæc inſtantem hyemem:
tamen ſedulò monet, uti parcam Archiepiſcopo,
uti parcam *Montjoio*. Sed ipſe potiùs me contra-
ham, & aſſueſcam fortiter ferre paupertatem. O a-
micum conſilium! Atqui hoc nomine vel maxi-
mè odi fortunam meam, per quam non liceat eſſe
D verecundum. Cum vires ferrent, libebat diſſimu-
lare inopiam: nunc non licet, niſi libeat & vitam
negligere; quanquam non uſqueadeo perfricui fa-
ciem, ut omnia petam ab omnibus. A cæteris nè
fruſtra petam: à te verò quâ fronte, quæſo, petam?
præſertim cum ipſe hoc opum genere non ad-
modum abundes? Attamen ſi tibi probatur in-
verecundia, finiam epiſtolam clauſulâ quàm
poſſum impudentiſſimâ. Nec adeò poſſum perfri-
care faciem, ut nullo titulo abs te petam: nec adeò
E ſuperbus tamen ſum, ut munus rejiciam, ſi quis
talis amicus libenter dederit, præſertim hoc re-
rum ſtatu. Vale.

Sum oblitus brevitatis, quam propoſueram.

Venit in mentem quiddam, quod ridebis, ſcio.
Cum inter magiſtros aliquot proponerem de hy-
podidaſcalo, quidam non infimæ opinionis ſub-
ridens: *Quis*, inquit, *ſuſtineat in ea ſchola vitam
agere inter pueros, qui poſſet ubivis quomodocunque
vivere?* Reſpondi modeſtiùs, hoc munus mihi vi-
F deri vel in primis honeſtum, bonis moribus ac li-
teris inſtituere juventutem, neque *Chriſtum* eam
ætatem contempſiſſe, & in nullam rectiùs collo-
cari beneficium, & nuſquam expectari fructum
uberiorem, utpote cum illa ſit ſeges ac ſylva Reip.
Addidi, ſi qui ſint homines verè pii, eos in hac
eſſe ſententia, ut putent ſeſe nullo officio magis
demereri Deum, quàm ſi pueros trahant ad *Chri-
ſtum*. Atq; is corrugato naſo, ſubſannans: Si quis,
inquit, velit omninò ſervire *Chriſto*, ingrediatur
G monaſterium ac religionem. Reſpondi, *Paulum* in
charitatis officiis ponere veram religionem: cha-
ritatem autem in hoc eſſe, ut proximis quàm ma-
ximè proſimus. Rejecit hoc tanquam imperitè
dictum. *Ecce*, inquit, *nos reliquimus omnia*, in hoc eſt
perfectio. Non reliquit, inquam, omnia, qui
cum poſſit plurimis prodeſſe labore ſuo, detre-
ctat officium quod humilius habeatur. Atque
ita,

A ita, ne lis oriretur,hominem dimiſi. Vides ſapientiam *Scotiſticam*, & habes dialogum. Rurſum vale. *Cantabrigiæ*, poſtridie *Simonis* & *Judæ*, M. D. XIII.

Eraſmus Rot. Thomæ Moro S. D.

Epiſt.19. VT nuſquam ceſſant ſycophantæ mei, ut nullum non movent lapidem, quo noceant *Eraſmo*,perſuaſerant *Colonia* uni atq; alteri libellum illum ridiculum de *Julio* cœlis excluſo, à me conſcriptum fuiſſe;perſuaſuri pluribus,ni præſens impudentiſſimam calumniam retudiſſem. B Quòd ſi quid hujus ſuſpicionis apud vos quoq; ſubortum eſt, ut ſolet in hujuſmodi negotiis per multos obambulare divinatio: mitto ad te exemplar literarum mearum ad *Paulum Bombaſium*: nam perlongum ſit,eadem pluribus ſcribere. Nihil pudet iſtos ſycophantas,& neſcio quomodo quæ falſiſſima ſunt, libentiùs credit vulgus. Pridem erat in animo ſubmonere Pontificem ſummum, ut hu- C jusmodi licentiæ indies magis ac magis gliſcenti, finem imponeret, ſed nondum incidit commoditas: *Antonium* tamen *Puccium* oratorem admonui *Baſileæ*,& recepit ſe curaturum: nam illi quoque res non diſſimulanda videbatur. Cum tu duodecim Angelatos mittis pro novem, non video quid lucri facias. Video futurum, ut fortunæ ſecundus flatus te nobis auferat, ſed hoc moderatiùs fero, quòd tu interim felix es,qualiacunq; noſtra ſunt fata. D Vetus eſt, amicis convaleſcentibus ſoteria mittere: at iſthinc nec literæ mittuntur,cum à tot morbis revixerim. De theologorum quorundam fucatiſſimis technis perlongum ſit ſcribere:ex literis meis ad *Roffenſem*,fabulæ partem intelliges,nam harum exemplar ad te mitto. Bene vale. Calend. Jan. *Baſileæ*, M. D. XV.

Cardinali Nanetenſi Eraſmus S.

Epiſt.20. E REverendiſſime pater, hiſce literis tantum illud teſtari volui, me nec eſſe adhuc, nec futurum unquam immemorem humanitatis quâ me nihil promeritum tua ſublimitas, tum in itinere, tum *Romæ* commorantem eſt proſequuta. Ut urbis liceat oblivisci, quærendus eſt mihi fluvius aliquis *Lethæus*, ne me diutiùs cruciet ejus deſiderium: nam non poſſum non dolere,quoties in mentem venit, quod cœlum, quos agros, quas bibliothecas, quas ambulationes, quam mellitas F eruditorum hominũ confabulationes, quot mundi lumina, quam fortunam, quas ſpes tam facilè reliquerim. Lenit tamen hoc deſiderium *Guilielmi Warami* Archiepiſcopi *Cantuarienſis* inaudita quædam in nos non humanitas modò, verumetiam benignitas, ut ſi pater eſſet aut frater, nihil poſſit amantiùs. Complectuntur & cæteri complures hujus regni Præſules, inter quos præcipuus iſte Epiſcopus Roffenſis, vir præter ſummam vitæ integritatem, doctrinâ quoque variâ reconditâque, tum animo minimè ſordido, & ob has dotes G hic ſummo in precio habitus. Hujus comes *Romam* adiſſem,ſi paulò tempeſtiviùs factus fuiſſem certior. Si quid erit negotii, in quo ſervuli infimi operâ non gravetur uti, mandet ac præcipiat amplitudo tua. Modò dictus Archiepiſcopus *Cantuarienſis* non titulo tantum ac dignitate primas *Angliæ*, ſed eruditione, integritate, fide,humanitate, A modeſtiâ, modis omnibus primas tenens,me licet immerentem, ſingulari favore complectitur. Is *Romanæ* ſedis ornamentis ita favet, ut nemo omnium magis: quanquam totum hoc regnum propenſiſſimo in eam eſt animo. Precor Deum, ut ſua ſancta pace omnia conciliet conglutinétque. Bene vale. *Londini* VI. Idus Februarias, Anno M. D. XV.

Ioanni Coleto Eraſmus Rot. S. D.

B POſteaquam relictâ *Britanniâ*, *Gallias* repetii, difficile dictu,quàm variè fuerim affectus. Neque enim facilè judicarim, utrum lætior fuerim, qui pridem relictos in *Gallia* amicos reviſerem, an triſtior, qui nuper in *Anglia* paratos reliquerim. Nam illud verè poſſum affirmare,nullam eſſe regionem,quæ mihi vel univerſa tam multos pepererit amicos tam ſynceros, tam eruditos, tam officioſos, tam ſplendidos, tam omni virtutum genere decoratos, quàm multos una peperit urbs C *Londinenſis*: quorum quiſque ſic in amando me, juvandóq; certavit, ut neſciam, quem cui debeam præponere, neceſſéque habeam omnes ex æquo redamare. Horum deſiderio non poſſum non excruciari: at rurſum recordatione recreor, dum illos mihi perpetuâ cogitatione quaſi præſentes reddo, dúmq; ſpero propediem futurum, ut eos repetam, haud unquam poſtea relicturus, niſi ſi mors una divulſerit. Id quo fiat ocyùs atque com- D modiùs, confido te pro tuo in me amore ſtudióq; cum reliquis amicis daturum operam. Dici non poteſt, quàm mihi placeat indoles liberorum *Baptiſtæ*, nihil modeſtius, nihil tractabilius, nihil in literis diligentius: quibus rebus futurum confido, ut & paterno animo, & meo ſtudio reſpondeant, magnúmq; olim *Britanniæ* decus adferant. Vale. *Pariſiis*, poſtridie ſacramenti, Anno M. D. XVI. *Epiſt.21.*

E *Guilielmus Latimerus Deſ. Eraſmo* S.D.

REdditæ ſunt mihi literæ tuæ doctiſſime *Eraſme*, quas decimo primo Calendas Decembris ad me dederas: in quibus magnam mihi habes gratiam, quod operam meam, ut ſcribis, promiſiſſem, εἰς διόρθωσιν τῆς νέας διαθήκης, cum ego id nuſquam profectò, quod ſciam, fecerim: non quòd non libenter id feciſſem, ſi eam tibi uſui fore arbitratus eſſem, ſed quòd poſt F tantam tuam doctrinam, tantámque diligentiam, quantam ex præfatione tua in eo opere adhibuiſſe te intelligo: neque mutaturum me quicquam, niſi in deterius; neque additurum, niſi ocioſè videbam. Cæterùm *Morus* noſter,opinor, tibi impoſuit,quo ego hanc gratiam vel falsò abs te inirem. Nam egit ille mecum hac ipſa de re diligenter,cum proximè *Londini* apud eum eſſem, & ſimul etiam de Epiſcopo Roffenſi, de quo tu quoq; aliquot ante menſes ad me ſcripſeras: ſed G eas ego literas primo fortè eo die legi,quo *Morum* conveni: ex quibus ille nactus occaſionẽ, egit de utraq; re mecum accuratè. Verùm cum ego utrunque illi pernegâſſem, quod Epiſcopo nihil in tantillo tempore(menſem enim petebat)me profuturum ſciebam,in altero planè intelligebam me fruſtra laboraturum: De Epiſcopo quidem mihi rem integram reliquit:de te verò cœpit magis magíſq; *Epiſt.22.*

inſtare, ut ſi quo modo poſſem, te juvarem, A
tibiq; in retractando hoc Novo Teſtamento me-
am qualemcunq; operam commendarem. Tribu-
endum enim hoc affirmabat, vel ſingulari tuæ hu-
manitati, vel conſuetudini ac familiaritati noſtræ:
tribuendum tuo in me amori ac benevolentiæ:
tribuendum etiam publicæ omnium, quorum aſ-
ſerebat te agere negotium, utilitati: pluréſq; alias
cauſas allegabat, quas ut veras ac magnas fateor
eſſe: ita ſi quid efficere potuiſſem mihi certè pa-
rum neceſſarias. Neque enim voluntas mihi deeſt B
Eraſme, neq; deerit unquam, vel ornandi te, ſi
detur occaſio, vel juvandi, ſi qua in re tibi uſui eſſe
poſſim. Sed cum octo aut novem annos in aliis ſtu-
diis ita ſim verſatus, ut vix ullam interim paginā
Græcam vel *Latinam* attigerim, quod vel me ta-
cente hæ literæ tibi facilè declarabunt, quid de-
bui, aut etiam quid potui vel *Moro* roganti, vel
tibi poſtulanti promittere, quando etiam vehe-
menter pudet, [illegible] τελέως εἰπεῖν, vel ad te
ſcribere, hominem, ut nihil aliud dicam, diſertiſ- C
ſimum. Et niſi ex literis tuis intellexiſſem te ma-
jus aliquid à me expectare, quàm aut promittere
debui, aut potui præſtare, has ipſas literas ad te nō
dediſſem. Neque aliis tuis literis propterea quic-
quam hactenus reſpondi, quòd me tam alienum
à toto hoc genere officii intelligerem: quæ res &
ſi antehac ſine negligentiæ vel ingratitudinis ſu-
ſpicione non fuerit, jam certè vera fatenti erit
ignoſcenda. Quid quod huic ſtudiorum intermiſ-
ſioni, quâ non alia major, meo judicio, literarum D
pernicies: accedit etiam aliud, & neſcio an huic
rei, quam à me petis majus incommodum: quod
omnes ferè qui in ſacris literis aliquid ſcriptum
reliquerunt, longè aliis verbis & aliis figuris, quā
veteres illi *Græci* uſi ſunt: tantùmq; ab illa anti-
quorum lingua, cui ego olim operam dedi, di-
ſtant ut parum ſit quod apud eos intelligam: ni-
hil planè quod auſim polliceri, cum nec locutionis
figuræ, ex quibus interdum ſolis ſenſus dependet,
nec verborum proprietates ſint mihi ſatis notæ. E
Quanquā ſi eſſent hæc omnia mihi notiſſima, nec
aliquid ſurripuiſſet iſta ſtudiorum meorum inter-
miſſio, quid mihi tu tandem, aut quid cuiquam
hominum reliquiſti, qui ad ſummam iſtam do-
ctrinam & eloquentiam, in quâ jam omnium
confeſſione & judicio excellis, tantam præterea
curam & diligentiam addideris, ut non ſtudioſo
ſolùm, ac diligenti lectori, ſed ſcrupuloſo etiam,
atque adeò curioſo, abundè ſatisfeceris. Nam ut
varias hujus Novi Teſtamenti antiquorum editi- F
ones omittam, quarum aliqua adhuc veſtigia apud
ſcriptores extant, ut taceam etiam diverſam, &
interdum contrariam lectionem, de quâ judicare
difficile ſit, propter eorum qui eam nobis reliqué-
runt, autoritatem & eximiam doctrinam, ut re-
centiorum itē quorundam præteream annotati-
ones, quæ omnia ſcrutatum eſſe te & examinâſſe,
atque etiam excuſſiſſe non dubito, quis quæſo,
majorem exoptet diligentiam, quàm te in iſta re-
cognitione Novi Teſtamenti adhibuiſſe oſtendis? G
Ante omnia ad probatiſſimorum autorum citati-
onem, emendationem, enarrationem: in his pau-
cis verbis quantus labor, quanta cura, quanta de-
mum ſollicitudo? Tranſeo tot præclara nomina,
Origenis, *Chryſoſtomi*, *Cyrilli*, *Hieronymi*, *Ambroſii*,
Hilarii, quos pauci Theologorum noſtra ætate le-
gunt, nemo intelligit: deinde ad *Græcam* veri-

A tatem, hoc eſt, omiſſis rivulis, ad fontem recur-
rere, & in quibus etiam oportuit locis, *Hebrai-
cam*: ſive id ſolùs, ſive (ut ais) cum *Theſeo* tuo
feceris. Nec his contentus, addis vetuſtiſſimorum
codicum ſynceram & incorruptam fidem, ſine qua
fruſtra fortaſſis ſudaveris. Qua tamen in re ne-
ſcio certè quid magis admirer, diligentiam ne in
inquirendo tuam, an in inveniendo felicitatem.
Tanta eſt iſtorum librorum, *Græcorum* maximè,
in hoc noſtro orbe paucitas. Quamobrem poſt
B iſtam tuam tam raram & exquiſitam diligentiam,
qualem nemo, credo, alius tali operi adhibuiſſet,
non eſt profectò quod debeas à me quicquam ex-
pectare, in tanta præſertim iſtius linguæ ignoran-
tiâ, & omnium penè bonarum literarum oblivio-
ne. Perlegam tamen hæc tua ſtudiosè ac diligen-
ter: ſed perlegam non jam tuâ cauſâ, ſed meâ, ut
ex eis aliquid diſcam: quanquam & tua quoque
Eraſme legam libenter. Et ſi quid occurrerit, quod
mihi non probatur: quod aut parum certè, aut
C potius nihil futurum auguror, non gravabor tibi
per literas ſignificare: id quod *Moro* quoque no-
ſtro, ni fallor, recepi me facturum, ne eum putes
aſperiùs tibi objurgandum, quod te fefellit. Quòd
autem toties ad me de Epiſcopo *Roffenſi* ſcribis,
ſingularem ſanè erga eum amorem ac benevolen-
tiam oſtendis, & ſimul promovendi literas *Græ-
cas* mirum deſiderium, qui eas tam inſigni, & in
omni genere doctrinæ excellenti Pontifici labo-
res reddere familiares: In cujus patrocinio non
D modò à maledicis & detractoribus tutæ, ſed gratæ
etiam ac gratioſæ univerſæ ferè *Britanniæ* futuræ
ſint. Quis enim auſit oppugnare, defendente Epi-
ſcopo? aut quis noluerit amplecti, ſi eas intellexe-
rit tanto Præſuli placuiſſe? Quo loco deſiderari à
te ac *Moro* noſtro video officium meum, qui me
nonnihil fortaſſis adjumenti huic rei præſtare &
poſſe, & etiam debere, pro mea in patriam pieta-
te cenſetis. Qua in re primum illud ſpero, atque
etiam abs te peto *Eraſme*, ne me tam difficilem
E atque incivilem putes, neve tantum ab omni hu-
manitate alienum, ut vobis amiciſſimis meis ro-
gantibus, pigeret unius libelli enarrationem ſu-
ſcipere, aut menſis unius ſubire laborem. Quibus
me longè plus debere intelligo, quam ut poſſim
vel pluribus menſibus perſolvere: deinde neque
tam inpudentem, ut nolim apud tantum virum
beneficium collocâſſe, & Epiſcopum præterquam
ſingulari doctrinâ, & vitæ ſanctitate, etiam auto-
ritate ac gratiâ florentem, tam parvo labore de-
F mereri, hominem, ut tu ſcribis, & multi prædi-
cant, & ego etiam facilè credo, gratiſſimum: po-
ſtremò neq; tam negligentem, ut velim tam bo-
næ deeſſe occaſioni, cum poſſim in hoc uno viro
& bonas literas multum juvare, & patriæ etiam
minimo labore magnum ornamentum afferre.
Sed aliud eſt *Eraſme* quod me revocat, atque ab
honeſtiſſimo veſtro propoſito dehortatur, quod
ſciam me tam paucis diebus neque veſtræ, neque
Epiſcopi ſatisfacturum expectationi: nam res eſt
G multiplex & varia (ut ſcis) & nonnihil etiam im-
pedita: & licet laborioſa magis quàm difficilis,
tamen quæ tempore egeat, ſaltem quo memoriæ
commendetur. Nec me exiſtimes velim, ex
mea tarditate aliorum ingenia metiri. Credo
enim, id quod à multis audivi, ſingulare eſſe Epi-
ſcopo ingenium, & majoribus quàm de quibus
nunc agitur, rebus aptum. Tu de voluntate
ejus

ejus ſcribis, & quanto iſtarum literarum ardeat
deſiderio: unde futuram quoq; diligentiam clarè
perſpicio: ex quibus mihi videor tantum poſſe
ſperare proſpectum, quantum ab homine excel-
lenti ingenio, ſummâ diligentiâ, incredibili deſi-
derio quiſquam ſperare poſſit. Verùm is quantus
ſit futurus in tam exiguo ſpacio, non facilè dixe-
rim, tu magnum ſperare videris, & eo quoq; pro
tempore magnum, ſed in ſumma parvum futurũ
puto. Nam & *Grocinum* memini, virũ, ut ſcis, mul-
tifariâ doctrinâ, magno quoq; & exercitato in-
genio, his ipſis literis duos continuos annos etiam
poſt prima illa rudimenta, ſolidam operam de-
diſſe: idque ſub ſummis doctoribus, *Demetrio
Chalcondilo*, & *Angelo Politiano*: *Linacrum* item
acri ingenio virum, totidem, aut etiam plures
annos, ſub iiidem præceptoribus impendiſſe: nam
de meipſo nihil dicam, quem poſt ſextum aut ſe-
ptimum annum nihil pudet multa ignorare. *Ton-
ſtallum* etiam & *Paceum* prætereo, quos diutius
fortaſſis quàm eorum ingenia exigebant, præce-
ptoris detinuit vel ignorantia, vel negligentia.
Morum ipſe nôſti quàm acutus ſit, quàm vehe-
menti ingenio, quantis etiam ſi cœperit, viribus
incumbat: in ſumma, quàm ſit tui ſimilis. Nolo
jam propiùs accedere, nam de teipſo, & excellen-
ti tuo ingenio te admonere cum ſupervacuum fu-
erit, tum aſſentationi fortaſſis proximum: ſed ta-
men neuter, opinor, veſtrum eſt, qui ſe tam citò
hæc ſalebroſa dicit percurriſſe, ut poſt unum aut
alterum menſem potuerit quò vellet ſine duce
progredi, præſertim cum tot flexus, tot diverticula
ubiq; occurrant, ut poſſint vel expertos ducere in
errorem. Quapropter ſi vis ut procedat Epiſcopus,
& ad aliquam in his literis frugem perveniat, fac
peritum aliquem harum rerum ex *Italia* accerſat,
qui & manere tantiſper cum eo velit, donec ſe
tam firmum ac validum ſenſerit, ut non repere ſo-
lùm, ſed & erigere ſeſe, ac ſtare atq; etiam ingredi
poſſit. Nam hoc pacto melius, meâ ſententiâ, fu-
turæ ejus eloquentiæ conſules, quàm ſi balbutien-
tem adhuc & penè vagientem, veluti in cunis re-
linquas. Vale.

Habes mi *Eraſme* epiſtolam bene longam, quâ
præteriti temporis ſilentium nimiâ loquacitate
compenſavi: ſed tamen hoc ipſum tibi ipſe impu-
tabis, qui toties ad me de his rebus ſcripſeris, ut
neceſſe haberem pluribus verbis reſpondere. Ite-
rum vale. *Oxonii*, III. Calendas Februarias.

Eraſmus Roterodamus Guilielmo Lati-mero S. D.

Epiſt. 23. VT lubens in tuis ad me literis, doctiſſime *La-
timere*, ſuaviſſimum iſtum ingenii tui cando-
rem, ac pudorem pluſquam virgineum, cum *Chri-
ſtiana* prudentia conjunctum agnovi! Nullius no-
men attingis, niſi cum laude. Quanta verò in lau-
dando prudentia! Jam cum in aliorum dotibus
prædicandis tam non parcus ſis ac malignus, quàm
ipſe tibi nihil ſumis. Cæterùm in excuſando of-
ficio, malebam te non perinde diſertum eſſe. Nam
cum ego mihi viderer multũ argumentorũ haud
levium collegiſſe, quo tibi perſuaderem, ut in
Novo Teſtamento recognoſcendo nobis ſuppeti-
as ferre velles. Deinde, ut incomparabili Præſuli
Græcas literas ceu *Colophonem* quendam abſolutiſ-
A ſimæ ſuæ doctrinæ cupienti adjungere, vel men-
ſtruam operam largireris, utroq; publicæ ſtudio-
rum utilitati conſulturus, tu tam denſis & conſer-
tis argumentorum agminibus me premis, ut pror-
ſus intellexerim, quàm eſſem infans ac jejunus ad
te collatus. Sed tamen optime *Latimere* facilè pa-
tiar, ut hic eloquentiæ palmam auferas, modò vi-
ciſſim per te nobis liceat auferre officium quod fla-
gitamus, quod quidem hoc erit gratius, ſi non ex-
tortum argumentis, ſed ultrò meráq; animi pro-
B penſione donatum videbitur. Ac de me quidem
tandem polliceris propemodum, & accipio pro-
miſſum, etiamſi vereor, ne iſtæ copiæ nihilo plus
nobis ſint opitulaturæ, quàm olim *Rheſi Trojanis*.
Jamdudum enim exemplar flagitat officina *Fro-
beniana*. Portò quod ad epiſcopum *Roffenſem*
attinet, magis etiam abs te diſſentio. Satius eſſe
ducis omnino non tentare negotium, ni corpſum
abſolvas. Mones ut accerſatur ex *Italia Græcanicæ*
literaturæ inſigniter peritus, qui non relinquat E-
C piſcopũ, niſi provectum & adultum in hoc ſtudio-
rum genere. Sed iſta mi *Latimere*, quoniam opta-
re magis licebat, quàm efficere, placuit illud Co-
mœdiæ, *ὡς δύναμαι*. Procul abeſt *Italia*, quæ nunc
aliquanto pauciores habet in literis inſignes, quã
habebat, cum tu illic ageres. Et periculum erat, ne
pro accerſito inſigni, veniat ardelio quiſpiam. Nec
ignoras *Italorum* ingenium quàm immenſo præ-
mio conduci poſtulent, ut ad barbaros demigrent,
etiam hi qui mediocres ſunt. Ut ne dicã interim,
D quod qui bonis literis inſtructi veniunt, mores
nonnunquam non perinde bonos ſecũ adferant.
Et nôſti Præſulis integritatem. Itaque fit, ut dum
diſpicimus, quis potiſſimum ſit accerſendus, dum
de præſtituendo ſalario hinc atq; hinc conſulta-
tur, dum adornatur iter, bona pars temporis efflu-
at. Scio prudenter ac verè dictum, *Antequam in-
cipias conſulto opus eſſe, ubi conſulueris, maturè faci-
endum quod ſtatueris*: ſed video multos nihil aliud
quàm conſultare, ut jam ſerum ſit exequi quod
E tandem decreverint. Quemadmodum quibuſdam
dum conſultant velint ne uxorem ducere, deinde
quam velint è multis deligere, furtim avolans æ-
tas, prius fit inidonea matrimonio, quàm poſſint
aliquid certi decernere. Neque verò ſuſpicari li-
bet, te confinem eſſe vulgarium quorundam af-
fectui, qui nihil mirantur, niſi quod è longinquo
petitum ſit. Mihi *Italus* eſt, quiſquis probè doctus
eſt, etiam ſi ſit apud *Juvernos* natus. Mihi *Græcus*
eſt, quiſquis in *Græcis* autoribus diligenter ac fe-
F liciter verſatus eſt, etiam ſi barbam non habeat.
Equidem faveo gloriæ *Italiæ*, vel ob hoc ipſum,
quod hanc æquiorem experiar in me, quàm ipſam
patriam: ſed ut ingenuè dicam quod ſentio, ſi mi-
hi contingat *Linacrus* aut *Tonſtallus* præceptor,
nam de te nihil dicam, non deſiderarim *Italiam*.
Proinde etiam atque etiam vide, primum ne pa-
rum conſultum ſit, quod domi eſt, rogare foris;
Deinde rem mediocrem quâ ſit opus aſpernari,
propterea quòd ſumma non contingant; aut ſor-
G tem qualẽcunq; rejicere, ni quis de ampliſſima
uſura fide jubeat. Ipſe *Grocinus* cujus exemplum
adfers, nonne primum in *Anglia Græcæ* linguæ
rudimenta didicit? Poſt in *Italiam* profectus au-
divit ſummos viros, ſed interim lucro fuit illa pri-
us à qualibuſcũq; didiciſſe. Eximiis ingeniis, ſæpe
vel viã indicâſſe maximus profect' eſt. Illud mihi
tecum convenit, in primis optandum, ut elementa

quoq; prima diſcantur ab artifice ſummo, ſi modò
liceat. Verùm ſi id non datur, præſtat utcunq; cœ-
piſſe, quàm planè rudem manere, præſertim in hoc
genere. Nonnihil eſt negotii, ut promptè noſcites
elementorum figuras, ut expeditè pronuncies, ut
declines, ut conjuges. An nihil egiſſe videtur, qui
hoc tædii devoravit? Atq; ita menſtruam operam
abs te petimus, ut taciti ſperemus trimeſtrem,
etiamſi pudor eſt flagitare. Quod ſi minus contin-
get, bona ſpes habet nos, interim aliunde exori-
turum qui fundamentis abs te jactis ſuperſtruat.
Ea ſpes ſi maximè nos ſalſos habuerit, tamen ea
eſt ingenii vis, is ardor diſcendi, ut fiducia ſit il-
lum ſuis præſidiis certè ad mediocritatem elu-
ctaturum. Et fortaſſis ille mediocritate contentus
eſt, quippe qui non ob aliud ambit *Græcas* literas,
niſi ut majore cum fructu certioréq; judicio ver-
ſetur in ſacris libris. Deniq; ut nihil horum con-
tingat, quid fuerit diſpendii? Ut minimum pro-
fuerit Epiſcopi ſtudiis, tamen non minimum pro-
fuerit ad extimulandos juvenum animos, tam
eximium virum amplecti *Græcitatem* Jam cum in
omni diſciplinarum genere refert, ut maturè ini-
tieris, tum hîc peculiariter me hortatur ætas
Præſulis, ne recraſtinetur negotium. Finem faciā,
illud unum ſi te monuero, ne pudor iſte tuus im-
modicus, modeſtiáq; penè dixerim immodeſta,
nonnihil avocet à juvandis ſtudiis publicis. Qui-
dam mei ſimiles, plus ſatis audent, ſed nondum
mihi liquet utri magis peccent, hi qui nihil aggre-
diuntur, ne quid peccent, an qui dum inconſultiùs
prodeſſe ſtudent, labuntur alicubi. Alteri multa
præclara docent, quanquam non omnia ſuccedant
ex ſententia; Deinde ſuo ſtudio aliorum exci-
tant acuuntq; ſtudium. Alteri dum quod habent,
habent ſibi, magis meâ ſententiâ reprehendendi
ſunt, quàm infames avari, pecuniarum cuſtodes
veriùs quàm domini Siquidem ab illis congeſtam
pecuniam, ſi nihil aliud, certè mors transfert in
uſum aliorum: ab illorum rogo nihil redit ad hæ-
redem, niſi ſuas cogitationes literis mandârint.
Id vereor mi *Guilielme*, ne quando noſtro eveniat
Grocino, ſed idem in te nolim accidere. Bene vale
vir optime ſimul ac doctiſſime, & quod pollicitus
es matura. *Antuerpiæ*, Anno M. D. XVIII.

Eraſmus Antonio à Bergis Abbati
Bertinico S.D.

Epiſt.24. REverende pater, cum proximè eſſem *Ganda-*
vi, ſero cognovi tuam amplitudinem adeſſe,
cúmq; jam conarer meo fungi officio, dictum eſt
eam abiiſſe. Poſthæc accepi à nonnullis, quod me
vehementer commovit, te mihi, neſcio quid, ſub-
iraſci, opinor ob *Moriam*, quam vir clariſſimus
Georgius Haloinus, me dehortante ac deterrente,
fecit *Gallicam*, hoc eſt, ex meâ ſuam fecit, additis,
detractis & mutatis quæ voluit. Ad hæc argu-
mentum ipſum per ſe jocoſum eſt, nec tamen ul-
lum hominum genus inſector odioſiùs: neque
quenquam nominatim taxo, niſi meipſum. Po-
ſtremo opus hoc qualecunq; eſt, placet eruditis to-
tius orbis omnibus, placet Epiſcopis, Archiepiſco-
pis, Regibus, Cardinalibus, atq; ipſi *Leoni* Pontifi-
ci maximo, qui à capite uſq; ad calcem totum
perlegit. Quòd ſi quid etiam ineptiſſem in hoc o-
pere, & alii forent offenſi, ſperabam tuam celſitu-
dinem vel unam mihi patrocinio futuram fuiſſe,

A videlicet ſui ſimilem, cujus tantam humanitatem
ſemper expertus ſum, ut ipſa humanitas non poſ-
ſit eſſe humanior. Proinde nondum adduci poſ-
ſum, ut credam eſſe vera, quæ mihi quidam ſuper
hac re narrârunt. Scio vulgo multa jactari inania,
& mores tuos candidiſſimos jam multis annis ex-
pertus ſum, quibus plus habeo fidei, quam aliorum
orationi. Scio quantum interſit inter *Bertinicum*
& *Briſelotum*, etiamſi ab eadem litera vocum eſt
initium. Quicquid eſt, rogo pergas amare tuum
B *Eraſmum* vel ob hoc ipſum, quod jam olim ama-
veris. Quod ſi unquam promeritus ſum tui ſimili-
um favorem, auſim hoc fiduciâ mei magis quàm
arrogantiâ dicere, me nunc maximè promereri:
quod fortaſſis extincto me poſteritas rectiùs judi-
cabit; quanquam nec hac ætate deſint qui perſpi-
ciant. Verſor in collegio *Liliano*, unde eſt hic, qui
has reddit, *Theodericus* juvenis feſtivo feliciq; in-
genio, ac ſummæ ſpei: quare ſi quid erit, in quo re-
quiret ſavorem amplitudinis tuæ, quæſo ut expe-
C riatur. Bene vale *Mecænas* optime. *Lovanii*, natali
Luciæ, Anno M. D. XVII.

Gerardo Noviomago Eraſmus Rot. S.D.

QUid tibi imprecer mi *Gerarde*, dignum iſtis Epiſt.25.
tuis factis? precor ut brevi magno aliquo ſa-
cerdotio onereris. Dixeras, at non ſolus *R*. Præſu-
lem noſtrum non ante quartum aut quintum di-
em abiturum: ego juxta vulgarem morem eum
D numerum conduplicabam, exiſtimans ante octa-
vum diem non mutaturū locum, & erat hic quod
agerem. Videbam occupatiſſimo Principi non va-
care tum temporis, præſagiebam vos ſerò pranſu-
ros, & mihi jam ſtomachus latrabat. Proinde ſub-
duxi me, teſtatus apud te, domi expectaturum eo
die, ſi quid juberet. Nihil denunciatum eſt, poſtri-
die mane tranſcurro *Lovanium*, quòd arbitrarer
haud multum intereſſe, hic, an iſtic agerem, quod
ad conveniendum Præſulem attinet. Relinquo
E domi epiſtolium, quo teſtatus ſum me ad omnem
nutum paratum fore. Hodie propemodum decre-
veram recurrere, & ecce *Paludanus* vetus compo-
tor tuus nunciat hodie dominum proficiſci; quod
ſi verum eſt, egregium patronum agas oportet, ne
quid ſecus ſuſpicetur ille quàm res eſt: imò tu po-
tiſſimum in jus vocandus, in te cudenda ſaba, qui
me tuis dictis feſelleris. Crede mihi mi *Novioma-*
ge, nullus eſt in orbe Princeps, cui magis ex animo
cupiam gratificari, quàm *Philippo* Præſuli, non ſo-
F lùm ob id quòd illius ſubſim ditioni, verumetiam
quòd eximius ſit modis omnibus, quòd noſtro ſa-
veat ingeniolo: denique tacito quodam & ar-
cano ſenſu mentis ad eum obſervandum impel-
lor. Aulicis officiis haud ſanè multum valeo: cæ-
terùm quà valeo, declaraturus ſum quantopere
celſitudinem illius & ſuſpiciam & amem. Id no-
lim mihi crede, ni propediem ipſa re comprobâ-
ro. Non auſus ſum ipſum toties meis epiſtolis
interpellare: tu fac apud illum mihi epiſtolæ ſis
G vice. Si vocat, advolabo, ſin minus, hoc impenſiùs
maturabo profectionem, quo liceat redire cele-
riùs. Arbitror me reducem fore ante menſem
Octobrem: tum extricatus his ſpinetis theologi-
cis, vacuo tranquilloq; animo Muſis & amicis va-
cabo. Neque ſuſciperem hoc iter periculoſiſſimum,
ni me ratio famæ compelleret. Ubicunque gen-
tium futurus eſt *Eraſmus*, certum polliceor, &
Præſulis

Præſulis celſitudo clientulum habitura eſt, ex animo deditum addictúmque, & tua ſanctitas amiculum minimè fucatum. Bene vale patrone optime. *Lovanii*, decimoquinto Calendas Maias. Anno M.D.XIV.

Richardo Paceo Eraſmus Rot. S.D.

Epiſt.26. TOtus hic annus mihi fuit nigerrimus. Faxit *Chriſtus* Opt. Max. ut ſuccedant candidiores. Τὴν δὲ τῶν κακῶν ἰλιάδα partim ex meis ad *Beatum* literis cognoſces, quarum exemplar miſi *Tonſtallo*. Jam olim χανὼν expecto de reditu tuæ bibliothecæ, miſeréq; metuo nè noſtræ nugæ perierint. Libellus tuus avidè legitur apud *Germanos*, ſed tamen offendit nonnullos *Conſtantienſes*, quòd videaris illis adimere literas, tribuere temulentiam. Statueram vos hoc autumno inviſere, amplexurus quod regia benignitas ultrò defert. Extincto Cancellario, nihil eſt quod ſperem à noſtris. *Gallia* novum hoſpitem fieri non libet. Si accederet quod offert Rex, nihil ambirem præterea. Tandem apud nos proſtare cœpit *Galenus* à *Linacro* verſus, qui mihi ſupra modum placet. Poſthac & medicum fieri juvat. Decimarum negotium *Germania* non placet. Egregiè τύπτει τὸ καλώδιον ἔτι πολυμήχανος μίδας. Bene vale doctiſſime *Pacæ*. *Linacrum* meis verbis ſaluta, & ad reliquas ſuas lucubrationes edendas extimula. *Lovanii* XI. Calend. Novemb. M.D.XVIII.

Eraſmus Rot. Ægidio Buſlidio S.D.

Epiſt.27. VIr ornatiſſime huc acceſſi, ut pluribus agerem cum oratore Regis *Angliæ Ricardo Paceo*, viro utriuſq; literaturæ callentiſſimo; ſed incommoditas cœli facit, ut domi me contineam. Mitto dono libros *Galeni*, operâ *Thomæ Linacri* melius *Romanè* loquentes, quàm antea *Græcè* loquebantur. Tres poſteriores magis te capient, nam tres primos conſumit ferè in ungendo, lavando, fricandóque, nunc puerum, nunc adoleſcentem, nunc juvenem. Novum Teſtamentum felicibus auſpiciis exiit in lucem: quo minus huc adduxerim, oblivio fuit in cauſa. Theologi miteſcunt, imò reſipiſcunt. Exire non audeo. Tuam excellentiam vocare audeo ad cœnulam tribus ovis apparatam. Ad eam hoc venies gratior, quo parcior eſt. Bene vale. Colloquar antequam abeam. M.D.XVIII.

Ambroſius Leo Nolanus Medicus Eraſmo S.D.

Epiſt.28. HActenus *Eraſme* chariſſime, nugas illas eſſe putavi, quas de *Pythagora* & *Proteo* ſcripſere veteres: illum ſæpe ad has vitæ auras reverſum fuiſſe, totidémq; mortem oppetiiſſe: hunc in varias formas mutâſſe ſeſe, cum libuiſſet. Factum enim alterius ab altero parum differre nôſti. Nunc verò non nugas, non fabellas illas ridemus, hiſtorias credimus, quandoquidem in te uno utrunq; contigiſſe novimus. Pauca enim intra tempora tam ſæpe obiiſti & rediiſti ad vivos, quàm de forma in formam variam novámque mutatus es. Primum enim audivimus etiam ab *Aldo*, te in *Gallia* obiiſſe, paucos poſt annos revixiſſe in *Germania*. Deinde relatum eſt, te deſideratum eſſe in *Germania*, qui paulò poſt in *Italia* apparuiſti. Poſtremò intelleximus, oppetiiſſe te apud *Bri-*

A *tannos*, nunc ab *Averno* revocâſſe gradum in *Gallia*, unde & ad nos noſtratéſq; viros & literas dediſti, & ſalute multâ impartiiſti. Quamobrem alterum viſus ſum videre *Pythagoram*. Quinetiam non modò ex *Italo* mutatus es in *Gallum*, & de *Gallo* in *Germanum* tranſiiſti, tanquam de vitulo in avem, & de ave in frumenti genus, quod ſemen apud *Plinium* malè legunt: verumetiam de Poeta in Theologum inverſus es, ac de Theologo in Cynicum philoſophum tranſmigrâſti: item demum
B Cynicum cum Oratore commutâſti, quæ miræ metamorphoſes *Protei* illius ſolius videbantur. Vidimus enim innumeros libros tuos impreſſos, quibus memoratas vel hominis vel ingenii perſonas & formas variâſti, idq; magnâ cum omniũ laude & admiratione & lectitatione, etiam te & dicta tua ſæpiſſime teſtantium, non te unus idémque ſententiarum magnarum autor fores, ſed tanquã tres quatuórve autores illarum eſſent. Quinimò ob tuas ejuſmodi tranſmutationes illud mihi
C contigit. Siquidem jam pridem ridebam *Pythagoram*, qui renaſcendo & agnoſceret & memoraret, ſe alio tempore vixiſſe, quoniam *Ariſtoteles* demonſtrârat, nihil in morte remanere memoriæ eorum, quæ ante acta eſſent in vita. Nunc verò ubi vidimus, te toties oppetiiſſe rediiſſéque ad lumina ſolis, noſtri ac amicorum memorem, memoriámque ſervantem, aſpernati ſumus *Ariſtotelis* fallacem diligentiam. Veruntamen & ſi ita habeat, vereor, *Eraſme* mi, ſi etiam mutationes iſtas
D delectatus experiaris, aliter evenire quam propoſueris, quánq; in aliis tranſmutationibus contigerat. Quam ob rem hortari te velim, ut in iſto, quo frueris, vitæ genere teipſum contineas, téq; omni ope, quâ potes, ſerves: periculúmq; nullum mutandi ineas: nè tibi, quod urinantibus accidere ſolet, contingat; qui dum ſæpius ab aquis, in quas intrepidè inſiliere, emerſiſſent, aliquando ſecuri ſub aquis quum natarent, nuſquam exiiſſe viſi ſunt. Atq; adagium tuum illud in memoriam re-
E voces: Ne temere Abydum. Siquidem mutatione, quæ fit aut de vita ad mortem aut de forma in formam, periculoſiorem video eſſe nullam. Hinc autem, quod gratius à nobis audias, nihil ſcribere valemus. Nanq; præter literaria munera nulla res eſt, quæ ad te pertinere videatur. Literæ verò ipſæ ubiq; gentium frigent, horréntque ut jamjam interituræ: Magni enim ſonitus *Turcicorum* armorum in *Italia* audiuntur, qui & in *Ægypto* & *Syria* & *Perſide* excuſi ſunt, quâ pro re
F Muſæ metuentes (ſunt enim ut nôſti nudulæ puellæ) interitum cogitant, cum quibus caſuras eſſe etiam literas omnes, neceſſum eſt. Sed tamen ut mutiamus aliqua, ſcias in ſenatu *Veneto* ſancitum eſſe, atq; etiam præconio publicatum, eligendum eſſe ſucceſſorem *Marco Muſuro*, qui publicè *Græcas* literas auditores doceat: ſtipendiúmq; centenorum aureorum decretum. Eam ob rem quàm plurimi ſe parant & competunt. Namq; ſtatutum eſt tempus duorum menſium, quo competitores
G & nomina dent, & legendo & aperiendo *Græcos* autores, oſtendant qui viri ſint, & quantum linguâ & ingenio polleant. Si quis ergo fortè fuerit, qui per iſta climata nomine & ſcientia *Græcarum* literarum clareſceret, huic ipſi ſignificato memoratum decretum, ut ſi animo ei ſederit competere aperiréque *Græcanicos* libros, huc intra duorum menſium curriculum ſe conferat. Ad hæc nôſti

magnam

magnam auditorum turbam, qui veluti pullicini ſub glociente *Muſuro* pipiebant, illorum non pauci jam pullaſtri magni evaſerunt, nec pipiunt, ſed pipant & cantillant, iidem magno animo ſunt etiam aſcendendi ſuggeſtum præceptoris. Atque inter eorum elegantiores unus *Petrus Alcyonius* multa è *Græco* in *Romanum* ſermonem elegantiſſimè vertit. Nam orationes pleraſq; *Iſocratis* ac *Demoſthenis* tanta *Arpinitate* expreſſit, ut *Ciceronem* ipſum nihilominus legere videaris. *Ariſtotelisq;* multa vertit tam candidè, ut *Latium* gloriabundum dicere poſſit; en *Ariſtotelem* noſtrum habemus. Idem ipſe juvenis, ut eſt literarum optimarum utrarumque maximus alumnus, ita tui quoq; amantiſſimus, ac ſtudiorum tuorum laudator ſummus. In calce de me jam ſene & amico etiam ſenties aliquâ. Nam ita viximus poſtquam hinc ſolviſti, ut vivebamus tum, quum nobiſcum eras, ut nôſti, continuo ſummuſſitando cum libellis utriſque, idq; ut fœtum aliquem *Leone* dignum ſeneſcendo conciperemus, non ut mulieres, quæ dum puellæ ſunt, ſtatim tempore gravidæ eſſe volunt, atq; paulò poſt fœtificare gaudent, quarum filii imbecilles naſcuntur, nec diu vivere queunt. Concepimus aliquos, quorum quoſdam parturimus, quoſdam peperimus, inq; lucem edidimus: opuſculum enim in tres diſtinctum libros de *Nola* urbe patriâ noſtrâ compoſuimus, quod impreſſum eſt: alterum magnum opus ſectum in libros ſex & quadraginta ex *Peripateticâ* diſciplinâ confecimus adverſus *Averroem*, quod etiam excuſum eſt, ut intelligas, nos etiam haud contriviſſe noctes in culcitris. Ad hæc aliquid literarum ad nos etiam des, velim: eas enim magnopere cupimus, non ſolum ut intelligamus, te bene agere, quod ſummopere optam⁹, ſed etiam ut à te audiamus aliqua eorum, quæ fiunt apud eos, qui ex hac vita commigravere, atq; utra ſit regio ad manendum accommodatior; Calles enim utriuſq; conditionem, quippe qui ſæpe jam mortem cum vita, & cum morte vitam cõmutâſti. Vale & nos ama, ut ſoles. *Venetiis* decimoquarto Calend. Auguſt. Anno M.D. XVIII. apud ſpeciariam tabernam coralli.

Eraſmus Roterod. Ambroſio Leoni inſigni Medico S.D.

Epiſt. 29. QUò minus expectatæ venerunt tuæ literæ *Ambroſi* doctiſſime, hoc mihi plus voluptatis attulerunt. Sic enim mihi totam illam noſtræ conſuetudinis memoriam renovârunt, ut eas legens apud *Venetos* mihi viderer agere, veteres amicos meos tueri coram & amplecti, *Aldum, Baptiſtam Egnatium, Hieronymum Aleandrum, M. Muſurum*, te cum primis amicorum omnium ſuaviſſimum. Agnoſco lepidiſſimos tuos mores in epiſtola tua, quæ tota jocis ac ſalibus ſcatet. O te felicem cui contigerit in pulcherrimis ſtudiis, & in urbe facilè omnium magnificentiſſima, inter patricios & eruditos viros conſeneſcere! cum me meus genius pluribus caſibus atq; erroribus exercuerit, quàm unquam *Neptunus Ulyſſem Homericum*. At nè quid horum tribuas inconſtantiæ animi, in tanta fatorum varietate ſemper idem ac ſui ſimillimus fuit *Eraſmus*. Nec unquam alius fui, quàm ſum, ſed ita ferebat fabulæ ratio, alia ſubinde erat agenda perſona. Et tamen tum demum mihi *Pythagoras*, ac *Proteus* objiceres, ſi nôſſes omnes fabulæ noſtræ ſcenas. Quoties enim poſt illa me ſepelierunt illi, quoties ipſe mihi ſum ſuperſtes? Bonarum literarum hoſtes me propè ſingulis annis efferunt, ſepeliúntque. Quoties adita mihi *Baſilea* per medios latrones, per medias peſtes? Cum quibus monſtris mihi luctandum fuit? Qui ſudores exantlandi? Diceres *Eraſmum* illum olim vitreum, nunc adamantinum eſſe factum. Quid faciam? Sic eſt fatum meum. Tu felicior, cui licuerit in honeſto tranquilloq; ocio cum philoſophia muſſare. Nec ullæ tempeſtates inciderunt, quæ te à tenore vitæ tranſvorſum aliò raperent; expectamus avidiſſimè fœtus iſtos non ſolum *Leone* dignos, ut tu vocas, verum etiam *Ambroſio* dignos, ut non minus habeant jucunditatis quam roboris. & *Neſtorem* illum *Homericum*, mellitâ facundiâ ſcatentem, nobis referant. Piè tu quidem, quòd *Nolam* patriam tuam illuſtras, cui quondam *Maro* noſter famam invidebat. Atque utinam prodiſſet ingens illud opus adverſus *Averroem*, impium καὶ τῆς καλ[illegible], *De problematis rerum naturalium*, quod opus jam olim habebas in manibus, admiror te nihil meminiſſe, nè de *Græcis* quidem literis, quas jam caneſcens, & tamen feliciter amplexus es, gravi exemplo, nè poſthac quiſquam deſperet adoleſcens. Quod mones, nè temerè *Abydum*: utinam in tempore monuiſſes, nunc poſtea quàm ſemel me ventis ac fluctibus credidi, horũ arbitrio ferar neceſſe eſt. Attamẽ in tantis motibus quos quotidie novos excitant, in meliora ſtudia conjurati ſycophantæ, rationis ac philoſophiæ ſaburra me libro, artéque, quantum licet, cum tempeſtate pugno. *Turcicos* motus nihil eſt quod formidemus, ſi modò Chriſtianos Principes jungat concordia. Et ô pectus verè philoſophicum, prædiis ac pecuniis non times, ſtudiis times! Ad quorum exitium nihil opus eſt *Turcis*. Moliuntur iſthuc ſummâ vĩ monachi quidam ac Theologi. Quotam enim ſtudiorum portionem relinquit, qui præter Sophiſticam Theologiam, ac perturbatam legum cognitionem nihil vult ſciri, qui linguas explodit, qui ſemel quicquid eſt politioris literaturæ damnat? Sed nihil agunt homines impudentiſſimè ſtolidi. Tota *Gallia*, tota *Germania*, atq; ipſa quoq; *Britannia*, flagrantibus etiam animis optimas literas amplectitur ſummo favore Principum, atq; etiam præſidio. *Marcus Muſurus* Epiſcopus eſſe maluit, quam profeſſor, ſed huc feſtinantem *Roma* abſorbuit: non opinor quenquã apud nos tam impudentem eſſe, qui velit in iſto theatro ſui ſpecimen edere, & *Gallus* aut *Germanus* cum *Italis*, imò cum *Muſuri* poſteria inire certamen, quid niſi ſibilos ac riſum lucrifacturus? Pergratum *Petri Alcyonis* per te noviſſe nomen, utinam & lucubrationes hominis videre liceret, præſertim quæ vertit ex *Ariſtotele*. Cupio totum hominem propius nôſſe, præſertim cum noſtra non aſpernetur, quod haud faceret, ni foret ingenio longè candidiſſimo. Laceſſam eum alias literis meis, nunc viro meis verbis dices ſalutem. Eſt apud *Britannos* vir undiquaq; doctiſſimus *Thomas Linacrus*, tibi jam olim ex *Aldi* noſtráq; prædicatione cognitus, tuæ profeſſionis, ac ni fallor ætatis. Is idem agit quod tu: Multis annis elimatas lucubrationes ſuas viciſſim edit in lucem. Prodiit *Galenus* de τῶν ὑγιεινῶν, tantâ fide, tantâ luce, tanto *Romani* ſermonis nitore redditus, ut nihil uſquam deſideret

lector

lector *Latinus*. Imò nihil non melius reperiat,
quàm apud *Græcos* habeatur. Succeſſerunt libri
Therapeutices, quos ſcis quales antehac habueri-
mus. Expectamus proximâ fœturâ libros *Ariſto-
telis* Meteorologicos, non æſtimandis ſudoribus
primùm emandatos, deinde feliciſſimè verſos.
Sunt illi permulta in ſcriniis, magno uſui futura
ſtudioſis. His monumentis vir ille conſuluit im-
mortalitati ſui nominis, his ornat ſuam *Angliam*,
his aulam regiam illuſtrat, atque ipſum inprimis
Principem, cui medicus eſt primarius. Apud *Gal-* B
los item magnus ille *Guilhelmus Copus* novis ſub-
inde libris rem medicam nobis aſſerit. *Budæus*
per jureconſultorum libros obambulans, *Augeæ*
ſtabulum repurgat. Gaudent omnes admoneri,
ſoli Theologi nolumus meliora diſcere. Fac vale-
tudinem tuam *Ambroſi* doctiſſime tueare dili-
genter, quo & diu proſis optimis ſtudiis, & multis
annis ſenex ſene frui poſſim. Nam ipſe præcur-
rentem te ſum aſſequutus, totus fermè canus. *Al-*
dus in familiaribus colloquiis non ſine voluptate C
ſolitus eſt imitari ſenis decrepiti balbutiem, quâ
olim putaret futurum, ut alter alterum conſaluta-
remus: *Quomodò vales*, inquit, *domine Eraſme?*
deinde voce æquè balbâ, ſed exiliore, me videli-
cet agens, reſpondebat: *Si vales, ego valeo*. Hæc
jucundè quidem ſomniabat, præſertim ſi ſermo
accederet de extruenda nova Academia, ſed fi-
dem non præſtitit. Reliquit nos ante balbam illã
ætatem: etiam ſi me multo grandior erat *Aldus*,
annis, ni fallor, plus minus viginti. Nam ipſe nunc D
annum quinquageſimum ſecundum, aut ad ſum-
mum tertium ago. Juvat plura tecum confabu-
lari, optime *Leo*, ſed aliò me vocant negotia.
Tuum nomen ſemper extabit in meis Proverbiis,
ſi tamen his ipſis continget extare. Neq; viciſſim
in tuis lucubrationibus gravaberis *Eraſmi* memi-
niſſe. Optimam *Baptiſtam Egnatium* meo nomine
ſalutato diligenter: item *Aſulanum* cum ſua fami-
lia, nominatim *Mauritiolum* qui nobis iſthic pu-
ellus ludebat, cum adeſſem. Bene vale, *Lovanii*, E
Idus Octobr. Anno milleſimo quingenteſimo
decimonono.

Eraſmus Roter. Vlrico Hutteno S.D.

Epiſt. 30. QUòd *Thomæ Mori* ingenium ſic deamas, ac
penè dixerim deperis, nimirum ſcriptis illius
inflammatus, quibus, ut verè ſcribis, nihil eſſe po-
teſt neq; doctius neque feſtiviùs, iſtuc mihi crede
clariſſime *Huttene*, tibi cum multis commune eſt; F
cum *Moro* mutuum etiam. Nam is viciſſim adeò
ſcriptorum tuorum genio delectatur, ut ipſe tibi
propemodũ invideam. Hæc videlicet eſt illa *Pla-
tonis* omnium maximè amabilis ſapientia, quæ
longè flagrantiores amores excitat inter morta-
les, quàm ullæ quamlibet admirabiles corporum
formæ. Non cernitur illa quidem oculis corpo-
reis, ſed & animo ſui ſunt oculi, ut hic quoq; ve-
rum comperiatur illud *Græcorum* ἐκ τοῦ ὁρᾶν γίνεται
ἀνθρώποις ἐρᾶν, per hos fit aliquoties, ut ardentiſſi-
ma charitate conglutinentur, inter quos nec col- G
loquium, nec mutuus conſpectus interceſſit. Et
quemadmodum vulgo fit, ut incertis de cauſis
alia forma alios rapiat: ita videtur & ingeniorum
eſſe tacita quædam cognatio, quæ facit ut certis
ingeniis impensè delectemur, cæteris non item.
Cæterum quod à me flagitas, ut tibi totum *Mo-*

A *rum* velut in tabula depingam, utinam tam abſo-
lutè præſtare queam, quam tu vehementer cupis.
Nam mihi quoq; non injucundum fuerit, interim
in amici multo omnium ſuaviſſimi contemplati-
one verſari. Sed primum οὐ παντὸς ἀνδρός ἐστι τὸ om-
nes *Mori* dotes perſpexiſſe. Deinde haud ſcio an
ille laturus ſit, à quolibet artifice depingi ſeſe. Nec
enim arbitror leviorjs eſſe operæ *Morum* effinge-
re, quam *Alexandrum* magnum, aut *Achillem*, nec
illi quàm hic noſter immortalitate digniores e-
B rant; Tale argumentum prorſus *Apellis* cujuſpiam
manum deſiderat: at vereor, nè ipſe *Fulvii Ru-
tubaque* ſimilior ſim quàm *Apelli*. Experiar ta-
men tibi totius hominis ſimulacrum delineare
veriùs quàm exprimere, quantum ex diutina do-
meſticáq; conſuetudine vel animadvertere licuit,
vel meminiſſe. Quod ſi quando fiet, ut vos ali-
qua legatio committat, tum demum intelliges,
quàm non probum artificem ad hoc negotii dele-
geris, vereórque planè, nè me aut invidentiæ in-
C cuſes aut cæcutientiæ, qui ex tam multis bonis
tam pauca vel viderim lippus, vel commemorare
voluerim invidus. Atq; ut ab ea parte exordiar,
quâ tibi *Morus* eſt ignotiſſimus, ſtaturâ modóq;
corporis eſt infra proceritatem, ſupra tamen no-
tabilem humilitatem. Verùm omnium membro-
rum tanta eſt ſymmetria, ut nihil hic omnino de-
ſideres, cute corporis candidâ, facies magis ad
candorem vergit, quàm ad pallorem, quanquam
à rubore procul abeſt, niſi quod tenuis admodum
D rubor ubiq; ſublucet, capilli ſubnigro flavore, ſive
mavis, ſufflavo nigrore, barba rarior, oculi ſubcæſii,
maculis quibuſdam interſperſi, quæ ſpecies inge-
nium arguere ſolet feliciſſimum, apud *Britannos*
etiam amabilis habetur, cum noſtri nigrore ma-
gis capiantur. Negant ullum oculorum genus mi-
nus infeſtari vitiis. Vultus ingenio reſpondet, gra-
tam & amicam feſtivitatem ſemper præ ſe ferens,
ac nonnihil ad ridentis habitum compoſitus. Atq;
ut ingenuè dicam, appoſitior ad jucunditatem,
E quàm ad gravitatem aut dignitatem, etiamſi lon-
giſſimè abeſt ab ineptia ſcurrilitatéque: Dexter
humerus paulo videtur eminentior lævo, præſer-
tim cum incedit, id quod illi non accidit naturâ,
ſed aſſuetudine, qualia permulta nobis ſolent ad-
hærere. In reliquo corpore nihil eſt quod offendat,
manus tantum ſubruſticæ ſunt: ita duntaxat, ſi ad
reliquam corporis ſpeciem conferantur. Ipſe om-
nium quæ ad corporis cultum attinent ſemper à
puero negligentiſſimus fuit, adeò ut nec illa ma-
F gnopere curare ſit ſolitus, quæ ſola viris eſſe cu-
randa docet *Ovidius*. Formæ venuſtas quæ fuerit
adoleſcenti, nunc etiam licet ἐκ τῆς καλάμης conji-
cere: quanquam ipſe novi hominem, non majo-
rem annis viginti tribus, nam nunc non multum
exceſſit quadrageſimum. Valetudo proſpera magis
quàm robuſta, ſed tamen quæ quantislibet labo-
ribus ſufficit, honeſto cive dignis, nullis aut certè
pauciſſimis morbis obnoxia: ſpes eſt vivacem fo-
re, quando patrem habet admodum natu gran-
dem, ſed mirè virenti vegetáq; ſenectute. Nemi-
G nem adhuc vidi minus moroſum in delectu cibo-
rum. Ad juvenilem uſq; ætatem aquæ potu dele-
ctatus eſt, id illi patrium fuit. Verùm hac in re nè
cui moleſtus eſſet, fallebat convivas è ſtanneo po-
culo cervifiam bibens, eámque aquæ proximam,
frequenter aquam meram. Vinum, quoniam illic
mos eſt ad idem poculum viciſſim invitare ſeſe,

ſummo

ſummo ore nonnunquam libabat, nè prorſus ab-
horrere videretur, ſimul ut ipſe communibus re-
bus aſſueſceret. Carnibus bubulis, ſalſamentis,
pane ſecundario, ac vehementer fermentato li-
bentiùs veſcebatur, quàm his cibis quos vulgus
habet in deliciis. Alioqui neutiquam abhorrens
ab omnibus quæ voluptatem innoxiam adferunt
etiam corpori. Lactariorum, & eorum fœtuum
qui naſcuntur in arboribus ſemper fuit appeten-
tior: eſum ovorum in deliciis habet. Vox neque
grandis eſt, nec admodum exilis, ſed quæ facilè
penetret aures, nihil habens canorum, ac molle,
ſed planè loquentis eſt: nam ad Muſicam voca-
lem à natura non videtur eſſe compoſitus, etiam
ſi delectatur omni Muſices genere: Linguâ mirè
explanatâ articulatâq;, nihil habens nec præceps,
nec hæſitans. Cultu ſimplici delectatur, nec ſeri-
cis, purpurâve, aut catenis aureis utitur, niſi cum
integrum non eſt ponere. Dictu mirum, quàm ne-
gligens ſit ceremoniarum, quibus hominum vul-
gus æſtimat morum civilitatem. Has ut à nemine
exigit, ita aliis non anxiè præſtat nec in congreſ-
ſibus, nec in conviviis, licet harum non ſit igna-
rus, ſi lubeat uti. Sed muliebre putat, viróque in-
dignum, ejuſmodi ineptiis bonam temporis par-
tem abſumere. Ab aula Principúmq; familiari-
tate olim fuit alienior, quod illi ſemper peculia-
riter inviſa fuerit tyrannis, quemadmodum æqua-
litas gratiſſima. Vix autem reperias ullam aulam
tam modeſtam, quæ non multum habeat ſtrepi-
tûs, atq; ambitionis, multum fuci, multùm luxûs,
quæque prorſus abſit ab omni ſpecie tyrannidis.
Quin nec in *Henrici* octavi aulam pertrahi po-
tuit, niſi multo negotio, cum hoc Principe nec
optari quicquam poſſit civilius ac modeſtius. Na-
turâ libertatis atque ocii eſt avidor, ſed quemad-
modum ocio cum datur lubens utitur: ita quoties
poſcit res, nemo vigilantior aut patientior. Ad
amicitiam natus factúſq; videtur, cujus & ſynce-
riſſimus eſt cultor, & longè tenaciſſimus eſt. Nec ille
metuit πολυφιλίαν ab *Heſiodo* parum laudatã. Nulli
non patet ad neceſſitudinis fœdus. Nequaquam
moroſus in diligendo, commodiſſimus in alendo,
conſtantiſſimus in retinendo. Si foris incidit in
quempiam, cujus vitiis mederi non poſſit, hunc
per occaſionem dimittit, diſſuens amicitiam, non
abrumpens. Quos ſynceros reperit, & ad ingeniũ
ſuum appoſitos, horum conſuetudine fabuliſq; ſic
delectatur, ut in his rebus præcipuam vitæ volu-
ptatem ponere videatur. Nam à pila, alea, chartis,
cæteriſque luſibus, quibus vulgus procerum tem-
poris tædium ſolet fallere, prorſus abhorret. Porrò
ut propriarum rerum eſt negligentior, ita nemo
diligentior in curandis amicorum negotiis. Quid
multis? Si quis abſolutum veræ amicitiæ requi-
rat exemplar, à nemine rectiùs petierit, quàm à
Moro. In convictu tam rara comitas, ac morum
ſuavitas, ut nemo tam triſti ſit ingenio, quem non
exhilaret: nulla res tam atrox, cujus tædium non
diſcutiat. Jam inde à puero ſic jocis eſt delecta-
tus, ut ad hos natus videri poſſit, ſed in his nec ad
ſcurrilitatem uſque progreſſus eſt, nec mordacita-
tem unquam amavit. Adoleſcens comœdiolas
& ſcripſit, & egit. Si quod dictum eſſet ſalſiùs eti-
am in ipſum tortum, tamen amabat, uſque adeò
gaudet ſalibus argutis, & ingenium redolentibus,
unde & epigrammatis luſit Juvenis, & *Luciano*
cum primis eſt delectatus, quin & mihi ut *Moriæ*

A *encomium* ſcriberẽ, hoc eſt, ut camelus ſaltarẽ, fuit
autor. Nihil autem in rebus humanis obvium eſt,
unde ille non venetur voluptatem, etiam in rebus
maximè ſeriis. Si cum eruditis & cordatis res eſt,
delectatur ingenio: ſi cum indoctis ac ſtultis, frui-
tur illorum ſtultitiâ. Nec offenditur morionibus,
mirâ dexteritate ad omnium affectus ſeſe accõ-
modans. Cum mulieribus ferè, atq; etiam cum
uxore, non niſi luſus, jocóſq; tractat. Diceres alte-
ram quendã eſſe *Democritũ*, aut potiùs *Pythagori-*
B *cum* illum philoſophum, qui vacuus animo per
mercatum obambulans, contemplatur tumultus
vendẽtium atq; ementium. Nemo minus ducitur
vulgi judicio, ſed rurſus nemo minus abeſt à ſenſu
communi. Præcipua illi voluptas eſt ſpectare for-
mas, ingenia & affectus diverſorum animantium.
Proinde nullum ferè genus eſt avium, quod domi
non alat, ſi quod aliud animal vulgo rarum, ve-
luti ſimia, vulpes, vivera, muſtela, & his conſi-
milia. Ad hæc ſi quid exoticum, aut alioqui ſpe-
C ctandum occurrat, avidiſſimè mercari ſolet, atq;
his rebus undique domum habet inſtructam, ut
nuſquam non ſit obvium, quod oculos ingredien-
tium demoretur: ac toties ſibi renovat volupta-
tem, quoties alios conſpicit oblectari. Cum ætas
ferret, non abhorruit à puellarum amoribus, ſed
citra infamiam, & ſic ut oblatis magis frueretur,
quam captatis: & animo mutuo caperetur potius,
quam coitu. Bonas literas à primis ſtatim annis
hauſerat. Juvenis ad *Græcas* literas ac philoſophiæ
D ſtudium ſeſe applicuit, adeò non opitulante patre
viro alioqui prudenti, probóque, ut ea conantem
omni ſubſidio deſtitueret: ac penè pro abdicato
haberet, quod à patriis ſtudiis deſciſcere videre-
tur, nam is *Britannicarum* legum peritiam profite-
tur. Quæ profeſſio, ut eſt à veris literis alieniſſi-
ma: ita apud *Britannos* cum primis habentur ma-
gni, clarique, qui in hoc genere ſibi parârunt au-
toritatem, nec temere apud illos aliâ viâ ad rem
ac gloriam parandam magis idonea. Siquidem
E pleranq; nobilitatem illius inſulæ peperit hoc ſtu-
diorum genus. In eo negant quenquam abſolvi
poſſe, niſi plurimos annos inſudàrit. Ab hoc igi-
tur cum non injuriâ abhorreret adoleſcentis in-
genium, melioribus rebus natum, tamen poſt
deguſtatas ſcholaſticas diſciplinas, ſic in hoc ver-
ſatus eſt, ut neque conſulerent quenquam liben-
tiùs litigatores, neque quæſtum uberiorem face-
ret quiſquam eorum, qui nihil aliud agebant.
Tanta erat vis ac celeritas ingenii. Quin & evol-
F vendis orthodoxorum voluminibus non ſegnem
operam impendit: *Auguſtini* libros *De civitate
Dei* publicè profeſſus eſt adhuc penè adoleſcens
auditorio frequenti, nec puduit, nec pœnituit ſa-
cerdotes ac ſenes à juvene profano ſacra diſcere.
Interim & ad pietatis ſtudium totum animum ap-
pulit, vigiliis, jejuniis, precationibus, aliiſq; conſi-
milibus progymnaſmatis ſacerdotium meditans.
Quâ quidem in re non paulo plus ille ſapiebat,
quàm pleriq; iſti, qui temerè ad tam arduam pro-
G feſſionem ingerunt ſeſe, nullo prius ſui periculo
facto. Neque quicquam obſtabat quo minus ſe-
ſe huic vitæ generi addiceret, niſi quod uxoris de-
ſiderium non poſſet excutere. Maluit igitur ma-
ritus eſſe caſtus, quàm ſacerdos impurus. Tamen
virginem duxit admodum puellam, claro ge-
nere natam, rudem adhuc, utpote ruri inter
parentes ac ſorores ſemper habitam, quo magis
illi

A ille liceret illam ad ſuos mores fingere. Hanc & literis inſtruendam curavit, & omni Muſices genere doctam reddidit, planéq; talem pene finxerat, qui cum libuiſſet univerſam ætatem exigere ni mors præmatura puellam ſuſtuliſſet è medio, ſed enixam liberos aliquot, quorum adhuc ſuperſunt puellæ tres, *Margareta, Aloyſia, Cecilia*, puer unus *Ioannes*. Neque diu celebs vivere ſuſtinuit, licèt aliò vocantibus amicorum conſiliis; paucis menſibus à funere uxoris viduam duxit magis curandæ familiæ, quam voluptati, B quippe nec bellam admodum, nec puellam, ut ipſe jocari ſolet, ſed acrem ac vigilantem matrem familias, qui cum tamen perinde comiter ſuaviterq; vivit, ac ſi puella foret formâ quantumlibet amabili. Vix ullus maritus à ſua tantum obſequii impetrat imperio atq; ſeveritudine, quàntum hic blanditiis jociſque. Quid enim non impetret, poſteaquàm effecit, ut mulier jam ad ſenium vergens, ad hoc animi minimè mollis, poſtremò ad rem attentiſſima, citharâ, teſtudine, monochordo, tibiis canere diſceret, C & in hiſce rebus quotidie præſcriptum operæ penſum exigenti marito redderet? Conſimili comitate totam familiam moderatur, in quâ nulla tragœdia, nulla rixa. Si quid extiterit, protinus aut medetur, aut componit. Neq; quenquam unquam dimiſit ut inimicum, aut ut inimicus. Quin hujus domus fatalis quædam videtur felicitas, in quâ nemo vixit, qui non provectus ſit ad meliorē fortunam, nullus unquam ullam famæ labem contraxit. D Quin vix ullos reperias, quibus ſic convenerit cum matre, ut huic cum novercâ; nam pater jam alteram induxerat, utramq; non minus adamavit, ac matrem. Nuper induxit tertiam, hac *Morus* ſanctè dejerat ſe nihil unquam vidiſſe melius. Porrò erga parentes ac liberos, ſororéſq; ſic affectus eſt, ut nec amat moleſtè, nec unquam deſit officio pietatis. Animus eſt à ſordido lucro alieniſſimus. Liberis ſuis ſemovit è facultatibus, quod illis ſatis eſſe putat, quod ſupereſt largiter effundit. E Cum advocationibꝰ adhuc aleretur, nulli non dedit amicum veràmque conſilium, magis illorum commodis proſpiciens quàm ſuis: Pleriſque ſolitus perſuadere, uti litem componerent, minus enim hic fore diſpendii. Id ſi minus impetrabat, tum rationem indicabat, quà poſſent quàm minimo diſpendio litigare, quãdo quibuſdam hic animus eſt, ut litibꝰ etiam delectentur. In urbe *Londonienſi*, in quâ natus eſt, annos aliquot judicem egit in cauſis civilibus, id munus ut minimum habet oneris F (nam non ſedetur niſi die *Iovis* uſque ad prandium) ita cum primis honorificum habetur. Nemo plures cauſas abſolvit, nemo ſe geſſit integrius, remiſſâ pleriſque pecuniâ, quam ex præſcripto debent, qui litigant. Siquidem ante litis conteſtationem actor deponit tres drachmas, totidem reus, nec amplius quicquã fas eſt exigere. His moribꝰ effecit, ut civitati ſuæ longè chariſſimus eſſet. Decreverat autem hâc fortunâ eſſe contentus, quæ & ſatis haberet autoritatis, nec tamen eſſet G gravibus obnoxia periculis. Semel atque iterum extruſus eſt in legationem, in quâ cum ſe cordatiſſimè geſſiſſet, non conquievit ſereniſſimus Rex *Henricus* ejus nominis octavus, donec hominem in aulam ſuam pertraheret. Cur enim non dicam pertraheret? Nullus unquam vehementiùs ambiit in aulam admitti, quàm hic ſtuduit effugere. Verum cum eſſet optimo Regi in animo, fami-

A liam ſuam eruditis, gravibus, cordatis, & integris viris differtam reddere, cum alios permultos tum *Morum* in primis accivit, quem ſic in intimis habet, ut à ſe nunquam patiatur diſcedere. Sive ſeriis utendum eſt, nihil illo conſultius, ſive viſum eſt Regi fabulis amœnioribus laxare animum, nullus comes feſtivior. Sæpe res arduæ judicem gravem & cordatum poſtulant, has ſic *Morus* diſcutit, ut utraq; pars habeat gratiam. Nec tamen ab eo quiſquam impetravit, ut munus à quoquam B acciperet. Felices res publicas, ſi *Mori* ſimiles magiſtratus ubique præficeret Princeps. Nec interim ullum acceſſit ſupercilium. Inter tantas negotiorũ moles, & veterum amiculorum meminit, & ad literas adamatas ſubinde redit. Quicquid dignitate valet, quicquid apud ampliſſimum Regem gratia pollet, id omne juvandæ reipub. juvandis amicis impendit. Semper quidem adfuit animus de cunctis bene merendi cupidiſſimus, miréq; pronus ad miſericordiam: eum nunc magis exerit, quando C poteſt plus prodeſſe. Alios pecuniâ ſublevat, alios autoritate tuetur, alios commendatione provehit: quos alioqui juvare non poteſt, his conſilio ſuccurrit: Nullum unquam à ſe triſtem dimiſit. Diceres, *Morum* eſſe publicũ omnium inopum patronum. Ingens lucrum ſibi putat acceſſiſſe, ſi quem oppreſſum ſublevavit, ſi perplexum & impeditum explicuit, ſi alienatum redegit in gratiam. Nemo lubentiùs collocat beneficium, nemo minus exprobrat. Jam cum tot nominibꝰ ſit feliciſſimus, & D felicitatis comes ferè ſoleat eſſe jactantia, nullum adhuc mortalium mihi videre contigit, qui longiùs abeſſet ab hoc vitio. Sed ad ſtudiorum commemorationem redeo, quæ me *Moro*, mihiq; *Morum* potiſſimum cõciliârunt. Primam ætatem carmine potiſſimùm exercuit, mox diu luctatus eſt, ut proſam orationem redderet molliorem, per omne ſcripti genꝰ ſtilum exercens, qui cujuſmodi ſit, quid attinet commemorare? tibi præſertim qui libros ejus ſemper habeas in manibus. Declamationibꝰ E præcipuè delectatus eſt, & in his materiis adoxis, quod in his acrior ſit ingeniorum exercitatio. Unde adoleſcens etiamnum dialogum moliebatur, in quo *Platonis* communitatē ad uxores uſque defendit. *Luciani Tyrannicidæ* reſpondit, quo in argumento me voluit antagoniſtam habere: quo certiùs periculum faceret, ecquid profeciſſet in hoc genere. *Utopiam* hoc conſilio edidit, ut indicaret quibus rebus fiat, ut minus commodè habeant reſpublicæ, ſed *Britannicam* potiſſimùm F effinxit, quam habet penitus perſpectam cognitámque. Secundum librum prius ſcripſerat per otium, mox per occaſionem primum adjecit ex tempore. Atque hinc nonnulla dictionis inæqualitas. Vix alium reperias, qui feliciùs dicat ex tempore, adeò felici ingenio ſelix lingua ſubſervit. Ingeniũ præſens, & ubiq; prævolans, memoria parata, quæ cũ omnia habeat velut in numerato, promptè & incõtanter ſuggerit quicquid tempus aut res poſtulat. In diſputationibꝰ nihil fingi poteſt acutiꝰ, adeò G ut ſummis etiam Theologis ſæpe negotium faceſſat, in ipſorum arena verſans. *Joannes Coletus* vir acris, exactíque judicii, in familiaribus colloquiis ſubinde dicere ſolet, *Britannia non niſi unicum eſſe ingenium*; cum hæc inſula tot egregiis ingeniis floreat. Veræ pietatis non indiligens cultor eſt, etiam ſi ab omni ſuperſtitione alieniſſimus. Habet ſuas horas, quibus Deo litet precibus, non ex more, ſed

è pe-

è pectore depromptis. Cum amicis ſic fabulatur (A) de vita futuri ſeculi, ut agnoſcas illum ex animo loqui neque ſine optima ſpe. Ac talis *Morus* eſt etiam in aula. Et poſtea ſunt, qui putent *Chriſtianos* non inveniri, niſi in monaſteriis. Tales viros cordatiſſimus Rex in familiam ſuam, atq; adeò in cubiculum non ſolùm admittit, verùm etiam invitat, nec invitat modo, verùmetiam pertrahit. Hos habet arbitros, ac teſtes perpetuos vitæ ſuæ, hos habet in conſiliis, hos habet itinerum comites. (B) Ab his ſtipari gaudet, potius quàm luxu perditis juvenibus, aut mulierculis, aut etiam torquatis *Midis*, aut inſynceris officiis, quorum alius ad voluptates ineptas avocet, alius ad tyrannidem inflammet, alius ad expilandum populum novas technas ſuggerat. In hac aula ſi vixiſſes *Huttene*, ſat ſcio rurſum aliam aulam deſcriberes, & miſaulos eſſe deſineres quanquam tu quoq; cum eo Principe vivis, ut integriorem nec optare poſſis. Neque deſunt qui rebus optimis faveant, veluti *Stromerus* ac *Coppus*. (C) Sed quid iſta paucitas ad tantum examẽ inſignium virorum, *Montjoii*, *Linacri*, *Pacæi*, *Coleti*, *Stocſchleii*, *Latimeri*, *Mori*, *Tonſtalli*, *Clerici*, atque aliorum his adſimilium? quorum quencumq; nominaris, mundum omnium virtutum ac diſciplinarum ſemel dixeris. Mihi verò ſpes eſt haud quaquam vulgaris, fore, ut *Albertus*, unicum his temporibus noſtræ *Germaniæ* ornamentum, & plures ſui ſimiles in ſuam allegat familiam, & cæteris Principibus gravi ſit exemplo, ut idem & ipſi ſuæ quiſq; domi facere ſtudeant. (D) Habes imaginem ad optimum exemplar à peſſimo artifice non optimè delineatam. Ea tibi minus placebit, ſi continget *Morum* nôſſe propius. Sed illud tamen interim cavi, ne mihi poſſis impingere, quod tibi minus paruerim, néve ſemper opprobres nimium breves epiſtolas. Etiam ſi hæc nec mihi ſcribenti viſa eſt longior, nec tibi legenti, ſat ſcio, prolixa videbitur: id faciet *Mori* noſtri ſuavitas. Verùm nè nihil ad poſtremam tuam epiſtolam reſpondeam, quam prius excuſam legi quam ſcriptam, Clariſ- (E) ſimi Principis *Alberti* humanitatem ex ipſius etiam ad me literis intellexi. Sed qui quæſo factum, ut patera prius ad omnes pervenerit tuis literis quàm ad me? Certè per neminem certiùs mittere poteras, quam per *Richardum Pacæum*, ſereniſſ. *Angliæ* Regis oratorem, ſive me haberet *Brabantia*, ſive *Britannia*. Tu, quantum video, & calamo & enſe gnaviter belligeraris, nec minùs tamen feliciter, quam fortiter. Nam apud Cardinalem (F) *Cajetanum* audio te magnam etiam iniiſſe gratiam. *Capitoni* bene eſſe gaudeo. *Franciſci Sickinis* nomen non ſinent emori literæ, niſi velint ingratitudinis poſtulari. De rebus noſtris alias: nunc illud tantum. Res hìc ſordidiſſimis ſycophantiis agitur, quibus artibus ut imparem me fatear, neceſſe eſt. Si quis eſt illhic qui cupiat artem ſycophanticam diſcere, indicabo illi quendam hujus diſciplinæ mirum artificem, quem huic rei planè na- (A) tum dicas; Minùs bonus orator *Cicero*, quam hic ſycophanta: & reperit dociles multos apud nos. Nondum tempus eſt, verùm brevi vobis hominem commendabo, ut quo dignus eſt, quódque miſerè ambit, omnium eruditorum literis celebretur, portentum veriùs quàm homo. Bene vale. *Antwerpiæ* decimo Cal. Auguſti. An. M. D. XIX.

Eraſ. Rot. Guilhelmo Neſeno S. D.

O Te térque quatérq; felicem optime *Neſene*, *Epiſt.* 31. (B) cui contigerit, ſub *Cypriano Taleo*, viro non literis ſolùm ac morum integritate, verùm etiam rarâ prudentiâ, miróque rerum uſu inſigni, merere Muſis: cui cum *Græcitas* etiam acceſſerit, non video quid hominis dotibus poſſit adjungi. Nam in omnibus honeſtis diſciplinis ille jam olim ſic eſt abſolutus, citra profeſſionis ſupercilium, ut non videam, quem cum eo conferre queam: proinde etiam atque etiam vide, nè ipſe tuæ deſis felicitati, fac nunc *Germanum* agas, vince, ſpolia, nu- (C) da *Gallum* bonis literis: ita futurum eſt, ut nec illam relinquas pauperiorem, & tu pulcherrimis mercibus locuples in patriam redeas. Hic, hic nos fortes & invictos præſtemus, neq; committamus, ut *Germani Gallis* ingenio ceſſiſſe videamur. Majorem in modum te rogo, adeas meo nomine *Petrum Viterium*, is agit in collegio *Navarræ*, ut ſciam quid valeat, quid rerum agat: nam jamdiu ſcribit nihil. Tum fac ſciam, quid agat *Thomas Greius*, mutus & ipſe. De *Fa-* (D) *bri Apologia*, quam quidam aiunt eum adornare, nihil ſanè formido: tantum moleſtum eſt bonas horas in talibus nugis collocare, cum melioribus rebus vix ſufficiam: tum video literarum hoſtes hoc ſtudio moliri, ut nos committant, arte planè tyrannicâ: ſiquidem tyrannis nihil formidabilius bonorum concordiâ. Quid velit ipſe viderit, pro vetere noſtra conſuetudine doleo, quod me provocans non optime conſuluerit famæ ſuæ. Quod ſi cujus inſtinctu denuò provocabit odio- (E) ſius, fortaſſis non quibo imperare animo meo ſimilem moderationem. Quid cum hujuſmodi rixis, iis qui Gratiis ac Muſis ſacra faciunt? imò qui *Chriſti* myſtas profitentur? Quanto ſatius eſt, certare mutuis officiis? Sed nemo pugnat acriùs, quàm qui nolens & invitus ad pugnã pertrahitur. Utinam mihi ſemper in vagina conditum pereat rubigine ferrum, aut ſi ſtringendum eſt, nè cogar in amicum exerere. Penè rurſus abſolvi Novum Teſtamentum, in quo quoties quàm honorificè (F) *Fabri* facio mentionem: niſi prorſus contumelia eſt illi diſſentire, cum ille diſſentiat etiam ab omnibus. Tu fac hominem ames ac ſuſpicias, nec pilo tibi ſit ingratior ob hanc inter nos conflictatiunculam. Bene vale amice ſingularis. *Ioannes Smithus* meus jubet te ſalvere, ſcripturus, ſed non licuit nec per negotia, quibus nullis diſtringitur, nec per ociũ, quo abundat. *Lovanii*. An M. D. XVIII. XV. Calend. Februarias. Ex *Lilio*.

DES.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM

LIBER UNDECIMUS.

Thomæ Cardinali Eraſmus Roterod.

Epiſt. 1. POſt plurimam ſalutem *R.D.* non infimum
decus auguſtiſſimi ordinis Cardinalitii :
quod hactenus non reviſerim *Mecœnates*
meos, quos eximios, neque hos ſanè paucos
habet mihi *Britannia*, ſtudiorum onera fuerunt in
cauſa, quæ me propemodũ opprimunt, dum onus
oneri cumulatur, velut *unda ſupervenit undam*, ut C
Naſonis utar verbis: ſed præcipuè tamen valetudo
ex multis gravibus ac diutinis morbis adhuc te-
nerior, quàm ut auſim me moleſtæ navigationi
committere. Porrò quod nec literis ſalutârim
amplitudinem tuam : partim puduit eam tot ar-
duis negotiis tum regni, tum eccleſiæ diſtentam,
meis næniis interpellare: partim deterruit ejuſ-
dem magnitudo, cui religioſè ſcribunt & maxi-
mi. Cæterùm cum, qui iſtinc huc commeant, mi-
ro conſenſu prædicarent, quanto ſtudio, quantóq; D
ſucceſſu tua prudentiſſima pietas *Britanniam* ex
ærea auream facere moliatur, non potui mihi
temperare, quin & iſtum animum tibi, & te *Bri-
tanniæ* noſtræ gratularer. Siquidem, ut omnium
teſtimonio celebratur, inter tot præcipuos orbis
monarchas, jam olim optatam pacem arctiſſimis
fœderibus conglutinâſti, cum *Leo* Pont. Max. pa-
cis alioqui cupientiſſimus, de quinquennibus in-
duciis duntaxat ageret. *Britanniam* omnem à la-
trociniis, graſſatoribus, ocioſis erronibus repur- E
gas, ut jam non tutior ſit à venenis aut pernicioſis
feris, quàm ab hominibus noxiis. Lites perplexas
autoritate tuâ diſſecas, non minus feliciter quàm
Alexander ille magnus nodos *Gordies*. Magnatum
diſſidia componis, monaſteria paſſim veteri reli-
gionis diſciplinæ reſtituis: clerum omnem ad lau-
datiorem vitæ formam revocas: quin & libera-
lium diſciplinarum ſtudia, nonnihil hactenus col-
lapſa, farcis: politiores literas cum veteris inſcitiæ
patronis adhuc colluctantes, favore tuo fulcis, au- F
toritate tueris, ſplendore ornas, benignitate fo-
ves, magnificis ſalariis invitans eruditiſſimos
quoſque profeſſores. Comparandis bibliothecis,
omni bonorum autorum genere locupletiſſimis,
cum ipſo certas *Ptolemæo Philadelpho*, magis hac
re quàm ipſo regno celebri. Tres linguas, ſine qui-
bus manca eſt omnis doctrina, nobis revocas.
Nam hoc beneficio quod nunc præſtatur inclytæ
ſcholæ *Oxonienſi*, totam *Britanniam* felicem judi-
co. Quin & illud fore confido, ut hoc pulcherri- G
mum exemplum noſtrorum quoq; Principum a-
nimos expergefaciat aliquando. Video, video
prorſus ſeculum quoddam aureum exoriri, ſi Prin-
cipibus aliquam multis tuus iſte inceſſat animus.
Reponet juſta præmia ſanctiſſimis tuis conatibus
is, cujus auſpiciis hæc geri videntur. Nec erit in-
grata poſteritas. Novam hanc felicitatem orbi
per te partam, loquentur olim eruditorum homi-
num literæ. Tuum iſtud pectus juvandis mortali-
um rebus natum, celebrabit æternis monumentis
Latina pariter ac *Græca* facundia. Iſtiuſmodi co-
lumnis, iſtiuſmodi pyramidibus & paratur & ſer-
vatur honeſti nominis nunquam intermoritura
memoria. Ego interim publicæ gratulans felici-
tati, meum nomen luce recentiorum obſcurari
gaudeo, nimirum paſſim jam efflorescentibus, ad
quos ipſe nec ſcire literas, & infans eſſe videor.
Mihi ſat eſt, quod hoc laudis fero, ſi tamen prome-
reor, ut dicar unus ex eorum numero fuiſſe, qui
craſſiſſimam barbariem, ac pudendam infantiam,
quas hactenus nobis opprobrabat *Italia*, ab hiſce
regionibus depellere conati ſunt. Id quam feliciter
fecerim, neſcio, certè non abſque invidia mihi
tentatum ſcio, quæ non ſecus atque umbra lucem,
egregios conatus ſolet comitari. Tametſi mite-
ſcunt plerique. Tantum adhuc rebellant pauculi
quidam, grandiores quàm ut ſperent, craſſiores
quàm ut poſſint, arrogantiores quàm ut velint me-
liora diſcere. His perſuaderi non poteſt, quin ſe-
mel collapſura ſit omnis ipſorum autoritas, ſi ſa-
cros libros habeam^9 emendatiores, & horum in-
tellectum ab ipſis petamus fontibus. Tanti faciunt
ſuam majeſtatem, ut malint ignorari multa, mul-
ta perperam legi citaríque in divinis libris, quàm
ipſos quicquam neſciſſe videri. Quoniam autem
ſentiunt ſeſe impares argumentis, & ſi libris agãt,
nihil aliud aſſequi ſeſe, quàm ut ſuam traducant
inſcitiam pariter ac ſtultitiam, ac ſeipſos eruditis
deridendos propinent, aperto *Marte* diffiſi, ad ar-
tes confugiunt, ſycophantiis onerant bonas lite-
ras, ac bonarũ literarum aſſertores, méq; in primis
quem arbitrantur ad hæc ſtudia revocãda nonni-
hil attuliſſe momenti. Quicquid prodit invidio-
ſum, *Eraſmo* impingunt. Dicas hic & calumniæ
ingenium eſſe, miſcent bonarũ literarum cauſam,
cum *Reuchlini Lutheríq;* negotio, cum hæc nihil in-
ter ſe cohæreant; Mihi ſanè neque *Caballa*, neque
Thalmud unquàm arriſit, cum *Reuchlino* ſemel
duntaxat congreſſus ſum *Francfordiæ*, nec aliud in-
ter nos intercedit, niſi civilis amicitia, qualis ferè
inter ſtudioſos omnes ſolet : neq; verò me pudeat
cum eo viro neceſſitudine junctũ eſſe: Habet meas
literas, quib^9 nondum de facie notum admoneo,
temperet à manifeſtis conviciis, quibus illius apo-
logia ſatis *Germanicè* debacchatur in adverſarios,
tantũ abeſt, ut famoſis ſcriptis unquam faverim.
Lutherus tam ignotus eſt mihi, quàm cui ignotiſ-
ſimus, nec adhuc vacavit hominis libros evolvere
præter unam & alteram pagellam: non quòd faſti-
dierim, ſed quòd per ſtudiorum occupationes non
datum ſit ocium: & tamen hunc quidam, ut audio,
confingunt meâ adjutum operâ. Si rectè ſcripſit,
mihi nihil debetur laudis: ſin ſecus, nihil mereor

probri, quãdo in omnib⁹ illius lucubrationib⁹ nè
apiculus quidem ullus eſt meus. Id veriſſimũ eſſe
comperiet, quiſquis volet veſtigare. Hominis vita
magno omnium conſenſu probatur: jam id non
leve præjudicium eſt, tantam eſſe morum integri-
tatem, ut nec hoſtes reperiant quod calumnien-
tur. Quod ſi maximè vacâſſet legere, non mihi
tantum arrogo, ut de tanti viri ſcriptis velim pro-
nunciare, etiamſi nunc paſſim pueri magnâ teme-
ritate pronuncient, hoc erroneum, illud hæreti-
cum. Imò adverſus *Lutherum* aliquando fuimus
iniquiores, nè quid invidiæ recideret in bonas li-
teras, quas nolebam amplius onerari: Neq; enim
me fugit, quàm invidioſa res ſit, ea labeſactare,
unde meſſis opima demetitur ſacerdotibus aut
monachis. Prodierant primum aliquam multæ
propoſitiones de remiſſionibus Pontificiis: mox
acceſſit unus atque alter libellus *De confeſſione, De
pœnitentia*: cum ſentirem geſtire quoſdam ad edi-
tionem, ſeriò diſſuaſi, ne invidiam hanc adderent
bonis literis. Erunt hujus rei teſtes & qui *Luthero*
bene volunt. Tandem prodiit examen libellorum:
nemo me vidit legentem: nemo probantem au-
divit, aut improbantem. Nec enim tam temerari-
us ſum, ut probem quod non legerim: neque tam
ſycophanticus, ut damnem quod neſciam: etiamſi
hoc hodie ſolenne eſt iis, quos minimè decet. Ha-
bet *Germania* juvenes aliquot magnam & erudi-
tionis & eloquentiæ ſpem de ſe præbentes, quo-
rum operâ futurum auguror, ut aliquando gloria-
ri poſſit *Germania*, quod nunc optimo jure gloria-
tur *Britannia*. Horum nemo mihi de facie notus eſt,
præter *Eobanũ, Huttenum*, ac *Beatum*: hi nullo non
machinarum genere, cum linguarum ac bonarũ
literarum, quibus omnes boni favent, hoſtibus
depugnant. Horum libertatem facerer & ipſe in-
tolerabilem, niſi ſcirem, quàm atrocibus modis
tum publicè, tum privatim irritentur. Ipſi ſibi per-
mittunt, ut in ſacris concionibus, in ſcholis, in
conviviis odioſiſſimè, imò ſeditioſè quidvis vo-
ciferentur apud imperitam multitudinem, & fa-
cinus non ferendum arbitrantur, ſi quis horum au-
ſit mutire cum & apiculis ſit aculeus, quo læſæ fe-
riant: & muſculis denticuli, quibus offenſi ſeſe tue-
antur. Unde novum hoc deorum genus? Illi quos
lubitum eſt, hæreticos faciunt, & cœlum terræ
miſcent ſi quis eos appellet ſycophantas. Cumq;
non vereantur ea deſignare quorum pudeat etiam
Oreſten, tamen à nobis poſtulant ut non niſi cum
honoris præfatione nominentur, adeò fidunt ſtul-
titiæ multitudinis nè dicam Principum. Ego bo-
nas literas ut nunquam aſſequi potui, ita ſemper
amavi: harum aſſertoribus faveo, quibus optima-
tes ubique favent, præter *Midas* aliquot, quos ali-
quando deſcribet quiſpiam. Atqui ſic his faveo, ut
tuear quod virtutis eſt, nõ ſi quid adſit vitii. Quòd
ſi quis expendat, quibus vitiis maduerint, qui pri-
dem apud *Italos & Gallos* renaſcentibus priſcis ſtu-
diis opitulati ſunt, non poterit non favere his no-
ſtris, quorum mores ejuſmodi ſunt, ut theologis
iſtis cenſoribus imitandi ſint magis quàm repre-
hendendi. Ab his quicquid prodit, meum eſſe ſu-
ſpicantur, etiam apud vos, ſi modò vera prædicant
negotiatores huc iſthinc proficiſcentes. Equidem
ingenuè fatebor, ingenium non poſſum non ama-
re, calami licentiam in nemine non improbo.
Pridem luſit *Huttenus* librum, cui titulus *Nemo*:
nemo neſcit argumentum eſſe ridiculum: meum

A eſſe dictitabant theologi *Lovanienſes*, cui ſibi vi-
dentur pluſquam *Lyncei*. Mox prodiit *Febris*: mea
erat, cum tamen totus genius, totáq; phraſis à mea
diſſentiat. Prodiit oratio *Petri Moſellani*, quâ pa-
trocinatur tribus linguis adverſus [illegible]
in me putârunt cudendam fabam, cum ego non-
dum ſcitem orationem eſſe natam: quaſi vero ſi
quid huic aut illi in mentem venit ſcribere, mihi
protinus ſit omnium nomine reddenda ratio: aut
quaſi parum ſit meo periculo tueri quod ipſe ſcri-
B bo. *Germani* ſunt, juvenes ſunt, calamum habent,
nec carent ingenio, nec deſunt qui irritent ſu-
is odiis, nec deſunt qui incitent ac frigidam ſuf-
fundant. Omnes hos meis literis admonui, ut
libertatem immodicam temperent: certè à ſum-
matibus eccleſiæ viris abſtineant, nè illorum ani-
mos provocent in literas, quorum patrocinio
ſtant adverſus hoſtes ſuos, néve hac invidiâ one-
rent politioris literaturæ vindices. Quid faciam?
Monere poſſum, cogere non poſſum. Meo ſtilo
C temperare, mihi in manu eſt, alienum calamum
præſtare non eſt meum. Imò, quod maximè ridi-
culum eſt, opus quod nupertimè conſcripſit Epi-
ſcopus *Roffenſis* adverſus *Fabrum*, meum eſſe ſuſpi-
cabātur, cum tanta ſit orationis diſſimilitudo, imò
cum tantum abſim ab illius divini Præſulis eru-
ditione: nec defuerunt, qui *Mori Utopiam* mihi
aſcriberent: adeò quicquid prodit novum, velim
nolim, meum eſt. Prodiit ante menſes aliquot, &
prodiit malis avibus, libellus quidam ridiculus;
D quem in ſchiſmate proximo ſcriptum eſſe, ſatis
arguit ipſum argumentum, ſed à quo, incertũ eſt,
niſi quod liber indicat eum, quiſquis fuit, faviſſe
Gallis. Suſpicio per multos obambulat, præſertim
apud *Germanos*, nam apud hos variis titulis habe-
tur deſcriptus. Hunc igitur cum ante cõplures an-
nos hîc comperiſſem haberi furtim, ac libellũ de-
guſtaſſem: nam percurri veriùs quàm perlegi: mul-
ti teſtes ſunt, quantopere ſim execratus, quantóq;
ſtudio egerim, ut æternis tenebris abderetur: id
E quod in aliis quoq; libellis à me factum multi fa-
tebuntur. Teſtatur & epiſtola quædam mea ad *Io-
annem* Cæſareũ, quam quidam *Coloniæ* furtim de-
ſcriptam evulgârunt: & audio quoſdam iſthic eſſe,
qui hujus quoq; libelli ſuſpicionem mihi conan-
tur impingere. Adeò nihil intentatum relinquunt
iſti, qui dolent refloreſcere linguas, ac meliora
ſtudia: impingunt autem, non alio freti argu-
mento quàm ſtili, qui tamen mei non admodum
ſimilis eſt, niſi meus mihi parũ eſt cognitus: quan-
F quam quid mirũ adeò foret, ſi quid illic aut alibi
cum mea phraſi cõgrueret? cum nemo fermè ſcri-
bat hiſce temporib⁹, qui non aliquid mei ſtili re-
ferat, propterea quòd meæ lucubrationes multorũ
manibus terantur, adeò ut in horum etiam libris
qui ſcribunt adverſum me, non raro ſtilum meum
agnoſcam, méque meis pennis transfigi ſentiam.
Nullum adhuc opus conſcripſi neq; conſcripturus
ſum, cui non præfigam meum nomen. Luſimus
olim in *Moria*, ſed incruentè, licèt fortaſſe plus
G ſatis liberè. Cæterùm illud ſemper cavi, nè quid
à me proficiſceretur, quod vel obſcœnitate vitia-
ret juventutem, vel aliquo pacto officeret pietati,
vel ſeditionem aut factionem gigneret, vel ullius
famæ notam atram alliniret. Quicquid hacte-
nus ſudatum eſt, juvandis honeſtis ſtudiis, pro-
vehendæ religioni *Chriſtianæ* ſudatum eſt. O-
mnes undique gratias agunt, præter paucu'os
theo-

theologos ac monachos, qui nec doctiores, nec meliores eſſe volunt. *Chriſtum* mihi ſemper iratum imprecor, niſi hoc quicquid eſt ingenii, quicquid eloquentiæ, id totum gloriæ *Chriſti*, eccleſiæ catholicæ, ſanctiſq; ſtudiis dedicatum eſſe volo. Id ita eſſe comperiet, quiſquis propius meum animum volet agnoſcere. Verum de his nimis multa, de quibus tamen nihil omnino ſcripturus eram, ni *Britannus* quidam negotiator, iſthinc adveniens, ſatis pertinaciter aſſeveràſſet eſſe, qui conati ſint hanc ſuſpicionem omnium falſiſſimam B tuæ amplitudini inducere: cujus tamen ſingularis prudentia mihi certiſſimam addit fiduciam, te nec aures nec animum, tam impudentibus calumniis præbiturum. Imò ſi quando dignabitur cominus facere periculum, experietur *Eraſmum* toto pectore ſervientem dignitati ſedis *Romanæ*, præſertim *Leonis* decimi: cujus pietati quantum debeat, non ignorat, toto pectore addictum his viris qui bonarum literarum, ac *Chriſtianæ* religionis negotium agunt, inter quos primas tenet tua celſi- C tudo. Mitto Novum Teſtamentum, cui multum ornamenti judicabo acceſſiſſe, ſi tuâ dignaberis bibliothecâ. Bene valeat tua pietas, cui me totum dedo conſecróque. *Antuerpiæ* XV. Cal. Jun. Anno M.D.XVIII.

Richardus Pacæus Eraſmo S.P.D.

Epiſt.2. P*Etro Luſco* quem in proximis tuis mihi commendâſti, nihil prodeſſe potui, propterea quòd D Regi de illo (cujus mentionẽ facis) libro deſcribendo, nunquam in mentem venit. Comœdiarum ſimul & Tragœdiarum exemplum quod ad *Morum* noſtrum miſiſti, perlegi: quâ de re ſcripſiſti id quod eſt, illud hominum genus fatali rapi inſaniâ: & eâ adeò fatali, ut non niſi extremo fato (meâ quidem ſententiâ) tolli poſſit. Nam licèt ſalutifera adſit medicina, & aſſidens medicus hortetur, ſéq; ut curent ſuadeat, nolunt tamen venenum quod imbiberunt, evomere. Tu ſi me au- E dies, in pulcherrimo tuo perſeverabis inſtituto, & bene, non modò de literis, ſed etiam de univerſa *Chriſti* religione mereberis: iſtos verò cum ſua fatali inſania dimittes ἐς κόρακας. Tuam in duas *Pauli* ad *Corinthios* epiſtolas Paraphraſim diligentiſſimè perlegi: & ex hoc tuo labore tantum me fructûs percepiſſe fateor, ut nunc tandem (quod antehac mihi contigit nunquam) audeam affirmare, me aliquatenus (ne nimium meo ipſius tri- F buam ingenio) cum quid dicat, tum quid ſentiat divus *Paulus* intelligere. Nunc divinus ille *Pauli* ſpiritus, qui antea frigere & deficere mihi viſus eſt, planè viget. Nunc ſancta illa præcepta, quæ antea mihi ſapiebant aloen, converſa ſunt in mel. Nunc Paraphraſis tua adeò mihi explanavit omnia, ut vale dicturus ſim omnibus recentiorum in apoſtolum interpretum commentariis, quòd hæc ei ſatis ſupérq; per ſe obſcuro profundas quàm plurimis in locis offudere tenebras. Vehementer G præterea & illud probo, quod ſtilum tuum eatenus demiſiſti, ut eloquentiæ hoſtes fucatum ſermonẽ minimè tibi objicere poſſint, ſed eccleſiaſtici potius eloquii ſimplicitatem agnoſcant, quæ adeò leniter fluit, ut illiciat maximè legentem & diutiſſimè recentem ſemper retineat: quo fit, ut nullam equidem vel in hac ſimplicitate eloquentiæ partẽ deſiderem. Si *Paulus* ipſe hodie reſurgeret, quid

A aliud facere poſſet, quàm ſe præferret ſibi? Perge igitur mi *Eraſme* quæſo, in reliquis quoq; *Pauli* epiſtolis in eundem modum explanandis. Opus tuo ingenio, tuâ eruditione, tuâ deniq, profeſſione eſt digniſſimum: & ex cujus confectione non tam apud homines quàm ipſum Deum magnam gloriam reportaturus es. Me quidem ut id te facere horter, impellit illud, quod illorum quæ vidi, tam jucunda ſimul & fructifera fuit lectio, ut non poſſim non avidiſſimè expectare quod ſupereſt. In B mentem nunc venit, quod in quibuſdam aliis tuis ad me literis ſcripſiſti, certum tibi eſſe in *Anglia* conſeneſcere æſtate proximâ trajecturo. Jucundiſſimum mihi eſt intellexiſſe, te id habere animi. Optatiſſimus venies omnibus, ſed tuam valetudinẽ hac in re cum primis conſule, μὴ τῶν ἔξωθεν. Interim ſcias, hujus Regis erga te benevolentiam in dies augeri, eúmq; quàm ſæpiſſimè laudes tuas prædicare, & apud ſe habet, qui tui non ſunt immemores. Vale. Ex *Richmonte* Nonis Aprilis.

C

Eraſmus Rot. Richardo Pacæo S.D.

S I vera ſunt quæ de Paraphraſi ſcribis, gaudeo *Epiſt.3.* ſanè vigilias meas non uſquequaque infelices eſſe. An non mera felicitas eſt, exiguo labore magnam inire gratiam? Etenim ſi libeat operã cum opera comparare: ſcribere Paraphraſes, ludus eſt præ his laboribus, quibus mihi conſtat Novum Teſtamentum. Atque utinam quod tibi ſcribis D eveniſſe, omnibus eveniat: nimirum ut illis quacunq, occaſione dulceſcat *Paulus*. Hic vigiliarum mearum mihi fructus abundè magnus fuerit. Nolim autem Paraphraſibus meis tantum tribui, ut his fretus quiſpiam negligat interpretum commentarios, præſertim vetuſtiorum: imò ſpes eſt fore, ut ad hos diligentiùs excutiendos meus expergefaciat labor. Nec enim deerunt, opinor, curioſi, qui periculum facere velint, ubi cum interpretibus conſentiam aut diſſentiam, & erunt for- E taſſe, qui venabuntur quod carpant. *Paulus* boni conſulit, quocunq; animo prædicetur Euangelium, modo illuſtretur *Chriſtus*: nec meâ magni refert, quocunque animo mea Paraphraſis legatur, modò hâc occaſione *Paulus* omnium ſtudiis commendetur. In ſtilo ſecutus ſum *Senecæ* conſilium, non affectans ſermonis apparatum, ſed eo qui ultrò ad manum adeſt, ſum uſus. Non enim arbitror tantum eſſe tribuendum iſtis, qui hoc ipſo ſe jactant, quod ad prodigiũ uſq; barbari ſint & So- F lœci, ut in illorum gratiam affectanda ſit orationis ſpurcities, præſertim ſi nobis non minus ſudandum ſit, ut ipſorum more loquamur, quàm illi laborant, ſi quando conantur emẽdatè dicere. Quod hortaris ut pergam quod inſtitutum eſt abſolvere, σύ γε τὸν σπεύδοντα καὶ αὐτὸν ὀτρύνεις. Nihil adhuc vidi pertinacius hac in bonas literas conſpiratione. Cibi, potus, ſomni, citharæ, choreæ, ſimiliúmq; voluptatum omnium ſatietas eſt, ut inquit *Homerus*, his τῶν συμπάντων κόρος ἐστὶ πάντων ἰδεῖν. Et quod G proceres docuerunt, adeò gnaviter reddunt minores, ut non alibi magis locum habeat illud, ni fallor, *Euripideum*, πολλοὶ μαθηταὶ κρείσσονες διδασκάλων. De navigatione ſuſcipienda faciam quod mones: valetudinem in conſilium adhibebo. Quod is Regis animus in me perſeverat, non tam meâ causâ gaudeo, quàm eruditorum omnium: quando mihi non alio nomine favet, quàm

quod ſibi perſuaſit, *Eraſmum* in literis eſſe aliquid. Non ſum avidus laudum, tamen ut quod res eſt, ingenuè fatear, à tali Principe laudari nec dolet nec pudet. Bene vale mi *Pacae* amicorum doctiſſime, & doctorum amiciſſime. *Lovanii*, Idus Maias, Anno M. D. XVIII.

Paulus Bombaſius Eraſmo ſuo S.D.

Epiſt.4. LIteræ tuæ quas ad XV. Calend. Septemb. dederas, vix pridie Id. mibi tandem redditæ fuerunt, méq; ita delectârunt, ut nulla re jucundiùs affici potuerim, fato quodam tibi adeò devinctus, ut vel blando illo tui nominis occurſu plurimum recreer, multo autem magis, ſi quod ex animo ingenióq; tuo depromptum mihi obveniat, quod ſæpiùs quidem optare, nunquam verò exigere meus me pudor ſinit, ne tua morans tempora, in publica commoda (ut *Flaccus* inquit) peccem: quibus quantum, meo judicio, non ſtrennè ac gnaviter modò, ſed etiam feliciter hactenus conſulueris, apud alios prædicare quàm tibi referre malim: ſed ne tibi, qui me intus & in cute nôſti, jam perſuaſa atq; etiam nota longiori ſermone perſuadere velle videar, ad epiſtolam tuam venio. Quod te undiq; invitantibus Regibus atq; Principibus, ad Novum Teſtamentum recudendum *Baſileam*, rejectis ac poſthabitis omnibus, conſerre maluiſti, nihil equidem miror, quippe qui ſciam *Eraſmum* nihil præ literarum conſcientiâ magni unquam æſtimâſſe: utinámq; id feciſſes, dum iſtic ego aderam, nihil enim me uno fuiſſet beatius, nec urbs *Roma* tam facilè me revocare potuiſſet. Pro Brevi obtinendo, quod operis tui benignum futurum ſit elogium, non tibi *Georgius* aut *Marcus* rogandi fuerunt, quorum hic jampridem ab urbe abeſt, ille verò proximis diebus autumnatum ſeceſſit, cum Cardinalem meum ſanct. quatuor, doctorum omnium fautorem egregium, rerúmque hujuſmodi arbitrum ac magiſtrum, ut nemo alius, propitium habeas, qui de tua voluntate certior à me factus, Brevis archetypon à me formatum probavit, idq; in membrana tranſcriptum *Leoni* Pontifici biduo ante ab urbe profecto, æſtimandum, & niſi diſpliceret, obſignandum miſit. Sed tuum quæſo hic fatum agnoſce, niſi meum dici mavis. Nam cum *Silvius* quidam philologus, juvenis *Gallus*, tui (ut præ ſe ferebat) apppimè ſtudioſus, ad ipſum Pontificem eſſet iturus, Cardinalis mei commendatitias habens, poſtridiéq; ſe inde rediturum diceret, nullum ego ſperans aptiorem mihi dari poſſe, cui negotium tale committeretur, ei Breve conſignavi, ac literas ad ſecretarium Pontificis dedi, quibus illum Cardinalis nomine rogabam, ut Breve obſignatum ſtatim per eundem *Silvium* remitteret, qui alioquin febriculoſus & valetudinarius, incommodo aliquo (ut ſuſpicor) in ipſo itinere præventus, Breve ac literas ſecretario præmiſit: ille nihil moratus, Breve & commendatitias Pontifici ſtatim reddidit: qui viſo & obſignato Brevi, literiſq; perlectis, eum qui commendabatur, ad ſe vocari, & cum nuſquam appareret, omni diligentiâ perquiri juſſit, nec ille uſquam locorum potuit hactenus reperiri. Ego qui intra pauciſſimos dies negotium confectum iri ſperaveram: pluribus jam lapſis diebus, cum nihil actum viderem, iterum ad ſecretarium ſcribo, eum negligentiæ atq; etiam injuriæ poſtulans, quod ſingulis propè horis innumera Brevia ad urbem remittens, *Eraſmicum* tamdiu retineat. Nuncii quam tibi retuli, adhuc incertam latebram, pluribus ille ſcribit, Brevéque ad nos per tabellarium, neſcio quem, remiſſum affirmat: quod diu quæſitum cum nuſquam reperiretur, conſimile aliud expediendum curavi, quod niſi κακοδαίμων alius intercipiet, ad te tandem perferetur. Habes de Brevi longam ſatis, & odioſam fabulam: nec tu diem datæ miratus fueris, quam ego ut multo auſpicatiorem futuram, potius *Romæ* quàm alibi uſquam eſſe volui. Gaudeo epiſtolam tuam quâ me reſpondiſti, excuſam: méq; nominis fama nonnihil auctum fuiſſe: modò ne mea illi ſit addita, quæ (ut ego meminiſſe poſſum) vix digna erat, quæ ſemel ab amico legi poſſet, ac vulgari cuivis, nedum optimæ tuæ componeretur. *Laſcaris* in *Gallia* nunc agit, propteréaq; à me conveniri non potuit. Si qua viri docti, qualem deſcribis, facultas mihi ſe obtulerit, tuæ voluntati pariter, ac illius commodo inſerviam. Me à literaria profeſſione non tam mea voluntas, vel (ut tu ſuſpicaris) fortuna melior avocavit, quàm incertus ille, cui pleraque tam mala quàm bona debentur, caſus eripuit. *Boerii* ambo *Romæ* agunt, téq; invicem ſalutant. *Bernardus* incidit in quartanam, ſed non admodum gravem. Jamjam ſe diſceſſurum minabatur. *Puccium* legatum jam iſtinc pedem moviſſe, itérque *Romam* verſùs facere non dubito, & propterea Breve ipſum non ad eum, ſed ad protonotarium *Caraciolam* Pontificis apud Cæſarem legatum dirigo, quem in eo ad te protinus tranſmittendo, nec inhumanum nec indiligentem futurum ſpero. Vale mi *Eraſme*, ac *Beatum* & *Amorbachios*, cæteróſq; iſtic doctos meo nomine ſaluta. *Romæ* ex palatio Apoſtolico. Cal. Octob. M. D. XVIII.

Eraſmus Rot. Paulo Bombaſio S. D.

Epiſt.5. O Pectus Muſis Gratiiſq; natum! Obruis me tot officiis, ut partim me pudeat tibi toties gratias agere, & agere tantum: partim non occurrat formula ſubinde nova quâ id faciam. Cardinali *S.4.* hoc magis debeo, quo minus quicquã de illius celſitudine ſum promeritus: *Marinus Caraciola* Apoſtolicus apud Cæſarem legatus, rem ſummâ diligentiâ curavit, adjectis etiam amantiſſimis ſuis ad me literis. Prius exemplar miror quis interceperit: nam hujuſmodi literarum genus, non video cui poſſit eſſe uſui, præter eum cui mittuntur: ſecus eſſet, ſi de opimo epiſcopatu, aut alioqui ſplendido ſacerdotio ageretur. Moleſtum eſt animo meo, quòd occupatiſſimo tibi tantum accedit ex me moleſtiæ: ſed tamen voluptati eſt, quòd his occaſionibus animi tui ſynceritas indies mihi fit exploratior. Utinam hæc noſtra regio vel paucos haberet *Bombaſios*. Quis unquam ſynceriùs aut conſtantiùs amavit, quamvis eximium amicum, quàm tu amas *Eraſmum* gratis, humilem, tenuem, unde nullas officii vices ſperare poſſis: ad hæc tanto tum eruditior, tum felicior? Non queo ſatis conjectare, quis fuerit *Gallus* ille, quem ſcribis evanuiſſe, niſi fortè *Chriſtophorus* eſt *Longolius*, juvenis ut ex illius intelligo ſcriptis cum ad omnes bonas diſciplinas, tum ad eloquentiam factus. Hic, ni fallor, unus eſt eorum, qui mox *Eraſmi* nomen obſcurabunt. Verùm ea res mihi voluptati

voluptati eſt, quando mei nominis jactura, lucrum A
eſt Reipublicæ literariæ. Demiror quæ res *Joannem Laſcarem* à *Roma* potuerit avellere, præſertim
Leone præſidente rebus ac ſtudiis. Fratres *Boerios*
etiam atque etiam jubebis ſalvere meo nomine.
Epiſtola tua non offendit me *Baſileæ*, nec id temporis aderat *Antonius Puccius*, ſummi Pontificis
legatus: tamen hac de re ſcripſeram ad illum agentem *Turegii*: nam ut adirem hominem, quemadmodum & ille vehementer cupiebat, & ego
propemodum receperam, nec valetudo ſinebat, B
quæ vectationem equeſtrem nondum patiebatur,
nec occupationes literariæ. Navigatione tametſi
non caruit ſuis moleſtiis, tamen paulatim factus
ſum confirmatior: Apud clariſſimum *Hermannum*
comitem à *Nova aquila*, cum dies ferme quinque
ſuaviſſimè vixiſſem, adeò mihi placui, ut mihi
planè viderer renatus: ſed mox in præſens exitium conjectus ſum adeò ut vix ſemivivus deportatus ſim *Lovanium*: ſive id malis ventis debeo,
qui tum peſtilentiſſimi pariter ac vehementiſſimi C
flabant: ſive meæ ſtultitiæ, qui per mediam *Coloniam* urbem id temporis undiq; funeſtam auſus
ſum iter facere. Chirurgus unus atque alter peſtem eſſe confirmabat: tres carbunculos excidiſſe
negare non poſſum. Mihi nec ægrotare libuit,
nec peſtem credidi: & profuit non credidiſſe; ſed
revaleſco, faventibus ſuperis: at interim malè
precantibus iis, quibus dolet efflореſcere paſſim rectiora ſtudia. Bene vale. *Lovanii*, Id. Decemb.
Anno M. D. XVIII. D

Guilielmo Croio Cardinali & Archiepiſcopo Toletano Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 6. QUanquam non prorſus abhorret à vero, præſul optime, idemq; Princeps cum primis illuſtris, quod olim placuit *Stoæ* cultoribus, felicitatis humanæ ſummam in habitu virtutis eſſe ſitam, tamen *Peripateticorum* ſententia mihi magis E
videtur ad communem hominum ſenſum pariter ac vitam congruere: qui negant beatitudinis circulum abſolvi poſſe, niſi tres bonorum ordines inter ſeſe conſentiant, ſibiq; mutuis præſidiis & adminiculis famulentur. In his ea quæ vocantur animi, ut cæteris magis merentur appellationem bonorũ, plurimúmq; momenti adferunt ad ſummam felicitatis, ita maximè noſtrâ curâ, noſtráq; parantur induſtriâ, ut præcipuam beatitudinis portionem nulli ſecundum Deum magis debea- F
mus quàm nobis, ſi quid tamen debemus nobis.
Porrò naturæ dotibus, quoniam citra noſtram induſtriam nobis ceu dormientibus obtingunt, meâ ſententiâ non tam beati ſumus quàm fortunati, licèt hæc quoq; curâ ſtudióq; vel ſervantur, vel etiam augentur. Siquidem *Demoſthenes*, cum & voce eſſet perquam exili, deinde ſpiritoſus, ad hæc impeditiore linguæ organo: denīq; formâ parum felici, quæ res in oratore nonnihil habet momenti, tamen improbâ curâ, meditationéq; nihil ha- G
rum difficultatum non vicit. Et *Marcus Tullius* valetudinem alioqui imbecillem, ſic motus ac victus moderatione confirmavit, ut quamlibet magnis laboribus par eſſet, idq; in multam etiam ætatem. Porrò fortunæ commoda, quæ velut organa ſunt ad virtutem vel parandam, vel exercendam, pleriſq; ſerò contingunt. Nam in honoribus parandis, aut opibus, aut famâ, dignitatéq; multis tota fermè ætas conteritur, ut immenſis ac diutinis curis nihil aliud videantur aſſequuti; quàm ut locupletes aut optimates moriantur. Ita fit, ut nec ipſi ſuis bonis admodum fruantur, nec aliis magnopere ſint præſidio. Quo ſanè nomine tua ſublimitas mihi longè fortunatiſſima videri ſolet: cui quicquid vel à natura dari, vel à fortuna conferri poteſt, contigerit ultrò, contigerit affatim, contigerit mature, quo nimirum & ipſe tuis bonis diutiſſimè frui poſſis, & de plurimis quàm optimè mereri. Nam præter ingenii felicitatem, præter corpus ad omnem virtutis uſum functionemq; probè ſculptum & concinnatum, tantum autoritatis, tantum dignitatis, tantum opum, hinc ſummi Pontificis indulgentiſſimus favor, hinc clariſſimi Principis *Cieveris* patrui tui pluſquam paterna pietas in te congeſſit, ut amplius vix optari queat, nec ſuperſit ullum dignitatis faſtigium, niſi quod uni tantum optari poſſit. Cæteris igitur multis in rebus luctandum eſt, ſi velint ad felicitatis faſtigium emergere: tibi cum cætera ſuppeditata ſint omnia, nihil ſupereſt niſi unicum ſtudium, unicáq; cura, videlicet ut id quod facis facias, animi decora tibi pares, iſtius fortunæ magnitudine digna. Hæc ſola non largitur nec naturæ favor, nec indulgentia fortunæ, ſudore, ſtudióq; redimantur oportet: haud alio precio ſuperi mercem hanc mortalibus venalem eſſe voluerunt, ne monarchis quidem aut ſatrapis. Neq; enim quiſquis imponit diadema, idem mentem addit Rege dignam. Generis claritas, aut populi favor imperium dare poteſt, pectus imperio dignum non poteſt: & tamen hoc ſi deſit, qui mandavit honorem, ſarcinam addidit, non dignitatem. Verùm ita demum admiranda quædam & eximia dignitas exoritur, ſi naturæ fortunæq; decora ſic animi dotes illuſtrent, ut ab his viciſſim lucem accipiant: imò ſi fieri poteſt, obſcurentur. Ille deniq; verè magnus eſt, qui vel adempto diademate magnus eſſe perſeveret. Multis obſtat generis obſcuritas, aut res anguſta domi, quo minus ad eximias virtutes, quæ non niſi paucis, quos æquus amavit *Jupiter*, contingunt, queant eluctari: aut ſi pervenerint, non perinde licet alios bene merendo ſublevare. Cæterùm ſi quis extiterit, in quẽ unum non ſecus atq; olim in *Pandoram* deorum omniũ omnia munera collata ſint: ſimul horum bonorum chorus compererit, is mihi videtur numinis cujuſdã inſtar habere, ſuperûm benignitate in hoc datus, ut beneficentiam ſuam quàm latiſſimè diffundat in omnes. Fungetur autem officio ſuo, primum ſi agnoſcat dotes ſuas: ſunt enim juxta poetam eximium, qui parum nôrint ſua bona: deinde ſi meminerit, quicquid adeſt bonarum rerum, id omne Domini eſſe peculium, in hoc creditum, ut juvandis proximis impenſum, copioſam uſuram referat Domino, talium lucrorum avariſſimo. Sed in primis adſit animus excelſus, & rerum leviculārum, quas ſordidum vulgus admiratur, contemptor, quiq; ceu murus aheneus ab honeſto deflecti non poſſit: Atque hanc ubique regulam ſequutus, univerſam ſuæ felicitatis [illegible] in reipublicæ ſubſidium conferat, quando hoc in primis numini peculiare dixit antiquitas, *Juvare mortalem*. Ad hanc imaginem proximè accedant neceſſe eſt, quos æterni numinis favor in iſto rerum faſtigio collocavit. Addet calcar

 animo,

animo, ſi ſe cogitet velut in ampliſſimo theatro conſiſtere, totius orbis oculis in unum conjectis, nihil expectari ab ipſo plebeium aut vulgare, in exemplum rapi quicquid dixerit aut fecerit. Etenim ſi hiſtriones habet ſollicitos, quomodo ſuſceptæ fabulæ, quomodo theatro reſpondeant: quanto magis curæ debet eſſe magnatibus, ut dignitati ſuæ, ut orbis expectationi reſpondeant. Quo te pluribus titulis ornavit fortuna, hoc impenſiùs enitendum, ut ſorti lucrum reſpondeat. Neq; enim clam eſſe poteſt, quid expectetur ab Abbate, quid ab Archiepiſcopo, quid à Cardinale, quid ab eo, cui natalium imagines ac decora prælucent: denique quid à duce. Non ita magnum eſt dignitatem ampliſſimam ſuſcipere: ſuſceptam tueri ac ſuſtinere longè difficillimum eſt. Rectè dictum eſt illud, *Pulchrius eſſe nonnunquam honorem meruiſſe quàm obtinuiſſe.* At longè pulcherrimum arbitror, dignitatem ampliſſimam citra ambitum aſſequutum eſſe, ac ſuſceptæ ſic modis omnibus reſpondere, ut non tu per illam illuſtris, ſed illa per te videatur illuſtrata. Ac bona pars eximii Principis eſt, certo velle bonum Principem agere. Id ſi à quoquam alias unquam ſperandum fuit, de te certè tam multæ res nobis tam magnificè pollicentur, ut non temere certam fiduciam animo præſumamus omnes. Multis argumentis tua juventus jam nunc ſui ſpecimen nobis edidit, majora ſunt quæ indoles iſta ac virtus velut herbeſcens adhuc, & quotidianis auctibus ad maturitatem properans gliſcénſq; promittit. Porrò quanquam virtutis ſeminarium indiderit natura, res, ut fatear, egregiè potens; tamen huc non leve momentum adfert, cordatos, integros, eruditos, gravéſque viros in conſiliis, in officiis, in domeſticis colloquiis ſemper habere: ſed multo maximè conducit, quemadmodum facis, in optimis literis per ætatem non ſegniter exerceri, præſertim iis, quæ ad egregium Principem gerendum vel addunt ſtimulos, vel viam aperiunt: tametſi factum videmus, ut quoſdam eximios Principes, disciplinæ licet alieniores nobilitârint, veluti *Mithridatem* linguarum, reiq; medicæ peritia, C. Cæſarem Matheſeos cognitio. Multa ſuggerunt amici, ſed nulli plura quàm boni codices, quos *Cato* vel in ipſam uſque curiam comites habere conſuevit, lectitans interim aliquid, dum ſenatus cogeretur. Ut igitur non omnis diſciplina perdiſcenda Principi, ita major eſt librorum numerus, quam ut omnes vacet evolvere: proinde ex utriſque quod optimum eſt, quódq; proximum ad rem Principis facit, primo loco diſcendum eſt. Nec enim expediat hominem Reipublicæ natum, aſſiduâ meditatione ſtudiorum in mutis, ut vocant, magiſtris ſitum ducere: quin potius quemadmodum *Plato* civium ſuorum animos gymnaſticæ muſicæq; temperatura fingit: ita decet ſummatium vitam viciſſim ſtudiorum ocio, rerúmq; gerendarum negotio temperari. Sed quò rapior, oblitus epiſtolam ſcribere me, & ſcribere Principi tam excellenti, cujus prudentia me monitore non eget, ſed felicitas magis exigit ut gratulemur. At volupe fuit in bonorum tuorum commemoratione diutius verſari, præſul hujus ætatis præcipuum ornamentum, quibus optamus ſemper aliquid accedere, ut nobis novum ſubinde gratulandi argumentum ſuppeditetur, dum tu indies te ipſo major ac melior redderis. Quod alternis nunc linguam, nunc calamum exerces, majorem in modum probo, quo lubentius tibi parui, licèt alioqui diſtrictiſſimus, ut ſtylum tuum provocarem. Habes epiſtolam bis male ſcriptam, ac vereor etiam ne τῷ φίλῳ moleſtam, quod non minus prolixa ſit quàm inconditа. Verùm hac in parte nobis æquior ſis oportet, qui tibicinem *Arrhabium* in te provocaris. Si dignaberis hunc *Eraſmum* famulitio tuo aſcribere, ego faxo viciſſim ut tibi inter *Guilelmos* ſit locus præcipuus, quando nomen hoc mihi ceu fato quodam amicum ac proſperum eſſe video. Longum ſit recenſere omnes, ſed te non pudebit opinor, *Guilhelmum* Archiepiſcopum *Cantuarienſem*, *Guilhelmum Montjoium*, *Guilhelmum Budæum* habere comites. Si quid erit in quo tua ſublimitas noſtram opellam deſiderabit, quod volet injunget homini cupidiſſimo tibi gratum faciendi. Bene vale. *Lovanii*, Anno milleſimo quingenteſimo decimooctavo.

G. Croius Cardinalis Eraſmo Roterodamo ſuo S. D.

ACcepi epiſtolam tuam mi *Eraſme*, quam quibus verbis laudem profectò neſcio, tam eſt elegans, tam erudita, tui tuorúmq; ſimillima, cui dum reſpondeo, illud eſt mihi abs te impetrandū, ut facile feras me non aliter quidem atq; tu ſentis ſentire, ſed aliter certè diſſerere: idq, ego faciam, ut ille apud *Platonem Glauco* juſtitiam vituperans, quo ad laudes illius tantæ virtutis *Socraticam* provocaret facundiam. Quum velut per gradus quoſdam ad animæ felicitatis commemorationem venis, probare magis videris *Peripateticam* de bonis opinionem quam *Stoicam*, eámq; dicis ad communem hominum ſenſum pariter ac vitam magis congruere: quod argumentum ſi ullius eſt momenti in ratione beatitatis aſſerenda, facilè ſectas omnes vincet *Epicurea*, quæ tam popularis eſt, ut maxima ſit hominum pars, quæ putet nos ad unā voluptatem natos eſſe. Atqui video te parum moveri turbâ cerdonum, ſartorum, culinariorum, laniorum, opificúmq; reliquorum, & teſtimonium ab illis præſtantiſſimis requirere viris, qui ſummo ingenio prædici, ſummáq; eruditione non temerè huc atq; illuc feruntur, id eſt, quocunque opes voluptatéſq; impellunt, ſed ſupra humanos conſtituti caſus, nullis affecti perturbationibus rés ipſas liquidò perſpiciunt, & ad vivum, quod aiunt, reſecant. Hi verò quonam modo diſputent, quæſo videamus. Agamúſque nos *Stoico* more paulò ſubtilius, nec mireris ſi ad hanc diſputationem minimè attulero popularem eloquentiam copioſam illam forenſem, quam etiam vix aſſequerer vel in ipſa voluptate apud multitudinem commendanda: neque enim ſumus omnes *Eraſmi*, qui ita de magnis diſſeris, ut nihil fieri poſſit familiarius; ita de parvis, ut nihil ſublimius; ita de obſcuris, ut nihil dilucidius; ita de paradoxis, ut nihil probabilius. Sed ad id quod inſtitueram; ſi opes, ſi copiæ, valetudo, robur, forma, aliáq; & corporis, & externa quæ tu vocas bona, aliquid momenti ad felicitatem ipſam afferunt, quo hæc fuerint majora, eo profectò ampliorem præſtantioremq; beatitudinem faciant, neceſſe eſt: ita ut longè beatior ſit formoſus & dives paupere deformi: quod ſi addideris opes, copias, honores, potentiam, imperium, amicos, natales, robur,

Epiſt. 7.

robur, celeritatem, quam ille multis paraſangis in A curſu felicitatis virum bonum relinquet, qui his caruerit? quo fiet ut *Socrati* illi numini philoſophorum cum tota illa ſua virtute vix unus ad felicitatem gradus confectus fuerit, quod eſt penè impium dicere: nam ſi ſingula illorum ad beatitatem aliquid faciunt, omnia ſimul adeò multum profectò facient, ut beatior is futurus ſit qui ea habeat, quàm bonus vir illis orbatus: atq; ita *Neronem* facile fuerit tam ſævum tyrannum *Epicteto Stoico* ſervo diis & mortalibus gratiſſimo B beatiorem dicere. Aufer obſecro à *Socrate* turpitudinem illam corporis, ignobilitatem generis, uxorias moleſtias, egeſtatem, inopiam, da formam, da ſtemmata generis, da obſequentiſſimam uxorem, confer opes, honoréſque eximios, quid amplius, quid excelſius, quid admirabilius habiturus es in hoc *Socrate*, quam in illo ſuia? Quid tu ais mi eruditiſſime *Eraſme*, opes ſunt bona, ſunt pulchritudo & vires bona, cur igitur nemo his fit unquam melior? *Cicero* in quo fuit tanta C verborum *Latinorum* peritia, quanta in ipſa tota *Latina Roma*, ut nôſti, mirari ſe dicit opes à priſcis *Romanis* bona eſſe appellata, cum nihil ſint minus, neque id vocabuli ſatis eſſe illi rei aptum. Putas tu æruginem quandam viliſſimam vel auri, vel argenti, ſerica veſtimenta, aulæa, domos magnificas multum beatitati addere? Si hæc ergo nunquam humanus inveniſſet luxus, nullus abſolutè fuiſſet beatus? exiſtimas formam, id eſt, colorem quendam album rubore temperatum D ex felicitate eſſe, nullus nè ergo felix Æthiops? certè nullus noſtrâ ſententiâ, ſi hac ex parte æſtimatur felicitas, ut ſententiâ illorum nullus apud nos, ſi modò res ipſi eadem quâ nos metiuntur decempeda, vulgari nimis & judiciis craſſis populorum accommodata. Et ut loquamur etiam ex ſacris literis, quemadmodum utrunque noſtrum decet, me utpote Epiſcopum, te utpote interpretem tam diligentem & ſyncerum earum: quæ regna, quas opes addis *Christo*, ut ſit futurus E felicior quàm fuit in mundo? Sed de hoc taceamus, quippe, Deus ipſe Rex eſt regum, fuitque ſemper, & Dominus dominantium. *Petrus* certè gloriatur ſe neque aurum habere, neque argentum. Quid agis *Petre*, cur tibi detrahis non malam felicitatis partem? Adde *Paulo Romanum* imperium, illi inquam *Paulo*, qui ſe gloriari ait in calamitatibus, ut homines vocant, atque adverſis, an habebis beatiorem, an majorem, an magis admirandum *Paulum*? Vin' tu uti voce illa F *Quintiliani* in pariete palmato, *quos miſeros fecere virtutes*? Cave vocaris miſeros illos, quos pronunciat *Chriſtus*, veritas ipſa, tum demum beatos quum eos fuerint homines inſectati propter ſe. His volui tecum agere cum bona venia tua, ut ego me ipſe exercerem in hoc argumento, non tamen ita ſpatiatus in hoc loco, ut obliviſcerer me epiſtolam ſcribere: tu noſtrum hoc exercitamentum conſules boni. Venio ad alias partes tuæ quàm ſuaviſſimæ Epiſtolæ: ita deinde admo- G nes me officii mei in *Peripateticus*, ut iſta præcepta vix vel ab ipſo poſſent expectari *Cittieo Zenone*. Ejuſmodi obſecro frequenter ad me mitte, ut te præceptore quonam modo me geſturus ſim, ſciam. Ego enim & ſi non ſum ex primo illo optimo genere hominum, per ſeſe qui omnia nôrunt, eſſem longè libentiſſimè ex proximo, parent qui

A recta monenti: & ſpero me ita ducturum vitam, ut meo & chariſſimi patrui honori non deſim: cujus in me charitatem meritò pluſquam paternam appellâſti. Neq; enim poſſet me tam arcto amore complecti, & ſi mihi his pater eſſet, cui etiam ego plus me debere profiteor quàm patruo & patri beneficentiſſimis ſimul. De eruditione illud ego in primis optarem fieri, ſi poſſet, ut *Græcam* illam ἐγκυκλοπαιδείαν abſolverim, quod ſi id per immenſa non licuerit negotia, certè ut con- B ſulis melioribus me dedam diſciplinis, atq; iis ad quas meâpte ſponte & naturâ feror, ad manſuetiores Muſas, ad elegantiam ſermonis *Latini*, nonnihil etiam *Græci*, ad eam philoſophiam, quam in civitates domóſq; invexit *Socrates*, *Ethicen* appellant, quæ mihi ad gerendam Rempubl. multò commodiſſima ſemper viſa eſt. Juvat jam verba quædam tua recenſere: Sed quo rapior oblitus epiſtolam ſcribere me, & ſcribere Principi tam excellenti: oblitus certè es mi dulciſſime *Eraſme*, C te ſcribere ei, cui ſi literas dares totâ *Iliade* longiores, nondum ipſum legendo tua ſatiares, non auferres dulcedinem tuarum rerum, augeres potius ſemper. Quod verò de famulitio loqueris, non opus eſt ejuſmodi verbis tu agas mecum, ſocium te appella meorum ſtudiorum, aut melius te præceptorem, me diſcipulum. Porrò quod de *Guilelmus* dicis, gaudeo mihi nomen tibi amicum contigiſſe, neque verò me pudebit unquam clariſſimum & omni virtutum numero conſummatum D *Guilielmum Varamum* Archiepiſcopum *Cantuarien.* ſocium quavis in re habere, non illuſtrem & ſtrenuum Principem *Montejovium*, quos tu ita paſſim commendas, de quorum virtutibus ego tam multa à pleriſque accepi, ut adduci non poſſim, quin exiſtimem ſummos illos eſſe viros atq; excelſos. Quid loquar de *Guilielmo Budæo*, amoribus atq; deliciis Muſarum & *Græcarum* & *Latinarum*? cujus laudandi nunquam *Vives* meus finem facit, cujus *Budæi* ſtudia, monumenta, inge- E nium, eruditionem, linguam, mores colo, ſuſpicio, veneror, admiror, adoro. Inter hos malim multò me annumeres, quàm inter quoſvis alios opulentiſſimos Principes horum diſſimiles. Vale mi *Eraſme*, & loquacitati noſtræ ignoſce, ſimul quum fuerit ocium reſcribe. Quoniam exiſtimavi te haud facilè meum characterem lecturum idcirco uſus ſum amanuenſi. *Lovanii*, Anno M. D. XVIII.

F *Reverendiſſimo Domino D. Guilielmo Croio Cardinali & Archiepiſcopo Toletano Eraſmus Roterod.* S.D.

REverende Præſul ac Princeps illuſtriſſime, *Epiſt.* 8. proximis literis jocabar vereri me nè tibi provocâſſes *Arrhabium* tibicinem. At idem verſis rerum vicibus in me recidiſſe videtur. Adeò non ſolùm omnibus quamvis prolixæ illius epiſtolæ partibus reſpondes, verumetiam obtorto G collo in latiſſimum philoſophicæ diſputationis campum trahis, argumentum non unius voluminis ordiens. Quod ni mihi perſpectum eſſet ingenium tuum ad omnia verſatile, nonnihil addubitarem, nè tibi iſta ſcribenti ſophiſta quiſpiam in conſilio fuerit, adeò quædam arte detorques, alióque quam dicta ſunt rapis. In præſentia non congrediar tecum juſtâ acie, ſed paucis attingam

pauca;

pauca, non immemor epiſtolam ſcribere me.
Porrò quando teſtaris te utcunq; diſſerueris ſen-
tire mecum, non poſſum non & ipſe tecum ſen-
tire, utcunq; diſſeruero. Sic aiunt & *Peripateticos*
rebus ipſis convenire cum *Stoicis*, verbis duntaxat
ac ratione præcipiēdi diſcrepare. Porrò cum idem
doceant, tamen *Peripateticos* hoc nomine præfe-
ro *Stoicis*, quòd illi paradoxis utantur, multum
abhorrentibus à vita ſenſúq; communi; hi veluti
demittant ſeſe magis ad popularem captum, non
aliò tamen ſpectantes quam ſpectant *Stoici*. Sic
Plato vult ſuū ſapientē ab illa mirabili luce rerū,
quæ vere ſunt, ad umbras vulgi deſcendere, quo
magis prodeſſe poſſit: ſic æterna ſapientia nobis
ubiq; ferè balbutit. Nec ideo protinus optimum
eſt, quicquid infimæ fæci vulgi maximè placet:
huc enim detorques, ſed violentè verùs quam ap-
poſitè. Quem autem moverit, ſi quis *Stoicus* cla-
mitet, regnum, opes, proſperam valetudinem,
nullo pacto bona eſſe? Rurſus, ſervitutem, pau-
pertatem, morbum, ſenectutem, mortem, nihil
eſſe mali? Omnes felicitatis numeros concluſos,
in habitu neſcio quo ſapientiæ? Hæc certè frigent
& apud eruditos, apud vulgus hominum etiam
ridicula ſunt. At ſi quis neget hæc anxiè quidem
expetenda, verùm ſi fortè obtigerint vertenda
eſſe in materiam organúmq; virtutis: bujus ora-
tio placabilius deſcendet in aures animoſq; non
dicam, cerdonum, ſartorum, culinariorum, quos
tu commemoras, ſed magiſtratuum, Principum,
Epiſcoporum, addam etiam Theologorum: nam
hac in re nec *Latomum* à me diſſenſurum opinor,
quantumvis in negotio linguarum diſſentire pu-
tatur. Neq; tamen continuo probat vulgus, quic-
quid frequentiſſimè ſequitur, nemo non damnat
inhoneſtam voluptatem, nemo laudat temulen-
tiam. Nos de judicio loquimur, non de cupidi-
tatibus ac morbis animorum. Sed nè prolixi ſi-
mus, primo loco ſic ratiocinaris: *Si corporis ac for-
tunæ commoda bona ſunt, quo copioſius ea contingunt,
hoc feliciorem reddant neceſſe eſt.* Primum memi-
niſſe debes, hoc genus bonorum, quantumvis ac-
cumules, non adferre beatitudinem, ſed acceſſi-
one beatitudinem quam ſola virtus præſtat abſol-
vere, certè quod ad uſum virtutis attinet. Deinde
quanquam iſta conferunt ad felicitatem, non con-
tinuò ſequitur juxta modum horum & felicitatem
accreſcere. Cibus ac potus conducit ad hominis
vitam tuendam, at non continuò maximè vivit,
qui plurimo utitur cibo. Præter unam ſapien-
tiam nihil eſt in rebus humanis tam commodum,
quin fiat incommodum, ſi ſit immodicum: forma
moderata multos commendavit, multis exitio
fuit immodica. *Pythagoræ, Scipioni Africano, Tra-
jano* Cæſari non parum autoritatis conciliavit
formæ dignitas. Jam verò tibi videtur etiam im-
pius, cui *Socrates* vel pilo felicior videatur, ſi quis
Deus illius animo formam, opes ac genus adjun-
xiſſet. Ut nihil aliud, certè pluribus profuerit. At
virtutis finis eſt in uſum multorum diffundi, nunc
illius virtus pauciſſimis civium bono fuit, ipſi eti-
am exitialis. Porrò quot paraſangis præcurrat his
bonis inſtructus, non eſt meum metiri, mihi ſatis
eſt aliquam felicitatis acceſſionem adjungi. Rur-
ſus expendere convenit hæc bona, non numerare,
quod tu facis, qui virtutem hiſce rebus deſtitutam,
vix unum facis gradum ad felicitatem. Una vir-
tus tantum habet momenti, ut ſola conficiat feli-
A citatem: tantóque præſtantior eſt cæteris bono-
rum generibus, ut nec in appellationem bonorum
recipiantur illa, niſi quatenus virtuti famulantur.
Ex quibus ſatis liquet hoc loco, non ſatis in tem-
pore *Neronem* ſceleratiſſimum tyrannum cum
Epicteto philoſopho integerrimo comparari. Ut
Neroni non profuit imperium aut opes, quo mi-
nus eſſet infelix: ita ſi *Epicteto* optimo viro hæc
commoda acceſſiſſent, fuiſſet ad exercendam vir-
tutem non paulò inſtructior. Ad hæc ratiocinaris
B hunc in modum: *Si bona ſunt, cur horum præſidio
nemo fit melior?* Primum qui ſuas opes à majori-
bus relictas, aut alioqui bene partas effundit in
ſubſidium pauperum, aut ſi quis opum uſus ſan-
ctior, non huic opes adminiculo ſunt, ut indies ſe-
ipſo melior evadat? niſi fortè non putamus acceſ-
ſione benefactorum, & virtutis gradibus adjungi
nonnihil. Deinde non fugit hoc tuam pruden-
tiam, non eâdem ratione opes, formam, valetu-
dinem, aliáq; id genus bona dici, quâ virtutem.
C Sic enim hæc bona vocantur, quemadmodum
Regum caduceatores Reges dicimus, quod Regi-
bus ſerviant. Quæ *Stoici* fortaſſis appellarent
commoda, *Peripatetici* dilatatâ ratione nominis,
bona quædam appellant. Virtute nemo poteſt ab-
uti, his abutuntur multi, ſed ſuo, non rerum vi-
tio. Rurſus ſunt quædam pro incommodis mala
vocata *Peripateticis*, quæ ſæpe tamen vertuntur in
materiam virtutis, & fortaſſis plures corrumpit
paupertas quàm opulentia moderata. At *Cicero*
D demiratur à priſcis *Latinis* rem familiarem bona
dici, ſed niſi fallor, *Stoici* perſonam agens hoc de-
miratur. Aliter Deus dicitur bonus, aliter vir pro-
bus, aliter æquus, aliter nummus. Quorſum au-
tem attinet mirari, corporis ſanitatem, ac vires
bona dici, cum juxta philoſophos prorſus in ea-
dem competat entis ac boni appellatio? Nec de
iis loquor quæ luxus reperit, etiam ſi hæc quoque
malè reperta, nihil vetat in meliores uſus vertere.
Illud falſius eſt quàm argutius, ſi felix non eſt, niſi
E cui color eſt candido rubróq; mixtus, nullus *Æ-
thiops* felix. Non enim continuo formoſus quiſ-
quis hoc colore ſit, neq; quicquam vetat quo mi-
nus Æthiops apud Æthiopes ſuo nigrore formoſus
ſit. *Christo* ſi nihil acceſſit, quid eſt igitur quod
toties petit à patre: quid eſt quod gloriatur ſibi
datam poteſtatem in cœlo & terra? ſed *Chriſtum*
huic diſputationi, quando ita videtur, non admi-
ſceamus. Quod apoſtolos pauperes eſſe voluit,
non docet opes eſſe malas, ſed noluit euangelii
F gloriam hujus mundi præſidiis aſcribi. Nec infi-
cior ſæpe incidere ut hæc ſint abjicienda, ſi id po-
ſtulet pietas. Nunc mihi viciſſim reſponde, ſi hæc
bona non ſunt, quâ fronte ea publicis etiam pre-
cibus flagitamus, ab eo qui nihil largiri nec vult,
nec poteſt, niſi bona? Abſit autem ut dicamus
miſeros, qui virtute præditi ſunt, imò feliciſſimos
dicimus, ſed conſummatiùs felices, quibus hæc
adſunt vel ſponte oblata, vel cum laude quæſita,
niſi quid ſecus poſtulet temporis ratio. Deſinam
G philoſophari ſi uni etiam rogatiunculæ reſponde-
ris. Finge mihi duos, alterum formâ *Therſitem*,
paupertate *Irum*, valetudine miſerrimâ, linguâ
balbâ, futili memoriâ, ingenio plumbeo, genere
pudendo, inviſum omnibus, exulem, deniq; ſenem
decrepitum; alterum virenti ætate, formæ digni-
tate venerandum, felici valetudine, linguâ vocali
& expeditâ, memoriâ fideli, ingenio dextro, po-
tentem

tentem opibus. clarum natalibus, poſtremo ſummâ dignitate ſuſpiciendum omnibus: fac interim adeſſe tibi mentem viro probo dignam, quæ primùm amet optima; deinde quæ cupiat de omnibus quàm optimè mereri, adeſſe deum aliquem, qui jubeat ut utrum malis eligas, nam continuo futurum te, quod delegeris, dic mihi bona fide hunc an illum eliges? Et videtur indignum boni nomine, quod vir bonus potius eſſe duxerit? Sed urgebis, *Si bona ſunt, cur ea jubemur contemnere?* Contemnit qui hæc præ virtute negligit, cõtemnit qui non his fidit, contemnit qui ſibi non poſſidet, contemnit qui benignè erogat, contemnit qui non affligitur ablatis, ſi quando fortuna. quod ſuum eſt repetit. Felix non eſt qui his tantum ſibi felix videtur. Felix non eſt, qui his orbatus, felix eſſe deſinit, ἀλλὰ φιλοσοφίας [illegible] Quod tua celſitudo non gravatur, vel à nobis admoneri, non poſſum non probare modeſtiam animi tui, quam nè tantus quidem fortunæ ſplendor potuit viciare: quanquam à nobis illa non tam monendi ſtudio dicta ſunt, quam excitandi ſtyli tui gratiâ. Quòd ſic affectus es erga diſciplinas maximo Principe dignas, magis iſto nomine te felicem judico, quàm ipſo galero, quantumvis auguſto. Quòd *famulitii* vocabulum prorſus rejicit tua modeſtia, liberum tibi facio, ut quocunq; me nomine voces, modò inter tuos numeres. Ut humanitas tua non faſtidit *Guil.* trium contuberni-um ita non dubito quin illi tui nominis acceſſione gaudeant obſcurari, ſi tamen iſtud eſt obſcurari, ac non potiùs acceſſione lucis illuſtriorẽ fieri. Suffuratus ſum unam aut alteram horulam nè viderer prorſus officio meo defuiſſe. Brevi uti ſpero copioſiùs ſtudium animi noſtri erga tuam celſitudinem declarabimus, quam opto ſemper quàm optimè valere. *Lovanii*, Anno M. D. XVIII.

Leoni X. Papæ Eraſmus Rot. S.D.

Epiſt. 9. BEatiſſime pater, exiit jamdudum in manus hominum Novum Teſtamentum, rurſum à me non æſtimandis ſudoribus novatum, unà cum annotationibus acceſſione non mediocri locupletatis. Exiit autem felicibus, ut videtur, auſpiciis, non modò *Romani* Pontificis titulo, verumetiam *Leonis* vocabulo commendatum, quo non aliud nomen orbi *Chriſtiano* gratius. Antehac quotquot erant verâ pietate præditi, venerabantur ut tibi ceu numini conſecratum: nunc avidiùs etiam amplectuntur, ut ſummi Præſulis oraculo comprobatum. Parum religioſum eſt, non venerari quod dicatum eſt religionis antiſtiti, ſummæ vero dementiæ ſit, ſi quis homuncio tentet rejicere, quod amplectitur ſummus *Chriſti* vicarius: privatà temeritate damnare, quod approbat ſummus divinæ mentis interpres, cujus autoritati debemus, & quod euangelio credimus. Nam ipſe nihil hic mihi laudis vendico, præter animum juvandi ſtudio nihil vigiliarum recuſantem. Tuum eſt, quod opus avidiſſimè rapitur ab eruditis omnibus, tuum quod amatur, quod manibus teritur, quod per hoc paſſim omnes inflammãtur ad ſacrarum literarum amorem. Quos prioris editionis novitas nonnihil offenderat, hi nunc reſipiſcunt, & errorem agnoſcunt ſuum. Qui hactenus è putribus lacunis perturbatam quandam ac frigidam Theologiam hauriebant, nunc è puriſſimis fon-

A tibus *Chriſti* & apoſtolorum haurire malunt. Priorem editionem candidiſſimus quiſq; & eruditiſſimus amplectebatur. Poteram horum ſuffragiis eſſe contentus: nam cui non ſatis ſit præcipuis placuiſſe, quando nulli adhuc mortalium contigit omnium emeruiſſe ſuffragia? Hanc mirè conſentientibus calculis approbant omnes, exceptis perpaucis, quorum alii ſtupidiores ſunt, quàm ut poſſint rectis rationibus coargui: alii ſuperbiores, quàm ut velint meliora diſcere: alii pertinaciores,
B quàm ut non pudeat in malè cœptis parum eſſe conſtantes: nonnulli natu grandiores, quàm ut ſperent ſe facturos operæ precium: quidam ambitioſiores, quàm ut ſuſtineant videri neſciiſſe quicquam antehac, ſed omnes ejuſmodi, ut non referat talium ambiſſe ſuffragium. Siquidem non inſcitè dictum eſt illud *Senecæ, quoſdam eſſe tales, ut pulchrius ſit ab his vituperari, quàm laudari.* Et inter hos vix quiſquam eſt, qui noſtra legerit. Metuebant tyrannidi ſuæ, quidam etiam quæſtui,
C ſi mundus reſipiſceret. Quid ſibi perſuaſerint neſcio, certè rudibus & indoctis perſuadere conantur, linguarum cognitionem bonáſq; quas vocant literas adverſari Theologiæ ſtudio, cum nullis diſciplinis ea magis vel ornetur vel adjuvetur. Hi (ut ſunt omnibus Muſis & Gratiis iratis nati) ſine fine belligerantur adverſus ſtudia, ſeſe noſtris temporibus ad meliorem frugem erigentia. Summa verò victoriæ ſpes in meris ſycophantiis illis eſt ſita. Si libris agant, nihil aliud quàm ſuam tra-
D ducunt ſtultitiam, ſimul atq; inſcitiam. Si rationibus confligantur, nimirum ſuperat manifeſta veritas: tantum apud imperitam plebeculam ſtultáſq; mulierculas vociferantur, quibus imponere facillimum eſt, præſertim religionis prætextu, cujus ſimulandæ miri ſunt artifices. Prætexũt horrenda nomina, hæreſes, antichriſtos: jactitant periclitari, nutaréq; religionem *Chriſtianam*, quam ipſi ſcilicet ſuis humeris ſuſtinent, atque his tam odioſis admiſcent mentionem linguarum, ac po-
E litioris literaturæ. Hæc, inquiunt, horrenda dictu, naſcuntur ex poetica, nam hoc vocabulo traducunt quicquid eſt elegantioris doctrinæ, hoc eſt, quicquid ipſi non didicerunt. Hujuſmodi nænias non pudet etiam in ſacris concionibus deblaterare, qui ſe præcones euangelicæ doctrinæ haberi poſtulant. Abutuntur & *Romani* Pontificis & *Romanæ* ſedis nomine, videlicet apud nullos, ita ut par eſt, non ſacroſancto. His technis, his cuniculis adoriri parant efflorefcentes optimas literas, ac
F puriorem illam Theologiam, ſuos fontes reſipientem. Nihil non tentatum eſt, nullum calumniæ genus non excogitatum in eos, quorum operâ vident hæc ſtudia gliſcere: inter quos me quoque numerant, qui quantum attulerim momenti, neſcio, certè magno conatu ſum adnixus, ut homines ab his frigidis argutiis, in quibus tantum conſeneſcebant, ad purioris pariter ac ſeverioris Theologiæ ſtudium accenderem. Neq; laborem hunc mihi prorſus fruſtra ſuſceptum eſſe, vel hinc in-
G telligo, quod quidam ſic in me ſæviunt, quibus ægre eſt quicquam in precio eſſe, quod ipſi nec docere poſſunt, & erubeſcunt diſcere. Aſt ego primum *Chriſto* teſte, cui potiſſimùm meæ vigilant literæ, deinde tuæ ſanctitatis judicio, ad hæc recti conſcientiâ; poſtremò tot inſignium virorum ſuffragio fretus, iſtorum latratus ſemper neglexi. Hoc quantulumcunq; eſt ingenium, ſemel *Chriſto*

dica-

dicatum eſt, unius hujus gloriæ ſerviet, ſerviet eccleſiæ *Romanæ*, ſerviet eccleſiæ Principi, præſertim autem ſanctitati tuæ, cui me pluſquam totum debeo. Poteram aliis argumentis tractandis ad opes, ad dignitates provehi: graviſſimis teſtibus docere poſſum verum eſſe quod dico. Hoc lucrum mihi viſum eſt potius, *Chriſti* gloriæ ſervire malui, quàm meæ. Semper à puero mihi curæ fuit, nè quid aut impie ſcriberem, aut ſpurcè, aut ſeditiosè. Quod ſi quid etiam olim per ætatem licentiùs effutivimus, hanc certè ætatē nihil decet, niſi ſerium ac ſanctum. Nullus adhuc meis ſcriptis factus eſt vel pilo nigrior: nullus minus pius: nullus meâ cauſâ tumultus ortus, aut oriturus. Hoc animi decretū nulla vincet obtrectatorū improbitas. Quid alii ſcribant ipſi viderint, ego ſervum alienum non judico, ſuo domino ſtat aut cadit. Doleo tamen majorem in modum quorundam amarulentis contentionibus labefactari tranquillitatem ſtudiorum, ac rei *Chriſtianæ*. Neq; res jam intra argumentorum conflictationem conſiſtit, atrocibus utrinq; conviciis pugna crudeſcit, dentatis libellis res geritur, ac reciprocantibus maledictis tumultus in rabiem exit. Nemo non labitur alicubi, niſi qui homo non eſt. At decet humanos lapſus, ſi tales ſunt ut non oporteat ad eos connivere, *Chriſtiana* lenitate corrigere. Nunc depravant & quod rectè dictum eſt, ſæpe & quod non intelligunt. Amarulentis dictis exacerbant quibus poterant *Chriſtianâ* manſuetudine mederi: alienant ſævitiâ, quos comitate poterant retinere. Protinus *hæreſis* vocabulum in ore eſt, ſicubi diſſentiunt, aut videri volunt diſſentire: ſi quid parum arridet, ſeditiosè quiritantur apud craſſam & indoctam multitudinem. Hæc aliquoties parvis initiis orta, ſæpenumero vaſtiſſimum gignūt incendium, ſicq; ut malum, quod initio ceu leve negligebatur, paulatim auctum tandem erumpat in grave diſcrimen tranquillitatis *Chriſtianæ*. Hâc quidem in re multum laudis debetur optimis monarchis, qui autoritate ſuâ diſſidium hoc oriri cœptum ſedârunt, velut *Henricus* ejus nominis octavus apud *Anglos*, *Franciſcus* hujus nominis primus apud *Gallos*: Apud *Germanos*, quòd ea regio in Regulos complures diſſecta eſt, non poteſt idem fieri: apud nos, quoniam & nuper Principem habere cœpimus, atq; eum habemus optimum quidem pariter & maximum, ſed ingenti ſemotum intervallo, tumultuantur adhuc impunè quidam. Proinde mihi videtur *T. S.* rem factura *Chriſto* longè gratiſſimā, ſi contentionibus hujuſmodi ſilentium indixerit, atq; id præſtet in orbe toto *Chriſtiano*, quod *Henricus* & *Franciſcus* in ſuis uterq; regnis præſtitere. Tua pietas ſummos Reges redigit in concordiam: ſupereſt, ut per eandem & ſtudiis ſua reddatur tranquillitas. Id fiet ſi tuo juſſu homines qui loqui non poſſunt deſinant obgannire politioribus literis, & ad benedicendum elingues deſinant in linguarū ſtudioſos maledicere, ſed ſuam quiſq; profeſſionem graviter tueatur citra contumeliam alienæ. Ita fiet ut graviores illæ quas vocant facultates, Theologia, Juris prudentia, Philoſophia, Medicina, harum literarum acceſſione non mediocriter adjuventur. Sine, ut hoc quoq; beneficiū debeant bonæ literæ, quæ jam beatitudini tuæ nihil non debent, quā in multam ætatē religioni ſuæ inſtaurandæ, propagandæq; tueatur *Chriſtus* Opt. Max. *Lovanii*, Idus Auguſt. Anno M. D. XIX.

Albertus Cardinalis Mogunt. Eraſmo S.D. *Epiſt.* 10.

QUanquam graviſſima ſunt, ac omnium nomine maximè neceſſaria, quæ nos cura & ſollicitudine multū exercent hoc tempore *Eraſme* doctiſſime, ut qui non privati alicujus negotii cura deſtineamur, ſed deligendi totius orbis Imperatoris munere fungi cogamur, tui tamen interim ſumus impigrè ac libenter memores. Itaq; nihil arduum adeò obverſari poteſt, quod nobis eruditiſſimarum tuarum literarum, quoties illæ, & ubi ubi reddantur, lectionem interturbet. Téq; oramus plurimum, ut nos frequenter ad hunc modum interpelles. Jam enim tibi perſuade, toties exultare nos, quoties tuam aliquam epiſtolam accipimus. Id quanquam in te præcipuè verum eſt, tamen non parum interim nobis placet doctorum hominum, undecunq; ea acceſſerit, notitia. Itaque *Ricardum Pacæum*, invictiſſimi *Anglorum* Regis oratorem, commendatum nobis ſuâ primum virtute, quæ nec prius fuerat incognita, nimirum eruditorum virorum oratione nobis ſæpe prædicata: deinde Regis ſui, & Cardinalis *Eboracen.* literis, ac tuo poſtremò teſtimonio, charum habemus, complectimur cupidiſſimè. Tu perge ſacras literas, & divinam Theologiam admirando illo tuo ſtudio locupletare. Sic enim fiet, ut barbara eſſe deſinat, ſi qua maximè fuit natio. Ad quod felicitatem tibi omnem, & ex animo ſucceſſum optamus, noſtram ad id opem operámq; pollicentes. *Huttenum* noſtrum, vel idcirco, quia amari abs te intelligimus, libenter diligimus. De libello nobis per te dicato, nihil eſt quod turberis, haud ægrè tulimus ab aliò aliis adſcriptum illum quandoquidem nobis tu ante deſtinaveras. Remittemus & noſtrum ſtatim munuſculum. Tu interim vale: ex civitate imperiali *Francfurdia*, die decimatertia menſis Junii Anno M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Alberto Card. Mogunt. S.D. *Epiſt.* 11.

IN tam immenſis ſtudiorum laboribus laſſeſcenti nonnunquam non modò calcar, ſed & robur addit adeò propenſus tuæ celſitudinis favor, cui in negotio, cum per ſe omnium maximo (quid enim majus, quàm orbi dare Cæſarem?) tum multis etiam difficultatibus tranſverſim incurrentibus, vehementer perplexo, vacaverit, & noſtras tam inconditas literas legere, & lectis non indiligenter reſpondere. Gratias agerem celſitudini tuæ pro tam ſingulari in hunc homuncionem civilitate, ni magis gratulari liberet orbi *Chriſtiano*, cui ſapientiſſimorum Principum, & in his tua præcipuè opera *Carolus* Imperator contigerit: unus hac tempeſtate meritò viſus idoneus, qui cum tantam imperii molem ſuſtineat, tum *Maximiliano* ſuccedat. Et fortaſſe minus erat difficile reperire qui oneris magnitudini par eſſet, quàm qui Cæſaris demortui virtutibus reſponderet. Omnibus verò ſumma ſpes eſt forè, ut *Carolus* noſter avita decora nobis referat, æquétque, non enim auſim dicere ſuperet, ſed tamen auſim optare tacitus. Deinde ea eſt *Caroli* felicitas ut imperii titulo, qui ſuperioribus aliquot ſeculis plus habuit juris quàm autoritatis, par reſponſura videatur poteſtas. Nam complures magnos reddidit commiſſum imperium, *Carolus* ipſi imperio dignitatem

dignitatem adjunget. Aliis imperii nomen adſerebat jus orbis, *Carolus* orbis principatum adſeret imperio. Denique eâ eſt ætate, ut propitii numinis præſidio ſpes ſit fore, ut ſub eo Principe quàm diutiſſimè floreat orbis *Chriſtianus*. Et ejuſmodi regnis imperat, ut nemo magis ſit formidandus barbaris *Chriſtianæ* religionis hoſtibus. Illud omnium votis optandum à ſuperis, ut hanc eximiam virtutis indolem; quam nunc præ ſe fert *Carolus*, & ferveat, & ſemper in melius provehant, quo profligatis ab omni Republica *Chriſtiana* bellorum impiis tumultibus, *Chriſti* populus jugi pace tranquillóque ocio lætus, honeſtiſſimis artibus, ac pietatis ſtudiis eximie floreat, aut certè ſi res ita poſcet, concordes noſtrorum Principum vires & arma in *Chriſtiani* nominis hoſtes convertantur. Quòd ſi quid etiam *Carolo* gratulandum eſt, dupliei nomine cum primis gratulandum arbitror, & quòd veſtro judicio ſit aſcitus, & quòd *Franciſco Gallarum* Rege tanto videlicet competitore, ſit imperii faſtigium aſſequutus, ipſe promerens magis, quàm ambiens: ut quemadmodum olim *Hectoris* virtus *Achillis* victoriam illuſtravit, quemadmodum *Turnus* vir fortiſſimus *Aeneæ* laudē auxit: ita ſummus Rex ejuſdē honoris æmulus, *Caroli* gloriam reddiderit illuſtriorē. Mandatum eſt, non venditum imperium, & mandatum eſt ei qui quàm fortiſſimè poſſit obire: mandatum eſt ei, qui velit quàm ſanctiſſimè adminiſtrare; nihil ſupereſt, niſi ut ſummus ille Princeps, cui uni cor Regum omnium in manu eſt, & veſtrum judicium, & *Caroli* conatum, & noſtrum votum bene fortunet. Ad id omnibus pro ſua cuiq; portione eſt adnirendum, quando negotium agitur omnium. Non pœnitebat antehac libelli, quo quod ſit Principis munus utcunque præſcribimus. quem libellum *Ferdinandus* noſter adoleſcens virtuti natus, ſemper habet in manibus. Nunc etiam magis gaudeo, quod ſperem eam, ſi qua eſt, utilitatem ad univerſum orbem perventuram. Etenim quemadmodum plurimum lædit, qui fontem inficit, unde bibant omnes: ita latiſſimè patet illius beneficium, qui pectus inſtruit omnib' imperaturum. *Richardus Pacæus* optimi Regis orator optimus, non dubitabam, quin tibi modis omnibus eſſet placiturus. Atque ille reverſus ad nos, dici vix queat, quantopere ſibi gratulatus ſit, cui contigiſſet talem Principem, non minus integritate morum, quàm imaginibus majorum, fortunæ dignitate clarum & noviſſe & viciſſim innotuiſſe. Quàm ille geſtiens, quàm ardenti oratione, plurima cupidiſſimè percontanti, totum te mihi depinxit. Ego porrò, quid dignitatis aut adjumenti poſſim adferre ſacris literis, alii viderint, nobis certè propoſitum eſt, hiſce laboribus immori, quos *Chriſto* non ingratos eſſe confidimus, vel hoc certè nomine, quod ſimplici animo in illius gloriam à nobis ſuſcipiuntur. Quid ni boni conſulat hanc noſtram ſedulitatem. qui pauperculæ viduæ quadrantem omnibus omnium divitum muneribus prætulerit? Aliis alii benefactis *Chriſtū* demerere ſtudent: nos quando nihil aliud poſſumus, hac illi victima litabimus. Jam verò vide quantum benignitati tuæ, & *Hutteni* nomine debeam, de quo ſic mihi præſagit animus, hominem aliquando magnum ornamentum noſtræ *Germaniæ* futurum, ſi modò & Dei præſidio vita ſuppetat, & tuæ celſitudinis

A favore non deſtituatur: nam hanc ingenii laſciviam (ut ita loquar) ſatis per ſe corriget ætatis acceſſio. Quòd nihil te commovet error ejus, qui dicato libello, ſedulò veriùs quàm prudenter ſtuduit alteri gratificari, ea res mihi animum verè excelſum, & tanto Principe dignum arguit. Munus nondum eſt allatum: ubi redditum erit, mihi ſemper ut res quæpiam ſacra ſervabitur, atque etiam oſtentabitur, ut tui erga me animi pignus, tuiq; de me judicii monumentum. Bene valeat
B tua ſublimitas, cui ſemper commendatus eſſe cupio. *Antverpiæ*. XVII. Calendas Septembris, Anno M. D. XIX.

Eraſ. Rot. Nicolaus Beraldus S.D.

DEdi ſuperioribus diebus optimo atque humaniſſimo viro *Franciſco Calvo*, *Budæi*, *Delomi*, ſimul & meas ad te literas *Eraſme* doctiſſime: quas nihil dubito quin is tibi, etiam ſi ſeriùs; Epiſt. 12.
C certò tamen fideliterq; reddiderit. Nunc & ſi nihil erat quod ſcriberem, proficiſcenti tamen hinc ad vos huic tabellario non potui non aliquid literarum ad te dare: præſertim petente id a me, atque adeò procaciter inſtante *Gulielmo Neſeno* tuo, ſimul ut intelligas quantopere literæ hic tuæ à nobis expectantur, ſimul ut epiſtolam aliquam tuam ad optimum ac doctiſſimum virum *Gulielmum Heneum Pariſienſis* eccleſiæ Decanum evocarem. Is enim in hac, ut ſic dixerim, palæ-
D ſtra provocari abs te mavult, quàm te provocare: vir alioquin in quovis ſcribendi genere non mediocriter ante hac verſatus, bonarúmque omnium, ſed divinarum præſertim literarum adeò ſtudioſus, ut quem huic præferamus, habeamus profectò neminem. Ejus nomine interim tibi ſalutem adſcribo; rogo inſuper, nè hominis integerrimi ſimul & humaniſſimi familiaritatem aſperneris, qui cum multis nominibus tum hoc præcipuè dignus eſt amicitiâ tuâ, quòd
E eam tantopere, támque propè dixerim ambitioſè expetit, quantovis precio empturus, niſi *Eraſmus* cunctis obvius, gratíſque expoſitus eſſet. Salutat te *Deloinus*, *Ruzæus*, omnes. *Budæus*, cum hæc ſcriberem, ruri cum uxore ac liberis agebat. propediem in urbem rediturus, ſimulatque, ut puto, uxor parturiens pepererit, *Budæiq́*, familiam auxerit. Vale. *Lutetiæ* XII. Calendas Julias. M.D.XVIII.

F *Eraſ. Rot. Nicolaus Beraldus* S.D.

DOlui vehementer ac ſæpe *Eraſme* doctiſſime, binas meas ad te literas proximo ſcriptas biennio, periiſſe. Periiſſe enim puto, quibus nihil reſponderis. Id autem *Franciſci Calvi*, qui eas *Baſileam* uſque ad te perferēdas receperat, negligentiæ malo, quàm dolo aſcribere, ut cujus fidem atq; integritatem perbellè mihi videar vel tridui unius congreſſu ſpectâſſe. Interea ineptum Epiſt. 13.
G putabam aliis te literis obtundere, ſtudiis præſertim gravioribus occupatum: nimirum reſtituendæ rei theologicæ annos jam aliquot deditum: *Pauliniſque* epiſtolis illuſtrandis toto, ut dicitur, pectore, vigiliiſque, ac ſudoribus maximis incumbentem. Nam novi, ut vocant, Inſtrumenti editionē alteram abs te paratam eſſe, nihil dubito, affirmāte id præſertim *Neſeno* noſtro, cui ſe quoq;

lucu-

luculentas enarrationes tuas in *Pauli* epiſtolam ad *Romanos* vidiſſe, *Ludovico Deberquino* viro doctiſſimo, ac tui nominis ſtudioſiſſimo, cum is *Lutetiæ* mecum nuper ageret, mihique non ſemel retulit. Atque utinam ea omnia propediem pulcherrimis typis excuſa videre cōtingat, *Frobenianis* videlicet, quibus nihil fieri puto poſſe nitidius, elegantius, amœnius. Idipſum tantopere expectant, quotquot hic ſunt viri non vulgariter docti, *Budæus*, *Ruellius*, *Ruzæus*, *Delomus*, & ipſe quoq; *Pariſienſis* Epiſcopus eximius ac prope unicus ævi hujus *Mecænas*, ut nullum aliud opus cujuſcunq; autoris fuiſſe unquam expectatius putē. Video equidem *Eraſme* optime, video equidem fore, quod votis ardentib' antehac ſemper expetii, uti videlicet theologi iſti noſtri, ſpinoſis ac ſophiſticis nugis atque inutilibus argutiis nimium jampridem dediti, deſertis *Scotiſtarum*, *Occamiſtarum*, adde etiam *Thomiſtarū* factionibus, ad antiquam illam ac veram ſe theologiam pleriq; convertant, ſi porrò perrexeris ſuam arcanis ac cœleſtibus literis dignitatem aſſerere. Id quod hactenus tanto abs te ſucceſſu factum eſſe cenſeo, ut certè non videam, quem veterum theologorum tibi jure anteponere quis debeat, ſive linguarū peritiam, ſive variam omnigenámq; doctrinam, ſive deniq; incomparabile ſtudiū, ac diligentiam, propè dixerim, indefeſſam ſpectare ac expendere libeat. Audax verbum, inquiet aliquis: audax fateor, ſed quo nullū dici poſſe verius puto. Scio non deeſſe tibi laudatores, qui tibi ὕμνους aſſiduè atq; ἐπινίκια μέλη decātēt, tibiq; tantū tribuāt, quantū etiam ſi agnoſcas, non poſtules tamen. Ego certè nihil in gratiam *Eraſmi* ſcribo: ſcribo autem id demum, quod ſentio. Aſſentari neſcio, nec ſi ſciam, velim, *Eraſmo* potiſſimùm tantâ modeſtiâ viro. Quid ni porro de te id ſentiā, quod audio à doctiſſimo quoq; de te ubiq; prædicari? Indoctus eſt, refractarius eſt, à Muſis ac Gratiis alienus, qui *Eraſmi* ingenium, doctrinam, facundiam, ſanctum denique conſilium ac inſtitutum non laudat. Quare perge *Eraſme* ſeculi hujus decus egregium, perge tecum ipſo certare, téq; ipſum deinceps vincere, in eo præſertim ſtadio *Chriſtianæ* pietatis, ac euangelici cultus, in quo tanta tua cum laude hactenus nobis certâſti, ut nihil jam ſuperſit aliud, niſi ut teipſum vincas. Vale. *Lutetiæ*, decimo ſeptimo Calendas Apriles. Anno milleſimo quingenteſimo decimooctavo.

Nicolaus Beraldus Eraſmus Rot. S.D.

Epiſt. 14. EGo *Guilielmum Neſenum* cum ob alia quædam ſemper feci plurimi, tum ob id unicè & deamo & laudo, quod eam animadverti ſemper eſſe tui ſtudioſiſſimum. Quod & ſi illi eſt cum multis aliis commune, magnum tamen quiddam id eſſe puto, nec mediocri laude dignum: eum *Lovanium* ad te proficiſcentem, non ſum paſſus literis meis vacuum hinc diſcedere, partim ut hominis deſiderio ac precibus ſatisfacerem, partim ut te quoque ad reſcribendum invitarem: nam ternis meis literis, quarum binas *Franciſco Calvo* ad te dederam, poſtremas *Neſenus* ipſe *Lovanium* ad te pertulit, nihildum reſpondiſti. Archiepiſcopus *Senonenſis Stephanus Poncherius* propediem de rebus magnis ad te ſcripturus eſt, cujus literas ad te fideliter perferendas curabo, vel ipſe iſtuc uſq; preferam. Quid ad *Dorpium* theologicæ cujuſdam A ſodalitatis nomine ſcripſerim, ex *Neſeno* malim te, quàm ex literis meis intelligere. Novum Teſtamentū abs te verſum, & elegantiſſimis doctiſſimíſq; annotationibus explicatum, nunc hîc habent in manibus docti quàm plurimi, atq; in his theologi quoque magni nominis, qui te eo nomine tam nunc, penè dixerim, amant immodicè, quàm oderant prius iniquè. Multos certè nova hæc editio tibi jam conciliavit, quoſdam verò qui contumaces ac refractarii diu fuerant, atq; adeo B propemodum deplorati videbantur, jam penè fregerunt apologiæ tuæ. Vale. Salutant te *Franciſcus Delomus*, & *Ludovicus Ruzæus*. *Lutetiæ*, Calend. Juliis.

Eraſmus Rot. Nicolao Beraldo S.D.

VT tribus epiſtolis tuis poſtremis unicâ reſpondeam, hoc eſt, de una fidelia plures dealbem parietes: ſcio me frequenter ad te ſcripſiſſe, ſed ita λακωνικῶς, ut tibi videar non ſcripſiſſe: ita cogit mi *Beralde* ſtudiorum moles, quib' obruor. Epiſt. 15.

C Si rationem ineas, quid dandum ſit pietatis officiis, quid ſomno, quo largiore utar oportet ſub auroram redormiſcens, quid valetudini, quid ſcribendis recognoſcendiſque libris, facilè colliges quantulum ſuperſit temporis, quod τοῖς ἀντιγράψασι omnibus impartiam: quanquam mea ſtudia non eò ſpectant, ut *Thomā* aut *Scotum* è ſcholis publicis explodant, veteréq; poſſeſſione depel- D lant, quod nec mearum eſt virium: & ſi eſſet, haud ſcio an ſit optandum, niſi jam paratum videamus doctrinæ genus aliquod hoc præſtantius. Quid alii moliantur, ipſi viderint: ego nunquam futurus ſum hujus autor tumultus. Mihi ſat eſt, ſi theologia magis ſobriè tractetur, quàm antehac eſt tractata: & ſubinde petatur ex fontibus euangelicis, quod antehac è lacunis non undiquaque puris ſolemus haurire plerique. Neque nihil hîc profecimus, quibuſdam huc adductis, quibuſdam eti- E am compulſis, ut magis ſerio theologi ſint. Ad laudes quas largiter effundis in me, quid aliud reſpondeam, quàm te valde amanter hallucinari in *Eraſmo*? Atq; hactenus quidem ad epiſtolam quam *Lutetiæ* ſcripſeras decimo Calend. April. nunc ad eam quam reddidit *Neſenus*, amicus cum paucis fidus, ac ſyncerus. Quid *Calvo* commiſeris, aut quid ille mihi reddiderit, non ſatis commemini: certè *Baſileæ* nec unquam me convenit, neque quicquam ab illo redditum eſt: *Lovanii* extorſe- F rat à me prolixam epiſtolam ad *Grolierium* præfectum *Inſubriæ*, pollicitus montes (ut aiunt) aureos. Vides evulgatam epiſtolam, jactitat ille reſpondiſſe *Grolierium*, cum ipſe nondum habeam certum, an *Grolierio* reddita ſit epiſtola. Ais brevi magnis de rebus ad me venturas literas ab archiepiſcopo *Senonen. Stephano Poncherio*. Mihi quidem hoc ipſum erit magnum, ſi vir tantus, animóque meo cum primis charus, ad me ſcripſerit: alioqui nihil moror magnam fortunam cum cura pari G conjunctam. Mihi ſemper animus fuit ocii ac libertatis amans, & à ſtrepitu rerum abhorrens. Quid ad *Dorpiū* ſcripſeris, adeò mihi non indicavit *Neſenus*, ut nè hoc quidem ex eo cognoverim, ſcripſiſſe te. Ante pauculos dies audivi literas illi redditas abs te per *Hermannum Phryſiū*, neſcio quid cum illo expoſtulantes. Si quid acerbius eſt, nolim mi *Beralde*: nam *Dorpius* ſi quid peccat, magis obſe-

obſequendi facilitate peccat, quàm malitiâ deſtinatâ. Quod theologi partim reſipiſcunt, partim miteſcunt, non perinde meo ut ipſorum nomine gaudeo. Jam ne nihil reſpondeam ad eas, quas attulit *Hermannus Phryſius*, erat is adoleſcens mihi multorum literis commendatus, & quidem diligenter, quibus omnibus habeo gratiam, quod per eos contigerit noſſe ingenium tot modis amabile. Nihil ille petebat præter colloquium & congreſſum: neq; malignè mei copiam feci, quatenus per ſtudiorum occupationes licuit. Eum tibi viciſſim commendo, quo tuæ in illum benevolentiæ nonnihil accedat meâ cauſâ Bene vale. *Antuerpiæ* V, Idus Auguſti. M. D. XVIII.

Leonardus Priccardus Eraſ. Rot. S.D.

Epiſt. 16. HIc nuper cucullatus quidam inter ejuſdem farinæ ignobile vulgus diſſeminavit, *Anglū*, neſcio quem, *Lovanii Græcas* literas profiteri, centuplo *Roterodamo* doctiorem, qui & illius in Novum Teſtamentum editionem recens excuſam, in locis pluribus centum ſuggillet, errata tua libello jamjam emittendo publicaturus. Non potui equidem huic hominis monſtro credere, tametſi miram præ ſe fert ſanctitatē. Adjecit præterea, theologos omnes tibi adverſari ac contradicere, eiſque certum eſſe, te communi decreto è ſchola ſua profligare, nihil in hoc divalia reſcripta verituris, cum Deo magis audiendum ſit quàm Principibus. Hæc aliáque multa,

—— Effutit beſtius idem,
Jactat & in toto verba canina foro.

Proinde te, mi ſuaviſſime *Eraſme*, per Deum immortalem obſecro, bono eſſe animo, atque hunc ipſum (quem nunquam pœnitendis commentariis expreſſiſti) moribus atque invincibili fortitudine referre *Hieronymum*. Non erit tibi (crede mihi) tantum negotii in hoc dejiciendo allophylo, quantum illi in *Ruffini* verſutias laboris atque vigiliarum fuit inſumendum. Para in *Goliam* iſtum fundam, quod eſt verbum Dei, & recta caperatam in frontem librato lapidem *Chriſtum*, cujus amore ſacras literas illuſtrandas ſuſcepiſti, ſuperbum ilicò proſternes gigantem, confundes & allophylos cæteros omnes, theologiſtas ſcilicet iſtos, qui in te conſpiraſſe dicuntur, adſtipulante in hæc verba apud *Eſaiam* Spiritu ſancto; *Confuſi ſunt & erubuerunt omnes ſimul, abierunt in confuſione fabricatores errorum.* Vale deſideratiſſime mi *Deſideri*, & quì valeas corpore atque animo, nobis quam primum ſignificato. Ex *Aquiſgrano* X. Calend. Junias.

D. Cantor, Vicepræpoſitus, *Schonraide*, & alii complures, ſalutem atque victoriam animitùs tibi precantur, tuáſque literas, aut epiſtolium ſaltem præſtolantur. Item D. *Haſebart* confrater noſter, te quoq; atq; *Nevium* ſalutat plurimum.

Eraſmus Rot Leonardo Priccardo canonico apud Aquiſgranum S.D.

Epiſt. 17. SCiebam eruditiſſime *Leonarde*, genus hoc hominum nuſquam ceſſare: ſummum illis præſidium in mendacibus linguis, atque impudentiſſimis ſycophantiis poſitum eſt. Ego verò jam ad iſta occallui: tantum admiror homines profeſſione pietatis inſignes id ſibi permittere, quod
A omnium maximè cum verâ pietate pugnat. Inexpiabile ſcelus haberi volunt, ſi carnibus veſcantur, & ſanctum eſt fratrē, etiam de ipſis bene merentem, linguæ ſpiculis Tartareo veneno tinctis confodere, cum nullum ſit veneficii genus execrabilius. Omninò diis manibus, ut poeticè dicā, ſe devoviſſe videntur, ni bonas literas funditùs extinxerint: nec ſe credūt incolumes fore, ſi bonæ literæ ſint incolumes. Harum cauſam ſibi perſuadent meis præſidiis ſuſtineri. Nec ulli tamen odi-
B oſius blaterant, quàm qui noſtra prorſus non legerunt. Ignoſcerem imperitiæ, ignoſcerem ignorantiæ, niſi id ipſum ingens eſſet ſcelus re incompertâ in famam alterius debacchari. Nec video quâ fronte poſſint inſcitiam prætexere, qui ſe totius orbis magiſtros haberi volunt. De *Anglo* ſive *Scoto* non omninò vanum eſt quod narravit. Is eſt juvenis & ætate, & ſuopte ingenio gloriæ famelicus: ad eam parandam hæc via viſa eſt illi cum primis compendiaria. Quanquam autem ipſe ſibi
C αὐτῷ nihil non tribuit, non tamen uſque adeò perfrictæ frontis eſt, ut dicat ſe melius ſcire *Græcè*, quàm *Eraſmum*. Jactat libellum, neſcio quem, at hujus nulli copiam facit, niſi quem cognôrit nobis malè velle. Quidvis ab illo citiùs impetrari poteſt, quam ut mihi faciat inſpiciundi copiam, in quem unum ſcriptus eſt. Adeò fidit ſuo libello, quem tamen nuſquam non jactat. Utcunque hæc habent, organum opportunum ſeſe præbuit theologis quibuſdam, quibus jampridem malè cogitantibus, ni-
D hil deerat præter occaſionem, juxta *Græcorū* proverbium. Imò ſunt qui negant hoc opus eſſe illius, ſed potius omnium ſycophantiarum centonem ac rhapſodiam: huic tamen corniculæ ceſſuram facti gloriam. Id mihi multis nominibus probabile videtur, quandoquidem paulo ante id factum conſpeximus in dialogo *Latomi*: titulus erat unius, conflatura omnium, aut certè multorum. *Anglum* jam penè placidum rurſus exaſperârat, quod in calce apologiæ, quâ *Latomo* reſpondeo, teſtatus ſim
E eſſe quendam ex fucis ac mendaciis conflatum, qui gloriæ fame inſanus, nihil in me non moliretur: nec ullam addo conjecturam, quâ ſuſpicio poſſit in quenquam recidere. Nihil enim aliud agebam, quam ut eo ſchemate deterrerem multos ſibi malè conſcios. At is poſt ſic agere cœpit, quaſi ejus elogii laudem cæteris invideret. Nondum homo prodiit in arenam, & amici cordatiores mihi ſunt autores, nè digner illum unguibus meis, etiamſi prodierit: non enim defuturos, qui me qui-
F eſcente conficiant juvenem famæ jejunio præcipitem. Cæterùm quòd theologos aliquos habeam iniquiores, id ex falſiſſima natum eſt ſuſpicione. Perſuaſerant ſibi *Lutheri* doctrinam me propugnatore niti, cum nec hominem nôrim, nec libros illius unquam legerim. Intelligunt tandem errorem ſuum, ſed pudet agnoſcere. ideo placet illis conſtantia, ut nec in malè cœptis velint παλινῳδεῖν & tamen hujus veneni fons ex uno potiſſimum ſcatet: qui niſi deſtiterit, brevi omnibus
G omnium eruditorum literis celebrabitur, ac toto notus cantabitur orbe. Hactenus complurium cohibui calamum, vereor ut ſemper poſſim. Mihi planè peſtis quædam fatalis videtur, quæ cōtagio paulatim in plures ſpargitur. Itaque gemina lue laboramus, & animorum & corporum: & tamen reſipiſcūt aliquam multi, præſertim qui noſtris legendis attenderint: & ſpero fore ut tandem emicet

ac vincat veritas, quæ ut ſæpenumero laborat, A ita nunquam opprimitur. Me verò leviùs hæc movent, vel quod ut olim *Balaam*, his monſtris aſſueverim: vel quòd mihi bene conſcius ſim, ſperémq; *Chriſto* meas vigilias probari, cui noſtrum utcunque deſudat ingenium: vel quòd conſpiciam optimis quibuſque noſtrum placere ſtudium. Illud mihi moleſtum eſt, quòd his ſycophantiis inficiuntur liberalia ſtudia, quódque nonnullam bonarum horarum partẽ cogar hujuſmodi næniis, vel audiendis, vel refellendis impendere. B Sæpe me pudet iſtorum nomine, qui cum ſemidei velint haberi apud vulgus, tumultuentur uſq; adeò muliebriter, nè quid dicam acerbius. Meum quidem ingenium ab hoc genere contentionis, dici vix poſſit quam abhorreat: ſedulóq; obnitor, nè verus ſit in me mimus ille, *Furor fit læſa ſæpius patientia.* Video quid mereatur illorum nimium pertinax malitia, ſed revocat *Chriſtiana* lenitas, revocat bonorum reſpectus, quos nolim attactos videri, dum improbos meritò taxamus. C Nam ut eſt multitudinis in malam partem prona interpretatio, periculum eſt, nè quod in paucos theologos hoc titulo indignos dictum fuerit, in univerſum ordinem detorqueatur: & quod jure dictum fuerit in paucos prædicatores titulo, re ſycophantas, toti ordini conciliet odium, qui plurimos habet ab horum factis ac moribus longè diſcrepantes. Quod theologi decreverint me profligare communi conſulto, falſo falſius eſt. Bene vale vir optime, méq; dominis meis, collegis tuis, commenda diligenter. D *Lovanii*, Cal. Juliis, Anno M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Antonio Papinio Abbati Gemblacenſi S.D.

Epiſt. 18. EX Indice bibliothecæ veſtræ, cujus mihi jampridem facta eſt copia, intelligo apud vos eſſe duos codices manu deſcriptos pervetuſtos, opuſcula divi *Cypriani* continentes. Mihi certè geſtit animus hunc autorem orbi tradere, repurgatum à E mendis: deinde diſcretum ab his quæ illi falſo inſcribuntur, quando non alium video inter eos, qui *Latinè* ſcripſerunt, qui ad apoſtolici pectoris vigorem propiùs accedat. Ubiq; ſentias loqui paſtorem, ac martyrio deſtinatum. Et hujuſmodi viros theologi ſinimus obſoleſcere, quo magis miremur frigidas recentiorum nænias. Nihil autem dubito, quin amplitudo tua, ut eſt veræ religionis obſervantiſſima, faveat & piis ſtudiis, & *Cypriano* pietatis magiſtro. F Neque tamen gratis hoc officium flagito: redibit ad vos *Cyprianus*, & redibit non ſine fœnore, neque patiemur interim, ut poſteritas ignoret, cui bonam hujus beneficii partem debeat. Jamdudum pro cervina miſſa debeo, ſed longè plus debiturus pro miſſo *Cypriano*. Bene vale pater reverendiſſime, cum ſancto fratrum tuorum collegio, quorum puriſſimis precationibus *Chriſto* commendari cupio. *Lovanii*, Calendis Junii, Anno M. D. XIX.

G

Antonius Papinius Abbas Gemblacenſis Eraſmo Roterodamo S. D.

Epiſt. 19. E*Raſme* multis modis amande, perquàm lubens mitto volumina *Cypriani*, quæcunque reperimus in noſtra bibliotheca, toto pectore favens & gloriæ ſanctiſſimi viri, & tuis irrequietis ſtudiis A ac laboribus, quot eruendis & caſtigandis ſacris libris impendis. *Chriſtus* tuam induſtriam nunquam ſatis laudatam, bene fortunet ac provehat: nam ut iſti qui codices excudunt, adeò corruptos, ut nec intelligi, nec legi poſſint multorum animos alienant à ſanctiſſimis ſtudiis, ita tui labores complures inflammabunt ad eundem lectionem. Proinde doctiſſime pater, ſi qua ſunt apud nos tuo laudabili propoſito conducibilia, noſtra omnia tua ſunto. Quin ſi voles, univerſa noſtra bibliotheca B ſemel ad te commigrabit, tota tuæ fidei committetur. Bene valeat tua dilectio, mihi longè chariſſima. Ex *Gemblaco*, tertio Calendas Junii.

Eraſmus Rot. Chriſtophoro Haco S.D.

ALlatum eſt huc carmen elegiacum, à quo ſcriptum, incertum, certè titulus ad te ſcriptũ arguit: eo quiſquis eſt mortem meam deplorat, méq; tandem inter divos collocat. Agerem grati- Epiſt. 20.
C as homini pro ſuo officio, ſi nôſſem: nunc tuum eſt illi meo nomine gratias agere, cujus animus ſic in *Eraſmum* propẽſus hoc mihi gratior eſt, quòd hæc tribuit ſepulto. Nam vivum qui laudat, non ſolet abeſſe prorſus ab aſſentandi ſuſpicione. Sed quid imprecemur rabulis iſtis, qui me quotannis fere bis efferunt, idq; quo crudelius ſit, vivũ, cogúntq; toties me mihi ſuperſtitẽ eſſe? Quid imprecemur miſeris, niſi mentem illis meliorem dari, nè ſemper, quod hactenus faciunt, vivant mortui. Etenim D quum Deus ſit charitas, atq; is vita ſit animæ, qui poſſunt haberi vivi, qui ſic odere proximum adeò non lædentem, ut ſtudeat de omnibus bene mereri: ut quem vivere doleant, falſiſſimis iſtiuſmodi rumoribus ſubinde ſepeliant: interim imaginatione fruentes, dum re non licet: tum ex eorum dolore, quos triſtibus fabulis exanimant, crudeliſſimam voluptatem capientes. Nos ſive vivimus, ſive morimur, Domino vivimus ac morimur. Bene vale vir optime. *Antuerpiæ*, Idus Augu- E ſti, Anno milleſimo quingenteſimo decimo nono.

Eraſmus Roterodamus Petro Zutpenio Caſſiletano S. D.

VIdeo pleroſq; mortales in hac eſſe perſuaſione, ut felicitatis aut infelicitatis cauſas è ſupernis corporibus petant. Ego verò non arbitror ullum ſydus affulgere cuiquam felicius, quàm ſyn- Epiſt. 21.
F cerum ac tuo accommodũ ingenio amicum: contra, nullum adverſius ac funeſtius, quam fucatum & inſyncerum ſodalem. Proinde ſtellas obſervent alii, ſi lubet, ego in terris quærendum exiſtimo, quod nos felices aut infelices reddat. Cæteri negotium auſpicaturi, anxii conſiderant quâ figurâ *Venus*, *Jupiter*, & *Mercurius* ſeſe contueantur. Ego ſatius eſſe duco, perpendere quibuſcum agas. Sunt enim quidam ſibi tantùm proſperi, cæteris omnibus inauſpicati. Itaque vix ullo ſermone conſequi G queam *Petre* mortalium candidiſſime, quàm opimum lucrum mihi putem obtigiſſe, quum te nactus ſum amicum, quo non alium optare poteram magis ad naturam moréſque meos factum ſculptúmque. Antehac abundè fortunatus mihi videbar unico *Petro Ægidio*, quem amiculum ego, nolim cum ullo *Pylade* commutare. Eam felicitatem mihi congeminavit acceſſio tui,

adeò

adeò ſimilis illi, ut dubitem utrum utri præſeram. A
Nam omitto fortunam ſatis amplam, omitto li-
teraturam haud quaquam vulgarem: omitto vim
ingenii ad omnia negotia mirum in modum ver-
ſatilis : cui pectoris candor, quæ morum ſimplici-
tas, quæ conſuetudinis ſuavitas, quæ modeſtia,
quæ fides, quæ in officiis præſtandis promptitudo?
Ubi ſunt interim qui temporum horum mores ut
deploratos damnare ſolent, quando tales animas
habent aulæ Principum ? Olim non ferebam, in-
genia literis ac gratiis nata pertrahi in Regum B
familias : nunc video virtuti rectiſq; ſtudiis nuſ-
quam eſſe plus honoris quàm apud Principes.
Omnibus itaq; qui ſtudiorum ſacra colunt, expe-
dit, tui ſimiles aliquot in aulis verſari, ne non ſint
qui ſummates viros ad favendum literis ac pro-
bitati, ſuis dictis inflamment, qui ad benignitatē
ſtimulos addant, qui ſubmoneant, quibus artibus
nunquam intermoriturum honeſtæ famæ decus
paretur. Quanto ſtudiorum omnium bono in
regia *Britannica* vivere credis *Thomam Morum*, C
Thomam Linacrum, & *Richardum Pacæum*? in
Gallia Guilielmum Budæum? quorum felicitati
gratulandum, quòd in tales Principes inciderint,
officio habenda gratia, ſi tales reddunt. Scio tibi
nihil eſſe dulcius ocio literario, nec deeſſe in aula,
præter negotiorum tumultum, quod offendat ani-
mi tui puritatem : quæ omnia hoc moderatiùs
ferre debes, quòd ſub optimo Principe *Adolpho*
meres, qui favorem erga literas ac viros virtuti-
bus ornatos, à teneris uſq; unguiculis olim hau- D
ſtum è *Batto* præceptore, in hanc uſq; ætatem re-
tinet, qui nos quoq; non ob aliud diligit ac tuetur,
niſi quod perſuaſum habet his rebus præditū eſſe
me, a quibus longiſſimè abſum. Is intelligens
quanti referat primam ætatem Principum opti-
mo viro formandam committi, filiolum ſuum
Joanni Borſalo in gremium tradidit : viro, ut com-
pendio virtutes innumeras complectar, *Batti* mei
ſimillimo. Talis erat admovendus *Ferdinando* no-
ſtro, quâ quidem in re demiror ceſſari à nobis, E
Midis opinor quibuſdam id agentibus, quibus
expedit Principes ex ſeſe nihil ſapere. Ac vereor,
ne quis interim ingerat ſeſe, qui præceptorē pro-
feſſus, aucupem ſacerdotiorum agat, ingenti totius
populi malo. Ambiunt hanc provinciam theo-
logi, & theologum eſſe decet, qui Principem in-
ſtituat, ſed verè theologum, nec avaritiæ, nec am-
bitionis morbo corruptum. Bene vale. *Antuerpiæ*,
quarto Idus Auguſti, Anno M. D. XIX.

F

Eraſmus Rot. Guilielmo Hueo Pariſienſis
Eccleſiæ Decano S. D.

Epiſt. 22. AGit hoc miro conatu per literas *Nicolaus*
Beraldus, homo Gratiis natus, ut nos com-
mittat. Quòd ſi certamen foret eruditionis, aut
eloquentiæ, non poterat magis deterrere, quàm
quum ſic adhortatur. In hac, inquit, palæſtra
provocari abs te mavult, quàm te provocare,
vir alioqui in quovis ſcribendi genere non medi- G
ocriter antehac verſatus. Quum inter pares ſem-
per impudentior habeatur, qui laceſſit, quis di-
ceret, quicquam eſſe mihi vel frontis vel cordis,
ſi *Therſites Achillem* auſim laceſſere ? Nunc quum
nulli ſua obſtet fortuna conditióve, quo minus
quum quamlibet magnis amore benevolentiáq;
certet, & modeſtior habeatur, quiſquis hic laceſ-
ſit prior, non veritus ſum tuo ac *Beraldi* animo
morem gerere. His igitur literis laceſſo virum e-
ruditiſſimum, minimè doctus, virum integerrimū
non admodum probus, ſed tamen amandi viciſſi-
tudine non ceſſurus nec poſteriores laturus. Audio
non ſine ſumma voluptate *Pariſiorum* Academiā
priſtinis ſuis ſtudiis, in quibus hactenus haud du-
biè primam laudem poſſidebant, ac etiamnum
poſſident, propenſis animis trium linguarum ad-
dere cognitionem, & ad puriſſimos ſacrorum vo-
luminum fontes ſubinde recurrere, neque ſentire
cum iſtis aliquot ſibi parum amicis, qui putant has
literas cum vera theologia pugnare, quum nullæ
magis omnibus honeſtis diſciplinis famulentur.
Id partim *Gallici* ingenii tribuo candori, partim
eximii præſulis *Stephani Poncherii* ſapientiæ, viri
inſtaurandis optimis literis, ac veræ pietati divi-
nitùs facti : ſed in primis optimo Regi *Franciſco*.
Soli nos nondum hoc nomine poſſumus nobis
gratulari. Sed tamen ſpes eſt non peſſima. Faxit
Chriſtus optimus maximus, ut quemadmodum
Principes paſſim favent foventq; recta ſtudia, ita
philoſophiam amplectantur, dignam iis qui *Chri-
ſti* vices gerunt : hoc eſt ut quàm longiſſimè abſint
à barbarica tyrannide, neq; per ambitionem la-
befactent orbis *Chriſtiani* tranquillitatem, ſimul
ac libertatem. Et quando ſuo favore provehunt
eas literas, quibus Principum geſta ſolent poſteri-
tatis memoriæ tradi, ea gerere ſtudeant, quæ me-
reantur omnium ſeculorum ſuffragiis celebrari.
Bene vale vir optime, quem ego poſthac inter *Gui-
lielmos* illos meos fatales ſum relaturus. *Antuerpiæ*,
V. Id. Auguſti, Anno M. D. XVIII.

Georgius Spalatinus Eraſmo Rot. S. D.

LIteras tuas *Eraſme* unicum totius *Germaniæ* *Epiſt.* 23.
communis patriæ decus, jampridem expecto:
ſi enim in manus tuas meæ pervenerunt, nihil mi-
nus vereor, quàm te mihi non reſponſurum: ne-
que enim tam privato quàm publico ſcripſi ad te
nomine, quamvis etiam meo libentiſſimè : nam
diu antea perſequutus occaſionem ad te ſcriben-
di, non prius ſum nactus, quàm extitit qui me ali-
oquin ſcribendi cupidiſſimum ad hoc officii im-
pelleret penè. Tuus enim eſſe cœpi, quum primum
tua opera vidi, quum primum in tuæ iſtius tam
multijugæ & eruditionis & eloquentiæ penetralia
veni. Ubi autem nunc, & quemadmodum agas, &
quid condas, quid noſtris temporibus, quid poſte-
ritati cudas, tam avidè cupio ſcire cum multis,
quàm quod avidiſſimè. Spero igitur id te daturū
nomini optimi Principis mei *Friderici Saxoniæ*
ducis, ſacri *Romani* imperii electoris, ut tandem
mihi reſpondeas. Facit enim te tantus Princeps
plurimi, & libros tuos omnes in ſua habet biblio-
theca, quam optimis quibuſq; libris refertam ar-
chitectatur. Cætera dicet *Petrus* noſter *Alamirus*.
Vale feliciter. Curſim ex arce *Aldenburgia*, Idibus
Novembris. Anno M. D. XVII.

Georgio Spalatino Eraſmus Rot. S. D.

SI quid vacat occupatiſſimo, & ſi fas eſt theolo- *Epiſt.* 24.
go, audi quod rideas. Adiit me *Petrus Ala-
mirus* homo non infeſtivus, circiter calendas Au-
guſti, anno M. D. XIX. *Lovanii* reddidit epiſto-
lium ex *Aquiſgrano* miſſum, ſed affirmans ſibi

Antuerpiæ eſſe ingentes epiſtolarum faſciculos
à ſummatibus amicis, de rebus haud quaquam
vulgaribus. Hujus interim voluptatis, dies ali-
quot lucrum feci. Poſt decē fermè confero *Mech-
liniam*, ſalutaturus epiſcopum meum* nempe *Tra-
jectenſem*; nam is fortè tum aderat. Ἀγαθῇ τύχῃ
obvius eſt *Alamirus*, admoneo de epiſtolis: ait
eſſe in promptu. Condicitur locus in templo, ſi-
mul & tempus. Profert multis circunſtantibus
in templo epiſtolas quinque, quaſdam duplici tu-
nica vacuáque obvolutas, omnes item communi
contectas involucro. Accipio, gaudio geſtiens. Ac
tum quidem contentus ex opiſthographia didi-
ciſſe, qui nam eſſent qui ſcriberent (nam ade-
rant, quibus cum erat quod agerem) ad prandium
me recipio. Nam condixeram apud *Joannem Rob-
binum* decanum ejus templi, virum prudentiâ ſin-
gulari, ſummâ integritate, ſed ingenio perquam
feſtivo. Is eſt in quem collegii trilinguis præcipua
cura inclinata recumbit. Inter epulas quum ani-
madverterem à convivis deſiderari rerum nova-
rum aliquid, quo tædium diſcuteretur, promo me-
as epiſtolas modò redditas, reſigno, tua primum
venit in manus, in quâ flagitas ut tuis literis ali-
quando reſpondeam, quas ut apparet illuſtriſſimi
Ducis, atq; adeò publico Academiæ nomine ad
me ſcripſeras. Eas quum non accepiſſem, & ta-
men ad proximas Ducis tuáſq; literas paucis an-
te diebus reſpondiſſem, demiror quid tibi velis.
Tandem inſpicio ſubſcriptionem, & reperio ſcri-
ptam ex arce *Adelburgia*, Anno milleſimo quin-
genteſimo decimoſeptimo, Idibus Novembris.
Mox, ut par erat, ingens riſus obortus, pro theſau-
ro carbones reperimus, pro novis vetera. Ibi fru-
ſtratus, aperio literas *Pirkhemeri*, has comperio
ſcriptas anno milleſimo quingenteſimo decimo-
octavo, calendis Octobribus. Major etiam obor-
tus riſus. Reſigno literas *Ricardi Sbruli Forojulia-
ni* Cæſarii poetæ, reperio ſcriptas item decimo-
octavo, Idibus Novembris. Jam me ſuppudere
cœperat. Solvo epiſtolam *Georgii Behem*, canoni-
ci *Nurembergenſis*, ſcriptam decimoſeptimo die
Februarii, anno decimonono. Unus attulit omnes,
& ita reddidit, quaſi curriculo ex ultima *Germania*
advolaſſet, ſed ita mundas omnes, ac ſi eodem
die ſcriptæ fuiſſent. O diligentiam! Poſthac igi-
tur huic mandabis, ſi quid epiſtolarum rectè ſer-
vatum velis: ſi quid reddi cupies, mandabis alii.
Non dubito quin optimus ille *Jonas* cum collega
ſuo, & literas, & animum noſtrum vobis retule-
rit. Malè me habet, quod nomiſma quo illuſtriſſi-
mi Ducis imago mirè repræſentabatur, mihi pe-
riit unà cum epiſtola. Quum enim ſenſiſſem Epi-
ſcopum ac Principem *Leodienſem* utriuſq; videndi
percupidum eſſe, neq; tum fortè haberem in cru-
mena, & ille ad multam noctem tardaret in inti-
mis conſiliis apud *Margaretam*, *Maximiliani* Cæ-
ſaris filiam, poſtridie ſummo diluculo *Germaniam*
aditurus, tradidi cuidam, qui nobis unà cum Epi-
ſcopo prandentibus aſtiterat pocillator, ut illi o-
ſtenſum utrunq; mihi reſtitueret. Poſt dies com-
plures ex medico diſco, & juvenem abiſſe cum
cæteris in *Germaniam*. Nec adhuc Epiſcopus ſeſe
in aulam noſtram recepit, è *Germania* reverſus.
Mihi tamen magis dolet epiſtolæ jactura, quàm
nomiſmatis. *Ricardus Pacæus*, vir in utraq; litera-
tura præcellens, qui in electione Imperatoris, no-
mine sereniſſimi *Angliæ* Regis legatione funge-

A batur, reverſus iſthinc. dictu mirum, quo pecto-
re, quáq; facundiâ mihi *Federicum* totum depin-
xerit, gravitatem viri, prudentiam, integritatem,
eruditionem, quid multis? omnia magno Principe
digna. Is meâ ſententiâ majore cum laude recuſa-
vit imperium, quàm quidam ambiunt. Et ta-
men nemo melius gerit principatum, quàm qui
pondus ejus penitus perſpexit. In nos magni no-
minis ſarcina depoſita eſt. Supereſt precari ſupe-
ros, ut nobis cum primis, mox toti orbi *Christiano*
B ſit fauſtum ac felix. Ad primum rumorem, qui
Carolo deſtinatum imperium nunciabat, tota hæc
regio ſeſe in gratulationem & gaudium effunde-
bat penè immodicè. Sed ut eſt rerum humana-
rum temperatura, non deerat huic voluptati co-
mes dolor. A peſtilentia nuſquam tuti ſumus, quæ
locis aliquot inclementiſſimè ſævit. Ad hæc ma-
gna manus, opinor, ex his militibus, quorum ope-
râ profligatus eſt dux *Wirtembergenſis*, obſidet no-
ſtra confinia, incertum quo duce, cujus juſſu, aut
C quorſum tendens: hoc unum facilè conjectant
omnes, ingentem vim pecuniarum flagitari. Mul-
tos adhuc terret exemplum *Aſperæ*, ante bienni-
um internecione vaſtatæ. Jamq; pœnitet clemen-
tiæ, quâ ſuperiores exercitus dimiſimus incolu-
mes. Neq; deſunt qui ſuſpicentur hunc exercitum
conſilio Principum ali, ut ſit in promptu quo po-
pulum premant, ſi quid graventur audire juſſis;
& jubentur vix ferenda. Sed in his fata viam in-
venient: me miſeræ plebis miſeret, & piget quo-
D rundam plus quàm *Turcica* tyrannidis. Poſtremò
video rerum ſummam ad paucos cogi, paulatim
antiquatis veteris democratiæ reliquiis. Siqui-
dem in *Hiſpania Saracenici* imperii manifeſta ve-
ſtigia licet hodiéque cernere. Nam *Saracenorum*
tyrannidem aliquando paſſa eſt ea regio. Utinam
illud Principibus queat perſuaderi, neminem
ſplendidiùs regnare, quàm qui liberis ac felicibus
imperat. *Albertus* Princeps *Maguntinenſis* huma-
niſſimis literis nos ornavit, donoq; luculento co-
E honeſtavit, quod ego vel hoc nomine pluris fa-
cio, quod & à cordatiſſimo Principe & ultro miſ-
ſum eſt. Nam quæ judicio dantur, teſtimonia ſunt
veriùs quàm munera. Edimus *Cyprianum*, emen-
datum non mediocri ſudore: ita me *Christus*
bene amet: deinde auctum acceſſione libellorum
aliquot, quos ex vetuſtiſſimis codicibus adjecim*;
adjunximus annotatiunculas aliquot, ſed paucas,
notha ſemovimus à gneſiis, & hujus generis adeò
nihil decidimus, ut nonnihil etiam auctarii addi-
F derimus. Illuſtriſſimo Principi me meáq; ſtudia
commendabis, & ſodalitatem bonis literis ad-
juratam, meis verbis ſalutabis diligenter. Amat
victoria curam. Bene vale. *Antuerpiæ*, ſeptimo
Id. Auguſti, Anno milleſimo quingenteſimo de-
cimonono.

Eraſmus Rot. Lodovico Carino ſuo S.D.

QUod tam amicas literas ad me dederis ſua- *Epiſt. 25.*
G viſſime *Carine*, gratiam habeo, quod tam e-
ruditas, tibi gratulor. Vix enim mihi perſuaſit
Neſenus, tuo *Marte*, quod aiunt, fuiſſe conditas:
ſed perſuaſit tamen, vel quia vir minimè vanus,
vel quia mihi jam pridem nota ingenii tui felici-
tas. Perge mi *Carine* tibi ſolidam parare felicitatē.
Id facies, ſi verâ eruditionē cum morum integri-
tate cōjunxeris. Cætera vel non ambienti dabūt
cœlites.

cœlites. Bene vale. *Lovanii,* Anno M. D. XIX. tertio Calendas Martias.

Iacobo Middleburgen. Vicario Epiſcopi Cameracenſis Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt.26. DEmiror equidem te, non dico meum, ſed cujuſpiam omnino ſuffragium præterea requirere, quum tantum habeas, tum ſuſcipiendi, tum edendi operis tui autorem: nempe *Henricum à Bergis Cameracenſem* Epiſcopum, qui quidem uti te ſibi vicarium generalem, id eſt, per omnia velut alterum ſe conſtituerat: ita prorſus tanquam alterum ſe deamabat, neq; rurſus aliter quàm teipſum *Apologiam* hanc tuam complectebatur, efferebat, exoſculabatur, quippe veluti primogenium quendam iſtius ingenii (quo tantopere delectabatur) fœtum. Quàm autem in amando te non fallebatur, tam non erràſſe in laudando libello tuo conſentaneum eſt. Quanquam exoculant quidem ſuum amorem Poetæ, mirum ni terreſtris illius *Veneris* filium: nam altero illo, quem cœleſti matre prognatum ſcripſit *Plato,* nihil profectò perſpicacius oculatiúſque. Non enim ideo parum perſpexiſſe putandus eſt Epiſcopus, quod te ſic unicè amavit, quin potius ob hoc ipſum tam amabat effuſè, quòd *Lyncei* (ut ita loquar) oculis tuas virtutes penitiſſimè perſpexerat, vir, ut ſcis, cum reliquis in rebus planè (quod ait *Flaccus*) emunctæ naris, tum in penſitandis ingeniis nequaquam, ut *Græci* dicunt, λευκὴ στάθμη, ſed omnino [illegible] λίθου. Ergo quum tam gravem, támq; doctum habeas autorem, qui tibi unus vel pro multis millibus eſſe debeat, tamen ut es incredibili modeſtia, velut *Apelles* quidam, meum, hoc eſt, vulgi quoque judicium captas: viſque, quod ille non ferebat, ſutorem & ultra crepidam audere: id quanquam video mihi vehementer ineptum, in re quum arduâ, tum à meis ſtudiis alienâ, quaſi cenſoriam virgulam ſumere, tamen poſtea quàm tu ita vis, cui nihil negare fas eſt, age juxta *Platonicam* parœmiam, [illegible] meámq; ſententiam ſolitâ libertate proferam, ſed quæ nihil ab Epiſcopi judicio diſcrepet, niſi quod ille, quo perſpiciebat acrius, hoc laudabat impenſius. Nos quædā penè ſugillabimus, ſed perpauca, ut vel hoc argumento cognoſcas, cætera nobis magnopere placuiſſe. Jam primùm igitur ſi tam illuſtre ſcribi argumentum tibi delegiſſes, prudentia modo tua laudanda fuerat, nunc verò quoniam fortè objectum commodè arripuiſti, felicitati quoque tuæ gratulandum eſſe puto. Quod enim vel ſplendidius, vel magis pium munus obvenire poterat, quàm ut pro Cæſarea majeſtate calamum ſumeres, quæ pro omnibus ſumit arma: eámq; ingenii tui clypeo à calumniæ telis defenderes, quæ pacem *Chriſtianā* à belli calamitate defendit? Tum autem muneri iſti quanquam ampliſſimo adeò non defuiſti, ut longè etiam ſuperâſſe videaris. Parum enim tibi viſum eſt, ſi invictiſſimam poteſtatem, invictis æquè argumentis à calumnia vindicares, ſed hinc arrepta velut anſà, majus quiddam animo deſtinâſti, ut eandem tuis literis tanquam immortali quodam monumento decorares. Mihi certè hoc uſu veniſſe ſcio, ut quum ſemper magnificentiſſimè ſenſerim de ea poteſtate, quam in rebus politicis Deus ſecundùm ſe voluit eſſe pollentiſſimam, tamen ſimulatque tuam evolvi defenſionem, mirum quàm cœperit apud me apparere amplior atque auguſtior. Illud autem præcipuæ cujuſdam prudentiæ mihi videtur, quod ubi factioſa quædam incidunt, vel arte prætercurris, vel ſi id non licet, tamen in periculoſis quæſtionibus, velut inter *Cyaneas* cautes navigans, ita doctè ſtili curſum moderaris, ut neque verum taceas, neq; factionem ullam impingas. Jam verò neminem fore puto, quin admiraturus ſit in ætate tam grandi ingenium iſtud tam ardens, tam vividum, in fortunâ tam lauta induſtriam tam infatigabilem, in tantis negotiis animum tam vigilantem, & vel ad minutiſſima quæque attentiſſimum, uno in homine memoriam ampliſſimam, & tantarum ſimul rerum capacem, in opuſculo quum brevi, tum penè tumultuario tam variam omnigenæ doctrinæ vim, tantam utriuſque juris, tantam theologiæ, tantam hiſtoriarum, tantam ſcriptorum omnium, & veterum, & recentium in omni genere notitiam, ut mihi tanquam ſedula quæpiam apis per omnia circumvolitans nullum præteriſſe librum videare, unde non aliquid decerpſeris, incredibili quidem ſedulitate, at malim majore delectu, neque ſine modo. Etenim quum aliquoties in re nec ita magni momenti, & jam dudum evicta, tantum teſtimoniorum inculcas, metuendum erat vetus illud lœdorium, [illegible] non quod ea ſint lecta vel inutilia, vel inamœna, ſed quod pro ſtudio magis ſcribentis, quam pro rei propoſitæ neceſſitate videbuntur aſcita. Quo fit & illud, ut quum ordine ſummo ſis uſus, tamen ipſa copia ſic obſcuretur, ut attentum etiam & memorem lectorem fallat interdum. Verùm quando nihil adhuc in rebus humanis extitit, ſic arte, ingenio, curáque elaboratum, in quo non μῶμος ille *Græcorum* aliquid invenerit, quod calumniaretur, nulla poterat honeſtior admitti reprehenſio, quam ſi dicaris utilibus ſuperfluere. Eſt enim iſta ingenii feliciter luxuriantis laus, potius quàm culpa. Porrò ſtili humilitatem tantum abeſt ut reprehendam, ut illud vel præcipuâ laude dignum ducam, quod orationis phaleras, quas argumenti natura reſpuebat, ne affectaveris quidem, ne planè fieret, vel illud [illegible], vel illud [illegible] Sed quid ego hæc quæ tu non uno loco tam bellè defendis? Videberis igitur rem indignā facere, ſi opus omnibus omnium eruditorum calculis laudatum, ut dignum oculis atque auribus ſtudioſorum, dignum luce, dignum poſteritate, dignum deniq; vel chariſſimâ tibi præſulis memoriâ, vel ipſo decore Cæſareæ majeſtatis premas atque oblitteres, præſertim in quo tantum olei operæque conſumpſeris. Age jam ſat ſupérque verecundiæ datum: reliqua vel amicorum votis, vel doctorum judiciis, vel amantiſſimi Præſulis voluntati largire, neque quod viventi conſecrâſti, mortuo eripias. Patere tandem tibi excuti è manibus, exeat in lucem, prodeat bonis avibus, verſetur in coronis: ut quoniam tibi tantum amicum, mihi ſtudiorum meorum *Mecœnatem* mors invidit, ſaltem hoc ſolatio deſiderium noſtrum leniamus. Mihi ſic præſagit animus, rem iſtam tibi gloriæ, ſtudioſis uſui, toti *Germaniæ* voluptati atq; ornamēto futuram. Finem faciam, ſi prius hoc unum monuero, eam epiſtolam, quâ quum tibi ſuſcepta eſt dimicatio, *Leonardi Aretini* falsò inſcribi, quam

quidem ab alio quodam *Aretino* profectam eſſe, quum libri caſtigatiores, tum ſtylus ipſe *Leonardino* longe diſſimillimus, facilè indicat: verùm cognomen ambobus commune locum fecit errori. A Vale multum obſervande domine & amice ſingularis, nóſque tui ſtudioſiſſimos mutuò dilige. In nobili *Lovanienſium* Academia, Anno M. D. II. Idus Februarias.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM

LIBER DUODECIMUS.

Laurentio Campegio Cardinali Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 1. EXimie domine, virtutum tuarum inſignium & eruditionis rariſſimæ famâ inflammatus, jam pridem geſtio te & nôſſe propiùs, & coram adorare. Sed hactenus obſtitit partim valetudo, ex diutinis morbis etiamnum tenerior, quàm ut eam auſim navigationi moleſtæ committere, partim quod ante menſes aliquot *Chriſtianiſſimi* Regis literis evocatus ſim in *Galliam*, cui diutius excuſare non licuit: verùm ne nullo interim argumento declarare D. rem meam erga te animi propenſionem, mitto Novum Teſtamentum, magnis ſudoribus denuo à me recognitum, quod Pontifici *Leoni* dicatum ipſius hortatu in lucem emiſi, quemadmodum illius Breve teſtatur, additum in operis frontiſpicio. Huic initio reclamabant quidam, ſed qui aut non legebant, aut non intelligebant. Nunc amplectuntur omnes, exceptis pauculiſſimis, quos pudet reſipiſcere. Hi nullum non movent lapidem, ut bonas literas paſſim reſloreſcentes oppri- E mant. Ad id ſplendidos prætexunt titulos, hæreſeôn profligationem, eccleſiæ defenſionem, quum mihi crede longè aliud agatur. Mihi certè rebus omnibus omiſſis illud unicè ſtudio fuit, ut meum ingeniolum hoc, & qualeſcunq; literulæ *Chriſti* gloriæ ſervirent, ac Eccleſiæ commodis. Homo tamen ſum, labi poſſum. Quod ſi judicium alicubi deſuit, animus certè rectus non defuit. Omnibus nemo hactenus placuit. Mihi ſatis eſt quod optimis quibuſq; placeo. Sed vide, quæſo, F perverſiſſimam, imò ingratiſſimam quorundam malitiam. Diffiſi libris & argumentis quidam, ſycophantiis aggrediuntur: quicquid prodit libellorū, quibus hoc tempore quidam nimium licenter ludunt, mihi impingunt. Prodierat *Nemo*, nam is eſt libelli cujuſdam ludicri titulus, meum eſſe calumniabantur: & perſuaſerunt, ni autor iſtius ſibi ſuum opus vendicâſſet. Exierant epiſtolæ quædam ridiculæ: non deerant qui me adjutore ſcriptas dictitarent. Poſtremò prodiit, neſcio quibus avi- G bus, opus *Martini Lutheri*, autor mihi tam ignotus eſt, quam qui omnium ignotiſſimus librum nondum perlegi, & tamen initio meum eſſe dictitabant, quum illic nec unus apiculus ſit meus. Horum quum nihil adhuc procedat, ipſa re revincente mendacium, dialogi cujuſdam ſuſpicionem mihi moliuntur impingere. Is ut ex argumento ſatis conſtat, ſcriptus eſt in odium divi *Julii* Pontificis maximi ſchiſmatis tempore, ſed à quo incertum, ante quinque annos deguſtavi C verius quàm legi. Poſt reperi in *Germania* apud quoſdam deſcriptum, ſed variis titulis. Quidam teſtabantur *Hiſpani* cujuſpiam eſſe, ſed ſuppreſſo nomine; rurſus alii *Fauſto* Poetæ tribuebant, alii *Hieronymo Balbo*. Ego quid de his conjectem non habeo, ſubodoratus ſum quoad licuit, verum nondum perveſtigavi, quod animo meo faceret ſatis. Ineptiit quiſquis ſcripſit, at majore ſupplicio dignus, quiſquis evulgavit. Ac miror eſſe qui ſolo ſtyli argumento mihi obtrudere parent, D. quum nec mea ſit phraſis, niſi prorſus ipſe mihi ſum ignotus, nec mirum ſit futurum, etiam ſi qui in oratione nonnihil referrent *Eraſmicum*, quum verſer in manibus omnium, & referimus ferè, in quorum aſſiduâ lectione verſamur. Neque deſunt hîc qui jactitent tuam quoque celſitudinem, propemodum in eam ſuſpicionem adductam eſſe. Quod mihi certè nunquam perſuadebitur, donec perſuaſum erit non eſſe vana quæ de doctrina prudentiáq; ejus admirabili, paſ- E ſim à ſummis viris prædicantur. Neq; quicquam addubito, quin etiam ſi quid ſuſpicionis occupâſſet animum tuum, facilè ſim excuſſurus, ſi coràm detur colloqui, id quod aliquando licebit favente *Chriſto*. Interim obſecro pietatem tuam, ut hoc ſibi perſuadeat, *Eraſmum* hujuſmodi libellos ab aliis conſcriptos, & edendos ſuppreſſiſſe, tantum abeſt, ut hujuſmodi quiddam ipſe vel ediderit, vel editurus ſit unquam. Nec mirum ſi iſthic ſunt qui de me talia mentiantur, quum F hic de proximo non pudeat quoſdam improbiſſimè de me mentiri. Omnibus omnium ſycophantiis reſpondere non poſſum, hoc quod in me ſitum eſt præſtabo. Si quid valet hoc ingenium, ſi quid hæ literæ, ſi quid induſtria, id totum *Chriſto* & illius ſponſæ uſibus dicabitur. Id ita eſſe re ipsâ comperies, ſi quando dignaberis facere periculum. Mitto nunc librum nudum, utpote recentem adhuc ab officina, nec erat ſpacium adornandi, poſt dies aliquot mittetur alter G conveſtitus. Cardinali *Eboracenſi* clientulum hunc non gravabitur celſitudo tua commendare, cui ſcripturus eram, niſi interim & volumen, & epiſtolam hanc putarem ei communem fore. Bene valeat amplitudo tua, cui me totum dedico conſecróque. *Lovanii*, Anno milleſimò quingenteſimo decimonono, Calendis Maii.

Laurentius

Laurentius Cardinalis Campegius reverendo Domino Deſid. Eraſmo Roterodamo Theologo eruditiſſimo tanquam fratri noſtro chariſſimo.

Epiſt. 2. REverende ac doctiſſime vir ſalutem, &c.
Quum ſtudiorum tuorum ſuaviſſimus odor,
quo *Italia* omnis ac Occidentalis hæc ſchola tota
redolet, me quoq; ſpiritus ſui attactu pridem af-
fecerit, indiéq; apud me augeſcat, ſummo labo-
B ravi deſiderio, virum qui tantam ſpirat eruditio-
nem & doctrinam cognoſcendi : meáſq; peregri-
nationes, & longos errores, quibus pluribus jam
annis conficior, nihili habendas ducebam, ſedu-
lóq; accuſabam, quod tot tantiſq; itineribus ex-
hauſtis, *Eraſmum* nondum mihi cognitum vide-
rem. Quod ut levius ferrem poſtquam coràm te
frui non dabatur, illud enixè laboravi, quod ple-
riq; amatorum ſolent, quibus cum nulla eſt ami-
C cæ copia, in ejus imagine utcunq; ſeſe oblectare
geſtiunt. Itaque cum præſentia tua & colloquio,
deſiderio meo facere non poſſem ſatis, tuam ſæpe
atque avidè perquiſivi effigiem, quæ mihi primo
in iis quæ in *Hieronymum* ſcripſiſti occurrit : dein
in Apologia illa quâ tuam tutaris cauſam ſuper
illo Pſalmi verſiculo, *Minuiſti eum paulo minus*, &c.
Ultimo demum loco, in paraphraſtico ſermone
tuo in epiſtolis *Pauli*, quibus veluti per gradus
ad tui agnitionem deductus, cum majori deſide-
D rio inflammarer, utpote dimidiatam & non ex
integro tui imaginem conſpicatus, ejus reliquum
miro affectu concupiebam. Quum neſcio quâ bo-
nâ fortunâ exactiſſimæ eruditionis literæ abs te
mihi deferuntur, quæ eodem planè deſiderio me
videndi te laborantem mihi dicerent : quod certè
tantâ accepi jucunditate, ut multo minoris am-
pliſſima Regum munera mihi habeantur. Nam
mea ſtudia quibus à pueritia ad hoc uſque ætatis
incubui, quanquam à tuis, hoc eſt, à ſacris literis
E majori quàm *δὶς διὰ πασῶν* intervalla diſtant : ita
tamen tuis & hujus generis reliquis lucubrationi-
bus favere, dulce & gratum adeò habuere, ut nihil
à paucis annis citra habuerim, aut gratius, aut
jucundius, aut potius quàm aliqua in ſacris literis
vel audire, vel legere : loqui enim vel ſcribere
tanquam novitius nequaquam auſim. Quo factum
eſt dum tua vel quorundam antiquorum theolo-
gorum ſcripta, veluti per officii mei rationem ſi-
tibundus aveo, & proſequor, tanto jucundiores
F tuæ mihi extiterint literæ, quanto præcipuis meis
votis minus expectatæ advenere : quibus quod
primam & alteram tuas in Inſtrumentum novum
editiones adjunxeris, reliquum profectò concu-
pitæ imaginis tuæ mihi obtuliſſe videris, quo diu-
tiùs & jucundiùs tui deſiderium, tecúmq; collo-
quendi ſuſtinere poſſim: quod proculdubio facturus
es, quouſq; ſaltem hæ tuæ vigiliæ & labores in-
ter manus meas erunt, erunt autem quoties à
publicis laboribus ad privata hæc ſolatia ſubter-
G fugere dabitur. Qui quidem quod eorum novi-
tate quibuſdam ſtomachum moveant, hoc ven-
triculi eorum labor, non ingeſti vel apparati cibi
noxia qualitas fecerit : quo minus eorum ingenia
mirari aut ægrè ferre debes, quo apertiùs tibi
conſtat, ſaniſſima etiam laboranti ſtomacho in-
ſuavia eſſe. Ego ab hujuſmodi offenſione tantum
abſum, ut hoc ipſum Inſtrumentum tuum no-
A vum, quod ad me miſiſti, propemodum ſim vora-
turus, neque enim minorem eruditione pietatem
tuam cenſeo. Quamobrem quicquid calumniæ
aliquorum inſania vel iniquitas impingere tibi
ſtuduerit, dum quæ alii licentioſiùs ſcribunt, ad te
referunt, nihil eſt quod cures. Satis enim in his
quæ publicato nomine tuo profiteris, ſpectata eſt
tua probitas, quæ tametſi eſt magna, ea tamen
minimè effugere poteſt, quæ illuſtria ſæpe ingenia
non potuerunt, hoc eſt, perverſa hominum judi-
B cia, & malevolas detractiones. Et quod ad dialo-
gum attinet, iſtud velim mihi nunc credas, me
nunquã hoc de te dixiſſe aut affirmâſſe, aut dubiũ
aliquibus reliquiſſe, te ejus fuiſſe autorem : potiùs
fortaſſis eam opinionem ſequutus, quâ dicis quic-
quid libellorum prodit hoc temporis, quod ſalem
aut aculeum aliquem habeat, tibi impingi, id in-
tra me cogitâſſe, ſed humanas cogitationes quis
videt ? aut cenſuram in eis exercet ? niſi qui cun-
cta videt, & veluti ab ipſo lapſa arguit. Quare
C iſtud pro conſtanti tibi habe, me eum non eſſe,
qui de te, aut quovis alio malè ſentire, multóq;
minus dicere velim : quin ſtudioſis omnibus, ti-
biq; præcipuè omnem operam meam adeò ſyn-
cerè & jucundè exhibeo, ut eorum ingenia & no-
men pro viribus ſemper provehere nitar : quod
ſedulo in gloriam tuam, & doctrinæ tuæ illuſtra-
tionem facio, itémq; facturus ſum. Quamobrem
poſt hac me tui amantiſſimum habebis, & litera-
rum officio hoc mutuo junctum, atque eruditionis
D tuæ apprimè ſtudioſum : quúmque evenerit ut in
rem dignitatémque tuam aliquid efficere poſſim,
ſponte & ultro non committam, ut ullum à me
officii genus deſideretur. Quum verò pro e nata
occaſione me monueris, omnium ſtudia & dili-
gentiam in te ornando & juvando ſuperabo, ma-
ximáq; meæ erga te benevolentiæ acceſſerit cha-
ris & ſuavitas, ſi quoad hic fuero quod diutiùs eſſe
non poteſt, me aliquando literarum tuarum lepi-
ditate delectaveris. Cæterùm aliquas gratias pro
E miſſo mihi munere tibi agere omnino ſuperva-
caneum arbitror, cum hujuſmodi gratiſſimis offi-
ciis tuis nullus verborum apparatus rectè reſpon-
deat : animum itaque meum pro verbis & gratiis
tibi addictiſſimum ſuſcipies, unáq; pignoris loco
Adamanta anulo incluſum, his literis inſertum,
quẽ mei mnemoſynon tenebis. Nuncio verò qui
librum ad me detulit, nummos decem aureos pro
viatico dedi, & bene vale. Ex *Londino*, quarta
Julii. Anno M.D.XIX.
F

Laurentio Campegio Card. Eraſmus Rot. S.D.

REverendiſſime domine, quid poſthac non li- Epiſt. 3.
beat audere, poſteaquàm hæc temeritas mihi
tam feliciter cecidit ? Ego id modo ambiebam,
ut operi meo, ob novitatem apud quoſdam invi-
dioſo, ſi contingeret ſic in tuam bibliothecam re-
poni, quemadmodum olim libri, qui poſteritatis
memoriam promereri viderẽtur, in *Apollinis* tem-
G plo collocabantur, dignitatis nonnihil accederet :
ſic enim futurum, ut eruditiſſimi cardinales, P.
maximi *Leonis* oraculo ſubſcribere viderentur.
Neq; enim ulla cedrus fideliùs ſervat à carie tem-
porúmque injuria ſtudioſorum hominum monu-
menta, quam talium procerum autoritas. Nam
illud ſanè leviter metuebam, nè quid apud pru-
dentiſſimam eruditionem tuam, & eruditiſſimam
pruden-

prudentiam valerent impudentiſſimæ quorun- A
dam ſycophantiæ, quas rident atq; exibilant, ſi
qui ſunt ex media plebe paulò cordatiores. Hoc
igitur quum agerem tantùm, ecce quàm ingens
lucrum præter ſpem obtigit, quàm ingentem præ-
dam hæc attraxere retia. Primùm tam inſignem
heroa, & eccleſiæ *Christianæ* columen pleniùs nôſ-
ſe contigit: Deinde tam eximium patronum,
atq; etiam ſi fas eſt uſurpare quod offers, amicum
mihi paravi. Utcunq; tui ſimulacrum mihi pub-
lica fama delineârat, verum effigiem animi tui B
longè plenius expreſſit *Ricardi Pacei*, qui sereniſ-
ſimo Regi primus eſt à ſecretis, oratio. Nam is ut
egregias tuas dotes propiùs inſpexit, ita non vul-
garis eſt pingendi artifex, homo nimirum non
minus facundus, quam eruditus. Verùm epiſtola
tua ita te totum mihi repræſentavit, ut mihi vi-
derer antehac tenuem modò umbram excellen-
tiæ tuæ noviſſe. Magnum quendā & eximium vi-
rum ille deſcripſerat: ſed immane, quanto ma-
jorem te tuæ literæ declarant: præter eruditio- C
nem Pontificio legato dignam, præter humanita-
tem eruditione ſummâ dignam, raram etiam vi-
tæ integritatem, ſacrarum etiam literarum amo-
rem ac ſtudium ſpirantes. Nam illud immodicæ
cujuſdam benignitatis fuit, quod eum qui libros
advexit, tot aureis onerâris, videlicet ut largiùs
etiam potitaret addictiſſimus *Bacchi* myſtes, quum
ego hominem juſto viatico inſtruxiſſem. Cæte-
rùm annulus quem digitis tuis detractum, ceu ſa-
crum quoddam amicitiæ noſtræ μνημόσυνον, imò D
ſi tuis verbis utendum eſt, fraternæ charitatis pi-
gnus ad me miſiſti, adeò gratus eſt animo meo, ut
recuſaturus ſim unum illum vel cum univerſis *At-
tali* gazis commutare. Igneus auri fulgor, mihi
tuæ ſapientiæ prorſus Cardinalitiæ ſymbolum
ſemper erit, & Adamantis gratiſſima lux, nun-
quam antiquandam nominis tui gloriam repræ-
ſentabit. Deniq; ſi mihi poſſet unquam talis pa-
troni oblivio obrepere, ſuffricabit memoriam,
quidq; *Campegio* debeam commonefaciet. De no- E
ſtro ingenio verè *Batavo*, déq; ſtudiis noſtris non
fuit ingratum quod tam erras amanter. Siquidem
hic eſt oculus ille euangelicus, puri candidiq; pe-
ctoris, alienas dotes ex ſeſe metiens: cum oculo
pravo vitiatóq; mala ſint etiam quæ ſunt optima.
Nihil igitur, inquies, profecit mea laudatio? pro-
fecit nonnihil, certè ſtimulos addidit, ut poſthac
alacriùs enitar fieri, quod me prædicas eſſe. Nec
enim arbitror ullam ætatem ſeram ad id, ut quis
ſeipſo melior evadat. Quòd provehendis egregiis F
ingeniis favorem propenſum tam benignè polli-
ceris, omnium nomine gratias ago, efficiámq; pro
virili, ut intelligant ſeſe tuæ celſitudini debere.
Porrò quòd in ornando juvandóq; *Eraſmo* negas
te commiſſurum, ut aliorum quiſquam tibi par
eſſe videatur: nimirum exoſculor iſtum animum
tuum, méq; cum primis felicem hoc nomine ju-
dico. Hæc tumultuanter effutivi veriùs quàm
ſcripſi, nè, quando ſignificas tibi celeriter iſtinc
abeundum, meæ literæ tuam amplitudinem non G
offenderent. Non ero contentus hoc argumento
tuam in me benignitatem & meum in te ani-
mum declarâſſe: quod brevi uti ſpero, uberiore
magiſque vivaci monumento docebimus. Bene
valeat tua ſublimitas, cui *Eraſmum* quantus eſt,
mancipo dicóque. *Lovanii*, pridie Idus Julii.
Anno M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Vlrico Zaſio S.

VIx licuit tuas legere literas mi *Zaſi*, quibus *Epiſt.* 4.
alioqui nihil accidere poterat jucundius.
Quid ego librum tuum collaudem? compendio
dicam. *Zaſianus* eſt, hoc eſt, abſolutiſſimus: di-
gnus qui fiat orbi communis. Ad id adjuvabi-
mus ſimulatq; vacabit: vacabit autem intra bi-
meſtre: quanquam *Aquinate* jam ſubinde citato,
nonnihil inquinâſti ſplendorem tuæ dictionis.
Verùm id ſcio quibus tribueris, & fero: mallem
alioqui perpetuum illum *Zaſianæ* dictionis curſum
ac tenorem dicendi. *Eraſmum* nimis amanter ci-
tas, hoc eſt, longè ſupra meritum. Bene vale.

Bonifacium non uno nomine unicè diligo, de
quo ſanè ſummam ſpem concepi. Mitto & alte-
rum epiſtolium olim ad te ſcriptum, ſed oblivione
miniſtri relictum apud me. Probat & *Beatus* li-
brum tuum, tu cura ut abſolvatur: & ſi fieri po-
teſt, velim ea quoq; quæ citas ex parum expolitis
autoribus, tamen *Zaſiano* lepore conveſtiri. Rur-
ſum vale.

Eraſmus Roterod. Zaſio ſuo S.

SI quo pacto liceret ex hoc evolare piſtrino, *Epiſt.* 5.
quod quidem facerem cupidiſſimè: malim ex-
tra nuptiarum tempus te viſere, quo totus toto te
frui poſſem: nunc in tanta hominum turba, quan-
tula tui portio rediret ad nos? Mitto *Enchiridion*
nuperrimè excuſum. *Beatus* pari diligentiâ te re-
ſalutat: adeſt & *Gerbelius* & *Oecolampadius*. Bene
vale vir eruditiſſime. Precor ut nuptiæ filiæ tuæ
tibi tuiſq; ſint voluptati pariter ac bono.

Vdalricus Zaſius Eraſmo Rot. S.

NOli mirari *Eraſme* ter maxime heros, ſi ra- *Epiſt.* 6.
riùs ad te literas dedero: imò magis mira-
bere, quòd aliquas uſquam dedi, ita ad auguſta
illa tua nomina & oculos præſtringor, & mentem.
Quem enim *Platones* ipſi, *Cicerones*, *Fabii*, ſuorum
ordini inſeruiſſent, ſuis fuiſſent ſedibus dignati,
nos elingues, infantes, barbari, quo loco, quo ho-
nore, quâ venerantiâ proſequemur? Profectò niſi
tua me animâſſet admirabilis humanitas, quam
noſter ille *Bonifacius Amorbachius*, adoleſcens vir-
tute & doctrinâ clarus, prædicare non ceſſat, niſi
optatiſſimi tui muneris, quo me ornâſti, benefi-
centia invitarer, quin potiùs perurgerer, manum
calamo (quod boni conſulas) prorſus abſtinuiſſem.
Mediocris enim illa mea literatio, ſi in optimis
doctrinis perquam exigua mihi contulit, ea me
certè diſcretione inſtruxit, ut noſcam homo in-
fans non ita magnorum heroum auribus eſſe co-
ram obſtrependum, ſicut abſentium laudes præ-
dicandæ, quod hoc omnibus licuerit, illud non niſi
doctrinæ politioris gradu receptis. Proinde ſi ſileo,
veneratio me tui elinguat, nulla abflectit ingrati-
tudo. Equidem ubiubi gentium degam, quoquò
proficiſcar, multus mihi in ore, multus fando *Era-
ſmus* verſatur. Hujus eminentiam circumfero:
hunc meâ quamlibet exiguâ prædicatione cele-
bro: ejus venerandam & omni ætati admirabi-
lem doctrinam extollo, pro numine adorandam
jubeo: non hominem eſſe terrenum, ſed ignem
de cœlo ſumptum defendo: hoc doctiſſimus noſtrâ
ætate

ætate juriſconſultus *Pius Hieronymus Baldunginus*, Cæſareæ majeſtatis conſiliarius principalis conſiſtorii, provinciæ noſtræ regens teſtabitur: ad cujus ut veteris amici cœnam cum hoc dierum in oppido *Enſiſhem* (ibi enim moratur) vocatus adeſſem, tuas incomparabiles dotes (quod ſemper facio) in partem epularum citavi: atque ita citavi, ut cum ipſa ultrò cœna omne genus ferculis ſplenderet, tua tamen nomina ſplendori auctarium & quidem memorabile adderent. Ignoravit *Hieronymus* te tam vicinum nobis agere, imprecariq; fortunæ videbatur, quod ea res tam diu eum (quod minimè decebat) latuiſſet. Is cupit tibi eſſe notior, amicus eſſe deſiderat: In tuas ardet literas, quibus ut eum impertias & rogo & hortor. Vir eſt & juris peritiſſimus, & inſuper omnibus humanitatis ſtudiis ex pari doctus: &, ut verbo dicam, cum comperies *Hieronymum*, quo pro ratione ætatis, necdum enim triceſimum annum agit, vix alium *Germania* noſtra ſuperior exhibebit. Quod ad me attinet, ita *Zaſio* utitor, ut ſervo à pedibus. Jam enim me candidiori hoſtiâ litâſſe putabo, ſi me dignum haberi ſenſero, ut vel inter calunculos tuos dinumerer. Gloſſæ, quas in certas juris civilis partes meditor: Summa digeſti veteris, cui jam propè ſumma manus impoſita eſt: intellectuum Juris civilis veritas, quæ contra communia doctorum ſenſa propediem prodeतur: de advocatis opus non pœnitendum, quæ omnia pari ſub incude ſudant: ea de te prædicabunt, quæ ne coràm ſcribam, & modeſtia prohibet, & terret pudor. Vale decus doctrinarum, quod ſimile vix aliqua videbit poſteritas. Ex *Friburgo*, undecimo Calendas Januarii. Anno M. D. XIIII.

Eraſmus Rot. Zaſio ſuo S.

Epiſt. 7. SIngularem eruditionem tuam cum pari conjunctam eloquentia, nuper è duobus eruditiſſimis, nec minus facundis, cognovi: primum ex *Beato Rhenano*, mox ex *Joanne Gallinario*. Facetiam tuam non vulgarem ex literis intelligo: ſiquidem quum tu vir omni virtutum laude cumulatiſſimus, non gravatus eſſes nos, qui nihil ſumus, politiſſimis literis tuis ad amicitiam provocare, quantum ego felicitatis nec optare unquam auſus fueram: mox alterâ epiſtolâ crimen impudentiæ deprecaris, quod tantulus ad tantum heroa ſcripſeris. Ut miſſas faciam iſtas delicias, quibus apud *Italos* vulgo docti ſeſe delinire conſueverunt, ſed ut homo *Germanus* cum *Germano* germanâ illâ & ſimplici veritate agam, ipſe me meo, quod aiunt, pede metior, & novi quàm ſit mihi curta ſupellex, tantum abeſt ut laudes agnoſcam, quas tu mihi tribuis. Cæterùm ex animo noſtræ gratulor *Germaniæ*, quæ jam olim bellicæ rei gloriâ florens, nunc paſſim tot etiam eximiis in omni literarum genere viris illuſtratur, quâ quidem gloriâ non alia neque verior, neque diuturnior: quos quanquam omnes vehementer ſuſpicio, ſicuti par eſt, tamen nullius ſtilo magis capior quàm tuo, non tantùm ob id quod caſtiſſimus eſt, & ab omni nævo puriſſimus, verumetiā ob id quod *Politianicā* illā *Venerē* ac delicias mirè referre videtur, cujus viri ingenio ſemper ita ſum delectatus, ut nullius æquè. Porrò quum in *Politiano* ſumma laudum ſit eloquentia, quanto rectiùs te mi *Zaſi* convenit ſuſpicere, in quo, quod in tanto viro ſummum, in te acceſſorium eſt, & velut auctarium. Proinde debeo *Beato*, debeo *Gallinario*, per quos te primùm cœpi cognoſcere, ſed magis tibi debeo, cujus humaniſſimis ſimul & elegantiſſimis literis etiam in amicorum tuorum numerum coopter: quâ re nihil potuit accidere jucundius aut honorificentius. Neq; verò commiſſurus eram, ut tu priores occupares, ni huic piſtrino ſic eſſem affixus & obligatus, ut vix ſit ocium capiendo cibo. *Adagiorum* opus ita locupletatur, ut aliud videri poſſit. Apparatur mox excudendus *Hieronymus* cum annotamentis & ſcholiis noſtris. Adornatur Novum Teſtamentum noſtris purgatum & illuſtratum ſcholiis. Editur à nobis recognita *Copia*: edetur & *Similium* liber. Opera quæ verteram è *Plutarcho*, jam formulis excuſa ſunt. Paratur & *Seneca Annæus*, à me ſummis laboribus emaculatus. Cum horum unum quodlibet hujuſmodi ſit ut totum hominem, & quidem non *Eraſmum*, ſed adamantinum aliquem deſideret, facilè potes conjecturam facere, quàm mihi nihil ſit vacui temporis. Unde veniam des oportet; primùm quidem quod ad tuas literas tam elimatas tam inconditis reſpondeo, planè χρύσεα χαλκείων ἀμειβόμενος, deinde ſi poſthac aut rariùs aut paucioribus, quam tu velles, tecum agere videbor. Simulátq; hiſce me laboribus nonnihil extricavero, libebit vel juſtis voluminibus cum meo *Zaſio* congredi. Quod moliris in jus Cæſareum illuſtrandum, precor ut Muſæ bene fortunent: ſcis, opinor, *Budæum Pariſienſem* tale quiddam eſſe conatum: & *Cutbertus Tonſtallus Cantuarienſis* Archiepiſcopi cancellarius, vir utriuſq; literaturæ callentiſſimus, innumeros habet locos annotatos. Quòd in tuis commentariis noſtri mentionem facis, méq; paras immortalem reddere, magnopere gratum eſt, laudari à viro omnium laudatiſſimo. Unum illud à te rogo, nè poſthac tam invidioſis titulis oneres *Eraſmum*, nè quam naſutulis irridendi mei præbeas anſam. Quis enim non rideat *Eraſmum* magnum appellari, qui nulla non parte minimus ſit? ad hæc felicem, cui nihil eſt quod fortunæ poſſit acceptum ferre? *Bonifacium* juvenem juxta modeſtum atq; eruditum, quæſo nè graveris meo nomine ſalutare. Reſalutat te *Gerardus Liſtrius* noſter, ut ex animo tui ſtudioſiſſimus, ita dignus profectò, quem tu mutuò, ſicut facis, diligas. Bene vale. *Baſileæ*, nono Calendas Octobris. Anno M. D. XIV.

Eraſmus Rot. Andreæ Hochſtrato S.

DEflexi nonnihil ab itinere meo, ut & te viderem amicum meum viderem, & urbis tam celebris conſpectu fruerer, verùm utrunq; fruſtra malo quodam meo fato. Nam & tu aberas, & urbs ita placuit, ut à nulla unquam diſceſſerim lubentiùs. Bene vale. *Leodii*, Anno M.D.XVII. Epiſt. 8.

Eraſmus Rot. Gerardo Noviomago S.D.

CLariſſimi Principis *Philippi* à *Burgundia* Præſulis *Ultratrajectini*, tui *Mecænatis*, & niſi invides, mihi tecum communis, inaugurationem adeò graphicè perſpicuéque depinxiſti, ut minus viſurus fuerim, ſi ipſe pompis omnibus interfuiſſem. Perplacuit autem quod rem hiſtoricâ fide perſe- Epiſt. 9.

perſequeris, ſecus quàm vulgus ſcriptorum facit,
qui in bujuſmodi argumentis multa ſolent ἐμμε-
τρεῖν, hoc eſt, admetiri, nè dicam admentiri. An
gratulari debeam *Philippo*, nondum ſtatui, qui &
ante ſuſceptum honorem iſtum, ſuis ipſius dotibus
erat maximus, & adeò non ambiit, ut recuſaturus
fueris, ni hoc patriæ commodis, & *Caroli* Principis
affectibus dediſſet. Certè dioceſi gratulor, ad cu-
jus communionem & ipſe pertineo, cui talis con-
tigerit & Princeps & Epiſcopus, qui pro ſingulari
prudentia, próq; ſumma morum integritate, juxta
munus utrunq; ſit expleturus. Id ut confidam fore,
non ſolùm ipſius natura facit, nihil non egregium
pollicens, verumetiam pater *Philippus Burgundiæ*
dux, quo ſeculis aliquot nullus contigit huic regi-
oni Princeps laudatior, ſive ſpectes verè regiam
animi magnitudinem, ſive raram quandam erga
ſuos charitatem, ſive pacis alendæ ſtudium, ſive
morum comitatem, atq; ut ſummatim dicam, in-
genium ab omni tyrannide alieniſſimum. Auget
hanc ſpem *David* ille magnus hujus germanus,
vir modis omnibus patri adſimilis, ſed hoc præ-
cipuè ſuſpiciendus, quòd ut ipſe erat eruditiſſimus,
ita ſummo ſtudio adnitebatur, nè paſſim rudes &
indocti in cleri gregem irreperent, quod hactenus
fieri videmus. Igitur in ſpem venio fore ut hic
unus & optimum parentem unde natus eſt, &
optimum fratrem, cui ſucceſſit, non referat modò,
verumetiam ſuperet, tibiq; uberrimam encomi-
orum materiam ſuppeditet. Atq; ut hâc in re me
tibi rivalem intelligas, jamdudum *Pacis queri-
moniam* illi dicavimus, noſtri in illum ſtudii pri-
mitias. Excuditur *Baſileæ* libellus brevi iſtuc itu-
rus. Quem ſi ſenſero non diſplicuiſſe, fortaſſis
majus aliquid audebitur. Bene vale optime *Ge-
rarde*, nósq; clariſſimo Præſuli *ſedulo* commenda-
tos facito. *Lovanii*, Anno M.D.XVII. pridie Ca-
lendas Septembris.

*Alberto Archiepiſcopo & Principi Mogontino
Cardinali Eraſmus Roterodamus*

Epiſt. 10. SAlutem plurimã. Suſpiciende Præſul, & idem
illuſtriſſime Princeps, redditum eſt mihi cel-
ſitudinis tuæ munus, materia juxta atq; opere vi-
ſendum & inſigne, dignum quidem, quod à tali
Principe mitteretur, ſed haud ſcio, an dignus
Eraſmus ad quem mitteretur, quem magis con-
venit vitreis aut *Samiis*, quàm auro celatis poculis
bibere. Quod ſi calix vitreus miſſus fuiſſet, tamen
mihi inter ea, quæ maximè ſunt in deliciis, repo-
neretur: vel ob id ipſum, quod ab heroe longè
optimo profectus fuiſſet. Commendavit autem
mihi non mediocriter munus per ſe gratiſſimum
Huttenus noſter, qui docuit appellari poculum
amoris, ceu Gratiis ſacrum, ob id opinor, quod
quum velut oſculo ſibi committuntur, è duobus
fiat unum: addit eam ineſſe vim, ut qui ex hoc
biberint, tenaciſſimâ quadam benevolentiâ con-
glutinentur. Hujus rei periculum facere volens,
Guilhelmo Cardinali *Croio*, cum hiſce diebus in-
viſeret bibliothecam meam, è tuo poculo præbi-
bi, & ille mihi viciſſim. Juvenis eſt longè feliciſ-
ſimus, & cujus indoles non videatur indigna tan-
tâ felicitate. Sed doleo ſeriùs fuiſſe redditum.
Nuper enim theologi *Lovanienſes* mecum redie-
runt in gratiam, hâc lege, ut illi compeſcerent
obtrectatrices linguas quas excitâſſent, ego perge-
A rem cohibere calamos meorum, quantum eſſet in
me. In eo convivio (nam hic nihil ſacrum abſq;
compotatione) produxiſſem tuum poculum ſi mi-
hi fuiſſet, ex quo ſi bibiſſent ſinguli, fortaſſe feli-
cioribus auſpiciis coiiſſet noſtra concordia; nunc
ex epiſtola, neſcio quâ, parum bene intellectâ, &
pejus interpretatâ, malè ſarta gratia ſic diſſiliit, ut
poſt brevem tranquillitatem ſævior etiam tem-
peſtas coorta videretur; Nec dubito, quin hæc
omnia gerantur artificio *Satanæ*, cui nihil inviſius
B eſt, quàm *Chriſtianorũ* inter ipſos concordia: eóq;
modis omnibus conatur, & vitæ, & ſtudiorum
tranquillitatem aliquo pacto turbare, idq; facit pi-
etatis prætextu, quo magis etiam noceat. Quâ de
re, ſi celſitudini tuæ per negotiorum undas vaca-
ret, ſunt quæ mea refert illam ſcire, ac fortaſſis
ipſius quoq;, certè bonarum literarũ intereſt, qui-
bus æquum eſt, optimos quoſq; adverſus peſſimos
favere. Primùm illud præfandum eſt, mihi neque
cum *Reuchlini* negotio, neq; cum *Lutheri* cauſſa
C quicquam unquam fuiſſe. *Cabala*, & *Thalmud* quic-
quid hoc eſt, meo animo nunquam arriſit. Conſli-
ctationes illæ virulentæ inter *Reuchlinum*, & hos,
qui *Jacobo Hoochſtrato* ſavebant, mihi majorem in
modum diſplicuerunt. *Lutherus* mihi tam igno-
tus eſt, quàm qui ignotiſſimus, cujus libros non-
dum vacavit legere, niſi quòd carptim guſtavi
quædam. Si bene ſcripſit, nihil mihi debetur lau-
dis: ſin ſecus, nihil eſt, quod mihi imputetur. Il-
lud video, ut quiſq; vir eſt optimus, ita illius ſcri-
D ptis minimè offendi: non quòd probent omnia
opinor, ſed quòd hoc animo illum legant, quo nos
legimus *Cyprianum* ac *Hieronymum*, imò etiam *Pe-
trum Lombardum*, nimirum ad multa conniventes.
Libros *Lutheri* editos dolebam, & cum cœpiſſent
primùm oſtendi libelli neſcio qui, pro viribus ob-
ſtabam, nè ederentur, præcipuè, quod vererer, nè
quid tumultus ex his oriretur. Scripſerat ad me
Lutherus epiſtolam bene *Chriſtianam*, meâ quidem
ſententiâ, & reſpondi, obiter admonens hominem,
E nè quid ſeditiosè, nè quid procaciùs in *Romanum*
Pontificem, nè quid arrogantiùs aut iracundiùs
ſcriberet, ſed doctrinam Euangelicam animo ſyn-
cero cum omni manſuetudine prædicaret. Id feci
civiliter, quo magis proficerem. Addidi, hic eſſe
qui illi faverent, quo magis ad horum judicium
ſeſe accommodaret: hæc quidam ſtultiſſimè ſic
interpretati ſunt, quaſi *Luthero* faverem: cum
iſtorum nullus hominem adhuc monuerit, ipſe
ſolus admonui. Ego *Lutheri*, nec accuſator ſum,
F nec patronus, nec judex: de ſpiritu hominis non
auſim judicare, eſt enim difficillimum, præſertim
in partem pejorem. Et tamen ſi illi faverem ut
viro bono, quod fatentur & hoſtes: ſi ut reo, quod
juratis etiam Judicibus permittunt leges: ſi ut
oppreſſo, quod dictat humanitas, & obruto ab
his, qui ſimulato prætextu, devotis animis tendunt
adverſus bonas literas, quæ tandem eſſet invidia?
modò nè me cauſæ admiſcerem. Poſtremò, *Chri-
ſtianum* eſt opinor ſic favere *Luthero*, ut ſi inno-
G cens eſt, nolim eum improborum factionibus
opprimi: ſin errat, velim ſanari, non perdi: hoc
enim magis congruit cum exemplo *Chriſti*, qui
juxta Prophetæ teſtimonium, *linum fumigans non
extinxit, neq; baculum confractum comminuit*. Optâ-
rim pectus illud, quod videtur habere præclaras
quaſdam ſcintillas Euangelicæ doctrinæ, non op-
primi, ſed correctum revocari ad prædicationem
gloriæ

A gloriæ *Chriſti*. Nunc Theologi quidam, quos ego
novi, nec admonent, nec docent *Lutherũ*, tantum
inſanis clamoribus apud populum traducunt hominem,
& virulentiſſimis obtrectationibus lacerant,
nihil habentes in ore præter hæreſes, hæreticos,
hereſiarchas, ſchiſmata, & antichriſtos. Negari
non poteſt hic clamatum fuiſſe apud populum
odioſiſſimè, ab his, qui libros *Lutheri* nondum
viderant. Compertum eſt, quoſdam nominatim
damnaſſe quæ non intellexerant. Quorum illud
B eſt unum; *Lutherus ſcripſerat, nos non teneri ad confitendum
peccata capitalia, niſi manifeſta, ſentiens manifeſta,
quæ nobis confitentibus eſſent nota.* Id quidam
ſic interpretans, quaſi manifeſta eſſent, quæ
palam eſſent admiſſa, vociferatus eſt miris modis,
in re non intellecta. Compertum eſt ab his damnata
ut hæretica in libris *Lutheri*, quæ in *Bernardi*,
Auguſtinique libris, ut orthodoxa, imò ut pia leguntur:
admonui eos initio, ut ab hujuſmodi clamoribus
temperarent, ſed ſcriptis potiùs ac diſpu-
C tationibus rem agerent. Primùm, non eſſe publicè
damnandum, quod non eſſet lectum, imò,
quod non expenſum, non enim dicam non intellectum.
Deinde, theologis indecorum eſſe, quicquam
per tumultum agere, quorum judicium
oporteret eſſe graviſſimum: poſtremò, non facilè
debacchandum in eum, cujus vita probaretur ab
omnibus. Denique, fortaſſis non eſſe tutum attingere
talia apud promiſcuam multitudinem, in quâ
ſunt multi, quibus valde diſplicet ſecretorum pec-
D catorum confeſſio. Hi ſi audiant eſſe Theologos,
qui negant oportere confiteri omnia crimina,
facilè arripient, unde cõcipiant perverſam opinionem.
Cum hoc idem videretur cordatiſſimo cuiq;
quod mihi videbatur, tamen ex hac amica admonitione
conceperunt ſuſpicionem, libros *Lutheri* magna
ex parte meos eſſe, & *Lovanii* natos,
cum in his nec apiculus ullus ſit meus, aut me cõſcio,
aut volente editus: & tamen hac falſiſſimâ
ſuſpicione freti, citra ullam expoſtulationẽ exci-
E târunt hic multas Tragœdias, quibus adhuc in vita
nihil vidi furioſius Ad hæc, cum Theologorum
ſit propriũ docere, nunc video multos nihil aliud
agere, niſi ut cogant, ut perdant, ut extinguant, cũ
Auguſtinus, nè adverſus *Donatiſtas* quidem: non
hæreticos modò, verùm etiam ſæviſſimos latrones:
probet eos, qui cogant tantùm, non etiam doceant.
Homines, quos maximè decebat manſuetudo,
nihil aliud ſitire videntur, quàm humanum
ſanguinem, tantum in hoc inhiant ut capiatur, ut
F perdatur *Lutherus*. Atqui, hoc eſt carnificem agere,
non Theologum. Si ſe magnos Theologos volunt
oſtendere, convertant *Judeos*, convertant ad
Chriſtum, à *Chriſto* alienos, emendent publicos
Chriſtianorum mores, quibus nihil eſt corruptius,
nè apud *Turcas* quidem. Quo pacto æquum eſt, ut
rapiatur ad pœnam, qui primum propoſuit diſputanda,
de quibus in omnibus Theologorum ſcholis
ſemper eſt diſputatum, cur affligi debet, qui cupit
doceri, qui ſe ſubmittit judicio *Ro.* ſedis, qui
G ſe committit judicio ſcholarum quas univerſitates
appellant. Quòd ſi ſe non credit manibus quorundam
qui illum mallẽt extinctum, quam probum,
mirum videri non debet. Spectandi in primis ſunt
hujus mali fontes. Mundus oneratus eſt conſtitutionibus
humanis, oneratus eſt opinionibus &
dogmatibus ſcholaſticis, tyrannide fratrum mendicantium,
qui cum ſint ſatellites ſedis *Ro.* tamen

A eo potentiæ ac multitudinis evadunt, ut ipſi *Ro.*
Pont. atque ipſis adeo Regibus ſint formidabiles.
His cum pro ipſis facit Pontifex, pluſquam Deus
eſt: in his quæ faciunt adverſus eorum cõmodum,
non plus valet quam ſomnium. Non damno omnes,
ſed plurimi ſunt hujus generis, qui ob quæſtũ
ac tyrannidem, datâ operâ illaqueant conſcientias
hominum. Ac perfrictâ fronte, jam cœperant,
omiſſo *Chriſto*, nihil prædicare, niſi ſua nova, &
ſubinde impudentiora dogmata. De Indulgentiis
B ſic loquebantur, ut nec idiotæ ferre poſſent. His &
ejuſmodi multis rebus paulatim evaneſcebat vigor
Euangelicæ doctrinæ: & futurum erat ut rebus
ſemper in deterius prolabentibus, tandem
prorſus extingueretur illa ſcintilla *Chriſtianæ* pietatis,
unde redaccendi poterat extincta charitas:
ad ceremonias pluſquam *Iudaicas*, ſumma religionis
vergebat. Hæc ſuſpirant, ac deplorant boni
viri, hæc ipſi etiam Theologi, non monachi, &
monachi quidam in privatis colloquiis fatentur.
C Hæc, opinor, moverunt animum *Lutheri*, ut primum
auderet ſe quorundam intolerabili impudentiæ
opponere. Quid enim aliud ſuſpicer de eo,
qui nec honores ambit, nec pecuniam cupit. De
articulis quos objiciunt *Luthero*, in præſentia non
diſputo, tantũ de modo, & occaſione diſputo. Auſus
eſt *Lutherus* de Indulgentiis dubitare, ſed de
quibus alii prius nimis impudenter aſſeveraverant:
auſus eſt immoderatiùs loqui de poteſtate
Ro. Pontificis, ſed de quâ iſti nimis immoderatè
D prius ſcripſerant, quorum præcipui ſunt tres prædicatores,
Alvarus, *Sylveſter*, & Cardinalis ſancti
Sixti. Auſus eſt *Thomæ* decreta contemnere, ſed
quæ *Dominicani* penè præferunt Euangeliis. Auſus
eſt in materia Confeſſionis ſcrupulos aliquos diſcutere,
ſed in quâ monachi ſine fine illaqueant hominum
conſcientias. Auſus eſt ex parte negligere
ſcholaſtica decreta, ſed quibus ipſi nimium tribuant,
& in quibus ipſi nihilo minus inter ſe diſſentiunt;
poſtremò, quæ ſubinde mutant, pro ve-
E teribus reſciſſis, inducentes nova. Diſcruciebat
hoc pias mentes, cum audirent in ſcholis fere nullum
ſermonem de doctrina Euangelica, ſacros
illos ab Eccleſia jam olim probatos autores haberi
pro antiquatis: imò in ſacris concionibus minimum
audiri De *Chriſto*; De poteſtate Pontificis,
De opinionibus recentiũ ferè omnia. Totam orationem,
jam palam quæſtum, adulationẽ, ambitionẽ,
ac fucum præ ſe ferre His imputandũ opinor,
etiã ſi qua intemperantiùs ſcripſit *Lutherus*. Quiſ-
F quis favet Euangelicæ doctrinæ, is favet *Rom.* Põtifici
qui hujus primus eſt præco, cum cæteri Epiſcopi
ſint ejuſdẽ præcones. Omnes Epiſcopi *Chriſti*
vicẽ gerunt, ſed inter hos præcellit *Rom* Pont. De
eo ſic ſentiendum eſt, quod nulli rei magis faveat
quam gloriæ *Chriſti*, cujus ſe miniſtrum gloriatur.
De hoc peſſimè merẽtur, qui per adulationem illi
tribuunt, quod nè ipſe quidem agnoſcit nec expedit
gregi *Chriſtiano*. Et tamen nonnulli, qui movẽt
has tragœdias, non faciunt ſtudio Pontificis, ſed
G hujus poteſtate ad ſuum quæſtum, ſuámq; tyrannidem
abutuntur. Habemus ut arbitror, Pontificẽ
pium, ſed in tantis rerum fluctibus plurima ſunt,
quæ ille ignorat: quædam etiam ſi velit, non poteſt
obtinere, ſed (ut inquit Maro)

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Hujus igitur pietatem adjuvat, qui exhortatur
ad ea, quæ maximè *Chriſto* digna ſunt. Obſcurum

non

non eſt, eſſe qui ſanctitatem illius incitent adver- A
ſus *Lutherum*, imò adverſus omnes, qui audent ad-
verſus ipſorum dogmata mutire. Sed maximis
Principibus magis ſpectandum, quid velit per-
petua voluntas Pontificis, quàm obſequium im-
probitate extortum. Jam quales ſunt autores hu-
jus tumultus, poſſem veriſſimè demonſtrare, niſi
metuerem, nè dum veridicus eſſe pergo, vide-
ar maledicus. Multos novi familiariter, multi
quales ſint, editis libris ipſi declarârunt, nec in
ullo ſpeculo magis relucet imago mentis & vitæ. B
Atq; utinam iſti, qui ſumunt ſibi cenſoriam vir-
gulam, quâ quos velint ejiciant de ſenatu *Chriſti-
anorum*, penitus imbibiſſent doctrinam & affectū
Chriſti. Ea non contingit, niſi animis ab omni cu-
piditatū hujus mundi ſorde deſecatis. An iſti tales
ſint, id mox experietur, qui cū illis agat de re, quæ
ad quæſtum, aut gloriam, aut vindictā eorum per-
tinet. Utinam poſſim inſinuare animo celſitudinis
tuæ, quæ ſuper his rebus, & perſpecta habeo, & cō-
perta. Nam me decet meminiſſe modeſtiæ *Chri-* C
ſtianæ. Hæc eo liberiùs dico, quòd modis omnibus
ſum à *Ruchlini*, *Lutheriq́;* cauſſa alieniſſimus. Nec
enim ipſe velim ejuſmodi ſcribere, nec eam do-
ctrinā mihi arrogo, ut ab aliis ſcripta velim tueri:
ſed mihi non tempero, quin illud myſterium ape-
riam, iſtos longe aliò tendere, quàm præ ſe ferant.
Jam pridem malè habet iſtos efflorèſcere bonas
literas, efflorèſcere linguas, revivìſcere veteres au-
tores, quos antehac exedebāt tineæ, pulvere oper-
tos, mundum ad fontes ipſos revocari. Timent ſuis D
lacunis, nolunt videri quicquam neſcire, metuunt,
nè quid ipſorū majeſtati decedat. Hoc ulcus cum
diu preſſerint, nuper tamen erupit, dolore vincen-
te diſſimulationem. Antequam exirent libri *Lu-
theri*, jam magnis ſtudiis hoc agebant, maximè
Dominicani & *Carmelitæ*, quorum utinam plurimi
non eſſent ſceleratiores, quàm indocti. Ubi libri
Lutheri prodiſſent, velut anſam nacti, cœperunt
linguarum, bonarū literarum, *Capnionis* ac *Lutheri*,
imo & meam cauſam, eodem falce complecti, nō E
ſolùm malè oſſerentes, verumetiā malè dividen-
tes. Primū enim, quid rei bonis ſtudiis cum fidei
negotio? deinde, quid mihi cum cauſſa *Capnionis* ac
Lutheri? Sed hæc arte commiſcuerunt, ut cōmuni
invidiâ degravarent omnes bonarum literarum
cultores. Porrò, rem non ſyncero animo geri, vel
ex hoc licet conjicere: cum ipſi fateantur nullum
eſſe, neq; veterum, neq; recentiū autorum, in quo
non reperiantur errores, etiam hæreticum facturi,
ſi quis pertinaciter defendat, cur cæteris omiſſis, F
in unum tantum, aut alterum inquirunt tam odio-
ſe? Non inficiantur in multis erràſſe *Alvarum*, in
multis Cardinalem ſancti *Sixti*, in multis *Sylve-
ſtrum Prieratē*, de his nulla mentio, quia *Domini-
cani* ſunt. In unum *Capnionē* clamatur, quia linguas
callet. In *Lutherum*, quem iſti putant noſtris literis
præditum, cum eas tenuiter attigerit. Multa ſcri-
pſit *Lutherus* imprudenter magis, quàm impiè,
quorum hoc iſtos habet peſſimè, quòd *Thomæ*
non multum tribuit, quod minuit quæſtum ve- G
niarum, quod ordinibus mendicantium parum
tribuit, quòd ſcholaſticis dogmatibus non tan-
tundem defert quantum Euangeliis, quòd neg-
ligit humanas diſputatorum argutias. Hæ ni-
mirum ſunt hæreſes intolerabiles. Sed his diſſi-
mulatis, prætexunt invidioſa apud Pontificem,
homines, tantum ad nocendum, & concordes, &

A callidi. Olim etiam reverenter audiebatur hæ-
reticus, abſolvebatur ſi ſatisfaciebat: ſin convictus
perſtitiſſet, extrema pœna erat non admittebatur
ad catholicam & eccleſiaſticam communionem.
Nunc alia res eſt hæreſeos crimen, & tamen ob
quamlibet levem cauſam, ſtatim hoc habent in
ore, *Hæreſis eſt*. Olim hæreticus habebatur, qui
diſſentiebat ab Euangeliis, ab articulis fidei, aut
his, quæ cum his parem obtinerent autoritatem.
Nunc ſi quis unquam diſſentiat à *Thoma*, vocatur
B hæreticus, imò ſi quis à cōmentitia ratione, quam
heri ſophiſta quiſpiam in ſcholis commentus eſt.
Quicquid non placet, quicquid non intelligunt,
hæreſis eſt, *Græcè* ſcire, hæreſis eſt, expolitè loqui,
hæreſis eſt, quicquid ipſi non faciunt, hæreſis eſt.
Fateor grave crimen eſt viciatæ fidei, ſed non o-
portet quidvis trahere in quæſtionem fidei. Et qui
tractant fidei negotium, debent ab omni ſpecie
ambitionis, quæſtus, aut odii, vindictæque procul
abeſſe. At quid iſti præ ſe ferant, quis eſt qui non
C videat? quorum cupiditati ſi ſemel licentiæ frena
laxētur, paſſim incipient ſævire in optimi cujuſq;
caput. Poſtremò, minitabuntur ipſis Epiſcopis atq;
ipſi etiam *Romano* Pontifici. Quod non recuſabo,
quo minus falſum videatur, niſi jam à quibuſdam
fieri videmus. Quid auſit ordo *Dominicanorum*, ut
nè quid aliud adferam, *Hieronymus Savonarola*, &
Bernenſe facinus, admonere nos debet. Non reno-
vo ordinis infamiam, ſed admoneo quid ſit ca-
vendum, ſi illis ſucceſſerit quicquid temerè tentâ-
D rint. Quicquid adhuc diximᵘˢ, extra cauſam *Lutheri*
eſt, de modo tantum ac periculo diſputamus. Cau-
ſam *Capnionis Romanus* Pontifex ad ſe recepit. *Lu-
theri* negotiū delegatum eſt Academiis, quicquid
hi pronunciabunt citra meum periculū fuerit. Ego
ſemper cavi, nè quid ſcriberem obſcœni, nè quid
ſeditioſi, ne quid alienum à doctrina *Chriſti*:
nec unquam ſciens, vel magiſter erroris, vel
autor tumultûs fui, omnia paſſurus citiùs,
quam ſeditionem excitaturus. Hæc tamen cer-
E tis de cauſis volebam eſſe nota celſitudini tuæ:
non ut illi conſulam aut præeam, ſed ut ſi co-
nentur adverſarii bonarum literarum abuti præ-
textu dignitatis tuæ, certiùs poſſit hiſce de rebus,
quod optimum ſit, ſtatuere: quæ, meâ ſententiâ,
quo magis abſtinebit ab hac cauſa, hoc rectiùs
conſulet ſuæ tranquillitati. Methodum celſitudini
tuæ dicatam recognovi, & auctario non mediocri
locupletavi.

Te incolumem ac florentem in æternum ſervet
F *Chriſtus* Opt. Max. *Lovanii*. Calend. Novembri-
bus, Anno M. D. XIX.

*Mercurino Gattinario Cancellario ſummo Ro-
ma. & Hiſpa. Regis Caroli, Eraſ. Rot.* S. D.

MAgnifice vir, ex aliquot familiaribus con- *Epiſt.* 11.
greſſibus comperio hunc *Ioannem Fabrum*
ordinis *Dominicani*, multis eximiis dotibus præ-
ditum, religione nequaquam fucatâ, judicio pru-
G dentiáque ſingulari, eruditione ſolidâ, ī uatum re-
rum commendatione Cæſari *Maximiliano*, virtu-
tum omnium, ut fautori candido, ita judici exa-
cto, cum primis charus fuit. Convenit autem opi-
nor, ut quemadmodum *Carolus* noſter in avitum
ſuccedit imperium, ita virtutum etiam avitarum
hæreditatem capeſſat. Porrò quod petit, non ſolùm
æquiſſimum eſt, verumetiam facillimum, videli-
cet

cet ut idem muneris quod habuit apud Cæſarem *Maximilianũ*, apud hunc retineat. Atq; id ut fiat, ad publicam rei Chriſtianæ pertinet utilitatem, meâ ſententiâ, ſimúlq; ſacri imperii dignitatẽ. Id cujuſmodi ſit, ex ipſo rectiùs cognoſces. Scio mihi non fuiſſe multum conſuetudinis cum celſitudine tua, ſed hanc fiduciam mihi præbet, partim anim⁹ iſte tuus ad omnes res honeſtas omnibus expoſitus: partim quod confidam fore, ut quemadmodũ te ſucceſſorem habemus eximii viri *Ioannis Sylvagii*, omnibus ornamentis parem, aut etiam ſuperiorem: ita hac quoque in parte ſis illum relaturus, ut *Eraſmo* faveas, qui nihil aliud agit in hac vita, quàm ut ſuis ſtudiis *Chriſti* gloriam ac bonas literas provehat. Si quâ in re potero vel tibi, vel Cæſareæ majeſtati uſui aut ornamento eſſe, nihil deſugiam quod modo præſtare poſſim. Bene vale, vir omnibus modis eximie, cui quàm commendatiſſimus eſſe cupio. *Lovanii* quarto Nonas Octob. Anno M. D. XX.

Bilibaldus Perkheymerus Eraſmo Rot. S.D.

Epiſt. 12. SUum officium facit affinis iſte meus *Eraſme* amiciſſime, quod te colit, ac ſubinde meo nomine ſalutat. Probè enim novit quâ te proſequar benevolentiâ, poterimus ejus opera in mittendis literis uti, quæ neſcio quo fato, aut tardiſſimè redduntur, aut etiam penitùs intercidunt. Diu enim nullas abs te accepi, quamvis ipſe aliquoties ſcripſerim, & niſi ex epiſtolarum tuarum farragine te mihi reſpondiſſe deprehendiſſem, nè nunc quidem id ſcirem. Quàm verò fideliter & meæ tibi redditæ fuerint, vel *Alamiri* noſtri diligentia ſatis declarat. Cæterùm inſulſiſſimam invectivam *Edvardi Lei*, legi, imò veriùs vidi. Quis enim ſuſtineat legere librum tam ſine mente, ſine fronte, ſine literis, ſine omni dote humana? Legi & tuam *Apologiam*, quæ tamen pollicetur reſponſionem ad illius annotationes. Scire cupis quid ſentiam? Vellem omninò tacuiſſes, aut ita homini ut dignus erat reſpondiſſes. Sed periculum erat, nè ſilentio objecta videreris agnoſcere. Quaſi verò optimus ac doctiſſimus quiſq; non confeſtim intellecturus fuerit, cuncta quæ ille furioſus, & impotens ſui evomuit, meras eſſe ſycophantias & impudẽtiſſima mendacia. Habet ſuã faciem veritas. Et iſte rabioſul⁹ adeò apud ſe non eſt, ut ipſe frequenter prodat ſeipſum. De improbis verò & mendicis, nulla tibi debebat eſſe cura. Quanquã qui inter hos ſunt paulo minus ſtolidi, ſentiunt ac damnant hominis prodigioſam arrogantiam, inſcitiam, ac virulentiam: quam execrãtur etiam ii, qui tibi parum bene volunt, & indignantur propugnatori lævo, magis quàm *Leo*, qui cauſam ſuam tam infeliciter egerit, ut ſatius fuerit quieviſſe. Utinã igitur poſteaquàm tibi non eſſe ſilendũ cenſueras, ementitiæ & fictæ modeſtiæ immodiſſimè reſpondiſſes, & cuncta rhetorices ſpicula contra tam purulenta ac tartareo veneno tincta convicia ſcelerati capitis diſtrinxiſſes. Sed volebas modeſtiæ memor eſſe, nec malum pro malo reddere, ſanum profectò propoſitum & à nemine bono non laudandum. Verùm ſi ita perpetuò feceris, quid tibi ab æmulis expectandum ſit cogita, ſi viderint cuivis audaci ac ſtolido impune eſſe *Eraſmo* maledicere, & capiti tuo illudere. Quare te per tuam gloriam, ac per noſtram amicitiam obteſtor, nè poſthac quemvis fabulam reſponſione tuâ dignum cenſeas, aut ſi omninò reſpondendum duxiſti, non per teipſum, ſed per coquum quempiam, aut ſtabularium reſpondeas. Agnoſce te ipſum qui major es, quã ut cum talib⁹ in eam palæſtram deſcendas, ex quâ victor etiam nil niſi ignominiam referre poſſis. Quod ni ita feceris, ſycophantarum turba tandem obruare neceſſe eſt. Nunquã enim quieſcunt iſti, ſed aſſiduè contra optimum ac doctiſſimum quenque, necnon veritatem ipſam debacchantur. Nec mirum quo pacto enim benedicerent, qui nil niſi maledicere didicerunt? Quorum animus, ingenium, mores ejuſmodi ſunt, ut longè præſtet ab illis vituperari quàm laudari, maléque quàm bene audire. Cæterùm cum ſint infantes ipſi, ut animi veneno deſit oratio, cum ſint inertes, ut nolint interim abeſſe à ſuis voluptatibus, poſtremò cum metuant, nè minus colligant caſeorum, indies accreſcente adverſus eos orbis odio, non mirum ſi quærunt talem hiſtrionem, qualis eſt *Leus*, qui perſonatus & inſtructus alienam agat fabulam, & infamem gloriam præmii loco ferat? Hunc oportet nec frontis habere quicquam, nec cordis, ſed tantum linguã effrenem, ac meretriciã procacitatem. Quo quidẽ in genere *Leus* iſte vincit omnes quotquot antehac prodierunt in proſcenium, quos tamẽ aliquot ſpectavimus inſigniter impudentes. Quis enim non intelligit, à quib⁹ conſutus ſit iſte calceus? Sed *Leus* induit acturus pro multis fabulam, hoc eſt, orbi exhibiturus teterrimũ monſtrum ex inſcitiâ, arrogantiâ, vanitate, virulentiâ, impudentiáq; cõflatum. In ſumma tale quale depinxiſti in libello quo reſpondes *Latomi* dialogis, mirâ quidam brevitate, ſed ut nihil fieri poſſit abſolutius. Quencũq; contemplabaris animo cum illa ſcriberes, certè tua deſcriptio aptiſſimè congruit cum imagine operis *Leici*. Et in hoc uno viſus eſt mihi aliquid humanæ mentis habere, quod agnovit imaginem ſuam. Scio te non imperitum eſſe pictorem. Sed nemo poterat *Leum* exprimere rectiùs, quam expreſſit ſeipſum. Totus ille ſibi placuit, & ſe totum expreſſit. Quòd ſi tu prædicâſſes hominem ad inſaniam uſq; glorioſum, uſqueadeo ſibi placentem, ut miretur non verti in roſam, quidquid calcaverit, ſe unũ admirantẽ, ſibi pulchrum, ſibi doctum, ſibi ſanctũ, cum nulla omnino re bona ſit prædit⁹, nec quicquã habeat in pectore, præter venena, quanquã veriſſima dixiſſes, tamen fortaſſis non omnea erant tibi credituri. Nunc ipſe *Leus* ſe talẽ expreſſit. Ego mi *Eraſme* plurimũ fido tuæ ſimplici probitati, vix tamen eram crediturus tantũ ſtultitiæ, tantũ arrogantiæ, tantum fuci, tãtum ſtoliditatis, tantũ malitiæ eſſe in ullo pectore humano. Si tamen iſte *Leus* homo dicendus eſt, ac non potius teterrima bellua. Si quiſquã fuiſſet nequior, ſi quiſquã inſanior, hunc ſibi delegiſſent huj⁹ provinciæ, quã jam pridem agunt, proconſulem. Neq; enim novum eſt quod agunt. Vetus hoc illis ſtudium eſt, inſignium virorum famã contemerare, & optima conantib⁹ obſiſtere. Nam ut vetuſtiora prætereamus, quæ pars orbis ignorat, quàm perverſis, quam ſycophanticis, quam ſceleratis machinationibus vexaverint inclytũ, & optimè de *Germania*, optimè de literis meritum *Capnionem*? Ut interim ſileam ſpurciſſima convicia, quæ in eximium illum ac verè generoſum *nova Aquila* comitem, quæ in nobilem *Huttenum*, denique in me & omnes *Capnionis* amicos evomuerunt; quid non

moliti ſunt in optimum *Iacobum Fabrum?* Nam A
quæ adverſus *Lutherum* jampridem machinantur
forſitan tacere præſtat, nè me quoque, quod jam
diu egere, ſub amicitiæ illius prætextu in jus rapi-
ant, ac de crimine hæreſis cauſam dicere cogant.
Verùm id nullus ignorat, eò temeritatis illos pro-
greſſos eſſe, ut & Pontifici ſummo, ad quem præ-
cipuè hujuſce rei cognitio ſpectat, negotium hoc,
quod eum tum in manib⁹ habere ſciebant, extor-
ſerint, & priuſquam ille ſententiam tuliſſet, hære-
ſeos condemnaverint autorem. Cæterùm per Gra- B
tias quid aliud tot ſycophantiis, probris ac convi-
ciis effecere, quàm quod ſuam ſtoliditatem parem
malitiæ traduxere, ſéq; Deo pariter ac hominib⁹
reddidere inviſos? Siquidem eò res illorum culpa
deducta eſt, ut jam nihil magis placeat bonis om-
nib⁹, quam quod iſtis maximè diſplicet, iſq; opti-
mus eſſe videatur de quo ipſi peſſimè ſentiunt. Ma-
cte igitur virtute, qui dignus ſis viſus, quem impu-
riſſimi ſycophantæ per ſceleratiſſimum hiſtrionē
Leum virulentis ſuis maledictis inceſſerent. Haud C
enim majori laude extolli poteras, quam ut taliū
ornareris vituperiis, nec unquam bonis & eruditis
placeres niſi *Leo Leiq́;* ſimilibus indoctis hypocri-
tis diſpliceres. Nè quid igitur *Eraſme* commovea-
ris, ſi invidi & verè miſeri homines ſeipſos tor-
queant, & ſuo fungantur officio, idq; faciant quod
nunquam non faciunt. Talia enim veræ virtutis
tibi jacta ſunt fundamenta, talem probitatis, & e-
ruditionis conſequutus es exiſtimationem, ut eam
nullus livor, quamvis edax valeat abolere. Tantos D
denique ac tales undiq; tibi conciliâſti amicos, ut
etiam tacente te defendere, & à ſceleratorum ra-
bularum injuriis, & contumeliis vindicare poſſint
& audeant. Sed te laudare deſinam, ne *Leus* rum-
patur invidiâ, cui precor lentum ac longum exiti-
um, quo digniſſimus eſt. Si tamen prius cōmemo-
râro, à quo crimine te nuper defenderim. Conve-
neramus plerique, ac inter cætera de te ſermo in-
cidit. Cúmq; nōnulli te tuáq; ſummis extuliſſent
laudibus, ſanctiſſimus quidam qui fortè aderat ex E
mendicorum genere Theolog⁹, laudes tuas admo-
dum moleſtè ferebat, ac ſubinde concutiens ca-
put, neſcio quid ſecum cornicabatur. Id ſentiens
rogo nunquid eſſet quod in te minus probaret. At
ille vultu ad gravitatem compoſito, multa eſſe re-
ſpondit, quæ quis meritò in te reprehenderet.
Cum adigi non poſſet, ut unum proferret, tandem
importunitate meâ ſubactus, tametſi decreveram
ſilere, inquit, tamen quando me urges, nè quis me
putet invidiâ ſtimulatum dixiſſe, quod dixi: *Era-* F
ſmus ille veſter, & quem tantis effertis præconiis,
libenter comedit gallinas: idq; non aliorum rela-
tu, ſed cum hominem *Baſileæ* cognoviſſem, duob⁹
hiſce oculis conſpexi. Tum ego. Furtivas nè an
emptas? Emptas, ait ille. Longè inquam perni-
ciosior eſt vulpecula illa ſceleſtiſſima, quæ mihi
quotidie è corte gallinas rapit, nec unquam per-
ſolvit precium. Rogabam num veſci gallinis po-
neret inter flagitia. Maximè, inquit. Nam eſt gu-
læ vitium, & eo gravius cum aſſiduè & devotis G
committitur. Adjeci, forſitan diebus quibus fas
non eſt. Non, inquit, ſed nos ſacros viros ab omni
epularum lautitia abſtinere decet. Atqui bone pa-
ter, ni fallor inquam, haud farre, aut hordeo tan-
tum saginâſti aqualiculum, (nam obeſior erat) &
ſi gallinæ quibus ventrem farſiſti, adhuc pipare
poſſent, vel exercitus ac tubarum ſtrepitum vin-

A cerent. Vide quàm ſtrenuè impiam ac nefariam
defenderim ὀρνιθοφαγίαν. Sed tu me forſitan nugas
agere exiſtimas, ego tibi etiam per ſanctam hy-
pocriſim me vera ſcribere paratus ſum dejerare.
Sed nè cuncta tua laudare videar, habes quæ &
ego non injuriâ reprehendam. Nempe quod *Leo*
tam divino viro fueris impedimento, quo minus
ſemeſtri tempore, ſomniando, ſeu potius paſtoris
illius inſtar bibendo, literas *Hebræas* & *Græcas*
omnes devorârit. O felicem eccleſiam, ſi illi ſuum
B dulce ocium reliquiſſes. Nunc opinor habet quod
agat in extremam uſq; ſenectam. Sed oportet nos
eſſe faventes homini, quibus nonnihil laudis ali-
cubi viſus eſt aſpergere. Quod niſi agnoverimus,
vereor nè nos omnes appellet mortalium omni-
um ingratiſſimos. Quare noſtrum erit quotannis
Leico nomini, aliquo panegyrico gratificari, donec
fateatur officium hoc eſſe ſatis abundè repoſitum.
Quod in ſuperiorem *Germaniam* te venturum
eſſe ſignificas, multis de cauſis probo conſilium.
C Nam præterquam quod hic minus à talibus ve-
ſpis, qualis eſt *Leus*, infeſtari poteris: non ſine
ingenti animi oblectatione conſpicies, quales
quantóſque undique tibi conciliaveris amicos.
Invitarem te ut primum ad nos accederes, niſi
hîc peſtis recrudeſceret: egóque fugam circum-
ſpectarem. Sed brevi deſituram ſpero. Nam ſum-
mâ diligentiâ occurritur malo. Sub *Caroli* Regis
adventum te expectamus: interim lues graſſari
deſinet. Ex veteri enim inſtituto primus novi
D Regis conventus hic celebrari conſuevit. Oſtendi
Alamiro aliqua noſtra cubicula, quibus te accipi-
am, non inamœna. Ipſe regia eſſe dicebat. Quin &
hoc polliceor, ultra gallinas gallos gallinaceos:
filios ac filias gallorum me abundè appoſiturum.
Tu interim bene vale *Eraſme* amiciſſime. Etiam
atque etiam memineris, te longe feliciorem eſſe
contumeliis invidorum, quàm laudibus amico-
rum, quas nunquam tam ægrè ferrent iſti, niſi
certo certiùs cognoſcerent te eruditione ac pro-
E bitate, immortalitatem etiam viventem indu-
iſſe. Iterum vale. *Norembergæ* pridie Calend.
Maias.

Tuus *Bilibaldus Pierkheymer.*

Cum hæc ſcripſiſſem, certior factus ſum, *Oeco-*
lampadium noſtrum vigeſimotertio April. mona-
chum eſſe factum, in monaſterio Servatoris juxta
Auguſtam, ordinis *S. Brigidæ*, in quo mulieres pri-
mas tenere conſueverunt. Utinam ſibi rectiùs
conſuluiſſet.

F

Eraſ. Rot. Bilibaldo Perkheymero S. D.

NOn deerant *Bilibalde* clariſſime, qui mihi da- *Epiſt.* 13.
rent idem conſilium, quod tu nunc pruden-
ter quidem, & amicè, ſed tamen ſerò das. Deus
avertat, ut ullius hominis virulentia ſic me à ſta-
tu mentis dimoveat, ut laxatis maledicentiæ ha-
benis debaccher in famam alterius. Quid enim
hoc aliud ſit, quàm cum inſaniente inſanire? & ſic
G alienam ulciſci malitiam, ut ipſe fias malus? Atque
utinam is ſim, qui juxta doctrinam Apoſtolicam,
benefactis malefacta vincam. Certè decreveram
obticeſcere, ſed ab eo propoſito duo tréſve quædā
res avocabant. Primum verebar, nè ſi ipſe diſſi-
mulâſſem, pro uno me multi exiſterent, qui *Leum*
multò inclementiùs accepiſſent, quam ego accepi.
Qui etiam ſi duriùs, aut eruditiùs aggreſſi fuiſſent
hominem

hominem, tamen haud ſcio an rem æquè appoſitè fuerint tractaturi, fortaſſe quidam ignari, quàm nihil ſapiat, quamque & apud ſuos contemptus ſit *Leus*, plus illi tribuiſſent, quàm meretur. Et ut eſt hominis ingenium, hoc ipſum palmarium ac triumphale judicâſſet, ſi pluribus celebribus, & eruditis viris moviſſet ſtomachum. Mihi tota hominis natura, & omnes negocii circunſtantiæ penitùs erant cognitæ. Deinde toto biennio miris cuniculis egerat hoc, minus his in rebus artifex *Leus*, ut eſſet annotationum ſuarum incredibilis apud omnes expectatio. Scribebat ſexcentas epiſtolas, ad hunc uſum habebat amanuenſes aliquot: primus excipiebat advenas, præſertim *Anglos*, eos conviviis faciebat ſuos: mox arte confictis mendaciis implebat, ſed miram interim modeſtiam ſimulans, quo majore cum fide læderet famam proximi. Abeuntes omni mendaciorum genere dimittebat onuſtos. Quibuſdam oſtendebat etiam ſi quid eſſet in annotationibus ſpecie frontéque plauſabilius. Monaſteriorum favorem xeniis, cibo vinóque redimebat, præſertim horum, quæ ſciret apud populum opinione ſanctimoniæ commendatâ: habebat omnibus locis in quos hujus fabulæ ſcenas fuerat partitus, quorum nemo non ſtrenuè erat in negotio. His rebus tandem effectum eſt, ut hi quoque redderentur ſolliciti, qui me probè nôrant, & ſe *Leum* nôſſe putabant. Itaque ſi nihil reſpondiſſem, periculum erat, ne ad menſes aliquot, alienatis compluriu animis periret nonnulla pars fructus, quem tot vigiliis venabar. Nam meæ gloriæ jactura ſanè leviter moviſſet animum meum. Cur enim verear aliquam famæ partem *Chriſtianis* ſtudiis impendère, qui vitæ bonam partem impendam? Proinde ſic *Leo* reſpondimus, ut & illi ſtultiſſimè ſperatam gloriam detraxerimus, & veterem noſtram modeſtiæ laudem tueremur. Habes optime *Bilibalde* conſilii mei rationem, cujus me nondum admodum pœnitet; etiam ſi nullius temporis jactura me graviùs affecit, quàm illius ſeſquimenſis, quo *Lei* nænias non minus inamœnas, quàm indoctas ac virulentas, & legimus, & refellimus. Porrò, quòd vereris ne hæc mea lenitas multorum invitet maledicentiam. Ego gravius eſſe periculum arbitror, ne ſi maledicentia maledicentiam inviiet, nullus ſit inſaniendi finis, quando jam propemodum res in rabiem exiit. Hoc conſilio Deus vetuit, ne quis de *Cain* ſumeret vindictam, ne reciprocis vindictæ vicibus nullus tandem eſſet finis. Utcunque res habet, ego Sycophantarum turba malui obrui, quàm committere ut hanc gloriam amittam, neminem adhuc ſcriptis meis factum eſſe nigrum. Nam *Leus* ſibi imputet oportet, ſi qui malè de illo ſentiunt. Porrò quod ſuſpicaris *Leum* ſubornatum hiſtrionem, ut monachorum, ac Theologorum partes ageret, quanquam facilè credam hujus actionem gratam fuiſſe quibuſdam, qui malè volunt bonis ſtudiis, tamen magis arbitror illi potiſſimùm in conſilio fuiſſe proprium ingenium, ad hæc naturâ propenſum. Non alium fuiſſe prædicant, qui novere puerum: ſemper ſævus erat ac vindex, omnibus invidebat, non ferebat quenquam parem, multò minus ſuperiorem, ſolus haberi in precio volebat, gloriarum ſitientiſſimus, ſuæ ſententiæ mirè pertinax.

A Talis erat puer, talis adoleſcens, talis juvenis, talis nunc etiam vir eſt, niſi quod cum ætate ſe re ſolent accreſcere vitia. Atque utinam vel ſenex fiat aliquando ſui diſſimilis. Quòd mihi plurimos non minus doctos quàm potentes amicos gratularis, quòd nominis immortalitatem rectè factis partam, quòd me livore majorem facis, nimirum facis amanter mi *Bilibalde*, dum amicum undique impetentibus Sycophantarum machinis, periclitantem, ut tu putas, B blandâ conſolatione ſublevas. Ego iſtam immortalitatem nihil moror. Rectè facta non agnoſco, tantum adniſus ſum aliqua ex parte meâ induſtriâ prodeſſe ſtudiis publicis, & ad ſynceram amplectendam *Chriſti* doctrinam excitare mortalium animos. At vereor ne res in diverſum exeat. Hactenus ad ſcholaſticam ac diſputatricem Theologiam frigebant ac nauſeabant piæ mentes, & mox ad Evangelicæ veritatis guſtum ceperant hilareſcere; ſed tantâ contentione con- C ſpiratum eſt ab iis, qui ſuam gloriam *Chriſti* gloriæ præferunt, ut verear ne res in diverſum exeat. Et hæc geruntur per eos, qui vulgo habentur lux mundi, habentur ſal terræ. Nunc ſanctum ac pium eſt in ſacris concionibus pro veritate Evangelica, improbis mendaciis, veluti de plauſtris debacchari in famam proximi. Et ô perverſam malitiam, in odium quorundam & in gratiam Principum, quorum favorem captant, ea prædicant apud populum, quæ ipſi a- D pud ſe damnant! Novos libros rejiciunt, ſed qui bonis literis, quas cane pejus oderunt & angui, conditi ſunt; verùm quid iſti interim ſuis novis libris nos doceant, in præſentia nec vacat, nec libet referre, & tamen pudet meminiſſe, quod illos non pudet ſcribere. Jam de *Luthero* nihil aliud dicam, niſi quod in præſentia ſolum impunè licet, mihi vehementer dolere, tale ingenium, quod videbatur futurum inſigne quoddam organum ebuccinandæ veritatis Evangelicæ, ſic ex- E aſperatum eſſe rabioſis quorundam clamoribus. Fabulam de τ ἐριδωρεγίας calumniatore riſi ſatis, & tibi tam bono patrono xenium debere me fateor. De dulci feliciqué *Lei* ocio, ſalsè tu quidem jocaris, ſed tamen extra jocum, utinam ille, vel nunc ad ſuum ocium redeat expertus *Martis* aleam. Sed dicitur magno conamine redintegrare bellum, fretus abbate quodam longè ſtolidiſſimo, qui ſolus illius nænias appellavit ſacras annotationes. Quis credat illi micam eſſe mentis ſanæ, F quem non pudeat re tam turpiter geſtâ, rurſum in arenam prodire? Quod ſi facit, certum eſt non colluctari poſthac cum illa ſcabie. Docti complures è *Germania* miſerunt ad me faſciculos epiſtolarum, ſeu potius voluminum, quibus *Leum* fruſtulatim diſcerpunt. Eas omnes ſic preſſi, ut nec legendas cuiquam dederim, ſive quòd cupiam hujus tragœdiæ finem eſſe, ſive quòd nolim *Leum* videri tanti, ut in illum, tot ac tales viri ſtilum ſuum acuant. Quare ſicut arbi- G tror planè eſſe, ita planè ludum ac jocum eſſe cupio, quod minitaris *Germaniam* illi panegyricis annuis litaturam. Nam id ſi fiat, ipſe ſibi planè Deus eſſe videatur. In adornanda profectione *Germanica*, planè *Calippidem* agimus. Regiam tuam cupidè videbimus, ſi modò citra magnum itineris diſpendium liceat. Mihi verò vel tugurium quavis regiâ ſplendidius erit, quod habeat *Bilibaldum*

A Sed ais peſtem ſub *Caroli* Principis adventum deſituram. Quis vates iſtuc futurum prædixit? Quod ſcribis ab *Oecolampadio* factum, jam ex illius literis ſubodorabar futurum. Id ſive judicio fecit, ſive animi morbo, quando mutari non poteſt, precandum eſt, ut illi ac nobis quàm optimè vertat. Video res humanas ſic undiq; corruptas, ut nullis unquam ſeculis exiſtimem plus licuiſſe impudentiæ, plus licuiſſe ſtoliditati, plus licuiſſe ſceleri. Et nonnunquam libet aliquo profugere, ſed vereor ne quocunq; me vertero, ſequatur B moleſtia. Proinde tutius arbitror mali remedium ab animo petere potius, quàm à loco aut vitæ inſtituto. Bene habet, quod *Chriſtus* in tanta vitiorum caligine nobis Euangelicæ doctrinæ ſcintillas reliquit. Bene vale vir ornatiſſime. *Lovanii*, Nonis Septemb. Anno milleſimo quingenteſimo viceſimo.

Eraſmo Rot. Hermannus Buſchius S.D.

Epiſt. 14. CONvenit me *Moguntiæ* famulus tuus, è *Baſilea* reverſus, ac continuò abiturus, à quo intellexi, me abſente *Apologiam* tuam cum literis *Spiræ* mihi redditam, adverſus *Edvardum Leum* hominem leviſſimum, hoc eſt, improbiſſimum, qui hoc iſtâ egregiâ editione ſua conſequutus eſt, ut univerſis, quibus ſaltem aliquod hominis eſt cerebrum, maximo ſit ridiculo, & in proverbium venerit, non minus quam *Scarabeus* ille, qui maximo ſuo malo *Aquilam* quæſivit: bis térq; habeo D gratiam doctiſſime *Eraſme*, quod me tuo iſto elegantiſſimo munere dignatus es, utinam poſſem tam ulciſci nebulonem iſtum carnificem tuum, quàm te amo *Eraſme*, videres procul dubio, ex ipſa ſcriptura non vulgare *Buſchii* odium adverſus hanc furiam, nullâ certè aliâ quàm tui cauſâ. Sed ô diis gratiæ, quod tu non *Buſchii*, ſed nec cujuſvis alius copiis ad tui defenſionem indiges, ſatis ſupérq; unus domeſticis auxiliis toti barbarorum factioni (nedum uni *Leo*) futurus. *Chriſtus* E te nobis ſoſpitet vir clariſſime, publico omnium ſtudioſorum bono natum, quod etiam ita facturum eum, tam certò mihi polliceor, quàm ille maledicorum omnium certus erit ultor, & maximè eorum, qui ſub nomine ac ſpecie religionis nihil magis quàm unum id agunt, quo veram omnem religionem evertant. Duos priores libros tuos jam legeram, fortè apud *Wangiones* repertos, ex quibus animadverti te tertium adjecturum. Legam igitur avidiſſimè cum domum rediero, & F ideo quoq; non paulo maturiùs repetam domum. Ex tempore hæc ſcripſi, alioqui nec meditatus ſatis probus ſcribendi artifex, quamobrem hic quæſo centuram remitte. Vale athleticè, in *Lei* omnium bipedum nequiſſimi pudorem, ſi modò ingenuitatis tantum is habet, ut pudere poſſit. *Moguntiæ*, ex ædibus domini *Marquardi* de *Huttenſtein*, viri nobiliſſimi, omnium ſtudiorū ſtudioſorúmq;, & inprimis tui ac *Capitonis* amantiſſimi, qui me G rogavit, ut quam accuratiſſimè ſuis tibi verbis ſalutem aſcriberem, ſéq; tibi non ſecus, ac ſummo cuipiam Pontifici reverenter commendat. Saluta etiam iſthic *Neſenum* mihi, & *Martinum Dorpium*, quem totus nunc amo, poſtquam intellexi totum te amare, ſed jam ſatis eſt ineptiarum. Vale iterum. Datæ Nonis Julii ante exortum ſolem.

A *Eraſmus Roterodamus Hermanno Buſchio* S. D.

MIſeret me tui doctiſſime *Buſchi*, qui bonas horas in *Lei* meiſq; nugis malè contriveris. Epiſt. 15. Inter tot futiles libellos quos nobis evomunt typographorum officinæ, diſpeream ſi quicquam adhuc prodiit indoctius, aut etiam ſtolidius, denique virulentius. Rident hominem cum ſuo glo- B rioſo diúq; jactato libello docti omnes, execratur optimus quiſq; etiam apud *Anglos*, nec ipſis germanis, quos habet eleganter eruditos, probatur. Diſplicet etiam his quorum gratiâ hanc agit fabulam. Exſibilatur ab univerſo theatro, & tamen homo ſibi pertinaciſſimè placet, unus ſibi plaudit, imò putat aleam pulchrè cecidiſſe, quod cum *Eraſmo* ſit congreſſus, quod doctis ac bonis viris ſtomachum moverit, quod ſubito innotuit orbi. Habet Abbatem unum egregiè ſtolidum, habet *Stan-* C *dicium* multis titulis inſignem, primùm minoritam, deinde Theologum, poſtremò Epiſcopum, horum duorum ſuffragio contentus eſt. Abbatis nomen adhuc ſilebitur. Porrò *Standiciani* ingenii guſtum tibi dabo. Non cupit opinor ipſe celari, quod publicè magnâ hominum celebritate deſignavit. Concionabatur in cœmiterio divi *Pauli*, *Londini*. Cúmque ſermonem exorſus eſſet à charitate, ſubito pudoris omnis ſimul & charitatis oblitus, cœpit debacchari in nomen, D ac famam meam, teſtatus imminere *Chriſtianæ* religionis πανωλεθρίαν, niſi novæ tranſlationes omnes ſubitò de medio tollerentur. Negavit rem diutiùs ferri poſſe, poſteaquam *Eraſmus* auſus eſſet corrumpere euangelium divi *Joannis*, qui cum eccleſia tot annis legiſſet, *In principio erat verbum*, nunc novam lectionem induceret, *In principio erat ſermo*. Hic exiſtimabat ſibi datum eſſe telum, quod nullo pacto mihi liceret effugere. Addebat, *Auguſtinum* alicubi magis E probare vocem *verbi*, quam *rationis*, & rationes addocere cur ita ſentiat. Verùm eas, inquit, rationes Græculus iſte non intelligit. In hanc ſententiam cum multa ſtolida, & ἀπροσδιόνυσα deblateraſſet, cœpit homo facundus movere affectus, deplorare ſortem ſuam, ſe cum eſſet tot annorum doctor, & hactenus ſemper legiſſet *In principio erat verbum*, nunc huc redigi, ut cogatur legere *In principio erat ſermo*, ſuſpicans fore, ut hac tam flebili querimoniâ lachrymas excu- F teret populo. Mox magnis obteſtationibus obſecravit urbis præfectum, (nam is ex more aderat) magiſtratus omnes, & univerſam civium multitudinem, adeſſent in tanto diſcrimine religioni *Chriſtianæ*. Credebat ſe divinitùs dicere, & tamen nulli placuit. Quotquot aderant vel mediocriter eruditi, demirabantur hominis ſtultitiam: è vulgo quibus erat ingenium feſtivius ridebant illius nugas, nihil ad thema propoſitum pertinentes: qui naturâ erant G ſeveriores, indignabantur quod talibus blateramentis impleret aures plebis, multò aliud expectantes. Evenit, ut eodem opinor die pranderet in aula regia. Id ſimul atq; ſenſerunt duo quidam, quorum alter cœlebs eſt, & ſic linguarum trium, ac veteris doctrinæ gnarus, ut in *Scoticis* argutiis nemini cedat eorum, qui nihil aliud didicerunt, aut tractant in omni vita: alter conjugatus

eſt,

eſt,ſed ingenio cœleſti,aulicus uterque: protinus
accumbunt in eadem menſa, haud ſatis commo-
di commeſſatores *Standicio.* Nomina ſilebuntur
ad tempus. Continuò ne quid temporis periret,
ſic ingreſſus eſt alter, Mihi perjucundum eſt,quòd
tua pietas cœpit operam dare legendis *Eraſmi*
commentariis, nimirum captans hominem,qui ſi
negâſſet ſe legiſſe, ſtatim objeciſſet, Cur igitur
publicè damnas quod non legeris? Id præſentiens
Standicius,Fortaſſis, inquit,tantum legi,quantum
mihi in animo eſt legere. Tum alter, non dubito,
inquit, quin legeris. Nam hodie nominatim eti-
am locum quendam taxâſti,in annotationibus il-
lius in *Joannem.* Ille rurſus ambiguè reſpondit,
ſubindicans tamen ſe legiſſe. Euge, inquit, aveo
ſcire quibus argumentis, aut quibus autoribus
nitatur *Eraſmus.* Nec enim dubium eſt,quin hu-
juſmodi rebus fretus,ſit auſus mutare locum. Hic
cum ille teneretur medius,ſic eluſit impudens.Ni-
hil miror, inquit,illius autores,aut rationes,mihi
ſatis eſt,quod ſcripſit *Auguſtinus*.Dei Filium apti-
ùs explicari per *verbum* quàm per *rationem*, cum
λόγος utrunq; ſignificet *Græcis*. Aſſentior, inquit
alter, de *ratione*,ſed quid iſtud ad *ſermonem*? Nec
enim *Eraſmus* vertit *In principio erat ratio*: ſed, *In
principio erat ſermo*.Tum ille,eadē,inquit,eſt vis *ſer-
monis* & *rationis*.Imò longè diverſa ratio eſt,inquit
alter, & tu parum prudenter facis, qui nec lecto
loco, nec intellectâ re, ſic debaccharis publicitùs
in famam viri de ſtudiis bene meriti. Hic deje-
rat *Standicius*,quicquid dixiſſet, bono zelo dixiſſe
ſe. Verùm non meminiſſe ubi Dei Filius in ſa-
cris literis dictus eſſet *ſermo*. Mox alter,at ego,in-
quit,qui nec Theologus ſum nec ſacerdos, tibi re-
digam in memoriam, proferens illud, *Omnipotens
Sermo tuus Domine*,&c. Faſſus eſt homo legi *omni-
potens Sermo*, ſed non legi, *In principio erat Sermo*.
Riſit omne convivium hominis acumen.Poſt hæc
deflexit ſermonem ad argutiam ſophiſticam, in
qua ſtatim ab altero exceptus eſt, qui *Standicium*
non minus ſuperat hoc doctrinæ genere, quàm il-
le bonis literis eſt inferior. Ab hoc quoq; cum eſ-
ſet dejectus, in ſua ipſius arena, vide quo deflexe-
rit: Si tibi,inquit,tantum eſt animi, age conſcen-
dito ſuggeſtum, & adverſum me concionator.
Tum ille, Non ſum, inquit, tam ſtultus, ut hæc
apud ſtultas mulierculas,& indoctam plebeculam
velim effutire. Quod ſi mihi videretur, non du-
bitarem publicitùs docere, quod hodie concio-
natus es tu, ſemihæreticum eſſe. Hanc vocem
cum abominaretur *Standicius*, alter pergens,
Quod ſummus, inquit, Pontifex bis approbavit
ſuo diplomate, id palam hæreſeos inſimulare, u-
trum hoc hæreſim ſapit, an non? Cum ad hunc
modum acceptus eſſet homo, tamen neque pudu-
it, neque reſipuit. Verùm aliquanto poſt apud
Regem unicè cordatum, apud Reginam fœmi-
nam juxta prudentem ac piam, aſtante frequenti
coronâ doctorum, ac nobilium virorum,religiosè
procubuit in genua. Expectabamr aliquid magni
à monacho,à tot annorum Theologo, ab Epiſco-
po, deniq; à ſene: ibi vernacula ſuæ gentis lin-
guâ, quâ nonnihil valet, collaudatis Regis ac Re-
ginæ majoribus, quòd ſemper eccleſiam catholi-
cam adverſus hæreticos ac ſchiſmaticos religiosè
defendiſſent,hortatus,imò per omnia ſacra obte-
ſtatus eſt eos, ut pergerent ſuorum progenitorum
eſſe ſimiles, adeſſe tempora longè periculoſiſſima,

A prodiſſe novos *Eraſmi* libros, quibus ni fortiter
obſiſteretur, deploratam eſſe *Chriſti* religionem.
Hic ſublatis in cœlum & manibus & oculis, cœ-
pit obſecrare *Chriſtum*, dignaretur ipſe ſuæ
ſponſæ opitulari, ſi nemo mortalium ſuccurreret.
Hæc atque hujuſmodi cum mirâ religionis ſpecie
dixiſſet, & fortè aſtarent utrique,à quibus ante ſic
fuerat acceptus in convivio, hunc ad modum in-
greſſus eſt profanus ille. Collaudavit R.patris tam
piam ac religioſam orationem, & facetâ imitati-
B one nonnihil etiam de geſtu *Standiciano* referens,
precatus eſt Deum optimum maximum,ut quem-
admodum loqueretur,ita & ſentiret, nec animus
ab oratione diſſideret. Sed vereor, inquit, ne ſi
res attentiùs excutiatur, comperiamus illum lon-
gè aliud agere,quàm præ ſe ferat oratio. Simúlq;
juſſit, ut poſteaquam injeciſſet eam ſolicitudinem
animis tantorum Principum, ſimul etiam indica-
ret, quænam eſſent in *Eraſmi* libris, unde metue-
ret exitiales hæreſes,& pernicioſa ſchiſmata. Hic
C protinus homo confidens pollicitꝰ eſt id ſe factu-
rum. Et rem in digitos porrectos diſpartiens: Pri-
mum,inquit,*Eraſmus* tollit reſurrectionem. De-
inde nihili facit ſacramentum matrimonii. Po-
ſtremò malè ſentit de Euchariſtia. Hæc oratio
cum prima ſpecie nonnihil commoviſſet animos
religioſiſſimorum Principum, patronus ille meus
ampliter collaudavit *Standicium*, quod diſtinctè
ſimul ac dilucidè rem oculis ſubjeciſſet,nunc nihil
aliud reſtare, quàm ut probaret ea quæ bellè pro-
D poſuerat. Ille nihil etiam cunctatus,hoc quoque ſe
præſtaturum eſſe confirmavit. Et exorſus à polli-
ce, Primum, inquit, quod tollat reſurrectionem,
probo ſic: *Paulus* in epiſtola ad *Coloſſenſes* (nam
adeò verſatus eſt ſenex Theologus in *Paulo*, ut
quod habetur in epiſtola ad *Corinthios* priore,
ſomniaret eſſe in epiſtola ad *Coloſſenſes*) ſcri-
bit hunc in modum: *Omnes quidem reſurge-
mus, ſed non omnes immutabimur*: ſed *Eraſmus*
hanc eccleſiaſticam lectionem ſuſtulit, & è ſu-
E is *Græcis*, legit hunc in modum: *Omnes quidem
non dormiemus, ſed omnes immutabimur.* Palàm
eſt igitur ab illo tolli reſurrectionem. Quis
crederet huic homini eſſe cerebrum? In anno-
tationibus recenſeo diverſam lectionem, nec ul-
lam rejicio, quum autorum probatiſſimorum
aliam alii ſequantur, iidem nonnunquam di-
verſas. In contextu id verto, quod ſolùm reperi-
ebam in libris *Græcorum*. Jam cum reſurre-
ctio tot locis apud *Paulum* comprobetur, quid
F inſanius dici poterat, quàm ſublatam eſſe re-
ſurrectionem, ſi uno in loco mutata fuerit vox
reſurrectionis? Nam ſymbolum fidei *Chriſtia-
na* dum profitetur reſurrectionem mortuorum,
num ideo cogit omnes mori, ut reſurgant? Quaſi
verò lex Pontificia dum jubet deponere officium,
cui contigit epiſcopatus, illud ſenſerit, Cuicunq;
contigerit epiſcopatus *Romæ*, ei ſi non habeat,
parandum eſſe officium quod poſſit deponere. Ve-
rùm ubi patronus ille meus, re totâ dilucidè ex-
G planata, ſic hominis ſtoliditatem oculis omnium
ſubjeciſſet, ut idiotis quoque & mulierculis eſſet
perſpicuum,nihil eſſe peccatum à nobis: nec ipſe
Theologus quamvis effrons,haberet quod contra
hiſceret: tamen quoniam juxta *Luciani* præce-
ptum arbitrabatur *αἰχεῖν συνῶν*,ne tacitus omni-
no porrigeret herbam, faſſus eſt eſſe verum, &
hanc lectionē recenſeri à veteribus orthodoxis, &

nominatim ab *Hieronymo*, ſed hoc inquit *Hiero-
nymus* repoſuit ex *Hebræo*. Audierat vir egregins,
Hieronymum quædam ex *Hebræorum* ſontibus re-
ſtituiſſe in vetere Teſtamento, & putabat idem
habere locum in *Paulinis* epiſtolis. Eam vocem
Standicii non paſſus eſt perire cœlebs ille theolo-
gus, cujus ſuprà memini. Sed flexis nonnihil ge-
nibus, ac præfatus honorẽ, idq; præter morem ſu-
um, Quæſo reverende pater, inquit, ne gravare
repetere nobis, quod modò dicebas. Nam eram
parum attentus. Ille ſtolidam vocem clariùs eti-
am ac plnribus verbis deprompſit, laudem opimã
ex eo dicto ſibi pollicens. Hic alter quo redderet
omnes magis attentos, haud leve, inquit, propoſu-
it argumentum *R. P.* Sed tamen conarer nonni-
hil reſpondere, ſi modo regiæ majeſtati non eſſet
moleſtum audire. Mox Regina vellicans Regem,
juſſit auſcultare; tum ille ſic vultu compoſito, ut
cogitabundus, & nonnihil perplexus videretur;
Profectò inquit, non ſatis video, quibus rationi-
bus iſti argumenro poſſit occurri, aut quid reſpon-
derĩ debeat pro ipſius dignitate. Neque enim opi-
nor *R. P.* nſque adeò delirare, ut exiſtimet eas
epiſtolas primum *Hebraicè* ſcriptas fuiſſe, cum pu-
eri quoq; ſciant, à *Paulo Græcè* ſcriptas eſſe. Quod
autem fuiſſet illud *Hieronymi* conſilium ex *Hebræis*
voluminibus mutantis publicam lectionem, cum
ex ſontibus id fieri ſoleat, cúmq; nemo teſtetur
has epiſtolas ulli viſas *Hebraicè* deſcriptas? Atque
eam rem ſatis per ſe ſtultam, atque abſurdam, ſic
iteravit, ſic impreſſit, ſic infixit, ſic inculcavit, ut
Rex pro ſua nobili humanitate, miſertus tantæ
ſtoliditatis, apud tales viros proditæ, ſic hominis
pudori ſuccurreret, ut aliò verſus diverſum ſermo-
nem injecerit. Sic triumphavit *Standicius* in pri-
mo capite. De reliquis nulla mentio. Dic mihi per
Muſas optime *Buſchi*, an putas ùllum facinus eſſe,
quod iſti non ſint auſuri, cum non vereantúr per-
frictâ fronte ſic calumniari de nihilo, idque apud
ſummos Principes, apud quos omnis obtrectatio
debebat eſſe capitalis, tum in corona non vulga-
riter eruditorum hominum? Quiſquis enim audi-
ebat ſublatam à me reſurrectionem, imaginaba-
tur à me negari, qnod ego tot locis teſtor baſim &
caput eſſe noſtræ fidei. Nec enim ullâ in re dili-
gentiùs verſor, qnàm in aſſerenda corporum re-
ſurrectione. Non deerat homini nocendi volun-
tas, ſed judicium non erat. Hæc tria tela ſibi ſtultè
delegerat, ut ſi perſuaſiſſet me malè ſentire de Eu-
chariſtia, clerum univerſum in me concitaret. Si
de matrimonio, maritos & uxores, imò totum
laicorum ordinem ad lapides animaret. Si de re-
ſurrectione, Principes ac populos omnes *Chriſtiani*
nominis in meum exitium armaret. At de reſur-
rectione quod calumniabatur, res ipſa loquitur
non modò vanum eſſe, verumetiam inſanum.
Porrò matrimonio adeò non detraho, ut apud
Lovanienſes in publica ſchola Theologorum ſatis
odioſè notatus ſim, quod in declamatiuncula qua-
dam generis ſuaſorii plus ſatis tribuerim matri-
monio. Nam quod alicubi diſputo, An divortio
poſſit ſuccurri malè cohærentibus infelici conju-
gio, nihil facit contra matrimonii dignitatem. De
euchariſtia nunquam, ita me Deus amet, quivi
divinare quid ſibi voluerit *Standicius*, cum mihi
nulla unquam cogitatio venerit in mentem, niſi
digna ſacroſancto illo myſterio, tantum abeſt ut
quicquam ſecus dixerim aut ſcripſerim. Atq; hæc

A audet ſacerdos in ſacerdotem, Theologus in The-
ologum, ſenex in ſenem, præterea profeſſor apo-
ſtolicæ vitæ, poſtremò reverendus in *Chriſto* pa-
ter. Cæſareæ leges ita ſtatuunt, ut calumniator qui
falsò crimen intendit, iiſdem pœnis obnoxius ſit,
quas daturus erat delatus, ſi commeruiſſet. Hic tria
crimina ſimul intendit, ut atrociſſima ita falſiſſi-
ma, idq; apud eos Principes, apud quos etiam de
rebus compertis religioſè loquendum eſſet. Ex
quo facilè eſt conjicere, qnalia ſint, quæ apud ſuos
B ſodales in compotationibus deblaterant. Si quis
Ajacem imitatus in porcos convicriis ac telis ſæ-
viat, hunc *Agamemnonem* appellans, illum *Ulyſ-
ſem*, aut *Menelaum*, nemo poſt haberet fidem ho-
mini qui tam luculenter inſaniſſet ſemel. At hic
qui tot ac talibus viris teſtibus ſic inſanierit, qua-
ſi re bene geſtâ, plaudit etiam ſibi magnáq; au-
toritate de cauſis fidei pronunciat. Quid autem
refert utrum à morbo corporis, an ab animi vicio
proficiſcatur inſania? Hoc eſt ab humoribus vi-
C ciantibus organa animi, an ab odio, ſtoliditate, ſu-
perbiâ, invidiâ, cæteriſq, malis viciantibus ani-
mi judicium. Et tales ferè comperimus omnes
iſtos, qui bonas literas impugnant, nunc *Capnio-
nem*, nunc *Lutherum*, nunc *Romanum* Pontificem,
nunc alia atque alia prætexentes nomina, ſed ean-
dem agentes fabulam, licèt variatis perſonis ac
ſcenis, non ſolùm indoctos, verumetiam demen-
tes. In *Standiciana* fabula, ne ſyllabam quidem af-
finxi, quædam etiam prudens reticui. Et hujus ge-
D neris ſexcentas poſſem referre. Sed unam addam
in præſentia, quæ nonnihil ad hanc rem facit.
Nomen interim tacebitur, etiam ſi ille monitus à
me, ut deſiſteret in meum nomen deblaterare, per-
rexerit ſui ſimilis eſſe: tacebitur & ordo, eſt enim
ex hoc genere, quod vulgo dicunt *Mendicantium*.
Nam video totum ordinem commoveri, ſi qnis
Carmelitam, aut *Dominicanum* attingat, haud eti-
am ſcio, ſtultiùs ne an iniquiùs. Nam qui minus
totus ſacerdotum ordo commoveatur, ſi quis nar-
E ret ſe læſum à ſacerdote, ſuppreſſo etiam nomine?
Atque in hunc ordinem iſti quotidie ſeditioſiſſimè
declamant apud populum, & ſuos ordines non pa-
tiũtur nominari ſine honoris præfatione, ut ſi que-
rar mihi pecuniam furto ſublatam à *Carmelita*,
totus ordo mecum agat injuriarum. Atqne hæc
faciunt quidam, etiam ſi qnis verum dicat, imò
veri partem aliquam, nec omnia referens quæ no-
vit, & nomini interim civilter parcens. Sed ut ad
rem redeam: Cum apud hunc Theologum, ac re-
F ligionis profeſſorem (ipſe tacitus agnoſcet me
nihil mentiri) narrâſſem me majorem in modũ
admirari, quid *Standicio* veniſſet in mentem,
cum me de Euchariſtia calumniaretur, cum nihil
eſſet in libris meis, unde poſſet anſa prehendi ca-
lumniæ, pollicitus eſt ſe locum indicaturum. Quâ
quidem ex re protinus intellexi, negotium hoc in-
ter iſtos ex compoſito geri. Ego viciſſim pollicitus
ſum, id quod præſtiti, me demonſtraturum locum
non intellectum, ſi ille lectum oſtendiſſet. Perlegit
G ille curriculo, ſic ut ſibi duntaxat legeret. Ac mox
librum occluſum ſemovit, velnti jam conſtaret me
ſcripſiſſe, non eſſe definiendum in ſynaxi eſſe ve-
rum *Chriſti* corpus: cœpit mecum argumentari,
teſtans ſeſe neſcio quid libelli etiam ſuper hac re
conſcripſiſſe, unde ſperaret opimam gloriam. Ne-
gavi me adverſus inanem aerem agere velle pu-
gilem, niſi prius docuiſſem illi locum non intel-
lectum.

lectum. Juravit ſic eſſe ut aiebat. At tanto minus
ego credebam, maximè cum jam argumentis
certiſſimis hominis inſignem ſtoliditatem com-
periſſem. Eorum unum atque alterum recenſere
fortaſſe non ab re fuerit. Multis conjecturis ſuſpi-
cor huic à ſui ordinis ſodalibus datum negotium,
ut ex omnibus meis libris enotaret, quæ poſſent
arrodi: id ſedulò conatus eſt homo prorſus igna-
rus *Latini* ſermonis, & in literis theologicis ſanè
quam tenuiter eruditus, judicio nullo, arrogantiâ
magnâ, ingenio tali, ut ni cucullâ commendaretur,
etiam vulgo pro morione poſſet haberi, toto vultu
naturæ ſtoliditatem clamitante. Quòdam igitur
in loco cum excuſans *Thomæ* lapſum, adjeciſſem
virum indignum eſſe, qui in ea incidiſſet tempo-
ra, ſignificans videlicet, atque etiam exprimens
Thomam dignum fuiſſe feliciori ſeculo, cum ipſi
nec ingenium, nec induſtria defuiſſet: noſter the-
ologus graviſſimè de me queſtus eſt; clamitans
blaſphemiam non ferendam, qui *Thomam* tantum
ac tam ſanctum virum appellâſſem indignum:
opinor ſi ipſum dixiſſem virum piſtrino dignum,
ſibi laudi vertiſſet, quod virum dignum appellâſ-
ſem. Nec erat querimoniarum finis, donec inci-
deret in theologum quendam, qui cum *Latinè* ſci-
ret, ſuſpicatus id quod erat res, poſtularet ſibi de-
monſtrari locum, ac tandem oſtenſo loco riſit af-
fatim. Eáque res penè in vulgi fabulam exiit, &
adagionem. Sed mecum coram expoſtulavit ſeriò,
quod alicubi viderer agnoſcere libellos famoſos.
Id cum mihi videretur abſurdum, qui ſic abhor-
ream ab hoc genere, ut nemo magis, & flagitarem,
quonam argumento id diceret, protulit locum ex
epiſtola ni fallor ad *Thomam Lupſetum* meâ, in
quà ſcripſi, quòd libellum famoſum aliquoties ex-
cuſet neceſſitas. Exiſtimabat me defendere libel-
lum famoſum prætextu neceſſitatis, ſed tamen pro
ſua civilitate faſſus eſt hoc aliquo prætextu defen-
di poſſe, quòd addiderim *aliquando*. At non intel-
lexit ſtolidus ille cenſor, me illic exaggerandæ
rei gratiâ conferre detractionem quorundam, qui
privatim & publicè, mendaciis etiam inceſſant
famam alienam, cum libellis famoſis veluti cum
facinore atrociſſimo, pluſquam capitali: & ex cir-
cumſtantiis demonſtro, illorum oblatrationem
aliqua ex parte minus mereri veniam, quam libel-
lum famoſum, quod hunc aliquando excuſet ne-
ceſſitas: veluti cum monendus, aut territandus eſt
tyrannus, quem monere coram non ſit tutum, cum
tamen id ſit è republica: ſed iſti cum tutò poſſent
admonere, tamen nec monito, nec audito me,
famam inceſſant mendaciis. Itaq; non illic magis
faveo libellis famoſis, quam faveret homicidio
qui ſtuprum cum homicidio conferret, & ita con-
ferret, ut diceret hac parte gravius eſſe cæde, quod
homicidium non læderet, niſi unam hominis par-
tem, eámque deteriorem, ſtuprum & animum &
corpus conſpurcaret. Mox pollicitus eſt ſeſe locum
indicaturum in quo pronunciarem, Virginem
matrem conceptam abſq; peccato originali. Rur-
ſum promiſi me declaraturum locum non intelle-
ctum, ſi ille lectum oſtendiſſet. Et indicat locum,
in quo cum adduxiſſem unum atq; alterum teſti-
monium ex *Chryſoſtomo* & *Auguſtino*, in quibus
viderentur aliquo modo peccatum actûs tribuere
Virgini, his verbis claudo ſermonem, *Et nos faci-
mus eam immunem prorſus ab omni peccato.* Hoc illi
viſum eſt pronunciatoriè dictum, cum intulerim

A nos non rectè liberare eam ab originis peccato, ſi
tanti viri rectè tribuunt illi peccatum actionis.
Atq; hic errorem ſuum lubens agnovit, videlicet
diſſentiens à *Scoti* ſequacibus. Poſt hæc ventum
eſt ad locum longè periculoſiſſimum, is eſt epiſtolæ
ad *Corinthios* prioris capite undecimo. Vix tandem
extudi ut mihi liceret videre locum, oſtendit ſed
marginem manu prætegens, eâ depulsâ, ſcriptum
reperi: Vide quàm perniciosè ſcribit hic de re,
de quâ toties pronunciavit eccleſia. Vide inquam,
B quàm tu ſtultè ſcribis iſtâ in locum non intelle-
ctum. Multáq; cum admiratione ſciſcitari cœpi,
quid illum offenderet. Prima pars habebat, *Tho-
mam* opinionem eorum qui negabant ſub Eucha-
riſtia eſſe verum *Chriſti* corpus hæreticam appel-
lare. Cæterùm eorum ſententiam, qui negabant
Chriſtum his verbis conſecraſſe, *Hoc eſt corpus me-
um*, refellere quidem, at non appellare hæreticam.
Rogabam nunquid hac in parte diſpliceret, nega-
bat. Sequitur autem, in omnibus accedendum eſt
C judicio eccleſiæ, licèt hic ſermo videatur non con-
ſecrantis; ſed panem jam conſecratum porrigen-
tis. Rogabam ecquid hic improbaret, negabat.
Sequitur, *Mihi in totum videtur conſultius de rebus
hujuſmodi quæ certis ſcripturæ ſacræ teſtimoniis do-
ceri non poſſunt, ſed ab humanis pendent conjecturis,
non adeò fortiter aſſeverare, ut noſtram opinionem ora-
culi vice haberi velimus.* Rogabam nunquid hic
reprehenderet; hærebat, urgenti tandem reſpondit
venenum ſubeſſe in his verbis, *in totum*. Demi-
D ratus cauſam, vix tandem percontando exſculpſi
illum non intellexiſſe quid *Latinis* ſonet *in totum*.
Cum enim ego ſenſiſſem abſtinendum eſſe à te-
meraria aſſeveratione, non ſolùm in hac materia,
verumetiam in omnibus cæteris, ille ſomniabat
in totum ſignificare, *in utraq; parte* quæ præceſſerat,
méq; ſuggillare ſententiam eccleſiæ, quæ definiſ-
ſet in Euchariſtia verum eſſe corpus *Chriſti*. Ego
videns inſignem hominis ſtoliditatem, admonui,
literas ut diſceret, nec pergeret taxare libros, à
E quorum intellectu procul abeſſet. Hujus generis
ferè ſunt; qui oblatrant melioribus ſtudiis, qui
quicquid ipſi non didicerunt *poetriam* appellant.
Inſignis naturæ ſtupor, magna literarum inſcitia,
judicium nullum; quòd ſi qua ſcintilla ſit ingenii,
ſi quid eruditionis, ſic livore, odióque ſunt obcæ-
cati, ut minus videant quàm talpæ. Et hi ſunt
reverendi Rabini, *Sal terræ, lux mundi*, quorum
arbitrio ſumus *Chriſtiani*, aut ſecus: qui nobis poſt
apoſtolos, novos dictant articulos fidei, qui ſic no-
F bis pronunciant oracula, veluti dii, nec dignantur
nobis homunculis reddere ſuæ opinionis ratio-
nem. Sat habent dixiſſe, *Error eſt, ſuſpectum eſt,
hæreſis eſt.* Et hæc audent freti conjuratis ſuis
phalangibus, freti populi ſtultitiâ, freti temporibus
his, in quibus adeò licet audaciâ pro ſapientia uti,
ut non alias magis, freti corruptis animis utriuſq;
ditionis Principum, quorum magna pars quoniam
ad tyrannidem ſpectat, blanda mavult audire,
quàm ſalubria; mavult ſuis affectibus accõmoda,
G quàm recta conſilia. His præſidiis regnat iſtorum
ſtoliditas, atq; utinam in literarum exitium tan-
tum. Si ſuccedit iſtis ſuus conatus, actum fuerit
de doctrina Euangelica: populus *Chriſtianus* ſerviet
iſtorum libidini, quibus neq; frons eſt, neq; mens.
Ab hoſpite tuo non minus claro, quàm humano,
libens accipio ſalutem, non ut ſummus Pontifex,
quemadmodum tu ludis, ſed ut infortunatus ho-
muncio,

muncio, verùm qui prodeſſe *Chriſtianis* ſtudiis ve-
lit magis quàm poſſit. *Neſenus* tædio ſtolidiſſima-
rum tragœdiarum, quas hic quidam agunt ſine
fine, ad vos ſe recepit. *Dorpius* optimis ſtudiis ſe-
met oblectat. Idem nos agimus, quod quidem li-
cet. Bene vale doctiſſime *Buſchi*. *Lovanii* pridie
Calend. Auguſt. Anno M. D. XX.

Eraſmus Rot. Ioanni Reuchlino S.D.

Epiſt.16. REverendus Cardinalis *Sedunenſis*, cum nuper
apud eum pranderem, narrabat te vitâ de-
functum eſſe. Mihi non libebat credere, quia non
erat è re literarum verum eſſe. At mox lætiora
nunciârunt alii, quæ precor ut nobis ſint perpetua
vir optime, idémq; doctiſſime. Vides fatalem eſſe
tragœdiam quæ nunc agitur, cujus qualis ſit fu-
tura Cataſtrophe incertum. Qualis qualis eſt fu-
tura, precor ut cedat in gloriam *Chriſti* & in rem
Euangelicæ veritatis. Ego hujus fabulæ ſpectator
eſſe malim, quàm hiſtrio, non quod recuſem ob
Chriſti negotium aliquod ſubire diſcrimen, ſed
quod perſpiciam negotium eſſe ſupra meam exi-
guitatem. Utinam tam poſſem præſtare quod eſt
optimum, quam opto. Non dubito quin tibi ab-
ſint graves & amici conſolatores, qui tibi omnem
ægritudinem adimant, ſi quam animo concepiſti,
ut meâ conſolatione non ſit opus. Altiùs infixus
es animis bonorum virorum quàm ut hinc ullis
Jacobitarum obtrectationibus queas revelli. Res
eſt invicta veritas. Et tacita bonorum judicia per-
petuam obtinent autoritatem, etiam apud poſte-
ros ſuum habitura pondus. Mihi ſemper ſtudio
fuit *Lutheri* cauſam à tua bonarúmq; literarum
cauſa ſejungere, quod ea res & nos vocaret in
communem invidiam, & illum nè tantulum qui-
dem ſublevaret. Sed aliis aliter eſt viſum. Me
quoq; tantâ onerârunt invidiâ, ut parum abfuerit,
quin & ipſe fuerim impetitus ab iſtis, qui in bo-
nas literas ac doctrinam Euangelicam conjurâ-
runt. Obſcurum non eſt quid agant illi. Id quo
magis ſuccedat, prætexunt ſplendidos titulos, irri-
tant mitiſſimum Pontificis ingenium, ut illius
malo ſuis conſulant commodis. Utinam qui bo-
nas literas colunt (nam in has tendunt iſti) tam
concordes eſſent ad honeſtarum rerum defenſio-
nem, quàm iſti devoti ſunt ad ſubverſionem ho-
neſtiſſimorum ſtudiorum. Si *Germanus* noſtris pla-
cuiſſet civilitas ad quam ego ſemper amplecten-
dam hortatus ſum, res fortaſſe non proceſſiſſet huc
tumultus. *Anglus* ille Epiſcopus, quo non alius in
ea gente vel eruditior vir, vel Præſul ſanctior, ſic te
deamat, ut non ferat à quoquam laudari te par-
ciùs. Habet in animo viſere te æſtate proximâ.
Bene vale *Capnion* chariſſime. *Coloniæ* VI. Id. No-
vemb. Anno M. D. XX.

Eraſmus Rot. Gerardo Noviomago S.D.

Epiſt.17. BRugis non admodum mihi placebas. Optârim
te videre vultu illo nitido ac floru lento. Eti-
am atq; etiam te rogo, ut per tuam facundiam
intelligat optimus Præſul, munus ipſius mihi lon-
gè gratiſſimum eſſe, quanquam hactenus non va-
cavit gratias agere. Et malim id agere libello
victuro. Dixeram me nonnihil abhorrere à præ-
bendis, nè mihi res ſit cum capitulis. Nunc huic
quoque incommodo videor diſpexiſſe remedium.

A Malè metuo miſero *Luthero*. Sic undique fervet
conjuratio, ſic undiq; irritantur in illum Princi-
pes, ac præcipuè *Leo* Pontifex. Utinam *Lutherus*
meum ſequutus conſilium, ab odioſis illis ac ſedi-
tioſis abſtinuiſſet. Plus erat fructus, ac minus in-
vidiæ. Parum eſſet unum hominem perire: ſi res
hæc illis ſuccedet, nemo feret illorũ inſolentiam.
Non conquieſcent donec linguas ac bonas literas
omnes ſubverterint. Jam *Capnionem* rurſus aggre-
diuntur, tantum odio *Lutheri*: qui me diſſuadente
B nomen illius ſuo negotio admiſcens, & illum de-
gravavit invidiâ, & ſibi nihil omnino profuit.
Diſputavit *Eccius*, *Hochſtratus* promiſerat neſcio
quos ſyllogiſmos, quibus omnes cedere cogeren-
tur. Diſputabant atq; etiam ſcribebant *Lovani-
enſes*. Expectabatur judicium Academiæ *Pariſi-
enſis*, & ecce res de repente in Bullã & in fumum
exitura videtur. Excuſa eſt Bulla formidabilis, ſed
quam Pontifex vetuit publicari. Vereor nè res in
gravem tumultum exeat. Qui hæc ſuadent Pon-
C tifici, dant illi meâ ſententiâ, conſilium, non dico
quàm pium, ſed certè periculoſum. Res è peſſimis
fontibus primum orta eſt: Deinde peſſimis rati-
onibus hucúſq; provecta. Ex odio bonarum lite-
rarum & ſtoliditate monachorum primum orta
eſt hæc tragœdia. Deinde magnis conviciis, ma-
litioſis conſpirationibus huc veſaniæ res progreſſa
eſt. Quò tendant nulli dubium eſt, nimirum ut
oppreſſis his literis, quas illi neſciunt, impunè
regnent cum ſua barbarie. Ego me huic tragœ-
D diæ non miſceo. Alioqui paratus eſt vel epiſco-
patus, ſi velim in *Lutherum* ſcribere. Mihi dolet
ſic obrui doctrinam Euangelicam, nóſq; cogi tan-
tum, non doceri: & doceri ea, à quibus abhor-
rent & ſacræ literæ, & ſenſus cõmunis. Bene vale
clariſſime *Gerarde*, & quid valeas ſcribe. *Lovanii*
quinto Idus Septemb. Anno M. D. XX.

*Eraſmus Godſchalco Roſemondo Lovanienſium
Academiæ moderatori* S.D.

E

INvitus te toties interpello meis literis. Sed hoc Epiſt.18.
tamen utriq; noſtrum eſt commodius. Conti-
cuerat ad tempus *Phryſius* ille prædicator, pridem
Moriæ noſtræ interpres, nunc *Antibarbarorum*, nul-
lis conviciis non debacchans in nomen ac famam
meam. Et putat ſe rectè facere, vel hoc argumẽto,
quòd in ſcriptis meis monachos attigerim, quan-
quã ubiq; abſtinens ab atrocibus illis, quæ tamen
heu nimium frequenter, atq; utinam falsò, de il-
F lis narrat vulgus, nuper etiam in frequenti con-
vivio Card. *Sedunenſis*, ſempérq; nominibus par-
cens atque etiam ordinibus. Niſi fortè totum or-
dinem *Dominicanorũ* lædi putant, ſi quis queratur
ſibi à *Dominicano* quopiam factam injuriam *Hie-
ronymus* nonne monachorum & monacharum vi-
cia depingit ipſe monachus? Si non eſt fas ullo
pacto attingere monachorum vicia, nè ſacerdo-
tum quidem aut aulicorum licebit. Sed in hos iſti
velut è plauſtris magna licentia vociferari ſolent.
G In *Antibarbaris*, quid aliud illis impingit *Battus*
quem facio loquentem, niſi odium politioris lite-
raturæ? An non hoc ipſi vel me tacente declarant,
ubiq; tam odioſè concionantes in linguas ac bo-
nas literas? multum hic certè diſſidentes à ſum-
mo Pontifice, qui in ſuis ad me Brevibus ait, eas
& dici, & eſſe bonas, multum à Synodo proxima
Lateranenſi, quæ totos quinque annos tribuit his
ſtudiis.

ſtudiis. Nec poſt interdicit, ſi modò non nihil ſtu- A
dii gravioris admiſceatur. Jam cum fateatur ſe
ideo lacerare me, quod attigerim monachos, non-
ne palàm declarat animo vindicandi ſeſe hoc fa-
cere? Quid autem turpius, quàm ad ultionem
abuti templo, abuti ſuggeſto prædicandæ *Chriſti*
gloriæ deſtinato, abuti plebis imperitæ credulita-
te? Et hæc eo turpius fiunt quod fiant in hac ce-
lebri Academia, & in oculis veſtris: quaſi vobis
autoribus, aut certè approbantibus. Quid jam
B erit ſyncerum, ſi ſermo divinus nobis vertitur in
gladium quo jugulemus proximum? Ingens flagi-
tium eſt, ſi quis indignè ſumat corpus Dominicũ.
At plus exitii redit ad multos, ſi quis adulteret ſer-
monem Euangelicum. Si læſi ſunt, eſt alia ulci-
ſcendi via citra injuriam ſacræ concionis. Jam
hoc opinor erit quibuſdam voluptati, ſi mihi ſen-
ſerint aliquid ægrè eſſe. Ego quidem & majora
tuli & adhuc ferre poſſum: mentiar tamen, ſi di-
cam me nihil hiſce rebus commoveri. Minus in-
C dignè feram ſi me feriat mulus, aut homo furio-
ſus: ſed tamen malim non feriri. Ut vitæ, ita fa-
mæ alienæ dominus eſt, qui ſuæ contemptor eſt.
Cuivis in proclivi eſt lædere. Et abſit ut ego viciſ-
ſim, quid hac in parte poſſim, velim experiri. Cum
tot dies agerem *Coloniæ*, nulli verbo queſtus ſum,
fretus tua oratione, quòd diceres te ſperare futu-
rum, ut in poſterum conſileſceret *Egmondanus.*
Nam ab hoc *Phryſio* nihil expectabam novæ tem-
peſtatis. His malis autoritas tua vel verbo poteſt
D finem imponere. An debeat, ipſa videris. Ego de-
bere arbitror, ſi non meâ causâ, certè publicæ
tranquillitatis gratia. Antèquam perficerem hanc
epiſtolam, pranſus cum *Maximiliano* Abbate
Midelburgenſi, quoniam erat in proximo, adii
per occaſionem priorem *Dominicalium.* Is negavit
ſe ſcire quid ille dixiſſet, ſed tamen vultu, geſtu,
totóque ſermone declaravit, ſe conſcio ac volente
hæc fieri. Poſtridie ejus diei venit ad me *Phryſius*
ille veluti purgaturus ſeſe, juvenis mirè confidens,
E & qui ſibi videatur nihil loqui niſi gemmas meras,
meros floſculos, & oracula mera. Is faſſus eſt ſe
in die divæ *Catharinæ* plura dixiſſe, quàm mihi
fuerat delatum. Et in purgationem ſui mirâ con-
fidentiâ propoſuit quædam tam ſtulta, ut ſtultiſſi-
mum fuerit reſpondere. Tametſi reſpondi tribus
verbis. *Egmondanus* in auſpicando *Paulo* precatus
eſt, ut quemadmodum *Paulus* ex eccleſiæ perſe-
cutore factus eſt eccleſiæ doctor, ita convertan-
tur aliquando *Lutherus* & *Eraſmus.* Quid fiet
F iſtis? Nihil magis optent, quàm ut aliquâ ratione
moleſti ſint. Et malè habet illos quod *Lutheranus*
non ſim, ut te verâ non ſum, niſi ſerviat gloriæ
Chriſti. Scio me eſſe linguæ licentioris: nullus ta-
men audivit me probantem *Lutheri* doctrinam.
Libros illius nunquam ſtudui legere, præter pau-
cas pagellas, eáſq; deguſtatas veriùs quàm lectas.
Diſputationibus veſtris adverſus *Lutherum* ſem-
per conſtantiſſimè favi: ſed multò magis ſcriptis,
maximè *Joannis Turenholtii*, qui doctè & ſine affe-
G ctibus diſputavit, ut audio. Cum exurerentur li-
bri, nemo me triſtiorem vidit. Conſtanter faſſus
ſum, mihi diſplicere in eo permulta. Scripſi pri-
vatim multa, & dixi multa, quæ illum ab hoc ſe-
ditioſo ſcribendi genere compeſcerent: & *Luthe-
ranus* vocor. Hi joci, ſi veſtræ placent Academiæ,
ſum is qui poſſim ferre. Nam id malo quàm ulciſci.
Sed meâ ſententiâ præſtiterit rem aliis rationibus

A agi. Imputat mihi *Vincentius* tumultum *Hollandi-
cum*, quod illic poſt ſtultiſſimam concionem pro-
pemodum fuerit lapidatus à plebe, cum ego nulli
Hollando, neq; bene ſcripſerim de *Luthero*, neque
malè. Bene vale in *Chriſto*, Magnifice *D.* Rector.
M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Guilielmo Latamero S.D.

PEr literas obteſtor, humaniſſime *Latamere*, ut *Epiſt.* 19.
B in Novo Teſtamento adjutes. Editum eſt pro
temporis anguſtia ſatis accuratè, verùm mihi præ-
ter expectationem bona temporis pars præcaſti-
gandis exemplaribus, ac formis deniq; corrigen-
dis erat inſumenda. Tametſi ad id muneris duo
docti magno ære fuerant conducti. Sic autem
adjutabis, ſi admonueris per literas, quid mutan-
dum eſſe ducas. Nam alteram mox adornabo
editionem. Verùm cave nè cui hoc ſuboleat ty-
pographi gratiâ, cui domi manerent ſua volumina,
C ſi ſentirent emptores. Quanto ſtudio me com-
plexa ſit omnis illa *Germania* ſuperior, non com-
memorabo, nè videar gloriæ causâ id facere.
Ambit me & noſtra regio. Hæc tantum abeſt ut
affectem, ut pudeat etiam honoris, quo me novi
indignum. Et tamen gaudeo ſuboleſcere bonas
literas, ac ſpero brevi futurum, ut *Eraſmus* in-
fans habeatur. Bene vale. Nonis Juniis. Anno
M. D. XVII.

D *Eraſmus Rot. Richardo Epiſcopo Winto-
nienſi* S. D.

REverende Præſul, quod *Edvardus Leus* tam *Epiſt.* 20.
manifeſtis convitiis debacchatus ſit in fa-
mam meam, dici non poteſt quam diſpliceat pro-
bis omnibus. Nec enim tam mihi nocuit quàm
omnibus bonarum ſtudioſis literarum, quorum
utilitati deſudat hactenus noſtrum ingenium. Tot
amicorum literis, tot monitis meis non potuit
E deterreri, quo minus ſuæ non minus quàm meæ
famæ maculam inureret. Exiit liber malis avibus,
nonnullo detrimento nominis mei; ſed multo
majore ipſius. Ad convitia reſpondimus modera-
tiùs quàm vellent quidam. Ad argumenta ſic re-
ſpondimus, ut ille nunquam ſit reſponſurus, ſat
ſcio, & tamen ubiq; tempero à convitiis. Nec his
contentus *Leus*, adornavit ut aiunt alterum libel-
lum multo etiam virulentiorem, quem miſit *Lu-
tetiam* excudendum. Non audit amicorum ſana
F conſilia, nec unquam finem facturus eſt, niſi tuâ
autoritate coerceatur. Atq; utinam id eſſet factum
antequam hoc incendium erupiſſet. Subornavit
Londini Cartuſienſem quendam, opinor nomine
Joannem Batmanſon, juvenem ut è ſcriptis apparet,
prorſus indoctum, ſed ad inſaniam uſque glorio-
ſum. Quod ſi *Leum* ab his furioſis tumultibus
compeſcuerit autoritas tua, non meis tantùm ſtu-
diis conſulet, ſed etiam *Edvardi*, qui nunc & ſuum
perdit ocium & meum. Bene vale. *Lovanii* III.
G Nonas Maias, Anno M. D. XX.

Eraſmus Rot. Ioanni Coleto S.D.

AD Epiſtolam joco ſcriptam reſpondes ſeriò. *Epiſt.* 21.
Non decebat fortaſſe cum tanto patrono jo-
cari. Sed tamen mihi tum libebat cum amico
tam ſingulari *Atticis* ſalibus ludere, magis huma-
nitatis

nitatis tuæ memori quàm magnitudinis. Tuæ facilitatis erit noſtram ineptiam boni conſulere. Scribis me tibi debere, etiamſi nolim. Omnino mi *Colete durum eſt*, ut inquit *Seneca*, *debere cui nolis*: At ego neminem novi mortalium cui libentius debeam quàm tibi. Et is ſemper in me fuit animus tuus, ut etiam ſi nihil acceſſiſſet officiorum, tamen debiturus tibi plurimum fuerim: tantum autem acceſſit & officiorum & beneficiorum, ut ſi non agnoſcam, ſim unus omnium ingratiſſimus. De tenuitate tua protſus & credo & doleo: Sed mea tenuitas graviùs me premens, coegit ut tuæ tenuitati negotium faceſſerē. Quod quàm fecerim invitus, vel hinc potes colligere, quod jam olim abs te promiſſum tam ſerò petii. Excidiſſe tibi promiſſum haud miror, quippe homini tot occupato negotiis. At in horto tuo cum incideret de *Copia* ſermo, & indicâſſem mihi eſſe in animo, ut nuncuparem puerile opus Principi noſtro puero, rogabas ut novum opus novæ ſcholæ tuæ dicarem. Reſpondi ſubridens, ſcholam tuam eſſe pauperculam, mihi opus eſſe qui aliquantulum daret in manum. Arridebas. Deinde cum multos titulos adduxiſſem ſumptuum, nonnihil contatus negabas te poſſe ſuppeditare, quantum meæ res poſtularent, verùm quindecim angelatos lubenter daturum. Idque cum alacri vultu repeteres, rogabam num ſatis eſſe videretur. Reſpondebas etiam alacriùs, hoc certè te libenter impenſurum. Tum ego, & ipſe, inquam, libenter accipiam. Ex hac commemoratione fortaſſe res redibit in memoriam tuam. Poſſem & aliis argumentis aſtruere, niſi tu mihi tuâ ſponte jam fidem haberes. Sunt omnino quidam, iiq; amici (Nam cum inimicis nihil mihi commercii eſt, nec eorum dicta pili facio) qui te duriuſculum prædicent, & in diſtribuenda pecunia diligentiorem. Idque non accidere (Sic enim illis approbantibus interpretabar) vicio tenacitatis, ſed quod improbè inſtantibus & urgentibus negare non poſſes ob ingenii verecundiam, in amicos non moleſtos minus eſſe profuſum, quandoquidem utriſque non poſſes ſatisfacere. Nec tamen hæc res ad me pertinet, qui quanquam non ſum admodum improbus ac moleſtus flagitator, tamen te ſemper benigniſſimum ſum expertus. Non igitur hoc accepi à tuis obtrectatoribus, ſed ab iis qui tibi ex animo bene volunt. Quorum tamen ſententiæ nec accedo, nec refragor, niſi quod tuam in me benignitatem ſingularem agnoſco. Si reliquum promiſſi non gravaberis dare, equidem ut nunc res meæ ſunt, accipiam, non uti debitum, ſed uti beneficium, relaturus ſi quà poſſim, certè gratiam habiturus. Injucundus mihi fuit epiſtolæ tuæ finis, cum ſcribis moleſtia negotiorum te ſolito graviùs vexari. Equidem cupiam te quantum poteſt longiſſimè à mundanis negotiis ſemoveri, non quòd verear nè mundus hic, ut eſt hamatus, te ſibi vendicet, ac manus injiciat, ſed quòd malim iſtud ingenium, iſtam eloquentiam, iſtam eruditionem in ſolidum impendi *Chriſto*. Quòd ſi non potes explicare te, cavendum tamen ne indies altiùs atque altiùs immergaris. Vinci fortaſſe præſtiterit, quàm tanti emere victoriam. Maximum enim bonum, mentis tranquillitas. Atque hæ ſunt ſpinæ, divitiarum comites. Interim malevolorum blateramentis oppone rectam & ſynceram conſcientiam, in unum illum & ſim-

A plicem *Chriſtum* te collige, & minus turbabit multiplex mundus. Sed quid ego ſus *Minervam* doceo, & ægrotus ipſe medico mederi ſtudeo? Bene vale præceptor unice. *Cantabrigiæ*, V. Id. Julias.

ABſolvi collationem Novi Teſtamenti: nunc divum *Hieronymum* aggredior. Quo confecto ad vos revolo. Tuus ac verè tuus alumnus *Tho: Lupſetus*, magno mihi eſt & uſui & oblectamēto, cotidianâ conſuetudine, & operâ, quâ mihi commodat in his caſtigationibus. Et operam ope-
B râ penſo: facturus idem copioſiùs, ſi per illius ſtudia vacaret, à quibus nolim abducere adoleſcentem. Crede mihi nihil eſt eo tui amantius. Rurſum vale. M. D. XI.

Conrado Præſuli Wirtzenburgenſi Eraſmus Rot. S.D.

ORnatiſſime Præſul, cum ſim & naturâ vere- *Epiſt.* 22.
cundior, quàm ut plebeiis etiam hominibus
C ultrò ſoleam literis meis negotium faceſſere, & nunc occupatior, quàm ut vacet quicquā omnino ſcribere, tamen hujus *Draconis* improbitas extudit hanc à me epiſtolam ad amplitudinem tuam, quam accipio cum ſemper optimis ac ſanctiſſimis ſtudiis delectatam, tum in præſentia ſingulari favore proſequi literarum honeſtarum cultores. Inter quos utinam me jure queam commemorare. Certè videor inter hos poſſe referri, qui ſua qualicunq; induſtriâ, aliis addunt animos, quem-
D admodum faciunt, qui in acie claſſicum canunt, ipſi tamen interim à prælio ſemoti, qui ve in certaminibus ſuffundunt frigidam, cum ipſi curſu non certent. Hactenus ſanè feliciter ſucceſſit proventus ingeniorum, ſi modò abſit diſcordia, aut certè ſit civilior. Si vetera ſtudia cum his novis mutuâ comitate coaleſcerent, poſſent utraque alteris eſſe uſui. Nunc dum utrique ſic agunt, ut alterutra factio prorſus profligetur, fit, ut utriſque ſit malè. Conjuratum eſt à ſtolidiſſimis agminibus
E in perniciem optimorum ſtudiorum, pars deterior, numero ſuperior eſt. Melior cauſa vincit. Et periculum eſt, nè juxta *Livianum* verbum pars major ſuperet meliorem, ni tuo tuique ſimilium favore ſublevemur. Ego non ſolùm publico ſtudiorum nomine gratias ago tuæ benignitati, verumetiam meo privatim, qui candore quodam amico non aſpernaris noſtras qualeſcunq; nænias. Si quid offendit hoc epiſtolium meum pluſquam extemporarium, *Draconi* fac imputes, quo juvene ut nihil
F adhuc vidi melius, ita nihil vidi pertinacius. Celſitudinē tuam incolumem ac florentē nobis quàm diutiſſimè tueatur *Chriſtus* optimus maximus.

Rectori inclytæ Scholæ Erphurdienſis Eraſ. Rot. S.D.

VIr eximie non poſſum non amare te, quod ut *Epiſt.* 23.
ex *Dracone* juvene minimè vano cognovi, doctiſſimus ipſe, ſtudiis melioribus impensè fa-
G veas: atque horum acceſſione *Erphurdienſem* Academiam (cui tu felicibus præſides auſpiciis) exornandam expoliendámque cures. Illa tuæ prudentiæ laus eſt peculiaris, quod hoc abſque tumultu facis, quem alibi videmus excitari quorundam imprudentiâ. Bonæ literæ ſic debent irrepere in Academias, non ut hoſtes omnia depopulaturi videantur, ſed hoſpites potius paulatim in civilem

civilem conſuetudinem coalituri. Mihi nunquam A
placuit tumultus, & aut ego parum perſpicio, aut
plus efficitur moderatis conſiliis, quàm viribus
impotentibus. Ac bonorum virorum eſſe reor ſic
velle prodeſſe, ut quàm pauciſſimis noceatur, at-
que adeò nullis, ſi modò liceat. Eò vanitatis pro-
ceſſerat frigida illa diſputatrix theologia, ut neceſ-
ſe fuerit ad fontes revocare. Sed tamen illam quo-
que corrigi malim quàm explodi, aut certè tole-
rari, donec potior aliqua theologiæ ratio fuerit
parata. Multa præclarè monuit *Lutherus*, ſed B
utinam civiliùs admonuiſſet. Plures haberet &
fautores & propugnatores, & uberiorem meſſem
demeteret *Chriſto*. Et tamen impium ſit illum in
his quæ rectè dixit prorſus indefenſum relinque-
re: nè poſthac nemo ſit, qui verum auſit prolo-
qui. Non eſt nec hujus conditionis, nec hujus in-
genii, de illius doctrina pronunciare, Hactenus
certè profuit mundo: Nonnulli ſunt adacti ad
evolvendos veterum theologorum libros, alii quo
ſibi conſulerent, alii quo *Luthero* negotium faceſ- C
ſerent. *Draconem* tibi commendarem, niſi iis eſſet
moribus, eâ ingenii ſuavitate puritatéque, ut
non poſſit non eſſe optimo cuique gratiſſimus.
Scimus, quàm nihil poſſimus. Tamen ſi quid erit
in quo queam iſti Academiæ vel uſui eſſe vel or-
namento, ſic agam, ut intelligas mihi quidvis de-
fuiſſe potius, quàm propenſam animi volunta-
tem. Bene vale. *Lovanii* pridie Calendas Auguſti
M. D. XVIII.

Eraſ. Rot. Ioanni Epiſcopo Roffenſi S.D.

Epiſt. 24. SI tua pietas ſuſpicatur me quicquam offendi,
vel quòd reſponderis *Fabro*, vel quod non mi-
ſeris librum *Lei*, nondum novit *Eraſmum*. Et ta-
men hac de re jam ternis literis, neſcio quid ſigni-
ficas, quod mihi crede nihil eſt. De animo in me
tuo non magis addubito quam de meo ipſius. In
priore libelli tui editione, crebrius, & ut videba-
tur multis, aculeatius jocabaris in eccleſiam *Fabri*. E
In poſteriore ut ſtilus eſt cultior, ita minus eſt ſto-
machi. Tantum demirabar te tam anxiè labo-
rare, ut hoc negotium pertraheres ad cauſam fidei,
quâ re valde gravatur *Faber*: quem ſublevari ma-
lim, præſertim cum ille te & ſuſpiciat, & venere-
tur. De Novo Teſtamento jubeo te bono eſſe
animo. De rumore ſparſo apud monachos & in-
doctos mirum non eſt, cum *Leus* velut ad hoc na-
tus, nihil aliud agat. Et agit per monachos. Novit
optimos hujus rei ſatellites. Sed nihil prodierit ille F
jam diu jactatus liber, *parturient montes*, *naſcetur
ridiculus mus*. Non adeo delirat mundus, ut ad *Lei*
judicium ſit tumultuaturus. Tantum prodeat li-
ber, quod arbitror brevi futurum. Cum *Leo* mihi
concordia fuerit, ſi ediderit ſuum librum, quem
jampridem parturit. Nam ille nunquam erit ſui
diſſimilis. An illi diſplicueris neſcio, mihi certè
nulla in re non magnopere placuiſti. Videre mihi
prorſus ignorare *Leum*, ſi illius vel irâ, vel amore
tantillum commoveris. Me non offendes, etiamſi G
libris editis à me diſſentias. Quare te rogo, ut ſi
quid hujuſmodi ſuſpicatus es hactenus, ſuſpicio-
nem omnem penitus ex animo ejicias, & *Era-
ſmum* tibi perſuadeas eum ſemper erga te fore,
quem eſſe decet memorem clientulum erga pa-
tronum optimè meritum. Bene vale. *Lovanii* nono
Calend. Martias. M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Ioanni Epiſcopo Roffenſi S.D.

REverende pater ac patrone ſingularis, *Brugis* Epiſt. 25.
doctor quidam utriuſque juris, Cæſaris
Maximiliani conſiliarius quondam, vir eruditus &
gravis, narravit mihi *Reuchlinum* noſtrum *In-
gelſtadii* agere, atque illic ducentorum aureorum
ſalario *Græcè* & *Hebraicè* prælegere. Hac ratione
illi conſultum eſt ab amicis, quod tutum non
eſſet agere in patria. Cauſa, ſi verè narrant, hæc
erat: cum periculum eſſet nè dux *Wertenbergenſis*,
in quem ſcribit *Huttenus*, *Stockardiam* reciperet,
Reuchlinus civibus aliquot erat autor, ut alio de-
migrarent, ipſe comes illis futurus. Profugerunt
illi. *Reuchlinus* mutato conſilio manſit, conſulens
ſuæ ſupellectili. Deinde rurſus profligato duce,
per quoſdam amicos impetratum, nè victor
exercitus ſæviret in domum *Reuchlini*. Sed cives
illi quos fefellerat, reverſi exhibebant ſeni ne-
gotium. Nunc ſua omnia eduxit ſalva, & *Ingel-
ſtadii* tranquillam agit vitam. Hæc nolui neſcire
te. *Germania* prorſus inſanit in *Leum*: Tantum
libellorum prorumpit. Etſi *Leus* nullo non ma-
lo dignus eſt, tamen optarim eos conquieſcere.
Scribunt apertè, ſe non aliter mihi obtempera-
turos, niſi quatenus abſtineant à convicio gentis
Anglicæ. Minatus ſum me poſthac *Gallum* futu-
rum, niſi deſinant me tam moleſtè amare. Adni-
tar equidem quod erit in me. Sed *Leus* conſulto
D feceris, ſi ipſe aliquo ſcripto edito ſtudeat illos de-
linire quos irritavit. Audio bellum parari *Domi-
nicanis* & *Romanenſibus*. Vereor nè ex hoc ludo
naſcatur incendium maximum. Bellum indicetur
Dominicanis & *Romanenſibus*, & interim ſævietur
in omnes ſacerdotes, exemplo *Bohemorum*. Be-
ne vale. *Lovanii* poſtridie Calend. Auguſti, Anno
M. D. XIX.

*Clariſſimo viro Georgio Haloini Cominiique
Domino Eraſ. Rot.* S.D.

MIhi verò vehementer jucundum fuit, quod Epiſt. 26.
animo nondum excidit amiculus *Eraſmus*,
quem epiſtolâ quoque digneris vir tantus. Locus
qui te movet in *Moria*, quo ſenſu dixerim quæ-
dam verè eſſe, perſpicuus erit, ſi memineris fabu-
læ *Platonicæ De ſpecu, atq; in hoc natis*: qui rerum
umbras pro veris rebus admirantur. Quæ ſenſu
comprehenduntur verè non ſunt, quoniam neque
perpetua ſunt, neque ſemper eodem modo ſunt.
Sola verè ſunt, quæ contemplatione mentis com-
prehenduntur. Id cum *Plato* multis locis in-
culcat, tum *Ariſtoteles* in libris rerum ultramun-
danarum teſtatur. Et *Paulus* epiſtolæ ad *Co-
rinth.* 2. cap. 4. *Non contemplantibus*, inquit,
*nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ
enim videntur temporalia ſunt, quæ autem non vi-
dentur æterna ſunt.* Ut autē omnium perfectiſſimè
eſt Deus, quia ſimpliciſſimè eſt, longiſſiméque
abeſt à craſſitudine rerum ſenſibilium: ita quæ
ad illum proximè accedunt veriſſimè dicuntur
eſſe. Sic veriùs eſt anima quàm corpus. Quan-
quam autem philoſophus abducens ſeſe à rebus
ſenſibilibus meditatur contemplationem rerum
intelligibilium, tamen iis non fruitur perfectè,
niſi cum animus expeditus organis materiali-
bus, per quæ nunc agit, totam vim ſuam exerit.
Porrò

Porrò tametſi ſunt vires quædam quas exercet
animus per organa minus materiæ obnoxia, ve-
luti cum intelligit, cum meminit, tamen dubi-
um eſt apud philoſophos, an mens, quam *Græci*
vocant νοῦν, omnino quicquam agat in corpore,
nullo corporis organo. Quod hactenus, nemo
tuo ſatisfacit animo, nec inter hos qui conſcripſe-
runt *De ratione parandæ linguæ Latinæ*, nec ex his
qui nunc complures libris prodiis teſtâtur, quan-
tum aſſequuti ſint in lingua *Latina*, fortaſſe nec
ipſe *Cicero* ſatisfaciet animo tuo, ut non defue-
runt, quibus *Maro* viſus eſt ſolœcus, & barba-
tus *Livius*. Ego nec hos probo, qui neglectis
in totum præceptionibus, ex autoribus petunt
loquendi rationem: nec hos, qui præceptis ad-
dicti, non verſantur in evolvendis autoribus.
Præcepta volo eſſe pauca, ſed optima: quod re-
liquum eſt arbitror petendum ex optimis qui-
buſque ſcriptoribus, aut ex eorum colloquio, qui
ſic loquuntur ut illi ſcripſerunt. Hæc via ſi cui non
placet, non video quid ſuperſit, niſi ut ad magi-
cas ineptias, & polygraphias ridiculas confu-
giamus: quas non videmus adhuc cuiquam
uſui fuiſſe. Porrò quòd eorum qui ſcribunt bo-
die, videtur impurior oratio, fortaſſe in cauſa
ſunt aures eorum ad quorum judicium ſcribi-
mus: fortaſſis quòd ſubinde cogimur in barbaris
autoribus, quibus plena ſunt omnia, verſari: haud
ſcio an & illud, quod orationi verè *Romanæ*, nè
apud *Romanos* quidem honos habeatur, atque ob
id ſegniùs huic rei datur opera. Alium anguem
in herba latentem ego non video. Citiùs acce-
derem tuæ ſententiæ, ſi quis exoriretur qui ſine
ullis præceptis merè *Latinè* ſcriberet. Adeſt iſthic
Ulrichus Huttenus linguæ *Romanæ* delicium, ju-
venis nobilis, eruditus, & humanus, cum eo me-
lius hanc quæſtionem tractabis. Ipſe adero poſt
biduum: ſi vires ſinent. Nam à morbo vix adhuc
ſatis firmus ſum. Ea res in cauſa fuit, ut hanc epi-
ſtolam dictaverim, non ſcripſerim. Bene vale vir
clariſſime. *Lovanii* undecimo Calend. Jul, Anno
M. D. XX.

Eraſmus Rot. Adriano Barlando S. D.

Epiſt.27. NOn liber credere quòd quidam aiunt te ne-
ſcio quid & ſtomachari & maledicere in *Go-
clenium*. Neq; enim hoc tui candoris eſt, neq; me-
riti illius. Eſt vir egregiè doctus, nec minus inte-
ger quàm doctus, nullius gloriæ invidens. Poſtre-
mò convenit hoc tempore συγκρητίζειν, qui colunt
bonas literas, barbarorum phalangibus ſic ſeſe un-
dique cõdenſantibus. Non me fugit eſſe quoſdam
in hac ſchola, qui morbo naturæ peſſimè loquan-
tur, & de his à quibus nunquam fuere læſi, imò
quorum beneficentiam experti ſunt. Qui ſi ſanari
non poſſunt, tu tamen mi *Barlande* tui ſimilis eſſe
pergito, nec horum conſuetudine te contamina.
Bene vale, cum voles confabulabimur copioſiùs.
Anno M. D. XVIII.

Thomæ Card. Eboracenſi Eraſ. Rot. S.D.

Epiſt.28. NUnc meritas do pœnas ſtultitiæ meæ. Qui
poteram iſthic inter eruditos amicos, & ſua-
viter & cum dignitate vivere, ſi benignitatem re-
giæ majeſtatis ac tuam ultrò oblatam, fuiſſem
amplexus, nunc cogor cum ingratis quibuſdam &
A impudentiſſimis ſycophantis conflictari. Ut ſunt
fatales corporum morbi, ita video & animorum
fatales quaſdam eſſe peſtes, undecũq; proficiſcun-
tur: ſive ab aſtris, ſive ab ipſis corporib' aliter atq;
aliter affectis, ſive quod magis reor, ab humani
generis hoſte, qui nulla re magis gaudet quàm
noſtrâ diſcordiâ. Quis enim alius tantum veneni
ſtudiis invexit, etiam ſacris? à quibus pendet tum
incolumitas, tum dignitas *Chriſtianæ* religionis?
Tam amaris odiis nunc paſſim inter ſeſe decer-
B tant etiam theologi, tam virulentis libellis invicẽ
ſeſe proſcindunt, publicis apud populũ concionib'
ſeſe mutuò lacerant, meâ ſententiâ præſtiterit hor-
tum colere quàm literas. Atq; hac in re nulli pec-
cant impudentiùs quàm hi qui ſub mendicitatis
profeſſionem tyrannidem meditantur. Complures
eruditiſſimi viri ex toto orbe mihi gratias agunt
pro Novo Teſtamento jam bis recognito, inter
quos & aliquot Epiſcopi ſunt, atq; adeo ſummus
ille omnium *Leo*, ejus nominis decimus. Et iſtos
C non pudet, nondum lecto opere, ſeditioſis clamo-
ribus apud populum traducere bene merentem.
Quales & hic extitere quidam, & iſthic quendam
audio fuiſſe, qui in concione frequenti vocifera-
tus ſit, me corrigere voluiſſe Euangelium *Joannis*,
quod pro *Verbo* verterim *Sermonem*: quaſi *Joannes*
ſcripſerit *Latinè*, aut quaſi non ante me, Filium
Dei pro *Verbo Sermonẽ* appellârint, *Cyprianus, Hila-
rius, Hieronymus*, cumque his innumeri; aut quaſi
Sermo non meliùs exprimat *Græcam* vocem *logos*,
D quàm *Verbum*. Quid ſtultius dici potuit apud do-
ctos? At quid apud imperitam multitudinem ſedi-
tioſius? Cæterùm ubi interim illa dulcedo ſtu-
diorum, quam narrat *Hieronymus*? ubi illud in
campo ſcripturarum ſine dolore noſtro ludere?
Quid quod interim bona pars fructus perit utriſ-
que. Nam & illi dum ſacris concionibus, quæ
præter *Chriſtum* nihil ſonare deberent, admiſcent
ſuos affectus, minus commovent populum ad pie-
tatem: & noſtri libri vel à paucioribus, vel mi-
E nore cum fructu leguntur, viciatâ per iſtos imagi-
natione, quæ ubique valet plurimum, adeò ut
ſi quis *Auguſtini* librum legat perſuaſus eſſe *Pela-
gii* hæretici, minimum fructûs ſit reportaturus.
Tua autoritas ſuccurrit iſthic bonis literis, apud
nos adhuc cum veteris inſcitiæ patronis bellige-
rantibus. Utinam dignetur & ſacrorum ſtudiorum
tranquillitati conſulere, non ſolum apud *Britan-
nos*, verumetiam toto terrarum orbe. Id facilè fiet,
ſi *Romanum* Pontificem literis tuis admoneas,
F ut ſuâ autoritate coerceat hanc inceſſendi licen-
tiam, ſuam quiſque profeſſionem ornet citra
contumeliam alienæ, quemadmodum *Paulus* ſu-
um glorificat euangelium, non obſcurans tamen
euangelium *Petri*. Quòd ſi diſſentiunt alicubi in-
genia, res *Chriſtiana* modeſtiâ peragatur, non
diabolicâ virulentiâ: argumentis decertetur, non
ſeditioſis clamoribus, & ut victor diſcedat glorio-
ſior, & victus eruditior. Rem magnam præſtite-
rit tua celſitudo, & de republica *Chriſtiana* opti-
G mè merita fuerit, ſi ſtudiorum tranquillitati di-
gnabitur ut facit autoritate ſuâ conſulere. Scripſi-
mus hac de re nonnihil ſummo Pontifici *Leoni*.
Sed quantulum nos homunculi poſſumus? Abſolvi
paraphraſes in omnes epiſtolas divi *Pauli* germa-
nas, opus, ni fallor, victurum, & adeò felix, ut illis
quoque probetur, quibus nihil placet *Eraſmicum*.
Utinam mibi liberũ eſſet huic operi tui nominis
facem

facem prætendere. Sed magnis intervallis non uno impetu perfectum eſt, ita partes laboris diverſis inſcripſimus. Sed quæretur aliud æque victurum, quod tuæ celſitudini dicabitur: certum eſt enim his immori laboribus etiamſi ſentio me indies reddi ſegniorem, non tam ætate quàm ſtudiorum laboribus irrequietis, imò tædio contentionum magis, quam laboribus per ſe jucundis. Bene vale. *Lovanii* Calend. Febr. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Erardo Præſuli ac Principi Leodienſi S. D.

Epiſt.29. IAm plus triduum iſthuc iturientem me, jugis quædam ac ſceleratiſſima nebula domi alligat. Penſare volebam, quod hinc nobis inſalutata diſceſſerat tua celſitudo. Medicus tuus in cauſa fuit, qui confirmârat te totum illum diem nobiſcum futurum. Inſignis ille heros *Albertus* Cardinalis *Moguntinenſis*, cujus divinas dotes te nuper cominus es admiratus, mihi poculum dono miſit, cum amplum & grave, tum opere ſpectandum. Addit ſe id dare mihi ipſum fugienti, majorem experturo benignitatem, ſi mei fecero copiam. Dignum nimirum munus, quod à tali Principe mitteretur, ſed *Eraſmus* dignior, qui ſamiis bibat. Quin & nomen indidit. Ait vocari *poculum amoris*, opinor, quod è duobus paribus velut oſculo commiſſis, fiat unum, quoties libet: ex quo qui biberint, protinus benevolentiâ mutuâ conglutinari. Si vera ſunt hæc, utinam theologi *Lovanienſes* ex eo poculo mecum potâſſent ante annos duos. Horum operâ compertum habeo, *D. N.* & *N.* Principum *Bergen.* & comitis *Hoechſtratenſis* animos nonnihil a nobis alienatos. Hos ſi inciderit opportunitas, admonebis, ut pro ſua prudentia, magis credant reconciliatis quàm iratis. Vt in me coorirentur, falſiſſimæ ſuſpiciones illis fuerunt in conſilio, & hoc totum unius iracundiæ datum eſt. Vt autem ultro provocarent ad amicitiam, in cauſa fuit, res attentius perpenſa. Illud tumultus fuit, hoc judicii. Quod ſi hoc non impetras ſaltem nè pronuncient adverſum me, ni parte utraque audita. Si rem omnem pernôſſent, melius etiam ſentirent de *Eraſmo* quàm ante hac ſenſerint. Bene vale, Anno M. D. XVIII.

Eraſ. Rot. Florentio ab Iſelſteyn S. D.

Epiſt.30. CLariſſime princeps, Munus quod tua benignitas nobis donavit, non uno nomine mihi fuit gratiſſimum: vel quòd à tali profectum heroe vel quod ultro delatum, nec promerito, nec expectanti. Admonui filium tuæ celſitudinis, raræ cujuſdam indolis puerum, ut mihi in referenda gratia ſit auxilio. Sic enim videbor retuliſſe, ſi effecero ut ille in bonis literis expectationi tuæ reſpondeat. Recepit facturum, ac mihi ſanè in hac ætatula jam nunc emicans eruditionis ſpecimen maximam ſpem præbet talem evaſurum *Maximilianum*, ut non ſolum ſuo generi, verumetiam ipſis literis bonis ſit olim ornamento futurus. *Arnoldus* ut eſt pueri amantiſſimus, ita eum non minus diligenter quàm blandè curat. Eſt hic *Conradus Goclenius* juvenis utriuſque literaturæ peritiſſimus, ſtilo cum primis felici, ſive proſam orationem tractet, ſive metri legibus aſtrictam, philoſophicæ rei non vulgariter doctus, moribus

A incorruptis, ſpectatæque integritatis. Quid multis? Dignus vel ipſo *Ferdinando* diſcipulo. Id tibi meo polliceor periculo, quod ſi videbitur hic filii familiæ adjungendus, agam cum illo, & agam non minore fide quam ſi filii mei negotium ageretur: ſin minus, ſcito *Eraſmum* toto pectore tuum eſſe. Bene vale. *Lovanii* poſtr. Calend. Octob. Anno M. D. XIX.

Eraſmus cuidam Obtrectatori S. D.

B

QUomodo ſis abuſus linguâ tuâ ante inſtauratam concordiam non me clam fuit, ſed poſt pactam omnium ſuperiorum oblivionem, audio te convivia tua ſingula condire virulentiſſimis obtrectationib' in fortunam ac vitam famámq; meam. Vt ſim is, in quem iſta merito dicantur, tamen non ignoras quàm fœdum ſit ulciſci ſeſe obtrectatrice lingua, idq; in conviviis, & interim præbere pernicioſum exemplum tuis convictoribus, Epiſt.31.
C præſertim in re, in qua nihil intelligis. Præſtabat dum iſta garris evolvere *Hippocratis* canones, ut haberes quod reſpondeas ægrotis conſultoribus. Scio iſtam ſuſpicionem natam ex epiſtolis duabus, peſſimè intellectis: quod facilè docebo, ſi cui ſit ſanum cerebrum. Quid autem agas cum furioſis? Sed hæc explicare ſit prolixius, ut paucis dicam, ſi ab iſta virulentia linguæ temperaris, rectius conſules dignitati tuæ. Ego permulta paſſus ſum, nè quid tumultûs meâ cauſâ naſceretur, & adhuc pa-
D cem inſtauratã mordicus teneo. Ego *Lutherum* nec accuſo, nec defendo. Sic eſſe res ipſa docebit. Quare nolim me horum negotiis admiſceri. Et id demonſtrabo veris ac ſolidis argumentis. Quòd ſi tu perges iſtâ peſtilentiâ famam meam inceſſere, vide ne mea quoque lenitas victa, efficiat ut tu poſt mille annos inter virulentos ſycophantas, inter glorioſos nebulones, inter malos medicos decanteris. Sed abſit ut hoc eveniat. Mihi *Chriſtiana* magis placent, & ad ea te provoco. Bene vale. *Lova-*
E *nii*, Anno M. D. XVIII.

Eraſmus Roterod. Ioanni Botzemo S. D.

HOc mihi jòcundior tua fuit epiſtola vir clariſſime, quod novi lucrum amici cum veteris recordatione copulavit. Epiſt.32.
Urbanum jampridem amabam. Abſtemium libenter agnoſco. Fortunæ tuæ gratulor, non aliter quàm ſi eſſet mea. Cætera placebant omnia. Ceterùm quod ſcribis iſthic circumvolitare *Apologiam in Pacæum* ut ſuſpicor,
F malè diſcruciat animum meum. Utcunque illi hoc excidit de *Conſtantia*, ſcio non dictum malo animo. Eodem in libello multa jocatur & in me, quæ nollem ſcripta ob quoſdam nihil non detorquentes ad calumniam. Novi *Pacæum* intimè. Nihil illius ingenio candidius, nihil integrius, nihil amicius. Simplicitas hæc eſt, non malevolentia Eruditus eſt, ſed eum librum, id quod res indicat, effudit extempore. Et curatum eſt à nobis, nè rurſus excudatur, niſi ab autore recognitus. Ego in hoc odioſiſſimo
G rerum tumultu, quem præter *Dominicanos* ac theologos excitat *Edvardus Leus*, quo uno nihil unquã adhuc terra produxit, nec arrogantius, nec virulentius; nec ſtultius; ſum *Pacæum* expertus talem amicum ut nemo fratri frater poſſet eſſe amicior. Eſt cum ſummatibus omnibus, tum optimo Regi, longè chariſſimus: ſucceſſit nuper in dignitatem *Joannis Coleti* Decani apud divum

A *Paulum*, provehendus haud dubiè ad ſummas dignitates. Quare velim ut ſi quid animo conceperis iræ in illum, penitus ejicias, vel meâ cauſâ. Non enim poteris me ullo officio demerere magis. Ego verò poſthac *Botzemum* in amicorum faſtis, vel inter præcipuos ſcripſero. Ad *Zaſii* mentionem exilii. Vtinam egregius ille ſenex nobis diutiſſimè ſuperſit. *Dorpio* noſtro literæ tuæ fuere longè gratiſſimæ. Erat reſponſurus amicis, ſed in præſentia deerat ocium. Propediem reſpondebit
B omnibus. Optimo patrono meo urbaniſſimo *Vrbano* plurimam ex me ſalutem dicito. Item *Oecolampadio*, ſi iſthic adeſt. Et ornatiſſimo *Iohanni Fabro*. Hæc ſcripſi pluſquam occupatiſſimus, ſcripturus aliàs accuratiùs. Vale. *Lovanii*. XVII. Calend. Junias. Anno milleſimo quengenteſimo decimoſeptimo.

Eraſmus Roterod. Paulo Voltzio. S.D.

C *Epiſt.33.* DIfficile mihi ſit tibi dare conſilium in ea re, in qua neſcio quâ parte pedem tuum torqueat calceus. Si quod vitæ genus nôſti, quod eam præbeat tranquillitatem, quam animus tuus, ut auguror, humanorum tumultuum pertæſus, ſuſpirat, indica mihi, jungam me tibi. Jamdudum enim ſatur ſum omnium quæ video geri, veluti ſato quodam. Sed vereor nè in omne vitæ genus ſequantur nos moleſtiæ. Quare ſi durare potes in iſto vitæ genere, malim te tranquillitatem iſtam ab a-
D nimo petere potiùs quàm aliunde. Si non potes, precor ut *Chriſtus* Opt. Max. velit eſſe fauſtum ac felix, quicquid agis. Molitur & *Oecolampadius* fugam. Et *Vuimphelingus* portum ſuum ſpectat, ut ſcribit. Ego ſolus relinquor in his fluctibus. *Coletus* præceſſit, *Chriſtus* addidit mihi *Satanam* eximium, qui rebus omnibus omiſſis, totus in hoc eſt, ut orbem in me concitet, natus ad ſeditionem. Et tamen mihi interim laborandum eſt, nè vapulet. Mi *Volzi*, nunquam eram crediturus, tantum veneni eſſe
E in pectoribus humanis. Et tamen ſacrificat frequenter. Minatur exitium omnibus, qui audeant bene loqui de *Eraſmo*: etiamſi de ipſo nihil loquantur mali. Bene vale pater & amice in *Chriſto* chariſſime. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Roterod. Sylveſtro Epiſcopo VVigornenſi. S. D.

Epiſt.34. REverendiſſime Præſul, expectabam ut me
F vocares ingratiſſimum, quod pro veteribus tuis in me officiis nullam retulerim gratiam. Nunc ô inauditam humanitatem, etiam priſtinis tuis in me meritis ſanè cumulatiſſimis, novos adjicis cumulos. Redditum eſt mihi exemplar diplomatis. Magnopere placuit. Nihil fingi potuit amantius, aut magis ex animi mei ſententia. Sed hac de re, nè quid ad me mittatur amplius, donec ſcripſero, quò velim mitti. Nam ſpero futurum, ut ipſe *Romæ* ſacras iſtas manus tuas deoſculer, idque brevi,
G niſi *Caroli* noſtri reditus adferat nobis nova conſilia. Et ſcio, & memini quid debeam celſitudini tuæ. Sed ſi ea nôſſet quibus rerum procellis obruar, non ſolùm daret veniam, verum etiam miſereretur noſtri. Si vixero adhuc annum, teſtabor me ſcire, quantopere tibi ſim devinctus. Bene valeat tua ſublimitas, cui me totum ut debeo ita dedo, dicoque. *Antuerpiæ* Id. Mart. Anno 1520.

Eraſ. Rot. Card. Laurentio Campegio. S.D.

Epiſt.35. REverendiſſime D. Mitto libellum tuo nomini dicatum, qualecunque grati in te animi documentum. Quid facerem? Non dabatur occaſio commodior. Sed in poſterum ut ſpero dabitur Nunc mihi cum monſtris compluribus res eſt, non *Herculi*, ſed ſemihomuncioni. Spero fore, ut ante paucos menſes *Romam* olim adamatam reviſam, niſi ſi quid novi conſilii *Caroli* noſtri ex *Hiſpania* reditus adferat. Faxit Deus, ut eos incolumes offendam, quos maxime cupio. Bene vale. *Antuerpiæ* Idibus Mart. Anno M. D. XX.

Eraſmus Rot. Franciſco Chiregatto Protographei Apoſtolico S. D.

Epiſt.36. HUmaniſſime *Chiregatte*, ſi frater eſſes mihi, quæſo quid poſſes amantius? Diploma mihi vehementer placet, ſed nunc incertum, an hic ſim diutius commoraturus, nam vocor in *Galliam* Itaque nè quid huc mittatur, niſi literis meis ſignificavero. Et fortaſſis intra menſes paucos adero *Romæ* interim cura, ut te offendamus alacrem. *Edvardus Leus* emiſit in me librum, plenum conviciis, non ſine dedecore meo, ſed majore ſuo. Ei nunc reſpondeo, ſed abſque conviciis. Id in cauſa fuit, ut tibi ſcriberem parciùs. Bene vale. Scio quantum debeam Reverendo Præſuli *Silveſtro* patrono tuo. Non ero ingratus, quâ licebit. Rurſum vale. *Antuerpiæ* Idibus Martiis, Anno 1520.

Gulielmo Archiepiſ. Cantuarien. Eraſ. Rot. S. D.

Epiſt.37. CUm ab ingratitudine non ſecus abhorream, atque *Achilles* ille *Homericus* a mendacio, mecúmque perpenderem, quam eſſet immenſum, quod tuæ deberem benignitati, rurſum & illud viderem, mediocribus amicis, de mediocribus beneficiis gratias agi convenire, porrò tam excellenti, veréque primati, gratiam referre conari, tantum abeſſe à grati hominis officio, ut potius ingratitudinis, vel certè inſolentiæ genus eſſe videatur: videlicet optimum factu judicavi, ut tibi literariâ ſtrenulâ, ceu floſculo quopiam à Muſarum hortulis decerpto, animum memorem atque amantem utcunque teſtificarer. Itaq; *Saturnalia Luciani*, latinitate donata, bonis avibus mitto, libellum niſi fallor nec infeſtivum, nec à me alteri dicatum, & inprimis opportunum, ſi quando ridere libebit, imò ſi licebit, in tanto negotiorum agmine quæ tibi (ut *Horatianis* dicam verbis) *per caput & circum ſaliunt latus*. Cur autem vicio detur ſummatibus viris, ſi quando curis delaſſatum animũ riſu reficiant; cum apud *Heſiodum*, rideat & maximus ille πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε *Iupiter*, præcipué ſi riſus ſit, cujuſmodi hunc eſſe puto nec illiberalis, nec ἄμουσος, imo haud ſcio an aliquanto plus frugis etiam adferens, quàm ſeria quidem illa ſed permoleſta negotia. Vale pater ampliſſime & *Eraſmum* tuum, ut facis, à monſtro illo pluſquam *Lernæo* vindicare perge. Anno milleſimo quingenteſimo decimoquinto.

DES.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM

LIBER DECIMUSTERTIUS.

Eraſmus Rot. ſereniſſimo Anglorum Regi Henrico S. D.

Epiſt.1. SEreniſſime Rex, cum non minima pars vitæ ac felicitatis humanæ ſita ſit in bonis literis, quo magis impetuntur hoc tempore à ſtolidiſſimis quibuſdam, hoc magis ſublevandæ ſunt favore præſidióque Principum, erga quos non ſunt ingratæ futuræ. Præcipuè verò favendum iis ſtudiis, quæ conducunt ad pietatem *Chriſti*que Principis noſtri gloriam. Hac in re utinam animum majeſtatis tuæ cæteri quoque Reges ac Proceres imitarentur. Quanquam ſunt qui id faciant, & ſpero brevi futuros complures tuæ pietatis æmulos. Minimum eſſe fateor quod ego poſſum in literis. At tamen ita *Chriſtus* ſit mihi propitius, ut ego quicquid adhuc ſcripſi, aut ſcripturus ſum, in illius gloriam & ſcripſi, & ſcripturus ſum. Certè hactenus induſtriam noſtram probant optimi quique, & in his ſummus ipſe Pontifex. Conſpirârunt tamen aliquot quibus nimium aſſuetis veteri vappæ, non placet noſtrum muſtum. Pauci ſunt, & ſtolidi, ſed tamen devotis animis conjurârunt, adeò ut vel periculo ſuæ ſalutis, cupiant extinctas bonas literas, quas dolent ubique tam feliciter refloreſcere. Ab his ſuſpicor inſtigatum *Edvardum Leum*, ut in nos debacchatetur, cum ipſi non auderent prodire in proſcenium, juvenem gloriæ cupidum & ſibi placentem ſubornârunt, ut pro ipſis fabulam ageret. Qui utinam aut aliter ſcripſiſſet, aut *Anglus* non eſſet. *Edvardo* nihil debeo, ſed tamen animo *Chriſtiano*, melius illi volo, quam ipſe vult ſibi. *Anglia* debeo, quantum non alteri nationi. Mitto Celſitudini tuæ, libellum quo illi reſpondeo, ſed abſq; convitiis. Quem ſi vacabit inſpicere, videbit quàm res ipſa *Lei* pollicitis non reſpondeat. Non redibit ad convitia, ſi ſuo volet honori conſultum. Argumentis non arbitror unquam reſponſurum. Ea in re perdidi dies fermè quadraginta. Quod temporis utinam collocare licuiſſet, in opus aliquod, quo vel tuam egregiam virtutem poſteritati commendârem, vel *Chriſti* gloriam, pro mea virili illuſtrâſſem. Precor ut *Chriſtus* optimus maximus, generoſos juxta ac pios conatus majeſtatis tuæ ſuo favore ſemper in majus meliúſque provehat, mihique tantum velit ætatis ſupereſſe, ut aliquando liceat declarare quantopere ſciam me debere benignitati tuæ verè regiæ, quæ dignabitur *Eraſmum* extremum clientulum ſuum ſolito favore proſequi. *Antverpiæ*, feſto crucis exaltatæ. Anno milleſimo quingenteſimo viceſimo.

Eraſ. Rot. ornatiſ. Præſuli ac Principi Leodienſi

SAlutem P. ornatiſſime Præſul. Qui has reddidit, *Joannes Faber* theologus inſignis ordinis *Dominicani*, cupit tuæ celſitudini commendatus eſſe, ac meâ ſententiâ dignus eſt qui ſit. Erat *Maximiliano* Cæſari cum primis charus ob egregias dotes quibus præditus eſt. Eruditio eſt recondita, *Epiſt.2.*
B ingenium promptum ac verſatile, lingua feliciſſima, mores faciles candidíque, animus ut mihi videtur integer. Gratus eſt multis *Germaniæ* Principibus. Et tamen habet qui illi malè volunt: ut nunquam caret æmulis virtus eminens. Optimè ſentit de tua celſitudine: apud quam exiſtimat me nonnihil valere. Si quid valeo, id totum eſt humanitatis tuæ, non meriti mei. At ſpero fore, ut hominis virtutes impetrent, etiam ſi mea non impetret epiſtola. Impetrata eſt à Principe pen-
C ſio, me quidem non ambiente, ſed hoc eſt gratius Principis optimi munus, & tibi tuiq; ſimilibus plus debeo. Quorundam immodicam licentiam ſic gaudeo coerceri, ut verear ne ſucceſſus hic animet bonarum literarum oſores, ad opprimenda meliora ſtudia, non enim dicam doctrinã euangelicam. Bene valeat tua celſitudo. *Lovanii*, poſtridie Non. Octob. M. D. XX.

Eraſ. Rot. Guilielmo Archiepiſ. Cant. S. D.

E INcidit *Eraſmo* tuo periculoſa & omnium graviſſima cum calculo conflictatio. *Epiſt.3.* Deventum in manus medicorum, & pharmacopolarum, hoc eſt carnificum & harpyjarum. Adhuc parturio. Malum in coſtis etiamnum affixum eſt, quando pariturus, aut quid pariturus incertum. Suſpicor hoc morbi debere me cerviſiæ, quam dies jam complures inopiâ vini bibi. Hæ nimirum primitiæ fructuum, quos ex præclaro adverſus *Gallos* bello capiemus. Has literas dictavi modò, nec id
F citra moleſtiam, tu cura ut quam optimè valeas, optime *Mecænas. Cantabrig.* An. M.D.XV.

Eraſ. Rot. Ioanni Epiſcopo Roffenſi S.D.

EXimie Pręſul, perſcripturus erã, ut tua juſſerat reverentia, quæ adnotârã tribus libellis, quib⁹ *Fabri* refellis opinionẽ. Verùm id ſerum arbitrat⁹ ſum, edito poſteriori libro, quẽ ſanè nondũ legi, lecturus tamen propediem. Miſeret me *Fabri*: viri nimirũ optimi, qui *Lutetiæ* non mediocri grava- *Epiſt.4.*
G tur invidiâ, præſertim *Dominicanorũ*, potiſſimũ ob hoc quod dictus ſit favere *Capnioni*. Optârim ut tua reverentia contenta ſit hac victoriâ, quam eruditorum ſuffragiis adeptus diceris, opus emitur cupidè. Quare poſthac quicquid voles committere lubens recipiet excudendum typographus: nam initio mirè difficilem ſeſe præbuit, adeò ut vix hominem quiverim perpellere. Cum theologis

ſarta concordia, ipſis ultrò flagitantibus, quod u-
tinam illis prius veniſſet in mentem, & non lædere malluiſſent, quàm reconciliari. Nunc *Dodonæi*
lebetes ſemel moti, diu tinniunt, præſertim autem monachorum quorundam mira virulentia,
& ad inſaniam uſq; impudens calumniandi libido. *Jacobus Hochſtratus* agit *Lovanii*, profugus *Colonia* ob peſtem: ut alii ſuſpicantur, extruſus à monachis, invidiam ab illo ortam depellentibus. Nihil adhuc molitur, quid in poſterum facturus, neſcio. De *Leo* pudet queri, precor ut *Chriſtus* illi
mentem inſerat digniorem & ſacerdote, & theologo. Nunquam magis fuit in negotio, quàm nunc
eſt, nec interim quicquam ab illo poteſt exculpi.
Frobenius minatur ſe rurſus excuſurum typis Novum Teſtamentum, quare te obteſtor, & per tuum
ſacrorum ſtudiorum amorem, & per tuam pietatem Epiſcopo dignam, & per noſtram amicitiam,
& per ſi quid omnino apud te valet *Eraſmus*, ut ſi
totius libri copiam facere non vis, quod tamen
ſummopere volebam, ſaltem annotes ea, quæ judicaris alicujus eſſe momenti, hinc (mihi crede)
nulla naſcetur tragœdia. Quod ſi tuæ occupationes obſtant, quo minus hoc officium mihi queas
præſtare, ſaltem *Moro* detur hæc provincia, vel
adjurato, ſi videtur. Illud certiſſimum eſt, *Leum*
ſuas nænias non perpetuò preſſurum. Hoc agit,
ut opus edat inſtructius, & tamen interim jactat
paſſim ſe id dare amicorum voluntati meóq; honori quod premit. Quòd ſi me vita functo librum
evulgârit, utriuſq; deterior erit conditio. Nam neque me docebit aut corriget, & longè odioſius illi reſpondebitur, quàm ſi ipſe reſpondeam. Hac
igitur in re, te quæſo, fac experiar animum illum
in me tuum, quem ſemper præ te tuliſti. Hæc ſcripſi mœrens ob *Coleti* deceſſum, qui mihi tam acerbus eſt, ut his triginta annis nullius hominis
mors me diſcruciârit gravius. Scio bene actum
cum illo, qui exemptus ab hoc ſceleto pariter atque ærumnoſo ſeculo cominus fruitur ſuo *Chriſto*,
quem vivus ſic deamabat. At ego publico nomine non poſſum non deplorare tam rarum *Chriſtianæ* pietatis exemplar, tam ſingularem *Chriſtianæ* doctrinæ præconem: privatim autem meo
nomine tam conſtantem amicum, támq; incomparabilem patronum. Quod unum ſupereſt, hoc
illi parentalium vice perſolvā officii: ſi quid mea
ſcripta valebunt, non ſinam ejus viri memoriam
apud poſteros intermori. Dux *Saxoniæ Fridericus*
bis ad me ſcripſit, eidem meæ reſpondens epiſtolæ:
hujus unius præſidio ſubſtitit *Lutherus*. Id ait ſe
cauſæ dediſſe verius quàm perſonæ. Addit, non
commiſſurum ſeſe, ut in ſua ditione opprimatur
innocentia, eorum malitia qui ſua quærunt, non
quæ *Jeſu Chriſti*. Ab omnibus delatum imperium
ingenti animo recuſavit, idq; pridie quàm *Carolus*
eligeretur, cui nunquam contigiſſet imperii titulus, niſi *Fridericus* deprecatus eſſet, clarior honore
contempto, quàm fuiſſet adepto. Mox rogatus,
quem igitur cenſeret eligendum negavit ſibi quemquam alium videri tanti nominis oneri ſuſtinendo parem, quàm *Carolum*. Ob hunc inſignem animum à noſtris oblata triginta floren. millia conſtantiſſimè rejecit. Quumq; urgeretur ut ſaltem
decem millia pateretur dari famulis: Accipiant
(inquit) ſi velint, attamen nemo manebit poſtridie apud me, qui vel aureum acceperit: ac poſtridie conſcenſis equis ſubduxit ſeſe, ne perge-

A rent eſſe moleſti. Hoc mihi ut compertiſſimum retulit Epiſcopus *Leodienſis*, qui comitiis imperialibus interfuit. Dux *Wirtembergenſis* nuper profligatus bellum redintegrat, receptis aliquot oppidulis. Nos *Carolum* noſtrum proximo vere reducem
operimur ex *Hiſpaniis*. Bene vale reverendiſſime
Præſul, & *Eraſmum* hoc etiam magis amplectere,
quòd *Coletus* avulſus dimidiatum reliquit. *Lovanii*, pridie *Lucæ*. Anno milleſimo quingenteſſimo
decimonono.

B

Eraſmus Rot. Petro Moſellano S. D.

REdditæ ſunt mihi literæ, quibus deploras editam epiſtolam tuam; ego verò non hanc tantum editam doleo, plus officit mihi ſtudium quorundam *Germanorum*, quàm odium hoſtium.
Quæſo quorſum attinebat evulgare epiſtolam
quam ſcripſeram archiepiſcopo *Moguntino*? Plus
nobis ſapiunt hoſtes qui celant omnia, & clàm
C conſpirant, nos nihil tegimus. Adornamus alteram editionem epiſtolarum omnium, ne quis rurſus excudat, ut excuſæ ſunt, quædam abjiciemus,
quædam molliemus. Epiſtola quam *Luthero* ſcriptam iſthic ediderant, delata eſt ad *Leonem*: alia
quædam loca ad alios deſcripta ſunt, ut eos in me
provocarent. Quis docuit iſtos cacodæmones
hanc artem conſpirandi? Honorem iſtum tibi
gratulor, & auctam fortunam gaudeo. De *Oecolampadio* ſciebam ex ipſius literis. Principi tuo
D ſcribam, ſi dabitur ocium. Adorno profectionem
in *Germaniam*. *Leus* nihil intentatum reliquit
quo me ſubverteret, ſed nihil illi ſucceſſit: nemo
probus apud *Anglos* mihi non favet. In ſuperioribus literis tuis videbare nonnihil blandiri *Hephæſtio*: ſed is eſt unus qui *Noxum* inſtigavit, quiq;
nunc eſt hujus tragœdiæ caput, homo mirè virulentus ac pertinax: tales eſſe ſolent qui emergunt
è ſterquilinio. Vidi quædam epigrammata ſcripta
in *Leum*, ſit ſanè dignus iſte, vel ſuſpendio, ſed ta-
E men malim argumentis per graves viros oppugnari hominem, quàm iſtiuſmodi conviciis. Bene
vale. *Lovanii*, pridie Calendas Auguſti. Anno
M. D. XX.

Eraſmus Rot. Stephano Poncherio archiepiſcopo Senonenſi S. D.

REverende pater, quum nihil eſſet magnopere, quod te ſcire vellem, tamen hujus humaniſ- *Epiſt.* 6.
F ſimi commendatoris præter ſpem oblata commoditas effecit, ut vel ſalutatrice epiſtolâ declararem
animum tui memorem, cui non ignoro quot
modis debeam. Nos hoc cœlo tam incommodo
vix tuemur valetudinem hujus corpuſculi: &
tamen præter temporis incommoditatem tantis
tempeſtatibus pulſati ſumus, quas nobis excitârunt hoſtes bonarum literarum, ut ego nihil
unquam ſimile in vita nec legerim, nec audiverim, nec expertus ſim: tanta fuit omnium in
G unum *Eraſmum* conſpiratio. Nullis non machinis
adorti ſunt, imò totum orbem, quantum in ipſis
fuit, in me concitârunt. Malum primum à paucis ortum, paulatim ita ſerpſit, ut omnes ferè denique corripuerit: ego ſolâ recti conſcientiâ fretus, libravi memet in tantis ſycophantiarū inſultibus, quod parum eſſe *Chriſtianum* ducerem, convicia conviciis retaliare. Tandem reſipuerunt, &
ultrò

ultrò mecum inière concordiam, neſcio quandiu A duraturam, certè per me non violabitur ſemel ſarta pax. Doleo *Fabro* negotium eſſe cum Epiſcopo *Roffenſi*, viro pio cum primis & erudito, ſed eo ingenio ut non facilè deſinat, ubi ſemel incaluit in certamine. Utinam in prioribus libris magis temperâſſet à dicteriis: adjecit alteros, hoc eſt, idem argumentum denuo retexuit, quos nondum legi. Quis genius malus turbat ſtudiorum tranquillitatem hujuſmodi contentionibus? Quanto præſtabat concordibus animis in *Muſarum* campis ludere? B Jam unis atq; alteris literis *Beraldus* mihi minatur epiſtolam abs te: ea certè mihi gratiſſima futura eſt, quocunq; fuerit argumento. Quæcunq; tellus habebit *Eraſmum*, habebit clientulum tibi addictiſſimum: id ipſâ re declarabo, ſi contingat vel annum adhuc ſupereſſe. Bene vale.

Impudens ſim, ſi tibi commendem *Commendatorem*, & *Commendatoris* velim eſſe commendator: cujus operâ ſpero me tibi fore commendatiorem, cui cupio eſſe quàm commendatiſſimus. *Lovanii*, C poſtridie Cal. Octob. Anno milleſimo quingenteſimo decimonono.

Copum medicum opto bene valere.

Eraſmus Rot. Card. Grymanno S. D.

Epiſt. 7. Reverende domine, jam anni ſunt aliquot, quod Paraphraſim epiſtolæ ad *Romanos* tui nominis auſpicio in publicum emiſerim, idque meo judicio ſatis feliciter, toties interim excuſa D eſt typographorum formulis. Avebam ſcire num meum officium animo tuo gratum fuiſſet. Nec enim aliam mercedem ambiebam. Literæ quas aiebat *Andreas Ammonius* abs te ſcriptas, interciderunt: quare te rogo ne graveris alteris literis teſtari, num eo officio, tuo judicio ſatis fecerim. Jam crebris literis me interpellat *Guilielmus* archiepiſcopus *Cantuarienſis*, ut vertam commentarios *Origenis* in Pſalmos. Horum exemplar ſi tua habet bibliotheca, non auſim rogare ut hoc mittas: tantum oro, ut patiare deſcribi meo ſumptu. E Non committam ut in eo opere fraudetis portione tibi debitæ laudis. Dedi negotium hoc domino *Commendatori*, viro primariis virtutibus cumulato, & ob has ſuo Principi longè gratiſſimo. Bene valeat amplitudo tua, cui quàm commendatiſſimus eſſe cupio. *Lovanii*, poſtridie Calend. Octob. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Ioanni Fevino Canonico apud divum Donatianum Brugis S. D. F

Epiſt. 8. Facit hoc quum multorum, tum tua præcipuè, patruiq; tui *Caroli* rara quædam humanitas, mihi pauculis diebus deguſtata, ut & minus quàm antea placeat *Lovanium*, & magis lubeat animo *Brugis* vitam agere, ſi modò detur commodus nidus, ac menſa digna philoſophico palato. Audio *Carolo* fermè idem eſſe palatum quod *Eraſmo*. Amat epulas elegantes magis, quàm multas, & G convivia lauta potius, quàm longa. Nec locus deeſſe poſſit in Principis vacuo palatio: neque non perſpexi, quàm ſit in nos affectus animus patrui, nam de te nihil interim dicam. Porrò ne congerrones quidem deeſſe poterunt, ubi adeſt, præter alios, *Marcus* noſter. Proinde ſi videtur hac de re agito cum patruo, quando quidem id licebit nullius omnino fraude. Si nihil obſtabit alioqui, de precio inter nos facilè convenerit: ſin erit quo minus id commodum ſit, fac me per literas certiorem, ac bene interim vale.

Salutem dices humaniſſimo *Carolo*, ac *Roberto* Affini, cum ſua conjuge. *Lovanii*, quinto Idus Septemb.

Saluta collegas tuos omnes, ſed in primis *Cantorem*, ac *Nicolaum Fiſtulam*. Anno M.D.XVII.

Eraſmus Gerardo Lyſtrio ſuo S. D.

Imo tibi gratiam habeo, qui mihi fraterculi iſtius colloquium adornaris, tantum abeſt ut fuerit *Epiſt.* 9. moleſtum: nam mihi hominis indoles majorem in modum placuit. Uxorem eſſe tibi ex animi ſententia ſanè gratulor: faxit *Chriſtus*, ut iſta felicitas ſit vobis perpetua. Quod nobis etiam favet, non illi, ſed tibi debeo: amat enim nos, ſed tuo animo. *Moria* ſic *Gallicè* verſa eſt, ut alia dixerit interpres, non ſolùm aliter: & pleraq; reliquit, quæ non intellexit, quædam aſſequi non potuit. His nundinis proximis exibit novum volumen Epiſtolarum ſatis magnum: recognoſcemus excuſas, & additis aliis, in juſtum volumen redigemus. Scribam *Tilmanno* ut jubes, quum dabitur per quem id faciam, & dabitur propediem. De *Enchiridio* non ſatis intelligo quid velis, ſi tu explicabis mihi pergratum fuerit. Si à me vis explicari, notes oportet, quæ videntur obſcuriora. Si quid iſthic tribuitur *Eraſmo*, tuo candori potiſſimùm debeo. Hic ſeriò agunt de ſarcienda concordia, poſtea quàm effuderunt omne virus ſuum, ſed tamen certum eſt animum *Chriſtianum* ubiq; præſtare. Demiror iſtos euangelicam puritatem profitentes, tam non euangelicè debacchari in famam hominis, de his rebus blaterantes, quas non intelligunt, & apud eos qui non intelligunt: quos oportebat non ſolùm eſſe ludibrio pueris, verumetiam ſoria lapidari publicitùs: vincet tamen veritas, ne dubita. Reſaluta *Simonem* & Priorem *Montanum*, ſed in primis ſuaviſſimam *Juſtinulam* tuā, cui omnia læta feliciáq; precor. Priorem ſanctæ *Agnetis* nondum vidi: nec enim licuit, tot tricis involvor. Bene vale. *Lyſtri* doctiſſime. *Lovanii*, tertio Id. Septemb. Anno milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo.

Eraſmus Henrico Guilfordo rei equeſtris regio præfecto S.

Epiſt. 10. Vides doctiſſime *Guilforde*, virtute nihil amabilius, quæ ſic omnium animos ad ſe pellicit, ut nulla incantatio poſſit efficaciùs. Siquidem fragrantia honeſtiſſimæ famæ, quæ nuſquam non divulgat aulam *Britannicam*, præter Regem, omnibus abſoluti Principis dotibus egregiè cumulatū, & huic ſimillimam Reginam, tot inſuper integris, eruditis, gravibus, cordatíſque viris abundare. Principem *Bergenſem*, virum in primis prudentem, hoc eſt, à tergo pariter atq; à fronte oculatum, excitavit, ut *Antonium* natu minimū ex liberis, quem natura videtur genuiſſe virtuti, non alteri ſcholæ tradendum judicaret: unde rediret, non ſolùm incorruptus ab his vitiis, quibus ferè ſunt obnoxiæ magnatum aulæ, verumetiam iis virtutibus inſtructus, quæ tam claris ſtemmatis, tantiſque negotiorum molibus.

ad quas haud dubiè vocabitur, dignæ ſint. Nihil agam ſi tibi juvenem commendem. Ea eſt indoles, ea morum ſuavitas, is pudor ac probitas, ut optimum quenq; protinus in ſui amorem rapturus ſit. Atque hic quoque ſentio mihi *Rhamnuſiam* infenſam. Ante complures annos & Regis benignitas, & cardinalis *Eboracenſis* humanitas me ad aulæ conſortium non ſemel invitavit, eodem provocavit *Guilielmi Montjoii* fidele ſemper & amicum conſilium. Sed mihi læva mens erat, ſurdo canebatur fabula. Sciebam haud ullam uſquam aulam iſta eſſe incorruptiorem, at quis divinare poterat Principis domum tale Muſarum domicilium futurum? Nunc id conſilium ſequar oportet, quod dant ætas ac valetudo. Vobis interim gratulabor iſtam felicitatem, quando meam infelicitatem deplorare nihil attulerit fructûs. Bene vale vir ornatiſſime. *Lovanii*, natali ſancti *Lucæ*. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Roterod. Richardo Pacæo Decano apud divum Paulum Londini S.D.

Epiſt. 11. VIdeor mihi dimidiatus vivere, *Coleto* mortuo; quem virum *Britannia*, quem amicum ego perdidi? Tibi gratulor, qui in ejus fortunam ſucceſſeris. Aveo ſcire ſi quid allatum de libris tuis novi. Cardinalem *Campegium* vidi *Brugis*, nam me miro ſtudio acceſſiverat. Nihil unquam vidi humanius aut ſyncerius. Rex minabatur reſponſurum, & item Card. *Eboracenſem*, neq; quicquam adhuc audio. Facito me certiorem, ſi quid eſt quod meâ referat ſcire. Commigrat in aulam veſtram ſuaviſſimæ indolis juvenis *Antonius* à *Grimberga* Principis *Bergani* filius, nec illiteratus, & ex animo literarum ac literatorum amans. Non cupio ut ames adoleſcentem, tantum noſſe velis rogo: cognitum amabis velis nolis, ea eſt morum & ingenii probitas. Pater, ut ſcis, apud nos valet ſuo merito plurimum. E re meâ fuerit, ſi is intelligat, mihi iſtic cum filio ſuo amicos eſſe communes, & tales amicos, quorum convictu talis evadat juvenis, qualem impenſiſſimè cupit ſenex cordatiſſimus atq; optimus. Nos hactenus vix tutati ſumus valetudinem, cœlo tam incommodo. Hibernis his menſibus reliquas Paraphraſes abſolvemus adjutore *Chriſto*. Literas tuas jam pridem miſerè expecto. Bene vale. *Lovanii*, poſtridie Id. Octobris, Anno M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Thomæ Lupſeto S.D.

Epiſt. 12. TRiginta jam annis nullius mors mihi fuit acerbior, quam *Coleti*: Percupio hominis memoriam poſteritati conſecrare. Sed hoc negotii tu pro tua in illum pietate capeſſes, ut me inſtruas, præſertim ſi qua ſunt, quæ putes mihi non eſſe cognita. *Longolio* penè totum triduum dedi: placuit omnibus modis, hoc uno dempto, quod nimium *Gallus* eſt, quam ſit noſtras. Commigrat iſthuc clariſſimus adoleſcens *Antonius* à *Grimberga*, filius cordatiſſimi herois à *Bergis*, rarà indole, ac probitate, literarum ex animo ſtudioſus, cui nec inviſus eſt *Eraſmus*. Valent hic tui *Hermannus Phryſius*, ac *Neſenus* cum *Carino*, cæteriſque. *Veſculus* nunquam magis fuit in negotio, quam nunc: ſed omnia fucate. Mi *Lupſete*, ſi vis me tibi immortali devincire beneficio, cura qua-

A vis ratione, ut liber ille ad me perveniat. Exemplar eſt iſthic apud tres aut quatuor, amici agût ut prematur, & interim hoc me lædunt, quod hic quotidie reddit inſtructiores ſuas ſycophantias. Nihil enim minus ſperandum eſt, quam ut ille perpetuò premat. Hoc officii ſi mihi præſtiteris, repoſce viciſſim quicquid voles, nihil negabitur. Magnopere gratum feceris, ſi frequenter ad nos ſcripſeris. Bene vale. *Lovanii*, poſtridie Id. Octobris, Anno M. D. XIX.

B

Eraſmus Rot. integerrimo D. Guilielmo Dancaſtro S. D.

ONos miſeros, qui talem præceptorem, talem patronum, talem amiſerimus amicum! Plorantur lachrymis amiſſa pecunia veris, hanc ego jacturam omni lachrymarum genere deplorandam cenſeo. Sed quid conferunt ſingultus? quid ejulatus? ille revocari non poteſt, nos illum brevi ſequemur. *Epiſt.* 13. C Interim *Coleto* gratulandum, qui jam ſecurus ſuo fruitur *Chriſto*, quem ſemper habebat in ore, ſemper in pectore. Mandabo literis vitam hominis, ſi tu tuiq; ſimiles, quædam me docueritis, mihi fortaſſis incognita. Quod ut facias etiam atque etiam rogo. *Gerardum* œconomum meis verbis ſalutato diligenter, erga quem adhuc ingratus eſſe cogor, ſic obruor undique. Cum theologis ictum fœdus, ipſi ultrò flagitârunt, poſtea quam nihil ab illis non tentatum eſt in D meam perniciem, & vident conatus parum ſuccedere: Si *Chriſtus* pro nobis, quis contra nos? Bene vale mi chariſſime *Guilielme*, méq; *Chriſto* Opt. Max. tuis precibus commendato. *Lovanii*, poſtridie Id. Octobris, Anno M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Guilielmo Montjoio S. D.

Epiſt. 14. EXimie *Mecænas*, vix mihi tempero quin invideam aulæ veſtræ, tot eruditis differtæ, E cum noſtra præter *Midas* ferè nihil habeat, etiam ſi res ipſa cogit noſtros Satrapas literarum habere rationem. Clariſſimus Princeps *Berganus*, ex multis cognitâ ſynceritate veſtræ aulæ ac Regis Reginæque dotibus, non alio maluit emandare filium ſuum *Antonium* dominum *Grimbergæ*, juvenem indole feliciſſimâ, ac moribus planè ſuo genere dignis: cum primis autem literarum ex animo ſtudioſum, &, quod tecum habet commune, faventem *Eraſmo*. Hunc quid ego tibi com- F mendem? quum & illum nôrim iis rebus præditum, quas tu non potes non amare. Ducit ſecum præceptorem ſuum *Adrianum Barlandum*, virum haud vulgariter eruditum. Quod non reſpondes meis literis, nihil aliud in cauſa ſuſpicor, quam ſolicitam tuam hac in re pigritiam. Mors *Coleti* tam acerba mihi fuit, ut nullius his annis viginti fuerit acerbior. Sed quis uſus querelarum, aut fletus? ille ad nos redibit nunquam, nos illum ſequemur. Cum theologis ſarta pax, quam illi ultrò expetie- G runt: quam ſic admiſi, ut nec meo vitio ſim violaturus, nec illis tamen unquam fiſurus. Nunquam audita fuit ejuſmodi conſpiratio, ex unius hominis bili nata: cujus etiam opera ſarta eſt, quum videret & ſe imparem tragœdiæ, & me recti conſcientiâ fretum non cedere, imo tandem etiã dentes aliquot nudare, ſæviturum ſi porro perrexiſſent. Nos ſat proſperâ valetudine ſumus, niſi quod

ætas

ætas ſemper aliquid decerpit hujus corpuſculi ner- A
vis, ſed non recusârim immori literis, *Chriſti* glo-
riam illuſtrãtibus. Si tu ſolitum in nos animũ non
mutâſti, fac tuis literis aliquoties *Eraſmum* appel-
les, tuum ubi ubi terrarum eſt. Bene vale. *Lovanii*
poſtridie Idus Octob. M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Thomæ Card. Eboracenſi S.D.

Epiſt. 15. QUod proximas literas meas tua ſublimitas
non ſolùm boni conſuluit, verumetiam ala- B
cri lætáque fronte perlegit (nam id mihi *Brugis*
narravit Cardinalis *Campegius*) gratiam habeo
maximam: quòd nondum reſpondit, negotiorum
undis imputo. Mihi tamen maximi muneris in-
ſtar fuerint celſitudinis tuæ literæ, ſi promerear.
Ut autem eam rurſus interpellarem in cauſa fuit
hic *Antonius Grimbergius*, clariſſimi cordatiſſimiq;
Principis *Bergani* filius, qui in regiam *Britannicam*
commigrat, videlicet hoc agente patre, ut dignus
evadat ſuo genere. Eſt autem adoleſcens ingenui C
pudoris plenus, nec illiteratus, & literarum ac li-
teratorum amantiſſimus: in ſumma, eâ indole, ut
ſummam de ſe ſpem præbeat, ſi naturæ felici par
acceſſerit inſtitutio. Hunc pater ob hoc etiam
teneriùs deamat, quòd omnium liberorum mini-
mus, veluti poſteritatis ſacra ſit ancora. Scit vir
prudentiſſimus quantopere referat, inter quos ætas
ea verſetur, ſic in bivio virtutum ac vitiorum con-
ſiſtens, ut levi momento huc aut illuc impelli poſ-
ſit. Perſuaſum habet, non aliam aulam eſſe in- D
corruptiorem, quæ præter Regem hujus ætatis
facilè integerrimum, ac Reginam omnis probita-
tis exemplar: tot habeat viros doctrinâ præcel-
lentes, morum innocentiâ commendatos, gravi-
tate venerandos, prudentiâ conſilióq; ſuſpicien-
dos. Nec ignorat quibus illecebris aulæ noſtræ ad
perniciem lubricæ ætatis ſint inſtructæ. Proinde
cordatiſſimus ſenex iſtam aulam ceu ſcholam uni-
cam delegit, quæ juvenem non literas ſolùm, ve-
rùm etiam mores, bono Principe dignos doceat. E
Neq; enim dubium eſt, quin juvenis hic magnis
rebus natus, ad longè majora ſit evehendus, ſi vi-
xerit. Nihil addubito, quin ille ſit vobis ſum-
morum Principum literis diligenter commenda-
tus, ut planè ſupervacaneum ſit, meam accedere
commendatiónem. Tamen quando id verecundè
ſignificavit veriùs quàm petiit, viſum eſt celſitu-
dini tuæ paucis illius imaginem adumbrare.
Quanquam eum nemo commendaverit effica-
ciùs, quàm ipſius mores & ingenium cum primis F
amabile iis, qui probitatem diligunt cum erudi-
tione conjunctam, quorum tu citra controver-
ſiam antiſtes es, ac Princeps: quem precor, ut pro-
pitius Deus rebus humanis quàm diutiſſimè ſer-
vet incolumem. *Lovanii* pridie *Lucæ*. Anno
M. D. XIX.

Eraſmus Budæo ſuo S.D.

Epiſt. 16. L*Ongolius* homo impensè doctus, mihiq; mul- G
tis nominibus jucundus, pro literis ad me
tuis expoſtulationem attulit, quod duabus tuis epi-
ſtolis proximis, nihil adhuc reſponderim. Ex quo
conjicio, poſtremas meas literas tibi non eſſe red-
ditas, aut tum certè redditas non fuiſſe. Literas
ad *Vivetem* hodie ab illo accepi, ſed nondum legi:
nec enim licuit per *Longolium*. *Joannes Coletus* vir
A optimus, mihiq; certiſſimus amicus *Londini* periit
hydrope. Tu cura mi *Budæe*, ut quam rectiſſimè
valeas, nóſq; ut ſoles ames. *Lovanii*, Idus Octob.
Anno M. D. XIX.

Eraſmus Nicolao Beraldo S.D.

L*Ongolius* ex *Anglia* reverſus tuas mihi reddi- Epiſt. 17.
dit literas. De crabronibus nihil eſt quod
metuas. Epiſtola illa tua feliciſſimè ceſſit, *Dorpius*
B blandiſſimè reſpondit. Theologi ultrò mecum ege-
runt de pace, & ſarta eſt hac lege, ut ſit omnium
ſuperiorum amneſtia. *Dorpius* etiam edita orati-
one teſtatus eſt ſe mutâſſe ſententiam. Proinde
de hujus conſtantia planè confido. Cum cæteris
ſic convenit, ut tamen obſervem quid agant. Da-
bo operam, nè mihi rupti fœderis crimen poſſit
impingi, ſed excubabo, nè interoſcitans oppri-
mar. Scripſi ad te nuper per *Auguſtinum* medicum
Phryſicum, per quem miſi & *Dorpii* orationem.
C Saluta *Ruzæum*, *Deloinum*, & *Ruellium*. Bene
vale doctiſſime *Beralde*. *Lovanii*, Idus Octobris.
Anno M. D. XIX.

Eraſmus Aloiſio Marliano Epiſcopo Tu-denſi S.D.

MAjorem in modum gaudeo reverende pa- Epiſt. 18.
ter, amplitudinem tuam nobis eſſe reddi-
tam, nè nullus mihi patronus ſit in aula, poſtea-
D quàm obiit *Sylvagius*, nec rediit *Barbirius*. Neq;
enim dubito; quin eum animum ſis præſtaturus
Eraſmo, quem hactenus ſemper præſtitiſti: quem
ipſum non tam mihi præſtabis, quàm opti-
mis ſtudiis, quibus quoniam impensè faveo, mul-
tos habeo qui mihi non favent. Mitto *Apologiam*
quâ reſpondeo iis, qui me traducebant apud po-
pulum, quod vertiſſem, *In principio erat ſermo*. Vel
ex hac te licet illorum ſtoliditatem malitioſam
agnoſcere. Qui has perfert, eſt *Huttenus* ille fa-
E cundiſſimus eques, & orator bellaciſſimus, juvenis
candidiſſimi pectoris, & tuo dignus amore: niſi
planè fallor. Pro conſilio tuo tum amico, tum
prudenti, quod ex *Barbirii* literis accepi, gratiam
habeo, & animus eſt ſequi. Adiſſem ipſe te; ſed
adhuc tenella eſt valetudo, nam æſtus ſuperior,
quem *Phaëthon* opinor, rurſus admotus ſolis currui
nobis invexerat, me propemodum confecit. Be-
ne vale. M. D. XIX.

Illuſtriſſimo Saxoniæ Duci Georgio F
Eraſmus S.D.

ILluſtriſſime Dux, *Alberti* patris tui laudem in Epiſt. 19.
re bellica non vulgarem, ólim apud *Batavos*
etiamnum adoleſcens accepi, verùm univerſas in-
genii morúmque tuorum dotes, animi celſitudi-
nem vero dignam Principe, raram prudentiam,
ſobrietatem, moderationem, mentis incredibilem
vim, judicium perſpicax, breviter amabilem
G quandam omnium virtutum harmoniam, ſic mihi
pridem apud *Anglos* depinxit vir optimus ac mo-
deſtiſſimus Cancellarius tuæ celſitudinis, ut pro-
tinus in amorem tui ſim inflammatus. Non po-
tuiſti paterni nominis gloriam magis illuſtrare,
quàm ſuperando quicquid ille præclarum habuit
& eximium. Neq; verò mediocre decus adjunget
tuis laudibus apud poſteros, quod nunc cum illu-
ſtriſſime

ſtriſſimo duce *Friderico* certamen longè pulcherri- A
mum ſuſceperis, cujus auſpiciis feliciter efflore-
ſcunt apud *Germanos* optimarum literarum ſtudia.
Quàm paucis ille annis ex quàm frigida Acade-
mia quam celebrem reddidit? Aut ego planè
ſallor, aut hæc erit apud poſteros inter illius lau-
des non minima portio, quòd linguarum ac po-
litioris literaturæ præſidiis rem *Chriſtianam* quum
ornârit, tum juverit. Atque in hoc gloriæ ſtadio
non committis ut patruele videaris inferior. Tuis
nimirum auſpiciis tuáque munificentia *Lypſienſis* B
Academia, jam olim celebris ac ſolennibus illis
ſtudiis florens, nunc politioris literaturæ, ac lin-
guarum acceſſione per te ſic eſt ornata, ut vix ulli
cæterarum cedat. Tua benignitas excitavit atque
evexit ingenium *Petri Moſellani*, juvenis magnæ
jam eruditionis, ſed ſpei longè maximæ. Eadem
Henricum Stromerum, virum integritate ſummáq;
ſingulari prudentiâ jam pridem ſpectatum, allexit
in iſtam urbem, ut & ſcholæ decus eſſet, eximiè
doctus medicus, & civitatis ſenator graviſſimus. C
Eadem *Simonem Piſtorium*, ordinarium Juris pro-
feſſorem, ornat ac fovet. Eadem *Georgium à Brey-
tenbach* virum non minus clarum Juris profeſſio-
ne, quam generis imaginibus. Atq; optimi Prin-
cipis exemplum imitatur ſenatus penè univerſus
cum magiſtratibus cæteris, optimis ſtudiis ac vir-
tutibus honorem modis omnibus habens, quos
omnes tam procul ſemotos à nobis, tamen ex ami-
corum literis, publicæq; famæ præconio cognovi.
Prorſus judicarem feliciſſima ſtudia, niſi diſcordiâ D
nonnihil vitiarentur. Ita viſum eſt fatis, nè quid
ſit in rebus humanis tam undiq; felix, ut non ali-
quo nævo contaminetur. Utrinq; video peccari.
Qui veterem ſtudiorum rationem mordicus te-
nent, parum comiter excipiunt hæc nova ſtudia,
& pro hoſtibus ducunt eos qui ſummam adferunt
utilitatem. Rurſus veterum literarum inſtaurato-
res malunt irrumpere, velut omnia depopulaturi,
quàm civilitate ſeſe in hoſpitium & amicitiam
inſinuare. Sed ut utroſq; peccare fateor, ita multo E
incivilius agunt, qui rabiosè depellunt meliora
ſtudia, ſuis ipſorum commodis invidentes: neq;
quicquam habent in ore præter hæreſes, ſchiſma-
ta, & Antichriſtos, in nugis atroces tragœdias ex-
citantes. Erit igitur hoc quoque tuæ prudentiæ
Princeps illuſtriſſime, hoc ſtudiorum diſſidium tuâ
prudentiâ componere. Id fiet, ſi ſuam quiſq; pro-
feſſionem ornet citra contumeliam alienæ. *Hen-
ricus Epphendorpius*, rarâ indole juvenis, reddidit
mihi maſſam argenti rudem, è tuis metallis effoſ- F
ſam, quæ mihi non minus fuit grata, quam ſi ta-
lentum *Atticum* auri miſiſſes. Quanquam mihi
nihil non erat precioſiſſimum futurum, quod à
tali Principe veniſſet. Evitat nè penes hominem
ingratum hoc beneficii collocâſſe videaris. Celſi-
tudinem tuam quàm diutiſſime florentem nobis,
ac bonis ſtudiis ſervet *Chriſtus* optimus maxi-
mus. *Lovanii*, pridie Calendas Auguſti. Anno
M. D. XX.

*Eraſmus Rot. Mathiæ, Illuſtriſſimi Saxoniæ
ducis Georgii à decimis* S.D. G

Epiſt.20. FElicitatem iſtam tibi gratulor, vir ornatiſſime,
qui tandem manumiſſus ab ocioſis & odioſis
aulæ negotiis, decreveris in optimis ſtudiis con-
ſeneſcere. *Alberti* ducis bellicæ rei peritia clari,
quondam adoleſcens nomen duntaxat accepi in
Hollandia. Pridem quum apud *Anglos* agerem,
Georgii ducis mirificam quandam imaginem mi-
hi depinxit illius cancellarius. Atque cum hujus
oratione mirè conſentiebant publicæ famæ ſuf-
fragia. Porrò *Friderici* Ducis virtutes plus quam
heroicas, non ſolùm ex noſtrorum Principum præ-
dicatione, verùm etiam ex ipſius ad me literis ac
xeniis nuper cognovi. Reddidit mihi *Henricus
Epphendorpius* rarâ indole juvenis, & ipſa fronte
generis ſui nobilitatem præ ſe ferens, tuo nomine
tres argenti infecti maſſulas, ut è veſtris venis
ſunt effoſſæ, quarum minima rubebat, maxima
livebat, media pallebat. Majorem in modum me
delectabat rei novitas, nunquam antea conſpectæ.
Tametſi, quod ſcribis me percupidum fuiſſe vena-
rum veſtarum, ſcito mihi nunquam antehac in
mentem veniſſe veſtra metalla. In præſentia ni-
hil eſt ad manum, quo tuam penſem munificen-
tiam, niſi quod tibi mitto *Eraſmum* plumbeum,
ipſe plus quam luteus, aut ſi quid luto vilius. Porrò
cur mihi tuum nomen invideris, admiror, quod in
literis tuis nuſquam adſcriptum reperi. Hoc ubi
nactus ero, inter amicos haud quaquam poſtre-
mæ ſortis aſcribam. Bene vale. *Lovanii*, tertio
Calendas Auguſti. Anno M. D. XX.

Eraſmus Rot. Ioanni Oecolampadio S.D.

VTinam tibi contingat quod expetis optime Epiſt.21.
Oecolampadi, id ſi ſcirem haberes me comi-
tem, ſed vereor nè te ſequatur hoc tædium. Sic eſt
vita mortalium, ab animo petenda eſt tranquilli-
tas. Index in *Hieronymum* jam nimium nos tor-
quet expectatus. Valetudini tuæ etiamnum ſuc-
curri poteſt, quando ætas eſt integra, mihi bis la-
boribus immoriendum eſt: cui ſi fuiſſet vel pau-
lulum fortunæ cum hoc animo conjunctum, non
impunè ſic imponerent mundo, iſti, neſcio quid
addam. Seditionem non amo. Cætera præſtabo
pro viribus. Jam adeſſem in *Germania*, ſed remo-
ratur me Regum conventus. Expectatur indies
Carolus. Rex *Anglus* & *Gallus* adornant collo-
quium in litore *Caleti* ſub Calendas Junias. Mo-
net *Cantuarienſis* ut adſim. *Lutheri* libri penè arſe-
rant in *Britannia*. Nec erat remedium. Attulit
remedium amiculus quidam humilis, ſed in tem-
pore vigilans. Non ſum is qui poſſim judicare de
Lutheri ſcriptis. Sed hæc tyrannis mihi nullo pa-
cto placet. Bene vale chariſſime *Oecolampadi*. *Leo*
reſpondi tribus libellis intra menſtruum ferè
tempus. Et obiter alia ſunt acta. Nunc aggrediar,
imò aggreſſus ſum Paraphraſim in duas epiſtolas
Petri, hoc malo, quàm rixari cum rabioſulis. Tæ-
det me horum *Chriſtianorum*, imò *Phariſæo-
rum*; Ego malim eſſe *Publicanus* mihi diſplicens.
Lovanii, decimooctavo Calendas Junias. Anno
M. D. XX.

Eraſmus Rot. Alberto Card. Maguntino.

SUbinde motis alis iſthuc advolaturio reveren- Epiſt.22.
de Præſul, ac Princeps longè clariſſime, ſed
ſemper aliquid oboritur quod hic me alliget. Ex-
pectatur indies *Carolus* noſter, adornatur ſub Ca-
lendas Junias congreſſus duorum Regum, *Galli* &
Angli, mirifico ſanè apparatu, admoneor, nè de-
ſim. Interim umbram *Eraſmi* mitto, nam tuæ
celſitudinis

celſitudinis effigies apud me eſt. Minimum igitur abſuerit, quin totum habeas *Eraſmum*. Potiorem imaginem mei, ſi quid tamen mei probum eſt, habes in libris expreſſam. Corporis effigiem inſignis artifex expreſſit ære fuſili. Etiam ſi quid adhuc ſupereſt *Eraſmi*, id totum ſibi ſuo jure vendicare poterit tua celſitudo, cui ſum & ſemper futurus ſum addictiſſimus, quæcunq; corpuſculum hoc habitura eſt regio. Eandem florentiſſimam quã diutiſſimè ſervet *Chriſtus* Opt. Max. *Lovanii*. XVIII. Calend. Junias. Anno M. D. XX.

Eraſmus Rot. Henrico Aſinio Lyrenſi S. D.

Epiſt.23. GRatulari liber huic noſtro ſeculo *Henrice* chariſſime, quo mirè literarum optima ſtudia paſſim efflorefcunt. Id quod potiſſimum Principum humanitati pietatiq; debemus, penes quos precium & honos egregiis ingeniis eſſe cœpit: maximè poſtea quam ceu divinitùs immutatis animis, ad pacem orbis æternis vinculis firmandam, omnia ſua conſilia conferre inſtituerunt. Nam quemadmodum hyeme marcent, jacéntq; omnia, regnátque Boreas, nive, glacie, grandine ſæviens: rurſum ſolis acceſſu veris amœnitatem referente reviviſcunt ac revireſcunt univerſa, & ad piſtrinum cultum revocatur hominum antea torpentium induſtria, dum hic arvum proſcindit, ille vitem putat, alius inſerit, alius ſtercorat: Ita belli temporibus intermoriuntur neglecta ſtudia, quæ Principum favore liberalitatéq; ſolent reviveſcere. Poſtea quàm enim *Leo* Pontifex, multis quidem ille, ſed hoc præcipuè nomine maximus, publicâ voce *Chriſtianos* omnes ad mutuam concordiam invitat, atque id totis viribus agit non titulo tantum *Chriſtianiſſimus Galliarũ* Rex *Franciſcus*, optimi paſtoris optimum conſilium gnaviter exequens, & eodem incumbunt, Rex Catholicus *Carolus*, Cæſárque *Maximilianus*, reſpirant omnes bonæ diſciplinæ, quæ ut flores Zephyri, ita pacis alumnæ ſemper eſſe conſueverunt. Accinguntur ad intermiſſas operas felicia ingenia. Hic rem theologicam reſtituit, ille rem medicã, alius ſitu perituros autores luci reddit, alius mendis obſitos repurgat, alius aliud molitur. Quid multis? dum paſſim opere omnia ſervent, veluti ſarcientium quod bello convulſum erat, eniteſcit omnis illa ſophia, quam tuus *Galenus* ἐπιστήμην τῶν τε θείων, καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων definit, & ſuo quoq; ſeculo neglectam ſpretámque fuiſſe queritur. Cæterùm quod tu priſtinis aſtrologiæ ac medicinæ ſtudiis, nuper *Græcanicæ* literaturæ ſtudium adjungere cœpiſti: quum ad omne genus eruditionis, tum præcipuè ad medicinæ ſcientiam conducibilis: judicium animúmque tuum ſummopere probo: quod id maturè cœperis, virenti adhuc ætate, felicitati gratulor. Idem aggreſſi ſunt eximii hujus ætatis medici *Guilhelmus Copus*, *Ambroſius Leo Nolanus*, *Nicolaus Leonicenus* jam ætate grandiores, nec infeliciter tamen: nam *Thomæ Linacro*, & *Ruello* maturiùs iſta diſcere contigit. Porrò *Marcus Muſurus* gente etiam *Græcus* eſt, eruditione *Græciſſimus*. Haud aliâ in arte erratur periculoſiùs. Quo fit, ut cordatiſſimi quiq; medicorum hanc ſtudii partem adjungant, breviq; futurum arbitror, ut impudens habeatur, abſque hac medicum profiteri. Certè nonnihil eſt Principem hujus artis *Hippocratem*, & huic proximum *Galenum*, *Paulũ Æginetam*, *Dioſcoridem*, audire ſuâpte linguâ ſonantes. Sed quemadmodum civilitatis eſt, non protinus ſuffragiorum jus adimere, velutique de ponte dejicere eos, quibus non contigit *Græcè* diſcere: ita par eſt, ut hii ſeſe libenter admoneri patiantur. Bene vale. *Antwerpiæ*, M.D.XVII.

Eraſmus Rot. Cutberto Tonſtallo S.D.

CUm catalalis ictum fœdus, ipſis id diu flagitantibus: nunquam neque lecta neque audita fuit ejuſmodi conſpiratio. Solus (ut ferunt) *Noxus* ille fuit, qui & olim inſtigavit *Dorpium* & hanc totam Tragœdiam excitavit: Id pridem ſuſpicione collectum, jam planè comperi: idem farciendæ pacis fuit autor, ubi ſenſit & me minari, ni deſinerent, & alios ad bellum accinctos, & ſuam valetudinem ob tumultum periclitari, & in ſuum caput recidere, quod in meum moliebatur. Scio tibi non placere meas apologias, ſed tempori fuit ſerviendum, imò laudates meam lenitatem, ſi negotii noſſes atrocitatem. Neque me clàm eſt vobis autoribus fieri, ut *Leus* premat ſuum librum, nec aliud tamen interim mihi præſtatis, niſi ut ille opus edat inſtructius, ac me fortaſſis aut mortuo, aut procul abſente. Nihil enim minus ſperandum eſt, quàm ut ille perpetuo premat, quod quotidie retexit, imò nunquam magis fuit in hoc negotio, quàm nunc eſt. Mihi tamen non eſt animus cum veſtra pugnare ſententia. *Dorpius* etiam libello edito, teſtatus eſt animum mutâſſe ſeſe, ac cæteris in rebus talem ſe præbet, ut ſatis fidam. Cum cæteris initum fœdus, à me quidem non violabitur, & arma depoſui: cæterùm excubias non intermittam. Hac hyeme Paraphraſes abſolvam, ſi *Chriſtus* adfuerit. *Coleti* mortem inconſolabiliter deplorarem, niſi ſcirem nec illi, nec mihi profuturas lachrymas. Commigrat aulæ veſtræ *Antonius à Grimberga* filius primarii viri Principis à *Bergis*; juvenis natus virtuti, literarum ac literatorum amantiſſimus, indole manſuetiſſimâ pudoriſq; plenâ: huic non gravaberis declarare, quantum faveas probitati. *Longolius* hic mihi totum biduum abſumpſit. Cardinalem *Campegium* vidi *Brugis*, cœnavi cum eo, mira hominis humanitas. Placuere mores aperti miniméq; fucati. Si fieri poſſit, cuperem mihi fieri copiam eorum, quæ notavit *Leus*, nam adornant rurſus tertiam editionem, ab ipſo nihil poteſt extorqueri. De *Roffenſis* animo nihil equidem addubito, ſed tamen hoc ſycophanta nihil nec doloſius, nec improbius. Si quid me jubebis facere, promptiſſimum ad omnia reperies. Bene vale. *Lovanii*, poſtridie Idus Octob. Anno M. D. XIX. *Epiſt.24.*

Eraſmus Rot. Nicolao Præpoſito Edano S.D.

VIr eximie, ſcribit ad me bibliopola quidam *Moguntinus* ſibi excudi neſcio quid libelli de antiquitate agri *Moguntini*, in quo prædicat viſi molem quandam quæ vocetur *Druſiana*, de ea ſi quid habes, aut in commentariolis tuis, aut in memoria, majorem in modum te rogo, ut nobis impartias. Bene vale. *Lovanii*, XIV. Calendas Januar. Anno M. D. XIX. *Epiſt.25.*

Appendix.

AUdio vacare ædes quaſdam vicinas ſcholæ, & in tua manu propemodum eſſe ſitum, cui debeant

debeant cedere. Neq; neſcit tua prudentia, quàm A
incommodè habitet *Nicolaus Buſciducus*, quan-
táque felicitatis portio ſit bene habitare, nec eſt
neceſſe hominem vobis omnibus notiſſimum
commendare. Rogo itaque, ſi citra tuum incom-
modum potes optimo viro commodare, ut tui
ſimilis eſſe velis, eodem officio me quoq; tibi de-
vincturus. Rurſum vale.

Eraſmus cuidam ἀδνεσβάτῳ S.D.

Epiſt. 26. NUnquam tam malè de te ſenſurus eram, niſi
teipſum adeò palàm declarâſſes; toties tibi
dixi id quod res es, rem in mea manu non fuiſſe,
nec integra re te mihi loquutum de profeſſione.
Sed finge quod non eſt: executores totum negoti-
um meæ fidei concredidiſſe, méque te præterito
Goclenium ut magis idoneum prætuliſſe, quid erat,
cur ſic in me debacchareris, perinde quaſi avum
tuum ferro necâſſem? Hæc me quidem leviter
commovent, ſed tui me miſeret. Si quid fuiſſet
ſpei, non defuiſſem officio, ſciebam executores
nullo pacto propenſos in te, etiam ſi de tuo addi-
diſſes duodecim libras, hoc tibi nolebam indicare,
quid enim erat neceſſe? Crede mihi, iſtâ tuâ im-
probitate, multorum animos abs te alienas, ho-
mines illici volunt non cogi. Nimirum iſti ſunt
mores ob quos abbas tam parcè tecum agit. Non
ut opinor antehac ſum malè de te meritus, ſi nihil
bene meritus. Etiam nunc te admoneo, ut in po-
ſterum rectiùs ſapias, & ſapias tibi. Nam mini-
mum eſt in quo me poſſis lædere. Bene vale. *An-
tuerpiæ*, pridie conceptæ Virginis matris, Anno
M. D. XVIII.

Eraſmus Rot. Ioanni Oecolampadio S.D.

Epiſt. 27. EPiſtolam ſive libellum potius tuum nondum
perlegi totum. Ad obſignatas literas mihi
longè gratiſſimas tribus verbis reſpondebo, velut
occupatiſſimus. Abſit mi frater, ut ego quenquam
ab inſtituto ſancto deterream, nedum te, qui jam
per ætatem, & tibi notus es, & vitæ genus non
ignorabas. Tum optabam ex animo, ut quod age-
res feliciter ſuccederet; Nam literis tuis ſuſpica-
bar tale quiddam tibi eſſe in animo, nunc gratu-
lor ſuccedere. O verè felicem & euangelicam
philoſophiam, id ſeriò meditari, ut animus omni-
bus hujus mundi cupiditatibus deſæcatus, expe-
ditus ac liber hinc avolet, evocante *Chriſto*. De
Phariſæis bona verba. Hos denotabam, qui nunc
prætextu religionis oppugnant veram religionem,
& nobis miſtis technis odiosè faceſſunt negotium,
quorum tædio liberet vel in ſolitudinem aliquam
demigrare ſi liceat, & omnino facerem, ni me
corpuſculi imbecillitas prohiberet. Proinde ſuſpi-
cionem iſtam prorſus ex animo rejice. Neque
enim dubito, quin tua prudentia gregem purum
& integrum delegerit. Metaphraſim tuam in *Ec-
cleſiaſten* recepi, ſed nondum legi. Poximis li-
teris ſcribam quid de ea ſentiam. *Capito* totus eſt
aulicus, & ſuccedit illi res, ſed nonnihil vereor,
nè quid illum ineſcet hic mundus, ſi unquam
aliàs, perverſiſſimus. Neq; quicquam interea poſ-
ſumus niſi optare optima. Bene vale frater in
Chriſto chariſſime. *Agrippinæ*, natali divi
Martini. Anno milleſimo quingenteſimo vi-
ceſimo.

Eraſmus Rot. Iodoco Ionæ S.D.

VIr optime, epiſtolas in *Leum* ſcriptas, etiam Epiſt. 28.
ſi ille meretur acerbiora, ſupprimendas duxi,
quum aliis de cauſis, tum ob hoc præcipuè, nè il-
lum poneremus in aliqua factione, quum eum nec
adverſarii noſtri agnoſcant. Venit huc *Hierony-
mus Aleander*, ſatis peritus trium linguarum, ſed
factus ut apparet ad hanc tragœdiam. *Lovanii* pri-
B mùm aliquot *Lutheri* libros incendit, in ipſo Cæ-
ſaris diſceſſu, mox idem fecit *Leodii*, idem in cra-
ſtinum patar *Coloniæ*. Mihi non leviùs ſuccenſent,
quàm ipſi *Luthero*, quòd exiſtiment me unum ob-
ſiſtere, quo minus ubiq; totus *Lutherus* aboleatur,
quum ego me multis de cauſis nunquam admiſ-
cuerim cauſæ *Lutheranæ*. Faveo bonis ſtudiis, fa-
veo veritati euangelicæ: id vel tacitus faciam, ſi
palàm non licet. Dabit aliquando *Chriſtus* tem-
pora ſereniora. Hæc paucis ſcripſi mi *Jona*, nè ni-
C hil ſcriberem, quum ſeſe offerret grammatopho-
ros, quondam veſtræ peregrinationis comes. *Ga-
ſparem Schalbum, Draconem, Heſſum*, ac reliquos
amicos jube ſalvere multum meis verbis. *Agrip-
pinæ*, natali divi *Martini*. Anno M. D. XX.

Eraſmus Richardo Sbrulio ſuo S. D.

PArum humanus videatur, qui ſuccenſeat vel Epiſt. 29.
immodicè amanti. Proinde non poſſum non
D ignoſcere tuis carminibus eruditiſſime *Sbruli*, ſanè
quàm eleganter, ſed nimia amanter de me men-
tientibus. Neq; dubito, quin carminum horum
candori, animi candor reſpondeat. Ingenii tui
venam, non minus ſynceram quàm felicem, ac
benignam, primum ex eo carmine perſpexi, quod
ſic ex tempore luſum *Lovanii* reliqueras. Jámque
utriuſq; animus utrique notus erat, quum neuter
alteri de facie notus eſſet. Sed familiaritas quæ
mihi tecum interceſſit *Agrippinæ*, non parum ma-
E gnam acceſſionem adjunxit meæ de te exiſtima-
tioni, quum ea res ferè ſoleat opinionis jacturam
aliquam adducere. Sed heus tu optime *Sbruli*, ama
tuum *Eraſmum* quantum voles immodicè, modò
prædices parciùs. Nôſti vetus illud Juriſconſul-
torum adagium, *Nec omnia, nec paſſim, nec ab omni-
bus*. Ut non eſt injucundum laudari à viro lauda-
to, ita non expedit apud quoſvis prædicare, quæ
tuus in nos amor ſuggerit animo tuo, ut nè dicam
interim quod quædam in me non comperunt.
F Minus nos gravat qui detrahit quod adeſt, quàm
qui tribuit quod non habemus. Tu verò quoties
amoris œſtro percitus bonis lateribus declamas,
& omni genere armorum depugnas adverſus eos,
qui minus *Eraſmo* tribuunt, quàm tua vellet in
me benevolentia, quæſo quid aliud efficis, quam
ut illos irrites ad pejus etiam de me prædican-
dum, & me degraves invidiâ, cujus nonnulla for-
taſſe portio in te quoq; derivetur? Ego jampri-
dem ut obtrectationibus aſſuevi, ita laudum glo-
G riæq; ſum ſatur, ingenuè profitens me nihil ſcire,
quod poſſum præſto: Si non aſſequor quod conor,
tamen in rebus honeſtis & arduis, vel conatus
laudi dari ſolet: ſi quid labor, ſic me conſolor,
Homo ſum, & hæc culpa cum nemine mihi non
communis eſt. Si quis me ſuperat, gratulor pub-
licæ ſtudiorum utilitati, neq; mihi turpe duco, ſi
cum ipſe multos præcurrerim, exiſtat aliquis cui
me

me viciſſim antevertat. Nec ideo pilo futurus ſim A
doctior, ſi me profiteat omnia ſcire. Nec ob hoc
ſum indoctior, ſi cum *Socrate* fatear me nihil om-
nino ſcire. Quanquam omnino quota cognitionis
portio eſt omnis noſtra ſcientia? Nam de mea ni-
hil dicam. Ego meam fabulam propemodum pere-
gi. Super eſt ut addam, Valete & plaudite. Gau-
deo paſſim exoriri, qui meum nomen, ſi quod
tamen eſt meum nomen, ſint obſcuraturi. Omni-
bus his precor, ut res optimè ſuccedat, ſed tibi eum
primis *Sbruli* candidiſſime, quem utinam Cæſaris B
noſtri benignitas inauret. Bene vale. *Agrippinæ*,
Idibus Novembris. Anno M. D. XX.

Conr. Pentingero Cæſareo Conſiliario Eraſ. S.

Epiſt. 30. SCiebam tibi non eſſe vacuum tempus legendis
quorumlibet literis, vir eximie, nec mihi mul-
to plus ocii fuit ad ſcribendum, tamen hoc impulit
me *Joannes Faber* theologus ex ordine *Domini-
cali*, quem equidem, quo propius contemplatus
ſum, hoc magis experior eſſe virum longè diſſimi- C
lem quibuſdam ejuſdem ſodalitii. Nam præter
eruditionem ſolidam, præter morum integrita-
tem, atque etiam comitatem, comperi non me-
diocriter valere & judicio, & conſilio. Frequen-
ter inter nos commentati ſumus de ratione com-
ponendæ hujus *Lutheranæ* tragœdiæ, ſine magno
orbis tumultu. Quem enim bene volentem rebus
humanis, non commoveat hoc fabulæ exordium,
cui niſi proſpectum fuerit, periculum ſit, nè in Ca-
taſtrophen exeat *Chriſtianæ* religioni perculoſiſſi- D
mam. Ex levioribus initiis, ſæpe nata ſunt hor-
renda mundi diſſidia. Ac, meâ ſententiâ, hîc quo-
que verum eſt, quod ſcripſit *Marcus Tullius*; *Pa-
cem vel iniquam, bello æquiſſimo potiorem eſſe.* Ac jam
nunc fabula longiùs progreſſa eſt, quàm velim, &
tamen adhuc opinor malum eſſe medicabile, certè
ſanabilius eſt, quàm ſi quibus cœpit auctibus lon-
giùs etiam provehatur. Sic autem ſanari cupiam,
nè malum ad tempus ſuppreſſum, poſt majore
cum diſcrimine recrudeſcat, quod ſolet uſu venire E
medicis, qui potione propellunt febrem, non ante
purgatis venis, unde febris ſcatet; aut qui cicatrice
obducunt vulnus, nondum ſatis educto pure. Qui-
buſdam videtur optimum factu, ut res omnis ſæ-
vitiâ coerceatur, è quibus nec *Faber* admodum
diſſentit, niſi metueret, nè parum feliciter cedat
auſteritas. Ait non ſatis eſſe fortiter huc tendere,
quò vocat animi voluntas, plurima circumſpicien-
da ſunt. Primum ut ſic conſulatur dignitati, &
autoritati *Romani* Pontificis, cui meritò favent F
omnes, ut *Chriſti* vicario ſummo, qui *Chriſtum*
ex animo diligunt, nè quid jacturæ patiatur Eu-
angelica veritas. Neque dubito, quin hoc animo
ſit *Leo* noſter, ut tum demum ſe glorioſum eſſe
putet, ſi doctrinam Principis ſui viderit ubique
florere. Negat hoc tantum eſſe ſpectandum, quid
mereatur *Lutherus*, aut ſi qui *Luthero* favent, ſed
quid conducat publicæ orbis tranquillitati. Magni
refert, qui manum admoveant huic malo, & qui-
bus remediis curetur. Admiſcent enim ſeſe huic G
negotio quidam, qui lævâ ſedulitate malū exaſpe-
rant, atque conduplicant, non tam Pontificis auto-
ritati, quam ſuis commodis conſulentes. Breviter
ſic agunt, ut non minus lædant optimas literas ac
linguas, quàm *Lutherum*. Neq; æquum eſt, ob *Lu-
theri* cauſam lædere innoxia, imò ſanctiſſima ſtu-
dia, nec expedit ſine cauſa plures in *Lutheri* nego-
tium involvere. Addebat, eſſe perpendendum, quo
fonte natus fuiſſet hic tumultus: nimirum ex odio
Bonarum literarum, quas nunc malitioſâ verſutiâ
conantur admiſcere *Lutherano* negotio, quo nimi-
rum eodem telo conficiant utroſque, licèt multum
inter ſeſe ſemotos. Ita fieri, ut multi ſint infeſti
Lutheri oppugnatoribus, non ob aliud, niſi quod
iidem tendant hiſce cuniculis in bonas literas, at-
que hoc odio commoti nonnulli favent *Luthero*,
qui non erant alioqui faututi. Oſtendebat non ſine
magno dolore, quàm paucis annis, quàm latè ſeſe
ſparſiſſet hujus mali contagiū. Sibi non ignotos eſſe
Germanorum animos, qui ducantur citius, quàm co-
gantur. Nec rem abſuturâ à periculo, ſi nativa gen-
tis ferocitas, ſævitiâ quorundam exaſperetur. Vi-
demus, inquit, hactenus pertinacē *Bohemiam*, & ab
hac non admodū abhorrentes finitimas regiones.
Sævitiâ ſæpius hactenus tentatum eſt, neque quic-
quam promotum, diverſis utendum remediis.
Odium *Romani* nominis penitus infixum eſſe mul-
tarum gentium animis, opinor, ob ea quæ vulgò
de moribus ejus urbis jactantur, & ob improbita-
tem quorundam, qui nonnunquam Pontificis ne-
gotium, non ex illius, ſed ex ſuo gerunt animo, &
ſibi gerunt magis quàm illi, quum nec Pontifici
ſit gerendum, niſi quatenus illius autoritas ſervit
Chriſto gregique *Chriſtiano*. Video rem hactenus
multo aliter eſſe tractatam, quàm viri prudentes
putârint eſſe tractandam. *Lutherus* etiamſi vera
ſcripſiſſet omnia, tamen eo modo ſcripſit quaſi ve-
ritati ſuum fructum inviderit. Contra qui ſe huic
negotio tranſverſim ingeſſerunt, ſic geſſerunt rem
apud populū, ut etiamſi cauſam habuiſſent optimā,
tamen illi plurimum obfuerint ſiniſtro patrocinio.
Admonitus eſt *Lutherus*, ut ſtilum verteret & atroci-
tatem temperaret, ſcribit indies, ut audio, ſæviora.
Admoniti ſunt hi, ut moderatioribus rationibus
rem agerent, quidam ſic egerunt, ut cum *Luthero*
colludere viderentur. Eſt autem genus hominum
mi *Peutingere*, quod publico malo ſaginatur, cuique
rebus tranquillis malè eſt. Hi nihil magis affectant,
quàm ut res mortalium, ſurſum deorſum miſcean-
tur. Tum ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος πολεμαρχεῖ.
His placet ſævis modis negotium hoc obrui magis
quàm finiri, nec laborant quanto orbis malo, modò
ipſorum bono: meâ ſententiâ nihil agetur in hac
cauſa, ſi qui rem tractant, alium ſcopum ſibi propo-
nunt quàm *Chriſti* gloriam. Saxum illud hinc atq;
hinc tundi poteſt, loco moveri non poteſt, cui in-
ſcriptum eſt illud myſticum elogium. *Novit Domi-
nus qui ſunt ipſius*. Quicquid à ſpiritu *Chriſti* profi-
ciſcitur, non poteſt humanis præſidiis opprimi quā-
tumvis prematur: quicquid humanis conſiliis ten-
tatur, temporarium eſt, quantumvis ardentibus
ſtudiis agatur, quantumvis operoſo molimine ad
perpetuitatem communiatur. Mei ſimilium non eſt
de Pontificum diplomatis judicare. Erant tamen,
qui in Bulla, quàm attulit nuncius Pontificius,
manſuetudinem illam deſiderarent, dignam eo,
qui mitiſſimi *Chriſti* vices primarias gerit in terris,
dignam hujus *Leonis* ingenio, multo hactenus
placidiſſimo, quod tamen ipſi non imputant, ſed
inſtigatoribus. Jam ut hac, inquit, ſævitiâ maximè
aboleantur libri *Lutherani*, ut ipſe etiam tollatur è
medio, metuendum eſt, nè malum exaſperetur
magis quàm finiatur, & pro uno ſublato exoriantur
plures, donec res ad certamen & ſchiſma deducatur.
Breviter hæc tempeſtas inſignem aliquem artifi-
cem

cè deſiderat, qui negotii curſum moderetur, ut nec fluctibus obruatur, nec illi datur vadoſo littori, & ita, quod aiunt, devitet *Scyllam*, nè rapiatur in *Charybdim*; ita malum hoc amputet, nè qua poſſit excetra repullulaſcere. Cenſet igitur *Faber* noſter, rei ſummam arbitris doctis, integris, & ob omni ſuſpicione alienis delegandam, non quod *Romanus* Pont. ſit eogendus in ordinem, & alieno ſubjiciendus arbitrio, ſed quod exiſtimet illius pietatem, hoc ſponte volentemque facturam, ſi cognórit ad publicam *Chriſtianæ* religionis tranquillitatem conducere. Sed hujus conſilii viam, ipſe tibi copioſiùs exponet coram: quæ ſi probabitur, adjunges tuæ prudentiæ conſilium, ut in *Vuormacia* conventu ſtatuatur aliquid, quod omnibus bonis approbetur. Quanquam non dubito quin hic *Joannes Faber* ſit tibi pro ſuis meritis commendatiſſimus, tamen etiam atque etiam oro, ut tuo in illum ſtudio, nonnihil etiam accedat ex mea commendatione. Non potes *Eraſmum* alio officio magis devincire. Ubi nunc ſunt, qui clamitant *Eraſmum* parum æquum huic ordini? Talis animus, talis eruditio, tales mores mihi vehementer placent, ſub quocunque pallio. Bene vale. V. Idus Novembr. M. D. XX.

Eraſmus Rot. Ioanni Robino Decano Mechlinienſi S. D.

Epiſt. 31. VIr eximie, vides humanæ vitæ ſcenas. Quid facias? Non aliter conſtat hæc fabula. *Paulus* gloriatur ſe vinctum eſſe *Jeſu Chriſti*. *Rutgerus* gloriari poteſt ſe vinctum eſſe collegii trilinguis. Diſſimulent quantumlibet, hoc collegium illos peſſimè habet. Atque hæc auguria mihi portendunt, olim florentiſſimum futurum. Sic natum eſt *Romanum* imperium. Sic crevit *Hebræorum* gloria; ſic orta, ſic propagata, ſic conſtabilita Chriſtiana religio. Nulla res egregia, niſi difficilibus initiis nata eſt. Argumentum omne cognoſces ex *Bartolomæo*, qui fuit non modò ſpectator, verumetiam affinis periculo. Vt ſunt res humanæ non uſquequaque puræ, etiam ſiquid commiſſum eſſet tamen humanitatis veſtræ fuerat aliquouſque favere profeſſori. Nunc & tali & innocentiſſimo, multo minus debetis deeſſe. Doctior an inveniri poſſit neſcio, certè diligentiorem, ac moribus puriorem vix invenias. Utimur eâdem menſâ. Et inter pocula quidvis garrimus. Ille tot modis fuit laceſſitus. Hunc enim ſtudio expetunt, nè quid offendant magis maſculos. Nec unquam tamen audivi illum quicquam impotentiùs loquentem. O pectus verè Chriſtianum! Modò cum *Paulo* contuli *Rutgerum*, qui hac certè parte vincit, quòd qui *Paulum* affligebant, errabant, nimirum alieni à profeſſione Euangelica. Hi proceres *Chriſtianæ* doctrinæ, prudentes, de compoſito hæc deſignant. Inhibuerunt & *Neſenum*, aggreſſum *Geographiam Pomponii Melæ*. Qui ſi domi ſuæ lupanar aliquod inſtituiſſet, tolerandus erat. O ſanctam Academiam, ſi cum aliis conferatur, ſed dignam aliis, quorum arbitrio temperetur! Mihi multis modis videtur hoc mereri *Rutgerus*, ut illi ſalarium, quod jam aliquâ portione eſt auctum, augeatur uſque ad octodecim libras. De profeſſore *Latino* proſpectum eſt, ni fallor, ex animi veſtri ſententia. De *Hebræo* non poſſum judicare, ſed conſulam eos, qui ſine dubio poſſunt. Excellentiam tuam incolumem ſervet *Jeſus* optimus maximus. *Lovanii* Calend. Decemb. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Theologo cuidam S. D.

EXimie vir, miratur *Homerus* mortalibus nullam eſſe belli ſatietatem, cum rerum cæterarum omnium ſit ſaturitas. At ego magis demiror, nobis nullam eſſe tumultuandi ſatietatem. Epiſt. 32.
Audio denuo magno ſtudio quoſdam neſcio quid B moliri in me, & inquirere in libros meos, quod nunquam iſtis venit in mentem niſi cum irati cupiunt ulciſci. At ſperabam *Atenſi* mortuo, ſtudia fore tranquilliora, nec ſperabam fore, ut hac in parte *Helias* ille ſuos haberet *Helizeos*. Tu fac eum præſtes, quem es pollicitus. In epiſtolis licèt ante concordiam editis, nihil eſt, quod cujuſquã lædat famam, niſi ſe prodat. Bene vale, & tranquillitati ſtudiorum conſule, quod magis in rem veſtram eſt, quam meam.

Eraſ. Rot. Iodoco Noetio Conſiliario Braban. S. D.

ORnatiſſime *Jodoce*. Si clariſſimus ſimul & prudentiſſimus Cancellarius ſavebit in hac cauſa libertati ſtudiorum, maximè faciet ex ſententia Regis noſtri, qui haud dubie cupit ſuam Academiam quàm maximè florere honeſtis diſciplinis. Epiſt. 33.
D Quod objiciunt de ſupplicando, meum commentum eſt, & hujus quoſdam jam pudet, quanquam alioqui ſatis perfrictæ frontis. Res per paucos conjuratos acta eſt, qui ſuâ doctrinâ contenti magis ſtudent augendæ rei, quàm literis; nec curant quantum proficiant juvenes, modo ipſi *Lovanii* ſuo regnent arbitratu: Nuſquam eſt Academia quæ modeſtiores habeat juvenes minuſque tumultuantes, quàm habet hodie *Lovanium*. Horum bonitate jamdiu abutuntur iſti, & ingenuos
E juvenes habent penè pro emptitiis mancipiis. At illi conſul, conſul non erat, cui ipſe non eſſet ſenator. Si quid murmuris aut tumultûs eſt, ab ipſis eſt non a juvenibus. Mihi hic nec ſeritur nec metitur, ipſe nec lego cuiquam, nec audio quenquam. A nemine colligo quicquam do nonnullis. Sed tamen movet me publica cauſa ſtudiorum. *Neſenus* hoſpes eſt, & linguæ noſtratis imperitus, quo magis ſavendum eſt viro alioqui docto, integro ac modeſto. Mitto tibi dono volumen epiſtolarum: quo
F cum erit ocium, fallas horas aliquot. Bene vale, méque magnifico Cancellario commenda. *Lovanii* poſtridie *Epiphaniæ*. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Rot. Martino Bruxellano S.D.

VT ad utrunque tuum epiſtolium unico reſpondeam, miror te ſolum nihil audire de *Eraſmo*, cujus nomen per omnes etiam tabernas obambulat. Epiſtolarum volumen dono tibi mitto. Epiſt. 34.
G *Leum* tentâſſe, neque tuâ mi *Martine*, neque meâ referebat. An tu putas *Chriſtianam* charitatem, quæ nihil non complectitur, finibus uſqueadeo anguſtis eſſe ſepiendam, ut non poſſis *Leo* amicus eſſe, ni mihi amicus eſſe deſinas? Hi tumultus planè fatales nihil ad te pertinent. quo mihi videre felicior. Proinde tu te ſacris autoribus evolvendis oblecta. De recognitis proverbiis non eſt quod labores Pauca quædam loca modò caſtigavimus,

quæ

quæ tu facilè deſcribes in tuum volumen. Bene vale, Anno M. D. XVIII.

Eraſmus Rot. Germano Brixio S. D.

Epiſt. 35. DUm curru vehor *Antuerpiam*, fortè obvius eques quiſpiam *Anglus* tuas mihi literas reddidit, quas tu tertias eſſe ſignificas. Expoſtulas quod non reſcripſerim, ſed gravius etiam, quod iſtuc me non receperim, & niſi me purgem gravioribus argumentis, vis in periculum venire me, nè videar exoſos habere *Lutetianos* amicos omnes. Poſtremo non recuſas cum *Moro* redire in gratiam, me quidem autore, contentus hoc præjudicio meo, quod illum eruditione præcellas. Sic enim interpretaris verba quædam mea, neſcio quæ, quæ ſcripſeram ad *Beraldum*. Ad quæ ut paucis reſpondeam (ſic enim poſtulat temporis anguſtia) Si vidiſſes eruditiſſime *Brixi*, quantum negocii mihi fuerit in refellendis, tum aliorum tum *Lei* calumniis, ſi videres ſarcinas epiſtolarum, quibus legendis aliquoties vix ſuppetit ocium, ſi laborem quem aſſiduè colloco deſcribendis, emendandis ac recognoſcēdis libris, ſat ſcio, quæ tua eſt humanitas, facilè veniâ dares noſtro ſilentio. Ad hæc acceſſit adverſa valetudo, ex æſtu contracta, quæ me graviter afflixit, & adhuc habet imbecillē, & aliqua ex parte ſui juris. Deinde null⁹ occurrit, qui te diceret iſtuc iturum. Jam finge pigritiam in cauſa fuiſſe, quo minus ſcripſerim. Non ſtatim oportuit colligere, mihi exoſos eſſe, quibus non reſpondeo. Omnes redamare poſſum, reſcribere omnib⁹ non poſſum. Vix alium ſyncerius amo quàm *Budæum*, & tamē illi⁹ literis ſemel atq; iterū provocatus, nondum reſpondi. Cæterū non min⁹ mihi in votis erat frui dulciſſimâ cōſuetudine *Budæi*, tua, *Beraldi, Deloini, Ruſei, Ruellii, Laſcaris, Pauli Æmilii, Cypriani*, quam vos eſtis cupidi vidēdi hujus corpuſculi, uti ſcribis. Sed ex tranſverſo repente incidit *Lei* tragœdia. Cui rei dandus erat ferè ſeſquimenſis. Adhæc reditus *Caroli* noſtri, quædam item negocia *Hiſpanica*, coegerunt me vertere conſilium non animum. Nec ita tamen ſum pollicitus me venturum, quin hujuſmodi caſus exceperim, quos ſemper oportet tacitè exceptos eſſe. Porrò quicquid humanitatis mihi decreveratis præſtare, non minus libenter debeo, neque minorē habeo gratiam, quam ſi jam uſus eſſē. De diſſidio quod meo magno dolore tibi cum *Moro* incidit, decreveram accuratius ad te ſcribere, nam *Moro* jam hac de re ſcripſeram non indiligenter. Verum hacten⁹ non licuit. *Beraldo* paucis ſcripſi, nè malum utcunque natum gliſceret in pejus. Nec tamen id factum eſt volente *Moro*, cui videbam uſqueadeo non eſſe formidabilem tuam *Antimorum*, ut quemadmodum ſcribunt, ipſe eam curaverit excudendam Epiſt. 36. formulis, idque ſuadentibus aliquot optimis ſimul ac prudentiſſimis amicis, inter quos nonnullos eſſe ſcio, qui tibi ante libellum editum favebant: nunc in diverſum mutati, deſiderant in te civilitatem, humanis literis dignam. Neque ideo volui rem inter vos componi, quòd exiſtimarem periclitari *Mori* famam, ob hujuſmodi libellum, quem hic penè nulli legunt; certè neminem adhuc audivi qui laudaret: aut quod diffiderem *Mori* viribus, ſi veniendum eſſet in certamen: ſed quod exiſtimarem hoc ad publicam ſtudiorum dignitatem pariter atque utilitatem pertinere, ſi bonarum literarum myſtæ inter ſe conſentirent, nec abeſſent à Muſis Gratiæ, præſertim cum tam acerbis odiis undique conſpiretur adverſus ordinem noſtrum. Ocio *Mori* conſulere volui magis quàm famæ, ſi quidem major eſt ille omnium eruditorum calculis quam ut ejuſmodi cavillatiunculis poſſit obſcurari. Tuę verò famæ cum primis conſultum volebam, cui faveo non vulgariter, quámque indies in majus ac melius augeſcere cupiebam. Exiſtimabam hoc & ad Galliæ quoque laudem pertinere, ex quâ nihil adhuc prodiit, quod omniū judicio tantū habeat amarulentiæ, quantū tuus in *Morum* libellus. Provocavit te *Morus*, ſed provocatus, ſed tamen id fecit longè civilius quam tu reſpondes, quod tui quoque fatentur *Galli*. Et ille ſcripſit in bello, tu tot jam annis rebus pacatiſſimis, nec edidit tamen ille quod ſcripſerat. Sed amicis extorquentibus indulſit, ſi modo recognoſcerent. Nec mirum eſt in homine poetico, ſi veris affingat aliquid, attollendæ rei gratiâ, nec fœdum eſt admodum amore patriæ hallucinari. Hoc tantum tibi impingit *Morus*, tu quàm atrociter hoc moliris, ut illum apud Regem deferas, veluti paternæ laudis ſuggillatorem. Nam quæ de carminis viciis notarat, non erant digna tragœdiâ. Jam non excutio qualia ſint, quibus illum viciſſim taxas, nec enim eſt animus cum amico *Brixio* depugnare, nec opus eſt *Moro* noſtris præſidiis, cujus mihi potius eſt opus ſuppetiis. Imò nè judex quidē cupiam eſſe inter duos amicos, nè alterius jacturam cogar facere. Proinde magnopere miror mi *Brixi*, quid tibi venerit in mentem ut verba, neſcio quæ, mea ex meis ad *Beraldum* literis ſic interpretareris, quaſi meo præjudicio, palmam eruditionis tibi detulerim. Ego cupiebam utrunque perpetuò amicum, nec erat conſilium alterum alienare meo calculo, præſertim cum adhuc inter vos ferveret contentio. Non ſatis memini quid ſcripſerim *Beraldo*, illud auſim dejerare, me nihil minus ſenſiſſe, quàm quod tu interpretaris. Illud ſentiebam, quando de literis certamen erat, non oportuiſſe aliam captare laudem ex eo certamine, quàm ut eruditione vinceres, utique ſi poſſes. Oſtendi quid tibi conandum fuerat, non quid eſſes aſſequutus. Quod ſi ego maximè tuam doctrinam *Moricæ* prætuliſſem, tamen arbitror te modeſtiorem, ac prudentiorem, quàm qui velles agnoſcere. Non pronunciavi uter eſſet doctior, nec eſt neceſſe ut pronunciem, & haud ſcio an meum ſit de *Mori*, tuâque doctrinâ cenſorem agere; quid alii cenſeant ſcio. Tua non admodum multa vidi, neque cominus eruditionis tuæ feci periculum. *Mori* plura legi, & cum eo fuit intima familiaritas. De illo ſentio, quod nemo non ſentit, qui pernovit hominem. Ingenium eſt prorſus incomparabile, memoria feliciſſima, dicendi facultas promptiſſima. A puero feliciter imbibit *Latinas* literas, *Græcas* juvenis, idque ſub doctiſſimis præceptoribus, cum aliis tum præcipuè *Thoma Linacro*, & *Gulielmo Grocino*. In ſacris literis eò progreſſus eſt, ut nec magnis Theologis ſit contemnendus. Liberales diſciplinas non infeliciter attigit. In philoſophia ultra mediocritatē progreſſus eſt. Nè quid interim dicam de profeſſione Juris præſertim *Britannici*, in quâ ille vix ulli cedit. Prudentia rara & inaudita: quas ob res Rex cordatiſſimus non conquievit, donec hominem ad penitiſſima ſua conſilia pertraxerit. Itaque mi *Brixi*, planè friget cavillum illud tuum, quod ſub-

inde repetis, in *Morum*. Nullus eſt illi tam inimicus, A quin prudentiæ laudem affatim tribuat. Nam quod ubique videri vis *Morum* ex alto deſpicere, ac velut pro delectamento habere. vereor nè parum probaturi ſint graves & eruditi viri. Nam ut te numero inter eximios, ita non video quâ parte *Morus* ſit tibi contemnendus, ſive fortunā ſpectes, ſive naturæ dotes, ſive ingenium, ſive mores, ſive quódcunq; doctrinæ genus. Et quo magis admiror *Mori* dotes, quod ego non facio ſolus, hoc magis cupiebam inter vos convenire, tuâ magis cauſâ B quam illius, imo meâ quoque cauſâ, nè qua res noſtram amicitiam obnubilaret. Quod factum eſt infectum fieri non poteſt, cæterum optarim hoc quicquid eſt tumultûs aboleri. Quod autem eredis vix fieri poſſe, ut tua *Antimorus* obſoleſcat, aut ego planè fallor, aut nullus eſt iterum editurus, ſi tu conquieſcas. Illud multis diſplicet, quòd *Morum* rurſus attigiſti in præfatione quadam, cum ille ad tuum libellum nihil adhuc reſponderit. Sed ut finiam optime *Brixi*, ſi vis me hoc agere cum *Moro* ut jungat. vos amneſtia. pergam id facere, quod cœpi. Sin expectas ut *Morus* tibi ſupplex ſit, planè falleris. Ut illius animum ſentio, feliciter geſſero rem, ſi hoc ab illo impetrē. ut nolit te odioſiùs impetere, idque ut fiat, arbitror & ad communem ſtudiorum dignitatem, & ad tui nominis honeſtatem pertinere. Quod adjicis animum ad res Theologicas, noſtráſque Paraphraſes habes aſſiduè in manibus, non poſſum non D probare tuum conſilium. Edidimus proxima feriatura Paraphraſin in epiſtolas *Petri* duas, & unam *Judæ*. Hoc agentem morbus oppreſſit, ſed paulatim reviviſcimus. Bene vale *Brixi* doctiſſ. Saluta amicos omnes nominatim. *Antuerpiæ* VII. Calend. Julias, Anno milleſimo quingenteſimo viceſimo.

Eraſmus Rot. Iacobo Vilingero Romani et Hiſpan. Regis Theſaurario. S.D.

Epiſt. 36. QUod de nomine duntaxat tibi notus ad te ſcribo vir incomparablis, non debes imputare meæ impudentiæ, ſed tuæ ab omnibus prædicatæ humanitati. Quod ſi me ab impudentiæ crimine non abſolvis, certè levius damnabis, ſi cogitaris hanc improbitatem ab humanitate profectam eſſe. Nam ut ſic auderem, extorſerunt à me hujus egregii viri *Joannis Fabri* preces, vel merita potius. In quo cum tot egregias dotes perſpexerim, raram morum integritatem, eruditionem haud quaquam vulgarem, judicium acre, fidem & humanitatem incredibilem, exiſtimabam me gratiam etiam initurum apud tuam celſitudinem: qui tibi hominem efficerem notum, aut ſi jam notus eſt, efficerem notiorem, qui pro tua ſingulari probitate, próque fide erga Principem, ſoles impenſe ſavere iis, quorum virtutibus intelligis ornari ſimul & fulciri monarchias: inter hos vel me autore pones hunc *Joannem Fabrum*, ſi quid omninò judico, non vulgare decus ordinis ſui: qui vel citra noſtrum officium ſe tibi ſuis dotibus abundè commendabit, ubi propiùs hominem inſpexeris. De meipſo non video quid poſſim polliceri, animum certè ac ſtudium fidémque polliceor, ſi qua in re voles *Eraſmi* in te obſervantiam explorare. Bene vale. *Lovanii* quinto Nonas Octobr. Anno M.D.XX.

Thomas Morus Eraſmo S.D.

DE puero cujus cauſam commendâſti mihi Epiſt. 37. jam ante cum patre ejus egeram quàm tu ſcripſiſti. Rogârat enim pridem me per literas puer ipſe, quod ſibi perſuaſerat apud illum meam ſententiam momenti aliquid ac ponderis habituram. Tractavi rem diligenter, quid profecerim haud ſatis certò ſcio. Reſpondit mihi pater ejus non omnino duriter, & tamen (ut novi hominem ad rem attentum) opinor reſpondiſſe tam commodè, magis pudore quodam adverſandi mihi, quàm quod ex animi ſui ſentētia loqueretur. Summa erat, de filio ſe uſurū conſilio meo, ſed interim non obſcurè ſignificabat, eum ſe nummatum malle quàm literatum. At puerum ipſum ſic animatum video, ut non rem paternam tantum, ſed ipſum etiam patrem, citius relicturus ſit quàm ſe divelli patiatur à literis, nimirum dignus cujus indolem talem foveant omnes, atque omni ope promoveant. *Lovanienſem* illum ſcholaſticum ita collocavi, ut non dubitem quin tibi perpetuò ſit habiturus gratias. Eruditio ejus perplacet hero, qui quum audiviſſet eum mihi commendatum abs te, rogavit ultrò uti juvenem ipſi permitterem, qua in re ego non gravatim illi ſum gratificatus, utpote quod alioqui deſtinaveram petere. Nam apud me pluribus miniſtris non vacabat locus. Is dum primis illis diebus D eſſet apud me, oſtendit mihi opera quædā *Lodovici Vivis*, quibus neq; magis elegans, neq; eruditū quicquam iam diu vidi. Quotum enim quemque reperias, imò adeo quem unum fermè reperias uſquam, qui tam virente ætate (Nam tu eum virente etiamnum ætate ſcribis eſſe) tam abſolutum cyclopædias orbem abſolverit? pudet me profectò mi *Eraſme* mei, meíque ſimilium, qui uno aut altero libellulo eóque ferè inepto venditamus nos, quum *Vivem* reſpicio tam juvenem, tam multa, E tam excuſſa, tam diſerti ſermonis, tam abſtruſæ lectionis edidiſſe. Magna res eſt linguarum alterutrâ pollere, ille ſe probat utraque peritiſſimum. Majus quiddam ac fructuoſius præclaris imbutum eſſe diſciplinis, at quis uno *Vive* ſe oſtendit aut pluribus inſtructum, aut melioribus? Multò verò maximum eſt ſic bonas artes imbibiſſe diſcendo, ut in alios eaſdem poſſis rurſus docendo transfundere. At quia illo docet apertiùs, dulciùs, efficaciùs? Non poſſum ſatis admirari virtutes illas quas in F declamationibus ejus tu & acutè perſpexiſti & expreſſiſti luculenter, potiſſimum verò (quod in declamando potiſſimum eſt) non modò illorum hiſtorias temporum tam expromptâ memoriâ complecti, quàm non quivis ſuarum rerum meminit, verùm hominum tot olim ſeculis functorum fato affectus tam præſentes induiſſe, ut non è libris hauſiſſe quæ declamat, ſed vidiſſe, ſenſiſſe, in parte fuiſſe rerum vel proſperè vel ſecus cadentium videatur. Conſilia denique non ex aliena conditione G languidulè, ſed ferventer admodum ex ſuo ipſe metu, ſpe, periculo, felicitatem metiri. Quod ſi in alterutra tantum parte præſtaret, eſſet tamen admiratione dignum. Nunc verò talem ſe præbet in utraq; ut chamæleonta putes, verſo ſolo ſimul mutâſſe colorem. Utinam expergiſcantur *Eraſme* atq; ad iſtud *Vivis* exemplar componant ſeſe quidam qui nimium ambitioſè volunt haberi pro diſertis, idq; eo magis titulo quòd alia omnia contemnant,

nam, quam quòd vel aſſequantur vel rite conſequantur eloquentiam, utpote qui ne per ſomnium quidem concipiant ullam rhetorices imaginem. Hi quum cæteras artes negligant, quonam ſtudiorum nomine cohoneſtari poſtulant? Oratorem profectò vel rhetorem nemo jure vocabit eum, qui neque veras agat cauſas, neque declamet fictas. Quin poeta perquam tenuis fuerit atque exanguis, cujus poema nullis philoſophiæ monitis, nullis rhetorum præceptis, nullis diſſerendi exercitamentis formetur. *Vives* quum in rhetorica talem ſe præſtiterit, qualem haud ferme jam quiſquam qui nihil profitetur aliud, tamen cæterarum artium omnium quæ quidem dignæ ſunt ſcitu, nullam reliquit, in qua non ita verſat' eſt, ut in ea ſola ætatem omnem contriviſſe cenſeas. Itaq; ut nihil eſt illius quod non mirum in modum delectet omnes, ita me profectò quæ ſcripſit in pſeudodialecticos peculiari quadam voluptate perfundunt. Non ideo tantùm (quanquam ideo quoque) quod illas ineptas argutias lepidis cavillis eludit, validis argumentis oppugnat, inevitabili ratione à fundamentis eruit atq; ſubvertit, ſed & præterea quod ibi video quædam iiſdem ferè tractata rationibus, quas & ipſe mecum olim quum nihil adhuc *Vivis* legiſſem collegeram. Quæ mihi nunc non eo nomine placent in libello *Vivis*, quod meæ rationes ante arriſerint mihi (ſolet enim placere, ſi quid afferre alios videmus quod nobis ante in mentem venerat) ſed quod mihi plaudo quando quod ante inſpectum habueram, ne parum aptè diceretur, nunc confirmor haud inſcitum eſſe, poſtquam *Vivi* quoque video placuiſſe. Jam illud me capit ac delectat maximè, quòd quum videam idem argumentum utrique noſtrûm animum & cogitationem occupâſſe, tum ſic utrique tractatum, ut quanquam & fuſiùs ab illo & elegantiùs, tamen in nonnullis non tantum res eaſdem afferamus, ſed propemodum eadem etiam verba, ſic mihi libenter blandior, quaſi cognati quippiam ſyderis, animos inter ſeſe noſtros occultâ quapiam vi & conſpiratione conciliet. Hoc illi gratulor quod tantum habet locum apud Cardinalem ſuum. Spero fore ut illius numinis favor iniquitatem fortunæ corrigat, quæ ſolet in eos eſſe peſſima quicunque merentur optima, & tanquam literis ac virtutibus invidens, indoctos ferè atque improbos beneficiis ſuis evehere. Verùm Cardinalis (cui beandi quemvis tam facilis ferè quàm ipſi fortunæ facultas eſt) homini tali, quem inter penitiſſimos adſcivit, cui tantum eruditionis eximiæ (quâ nunc haud paulo clariùs quam ipſo dignitatis fulgore ſplendet) acceptum fert, non inſigniter eſſe beneficus, neque pro inſigni ſuâ bonitate volet, neque ſine inſigni apud poſteros quoque traductione poteſt. Vale mi *Eraſme* chariſſime quem ego ſpero fore ut *Caleti* propediem præſens præſentem in hoc Regum congreſſu complectar. Hodie appellit Imperator. Cras ſummo mane Rex in occurſum prodibit, imò fortaſſis hac ipſâ nocte quæ jam nunc appetit. Non credas quanto gaudio non dico Regis ac Procerum, ſed populi quoque ſit acceptus nuncius per quem conſtabat Imperatorem huc appellere. Iterum vale, è *Cantuaria* pridie Pentecoſtes.

Quiddam eſt mi *Eraſme* de quo ſi mihi notus eſſet *Vives*, admonerem illum. Nunc quoniam haud certus ſum quo animo acciperet ab ignoto tam importunum officium, ipſe potes per occaſionem ſubmonere, eſſe in *ædibus legum* atque item in ejus *ſomnio* (quod alioqui multorum ſuperat pervigilatas vigilias) abſtruſiora quædam quam ut pateant niſi doctiſſimis, quum fuerit in rem literariam utile, illius omnia quam plurimis intelligi: ei rei vel explicando, vel adjectis in margine breviſſimis ſcholiis, facile mederi fuerit. Addet item plurimum lucis declamationibus, ſi brevibus hiſtoriæ ſummam complexus vel unâ pagellâ præponat. Iterum vale, Anno milleſimo quingenteſimo decimonono.

Eraſmus Rot. Thomæ Moro ſuo S. D.

Næ ad iſtius exemplum perverſiſſimo judicio videmus eſſe patrum vulgus. Corpori liberorū anxiè proſpiciunt, animi poſſeſſionibus neglectis, cum fruſtra, imò cum ſuo malo poſſideat opes, qui neſciat uti. De puero nec ago gratias, nec tu novi quicquam feciſti, cum nunquam non ſis tui ſimilis. De *Lodovici Vivis* ingenio gaudeo meum calculum cum tuo conſentire. Is unus eſt de numero eorum, qui nomen *Eraſmi* ſint obſcuraturi. Nec alii tamen magis faveo, & te hoc nomine magis amo, quod huic tam candidè faves. Eſt animo mirè philoſophico. Heram illam, cui ſacrificant omnes, litant perpauci, fortiter contemnit. Et tamen tali ingenio, talibus literis non poteſt deeſſe fortuna. Non alius magis idoneus, qui profliget Sophiſtarum phalangas, in quorum caſtris diu meruerit. Adero *Caleti* ſi valetudo ſuppetet, ut amicis omnibus extremum complectar, ac vale dicam. Bene vale amice incomparabilis, Anno milleſimo quingenteſimo decimonono. *Epiſt.* 38.

Eraſmus Rot. Paulo Ritio S.D.

Libellus tuus eruditiſſime *Riti* me paulò æquiorem reddidit negotio *Caballiſtico*: quanquam antehac non eram admodum infenſus, ſiquidem ignoſcendum arbitror, ut humanum vitium, ſi quiſque faveat iis ſtudiis, in quibus & plurimum inſumpſit temporis, & ſe præcipuè valere confidit. Cæterùm iſtos quis ferat, qui quicquid non intelligunt tam acerbis, tamque pertinacibus odiis perſequuntur? Neque verò uno nomine mihi placuit opus. Eruditio quæ tibi perpetua eſt, hîc mihi non potuit eſſe nova. Sed imprimis arriſit candor ille & perſpicuitas, quæ rem ita ponit ob oculos, ut cæco quoque poſſit eſſe conſpicua. Arriſit animus iſte Gratiis & amicitiæ natus, qui tanto ſtudio tuetur hominis eruditiſſimi innocentiam, adverſus impudentiſſimos ſycophantas. Arriſit denique te, hoc eſt abſoluto veróque philoſopho, digna moderatio: quâ ſic fortiter patrocinatis amico, ut à conviciis in adverſarium temperes, magis reputans quid te, quàm quid illo dignum eſſet. Nam brevitati non perinde faveo, cum mihi licèt occupatiſſimo perlectum opus famem ſui reliquerit. Bene vale doctiſs. *Riti. Agrippinæ*, Anno milleſimo quingenteſimo viceſimo. *Epiſt.* 39.

Eraſ. Rot. Georgio Spalatino S.D.

Epiſt. 40 ALexander juvenis longè candidiſſimus, reddidit mihi tuas literas exoptatiſſimas, unà cum duobus nomiſmatis, optimi Principis tui vivam imaginem nobis referentibus. Quo ſanè dono magis ſum exhilaratus, quàm ſi mihi miſiſſet auri talentum *Atticum*. Ille ſe mihi miſit argenteum & aureum, ego me viciſſim illi mitto æreum. Vtriuſque meritis reſpondet materia. B
Quid enim in iſto Principe non aureum? qui pro magnitudine animi pluſquam heroicâ, contempſit ultro delatum imperium; qui pro ſingulari fide & integritate ſuâ nullis præmiis vinci potuit, quo minus ei decerneret imperium, quem oneri ferendo judicâſſet unum omnium hujus ætatis Principum maximè idoneum; qui tantam auri vim à noſtris oblatam pertinaciſſimè reſpuit; qui mirâ quadam prudentiâ dexteritatéque inauditâ ditionem ſuam ornat ac locupletat, idque nullâ fi- C
nitimorum injuriâ, ſed omnium potius publico bono: qui novâ ſcholâ rem *Chriſtianam* auxit, quam annis perpaucis ex rara frigidáque, omni linguarum ac literarum genere florentiſſimam reddidit, eâ moderatione favens optimis ſtudiis, ut tamen non ſit veteris doctrinæ patronis quod de illo querantur. Ingratiſſimæ literæ, niſi hujus herois merita monimentis conſecrent nunquam intermorituris. Debeo illi privatim permultum, ſed multo plus publico ſtudiorum nomine. At- D
que utinam ea felicitas mihi contingat in vita, ut inclytum Principem cum Academia florenti videre liceat. Ni fallor, hoc autumno ſum aditurus *Germaniam*, adnitar inviſere vos, ſi modò tutò liceat. Interim optimi ducis imaginem inter ea reponam, quæ mihi ſunt chariſſima, mecúmque circumferam ſemper in deliciis habiturus. Scripſi nuper *Philippo Melanchtoni*, ſed ſic, ut eâdem operâ putarim me ſcripſiſſe *Luthero*. Precor ut *Chri-ſtus* optimus maximus *Lutheri* ſtilum & animum E
ita temperet, ut plurimum adferat fructûs Euangelicæ pietati, mentémque meliorem det quibuſdam, qui cum ignominia *Chriſti* ſuam quærunt gloriam, qui cum illius jactura ſuum quærunt lucrum. In caſtris eorum, qui *Lutherum* oppugnant multos video, qui mundum ſpirant magis quàm *Chriſtum*. Et tamen utrinque peccatur. Utinam *Huttenus* temperâſſet ſtilo ſuo, cujus ingenium amo unicè. Optarim *Lutherum* ab iſtis contentionibus aliquantiſper conquieſcere, ac F
rem Euangelicâ tractare purè, non admixtis affectibus, fortaſſe res aliquanto melius ſucceſſerit. Nunc & bonas literas degravat invidiâ nobis exitiabili, ipſi infrugifera. Et periculum eſt, nè publica morum corruptela, cui nemo non fatetur opus fuiſſe publico remedio, ceu peſtis exagitata, magis ac magis ſeſe confirmet. Nec ſemper eſt proferenda veritas. Et magni refert, quomodo proferatur. Bene vale vir optime, méque Principi tuo commendatum facito. *Lovanii* prid. Nonas G
Julii. Anno M.D.XX.

Eraſ. Rot. Richardo Pacco S. D.

Epiſt. 41. SErò mihi redditum eſt tuum epiſtolium, jam te conſcendente equos. Cupiebam tecum colloqui, & fortaſſis adhuc dabitur. Ex animo

A gratulor tibi nova dignitate aucto, cujus meritis nunquam par fortuna reſponderit. Si non dabitur colloqui, commendo tibi negotium non tam meum quàm literarum. Quod enim molitur *Leus* ὁ κατάρατος, non ad me propriè pertinet, fortaſſis ad veſtram *Brittaniam* pertinet, cujus nonnihil refert, opinor, ut laudum ſuarum præconem habeat honeſtum. Scio perpuſillum eſſe laudis, quod illi ex meis lucubrationibus acceſſit, tamen hoc ipſum illi *Leus* invidere videtur. Theologi novum
B μηχάνημα commenti ſunt adverſus collegium trilingue. Id cujuſmodi ſit ex *Mori* literis cognoſces. Bene vale patrone ſingularis. *Antuerpiæ* M.D.XX.

Eraſmus Rot. Alberto Cardinali Moguntino S.D.

GEſtientem advolare iſthuc in tuos complexus, hactenus aliquot negotiola detinuerunt, Epiſt. 42.
C verùm ſi poſthac cœlum dabitur commodius, adero brevi *Coloniæ*. Epiſtolam, quam tuæ celſitudini de *Luthero* ſcripſeram editam doleo. Ego certè bono animo ſcripſeram, ſed non in hoc ſcripſeram, ut ederetur. Neque cuiquam à me fuit exemplaris copia. Incluſeram eam literis ad *Huttenum* obſignatis, admonens, ut ſi videretur expedire redderet in tempore: ſin minus, premeret, aut aboleret. Quo magis admiror, quo conſilio factum ſit, ut & ederetur per typogra-
D phos, nec tibi redderetur. Si hic caſus fuit, fuit infeliciſſimus: ſin perfidia, pluſquam Punica fuit. Utinam hic *Joannes Faber*, ordinis *Dominicani*, tuæ celſitudini tam eſſet commendatus, quàm merentur hominis eximiæ dotes, ingenium promptum & expeditum, judicium excuſſum, eruditio ſolida & abſtruſa, lingua feliciſſima, mores candidi faciléſque. Video tyrannidem quorundam nimium ſuccedere. Nec aliud mihi ſuccurrit, quàm precari, ut res tota cedat in gloriam *Chriſti*, utcun-
E que cedet nobis. Bene vale meum decus. *Lovanii* poſtridie Nonas Octobris, Anno M. D. XX.

Eraſmus Roterod. Petro Manto ex ordine Dominicali S.D.

MIhi ſanè non uno nomine grata fuit tua epiſtola, vir optime, ſed varius quidam caſus eam mihi nunc eripuit, nunc reſtituit, unde factum eſt, ut hactenus illi non reſponderim. Prin- Epiſt. 43.
F cipio eum redderetur, vix erat vel legendi ocium, poſt ubi nonnihil daretur ocii, inter literarum faſciculos ita delituit, ut menſibus aliquot diu multumque quæſita, non quita ſit inveniri. Tandem ultrò non quæſita ad manus venit, &, ut inquit *Ovidius*, *non inventa, reperta eſt*. Eam ruſus ſepoſui in primum ocium, quod obtingeret. Ruſum periit, nec divinare poſſum quo pacto. Proinde nè ſuſpicere mihi tuas literas parum fuiſſe gratas, aut me adeo faſtidioſum, ut pigeat hominis,
G licèt ignoti, tamen, ut ego conjicio, probi & eruditi literis reſpondere, ex mea memoria petam, quod eram ex epiſtola petiturus. Primùm, ſi ſatis commemini, commemorabas, quanto ſtudio, quanto applauſu, quantáque gratulatione totius populi, ſed præcipuè eruditiorum ſit acceptus publicâ concione *Martinus Dorpius*, & hujus laudis portionem aliquam in me conabare trans-

A transfundere, quaſi ille quod talis vir evaſiſſet nonnihil deberet meis lucubrationibus. Deinde narrabas illhic eſſe complures qui mea ſummo ſtudio complecterentur, rurſus eſſe nonnullos, qui pari odio averſarentur & *Eraſmum* ipſum, & *Eraſmi* libros: atque in hoc numero quondam fuiſſe te quoque priuſquam noſtra legeres, verùm evolvendis ac penſitandis noſtris voluminib⁹, ſic eſſe transformatum in alterum hominem, ut nullius ſcriptis æquè delecteris, atque unicè jam adames illum priùs execratum *Eraſmum*. B Sub hæc veluti jam familiaritate nonnullâ mecum contractâ, duo quædam rogas: primùm nè quid *Græci* ſermonis admiſceam ſcriptis meis, nè lector ejus linguæ rudis alienetur; deinde nè patiar ut *Gallia* ſibi me aſſerat, ſed ingenuè fatear *Bataviam* eſſe *Germaniæ* partem, videlicet nè tantâ gloriâ fraudetur. Ad quæ, ut paucis idque præpoſtero reſpondeam ordine; Primo mihi non admodum referre videtur, quo quiſque ſit loco natus, & inanem quandam C gloriam arbitror, ſi civitas aut natio ſe jactarit, quod unum aliquem genuerit, qui ſuis ſtudiis non patriæ præſidiis magnus ac celebris evaſerit. Juſtius gloriatur quæ magnum fecerit, quàm quæ genuerit. Atque hactenus ita loquor quaſi quicquam ſit in me, de quo poſſit ſibi placere patria. Mihi ſatis eſt ſi non pudeat illam mei, quanquam *Peripateticus* non prorſum improbat ejuſmodi gloriam, quæ calcar addere poſſit ad honeſtarum rerum æmulationem. Hujuſmodi ſi quid eſſet in me, opta- D rim ut non *Gallia* modò ac *Germania* me ſibi utrinque vendicarent, ſed ſingulæ regiones, ſingulæ urbes *Eraſmum* ſibi certatim aſſererent: utilis eſſet error, qui tam multos ad honeſta provocaret. An *Batavus* ſim mihi nondum ſatis conſtat. *Hollandum* eſſe me negare non poſſum, eâ in parte natum, ut ſi coſmographorum picturis credimus, magis vergat ad *Galliam* quàm ad *Germaniam*, quanquam extra controverſiam eſt, totam eam regionem in confinio *Galliæ Germaniæ*que ſitam eſſe. Quod ali- E quoties nonnihil *Græciſmi* meis ſcriptis admiſceo, non ſolùm id facio doctorum penè omnium exemplo, ſive veteres ſive recentes expendas, ſed etiam multò, ut opinor, moderatiùs cæteris, nunquam certè ſine cauſa. Sunt quædam, quæ niſi *Græcè* dicantur, aut emphaſis vim, aut alluſionis jucunditatem, aut ſchematis gratiam perdunt. Quin incidunt interim, quæ nolim protinus à quovis intelligi. Et haud ſcio an expediat paſſim aliquid aſpergi ſermonis *Græcanici*, quo magis omnes com- F pellantur etiam ad linguæ, multis modis neceſſariæ, cognitionem. Etenim ſi par eſſe judicas ideo me in totum abſtinere à *Græcis*, quòd ſint à quibus non intelligar, eâdem operâ vetabis, nè *Latinè* ſcribam, quòd plurimi ſint qui *Latinè* neſciunt: & tamen non inficior eſſe locum, ubi charitas ſe demittit ad captum ſimplicium, verùm iis quatenus ſit indulgendum, non eſt hujus temporis perſe-

A qui. Semper illis eſt advertendum, ut ad meliora proficiant. Porrò complures eſſe vehementer infenſos nobis noſtriſque ſtudiis, etiam ſi tu non ſcripſiſſes, tamen quotidianis rumoribus abundè diſcimus. Neque enim iſthic ſolùm, verùm etiam paſſim in omnibus penè oppidis. atque hic denique *Lovanii* tui ordinis ſodales, & horum ſymmachi *Carmelitæ*, tam ſtolidè debacchantur apud imperitam multitudinem in optimas literas, nonnunquam & in nomen *Eraſmi*, ut me ſanè pudeat re- B ferre, quæ illos non pudet dicere. Atque hæc imputarem privatæ ſtoliditati paucorum, niſi id tam paſſim facerent, ut ex compoſito facere videantur, tam impunè, ut patrum plebiſque conſenſu geri ſit veriſimile. Nam ſi non pudet evomere tam inſulſas nenias, tam vana, tam atrocia convicia in his concionibus, quæ doctrinæ Euangelicæ dicatæ ſunt, quid cenſes illos effutire apud ſtultas mulierculas, apud deliros ſenes, apud ſuperſtitioſos idiotas, apud ſimplices adoleſcentulos, quibus gravis eſt C & oraculi inſtar illorũ autoritas. Atq; utinam mi *Petre*, contingat omnib⁹, quod tibi ſcribis uſu veniſſe. Id non tam meâ propriè referret, quàm publicè veſtri ordinis, cui tales rabulæ non levem concitant invidiam, ut nè commemorem interim, quod & populum detractionis tabe inficiunt quâ non alia lues capitalior, & ſacri ſermonis elevent autoritatem Bene habet, quòd, uti ſcribis, jam victus es, expugnatus es, transformatus es. At mecum interim quàm belle agitur, in cujus immerentis D famam, ut eſt conjectandum, digna atque indigna loquutus es. Qui religionem abſolutam profitentur, hoc diligentiùs oportet a linguæ virulentia temperare, quòd hac ratione, ut faciliimum eſt lædere, ita difficillimum eſt mederi: & tamen ferè videmus, qui piaculum eſſe ducunt veſci carnibus, aut aliter cingi, morbum hunc longè ſceleratiſſimum pro ludo habent. Sunt hic duo veſtri ſodalitii, alter Theologus, alter Theologiæ candidatus, quos ſi velim ulciſci, non aliâ viâ magis conveniat, E quàm mandando literis, quæ illi mirè ſibi placentes, quotidie vociferantur in nomen & ſtudia mea, in quibus nihil omnino ſapiunt. Eſt & *Carmelita* quidam Theologus Coryphæus, quem nunquam ſui pudet, cum quotidie videat ſe publicè rideri ab omnibus. Jam quemadmodmodum magnopere faveo gloriæ *Dorpii* mei, quem ob eximias ingenii, doctrinæ, facundiæque dotes, nè tum quidem odiſſe poteram, cum à malis choragis adverſum me ſubornaretur: ita non video quid illinc mihi debea- F tur laudis, niſi fortaſſe quod olim adoleſcentem hortatus ſum ad meliora ſtudia, & lucubrationibus meis vel incenderim nonnihil illius ſtudia vel adjuverim. Aut ego fallor, aut illi ſuccedet, quod nos parum feliciter conati ſumus. Bene vale, meque tuis precibus *Chriſto* commenda. *Lovanii* Calend. Octob. Anno milleſimo quingenteſimo viceſimo.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM.

LIBER DECIMUSQUARTUS.

Laurentio Campegio Card. Eraſ. Rot S.D.

Epiſt. 1. DEcretum erat hyemare *Romæ*, cum aliis de cauſis, tum ut locis nonnullis Pontificiæ bibliothecæ præſidiis uterer, apud nos enim ſacrorum voluminum *Græcorum* magna penuria. Nam *Aldina* officina nobis præter profanos autores adhuc non ita multum dedit. Sed hi crebri Regum congreſſus, à quibus meā referebat non prorſum abeſſe, nos hîc remorati ſunt. Itaque quod nunc non licuit, *Chriſto* favente in proximum annum moliemur. Mihi libebit vel totum hoc ætatis, quod ſuperi volent ſupereſſe, *Romæ* peragere: ubi bonis ſtudiis non ſolum tranquillitas eſt, verum etiam honos. Hæc regio tametſi miteſcit indies: tamen nondum omnino exuere poteſt ſylveſtre ingenium. Et habet antiqua barbaries pertinaciſſimos ſuæ factionis propugnatores. Ac meā ſententiā peccatur utrinque. Qui favent melioribus ſtudiis, malunt ut hoſtes irrumpere, quàm ut hoſpites paulatim in ſocietatem & amicitiam coaleſcere; malunt veteres colonos ſuis finibus depellere, quàm commutatis utrinque bonis, utriſque conſulere. Contra, qui ſibi ſtultiſſimè perſuaſerunt ſe bonam exiſtimationis ſuæ partem amiſſuros apud populum, niſi funditùs extinxerint eas literas, quas ipſis nec didiciſſe contigit, nec vacat diſcere, tam virulentis, tam ſtolidis conviciis in eas debacchantur publicè, privatim, etiam in ſacris concionibus: ut me pudeat recenſere, quæ illos non pudet apud promiſcuam multitudinem deſignare, in linguas, in bonas literas, quas tanti faciunt, tum optimi quique Principes, tum ipſe *Leo* ſummus antiſtes non religionis modò, ſed & eorum ſtudiorum, quibus intelligit, *Chriſtianam* philoſophiam, vel illuſtrari, vel propagari, vel conſtabiliri. Atque hæc agunt devotis animis conjurati, & quod eſt ſceleratius, ad rē execrandam abutentes ſacris concionibus: quas magis refert ad publicos mores puras eſſe, quàm ſacroſanctam Synaxim. Siquidem hanc qui indignè tractat, uni ſibi pernicioſus eſt. Cæterùm qui loci autoritate, qui populi docilis credulitate, non ad *Chriſti* gloriam, ſed ad ſuos affectus abutitur, & multorum animos divinæ doctrinæ pabulum expectantes, fraudat & inficit ſuo veneno, & ſacræ concionis elevat autoritatem. At iſti non contenti in optimas literas digna atque indigna dicere, ſæpenumero non verentur è ſacro ſuggeſto famam eorum inceſſere, quorum induſtriâ putant hæc ſtudia provehi: inter quos cum primis ponunt *Eraſmum*, qui ſi negem me favere politioribus literis, planè mentiar: Sed tamen ita faveo, ut velim eas ſervire gloriæ *Chriſti*. Hujus fabulæ præcipui ſunt actores quidam è ſodalitate S. *Dominici*: qui ordo ut multos & olim habuit, & nunc, opinor, habet viros eruditione pietatéque præſtantes: ita mirum videri non debet, ſi in tot hominū millib' exiſtant illorum multum diſſimiles. Hi aſcitis ſibi nonnullis ex eorū grege, qui ſe neſcio quare *Carmelitas* appellant, me ſibi fingunt hoſtē, cum nemo magis faveat veræ religioni. Veneror & exoſculor *Chriſtianā* pietatē, in quocunq; cultu, in quocunq; pallio ſeſe protulerit veris indiciis, ſive pullo, ſive candido, ſive lineo, ſive laneo, ſive fuſco, ſive flavo. Quòd ſi quando per occaſionē aliquid dicitur in vicia monachorū, non magis æquū eſt eos cōmoveri, quàm ordo ſacerdotum commoveretur, quoties aliquis præſcribens boni ſacerdotis imaginem, oſtendit quantum ab hac abſit ſacerdotum vulgus, aut Principes, quoties illorum vicia tanguntur. Atqui ſi cui ordini parcendum eſt, inprimis parcendum erat Sacerdotali, quem ipſe *Chriſtus* inſtituit, & cujus ipſe pars fuit. Parcendum erat majeſtati Principum, quæ ſæpius irritata, gravem perniciem excitat mortalibus. Atque ut in totum mihi placet, nullum omninò ordinem ſeditioſiùs lædere, ita nimium ſibi tribui poſtulant, qui cum ſibi nihil non permittant in alios, palam etiam ac publicitùs mentientes in famam alienam, eáque vertentes in hæreſes, aut certè odioſiſſimè calumniantes, quæ nec intelligunt, non patiantur ordinem ſuum nominari, niſi cum honoris præfatione: & totus *Dominicalium* ordo conjuret in eum, qui inter amiculos queratur ſibi furto ſublatam pecuniam, aut conſtupratam uxorem, ab ejus ordinis ſodali. Divus *Hieronymus* quot locis depingit vicia monachorum ipſe monachus? Ut ſatyrico ſale defricat monachorum ac virginum vitam? & tamen huic non ſuccenſet *Paula*, non ſuccenſet *Euſtochium*. Neque mihi tamen unquam ſumo, quod ſibi ſumit *Hieronymus*. Nullum ordinem inceſſo, nullius nomen perſtringo, cum ipſi frequenter à meo nomine non temperent. Tantum locis aliquot demonſtro, quibus in rebus ſita ſit vera religio: nec uſquam attingo ea dedecora, quæ vulgo narrantur à multis, non ſine pudore eorum qui verè favent illorum inſtituto. Hic igitur eſt fons ac ſeminarium hujus totius tragœdiæ, immedicabile odium linguarum, ac bonarum literarum. At ſubinde variantur ſcenæ, variantur hiſtriones & perſonæ: ſed tamen eadem agitur fabula. Hinc illa tempeſtas in *Joannem Reuchlinum*, & fidei defendendæ prætextus cum revera nihil aliud quàm uni ſtomacho vindicta peteretur. Cum res nondum ſatis ex animi ſententia ſuccederet, & prodiiſſent, malis ut videtur avibus ſcripta quædam *Martini Lutheri*: ſtatim iſtis crevit animus exiſtimantibus ſibi telum eſſe porrectum, quo ſimul & linguas & literas politiores, & *Reuchlinum*, & *Eraſmum* conficerent. Non dico hunc animum fuiſſe

The-

A Theologis omnibus, ſed hoc fuiſſe conſilium primis illis hujus fabulæ autoribus, vel illud reſtatur, quod aliquot ejus farinæ, mox paſſim velut ex compoſito dato ſigno miris modis vociferari cœperunt in optima ſtudia, *Lutherani* nominis, quod quam odioſiſſimum reddere conabantur, communi invidiâ degravantes, clamantes ex his literis naſci hæreſes, ſchiſmata, Antichriſtos, quæ videmus plurimum & decoris & præſidii religioni noſtræ contuliſſe: quod & Brevibus ſuis fatetur *Leo* ſummus Pontifex; & ſi literis ſuis non teſtare- B tur, tamen ipſâ re teſtificatur, nullos magis ornans fortunis atque honoribus, quàm viros harum literarum peritiâ præſtantes. Porrò cum me non fugeret, quorſum illi tenderent, nimirum ut res naturâ diſjunctas uno faſce involverent, & dictis ac ſcriptis, privatim ac publice teſtatus ſum, nihil eſſe commune *Reuchlino* cum cauſa *Lutheri*, nihil mihi cum utroque, niſi quod pluſculum erat cum *Reuchlino*, qui cum mihi unum aut alterum interceſſerat colloquium, & commune ſtudium prove- C hendi linguas, ac bonas literas, & ex hujus libris olim nonnihil didici, cum *Lutherus* mihi, nè de facie quidem unquam ſit notus, nec eo progreſſus ſit in linguarum aut peritioris literaturæ peritiâ, ut hujus cauſa quiquam pertineat ad eorum ſtudiorum fautores. Hæc opinor non ignorabant iſti: ſed quærebatur anſa quâ privatim odium ſuum poſſent ulciſci. Ea quoniam non data eſt, ægrè ferunt: & nihil non comminiſcuntur, quo me apud ignaros rei, vel in odium, vel in ſuſpicionem ad- D ducant. Primùm una altera præfatio *Lutheri* libris admixta, paulo *Latinior*, ſatis erat illis argumenti, *Lutherum* meâ operâ adjutum fuiſſe in conſcribendis ſuis libellis, in quibus nè apiculus quidem eſt meus. Quaſi verò deſint *Vuttenbergæ*, qui poſſint *Latine* ſcribere: nè quid dicam de reliqua *Germania*. Hic ipſi ſciunt me nihil confingere, & multa ſilentio præterire, nè quos offendam nimis irritabiles. Sub hæc prodiit epiſtola quædam ad *Lutherum* mea: mox altera ad Cardinalem *Mo-* E *guntinum*, utraque typis excuſa. Quâ quidem in re non queo ſatis admirari conſilium quorundam qui ſtatim evulgârunt, quod ego cerâ obſignatum ſcripſeram uni legendum. Unde mihi ſuſpicio eſt id factum inimicorum operâ, undique captantium unde poſſint lædere. Nam ea quam ſcripſeram Card. *Moguntino*, prius excuſa circumferebatur vulgo, quam obſignata ad illius manus perveniret. Prior illa primùm inter epiſcopos & aulicos hic circumferebatur: quæ videlicet planè convinceret *Eraſ-* F *mum Lutheranæ* doctrinæ fautorem eſſe. Deinde *Romano* etiam Pontifici delatam ex *Hieronymi Aleandri* literis colloquióque cognovi: cum ea magis declarat me non favere ſcriptis *Lutheri*: niſi quis perperâ interpretetur omnia. Ex univerſis *Lutheri* libris non perlegi duodecim pagellas, atq; eas etiam carptim: & tamen ex his deguſtatis veriùs quàm lectis, videbar mihi deprehendere dotes naturæ raras, & ingenium pulchrè accommodum ad explicandum juxta veterem morē arcanas literas, ad ſuſcitandū G Euangelicæ doctrinæ ſcintillam: à quâ & publici mores orbis, & ſcholæ nimium jam indulgentes argutis magis quàm neceſſariis quæſtiunculis, vehemēter prolapſæ videbātur. Audiebā eximios viros probatæ doctrinæ probatæque religionis ſibi gratulari, quod in hujus viri libros incidiſſent. Videbam ut quiſque eſſet integerrimis moribus, &

A Euangelicæ puritati proximus, ita minimè inſenſum *Luthero*. Porro vita prædicabatur, & ab iis qui doctrinam non ferebant. Cæterùm de ſpiritu viri, de quo ſolus Deus poteſt certò judicare, malui, ſicut par eſt, in bonam partem eſſe propenſus quam in malam. Poſtremo mundus veluti jam pertæſus hujus doctrinæ nimium urgentis ad humanas vel commentatiunculas, vel conſtitutiunculas, ſitire videbatur vivum illum, ac puriſſimum laticem ex Euangelicis & Apoſtolicis hauſtum venis. Ad hoc B præſtandum mihi videbatur ille, & naturâ compoſitus, & accenſus ſtudio. Sic igitur favi *Luthero*, bonis illius favi quæ in illo vel videbam, vel eſſe credebam. Imò non illi favi, ſed gloriæ *Chriſti*. Et tamē in eodem videbam, quæ mihi nonnullam ſolicitudinem, ac ſuſpicionem incuterent. Proinde cum ille me ſuis literis ultrò provocaret, ſtatim arreptâ occaſione, diligenter admonui, quid ab illo vitari vellem, ut correctum ac purgatum illius ingenium, magno cum fructu, magnáque cum gloria C ſimul ac lucro *Chriſti*, inſtauraret nobis philoſophiam Euangelicam jam penè frigeſcentem. Quod ſi præſtitiſſet, non dubitarem fore, quin hujus propoſiti *Leonem* ipſum haberet in primis fautorem, cui nihil arbitror eſſe antiquius, quàm *Chriſti*, cujus vices interim gerit, gloriam, & gregis concrediti ſalutem. Vide quæſo, an hæc ſit epiſtola, *Luthero* faventis: ſi quid ille ſcripſit adverſus doctrinam aut pietatem *Chriſtianam*. Quoniam in illius ſcriptis mox offenderat neſcio quid ſævum & auſterum, D nec ſatis referens manſuetudinem ſpiritus Euangelici, admonui ut ad exemplum *Chriſti*, & apoſtolorum cum omni manſuetudine doceret ea quæ ad ad veram pietatem attinent. Id quo majore cum fructu poſſet, admonui ut parceret *Romano* Pontifici: cujus autoritatem expedit haberi ſacroſanctam, parceret Principum celſitudini, qui conviciis attacti, aut intempeſtiviùs admoniti, non ſolùm non redduntur meliores, ſed exacerbati pernicioſas aliquoties excitant tempeſtates, ſitque ut & moni- E tori ſua pereat autoritas, interim & vita, & monitoris fructus. Si quidem ut veritati nunquam fas eſt adverſari, ita celare nonnunquam expedit in loco. Semper autem plurimum refert, quàm in tempore, quàm commodè & attemperatè eam proferas. Quædam inter ſe farentur Theologi, quæ vulgo non expediat efferri. Et ſæpe ſanat admonitio tempeſtiva, blanda ac civilis, quos perderet ſæva & intempeſtiva objurgatio. Non enim hîc adducam, quod *Plato* perſpexiſſe videtur, multitudinem pro- F miſcuam, & imperitam, non poſſe contineri in officio, niſi nonnunquam fuco doloque bono fallatur. Sed ea res ut virum integrum deſiderat, ita deſiderat egregiè prudentem. Admonui, nè ſcholas aut ordines omninò contemneret, ſed civiliter admoneret, quid mutari vellet: ut in his quæ longo uſu magis, quàm recto judicio recepta ſunt, denſis ac ſolidis argumentis uteretur potius, quàm aſſeverationibus. Et quoniam non ignorabam ingenium *Germanicum*, neque neſcirem eum quorundam ſcri- G ptis immodicè mordacibus irritari, admonui, nè convicium convicio regereret: ſed aut in totum negligeret, aut argumentis reſponderet: à maledictis omninò temperaret. Ad hæc quoniam verebar nè tanta libertas, exiret in tumultum, admonui, nè quid arroganter aut factiosè vel diceret vel faceret. Poſtremò excuteret animum ipſe ſuum: de quo meum non eſſet judicare, nè quid eſſet cor-

rupius

ruptus, irâ, aut odio, aut inani gloriâ, quæ mediis etiam pietatis officiis ſolet inſidiari. Quod qui his obnoxius eſſet affectibus, non videatur idoneus præco Philoſophiæ *Christianæ*. Obſecro quid hic omiſſum eſt, de quo fuerat admonendus *Lutherus*? Hæc cum ſyncero & amico ſcripſerim animo: tamen non defuerunt apud *Germanos*, qui hanc epiſtolam *Luthero* impingerent, velut illius doctrinæ ſugillatricem, quã altera pars calumniatur ut à fautore ſcriptam. At quoſdam hoc ipſum malè habebat, quòd homini reſponderim. Quaſi vero mihi vicio vertendum ſit, etiam ſi *Sultani* literis provocatus, illi reſpondiſſem: præſertim cum ille nihil de ſuis dogmstis mihi communicaret. Alios malè habebat, quod tam civiliter reſpondiſſem. Sed iſti non animadvertunt, quam ſuo quiſque ingenio blandiatur, quam amara per ſe res ſit admoneri. *Lutherus* mihi nec de facie notus erat, ut nec adhuc eſt, librorũ illius nihil attigerã præter paucas pagellas. Res nondum erat progreſſa in hanc contentionem: tantum à paucis reclamabatur, quos omnes ſuſpicabantur ſuum agere negotium. Flagitabatur diſputatio, flagitabantur judices. Et quâ fronte ego primùm ignotus, deinde nullâ præditus autoritate, deinde nimis quam tenuiter doctus, ſumpſiſſem in illum ſupercilium cenſorium: aut quæ ſpes fuiſſet illum laturum me, aut qui fructus expectari poterat, niſi ut hominis ſtilum tandem in me acuerim objurgando? Hoc ipſum parum civile, ultrò admonere non conſulentem. Nec eram ignarus quanto plus ſoleamus proficere civili blandáq; admonitione, quàm objurgatione ſævâ. Non mihi ſumo tantum ingenii, tantum eruditionis, ut auſim de aliena fide pronunciare, ni planè quis repugnet articulis receptiſſimis. Quid alii ſibi ſumant, ipſi viderint. Sunt qui me negent aliud eſſe quàm grammaticum. An ego nihil aliud ſim, in præſentia non diſputo: illud extra controverſiam eſt, illos aliud eſſe. Sed ad rem. An illi tuliſſent grammaticum de hæreſi pronunciantem? Quod ſi maximè ſuppetiſſet eruditio, non poteram illius libros refellere, niſi ſemel atque iterum perlectos, niſi excuſſis locis autorum, unde hauſerat ſua dogmata. Et hauſit pleraque ex veteribus, quos ſi nominatim ubique citâſſet, bonam invidiæ partem defugiſſet. At mihi vix erat ocium mea legendi, & ſi quid ocii ſupereſſet, malim, ut ingenuè dicam, veteribus evolvendis impendere. Jam cum & eruditi multi, & ſcholæ etiam hanc provinciam ſibi capeſſerent refellendi *Lutherum*, quæ fuiſſet impudentia, memet ingerere transverſum, aliiſque & judicandi autoritatem, & victoriæ gloriam præripere? Cæterùm quos illud offendit, quod poſt præſcriptam docendi formam adjeci, *Hæc non admoneo, ut facias, ſed ut quod facis, perpetuo facias*: mihi videntur admodum imperiti rhetoricæ civilitatis, quâ mitigare ſolemus admonitionis auſteritatem. Quis enim non novit hæc ſchemata? Sed ego jamdudum memorem moneo, doctum doceo, & ſus *Minervam*. Nimirum jam imaginabar illum ſuâ ſponte facere, quod ab illo fieri volebam. Alioqui ſi nihil in eo diſplicuiſſet, ſtultum erat tot verbis aliam ſcribendi formam præſcribere. Et iſti ſic interpretantur: Scribe ſeditioſè, ſcribe hæreticè. Et tamen ſi maximè talis fuiſſet *Lutherus*, nè potuit quidem hoc dictum aliter intelligi, quàm juxta formam præſcriptam. Jam & illud perversè interpretantur, quòd addiderim, & hic & apud Anglos non paucos eſſe, qui libris illius faverẽt, quaſi voluerim illũ animare ad audaciã: cum potius hoc egerim, ut illũ hortarer ad moderati' circumſpectiúſq; ſcribẽdũ, quo magis ſatisfaceret bonorum virorum judicio, & ea ſcriberet, eáq; moderatione ſcriberet quæ piorum & eruditorum favorem perpetuum mereretur. Sic athletis propoſitis favoribus addimus animum, non ut negligentiùs certent, ſed ut bonorum favori reſpondeant. Nec interim ſatis animadvertunt quidam, quod in eadem epiſtola tractem duplex argumentum, alterum de clamoribus in bonas literas, & harum profeſſores, alterum de vociferationibus in *Lutherum*. In priore prorſus ac palàm ab illis diſſentio; in poſteriore me nec judicem facio, nec adverſarium, nec patronum, tantum admoneo quid velim à *Luthero* vitari. Jam in epiſtola ad Card. *Moguntinum* quid aliud ago quàm nè per vim opprimatur, causâ non cognitâ: nè ea feneſtra aperiretur quibuſdam damnandi, quod non refellunt, & haud ſcio an etiam intelligant? Et tamen in eadem ingenuè fateor, mihi quædam in *Luthero* diſplicere. Hactenus fsvebsm, *Luthero*, ut nollem illum dedi quorundam libidini, qui quovis prætextu tendebant ad ſubvertendas bonas literas: ſed tamen non ita favebam, quin divinorum voluminum teſtimoniis revinci, quin argumentis refelli vellem, ſi refelli mereretur. Generoſa ingenia doceri cupiunt, cogi non ferunt. Docere Theologorum eſt, cogere tantùm tyrannorum eſt. Ita favebam *Luthero*, ut corrigi mallem, quàm perdi; revocari, quàm extingui, ſi quid erraret. Et errant quotquot hactenus ſcripſerunt, ſi modò Canonicas ſcripturas excipias. Hoc animo puto & hodie Theologos omnes probos favere *Luthero*. Imò hoc animo video & ipſum eſſe *Leonem* Pont. Maximum. Amavit libros & ingenium *Tertulliani Cyprianus*, in dogmatibus non conſenſit. Amavit *Origenis* ingenium *Hieronymus*, à damnatis opinionibus abſtinuit. *Tychonis* libris & ingenio videtur delectatus *Auguſtinus*, procul interim abhorrens ab illius factione. Nec tamen hæc velim eſſe fraudi *Luthero*. Ego de illo in neutram partem pronuncio, ſuos habet judices. Ut mea laudatio nihil illum ſublevarer: ita nolim illum gravari, ſi quid ſecus de illo ſentio. Tantùm oſtendere volui, quantum abſim ab eo quod mihi impingunt. Primus illius libellos ſuſpectos habui, nè quid tumultûs gignerent. Primus obſtiti, nè *Baſileæ* cuderentur, & obſtiti non leviter, primum oratione minisque præſens, mox abſens literis. Et crebro & diligenter admonui nunc per literas, nunc per amicos, quid ab illo vitari vellem, idque feci tantâ libertate, ut amicorum epiſtolis admonerer, nè talia paſſim loquens qualia ſcriberem, plurimorum *Germanorum* animos à me alienarem: cum horum nihil facerent Theologi, qui ſe credebant fortiter adverafari *Luthero*. Nemo fraterne monebat hominem, nemo deterrebat, nemo docebat nemo refellebat. Tantùm vociferabantur, exortum novum hæreticum, qui doceret, non eſſe neceſſe confiteri omnia commiſſa capitalia. Mox venturum *Antichriſtum*. De cauſa nunquam pronunciavi, modum impetendi duntaxat improbabam, ut præproperum, ut indecorum, ut inclementem, ut inutilem. An continuò favet parricidio, qui nolit parricidii reum damnari, niſi cognitâ causâ? An hoſti favet, qui monet

quo

A quo pac[illegible] poſſit hoſtis opprimi minimo diſpendio militum, [illegible] qui monet tentandum, an hoſtis ſine *Martis* alea [illegible] ad deditionem adigi? Si bene conſulit Reipub. [illegible] mavult hoſtem ſervari quam perimi, quâ fronte [illegible]rehendunt, qui idē velit a Theologis fieri? Et hæc ſc[illegible] fingens interim quod mihi non conſtabat, *Luther*[illegible] [illegible]ris eſſe magiſtrum. Et tamen ſic admonui, quid mi[illegible] [illegible]retur optimum factu, ut nihilo ſeciùs liberum [illegible] facerem, ſuo uti conſilio, ſi magis probaretur. Videbam B hoc ulcus non ſine periculo tangi apud plebem promiſcuam, in qua plurimi ſunt, quos omnes contendi malè habet, nullum libentiùs excuſſuros, ſi ſenſiſſent Theologum ac probatæ vitæ virum, in hac eſſe ſententia. Et tamen incertum eſt etiamnum, an in ſcriptis ſuis hoc ſenſerit *Lutherus*. Deinde quid aliud quam nobilitabant ejus libros ejuſmodi clamoribus, ante perpaucis notos, & eos irritabant ad legendum, qui nunquam alioqui fuerant lecturi? magna cum utilitate C bibliopolarum: qui tanto feliciùs diſtrahebant ſuos codices, quanto iſti vociferabantur impotentiùs. Atque interim nec populum docebant, nec *Lutherum*. Unde doctoris titulo gloriantur, niſi ut doceant? Qualis qualis erat *Lutherus*, certè humanius erat ſanare, quàm extinguere. Olim proconvictis etiam maleficis intercedebat epiſcoporum autoritas. Tantum abeſſe debent eccleſiaſtici viri à perdendi libidine. *Auguſtinus* pro *Donatiſtis*, qui haud ſcio, pernicioſiores nè fuerint hæretici, an ſæviores latrones, quos ſciebat D inſidiari ſuo capiti, apud Imperiales præfectos intercedebat, nè ſæviretur in illorum corpora. Nimirum vir optimus eos reſipiſcere cupiebat, perire nolebat. Supereſſe volebat, qui poſſent reſipiſcere, & ſupereſſe volebat etiam ſuo periculo. Olim audiebatur hæreticus, etiam cum reverentia, idquod ex *Auguſtini* libris palam eſt, & tamen [illegible]um temporis hæretici convicti, & in errore per[illegible]ſtentis, pœna nihil aliud erat, quàm ſemotio [illegible]ommunione orthodoxorum. Nunc nulla pro[illegible]criptio ſævior eſt, quàm hæreſis crimen. Et ta- E men nihil facilius habent in ore iſti, neſcio qui, qui munus epiſcoporum ſibi vendicant, quorum aliquot ſcio his eſſe moribus, ut mihi nè pilo quidem viderer melior, ſi ſuâ ſententiâ me pronuntiarent orthodoxum, ut ingenuè quod ſentio dicam. Laudatur ſapientum quorundam conſilium, qui ſceleratiſſimis etiam ignoſci cupiebant, quod negarent perpendendum quid illis eſſet dignum, quorum factis nullum ſatis dignum ſupplicium F exeogitari poterat, ſed quid poſtularet dignitas *Romani* nominis, quid ſuaderet utilitas publica. *Paulus* ubique parcit pſeudapoſtolis, nè provocati graviùs etiam læderent teneram adhuc, ac recentem Evangelicam doctrinam. Quanto minus conveniebat ſic ilicò ſævire in eum, cujus vita prædicabatur ab omnibus, cujus ſcriptis tot egregii proceres, tot eruditi, tot pii delectabantur? Quod ſi *Lutherus* talis fuiſſet, qualem illi videri volebant nullum poterat dari conſilium, quod G magis & gravaret illum, & Theologorum victoriam illuſtraret. Illi totum *Lutherum* cupiebant extinctum. Quod ſi hominis vel error, vel pertinacia merebatur extrema remedia, quæ tandem tentatis omnibus adhiberi ſolent membris deploratis, nimirum hac ratione totus *Lutherus* aboleri poterat, ſi prius exemptus fuiſſet ex animis

A hominum, mox etiam è bibliothecis, idque citra tumultum orbis *Chriſtiani*. Ex animis eximi poterat, ſi dogmata illius ſolidis argumentis, ac divinæ ſcripturæ teſtimoniis refelliſſent ii, quos & eruditio non vulgaris commendabat, quóſque ſpectata vitæ integritas vindicabat à ſuſpicione corruptelæ. Gravis eſt, ut eſſe debet, apud omnes *Chriſtianos Romani* Pontificis autoritas, ſed ea quo plus habet ponderis, hoc magis circumſpiciendum, nè [illegible]ivatis affectibus quorundam nimis indulgeat, B hoc [illegible]inus illi ſunt contemnenda doctorum ac piorum [illegible]minum tacita judicia. Siquidem illud non verebor [illegible] [illegible]enere dicere, Nullos magis officere Pontificiæ dign[illegible] quàm qui illi vel ſtultè favent, vel corruptè. Qu[illegible] [illegible]nim neſcit *Romano* Pontifici eſſe, quo vel perdat, vel [illegible]at quos velit? Sed quod unquam fuit Imperium [illegible]m inſtructum, quod ſolus metus reddiderit diu[illegible]? Ipſe Deus amari quoque voluit, non ſolùm timeri. Proinde ut dicere cœperam, quo gravior eſt [illegible] C latiùs patens Pontificis autoritas, quo res eſt atrocior, hoc erat meâ ſententiâ lentiùs ac moderatiùs agendum. Hoc ſi ſolus ſuaſiſſem, non eram, opinor, reprehendendus. Nunc hæ parte video mecum ſentire, ſi qui ſunt cordati, non hic ſolùm, verumetiam *Romæ*, non tantum apud profanos, verumetiam apud Theologos, atque adeo apud ipſos *Dominicales*. Ex his quibus damnatus *Lutherus* placet, ſic damnatus non placet. Non enim hic excutiam quales ſint, per quos potiſſi- D mùm agitur hoc negotium, non referam pro damnatis *Lutheri* dogmatis, qualia nobis inſerant, fortaſſis ut nunc ſunt res mortalium, longè tutiora, ſed ſi quis pietatis Evangelicæ negotium ſpectet, non paulo pernicioſiora, quæ nec it ferunt Theologi, qui alioqui *Lutherum* omni machinarum genere adoriuntur. Hoc igitur meum conſilium hactenus modò favit *Luthero*, nè præter meritum, nè præter jus, nè per tumultum, nè magno orbis tumultu opprimeretur. At multò magis ſavere E videbatur dignitati *Romani* Pontificis, autoritati ordinis Theologici: cujus judicia oportet eſſe graviſſima, & mores quàm maximè ſedatos, & ab omni ſuſpicione ſtultitiæ, invidentiæ, avaritiæ, ambitionis, odii, adulationis, cæterarúmque cupiditatum, quæ nobis judicium adimunt, remotos. Ut nemo minus favet *Romano* Pontifici, quàm qui ſavet imprudenter, qui favet corruptè: ita nemo magis officit nomini Theologico, quàm qui hoc agunt, ut Theologos faciant, vel adulatores vel F tyrannos. *Moſes* non dubitavit ſequi conſilium *Jethro* ſoceri, & mihi pro fideli conſilio indignantur, cui tamen per me liberum erat non parere. Si verum audire cupimus, ſit cuique liberum ſuam dicere ſententiam, ſit venia vel malè conſulenti, modò id fiat animo ſedulo. Quod ſi huic præmium eſt mitra, illi magnum malum, quæ ſpes eſt cognoſcendæ veritatis? Ex tot Academiis duæ duntaxat damnârat aliquot *Lutheri* paradoxa. Nec hæ prorſus inter ſe conſentiunt, imò nec alterius G Theologi inter ſeſe prorſus conſentiunt. Expectabatur ſententia *Pariſienſis* Academiæ, quæ ſemper in re Theologica non aliter principem tenuit locum, quàm *Romana* ſedes *Chriſtianæ* religionis principatum. Cum hujus expectaretur judicium, an mihi fraudi eſſe oportuit, etiam ſi faviſſem quibuſdam *Lutheri* dogmatis? Nunc nihil unquam illius tutatus ſum, etiam cum liceret, tantum illorum

rum præcipitatum ac tumultuoſum judicium im-
A probavi, qui diſplicuerunt & iis, cui *Luthero* ad-
verſabantur. O novum *Lutheranum*, primus *Lu-
theri* libros hactenus certe damnavi quod vide-
rentur ſpectare tumultum. à quo ego ſemper &
conſtanter abhorrui primus obſtiti, ne lucubratio-
nes illius ederentur, penè ſolus omnium illius li-
bros non legi, ſolus nihil unquam illis ſum cona-
tus defendere, nè inter pocula quidem, ubi quod
effutitur, in vino ſcribi ſolet. Semper hortatus ſi[…]
B ut qui poſſent, diſp[u]tarent adverſus *Luther*[…]
berent adverſus *Lutherum*. Id ubi […] cœp-
tum eſt, conſtanti vultu probavi […]od utinam non
feciſſent præpoſterè. Exi[…]arum Academiarum
præjudicium adver[ſus] *Lutherum*. Prodiit Bulla
terrifica *Roma*[ni P]ontificis titulo. Exuſti ſunt co-
dices. Cla[m]atum eſt apud populum. Res odioſius
agi vix [pot]uit. Bulla viſa eſt omnibus inclemen-
tior, quam pro lenitate *Leonis* noſtri, & tamen hu-
jus ſævitiæ non parum additum eſt ab his. qui
C rem exequebantur. Nullus interim vidit *Eraſmum*,
aut inquietum, aut ſolito triſtiorem. Quæ *Sylve-
ſter. Prieras* ſcripſerat adverſus *Lutherum*, a nemi-
ne hactenus audivi probari, vel ex eorum nume-
ro, quibus *Lutherus* eſt inviſiſſimus *Auguſtinus*
Minorita minus etiam placuit quam *Sylveſter*. De
Thoma Redagino, quoniam deguſtavi duntaxat,
nihil interea dicā. Unus e[r]at *Lovanii* vir, Schola-
ſticæ Theologiæ non vulgariter eruditus, nec ve-
teris illius rudis, nomine *Joannes Turenboltius*, is
D publicè multis diebus diſputavit, adverſus aliquot
axiomata *Lutheri*, & diſputavit ut Theologum de-
cuit abſque conviciis. Idem ſcripſit ſuper hoc ar-
gumento libellum, nec dubito quin eâ moderatio-
ne ſcripſerit, quâ diſputavit. Nemo vehementiùs
adniſus eſt, ut is libellus publicaretur, quàm ego.
Hæc nimirū ageret, qui *Lutheri* faveret errorib9?
Quid mihi neceſſitudinis cum *Luthero*? aut quid
ab illo ſperem præmiorum, ut ab eo ſtare velim
adverſus doctrinam Evangelicam? aut adverſus ec-
E cleſiam *Romanam*, quam opinor a Catholica non
diſſentire? aut adverſus Pontificem *Romanum* to-
tius eccleſiæ Principem, qui nec epiſcopo meo pe-
culiari velim adverſari? Non ſum tam impius,
ut diſſentiam ab eccleſia catholica, non ſum tam
ingratus ut diſſentiam è *Leone*, cujus & favorem,
& indulgentiam in me non vulgarem ſum exper-
tus Poſtremò non ſum tam imprudens, ut obſi-
ſtam ei, cui nec Regibus tutum eſt obſiſtere, etiam
ſi illius cauſa mihi parum probaretur, præſertim
F cum nulla ſpes eſſet boni fructûs. Si corrupti mo-
res *Romanæ* curiæ poſtulant ingens aliquod ac præ-
ſens remedium, certè meum aut mei ſimilium
non eſt hanc provinciam ſibi ſumere. Malo hunc,
qualis qualis eſt, rerum humanarum ſtatum, quàm
novos excitari tumultus. qui ſæpenumero vergunt
in diverſum, atque putabatur. Qui mare admit-
tunt in novas lacunas, ſæpe falluntur, quod ſemel
admiſſum, non eà fertur, quà deſtinârat admiſſor,
ſed quò lubuit proripit ſeſe, magno malo finiti-
G morum. Ego ſciens nec fui nec ero magiſter er-
roris, nec ullius tumultus vel dux, vel comes ſum
futurus. Affectent alii martyrium, ego me non ar-
bitror hoc honore dignū. Scio me quibuſdā invi-
ſum non quod *Lutheranus* ſim, nam hoc ipſum in-
dignantur, quod *Lutheranus* non ſim, ſed iis qui
nullis placent niſi ſtultis mulierculis, idiotis. & ſu-
perſtitioſis. Nec prorſus aliis diſplicet *Eraſmus* niſi

A quibus diſplicent bonæ literæ, & *Evang*[eli]ca veri-
tas, hoc eſt, quos alit ac ditat [m]undi ſtultitia. Hæc
pluribus ad te ſcripſi, ut ſi o[…] forte ſunt iſthic, qui
me vocant in ſuſpicionem, […]e quid commovearis
illorum calumniis, [ha]bendum certiſſimum habens, ac
perſuaſiſſimum, [et] [Ro]manæ ſedis, cui ſcio me multis no-
[mi]nibus obligatiſſimum, cum primis ſtudioſum,
[…]biturum pro adverſario quiſquis illi adverſatur.
Atque utinam *Germani* maluiſſent prudentem ali-
B quam rationem excogitare, negotium hoc *Luthe-
ranum*, & ex dignitate *Romani* Pontificis, & ex
publica tranquillitate componendi, quàm proca-
cibus ac ſeditioſis libellis, ulcus hoc per ſe ſatis a-
trox exaſperare. Multorum gravium ac pruden-
tum judicio, videbatur res feliciorem exitum ha-
bitura, ſi per graves, doctos ac ſedatos viros majo-
re moderatione, minore ſævitiâ fuiſſet acta, hoc eſt,
ſi *Leo* Papa maluiſſet, hac in re ſuam ſequi natu-
ram, quam aliorum affectibus indulgere. Sed ut-
C cunque res cœpta eſt precor. ut *Chriſtus* optimus
maximus det exitum felicem omnibus. ipſi glori-
oſum, *Leoni* ſplendidum & honorificum, cujus
gloriæ pro mea virili nunquam ſum defuturus, ſi
quid tamen hæ valebunt literæ. Bene vale. *Lova-
nii* Natali ſancti *Nicolai*, Anno milleſimo quin-
genteſimo viceſimo.

*Eraſmus Roterod. Godefredo Rhodo Ste-
grio S. D.*

D VT ſeriùs ad tua ſcripta reſponderim, *Rhode* *Epiſt.* 2.
chariſſime, turba me literis atque etiam li-
bellis interpellantium fecit, nè quam inhumanita-
tis, aut faſtidii ſuſpicionem de me concipias. Inge-
ris mihi meos labores, qui utinam aut tam utiles
eſſent orbi, aut tam felices autori, quam ſunt nume-
roſi. Sed quam mihi diſplicui in tuo ſpeculo, tam
tuum mihi placuit ingenium. Neque enim illic te
minus vidi, quam meipſum, ac libentius tuam fa-
E ciem contemplatus ſum, quàm meam. Placuit in-
genium ſanum ac felix, ſobrium, nihil habens in-
eptiæ, placuit candor ac modeſtia, placuit phraſis
nec affectatione moleſta. nec inanibus verbis re-
dundans. Jam illud etiā vehementer ſum admira-
tus, te in carmine quo vix aliud legibus aſtrictius,
tam commode quod ſentis eloqui, præſertim
cum argumentum tractes & jejunum & jejunum[…]
num. Et haud ſcio an hoc conſilio ſumpſeris ſteri-
lem & infelicem materiam, quo major eſſet inge-
F nii tui gloria, qui potueris elephantum e muſca fa-
cere. Nam illud mihi diſplicuit, quod immeritis
& immodicis laudibus, nihil aliud quam oneras
Eraſmum. Quanquā hoc jam adeo ſolenne eſt ge-
neri poetico, ut ceu jure præſcriptionis id recte fa-
cere videantur. Quòd niſi fortuna tam iniqua eſ-
ſem, ut nemo poſſit a me ullum ſperare officium,
fortaſſis exiſterent qui ſuâ ſuſpicione non minus te
gravarent, quàm mei te qui me laudibus captaſſes,
me qui laudibus hujuſmodi delectarer. Quo ma-
G gis miſeret me tui, qui tantum laboris abſque fru-
ctu ſuſceperis, quandoquidem nè illud quidem gra-
tiæ rediturum eſt à me, quod invicem ſibi præ-
ſtant ac referunt jumenta, mutuum ſcabentia. Nè
tamen nihil omnino rependam officii pro tam
candido animi tui in me ſtudio. conſulo, ut
poſthac bonas horas in melioribus libris collo-
ces, nec unquam in manus ſumere velis *Eraſmi*
nænias,

nænias, niſi quum nihil eſt bonorum voluminum: ad hæc ſi quando voles exercere ſtilum & exercere venam ingenii tui, deligas argumentum felicis. Vale mi *Rhode*, tam habiturus *Eraſmum* faventem, quàm tu de bonis literis bene mereberis. *Lovanii*, Anno M.D.XX.

Eraſmus Roterod. Thomæ Linacro S. D.

Epiſt. 3. NOn ſine magno animi dolore audio ex amicis, valetudinem tibi factam incommodiorem: homini me herclè digno cum primis, quem nec ſenectus attingat unquam, nec morbus ullus. Sed quando hac lege naſcimur omnes, nec ſunt ullo pacto exorabiles *Parcæ*, enitendum eſt, ut quâ licet etiam à fatis ipſi nobis ſimus ſuperſtites. Porrò ut æquioribus animis cedunt è rebus humanis parentes, qui viderint liberos ſuos ad aliquem vitæ ſtatum evectos: ita nonnihil eſt editis vigiliis noſtris, interim ceu prægustare, quid poſteritas de nobis ſit judicatura. At tu ſi mihi permittis, ut liberè tecum agam, ſine fine premis tuas omnium eruditiſſimas lucubrationes, ut periculum ſit, nè pro cauto modeſtóque crudelis habearis, qui ſtudia hujus ſeculi tam lentâ torqueas expectatione tuorum laborum, ac tam diu fraudes deſideratiſſimo fructu tuorum voluminū. Fortaſſe terret te noſtrum exemplum, ſed etiam atq; etiam vide, dum ſtudioſiùs vitas noſtram culpam, in diverſum deflectas. De me quicquid tibi audes polliceri, ſcito ſemper fore promptiſſimum. Bene vale vir optime, idémque doctiſſime. *Brugis*, Natali divi *Bartholomæi*. Anno M.D.XXI.

Eraſmus Rot. Thomæ Lupſeto S. D.

*Epiſt.*4. VT acerbus mihi fuit rumor de morbo tuo, mi *Lupſeto*, ita vehementer gaudeo te nobis reviviſcere. *Coleti* noſtri vitam Epiſtolâ còmplexus ſum, ſi parum graphicè videbitur expreſſus, tibi partim imputabitur, qui me parum ad plenum inſtruxeris viri coloribus, quod quidē nemo te meliùs poterat. Porrò quod ad ejus viri formam velutique præſcriptum vitam inſtituis, non poſſum non vehementer probare, modò delectum adhibeas. Probum quidem exemplar tibi proponis, ſed in optimis præcipua ſunt imitanda, nec ea tamen niſi accōmoda Nec enim omnibus omnia congruunt. In illo præcipuum erat, quod ſynceram *Chriſti* philoſophiam è puriſſimis Euangeliorum hauſtam fontibus gratis impartiit populo: ut non abſque numine videatur illi contigiſſe gentile cognomen. Siquidem *Coleheth Hebræis* dicitur *concionator*, quem *Græci* vocant *eccleſiaſten*. Eam ad rem ſi te toto ſtudio contuleris, aut ego planè fallor, aut *Coleto* non inferior evades. Cæterùm quod illius exemplo tibi cœnis in totum interdicis, equidem non approbo, nec in illo probabam. Quod ſi ſentis corpori tuo pro vigore ætatis frenis opus eſſe, meâ ſententiâ feliciùs hoc præſtabit moderatus uſus cibi potúſque, quàm multa perpetuáque inedia. Bona continentiæ pars eſt, certo animo velle continere: huic ſi acceſſerit vehemens & aſſiduum ſtudium ſacrarum literarum, non erit opus carnificinâ jejuniorum, quæ fortaſſe premunt luxuriem juventutis, ſed ita premunt, ut ſenectuti tradant invalidam, atque ita coercent corporis calorem, ut lædant animi vigorem. Optimæ matri tuæ precor *Mercurium* dextrum ac propitium, quæ cum tot monſtris linguaciſſimis ſola depugnat ſuâ linguâ: Quòd ſi mihi hic decem eſſent iſti ſimiles propugnatrices, liceret in utramvis dormire aurem. Profectò unam arbitror dignam quæ repubeſcat. Optimo patri multam ex me ſalutem dicito. Cura ut quam optimè valeas chariſſime *Lupſete*. Saluta *Gulhelmos* duos pari candore præditos, *Gonellum* & *Dancaſtrum*. Præterea *Gerardum* quondam *Coleti* œconomum. *Brugis* decimo Calend. Septemb. Anno M.D.XX.

Beatiſsimo Patri Leoni ejus nominis decimo Eraſmus Roterodamus S. D.

TAmetſi non metuebam, beatiſſime pater, nè tua bonitas impelli poſſet ad lædendū inſontem, aut tua prudentia temere crederet improborū calumniis: tamen quoniam eam video tot negotiis ex toto undiq; orbe inundantibus pulſari, ſimúlq; conſidero inauditam quorundā improbitatē, qui conjurarūt in bonas literas, nuſquam ceſſare, nihil non audere, nullū non movere lapidē, arbitratus ſum nōnihil meâ referre, hac veluti antidoto præmunire ſanctitatē tuā, oculatiſſimā quidem illam, ſed pariter occupatiſſimam. *Epiſt.*5. Eſſe video, qui quo magis cōmunirent factionē ſuam, conati ſunt cauſam bonarū literarum, cauſam *Reuchlini*, meámq; cauſam cum *Lutheri* cauſa conjungere, cum his nihil ſit inter ſe cōmune. Atq; id ſemper tum oratione, tum ſcriptis editis teſtatus ſum. *Lutherum* non novi, nec libros illius unquam legi, niſi fortè decem aut duodecim pagellas, eaſque carptim. Ex his quæ tum deguſtavi, viſus eſt mihi probè compoſitus ad myſticas literas veterum more explanandas, quando noſtra hæc ætas immodicè indulgebat argutis magis quàm neceſſariis quæſtionibus. Bonis igitur illius favi, non malis, imò gloriæ *Chriſti* in illo favi. Ferme primus omnium odoratus ſum periculum eſſe, nè res exiret in tumultum, à quo ſic abhorrui ſemper ut nemo magis. Proinde minis etiam egi cum *Joanne Frobenio* Typographo, nè quid operum illius excuderet. Scripſi tum crebro, tum diligenter amicis, admonerent hominem, ut in ſcriptis meminiſſet *Chriſtianæ* manſuetudinis, ſerviretque ſemper eccleſiæ tranquillitati. Et cum ipſe prior ad me ſcripſiſſet ante annos duos, amanter admonui, quid illum vellem evitare, cui conſilio utinam ille paruiſſet. Eam Epiſtolam audio delatam ad tuam Beatitudinem, in odium opinor mei, cum magis favorem tuæ ſanctitatis mihi conciliare debuerit. Quid enim illic omitto, cujus non illum admoneam? Civiliter quidem id facio, ſed ita citiùs proficitur, quam auſteritate, & ignoto ſcribebam. Poſteaquam formam ac ceu regulam homini præſcripſeram, nè quid offenderet admonitionis libertas, ſubjicio: *Hæc ſcribo, non ut te admoneam quid facias, ſed ut quod facis, perpetuò facias*, videlicet imaginans illum jam ſponte ſua facere, quod illum facere volebam. Quod ſi mihi placuiſſet ea ſcribendi ratio, quâ prius utebatur *Lutherus*, quid opus erat illi tot verbis novam formam præſcribere? Et tamen hunc locum ſcio quoſdam impudenter ad calumniam detorſiſſe, ſed magis illud quod adjeceram, hîc eſſe plures illi faventes. Id ſanè verè ſcripſerā. Bonis illius hic favebant plurimi, non aliter quàm ego

ego favebam. Hoc illum ſcire volui, non ut his fretus pergeret ſeditioſe ſcribere, ſed ut ad formam à me præſcriptâ moderaretur ſtilum, ſi vellet bonorum favorem eſſe perpetuum. Nomen Epiſcopi *Leodienſis* quomodo admixtum ſit demiror apud *Lypſienſes*, qui neſcio quo conſilio epiſtolam arcanam evulgarunt, cum *Baſilea* non fuerit additum. Illud veriſſimum eſt, illi nihil prorſus unquam fuiſſe rei cum *Luthero*, nihil magis quàm mihi. Quod ſi maximè nomen fuiſſet additum, non alio ſenſu fuiſſet additum, quàm modo ſum interpretatus. Eam epiſtolam ſcripſimus fermè ante biennium, & res nondum ad hanc acerbitatem proceſſerat, & ad diſputationem erat provocatum. Si quiſquam vel inter pocula audivit me *Lutheri* dogmata tuentem, non recuſem vocari *Lutheranus*. At non impetii meo ſtilo hominem. Primum refellere non poteram, niſi prius ſemel atque iterum attentè legiſſem. Ad id mihi non erat ocium, plus ſatis occupato meis ſtudiis. Deinde videbam rem eſſe ſupra modulum eruditionis & ingenii mei. Ad hæc nolebam Academiis in hoc occupatis, ſuam præripere gloriam. Poſtremo metui tot potentium virorum odium in me provovocare, præſertim cum nemo mandaſſet hanc provinciam. Quare ſi quid iſthic me calumniantur bonarum literarum hoſtes, in tua prudentia, meáque innocentiâ mihi certum eſt præſidium. Non ſum tam demens, ut contra ſummum *Chriſti* vicarium, auſim quicquam, qui ne peculiari quidem epiſcopo meo velim adverſari. Non ſum tam ingratus, ut tuæ in me plus quàm paternæ indulgentiæ non reſpondere laborem. Hoc meum qualecunque eſt ingeniolum, *Chriſti* gloriæ, gregiſque *Chriſtiani* tranquillitati ſerviet. Quiſquis erit hujus adverſarius, is & meus erit. *Luthero* ne tum quidem patrocinabar, cum utcunq; liberum eſſet favere. Tantum impetendi modum improbabam, non *Luthero* conſulens, ſed autoritati Theologorum. Videbam rem ex odio linguarum ac bonarum, ut vocant, literarum natam. Videbam acerbis odiis, & ſeditioſis apud populum clamoribus rem geri, quibus nihil aliud efficiebant, quam ut nobilitarent opera *Lutheri*, & vulgus hominum ad aviditatem legendi provocarent. Si prius refelliſſent *Lutherum* & animis hominum exemiſſent, deinde libros exuſſiſſent, totum *Lutherum* citra tumultum orbis abolere poterant, ſiquidem id merebatur quod iſti prædicant. Libera ac generoſa ingenia doceri gaudent, cogi nolunt. Hoc conſilium pro Theologis adverſus *Lutherum* faciebat, niſi quidam perperam interpretarentur. Decreveram hyemare *Romæ*, conſulturus in locis aliquot bibliothecam tuæ ſanctitatis. Sed hi Principum congreſſus me remorati ſunt, in proximam hyemem ſpero me adfuturum. *S. T.* incolumem tueatur *Chriſtus* optimus maximus. *Lovanii* Id. Septemb. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo.

Eraſmus Roterodamus Ioanni Shcudelino Literatori Memingienſi S. D.

Epiſt. 6. GAbriel Stendelinus homo mihi multis nominibus charus, facilè effecit, ut boni conſulerem quod ignotus me tuis literis interpellaris. Plus ille potuit apud *Eraſmum*, nimirum ut, occupatiſſimus licèt, ſi non reſcriberet, certè reſalu-

A taret eum à quo ſic eſſet ad amicitiam provocatus. Quod iſtic, ut ais, tantum tribuitur meis lucubrationibus, ſi vera prædicas, gaudeo meas vigilias bonis aliquot addere calcar ad ſtudium vitæ melioris, poſteaquam adeo multos ad odium mei provocârunt. Tu fac, mi *Joannes*, ut gnaviter incumbas in provinciam quâ hactenus magna cum laude diceris obire. Neque perinde ſtudio tibi ſit digladiari cum veteris inſcitiæ *Hyperaſpiſtis*, atque ut rudi docilique ætati melioris eruditionis ingenuæque pietatis ſeminarium infundas. Si Princi-
B
pes non admittunt ſana conſilia, ſi eccleſiæ Proceres autoramenta mundi præferunt *Chriſti* præmiis, ſi Theologi monachiq; jam diu nimis adamatâ Synagogam non poſſunt relinquere, ſi populus à conſuetis non poteſt avelli, ſupereſt tamen hæc una via, quæ ſpem bonam faciat fore, ut mundus aliquando ſeſe referat ad frugem meliorem, ſi vinum novum in utres novos indatur. Emerget olim hæc ſeges, ac vel citra certamen op-
C
primet hos non minus indoctos, quàm indociles. Rectè inſtituendis pueris, & in lucem edendis veterum ſcriptis paulatim evaneſcet illorum irreligioſa religio, & illiteratæ literæ. Hac igitur graſſare, ac bene vale. *Anderlaci* pridie Nonas Septemb. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo primo.

Eraſmus Roterodamus Guilihelmo Waramo Archiepiſcopo Cantuar. S. D.

D
VBi cognoviſſem Card. *Ebor. Brugis* cum *Cæſare* congreſſurum, eò me contuli, quo complures amicos illic & viderem & complecterer: quibus mihi nihil in vita, nec charius, neq; dulcius. Bona quædam ſpes habebat animum meum adfuturum & epiſcopum *Roffenſem*, ſed ea fefellit. Librum quem Rex *Angliæ* ſcripſit adverſus *Lutherum*, vidi tantùm, nondum accepi, tametſi jam ſæpe promiſit Card. *Eboracenſis*. Id ſuſpicor ejus Epiſt. 7.
E
negligentiâ factum, cui datum erat hoc negotium. Quis non exoſculetur ejuſmodi Principis animum, qui ſic & ornet noſtra ſtudia, & religionem defendat? Olim ſumma pietas erat, ſi Reges armis tutati fuiſſent tranquillitatem *Chriſtianam*. Hic ingenio calamóq; propugnat, ſatis declarans, quid præſtaturus ſit, ſi res arma poſtulaverint. Confido fore, ut hoc pulcherrimum exemplum, & cæteri Principes ſtudeant æmulari. Ac tandē opinor, pudebit ſacerdotes ac monachos nihil ſcire ſacrarum
F
literarū, poſteaquam viderint tantū Principem in his ſtudiis eò progreſſum eſſe, ut libris etiam editis Catholicæ religioni patrocinetur. Ex Procerum præcipuè *Montjoii* narratione, certo perſuaſum habeo, librum ipſius *Marte*, quod aiunt, confectum eſſe. Nec dubito quin illo feliciſſimo ingenio ſit digniſſimus, quod mirè valet, quocunque ſeſe intenderit. Quâ de re plura ſcribam, ubi volumen perlegero. Video tempeſtatē eſſe multo periculoſiſſimam, in qua mihi ſentio curſum ſic eſſe mode-
G
randum, ut nec *Chriſti* negotiū deſerā, hominibus adulando, nec me fruſtra in diſcrimen aliquod conjiciam. *Lutherus* veluti malum Eridis miſit in mundum, cujus nullam omninò partem non turbatam video. Nemo non fatetur vehementi quâdam medicinâ fuiſſe opus Eccleſiæ nimium collapſis moribus, ſed video propemodum uſu venire, ut pharmacum parum dextrè adhibitum,

motbi

morbi vim exacerbarit, veriùs quam expulerit. Atque utinam verum eſſet, quod invictus *Danorum* Rex *Chriſtiernus* mihi ſimile quiddam dicenti reſpõdit, ludens opinor, levibus pharmacis nihil agi, ſed illud eſſe remediorum efficacium, ut primum corpus omne concutiant. Ego certè nullum exitum video bonum, niſi *Chriſtus* ipſe noſtrã temeritatem bene vertat, quemadmodum ferunt *Minervam Athenienſium* δυσβουλίαν bene fortunare ſolitam. Mihi cui ſemper placuit tranquillitas, non poteſt hic orbis tumultus non eſſe moleſtiſſimus. Accedit his, quod *Lutheri* negocium, tametſi longè ſemotum à bonis literis, tamen non mediocri invidiâ gravat noſtra ſtudia. Id caſu quodam ſic accidit, quod antequam *Lutherus* exoriretur, jamdudum acerrimum bellum eſſet cum hoc hominum genere, qui nunc potiſſimum oppugnant *Lutherum*. Hi ſunt monachi quidam ac Theologi jejunæ illi ac perturbatæ doctrinæ nimium tribuentes. Ac nunc quidem certatim omnes impetunt *Lutherum*, velut olim *Hectorem* jacentẽ *Græci*. Sed hæc *Scylla* nobis ita vitãda eſt, ut nè deferamur in *Charybdim*. Urgent quidam, ut nonnihil ſcribam in *Lutherum*. Ubi me extricâro ab his in quibus nunc mirè diſtringor, id autem fiet brevi, accingar ad legendos omnes *Lutheri* libros, & eorum qui ſcripſerunt adverſus hunc. Neque enim temerè res eſt tentanda. Hoc facto, conabor efficere, ut nec Pontificis *Romani* dignitati, nec *Chriſtianæ* religionis tranquillitati videar defuiſſe pro mea quidem viriſi. Nos hic magnis ſtudiis apparamus bellum in *Gallos*. Pontifex totus in veteres amicos iritatus nobis ſeſe adjunxit. Et interim *Turca Hungariam* populatur armis. Precor, ut *Chriſtus* Opt. Max. ſervet amplitudinem tuam nobis incolumem. Reliqua cognoſces ex *Thoma Halſeio*, Epiſcopo *Elphinenſi*, quem ſemper expertus ſum ex animo mihi faventem. *Brugis* decimo Calend. Septemb. Anno M. D. XXI.

Eraſmus Roterodamus Richardo Paceo S.D.

Epiſt. 8. DE noſtris commentatiis nihil audio mi *Pacae*, quæ res graviùs excruciat animum meum, quàm quum in Litore *Dovarienſi* ſemel periret univerſa res pecuniaria. Cui debeam hanc imputare jacturam neſcio, certè tuo animo nec libet imputare, nec poſſum. Librum quem Regia majeſtas conſcripſit adverſus *Lutherum*, vidi tantùm in manibus *Marini* nuncii apoſtolici. Vehementer aveo legere. Nec enim dubito quin dignus ſit illo longe feliciſſimo ingenio, quod mirè valet, ubicunque ſeſe intenderit. Olim prodigioſæ pietatis habebatur, & divorum dignum Catalogo, ſi Princeps copiis & armis depuliſſet hoſtes à cervicibus *Chriſtianorum*. At *Henricus* octavus ingenio, calamóque propugnat pro *Chriſti* ſponſa, ſatis declarans, quid præſtaturus ſit, ſi rés arma flagitârit. At interim quod nunc præſtat, ut meâ ſententiâ multò difficilius eſt, ita laudem ſolidiorem magisque propriam illi pariet. Nam bellicæ rei laudem fortuna partitur in multos, ſæpenumero multo maximam partem ſibi vendicans, hic quoniam res omnis animi præſidiis geritur, quicquid laudis eſt, uni propriè debetur *Henrico*. Quot quot colimus aut amamus bonas literas, ingratiſſimi ſimus, ni tale ingenium veneremur atq; exoſculemur, quod miris modis ornat commendátque ſtudia noſtra. Porrò confido fore, ut hoc pulcherrimum planèque rariſſimum exemplar multos Principes provocet ad æmulationem. An non pudebit poſthac ſacerdotes, monachos, epiſcopos, nihil ſcire rei Theologicæ, quum videtint Regem tantum, juvenem, tot negociis diſtrictum, eò progreſſum in cognitione ſacrarum literarum, ut libris editis periclitanti *Chriſtianæ* religioni patrocinetur? Nec addubito quin id aliquanto feliciùs illi ſucceſſerit, quàm nonnullis qui antehac in eodem ſtadio vires ſuas periclitati ſunt. Sed hac de re certiora ſcribam, ubi librum devorâro, cujus legendi me mira quædam tenet aviditas. Nam Cardinalis *Eboracenſis* pollicitus eſt, ſe facturum mihi copiam. Vehementer erat moleſtum, quod tu abeſſes ab hoc comitatu. Id tuliſſem moderatiùs, ſi vel epiſtola nos inviſiſſes. Memento mi *Pacae*, in cujus locum ſucceſſeris, & quid nobis promiſeris. Expecto enim ut efficias, ne *Coletum* magnopere deſiderem. Tu majus etiam quiddam es pollicitus. Abundè ſatisfeceris & meis votis, & tuis promiſſis ſi per te licebit recipere nugas quas apud te depoſuimus *Ferrariæ*. Bene vale vir ornatiſſime. *Brugis* decimo Calend. Septemb. Anno M. D. XXI.

Marcus Laurinus Decanus apud ſanctum *Donatianum* hoſpes meus, tui amantiſſimus, rogavit ut ſuis verbis tibi multam ſalutem aſcriberem.

Eraſmus Roterod. Henrico Gruingio Decano Embricenſi S. D.

BRevis Epiſtola tua, paucis me non pauca docuit. In primis virum eſſe te melioris literaturæ non vulgariter peritum: Deinde ſingulari modeſtiâ atque humanitate præditum: Poſtremò bene volentem *Eraſmo*, quem admoneas tam amicè, neq; malè de ipſo ſentientem, qui tam ſimpliciter admoneas, nimirum intelligens eum multum abeſſe ab ingenio vulgarium hominum, quos offendere ſolet officium, quo vix aliud præſtari poteſt amicius. Quare poſthac nomen tuum mihi ſcribetur inter ſelectos amicos. De loco mutato planè tuæ ſubſcribo ſententiæ, & primo quoque tempore ſartietur, non ſine honorifica tui mentione. Res agebatur per tumultum Nec vacabat in tam vaſto mari hiſtoriarum excutere ſingula. Debeo tibi vir optime, plus etiam debiturus, ſi quod facis, facias frequenter. Bene vale. *Lovanii* Nonis Martiis, Anno M. D. XX. Epiſt. 9.

Eraſmus Roterod. Thomæ Cardinali Eboracenſi S. D.

TAnto itinere me contuleram *Caletium*, tot dies illic commoratus ſum, ut celſitudinis tuæ colloquio fruerer, verum hoc mihi inviderunt occupationes, quas tametſi ſemper ſcio eſſe maximas, tamen id temporis majores eſſe videbam, quàm ut auderem à prima ſalutatione, prolixiore colloquio interpellare. Pro ſingulari favore quo me hactenus proſecuta eſt tua benignitas, habeo gratiam, quanquam hoc officii non tam mihi præſtat, quàm bonis ſtudiis, quibus meæ deſudant vigiliæ. Cupiebam aliquo monumento teſtari animum & memorem & gratum, ſed hactenus voluntati noſtræ defuit commoditas. Et tamen interim qualicunque libello utcunque declaravi Epiſt. 10.

propenſionem animi mei. Eum ſpero pro ſolita tua
manſuetudine non aſpernaberis. *Germania* velut
œſtro percita fremit ac ſævit in *Leum* ſexcentis
libellis. Obſiſto literis quantum poſſum. Negant
ſe unquam parcituros *Leo*, genti parcituros, atque
hactenus tantum mihi morem geſturos. Mihi con-
ſultum videtur, ut *Leus* aliquo ſcripto placet *Ger-
manos*, quos odioſis in me conviciis irritavit. Ego
viciſſim adnitar, ut huj⁹ tragœdiæ ſit finis. Qui has
reddit *Chriſtophorus Palæologus* Monachus eſt
montis *Sina*, vir probatorum hominum teſtimo-
nio, claro genere natus, ac merè *Chriſtianus*, atque
ut ipſe ex familiari conſuetudine comperi, probus,
modeſtus, nec infacetus. Cupit nonnihil nummo-
rum colligere, ſublevando monaſterio ſuo, quod
nimirum verè dictum experitur *Heſiodo, noxam
eſſe malum vicinum*. Adeo à *Sarracenis* finitimis
expilatur. Hic meſſis illi fuit admodum ſterilis,
vel quia tenaciores ſumus, vel quia vehementer
ubique frigere cœpit res indulgentiaria. Sperat iſt-
hic fore aliquanto uberiorem. Nec dubito quin fu-
tura ſit, ſi tua celſitudo dextro nutu faverit. Et fa-
vebit, uti ſpero, vel cauſæ piæ, vel homini probo.
Non enim auſim poſtulare, ut apud tantum Heroa,
hujus homunculi commendatio pondus ullum ha-
beat. Bene vale. *Antuerpiæ* ſeptimo Idus Auguſt.
Anno M.D. XX.

*Eraſ. Rot. Conrado Schutterani & Laurentio
Ethonis monaſteriorum Abbatibus pro-
vinciæ Briſgaudiæ* S. D.

Epiſt.11. ZAſius ille nihil facit novi, qui dum ſic ubiq;
prædicat *Eraſmum*, ut ex muſca pluſquã ele-
phantum faciat, non vobis ſolùm, verumetiam aliis
multis imponit, ſed prius ipſi impoſuit amor quidã
immodicus. Quanquã hac in parte prorſus ignorat
rerum mearũ ſtatum. Nullus eſt mortaliũ, qui libẽ-
riùs abſtinet ab aulæ commercio, quã *Eraſmus*. Et
illic valere non poteſt, niſi qui ſubinde ſuo fultus
choro, fabulæ partem agat. Ego nec factiones am-
bire poſſum, nec ingerere memet, nec alium cubito
protrudere, nec ignorat veſtra prudentia, qualis ſit
aula Cæſaris, nimirum bellua capitum innumera-
bilium, adeo ut ſi mihi incidat aliquid negotii, ma-
lim jactura rei ocio meo conſulere, quàm perſequi.
Aſcitus quidem ſum in ordinem conſiliariorũ, ſed
ita, ut nè vocatus quidem adſim, tantum abeſt, ut
memet ingeram. Et tamen non gravabor cauſam
veſtram pro viribus adjuvare, ſi ſe dederit occaſio,
quanquã citra meam operam non dubito quin ſit
ſucceſſura, nimirum juſtiſſima, apud Principem ju-
ſtiſſimum. Habet enim *Carolus* præter alias egre-
gias dotes, illud vel præcipuè dignũ Imperio, quod
æqui juſtiq; tenaciſſimus eſt. & falli quidem poteſt,
corrumpi verò non poteſt. Id eo magis cõfido fore,
quòd ut ſcribitis, jam vos cœperit illius clementiã
tueri adverſus violentiam illius qui vobis faceſſit
negotium. Bene valete Patres ac domini, cum pri-
mis colendi mihi, atq; obſervandi. *Lovanii* Calen.
Octobris, Anno milleſimo quingenteſimo deci-
monono.

*Eraſmus Rot. Chriſtophoro Hegendorfino
Lipſio* S.D.

Epiſt.12. IAm ego abſum ab *Ulyſſe*, quem me facis in
literis tuis, quam tu procul abes à *Therſite*, cui
A te confers. Doctrinæ laudem quam ad invidiam
uſq; mihi tribuitis, toties jam fruſtra deprecor. Hu-
manitatis & candoris laudem libens agnoſcerem,
ſi per occupationes & fortunæ malignitatẽ tantun-
dem præſtare poſſem, quantum cupio. Eruditiore
volens cedo quibuslibet, humanitatis officiis quòd
ſuperor nonnunquam, neceſſitas eſt in cauſa, non
natura. Si *Philippus Melanchthon* duxit uxorem,
quid ſupereſt, niſi ut illi bene ominemur? quando
quod factum eſt, reſcindi non poteſt. Quorſum
B igitur attinet nunc amicorum colligere ſententias?
Quod iſthìc agit *Eccius*, hoc hic quidam agunt ma-
joribus etiam ſtudiis. Sed hujus fabulæ ſemper de-
creveram eſſe ſpectator, ſic, ut nec ſi bene ceſſerit,
mihi laudis aliquid poſtulẽ, nec, ſi ſecus, reprehendi
poſſim, fata viam invenient. Cæterùm quod in
Eccium ſchedis affixis ludunt, multis modis mihi
diſplicet. Primum exemplum periculoſum eſt,
quod in quemvis ilicò poſſit recidere. Deinde quid
ſtultius, quam eos provocare, quos non poſſis co-
C ercere? Poſtremò quid minus decorum *Germa-
nis*, quibus præcipuam laudem olim peperit bel-
lica virtus, quàm anonymis libellis pugnare, quo-
rum interim ſuſpicio multos gravat innocentes,
cum adverſariorum cauſam reddant etiam melio-
rem. Ut armis rem gereres niſi cum urget neceſ-
ſitas, non eſt mei conſilii: ita libellis pugnare,
nimis ineptum, nec ſatis viris dignum judico.
Magis illud ad rem pertinebat, circumſpicere ra-
tionem aliquam, quâ ſine tumultu totum hoc ne-
D gotium poſſit componi. Nunc *Lutherus* eos pro-
vocat, qui etiam ſi malam cauſam haberent, quod
ego non judico, nè poſſint quidem opprimi. Et in-
terim bonas literas degravat invidia, in quas cra-
brones hos immittit, vix tolerabiles, etiam cum
res illis malè ſuccedunt. Quis autem feret geſti-
entes victoria? Aut ego nihil video, aut aliò ten-
dunt quàm ad *Lutherum*. Muſarum aciem expu-
gnatum properant. Non recuſavero videri vanus,
niſi res ipſa mihi fidem arroget. Bene vale. *Lovanii*
E Idus Decemb. Anno milleſimo quingenteſimo
viceſimo.

Eraſmus N. Viro Præpotenti S D.

VIr clariſſime, celſitudinis tuæ literæ nos of- Epiſt.13.
fenderunt occupatiſſimos literariis labori-
bus, & redditæ ſunt per hominem prorſus igno-
tum, cujus nullam faciebat mentionem epiſtola.
Et tamen viaticum erat illi à me ſarciendum, quod
F ſe prædicaveret à prædonibus alicubi ſpoliatum.
Has ob cauſas nunc brevius reſcribo, brevi per *Fu-
caros* ſcripturus copioſiùs, ſi quid dabitur ocii, aut
ſi id te velle ſenſero. Librum jam ante ſex men-
ſes acceperam per duos *Bohemos*, tametſi nondum
vacavit perlegere, ac de diſſidio mihi ſat dili-
genter ſcripſerat *Joannes Slechta*. Quæ ſane res
non mediocriter excruciavit animum meum, qui
ſemper faverim cum omni paci concordiæque in-
ter mortales omnes, ſi fieri poſſit, tum maximè
G inter *Chriſtianos*. Quum enim Deus, juxta Pro-
phetæ teſtimonium, regnare gaudeat in latitudine
populi, cúmque videamus *Chriſtianæ* religionis
pomœria uſqueadeo contracta in arctum, quis non
diſcrucietur animo, hoc ipſum quod ſupereſt, tot
opinionum morbis, tot morum corruptelis eſſe vi-
ciatum, tot ſectis diviſum atque diſtractum? Egi
ſuper hac re nonnihil cum Cardinale *Campegio*, vi-
ro

ro nec indocto, nec inhumano, cum apud nos eſſet, ac poſt cum nuncio quodam Pontificio. Uterque ſat benignè reſpondit, bonam ſpem oſtendens ſarciendæ concordiæ. Mihi majorem etiam ſpem facit hujus *Leonis* noſtri clemens ac pacis cupidiſſimum ingenium, ſi modò ſuo mallet uti ingenio, quàm quorundam affectibus obſecundare, qui nec illius dignitati meâ ſententiâ conſulunt, & publicam orbis utilitatem ſuis privatis commodis poſthabent. Porro quod a me ceu regulam quandam petis, cui ſcribis plus autoritatis fore apud tuos, quàm ſi *Romanus* Pontifex obvibret ſua fulmina: me jamdudum abhorrentem à negotio, cui nec autoritate par ſim, nec eruditione, magis etiam deterret. Et haud ſcio, an ullo queas argumento me magis alienare ab eo ad quod conaris invitare. Quis enim ego ſum, ut de aliena fide pronunciem, aut decernam aliquid, præter id quod decrevit ac ſequitur Eccleſia Catholica? Quod ſi mihi conſtaret perperam aliquid decretum eſſe ab eccleſia *Romana*, fortaſſe rogarem, aut reverenter admonerem, ſi daretur occaſio, abſit autem, ut mihi quicquam decernendi fiduciam arrogem. Ego ſtudiis meis nihil aliud conatus ſum, quam ut bonas literas penè ſepultas apud noſtrates excitarem, deinde ut mundum plus ſatis tribuentem *Judaicis* ceremoniis, ad veræ & Euangelicæ pietatis ſtudium expergeſacerem. Poſtremò, ut ſtudia Theologiæ ſcholaſtica, nimium prolapſa ad inanium quæſtiunculatum argutias, ad divinæ ſcripturæ fontes revocarem. Nihil unquam aſſeveravi, ſempérque fugi dogmatiſtæ perſonam, præſertim in iis, quæ jam eſſent inter articulos noſtræ religionis recepta. Tametſi fateor quædam eſſe definita per Theologos quoſdam, quæ, meâ quidem ſententiâ, poterant abſque jactura pietatis Euangelicæ relinqui in medio. Quod igitur præſcribam, vir optime, non habeo, quod optem, habeo. Optarim enim primum iſtam omnem regionem ſibi conjungi *Chriſtianâ* concordiâ, deinde cum cæteris omnibus citra controverſiam habere pacem ac ſocietatem perfectam. Ac jam quidem, ſi non maxima, certè optima regni pars agnoſcit publicam Eccleſiæ concordiam. Ad hæc, prodigioſam *Nicolaitarum* factionem, etiam vulgus iſthic, ut audio, execratur. Supereſt ſola *Pygardorum* factio reconcilianda. Ejus rei conficiendæ bonam video ſpem, ſi per vos, Pontificem, ac Principes aliquot, ad eruditos aliquot ſpectatæque integritatis viros, negotium hoc deferatur, excluſis ab hoc albo iſtis, qui nulli negotio ſeſe non admiſcent, cum longè aliud profiteantur, non quod illos oderim, ſi modò præſtarent quod profitentur: ſed ex his videmus paſſim exiſtere, qui ſic clamoribus, tumultibus & adulationibus agunt, ut ipſis videtur, Pontificis negotium, ut, meâ quidem ſententiâ, nemo magis officiat Pontificis dignitati. Sic enim vociferantur, ut idiotis etiam putentur inſanire. Nec ulli magis affectibus populi commendârunt *Lutherum*, quàm qui odioſiſſimè vociferati ſunt in *Lutherum*. Hi timent neſcio quid, & ob id omnem movent lapidem, quo regnum ſuum ſtabiliant. Hos igitur ab hoc arbitrio velim omninò ſemoveri. Quod ſi res ageretur manſuetis ac moderatis rationibus, ſperarim fore, ut & *Leo* Pontifex auferret laudem clementiæ paſtoralis, & iſti laudem vel fructum potius obedientiæ *Chriſtianæ*. Nec enim ullo modo probandi ſunt, qui

A *Romanum* Pontificem, vel exacerbant conviciis, vel oblatrationibus traducunt. Etenim ſi *Petrus* meritò objurgat eos, qui glorias, hoc eſt, viros publicâ poteſtate præditos aſpernantur, etiam ſi ſint ethnici: quanto minus impetendus eſt, cui primam autoritatem deferunt omnes fermè eccleſiæ? Neque enim jam diſputo, unde illi delata ſit hæc autoritas, certè quemadmodum olim multis presbyteris adhuc æqualibus unus eligebatur Epiſcopus, nè ſchiſma naſcere-
B tur, ita nunc ex omnibus Epiſcopis expedit deligi unum Pontificem, non ſolum ad excludenda diſſidia, verùm etiam ad temperandam tyrannidem aliorum Epiſcoporum, ſi quis fortè ſuos opprimeret, ac Principum prophanorum. Neque verò neſcio, quæ vulgo querelæ jactentur de ſede *Romana*; ſed quemadmodum inconſultum eſt ſtatim credere, quod ſpargitur rumore populari: ita videtur iniquum quicquid *Romæ* geritur, imputare *Romano* Pontifici. Multa ge-
C runtur illo inſcio, nec enim unus poteſt omnia cognoſcere, multa illo invito & reluctante. Atque ut nunc ſunt res humanæ, ſi *Petrus* ipſe *Romæ* præſideret, cogeretur, opinor, ad quædam connivere, quæ nequaquam probaret in animo ſuo. Sed hæc utcunque habent, longè plus ageretur moderatis precibus, aut rationibus, aut blandis querelis: quàm obtrectationibus, aut ſcriptis amarulentis. Quòd ſi hoc merentur noſtra commiſſa, ut mundus magno tumultu caſtigetur, &
D ſi neceſſe eſt ut veniant ſcandala, certè ego curabo, nè per me veniant. Me nullus habebit, neque magiſtrum erroris, neque ducem tumultûs. Quod libri *Lutheri* apud vos habentur in manibus, uti ſcribis, non admodum doleo, ſi modo ſic legantur ab iſtis, quemadmodum à me legi ſolent. Si quid ineſt boni, decerpo: ſi quid mali, tranſilio. Nec in præſentia dicam, quid de hoc viro ſentiam. Tantum illud dicam, maximam hujus tragœdiæ partem, natam eſſe ex immoderata cupidi-
E tate quorundam Theologorum, maximè *Dominicanorum* & *Carmelitarum*, de quibus in præſentia me piget plura ſcribere. Unum illud dicam, ſi *Leo* ſciret, quæ nos videmus & audimus, aut prorſus me fallit mea de illo opinio, aut haberet illis pro ſua ſedulitate non optimam gratiam. Cum *Luthero* mihi nihil intercedit, præter *Chriſtianam* amicitiam. Quod uti veriſſimum eſt, ita ſæpenumero ſum teſtatus. Ego nec autor illi ſum, nec patronus, nec actor, nec judex. Nec eadem ſcripſimus, opinor, nec
F eodem modo. De ſpiritu illius nolo, nec meum eſt ferre ſententiam. Nec illius admodum multa legi, videlicet meis ſtudiis abundè diſtentus. Nihil illius unquam nec impugnavi, nec defendi, tantùm alicubi in illo deſideravi pluſculum manſuetudinis Euangelicæ; nec tamen probavi ſævitiam ac tumultum iſtorum, qui libris illius nondum lectis ſtultiſſimè vociferabantur apud populum, *aſinum, gruem, ſtipitem, hæreticum, antichriſtum, peſtem orbis* identidem illum appellantes, cum interim
G nec docerent hominem meliora, nec refellerent: nec aliud effecerunt ſuo tumultu, quàm ut plures emerent, ac libentiùs legerēt *Lutheri* libros. Nunc Bullâ proditâ, quæ nec ipſa potuit animos populi à *Luthero* alienare, quanquam ſupra modum terribilis eſt, conjurati quidam fœdere icto inter pocula, ſemper illius nomen cum meo conjungunt in concionibus publicis, quo

videlicet me degravent invidiâ communi: quem A
ob id hoſtem judicant, quòd alicubi ſcripſerim
eos non rectè facere, qui ſic argutiis *Scoticis* in-
cumbunt, ut non attingant fontes divinæ ſapi-
entiæ; quod aliquoties a *Thoma* diſſentiam in
annotationibus meis; quòd admonuerim ado-
leſcentes non eſſe pelliciendos ad vincula vitæ
monaſticæ, priuſquam & ſibi noti ſint, & intel-
ligant quid ſit religio; quòd admonuerim veram
pietatem non eſſe ſitam in ceremoniis, ſed in
affectibus animi; quòd defendam bonas literas, B
quibus illi jam olim indixere bellum. Cum
rogantur à concione, quid offenderint in libris
meis hæreticum, reſpondent ſe non legiſſe, ſed
tamen periculum eſſe propter obſcuram *latini-
tatem*. Hæc reſpondent iidem & Theologi &
Monachi, & ſcurræ, & nonnunquam Epiſco-
pi. Per hujuſmodi rabulas defenditur majeſtas
Pontificia, fulcitur eccleſia. Sed populus paſſim
incipit ſapere, & ni melioribus rationibus rem
agant, non video quid ſint effecturi. Quod hor- C
taris, ut *Luthero* me jungam, id facilè fiet, ſi
illum videro in parte Catholicæ eccleſiæ. Non
quod pronunciem illum ab hac alienum, neque
enim meum eſt damnare quenquam. Domino
ſuo ſtat ille aut cadit. Quòd ſi res deveniet ad ex-
tremum tumultum, ut utroque nutet eccleſiæ ſta-
tus, ego me interim in ſolida illa Petra figam,
donec rebus pacatis liquebit ubi ſit eccleſia, at-
que illic erit *Eraſmus*, ubicunque erit Euange-
lica pax. Hæc habui vir eximie, quæ mihi in D
præſentia venerunt in mentem, ne qui tuas red-
didit, omninò vacuus abiret. Epiſtola tua nec
diem habuit nec annum aſcriptum. Bene va-
le. *Lovanii* quinto Calend. Februarias. Anno
M. D. XXI.

Eraſmus Rot. Franciſco Chiregatto S. D.

Epiſt. 14. ANimum iſtum tam candidum, tam propen-
ſum, & expoſitum, ſi non exoſculer, ſim quo- E
vis *Getâ* inhumanior. Fortaſſis paucis æquè dolet
hic *Lutheri* tumultus, ac mihi, quem utinam aut
initio potuiſſem excludere, aut nunc componere.
Sed res tota, ut eſt nata malis initiis, per mona-
chos quoſdam ſuum agentes negotium, ita malis
progreſſibus ad hanc uſque rabiem deducta eſt.
Impius ſit, qui non faveat *Romani* Pontificis digni-
tati, ſed utinam ſciat ille quantum officiant illi ſto-
lidi quidam, qui ſibi videntur eam pulchrè tueri.
Crede mihi, ſi quid credis, nulla res magis com- F
mendavit *Lutherum* affectibus populi, quam ho-
rum ſtolidi clamores apud populum. Et interim
nullus illorum refellit *Lutherum* libris editis, quod
ut facerent ſemper hortatus ſum. Videbam enim
unâ hac viâ *Lutherum* opprimi poſſe, ſi talis eſſet,
qualem illi traducebant. Nam qui hactenus adver-
ſus *Lutherum* ſcripſerunt, nec his ſatisfaciunt, qui
Luthero peſſimè volunt. Ac vide ſceleratum conſi-
lium quorundam, quibus inviſior ſum ipſo *Luthe-
ro*, non quòd illi faveam, id enim ſciunt ſecus habe- G
re, ſed quod faveam bonis literis, quibuſcum illi
jam olim belligerantur, ſed quòd Theologos ad
fontes revocarim, ſed quòd admonuerim quibus
in rebus ſita ſit vera religio. Cum Bulla prodiſſet,
quæ jubet eos prædicare adverſus *Lutherum*, inter
pocula fecerunt hujuſmodi decretum duo tréſve
πλαχοτύραννοι, ut me cum *Luthero* traducerent apud

A populum. Hic eſt quidam *καμηλίτης*, vir indignus
cujus nomen mandetur literis, homo indoctus,
naturâ fatuus, ac *Morycho* ſtultior, & ſenſu
communi carens, effrons, muliebri procacia
linguæ, qui relictis rebus omnibus tantum bla-
terat in *Eraſmum*, nec unquam pudeſcit aut laſ-
ſeſcit. Eſt alter candido pallio, ſed ater animo,
ſtolidus, ac furioſus, adeo moroſus, ut toti ſit gra-
vis Academiæ. Hic cum publicaret Bullam, plu-
ra dixit de me in concione, quam de *Luthero*.
B In publica lectione ſemper conjunxit nomen
Lutheri cum meo: imò in quadam lectione *Fa-
brum Stapulenſem* perſtrinxit. Cum enim dixiſ-
ſet nos non concordare, adjecit, *Nunquam*, in-
quit, *convenit inter hereticos*. Hunc ſequuti duo
e ſodalitio *Dominicali*, tam ſcurriliter debacchati
ſunt in nomen meum apud populum, ut res ad
tumultum ſpectaret, etiam me diſſimulante, &
Academiæ proceres, quanquam alioqui mihi non
admodum æqui, cogerentur illis imponere ſi-
C lentium. Idem factum eſt *Antuerpiæ*. *Brugis*
erat Minorita quidam à ſuffragiis Epiſcopi *Tor-
nacenſis*, a vino lippus, qui totas horas deblate-
ravit apud populum in *Lutherum* & *Eraſmum*,
ſubinde nos beſtias, aſinos, grues, ſtipites ap-
pellans, nec quicquam tamen refellens. Cum in
altera quadam concione palam dixiſſet in libris
meis eſſe quædam hæretica, quidam è magiſtra-
tu doctus adiit hominem, rogavit quid eſſet in
libris meis tale. Vide quid hic reſponderit ſcurra
D Epiſcopus. Non legi, inquit, libros *Eraſmi*, volui
legere Paraphraſes, ſed *latinitas* erat nimis alta.
Timeo igitur nè poſſit labi in aliquam hæreſim,
propter altam *latinitatem*. Tales ſunt ferè omnes
qui clamant in *Lutherum*, & qui, ut ipſis viden-
tur, defendunt ſedem *Romanam*, cujus dignitati
nemo non favebit, ſed hos rabulas nunquam fe-
rent cordati viri. Quos ſi nôſſet Pontifex, ita ut
nos novimus, in nullos magis ſæviret quàm in
iſtos. Utinam eſſet mihi tantum autoritatis apud
E Pontificem, quantum eſt ſyncerum animi mei
ſtudium erga illius dignitatem, dediſſem conſi-
lium, & ipſi conducibilibus, & orbi ſalubrius. Cla-
moribus ac terroribus fortaſſis hoc fiet, ut malum
ad tempus prematur, ſed mox majore pernicie
erupturum. His rationibus efficietur, non ut pauci-
ores *Luthero* faveant, aut meliùs de *Romano* Pon-
tifice ſentiant, ſed ut cautiùs diſſimulent. Hacte-
nus certè vidimus fieri, ut horum minis ac voci-
ferationibus irritati, & acriùs faverint, qui antea
F frigidè favebant, & faveri cœperint, qui antea pa-
rum erant æqui. De me nihil eſt periculi. Nun-
quam ero neque magiſter erroris, neque dux tu-
multûs. Et tamen vix credas, quibus modis invi-
tatus ſim, ut me vel paululum *Lutherano* negotio
admiſcerem, cujus ſi ſpem ullam facere voluiſſem,
Lutherana res longè ſecus haberet. Sed abſit hæc
cogitatio ab animo *Eraſmi*. Hactenus prædicavi
quietem & concordiam, hactenus laboravi *Chriſto*.
Sit inſtat vitæ terminus, non relinquam inſtitutũ,
G nec amittam coronam: rabulas hos dedecora or-
dinis ſui, *Chriſto* judicandos relinquo, quan-
quam ſe magis lædunt quàm me, ſic paſſim ab
illis alienatur populus. Nunc edimus omnia ope-
ra *Auguſtini* caſtigata & ſcholiolis illuſtra-
ta. Hoc confectò declarabo, quàm mihi diſpli-
ceant homines ſeditioſi, quàm ex animo fave-
am ſedi *Romanæ*, etiam ſi illa hujus vermiculi
favore

favore non eget. Cui hoc etiam favebunt impenſiùs optimi quique, ſi illa ſynceris animis ſavebit gloriæ *Chriſti*. Nec enim aliis ornamentis oportet eſſe ſplendidum ſummum *Chriſti* vicarium, quam quibus excelluit ipſe *Chriſtus*. Literas tuas accepi reſignatas, cautè ſac igitur ut ſcribas. Proximâ hyeme videbis me *Romæ*, modo vita ſuppetat ac valetudo. Bene vale patrone optime. Epiſcopo *Uvigornien.* me commendabis diligenter. *Lovanii* Id. Septemb. Anno M.D.XX.

Thomas Morus Eraſmo ſuo S. D.

Epiſt. 15. TAmetſi mihi nunquam ſuit obſcurum *Eraſme* omnium dulciſſime, quanto intervallo judicium tuum antecellat meum: nunquam tamen illuſtrius inclaruit, quam in hoc conſilio, quũ tibi *Leo* que ſuaſimus, ut libellus ejus perpetuò premeretur: te cenſente contra, ut tum potius edere ſineretur, dum expectabatur aſſiduè, ut aliquando poſſet ea finiri ſabula, quàm ſopita ſama pauliſper, poſt exiret tamen, nova ſuſcitata tragœdia. Itaque perpulimus veriùs, quàm perſuaſimus, ut in ea pacta concederes, quæ quum tu te neges infregiſſe, *Leus* ſanctè ſeſe ſervâſſe dejeret, interim tamen perpetuò ferè rumpebantur: per utrum verò, quando res me tam procul agente gerebatur, altero in alterum congerente regerentéque viciſſim omnia, certo dijudicare non poſſum: dolere tantùm cogor, illud conſilium tantum apud utrumque valuiſſe, ut pax iniretur, quod valiturum non erat ut ſervaretur. Maluiſſem enim tum libellum editum quum minus irritatis animis poterat edi mitius, quàm ut nunc demum adauctis odiis emitteretur acerbior. Prodiit enim, ſed amatior aliquanto quàm vel ſperâſſem, vel in rem fuiſſet ſtudioſorum, in quibus deſideratur ea modeſtia, quam vel idiotas invicem non præbere pudeſceret. At tibi certè mi *Eraſme* convenit, ſi cauſas quas allegat habuit, non mirari, ſi amarulentiùs affectum ſuum tam inſigniter offenſus effuderit: ſin eluſus eſt aliqua figura veri, ſic quoque convenit ignoſcere. Neque enim nos quicquam ſegniùs credita movent quàm cognita. Non es vel admonendus, opinor, vel hortandus, ut exhibeatur abs te verè *Chriſtiana* modeſtia, cujus labor in tota rè uni deſudat *Chriſto*, qui ſibi ſolus ob oculos debet obverſari: à quo ſolidiorem tanto teferes gratiam, quanto magis hic referre mundus, neque ingratus curat, neque gratus poteſt. In cujus immenſa commoda, quum tot incommoda perpeſſus ſis, quum tot laboribus valetudinem detriveris, ut bona promoveres ſtudia, tamen apud invidos, eóſque tibi propemodum uni debentes, quicquid habent literarum, ſi quid habent bonarum, mala pro bonis reſeras, eo ſimilior es *Chriſto*, quem non aliter poſſis imitari fideliùs, quàm ſi maledicta retalies benedictis, ſicut incitâſti beneſactis. Vale *Eraſme* animo meo chariſſime.

Eraſmus Roterodamus Thomæ Moro. S.

Epiſt. 16. NOn ignorabam optime *More*, conſilium iſtud veſtrum, quantumlibet incommodum mihi, ab animo amantiſſimo proficiſci, atque ideo non potui non boni conſulere. Quanquam interim ſedulò teſtatus ſum vos *Leo* conſulere non mihi.

A Perſpectum erat hominis ingenium, hujuſmodi tragœdiis natum. Satis ardebat ſua ſponte, & tamen habebat qui quotidie oleum adderent camino. Ac ſæpenumero mecum admiratus ſum, vobis non itidem animadverſam *Lei* naturam, qui familiarius cum eo vixeritis. Nec unquam eam pacem accepi, imo cum pacificus ille *Pacæus*, optimo quidem animo, ſed conſilio mihi parum ſelici, reverſus è legatione *Germanica*, conaretur nos in gratiam redigere, pertinaciſſimè reclamavi, teſtificans

B eam pacem nullum alium fructum adferre, niſi quem ego maximè fugerem. Nec enim aliâ re magis offendi à *Leo*, quàm rumore libri adverſum me ſcripti, quem ille cum ſine fine jactaret, nunquam tamen ederet, paucis tantum juratis communicans, quo ſic me vocaret in invidiam, ut interim nec me doceret quicquam, nec ipſe poſſet refelli. Nec alia mea fuit oratio apud ipſum *Leum*, quàm fuerat apud *Pacæum*. Sed quum perſpicerem vobis concordi conſilio ſic eſſe decre-

C tum, malui non ſervire meis commodis, quàm pugnare cum animis veſtris. Etenim quum nunc talis prodierit liber, ut iis etiam modis omnibus diſplicear, qui hactenus illi ſavebant, ut hoc organo in meam perniciem abuterentur: quos ludos nobis præbuiſſet ſacer ille liber, qui per paucos juratos amicos & craſſos Abbatulos circumferebatur, nec oſtendebatur, niſi initiatis, quum hic in quo non ab uno adjutus eſt, tot ineptiis ſcateat? Cujus rei ſi libet facere periculum, con-

D fer hæc quæ edidit orbi, cum iis quæ ſcripſit ſelectis amicis. Sed hæc ſera jam ſunt. Cæterùm quòd hortaris, ut meminerim *Chriſtianæ* modeſtiæ, ſanè memorem mones: etiam ſi non dubito futuros, qui modeſtiam hanc, vel ignaviam, vel formidinem, vel aliud quidvis interpretentur. Jamdudum aggreſſus ſum illi reſpondere. Exiit operis aliqua pars, ea (ni fallor) docebit, me *Leum* magis vincere moderatione animi, quàm eruditione. Ut hic mundus mihi grati-

E am referat, nec anxiè poſtulo, nec admodum expecto. Verùm admiror quorundam dementiam, qui poſthabitis rebus omnibus, unum illud devocis animis agunt, ut quàm minimum fructûs è meis vigiliis ad ſtudioſos perveniat. Atque hunc vitæ ſuæ fructum opimum eſſe ducunt, ſi commodis omnium obſiſtant. Bene vale cum tuis omnibus vir immortalitate digniſſime. *Antuerpiæ* poſtridie Cal. Maias. Anno M. D. XX.

F *Eraſ. Rot. Ludovico Epiſc. Tornacenſi* S. D.

NÆ mihi magnopere felix fuit reverende Præſul illa mea ad *Petrum* amicum epiſtola, quæ quidem effecit, quod ego vix auſurus eram concipere votis, ut tua celſitudo literis humaniſſimè ſcriptis ſuum erga me ſtudium teſtaretur, & ſingularem illam naturæ tuæ bonitatem, veræque pietatis ſtudium jam multorum prædicatione mihi non incognitum, ceu vivâ quadam imagine Epiſt. 17.

G repræſentaret. Suffraganeo tuo facilè ignoſcerem quod alieno impulſu talia dixiſſet in famam meam apud populum, ſi vel levis eſſet injuria, vel eam gereret perſonam, cui venia deberetur. Nunc quid atrocius, quàm in populari, imò in ſacra concione manifeſtis conviciis, atque adeo mendaciis, inceſſere famam hominis immerentis, imò benemerentis, & quo nihil apud

Chriſtianos deteſtabilius hæreſeos crimen impingere? Atque hæc facit monachus, ſenex, Theologus, & Epiſcopus: denique tuas, hoc eſt laudatiſſimi Præſulis, vicesgerens. Quis autem eſt ſcurra tam perfrictæ frontis, qui reſponſurus ſit impudentius, quam ille reſpondit rogatus quid offendiſſet in libris meis hæreticum? Non legi inquit libros *Eraſmi*, Paraphaſes habebam in animo legere, ſed viſa eſt *latinitas* tam profunda, ut metus ſit, ne in hæreſim aliquam poſſet prolabi. Ita ſe purgabat magnificus ille Theologus apud hominem egregie cordatum, neque vulgariter eruditum. Cæterum quod autoritas tua literis admonuit hominem, nè poſthac ita petulanter debacchetur in nomina eorum, qui bene merentur de ſacris ſtudiis, functus es tu quidem officio boni Præſulis, ſed aliis magis iſtâ ratione conſultum eſt, quam mihi. Utinam Scorpius ille venenum, quod infixit auditorum ſimplicium animis, ad ſe poſſet retrahere. Ex amicorum literis didici, monachum quendam apud *Chriſtianiſſimum Galliarum* Regem in concione magis etiam inſaniſſe: qui dixerit jam adventurum antichriſtum, cum extiterint quatuor præcurſores, Minorita neſcio quis in *Italia*, *Lutherus* in *Germania*, *Jacobus Faber* in *Gallia*, *Eraſmus* in *Brabantia*. Hæc qui audent, nonne ſummos Principes, aut pro ſtupidis habent, qui nihil intelligant, & credant omnia: aut pro peſſimis, qui virulentis mendaciis oblectentur: aut planè contemnunt? Sed tamen ad iſta, quoniam pene quotidiana ſunt, par eſt me jam pridem occalluiſſe: præſertim cum videam illos inſanis tumultibus nihil aliud efficere, quam ut ſtoliditatem ſuam cum pari inſcitia malitiáque conjunctam, prodant orbi. Equidem an utilitatis aliquid attulerim ſacris ſtudiis neſcio, certè conatus ſum enixiſſimè: ut ſi videor indignus gloriâ, ſaltem his contumeliis dignus videri non poſſim. Argumentum operis, quod mihi ſuppeditat tua pietas, etiamſi maximè probaretur, tamen in præſentia non vacabat aggredi, in adornanda tertia Novi Teſtamenti editione, & recognoſcendis divi *Auguſtini* libris, occupatiſſimo. Sed de hoc poſt conſultabitur, cum ſe dabit otium. Interim demiror tuam amplitudinem hoc è noſtris lacunis petere, cum domi habeas uberrimum optimarum rerum fontem, *Jodocum Clitoveum*. Quod offers omne ſtudium & officium tuum, nihil in præſentia peto, niſi ut pergas favere melioribus literis ac ſacris ſtudiis, & *Eraſmum* inter tuos aſcribas. Habebis clientulum & amantem, & minimè oneroſum. Bene vale. Ex rure *Anderlaco* XV. Cal. Julias. Anno M. D. XXI.

Eraſ. Rot. Richardo Pacæo S. D.

Epiſt. 18. EX officina *Frobeniana* ſcribunt eruditi quidam *Polydori* proverbia majuſculis formulis excudi, chartâ tã inſigni, ut non aliud opus dignatus ſit *Frobenius* majore vel honore vel curâ. Addet opus de rerum inventorib' ſimili dignitate. Idq; facit hortatu, imò impulſu meo. Nam ille planè remiſerat opus *Antuerpiam* per *Hieronymum* filium, nec ullis rationibus adduci potuit, ut aggrederetur. Exibit utcunque proximo mercatu *Francfordienſi* bonis avibus. Eat nunc *Polydorus*, & credat ſuſurronibus, qui jactitant me invidere illius gloriæ. Intelligo *Morum* è conſiliario Regis factum eſſe Theſaurarium, quod munus cum honorificum eſt, tum ſa-

A larii non pœnitendi. Ut video, tam feliciter illi ſuccedit aula, ut me illius miſereat. Sed me recreat, quod iterum ſui videndi ſpem aliquam facit in menſem Auguſtum. Verùm illud mi *Pacæe* me malè cruciat, quod de commentariis *Romæ* relictis nihil audio. Quæſo nè quid te ſumptus moveat, quo minus huc referantur: non fiet tuo diſpendio, reddetur impendium, vel ad aſſem. Si redeat modo ſecundus liber *Antibarbarorum*, cæterorum jacturam facilè patiar. Bene vale. Ex rure *Anderlaco*

B III. Id. Junias. Anno M.D. XXI.

Guilielmo Archiepiſcopo Cantuarien. totius Angliæ Primati Eraſmus S.D.

DE animo in me tuo diligenter mihi ſcripſit *Zacharias Phryſius*, quondam famulus ac diſcipulus meus, nunc cliens tuæ celſitudinis, juvenis probus, ac fidus, planéque dignus, quem tua benignitas ad majora provehat. Ab *Italo* tandem ex- Epiſt. 19.

C torſimus pecuniam, nec ſine negotio, nec ſine diſpendio. Noluit aurum dare, ſed ſtuferos, eóſque vix dedit, ac pleroſque monetæ improbatæ. Summam decimavit, pro centum florenis noſtratibus dedit nonaginta, pro quinquaginta quadraginta quinque. Sic mihi deciduntur quindecim floreni. Non eſt negotiator, ſed conciliator, quo genere hominum non aliud ſceleratius. Ipſe nunc laborat ſcabie *Gallica*, ſub malo medico non ſine vitæ periculo. Vicarius illius eodem tenetur morbo, tum

D animi, tum corporis. Cum mala ſcabie mihi res fuit. Sed tamen per amicos avulſi pecuniæ partem. Tuæ prudentiæ fuerit poſthac diſpicere quibus committat pecuniam, nam hæc fuit peſſimè collocata. Primus ille æſtus nos validiſſimâ febri affecit, ſed ſemel duntaxat. Nec adhuc vacavit ægrotare aut medicis uti, ita diſtringor neceſſariis laboribus. Aula Cæſarea ſolvit primam penſionem pro ſex menſibus exactis, hoc lætum eſt auſpicium. Siquidem ingens favoris argumentum eſt, cum

E hæc dat aliquid præter verba. Nec deſunt qui faveant in aula, ſed præſtat agere quod ago. Et valetudo fit indies imbecillior, etiamſi animo nihil decedit. Ingentes turbas excitavit *Lutherus*, nec video finem, niſi *Chriſtus* noſtram temeritatem ita vertat, quemadmodum noctua ſolet *Athenienſium* ſtulta conſilia bene fortunare. Vellem *Lutherus* aut tacuiſſet quædam, aut aliter ſcripſiſſet. Nunc vereor nè ſic vitemus hanc *Scyllam*, ut incidamus in *Charybdim* multò perniciofiorem. Si iſtis qui

F ventris ac tyrannidis ſuæ cauſâ nihil non audent, res ſuccedit, nihil ſupereſt, niſi ut ſcribam epitaphium *Chriſto* nunquam revicturo. Actum eſt de ſcintilla charitatis euangelicæ, actum eſt de ſtellula lucis euangelicæ; actum de vera cœleſtis doctrinæ. Adeo turpiter iſti adulantur Principibus & iis unde ſpes eſt commodi, cum ſumma injuria *Chriſtianæ* veritatis. Ego ſic rem omnem tempero, ut neque deſim omninò bonis literis & gloriæ *Chriſti*, neque me ſeditionibus admiſceam. Affulget

G aliquid bonæ ſpei ab æquitate *Leonis* noſtri, fore ut ille *Chriſti* gloriam habeat ſuâ potiorem, vel potius, ut intelligat ſe tum demum fore Pontificem glorioſum, ſi nihil non conferat ad illius unius gloriam. Quod tam ſolicitè metuis nè quid mihi deſit, agnoſco paternum quendam tuum in me affectum. Sed non facilè premitur egeſtate, qui didicit parvo contentus eſſe. Quanquam nunc

ſatrapes

ſatrapes quiſpiam mihi videor, alens duos equos curatiores quam ſit ipſe dominus, & duos famulos domino ſuo elegantiores. De ſacerdotio quod pollicetur tua benignitas, vereor nè per harpyias non liceat. Tot enim adſunt iſthic vultures, qui multis menſibus præſentiant cadaver futurum. Optarim occaſionem dari, quâ liceat adhuc ſemel frui conſpectu colloquióq; tuæ celſitudinis, & fortaſſe dabitur aliquãdo. Vitam longiorem nec deprecor, ſi donet *Chriſtus*, nec anxiè deſidero. Tantum ætatis optarem accedere, ut & animum in te gratum poſteritati queam teſtatum facere, & mortalium animos ad ſynceram *Chriſti* philoſophiam magis etiam excitare. Hoc animo puto me majorem gratiam initurum apud *Ieſum* Principem noſtrum, quam ſi ter divi *Petri* limina nudis pedibus perreptarem. Bene valeat tua ſublimitas, cui cupio commendatiſſimus eſſe. *Antuerpiæ*. XXIV. die Maii, Anno M.D.XXI.

Ioannes Slechta Koſtelechius Eraſmo Roterodamo S. P. D.

Epiſt. 20. REdditæ ſunt mihi literæ tuæ tertio Idûs Septembris præter omnem ſpem: nam cum anno ſuperiori literas meas per famulum bibliopolæ *Lypſenſes*, qui *Pragæ* libros impreſſos venundando agit, ad te dederam, pollicitus eſt mihi bonâ fide literas ipſas ad te uſque per certum tabellarium, ubicunque locorum eſſes, miſſurum & reſponſum allaturum: quas cum ſibi acceptâ ab eo fide tradidiſſem, & per hunc totum annum reſponſum abs te diu expectatum nullum accepiſſem, pro perſuaſo habui literas illas neutiquam ad te perveniſſe, ſed vel deperditas, vel ad aliquem in via detentas, vel ab aliquo interceptas eſſe. Tanto igitur nunc mihi gratiores & jucundiores fuerunt, quanto minus ſperatæ venerunt, & quidem à tali amico qualem ego nimirum inter charos & raros chariſſimum habeo. Gratulor autem imprimis proſperæ & integræ valetudini tuæ, cupióque ut æmuli tui de mortis tuæ commentitio genere diu ſic verum loquantur, quemadmodum ſuperiori & præſenti anno hic & apud vos fecerunt: utque ætatem annoſi *Neſtoris* vivendo non ſolùm adæques, verum etiam ſuperes. Quòd te autem quidam eccleſiaſticorum & potiſſimum ex monachis implacabili odio proſequuntur, & canino morſu nonnunquam clàm impetunt, iſtud apud me mirum non eſt, cum virtus vitio, & bonum malo ſemper contrarium ſit: boni bonos, ſcelerati ſceleratos amare, & ſimile ſimili amicum eſſe ſolet: morum namque ſimilitudo (uti noſti) benevolentiam gignit, diſſimilitudo verò odium: ſi non aliquando vitam illorum hypocriſi ceu pallio tectam, ut aliquis *Apelles*, ad amuſſim depinxiſſes, & antiſilenos gnathonéſque probatiſſimis argumentis demonſtrâſſes, ſi traditiones divinas poſthabere & inventis humanis literæque interfectrici, & non ſpiritui adhærere non probâviſſes, amicus & frater chariſſimus eſſes. Nam cum veritas malè conſciis auditu admodum moleſta & amara eſt, nec aliud quàm (ut Comicus Poeta inquit) odium parit, inde hæ inimicitiæ & ſimultates ceu è quibuſdam ſcatebris liventis animi erumpunt. Sed præſtat talium fucatam & inefficacem amicitiam longè abjicere & contemnere, quàm ei veritate remotâ turpiter blandiri: cer-

A tum eſt enim quod nullius vita ſine aliqua reprehenſione decurrit. Innocuum tamen & abſque aculeo ſtilum tuum eſſe quis ignorat? cum vitia ſola notes, carpas & damnes, perſonis ubique parcas. Quis tibi igitur pro iis juſtè ſuccenſere poterit, niſi ille qui ſibi malè conſcius de ſe iſta intelligere velit, & hac cauſa majore laude dignus es, quo animi ſanctimoniam & vitæ ſynceritatem cum doctrina & ſapientia conjunxiſti luce ſuâ aliis lucem afferens, legendóque, ſcribendo, declarando
B & inſtituendo fructus hactenus omnibus producens. Sed nolo de his plura ſcribere, nè videar eximias virtutes & doctrinam tuam vitamque innocuam oratione meâ ſterili & jejunâ velle comprehendere & clariora reddere, cum hoc aliud nihil eſſet quàm ſoli lumen & mari aquas addere. Teſtamentum Novum, quod multorum autorum præclaris ſententiis egregiè ac utiliſſimè locupletâſti, allatum mihi eſt cum nonnullis aliis opuſculis tuis pridie Idûs Maii. Omnes enim libros tuos
C quoſcunque ſcripſiſti, & *Baſileæ Ioanni Frobenio* viro docto, & in arte chalcographica *Dædaleo* ingenio prædito imprimendos dediſti, habeo, mirificéque lectione eorum delector, quibus etiam magna ex parte bibliothecam meam non ſolùm auctam, ſed & ornatam reddidi. *Pragæ* quamvis te nihil negotii habere cognoſcam, libenter te tamen cum multis aliis qui videndi tui magno deſiderio tenebantur & ipſe vidiſſem conveniſſémque: ſed cum id nunc partim occupationes tuæ
D plurimæ, partim verò ſtudiorum perpetui & indefeſſi labores non patiantur, oportebit ut id in tempus aliud magis opportunum & idoneum ſeponamus, ubi te cum hìc fieri non potuit alio loco & tempore concedente Domino conveniamus. Quod autem patria noſtra in alias pergentibus regiones certo comitatu & conductoribus ſecuritatis gratia indiget, mirari id amice chariſſime deſines, ſi ab omni parte arduis & in altum ſurgentibus montibus vallatam, denſiſſimíſque ſylvis
E ac proceris arboribus latè circumſeptam cognoſces, quales in ſylva *Ercinia* ſæpe multas videre potuiſti: in qua frequentiſſimi graſſatores deliteſcentes & aditus viarum obſidẽtes ſæpe multa damna viatorib⁹ minus cautis, maximè verò mercatoribus inferunt, nonnullos verò non ſolùm rebus, ſed & vitâ ſpoliant. Et quamvis ferè ſingulis menſibus ex vicinis urbibus & oppidis infinitos id genus latrones capiant, & vario ſuppliciorum & mortis genere diſperdant, nunquam tamen
F tam perniciolum & noxium ſeminarium & extirpari & radicitùs evelli poteſt: ſed cum hi damnantur & delentur, protinus alii ſuccedunt: haud ſecùs quàm fiebat circa *Hydram* illam *Herculeam*, cui ademptа capita renaſcebantur. Scribis mihi poſtremò non ſine certa admiratione, quod attinet ad diſſidium illud fidei & religionis, quod à ſatis longinquo tempore in patria noſtra ſubortum durat: quódque in tanto tempore nullus inveniatur neque ex eccleſiaſticis, neque ex ſecularibus
G Principibus qui illud ad certam aliquam concordiam perduceret: cauſamque hujus non aliam quàm pecuniæ ſtudium arbitraris. Quali ego opinioni tuæ abſque ulla controverſia ſubſcribo. Quotús enim nunc quiſque invenitur, ſive ſummum Pontificem, ſive Cardinales & Epiſcopos, ſive alias eccleſiaſticas perſonas, ſive ipſos monachos ſpectes, qui non potius ambitioni & lucris

pecu-

pecuniariis, quàm ſaluti animarum proximorum conſulant. Si Salvatoris noſtri vitam & doctrinam, quâ ipſos cohortatur & admonet, ut bona iſta temporaria, caduca, fragilia, & nuſquam conſiſtentia contemnerent, religionémque, pietatem, charitatem, miſericordiam, & reliquas virtutes amplecterentur, audire & illi obtemperare vellent, certus ſum quòd nulla eſſet tam remota & ſepoſita gens vel regio, nulla tam gravis & laborioſa via, ut non eam pro ſalute proximorum læto & alacri animo ſuſciperent: ſicut facere ſolebat *Paulus* & cæteri Apoſtoli, quorum ſe iſti vicarios & ſucceſſores falſo tamen & inani titulo gloriantur. Forſan autem ab re non erit, ſi tibi & hoc obiter oſtendero, cum ſit inter noſtros tale in fide & religione diſſidium, ut cognoſcas quot & quâ variæ ſint diviſiones & cauſæ ipſius. Nam ne *Judæos* & *Epicureos*, qui animarum immortalitatem negant, ſimiliter & quoſdam *Nicolaitas* commemorem, ex quibus enim omnibus non pauci apud nos inveniuntur, totus populus regni hujus & Marchionatus *Moraviæ* in tres ſectas diviſus eſt. Prima eſt eorum, qui *Romanum* Pontificem in omnibus ſequuntur & obſervant, verumque vicarium *Chriſti* recognoſcunt, quemadmodum faciunt *Germani*, & cæteræ nationes eidem ceu paſtori caulæ dominicæ adhærentes. Et ex iis eſt major pars procerum, magnatũ, & nobilium. Sunt & nonnullæ civitates regiæ cum monaſteriis, olim opulentis, nunc magna ex parte dirutis & deſpoliatis, variorum ordinum. Alia ſecta eſt illorum, qui Euchariſtiam ſub utraque ſpecie populo diſpenſant. Cui ex Proceribus pauci, ex nobilitate autem plurimi, civitates verò regiæ propè triginta adhærent. Hi ſacramenta eccleſiaſtica omnia tenent, ſimiliter ceremonias, ac ritus eccleſiæ non aliter quam ipſi *Romani*: in ſolo autem uſu communionis differunt, & quod in ſacrificiis ſacerdotes illorum epiſtolam & Evangelium linguâ domeſticâ canunt: & huic utrique conſuetudini pertinaciſſimè adhærent, aſſerentes ſe utrunque literis concilii *Baſilienſis* (quas vocant pactionis) confirmatum & approbatum habere. Ad quod cum aliquando decem magiſtros Theologos ſcholæ *Pragenſis*, juſſu Imperatoris *Sigiſmundi* tunc Regis *Bohemiæ* miſiſſent, & pro articulo illo de communione ſub utraque ſpecie cum Theologis concilii conflictati eſſent, oſtendiſſentque communionem talem à *Chriſto* eſſe inſtitutam, & à *Paulo* apoſtolo *Corinthiis* traditam, ab omnibus deinde priſcis doctoribus tam *Græcis* quam *Latinis* ad annos circiter mille & ducentos inviolabiliter obſervatam. Quibus concilium ſingulis diligenter perſpectis, & ritè examinatis, conceſſit eis prædictum uſum & conſuetudinem communionis ante memoratæ: his tamen conditionibus, ut ſacerdotes illorum præſentes & futuri Euchariſtiam populo communi, ad hoc diſpoſito, ſub una, vel ſub utraque ſpecie, prout quiſque ex fide cuperet exhiberent, hac prius proteſtatione utriſque facta, Vos qui ſub una ſpecie communicaturi eſtis, non minus vos accipere credatis quàm ſub utraq; ſpecie: & qui ſub utraq; ſpecie cõmunicaturi eſſent, non magis eos accipere quàm eos qui ſub una ſpecie. In reliquis autem omnibus rebus eccleſiæ *Romanæ* ceremonias legitimas obſervare, & ſequi polliciti ſunt. Similiter Pontificem *Romanum* cum ſucceſſoribus ſuis pro veris vicariis *Chri-*

A *ſti* haberent & recognoſcerent, & dictis eorum abſque omni repugnatione obtemperarent, cum ſucceſſoribus ſuis omnibus: quæ ſe omnia & ſingula facturos & opere completuros bonâ fide promiſerunt, quâ ab ipſis accepta comprobaverunt eis communicationem ante memoratam literis concilii, quas pactionis vocant. Sed erant hæc ab *Eugenio* ſummo Pontifice, qui tunc *Romanæ* præſidebat eccleſiæ, literis (quas vocant *exequutoriales*) confirmanda & ratificanda, qui huic concilio B imprimis autoritatem dederat. Poſtea verò intellectis certis decretis in eodem concilio contra ſe, & futuros Pontifices concluſis & determinatis, abolevit & abrogavit omnia in eodem concilio concluſa & determinata: quâ cauſâ neque hæc quæ *Bohemis* in eodem concilio conceſſa & approbata fuerunt, literis ſuis approbare voluit, nè viderentur jam dictis decretis concilii autoritatem dare. Quâ cauſâ neque hoc ab aliis Pontificibus *Romanis* hactenus obtinere potuerunt, qui cogni- C tâ in hac parte tam obſtinata & immobili Pontificum mente, qui ea quæ *Chriſtus* inſtituit, & eccleſia priſca tenuit, conciliúmque approbavit, confirmare noluerunt, nec eis etiam obedire, nec pro veris *Chriſti* vicariis & ſucceſſoribus *Petri* habere voluerunt. Et ubi compromiſerant majores illorum, quod ſacerdotes factionis ipſorum communicaturi populum ſub una vel ſub utraque ſpecie alloquuturi erant populum his verbis quæ ante præfati ſumus, jam illa omnia ceu falſa abjece- D runt: neque aliter ullum ex communi populo, quàm ſub utraque ſpecie communicari volunt, reprehendentes in hoc vehementer majores ſuos, qui ad illud concilium miſſi fuerant, quòd tam ſtulti & temerarii fuiſſent, ut tam falſis & iniquis conditionibus à concilio oblatis aſſentire voluerint, cum apud doctores veteres *Græcos* & *Latinos* apertiſſimè inveniatur aliam gratiam dari accipientibus corpus *Chriſti*, & aliam ſumentibus ſanguinem ipſius: & cum ibi donentur differentes E gratiæ, quomodo hæc vera eſſe poſſunt, ut percipientes ſacramentum illud ſub una ſpecie non minus gratiarum accipiant, quam qui ſub utraque, neque qui ſub utraque ſumunt, non plus ſumant, quam qui ſub una? Hæc ſubdentes, ſi iſta quæ commemorata ſunt neq; ipſi tractatores antiqui ſacrarum literarum docuiſſent, tamen non erat altera pars ſacramenti ſalutaris populo communi ſupra inſtitutum *Chriſti* ullo modo ſubtrahenda, cum hoc aliud nihil ſit, quam merum ſa- F crilegium: neque plus ſapere debuerunt ſupra illam priſcam & ſanctam eccleſiam, quæ hoc ad annos propè mille & ducentos inviolabiliter ſervavit. Et ubi noſtri certas cauſas, & pericula quædam adducunt, propter quæ altera pars ſacramenti communi populo adempta eſt, dicunt inde illud inconveniens ſequuturum, ut iſti ſapientiores ipſo *Chriſto* eſſe velint, qui neſcivit & ignoravit pericula quædam futura circa illam partem ſacramenti emerſura, quæ iſti invenerunt & cognove- G runt, & iſtud eſt ſupra *Chriſtum* ſcire & intelligere. Hæc & alia longè plura in tractatibus eorum contra communionem ſub una ſpecie conſcripta inveniuntur, quæ commemorare ſicut longum, ita & tædioſum eſſet. Quis igitur tantæ diſſenſionis idoneus apud nos arbiter invenietur? Tertia ſecta eſt eorum, quos vocant *Pyghardos*, hi denominationem à quodam transfuga ejuſdem gentis acceperunt,

ceperunt, qui huc veniens ante annos nonaginta ſeptem eo tempore quo *Ioannes Zizka* homo ſacrilegus & ſceleratus, bellum hic eccleſiaſticis & omni clero indixerat, & bona eorum diripienda invaſerat, et adjunctus infecit imprimis ipſum ducem ſcelerum peſtiferis doctrinis, & poſtea totum exercitum ejus, quem ex latronibus, homicidis, proſcriptis & reliquâ ſece perditorum coegerat: qualis ſeges duravit ad uſque tempora Regis *Vladiſlai*, qui annis iſtis proximis vitam cum morte commutavit, maximáque incrementa ſub ipſo accepit: nam cum gubernacula regni *Hungariæ* ſuſcepiſſet, plúſque ibi quàm in *Bohemia* moræ traxiſſet, parum curabat quid hic ageretur, dum modò pace omnes ſubditi ſui fruerentur. Hi de ſummo Pontifice, Cardinalibus, Epiſcopis, & cæteris perſonis eccleſiaſticis non aliud ſentiunt quàm de manifeſtis antichriſtis, Pontificem ipſum, nunc beſtiam, nunc meretricem illam Apocalypticam appellantes, & cum omnia contra doctrinam & traditionem *Chriſti* faciant, quomodo poſſunt eſſe alicujus autoritatis & virtutis in operandis ſacris, ſed quæcunque ab officio eorum prodeunt, neque eſſe ſacra, neque ſacramenta, neque benedictiones, ſed meras execrationes, abominationes & maledicta. Epiſcopos & ſacerdotes ipſi ſibi eligunt laicos rudes, & literarum expertes, uxores & liberos habentes, fratres ſe & ſorores invicem vocant, & ſalutant: autoritatem tantùm veteris & novi Inſtrumenti ex ſcripturis recipiunt. Doctores omnes veteres & neotericos, & libros eorum contemnunt, nec doctrinæ eorum quicquam tribuunt. Sacerdotes eorum, cum officia miſſarum celebrant, abſque ullis id veſtibus ſacerdotalibus faciunt, nec ullis circa hæc preculis vel orationibus utuntur, præter ſolam Dominicam orationem, quâ panem fermentatum conſecrant. De ſacramentis eccleſiæ, vel parum, vel propè nihil credunt & ſentiunt: qui ad hereſim eorum accedunt, coguntur ſinguli rebaptizari in aqua ſimplici, nec ſalem, nec aquam benedicunt, nec de oleo conſecrato quicquam tenent: in ſacramento Euchariſtiæ nihil eſſe divinitatis credunt, ſed ſolùm panem & vinum conſecratum, ſignis quibuſdam occultis mortem Chriſti repræſentantem affirmantes: & propterea in idololatriam cadere omnes quotquot coram illo genua flectunt, & incurvant, vel illud adorant: cum in alium finem à *Chriſto* ſacramentum illud inſtitutum non ſit, niſi ad memoriam paſſionis ipſius recolendam, & non ut hinc & inde circumferatur, aut elevatum à ſacerdote videndum oſtendatur: quoniam *Chriſtus* ipſe qui adorandus, & cultu latriæ honorandus eſt, ſedet ad dextram Dei patris, ſicut in ſymbolo fidei *Chriſtiana* confitetur eccleſia. Suffragia ſanctorum, & orationes pro mortuis, rem vanam & ridiculam arbitrantur: ſimiliter confeſſionem auricularem, & pœnitentiam pro peccatis à ſacerdotibus injunctam. Vigilias & jejunia, fucum & tectorium eſſe hypocritarum: feſta divæ Virginis *Mariæ*, Apoſtolorum, & reliquorum divorum, inventa eſſe ocioſorum affirmant: dies tamen dominicos, & feſtum *Natalis Dominici*, *Paſcha*, & *Pentecoſtes* celebrant. Multa eſſent alia illorum portentorum pernicioſa dogmata commemoranda, ſi non rationem meliorum & graviorum ſtudiorum tuorum haberem. Si tamen ſuperiores duæ factiones ad concordiam reducerentur, poſſet & iſta nefaria ſecta (quamvis jam plurimum aucta, maximè verò propter vitam ſacerdotum nimium diſſolutam) opitulante Rege exterminari, vel in meliorem fidei & religionis formam reduci. Sed de hiis jam diu ſupérque ſatis. Rogo velis æquiori animo ferre hanc meam tam immoderatam loquacitatem, quâ erga te non aliâ cauſâ uſus ſum, niſi ut factionum noſtrarum multiplicium veram & certam rationem acciperes. Literæ iſtæ citò ne te contingent prorſus neſcio, cum *Miſnæ* tela *Apollinea* paſſim volitare dicantur. Quæ fortè *Iodocus* noſter rector Academiæ *Erfordienſis* evitare volens, ad quædam ſeſe loca remotiora receperit: nam & literæ tuæ, quas ei ad me mittendas tradideras, ad quatuor menſes apud eum retentæ fuerunt, non tamen aliâ cauſâ quam quòd fidelem tabellarium qui huc tranſiret non habuit. Cupio te amice chariſſime diu & optimè valere, méque, ut cœpiſti diligere, & cum opportunum erit nonnihil reſcribere, quod & ego me facturum recipio: etiam vale. Ex Arce noſtra *Koſtelecenſi* decimo Octob. Anno Dominicæ incarnationis M.D. XIX.

Eraſ. Rot. Ioanni Slechta Bohemo S.

AD prolixam epiſtolam tuam optime *Slechta*, paucis in hoc tantum reſpondebo, ut intelligas eam mihi & redditam fuiſſe & perlectam, nec enim aliud in præſentia ſinunt occupationes meæ. *Epiſt.* 2 I.

Ad obtrectatorum voces, quando beneficiis etiam efferantur, jam pridē obſurdui. Antehac exiſtimabam me rerum humanarum mediocrem tenere peritiam, qui diverſis regionibus, cum variis hominum generibus egiſſem conſuetudinem: ſed hujuſmodi belluas inter *Chriſtianos* reperi, ut nunquam fuerim crediturus, ni magno meo malo comperiſſem. Verùm poſteaquam illi ſui diſſimiles eſſe non poſſunt, nos noſtri ſimiles eſſe ſtudebimus, neque deſinemus pro noſtro talento bene mereri de omnibus, quod quidem in nobis erit. Fortaſſe ſic Deo viſum eſt, ut hoc modo luamus commiſſa noſtra, quibus illum frequenter offendimus. Ignoſcam illis, ut ille viciſſim ignoſcat mihi: nam vitæ ſanctimoniam, quam mihi tribuis oratione, utinam aliquando ſuâ benignitate mihi tribuat *Chriſtus*, omnis auctor ſanctimoniæ. Quod noſtris lucubrationibus oblectas ocium tuum, facis tu quidem amicè, facturus etiam utiliter, ſi modò noſtra legas cum judicio, neque enim dogmata ſcribimus: deinde ſi tum denique ſumes in manus *Eraſmum*, cum non adeſt meliorum voluminum copia. At ſanè totam iſtam regionem nobis admodum graphicè depingis, ut plus propè videam in oratione tua, quàm conſpecturus fuerim, ſi iſthîc annos aliquot egiſſem. Quòd veſtra *Germania* paſſim latrociniis eſt obnoxia, partim opinor in cauſa eſſe reliquias priſcæ feritatis: partim quòd regio diſſecta eſt in tot ditiones, ac minutos Principes, quorum nemo velit alteri concedere: partim quòd nulla gens crebriùs belligeratur ſtipendio conducta; ita latrociniis exercendis bello ſe parant, & bello defuncti, belli reliquiis exercent: jam cum nulla res ſit tam incommoda, quin alicui ſit commodo, quibus ex deducendis hoſpitibus, aut negotiatoribus quæſtus eſt, hi nonnunquam procurant nè tutum ſit iter, nè ipſorum auxilio non ſit opus. Ac meâ ſententiâ conſultius eſſet hujuſmodi

modi malis occurrere prudentibus conſiliis, nè committerentur, quam punire commiſſa. Quà commeatus eſſet frequentiſſimus, via liberari poſſet arborum denſitate, ac vicis, villis, & arcibus communiri. Profectò non parum indecorum mihi videtur, non idem præſtare *Germanas* urbes ac Principes in ſuis regionibus, quod *Elvetii* præſtant in ſua, populari conſilio freti. Sed his malis fortaſſe medebitur *Carolus* noſter Princeps, ut ſummus, ita juſtitiæ cultor maximus. Cæterum quod ad fidei diſſidium attinet, levior eſſet calamitas, meâ ſententiâ, ſi idem error haberet omnes, nunc bona pars non ſolùm diſſidetis, ut aiunt, ab eccleſia Catholica, verum etiam variis erroribus inter vos digladiamini. Nam quòd *Iudaeos* habetis admixtos, id fortaſſe commune eſt cum *Italia*, *Germania*que reliquæ partibus, ſed præcipuè cum *Hiſpania*. Quis autem crederet adhuc ſupereſſe, qui ſtultitiam *Epicuri* profiterentur, negantes animas noſtras ſupereſſe poſt obitum? Paſſim & hic videre eſt, qui ſic vivant, quaſi non credant ſupereſſe quicquam à morte, ſed nemo tam demens qui hujus doctrinæ, vel dux eſſe velit, vel comes. Quemadmodum & *Nicolaitas* reperias permultos, quibus uxores ſint cum multis communes. ſed hujus dogmatis nulla eſt profeſſio, etiam ſi *Plato* nobilis autor, ab hac ſententia non abhorruit. Sed obſecro te mi *Slechta*, an iſtos non pudet appellari hæreticos? Nihil hoc nomine probroſius, quo tamen ipſo videntur indigni. Quid enim credit, qui negat immortalitatem animarum? Quid tribuit evangelio, qui vult uxores eſſe promiſcuas? Illud mihi mirum videri ſolet, nihil excogitari poſſe tam prodigioſum, quin ſuos reperiat ſectatores. *Pythagoras* interdixit mortalibus eſum fabarum, & reperit qui abſtinerent. Fuere qui docerent eſſe pium, ut filii parentem necarent longævũ, & inventus eſt populus, qui id ſolenniter faceret. Fuere qui dicerent impium eſſe quicquam poſſidere ſuum, & exorti ſunt, quemadmodum teſtatur divus *Auguſtinus* in *Catalogo hæreſiarcharum*, qui in ocio degentes, mendicato viverent, ac cæteros velut impios à ſuo conſortio ſemovebant, qui ſuis laboribus pararent unde uxores alerent ac liberos. Erant qui *Iudæ* proditori ferrent acceptum, orbis redempti ſalutem, nec defuerunt diſcipuli, qui illum pro ſummo divo colerent. Fuere qui totos dies ore ſonarent Pſalmos innumeros, nec interim quicquam aliud agentes: nec defuerunt hujus inſaniæ ſequaces. Fuere qui dicerent impios eos, qui caſtè colerent matrimonium, iis etiam ſceleratiores, qui poſtulabant uxores eſſe communes, & hi titulum ſuo gregi dare potuerunt. Fuere qui ſuaderent pium eſſe, ſi parentes liberos ſuos vivos exurerent, & inventi ſunt quibus perſuaderetur dogma tam impium. Adeo credulum eſt genus mortalium, & tanta eſt ingeniorum varietas. Equidem opinor, ſi quis exoriatur nunc, qui doceat religioſum eſſe, ſi viri nudi cum fœminis nudis ſaltent in foro, non defore ſectæ ſuos diſcipulos ac patronos. Quo magis eſt circumſpiciendum iis, qui autoritate pollent, nè quid doceant inſtituántve, quod non quadret ad *Chriſti* regulam. Sed hujuſmodi portentis, ut par eſt, omiſſis, demonſtrans totum *Bohemiæ* regnum atque etiam *Moraviæ* Marchionatum in tres ſectas eſſe diviſum; utinam mi *Slechta*, pius aliquis artifex, ex iſta triade monadem faceret. Sed dum

A quiſq; privatim ſuis ſtudet commodis, nec publica bene habet, nec privata, neq; ferè quiſquã ingenioſius invenitur, niſi ad ea, quæ ſunt philoſophiæ vulgaris, quæ, ut ferũt, moderati' apud *Turcas* habẽt, quàm apud nos. Non loquor de articulis, quos ad fidem pertrahimus, ſed de iis ex quib' ceu fontib' ſcatet Euangelica pietas, videlicet è contemptu pecuniarũ, è cõtemptu honorũ, è moderatione affectuũ, iræ, odii, invidiæ. Quib' cupiditatibus ſi quis ſerviat, quæſo quid confert fidei profeſſio? Si plus B apud nos valet avaritia, ſi plus ambitio, ſi libido ſceleratior, ſi odium ſævius, ſi livor nocentior, ſi obtrectatio venenatior, quorſum attinet profiteri *Chriſtum*, in hoc factum hominem, ut ab his rebus nos avocaret? Hæc mihi dicenti qui ſuccenſere volet, ſuccenſeat *Jacobo* apoſtolo, qui diligenter ac pluribus verbis hæc diſſerit in epiſtola ſua. Sectam igitur, quàm tu primo loco recenſes, ſic velim eſſe primam, ut unicam eſſe cupiam. Quid enim magis accedit ad imaginem cœleſtis C hierarchiæ, quam ut digeſtis ordinibus ſumma redeat ad unum, aut quæ res utilior ad excludenda mundi diſſidia? Si princeps quiſpiam tyrannidem moliatur, precibus, hortatu, doctrináque & autoritate *Romani* Pontificis componetur. Tyrannum agit epiſcopus aliquis, erit unde ſubſidium imploret populus. Exiſtit aliquis qui dæmoniacam invehat doctrinam, ſupererit *Romanus* paſtor, qui è puris Euangelicæ philoſophiæ fontibus depromat digna diſpenſatore, & vicario *Chriſti*. Quòd ſicubi non D reſpondebit ſummus ille Præſul, primum fieri non poteſt, ut qui omnibus præſidet, ſatisfaciat omnibus: deinde noſtrum eſt, quantum licet, omnia in bonam partem interpretari. Præterea bonam partem eorum quæ fiunt, non ipſi Pontifici, ſed iis, quibus ipſe neceſſariò fidit, imputare debemus. Ad hæc meminiſſe convenit, illum hominibus præſidere, ſed hominem: neque diu conſtare poſſe mutuam concordiam, niſi quemadmodum illius lenitas nobis obſecundat in multis, ita nòs viciſſim E illi pro tempore morem geramus, præſertim cum id habeat Apoſtolica doctrina, ut improbis etiam ac moroſis Principibus obtemperemus, quatenus licet, incolumi pietate. Atque hac in parte, meâ ſententiâ, magis peccat ſecunda factio, quòd odioſè rejicit judicium & conſuetudinem eccleſiæ *Romanæ*, quàm quòd exiſtimat pium eſſe, ſub utraque ſpecie ſumere Euchariſtiam. Atque utinam hic *Eugenius* maluiſſet indulgere concordiæ publicæ, quàm ſuis privatis affectib', ſi tamen ve- F ra ſunt, quæ refert epiſtola tua. Quanquam hic *Bohemis*, ſi me in conſilium adhibuiſſent, autor eram futurus, ut tametſi probabilis eſt hac in parte illorum opinio, tamen obtemperarent potius, quam contenderent, præſertim cum ab hac conſuetudine ſtaret maxima pars orbis *Chriſtiani*. Tametſi, ut dicam ingenuè quod ſentio, demiror cur viſum ſit immutare, quod à *Chriſto* fuit inſtitutum, quum cauſæ quas adferunt non admodum graves videantur. Porrò factionem *Pygardicam* G longius abeſſe à regula pacis Euangelicæ minus mirandum eſt, quum ut ſcribis, ab autore ſcelerato profecta ſit. Nam ſi ideo antichriſtus eſt Pontifex *Romanus*, quòd aliquando contigit Pontifex impius, aut ſi ideo meretrix eſt eccleſia *Romana*, quòd aliquoties habet Cardinales, aut epiſcopos, aut alioqui miniſtros improbos, eâdem operâ, nullis Epiſcopis, nullis Paſtoribus, nullis Regibus obtem-

temperaremus; ut nè dicam interim, quòd hâc fe-
neſtrâ apertâ, ut cuique hic aut ille eſſet inviſus,
ita impius haberetur. Quanto probabilior eſt *Au-
guſtini* ſententia, *miniſtri moribus non vitiari donum
Dei, quod nobis per ſacramenta confertur, etiam ſi
graviſſimas pœnas illi daturi ſunt ſacerdotes, ſi mori-
bus impiis efficiant, ut inter idiotas & infirmos malè
audiat nomen illud adorandum Domini noſtri Jeſu
Chriſti.* Quòd ſi illi refractis omnis pudoris repa-
gulis, pergant palàm eſſe ſceleroſi, ut aliquâ ratione
coercendi ſunt, ita neq; cujuſlibet eſt illos inceſſe-
re, nec armis rem geri placet, nè ſemel admiſſum
exemplum violentiæ, ſæviat in innoxios. Quòd
ſibi Sacerdotes, & Epiſcopos eligũt, non abhorret
à conſuetudine veterũ. Sic electus eſt S. *Nicolaus*,
ſic *Ambroſius*, ſed nondum editâ formulâ electio-
nis canonicæ, quemadmodum olim et Reges à po-
pulo deſignabantur. Deinde crebri tumultus popu-
lares effecerunt, ut res paucorum arbitrio tranſige-
retur. Cæterùm quòd indoctos eligunt & literarũ
expertes; tolerabilius eſſet, ſi vitæ pietas penſaret
eruditionis inopiam. Nunc gemina calamitas eſt
populi, ſi non minus impii ſunt, quàm indocti.
Jam quòd ſe viciſſim fratres ac ſorores appellant,
non video cur debeat reprehendi. Atque utinam
eadẽ appellatio mutuæ charitatis perſeveret apud
omnes *Chriſtianos*, ſic uti mores non diſſentirent à
verbis. Quòd minus tribuunt doctoribus, quam
divinis voluminibus, hoc eſt, plus deferunt Deo,
quàm hominibus, rectè ſentiunt: ſed quòd horum
autoritatem ubiq; rejiciunt, tam iniquum eſt, quã
ſi ubiq; reciperent. Jam tametſi non abhorret à
vero, *Chriſtum* & Apoſtolos in quotidiano veſtitu
conſecrâſſe, tamen impium eſt contemnere, quod
non abſq; ſalutari conſilio poſt à Patribus eſt in-
ſtitutum. Ceremoniæ ſunt, ſed his ceremoniis cõ-
mendantur populo divina myſteria. Et ſi nihil
aliud, quorſum attinet in ea re diſſentire, quæ citra
negotiũ poteſt obſervari? Niſi Pontifex *Romanus*
hoc illis permitteret, ut ad antiquitatis memoriam
ſuis ritibus uterentur, quemadmodum *Græcis*, &
Mediolanenſibus ſuos concedit ritus, à noſtris mul-
tum diverſos. Quòd ſi iſtis tantopere placet Domi-
nica precatio, ea & noſtri ſacrificii pars eſt. Ut ſtul-
tum eſt nihil admiſcere ſacris præter unam preca-
tionem, ita non rectè faciunt qui quaſlibet, quo-
rumlibet nænias admiſcent. Jam quæ de ſacramẽ-
tis ſentiunt abſurdiora ſunt, quàm ut aures piæ
ferre poſſint, niſi quòd è tantis malis hoc boni poſ-
ſimus excerpere, nè nos rebus bene inſtitutis, ad
quæſtũ, aut inanem gloriam, aut etiã tyrannidem
abutamur. Vigilias ac moderata jejunia, demiror
quâ fronte contemnãt, quum ea nobis toties apo-
ſtolicis verbis commendentur, quanquam ad hæc
malim hortatu duci homines, quàm imperio trahi.
Porrò de feſtis diebus non multum abeſt iſtorum
opinio, à ſeculo *Hieronymi*. Nunc in immenſum
accrevit feſtorum turba, quum nullis diebus plus
ſcelerum committat vulgus: & quod eſt inhuma-
niſſimum, coguntur eſſe ocioſi totos dies, qui non
aliis reditibus alunt uxores ac liberos, fortaſſis etiã
parentes, quàm opera diurna. His indicere ferias,
nec dare quicquam, quid eſt aliud, quàm eos ad
famem adigere? Sint crebra feſta, ſed in templis,
ad quæ divitibus liceat accedere, ſed ita ut paupe-
ribus liceat vivere. Saltem illud concederetur, ut
peractis ſacris redeant ad ſanctos labores. Quid
enim ſanctius quàm manuum labore proſpicere

A liberis ac familiæ? Nunc ad cujuſlibet ſuperſtiti-
oſum affectum inſtituitur feſtus dies, imò fere vi-
demus hoc ſtudio eſſe quibuſdam Epiſcopis, ut
ſinguli ſingulos feſtos dies addant Calendario, quo
vel hoc monumento ſuum, nobilitent epiſcopa-
tum. Verum ut eſt obedientiæ popularis, obſer-
vare quod à Proceribus eccleſiæ proſcribitur: ita
horum erat prudentiæ, non temerè conſtitutioni-
bus hujuſmodi, vel gravare populum, vel malè
conſulere moribus publicis. Hactenus è tuis literis
B morbum cognovimus, nunc utinam medicina
fidelis & efficax poſſit excogitari: & arbitror poſſe,
ſi modò boni graveſque viri huc totis incumbant
ſtudiis, præſertim cum *Carolum* habeamus Cæſa-
rem, ad ea quæ ſunt *Chriſtianæ* religionis toto pe-
ctore propenſum: cum *Leonem* habeamus in pri-
mis mitem & exorabilem. Pulchrè coibit con-
cordia, ſi pars utraque nonnihil conceſſerit alteri.
Fortaſſe finitimarum regionum querelæ faciunt, ut
plerique iſtorum abhorreant à dominatu Pontifi-
C cis *Romani*, quod ſe clamitent inclementer expi-
lari, premique ſævitia eorum, per quos geruntur
Pontificia negotia. Sed aut ego planè fallor, aut
facilè impetrabitur ab ingenio *Leonis* clementi
juxta ac pio, ut & perplexas ſuperiorum tempo-
rum rationes omittat, & in poſterum etiam, quàm
minimum ab illis exigat, præſertim ſi ſeſe ſyncero
pectore illi ceu patri crediderint. Satis amplum
lucrum eſſe ducet ſi propulſato diſſidio pacem &
concordiam paraverit. Adjunget ſeſe ad hanc rem
D Cæſaris autoritas, quem Monarcham opinor
agnoſcit & *Bohemia*. Cæterùm quod attinet ad
ordinationes & ſacramenta, nullo modo oportet
à reliquis orthodoxis diſſentire. Et fortaſſis de re-
centiorum definitionibus remittentur aliqua. De
ritibus facilè condonabitur aliquid, etiamſi ma-
gis probarim, ut omnes ubique *Chriſtiani*, &
ritibus, & precibus iiſdem uterentur. Nunc im-
modica varietas eſt, dum pro ſuo quiſque affectu
hæc comminiſcitur, & alius aliquid addit repertis.
E Quin & illud, meâ ſententiâ, complures populos
conciliaret eccleſiæ *Romanæ*, in quam nunc velut
in caput quoddam colliguntur omnes, ſi non paſ-
ſim quælibet ſic definiantur, ut velimus ad fidei
negotium pertinere; ſed ea duntaxat, quæ evi-
denter expreſſa ſunt in ſacris literis, aut ſine qui-
bus non conſtat ratio ſalutis noſtræ. Ad hæc pau-
ca ſufficiunt, & pauca citiùs perſuadentur pluribus.
Nunc ex unico articulo ſexcentos facimus, quo-
rum aliqui tales ſunt, ut citra periculum pietatis,
F vel neſciri poſſint vel ambigi. Atque ſic eſt mor-
talium ingenium, quod ſemel definitum eſt,
tenemus mordicus. Porrò philoſophiæ *Chriſtianæ*
ſumma in hoc ſita eſt, ut intelligamus omnem
ſpem noſtram in Deo poſitam eſſe, qui gratis no-
bis largitur omnia, per Filium ſuum *Jeſum*.
Hujus morte nos eſſe redemptos, in hujus cor-
pus nos inſitos eſſe per baptiſmum, ut mortui
cupiditatibus hujus mundi, ad illius doctrinam
& exemplum ſic vivamus, ut non ſolùm nihil ad-
G mittamus mali, verumetiam de omnibus bene
mereamur: & ſi quid incident adverſi, fortiter
toleremus ſpe futuri præmii, quod omnes pios
haud dubiè manet in adventu *Chriſti*: ut ita ſem-
ꝑ progrediamur à virtute in virtutẽ, ut nihil tamẽ
nobis arrogemus, ſed quicquid eſt boni Deo tran-
ſcribamus. Hæc potiſſimùm ſunt animis hominum
inculcanda, ſic, ut velut in naturam tranſeant.
Quòd

A Quòd ſi qui volent circa naturam divinam, aut circa hypoſtaſim *Chriſti*, aut ſacramenta quædam abſtruſiora rimari, quo magis attollant mentem in ſublime, & a rebus humilioribus abducant, hactenus l ceat, ut non ſtatim quòd huic aut illi viſum fuerit, cogantur omnes profiteri. Quemadmodum ex loquacibus ſyngraphis citiùs naſcitur controverſia, ſic ex plurimis definitionibus naſcitur diffidentia. Neque pudeat nos ad quædam reſpondere, Deus novit quo modo id fiat, mihi ſatis B eſt, quod credo fieri. Scio *Chriſti* corpus, & ſanguinem purum, purè à puris eſſe ſumendum, qui hoc ſacroſanctum ſignum, ac pignus eſſe voluit, & ſuæ erga nos charitatis, & *Chriſtianorum* inter ipſos concordiæ. Excutiam igitur meipſum, num quid ſit in quo mihi malè conveniat cum *Chriſto*, num quid ſit cum proximo diſſidii. Cæterùm quomodo illinc ſint decem Prædicamenta, & quomodo tranſubſtantietur panis, verbis myſticis, & quomodo corpus idem poſſit eſſe ſub tantilla ſpecie, ac diver- C ſis locis, meo judicio, hand multum conducit ad profectum pietatis. Scio me reſurrecturum, hoc enim omnibus promiſit *Chriſtus*, qui primus omnium reſurrexit: cæterùm quale corpus futurum ſit, aut quomodo poſſit idem eſſe, quod toties in aliud atque aliud redactum eſt, ut non improbarim ſuo tempore moderatè veſtigare, ita minimum conducit ad veram pietatem in his multum operæ ponere. Nunc his atque id genus aliis innumeris argutationibus, quibus ſe jactitant quidam, avo- D cantur hominum mentes ab iis, quæ ſola faciunt ad rem. Denique plurimum habebit momenti ad orbis concordiam ſtabiliendam, ſi profani principes, ſed præcipuè *Romanus* Pontifex, abſint ab omni ſpecie tyrannidis, & avaritiæ. Nam facilè reſiliunt, cum vident paratam ſervitutem, quum intelligunt ſe non invitari ad pietatem, ſed captari ad prædam. Si nos innoxios, ſi nos beneficos ſenſerint, facillimè ſeſe credent noſtræ fidei. Ignoſcam ut rogas, loquacitati tuarum literarum, ſed ſi tales E ſæpe miſeris, nam aſſueta faciliùs ferimus. *Jodocus Jonas* hoc ipſo tempore mecum erat, cum Academiæ ſuffragiis rector deſignaretur, quo viro vix aliud quicquam vidi melius. Bene vale vir egregie. *Lovanii* Calend. Novembr. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Roterod. Andreæ Cnophæ Sacerdoti optimo S.D.

Epiſt. 21. EX tribus epiſtolis, quas ais te mihi ſcripſiſſe, F duas dûtaxat accepi. Primū nemo dabatur, per quem reſponderem. Tandem *Colonia* offerebat ſe neſcio quis: is cum ſemel atque iterum me fruſtra conveniſſet, non reverſus eſt, deſperans opinor: nec tamen id accidit meâ culpâ, ſed nec ocii dabatur tantum, nec ſolitudinis. Atque ut ingenuè dicam, quoniam nihil videbam in tuis literis, quod magnopere flagitares reſponſum, non eram reſcripturus, niſi tu tot obteſtationibus, tot obſecrationibus mecum ageres. Mentem iſtam tam piam, támque G avidum *Chriſtianæ* doctrinæ ſtudium, vehementer exoſculor. Nam utrunque teſtatur epiſtola tua. Quæ quidem res hoc plus laudis meretur in te, quod hæc facis inter eos, qui, ut ſcribis, magis agunt negotiū ventris quàm mentis, ad hæc vicinꝰ *Rutenis*, quos intonſos, & impexos appellas, ob morum, opinor, cultúsque barbariem: ut enim rectè dictum eſt, *eum egregiè probum eſſe oportet, qui Athenis probus eſſet*: ita qui vicinus hæreticis, non deflectit à fide Catbolica, qui permixtus barbaris, gulæ ventriſque mancipiis, totus vivit honeſtis ſtudiis, nec ullo malorum contagio corrumpitur, is inſigniter bonus ſit oportet. Porrò ſi ex me quæras conſilium, nihil audies, niſi ut quod facis, ſtrenuè pergas. Nam ipſiſſimam viam mihi videris ingreſſus, quâ perveniatur ad veram felicitatem. neque enim dubito, quin huc quoque pro virili contendas, ut quos poſſis ad tuos mores adducas. Atq; adeo demiror, cum multi ſint ubique paſtores, neminem exoriri, qui clementiſſimi paſtoris exemplum imitetur, quem non piguit ob unam ovem erraticam, tantum malorum perpeti. Decimas qui petant, video permultos, qui ſitiant animarum ſalutem, propè nullos. Hic monachorum plena ſunt omnia, ubi nihil eſt diſcriminis, & meſſis ampla. Quin *Rutenos* magis adeunt, eóſque ſuâ doctrinâ, ſuâque ſanctimoniâ, revocant ad caulas eccleſiæ? Hic fulciunt eccleſiam, cui magis onerì ſunt, quam uſui. At ubi res poſcit ingenue germanéque *Chriſtianum*, qui pro lucro *Chriſti* ſubeat capitis periculum, ibi nuſquam apparent: ita dum ſuis quiſque commodis ſtudemus, negligitur populus *Chriſti*. Ac proh dolor! noſtri mores partim in cauſa ſunt, quo minus multi ſe conferant ad factionem noſtram. Legunt Euangelicam & Apoſtolicam doctrinam, & vident ab hac vitam noſtram longè latéque diſcrepare: non jam loquor de vulgo quod tale fere eſt, quales ſunt ii qui præſunt, ſed de proceribus eccleſiæ, de ſacerdotibus ac monachis. Bona pars ſervimus quæſtui, aut ventri, aut gloriæ, aut tyrannidi. Fidei nomen prætextus tantum eſt. Hoc illos alienat quos oportebat, manſuetudine, tolerantiâ, & officiis allicere: ſed tamen bona quædam ſpes habet animum meum, poſteaquam video & iſthic eſſe, qui ſic flagrent amore doctrinæ Euangelicæ. *Paraphraſis* abſolvimus in omnes epiſtolas, præter eam, quæ fertur ad *Hebræos*. Addidimus *Paraphraſim* in epiſtolas, *Petri* duas, *Judæ* unam, & *Jacobi* unam. Brevi daturi quod ſupereſt epiſtolarum Apoſtolicarum: ſic enim viſum eſt amicis eruditis. Non diſplicuit carmen tuum, quo mihi bene precaris: at ego tibi viciſſim abſque carmine, ſed ſynceriſſimo pectore precor immortalitatem. Bene vale vir optime, méque tuis precibus *Chriſto* commenda. *Lovanii* pridie Calend. Jan. Anno milleſimo quingenteſimo viceſimo.

Eraſmus Rot. Guilielmo Budæo S. D.

EN Budæe chariſſime, quaſi parum eſſet malorum, ita præcipuum è *Guilielmorum* numero fatorum ademit invidia. Periit enim, ut ſcis, *Guilielmus Crojus* Archiepiſcopus *Toletanus*, & periit veluti floſculus tener in ipſo exortu ſucciſus. ſimúlque nos docuit, nihil eſſe ſatis firmi præſidii in rebus fortunæ arbitrio ſubjectis, quâ de re librum abs te conſcriptum ex hoc qui has reddit cognovi. Quid optari poterat à fortuna, quod illi non affatim fuerat ultrò largita? Generis antiquiſſima ſtemmata, tum patruus, ſic apud *Carolum* noſtrum gratioſus, ut penes unum propemodum videatur eſſe imperii ſumma: ætas virens, nondum enim egreſſus erat annum vigeſimum tertium: corpus vegetum ac firmum: tam multiplex dignitas, ut in illo vix eluceret majeſtas galeri cardinalitii: *Epiſt.* 23.

naſitii: morum mira facilitas, candórque: toto pectore favebat bonis ſtudiis, nec oderat *Eraſmum*. Certè *Vives* noſter *Mæcenatem* amiſit, qualem poſthac haud facilè nanciſcetur. Is mihi legit proximas tuas ad ſe literas. Si mihi *Brixius* æquè ac *Morus* eſſet ignotus, tamen dolerem ſtudiorum rem tam parùm bene ſuccedere. Nunc quum uterque ſit amicus, quum utriuſque faveam ingenio, non potero ſine ſummo dolore ſpectare concertationem iſtam, quæ vereor nè nimiùm exardeſcat: nam epiſtola *Mori*, quam opinor te vidiſſe priuſquam eam mihi *Morus* oſtendit *Caletis* jam typis excuſam, talis eſt, ut ego qui non nullis videar mordax, ad hanc collatus, prorſum edentulus ſim: & tamen mihi propemodum pollicitus eſt ſe preſſurum, ſi *Brixius* conquieſceret. Amabam & feſtivum *Hutteni* ingeniū: id *Lutherana* tēpeſtas Muſis eripuit. Qui haſce reddit literas *Guilielmorū* unus eſt, qui candidè favent *Eraſmo*, qui quum ex me didiciſſet cujuſmodi vir eſſes, ambire cœpit, ut tibi innoteſceret. Ac profectò dignus eſt, meâ ſententiâ, quem tuâ digneris amicitiâ: feſtivum ingenium eſt, mores nivei, ſumma in rebus gerendis dexteritas, literarum, ut eſt amantiſſimus, ita nequaquam rudis. Poſtremò non nomine tantùm tui ſimilis eſt. Cura mi *Budæe*, ut quàm rectiſſimè valeas, nam hoc cœlo tam putri, in his ſtudiorum laboribus, imò in his tædiis & rabularum obſtrepentium & piſculentorum dierum vix ſatis tuemur valetudinem. *Lovanii*, quartodecimo Calend. Martias, Anno M.D.XXI.

Eraſmus Roterod. Equiti aurato Sebaſtiano de Rotenhan Reverendiſſ. Card. Moguntini à conſiliis S. D.

Epiſt. 24. CONſuetudinis multò jucundiſſimæ, quæ mihi tecum fuit *Moguntiæ*, memoriā tua mihi renovavit epiſtola, non abhorrens à tuis moribus, vir omni doctrinæ genere multo clarior, quàm majorum imaginibus, quibus tamen es cum primis clarus. Siquidem hoc ipſum viſum eſt eximii cujuſdam candoris argumentum, quod inter tot Principum negotia, inter armorum ſtrepitus, in mentem venit amiculus *Eraſmus*. Sed utinam argumentum auſpicatius tibi contigiſſet ad me ſcribendi, quàm *Edvardus Leus*, qui quum tibi videatur impudens, ſibi videtur pulchrè fortunatus, qui paulo negotio ſibi famam parârit, quam adeo miſerè ſitiebat, ut ſi non aliquā nocuiſſet, mortuus eſſet. Ego magis admiror quorundam pertinax ſtudium, qui rebus omnibus omiſſis, nihil intentatum relinquunt, nullum non movent lapidem, quo literas meliores, ſat feliciter ſuboleſcentes obruant, atque interim, nec ſua vetera ſat gnaviter tuentur, nec diſcunt nova. Porrò miris technis & cuniculis rem agunt, nunc hunc, nunc illum hiſtrionem ſubornantes. Quanquam nec hi *Leo* favent, niſi quòd quocunque pacto mihi malè volebant. Ad eam rem nullus diſplicet ſatelles. Quid mihi Philoſophia præſtet neſcio, illud certè mihi præſtat animus bene conſcius, ut hujuſmodi mortalium inſanos conatus perpeti malim quam imitari. Jam quod vir tantus tuo quoq; nomine mihi ſuppetias adverſus *Leum* polliceris, ſi *Germanorum* deſint auxilia, ut humanitatem tuam incredibilem amplector, ita officium planè recuſo. Abſit, ut *Leo* tales viri tantū habeant honoris, ut agminatim illum impetant ſtilo ſuo. Opto illis magnificentius aliquod argumentum. Nos in ea re totum ſeſquimenſem perdidimus, idque mihi videtur plus ſatis: ſic etiam ille ſcripſit, ut nullis æquè diſpliceat, atque iis, qui maximè conſultum volebant ejus honori. Hanc laudem tulit etiam ab iis, qui mihi malè volunt. Nemo fuit arrogantiùs indoctus. Et tamen hoc ille certamen appellat. Quod mihi *Senecæ* verſibus ominaris nominis immortalitatem, de mea apud poſteros opinione, viderint ſuperi, modo benè ſit iis ſtudiis, quæ nos *Chriſto* cōmendant. Quis enim non perſpicit mundum paulatim ad barbaram quandam tyrannidem tendere? Parturit jampridem, quid pariturus ſit neſcio. Nos ut (ſi liceat) prodeſſe cupimus, ita tumultus autores eſſe nolumus. Bene vale, nóſque tuo Principi commenda. *Lovanii*, Idibus Auguſti, Anno M.D.XX.

Lodovico à Prato præfecto Gandavenſi Eraſmus Roterodamus S. D.

VIr non uno decorum genere clariſſime, quum *Antonius Clava* frequenter ad me ſcribat, nec ullo in argumento illum deſtituat mirabilis iſta *Suadela*, quam illi natura inſitam auxit uſus & eruditio: tamen nullam cauſam egit unquam vel ardentiùs, vel copioſiùs, quàm proximis literis: mecum majorem in modum expoſtulans, quod immemor veteris promiſſi nihil adhuc ſcripſerim celſitudini tuæ, ſic de me meritæ, quotidiéque merenti. Facit ille quidem amicè, quod extimulat ad ſcribendum, tametſi nihil opus erat ſtimulo, ſi per immenſos ſtudiorum labores liceret hac in parte vel animo meo, vel amicorum votis ac meritis reſpondere: ſed amiciùs erat facturus, ſi argumentum etiam epiſtolæ ſuppeditâſſet. Animum iſtum tuum verè generoſum, ac majorum tuorum clariſſimis imaginibus digniſſimum, & olim in adoleſcente *Lovanii* deguſtâram, & nunc frequenter ex complurium prædicatione diſco. Porrò vix quiſquam iſthinc ad nos venit, qui non multa memoriter narret, quanto ſtudio, quantâ facundiâ, quantis lateribus paſſim agas cauſam *Eraſmi*. Maximi optimique patroni ſolent in peſſimis adhiberi cauſis; & ingens patronus magno reo conveniebat. Ego verò quum infimæ ſortis ſim, & cauſa ſit adeo bona, ut qui negotium faceſſunt, hoc ipſo nomine multam mihi gratiam debeant, quo me in jus vocant, tamen & adverſariorum improbitas, condenſatæque phalanges, & horum temporum infelicitas, quibus nihil non licet audaciæ, impudentiæ, hypocriſi, quæſtui, ambitioni, adulationi, faciunt, ut magni Proceres humilium clientulorum facillimas cauſas agere cogantur. Olim, ut habent apologi, membra conſpirârant adverſus ventrem: nunc è diverſo ventres adverſus reliquum corpus conjurati bellum gerunt: quibus ſi peſſimè velim, nihil magis optarim, quàm hanc ipſam quam habent mentem. Quo magis iſti blaterant in bonas literas, hoc magis ac magis ubique efflorescunt. Cum *Luthero* nihil unquam mihi fuit negotii, niſi quod eſt cum quovis homine *Chriſtiano*. Hujus cauſam nemo magis ſublevat, quàm qui illam omnibus machinis impugnant: ac miris modis dum illum

atrociſſimè traducunt, & hoſtem commendant aſfectibus populi, & ſibi conciliant odium. Quod ni *Lutherus* ſe ſuis ipſius telis confoderet, in dies atrociora ſcribendo, plurimum debebat hoſtium ſuorum ſtoliditati. Illud video, ſi *Scyllam* hanc effugerimus, reſtare *Charybdim*, quæ ſemel univerſam *Chriſtiani* populi libertatem abſorbeat, Evangelicæque doctrinæ ſcintillam omnem extinguat. Quis enim feret hoc ſtolidum hominum genus, quod hactenus fucis ac malis artibus tyrannidem exercuit in *Chriſti* gregem, quorum gulæ, faſtui, libidini, avaritiæ nihil eſt ſatis? Sed utinam Deus, aut det illis mentem meliorem, aut eos aliquò releget, nè diutiùs obſtrepant Evangelio *Chriſti*. Nos infracto animo, quod ſemper egimus agimus, bonis literis ac veræ pietati pro noſtra virili conſulētes, ſic tamen ut odioſis tumultibus nos nequaquā admiſceamus. Prodeſſe cupimus, & præ-

A ſtat quieſcere, ubi nulla ſpes profectus arridet. Cæterùm ut finiam epiſtolam, ſcito me probè ſcire, quantopere debeam tuo iſti in me animo, declaratum officia tanta non prorſus penes hominem ingratum & immemorem eſſe depoſita. ſi quando ſeſe dederit opportunitas. *Chriſtus* optimum maximus te nobis, tibi animum iſtum quamdiutiſſimè ſervet. Salutem dices amicis omnibus, nominatim *Antonio Clavæ*, quo nihil candidius nihil amicius, & *Guilielmo Valo*, planè digno quem *Gualchrum* B meorum adſcribam catalogo, cui nuper mutato detraxit fatorum invidia Cardinalē *Croium*, in quo brevi declaravit fortuna, quid in utramq; partem valeat. Vidimus repentè ad ſummum dignitatis faſtigium evectum, ac ſubitò ceu floſculum *Parcarum* pollice ſucciſum. Bene vale vir clariſſime. Hæc ex tempore, ne *Clava* rurſus acriùs etiam mecum litiget. *Lovanii*, Anno M.D.XXI.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM

LIBER DECIMUSQUINTUS.

Joannes Turzo Epiſcopus Vratiſlavienſis Eraſmo Roterodamo S.D.

Epiſt. 1. EXplicari nequit *Eraſme* doctiſſime, quantum me tuæ literæ oblectârunt, licet vix ſeptimo tandem menſe ad me pervenerint: quibus ſanè ut antea nihil mihi fuit optatius, ita revera nec acceptius quicquam evenire poterat. Proinde eas ipſas, obviis (ut aiunt) manibus excepi exceptas & legi cupidè, & lectione earum etiamnum obſaturari neutiquam poſſum! Fuerant fateor ſæpiſſime magnæ admodum tum admirationi, tum delectationi *Eraſmi* doctiſſimi ad alios ſcripta doctiſſima, formulis literariis alienâque manu excuſa: jam verò voluptati & gaudio nihil reliqui factum eſt, ubi autographum eruditiſſimi ac omnibus dotibus ornatiſſimi viri conſpicatus ſum. Erunt itaque tuæ literæ mihi lectiſſimi ac precioſiſſimi muneris loco. Non eſt autem chariſſime *Eraſme*, quod meas literulas veriùs, quàm literas tantopere collaudes: novi egomet me, atque intra meam perquàm libenter me pelliculam contineo. Veruntamen quàm inhumanus optimo jure valeam judicari, niſi tibi pro ea etiam re gratias agerem, tam eſſem imprudens, ſi tuas prædicationes agnoſcerem. At tu quomodo tibi non injurius videri poſſis, qui laudes, quibus te univerſus propemodum orbis veriſſimè proſequitur, nimia (ni fallor) hac in parte hujus modeſtia, tantum abeſt ut admittas, ut contra maximè averſeris, declinéſque. Debentur profectò tibi longè majora, præſertim cum tui unius patrocinio omnium honeſtiſſimarum diſciplinarum nitor, multò jam barbariei ſitu & ſqualore obtenebratus, reſplendeſcat, tum ſynceræ quoq; illius theologiæ puritas, & ſanctiſſima ſtudia propè ad interitum redacta, te parente, te duce, veluti renata, toto orbe refloreſcant. Quod ad me attinet, tuæ

D nimirum literæ, tótque tui vigilantiſſimi juxta ac ſanctiſſimi labores, me tibi obſtrictum efficiunt, atq; nullo non momento tui ingerunt memoriam, quantumvis nihil prorſus mei apud te ſit, quod hujus hominis recordationem viciſſim tibi poſſit afferre. Igitur ut amoris & obſervantiæ meæ ſingularis in te ſtudium tibi etiam atq; etiam magis ſiat cognitum, atq; interim ob oculos obverſetur *Turzonis* tui memoria, munus tibi mitto, non magni ſanè precii: quatuor inquam horologia, vitreis vaſculis exigua, pulviſculóq; paulatim delaE bente, horas dimetientia. Quorum uſus opinor clepſydram noſtro ſeculo æquat: hæc ſanè crebrò obverſata atq; tractata, tæ noſtri in horis poterunt admonere. Adjunxi præterea auri puri nativique quatuor particulas, ſive ramenta è ſubterraneis ſpecubus, adeóq; ex ipſis terræ viſceribus, in ditione meæ diœceſeos, qualia vides nuper eruta, nempe ut auri vivax vis te immortalitate digniſſimum declaret: ad hæc tegmentum ſacro tuo caF piti ex murium Ponticorum exuviis, quas noſtrates *Sabellinas* pelles, etiamnum uſurpatâ voce, cognominant. Debebunt equidem hæ pelles, dum caput hoc tuum & gratâ mollicie demulcebunt, & fovebunt caloris temperie, meum in te amorem, aut teſtari, aut comprobare. Ego adeo hæc tibi mitto, non quia te, qui Regum & potentiſſimorum Principum muneribus exornatis quotidie, ſimilibus longéque præſtantioribus carere arbitrer; ſed ut amoris mei, & propenſiſſimæ obſervantiæ G ſtudium, quemadmodum præmonui, tibi ſiat compertius. Verùm quicquid eſt hujus, quod mitto, ut lubens & grato animo accipias vehementer oro. Id quod futurum confido, ſi animi mei benevolentia, atque profuſiſſima in te propenſione, non precio munuſculum æſtimaveris. Nam ſi pro tuis meritis ornandus ſis, vix certè totius orbis opes & copiæ, nedum *Dynaſtæ* cujuſpiam

cujuſpiam facultates, tuæ dignitati ſatis ſunt facta-
ræ. Quod ſupereſt chariſſime *Eraſme*, maximè
omnium opto, me ut cœpiſti, amare pergas, bené-
que ac feliciſſimè valeas. Datum *Vratiſlaviæ*, Ca-
lendis Decembr. Anno M.D.XIX.
Joannes Turzo Epiſcopus *Vratiſlavienſis* manu
propriâ ſcripſit.

Eraſmus Rot. Ioanni Turzoni, Epiſcopo Vratiſlavienſi S. D.

Epiſt. 2. CUr ita viſum eſt ſuperis ut tanto intervallo diſ-
jungât môtes & flumina, quos tanta copulat
charitas animorum? Epiſtola tua poſt ſextũ demũ
menſẽ mihi reddita eſt una cum munuſculis. Quo-
rum nihil non fuiſſet gratiſſimum, etiamſi minimi
precii fuiſſet, vel hoc nomine, quòd à tali præſule,
ſed multo magis quòd à tali animo proficiſceretur.
Nunc & precii magnitudine, & ipſâ novitate, &
autoris titulo commendabantur, ſed in his tamen
nihil mihi tam charum eſt viſum, quod epiſtola tua
non ſuperaret, quam jam alteram accepi, tuis iſtis
articulis deſcriptam, tuo iſto ingenio conditam,
quo magis etiam refert imaginẽ animi tui. Deum
immortalem qualis? Faxit Deus, ut iſtud pectus
imitentur complures Epiſcopi, Proceréſque, & ima-
ginibus ſuis tam eximium decus adjungant, & au-
toritatem ſuam bonitatis ac ſapientiæ cumulent
acceſſione. Quàm ardentem virtutis amorẽ ſpirant
illæ tuæ literæ, quantam ſitim eruditionis *Chriſtia-
næ*? Ad hæc quantum candoris, quantum mode-
ſtiæ præ ſe ferunt? Quis credat hæc à tanto Præſu-
le, à tanto Principe ſcribi? Nihilo enim minus mi-
rabilis eſt mihi tuus iſte animus, quod me præter
meritum admiraris, ſiquidem hic error in perſona
eſt, non in re. Hoc erras, quòd *Eraſmum* eſſe credis
id, quod non eſt: ſed non in hoc erras, quòd ea ve-
neraris & expetis, quæ falſò tibi perſuades in nobis
eſſe. Adnixi ſumus mundum nimis ad ſcholaſticas
argutias prolapſum, ad veterum fontes revocare, ac
plus ſatis fidentem *Judaicis* ceremoniis, ad veræ
pietatis ſtudium accendere. Atq; utinam hic meus
conatus tantum fructûs attulerit aliis, quantum
nobis attulit invidiæ. Meum incõmodum multo
levius ferrem, ſi cum multorum cõmodo viderem
conjunctum. Sed hoc viderit ipſe *Chriſtus*, qui ni
fallor, certè hunc animum probaturus eſt. Jam ut
in tuis munuſculis etiam nonnihil philoſopher,
gratulor tuæ ditioni, è cujus venis aurum tam ele-
gans ac purum eruitur, ſed tu beatior, qui è divi-
norum voluminum longè felicioribus venis,
tam avidè ſcruteris aurum evangelicæ ſapientiæ,
quo locupletes gregem tuæ fidei concreditũ, velut
opulentus quiſpiam paterfamilias, è divite the-
ſauro proferens nova ac vetera, multum diſſidens
ab epiſcopis pleriſque, qui pulcherrimam functio-
nis ſuæ partem, in ſordidos quoſdam relegant, nec
probatos, nec exploratos, quum ad id muneris ne-
minem oporteat admitti, niſi quem eruditio *Chri-
ſtiana*, quem morum integritas, quem rerum uſus,
ac prudentia non vulgaris commendet. Duobus
horologiis inſcriptum erat, *Feſtina lentè*, atq; hanc
quidem inſcriptionem audit pulviſculus ille per
minutiſſimum foramen lentè defluens, hæc me
ſcribente: ſed magnâ celeritate vita noſtra avolat,
& advolat mors nihilo ſegnius, etiamſi non de-
fluat arenula. In altero supernè inſcriptum erat,
Feſtina lentè, & inverſum horologium oſtendebat
mortis imaginem: quæ utinam tibi mi *Turzo* len-

A ta veniat, digno profectò qui ſis immortalis, non
tantum longævus, niſi hæc eſſet fortunæ invidia,
ut ſi quid extiterit in rebus humanis eximium, id
quàm ocyſſimè tollat e medio. Quod omen abs te
velim quàm longiſſimè abeſſe, quem & ex tuis
literis, & ex aliorum prædicatione, jam multis ac
tatis animi dotibus præditum eſſe video, ut ge-
neris claritudo, ut opes, ut pontificia dignitas mi-
nima portio ſit tuorum ornamentorum. Pileum
non poterit mihi eſſe uſui, niſi domi. Nam &
B magnificentius eſt, quàm ut conveniat homini
tenui: niſi fortè & hic erras, ut putes *Eraſmum*
eſſe aliquid: & alienius à more hujus regionis.
Olim, juxta proverbium, bonos viros decebant
omnia, nunc non niſi potentes omnia decent: ta-
men ſervabitur, & in hoc potiſſimum, ut *Turzonis*
memoriam mihi refricet. Aureum numiſma mul-
tos exercuit, aliis conjectantibus eſſe tres *Noe* fi-
lios ex Arca revertentes, & ex altera parte Co-
lumbam olivæ ramum deferentem: aliis duces
C duos, qui medium captum ducerent, & aquilam
lauri ramum in coronam deflexum geſtantem.
Subſcriptionem nullus adhuc legere potuit, neque
Græcus, neq; *Latinus*, neq; *Hebræus*. Video quàm
ſim ingratus, qui pro tot donariis, próq; epiſtola,
tam eleganti, tam amica, præter frigidum epiſto-
lium nihil rependam, ſed alias dabitur occaſio: in-
terim cura ut rectè valeas, Præſul optime. *Lovanii*
pridie Calend. Septemb. Anno M.D.XX.

D *Eraſmus Rot. D. Godſchalco Roſemundo Lovanienſis Academiæ Rectori* S. D.

MAgnifice rector, non dubito quin tu ſcias, Epiſt. 3.
id quod nemo neſcit, quam ſeditioſe debac-
chatus ſit in nomen meum alter quidam *Domi-
nicanus*, priori illi rabulæ ſuccenturiatus, à nullo
convicio temperans, atq; interim manifeſtè men-
tiens. Quid enim iſtos pudet? Ubi uſque ad ſuam
ſatietatem, & omnium nauſeam deblaterâſſet,
E tandem ſcurra facetus juſſit orarent Deum pro
me, ut aliquando converterer ad meliorem men-
tem: hæc niſi fierent vel inſtigantibus, vel con-
niventibus theologis quibuſdam, non auderent
tam ſcurrili uti petulantiâ in Academia tam cele-
bri, idq; in ſacris concionibus, atq; etiam ſine fine.
Nihil admiror hæc audere *Dominicanos*, illud ad-
miror, hæc probari ordini theologico. Ille non
poterat ferre unam vocem matæologi, tortam ob-
liquè in *Egmondanum*: & hæc ſeditioſa, hæc plus
F quàm ſcurrilia patiuntur æquis animis, ac ni fal-
lor incitant. Hæc ſcilicet placuit illis ratio confi-
ciendi *Eraſmum*. Quod ſi ego pariter cum illis
inſanirem, nonne tumultus egregius naſceretur?
Hic animus ſibi bene conſcius, & graviora poteſt
perpeti, ſed interim quale eſt hoc exemplum pe-
tulantiæ? & quem exitum habiturum? & quàm
ſpecioſus hic eſt ludus ſub *Chriſti* natalem? Non
tam ſum inſanus, ut velim cum *Dominicanorum*
populo depugnare: illos quales quales ſunt, Deo
G judicandos relinquo. Ego nec monachorum ſum
hoſtis, nec Theologorum: niſi fortè *Chriſtiano-
rum* omnium hoſtis eſt, qui in illorum mori-
bus aliqua non probat. Si quid habet adver-
ſum me theologica facultas, expoſtulet mecum,
proponat quid velit. Sum paratus reddere ra-
tionem ſtudiorum meorum omnibus ſobriis;
nam cum *Egmondano* colloqui, non eſt colloqui:

Verè dixit *Mimus* ille, *Cum abſente loquitur, cum ebrio qui litigat, ſed multo magis, qui cum furioſo litigat.* A Tumultus hic ſcurrilis diſplicet etiam laicis, quo minus addubito, quin diſpliceat etiam tibi viro optimo: ſed tua lenitas, in me, imò in hanc totam Academiã, crudelitas eſt. Ejus officium erat, vel me tacente toti monaſterio, imò concionatoribus omnibus à tali petulantia ſilentium indicere. Alter vetitus erat ſub pœnis graviſſimis. Quis unquam exegit vel minimum? Hæc quid ſibi velint intelligunt & pueri. Poſthac non ero tuæ magnifi- B centiæ moleſtus, ſpero te functurum officio tuo: ſin minus, mihi eſt animus, qui iſta flocci non faciat. Quòd ſi quis tumultus exciterit, imputabitur iis qui vel diſſimulaverunt, vel faverunt exordiis. Tu certè diſſimulare non potes. Bene vale magnifice rector, & ſi quid me facere voles, impera, experieris obſequentiſſimum. *Lovanii* M.D.XX.

Franciſcus Craneveldius Eraſmo S. D.

Epiſt. 4. NOn poſſum non agere tibi gratias, vir unde- C cunque doctiſſime, quanquam ineptioribus meis literis pro tuo illo nuper in me collato beneficio, cujus erit apud nos ſanè memoria ſempiterna, quod ego tanti æſtimo, ut nè *Craſſi* quidem opibus redimi patiar. Quod inquis beneficium? Quod me ad ſuaviſſimum illum *Morum* tuum, imò nunc noſtrum deduxeris, apud quem poſt tuam abitionem frequens fui, vocante quidem illo, cujus ego non tanti facio τὰς τραπέζας ὑπὲρ τὰς ἐν οἰκίᾳ, quanti eruditionem, humanitatem, libera- D litatem. Proinde plurimum tibi debere me profiteor, cupióque tibi grati animi ſigna demonſtrare: deinde plurimum mihi dolet, quod quum adeſſes *Brugis* tam rarò te inviſerim, frivolis quibuſdam negotiis occupatus, ut occaſionem illam multa ſimul optimáq; diſcendi, ſic è manibus elabentem, non vel mordicus apprehenderim. Memini quid tu dixeris de *Flandricis* moribus, ſed velim tibi perſuadeas me totum eſſe tuum, nec iis ipſis eſſe contaminatum. *Morus* abiens δακτύλιον χρυσοῦν do- E navit uxori meæ, in quo verbis *Britannicis* γέγραπται: Bonâ voluntate cenſeri omnia. Mihi verò vetuſta nomiſmata dedit, aureum, argenteúmque: in altero eſt *Tiberii* effigies, in altero divi *Auguſti*. Quæ te ſcire volui, quia pro his etiam tibi me debere gratiam ſemper confitebor. Vale & me, ſi quid poſſim, utere. *Brugis*, tertiodecimo Calendas Octobris. *Fevinus* noſter valet, & ſuo nomine ſalutem aſcribi voluit. Anno M.D.XX.

Franciſco Craneveldio, Vrbis Brugenſis à conſiliis Eraſmus Roterod. S. D.

Epiſt. 5. NImirum hoc eſt, quod vulgò dici ſolet, unica filiola mihi duos conciliavi generos. Agis mihi gratias, cujus operâ tibi contigerit *Morus* tam candidus amicus. At ille mihi viciſſim gratias agit, per quem contigerit nôſſe *Craneveldium*. Sciebam ilico, quæ morum & ingeniorum eſt ſimilitudo, naſcituram inter vos amicitiam, ſi modò uterque alteri innotuiſſet. Talium amicorum, ut eſt cum primis precioſa, ita rariſſima eſt poſſeſſio, præſertim hiſce temporibus, quo magis eſt propaganda, atq; etiam tuenda. Commigravit iſthuc *Petrus* cognomento Amicus, juvenis moribus ingenióq; longè candidiſſimo. Complures annos egit cum *Aegidio Buſlidio*, cujus liberos inſtituit, cui non aliter charus fuit, ac filius, ob fidei vitæque ſynce- A ritatem. Is nunc venatur fortunam aliquanto benigniorem, ac meâ ſententiâ dignus eſt ampliſſima. Eſt utriuſque linguæ pulchrè peritus, ad hæc in juris ſtudio nec paucis annis, nec infeliciter verſatus. Poſtremò notarius eſt haud malæ fidei. Nihil addubito, quin ipſius dotes ſint hominem abundè commendaturæ. Sed tamen exiſtimat ſe bonis omnibus commendabiliorem etiam fore, ſi veſtro gregi aſcribatur amicus. Equidem non recuſo meum nomen rurſus in tuo ſcribi B diario, ſi quid officii collocaveris in hominem mihi chariſſimum: ſed tamen arbitror fore, ut quemadmodum antehac, ita nunc quoque geminam ineam gratiam. Amici veteres hic non deſinunt eſſe ſui ſimiles, conſpirant, muſſant, oblatrant, minitantur: mihi imputant, quod *Lutheri* negotium non tam atrociter ſuccedit quam vellent. *Carmelita Egmondanus* in ſacris concionibus, in prælectionibus publicis, ſubinde me lapidat, atque interim ridetur etiam à ſuis *Car-* C *melitis*: cum me citante comparuiſſet pridem apud Rectorem hujus Academiæ, tantum conviciorum mendaciſſimorum congeſſit in os meum, ut paratus fuerit me ſacrilegum, aut paricidam, aut peculatorem, aut quidvis aliud facere, ſi illi veniſſet in buccam. Atque ita ſibi vir fortis videbatur: rectori, ac mihi, id quod erat, furioſus videbatur. O prodigioſam linguæ petulantiam in Theologo, in monacho, in ſene! Ad primam hominis petulantiam cœperat mihi bilis D moveri, ſed mox magis libuit hominem ridere, quàm refellere. Tandem huc evaſit longa rixa, ſi vellem ſcriptis teſtari *Lovanii* probos & ſynceros eſſe Theologos, ſi vellem *Lutherum* meo ſtilo confodere, tum nos fore fratres, non aliâ lege fore concordiam. Reſpondi, ut ipſi ſe potius præſtarent, quales vellent haberi. De *Luthero* reſpondi, mihi non eſſe in animo nunc admiſceri cauſæ tam odioſæ, cui me nunquam admiſcuiſſem: nam quod mihi non placebat illum E impeti clamoribus apud populum, ſed potius libris editis eſſe refellendum, hoc conſilium adverſus *Lutherum* pro Theologis facere: ſic enim totus poterat aboleri, ſi prius exemptus fuiſſet ex animis hominum, cum nunc libri tantum eximantur è bibliothecis, ipſe maneat infixus animis. Plurimum habere ponderis Pontificum bullas, ſed apud eruditos viros longè plus valere libellum bonis argumentis, ac ſcripturæ divinæ teſtimoniis, non cogentem, ſed docentem: ge- F neroſa ingenia facilè duci ratione, non perinde cogi imperio. Nec enim hoc tantum eſſe ſpectandum quid mereatur *Lutherus*, ſed quâ ratione potiſſimùm liceat huic mederi malo. Deinde non videri æquum, ut ego me ultrò negotio admiſcerem, cujus initium à me non eſſet natum: magis autem convenire, ut ipſi qui fabulam hanc agère cœpiſſent, peragerent, ipſi telam quam eſſent orſi abſolverent, ipſi mortarium alliatum, quod intriviſſent, exede- G rent. Alioqui cur ego potiùs in *Lutherum* ſcribam, quàm quivis alius? Quòd ſi inſanum ſit omnes Theologos in unum ſcribere, & à paucis id præſtari poſſit, maximè congruere, ut illi in eum ſcriberent, qui in illum diſputâſſent, qui in concionibus illum proſcidiſſent, qui ſuo præjudicio prius illum condemnâſſent, quàm ſummus ipſe Pontifex.

Nam

Nam ſi quid ſtilo valerem, nec ſolùm valere me, nec hanc rem elegantiâ geri, ſed eruditione, quam ipſi ſibi potiſſimum vendicarent. Ad hæc crudele videri poſſe, me ſtilo confodere hominem, jam proſtratum, fuſum, atque etiam exuſtum. Præterea nè totum quidem eſſe, irritare in caput meum hominem, nec edentulum, nec mutilum; & qui planè, quod libri teſtantur, fœnum habeat in cornu: neque mihi conſultum eſſe, tot Principum *Germanorum*, tot eruditorum hominum odia in me ſine cauſa concitare. Quinetiam temerarium videri, ſi mihi provinciam ſumerem, quam nemo cum autoritate delegâſſet, præſertim cum videã tot monachorum ordines, tot ſcholas malle ſpectare fabulam hanc, quàm agere: fortaſſis ob id, quod addubitent, cujuſmodi futurus ſit exitus. Nec enim abeſt a periculo, nè cataſtrophe futura ſit tumultuoſa, ni res moderatioribus conſiliis componatur: ſed quicunque futurus ſit exitus, precor ut cedat in gloriam *Chriſti*. Fortaſſis aliqui me dixerint avidum gloriæ, qui bello confecto accurriſſem, rerum ab aliis geſtarum laudem mihi vendicaturus. Poſtremò me non eſſe uſque adeo mihi ignotum, ut tenuis Theologus, vel magis Grammaticus, ut ipſi ſolent dicere, tam arduam provinciam mihi ſumerem, quæ & ſummum Theologum, & autoritate præditum poſtularet. Neq; enim libet ſuſpicari, hoc agere quoſdam animo non ſyncero, ut poſteaquam ſcriptis in *Lutherum* libris *Germanorum* animos in me provocâſſem, hoc odio protinus in meum exitium abuterentur. Addebam hoc laboris mihi fruſtra ſumi: quid enim momenti ſit habiturum meum judicium apud eos, quos duarum academiarum ſententia, quos ſummi Pontificis diploma non permoveret? Horum ſi nihil eſſet, tamen refelli non poſſe, quod non ſemel atq; iterum à capite ad calcem uſque perlegeris, *Lutherum* ἀνεπίληπτον eſſe. Portò mihi vix ocium eſſe meis ipſius libris recognoſcendis. Suos potius ederent libellos, quos jam paratos haberent *Latomus* & *Turenboltus*, uterq; docti, alter etiam non prorſus infacundus. Tandem *Egmondanus* hoc erat futurus contentus, ut ſi nollem pugnare cum *Luthero*, ſaltem teſtarer illum eſſe victum à *Lovanienſibus*. Reſpondi, non deeſſe qui hoc prædicarent: mihi nondum ſatis liquere eum eſſe victum, priuſquam prodierint illorum argumenta: neq; enim ſpecioſam eſſe victoriam, aut magnopere prædicabilem, præſertim Theologis, bullis & favillis vincere. Sic ab eo colloquio tantum non conſputus diſceſſi. Nunc neſcio quomodo rurſus irritati, videntur in hoc conſpirâſſe, ut me concionibus ſuis conficiant. Cum eſſem *Caletiæ* in Regum congreſſu, *Dominicanus* quidam juvenis, ſibi placens & confidens, *Phormionem* eſſe diceres, hebdomadas aliquot in me debacchatus eſt *Lovanii*, non aliter quàm è plauſtris lapidans me conviciis. *Moriam* interpretabatur populo, juxta ſenſum Cacologicon. Tandem me diſſimulante indictum eſt homini ſilentium, ſed poſteaquam quicquid libuit effutiverat. Nuper rurſus cœpit etiam atrociùs, irritatus libello *Antibarbarorum*, quem non intelligit: rurſus, iterum atq; iterum tacere juſſus nondum ſibi temperat. Tandem nudius tertiùs alter quidam *Dominicanus*, reverſus, ut ferunt, è *Gallia*, prodiit in concionem, & nihil conviciorum non congeſſit nominatim in *Eraſmum*, tam petulanter, ut omnibus etiam laicis diſpliceret. Et, ô novam Theologorũ

A lenitatem! hæc ferunt æquis animis, qui vocem unicam matæologi, oblique tortam in *Camelitam Egmondanum*, magnis tragœdiis exagitârunt. Nemo non intelligit hæc fieri Theologis quibuſdam partim conniventibus, partim etiã inſtigantibus. O telum Theologis dignum! Coràm non expoſtulant, à tergo mordent, conſpirant clanculum, per tales ſcurras ſuam agunt fabulam. *Nicolaus Egmondanus* cum publicè auſpicaretur epiſtolas *Pauli*, admiſcuit bellam facetiam, *Paulum* è ſæviſſimo perB ſecutore factum eſſe manſuetiſſimum Euangelii præconem. Ita precandum, inquit, ut *Lutherus*, & *Eraſmus* ab erroribus ſuis convertantur: quaſi mihi plus eſſet negotii cum *Luthero*, quam ſit ipſi *Egmondano*. Viſum eſt hoc illis bellum ſophiſma, ſed inter pocula natum, ſi *Lutherum* & *Eraſmum* eodem jugo copulaſſent, perinde quaſi taurum jungas damæ. Miraris fortaſſe jamdudum, cur te hiſce næniis onerem. Sic lubitum eſt, cum amico miſcere fabulas, & quicquid eſt nugarum in tuum ſiC num effundere. Sed admiror cur ordo, cui præ cæteris faveo, ac veriùs fortaſſe quam ipſi favent ſibi, potiſſimum hujuſmodi tragœdiis delectetur: quaſi tot excitatis tumultibus, primùm de conceptione deiparæ Virginis, deinde *Florentiæ* per *Hieronymũ Savonarolam*, mox *Bernæ* per alios longè ſceleratiſſimos, rurſum in *Joannem Capnionem* per *Jacobum Hogeſtratum*, & νυνὶ ἄν in comitem *Novæ aquilæ*, virum toti *Germaniæ* chariſſimum, non ſatis invidiæ ſibi conflârint, niſi denuo tam ſeditioſis in me D clamoribus magis etiam irritent in ſe odia bonorum omnium: nam probis diſplicet tanta petulantia, etiam iis quibus fortaſſe non placet *Eraſmus*. Ac me fingunt hoſtem à quo nunquam ſunt læſi, imò pro benefactis malam referunt gratiam. Quũ ſæviret in illos *Capnion*, unis atq; alteris literis illum admonui nè læderet ordinem, ſed in eum duntaxat ſæviret, a quo fuerat læſus. Rurſum cum optimo jure offenſus *Hermannus Nova aquila* comes excluderet omnes *Dominicanos* à colligendis E caſeis, diligenter egi cum illo per literas, ut ſineret illos: atque ille, ut dignum eſt verè generoſo excelſóque pectore, neglexit contumeliam, ac remiſit vindictam, atque hanc gratiam nunc referunt mihi. Totum ordinem exiſtimant eſſe læſum, ſi quid dicatur in monachos improbos, perinde quaſi nulli ſint improbi; cum illis potiùs debuerint indignari, qui ſuis moribus dedecorant ordinem: imo ſi quis deſcribat formam boni monachi, ſe notari putant: quod ſi jure faciunt, meritò ſuccenF ſebunt *Chryſoſtomo*, qui homiliâ quinquageſimâ & aliquot ſequentibus, ſic depingit ideam vitæ monaſticæ, ut nemini non multa ſuccurrant, qui cum noſtri temporis monachis habuerit commercium. *Feræ*, inquit, *fugientes & civitates & medios tumultus, in montibus vitam elegerunt, cum præſenti commune nihil habentem, nihil ſuſtinentem humanum, non ſecularem triſtitiam, non dolorem, non curam, non pericula, non inſidias, non invidiam, non zelotypiam, non abſurdos amores, non aliud quicquam hujuſmodi:* G deinde quum de vilitate victûs, ac veſtitûs, de laboris induſtria, de hoſpitalitate, de ſacro ſtudio, multa dixiſſet, menſæ quoque ſermones depingit hunc in modum: *Et ſi vis*, inquit, *illorum diſcere menſam, accede propiùs, & eos experieris, talia eructantes, Omnia mitia & jucunda, & ſpiritali odoris ſuavitate plena, nullum turpe verbum illa poſſunt ora emittere,*

nihil ſcurrile, nihil aſperum, ſed omnia cœlis digna. Mox ubi virulentas prophanorum obtrectationes commemoraſſet *Chryſoſtomus*, ſubjecit, *Horum autem ora rivis comparanda ſunt, melle manantibus & pura diffundentibus fluenta.* Rurſus homiliâ proximâ, *Migremus igitur ad illos, unde ſerenam menſam appone bonis innumerabilibus ſuaviſſimã, nunquam deficientem, à ſolitudine liberam, invidia, livore, & omnis peſtis immunem, & bonâ ſpe refertam, & multa ſtatuentem trophæa: non eſt illic tumultus, non morbus, non ira, omnia tranquillitas, omnia pax.* Hæc illis ſunt eradenda, niſi malunt ſui eſſe diſſimiles, at non hæc ſolum. Verum omnia quæ *Hieronymus*, quæ *Bernardus* de vera religione prodidere ſcriptis. *Expedit*, inquiunt, *ut vulgus de monachis optimè ſentiat*: id verum eſt fortaſſis, ſi modò probi ſint: ſed magis expedit ut tales ſint, quales haberi volunt. Alioqui magna pernicies eſt, ſi ſub prætextu religionis imponant orbi. Expedit ut de paſtoribus ſuis bene ſentiat populus, ut de epiſcopis, de magiſtratibus: at in hos iſti, quoties libuit licentiſſimè debacchantur. Verum de his jam nimis multa Si me audies, quàm minimum te iſtiuſmodi tragœdiis admiſcebis. Bene vale vir optime. *Lovanii*, quintodecimo Calend. Januarii, Anno M.D.XX.

Eraſmus Roterod. Leontio ſuo S. D.

Epiſt. 6. BOni conſulam audaciam tuam, qui ignotus ad ignotum ſcripſeris, ſi tu viciſſim boni conſulueris, quòd occupatiſſimus tam parcè reſpondeam, ut prope nihil reſpondeam. Quòd Muſarum cultor es, magnopere laudo: quòd aſſiduè depugnas cum amuſis, non probo. Negligendi ſunt, qui vinci non poſſunt: & ita ſunt hæc ſtudia commendanda, nè tamen odioſè damnentur, quibus alii magis capiuntur. Certè non expedit irritare crabrones. Cæterùm quæ nos ſcripſimus, non in hoc ſcripſimus, ut invehantur templis, ſed ut domi legantur. Atque iſto tuo ſtudio immodico, nihil aliud mihi quàm invidiam paris. Ego nihil honoris iſtiuſmodi promereor, alioqui nè promeritis quidem aperiuntur templa, niſi à rogo, ut aiunt. Ac meâ quidem ſententiâ, plus efficies, ſi quod operæ ſumis in rixando cum adverſariis, fortaſſe deploraris, id inſumas erudiendæ pubi, aut juvenibus ſpei melioris. Feliciùs irrepent bonæ literæ, quam irrumpent: ac faciliùs coaleſcent, ſi civiliter ſeſe inſinuent ut hoſpites, quam ſi irruant ut hoſtes. Nos quod poſſumus, gratis ac libenter impartimus: ſi quis adferet meliora, non gravatè cedimus. Porrò cum clamoſis rabulis certamen non niſi coacti ſuſcipimus, imò nè coacti quidem. Porrò vita noſtra nihil habet memorabile, niſi quòd opinor fortunam nulli conſtantiùs infenſã fuiſſe. Proinde tu ſi me audies, aliud argumentum tibi quæres, imò quodvis aliud citiùs tibi ſumes quàm hoc. Bene vale. *Bruxellæ* M.D.XX.

Eraſmus Roterod Thomæ Bedello S. D.

Epiſt. 7. DE præſulis optimi in me ſtudio, ut rem mihi longè gratiſſimam, ita minimè novam nuncias: ſed quod toties objurgas me, qui nihil ab illo petam, facis inclementer mi *Bedelle*. Imò jam pridem oro, ut ingens aliquod ſacerdotium conjiciat in caput meum. Non dubito quin ille ſit huic corpuſculo ſuperſtes futurus, ſed tamen in rebus humanis certi nihil eſt. Verùm nè nihil impudenter faciam, in præſentia cuperem mihi rurſus numerari anni venturi penſionem, aut certè ſyngrapham mitti, per quam hìc, aut apud *Italos* recipiam. Adorno enim profectionem in proximam quadrageſimam, ſed æſtivaturus *Baſileæ*, fortaſſis illinc repetiturus *Italiam*, niſi quid extiterit in hoc Principum conventu, quod me remoretur. *Paulus* non niſi ſemel lapidatus fuit, hìc ego quotidie lapidor *Dominicanorum* & *Carmelitarum* conviciis, idque & nominatim, & in publicis concionibus. Sed nihil aliud efficiunt, niſi ut populus etiam intelligat, illos agitari malis furiis. Archiepiſcopo, unico *Mæcenati* meo, multam ex me ſalutem dicito, poſt hunc doctori *Vuelles*, & humaniſſimo œconomo. Bene vale mi *Pylades*. *Lovanii*, pridie *Circumciſionis*, Anno M.D.XX.

Eraſmus Rot. Henrico Glareano S. D.

LIteras tuas *Baſileâ* huc allatas reddidit mihi *Hieronymus Frobenius*. De amore in te meo nihil remiſi, etiamſi de hujus corpuſculi vigore quotidie aliquid decerpit, quum ætas, tum ſtudiorum ſemper increſcens labor, ſed multo maximè tædium, quod nobis adferunt iſti rabulæ, adverſus bonas literas, adverſus ſynceram pietatem conjurati. *Joannis Laſcaris* conſuetudinem tibi profectò gratulor, non eſt ille ſui diſſimilis, ſemper candidiſſimè favit bonæ ſpei ingeniis. Utinam eum virum Deus juvandis optimis ſtudiis quàm diutiſſimè ſuperſtitem eſſe velit. Tu fac mi *Glareane*, te modis omnibus inſtruas, ut nobis mox lampadem traditurus, ita ſuccedas, ut nomen *Eraſmi* prorſus obſcures. Bene vale. Saluta *Cyprianum Taleam*, *Nicolaum Beraldum*, *Hermannum Phryſium*, ac cæteros qui nobis iſthic bene volunt. *Lovanii* M. D. XVIII. Epiſt. 8.

Eraſmus Rot Hermanno Phryſio S. D.

ERuditiſſime juvenis, oſtendi *Moro* in literis tuis locum, qui ad illum attinebat: ille ſimulatque guſtârat phraſim, totas perlegit, & amare cœpit ingenium tuum. Amo *Brixii* ingenium non vulgariter, phraſim admiror, ſed utinam exerceret utrunque in argumento plauſibiliore. Contemnit, ut ſcribis, ille *Morum*: atqui vereor, nè ſerò ſentiat illum ſibi non fuiſſe contemnendum: illud curandum *Brixio*, ita ſtilum temperet, ut non ſolùm eruditus, verum etiam vir bonus & æquus habeatur. Conſulat amicos ſuo graves & eruditos, *Budæum*, *Deloinum*, *Ruſeum*, & *Ruellium*, potius quàm juvenilem animi impetum. *Brixius* interpretatus eſt dictum, neſcio quod, ex meis ad *Beraldum* ſchedis, quaſi ipſi priores tribuerim in eruditionis laude: nec ſum adeo indoctus, nec adeo *Moro* amicus, ut non perſpiciam, quid inter eos interſit: imò volebam illum Muſarum præſidiis certare, non conviciis. Et confido me hoc à *Moro* impetraturum, ut & ille premat, quæ jam adornavit dentatiora, quàm ut vel à *Moro*, vel in *Brixium* ſcribi velim. Etiam atque etiam te rogo, hortare *Brixium*, ut in alio potiùs argumento ſuum ingenium exerceat, ita rectiùs conſulet ſuæ famæ. Bene vale. Saluta *Beraldum* meo nomine diligenter. *Lovanii* M.D.XXI. Epiſt. 9.

Eraſmus

Eraſmus Nicolao Beraldo S. D.

Epiſt. 10. QUantum apparet ex *Budæi* noſtri ad *Vivem* literis, fieri non poteſt, quin *Morus* ac *Brixius* pergant inter ſe conflictari. Amo utriuſque ingenium, malim aliud par ſpectare commiſſum, ſed quod nobis in manu non eſt, fatorum arbitrio permittamus. Tuis literis provocatus, ſcripſeram *Hueo* Decano, & ille ſic obticeſcit, quaſi ſit offenſus officio meo. Quòd ſi eſt, fac mihi hominem reconcilies, cui me volebas conciliare. Tanta hic eſt rabies quorundam monachorum adverſus bonas literas, ut jam tædia ſint veriùs quàm ſtudia. Ego *Dominicanorum* conviciis lapidor quotidie, in publicis etiam concionibus, quæ ſi paterer pro negotio fidei, non ceſſerim vel ipſi protomartyri *Stephano*. Semel ille lapidatus, finem invenit malis; & ſaxis ille duntaxat impetitus eſt, ego nec uno in loco, nec ſemel lapidor mendaciis & conviciis letali veneno tinctis: atque hæc dum agunt, ipſi ſemet produnt ac traducunt populo. Ac tales ſe præſtant, quales ſi ego deſcripſiſſem, vix quiſquam fuerat habiturus fidem, nunc ipſi fidem faciunt. Et tamen tanta eſt cæcitas, ut vel ſuo malo lædere cupiant. *Lutherus* maximâ invidiâ gravat & nos & bona ſtudia. Nemo neſciebat eccleſiam fuiſſe gravatam & tyrannide, & ceremoniis, & decretis humanis ad quæſtum repertis. Iámque multi remedium, vel optabant, vel meditabantur, ſed ſæpe parum dextrè tentata remedia vergunt in pejus, fitque ut dum non ſuccedit jugum excutere volentibus, in acerbiorem ſervitutem retrahantur. Utinam vir ille, aut prorſus abſtinuiſſet, aut rem moderatiùs ſimul & circumſpectiùs tentâſſet. De *Luthero* nihil laboro, ſed *Chriſti* gloriæ faveo: nam quoſdam ſic accinctos video, ut ſi his ſuccedat res, nihil ſuperſit, niſi ut evangelicæ doctrinæ ſcribatur epicedion. Bene vale *Beralde* doctiſſime. Saluta patronos communes *Ruſeum*, & *Deloinum*, nam *Budæo* ſcripſi. *Hermanno Phryſio* ſummæ ſpei juveni multam ex me ſalutem dicito. *Lovanii*, decimo quarto Calend. Martias, Anno M.D.XXI.

Eraſ. Rot. Clariſſimo juveni Antonio à Marca Abbati Belliloci S. D.

Epiſt. 11. PErſuaſerat mihi ille quem nôſti, me initurum haud mediocrem gratiam apud tuam celſitudinem, ſi eam aliquâ parte ſtudiorum dicatâ provocâſſem, ſed, ut video, res in diverſum exiit; hoc ipſo videor alienâſſe, quo conabar devincire. De ingenii tui candore, fide, conſtantiáque non libet ſuſpicari, neſcio utrum idem ille gratiam officii mei corruperit, qui ad officium inſtigârat, an opus ipſum tuo judicio parum arrideat. De promiſſo non gravo pudorem tuum, volens atque ultrò pollicebaris mihi, nec poſtulanti, nec expectanti, ego viciſſim ultro voléńſque fidem tuam libero. Non expoſtulabo quòd res tentata non ſucceſſerit ex animi tui ſententia, modò id præſtes, quod præſtare tibi in manu eſt, ut *Eraſmum* tui ſtudioſum redames. Nunc ipſa res me docet, bonam felicitatis partem eſſe, nihil magnopere mirari: ſi anxiè pependiſſem à tuis promiſſis, jam diſcruciarer fruſtratus, nunc ut leviter ſperabam, ita minimum ſentio doloris ademptâ ſpe. Rex ipſe mihi longè
A majora detulerat, quàm tu audebas polliceri.
Tantum autem abeſt ut tibi ſuccenſeam, qui non
præſtiteris quod receperas, ut gratiam etiam habeam,
quod optaris, quod conatus ſis. Bene vale
vir clariſſime. *Lovanii.* XIV. Calend. Martias
M.D.XIX.

Eraſmus Rot. Auguſtino Scarpinello Neapolitano S.D.

B TAle iter hoſtibus eveniat, quale mihi contigit hunc revolanti. Qui venti, qui nimbi, quæ inundatio? Parum abfuit quin in ipſis montibus naufragium fecerimus, nam equis erat navigandum. Equus famuli vix enatavit incolumis, nos enim alieno periculo maluimus ſapere. *Aragonia* Regina jam progreſſa *Aquiſgrano* ſeſquimilliarium, coacta eſt in urbem redire cum ſuis. Ego vir fortis turpe ducens, ſi velut victus redirem unde veneram, hoſpiti meo riſui futurus, homini ho- Epiſt. 12.
C minum qui vivunt humaniſſimo: is eſt *Leonardus Priccardus*, qui nullis precibus quiverat impetrare, ut eum diem adhuc darem amicis cupientiſſimis: pertendo quò cœperam. Quid enim conviciorum in me non dixiſſet ille, ſi quod tantus amicus, nec ſolus, quòd dies Dominicus, qui ferias impetrat & ab agricolis; non impetrâſſet, ventus & imber extorſiſſent. Totum firmè iter equitavimus ſoli, latronem nullum vidimus, etiamſi multos terrebant ſævi rumores. Tu verò quid iſthic rerum
D geris? Jámne ſatis *Germanicè* ſpiras? Quomodo te beant æſtuaria *Germanica*? O te felicem, qui in media bruma fruaris æſtate! ſed quid tandem agit amaſius tuus *Cicero*? Quæ ſpes habet te fore, ut ille totus aliquando reviviſcat? Verùm etiam atq; etiam vide, nè ſic adames *Marcum Tullium*, ut cum *Hieronymo* flagris liventes ſcapulas referas. Rides ſomnium? at expertus ille ſomnium eſſe negat. Sed ego mi *Auguſtine*, ſeriò jam laudo ſtudium tuum, qui totus in *Cicerone* verſeris. Quod
E idem ſi feciſſem, fortaſſe meliorem gratiam retuliſſent ingenia candidiora, quàm nunc referunt quidam, quibus benefacere periculoſiſſimum eſt. Brevi me reddam veſtro contubernio, interim ſalutabis meis verbis mitiſſimum *Severum*, congerronem tuum, & inſignem heroa *Aloyſium Marlianum Tudenſem* Epiſcopum. Bene vale. *Lovanii*, Idus Decembr. Anno M.D.XX.

Eraſmus Livino Algotio S.D.

F INciderunt nonnulla præter ſpem, quæ reditum noſtrum in dies compluſculos remorantur. Itaque quod iter ingreſſurus admonui, viſum eſt rurſum inculcare literis. Vide nè committas, ut abſentia noſtra te ſegniorem ad ſtudia reddidiſſe videatur, quæ potius debet acuere. Nimirum quo plus tibi vacat temporis ab obſequiis, quibus præſenti ſoles inſervire, hoc par eſt attentiùs incumbere literis. Hâc certè ſpe te reliqui *Lovanii*, magis Epiſt. 13.
G tuo commodo conſulens, quàm meo. Dabis igitur operam, nè me hæc fallat ratio, ac modis omnibus cavebis, nè quid reverſus offendam, quo reditus meus minus lætus eſſe videatur: nôſti illud *Terentianum, Ita ut ſit domini ubi abſunt.* Item illud: *Malo cauſtus, qui ſuum officium facit, tantiſper cavet dum id reſcitum iri credit: ſi ſperat fore clam, rurſus ad ingenium redit.* Illud te dignius eſt: *Is, quem beneficio*

ficio adjungas, ex animo ſuum officium facit, præſens abſenſque idem erit. Mihi ſemper placuit hæc *Mutonis* ratio, tuæ partes erunt adniti, nè me hujus animi pœniteat. Non aliter quàm peſtem fugito quorundam conſortia, in quos vere competit illud *Menandri*, φθείρουσιν ἤθη χρηστ' ὁμιλίαι κακαί. A *Carini* latere digitum latum nè diſcedito. Is annis quidem haud ita multo major eſt te, ſed eâ morum integritate, tantâ ſiti literarum, ut vix alterius convictu queas evadere vel melior vel eruditior. Natura dedit ingenium felix; quo nomine ut tibi gratulari poſſumus, ita laudari non debes, ni naturæ bonitatem veluti ſolum felix, tuâ excolas induſtriâ, dedecus ingens reportaturus, ſi tute tibi defuiſſe videaris. Neque te clam eſt quid abs te expectent parentes optimi, neque neſcis quid debeas *Marco Laurino*, qui te mihi prorſus affectu paterno commendavit. Vt ne commemorem interim quid mihi debeas, qui te ſemper habuerim non famuli, ſed filii loco. Certè auget quoque expectationem multorum, quod cum *Eraſmo* familiariter convixeris. His omnibus non potes, niſi ſummo ſtudio reſpondere, & nunc ætas eſt ut maximè docilis, ita laborum patiens. Alios à ſtudiis arcet nummorum, librorum, aut præceptorum inopia, tibi quum nihil horum non ſuppetat ex amicorum benignitate, niſi talem te reddideris, qualem oportet, non erit quod prætexas, culpa omnis in te unum recidet. Hæc tam multa quum ſatis opinor inflamment te ad ſtudium egregiæ probitatis atque eruditionis, tamen hoc quoque calcar addere debet animo non degeneri, quod *Lovanii* vides tot pueros, tot adoleſcentes non minus feliciter, quàm ardenter ambire laudem literaturæ bilinguis. Poſtremò par eſt, ut gentis paternæ cognomento reſpondeas, nè quod abominor, exiſtant aliquando, qui πάγκαλον per jocum vertant in πάγκακον unius elementi depravatione, ex *omnibono* (nam id ſonat gentile cognomen) *omnimalum* facientes. Quin huc potius manibus pedibúſque connitendum, ut hoc cognominis non fortuito, ſed numinis alicujus conſilio tibi contigiſſe videatur. Hæc tam diligenter admoneo, non quòd diffidam ingenio tuo, ſed quod iis, quibus vehementer ex animo bene volumus, etiam tuta timere ſoleamus. Si quid illhic allatum eſt literarum, quas intelligis non eſſe magni momenti, eas ſervato in reditum meum. Sin quid erit, quod prorogari non expediat, nec continget per quem certo mittas, ipſe huc advolato. Bene vale. *Antuerpiæ*, Idus Apriles, Anno M.D.XX.

Eraſ. Rot. Iodoco Ionæ Erphordienſi S.D.

Epiſt.14. QUod tam impenſe rogas vir optime, ut tibi *Joannis Coleti* vitam paucis velut in brevi tabella depingam, hoc faciam lubentiùs, quod ſuſpicer te tibi quærere egregium aliquod pietatis exemplar, ad quod tuum inſtitutum attemperes. Equidem mi *Iona* chariſſime, ut fateor me cum multis habuiſſe conſuetudinem, quorum integritas mihi valde probaretur, tamen nullum adhuc vidi, in cujus moribus neſcio quid adhuc *Chriſtianæ* puritatis non deſiderarem, quoties ad horum duorum ſynceritatem conferrem aliquem: quorum alterum mihi nôſſe contigit apud oppidum *Arteſiæ*, quod vulgo dicitur *ſancti Audomari*, dum huc me peſtis, hac ſane in parte mihi felix, *Lutetia* propuliſſet: alterum in *Britannia*, quo me *Montjoii* mei charitas pertraxerat. Vtrorum facies, cujus ſcio te avidiſſimum, pro uno duos dabo. Prior dictus eſt *Ioannes Vitrarius* ordinis *Franciſcani*: nam in hoc vitæ genus adoleſcens inciderat, meo judicio, nulla ex parte poſthabendus *Coleto*, niſi quod ob ſervitutem inſtituti, minus multis prodeſſe poterat. Annos natus erat fermè quadragintaquatuor quum hominem nôſſe cœpiſſem. Ac ſtatim B adamare me cœpit, hominem ſui multum diſſimilem. Erat autoritatis maximæ apud optimos quoſque, multis magnatibus gratiſſimus, corpore procero & eleganti, naturâ felici, animo ſic excelſo, ut nihil eſſet illo humanius *Scoticas* argutias puer imbiberat, quas nec prorſus improbabat, quòd quædam ſcitè dicerentur licèt ſordidis verbis, nec rurſus magni faciebat. Cæterùm, ubi contigiſſet *Ambroſium*, *Cyprianum*, *Hieronymum* degultare, mirum quàm præ his illa faſtidiebat. Nul-C lius ingenium magis admirabatur in ſacris literis quàm *Origenis*: quúmque cavillarer me mirari, quod hominis hæretici ſcriptis delectaretur, ille mirâ alacritate, fieri non potuit, inquit, quin hoc pectus inhabitârit Spiritus ſanctus, unde tot libri tam eruditi, tanto ardore ſcripti prodierunt. Quanquam autem illud vitæ inſtitutum, in quod per inſcitiam ætatis fuerat, vel delapſus, vel pertractus, nequaquam probabat, ſubinde dictitans apud me, fatuorum eſſe vitam potius, quàm reli-D gioſorum, ad nolæ ſignum dormire, expergiſci, redormiſcere, loqui, tacere, ire, redire, cibum capere, deſinere paſtu, denique nihil non facere ad præſcriptum humanum, potiùs quàm ad *Chriſti* regulam: nihil iniquius eſſe, quàm inter tam inæquales, æqualitatem, maximè quod illic ſæpenumero cœleſtia ingenia, ac melioribus rebus nata, ceremoniis, & conſtitutiunculis humanis, aut etiam livore ſepelirentur: tamen nec cuiquam unquam fuit autor mutandæ vitæ, nec ipſe E quicquam hujuſmodi molitus eſt, paratus omnia ferre potiùs, quàm ulli mortalium offendiculo eſſe, *Pauli* ſui exemplum in hoc quoque referens. Nihil autem erat tam iniquum, quod ille pacis ſervandæ ſtudio, non ſummâ cum alacritate perpeteretur. Libros divinos, præſertim epiſtolas *Pauli*, ſic edidicerat, ut nemo meliùs teneret ungues, digitóſque ſuos, quàm ille *Pauli* ſui ſermones. Dediſſes initium ex quacunque parte, ille mox totam epiſtolam abſque ullo lapſu fuiſſet proſe-F quutus. *Ambroſii* pleraque tenebat memoriter. Vixque credibile eſt, quantum item ex aliis orthodoxis veteribus memoriâ complecteretur. Præſtitit hoc ille partim memoria naturâ felix, partim aſſidua meditatio. Rogatus à me in familiari colloquio, quibus modis præpararet animum ſuum iturus ad concionandum. Reſpondit ſe ſolitum in manus ſumere *Paulum*, & in ejus lectione tam diu commorari, donec ſentiret incaleſcere pectus. Illic hærebat, addens igneas ad Deum pre-G ces, donec admoneretur eſſe tempus incipiendi: non dividebat ferè conciones ſuas, quod vulgus ita facit, quaſi ſecus facere non liceat, unde fit ut frequenter fit frigidiſſima diſtinctio. Quanquam omnis illa diſtinctionum cura, frigus addit orationi, & artificii ſignificationem præbens, fidem elevat dicentis. At hic perpetuo quodam ſermonis fluxu, connectebat ſacram epiſtolam cum Euan-

Euangelica lectione, ut auditor domum rediret & A
eruditior & inflammatior ad ſtudium pietatis. Ne-
que geſticulationibus ineptiebat, nec vociferatio-
nibus tumultuabatur, ſed totus apud ſe ſic prome-
bat verba, ut ſentires ex ardenti ac ſimplici, ſed
ſobrio pectore proficiſci: nec uſquam immoraba-
tur ad tædium uſque, neque jactabat ſeſe variis ci-
tationibus nominum, quemadmodum nunc è
Scoto, Thoma, Durando, nunc ex juris utriuſque li-
bris, nunc è philoſophis, nunc è poetis centones
frigidos conſarcinant, quo populo nihil neſcire vi- B
deantur. Totus ſermo quem promebat, erat ſacræ
ſcripturæ plenus, nec aliud ructare poterat. Ama-
bat quod loquebatur. Habebat hominem incre-
dibilis quidam ardor pertrahendi mortales ad
ſynceram *Chriſti* philoſophiam. Ambiebat ex
hujuſmodi laboribus martyrii gloriam. Proinde
quemadmodum ex illius familiariſſimis cognovi,
olim à ſuis autoribus impetrarat veniam adeundi
regiones, in quibus *Chriſtus* aut ignoratur aut im-
pie colitur, ſe felicem fore judicans, ſi hæc obiens, C
martyrii palmam meruiſſet. At è medio curſu re-
vocatus eſt, voce velut cœlitus auditâ: *Redi Io-
annes, non defuturum eſt tibi apud tuos martyrium:*
Paruit oraculo, & reperit eſſe verum, quod vox
illa prædixerat. Erat illic monaſterium ſororcula-
rum, in quo ſic erat prolapſa omnis religioſæ vitæ
diſciplina, ut lupanar verius eſſet, quàm monaſte-
rium. Et tamen inter has erant quæ ſanari poſ-
ſent, & cuperent. Has dum crebris concionibus,
hortatibúſque revocaret ad *Chriſtum*, octo deplo- D
ratæ ex eo numero conſpirârant, & hominem
obſervatum in locum ſemotum pertrahunt, atque
ibi faſciis injectis præfocant. Nec finem faciunt
donec caſu neſcio qui intervenientes, impium fa-
cinus dirimunt. Atque ille jam exanimatus erat,
vixque revocatus eſt, ut ſpiraret: nec tamen uſ-
quam hac de re queſtus eſt, nè his quidem quos
habebat intimos, nec ullum officium prætermiſit,
quo ſolet illarum ſaluti ſubvenire; imò nè vultus
quidem unquam viſus eſt in illas ſolito triſtior. E
Noverat autorem hujus conſpirationis, is erat
Theologus *Dominicanus*, Epiſcopi *Morinenſis* à ſuf-
fragiis Epiſcopus, vir palàm impiæ vitæ. Nec huic
unquam verbo moleſtus fuit, tametſi nulli homi-
num generi erat iniquior, quàm qui doctores ac
duces pietatis profeſſi, moribus ac doctrinâ impiâ
populum à *Chriſto* alienarent. Nonnunquam ſe-
pties concionabatur uno die, nec unquam illi de-
erat ſermonis eruditi copia, quoties de *Chriſto* lo-
quendum erat. Quanquam tota illius vita nihil F
erat, niſi ſacra concio. Erat alacer, miniméque te-
tricus in convivio: ſed ſic, ut nullam unquam
præberet ſpeciem levitatis, aut ineptiæ, luxûs aut
intemperantiæ multò minus. Miſcebat ſermones
eruditos, plerunque ſacros, & ad pietatem facien-
teq́. Talia erant colloquia, ſi quis illum adibat, aut
ſi quem ille viſeret. Aut ſi quò faceret iter, habebat
potentes amicos, qui illi in itinere multum ali-
quoties, aut equum ſubjiciebant, quo commodiùs
liceret confabulari, ibi promebat vir optimus ex- G
hilarato ſpiritu, quæ nullis gemmis poterant æſti-
mari. Neminem ab ſe triſtem dimittebat, imò
neminem non dimittebat meliorem, & ad pieta-
tis amorem animatiorem. Nihil erat in quo ſen-
tire poſſis illum ulli ſuo commodo ſervire, non
ventri, non ambitioni, non avaritiæ, non volupta-
ti, non odio, non livori, non ullis malis affectibus

A erat obnoxius. Quicquid acciderat, agebat gratias
Deo: nec aliud erat gaudium, quàm ſi quos in-
flammâſſet ad ſtudium Euangelicæ pietatis. Nec
irritus fuit illius conatus. Complures, tum viros,
tum fœminas lucrifecerat *Chriſto*: qui quantum
differrent ab hoc *Chriſtianorum* vulgo, mors ar-
guebat: vidiſſes enim hujus diſcipulos ſummâ
cum alacritate ſpiritûs mori, & ſub mortem vere
cygneam canere cantionem, ea promentes, quæ
pectus afflatum ſacro numine teſtarentur: cum
B cæteri peractis ceremoniis, & adhibitis ſolennibus
illis proteſtationibus fidentes, diffidentes exhala-
rent animam. Teſtis eſt hujus rei medicus eximi-
us ejus oppidi *Ghisbertus*, ac pertinax veræ pietatis
cultor, qui plurimis utriuſque ſcholæ morientibus
adfuit. Pertraxerat aliquot & è ſui gregis ſodali-
bus, ſed pauciores: quemadmodum & *Chriſtus*
apud ſuos non potuit multas virtutes facere; nam
illis ferè placent qui ſuâ doctrinâ plurimum com-
meatûs convehunt in culinam, potius quàm qui
C plurimas animas aſſerunt *Chriſto*. Cum autem ab
omnibus viciis abhorrebat animus ille puriſſimus,
ac verè templum *Chriſto* dicatum, tum maximè à
libidine, adeo ut odore talium graviſſimè offen-
deretur, tantum aberat ut turpiloquium ferre poſ-
ſet. In vicia vulgi nunquam odioſè debacchaba-
tur, neque quicquam adferebat è ſecretis confeſ-
ſionibus: ſed ita depingebat honeſtatis imagi-
nem, ut ſe quiſque tacitus agnoſceret. In conſili-
is dandis mira prudentia, mira integritas, mira
D dexteritas. Secretas confeſſiones non admodùm
volens audiebat, ſed tamen in hoc quoque ſervie-
bat charitati: anxias ac ſubinde repetitas con-
feſſiones palàm deteſtabatur. Superſtitioni ac ce-
remoniis minimum tribuebat, veſcebatur cibis
quibuſlibet ſobriè, & cum gratiarum actione.
Veſtitus erat nihil ab aliis differens. Solet non-
nunquam & valetudinis causâ ſuſcipere iter ali-
quod, ſi quando ſenſerat corpus humore degrava-
ri. Quodam igitur die, cum perſolveret penſum
E precum matutinarum cum ſuo ſodali, ſenſiſſétque
ſtomachum, fortaſſis ob pridianam inediam nau-
ſeantem, ingreſſus domum proximam, ſumpſit
cibi nonnihil, ac repetito itinere pergebat pre-
cari: ibi cum ſodalis illius putaret omnia repe-
tenda ab initio, quòd primæ horæ precibus non-
dum dictis ſumpſiſſet cibum, ille alacer negavit
quicquam eſſe admiſſum, imò Deo nonnihil fore
lucri. Antehac, inquit, languidi & ſegnes precaba-
mur, nunc alacribus animis illi dicemus hymnos
F ſpitituales, & ejuſmodi ſacrificiis ille delectatur,
quæ ab hilari datore offeruntur. Ego cum id tem-
poris diverſarer apud *Antonium à Bergis* Abbatem
Bertinicum, nec niſi poſt meridiem illic prandere-
tur, neque meus ſtomachus ferret tam diutinam
inediam, (erat autem tempus quadrageſimæ) præ-
ſertim cum totus eſſem in ſtudiis, ſolebam ante
prandium ſorbitiunculâ tepidâ fulcire ſtomachũ,
quo duraret in hotam prandii. Hac de re cum il-
lum conſulerem num liceret, ille circumſpecto
G ſodali, quem tum habebat laicum, nè quid offen-
deretur: imò, inquit, peccares niſi faceres, & ob
cibulum omitteres iſta tua ſacra ſtudia, tuóque
corpuſculo faceres injuriam. Cum *Alexand. r*
Pont. ex uno *Iubilao* feciſſet duos, quo quæſtus
eſſet uberior, ejúſque diſpenſationem epiſcopus
Tornacen. præſente pecuniâ ſuo periculo redemiſ-
ſet, ſummo ſtudio adnitebantur commiſſarii, nè
ſortem

ſortem perderet epiſcopus, imò ut lucrum non
pœnitendum accederet. Hic in primis ad ſabulæ
partes vocabantur ii, qui in concionibus populo
eſſent gratioſi. Noſter ſentiens id in ſcrinia con-
ferri, quo ſublevabantur ante pauperes, non im-
probabat quod offerebat Pontifex, nec probabat
tamen. Cæterùm illud improbabat, quòd tenues
fraudarentur ſolito ſubſidio: damnabat ſtultam
eorum fiduciam, qui nummo in ſcrinium conje-
cto putarent ſeſe liberos à peccatis. Tandem ob-
tulerunt commiſſarii centum florenos ad ſtructu-
ram templi, nam id tum ædificabatur in ejus mo-
naſterio, ut ſi nollet commendare venias Ponti-
ficias, ſaltem ea taceret quæ officerent. Ibi vir ve-
lut afflatu ſacro percitus, *Abite*, inquit, *hinc Simo-
niaci cum veſtra pecunia, An eum me putatis, qui ob
pecuniam ſim ſuppreſſurus Euangelicam veritatem?
ea ſi veſtro quæſtui obſtat, mihi major eſſe debet cura
animarum quàm veſtri compendii.* Ceſſere tum vi-
gori pectoris Euangelici, homines malè ſibi con-
ſcii. ſed interim præter expectationem ſummo
diluculo affixa eſt excommunicatio, quæ tamen
à cive quodam detracta eſt priuſquam multis in-
noteſceret. Ille nihil his minis territus, ſumma
cum animi tranquillitate docebat populum, &
Chriſto ſacrificabat: nec ullum metum præ ſe fe-
rebat talis anathematis, quod ob *Chriſtum* præ-
dicatum intentaretur. Mox citatus eſt ad epiſco-
pum *Morinenſem*, paruit epiſcopo ſuo, venit uno
ſodali comitatus, nihil ipſe de ſe ſolicitus: ſed ta-
men inſcio illo cives equitum præſidia collocâ-
rant in itinere, nè per inſidias interceptus in an-
trum aliquod conjiceretur. Quid enim non audet
auri ſacra fames? Epiſcopus objecit articulos ali-
quot, quos ex illius collegerant concionibus: ille
magno animo reſpondit, & epiſcopo ſatisfecit.
Aliquanto poſt denuo vocatus eſt, objecti ſunt
plures: ubi & ad hos reſpondiſſet, rogabat cur
non adeſſent accuſatores, ut ſuo quoque periculo
accuſarent: ſe jam bis veniſſe honoris illius gra-
tiâ, quòd epiſcopus eſſet, cæterùm non venturum
tertiò, ſi ſimili modo vocaretur: eſſe ſibi domi
melius negotium. Ita ſuo ingenio relictus eſt, ſive
quia deerat anſa nocendi, ſive quia timebant po-
puli tumultum, in quo probitas illius habebat
optimum quemque addictiſſimum: etiamſi ille
tale nihil ambiebat. Jamdudum rogabis ſcio, quis
hujus viri fuerit exitus. Non ſolum diſplicuit
commiſſariis, ſed etiam ſuis fratribus aliquot, non
quòd non probarent vitam, ſed quòd ea melior
eſſet, quàm ipſis expediebat. Totus inhiabat in
lucrum animarum, cæterùm ad inſtruendam cu-
linam, aut extruendos parietes, ad illectandos do-
ctos adoleſcentes ſegnior erat quàm illi vellent:
etiamſi hoc quoque non negligebat vir optimus,
duntaxat ſi quid ad ſublevandam neceſſitatem
pertineret, verùm non ut plerique præpoſterè
curabat iſta. Imò quendam etiam *Thymum*
alienârat: is erat aulicus, ac prorſus aulicis
moribus, ſoris per omnia cubilia ſe volvens,
paſſim matrimonia aliena contaminans, &
uxorem pro derelicta habens, quam habebat &
claro genere natam, & aliquot liberorum matrē.
Per occaſionem evenit, ut hæc quoque ſeducere-
tur: ilicò rejecit mulierculam primo lapſu, qui ſibi
tot lapſus ignoverat. Illa tandem longiùs etiam
prolapſa ad extremam devenit calamitatem, præ-
ter infamiam, ſcabiei etiam, quam *Gallicam* vo-

A cant, obnoxia. Hic cum omnibus tentatis, quo
uxorem marito reconciliaret, nihil ageret, nec du-
rus ille, vel affinium reſpectu, vel liberorum com-
munium affectu, vel ſuâ ipſius conſcientiâ, qui tot
adulteriis, qui ſuo neglectu occaſionem dediſſet,
flecteretur: reliquit hominem ceu deploratum. Is
paulo poſt ex more, petaſonem, aut armum ſuil-
lum miſit. Cæterum *Ioannes*, nam tum *Guardia-
num* agebat, mandârat ianitori, ne quid reciperet
niſi ſe vocato. Cum adeſſet munus, vocatus eſt:
B ibi famulis qui deſerebant heri nomine, Referte,
inquit, onus veſtrum unde attuliſtis nos non reci-
cipimus munera diaboli. Itaq; tametſi non igno-
rabant illius vitam ac doctrinam eſſe ſeminariū
egregium Euangelicæ pietatis, tamen quoniam
non perinde conducebat proventui culinæ, juſſus
eſt deponere *Guardiani* munus, quo nihil ille fecit
lubentiùs: & ſuffectus eſt illi quidam, quem ego
novi, aliunde aſcitus, homo non dicam qualis, aut
quàm alteri diſſimilis, in ſumma is mihi viſus eſt,
C cui nemo prudens cauletū ſuum vellet cōmittere:
ſive hunc obtruſerunt, qui cupiebant abeſſe, ſive is
viſus eſt ad rem magis idoneus. Porrò cum ex ejus
convictu ſuboleſceret unus atque alter, qui ſimili
ſpiritu raperetur ad ſtudium conſulendi pietati
Chriſtianæ potiùs, quàm ad augendū penu, relegâ-
runt hominem *Curtracum* in monaſteriolū virgi-
num: ibi quantum licuit, ſui ſimilis docens, conſo-
lans, adhortans, diem ſuum feliciter obiit, relictis
aliquot libellis, quos è ſacris autoribus decerpſerat
D *Gallicè*, quos non dubito tales eſſe, qualis erat ho-
minis vita & oratio. Et tamen audio nunc à non-
nullis damnari, qui putant eſſe ingens periculum,
ſi populus aliquid legat præter ineptas fabulas hi-
ſtoriarum, aut ſomnia monachorum. Vivit adhuc
illius doctrinæ ſcintilla in multorum pectoribus,
quos ſi conferas cum cæteris, dices hos non eſſe
Chriſtianos, ſed *Iudæos*. Sic contemptim habitus eſt
à ſuis vir ille ſingularis, qui ſi *Paulo* apoſtolo col-
lega contigiſſet, nihil addubito quin illum ſuo *Bar-
nabæ*, aut *Timotheo* fuerit antepoſiturus. Habes ve-
E re gemmeū *Vitrarium* noſtrum, ignotum mundo,
celebrem & clarum in regno *Chriſti*. Nunc *Cole-
tum* huic ſimillimum accipe. Alterum alteri de-
pinxeram, & uterque alterius videndi deſiderio
flagrabat, atque hâc gratiâ *Vitrarius* in *Angliam*
trajecerat, ac mihi poſt narrabat *Coletus* apud ſe
fuiſſe *Minoritam* quendam, cujus colloquio pru-
denti pióque mirum in modum fuiſſet delectatus,
ſed adhibitum alterum quendam ejuſdem ordinis
F *Stoicum*, qui vitiis indignè ferre, *Chriſtianum* col-
loquium interruperit. Ac fortaſſe *Coletus* hoc no-
mine plus laudis meretur, quòd nec indulgentiâ
fortunæ, nec impetu naturæ, longè aliò trahentis,
potuerit ab Euangelicæ vitæ ſtudio depelli. Natus
eſt enim è claris & opulentis parentibus, idque
Londini. Siquidem pater bis in urbe ſua præfectu-
ram ſummam geſſit, quam illi *Majoritatem* appel-
lant.. Mater quæ adhuc ſupereſt, inſigni probitate
mulier, marito ſuo undecim filios peperit, ac toti-
G dem filias. Quorum omnium natu maximus erat
Coletus, ac proinde ſolus hæres futurus juxta leges
Britannicas, etiamſi illi ſuiſſent ſuperſtites: ſed ex
omnibus ille ſuperfuit ſolus, cum illum noſſe cœ-
piſſem. Acceſſerat his fortunæ commodis corpus
elegans ac procerum. Adoleſcens apud ſuos quic-
quid eſt ſcholaſticæ philoſophiæ, diligenter per-
didicit, ac titulum aſſequutus eſt, qui ſeptem libe-

ralium

ralium artium ſcientiam profitetur. Quarum nulla erat in qua ille non fuiſſet graviter ac feliciter exercitatus: nam & libros *Ciceronis* avidiſſimè devorârat, & *Platonis Plotini*que libros non oſcitanter excuſſerat, nec ullam Mathematices partem intactam reliquit. Poſtea tanquam avidus bonarum rerum negotiator, adiit *Galliam*, mox *Italiam*. Ibi ſe totum evolvendis ſacris autoribus dedit, ſed prius per omnia literarum genera magno ſtudio peregrinatus, priſcis illis potiſſimum delectabatur, *Dionyſio, Origene, Cypriano, Ambroſio,*
B *Hieronymo*. Atque inter veteres nulli erat iniquior quàm *Auguſtino*. Neque tamen non legit *Scotum*, ac *Thomam*, alióſque hujus farinæ, ſi quando locus poſtulabat. In utriuſque juris libris erat non indiligenter verſatus. Denique nullus erat liber, hiſtoriam, aut conſtitutiones continens majorum, quem ille non evolverat. Habet gens *Britannica* qui hoc præſtiterunt apud ſuos, quod *Dantes* ac *Petrarcha* apud *Italos*. Et horum evolvendis ſcriptis linguam expolivit, jam tum ſe præparans ad
C præconium ſermonis Evangelici. Reverſus ex *Italia*, mox relictis parentum ædibus, *Oxoniæ* maluit agere. Illic publicè & gratis *Paulinas* epiſtolas omnes enarravit. Hic hominem nôſſe cœpi, nam eodem tum me Deus neſcio quis adegerat; natus tum erat annos fermè triginta, me minor duobus, aut tribus menſibus. In Theologica profeſſione nullum omninò gradum, nec aſſequutus erat, nec ambierat: tamen nullus erat illic
D doctor, vel Theologiæ, vel Juris, nullus Abbas, aut alioqui dignitate præditus, quin illum audiret, etiam allatis codicibus: ſive hoc laudis debetur *Coleti* autoritati, ſive illorum ſtudio, quos non puduerit ſenes à juvene, doctores à non doctore diſcere: tametſi poſt ultro delatus eſt doctoris titulus, quem ille recepit magis, ut illis gereret morem, quàm quod ambiret. Ab his ſacris laboribus, Regis *Henrici*, ejus nominis ſeptimi, favore *Londinum* eſt revocatus, ac De-
E canus apud divum *Paulum* factus, ut illius præeſſet collegio, cujus literas ſic adamabat. Eſt autem dignitas ejus nominis apud *Anglos* prima, tametſi ſunt aliæ proventu magis opimo. Hic vir optimus tanquam ad opus vocatus, non ad dignitatem, collegii ſui collapſam diſciplinam ſarſit, &, quod erat illic novum, ſingulis diebus feſtis in ſuo templo concionari inſtituit, præter conciones extraordinarias, quas nunc in regia, nunc aliis atque aliis locis habebat. Porrò in
F ſuo templo non ſumebat ſibi carptim argumentum ex Evangelio, aut ex epiſtolis Apoſtolicis, ſed unum aliquod argumentum proponebat, quod diverſis concionibus ad finem uſque proſequebatur: puta Evangelium *Matthæi*, ſymbolum fidei, precationem Dominicam. Et habebat auditorium frequens, in quo pleroſque primores ſuæ civitatis, & aulæ regiæ. Menſam Decani quæ antea ſub hoſpitalitatis titulo luxui ſervierat, contraxit ad frugalitatem. Nam cum & ante an-
G nos aliquot in totum abſtinuiſſet à cœna; caruit veſpertinis convivis. Porrò quum ſeriùs pranderet, etiam tum minus habuit multos: ſed hoc pauciores, quòd & frugalis eſſet apparatus, tametſi nitidus, & brevis accubitus, denique ſermones qui non delectarent niſi doctos ac bonos. Conſecratâ menſâ, mox puer aliquis clarâ voce diſtinctè pronunciabat caput aliquod ex epiſtolis

A *Pauli*, aut proverbiis *Salomonis*. Ex eo delectum locum ipſe ferè repetebat, ac ſermonis occaſionem ſumebat, ſciſcitans ab eruditis, aut ingenioſis etiam idiotis, quid hoc aut illud dictum ſibi vellet. Atque ita ſermonem temperabat, ut quanquam & pius & gravis, tamen nihil haberet tædii, aut ſupercilii. Rurſus ſub convivii finem cum jam utcunque ſatisfactum eſſet, non voluptati, ſed neceſſitati, aliud argumentum injecit: atque ita convivas dimiſit & animo & corpore refectos, ut
B meliores diſcederent, quàm venerant, & ſtomachum minimè cibis oneratum referrent. Impensè delectabatur amicorum colloquiis, quæ ſæpe differebat in multam noctem: ſed omnis illius ſermo, aut de literis erat, aut de *Chriſto*. Si grati confabulonis non erat copia (nec enim quibuſlibet delectabatur) puer aliquis è ſacris libris aliquid pronunciabat. Me nonnunquam & peregrinationis comitem aſcivit, nihil erat illic eo feſtivius: ſed ſemper libellus erat itineris comes, nec alii
C ſermones quàm de *Chriſto*. Impatiens erat omnium ſordium, adeo ut nec ſermonem ferret ſolœcum ac barbarie ſpurcum. Quicquid erat domeſticæ ſupellectilis, quicquid apparatûs in cibis, quicquid in veſtibus, quicquid in libris, nitidum eſſe volebat, de magnificentia non laborabat. Non niſi pullis veſtibus utebatur, cum illic vulgo ſacerdotes ac Theologi veſtiantur purpurâ. Summa veſtis ſemper erat lanea ac ſimplex, ſi frigus hoc poſtulabat, interulis pelliciis ſe muniebat.
D Quicquid è ſacerdotiis redibat, id in uſus domeſticos œconomo ſuo diſpenſandum reliquit: quod erat patrimonii (erat autem ampliſſimum) ipſe in pios uſus diſtribuebat. Nam patre defuncto, cum ingentem pecuniæ vim accepiſſet ex hæreditate, nè ſervata gigneret in eo aliquid morbi, novam ſcholam extruxit in cœmiterio S. *Pauli*, puero *Jeſu* ſacram, opere magnifico: adjecit ædes magnificas, in quibus agerent duo ludi magiſtri, quibus amplum ſalarium deſignavit, quò gratuitò
E docerent, ſed ſic, uti ſchola non capiat niſi certum numerum. Eam diſtinxit in partes quatuor. Primus ingreſſus habet ceu Catechumenos. Nullus autem admittitur, niſi qui jam nôrit & legere & ſcribere. Secunda pars habet eos, quos hypodidaſcalus inſtituit. Tertia quos ſuperior erudit. Alteram ab altera dirimit velum quoddam quod adducitur, ac diducitur cum libet. Supra cathedram præceptoris ſedet puer *Jeſus* ſingulari opere, docentis geſtu, quem totus grex adiens ſcholam ac re-
F linquens hymno ſalutat. Et imminet patris facies dicentis, *Ipſum audite*: nam hæc verba me autore aſcripſit. In poſtremo ſacellum eſt, in quo licet rem divinam facere. Tota ſchola nullos habet angulos, aut receſſus, adeo ut nec cœnaculum ſit ullum, aut cubiculum. Pueris ſingulis ſuus eſt locus in gradibus paulatim aſcendentibus, diſtinctis ſpatiis. Quæque claſſis habet ſedecim, & qui in ſua claſſe præcellit, ſellulam habet cæteris paululò eminentiorem. Nec quoſvis admittunt temerè,
G ſed delectus fit indolis & ingeniorum. Vidit illud vir perſpicaciſſimus, in hoc eſſe præcipuam reipublicæ ſpem, ſi prima ætas bonis rationibus inſtitueretur. Ea res cum conſtet immenſâ pecuniâ, tamen nullum in hujus conſortium admiſit. Quidam legârat in eam ſtructuram centum libras monetæ *Britannicæ*, ubi ſenſit *Coletus* hâc gratiâ ſibi neſcio quid juris vendicare laicos, permiſſu

permiſſu epiſcopi ſui, eam pecuniam contulit in ſacras veſtes templi. Reditibus totiçue negotio præfecit non ſacerdotes, non epiſcopum, aut capitulum ut vocant, non magnates: ſed cives aliquot conjugatos, probatæ famæ. Roganti cauſam ait, nihil quidem eſſe certi in rebus humanis, ſed tamen in his ſe minimum invenire corruptelæ. Atque ut hoc opus nemo non probavit, ita multi demirabantur, cur magnificentiſſimas ædes extrueret intra pomœria monaſterii *Carthuſienſium*, quod non procul abeſt à regia quæ dicitur *Richemonda*. Aiebat ſe parare ſedem illam ſuæ ſenectuti, cum jam impar laboribus, aut morbo fractus cogeretur ſe ſubmovere ab hominum conſortio. Illic erat animus philoſophari, cum duobus, aut tribus amiculis eximiis, inter quos me ſolitus eſt numerare, ſed mors antevertit. Nam cum ante paucos annos correptus eſſet ſudore peſtilenti, qui morbus peculiariter infeſtat *Britanniam*, & ab eodem tertio repetitus, utcunque tamen revixit; ſed ex morbi reliquiis contracta viſcerum tabes, quâ periit. Medicus unus hydropem eſſe judicavit. Anatomia nihil indicavit novi, niſi quod hepar repertum eſt extremas fibras cirrhis prominentibus hirſutum. Sepultus eſt ad auſtrale chori latus in ſuo templo humili ſepulchro, quod in eum uſum jam ante annos aliquot delegerat, inſcriptione addita, *Ioan. Col.* Finem faciam mi *Iona*, ſi pauca commemorâro primùm de ipſius natura, deinde de opinionibus paradoxis, poſtremò de procellis quibus explorata eſt hominis ingenua pietas, cujus minimam portionem debebat naturæ ſuæ. Siquidem animo præditus erat inſigniter excelſo, & omnis injuriæ impatientiſſimo, ad venerem, ac luxum, ac ſomnum mire propenſus, ad jocos ac facetias ſupra modum proclivis: hæc ipſe mihi faſſus eſt, nec omninò tutus à morbo philargyriæ. Adverſus hæc ita pugnavit philoſophiâ, ſacriſque ſtudiis, vigiliis, jejuniis, ac precibus, ut totum vitæ curſum ab hujus ſeculi inquinamentis purum peregerit. Nam quantum mihi licuit ex illius conſuetudine, colloquiiſque familiaribus colligere, virginitatis florem ad mortem uſque ſervavit. Opes in pios uſus diſſipavit, adverſus animi celſitudinem ratione pugnavit, adeo ut à puero quoque moneri ſe pateretur. Venerem, ſomnum, ac luxum, abſtinentiâ cœnæ perpetuâ, jugi ſobrietate, indefeſſis laboribus ſtudiorum, ſanctiſque colloquiis profligavit: & tamen ſi quando ſeſe obtuliſſet occaſio, vel jocandi apud facetos, vel colloquendi cum fœminis, vel accumbendi in opiparis conviviis, vidiſſes aliqua naturæ veſtigia. Et ob id ferè à laicorum conſuetudine abſtinuit, ſed præcipue à conviviis: ad quæ ſi quando cogebatur, me aut mei ſimilem adhibebat, quo *Latinis* fabulis declinaret prophana colloquia. Atque interim ſumpto ex uno tantum genere cibi puſillo, uno aut altero cereviſiæ hauſtu contentus erat, à vino temperans, quo tamen delectabatur eleganti, ſed temperatiſſimè utens. Ita ſe ſibi ſemper habens ſuſpectum, cavebat ab omnibus, quibus eſſe poſſet offendiculo cuiquam. Nec enim ignorabat omniũ oculos in ſe conjectos. Nunquam vidi ingenium felicius, atque ob id ſimilibus ingeniis unicè delectabatur: ſed ad hæc ſe malebat demittere, quæ præpararent ad immortalitatem vitæ futuræ. Nulla in re non philoſophabatur, ſi quando ſe laxarit fabulis amœnioribus. In pueris ac puel-

A lis delectabat naturæ puritas, ac ſimplicitas: ad cujus imitationem ſuos vocat *Chriſtus*, angelis eos ſolitus cõparare. Jam ut alteram exſolvam partẽ, opinionibus à vulgo multùm diſſidebat, ſed mira prudentiâ hac in re ſeſe attemperabat aliis, nè quos offenderet, aut nè quid labis in famam contraheret, non ignarus quàm iniqua ſint hominum judicia, quamque prona in malum credulitas, quantóque facilius ſit maledicis linguis contaminare famam hominis, quam benedicis ſarcire: B inter amicos ac doctos liberrimè profitebatur, quid ſentiret. *Scotiſtas* quibus hominum vulgus ceu peculiare tribuit acumen, aiebat ſibi videri ſtupidos, & hebetes, & quidvis potius quam ingenioſos. Nam argutari circa alienas ſententias ac verba, nunc hoc arrodere, nunc illud, & omnia minutatim diſſecare, ingenii eſſe ſterilis, & inopis. *Thomæ* tamen, neſcio quâ de cauſâ, iniquior erat quam *Scoto*. Etenim cum hũc apud illum aliquando laudarem, ut inter recentiores non aſpernanC dum, quòd & ſacras literas, & autores veteres videretur evolviſſe, cujus rei ſuſpicionem mihi fecerat *Catena*, quæ vocatur *aurea*, & aliquid haberet in ſcriptis affectuum, ſemel atq; iterum diſſimulavit obticeſcens: verum ubi rurſus in alio colloquio inculcarem eadem vehementius, obtuitus eſt me, velut obſervans ſerio ne hæc dicerem, an [illegible]: cum animadverteret me ex animo loqui, tanquam afflatus ſpiritu quodã, quid tu, inquit, mihi prædicas iſtum, qui niſi habuiſſet multum arroD gantiæ, non tantâ temeritate, tantóque ſupercilio definiſſet omnia: & niſi habuiſſet aliquid ſpiritûs mundani, non ita totam *Chriſti* doctrinã ſuâ prophanâ philoſophiâ contaminâſſet. Admiratus ſum hominis [illegible], cœpique diligentius ejus viri ſcripta evolvere. Quid verbis opus eſt? omninò deceſſit aliquid meæ de illo exiſtimationi. Cum nemo magis faveret *Chriſtianæ* pietati, tamen erga monaſteria, quæ nunc falſò nomine pleraque ſic vocantur, minimum habebat affectus: eiſque E aut nihil, aut quã minimũ largiebatur, ac nè moriens quidem aliquid illis decidit: Non quòd inviſos habebat ordines, ſed quòd homines ſuæ profeſſioni non reſponderent. Nam ipſi in votis erat, ſe proſus ab hoc mundo extricare, ſicubi reperiſſet Sodalitium verè conjuratum in vitam Euangelicam. Atque id negotii mihi delegârat *Italiam* adituro, narrans ſeſe apud *Italos* comperiſſe quoſdam monachos verè prudentes, ac pios. Nec enim ille judicabat eſſe religionem quam vulgus juF dicat, cum ſit aliquoties ingenii penuria. Laudabat & *Germanos* aliquot, apud quos reſiderent etiamnum priſcæ religionis veſtigia. Dictitare ſolet ſe nuſquam reperire minus corruptos mores, quàm inter conjugatos, quod hos, affectus naturæ, cura liberorum, ac res familiaris ita veluti cancellis quibuſdam diſtringerent, ut non poſſint in omne flagitii genus prolabi. Cum ipſe caſtiſſimè viveret, tamen inter illaudatos, minus erat iniquus his, qui tametſi ſacerdotes eſſent, aut etiam monachi, G venere duntaxat peccarent: non quod impudicitiæ vitium non deteſtaretur, ſed quod hos experiretur multo minus malos, quoties eos cum aliis conferret, qui cum eſſent elatis animis, invidi, maledici, obtrectatores, fucati, vani, indocti, toto pectore pecuniæ & ambitioni dediti, tamen ſibi magnum quiddam eſſe viderentur, cum alteros infirmitas agnita redderet humiliores ac mode-

modeſtiores. Aiebat magis execrandam in ſacerdote avaritiam, & ſuperbiam, quam ſi centum haberet concubinas. Ne verò quiſquam hæc huc rapiat, ut putet leve crimen eſſe in ſacerdote aut monacho libidinem, ſed ut intelligat alterum genus longiùs abeſſe a vera pietate. Nulli mortalium generi erat infenſior quam epiſcopis, qui pro paſtoribus lupos agebant, nec ullos magis execrabatur, quod cultu ſacro, ceremoniis, benedictionibus, ac veniolis ſeſe venditarent populo, cum toto pectore ſervirent mundo, hoc eſt, gloriæ & quæſtui. E *Dionyſio* cæteriſque priſcis Theologis quædam hauſerat, quibus non ita favebat, ut uſquam contenderet adverſus decreta eccleſiaſtica, ſed tamen ut minus eſſet iniquus iis, qui non probarent ſic paſſim in templis adorari imagines pictas, ligneas, ſaxeas, æreas, aureas argenteas. Item iis qui dubitarent an ſacerdos inſigniter ac palàm improbus conficeret aliquid ſacramentali functione, haud quaquam ſavens iſtorũ errori, ſed indignans iis, qui vitâ palam & undique contaminatâ, præberent cauſam hujuſmodi ſuſpicionis. Collegia quæ multo magnificóq; ſumptu ſunt apud *Anglos* inſtituta, dicebat officere bonis ſtudiis, nec aliud eſſe, quàm invitabula ocioſorum: neq; ſcholis publicis perinde multum tribuebat, quod ambitio profitendi & quæſtus omnia vitians, corrumperet ſynceritatem omnium diſciplinarum. Ut confeſſionem ſecretam vehementer probabat, negans ſe ulla ex re capere tantundem conſolationis ac boni ſpiritûs, ita anxiam ac ſubinde repetitam vehementer damnabat. Cum apud *Anglos* mos ſit, ut ſacerdotes ferè quotidie faciant rem divinam, ille tamen contentus erat diebus Dominicis ac feſtis ſacrificare, aut certè pauculis diebus extra hos: ſive quod ſacris ſtudiis, quibus ſe parabat ad concionandum, & eccleſiæ ſuæ negotiis deſtineretur: ſive quod comperiret ſe majore cum affectu ſacrificare, ſi id ex intervallo faceret: haud quaquã tamen improbabat illorum inſtitutũ, quibus placeret quotidie adire menſam Dominicam. Cum eſſet ipſe doctiſſimus, tamen anxiam hanc & laborioſam ſapientiam non probabat, quæ ex omnium diſciplinarum cognitione, & ex omnium autorum lectione, velut anſis omnibus abſolvitur: dictitans ita deteri nativam illam ingenii ſanitatem & ſynceritatem, hominéſque reddi minus ſanos, & ad *Chriſtianam* innocentiam, purámque ac ſimplicem charitatem minus idoneos. Plurimum tribuebat epiſtolis apoſtolicis; ſed ita ſuſpiciebat admirabilem illam *Chriſti* majeſtatem, ut ad hanc quodammodo ſordeſcerent apoſtolorum ſcripta. Omnia ferè *Chriſti* dicta, miro ingenio revocârat ad terniones, unde & librum inſtituerat ſcribere. Quòd ſacerdotes etiam occupati quotidie tam prolixas preces exhaurire cogerentur, etiam domi atque in itinere, vehementer admirabatur. Nam cultum eccleſiaſticum magnificè fieri valde probabat. Innumera ſunt hodie in publicis ſcholis receptiſſima, à quibus ille plurimum diſſentiebat, de quibus inter amiculos ſolet aliquando conferre: apud alios diſſimulabat, nè geminum caperet incommodum: ut & nihil proficeret niſi in pejus, & exiſtimationis ſuæ jacturã faceret. Nullus erat liber iam hæreticus, quem ille non attentè evolveret, dicens ſe plus aliquotiens ex illis capere fructûs, quàm ex horum libris, qui ſic omnia definiunt, ut frequenter adulentur

A Coryphæis, nonnunquam & ſibi ipſi ...
quendi copiam non ferebat peti è ...
grammaticorum, quas aſſeverab...
ne dicendum, nec id continge...
optimis autoribus, ſed hujus opinio...
nas dedit. Cum enim eſſet & natur...
one facundus, ac dicenti mira ſuppeteret ...
ubertas, tamen ſcribens ſubinde labeba...
his, quæ ſolent notare critici. Atque hac, ...
lor, gratiâ à libris ſcribendis abſtinebat, atque
B utinam non abſtinuiſſet: nam hujus viri cogitationes, quacunque etiam linguâ proditas optârim. Jam nè quid defuiſſe putetur abſolutæ *Coleti* pietati, tempeſtates quibus agitatus eſt accipe. Nunquam illi bene convenerat cum ſuo epiſcopo, de cujus moribus nè quid dicam, ſuperſtitioſus atque invictus erat *Scotiſta*, & hoc nomine ſibi ſemideus videbatur: quo quidem ex genere cum aliquot noverim, quos nolim improbos appellare, nullum tamen adhuc vidi, quem meâ quidem ſen-
C tentiâ, poſſis verè puréque dicere *Chriſtianum*. Nec admodum gratus erat pleriſq; ſui collegii, quòd tenacior eſſet diſciplinæ regularis, ac ſubinde quiritabantur ſe pro monachis haberi, quanquam hoc collegium olim fuit, & in vetuſtis ſyngraphis vocatur orientale monaſterium. Sed cum jam odium ſenis epiſcopi, erat enim non minor annis octoginta, atrocius eſſet, quàm ut premi poſſet, aſcitis duobus epiſcopis æquè cordaris, nec minus virulentis, incipit *Coleto* negotium fa-
D ceſſere, non alio telo quàm quo ſolent iſti, ſi quando cui exitium moliuntur. Defert eum apud archiepiſcopum *Cantuarienſem*, articulis aliquot notatis, quos ex illius concionibus decerpſerat. Quorum unus erat, quòd docuiſſet non adorandas imagines: Alter, quòd ſuſtuliſſet à *Paulo* laudatam hoſpitalitatem, qui enarrans illud ex Euangelio, *Paſce, paſce, paſce oves meas*, cum in prioribus duobus cum reliquis interpretibus conſentiret, paſce exemplis vitæ, paſce ſermone doctrinæ, in tertio
E diſſenſiſſet negans convenire, ut apoſtoli, qui tum erant pauperes, juberentur oves ſuas paſcere ſubſidio temporali, & hujus loco aliud quiddam ſubſtituiſſet: Tertius, quòd cum in concione dixiſſet, quoſdam de charta concionari (id quod multi frigidè faciunt in *Anglia*) obliquè taxâſſet epiſcopum, qui ob ſenium id ſolitus ſit facere. Archiepiſcopus, cui *Coleti* dotes erant egregiè cognitæ, patrocinium innocentis ſuſcepit, è judice factus patronus, cum ipſe *Coletus* ad hæc aliáque
F ſtultiora reſpondere dedignaretur. Non conquievit tamen ſenis odium, tentavit aulam regiam in *Coletum* concitare, atque in primis Regem ipſum, jam aliud telum nacti, quòd publicè dixiſſet in concione, pacem iniquam præferendam bello æquiſſimo. Id enim temporis adornabatur bellum in *Gallos*, & hujus fabulæ non minimam partem Minoritæ duo agebant: quorum alter fax belli, mitram meruit, alter bonis lateribus vociferabatur in concionibus in Poetas:
G Sic enim deſignabat *Coletum*, cum is à poeticis numeris eſſet alieniſſimus, alioqui non imperitus Muſices. Hic Rex egregius juvenis dedit evidens ſpecimen ingenii ſui regno digniſſimi, privatim hortans *Coletum*, pergeret ſuâ doctrinâ liberè ſuccurrere moribus ejus ſeculi corruptiſſimis, neque ſubduceret lucem ſuam temporibus tenebricoſiſſimis: ſe non ignorare quid in illum

ſtimularet epiſcopos illos, neque neſcire quantum ipſe fructûs attuliſſet genti *Britannicæ* ſuâ vitâ, ſacráq; doctrinâ. Addebat ſeſe ſic cohibiturum illorum conatus, ut aliis liqueret non impunè fore, ſi qui *Coletum* impeterent. Hic *Coletus* egit quidem gratias pro animo regio, cæterùm quod obtulit, deprecatus eſt, negans ſe velle, ut cuiquam pejus eſſet ſuâ causâ, ſe potius ceſſurum munus quod gerebat. Sed aliquanto poſt data eſt illis anſa, ut ſperarent jam poſſe confici *Coletum*. A paſcha parabatur expeditio in *Gallos*: in die Paraſceves *Coletus* apud Regem & aulicos mirè concionatus eſt de victoria *Christi*, adhortans *Christianos* omnes, ut ſub Regis ſui vexillo militarent ac vincerent. Etenim qui odio, qui ambitione mali pugnarent cum malis, ſéq; viciſſim trucidarent non ſub *Christi*, ſed ſub diaboli ſignis militare: ſimúlq; oſtendit, quàm res eſſet ardua, *Christianam* obire mortem, quam pauci bellum ſuſciperent non odio aut cupiditate viciati: quàm vix conſiſteret eundem habere fraternam charitatem, ſine quâ nemo viſurus eſſet Deum, & ferrum in fratris viſcera demergere. Addidit, ut *Christum* Principem ſuum imitarentur potiùs, quàm *Iulios* & *Alexandros*. Multáq; alia tum declamavit in hanc ſententiam ſic, ut Rex nonnihil metueret, nè hæc concio adimeret animos militibus, quos educebat. Huc velut ad bubonem omnes convolant mali, ſperantes fore, ut Regis animus jam in illum poſſet exacerbari. Acceríitus eſt *Coletus* juſſu Regis, venit, pranſus eſt in monaſterio *Franciſcanorum*, quod adhæret regiæ *Grenwikensi*. Rex ubi ſenſit, deſcendit in ortum monaſterii, & *Coleto* prodeunte, dimiſit ſuos omnes. Ubi ſolus eſſet cum ſolo, juſſit ut tecto capite familiariter colloqueretur, atq; ita exorſus eſt juvenis humaniſſimus: Nè quid temerè ſuſpiceris Decane, non huc acceríivi te, quo turbem tuos ſanctiſſimos labores, quibus unicè faveo, ſed ut exonerem conſcientiam meam ſcrupulis aliquot, tuóque conſilio rectiùs ſatisfaciam officio meo. Verùm nè totum colloquium repetam, quod ferè ſeſquihoram productum eſt: interim in aula ferociebat *Bricotus* ex *Franciſcano* epiſcopus, exiſtimans periclitari *Coletum*, cum per omnia conveniret illi cum Rege: niſi quod Rex optabat, ut quod *Coletus* verè dixiſſet, diceret aliquando explanatiùs ob rudes milites, qui ſecus interpretarentur, quàm ipſe dixiſſet, videlicet *Christianis* nullum eſſe bellum juſtum. *Coletus* pro ſua prudẽtia, próq; ſingulari animi moderatione, non ſolùm animo regio ſatisfecit, verumetiam auxit gratiam priſtinam. Ubi reditum eſt in regiam, Rex dimiſſurus *Coletum*, allato poculo præbibit, & complexus hominem humaniſſimè, omniáque pollicitus, quæ ſunt ab amantiſſimo Rege expectanda, dimiſit. Jam aulica turba circumſtans, expectabat exitum ejus colloquii. Ibi Rex omnibus audientibus, *Suus*, inquit, *cuique doctor esto, & suo quisque faveat, hic est doctor meus*. Ita diſceſſerunt quidam lupi, quod aiunt, hiantes, & præcipuè *Bricotus*, nec ab eo die quiſquam eſt auſus impetere *Coletum*. Habes *Iodoce* duos quos ætas noſtra tulit, meâ ſententiâ, verè ſyncereque *Christianos*, non jam depictos, quàm delineatos, quantum paſſa eſt epiſtolaris anguſtia. Tuum erit ex utroque decerpere, quod tibi videbitur ad veram pietatem maximè conducere. Jam ſi quæres utrum alteri præferam, mihi videntur pari lau-

A de digni, cum diſſimili fuerint conditione. Siquidem ut magnum erat, *Coletum* in eâ fortunâ conſtanter ſequutum eſſe, non quò vocabat natura, ſed quo *Christus*: ita ſpecioſior eſt laus *Vitrarii*, quod in eo genere vitæ tantum obtinuerit ac præſtiterit ſpiritus Euangelici: perinde quaſi piſcis in palude vivens, nihil trahat de ſapore paluſtri. Sed in *Coleto* quædam erant, quæ teſtarentur illum hominem eſſe: In *Vitrario* nihil unquam vidi, quod ullo pacto ſaperet affe-B ctum humanum. Quòd ſi me audies *Iona*, non dubitabis hos duos divorum aſcribere catalogo: etiamſi nullus unquam Pontifex eos referat in canonem. Felices animæ, quibus ego multum debeo, veſtris precibus adjuvate luctantem adhuc in hujus vitæ malis *Eraſmum*, ut in veſtrum contubernium remigrem, nuſquam poſtea divellendus. Vale mi *Iona*. Bene habet, ſi tuo deſiderio feci ſatis: nam argumento ſcio nequaquam eſſe ſatisfactum. Ex rure *Anderlaco*. Idus Junii.
C Anno M.D.XIX.

Eraſmus Rot. Thomæ Moro S.D.

SPerabam meas literas aliquid ponderis habituras fuiſſe apud *Brixium*. Sed ecce prodit ac proſtat hic *Antimorus* ejus, qui liber, vellem autoris ipſius cauſa, cui faveo ob animum ejus vel in bonas literas, vel in me (quod ejus declarant ſcripta) propenſum, aut perpetuò latuiſſet, aut certè D *Brixius* fuiſſet imitatus tuorum epigrammatum modeſtiâ ac civilitatem: quæ & ipſa tamen optâſſem nunquam potius eſſent edita, quàm ut hic tumultus tragicus inter vos fuiſſet excitatus, non ſine diſpendio bonarũ literarum: quas non video poſſe conſiſtere, niſi adverſus tam pertinacẽ barbarorũ conſpirationem illas defendat eruditorũ numerus, junctæq; umbone phalanges. Verum quando fieri non poteſt, ut quod factum eſt fiat infectum, cupio vehementer, ut malum germen, quod parũ fauſtis E avibus enatum eſt, opera noſtra curetur, ut ſi radicitus evelli non poſſit, ſaltem nè ſerpat latius. Quod ut ego mi *More*, cupiam, non *Brixii* tantum cauſa, cui valde faveo, me movet: verumetiã, cui multo adhuc magis faveo, tua. Non quòd arbitrer eſſe periculum, nè *Antimorus* ejus quicquam officiat famæ tuæ, quæ utinam non plus nocuiſſet ipſius: ſed planè metuam, nè ſi tu reſpondendo talionẽ in illum regeſſeris, fiat ut quod nunc de illo ſentiunt omnes, idem poſthac de utroq; ſentiant. Scio quã F difficile ſit, ad tam aculeatũ undiq; libellum reſpõdenti temperare à conviciis: & tamen ſi quid eam in partem pecces tu, nemo qui te nôrit tam facilè putabit ignoſcendum tibi, quàm ignoſcet *Brixio*. Nam ut nihil interim de utriuſq; eruditione dicam, tua certè conditio, tua dignitas, ac rerum uſus exigit, ut ejuſmodi rixas non minus ineptas quàm virulentas negligas potius, quàm ut conviciis accuratè retalies. Audio quotidie quid poſt editum libellum eruditi loquantur de *Brixio*: quæ ut de G illo non libenter audio, ita de te multo minus audire velim. Quamobrem quum ſentiam, quàm arduum ſit tam virulento libello laceſſitum, ſic attemperare reſponſum, ut nihil indulgeas affectibus: optimum certè cenſeo, ſi rem totam, ita ut meretur, negligas, atque contemnas. Neque verò hoc tibi conſulerem, optime *More*, ſi quicquam eſſet in *Antimoro*, quod tibi ſic labem aſperſiſſet ullam, *Epiſt.* 15.

ullam, ut operæprecium ſit eam curare abſter-
A gendam. Sed omnia planè ſunt ejuſmodi, ut inter
legendum quiſque reſpondeat ſibi. Nam omnes
vident *Brixium* id in te reprehendere, quod tam
temerè tàmq; præproperè edideris tua epigram-
mata, quæ tu nec adhuc edidiſti : cum pleraq; tibi
ante annos plus viginti ſcripta ſint, omnia fermè
ante annos decem. Vident illum vellicare pro er-
ratis tuis, quorum alia ſunt excribentis, alia ty-
pographi, & in his pleraq; talia, ut niſi damnatis
B ſummis autoribus reprehendi non poſſint. Vident
epigrammata tua quæ feceras in *Chordigeram*, jam
olim eſſe ſcripta flagrante bello : nec fuiſſe cauſam
Brixio, ut nunc tot annis poſt initam, & confirma-
tam pacem, bellicum tumultum renovaret. Vi-
dent *Brixiũ* in epitaphio *Abyndonii* ludere maniſe-
ſta calumnia diſſimulantem quod diſſimulari non
poteſt, illic operâ datâ affectatam carminis ine-
ptiam. Cæterùm quâ parte inſectatur id carmen,
quo tu gratularis auſpiciis regnum ineuntis Prin-
C cipis, uſqueadeo nemo doctorum in *Brixio* non
deſiderat animi calamíq; moderationem, ut ego
non peſſimus, ut ſcis, amicorum patronus, haud
alium inveniam colorem illius excuſandi, quàm
quod ita ſenſerit *Britannicarum* Rerum ignoran-
tia : quas ſi compertas habuiſſet, neq; ſcripſiſſet
ea, & vel iratus fuiſſet falſus Regem abs re laudi-
bus verè regiis magnificè laudatum eſſe. Hæc, mi
More, cum omnes & ſentiant, & fateantur, quid
reſtat cauſæ cur te torqueas reſpondendo, hoc eſt
D rem, quod aiunt, actam agas, non alio fructu,
quam ut venias in periculum, nè famæ jacturam,
quam nunc ſolus apud eruditos patitur *Brixius*,
tibi facias aliqua ex parte communem, ſi fortè
(quod haud facilè vitare poſſis, ubi calamus ut
fit incaluerit) reſpondeas inclementiùs, & con-
vicia repenſes conviciis. Non minima portio
tuarum laudum eſt, ingenii lenitas, perpetuáque
morum ſuavitas, unde nolim ego quicquam dece-
dere. Sin tibi decretum eſt diverſâ ingredi viâ
E (nam audio librum tibi adverſus eum jam in ma-
nibus eſſe) velim te excuſes tantum, & malevo-
lentiæ crimen, provocatoriæq; petulantiæ, ſic abs
te depellas, ut in adverſarium non regeras, ac ra-
tione pugnes non jurgiis, illius invidiam tuâ cu-
mulaturus modeſtiâ : tamen, ut ſic quoq; rem ge-
ras, multò certè malim tacere te, útque tota res
oblitteretur ſilentio. Quod ut ilicò fieri non poteſt,
ita paulatim poterit, te ut ſpero volente. Scripſe-
ram *Brixio*, ut *Antimorum*, quam tum audiebam
F eum meditari, premeret : & ſi fuiſſet in tabellario
diligentia, perſuaſiſſem, ſi vera ſcribit *Brixius*.
Verùm (quod ex ejus reſponſione vides) liber jam
erat ſub prælo, priuſquam meam videret epiſto-
lam. Abs te verò mi *More*, mihi plus profectò,
quàm à *Brixio* polliceor : cui cum videam perſua-
ſurum fuiſſe me, ſi meæ ad illum literæ veniſſent
in tempore, dubitare non debeo, quin abs te fa-
cilè ſim impetraturus, ut meâ causâ tantum im-
petres ab affectibus tuis, nè eum qui & me amat,
G & viciſſim amatur a me, magis etiam oneres no-
vis libellis. Ab alterutro proficiſcatur oportet hu-
jus contentionis finis, niſi litem alternâ recipro-
catione perpetuam eſſe velis. Et tua dignitas,
tuiq; mores hoc poſtulant, ut abs te potiùs ſit hu-
jus rei initium. Crede mihi mi *More* : tametſi
Brixius hac in re ita ſe geſſit, ut nunc fortaſſis eti-
am ipſum pœniteat, & ſi res eſſet integra, non ſit
A facturus : neq; enim quiſquam tam felix eſt, ut
omnibus horis ſapiat : tamen is eſt, quem ſi nôſ-
ſes propiùs, hominis tum ingenio, tum literis dele-
ctareris, neque quenquam alium facilè reperies,
quem judicares amore tuo digniorem. Neq; debes
ab omnibus tam ſedatos affectus exigere, quàm
omnes fermè pro cæteris factis tuis, próq; ſpectata
jam diu prudentia prorſus expectant abs te. *Bri-*
xius quanquam in *Chordigera* ſua quædam ſcripſe-
rat, in quæ tu laceſſitus prius, jure potueris acer-
B biùs etiam, præſertim ut tum res erant, reſcribere:
tamen poſtquam epigrãmata tua lepore quodam
omnibus adblandientia, omnium riſus excitâſ-
ſent in illum, mirari non debes, ſi juvenis natu-
râ vehemens, famæque appetens, aliquantulum à
conſideratione ſui facti dolore quodam animi to-
tus in tuos verſus averſus, ſibi putavit injuriã fieri,
quam ſe non animadverteret, neq; merito, nec ido-
neo tempore vindicare. Scio te non tanti facere
paucula illa epigrammata, quæ luſiſti in illum quin
C pati poſſis, ut in meam gratiam aboleantur qui niſi
monuiſſes ſerò, hoc tuâ ſponte curabas olim, quum
totum librum non libenter audires proditurum
in publicum. Igitur efficiam, ut è tua voluntate,
cum poſthac excudetur liber, omittantur illa, atq;
viciſſim, nè propagetur *Antimorus* : ita fiet ut ſi
nihil accedat alimenti, ignis ille paulatim emoria-
tur. Quòd ſi tam obſtinato animo decreviſti li-
tem hanc perſequi, tamen per amicitiam noſtram,
neque novam neque vulgarem, precor etiam at-
D que etiam diſpicias, ut rem tractandam putes.
Ego ſi detur optio, te (ut dixi) tacere malim, ac
rem planè contemnendam contemnere. Id ſi fieri
non poteſt, quod proximum eſt optarim, ut quod
& hactenus abs te curatum eſt, eruditione tantum
& causâ, non etiam maledicentiâ vincere per-
gas : ut quoniam alterum amicum habere me vi-
deo, nonnihil hoc infelici caſu mutilum, alterum
ſaltem qui mihi ſic eſt charus, ut unum omnibus
habeam potiorem, poſſim perpetuò ſervare inte-
E grum, felicior futurus, ſi utrunq; liceat. Etenim
quum nihil ſit homini precioſius fido bonóque
amico, par eſt nullius rei jacturam quàm amicitiæ
ducere graviorem. Hæc ſcripſimus in mediis tur-
bis, in quibus nos non ignoras verſari. Bene vale
amicorum ſynceriſſime. *Antuerpiæ* ſexto Calen.
Maii. Anno M. D. XX.

Thomas Morus Eraſmo viro optimo atque doctiſſimo S.D.

F
ANtimorus, mi *Eraſme*, *Brixii* jam diu *Londini* *Epiſt.16.*
fuerat, priuſquam tuæ ad me literæ perveni-
rent. Mirabar aliquantulum, quam rem tam valde
velles, cur de ea tam ſerò ſcriberes : niſi aut *Anti-*
morus fortè ſeriùs aliquanto pervenit iſthuc : aut
ideo fuiſti ſegnior, quod donec accepiſſes me libel-
lum parare contra, putâſti fore, ut ejus librum, ut-
pote autori potiùs quàm mihi noxium, neque pla-
nè dignum cui reſponderetur, meâ ſponte conte-
G mnerem : id quod ego profectò, mi *Eraſme*, feciſ-
ſem, niſi amici quidam & doctiſſimi ſimul & pru-
dentiſſimi ſuaſiſſent aliter, quibus *Brixius* etſi
magis irriſus eſt quàm inviſus, tamen haudqua-
quam ita charus erat, quàm eſt, ut video tibi. Nam
ego jam fermè biennium, quum audiviſſem eum
moliri talia atq; in animo haberẽ ad eũ ipſe ſcri-
bere, idq; quã potuiſſem amantiſſimè: ſimúlq; ea

conſulere, quæ magis aliquanto in rem ipſius feciſſe fuerat, quàm quæ nunc intemperanter fecit: intellexi interea nunciis è *Lutetia* certiſſimis, adeo hominem in abruptum ferri ſuis affectibus, ut nullis amicorum ſuaſibus potuerit cohiberi, non *Beraldi*, non *Laſcaris*, non *Budæi* (vides qualium virorum) conſiliis retrahi. Non *Deloini* demum viri tanti, non reverendiſſimi Cardinalis, qui nuper illic obiit, autoritate commoveri. Sic intabeſcebat ulciſcendi libidine, & tanquam *Narciſſus* amore quodam ſuorum ipſe verſuum deperibat miſerè, quos tamen quotidie novos velut è cunis exceptam ſobolem in menſam nunc *Deloini*, nunc Cardinalis circumferebat exoſculans: nec ſemper inde lætus referebat domum, quum à viris doctis & gravibus audiret interdum talia, qualia ſi ſapuiſſet, ipſe dixiſſet ſibi. Quorum mihi multa cum alii ſcripſerunt illinc, tum *Joannes* quidam natione *Græcus*, homo *Latinâ* linguâ juxta doctus ac ſuâ, probis moribus, & indubitatæ fidei plurima retulit coram: quibus quum ſentirem *Brixium* impotentiùs abripi, quàm ut attrectati pateretur, mutavi conſilium, atq; à ſcribendi voluntate deſtiti. Simul cogitabam, etſi hactenus indulgeret animo, nè penitùs vellet tacere: tamen quoniam in eam rem tam multum ſtudii, tam multum impendebat temporis, in quo non erat abſimile veri, primum illum animi calorem, ac velut impetum quendam, qui ſubitis rebus imponit, ſpacio & morâ defervere, jocis eum luſurum ac ſalibus; à jurgiis verò, conviciis & calumniis omninò temperaturum ſibi, nè meritò judicaretur importunè maledicus, ſi acerbiùs in pace læderet, quàm læſus eſſet in bello: tum quoniam ante annos ſeptem *Chordigeram* ejus legeram, quæ tametſi multis & inventionis œconomiæ, & ſermonis viciis abundabat, præ ſe ferebat tamē ſpecimen ejus ingenii, quod annis poſſet (quos nunc acceſſiſſe videbam) aliquando matureſcere: ſpectabam eum doctum aliquid atq; excuſſum editurum, quod me quoq; in quem edebatur oblectaret, quem jocus aliquanto liberior non admodum ſolet offendere. At ubi prodiit præclarus iſte *Brixii* partus *Antimorus*, *Moryche* planè moroteros, veneno quovis virulentior, & indoctior ipſâ *Chordigerâ*, nihil aliud quàm, ut par erat, irriſi, illud interea mecum ὑποτονθορύζων, χρόνον ζητῶν εὐχερῶς ἀποθέσθαι. Et hercle quemadmodū *Ætna* carbones exuſſerunt *Empedoclem*, ita carbones iſti ſimilem captantem gloriam, uſtulârunt *Brixium*, ac reddiderunt carbone quovis atriorē: eóq; nec omninò quicquam reſpondere ſtatueram. Verùm aliis aliter viſum eſt, quorum ego judiciis in meis rebus magis fidebam quàm meo: hi quanquam faterentur neminem eſſe literatum uſquam, cui non factura ſint nauſeam, tam inſulſa, tam virulenta deliria: calumnias ejus cenſebant, etſi perabſurdas atq; ineptas, ad hæc nec obſcuras, ſi quis attendat ſatis proram puppimq; negotii, non fore tamē ſatis liquidas multis, qui fortaſſe legerent ejus *Antimorum*, quum neq; *Chordigeræ*, neq; meorū epigrammatum facultas futura ſit. Suaſerunt igitur, ut hæc omnia in unum librum cogerem & lectoris pariter ſubjicerem oculis. Tum ut meo ſcripto negotium nonnihil illuſtrarem, ſic ut legenti nihil requiratur amplius, niſi judiciū ſuū. Vides *Eraſme* chariſſime, quid nos ad reſcribendum compulit. Quamobrem non neceſſe habeo tuis reſpondere

A rationibus: quando niſi aliò me perpuliſſent alii, fuerim ipſe tibi ſemper ὑπήκοος. At quod tibi video perſuaſiſſe *Brixium*, negligentiâ tantum tabellarii tui contigiſſe quo minus effeceris, ut ille perpetuò preſſerit *Antimorum* ſuum, vehementer mi *Eraſme* demiror, id ſic acceptum tanquam probatum tibi. Quidni credam, inquis, quando *Beraldum* atque *Budæum* utrunq; tam ſpectatæ fidei teſtes producit in judicium. Producit *Eraſme* non nego fidei tantæ viros duos, ut utriuſlibet fides in B quantavis te facere fidem poſſit. Quid obſtat, inquis, ergo quin quod ait *Brixius* vicerit? Hoc unum mi *Eraſme*, quòd quum duos teſtes producat, utrunq; producit auritū, oculatum verò neutrū, quum plus in judiciis valeat oculatus teſtis unus, quam auriti decem. Quid enim aliud poſſunt teſtari *Beraldus* ac *Budæus*, quàm ſeſe ex ipſo audiviſſe *Brixio*, *Antimorum* illo aut illo die fuiſſe ſub prælo? Hoc enim ſignificat *Brixius*, quum ſe dicit illis editionem *Antimori* indicâſſe aliquot C ante diebus, quàm tuam legiſſet epiſtolam. Ergo tu *Beraldo* credes & *Budæo*, ſed cui interim credent illi? an non ipſi *Brixio*? Vides ne nunc *Eraſme* ſpecioſum iſtud teſtimonium, quem nè ego heri vidi ad vos adferri veſperi, ut exiret deniq; in ſuffarcinatam Cantharam? Ut illud omittam interim, quòd nullos unquam teſtes poteſt producere, non ante ſibi lectam epiſtolam tuam, quàm vidiſſet excuſam, quum potuerit acceptam diſſimulare, ut iſta cauſa poſt apud te liceret uti integra. Præ- D terea quum *Antimorus* ejus conſtet quaternionibus non plus octo, qui totidem diebus ſolent excudi, nec dimidium ex *Brixii* verbis colligitur peractū eſſe quū tuas literas legeret, in anguſtam ſanè compingit illos aliquot dies, quibus ait ſe *Beraldo* & *Budæo* indicâſſe editionem. At cur, inquis, fingeret iſtud *Brixius*? Adeo tibi mirum videtur, ſi vel animi causâ fingat homo poeticus? Quanquam ſuberat etiam cauſa, cur fingeret. Nam quum uterque frequenter admonuiſſet, nè E tam ineptum libellum, ac muliebriter jurgioſum ederet, volebat fortaſſis experiri, an eodem animo accepturi forent quum feciſſet, quo tam ſæpe conſuluiſſent nè faceret.

Accidit enim nonnunquam, ut quod nè fiat obſiſtimus acriter, dum res eſt integra: id ubi in eum locum venit, ut non poſſit corrigi, patiamur, & vicium, quoad licet, verbis integamus. At ego mi *Eraſme*, quo verè videre poſſis, quanto verius *Morus* tibi paratus ſit obtemperare quā *Brixius*, F quanquam quum tuæ ad me venirent literæ, liber non quidem ſub prælo eſſet, ſed totus eſſet excuſus: atq; id docere poſſim non duobus auritis teſtibus qui ex me audirent, ſed oculatis pluſquam decem, qui ſuis viderint oculis: imò teſtibus opinor oculis ipſius tuis, utpote ad quem librum ante hanc epiſtolam perveniſſe non dubitem: quanquam ad ejus editionem tot amicorum conſiliis urgerer, tamen ubi tuas literas accepiſſem, cujus unius apud me ſententia omnibus omnium calculis G præponderat, non ſum imitatus *Brixium*: cui quum ſit, ut ſcribit, crumena ſemper ære gravis, tamen tanti fecit monitionem tuam, cujus, ut ait, nutus obſervat, ut non ſuſtinuerit tantillum ſumptus impēdere, quo libellos illos univerſos coemeret, atq; in ignem ſemel conjiceret: ut tantas ejus ineptias nomen illud *Brixii*, cujus illuſtrandi deſiderio nimis quàm miſerè ſitit, infamaturas omniū

ſubdu-

ſubduceret oculis. Ego verò, mi *Eraſme*, præter A
eos duos quorum alterum jam ad te miſeram, alterum ad *Petrum Ægidium*, atq; alios quinq; quos
vendiderat typographus (nam quum primum proſtarent ac cœpiſſent avidè flagitari, tua cõmodum
intervenit epiſtola) coemi univerſos, eóſq; clauſos
adſervo, ut priuſquam aliud innovetur ex me, poſſimus, imo poſſis potiùs ipſe tecum ſtatuere, quid
a me velis fieri. Quamobrem tu te nunc, mi *Eraſme*, etiam atq; etiam diſpice in ejus amici cauſa
quid ſtatuas, qui quicquid ſtatues obtemperare conſtituit. Nam quod ſuades, ut quicquid in *Brixium* B
ſcripſeram omittatur, quum epigrammata mea
denuo continget excudi, atq; ut *Antimorus Brixii*
viciſſim non propagetur amplius: ego mi *Eraſme*,
quod ad *Brixium* pertinet, multis mihi videor conjecturis colligere, magis tenerum ejus in ſuos verſus animum, quam ut abduci patiatur ab eo ſtudio ſe, quo chariſſimæ fœturæ ſuæ quoad ejus fieri poteſt procuret æternitatem. Mea verò epigrammata nunquam admodum animo placuerunt C
meo, id quod & ipſe mihi *Eraſme* conſcius es:
cui & quibuſdam aliis niſi liber ille arriſiſſet amplius, quàm adblanditus eſt mihi, nuſquam fortaſſis
extaret hodie. Nunc vide ut rerum vices inverſæ
ſunt. Si conditione cautum eſſet inter nos, ut ex
epigrammatis meis tibi liceret, quæcunque velles
transfigere, modò ne jus in pauca quæpiam ſit,
quæ mihi liberet excipere, jam quos in verſus ſolos tu ex pacto ferrum ſtringeres, eos ego ſolos
exceptione defenderem. Adeo mihi cœperunt ad- D
blandiri poſtquam eos video multis commendari
virulentâ atque ineptâ verſificatione *Brixii*. Nec
tamen iſtud dico quo minus tibi quidvis liceat in
mea, cui quidvis etiam licet in me: Jam quòd
ais eum eſſe *Brixium*, quem ſi pernôſſem intimiùs, eum ſentirem talem, quo nemo ſit amore meo
dignior: equidem mi *Eraſme*, non me pro tanto
viro gero, ut tam tenui quenquam conditione videam, quem indignum cenſeam amore meo,
modo ne ſit improbus, qui non amari debeat à E
quoquam: eóque *Brixium* facilè aſſentior non
indignum eſſe, qui majorum ſit amore virorum
dignus quam ipſe ſum. Nam omnino videtur aliquanto plus habere, non dico ſuperbiæ, ſed planè
generoſi cujuſdam ſpiritûs & magnificẽtiæ, quàm
ut ad puſillam hanc atque humilem indolem meam poſſit uſquequaque congruere, niſi in amicitia
tam malè copulari vellem, quàm malè inæquales
veniunt ad aratra juvenci. Nec tamen eam, mi
Eraſme, te conſulente recuſem, qui me vel ad pa- F
rendum præſtantioribus facilè poſſum componere. Certè quod ad eruditionem ejus attinet,
ſtudioſum eſſe credo, & non omninò ſtupidum,
tum quem aliquando alium reddet uſus. Cæterùm in his quæ edidit hactenus, ut verè dicam, id
quod etiam docere poſſum, neque ſolœciſmis caret, neque numeris ſatisfecit, & ingenio frequenter magis labitur, quàm ut puero concedi poſſit.
Et tamen qualis eſt, non tanti memet facio, ut
me illi poſſe cenſeam eruditione conferri, quum G
tu, mi *Eraſme*, vel amore cæcutiens, vel (quod
verius certè puto) quadam erga me civilitate præferas. Et ut ingenuè dicam, adeo illum non odi,
ut poſtquam animo nunc defecatiore ſum factus,
adamem etiam literarum gratiâ. Verùm in cauſa quid fieri velis expende diligentiùs priuſquam
imperes. Nam planè ſi non reſpondero, putabor
multis hujus ineptiſſimæ rixæ præbuiſſe cauſam, & nihil quicquam provocatus, tamen probris, diris & execrationibus inſectatus illum: quod
non minus fuiſſet inhumanum, quam nunc falſum eſſe docui, ſi tu librum patieris exire: in
quo quod ſecundo loco mones, ut ſi omninò decretum ſit emittere, curandum mihi ſit, ut (quod
hactenus me præſtitiſſe dicis) eruditione tantum
videar & cauſâ *Brixium* non etiam conviciis vincere: Ego mi *Eraſme* ut eruditione contentus ſim
ſi *Brixio* compar ſim, ita causâ non dubito quin
longè ſim ſuperior, quantumvis ſuam *Brixius* aſſerat bonam, facilem, vincibilem, quod principium ex arte ſolet adhiberi ad defendendam noxiam. Conviciis profectò facilè me vinci patiar,
quo armorum genere nunquam pugnare ſtatui.
Et tamen fieri poteſt, ut quod mihi mea facit injuria nihil acerbum videri, idem alius cui non
idem rei ſenſus eſt, judicet eſſe mordaculum. Quòd
ſi ſors acciderit uſpiam, non adeo reverebor æquitatem lectorum, quin & in me quoque mi *Eraſme*,
quantumcunq; gravem perſonam tuus nobis imponat amor, qui magna de me fingit omnia, tamen dum adhuc inter mortales verſor, nondum
planè relatus in divos, ut in re ridicula rideamus,
non verebor, inquam, quin aliud & in me condonaturus ſit humanus lector humanis, quos hominum nemo prorſus excuſſit, affectibus. Vale mi
Eraſme chariſſime.

Quum *Caletium* venerimus, quò Rex propediem
adornabit iter, ſpero fore ut coram his de rebus
commentemur pleniùs. Nam omninò in hoc Regum conventu te expecto, atq; ita *Brixium*: nam
& Regina *Gallorum* aderit, cui cum ſit à ſecretis
Brixius, non poterit opinor abeſſe. Ita quod ad me
attinet, facilè rem cõpones ex ſententia tua; nam
etſi nulla de cauſa ſic egit in me, ut planè declaraverit nihil ad meam perniciem præter vires defuiſſe ſibi: tamen quando tu, mi *Eraſme*, plus es mihi
quàm dimidium mei, plus apud me valebit in *Brixio*, quòd ſit amicus tuus, quam quòd inimicus
meus. Iterum vale. M.D.XX.

Deſ. Eraſ. Rot. Bonifacio Amorbachio S.D.

Magna felicitatis pars eſt, maxima gratitudinis, ſi quis agnoſcat ſua bona. Proinde etiam *Epiſt. 17.*
atque etiam gratulandum eſt noſtro ſeculo, gratulandum ſuperis, quorum benignitate præclara ſtudia, tot jam ſeculis penè ſepulta, toto terrarum
orbe refloreſcunt, ac feliciſſimè propagantur. Ante
annos plus minus octoginta, non hi modò erant
infantes, atque elingues, qui eas profitebantur
artes, quas ſuo quoque ſeculo, quo vel maximè
floruit erudita facundia, mutas appellat *Virgilius*: verum etiam ipſa Grammatica rectè loquendi magiſtra, & Rhetorica copiosè ſplendidéque
dicendi dux, fœdè miſeréque balbutiebant: &
quæ quondam tot linguis inſtructæ fuerant, tum
unam *Latinam* peſſimè *Latinè* ſonabant. Poſt
hæc paulatim ſuboleſcentibus literis melioribus,
Italia ſola linguam habebat, nec apud hanc ullæ diſciplinæ præter oratoriam. Nunc nulla eſt
natio ſub *Chriſtiana* ditione, in quâ non omne
diſciplinarum genus (Muſis bene fortunantibus)
eloquentiæ majeſtatem, eruditionis utilitati adjungit. Medicina loqui cœpit apud *Italos*, opera *Nicolai Leoniceni*, ſenis immortalitate digni:

apud *Gallos, Guilielmus Copi Baſilienſis*: apud *Britannos*, ſtudio *Thomæ Linacri* ſic nuper diſertus cœpit eſſe *Galenus*, ut in ſua lingua parum diſertus videri poſſit. Ejuſdem opera ſic *Latinè* loquitur *Ariſtoteles*, ut licèt *Atticus*, vix in ſuo ſermone parem habeat gratiam: licèt ante hunc, illud certè præſtiterint, apud *Italos Argyropylus, Trapezontius, Theodorus Gaza, Marſilius, Picus*: apud *Gallos, Faber Stapulenſis*, nè philoſophiâ muta videri poſſit. Porrò legibus Cæſareis priſtinum elegantiæ nitorem, atque etiam geminæ literaturæ gloriam feliciter reſtituit apud *Gallos Guilielmus Budæus*, apud *Germanos*, vir omnibus modis incomparabilis *Udalricus Zaſius*, tantâ *Romani* ſermonis ubertate ſcatens, ut *Ulpianum* quempiam loqui putes, non hujus ætatis jureconſultum. At neſcio quo pacto nondum ea res perinde ſuccedit Theologis, etiamſi non deſint, qui fari geſtiant. Spero tamen brevi futurum, ut hæc quoque profeſſio, ſitu deterſo priſtinum ſuum nitorem aſſeræt. Hactenus è doctorum centuriis excludebantur, qui pauló politiùs loquerentur: nec dignabantur quenquam ſuo albo profeſſores, niſi qui cum ipſis turpiter balbutiſſet, neque quicquam omninò caſtioris literaturæ attigiſſet. Atq; illud protinus erat in promptu, *Grammaticus eſt, non Philoſophus: Rhetor eſt, non Iureconſultus: Orator eſt, non Theologus*. Sed brevi, ni fallor, rebus in diverſum commutatis, non recipientur in ordinem, niſi qui priſcos illos diſciplinarum autores, elegantioribus etiam literis referant: neque fas erit cuiquam ſibi ſapientiam vendicare, niſi ſimul adſuetit pediſſequa eloquentia, quam divus *Auguſtinus* non vult uſquam ab hera ſua digredi. *Zaſianas* annotationes percurri veriùs quam legi, nam adferebantur me jam ad iter accincto. Mirè placuit guſtus, neque dubito, quin omnia magis ſint placitura, ſi liceat affatim expleri talibus epulis. Extimulabis hominem, mi *Bonifaci*, nè diutius nobis hanc gloriam, hunc fructum, hanc voluptatem invideat, niſi tu quoque nobis invides, cum contigerit tibi domeſtico *Zaſii* contubernio felicem eſſe. Bene vale. *Baſileæ* pridie Calend. Septemb. Anno M. D. XVIII.

Eraſ. Rot. Godſchalco Roſemundano Lovanienſis Academiæ moderatori S. D.

Epiſt. 18. NOn arbitror nec eſſe, ut te commonefaciam officii tui, cujus partes ſunt, non ſolùm hoc præſtare, ne quis per teipſum lædatur, verumetiam nè cui liceat alterum injuriâ afficere. Quòd *Nicolaus Egmondanus*, ſive ex tuo, ſive ex Pontificii diplomatis mandato multa dixit in *Lutherum*, nihil arbitror ad me pertinere: ſed quod præter omne mandatum, ac præter Pontificis mentem, qui cupit & illos allici, qui hactenus ſteti ſſent à *Luthero*, tantum abeſt ut quenquam alienum velit involvi, penè plura dixit in me & falſo & præter meritum meum, opinor autoritatis ſimul & integritatis eſſe tuæ, hominem ab hujuſmodi linguæ petulantia compeſcere: præſertim cum res ſit exempli peſſimi, & ordini Theologico atque huic celeberrimæ Academiæ, meo judicio; non mediocriter dedecoroſa: niſi fortè munus iſtud non geris publicis hujus ſcholæ commodis, ſed paucorum affectibus. Atqui iſthuc eſt ſervum non rectorem agere. In natali divi *Dionyſii*, in æde divi *Petri*, in publica concione cum exorſus dicere de charitate, ſubito & præter decorum in me detorſiſſet ſermonem (nam caſu interveneram) præter alia multa illud in os dixit, me magnopere faviſſe *Luthero*: cum ego ab initio conſtantiſſime teſtatus ſim, id quod res erat, mihi cum *Luthero* nihil eſſe commercii, niſi quod eſt cuivis *Chriſtiano* cum quovis ejuſdem profeſſionis. Doctrinam Euangelicam, & apoſtolicā agnoſco. Cæterùm nulli mortalium tantum tribuo, ut illius dogmatis per omnia velim addictus eſſe: tantum abeſt, ut ejus cauſam meo periculo tuendam ſuſciperem cujus libros non legeram, & adhuc eſſet in incerto, quid eſſet ſcripturus in poſterum. Id cum libris etiam editis publicè teſtatus eſſem, non potuit cuiquam eſſe obſcurum. Ex guſtu quem ceperam, ex deguſtatis veriùs quàm lectis aliquot *Lutheri* paginis, amavi in illo dotes quaſdam, ex quibus conjiciebam illum eſſe poſſe egregium organum *Chriſti*, ſi ad hujus gloriam dotibus ſuis uti vellet. Cúmque paſſim de illo multa prædicarentur atrocia, quædam etiam maniſeſtò falſa, optabam illum, ſi parum bonus eſſet corrigi potiùs quàm perdi: id ſi eſt favere *Luthero*, ingenuè fateor, me nunc quoque favere homini, quemadmodum arbitror & *Romanum* Pontificem illi favere, ſimúlque vos omnes, ſi modò vere Theologi, imò ſi *Chriſtiani* eſtis. Siquidem ille præſcriptis diebus ſatis multis, invitat ad reſipiſcentiam. Cæterùm populus cum audit favere, nihil aliud intelligit quam me ſentire cum illo in his, quæ damnantur ab aliis. Addebat quod erat impudentius, me non ſolū faviſſe, ſed enixè etiam conatum defendere, atque ipſum irriſiſſe tantum videlicet heroa: quòd in libris ad Card. *Moguntinum* ſcriptis meminerim *Carmelitæ* cujuſdam, qui quòd *Lutherus* ſcripſiſſet, non oportere ſacerdoti confiteri capitalia peccata omnia, ſed manifeſta duntaxat, nimirum ſentiens manifeſta, non quæ populo eſſent nota, ſed quæ illi qui admiſiſſet indubitata, quod genus ſunt homicidium, adulterium, furtum, & quod nunc in peccatis eſſe deſiit, virulenta obtrectatio: ſic detuliſſet apud populum, quaſi docuiſſet licere in confeſſione reticere quædam admiſſa criminalia. Atque illud non ex me ſomniâram, ſed ex quodam veſtri ordinis præcipuo cognoveram, cujus nomen, cum erit opus, proferam tibi. Ac nunc quoque affirmant eſſe veriſſimum, quod ſcripſi. An is defendat *Lutherum*, qui dicat locum aliquem perperam intellectum. Si *Lutherum* refellere pium eſt, nimirum intelligere neceſſarium eſt. Agnoſco mediocritatem, vel potiùs tenuitatem meam: non mihi tantum eruditionis arrogo, ut poſſim de aliena fide pronunciare: nec tantum autoritatis vendico, ut velim: nec tantum eſt ocii, ut vacet *Lutheri* libros evolvere: nec tam ſum demens, ut in re tam odioſa velim probare aut improbare, niſi libris illius omnibus à capite uſque ad calcem, quod dici ſolet, diligenter lectis ac relectis. Damnatur ubique præceps judicium, ſed potiſſimum in exitium hominis: denique nec tam ſtultus ſum, ut ultro me tam odioſo negotio involvā, cui in omnē vitam ſit ſerviendum, cum liceat otioſum ſpectatorem agere: & tamen obtuli vobis organum ſtili mei, ſi modò vos me idoneis argumentis inſtrueretis. Quanquam hæc res, non tam ſtilum poſcit, quam judicium & ſacrarum literarum abſolutam

petitiam,

peritiam, denique animum ab omnibus humanis affectibus liberum. Hæc cum ſic habeant, vides quam impotenter factum ſit ab *Egmondano*, qui prius de me verba fecerit, quam de *Luthero*. Nec id ſatis, cum articulos aliquot recitaret in diplomate damnatos, veniſſetq; ad articulum de Confeſſione, repente ἐκ τῆς ἁμάξης quod aiunt. *Sunt*, inquit, *qui dicunt hanc confeſſionem inſtitutam non à Chriſto, ſed à Patribus. Hoc*, inquit, *falſum eſt*, *videlicet me denotans, quod in apologia quâ Leo reſpondeo, diſputem hanc confitendi rationem eſſe conſtitutionis humanæ: & ita diſputo, ut Egmondanus non ſit refutaturus, tametſi nihil definio.* Mox cum atrociſſimis verbis exaggeraſſet errores *Lutheri*, rediit ad intermiſſum de me ſermonem. *In hos*, inquit, *prodigioſos errores incidit Lutherus, ob ſtudium rerum novarum.* Et cum ante uſque ad vomitum multorum blateraſſet de novis ac veteribus: *Hærete*, inquit, *veteribus, fugite nova, adhærete veteri Evangelio*, ſatis apertè denotans Novum Teſtamentum: quaſi verò ego dederim novum Euangelium, ac non potius vetus & inſtaurârim & illuſtrârim. Quid multis? Adeo vir egregius, & religionis columen incanduit inter hæc ut toto vultu furorem animi ſui teſtaretur. Nec erat facturus inſaniendi finem, niſi vidiſſet paſſim alios ridentes, alios indignantes, & obſibilantes, alios inter ſe muſſitantes. An non hæc erat bella fabula, digna quam talis hiſtrio, cum ſuo candido pallio, in loco ſacro, apud viros eruditos ageret? Nec his contentus, die Dominico proximo, eadem fermè repetens me *Antuerpiam* profecto, bellum adjecit elogium. *Et illi quoque*, inquit, *venient aliquando ad palum, ni deſtiterint.* Omitto nunc quæ blateravit in Theologicis, ordinariis, ac publicis lectionibus in me & in *Fabrum*: diceres non Theologũ loqui de cathedra, ſed de planſtro temulentum. Hæc videt tua prudentia, quam hæc impotenter dicta etiamſi faviſſem *Luthero*, cum illi utcunque liberum eſſet favere, nondum judicatâ cauſâ: nunc nemo me audivit vel inter pocula tuentem ullum *Lutheri* dogma, cum non deeſſent magni Theologi, qui non vererentur affirmare nihil eſſe in *Luthero*, quin per probatos autores poſſet defendi. Sed iſtis bilem movent duæ epiſtolæ, quarum alteram ipſi ſcripſi *Luthero*, alteram Card. *Moguntino*. Verum obſecro prior illa quid habet niſi civilem admonitionem? Cui ſi vir ille paruiſſet, res ad hunc tumultum progreſſa non fuiſſet. At in ea ſcribo, quòd hic haberet complures fautores: & ſanè habebat plurimos, ſed ita faventes, ut ego illi favebam: non quòd probarent univerſa, ſed quòd plurima, cuperéntque pura ſynceráq; eſſe omnia. Id ſcripſi non quo illum animarem ad ſeditioſè ſcribendum, à quâ re illum in eadem epiſtola deterrui: ſed ut conaretur horum judicio ſatisfacere, vitatis his, de quibus admonebam: quod ſi feciſſet, & Pontificem *Romanũ* habuiſſet fautorem. In poſteriore epiſtola quid aliud ago, quam ut moderatis rationibus cum *Luthero* ageretur potius, quam ſævitiâ ac violentiâ: neque dederetur *Dominicanorum* libidini, ſed æquis judiciis vinceretur: quòd ſentirem Card. à nonnullis ad hoc inſtigari, ut illum ſuâ potentiâ opprimeret, cum magis expediret revinci. Erant aliæ cauſæ permultæ, cur hoc faciendum duxi, quas præſtat coram exponere. Hoc non erat probare quæ ſcribit *Lutherus*, ſed improbare modum ac viam quâ illum

A conabantur opprimere. In eâ ſententiâ ſum etiam hodie. Nunquam probavi, nec probaturus ſum quenquam ſic clamoribus apud populum opprimi, priuſquam libri ſint lecti & excuſſi, priuſquam admonitus ſit qui errat, priuſquam redargutus ſit argumentis & ſacræ ſcripturæ teſtimoniis. Si hoc eſt favere *Luthero*, favent illi magni viri, ſed cordati, qui tamen negotium ſuſceperant adverſus *Lutherum*, & hos tibi proferam cum erit opus. Imo faviſſe videtur illi *Romanus* Pontifex in Bulla, quæ
B tamen magis ſapit quorundam [illegible] ſævitiam, quam mite noſtri *Leonis* ingenium, qui & ſpacium indulſerit, & admonuerit ut adverſus *Lutherum* prædicarent, haud quaquam id ſentiens, ut illum Antichriſtum appellarent, ſed ut divinæ ſcripturæ teſtimoniis diverſa docerent, ſi quid ille perperam docuiſſet. Hoc enim, opinor, eſt Theologis prædicare: nam ut aliquem è ſuggeſtu magnâ voce belluam voces, aut Antichriſtum, nihil opus eſt Theologo, cum idem poſſit ſcurra quilibet. Con-
C ſilium meum non omnino fuiſſe malum, fortaſſis exitus ipſe docebit. Ego facti veſtri non ſum Deo rationem redditurus: quocunq; conſilio res cœpta eſt, precor ut vertat in gloriam *Chriſti*. Admonui ut primum diligenter legerentur ſcripta *Lutheri*, deinde libris editis ac diſputationibus refelleretur, & omiſſis contentionibus, veritati conſuleretur, nec populus ad hujus fabulæ theatrum admitteretur: quid factum ſit, ipſi ſcitis. Tot ſunt millia rabinorum, tot ſunt qui ſibi dii videntur: Nullus
D extitit, qui *Luthero* ſobriè doctéque reſponderet, ſive inſcitia fuit in cauſa, ſive ignavia, ſive metus, quorum nihil competit in probos Theologos. Qui hactenus ſcripſerunt adverſus *Lutherum*, nec vobis probari ſcio; quorum primus fuit *Sylveſter*, proximus Minorita quidam, tertius ἀνώνυμος, etiamſi præ ſe fert ordinem *Dominicalem*, nec diſſimulat ſe capere ſalarium annuum a Rege *Gallorum*. Sunt & alii quorum libelli non prodierũt; nec opinor aliud ſenſiſſe Cardinalem *Dertuſenſem*, qui jubet illi do-
E ctrinaliter obſiſti, hoc eſt, non clamoribus ſeditioſis, ſed doctrinæ ſacræ præſidiis opprimi, ſi ſanari nolit aut non poſſit. Ingenia generoſa doceri cupiunt, cogi non ferunt; cogere tantum, tyrannorum eſt: cogi tantum, aſinorum. In bello non eſt ſpecioſa quævis victoria. Conſulebam dignitati gloriæq; Theologicæ, volebam illos verum ac plauſibilem referre triumphum. Si maximè faviſſem ordini veſtro, ſi maximè fuiſſem infenſus *Luthero*, quod aliud dediſſem conſilium, quam dedi? Libris
F exurendis *Lutherus* fortaſſis eximetur è bibliothecis, an ex animis revelli poſſit, neſcio. At id poterat, ſi meo conſilio fuiſſet obtemperatum. Hoc conſilium, ſi vobis non placebat, tamẽ mihi fraudi eſſe non debuit, qui bono animo ſuaſerim *Alberto* Cardinali bene de me merito, cui me putabam hoc officii debere. Et ſuaſi literis obſignatis, nihil minus ſuſpicans, quàm fore ut evulgarentur, & audio evulgatas priuſquam Card. redderentur: nec tamen editas, ut à me ſcriptæ ſunt, vel illud ar-
G guit, quod in his (ut aiunt) appello *Lutherum* noſtrum, quod à me certè nunquàm fuit additum. Quod additurus non fueram etiamſi meus fuiſſet, ſed ad *Carmelitam* noſtrum redeo. Multum ἐβαττολογήσας de vitandis novis, de adhærendo veteribus, ſuſpectum habere oportere, quicquid eſſet novum, adhærendum veteribus, tenendum vetus Euangelium. Hæc quid ſibi vellent plebs idiota-

idiotarum demirabatur, eruditorum nemo neſciebat dici in linguas, ac Novum Teſtamentum à me recognitum. Porro quod ad linguas attinet, inſignem injuriam ille facit ſummo Pontifici, qui tanto ſtudio curat, ut literæ *Græca Romæ* doceantur. Quod ad Novum Teſtamentum attinet, ſatis illi debuit eſſe, quòd *Leo* decimus noſtram induſtriam comprobavit, cujus autoritatem vult valere plurimum, quoties facit ad ipſius affectum. Si levis eſt illi Pontificis autoritas, in comprobandis noſtris, cur illi gravis eſt in damnando *Luthero*? Ne commemorem interim ſtultiſſimam Battologiam novorum, ac veterum, ad quam plerique ritum tenere non potuerunt. Nam ille nova appellat, quibus ipſe non aſſuevit. Ita huic novus erit *Hilarius*, novus *Cyprianus*, novus *Hieronymus*, novus etiam *Auguſtinus*. Nihil vetus præter in ſcholas decantata dogmata, & gloſſam ordinariam cum additionibus. Imò huic vetus erit, quod novum eſt, novum quod vetus. Nos vetera inſtauramus, nova non prodimus. Deteſtati ſunt impudens hominis mendacium, cum diceret *Lutherum* horrendos illos errores hauſiſſe e novis, cum ex vetuſtis ſcriptoribus hauſerit, ſi quid hauſit, ut prædicant qui iſtius legere libros. Sed fortaſſe negabit ſe mihi injurium eſſe, qui nomen meum non expreſſerit. Certè iis notis deſignavit, ut nemo ſtudioſorum non agnoſceret. Quicquid meretur *Lutherus*, mihi non placet ut iſtiuſmodi clamoribus populus ad ſeditionem concitetur, cum res inter doctos tranſigi poſſit: ſed quid de hoc ſtatuatis, veſtræ prudentiæ relinquo: verùm in loco ſacro, in concione ſacra, apud promiſcuam multitudinem palàm mentiri de homine immerenti, imò benemerenti, mihi videtur nihil aliud eſſe, quàm elevare autoritatem ſacræ concionis, quam expedit non minus eſſe puram, quam ſynaxim ipſam, fraudare populum ſuo fructu, & hujus Academiæ dignitatem obſcurare. Arbitror mihi pro

A meis vigiliis multo aliud deberi præmium. Quòd ſi maximè eſſem in aliqua culpa, tamen quoniam adſum ipſe, & ſine periculo coargui poſſum, non debebam traduci apud populum, cui vindictæ jam nimium aſſuevit *Egmondanus*. Fortè narratur inter pocula, quod hic aut ille de illo dixerit, ille poſtridie ſemet ulciſcitur in concione. Ac rurſus inter pocula celebratur triumphus applaudentibus ſympotis aliquot ejuſdem farinæ. Quanquã quod ad meam injuriam attinet, non admodum ægrè B fero: ſed illud vobis conſiderandum eſt, an conducat moribus populi, ut aſſueſcat hujuſmodi obtrectationibus, quæ paulatim etiam dulceſcunt, poſtquam ſerpſit venenum: an expediat hujus Academiæ publicæ utilitati, cui fortaſſis ampliùs faveo, quàm quidam qui ſibi videntur favere maximè. Nec enim Principis benignitas hanc inſtituit Academiam, ut illic ſuaviter agerent tres aut quatuor, ſed ut in totius ditionis utilitatem hîc floreant omnia honeſta ſtudia: Videlicet in gra- C tiam *Egmondani* exulabit poetria; ſic enim ille vocat poeticen, cujus adeo rudis eſt, ut ne nominare quidẽ poſſit: & locus dabitur ſycophanticæ etiam dicato collegio. Sed nè te prolixioribus onerem literis, magnifice Rector, ſi ſtolidis iſtiuſmodi clamoribus impoſueritis ſilentium, conſuletis non tam mihi, quàm tranquillitati publicæ ſtudiorum, quam moribus populi, quàm autoritati ſacrarum concionum, quæ blateramentis hujuſmodi profanantur, quales quales nos ſumus. Sin aut non vul- D tis, aut non poteſtis, ipſe fortaſſis experiar remediũ: nam ſatis diu videor mihi tuliſſe hominis iſtius furias, quas ſcio nemini veſtrûm placere: ſed quidam abutuntur hujus ingenio, veluti malo nodo malum adhibentes cuneum. Hæc malui ſcribere, quod id eſſet utrique commodius: cras ſi vacabit, & tua valetudo patietur, coram plura, tum dicam, tum audiam. Benè vale. *Lovanii* XV. Calend. Novem. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM

LIBER DECIMUSSEXTUS.

Eraſmus Rot. Thomæ Moro S. D.

Epiſt. 1. QUæ tibi narrata ſunt de concertatiuncula, quæ mihi fuit apud hujus Academiæ Rectorem, cum *Nicolao Egmondano*, nec omninò vera ſunt, neq; tamen nihil habent veri: ſic enim ſolet rumor, & augere quod geſtum eſt, & variare fabulas: neque verò mihi tam inimicus eſt, ut patiar illum mendaciis traduci. Rem igitur ut habet accipe. Quandoquidem video vobis iſthic tantum eſſe ocii, ut quid hic ineptiamus vacet cognoſcere. Ubi literis expoſtulâſſem apud hujus Academiæ rectorem quòd *Egmõdanus* in concione nos perſtrinxiſſet, reſcripſit ille: Si placeret ipſum audire coram ſua verba ſonantem, fortaſſe rem poſſe componi. Reſpondi me nihil detrectare, tametſi non eſſem neſcius, ab illo μηδὲν ὑγιὲς proditurum. Convenimus, conſedit Rector, huic ego dexter aſſedi, ſiniſter ille. Nec erat inanis ordo, noverat *Egmondani* mores, ac de me ſibi falsò perſuaſerat eum eſſe, qui poſſem irritari: proinde medius conſedit, quo pugnam dirimeret, ſi fortè λογομαχία ad ungues ac pugnos efferveſceret. G Rem igitur paucis exponit Rector. Ibi compoſito ad miram, ſed ridiculam gravitatem vultu, infit *Egmondanus*. Ego nulli feci injuriam in ſacris concionibus, ſi *Eraſmus* ſe putat læſum proferat, ſum illi reſponſurus. Rogabam an putaret ullam atrociorem injuriam, quam hominem immerentem in publica concione traducere mendaciis: ibi continuò commotus homo, & relicta

quam

quam exuperat perſona, magis etiam purpuraſcens (nam rubebat & antea, erat enim tempus pomeridianum.) Et cur, inquit, tu nos traducis tuis ſacris libris? In libris, inquam, meis nuſquam eſt nomen tuum. Nec in concionibus, inquit, meis auditum eſt nomen tuum. Negavi libros meos eſſe ſacros, in quibus aliquando narrem etiam ſomnia mea, nihilq; non nugeri non idem licere in ſacris concionibus. Præterea longè minus, inquam, ſcripſi de te quàm res habet. Tu de me publicè mentitus es, dicens faviſſe *Luthero*, cui nunquam favi in eum ſenſum, in quem tua dicta interpretatur populus, & ipſe ſentis. Ibi jam non commotus, ſed furenti ſimilis: imò, inquit, tu es autor horum omnium, tu es verſipellis ac veterator, & nihil non intorques caudâ quadam. Atq; his ſimilia multa evomuit veriùs quàm dixit, quæ illi tum ſuggerebat ſplendida bilis. Senſi & mihi concitari ſtomachum, jámq; vox quædam eruperat, ſermonis non ſatis temperati proœmium, non quidem racha, ſed aliud quiddam, quod pejus oleat quàm ſonat. Sed repreſſi me illicò, ſatius ducens, & meæ (nam parum valebam) & Rectoris parcere valetudini, cui & ipſi cum medicis res erat, poſtremò ſtultum & indecorum ratus adverſus furentem furere: itaq; ſubridens verti me ad Rectorem: poſſem, inquam, teſtari de inſigni contumelia, poſſem regerere convicia: appellat me verſipellem, liceret ipſum viciſſim appellare vulpem: appellat me duplicem, poſſem ipſum appellare quadruplicem: ait me caudâ contorquere omnia, poſſem dicere illum linguâ ſuâ inficere omnia: ſed hæc nec viris digna ſunt, ac vix etiam mulieribus. Agamus argumentis, finge me. Hic ille protinus interpellans magno clamore nautico: Non fingo, inquit, nolo fingere, hoc veſtrum eſt, vos poetæ fingitis, ac mentimini omnia. Jam magis ridere libebat, quàm indignari. Si fingere non vis, inquam, da igitur. Nolo, inquit, dare. Fac inquam, ita eſſe. Non faciam, inquit. At pone ita eſſe, inquam. Non ponam, inquit. Sit igitur ita, inquam. At non eſt, inquit. Quid igitur, inquam, vis me dicere: Dic, inquit, ita eſt. Vix Rector impetravit, ut ſineret me loqui. Ut verum ſit, inquam, me in libris meis quædā ſcripſiſſe ſecus quā oportet, non tamen hoc erat tuū, ad animi tui vindictam abuti ſacri loci, ſacræ concionis autoritate, & populi ſimplicis credulitate. Poteras viciſſim in me ſcribere, poteras me in jus vocare. Nunc non tam mihi facis injuriam, quàm toti huic Academiæ, quàm toti populo, quā ſacræ concioni, quæ longè aliis fabulis dicata eſt. Hic quum deeſſet homini quod reſponderet, aliò ut ſolet deflexit. Ita inquit, optares tibi ſimilem autoritatem. Quam, inquā, concionandi? annuit. Atqui inquam & olim ſum concionatus, & arbitror me poſſe meliora dicere, quā audio te aliquando proferentem. Quin igitur, inquit, facis? Quia puto me inquam, majus operæ precium facere ſcribendis libris, tametſi tuam induſtriā non improbarem, ſi modò doceres ea quæ faciunt ad bonos mores. Ibi venit homini in mētem, quod ſcripſiſſem in literis ad Rectorem (legerat enim) hæc mihi immerenti, imò bene merenti indignè fieri. Ubi, inquit, tu bene mereris? Fatentur, inquam, hoc plurimi, me non malè meritum de bonis literis. Ita, inquit, ſic vos eas appellatis, ſunt malæ literæ. Et in ſacris, inquam, literis multa reſtitui. Imò, inquit, multa falſaſti. Cur igitur,

A inquā, approbat *Romanus* Pontifex ſuo diplomate? Ita diplomate, inquit: quis vidit tuum diploma? ſubindicans à me confictum eſſe. An poſtulas, inquam ut diploma per ſingulos circumferam, aut in foro exhibeam? Exhibui *Atenſi*, vidit *Dorpius*. Ita *Dorpius*, inquit, additurus & in illum aliquid convicii, ni Rector illum ſuo vultu compeſcuiſſet. Videbis & tu ſi voles, inquam. Nolo, inquit, videre tua. Cur igitur damnas, inquam? Cur in *Luthero* damnando tantum apud te valet Pontificis auto-

B ritas, in meis probandis plumâ levior eſt? Hoc ſermone omiſſo, cœpit commemorare, jam velut affectum moturus arte Rhetoricâ, quantis honoribus affeciſſent me Theologi *Lovanien.* priuſquā in eos ſcripſiſſem. Quid non fecimus, inquit, tibi? Cæterùm de virulentis obtrectationibus, quibus me laniârat *Egmondanus*, etiam priuſquam *Lovanium* commigrarem, nulla mentio. Reſpondi non mei moris extenuare cujuſquam in me beneficiū, cæterùm me hactenus Theologorum beneficio

C non admodum uſum fuiſſe. Ibi neſcio quo pacto factus mitior. Verum, inquit, quia non potuimus. Ergo, inquam, nè imputes, quod non præſtitiſtis. Nam quantum potueritis malè faciendo ſenſi, officii nihil expertus ſum, niſi quod me vocâſtis ad actus, quos vocatis & convivia quædam ſolennia; à quibus nemo magis abhorret quàm ego: tantum abeſt, ut exiſtimem me hoc nomine multum debere vobis. Vos me ultrò invitâſtis ad amicitiam, ego ut nunquam ambii, ita nunquam dedi

D anſam dirimendæ. Ex hoc ſermone venit homini in mentem, de facta inter nos amicitia, uno ipſo nondum ſatis placato, cum nemo ſtolidiùs læſiſſet, quàm ille. Putant hoc eſſe religionis *Colophonem*, ut illis ſupplices ſint, etiam qui non ferendis injuriis ſint affecti: tantum abeſt ut quenquam ipſi reconcilient, aut juxta doctrinam Evangelicam benefaciant ei qui læſerit. Bene mones, inquit, jactas inter nos factam fuiſſe concordiam; Quid? an non fuit inquā? Nónne compotavimus ſplendidè

E in collegio *Falconis*? (Conſtiterat hoc prandium ejus domus moderatori non mediocri pecuniâ. Et quoniam erat dies *Mercurii*, tantum piſcium erat paratum uni *Egmondano*, quantum ſatis eſſet quatuor athletis) nonne propoſita facis conditio, ut utrinq; deleret offenſas omnes amneſtia? Negavit ille fortiter, quod tot teſtibus actum erat. Rector interpellans ita moderatus eſt litem, ut fateretur inter omnes *Chriſtianos* eſſe aliquam concordiam, cæterùm eam pacem non fuiſſe nu-

F meris omnibus abſolutam. Ego arridens rogabam, quotâ compotatione pax Theologica abſolveretur. Me ſimplicem arbitrari, vel ſine compotatione confici pacem inter bonos. Hinc rurſus aliud illi venit in mentem. Rectè admones, inquit, tu nos habes ludibrio, & traducis tanquam ebrios. Expoſtulante me, ubi vocâſſem eum ebrium. Scribis, inquit, me fuiſſe uvidum à prandio largiore, quid hoc aliud eſt, quàm eſſe ebrioſum? Hoc, inquam, neq; te nominato ſcripſi, & narro ab

G aliis dictum: nam tui *Carmelitæ* hoc lemmate te excuſabant, nè quis gravius ferret, quod dixeras uvidus à prandio largiore. Ita tui, inquit, indignans opinor, quòd *tui* dixiſſem non *veſtri*. Quod ſi maximè, inquam, edidiſſem nomen, quid erat flagitii, ſi quod tu publicè auſus es dicere, ego ſimili libertate retuliſſem? nunc honoris tui gratiā ſupprimo nomē tuum, & rem atrocē civiliter narro.

Dixeras

Dixeras *Fabrum* ac me, qui nunc pugnaremus in- A
ter nos, olim pugnaturos in profundo tartaro. Ia,
inquit, hoc ab aliis audiſti. Verùm, inquam, at non
ab uno, ſed audes tu negare dictum? Obticuit, quâ
quidem in re primùm ſum admiratus novum ho-
minis pudorem. Mox in alium campum expatia-
tus, negavit ſe unquam facturum finem vociferan-
di in *Lutherum*, donec illum confeciſſet. Reſpondi,
per me licere illi vociferari uſq; ad ilium dirupti-
onem, modò nè in me blateraret: neq; me queri,
quòd in *Lutherũ* clamâſſet, ſed quòd in me: quod B
ipſum, ſi illi uſq; adeo cordi eſſet, pergeret, nihil ta-
men lucri facturus, niſi ut eſſet bonis omnibus
ludibrio, quandoquidem in ea concione vidiſſem
paſſim omnes ridentes: Hic ille, Ia, inquit, illi tui
erant. Quàm mei ſint, inquam, neſcio, pleroſq; nè
de facie quidem noveram. Inter cætera crimina
objecit & hoc, quòd allegarem epiſtolas illuſtrium
virorum, qui mihi nonnihil tribuerent; ſignificans
eas à me confingi, nec ullos eſſe qui mea proba-
rent, cum ego fermè totum hoc epiſtolarum ge- C
nus premam: ſimúlq; indicans nihil oportere pro-
batum haberi, quod ipſius calculo non eſſet com-
mendatum. Hinc conjicere licet ſimul & mode-
ſtiam hominis, qui ſibi tam parum tribuat, & ſim-
plicem puréq; *Chriſtianum* animum, qui nihil mali
non ſuſpicetur de proximo. Cum inter cætera di-
xiſſem, non debere videri mirum, ſicubi querar
nonnihil de Theologis in libris meis, cum *Joannes*
Standitius Minorita, Theologus, Epiſcopus à ſan-
cto *Aſino*, apud Regem ac Reginam *Angliæ*, mul- D
tis proceribus & eruditis adſtantibus impuden-
tiſſimè me detulerit tribus nominibus, primum
quòd tollerem reſurrectionem: deinde quòd nihili
facerem ſacramentum matrimonii: præterea
quòd male ſentirem de Euchariſtia: cum in omni-
bus libris meis, nihil magis aſſeram quàm reſur-
rectionem, ac matrimonium editâ declamatione
ſic prædicarim, ut Theologi putârint errorem eſſe
hæreticum, quòd matrimonio plus ſatis tribuerim:
poſtremò cum de Euchariſtia nuſquam, neq; ſcri- E
pſerim, neq; locutus ſim, niſi ſicut decet, id eſt, ſum-
ma cum reverentia. Ia, inquit, hæc omnia fortaſſe
ſunt vera. O vocem impotentis animi, ſibiq; nihil
non indulgentis! cur hæc potiùs in me vera eſſent,
quam ſi quis dicat *Egmondanum* compilâſſe ſacra-
rum ædiũ gazophylacium? quàm incantâſſe mo-
rituros, uti ſibi traderent hæreditatem, fruſtratis
hæredibus? quàm ad quæſtum prodidiſſe, quæ au-
divit in arcanis confeſſionibus? Hæc fortaſſe pro-
babiliùs in illum competerent, quam quæ volebat F
ille videri non abhorrentia à veris in me. Huic di-
vo committant parentes liberos ſuos ut imbibant
veræ religionis ſemina. Quid tibi nunc referam
ſingula? quicquid quocunq; caſu dicebatur, rapie-
batur in occaſionem convicii, non aliter quàm
ſolent pueri rixantes, ac mulierculæ procaces, quic-
quid dixeram regerebat in diverſum. Objiciebat
epiſtolam ad *Lutherum* ſcriptam. Illic, inquã, mo-
neo quid debuerit vitare. Imò, inquit, doces eum
ſcribere. Etiam hoc videbatur malè habiturum G
hominem, ſi *Lutherus* aliquanto melius ſcripſiſſet:
adeo illum perire cupiebat, non corrigi. Sed illud
nullo modo concoquebat, quod adjeciſſem, *non*
admoneo quid facias, ſed ut quod facis perpetuò fa-
cias. Hic cum excuſarem civilitatem Rhetori-
cam, quâ negamus nos admonere, cum maximè
admonemus, rurſus incanduit. Pulchrè, inquit,

A dixti, hoc verè rhetorum eſt, omnia fucare, finge-
re, mentiri. Arridens faſſus ſum aliquando men-
tiri Rhetores, ſed interim mentiri nonnunquam
& Magiſtros noſtros. Rurſum cum dicerem me
conſuluiſſe dignitati Theologorum, reſpondit: no-
bis hãc curam relinque, nos proſpiciemus. Cum ad-
derem exurendis *Lutheri* libris, eum è bibliothecis
eximi poſſe, ex animis non item. Ia, inquit, ex ani-
mis: ibi eum tu poſuiſti. Cum nihil inter nos con-
veniret adeo ut ſi dicerem literas bonas, ille conti-
B nuò vocaret malas: ſi librum caſtigatum, ille falſa-
tum: ſi me dixiſſem alienũ à factione, ille protinus
caput factionis appellaret, negaturus & intra cleã
eſſe duri quicquam aut extra juglandem eſſe duri
quicquam, ſi quid tale affirmâſſem, Rector inter-
ſecans rixam jam nimis longam, negavit hæc eſſe
digna Theologis: ſe lubentius auditurum, ſi quid
faceret ad concordiam ſarciendam. Age inquam,
quando negas eam concordiam unicâ compotati-
one potuiſſe coire, quid ſupereſt ad conſumman-
C dam? Hortante Rectore dixit: ut ſarcias famam
noſtram abs te læſam. Ubi, inquam? in epiſtolis?
annuit. Illis, inquam, jam evulgatis mihi non eſt
in manu quod petis, quanquam illic nullius famam
læſi. Ergo palinodiam, inquit, cane. Quam? Scribe
Lovanii ſynceros & probos eſſe Theologos. Id, in-
quam, haud unquam negavi, ſed quos ego taxavi,
ſi mihi præbebunt probam materiam, magnificè
de illis ſcribam. Hic irritatus: Et tu, inquit, ſi nobis
præbueris bene loquendi materiam, bene de te lo-
D quemur. Tu ſtilum habes nos linguam habemus.
Taxas, inquit, nos quòd tibi oblatremus à tergo,
audeo tibi in os dicere. Nec mirum, inquam, tu
quibus es moribus, auderes etiam conſpuere os
boni viri. Negavit ſe adhuc eſſe tam contuma-
cem. Hoc ſermone interrupto Rector admonuit,
ut de *Luthero*, quod erat caput, ageretur. Age, in-
quit, ſcripſiſti pro *Luthero*, nunc ſcribe adverſus il-
lum. Hic inficiatus me ſcripſiſſe pro illo, ſed pro
Theologis potiùs adverſus illum, cum excuſâſſem
E multa, ocium, imperitiam, metum, inter alia præ-
texui ſuſpicionem crudelitatis, ſi ſævirem ſtilo
meo in hominem proſtratum ac victum. Imò hoc
ipſum, inquit, ſcribe *Lutherum* à nobis victum
eſſe. Reſpondi non deeſſe qui hoc vociferarentur,
vel me tacente. Præterea magis fore decorum, ſi
ipſi ſuam celebrarent victoriam, qui peperiſſent.
Poſtremò mihi non conſtare, quòd eum viciſſent,
cum libri illorum nondum prodiſſent in lucem.
Sub hæc deſperans, verſus ad Rectorem ait, nónne
F prædixi nos nihil acturos? Quamdiu, inquit, de-
trectat ſcribere adverſus *Lutherum*, tam diu ha-
bebimus eum pro *Lutherano*. At iſthoc, inquam,
nomine tu mihi *Lutheranus* eris, qui nihil ſcribas
adverſus illum, neque tu ſolus tantùm, ſed innu-
meri tecum. Atque ita non dicto ſed ſignificato
vale, Rectori non mihi, diſceſſit: quemadmodum
qui in gladiatoria ſchola vulnus præter certaminis
leges acceperunt, cæteris quidem dant dextram, ei
à quo læſi ſunt non dant. Habes ferè ſummam
G illius præclari colloquii, quod illi tamen viſum
eſt admodum blandum, cum hoc ageretur, ut
me pelliceret eloquentia ſua ad inſectandum ſtilo
meo *Lutherum*. Neque paſſus eſt ille ſibi perire
hujus conflictationis gloriam. Jactitavit apud
compotores ſuos, quam fortiter obſtruiſſet os
Eraſmo. Rector eadem ſuis denarrans, non ſine
riſu, negavit ſe unquam crediturum fuiſſe, mihi
tantum

tantum eſſe temperantiæ. Quanquam non hinc mihi laudem hanc arrogo, qui prorſus inſanus fuiſſem, ſi cum illo contendiſſem. Et tamen eſt unus aut alter hoc ſceleratior. Nam hic ut moleſtus eſt & pertinax, ita minus habet fuci, ſemper ſui ſimilis. Talem aiunt fuiſſe puerum, talem magiſtellum, talem baccalaureum, talem Theologiæ profeſſorem, qualis nunc eſt *Carmelita.* Nè *Vulcanus* quidem hunc recudat, neq; refingat *Mercurius.* Sibi tamen videtur præcipua baſis *Chriſtianæ* religionis, & ordinis *Carmelitici* decus. Tam jucundus eſt huic Academiæ, quàm ſunt fici in oculis. Sed vomicam hanc nemo poteſt excutere. Bene vale, mi *More. Lovanii.* Anno M.D.XX.

Eraſmus Budæo ſuo S.D.

Epiſt.2. AMicorum optime ſimul & eruditiſſime. Si *Morus*, & *Brixius* eſſent à me alieniſſimi, tamen vehementer dolerem literarum nomine, quòd duo tam inſignes Muſarum myſtæ, tam virulentis libellis ſeſe conſcinderent, magno ſtudiorũ incommodo, magno gaudio eorum, qui jampridem cum melioribus literis bellum gerunt. Nunc quum uterq; ſit amicus, alter etiam conjunctiſſimus, dici non poteſt, quàm acerbe feram hoc diſſidii inter eos incidiſſe, quorum utriuſque & ingenium adamo, & gloriæ faveo. Uterq; ſtrenuè contemnit alterum: verùm ex mutuo contemptu quid oriri poteſt, niſi ſimultas ſemper gliſcens in pejus? Egi ſtudioſiſſimè cum *Moro*, ut ſilentio rem diſſimularet: & perſuaſeram, ni *Brixius* tam ſeditioſè exagitâſſet eum locum, de Rege laudato, non ſine ſuggillatione filii, ut quidem interpretatur *Brixius*. Non eſt res ludrica rem habere cum *Iove*, quem evocâſſe parum ritè conceptis precibus exitio fuit. Non quòd *Moro* quicquam ſit ab hoc ſuo metuendum, cui ob eximias dotes unicè charus eſt, tamen *Brixius* declaravit animum perdendi *Mori* cupidum. Quod *Brixius* ſcripſit in *Morum*, cum omnium judicio ſit pluſquam ſatis, tamen odio illius non ſatisfacit. Nuſquam non arripit occaſionem inſectandi *Morum*. Neque quicquam exit illius, in quo non multis verbis illum impetat, cum ille tamen nihil adhuc reſponderit. Demiror quis ſic inſtiget animum *Brixii*. Obſecro te per Muſas, ut veſtra autoritas juvenilem iſtum ἐνθεασμὸν coherceat. Non hic ago *Mori* mei negotium: nam ſi pergat hæc contentio, crede mihi, fortaſſe famæ non nihil auferet *Brixius*, at gloriæ nihil. Bene vale *Budæe* chariſſime. *Antverpiæ* pridie *Laurentii.* Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo.

Eraſmus Roterodamus Guilielmo Burbanco S.D.

Epiſt.3. IS demum verè amat, qui gratis amat. At tu *Eraſmum* immerentem, tam conſtanter, tam ardenter amas, ut vix quenquam invenias, qui ſynceriùs, aut pertinaciùs, aut vehementiùs amet promeritum, *Romæ* à me nullis provocatus officiis, quo affectu complecti cœpiſti? Nec interim vel tantillum refrixit in me tua gratuita benevolentia, cum tot jam annis nullum id genus officiorum interceſſerit, quibus inter amicos ſolet ali renovariq; charitas, alioqui deſuetudine ſolita langueſcere. O pectus amicitiæ candoriq; natum,

A quod ego ni redamem, tum non deprecor quo minus omnes me dicant adamantem geſtare in pectore, aut ſi quid adamante durius. Atque hic quoque, juxta proverbium, gratia gratiam parit. Afflavit tibi *Montjoius* aliquid ſui in me animi, & utriuſque ſtudium tot mihi in una familia amicos excitavit, ni fallor. Quid enim aliud in cauſa eſſe conjectem: nam quæ dos, aut quod officium meum ſic inflammavit *Thomæ Lovelli* juris Pontificii doctoris in me ſtudium? Aut quæ res eruditiſſimi viri *Roberti Tonicii* B tam non vulgarem benevolentiam conciliavit? Unde *Franciſco Philippi*, ſummæ ſpei juvenis, tam ſingularis erga me favor? Quid autem commemorem non novum quidem illum, ſed hoc ſpectatiorem amicum, *Franciſcum* medicum? Quid doctorem incomparabilem *Samſonem*, cujus ingenio nec optari quicquam poteſt purius aut amicius? Quid *Gonellum* illum non amicum, ſed prorſus animæ dimidium meæ? Quid *Clementem*, cui *Morus* amoris in me C ſui ſcintillulas aliquot afflavit? Quid *Ricardum Pacaeum*, qui mihi planè *Pyladem* quendam, non tam pollicetur, quam præſtat? Quid *Cutbertum Tonſtallum*, cum quovis priſcorum conferendum, quorum non ita multa paria celebravit antiquitas? O me divitem! O domum illam auguſtam ac felicem! O verè ſplendidum Cardinalem, qui tales viros habet in conſiliis, cujus menſa talibus luminibus cingitur! Sed quàm iſti præter meritum amant *Eraſmum*, tam alii quidam D præter meritum averſantur. Et utinam malevolentiæ non eſſet fœcundior propagatio. Verùm mihi potius eſt paucioribus placuiſſe, ſed egregiè probis, quam multis iſtorum ſimilibus, qui ferè aut ſtolidi ſunt, & indocti, aut manifeſto livoris, & invidentiæ morbo obnoxii, aut ea ingenii perverſitate ut nemini omninò bene velint, ſibi propemodum ipſis invidentes: ſed obtrectatoribus mentem meliorem precemur. Apud amicos, tu fac nomenclatorem agas, ac nominatim ſingulis E ex me ſalutem dicito. Bene vale vir integerrime. *Lovanii* Cal. Septemb. Anno M.D.XX.

Eraſmus Roterod. Petro Barbirio S.D.

TAndem nactus ſum librum quem in me ſcripſit *Jacobus Lopis Stunica*, ut non paulò doctior, ita minus virulentus, ſi ad *Lei* calumnias conferatur, cujus ego laudibus adeo nihil detraham, ut velim etiam conduplicatum, quod ſibi liberaliſſimè tribuit, quanquã in me tam malignus, *Epiſt.4.* F ut nihil non adimat, ingeniũ, memoriã, judiciũ, eruditionem, lectionem ſacrorum voluminum, peritiam linguarum, denique & Grammatices, horum omnium beatiſſimum quoddam cornu ſibi ſuaviſſimè vendicans. Certè pulchrè penſavit quorundam immodicum favorem, qui me laudibus ſic vehunt, ut ex muſca faciant elephantem. Hic è pygmæo facit culicem. Quod ſibi tam impensè favet, nec miror, nec invideo. Cæterùm demiror, quæ res ſic exacerbârit hominis animum in G me, à quo nè verbo quidem unquam fuerit læſus: neque enim mihi perſuadere poſſum, tantum odium concipere bene natos animos (quando ut audio gentis claritudinem, cum eruditione conjunxit) niſi adſit improbus aliquis inſtigator. Nunc audio felicis memoriæ Cardinalem *Toletanum*, cui noſter, heu jam iterum ſucceſſit *Croius*, illi fuiſſe autorem, ut prius opus ad me mitteret

quam

quam evulgaret; quod ſi reſponſione ſatisfacerem, A magis è re ipſius eſſe premi librum quam edi. Sin aut non reſponderem, aut protervè & indoctè reſponderem, publicaret ſuos labores bonis avibus. At ille ſtatim a morte Card·nalis typographis tradidit opus, cum illum id temporis latere non poſſet, alteram editionem novi Teſtamenti, aut exiſſe jam, aut mox exituram. Hæc utcunque habent, mihi certe voluptati eſt, etiam apud *Hiſpanos* eſfloreſcere linguas ac bonas literas: ac de *Stunica* B ingenio mihi ſatis ampliter promitto, ſed vereor nè apud cordatos & eruditos ex hoc labore, quo famam auſpicari voluit, non tam opimam gloriam retulerit, quàm ipſe ſibi polliceri videtur. Siquidem ut maximè perſuadeat ſe linguis, & literis omnibus, longáq; ac diligentiſſimâ veterum evolutione, ſi quiſquam alius, inſtructum, optimè nôſſe quid deferendum ſic interpreti: cum aliquando labatur in rebus maniſeſtiſſimis, ut perſuadeat me heri ac nudius tertius cœpiſſe legere ſacros interpretes, in *Hieronymo* nihil intelligere, C qui ante annos viginti ſcripſerim *Enchiridion*, qui in hoc opere, ut ipſe verè ſcribit, tumultuario tantum adſeram teſtimoniorum, nullis interim indicibus adjutus quibus ille felicior me fuit: quis crediturus eſt illi, quod hoc opus ſuſceperit, non ullo maledicentiæ ſtudio, ſed animo prorſus ab omni contentione alieno, cum toto opere ab initio uſq; ad finem nihil aliud quàm me derideat ex alto, carpat, laceret: lapſus etiam alienos, mihi D odioſiſſimè impingens, puta typographorum, & *Oecolampadii*, nonnunquam atroces tragœdias excitans ex his, quæ ſunt ſimpliciſſimè dicta: quale eſt, quod ſcripſeram *Neapolim* nunc ab *Hiſpanis* occupari, & ἀντίδωρον apud *Paulum*, pro *Hiſpania* ſcribi. Subinde magni convicii loco me *Batavum* appellans; quaſi mihi vicio verti debeat, etiamſi apud *Sogdianos* natus eſſem; aut *Hollandia* regio ſit, ulli regioni contemnenda, ſive cultum ſpectes, ſive celebritatem urbium, ſive rerum affluentiam; E ſive laudem ingeniorum: quæ tam felicia paſſim apud illos oriuntur, ut ad illos collatus ego verè talis videri poſſim qualem me facit *Stunica*. Nec ſatis erat, ſic temperâſſe operis præfationem, ut totidem ferè ſint in me convicia, quot ſunt verba: ſingulis ferè annotationibus addit præfationes novas, & coronides, quibus me laniet. Ac rurſum, quaſi hoc quoque parum eſſet, addidit indices marginales aculeatiores ipſo contextu. Adeo nihil erat ſatis illius animo modeſto, & ab omni F contentione prorſus alieno. Jam haud ſcio num ſatis prudentis hominis videbitur, quod hunc interpretem affirmet ſcitè & eleganter vertiſſe novum Teſtamentum. Certè non videtur præſtare patrocinium, quo pollicetur ſe defenſurum ab omni calumnia ſuum interpretem, cum ad tot ſolœciſmos à me notatos nihil reſpondeat. Adeo ſilentio ſuo damnat, quem ita magnificè tuendum ſuſcepit: etiamſi ipſe non hoc agebam, ut impeterem interpretem, unde quid mihi fructûs erat futurum? ſed obiter annoto, ſi quid videtur G profuturum lectori ſtudioſo. Quantum offecerit famæ meæ *Stunica*, neſcio, certe vellem ſuæ rectiùs conſuluiſſet: nam ego facilè boni conſulo, quicquid cedit in commodum ſtudiorum. Et acuit quidem ingenia contentio moderata, ſed hanc virulentiam quà nunc, neſcio quo fato, fervent omnia, vellem abeſſe quum ab omnibus honeſtis ſtudiis, tum præcipuè à ſacris. Tu mi *Barbiri*, expectatione tui nimium diu nos torques, nova ſubinde ſpe lactans animos noſtros. Meum abitum remoratæ quidem ſunt aliquot aliæ cauſæ, ſed harum præcipua fuit, tui videndi deſiderium. Quòd ſi te mutuum habet noſtri deſiderium, properes oportet. Sic enim hic quotidie lapidor rabularum conviciis, ut periculum ſit nè conficiar tot ſaxis in unum caput involantibus. *Lutheri* tragœdia peracta eſt apud nos, atque utinam nunquam prodiiſſet in Theatrum: tantum hoc verentur quidam, nè cupidè vitatâ *Scyllâ*, deferamur in *Charybdim*, & hac victoriâ quidam crudeliùs abutantur, quàm expediat rei *Chriſtianæ*. Bene vale patrone incomparabilis. Ex *Anderlaco*, ubi nunc ex urbano factus ruſticus ſat ſuaviter ago, ſexto Cal. Julias. Anno M. D. XXI.

Eraſmus Roterodamus Martino Bruxellenſi S. D.

SImul atque volumen allatum fuerit, ad te veniet. Nihilo ſeciùs quod miſiſti literis incluſum, in tuos uſus erit incolume. Mitto libellum *Epiſt.5.* *Jacobi Latomi*, ſanè quam eruditum & elegantem, quem nonnulli ſuſpicantur non ab ipſo tantum, ſed è communi Theologorum conſilio conflatum, & in me vibratum: mihi ut *Latomo* dignus videri poteſt, ita videtur indignus, qui communi Theologorum ſuffragio ſcriptus videatur, neq; me dignum arbitror, in quem talia ſcribantur. De cæteris coràm: nam ſubitò vocor *Antuerpiam*, tamen mox rediturus. Bene vale *Martine* chariſſime, tertio Calend. Apriles. Anno M.D.XIX. *Lovanii.*

Eraſmus Rot. Martino Bruxellenſi S.D.

CHariſſime frater, acceptis tuis literis non reſpondi, protinus decreveram viſere te. Verùm ſemper novis occaſionibus ſum prohibitus. *Epiſt.6.* Oro te, nè quid animum tuum diſcruciet hæc tragœdia planè fatalis, tuus dolor mihi prodeſſe non poteſt, obeſſe poteſt certè tibi. Omiſſis hujuſmodi næniis oblecta te ſanctis ſtudiis, & philoſophiâ *Chriſti*, quæ gaudet bonis, & tolerat malos. Puto me habiturum Vetus Teſtamentū *Hebraicum Antuerpiæ*. Si non mutâſti ſententiam, curabo ut ematur: ſin ſecus eſt animus, deſcribe quid velis fieri. Bene valè in Domino mi *Martine* chariſſime. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Roterodamus Martino Bruxellenſi S.D.

VIde num aptum munus miſeris, crumenulam non habenti pecuniam. *Epiſt.7.* Reperi in mea bibliothecula *Gregorium Nazianzenum*, & ab *Hieronymo* laudatum, non minus pium, quàm eruditum ac facundum. Eum ratus tibi placiturum, ad te ire juſſi, vel ἀντίδωρον, vel mei in te ſtudii qualecunque ſymbolon. Tu perge tuam ætatem florentem, atque indolem non vulgarem, utrunque Dei donum, in ſanctis ſtudiis exercere, ſed ita ut ſimul hoc agatur quod legitur. Bene vale chariſſime mihi, ætate fili, presbyterio frater, noſque precibus tuis *Chriſto* commenda. Anno M. D. XIX.

Eraſmus Martino ſuo S. D.

Epiſt.8. VIr integerrime, mitto libellum epiſtolarum, inter quas una eſt, quâ reſpondeo ſtultiſſimo libello quem ad me miſeras. Eam invenies paginâ qq. quanquam poſtea pœnitudo me cepit, tantum operæ in rem tam nihili collocatum. Tuum nomen non expreſſi, nè quid turbæ tibi conciliarem: nè illius quidem, nè ſe proditum clamaret, qui tamen prodi cupit. Bene vale noſtri memor, præſertim in precibus tuis. Anno M.D.XVIII.

Eraſmus Rot. Martino Bruxellenſi S. D.

Epiſt.9. NOn queror, quòd mihi parum tribuas, ſed hoc nomine parum tribuis, quòd *Leicis* annotationibus meas præfers, quaſi verò ille ſcripſerit annotationes. De *Luthero* movent ſtultam ac pernicioſam tragœdiam. Id poſtea ſentient, non quòd C *Luthero*, ſed quòd *Chriſtianæ* faveam tranquillitati. Utcunque ſcripſit *Lutherus*, certè hic tumultus nulli cordato placet. Sortem tuam meritò ferres graviter, niſi cuique mortalium, ubique ſatis eſſet quod ferar. Commodè ferendo, facillimè lenies neceſſitatem, quæ vitari non poteſt. Nam ſervitutem mutare, fortaſſe duriore, non eſt conſilii. Non deſero vos, ſed fatigatus ſtudiorum immodicis laboribus, obambulabo, verùm non procul à *Lovanio*, nè me conficiat quadrageſima. Spero Regis D adventum his pudendis tumultibus finem impoſiturum. Roga noſtrum *Lutzemburgum*, ut cras ad prandium veniat familiariter, & tu unà cum illo, ſi poſſis: nam velle ſat ſcio. Bene vale chariſſime *Martine*. E muſæo noſtro. Anno M.D.XIX.

Eraſmus Roterod. Martino Bruxell. S. D.

Epiſt.10. TOt obruor laboribus ſtudiorum, ut ſi maximè cupiam non vacet adire te. *Ioannes Hagius* ab- E jurat ſe eſſe autorem famoſi libelli. Ego ſuſpicor *Leum* autorem eſſe, aut certè inſtigatorem, ni me mea fallit divinatio. Res leviter me movet, mihi ipſi bene conſcium: ſed ſi poſſim certum ſcire qui ſit, fiet ut ſit aliis exemplo, quiſquis eſt ille *Satanæ* organum. Tu fac te ſacris literis oblectes, abſque contentione, quæ tuam tranquillitatem turbat, & meis negotiis non multum adfert momenti. Cras eo *Antuerpiam* empturus *Hebraicum* volumen, niſi quid variat animi tui ſententia. Bene vale *Mar-* F *tine* chariſſime, ætate fili, ſacerdotio frater, & iſtos homunculorum tumultus magnoanimo deſpice, nixus cœleſti *Chriſti* præſidio. Anno M.D.XIX.

Eraſmus Roterod. Aloiſo Marliano Epiſcopo Tudenſi S.D.

Epiſt.11. EX amicorum aliquot literis, neque vulgarium, neq; levium, ſed haud ſcio an amoris nimium ſoliciti, cognovi iſthic per neſcio quos clancularios G obtrectatores, ſubinde ſpargi novos rumores, ac ſuſpiciones me favere *Luthero*: mihiq; tribui neſcio quos libellos maledicos, quos audio iſtic ſubinde novos provolare, aliunde alios. Scio temporibus his regnum eſſe calumniæ, nec ullâ tempeſtate plus licuiſſe effreni maledicentiæ: ſed tamen apud eruditos, cordatos & graves viros, inter

A quos te vel in primis numero, non oportet eſſe locum hujuſmodi delationibus. Admonuerat me pridem tua prudentia, etiamſi memorem, ut aiunt, monebat, nè me admiſcerem *Lutheri* negotio. Adeo me non admiſcui, ut ſummis viribus obnixus ſim, nè res in hunc locum progrederetur, quo minime volebam. Tantum initio priuſquam viderem, quorſum tenderit *Lutherus*, non probavi ſeditioſos clamores apud populum. Suaſi ut res inter eruditos libris tranſigeretur. Malebam *Luthe-* B *rum* correctum quàm extinctum: aut ſi perdendus erat, malebam abſq; magno orbis tumultu cõfici. Hoc conſilium etiam nunc probaret *Romanus* Pontifex, ſi pernôſſet quibus modis hic res geratur, & quo ſtudio plurimæ nationes proſequantur *Lutherum*. Sed illud fuit cõmentum quorundam monachorum, quibus non aliter charus ſum, quàm bonæ literæ, ut me volentem nolentem involverent *Lutherano* negotio. Qui *Luthero* favere videntur, modis omnibus conati ſunt me in ſuas partes attra- C here. Qui *Lutherum* inſectantur, conati ſunt me in illius factionem propellere, paſſim in publicis concionibus debacchantes in nomen meum odioſiùs aliquanto, quàm in ipſum *Lutherum*. Ego tamen nullis machinis à ſtatu mentis dimoveri potui. *Chriſtum* agnoſco, *Lutherum* non novi. Eccleſiam *Romanam* agnoſco, quam opinor à catholica non diſſentire. Ab hac nec mors divellet, niſi illa palàm divellatur à *Chriſto*. Seditionem ſemper exhorrui, atq; utinam eadem mens eſſet *Luthero*, ac D *Germanis* omnibus. Video in pleriſque regionibus *Ciſalpinis* plurimos eſſe, qui fato quodam favent *Luthero*. Ac mirè fit, ut *Lutherum* hoſtes ſublevẽt, ipſe viciſſim hoſtes, quaſi mutuò colludentes. Nemo magis officit *Luthero*, quam ipſe ſibi novis ſubinde & odioſioribus libellis Rurſus quidam tam indoctè, tam ſtultè, tam ſeditioſè viciferãtur apud populum, ut & ſeipſos faciant omnibus inviſos, & *Lutherum* cõmendent affectibus hominũ, & Pontificia cauſam gravẽt, quemadmodum ſolent gra- E vare clientẽ mali patroni. Laudo eos qui favent *Romano* Pontifici, cui nemo pius non favet. Quis enim non faveat ei, qui proximus imitator *Chriſti*, totum ſe impendat ſaluti populi *Chriſtiani*? ſed optarem illi cordatiores patronos. Iſti nihil aliud quàm eſuriunt *Lutherum*, nec meâ refert, elixum malint an aſſum. Certè quòd me negotio admiſcent, quod ad me nihil attinet, & impiè faciunt, & parum prudenter: citiùs enim *Lutherum* conficerent me non admixto. Atque hac in re co- F gor in *Aleandro*, viro alioqui tum humanitate non vulgari tum eruditione ſingulari prædito, deſiderare prudentiam tam periculoſo negotio dignam: ſi modò vera ſunt, quæ de illo ſcribuntur ac prædicantur. Fuit olim inter nos arctiſſima familiaritas, commendavi eum proficiſcentem in *Galliam* literis meis, ubique apud omnes de homine honorificentiſſimè prædicavi, etiam ſcriptis: ſuſpexi doctrinam hominis, mores amavi, quanquam eos habet ille ſuos, nec malè videbatur cõ- G venire inter utrinſq; genium. Habebat in mandatis, ut modis omnibus eos etiam pelliceret, qui ante fuiſſent factionis *Lutheranæ*, tantum aberat ut ſummus Pontifex quenquam innoxium cuperet alienari. Sed hujus ingenium per ſe non inhumanum, aliò perpulit quorundam inſtigatio. Atqui commodiùs illi ſucceſſurum erat *Lutheranum* negotium, opinor, ſi ſuos favores cum meis conjun-

xiſſet. Habuiſſet in re pia fautorem: in re Pontificis, certè non adverſantem. Jactitant *Lutherum* hauſiſſe pleraque ex libris meis. quid hoc mendacio impudentius? cum primus ſtatim articulus refellat manifeſtariam iſtorum vanitatem. Ubi ſignifico, quicquid agimus eſſe peccatum? ut nè commemorem innumeros alios, quibus affine nihil omninò reperitur, nè in ludicris quidem meis. Et tamen olim hæretici ex Euangelicis & Apoſtolicis literis hauriebant ſua venena. Interim loquor perinde, quaſi ille ſcripſiſſet aliquid hæreticum, atque illud è meis ſcriptis hauſiſſet. Dicitur non agnoſcere quoſdam libellos: fortaſſe ſaperet ſi nullos agnoſceret, ſiquidem hoc perſuadere queat: ſed quibuſcunque auxiliis ille ſcribit, certè in omnibus libris qui illius titulo circumferuntur, non eſt ulla ſyllaba mea: hoc quamlibet ſanctè dejerare non dubitem. A multis jam annis, non mihi tantum perſpecta eſt tua ſingularis prudentia, perſpectus animus in me candidus & amicus, nota eſt omnibus tua autoritas. Proinde te rogo, ut adverſus iſtiuſmodi malitioſas calumnias patrocineris innocentiæ noſtræ. Excutiantur omnia, quæ ſecretiſſimis etiam literis effudi in ſinum amicorum, fortaſſe liberiùs pro meo ingenio, quàm expediat nonnunquam: excutiantur quæ inter pocula etiam ſolemus effutire: nihil comperietur, niſi me maluiſſe *Lutherum* correctum quàm extinctum, quum adhuc ſpes eſſet fore ut ſeſe verteret ad meliora. Et nunc quoque malim rem ſopiri, quàm magno orbis tumultu exacerbari. Mallem à malis bona ſecerni, quàm odio quorundam, quæ mala videntur, optima perire. Poſtremò ſuadeo, ſic eſſe vitandam *Lutheranã Scyllam*, nè præcipites eamus in *Charybdim* diverſæ factionis. Hæc ſi videntur digna ſupplicio, habent reum confitentem. Ego certè non alio animo feci, quã ut conſulerem, & *Romani* Pontificis, & Theologorum dignitati, & publicæ *Christianæ* ditionis tranquillitati. Nullum adhuc *Lutheri* librũ, quamvis puſillum, legi totum: nullum illius paradoxum unquam defendi, vel joco. Quorundam indoctos & ſeditioſos tumultus, nec probo, nec quiſquã vir probè cordatus hic probat. Quorſum tendant video, nimirum in exitium bonarum literarũ & ad ſtabiliendam ſuam tyrannidem. Sic igitur fugio *Lutherum*, ut hos tamen probare non poſſim. Pauci ſunt, ſed hi multos concitant. Non damno ordinem, ſed ipſi ſuo ordini peſſimè conſulunt. Habea ornatiſſime Præſul totam animi mei tabulam, quòd ſi quid iſthic jactatur, quod repugnet religioni *Christianæ*, quod turbet publicam tranquillitatem, quod adverſetur dignitati ſedis *Romanæ*, certo certius habeto, non eſſe profectum ab *Eraſmo*, quocunque titulo circumfertur. Id ita eſſe tempus, nihil non proferens in apertum, olim declarabit: & nunc paratus ſum quocunq; argumento teſtificari, me nec unguem latum velle diſcedere ab iis, qui conſentiunt cum eccleſia catholica. Scio quidvis eſſe ferendum potiùs, quàm ut publicus orbis ſtatus turbetur in pejus, ſcio pietatis eſſe, nonnunquam celare veritatem, eámq; neq; quovis loco, neq; quovis tempore, neque apud quoſvis, neque quovis modo, neq; totam ubiq; promẽdam. Neq; enim quemquã eruditum fugit eſſe quædam recepta, vel paulatim obrepente conſuetudine, vel adulatione Juriſconſultorum recentiũ, vel temerariis definitionibus ſcholaſticorum, vel arte deniq; techniſq;

A Principum, quæ præſtaret reſcindi: verùm illud erat prudentiæ *Christianæ*, ſic tentare remedium, ne ſiniſtrè tentatum morbum non tolleret, ſed exacerbaret, ac pro morbo mortẽ acceleraret. Nec enim auſim pronunciare, an aliquo pacto *Christianis* probanda ſit *Platonis* ſententia, qui permittit ſapientib' illis cuſtodibus, ut populum ipſius bono fallant mendaciis, quandoquidem veris ac philoſophicis rationibus contineri promiſcua multitudo nõ poteſt, nè prolabatur in deterius. Illud ſemper B. cavi, nè aut tumultûs eſſem autor, aut novi dogmatis aſſeverator. Rogatus ſum à multis ac magnis, ut me *Luthero* adjungerẽ: reſcripſi me fore *Lutheri*, ſi ille ſit in parte catholica. Rogarunt ut præſcriberem fidei regulam, reſcripſi me non nôſſe aliam fidem, quàm eccleſiæ catholicæ. Hortatus ſum illos, ut ſe *Romano* Pontifici reconciliarent, & querimonias illorum diſſui. *Lutheri* libellis primus omnium obſtiti, nè excuderentur. Mox egi cum homine, ut abſtineret à ſeditioſa ſcriptio- C ne. Semper enim hunc exitum metui, majora moliturus, ni me, præter alia, religio quædam deterruiſſet, ne fortè imprudens repugnarẽ ſpiritui *Christi*. Hortatus ſum & hortor multos, ut abſtineant à libellis famoſis, præſertim anonymis, quibus tantũ irritant animos hominum, malè conſulentes non ſolùm *Christianæ* paci, verum etiam illi cui videntur favere. Monere poſſum, cogere non poſſum. Mundus plenus eſt officinis typographicis, plenus Poetaſtris & Rhetoriſtis. Quid iſti tumultuentur, D ut mihi in manu non eſt, ita iniquiſſimum ſit mihi imputari temeritatem alienam. Atque hac ſanè in parte minus ſum iniquus *Hutteno*, etiamſi ſupra modum diſcrucior, illud ingenium, illam in utroq; genere dicendi felicem venam, non dedicatam eſſe felicioribus argumentis: ſiquidem is ſuam phraſim, ſuúmque titulum ubique præferens, neminem alium gravat invidia, præterquàm ſeipſum. Iſti cum ſibi fidem abrogant, dum ceu diffiſi cauſæ, non audent addere verum nomen, E tum innoxios eóſque multos degravant invidiâ. Jam iſthic adeſſem unà cum illuſtriſſimo *Ferdinando*, ſi certum ſcire potuiſſem vos adhuc eſſe *Vuormaciæ*. Sed mirum quàm hic nihil eſt certi, nè apud Proceres quidem aulicos. Bene vale Præſulum decus, & aulæ Cæſareæ non infimum ornamentum.

Auguſtino Scarpinello ſcripſi pridem, ei quæſo uti meis verbis ſalutem dicas, atque etiam *Severo* viro mitiſſimo, maléque reſpondenti ſuo nomini. *Lovanii* octavo Calend. April. Anno M.D.XX.

F

Aloiſius Marlianus Epiſcopus Tudenſis Eraſmo Rot. S.D.

QUanti aut ego te fecerim, aut ab aliis fieri voluerim, abundè & tu nôſti, & hi qui mihi aliqua cum neceſſitudine, tum conſuetudine conjuncti ſunt: namq; tantũ amicitiæ tribui noſtræ, quæ à tua ſingulari virtute, ſummóque meo in te ſtudio proficiſcebatur, ut in te agendo & ornando G nullum nunquam officium prætermiſerim, cum conjunctam tecum me omnem cauſam & fortunam habere putarem. Quapropter cum in *Hiſpania* eſſemus, curavi ut ad te *Barbirius* utriuſque noſtrum amantiſſimus ſcriberet, nè emeritus, & extra omnem aleam poſitus quotidie in theatrum depugnaturus deſcenderes, néve toties fortunam tuam experireris, cum Epiſt. 12.

ſatis

ſatis tibi gloriæ & ſamæ tuæ conſuluiſſes, quod te facturum literis tuis recepiſti: ægrè enim ferebam cum iis te quandoque congredi, quibus à te vinci pulchrum eſſet; quódque te populorum & imperitorum fluctibus objiceres. Cum vero ex *Hiſpania* rediiſsemus, & te *Bruxella* convenisſem, oravi nè quid tibi commune cum *Luthero* eſſet. Fuere enim eo tempore qui te planè alieno animo à *Luthero* non fuiſſe (inepti ſanè homines) ſuſpicarentur. Tu autem quod rogabam, ita pollicitus es te facturum, ut ego aliis id fore de te non minus, quàm de me pollicerer. Invaluit poſtea in dies etiam atque etiam magis fatalis iſta *Lutheriana* calamitas, quæ multorū animis ita inſedit, ut non plures ſuperſint qui infici poſſe videantur: unde deplorandam tempeſtatis noſtræ conditionem puto. in quâ longe majora mala quàm remedia videamus. Nam nec mala perpeti, nec remedia ferre poſſumus, cum hi nunc homines reperiantur, qui fabulis & deliramentis potiùs capiantur, quàm veris rationibus detineantur. Ab *Aleandro* verò noſtro, homine ut reor tibi cum cōmunibus ſtudiis, tum mutuis officiis cōjunctiſſimo, & veteri amico, ea de te tantum audivi, quæ de ſeipſo dici vellet. Modeſtus eſt profectò, quod admiror in tanta linguarum multiplicitate, & bonarum artium varietate, humanus & ſuaviſſimis vir moribus: eſt præterea eâ animi moderatione, ni fallor, ut non deteriora in alios dicat, quàm de ſe vellet audire. Quòd verò *Lutherum* & *Germanos* pleroſque à ſcribendo quantum in te fuit deterrueris, rem te dignam feciſti, dum tantum prodeſſe te reipublicæ & religioni velle oſtendiſti quantum poſſes. Aliorum autem non magis acta probo quàm tu probes, cum furere illum eorum remedia coegerint. Aggrediendus profectò aliâ viâ erat. Ego nè me nihil feciſſe putes in *Lutherum* orationes duas ſcripſi, quarum una mitior, altera poſt libros illos ab eo noviſſimè editos acrior fuit, non tamen ut hominem damnatum, ſed damnatam cauſam vellem, ſalvámque rempublicam & religionem illo ſalvo cuperem. Eas ad te mitterem niſi nos ad redeundum parati eſſemus, cum redierimus coram de multis agemus, quæ nunc nec licet nec libet ſcribere. Interea rem & dignitatem ita tuebor tuam, ut nec meam ego, nec tu, ſi hoc loco eſſes, tuam tueri magis velles. Si autem à te fieri quicquam poteſt, vel ad compeſcendos hos motus, vel ad ſedandam hanc ſeditionem, quantum vel gratiâ vel autoritate vales contende. Eam enim immortalitatem, quam tu quæris, & tua tibi ſcripta pollicentur, additâ hac pietate facillimè conſequeris. *Auguſtinum Scarpinellum*, & *Severum* tuis verbis ſalutavimus, hi literas quas ad eos te dediſſe ſcribis mirantur, & ægrè ferunt ſibi non fuiſſe redditas, cum eas maximè optarent. Habuiſti tamē eos tui nominis acerrimos defenſores. Vale. *Vuormacia* ſeptimo April. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimoprimo.

Eraſmus Rot. Aloiſio Marliano Epiſcopo Tudenſi S. D.

Epiſt. 13. INgratiſſimus ſim mortalium, quotquot ubivis ſunt omnium, Præſul ornatiſſime, ni tuum in me animum, ni tuum erga me ſtudium agnoſcerem. Porrò lævæ mentis ſim, ſi tuis cōſiliis graver obtemperare, cum non alius ſit cujus conſiliis, vel

A libentiùs, vel feliciùs obtemperet Cæſar ipſe. Temporum horum calamitatem non poſſum non imputare fatis, nec video remedium, ni Deus aliquis ἀπὸ μηχανῆς exoriatur, qui tragœdiæ finem imponat. De *Aleandri* in me animo, & à pluribus, & a gravioribus mihi nunciatum eſt, quàm ut potuerim omninò diffidere, & tamen reclamat hominis eruditio, reclamat vetus noſtra familiaritas, nec alioqui facile recipio in animum, quod gratiarum ſolvat nodum. Gaudeo te mecum non

B probare iſtos, qui jam ſtolidis rationibus impugnant *Lutherum*, ut & cauſæ noceant ſuæ, & ſe traducant: & Pontificis dignitati peſſimè conſulant, & multos lædant innoxios, & quod eſt omnium graviſſimum, multitudinem ad ſeditionem provocent. Tum verò magis ſubſcriberes meæ ſententiæ, ſi ſpectares oculis, ſi haurires auribus, quæ iſti ſtultiſſimè quotidie deſignant. Orationes tuas cupidiſſimè legam, de quibus jam *Cutberti Tonſtalli* præjudicium habeo. Nec dubito

C quin in ea præſtiteris, quod in aliis tuis lucubrationibus ſoles, nimirum eruditione eximiam pari cum prudentia conjunctam. Ex amicorum literis intelligo eum, qui me ſuis literis admonuerat ſuſpicionis iſthic obortæ, plus ſatis de me ſolicitum fuiſſe. Scribunt enim nihil fuiſſe ſiniſtræ ſuſpicionis, niſi de oratione quadam, cui in frontiſpicio præfixus eſt titulus: *Dedymi Faventini*. Stili nitorem, ac ſales obiter inſperſos in cauſa fuiſſe, ut quidam eam mihi aſſererent, ſed levi duntaxat

D ſuſpicione. Ea poſt ad me miſſa eſt. Ilicò riſi ſuſpicionem hominum, cum eadem in calce prodat & cognomen verum autoris, ſed *Græcè*. Quod etiam ſi non fuiſſet aſcriptum, tamen me nequaquam feſelliſſet autor. Quidam ſubmonuit, conſiliū quoddam exiſſe *Colonia* cujuſdam, qui putârit rem ſic eſſe componendam, ut & Pontifex auferret laudem clementiæ, & *Lutherus* obedientiæ. Nec defuiſſe, qui ſuſpicarentur, hoc à me profectum. Erat quidem iſtud exhibitum nobis, cum ageret Cæ-

E ſar *Coloniæ*, ſed manu deſcriptum, nec adhuc editis libris, qui plurimorum animos à *Luthero* alienârunt. ferebatur autem eſſe cujuſdam ex ordine *Dominicalium*. Et ut ingenuè dicam, mihi tum non diſplicuit. Quod ſi Principibus magis placet ſeveritate rem conficere, precor ut hoc felicius ſit, quod illis magis arridet: felicius, inquam, rei *Chriſtianæ*, non hominum quorundam rationibus, quibus ea cordi ſunt, quæ ſunt hujus mundi. Vale patrone incomparabilis. *Antuerpiæ* XVII. Calend.

F Maias. Anno M.D.XXI.

Eraſmus Roterod. Obtrectatori ſuo pertinaciſſimo S. D.

ESt illud quidem omnium, qui *Chriſto* nomen dederunt in baptiſmo, pro ſua virili referre Epiſt. 14.
Principem ac doctorem ſuum, qui maledicētibus non viciſſem maledixit, ſed pro probris amarulentis, ſalutarem doctrinam rependit, præcipuè ta-

G men eorum, qui doctrinam ac vitam Theologicam profitentur. Cæterùm ab hac forma immane quantum abſunt mi *Bucenta*, qui pro benefactis rependunt maleficium, qui fratrem etiam bene merentem, letali linguæ veneno ſine fine confodiunt. Poſteaquam *Lovanium* commigrâras, non deſtitiſti paſſim in *Eraſmi* famam debacchari, nullâ unquam quamlibet levi injuriâ laceſſitus.

Ac mihi quidem primum non libuit credere. Res
enim videbatur indigna, non dicam ſacerdote, nõ
dicam Evangelico præcone, non dicam Theologo,
non dicam monacho, ſed omninò viro. Siquidem
mulierum eſt, ſed procacium ac ſtultarũ, linguæ
telo ulciſci affectus ſuos. Mox ubi tam multa hinc
atque hinc referrentur, quid alibi dixiſſes in cõvi-
viis, quid alibi in monaſteriis, quid alibi in plau-
ſtris aut navib⁹, ita quidem credidi vera, quæ nar-
rabantur, ut tamen totum hoc quicquid eſſet rei
negligendum eſſe ducerem. Et tu interim mihi
blandus occurrebas, amicè compellabas, videlicet
exiſtimans ad me non pervenire, quod tu nuſquã
non ſpargeres. Tandem cum me à ſolenni prandio,
quod celebratum eſt apud *Auguſtinenſes*, vultu per-
quam amico rogares, quid tibi mandarem abitu-
ro in *Hollandiam*, mandavi tibi fraternam charita-
tem, hactenus non ſatis abs te curatam, videlicet
civiliter ac blandè ſubmonens, ut aliquando deſi-
neres iſtâ linguæ petulantiâ teipſum traducere
magis quam me, & ſimplicium animos malis ve-
nenis inficere, quæ poſt reſorbere non poſſis. Nam
ſcorpius admotus vulneri, retrahit ad ſe vene-
num, quod infixit caudæ ſpiculo. Nec alioqui pe-
riclitatur, niſi qui ictus eſt. Hic quem ſemel vene-
ficâ linguâ percuſſeris, mederi non potes: & latè
ſerpit malum, ſemper plures arripiente contagio.
Poſteaquam bene monitus deteriora ſequutus es,
impetravit à me *Chriſtiana* charitas, ut adirem cu-
biculum tuum, idq; tu fatebaris, inſolens. Admo-
nui privatim, ac liberè quidem, ſed tamen aman-
ter, ut linguam iſtam in uſus meliores flecteres. Ex
eo colloquio ſcis quam multis argumentis depre-
henderim craſſiſſimam planeq; pudendam inſci-
tiam tuam, cum tamen totus eſſes occupatus in
annotandis periculoſis erroribus meis, etiam uſq;
ad hæreſeos crimen, interea nec intelligens ea
quæ ſcripſeram. Videlicet huc deſperationis ven-
tum erat, ut periclitanti religioni *Chriſtianæ Bu-
centes* cogerentur admovere manus. Siquidem cum
ipſe *Thomam* excuſans, imò laudans ſcripſiſſem il-
lum indignum qui in ea ſecula incideret, nimirum
ſentiens illius ingenium dignum fuiſſe ſeculo feli-
ciore: tu Deum atque hominum fidem paſſim im-
plorabas, quòd tantum eccleſiæ doctorem, eúmque
relatũ in album divorum, cum primis autem *Do-
minicalis* inſtituti, appellâſſem virum indignum.
Cum alicubi ſtudens exaggerare morbum obtre-
ctationis, adduxiſſem exemplũ libelli famoſi, ceu
mali capitalis, ut ex collatione demonſtrarem,
quantum eſſet ſceleris, ſic cõjuratis linguis, famam
immerentis inceſſere: tu putabas à me probari li-
bellum famoſum, quaſi verò probet homicidium,
qui deterrens ab adulterio, doceat hoc juxta cir-
cumſtantiã aliquam eſſe gravius homicidio. Cum
adductis aliquot ex *Auguſtino Chryſoſtomóque* lo-
cis, quibus videntur Virgini matri tribuere affe-
ctum humanũ, affinem alicui peccato, ſubjeciſſem,
*Et nos facimus eam prorſus immunem ab omni pecca-
to, nimirum ſentiens nos non rectè illam liberare à pec-
cato originis, ſi illi verè tribuimus peccatum ab ipſa cõ-
miſſum*: tu interpretabaris me definire, quòd Virgo
mater fuiſſet immunis à contagio primorum pa-
rentũ, quod ſi definiſſem, nihil erat periculi. Eſt
enim ea opinio, ut favorabilior: ita mihi ſanè
probabilior. At interim non intelligebas homo
acutus, me in diverſum potius ratiocinari. Hic fa-
cilè ſatisfactionem accipiebas, daturus veniam

A etiam ſi diſſenſiſſem à judicio eccleſiæ, modò
Thomæ ſententiæ ſubſcripſiſſem. Cum ego citaſ-
ſem è *Thomæ* commentariis, quod opinionem eo-
rum, qui negabant ſub Euchariſtia eſſe verũ *Chri-
ſti* corp⁹, appellaret hæreſim: cæterum eorum ſen-
tentiam, qui negarent *Chriſtum* his verbis conſe-
craſſe, *Hoc eſt corpus meum*, refelleret quidem,
cæterùm errorem vocaret, non hæreſim. Moxque
adjicerem mihi videri tutius in totum, ſi proceres
eccleſiæ de hiſce rebus, quæ nec certis teſtimoniis
B ſcripturarum, nec argumentis ſolidis doceri poſ-
ſent, non ita definirent, ut opinionem ſuam vellẽt
haberi pro oraculis: tu judicabas illic eſſe ingens
periculum, videlicet lapſus inſcitiâ ſermonis *la-
tini*, has voces *in totum* interpretans in utraque
parte quæ præceſſerat, cum *Latinis in totum*
ſonet *in genere*, hoc eſt non ſolum in hac materia,
verùm etiam in aliis ſimilibus, nimirum ſecundæ
parti de qua tunc agebatur, quæ nec argumentis,
nec teſtimoniis certis doceri poteſt. Et adjeceras
C in margine tuâ manu, *vide quam pernicioſè hic ſcri-
bit de re, de qua toties pronunciavit eccleſia*, videlicet
indicans me negare, verum eſſe corpus. Ac mihi
quidem expoſtulanti, quod tu tam calumnioſè
ſcriberes in locum lectum quidem, at non intel-
lectum, perquam ſalſe ſcilicet reſpondebas, tibi
jus eſſe ſcribere in tuo libro quæ velles. Quaſi ve-
ro non ſit idem jus aliis in chartulis ſuis ſcribere,
quæ lubeat, aut quaſi qui deferuntur ob libellum
famoſum, ideo vocentur in jus, quod in alienis
D chartis ſcripſerint. Et tamen hoc feſtivum apoph-
thegma adeo tibi arridebat, ut in proximo col-
loquio idem iterum repetieris, juxta illud vulga-
tum, δὶς καὶ τρὶς τὰ καλά. Atque hæc tam inſigni-
ter ſtulta brevi colloquio deprehendi, te ultro
proponente ceu bella quæpiam, & quæ refelli non
poſſent. Nec dubito quin multò ſtultiora fueris
propoſiturus, niſi te maluiſſem amicè corrigere,
quàm callidè expiſcari. Atqui quæ hactenus fe-
ceras erant ejuſmodi, ut vel arctiſſimam amiciti-
E am poſſent dirimere: ego tamen nullâ neceſſitudi-
ne tibi junctus, niſi quâ *Chriſtianus* jungitur *Chri-
ſtiano*, pro tanta malevolentia repoſui officiũ, ſpe-
rans fore, ut aliquãdo reſipiſceres. Admonui ſeriò,
tanquam frater fratrem, ut hoc operæ, quod ſu-
meres in reprehendendis alienis libris, quos non
intelligeres, impenderes diſcendæ grammaticæ,
diſcendis bonis literis, quarum inſcitiâ, tam fœdè
paſſim labereris, nec ea cerneres, quæ cernunt &
pueri. Admonui, ſi quid offenderet, me coram vel
F objurgares, non autem traduceres apud alios im-
merentem, Et videbaris non aſpernari monitio-
nem amicam veriùs, quàm blandam. Haud mul-
tò poſt prodiit Bulla, ut ferebatur adverſus *Luthe-
rum*. Eâ de re cum nulli mortalium verba feciſ-
ſem, tu ſubitò reverſus ad ingenium, cœpiſti voci-
ferari, me diplomati Pontificio obſiſtere, opinor
inſtigatus à quodam, cujus utinam non tam niger
eſſet animus, quàm eſt candidum pallium. Jam
vel *Paulo* autore debebam ingenium tuum habe-
G re pro deplorato, qui ſemel atque iterum fruſtra
monuiſſem, ſed quoniam juxta *Paulum* eundem,
Charitas omnia ſperat, rurſus adii te, ſolus expoſtu-
lavi cum ſolo, paulò quidem liberiùs, ſic enim res
poſcebat, ſed tamen amanter. Hic tu inficiatus,
quod ſciebam eſſe veriſſimum, cauſabaris aliud,
videlicet à me ſcriptas ad Cardinalem *Moguntinenſem*
tinenſem literas, quibus perſtrinxiſſem ordinem
veſtrum,

veſtrum. Nec puduit te fateri, literas eas tibi non
fuiſſe lectas, ob quas tantopere ſtomachareris, ni-
hilo verecundior illo ſodali tuo *Nicolao Egmonda-*
no Carmelita, qui cum digna atque indigna vocife-
ratus eſſet in Novum teſtamentum à me recogni-
tum, ubi *Lovanium* commigrâſſem, & hominem à
prandio ſubinde rogarem, ut coram indicaret quæ
offenderent in opere meo, reſpondit homo ſim-
plex, ſibi nunquam opus lectum fuiſſe. Obticui,
ſuſpicans illum non eſſe tam ignarum Dialecti-
ces, quin intelligeret, quid ex talibus præmiſſis
colligerem. Odioſiſſimè clamaverat venturum
Antichriſtum, nec legerat unquam quod damna-
bat. Sed de epiſtola mox: Interim ordinem rei
geſtæ perſequar. Ac tum quidem ubi te commo-
nefeciſſem officii tui, diſceſſi, nec admodum ſpe-
rans te fore meliorem, nec tamen omnino deſpe-
rans. Paucis poſt diebus *Joannes Faber* ordinis tui
ſodalis, cui utinam tam ſimilis eſſes eruditione,
moribus, prudentiáque, quàm es ſimilis cucullâ &
pallio: retulit mihi, quemadmodū te ſuper hac re
admonuiſſet, vel objurgâſſet potiùs. Nam illi for-
tè rem ut habebat expoſuerā. Reſpondiſti, ſi verū
ille narrabat, te poſthac *Eraſmo* fore certiſſimum
amicum, ſi noxiam hanc remitterem. Cúmq; ſub-
jeciſſet ille, ſe nolle mihi referre pro certis incom-
perta, dextrâ datâ confirmabas fore, quod polli-
cereris. Hæc cum mihi perſuaſiſſet eſſe veriſſima,
cœpit obſecrare per *Chriſtianam* charitatem, ſine-
rem exorari me, tecúmq; redirem in gratiā. Ego
verò ſemper ad concordiam facillimus, reſpondi
me non ſolùm velle condonare quicquid eſſet ad-
miſſum, verùm etiam oblivíſci. Hæc ſi vera non
ſunt, certè à me nè ſyllaba quidem afficta eſt, ita
narravit vir natu grandis, ſacerdos, Theologus, &
in ſuo genere pulchrè doctus, à concionibus Cæ-
ſaris, prior monaſterii *Auguſtani*. Scribat ipſe me
inter vaniſſimos, ſi verbum hîc mentior. Cum à
me nihil eſſet ortum novi, tamen tu protinus re-
lapſus es ad ingenium tuum, importunè, oppor-
tunè, nuſquam non exercens linguæ virulentiam
in eum; qui & monuerat tam amicè, & ignoverat
tam clementer. Cum *Dordraci*, neſcio quid tu-
multûs accidiſſet tibi poſt concionem, & curriculo
te *Lovanium* recepiſſes, nondum ſatis promptus
pro fide capitis ſubire periculum, clamitabas, ut
ajebant, hoc quoq; mihi meiſq; literis imputā-
dum, cum mihi *Dordraci* nemo mortalium ſit no-
tus, imò cum de *Luthero* nulli tum ſcripſiſſem a-
pud *Hollandos*, neque bene, neque malè. Nec his
contenta animi tui virulentia, ante paucos dies
natali ſancti *Thomæ Aquinatis*, ſubornatus eſt ju-
venis ordinis tui, qui bello commento meam in-
famiam cum *Thomæ* gloria miſceret. Edidicerat a-
doleſcens, centonē veriùs, quàm orationē, quam
non intellectam, velut pſitacus recitaret. Quam
enim intellexerit, vel hinc promptū eſt colligere,
quod cum referret ex *Horatio: Feriuntque ſummos*
fulmina montes, quantâ potuit voce pronunciavit:
Feruntq; ſummos f. m. Rurſum pro *illi antiſtites* re-
citavit *illi antiſtes*, nimirum, ut *Praeneſtinis* eſt ci-
conia conia, & ruſtico illi *Plautino*, rabo eſt arra-
bo. Ac nè cæteros lateret, quis eſſet autor tam bel-
læ fabulæ, tu proximus aſtabas ſuggeſto, ſuggerens,
feriunt, & *antiſtites* eſſe dicendum. O mirum & au-
ſpicatum ſancti *Thomæ* Encomium! Illi tributa eſt
eloquentia, nobis adempta. Quis non videat hoc è
media eſſe Rhetorica? Sic *Plutarchus Græcos* duces

A cum *Romanis* comparat, ſic formica camelo com-
parari ſolet. Quid autem imprudentius, quàm ju-
venem ἀναλφάβητον pronunciare, quid ego vel ſa-
piam in Theologia, vel valeam eloquentiâ? *Bu-*
centes eſt inſignis Theologus, fidei propugnator. &
Eraſmus nihil ſapit in re Theologica. Quantus
impoſtor eſt *Eraſmus*? Scribit *Paraphraſes* in epi-
ſtolas apoſtolicas, ſcribit annotationes in Novum
Teſtamentum. Reſpondit Theologis aliquot, ta-
men ignarus omnis Theologiæ. Ego mihi, ut non
B vendico eloquentiam, ita minimum ſumo in The-
ologia. Sed non adeo me pœnitet eruditionis meæ
mi *Bucenta*, ut velim cum tua permutare, qui
quantum in hoc ipſo genere quod profiteris va-
leres, ſatis ipſe declarâſti, cum in ſcholis audire-
mus te tua pleraq; de ſcheda pronunciantem, atq;
id etiam ægrè, quædam non admodum feliciter
reſpondentem. Sic tu *Thomæ* diſcipulus celebras
illius feſtum diem, quemadmodum olim *Lindii*
ſacra faciebant *Herculi*, aut *Græci Baccho*, quæ
C non videbantur ritè peragi, niſi conviciis ageren-
tur. Et poſtea miraris, quòd cordati viri, quod opu-
lentæ nationæ non mittant liberos ſuos in ve-
ſtram hierarchiam, ubi rudibus annis tales diſcant
artes, te præceptore, priúſque diſcant maledicere
proximo, quam poſſint diſcere. Quòd ſi *Thomas*
tam ſanctus eſt, quàm vos eum vultis videri, non
dubium, quin oderit obtrectationē, & Deo, & piis
omnibus inviſam: quòd ſi putatis illum hujuſmodi
panegyricis delectari, in quibus ſic ipſe laudatur,
D ut laceretur fama fratris, peſſimè nimirum de
illo ſentitis. Hoc exemplum tam irreligioſum,
cum auditores reliqui, pedum ſupploſione, ſibi te-
ſtarentur diſplicere, tamen neque te neque tuos
diſcipulos evangelicæ religionis profeſſores pudu-
it, ſed velut in re bene geſta, ſibi viciſſim arride-
bant, etiam antequam illa præclara, atque me-
ditata proloqueretur veſter pſittacus, videlicet nè
quis neſciret hoc communi conſilio geri. Succen-
ſes mihi, quod alicubi diſſentiam à *Thoma*, cur nō
E magis ſuccēſes, quòd alicubi diſſentiā ab *Hierony-*
mo, ab *Ambroſio*, ab *Auguſtino*? Quòd ſi læſus eſt
Thomas, quòd diverſum ab illo ſentiā, quin me re-
fellendo potiùs illius honorē vindicas? Id quoniā
non facis, ſatis fateris te non poſſe. Et quâ fronte
clamitas illū nihil ſcire Theologiæ, qui locis ali-
quot plus ſapit, quàm ipſe *Thomas*, veſtrâ ſententiâ
ſic omnium primus, ut nemo non longo ſequatur
intervallo? Hic igitur cum nolueris latere te eſſe
choragū hujus fabulæ, nemini dubium eſſe poteſt,
F cujus inſtinctu ſic debacchati ſint in publicis con-
cionibꝰ cæteri tui ſodales, *Moriæ*, et *Antibarbarorū*
interpretes ſuæ ſtultitiæ præcones, dum meā cupi-
unt traducere. Sed jam ad epiſtolā Card. ſcriptam
redeo, quæ te ſic irritavit, cum antea non blatera-
res in me, niſi in conviviis, navibus, & vehiculis,
nunc veluti lymphatus nuſquam non agas tuam
perſonā, ſubornatis etiam aliis quaſi ad maledicē-
dum tu non ſis multis par. Primum quid agitur in
tota illa epiſtola, niſi ut *Lutherus* corrigatur po-
G tiùs, quàm extinguatur, ut refellatur potiùs,
quàm ut conjurationibus opprimatur, ut mun-
dus doceatur magis, quam ut cogatur tantum?
Atque id erat è dignitate ordinis Theologici,
è dignitate *Romani* Pontificis, è tranquil-
litate populi *Chriſtiani*. Nondum id tem-
poris *Romanus* Pontifex interpoſuerat auto-
ritatem ſuam. Et ſciebam quid agerent

quidam, qui nihil affectant, niſi tyrannidem. Itaque literis obſignatis Principem amicum, optiméq; de me meritum admonui, nè quis illius autoritate poſſet abuti. Qui eam epiſtolam evulgârunt, an inimico animo fecerint neſcio, certè rem inimicam fecerunt. Tale conſilium non veritus fuiſſem ipſi *Leoni* Pont. Max. dare, ſi data fuiſſet occaſio, nec dubito, quin fuiſſet illi placiturum. Certè res ipſa docet, non fuiſſe ſtultum aut inutile, ac vereor, nè poſthac magis ac magis id experiamur. Verum hoc te quidē leviter movebat. Illud tibi viſum eſt intolerabile, quod ordinem veſtrum attigerim, quod *Bernæ* meminerim. Nec enim potui non ridere cum diceres, ordinē veſtrum tot annos conſtitiſſe, quaſi ego ſim illum ſubverſurus. Per me quidem ſtabit ordo tuus, atq; etiam florebit uſq; ad finem mundi. At ideo totus ordo læſus eſt, quod ſcripſerim eſſe aliquos, qui affectarent tyrannidē? Tot eſtis milia monaſteriorum, hominum innumeræ myriades, & omnes vocabuntur ad arma, ſi quis per occaſionem queratur, de uno alteróve ejus ſodalitatis? Si quis compertum habens ſacerdotem effutiiſſe, quod dictum ſit in arcana confeſſione, ſodalem admoneat, nè ſe temere cuivis credat, quód reperiantur, qui parum tenaces ſint ſilentii, num univerſi clamabunt ſeſe læſos? Et tamen hoc quod à me ſcriptum eſt, adeo ſecretum non eſt, ut vulgo paſſim hoc & ſciant & querantur homines. Porrò quòd *Savonarolæ*, & *Bernenſis* facinoris memini, non ſactum eſt in odium ordinis, quod illic etiam teſtor, nec odioſè, neq; multis verbis, ſed ita res quam tum agebam, poſtulabat. Quid autem accidiſſet etiamſi datâ occaſione meminiſſem? An mundus ignoraturus erat, ſi ſolus ipſe ſiluiſſem? Secus eſt ſi nullum ordinem licet attingere. At vos ipſi Principes, Magiſtratus, Epiſcopos, Abbates, palàm ac liberè inceſſitis, nonnunquam etiam ſeditioſè, neq; putatis æquum, ut quiſquam vos eâ de cauſâ in jus trahat, quod intactis perſonis rem inſectemini. In nullos libentiùs invehimini, quàm in paſtores Dominici gregis cuſtodes. Pauci dies ſunt, quod *Antuerpiæ* monachus quidam, parcetur ordini, monitus à magiſtratibus, ut doceret evangelium, à ſeditioſis clamoribus abſtineret, in publica concione dixit: *Jubent*, inquit, *prædicem Evangelium, at iſthuc audire licebit à parochis veſtris, etiamſi pridie dormierint cum magno ſcorto.* Hoc nō minus obſcœnè dictum quàm ſeditioſe, ſibi ignoſcunt, nec putant injuriam ordini factam, quem haud dubiè *Chriſtus* inſtituit. Et tu meditaris actionem læſæ majeſtatis, ſi quis per occaſionem attingat *Dominicanum* aut *Carmelitam*? Si cuiquam titulo parcendum erat, *Chriſtiani* titulo parcendum erat, neque levis eſt cauſa, nè detur anſa impiis exprobrandi nobis vicia noſtra: Et tamen hiſtoriæ *Chriſtianorū* in literas mittunt *Chriſtianorum* dedecora, nè à nominibus quidem abſtinentes. Cur virginum ordo non diſcerpit libros *Hieronymi*, qui ſic depingat virginum vicia? Cur epiſcopi non diſcerpunt libros *Cypriani*, qui tam attrociter invectus eſt in ſuorum temporum epiſcopos, turpem quæſtum, uſq; ad uſuras exprobrans? An ut olim religioſum erat vel nominare deos quoſdam, ita non licebit loqui de *Dominicanis*, aut *Carmelitis*, niſi cum honoris præfatione? Dicebat ille tuus diſcipulus, etiamſi vera eſſent, tamen eſſent ob honorem ordinis tacenda; cur ergò quidam, qui tantum honoris

A haberi volunt ordini ſuo, in alios nominatim etiam, ac palam mentiuntur? Id eſſe veriſſimum plurimis exemplis docere poſſim. Ego tot modis laceſſitus, nullius *Dominicani*, aut *Carmelitæ* nomen ſcriptis meis perſtrinxi: *Prædicatorio* ordini præ cæteris etiam faveo, vel ob hoc, quod minus oneratus eſt ceremoniis. Nè tibi quidem ipſi conceſſurus ſum, ut quanquam in *Thomæ* verba juraris, veris *Dominicanus* impenſiùs faveas, quàm ego. Nec ſum tam iniquus, ut quod ab his aut illis
B committitur imputem ordini. Et adeo non imputo, ut frequenter & illis parcam, à quibus ſum odioſiſſimè provocatus, nè quid lædam ordinem immerentem, perſuaſum habens, quæ faciunt iſti, optimo cuique ejus ordinis improbari. Et tamen id faciunt multi, tamque impunè, ut homini ſuſpicioſo videri poſſint Procerum juſſu facere quod faciunt. Et poſt hæc me fingis hoſtem ordinis, qui veriùs illi faveo, quam tu, cum tuis ſodalibus? An protinus vindicaveris honorem ordini
C tuo, ſi me dehoneſtâris, aut illum candidum feceris, ſi me feceris nigrum? Si verè ſtudes ordinem tuum commendare bonis omnibus, fac ut eaſdem dotes renovet, quibus olim & natus eſt, & propagatus, & commendatus orbi: Vitæ integritatem, ſanctimoniam non fucatam, contemptum mundi, doctrinam Evangelicam, manſuetudinem *Chriſtianam*. Hæc ſectantibus, favebunt, applaudent, bene ominabuntur omnes. Nunc quæ dedecora ſubinde nova vulgò narrantur de vobis? Quas paſ-
D ſim audimus querelas? quæ flagitia? Quæ utinam, aut eſſent ficta, aut certè carerent fide. Porrò quam non ſtudeā ordinis ullius infamiæ, vel hinc potes intelligere. Atroces iras in vos conceperat eximius ille Princeps *Hermannus* comes *à nova aquila*, quod præter meritum attactus eſſet literis *Iacobi Hochſtrati*. Quòd ſi vir ille perſtitiſſet in eo quo cœperat animo, res videbatur haud mediocri cum periculo ordinis veſtri conjuncta. Ego literis non indiligenter ſcriptis, perſuadere conatus ſum
E amico, ut eam contentionem remitteret. At ille quidem pro ſua verè generoſa manſuetudine remiſit. *Hermannus Buſchius* vir doctus juxta ac facundus indicârat mihi, ſibi eſſe in manibus opus, quod ex ipſo titulo conjectabam fore non parum mordax in ordinem veſtrum. Egi diligenter cum homine, ut verteret conſilium, & exiit opus, ſed retextum, ac multò moderatius, mutato etiam titulo. Eſt alter quidam eâ facundiâ, eáque doctrina præditus, ut planè victurum augurarer,
F quicquid ſcripturus eſſet. Is aggreſſus erat *Prædicatorum* & *Carmelitarum* inſignia dedecora in literas mittere. Non conquievi donec hominem abducerem à ſententia, partim iniquum eſſe docens, horum aut illorum commiſſa in ordinis infamiam vertere, partim inutile judicans, ſi mundus talibus fabulis inficeretur. Sunt enim quædam flagitia, quæ tutum non ſit commemoraſſe, quod genus ſunt prodigioſæ libidinum formæ, incantamenta, veneficia, ſortilegia, aliáque id genus,
G quæ veſtri non nunquam e ſecretis confeſſionibus diſcunt, quidam etiam imitantur. Vides mi *Bucenta*, quàm geram hoſtilem animum in ordinem tuum? At fortaſſe cauſaberis hæc eſſe conficta, imò ſuperſunt qui me refellant. Et poſteritas intelliget me minus vero dicere, proditis epiſtolis, quas nunc celant amici. Sed quereris unum atque alterum reſiliiſſe ab inſtituto veſtro ob lectionem

libro-

librorum meorum, eóſque bene nummatos. An iſthuc verum ſit, neſcio. Fortaſſis illi propiùs contemplati vitam quorundam, vertere ſententiam, animadvertentes mores non per omnia reſpondere cultui, quod nuper ſummatibus atque optimis viris accidiſſe notius eſt quàm ut ſit referendum. Illud fateor, admoneo locis aliquot, minimam religionis partem eſſe in cibis, cultu, aut ſimilibus ceremoniis, ſummam eſſe in purgatis affectibus, & officiis charitatis. Sanctiſſimum eſſe votum, quod *Chriſto* vovimus in baptiſmo, hoc eſſe maximè præſtandum, quod exigitur ab omnibus. Hoc qui præſtet, non eſſe magnopere, cur aliam deſideret profeſſionem. Admonui juvenes nè ſe temere conjiciant in hujuſmodi vitæ labyrinthum, priuſquam, & ſibi noti ſint, & intelligant, quibus in rebus ſita ſit vera religio. Damnavi eos, qui circumeant mare & aridam, ut quos poſſint irretiant, vel ob quæſtum, vel ob ambitionem, vel aliam aliquam ob cauſam his etiam ſceleratiorem. Quòd ſi quis hujuſmodi monitis factus circumſpectior abſtinuit ad tempus, ut ingenuè fateor, nihil me pœnitet. Si quem mea ſcripta reddidiſſent alieniorem à *Chriſto*, dolerem (ut verè fateor) inconſolabiliter, ac meos ipſe libros odiſſem. Cæterùm ſi quis abſtinuit inſtituto, cujus ſuſcepti mox pœnituiſſet, non eſt quòd doleam: atque hæc veſtrum erat inculcare, quæ nos admonuimus. Nam ſi probi eſtis, mavultis, opinor, pauciores, modò verè pios, quàm multos qualeſcunque, nihil enim dicam aliud in præſentia. Malo decem bene abſtinuiſſe ob monita mea, quam unum malè irretitum fuiſſe operâ meâ. Quod ſi hæc occinerentur omnibus, fortaſſe pauciores extarent, qui ſuis moribus dehoneſtarent profeſſionem ſuam, nec audiremus paſſim tam multos fruſtra deplorantes, ſe capiſtro præbuiſſe caput. Fortaſſe, nè tu quidem iſtius ordinis eſſes, ſed pro libris tractares ſtivam, aut aliud quippiam aptius ingenio corporique tuo. Quòd ſi cupitis quàm plurimos in gregem veſtrum allicere, date operam, ut inceſſus, ut oculi, ut ſermo, ut mores, ut facta veræ religionis indicia præ ſe ferant. Audiamus paſſim exempla, quomodo, in mediis deliciis ſobriè vos geſſeritis, quomodo voluptatem obviam fortiter ſpreveritis, quomodo lucro poſthabueritis pietatem, quomodo veſtræ gloriæ prætuleritis gloriam *Chriſti*, quomodo *Chriſtianâ* lenitate pertuleritis injuriam, quomodo malè merentem officiis obrueritis, quomodo pro veritate tuenda divitum ac Principum ſimultati vos expoſueritis. Date operam, ut quiſquis miſcuerit vobiſcum ſermonem, melior diſcedat à colloquio, quiſquis vobiſcum egerit convivium, ſobrietatis exemplum auferat, quiſquis vobiſcum aliquid humanorum negotiorum tractaverit, ſentiat vos meliores populo, minus avidos, minus moroſos, minus fucatos, minus perfidos. Denique ubique agnoſcant Evangelicam illam ſimplicitatem, in factis pariter ac dictis veſtris. Nunc non libet referre, quàm his diverſa de vobis vulgo commemorentur. Atque hæc celari poterant, niſi quidam ſeipſos proderent in publicis concionibus. An putatis populo non eſſe ſenſum communem? An univerſos è tuo cuique ſimilium æſtimas ingenio? Sapit & vulgus ingenio, ſapit experientiâ rerum, ſapit congreſſu doctorum ho-

A minum, ſapit lectione voluminum. Quid putatis illi venire in mentem, ubi conſpicit Theologum inſignem ſacra veſte, in loco ſacro, è ſuggeſto eccleſiaſtico, unde expectatur Evangelica doctrina, impotenti odio, virulentâ linguâ debacchari in famam proximi, oculis ardentibus, labiis ſpumantibus, voce immani, toto denique corporis habitu livorem & odium præ ſe ferente? Si vera eſſent omnia quæ dicerent, tamen populus non eſt adeo ſtupidus, quin intelligat ea non ſuo B loco dici, intelligit ex animo proficiſci nequaquam pio, quæ tam inimicè dicuntur. Itaque fit, ut etiam ſi quid rectè doceant, minus illis habeatur fidei. Quis enim credat ei, quem videat non eſſe ſui juris, ſed ſervum & addictum eſſe affectibus? Quid autem cum, quod non raro fit, audiunt etiam manifeſta mendacia? nam huc uſque rapit quoſdam animi cæcitas. Utinam audiretis, quæ paſſim inter ſe murmurent mulieres ac viri, talibus concionatoribus non paulò prudentiores: C Quid, inquiunt, an hac de cauſa venimus in templum, ut ocioſi audiamus, quid hic aut ille ſtomachetur in alterum? Nos domi relictis negotiis huc accedimus, ut audiamus *Chriſtum* nobis loquentem è pectore ſacerdotis, ut domum redeamus meliores, ut aliquid ſacræ doctrinæ, aliquid bonæ conſolationis domum reportemus, & in templo diſcimus lacerare famam proximi, ac domum referimus odii, livoris, & obtrectationis materiam. In conviviis, apud focum reno- D vatur contentio, aliis in aliam partem diſcedentibus. Quid opus erat hæc à templis peti, cum nobis plus ſatis domi naſcuntur? cur nobis ſubinde narrant, eſſe qui corrigant *Magnificat*, qui corrigant *Precationem Dominicam*, qui corrigant *Evangelium ſancti Joannis*? Si quid in his malè habet, quin ipſi inter ſe corrigunt potius, quàm nos ad lapides provocant, & inter concordes ſeditionem concitant? Nos iſtos alimus, ut animos noſtros confirment in fide, & per hos vo- E camur in dubium? Alimus eos ut ex illis dediſcamus noſtra vicia, & diſcamus evangelicam doctrinam, & ab his diſcimus, quod eſt omnium peſſimum, linguæ virulentiam obtrectationem. Si tales ſunt iſti, non committam illis liberos meos, nec illis credam arcana pectoris mei: nec enim ſilentium præſtant bonâ fide, nec rectè conſulunt, qui non ducuntur judicio, ſed feruntur cæcis affectibus. Hæc audimus mi *Bacecta* quotidie etiam à nautis, ab aurigis, à mulierculis. Nec eſt quiſ- F quam vir bonus, cordatúſque, quin intelligat horum querelam eſſe juſtiſſimam. Ita res in diverſum exit, ut dum alienam famam inceſſitis, veſtræ noceatis. Quid enim aliud lucrifacitis iſtiuſmodi blaterationibus, quàm odium optimi cujuſque? Quot amicos, haud aſpernandos vobis ademit iſta petulantia? plures ademptura ni reſipiſcitis. Circumſpice mihi & vide, num quiſquam vir doctus, aut integer faveat iſtiuſmodi petulantiæ. Habet hoc obtrectatio, ut etiamſi G fidem faciat, tamen auditor pejus ſentiat de eo, qui narravit. Quemadmodum productorem odit Princeps, etiamſi dignum fraude putat eum, qui proditus eſt. Sed hujuſmodi ſenatuſconſulta vobis naſcuntur inter pocula, & putatis orbi placiturum, quod duobus aut tribus compotoribus placuit. Peſſimè ſentitis de genere humano, ſi creditis hæc probatum iri omnibus. Nondum

adeo

adeo mundus obſurduit ad omnem naturæ ſen- A
ſum, nondum ſic exuit omnem affectum Euan-
gelicæ pietatis. Si ſyncerè, ſi liberè doceretis Eu-
angelicam veritatem, & ex officio conſequeretur
odium, pertineret ad vos illa *Chriſti* conſolatio:
Beati, cum vos oderint homines. Nunc optimus
quiſque à vobis redditur alieniſſimus, ob vicio-
ſum exemplum. Hæc tibi venirent in mentem
Bucenta, niſi malles odium in conſilium adhi-
bere, quàm rationem. Cum obambulas per mo-
naſteria, etiam *Cartuſienſium*, & humaniter ac- B
ceptus, jam debebas, id quod illi expectant, ali-
quid viciſſim depromere è ſacris ſtudiis quæ pro-
fiteris, ex arcanis illis contemplationibus, qui-
bus illi putant Theologos identidem cum Deo
colloqui, quod ipſos inflammet ad amorem vitæ
cœleſtis, quod impleat eos conſolatione ſpirituali,
quod ſemen aliquod ac ſcintillam Euangelicæ
charitatis inſigat; tu ſacerdos *Dominicanus*, Theo-
logus, denarras hiſtoriam *Eraſmi*, vera falſis
permiſcens, ac indecorè blaterans, quicquid in C
fortunam, quicquid in vitam, quicquid in do-
ctrinam, vel fingi, vel dici poſſit. Nec te cohibet
ab obtrectando, etiam cum vides hæc triſtibus
vultibus à cunctis accipi, imò cum audis omnes
reclamantes. Quid autem credis pios illos patres
de te ſuſpicari, cum hæc audiunt, quid inter ſe
queri? Fortuna mea talis eſt, ut ipſe jure poſſim,
& ſoleam multa de ea queri. Verùm nulli in manu
eſt, ſibi fortunam fingere. Et arbitror plus eſſe
laudis, invitâ fortunâ eluctari ad virtutem, & D
blandientem etiam rejicere, quàm ſi mihi dor-
mienti contigiſſet ampliſſima. Nec deerat oc-
caſio, nec ignorabam viam, quâ pararetur fortuna
lautior, ſi mihi placuiſſet tanti emere, quanti
video à multis emi. Neque vitam meam omni-
bus libero viciis, præſertim actam juveni. Do-
ctrinæ minimum mihi tribuo, etiamſi neque te,
neque tui ſimiles patiar doctrinæ meæ cenſores.
Tu putas atrox convicium, ſi me Rhetorem, aut
Poëtam dixeris. Ego neutrum agnoſco titulum, E
ſed qui intelligunt, quantum eruditionis recon-
ditæ, quantum ingenii, quantum eloquentiæ ſit
Poëtis ac Rhetoribus, hi tales voces porcorum
eſſe putant, non hominum. Contemnite quantum
voletis Poetriam, adeo vobis ignotam, ut nè no-
minare quidem rectè poſſitis, ex eodem ligno
citiùs duos fingeres *Thomiſtas* præclaros, quàm
unum tolerabilem Poetam, aut Rhetorem. Ve-
rùm hoc eſt ejuſmodi, ut iis fruſtra dicatur, qui
Muſas omnes habent iratas. Atqui ſi has horas, F
quas ſumis fratri tuo traducendo, collocares in
evolvendis bonis autoribus, aut certe in evol-
vendis *Ambroſii, Hieronymi, Auguſtinique* vo-
luminibus, multo minus tibi placeret tua do-
ctrina, & minus diſpliceret aliena. Poſſem & ego
inquirere in fortunam tuam, in vitam ac doctri-
nam tuam, olfacere ſicubi convomuiſſes menſam,
ſicubi conſtuprâſſes Veſtalem, ſi quod aliud faci-
nus olim juvenis deſignâſſes, aut etiam nunc de-
ſignares: ſed abſit, ut in tantum degenerem à G
doctrina *Chriſti*: abſit, ut ſic exuam omnem
Chriſtianum pudorem, & id faciam, quod nec
ethnici faciunt, ingenii paulo ſanioris. Quidam
nimis impudenter impingunt mihi calamum
mordaciorem. At qui ſapiunt, quique verè judi-
cant, fatentur neminem multis ſeculis odioſiùs
impetitum, quàm *Eraſmum*, nec ullius tamen ſti-
lum magis incruentum fuiſſe, nec alium civiliùs
taxare vicia mortalium, nec magis peperciſſe no-
minibus ac perſonis, etiamſi nec nomini meo,
nec perſonæ parcitum eſt à multis. Quod ſi ideo
nos impetis, quod offenderim ordinem veſtrum,
primum fateris te vindictæ libidine rapi, non duci
ratione, cum tuæ profeſſionis ſit, etiam pro male-
ficio beneficium reponere. Præterea vindictæ
genus tibi deligis, omnium damnatiſſimum, ac
viris etiam indignum. Dux ille ethnicus ferula
caſtigavit, qui hoſti malediceret, quum ad pug-
nandum eſſet conductus. Et tibi non aliud telum
eſt, quàm maledica lingua, quâ valent improbæ
mulieres. Ad ſcribendos libros ſalutiferos, man-
cus es: ad prædicandam *Chriſti* philoſophiam,
elinguis es: ad obtrectandum *Eraſmo*, dilertus
es & copioſus. Atque interim *Saulum* imitaris,
ſed impium adhuc, ſubſervis & animos addis aliis,
qui *Eraſmum* in concionibus lapident. Atque hoc
eſt res turpior, quod ad ulciſcendos privatos affe-
ctus abutimini religione, & autoritate ſermonis
Euangelici, ac mavultis cœlum terrámque mi-
ſceri igni, quàm non obſequi veſtris ſtudiis. Sed
hoc tantum impietatis eſt, illud etiam impru-
dentiæ, quod dum mihi vultis vulnuſculum in-
fligere, ipſi veſtræ famæ longè gravius vulnus in-
fligitis. Scio quoſdam meliùs cœpiſſe ſentire de
me, poſteaquam viderent me tibi tuiſque ſoda-
libus tantopere diſplicere. De vobis certè nemo
non ſentit pejus, utcunque de me ſentit. Cum
nuper adires illum verè Theologum, qui ſic in
ſcholaſtico genere valet, ut *Lutetiæ* non aliâ
quàm doctrinæ commendatione primum meru-
erit locum, tamen bonarum literarum ac lingua-
rum præſidiis inſuper eſt inſtructus, ut tui diſſi-
millimum officii gratiâ ſalutares, tam impotens
erat animi tui odium, ut vix dictâ ſalute, ſtatim
erumperes in furioſa in me convicia. Quodnam
ob meritum meum? quòd is pro ſua humanitate
pridie apud me cœnâſſet, cum nec in cœna, nec
in colloquio, quod mihi cum illo ſatis diutinum
fuit, ulla fuiſſet tui mentio. Sic homo civilis pri-
mam illam ſalutationem peſſimo maledicentiæ
omine reddidiſti inauſpicatam. Nec veniebat in
mentem, quàm malam iniires gratiam apud duos
peritiſſimos earum literarum, quibus ego ſemper
ut favi, ita nonnihil etiam profui. Nec hoc odio
tuo ſat erat, totum convivium inſulſiſſimis con-
viciis condiebas, uſque ad omnium etiam tuorum
faſtidium, nam & hi queſti ſunt linguam iſtam
tuam procacem & effrenem, nullo remedio poſſe
compeſci. Vis audire quantum tuâ promoveris
petulantiâ? Sic alienâſti doctos illos abs te, ut
negaverint ſe unquam credituros fuiſſe, te tam
impotenter eſſe maledicum ac virulentum, ni tu
re ipſâ feciſſes fidem. Rogabam an nè mihi qui-
dem. Nullus, inquiebant, mortalium hoc nobis
perſuaſurus erat, niſi res ipſa perſuaſiſſet. Ac tibi
nihil aliud precabantur, quàm mentem ſaniorem.
Similis erat exitus *Antverpiæ*, cum in celebri con-
vivio bonus ille *Dominicanus*, à melle cognomen
habens, cum nihil eructet, præter merum fel,
negaret eſſe ſceleratiorem hæreticum in his re-
gionibus, quàm eſſet *Eraſmus*, quibus auribus
putas eam vocem acceptam? Quis non deteſtatus
eſt hominis inſaniam, præſertim ex his, qui libros
meos legerant? Quis autem non deteſtatur, &
tuam illam vocem, *Peſtilens ille Lutherus, &*

peſtilentior

peſtilentior Eraſmus; nam ex hujus uberibus ſuxit, quicquid habet ille veneni? Qui libros utriuſque legerunt, quid aliud cogitant, quàm te hominem eſſe omnium qui vivunt, impudentiſſimè vanum, petulantiſſimè maledicum, furioſiſſimè impotentem? Imò qui te non nôrunt, & audiunt in navi aut curru diſputantem de fide catholica, rogant, quis ſit ille *Dominicalis*, facie nitentis, riſu *Sardonico*, validis lateribus, ſed ineptâ linguâ, qui tam diſertus ſit ad maledicendum *Eraſmo*? Quid B hic reſponderi ſoleat utinam audires aliquando, videreſque te tuis pictum coloribus. Ego tibi ſum hoſtis ordinis tui, qui admoneo quibus rebus ordinis dignitati oporteat conſulere, tu qui tuâ linguâ tuiſque moribus dehoneſtas ordinem tuum, idque paſſim nullo delectu, neque temporis, neque loci, neque perſonarum, columen es ordinis. Ego nulli omninò ſum infenſus ordini, neque *Franciſcano*, neque *Carmelitico*, neque *Dominicali*, neque *Nautico*, neque *Aurigario*, ſciens C in unoquoque probos inveniri. Ut in quocunque pallio, quocunque titulo placet pietas, ac morum integritas, ita nuſquam non diſplicet omnibus bonis improbitas. Quòd ſi maximè eſſem hoſtis ordinis tui, nullum gravius malum optarem illi, quam aliquot tui ſimiles. Quæſo tuæ vocis arbitrio erimus *Chriſtiani*, qui nunquam ex animo cogitâſti, quid ſit eſſe verè *Chriſtianum*? Undique proditis inſcitiam veſtram, undique mores multum abludentes à profeſſione, undique pectoris D purulentiam, & nobis acceptum fertis, ſi pejus de vobis ſentit mundus? Videmus paſſim tuos ſodales ab idiotis, atque etiam à mulierculis refelli, magnóque dedecore, ſic obturari os, ut non habeant, quod reſpondeant. Et quoniam vos debacchamini in vitam aliorum, viciſſim & illi paſſim veſtrorum Bacchanalium myſteria proferunt, materiâ nimium felici. Cum *Antuerpiæ*, ſeditioſis clamoribus civitatem ex omni nationum genere conflatam, ad ſeditionem concitaretis, iterum atque iterum vetante magiſtratu, E quantum favoris *Luthero*, quantum odii vobis conciliâſtis? A me nullus amicus veſtrâ operâ factus eſt alienior, quoſdam etiam novos veteribus addidit veſtra in me maledicentia. At à vobis quantus numerus bonorum, & eruditorum eſt alienatus? Quot homines pœnituit ſuæ in vos liberalitatis? Quanto pluris habitus fuiſſet *Jacobus Hoechſtratus*, ſi aut non ſcripſiſſet unquam, aut non ſcripſiſſet tam amarulentè? Quæſo F quid lucrifecit *Nicolaus Egmondanus*, tam impotenter, imò tam ſtolidè toties in me deblaterans? Quàm verò decorum erat illud ſacerdoti, Theologo, *Carmelitæ*, denique ſeni, tam odioſè deblaterare in opus, quod fatebatur ſibi nunquam eſſe lectum, fortaſſe nec intellecturus, ſi legat? Quis autem puerorum non riſit hominem, cum frequenter in concionibus ſtultiſſimè debaccharetur in Poetriam, ſic enim ille vocavit, in Rhetoricem, in linguas à laudatiſſimis viris tantopere & G laudatas, & expetitas? Quàm hoc dignum illius candido pallio, quod cum cæteri Theologi ad concordiam invitarent, ille ſolus diſſidium maluit? Rogatus quid illum offenderet, reſpondit, quòd ſcripſiſſem novum Teſtamentum. Rurſum interrogatus, quid tum poſtea? ergo, inquit, omnia noſtra nihil ſunt. Bellum enthymema, periit videlicet univerſa Theologia, ſi incolumi

A tranſlatione vulgatâ, quædam facta ſunt, vel emendatiora, vel dilucidiora. Et is jactat quòd talibus enthymematis ipſius non digner reſpondere, cum ipſe non dignetur apologiam legere, quâ diluo quicquid hujus generis objici poſſit. Scilicet non ſatis erat omnibus ſcripſiſſe, niſi cum ſingulis cauſificatoribus, imo cum fungis & caudicibus totos dies otioſus diſputem. Quod erat ſpecimen religionis, cum in Theologica, & ordinaria profeſſione publicè diceret, me cum *Fabro* B pugnare, & olim pugnaturos in profundo tartari? Non puduit ejuſmodi virus effundere in *Fabrum*, hominem ſenem, eruditum, ac perpetuâ vitæ ſanctimoniâ cunctis venerabilem, & tamen non intelligebat, quâ de re mihi cum *Fabro* eſſet controverſia: id enim ipſe ſuo ſermone prodebat. Quis fuit illi tam favens in eo auditorio, cui non diſplicuerit vox tam impotens? Quis illi judicabat eſſe ſanum caput? Qui erant amiciſſimi, ſic excuſabant, quòd a convivio dixiſſet. Sic for- C taſſe leno poterat excuſari, non Theologus. Cum omnibus bonis diſpliceret homo, ſibi tamen diſplicere non potuit. Jam vero ut exhiberet ſuis camelum, quod aiunt, ſaltantem, addebat auſpicaturus epiſtolas *Pauli: Paulum olim perſecutum eccleſiam Dei, ſed è lupo factum ovem. Idem,* inquit, *orandum ut eveniat in Luthero & Eraſmo.* O lepores Atticos! ô cavillos qui non multum abſint à caulis! Cum paſſim rideretur, cum exibilaretur, tamen nullâ ferè lectione non aliquo D ſcommate perſtrinxit caput meum, idque fecit etiam in concionibus. Cum evulgaret Bullam editam adverſus *Lutherum*, méque forte fortunâ conſpexiſſet in concione, ſubito relicto argumento quod inſtituerat, plura dixit in *Eraſmum*, quàm in ipſum *Lutherum*, nec erat finis, nec modus, ſubinde repetebat intermiſſum ſermonem, cúmque paſſim inter ſe mutarent ac riderent auditores, tamen ille toto vultu teſtificans impotens odium animi, maledicum ſermonem abrupit ve- E riùs, quàm finivit. Eâ de re cum expoſtularem apud Academiæ Rectorem *Godſchalcum*, ejuſmodi conviciis, imò mendaciis debacchatus eſt in faciem meam, ut ea vix *Balatro* diceret *Nomentano*, quæ ſenex ſeni, ſacerdos ſacerdoti, Theologus Theologo, idque apud Academiæ moderatorem. Aiebat me verſipellem, duplicem, autorem omnis tumultûs *Lutherani*, nihil non fingere, me infixiſſe *Lutherum* animis hominum, me falſâſſe multis locis novum Teſtamentum, F ſignificabat me fictis uti diplomatis, finxiſſe epiſtolas eruditorum virorum ad me honorificè ſcriptas, cum pleraſq; ſupprimam pudore. Quid non? More procacium muliercularum nullum verbum non rapiebat in occaſionem convicii. Fortè dixeram, *finge ita eſſe*, pro eo quod erat, *pone ita eſſe*. Ibi commotus homo: nolo, inquit, fingere, hoc veſtrum eſt, vos fingitis, ac mentimini omnia. Memineram per occaſionem Rhetoricæ civilitatis, quâ nonnunquam negamus nos mo- G nere eum, quem tamen monemus, ibi ceu telum nactus: Verum, inquit, ſic Rhetores omnia mentiuntur, fingunt ac diſſimulant. Nihil dici poterat, quod ille non verteret in occaſionem convicii. Tandem ubi ſatis eſſet debacchatus, ſuæque naturæ obſecutus, ubi uſque ad ſatietatem faciem meam maledictis conſpuiſſet, tandem urgente Rectore, propoſuit conditiones pacis duas, alteram

ut canerem palinodiam eorum, quæ ſcripſiſſem in Theologos *Lovanienſes*, ac *Steſickorum* imitatus ſcriberem, *Lovanii* ſynceres (nam hoc verbi tum illi placuit) ac probos eſſe Theologos. Quaſi ſi id ſcripſiſſem, ipſi protinus alius haberetur, quàm ſemper fuit. Alteram, uti ſcriberem adverſus *Lutherum*. Hæc ſi reciperem, ac præſtarem, tum nos fore fratres: ſin recuſarem, ſe perpetuò habituros me pro *Lutherano*, quaſi non ipſe eâdem ratione cenſendus eſſet *Lutheranus*, qui nihil adverſus illum ſcripſerit. Hujus diſcipulus prior *Antuerpienſis* pileo violaceo doctor, excuſans ſeſe apud magiſtratus, quòd ſeditioſè clamâſſet in *Lutherum*, negavit ſe legiſſe *Lutheri* libros, ſed admonitum literis *Nicolai Egmondani* dixiſſe, quæ dixiſſet. Eodem tempore proceres monaſterii *Dominicalis*, ſic indecorè geſſerunt ſeſe, ut omnium bonorum animos ab ſe alienarent. Quorum de numero quidam laicis aliquot audientibus, utinam, inquit, mihi liceret dentibus meis demordere gulam *Lutheri*, nihil vererer ore adhuc cruento accedere ad corpus *Chriſti*. Quis bonorum eſt tam iratus *Luthero*, ut non oderit ſacerdotem hæc evomentem? *Standicus* fabulam tibi coràm narravi, qui tam ſtolidè geſſit ſe apud cordatiſſimum *Angliæ* Regem, ac prudentiſſimam fœminam Reginam, ut ipſum etiam Principem puduerit ſic delirari apud ſe. Sed quid ego metior arenam? Quotidie paſſim hujuſmodi permulta deſignantur à quibuſdam ordinis veſtri ſodalibus, tam ſtulta, tam impudentia, ut niſi publicè multorum oculis & auribus ingererent ipſi, nemo ſit narranti crediturus. Cum his factis ſibi pii videntur, & frequenter adeunt ſacram *Chriſti* menſam, ac poſtea mirantur homines ab ſeſe alienari, perinde quaſi mundus nihil haberet, præter belluas. Ac prorſus ita ſe gerunt, quaſi malint eſſe formidabiles improbitate, quam modeſtiâ ac pietate commendari; nec ſatis animadvertunt, quàm malus ſit diuturnitatis cuſtos metus. Sed ut aliquando claudam prolixam epiſtolam, quanquam tot modis abs te ſum affectus contumeliâ, mi *Baccuta*, tamen expertus Domini lenitatem in me peccantem, illum pro viribus imitabor. Teque etiam atque etiam admoneo hortórque, ut omiſſo maledicendi ſtudio, diſcas benedicere, parces tibi, parces ordini tuo, magiſque ſpectes quid docet doctrina *Chriſti*, quam quid præſcribat *Egmondanus* compotor, quid probaturi ſint cordati graveſque viri, potius quàm quid inter pocula unus aut alter applauſor ejuſdem fariuæ comprobet. Quanquam iſtam effrenatam linguæ petulantiam deteſtantur & tui gregis ſodales, mihi quidem parum bene volentes, ſed qui hoc intelligunt ad ſui ordinis dedecus atque incommodum pertinere. Ego non tam iraſcor tibi, quàm miſereor: atque hoc magis miſereor, ſi tibi nondum es miſerabilis. Bona pars ſalutis eſt, morbum ſuum agnoſcere. Si natura tibi negavit ingenium, ut evadas egregiè doctus: ſi linguam, ut ſis probus concionator: ſi ſtylum, ut libris editis queas orbi prodeſſe, certè conandum ut vir bonus ſis. Ac vir bonus eſſe cœpit, qui malus eſſe deſiit. Malus eſt, qui proximo maledicit. Bis malus eſt, qui de bene merente dicit malè. Si prodeſſe non potes ob inopiam ingenii, linguæ, doctrinæ, conſilti, judicii, ſaltem da operam, nè quem lædas. Fortaſſis aliqua venia debetur iis, qui cum multis modis profuerint, alicubi dederunt malum. At deploratæ cujuſdam malitiæ eſt, cum nulla ex parte ſis utilis, totum conatum tuum vertere in perniciem aliorum. *Lutherus* ille tuo præconio peſtilens, tamen tibi quoque non mediocrem attulit utilitatem, coactus es illius libros legere, è quibus non pauca didiciſti, coactus es & veterum autorum aliquid attingere. Per hunc mundus cognovit *Silenos* iſtos inverſos, qui videbantur eſſe pietatis columina, qui videbantur nihil neſcire, cum ab utroque longiſſimè abeſſent. Atque ut joco vera loquar, multis conciliavit fortunam lautiorem, ſperas & ipſe fortaſſe mitellam aliquam, vociferationis tuæ præmium. Debes nonnihil & peſtilentiori *Eraſmo*, dum hujus libros ſtudio carpendi volvis, correxiſti nonnihil infantiam tuam, neque pauca didiciſti, quæ te fugiebant, quamlibet magiſtrum noſtrum. Hæc admonitio quoniam ab animo fraterno proficiſcitur, mihi certè profuerit apud *Jeſum Chriſtum*; tuum erit dare operam, ut tibi quoque ſit utilis, erit autem ſi bene monenti parueris. Bene vale. M.D.XX,

Eraſmus Roterod. Danieli Taiſpillo Epiſcopo Gebeldenſi Epiſcopi Morinenſis à ſuffragiis S. D.

Epiſt 15.

REverende pater, mox ut *Bruxellæ* mihi redditæ ſunt tuæ literæ, accerſivi ad colloquium *Aegidium Buſlidium*, virum adeo propenſè faventem bonis literis, ut ſuis etiam damnis faveat. Exoſculatus eſt animum tuum, qui cum honeſtis ſtudiis, tum *Buſlidiani* nominis gloriæ tam ex animo conſultum velles. Legit autem & tuas ad me, & *Agathii* ad te literas. Placuit ingenium, & cupit hominem accerſi, præſertim cum morum etiam integritate commendetur, idque abs te viro bonis omnibus commendatiſſimo. Proinde de ſtatu negotii, non placet ſecus quicquam illi ſcribi, quàm res habet. Academia *Lovanienſis* frequentia nulli cedit hodie, præterquam *Pariſiana*. Numerus eſt plus minus tria millia, & affluunt quotidie plures. Collegium domi pauciſſimos alit, præſidem unum, cui rei familiaris cura delegata, profeſſores tres, & duodecim opinor adoleſcentes, atque hos gratuitò. Extra hos paucos capit domus, qui ſuo ſumptu vivunt apud præfectum ac profeſſores. Auditorium eſt, ut in hac Academia, ſatis frequens, aliquoties non pauciores habens trecentis. Placebit illi cœlum hoc noſtrum, nec diſplicebit gentis humanitas. Collegii locus & honeſtus eſt, nec inelegantis ſtructuræ. Salarium pro modo redituum ſatis amplum, pro rationibus profeſſorum, ut ingenuè dicam, nimis anguſtum eſt, ſed pro reſpectu perſonæ aut induſtriæ, poſſit executorum arbitrio augeri nonnihil. Et licebit illi extra ordinem profiteri, ſeu *Græcè* malit, ſeu *Hebraicè*. Erit illi res cum viris probiſſimis optimæque fidei. Et bona ſpes eſt fore, ut brevi ex Principum liberalitate creſcant collegii proventus, præſertim ſi tu tuique ſimiles ſuum favorem adjunxerint. Pium eſt opus, magnóque olim ornamento futurum, & huic Academiæ, & *Carolo* Principi. Prima laus debetur clariſſimo viro *Hieronymo Buſlidio*, qui totum quod habebat, huic negotio dedicavit, fraudatis etiam fratribus. Nec

fraudabuntur

fraudabuntur tamen ſuâ laude, qui pulcherrimum hoc inſtitutum copiis auxiliaribus adjuverint. Non enim poterit latere poſteritatem, quod trilingui facundiâ celebrabitur, nec minima famæ portio redibit ad illos qui primi profeſſionem hanc, olim futuram longè clariſſimam, fuerunt auſpicati. Quòd ſi quem non movet humana gloria, certè pium eſt ambire laudem apud *Chriſtum*. Advolet igitur te autore ἀγαθῆ τύχῃ tuus *Agathius*. De *Luthero* inſidiis intercepto atque extincto vanus rumor huc quoque pervenerat. Omnibus modis tentatum eſt *Vuormaciæ*, partim minis, partim blanditiis, ut ſuos libellos quos agnovit omnes, Cæſareæ ſubmitteret majeſtati: id ubi non quitum eſt impetrari, per caduceatorem Cæſaris publicâ fide *Vuitenbergam* reductus eſt, dato ad hoc viginti dierum ſpacio. Mox ex mandato Cæſaris, qui vehementer infenſus eſt *Luthero*, ſive inſtigantibus aliis, ſive ſedulo quodam ac propenſo fidei *Chriſtianæ* ſtudio, libri *Vuormaciæ* combuſti ſunt. Excuſum eſt & *Lovanii* terribile edictum in ultionem eorum, qui non paruerint Cæſareæ voluntati. Bene vale. Ex *Anderlaco* tertio Nonas Julias, Anno M. D. XXI.

Eraſmus Roterodamus Livino Abbati Monaſterii S. Bavonis Gandavi S. D.

Epiſt. 16. Quæ præter meritum obtingunt, hoc plus ſolent habere precii; & quæ præter expectationem obveniunt, ſolent eſſe gratiora. Nonnunquam & autor magnificus precium addit ſuo muneri. Nihil autem tam per ſe vile eſt, quod non eximiè charum reddatur, ſi proveniat ab animo amico. Quot igitur nominibus mihi putas gratum fuiſſe munus tuum præſul egregie, quod per inſignem virum *Cornelium*, advocatum à fiſco miſiſti, adeo non expectanti, ut ſi de cœlo delapſum fuiſſet, non potuiſſet magis inexpectatum accidere. Nam quod ultro mittitur, quod immerenti, quod nec per ſomnium expectanti, non poteſt non ab amiciſſimo pectore proficiſci. Et munus per ſe gratiſſimum verbis etiam commendas. Negas eſſe munus, ſed animi ſymbolum. Ais non ditandi cauſâ miſſum, ſed ſalutandi gratiâ. Amplector igitur iſtum animum tuum, & agnoſco quid debeam. Ut pariter te redamem, tamen hoc calculo vinces, quod me prior ad amicitiam provocaris. Nam in eâ conſuetudine, quæ mihi tecum fuit *Gandavi, ac Deruemondæ*, tam me geſſi inciviliter, ut non ſemel veritus ſim, nè prorſus animum tuum â nobis alienâſſem. At qui ſic provocatus amare poteſt, dignum arbitror, qui toto pectore redametur. Sed *Marcus Laurinus* Decanus apud collegium Sancti *Donatiani*, pollicitus eſt mihi vetuſtiſſimum codicem manu deſcriptum è veſtra Bibliotheca, qui contineret commentarios divi *Hieronymi* in Pſalmos. Qui ſi commode ad nos mitti non poteſt, ſaltem optarem ex eo deſcribi unam aut alteram paginam, quo mihi collatione liceat experiri, num hi commentarii, quos habemus excuſos typis, adulterini, aut mutili ſint nec nè. Quod ſi nè id quidem commodum eſt, arbitror, me ad Calendas Auguſtas *Brugas* repetiturum. Tum igitur vel obiter ſalutabo tuam amplitudinem. Bene vale pater omnibus modis obſervande in *Chriſto Jeſu*. Ex *Anderlaco* XI, Cal. Julias, Anno M.D.XXI.

Eraſmus Roterod. Carolo Harſt S. D.

Epiſt. 17. Bis igitur tibi debeo, mi *Carolo*, & quòd nos volueris inviſere, & quòd abſtinueris, nè ſtudia mea interpellares. Quòd mihi rus hoc gratularis, certè nihil jam multis menſibus a me factum eſt, quod ceſſerit feliciùs. Perieram, ni urbium nidorem reliquiſſem. Jam mihi cum medicis res eſſe cœperat, conſulti diverſi, diverſa præſcripſerant remedia. Ea quo minus ſumpſerim, nihil obſtitit, niſi quòd non vacabat ægrotare, ſubinde novis negotiis aliò vocantibus. Quanquam huc quoque penetrant αἱ πλοχοτίσαται. Quid enim iſtis eſt inacceſſum? Et è propinquo quotidie audimus inſulſas fabulas. De *Carmo* quod mones, jamdudum à me curatum eſt. *Neſeno* miſi. Cui tradideram, ait ſe reddidiſſe *Capitoni* noſtro. Tu fac modis omnibus compiles *Conradum Goclenium*, omni genere literarum opulentum, ac veluti gnavus & avidus negotiator, honeſtiſſimis mercibus in patriam tuam onuſtus redeas. Sed in primis ſtylum acue, quo poſſis aliquando rabulas iſtos, qui tam ſtolidè reclamant optimis ſtudiis, ſuis depingere coloribus. Bene vale. Ex rure *Anderlaco* X. Calend. Julias, Anno M. D.XXI.

Eraſmus Roterodamus Guilhelmo Paſtori civitatis Gruningenſis S. D.

Epiſt. 18. De juvene revocato, non eſt quod mihi gratias agas vir egregie, ob hoc nihil promereor laudis, ſed impius eram futurus, & *Chriſtianæ* charitatis immemor, ſi cum per occaſionem liceret, puero non conſuluiſſem. Poculum inauratum, tuo nomine reddidit vir longè candidiſſimi pectoris *Goſuvinus*, nec potuit non eſſe gratiſſimum munus, quod ab optimo viro profectum, per optimum redderetur, niſi quòd unum illud vereor, nè ille mei ſtudio tibi vellicârit aurem, ut id faceres, cum mihi nè in ſomnis quidem unquam tale quicquam in mentem venerit. Ex ejuſdem literis, ſimul & oratione cognovi, quanto ſtudio iſthic omnia obeas munia, quibus olim fungebantur illi non titulo tantum Epiſcopi. Prælaces omnibus integritate vitæ, paſcis aſſiduè gregem tuum evangelicâ doctrinâ, ac tales aſciſcis tibi ſacerdotes, qui morum innocentiâ, qui ſacrâ eruditione, & ornent eccleſiam tuam, & apud populum ſuas vices gerere poſſint, ſic ut nihil opus ſit hoc novo genere Prædicatorum, quos *Chriſtus* non inſtituit, ſed paſtorum oſcitantia invexit in mundum. Qui ſi ubique tui ſimiles fuiſſent, non jam orbis teneret lupum auribus, quem neque ferre poteſt, nec quomodo excutiat videt. Non te populus compotorem habet, ſed doctorem, ſed conſolatorem, ſed hortatorem, ſed admonitorem, ſed conſultorem fidiſſimum, & amantiſſimum experitur. Atque adeo non deglubis gregem tuum, ut de tuo etiam largiter opituleris egeſtate preſſis, nec tibi congeris opes, ſed ingenti ſtudio properas ad brabium illud immortalitatis, quod bonâ fide tibi redditurus eſt ſummus ille paſtor, princeps paſtorum omnium, qui gratis animam impendit ovibus ſuis. Quantumvis multas opes congeſſerit homo in hac vita, tamen non poteſt non paupertimus hinc exire, cui nihil omninò rerum congeſtarum

geſtarum

geſtarum licet efferre. Ille demum dives exit, qui talibus rationibus abundè communitus exit. Rationea ſunt interim, ſed bonæ fidei eſt, qui cum nobis res eſt. Nec periculum eſt, ſi rationes in immenſum accreſcant, dives eſt in omnes, a quo præmium expectamus. Mihi & illud arguit tuam pietatem, quod in ſacrario bibliothecam adornas, iis potiſſimum autoribus reſertam, quorum ſcripta ſpirant euangelicam charitatem. Quales ſunt *Origenes*, *Chryſoſtomus*, *Cyprianus*, *Ambroſius*, *Auguſtinus*, *Hieronymus*: ex horum lectione ſentimus nobis inflammari pectus ad amorem rerum cœleſtium, ad contemptum eorum, quorum cæcâ cupiditate, ſúſque déque miſcentur res mortalium, cum ab iſtorum quos ſcholæ ſolennes nobis dederunt lectione ſurgamus frigidi, nonnunquam & fide minus ſolidâ, quàm attuleramus. Jam menſam tuam non ſolùm commendat frugalitas, ſed condiunt etiam è ſacris libris petitæ fabulæ, quæ paſcant animos talium epularum famelicos. Proferunt in medium ſuum quiſque floſculum, è pratis divinorum voluminum decerptum, alius eructat aliquid mellei ſucci, quem apiculæ in morem per omnes arcanæ ſcripturæ floſculos obvolitans, exuxit. Nec finis tuam menſam contaminari virulentis fabulis, quæ livorem, & odium ſapiunt. Quàm verò graviter impoſuiſti nuper ſilentium duobus, qui ſe jactant ſacros euangelii præcones, cum multa non minus impudenter, quàm amarulentè cœpiſſent evomere in *Eraſmum*: ut peſtilentem ſermonem interrumperes, rogabas, num legiſſent libros meos, faſſi ſunt ſe nunquam legiſſe. Mox ſubjiciebas te demirari, quâ fronte ſic deblaterarent in hominis doctrinam, cujus libros non legiſſent. Ubi verò nec hac admonitione coerceretur illorum ſtoliditas, jam vino quoque facta petulantior, negabas tibi placere convivas, qui talibus fabulis menſam tuam conſpurcarent; Aut ſermonem mutarent, aut menſam. Et iſti ſunt, qui ſeditioſè vociferantur apud populum in paſtores, ut ipſi vocant, ſeculares, à quibus magis oportebat ipſos ſobrietatis, ac moderationis exemplum petere. Faxit *Chriſtus* optimus maximus, ut tui ſimiles exiſtant ubique plurimi, quo vel mundus extraordinarium hoc ac vagum doctorum genus faſtidiat, vel ipſi cogantur ſeſe ad veræ pietatis ſtudium ab ocioſo luxu, & luxurioſo ocio recipere. Bene vale. *Lovanii* pridie Cal. Maias. Anno M. D. XXI.

Eraſ. Rot. Iacobo Hoochſtrato Theologo S. D.

Epiſt. 19. ANtehac legenti mihi libellos, quibus tumultus inter te & *Capnionem* continetur, ſæpenumero ſuaſit, ut ad te ſcriberem, primùm *Chriſtiana* charitas, deinde ſtudiorum communium profeſſio, ad hæc peculiaris quidam favor, quo jam olim inde à puero veſtrum proſequor ordinem, poſtremò non vulgaria animi propenſio erga te, quem audio moribus eſſe commodis ac civilibus. Nam literarum noſtrarum avidiſſimum eſſe te, vel tua ſcripta palàm clamitant, quæ cum nuſquam non affectent politiem ac Venerem orationis, dubitari non poteſt, quid de bonis literis ſentias. Neque enim refert, quàm feliciter hoc agas, imo cum palam ſit te ſedulò, ac penè dixerim anxiè affectare, quo minus ſuccedit, hoc magis intelligimus animi tui propenſiſſimum ſtudium, alioqui ſermonis ornamenta videri poterant ultrò

A nolentem ſequta. Hæc, inquam, mihi ſubjecerunt ſtimulos, ut te admonerem, quæ & ad tuam dignitatem, & ad ordinis negotium, & ad reipublicæ *Chriſtianæ* tranquillitatem pertinere videbantur: ſed rurſus hinc deterruit non incompertum mihi mortalium ingenium, quorum admodum paucos eſſe video, quibus feliciter cedat, quamvis amica admonitio. Sacra quidem res eſt conſilium, ſed eadem periculoſa. Vetus eſt, *Conſultum male, conſultori peſſima res eſt*. At ea nunc B eſt morum corruptela, ut bonum etiam ac verum conſilium ſæpe damno ſit bene conſulenti. Hunc tamen ſcrupulum exemit animo meo Epiſcopus ſuffraganeus *Colonienſis*, vir incredibili morum comitate, ſuavitatéque præditus. Quòd ſi is mihi tui ſimulachrum bonâ fide depinxit, non accipies in malam partem, quæ nos optimo atque amantiſſimo pectore nunc admonebimus. Jam olim *Capnionis Apologiam* magno cum animi dolore legeramus, licèt carptim, nec eum dolorem diſſi- C mulavimus, ſcriptis ad *Capnionem* literis, quod tam manifeſtis conviciis támque impotenter in adverſarios debaccharetur, qualeſcunque eſſent, nam ii mihi tum non minus erant ignoti, quam *Capnion* ipſe. Idem deplorabam apud amiculos, inter quos erant qui *Capnioni* ſtudentes, ſic placare conarentur ægritudinem animi mei, ut dicerent invidiam omnem in eos conferendam, qui cum debuiſſent eſſe modeſtiæ, *Chriſtianæ*que lenitatis exemplum, tam virulentis, támque atrocibus in- D ſectationibus priores laceſſiſſent, alioqui *Capnionis* ingenio nihil eſſe placidius ac mitius. Dubitanti credere, mox ingeſſerunt ſcripta *Pepericorni*, ſcripta *Gratii*, ſcripta *Arnoldi Tongari*, aliáq; quæ nunc non neceſſe eſt commemorare. De moribus tuis variabant ſententiæ, erant qui prædicarent ipſum te moribus eſſe ſatis commodis, ſed quorundā inſtinctibus inflammari: rurſus bona pars aſſeverabat tibi nullos eſſe magis in conſilio, quam ambitio- E nem & avaritiam, quod & plurimi fieri velles, ob pluſquam tyrannicam ingenii ferocitatem, & ob inexplebilem habendi famem, *Judæorum* facultatibus inhiares. Mihi ſanè ſemper hic mos fuit, ut in meliorem partem credulitate vergere mallem, quàm in deteriorem: ac tum quidem non potui refellere omnia, lenii tamen pro viribus ſermonum atrocitatem. Aliquanto poſt evenit, ut & acta legerem totius cauſæ, & tuus libellus exiret in manus hominum, quo *Benigni* dialogum refellis, quem ipſum tamen non niſi carptim legi. Vis F dicam quomodo me affecerit? Eloquar invitus, ſed veriſſimè. Meliùs ſenſeram de te priuſquam te tibi patrocinantem legiſſem. Quoties illud mecum inter legendum muſſitabam, utinam hic ſe meis oculis cerneret? Non excutiam cætera, quæ meum animum illic offenderint, neque de tota cauſa quicquam attingo, neque enim meâ refert. Certè plurimis in locis animi lenitatem, moderationémque deſiderabam, dignam homine *Chriſtiano*, dignam Theologo, dignam *Dominicano*. G Quoties indolui, quoties erubui tuo nomine, priuſquam Præfationem illam perlegerem? Quid hîc mecum cogitârim, quid æſtuârim, quid ſtomachatus ſim, placabilius opinor in ſinum tuum effundere, ſi colloquendi copia daretur. Ante dies verò non ita multos, caſu nactus ſum in aliena bibliotheca jacentem libellum quendam, habentem epiſtolas aliquot magnâ libertate ſtomachan-

tes

tes in te: prima, ni fallor, erat *Capnionis*, altera clariſſimi comitis à *Nova aquila*, tertia *Hermani Buſchii*, quarta *Hutteni*: harum omnium amarulentiam nullo pacto ferre potuiſſem, niſi ſcripta prius ea legiſſem, quibus ad hanc intemperiem videbantur efferati. Eas igitur non ſimplici cum dolore legi, nunc illorum, nunc tuam vicem ingemiſcens, ſubinde metuens, nè bonis & æquis viris tam acerba convicia non omninò in immerentem contorta viderentur: & tamen illos judicabam indignos, à quibus ejuſmodi ſcriberentur, & te cupiebam indignum videri, in quem ſcriberentur. Nam paucis ante diebus exierant libelli duo, quorum altero oppugnas *Cabaliſticam Capnionis*, altero reſpondes iis qui ſtudent *Capnioni*, cujus phraſis tamen magis reſipit *Gratium*. Nihil hic rurſus attingam, utrius cauſa mihi magis arrideat: neque enim mihi mandata eſt hæc provincia, & ſi mandetur, videor mihi libenter recuſaturus: nec tantam mihi arrogo doctrinam, ut exiſtimem me poſſe pronunciare de cauſis tam arduis, in quibus identidem hæreſeos fit mentio: ſiquidem in præſentia non ago negotium *Capnionis*, tuum potius ago negotium, & hactenus ago, ut velim te magis in poſterum dignitati tuæ conſulere, ac decori meminiſſe: nec dubito quin ipſe & perſpicias, & memineris, ſed haud ſcio an tibi quoque more hominum uſu veniat, ut impetus & calor contentionis oculos tuos avocet alicubi. Nam mihi jam non levis eſt fiducia, te noſtram admonitionem à fraterna dilectione tuà profectam, æqui boníque conſulturum. Primum de titulo, quem iſti vehementer lacerant, ut arrogantiæ plenum, me res non admodum movet. Siquidem id videri poterat opificum operâ factum, ni conſtaret te tum *Coloniæ* præſentem fuiſſe. Illud minus poteſt excuſari, quod ad ſingula capitula reperis & inculcas: *Capnion* præco *Cabaliſticæ* perfidiæ. Vix enim cuiquam perſuadebitur hoc inſcio te factum: quod toto opere tam ſubinde repetitur. Quiſquis autem credet abs te ſactum, non dubitabit quo animo ſis in *Capnionem*. Atqui cum primis non ſolùm ad dignitatem tuam, verumetiam ad cauſam tuam attinebat, argumentis duntaxat ac civiliter rem tractare, neque tam manifeſtam odii ſignificationem dare. Si *Chriſtianæ* pietatis eſſet, in quenquam conviciis debacchari, in *Celſum* debacchatus fuiſſet *Origenes*: nam is univerſam *Chriſti* doctrinam ſimul ac vitam non ferendis conviciis laceravit, editis etiam voluminibus: & tamen in hunc nuſquam ſic invehitur *Origenes*, ut tu paſſim in *Capnionem*, qui, ut nè quid aliud dicam, certè nondum damnatus eſt eorum ſententiâ, quorum eſt pronunciare. Nec in hoc laborat *Origenes*, ut *Celſi* dicta in peſſimam partē torqueat aut exaggeret, quod tu mihi paſſim miro calore videris facere, nihil interim non trahens ad hæreſis cauſam. At dices, fungor officio meo. Laudo quod fungeris, ſed eâ moderatione te velim fungi, ut evidens ſit omnibus te nihil aliud quam *Chriſti* negotium agere, longiſſiméque te ſubducas ab eâ ſpecie, ut videaris defendendæ fidei prætextu vel ambitioni ſervire, vel avaritiæ, vel ad privatum odium ſaturandum abuti. Quid enim omninò tam circumſpectè ſcriptum erit, quod ab irato non poſſit depravari ſiniſtrâ interpretatione? Porrò qui præ ſe fert odium animi, protinus ſibi fidem

A abrogat, in cauſa etiam juſtiſſima, neque dubito quin hæc res inprimis obſtiterit, quo minus aſſecutus ſis, quod, ut putant, venabaris. Inquiſitio tibi mandata eſt, non jus pronunciandi. Quoties autem de *Capnione* pronuncias, præſertim cum lis adhuc ſub judice pendeat, & ſub eo judice, unde negant appellari poſſe? An non ſatisfeceras officio tuo, poſteaquam tot annos tanto tumultu libellum, neſcio quem obſcurum, nec ulli fortè cognoſcendum, niſi tu nobilitâſſes, inſe-
B ctatus eras? Poſteaquam *Romanus* Pontifex, intelligens ejuſmodi cauſæ genus eſſe, ut magis expediret obliterari quàm longiùs exagitari, quieſci juſſit? Si quis error extiterit pernicioſus *Chriſtianæ* pietati, primum eruditorum diſputatione diligenter eſt excutiendus, mox indicandus Epiſcopo. Id ubi factum eſt abs te, jam inquiſitoris officio functus es. Inveſtigâſti, prodidiſti quibus oportuit. Non eſt tibi neceſſe cœlum miſcere terræ, & tantas excitare tragœdias. Utinam
C eam operam, eos ſumptus, eos annos prædicando *Chriſti* euangelio impendiſſes, aut planè me fallit animi præſagium, aut major eſſet *Jacobus Hoochſtratus*, quàm nunc eſt, & nomen eſſet apud optimos quoſq; gratioſi°, aut certè minus invidioſum. Jam verò bona pars odii redundat in ordinem, quem & antehac ſæpe multis occaſionibus gravi invidiâ laborantem, non oportebat novis odiis degravare. Quin & illud erat tuæ prudentiæ, perpendere, num libellus ille *Capnionicus* haberet ali-
D quid, quod peſtem aliquam gravem religioni *Chriſtianæ* poſſet inferre. Nihil autem illic agitur, niſi nè quid præter æquum patiantur *Iudæi*. Quorſum autem attinebat tanto ſpiritu agere, ut *Iudæos* in odium adduceres? An quiſquam eſt noſtrûm, qui non ſatis execretur hoc hominum genus? Si *Chriſtianum* eſt odiſſe *Iudæos*, hic abundè *Chriſtiani* ſumus omnes. Sunt qui cum alia permulta, tum illud in primis adducunt in ſuſpicionem, quòd cum tot ubique libri ſcribantur, in unum illum libel-
E lum inquiſieris tam odioſè. Nihil uſquam offendit animum tuum in libris *Auguſtini Iuſtiniani*, in libris *Sylveſtri Prieratis*, in libris *Thomæ à Vio*, atque in his ſunt permulta, quæ non mediocriter offendunt Theologos *Pariſienſes*, nam ipſe deguſtavi duntaxat. Negant igitur tibi ad *Dominicanos* errores oculos eſſe, ad unius *Capnionis*, aut eorum qui *Capnioni* bene volunt, oculatum eſſe te. Hæc dico, non quo *Capnioni* patrociner, ſed quo tibi tuiſque conſulam: nam ille ſic eſt amicus, ut me cauſæ non
F admiſceam, quod tu tamen videre ſuſpicaris. Siquidem hâc gratiâ clariſſimum comitem à *Nova aquila* dictitant abs te pluſquam odioſè perſtrictū in præfatione tua, nec aliâ de cauſâ me quoq; voluiſſe attingere in libellis quos adverſus *Cabalam* edidiſti. Neq; enim me magnopere ſublevat ea civilitas, quâ nomen *Eraſmi* ſupprimis, cum & operis titulū, & locum expreſſeris ad verbū recitans, quæ illic ſcripſerim. Sed illud miror in primis, cur nos admiſcueris ei negotio, quod & tu vis odioſiſſi-
G mum videri, & à quo ſum alieniſſimus. Utinam mihi tam propitius ſit *Chriſtus*, quàm ego *Cabalæ* ſum parum propitius: & ad hujus rei mentionem non admodum invitabat diſputationis curſus, ſed obtorto collo videris affectâſſe, ac ceu pannum malè cohærentem intertexuiſſe. Deinde quàm exacerbas omnia, quàm ſeditioſè detorques quæ ſcripſimus? Quod ego de me meique

ſimilibus dixi, id tu perpetuo interpretaris dictum in eccleſiam: & unum duntaxat adducis locum, qui tibi videbatur ad calumniam eſſe cum primis idoneus, cum ego compluribus locis ejus rei meminerim. Ex horum collatione deprehendi poterat, quo animo ſcripſiſſem quæ reprehendis. Nam alibi teſtor me miſereſcere quorundam, infelici matrimonio malè cohærentium, quos tamen ſi dirimas, ſpes non ſit fore, ut ſe contineant a ſtupro. Horum ſaluti volebam aliquâ ratione conſuli, ſi fieri poſſet, nec id aliter opto fieri, niſi ſi in hoc conſentiat eccleſia. Non ego cuiquam præeo, rem omnem ad eccleſiam refero. At non poteſt, inquit, eccleſia, quod optas. Primum, non ego definio quid poſſit eccleſia, quod ſi maximè conſtet non poſſe, tamen à me nihil aliud audis, quàm votum charitatis. Non faveo divortio, ſed miſeret pereuntium, & optat ſæpenumero *Chriſtiana* charitas, quæ fieri non poſſunt, & ſæpe pium eſt optare, quæ tamen non poſſis efficere. Id ego cum paucis verbis admonuerim duntaxat ut annotator, non ut dogmatiſtes: tu ſubinde dogmatis vocabulum inculcas, quo mihi concilies invidiam. Et adeo toto corpore contremiſcis, quemadmodum ſcribis ad meum ſermonem, ut parum abfuerit, quin præ horrore concideres, & annotatiunculam eccleſiæ judicio relictam, totius eccleſiæ vocas ſuggillationem. Hujuſmodi jactis fundamentis, multum diverſis à noſtra ſententia, in longum protrahis diſputationem, nihil non adducens, quo doceas, à divortio non eſſe fas inſtaurare matrimonium: quaſi verò nos fugiat quid hac de re vel ſenſerint olim doctores, vel eccleſia decreverit, ſed fieri poteſt, ut non omnia ſemel aperuerit *Chriſti* ſpiritus eccleſiæ. Et ut eccleſia non poteſt irritare decreta *Chriſti*, ita poteſt ad hominum ſalutem interpretari commodè, quædam interim relaxans, quædam aſtringens pro rerum ac temporum ſtatu. Optabat *Chriſtus* omnes ſuos eſſe perfectos, inter quos nullum incideret divortium, tentavit eccleſia dogmatis euangelici vigorem ab omnibus impetrare. Qui ſcis an eadem infirmorum quoque ſaluti conſulere ſtudens, putet hinc aliquid eſſe remittendum? Non antiquatur euangelium, ſed ab iis, quibus ejus credita eſt diſpenſatio, ad ſalutem omnium accommodatur. Poſtremò non antiquatur, quod rectiùs intelligitur. Verùm hic non eſt animus diſputationis ingredi labyrinthum, præſertim cum in poſteriore editione ferè contraxerim quicquid ad hanc cauſam pertinet, videlicet annotans in epiſtolæ prioris ad *Corinthios* caput ſeptimum. Atque hic etiam vir optime, cogor deſiderare moderationem tuam, qui putaris hunc locum exagitandum, cum non ignorares me novam editionem adornâſſe, quam in priore fueram pollicitus. Neque enim veriſimile eſt te latuiſſe, quod nemo neſciebat, etiam multò antequam proximè reciperem me *Baſileam*, nimirum hujus rei gratiâ. Proinde videberis aut antevertiſſe carpendi ſtudio, aut noluiſſe perire quod jam conſcripſeras. Ergo, ut dixi, non ingredior hic campum argumentationis, neque enim id patitur epiſtola, tantum expoſtulo, quòd iniquiùs nos attigeris. Nam quod ego de commoda interpretatione memineram, vide quàm tu non commodè interpreteris, quaſi calumnier, eccleſiam *Chriſti* decreta antiquare: cum ego ſenſerim

A nos, id eſt, me, meique ſimiles, abuti dogmatum euangelicorum interpretatione, atque ita fieri, ut vigor euangelicæ doctrinæ in noſtris moribus obſoleſcat. *Chriſtus*, ut exempli gratiâ loquar, adeo voluit ſuos abeſſe ab homicidio, ut interdixerit omne convicium, nec iraſci permiſerit. Nos interpretamur, iraſci temere. Hac interpretatione fretus, ſæpe qui iraſcitur, ita ſibi blanditur, non temere eſt quod illi ſuccenſeo. Item, *Chriſtus* adeo voluit ſuos abeſſe à perjurio, B ut prorſus interdixerit jusjurandum. Id ſic interpretamur, non jurandum temere. Hoc interpretamento ſibi blandiuntur, qui paſſim quamlibet levi de cauſa jurant. Ad eundem modum adeo voluit ſuos abeſſe à *Judæorum* divortio, qui quamlibet frivola de cauſa repudiabant uxores, ut divortium in totum interdixerit. Quid hic poſſit interpretari eccleſia, non pronuncio, vellem poſſe, quo ſaluti multorum conſulatur, & tamen aliquod divortium admittit eccleſia, & plures divor- C tii cauſas admittit, quàm *Chriſtus* indulſerit, & diſtinxit inter matrimonium conſummatum, & non conſummatum: illud non patitur dirimi, hoc patitur, ſi intercedat votum, quod neſcio quare vocent ſolenne. Horum nihil docuit *Chriſtus*, ſicut nec de caſibus, quibus coit, aut non coit matrimonium, in quibus nec veteres conſentiebant orthodoxi, & eccleſia, aut certè *Romani* Pontifices ſua decreta mutârunt. Cum viderem *Chriſti* ſpiritum mirè pro temporum ratione diſpenſare ſuos D afflatus, & animadverterem quanta ſit autoritas eccleſiæ, ſubmonebam, ſi quà fieri poſſet, ut tot hominum pereuntium ſaluti conſuleretur. Nec hic quicquam ſtatuo, ſed decernendi jus eccleſiæ defero, ipſe nihil aliud quàm monitoris officio functus. Hic te quæſo, quid erat quod putares tam atrocibus verbis exaggerandum? Nam toties ſpargis in diſputatione, doctorem quendam ſubmurmurare & ſtomachari adverſus eccleſiam, imò ream peragere ſacroſanctam eccleſiam. E ſecus dogmatizare quàm ſacroſancta prædicet *Romana* eccleſia, & periculum eſſe, nè præſtetur fomentum audacitatis in regimen eccleſiaſticum, & in eccleſiæ conſurgatur deſpectum, & carnalia vicia in ſui damnationem impudoratè ſectentur homines. Agnoſcis, opinor, tua verba, quæ nemo non judicabit ſeditioſius eſſe dicta, quàm aptiùs aut moderatiùs. Nam illa fortaſſe falſa videbuntur aliquibus, cum doctorem illum, qui cum agis, frigidum tractatorem eloquiorum *Chriſti* facis, ipſe F fortaſſis plus ſatis calidus, cum illi nunc præter phalerata dicta, nunc præter grammaticalem, ut vocas, ſenſum nihil tribuis, cum illum noctuam aut veſpertilionem facis, teipſum opinor, aquilam eſſe ſentiens. Equidem in rebus divinis minus arbitror cernere me, quàm cernat noctua, quæ per tenebras etiam cernit, & tamen ſi liberet totum hoc argumentum juſto ſtudio tractare, videres me fortaſſe non uſqueadeo cæcutientem, quàm tu videri vis. G Verùm & res foret non unius voluminis, & jam pleraque à nobis attacta ſunt in poſteriore editione, quaſi præſagientibus fore, qui locum eum labefactare conarentur. Quanquam nec illic quicquam aſſevero, ſed eccleſiæ judicio ſuam ubique reverentiam & autoritatem defero: argumentor, non decerno. Quod ſi dices nefas eſſe, quæ jam recepta ſunt, ea vocare in diſpu-

diſputationem, quid faciemus ſacroſanctis doctoribus, qui non verentur in diſputationem vocare. An Euchariſtia ſit ſacramentum? An fornicatio ſimplex ſit peccatum? Leviter autem me movet, quod initio diſputationis obiter me taxas, quod e capite *Matthæi* decimonono ſcripſerim, legem inductam apud *Chriſtianos*, ne dirimantur matrimonia, bis videlicet tuo judicio peccans: & quòd ſenſerim lege humanâ inductum, ne dirimantur matrimonia: & quòd putarim ex eo loco ſumptum, cum ex quinto ejuſdem Euangeliſtæ capite potius ſumptum appareat. Atque ut præpoſterè reſpondeam, ſi utriuſque loci eadem eſt ſententia, quid refert ex utro ſumptum dicatur? immò probabilius erit ex decimo nono ſumptum, ubi nominatim tractatur negotium divortii, quanquam ego non dixi locum eum qui eſt in codice, ſed totum hoc argumentum ubicunque tractetur, locum vocavi: alioqui nec ex quinto, nec ex decimo nono capite ſumptum videbitur, ſed potiùs ex *Paulina* epiſtolæ ad *Corinthios* prioris capite ſeptimo. Nam illic mulierem quæ digreſſa à viro nolit reconciliari, jubet manere innuptam. Rurſus hic ubi excipitur fornicatio, non videtur in totum adimi jus divortii, ſed aſtringi magis, quòd apud *Judæos* æquo licentius erat. Deinde negari non poteſt, extare Pontificum leges, quæ vetent divortio divulſos aliis jungi matrimonio, ſi modò conſtiterit verum matrimonium interceſſiſſe. Eas ſi hauſerunt ex Euangelicis literis, non video cur ſim reprehendendus, ſi ſcripſi legem extare, quæ vetat dirimi matrimonia. Atque his etiam levius eſt, quòd cavillaris mihi parum propriè dictum, *Moſen Iudæis* conceſſiſſe divortium, in tam paucis verbis geminum errorem indicans. *Permiſit*, inquis, *non conceſſit*, quaſi quicquam interſit inter *permittere* & *concedere*, niſi quod *permittit*, qui quocunque modo jus facit; *concedit*, qui de jure ſuo remittit aliquid: unde fit ut poſterius verbum ſit ad hunc ſenſum accommodatius. Deinde permiſit, inquis, *Moſes*, ſed autore Domino, quaſi quod *Moſes* juſſu Dei præſcripſit populo, non rectè dicatur juſſiſſe, aut quod ex doctrina *Chriſti* docuit *Matthæus*, impropriè dicatur docuiſſe. Si ſtilum exercere cupis, quod mihi ſanè non paulo rectiùs eſſe videtur, quàm quod quidam faciunt, alieno calamo ſcribere, malim te in his argumentis verſari, quæ minus habeant odii, plus fructûs. Aut ſi res poſcit, hujuſmodi tractare quæſtiones, ita totius negotii phraſim habitúmq; modereris, ut non ſolùm applaudant aliquot ordinis tui ſodales, ſed eruditiſſimus quiſq; & cordatiſſimus lector, atque ipſa etiam poſteritas agnoſcat pectus vero Theologo dignum. Si cauſa ſeveritatem poſtulabit, abſit tamen ubique ſævitia, maximè verò vitandum, necubi ſuboleat ambitionis aut avaritiæ venenum, multò magis hypocriſis. Habet vera pietas aliquoties indignationem ſuã, ſed charitatis dulcore temperatam. Non eſt conſultum irritare quibus poſſis mederi, nec alienandi

A ſunt, quos poſſis lenitate revocare. Nomen hæreſeos quo magis eſt inviſum, eo magis ab hoc temperandum quoad licet. Nunc nihil magis eſt in ore quibuſdam. At rectè quidem diſtinguit tua prudentia hæreticum ab hæreſi, tum hæreſim pro factione impia, ab hæreſi errore, qui pertinaciter defenſus faceret hæreticum, verùm has ſubtiliſſimas diſtinctiones non intelligit craſſum hominum vulgus, cum audit hæreſes hujus aut illius, nihil aliud intelligit, quam hæreticos eſſe, de quibus

B fit mentio. Nec poſſunt imaginari, quomodo bellum dicatur *Gallorum*, cum ipſi bellatores non ſint. Imò cum publicè loquuntur, ubi metuunt obſervari ſe, dicunt hæreſes *Capnionis*, cum privatim & inter ſuæ factionis homines, *Capnionem* vocant hæreticum, obliti videlicet eruditæ diſtinctionis. Adeo vilis eſt iſtis aliena fama, qui ſuam habent chariſſimam. At te quidem video moderatiorem aliquanto in libellis poſterioribus, ſperóque futurum, ut poſthac magis ac magis hac

C laude teipſum ſuperes. Conſulueris autem non ordini modò *Dominicano*, verùm etiam univerſo Theologico, ſi quorundam maledicentiam inſulſiſſimam autoritate tuâ reprimas, qui paſſim in publicis aut privatis prælectionibus, in diſputationibus, in conviviis, in conciliabulis, in colloquiis, &c, quod graviſſimum eſt, in ſacris ac publicis concionibus virulentiſſimè deblaterant in linguarum peritiam, in politiores literas, in harum invidiam antichriſtos, hæreſes, & alias id genus tra-

D gicas voces admiſcentes, cum obſcurum non ſit quid eccleſia debeat viris linguarum peritis, quid debeat eloquentibus. Hæc ſtudia non obſcurant Theologicam dignitatem, ſed illuſtrant: non oppugnant, ſed famulantur. Neque enim ideo protinus cum hæreſi copulata ſit muſica, ſi quis fortè muſicus huc prolapſus deprehendatur. Damnandus eſt error hominis, ſtudiis ſuus ſervandus eſt honos. At nimis prolixum ſit referre, quàm ridiculas fabulas de quibuſdam audiamus quotidie,

E qui dum conantur apud imperitam plebeculam traducere bonas literas, cordatis, doctis, ac probis viris ſuam produnt impudentiam parem ſtoliditati. Si Theologia cohoneſtabit hæc ſtudia, viciſſim ab his decorabitur: ſin ſuggillabit & calumniabitur, metuo ne fiat, quod ait *Paulus*, ut dum mutuis morſibus ſeſe conficiunt, invicem ſibi ſint exitio. Hæc ſi puro ſynceróque animo à nobis dicta, ſimili animo acceperis, non dubito quin futurum ſit, ut olim mihi gratias acturus ſis pro cõſilio

F tum vero, tum amico. Non indignaberis, opinor, admoneri ab *Eraſmo*, ut nihil aliud, certè natu, ni fallor, grandiore, quando *Moſes Jethro* cõſilium non eſt aſpernatus. Vale pater eximie, méq; refer in eorum numerũ, qui tuam amplitudinem haud quaquam fictè diligunt. Majorem in modum precor, ut me tuis ſanctis precibus *Chriſto* commendare digneris, qui ſuo mitiſſimo ſpiritu ſemper animum tuum moderetur. *Antverpiæ*. III. Id. Auguſt. Anno M. D. XIX.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM

LIBER DECIMUS SEPTIMUS.

Eraſ. Roterod. Edvardo Leo S. D.

Epiſt. 1. Quòd à me diſſentis alicubi, non admodum ægrè fero; ſemper hoc licuit inter eruditos, incolumi amicitiâ. Quòd iſtis rationibus rem tractas, demirabor ſi quiſquam vir gravis probet, quando nec ipſe probat *Joannes Briardus Atenſis*, tui, ut par eſt, amantiſſimus. In tot millibus annotationum, in tanta ſententiarum & ingeniorum varietate, quid novum aut mirum, ſicubi vidiſſes, quod me fefelliſſet? aut tibi minus placeret, quod mihi non diſplicuiſſet? Quis autem probaturus eſt, quòd ſubitò ex amico factus hoſtis, in abſentem ſcripſeris, cum nec ullâ laceſſitus eſſes injuriâ, nec unquam expoſtulâſſes cum præſente? quòd in veterem editionem ſcripſeris, cum ſcires adornare me novam? quòd opus tuum per omnia monaſteria ſparſeris, præſertim ubi ſcires eſſe qui mihi parum bene vellent? quòd iis modo communicaris, quos noveras iniquiores *Eraſmo*? quòd nunquam provocari potueris, nec *Atenſis* autoritate, ut mihi voluminis tui faceres copiam, imò ne ad hoc quidem, ut voce vel unum proferres locum, quem reprehendiſſes? quòd virulentis conviciis, immo mendaciis, opus paſſim aſperſeris (id enim affirmant qui viderunt, neque reclamant paginæ quas intercepi) quòd nuſquam non prædicas ac jactitas ſexcenta loca abs te reprehenſa, nec unius interim facis copiam? Quæſo te, unde iſtud exemplum vel gravitatis vel animi *Chriſtiani*? Si prodeſſe vis omnibus, cur non edis? Si me docere vis, cur ſolus non impertis ut legam? Si tibi ſcripſiſti, cur tam latè volitat liber? Si diffidis operi tuo, cur ſic ubique jactas? Si fidis, cur tam anxius es, nè quis legat, niſi qui mihi parum ſit æquus? Ita dum me traducis apud eos, qui tibi grati, mihi malè cupiunt; nec me reddis meliorem, & illos inficis. Quid quod interim nec tuæ gloriæ, quam hoc tumultu venaris, ſatis rectè conſulis? Si ſtatim edidiſſes opus tuum, omnes admirati fuiſſent prodigioſam ingenii tui felicitatem, qui pauculis menſibus tantum *Græcitatis & Hebraiſmi* devoraris, ut tuo judicio nihil ſapiat in *Græcis Eraſmus*, in *Hebraicis Hieronymus*, ſi tamen hæc eſt illius tranſlatio: nam id honoris gratiâ ſoles addere, nè parum videare tribuere *Hieronymo*. Imò aiunt, te mox triduo poſteaquam *Hebraiſſare* cœperas, multa damnâſſe in *Capnione*, nonnulla etiam in *Capitone*. Et fieri poterat, ut ſummus Pontifex admiratus iſtud ingenium penè divinum, tibi traditâ virgulâ, totius orbis cenſuram fuerit mandaturus: nec jam ullus liber aut ederetur, aut legeretur: niſi *Lei* ſuffragio probatus, nimirum totius rei literariæ *Ariſtarchi*. Nunc plerique dictitant, te hoc conſilio premere præclaras iſtas annotationes, ut me fatis functo, tum demum edas, ἀκονιτὶ victurus, id eſt, ingloriam victoriam reportaturus, cum nemo ſit qui contra certet. Alii prædicant interim undique captare te, quid quiſque calumnietur, nec tuum opus aliud C futurum, quàm alienarum ſycophantiarum rhapſodiam, in qua minima portio ſit tui *Martis*. Ita periculum eſt, nè fiat, ut cum tibi ſperaris opimam laudem, minus ex tuo libro referas gloriæ, quàm *Latomus* retulit ex ſuo illo frigido dialogo, in quo ferunt totam Theologorum cohortem deſudaſſe. Nec dubito quin tibi valde nunc arrideant quæ ſcribis, ſed cave putes itidem omnibus arriſura, cum claræ luci ſeſe commiſerint. Quod juvenis gloriæ famæ ſtimularis, ignoſcendum arbitror: at quòd iſtâ viâ graſſaris ad D gloriam, qui non ſolùm Theologus ac vir bonus, verumetiam ſanctulus haberi vis, mihi non improbabit poſteritas, etiamſi non deſunt fortaſſe, qui nunc applaudant. Atque hanc fabulam jam fermè biennium agis, & adeo dulceſcit actio, ut immoriturus videaris. Nec tamen ob iſta facta adeo tibi ſum infenſus, ut cupiam quenquam tibi vel pilo minus amicum eſſe meâ cauſâ, tantum abeſt ut gravius aliquod malum optem accidere. Sed res nuſquam gentium non ſparſa eſt. Sic enim E undique volitant emiſſarii iſtorum, qui novo exemplo ſimul & mendici ſunt & tyranni, ut dictu ſit incredibile. Nec ulla eſt natio in qua meæ lucubrationes non aliquot amiculos mihi conciliarint, at in *Germania* complures ſunt, qui mihi impenſiùs ſtudent etiam quàm velim. Nec ignoras hujus generis animos, ingeniique violentiam. Nondum enim prorſus exuerunt nativam illam ferocitatem, quamvis aſſiduè miteſcant humanis literis. Vides quibus libellis confodiunt eos, à F quibus ſunt laceſſiti. Equidem multorum ſtilum partim oratione, partim epiſtolis cohibui, cohibiturus etiam quantum erit in me. Sed audio quoſdam his atrociora minari, quod genus ſi quid acciderit (id quod Deus avertat) nec ego poſſem tuo mederi malo, & ut eſt nunc prona hominum ſuſpicio, invidia facti in meum quoque caput recideret. Ita ex tuo malo mihi duplex incommodum naſceretur, primùm ipſe dolerem meâ cauſâ læſum eſſe, cui nihil tale velim G accidere, deinde non deerunt, qui ſuſpicentur me connivente factum. Jam, ut ſpero, nihil hujuſmodi futurum, ita contra metuo, nè quid accidat. Si nihil eſt periculi, amicè timui; ſin eſt, amiciùs præmonui, quo poſſis, ſi videretur, aliquo conſilio occurrere, quod tuæ prudentiæ videbitur eſſe commodiſſimum. Bene vale. *Lovanii*. Id. Julii. Anno M. D. XIX.

Eraſmus

Eraſmus Roterodamus Thomæ Lupſeto S. D.

Epiſt. 1. EX literis magni cujuſdam amici, ſed qui
idem *Leo* non ſit inimicus, cognovi iſtic latè
ſparſum eſſe rumorem, & ita ſparſum, ut pleriſ-
que fidem quoque fecerit, hic meâ, meorumque
operâ fieri, quo minus *Edvardo Leo* librum ſu-
um, quem jam olim adverſum me parturit, ali-
quando parere liceat, & typographis obſtetrican-
tibus edat in lucem. Immò nos minis territare
hominem, nè quod ſcripſit auſit evulgare. Jam
iſta τὰ πολέμου κενὰ mirari non debeo, quibus
ut penè cotidianis jampridem oportuit aſſueviſ-
ſe. Illud admiror, quinam ſint iſtius omnium
impudentiſſimi rumoris autores. Non enim ad-
duci poſſum, ut credam *Leum*, qualis qualis eſt,
uſque adeo perfrictæ frontis eſſe, ut iſta ſuſtineat
affirmare, nimirum ipſe ſibi probè conſcius, rem
longè ſecùs habere. Neque enim tam ſtupidè cre-
dulus ſum, ut mihi quiſquam, vel perſuaſerit,
vel perſuaſurus ſit, *Leum* perpetuò preſſurum
egregias illas ſuas vigilias, annis jam aliquot de-
ſudatas, ſpem immortalitatis ſuæ, & unde potiſ-
ſimùm famam ſuam voluerit auſpicari. Com-
pertum habebam eum harum rerum parciorem
eſſe, quàm ut paſſurus ſit, tantum operæ atque
olei ſibi perire. Nec intantum ſum obeſæ naris,
etiamſi minimè ſuſpicax planéque ſimplicis in-
genii, ut mihi non ſuboleret, quid ageret ille.
Et ſi meus ſtupor hoc minus potuiſſet deprehende-
re, tamen non deerant, qui ſubmonerent, pri-
mùm hoc venari *Leum*, ut ſi quid mihi accideret
humanitùs, aut ſi quis caſus in regionem lon-
ginquam avocaret aliquò, tum demum ille, non
tutiùs modò, verùm etiam feliciùs ederet ſuas
notationes γλυκὺ ἰνάλμα φύλακος ἐκλελοιπότος. No-
vit ille verum eſſe, quod vulgò dicunt, *non remor-
dere mortuos*. Fortaſſis & apud *Quintilianum* legit
(nam videtur & bonas literas aliquando degu-
ſtâſſe) *ſi quis mentiri velit, in neminem id poſſe fieri
tutiùs, quàm in vita defunctos.* Deinde non ig-
norat, tametſi ſtimulatur famæ gloriæque ſiti,
quàm ingens ipſi fœnus hæc dilatio ſit allatura.
Siquidem dum interim undique captat, quid
quiſque calumnietur, in conviviis, aut in con-
ciliabulis, quid ſuggerant *Dominicani*, aut *Car-
melitæ*, quid notârint Baccalaurei Theologiæ
candidati (nam bis datum erat negotium, ab
iſtis, qui poſt non fraudabuntur ſuâ laude) quid
Licentiati, quid Magiſtri noſtri, ſi qui ſunt,
qui mihi parum æqui videntur, arroſerint: dum
ſubodoratur, quid ego aut alius pro me reſponde-
at, dum inter relegendum quædam diſplicent,
quæ primus ille ſcribentis calor nimium com-
mendârat autori: dum animus ac fortaſſis odium
identidem novum aliquid indicat, quod calum-
nietur, quando dolor, non ſolùm eloquentes,
verumetiam ingenioſos facit, &, juxta Satyri-
cum, *abſolvit indignatio verſum, quem natura ne-
gat*: Poſtremò dum ex quotidiana lectione, ſub-
inde nonnihil adjicit auctarii, nimirum fit, ut
opus exeat non ſolum locupletius, atque inſtru-
ctius, verumetiam emendatius. Nam ipſe mihi
faſſus eſt in proximo colloquio, ſe totum ferè opus
a capite, quod aiunt, uſque ad calcem, retexuiſſe,
multa reſecuiſſe, ut jam à poſteriore novi Teſta-
A menti editione ſupervacanea, tum pleraque mu-
tâſſe, in nonnullis à ſeipſo diſſentire, re diligen-
tiùs penſitatâ. Porrò quod iſta facit, poſteaquam
decretum eſt belligerari, nec admiror admodum
nec indignor magnopere. Suum agit negotium,
fortaſſe jus belli permittit, ut nihil non machine-
ris in eum, quem velis opprimere. Verum in hoc
illius prudentiam nonnihil deſidero, quòd in eo,
de quo modo dixi, colloquio, ſeriò mihi faſſus,
ſibi totum opus retexi, tamen urgebat ut ſibi cre-
B derem aſſeveranti, nunquam futurum, ut librum
eum evulgaret. Hoc ſcilicet conſilio ſumpſerat
operam in retexendo, uti retextum premeret. Ve-
ritatis ut ſimplex, ita conſtans eſt oratio, nec ul-
lis frequentius accidit τόλμημα μνημονικόν, quàm iis
qui non loquuntur ex animo. Niſi fortè non fuit
ille memoriæ lapſus, ſed meus ſtupor hanc illi fi-
duciam addidit, ut exiſtimârit me protinus credi-
turum, primùm rem tam incredibilem, deinde tali
autori. Proinde cum mihi perſuaſum eſſet omni-
C nò futurum, ut ille quod ſcripſerat evulgaret, &
adeo perſuaſum eſſet, ut nec hi mihi diverſum
perſuadere potuerint unquam, quibus ego nihil
non ſoleo credere, atque hac unâ in re diſſenti-
rem ab his, quibuſcum libentiſſimè conſuevi ſen-
tire, neque neſcirem quantum illi commodi,
rurſum mihi quantum incommodi foret allatura
mora, imo quanto meo periculo, quantáque il-
lius ſpe prorogaretur opus, quis non deſideraret
in me ſanam mentem, ſi quod iſti jactitant, mo-
D dis omnibus obniterer, nè liber exiret in manus
hominum? Mihi ſemper fuit eadem & mens, &
oratio, ut optarim quamprimum evulgari quic-
quid eſſet operis. Si proferre poſſunt ullam epi-
ſtolam, in quâ ſecus ſentiam, ſi producere,
qui me ſecus loquentem audierit, vicerunt. Sed
hujuſce rei non poſſum alium magis idoneum
teſtem adducere, quàm *Leum* ipſum. In primo
congreſſu, cum à proximè relicta *Baſilea*, veniſſe-
mus in colloquium, idque in ædem divo *Petro*
E ſacram, quemadmodum rebus parum pacatis,
belli duces ſolent in locum aliquem utrique tu-
tum convenire; atque ille jactaret pluſquam
trecenta loca ſibi notata, quæ nemo poſſet dilu-
ere, nè res exiret in rabiem & in contentio-
nem, cum *Chriſtianis* omnibus, tum verò præ-
cipuè Theologis indecoram, propoſui ut è tri-
bus unum eligeret. Primum, ut quod maximè
dignum eſſet animo *Chriſtiano*, quódque dignum
noſtrâ vetere neceſſitudine, in qua profeſſus eſ-
F ſet ſe talem fore, ut tametſi novus amicus, nulli
tamen veterum fide, atque officio cederet, com-
municaret ſuas annotationes. Nam eam volu-
minis partem, quæ noſtras annotationes com-
plectebatur, licèt eſſet excuſa typis, nondum tamē
editum eſſe, nec futurum ut ederetur, niſi toto ope-
re abſoluto. Adhuc integrum eſſe, mutare chartas
aliquot, non illud quidem jam abſque jactura pe-
cuniæ, ſed mihi longè chariorem eſſe famam meā,
ac publicam ſtudioſorum utilitatem, quam pecu-
G niam. Proinde ſi quid indicâſſet, quod alicujus eſ-
ſet momenti, me facturum, ſed ita, ut nihil interim
mihi ſuffurarer alienæ laudis, ingenuè teſtaturum
cum honorifica nomenclatura *Leici* nominis, cui
fructum illum deberet lector. Hanc conditio-
nem adeo æquam, ut his quoque probaretur,
quos tum ſuſpicabar, poſt comperi, mihi neuti-
quam æquos eſſe, cum ille toto corpore renueret,

ad id quod erat proximum deſcendi. In rem præſentem utrique veniremus, & collatis utriuſque voluminibus negotium vivâ voce transfigeremus. Ita nihil fore ſcrupuli, cur timeret exemplari ſuo. Quod cum nec ipſum placeret, cœpi provocare, ut opus ſuo meóque periculo publicaret, nihil enim aliud ſupereſſe, quando jam liber ipſe propemodum eſſet editus, mihi non item, cum in exemplaria non pauca propagatus, legeretur à conjuratis duntaxat, & me rumor per illum, illiúſque fautores jactatus, magis etiam gravaret, quam ſi fuiſſet editus liber, ut ſemper auget fama quod diſſipat, præſertim ſi quod ſit affine malis. Quod ſi ipſum vel ſumptus, vel opera deterreret, me meopte impendio, meóque periculo curaturũ, ut excuderetur. Ad hæc ſi quid addubitaret de meâ fide, ſibi ſervaret antigraphum, quo mox coargui poſſem, ſi quid eſſet à me vel additum, vel omiſſum, vel immutatum. Hæc opinor ſic eſſe geſta, *Leus* ipſe non inficias ibit. Alioqui vel illud arguerit me nihil fingere, quod *Leus* aliquando amicis communibus, ſimulatque jam guſtum operis cepiſſent, magnopere deterrentibus ab editione, per literas queſtus ſit ſe per me provocatũ ad editionem. *Theoderico Aluſtenſi* ſemper ſuaſi, ut ſi *Leus* traderet exemplar, excuderet, me volente id facturum. Cum comperiſſem illum *Antuerpiæ* egiſſe cum duobus typographis de publicando libro, nec proceſſiſſet, nôrunt omnes quàm indignè tulerim quod inſtitutum erat, ad nihilum recidiſſe. Mox accito typographo, quãto poſſum ſtudio ago, ut pactionem inſtauraret, ſed *Leus* mutatâ ſententiâ, ſeſe jam ſubduxerat. Rumor ſparſerat, ab illo volumen eſſe miſſum *Coloniam*, ut illic ederetur, Scripſi duobus amicis, ſinerent edi, tantum curarent ut mihi maturè fieret voluminis excuſi copia. Nam illud ab iis jactabatur, qui *Leo* favent, ſic excuſum iri librum, ut inter mihi male volentium manus volitans, poſt annum demum à me deprehenderetur. Et multis conjecturis adducor, ut id verum eſſe credam, eas aliâs fortaſſe adducam. Jam producere poſſum quibus teſtibus receperim me eſſe ſcturum, ut *Theodericus* librum excuderet, quo poſſit ipſe *Leus* præeſſe caſtigationi. Appellent qui volent *Galfredum Leo* fratrem, per quem velut ἱερῶν quempiam, aliquoties mecum collocutus eſt, quoties per hunc provocavi ut ederet. Poſtremo jam dicebatur tranſegiſſe cum *Michaele* typographo *Antuerpienſi*, nihil eſſe in mora, niſi quòd dubitaret, quo animo eſſem id laturus: Reſpondi, ut maturarent, mihi vehementer probari. Hæc literis meâ manu ſcriptis docere in promptu eſt. Et poſt hæc quæ tandem impudentia eſt diſſipare vaniſſimam fabulam, me modis omnibus adniti, nè liber evulgaretur? Jam de minis quoq; paucis dicam, in quo non ſolùm demiror impudentiam, verumetiam inſignem ingratitudinem iſtorum. Senſeram quoſdam mihi impenſiùs etiam quàm ipſe cuperem faventes, neſcio quid ſubmoliri, ut in *Leum* atrocibus libellis inveherentur, atq; etiam ſi pergeret, non calamo tantum, ſed fuſte rem gererent. Quorum utrunque, uti nè fieret, cum quantum in me fuit obnixus eſſem, inimicitias denuncians ei, qui rem tam barbaricam, & literis indignam meâ cauſâ fuiſſet aggreſſus, non tamen ita fiſus ſum illorum ingeniis, ac promiſſis, quin *Leum* quoque ſuper hac re commonefaciendum eſſe putarem, nè quid accideret incauto, quod pariter & illum offenderet, & bonarum literarum cultores invidiâ gravaret. Nam quod ad me pertinet, puto neminem eſſe, qui vel mea legerit, vel mecum aliquam egerit conſuetudinem, quin perſpectiſſimum habeat me nihil æquè deteſtari, quàm exempla libelli famoſi, aut violentiæ. Itaque ſic mecum reputabam, ſi quid eſſet periculi, amicè monui; ſi nihil eſt, amicè timui. Nec dubitabam, quin hanc admonitionem eſſet boni conſulturus. Quod ſi hoc officium meum ſecus interpretatur, malo tantiſper hoc officii periſſe mihi, quam illum ſcire, quantum mihi hac ſanè in parte debeat. Proferat epiſtolam quam illi proximè ſcripſi, ea docebit quod ſimpliciter & amanter monui, eadem docebit me illum ad editionem operis provocâſſe, non deterruiſſe. Imo non ob aliud in illum tantopere ſtomachabantur amici mei, niſi quod tam inſolenter ubique jactaret ſuum librum, nec ederet tamen. Neque verò me fefellit, quâ technâ hic *Leus* ſit uſus. Cum nondum eſſet ſatis inſtructus ad editionem, voluit hoc interim gloriæ lucriſacere, quaſi in gratiam meam premeret opus. Rurſus ubi jam geſtiret animus edere, ſibique videretur utcunque adornatus, quiritari cœpit, ſe per me provocari ad edendum, nè quid offenderit ſuos amicos, qui tantopere deterrebant ab edendo. Proinde ſi quos poſthac audieris eadem garrientes, dic illis meis verbis, eos aut vehementer falli, aut impudentiſſimè mentiri. Denique ſi cui hæc, quæ dixi, nondum perſuadent, in promptu eſt experimentum. Etiam nunc tradat *Leus* librum, & niſi curâro vel *Baſileæ* excudendum, idque nullo ipſius ſumptu, credant omnes me hactenus obſtitiſſe, quo minus ederetur. Atque ut manifeſtum mendacium fortiter rejicio, ita quod verum eſt, ingenuè fatebor. Cum facilè ſuſpicarer futurum, ut hoc opus aſperſum eſſet variis contumeliis, vel quòd ſcirem *Leum*, utcunque nunc affectus eſt, prorſus inimico animo negotium hoc ſuſcepiſſe, id quod ubi res poſtulabit clariſſimis argumentis evincemus: vel quòd ipſe ſæpius efflagitanti, atque urgenti, cur tantopere caveret, nè liber quem in me ſcripſiſſet mihi omnium uni communicaretur, cum ejus copiam faceret tam multis, tandem reſpondit ineſſe quædam, quæ mihi bilem eſſent motura; quaſi verò non indignus eſſet, ſi aliis de me ſcriberet, quæ mihi coram non auderet proferre: vel quòd una atque altera annotatio, quam mihi fortè contigit intercipere, ſatis declararet, quale futurum eſſet reliquum opus: admonui ut argumentis, non contumeliis; rationibus, non conviciis rem ageret. Ita tum illi fore ſimplicem in ſcribendo laborem, tum mihi in reſpondendo. Nunquam enim offenſurum iri me, etiamſi mille locis à me diſſentiret. Imò gratiam habiturum quòd noſtram induſtriam ſua induſtria adjuvaret. Sin admiſceret convicia, geminum utrique fore, tum laborem, tum incommodum. Siquidem illum in periculum venturum, nè vir parum modeſtus ac gravis habeatur, me rurſum gemino malo conſtrictum iri, qui ſi reſponderem conviciis, viderer illi non diſſimilis, ſin minus, fortaſſe pleriſque viderer agnòſcere, quæ ille in me congeſſiſſet. Opinor hoc conſilium nulli probo non videri & prudens & amicum. Et tamen hoc animo ſemper fui ut qualis qualis eſſet liber, quã-

primum

primum exire in lucem optarem, quid vis paſſurus citiùs, quàm quorundam inſulſiſſimas gloriolas. Nec enim ſum tam iniquus *Leo*, quàm quidam exiſtimant. Scio quid poſſit gloriæ ſtimulus, quàm violentum calcar habeat ambitio laudis, quid valeat juventæ calor, præſertim in eo, qui nunc primum famæ ſtadium ſit ingreſſus. Ad quid enim non adigat nominis immortalitas, cum non fabuloſum ſit, quod de *Eroſtrato* proditum legimus? Adeſt ingenium non aliter avidum gloriæ, quàm Naphtha flammæ; nec deerant exempla, quæ, juxta *Flacci* proverbium, oleum adderent camino. Nam ut nè commemorem vetera, videbat quantum ſi non laudis certè famæ ſibi nuper paráſſet *Ortuinus Gratius*, ex una aut altera qualicunque conflictatiuncula. Intelligebat eſſe verum, quod ſcripſit *Pindarus*, bello nobilitari viros, & quos tranquillitas obſcurat, tumultus illuſtrat: nec fugerat illum, opinor, illud *Græcorum* proverbium, [illegible] perſpiciebat, & longam, & difficilem eſſe viam ad parandam gloriam, ſcribendis libris innoteſcere mundo, nec admodum diſſimilem *Heſiodia* illi. Vidit aliam magis etiam compendiariam ea, quam tibicen ille apud *Lucianum* indicat diſcipulo, nimirum ut artis ſuæ ſpecimen præberet iis, qui jam omnium judicio probati tibicines haberentur. Sic enim compendio fore, ut horum ſuffragiis commendatus, quorum judicio plurimum tribueret vulgus, per univerſam *Græciam* illuſtris evaderet. Honeſtam ſanè viam indicavit ille tibicen, ſed quæ nonnullis nondum ſatis compendiaria videtur. Malumus inſynceram gloriam, quam quæ verior, ſed ſeriùs contingat. Qui taxat aliena ſcripta, primùm uno ſtatim anno tantundem nominis aſſequitur, quantum ille multorum annorum vigiliis ſibi paravit. Deinde vulgò doctior habetur, qui reprehendit. Poſtremo non deſunt, qui admiſſo ſubdant calcar, qui currentem incitent, qui acclament, qui melitiſſimum illud εὖγε ſuccinant, qui applaudant, qui medio in curſu frigidam ſuffundant, qui

Creſcentem tumidis inflent ſermonibus utrem.

Hæc faciunt, ut etiam ſi quid juvenilius ſcriptū eſſet à *Leo*, non admodum ægrè laturus ſim, modò nè nimium diu torqueat nos iſta parturiens, pollicitans, jactitans, minitans, obtrectitans, & rem ad ſeditionem vocans. Quod ſi meo conſilio parens meminerit ubique modeſtiæ *Chriſtianæ*, magiſque ſpectarit, quid ipſo dignum ſit, quàm quid cupiant quidam, qui alienis ingeniis abutuntur ad lædendum ſuboleſcentia meliora ſtudia, non ſolum apud ſtudioſos, verùm apud me quoque gratiam non mediocrem inibit. Cur enim mihi turpe ducam, ſi in tot millibus locorum, quæ vel reſtitui, vel explicui, cernat aliquid, quod meos oculos aliò properantes ſuffugiſſet, aut deprehendat in quo à me diſſentiendum putet? Non hac lege ſcripſimus annotationes, ut cæteris jus eſſet ademptum, vel addendi, ſi quid præterea queat aliquis animadvertere, vel corrigendi, ſicubi nos eſſemus hallucinati, non ſolùm homines, verumetiam & ingenio perquam exiguo, & eruditione vix mediocri. Id etiamſi non eſſem teſtatus, tamen nemini debeam uſque adeo videri arrogans, ut cum ipſe non dubitem locis aliquot à probatiſſimis doctoribus, *Ambroſio*, *Auguſtino*, *Hieronymo*, *Cypriano* diſſentire, cæteris præſcribam legem, ne quis à me diſſentiat. Nunc clarâ voce teſtor, me velle jus hoc primùm mihi ipſi integrū eſſe, deinde alios ad hoc ſtudium provoco, atque invito, tantum abeſt ut deterream. Atque hæc fortaſſis non legerat *Leus*. Nam memini cum in colloquio quodam me graviter admoneret, ut teſtarer alicubi in Præfatione, me non hoc animo edidiſſe Novum Teſtamentum, quod nollem à a *Græcorum* lectione uſquam diſſentiri, móxque reſpondiſſem jamdudum id mihi non ſemel teſtatum eſſe in prologis, aiebat ſeſe præteritis præfationibus, ad rem properâſſe. Atqui ſi idem, inquam, faciant cæteri quod tu, quid retulerit fuiſſe teſtatum? Illud mihi videor meo jure ſumpturus, neminem ante me vel plura, vel diligentiùs annotâſſe. Ut ne dicam interim quod in eo opere, non profiteor me quicquid eſt ſcitu dignum annotaturum, ſed ea duntaxat, quæ ad lectionis ſynceritatem faciunt. Quod ſi cui videbitur, diverſorum generum annotationes complecti, non continuo me vicerit, niſi in eodem argumento ſe præſtiterit copioſiorem. Et tamen ſic faveo piis ſtudiis, ut non à *Leo* tantum, verumetiam ab omnibus vinci cupiam. Ad *Chriſti* gloriam, ad publicam utilitatem eorum, qui deamant ſacras literas, hoc quicquid eſt laboris deſudavi, cur repentè mutatus inviderem iis, quorum gratiâ tantum vigiliarum exantlâſſem? Imò cur mihi ipſi invideam, ſi quis ſuo ſumptu me velit docere vel plura, vel rectiora? Quæſo quid hic eſt, quod vel mihi *Leus* indignetur, vel ego ſim illi iniquior? Si non probat argumentum ſuſceptum, cur ipſe voluit in eodem argumento verſari, & cum res ferè tota pendeat à *Græca Latinaq́;* linguæ peritia, cur mihi non concedat utriuſque linguæ aliquanto, opinor, peritiori, quam ille ſit, quod ipſe ſibi permittit, nuper *Græcæ* linguæ rudimentis initiatus, nec eo progreſſus adhuc in lingua *Latina*, ut mecum opinor, dedignetur uti jure communi; deinde cur mihi non permittat in Novo Teſtamento, qui ſibi nihil non permittit in Veteri, idq; nuper deguſtatis *Hebræorum* literis, præſertim cum à me ſtet tot probatorum exemplarium conſenſus, tot orthodoxorum autoritas, ille præter hodie vulgatos *Hebræorum* codices, & lexica quædam, nullis penè præſidiis nitatur? Poſtremo cur mihi jus non ſit hoc facere, hortante, & approbante *Leone* Pontifice Maximo, quod ipſe ſibi ſumit autoritate propriâ? Neque verò hæc dico, quòd parum comprobem *Lei* induſtriam, ſed quo declarem neutri cauſam eſſe, cur alteri vel invideat, vel indignetur. Etenim qui contendunt nefas eſſe quicquam immutare in vulgatis noſtris codicibus, prorſus inſaniunt, ut abundè docuimus in *Apologia*, quâ Novo Teſtamento præfati ſumus. Sin quædam in opere meo non probat, quorſum opus erat hac belli ſpecie, quorſum tot oblatratibus, tot ſuſurris, tot ſycophantiis, tot obtrectatricibus epiſtolis? cum ego ultrò provocarim ad hoc officium, priuſquam *Leus* attigiſſet *Græcas* literas, aut ſuſpicarer futurum etiam ut attingeret. Non ſum tam impudens, ut factum improbem, ad quod provocavi, viam modúmq; facti, nullus opinor cordatus, aut gravis homo probaturus eſt, quando nec illi viſus eſt hac in parte *Leus* æquum facere, cui nihil non æquum videri ſolet, quod bonis literis, & *Eraſmo* adverſetur. Quòd ſi rectam rationem maluiſſet adhibere

adhibere in conſilium, quàm iram, aut odium, aut livorem, aut ambitionem, aut alium his ſimilem affectum, neq; me læſiſſet dux & organum factus ſycophantis, qui nunc neſcio quo fatali ſydere regnant, & ſibi gloriam peperiſſet, ut uberiorem, ita etiam veriorem. Primùm enim, cum difficillimum ſit prodeſſe, lædere facillimum, ab illo potius quàm ab hoc debebat parandi nominis auguria ſumere. Nunc cum audito *Lei* nomine, antehac obſcuro, rogabunt hoſpites, quid hominis eſt *Leus* iſte? Reſpondebitur, is qui primus omnium extitit, Eraſmomaſtix. Ut ingenioſius, ita plauſibilius eſt novum aliquod opus gignere, quam in alienis libris ingenioſum ac doctulum velle videri: præclarius eſt autorem eſſe novi cujuſpiam operis, quàm in alienis operibus *Momum* quendam agere, etiamſi *Momus* reprehendit duntaxat, non etiam calumniatur, liber veriùs, quam contumelioſus. Quis autem ferat eum convivam, qui in epulo accumbens magnâ curâ graviq; ſumptu apparato, diſſimulet ſi quid lautum ſit, ac tantum deguſtatis omnibus, damnet & exprobret convivatori, ſi quid deprehenderit, quod parum palato reſpondeat? Quanto civilius ſit convivatorē illum viciſſim domi tuæ lautioribus epulis accipere. Proinde ſi rem ingenuè, ſi *Chriſtiana* lenitate geſſiſſet, nemó probus non probâſſet hominis induſtriam. Egiſſem & ipſe gratias, ac laudibus applauſiſſem. Jam ſi vel ingenii vis, vel ætatis calor ad bellum pertraxit, proximum erat, ingenuè bellum gerere: virtute, non technis: viribus, non inſidiis: aperto *Marte*, non dolis. Qui cædem, incendium, qui internecionem moliuntur hoſti, prius miſſis fecialibus expoſtulant, rem repetunt, conditiones præſcribunt, quæ ſi præſtentur, arma non recuſant deponere. At *Leus* coràm amicum nulli ceſſurum profeſſus, ſubito factus eſt inimicus, nec læſus unquam, nec expoſtulatione factâ. Immò cur in odium mei factus eſt amiciſſimus iis, de quibus antea peſſime & loquebatur, & ſentiebat? Id ſi inficiabitur, eſt in promptu quo poſſit redargui. Deinde cur in præſentem mutus, in procul abſentem ferox, ac formidabilis eſſe cœpit? cur captato etiam tempore ad lædendum magis accommodo, cum ſciret hic exulceratam rem, ob quorundam conſpirationem, in eo ulcere, velut unguis extitit, ac ceu noxius humor buboni ſeſe adjunxit? Cumq; cerneret linguæ morbum apud noſtrates ἐπιδήμιον, cur primus impulit *Dodbuanum* lebetem amicus nemini ceſſurus, princeps & autor tinnitus perpetuâ reciprocatione in orbem obambulaturi? Cur veterem editionem calumniatus eſt, cum ſciret me novam emittere? Aberam hac de cauſa *Baſilea*. Nunciabar, ut eram, ægrotus, fortaſſe rumor, ut ſolet, rem auxit, & mortuum eſſe ſparſerat. Hic ſubitò fortis *Leus* totam hanc regionem, ac ſuam *Angliam* ſexcentis illis locis implebat. Quod ſi hæc ſimplici animo facta ſunt, cur reverſo non exhibuit, quod ſine fine jactitat apud omnes? Si me mihi voluit oſtendere (ſic enim ille loquitur) cur uni non ſit legendi copia? Si ſibi ſcripſit, cur in tot exemplaria propagatus liber, per multas etiam provincias volitat inter manus conjuratorum, apud quos eſſe tantum fidei demiror in re ſycophantica, cum hodie vix uſquam reperias, qui in re quamlibet honeſta fidem præſtet. Si ſcripſit omnibus, cur non edit? Si decrevit premere, cur ſic ubique jactitat, cur tam multis impartit: denique cur retexit toties, ac recudit? Si verum erat quod antea prædicabat, nihil eſſe cui poſſet reſponderi, cur non vel in pauculis locis auſus eſt periculum facere? Cur nunc à ſeipſo in multis diſſentit? Si fidit libro ſuo, cur totus eſt in hoc, nec veniat in manus meas? Si diffidit, cur tot fumos ubique ſpargit? Si cupit edere, cur tam anxiè celat? Cur non utitur conditione toties delatâ? Cur quiritatur apud ſuos, quod ad editionem provocem? Quid ſibi vult iſta perplexa inconſtantia, *Volo, nolo, nolo, volo?* Si ſimplici, puróque animo hæc fiunt, cur iis potiſſimum oſtendit, quos novit mihi malè velle? Quibus hic non videtur ob aliud bene velle, niſi quòd mihi malè volunt. Cur his ſolis negat, quos ſcit mihi certos amicos eſſe? Sic enim ipſe mihi percontanti, cur *Thomæ Moro* non faceret copiam ſui libri, reſpondit, eum mihi ſynceriter amicum eſſe. Et tamen eſt is amicus communis, licèt *Leo* ὁμοπάτριος quoque, in quo videlicet ille [illegible]. Adeo ſatis idonea cauſa viſa eſt illi negandi, quod mihi ex animo eſſet amicus. Sed interim locupletat, & emendat opus ſuum. Non improbo, ſed interim quod verum eſt, ingenuè fateatur. Né fingat ſe premere in gratiam meam, quod in ſuum commodum differt. Né ſimulet ſe à me provocatum ad edendum cogi, cum ipſe id facere geſtiat? Sed interim tamen non perſpicit, quod dum auget opus ſuum, imminuit operis gloriam. Si ſtatim edidiſſet ſatis jactatum opus, nemo non credidiſſet rem ipſius *Marte* geſtam. Nunc periculum eſt, nè pleriq; clamitent, prodire cornicem *Æſopicam*, plumis alienis ſeſe venditantem, ut etiam ſi quid præſtiterit, minima gloriæ portio ſit ad ipſum reditura. Jam mihi vide quæſo te, quam nec illic ſibi rectè conſulit. Expectat ut caſus aliquis me tollat è medio. Quid? An vir fortis tum demum prodibit in aciem? & opima ſpolia feret? ovationem ac triumphum aget? ac non metuit potiùs nè, quod eſt turpiſſimum, dicatur & ipſe cum larvis luctari? Quid unquam laudis retulit ὁ σκιὰν νικήσας? Sed eſto, maluit iſte tutâ quàm glorioſam victoriam. At vereor, nè hoc quoque in diverſum illi cadat. Nec enim dubito, quin pro uno *Eraſmo* plures ſint exorituri, qui *Leo* reſpondeant inclementius, quàm ego fuerim reſponſurus, qui tot contumeliis hinc atq; hinc laceſſitus, nondum ab inſtituto vetere potui depelli, quo decretum eſt non committere, ut quiſquam meis ſcriptis fiat ater, etiam ſi non defuerūt, qui me libris editis petulantiſſimè proſciderint. Ab iis repertum eſt novum genus libelli famoſi. Conſpiratum eſt agminatim ab iis, qui ſe devoverunt diis manibus, ni funditus perdant & bonas literas & veterem Theologiam, ut nuſquam non blaterent in *Eraſmum*, in compotationibus, in foris, in conciliabulis, in pharmacopoliis, in curribus, in tonſtrinis, in fornicibus, in privatis, ac publicis lectionibus, in ſcholaſticis diatribis, in ſacris concionibus, in arcanis colloquiis, in ſecretis admiſſorum confeſſionibus, in bibliopoliis, in tabernis pauperum, in aulis divitum, in palatiis regum, apud ſuperſtitioſos ſenes, apud craſſos Midas, apud indoctam plebeculam, apud ſtultas mulierculas, per quas, ſerpentis illius exemplo, aditum ſibi parant ad fallendos viros, nuſquam non penetrantes, nihil non mentientes, quo me videlicet de omnibus bene merentem in

publicum odium vocent. Ad hoc ſanctum negotium alunt ſuos emiſſarios, non minus diligenter inſtructos ad inficiendos animos ſimplicium, & imperitorum, & conſtabiliendum regnum diaboli, quam *Chriſtus* ſuos diſcipulos inſtruxerat ad prædicandum regnum Dei. Ad hoc munus Euangelicum, Euangelicis viris potiſſimum ſunt uſi, quos hodie mundus ſimul & mendicos alit, & tolerat tyrannos. Quod ego ſanè nolim in communem ullius ordinis invidiam rapi, ſed in eos duntaxat recidere, qui ſibi tyrannidem quandam uſurpantes, opprimunt bonos, ac manſuetudine *Chriſtianâ* præditos. Aſciſcunt & auxiliares copias eorum, qui vel fruſto panis ad quodvis facinus conduci poſſunt. Quem non ſubôrnarunt ad agendam hanc fabulam? Cujus ingenio aut morbo non ſunt abuſi? Et hujus fabulæ ſunt autores, qui de ſarcienda pecuniæ jactura tam ſuperſtitioſè diſputant, nec diffitentur graviorem eſſe jacturam ereptæ famæ, quàm pecuniæ. Si quis auſit mutire in ſophiſtas Theologos, ſi quis in *Carmelitarum*, aut *Dominicanorum* ſuperſtitionem tentet verbum jacere, protinus cœlum terræ commiſcent. Vociferantur periclitari eccleſiam *Chriſti*, ſuperos atque inferos inclamant. Ipſi cum tantâ malitiâ, tantâ pertinaciâ, tantâ conſpiratione mentiantur adverſus eum, qui ſtudet omnibus prodeſſe, lædere neminem, ſanctuli videlicet ſibi videntur, & pii. In famoſum libellum capitalis eſt actio. Iſti talium ſibi conſcii, non dubitant protinus illotis animis, ad ſacroſanctam *Chriſti* menſam accedere. Et ſatis eſſe credunt, ſi ſuis viciis utcunque blandiantur. Quaſi verò deſit ſicariis, & parricidis, quo ſibi ſua facinora utcunq; excuſent. Agè conferamus, ſi videtur, quantum horum ſcelus abſit à libello famoſo, aut etiam ab homicidio. Quiſquis autor eſt famoſi libelli, primum unum hominem ſcelere contaminat, iſti tot faciunt autores alienæ infamiæ, quot hominum linguas inficiunt, & infectis abutuntur. Ille ſuo periculo ſcribit, hii quoniam prætexunt ſanctimoniam, laudem etiam ſibi venantur ex maleficio. Ille quoniam palàm profitetur hoſtem, in totum ferè ſibi fidem abrogat, iſti cultu venerandi, in locis ſacris, pro doctrina *Chriſti*, ſpargunt venena linguæ in immerentem. Ad hæc libello famoſo, etiã ſi incertus eſt autor, tamen quoniam certa crimina objicit, reſponderi poteſt, quòd à Cæſaribus aliquot etiam factitatum legimus. Hii quoniam & multi, & ſparſim, & ferè clanculum obtrectant, neſcias quid cui reſpondeas, & vulnus ſentis, nec licet autorem vulneris deprehendere. Quòd ſi quando deprehenduntur, ibi in promptu eſt ſtatus inficialis, etiam ſi rhetoricen nunquam didicerunt, *Non dixi, non iſta dixi, ſecus relatum eſt quàm dixi.* Jam ut maximè deprehendas omnia, quis poſſit cum tam multis delitigare? Quid quod vix ullus libellus tam latè ſpargi poteſt, quam iſtorum calumniæ, qui ſic per orbem terrarum obambulant, ut olim non æquè Apoſtoli, quibus nullus eſt thalamus tam abditus, in quem non penetrent, qui non aliter permixti ſunt toti mundo, quàm ſanguis & ſucces per corpus univerſum diffuſus. Quid quod infamiæ libellum, nonnunquam excuſat neceſſitas, nimirum ubi territatur tyrannus, quem objurgare nulli ſit tutum. Iſti vociferantur in eum, qui cunctis obvius, & expoſitus paratus eſt omnibus rationem reddere. Nihil ęniquã charius eſt, quàm ſua vita. Et tamen bonis viris, hac quoque charior eſt fama, qui vitam eripi patiuntur, famam eripi non ſinunt. Hanc igitur qui deſtinatâ malitiâ eripit, nonne nocentior eſt ſicario aut etiam venefico? Sceleratiſſimum homicidii genus eſt, venenum in lingua non in pyxide circumferre. His injuriis cum hactenus nunquam perpelli ſuſtinuerim, ut oblviſcerer modeſtiæ *Chriſtianæ*: Imo nè ad hoc quidem, ut de ſtudiis bene mereri deſinerem, non erat quod vereretur *Leus*, etiam ſi quid ſcripſiſſet procacius, aut juvenilius. Jam iſtarum rerum non ſum inſolens & pulchrius, atque etiam fortius arbitror alienam petulanciam ferre, quam referre. Nec interim deſunt tamen, qui mihi procacitatis morbum conentur impingere, quòd alicubi attingam communes hominum mores, quod a probatis, ac receptis autoribus alicubi diſſentiam, quòd cum ſtomacho quædam rejiciam. Si diſſentire contumelia eſt, quis unquam ſcripſit, qui non alicubi diſſentiat à cæteris? Si contumelia eſt taxare in genere mortalium vicia, cur in publicis concionibus depingunt, & evulgant arcanorum flagitiorum myſteria? quod à me tamen nuſquam eſt factum. Porrò ſicubi videor ſtomachantior, expendere decuit, unde ſtomachus ille naſceretur. Sævit in *Turnum Æneas*, ſed pietati datur quod ſævîit. *Pallantis* occiſi balteus, vicit nativam *Æneæ* clemenciam. Videbam ſacroſanctos eccleſiæ doctores, partim pro antiquatis, & obſoletis haberi, haberi depravatos, confuſos, conſpurcatos: Videbam euangelicam doctrinam pene obrutam commentatiunculis hominum, & hujus libros mendarum vepribus, ac zizaniis obſitos. Nimirum hic pietas, non ingeniũ me vehementem fecit. A tam profundo Lethargo non poterat leni placidáque voce mundus expergefieri. Si quid igitur hic ſtomachatus ſum, non admodum me pœnitet. Ubi verò videor immoderatiùs incanduiſſe, quoties privatam injuriâ à me depello? Malim hoc animo præditus eſſe, quàm iſtorum adſimilis, qui ad *Chriſti* injuriam lenes & placidi, tantum non inſaniunt, ſi de privato lucro, ſi de gloria vel unciolam detrahas. Hæc pluribus ad te ſcripſi, ut hac epiſtolâ, ſeu clypeo quopiam, impudentiſſimas iſtorum nænias facilè propulſes. Sed quis tandem erit iſtiuſmodi ſycophanciarum aut modus, aut finis, aut pudor? Quando deſinent huic excetræ nimium fœcundæ ſua repullulare capita? Quis noxius dæmon, quæ *Erinnys*, quis malus genius peſtem hanc invexit *Chriſtianorum* ſtudiis? Nam mihi planè videtur fatale quoddam eſſe malum, quod tam latè graſſetur. Dicas *Alecto*, quæ paulo ante Principes ac populos, impiis bellorum tumultibus miſcebat, ſeſe vertiſſe ad ſtudiorum exitiũ. Bellatur inter eruditos penè pernicioſiùs linguis & calamis, quàm hactenus inter Principes bellatum eſt ferro. Et ô Deum immortalem! ubi interim Muſæ ſorores? Ubi harum ſodales ſimplices Gratiæ? Parum erat, ſi lues hæc profanas duntaxat diſciplinas corripuiſſet. In ipſas etiam invaſit literas, quæ nos ſolæ poterant docere *Chriſtianam* concordiam, quæ noſtros animos ab omni cupiditatum tumultu tranquillare. Hic unicus portus nobis erat relictus, in quem nos ab hiſce rerum humanarum undis ac tempeſtatibus reciperemus. Quis neſcit quam variis malis tota hominis vita ſit obnoxia? Ab his quo nonnunquam

refocillati

reſocillari liceret, patebat nobis divinæ ſcripturæ paradiſus. Hic dabatur per amœna vireta reptare ocioſis. Hic è puriſſimis ſontibus, laſſi pectoris æſtus refrigerare. Hic aura liberiore reſpirare, hic dulciſſimos animi fructus undelibet decerpere. Hic gratiſſimos floſculos ungui ſpiritu demetere. Sed unde ſerpens ille noxius, huc etiam irrepſit, ac feliciſſimum ocium, vento diſcordiæ corrupit? Quis ſalubribus herbis, noxium aconitum admiſcuit? Quis limpidiſſimas ſcatebras, malo toxico viciavit? Quis ſalutiferas arbores, letalibus ſorbis adulteravit? Pro charitate, pro modeſtia, pro lenitate, pro candore *Christiano*, livor, odium, ira, contentio, ambitio, ſtudia temperant. At interim ubi purus ille & Evangelicus oculus, ubi judicat livor? Ubi charitas, quæ de malis etiam bene mereri ſtudet, quando dictaturam gerente odio, qui bene merentur pro officio reportant maleficium? Quis ſano judicio locus eſt, ubi bilis dictat, exequitur furor, urget temeritas, abſolvit cæcitas? Porrò quis malorum finis, ubi litem ex lite ſerit, malum è malo propagat contentio? Quomodo vincet veritas, ubi ſummam rerum verſat ambitio? Quid autem rectè dictum erit illi, qui iratus, qui invidens, qui corruptus hoc animo librum ſumit in manum, ut venetur, quod carpat? Immò qui præjudicans ſibi, prius damnavit quàm legeret. Et video rem planè à conſpiratis, ac devotis, immò pluſquam gladiatoriis animis geri. Itaque penè in animo eſt, abſolutis *Paraphraſibus in Paulum*, quod aſpirante *Christo*, facturus ſum his hybernis menſibus, in poſterum mihi canere & Muſis, imò *Christo* magis. Deſcendat alius qui volet in arenam, ego cum hujuſmodi monſtris, ſatis mihi videor luctatus. Expedit nonnunquam deploratæ malitiæ cedere, cum nec officii fructus eſt ullus, & irritati mali, graviùs lædunt. Sed nos querelæ finem faciamus oportet, cum illi ſuæ veſaniæ nullum faciant finem. Illa querela juſtiſſima mihi tecum communis eſt, quòd mors ademit *Joannem Coletum*, mihi ſynceriſſimum amicum, tibi ſingularem patronum, præceptorem ac potius parentem. O verum Theologum! ô mirum Evangelicæ doctrinæ præconem! Quanto ſtudio vir ille imbiberat philoſophiam *Christi*! quàm avide hauſerat pectus, ac ſpiritum divi *Pauli*! Ut cœleſti doctrinæ, totius vitæ puritate reſpondit! Quot annos ille gratis populum docuit, & hoc ſuum *Paulum* referens? Nunquam mihi tam familiare, aut non ſerium cum illo colloquium fuit, quin ab eo diſcederem melior, aut certè minus malus. Quo magis tibi *Lupſete* adnitendum, ut tantum præceptorem, qui cum tot annos domeſticam conſuetudinem egeris, & eruditione referas, & pietate. Bene vale. *Lovanii* Natali S. *Luciæ*. Anno M.D.XIX.

Eraſmus Rot. Polydoro Vergilio S. D.

Epiſt. 3. O Te hominem inclementem, cui parum eſt viſum quod *Edvardus Leus* me Novi Teſtamenti recogniti gloriâ ſpoliâſſet, niſi tu bonam laudis partem ex *Adagiorum* opere debitæ pergeres adimere. Nam id multis verbis agere videris in præfatione, quâ librum ſemipaganum ac ſemichriſtianum lectori commendas, cujus ego ſucceſſibus adeo non invideo, ut cum *Joannes Frobenius* ab excudendo vehementer abhorreret, ego compulerim veriùs quàm impulerim, ut opus quàm nitidiſſimis formulis chartiſque daret in lucem. In tantum enim abeſt mi *Polydore*, ut tuo nomini, tuiſque ſtudiis invideam, ut ob veterem inter nos actam vitæ conſuetudinem, & adamatam ingenii tui feſtivitatem, vix alii faveam æquè. Sed inclementius eſt etiam, quod hujus argumenti primum apud *Latinos* tractati, laudem ſic tibi vendicas, ut mihi coneris cenodoxias ſimul & livoris ſuſpicionem impingere: cum vix alius ſit, cui vel candidiùs vel impenſiùs faveat bonarum literarum cultoribus, a quibus etiam obſcurari voluptati eſt. Adeo non hoc molior, ut cujuſquam officiam nomini. Porrò tu mihi ſic charus es, ut haud dubitaturus ſim vel de meo largiri plus gloriæ, quam tu quereris me mihi præter jus vendicare. Cæterùm quod in prima editione, nulla ſit facta *Polydori* mentio, mirum eſſe non debet, cum id temporis nullus adhuc mihi notus eſſet *Polydorus*, præter eum quem in Tragœdiis *Polymneſtor* obtruncat, & auro vi potitur. Atqui hìc me putas ψεύδειν, negans eſſe veriſimile, quod aio, cum præfatio *Matthiæ Schureri* teſtetur, antequam meum *Adagiorum* libellum excuderet, ſe tuum formulis expreſſiſſe. Quid ſcripſerit *Schurerius* neſcio, illud negari non poteſt, libellum *Adagiorum* meum decem annis excuſum fuiſſe *Lutetiæ*, per *Joannem Philippum*, priuſquam *Schurerii* nomen audiſſem. Quanquam quid hoc ad rem pertinet? Etenim cum ille nec tuum libellum primus excuderit, nec meum, nimirum hæc ratio non magis arguit, uter noſtrûm alterum præceſſerit, quàm juxta proverbium, in albo lapide amuſſis alba. Et tamen cum inter prandendum olim incidiſſet inter nos hac de re cavillatio, demonſtravi, unde poſſes elenchum petere, videlicet inde, unde ipſe me comperiſſem antevertiſſe, duntaxat editione. Cum adhuc uterque alteri eſſemus ignoti, jam annis aliquot meus ille, qualis qualis eſt, libellus terebatur ſtudioſæ juventutis manibus, cum me peſtilentiâ non ſolum *Lutetiæ*, verumetiam *Coloniæ* conſtanter ſæviens, compulit *Lovanium* proſugere. A quo quidem loco, tametſi perquam amœno, cur animus meus ceu fatali quodam præſagio ſemper abhòrruerit nunc demum intelligo. Hic *Lucas* quidam *Sarromata*, Theologus, mihi dum illic agerem ſatis familiaris congerro, non aliam opinor ob cauſam iniquior noſtris ſtudiis, niſi quòd ipſe multis annis parum feliciter laceſſiſſet Muſas iratas, rumorem latè ſparſerat, inter conbibones ſuos, me corniculæ exemplo conveſtire me plumis alienis, jam olim *Polydorum* quendam eleganter hoc argumentum tractâſſe, me nihil aliud eſſe quàm plagiarium, ac ſimium illius. Hæc cum accepiſſem & quid eſſet rei prorſus ignorarem, dedi negotium juvenibus aliquot, qui librum perquirerent *Vergilii Polydori*. Cum nuſquam proſtaret, nondum enim, opinor, deportatus erat ex *Italia*, tandem mihi caſu repertus eſt in Bibliotheca clariſſimi viri *Hieronymi Buſlidii*, nam is, ut erat omnium librorum emaciſſimus, ex *Italia* ſecum detulerat. Gaviſus inopinatâ prædâ, confero diem & annum, quem ex more ſolent annotare typographi. Nam meus abſente me excuſus eſt *Lutetiæ*. Eum comperio exiiſſe ex officina *Joannis Philippi* Anno M.D. die Junii XV. quemadmodum teſtatur epiſtola *Fauſti*, quam typographus ab illo extorſerat ad operis commendatio-

commendationem, quam tamen ante librum abſolutum ſcriptam oportuit, tuum exiſſe in *Italia* tribus menſibus ſeriùs. Quod ſi quis proferat editionem antiquiorem eâ, quam nobis dedit *Joannes Philippus*, id quod ſcio neminem facturum, non erit tamen cauſa cur me quiſquam inſimulet furti aut plagii. Nam fieri potuit, id quod planè crediderim accidiſſe, ut cum eadem res eodem fermè tempore utrique veniret in mentem, neque tu de *Eraſmo*, neque ego de *Polydoro* ſomniarim. Itaque ſi quid eſt laudis ex invento argumento, uterque ſibi poſſit vindicare, citra alterius injuriam. Hæc quum a me joco dicta ſint in convivio, nam te planè credebam jocari, tuum erat ſeriò conferre primam editionem tui libelli, cum prima mei, priuſquam hac præfatione inſimulares amicum & ſimplicem, & tuo nomini faventem, livoris ſimul & plagii. Sed age finge tuam editionem antevertiſſe, finge me non latuiſſe, finge me tam avidum gloriæ, ut amicum non verear compilare, quæſo quid laudis erat argumentum inveniſſe? Neque enim nos gignimus proverbia, ſed recenſemus. Artis Medicæ, Aſtrologiæ repertoribus multum gloriæ tribuitur, quantulum autem laudis debetur ei, qui è publicis pratis pauculos floſculos, nulli non obvios decerpſerit, & in calathum conjecerit? In tractando fortaſſe nonnihil eſt laudis, in colligendo perpuſillum eſt gloriæ. Quòd ſi qua eſt, ea *Græcis* debetur, qui multis ante nos ſeculis parœmiologias nobis reliquerunt. Præterea cum tua ex autoribus vulgatiſſimis collegiſſes, cur tu mihi potiùs citandus eras, quam illi è quorum fontibus hauſerant, quos tu potiſſimùm ſequeris. *Beroaldum* nuſquam cito, *Politianum* cito, quod is quoſdam autores legiſſet, mihi nondum lectos. Jam accipe & aliud argumentum, ſi tua legiſſem, tantus plagiarius nullum tuorum prætermiſiſſem. Nunc in tuis erant quædam non aſpernanda, quæ in meis non erant. Jam verò quòd ſcribis me præter multitudinem nihil addidiſſe, non ſatis intelligo, quid ſibi velit, in prima editione enumerabantur adagia fermè octingenta, cum tu citra ducenta conſiſteres. Nec unquam auxi minuta illa collectanea, niſi ſemel, anno M.D.VI. cum *Lutetiæ* adornarem iter in *Italiam*. Nam ad preces amici *Badii* parentis rurſus edere, adjeci proverbiola plus minus viginti, idque ex acervo multorum, quem paraveram in *Venetam* editionem. Ac tua rurſus eodem anno ſunt excuſa *Mediolani* per *Joannem Anglum*. Porrò in editione *Aldina*, cum *Chiliadas* aliquot adferam, non video cur debeat contemni multitudo, præſertim in eo argumento, quod potiſſimùm conſtat induſtriâ colligendi, præſertim cum pleraque contraxerim, aut è *Græcorum* fontibus, aut è ſcriptoribus, non tam vulgo protritis, quàm eſt *Perottus* aut *Beroaldus*? Cæterum an in tractando, nihilo te ſim ſuperior, alii judicent. Ego cupiam ſic efflorеſcere literas, ut me à tergo relinquant omnes, non modo *Polydorus*. Verum hæc cum manifeſtiora ſint, quàm ut negari queant, ubi nam eſt iſta veritas, quam in præfatione ſcribis procul eminere? cujúsque fretus boni conſulis, quòd ego callidus diſſimulator conatus ſim in gloriæ tuæ poſſeſſionem irrepere? Sic te amo mi *Polydore*, ſic tuæ gloriæ faveo, ut non graver vel dimidium totius laudis tibi largiri, ſiquidem hoc tibi foret uſque adeo cordi, niſi ſic tibi vindicares, ut nec tu mihi ſis gratiam habiturus, & ego non candidus in amicum, ſed alienæ gloriæ furunculus viderer poſteritati, ſi tamen hæc leget poſteritas. Utinam omnes eruditorum centuriæ ſic faverent operi tuo, quemadmodum nos favemus. Mihi certè multa arriſerunt, præſertim in opere de rerum inventoribus. Vel hinc colligas licet, quàm non fuerimus iniqui tuo libro. *Frobenium*, ut dictum eſt, abhorrentem ab editione perpuli. Præfationem tuam, quâ me ſuggillas, ad me miſerant, velut execrandam. Remiſi juſſique, ut bonâ fide, ſicut abs te fuerat deſcripta, excuderetur: deleverant mentionem *Lei*, quam tu de illo ſanè quam honorificam facis. Juſſi ut reponerent. Utrum hæc ſunt faventis an non? Non eget tua prudentia meo conſilio. Tamen illud tibi ſuaſerim, mi *Polydore*, ut poſthac in edendis lucubrationibus tuis *Thomam Morum*, *Cutbertum Tonſtallum*, *Thomam Linacrum*, *Guilielmum Latamerum*, homines verè doctos & amicos adhibeas in conſilium. Bene vale doctiſſime *Polydore*, ac rem literariam ſtrenuè adjuva. *Lovanii* X. Calendas Januarii, Anno M.D.XXI.

Eraſmus Staniſlao Epiſ. Olomucenſi S.D.

Epiſt. 4.

Miro quodam affectu proſequebar germanum tuum *Turzonem* Epiſcopum *Uratiſlavienſem*, illius literis amantiſſimis ad amicitiam provocatus, quum neuter alterum in vita vidiſſet, imò quum ille noſtram imaginem conſpexiſſet in meis lucubrationibus, ac viciſſim mihi ſui pectoris ideam in unis atque alteris literis expreſſiſſet. Quo mihi fuit acerbior ejus viri mors, non tantùm ob id, quòd ipſe tantum patronum & amicum amiſiſſem, etiamſi nullam ego jacturam in rebus humanis graviorem eſſe judico, quàm amici probi, verùm multo magis, quòd tantum ornamentum eccleſiæ mors præmatura terris eripuiſſet. Ut olim πολλοὶ μὲν ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε βάκχοι, ita hiſce temporibus non omnes Epiſcopi ſunt, qui mitras gerunt. Atqui hinc certiſſima ſpes eſt fore, ut floreat *Chriſti* regnum, quòd quotidianis votis ut adveniat optamus omnes, ſi viri tui ſimiles, non ſolùm majorum imaginibus, verumetiam *Chriſti* dotibus inſignes, admoti gubernaculis eccleſiæ, quicquid habent vel fortunæ vel dignitatis, vel ingenii, id omne conferant in commoda gregis concrediti, & in lucrum ejus, cui redditurі ſunt omnes rationem. Hunc mœrorem mihi ſi non ademit, certè lenit tuæ celſitudinis epiſtola, quæ declarat te velut alterum *Turzonem* doctrinæ morúmque ſimilitudine verè germanum, fratri demortuo in *Eraſmi* amandi vices ſucceſſiſſe. Lætor utcunque ſartura damni, ſed utinam contigiſſet eam poſſeſſionem longè precioſiſſimam conduplicari, ut nec tu fratrem optimum deſiderares, & ego pro uno patrono duobus fruerer. Primus illius obitum obnunciavit *Bruxellæ Hieroſlaus Laſcanus Polonorum* Legatus: Aegrè credebam, licèt affirmanti. Mox *Zanderus* præpoſitus *Uratiſlavienſis* mihi reddidit animum, confirmans ſe ex amicorum literis certò ſcire *Turzonem* convaluiſſe. Sed idem paulo poſt diverſis acceptis literis, ex falſo gaudio me in verum ac certum luctum conjecit. Sed hæc eſt, non ignota jam fatorum invidia, quæ pulcherrima quæque tantum oſtendunt terris, deterioribus ad tædium uſque relictis. Quod operam ſuam mihi

tam

tam propenſè offert tua benignitas, magis convenit, ut meam tibi offeram, tantulus cliens patrono tanto. Favorem ac ſtudium amplector: quo mihi nunc ſic opus eſt, ut nunquam aliàs æquè, adverſum quoſdam odioſè conjuratos in bonas literas, & repullulare geſtientem veterem illam ac germanam Theologiam. Quorum tanta eſt improbitas, ut me nonnunquam mearum vigiliarum propemodum pœniteat. Velium mihi multis modis optatiſſimum, nondum videre licuit. Is epiſtolam reliquit apud amicos, munuſculum, quod animi in me tui pignus eſſe voluiſti, ipſe traditurus, quum dabitur congredi. Pro ſacris tuis manibus, epiſtolam ſæpius exoſculatus ſum, tua manu, ut teſtaris, deſcriptam. *Chriſtus* opt. max. celſitudinem tuam nobis ſervet incolumem.

Eraſmus Rot. Guilielmo Taleo ſuo S. D.

Epiſt. 5. QUando deſines queri, me tuum nomen è *Guilielmorum* catalogo ſubmoviſſe? Quantumvis abeſt à catalogo *Taleus*, certè ab animo nunquam abſuit. Monumentum amoris in me tui, quoquo me confero mecum circunſero. Et utinam aliquando contingat ad veterem illam tedire vitæ conſuetudinem, & quam *Ferrariæ* primùm ſumus auſpicati, mox apud *Britannos* renovavimus, feliciter conſummemus. Utinam caſus aliquis, tuo quidem bono, in hanc noſtram *Brabantiam* te propellat. Eſt *Lovanii* cœlum, quod vel *Italico*, quondam adamato præferas: non amœnum modò, verumetiam ſalubre. Nuſquam ſtudetur quietiùs. Nec alibi felicior ingeniorum proventus. Nuſquam profeſſorum major aut paratior copia. Hæc commoda ſi te huc non pelliciunt, certè tanti eſt peſtem *Britannicam* effugere, quæ ut audio, iſthic parcit nemini. Bene vale. *Brugis* Idus Auguſti, Anno M. D. XXI.

Eraſmus Roterodamus Nicolao Everardo, Hollandiæ Præſidi S. D.

Epiſt. 6. SI patriæ pietas apud me parum valeret, tamen vel tui unius charitas me facilè poſſet, non dicam in *Hollandiam*, ſed ad quamlibet procul ſemotam pertrahere regionem. Sed jam diu itutientem, ac ſubinde profectionem adornantem, ſemper aliquid exortum novæ remoræ non ſinit hinc avelli. Neque enim conſilium eſt, inſulam iſtam aliàs adire quàm æſtivis menſibus. At æſtas apud vos adeo brevis eſt, ut aliquando nulla ſit, priúſque ſentiamus eam abire quàm ſenſerimus adveniſſe. Nunquam æquè mihi compertum fuit nos cœlo vivere, potiùs quàm cibis. Totam hanc æſtatem ruſticatus ſum, nec unquam quicquam ceſſit felicius. Tanto redditus ſum vegetior hoc cœlo puriore, ut alium eſſe dicas. Neque tamen minus faveo meæ *Hollandiæ*, quòd tam malè conveniat cum cœlo. Imò miram quandam animo perſentio voluptatem, quum animadverto illam cæteris rebus uberem, præclaris etiam ac poſteritatis memoriâ dignis ingeniis diteſcere. Quoties enim illi ſum gratulatus *Martinum Dorpium*, qui noſtratium Theologorum unus, ſcholaſticam Theologiam, cum melioris literaturæ peritiâ, qui ſolidam ſapientiam, cum verâ eloquentiâ conjunxiſſet. At his diebus nos inviſit *Hermannus Lethmannus* patriâ *Gandavus*, qui niſi fallor, *Dorpium*, aut æquabit, aut vincet etiam, niſi quòd *Dorpius* aſſiduo ſtudio ſeipſum quotidie vincit. *Hermannus* quum antequam ſtadium Theologicum ingrederetur, feliciter eſſet auſpicatus *Græcarum* ac bonarum, ut vocant, literarum notitiam, ita ſe geſſit in hoc curſu *Sorbonicæ* Theologiæ, ut omnium punctis primas meruerit, idque in ea ſchola, quæ ſine controverſia, in hoc ſtudiorum genere ſemper primas tenuit. Neque verò tantum eſt inſtructus argutiis illis quibus in ſcholis velitantur, nihil conciliorum, nihil hiſtoriarum, nihil veterum Theologorum non excuſſit, atque adeo habet in promptu. Ingenium velox, ac rapidum, diſcendi aviditas inexplebilis, judicium præſens & expeditum, quódque in hoc genere rarum eſt, nihil habet arrogantiæ, nihil bilis, nihil ſupercilii. Mira comitas, mira modeſtia. Audit patienter quoſlibet. Cedit etiam inferioribus. Plerique ubi metam illam *Sorbonicam* contigerunt, perinde quaſi jam defuncti ſint omni ſtudio, in ocium ſeſe recipiunt, aut neglectis libris, ſacerdotiis accumulandis invigilant. Hic tanta cum laude Theologiæ lauream aſſequutus, tam avide verſatur in evolvendis optimis autoribus, quaſi non dimiſſus à ſtudio, ſed nunc demum admiſſus ſit ad ſeria ſtudia. Sic autem amplectitur has humaniores literas, ut ſuæ profeſſionis tamen non ſit deſertor. Proinde me quidem magna quædam ſpes habet, aut hunc, aut neminem fore, qui veterem ac novam eruditionem ſic miſceat ac temperet, ut utriuſque generis ſodalibus abundè ſatisfiat. Siquidem annum vix attigit trigeſimum. Et eſt corporis valetudo proſpera, quæ hoc magis pollicetur vivacitatem, quòd ipſe victûs ſit temperatiſſimi. Si tamen hoc homini perpetuò licebit apud *Hollandos*. Neque dubito quin huic ſimiles, complures ſint exorituri, ſi modo hæc regio didicerit habere honorem eximiis ingeniis, & intellexerit, quànto veriorem, ac vivaciorem gloriam ſit hinc latura. Non tibi commendo *Hermannum*. Non enim dubito quin tibi notior ſit quàm mihi, neque me præterit, quo ſtudio ſoleas ejuſmodi proſequi. tantum rogo, ut eum & reliquis *Hollandiæ* noſtræ proceribus commendare ſtudeas. Sic citiùs ſibi parabit opinionem apud univerſos, ſi primorum ſuffragiis commendabitur, & eorum judicio probabitur, qui apud omnes ſunt probatiſſimi. Ipſe quidem non ambit gloriam, ſed hoc magis promeretur. Et ad publicam utilitatem pertinet, ut de viris optimis optimè ſentiat & populus. Satis feliciter ubique gliſcebant bona ſtudia, quamlibet obſtrepentibus ranis, niſi *Lutherana* tragœdia exorta turbâſſet omnia. Et quaſi hoc parum ſit mali, vereor nè, niſi Deus aliquis ἀπὸ μηχανῆς hos indies gliſcentes bellorum tumultus componat, non turbentur modò, verumetiam extinguantur. Totus orbis *Chriſtianus*, velut in duo diviſus, exitiabili bello inter ſeſe committitur. Duo Principes, ut ſummi ita juvenes, magiſque animi magnitudine feroces, quàm uſu rerum callidi, devotis animis, alter in alterius perniciem imminentes, orbem ſecum in fata trahunt, atque interim ô Deum immortalem, ubi *Romani* Pontificis autoritas? Ea quum quæſtus negotium commendatur, poteſt & angelis & dæmonibus imperare, hic nihil poteſt apud filios ſuos à tam pernicioſo bello coercendos? Ubi nunc iſti ni-

mium

mium vocales eccleſiaſtæ? Hic aut linguam non
habent, aut habēt adulatricem Fortaſſis olim dicet
Carolus noſter. *Non putâram bellū rem eſſe tam peſti-
feram.* Sed hoc dictum nimio nobis conſtabit.
Cæterum nos his in rebus nihil aliud poſſumus,
quàm à ſuperis optare meliora. Si noſtra aula
decem haberet tui ſimiles, meliùs cum rebus hu-
manis ageretur. Sed ut ad ſtudiorum cauſam re-
deam, poſteaquam *Lutheranum* negotium con-
fectum eſt, quod utinam rectè confectum ſit, eò
redeunt unde cœperant. Palàm in concionibus
& lectionibus publicis damnant linguas ac poli-
tiores literas. in *Eraſmum* nominatim magnis
conviciis debacchantur quidam. Nec video pro-
fectò, quid ſibi propoſuerint. Etenim ſi hoc agunt,
ut populus intelligat in iſtis ordinibus eſſe ho-
mines impudenter maledicos, hoc jam perſuaſius
eſt populo, quàm ut ipſis expediat. Siu illud agunt,
ut juvenes a bonis literis alienos, ad ſuæ theologiæ
ſtudium allectent, non poterant eos magis deter-
rere, quàm hujuſmodi moribus. *Lutetiæ, Canta-
brigiæ*que ſic florēt Theologiæ ſtudiū, ut nunquam
aliàs æquè. Quid in cauſa? Nimirum quod ſeſe
accommodant ſeculo aliò ſe flectenti, quòd has
meliores literas vel vi irrumpere conantes, non
repellunt ut hoſtes, ſed ut hoſpites comiter am-
plectuntur. Quòd *Lovanii* ſrigent theologorum
ſcholæ, nam hoc queruntur quidam, mihi non
poſſint imputare, qui neminem unquam verbo
ſim dehortatus. Sed paucorum rabioſa pariter
atque indocta maledicentia, probos animos
alienat. Porrò quod à paucis fit, omnibus imputat
vulgus, quum videat hæc toties tam impunè fieri,
quum tantas excitarint tragœdias ob unam vo-
culam à *Græca* linguæ profeſſore dictam, quæ
tamen ad nullius contumeliam pertinebat. Ve-
hementer probo, quod maledicis libellis op-
poſuerint Cæſaris edictum, etiamſi nullus iſto-
rum queritur de libellis plus quàm famoſis, quos
ut audio ſubinde novos *Coloniæ* profert *Peffercor-
nus*, neque clàm eſt quorum impulſu id faciat.
At oportebat eâdem operâ linguis hujuſmodi,
ſceleratioribus etiam quàm ſint libelli famoſi,
Cæſaris edictum aliquod opponere. Alioqui præ-
clarè cum bonis viris agetur, ſi talibus ſcurris,
quibus præter impudentiam & linguam male-
dicam nihil eſt, impune erit publicitùs inceſſere
famam alienam, & aliis fas non erit libris editis,
quâ licet, ſuæ famæ patrocinari. Indignantur ſi
quis in epiſtola queratur apud amicum, quod ipſi
publicè deſignant apud populum. Equidem cupi-
am ſic tueri me ut alios non lædam, ſed ſi quis ſic
hominem impetat, ut ſuam vitam tueri non poſ-
ſit, niſi vitam adimat impetenti, leges hoc illi im-
putant qui cauſam dedit. Dices, in jus voca. Quò
tandem? Nec Principem nec Epiſcopum agno-
ſcunt judicem. Pſeudomonachi, quorum libidine
res temperantur, ſic ſe gerunt, ut ab his ſubornari
videantur. Priores aut ſavent, aut in hos jus non
habent. Quærendus igitur illorum vicarius, ut
vocant. Atque interim is qui hodie debacchatus
eſt apud populum, alibi prandebit. Proinde his
rebus freti ſcurræ, nihil non audent. Vix credas,
quàm his factis ſuis alienant à ſe multitudinem
omnem, ſed præcipuè primarios cordatóſque vi-
ros. Hoc ubi ſentiunt, mihi videlicet imputant
malum quod ipſi ſibi ſuo jumento acceſſierunt.
Ego tumultus iſtorum vel ridere poſſim, tantum

A doleo culpâ hominum malè audire theologiam,
malo fermento vitiari ſtudiorum dulcedinem,
ac publicos infici mores. Bene vale vir ornatiſ-
ſime. Ex *Anderlaco*, Anno M.D.XXI.

*Eraſ. Rot. Thomæ Moro Sereniſſimi Regis
Anglorum à theſauris* S. D.

MAjorem in modum probo laudóque men- *Epiſt. 7.*
B tem iſtam tuam, *More* clariſſime, qui
nullâ re magis gaudeas diteſcere quam fidis ac
ſynceris amicis, nec alibi præcipuam hujus vitæ
delectationem ponendam eſſe ducas. Aliis cau-
tio ſumma eſt, nè gemmis adulterinis deludan-
tur, tu talium opum contemptor, abundè locuples
tibi videris, ſi tuis poſſeſſionibus acceſſerit ami-
cus neutiquam fucatus. Nec ulli ſuavior eſt alea,
latrunculi, venatio, muſica, quàm tibi cum ami-
co docto ingenuóque libera confabulatio. Hoc
C opum genere cum vehementer abundes, tamen
quoniam ſciebam homini avaro nihil eſſe ſatis,
& mihi tibíque jam ſæpe ſucceſſit feliciter, unum
etiam tibi traditurus ſum in manum, quem tu to-
tum totus, totoque pectore potes amare. Is eſt
Conradus Goclenius, gente *Weſphalus*. Qui populus
ut vulgo rudior habetur, ita multos nobis dedit
ſummis ingeniis miniméque vulgari doctrinâ
præditos. Non aliud genus mortalium, laboris pa-
tientius, fide morúmque ſynceritate, ſimplici pru-
D dentiâ, & prudenti ſimplicitate potiſſimùm
commendantur. Scis nuper inſtitutum *Lovanii*
trilingue collegium. In eo publicè *Latinas* literas,
maximâ cum laude, ſummo totius Academiæ
fructu profitetur, eâ morum integritate comita-
téque, ut literas quas docet, etiam apud illos red-
dat gratioſas, qui prius averſabantur. Ingenium
argutum, quod feliciter ſui ſpecimen præbuit, eti-
am in his diſciplinis quas ſolenniter tradunt in
ſcholis publicis. Sales habet, ſed prorſus *Atticos*,
E ac lepidis fabellis, vel tecum certare queat. In
carmine peculiarem quandam habet gratiam,
nuſquam non dilucidus, nuſquam non dulcis &
amœnus. Nec eſt ullum argumentum tam inama-
bile, quod illo tractante non miteſcat. In proſa
oratione, ſic eſt ſui ſimilis, imò ſic eſt ſui diſſimi-
lis, ut illius ſoluta legens, putes eum prorſus alie-
num eſſe à carmine. Ad amicitiam planè factus
videtur. Quam ſi ſemel cum eo coieris, non eſt
quòd metuas, nè quis caſus eam dirimat. Hoc uſu
F venit in his, qui vel naturâ perfidi ſunt, vel impo-
tentibus affectibus. Siquidem iſtiuſmodi ſolent,
ad enatam occaſionem deſciſcere, & amicitiæ
legibus neglectis, animo ſuo morem gerere. Hic
neque gloriæ eſt appetens, neque injuriæ admo-
dum vindex, neque voluptatis ullius immodicè
avidus. Invidere quid ſit, nè per ſomnium quidem
unquam intellexit, tantus eſt ingenii candor. Quod
ad vitæ conſuetudinem attinet, nihil eo faciliùs,
nec magis alienum ab omni moroſitate. Cæte-
G rùm à lucro, nihil hoc averſius, tametſi fortuna
adhuc tenuis eſt, nec aliud ſuppeditans quàm vi-
ctum mundum, & ſupellectilem literariam. Quod
ſi noſtri Principes, prophani pariter atque eccle-
ſiaſtici didiciſſent egregiis ingeniis habere ſuum
honorem, quemadmodum apud *Italos* habe-
tur, *Goclenius* noſter totus aureus eſſet. Sed ta-
men expergiſcuntur. Jam enim ferè nullus eſt

magnatum qui non curet ſuos liberos bonis literis diligenter inſtituendos, licèt inter aulicos Proceres nemo literas calleat, præter unum *Georgium Haloinum*, cui cultæ hactenus præter invidiam nihil fructûs attulerunt, quanquam ni fallor, brevi plurimum dignitatis ſunt allaturæ. Jam ſpero futurum, ut ſimul atque *Goclenium* propiùs cognôris, ab utroque mihi gratiæ agantur, quod nuper accidit in *Franciſco Cranveldio*, qui unum ſic te totum poſſidet, ut illi propemodum invideam. Bene vale. *Anderlaci* Anno M.D.XX.

Eraſmus Roterodamus Conrado Goclenio S.D.

Epiſt. 8. EQuidem exiſtimabam ante hac voluptatis duntaxat gratiâ, priſcis tantopere laudatam vitam ruſticanam. At me res ipſa docuit non perinde jucundam eſſe ac ſalubrem. Penè perierat *Eraſmus* in urbibus; adeo ſine fine nauſeabat ſtomachus. Jam non uno cum medico mihi res erat, præſcriptæ potiones, catapotia, Clyſteres, pulviſculi, unguenta, balnea, emplaſtra, quid non? Nec interim vacabat ægrotare, ita negôtiis ſubitò exortis aliunde vocabar aliò. Itaq; compoſitis ſarcinis conſcendo equos, famulus rogat, quo me conferrem, ubicunque, inquam, arridebit cœlum blandum ac ſalubre. Vix hic biduum egeram, febris aufugerat in malam rem, ſtomachus valebat. Planè mihi viſus ſum hoc rure repubeſcere, adeo nihil non concoquit ſtomachus, pridem imbecillis. Nihil unquam in vita feci mi *Goclent*, cujus me minus pœnituerit. Deamo te qui tam gnaviter rem geras in profeſſione linguæ *Latinæ*, tuáque doctrinâ pariter & ingenio exornes collegium *Buſlidianum*. Felix juventus noſtra, quæ in hoc ſeculum inciderit. Prorſum inviderem, niſi toto pectore faverem utilitati publicæ. Quo magis obſtrepunt ὡς βάτραχοι, hoc magis ac magis gliſcit ardor juvenum, ſpretis illiteratis literis, ad meliora graſſantium. Video, quid mereatur iſtorum improbitas. Sed tu quod temporis eras perditurus, aut certè malè collocaturus rixando cum malis rabulis, hoc bonis ſtudiis juvandis impende. Vis tibi commonſtrem ſplendidum ac magnificum vindictæ genus? Fac ut teipſum præbeas & inculpatis moribus virum, & ſedulum ac diligentem optimarum literarum profeſſorem. Nulla ratione poſſis iſtos citiùs ad ſuſpendium adigere, quo ſanè digniſſimi ſunt, qui publicis bonis tantopere diſcruciantur, non aliis modo, verumetiam ſibiipſis invidentes. Excuſatiùs enim invidet γείτων γείτονι, ὡς ἀοιδὸς ἀοιδῷ. At his in manu eſt iiſdem frui commodis, quibus alios juvari macerantur. Illud in primis mihi ſemper in utroque veſtrûm placuit, quod ut mores abſunt ob omni turpitudine, ita caſta eſt & profeſſio, neque caſta ſolùm, verumetiam modeſta. Quid enim ſenſuri ſunt cordati viri, quum audient *Lovanii* poetices ac rhetorices profeſſionem nec obſcœnitatis habere quicquam, nec maledicentiæ: Theologicas lectiones, ac ſacras etiam conciones, mendaciſſimis conviciis ſic eſſe fermentatas, ut execrentur & idiotæ. *Moro* depinxeram tui imaginem, adeo nihil affingens de meo, ut quædam etiam prætermiſerim. Malo enim ut hoc nomine mecum expoſtulet, ubi mutuâ conſuetudine uterque alteri noti fueritis. Miro quodam deſiderio

A tenetur videndi tui. Cum ſcribes ad eum, gratulaberis illi & dignitatis & fortunæ acceſſionem. Nam quum antea Regi tantùm eſſet à conſiliis, nuper nec ambiens, nec expetens, ultroneo favore Principis humaniſſimi & eques auratus factus eſt, & munus habet apud *Britannos*, cum honorificum imprimis, tum etiam ſalarii non pœnitendi, quod appellatur à theſauris. Bene vale. *Burgis* prid. Idus Auguſt. M.D.XX.

B

Eraſmus Staniſlao Epiſcopo Olmutcenſi S.

VIx ſuperiores literas ad te meas obſignâram, Epiſt. 9. *Velius* ad acceptum adventus noſtri rumorem, *Baſileam* revolat. Nam fortè *Friburgum* jam commigrârat, munuſculum tuæ celſitudinis exhibet, atque adeo ſic modis omnibus commendat, ut mihi non minus ſuerit gratum, quàm ſi longè majoris ſuiſſet precii. Ipſe *Velius* mihi factus eſt
C longè charior quàm ante fuerat, ex deguſtatis ingenii monumentis, ob incredibilem morum comitatem, quum hoc ferè genus hominum ſoleat alienius eſſe à ſenſu communi. Viſus eſt & multo felicior, quàm exiſtimâram. Primùm ipſe cultus magnificus ac nitidus, fortunam arguit ſatis lautam. Deinde corporis ſpecies declarat, rara numinis indulgentia, Ingenio feliciſſimo domicilium æquè felix contigiſſe. Non abs re ille tuam amplitudinem ſic veneratur ac prædicat. Venera-
D tur autem non ſecus ac numen aliquod, prædicat effuſiſſimè. Porrò quòd tu talem virum tam arctè complecteris, tam largiter foves, non minus eſt laudandum judicium tuum, quàm benignitas. Proinde non poſſum non utrunque alteri gratulari, tibi talem alumnum ac virtutum tuarum præconem, ille tam egregium *Mecœnatem*. Rurſum valeat tua ſublimitas cui me modis omnibus commendo. *Baſilea* decimo Calendas Decembr. Anno M.D.XXI.

E

Ioan. Lodovicus Vives Eraſmo Roterodamo præceptori ſuo S. D.

PRogreſſo mihi cum Card. *Croio* ad fines ditio- Epiſt. 10. nis noſtri Principis, *Eraſme* mi longè doctiſſime & optime, libuit proximam ingredi *Franciam*, & parvis pauciſque itineribus *Parrhiſios* ire: ut & eos inviſerem, qui ex vetere meâ familiaritate atque amicitiâ illic ſuperſunt, & novos mihi
F aſciſcerem amicos, quibus cum præſens verbis conjunctionéque vitæ, & abſens ſuaviſſime literis oblectarer: illud perincommodè rebar accidiſſe, quod eo tempore adverſum pſeudodialecticos ſcripſiſſem, eóſque nominatim *Parrhiſienſes*, unde non dubitabam, quin multos illius notæ homines, quos modo ſophiſtas appellant, animo parum in me propitio ſenſurus eſſem. Verum re ipſâ longè aliud ſum expertus, quàm ipſe mihi nimis profectò meticuloſa & ſuſpicaci cogitatione
G confinxeram. Venio *Parrhiſios* de via non feſſus ſed oblectatus, & amicis per famulum ſignifico me adeſſe. Convolant ad me frequentes, ſalutant officioſè, gratulantur adventui. Ducunt & illi ad me alios poſtridie ac reliquis diebus maximi nominis ſophiſtas. Inter colloquendum, ut fit, mentio ſtatim de illorum ſtudiis, mentio de meis. Ego diſſimulare ſedulò & occultare epiſtolam

lam ad *Fortem*, & adetat quidem ipſe, quam infauſtis nimis avibus putabam prodiſſe mihi. Ibi *Fortis* de epiſtola ad ſe mea tacere diutiùs non potuit. Arriſere omnes, & non ſolùm ſe illam faſſi ſunt boni conſulere, ſed habere quoque mihi gratiam non parvam, quod id operæ in ridiculis dementiis confutandis locarim. Ingenia *Parrhiſien.* longè aliter nunc ſapere, quam quum ipſe ibi ſtuderem philoſophiæ. Tametſi nonnulli ſabulæ ſe adhuc & conſeſſui accõmodant, nec exuere omninò vel audent, vel ſuſtinent perſonam pridem ram favorabilem, & actionem adeo plauſibilem: eſſe inter *Hiſpanos* qui ſui exemplo magnum ad res meliores momentum afferant: *Ioan. Poblationem* totius matheſeos eſſe callentiſſ. ſtuduiſſe & politioribus literis feliciter: idem feciſſe *Franciſcum Mellum*, idem *Gabrielem Aquilinum*: idem ſe facturum pollicitum eſſe *Joannem Enzinam* juvenem omnium acerrimum, ut in commentis illis, diſputatorem. Mille huic artes, ſi quis ſimilibus congrediatur armis, impetendi, mille repetendi, totidem evadendi, elabendi, eludendi. Dixerunt multa, vidi ipſe plura in *Martino Luſitano* propinquo ſui Regis, cujus merita mentio totam ſibi epiſtolam poſtularet, qui guſtato illo ſophiſmatum amarore, ita ſaporem illum exhorruit, ut nativæ huic & veræ humanæ eruditioni ſe totum tradiderit, nè dicam, an immerſerit? hoc credo, quo meliùs amarorẽ illum è palato elueret iſto dulcore. Magnos habet in iſtis diſciplinis progreſſus, in quibus quod ſuſpicabatur me aliquid valere, mirum quâ me benevolentiâ, quo animo, quo favore proſecutus ſit. Longum eſſet enumerare qui homines & quos honores mihi habuerint, ob eandem de ingenio meo opinionem. Nec ſolum Principes nobileſque viri, qui vitæ ac generi congruas diſciplinas ſuſpiciunt, & conſectantur, ſordes relinquunt ſordidis, ſed etiam præcipui illius Academiæ Theologi. Vix enim credas quantus ſit illorum candor, quanto interpretentur meliùs omnia, quàm multi quos nôſti. Ignorant aliquid, dolet hoc eis, ſcientibus non invident, diſcentes etiam excitant. Convivatus ſum cum iſtis, & quidem frequenter, & ſuaviter. Ad menſam tertio verbo ſermo ſtatim de te varius, multus etiam ſublatis menſis. O mi *Eraſme* dicerem omnia, ſi patereris te in epiſtola ad te laudari. Utinam ad alium ſcriberem. Tacendum itaque erit invitò, quid illi dicant de *Hieronymo* tuâ operâ ſibiipſi reſtituto, quid de Novo Teſtamento ſuæ integritati reddito, labore longè *Chriſtianæ* pietati utiliore, quàm quæ ſunt intra mille annos in ſcholis clamata. quantum admirentur *Paraphraſes*, id eſt *Paulum* apertiùs divina illa ſua eloquentem ſenſa, quantum *Adagiis*, *Copiâ*, & aliis prophanis operibus tuis delectentur, & proficiant: ut *Moria* ſit omnibus in deliciis, neminem offendat, nimirum quòd majeſtas illorum Theologorum durior & fortior eſt, quàm aliorum. O me ruſticum & incivilem, quòd de his taceam, te durum, qui jubeas! Sed erit locus, in quo non parebo tibi. Illud nunc feres velis nolis, nullâ te illos ex parte ſpectare, unde non occurras ſummus, admirabilis, abſolutus. Poſſum tibi plures quàm decem ex hominibus ordinis illius nominare, qui ſuam tibi omnem operam, diligentiam, favorem, ſtudium pollicentur, & deferunt: nihil ſe tuâ cauſâ non facturos, ſuas eſſe tibi apertas domos, ſi illuc iveris, paratas facultates, familias, opes, amicos. Precantur te, atque hortantur ut pergas, nihil indoctorum obgannitibus expaveſcens, de *Chriſtiana* religione bene mereri, & in univerſum de ſtudiis omnibus, ſe dare operam nè in concertationibus Theologicis nugentur diſputantes. Et ita ſe res habet. Si quis argumentum ad *Sorbonam* afferat de *Suiſetiis* contextum araneis, corrugant protinus frontem & reclamant ſpectatores, atque exploſionibus reſtant, rejiciúntque è ſchola. Quin & in altercationibus philoſophicis, ſi quis ænigmatiſtes inſtructus veniat, pronunciato multis ſyncategorematis onuſto, & quod *Ethruſco* indigeat conjectore, re aliâs mirè ad pullatam ſcholaſticorum turbam gratioſâ, is nunc clamoribus, ſibilis, exploſionibus, pertumultuoſè ex diatriba ejicitur. Non dubito quin his gaudeas, pro amore in bona ſtudia tuo, quæ profectò mihi jucundo fuerunt ſpectaculo. Quanquam res illa publica nondum potuit genus illud *Sphingum* à ſe avertere. Et hæc quidem, quæ dixi omnia, pertinent ad oblectamentum, ad voluptatem animi mei, quam cepi *Parrhiſiis* non exiguam. Illud certè non ad eam ſolam, ſed ad fructum quoque peregrinationis meæ vel maximum fecit, quòd *Budæum* jam olim tuum nunc meum, imò verò noſtrum, videre mihi, & alloqui contigerit. Proh *Chriſte* hominem cujuſmodi, ſive quis ingenium ſpectet, ſive eruditionem, ſive mores, ſive quod poſtremum in illo homine eſt, fortunam: quæ quum in eo ſit ſplendidiſſima, minima tamen, & obſcuriſſima eſt, ſi cum magnitudine cæterarum dotium claritatéque conferatur. Natus eſt loco nobili in primis, éſtque in ordine ſuo honeſtiſſimâ dignitate, ab ultima ſtirpe gentis ad eum deducta, tum etiam opibus inſtructus, quæ natalibus non ſint pudendæ. Cæterùm hac parte cenſendus ille non eſt. Nam cætera illa, ut ſolaria quædam ſydera, ſtellam hanc fortunæ generiſque obſcurant. Gaudeo me ad te ſcribere, & de *Budæo*. Nam hujus laudes exertâ & clarâ voce prædicant libri, quos edidit, & ipſe admirari celebraréque non ceſſas hominis virtutes, quas malim multo de te audire, quàm ipſe narrare. Quàm multa legit, & quàm multùm multa? Omnia quæ in hunc diem ſcripſit abundè oſtendunt, quum nihil illi ſit non lectum, nihil tamen illum legiſſe niſi accuratiſſimè. Memoriam quis non admiretur? Bibliothecas medius fidius dicas hominis pectus, non pectus. Ita ſunt illi omnia in numerato, hiſtoriæ, fabulæ, antiquitates, res omnes, verba omnia. *Latinè* ſic ſcribit, ſic loquitur, ut non ſit cur magni nominis non haberetur ætate *Ciceronis*, ſi tunc vixiſſet. *Græcè* verò, ut profiteantur *Græci* ipſi poſſe ab illo doceri ſe linguam ſuam. Philoſophiæ quum eſſe illum peritiſſimum clamant volumina quinque *De Aſſe*, tum verò quantum teneat, nemo facilè crediderit, niſi qui eum propiùs ſpectârit, & ex interiore, quod aiunt, vita nôrit. Quemadmodum ſit in autoribus verſatus, nolo quiſquam ſciat me dicente, ſed magiſtris annotationibus in *Pandectas juris*, & libris *De Aſſe*. Quod opus ejus *Hermolaos* omnes, *Picos*, *Politianos*, *Gazas*, *Vallas*, cunctam *Italiam* pudefecit; ita ut non minus prudenter illud, quàm verè ſcripſerit *Tonſtallus* homo doctiſſimus, fore, ut deriſui habitus eſſet *Budæus*, ſi opus *De Aſſe* antequam ederet, profeſſus fuiſſet ſe ſcripturum.

A οὐδ᾽ ἱκανῶς ψευδὴς, ὅτις ἐπέγραψε, μωμήσεσθαι ταῖτα ῥᾷόν ἐστιν ἢ μιμήσασθαι. Quid ego de moribus loquar? Quid non eſt in eo ſummum & ſuſpiciendum, facilitás ne, & humanitas, tum etiam æquitas? an pietas in divos & mortales? Aditus patebat homini ad ampliſſimam fortunam apertiſſimus, ſi vel latum unguem ſuſtinuiſſet ab exactiſſima illa, & ſuis omnibus numeris perfectâ virtute diſcedere. Hanc prætulit omnibus fortunæ promiſſis, omnibus blandimentis. B Nunquam ſplendore opum perſtrictus ab æquo ſanctóque oculos deflexit. Scis tu hæc omnia eſſe vera, & eloquentiâ tuâ non majora illa quàm ſunt, facis, neſcio an poſſes, ita jam ad ſummam pervenere, ſed certè ornas, & ſic rem ſe habere perſuades. Diligis tu atque adeo amas *Budæum*. Eſt tibi unus ille in his ciſalpinis terris, quem perpaucis *Italorum* non præferas. Sic de illo ſentis, ſic colis, venerariſque ingenium, & ſtudia ejus: ille viciſſim te, non quo gratiam referat, C ſed quod ita ſentit, Principem te literarum hujus ætatis prædicat, in faſtigio locat eruditionis. Ingenium, doctrinam, monumenta tui religioſè colit. Famæ ac nominis tui ſtudioſiſſimus eſt. Pergite vos amare mutuò, vos colere, vos admirari? Duo eſtis corpora, ſed in iis unicus eſt animus. Quod ſpectaculo poteſt eſſe gratius aliquod ſtudioſis omnibus aut jucundius? Nam quod tecum epiſtolis luſit paulo, ut videbitur forſan iis, qui vos non nôrunt, acerbius, & contra id, quod D veſtram amicitiam decebat, multa ut tum ex utroque veſtrum, tum etiam ex re ipſâ intelligo in cauſa fuerunt. Primùm quod uterque occaſionem quæritabat prolixè ad alterum ſcribendi, nec ſemper de laudibus. Nam id perpetuum longúmque non poteſt eſſe: aut ſi poteſt, eſt tamen ſuus cujuſque rei modus. Quumque eloquentia ipſa ſine aliquo velut antagoniſta jaceat, libuit initio vos levibus quibuſdam ſtimulis invicem pungere. Quid enim eſt orator, ſi vel E ſolus dicat, vel non ab alio ſollicitetur, atque excitetur? torpeat neceſſe eſt, langueátque. *C. Erucium* ſcribit *Cicero*, negligentiſſimè *Roſcium Amerinum* accuſâſſe, quod neminem ſuſpicaretur fore, qui reſponderet. Itaque primùm de operibus veſtris injecta mentio, campus dicendi non anguſtus. Nam ſcripſiſtis plurima, & eruditiſſima, & quæ ſunt in manibus ſtudioſorum omnium frequentia. Dumque alter ab altero cur quicque fecerit rationem poſcit, ac uterque conſilia F ſcriptionum explicat, leviter vel à ſe avertit, vel in alterum rejecit, quod alter ſi non improbabat, certè ita factum eſſe mirabatur. Hinc prima origo concertationum. Puduit utrunque non approbari alteri, per omnia. Et dum longius repetitis conſilia, & conſiliorum cauſas, prodiit tua ad *Fabrum Apologia*, quæ velitationem paulo magis accendit, dum tu *Budæo* nimius videris, aut certe videri fingeris, ne pergas aliis ſcriptis *Fabrum* impetere, tibi contra nimis quàm paucus G modicúſque exiſtimare. Hinc progreſſum eſt ad illa, quæ quidam jam nimia, jam atrocia, & intolerabilia judicârunt, quum tibi, quod unum *Budæus* ſatis ſibi eſſe putat, nunquam amicitiæ clauſtra videantur exceſſiſſe. Ac ne mihi quidem rem totam attentiùs perpendenti, nam & liberè uterque eſt locutus, confiſus ſimplicitati amicitiæ. Et ioci illi qui extraneis armati ac dentati

A exiſtimantur, amicis inermes ſunt, non vulnerant, non mordent, ac vix etiam pungunt, ſed titillant ſolùm. Nam & animus quo dicebantur, nihil minus cupiebat, quàm lædere. Et ipſa dicta ſi non mel, certè nec fel habebant, ſed ſalem, & luſus: quales ipſa quoque dictat amicitia. Etiam non ex vulgari nota, ſed ex præcipua illa & germana, cujuſmodi inter *Ciceronem* & *Atticum Brutumque* fuit, qui ſeſe plerunque non abſimilibus epiſtolis laceſſebant. Certè de *Budæi* erga te animo, tametſi B eum tibi exploratiſſimum perſpectiſſimúmq; eſſe ſat ſcio, tamen nihil non auſim tibi polliceri. Oſtēdit ille mihi literas ad ſe à furiis quibuſdam, nam ſic meliùs quàm homines nominâro, ſcriptas, qui dividere veſtros animos, & ex unico duos facere moliebantur, ſuſpiciones afferebant ſiniſtrè detortas, & ſemina jactabant diſcordiarum ex ipſius *Alectûs* ſinu petita. Dixi quæ mihi pro tempore videbantur, ut *Budæi* animus, ſi quid fortè ex tanto veneno acerbiùs concepiſſet, leniretur, ac C placaretur. Sed nihil meâ oratione opus erat. Nam ille quum erga alios omnes tenaciſſimus eſt ſuſceptæ amicitiæ, nec facilè ab amicitia etiam laceſſitus injuria diſcedit, tum verò te ita in animo ſuo amoris ac venerationis radicibus defixit, ut nulla inde vi revelli queas, Spondeo tibi pro illo, ut illi pro te feci, amicitiam veſtram perpetuam fore, quæ literis, quæ ſtudiis omnibus haud dubiè gratiſſima ſemper futura eſt, ac utiliſſima. Nec hujuſce rei auderem ſponſor eſſe, niſi vos tali prudentiâ D præditos eſſe ſcirem, ut rebus ipſis ſitis ſemper magis credituri, quàm rumuſculis, quàm obtrectatoribus, quàm amicis conſulentibus, idq; pravo aliquo inductis affectu. Sed his de rebus ſatis. Spero voſtram feliciter fauſtéque fundamenta jeciſſe veſtræ amicitiæ, ut vi ſuâ ſtet perpetuò, nec dirui aut labefactari machinis ullis poſſit. Redeo ad peregrinationem meam. Putârunt amici grande piaculum fore, ſi quindecim dies ceſſarem à prælegendo, ita mecum agere cœperunt, ut & *Parrhiſiis* E aliquid clamoſè nugarer. Placuit. Ac ne quid eſſet ſerium, ſomnium delegimus, in quo ſi dormitâſſem, non viderer diſcedere à decoro. Itaque jacens ac ſubinde dormiens ſomnium illis ſomniavi *Scipionis*, à quo excitatus parabam confeſtim digreſſum. Multa me illinc avocabant, ſed retinuerunt aliquandiu amici tam veteres quàm novi, moleſtè officioſi, qui mihi tot conviviis, tot comeſſationibus cruditatem jam pepererant: & fuiſſet res longiùs progreſſa, ni reddita mihi peropportunè fuiſ- F ſet à Cardinale epiſtola, quâ ſubitò revocabar. Ea lecta juſſi illos cum ſuis jentaculis, prandiis, merendis, cœnis, cum ſuis pintulis, & artocreis parvis, magniſque quàm optimè valere: diéque poſtquam illinc diſceſſi quinto, qui divæ Trinitati ſuit ſacer, perveni *Brugas* eſſedo vectus, poſtridie hæc ad te ſcripſi. Vale etiam atque etiam, & ſalve mi præceptor.

Eraſmus Roterodamus Ioanni Lodovico Vivi, S.D. G

Subtriſtem me ac laſſulum, mihique non nihil diſplicentem, tua me mirum in modum exhilaravit epiſtola, *Lodovice* doctiſſime, quæ feliciſſimum iſtud tuum iter, ſic depinxit atque ob oculos poſuit, ut mihi tecum viderer peregrinari. Næ te proſpero quodam ſydere natum eſſe *Epiſt. 11.*

A eſſe oportuit, cui tam feliciter ſucceſſerit, quod perfuga velitatus ſis in veteres commilitones tuos ſophiſtas, præſertim *Lutetiæ*, ubi quod hujus diſciplinæ veluti regnum & arx quædam eſſe videbatur, periculum erat ne lapidareris, aut crabronum aculeis confodereris. Profectò gratulor publico ſucceſſui ſtudiorum, ſed privatim etiam gratulor Academiæ *Pariſienſi*, ob priſtinam conſuetudinem illic annis aliquot non inſuaviter actam. Quid autem poſthac non ſperandum, poſteaquam *Sorbona* ſpretis leptologiis, ſo-
B lidam ac veram Theologiam amplectitur? Gaudeo revocari Muſas, antehac prorſus exules à publicis Gymnaſiis. Quas tamen ſic recipi velim, ut barbariem ac frivolas tricas tantum diſcutiant, non etiam obruant diſciplinas cognitu neceſſarias, atque ad has perdiſcendas conducentes etiam, tantum abeſt ut officiant. Neque enim ſolis bonis literis vacandum, quod quidem apud *Italos* nimis ethnicè faciunt, qui poſteaquam
C *Jovem*, *Bacchum*, *Neptunum*, *Cinthium*, *Cyllenium*, verſibus aliquot inſulſerunt, abſolutè docti ſibi videntur. His literis tum demum ſuus eſt honos, quum aliis diſciplinis gravioribus, veluti condimentum admiſcentur. Cæterùm illud ſæpe mecum admiror, quum omnes fermè totius orbis Academiæ, veluti reſipiſcentes ad ſobrietatem quandam componant ſeſe apud ſolos *Lovanienſes* eſſe, qui tam pertinaciter obluctentur melioribus literis, præſertim quum nec
D in hoc ſophiſtico doctrinæ genere magnopere præcellant. Narravit mihi ante annos tres *Joannes* Epiſcopus *Roffenſis*, vir unus verè Epiſcopus, verè Theologus, in Academia *Cantabrigienſi*, cui Cancellarius eſt perpetuus, ſic enim illi vocant ſummum ac perpetuum ſcholæ antiſtitem, pro ſophiſticis argutationibus, nunc ſobrias ac ſanas inter Theologos diſputationes agitari, unde diſcedunt non ſolùm doctiores, verumetiam meliores. *Oxonienſis* Academia, monachorum quo-
E rundam operâ nonnihil obluctata eſt initio, ſed Cardinalis ac Regis autoritate coerciti ſunt, qui tantum bonum clariſſimæ ac vetuſtiſſimæ ſcholæ invidebant. De *Italia* quid attinet commemorare, in quâ ſemper regnârunt hæc ſtudia, ſed pene ſola, ſi medicinam, & juris peritiam excipias. Academia *Complutenſis* non aliunde celebritatem nominis auſpicata eſt, quam a complectendo linguas, ac bonas literas. Cujus præcipuum ornamentum eſt egregius ille ſenex, planéque dignus qui multos vincat *Neſtoras*, *Antonius Ne-*
F *briſſenſis*. In *Germania* tot ferè ſunt Academiæ, quot oppida. Harũ nulla ferè eſt quæ nõ magnis ſalariis accerſat linguarũ profeſſores. *Coloniæ* neſcio quo fato, nunquã in precio fuerunt manſuetiora ſtudia, quod illic, ut audio, regnant examina *Dominicaliũ* ac *Franciſcanorum*. Certè ſemper liberum fuit cui liberet profiteri, vel mercede. *Lovanii* quibus tumultibus obtinere Proceres, nè quis quamlibet honeſtam diſciplinam profiteretur, vel gratis?
G Quibus modis conſpiratum eſt adverſus rem magno & uſui & ornamento futuram, non ſolùm Academiæ, ſed toti regioni? Prodita eſt nova-vetus conſtitutio. Adhibita eſt totius Academiæ autoritas, imploratum eſt præſidium aulæ regiæ. Acciti ſunt ad ſuppetias magiſtratus prophani. Poſtremò ad lictores ventum eſt. Nullus non eſt motus lapis, nihil intentatum relictum eſt. Ipſe hujus tumultûs non tantum teſtis, ſed & pars aliqua fuiſti. Nec aliud agebatur tanto rerum molimine, quam ne quis politioribus literis adjuvaret Academiæ ſtudia, præſertim quum & honeſtiſſima eſſent, quæ docebantur, & profeſſores, tam ſanctis eſſent moribus, & tam caſte profiterentur, ut aliquoties in concionibus audiantur minus ad bonos mores facientia. *Lutetiæ* licuit *Fauſto* profiteri, quoſlibet Poetas, uſque ad nænias *Priapeas*, idque more, ne quid aliud dicam, *Fauſtino*. *Lovanii* non licuit *Neſeno* enarrare geographiam *Pomponii Melæ*. *Roma* ipſa, *Mediolanum*, ut de cæteris taceam gymnaſiis, ingentibus præmiis ambit & evocat eos qui linguas doceant. Nos trilingue collegium, ex munificentia *Buſlidianorum* inſtitutum, non minus utilitatis allaturum omni generi ſtudiorum, quam ornamenti toti huic ditioni Cæſareæ, ſic machinis omnibus oppugnavimus, ut majore ſtudio fieri non potuerit. Et tamen haud ſcio an uſquam gentium magis invaleſcant literæ politiores, quam hic; ut planè mihi videre videar illud *Horatianum*, *Durus ut ilex*, & cætera. Nam carmen agnoſcis. Porrò quod ſcribis iſtic pleroſque tam magnificè ſentire de lucubrationibus meis, equidem ut agnoſco candorem *Gallicæ* gentis erga me, ita vereor nè hic ſanè nonnihil de tuo in me ſtudio ſis admenſus, metuóque nè quando pœniteat me ſpretæ *Galliæ*, toties tam magnificis conditionibus ad ſe provocantis. Sed neſcio quibus pedicis hic alligor, atque ab his potiſſimùm retineor, quorum odiis expelli poteram. Non licet arenâ cedere, nec ullus eſt pugnarum finis. Nulla me res invitavit, ut *Lovanium* commigrarem, niſi cœlum ſalubrius, & locus amœnior. Et ad rixas inexplicabiles mihi videor veniſſe. *Budæum* quem tu meritiſſimò magnificis laudibus vehis, ſoleo nonnunquam & apud *Germanos* meos ad invidiam uſque jactare, qui cum negare non poſſent eum eſſe ſummum in omni literarum genere, ſolent cauſificari, ſummum quidem eſſe, ſed unum. Atqui hoc, inquam, nomine *Gallia* vincit noſtram *Germaniam*, quæ nullum habet *Budæo* parem, tametſi permultos habet mediocres, nonnullos ſupra mediocritatem. Velitationis illius quâ conflictati ſumus, jampridem oblitus ſum, tantum abeſt ut commovear. Et erga *Fabrum* eo ſum animo, ut ingrata mihi narret, qui ſecus de illo prædicat, quam dignum eſt integerrimo doctiſſimóque viro. Cardinalem *Croium* quum aliis multis de cauſis mihi chariſſimum, hoc etiam nomine amo quòd & te nobis reſtituerit, & à cruditatis periculo ſubduxerit. Bene vale *Lodovice* doctiſſime, & cura ut te quàm primùm hic hilarẽ ac lubentẽ videamus. *Lovan.* An. M.D.XXI.

Eraſmus Roterod. Bernardo Bucho ni Phryſio, Decano in Haga Comitis S. D.

Vir optime, quum *Lovanii* diu languiſſem, ac valetudinis recreandæ gratiâ rus migraturus, ſarcinas chartaceas componerem, nihil erat ſchedarum quod non excuſſerim, nec tamen occurrit libellus mihi creditus, quem tamen ſcio me ſtudio ſepoſuiſſe, ut eſſet in tuto. Nec dubito quin ſit, ſed in prompto non eſſe doleo. Quod quidem non tam nobis ſolet accidere, *Epiſt.* 12.

 ut

ut ea maximè pereant, quæ diligentiſſimè cavi- A
mus nè perirent. Brevi opinor rurſus è ruſtico
fiam urbanus, ac rurſus excutiam opes meas.
Certè dolerem tibi perire quod amas, quum mihi
nulli ſit uſui futurum. Quod *Phryſiorum* natio
bonas literas amplectitur, ſanè novum non eſt,
ut quæ nobis jampridem *Rodolphum Agrico-
lam*, *Langios*, & *Canterios* dederit. Quod ho-
mines opibus ac ſtemmatis clari, non exiſtimant
liberos ſuos dignos ſucceſſione rerum ac nominis,
ni ſtudiis honeſtis excoluerint animum, ut no- B
vum eſt, ita vehementer gratulandum eſt ho-
rum temporum felicitati. *Lovanii* cœlum eſt
perquam amœnum, nec uſquam ſtudetur quie-
tiùs. Juventus nuſquam magis ardet in bonas
literas. Et ſuccedit res multis mirâ felicitate,
fruſtra reluctantibus veteris inſcitiæ myſtis. Me-
um conſilium utinam tibi tam felix eſſe poſſit,
quàm ego ſedulò cupiam dare. Tantum indi-
cabo nomina, tuus erit delectus. Agit nunc
Lovanii Jacobus Ceratinus, vir utriuſque litera- C
turæ pulchrè doctus, moribus probis & inte-
gris, quod ſcio te non minus ſpectare, quam eru-
ditionem. Eum peſtis ac bellum, duo maxi-
ma vitæ humanæ mala, *Tornaco* expulerunt.
Nam illic in collegio linguarum, quod inſtitui
cœpit, profitebatur. Eſt *Hermannus Vueſtpha-
lus*. Is agit in collegio *Liliensi*. Juvenis probus
quidem, & undiquaque doctus, ſed præcipuè in-
defatigabili diligentiâ in formandâ, curandâ,
erudiendâ adoleſcentiâ. Eſt in eodem collegio D
Adrianus Sueſionius, præter exactam utriuſ-
que literaturæ peritiam, & philoſophiæ gnarus,
& juris Cæſarei non ignarus, moribus mirè can-
didis. Eſt *Rutgerus Reſcius Græcæ* linguæ pro-
feſſor, in collegio novo quod inſtituit *Hierony-
mus Buſlidius*, qui doctrinam non vulgarem
incredibili quadam modeſtiâ, planéque pudore
quodam virgineo condecorat. Eſt *Conradus
Goclenius* vir acri judicio, doctrinâ minimè tri-
viali: induſtriâ indefatigabili, animo excelſo, E
moribus mirâ comitate ac jucunditate conditis,
fide certiſſimâ, rerum etiam communium pru-
dentiâ valens, quæ ferè ſolet in ſtudiorum cul-
toribus deſiderari. Eſt *Adrianus Barlandus* vir
nullo fuco, ſyncerus & amicus, promptâ qua-
dam ac purâ *Latini* ſermonis facilitate, & in hoc
genere complures jam annos exercitatus. Eſt
Melchior Trevir in collegio *Caſtrenſi*, moribus
inculpatiſſimis, in philoſophia penè detritus,
Theologiæ verus jam cultor. Sed his dotibus ad- F
junxit utriuſque literaturæ non vulgarem periti-
am. Eſt *Ludovicus Vives* vir undequaque doctiſ-
ſimus. Sed is opinor abhorret ab iſtiuſmodi pro-
vincia. Sunt autem non ii ſolùm, ſed & alii per-
multi, cæterùm mihi non perinde cogniti. Horum
quos recenſui nomine non dubitem fidejubere.
Ex his quemcunque delegeris, non malè colloca-
veris amici tui pueros. Eximium *Nicolaum Everar-
dum Hollandiæ* præſidem, viciſſim meis verbis ſa-
lutabis, quem virum utinam fata nobis quàm di- G
utiſſimè ſervent, Reip. natum, ſi quis eſt alius.
Scribam illi propediem. Nam in præſentia duos
onerabam epiſtolis, alterum qui in *Hiſpaniam*, al-
terum qui *Romam* tranſcurrat. Bene vale vir ho-
norande in Domino. Ex *Anderlaco* octavo Cal.
Octob. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſi-
moprimo.

*Paulus Bombaſius Eraſmo Rotero-
damo* S. D.

QUòd tam negligenter & raro ad te ſcribo Epiſt. 13.
mi *Eraſme*, noli aliam cauſam putare
quam aſſiduam & confuſam quandam negotio-
rum congeriem, à priſtino illo ſtudio noſtro pe-
nitùs abhorrentium, quæ perplures jam annos
ita me diſtraxerunt, ut penè ab omni doctrinâ
B & humanitate abſtraxerint, & ad neſcio quam
ἀμουσίαν adegerint. Cui ut non ſolùm contra ge-
nium meum ſervire, ſed etiam placere modis
omnibus ſtudeam, δυσωπία τις me cogit, nè
ſcilicet in tanta bene gerendæ rei occaſione, mihi
ipſe defuiſſe curioſum vulgus judicet, méque le-
vitatis arguat: ætate interim (ut vides) laben-
te, nec facultatibus adeo creſcentibus, ut ea-
rum non pœniteat, ipſiſque bonarum literarum
jactura compenſari poſſit. Quanquam non ita
C mecum malignè agitur, ut ad profeſſoriam lin-
guam redeundum fore timeam. Nam reditus
annuos ad CCCC. ducatos nullis ſacris addi-
ctos, nec fortunæ, ſed induſtriæ meæ acceptos
ferendos auxi, quos nunquam ex literario illo
ocio ſperare ac nè ſomniare quidem mihi licuiſ-
ſet. Quibus ſi tecum aliquando liberè frui poſ-
ſem, *Craſſi* Theſauris non inviderem, juſtáque
mihi daretur ab ineptis iſtis ac parum liberali-
bus curiis miſſio. Quare ut *Hercules* ad liberan-
D dum *Theſea*, ita & tu ad *Bombaſium* vinculis re-
dimendum, non ad inferos ut ille, ſed ad libe-
riorem hanc & magis claram cæteris lucem te
conferas rogo & obſecro, ſi modò eum me eſſe
cenſes quem in ſtudiis ſocium habere non te pœ-
niteat; vel certè ſtudiorum tuorum admirato-
rem. Complures magnos viros hìc eſſe ſcito, qui
tuæ famæ impendio favent, tibique adverſus
quoſcunque patrocinantur. *Leonem* decimum
maximè propitium habes, cui quoties tuæ ad
E quoſcunque literæ oſtenduntur, eas avidiſſimè
legit & candidiſſimè laudat, noviſſimas ad me
tuas poſtquam ſibi per Cardinalem patronum
meum delatas legiſſet, diebus aliquot poſt repe-
tiit, ac *Sadoleto* & aliis doctis legendas dedit. In
quibus hoc unum, meo utique judicio, peccare
viſus fuiſti, quod nimis multa de *N.* cum tua eo
jam pervenerit fama, ut quoſcunque de te ſer-
mones plus invidiæ quàm judicii præ ſe feren-
tes floccifacere poſſis, præſertim *Leone* Pontifice
F bene adeo de te ſentiente, ut *Hiſpanum* neſcio
quem in ſcripta tua procaciter invectum, ſicut au-
dio, monuerit nè quid in poſterum edere velit,
quod nomen tuum proſcindat, & ſi veritati adeſſe
libeat, ideo temperamento faciat, ut nihil odio
aut livori dediſſe videatur. Quem cum tu in
ejus cauſa tam juſta & pia ſilens; adeo benignum
habeat, quid futurum putares ſi pro eo vel po-
tiùs veritate ipſa, quàm *Lutherani* iſti novis re-
bus ſtudentes ac hæreſes jampridem exploſas &
G extinctas importunè excitantes, impiis modis
convellere ac penitùs demoliri nituntur, arma ſu-
meres, & ſtrenuè ut noſti decertares? Quod ple-
rique de te expectabant, & monſtra iſta uni tibi
quaſi fato quodam, ut magnus & immortalis
fieres, deſtinata fuiſſe loquebantur. Contra quæ
ego te hortarer, ſi putarem me quicquam in hac
præſertim cauſa tibi notiſſima, ſcire, quod te
lateat.

lateat. Hoc unum certè ſcio, reliquos omnes labores quos hactenus vigilando & ſcribendo ſumpſiſti omninò ſteriles fuiſſe, præ quàm hic unus eſſet. Nec ignoro quid potiſſimum ab hoc tuum deterreat animum, non dico plurimorum offenſiones, quas non ſine periculo ſubire neceſſe eſſet, ſed quorundam ſtultorum immodicam petulantiam, qui quaſi de induſtria prævaricantes dum optimam per ſe cauſam juvare ſatagunt, ei vel maximè obſtant, & optimos quoſque ab ea tuenda ſummovent, ſibi cautè proſpicientes, nè cum eis pariter inſanire videantur. Quorum inceptos furores non tanti ego faciendos putarem, ut quæ meæ partes eſſent oblitus viderer. Quod ſcribis expediſſe hanc rem per alios viros, & aliis rationibus agi, plures jam tecum ſentiunt, & ego ſemper in hac ſententia fui. Sed actum nè agatur, potius quàm remedia excogitentur aliqua. Poſtquam te *Baſileam* veniſſe audio à negotiis meis impetrare conabor, ut per ea crebrioribus te literis meis appellare, atque adeo interpellare mihi liceat. Hactenus dum *Lovanii* fuiſti, cogitans quantum ſpacii intereſſet, vix animum inducere potui, ut aliquid ad te ſcriberem. Nunc operam dabo ut nugarum mearum te nunquam pœniteat, quas vel occupatiſſimus ad ſaturitatem uſque tibi ſuggeram. Epiſtolam *Joannis* primam vetuſtiſſimis characteribus ſcriptam in *Vaticana* bibliotheca tandem reperi, cujus verſus capituli quarti hi ſunt: Ἀγαπητοί, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα εἰ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν, ὅτι πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον. ἐν τούτῳ γινώσκετε τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ. Πᾶν πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστι· καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ μὴ ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν, ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστιν. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ τοῦ ἀντιχρίστου, ὃ ἀκηκόατε ὅτι ἔρχεται, καὶ τὰ λοιπά. Item ex quinto: Ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν. εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνομεν, ἡ μαρτυρία τοῦ θεοῦ μείζων ἐστίν. ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ θεοῦ, ὅτι μεμαρτύρηκε περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἔχει τὴν μαρτυρίαν ἐν αὑτῷ, ὁ μὴ πιστεύων τῷ θεῷ ψεύστην πεποίηκεν αὐτόν, ὅτι οὐ πεπίστευκεν εἰς τὴν μαρτυρίαν ἣν μεμαρτύρηκεν ὁ θεὸς περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία ὅτι ζωὴν αἰώνιον. καὶ τὰ λοιπά. Hæc in quibus ab impreſſis codicibus diſſideant, non eſt quod à me doceaaris. Si quid erit, in quo judicium meum exquires, non tam in his quam in pleriſque aliis ſuper quibus doctorum altercatio eſt, nihil tecum diſſimulanter vel muſſitabundè agam, ſed ut me noſti, parrheſiaſtes ero. Vale, & me cohorti doctorum commendatum redde. Ex urbe decimo octavo Junii. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimoprimo.

Eraſmus Roterodamus eruditiſſimo Paulo Bombaſio S. D.

Epiſt. 14. Quid ego audio *Bombaſi*? *Leo* Pont. Max. Maximus ille *Leo*, legit eas literas quas ad te ſic neglectim ac familiariter ſcripſeram? Quid illi venit in mentem, ut talibus magis mentem & oculos admoveat? Nec legit modò, verumetiam repetitas viris eruditis oſtendit? Nec iſtas tantum legit, quas tibi ſcripſeram, verumetiam quas aliis amiculis? Ego verò in talium amicorum ſinum, omnia liberè ſecuréque ſoleo depo-

A nere, quicquid fuerit vel curarum vel nugarum. Occidi ſi vera prædicas, præſertim quum ipſe neſciam, quid in hujuſmodi literis garrierim. Quod tibi viſus ſum in eis plus ſatis verborum feciſſe de *N.* non putabam mihi diſpiciendum quid tali ſcriberem amico. Certè in literis quas ipſi Pontifici ſcripſeram, nè verbo quidem illius facta eſt mentio. Alioqui ſi rem ut habet nôſſes, diceres me ſatis parcè de illo queſtum eſſe. Sed tamen hìc quicquid eſt mali, κακοηθείαις quibuſ-

B dam imputo, qui miris technis ſtuduerant utriuſque animum ab altero alienare. Nec me fefellit conatus ſceleratiſſimus, ſed ſerò ſenſimus utrique. Quòd tantas opes tibi pararis *Romæ*, eáſque liberas, nec ſacris obnoxias, nec alii cuiquam quam tuæ induſtriæ acceptas ferendas, tametſi tua virtus longè majora promerebatur, tamen ut nunc ſunt tempora, gratulor tibi felicitatem iſtam, qui graviſſimum illud onus paupertatem excuſſeris. Nunc video te circumſpe-

C ctare vitæ genus liberum ac tranquillum, ad quod te velut in portum aliquem tutum & quietum recipias. Atqui nonnihil vereor nè tibi veniat uſu, quod de Muſtela narrat *Horatius*, cui non licuit exire paſtam, cum macra repſiſſet in cameram frumentariam, & tamen adnitendum cenſeo. Sed ubi potius id ſperes, quàm *Romæ*? Nam *Bononiam* omnibus modis tibi fugiendam cenſeo, vel ob *Spartam* arroſuros. Quanquam ſcis *Scipioni Carteromacho* noſtro, nè *Romæ* qui-

D dem contigiſſe libertatem, quam vir ille ſic adamabat, ut nemo magis. Nos quanquam infra cenſum tuum ſumus, tamen deſiimus de *Mercurio* queri. Eſt unde ſuppetat mundus victus. Eſt unde nonnunquam & aureolus decidi poſſit egenti amico. Tantum abeſt, ut cuiquam cogar eſſe gravis. Honores non ambio, præſertim tanti venales. Si gratis, aut certè non magno impendio contigiſſent, & ſi contigiſſent in tempore, non cenſuerim omninò rejiciendos, vel ob

E hoc ipſum, quòd ut nihil aliud, certè illud præſtant, nè quorumlibet improborum contemptui ſimus obnoxii. Quâ quidem in re, ſicut in cæteris omnibus, plus vidit *Morus* quam ego: Nam is eques auratus Regi optimo & à conſiliis eſt, & à theſauris; quorum utrumque & liberum eſt ſatis & honorificum imprimis, ut jam & bonis factus ſit amabilior, & improbis formidabilior. Nam ea ſunt tempora, ut nè tam inſignis quidem naturæ bonitas, tam inaudita morum ſua-

F vitas, poſſit omnem effugere invidiam. Epiſtolam quam *Baſileam* miſeras recepi. *Cornelius* quem tibi & *Aleandro*, ni fallor, commendâram, *Alexandriæ* à *Gallorum* præſidiis ſpoliatus eſt, & literis & pecuniis & veſtibus. Mox nudus conjectus in carcerem: Tandem data optio, utrum vellet abire nudus an pendere. Sic ille lineo duntaxat induſio tectus *Baſileam* pervenit. Illic dies aliquot refocillatus, tectus eſt veſte *Germanicâ*, additus aureolus ad viaticum. Hoc ornatu ad nos

G venit, rurſus inſtruendus viatico. Aiebat te ſimul & Cardinalem *Campegium* ſcripſiſſe. Si quid erat ſeriæ rei, non gravaberis eâdem de re denuo ſcribere. *Hiſpanus* ille de quo ſcribis, *Jacobus Stunica* eſt, qui in primam Novi Teſtamenti editionem glorioſiſſimo libello debacchatus eſt. Primâ facie miris fumis ſeſe oſtentat. Ubi propiùs contemplatus ſis, nebulas meras eſſe dixeris. Ei

reſpondimus

reſpondimus apologiâ *Laconicâ*. Cujus operæ ſanè nos jam pœnitet. Nam opus eſt ejus generis, ut & *Aleandro* diſpliceat, nec meæ famæ fuerit offecturum duntaxat apud æquos & eruditos. Et tamen reſpondimus non ſolum breviter ſed etiam civiliter: non quod ille mereretur, ſed quod nos hactenus defenſam moderationis laudem noluerimus amittere. Neque neſcio, neque non memini mi *Bombaſi*, quantum debeam *Leonis* in me animo, jam argumentis compluribus mihi comperto. Nec in hujus cauſa tam ſilui quàm tu credis. Primùm adniſus ſum, nè oriretur hic tumultus, mox, ut ortus conſopiretur. Poſtremò, ut jam latè vagatum incendium, quam minimo publicæ tranquillitatis incommodo compenſaretur. Id enim exiſtimabam maximè referre & ad *Romani* Pontificis dignitatem, & ad hanc tragœdiam ita finiendam, ut non iterum erumperet ſemel coercitum malum. Ubi nec hoc ſatis ſuccederet: quorundam opera, ſibi potius privatim, quam publico bono conſulentium, multos partim literis meis, partim oratione revocavi, nè ſe huic fabulæ admiſcerent. Cæterùm quo minus hactenus libris editis cum *Luthero* pugnârim, plurimæ ſunt cauſæ: quas hìc non eſt neceſſe percenſere, ſed illa præcipua fuit, quod mihi prorſus defuit ocium legendi, quæ ſcripſit *Lutherus*. Adeo meis recognoſcendis ſum intentus. Et vides quàm ille ſit πολύγραφος. Nec ſolùs eſt, centum habet manus. Nec erat ſatis illius libros ſemel evolvere, iterum atque iterum erant revolvendi. Nè id quidem ſatis. Multi paſſim adverſus illum edunt volumina, quorum nihil non inſpiciendum mihi, ſi cupiam ſuſcepto negotio ſatisfacere. Ut nè commemorem interim, dum ad hæc vocor, non ſatis habere loci proverbium illud, ἄλλον ἐς πεδίον. Res eſt periculi plena, & in alio ſtudiorum campo magis ſum exercitatus. Ad hæc jam par erat mihi tot libris editis defuncto dari miſſionem, quo liceret per ocium poſthac ſtudiis frui. Flagitabat hoc ætas ingraveſcens, promerebantur hactenus juvandis publicis ſtudiis exhauſti labores. Hoc negotium tale eſt, ut ei ſi ſemel ingrediar ſit per omnem uſque vitam ſerviendum. O mi *Bombaſi*, proclive dictu eſt, *Scribe adverſus Lutherum*. Sed ad hoc pluribus rebus eſt opus, quàm ad plauſtrum fabricandum, ut inquit *Heſiodus*. Video quam varia, quam moroſa ſint hominum judicia, præſertim hoc ſeculo, quo vix aliud χαλεπώτερον. In multis articulis ciſalpinæ ſcholæ diſſentiunt à tranſalpinis. Atque adeo ejuſdem ſcholæ Theologi aliud ſentiunt in diatribis publicis ac libris, aliud in veris colloquiis. Ad hæc perdifficile eſt ſic temperare ſtilum, ut ita tuearis hominum dignitatem, ut non alicubi lædas gloriam *Chriſti*: ita placeas Principibus ὑπερτάτοις, ut non alicubi diſpliceas Principi *Chriſto*. Quòd ſi malum hoc libellis obrui poteſt, indies emergunt librorum examina, ut *Eraſmo* nihil ſit opus. Si clamoribus, non deſunt *Stentores*. Incendiorum ubique fuit affatim. In edictis nihil terriculamentorum eſt omiſſum. At vereor nè his rationibus malum ad tempus prematur potiùs, quàm extinguatur, mox erupturum majore cum periculo. Quod ego ſanè abominor, & vehementer opto nè fiat. Nulla regio magis ex animo favet Pontificiæ dignitati, quàm hæc noſtra.

A Sed huic vehementer officit inviſum quorun-
dam patrocinium. Niſi ſic it ſaniſſent illi, res huc
progreſſa non fuiſſet. Imò ſi nunc quoque tace-
rent tres modò menſes, totus cum ſuis libellis
frigeret *Lutherus*, ac nè tantulum quidem ob
illum mutaretur in rebus humanis. Sum totus
in recognoſcendo Novo Teſtamento, aliiſque
nonnullis meis lucubrationibus, urſorum exem-
plo paulatim lambendo formans rudes ingenii
mei fœtus. Sed brevi ſpero, continget ocii pluſ-
B culum. Egi diligenter cum *Hieronymo Aleandro*, daret mihi facultatem legendi quæ ſcripſit
Lutherus. Nam hodie Sycophantarum & Co-
ryceorum plena ſunt omnia. Pernegavit ſe id
poſſe, niſi nominatim impetraret à ſummo Pon-
tifice. Primum igitur hoc mihi velim impe-
tres brevi quopiam. Nolim enim dari an-
ſam τοῖς πονηροῖς, οὐδ᾽ ὅτι ἄλλο ζητοῦσι. Publicæ
tranquillitati ſic ſemper ex animo favi, ut per-
pauci magis. Euangelicæ veritati confirmandæ,
C vel animam libens impendero. Nec ignoro
quantum privatim etiam debeam inauditæ Pon-
tificis in me benignitati. Quod ſi mihi con-
tinget adhuc tres aut quatuor annos vivere, aut
immoriar conatibus, aut efficiam ut ille dicat
me fuiſſe hominem non omnino ingratum. Me-
retur hoc illius eximia bonitas, ut omnium eru-
ditorum literis celebretur. Id alii credo facient
felicius, nemo certè quàm ego ſtudioſiùs. Etſi
natura negabit eloquentiam, pectus & ardor
D animi ſuppeditabit. Sunt qui pulchrè putent
conſultum illius rebus, ſi illud reddiderint quàm
maximè formidabilem, ego magis adnitar ut or-
bis *Leonem* amet potiùs quam metuat. Verùm
huic officio niſi me ſervet ipſe, non video qui
poſſim eſſe incolumis. Adeo devotis animis in
nos conſpirant καθάρματα quidam. Blaterant no-
minatim in me, in publicis lectionibus ſacriſque
concionibus, traducunt apud populum, deferunt
apud Principes. Subornant qui libellis famoſis
E editis proſcindant nomen meum, imò ſicas &
venena minitantur. Neque cuiquam obſcurum
eſt quid auſint illi. Non dubitem omnes diras
imprecari capiti meo, ſi quiſquam eſt *Lutheri*
tam exiguus libellus quem totum perlegerim: ſi
in omnibus quæ illi tribuuntur, aut in illius pa-
trocinium circumferuntur, ulla ſyllaba mea eſt,
aut me volente ſcripta. Si ullum unquam illius
dogma conatus ſum defendere. Et quorundam
tanta eſt perverſitas, ut ea quoque mihi tribuant,
F quæ *Lutherus* in conventu Cæſaris agnovit pro
ſuis. Nuper in frequenti convivio, quidam roga-
vit me, quod eſſet initium captivitatis *Babylo-
nicæ*. Ad id reſpondere mihi ſanè perquam diffi-
cile fuit. De nulla re minus cogitâram. Poſt
roganti cur id quæreret, faſſus eſt quoſdam fu-
iſſe ſuſpicatos, hoc opus eſſe meum, quòd ini-
tium eſſet, *Velim nolim*, non admodum abhor-
rens ab exordio Panegyrici mei, quo *Philippo*
ex *Hiſpaniis* reverſo gratulor, qui ſic incipit,
G *Velis nolis*, Bella conjectura. *Aleander* indica-
vit mihi tribui duos libellos, quorum alteri ti-
tulus eſt *Eubulus*, alteri *Lamentationes Petri*. E-
moriar ſi unquam mihi fuerat auditus titulus,
antequam ille protuliſſet. Priorem necdum quivi
naciſci. In altero ſic tractor, ut ſi ſciam auto-
rem ſim illi gratiam non optimam habiturus. Et
tamen in hujuſmodi libellis vituperari malo

quàm

A quàm prædicari. Conantur hoc quidam perſuadere, *Lutheranam* peſtem ex hiſce regionibus eſſe natam, quo ſcio nihil eſſe falſius. Jam quidam malè feriati decerpſerunt è libris meis, unde *Lutherus* videatur hauſiſſe ſuorum errorum occaſionem. Quin potiùs ea colligunt ex euangeliis & epiſtolis apoſtolorum, ex *Auguſtino*, *Bernardo*, atque adeo ex ipſo *Thoma*? Unde veteres hæretici pleríque collegerunt occaſionem erroris, nónne è ſacris voluminibus perperam intellectis? B Non vereor univerſam provocare *Germaniam*, & ſi qui ſunt alibi qui *Luthero* favent, ſi docere poſſint *Lutherum* uno verbo per nos fuiſſe adjutum in omnibus libris quos hactenus edidit, imò ſi proferant epiſtolas quas his de rebus ſcripſi etiam tum, quum adhuc ſpes eſſet *Lutheri* ingenium & calamum ſerviturum gloriæ *Chriſti*. Hæ declarabunt me modis omnibus obnixum fuiſſe nè naſceretur hæc tragœdia. Tametſi mihi non probabatur omnino quod inſtituerant adverſarii, C & multa videbam recipi, quæ præſtabat mutari. Amicitiam quæ mihi cum *Aleandro*, jam non nova fuerat, linguæ venenatæ penè diremerant. Nam ad has artes ingenium ac mentem habent. Nunc re deprehensâ, mutavit animum *Aleander*, ſed voces miſſas magis optat quàm poteſt revocare. Proinde doctiſſime *Bombaſi*, ſi *Leo* decimus non deſit innocentiæ meæ adverſus hos Sycophantas impudentiſſimos, ego pro virili non deero neque ſynceritati religionis *Chriſtianæ*, neque ipſius dignitati. D Adhuc anceps animi ſum an *Baſileam* ſim aditurus. Jam annos totos illuc eo, ſed ſemper exoritur, quod hic me remoretur. Nunc plenè decreveram iter capeſſere, ut *Baſileæ* peractis quæ vellem, *Romam* totus commigrarem, illic quod reliquum eſt ævi, inter eruditiſſimos homines, inter locupletiſſimas bibliothecas tranſacturus. Jamq; iter ingredi cœperam; Nam hæc ruſticatio æſtiva me reddidit aliquanto firmiorem, E ſed bellum atrox undique gliſcens indies, deterruit. Et tamen adhuc geſtit animus, & fortaſſis audebo jacere aleam, præſertim huc vocante *Aleandro*, cujus conſilio in rebus gerendis, non minus tribuo, quàm judicio in literis. Interim fruere tuis opibus, ac me ſodalem expecta, ſi modò tumultus hic Principum conquieſcant. Card. *Campegio*, & tuo patrono Card. S. quatuor me diligenter commendabis. Bene vale patronorum fidiſſime, & amicorum integerrime. F Saluta mihi *Franciſcum Chiregatum*. Ex rure. Nono Calend. Octobris. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimoprimo.

Eraſmus Rutgero Reſcio ſuo S. D.

Epiſt. 15. NItam atrox eſſet contumelia, mi *Reſci* doctiſſime, prorſus autor tibi futurus ſim, ut vel iniquis conditionibus pacem admitteres. G Nunc cum ejuſmodi ſit contumeliæ genus, ut nemo non deteſtaturus ſit, ſi quid ejuſmodi commiſiſſet herus in ſuum mancipium, cujuſmodi malitioſâ conſpiratione deſignârunt ii, quorum partes erant omnem injuriam à frugi ſcholaſticis depellere, non auſim ut facias, ſuadere, quod tamen tuo bono factum eſſe cuperem. Mira verò tyrannis, ipſi quum nè voculæ quidem ullius injuriam ferant, poſtulant, ut tu tam inſignem contumeliam muſſes, ac propemodum etiam ultro veniam poſtules, nè quid ſcilicet illorum decedat dignitati. Res erat digna quæ poſteris innoteſceret: At ego puto generoſius eſſe vindictæ genus, ſi quemadmodum hactenus feciſti, *Græcæ* literaturæ profeſſionem, quam maximè cohoneſtes & integerrimis tuis moribus, & docendi vigilantia. Quod ſi non impetras hoc ab animo tuo, ut litem remittas, idquod ego nolim abs te flagitare, quando famæ res agitur, fac ita litiges, quemadmodum hactenus eſt à vobis litigatum. Nam quum proximè eſſem *Lovanii*, ſic obeſulus, rubicundulus & alacer eras, ut mihi lite non macerari, ſed ſaginari videaris. Et habes te dignum adverſarium *Joannem Calabrum* medicum, qui te pallore macieque refert. Exceptâ ætate adeo tui non diſſimilis, ut periculum ſit, nè cui videaris litigare cum patre. Quanquam vir ille meâ ſententiâ, non peccavit malitiâ, ſed obſequio. Bene vale *Reſci* chariſſime. *Anderlaci*. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimoprimo.

Eraſmus Roterod. Guilielmo Budæo S. D.

CUm proximè *Brugis* eſſem in celeberrimo Cæſaris comitatu, in uno ſaltu multos cepi lepores, ut habet proverbium, hoc eſt complures amicos eâdem operâ ſalutavi, ſed imprimis non minus humanum quàm magnum, hoc eſt non minus amandum quàm reverendum Cardinalem *Eboracenſem*, quem Regis ſui nomine legatione fungentem *Carolus* noſter planè regiâ quâdam munificentiâ excepit. Aderant *Cuthbertus Tonſtallus*, *Thomas Morus*, ac *Guilielmus Montjoius*, præter alios innumeros, quos ideo non commemoro, quod ſciam eos tibi adhuc incognitos. *Thomas Morus* magnam ſpem animo conceperat, ut *Caleti* in *Gallica* legatione te complecteretur. Cardinalis adventus hoc nomine mihi fuit jucundior, quòd ſperabam fore, ut tumultus hii, qui inter ſummates orbis Principes magno generis humani periculo vertuntur, hujus prudentiâ atque autoritate componerentur. Verùm ut nunc res habent, non video quid ſperem, niſi θεὸς τις ἀπὸ μηχανῆς φανεὶς, noſtra conſilia vertat in melius. Sed hi Regum motus non dirimunt Muſarum fœdera. Sunt quorum rationibus conducit, non optimè convenire Cæſari & *Gallorum* Regi. Hi diſſidii ſeminarium ſubjiciunt arte nimirum tyrannicâ, ut dum nos mutuis diſſenſionibus opes noſtras attenuamus, ipſi ſuam ſtabiliant tyrannidem. Divinas, opinor, quos ſentiam. Utinam hoc provideant utrique Principes, nè poſt emittant vocem illam feræ prudentiæ, nimiòque emptæ, *Non putaram*. Eſt quod *Moro* gratuleris. Nam Rex hunc, nec ambientem, nec flagitantem munere magnifico honeſtavit, addito ſalario nequaquam pœnitendo. Eſt enim Principi ſuo à Theſauris. Ea functio apud *Britannos*, ut eſt ſplendida cum primis atque honorifica, ita non admodum eſt obnoxia, nec invidiæ, nec moleſtiis negotiis. Erat competitor, homo ſat gratioſus, qui ſic ambiebat hoc muneris, ut non gravaretur ſuo victu ciboque gerere. At Rex optimus hic certiſſimum in *Morum* favoris argumentum dedit,

dit, qui non ambienti ſalarium etiam addere malnerit, quàm gratuitum magiſtratum admittere. Nec hoc contentus Princeps benigniſſimus, equitis aurati dignitatem adjecit. Neque dubitandum eſt, quin illum ſit amplioribus ornamentis aliquando cumulaturus, quum ſeſe offeret occaſio. Siquidem cœlibes evebere longè proclivius eſt Principibus. At *Morus* ſic eſt admixtus ordini conjugum, ut nec uxoris obitu, ſit emancipandus. Priorem enim quam virginem duxerat extulit, & hanc viduus viduam duxit. Sed hunc Principis animum hoc magis gratulor *Moro*, quòd quicquid huic acceſſerit vel autoritatis vel gratiæ, id exiſtimem bonis ſtudiis accedere. Quibus ille ſic favet, ut ſi pares eſſent animo facultates, non deeſſet apud *Britannos* felicibus ingeniis candidus ac benignus *Mecænas*. Solent aulæ Principum idem facere quod medici, qui corpus ſibi traditum primum inaniunt, mox implent ac vegetant. Nec dubito quin *Moro* noſtro ſimile quippiam acciderit hactenus. Quid tibi venerit uſu tute melius nôſti. Et tamen illius benignitatem ſenſerunt ingenia, quum adeo non abundaret illi quod largiretur, ut ære gravaretur alieno. Nec hac parte ſolùm ornat ſtudia, quòd ipſe doctiſſimus, candidè favet doctis omnibus, verumetiam quòd univerſam familiam honeſtiſſimis literarum ſtudiis excolendam curat, novo quidem hactenus exemplo, ſed quod brevi plures, niſi fallor, ſint imitaturi. Adeo feliciter ſucceſſit. Habet filias tres, quarum maxima natu *Margareta*, jam nupta eſt juveni, primum beato, deinde moribus integerrimis ac modeſtiſſimis, poſtremo non alieno à noſtris ſtudiis. Omnes à teneris annis curavit imbuendas, primùm caſtis ac ſanctis moribus, deinde politioribus literis. Filiabus tribus quartam adjunxit puellam, quam benignitatis gratiâ alit, ut illis ſit ſodalis. Habet privignam mirâ formâ raróque ingenio puellam, annos jam aliquot nuptam, juveni non indocto, ſed cujus moribus nihil ſit magis aureum. Habet filium ex uxore priore, natum annos plus minus tredecim, ex liberis natu minimum. Ante annum viſum eſt *Moro* mihi ſpecimen aliquod exhibere, quantum in literis profeciſſent. Juſſit ut omnes ad me ſcriberent, & quidem ſuo quiſque *Marte*. Nec argumentum eſt ſuppeditatum, nec in ſermone quicquam eſt correctum. Etenim cum illi ſchedas obtuliſſent patri caſtigandas, ille velut offenſus incommodâ ſcripturâ, juſſit, ut eadem accuratiùs ac purius deſcriberent. Id ubi factum eſt, nè ſyllabâ quidem mutatâ, literas obſignatas ad me miſit. Crede mihi *Budæe* nihil æquè ſum admiratus. In ſenſibus nihil erat ineptum, aut puellare: ſermo talis, ut ſentires eſſe quotidie proficientium. Hunc chorum amabilem unà cum ſponſis duobus domi habet. Nullam illic videbis ocioſam, nullam ineptiis muliebribus occupatam. Illis *T. Livius* eſt in manibus. Nam eò progreſſæ ſunt, ut autores hujuſmodi legant & intelligant citra interpretem, niſi ſi quod incidat verbum, quod me quoque fortaſſis, aut mei ſimilem fuerat remoraturum. Uxor ingenio magis ac rerum uſu quam eruditione valens mirâ dexteritate moderatur omne collegium, ἐργοδιώκτου cujuſpiam vicibus fungens, penſum cuique præſcribens atque exigens, neque ſinens ceſſare quenquam, nec frivolis occupari. Soles in literis tuis

A ſubinde queri, quòd tua cauſa malè audiret philologia, quæ tibi duo mala conciliâſſet, valetudinis, ac rei familiaris diſpendium. At *Morus* hoc agit ut omnibus nominibus, & apud omnes bene audiat, hoc literis debere ſe prædicans, quòd proſperiore ſit valetudine, quòd optimo Principi, quod ſuis & exteris charus & gratioſus, quòd re lautiore, quòd ſibi, quòd amicis jucundior, quòd patriæ, quòd cognatis & affinibus utilior, quòd ad aulæ commercium, quòd ad procerum con-

B victum, quòd ad omnem vitæ conſuetudinem accommodatior, denique quòd ſuperis gratior. Primum malè audiebant ſtudia, quòd ſenſum communem adimerent addicto cultori. Nulla eſt profectio, nulla negotia tam multa, tam ardua; quæ libellos *Moro* de manibus excutiant, & tamen vix alium reperies, qui magis ſit omnibus omnium horarum homo, qui ad obſequium facilior, ad congreſſus magis obvius, in colloquio magis alacer, quique tantum veræ prudentiæ,

C cum tantâ morum ſuavitate conjunxerit. Quibus rebus factum eſt, ut quum ante paucos dies literarum amor ad omne vitæ vel præſidium, vel ornamentum haberetur inutilis, nunc nemo penè ſit magnatum, qui liberos ut majorum imaginibus dignos agnoſcat, niſi bonis literis eruditos. Quin & monarchis ipſis bona regalium decorum pars abeſſe videtur, in quibus literarum peritia deſideretur. Jam neminem ferè mortalium non habebat hæc perſuaſio, ſexui fœminino literas,

D & ad caſtitatem & ad famam eſſe inutiles. Nec ipſe quondam prorſus ab hac abhorrui ſententia, verùm hanc mihi *Morus* penitus excuſſit animo. Etenim quum duabus rebus potiſſimùm periclitetur puellarum caſtitas, ocio, ac laſcivis luſibus, ab horum utroque literarum arcet amor. Nec alia res meliùs tuetur famam integram, quàm mores incontaminati. Nec ullæ firmiùs caſtæ ſunt, quam quæ judicio caſtæ ſunt. Neque verò improbo conſilium eorum, qui manuariis

E operis proſpiciunt pudicitiæ filiarum. Verùm nulla res ſic totum puellæ pectus occupat, ut ſtudium. Atque hinc præter hoc fructûs quod animus ab ocio pernicioſo prohibetur, hauriuntur optima præcepta, quæ mentem ad virtutem & inſtituant & inflamment. Multis ſimplicitas & rerum inſcitia pudicitiæ jacturam attulit, priuſquam ſcirent quibus rebus tantus theſaurus periclitaretur. Neque video cur maritis ſit metuendum nè minus habeant morigeras, ſi doctas ha-

F beant, niſi ſi qui tales ſint, ut ea velint exigere ab uxoribus quæ non ſunt exigenda à probis matronis. Imò meâ ſententiâ nihil eſt intractabilius inſcitiâ. Certè hoc præſtat animus culturâ ſtudiorum exercitatus, ut intelligat æquas probáſque rationes, videátque quid deceat, quid expediat. Atque propemodum perſuaſit, qui rem docuit. Ad hæc quum jucunditas firmitáſque conjugii magis ab animorum benevolentia, quàm corporum amore proficiſcatur, multo tenacioribus vinculis junguntur, quos ingeniorum quoque

G charitas copulat. Magiſque veretur maritum uxor, quem agnoſcit & præceptorem. Nec ideo minus habebit pietatis, quia minus habet ſuperſtitionis. Equidem malo talentum auri puri, quàm tria talenta multo plumbo ſcoriáque viciata. Audimus paſſim alias mulierculas ſic à concione redeuntes, ut prædicent mirificè fuiſſe con-

cionatum

cionatum qui dixit, ac vultum hominis graphicè depingunt. Cæterùm neque quid dixerit, neque quale ſit quod dixit recenſere poſſunt. Hæ tibi totam penè concionem ordine referunt non ſine delectu, ſi quid ſtultè, ſi quid impiè, ſi quid extra rem effutiit eccleſiaſtes, quemadmodum hodie non rarò fieri videmus, id nôrunt vel ridere vel negligere vel deteſtari. Atque hoc demum eſt audire ſacras conciones. Cum hujuſmodi demum verè jucundum eſt convivere. Plurimum enim ab iſtis diſſentio, qui conjuges non in alium uſum habent, quàm ad obſequium voluptatis, quam ad rem magis appoſitæ ſunt ſemiſatuæ. Pectus habeat oportet, quæ familiam contineat in officio, quæ liberorum mores fingat ac formet, quæ marito per omnia ſatisfaciat. Cæterùm cum proximo colloquio illud objeciſſem *Moro*, quòd ſi quid humanitùs accideret, fore ut graviùs diſcruciaretur earum deſiderio, in quibus inſtituendis tantum inſumpſiſſet operæ; reſpondit inconstanter, Si quid acciderit, quod vitari non poteſt, malim eas mori doctas, quam indoctas. Móxque mihi venit in mentem, *Phocionis*, ni fallor, apophthegma, cui bibituro cicutam, cum uxor acclamaret, mi vir innocens morieris: Quid, inquit, ais uxor, an me malles nocentem mori? Interim illa cogitatio ſubiit animum meum, ut vos duos ceu duces quoſdam eximios in hoc laudis genere componam, veluti ſi quis *Camillum* committat cum *Scipione Africano*. Tu & pluribus annis & iniquiore ſeculo cum literarum hoſtibus es conflictatus, hoc certè calculo *Moro* ſuperior. Cæterùm quod tu in filiis tantum ac fratribus auſus es moliri, hoc ille non dubitat, & in uxoribus & in filiabus facere, fortiter contemptâ novi exempli invidiâ. Quo nomine viciſſim ille te præcellit. Tu rurſum libris editis utriuſque literaturæ proventum magis auxiſti quam ille, copioſius etiam uti nobis pollicemur in poſterum aucturus, ſi modò cœperis opes tuas è ſcriniis depromptas in populum elargiri. Quanquam & à *Moro* magnum aliquid expectat juventus, quòd ille multùm adhuc abſit à ſenectute, & patrem habet, non minorem arbitror annis octoginta miré virenti ſenectute, ut vix alium reperias, qui belliùs geſtet ætatem. Unde licet & *Moro* longævitatem ominari. Video quâ in re plurimum adjumenti poſſis adferre *Græcanicis* ſtudiis, nimirum ſi copioſiſſimo Lexico nobis non tantum recenſeas vocabula, verumetiam idiomata, & *Græci* ſermonis tropos non quibuſlibet notos & obvios explices. Eſt quidem fateor hoc argumentum humillius & infra tuam dignitatem, ſed arbitror eſſe boni viri, publicæ utilitatis gratiâ ſemet aliquò uſque demittere, quod à ſapienti ſuo exigit *Plato*. *Aleander* jam diu apud nos eſt, ſed hujus hactenus nobis maligna fuit copia, quod ſategerit in hoc *Lutherano* negotio, in quo ſanè fortem ac ſtrenuum virum ſe præbuit. Hoc ubi defunctus erit, imò quia jam prope defunctus eſt, licebit aliquoties hominis conſuetudine frui, non minus amœna, quam erudita. *Vives* in ſtadio literario non minus feliciter quàm graviter decertat, at ſi ſatis ingenium hominis novi, non conquieſcet, donec omnes à tergo reliquerit. Amo vos omnes, quòd *Brixium* veſtro conſilio viceritis, & illum amo, quòd ſe amicorum judiciis permiſerit. *Morus* adeo nihil molietur

A hoſtile, ut nè meminerit quidem ſuperioris conflictatiunculæ. Valde mihi placuit, quòd ad exemplum tuum, ſeſe bilinguibus epiſtolis exercet: nec dubito quin illi ſit ſucceſſurum quod tu ſanè juveniliter, ſed feliciſſimè primus es auſus, & apud *Gallos* & hoc ſeculo. Ejus literis non minus humanis quàm eruditis reſpondebo, ſi quid dabitur ocii. Hæc ſcripſimus, ex rure *Anderlacenſi*, quando tuo exemplo provocati, cœpimus & ipſi ruſticari, ſed utinam liceat & tuo exemplo ædifi-
B care. Utcunque habet, ſic mihi ſucceſſit hæc ruſticatio, ut poſthac ſingulis annis eam ſim repetiturus. Bene vale. M.D.XXI.

Eraſmus Roterod. Petro Ægidio ſuo S. D.

QUandoquidem in rebus humanis adeo nihil eſt perpetuum, ut nè diuturnum quidem aliquid eſſe poſſit, non perinde diſcruciari debes optime *Petre* quòd patrem amiſeris, quàm gratu- *Epiſt.* 17.
C lari tibi, quòd talem habueris. Quæſo te circumfer oculos tuos per omnes familias tuæ civitatis, ac teipſum conſule, num alium patrem tibi deligere velles, etiamſi quis deus hoc largiretur, ut liceret. Aut ego fallor, aut non alium optares tibi, quàm contigit. Et ille poteſt inter felices numerari, ſi quid omnino felix eſt in hac vita. Si beatum eſt diu vivere, pervenerat ille uſque ad annum octogeſimum, integris membris, vigentibus adhuc oculis, ut nec ſcipione, nec conſpi-
D cillis ocularibus eſſet opus, vix prima canities cœperat capillorum nigrorem aſpergere. Et quod eſt omnium feliciſſimum, quemadmodum eſt rariſſimum, totus illi conſtabat animus. Quòd ſi fortunatum eſt bonis avibus ſortiri conjugium, & ea res illi bis ſucceſſit: ſecundum autem hoc fuit felicius, quòd optimo viro tot liberos optimos dedit. E quibus tam multos vidit, non modò ſuperſtites, verumetiam adultos omnes, & ad aliquem honeſtum vitæ gradum provectos. Et
E quemadmodum ipſe ſic univerſam ætatem egit apud cives ſuos, ut nunquam ullo fœdo rumore famæ candorem aſperſerit, ita ſic inſtituit ſuos omnes, ut nullus eſſet cujus ipſum pœniteret aut puderet. Quid patre tuo ſanctius? Quid matre integrius? Quàm ille deamabat conjugem, quàm illa venerabatur etiam maritum? Et tamen non ſemper ex optimis, naſcuntur optimi. Quàm non fuit illi moleſta mors, quum ſe videret in talibus liberis ſuperſtitem fore? Porrò quoties mellitiſſi-
F mum nepotulum, filium tuum, *Nicolaum Nicolaum* exoſculabatur, nè mori quidem ſibi videbatur. Opes habebat non tam amplas, quàm juſtas, & quod his temporibus rariſſimum eſt, ſine fraude quæſitas. Artem delegerat, quæ citra dolum lucri tantum ſuppeditabat, quantum & alendæ familiæ, & pauperibus etiam, in quos erat liberaliſſimus, ſublevandis ſufficeret. Liberis reliquit, quod ad mundum victum cuique ſatis eſſet, etiamſi nihil aliunde accederet. Geſſit magiſtratus
G aliquot civiles, geſturus majores ac plures, ſi quid ambiſſet. Quos geſſit, ita geſſit, ut nemini quicquam eſſet, quod de illo quereretur. Domeſticam diſcordiam, non ſecus ac peſtem aliquam execrabatur. Ac nec cum civium quoquam illi fuit unquam controverſia. Tanta erat morum commoditas. Decedebat de ſuo jure potiùs, ſi videret concordiam aliter conſtare non poſſe. Nullus ex

ore

ore illius audivit unquam ſermonem vanum, obſcœnum aut obtrectatorium. In tam frequenti civitate nullum habebat inimicum. Plerique defunctum non ſecus ac patrem lugebant, præſertim inopes. Quanta verò tolerantia pertulit acerbiſſimos cruciatus, dierum complurium. Nulla enim mors violentior, quam quæ accidit ex obturatis urinæ viis. Moriturus nihil aliud mandavit liberis, quam concordiam, & ſtudium pietatis. Hæreditatem reliquit ita diſtributam, ut nihil referret, quis quam portionem delegiſſet. Nec ullus extitit, qui diceret ſibi deberi teruntium. An non ingratus meritò videaris, ſi talem parentem lugeas? Fruere potius illius felici memoriâ, & ab hujus vitæ fluctibus, in immortalitatis portum delato gratulare. Perge illum referre morum integritate, quemadmodum antehac feciſti, ac filium jam nunc à teneris annis ita fingito, ut avum quem nomine refert, referat & vitæ ſanctimonia, patrem ac patruum etiam eruditione. Jam nunc Euangelicæ philoſophiæ decreta, veluti lac animi combibat. Jam nunc utriuſque literaturæ ſemina hauriat, & parentem amabili balbutie, *Græcè, Latinè* que ſalutet. Sic tibi contingat mi *Petre* cum optima conjuge tua *Cornelia* feliciter ſeneſcere, & ex optimis liberis honeſtiſſimam capere voluptatem. Bene vale amice incomparabilis. *Lovanii*, Anno milleſimo quingenteſimo decimonono.

Eraſmus Roterodamus Iodoco Ionæ S. D.

Epiſt. 18. HIc jam diu rumor eſt conſtans, *Jona* chariſſime, te *Vuormaciæ Martino Luthero* continenter adfuiſſe: nec dubito quin tua pietas hoc egerit, quod ego fueram acturus, ſi contigiſſet adeſſe, ut hæc tragœdia moderatis rationibus ſic ſopiretur, nè poſthac poſſet majore cum orbis malo rurſus erumpere. Quod equidem demiror non eſſe factum, quum ea res vehementer cordi fuerit optimis viris, qui, ſicuti dignum eſt animis verè *Chriſtianis*, cupiebant eſſe conſultum eccleſiæ tranquillitati, quæ niſi concordia ſibi jungatur, eccleſiæ vocabulum amiſit. Quid enim eſt aliud noſtra religio, quàm pax in Spiritu ſancto? Porrò *Chriſti* eccleſiam, quoniam adhuc piſces bonos & malos eodem reti complectitur, & zizania mixta tritico ferre cogitur, & olim magnis viciis laborâſſe, teſtantur veteres orthodoxi, ſubinde deplorantes corruptiſſimos mores eorum ordinum, unde conveniebat ingenuæ pietatis exempla proficiſci. Tum quàm eccleſia *Romana* & olim degenerarit ab Euangelicæ puritatis ſtudio, vel *Hieronymus* ſatis arguit, qui eam ex Apocalypſi *Babylonem* appellat, vel divus *Bernardus* in libris quibus titulum fecit *De conſideratione*. Quanquam non deſuerunt, & ex recentioribus celebrati nominis autores, qui publicam inſtaurationem eccleſiaſticæ diſciplinæ flagitarent. Verùm haud ſcio an unquam eccleſiæ Proceres tanto ſtudio, támque palàm inhiaverint hujus mundi commodis, quæ *Chriſtus* docuit oportere contemni, quàm hodie videmus. Nec minus erant collapſa ſacræ ſcripturæ ſtudia, quàm mores. Divinæ literæ ſervire cogebantur humanis cupiditatibus, populi credulitas in quæſtum paucorum vertebatur. Ad hæc ingemiſcebant piæ mentes,

A quibus nihil eſt antiquius *Chriſti* gloriâ. Eáque res effecit, ut initio, tantum undique favoris habuerit *Lutherus*, quantum non arbitror ſeculis jam aliquot ulli mortalium contigiſſe. Siquidem ut facilè credimus quod vehementer optamus, exiſtimabant exortum hominem, qui purus ab omnibus hujus mundi affectibus, tantis malis remedium aliquod adferre poſſet. Nec ego prorſus deſperabam, niſi quod ſtatim ad primum guſtum opuſculorum, quæ *Lutheri* nomine prodire
B cœperant, planè verebar nè res exiret in tumultum, ac publicum orbis diſſidium. Itaque monui per literas, tum *Lutherum* ipſum, tum amicos illius, quorum autoritatem arbitrabar apud illum valituram; qui quid illi dederint conſilii neſcio, certè ſic tractata res eſt, ut periculum ſit, nè malè tentatis remediis, malum nobis conduplicetur. Ac vehementer demiror, mi *Jona*, quis Deus agitaverit pectus *Lutheri*, dum tantâ calami licentiâ, in *Romanum* Pontificem, in ſcholas omnes, in
C philoſophiam, In ordines Mendicantium inveheretur. Quòd ſi vera fuiſſent omnia, id quod aiunt longè ſecus habere, qui ſcriptorum illius cenſuram agunt, provocatis tam multis, quis alius exitus expectari poterat, quàm hic quem videmus? *Lutheri* libros hactenus non vacarit legere, ſed ex his quæ deguſtavi, quæque recitantibus aliis, nonnunquam obiter hauſi, quanquam de veritate ſententiarum quas adferebat, fortaſſe non erat meæ mediocritatis pronunciare, certè modus &
D ratio negotii aggrediendi, mihi neutiquam probabatur. Quum enim per ſe res ſit amara pleriſque veritas, quum per ſe ſeditioſa res ſit, longo uſu recepta convellere, conſultius erat rem ſuâpte naturâ acerbam, tractandi civilitate lenire, quàm odium odiis addere. Quorſum igitur attinebat paradoxis agere, atque ita proponere quædam ut primâ ſpecie magis etiam offenderent, quàm propiùs ac fixiùs inſpecta? Nam quædam etiam obſcuritate velut affectatâ moleſta ſunt. Quorſum
E attinebat tam atrocibus conviciis ſævire in eos: quos ſi ſanare cupiebat, imprudentiæ; ſin totius orbis malo provocare, impietati tribuendum erat? Porrò quum prudentis œconomi ſit diſpenſare veritatem, hoc eſt promere, cum res poſtulat, & promere quod ſatis eſt, & cuique promere quod ſit accommodum, ille tot libellis præcipitatis, ſimul effudit omnia, nihil non evulgans ac cerdonibus etiam communia faciens, quæ ſolent inter eruditos ceu μυστικὰ καὶ ἀπόῤῥητα tractari: ac fre-
F quenter impetu quodam immoderato, meâ quidem ſententiâ, fertur ultra juſtum. Quod genus eſt, quum ſatis eſſet admonuiſſe Theologos, plus ſatis illos admiſcere philoſophiæ Peripateticæ, vel Sophiſticæ magis, ille totam *Ariſtotelis* philoſophiam animi mortem appellat. Habet Euangelicus ille *Chriſti* ſpiritus prudentiam ſuam, habet civilitatem ac manſuetudinem ſuam. Sic ipſe *Chriſtus Judæorum* affectibus ſemet attemperavit. Aliud loquitur turbis craſſioribus, aliud
G diſcipulis, quos & ipſos diu tolerans, paulatim adducit ad intelligentiam philoſophiæ cœleſtis. Hoc conſilio jubet ſuis, ut primum pœnitentiam prædicent, & imminens regnum Dei, de *Chriſto* taceant: Sic *Petrus* in *Actis apoſtolorum*, non contumelioſa, ſed miti & amanti concione tantam multitudinem primitias addit eccleſiæ. Non vociferatur in eos, qui *Chriſtum* occiderant, non verbis atrocibus

trocibus exaggerat illorum impiam inſaniam, A quum probabile ſit in eo numero fuiſſe, qui *Chriſtum* ad mortem impuliſſent. Sed velut illos ſublevans, ait, hoc conſilio divino ſic eſſe peractū: mox etiam ſceleris impietatem in ipſum ſeculum rejicit, *Salvamini*, inquit, *à generatione iſta prava.* Non regerit in illos convicium, a quibus dicti ſunt eſſe muſto madidi, ſed moderatis rationibus excuſat, novi ſpiritus energiam eſſe non vini; profert *Ioelis* teſtimonium, quod ſciebat apud illos plurimū habiturum ponderis. B Ac nondum *Chriſtū* pronunciat Deum & hominem, hoc myſterium ſuo ſervabat tempori. Interim virum juſtum appellat, Dominum ac Meſſiam pronunciat, idq; ex autoritate Dei, quem religioſe colebant & illi, ut ex patre cognito, filio conciliaret favorem. Ad hæc quum oſtenderet de *Chriſto* non de *David* dictum, quod illi de *David* interpretantur, ſermonem offenſurum præmitigans, *Viri*, inquit, *fratres, liceat audenter dicere ad vos de patriarcha David.* Sic *Paulus omnia* C *fit omnibus, ut omnes* Chriſto *lucrifaciat*, ſuos inſtituens, ut cum omni manſuetudine doceant, non alienantes quenquam morum & orationis aſperitate, ſed manſuetudine vincentes etiam moroſos, & aſperos. Quantà civilitate *Chriſtum* prædicat *Athenienſibus*, illorum vicia in ſeculum ipſum rejiciens. *Et tempora quidem*, inquit, *hujus ignorantia deſpiciens Deus:* Ipſos honeſto gratóque prologo, *Viros Athenienſes* appellat. Nec ſævis verbis exagitat impium cultum dæmoniorum, ſed oratione civili, ſuperſtitionis illos inſimulat qui plus cole- D rent quam oporteret. Titulum aræ fortè conſpectum torquet in argumentum fidei, demutatis etiam & amputatis verbis aliquot: nec adhuc *Chriſtum* aliud appellat, quàm virum, per quem Deus ſtatuiſſet conferre ſalutem univerſo mortalium generi: nec apud hos profert prophetarum teſtimonia minimum habitura ponderis, ſed *Arati* teſtimonio cum illis agit. Quanta cum urbanitate cauſam ſuam apud *Feſtum* agit, & *Agrippam.* E Sic *Auguſtinus* refellit furioſos *Donatiſtas* & pluſquam inſanos *Manichæos*, ut & citra rei meritum ſæviat, & charitatis dulcedinem ubique admiſceat, ſalutem illorum ſitiens, non exitium. Hæc docendi manſuetudo, hæc diſpenſandi ſermonis divini prudentia cepit orbem, & quod nulla unquam arma, nulla philoſophiæ ſubtilitas, nulla rhetorum eloquentia, nulla vis aut ars potuit humana, ſub *Chriſti* jugum miſit. Quo magis nos oportet, ſi prodeſſe cupimus, ab omnibus convi- F ciis temperare, præſertim ſi adverſus quos agimus publicâ præmineant autoritate. *Paulus* honorem deferri vult magiſtratibus, etiam ethnicis: & veluti παλινῳδεῖ, quod *Moſaico* palámq; ſcelerato Pontifici maledixiſſet. Vult ſervos *Chriſto* initiatos religioſiùs etiam obſequi dominis ethnicis quam antea fecerant: vult uxores à profeſſione *Chriſti*, magis etiam eſſe morigeras maritis impiis, non ob aliud, niſi ut commoditate morum pellicerent omnes ad amorem euangelicæ doctrinæ. Cui pia G mens eſt, utique nihil aliud quàm prodeſſe ſtudet, aut tacens, ſi nulla ſpes ſit profectûs, aut ita premens ac diſpenſans veritatem, nè pro remedio, morbi vim exaſperet. *Brutus* indignatur *Ciceroni*, cui ſuis concionibus & ſcriptis irritaret eos, quos irritatos non poſſet opprimere. *Platoni* non diſplicet fucus, ac diſſimulatio in philoſopho, rei publicæ moderatore, modo technis in populi bonum abutatur. A *Chriſtiano*, fateor, decet omnem abeſſe fucum, ſed tamen incidit aliquando tempus, quum rectè taceatur veritas, & ubique magni refert quo tempore, apud quos, & quibus modis ea promatur. Medici fideles non ſtatim ad extrema remedia decurrunt, prius ægrotū corpus levioribus pharmacis præparant: atque ita doſin tēperant ut ſanent, non obruāt. Nec iſtos audio, qui aiunt, graviorem eſſe morbum hujus ſeculi, quam ut levibus remediis ſanari queat. Præſtat malum juxta *Græcum* proverbiū ſinere ut eſt, quàm nō dextris remediis exagitari. Neq; verò nego, nonnunquam Deum, bellis, peſtilentiis, afflictionibus emendare ſuum gregem, non eſt tamen piorum inferre bellū, aut afflictionē impiam, ſi Deus aliquando malum alienorum vertit in bonū ſuorum. Crux *Chriſti* ſalutē attulit mundo, & tamen execramur eos, qui illum ad crucem adegerunt. Mors martyrum illuſtravit pariter & confirmavit eccleſiā Dei, tamen dānata eſt eorum impietas, per quos hoc bonū nobis contigit. Multi minus eſſent mali, ſi divitiis eſſent ſpoliati. Non tamen eſt probi viri, quenquam ſpoliare ſuis, quo illum reddat meliorem. Porrò quum omnis novitas pariat tumultum, etiamſi quis vocet ad meliora, ſi quid diſſidebat à receptis, erat eâ ſpecie proponendum, ut quàm minimum diſſidere videretur.

At aiunt, *Lutherum* aliquoties, quum eadem doceat, quæ cæteri, tamen verbis ipſis id videri conari, ut diverſiſſima videatur adferre. Jam ut ſunt hominum mores ad pejora proclives, ſic erat medendum horum vitiis, ut aliis non præberetur anſa licentiùs peccandi. *Paulus* ſic prædicat libertatem Euangelicam adverſus pernicioſam legis ſervitutem, ut addat, *tantum nè libertatem occaſionem detis carni.* Sic dehortatur à frigidis operibus legis, ut inceſſanter adhortetur ad opera charitatis. Fortaſſis erant, qui ſimplici ſtudio favebāt, ad meliora vocandis ordinibus ac Proceribus eccleſiæ. Sed haud ſcio an ſint qui per hanc occaſionē inhient opibus eccleſiaſticorum. Qua re nihil arbitror ſceleratius, ac publicæ tranquillitati pernicioſius. Etenim ſi ideo fas arbitrantur invadere facultates ſacerdotum, quod quidam ſuis ad luxum, aut alioqui ad res parum honeſtas abutuntur, nec civibus, nec magnatibus aliquot erit ſatis firma rerum ſuarum poſſeſſio. Bellè verò conſultum rebus humanis, ſi impiè tollatur à ſacerdotibus, quo pejus abutātur homines militares, qui ſic ſua profundunt, nonnunquā & aliena, ut nulli mortalium ſint uſui. Nè ipſos quidem audio mi *Iona*, qui dicūt *Lutherum* adverſariorum intolerabili procacitate provocatum, non potuiſſe tenere *Chriſtianam* modeſtiam. Quomodocunque ſeſe gerebant alii, qui talem ſuſceperat perſonam, debebat omnib' neglectis ſibi conſtare. Deniq; erat ante proſpiciendus exitus, quàm ſeſe in puteum hunc demitteret, nè contingeret, quod in Apologis accidit *Capro.* Etiam in piis rebus, ſtultum eſt aggredi, quod non poſſis abſolvere; præſertim, ſi conatus parum felix, pro captatis commodis ſumma adfert incommoda. Videmus rem in eum deductam locum, ut ego ſanè nullum videam bonum exitum, niſi *Chriſtus* arte ſuâ temeritatem quorundam vertat in bonum publicum. Excuſant illum quidam quod alieno impulſu coactus, primùm ſcripſerit atrociùs, deinde non commiſerit ſeſe clementiſſimi *Leonis* judicio, & *Caroli* Cæſaris

longè optimi manſuetiſſimique Principis fidei. At A
cur illi magis libuit iſtis auſcultare, quàm aliis
amicis, nec indoctis, nec rerum imperitis, ad di-
verſa vocantibus? Jam plerique illi qui favebant,
cujuſmodi quæſo præſidiis illum tueri conaban-
tur, ridiculis libellis ac minis inanibus. Quaſi verò
iſtiuſmodi nugæ, aut terreant adverſarios, aut de-
lectent bonos viros, ad quorum judicium negoti-
um omne fuerat attemperandum, ſi modò voluiſ-
ſent ſuæ fabulæ felicem eſſe cataſtrophen. Nunc
quantum malorum agmen hæc temeritas dedit, B
bonarum literarum ſtudia, ac multos bonos viros
non mediocri degravare invidiâ, qui initio pa-
rum erant iniqui *Luthero*, vel quòd ſperarent rem
ſecus ab illo tractandam, vel ob hoſtes fortè
communes. Accidit enim neſcio quo caſu, ut qui
initio negotium faceſſebant *Luthero*, hoſtes eſſent
bonarum literarum, & ob id harum cultores mi-
nus iniqui erant *Luthero*, nè adjutis adverſario-
rum partibus, hoſtium vires adverſum ſeſe confir-
marent. Tametſi utcunque res habet, priorem C
oportuit eſſe curam religionis, quàm ſtudiorum.
Atque hìc mi *Jona* coactus ſum aliquoties deſide-
rare ſpecimen Euangelici pectoris, quum viderem
Lutherum, ſed magis hujus fautores, hoc arte qua-
dam affectare, ut alios involverent odioſo ac pe-
riculoſo negotio. Quid enim attinebat *Capnionem*
ſatis hactenus oneratum, graviore onerare invidiâ?
Quid opus erat mei nominis toties invidioſam
facere mentionem, quum res id nequaquam flagi-
taret? Admonueram *Lutherum* privatis & obſig- D
natis literis, mox *Lypſiæ* ſunt excuſæ. Admonue-
ram Card. *Moguntinum* obſignatis literis, nè te-
mere *Lutherum*, cujus adhuc cauſa pleriſque bo-
nis erat plauſibilis, quorundam libidini dederet.
Evulgatæ ſunt formis, antequam redditæ. *Bilibal-
dus* ſuis ad me literis, queritur epiſtolas quaſdam
circumferri excuſas, quas nemo unquam illi reddi-
dit. In his hortatur eum, ut perſiſtat in eo quod
cœperat, quo ſcilicet volentem nolentem pertra-
hant in hujus factionis conſortium. E meis libris E
quos ſcripſi, priuſquam ſomniarem exoriturum
Lutherum, odioſa quædam decerpſerunt, & in *Ger-
manicam* verſa linguam publicârunt, quæ vide-
rentur affinia quibuſdam *Lutheri* dogmatis. Et
amici videri volunt, qui hæc faciunt, quum capi-
talis inimicus nihil poſſit hoſtiliùs. Non erat tan-
tundem ad lædendum ingenii, iis qui mihi peſſi-
mè volebant. Hoc telum illi porrexerunt inimi-
cis meis, ut jam in publicis concionibus prædi-
cent, quæ mihi congruant cum *Luthero*. Quaſi ve- F
rò veritati non ſit utrinque affinis falſitas, ſi præ-
tergrediare lineam. Ego fortaſſe alicubi moneo,
non eſſe temere ſuſcipienda vota, nec probo iſtos
qui domi relictâ uxore, et liberis, quorum & vitæ
& pudicitiæ conſultum oportuit, currunt ad divum
Jacobum, aut *Hieroſolymam*, ubi nihil erat illis ne-
gotii. Moneo juvenes, non eſſe pelliciendos ad
vincula religionis, priuſquam ſibi noti ſint, & nô-
rint quid ſit religio. *Lutherus*, ut aiunt, in totum
damnat omnia vota. Alicubi queror, onus confeſ- G
ſionis, quorundam laqueis aggravatum. *Lutherus*,
ut aiunt, docet rejiciendam omnem confeſſio-
nem, ut pernicioſam. Alicubi docui, primum
optimos autores legendos, addens ex *Dionyſii* li-
bris, non tantundem fructûs percipi, quantum ti-
tuli videantur polliceri. *Lutherus* hominem in-
eptum vocat, ut accipio, & omnino lectu indi-

A gnum. Bella verò congruentia, ſi quod ego per oc-
caſionem verè dixi ac moderatè, alius depravet,
ultra ſepta tranſiliens. Iniquiſſimus autem legi-
bus mecum agetur ſi præſtare cogar, nè quis in
poſterum etiam ſcriptis meis abutatur, quæ feli-
citas nè *Paulo* quidem apoſtolo contigit, ſi hujus
collegæ *Petro* credimus. Quanquam, ut ingenuè
dicam, ſi præſciſſem hujuſmodi ſeculum exoritu-
rum, aut non ſcripſiſſem quædam quæ ſcripſi, aut
aliter ſcripſiſſem. Sic enim prodeſſe cupimus om-
B nibus, ut ſi fieri poſſit, neminem lædamus. Spar-
guntur libelli conjuratorum, in quibus pingitur &
Eraſmus. Mihi verò nullum nomen inviſius, quam
conjurationis, aut ſchiſmatis, aut factionis. Tota
hæc qualis qualis eſt fabula me dehortante cœpta
eſt, certè modum conſtanter improbante. Meæ
literæ nulli factioni ſervierunt unquam, quàm
Chriſti, qui communis eſt omnium. Quid hoc inge-
nio, quid his literis valeam neſcio, certè conatus
ſum & cupio prodeſſe non modò *Germanis*, ſed
C *Gallis*, *Hiſpanis*, *Britannis*, *Bohemis*, *Rutenis*, atque
adeo *Turcis* quoque, ac *Saracenis* ſi queam. Tan-
tum abeſt, ut factioni tam periculoſæ, me volue-
rim unquam admiſcere. Atque interim prudenti-
am etiam deſidero in his, qui hujuſmodi technis
quenquam allici poſſe credunt in caſtra ſua. Si
quem cordatum virum alienare vellent, qua ratio-
ne id potius facerent? Satis autem declarant
ωυλον eſſe quod aiunt, *ἐπιπολαι*, quum in re tam
periculoſa, talibus fidunt præſidiis. Ac miſerè ve-
D reor, nè res hæc apud reliquas nationes ingens
dedecus adferat noſtræ *Germaniæ*, quemadmodum
vulgus hominum ſolet, paucorum ſtultitiam, uni-
verſæ nationi imputare. Tot igitur atrocibus li-
bellis, tot fumis, tot formidabilibus minis, &
ampullis, quæſo, quid aliud actum eſt, niſi ut quod
ante diſputabatur in ſcholis, velut opinio proba-
bilis, poſthac ſit articulus fidei, & jam vel euange-
lium purum tutum ſit docere, dum exulceratis
omnibus nihil non rapitur ad calumniam? Pote-
E rat *Lutherus* magno cum fructu *Chriſtiani* gregis
tradere philoſophiam euangelicam, poterat eden-
dis libris prodeſſe mundo, ſi ab his temperâſſet,
quæ non poterant non exire in tumultum. Meis
quoque lucubrationibus bonam captati fructus
partem detraxit. Nè diſputationes quidem in
ſcholis liberæ ſunt, quæ ſolent eſſe liberrimæ. Si
fas eſſet odiſſe quenquam ob privatas offenſas, ne-
minem magis læſerunt *Lutherani*, quàm me. Et
tamen optarim illo ſalvo, hoc longè pernicioſiſſi-
F mum diſſidium componi, & iis rationibus cõponi,
nè poſt graviore cum periculo erumpat, quemad-
modũ ſolent malè curata ulcera. Dices mihi, cha-
riſſime *Iona*, quorſum mihi texis iſtam jam ſeram
querelã? Primum ob hoc, ut quanquam res longius
progreſſa eſt, quam oportuit, tamen etiamnũ ad-
vigiletur, ſi quo modo tãtus tumultus ſopiri queat.
Habemus Pontificem ſuâpte naturâ clementiſ-
ſimum, habemus Cæſarem miti placabilique
præditum ingenio. Id ſi fieri non poteſt, nolim
G ut tu te huic negotio admiſceas. Amavi ſemper
in te præclaras *Chriſti* dotes, quo magis cupio te
ſervari negotio euangelico. Quo magis amabam
Huttenici venam ingenii, hoc magis doleo
nobis ereptum per hos tumultus. Quis autem
non excrucietur animo, ſi *Philippus Me-
lanchthon* juvenis tot eximiis dotibus inſtru-
ctus, per hanc tempeſtatem publicis eru-
ditorum

ditorum vocis adimeretur? Quòd ſi quædam offendunt in his, quorum arbitrio res humanæ temperantur, cenſeo ſuo Domino relinquendos. Si æqua præſcribunt, par eſt parere: Sin iniqua, ſanctum eſt tolerare, nè quid deterius accidat. Si ſeculum hoc, totum *Chriſtum* non fert, eſt tamen aliquid eum quatenus licet prædicare. Hæc quæ tecum nunc ago, mi *Jona*, velim agas cum *Philippo*, aut ſi qui ſint alii *Philippo* ſimiles. Ante omnia cenſeo vitandum eſſe diſſidium, nulli bono non pernicioſum. Et ita ſanctâ quâdam vafritie tempori ſerviendum, nè tamen prodatur theſaurus euangelicæ veritatis, unde corrupti mores publici poſſent reſtitui. Fortaſſe rogabit aliquis, num alio ſim animo in *Lutherum* quam fuerim olim. Imò eodem ſum animo, ſemper optavi, ut mutatis quibuſdam, quæ mihi diſplicebant, purè tractaret euangelicam philoſophiam, à qua noſtri ſeculi mores, heu nimium degenerârunt. Semper correctum malui, quam oppreſſum. Optabam illum ſic tractare *Chriſti* negotium, ut eccleſiæ Proceribus, aut probaretur, aut certè non reprobaretur. Sic amari cupiebam *Lutherum*, ut palam ac tutò poſſet amari. Nec alio ſum animo in meas rabulas, quam in illum, ſi tam piè prædicârint *Chriſtum*, quam impiè ſunt in me debacchati; oblivivſcar quæ patrârunt in me, & exoſculabor ſtudium in *Chriſtum*. Non odero blaterones, ſi cœperint eſſe *Chriſti* præcones. Bene vale. *Lovanii*. VI. Id. Maias. Anno M.D.XXI.

Eraſ. Rot. Theologis Lovanien. S. D.

Epiſt. 19. REverendi patres, ac domini plurimum obſervandi, quoties conſidero & ordinis Theologici gravitatem, & meam innocentiam, vel merita potiùs in ſacrarum literarum cultores, ſi licet glorioſius aliquid dicere, non libet credere quæ ad me deferuntur. Et tamen deferuntur à tam multis, tamque gravibus viris: ut non poſſit omnino videri vanum, quod tot ac talium autorum conſenſu probatur. Referebat hoc omnium, ut iſtarum tragœdiarum, quæ jam annis aliquot inter nos aguntur, magno veſtro meóque incommodo, tandem finis aliquis eſſet. Quid ego promeritus ſim vigiliis meis, poſteritas æquior judicabit: quid *Lovanii* ſim paſſus à quorundam petulantiſſimis linguis nulli poteſt obſcurum eſſe. Nunc audio rurſus inſtaurari tragœdiam, per quoſdam, ducibus & autoribus *Vincentio* & *Latomo*, quorum alterum malè habet epiſtola ad Cardinalem *Moguntinenſem*, in qua videor illi perſtringere ordinem *Dominicalium*: alterum offendit conſilium quoddam nullo autore vulgatum, de componenda tragœdia *Lutherana*, quod à me profectum eſſe quidam malè ſuſpicaces dictitant. Primum epiſtola tum ſcripta, cum nondum, neque veſtra condemnatio prodiſſet, neque Pontificis cenſura, nihil aliud agit in ſumma, quam ut *Lutherus* corrigatur potiùs, quàm ut magno orbis tumultu perdatur. Eam epiſtolam obſignatam miſeram ad quendam Cardinalis conſiliarium, illi jus faciens redderet ſi videretur expedire, ſin minus, exureret. Is & ſerò reddidit, & priuſquam redderet, excudendam curavit, mutatis etiam verbis aliquot ut audio. Cum enim ego ſcripſiſſem de *Luthero*, ille mutavit de *Luthero* noſtro. Quòd res tumultuoſis clamoribus ſtatim ageretur apud promiſcuam multitudinem, neque tum proba-

A bam, neque nunc probo. Et hoc plus habet ponderis apud omnes *Pariſienſium* cenſura, quòd ſerò prodierit. Nullum ordinem, nec læſi unquam nec odi. Malos odi, quacunque veſte tegantur. Ut autem ordo ſit honeſtiſſimus apud omnes, id in ipſis ſitum eſt, non in me. Quòd ſi iſtis cordi eſt magni fieri apud omnes, eas dotes ſibi parent, quæ famam honeſtam, quæ autoritatem ac favorem concilient. Sin intelligunt ſe minoris fieri quàm vellent: ea mutent, unde detrimentum opinionis naſci

B ſenſerint. Hactenus de epiſtola. Conſilium illud non eſt à me profectum, ſed à *Dominicano* quodam theologo, non vulgariter erudito. Id cuidam Principi fuit exhibitum, ut expenderetur an placeret, & exhibitum fuit ante vulgatam captivitatem *Babylonicam*, cum res eſſet adhuc ſanabilior. Id quoque neſcio quo caſu vulgatum eſt a *Germanis*, qui haud ſcio quo conſilio nihil non habent palam. Ac mihi quidem tum exhibuit *Dominicanus* ille, qui non negabit eſſe ſuum, nec mihi diſ-

C plicuit omnino ut ingenuè dicam. Non enim hoc agebat, ut reſcinderetur ſententia Pontificis, aut veſtra, ſed ut hominum perſuaſioni ſatisfieret, qui clamitabant, & adhuc clamitant *Lutherum* autoritate opprimi. Nec læderetur autoritas Pontificis, ſi volens aliquid remitteret de ſuâ ſeveritate, ob publicam tranquillitatem. Atque id conſilium placuit etiam Regibus, niſi captivitas, aliiq; huic ſimiles libelli complurium animos alienâſſent. In conſultationibus liberum eſt unicuiq; di-

D cere ſuam ſententiam opinor. Et pium eſt tranquillitati publicæ conſulere, modò id fiat incolumi Pontificis dignitate. Quod ſi fas non eſt, quâ fronte, cum *Lutherus* eſſet *Vuormaciæ*, magnis ſtudiis hoc ipſum agebatur per viros laudatiſſimos, idque cum laude? Ita ſi meum eſſet hoc conſilium, ut non eſt, tamen non video cur mihi ſit excitanda tragœdia. Nunc habet autorem ſuum, quem non pudebit fateri. Meminiſtis quantum tragœdiarum mihi concitatum ſit ex falſiſſima

E ſuſpicione, cum primùm prodiſſent opera *Lutheri* ob præfatiunculam paulo politiorem, cum & veriſſimum ſit & à me crebro teſtatum, in omnibus illius libris, nullam eſſe ſyllabam me conſcio aut volente ſcriptam. Imò ſemper hunc exitum timui, & idcirco modis omnibus conatus ſum hominem ab hoc ſcribendi genere deterrere. Nunc cavendum eſt prudentiæ veſtræ, nè denuo ex ſuſpicione ſimili lædatis proximum. Homicidii genus eſt, famam hominis impetere. Quo magis de-

F miror quid ſibi proponat *Vincentius*, qui nuſquam de me ceſſat maledicentiſſimè loqui, opportunè, importunè, lacerare nomen *Eraſmi*, lapidare me conviciis. Quòd ſi ego talis eſſem, qualem ille falſo prædicat, tamen tanta linguæ procacitas indecora ſit & ſacerdoti, & monacho, & theologo, peſtilens etiam veſtræ Academiæ, nè hujus exemplo conſueſcant & in innoxios ſic debacchari. Nec aliâ re pejus conſulere poteſt ordini ſuo. Nam virulentam & impotentem maledicentiam im-

G probant & ii, qui mihi malè volunt. Porrò eos qui ſunt alieni, non alienat à me, qui mihi bene volunt hos offendit. Sunt autem ubique non pauci qui nobis bene cupiunt, haud quaquam exambitis favoribus, ſed utilitate ſtudiorum nobis devincti. Quod ſi ego velim meo calamo tam inſolenter uti, quàm ille ſuâ linguâ, nónne res in manifeſtam rabiem exiret? Nónne ſcan-

A dalo eſſemus & *Chriſtianis*, & *Chriſtiani* nominis
hoſtibus? Sed ille me cõtemnit, quaſi non pluribus
nominibus illum viciſſim poſſem contemnere, ſi
cõtemnere nos inviſẽ eſſet *Chriſtiani* pectoris. Aut
quaſi meum ſit, digladiari cum talibus, qualis ille
eſt, ſi res agatur ingenii præſidiis. Quòd ſi certan-
dum ſit linguæ virulentiâ, impudentiâ, procacita-
te, facilè reperietur mulier aliqua, quæ cum tali
hominum genere congrediatur. Sed ut mittamus
Vincentium, à quo qualis qualis eſt, vinci me non
B patiar, ſi bonis rebus mecum certet, hoc eſt, ſi quid
adferat, quod magis conducat ad *Chriſti* gloriam
verámque pietatem: à *Latomo* invitus diſſideo,
vel ob eruditionem non prorſus aſpernandam,
vel ob qualecunque commercium cum Muſis
amœnioribus; et invitus credo, quod tamen à mul-
tis audio, præſertim cum à me nunquam ſit læſus.
Illud nobis vel ſerò cavendum eſt, nè mordentes
invicem, conſumamur alteri ab alteris. Seditioſa
nunquam mihi placuerunt. Neque *Reuchlini*, ne-
C que *Lutheri* factioni me unquam admiſcui, *Chri-
ſti* gloriæ pro mea virili ſemper favi. Veſtræ Aca-
demiæ nihil attuli, neq; dedecoris, neq; incõmo-
di. *Lutheranis* libellis obſtiti pluſquam quiſquam
mortalium: non quòd neſciam illum pleraque
bene monere, ſed quòd intelligam ſatius eſſe bene
tacere quàm ſiniſtrè tentare remedia. In omnibus
quæ illi ſive verè, ſive falſò inſcribuntur, non eſt
ullus apex meus. Libellos maledicos qui undique
provolant, utinam prohibere poſſem vel meâ
D cauſâ. Nam omnes me gravant invidiâ, quidam
etiam infamant, ac magis lædunt qui laudant,
quàm qui maledicunt. Illud certiſſimum eſt in
his omnibus nihil eſſe meum. Et de quorundam
autoribus eſt mihi nonnulla ſuſpicio, de pleriſque,
nec ſuſpicari poſſum unde prodierint. Sollicitatus
ſum à multis etiam magnatibus, ut prodirem in
partes *Lutheri*. Senſi & alia quædam, hìc non re-
ferenda. Rejeci manibus ac pedibus. Ab adverſa-
riis præſertim monachis tam atrociter ſum im-
E petitus, ut etiam ſi fuiſſem antea inimicus *Lutheri*,
odiis potuerim impelli ut illi adjungerer. Rurſus
ſentio *Lutheri* fautores hoc omnibus ſtudiis egiſ-
ſe, ut technis me pertraherent in hoc certamen,
quod ſi non poſſent, vi nolentem volentem per-
traherent. Nihil horum me dimovere potuit ab
inſtituto meo. Excutiantur omnia ſcripta, dicta
etiam joco inter pocula effuſa, nihil aliud compe-
rietur, quàm mihi diſplicuiſſe ſubitos ac ſeditioſos
clamores apud populum, & placuiſſe rem abſque
F tumultu orbis tranſigi. Si aliis placuit diverſa
ratio, precor ut *Chriſto* ſit felix, ſed adhuc qualis
ſit futurus exitus neſcio. Si in me ſitum eſſet, eras
eſſet hæc ſedata tempeſtas. Si mihi non eſt vobiſ-
cum arcta amicitia, per me non ſtetit. Cœpta erat
in *Falcone*, comprobata erat ſuperiorum malo-
rum oblivio, etiamſi quicquid eras malorum, in
meum reciderat caput. Nec enim *Joannes Atenſis*
ambiſſet concordiam, ni ſibi conſcius fuiſſet, ſe
vanâ ſuſpicione deceptum mihi moviſſe eam
G tragœdiam. Nec video quid obſtiterit quo minus
coaluerit illa pax, niſi quod non eſſet ſatis placa-
tus *Egmondanus*. Nec video cur ille mihi ſit infen-
ſus, niſi quòd pro maledictis, quæ in me ingeſſit
etiam antequam vidiſſet, non egerim homini
gratias. Quòd ſi hoc eſt conſilium quorundam, ut
me quovis modo petant, animis etiam gladiato-
riis ac fictis criminibus, primum videant nè hoc

A non ſit illis, tam ſecundis ventis ſucceſſurum quàm
putant, & ſi ſuccedat, videant nè non tam felix fu-
turum ſit quàm ſibi pollicentur. Poſtremò ſi decre-
verunt prorſus abolere *Lutherũ*, paulo meliùs ſuc-
cedet, ſi me non admiſceant. Quicquid tamen mo-
lientur alii, me nemo divellet à petra *Chriſti*, nul-
lus involvet ulli factioni. Quòd ſi fuiſſem *Luthera-
nus*, nihil aliud dicam, res illius melius haberent.
Sed abſit ut aliud ſim quàm *Chriſtianus*. Hactenus
in illum non ſcripſi. Verum eſt, ſi non pro-
B deſt mihi metus periculorum, ſi præter alias cau-
ſas innumeras, ocii penuria, ſenectus, corporis
imbecillitas, certè profit imperitia rei Theologi-
cæ, quam iſti mihi ſummam tribuunt, & ego ma-
gna ex parte agnoſco. Poſtremò cum tres Acade-
miæ damnârint *Lutherum*, cum ſummus ipſe
Pontifex fulmen ſuum in eum torſerit, cum ſuum
addiderit Cæſar, quid habitura ſit momenti meæ
cenſuræ acceſſio, vermiculi potiùs quàm hominis?
Præſertim cum undiq; tam multi prodeant veſtro
C judicio doctiſſimi, qui ſcribant in *Lutherũ*? Et ta-
men pro mea virili non deero, neq; tranquillitati
eccleſiæ catholicæ, neq; veritati Euangelicæ, neq;
dignitati *Romani* Pontificis, cum licebit. Et for-
taſſis plus adferam momenti, quàm ii qui putant
his tumultibus rem poſſe confici. Illud nobis vi-
dendum, nè ſic oderimus *Lutherum*, ut illius odio
perdamus & ea quæ ſunt optima: & ita ſerviamus
dignitati noſtræ, ut non lædamus autoritatem
Euangelicæ veritatis: & ita faveamus hominum
D gloriæ, nè quid officiamus gloriæ *Chriſti*. In me in-
terim ſi quid habetis, nè agite conviciis, quemad-
modum nuper apud Rectorem *Roſmundanum* egit
Egmondanus, & nunquam non agit *Vincentius*. Ar-
gumentis agite, & ſatisfaciam vobis per omnia.
Quòd ſi voletis officiis certare, non patiar me
vinci. Sin erunt qui malint maleficiis contendere,
non contendam quidem in hoc genere vincere,
ſed tamen conabor meam innocentiam defende-
re, nec puto defutura præſidia *Chriſti* ac bonorum
E virorum. Bene valete domini reverendi, & fratres
in *Chriſto* obſervãdi. Ex *Anderlaco*. An. M.D.XXI.

*Abſolutiſſimo Theologo Lodovico Bero, Baſileæ
apud collegium divi Petri præpoſito, patrono
& amico incomparabili, Eraſ. Rot.* S.D.

ERuditiſſime vir, bellè nobis conſuluit *Luthe- Epiſt. 20.
rus*, qui furioſis quibuſdam bonarum literarum
oſoribus optatiſſimum telum porrexit, quo ſævi-
ant in capita bonorum virorum, qui ſimplici ani-
F mo ſavebant Euangelicæ doctrinæ, & in optimas
literas. Aut ego planè fallor, aut ille fabulam
optimam non optimè agit hactenus. Egregius
vindex Euangelicæ libertatis, quam ita ten-
tavit, ut verear nè pro ſimplici jugo, geminum
ſit nobis ferendum, ac nobis uſu veniat, quod
ſolet iis, quibus dum parum dextrè conantur
effringere carcerem, duplicantur compedes, qui-
que pharmaco parum commodè adhibito mor-
bum exaſperant. Atque ipſe quidem fortaſſis in
G tuto eſt, at tanto atrociùs hæ phanaticæ belluæ
ac devoti hoſtes melioris eruditionis ſæviunt
hic in optimum quemque. Putant enim ad *Lu-
theri* factionem pertinere, quicunque faverit Eu-
angelicæ philoſophiæ, aut politiori literatu-
ræ. Me in omnibus concionibus, in conviviis, in
colloquiis ſic lapidant conviciis, ut nec ipſi *Ste-
phano* ceſſaturus videar. Ille ſemel obrutus finem
malo-

malorum invenit. Ego ſine fine lapidor à tot examinibus rabularum, interim tamen bene merens de ipſis. Res acerbitate *Lutheranorum*, & ſtoliditate quorundam, qui ſedulo magis quàm prudenter, huic malo mederi conantur, in eum locū deducta eſt, ut ego ſanè nullum videam exitum, niſi res humanæ magno tumultu miſceantur. Quis cacodæmon hoc peſſimum ſemen miſcuit rebus mortalium? Adnixus ſum cum eſſem *Coloniæ*, ut *Lutherus* auferret laudem obedientiæ, Pontifex clementiæ. Et placebat Regibus quibuſdam conſilium. Et ecce incendium decretalium, captivitas *Babylonica*, aſſertiones illæ nimium fortes reddiderunt malum, ut videtur, immedicabile. Sic mihi videtur agere *Lutherus*, quaſi ſervari nolit. Rurſus adeo ſtolidè quidam gerunt rem apud populum, quaſi cum *Luthero* colludant, & in cauſa Pontificis prævaricentur. Quod unum ſupereſt mi *Bere*, precor ut *Chriſtus* Opt. Max. omnia vertat in bonum. Solus enim ille poteſt. Jampridem iſthuc ituriebam, ſed erant & ſunt quæ me adhuc remorantur. Spero me adfuturum autumno proximo. Interim *Chriſtus* ſervet te cum tuis omnibus incolumem. *Lovanii* pridie Idus Maias. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimoprimo.

Eraſ. Roterod. Hieronymo Frobenio S. D.

Epiſt. 21. MIhi gratias agis, mi *Hieronyme*, quod ex literis meis propenſior in te factus ſit patris animus. Sed in te ſitum eſt, ut ſit propenſiſſimus. Id fiet, ſi te verè filium eſſe declares, & ex animo rem patris adjuves. Non mirum ſi quando ceſſant operæ mercenariæ. At tu dum patrem adjuvas, tuum ipſius agis negotium. Nunc ætas eſt laborum omnium patiens. Ea eſt rebus honeſtis exercenda. Quod datur vacui temporis, hoc impende honeſtis ſtudiis, & evolvendis bonis autoribus. Fuge conſortia nepotum & ocioſorum, abduc te à juvenilibus voluptatibus, & veris dotibus temet inſtrue. Quod ſi facias, non deerit tibi neque gloria, neque pecunia: ſin ſecus, & ego te fruſtra commendavero patri, & ipſe tibi parum bene conſulueris. Sed abſit ut hoc eveniat. Confido, mi *Hieronyme*, te talem futurum, qualem optamus utrique. Bene vale, & ſaluta *Eraſmiolum* puerum, ut audio, ſpei optimæ. *Brugis* pridie aſſumptæ Virginis, Anno M.D.XXI.

Eraſ. Rot. Nicolao Buſciducenſi S.

Epiſt. 22. OMnes beatitates noſtrum beent *Beatum*, qui nobis *Tertullianum* dederit, illum ſic adamatum à *Cypriano*, ſic laudatum ab *Hieronymo*. Sed utinam integrum & emendatum dare potuiſſet. Plurimum tamen debemus illius induſtriæ, qui quod licuit præſtitit. Mihi hactenus deguſtare licuit veriùs quam legere. Habet ille quidem ſuum quoddam orationis genus, quod haud ſcio an eo ſeculo plauſibile fuerit apud *Afros*, tametſi nobis ſubdurum videtur. Id quod non diſſimulavit noſter *Hieronymus*, qui tribuit illi denſitatem in ſententiis, ſed adjungit difficultatem in eloquendo. Cæterùm quis non admiretur pectus illud ſemper ardens, tam exactam ſcripturarum cognitionem, támque promptam memoriam, idque priſcis illis temporibus, quum nulla adhuc eſſet ſolennis Theologiæ profeſſio, nullæ ſcholæ, nullæ diatribæ, nulli

A fère ſacrorum voluminum interpretes? Hæc quum contemplor, mi *Nicolae*, diſpudet me noſtrorum temporum. Habet tamen hoc viciū quod in *Origene* damnat *Hieronymus*. Nonnunquam vim facit ſcripturis, idq; impudentiùs etiam quam *Origenes*. Nam hic plerunque diſputat & inquirit, *Tertullianus* aſſeverat ac pugnat. Hujus generis eſt illud, quod hunc *Chriſti* ſermonem; *Qui dimiſerit uxorem & duxerit aliam, mœchatur*, ſic interpretatur, quaſi non damnetur divortium, niſi quum ideo B repudiatur uxor, ut ducatur alia quæ magis adblandiatur. Porrò quod egreſſus ſit ab eccleſia, quanquam excuſari nec debet nec poteſt, tamen elevat crimen *Hieronymus*: Hic, inquiens, quum uſque ad mediam ætatem presbyter eccleſiæ permanſiſſet, invidiâ poſtea & contumeliis clericorum *Romanæ* eccleſiæ, in *Montani* dogma delapſus eſt. Atque ut miſericordiâ dignus eſt, qui ſimpliciter errat, ita omnis hæreſis execranda eſt piis mentibus, quæ cum indocili pervicaciâ conjun- C cta eſt. Sed tamen ut in venenis aliud alio letalius, ita in hæreſibus alia peſtilentior aliâ. Propius autem abeſſe videntur à pietate, quæ immodico quodam Euangelici vigoris ſtudio plus exigunt quàm oportet. Quales erant, qui ſemel baptiſmo lotum adeo volebant abhorrere ab omni turpitudine, ut relapſos in crimen aliquod inſigne nunquam reciperent in contubernium eccleſiæ: quo ſeveritas hæc eccleſiaſticæ cenſuræ, cæteros deterreret à peccando. Nec enim hos opinor, ju- D dicabant excludendos à regno cœlorum, quòd ſubmoverentur à foribus eccleſiæ, quas frequenter ingrediuntur ii, quos Deus ſecludet à ſuo conſortio. Sed pœnitentiæ remedium, quod alii leniores temporarium eſſe patiebantur, illi volebant eſſe perpetuum idq; putabant conducere ad continendum in officio reliquum gregem. A quorum opinione quàm minimum abſuit divus *Auguſtinus*, qui ſemel lapſo poſt ſatisfactionem aperit eccleſiæ januam, relapſo non aperit, nè dilutior fieret ec- E cleſiæ diſciplina. Sic veteres illi commoti exemplo verbiſque *Chriſti*, & apoſtolorum pudicitiam ubique laudibus vehementium, digamiam improbabant, virginitatem exigebant: quum *Paulus* eum recipi juſſerit in eccleſiæ ſocietatem, qui patris uxorem habuerat, & *Chriſtus* non exigat à ſuis cœlibatum, ſed dicat: *Qui poteſt capere, capiat*. His annumero eos, qui conſiderantes, quàm res ſit impia quámque immanis bellum, ſimul videntes pacem & concordiam in ſacris literis ubique F ſic prædicatam, pronunciârunt nullum eſſe bellum licitum inter *Chriſtianos*. Atque exceſſus hujuſmodi propémodum excuſatur etiam in orthodoxis, quoties aut deterrent à diverſis viciis, aut adhortantur ad ea quæ procul abſunt ab iis, quæ vitari cupiunt. Quod facere ſolent ii, qui virgam incurvam, non inflectunt in rectum ſtatum, ſed in diverſam partem detorquent, ut redeat in rectitudinem. Atque hujus formæ mihi videntur plerique errores *Tertulliani*. Quorundam errores G adeo fuere prodigioſi, ut ipſos etiam puderet, qui profitebantur. Qualis fuit inſania veriùs quàm error *Simonis*, & *Menandri*, qui ſe prædicabant ſummam Dei virtutem. Tum *Baſilidis* cum ſuo portentoſo *Abraxa*, præterea *Nicolaitarum*, quibus placebant uxores omnium communes. Addantur his *Ophitæ* cultores ſerpentis qui decepit *Evam*: *Judaitæ*, qui *Judæ*

proditori *Ieſu*, ſalutem humani generis ferunt acceptam. Mox evanuerunt *Cerinthi* & *Valentini* ſomnia. Evanuerunt deliramenta *Manichæi*. Evanuit *Montanus* cum ſuo Paracleto. *Artotyritarum* vix nomen quiſquam novit. Extiterunt autem hæreſes peſtilentiſſimæ, ſed quæ non potuerunt altas radices agere, quòd palam pugnarent cum fide ſcripturarum, quarum inconvulſam autoritatem magno conſenſu ſemper eccleſiæ toto terrarum orbe receperunt. Qualis eſt eorum, qui negabant *Chriſto* fuiſſe corpus humanum, rurſum qui detrahebant animam humanam: qui negabãt eſſe verè paſſum, qui negabant eum natum ex virgine, qui dicebant reſurrectionem eſſe peractam reſurgente Chriſto, nec expectandam aliam mortuorum reſurrectionem. Sed nulla majores excitavit in orbe tumultus quàm *Arianorum*, quòd ea nec portenta palàm abſurda proferret, & ut erant docti, ſcripturarum teſtimoniis niti videretur. *Pelagianorum*, quod ad liberum attinet arbitrium, etiam hodie licet veſtigia quædam deprehendere. Sed bona pars omnium hæreſeôn è philoſophorum placitis orta videtur. Quo magis mirandum eſt, quòd nunc negant hæreticos revinci poſſe, ſine præſidiis *Ariſtotelicæ* philoſophiæ. Nimirum aut ea philoſophia multum habet ſanctimoniæ, aut præclari ſunt artifices, qui illâ ſic nôrunt uti. Sunt & nunc hæreſes quædam ſcholaſticæ, de quibus fortaſſe præſtaret non ita pertinaciter contendere, ut orbis tumultu miſceatur: præſertim quum nec magnopere conducant ad bonam vitam, nec officiant gloriæ *Chriſti*. Sed eſt hæreſis quædam, quæ quanquam hæreſis vocabulum non mereatur, tamen maximam perniciem adfert vitæ mortalium, ac plurimum officit Euangelicæ autoritati, quum ii qui profitentur philoſophiam *Chriſti*, qui ſe gerunt pro ſummis ducibus ac Proceribus totius populi *Chriſtiani*, palàm tota vita, totis ſtudiis, totis conatibus, nihil aliud doceant, quàm ambitionem pluſquàm theatricam, avaritiam inſatiabilem, voluptatum aviditatem inexplebilem, bellorum furias, cæteráque quæ ſacræ literæ deteſtantur, quæ ab ethnicis etiam philoſophis improbantur. Non iſta loquuntur quidem, ſed efficacius eſt iſta vivere quàm loqui. Quod nuper in colloquio ſignificabas te cogitare de deponenda tyrannide tuâ, non probo tuum conſilium. Poſteaquàm productus es in proſcenium, peragenda eſt fabulæ pars, quam tibi Choragus injunxit. Si vir bonus es, ut mihi perſuaſum eſt eſſe te, non tibi diſplicebis tua conditio, quod videatur humilior, ſed hoc nomine placebit, quod in ea liceat plurimum prodeſſe Reipub. Offendunt te temporum horum tumultus. Sed interim quod boni naucleri ſolent, ventis obſequundandum eſt, donec redierit ſerenitas. Neque enim hæc tempeſtas erit diuturna, uti ſpero. Bene vale *Nicolae* chariſſime. Ex *Anderlaco* pridie Calendas Septembris. Annò milleſimo quingenteſimo vigeſimo.

Eraſmus Rot. Petro Barbirio S. D.

Epiſt. 23. AUrula quædam bonæ ſpei nobis hìc affulſit, fore, ut aliquando te ad nos recipias. Quæ utinam nos non fallat. De penſione utinam tam feliciter peragas negotium, quàm agis lentè. *Joannes Canius* tui ſimilis eſſe perſeveras, Ille noſter

A cui utinam non eſſet tam niger animus, quàm eſt candidum pallium, ſeipſum quotidie ſuperat. Jámque homo tam furit palam, ut nulli ſit tolerandus. Ut enim omittam alia permulta, nuper in profeſſione publica, quum ventum eſſet ad eum locum, *Omnes quidem dormiemus, ſed non omnes immutabimur*; hìc, inquit, *Eraſmus* adfert hæreſim, ponit enim contradictoriam ejus quod ſervat eccleſia. Primùm, ut demus, id quod eſt ſecus, hæreticam eſſe lectionem, quam habent
B omnes libri *Græci*, hìc adeo conſentientes, ut nuſquam magis: non ego adfero hæreſim, qui verto tantum, nihilo profectò magis quàm adferebat *Hieronymus*, quum verteret libros περὶ ἀρχῶν *Origenis*. Nunc cum in annotationibus doceam & olim duplicem fuiſſe lectionem, quod declarat & *Hieronymus*, & is cujus extant commentarioli in omnes epiſtolas *Pauli*, cum *Thomas* utranque lectionem recenſens ſcri-
C bat in eâ lectione quam *Græci* ſequuntur, non eſſe ſenſum hæreticum, non puduit ſenem illum Theologum & *Carmelitam*, tam rabioſam vocem emittere in ordinariâ lectione & Theologica, perinde quaſi ſtipitibus loqueretur, non hominibus. Non dignatur legere quod ſcripſimus, & tamen non pudet pronunciare de re incognita. Tantum audierat fortaſſis inter pocula, quid ego vertiſſem. Et hìc ſe credit videri dialecticum, quòd meminerit contradictoriæ. Atqui diſpicere debebat non quid verba primâ fronte ſonarent, ſed quo-
D modo eſſent accipienda, & ad quas perſonas accommodanda. Poſtremò ut anceps ſit lectio, non periclitatur tamen eccleſia, etiam ſi quid ignoret de modo reſurrectionis: velut an omnes ſint morituri, cum de temporis modo noluerit nos ſcire *Chriſtus*. Qualis eſt in lectione, talis eſt in ſcholis, adeo ut multos alienet à ſtudio ſacræ Theologiæ ſuis moroſis moribus. Utinam rediret Card. *Dertuſenſis* & hujus impotentiæ modum imponeret. *Stunicæ* reſpondimus, liber nunc exuditur *Lova-*
E *nii*. Scriptio illius etiam *Aleandro* diſplicuit, cum in initio nonnihil arriſiſſet. Nos ejus operæ, nè dolo dicam, pœnitet. Novum Teſtamentum à me non credendis laboribus caſtigatum & auctum tertiò exuditur *Baſileæ*. Sed quando finis harum tragœdiarum? Ut nihil aliud, certè interim perit illa ſerenitas *Chriſtianæ* mentis: & vulgus ſtudioſorum alienatur à ſacris literis. Tu cura ut rectè valeas, alioqui mortuum, quod Deus avertat, injuriæ reum peragam: quando
F non niſi magno meo damno mori potes. Ex *Anderlaco* nono Calendas Octobr. Anno M. D. XXI.

Eraſ. Rot. Petro Wiichmano Canonico Anderlacenſi hoſpiti ſuo S. D.

QUi deplorare ſolebas fidem miſerè labefactatam per *Lutheranos*, eidem gratulari debes Epiſt. 24.
G feliciter revaleſcenti. In natali divi *Auguſtini* quidam hìc concionatus eſt, vir ἱερωπρεπὴς cultu ſpectabilis. Is inter multa, quæ divinitùs dixit, mirè reſtituit dignitatem quatuor ordinum, quos vulgò *Mendicantium* appellant, ſimúlque confeſſionem, quorum utrunque nonnihil videbatur operâ *Lutheranorum* cœpiſſe labaſcere. Dignitatem ordinum ſic reſtituit: *Auguſtinus* inquit,

fuit

fuit fons ille in paradiſo, unde prodierunt quatuor amnes; hoc eſt, quatuor ordines Mendicantium, ſua doctrinâ, ſanctiſque moribus irrigantes & fœcundantes univerſam ſuperficiem terræ, hoc eſt, univerſam eccleſiam. Si *Chriſtum* dixiſſet fontem, quatuor fluvios quatuor evangelia, non omninò fuiſſet abſurda allegoria. Nunc quid *Auguſtino* cum illis ordinibus? Porrò quod addebat de irrigando fœcundandóque, complures boni viri optabant eſſe verum, riſere permulti. Confeſſionem ita reſtituit. *Auguſtinus*, inquit, ſcripſit multos libros *De confeſſione*, in quibus confitetur quædam penè frivola, veluti quemadmodum aliquando contemplatus ſit, non ſine voluptate, araneam venari muſcam. Hoc, inquit, arguit nihil eſſe tam minutum, quin oporteat confiteri. Primum *Auguſtinus* illic utitur *Confeſſionis* vocabulo, ut eſt anceps, & ad gratiarum actionem, & ad confeſſionem culpæ. Atque in eo opere, plus laudis ſibi tribuit, quàm agnoſcit culpæ. Neq; confitetur ſacerdoti, ſed Deo. Et tamen ille concionator hæc dicens, vulgatâ voce eſt uſus, quæ populo nihil aliud declarat quàm eam confeſſionē, quam ſacramentalem vocant Theologi. Hujuſmodi cum multa dicant publicitùs apud frequentem multitudinem, mirantur ſe non haberi pro diis. Tertium fortaſſis ad me pertinebat, qui in declamatione plus æquo tribuere videor matrimonio. Quidam, inquit, damnant cælibatum. Imò niſi nos cœlibes fuiſſemus, jam *Chriſtiana* fides eſſet extincta. Olim nemo ferè dicebat pro concione, niſi diſpoſitis notariis, qui ſermonem exciperent. Quod ſi fieret hodie, Deus bone quæ fabulæ naſcerentur! Qui talia dicunt in celeberrima civitate *Brugenſi*, quæ tot habet eruditos, tot & ſine literis felicia ſanique judicii ingenia, quid cenſes eos dicere in pagis, quid in conviviis? O columnas orthodoxæ fidei! Hoc te neſcire nolui, nè dicas tibi nihil communicatum eorum quæ hîc geruntur, ſed plura coram. Bene vale. *Brugis*. Anno M. D. XXI.

Eraſmus Roterodamus Laurentio Bartholino Abbati S. D.

Epiſt. 25. NOn ſemel ipſe mihi diſplicui, *Bartholine* optime, quòd iſtam indolem tuam virtuti ac bonis literis natam, non fuerim majore cum humanitate complexus, cum apud nos eſſes unà cum *Longolio*. Sed ad hujuſmodi officia præſtanda magis deeſt nobis ocium quàm animus. Quis autem non adamet iſtud ingenium tuum, tam avidum eruditionis, ut *Italus* homo per tot barbaras regiones peregrinari volueris, non tam *Ulyſſea* cujuſdam prudentiæ comparandæ gratiâ, qui mores hominum novit & urbes, quàm ut cum viris doctrinæ opinione celebratis congredereris. Inter quos neſcio quis tibi perſuaſerat eſſe numeratum *Eraſmum*. Quanquam autem hac parte planè ſciam te fruſtratum expectatione tuâ, tamen illud opinor, profeciſti, nè poſthac tam facilè credas, vel laudatoribus iſtis vel obtrectatoribus. Sed interim exoſculor *Italiæ* candorem, quæ favet exterorum ingeniis, cum ipſi nobis invideamus. In digreſſu petieras à nobis, ut disjuncti mutuis epiſtolis colloqueremur. Prior itaque laceſſo, tametſi in præſentia, nec admodum vacabat ſcribere, nec erat argumentum aliquod ſerium. Fac rectè valeas, & quid agas ut ſciam. *Lovanii*. Anno M. D. XXI. Calend. Mar.

A

Eraſmus Rot. Guilielmo Montjoio S. D.

QUo ſyncerior eſt tuus in nos affectus, vir clariſſime, quóque tu nobis es *Mecænas* amicior, hoc magis doleo me tibi non eſſe perinde felicem amicum, quàm animi tui candor iſte promerebatur. Scribis iſthic per neſcio quos ſpargi rumorem, me *Lutheranæ* factionis non ſolùm fautorem, ſed adjutorem etiam ac propemodum au- Epiſt. 26.
B torem eſſe; & hortaris ut me purgem, edito adverſus *Lutherum* libro. Quod cum non minus impudens mendacium ſit, quàm ſi quis dicat *Eraſmum* alatum eſſe, paucis aperiam fontem, unde rumor iſte manârit. Sunt hic aliquot mihi pluſquam capitaliter infenſi, quòd linguas ac bonas literas credar in ipſorum regnum invexiſſe. Hi & antequam *Lutheri* nomen audiſſet orbis, undique telum aliquod quærebant, quo ſuum dolorem ulciſcerentur. Itaque qui rumorem hunc primi genuerant, non-
C dum ſibi perſuaſerunt quod aliis perſuadere conati ſunt. Iidem *Hieronymum Aleandrum* nuncium apoſtolicum, hominem apprimè doctum, mihique vetere ac jucundiſſimâ neceſſitudine conjunctum, miris mendaciis in me conati ſunt irritare. Volitabant libelli neſcio qui maledici hinc, atque hinc. Horum ſuſpicionem *Germani* quidam, ut ab ſe depellerent in me derivârunt. Quid multis? perſuaſerant homini, ut acri ſimplicique ingenio prædito, ita credulo, me parum amicè de ipſo & ſentire &
D loqui. Nec defuerunt qui coaleſcentem amicitiam novis ſubinde delationibus diſcinderent. Cæterùm hoc habe tibi quovis *Sibyllæ* folio certius, in omnibus *Lutheri* aut *Lutheranorum* libris, nec unam ſyllabam eſſe meam, aut me conſcio ſcriptam. Nec favi, niſi fortè favet, qui dehortatur ab inſtituto: qui pro viribus obſtat, nè libri illius exeant in vulgus. Primus enim omnium præſagii futurum, ut hæc res exiret in gravem orbis tumultum. Nec cum *Luthero*, nec cum ullo *Lutherano*
E fœdus clancularium inii: & adeo non addidi cuiquam animos, ut omnes quos potui, tum dictis tum ſcriptis deterruerim ab inſtituto periculoſo. Tantum improbabam quorundam præcipites tumultus, præſertim apud populum, priuſquam ſatis appareret quorſum iret *Lutherus*. Nemo non fatetur diſciplinam eccleſiaſticam longè prolapſam eſſe à ſynceritate evangelica, populum *Chriſtianum* multis modis gravatum eſſe, conſcientias hominum variis tricis illaqueatas. His malis *Lutherus*
F bonis ac doctis videbatur remedium aliquod allaturus. Et paſſim faventibus omnibus, ſolus extiti monitor, ut ſtilum verteret, ac negotium tractaret evangelicâ manſuetudine. Nemo te meliùs novit, quàm mihi ſemper cordi fuerit pax, quàm inviſum bellum. Itaque ſi *Lutherus* omnia verè ſcripſiſſet, mihi tamen magnopere diſpliceret ſeditioſa libertas. Ego vel falli malim in nonnullis, quàm tanto orbis tumultu pro veritate digladiari. Et in hujuſmodi contentionibus, poſt cruentas rixas re
G diſcuſsâ, tandem comperitur aliquoties eadem eſſe partis utriuſque ſententia, de verbis modò dimicatum fuiſſe. Evangelicæ doctrinæ, *Chriſti* que gloriæ ſemper favi, bonis literis hactenus favi, ut ſervirent gloriæ *Chriſti*. Dolebam plus ſatis tribui Theologiæ argutatrici: veterem prorſus aboleri moleſtum erat. Hic fuit ſcopus lucubrationum meārum. Nec hujus inſtituti me pœnitet.

Lutherum

Lutherum exoriturum, qui potui divinare, qui
meis ſcriptis abuteretur? Jactant enim illum
quædam è meis libris hauſiſſe. At quo pacto queam
præſtare, nè quis meis ſcriptis abutatur, cum
plurimi ſint abuſi libris evangelicis? Et tamen ſi
quis Deus mihi prædixiſſet, hoc ſeculum exoriturum,
quædam aut non ſcripſiſſem, aut aliter ſcripſiſſem:
non quòd pernicioſa ſcripſerim, ſed quòd
non omnia quovis tempore rectè dicuntur. Atque
ego ſanè hoc animo ſum, ut nè *Turcas* quidem
cupiam offendere ſi liceat. *Germani* fremunt in
me, quòd adverſer *Luthero*, & iſthic ut video, ſum
Lutheranus? Ita veluti *Mercurius* quiſpiam verſatilis
alius ſum hic, alius iſthic. Nec technis quorundam,
nec pollicitis, nec odiis aliorum unquam
perpelli potui, aut potero ut alius ſim quàm *Christianus*.
Malè ſit omnibus, qui gaudent diſſidiorum
vocabulis. Si *Lutheranus* eſt, qui tuetur quicquid
Lutherus ſcripſit, aut ſcripturus eſt, quid me dementius,
ſi *Lutheranus* haberi velim, quum illius
libros non legam? Aut quid eſſet cauſæ, cur me
conjiciam in factionem tam periculoſam? Riſi
verò ſatis cenſorem iſtum, qui ex colloquio deprehendit,
Lutherum nihil aliud eſſe quàm caudicem
ac ſtipitem, omnis Theologiæ rudem. Utinam
vir ille tantum haberet moderationis, quantum
habet eruditionis Theologicæ. Et utinam
tam ſtuduiſſet concordiæ *Christianæ*, quàm ſe declaravit
aliquid poſſe in ſacris literis. Sed interim
ubi judicium illius qui apud vos & habetur, & eſt
rei Theologicæ callentiſſimus, qui palàm in regia
pronunciavit *Eraſmum* non minore intervallo relinqui
à *Luthero* in ſcientia ſacrarum literarum,
quam ille ab *Eraſmo* vinceretur eloquentiâ? Et
quâ fronte nunc me volunt committere cum *Luthero*,
qui hactenus me blaterârunt nihil aliud eſſe
quàm grammatiſten? Sed finge nihil ſcire *Lutherum*.
Quid tum poſtea? Bellum verò enthymema
illius, qui, ut ſcribis, placido vultu te intuens, ſubindicavit,
ſi *Lutherus* eſſet indoctus, à me profectos
illius libros. *Germania* tot viris eruditis &
eloquentibus abundat, & ego tam longè ſemotus
ſolus illi adfui ſcribenti. Quid opus erat ad iſta
tam ſtolida reſpondere? Sed magnates ſunt qui
iſta dicunt. Sed neque ſtemmata, neque torques
addit ſapientiam. Præſtaret iſtos in convivîis de
venatu loqui, potiùs quàm de his rebus quas non
intelligunt. *Lutherus* ſuos libros agnovit omnes
apud Cæſarem. Ego nihil unquam edidi, cui non
appoſuerim nominis mei titulum. Nec unquam
aliena mihi vendicavi, nec mea titulis alienis ſuppoſui.
Ab obſcœnitate, à ſeditione, à pericu loſa
aſſeveratione ſemper abſtinui, eccleſiæ judicio
mea ſemper ſubmiſi, doctorum hominum conſiliis
libenter auſcultavi, paratus etiam nunc ſarcire, ſi
quid offendit doctos & graves viros. Excipio
paucos qui & impotentis odii, & parum integri
judicii ſui, manifeſta dederunt argumenta. Mihi
nunquam fuit animus pugnare cum eccleſiæ primatibus.
Si præſcribent quæ facient ad gloriam
Christi, lubentes amplectemur. Sin erit quod nobis
meritò diſpliceat, modò nè ſit palàm impium,
tolerabimus. Habent illi dominum ſuum, cui ſtant
aut cadunt. Et arbitror fas eſſe tacere quod verum
eſt, ſi non ſit ſpes fructus. Sic *Christus* tacuit apud
Herodem. Nec ſum tam temerarius, ut pugnare
velim cum edictis ſummorum Principum, tantillus
vermiculus. Si poſcent à me conſilium, &

A volent id licere tutò, dabo pro mea ſimplicitate,
ſi non prudens, certè fidele. Non de nihilo eſt,
quod hic affectus tot gentium animos occupavit,
ac ſubinde repullulat malum. Fortaſſis magis expedierit,
imitari prudentes medicos, qui ſaniem
omnem repurgant, priuſquàm vulnus obducant
cicatrice, qui è venis ejiciunt morbi materiam,
potiùs quàm illos qui febrim vi depellunt mox
recurſuram. Si non poſcent à me conſilium, conquieſcam,
& quatenus licet ſerviam Evangelico
B negotio, & ſi quid ſecus agetur quàm vellem, precabor
Christum, ut animos illorum vertat ad meliora.
Porrò quod ſcribis mihi in manu eſſe, totum
hunc tumultum componere, utinam vera
prædicaret tua celſitudo. Nè exorta quidem fuiſſet
hæc tragedia. Clamitant hic mihi non eſſe
calamum. Imò calamus eſt, ſed innumera ſunt quæ
dehortantur. *Lutherum* vocare fungum, perfacile
eſt, idoneis argumentis tueri cauſam fidei, mihi
certè difficillimum. Et hactenus non admodum
C ſucceſſit aliis. Et tamen ad hoc negotium lubentiùs
accingerer, ſi certus eſſem quoſdam qui ſub
prætextu fidei mundi cauſam agunt, uſuros ſuâ
victoriâ, in rem *Christianæ* religionis. Tametſi
hoc animo petemus *Baſileam*, ut abſolutis quæ ſunt
in manibus, aliquid moliamur quod conducat huic
diſſidio ſopiendo, certè teſtemur animum noſtrum.
Nec tamen video quorſum attineat me
tam arduum ſuſcipere negotium, quum ſint docti,
magni, graves, ſummâ autoritate prædíti, qui jam
D provinciam aggreſſi ſunt. Argutum verò lemma
proferunt iſti, qui dicunt: *Qui tacet, conſentire videtur*.
Si tacent qui non ſcribunt, ingens conſenſus
eſt. Et tamen ita tacui, ut *Lutheranos* omnes in
me concitârim. Sed ut finiam, optime *Mecænas*,
nihil eſt quod dubites de tuo *Eraſmo*, neque pietas,
neque religio, neque mores, neque tranquillitas
publica, meis literis læderur. Innocentiam præſtare
poſſum, linguas hominum in manu non habeo.
Qui talia blaterant reddituri ſunt rationem
E Deo, vel temeritatis, vel malitiæ. Si hominibus
parum approbare poſſum meos conatus, certè
confido me *Christo* approbaturum. Et ſi hoc ſeculum
parum erit gratum laboribus meis, poſteritas
erit æquiore judicio. Poſtremo eſt aliquid vel unius
Christi calculum tuliſſe. Hæc ſcripſi raptim ex
tempore, fortè oblato tabellione. Scribam aliâs
accuratiùs. Ex *Anderlaco*. Anno M.D.XXI.

F *Eraſmus Roterodamus Marco*
Laurino S. D.

PRo officiis in me tuis ſtudióque ſi gratias agerem, *Epiſt*. 27.
viderer arbitrari novum aliquid accidiſſe,
quum tu mi *Laurine* quod olim facere inſtituiſti
nunquam non facias. An iſthic ſileant monachi
neſcio, certè in *Hiſpania* tantos excitant tumultus,
eóſque ſubinde novos, ut nec à Cæſare,
nec Archiepiſcopis *Toletano* & *Hiſpalenſi* compeſci
quiverint, liberum genus, quod nec ſacris, nec
G prophanis, nec divinis, nec humanis legibus parêre
novit. Soli ruſtici potuerunt illos hìc in ordinem
redigere, quorum tumultus tam mihi ſemper
diſplicuit, quàm ipſis malè ceſſit, eúmque exitum
ſemper divinâram. Fratri tuo ſcripſi ut volebas,
de penſione Cæſarea nullam video ſpem niſi rediero.
Nam res ſemel acta eſt in concilio, & mihi
ex eo concilio D. *Margaretæ* nomine reſponſum

eſt,

eſt, & penſionem & alia me digna parata, ſi redi- A ero. Quare non arbitror fratrem tuum, quamvis vocalem & ſtrenuum patronum, hac cauſâ fatigandum. Cæſar bis juſſit numerari penſionem nobis extra ordinem, ſed facilius illi paretur jubenti fieri exactionem quàm ſolutionem. Sorores tuas incolumes eſſe gaudeo, ſed miror quid cogitent. An decreverunt perpetuam viduitatem? Si quando nupturæ ſunt, nunc nubent tempeſtivius, niſi fortaſſe tu mediteris novum collegium *Brigidenſium*. Monetæ mutata æſtimatio conflavit B mihi non mediocre diſpendium. *Livinus* frequenter ad me ſcribit. Tibi cum ſororibus tuis precor omnem in Domino felicitatem. Datum *Baſileæ* Calend. Septemb. Anno M.D.XXVII.

Eraſmus Roterodamus Franciſco Vergaræ S. D.

Epiſt. 28. IN præſentia *Franciſce* chariſſime, vix tantum erat ocii, ut te vel reſalutarem, pro tam copioſa, C docta, amica, feſtiva epiſtola. Et ſi maximè fuiſſet ocium, poterat me ſic undique ſcatens omnibus Muſarum & Gratiarum ornamentis oratio à ſcribendo deterrere. Quis crediſſet huc uſque progreſſuras *Græcanicas* literas, ut adoleſcentes ſcriberent epiſtolas tam feliciter ἑλληνιζούσας? An expectas ut ſenex invideam juvenibus? Adeo non invideo, ut vix aliunde capiam plus voluptatis. Qui erga juventutem ſuboleſcentem paternos gerunt affectus, iis ad hunc modum obſcurari vincique D gratiſſimum eſt. Hujus ſanè gaudii ſenſum toto pectore percipio. Viſum eſt epiſtolæ tuæ exemplar mittere *Lovanium* ad collegii trilinguis, quod ibi florentiſſimum eſt, profeſſores, quo magis illos extimularem. Gratulor tibi ornatiſſime adoleſcens, gratulor veſtræ *Hiſpaniæ*, ad priſtinam eruditionis laudem, veluti poſtliminio refloreſcenti. Gratulor *Compluto*, quod duorum præſulum *Franciſci* & *Alfonſi* felicibus auſpiciis ſic efflo- E reſcit omni genere ſtudiorum, ut jure optimo πάμπλουτον appellare poſſimus. Hoc tibi perſuade mi *Franciſce*, nihil iſtoc tuo in me animo gratius, nihil epiſtolâ jucundius accidere potuiſſe. Habet, ut jocaris, *Hiſpania* & nunc ſuum *Geryonem*, monſtrum τρικέφαλον, ſed habet eadem auſpicatiſſimum *Geryonem* in tribus ornatiſſimis fratribus μίαν ψυχήν. Hoc tantum licuit in præſentia. Nolim exiſtimes tibi reſponſum eſſe, ſed tantum ſalutationem redditam. Bene vale, μετὰ τῶν φιλολόγων ἁπάντων. Datum *Baſileæ* quarto Nonas Sep- F temb. Anno M.D.XXVII.

Eraſmus Roterodamus Haioni Caminga Phryſio S. D.

Epiſt. 29. OPortet aut in geneſi noſtra conſenſiſſe quædam ſydera, aut inter genios noſtros aliquid arcanæ cognationis intercedere, *Haio* chariſſime, quandoquidem ex tam brevi colloquio, quum tu mihi prorſus ignotus eſſes, ego tibi non niſi de G nomine cognitus, ſtatim in amorem tui ſum inflammatus, quod idem accidiſſe tibi res ipſa nimirum declarat. Id enim ni eſſet, nunquam literis tam amanter, atque ut ita dicam, ambitioſè ſcriptis expetiſſes domeſticam mecum conſuetudinem, quum *Dolæ* tot haberes ſodales genere claros, & ſtudiorum ſocietate, & morum ſimilitudine jucundiſſimos. Vetus & vulgatum eſt, pares cum paribus facillimè congregari, hic nova quædam & arcana vis naturæ ſit oportet, qualis eſt in magnete chalybem attrahente. Meis quidem rationibus, ornatiſſime juvenis, non perinde congruit convictor quilibet. Siquidem aſſidui, nonnunquam & iniqui ſtudiorum labores, tum ætas jam ingraveſcens, ſed in primis valetudo ſubinde me admonens mortalitatis, cogunt ut ſim homo perpaucorum hominum, quum alioqui mei ingenii ſit omnibus per omnia gratificari ſi liceat. Verùm ſi mihi non imponit animi de te mei ſenſus, ſi non falſam epiſtola tua repræſentavit tui pectoris imaginem, ſi vera perſcribunt ii, qui tuos mores intimâ conſuetudine perſpectos & exploratos habent, non gravabor tale ingenium in domeſticum recipere contubernium, ſperans fore, ut noſtræ familiolæ, & ornamento ſis, & voluptati. Habes animum meum, nunc tuæ prudentiæ fuerit ex ipſa re conſilium capere, ac diſpicere, quid maximè conducat tuis commodis, quibus nolim mi *Caminga* quicquam meâ cauſâ decedere. Habebis menſam literatis conditam fabulis veriùs quàm ciborum deliciis. Tantum abeſt à luxu, ut non multo lautior ſit *Pythagorica* aut *Diogenica*, ſi quando cœnabat domi. Dices te in frugalitatis veniſſe ſcholam, aut in Phiditiis accipi. Nec ulla mihi videtur vita tum lætior, tum lautior, quàm quum homo jugiter ſobrius, & animi tranquillitate, & corporis bonâ valetudine fruitur, quúmque à menſa ſurgit, frugiferis ſermonibus ſuaviùs acceptus quàm epulis, itaque ſedatâ fame, ut nec ventriculus oblatrans ſit moleſtus, nec corpus cibis onuſtum degravet animum, ſi quid vel in ſtudiis, vel aliâs ſeriæ rei ſit gerendum. Quid enim illis conviviis, aut ut magis propriè dicam, compotationibus inſuavius, ubi tumultibus inconditis perſtrepunt omnia, ubi conviva cogitur bibere, quantum præſcribitur, & ſibi quiſque nocet, ut alterum in noxam pertrahat. Nullus eſt voluptatis ſenſus, ubi corpus occupat morbus, proinde quum mentem prorſus ademerit vinum, quid poteſt eſſe ſuave? Vix enim dicas, utrum ſit inhumanius, à potu depelli ſitientem, an ad bibendum compelli, qui non ſitit. Utrum hoc quæſo te, convivium eſt, an potiùs tormentum? Omitto nunc rixas & pugnas, aliáque flagitia quæ ſecum trahere ſolet vinolentia, omitto pecuniæ turpe diſpendium (nuſquam enim perditur indecentius) quanta quámque irrecuperabilis jactura temporis, quo non alius ſumptus precioſior? Voluptatem inſanam excipit poſtridie verus dolor, torpet animus, diſcruciatur ſtomachus, capitis vertigo moleſta eſt. Nonnunquam & febris ſuccedens pœnas exigit intemperantiæ, brevíſque voluptas, ſi tamen ea dicenda eſt voluptas, diutino luitur cruciatu. Nec deſunt uſquam, qui melioris indolis adoleſcentes ad ſuos mores pelliciant. Dicas illos non ob aliud petiſſe ſcholas, quàm ut aliorum ſtudiis incommodent. Quo nomine mihi chariſſimus es ornatiſſime *Haio*, qui cum clariſſimis majorum imaginibus commenderis, quum ampla res familiaris etiam ad luxum ſi libeat, ſuppetat, quum nondum opinor ingreſſus ſis annum vigeſimum, denique quum *Phryſiam* habeas patriam, ubi vulgò luxus propémodum laudi datur, frugalitas vitio, tamen ſic abhorres ab iſtiuſmodi verè pecuinis voluptatibus, ut nihil ſit tibi

frugali

frugali ſobriaque vitâ dulcius. Meminiſti nimi-
rum eo te profectum ad Academiam, ut velut è
divite quodam emporio, precioſiſſimis bonarum
literarum mercibus locuples redeas domum, or-
naturus viciſſim generis tui ſtemmata, plúſque lu-
cis additurus, quam ab illis accipis. Hæc mihi
arguunt indolem inſigniter probam, ac virtuti
natam. Quemadmodum non minus verè quàm
argutè dictum eſt olim, *qui Athenis probus ſit, eum
oportere inſigniter eſſe probum*, ita vehementer pro-
bum ſit ingenium neceſſe eſt, quod tam multis
vitiorum irritamentis corrumpi non poteſt. Hoc
animo te præditum, quum ex multorum quibus
domeſticè notus es literis ſimul & prædicatione
perſpectum habeam, non potui tibi non gratulari
ſimúlque ſpem non vulgarem animo concipio,
fore, ut *Phryſiam* tuam & literis tuis & moribus
reddas celebriorem. Claruit illa magnis ingeniis,
ut enim ſileam *Canterios* & *Langios*, quid *Rodol-
pho Agricolâ* divinius, in cujus gloriam ſuccedit
Haio Hermannus, juvenis nihil mediocre de ſe
pollicens, qui tibi hujus laudis lampadem ali-
quando traditurus eſt, nam *Viglium*, ut ſcribis,
gaudeo in hoc ſtadio ſtrenuè properare. Hæc ar-
guunt non omnino vanum eſſe quod vulgò nar-
rant, *Phryſiam* eſſe feliciſſimam ingeniorum pa-
rentem, ſed vitæ delicias obſtare, quo minus mul-
ta ad ſummam virtutem eluctentur. Vix cum alio
vicio pejus convenit Muſis & *Minervæ*, quàm
cum luxu & intemperantia. Itaque cum intelli-
gam tibi nihil eſſe dulcius literis, ſi tuo bono
fieri poterit, mihi quidem venies hoſpes tam
gratus quàm qui gratiſſimus; venies ad menſam
philoſophicam, atque etiam, ſi id magis juvat,
medicam. Aliquot prius valetudinarios, reddidit
proſperiore valetudine. Certè quod ſurda nemeſi
dictum velim, nullus τῶν ὁμοτραπέζων meorum
hactenus in morbum incidit, eos ſemper habeo
pauciſſimos, nec in aliud quàm ut in conviviis, &
horis à ſumpto cibo, quibus à vehementiore ſtu-
dio temperare ſoleo, præſertim à cœna, niſi ſi qua
urgeat neceſſitas, ſolitudinis tædium fallam ſabu-
larum viciſſitudine, quas tamen prorſus ἀμούσους
eſſe non patimur. Horum de numero ſi tu eſſe vo-
les, dabo operam, nè prorſus hujus conſuetudinis
noſtræ pœniteat. Sin ipſa res aliud ſuadet, illud
tibi hac epiſtolâ veluti ſyngraphâ perſuaſum eſſe
volo, quicunque vel te vel me locus habebit,
Eraſmum eſſe ſempérque fore unum ex his, qui
tibi bona omnia precantur ex animo, à quo nihil
fruſtra petiturus es, ſi modò ſit ejus generis, ut à
me præſtari poſſit. Bene vale. Datum *Baſileæ*
A pridie Idus Novemb. Anno M. D. XXVIII.

*Eraſmus Roterodamus Claudio Cantiunculæ
legum doctori* S. D.

DIſperéam ni iſti tuo felici ocio invideo, cui Epiſt. 30.
tales epiſtolas ſcribere liceat, quum mihi nè
legere quidem vacet ſcriptas. Næ tu mi *Cantiun-
cula* copioſè, ſplendidè, graviter omnia, nihil de-
ſiderari poteſt abſolutiſſimi rhetoris, niſi quod
B aſſumis, & ἀδύνατα prorſus, nec vera, ſive huc te
rapuit calor quidam, & vehemens cauſæ ſtudium,
ut id facile factu putes, quod admodum cupis fa-
ctum; ſive uſque adeo cæcutis amore mei, ut
muſca, tibi videar elephantus. Ego nihil neſcio,
quem utraque pars judicat, & verè judicat nihil
ſcire? Ego ſolus poſſum quod nec Cæſar, nec Pon-
tifex, nec tot Theologorum poſſunt examina?
Meæ unius autoritati cedet orbis, quem commin-
gunt etiam Theologorum canes? Et ita provocas
C ad excindendum ſchiſma, quaſi jam dudum non
regnaret incendium. Sic accuſas ſilentium meum,
quaſi hactenus non ſim auſus mutire adverſus
hanc orbis tragœdiam, aut quaſi non tentârim
bellum hoc æquis legibus componere, fruſtra qui-
dem, at non citra meum periculum. De Eucha-
riſtia cœperam nonnihil antequam tuæ literæ red-
derentur, quas nondum legi, tanta eſt ocii penuria,
ſed à prandio prælegit comes *Laſcaris*. Librum
Oecolampadii nondum vacavit legere. Sed tu vi-
D deris hoc agere, ut in me recipiam autoritatem
de cauſa univerſa pronunciandi, quum utraque
pars gladiatoriis animis tendat in alteram, & utra-
que laboret inteſtinis diſſidiis. Finge mihi ſuppete-
re ocium, finge non deeſſe doctrinam tantæ cauſæ
parem, quam tandem fructus ſpem oſtendis? Pro-
nunciabo ſecundum Theologos? utrum ciſalpi-
nos au tranſalpinos? ſecundum partem adverſam?
utrum pro *Lutheranis* an *Zuinglianis*? Nam *Ca-
rolſtadius*, ut audio, recepit palinodiam. An rebus
E utrinque temperatis æquus arbiter componam
litem? Quid profecturus, niſi quod ſolent ii qui
capitales hoſtes conantur interventu ſuo dirime-
re, ut utrinque confoſſus cadam? Hæc interim
ad tuam declamationem, in qua probo miróque
ingenium ac facundiam tuam, & boni conſulo
tam amicum de me tuum errorem. Cæterùm ma-
lim delegiſſes aliud argumentum exercendo ſtilo.
Nam iſtiuſmodi me laudibus onerant, qui ex-
tinctum volunt. Cætera coràm ubi voles, ſed
F horis pomeridianis, nam reliquo tempore nihil li-
cet amicis decidere. Bene vale. An. M.D.XXVI.

DES.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM

LIBER DECIMUS OCTAVUS.

Alfonſus Fonſeca Archiepiſcopus Toletanus, Hiſpaniarum primas &c. Deſiderio Eraſmo Roterodamo S. D.

Epiſt. 1. ITa eſt planè *Eraſme* doctiſſime, quemadmodum ad te amici detulerunt. Faveo laudi tuæ ex animo, idq; re ipſâ (quoad licuit) teſtatum hactenus feci: facturus item poſthac, etiam ſi nulla abs te mihi gratia profecta eſſet, nedum poſteaquàm brevi illo tuo autographo omnem operam noſtram, quam in tui gratiam inſumpſeram, fere mihi penſatam ſentio. Videbar antehac publicam bonarum literarum cauſam nullo perſonæ reſpectu tueri, nunc privatam etiam tuam cogor ſuſcipere literis tuis invitatus. Exortus erat jamdudum de libris tuis (ut ſcribis) apud nos tumultus, ſed ludus quidem ille fuit, præut quo pacto nunc nobis omnia ſurſum deorſum miſcet fatalis hæc erinnys: quæ cum univerſum orbem *Chriſtianum*, veluti dato ab inferis negotio, opinionum diſſidiis commovendum ſuſcepiſſe videatur: tamen neſcio quo pacto provinciam adhuc noſtram quieſcere patiebatur, donec tandem invenirentur, qui operam illi commodantes, tibi negotium faceſſerent, atque ea ratione noſtram nobis ſecuritatem turbarent. Sed aderit Deus, quem ſpes eſt, ſiniſtros conatus ita repreſſurum, ut pacatior nobis ſuccedat ex tempeſtate tranquillitas. Ita nobis & Cæſaris animus, & bonorum in te tuendo conſenſus certâ fide ſpondere videntur. Tu fac eam præſtes tum fortitudinem, tum moderationem, quam ſublimes iſtæ ac planè heroicæ dotes pollicentur, ut invictus ſemper & excelſus animus firmâ *Chriſti* fide fiduciâque ſubnixus, nihil in ſuam ipſius ſynceritatem ac manſuetudinem ab humanis injuriis licere patiatur. Indignum quidem eſt, ex iis te ſtudiis aſſiduè in periculum vocari, unde maximi ingenii laudem, & induſtriæ fructum conſequi oportebat: tamen vetus jam id eſt ſupremæ virtutis fatum, ut facilè ubique adverſarios inveniat, & quæ ſedem dignitatémque in cælis tam longè habeat, hìc veluti exul & peregrina tractetur. Nec verò eſt quòd propterea animo dejiciaris, aut hominum de te expectationem deſtituas, ſed contra vehementiùs ſanctis laboribus & lucubrationibus incumbas, nè qui ſignum piis *Chriſtianis*que ſtudiis tantâ felicitate ſuſtuleris, cauſam deſerere per animi imbecillitatem videare. Rem omnem ut apud nos geratur, ex literis *Jo. Vergara* noſtri fuſiùs intelliges. Quicquid ille meo nomine ad te ſcribit, à me ſcriptum putato, id enim præſtabimus multo etiam cumulatiùs. Cæterùm de nobis non eſt, quod nunc tibi ſtudium & autoritatem noſtram impoſterum polliceamur, cum jam non ad rem modo ipſam, ſed ad conſtantiam etiam noſtram pertineat, nè tibi ullo loco deeſſe videamur. Vale. *Valliſoleti* octavo Calend. Maias. Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterodamus Alfonſo Archiepiſcopo Toletano S. D.

IPſa re comperi veriſſimum eſſe, reverende Præſul, id quod ſcribit apoſtolus *Paulus Corinthiis*, Deum qui toties in ſcripturis pollicetur ſe non defuturum iis, qui ſpei ſuæ ſacram ancoram figunt in ipſo, eſſe bonæ fidei ac præſtare quod promiſit. Epiſt. 2. Quanquam enim patitur ſuos variis afflictionibus exerceri, variis improborum inſectationibus vel purgari, vel explorari, tamen ita temperat afflictionum magnitudinem, ſuámque viciſſim gratiam opitulatricem, ut non ſinat eos opprimi malorum undis, ſed rebus etiam deploratiſſimis addit lætum exitum. Et in ipſo interim certamine pro ſua bonitate, laborum aſperitatem ſolatiolis quibuſdam admixtis ſubinde lenit mitigátque, quo pondus tentationis humana imbecillitas poſſit ſuſtinere, quod ſignificanti verbo dixit ὑπενεγκεῖν, quaſi dicas *tolerando vincere*. Alioqui qui poſſet hæc animula, hoc corpuſculum naturâ tenerum, nunc etiam ſenio, morbis, & quæ maxima malorum pars eſt tædio fractum, tot tumultibus & inſectationibus par eſſe, niſi divina bonitas crebris lenimentis fatiſcentem humanæ naturæ infirmitatem ſublevaret. Præcipuum quidem in rebus adverſis ſolamen eſt, bene ſibi conſcia mens, & æterni præmii ſpes. Verùm ille frequenter & per homines pios ſuggerit aliquid ſolatii. Hujus enim benignitati acceptum fero tuam, eximie præſul, epiſtolam humanitatis & *Chriſtiana* pietatis plenam, ex qua tantum cepi voluptatis, ut quum me repeperiſſet laborum ac malorum tædio prope delaſſatum, tamen omnem moleſtiæ ſenſum repente abſterſerit ab animo, vigorémque & alacritatem reddiderit. Porrò quemadmodum minus me diſcruciat privatus dolor, quàm publica rei *Chriſtianæ* calamitas, ita magis me recreat communis populi felicitas, quàm mea ſi qua eſt commoditas. Quantula eſt enim hujus homuncionis jactura, quod ad corpuſculum & famam attinet, præſertim ſi ſpectes rerum omnium univerſitatem? Profecto non multo major, quàm apud nos unius culicis. Sed quis ex animo favens *Chriſti* gloriæ, non vehementer doleat, eò recidiſſe rem *Chriſtianam*, ut qui tot modis profitentur perfectum *Chriſtianiſmum* tam impudentibus calumniis, tam evidentibus mendaciis, tam malitioſis artibus, tanta pertinacia debacchentur in eos qui pro ſuo modulo dimicant pro vera pietate? Si hæc faciunt qui ſe jactant mundo mortuos, quid expectandum

A dum à cæteris? Quo magis autem gratulor *Hiſpaniæ* ſtudiorum ac religionis profectibus feliciter efflorescenti, hoc acerbiùs fero publicam felicitatem iſtis tumultibus contaminari, quam ego ſolidam ac perpetuam eſſe cupiebam. Quin videre videor periculum, utinam me fallat animi præſagium, ne iſta velitatio exeat in bellum cruentum. Novimus enim artes ſatanæ, qui nunquam graviùs lædit *Chriſtianam* religionem, quàm quoties transfiguratus in angelum lucis, religionis fuco B graſſatur in publicam concordiam, quam utinam liceat vel hujus capitis jactura redimere. Cæterùm ex adverſo recreor animo, quoties reputo talibus tantiſque viris eſſe cordi *Chriſti* ſynceræque pietatis negotium. Quanquam enim tuus animus, quem mihi tua depinxit, expreſſit, ac repræſentavit epiſtola, ſic placuit, ut vix alterius magis, ſunt tamen alii complures tuæ ſublimitati, ſi non pares, certè ſimiles, à quibus frequentes ad me convolant epiſtolæ, quorum C primus eſt *Guilhelmus Uvaramus*, Archiepiſcopus *Cantuarienſis*, qui ſic angitur meis malis, ſic recreatur ſucceſſu, ut pro ſe ſit minus ſollicitus. Quicquid ille habet, tam mihi commune eſt, ſi velim uti, quàm eſt quod domi in ſcriniis habeo conditum. Id mihi pluribus experimentis cognitum eſt, & objurgor, quod non utar ipſius benignitate. Proximus eſt *Laurentius* Cardinalis *Campegius*, quo nihil optari poteſt ſyncerius aut amantius. Tertius *Joannes* epiſcopus *Roffenſis*, D quem arbitror è ſcriptis tibi notum eſſe. Quartus *Joannes* epiſcopus *Lincolnienſis*, cujus amantiſſimas literas quotannis bis accipio. Quin & ipſe Cardinalis *Eboracenſis* non rarò literis ſuis humaniſſimè ſcriptis me dignatur. Porrò *Cutbertus Tonſtallus*, nunc epiſcopus *Londonienſis*, vobis opinor, non ignotus, ut qui nuper iſtic legatione functus ſit, animus meus veriùs eſt quam amicus. Nec hîc mea merita prædico, ſed illorum potius admirandam humanitatem. Similes E horum habet & *Gallia*, ſed præcipuè *Michaelem Bodetum*, epiſcopum *Lingonenſem*. Ab Rege *Gallorum*, à Rege *Britanniæ*, à Duce *Georgio*, aliiſque Principibus tantum redditur epiſtolarum, ut aliquando reſpondere non vacet. Porrò literis eruditorum hominum, quorum permulti dignitate quoque præminent, vix ſufficiunt ſcrinia. Nè quid interim commemorem de Cæſaris ac *Ferdinandi*, nunc *Ungariæ* Regis, amantiſſimè ſimul & honorificentiſſimè ſcriptis epiſtolis. Hæc F me vocant in optimam ſpem, fore ut hi fatales rerum tumultus aliquando conſopiantur, atque hæ tragœdiæ in lætam exeant cataſtrophen. Talis nimirum artifex eſt *Chriſtus*, qui novit ſponſam ſuam dejectionibus erigere, anguſtiis dilatare, oppugnationibus communire, mortibus vivificare, ignominiis glorificare. Quod ſi me vivo continget, libentiùs & alacriùs hinc decedam. Sin aliter viſum eſt illi, non dubitabo quin optimum ſit quicquid illi placuerit. Proinde G quod me tua hortatur pietas, ut in his quæ patior conſtantem & infractum animum præſtem, quanquam eram id meâ ſponte facturus, aſpirante *Chriſto*, tamen tanti præſulis voce confirmatus idem faciam poſthac & diligentiùs & alacriùs. Quæ deſers per eximium Theologum *Joannem Vergaram*, hoc mihi ſunt gratiora, quo minus promereor, eóque magis iſtam tuam inau-

A ditam benignitatem exoſculor. Ea quoniam ſcio à ſyncera promptáque benignitate deferri, arbitror me nihilo minus debere quàm ſi quicquid oblatum eſt accepiſſem. Nec dubito quin pari candore meum quoque animum ſis æſtimaturus, ut quicquid à me gratiæ referri poterat ſi liceret, id relatum exiſtimes. Certè ſi quid extiterit occaſionis, quâ tibi meo vel officio vel induſtriâ gratum facere queam, nihil fecero lubentiùs. Dominus *Jeſus* amplitudinem tuam ſervet incolu- B mem. Datum *Baſileæ* poſtridie Calendas Septembris. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimoſeptimo.

Eraſmus Roterodamus Conrado Pellicano S. D.

PRo quinque ficis habeo gratiam centuplicem. *Epiſt. 3.* Opto tibi tuos omnes amicos manere incolumes, mihi ſatis eſt, ſi nemini eſt data anſa juſta in C me fremendi. Mallem epiſtolam illam non eſſe ſparſam, nec hoc per me factum eſt, & tamen quocunque pacto erat depellendus periculoſus ac falſus rumor. Quidem indignantur quatuor illis conſultoribus, & jam ut audio, ſpargitur epiſtola, ſuſpicantur eſſe *Capitonis*, elevans illorum autoritatem. Aiunt & libellum famoſum parari in eoſdem. Hæ nimirum ſunt artes Evangelicæ. Nos nulla de re conſulti ſumus, niſi an *Oecolampadii* libellus haberet aliquid, cur non eſſet publicè vendendus. Ad D id reſpondi, nulla *Oecolampadii* contumelia. Ille in his quæ docuit, non eſt uſus meo conſilio, imò me fortiter contempſit. Quare ſi quos offendit, aut ſi quid timet, non arbitror æquum ut contra meam conſcientiam pro illo depugnem. Quam autem relegationem mihi minitaris, an quia nolo diſcedere à publico judicio, conſenſúque eccleſiæ, quum interim mihi diverſa ſententia perſuaſa non ſit? Vos inter vos digladiamini. *Zuinglius* & *Oecolampadius* adverſus *Lutherum* & *Pomeranum*, & E rurſus *Balthaſarus* adverſus illos, adverſus te *Pharellus*, & tam diſcordi factioni memet adjungam periculo capitis mei, imo potiùs animæ? Si quid mali vobis obtigerit, vobis ipſis imputate. Ego ſemper vaticinatus ſum fabulæ ſic actæ fore parum felicem exitum. *Zuinglius* alicubi citat locum ex *Paraphraſi*. Tanti me facit nunc, qui priùs ſcripſerat me nihil ſcire? *Oecolampadius*, ut audio, in concione taxavit oratorem, me, ſic interpretantur, notans. Notat & in libello *De Euchariſtia*, quo re- F ſpondit *Bilibaldo*. In præfatione vero *Eſaiæ* onerat me invidioſâ laude. Taxat & in commentariis in epiſtolam *Joannis* ſuppreſſo nomine, ſed recitatis meis verbis. quum is locus à me mutatus eſſet, nec mea verba ſat candidè interpretatur. Dixeram quantum hìc eſt mundorum, indicans eam epiſtolam eſſe *Joannis*, quod hujuſmodi gaudeat iterationibus, ille refert quaſi damnârim ocioſam polylogiam. Egregius verò amicus in cujus gratiam profiteri debeam ſententiam apud *Lutherum* hæ- G reticam. Quàm bellè verò *Zuinglius* citat locum in quo utor verbo *conſecrandi*, & tamen colligit me aliud ſentire quàm loquor. Puto magiſtratum hunc non fore tam ſtultum, ut omnes ejiciat hinc qui diſſentiunt ab *Oecolampadio*. Nihil erat in tota epiſtola tua, quod mihi non magnopere diſplicuerit. Bene vale. *Baſileæ*. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimoſexto.

Eraſ. Rot. Simoni Piſtorio S. D.

Epiſt.4. A TAntum ſuſpicionum & querimoniarum undique nobis gignit hoc ſeculum exulceratiſſimum, ut nec vacet, nec libeat omnibus excuſare. Quanquam ego Principi tam pio támque cordato vehementer optarim per omnia ſatisfacere. Itaque licèt obrutus laboribus ad tuam epiſto- B lam reſpondebo paucis, tu quod deerit, de tuo candore táq; facundia ſupplebis. Epiſtola *Thermopolim* miſſa piis omnibus placuit, ſed vehementer offendit *Leonem Judaum Tigurinum*, qui libello *Germanicè* per typographos vulgato, profitetur ſe autorem ejus libelli, quem deteſtatur epiſtola mea, addidit epiſtolam ad me manuſcriptam multo virulentiorem quâ ad pugnam gladiatoriam provocat, verum obticui. Porrò quòd ſic meam cauſam apud Principem egeris, ut diceres me nunquam ex animo diſceſſiſſe ab eccleſiæ præ- C ſcriptis, quid ſibi velit mi *Piſtori*, non ſatis intelligo, qui nunquam vel ex animo vel præter animum ab eccleſiæ placitis diverterim. Verùm oportet diſtinguere cõſtitutiones eccleſiæ, quædam ſunt conciliorũ generalium, quædam ex reſcriptis, quædam epiſcoporum peculiares, quædam *Romani* Pontificis, ſed inſtar plebiſcitorum, quales ſunt conſtitutiones *Cameræ*. Rurſus ex ſynodicis quædam perpetuæ, quædam ad tempus datæ. Item quædam inviolabiles, ut puta nixæ divinis literis, D quædam ejus generis ut pro rerum præſentium ſtatu poſſint mutari. Quoties autem admoneo de mutandis conſtitutionibus, de his ſentio quæ citra pietatis jacturam mutari poſſunt. Nec id tamen uſquam ſuadeo faciendum, niſi ex autoritate Procerum. Atque ut ingenuè quod res eſt fatear, quum incrudeſceret hic tumultus fatalis, planè eram in hac opinione, ut mutatis aliquot conſtitutionibus, illa tempeſtas ad aliquam tranquillitatem redigeretur. Nè quid interim loquar de vi- E ciis, quæ prætextu religionis irrepſerunt in eccleſiam, adeóque invaluerunt, ut propémodum Evangelici vigoris ſcintillam extinxerint. Hoc quid ſit, non omnes intelligunt. Principes rectè faciunt, dum cavent nè publici ſtatus compages laxentur. Verùm hoc conſcientiæ negotium eſt. Nunc poſteaquàm video neutram partem alteri velle concedere, nihil aliud quam precor, ut Dominus det felicem exitum, non enim video quis alius id poſſit. Multi putant ſuppliciis & legibus hoc ma- F lum ſopiri poſſe, & fortaſſe ſopietur, ſed ad tempus: & ſi perpetuò poſſit, non ceſſabunt tamen tacita murmura, judiciáque conſcientiarum. Nec vacillaret autoritas eccleſiæ, ſi quædam per eccleſiæ Proceres ex cauſis gravibus mutarentur, quod jam toties factum eſt à majoribus. Venio nunc ad conſilium hujus urbis magiſtratui exhibitum, cujus antigraphon ex archetypo mitto, ſi quid fortè de ſuo addiderunt qui evulgârunt. Mitto ſimul & ad *Glareanum* literas in hoc ſcriptas, ut G per illum excuſarer ſenatui, priuſquàm à conſulibus adirer. Nihil egi. Suſpicor hoc à quibuſdam *Lutheranis* ſubornatum, hac arte, ut ſi ſuaderem ipſis accommoda, haberent me ſibi obnoxium; ſin minus, conflarem mihi civitatis hujus grave odium. Summis enim viribus hoc tum contendebant quidam, ut hìc omnia fierent quæ fieri vi-

A demus *Tiguri*, promiſſa eſt mihi ſilentii perpetuâ fides. Ita temperavi conſilium pro civitatis præſenti ſtatu, nam uni Reipub. datum eſt, ut nec excitarem hìc tragœdiam, non mihi tantum periculoſam, nec autoritatem eccleſiæ permitterem quorumlibet arbitrio. Et tamen hoc conſilium utcunque temperatum adeo placuit conſuli, ut preſſerit tres menſes, nè exhibiturus quidem, ni quidam eccleſiaſticæ partis efflagitâſſet. Certè ex eo conſilio nihil hìc innovatum eſt, niſi quòd B omnia moderatiùs acta ſunt quàm cœperant. De *Lodovico Bero*, planè lapſus es in nomine. Nam is vir & pius eſt & doctus, ab omnibus iſtorum dogmatibus diſſentiens, ſed à nullo magis quàm de Euchariſtia. Nam is præſedit in concilio *Badenſi* eccleſiaſticæ partis nomine. *Capitonem* opinor volebas dicere, cujus nulla laus eſt in illis literis. Quod ſcripſi neutram partem mihi videri ſobriam, non inceſſitur eccleſia, ſed quidam qui plus obtrudunt nobis quàm ne- C ceſſe ſit credere. Id in quoſdam Theologos ac monachos dictum eſt, non in eccleſiam. Veluti Tranſalpini volunt nos profiteri, Pontificem *Romanum* unum eſſe potiorem univerſis eccleſiis ac populo *Chriſtiano*. Habent & Ciſalpini quoſdam articulos, quorum aliquot ego nolim defendere, & tamen ni id facerem vociferarentur. Proinde non dixi me in neutra parte eſſe, ſed neutri addictum eſſe. Addictus autem eſt, qui ſervit in omnibus. Nec opinionibus tantum eſſet ſervi- D endum, ſed moribus etiam & ingeniis, quæ comperio corruptiſſima in nonnullis, qui magnis clamôribus videri volunt agere negotium eccleſiæ. De libris *Lutheranis*, non prorſus hinc arcendis videbatur id temporia eſſe ſatis pro hujus Reip. ſtatu. Si eccleſia permitteret uſum ſacramenti ſub utraque ſpecie, nè tantulum quidem incommodi video. Nam id aliquando *Bohemis* permiſerat eccleſia. Nec probo tamen, ut quiſquã hac gratiâ turbas excitet in populo *Chriſtiano*. Ego E nec ſacerdotibus permitto conjugium, nec monachis relaxo vota, ni id fiat ex autoritate Pontificũ, ad ædificationem eccleſiæ, non ad deſtructionem. Eò perpellere pueros ac puellas inhumanum arbitror, & pium eximere fraude captos. In primia optandum eſſet, ſacerdotes & monachos caſtitatem ac cœleſtem vitam amplecti. Nunc rebus adeo contaminatis, fortaſſe levius malum erat eligendum. Hæc opinio ſi non placet eccleſiæ præfectis, pro ſomnio ducatur. Quod ſcribis de quorundam F impia licentia, nullus homo per me factus eſt ad talia animatior, ſed aliquam multos coercui. Tu paganiſmum times, ego *Judaiſmum* jam omnia fere video occupâſſe. Si ſacri pariter ac prophani, ſi magni cum parvis ſynceris animis converteremus nos ad Principem fidei noſtræ *Chriſtum*, & agnoſcentes ſua quique mala, concordibus votis illius miſericordiam imploraremus, brevi videremus horum tumultuum felicem exitum. Nunc dum plerique privatis commodis intenti ſunt, nè G publicis quidem rectè conſulitur. Quod ob unũ aut alterũ deprehenſum malè ſentire videris de *Græcis* literis, vehementer alienũ eſt & à prudentia tua, & ab ingenii tui candore. Eadẽ opera ſentiendũ eſſet de omnibus bonis literis. Quod autẽ inter harum profeſſores initio complures non fuerint alieni à *Luthero*, partim in cauſa fuit, quorundam improbitas, qui multis annis ἀκήρυκτον πόλεμον terra

mariqne geſſerunt adverſus hoc ſtudiorum genus apud nos refloreſcens. Longa eſt ſabula. De *Reuchlino* meminiſti. Plura nos vidimus. De illo noſtro non queo ſatis demirari, quid homini venerit in mentem, nec ulla res unquam æquè mihi præter expectationem objecta eſt. Quid hoc ad *Græcas* literas, ſine quibus cæca eſt omnis eruditio? Quæ miſi proximis nundinis, arbitros eſſe perlata. Scripſeram enim & illuſtriſſimo Principi, & *Emſerò*, & tibi. Poculum erat gratiſſimum, uberiùs tamen delectatus ſum laudatiſſimi Principis teſtimonio. Quod mihi longam vitam optas optime *Piſtori*, jam potior eo quod optas. Diu vixi, ſi tamen vixi. Medici nihil pollicebantur opis, & ſi polliciti fuiſſent, non admodum illis fiderem. Itaque relictis illis *Chriſto* me commiſi. Is ſive longum, ſive breve volet eſſe quod ſupereſt vitæ, æqui bonique conſulam. De *Luthero* coercendo etiamſi certa ſpes eſſet, & ſi maximè par eſſem iſti negotio, & ſi non minus liberet quàm vacaret, tamen per quoſdam ut video conjuratos non licebit. *Lutetia* miſit nobis quatuor libros hoc anno, ſimpliciter famoſos ac palàm inſanos. Res ut ſuſpicantur, geritur ex conſenſu ſodalitii Theologici, non quòd omnes iſta probant, ſed pars, ut fit, improbior, vincit meliorem. Subornant ad hanc ſabulam agendam aliquot glorioſos, ac planè ſenſu communi carentes, in primis *Sutorem Cartuſianum & Beddam*. Quidam oratorem agens apud Cæſarem, παρακυρευτίων ſcripſit virulentiſſimum librum in me, ac ni fallor jam edidit, quum in *Britannia* nunquam præ ſe tulerit, quod animus eſſet in me ſcribere. Excitârant & illic tumultum monachi *Salamantini*. Sunt aliquot etiam *Romæ*, qui ſcribunt in me præter *Stunicas*. Unum libellum ad me miſit is qui ſcripſit *Albertus Pius*, alter ſine titulo miſſus eſt per amicos. Nondum enim editus eſt, ſed volitat per manus aulæ Pontificiæ, quo nec *Oreſtes* furiis agitatus ſcriberet quicquam furioſius, nec me fugit quis ſit autor. Sermo cum moribus congruit, nam mihi domeſticè notus eſt. Habet & *Hiſpania Stunicas* alteros, ut nè quid de *Lovanio* dicam. Omnes ad objurgandum & calumniandum diſerti ſunt. Sub has nundinas ſuſcepimus laboris pẽſum quàm pro valetudine gravius. Nam præter alia recudimus Novum Teſtamentum, Annotationéſq; magnis acceſſionibus locupletamus. Arbitror enim *Hieronymo*, provérbii:, & huic operi propémodum juſtam curam eſſe datam. Et tamen ſi viriculæ corpuſculi ſufficient, abſolvemus quod orſi ſumus in *Lutherum*, etiamſi nihil tam ſanctè támque circumſpectè ſcribi poteſt à me, quod non calumnientur quidam, devotis animis hoc agentes, nè quid fructus ex meis libris redeat ad lectorem, nec aliud agentes quàm ut victus contumeliis concedam in caſtra *Lutheranorum*. Quod nunquam efficient, donec propitius Dominus mihi mentem hanc eſſe patietur. Atque illud mi *Piſtori*, tuo Principi audacter de me pollicetor, me quod dicere cœperam, nec ex animo, nec præter animum unquam vel acceſſiſſe, vel acceſſurum ulli damnatæ factioni, nec me aliud agere in meis lucubrationibus, quàm ut linguas ac bonas literas gravioribus diſciplinis adjungerem, ut ſcholaſticam theologiam apud multos ad ſophiſticas contentiones prolapſam ad divinæ ſcripturæ fontes revocarem, ut in moribus hominum minus

A eſſet ceremoniarum, in animis plus pietatis, ut Epiſcopi & ſacerdotes ſui meminiſſent officii, ut monachi verè id eſſent quod dicuntur, denique ut perverſiſſima de pleriſque rebus judicia eximerentur ex animis hominum, quibus jam orbis inſtupuerat. Hæc me perſpiciet agere, qui ſobrius & integer mea legit. Cæterùm ſi iſti eodem animo legerent *Chryſoſtomi*, *Hieronymi*que ſcripta, quo mea legunt, plura reperirent, quæ reprehenderent quàm in meis reperiunt. Bene vale. *Baſi-*
B *leæ*, Anno M.D.XXVI.

Eraſmus Roterodamus Georgio Duci Saxoniæ S. D.

ILluſtriſſime Princeps, accepi literas tuæ celſitudinis, unà cum his quæ meâ cauſâ vertenda curaveras, quorum nihil non fuit gratiſſimum, quâ de re ſcribam alias per otium, nunc quod ſolum licuit, ſignificare viſum eſt Illuſtriſſimæ cel- *Epiſt.5.*
C ſitudini tuæ. Sub Cal. Junias miſi per nuncium hujus civitatis publicum in hoc propriè conductum, epiſtolam ad concilium *Badenſe*, in quo nuper fuit diſputatio, cauſam ipſa cujus exemplum ad te mitto declarabit epiſtola. Inde reverſus nuncius attulit epiſtolas & ſchedas modò dictas, ſed præterea nihil. Quum nihil audiremus de poculo, quod tua benignitas nec promerenti, nec expectanti ſe miſiſſe ſcribit, rogare cœpimus nuncium, unde recepiſſet eas literas, ait à quodam
D ut apparebat docto, qui venerat ad hoc concilium, alioqui prorſus ignotum. Suſpicabamur venturum per *Copergum*. Is ante paucos dies miſit huc Xenia quædam ex *Polonia* miſſa, nec ullam in literis fecit poculi mentionem. Si quo caſu poculum apud te manſit, bene res habet. Ego enim jam ejus muneris fructum percepi, videlicet tuæ erga me benevolentiæ. Sin miſſum eſt, non committendum eſt ut tibi ſimul & mihi pereat. Si hæc epiſtola reddetur in tempore, poteris ad nundi-
E nas *Francfordienſes* ſignificare cui commiſeris. Hoc tantum in præſentia licuit ſcribere, ut valetudine & laboribus oppreſſo. Precor ut Dominus Illuſtriſſimam celſitudinem tuam proſperet in omnibus. Datum *Baſileæ* III. Calend. Auguſt. Anno M.D.XXVI.

Eraſ. Rot. Georgio Duci Saxoniæ S.D.

ILluſtriſſime Princeps, quum hanc reſponſionem *Epiſt.6.*
F apparatem, celſitudinis tuæ literæ multum diúq; quæſitæ, noluerunt ad manum venire. Ita ferè fit, ut quod maximè quæritur, fugiat maximè, & interdum diligentiùs ſeponendo perdimus quod in primis ad manum eſſe volebamus. Proinde ex his quæ memoriâ teneo reſpondeam oportet. Scripſeram ante dies aliquot de literis tuis redditis ſine poculo, ſed paulo poſt civis quidam *Baſilienſis* mihi reddidit, ex fide cujuſdam negotiatoris *Argentinenſis*, quod & chirographo
G meo teſtatus ſum. Erat profectò munus & magnificum & elegans, verùm eo non perinde ſum delectatus, atque animi in me tui jam ab omni ſuſpicione defæcati, veréque benevoli tam inſigni teſtimonio. Nec mediocre ſolatium in his fatalibus turbis attulit illa celſitudinis tuæ epiſtola, tam amica, tam alacris & candida. Nec ſemel legi literas, quibus *Luthero* pro-

A provocanti reſpondes, mirè feſtivas, ingenuas, ingenioſas, & quod eſt *Chriſtiano* Principe dignũ, ſeveritatis habent ſatis, ſed longè plus clementiæ. Utinam Dominus immutet mentem illius, & obtemperet admonitioni tuæ ſaluberrimæ, quâ claudis epiſtolam tuam. Ego profectò nunquam ſatis demirari potui hominis ſpiritum & ingenium. Si malo perverſóque ſpiritu ducitur, quid unquam exortum eſt exitiabilius eccleſiæ catholicæ? Sin bono, in multis deſidero fructus euangelici ſpiritûs, nè dicam in omnibus. Sin mixto, qui poteſt B duorũ ſpirituũ tantus eſſe vigor in eodẽ pectore? Multa quidem irrepſerunt in vitam *Chriſtianorum* vicia, jam non ferenda, quædam ſic abierunt in conſuetudinẽ, ut pro virtutib' habeantur. Itaq; piis hominibus multa diſplicent, quæ mutata vellent, ſi citra tumultum orbis fieri queat, cujus animi ſcio Cæſarem eſſe. Sed *Luthero* diſplicẽt omnia. Verùm iſta factio, etiamſi nemo ſcriptis oppugnet, etiamſi Pontifex & Cæſar conniveant, ultrò C diſſipabitur, tanta eſt inter ipſos diſcordia, nè commemorem mores hujus populi, quem nobis gignit hoc euangelium, minimè euangelicos. Supereſt ut Principum autoritate pollens ſapientia, ſic coerceat ſeditioſam *Lutheranorum* licentiam, nè altera ex parte ſurgat periculoſius inceodium, de malis monachis loquor, & nonnullis ejuſdem farinæ Theologis, qui quales apud vos ſint neſcio, apud *Hiſpanos, Ungaros, Polonos, Anglos, Brabantos*, ſed præcipuè *Gallos* ex conſpiratione miram orſi ſunt D tragœdiam, adverſus bonas literas, & me per quem putant hæc ſtudia vel excitata vel adjuta. Viciſſent clamoribus & libris ſycophanticis, nam hiſce præſidiis fidunt, ni Principum ac Præſulum autoritas impotentes illorũ & centauricos motus cohibuiſſent. Quod idem ante paucos dies Rex *Chriſtianiſſimus* fecit in *Gallia*, cujus fabulæ ſi tua celſitudo partem aliquam volet cognoſcere, poterit ex his quæ miſimus *Hieronymo Emſero* tuæ benignitatis alumno. Non enim auſus ſum illuſtriſ- E ſimam celſitudinem tuam, Reip. negotiis occupatiſſimam, tam loquacibus nugis obtundere. Quam inſtructus ſim adverſus *Lutherum*, aut quid ſimus profecturi libellis neſcio. Nam *Diatriba* mea quid aliud effecit, niſi ut ille ſuum dogma magis etiam confirmaret? Certè pro meis quantuliſcunq; viribus non deero Catholicæ concordiæ, cui & vitam debeo. *Hyperaſpiſtæ* pars altera jamdudum exiiſſet, ſed oborta quorundam, de quibus modò dixi, per omnes mundi plagas, conſpiratio, F coegit relictis quæ erant in manibus, libris & epiſtolis, præſenti malo occurrere. Nam hac tempeſtate *Lutetiæ* miſit nobis quinque volumina in me ſcripta, furioſis calumniis plena. Idẽ in aliis quoq; regionibus adornabant. Et tamen utriq; negotio ſatisfeciſſem, ni menſe Junio talis morbus occupâſſet hoc corpuſculum alioqui caducum, ut medici nihil vel opis vel ſpei ſint auſi polliceri. Itaque ſolius Dei præſidio fretus vivo, victurus donec illi viſum fuerit. Recipiam nunc in manus quod cœ- G ptum erat, & ſi Dominus dabit aliquid virium abſolvam brevi. Exemplar literarum ad tuam celſitudinem *Lutheri*, & tuæ celſitudinis ad illum, miſi in aulam *Anglicam*. De profeſſore quem miſeram, ſcripſi rem omnem *Emſero*. Quòd tua benignitas ſtudio provehit linguas ac bonas literas mihi longè gratiſſimum eſt, quòd ut perpetuò facias te majorem in modum rogo. Illuſtriſſimam Cel. T. incolumem ac bonis omnibus florentem ſervet omnipotens Dominus, qui per vos ſedatis hiſce tumultibus, eccleſiæ ſuæ pacem & tranquillitatem reſtituere dignetur. Datum *Baſileæ* poſtridie Calend. Sptemb. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimoſeptimo.

Eraſ. Rot. Nicolao Montenſi Decano, & Cancellario Academiæ Lovanien. reliquiſque Theologis S. D.

Honorandi fratres, libellum tam indoctum *Epiſt. 7.* editum eſſe non minus veſtrâ cauſâ doleo quam meâ. Ex literis interceptis, & ex *Anglia* huc miſſis, compertum habemus, qui ſint actores hujus inſanæ fabulæ. *Godefrido Taxandro* datus eſt titulus, *Cornelius Duvellandius* ſcripſit maximam partem. Ex libro *Vincentii*, quem in me ſcripſerat, ſunt addita multa. Adjuvit & *Gualterus* quidam. Collegi LXX. manifeſta mendacia in tam exiguo libello. Quid dicent docti cordatique quum talia legent? Ego hic Pontificis & Regum hortatu belligeror adverſus *Lutheranam* factionem non minus ferocem quàm potentem, haud abſque mei capitis periculo, & iſtic mihi ſuſcitantur tales tragœdiæ. Habebam in manibus quædam quæ videbantur aliquam hujus mali partem oppreſſura, verùm edere non erat tutum, niſi loco commutato. Id quod hactenus per valetudinem & occupationes non licuit, nunc per cruentos rerum tumultus non licet, etiamſi per cætera liceret. Non poſſum vobis deſcribere ſtatum *Germaniæ*, cæterùm pro rebus præſentibus geſſi me ſynceriſſimâ conſcientiâ, ſicuti decet hominem *Chriſtianum*, qui ſemper expectat ſupremum vitæ diem, quem mihi ſcio eſſe in proximo. Idem agimus vos & ego, licet viâ diverſâ. Quòd ſi ſic oppugnor ab his quorum partes pro viribus adjuvo, cur me diverſæ partis objicio furori? Vos fortaſſe ſperatis malum hoc ſuppliciis opprimi poſſe, utinam utcunque compoſitum eſſet. At ego nullum video finem, niſi malo minimè vulgari, remediis neutiquam vulgaribus occurratur. Si meis conſiliis initio fuiſſet obtemperatum, fortaſſe res non exiiſſet in hanc rerum omnium confuſionem. Quid prodeſt uſtura & ſectio quum totum corpus occupat febris? Malum in venis eſt, quod niſi pharmacis eluatur, nulla ſpes eſt ſanitatis. Morbus oppreſſus ex intervallo recurret majore cum periculo. Cœperat *Ferdinandus* uti violentis remediis, mutavit ſententiam. Si Cæſar adeſſet, fortaſſis idem faceret. Non hæc dicuntur in favorem *Lutheranorum*, aut plebis malè tumultuantis, ſed in favorem publicæ tranquillitatis. Scripſi quædam quæ offendunt *Ecmundanum*, ſed utcunque habent ſuperiora, deſinat ille, ego obliviſcar omnium. Hoc utrunque noſtrum magis decet, me qui brevi ſiſtendus ſum ante tribunal *Chriſti*: illum qui theologi ac monachi perſonam ſuſtinet, ac me fortaſſe brevi ſecuturus, & quis novit an etiam præcurſurus. Eſt mihi pax cum Pontifice, cum Cæſare, cum *Ferdinando*, cum Card. cum Regibus, cum orthodoxis Epiſcopis, cum uno *Ecmundano* & *Vincentio* pax coire non poteſt. Eſt mihi bellum irreconciliabile cum univerſis *Lutheranis*, ſatis erat ab una parte impeti. Hæreſes & ſchiſmata non poſſum amare, bonas literas non poſſum odiſſe: Nec

tamen inimicus ſum protinus illi cui non placent bonæ literæ, modò nè nimium obſtrepat iis qui diligunt. Toties dixi & repeto, ſi quid offenditur in libris meis, quod meritò offendit aures animóſque veſtros, indicate & mutabitur, & habebitur gratia. Diſſentimus inter nos verbis potiùs quàm ſententiis, quod idem evenit Stoicis & Peripateticis. Ego paratus ſum omnem animi rancorem deponere, non aliter quàm ſi ſim hodie moriturus. Si qui ſunt inter vos qui pacem aſpernantur, hæc epiſtola me liberabit apud *Chriſti* tribunal. Bene valete. *Baſileæ* poſtrid. Nonas Septemb. Anno M.D.XXV.

Eraſ. Rot. Benedicto Iovio Mediolanenſi S.D.

Epiſt. 8. EQuidem humanitatis laudem quam tu mihi pro tuâ humanitate affatim tribuis non gravarer agnoſcere, ſi mihi per valetudinẽ & aſſiduos ſtudiorum labores, quos penè ſuperant literarum officia, liceret eam præſtare, quibus & vellem & debeo. Cæterùm quis poſthac ut ἄτοπον admiraturus eſt, τὸ ἐκ μυίας ἐλέφαντα, quum tu, ſi Muſis placet, ex *Eraſmo* verè *Batavo* facias *Varronem*? Quid enim mihi cum illo commune, niſi fortè ſenectus & πολυγραφίας? Satis feliciter excitârant apud *Germanos* linguarum ac politiorum literarum ſtudia, nec omninò malignè reſpondit induſtriæ theatri noſtratis applauſus (Nec enim *Italis* agebatur hæc fabula) niſi fatalis hic tumultus ex tranſverſo fuiſſet obortus, qui primum diſſidiis, & inſanis conflictationibus commiſcuit omnia, nunc ad multam humani ſanguinis inundationem progreſſus. Quis homo, ut nihil ſit aliud, non ingemiſcat tam latè vagantem humanæ tranquillitatis calamitatem? Tolerabilius eſſet malum, niſi ruina noxiæ partis multos innoxios involveret exitio. Fit interim quod ſolet in publico incendio, ſibi quiſque quod poteſt rapit. At vereor nè Principes quidam hoc fatali malo abutantur ad ſuam tyrannidem. Sunt populi, quos mundus jam pridem gravatè fert, & ſubinde meditatur excutere. Qui primùm erant pauci bonique velut *Æginetæ*, nunc plurimi ſimul & peſſimi totum orbem occupârunt, permixti ſunt plebi, invaſere magiſtratus, penetrârunt in aulas Principum. Si coneris unum quempiam ulciſci, condenſant ſeſe phalanges. Ab his primum orta eſt hæc tragœdia odio meliorum ſtudiorum. Hi nunc inſultant & jactitant, ex linguis ac politioribus literis malum hoc eſſe natum, & inveniunt Principes quibus hoc perſuadeant. Et me clamitant novandorum ſtudiorum autorem & anteſignanum, quod mihi quidem in totum inficias ire nec licet nec libet. Horum tyrannicos ſpiritus & effrenatam audaciam deus aliquis compeſcat. Video bonis literis & harum cultoribus famam & exitium inſtare. Verùm hanc nimis prolixam querimoniam præſtat miſſam facere. Neque *Nonnum* neque *Germanum* illum ſcholiaſten uſquam vidi, οὐδ᾽ ἀρχὴν apud *Græcos* uſurpari pro *prorſus* aut *omnino*, nunquam apud me dubium fuit. Nec enim uno in loco ſic poſitum invenio, nec mihi veriſimile eſt, hoc fugiſſe *Politianum*. Verùm, ni fallor, aut eam ſermonis formam apud probatum aliquem autorem repererat, aut viſum eſt exprimere *Græcam* figuram, quòd veteres eruditi ſolent non

A illibenter facere. Sed non arbitror huic ſermonis tropo reſpondere τὴν ἀρχήν. Etenim cujus rei ne initium aliquod cœptum eſt, ea omninò non fit τὴν ἀρχήν, niſi quod in *Gregorio Nazianzeno* ſemel invenio, σὺ δὲ οὐδὲ ὑμῖν τὴν ἀρχήν, at non ſine negatione. τὴν ἀρχὴν abſque negatione, præter quàm apud *Joannem* nuſquam reperio; quod ſi rectè loquitur, quod eſt extremum dicturus, τέλος, congruenter ex multis quod eſt primum dicturus, rectè dicit τὴν ἀρχήν. Neſcio an
B videris tertiam Novi Teſtamenti editionem. In ea paulo accuratiùs hiſce de rebus diſputo. De orthographia quarundam dictionum, non ſoleo cum quoquam contendere, præſertim quum ea nec apud omnes nec omnibus ſeculis fuerit eadem. Verum eſt tamen eam eſſe probatiſſimam, quæ proximè refert originem, niſi publicus conſuetudinis conſenſus reclamet. *Adfero* malim quam *affero*, & tamen non auſim dicere *beryllum* pro *ſerpillo*. Quæ diſſeris de antiquitatibus, mihi qui-
C dem voluptati fuerunt, nec mihi ſolùm, ſed eruditis etiam aliquot, quibus hanc ob cauſam tuas literas communicavi, præſertim *Beato Rhenano*, viro quum undiquaque doctiſſimo, tum hujus quidem generis adprimè curioſo. Nobis non vacat iſtiuſmodi deliciis oblectare animum. Sanè recreavit me in literis tuis *Alciati* mentio, qui quod eſt rariſſimum, cum eruditione tam varia, támque non vulgari, & ſingularem prudentiam & admirabilem ingenii candorem copulavit, ingens
D olim decus futurus & ſtudiis & patriæ, ſi fortuna dotibus illius aliquâ ſaltem ex parte reſponderit. Bene vale. M.D.XXV.

Eraſ. Rot. Natali Beddæ S.

SAne gaudeo & ipſe, non redditam epiſtolam illam prolixam, ſine altera, quandoquidem videtur offendiſſe animum tuum. Eam uni tibi ſcripſeram, tantúmque de tua humanitate mihi *Epiſt.* 9.
E perſuaſeram, ut te crederem noſtram libertatem, aut ſi mavis licentiam, boni conſulturum. Eſt quidem præcipuum officium amicitiæ monere quum res poſcit amicum, verùm oportet hoc officium inter amicos eſſe mutuum. Et tua ſingularis eruditio, me non eget monitore, tamen ſæpe etiam eſt olitor valde opportuna loquutus. Deniq; qui ſedulò monet, licèt fruſtra moneat, tamen hoc nomine collaudandus eſt, quòd prodeſſe voluit. Gratiſſimæ ſunt annotationes quas
F mittere dignatus es; Utinam miſiſſes & illa quæ tantopere offendunt in epiſtola ad Epiſcopum *Baſilienſem*. Simúlque librum cujus editionem moliris. Nuncius erat certiſſimus, mihíque propriè ſat æquâ mercede in hoc conductus. Quanquam & quod huic *Conrado* bibliopolæ commiſeris, tutò ad me perveniet. Præſtat tamen ut quæ mittes obvoluta tunica & funiculis obligata obſignes. Pauxillulum eſt laboris. Ægrè lego manum amanuenſis tui, ſed tamen legò. Minus eſſet nego-
G tii, ſi tantum ea notares, quæ pertinent ad negotium doctrinæ *Chriſtianæ*, quæque credas excuſari non poſſe. Primus articulus eſt, *Num omnes quæ Paulo aſcribuntur epiſtolæ, illius eſſe citra controverſiam dicendæ ſint*, hoc non video cur debeat reprehendi, niſi fortè putas epiſtolas ad *Laodicenſes*, & ad *Senecam* eſſe ſine controverſia *Pauli*. Ut maximè verò detorqueamus

hoc

A hoc dictum meum ad *Hebræis* ſcriptam epiſtolam, lege apologiam quâ *Jacobo Fabro* pridem reſpōdi, & non negabis orthodoxos multos de autore hujus epiſtolæ vehementer dubitaſſe: Nec ulla eccleſiæ autoritas vetat hactenus dubitare, niſi fortè continuò *Pauli* eſt, quod *Pauli* titulo legitur in templis. Verùm ibi multa leguntur alia, de quibus dubitare nefas non eſt. Attamen ſi hæc quoque non pigebit annotare, mihi non erit ingratum. Quod ſi dignaberis tribus verbis B indicare quid te moveat, exiſtimabo conduplicatum officium.

Berus fatetur ſe epiſtolam illam poſtquàm fuerat edita per typographos denuo legiſſe, notatis aliquot locis, ſed quæ nullius eſſent momenti, niſi accederet interpres iniquus. Oravi ut tertiò relegeret, ac promiſit ſe facturum. De peſſimo conſilio ſcribis magno cum ſtomacho. Quale fuerit conſilium hoc non refert. Certè vides me non refugiſſe ſevera etiam judicia Theologorum, ubi contigit. C *Beri* integritatem hìc nôrunt omnes. Fucum in eo ſuſpicari, nè adhuc quidem poſſum. De doctrina ſi minus poſſum judicare, vos ipſi judicâſtis, qui illum habuiſtis dignum primâ laureâ. Nec video quid illa epiſtola ſuffragetur *Lutheranis*. Jam dogmata *Lutheri* regnabant. Et hìc per ſeditioſos quoſdam ſummo contemptu & inſultatione conſuetudinis eccleſiaſticæ, inducebatur ſarcophagia, ducebantur uxores, aliàque multa fiebant adverſus eccleſiaſtica inſtituta. Huic ſeditioſæ temeritati D oppoſui illam epiſtolam & profeci, eáque primum excitavit fremitus *Lutheranorum* in me. Quos inſaniſſe oportuit, ſi epiſtola pro ipſorum conatibus facit. Vehementer laudo cœlibatum, ſed ut nunc habet ſacerdotum ac monachorum vita, præſertim apud *Germanos*, præſtaret indulgeri remedium matrimonii. Quotuſquiſque eſt in orbe, qui jejunat? Quàm multi ſunt qui veſcuntur carnibus quum libet? Et arbitror plures bene jejunaturos, ſi jejunium perſuaderetur potiùs quàm E præciperetur. Nihil tamen horum mutari volo præter autoritatem Eccleſiæ. Nec ea mutatio damnat patrum inſtituta, ſed admonet, fortè pro horum temporum moribus variandum eſſe remedium. Id ſi non placet eccleſiæ Proceribus, nihil habent *Lutherani* quod erigant criſtas, quum cenſeam nihil eſſe novandum, niſi interveniente Eccleſiæ autoritate. Sed deſino, nè rurſus moleſtus ſim meâ copiâ. Quanquam ſolent reis plures infundi clepſydræ, quàm actoribus. Expedita F res eſt accuſare, ſed multiloqua defendere. Facilè mihi perſuades ut tibi fidam, quanquam ſi verum eſt, *Beri* conſilium fuiſſe tam infelix, cui tutò fidendum eſt? Affirmas te non falſurum. At falli potes, opinor. Ego hactenus meliùs ſenſi de Theologis *Sorbonicis*, arbitrans unicuivis illorum tutò fidi, non uni cuipiam. *Jodocum Clithoveum* ſemper amavi: Candidiùs tamen erat facturus, ſi *Dionyſium* aſſerens, cum *Valla* potiſſimùm dimicâſſet, qui hujus ſententiæ primus autor extitit. G Verùm non ſum is, qui talia non queam concoquere. *Petro Sutori*, ſi tantum tibi tribuit, utinam perſuaſiſſes, ut aut non ederet talem librum, aut moderatiùs ſcriptum ederet. Nihil enim adhuc legi illo vel indoctius, vel furioſius. Reſpondi homini, huc adhortantibus amicis, nec ullius rei me magis pœnituit, quàm illius operæ. Audio librum illius conſpui ab omnibus doctis ac bonis etiamſi nemo reſpondiſſet. Suades nè talibus reſpondeam, & utinam ſuaſiſſes in tempore. Verùm illi prius ſuadendum erat nè ſic indecorè debacchareturin proximum, non ſine detrimento nominis Theologici, ſi quid mihi credis. Novam tragœdiam cæteris omnibus atrociorem nobis hic peperit *Carolſtadius*, perſuaſit in Euchariſtia nihil eſſe præter panem & vinum. Eam ſententiam libellis aliquot editis confirmavit *Zuinglius*: Proximè *Oecolampadius* tanto ſtudio totque machinis argumentorum idem agit, & tantâ facundiâ, ut ſeduci poſſint, ni vetet Deus, etiam electi. Hæc civitas vacillat. ſed ſic ut videatur ſanabilis. Cogor itaque poſthabitis meis omnibus in hoc certamen deſcendere, quanquam impar tam arduo negotio. Si liber ad vos pervenerit, intelligetis vobis expedienda arma, nec articulis tantum agendum, ſed perſuaſione. Miſiſſem librū, ſed unicum duntaxat habebam, nec hìc palam venditur. Vale frater in *Christo* mihi ſemper venerabilis. Datum *Baſileæ*, VI. Non. Octobr. Anno M.D.XXV.

Eraſ. Rot. Baptiſtæ Egnatio.

SAlve plurimum vir optime idémque doctiſſ. *Ep. 19.* Doleo tibi ob meas nugas exhibitum negotium. Non eram anxius de excudendis *Adagiis*, quum hìc haberem *Frobenium* ſemper paratum. *Franciſcus* per literas crebro queſtus fuerat me nihil mittere lucubrationum mearum. *Adagiorum* opus, quoniam apud *Aſulanum* primum erat natum, malui ut inibi renaſceretur, ſi modo ipſi cōmodum eſſet. Sin minus, per eundem qui attulerat, remitteret codicem. Hìc nihil erat cauſæ, cur vel tria commutarentur verba. Remiſi *Carolum* meum, ut adferat mihi *Chryſoſtomi commentarios in acta Apoſtolorum*. Dignaberis pro tua humanitate date operam, nè circumveniamur. Id fiet ſi doctus aliquis exploret an codex ſit plenus & an emendatè ſcriptus. Hic *Joannes à Laſco Polonus*, illuſtri loco natus apud ſuos, brevique ſummus futurus, moribus eſt planè niveis, nihil magis aureum aut gemmeum eſſe poteſt. Totus *Hieronymus* jam denuo excuſus eſt; multa reſtitui, quæ prius ſuffugerant. Pauca quædam expugnare non potui: Quorum illud unum eſt in præfatione quam præpoſuit *Ezechieli* verſo, de phagolœdoris & *Seneciis*. Si quid habes imparti. Poterit adjici in fine aut initio. Nam opus non eſt exiturum niſi poſt menſes aliquot. Scio te non murari gloriam, ſed tamen meum fuerit curare, nè bene meritus ſuâ laude fraudetur. *Ambroſium Nolanum* nobis ac ſtudiis ereptum doleo, ſed quandoquidem omnibus ſemel eſt moriendum, ille nec vixit incommodè multos annos, nec infeliciter mortuus eſt. Precor illi Deum propitium, & inter piorum animas quietem perpetuam. Bene vale. *Baſil.* V. Non. Octobr. Anno M.D.XXV.

Eraſ. Rot. Thomæ Lupſeto S. D.

QUid ego nunc tibi gratias agam *Lupſete* chariſſime, pro tuis tam fidelibus officiis, quaſi *Epiſt. 21.* verò quicquam novi feceris? De proverbiis excudendis non eram anxius. Sed hic eſt *Caroli* mei genius, in re quamlibet levi multum pulveris movet. *Comentarios in Acta Chryſoſtomi* deſiderabam, ſed

ille maluit redire vacuus, puer tenellus, & omnis
laboris impatiens. Nunc curatum eſt ut equo re-
deat. Tu tantum vide nè liber ſit mutilus aut
mendoſus. Spero *Pacæum* noſtrum jam convaluiſ-
ſe: Malè ſit iſtis legationibus ac relegationibus:
Illud ingenium Muſis erat natum; vereor autem
nè nonnullam mali partem addiderint, τὰ ἀη-
δίαν. Periclitatur & *Philippus Melanchthon* eo-
dem inſomniæ, ut ferunt, morbo, cui *Fredericus*
Dux moriens legato reliquit mille florenos aure-
os. *Lutherus* duxit uxorem, puellam mirè venu-
ſtam, ex clara familia *Borna*, ſed ut narrant indo-
tatam, quæ ante annos complures veſtalis eſſe de-
ſierat. Quin & ipſe *Lutherus* pallium & barbam
philoſophi poſuit, fratrum hortatibus huc ada-
ctus. Vivit mecum *Thomas Greius*, una cum filio
natu minimo, is negat quicquam novi fieri in
Anglia: Metus obſtat. Agricolarum tumultus ut-
cunq; ſedatus eſt, ſed cum hydra res eſt, uno malo
reſecto, ſuppullulant alia. Magna rerum novarum
molimina, ſed nullam video certam ſpem pacis.
O te felicem cui datum ſit, omnium rerum ſecuro
in Muſarum viretis ludere! Ego hac ætate, cui
miſſio dari ſolet, cogor retiarium agere, imò co-
gor cum beſtiis depugnare, ſolus cum multis, ex-
armatus cum iis quæ non tantum dentibus & un-
guibus, ſed & venenis armatæ ſunt. *Lutherum*
tam ferum, ut aiunt, aprum in me provocavi. Ha-
bet ille librum ἀντίμαχον paratum, nec ſatis con-
jecto, quo conſilio premat tam diu. *Carolſtadius*
hic clam ſparſis libellis aliquot, *Germanicè* ſcri-
ptis, perſuaſit in Euchariſtia nihil eſſe præter pa-
nem & vinum. Is error tantâ celeritate corripuit
animos omnium, ut ad *Naphtham* flamma tardiùs
tranſvolet. Eam perſuaſionem duobus libellis edi-
tis confirmavit *Hulricus Zuinglius*, nuper etiam
Oecolampadius edito libello tam operoſo, tot ma-
chinis inſtructo, ut provinciam difficillimam tra-
diderit reſponſuris. In hoc certamen ego protru-
dor, ad quævis natus citiùs quàm ad agones. Atq;
adeo dum hæc ago, nihilo ſecius ſum *Lutheranus*,
& famoſis libellis proſcindor. *Latomus* edidit
ſimul tres, ſed à nomine meo temperans, hæc eſt
tota civilitas, verùm miris ſtrophis ludit in caput
meum. Rem ipſam frigidiùs tractat quàm vellem
aut expectabam, nam cauſæ faveo. *Vincentius*,
Dvvelandus, *Godefridus*, *Gualterus*, quatuor *Dom-
minicani*, clam eundem libellum emiſerunt, ple-
num conviciis pluſquam ſcurrilibus, ſed quo nihil
fingi poterat indoctius aut ſtultius. *Lutetiæ* proſi-
liit liber *Petri Sutoris*, quondam *Rabini Sorbonici*,
nunc monachi *Cartuſiani*, μάλιστα ἀτεχνῶς, cui
reſpondi, ſed pœnitet operæ. In *Lutherum* nihil
adhuc ediderunt præter articulos, in me libris de-
bacchantur, ſatis declarantes, quanto pejus oderint
bonas literas quàm *Lutherum*. Hanc gratiam mi-
hi retulerunt pro quorum caſtris depugno cum
hoſtibus, non abſque capitis mei periculo. In cu-
jus comitatu nunc adeſt *Carolus* meus, eſt *Ioannes
à Laſco*, *Poloniæ* comes, ſummo apud ſuos loco na-
tus, brevique ad res maximas evehendus, cæte-
rùm præter eruditionem haud quaquam vulga-
rem, moribus eſt adeo facilibus, candidis & ami-
cis, ut mihi jam vita cœperit adlubeſcere, ex ejus
domeſtico convictu veluti repubeſcenti. Verùm
hæc eſt fatorum invidia. Siquid mali eſt, hæret
ſine fine, nec poteſt excuti: Si quid obtigit bo-
ni, quæ rara avis eſt, ilicò rapitur vix deguſta-

A tum. Quidam Procerum per literas à me petiit,
ut inclytæ Reginæ aliquid ederim de ſervando
conjugio, captæ, ut ſcribunt, libello quem edidi,
De comparatione virginis & martyris. *Vives* illi di-
cavit, *Virginem*, *Uxorem & Viduam*, unde miror
quid præterea deſideret. At tamen illi geram mo-
rem, ubi pugnam hanc de Euchariſtia depugnave-
ro. *Carolſtadius* poſt longos errores reverſus eſt
Vuittenbergam, καὶ παλινῳδίας receptus eſt in Ec-
cleſiam illam. Vide clementiam Euangelicam.
B Bene vale. M.D.XXV.

Eraſ. Rot. Petro Barbirio S. D.

PAtrone magne, miſeram *Carolum* meum *Ro-
mam*, is quoniam tu aberas literas ad te
miſſas retulit; Eas cum his accipies. Etiam atque
etiam te rogo, mitte quàm primum literas teſti-
moniales de non reſidendo: alioqui ſcribit *Joan-
nes Canius* utroſque nos futuros in periculo. Miror
C te in hac re ſic ceſſare, neq; id nunc primum tan-
tum. De penſione Cæſaris nulla ſpes ni redeam.
Hic cara omnia, quæſtus omnino nullus. Soles
polliceri montes aureos è *Pariis*, ſaltem glebam
unam mittito. Novi quantus ſis artifex. Fac ami-
citiam eloquentiâ tuâ confirmes inter me & *Ale-
andrum*. Admiror hominis eruditionem, ingeni-
um amo: Sed ſunt in orbe tot malæ linguæ, quæ
ſuffundunt frigidam. Ego meam emiſi linguam,
poſthac *Eraſmum* habebis elinguem. Miſi *Hovio*
D meo codicem unum. In litera *n*. pag ultimâ, facie
priore circa finem, pro *millia ducatorum*, legendum,
millia talentorum. *Carolſtadius* quum hic elanculum
latitaret, ſparſit libellos *Germanicè* ſcriptos, quibus
contendit in Euchariſtia nihil eſſe præter panem
& vinum. Perſuaſit ilicò pleriſque. Hujus ſenten-
tiam *Zuinglius* jam editis aliquot libellis confir-
mavit. *Batavus* quidam ante annos quatuor egit
idem epiſtola, ſed ſine nomine, quæ nunc excuſa
eſt: Verùm *Oecolampadius* quum eadem hic quo-
E tidie concionaretur, movit multis ſtomachum,
etiam iis qui non oderant *Lutherum*. Tandem
emiſit libellum tam accuratè ſcriptum, tot argu-
mentis, tot teſtimoniis inſtructum, ut poſſit vel
electos, in errorem pertrahere. Liber tamen hic
excuſus non eſt, nec publicè venditur. In hanc
arenam ego protrudor, multo aliis rebus natus. Et
interim dum omiſſis rebus meis hoc ago, non
abſque capitis mei periculo, ii pro quibus depu-
gno, alii aliunde confodiunt me libellis furioſis.
F *Latomus* prælegit tres libellos *Lovanii*, ſubinde
jaculans aliquid in caput meum, ſuppreſſo quidem
nomine, ſed quid referebat? citabat verba
mea. Eos libellos poſt edidit miris ſtrophis diſ-
ſertos. Eodem ferme tempore excuſus eſt libel-
lus in me, plenus criminibus & ſcurrilibus con-
viciis, ſed quo nihil fingi poterat ſtultius, indocti-
us, & inſulſius. Hujus rei laus in multos eſt di-
ſtributa *Dominicanos*; *Godefrido* cuidam *Taxan-
dro* nebuloni vaniſſimo datus eſt titulus, *Corne-
G lius* quidam *Dvvelandus* compoſuit, *Vincentius*
addidit ſuas nænias ex libro quem pridem in me
ſcripſerat, ſed a vicario vetitus eſt edere, *Gual-
terus* quidam addidit floſculos ex *Margarita
poetica*. Hoc facinore confecto, alius alio pro-
fugerunt, *Vincentius* ad inferos. Hæc non
ex me ſomnio, ſed miſſum eſt ad me exem-
plar epiſtolæ, quam *Cornelius* ſcripſerat *Leo-*

nam

nam illi munus hoc præclarum dicavit, ea docet quæ dico eſſe vera. *Petrus Sutor* quondam Theologus *Sorbonicus*, nunc monachus *Cartuſianus*, *Lutetiæ* edidit libellum ſimpliciter furioſum in tralatiſtas & bonas literas. Ei reſpondi, & pœnitet tantum honoris habitum illi belluæ. Cura ut inaureris, tantúmque congeras prædarum, ut nobis utriſque ſufficiat. Geſtiebam nunc evolare in *Italiam*, calculus enim mitius me habet, ſed quædam explicari non potuerunt. Interim obrepſit hyems nunc etiam præpropera. Bene vale. *Baſileæ* quinto Nonas Octobr. Anno M.D.XXV.

Eraſmus Roterod. Leonardo Caſimbroto S.

Epiſt. 13. LEonarde chariſſime, quod *Adagiorum* negotium vos omnes ſollicitos circumegit, agnoſco *Caroli* mei ingenium. Multum ille pulveris movere ſolet, in quamlibet levi negotio. *Adagia* nunc excuduntur in officina *Frobeniana*, quæ res hìc me nunc remoratur, alioqui iſthic advolaturum cum hoc Barone *Polono Joanne à Laſco*, juvene citra arrogantiam erudito, citra ſupercilium magno ac felici, ſed moribus adeo candidis, amicis, jucundis, ut per ejus amabilem conſuetudinem penè repubuerim, alioqui jam morborum, laborum, & obtrectatorũ tædio marceſcens. Quid ego audio? adeóne tibi ſapiunt pepones & melones *Italiæ*? Vereor nè jam & aſinis invideas. Ubi propius cognoris *Italiæ* dotes, fateberis eſſe quod ſit peponibus dulcius. Sed ut memorem admoneam, memineris optime *Leonarde* te non eâ cauſâ iſtuc profectum ut hybridis locupletes *Italiam*, ſed ut eam literarum opibus ſpolies, eâ prædâ ditaturus olim tuam *Flandriam*. Cum Muſis & Gratiis tibi nunc res eſt, quibus quàm conveniat cum *Cypride*, tu videris. Solent *Brugæ* tuæ gignere ingenia feliciſſima planéque *Atticis* ſimillima. Tibi verò contigerunt ejuſmodi naturæ dotes, ut inter felices etiam videare feliciſſimus. Hæc protinus magnam de te ſpem concitârunt. Eam vehementer confirmâſti ſtudiis tuis hactenus feliciter tractatis. Nunc verò poſteaquam adiſti *Patavium*, locupletiſſimum ac celeberrimum optimarum diſciplinarum emporium, facilè divinas, quàm nihil plebeiũ aut mediocre tui de te expectent. Nec dubito, quin niſi parum mihi perſpectum eſt tuum ingenium, ſis omnem de te ſpem, licèt ampliſſimam, amplioribus literarum mercibus ſuperaturus. Non deerunt qui poſſint [illegible], ſed illud munus eſt tuum, & iſto dignum ingenio, ut eruditione tuâ quam plurimos gignas tuæ *Flandriæ* diſcipulos, qui te moribus inculpatis, qui doctrinâ ſingulari, qui facundiâ non vulgari referant. Utinam hæc liceret coram in tuis hortis, quos equidem tibi non invideo, ſed doleo mihi tecum non eſſe communes. Quod Juris Cæſarei ſtudium amplecteris, quum aliis multis de cauſis approbo, tum illa nominatim, quod longiſſimè abeſt à rixis Theologorum, quibus nunc fervent omnia, ſic ut me propemodum tædeat ſtudiorum omnium. Et mihi videris ad tractandam rempub. eſſe naturâ compoſitus. Commendo tibi tuam pubem omnem, id ſi vel impetro, vel fruſtra peto, quæſo ut quod tuâ ſponte facis me illis viciſſim commendes, & horteris meo quoque nomine, ut parentum patriæque expectationi, ut præceptoris eruditioni, ſtudióque reſpondeant. Diſcruciavit animum meum tuus catalogus. *Lupſetus* ſemper fuit animus meus. *Pacæus* talis mihi perpetuò fuit amicus, qualis *Oreſti Pylades*. *Petri Bembi* feliciſſimum ingenium, quum ex fama, tum etiam ſcriptis cognovi. *Reginaldum Polum*, ſic mihi depinxit ſuo calamo *Lupſetus*, ut nullus *Apelles* poſſet expreſſiùs. *Becichemi* nomen primùm tuis è literis didici. *Baptiſtam Egnatium*, jam olim ex familiari convictu novi, virum abſolutè doctum, integrum, candidum, & verè amico amicum. O te felicem cui datum eſt tantis felicitatibus frui! Et me miſerum, quem ætas, morbus, & ad hæc neſcio quis genius malus alligat huic piſtrino! Libebat diutiùs tecum nugari, ſed cogor & aliis ſcribere. Onera *Carolum* huc rediturum. Bene vale. *Baſileæ* quarto Nonas Octobr. Anno M.D.XXV.

Miror ſi hæc tam extemporaria poteris legere, niſi quòd agnoſcis meas notulas.

Eraſ. Hieroſlao à Laſco Poloniæ Baroni S.

VIr clariſſime, quòd ſcribis de mittendo equo, nè ſi *Cyllarum* quidem miſeris aut *Pegaſum*, poſſes è limace facere equitem, nè veriſimile quidem eſt te huc equi cauſa miſſurum famulum, poſteaquam hinc avocatus eſt frater. *Epiſt.* 14. Itaque divino eas literas ſcriptas priuſquam decretum erat revocare germanum. Ejus convictus quoniam mihi tam fuit jucundus, ut vix aliud in vitâ jucundius, non poteſt non eſſe moleſtiſſimus illius abitus. Ejus ſuaviſſima conſuetudine propemodum repubueram. Nec enim à ſuperis optare poteram quenquam meis moribus magis appoſitum. Imò, ut meliùs dicam, ipſius mores tales ſunt, ut omnibus poſſint congruere. Mitigat hunc meum dolorem, primùm quod non omnino præter expectationem accidit. Semper enim divinavi futurum, ut hinc citò diſtraheretur. Deinde quod non ignorarem fatorum iniquitatem. Si quid obtigit bonæ felicitatis, mox eripiunt. Si quid incidit mali, hæret tenaciſſimè, nec excuti poteſt nec avelli. Porrò jnges ſtudiorum occupationes obſtiterunt, nè quid fructus ille viciſſim ex meo convictu reportaret. Minitabamur ſubinde, ſed identidem è tranſverſo obortum negotium interpellabat conatus noſtros. Malebat & ipſe diutiùs Muſarum ocio frui, ſed *Plato* putat ſapientem vel invitum ad reip. commoda rapiendum eſſe. Magis itaque libet veſtræ *Poloniæ* gratulari, quàm meum privatum deplorare incommodum. Linguam meam non diſplicuiſſe Clariſſ. D. Cancellario, vehementer gaudeo ac triumpho ſeriò. Non miraberis autem ſi poſthac ſenſeris *Eraſmum* elinguem eſſe. Propitius aliquis deus feliciter explicet tuam Celſ. ex iſtis tricis quibus te ſcribis involutum. Novi quantus ſis *Hercules*, ſed plurium exemplis declaratum eſt, quàm non ſit tutum, hoſtem quamvis humilem contemnere. Bene vale. *Baſileæ* quinto Nonas Octobr. Anno M.D.XXV.

Eraſmus Rot. Reginaldo Polo Anglo S.

THomas *Lupſetus* ſuis literis te totum ornatiſſ. *Pole* ſic depinxit, ut mihi notior eſſe non poſſes, ſi menſes aliquot domeſticam tecum egiſſem conſuetudinem. *Epiſt.* 15. Corporis figuram effingit pictor, & auribus non nullam hominis partem diſcimus; at intimæ dotes animi, multo precioſiſſimæ, non

niſi

niſi diutino convictu deprehenduntur. Ea pars
epiſtolæ mihi profectò magno fuit ſolatio. Gau-
deo enim his deploratiſſimis temporibus exoriri,
qui bonarum literarum ac pietatis cauſam, &
tueri poſſint & ornare. Non hic occinam laudes
tuas, tantum gratulor tibi tam inſignia benigniſ-
ſimi Dei dona, quæ dignabitur in te ſervare, ſem-
pérque in majus ac melius provehere. Quam im-
pensè te amet *Lupſetus*, ſatis ipſa declarat oratio,
quæ nihil aliud ſpirat quàm incredibilem quandā
benevolentiam, adeo ut me quoque rapuerit in
amorem tui. Miramur quum magnes chalybem
ad ſe trahit: Quis autem tam ferreus eſt, quem
iſte tot doctum in uno concentus non ad amorem
pelliciat? Si *Carolus* meus rediſſet maturiùs, for-
taſſis jam iſthic adeſſem. Non poterat optari co-
mes itineris, vel dux commodior quàm obtigit,
hic *Joannes à Laſco* Baro *Poloniæ*, cujus quam
hactenus fui convictu felix, tam nunc abitu diſ-
crucior. Amabis ſat ſcio tui ſimillimum. Cla-
riſſimæ majorum imagines, dignitates ampliſſi-
mæ, ſpes ampliores, ingenii mira vena, eruditio
neutiquam vulgaris nè tantulum quidem addunt
illi ſupercilii. Et adſunt iſthic quorum conſuetu-
dine poſſim vel rejuveneſcere. *Richardus Paceus*
Pyladeus amicus, *Thomas Lupſetus* quem ſemper
filii loco dilexi, nunc ut patronum amo, *Leonar-*
dus Caſimbrotus homo moribus planè niveis, do-
ctus, & olim inter claros futurus. Tu in primis mi
Pole. Sed alligant hic me fata mea. Quid enim
aliud incuſem? Quando coràm frui non licet, dul-
ciſſimum eſſet diutius per literas tecum confabu-
lari, ni mihi nunc eodem die onerandi fuiſſent
tres bajuli, quorum unus adit *Galliam*, alter *Bra-*
bantiam, tertius hic eſt *Carolus* meus, quem ſic
accepiſtis ut lubenter iſtuc recurrat. Itaque boni
conſules literas ſic ineptas & inconditas, quas nè
relegere quidem vacat. Bene vale. *Baſileæ* quarto
Nonas Octobr. Anno M.D.XXV.

Eraſmus Roterodamus Andreæ Crtio
Epiſcopo Plocenſi S. D.

Epiſt.16. ILluſtris Baro *Hieroſlaus à Laſco*, quum hàc iter
faceret, exhibuit mihi libellum quendam tu-
um pedeſtri ſimul & equeſtri pugna cum *Luthe-*
ranorum exercitu confligentem. Rurſus ejus frater
germanus, ac verè germanus, hoc eſt ſimillimus,
nuper exhibuit epiſtolam rei geſtæ hiſtoriam ex-
ponentem, admixtis etiam verſibus aliquot, ex
quibus intellexi, te ſimul & in Muſarum pratis,
& in rhetorum palæſtris, & in theologorum adytis
non infeliciter verſatum eſſe, denique tam can-
dido præditum ingenio, ut noſtras etiam lucubra-
tiones verè *Batavas* non dedignatus ſis attingere.
Hoc exemplum quoniam hodie rarum eſt in e-
piſcopis, miſi dono librum *Cutberti Tonſtalli* Epi-
ſcopi *Londonienſis* in *Anglia*, qui nuper legatus
ivit ad Cæſarem *Carolum*: Is homo eſt vitæ in-
culpatiſſimæ, utriuſque literaturæ ad unguem do-
ctus, nec ullius honeſtæ diſciplinæ rudis. Scie-
bam enim te gaviſurum, quum perſpiceres iſtud
exemplum Epiſcoporum indies ad plures dima-
nare. Simúlque hoc agebam, ut quemadmodum
illum habeo mihi faventem, ſic ut non alium
mortalem impenſiùs, hac anſâ qualicunque præ-
bitâ, memet in tuorum etiam clientum nume-
rum inſinuarem. Nam conſtantiùs diligar ab u-

A troque, ſi vos quoque ambos mutua notitia, mu-
tuáque benevolentia ex morum & ſtudiorum ſi-
militudine conciliata copularit. Hæc ſcripſimus
ſic extempore, dum illuſtriſſ. *Ioannes à Laſco* parat
equos conſcendere, qui multos homines, & inter
hos *Eraſmum* hic occidit, tantum ſui deſiderium
reliquit abiens, cum quibuſcunque habuit con-
ſuetudinem. Bene valeat T. R. D. *Baſileæ* tertio
Nonas Octobr. Anno M. D. XXV.

B *Eraſmus Rot. Iacobo Apocello* S. D.

VIr ornatiſſime, ſi tibi videtur impudens, quòd Epiſt.17.
ignotus ad ignotum ſcribo, imputabis bo-
nam hujus culpæ partem *Iuſto* conſobrino tuo,
qui ſuâ facundiâ huc me perpulit, ſubornatis eti-
am deprecatoribus, nè detrectare poſſem quod
rogabat. Quòd ſi & illius improbitatem & meum
obſequium boni conſulis, gaudebo per hanc oc-
caſionem actum eſſe amicorum meorum catalo-
C gum. Conſobrinus tuus mihi videtur natus rebus
gerendis, promptæ nec impolitæ linguæ, pudore
ſic temperato, ut non offundat dicenti tenebras.
Erit aliquando magnus, ſi tuus favor illi fuerit
perpetuus. Bene vale. Datum *Baſileæ* ſeptimo
Id. Octobr. Anno M. D. XXV.

Eraſmus Rot. Paulo Bombaſio. S.

SAlve *Crœſe*, niſi mavis eſſe *Midas*. Extra jo- Epiſt.18.
D cum mi *Bombaſi* gratulor tibi fortunam au-
ctam, ſed magis gratulor proſperam valetudi-
nem, quæ mihi longævam viridémque ſenectam
Bombaſi mei pollicetur. *Carolo* meo tam amanter
datam operam gaudeo, ſimúlque gaudeo hac oc-
caſione mihi compertum Card. patroni tui erga
me non vulgarem fervorem: Nam ante hac vix
tibi credebam. Nunc nullum erat otium, itaque
neceſſe eſt, ut mihi apud illum prolixæ epiſtolæ
vicem commodes. Sub autumnum rurſus molie-
E bar iter in *Italiam*, ſed nuncii ſerius redierant, &
hyems ante tempus huc incubuit. Bene vale pa-
trone magne. *Baſileæ* ſeptimo Idus Octobris
Anno M. D. XXV.

Eraſmus Roterod. Foederico Nauſeæ S.

GRatus fuit libellus quem miſiſti, gratior epi- Epiſt.19.
ſtola tam elaborata, non quod laudibus
illis delector, quas tu prodigè veriùs quàm libera-
F liter in me effundis; Imò nè legere quidem eas
ſuſtinuiſſem, ni mihi perſuaſum haberem eas ab
ingenii tui ſingulari quodam candore, & immo-
dico noſtri ſtudio proficiſci. In poſterum tamen
mi *Nauſea* te rogatum velim, ut exercendo ſtylo
quæras aliud argumentum. Scripſi de tuo negotio
Card. *Campegio*, ſed paucis, nec enim opus fuit
pluribus, nec mihi vacavit plura ſcribere. Hunc ſi
te contuleris invenies malum illud agreſte mitius
ac ſanabilius. Detractione ſanguinis, remiſit ſe
G febris. Cætera coràm, quod utinam fiat brevi.
Interim bene vale chariſſ. *Nauſea*. *Baſileæ* ſep-
timo Idus Octobr. Anno M.D.XXV.

Adriano ſexto Eraſmus Roterod. S.D.

BEatiſſime pater, qui has perfert, ut mihi viſus Epiſt. ...
eſt utcunque certus, ita præter expectationem
oblatus

oblatus eſt à prandio, poſtridie diluculo profecturus. A
Itaque parum abfuit, quin conſultius ducerem, ad tantum Principem, de re tam ardua nihil omnino ſcribere quàm ex tēpore ſcribere. Tamen quoniam utroque diplomate, nam utrumque redditum eſt, ſic urget, obteſtatur, ac propemodum adjurat tua ſanctitas, ut ſi quod habeam conſilium his tumultibus ſedandis, pro mea viriſ conferam, & tuâ compulſus autoritate, & tuâ verè Pontificiâ manſuetudine fretus, vel ex tempore ſcribam, ſcripturus copioſiùs, ſimul atque dabitur, & ocium B
& grammatophoros certior. Tutius ſimul & commodius erat hæc coram agere, planéque erat animus, quò ſanè quàm amantiſſimè invitat tua benignitas. Sed cogor edictis ſæviſſimi tyranni parere. Cujus inquies? longè *Mezentio* & *Phalaride* crudelioris, Calculus illi nomen eſt. Atque iſtic quidem remiſit ſe peſtis, remiſit hyems, ſed longum eſt iter, ut jam totum ſit per nivoſas *Alpes*, per hypocauſta, ad quorum ſolum odorem exanimor, per ſordida & incommoda diverſoria, per C
acria vina, ad quorum guſtum ilicò periclitor. Si valetudo ſuppeteret, tutius eſſet iter per *Galliam*, verùm id fiet, ubi volet Dominus. Interim Dominum *Jeſum* teſtem facio hujus conſcientiæ, me quicquid ſcripturus ſum, ſimplici ſynceróque animo ſcribere. Nemo mortalium leget hanc epiſtolam niſi nos duo, ſi quid placet utere, ſi quid diſplicet, puta non eſſe ſcriptum. Utinam adeſſent mihi præſidia, quæ mihi tribuis ad coercendum hoc diſſidium, non dubitarim hujus vitæ jacturâ pub- D
licis mederi malis. Primum ſtylo vincor à multis, nec hæc res ſtylo geritur. Eruditio longè eſt infra mediocritatem, & ſi qua eſt, ex vetuſtis autoribus hauſta eſt, ut aptior ſit concioni quàm pugnæ. Jam hujus homunculi quæ poſſit eſſe autoritas? An apud hos valeat autoritas *Eraſmi*, apud quos nihil habet ponderis autoritas tot Academiarum, tot Principum, ac ſummi denique Pontificis? Gratia ſi qua fuit, aut ſic refrixit, ut penè nulla ſit, aut prorſus interiit, aut in odium etiam verſa eſt. Qui E
antea ſexcentis epiſtolis deſcribebar, *Ter maximus heros, Princeps literarum, Sydus Germaniæ, Sol ſtudiorum, Antiſtes bonarum literarum, Vindex ſyncerioris Theologiæ*, nunc aut ſileor aut longè diverſis coloribus depingor. Nihil moror inanes illos titulos, quibus nihil aliud quàm gravabar. Quibus conviciis multi nunc debacchantur in caput meum, quàm amarulentis libellis inceſſunt, quibus minis territant? Nec enim defuerunt qui mihi exitium denunciarent, ſi quid me commoverem. F
At interim alii clamitant mihi convenire cum *Lutheranis*, clamitant me nihil in illum ſcribere: ſed qui vehementer favent *Luthero* fremunt me nimium frequenter inceſſere *Lutherum*, & amarulentiùs quàm decet. Quiritatur hoc ipſum *Lutherus* in ſuis ad amicos epiſtolis. Latè patet *Germania*, & abundat excellentibus ingeniis. Nec hanc tamen ſolum hic habet affectus; non auſim ſcribere in quàm multis regionibus, quàm penitus, popularibus animis ſit infixus *Lutheri* favor, & odi- G
um Pontificii nominis. Porrò vix credat aliquis, quanta ſit ingeniorum pervicacia, conſtantiam vocant ipſi. Nec abhorret ab his bona pars eorum, qui deamant politiores literas. Hæc dolens ac gemens refero beatiſſ. pater, & utinam vana. Cum omnibus eruditis erat mihi jucundiſſima ſodalitas, hâc ſolâ poſſeſſione videbar mihi felix; benè mori

A maluiſſem quàm tot amicitiis renunciare, ac mundi propè dixerim odium concitare in caput meum. Et tamen hoc malui quàm videri factioſus, nec adhuc hujus animi me pœnitet. Non hìc commemorabo quantam tragœdiam, fortaſſis immedicabilem, potuerim excitare, ſi quorundam affectibus me præbuiſſem. Malo fraudari hac gratiâ, quàm arcanum effutire. Nec hoc nomine mihi poſco gratiam, quòd à maleficio temperavi, utcunq; diverſa pars pietatem appellat. Si valetudinis ac ſene-
B ctutis excuſatione tantum conquieviſſem in hoc negotio, habenda opinor erat gratia: nunc tot epiſtolis, tot libellis editis teſtatus ſum me eſſe alieniſſimum à fœdere *Lutherano*, omnem ſpem mei ademi omnibus, ac nè nominis quidem mei prætextu paſſus ſum illos uti apud vulgus. Publicè dehortatus ſum à ſeditioſo negotio, privatim quoſcunque potui vel coercui, vel revocavi, vel certè moderatus ſum. Neq; nihil profeci, ſunt qui mihi pro fidelibus monitis agunt gratias. Quoties palam *Lutheri*
C maledicentiam deteſtatus ſum? Quis tulit indigniùs quàm ego, Regis *Anglorum* nomen tam irreverenter attactum? Atq; interim dum hæc ago apud *Germanos*, *Romæ* traducor furioſis ac plus quam famoſis libellis: In *Brabantia* non jam in conviviis tantum ac vehiculis, ſed in publicis concionibus ac ſolennibus prælectionibus prædicor, hæreticus, hæreſiarcha, ſchiſmaticus ac falſarius; hæc neq; raro facta ſunt, neq; clam ut ignorari poſſint. Sciſcitetur à populo tua ſanctitas, audiet à quovis, illórum no-
D mina. Habet *Lutheri* factio quoſdam qui ſic promovent illius cauſam, quaſi devoverint ſeipſos, niſi illam modis omnibus ſubvertant. Et iſti ſibi videntur Pontificis cauſam humeris ſuis ſuſtinere. Jactant nihil eſſe peſtis in libris *Lutheri*, quod idem non ſit in meis. Nec ullus adhuc articulus proferri potuit qui mihi cum *Luthero* conveniat. Sed iſti interpretantur quædam, verum, ſed depravatiſſimè, ſuſpicantur, ſed malitioſiſſimè. Sic ego centum locos colligam ex *Paulinis* epiſt. qui con-
E gruunt cum his quæ damnata ſunt in *Lutheri* libris. O grave exemplum eorum qui ſibi credi poſtulant in negotio fidei! Quid enim iſti aliud proficiunt, niſi quod dum palàm ſerviunt ſuis privatis affectibus, & fidei cauſam perdunt, & ſibi autoritatem abrogant, & vulgi odium in Pontificem exacerbant. Multa ſcripſi prius quam ſuſpicarer *Lutherum* eſſe natum, aut priuſquam quiſquam ſomniaret hoc ſeculum exoriturum. Præcipitavi fateor pleraque omnia. Nam hoc mihi vitium eſt
F genuinum, doctorum tamen ac præſertim eccleſiæ judicio me ſemper ſubmiſi. Multos rogavi, monerent, ſi quid ineſſet in lucubrationibus emendandum, & qui tum vel objecerunt vel approbabant, exorto *Luthero* damnant quod approbaverant. Nihil non calumniantur, ſub omni lapide, quod aiunt, cubat ſcorpius, hoc ſuſpectū, hoc ſcandaloſum, hoc irreverenter dictum. Et quum nullius Academiæ, nullius epiſcopi cenſura, in me prodita ſit, tamen quidam privatâ autoritate clamitant hære-
G ticum, hæreſiarcham. Quem animum quantumvis conſtantem hæ injuriæ non propellerent in factionem? Me tamen nulla vis à recto deflectere potuit. Et tamen ſic primum impulſus eſt *Arius*, ſic *Tertullianus*: quare diſpiciat tua ſanctitas, an hunc animum dignum judicet, qui dedatur quorundam impotentibus odiis, tum an hoc expediat negotio quod eſt in manibus. Qui bene volunt Pontificiæ

cauſæ,

cauſæ, dant operam, ut ex hæreticis reddant or-
thodoxos, ut alienatos revocent, vacillantes confir-
ment, quod tua quoq; ſanctitas non minus pruden-
ter, quam *Chriſtiane* fieri ſuadet. At iſti religionis
& eccleſiæ nutantis *Atlantes*, vacillantes impellunt,
amicos alienant, ex orthodoxis faciunt hæreticos,
bene dicta depravant. An non meritò deplorem
ſenectutem meam, quæ velut in picem mus, ut ai-
unt, in hoc ſeculum inciderit? Multos evexit ac di-
tavit *Lutherus*, nonnullis profuit eſſe *Lutheranis*.
Meâ conditione quid infelicius, qui dum omnium
commodis meo victu ſumptúq; noctes ac dies in-
ſervio, nihil aliud refero præmii, quàm quod utrin-
que dilaceror? Sed oſtendit tua S. horum malorũ
remediũ. Confer, inquis, te *Romã*, aut ſcribe quàm
odioſiſſimè in *Lutherũ*, indicito bellũ omnibus *Lu-
theranis*. Primùm quum audio, *confer te Romã*, quid
aliud fit, quàm ſi quis cancro dicat, Vola: Reſpondit
cancer, Da alas. Dicam & ego, Redde juventutem,
redde bonam valetudinem. Utinam hic eſſet mihi
minus juſta excuſatio. Prolixũ eſſet cõmemorare
cauſas, quæ mihi perſuaſerunt ut hacten' manerẽ
Baſileæ: illud ſemel auſim dejerare, ſi quid vidiſſem
utilius reip. *Chriſtianæ*, me vel cum vitæ periculo
facturum fuiſſe. Nunquam defuit perficiendi vo-
luntas, ſed proficiendi ſpes. Quid autem ſtultius,
quàm movere malum bene quieſcens, ſi nihil ſpe-
res, niſi majus incommodum? Etiam atq; etiam te
rogo, permittas hanc veniam oviculæ tuæ, ut ali-
quantiſper liberius loquatur apud ſuum paſtorem.
Ut liceat per valetudinem, quid profecturus ſum
Romæ? Abfuturus ſum à conſortio *Lutheranorum*.
Jam nunc abſum maximè. Nihil enim mihi cum
illis commercii. Itaq; mihi quidem nihil eſt peri-
culi ab illis, quod ad animum attinet. Porrò quod
attinet ad illos corrigendos, citius profecero vici-
nus quàm procul remotus, Quid faciet medicus
ægrotis, ſi ſe procul abducat? Quum hic increbuiſ-
ſet rumor me *Romam* accerſitum, qui ſtatim fre-
mitus extitit jactantium me iſthuc ad prædam ad-
volare? Quid igitur habiturum eſt ponderis, ſi quid
iſthinc ſcripſero, præmiis corruptus quemadmo-
dum iſti ſibi perſuaſerunt? Agam iſthic aut ſcribã
fortaſſe tutior, at iſthuc eſt mihi conſuluiſſe non
cauſæ. Si moderatè civiliterq; ſcripſerim in *Luthe-
rum*, videbor cum illo ludere: ſin ipſius ſtylum imi-
ter, ſi bello laceſſam *Lutheranos*, quid aliud quàm
crabrones irritâro? Hactenus fateor alui quibus
potui modis doctorum hominum amicitiam. Sic
enim video me plus proficere. Sed hactenus inqui-
es nihil audio præter querimonias, conſilium ex-
pecto. Et hæc quæ hactenus dixi conſilii pars eſt.
Cæterùm ut aggrediar, Video multis placere ut
malum hoc ſanetur auſteritate, ſed vereor nè rerũ
exitus doceat olim, hoc inconſultum fuiſſe conſiliũ.
Plus enim video periculi quàm vellem, nè res ex-
eat in atrocem cædem. Non jam diſputo quid iſtis
dignum eſt, ſed quid expediat tranquillitati pub-
licæ. Latius ſerpſit hoc malùm, quàm ut ſectione
aut uſtione ſanandum ſit. Fateor, ſic olim apud *An-
glos* Regum potentia oppreſſa eſt factio *Uvyclevi-
tarum*, ſed oppreſſa verius quàm extincta. Et ta-
men quod tum in eo regno licuit, quod totum ab
unius nutu pendet, neſcio an hic liceat in tam vaſta
regiône, inque tot Principes diſſecta, certè ſi ſtat
ſententia, carceribus, flagris, confiſcationibus, ex-
iliis, cenſuris, mortibus obruere malum hoc, nihil
hic opus fuerit meo conſilio Quanquam video tuæ

A manſuetiſſimæ naturæ diverſum placere conſiliũ,
qui mederi malis quàm punire. Id fuerit non ad-
modum difficile, ſi omnibus adeſſet idem animus,
qui tibi, ut ſepoſitis quemadmodum ſcribis priva-
tis affectibus ſynceriter conſultum vellent gloriæ
Chriſti & ſaluti populi *Chriſtiani*. Quòd ſi ſuo quiſ-
que commodo privatim intentus eſt, Si Theologi
ſuam autoritatem undique ſartam tectam haberi
poſtulant, Si monachi ſuis commodis nihil patiun-
tur decedere, Si Principes omne jus ſuum mordi-
B cus retinent, difficillimum fuerit in commune con-
ſulere. Primum erit explorare fontes unde hoc ma-
lum toties repullulat, his ante omnia medendum.
Tum autem non inutile fuerit, ſi rurſus oſtendatur
impunitas his, qui ex perſuaſione aut impulſu alie-
no errârunt, vel potiùs omnium malorum ſuperio-
rum ἀμνησία, quæ fato quodam accidiſſe videntur.
Si ſic quotidie nobiſcum agit Deus omnium obli-
viſcens admiſſorum, quoties ingemuerit peccator,
quid vetat quo minus idem faciat Dei vicarius?
C Et tamen interim per magiſtratus ac Principes
coerceantur novitates, quæ minimum faciunt ad
pietatem, plurimum ad ſeditionem. Optarim ſi fi-
eri poſſit, & libellorum procudendorum licentiam
cohiberi. Ad hæc præbeatur mundo ſpes mutan-
dorum quorundam, quibus non injuria ſe queritur
gravari. Ad libertatis dulce nomen reſpirabunt
omnes. Huic modis omnibus conſulendum erit,
quatenus ſalva pietate licet, conſulendum eſt ex-
plicandis hominum conſcientiis, ſed interim nihilo
D ſecius conſulendum dignitati Principum & Epi-
ſcoporum. Verùm hæc dignitas æſtimanda eſt his
rebus in quibus verè ſita eſt illorum dignitas,
quemadmodum æſtimanda eſt & populi libertas.
Dicet tua ſanctitas, Qui ſunt iſti fontes, aut quæ
ſunt iſta mutanda? Ad harum rerum expenſionẽ
cenſeo evocandos è ſingulis regionibus viros in-
corruptos, graves, manſuetos, gratioſos, ſedatos
affectibus, quorum ſententia———

E *Eraſmus Roterod. Foederico Nauſeæ* S. D.

QUi decoxerunt, te quidem opitulari non poſ- *Epiſt.21.*
ſunt, attamen conſilio juvant alios, nè pro-
fusiores ſint quàm oportet: Et qui diu cum tenaci
morbo colluctati ſunt, optimè commonſtrant aliis,
quomodo vel vitari malum, vel ſanari queat: Et
qui fregerunt navim, ſolventibus oſtendunt vi-
tanda pericula. Itidem ego *Nauſea* chariſſ. non ig-
narus quàm periculoſus ſit morbus, ſcribendi ca-
coëthes, admoneo te ut aliquot annos des evol-
F vendis ac revolvendis bonis autoribus: ex his ubi
jam maturuerit dictio, felicius expones teipſum
naſuto faſtidioſóque mundi theatro. Neq; quodvis
argumentum erit arripiendum, ſed deligendũ ap-
tum ingenio tuo tuiſq; viribus, hoc pacto contin-
get tibi gloria, fortaſſe ſerius aliquanto, ſed ſolidi-
or ac vivacior. Hoc conſilium ſi tibi placet, olim
& mihi gratias ages, qui dederim, & tibi gratula-
beris, qui ſis obſequutus. Si non placet, tamen hunc
animum tuis cõmodis haud vulgari more faven-
G tem non poteris non boni conſulere. Magiſtratui
Francfordienſi, conſultò non ſcripſi, quemadmodum
volebas, vel quia mortuo patre *Cratonis* nullus in
eo mihi notus eſt, vel quia nè levis quidem erat
cauſa cur te illi commendarem. Non expedit autem
hoc officii genus inutiliter profundere, ſed in ſuum
uſum ſervare, conſultius eſt. Ubi tale quid inciderit,
experieris *Eraſmũ Nauſeæ* ſui cauſa nihil recuſare.

Expecto

Expecto per literas tuas quid agat *Romæ* Card. A
Campegius. *Florianus* abiit legatus ad *Moſcobitas*.
Bene vale. *Baſileæ* poſtrid. Non. Mar. M.D.XXVI.

Eraſmus Rot. Franciſco Sylvio S. D.

Epiſt. 22. DE conjugio *Lutheri* certum eſt, de partu maturo
ſponſæ vanus erat rumor, nunc tamen
gravida eſſe dicitur. Si vera eſt vulgi fabula Antichriſtum
naſciturũ ex monacho & monacha quẽadmodum
iſti jactitant, quot Antichriſtorũ millia
jam olim habet mundus? At ego ſperabam fore,
ut *Lutherum* uxor redderet magis cicurem. Verùm
ille præter omnem expectationẽ emiſit librum in
me ſummâ quidem curâ elaboratum, ſed adeo virulentũ,
ut hactenus in neminẽ ſcripſerit hoſtiliùs.
Quò devenit *Eraſmus* ille pacific'? Hac ætate quæ
ſolet gladiatoribus impetrare rudẽ, cogitur in arena
myrmillonẽ agere, &, quod eſt durius, θηριομαχεῖν.
O te non ſemel felicem, cui licet muſſitare cum
Muſis! Datũ *Baſileæ* III. Id. Mart. An. M.D.XXVI. C

Eraſmus Rot. Ioanni Oecolampadio S. D.

Epiſt. 23. EQuidem de vobis non pronuncio, relinquens
vos Domino cui ſtatis aut cadicis. Sed illud reputo,
quid ſentiat de vobis Cæſar, Pontifex, *Ferdinandus*,
Rex *Angliæ*, *Roffenſis* Epiſcopus, Card. *Eboracenſis*,
aliiq; complures, quorũ autoritatem contemnere
mihi tutũ non eſt, gratiã inutile. Nè cõmemorem
greges monachorum ac Theologorum,
qui quãvis levi de cauſa renovant ſuas tragœdias. D
Hi qui vos, quod non ignoras, pro hæreſiarchis &
ſchiſmatũ autoribus habent, quid dicturi ſunt, quũ
in tua præfatione legerint *Magnus Eraſmus noſter*?
præſertim quum ipſa res nullam daret occaſionem
nominandi mei. Si ſcripſiſſem in *Eſaiam*, aut ſi tu
De libero arb. erat cur noſtri faceres mentionẽ. At
ſunt, inquis, qui ſuſpicãtur inter nos malè cõvenire:
Nec convenit, niſi quòd privatã amicitiã nunquã
cuiquam recuſavi: Ut igitur iſtorũ neſcio quorum
ſuſpicioni medearis, ego periculoſã ſuſpicionẽ mihi E
renovabo, vel potentiſſimorum Principum vel hoſtium
implacabiliũ, qui tandẽ ab edito libello *De
lib. arb.* mitiores eſſe experant? Et hanc in re tanta
juſtiſſimã ſollicitudinẽ appellas moroſitatẽ. Verùm
erat tuæ prudentiæ mi *Oecolampadi* cavere, quod
nec tibi eſt uſui, & me gravatũ intolerabili invidiâ
plus etiã aggravat. Nec defuturi ſunt qui ſuſpicentur
hæc abs te non ſimplici animo fieri, ut vel
falſã Principũ ac populorũ ſuſpicione abutamini
ad ſtabiliendã cauſam veſtrã, vel me talibus ſtrophis F
ulciſcamini. Ego verò ut tantam malitiã de te
ſuſpicari non poſſum, ita non poſſũ non deſiderare
prudentiã tuã hac duntaxat in parte. Optimum erat
hoc temporũ ſtatu à vobis nec laudari nec vituperari.
Quod ſi non queat obtineri, ſuggillari malim,
quàm prædicari, præſertim noſter. Nulli' benevolentiam
aſpernor, & arbitror hactenus me ſic moderatũ
eſſe mea, ut null' quãlibet *Luthero* addict',
queri poſſit me violâſſe leges amicitiæ priſtinæ.
Cæterùm intẽpeſtiva benevolentia nihil à ſimultate
differt. Si cæteris amicis tuis gratũ eſt calamo
tuo celebrari, quemadmodũ prædicas, nihil obſto,
meum certè animũ non ignorabas, qui te monuerim,
nè quẽ tuorũ onerares invidiã. Et ego nec eos
amicos gravare ſoleo qui gravari cupiunt. Sunt qui
flagitant à me, ut ipſorũ nomen inter amicos meos
celebrẽ: at magis illis conſulo quàm ipſi ſibi. Quare
A ſi me credere vis animum tuũ eum eſſe in me, quẽ
prædicas, delebis noſtrum *Eraſmum*, & iſtam laudẽ
ſervabis alteri loco. Non ſum tam ſuſpicioſus, ut ſi
quid in *Pelagianos* dicatur, exiſtimem ad me pertinere.
Tantum mundorũ concoxi, & tamen nemo
non intelligit illic abs te petitũ *Eraſmũ* qui modò
noſtram legerit præfationẽ. Noluiſti mutare quod
dixeras apud populũ, laudo conſtantiã, imò ſi quid
illic excidiſſet, id erat calamo corrigendum. *Carolus*
meus ridiculo errore venit ad te juſſus ire ad
B *Pellicanum*, ut ex eo diſceret num res ſic haberet ut
erat delata. Ei de *Pharello* nihil mandaveram, nec
laboro quàm ſit ille tibi familiaris, niſi quod interim
ob iſtiuſmodi familiaritates periclitatur
præter alios *N.* juvenis optimus, & *Conſtantiæ* N.
homo candidiſſimus, qui nunc implorant opẽ noſtram,
quorum monita ſi pridem audiſſent, non veniſſent
in periculum. At iſtis non poſſum ſuccurrere
apud Pontificem aut Principes, ſi perſuaſum
habuerint me veſtrum eſſe. Bene vale in *Chriſto*.
C *Baſileæ* octavo Calend. Febr. M.D.XXV.

Eraſmus Roterodamus Michaeli Epiſcopo Lingonienſi S. D.

REverende Præſul, nihil erat novi quod ſcriberem, Epiſt. 24.
ſed qui has perfert extorſit ut aliquid
ſcriberem, expertus opinor tuam benignitatẽ. Nihil
erat quod mitterem, præter aliquot libellos è
Plutarcho verſos, & reſponſionem adverſus *Luthe-*
D *rum*. Totus *Hieronymus* abſolutus eſt ſatis feliciter.
Adagia magnis ſudorib' aucta & emendata: aggreſſus
eram *Præcepta connubialia*, quod à me flagitârat
Regina *Angliæ*, fœmina tum pia tum erudita,
ſed eum laborem interrupit præter expectationem
provolans liber *Lutheri*, quo reſpondet meæ
Diatribæ, ſed tam virulentè, tam ſcurriliter, atque
etiam malitioſe, ut in neminem hacten' inſaniùs,
quum mea *Diatriba* modeſtiſſimè diſputârit abſq;
conviciis. Quicquid eccleſia *Vvittẽbergenſis* potuit
E vel eruditione vel maledicentiã, id totum in eum
librum collatum eſt. Volumen eſt pluſquam juſtæ
magnitudinis, & vertitur in linguam *Germanicam*,
quo cerdones & agricolas in me concitet, nam apud
eos mut' eſt *Eraſmus*. Miro ſtudio curârant, ne liber
ad me perveniret ante nũdinas *Francfordienſes*;
quo ſparſo ſine meâ reſponſione *Lutheri* libro, triumpharent
menſes aliquot impune. Sed fortè quidam
amicus è *Lypſia* miſit, verùm tam ſerò, ut ad
legendum, reſpondendũ & excudendum vix ſuper-
F fuerint dies duodecim. Scio te non crediturum, ſed
hic credant qui viderunt. Reliquæ parti reſpondebim'
accuratiùs. Aliis reb' eram nat', ſed ita fatis
viſum eſt, ut *Eraſmus* hoc ætatis, quâ ſolent gladiatores
donari rude, non ſolùm cogatur cum reti
prodire in arenam, verũ etiam θηριομαχεῖν, hoc eſt,
cum beſtiis depugnare; Quid enim illo *Sutore* furioſius?
In *Luthero* demiror duas tam diverſas perſonas:
quædam ita ſcribit, ut ſpirare videatur apoſtolicum
pectus: rurſus in dicteriis, in ſannis, in
G conviciis, in ſalibus quem non vincit ſcurram?
Magno animo contemnit Cæſares & Pontifices, &
ad leviſſimorum abjectiſſimorúmque hominum
ſuſurros ſic debacchatur in quemlibet, velut oblitus
quam agat fabulam, & quam perſonam induerit.
Hic libellis editis docemur in Euchariſtia
non eſſe corpus & ſanguinem Domini ſubſtantialiter.
Ego rogatus ſententiam à magiſtratu, reſpondi

ſpondi me nihil aliud credere, quàm quod definiſ-
ſet eccleſia catholica. Id reſponſum malè habuit
hos Euangeliſtas novos, qui miſerè cupiebant ſen-
tentiam ſuam obtinere. Hic quum ſtarem à *Lu-
thero*, qui hac in parte diſſentit ab iſtis, tamen il-
lum inſtigarunt, ut quicquid habet veneni in me
effunderet. Hæc nimirum ſunt Euangelica ſtrata-
gemata. Et tamen quum hujuſmodi monſtris de-
pugnantem me, laceſſunt *Sutores* & *Bedda*, vide-
licet utraque pars ſic agit ſuam fabulam, quaſi
nolint felicem exitum. His literis ſi tibi moleſtus
ſum, imputato huic juveni, quem tua liberalitas
docuit; quamvis ocioſas extorquere literas. Bene
valeat *T. R. D.* Datum *Baſileæ* tertio Idus Mar-
tias. Anno à *Chriſto* nato milleſimo quingenteſi-
mo vigeſimoſexto.

*Eraſmus Rot. Ioanni Henckello, Mariæ Reginæ
Vngariæ à concionibus* S. D.

*Epiſt.*25. QUemadmodum non poteſt animus verè *Chri-
ſtianus* non ingemiſcere conſiderans quò pro-
lapſi ſint mores *Chriſti* nomen profitentium, quàm
penè fuerit antiquatum Euangelium, quàm propè
nihil fidei charitatiſq; reliquum fuerit, præter no-
men ac titulos, ad hæc quàm in anguſtum contra-
cta ſit ea profeſſio: ita non poteſt non exhilarari
quoties audit Deum in viris doctis, integris; &
dignitate præminentibus, innovare ſpiritum ſu-
um bonum, quòd ea res nobis velut oſtenſâ luce,
deſperationis tenebras abigat, & in ſpem bonam
vocet, fore ut juſtiſſima numinis ira verſa in mi-
ſericordiam, exoriantur Euangeliſtæ, qui diſje-
ctas, palantes ac diſſipatas oves revocent ad ſalu-
tifera *Chriſti* paſcua, & ad eccleſiaſticæ concordiæ
caulas reducant. Frequenter enim Deus in pro-
phetis, irritatus populi ſui ſceleribus, minitatur illi
Principes pueros, & tales ſacerdotes qualis eſt ipſe
populus, & ſpiritum in prophetis mendacem;
Contrà propitiatus, veluti felicitatis ſummam pol-
licetur, Principes cordatos, legum ac religionis te-
naces, paſtores fideles, prophetas veraces. Nec ego
ſanè aliunde natum arbitror, quòd hactenus ple-
riſque in locis videmus ſolo titulo *Chriſtianos*, adeo
rudes & ignaros ſuæ profeſſionis, ut nè ſymboli
quidem apoſtolici ſententias teneant, aut ſaltem
illud intelligant quid in baptiſmo profeſſi ſint. A
veritate aures avertimus, & ideo miſit nobis De-
us doctores non qui linguâ medicâ ſanarent ulcera
noſtra, ſed qui pruritum & ſcabiem affectuum
noſtrorum commodè ſcalperent. Quàm verò po-
tens res & amabilis ſit Euangelium, declarant hæc
tempora, quibus conſpicimus orbem ad auditum
Euangelii nomen, velut è lethargo expergiſci, ac
veternum excutere. Quid ſi mundus videret in
Euangeliſtis mores & animum Euangelicum?
Nunc videmus multis in locis exortos novos pro-
phetas, homines ferè humiles, contemptos ac juxta
mundum etiam infames, qui validis clamoribus,
magnificis pollicitis *Chriſtianum* orbem, iis quæ
carnis ſunt, ceremoniis & humanis præſcriptis,
veluti mandragoræ, quod aiunt, altum indormi-
entem excitârunt, excitatum bona ex parte ad
ſe rapuerunt. Atque initio quidem ut in proſce-
nium venit, etiam bonis viris plauſibilis erat fa-
bula, donec prædicabatur majeſtas & autori-
tas incomparabilis ſcripturæ divinæ, donec in-

A culcabatur fiduciam omnem in Deum transfe-
rendam, damnabatur fiducia virium humana-
rum, præferebatur optabile nomen Euangelicæ
libertatis. Quin & ea quæ magnâ libertate velut
è plauſtro dicebantur in curiam *Romanam*, in
Epiſcopos prophanos, in monachorum jam non
tolerabilem tyrannidem, in Theologos ſophi-
ſticos, & abſque *Chriſto* doctos, ſatis frequenti
cum applauſu excipiebantur, & impavidum ho-
minis pectus in eos qui pro diis habentur, bonæ
B conſcientiæ ſignum interpretabantur. Quin in-
ſuper addebat nonnihil læti ominis ipſum *Lu-
theri* cognomen, quod *Germanorum* linguâ *repur-
gatorem* ſonat. Id habet ex patris opificio, qui
rudes æris maſſas officinâ ſuâ repurgat. Auge-
bant theatri favorem, inepti tumultus quorun-
dam, qui protinus moliebantur exibilare cœptam
fabulam, vociferationibus apud populum, cenſu-
ris, articulis ac debacchationibus in bonas lite-
ras ac linguas. Ii quoniam & ante gravi odio
C laborabant apud eruditos ac bonos, *Lutheri* cau-
ſam reddebant favorabilem. Jam & illud argue-
bat hoc negotium aliquo numine geri, quod quo
magis in adverſum nitebantur conjuratæ pha-
langes & his favens monachorum potentia, hoc
latiùs ſerpebat malum. Exuſtis aliquot promit-
tebant ſibi finem totius tumultus. Hoc erat mo-
nachorum conſilium. Hic plânè nobis uſu venit
quod *Herculi* in hydra. Damno crevit peſtis, & à
ſævitia duxit opes animúmque noſtra. Ego inter
D applauſores & exibilatores medius ex multis con-
jecturis divinavi rem in ſeditionem exituram,
nec fefellit vatem ſua divinatio, multo plus vidi-
mus malorum quam metuimus. Utraque pars
tendebat in diverſum funiculum contentionis.
Altera Pontificum conſtitutiones æquabat Euan-
gelio, altera vociferabatur eſſe peſtem *Chriſti-
anæ* pietatis. Itaque *Lutherum* ante annos quin-
que literis privatim ſcriptis admonui, ut ad tam
periculoſum negotium, ſi ſuo fideret ſpiritui, ad-
E hiberet animum modis omnibus incorruptum. Ac
meo quidem hortatu ſcripſit quædam plauſibilio-
ra, veluti in Pſalmos aliquot, in Precationem Do-
minicam, De quatuordecim ſpectris; Sed his in-
credibili celeritate perfectis, provolârunt alii ſu-
per alios libelli, quorum noviſſimus quiſque vio-
lentiſſimus erat. In his me vehementer offen-
debat præter arrogantiam, inſatiabilis quædam
conviciandi libido, non abſque ſpecie ſcurrilita-
tis, & compertum habeo eum per leves quoſ-
F dam homines ad hæc incitari, ſimpliciter in-
dignos, quorum vel in coquendis oleribus con-
ſilium admittat. Et ad talium ſuſurros ſtringit
petulantem calamum in Reges, & in homines
publicitùs de omnibus bene mereri cupientes, ve-
lut oblitus in quo theatro quam perſonam ſuſti-
neat, quam fabulam agendam ſuſceperit. Hæc
hominis intemperantia fecit, ut inciperem de ſpi-
ritu illius vehementer eſſe ſollicitus, mihique
gratulari quòd in eam factionem nec blanditiis
G pellici, nec odiis protrudi potuerim. Non deſinam
tamen optare lætum aliquem exitum hujus tra-
gœdiæ, undecunque natæ, quomodocunque pro-
greſſæ. Videbam enim fore ut ſi victoria cederet
quorundam affectibus, *Lutheri* ruina multas res
optimas ſecum traheret in exitium: veluti nunc
videmus ubique frigere linguas ac bonas literas,
quas intolerabili degravavit invidia. Jacent
priſci

priſci ſcriptores, Theologia ſcholaſtica, quam correctam optabamus non extinctam, obſoleſcit. Emoriuntur ferè omnes diſciplinæ liberales. Denique ipſum Euangelii nomen, factum eſt apud multos invidioſum, adeo ut vix illa profiteri liceat quæ docuit *Paulus*. Tyrannis illorum quos videbatur oppreſſurus gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei, exaſperata eſt non ſublata: & adeo non contigit ſperata libertas, ut bonis jugum ſit aggravatum, peſſimo cuique laxatæ habenæ. Una ſpes adhuc ſupereſt, Quænam inquis? Dicam pro mea quidem ſapientia, quæ perquàm exigua eſt. Si fortè meruit hoc mortalium impietas, ut per tales homines, pérque tam ſævum chirurgum curaretur, quando malagmatis, potionibus & emplaſtris ſanari non poterat, ſpero futurum ut quos Deus afflixit rebelles, conſoletur reſipiſcentes. Solet enim nonnunquam populi ſui peccata, per *Philiſtæos* & *Holophernas* & *Nabugodonoſoras* emendare, & ut eſt omnipotens artifex, impiorum malitiâ in Eccleſiæ ſuæ bonum, inque ſuam gloriam vertere. Sic & venena data nonnullis ceſſerunt in remedium, & interdum hoſtis gladius cum vulnere dedit ſanitatem à medicis deſperatam. Legimus & viperam complexu ſuo veterem ac deploratam podagram à morbo liberâſſe. Plus valet Dei bonitas quam caſus. Morbus erat ingens & inveteratus, nec quicquam hic poterant levia vulgariáque remedia, datum Elleborum jam pridem torquet inteſtina totius orbis, adeo ut periculum ſit nè pereat in remedio, quod multis accidit. Utinam cœleſtis ille medicus dignetur ex his malis donare populo ſuo aliquid bonæ ſanitatis. *Charitas* juxta *Paulum omnia ſperat*. Hanc ſpem ego nondum omnino depoſui, fretus nota Domini miſericordiâ, qui non ſolet ſuis iraſci perpetuò, ſed paci ci cum tentatione exitum, ut poſſimus ſuſtinere. Nam quod in me nuper tam ſcurriliter debacchatus eſt, idque ſine cauſa, quum mea *Diatriba* civiliter abſque convicijs diſputaverit, leviter feram privatam contumeliam, modò publicum *Chriſtianæ* religionis negotium ut optamus ſuccedat, & Euangelium *Chriſti* verè regnet in conſcientiis omnium mortalium, ac nobis apud homines ingloriis, glorificetur, laudetur, triumphet apud univerſos adorandum nomen Domini noſtri *Jeſu Chriſti*: Idque quo magis ſperemus facit, quod videmus aliquot in locis exoriri novos Euangeliſtas, qui placidè, prudenter, & Euangelico ſpiritu prædicent Euangelium, nec in dextram nec in lævam declinantes: quibus ſic placet veritas Euangelica, ut diſpliceant tumultus, luxatæque rerum compages, quique doctrinam ſuam vitæ integritate, ac morum lenitate commendent, nec miſceant Euangeliſtæ perſonam, cum perſona ſcurræ. Non hìc te prædicamus vir optime, ſed miſericordi Deo pro dotibus ampliſſimis quas in te contulit, & per has in te ἐνεργοῦντι gratias agimus, ex animo gratulantes inclytæ Reginæ *Mariæ*, fœminæ, ut audio, tum piæ tum prudenti, vel toti potius *Ungariæ*, in quâ hoc impenſiùs optamus florere *Chriſtianiſmum*, quo magis patet eorum incurſionibus qui *Chriſtianæ* ditioni malè volunt. Porrò quod meis quoque ſtudiis tantopere faves: id enim intelligo ex *Antonini* mei literis: amo candorem tui pectoris, quò faves ut ille ſcribit, omnibus, qui modò ſpem aliquam bonæ frugis de ſe præbeant. Ego neſcio quo ſpiritu afflatus, pro modulo gratiæ mihi donatæ, cœperam Theologiam ſcholaſticam nimium nimiúmque prolapſam ad argutias humanas, ad fontes revocare. In hoc dedimus Novum Teſtamentum, & aliquot inſignes autores. Addidimus paraphraſes, quo ſegnibus etiam conſuleremus, & faſtidioſos alliceremus obviâ facilitate: nec omninò malè ſucceſſit, niſi tempeſtas hæc fatalis fuiſſet conſequuta: quæ ſi Deo volente mota eſt, licèt per improbos, tamen ſperamus futurum, ut ἀπὸ μηχανῆς θεὸς præter expectationem imponat lætam καταστροφήν. Id citiùs confido futurum ſi plures exoriantur Euangeliſtæ tui ſimiles, et ſi monarchæ ſuas cupiditates ſubmiſerint Euangelii gloriæ. In Paraphraſibus, quando has dignaris tuâ lectione, comperi lapſus aliquot typographorum incuriâ commiſſos, quos partim curavimus ſarciendos, videlicet in *Matthæo*, *Luca* & *Joanne*; nam hi tres nunc rurſus excuſi ſunt. Mitto igitur ſimul & quos in his deprehendimus errores & quos in aliis, niſi quòd illa minutula neglexímus. Tantum licuit in præſentia vir ornatiſſime. Ubi tuæ literæ fuerint redditæ, pro viribus adnitar efficere, nè videaris hominem ingratum & inhumanum ad amicitiam provocâſſe. Dominus *Jeſus* te ſervet in æternum. Datum *Baſileæ* Nonis Martiis, Anno à *Chriſto* nato, M.D.XXVI.

Eraſ. Roterod. Ioanni à Laſco Poloniæ Baroni S.D.

SI tibi feliciter ceſſit tua demigratio Clariſſime Comes, eſt profectò cur leviùs doleam. Mihi ſanè tuus abitus multis nominibus fuit infelix: ut enim reliqua taceam, menſibus aliquot mihi ſudandum erat, ut domum hanc tuâ magnificentiâ corruptam, ad priſtinam frugalitatem revocarem. Deinde totum pene autumnum & hyemem, cum calculo mihi fuit colluctandum. His quaſi parum eſſet, tantum moleſtiarum aliunde acceſſit, ut facilè ſenſerim genium meum bonum abeſſe. Non audebam te remorari, quum juſſu Regis, ad magna negotia vocareris, tametſi ſuſpicabar id fore quod accidit. Certè minoris hîc expectâſſes literas certiores. *Carolus* huc rediit, adferens myrobalanos, ſed ſucco jam abſumpto. Queſtus eſt ob eam profectionem tantum temporis periſſe ſtudiis ſuis. Agnoſcis novam temporis parſimoniam. Ablegavi hominem in *Angliam*, nè ſitu torpeſcat. De nuncii tui reditu, nihil adhuc audimus, tantum ex *Antonini* medici literis intelligo, linguam & ſupputatorium codicem redditum quibus volebamus. Quod hortaris ut ſcribam Regi *Sarmatiæ*, nondum decrevi an expediat. Hic nè muſca quidem erat quæ peteret *Venetiam*. Et incertum quidem erat quis orbis te haberet, *Hiſpanus* nè an *Gallicus* an *Sarmaticus*. Itaque verebar nè literæ ſeriùs redditæ, nihilo plus apud Regem haberent gratiæ, quam apud Cæſarem ſera conſolatio. Scribam tamen, te quidem autore tam auſpicato, ſi quid dabitur ocii. Semper abhorruit ingenium meum ab arena gladiatoria, nec mihi placuit unquam retiarium agere: nunc, ita fatis viſum, cogor etiam θηριομαχεῖν. *Lutetia* miſit nobis librum *Petri Sutoris*, quondam Theologi

Epiſt.26.

Sorbonici, nunc monachi *Cartuſiani*, in quo nihil crepat, niſi hæreſes, hæreſiarchas, blaſphemias, & ſchiſmata. Huic reſpondi, penè oblitus meæ ſolitæ civilitatis. Et liber erat excuſus cum autoritate. Eodem tempore venit cenſura *Beddæ*, præceſſerant tres libelli *Latomi*, mox famoſus libellus quatuor ſcurrarum *Dominicanorum*. Denique præter expectationem provolavit liber *Lutheri*, in quo ſuperat ſe ipſum omni genere petulantiæ, cui nunc ex parte reſpondimus. Nam ante mercatum vix mihi dabantur dies duodecim. Videor olfacere è *Lutheri* ſcriptis, *Pelicanum* è noſtris colloquiis quædam per literas illi ſignificâſſe. Qui penè concitavit hic alteram tragœdiam. Sparſerat rumorem, ipſum de Euchariſtia idem ſentire quod ego. Scripſi ad eum hac de re literas expoſtulatrices, ſed abſque nominis indicio; Eæ *Pelicani* literæ per *Berum* & *Cantiunculam* nonnullis oſtenſæ ſunt, quin & in ſenatu lectæ, tandem verſæ *Germanicè* longè latéque ſparſæ non ſine dolore meo. Reſpondit per literas *Pelicanus*. Reſcripſi, deſineret ſcribere, ſi quid vellet, adiret me. Venit. Rogabam hominem quid ſibi vellet ſuis epiſtolis. Ille variè tergiverſabatur. Urgere cœpi, Tandem utcunque confeſſus eſt ſe dixiſſe, quod idem ſentiret quod ego. Rogabam quid igitur ſentiret, quod mihi eſſet cum ipſo commune: poſt multas tergiverſationes, reſpondit in Euchariſtia eſſe corpus & ſanguinem Domini; Idem, inquit, tu ſentis. Nihil amplius inquam.? Credis illic eſſe tantum in ſigno? Non inquit, ſed arbitror adeſſe virtutem *Chriſti*. Pergebam, Non credis illic adeſſe ſubſtantiam corporis? Faſſus eſt ſe non credere. Poſt hæc rogabam an eam opinionem fuiſſet unquam apud me profeſſus. Faſſus eſt id quod erat, nunquam id factum. Mox percontabar, an unquam audiſſet eam ſententiam ex me. Negavit audiſſe, & adeo non audierat, ut ſæpenumero diverſam audierit. Pergebam; Tu profiteris, inquam, apud alios, me ſentire tecum, quumque hæc dicis, interpretaris apud animum tuum, te hactenus ſentire mecum, quod credas ibi eſſe corpus Domini, & qui te audiunt, intelligunt me tecum ſentire, quod docuit *Oecolampadius*. Nunc audio circumferri illius epiſtolas duas quibus nihil inſulſius vidi. Accitus eſt *Tigurum* ut illic doceat literas Hebraicas. Is erit poſtremus Evangelicorum cui quicquam ſim fiſurus. Quum exiſſet liber *Oecolampadii De Euchariſtia*, ſenatus rei novitate nonnihil turbatus, privatim conſuluit me, præpoſitum *Berum, Bonifacium* & *Cantiunculam*. Is odor ſimul atque pervenit ad illos: erat autem res mirè cordi, *Zuinglio, Oecolampadio*, *Capitoni* ac *Pelicano*: mox huc advolavit epiſtola *Capitonis*, quæ nobis autoritatem adimeret. Erat paratus & libellus famoſus, qui preſſus eſt, quidam ſuſpicabantur & illum fuiſſe *Capitonis*. Talibus præſidiis nititur Evangelium. *Faber Stapulenſis Galliâ* profugus agit *Argentorati*, ſed mutato nomine, quemadmodum Comicus ille ſenex, *Athenis Chremes erat, in Lemno Stilpho*. Sed quid tuam Celſitudinem hiſce næniis onero? *Beatus Rhenanus* excudit neſcio quid annotatiuncularum in *Plinium*, eas opinor tibi dedicabit. Poſteaquàm cognitum erit ubi conſederis, prolixioribus epiſtolis tecum agam. Hanc commiſi ventis, ſi qua fortè ad te tranſvolet. Priuſquàm haſce literas obſignarem, reddita eſt epiſtola tua Calendis Februariis ſcripta, quâ ſignificas per [illegible] nuncium, téque in patriam revolare. Utinam apud nos tam inconſtantes epiſtolas expectâſſes à tuis. Alioqui nec abs te nec à *Polo* quicquam eſt redditum, præter epiſtolam tuam quam attulit *Carolus* meus, & hanc poſtremam. Geminum feci hujus epiſtolæ exemplar, quorum alterum miſi *Francfordiam*, alterum *Conſtantiam*. Hanc artem docuerunt me Cardinales, ſi quid ſit rei ſeriæ. Bene vale *Baſileæ* poſtrid. Nonas Mart. Anno M.D.XXVI. Saluta *Palatinum* germanum ac cæteros amicos.

Eraſ. Rot. Hilario Bertulpho S.D.

Epiſt. 27.

INvitavi te proximis literis, ut ad nos te conferas, quòd ſi à *Gallicis* locis non potes avelli, ſaltem per literas inſtrue nos quomodo gratulandum ſit *Franciſco* Regum optimo ad ſuos reduci: idque quàm primum. Facilè diſces ex aulicis quæ ſcriptu digna ſunt. Multis quidem duriores videntur coiti fœderis leges, ſed Deus omnia vertet in bonum exitum. Quæſo te pollicitator ubi ſunt calendæ *Latinæ*? Bene vale. *Baſileæ* XVII. Calendas Junias. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus Hieronymo Emſero S. D.

Epiſt. 28.

NOn tam gaudeo meam excuſationem à vobis recipi, quam hoc quod recuſavi fuiſſe poſtulatum. Senectutem & morbos tibi mecum communes eſſe doleo, quanquam longè crudelius malum eſt calculus ſorore podagrâ. De nomine tuo præterito jam putabam tibi ſatisfactum eſſe. Sic res habet ut ſcripſi: quum ſcriberem ſpongiam, prorſus ignorabam abs te quicquam in *Lutherum* editum. Et ſi ſciſſem, non protinus odi, quorum non facio mentionem. Quamquàm hoc ſeculum tale eſt, ut interdum mihi ſanè non ſatis tutum ſit, etiam amiciſſimos prodere ſcriptis, propter linguas faſcinatrices. Miror ubi ceſſâris tuus cognatus: nam librum cum literis X. Januarii ſcriptis, reddidit 14. Cal. Aprilis. Redditus erat caſu liber *Lutheri*, ſed adeo ſero, ut ante nundinas, ad legendas illius loquaciſſimas næniæs, ad relegendam diatribam meam, ad ſcribendũ & ad antigrapha recognoſcenda, ad excudendum & caſtigandum vix ſuperfuerint dies duodecim. Incredibile dico, niſi quod multis teſtibus res acta eſt. *Frobenius* ſex prælis excudebat ſingulis diebus tres ogdoadas paginarum. Et tamen *Lutheri* codex offendit me jam diutinis laboribus delaſſatum, præterea ex perpetuâ pene ægrotatione languidum. Nullum enim cœlum inimicius huic corpuſculo, quam quo vix unquam caruimus à fine Julii ad hunc uſque diem. Cur ita properarem, in cauſa fuit, quod quum idem opus ſimul excuderetur & *Auguſtæ* & *Argentorati* & *Norĩbergæ*, tamen incredibili ſtudio curabatur ab iſtis nè quid ad meas manus perveniret. Videlicet hoc venabantur, ut ad proximas uſque nundinas triumpharent impunè. Id nè fieret, reſpondi operis dimidio. Reliquum nunc eſt in manibus. Quod abſolutum eſt ad te mitto, in quo reperies nomen tuum, ſed abſque præfatione honoris, quam illic ob certas cauſas nulli tribuo.

Si amicitiam æſtimas amore mutuo, non patiar me abs re vinci; Sin prædicatione nominis, nè hac quidem parte defuturus ſum officio meo, ſimulatq; ſe dederit opportunitas. In carmine tuo mihi placuit & perſpicuitas & ſplendor non ſine nervis. In uſurpandis *Græcis*, uteris magnâ libertate, corripiens ultimam in diſdiapaſon, producens primam in Catholico, quanquam idem aliquoties facit *Prudentius*. Nec hujuſmodi libellis nec ſævitiâ quicquam profecturi ſumus. Hìc me verum fuiſſe vatem, rei declarabit exitus; Adeo latè ſerpſit malum. Laudo tamen quod Principes gnaviter coercent ſeditioſos. Quid meâ *Diatribâ* civilius? Quid profecit tamen, niſi quod *Lutheranos* excitavit ad majorem inſaniam? Id non ignarus futurum, tamen morem geſſi Regi & Card. *Angliæ*, Pontifici & doctis aliquot amicis, nos tacens interim quid eſſet ſequuturum. Nihil expectabam à *Luthero* moderatum, tantum malitioſæ calumniæ non expectabam. Occupant ſibi paſſim bonas literas, quo videlicet hoc prætextu conſtabiliant ſuam factionem, & tandem obruent hæc quoq; ſtudia. Quales furias habeat *Lutetia*, declarabit apologia quâ *Sutori* reſpondeo. Et *Natalis Bedda*, notavit pluſquam ducentos articulos in *Paraphraſibus* meis, quorum hic eſt periculoſiſſimus, quòd exponens angeli verba, Inveniſti gratiam, ſcripſerim, non eſt hoc tui meriti ſed favoris divini. Mitto carmen *Andreæ Critii* Epiſcopi *Vngariæ*. De *Ceratino* miror te nihil ſcribere. Audio duci non perinde fuiſſe gratum atque ego ſperabam: eſt tamen vir egregiè linguarum peritus ac bonus, nec ſine meo ſumptu fuit evocatus, quod tamen non eram facturus, niſi Princeps toties efflagitâſſet. Cupiebam plura in ſinum tuum effundere, ſed cum *Luthero* rixandum eſt, quæ res ille vertat malè. Demiror quid ille ſibi propoſuerit, ſimul & ſcurram agens & euangeliſtam. *Baſileæ.* M.D.XXVII.

Eraſ. Roterod. Antonio Puccio Epiſcopo Piſtorienſi S.D.

Epiſt.29. REverende Præſul, quum penitus infixa ſint animo meo tua in me neutiquam vulgaria officia, tamen hactenus ab officio literarum temperavi, quod officii potiùs eſſe ducerem tuam amplitudinem tot negotiis occupatam non interpellare ſupervacaneis epiſtolis. Sed quum oblato nuncio rogarem *Lodovicum Berum* præpoſitum, mihi ſingularem patronum, ecquid vellet mandare *Romam*, ortâ mentione tui nominis, obnixè rogavit, ut te tribus verbis ſalutarem: quem incolumem eſſe gaudeo vehementer, bonâque ſpe ſumus fortunam, quæ cœpit evehere dignitatem tuam, aliquando tuis virtutibus reſponſuram, quibus ex teipſo maximus es, velit nolit fortuna. Nobis hactenus cum calculo & oblatratoribus tantum res fuit, nunc incidit ea tempeſtas, ut ſuperiorum malorum penè ſimus obliti. Quum volet Dominus, & quum promerebimur, hìc rerum tumultus aliquâ ſerenitate commutabitur. Affulſit enim aurula quædam pacis inter monarchas ſarciendæ: Id ſi contingat fortaſſis ſub autumnum iſthuc adrepemus. Rogarem niſi confiderem te id ſpontè facere quod ſoles, ut *Eraſmo* clientulo tuo faveas. *Berus* opinor ad te ſcribet, tametſi pudet hactenus ſiluiſſe, & veretur magnitudinem tuam. Certè ex animo te ſuſpicit amátque ſi quis alius. Ei precor omnia fauſta lætáque. *Baſileæ* feria quarta poſt Pentecoſten. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto.

Eraſ. Rot. Leonardo Officiali Archiepiſcopi Beſontini S.D.

VIr egregie, leviùs odiſſem hanc valetudinem, ſi mihi tantum adferret cruciatum, non etiam amicis gravem redderet, ac moleſtum. Tolerabilior enim eſſet, ſi dolorem haberet abſque pudore: nunc non tam pigebat morbi, quum apud vos eſſem, quam pudebat, quod veſtro in me affectui longè humaniſſimo deeſſe coactus ſum. Et haud ſcio, an ſint non eâdem humanitate præditi quâ vos eſtis, qui meam calumnientur calamitatem, & inſelicem neceſſitatem interpretentur inhumanitatem. Poſt abitum, hic diu langui, magnáque victûs moderatione, ſenſim ac paulatim revixi. Ubi ſum factus paulo firmior, aperuit ſe calculus, qui latuerat in inſidiis. Eum ejeci, ſed cum ſumma vitæ deſperatione, poſt aliquanto commodiùs habere cœpi, repertâ aquâ ex adipſo coctâ, quâ vinum diluo: quod ſi amarum eſt, dulceſcit; ſi acidum, corrigitur; ſi auſterum, miteſcit; ſi acerbum, fit lenius; ſi ardens, refrigeratur. Neſcio quid rumoris huc allatum eſt, diſceſſum iſthinc noſtrum ſequutam eſſe famam, nos eſſe *Lutheranos*. Verùm ad hos tumultus jam occallui. Utinam utraque pars huc incumberet, ut Euangelica ſynceritas verè floreret apud omnes: Non deeſſet ſtilus meus. De confirmanda miſſa magnâ ſedulitate tumultuatur *Bietricius*: at mihi res cordi non eſt, & præſtat hoc ſeculo non dare anſam improbis tumultuandi. Habetis iſthic in propinquo novum Euangeliſtam *Pharellum*, quo nihil vidi unquam mendacius, virulentius aut ſeditioſius. Mihi videtur eſſe tempus ut Epiſcopi cum Principibus ſeriò conferant ſua conſilia, quo diſſidium hoc quod indies ſerpit latiùs, ſic componatur nè facilè repullulaſcat. Nam vulgaribus remediis, hoc eſt palinodiis, carceribus & faſciculis video nihil profici niſi in pejus. Commendabis me diligenter *D.* Archidiacono & hujus Officiali, præterea *Franciſco* Theſaurario, *Deſiderato* cæteriſque dominis & amicis meis. Bene vale. *Baſileæ* poſtrid. Innocentium. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto.

Eraſ. Rot. Medico cuidam S.

EUm qui tuas reddidit nondum alloquutus ſum. Quum huc veniret eram occupatiſſimus in *Origene* vertendo, cujus fragmentum in *Matthæum* nacti ſumus: quum rediret, obortus erat intolerabilis dentium cruciatus, adeo ut nec loqui poſſem, niſi exaſperato malo, propter hauſtum aerem. Media æſtate paſſi hìc ſumus hyemem. Pro commonſtrato remedio gratiam habeo maximam, etiamſi mihi non cum arenulis, ſed cum ſaxis res erat, unde medici λίθων appellant. Verùm hoc malum in aliud eſt commutatum, quod perpetuam habet moleſtiam, ſed dolore tolerabiliore. Id ni factum eſſet, jam ab his tumultibus liber eſſet *Eraſmus*. Fuit apud nos *Gervaſius* Theologus verè Epiſt.31.

 candi-

candidus, cujus colloquium mihi magno fuit ſo-
latio. *Claudio Felici* multam opto felicitatem.
Quod me amantiſſimè conſolaris adverſus homi-
num invidiam, vel malitiam potiùs, ſcito me non
tam meâ cauſâ dolere quàm *Chriſtianæ* religionis
nomine, quæ tales habet & doctores & propugna-
tores. De me meiſque ſtudiis viderit *Chriſtus*.
Et utinam præter *Beddam* ac *Sutorem* nullus eſſet
eâdem infectus malitiâ. Reverendo Præſuli tuo
meis verbis plurimam dices ſalutem. Bene vale.
X. Cal. Junias. M.D.XXVII.

Eraſ. Rot. Guilhelmo Waramo Archiepiſcopo Cantuarienſi S.

Epiſt. 32. VNicum meum in *Chriſto* decus ac præſidium,
partim ex literis tuis, partim ex his quæ fa-
mulo mihi narranda commiſeras, dilucidè per-
ſpexi pluſquam paternam tuam erga me pieta-
tem. Idem utriuſq; votum eſt. Verùm obſtat præ-
ſens temporum conditio. Nondum ab acie licet
diſcedere. Sed brevi fortaſſe licebit, ut minore in-
tervallo dirimamur. Interim jubeo te bono eſſe
animo. Tumultus hi planè fatales ſunt. Me non
citiùs deficiet animus, quàm vita. Is quem noſti
totius hujus tragœdiæ, & quæ mota eſt *Lutetiæ*, &
quæ nunc fervet val furit potiùs in *Hiſpania*, autor
eſt, homo natus ad hujuſmodi ſycophantias, nec
aliâ re celebris inter mortales. Verùm apud *Hi-
ſpanos* præcipuè mendicantes agunt hanc fabu-
lam, faventibus mihi Epiſcopis ac doctis præci-
puis, præter aulæ ſtudia. Res habebit ut ſpero pro-
ſperum exitum. Pecunia penſionaria nondum per-
venerat ad *Petrum Ægidium* circa finem Julii,
nunc arbitror redditam. Amplitudinem tuam in-
columem ſervet Omnipotens. Datum *Baſileæ* IX.
Cal. Septemb. Anno M.D.XXVII.

Eraſ. Rot. Matthiæ Laurino domino de Vvateruliet.

Epiſt. 33. EX *Marci Laurini* literis cognovi, quod mihi
fuit longè gratiſſimum, te rectè valere, vete-
remque tuam in me benevolentiam, nec locorum,
nec temporum intervallo potuiſſe. Quorundam
malè ſuſpicatorum hominum improbitate labo-
rant bonæ literæ, & qui his provehendis navârunt
ſtrenuam operam, lapidantur à picis, graculis &
corvis, ego cum primis. Quod ni eſſent boni omi-
nis aves, quæ funeſtis obſtreperent, prohibeant
ſuperi, quod iſti videntur auſuri. Quare tibi vir
generoſe, non meo tantum, verùm etiam litera-
rum ac publico ſtudiorum nomine gratias ago,
quod adverſus iſtos blaterones optimam cauſam
& prudenter & feliciter tueris. Rurſus apud *Hi-
ſpanos* tantos excitârunt tumultus mendici qui-
dam, ut nec à Cæſare, nec ab Archiepiſcopis com-
peſci quiverint. Tantum valent clamoribus. Tota
ſpes illis eſt in maledica lingua. Niſi me revoca-
ret *Chriſtiana* modeſtia, & ni vererer, nè dum im-
probis digna rependo, lædam probos, ſentirent
qualem artificem provocâſſent. Miror autem
iſtos nullum moliendi finem facere, quum toties
malè ceſſerit conatus. Quid enim aliud efficiunt,
niſi quod exacerbant publicum in ipſos odium.
Metui volunt non amari, quo quid eſſe poteſt
magis tyrannicum? Tyrannus qui timetur à mul-

A tis, multos metuat oportet, & mendici volunt &
Regibus eſſe formidabiles, eò progreſſæ ſunt res
humanæ. Cura ut quàm optimè valeas. *Baſil.*
M.D.XXV.

Eraſ. Rot. Tielmanno à Foſſa S.D.

DExtro *Mercurio*, pro tam neglecto brevíque Epiſt. 34.
epiſtolio, duas epiſtolas accepi, alteram ju-
ſtam, alteram quæ breve volumen videri poſſet.
B Utraque mihi fuit gratiſſima, multis quidem no-
minibus, ſed præcipuè ob ſyncerum pectoris in
me tui candorem, imò non in me, ſed in eas po-
tiùs dotes quas in me credis eſſe, non meas. Quid
enim eſt noſtrum, ſed ſi quid eſt, Dei eſt. *Heliam*
optimum ſenem nobis ereptum doleo, cœlis red-
ditum gaudeo. Quid enim illo candidius aut in-
tegrius? Proximis ſuis ad me literis ſubſcripſe-
rat, *Helias tuus, barbarus, decrepitus, vivum cada-
ver*, quaſi præſagiens imminere mortem. Illud
C vivum cadaver mihi diſplicuit, eâque gratiâ no-
viſſimis literis objurgavi hominem, qui templum
ſancti Spiritus appellaret cadaver, quum nulli
magis vivant quàm qui ſic moriuntur. Reſpondit
ille non calamo, ſed re. Gratum eſt quòd mihi
depinxiſti tuæ familiæ ſimulacrum, gratius quòd
fortuna tuo reſpondet animo, qui liberos tuos
cures ſanctè educandos, ſed ita ut unum duntaxat
dicaris negotiationi. Quare quum octo liberos
habeas, eoſque tam ſanctè inſtituas, fruſtra mihi
D offers tuas fortunas communes: non enim ſum
tam impius, ut tam piè collocandis facultatibus
quicquam detraham, animum totum amplector
atque exoſculor. Supereſt ut hanc amicitiam è
ferreo munuſculo natam, adamantinis vinculis
altringamus. Dominus *Jeſus* bene fortunet res
tuas cum tota familia. *Baſileæ* ſexto Calendas
Septembris. Anno milleſimo quingenteſimo vi-
geſimo ſeptimo. *Sobio* ex me ſalutem plurimam.

E *Eraſ. Rot. Vrbano Regio* S.D.

SIc exiſtimo *Vrbane* doctiſſime, me jam nunc Epiſt. 35.
omnia debere, vel Illuſtriſſimo Principi *Her-
manno*, vel tibi, ob animum in me tam propenſum.
Proinde judicavi me nonnullam gratiæ partem
hâc ratione poſſe referre, ſi quando mihi cupienti
non eſt integrum, hominem commonſtravero,
qui quod à nobis expectabatis, longè cumula-
F tiùs præſtare poſſit. Eſt apud nos *Henricus Glare-
anus* Cæſareâ laureâ inſignis, quod equidem de-
cus, inter tot juvenis ornamenta multo infimum
eſſe duco. In omnibus diſciplinis quas mathema-
ticas vocant, eximiè doctus, neque vulgariter ex-
ercitatus. In omni quæ nunc in ſcholis traditur
Ariſtotelica philoſophia, eò progreſſus, ut cum
ſummatibus etiam congredi poſſit. Magnam in-
ſuper Theologicæ rei partem aſſecutus. In geo-
graphia, in hiſtoriis abſolutus. Denique nul-
G lum eſt genus literarum in quo ille non ſit feli-
ciſſimè verſatus; *Græcè* quoque doctus uſque ad
mediocritatem, & hic brevi abſolvendus, quæ
eſt hominis tum induſtria tum dexteritas. Adde
huc ætatem maximè tempeſtivam huic ne-
gotio. Ad trigeſimum accedit annum, quæ
ætas ut grandior eſt, quàm ut contemptui
ſit obnoxia, ita laborum omnium longè eſt
tole-

A tolerantiſſima. Eſt autem *Glareanus* præter ætatem, peculiari quâdam naturæ dote literarii laboris, & appetens & patiens. Quod neſcit, diſcit avidè; quod ſcit, docet libenter & candidè. Moribus alacribus ac feſtivis, ac prorſus omnium horarum homo. Addam extremum calculum, quem ego vel inprimis æſtimandum arbitror. Ingenium integritati natum. Abhorret à compotationibus iſtis temulentis, abhorret ab alea, à turpiloquio, à ſcortis, ita ut harum rerum nè mentionem quidem B ferre poſſit. Invitatur à multis. nec aſpernandis conditionibus, & jam addictum putabam. Verùm inter confabulandum ſenſi hominem iſtuc pellici poſſe, ſi modò offeratur, quod illius virtutibus ſit non indignum. Juvenis eſt, plus habet eruditionis quàm opum aut autoritatis, quamquam autoritas jam non levis, indies accreſcit homini. Illuſtrabit hunc Principis ſplendor, & ille viciſſim Principis imagines ac fortunam cohoneſtabit, quódque decoris mutuum acceperit ab il- C lius Celſitudine, vel cum fœnore reponet aliquando. Arbitrabar me initurum gratiam apud vos ſi hæc literis meis indicâſſem. Et ſcio quem commendem. Novum Teſtamentum editum eſt. *Hieronymo* ſupremus imponitur colophon. Bene vale. *Baſileæ*, Nonis Martiis. Anno M.D.XVI.

Eraſ. Rot. Lodovico Vivi S. D.

Epiſt.36. DIatribam meam *Philippus Melanchthon* ſcribit æquiſſimis animis acceptam *Vuittenbergæ*, D ſed ita ut non diſſimulet ſe metuere cauſæ *Lutheranæ*, quam ait cum Evangelio conjunctam, ſi perrexero. De victoria, mi *Vives*, quæ futura ſit gemitus orbis ſi vindicetur à quibuſdam, rem ipſam divinas. Urgeor utrinque, dici vix poteſt quam odioſe, ſed in utraque parte video futuros intolerabiles ſi vincant. Hic res planè ſpectat ad ſeditionem, & aliquot δυνασταὶ me conantur volentem nolentem huic involvere negotio, nihil profecturum, niſi ut utranque partem in me pro- E vocem. A tanto Rege, a tali Regina laudari vehementer gratum eſt, ſed quid iſthuc πρὸς τ' ἄλφιτα; bellè diſputo. ſed hic magno fumat culina. *Montjoius* nè verbum quidem mandavit aut ſcripſit, opinor ſubitum *Livini* diſceſſum fuiſſe in cauſa. Quem dicas novum meum colluctatorem non ſatis intelligo, niſi fortè dicis *Othonem Brunsfeldium*, quem ipſe *Lutherus* magis execratur quàm ego. Et hoc tamen inſanior eſt *Phallicus*. Horum inſolentiam coercuerunt magiſtratus graviſſimis mi- F nis, alioqui impotentiſſimè debacchaturorum in me. In *Hieronymi* ſcholiis, ſi non omnia, certè permulta caſtigavi. Habebam id temporis plurimos inſtigatores, adjutorem neminem. O me rudem ingenii *Germanici*. Erratum de *Laberio* nuper deprehendi, dum certior eſſe cupio de ætate: Tametſi antea quoque ſubdubitabam. *Linacri* mortem acerbiùs ferrem, ni reputarem quantis cruciatibus ſubductus ſit. De *N.* ſcripſi non quantum ille meretur, omnibus *Eurybatis* ac *Phrynon-* G *dis* ſceleratior, ſed quantum meæ modeſtiæ tuæque prudentiæ ſatis eſſe judicavi. Hic ſedulò diſſuadet *Frobenio*, nè quid tuorum excudat. Et *Frobenius* duntaxat hac in re, abſque illius præſidio nihil poteſt. Nam apud *Germanos* vix quicquam vendibile eſt præter *Lutherana* ac *Antilutherana*. Mea tamen adhuc ſatis favorabilia ſunt, vel hoc argumento, quod *Frobenius* tam multos habet

A æmulos magno ſuo diſpendio. Cæſaris edictum quod deterret æmulos, hujus non faciunt ipſi qui nobis dant Cæſarem: imò vendunt Cæſaris nomen. Ego jam pridem geſtio quopiam ab his figulis demigrare. *Frobenius* mihi ſeriò queſtus eſt, ſe nè unum quidem opus *De civitate Dei* vendere *Francfordiæ*; Idque eo vultu dixit, ut planè credam hominem nihil fingere. Vides etiam in Muſarum rebus regnare fortunam. Ego illic nihil non ſuſpicio, niſi quòd brevitas quam tibi olim B commendavi, reddidiſſet librum vendibiliorem. Atque hoc negotium *Frobenius* ſuſcepit à me non perſuaſus, ſed compulſus. Et res eſt non exigui ſumptûs. Miſeret me boni viri, nimiúmque ſynceri, cui pſeudocheus ille miris technis imponit. Si *civitatem* illam vel prælegendo, vel aliâ quapiam ratione poſſes vendibiliorem reddere, ſublevares hominem. Ego nullam video viam, niſi ut totus *Auguſtinus* emendatus prodeat. In hoc velim te adjutare, ſuſceptâ aliquâ portione laboris. C Nos tametſi jam laſſi, non defuturi ſumus officio noſtro. Ex animo mi *Vives* gaudeo tibi *Britanniam* eſſe proſperam, quod ut tibi proprium ac perpetuum ſit precor. Bene vale. *Baſileæ* Natalis *Joannis* Apoſtoli, Anno M.D.XXIV.

Eraſ. Rot. Rudberto à Moſham Decano Patavienſi in Bavaria S.D.

HÆret animo vultus tuus humanitatis tuæ index, memini frequentium colloquiorum & *Epiſt.37.* D officiorum tuorum, non excidit venationis fragmentum abs te verſum, meâ quidem ſententiâ feliciter: Denique totus *Rudbertus* ſic præſens eſt animo meo, ut poſſim illum vel coloribus exprimere. Solum illud non memini, quod ambierim ſalutare Card. *Gurcenſem*. Non contemno proceres Eccleſiæ, ſed ſic eſt ingenium meum, nihil minus ambio quàm tales ſalutationes, præſertim apud *Germanos*. Hic ſi quid inepti, ſcias me planè gratificatum animo tuo. Eam ſalutationem E ſi perdidi, nihil eſt quod me magnopere moveat. Quotidie ſalutor à ſordidiſſimis, qui extortâ etiam pecuniâ, me rident, aut traducunt inter ſuos combibones. Et tamen nihil eſt quod ego ſanè querar de Card. Exhibuit plus humanitatis quàm expectabam. An *Germani* Principes non ſoleant quenquam indonatum dimittere, viderint alii. Me certè non offendit ea novitas, niſi quòd ſalutato *Frederico* duce *Saxoniæ*, poſtridie *Georgius Spalatinus* in lecto decumbenti detulit materiam veſtis F damaſcenam, quum ego nihil minus ſomniarem. Quóque magis credas quod ſcribo, recordare me tres hebdomadas egiſſe *Coloniæ*, nec eo tempore quemquam *Germaniæ* Principem à me ſalutatum. Omnibus ſi queam prodeſſe cupio, ſervire nemini: quod ſi ſerviendum eſſet, plus faſtûs experior in una opera typographica *Germaniæ*, quam in decem Epiſcopis *Angliæ* aut *Galliæ*. Nè ob id quidem ſum pilo alienior à ſynceris *Germaniæ* amicis, quod in multis & fidem & animum memorem deſide- G ro. Hæc ideo refero, nè quid ſuſpiceris me alieniorem factum ulla de cauſa. Amicorum mentionem vides quam liberaliter fecerim in libris noſtris, videlicet obſequens illorum affectui potiùs, quàm meo judicio. Ex his vides quàm pauci perſtiterint in amicitia, quàm multi verſi in hoſtes. Et tamen horum culpa non tantum valet apud me, ut minus amẽ *Bilibaldum* cæteroſque candidos amicos.

micos. Porrò quod in literis meis nulla tui mentio facta eſt, primum excepto nomine te totum animo tenebam, deinde ſe nulla dabat occaſio. Et ſunt qui nolunt in ſcriptis meis nominari, horum querimonias nonnunquam audio. Quod te ab aulæ ſervitio extricaris, hoc magis probo, quod id feciſti maturè. Efficiam igitur poſt hac, ut nec *Laurino* nec *Bilibaldo* invideas, ſi tamen hæc appellanda eſt invidia. *Laurinum* à puero novi, à *Bilibaldo* multo plus accepi lucis, quam dederim. Quod me adhortaris ad fortiter agendum, multo gratiſſimum eſt, etiam ſi id meâ ſponte faciebam. Tantum dolet quorundam inſaniis peſſum ire tum Evangelium tum bonas literas. *R.D.E.* mihi per te refricatam eſſe memoriam, fuit vehementer gratum. Si medicus *Antoninus Caſſovienſis* has reddiderit, rogo ut juvenem cognoſcere velis, cognitus placebit ſat ſcio: Diſceſſit hinc meo magno dolore. Bene vale. Datum *Baſileæ* pridie Idus Novembr. M.D.XXIV.

Eraſ. Roterod. Euſtachio Andreæ monacho Cluniacenſi S.D.

Epiſt. 38. FRater in *Chriſto* chariſſime. Singularis tuus in me affectus, quem non tam oratione quàm fronte, quod aiunt, ipſâ, quàm oculis, quàm toto vultu loquebaris, facit ut non poſſim te non redamare, niſi velim haberi omnium inhumaniſſimus. At vereor nè tibi uſu venerit, quod de *Ixione* narrant fabulæ, qui pro *Junone* nubem amplexus eſt. Supereſt autem, ut noſtros labores, quibus tam impensè faves, precibus tuis adjuves: te verò in amicorum numerum perquàm lubens recipio, non defuturus officio meo, ſi quid extiterit in quo poſſim tibi gratum facere. Salutabis mihi duos fratres humaniſſimos jure conſultos, quorum in colloquio noſtro inciderat mentio: præterea doctiſſimum juxta & humaniſſimum doctorem, qui mihi olim notus *Mechliniæ*, me ſalutavit *Beſontii*. Nam præter nomen nihil illius excidit mihi. Tu fac ſic invigiles honeſtis ſtudiis, ut ordini tuo poſſis & ornamento eſſe, & uſui. Abbatis dignitas non eſt quidem ambienda, ſed ea tamen ultro ſequetur virtutes tuas. Bene vale. *Baſileæ*, prid. Innocentium, M.D.XXIV.

Eraſmus Roterodamus Chriſtophoro Epiſcopo Baſilienſi S.D.

Epiſt. 39. REverende Præſul, dum ego decanto miſericordias Domini, corripuit me illius miſericordia; Sed morti non tradidit me, licèt nunquam fuerim morti vicinior. Exemplar primæ manus ad te mitto. Id poteris aliquot diebus apud te retinere, quo per otium perlegas. Dignaberis admonere nos, ſi quid addi aut mitti, ſi quid aliter tractari velis. Priuſquam enim *Frobenio* committamus excudendum, opus ſub incudem revocabimus, ac reddemus paulo expolitius, fortaſſis etiam copioſius. Si videbitur, addemus præfatiunculam, quæ ſacelli abs te inſtituti faciat mentionem. Porrò quemadmodum tuæ ſanctiſſimæ voluntati hac in re libenter ſumus obſequuti, ita cupimus omnia fieri ex animi tui ſententia. Dominus *Jeſus* honorabilem ſenectutem tuam foveat ſuâ clementiâ. *Baſileæ* duodecimo Calend. Julias, Anno M.D.XXIV.

Eraſ Rot. Antonio Brugnario in monte Belliscardi S.D.

SIgnificas te quater ad me ſcripſiſſe, primam & ultimam epiſtolam accepi, duæ mediæ redditæ non ſunt, quare noli ſcribere niſi per certiſſimos nuncios. Amplector animum in me tuum perlibenter. *Beſontii* cum nemine mihi fuit odioſa contentio, neque quenquam ſenſi à me alienatum. Triſtis abii ob valetudinem oppido gravem. Et tamē ille rumor huc perlat' mirè exhilaravit quoſdam valde *Lutheranos*. Quid iſtic doceat *Phallicus* aut quid rerū gerat neſcio. Utinam hoc præſtaret quod profitetur. Profitetur enim Evangeliū, at ego nunquam vidi hominem confidentiùs arrogantē, aut rabioſiùs maledicū, aut impudentiùs mendacem: breviter talem comperi, ut cum talibus, nec amicitiam habere velim, nec inimicitiam. Nec ipſi *Lutherani* ferre potuerunt hominis inſatiabilem petulantiam. Sæpe objurgatus eſt ab *Oecolampadio*, etiam literis, ſæpe à *Pelicano*, ſed nihil profectum eſt, tanta morbi vis. Cum illo nunquam diſputavi, ſed diremi diſputationē quâ cum aliis quibuſdam altercabatur. Volebam enim cum illo expoſtulare cur me vocâſſet *Balaam*, quod dictum à *Bleto* quodam negotiatore jactum in me ſic arriſit *Phallico*, ut me paſſim appellaret *Balaam*, quū mihi nullus adhuc teruncium potuerit obtrudere hoc titulo ut ſcriberem in *Lutherum*. Proinde diſcere volebam, quid homini in mentem veniſſet, ut hoc nomine me dignum judicâſſet. Nam cætera convitia quæ quotidie in me deblaterabat neglexerā. Vix decem verbis velitati ſumus, rogabam quare cenſeret ſanctos non invocandos, an quia non expreſſum eſſet in ſacris literis, annuit. Jubebam ut demonſtraret evidenter per ſacras literas, Spiritum ſanctum invocandum. Si Deus eſt, inquit, invocandus eſt. Urgebam ut demonſtraret è ſacris literis, ſemel atque iterum teſtatus me diſputandi gratiâ loqui, quum hic planè de re conveniret. Siquidem hoc tantum agebā ut illius enthymema refellerē, quo conabatur evincere, ideo non invocandos divos, quod hoc è ſacris libris doceri non poſſet: Protulit locum ex epiſtola *Joannis*, *Et hi tres unū ſunt*. Reſpondi eum locum non ſentire de eadem naturâ, ſed de conſenſu teſtimonii, & quod additum eſt, de ſanguine, aquâ & ſpiritu, non patitur aliam interpretationem: Præterea pars illa de Patre, Verbo, & Spiritu, in vetuſtis codicibus olim non habebatur, nec citatur ab his qui maximè pugnant adverſus *Arianos*, puta *Athanaſio*, *Cyrillo* & *Hilario*. Mox omiſſâ diſputatione, nam imminebat nox, expoſtulavi cum eo abiens ſed paucis. Hac de re ſcripſit ad amicos ſuos mirè glorioſas epiſtolas, quarum una ad me tranſmiſſa eſt à *Conſtantia*. In hac aliquando ſunt decem verſus in quibus nec una ſyllaba vera eſt. Non potuit ille probare Spiritum ſanctum dici Deum, quod tamen ex *Paulo* probari poteſt, & tamen ſi probâſſet, non viciſſet me. Nec enim meum eſt dogma, ſanctos invocandos eſſe, quanquam ineptiunt, qui rem à primordiis eccleſiæ traditam, & ſuâpte naturâ piam tragœdiis exagitant. Quod ſi mihi tum notus fuiſſet, qualis experimento compertus eſt, nunquam dignatus fuiſſem illum alloquio; & ſi caſu fuiſſet obvius, deflexiſſem. Sunt enim quidam adeo ſiniſtri, ut vel occurriſſe ſit infelicitatis pars.

Epiſt. 40.

Unde

Unde metuo nè veſtræ civitati magnum aliquod A
immineat malum, poſteaquam iſtuc devolavit
avis tam inauſpicata. Feliciter fugit ſe ſua *Gallia*,
verùm hìc reliquit librum inſigniter ſcurrilem,
non appoſito quidem ſuo nomine, ſed nemo non
clamat *Phallicum* eſſe. Scripſit, ut aiunt, alterum
Gallicè in me, qui latitat inter manus conjurato-
rum. Magiſtratus *Baſilienſis* obſervat, ſi poſſit de-
prehendere Typographum : Hæc jactitavit *Lug-
duni Lotheringus* quidam ſculptor imaginum.
Idem detulit aliquot *Phallici* apophthegmata, quo- B
rum alterum erat, *Vxorem Frobenii plus tenere The-
ologia quàm Eraſmum* : Alterum, *Malim*, inquit
*Phallicus, indies mori cum martyribus, quàm non no-
cere famæ Eraſmi, ubicunque potuero.* *Phallico* facilè
fiam magnus Theologus, ſi paſſim inſulſero Pon-
tificem eſſe antichriſtum, Conſtitutiones humanas
eſſe hæreticas, Ceremonias eſſe abominationes, a-
liáque hujus generis. Hunc ſtomachum in me
concepit, quòd in *Spongia* dubitem de *Lutheri* ſpi-
ritu. Præterea quòd ſcripſerim, quoſdam ſordi- C
dos & impuræ vitæ ſe jactitare nomine Euangelii:
deinde quòd *Adriano* promiſerim conſilium, quo
ſic extinguatur incendium *Lutheranum*, nè facilè
redaccendatur. *Phallicus* interpretatur me velle ex-
tinguere Euangelium, at ego ſentiebam de reſcin-
dendis hujus mali fontibus, & hac de re ſcripſi
nonnihil *Adriano*, & item *Clementi*, & Cardinali
Campegio, & Cæſari : ſed ut video illi malunt vul-
garibus uti remediis, manicis ac faſciculis. Res in-
dies ſerpit latiùs, quis ſit exitus futurus viderit De- D
us, ego Principes quod potui ſemper à ſævitia co-
ercui, exceptâ ſeditione. Nec Euangelium eſt quic-
quid iſti docent, & docendi modus nonnunquam
ſeditionem movet, non Euangelium. Ego faveo
Euangelio, ſed iſti Euangelio non adjungar, niſi
videro alios Euangeliſtas, aliúmq; populum, quàm
adhuc video. Provolant libelli famoſi ſine titulis,
& iſtos miré probat *Phallicus*, & applaudunt cæ-
teri quoque, quaſi mendaciis & flagitiis defenſan-
dum ſit Euangelium, quaſique huc valeat Euange- E
lium, ut hujus prætextu peccemus impunè. Poſt
invadent ſcrinia noſtra & dicent, ſic *Aegyptios*
ſpoliaverunt *Iſraelitæ*, & poſt facinus invenient
novum dogma. Si *Lutherus* nôſſet *Phallicum*, non
dubito quin in eum ſtricturus ſit ſtylum. Et hi ſunt
qui nobis jactitant ſpiritum Euangelicum. Equi-
dem quid *Chriſtus* ſibi velit neſcio, cæterùm ut cō-
modiſſimè interpreter, ſuſpicor hoc eſſe conſilium
illius, ut ſacerdotes, hujus mundi commodis ebri-
os, atque his altum indormientes, per talia por- F
tenta cogat expergiſci. At tamen quicquid hacte-
nus in me blateravit *Phallicus*, non minus vanè
quàm virulentè, facilè condonabitur hominis
morbo, modò poſthac ſumat mores Euangelii præ-
cone dignos. Sed harum næniarum plus ſatis, alias
plura quum vacabit. Egi cum hoc œnopola, de tri-
bus vaſculis dimidiatis, uno veteris vini, duobus
novi. Vinum quod emit Decanus mihi mirificè
profuit : unde ex quo cœpi bibere, carui calculo, is
nunc dicitur abeſſe. Tu velim adjutes, ut mittatur G
elegans, aptumque ſtomacho meo, non laboro de
precio, ſi vinum ſit quale volo. Vetus, ut abſit ab
acore, novum maturum, non dulce, non acerbum,
mediocri colore, colore leviter rubido. Oenopola
propemodum ſcit quale cupiam. Bene vale. *Ba-
ſileæ* pridie Natalis *Simonis* & *Judæ*. Anno mil-
leſimo quingenteſimo vigeſimo quarto.

A

Eraſmus Roterodamus Toneſio conſiliario
Cardinalis Eboracenſis S. D.

VIr ornatiſſime, Non injuriâ me objurgat per *Epiſt.41.*
literas *Guilhelmus Burbancus*, quòd te tam
candidum amicum, tam fortem patronum, tam in-
ſigniter eruditum hominem, nunquam hactenus
ſalutarim epiſtolâ. In cauſa eſt, quod dum & ami-
cis & inimicis cogor reſpondere, quorum ingens
B eſt numerus, nullum temporis ſpacium mihi va-
cuum relinquitur. Cæterùm eximias ingenii tui
dotes, ac ſingularem quendam in me favorem,
Thomas Morus autor, ut ſcis, & gravis & facun-
dus mihi non ſemel prædicavit. Scio mi *Toneſi*,
agnoſco & memini, agóque gratias, libentiùs ſi
queam relaturus. Ubi plus ocii dabitur, pluribus
tecum agam. Interim precor ut quàm belliſſimè
valeas. Datum *Baſileæ* Nonas Septembres, Anno
M. D. XXIV.

C

Eraſmus Rot. Georgio Duci Saxoniæ S. D.

ILluſtriſſime Princeps, quòd hactenus tuæ celſi- *Epiſt.42.*
tudinis hortatibus non paruerim, quum alia
multa tum duo præcipuè in cauſa fuere : primum
quòd non ſolùm me viderem & ætate & ingenio
imparem huic periculoſiſſimo negotio, verum e-
tiam quod miro quodam naturæ ſenſu ab hu-
juſmodi gladiatoriis pugnis abhorrerem. Quid
D enim his libellis qui nunc undique provolant agi-
tur, niſi quod agi ſolet in arena gladiatoria? Dein-
de quod per penderem *Lutherum* qualis qualis eſt
ejus doctrina, quoddam eſſe neceſſarium malum,
in undiquaque corruptiſſimis eccleſiæ rebus, atque
ex eo pharmaco quamvis amaro ac violento opta-
bam, ut aliquid bonæ ſanitatis naſceretur, in cor-
pore populi *Chriſtiani*. Nunc quum comperio ple-
roſque hanc meam moderationem interpretari
colluſionem cum *Luthero*, cum quo nihil unquam
E mihi fuit ſecreti fœderis, ſimúlque cum video ſub
prætextu Euangelii, ſubnaſci novam gentem, pro-
cacem, impudentem & intractabilem, breviter
talem ut nec *Lutherus* ipſe ferat, quanquam illi
eadem improbitate quâ contemnunt Epiſcopos &
Principes, contemnunt & *Lutherum*, prodimus in
arenam eadem fermè ætate quâ *Publius* Mimo-
graphus prodiit in ſcenam, quæ res quàm mihi ſit
futura felix neſcio ; certè opto ut reip. *Chriſtianæ*
ſit felix fauſtáque. Mitto tuæ celſitudini libellum
F *De libero arbitrio*, de quo vidi pridem tuam erudi-
tiſſimam epiſtolam. Addidit mihi ſuis literis calcar
ſereniſſimus *Angliæ* Rex, & *Clemens 7.* ſed longè
vehementiùs iſtorum quorundam rabularum im-
probitas, qui niſi coerceantur, ſimul & Euangeli-
um & bonas literas ſubverſuri ſunt. Ego Phari-
ſæorum tyrannidem tolli cupiebam, non mutari :
quod ſi ſerviendum eſt, malim Pontifices & Epi-
ſcopos, quales quales ſunt, quàm iſtos quoſdā ſor-
didos *Phalarides*, illis omnibus intolerabiliores.
G Expecto tuæ celſitudinis judicium, cui precor om-
nia felicia. *Baſileæ* prid. Non. Sept. M.D.XXIV.

Eraſmus Rot. Paulo Abbati Volzio S. D.

HAbeo gratiàm, quòd mihi mortuo bene pre- *Epiſt.43.*
caris, relaturus etiā, ſi quando tu mori
voles. Rumores iſtiuſmodi planè rideo. Cæterùm

ex

ex animo dolet, tantum eſſe malitiæ inter *Chriſti-* A
anos. Ego quantum in me eſt, ſervio cõmodis om-
nium, lædo neminem, idque facio meo victu quod
aiunt, imò magno etiam diſpendio. Et tamen
præter alias contumelias toties efferor. Tibi *Gal-*
lus ſacrificulus nunciavit, ſe pede calcâſſe tumulum
meum. Et apud *Heidelbergam Anglus* quidam
ſparſerat ſe interfuiſſe funeri meo, addidit me
conditum in eodem ſepulchro in quo jacet *Lach-*
nerus Frobenii ſocer. Et antea in *Flandria* jactatum
erat, me quodam horribili mortis genere periiſſe. B
Alii ſparſerant in *Brabantia*, meos libros unà cum
imagine *Romæ* publicitùs exuſtos fuiſſe. Hæc qui
fingunt non ignorant fucum ilicò prodendum eſſe,
ſed interim fruuntur exultatione malorum, ac do-
lore bonorum. Hac mente quid eſſe poteſt ſce-
leratius? Si Satanas ipſe viveret inter nos, quid
facere poſſet ſe dignius? Et hæc faciunt *Chri-*
ſtiani, hæc ſacerdotes, hæc monachi, hæc *Domi-*
*nici Franciſci*que nepotes. Fit autem contra præ-
ſidio Dei, ut nunquam melius habeam, quàm C
quum iſti me rumoribus affligunt peſſimè. Quum
ante annos tres agerem *Anderlaci*, alibi decide-
ram ab equo & fregeram cervicem, alibi perie-
ram febri, alibi correptus apoplexiâ ſubito reli-
queram vitam. Atqui intra annos quatuor nun-
quam proſperiore valetudine fueram uſus quàm
id temporis. A diſceſſu ſparſum erat, *Romæ* libros
meos publicè condemnatos, autore *Adriano* ſexto.
Cæterùm eodem tempore miſſum eſt ab *Adriano*
diploma honorificum; ſequutum eſt honorificen- D
tius: acceſſit tertium quod illis rabulis indiceret
ſilentium, me nihil ambiente. Quum maximè ja-
ctarent officium dedicati *Arnobii* fuiſſe ingratum
Adriano, ſupervenit epiſtola, declarans fuiſſe multo
gratiſſimum. Atque hæc diplomata prius perlata
ſunt in *Brabantiam*, ubi ſæviebat rumor, quàm ad
me. Rurſus eodem tempore quo ſparſum erat,
ſub *Clemente* libros & imaginem *Eraſmi Romæ*
exuſtam, ſupervenit diploma non ſine promiſſis
ac munere honorario. Poſtremò his aliquot men- E
ſibus, quibus me ſepelierunt, ea fuit valetudo, ut
tribus annis non fuerit firmior, & arbitror reper-
tam viam, quâ poſthac leviùs crucier calculo. Et
tamen aliquando futurum eſt, ut iſti verum divi-
nârint. Ego nec mortem opto vitæ tædio, nec hor-
reo, fretus Dei miſericordiâ. Interim urgebimus
propoſitum de omnibus bene merendi, lædendi
neminem, quantum ſanè licebit in hoc ſeculo lon-
gè turbulentiſſimo. Nulli factioni me nec addixi,
nec addicturus ſum. Illud tamen ago agámque ſe- F
dulò, ut hanc tempeſtatem, aliqua ſerenitas excipi-
at. Nec interim me movet jocus tuus quo me ſcho-
larum ἀμφίβιον appellas in ἐπιστολογραφίᾳ. Sim ἀμφίβιος
factionibus, modò nè ſim ἀμφίβιος *Chriſto*. Unde
verò iſte novus titulus *exabbas*? Memini quid
olim mihi dixeris de deponenda tituli ſarcina. At-
qui ſi vis omnem moleſtiam fugere, dimigran-
dum è vita. Quanto *Eraſmus* te prudentior, qui
ſarcinas iſtiuſmodi toties oblatas perpetuò fortiter
contempſit? Nunc etiam exconſiliarius Cæſaris, G
quandoquidem ex penſione præter honorifica ver-
ba, nihil dum ad me redit ex quo reliqui *Braban-*
tiam. Et tamen gratia ſuperis, nihil deſit. Arbitror
jam vidiſſe te libellum *De libero arb. De modo o-*
randi Deum, *De miſericordia Dei*, & ideo non mit-
to. Servet pietatem tuam Dominus *Jeſus*. *Baſileæ*,
Natali S. *Catarinæ* Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Rot. Iacobo Vuimphelingio S. D.

SI meus *Vuimphelingius* rectè valet, eſt quod ve- *Epiſt*. 44.
hementer gaudeam. Nos mediocri valetudine
ſumus, & aliquanto proſperiore quam ſolemus.
Vides me ex muſico retiarium eſſe factum. Sic e-
rat in fatis meis. Tu vir optime nè macera te hu-
jus ſeculi tumultibus; Fruere conſcientiâ benefa-
ctorum tuorum. Scito *Eraſmum* ex animo tuum
eſſe, cui ſi nihil ſcribes, non referet, modò ames
vel redames potiùs, quod non dubito quin facias.
Saluta *Sapidum*, qui cum ſuadeo ut veterem reti-
neas amicitiam, in quâ ſi quid peccatum eſt, hu-
manitatis tuæ fuerit hoc hujus ſeculi fatis impu-
tare. Bene vale mi chariſſime frater. *Baſileæ* Na-
tali *Catarinæ* Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Rot. Auguſtino Scarpinello, ducis
Mediolanenſis apud Anglos oratori S. D.

SIc inſculptus eſt animo meo *Scarpinellus* ille *Epiſt*. 45.
candidiſſimus & gratiarum antiſtes, ut ipſe mi-
hi citiùs excidero, ne tu putes opus, ut ullis argu-
mentis mihi refrices tui memoriam. Voluptati
fuit quòd famulus meus nunciavit te bene valere.
Nam *Vuormacienſ*. conſilium ùt memini, conciliâ-
rat tibi nonnihil adverſæ valetudinis, & video
multos Principum legationibus dum nimium im-
morantur immori. Sed quis te genius adegit in
Britanniam? Quomodo nos fata diſtrahunt? Præ-
ſulem *Theatinum* attraxit *Roma*; Ego factus ſum
Elvetius, tu *Britannus*. Utinam ἀλίχειρος te remit-
tat *Britannia*. Miſeret me *Mediolani*, præter tot
bellorum calamitates, nunc ſæviſſimâ peſte labo-
rantis. Plura ſcripſiſſem, ſed ut vos *Mercurii* ſub-
inde aliò atque aliò devolatis, verebar nè meæ
literæ te iſtic non eſſent reperturæ. Verùm ubi-
cunque futurus eſt meus *Auguſtinus*, precor illi
fortunam eruditione non vulgari, moribúſq; ſan-
ctiſſimis pariter & candidiſſimis dignam. Nos vi-
ciſſim quæcunque expectat regio, *Scarpinellum* in-
timis animi receſſibus penitùs infixum circumfe-
remus. Bene vale. Tertio Calend. Septemb. Anno
M. D. XXIV.

Eraſ. Rot. Richardo Bero Abbati Glaſconienſi S.

OLim perſuaſus à *Richardo Paceo*, qui mihi *Epiſt*. 46.
quum ageremus *Ferrariæ*, ſæpe prædicabat
tuam erga literas benignitatem, venabar & ipſe
notitiam amplitudinis tuæ. Verùm ea venatio
mihi parum ſucceſſit, fortaſſis ob hoc, quòd uterer
cæco duce, videlicet *Bernardo* illo *Andrea Gallo*,
quondam *Arcturi* Principis optimi non optimo
præceptore. Itaq; quoniam eram cæcus, quia non
noveram amplitudinem tuam, & cæco duce ſum
uſus, factum eſt ut ambo in foveam deciderimus.
Præterea ſacellanus tuus qui prodierat ut nos ſalu-
taret, multa odioſè diſputabat de libro quem ad-
ferebam: putabat enim eſſe argumenta *Hieronymi*,
quæ tractâſſem ſtylo politiore, quaſi divus *Hiero-*
nymus mihi non ſatis politè loquatur. Verteram
è *Græcis* quæ nunc vides addita novo Teſtamento
Græcè, ut tum erant. Mea verſio poſteaquam diſ-
plicuit tibi, cœpit & mihi diſplicere. Alioqui ad-
didiſſem ſupremam manum, & niſi tu diſſuaſiſſes,
edidiſſem. Sed magis ipſe mihi diſplicui, qui præ-
ter

ter ingenium ac morem meum captâſſem amici-
ciam tanti patris. Nihil enim improbius hoc ho-
minum genere, qui ſordidè captant potentes, ut
aliquid abradant vel ab invitis, nec hic animus ab
ullo mortalium genere magis abhorret. Et for-
taſſe tua amplitudo ſuſpicatur me è ſordidorum
iſtorum eſſe numero. Ego tamen te nunquam
amare deſii, vel ob *Richardum Pacaeum* dimidium
animæ meæ, cujus ſtudia tua liberalitas olim ad-
juvit, vel ob *Zachariam Phryſium*, virum integer-
rimum, mihique multis nominibus chariſſimum,
qui tuam erga ſe humanitatem ſuis ad me literis
nunquam deſinit prædicare. Quod in tales ami-
cos collatum eſt, in me collatum arbitror. Pre-
cor ut *Chriſtus* amplitudinem tuam diu ſervet in-
columem. Datum *Baſileæ* octava S. *Auguſtini*.
Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Roterodamus Ioanni Epiſcopo Roffenſi S.D.

Epiſt.47. REverende Præſul, mœrens ac dolens hoc ver-
bum legi in epiſtola tua, *Vtinam vivum me
reperiat liber*, &c. Auxit famulus dolorem, qui
nunciavit affligi te adverſâ valetudine. Nihil in-
dulges iſti corpuſculo. Suſpicor magnam tuæ va-
letudinis partem naſci ex loco. Nunc enim medi-
cum agam ſi pateris. Mare vicinum & lutum ſub-
inde maris deceſſu nudatum, cœlum exaſperat. Et
habes bibliothecam undique parietibus vitreis,
qui per rimas tranſmittunt auram ſubtilem, &,
ut medici loquuntur, colatam, peſtilentem raris
& imbecillis corpuſculis. Nec me fugit quàm aſſi-
duus ſis in bibliotheca, quæ tibi paradiſi loco eſt:
Ego ſi in tali loco commorarer tres horas, ægro-
tarem. Magis conveniret cubiculum pavimento
ligneo & parietibus undique ligno contabulatis.
Spirant enim lateres & calx noxium quiddam.
Scio piè viventibus mortem non eſſe formidabi-
lem, ſed totius eccleſiæ refert, talem Epiſcopum
eſſe ſuperſtitem in tanta bonorum inopia. Quo-
modo valeat *Eraſmus* non perinde refert. Id ta-
men ſi cupis cognoſcere, Calculo nunquam ſum
graviùs periclitatus, quàm menſe Maio. Nactus
aliud vinum, jam menſem unum aut alterum
mitiùs habet me calculus. Gratularis mihi trium-
phos, quomodo triumphem neſcio, certè triplex
ſuſtineo certamen; Cum paganis illis *Romanenſi-
bus* qui mihi miſerè invident; Cum Theologis
quibuſdam ac monachis, qui nullum non movent
lapidem ut me perdant; Cum rabioſis quibuſdam
Lutheranis, qui fremunt in me, quod unus, ut aiunt,
remorer ipſorum triumphos. Remoror autem,
quod nolim capitis mei periculo profiteri totam
Lutheri doctrinam, in quâ multa ſunt quæ non aſſe-
quor, multa de quibus ambigo, multa quæ etiamſi
tutum eſſet, non auderem profiteri, propter con-
ſcientiam. Optarim ex hoc tumultu quem *Luthe-
rus* excitavit, velut ex amaro violentóque phar-
maco, naſci bonam aliquam ſanitatem Eccleſiæ.
Et tamen quum video quorundam malitioſos
mores qui nunquam non crepant nomen Evan-
gelii, præſagit animus infelicem & cruentum ex-
itum. Factio creſcit indies latiùs, propagata in
Sabaudiam, *Lotheringiam*, *Franciam*, atque etiam
Mediolanum. Tumultuatur & *Burgundia* nobis
proxima, per *Phallecum* quendam *Gallum*, qui è
Gallia profugus, huc ſe contulit, homo rabula,
A effreni tum linguâ, tum calamo. Ceſſit hinc, nec
opinor rediturum, ſic rem geſſit, ita quondam ſo-
lent Euangelii præcones. Admoveram manum
operi quod efflagitas, nec ſolus efflagitas, ſed mor-
bus extrema minitans, & alia quædam quæ inci-
derunt, coëgerunt intermittere. Huic negotio
ſumam hanc hyemem volente Deo. Quanquam
decreveram poſthac à contentioſis dogmatibus
abſtinere, & vertendis *Græcis* aut profanis argu-
mentis, ſed ad mores non infrugiferis ocium fal-
B lere. At in ratione concionandi cogor quædam
indicare, quæ perperam fiunt à quibuſdam con-
cionatoribus, tum attingere aliquot Theologo-
rum dogmata, tuis tamen auſpiciis accingar. E-
didi libellum *De libero arb.* haud quanquam ne-
ſcius quàm non verſarer in mea arena. Sed Prin-
cipibus jam data ſpes erat, apud quos me vide-
bam per inimicos periclitari, eam ego ſpem lite-
ris confirmâram. His viſus fuiſſem dare verba,
ſi nihil prodiſſet, & *Lutheranis* odioſè provocan-
C tibus, viſus fuiſſem metu conticeſcere, & atrocius
aliquid expectantes, acriùs quàm ſæviunt, ſæviſ-
ſent. Nec defuiſſent qui me jactâſſent ex pacto
ſilere, quòd jam intelligerem ſparſam per neſcio
quos epiſtolam, quâ *Lutherus* mihi deferebat pa-
cem: ſed hâc lege, ſi non ex profeſſo impugna-
rem ipſius dogmata, etiam ſicubi nomen ejus ali-
quo dicto peritrinxiſſem. Sic erat in fatis meis, ut
hoc ætatis ex muſico fierem gladiator. Dominus
Jeſus conſervet te Præſul optime, & patrone
D unice. *Baſileæ* pridie Nonas Septembris. Anno
M. D. XXIV.

Eraſmus Cutberto Tonſtallo Epiſcopo Londonienſi S.

VEreor nè videar improbus & obſtreperus, ſi *Epiſt.48.*
toties agam gratias, quoties tu provocas, ut
debeam. Jacta eſt alea. Exiit libellus *De libero ar-
bitrio*, moderatiſſimè quidem ille ſcriptus, ſed qui
E graviſſimos tumultus, ni fallor, ſit excitaturus.
Jam aliquot libelli provolſerunt in caput meum,
At tamen timent, oderint dum metuant. Retexui
pleraque. Cuperem ut per ocium perlecto libello
ſcriberes mihi ſententiam tuam, ut ſoles, amicè.
Joannem Damaſcenum hic nuſquam potui nan-
ciſci. Non miſi aurum, cujus ſcio tibi domi eſſe
vim immenſam, ſed novitatem. Sic fluxit in
terræ venis ut vides. Si quid mihi accideret hu-
manitùs, periſſet. Nunc in tuto poſui. Dum iſtic
F ageret meus famulus, ſic periclitatus ſum calculo,
ut planè ſperarem malorum finem. Nunc vinum
nactus novum, unum atque alterum menſem me-
liuſculè habeo. Rex *Gallorum* incredibili eſt in
me affectu. Expector. Theſauraria *Turonenſis* pa-
rata eſt, πολύχρυσον quingentorum coronatorum.
Præmiſi *Hilarium* meum. Sed dum cogito Re-
gem eſſe totum in bellis, inſtare hyemem, vale-
tudinem aliquanto commodiorem, ſed quæ quam-
libet facili occaſione poſſet periclitari, poſtremò
G dignitates ejuſmodi mihi nihil aliud eſſe quàm
bovi clitellas, propemodum decrevi hîc hyber-
nare. Accedit & illud, ſi quò nunc migrarem, cla-
marent omnes *Lutherani*, me ceſſiſſe metu. Præſtat
in primo fremitu adeſſe. Si cupis tuum opus excu-
di, agam cum *Frobenio*. Nondum enim egi ſeriò.
Bene vale Præſulum optime. Datum *Baſileæ* prid.
Nonas Septemb. Anno M. D. XXIV.

Eraſ-

Eraſmus Rot. Theodorico Hezio S. D. N. Adriani dudum Secretario S. D.

Epiſt.49. MItto ad te collationē *De libero arbitrio*, quam his diebus edidi, non ignarus quàm non verſarer in mea arena, quantámque tempeſtatem concitarem in caput meum, attamen declarare volui, mihi certè promptam voluntatem non deeſſe. Favor *Lutheri* indies latiùs ſerpit. Jam *Galli* quidam magis inſaniunt quàm ulli *Germani*. Omnes habent in ore quinque verba, *Evangelium, verbum Dei, fidem, Chriſtum*, & *Spiritum*. Et tamen hic tales video multos ut non dubitem quin agantur ſpiritu ſatanæ. Utinam hic tumultus à *Luthero* excitatus, veluti violentum pharmacum, adſerat nobis aliquid bonæ ſanitatis. Texuiſſem tibi longam hiſtoriam rerum quæ hic geruntur per *Lutheranos*, ut vocantur, quum hoc etiam cognomine ſint indigni, ſi vacâſſet. Cura valetudinem tuam vir optime. *Baſilea* poſtr. Cal. Sept. Anno M.D.XXIV.

Eraſ. Rot. Zachariæ Phryſio Deiotaro S. D.

Epiſt.50. ISttum animi tui erga meos candorem lubens exoſcularer mi *Zacharia*, ſi tua ſortuna par eſſet tuis virtutibus. Nunc non opus erat tuas facultates, mediocres ut arbitror, gravari impendiis, præſertim quum *Livino* non deeſſent pecuniæ, & à me in mandatis haberet, nè quid te gravaret ſumptu. Non poſſum non vehementer amare ſenectutem *Thomæ Lovelli* in linguis ac bonis literis reflorescentem, quum vulgus hominum hoc ætatis ſoleat congerendis pecuniis inhiare. Munus quod mittit adeo gratum eſt, ut ſi centum Marcas miſiſſet, non fuerint futuræ gratiores, quanquam non ſine pudore accepi. Sed quis auderet recuſare quod ſic datur? Πάντα, inquit, κοινὰ φίλων, & do non de meo, ſed de patrimonio *Chriſti*, cujus quum ſit omnium commune, diſpenſator ſum non dominus. Hic nimirum animus eſt Evangelicus, & tibi mi *Zacharia* talem amicum gratulor, ita me Deus amet, ex animo. Ægerrimè cariturus ſum *Livino*, tamen quoniam jam grandeſcit, nolui illi perire ætatem in obſequiis meis. Itaque decreveram illum mittere *Lovanium* meo ſumptu, ut aliquot annis totus vacaret honeſtiſſimis diſciplinis, ad quas eſt naturâ compoſitus. Nolim tamen illum eſſe ſcribam Cardinalis, nè pereat in aula. Si patietur eum *Lovanii* ſtudere cum ſuo ex fratre ſororis nepote, non improbabo. Sin minus, me certe improbante rem geſſerit *Livinus*. Bene vale *Zacharia* chariſſime. Saluta diligenter *Andream Smithium*, cui fortaſſe non vacabit ſcribere. *Baſileæ* octavo Auguſti, Anno M.D. XXIV.

Eraſmus Roterodamus Regi Angliæ Henrico octavo S. D.

Epiſt.51. INvictiſſime Rex, non ignorabam, quàm eſſem ineptus arenæ gladiatoriæ, ſemper in amœniſſimis Muſarum hortis verſatus. Sed quid non audeam tuæ feliciſſimæ majeſtatis fretus auſpiciis? Jacta eſt alea, exiit in lucem libellus *De libero arbitrio*, audax, mihi crede, facinus, ut nunc res habent *Germaniæ*. Expecto lapidationem, & jam nunc aliquot rabioſi libelli provolârunt in caput meum. Sed conſolabor me ipſum, exemplo majeſtatis tuæ, cui non parcit iſtorum immanitas.

A Decretum erat & alioqui facere ad quod per literas hortaris, & religioni *Chriſtianæ* juvandæ immori, ſed tamen alacrior id faciam, poſtea quàm tua majeſtas currenti, quod aiunt, calcar addere dignata eſt, cui precor felicitatem perpetuam. Datum *Baſileæ*, poſtridie Nonas Septemb. Anno M. D. XXIV.

Thomæ Card. Eboracenſi Eraſ. Rot. S.D.

B SErenissimi Regis tuámque ſequutus autoritatem, protinus & abſolvi & edidi libellum *De libero arbitrio*, facinus audax in *Germania*, ut nunc quidem res habent. Temperavimus à conviciis, nè meritò poſſint irritari. Quòd ſi, ut ſolent, contumelioſe reſponderint, ſeipſos gravabunt non me. Jam aliquot libelli provolârunt in caput meum, ſed ſpero hoc illis non ſemper impunè fore. Opus hoc nemini volui dicare. Clamâſſent ilicò me conductum in gratiam Principum hæc ſcribere, C itaque & magis illos provocâſſem, & operi derogâſſem fidem: alioqui vel tibi dedicâſſem, vel ſummo Pontifici, qui miſſo diplomate humaniſſimo, atque etiam ducentis florenis aureis, egit gratias pro inſcriptione actorum. Non arbitratus ſum hanc occaſionem dandam malis, qui vel ſine occaſione maledicunt. *Livinum* meum tuæ celſitudini placere gaudeo. Apud me ſat feliciter proceſſit in utraque literatura. Cæterùm amplas fortunas illi dare non poſſum. Natus eſt ad liberales D diſciplinas, & quanquam mihi vehementer neceſſarius erat, tamen magis habui rationem commodorum illius, quàm meorum. Poteſt adjuvare ſtudia cognati tui in Academia *Lovanienſi*. Amplitudini tuæ facillimum erit illum ditare, tantum id rogo ut illi relaxes ſatis ocii ad literas; quo doctior evaſerit, hoc futurus eſt utilior, tum tibi tum tuis. Mitto libellum *De libero arbitrio* celſitudini tuæ, alterum regiæ majeſtati, cui dignaberis me ſemper commendare. Quod in *Livinum* contuleris, E in me collatum arbitrabor. Pro miſſo munere ago gratias. Datum *Baſileæ*, poſtridie Calend. Septemb. Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Rot. Hieronymo Aleandro Archiepiſcopo Brunduſino S.D.

VIr eximie, rurſum quereris, quòd te literis meis traducam. Imo jam tribus aut quatuor locis in lucubrationibus meis honorificentiſſi- Epiſt.53.
F mam facio tui mentionem, quæ res apud *Germanos* mihi ſummam conflavit invidiam. Quod olim nonnihil queſtus ſum per literas apud amicos, novum videri non debet, quum non ignorarem, quàm hoſtiliter me primum impeteres. Vidi literas quas ſcripſeras *Leodienſi Epiſcopo*, quæ me præter cauſam ſatis odioſè attingebant. Mox animum tuum iniquiorem in me magis exacerbavit atratus ille omnium qui vivunt ſceleratiſſimus ac mendaciſſimus: cujus tamen res erant in eo ſtatu, G ut potuerim illum verbo perdere. Itaque & tu fugitabas colloquium noſtrum, & Præſul ex eo tempore factus eſt parum amicus. Nec enim neſcio quæ dixerit in concilio *Vvormacienſi*, nec hodie ſui diſſimilis eſt. Porrò quæ tu paſſim prædicares de me *Agrippinæ*, etiam *Poloni* & *Vngari* mihi narrabant in viis obvii. Certè ille tibi notus, qui jamdudum eſt patriarcha novæ eccleſiæ *Argentorati*,

Argentorati, nunc etiam novus maritus, nihil non vel ſcripſit vel narravit. Quin ex *Glapione* cognovi quam atrociter detuliſſes me apud Cæſarem, idem hic narravit præter cæteros Epiſcopus *Argentinenſis*. Porrò quod poſtea ſublevaris, habeo gratiam, & hoc patriarcha mihi narravit, ſed ſic ut eam laudem ſibi vendicaret. Nec obſcurum eſt mihi quàm odioſas cenſuras de me ferant eruditi quidam *Romæ*, quibus tamen leviter commoveor. In eruditione facilè cedo omnibus. Certè apud noſtros barbaros tempore parum felici, non omninò infeliciter promovi recta ſtudia, quæ tibi quoque non parum debent, nec tu minus illis. Quod ſi voles nos tuis etiam lucubrationibus adjuvare, videbis *Eraſmum* candidum applauſorem tuæ gloriæ. Nec dubito quin inter nos pulchrè conveniret, ſi liceret convivere. Eſt iſtic *Angelus* neſcio quis, qui ſcribit invectivas in me: ſunt qui vocent *Lutherum Eraſmianum*, ſunt qui minus impudenter jactant *Hecubam* & *Iphigeniam* à me non verſas, quum tot ſint qui viderint me ſudantem in hoc piſtrino: ſunt qui dicant me in *Hieronymo* tantum divinâſſe, quum frequenter citem vetuſta exemplaria; quæ ubi deſtituunt, ſic divino, ut admoneam lectorem, non fallam. In *Cypriano* verſus à typographis omiſſos mihi imputant. Nam non aderam editioni. In *Seneca* quidam, ut ſcribunt, emendavit tria millia mendorum in opere *De naturalibus quæſtionibus*. In hoc opere non ſuccurrebat ullum exemplar vetuſtum. Et totum hoc negotium commiſſum erat cuidam, cui crediturus eram etiam vitam meam, is rem abſente me peſſimâ fide geſſit.

A Ubi ſenſit me queri, ſuſtulit exemplar meâ manu notatum, nè convinceretur. Epiſtolæ *Hieronymi* modò ſunt rurſus editæ, plurimis locis emendatis. Præcipitandi culpam agnoſco, nec poſſum inficiari, ſed interim provehuntur ſtudia: ſi quis adferet elimatiora, non habet cur in me debacchetur, qui quod potui præſtiti. *Erraſmus Romæ* vocor, quaſi veſtri ſcriptores, non dicam *Pios* & *Beroaldos*, ſed *Hermolaus Barbarus* & *Politianus* nuſquam lapſi ſint. Fingunt me hoſtem *Italiæ*,
B quum nemo candidiùs prædicet de ingeniis *Italorum*. Quadragintâ aureis conductus male caſtigavi *Plautum*, imò pactus coronatis viginti, tantùm curſim perlegi, ut diſtinguerem verſus, ubi genus carminis eſſet perpetuum, de mendis tollendis nihil receperam. Itaque quiſquis hîc præſtiterit operam, nihil habet rei mecum. Aliáque permulta dicuntur iſtic à moroſis cenſoribus, in quibus nonnulla ſunt quæ videntur abs te profecta. Nam quod quidam te mihi præfert in om-
C nibus, etiam in re Theologica, non arbitror ad meam ignominiam pertinere, non herclè magis, quam quod ditior es, aut formoſior. Hoc ipſum abundè glorioſum eſt mihi, vel conferri tecum. Sed de his jam nimis multa. Eſto liberum cuique ſuum de me judicium, modò me patiantur eſſe orthodoxum. Hæc liberiùs ad te ſcripſi, nactus notum ac certæ fidei γραμματοφόρον. Sit igitur inter nos omnium illorum ἀμνηστία, & ſenties *Eraſmum* conſtantem & candidum tuæ gloriæ fauto-
D rem. Bene vale, *Baſileæ* poſtridie Calend. Septemb. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM
LIBER DECIMUS NONUS.

Clementi ſeptimo Eraſmus Roterod. S. D.

Epiſt. 1. BEatiſſime pater, Oratione vix conſequi queam, quantum animo gaudiorum conceperim, ubi primùm rumore, mox Card. *Campegii*, & eruditorum hominum literis cognovi, ex illa clariſſima *Medicium* familia *Clementem* VII. rerum gubernaculis admotum, talibus animi corporiſque dotibus præditum, quales hæc undique turbulentiſſima tempora poſtulabant: quæ ut ante me publicæ tranquillitatis amantiſſimum majorem in modum diſcruciabant, ita mihi protinus geſtire cœpit animus, neſcio quid novæ felicitatis præſagiens, adeo ut magis liberet publicè gratulari orbi *Chriſtiano*, quàm privatim ſibi. Auxit hoc gaudium meum, quod ex amicorum literis liquidò cognovi, quàm tua Sanctitas amanter ſentiret de *Eraſmo*. Longum eſſet hæc ab initio repetere, nec tuæ occupationes prolixum ſermonem patiuntur. Illud auſim dejerare apud *Chriſtum* mentis noſtræ conſcium, ſi perNôſſet tua Sanctitas, quantâ fide, quantáque conſtantia me geſſerim in hoc negotio, qui nec magnorum Principum ſollicitationibus, nec amicorum eruditorum illecebris, nec rurſus quorundam The-
F ologorũ ac monachorũ odiis, qui me ob invectas apud nos & evectas linguas ac bonas literas pejus oderũt quàm *Lutherũ*, perpelli quiverĩ, ut ſeditioſo negotio me adjungerem, & adverſus ſedis iſtius dignitatem conſpirarem: quantum etiam nunc odiorum ac minarum ſuſtineam hac ipſa de cauſa apud *Germanos*, judicaret me indignum, in quem iſte *Stunica* toties debaccharetur impunè, furioſis ac famoſis libellis, non ſine dedecore iſtius urbis, nec ſine invidia Pontificii nominis. Nam almæ
G urbis *Romæ* titulum ubique jactat, quum conſtet illum hæc facere contra edicta Card. adverſus juſſa *Leonis* & *Adriani*. Crede mihi beatiſſime pater, qui iſtum hiſtrionem ad tales ſycophantias natum ſubornant, parùm rectè conſulunt, vel Pontificio nomini, vel negotio publicæ tranquillitatis, ſed privatis ipſorum odiis morem gerunt, & in hoc alienâ abutuntur inſaniâ. Decerpſit ex omni-

bus libris meis, quos edideram ante *Lutheri* nomen auditum, fruſtula quædam, quæ depravat & in peſſimam interpretatur partem, ſed tam impudenter ut nul'o reſpondente tamen lector paulo æquior hominis mentem execretur. Plura reperiam in libris *Hieronymi* & *Bernhardi*, ſi libeat ad iſtum modum calumniari. Quum illa ſcriberem, nihil minus ſuſpicabar, quàm hoc ſeculum exoriturum. Quod ſi ſciſſem, multa aut ſiluiſſem, aut aliter ſcripſiſſem, non quòd impia ſunt, ſed quòd qui mali ſunt nihil non rapiunt in occaſionem. Atque hac de cauſa ante annos duos in poſterioribus editionibus multa ſuſtulimus, ut talibus anſam eriperemus, libenter & cætera mutaturi, ſi quis fraternè monuiſſet. Sed hac de re cop'oſiùs ſcripſi Card. *Campegio*, ſimul ex tempore quædam reſpondens ad *Stunicæ* poſtremas calumniss. Ego ſemper me meáque omnia ſubmiſi judicio *Romanæ* eccleſiæ, non repugnaturus, etiamſi iniquam de me ferat ſententiam. Nam omnia patiar potiùs, quàm ut ſim ſeditioſus. Sed hoc mihi certior eſt fiducia, tuæ Sanctitatis æquitatem non paſſuram, ut paucorum inſanis odiis dedat. Mitto hujus in te animi pignus *Paraphraſim in Acta apoſtolorum*, quæ tum fortè excudebatur. Eam deſtinâram Card. *Eboracenſi*, quo ego jam pridem amantiſſimo patrono utor. Sed verſo conſilio dicabitur illi liber qui nunc in manibus eſt *De libero arbitrio* adverſus *Lutherum*, quod illi ſuſpicor etiam gratius futurum. Cæſar & *Margareta* revocant in *Brabantiam*. Rex *Gallus* montibus aureis invitat ad ſe. Me verò nihil avellet à *Roma*, niſi mors, aut calculus morte crudelior, ſi modò ſenſero tuam iſtam æquitatem adverſus iniquos calumniatores mihi præſidio futuram. Doctrinam non confido me omnibus approbaturum: Certè fidem ac ſynceritatem conſcientiæ, planè confido me bonis & æquis omnibus declaraturum. Precor beatiſſ. pater, ut Dominus *Jeſus* te velit eſſe novi & aurei ſeculi vindicem & inſtauratorem, id quod vehementer & optamus & futurum confidimus omnes, quibus hæc diſſidia meritò diſplicent. *Baſileæ* Idus Febr. Anno M.D.XXIV.

Crede mihi, tua S. ſuperabit omnium Pontificum gloriam, ſi hos bellorum & opinionum tumultus compoſuerit: alterum efficiet, ſi ſe præbuerit æqualem Principibus omnibus, alterum, ſi ſpem fecerit ſe velle mutare quædam, quæ ſalvâ pietate mutari poſſunt.

Philippus Melanchthon Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt. 2. NOn injuriâ quereris de moribus eorum, qui Euangelium hoc tempore profitentur, mi *Eraſme*. Nam & hi qui dignitatem tuam adlatrârunt, obliti mihi planè & humanitatis & religionis videntur; Debebatur enim ſic merito de Rep. & tali ætate melior gratia: & hi qui in Eccleſiis, ſeditioſis concionibus multitudinem concitant, in literas ſæviunt, & civilem diſciplinam univerſam labefaciunt, ſibi regnum parant, non *Chriſtum* docent. Diſſimillimus horum *Lutherus* eſt, nec raro deplorat, privatis cupiditatibus prætexi religionis vocabulum, ab his quoque, qui cum Phariſaico Pontificis regno bellū gerere videri volunt. Quanquam autem his malis vehementer commoveatur, tamen quum hæc ſcandala excitati à diabolo judicet, in hoc ut opprimatur quoquo modo Euangelium, negat ſe debere παλινῳδεῖν, aut publicam cauſam deſerere. Tu verò improbum quorundam

A vitiis, ita offendi videris, ut cauſæ quoque & doctrinæ ſuccenſeas. Fortaſſe tibi conſilii ratio conſtat, verùm ego metuo necubi hac ratione Euangelium periclitetur. Neq; enim negare potes, quin Euangelii doctrinam complectatur *Lutheri* cauſa. Nam cum in ſummo diſputationes *Lutheri* omnes partim ad liberi arbitrii quæſtionem pertineant, partim uſum ceremoniarum contineant, de priore jam olim animadverti te diſſidere, at de poſteriore magna ex parte convenit, quæ quum tuo

B judicio ſit aliqua Euangelii pars, veretur certè nè patiare opprimi. Quidam ex philoſophis dicere ſolebat, dextra ſe tradere philoſophiæ præcepta, verùm hæc ſiniſtra excipi à diſcipulis. Fit hoc multo veriùs in theologicis. Sed eſt iniquiſſimū doctrinæ imputare, quicquid peccant auditores. Quare te rogo mi *Eraſme*, primum nè credas *Lutherum* eum iis facere quorum merito reprehenduntur mores, deinde nè doctrinæ propter cujuſquam ſtultitiam aut temeritatem iniquior ſis. De *Lutheri* animo

C licet conjecturam facere nullo negotio. Nam ut Pontificis cauſam omittam, certè nunc declarat quantum abhorreat à crudelitate, atq; ambitione, & ſeditioſis conſiliis omnibus, cum magno capitis famæque diſcrimine, ſe novæ cuidam factioni ſanguinariorum doctorum opponit. Tu catalogum texis, ubi colligis improbiſſimos omnium bipedum, quos cum *Oecolampadio* & ſimilibus conjungas, quæſo quid oportuit? Ego integrâ conſcientiâ dogmata *Lutheri* non poſſum damnare, facturus id

D etiam fortiter, ſi cogant ſacræ literæ, quod ſive ſuperſtitionem ſive ſtultitiam alii interpretentur, meâ nihil refert. Certè nec hominum autoritate, nec ſcandalis ullis revocari me ab hac ſententia patiar. Quod ad διατριβὴν *De lib. arb.* attinet, æquiſſimis animis hìc accepta eſt. Tyrannis enim fuerit vetare quenquam in Eccleſia ſententiam de religione dicere? Debet id eſſe omnibus liberrimum, modò nè privati adfectus admiſceantur. Perplacuit tua moderatio, tametſi alicubi nigrum ſalem

E aſperſeris. Verum non eſt tam irritabilis *Lutherus*, ut devorare nihil poſſit. Proïde pollicetur ſe in reſpondendo pari uſurum eſſe moderatione. Forſan autem multis profuerit, diligenter excuti locum *De lib. arb.* quorum ſi conſcientiis ſervitur, quid attinet ad publicam cauſam privatos affectus adferre? Jam ubi iracundia animum tranſverſum rapere cœperit, non video qui tanto negotio ſatis facere poſſit. Mihi *Lutheri* erga te benevolentia perſpecta eſt, ea ſpem facit ſimpliciter reſponſurum

F eſſe. Viciſſim officii eſt tui, mi *Eraſme*, cavere nè qua majore invidiâ hæc cauſa per te gravetur, cui primum ſacræ literæ ſuffragantur non obſcurè: deinde, quam ipſe nondum damnaris, ut contra conſcientiam etiam facturus videare, ſi oppugnes vehementiùs: Poſtremò ſcis probandas eſſe non contemnendas prophetias. Apud me tutò depones, quicquid ad me ſcripſeris. Malim enim emori quàm fidem fallere. Jam & hoc volo tibi perſuadeas, religioſiſſimè te à nobis coli & amari. *Neſe-*

G *num* hic amiſimus, hominem fidum & tui valde amantem, quo caſu vix aliud in vita mihi acerbius accidit. *Lutherus* te reverenter ſalutat. Nolui eſſe moleſtus tibi longiore epiſtola, alioqui plura ſcripturus. Vale feliciſſime. Pridie Calendas Octobr. Anno M.D.XXIV.

Utinam impetrari abs te poſſit, ut vertas *Aeſchinis* & *Demoſthenis* ἀντιπάλους λόγους.

Eraſ-

Eraſmus Roterodamus Philippo Melanchthoni S. D.

Epiſt. 3.

SI hic adeſſes, mi *Philippe*, ac præſens ſpectares fabulam, tum magis dicas me non ſine cauſa queri de moribus quorundam, qui tumultuantur Evangelii titulo. Nam quod in me ſic promeritum, dictis, libellis, ac picturis debacchantur, æquiſſimo ferrem animo, ſi quod meæ famæ detrahitur, accederet Evangelico profectui: Nunc horum temeritas officit optimis ſtudiis, & perdit cauſam Evangelii. Nec dubito, quin hujuſmodi portentis indignetur *Lutherus*. Cæterùm hi *Lutheri* autoritatem fortiter negligunt, quoties videtur commodum. Et fit neſcio quomodo in utraque parte; nemo graviùs læſit cauſam Pontificis, quàm qui fortiſſimè digladiabantur pro Pontifice; Nulli magis offecerunt *Luthero*, quàm qui vehementer videri volunt *Lutherani*. Scio quantus ſit artifex *Chriſtus*, qui novit humanos tumultus in ſuum ſuorúmque bonum vertere. Eoq; lubens abſtinuiſſem ab hac tragœdia, ſi licuiſſet. Equidem ut tumultûs autor eſſe nolo, ita, quantum invitabit proficiendi ſpes, non defuturus ſum Evangelico negotio. Quid *Luthero* ſuus dictet ſpiritus, ipſe viderit. Te non ſum vehementer adhortatus ad palinodiam, vel ob id quod ſcirem me hoc operæ luſurum. Non ſum judex alienæ conſcientiæ, nec dominus alienę fidei. Certè optabam tuum ingenium, ut eſt natum bonis literis, ita iiſdem perpetuo fuiſſe dicatum. Non defuiſſent actores illi tragœdiæ, quæ quò caſura ſit incertum eſt. Abſit ut Evangelicæ doctrinæ ſuccenſeam, ſed in doctrina *Lutheri* multa me offendunt: illud inprimis quòd quicquid ſuſcepit defendendum, ibi impendio vehemens eſt, nec unquam facit finem, donec perferatur ad hyperbolen. Eam admonitus adeo non mitigat, ut omnia reddat ὑπερβολικώτερα. Nam arrogantiam fortaſſis aliquis interpretabitur bonæ conſcientiæ fiduciam, & amarulentiam noſtris meritis imputabit: ac planè nè dicam dolo, ſic undique corrupti mores Chriſtianorum flagitabant immitem aliquem caſtigatorem. At ego libertatem ita malebam temperatam ut Pontifices etiam ac monarchas ad hujus negotii conſortium pelliceremus. Hic ſemper fuit ſcopus meus, nec aliò ſpecto nunc quoque; *Lutherus* quò ſpectet neſcio. Admonui per literas *Hedionem*, ſermone *Oecolampadium* & *Pellicanum*, idque non ſemel, ut ex communi conſilio doctrinę ſuæ rationem redderent Card. *Campegio*, quo profectò nullus legatus optari poterat æquior aut humanior. Surdis cecini fabulam. Nec *Clementem* quidem opinor tam averſum ab Evangelii ſynceritate reſtituenda reperturi ſumus, quàm exiſtimant quidam. Nihil horum iſtis perſuaderi potuit. Tantum hoc agunt, ut res quoquo pacto ſerpat. & egregium Evangelii profectum interpretantur, ſi pauci monachi ſint exonerati cucullâ, inter quos utinam non ſint multi quibus expediſſet intra cancellos detineri; ſi ſacerdotibus aliquot proſpectum ſit de uxore, ſi è duobus templis exactæ ſint imagines. Ego ſic cupiebam reſtitui ſacerdotum religionem, ut nihil decederet autoritati: ſic conſuli bonis ingeniis, quæ monachorum ceremoniis inſepeliuntur, ut non aperiretur feneſtra malis ad licentiùs peccandum: denique quæ longo jam uſu inveteraverant, ſic paulatim corrigi, ut non omnia tumultu miſcerentur, útque libertas Evangelica poſſit eſſe omnium gentium communis. *Lutherus* tantùm colligit è rebus quæ mala ſunt, & ita pugnat tollere quod offendit, ut non ſatis caveat aliud malum gravius. Utcunque Deus aliquis vertat ſtatum mundi, nunquam defutura ſunt de quibus queraris. Hæc mitigari poſſunt, tolli penitus non poſſunt. Quantumvis amnium influit in mare, quantumvis decidit aquæ pluviæ, ſemper tamen ad nativum ſaporem redit; ut nè dicam interim nonnunquam remedia ipſis morbis eſſe atrociora. Quid hoc diſſidio peſtilentius? Quot locis quàm atroces tumultus exorti ſunt? & expectamus his atrociores. An tanti videtur habere templum abſque imaginibus, aut aliquid immutâſſe de ritibus miſſæ? Jam ut largiamur eſſe vera quæ docet *Lutherus*, ut ſunt ubique mali plurimi, quibus ad omne facinus nihil deeſt præter occaſionem, quid inutilius ad Chriſtianam pietatem, quàm hæc audire vulgus indoctum, hæc inſtillari auribus adoleſcentum, Pontificem eſſe Antichriſtum, Epiſcopos & ſacerdotes eſſe larvas, conſtitutiones hominum eſſe hæreticas, confeſſionem eſſe peſtiferam, opera, merita, conatus eſſe voces hæreticas, nullum eſſe liberum arbitrium, ſed omnia neceſſitate geri, nihil referre qualia ſint hominis opera? Hæc à nonnullis nuda circumferuntur, & ab improbis in peſſimam partem rapiuntur. Hìc ſcio negabis imputanda *Luthero*, quę quorundam ſtultitiâ committuntur, quos tu meritò portenta vocas, & bipedum nequiſſimos. Verùm hæc portenta fovent, quos *Lutherus* ut Evangelicæ doctrinæ proceres amplectitur. Genuit olim Evangelium novum hominum genus mundo. Nunc quales gignat hoc Evangelium non libet referre. Fieri poteſt ut iſthic ſint aliuſmodi, certè quos hic novi tales ferè ſunt, ut malim cum Papiſtis habere commercium quàm cum illis, ſi quis contractus mihi pangendus eſſet. Poſtremò, quos olim novi optimos, quoſq; dixiſſem virtuti natos, video factos deteriores. Qualis qualis rerum ſtatus eſt, periculoſiſſima res eſt movere camarinam hujus mundi. *Plato* quum rempublicam philoſophicam ſomniaret, vidit multitudinem abſque mendaciis non poſſe gubernari. Abſit à Chriſtianis mendacium, attamen non expedit omnem veritatem quovis modo prodere vulgo. Utinam *Lutherus* tam poſſet Pontifices ac Principes ad Evangelicæ pietatis ſtudium convertere, quàm fortiter in illorum vitia debacchatur. Quo animo ſit in me non ita valde laboro: præſertim in hoc negotio, in quo non eſt fas multùm valere affectus privatos. Multa de me ſcripſit amicis ſuis, non ſatis referentia animum in me, quem tu prædicas. Quæ omnia me nè tantillum quidem cõmoverunt, quemadmodum nec tuum de me judicium effecit, ut minus amarem ingenium tuum. Quamvis atroces etiam contumelias laturus ſim, modò floreat Evangelium *Chriſti*. *Carolſtadius* hìc fuit, ſed clàm: edidit ſex libellos Germanicè ſcriptos, in quibus docet in Euchariſtia nihil eſſe præter ſignum corporis & ſanguinis Dominici. Ea res graves tumultus excitavit *Bernæ*. Hic duo typographi qui excuderunt, pridie conceptæ *Virginis* conjecti ſunt in carcerem. Suſpicor enim hunc unum eſſe

eorum, quos tu vocas *Doctores ſanguinarios*. De *Sylvio* multos hic mecum fefellit ſuſpicio. *Albertus* ille cenſor *Eraſmi* iſthic agit ludi literarii magiſtrum, in oppido *Swach* opinor. *Oecolampadium* non annumero portentis illis nec huic ſimiles, etiamſi permulta ſunt, quæ meritò de his queri poſſim. Hactenus de nemine magnificentiùs vel ſenſi, vel prædicavi quàm de *Oecolampadio*: tamen & hic profeſſus amicum candidiſſimum, non ſolùm dictis aliquot in colloquiis & in concionibus me perſtrinxit; verumetiam in libellis ſuis aliquoties attingit obliquè, idque adeo præter cauſam. Ais iſthic διατριβὴν meam æquiſſimis animis exceptam: At non itidem excepta eſt ab *Oecolampadio*, qui reſpondere cœpit priuſquam eſſet edita. Offenſus erat meâ exomologeſi, quaſi in hac notârim ipſius confeſſionem, quum illam nunquam legerim. Certè quum illa ſcriberem nè ſomniabam quidem de *Oecolampadio*. Poſſem hic alia multa commemorare, ſed ejuſmodi facilè contemno. Et in amicitiis ad multa connivendum, quanquam in his qui profitentur Evangelicam ſynceritatem oportebat hæc etiam abeſſe. Video te ſollicitum, ut mihi moderatè reſpondeat *Lutherus*. Imò patere illum ſuo reſpondere more. Quòd ego moderatè rem geſſi, neque præter morem meum, neque ſine certo conſilio feci. Ille ſi hìc multum ſui diſſimilis fuerit, clamabunt ſycophantæ colludere nos, rem inter nos ex compoſito geri. Proinde malo illum ſervire cauſæ, quàm mihi. Si quid in diatriba nigri ſalis aſperſum eſt, quemadmodum tibi videtur, ad *Phallicos* & huic ſimiles pertinet, id quod etiam teſtor alicubi. Alioqui erant in aſſertione *Lutheri* quædam, quæ non immeritò magnis conviciis poteram exagitare, ſed malui cauſam agere ſuſceptam. In aliis argumentis nonnihil dedimus humanis affectibus, in hoc negotio nulla contumelia me depellet à recto. Videris autem ſollicitus, nè, ſi pergam, hæc cauſa majore gravata invidiâ, ſimul cum Evangelio periclitetur. Atqui *Lutherus* in literis ſuis exiſtimat, omnino nihil eſſe momenti, ſive adſim ſive adverſer. Illud polliceor, me nunquam ſcientem arma ſumpturum adverſus Evangelicam veritatem. Et ideo veritus ſum hactenus etiam illa labefactare, quæ diſplicebant in *Luthero*, nè ſimul ruerent & alia probata. Quin illud per omnem occaſionem molior, ut ex hoc amaro violentóque pharmaco, quod *Lutherus* mundo porrexit, naſcatur aliquid bonæ ſanitatis in moribus Eccleſiæ. Fortaſſe noſtri mores meruerunt tam inclementem medicum, qui ſectionibus & uſturis curaret morbum. Hìc ſeditioſi quidam vociferantur in meam inconſtantiam, quum nullus omnium poſſit, vel unum proferre locum in quo mihi non conſtem. Si piaculum exiſtimant alicubi diſſentire à *Luthero*, qui neſcio an ſibi ubique conſtet, cur ſibi permittunt ubicunque commodum fuerit à *Lutheri* dogmatibus diſſentire? Non hìc in medium adferam colloquiorum & compotationum fabulas; nonne *Oecolampadius* apud *Sichmum* edidit libellum, in quo ſcribit non eſſe periculum, ſi quis Miſſam appellet ſacrificium? Id ſic execratur *Lutherus*, ut malit decies mori. Quo tumultu *Zuinglius* exegit divorum imagines? Adverſus hos, ut audio, libellum etiam acrem ſcripſit *Lutherus*. *Argentorati*, hæc ibi tantùm, publicè docuerunt

A nec ullas diſciplinas nec linguas eſſe diſcendas, præter unam Hebraicam. Adverſus hos acerrimè ſcripſit *Lutherus*. Quid hìc commemorem de *Carolſtadio*, quum ſordidi quidam nobis reſpondeant, *Nos non ſervimus* Luthero, *ſed Evangelio*? Scripſit iſtud quidem, ſed ſcripſit humano ſpiritu, ſcripſit in gratiam *Melanchthonis*. In horum nonnullis, mi *Philippe*, video tam impotentes ſpiritus, ut ſi res illis ſucceſſerit, verear nè *Lutherus* etiam ipſe
B deſideraturus ſit Epiſcoporum ac Pontificum tyrannidem. Quis enim coerceat iſtos, qui nec Pontificibus auſcultant, nec Principibus, nec magiſtratibus, nec ipſi denique *Luthero*? Unum Evangelium occinunt, ſed cujus ipſi volunt eſſe interpretes. Fortaſſe & hoc tolerabile, ſi quemadmodum à Veteribus diſſentiunt, ita inter ſe conſentirent. De tui animi ſynceritate nihil addubito, quin ſedulò facias quod facis. De *Lutheri* animo, multa ſunt quæ ſuadent ut dubitem; & ſi non auſim om-
C ninò meo judicio fidere, videor tamen mihi ex ſcriptis animum hominis non minùs deprehendere, quàm ex convictu. Eſt ardens ac vehemens ingenium *Lutheri*, agnoſcas ubiq; *Pelidæ* ſtomachum cedere neſcii. Neque tu neſcis quantus ſit artifex hoſtis humani generis. Accedit huc tantus negotii ſucceſſus, tantus favor, tantus applauſus theatri, quantus vel modeſtiſſimum ingenium poſſit corrumpere. Jam mihi vide, doctiſſime *Melanchthon*, ei navi, quæ ſe tali tempeſtati
D commiſit, quàm validis ancoris, quantâ ſaburrâ, quàm fido clavo ſit opus, nè depellatur à recto curſu. Hic oculis perſpicimus, quos ſpiritus tollant quidam ſi vel pauxillum ſucceſſerit. Si conſtet ratio conſcientiæ, nihil eſt quod mihi metuam, quamlibet ut iſti jactant puſillanimis. Senectutem ac valetudinem, nec Cæſar, nec Pontifex mihi poteſt adimere. Eſt unde alam hoc corpuſculum. Dignitates & opes nihilo magis ambio, quàm equus elumbis graves ſarcinas. Gloriæ jam
E olim ſum ſatur, ſi quid omnino eſt gloria. Nec defuerunt pericula, quæ vel θρασύσπλαγχνον poſſent terrere. Et hæc omnia qui contemnit, dicitur meticuloſus. Tu non avelleris à ſententia tua, quam imbibiſti; & ego contra animi ſententiam ea profitebor, quæ mihi præter infamiam certiſſimum adferant exitium? Nihil mihi facilius quàm hanc vitam contemnere, quæ perpuſilla ſupereſt, eáque tot morbis obnoxia, ut mors poſſit eſſe in votis, ſi poſſim hanc conſcientiam probare *Christo*. Nec
F aliò ſpectavit mea vel contatio vel moderatio, quàm ut utrique parti prodeſſem. Odi ſeditionem, & à ſævitia ſemper & conſtanter dehortatus ſum principes. Si ſalvis hominibus queam jugulare vitia, videres quantus ſim futurus carnifex, ἀφ' ἑστίας ἀρξάμενος. De fide tua nihil addubito, tametſi jam toties deceptus ab his quibus vel decem vitas eram crediturus. Sed quicquid ſcribitur, vel γραμματοφόρων perfidiâ, vel alio quopiam caſu profertur: ſi colloqui li-
G cuiſſet, plura effudiſſem in ſinum tuum. Illud unicè cupio, ut apud vos religiosè & colatur & ametur Evangelium; de me non admodum laborabo. *Neſeni* mortem acerbiſſimè tuli. Erat amicus candidus & conſtans, etiamſi mihi minimè felix. Prædicatur apud omnes *Germanorum* fides, quo nomine *Britanni* non perinde bene audiunt; at hoc fuit fatorum meorum, ut apud *Britannos* mihi contigerint amici multò ſynceriſſimi,

ſynceriſſimi, apud *Germanos* longè diſſimiles aliquot: nec enim ex paucis æſtimo univerſos. De orationibus *Demoſthenis* & *Aeſchinis* latinè vertendis, demiror te mecum agere, quum nemo vivat opinor hodie, qui hoc magis præſtare poſſit quàm tu. Mihi nunc alia ſunt in manibus, & hæc provincia tuam ætatem magis decet. Bene vale. *Baſileæ* quarto Idus Decembr. Anno M. D. X X I V. Vereor ut legas has extemporarias notulas.

Eraſmus Roterodamus Henrico Stromero Aurbachio Medico S. D.

Epiſt. 4. RIſi falſiſſimam epiſtolam tuam, quanquam interim riſum ridens ſardonium. Refricuit mihi jocus tuus *Mori* mei dictum quoddam non illepidum. Nam editis libris *De Copia*; *Emiſit*, inquit, *Eraſmus utramque Copiam, quid itaque ſibi reliquum fecit præter ſummam inopiam?* Ita profectò nunc habere deſii liberum arbitrium, poſteaquam emiſi in vulgus. Optabam eſſe ſpectator hujus fabulæ, non quòd Eccleſiæ negotio pro meo virili pigeret adeſſe, ſed quòd viderem eſſe rixam de paradoxis, neſcio quibus: tum autem divinabam futurum, ut ſi me admiſcerem actioni fabulæ, nihil aliud quàm rem exaſperarem, meo pariter & cauſæ malo. Poſtremò, conſiderans vitam Chriſtianorum undique corruptiſſimam, etiamſi peſſimè ſenſiſſem de *Luthero*, tamen propemodum judicabam illum *ἀναγκαῖον κακὸν εἶναι*, quod qui tolleret, tolleret id quod hoc ſtatu temporum eſſet optimum. Verùm illud erat in fatis meis, ut hoc ætatis ex muſico fierem retiarius. Deplorat *Laberius* mimographus quòd annos natus ſexaginta, *Cæſaris* autoritate protractus eſſet in ſcenam, ut qui domo egreſſus erat eques *Romanus*, rediret hiſtrio. Ego idem fermè ætatis ex cultore Muſarum fio gladiator. *Veianius* qui ſemper verſatus fuerat in harena, excuſatione ſenectutis meruit miſſionem, & armis *Herculis* ad poſtem fixis latet abditus agro. Ego ſemper in campis Muſarum verſatus, in hanc cruentam pugnam protrudor, non aliter licuit. Clamitabant ſophiſtę, *Convenit inter Eraſmum & Lutherum, neuter alterum impetit.* Principum expectationem diutiùs fallere non erat tutum. Odioſè provocabant quidam *Lutheri* amici, ſed ipſi etiam *Luthero* infeliciſſimi, ut ſi me continuiſſem, viſus fuiſſem iſtorum minis territus ſiluiſſe. Quin & Epiſtola *Lutheri*, quam per *Joachimum* ad me miſerat, jam babebatur *Argentorati*, nec dubium quin brevi proditura. In ea pollicetur ſe non ſtricturum in me calamum, ſed hâc lege, ſi abſtineam à dogmatis ipſius ex profeſſo labefactandis, quemadmodum hactenus feceram. Hic nondum ſatis liquet, utrum mihi futurum fuerit turpius metu, an ex pacto quietem agere. Itaque jacta eſt alea. ſed ſic ut nè verbum quidem præter animi ſententiam ſcripſerim. Quòd ais me malè audire apud ſophiſtas, nihil novi nuncias, nec ullam unquam cum iſtis pacem vel ſpero vel ambio. Cæterùm quo *Lutherus* in me ſit animo, quum res agatur fidei, planè leviter æſtimo. Quàm autem non magnificè de me ſentiat, multis epiſtolis ad amicos ſcriptis declarat, in quibus facit me cæ-

A cum, miſerabilem, ignarum *Chriſti*, alienum ab intellectu rei Chriſtianæ, rudem ſpiritùs, adhuc affixum literæ. Sed mirum non eſt ſi ſic de me judicat, qui neminem Veterum non magnificè contemnit præ ſe. Utinam quod habere ſe profitetur, vertat ad Eccleſiæ tranquillitatem. Ego quod ſemper egi, non deſino perſequi, ut cum bonis literis floreat ſyncera pietas, nec hic ulla mihi prætermittitur occaſio,
B ſi liceat proficere. Sed *Lutherana* pars indies magis ac magis exacerbat animos principum. Diverſa pars tantùm vulgaribus utitur remediis, carceribus, palinodiis, confiſcationibus, & faſciculis, quibus non video quid profecturi ſimus in hoc malo, quod tam latè pervagatum eſt, & indies ſe profert longiùs. Niſi ſcirem Deum moderari res humanas, ac frequenter fabulam à nobis peſſimè cœptam, in optimam ducere cataſtrophen, non divinarem alium exitum hu-
C jus rei quàm cruentiſſimum. *Carolſtadius* hîc fuit, ſed vix *Oecolampadio* ſalutato. Edidit ſex libellos, duo qui excuderunt, nudius-tertiùs conjecti ſunt in carcerem, juſſu magiſtratus, ob id potiſſimùm quòd, ut audio, doceat in Euchariſtia non eſſe verum corpus Domini. Hoc nemo fert. Indignantur laici ſibi eripi Deum ſuum, quaſi nuſquam ſit Deus niſi ſub illo ſigno. Docti commoventur verbis Scripturæ ſacræ & Eccleſiæ decretis. Hæc res excitabit nobis ma-
D gnam tragœdiam quum tragœdiarum pluſquam ſatis ſit. Perlongum fuerit, ſi hîc recenſeam quid hîc agatur. Scis *Tigurinos* omnes divos ejeciſſe è templis. *Vualſhutenſes* etiam è vitreis feneſtris privatarum ædium. *Phallicus* in monte *Bellicardi* regnat pro ſua libidine. Sed næ ego ineptus, qui hæc ad te, qui prius opinor hæc audis quàm hic fiant. Bellus verò jocus iſtorum qui jactant me detractare martyrium, quaſi mihi multum hujus vitæ ſuperſit, aut quaſi calcu-
E lus non tale malum ſit, ut quamvis mortem faciat optabilem: an martyrium detractat, qui ſyncerè quod ſentit profitetur? Affirmas te mecum ſentire de libero arbitrio. Non ſtatim Evangelium eſt quicquid iſti docent, & non raro docendi modus aut docentis mores excitant tumultus. Ego quum nihil ambiam in hac vita, ſic moderabor mea, ut profim omnibus, quod quidem licebit, & principibus, & pontificibus, & phariſæis, & ſophiſtis quamlibet in me iniquis,
F & rabulis Evangelicis. Fortaſſe gratia quæ negatur vitæ, reddetur memoriæ, apud *Chriſtum* certè nihil officii perire poteſt. Quum hæc ſcriberem epiſtola tua ad manum non erat, proinde non miraberis ſi minùs ad omnia reſpondi. Bene vale vir optime. *Baſileæ* quarto Idus Decembr. Anno M. D. X X I V.

Priuſquam has obſignarem, fortè venit ad manum epiſtola tua. Feſtivum eſt quod narras de medico, nec multùm aberravit à ſcopo tua divinatio.
G Et tamen eſt hic Eccleſiaſtes, qui in ſingulis concionibus aliquid differit contra libellū meum apud promiſcuam multitudinem. Quàm vir ſit fortis *Lutherus* neſcio. Hîc nobis hoc novum Evangelium gignit novum hominum genus, præfractos, impudentes, fucatos, maledicos, mendaces, ſycophantas, inter ſe diſcordes, nulli cõmodos, omnibus incommodos, ſeditioſos, furioſos, rabulas, qui mihi adeo diſplicent, ut ſi quam nôſſem civitatem ab hoc ge-

 nere

nere liberam, eò demigrarem. De libero arbitrio nihil ſcripſi præter animi ſententiam; in multis aliis à *Luthero* diſſentiebam, ſed verebar impugnare, nè fructus hujus tumultûs meâ periret operâ. Et iſti ſtolidi jactitant me ſentire cum *Luthero*, cæterùm metu diſſimulare. Egregius verò futurus ſim martyr, ſi in gratiam talium nebulonum mentiar in caput meum. Sunt apud noſtrates plurimi qui ſavent *Luthero*, quòd ſi præſciſſem hujuſmodi rabulas prodituros, ſtatim initio profeſſus fuiſſem me factionis hujus hoſtem. Utriuſque juvenis, à *Duba* & ab *Haubitz*, indoles mihi vehementer placuit, nec defuturus ſum officio meo, ſicubi queam illis eſſe commodo. Rurſum vale.

Eraſmus Rot. Bilibaldo S. D.

Epiſt. 5. NEc ego poteram ſecus de tuo prudenti candore ſuſpicari, mi *Bilibalde*, ſed erant qui me literis admonerent ut te placarem. Utinam Deus immittat animis principum orbi ſalutifera conſilia. Pudet me horum tumultuum. Dicas *Phaethontem* admotum curtui ſolis. Et interim nobis videmur Chriſtiani, & agimus de *Rhodo*. *Stunicam* ſemper contempſi. Vellem autem quoſdam *Lutheranos* negotium Evangelicum tractare prudentiùs. Nunc in ſummo tumultu ſum, quòd inſtent nundinæ; poſt ſcribam copioſiùs. Bene valebis interim. *Baſileæ* ſexto Idûs *Januarii*, Anno M, D. XXII.

Joachimus Camerarius Eraſmo Roterodamo S. D.

Epiſt. 6. ETſi non putavi hactenus me quicquam ad te ſcribere oportere, quum meâ ipſius causâ, tum pulcherrimarum tuarum occupationum reſpectu; nè & ipſe meam infantiam de nihilo proderem, & quà in parte minimè deberem, mei officii parùm rationem habuiſſe viderer: tamen poſteaquàm mihi *Philippus Melanchthon* duos locos e tua epiſtola, quam paucos ante dies abs te ſcriptam accepit, quòd in ea mei mentio habita eſſet, recitavit; mutavi ſententiam, & mei hac in parte curâ abjectâ, & humanitate tuâ animique facilitate fretus: quia non poſſe me ſalvâ fidei meæ exiſtimatione, tuâq; erga me benevolentiâ, ea in quibus mei memineras tacita præterire videbam, tibi meis literis (ſic enim eſt dicendum) obſtrepere ſtatui. Quod ipſum perquàm paucis à me eſt factum, ut vel hoc modo, ſi quid alioqui peccatum à me eſſet, corrigerem ac emendarem. Ego tibi vir clariſſime magnas ago gratias, quòd tanti me feceris, quem ex uno iſto congreſſu, nè quid de me acerbius dicam, contemnere certè poteras, ut nondum mei oblitus, ſalutem in literis optimi & eruditiſſimi viri, meique amantiſſimi adſcripſeris. Magni iſtud mihi beneficii inſtar eſt, neque minùs eo mihi placeo, quàm quod ad te confabulatum, & de quibus voluiſſem rebus communicatum nuper ſum admiſſus. Quoin ampliſſimo merito commemorando mirè intellexi te modeſtum fuiſſe, qui non dubitâris ſcribere, parùm re liberaliter nos accumulatè tractâſſe. Quid ergo potuit mihi abs te tuâ ſuaviſſimâ conſuetudine tribui gratius majuſve? Aut quid ego, etiam ſi improbum eſſe juvet, in

A te requirere poſſem, ſive iſto colloquio deſiderare quàm uno *Sarmatâ* barone minùs fuiſſe, claro & magnifico illo quidem viro, ſed mihi tum parùm commodo? Itaque *Eraſme* hoc tibi perſuadeas, & tuam benignitatem quâ in me ſuſcipiendo & tractando es uſus, apud amicos ſuperbè oſtentâſſe, & nunc miſſam abs te ſalutem decoris & ornamenti loco jactare ſolere. Neque metus eſt fore ut mihi hoc nomine iraſcare,
B quum ad te prædicandum ac celebrandum non mediocriter hoc quoque pertineat, alios ex tuæ gloriæ ſplendore & lumine illuſtrari. Sic ergo mihi tuum præconium accommodo, ut & ego eo creſcam, & de ſumma tuarum laudum nihil tamen detrahatur, nonnihil fortaſſis accedat. Hęc, quia omninò ſcribendum ad te fuit, ſatis habui, ut vides attigiſſe, nè vel commemorando prolixiùs tibi moleſtus eſſem, aut prætermittendo difficilius meum tibi ſtudium & amorem erga te pro-
C barem. Nam ſi te non amem, ſuſpiciam, venerer, nimiùm malus ſim *Eraſme*. Hoc enim tua meretur eruditio, doctrina, bonitas. Si verò etiam odio proſequar, tuiq; nominis hoſtem agam, quantum flagitium deſignâſſe jure videri debeam? Ego verò conſcientiâ recti hac in re contentus, neque prædico (apud te præſertim) ſtudium & obſervantiam erga te meam, neque ſum anxius in omnium mortalium calumniis refellendis. Videòq; etiam ineptum futu-
D rum, ſi hoc facere velim: quaſi verò & tua plurimùm referat, quo quiſque extremæ claſſis homo in te animo ſit, aut hominum opinionibus ab ullo ſatisfieri poſſe confidam. Sed quorſum hæc, inquis, tam longè petita exordia? Eò nimirum *Eraſme*, quòd neſcio quid ſuſpicor, de tua erga me voluntate eſſe immutatum, quorundam pravè curioſorum ſiniſtræ diligentiæ vitio, & labore (veniam enim nunc ad rem) qui & *Lutheri* & tuam epiſtolam, quas ego utrique ſuam fideliſſi-
E mè allatam in manus dedi, evulgârunt, ipſo *Luthero* dolente, *Philippo* & me gementibus. Quid inquis ſuſpicare, aut quem me eſſe cenſes? Da veniam *Eraſme*.

Res eſt ſolliciti plena timoris amor.

Quòd ſi temerè quæ in epiſtola ad *Melanchthonem* de publicatis literis legi, ſtatim poſt mei nominis factam mentionem appoſita ſunt, tamen hâc meâ ſollicitudine amorem erga te meum ſincero teſtatiorem. Si quâ in parte verò, id quod
F putare non lubet, metuere cogor, tua erga me benevolentia impulſa eſt, eam reſtituero ac confirmâro. Principio ſic exiſtima, *Eraſme*, meæq; fidei crede, quas tibi literas ſi *Baſileam* perveniſſem à *Martino Luthero* acceperam adferendas, primò omnium hominum adſpiciendas præſenti in præſenti in manum, ut ſupra dixi, dediſſe: quæq; à te reſcriptæ fuere, eas *Luthero* fide optimâ reddidiſſe: neque nudam interim chartam tuoque modo termino inſignem, cuiquam, uno *Philippo* ex-
G cepto, prius oſtendiſſe, quàm *Luthero* reverſus *Vuittenbergam* obtuliſſem. Nam ut fui ipſe cura eorum qui me à pueris educârunt, ſic inſtitutus, ut didicerim mentem, manus, oculos, ab alienis rebus continere; ita meapte naturâ à ſecretorum ſcriptorum inſpectione ſemper abhorrui: quod judicarem indignè facere eum, qui cognoſcere vel per ſummum nefas conaretur, à quibus chartarum complicatione, & cera

ræ gemmæque admunitione tantopere ſummoveretur. Hujus quoque ſeculi licentiſſimam veſaniam, cum ob alios furores ſępe ſum deteſtatus, tum ob hanc ſceleſtam petulantiam, quòd jam nihil in ſeris ac ſcriniis reponi, nihil amicis credi, nihil denique in animi penetralibus verſari tutò poſſit, humanâ improbitate omnia perquirente & eruente, quæ ſe potiſſimùm in arcanorum ſcriptorum exploratione noſtro tempore occupat & fatigat. Proinde ut primùm aliqui nunc offenſos ſe læſóſque exiſtimant, non ſolùm eorum à quibus læſi videntur literas ad ſe miſſas proferunt, ac palam, id eſt, typis excuſas ſexcentis exemplis recitant: ſed etiam aliorum iſtâ offenſione interpoſitâ perveſtigant, unde ſuo inimico vel ex una litera odium apud eos qui legant conflari poſſit, Homines, ut *Cicero* inquit, & humanitatis expertes, & vitæ communis ignari. Qui igitur tali ſum ingenio ſenſúque præditus, ſultimi ſcilicet (fingam enim jam te ejus facinoris me inſimulare) quæ meę fidei tradita commiſſaque eſſent, per ſummam ignominiam prodere, neque ipſe meæ conſcientiæ reprehenſionem ſaltem vereri, nec orbis terrarum nè tua dicam judicia refugere volui? Quæ hæc ſit immanis audacia ac perfidia, quam ego ſemiſſis homo in animum meum ſim paſſus inſidere? Jam fac ab omni honeſtatis intuitu averſum, tam obſtinatè dediſſe operam ut improbus eſſem, tu profectò potuiſti animadvertere: nec dubito quin id factum abs te ſit, tamen etiam vano metu, quod ſæpe repetere viſum eſt, infeſtor: potuiſti inquam animadvertere epiſtolæ *Lutheri*, de qua ſcribis, ſignum dum tibi allata à nobis fuit, ſalvum & integrum eſſe reliquum. De tua verò, Nam & ejus ſimilem eſſe fortunam audio, id eſt in multa exempla deſcriptam manibus vulgi teri: *Lutherum* idem perſpexiſſe νὴ τὰς μούσας jurejurando ſanctiſſimo tibi affirmo. Niſi fortaſſis illas τεχνίκας τῶν σφραγίδων λύσεις ex *Alexandri* arte didiciſſe me cenſes. Jam fortaſſis non ignoro quorum aut culpâ aut ſtultâ ſedulitate, quæ & ipſa profectò culpa eſt, acciderit, ut iſtæ literæ nuper exierint. Sed nec ſum tam mei defendendi cupidus, ut excuſatione aliorum accuſationem complecti velim: nec arbitror meæ ſimplicitatis eſſe, quod compertum non habeam pro meo commodo ex hominum ſermone & rumuſculis quibuſdam formare. Quapropter, *Eraſme*, ſi hac in cauſa aliter nos in animum tuum induxiſti atque nos ſumus, quod tamen ut ſæpe dixi, minimè habeo pro certo, ſed timeo: peto abs te ut iſtam cogitationum tuarum opinionem, ceu falſam, veriſimilem tamen in hac hominum vanitate, corrigas: mihique credas tuarum eſſe laudum, nominis, honoris ſtudioſiſſimum: neque unquam velle committere, ut aliter de te ſentiam, loquar, faciam, quàm tuæ dignitatis ratio ferat ac exigat: Quam tamen rem, ut tuæ gloriæ ponderis nihil adjicit, ſic à me, niſi omnis officii immemor ac deſertor perhiberi malim, magnopere præſtari par eſt. Vale, vir clariſſime. *Vuittenb.* pridie Cal. Decemb. Qui meas literas tibi attulit genere nobilis eſt ex *Muſis*, olim *Moſellani* ſectator, egregius juvenis. Eum tibi commendarem, niſi arroganter & ſuperbè facere ducam, qui tantum juris mihi ſumam, ut aliis meâ commendatione accedere apud te aliquid poſſe ſperem. Quanquam & hic ipſe ſe ſuâ virtute pulcherrimè commendabit.

Eraſmus Roterodamus Joachimo Camerario. S. D.

Epiſt. 7.

ODI valetudinem hanc, non tam ob id quòd me diſcruciat, quàm quòd per eam non licet erga amicos humanitatis obire munia: adeo durius eſt inhumanum fieri quàm infelicem. Ac frequenter accidit, neſcio quo fato, ut complures ſimul inundent, ac propemodum obruant. Itaque fit non rarò, ut eodem tempore mihi ſint literis onerandi, hic qui *Romam*, ille qui *Galliam*, alius qui *Britanniam*, alius qui *Brabantiam*, alius qui *Germaniam* adeat. Porrò quum tu adeſſes tam erat imbecilla valetudo, ut ægrè ferrem laborem promendæ vocis: adeo ut non ſolùm comiti *Polono* ad convivium vocanti excuſarem, verumetiam ambientem cœnare mecum repulerim. Proinde cogor hujus infelicitatis non modò pigere, ſed pudere quoque. Quod autem malum in vita durius accidere poteſt, quàm quod habet cruciatum cum pudore conjunctum? Et ſunt quidam, qui noſtram excuſationem, multò quàm vellem juſtiorem, non recipiunt. Tu verò, mi *Joachime*, quum te tam frigidè acceptum, tam candidè interpreteris, nimirum probas mihi ſimplex tuum ac benignum ingenium. Jam verò quando non ſolùm boni conſulis, quod à me fuerat excuſandum, verumetiam tam accuratè gratias agis, pro brevi colloquio, pro ſalutatiuncula literis ad *Melanchthonem* ſcriptis adjectâ, & hanc ceu non vulgarem quandam humanitatem ingenii tui, ut in te vehementer amo, ita doleo in tam paucis inveniri nunc, ex eorum numero qui Muſarum ſacra colunt. Non enim oportet Gratias à Muſis abeſſe. At quoſdam his temporibus videre eſt, qui pro tribus Gratiis treis Furias addidêre Muſis. Tanta eſt morum barbaries, tanta ſcriptorum amarulentia. Porrò, quemadmodum in hac cauſa mihi declaras inſignem naturæ tuæ bonitatem, ita dum literarum evulgatarum ſuſpitionem abs te depellis, probas mihi quantum & ingenii felicitate & dicendi facultate polleas. Nihil enim abs te prætermiſſum eſt, quod bonus orator ad talem cauſam adſerre debuerit. Itaq; ſcito, mi *Joachime*, hic te mihi nihil aliud perſuaſiſſe, quàm te cauſam etiam non optimam optimè poſſe tueri. Nam mihi quidem priuſquam tu verbum faceres, perſuaſum erat hic nihil eſſe commiſſum tuâ culpâ, nec illa ſuſpitio culpæ quam tu deprecaris οὐδὲ κατ᾽ ὄναρ unquam venit in mentem *Eraſmo*. Et jam ſatis divino qui ſint illi, quorum ſtultam ſedulitatem tu notas. Nec eram queſturus hac de re apud *Melanchthonem*, niſi cauſa quam illic agebam eguiſſet & hoc argumento. Siquidem edidêre jam pridem epiſtolam *Lutheri* ad *Pellicanum*, ediderunt judicium *Melanchthonis*, quâ de re nemini verbo ſum queſtus. Qui tuas reddidit, planè non eguit tuâ commendatione, nimirum ipsâ, quod ajunt, fronte præ ſe ferens ingenium imaginibus dignum, ac præterea propenſam quandam in me benevolentiam. *Neſenum* nobis præreptum doleo, ſed gaudeo te enatâſſe, nam ajunt in communi fuiſſe periculo. Bene vale. *Baſileæ* tertio Idus Decemb. Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Roterodamus Theobaldo Fettichio. S. D.

Epiſt. 8. QUo graviorem bonis literis calamitatem minitatur hoc ſeculum longè tumultuoſiſſimum, hoc impenſiùs adnitendum eſt iis, qui perſpectum compertumque habent, abſque linguarum ac politioris literaturæ conditurâ, frigidas, mutas, ac penè cæcas eſſe reliquas diſciplinas omnes, nec florere reſpublicas, nec liberalem eſſe vitam; breviter, vix hominem hominem eſſe. Accipio penes vos eſſe rarum veterum codicum theſaurum; quantopere verò vel tu, vel ornatiſſimus vir *Vuolphangus* ab *Affenſtein* faveatis ſtudiorum negociis, jampridem & famę præconiis & eruditorum hominum literis cognovi, tum quàm propenſa ſit utriuſque erga ſtudiorum cultores humanitas. His rebus fretus & *Hieronymus Frobenius* non dubitavit iſthuc proficiſci, nec ego veritus ſum te meis literis appellare. Ac mihi quidem præſagit animus hanc vel audaciam, vel, ſi quis malit, fiduciam nobis feliciter eſſe ceſſuram. Nemini poteſt obſcurum eſſe, quot jam annos *Joannes Frobenius*, quantis vigiliis, laboribus, impendiis, ornârit eximios autores, idque longè majore ſuâ gloriâ quàm lucro. Habet domi virum utriuſque literaturæ doctiſſimum, parique fide præditum, quod ego ſanè non in poſtremis numero. Mihi præterea vel immori libebit huic negocio, tam utili, tamq; pio. Proinde meo judicio non alius dignior veſtro favore quàm *Frobenius*, nec per aliam officinam meliùs conſultum fuerit præclaris autoribus; denique, vix in alium æquè gratum memoremque collocaveritis veſtrum officium. Porrò, —*ſi quid mea ſcripta valebunt*, hactenus cum *Virgilio* licuit dicere, utinam & illud adjicere liceat, *Nulla dies unquam memori vos eximet ævo.* Certè dabitur opera pro viribus nè poſteritas ignoret cui debeat hanc literaturæ vetuſtioris acceſſionem. Bene vale cum clariſſimo præfecto *Vuolphango* ab *Affenſtein*. Datum *Baſileæ* Nonis Decembr. Anno M. D. XXVI.

Eraſmus Roterodamus Georgio Duci Saxoniæ S. D.

Epiſt. 9. SEreniſſime princeps, nec mihi vacabat ſcribere (minùs fortaſſe vacat Celſitudini tuæ prolixas epiſtolas legere) nec erat magnopere quod ſcriberem. Cæterùm, quoniam hunc nactus eram *Franciſcum Dilfum* juvenem apud ſuos non ſolùm claro & opulento, verumetiam honeſto genere prognatum, cujus ingenium ſyncerum verèque generoſum diutino convictu cognitum ac perſpectum habeo, viſum eſt per eum ſaltem illuſtriſſimæ Celſitudini tuæ ſalutem aſcribere. Quem ſi dignaberis tuo colloquio, poteris ex eo de rebus meis omnibus certior fieri, quas ille meliùs novit quàm ego ipſe, & eſt ſummæ fidei, minimeque vanus. Meo malo ſum expertus, quàm non ſit tutum omnia literis committere. Dominus ſervet felicem ac florentem illuſtriſſimam dominationem tuam, cui me totum offero. Datum *Baſileæ* Nonis Februarii, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Bernardo Epiſcopo Tridentino S. D.

REverende præſul, ex ſuperioribus amplitudinis tuæ erga me officiis perſpexi ſingularem quandam naturæ bonitatem: ex proximis verò literis, quibus me tam amanter conſolaris, pietatem etiam erga me tuam agnovi. Utinam & tuis dotibus & meis laboribus contigiſſet ſeculum felicius. Non eram auſurus tuo nomini dicare *Irenæum*, quamvis probatum autorem: nec enim hoc officium omnibus perinde gratum eſt, neque quicquam magis fugere ſoleo quàm captatoris opinionem; niſi tantum apud me valeret *Joannis Fabri* tum judicium, tum autoritas, per quem nunc mitto librum, ſed rudem. Recentior enim eſt, quàm ut compingi poſſit. Si gratum eſt quod fecimus, erit quod mihi gratuler: ſin minus, mihi certè leviùs ſuccenſebis, qui tam inſignis amici voluntati morem geſſerim. Opto tibi felicitatem perpetuam, ornatiſſime Præſul. Hunc laconiſmum me docent immenſi ſtudiorum labores. Nunc enim quartùm mihi retexuntur annotationes in novum Teſtamentum. Datum *Baſileæ* die *Mercurii* ante *Michaelis*, Anno M. D. XXVI. Epiſt. 10.

Eraſmus Roterodamus clariſſimo viro Chriſtophoro à Schidlovietz, &c. regni Poloniæ Cancellario S. D.

LEntiùs inter nos commeant epiſtolæ, vir ornatiſſime, quanquam tua ſatis maturè pervenit, ſcripta ad Cal. Martias reddita eſt ante Idus Maias. Nam ſuſpicor vos novum annum auſpicari à Paſchali die. Dominus in Evangelio beatos pronunciat pacificos, quo in negocio, quoniam tu nunc optimi regis juſſu verſaris, precor ut quod agis ſuccedat, multoſque tuâ prudentiâ reddas beatos: hac de re ſcripſi nonnihil & inclyto regi *Poloniæ Sigiſmundo*, jam ſemel atque iterum ornatiſſimi juvenis *Joannis à Laſco* literis provocatus. Id enim tanto ſtudio à me contendit, ut exiſtimem eum non ſine cauſa ſic eſſe animatum. Hæc ætas principes habet ferè juvenes, quo magis oro, ut Deus *Sigiſmundum* nobis diu ſervet incolumem, cujus pietas, animi magnitudo, ſingularisq; prudentia, ac plurimus rerum uſus, ſalubribus conſiliis plurimùm prodeſſe poterit, & principum commodis, & reipublicæ tranquillitati. Munera tua planè tuo digna ſunt animo, ſed tamen in ratione tuorum in me meritorum, noviſſimam penè lineam occupant. *Antoninum* meum tibi charum eſſe gaudeo; nullum adhuc ingenium expertus ſum illo candidius, niſi talis eſſet *Joannes à Laſco* præpoſitus *Gneſnenſis*, ut nè fingi quidem poſſit quicquam amabilius, cujus equidem amicitiam in præcipua meæ felicitatis parte duco. Habes epiſtolam meâ manu, ſed vereor ut legas. Languebam adhuc à vehementiſſima diarrhœa. Dominus te ſervet incolumem. Datum *Baſileæ* XVII. Cal. Junias, Anno M. D. XXVII. Epiſt. 11.

Eraſmus Rot. Tielmanno à Foſſa S. D.

FErreis xeniis ad amicitiam provocatus, chartaceis reſpondeo, non quidem æreis aurea, ſed tamen Epiſt. 12.

tamen accepta penſans deterioribus. Adeo verò A
non aſpernatus ſum hoc qualecunque munuſcu-
lum, ut hinc etiam collegerim te ſynceriſſimo
animo de meis moribus quàm optimè ſentire.
Alioqui ſolent & qui precioſa mittunt multis
verbis precari veniam, quòd meritis inferiora
mittant. Itaq; munuſculi tui vilitas, mihi pre-
cium ipſius auxit, & iſti tam benevolo pecto-
ri me profiteor aſtrictiſſimum eſſe, id quod hoc
epiſtolio, veluti ſyngraphâ legitimâ, ſingulis & uni- B
verſis conteſtatum eſſe volo. Opto tibi proſperam
valetudinem. Datum *Baſileæ* pridie Aſcenſionis,
Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Rot. ornatiſsimo viro Joanni à Laſco præpoſito Gneſnenſi S. D.

Epiſt. 13. QUÆ miſimus bonâ fide reddita profectò
valde gaudeo. Nam ea res habebat me ſol-
licitum, ut nunc eſt incredibilis hominum per- C
fidia, dum ubique de fide diſputatur. Non-
nihil etiam metuebam nè quid tibi tuiſque ſe-
cus quàm vellem accidiſſet. Enchiridion apud
Hiſpanos vulgari ſermone verſum eſt & excuſum
ingenti monachorum tumultu, verùm is impe-
git in potentes *Eraſmi* patronos, in quibus erat
& *Cæſar*, cujus epiſtolam ni fallor ad te miſi pro-
ximo mercatu. *Beato Rhenano* protinus tuas literas
perferendas curavi. Nam agit *Seleſtadii* profugus
hinc & peſtis & diſſidiorum odio. Non dubito quin D
& hujus & *Glareani* libellum jam acceperis. *Gla-
reanus* ſuum publicè prælegit. Regi, quando toties
huc provocas, ſcripſi, ſed exemplum ad verbum
deſcriptum his incluſi, ut ſi videatur premas? Dif-
ficile eſt enim Regibus ſcribere, veruntamen, quod
te neſcire nolim, hujus rei mentionem feci in li-
teris ad *Chriſtophorum* Cancellarium *Cracovien-
ſem*. Aliquot ex hoſtium numero perierunt; *Lo-
vanii Ecmondanus* Carmelita vomitu præfocatus,
quum ipſe paulò ante publicè vociferatus eſſet in E
Joannem Nevium, quòd paralyſi correptus, intra ſex
horas efflâſſet animam. Periit & *Vincentius* Domi-
nicanus, in quem eſt una mea Epiſtola, titulo per-
tinaciſſimi obtrectatoris; periit & *Roſemundus* vir
melior quàm pro vulgari ſorte Theologorum, pe-
rierat ante *Dorpius* noſter. *Coloniæ* periit *Jaco-
bus Hogheſtratus* coryphæus hujus tragœdiæ, qui
tamen in morte dicitur nonnullis verbis prodidiſſe
parùm ſynceram conſcientiam. His omnibus pre-
cor Domini miſericordiam. *Jacobus Faber* hinc F
honorificè revocatus eſt in *Galliam*, ceſſerat enim
metu, & eſt regi chariſſimus. Is quoque quem
Bedda deſtinârat holocautomati, vir bonus eſt ut
audio, & regi cum primis charus, quem rex noluit
vi ſubducere periculo, ſed paſſus eſt cauſam agi,
donec ipſe veniret *Lutetiam*. Habes exemplum,
quod niſi crebriùs edatur, inſilient tenebriones in
capita principum, fidei propugnandæ titulo. Uti-
nam rex in cæteris omnibus perinde felix fuiſſet.
Cur hunc amicum regis, abſente principe, decre- G
verint immolare, præcipua cauſa fuit, quòd Para-
phraſes, & alios aliquot libellos meos Gallicè ver-
ſos, parâret edere: Sic enim ſibi perſuadent qui-
dam pſeudomonachi. Si *Eraſmus* cœperit vulgo lo-
qui, retegentur noſtra mendacia, quibus illum a-
pud mulierculas & idiotas hactenus inviſum reddi-
dimus. Res enim ipſa coarguet vanitatem no-
ſtram, declarans eum eſſe alium quàm nos depin-
xeramus. Itaque nihil arbitror eſſe conducibilius,
vel ad illorum prodendam malitiam, vel ad meam
innocentiam approbandam, quàm ut ea quæ ſcri-
pſi, de rectè vivendo præſertim, verſentur in popu-
li manibus. Neque id fugit iſtos phariſæos, eoq;
magnâ conſpiratione hoc agunt, nè quid fiat.
Verùm omnes iſtorum conatus penè videmus in
diverſum cadere. Quanquam iſtud tuum ingeni-
um dignum eſt, quòd melioribus occupetur argu-
mentis, etiamſi neminem arbitror id poſſe præ-
ſtare feliciùs. Illud arguit mihi ſingularem quen-
dam animi in me candorem, quòd, contemptâ om-
ni invidiâ, cupis omnibus mortalibus eſſe notiſſi-
mum quanti me facias, nec recuſas diſcipuli ti-
tulum, modò talis habearis, qui *Eraſmi* causâ ni-
hil non ſis tum paſſurus tum facturus. Ego verò, mi
Joannes, nimis impudens fuero, ſi juvenem ſummis
natum rebus, & jam nunc nullo non doctrinæ ge-
nere me ſuperiorem, patiar credi meum diſcipulū:
ſed tamen homo ſim inſigniter ingratus, ſi tam a-
mantem, tam conſtantem, tam candidum patronū
patiar oblivionis tenebris obliterari. Refert enim
hoc omnium, ut tam rarum benevolentiæ exemplū
ad poſteros tranſeat, præſertim his temporibus,
quando nulla ſunt amicorum juga, niſi quæ con-
fœderavit conſpiratio. Verùm utinam adeſſet is
ſcriptis meis genius, ut quod tuis meritis dignum
eſt poſſint efficere, vel in hunc uſum optarim
mihi temporariam *Ciceronianæ* felicitatis uſuram.
Certè deligetur argumentum per ſe plauſibile, &
addetur à nobis pluſculum in expolienda dictione
curæ, quo magis ad poſteros tranſeat. Id quo mi-
nùs antehac ſit factum, ut ingenuè dicam, religio
quædam obſtitit, quâ me per tuas literas libe-
ratum eſſe gaudeo. *Glareanus* unus ſuſtine[illegible]
cauſam diſciplinarum, frequenti auditorio profite-
tur tuum libellum; alii, quamvis eruditi, vix habent
ſex auditores, nec id con[illegible]anter; hic habet ſexa-
ginta, & indies creſcit num[illegible]s. Arbitror hoc eſſe
tui genii, nam omnino præter [illegible]ius academiæ mo-
rem eſt. Primum in hoc gratifi[illegible]eris homini, ſi
adoleſcentes aliquot, aliò forta[illegible] literarum di-
ſcendarum gratiâ profecturos, a[illegible]unc mittas.
Nam quoniam inhabitat collegium [illegible]dagogum
agat oportet annis aliquot. Miror in [illegible]eris tuis
nullam eſſe *Hieroſlai à Laſco* mentionem, [illegible]trique
tamen ex me ſalutem dices plurimam. N[illegible]n &
Stanſlaum iſthìc adeſſe gaudeo è *Galliis* reduc[illegible]n.
Cura valetudinem tuam diligenter. Datum *Baſi-
leæ* XVI. Calend. Junias, Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterodamus Andreæ Critio Epiſcopo Plocenſi S. D.

ORnatiſſime præſul, Libellum tuum deguſta- Epiſt. 14.
vi veriùs quàm perlegi, nec dubito quin to-
tus ſit placiturus ubi totum perlegero. Video ſtre-
nuum propugnatorem Eccleſiæ, verùm non ar-
bitror tuam iſtam prudentiam egere monitore:
alioqui vel admonerem vel rogarem, ſic de-
pugnaret adverſus hoſtes publicæ tranquillitatis,
ut victoriæ gloria non hominibus cedat ſed *Chri-
ſto*. Nam quemadmodum in publico civitatis in-
cendio multi ſolent eſſe, qui prædæ intenti, com-
mune malum vertunt in privatum bonum: ita in
hoc orbis fatali tumultu, non dubito quin videas
plurimos in hoc intentos, ut ad ſe rapiant victo-
riam, uni *Chriſto* debitam. Ex hac tam violento
phàrmaco,

quotidie. In *Galeno*, etiamſi maximè poſſem quod
cupis, non vacat. In arenam gladiatoriam retra-
hor. *Hippocratem* malè verſum non eſt quòd im-
putes *Calvo*. Nam is nihil aliud eſt quàm typo-
graphus, alioqui indoctus. *Martino Degerbaſſo*
precor omnia læta, cui ſi quid à me præſtari queat
officii, non gravatè fecero. Fucatis amicis fiden-
dum quidem non eſt, ſed tamen abutendum cen-
ſet *Cicero*, ſaltem ut parciùs lædant. Nec om-
nino vanum eſt quod ſcripſit *Ovidius*,

Sæpe etiam verè cœpit ſimulator amare.

Andreæ Critii, mutato nomine, nunc *Plocenſis*
Epiſcopi, libellum accepi, cum ipſius literis, tam-
etſi brevibus. Optimæ conjugi tuæ felicitatem
opto plurimam. Peſtis aliquot ex medicis noſtris
abſumpſit, & in his *Sylverbergium*. Vale. M. D.
XXVII.

Eraſmus Roterodamus Andreæ Zebridovio S. D.

Epiſt. 17. FAcit hoc tum amicitia non vulgaris, quæ mihi
jampridem cum ornatiſſimo præſule *Andrea*
Critio, mutuis conglutinata literis intercedit, tum
eximia quædam & tali digna avunculo indoles tua,
quam mihi ſuis literis admodum graphicè depin-
xit *Leonardus Coxus* adoleſcentiæ tuæ formator, ut
te vel ſalutare ſim auſus, vel ad optimorum ſtu-
diorum amorem incitare, licèt id quidem cur-
rentem, ut ajunt, ſi modo vera ſcribit *Coxus*, cu-
jus apud me fides eſt graviſſima:

Nil opus admiſſo ſubdere calcar equo.

Verùm ut in iſto pulcherrimo ſtadio, *Zebridovi*
chariſſime, ſemper teipſum alacritate ſuperes, ha-
bes permulta quæ debeant animum tuum accen-
dere. Primùm enim iſta tam felix indoles nihil
de te non eximium pollicetur: nonnihil etiam ex-
pectationi addit *Coxus* inſtitutor, hoc eſt probæ
materiæ probus artifex. Addo jam quòd fortuna,
quæ dum eſt iniqua, multorum generoſos conatus
retardare ſolet, tuo ſubſervit ingenio, tum ampla,
tum obvia. Sed illud in primis non te patietur
ſegneſcere, quòd exemplar habes domeſticum ti-
bi prælucens, in quo, velut in ſpeculo, virtutis &
eruditionis abſolutiſſimam imaginem cernis ex-
preſſam, *Andreas Andreæ*, nepos avunculo re-
ſpondeas oportet. Exigit efflagitatq; hoc abs te
genus tuum, expoſcit idem patria. Macte igitur
animi *Zebridovi*, fac indefatigabili ſtudio conten-
das ad hujus laudis palmam. Aderit conanti Deus,
qui in hoc ipſum te tantis naturæ fortunæq; com-
modis ornavit, ut opulentæ ſortis dignam indu-
ſtriâ tuâ jungeres uſuram. Memineris optimam
ætatis portionem eſſe fugaciſſimam, nec unquam
recurrere ſemel elapſam. In præſentia non licuit
tecum pluribus. Bene vale. Datum *Baſileæ* duode-
cimo Calendas Junias, Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterodamus Franciſco Haſſelenſi Franciſcano S. D.

Epiſt. 18. HOnorande in *Chriſto* frater, Audio te fre-
quenter in tuis prælectionibus nomen meum
perſtringere. Quod ſi verum eſt, moneo ut me-
mineris quid ordine veſtro dignum ſit. Scis nec
pontifici nec Cæſari probari tales inſectationes,
quod uterque ſatis declaravit, etiam ſcripto. Scis
inutiles eſſe hoc ſtatu rerum, quo meum caput pro

A negocio fidei tot expono periculis. Ego nullius
ordinis ſum hoſtis, veſtræ verò congregationi,
quoniam cæteris eſt incorruptior, ſemper unicè
favi. Si quid ſcriptis admoneo, pro vobis facit non
contra vos, qui talia non probatis. Quòd ſi cupi-
tis priſtinum orbis favorem vobis inſtaurare, his
rationibus id faciatis oportet, quibus eum pri-
mùm peperiſtis. Pepeciſtis autem vitæ ſynceritа-
te, non conſpirationibus aut obtrectationibus.
B Quos tumultus tui ſodales moverunt in *Hiſpania*?
Quid profecerunt? Exacerbârunt omnium odi-
um. Idem accidit in *Polonia* & *Ungaria*. Ego, niſi
Chriſtum haberem præ oculis, & ſi te fortaſſis non
poſſum lædere, poſſem ordinem tuum lædere ma-
gis quàm credas. Ad quod tamen nunquam pro-
vocabor. Quo minùs decet vos adhoc laceſſere.
Jampridem clanculariis conſiliis libros meos emo-
viſtis è bibliothecis, in quibus locum habent alio-
rum virulentæ calumniæ. Hoc diſſimulavi, nec
C magni facio. Si pietatis negocium agetis ſynceré,
Dominus proſperabit quod agitis: ſin agetis tech-
nis & callidis conſpirationibus, omnia crede mihi
recident in diverſum. Dominus tecum. *Baſileæ*
quindecimo Calendas Junias, Anno M. D.
XXVII.

Eraſmus Roterodamus Joanni Borſalo Decano Zandeburgenſi S. D.

D AMoris in me tui, non extincti quidem, ſed Epiſt. 19.
tepidioris ſuſpitionem conceperam ex lite-
ris *Martini Dorpii*, & arbitror te ſcire, de quo
ſentiam. Verùm ea ſuſpitio non deſcenderat altè
in pectus meum, & homo quum ſim, iſtiuſmodi
humanis affectibus facilè ignoſco. Certè voluptati
eſt te convaluiſſe, vel revixiſſe potiùs. Scripſi
Maximiliano ſicuti volebas, tametſi parùm certus,
an is eſſet filius *Adolphi* principis *Veriani*. Opto te
quàm proſperrimè valere. Datum *Baſileæ* nono
E Calend. Septemb. Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterod. Henrico Caduceatori à Sthaffenburgio S. D.

SI medicus eſſem, mihi primùm eſſem, cui nun- Epiſt. 20.
quam non res eſt cum immaniſſimo calculi
malo. Quum legamus multos eruditiſſimos viros
planè cæcos fuiſſe, demiror te levius incommodum
tam impotenti animo ferre, quod non cernas niſi
F propius admota; quod vitium ſi verum eſt, com-
peri in pleriſque qui ingenio præcelluerunt, quan-
quam alii leviùs, alii magis obnoxii ſunt. *Alexan-*
der Jacobi Scotorum Regis filius, quem opinor nôſſe
te ex adagiis, adeo laboravit hoc malo, ut ni naſo
contingeret librum, nihil cerneret. Proinde ſi
naturæ vitium eſt, noli pugnare pharmacis, ſed ad-
hibe vitrea conſpicilla in hoc attemperata, ut qui
penè cæci ſunt, cernant etiam procul diſſita. Nec
tamen omnia congruunt omnibus oculis. Eligen-
G da ſunt è multis, quæ conveniant. Sin caſus addu-
xit vitium, leniri poteſt variis remediis, quæ nô-
runt & Chirurgi. Sed præcipuum eſt fuga eorum
quæ lædunt oculos, inter quæ eſt ſtudium à cœna,
& ad lucernam. Proderit aſſueviſſe, ut quum li-
cet, auribus ſtudeas potius quam oculis. Tantum
nunc licuit ad tuas literas. Bene vale. *Baſileæ* po-
ſtrid. Pentecoſtes, Anno milleſimo quingente-
ſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus

Eraſmus Roterodamus Friderico Nauſeæ Eccleſiaſtæ S. D.

Epiſt. 21. MIhi jam pridem exciderat datus annulus, quanquam non exciderat animo *Fridericus*. Næ tu dignus es maximis, qui ſic attollis minima, rectiſſimè judicans, ſi munuſculi precium animo utriuſque metiaris. Opto ut in omnium ſanctiſſimo negotio feliciter verſeris, nuſquam oculos à B *Chriſto* dimovens, ut illi ſoli tota cedat victoria. Nec enim magni refert opprimi *Lutherum*, ſi victoriam intercipiant *Phariſaici* quidam, qui gloriæ ventríque ſuo ſerviunt, non *Jeſu Chriſto*. De *Roma* diri rumores adferuntur, qui ſive veri ſunt, ſive falſi, nullam video ſpem pacis inter monarchas. Sed *Chriſtus* omnia vertet in bonum exitum, utinam maturè. Hoc ſcripſi, nè diceres nihil eſſe reſcriptum. Non enim vacabat pluribus. Bene vale *Nauſea* chariſſime. *Baſileæ* poſtridie C Pentecoſtes, Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterodamus Ludovico Vivi S. D.

Epiſt. 22. VIdeo te factum *ζῶον ἀμφίβιον*, niſi mavis dici *Mercurius* ſuperis deorum gratus & imis. De ſilentio meo multas tu quidem cauſas rectè conjectas, unam addere debueras, quòd aliquoties data non redduntur. De colloquiis demiror tanto D patrono vel in peſſima cauſa deeſſe rationes, nunc inter pueros talia diſputantur, & ὁ χωλὶς ſua pueris ſcripſiſſe videtur, tam ſcripſit pueriliter, poſtremò grandeſcunt pueri. Itaque jam adultis magis ſeria conveniebant. Verùm, ut ingenuè dicam, perdidimus liberum arbitrium. Illic mihi aliud dictabat animus, aliud ſcribebat calamus. Tua mihi valde probantur, maximè quæ de matrimonio. Sed affectas extemporalitatem, quæ tibi ſanè felicior eſt, quàm multis exactiſſima cura. Si E tamen eum impetum velles moderari, magíſque ſervire judicio lectoris, cui agitur fabula, quædam eſſent molliora. In matrimonio durior videbaris in uxores, opinor in tuam te magis comem eſſe. Et de ſcabie nimis multa. Quod tuorum libenter facis mentionem, habes cum *Cicerone* commune, & ſanè pietatis eſt; ſed invidum eſt hominum ingenium, alienos laudari ferunt lubentiùs. Habes meum judicium, ſed de quo tibi viciſſim liberum eſt facere judicium; obſequium certè pro- F bes oportet, qui juſſeris. Per hunc reſcribes quæ voles. Bene vale, *Baſileæ* pridie Aſcenſionis, Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Rot. Germano Brixio S. D.

Epiſt. 23. OFficium meum tibi tantopere probari ſanè majorem in modum gaudeo. Id enim non ſegnibus votis optabam, verùm haud ſine metu. Bene cecidiſſe volupe eſt. Commentarium in epi- G ſtolam ad *Galatas* jam abſolvi, Addam fragmentum *Origenis*; neque plura licebit hiſce nundinis, eò quòd non parva temporis portio deciditur in abſolvendo *Hyperaſpiſta*. Obſtrinxi fidem meam, & hanc magnis conviciis efflagitant amici, non ferentes adverſariorum inſolentiſſimas inſultationes. Nonnihil etiam operæ dandum *Ambroſio*, qui nunc totus prodit emendatior. Veniet ad te *Ba-*

A *bylas*, ſed Græcè loquens, ut per te diſcat Latinè. *Oecolampadius* ſatis novit Græcè, Romani ſermonis rudior, quanquam ille magis peccat indiligentiâ quam imperitiâ. Quod de illo tibi narravit *Lupſetus*, per alios quoſdam audaculos factum eſt, in uno duntaxat opere, cui titulus, *Commentarius in Matthæum imperfectus*, per hunc factum non eſſe compertiſſimum habeo. Hoc facinus per me traducetur, tacitis autoribus, nè ſimili fide tra- B ctent cæteros autores, quos multos excudunt. Itidem excuderunt *Prudentium*. Nunc adornant *Ciceronem*. Me quidem applauſorem habiturus es, non concertatorem. Ad id præſtandum in vertendis Græcis quod tu præſtas, etiamſi mihi non deeſſet eruditio, deeſt ocium, deſunt qui recognoſcant, qui hallucinantem admoneant. Miror in poſtremis tuis literis nullam eſſe *Laſcaris* mentionem. Si rectè valet, facilè ponam meam ſuſpicionem. Tantum in præſentia licuit, aliàs C prolixiùs confabulabimur. Bene vale. Datum *Baſileæ*, poſtridie Pentecoſtes, Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterodamus Antonio Epiſcopo Gurcenſi electo S. D.

Epiſt. 24. DUabus epiſtolis me dignata eſt tua humanitas, ornatiſſime juvenis, ad utramque reſpondi, non tamen feci paria. Nam prioribus lite- D ris & copioſis & elaboratis reſpondi Laconicè, alteris juſtis, λακωνικώτερον, quòd id temporis eſſem occupatiſſimus, tametſi nunquam non occupatus. Qui tuas poſteriores reddidit, pollicebatur ſe rediturum ad nos, ſed verba nobis dedit. Verùm eaſdem literas poſt pauculos dies famulus ajebat ſe tradidiſſe cuidam ſacrifico. Is ſi fefellit, nihil novæ rei accidit: hic ludus eſt quotidianus eorum qui novo Evangelio gloriantur. Si tertiò ad me ſcripſiſti, ſcito non eſſe redditas. In alteris ſuſpicabare E me non ſatis intellexiſſe, quid ſibi vellet quod peteres hominem liberum. Dubitabam fateor, utrum cœlibem velles an ab his ſectis immunem, utrumque tamen divinabam. Sed antehac nunquam ſuſpicatus ſum hunc *Petrum* eſſe maritum. Vide quàm non ſim curioſus in republica aliena. *Albertus Pius* ante annum miſerat mihi librum, quem nunc edidit *Lutetiæ*. Secuta eſt paulò poſt *Romana* calamitas, nec ſcire licuit certum, ubinam ageret *Albertus*. Ita factum eſt, ut de reſpon- F dendo non cogitarem. Vix tandem ex amicorum literis didici illum in *Galliis* agere. Admonui hominem epiſtolio, differret editionem donec accepiſſet meam reſponſionem; aut ſi id nollet, temperaret illa tam odiosè, ſed ſine cauſa, in me congeſta. Verum jam exierat liber antequam meæ literæ veniſſent *Lutetiam*, & huc liber ſerò perlatus eſt. Itaque relegendo libro & parandæ reſponſioni, quinque dierum opera data eſt. Audieram & antea rem ipſius *Marte* non eſſe geſtam, & *Lute-* G *tiæ* Theologorum auxilio adjecit teſtimonia Scripturarum. Id deprehenſum eſt ex collatione ejus codicis quem manu deſcriptum miſerat. Fortaſſe videbor judex parum integer, attamen niſi nihil omninò video, multùm abeſt hic liber ab ingenio doctrináque quam expectabam ab *Alberto*. Cum noſtra extemporali reſponſione mitto ſimul viduam *Chriſtianam*, quam rogatus dicavi *Mariæ Cæſaris* germanæ, quondam *Ungariæ* Reginæ. In

hoc

hoc argumento mihi non admodum placeo, quòd nec ſimplex videatur, nec admodum congruens puellæ, quæ, ni fallor, alitur conjugio. Verbis tamen explevi chartas. Sed tuum expectabo judicium, ſi tamen non gravaberis inter ſeria ſtudia tua, nonnunquam adhæc velut avocamenta divertere. Mihi perquam incommodè incidit hæc tempeſtas, quòd cum ea ſit corpuſculi imbecillitas, ut nec amœniſſimâ parte veris ſim vitum, cubiculum, aut cœlum mutaturus abſque ſummo vitæ periculo, nunc hyberno cœlo cogor nidum, cui jam annis ferè octo aſſuevi, deſerere. Et cum hypocauſtis nihilo melius mihi convenit, quàm cum morte; & tamen jacienda eſt alea, quicunque erit eventus. Verum hoc ſilere tutius arbitror plurimis de cauſis. Sunt & hîc & foris, qui mihi minitentur. Oneràſſem hunc qui reducit equum *Petri* tui pluribus libris, ſi certus fuiſſem illum non recuſaturum ſarcinam: id fiet aliàs, ſi tibi non ingratum eſſe ſenſero. Interim ſopitet te cum tuis omnibus Dominus *Jeſus*. Datum *Baſileæ* ſexto Idus Martias, Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Roterodamus Bernardo Epiſcopo Tridentino S.

Epiſt. 25. ORnatiſſime Præſul, Scio me jam meritò tibi videri importunum, qui vos tantis negotiorum molibus tantùm non obrutos, meis literis interpellem. Sed paucis expediam. Miſi nuper *Polyphemum* quendam, non multò cordatiorem *Homerico Cyclope*, neque minus bibacem, ut libellum *Mariæ* dicatum perferret in *Ungariam*. Hoc enim muneris ſic ambiebat, ſic imminebat, ſic urgebat, ut exiſtimem me duodecim illis aureis quos in viaticum dedi, parvo mihi redemiſſe quietem. Nunc mitto ſimilem libellum Sereniſſimo Regi *Ferdinando*, cujus nonnulla ibi mentio, quem tua prudentia in tempore illi exhibebit, ſi modò judicàrit in tantis negotiorum undis, ullum dari otium ad hæc reſpiciendi. Adfert autem libellum ſimul cum literis *Chriſtophorus Carlevitzius*, juvenis genere nobilis, ſed alieniſſimus ab omnibus vitiis, quibus hoc hominum genus ferè ſolet laborare. Eſt enim mihi illius ingenium domeſticâ conſuetudine penitùs perſpectum. Latini ſermonis tam exactè peritus, ut me non pudeat illi palmam cedere, nec literaturæ Græcanicæ rudis, tum in prudentia juris non infeliciter verſatus. Accedit his dotibus rara quædam morum ſobrietas modeſtiáque. Non dubito quin plurimi ambiant ſeſe inſerere in famulitium Sereniſſimi Regis, ſed hujus ſimiles arbitror eſſe perpaucos. Hunc itaque ſi non gravaberis pro tua ſolita humanitate tradere Regi, videberis mihi non minùs optimi Principis conſuluiſſe commodis, quàm hujus juvenis. Sin aliter viſum erit tuæ prudentiæ, nihil hâc meâ commendatione gravaris. Nos hîc valemus, non ut volumus, ſed ut poſſumus. Utinam divina bonitas huic morbo remedium aliquod inveniat abſque bello. Sunt enim interdum ejuſmodi remedia ipſo morbo graviora. Reliqua cognoſces ex *Carlevitzio*, ſi dignaberis illum tuo colloquio. *Chriſti* ſpiritus adſit veſtro concilio, nobiſque per vos pro his tempeſtatibus tranquillitatem aliquam largiri dignetur. Bene vale. Datum *Baſileæ* pridie Idus Martias, Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Roterodamus Simoni Piſtorio S. D.

MIſeram nuncium ære proprio conductum, quem arbitror apud vos fuiſſe, nondum enim rediit. Nunc ſcribendi occaſionem dedit *Chriſtophorus Carlevitzius*, quem antea timidè commendàram illuſtriſſimo Principi, ſemel atque iterum, nonnihil pudeſactus mea commendatione. Sed poſteaquàm hunc domeſtico convictu propiùs inſpexi, penitúſque cognovi, non dubitârim illum cuivis Principi meo periculo commendare. Latinè exactè callet, Græcè mediocriter doctus, in Juris quoq; prudentia ſatis feliciter verſatus, adhæc judicii ſobrii, moribus commodis, nihil habens neq; fuci, neq; ſupercilii; in ſumma, *Thraſonis* illius diſſimillimus eſt. Cogitur relictis Muſis, quas unicè adamat, ad aulicam vitam ſe conferre: Plurimum fiduciæ poſuit in ſuo Principe *Georgio*, nec ego parùm habeo ſpei, ſi modò tua humanitas dignabitur autoritate gratiáque ſuâ noſtram adjuvare commendationem. Quod ut facias, te etiam atq; etiam rogo. Crede mihi penes juvenem dignum, gratum ac memorem collocaris iſtuc officii. Datum *Baſileæ* prid. Idus Martias, Anno M. D. XXIX. Epiſt. 26.

Eraſmus Balthaſari Epiſcopo Hildeſhemenſi S.

JAm diu eſt, ornatiſſime Præſul, quòd amo tuam civilem benignitatem, non ignarus quantum illi pro ſingulari erga me favore debeam. Sed hactenus non eſt oblata occaſio per quam tibi viciſſim grati animi ſignificationem darem. Nunc obtulit commodum ſeſe juvenis hic majorum quidem imaginibus clarus, ſed longè clarior eximiis animi dotibus. Is deſiderat tibi notus eſſe, quem, ſi non gravaberis cognoſcere, incipies ſat ſcio diligere. Ex hoc de ſtatu rerum, tum publico tum meo privatim abundè cognoſces, quando tutum non eſt quidvis literis committere. In me ſic fremunt quidam his novis factionibus addicti, tum ex diverſa parte *Bedda* ac *Sutor*, Theologi ſimpliciter furioſi, poſtremò pſeudomonachorum phalanges nihilo ſaniores, ut ni Principum favore ſublever, non poſſim ſubſiſtere. Nullorum enim improbitas tantum apud me valebit, ut ab Eccleſiæ conſortio recedam. Utinam quemadmodum Sereniſſimi Regis adventus bonos omnes in ſpem erexit, ita favente *Chriſti* ſpiritu, hanc rerum tempeſtatem vertat in tranquillitatem. Bene vale. Datum *Baſileæ* Idus Martias, Anno M. D. XXIX. Epiſt. 27.

Eraſmus Roterodamus Franciſco Vergaræ S. D.

O Nimium verum dictum, *Homo bulla*. Scripſeras alacer, reſcribis ægrotus: ſatis rectè valens accepi tuas literas, nunc afflictus reſpondeo. Corripuit enim me tenaciſſima quædam pituita, nec ſine febri, nec ſine vitæ periculo; hoc pacto me ſalutavit Martius. Atque interim tamen molimur migrationem, cogimúrque è nido, cui tot annis aſſuevimus, evolare. Veremur enim nè quando exemplum in divos ac divas editum, in nos recidat: præterea ſtultiſſima quidem, ſed mirè pertinax Epiſt. 28.

tinax

tinax ſuſpicio quoſdam habet, mihi clanculum
eum his ſectis convenire, quum ut quiſque eſt illis
addictiſſimus, me oderit peſſimè. Capitis itaque
diſcrimen capitis diſcrimine fugiendum eſt. Sed
nè nihil ad tuam epiſtolam, *Franciſce* chariſſime, ſi
miſſa epiſtola non aliter obſtringit accipientem
quàm numerata pecunia, tu damiſta es, qui prior
epiſtolà tam prolixà, tam eruditâ, tam amicâ
provocaris. Ego verò quum uſuram quoque de-
berem, vix ſortis dimidium repoſui, nimirum
pro bene Græca malè Latinam, hoc eſt, *ἀντὶ χρυ-
σέων χάλκεια* reddidi. Quòd ſi hoc mecum qualecun-
que referendæ gratiæ ſtudium acceptum tulit tua
humanitas, rurſus iſto quoq; nomine debeo. Tu ta-
men non ſolùm liberas debitorem, ſed ultrò etiam
te mihi profiteris obligatum. Nihil erat quod ex-
cuſares, ſed ſi quid eſſet maximè, mallim mihi eſſe
quod jure tecum expoſtularem, quàm tibi tam bo-
nam eſſe purgandi tui cauſam. Quis fuit ille mor-
bus tam tenax, tam invidus, qui juvenem ſtudiis ju-
vandis natum, ultra annum lecto affixum detinuit?
Quanquam arbitror te jamdudum convaluiſſe.
Tuas enim literas prid. Cal. Jul. *Madruti* ſcriptas,
Martio demum accepi. Nos ſanè hic vivimus, non
ut volumus, ſed ut poſſumus, & vereor nè ſucce-
dant acerbiora, ſi ventum ad arma fuerit, quò
videntur hactenus ſpectare prooemia. Utraque pars
fidit ſuis viribus: ſed varius belli eventus. Uti-
nam *Chriſtus ἀπὸ μηχανῆς* huic fabulæ lætam ad-
dat *καταστροφήν*. Poſthac, mi *Franciſce*, nec nume-
randis nec appendendis epiſtolis inter nos certa-
bimus, ſed merà animorum benevolentià, quæ ſi
prolixa perpetuáque ſit, non ita magni referet,
quàm breves aut raræ veniant literæ, quanquam
hunc quoque fructum amicitiæ vehementer opta-
mus accedere. Dominus te ſervet incolumem. Da-
tum *Baſileæ* XVI. Calend. April. Anno M. D.
XXIX.

*Eraſmus Roterodamus Alfonſo
Valdeſio* S. D.

Epiſt. 29. DE *Pantalabo* ſerò monueras, aut ut melius
dicam, ſerò mihi redditæ ſunt tuæ literæ,
circa Nonas Martias, quum abſolutum eſſet quic-
quid ad *Francfordienſem* mercatum erat deportan-
dum. Idem libellus clàm abſque typographi no-
mine excuſus *Lutetiæ*, per amicos ad me miſſus
fuerat paucis ante diebus. Addiderant præfatio-
nem ad ejus ordinis principem Cardinalem, ſed
ſuſtulerant quædam quæ ſciebant apud *Gallos* ipſis
obfutura, mihi profutura, idquod ex *Hiſpanici* li-
belli collatione deprehendi. Ex meis ad Regem
Franciſcum literis, quarum exemplar ad te mit-
to, tantum decerpſerant, mentitur iniquum Cæ-
ſarem. Hoc *Gallus* non intelligebat, Si dixiſſent
iniquas conditiones, probâſſet etiam. Quod ſe-
quebatur ex colloquio puerpera deſumptum, pror-
ſus omiſerant, quoniam ſciebant *Gallorum* aures
nullo pacto laturas. Illic ludens *Eutrapelus*, ut
oſtendat Deum ſatis habere negotiorum etiamſi
non obſtetricetur parturientibus, inter cæteros
Principum tumultus dicit, *Cæſar novam totius or-
bis molitur monarchiam.* Tota calumnia eſt in
voce, *nova*, quaſi fuerit unquam aliquis totius or-
bis monarcha præter Deum, quum hodie non-
dum totus orbis habeatur cognitus, nec ea pars
quæ cognita eſt, unquam uni paruerit. Non hic

A diſputo de Cæſaris monarchia, ſed ut intelligas
quàm ſtolidis argumentis ille jus adferat Cæſaris.
Quod ſol, inquit, eſt in cœlis, hoc Cæſar eſt in ter-
ris: Atqui Jureconſulti qui hanc inutilem con-
tentionem cum aliis multis invexerunt, Pontifi-
cem faciunt ſolem, Cæſarem lunam. Equidem pro-
barem exemplum, ſi quemadmodum ſol indefati-
gabili motu, univerſum terrarum orbem luſtrat, il-
luſtrât, & conſervat, ita unus homo poſſet ſingulis
B orbis nationibus proſpicere. Deinde, *Ariſtoteles*,
inquit, præfert monarchiam ariſtocratiæ; Præfert
ſi quis inveniatur omnium optimus ac ſapientiſſi-
mus: ſed monarchiam appellat, non totius orbis,
ſed ſuæ cujuſpiam ditionis; veluti *Cretenſium*, *La-
cedæmoniorum*, *Athenienſium*, &c. Nec quicquam
vetat, unius civitatis eſſe monarchiam. Nam quod
ex *Homero* ſolent adferre,

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω.

De unius exercitûs imperatore loquitur, cujùs ta-
C men poteſtas non erat abſoluta, niſi in prælio;
quod ipſum indicat *Ariſtoteles*. Sed *Chriſtus* etiam,
inquit, probavit autoritatem Cæſaris, *Date Cæſari,
&c.* Si *Chriſtus* docuiſſet in *Sabaudia*, & ſimili oc-
caſione fuiſſet illi exhibitum Ducis numiſma, di-
xiſſet, Date Duci quæ ſunt Ducis, &c. Vides
acumen hominis, qui ſe jactat in Logica, Phyſica
& Metaphyſica verſatum. Hoc, ut dixi, non de
re, ſed de hominis inſigni ſtultitia. Neque verò
miror inter tot hominum millia inveniri qui talia
D auſit ſcribere: illud magis admiror, hæc diverſis
locis excudi à *Franciſcanis*, nec eos animadvertere,
quàm ſe bonis ac doctis propinent deridendos.
Unde liquet hoc genus aut inſigniter eſſe ſtupi-
dum, aut peſſimè ſentire de genere mortalium.
Quid quod toto opere fingit me hoſtem omnium
religionum piarum, quod alicubi notem quorun-
dam irreligioſam ſuperſtitionem aut impietatem.
Docere aut monere apud illum eſt odiſſe, diſſen-
tire eſt infamare. Dein, nunquam citat mea ver-
E ba ut habent, ſed aut truncat, aut aliquid addit.
Ad hæc, perpetuò quod dictum eſt in tres qua-
tuórve malos, detorquet ad univerſos ordines. To-
ties repetit inſigne mendacium, quòd non diſtin-
guam bonos à malis, quum id vix uſquam non fa-
ciam. Hæc eſt illa mera ſimplicitas jactati ordinis
qui fluxit è paradiſo. Videor mihi ſuſpicione colli-
gere quis ſit autor libelli. Teſtatur enim ſe fuiſſe
in *Anglia*, *Gallia*, *Germania* & *Hiſpania*, quum
tamen ſtomachetur in mundivagos. Ante menſes
F complures adiit me *Franciſcanus* quidam, juvenis
indole liberali, promptè loquens Latinè, nec
omninò rudis Græcæ literaturæ, deinde nativâ qua-
dam præditus facundiâ. Exponere cœpit, in *Gal-
lia* quid molirentur Theologi, quid monachi, tan-
dem & hortari ut in tempore proſpicerem, ſe eſſe
unum ex his qui meis commodis impenſè fave-
rent. Hunc campum ingreſſum revocavi ad alia,
partim quòd adeſſet *Guardianus* hujus loci, par-
tim quòd ea quæ narrabat certiùs ex amico-
G rum literis omnia cognoviſſem. Placuit tamen in-
doles, ac ſtatueram illi deferre domus meæ hoſpi-
tium ad aliquot menſes, ſi fortè voluiſſet uti. Ita-
que ipſum ad prandium vocavi in diem poſterum,
Guardianum non vocavi, quo liberiùs inter nos
confabularemur. Venit, ſed comitem trahens
Thraſonem, natu grandem, quem ſimulabat eſſe
laicum, quum, ut poſt reſcivi, fuerit ſacerdos, nè
mecum cogeretur loqui Latinè. Hujus inamœ-
niſſimo

niſſimo faſtu adeo ſum offenſus,ut amor ille meus A
in juvenem refrixerit. Peracto prandio repetiit
quod pridie fuerat orſus, indicans in animo eſſe
peragratis regionibus,doctis innoteſcere. Nam at-
tulit duas ſchedas commendatitias, alteras à *Ba-
dio*, alteras à *Budæo*, quas ſatis apparebat extortas
eſſe. A me flagitabat, ut ipſum amicis meis om-
nibus commendarem, ac didicerat quos quibus in
locis haberem, videbatúrque paratus quovis ire
gentium, modò à me commendatus. Hic excu- B
ſavi multa,ſed præcipuè quod non eſſet conſultum
hominem ignotum talibus viris tradere, eam rem
mihi non raro parùm feliciter ceſſiſſe. Alleganti
ſchedas commendatrices, recitavi eas, quæ teſta-
bantur hominem & ipſis ignotum eſſe. Inſtabat
ut ſaltem duobus aut tribus præcipuis commen-
daretur. Negavi me id facturum. Tandem petiit
aliquod epiſtolium velut ad ipſum manu meâ
ſcriptum, quod circumferre poſſet. Id etiam
cum ſtomacho negavi. Nam his artibus non ſe- C
mel deluſus ſum ab iſtis erronibus. Interea nun-
ciat famulus duos adeſſe viros eruditos, quibus
cum peragendum erat de noſtro teſtamento,
quod hic bene condere difficillimum eſt. Illis oc-
currentem interpellavit, ut ſaltem eleemoſynu-
lam,nam hoc uſus eſt verbo, darem: ego alibi in-
tentus, jam dedi, inquam, putans futurum ut ad
me rediret tempore commodiore. Viſus eſt poſt
biduum in hac civitate, multa molitus eſt ad cor-
radendum aliquid nummorum, ſed ad me non re- D
diit. Hic eo libello ultus eſt ſuum dolorem, niſi
me fallit ſuſpicio; Nam ordo ille vix habet alium,
qui tantum poſſit Latinè. Nec eſt de genere *ob-
ſervantium* quos vocant,ſed *coletarum*,id quod poſt
ex *Franciſcano* quodam cognovi.Eſt autem,ni fal-
lor, *Brabantus* aut *Gelrius* genere, nec dubito
quin nunc ſit in *Italia*,aut in *Ungaria*, donec pera-
gat ſuam periodum. Vidi quantum periculi ſit
quicquam illis negare. Quanquam hic unus eſt,
quem abſque viatico dimiſi, tametſi frequenter E
ſum à ſordidiſſimis impeditus. Riſi librum in cru-
cem actum. Iſtis rationibus vincentur citiùs
quàm apologiis. Sic *Lovanii Germanus* quidem
Lei librum in me ſcriptum, quem in bibliotheca
Franciſcanorum reponendum locaverat, intus ac
foris excrementis humanis oblevit atque incru-
ſtavit, ut dies aliquot tota fœteret bibliotheca:
percontantibus qui ingrediebantur, quid eſſet hoc
putoris, excuſſis omnibus angulis nihil repertum
eſt. Tandem ſagacior aliquis ſequutus vim aro- F
matis, reperit fontem. *Guardianus* voluit librum
oſtendere populo, voluit ferre cæcum fulmen in
autorem: quanquam inſcio me res tota peracta
eſt, nec autorem novi, niſi huc reverſus. *Herman-
nus* comes à *Nova Aquila*, indignè tulerat ſe
notatum ab *Jacobo Hochſtrato Dominicano*, is erat
Rabinus, Prior monaſterii quod *Coloniæ* ſanè
quàm magnificum eſt & opulentum. Non potuit
hominem compeſcere, donec illius cognati de-
nuntiàrint *Dominicanis*, nè poſthac colligerent G
caſeos in ulla ditione vel Comitis vel cognato-
rum illius. Illi rati minas eſſe inanes clàm tentâ-
runt ſolito more venire ad ova & caſeos. Factus
eſt in illos impetus terribilis. Hoc damno totum
annum mulctati ſunt; itaque factum eſt,ut *Jaco-
bus* à ſuis coactus pacis leges acceperit. Habeo
illius palinodiam, in qua cum recitet verba
plena contumeliæ quæ ſcripſerat in Comitem,
tamen affirmat ac propemodum dejerat, ſe
ſemper de Comite præclarè ſenſiſſe. Bella pa-
linodia, ſcurrâ quàm Theologo dignior. Il-
lud in fatis meis eſſe video, mi *Valdeſi*, à nullis
graviùs lædor, quam ab iis qui favent ſedulò
magis quàm prudenter. Quidam *Lutetiæ* emiſit
epiſtolam *ἀνώνυμον* in mei patrocinium. Ea res
excitavit *Beddam* ſimpliciter furioſum, ut in me
bilem ſuam rurſus evomeret. Itidem apud vos
epiſtola neſcio cujus excitavit pſeudomonachos,
qui *Pantalabum* oratorculum ſubornârunt. Ni-
hil unquam erat mihi tragœdiæ futurum cum
Theologis *Pariſienſibus*, ni *Berquini* cujuſ-
dam vehementer, ſed imprudenter amantis
ſtudium illos in me provocâſſet, ſuo pariter
ac meo malo. Ducitur fortiſſimis conſiliis,
ſed infeliciſſimis. De colloquiis damnatis, ſcho-
laſticus erat ludus. *Colinæus* quidam excuderat,
ut aiunt, ad vigintiquatuor millia colloquio-
rum in modum Enchiridii, ſed eleganter. Id
fecerat non ſtudio mei, ſed amore queſtùs. Quid
multis? nihil erat in manibus præter colloquia.
Præceſſerat neſcio quis rumor, fortè à typogra-
pho ſtudioſè ſparſus, fore ut hoc opus interdice-
retur. Ea res acuit emptorum aviditatem. Ita-
que *Bedda* fortè nactus Rectorem ſuæ farinæ, &
adhibitis aliquot conjuratis, curavit hoc edictum,
quod propriè pertinet ad ſolennes collegiorum
lectiones, per quas itur ad gradus ſcholaſticos.
Nam quòd in omnibus collegiis jam traditur
Grammatica,queſtùs causâ factum eſt,ſed magno
ſtudiorum detrimento.Hujuſmodi technis ludunt
frequenter. Edictum tamen nullam facit hære-
ſeos mentionem. Fieri poteſt, ut diſpliceat illis
oratio parum *Latina*, nolimque hoc ſtudio lectu
digniores autores è juventutis manibus excuti.
Sed atrociorem rumorem pertulerant in *Saxoniã*,
ſex Epiſcopos deſignatos in *Gallia* ad pronuncian-
dum de libris hæreticis, quorum princeps eſſet
Archiepiſcopus *Rothomagenſis*.Per hos fuiſſe dam-
natos libros meos, & in publico exuſtos foro, pre-
cium autem ſupputatum ad 50. coronatorum
millia. His technis ſtolidum monachorum genus
ſibi pollicetur victoriam. Nituntur alio ſtrata-
gemate. In omnibus regionibus habent aliquot
Franciſcanos obſervantes, nam his adhuc nonnihil
tribuitur ob qualemcúnq; ſpeciem ſanctimoniæ,
qui in concionibus ac publicis prælectionibus ſub-
inde perſtringant nomen *Eraſmi*. *Lutetiæ* habent
Petrum Cornutum, in *Sabaudia Joannem Gacchum*,
qui tamen poſteaquam Duci per literas de illo
queſtus fueram,ſanctè dejeravit mihi,reſpondens,
ſe nunquam nominâſſe *Eraſmum* præceptorem ſu-
um, niſi ſicut oportuit honorificentiſſimè. In
Anglia habent *Joannem Standicium*, nunc Epiſco-
pum. *Lovanii Titelmannum* quendam juvenem
mirè glorioſum, quod illius indicant *Progymnaſ-
mata*: utinam tantum poſſit quantum ſibi tri-
buit. Sunt & in *Polonia* & in *Ungaria*,nec uſquam
proficiunt, niſi in pejus. Ubique decreſcit illo-
rum tyrannis. Quantò Chriſtianiùs agerent,
ſi converterentur ad ſtudium veræ pietatis, &
omitterent jam nimis notam hypocriſim? Tri-
ginta florenos accepi menſe *Februario*. Scri-
pſeram enim ad *Bartholomæum Vuelzerum*,
ſimulque monueram de ducentis ducatis. Reſpon-
dit ſe nondum accepiſſe, ſed bonâ fide cura-
turum ſimulatque acceperit. Circa Nonas Martias

venit faſciculus literarum, omnia geminis exem- A
plaribus. Alteram ſyngrapham commiſi *Hieronymo*
Frobenio, qui *Francfordiæ* pecuniam recipiat. Hic
me non fugit, quantum tibi debeam, *Alfonſe* can-
didiſſime, cujus erga me pietas, nuſquam non eſt
ſui ſimilis. Archiepiſcopi literæ tam amanter ſcri-
ptæ non paulò fuere gratiores quàm ipſa pecunia.
Gaudeo mihi ſcrupulū ademptum de dedicatione.
Audebo illi hanc editionem nuncupare, quan-
quam hoc nec tu ſignificas nec ille. Et arbitror B
conſultius ut uni dicem quàm duobus, niſi tu aliud
moneas. Mittam tibi volumina decem, hoc eſt
unum corpus, alterum *Toletano*, tertium *Hiſpalenſi*,
quartum *Gattinario*, niſi tu ſecus juſſeris. Opus
abſolvetur nundinis autumnalibus proximis. Mihi
hinc migrandum, idque non ſine præſenti vitæ
periculo. Sed parendum fatis. Miſi totam epiſto-
lam meam ad Regem *Franciſcum*, unde *Pantala-*
bus ſumpſit anſam calumniandi, quòd me autore
Rex defeciſſet à pactis. Imò ibi conſolor Regem ut C
moderatè ferat adverſam fortunam & ample&ta-
tur concordiam. Quoniam autem non dubita-
bam, quin illæ conditiones Regi viderentur gra-
ves, hoc enim dico iniquas, ut conſoler illius ani-
mum, ſuppoſui perſonam aliorum, quum ita lo-
quor, *Quanquam autem nonnullis pax iſta*, &c. &
oſtendo ſpem melioris fortunæ à *Chriſto*, qui ſolet
res deploratas in tranquillum ſtatum reponere,
interdum etiam his quos amat immittens calami-
tates, quòd arcanis ſuis conſiliis intelligat ſic ex- D
pedire, mox adhortor ad ſervandam concordiam:
Si Chriſtianos monarchas, &c. Et hic eſt locus
unde probat tot *Romæ* circaque *Romam* clades
mihi acceptas ferri oportere, quum eum caſum
nullus expectaret, nè Cæſar quidem ipſe. Sed iſti
non vident quæ ſit ſcribentis ratio: deinde quo-
niam vim Latini ſermonis neſciunt, crebrò hinc
nobis movent calumniam: velut hic putat ini-
quum nihil aliud ſignificare quàm injuſtum, quum
æquitas ſit moderatio Juris ab humanitate profici- E
ſcens; & quod æquiſſimum eſt, id recedat potius à
juſtitia; & quod juſtiſſimum eſt, parum ſit æquum.
Fortaſſis expedierit illam epiſtolam formis excu-
di, quo magis pudeſcant iſti qui Principes habent
pro fungis potius quàm hominibus. Commendâ-
ram tibi *Franciſcum Dilfum*, qui, num iſtuc ap-
pulerit, nondum ex literis tuis certum potui co-
gnoſcere. Alteram ſyngrapham per *Hieronymum*
Frobenium miſeram *Francfordiam*, cum mea quie-
tantia, ut vocant, aſcripſeram ſi ea non placeret, F
Hieronymus meo nomine ſcriberet qualem vellet:
Vuelzeri procurator excuſavit, eſſe ſyngraphæ ge-
nus, ut pecunia numerari non poſſet, niſi prius à
me datis tribus ſyngraphis quietantiariis. Atqui
eas poterat ab *Hieronymo* ſumere, ſed maluit pe-
cuniam differre. Itaque ſcripſi *Auguſtam* ad *Bar-*
tholomæum Vuelzerum, ut nobis, ſi poſſet, hac in
re commodaret. Dicunt pecuniam non eſſe nu-
meratam menſariis, ſed cuidam negotiatori, qui
hoc officii ab illis petiit, ſic ut illis liceat negare. G
Interim negotiator utitur pecuniâ. Memini me
& olim in *Anglia* deluſum ſimili genere ſyngra-
phæ. Vereor nè intra annum non ſim rece-
pturus obolum, quum ego jam pluſquam totam
illam ſummam partitus ſim in eos qui libros
ex variis bibliothecis inveſtigârunt, & contu-
lerunt atque emendârunt, quo mihi judicandi fieret
poteſtas. Quòd bibliopolæ meâ cauſâ ſic ades

A ex animo, gratiam habeo mi *Valdeſi* maximam,
quod beneficium uti perficias te plurimum ro-
go. Queruntur tempus trium menſium eſſe per-
quàm anguſtum; Iter longum eſt, nec ſatis tu-
tum, prius quàm merces ſuas perferant præ-
terit dies, ac periclitantur. Nondum eſt mani-
feſtum bellum, & ſi eſſet, tamen ſtudia di-
gna ſunt aliquo privilegio, nec ab his quicquam
eſt metuendum. *Germani* ſunt origine, nec
B aliud agunt quàm ut parent unde liberos &
uxores alant. Scripſi eadem de re *D. Mercurino*
Cancellario, cui reddes epiſtolam, ſi tibi vide-
bitur expedire. Bene vale, duodecimo Calend.
Aprilis, Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Rot. Joanni Valdeſio S. D.

UT mihi permoleſtum fuit *Valdeſium* meum *Epiſt.* 30.
tot moleſtiis ac periculis agitatum eſſe, ita
C magnam voluptatem attulit, quòd ex tuis literis
cognovi te incolumem ex iſto naufragio ena-
taſſe. Jam non mediocriter me diſcruciat,
veſtram *Hiſpaniam* tot affligi malis. Utinam
aliquando Deus monarcharum animos ad pacis
amorem convertat. Nè poſthac ſollicitus ſis
quomodo mihi excuſes, chariſsime juvenis, tuum
ſilentium: Illud inter nos pactum eſto, quotieſ-
cunque ſcripſero fratri tuo, tibi quoque ſcri-
ptum eſſe: deinde, quoties ille mihi reſponderit, à
D te quoque reſponſum eſſe, quandoquidem ego
vos tam gemellos pro unico habeo non pro
duobus. Quod epiſtolium ſic neglectè ſcri-
ptum, inter tua præcipua κειμήλια reponis, ego
viciſſim iſtum tam candidum & amicum ani-
mum pluris facio, mi *Joannes*, quàm ut inter
gemmas meas velim reponere, ſed in pectoris
mei ſcriniolo reconditum uſque ſervabo. Equi-
dem non poſſum non gaudere tam multos exi-
ſtere iſtic, qui nobis ex animo bene velint.
E Sed rurſus moleſtum eſt, regionem iſtam alio-
qui feliciſſimam tot habere σφηκιὰ crabronibus
improbiſſimis differta, qui non mihi ſolùm ſed
amicis etiam omnibus tam odioſè faceſſant ne-
gotium, ut propè magis mihi doleat veſtrum in-
commodum quàm meum. Tibi tuique ſimili-
bus omnibus ex animo gratulor, qui ſtudia
conatuſque veſtros omnes in hoc confertis, ut
cum elegantia literarum pietatis Chriſtianæ
ſynceritatem copuletis, quod apud *Italos* ante-
F hac à non ita multis tentatum videmus. Quid
enim eſt eruditio ſi abſit pietas? Bene vale,
Datum *Baſileæ* duodecimo Calendas Aprilis
Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Rot. Joanni Vergaræ S. D.

LIteras veſtras tertio Calend. Julii ſcri- *Epiſt.* 31.
ptas, ſub Calend. Martii demum accepi,
geminis exemplis omnes, ſed ab eodem *Mel-*
G *chiore*, & eodem die: quæ per ſe multò gratiſ-
ſimæ, hoc etiam nomine fuere gratiores, quòd
jam deſperatio quædam obrepere cœperat
animo meo: non quòd de veſtro erga me
ſtudio quicquam addubitarem, quòd, etiam-
ſi mihi potuiſſet accidere, non patieban-
tur id *Valdeſii* mei literæ, veſtræ in nos non
jam benevolentiæ, verùm pietatis aſſiduæ locu-
pletiſſimæ teſtes: ſed quod ſuſpicabar idem vos
ſtatuiſſe

ſtatuiſſe de reſcribendo literis meis. Quod ſignificas *τοῖς ἱκανοῖς* placere de edendo apologetico meo, quod ipſum augurabar futurum. nec mihi ſanè diſplicet conſilium. Non ſatis memini quod in eo libello [illegible] majeſtatem imminuerim, nam de improbitate quorundam monachorum apud vos, qui ſe jactant Eccleſiæ nutantis *Atlantes*, dici ſatis, ut dignum eſt, non poteſt, nec apud nos apparet multò ſaniores. In hos illic deſtomachor. Abſit autem ut Indicum autoritatem verbo lædam. Nam in *Britannia Cutberto Tonſtallo* epiſcopo *Londonienſi*, totius hujus negotii ſumma, ut audio, delegata eſt, quo non alium magis habeo in ære meo. Itidem in *Galliis* hujuſmodi cauſarum cognitio ad aliquot ſummates viros delata eſt, alioqui *Beddarum*, *Sutorum* & pſeudomonachorum improbitas omnia commiſcuiſſet tumultibus. Libellus ille ſordidè fuit excuſus: ſi vobis ita videbitur, curabimus ut locupletior & nitidior rurſus exeat cum dignitate, mutatis his, quæ ut indicant amici, videntur offenſura judices. Præſulem tuum arbitror invidiâ majorem, non tantùm ob eximiam ampliſſimi muneris dignitatem, verùm multò magis ob ſingularem vitæ integritatem, ob eruditionem eâ fortunâ dignam, ob minimè vulgarem prudentiam, quæ illi apud Cæſarem & optimos quoſque hoc plus conciliant, tum autoritatis tum gratiæ, quòd hæ dotes majorum clariſſimis imaginibus commendantur. Excellentior itaque eſt ille, quàm ut quiſquam canis auſit allatrare. Tibi verò nolim ex me quicquam invidiæ accreſcere, ſi quâ fieri poſſit, quanquam ſcio te, quæ tui eſt animi magnitudo, non quorumlibet latratibus excitari: tum ingenii tui prudens dexteritas mihi bonam ſpem porrigit fore, ut ſi quæ forſitan malæ beſtiæ non vereantur obſibilare, nulla tamen auſit mordere, præſertim quùm tantum habeas *Ajacem* ſub cujus clypeo lates. Poſtremò brevi futurum auguror, ut te tua virtus in faſtigium aliquod evehat, unde poſſis hoc reptilium genus impunè tutóque deſpicere. Ego hactenus, otii dulcedine ebrius, omnem fortunâ rejeci, cujus animi nunc me ſerò pœnitet; non quòd diſpliceat humilitas, ſed quòd hoc ſeculo vix quiſquam tam ſordidus eſt & abjectus, quin audeat *Eraſmum* conſpuere, commingere, concacare, ſit honos auribus. Ab ea contumelia vindicâſſet mediocris fortunæ dignitas. Nunc ea eſt valetudo, ut ægrè vitam tuear, tantum abeſt ut dignitati ſuſtinendæ par eſſe queam. Malitioſa quædam operarum conſpiratio fuit impedimento, quo minus hoc verno mercatu prodierit *Auguſtinus*, decem magnis voluminibus abſolutus, in quibus nihil eſt quod non majuſculis formulis ſit excuſum, id quod ſcis in *Hieronymo* non eſſe factum. Id malum nobis bene vertit. Non enim auſurus eram hunc laborem dicare Præſuli *Toletano*, niſi certior factus hoc illi fore non ingratum. Nam eſſe ſcio nonnullos, qui ſolent hoc genus officiis offendi. Quanquam autem nè nunc quidem vel ex ipſius, vel tuis, vel *Valdeſii* literis, certum habeo reſponſum; tamen multæ res mihi fiduciam addunt, ut quod animo conceperam, audeam. Non eſt ingratum munus, quod cum ſtudioſis aliquot, qui in conferendis exemplaribus nonnihil operæ ſubſidiariæ præſtiterunt, partiar, imò jam bona ex parte præſumpſi; ſic enim interpretor, eam pecuniam *Auguſtino* datum eſſe, non *Eraſmo*. Hera ſeu negotium à libellis venit ad arma, quantum video rerum prœmia. Rex *Ferdinandus* cum *Germaniæ* Principibus conſultat. Hic medio brumæ frigore mirè caluit idolomachia, nè muſca quidem imaginum relicta eſt in templis, ſublata funditus Miſſâ, ritùſq; Eccleſiaſtici, niſi quod habetur interdum concio; deinde mulieres cum pueris canunt pſalmum germanicis rhythmis compoſitū, & interdū datur panis corporis Dominici ſymbolū. Monachi ſimul & monachæ jubentur ponere ſacram veſtem, aut aliò demigrare. Hactenus tamen in nullius ædes privatas facta eſt irruptio, & a ſanguine temperatum eſt, quod utinam ſit perpetuū. Tot enim *Germaniæ, Helvetiæ*que civitates in hoc fœdus dedêre nomen ut ſi res agatur ferro, malim abeſſe procul. Eſt quidem magna Principū potentia, ſed ubi reperies militem pro ſacerdotū jure pugnare paratum? Meâ ſententiâ res exiit hominū poteſtatem, ad divina præſidia confugiendū eſt. Ego interim non inſtrenuum militem præſtiti Eccleſiæ, ſi nihil aliud certè nunquam *τὴν τάξιν λιπών* & ingenuè profeſſus me ab Eccleſiæ conſortio digitum latū nolle diſcedere: deinde tribus prælius cùm *Luthero* conflixi, idque in ea *Germaniæ* parte, quæ maximè tenebatur hoc novo fervore, quod ante me nullus eſt auſus, ut tibi *Thraſonem* è comœdia referam. Nam *Pariſienſes* extra telorum jactum poſiti mittunt fortes articulos, qui hic tantùm ridentur. Porrò, quidam ſic tuentur ſua dogmata ſcriptis & argumentis, ut præſtiterit illos omnino ſiluiſſe, meâ quidem ſententiâ. In *Brabantia* poteram tutò ſcribere, verùm illic mihi fuiſſet acrior pugna cum quibuſdam penes quos nunc eſt cognitionis autoritas. Adverſus horum odia tutus eſſe non poteram, niſi aulæ præſidio: aulam habere faventem non potui, niſi coluiſſem. At hæc valetudo non patitur, ut cuiquam hominum inſerviam. Interim tamen aliquò demigrandum, nec ſatis video quò. Adeo nuſquam affulget ſpes tranquillitatis. Itaque prorſus juxta *Græcorum* proverbium [illegible] Ob cubiculum mutatum, ob aliud vinum, ob veſtem mutatam ſubinde periclitor. Quid futurum cenſes ſi relicto nido, cui tot annis aſſuevi, relictis amicis, quos habeo diutinâ conſuetudine perſpectos & exploratos, alii velut i mundo me commiſero? Sed tamen hoc tentandum eſt, quicunque ſequetur exitus. Nam hic diu manere nihil aliud haberetur, quàm profiteri quod hic geritur jam publicitùs, nec dubito quin rumor multum addat veris. Utrique germano tuo reſpondi. Ab *Heliſabetha* virgine ſalutem lubens accepi, quam illi multò cum fœnore viciſſim opto. Bellum eſt eum ſexum ad priſca exempla ſeſe poſtliminio recipere. Habemus *Angliæ* Reginam fœminam egregiè doctam, cujus filia *Maria* ſcribit benè Latinas epiſtolas. *Thomæ Mori* domus nihil aliud quàm Muſarum eſt domicilium: Cæſaris germana *Maria* Latinos codices habet in deliciis, cui nuper ſcripſi Viduam Chriſtianam. Id efflagitârat à me quidam Eccleſiaſtes illi chariſſimus. Scena rerum humanarum invertitur, monachi literas neſciunt, & fœminæ libris indulgent. Bene vale, Datum *Baſileæ* nono Calend. Aprilis, Anno M. D. XXIX.

Alfonſus Fonſeca Archiepiſcopus Toletanus Hiſpaniarum Primas, &c. Des. Eraſmo Roterod. Theologo S. D.

QUòd literas tu meas, *Eraſme*, inter laborum & inſectationum quibus exerceris, ſolatia numeras, eſſet ſanè quòd ex animo gauderem, tum meâ tum nonnihil & tuâ cauſâ; ni viciſſim dolori eſſet, ita per quos minimè decebat tecum agi, ut id genus egeas lenimentis, homo recreandis demulcendiſque ſolido ac vero ſolatio animis natus & occupatus. Quanquam autem ſic rationes tuas inſtituiſſe te jamdiu arbitror, ut nec iſtiuſmodi caſibus magnopere quidem permoveri, nec eorum ſi urgeant, levamen aliunde quàm ex recta ſynceráque conſcientia petere ſoleas; tamen facis pro tua humanitate & animi gratitudine, dum amicorum ſtudia tanti apud te eſſe pateris, ut ea nominibus ejuſmodi cohoneſtes. Atque utinam aliis etiam officiorum generibus, non tantum literis moleſtia te prorſus iſta eximere liceret, *Eraſme*, crede mihi non ampliùs laborares: Quanquam alioqui cauſæ tuæ data eſt hactenus opera non uſque quaque pœnitenda, ut videatur jam exortâ ſuperiore anno procellâ non modò mitiùs ſævire, ſed paulatim etiam coſileſcere. Quod ſi omnino, uti ſpero, reſederit, eſt quòd juvet fuiſſe ſuſcitatam. Certè quod in hoc genere ſeditioſarum concertationum præcipuum eſt, ut intelligant adverſarii legitimo ſibi judicio agendum, non vi & oppreſſione graſſandum: id tu hactenus videris abundè conſequutus. Defenſionem tuam legimus, ſed ut in aliis occupationibus tumultuariè. In ea jucundum imprimis fuit, eam te animi moderationem, magna quidem ex parte (nam ex omni non licet per quoſdam dicere) modeſtiámq; præſtitiſſe, quam ipſe uti abs te in hoc genere præſtaretur, tum optabam, tum & admoneri te curâveram. Reliquum non eſt quod judicem, ſemper ſui ſimilis eſt *Eraſmus*. Perge igitur, id quod facis, de Chriſtiana republica melius indies mereri, ſimulque tibi laudem parare immortalem; de quâ tantum abeſt ut aliquid ſit æmulorum improbitate delibatum, ut contra potiùs ejus fulgor hoc attritu nitidiùs ſplendeſcat. *Auguſtinianarum* lucubrationum repurgatio, cui te operam dare audio, provincia videtur planè te digna. Solus enim is autor ex claſſicis reliquus videbatur, qui nobis *Eraſmo* obſtetricante renaſceretur: quemq; adeo ipſe unum ex omnibus maximè reſtitutum cuperem, ob inſitum animi affectum, quo in ejus herois cultum & admirationem jam inde ab ineunte ætate feror. Verùm in tot laboribus tuis, cur non ego ad id te pro virili mea horter, ad quod perficiendum ſcio te à multis jamdiu ſummâ contentione invitatum, quodque adeo tu ſponte jam tuâ & quidem feliciſſimè cœperis: ut qui in aſſerendis vindicandíſque Chriſtianis ſtudiis tantum adhuc operæ poſueris, tantundem poſthac in confutandis novis, aut antiquis potiùs, ſed denuò ſuboleſcentibus erroribus ponas; quos indies videmus ſeu noxias herbas plus nimio ſylveſcentes Dominicam vineam, in quâ tu pro viribus operam exerceas, infeſtare: adeóque jam gemmis ipſis palmitibúſque officere, ut periculum ſit, nè ſi amplius coaluerint, legitimas ſtirpes perurant vicio ſuo atque enecent. Feceris tu quidem rem iſtâ doctrinâ, iſtâ pietate dignam, tum *Germaniæ* tuæ tot ſectis infectæ, tot erroribus occupatæ, tot denique diſſidiis ac ſeditionibus labenti jam et inclinanti opem tuleris, ut ſi Chriſtianæ pietatis minimè ratio habeatur, (cujus alioqui ſcimus primum apud te eſſe calculum) tamen eximia Imperii iſtius majeſtas & pulchritudo, debeat non te modò, ſed optimum quemque civem ad occurrendum ei malo permovere: Quod ſi prævaleat, haud dubium quin rempublicam veſtram propediem habituri ſitis è florentiſſima omnium miſerrimam ac perditiſſimam. Fruſtra verò hìc tu mihi, vulgari illâ cauſificatione, virium & eruditionis tenuitatem excuſes: nemini non perſuaſum eſt, *Eraſmum* non modò eſſe, ſed unicum ex omnibus eſſe huic tanto negotio parem, non eloquentiæ modò doctrinæque præſidiis, quibus alioqui novit orbis quantum valeat, ſed fidei apud omnes & autoritatis: quâ plurimùm pollere in hac cauſa oportet hominem, qui nullis antehac optimatum beneficiis auctus, omni etiam in poſterum aditu ad ampliorem fortunam ſuâpte ſibi ſponte præcluſo, in id certaminis non adulandi morbo, non avaritiæ ambitioníſve vitio illectus, ſed ſtudio pietatis adductus diſcendiſſe credendus ſit: quò vix alius quiſpiam ſit deſcenſurus, qui non vel ordinis ſui cauſam agere, vel paucorum potentiæ ſervire, atque illis demum vitiis indulgere putetur, quæ huic potiſſimùm incendio fomitem miniſtrârunt. At plenum periculi eſt negotium, plenum difficultatis, Aut enim optimatibus fœdè aſſentandum, aut eorum moribus convicium odioſè faciendum. Quid ergo? ob eam difficultatem veræ pietatis patrocinium deſeremus, & Eccleſiæ puritati hominum vitia fraudi eſſe patiemur, ut quod nos peccamus, illa luere videatur? Quin ita potiùs negotium temperare licebit, ut & adverſariorum falſa dogmata, & noſtrorum corrupti mores gemino induſtriæ fructu taxentur; ut his ad ſaniorem, illis ad ſanam omninò mentem redeuntibus, pace aliquando inter Principes firmatâ, incipiat tandem nullo tumultu, nullâ rerum perturbatione conſtitui, componíque Reſpublica. Sed quid hæc ego ad te, qui ea omnia multò teneas meliùs? Excuſationem tuam, quâ iter ad nos deprecatis, quando aliud fieri nequit, libenter accipimus: & alioqui ſat ſcio tam honeſti ocii rationem, multò tibi meliùs, quàm peregrinationis conſtaturam, tum ejus conſilii fructum ad plures permanaturum iſtâ ſtudiorum aſſiduitate. Cui aliqua ex parte juvandæ, ſyngrapham telonicam ad te mittendam curavimus: Dabitur aliquando occaſio benigniùs tecum agendi. Vale & nos ama. *Madriti* tertio Calend. Juſias, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Alfonſo Fonſecæ Archiepiſcopo Toletano S. D.

P*Aulus* ille magnus Eccleſiæ propugnator, & divinitùs electum organum Evangelicæ philoſophiæ, ille inquam homine major, & cœleſtibus aſſuetus colloquiis, non raró fatetur ingentē cordis dolorem ac triſtitiam uſque ad vitæ tædium, atque interdū literas mittit lachrymis interlitas, requirit ex piorum colloquio ſolatium aliquod, precatúrq; levari moleſtiâ ſatanæ colaphiſtæ; quo

minus

minùs mirum, ſi ego qui ad *Paulini* ſpiritus robur
minùs ſum, quàm ad aquilam lumbricus humi re-
ptilis, aliquid humanum ſentio, multò pluribus
malis exercitus, quàm ut his commemorandis ve-
lim tanti Præſulis aures onerare. Sunt enim quæ-
dam minuta ſordidáque, quæ partim numero,
partim improbitate graviùs interdum infeſtant
hominem, quàm ingentia mala, veluti cimi-
ces, culices & pulices, qui quoſdam inſomnia
nonnunquàm ad vitæ tædium adigunt, nonnul-
lis etiam mortem adferunt. Mentiar itaque, Præ-
ſul ampliſſime, ſi in tanta undiq; allatrantium, la-
pidantium, mordentium improbitate, dicam me
perpetuò vacare omni ſensûs ęgrimoniâ: ſed tamen
auxiliante *Christo*, & tentationum procellas gra-
tiæ ſuæ afflatu temperante, nunquam eò valuit hęc
carnis moleſtia, ut aut de loco deſerendo cogitâ-
rim, aut animum deſponderim, quin potius ſentio
me ex his hominum inſultibus aliquid etiam ro-
boris collegiſſe. Ita viſum eſt divinæ providentiæ,
malorum improbitate abuti ad explorandam ſuo-
rum ſynceritatem: contrà, bonorum charitate uti
ad conſolationem eorum qui laborant afflictioni-
bus, nè deficiant. Noſtrum autem eſt alterum
patienter ferre, veluti flagellum à patre no-
ſtræ ſalutis amantiſſimo adhibitum ad correctio-
nem: alterum gratè amplecti, veluti ſolatium
à propitio Deo immiſſum ad confirmandam imbe-
cillitatem noſtram. Quanquam hic minima do-
loris pars eſt mea privata contumelia: quantulum
enim detrimenti rebus humanis acceſſerit, ſi *Eraſ-
mus* quantus eſt redigatur in nihilum apud homi-
nes? Sed illud ſeriò diſcruciat animum meum, tan-
tum impiæ malitiæ deprehendi in pleriſque Chri-
ſtianis, potiſſimùm in his per quos oportebat vul-
garium condiri fatuitatem. Nec enim video ſpem
ullam orbis ad Eccleſiaſticam redituri concor-
diam, niſi poſitis humanis affectibus, conſentienti-
bus animis agamus *Chriſti* negotium. Quod ſi ſuc-
ceſſerit, meam ſortem facilè deplorare deſinam.
Procellam iſtam ſævire jam mittùs, ſanè gaudeo,
neque non intelligo quantum debeam veſtræ tum
pietati tum prudentiæ, quanquam iſti nec conſile-
ſcent unquam, & ad quamvis occaſionem renova-
bunt tumultus. Habent *Lutetia* propugnatorem
quemdam *Saulum*, hoc eſt, turbulentum, hominem
adeo non doctum, ut ſenſu communi careat, ſed na-
tum excitandis hujuſmodi tragœdiis. Apologiam
meam non omninò diſplicuiſſe vehementer gau-
deo. Moderationem mihi videbar vobis approba-
turus, reputantibus quid iſtorum mereatur ſtoli-
ditas. Quis unquam vidit tales articulos talibus vi-
ris proponi? *Auguſtinus* totus ſumma cum digni-
tate feliciter abſolutus, hiſce vernis nundinis pro-
diſſet in lucem, niſi pertinax quædam operarum
conſpiratio remoram injeciſſet. Abſolvetur tamen
intra menſes duos, curabitur ut in ſinum tuum quà-
primùm veniat, non ſine cauſa tantoperè ſemper
abs te adamatus. Solus enim præſtat omnes Chri-
ſtiani ſcriptoris dotes, in docendo ſedulus, in re-
darguendo nervoſus, in exhortando fervidus, in
conſolando blandus, ubique pius & verè Chriſtia-
nam ſpirans manſuetudinem. Reliqua tua epiſtola
me multis argumentis hortatur vel urget potius nè
deſim Eccleſiæ, tot ſectis atque opinionum diſſi-
diis periclitanti, præſertim apud *Germanos*, ubi con-
veniebat ſub Cæſareæ majeſtatis vexillis præci-
puè florere pietatem Chriſtianam. Id quo facis

A vehementiùs, hoc magis & exoſculor iſtam animi
tui pietatem, cui video, ſicut par eſt, tanto Præ-
ſuli dignitatem ac tranquillitatem Eccleſiæ ſeriò
cordi eſſe: & non vulgarem in me benevolentiam
agnoſco, quæ tibi perſuaſit, me ex omnibus præ-
cipuè parem huic negotio, adeo ut jam nihil more-
ris vulgares illas cauſificationes de virium mearum
defectu. Utinam quemadmodum videmus præſen-
taneum Eccleſiæ periculum, imò non jam pericu-
B lum, ſed magna ex parte ruinam, ita paratum cer-
neremus efficax remedium. In his inauditis tu-
multibus mihi videor agnóſcere manum Dei, jám-
que res exiſſe videtur hominum poteſtatem: nec
tamen ob id abjeci ſpem omnem, haudquaquam
ignarus, opem numinis in rebus deploratiſſimis
maximè ſolere exoriri: quam, ni fallor, brevi ſen-
tiremus, ſi concordibus ſtudiis ad Domini miſeri-
cordiam confugeremus, conſiliáque *Chriſto* digna
capeſſeremus. Nunc alius aliud molitur, vix ul-
C lum hìc video qui de vita in melius mutanda cogi-
tet, ſed plurimos fieri deteriores, ut nè comme-
morem tam tenaces Principum iras, præcipuum
rei Chriſtianæ malum. Sed quod ad meas partes
attinet, iſto nomine frequenter appellor etiam à
magnis, quorum nonnullis reſpondi veriùs quàm
ſatisfeci. At talis eſt hujus cauſæ ratio, ut omnia
ſcripto committere, nec mihi ſit tutum, nec ipſi
cauſæ expediat. Virium mearum defectum poſſem
tibi multis ac magnis teſtibus approbare, *Stuni-
D câ*, *Latomo*, *Beddâ*, *Sutore*, denique *Luthero* ipſo.
Sed nolo cum heroe tanto pugnaciter agere. Sit
fueritve in me tantum eloquentiæ, doctrinæ, au-
toritatis & gratię, quantum hæc cauſa poſtulabat,
mihi certè nunquam hoc perſuaderi potuit, nec ad-
huc poteſt. Itaque quum primùm hoc malum cœ-
piſſet herbeſcere, magno ſanè orbis applauſu, ego
primus, veluti præſagiens rem in atroces turbas
exituram, abſtinui à negotio periculoſo, licèt tum
mirè plauſibili, & quos habebam chariſſimos ab
E eodem deterrui. Mox quum paulò altiùs exereret
caput, iis rationibus mecum egerunt monachi,
per quos hujus fabulæ primæ partes actæ ſunt, ut me
mallent in *Lutheri* caſtra protrudere, quam adver-
ſus illum in acie ſtare. Hoc quale fuerit, explicare
perlongum ſit. Proinde quum reputarem Eccle-
ſiam magna ex parte ad phariſaiſmum eſſe colla-
pſam, quem ipſum tamen huic rerum confuſioni
antepoſuerim: quum dubitarem quid divina pro-
videntia per *Lutheri* ſpiritum vellet agere, adhuc
F enim videbatur vir bonus, qui viciis iratus pietatis
zelo graſſaretur, impotentiùs quidem, ſed ut co-
hiberi poſſit: adhęc cum meam imbecillitatem con
ferrem cum tot millibus Theologorum, quos mul-
torum annorum uſus in hac paleſtra reddiderat
abſolutos, inter quos ſunt aliquot Eccleſiaſticâ
dignitate præminentes: ut ingenuè dicam, religio-
ne quadam abſtinui, nè vel imprudens repugna-
rem divinæ voluntati, vel pietatis cauſam redde-
rem deteriorem, ſi eam tot nominibus impar,
G ſuſcepiſſem. Ita tum mihi videbar, ac nunc e-
tiam multò magis videor, nec puto me falli:
Aliud eſt enim ſcribere ſcholia in *Hieronymum*;
ſublevando lectori parùm erudito annotatio-
nes in contextum Novi Teſtamenti; rudibus ad
qualemcunque ſcripturarum cognitionem alli-
ciendis: aliud divinarum literarum præſidiis ea
tueri dogmata, quibus ſtantibus cadentibúſve
ſtat caditve Chriſtianæ Religionis negotium.

Attamen nè tempus omne rixis ac monacho-
machiis tereretur, *Baſileam* me contuli, ſaltem
aliquid moliturus, quod publico vel literarum vel
pietatis ſtudio conduceret, ubi me non ſemper
indulſiſſe ſomno res ipſa clamitat. Nec tamen in-
terim omninò mutum ſpectatorem huic me præbui
fabulæ. Colloquiis, epiſtolis, publicatis etiam li-
bris, multos aut revocavi aut deterrui, aut certè
moderatus ſum. Deinde ex profeſſo manum cum
Luthero conſerui, & illius toxica jacula pectore
oppoſito excepi, próque viribus, aut repuli, aut in
ipſum etiam retorſi. Idque ſum auſus in ea *Ger-
maniæ* parte, quæ propenſior erat in *Lutherum*,
quàm ipſa *Vuittenberga*, ubi mihi tutius fuiſſet cum
illo congredi quàm hîc. Quantum profecerim
neſcio, certè ut quiſque eſt hîc ſectis addictiſſi-
mus, ita me atrociſſimo proſequitur odio; de
his quoque loquor quos olim habui chariſſimos.
Hoc æquiore ferrem animo, niſi interim pars al-
tera nihilo mitiùs ſæviret in caput meum, imò a-
liquanto hoſtiliùs ageret, poſteaquàm in *Luthera-
nam* aciem ſemel atque iterum impreſſionem fe-
ci, quaſi hoc ipſum illos urat, quod in ipſorum gra-
tiam hæreticus eſſe nolim. Tales habeo amicos pro
quibus depugno, potiùs habent me deturbato, ma-
gis etiam periclitari navim, quàm per me incolu-
mem, ſalvam in portum deduci. Accedit huc quod
pleriſque non ſatis eſt excludi impia dogmata, niſi
comprobetur albâ, quod aiunt, amuſſi, quicquid
hactenus ab ipſis invectum eſt: imò nè hoc qui-
dem ſatis, extenditur funiculus in diverſum, & his
quæ ultra modum exceſſerant, aliquid etiam ad-
jungitur. Jam totum hoc genus ferè ſitum eſt in
placitis quibuſdam Scholaſticorum, quæ totidem
& iiſdem verbis à nobis flagitant quibus ipſi ſolent
ea proloqui, quum tamen in his quoque ſcholarum
inter ipſas magna diſſenſio ſit. Videram hîc libel-
los *Latomi*, *Hieronymi*, *Sutoris* & *Beddæ* nihil aliud
quàm rideri, & animos etiam addere propenſis in
in hæc nova dogmata; Quin & ipſius *Joannis* Epi-
ſcopi *Roffenſis*; in quo viro nihil deſideres, libros
prorſus negligi. Poſt hos ego quid aliud profeciſ-
ſem, niſi quòd irritâſſem crabrones? Quod meo
periculo ſine cauſæ periculo potui, feci; clàm, pa-
lam, publicè, privatim, dictis, ſcriptis, ac factis
teſtatus ſum, me ab Eccleſiæ unitate culmum la-
tum nolle diſcederè. Poſtremò, ſi maximè ſtrin-
gendus eſſet in illos calamus, id alio loco tentan-
dum erat, nec abſque Theologorum ſubſidio po-
teram. Hic ſolus eram, & ſi quid tale ſcripſiſſem,
nemo typographus ſuſtinuiſſet excudere. Tantos
fremitus excitârat libellus *De Delectu ciborum* &
De Confeſſione. Rediſſes, inquies, *Lovanium*. At hîc
tenebar atque etiamnum captivus ſub immitiſſimo
tyranno calculo, ut vix unquam domo liceat pro-
ferre pedem. Et ſi per calculum licuiſſet tam pro-
lixum iter ſuſcipere, eadem cauſa deterrebat à re-
petenda *Brabantia*, quæ perſuaſerat relinquendam.
Allegabis aulæ favorem adverſus inimicorum mo-
limina. Sed tua prudentia vidit iſthic quorundam
ſordidorum improbitatem, nec Cæſareæ majeſta-
ti, nec præſulum autoritati cedere. Et aliorum
exemplis didici, quàm non tutum ſit illis quic-
quam fidere. Nec uſquam magis regnant quàm
apud nos. Gratiæ quidem permultum, & autori-
tatis nonnihil mihi conciliârant apud *Germanos*
bonæ literæ, ſed protinus omnis illa gratia verſa
eſt in odium, autoritas in contemptum, ſimulatq;

A palàm auſus ſum illorum inſtituto reclamare: &
qui prius eram ſydus *Germaniæ*, ac ſyncerae pieta-
tis vindex, nunc verſo, ut aiunt, pollice, ſum *Ba-
laam*, & doctor aſinus. Attamen nè nihil agno-
ſcam eorum quæ mihi tua tribuit ſublimitas, ab
ambitione & privato ſtudio, reliquiſque vitiis, quæ
ut huic orbis malo ſeminarium miniſtrârunt, ita
videntur obſtare, quò minùs liceat adhibere re-
media, puto me ſatis eſſe liberum: ac niſi mihi
B penitùs ignotus ſum, non dubitârim hoc corpuſcu-
lum ignibus tradere, ſi perſuaſum habeam id ma-
gno Eccleſiæ bono futurum; nec eam jacturam
mihi gravem duxerim. Primùm enim quid habet
hæc vita mea quod magnopere ſit expetendum
juxta carnis affectum? Deinde, ut habeat aliquid
ſuave, quantulum obſecro jam ſupereſſe poteſt,
etiamſi nullus abrumpat caſus? Sed eò res nunc
provecta eſt, ut omnia videantur ad arma ſpectare;
quod ſi fiat, tum verè futurum eſt quod ſcribis,
C ut *Germaniam* habeamus omnium miſerrimam &
perditiſſimam: atque id nè brevi fiat, miſerè ti-
meo, niſi me fallunt omnia. Et utraque pars tan-
tum habet virium, ut incertum ſit utri ceſſura ſit
victoria; quæ ut maximè contingat parti meliori,
non continget abſque immenſa ſanguinis humani
jactura. Quum ferro res geritur, nobis nihil eſt
loci, niſi fortè peragendum ſit martyrium, quod
ego non detrectârim, ſi res ita poſtulet. Hoc nè
glorioſiùs dictum videatur, accipe quod rideas, ſed
D tamen vero verius. Leviora puto paſſum *Stephanū*
lapidibus ſemel obrutum, aut *Sebaſtianum* ſemel
jaculis confoſſum, quàm me qui tot annis eorum
linguis confodior, qui venenū aſpidum habent ſub
labiis, qui lapidor undiq; convitiis. Tot contume-
liis citiùs diſtraherer ab orthodoxorum fœdere, ſi
ullis rationibus avelli poſſem à fide, quam ſemel
dedi *Christi* ſponſæ Eccleſiæ. Quo in ſtatu nunc res
hîc ſint, non dubito quin multò celeriùs rumor
ad vos pertulerit, quàm hæ perventuræ ſint literæ.
E Mihi vertendum ſolùm, quod non abſque ſummo
vitæ diſcrimine ſcio me facturum. Tot annis huic
aſſuevi nido, ſed de eventu viderit *Chriſtus*. Nos
quod homine orthodoxo dignum eſt faciemus, ut
potior ſit pietatis quàm incolumitatis ratio, quan-
doquidem hîc manere, ubi nec ſacrificare licet,
nec corpus Domini conficere, nihil aliud ſit
quàm profiteri quod iſti profitentur. *Oecolampa-
dius* obtinet omnes Eccleſias. Monachi mona-
chæque jubentur aliò demigrare, aut ſacram ve-
F ſtem ponere. Idem fit in multis aliis civitatibus.
In templis nihil ſolitum geritur, niſi quod in non-
nullis ſemel concionatur hujus profeſſionis Eccle-
ſiaſtes: dein pueri cum mulierculis canunt pſal-
mum *Germanicis* rythmis compoſitum. Hæc ſunt
procœmia. Ego miſerè metuo nè phariſaiſmo ſuc-
cedat paganiſmus. *Lutherus* habet aliquot civita-
tes, quæ de Euchariſtia propemodum ſentiunt
cum Eccleſia: ſed altera pars habet plures, quæ
huc rectà tendere videtur, ut totum ſacerdotium
G ac monachiſmum funditùs aboleant. Anabaptiſtæ,
tametſi magno ſint ubique numero, tamen nuſ-
quam obtinuerunt propriam Eccleſiam. Hi vitæ
innocentiâ præ cæteris commendantur, ſed à reli-
quis quoque ſectis opprimuntur, non ſolùm ab or-
thodoxis. Subolet mihi multos his tumultibus
admiſceri Judæos ac paganos, quorum alteri
Chriſtum oderunt, alteri nihil omninò credunt.
Auguror illos meditari novam quandam demo-
cratiam,

gratiam, totáque res agitur callidiſſimis quorundam conſiliis, quorum autores nullus adhuc ſatis agnoſcis: atque ita ſuccedit, ut dicas voluntatem numinis geri, cujus æternâ providentiâ ſolet interdum malorum improbitate ad ſuorum emendationem abuti. Id quoties fit, nullum præſentius remedium, quàm agnoſcere manum Dei provocantis ad pœnitentiam, & commutatâ in melius vitâ, iram illius vertere in miſericordiam. Sint illi locuſtæ, ſint ranæ, ſint cyniphes, ſint puſtulæ, tantùm nè nos ſimus *Pharaones* & *Ægyptii*. De ignotis non eſt meum judicare. hic nec inter ſacerdotes, nec inter monachos quenquam vidi, quem tanta rerum tempeſtas reddiderit pilo caſtigatiorem. Tantum inhiamus vindictæ, quaſi ſit humanum quod agitur. Porrò, quòd dogmata ſeparas à corruptis moribus, agnoſco prudentiam verè Chriſtianam. Id enim ni fiat, nulla erit opinionum conſtantia, quando nunquam tam bene cum rebus humanis actum fuit, nec agetur, ut non juſtiſſima querela futura ſit de plurimorum moribus. Mutare rerum ſtatum proclive eſt, mutare in melius difficillimum. Quis autem non exoſculetur iſtam ſingularem veréque piam modeſtiam, qui nec tui ordinis hominum mores taxari recuſes, & emendari, modò qui corruptis dogmatibus deſciverunt ab Eccleſiæ contubernio, reſipiſcant, & ad ſanam mentem redeant. De Epiſcopis non ita magna eſt querimonia, de *Romano* Pontifice déque his qui ſub illius titulo regnant, longè major eſt; de monachis præſertim mendicantibus graviſſima. Jam cor Regum in manu Dei eſt, quod ille flectet ad pacatiora conſilia, ſimul atque nos illius miſericordiam promeruerimus. Interim nos humiles, quod unum poſſumus, aſſiduis votis precibúſque fatigabimus Domini clementiam, ut hos inconditos rerum tumultus vertat in lætiorem exitum: nec tamen interim ceſſabit induſtria noſtra, ſi quid Dominus per nos omnium infimos agere dignabitur. In hâc causâ mihi neceſſe fuit reticere quæ propemodum ſunt præcipua; ſed tamen arbitrabar hoc eſſe mei officii, tam amico præſuli, meum hac in re conſilium, aliqua ex parte approbare: poſthac, efficiam, ut omnes intelligant mihi ſynceram mentem, ac propenſam animi voluntatem non defuiſſe. Munus quod tua benignitas ultrò voluit *Auguſtino* renaſcenti largiri, cum his partiar, qui conferendis exemplaribus (quo labore nihil moleſtius) noſtram induſtriam nonnihil adjuverunt. Dominus te nobis ſervet incolumem. Datum *Baſileæ*, VIII. Calend. Aprilis, Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Roterodamus Scholaſteri Beſontino S. D.

Epiſt. 34. NEc erat opportunitas, nec argumentum ad te ſcribendi, vir clariſſime, niſi quòd quum ex amicorum literis cognoviſſem te, ut es ipſe literatiſſimus, honeſtiſſimis ſtudiis humaniſſimum quendam & benigniſſimum præſtare *Mecænatem*, mei officii ratus ſum ſtudiorum nomine gratias agere primùm, deinde etiam meo, quòd pro tuo candore de *Eraſmo* ſentias amantiùs quàm pro ipſius meritis. Quare hâc epiſtolâ veluti chirographo me tibi bifariam obſtrictum habes, ut ſi quâ in re dignaberis meâ uti operâ, mihi non ſit liberum quicquam recuſare, quod modo per me præſtari queat: imò nihil accidere poterit gratius, quàm, ſi quo pacto liceat, tuo animo gratificari. Hunc animum ſi non reſpuis, fac *Eraſmum* inter tuos ſaltem gregarios clientulos accenſeas: & ſi quid dubitas, facito periculum. Non morabor te pluribus. Opto tibi læta omnia. *Baſileæ* Calend. Aprilis M. D. XXIX.

Eraſmus Roterodamus Leonardo Officiali Beſontino S. D.

QUum hæc ſcriberem, auriga nunciavit vinum in propinquo eſſe, hodie, aut cras adfuturum. Epiſt. 35. Ex epiſtola *Stephani* ad *Hieronymum Frobenium* intellexi nihil aurigæ numeratum iſthic, quod factum gaudeo, pactum tamen fuiſſe vellem. Petit tres coronatos, eos lubens dabo. Si plus exegiſſet, dandum erat quantum illi libuiſſet. Animus iſte tuus quem exprimis epiſtolâ licèt brevi, quovis vino mihi ſuavior eſt, tametſi gratiſſimum eſt & illud. Opinor tibi communicatas literas, quas ante paucos dies ſcripſi per famulum comitis cujuſdam *Germani*. Eram antea tibi vehementer obligatus, vir humaniſſime; nunc habes *Eraſmum* obligatiſſimum. Et ſi tu non porrexeris, tamen à me quæretur occaſio referendæ aliquâ ſaltem ex parte gratiæ, tam obviæ benignitati tuæ. Gratiſſimum autem fuerit ſi tu non gravaberis indicare, quâ ratione poſſim hic ingrati hominis notam effugere. Nunc mitto *Senecam* non illepidum confabulonem, ſi quando dabitur ocii nonnihil à tuis graviſſimis occupationibus. *Auguſtinus* ſtrenuè decurrit ad metam, nondum tamen abſolutus eſt. Bene vale. *Baſileæ* Calendas Aprilis, Anno M.D.XXIX.

Eraſmus Roterodamus Stephano Pratenſi S. D.

PRo opera tam diligenter navata, mi *Stephane*, gratiam habeo ut debeo maximam. Epiſt. 36. Utinam hoc adjeciſſes officii, ſignificâſſes quanti pactus eſſes cum auriga, nunc dandum erit quantum illi libebit petere. Petit autem coronatos tres; vaſa nondum vidi. Mitto tibi libros quos petis ab *Hieronymo*, nam is nondum rediit ex *Francfordienſi* mercatu. Scripſeram per famulum Comitis, eas literas video nondũ fuiſſe redditas, quum tu ſcriberes. Poſthac *Stephanum* meum aſcribam catalogo non vulgarium amicorum, nec ullum officium à me fruſtra requires, ſi quid erit in quo tibi queâm gratificari. Bene vale. *Baſileæ* Cal. Aprilis M. D. XXIX.

Eraſmus Roterodamus Antonio Fuggero S. D.

QUo minùs extat meorum erga te meritorum, vir clariſſime, hoc magis debeo iſti tam propenſo in me animo, támque obviæ & expoſitæ benignitati, quam ego adeo non contemno, ut libens fatear me non minùs obſtrictum tibi, quàm ſi quicquid offers accepiſſem. Epiſt. 37. Jam enim me ingenti lucro auctum eſſe duco, quòd *Antonium Fuggerum*, virum omnium ore celebratum, mihi tam ex animo amicum eſſe intelligo. Satis ex multorum narratione compertum habebam, *Auguſtam* eſſe quæ vix ulli *Germaniæ* civitatum, ſplendore, opibus, humanitate cederet, & ante menſes complures eodem me vocârat urbis veſtræ præſul;

ſul ; vir, ut ſcis, pietate juxta ac doctrinâ cum primis ornatus: quemadmodum inclytus Rex *Ferdorandus* ante *Viennam* iovitârat, pollicitus quotannis florenos aureos quingentos, neque quicquam à me requirens officii: Quem Principem ut habeo meis commodis per omnia faventem, ita vehementer cuperem illi per omnia gratificari. Sed hoc corpuſculum ægrè tueor domi manens, ac medicè, quod aiunt, proinde miſerè, vivens: adeo ut velle aut vino mutato ſtatim pericliter, tantum abeſt ut mihi tutum arbitrer illud longo itineri committere, etiamſi nihilà prædonibus eſſet diſcriminis. Huic nido jam multis annis aſſuevi, & vetulam arborem tranſplantare vetamur etiam *Græcorum* Proverbio: itaque quando hic manere non eſt integrum; non quòd quiſquam exigat, ſed quòd qui mihi malè volunt, & quavis ex occaſione ſtruunt calumniam, ſi hic diutiùs hæream, interpretaturi ſint mihi probari quicquid hic rerum geritur; quod ſi facerem, poſſem hic gratioſiùs vivere his penes quos nunc rerum ſumma eſt: Cęterùm id inquam quoniam mihi nec per Deum, nec per Priucipes, quorum favore ſublevor, tutum aut integrum eſt, decrevi *Friburgum* proximum concedere, quò jam quod erat in ſupellectile mea chariſſimum præmiſi, atque ibi Senatus domum ſatis commodam, olim *Maximiliano* Cæſari cœptam extrui, deſignavit, omnem præterea favorem pollicens. Quin & ipſe Rex *Ferdinandus* literis amantiſſimè ſcriptis ei Senatui me commendavit. Ac jamdudum illic eſſem, niſi ſcelerata quædam pituita me fuiſſet remorata. Si hoc bene ceſſerit, audebimus fortaſſis lougiùs provolare. Malim enim quando *Baſilea* relinquenda eſt, longiùs ab illa abeſſe. Quòd ſcribis iſtic fortiſſimi ſimul & prudentiſſimi Senatus vigilantiâ proſpectum eſſe, ut omnibus libertas manſerit incolumis, ſanè gratulor veſtræ reipublicæ, quanquam huc rumor attulerat iſthic duas aut tres Eccleſias ceſſiſſe *Lutheranis*, totidem *Zuinglianis*, quinque relictas orthodoxis, qui civitatis ſtatus non poteſt abeſſe à periculo. Sed non raró mentitur fama. Verùm ſpero Domini clementia per Principum vigilantiam dabit aliquando finem his malis. Non dubito quin meam excuſationem ſis in bonam partem accepturus, quæ juſtior eſt quam vellemus utrique. Utinam quemadmodum offers viaticum, & annuam penſionem, ita poſſes & firmiorem dare valetudinem. Sed quod nunc non licet, fortaſſis aliquando dabit occaſio. Interim ſi quid erit, in quo tibi queam gratum facere, reperies *Eraſmum* ad omne obſequium tam promptum, quaſi jam tuâ benignitate fuiſſet uſus. Eſt enim grati animi acceptum ferre, quicquid aliquis ex animo dare voluit. Opto te cum tuis omnibus quàm proſperrimè valere. Datum *Baſilea* quinto die Aprilis, Anno M. D. X X I X.

Eraſmus Roterodamus Lodovico Bero S. D.

Epiſt. 38. AMicorum in *Chriſto* ſynceriſſime, tibi quidem ex animo gratulamur, cui licet Dominicam Reſurrectionem ſpiritualibus, ut par eſt, celebrare gaudiis. Nos hic noſtrum Paſcha agimus abſque alleluia, abſque victoriali convivio, licèt non ſine lactucis agreſtibus. Videmúrque

A nobis interim ſedere ad flumina *Babylonis*, ut non libeat cantare canticum Domini in terra aliena. Sed corpore duntaxat hic hæremus, ſpiritu tecum ſumus. Sperabam me ante triumphalem Domini diem *Friburgi* futurum, ut hic me quærentibus reſponderi poſſet, quod piis mulieribus reſponderunt Angeli, *Surrexit, non eſt hic.* Verùm ſub Idus Martias, nullâ evidente causâ, corripuit me pituita quædam, multò tenaciſſima,

B non ſine febri, adeo ut noctibus aliquot vehementer periclitatus ſim, nè præfocarer viſcoſo phlegmate. Ex hoc malo vix dum ſatis convalui. Nunc quoniam indies expectamus *Hieronymi Frobeni* reditum ex *Francfordia*, viſum eſt conſultius tantiſper adhuc commorari: ſiquidem illius operâ tutiùs hinc demigrabimus, & fieri poteſt, ut ille literas adferat, vel ex aula Cæſaris *Brabantica*, vel è *Spirenſi* Concilio, quæ me cogant aliò proficiſci quàm *Friburgum*. Præſtat autem

C opinor ſemel quàm bis demigrare. Jamdudum tamen præmiſimus quæ in reculis noſtris præcipua ſunt, quæque potiſſimùm à furibus ac prædonibus expetuntur, primâ quâque occaſione cum reliqua ſupellectile ſequuturi. Interim cubiculum nobis pro templo eſt, donec cum *Hebræis* in deſerti libertatem reſtitutis licebit ſacrificare Domino, quod ſanè ſpero futurum propediem. Poſt has tempeſtates Domini clementia dabit lætiora, poſtquàm illius ira verſa fuerit in miſericordiam.

D Nam hujuſmodi rerum tumultus, quales hodie videmus, imò perpetimur, nullus opinor ab Eccleſiæ crepundiis ad hoc uſque temporis aut vidit, aut legit, aut audivit. Equidem agnoſco Divinam Providentiam: explorat electos ſuos, velut aurum igni, tentátque num verè fidant ipſi diligántque. Quid aliis accidat neſcio, me certè tot malorum procellæ adeo non labefactant, ut reddiderint etiam aliquantò firmiorem: quâ quidem in re abſit ut quicquam tribuam meritis

E aut viribus meis, ſed agnoſco manum Excelſi, in mea imbecillitate ſuam exerentis potentiam: cujus voluntati quoniam me ſemel totum tradidi, confido illius clementiam mihi non defuturam uſque in finem. Ille miſericors *Samaritanus* infundit vinum, ut emordeat purulentiam criminum, infundit & oleum, faciens cum tentatione proventum, ut poſſim ſuſtinere. Id ni eſſet, qui tandem potuiſſet hoc corpuſculum, hæc animula, tot malorum aſſultibus eſſe par? Ut enim omit-

F tam ſenectutis per ſe quidem gravis, ſed multò graviſſimæ valetudinis incommoda, quid eſſe poteſt humano ſenſui durius, quàm omni ex parte ſic animis gladiatoriis impeti, idque nullo neque modo, neque fine? Negatur *Hercules* unus duorum monſtrorum impetum ſuſtinuiſſe: At huic homuncioni cum tot *Antæis*, leonibus, cerberis, cancris & hydris digladiandum eſt aſſiduè. Nè commemorem iſta minuta, ſed interdum moleſtiora animálcula, viperas, cantharides, cimices,

G culices & pulices. Multi amiſſâ re confugiunt ad laqueum, at erectis & generoſis animis quantò precioſior eſt honeſta fama quàm pecunia? Scis ipſe quàm multos amicos, qui me tantum non adorabant, mihi cum alibi, tum apud *Germanos* pepererant bonæ literæ, quâ ſolâ poſſeſſione mihi videbar ſat beatus, qui nec opes, nec dignitates unquam ambii. Quis talem poſſeſſionem poneret æquo animo? At mihi non ſolùm ponenda fuit,

verum-

verùm etiam illud devorandum, quòd quos habe-
bam juratiſſimos amicos, atque ut priſcum uſur-
pem verbum *συναποθνήσκοντας*, id eſt, commorien-
tes, eos ferè nunc habeam aut hoſtes atrociſſimos,
aut clancularios inſidiatores. Grave malum, quod
infligitur immerenti, gravius quod bene merito,
graviſſimum verò vulnus quod venit ab amico.
Quanquam interim à nullis atrociùs lædor, quàm
ab his qui favent, ſedulò quidem ſed impruden-
ter. Quis finis undique provolantium libellorum
quibus proſcindor? Quæ rabies iſtorum, quorum
dentes arma ſunt & ſagittæ, & quibus venenum
aſpidum ſub labiis, quorum lingua gladius acutus?
Ubi ceſſat horum improbitas? Non in conviviis,
non in privatis colloquiis, non in arcanis confeſſi-
onibus, non in ſacris concionibus, non in publicis
prælectionibus non in aulis Principum, non in ve-
hiculis ac navibus: & ab his intemperiis, nec pudor
illos, nec conſcientia, nec Principum autoritas,
nec toties in os ipſis regeſta vanitas poteſt cohi-
bere. Imponunt ſimplicioribus, parùm bene vo-
lentes nobis, perpellunt in inſaniam, modeſtiores
obruunt improbitate. Nuſquam non adſunt, lo-
quuntur omnium linguis, utinam Dei magnalia,
itaque vincunt, nimirum desertâ, quod aiunt,
causâ: quum ego tantum latinè loquar, & ſi cen-
tum haberem linguas, quid unus valeam adverſus
tot conjuratas phalanges? præſertim quum mihi
res ſit non ſolùm cum turmis hoſtium, verùm e-
tiam cum his à quibus ſto. Nulla eſt ſecta, quæ
me non capitaliter oderit, ſed horum præcipuè
qui Dominicum corpus nobis auferre conantur, &
tamen apud Epiſcopos quoſdam ac Principes inſi-
mulor, quaſi cum illis colludam. Alii queruntur
quod non ſtringam calamum in novorum dogma-
tum autores, aliis id videor parùm acriter facere,
nec deſunt qui prædicent me his malis ſeminari-
um miniſtrâſſe. Ut rurſus ſileam minutos hoſtes,
qui anſerum, cimicum, culicum & pulicum ritu,
nuſquam non obganniunt, opputent, obſtrepunt
& morſitant: qui tametſi venenum non habent,
tamen improbitate frequenter adigunt hominem
ad vitæ tædium, nonnunquam & ad mortem in-
ſomnia. Hæc me tot annis perpeti, idque ſolum;
nam amicos, ſi qui ſunt, ferè abſterret invidia:
nonne tibi videtur durius quàm ſemel cum *Ste-
phano* lapidibus obrui? aut ſemel cum *Sebaſtiano*
configi jaculis? Ibi cruciatum mors corporis finit,
hìc animus ſaucius in multas mortes ſupereſt.
Quanquam nec ab iſtorum minis ſum liber, qui
corporis interitum moliuntur. Jam nè quod ge-
nus malorum abeſſet, neſcio quis ſiniſter genius
inter bonarum literarum cultores non minus a-
trox diſſidium concitavit, quàm eſt inter ſectas,
de fide digladiantes. Ob *Budæum Badæo* collatum
Lutetiæ lapidor grammaticorum verſiculis. Hæc
lues primùm *Romæ* per *Ciceronianos* quoſdam ex-
citata, nunc demigravit in *Galliam*. Ab his ut ſex-
agenarius de ponte dejicior, ſemelque quicquid
hactenus habere viſus ſum vel ingenii, vel erudi-
tionis, vel eloquentiæ, vel judicii, cogor depone-
re. Atqui plerique ſunt hoc animo, ut malint vitâ
quam gloriâ decedere. Gloriam ſi qua eſt æquiſ-
ſimo animo poſuerim, at pro gloria, ab omnibus
etiam abjectiſſimis conſpui, cædi colaphis, ac pro-
pemodum (ſit honos auribus) conmingi, concа-
carique, nonne videtur durius morte? Nec in his
malorum undis, ullus affulget portus huic ſenectu-
A ti quietus, jam ad nullum hominum convictum
accomodæ, nedum aulis aptæ principalibus, niſi
nomen dare velim alicui ſectarum; quod haud du-
biè facerem, ſi mihi perſuadere poſſem eſſe pia
quæ docent omnia. Id quoniam nullâ ratione nec
hactenus potui, nec adhuc poſſum, ſatius duco vel
cum ſexcentis hominum ſectis belligerari, quàm
ab Eccleſiæ catholicæ contubernio diſcedere. Quis
ſit harum turbarum futurus exitus, viderit Do-
B minus; mihi perſuaſum eſt, eum perire non poſſe
quiſquis in petra immobili pedem fixerit. Proba-
bile eſt, Dominum his motibus & calamitatibus
velle caſtigare mores noſtros, qui ſi verum fateri
fas eſt; nimiùm nimiùm defluxerant à ſyncera
pietate; præſertim in his qui videbantur Eccleſiæ
columina: non tantùm ſi reſpicias ad Evange-
lici ſpiritus vigorem, verùm etiam ſi ſpectes ve-
terum Pontificum conſtitutiones, de probitate ſa-
cerdotum & clericorum editas, quas innumeras
C *Joannes Gerſonus* in quodam opuſculo commemo-
rat. Quantum porrò noſtrorum temporum mo-
res, etiam à *Gerſoni* ſeculo receſſerunt? Olim Do-
minus per ranas, locuſtas, cyniphes, aliáſque pe-
ſtes invitavit *Aegyptios* ad pœnitentiam, verùm
me divinâ ope fretum, nullus dolor aut vindictæ
cupiditas huc perpellet, ut vel locuſta velim eſſe
vel *Pharao*. Caſtiget ſponſus ſponſam ſuam ſuo ar-
bitratu, novit enim quid illi expediat; nulla res
vel tam blanda, vel tam atrox erit, quæ me diſ-
D trahat ab unicæ columbæ conſortio. Hominum
malitia rem auferre poteſt, famam auferre poteſt,
vitam auferre poteſt, pietatem, quâ nihil melius,
auferre non poteſt, niſi prodamus ipſi theſaurum
noſtrum quem habemus ex ſponſi munificentia.
Proinde tutiſſimum arbitror illi medico totos nos
committere; novit plaſtes ſuum figmentum, novit
figulus vaſculum luteum quod deformavit: fingat,
refingat, frangat, comminuat, non poteſt in æ-
ternum perire, quod illius digitis concreditum
E eſt. Sive porrigit amarum abſinthium immiſſis
triſtibus, ſive blandioribus fovet remediis; deniq;
ſive ſecat, ſive urit, dubium non eſt, quin ut fide-
lis & amicus medicus, noſtræ ſalutis peragat ne-
gotium. Ille nimirum ſolus eſt, qui poteſt & ſo-
let etiam occidendo vivificare; verè juxta *Græco-
rum* vetus proverbium *εὔνους ὁ σφάκτης*, id eſt, bene-
volus mactator. Hic fortaſſe me rogabis, num qua
titillatio ſollicitârit aliquando mentem meam,
ut in aliquam factionem concederem. Equidem
F non gravabor me totum aperire, tam exploratæ
fidei amico, meóſque affectus in tuum ſinum ef-
fundere. Interdum quum meo cum animo reputo,
tam perverſam tamque pertinacem quorundam
malitiam, tangor interdum humano quodam ſen-
ſu, vindicandi cupiditate: ſed ea tam leviter per-
ſtringit, ut ultra ſummam animi cutem nunquam
penetret, pungátque tantùm, non vulneret. Mox
enim carnis affectum reprehendit ſpiritus, hunc
in modum; Quid ſibi vult tam impia cogitatio?
G Túne ut hominum malitiam vindices, impias ma-
nus mittes in matrem Eccleſiam, quæ te ſacro la-
vacro genuit *Chriſto*; quæ verbo Dei pavet, quæ
tot ſacramentis fovet vegetátque? Túne ut im-
probos lædas, ipſe fies improbus: & ut tempora-
riam injuriam ulciſcatis, animæ tuæ jacturam fa-
cies, nunquam recuperabilem: & dum hoſti noce-
re ſtudes, ipſe tibi quovis hoſte fies nocentior?
Reſpice corpuſculum tuum, ſupputa quantulum
vitæ

vitæ tibi ſuperſit. Quum portum teneas, ultro te A
in mare præcipitabis? Nulla vindicta ſpecioſior,
quàm ut teipſum quotidie reddas meliorem. To-
tus hic tumultus temporarius eſt, urget quod æter-
num eſt. Hoc, hoc age. Hujuſmodi cogitationibus
facillimè diſcutio carnis affectum, qui citra peri-
culum occurrit interdum: ſed tamen efficit ut
meliùs intelligam, quod accipio, *Arium, Ter-
tullianum, Vuyclevum*, alioſque nonnullos, invidiâ
clericorum & improbitate quorundam mona- B
chorum à Chriſtiani gregis communione receſ-
ſiſſe, privatúmque dolorem in publicum Eccle-
ſiæ malum emiſiſſe. Ego citiùs & famam & vi-
tam poſuerim, quàm ad facinus tam impium de-
ſcendam. Qui ſic animatus eſt, opinor non facilè
prolabitur in hæreſim. Atque utinam liceat his
tantis Eccleſiæ malis, hujus vitæ diſpendio mede-
ri. Nam quod nonnullis ſub obtentu zeli mea
ſcripta falsò criminantibus liberè reſpondi, non
vindictæ cupiditas huc me perpulit, ſed pietatis C
zelus adverſus malitiæ zelum excitavit. Aliud eſt
hæreticum errorem tueri, aliud hæreſeos calum-
niam depellere. Ad alia convitia obticeſcere for-
taſſe lenitas eſt, verùm ad impietatis crimen eſſe
mutum impietas eſt, ſi conſcientiam habeas à
crimine liberam. *Paulus* jubet & ore fieri confeſ-
ſionem ad ſalutem, at negandi genus eſt non ha-
bere linguam adverſus intentatam hæreſim. Nec
obſcurum eſt quàm frivolas ob cauſas iſti pri-
mùm in me coorti ſint. Provexi linguas ac politi- D
ores literas, magno rei Theologicæ bono, quibus
nunc ſe fingunt favere, quum annis plus quadra-
ginta nullum non lapidem moverint, ut eas pro-
fligarent ac ſuboleſcentes obruerent. Atque hoc
eſt hujus tragœdiæ ſeminarium. Adhortatus ſum
theologos, ut omiſſis quæſtiunculis quæ plus ha-
bent oſtentationis quàm pietatis, conferrent ſeſe
ad ipſos ſcripturarum fontes, & ad veteres Eccle-
ſiæ doctores. Cæterùm ſcholaſticam Theologiam
non ſublatam, ſed puriorem magiſque ſeriam eſſe E
volui. Hoc, niſi fallor, favere eſt, non lædere.
Adhortatus ſum monachos, ut verè ſtudeant eſſe
quod dicuntur, hoc eſt, mundo mortui; minùs fi-
derent exteris ceremoniis, magis amplecteren-
tur veram animi pietatem. Utrum hoc eſt odiſſe
monachos, an bene velle potiùs? Notavi quoſdam
qui vota temerè ſuſcipiunt, item alios qui rudem
ætatem artibus in naſſam illiciunt: iſtos qui ſine
gravibus cauſis, ſine Pontificum autoritate deſe-
runt inſtitutum ſuum nunquam probavi; imò F
multos vacillantes vel conſolatus ſum, vel con-
firmavi. Traduxi præpoſtera judicia, unde ſcatet
præcipua peſtis Chriſtianæ religionis. Hoc opinor
eſt illam juvare non lædere. Sæpius optavi Pon-
tifices, Cardinales, & Epiſcopos tales, ut in his re-
luceret apoſtolica pietas; nunquam mihi venit in
mentem quenquam de ſuo gradu deturbandum
eſſe. Nunquam contempſi neque contemnendas
docui conſtitutiones ac ritus Eccleſiæ, ſed pratu-
li præcepta Dei, & commonſtravi à ceremoniis G
profectum ad meliora: & ſi quid in hiſce rebus ir-
repſiſſet hominum negligentiâ, indicavi quomo-
do poſſet corrigi, id quod non rarò fecit Eccleſia.
Nullum Eccleſiæ ſacramentum non ſemper ve-
neratus ſum. quanquàm de Matrimonio veteres
diverſa ſenſiſſe animadverto. De Confeſſione ſa-
cramentali nunquam dubitavi, quin eam religi-
osè, velut à Chriſti ſpiritu traditam, putàrim ob-
ſervandam; nec unquam auſus ſum aut auderem
ad Chriſti menſam accedere, aut ex hac vita de-
cedere, niſi ſacerdoti confeſſus quæ gravant con-
ſcientiam: tantùm hæc qualis nunc in uſu eſt an
ab ipſo *Chriſto* prodita fuerit dubitavi, ſed ita ut
magnopere faveam, ſi quis hoc argumentis irre-
futabilibus poſſit evincere. De Miſſa abroganda
nunquam ſomniavi. De Euchariſtia nullum video
argumentandi finem, tamen mihi nunquam per-
ſuaderi potuit neque poterit, *Chriſtum* qui veritas
eſt, qui charitas eſt, tamdiu paſſurum fuiſſe dile-
ctam ſponſam ſuam hærere in errore tam abomi-
nando, ut cruſtulum farinaceum pro ipſo adora-
ret. De verbis quibus conſecramus aliquando de-
ſideravi, fateor, pleniùs edoceri. Verùm in hujuſ-
modi ſcrupulis facilè ſoleo in Eccleſiæ catholicæ
judicio acquieſcere. Dogma quo quidam cuivis
tribuunt poteſtatem conſecrandi, abſolvendi &
ordinandi, ſemper habui pro manifeſta inſania. A
ſectis & ſchiſmatibus unicè ſemper abhorrui, nec
hactenus ulli me addixi factioni, quum eò tot
cauſæ protruderent; nec ullos mihi collegi diſci-
pulos, ſed ſi quos nactus ſum, *Chriſto* tradidi. Il-
lud potiſſimùm me lædit apud quoſdam, quos &
neſcire pudet & piget diſcere, quòd in annotati-
onibus meis multa indico à doctoribus ſuperio-
rum temporum perperàm intellecta; quòd ad alli-
ciendos ſegnes ad Chriſtianæ philoſophiæ ſtudium,
novum teſtamentum ſermone paulò mundiore
explanavi. Nam iſti quanquam ſibi videntur pul-
chrè latini, quod vitent ſolœciſmos manifeſtos,
(tametſi nè hos quidam ſatis vitant) tamen à lin-
guæ *Romanæ* deliciis plurimùm abſunt. Non a-
gnoſcunt proprietatem & emphaſim vocum, non
agnoſcunt tropos & alluſiones, quæ non parùm
venuſtatis & gratiæ addunt orationi. Proinde ſæ-
penumero fit, ut cum idem dicam, quoniam non
iiſdem verbis dicuntur quibus illi ſolent, ſua pro-
bent, mea reprehendant. Utinam autem in ſcho-
laſticis illis placitis, ad quæ nunc velut ad gnomo-
nes exigunt ſcripturarum intelligentiam inter ſe
ſcholæ conſentiant. Probetur ſanè illud dicendi
genus, ſed in diatribis ſcholaſticis, ubi qualibuſ-
cunque verbis rerum ſubtilitas explicanda eſt:
in concionibus & in his libris qui parantur non ſo-
lùm ad docendum, verum etiam ad excitandos
affectus, dictu mirum, quàm illa frigeant; apud
eos verò qui munditiem orationis requirunt, riſui
ſunt etiam ac nauſeæ. Quòd ſi civiliter amplexi
fuiſſent linguas & politiores literas, & ipſorum
ſtudia rectiùs haberent, nec his tragœdiis fuiſſet
concuſſus orbis. Porrò, quòd monachi quidam
confidunt, iſtiuſmodi tumultibus omnem tyran-
nidem ſuam & veterem ſophiſticam ac barbariem
ſimul cum ſuperſtitione poſſe reſtitui, multùm
falluntur meâ quidem ſententiâ. Aut ſi credimus
Pontificum & Cardinalium opibus & Epiſcopo-
rum copiis hoc incendium reſtingui poſſe, vere-
or ut ſuccedat, & ſi ad tempus opprimatur, mox
erupturum eſt. Nam qui fieri poteſt, ut his rebus
medeamur morbo, quæ morbo dedêre cauſam?
Suum quiſque trahit funiculum, unicum potiùs
omnes trahamus funiculum, videlicet *Chriſti*. Non
oportuit quenquam ob hominum improbos mo-
res à piis Eccleſiæ dogmatibus recedere: ſed illud
eſt prudentiæ Chriſtianæ ſtirpem ac radicem ho-
rum malorum ſemel excindere, nè facilè queant
repullulaſcere. Meam quidem privatam calami-
tatem

A tatem moderatiùs fero, quòd ſciam eam non fo-
re diuturnam. Jam enim delibor, & agnoſco ſu-
premum vitæ diem haud procul abeſſe, ſed pro-
fectò publicam Eccleſiæ ruinam non poſſum non
acerbè ferre. Si tempeſtas hæc tantùm eos attin-
geret, qui dedère cauſam, tolerabilior eſſet. Nunc
quot pii ſacerdotes, quot integri monachi, quot
ſanctæ virgines indignis tractantur modis? & ſi
ſpectemus prooemia, videntur atrociora imminere,
B ni propitii numinis bonitas dignetur avertere,
quam equidem ſpero nobis non defuturam, ſi ſyn-
ceris animis ad eam confugerimus. Ea conſoletur
cor tuum & afflictorum omnium, domine & a-
mice in *Chriſto* chariſſime. Datum *Baſil.* Calen-
das Aprilis, Anno M D XXIX.

Eraſmus Roterodamus Georgio Saxoniæ Duci S. D.

Epiſt. 39. C TUa ſingularis humanitas, illuſtriſſime Prin-
ceps, hanc me docuit fiduciam, ut ex tempo-
re & incogitantiùs ſcribam ad tuam celſitudi-
nem, quam video nonnihil offenſam epiſtolâ meâ,
quam ſcripſeram III. Cal. Junias, M D XXVII,
ſynceriſſimo quidem animo, ſed, ut apparet,
incircumſpectius, quàm decuit ad talem tantum-
que Principem. Et tamen ſimilia ſcripſi non ſe-
mel Cæſari & *Ferdinando*, qui cognoſcentes ſyn-
ceritatem animi mei, in bonam partem accipi-
D unt meam ſimplicitatem. Cæſaris literas poſtre-
mas ad te mitto. Abſit ut ego Cæſarem aut *Fer-
dinandum* ſævitiæ inſimulem, quibus omnia de-
beo, & quorum favore ſub iſto adverſus inſultus
quorundam, qui miris cuniculis mihi jam olim
moliuntur exitium. Quòd conſiliis & incruentis
rationibus malo ſanari peſtem hanc, quàm tot ho-
minum millia occidi, mihi commune eſt cum
Auguſtino, Hieronymo, breviter cum omnibus illis
Chriſtianæ fidei propugnatoribus. Nec hic ago
E negotium hæreticorum, ſed Principum & ortho-
doxorum. Videmus quàm latè ſerpſerit hæc lues.
Si tantùm ferro res agatur, multos bonos ac pios
involvet ea tempeſtas, & bellorum incertus eſt
exitus. Si indulgerem humano affectui, hoc eſt,
ſi tam malè vellem *Lutheranis*, quàm malè volunt
mihi, exhortarer ſummis viribus Principes ad ſæ-
vitiam, ſed aliud ſuadet Chriſtiana charitas, aliud
conſulit humanæ conditionis reſpectus. Non ſem-
per ſpectandum eſt, quid mereatur hæreticorum
F impietas, ſed quid expediat reipublicæ Chriſtianæ.
Certè noſtrum eſt ſemper ad meliora vocare con-
ſilia, nec ideò tamen minùs licet Principibus uti
ſuo jure. *Auguſtinus* toties ſollicitè interceſſit nè
occiderentur *Donatiſtæ* pluſquam hæretici. Et
tamen ea peſtis non tranſierat *Africam*. Hic igitur
nihil opus eſt, ut quiſquam ſævitiæ calumniam à
Cæſare & *Ferdinando* depellat, quum in iiſdem li-
teris fatear hæreticorum improbitatem ad ſæviti-
am provocare. Dignus igitur ſævitiâ, qui huc pro-
G vocat. De ſævitia bellorum nihil ſenſi, quan-
quam, ſi fieri poſſet, optarem & Monarcharum a-
nimos jungeret Chriſtiana concordia, & huc fre-
quenter ſum hortatus Cæſarem. Id ſi fieri non
poteſt, illud precari non deſinam, ut Cæſar ac
Ferdinandus vincant quàm minimo ſanguinis hu-
mani diſpendio. Opto ut felicior ſit exitus quàm
polliceri videntur prooemia. Si ſciret illuſtriſſima
tua Celſitudo quas turbas monachi concitârint in
Hiſpania, fruſtra prohibente Cæſare, Archiepiſco-
po *Toletano*, & *Hiſpalenſi* cum optimis quibuſ-
que, quidque moliantur *Beddaci* quidam *Lutetiæ*,
non miraretur, quod aliquid deſiderem in mona-
chis ac Theologis quibuſdam. Nec enim omnes
inſimulo. Certè multorum inconſulta improbitas
plurimùm obfuit Eccleſiæ tranquillitati. Si Epi-
ſcopi cum ſacerdotibus, imò ſi omnes nos ex ani-
mo converteremus nos ad Dominum, intelligen-
tes hanc eſſe manum Dei, ipſe tolleret à nobis
iram ſuam, & ſua miſericordia lætum exitum da-
ret his tumultibus. Pium eſt votum malle mede-
ri ſeductis quàm occidere: & timere, nè ſeveritas
Principum adferat gravius morbo malum, non eſt
faventis hæreſibus, ſed Principibus ac reipublicæ
metuentis. Hæc eſt affectus mei ſumma, quam ob-
ſecro ut tua illuſtriſſima Celſitudo in bonam par-
tem interpretetur; quæ ſi dignabitur meam epi-
ſtolam relegere, fortaſſe rectiùs perſpiciet quid ſen-
ſerim. *Chriſtophorum Carlevitium* illuſtriſſimæ tuæ
Celſitudini commendavi, ſpe quidem optimâ, ſed
tamen non abſque metu, qui ſemel atque iterum
hujuſmodi commendationibus fueram pudefa-
ctus. Adero tamen juveni monitor & extimulator
ſedulus, ut & tuæ expectationi & meo teſtimonio
reſpondeat, quod illum ut facturum confidam
multis adducor argumentis. Is *Dolam* conceſſit,
partim ob diſſidia factionum, partim linguæ *Gal-
licæ* diſcendæ ſtudio. Curabo tamen ut accipiat
quæ miſiſti. Mitto exemplar epiſtolæ Cæſareæ,
quam proximam ad me miſit. Hæc raptim & ex
tempore, quòd is qui faſciculum pertulit, mox ac-
cingebatur ad iter. Opto tuam Celſitudinem il-
luſtriſſimam quàm optimè valere. Datum *Baſileæ*
nono Calend. Aprilis, Anno M D XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Hermano Phryſio S. D.

GRatulor tibi incolumem ex *Italia* reditum, *Epiſt. 40.*
gratulor felix conjugium, ut utrumque per-
petuum ſit vehementer optans. Dialogis meis de
Pronunciatione & *Ciceroniano* adjeci orationem
Rodolphi Agricolæ Mediolani ſicuti videtur, ha-
bitam. Nihil ab illo viro proficiſcitur, quod non
divinitatem quandam ſpiret. Itaque nolim quic-
quam illius intercidere. Hoc ſtudii, mi *Hermane*,
debes vel patriæ, vel affinitati. Quare te rogo ut
in hoc incumbas. Nulli magis congruit hoc mu-
nus quàm tibi. Opus de *Inventione Rhetorica* qui-
dam oneravit Commentariis, juvenis ut apparet
nec indoctus, nec infacundus; ſed inſunt multa
πάρεργα quædam etiam odioſiora, juveniliterque
deſtomachata. Malim ſcholia docta, & ad rem fa-
cientia. Ni tot oneribus eſſem oppreſſus, non gra-
varer hanc ſuſcipere provinciam, adeo faveo *Ro-
dolphi* memoriæ. Hanc operam ſi ſumpſeris, ſimul
& tuum nomen reddes illuſtrius. Feret hæc ali-
quam tibi fama commoditatem. Socerum tuum
Pompeium Occonem ſaluta meis verbis diligenter.
Tu vale quàm optimè. Datum *Baſil.* tredecimo
Calend. Aprilis, Anno M D XXVIII

Eraſmus Roterodamus Adriano Arivulo S. D.

SIluerunt epiſtolæ, at non ſiluit amor; interru- *Epiſt. 41.*
pta eſt literarum viciſſitudo, at non intermiſſa
eſt

eſt tui memoria, cujus erga me pietatem plenius etiam ex *Franciſci Dilfi* prædicatione cognovi. Hujus convictu mihi fortunatus videbar, niſi neceſſitas illum diſtraxiſſet à nobis, vereor nè ſimul & à Muſis. Quæ hîc geruntur omnia cognoſces ex *Dilfo*, quo mihi licet eſſe breviorem. Si tuæ res ſecundis ventis ſuccedunt, eſt quod ſummopere gaudeam: certè meretur iſte mentis tuæ candor fortunam proſpertimam. Nuper *Oecolampadius* duxit uxorem, puellam non inelegantem. Vult opinor affligere carnem. Quidam appellant *Lutheranam* tragœdiam, mihi videtur eſſe comœdia. Semper enim in nuptias exeunt tumultus. Si quid habes bonæ rei, ſcribe per *Quirinum Taleſium* meum. Bene vale. *Baſileæ* duodecimo Calendas Aprilis, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Roterodamus Alfonſo Manrico Archiepiſcopo Hiſpalenſi S. D.

Epiſt. 42. ORnatiſſime Præſul; Teſtis eſt mihi Dominus, quòd magis ſollicitus fuerim, nè quid tumultùs monachorum improbitas apud vos excitaret, quàm de cauſa mea. Nam me quidem hæc Eccleſiæ diſſidia ſic diſcruciant, ut mihi propemodum optabilior mors ſit quàm vita. Si verè ſpectarent *Chriſti* gloriam, ac pietatis negotium, nequaquam ad iſtum modum publicam tranquillitatem inquietarent. At vereor nè complures iſtorum tranſverſos agat gloriæ ſitis, ac gulæ ventríſque negotium. Dolet minoris fieri quàm ſolent aut vellent, dolet minus licere quàm liberet, dolet pleroſque reſipiſcere, quorum ſimplicitas hactenus illis lucro fuit. Magis autem gaudere debebant de lucro pietatis déque gloria *Chriſti*. In hoc uno oportebat & gloriam, & opes, & autoritatem, & voluptatem omnem collocare, qui ſe mundo mortuos profitentur. Ago gratias Domino, qui per tuam autoritatem inconditos iſtorum tumultus mitigare dignatus eſt. Neque me clam eſt, quantum debeam abſolutiſſimo Theologo *Lodovico Coronello*. *Chriſtus* qui per vos hæc operatur, rependet vobis præmium, nunquam auferendum. Ego patienter omnia tolerans, quæ Dominus immittit, ſeu læta, ſeu triſtia, bonas literas, ac pietatem pro meà virili provehere conabor, uſq; ad extremum animæ. Erupit in vulgus apologia noſtra, quam ego magnopere premi cupiebam, non tantùm eò quòd ſuſpicabar amplitudinem tuam id malle, verum etiam quòd meà referret hoc negotium non ſpargi latiùs; quæ res & adverſarios plus ſatis irritatos acriùs exacerbaret, & mihi non mediocrem invidiam conflaret apud plurimos. Verùm hujus casûs veniam deprecor in priore præfatione, quam alteri præpoſui. Dominus amplitudinem tuam ſervet incolumem, eximie præſul, qui per te tuíque ſimiles Eccleſiæ ſuæ pacem ac tranquillitatem reſtituere dignetur. Datum *Baſileæ* duodecimo Calend. Aprilis, Anno M D XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Henrico Botteo S. D.

Epiſt. 43. SI hoc eſt temporis jacturam facere, utinam liceret perpetuò cum candidis amicis miſcendo
A ſermones bonas horas tranſigere. Nunc pluſquam dimidium temporis datur legendis ac ſcribendis epiſtolis, & multis & prolixis, & ferè inamœnis. Unde ſtatuarius iſte nactus ſit effigiem mei demiror, niſi fortaſſe habet eam quam *Quintinus Antuerpiæ* fudit ære. Pinxit me *Durerius*, ſed nihil ſimile. *Hiſpanienſes* monachi tantum improbitate valent, ut ipſi etiam Cæſari, quem orbis Monarcham eſſe volunt, ſint formidabiles, ſed apud eru-
B ditos nihil lucri referunt præter riſum & odium. Qui fuit hujus tumultùs anteſignanus ex nudipedum & funigerorum genere, cum primis damnavit quod in Enchiridio laudârim Apoſtolorum germanam Theologiam, quæ & Regum ſceptra, & Philoſophorum ſupercilium ſub *Chriſti* jugum miſerit, ſic interpretans, quaſi ſenſerim in ſola *Germania* eſſe veram Theologiam. Nuper alius monachus apud Archiepiſcopum Toletanum ac-
C cuſavit me, quod non probarem eos, opinor *Carthuſianos*, qui ob eſum carnium negatum ſinant proximum venire in capitis periculum, interpretans capitis periculum, levem capitis dolorem. Ventres nec Græcè ſciunt, nec Latinè, & volunt eſſe judices ſcriptorum meorum. Apologia jam exiit. Nec minùs ſtolidè furit *Bedda* cum aliquot ſuis, diſſimulans quicquid illi reſponſum eſt. Nuper hac de re ſcripſi Senatui, & ſacratiſſimæ facultati. Si hæc non eſt fatalis inſania, neſcio quid ſit. Sed *Lutheri* monachorum, Theologorum tumul-
D tus minima pars eſt meorum malorum, clancul ariæ inſidiæ longè magis excruciant. Verùm quando hæc aguntur arte divinà, certum eſt omnia boni conſulere. Bene vale. *Baſileæ* quarto Cal. Aprilis, Anno milleſimo quingenteſimo viceſimo octavo.

Eraſmus Roterodamus Petro Decimario S. D.

E QUamdiu corpuſculum hoc ſuffecturum ſit laboribus, novit in cujus arbitrio ſunt res mortalium omnes. Qui jactant vires attritas ut ſcribis, aliquantò clementiùs me tractant illis, qui me ſolent quotannis bis efferre. Nunc gratià *Chriſti* valetudo paulò proſperior eſt quàm fuit annis ſuperioribus. Ventres ac mali *τουδῖοι* nihil aliud lucrifaciunt quàm odium ac ludibrium, nec ſatis mirari poſſum hominum ſtoliditatem. Quum hanc tempeſtatem nobis immiſerit Dei
F manus, vitiis hominum exacerbati, culpam in alios rejicimus, & canum more lapidem projectum mordemus, non attendentes ad eum qui projecit. Dominus eſt qui nos omnes vocat ad vitæ correctionem, nec audimus admonentem, ſed frivolis cauſationibus ipſi nobis blandimur. *Gulielmum Carmelum & Stephanum Florimundum*, meo nomine viciſſim ſalutabis amanter. Cum ventribus non eſt admodùm verbis decertandum, modeſtià rectéque factis eos ulciſci pulchertimum eſt.
G Mittam tibi duos libellos recèns excuſos, alterum *De recta Pronunciatione*, alterum *De phraſi Ciceroniana*; ſi modò negotiator non gravabitur hoc oneris ſuſcipere. Geminum tetraſticon non gravabimur addere *Copiæ*, aut ſimili libello. Proverbiis non item quadraret. Bene vale. *Baſileæ* quarto Calendas Aprilis, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo. Epiſt. 44.

Fortisſima

Portiſsimæ Elvetiorum Nationi in Concilio Badenſi, Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt.45. QUum mihi non deeſſet animus unicè propenſus ac promptus ad id quò me quum veſtra omnium voluntas, quibus ex animo bene volo: præſertim eodem non minùs amanter quàm inſtanter vocante inclyto hujus urbis ſenatu, cui nihil non debeo, tum ipſius negotii pietas invitabat, domini & amici mihi ſemper obſervandi; tamen ut nihil aliud fuiſſet, hæc valetudo pluſquam vitrea, & ad quamvis levem occaſionem periclitans, juſtiorem quàm ipſe vellem præbuit excuſationem, quo minùs iſti cœtui veſtro liceret intereſſe. Quanquam abſq; me ſpiritus *Jeſu* ſuggeret cordibus veſtris ſalutifera conſilia, ut omnes ſitis unanimes in ſana doctrina Eccleſiæ Catholicæ. Unum tamen erat, de quo pietatem veſtram p literas admonere viſum eſt, videlicet, quòd ea res non minùs veſtrâ omnium referat, quàm meâ. Sparſus eſt ante paucos dies libellus, cui titulus *Eraſmi & Lutheri opinio de Cœna Domini*, de quo difficile ſit pronunciare, utrum plus habeat ſtultitiæ, an malitiæ. Quum in ſingulis paginis iteretur nomen *Eraſmi*, ipſe qui ſcripſit nuſquam eſt auſus apponere nomen ſuum, niſi quòd in calce ſubjicit nomen fictitium, quod ipſum ſtatim argumentum eſt malæ conſcientiæ. Deinde vehit me magnificis laudibus, hoc eſt, afficit honorificâ contumeliâ, ſic laudans prudentiam & eruditionem meam, ut perſuadere conetur, quaſi faveam dogmati quod jam olim damnatum eſt ab Eccleſia Catholica, quaſi ſocietas erroris valeat adverſus veritatem. Ac planè ſtultiſſimis argumentis conatur perſuadere, me aliud celare in corde quàm velim profiteri, cujus rei cauſam vult videri timiditatem: præterea colligit è libris meis loca quædam impudentiſſimè depravata, & ad ſuſpitionem detorta. Sed hujus ſcriptoris ſtultam inſaniam brevi libello edito depingam, fortaſſis intra ſex dies. Nunc nè quem in ruinam trahat nominis mei fumus, quem artifex iſte conatus eſt oculis ſimplicium offundere, illud modò vobis, egregii domini, teſtatum eſſe volo, me non recuſare quo minùs habear omnium hæreticorum princeps, ſi in meis lucubrationibus, quas ſcripſi plurimas, vel unus locus inveniri queat, qui de Euchariſtia ſecus ſentiat, quàm hactenus nobis præſcripſit ex autoritate divinarum ſcripturarum Eccleſia Catholica; aut ſi quiſquam mortalium audivit me probantem opinionem *Vuycleviſtarum*, quam nunc renovant quidam. Hoc mihi ſatis eſt apud homines. Teſtor autem Deum, qui ſolus novit corda hominum, atque hunc mihi precor iratum, ſi unquam deſedit in animo meo ſententia quæ pugnat cum eâ, quam hactenus magno conſenſu defendit Eccleſia Catholica. Quid aliis revelatum ſit ipſi viderint; Mihi nullæ rationes hactenus perſuadere potuerunt, ut diſcederem à præſcripto Eccleſiæ. Nec hic metus eſt humanus, religio eſt, ac metus iræ divinæ. Iſti impudenter objiciunt timiditatem, quum ipſi non audeant ſuis libellis nomen ſuum adſcribere; & fortes ſibi videntur, quòd famoſis furioſiſque libellis, ac ſubinde novis opinionibus miſcent orbem diſſidiis. Si diſſentit, inquiunt, cur non ſcribit contra? Quaſi conſentiat quiſquis non ſcribit in adverſum, aut quaſi deſint qui ſcriptis repugnent. Sunt iſthìc in concilio qui viderunt quod exorſus eram ſcribere adverſus opinionem *Carolſtadii*, noveruntque cauſam, quamobrem quod cœperam intermiſerim; nec is ignorat cauſam, qui hujus libelli fuit, vel autor, vel inſtigator. Qui tales emittunt libellos pluſquam famoſos ſine loci, typographi, autoriſque vero titulo, nec famoſus tantùm, verumetiam diſsidiorũ & hæreſεων diſſeminatores, etiam apud Ethnicos puniebantur capitis ſupplicio. Et quod apud illos erat capitale facinus, nunc quorundam ludus eſt, qui ſibi videntur Evangelicæ doctrinæ propugnatores. Habeti, magnifici domini animi mei ſententiam, bonâ fide declaratam. Proinde ſi quis ob ſceleratum illum libellum impegerit, mihi non poterit imputare: Meo ſum officio functus. Cæterùm veſtræ juſtitiæ fuerit, curare nè levibus ac fatuis impune ſit ad iſtum modum ludere cum periculo, tum vitæ, tum famæ alienæ, non ſine pernicie reipublicæ. Precor ut Dominus *Jeſus* bene fortunet quod agitis Domini mei ſemper amplectendi. Datum *Baſileæ* Idus Maii, Anno M. D. XXVI.

Gulielmo Waramo Archiepiſcopo Cantuarienſi Eraſmus Roterodamus S. D.

AMpliſsime præſul, ac benigniſsime ſtudiorum meorum *Mæcenas*, erupit tandem in apertum vetus illa in me conjuratio Monachorum ac pſeudotheologorum, hoc agentium ut libros meos excutiant è manibus hominum, ſed mihi crede non habebit ſucceſſum. Multis regionibus ſimul aggreſsi ſunt hoc negotium, devotis animis; ſed ubique repererunt potentes, qui conatibus illorum furioſis obſiſterint. Habeo fermè quicquid notârunt in libris meis, & ſane gaudeo non alia poſſe produci ab his, qui pluſquam hoſtilibus animis ad calumniam detorquent omnia. Si vacabit legere libellum, cognoſces quibus mendaciis & ſycophantiis mecum agant. In hoc tumultu vetus ille tragœdiarum artifex velut *Androclides* fortem agit virum, oblitus ſuæ legationis, idq; quũ non ignoret me *Archiepiſcopo Toletano*, præter alios aliquot epiſcopos, multis Aulæ proceribus atq; ipſi etiam Cæſari non ingratum eſſe. Demus aliquid in libris meis eſſe, quod poterat dici circumſpectiùs; certè nihil impium poſſunt oſtendere. Quod autem exemplum hoc eſt, ex malitioſa conſpiratione per univerſum orbem, clamoribus inſanis, & furioſis libellis unum hominem aggredi? Hoc non eſt defendere fidem, quo titulo iſti ſe venditant, ſed novos tumultus excitare, quum turbarum undique ſit plus ſatis. Excitavi plurimos ad bonarum literarum ſtudium, quin & Theologorum ſtudia tot lucubrationibus meis, vel excitavi, vel adjuvi. Si quid ineſt humani lapſus, poterat dari negotium aliquot integris ac doctis viris, ad quorum judicium corrigerentur ea quæ jure offenderent. Verùm non offenduntur erratis; aliud eſt quod illos urit. Ex linguis ac bonis literis undique feliciter effloreſcentibus, vident ſuam opinionem apud omnes decreſcere; nec mirum qui tot jam annis adverſus optima ſtudia ſummâ vi belligerantur, quæ ſi voluiſſent amplecti, nec aliorum dignitatem obſcurâſſent, & ſuam illuſtrâſſent etiam; Nunc torquet illos invidia. Per omnes orbis nationes *Eraſmi* qualiacunq; ſcripta teruntur manibus, *Sutorum* & *Beddarum* libri ridentur à pueris. Eſt

& aliud hulcus. In libris meis nonnunquam admoneo Theologos, ut omiſſis quæſtionibus ſophiſticis adeant fontes ſcripturarum, evolvant ſanctos Eccleſiæ doctores, & indico loca quædam in quibus lapſi ſunt ob linguarum ac vetuſtatis inſcitiam. Similiter & monachos admoneo, quibus in rebus ſita ſit vera religio. Id iſtos malè habet, malebunt antiquum Theologorum ac monachorum regnum manere, verùm hoc non expediebat populo Chriſtiano. Ex meis libris nec hæreſis, nec diſſidiũ ullum eſt natum, iſti ſuis clamoribus ſuſcitant hos tumultus. Sed intra paucos annos videbis ſcenam rerum humanarum inverſam, & eam moderationem quam perpetuò ſequutus ſum in ſcriptis meis amplectentur. Vociferantur iſthic in *Colloquia* mea, quum vix alius liber ſit conducibilior ad eximendas animis hominum ſtultas de rebus opiniones. Erit autem illud prudentiæ Principum hos tumultus inconditos autoritate ſuà compeſcere, alioqui in gravius incendium exituros quàm hactenus excitatum eſt à *Lutheranis*. Habent titulos honeſtos, quibus hoc faciant. Satis eſt turbarum in Eccleſia, etiamſi non quæramus novam turbationum materiam, & abundè eſt nobis negotii cũ iis, qui palam profitentur ac ſcriptis defendunt ea quæ docet *Lutherus*, etiamſi non faceſſamus negotium iis qui nobiſcum pugnant adverſus *Lutherum*. Deinde, quoniam Cæſar habet in animo quædam in Eccleſiam recepta in melius reſtituere, quod abſque frequentiſſimo Principum concilio fieri non poteſt, præſtat ſi quid eſt ejuſmodi rerum, in illud differre tempus. Nunc quantum licet paci ſtudendum eſt, & excludenda diſſidiorum materia. Poſtremò ſi maximè ſcriberem ſecus quàm oportet, non expedit iſtiuſmodi clamoribus, calumniis, conſpirationibus, libellis rabioſis, mederi lapſibus hominum. Nam talibus modis *Lutheranũ* negotium ex minimis initiis ad hoc incendium, quod nunc latè per orbem divagatur, exacerbatum eſt. Hujuſmodi titulis ſi Principes iſtorum impetus fregerint, mox conſileſcet eorũ tumultus; Sin indulſerint illorum impotentibus odiis, res eò proficiet, ut quum Principes volent eos compeſcere non queant. Hi fatales orbis motus non abſque numine videntur orti, modiſq; non credendis huc uſque progreſſi. Arcanum eſt Dei conſilium, quid moliantur homines ſtudiis videmus, quid moliatur Deus nobis incertum: novit malitiam ac ſtultitiam mortalium in ſuam gloriam & in bonorum ſalutem vertere. Proinde mihi ſemper erit curæ, ut illi præſtem ſynceram conſcientiam; de exitu viderit ipſe. Si tua ſublimitas cupiet ampliùs de iis quæ hic geruntur cognoſcere, ex his quæ miſi *Bedyllo* ſecretario tuo licebit. Dedi negotiũ *Petro Aegidio* ut ad te mitteret divi *Hieronymi* volumina poſterioris editionis pulchrè cõcinnata, an fecerit neſcio. *Baſil.* Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Rot. Georgio Duci Saxoniæ S. D.

Epiſt. 47. ILluſtriſſime Princeps, lubens accepi libellum, lubentiùs tuæ Celſitudinis literas. Mitto nunc alterum librum *Hyperaſpiſtæ*, ſi quis erit qui tantum velit ſuſpicere ſarcinulæ. An pro ſuo merito tractaverim *Lutherum*, tuum eſto judicium. Illud poſſum verè dicere, mihi jamdiu nihil fuiſſe moleſtius, quàm iſtius hominis glorioſas nænias perlegere. Nam hoc tædium erat devorandum, ſi voluiſſem illi ſeriò reſpondere: neq; me clàm eſt, quos fremitus ille liber ſit excitaturus, quòd hæc auſim in ipſorum regno. Itaque ni me Principes ſuo favore ſublevent, vereor ut ſubſiſtam, non tantum ob *Lutheranos*, quantum ob quoſdam titulo *Antilutheranos*, re *Lutheraniſſimos*, qui victoriam *Chriſto* debitam conantur ad ſe trahere. Opto sereniſſimę Celſitudini tuæ perpetuam felicitatem. Datũ *Baſileæ* Calend. Septem. Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterodamus Joanni Canio Canonico Curtracenſi S. D.

PRo tuo ſolito in me ſtudio gratiam habeo maximam. Quòd pecunia tamdiu manſit apud *M. Laurinum* mihi luculento damno fuit, quod tamen nulli poſſum imputare, niſi moribus aulæ. Si fuiſſet apud *Schetum*, ille curâſſet nè quid detrimenti caperem. *Petrum Barbirium* arbitror irato *Mercurio* natum, qui tot annos verſatus in aulis monarcharum, Cæſaris, *Romani* Pontificis, idq; apud *Hiſpanos*, ubi glebæ fluviique ferunt aurum, tamen nudus ad nos redierit. *Nicolaũ Barbirium* enatâſſe ſalvum non meâ tantùm causâ gaudeo. Nam ſcribis hoc meâ quoque referre. Tibi precor omnia tuis digna virtutibus. *Barbirius* mihi debet bonam pecuniam, optârim ut maturè diteſcat, quo poſſet ſolvere. Datum *Baſileæ* octavo Calend. Septemb. Anno M. D. XXVII. Epiſt. 48.

Poſthac ſi commodè potes, nè cui des pecuniam, niſi cui juſſit *Eraſmus Schetus*. Is rectiùs curabit, ut quàm minimo diſpendio ad me perveniat homo non optimè latinus, ſed tamen optimæ fidei.

Eraſmus Rot. Joanni Cochleio S. D.

SCiebam errore factum de mutato editionis ordine, & ſi ſtudio factum eſſet, res levioris eſt momenti, quàm ut ob id minùs jucundus ſis amicus, tantum abeſt ut ſim offenſus. *Thomam Morum* tibi factum amicum gaudeo. Decet enim, ut ſi juxta proverbium amicorum communia ſunt omnia, ſint amicorum & ipſi communes amici. Quòd peninſulam *Cymbricam* cogitas, precor ut bene vertat. Iter perlongum eſt, & gens fera dicitur, & inſtat hyems. præterea Cæſar molitur generale Concilium. Habeo libellos quibus continentur omnia acta inter Cęſarem, *Gallum*, *Venetos*, & Pontificem, excuſa *Compluti* per *Cancellarium Mercurinum*. Verùm ſi te urget res & allicit bona ſpes, mitiùs feram tui deſiderium, quem tamen mallem abeſſe propiùs. Si epiſcopi pugnarent pro regno *Chriſti* non pro ſuo, alacrioribus animis capeſſeremus hanc militiam. Et tamen interim compeſcenda eſt improborum ſeditioſa temeritas, donec Deus afflet Principum animos. Horum tumultuum nullus unquam erit finis niſi quædam mutentur, ſed ea ſunt ejuſmodi ut nulla ſpes ſit fore, ut recipiant. Quare tibi nihil in iſto negotio poſſum conſulere, niſi ut ſpectes non hominum, ſed *Chriſti* negotium, magiſque ſis intentus ſervandis hominibus, quàm puniendis. Plura literis committere nec vacat nec tutum eſt. Bene vale frater & commilito in Domino chariſſime. Datum *Baſileæ* octavo Calendas Septembris, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo. Epiſt. 49.

Optimo *Nauſeæ* multam ex me ſalutem dicito.

Deſ.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Bilibaldo Pirkhemero S. D.

Epiſt. 50. VIR clariſſime, Opinor *Franciſcum Delfum* apud te fuiſſe, talemque compertum, qualem depinxeram. Ab ejus abitu redditæ ſunt mihi tuæ literæ, ſatis & alacres & copioſæ, quæ mihi triſtitiam omnem abſterſêre, quam ex prioribus illis literis, quas aborta tibi paralyſis interruperat, B conceperam. De fide amicorum etiam poſt illam meam querimoniam, talia comperi, ut totam ancoram ſacram & non ſacram fixerim in *Chriſto*, qui ſolus nec vult nec poteſt fallere. Homines mirum quàm interdum ſimulent & diſſimulent, & ſi qui ex animo bene volunt, immane quàm hoc eſt temporarium, quàm levi occaſione totus ille favor vertitur in odium? Ibi quàm tenax offenſæ memoria, quàm profunda beneficiorum omnium ob- C livio. Sunt qui prodeſſe ſi velint nihil poſſint, quũ lædere nemo non poſſit: Sunt qui dum imprudenter prodeſſe ſtudent, lædunt maximè. Cum talibus amicis nobis res eſt, quod quidem mihi tecũ commune eſſe doleo, moderatiùs laturus, ſi mihi proprium eſſet incommodum. Mones autem, & prudenter & amanter, ut horum mores boni conſulam, ni malim in ſolitudinem aliquam demigrare. Humana vitia facillimè condono amicis, Capitales perfidias ab iis in quos fui cumulatiſſimè benefi- D cus, devoro quidem, ſed non ſine tædio. Abſit autem ut tale quicquam de te ſuſpicer. Quanquam novi quoſdam huic rei natos, dirimendis bonorum amicitiis. Facilè boni conſulo quæ ſcribis de *Oecolampadiano* negotio, modò tu probes quòd in eo quietem ago. Fueram orſus, ſed ilicò ſenſi me nihil aliud profecturum, quàm ut hic concitarem tumultum, rebus nimiũ ſuppuratis. Et jam nunc meditor fugam, nec video quò. In *Hiſpaniis* tantos tumultus excitârunt *μοναχῶν παῖδες*, ut nec Cæſaris, nec E Archiepiſcoporũ autoritas poſſit eos compeſcere. *Lutetiæ* Theologi quidam duce *Beddâ* moliuntur extrema *Lovanii* qui Princeps eſt hujus carnificinę mihi capitalis dicitur inimicus, ut eſt bonis omnibus. In *Anglia* invitat amantiſſimè, tum Rex tum Archiepiſcopus *Cantuarienſis*, ſed plurima ſunt quæ me deterrent ab ea inſula. Verùm quorſum attinet hæc deliberatio? quum hæc valetudo non patiatur ullam profectionem, quum ægrè domi tuear vitam, ſi tamen hoc eſt vitam & non potiùs ani- F mam agere. An *Philippus* adfuerit *Luthero* adverſus *Diatribam* necnè, meâ quidem haud magni refert. Articulos rurſus hic excuderunt. Videtur *Lutherus* nonnihil adulari ſuo Principi. Ubicunque regnat *Lutheraniſmus*, ibi literarũ eſt interitus. Et tamẽ hoc genus hominũ maximè literis alitur. Duo tantùm quærunt, cenſũ & uxorem. Cætera præſtat illis Evangeliũ, hoc eſt, poteſtatem vivendi ut volunt. Regis *Ferdinandi* res ſat pulchrè habent in *Ungaria*, ſi liceat per Turcam. *Urſinus Velius* jam con- G ſcripſit librũ de rebus ab eo geſtis. *Anabaptiſtas* potiſſimùm ſuppliciis terret, qui tollere dicuntur omnem principatum. Calculus meus verſus eſt in calcem, cujus magnam vim quotidiè ejicio, ſed tolerabili cruciatu. Divino malum conceptũ ex vino & ſaccaro, quorum utrunque venefici calce opinor temperant. Utinam tibi pro iſta aqua quâ vitam quemadmodũ ſcribis ſuſtentas, contingat ambroſiæ ſuccus, qui te reddat immortalem, ut patriæ A quàm diutiſſimè prodeſſe queas. *Dureri* vicem vehementer doleo. Arbitror te legiſſe locum in quo mentionem illius facio. Totum opus nunc abſolutum eſt. Fortaſſe dices eſſe coactius. Fateor, ſed non dabatur alia occaſio, & arbitror eum libellum qualis qualis eſt maximè volitaturum p manus hominum. *Clebergus* jampridem hinc abeſt, nec ſcio quid egerit. Me bis inviſit, abiens non ſalutavit. *Glareanus* hic nunc ſolus habet diſcipulos frequen- B tes. Deeſt homini ſors, nunc cogitur in diem vivere. Hactenus ad tuas literas, quas decimoquarto Februarii ſcripſeras. *Delphũ* apud te fuiſſe puto. Scire cupio quomodo tibi juvenis placuerit. Cæſaris epiſtolæ quam ad me dedit proximam, exemplum ad te mitto. Ex apologia quæ nunc prodit, cognoſces aliquam *Hiſpanicæ* tragœdiæ partem. Si *Lutherani* abſtinuiſſent ab Euchariſtiâ convellendâ, miſſâ abrogandâ, imaginibus tollendis, ac ſuos inprimis provocâſſent ad vitæ ſynceritatem, ſperari poterat C lætior exitus. Nunc *Lutherus* tacet, *Melanchthon* mitigat, ſed *ſero*, ut ais, *ſapiunt Phryges*. Bene vale. *Baſileæ*, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Lazaro Bayſio S. D.

ONerare laudibus immodicis ſi cui bene volunt, Epiſt. 5. adeo doctis ſolenne eſt, mi *Bayſi*, ut refellere, ſit agnoſcentis. Itaq; ſtatui poſthac quicquid eſt iſtiuſmodi, ſilentio concoquere. Gratus tamen eſt D mihi tuus candor, quẽ olim literis ſuis *Hermannus Phryſius* mihi depinxit. Quoniam recuſas quod abs te peto, recuſo viciſſim quod à me petis, ut in turbam eorum qui ſtudiorum meorum æmuli ſunt, recipiaris. Imò inter amicos primarios primas tenebit *Bayſius*. Nos noſtro ſeculo fabulæ partem egimus, nunc æquo animo cedimus felicioribus. Theologorum inconditos tumultus non queo ſatis admirari. Scripſi ſuper hac re ſenatui Parlamentari & ſacratiſſimæ facultati. Quòd aiunt, apud me E *Chriſtum* damnare vota, nil mirum, quum *Bedda* tot evidentiſſima mendacia mentitus ſit in uno libello. Si mavis iſtic edi libellum tuum *De vaſculis culinariis*, eo quòd adſis, & frons occipitio ſit prior, probo. Sin iſti ceſſant, curabimus hic excudi, modò mittas exemplar abs te recognitum. De vaſculis amplector bonam voluntatem Reverendiſſimi Cardinalis. Cæterùm quæſtor obliviſcetur, accuſabit aurifices qui fefellerint. Hic certè ſolent *ἀνδάνειν ξενίων* Principum famuli. Nè pilus qui- F dem vaſculorum acceptus eſt. Scribam ubi recepero. *Michael Bentinus* præmiſſâ uxore, uxoris matre & hoſpite quodam, adhæc & puero, quum paucis diebus in ſolis ædibus verſaretur, eâdem peſtilentiâ ſublatus eſt. Sequutus eſt illum protinus, is qui in caſtigandi vices ſucceſſerat. Nos verò reliquit & *Joannes Frobenius* mœrore meo immedicabili, nam uxor jam alteri nupſit. Gratulor tuis ſtudiis iſtum *Mæcenatem*, non minùs benignum quàm potentem; quem mihi tecum communem G eſſe factum gaudeo. Tuum erit ſubmonere ſi quid erit in quo poſſim illi gratum facere. Bene vale. *Baſileæ* Calend. Martias, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Alfonſo Verveſio S. D.

SI meâ causâ tantum laboris, tantũ invidiæ ſuſciperes, frater in Domino honorande, optimo jure Epiſt. 52.

te plurimi facere deberem, ni vir eſſem inſigniter vel excors qui non intelligerem, vel ingratus qui non agnoſcerem tam ſingulare tuũ in me ſtudiũ; nunc quum omnia tum facias tum patiaris, non tam mea cauſa, quàm ſtudio pietatis ac veritatis, multò pluris te facio, mi *Verveſi* chariſſime, fateorque me tibi longè plus debere, quippe qui ſic affectus ſim in hoc negotio, ut malim pietatem vincere quàm *Eraſmum*. Si *Chriſto* ceſſerit victoria, me victorem eſſe judicabo, poſteaquàm vicerit ea pars cui toto pectore faveo. Itaq; gratias ago duplici nomine, cũ meo cui tam amicam navas operam, tũ pietatis cujus cauſam graviter ac dextrè propugnas. Quin & recreor tuo de me judicio, quod falli, nè poſſim ſuſpicari, vetat iſta tua ſingularis vel integritas vel eruditio. Utinam ordinis tui modeſtiam imitarentur & cæteri, qui ſibi perſuadent, ſeſe & Chriſtianam religionem & exiſtimationis ſuæ dignitatem improbis obtrectationibus, ſcurrilibus conviciis, ac ſeditioſis vociferationibus tueri poſſe, quaſi non ſedeat in cœlis qui talia mortalium conſilia deridere ſoleat atq; ſubſannet. Ad articulos jam ante menſes ſex erat parata reſponſio, cujus aliquot exemplaria miſimus amicis. Inimicos ut modeſtiâ quoq; ſuperem, admones tu quidem amanter, ac mihi viſus ſum pulchrè moderatus ſtilum, primùm qui nullius ediderim nomen, deinde nuſquam debaccher conviciis, niſi fortè convicium non eſt, quum illi nominatim impingunt quòd pugnem adverſus divinitatem, dignitatem & gloriam *Chriſti*, & convicium eſt, quum eam appello impudentem calumniam. Iſtiuſmodi portenta nihil omninò civilitatis merebantur. Quod datum eſt, datũ eſt partim amicorum affectibus, partim modeſtiæ Chriſtianæ. Et tamen arbitror futuros, quibus hæc apologia videatur dentatior: Tantum honoris ſibi deberi putant. A nominibus edendis & ipſe abhorreo, nec me fugit quibuſdam id optabile eſſe, quovis pacto innoteſcere. Sed interim impunè debacchantur in nomen meum in publicis prælectionibus, in quibus effutiunt tam inerudita, ut ab adoleſcentibus rideantur. Monui literis unum atq; alterum, ſanctè dejerant à ſe nunquam niſi honorificè factam mei nominis mentionem. In hoc negotio ſic vigilant in multis regionibus *Franciſcani*, qui ſe vocant *Obſervantes*, ut ſatis appareat rem de compoſito geri. Nec tamen proficiunt, niſi quòd cordatis ac bonis indies redduntur magis inviſi, non ſine meo dolore, qui ſemper illorum integritati faverim. Hoc conſilium videtur illis mirè callidum, Clanculum ſubmovent libros meos è bibliothecis, etiam quos illis dono dederam clanculum obtrectant, in prælectionibus ſubinde perſtringunt, à ſcriptis abſtinent, ſcientes & mihi calamum eſſe. Nunc non eſt quà illos ulciſcar. Si urgeantur, negant ſe dixiſſe, aut aliter dixiſſe dejerant; quid illis facias? Poſtremò, qui non poteſt excuſari, aliquò relegatur ubi dicat atrociora, nec ullum tamen illorum unquam offendi in vita. Ex multis malis quæ *Lutherus* invexit *Germaniæ*, ſaltem hoc decerpit boni, quòd hoc hominũ genus habet aliquantò moderatius. Quòd ſcribis *Hiſpaniam* à ſectis immunem vivere ſub *Romano Pontifice*, vehementer gratulor, & hoc magis quòd experiar quanta ſit infelicitas tot opinionibus diſſecari. Quòd ſi quemadmodum vos vivitis ſub Pontifice, ita Pontifex cum ſuis viveret ſub *Chriſto*, optarem omnibus eandem felicitatem. Nunc multa vident, qui *Chriſti*

A gloriam verè diligunt ad quæ ſuſpirent. Quid enim aliud nunc licet? *Enchiridion* ab Archidiacono *Alcorano* verſum antehac ignorabam. Nec eſt ſcrupus eximendus. Idem ille ſentit quod ego, licèt aliis utatur verbis. Fatetur eos fremere nè comperiantur mentiri de me, ſi *Hiſpanicè* loqui cœpero. Hoc eſt quod ego voco invidiam. Vellem idem factum in *Miſericordia Domini*, in *Commentariis in Pſalmos quatuor*, in *Matrimonio Chriſtiano*, & in
B *Paraphraſibus* quæ non tractant contentioſa. *Declamationem in laudem Matrimonii* luſimus in exemplum generis Deliberativi. Quædam eruditis tantum ſcripſimus, quæ verti nolim; ſed ipſi ſcripſimus Archidiacono. Hæc ad epiſtolam Id. Decemb. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo ſcriptam.

Eraſmus Rot. Archidiacono Alcorano S. D.

C ETam longinquo non perferri quæ mittuntur, nihil miror vir ornatiſſime, quum frequenter intercipiantur, quæ mittuntur è proximo. Nullas abs te literas accepi præter has *Palentiæ* ſcriptas quinto Cal. Decem. anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo, quod certè meminerim: unum atq; alterum tuarum ad alios literarum exemplũ recepi, ex quibus abundè cognovi & quanto Chriſtianæ pietatis amore flagrares & quàm candidè nobis faveres, quod idem tamen ex amicorum
D literis compluribus didiceram. Pietatis in te ſtudium exoſculor, pro ſingulari tua in me benevolentia gratiam habeo, ut par eſt maximam. Quòd ſi judicio facis, ut facere non dubito, bona ſpes eſt te perpetuò tui ſimilem futurũ. *Enchiridion* noſtrum perq; eleganter *Hiſpanicè* loqui multorum literis cognoveram, cujus operâ id factum eſſet nunc primum didici. Nonnihil mihi hoc nomine placeo, quòd opuſculum illud vir tantus tuâ curâ dignatus ſis. Utinam autem tantum utilitatis adferret, quan-
E tũ optamus utriq; , non me pœniteret invidię, quę ſempe[illegible]onarum rerum comes eſſe ſolet. Quòd ſi vera prædicant tuæ ſimul & amicorum literæ, non ſolùm non doleo, verùm etiam gaudeo tibiq; gratiam habeo, non pro celebritate mei nominis, cui ſtudere te ſcribis, (malim enim omnium ignotiſſimus eſſe, quàm habere famam invidiæ fermento temperatam, & abſque invidia, quanta ſit ſarcina gloriæ, ſi tamen hæc eſt gloria ac non potius celebritas, plus ſatis expertus ſum:) ſed ꝓ favore pieta-
F tis. Cæterùm quando bene ſucceſſit, optârim juxta *Græcorũ* proverbium, quod monet, *Teſtudines aut non edendas eſſe aut edendas*, ut & alia quædam mea loquantur *Hiſpanicè*, duntaxat ea quæ conductura videntur ad pietatem. Quod genus opinor eſſe librum *De miſericordia Domini*, *De matrimonio Chriſtiano*, *Paraphraſes*, *Commentariolos in quatuor Pſalmos*, & ſi qua ſunt hujuſmodi, quæ, ꝑ commodum interpretem tractata, poſſunt conducere moribus hominũ. Nam hic quoq; nonnihil habet momenti
G interpretis dexteritas. Quædam ſcripſimus excitandis ſtudiis, nonnulla corrigendis vulgi judiciis, multa doctis tantũ legenda dedimus. De te nihil reſciverã, niſi ꝙ modò dixi. Tamen rumor adferebatur & ſcriptis & voce quorũdã, iſtic excudi *Colloquia*, & *Linguam*, & neſcio quæ alia, in quibus ut nihil ſit impiũ quemadmodũ arbitror non eſſe, tamen ſuũ quæq; locũ ac tempus habent. Veriſſimũ eſt ꝙ ad amicũ quendã prudenter ſcribis, quoſdam

qui

qui victoriæ ſpem collocârunt in maledicentia, nolle *Eraſmum* loqui vulgatâ linguâ, nè deprehendatur illorum vanitas, qui clanculum & apud idiotas facundi ſunt. Et hinc illorum fremitus. Igitur in re conſentimus, quanquam autorem verſionis antehac non noveram. Et ſi noviſſem, non dubitâſſem de ſtudio. In *Gallus* quidam vir bonus, doctus & magnus idem tentavit, ac prorſus eodem, ni fallor, animo, ſed parùm bene ceſſit tum illi tum mihi: Nam ille bis periclitatus eſt de capite, ac planè perierat monachorum clementiâ, ni rex illi ſubveniſſet: ego adhuc cum Theologis, imò potius cum *Beddaicis* gladiaturam exerceo. In uno *Bedda* ſunt tria monachorum millia. Nuſquam non ſunt improbi monachorum greges, nuſquam tamen hoc potuerunt, quod potuerunt in *Hiſpaniis*. Quæ res facit ut non liceat vobis abſolutam gratulari felicitatem, cætera ſat fortunatis. De exomologeſi quod mones amanter, recipio me facturum primâ quâque occaſione, quanquam id jam toties à me factum eſt, & priuſquàm exiret ille libellus, & poſteaquàm editus eſt. Non conſiderant homines quid illic ſuſceperim tractandum, nec quibus, quo tempore, quâ regione ſcripſerim. Quid autẽ proficiet appendix ſi non legetur, aut ſi ſtudio calumniandi legetur? Quid illic agatur neſcio, hic plures ſanavit ille libellus, quàm aliorum ſcripta qui ſibi videntur impenſiſſimè favere confeſſioni. Morem tamen geram tuo conſilio. Dominus te ſoſpitet in omnib⁹ vir clariſſime. Datũ *Baſil.* Idus Mart. Anno M.D.XXVIII.

Eraſmus Rot. Gratiano Hiſpano S. D.

Epiſt. 54. EOdem tempore duas epiſtolas tuas accepi, *Gratiane* gratiſſime, ſed perbreves & eâdem fermè ſententiâ. Altera diem habebat Calend. Decemb. altera v. Idus Januar. Duas illas priores ſcito mihi nondum eſſe redditas: Opinor venturas. Clariſſimum virum *D. Joannem Emanuelem* jam pridem fama mihi commendavit, prudentiâ ſingulari præditum, ſuóque merito tum gratiâ tum autoritate plurimùm in aula Cæſarea valentem. Cujus in me favorem animumque propenſum libenter amplector. Si quid erit in quo putabis me poſſe illi quicquam gratum facere, non gravaberis ſubmonere, ſenties voluntatem certè paratam. Quod ſcire cupis de ætate, arbitror me nunc annum agere, in quo *M. Tullius* deceſſit. Valetudo mediocris eſſet, ni tot annis res eſſet cum calculo. In diem vivo, paratus de præſidio decedere, quandocunque vocârit Imperator. Herum tuum ex me ſalutabis & amanter & reverenter. Bene vale. *Baſileæ.* Idus Mart. Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Rot. Joanni Maldonato S. D.

Epiſt. 55. SCito tuam epiſtolam prolixam menſe Septembri, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto ſcriptam, quâ rerum iſtic geſtarum texis hiſtoriam, mihi redditam eſſe, ac fuiſſe multis nominibus gratiſſimam, cui reſponſum eſt à me copioſè. Verùm intelligo tibi querelam iſtam, de non perlatis quæ traduntur, cum multis eſſe communem. Miſiſſem rurſus exemplar, ni jam ſerùm eſſet, & fortaſſe jam recepiſti. Mittam tamen ſi poſtulas. Depingis unum veteratorem, quales utinam eſſent pauciores, nunc hominum iſtiuſmodi nuſquam non abundant [illegible]. Illud demiror, iſtic illis tantum licere, quantum adhuc alibi nuſquam licuit. Nos pietatis cauſam animo ſyncero peragemus uſque ad extremum halitum, de exitu viderit *Chriſtus*. Nos hinc adornamus ſarcinas. *Jacobum Oſorium* pariter redamare poſſum, quid præterea gratiæ poſſim reponere non video. Eſt autem non meo tantùm ſed omnium amore digniſſimus, qui majorum ſtemmatis, & literarum & pietatis ſtudium adjunxerit, & his omnibus pulcherrimum impoſuerit colophonem, gloriæ contemptum. Habes epiſtolam αὐτόγραφον, pro utriuſque noſtrûm animo perbrevem, pro meis occupationibus ſatis prolixam. Bene vale. Datum *Baſileæ* Idus Mart. Anno M. D. VIII.

Oſorio amabili ſalutem ex me plurimam.

Eraſmus Roterodamus Nicolao Vario Marvillano S. D.

NEgabas eſſe quod ſcriberes, imò multum eſt *Epiſt.* 56. mihique gratiſſimum quod ſcribis iſtic fauſta feliciáque eſſe omnia, quodque ſummo conſenſu negotium literarum gnaviter agitis. De diſſidio nihil eſt, neque delationis neque ſuſpicionis, niſi quod ex veſtris literis conceperam. Subvereor tamen nonnunquam, nè tua libertas quam tibi naturâ inſitam eſſe video, præbeat aliquam offenſionis anſam, iis quibus ad lædendum nihil deeſt præter occaſionem, ut habet vetus proverbium. Audio & *Joannem Campeſtrem* ſimili candore præditum. Hîc eò ſum timidior, quod toties expertus ſum quantum malorum animi mei ſimplicitas, linguæque libertas mihi conflaverit. Cæterùm hanc meam ſolicitudinem vanam eſſe gaudeo. Evangelicos iſtos, quum aliis multis, tum illo nomine præcipuè odi, quòd per eos ubique languent, frigent, jacent, intereunt bonæ literæ, ſine quibus quid eſt hominum vita? Amant viaticum & uxorem, cætera pili non faciunt. Hos fucos longiſſimè arcendos cenſeo à veſtro contubernio. Satis jam diu audivimus Evangelium, Evangelium, Evangelium, mores Evangelicos deſideramus. Quàm iſtic monachi muti ſint neſcio. In *Hiſpaniis* vocales ſunt plus ſatis, nec deſunt alibi qui blaterent, præcipuè nudipedes quidam; quid illos ſtimulet neſcio. Sed ſibi ſuo jumento accerſunt malum. Bene vale. Datum *Baſileæ* decimo quarto Cal. April. Anno M. D. XXVIII.

Salută *Mierbekanum*, *Reſcium* & *Campenſem*, ipſum etiam *Goclenũ* ſi fortè non vacabit ſcribere.

Eraſmus Rot. Joanni Cochleio S. D.

QUod tuâ ſedulitate curatũ eſt abs te de *Tertulliano*, & *T. Livio*, ſtudiũ tuum & animi promptitudinem exoſculor, quanquam jam de utroq; certum reſponſum acceperamus. Hinc enim colligo, quantâ cum alacritate ſis obiturus ſi quid incideret ut tuo opus eſſet officio. *Emſerus* mihi ſemper præſtitit ingenuum amicum, in cujus locũ quando ſuccedis, confido fore ut in uno te *Emſerũ* & *Cochleum* habeam. Illuſtriſſimi Principis erga me favorem non deſines alere. Eſt enim ut humaniſſimus, ita judicii non vulgaris. Quoniam interdum ad moderationem invito, viſus ſum illi nonnunquam parùm fortiter *Anti-Lutheranus*. Verùm aliter ſentiret, ſi penitus nôſſet conſilii mei rationem. Et fortaſſis rerum exitus docebit me *Epiſt.* 57.

 Chriſti

Chriſti negotium animo ſincero tractâſſe, pro mea quidem ſapientia. Si quid illinc ad me ſcribis, etiam atque etiam vide cui committas literas. Ab iſtis enim erronibus Evangelicis intercipitur quicquid ad me ſcribitur. Imò quidam fingunt ſe rectà ire *Baſileam* ad *Eraſmum*, & ultrò offerunt perferendi officium; mox acceptis literis abeunt in malam crucem. Proinde ſi quid eſt rei ſeriæ, ferè mitto famulum aut alium bene notum in hoc ære conductum. *Simoni Piſtorio* viro pio, candido & amico multam ex me ſalutem dices. Bene vale frater & amice in Domino chariſſime. Datum *Baſileæ* decimoquarto Calend. April. Anno milleſimoquingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Roterodamus Georgio Duci Saxoniæ S. D.

Epiſt. 58. SEreniſſime Princeps, Librum *Hyperaſpiſtæ* ſecundum unà cum literis redditum eſſe gaudeo, magis autem gaudeo tuæ illuſtriſſimæ celſitudini non diſplicuiſſe. Nec laborum nec contumeliarum me tæderet, ſi viderem aliquem eximium fructum exoriri. Mihi ſufficit *Chriſtus* ad omnium compenſationem, quæ poſſunt in hac vita accidere. Accepi *Lutheri* literas ad illuſtriſſimam celſitudinem tuam, & illius ad illum Latinè verſas. Rurſus *Emſeri* reſponſionem adverſus *Lutherum* Latinè verſam. Nullas accepi literas ad quas non reſponderim. Sed non omnia perferuntur, quæ traduntur: Id quod nimium ſæpe experior, non ſine gravi meo incommodo. Qui has reddidit, habebat epiſtolam tuæ celſitudinis ad *H. Eppendorpium*, cujus inſcriptio habebat *Baſileæ* nomen, quum ille jam annis aliquot agat *Argentorati*, nec unquam interim viderit *Baſileam*, id quod te fugere demiror. *Emſerum* nobis ereptum doleo, ad feliciora tranſlatum gaudeo. Scripſimus ante paucos dies, ſed paucis. Premit enim nos præter alia divus *Auguſtinus*, qui nunc totus excuditur cum ſumma dignitate. Naſcuntur indies novæ tragœdiæ, quis ſit exitus futurus neſcio. Licet optima precari, nec quid aliud nobis ſuperſit video, rebus undiquaque turbatiſſimis. Illuſtriſſimam celſitudinem tuam cupio quam optimè valere, cui me totum addico dedicóque. Datum *Baſileæ* decimo ſexto die Januarii. Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Hermanno Comiti à Novaquila S. D.

Epiſt. 59. QUàm malè timui nè te abſorberet *Hiſpania*, tam vehementer gaudeo quod nobis redieris, non ſolùm incolumis, verumetiam proſperiore valetudine: ſic enim accipio, quanquam quod accidit juxta *Caletum*, ſi tamen accidit, permoleſtum eſt. Libellum tuum à me diligenter lectum opinor tibi redditum unà cum literis meis. Nam tu quidem fueras ingreſſus iter, tamen famulus tuus aiebat ſe celeriter ſequuturum. Non dubito quin apud *Hiſpanos* acceperis pſeudomonachorum tragœdiam, de quâ ſcire cupio ſi quid habes. Per hunc poteris tutò ſcribere. Eſt enim à nobis propriè miſſus ut eat *Antuerpiam* & huc recurrat. Abſit ſiniſtrum omen, ſed tamen quæ videmus hic rerum præludia, neſcio quid tempeſtatis minitantur. Nec video quò fugiam. Et Regis & Archiepiſcopi literis amantiſſimè ſcriptis invitor in *Angliam*; ſed illic non video mihi ſedem commodam. Hoc vere fortaſſis vos inviſam. Si fors aberis *Coloniâ*, cura ut illic tuas hic reperiat literas, neque enim diu commorabitur in *Brabantia*. Rex *Ferdinandus*, ut fertur, evulgavit edictum, non dicam injuſtum ſed certè ſeverum. Opto quidem ut optimo Principi ſit feliciſſimum. Sed opto magis quàm ſpero. Bene vale vir clariſſime. *Sobium* exoculatum valde doleo. *Baſil.* tertio Nonas Jan. M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Georgio Epiſcopo Brixinenſi S.

Epiſt. 60. EX *Hieronymo Viromandi* doctis juxta ac humanis literis, Illuſtriſſime Princeps *Georgi*, nec vulgarem nec ſimplicem cepi voluptatem. Primùm quòd intelligerem iſti præclaræ indoli tuæ, rebus ſummis natæ, *Caroli* Cæſaris ac *Ferdinandi* Regis non tam favore quàm judicio, datam provinciam, in quâ proferres, exerceres, explicares eximias ingenii naturæque tuæ dotes. Siquidem Magiſtratus, ut habet *Græcorum* proverbium, virum arguit, quemadmodum in bello dilucet boni ducis virtus, in tempeſtate naucleri peritia. Quanquam nihil addubito quin iſta mens tam excelſa, tam integra, tam pia majoribus ſit deſtinata negotiis, idque decreto numinis res hominum æterno ſuo conſilio moderantis. Sed iſtud indolis tuæ tyrocinium eſſe voluit, atque, ut ita loquar, ædilitatem, primum videlicet dignitatis gradum, in quo poſteaquam egregium tuæ virtutis ſpecimen dederis, mox ad præturam, hinc ad conſulatum, hoc eſt, ad ſummæ dignitatis faſtigium, non modò Regum judicio, ſed omnium conſentientibus ſuffragiis eveharis. Interim gratulari libet, ampliſſime Præſul, quum tuæ celſitudini tum verò multò magis ipſi ditioni regiæ, cui in tantis procellis, tantáque rerum omnium tempeſtate contigerit egregius gubernator, qui non ſolùm autoritate, verùm etiam arte, prudentiâ, conſilio, valeat inconditos horum temporum motus componere. Tum autem & privatim mihi gratulor, tibi gratiam habeo, qui de meis qualibuſcumque ſcriptis tam amanter ſentias, tam candidè feras ſuffragiũ, tam ingennè patrocineris adverſus zoilos, quorum hiſce temporibus mira licentia eſt: denique tantum tribuas, ut mihi fortunarum quoque tuarum communionem deferas, ſi velim ad iſtam commigrare provinciam. Hîc agnoſco prorſus exoſculórque Cæſaris *Maximiliani* patris tui & benignitatem admirandam, & favorem propenſiſſimum erga pietatis ac bonarum literarum cultores: in quorum numero tuus candor mihi videtur aliquem tribuere locum; ego præter ſedulæ voluntatis promptique cônatus laudem, ſi qua debetur, nihil agnoſco. Verùm ut mihi nonnunquam placeo videórque felix qui tot Principum, Regum, Præſulum literis amantiſſimè ſimul & honorificentiſſimè ſcriptis toties ad haud quaquam aſpernandas conditiones invitor: ita rurſus fatum meum deploro interdum, ſimile quiddam patientes, quale *Tantalum* apud inferos perpeti narrant non otioſæ Poetarum fabulæ. Aiunt enim illi fame ſitique cruciato amnem potabilem infernè labrum contingere, poma ſupernè ad os porrigi, ſic tamen ut miſerè cupienti, nec cibo nec potu frui detur. In cauſa eſt non tam ætas, quanquam & ipſa ingraveſcens, quàm valetudo pluſquam vitrea, quæ tamen

tamen hactenus moderante me magnis ſtudiorum laboribus ſufficit, quibus exhauriendis vix robuſtus juvenis par eſſe queat. Alioqui non abhorrebat animus ab hac civitate permutanda, cujus tamen hoſpitio non incommodè ſanè, multis annis ſum uſus, ſed optârim eſſe pauciores qui novis opinionibus ſeſe dedidiſſent. Quamobrem non omninò recuſo quod offert tua benignitas. Diſpiciam quid ipſa res nobis conſulat. Neque enim quodvis cœlum, neque quodvis vinum aut victus B congruit huic corpuſculo. Alioqui ſub tam amico Principe vel meo ſumptu, quod vitæ reliquum erit peragere cupiam: eoque lubentiùs, quòd audiam non procul iſtinc abeſſe *Bernardum Epiſcopum Tridentinum*, cujus mirum quoddam erga me ſtudium jam non ſemel expertus ſum. Interim mihi non minus gratus eſt animus tuus, clariſſime Princeps, quàm ſi ſuiſſem uſus quicquid offert tua benignitas, quandoquidem voluntate tuâ propensâ fruor. Deum Opt. Max. precor, ut quòd Eccleſiaſticam C provinciam bonis avibus adiſti, id perpetuò velit eſſe fauſtum ac felix. Datum *Baſileæ*.

Eraſmus Roterodamus cuidam S. D.

Epiſt.61. QUemadmodum natura nullum creavit venenum, quin appoſuerit remedium, vir clariſſime: ita Deus improborum conatibus ſemper objicit aliquem, per quem non ſtatim liceat illis quicquid liber. Sunt enim aliquot eo ingenio, ut D non in aliud natos dicas, quam ut bonis faciant malè. Ex amici noſtri literis intellexi quàm amanter quàmque prudenter adfueris meo negotio; quod officium ſi mihi tantum præſtares, ingratiſſimus eſſem, ni tuam iſtam humanitatem & amplecterer & prædicarem. Nunc quum hoc operæ non tam mihi, quàm ſtudiis publicæque tranquillitati tribuas, etiam pietatem tuam exoſculor. Atque utinam contingat aliquando cum opportunitate facultas, ut tnis in me meritis ali- E quâ ex parte reſpondeam. Bene vale. Datum *Baſileæ*, quarto Cal. Mart. Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Joanni Card. Lotharingiæ S. D.

Epiſt.62. NE ſublimitatem tuam præfatione morer, dum nos hic pro viribus agimus ut extinctis diſſidiis Eccleſiæ ſua reſtituatur tranquillitas, *Natalis Bedda* nôvos molitur tumultus. Urit homi- F nem primùm, quòd liber quem in *Jacobum Fabrum* ſcripſerat, edicto regio ſuppreſſus eſt etiamſi non eſt ſuppreſſus: deinde quòd ego reſpondens & meam innocentiam & illius impudentiam ſic omnibus ob oculos poſui, ut in ſpeculo non poſſit evidentiùs. Itaque prorſus animo gladiatorio parat vindictam, non ſe purgans, quòd non poteſt, ſed eaſdem calumnias aliâ ſpecie rurſus ingerens. Habet in *Sorbonico* collegio quoſdam ipſi addictos, G nuſquam enim non habent ſimiles labra lactucas; alii vel territantur minis, vel odio contentionis quieſcunt. Interim *Bedda* cum ſuis ſatellitibus rem gerit ex animi ſui ſententia. Agitur fabula, *Eraſmi* nomine non *Fabri*, quum uterque petatur. Habet ſexcentas propoſitiones è Paraphraſibus decerptas, quod opus non ob aliud ſic odit, niſi quia plurimos excitat ad pietatem. Eas ut narrant ad facultatem defert, & in aliquot jam audio pronunciatum. Sed quomodo proponit artifex? Omittit quæ rem explicant, quæ calumniam excludunt, addit de ſuo quæ faciunt ad calumniam: proponit velut à me dicta hoc tempore, quæ dicuntur ab Evangeliſtis aut Apoſtolis, & ad Eccleſiæ primordia pertinent. Ita ſub meo nomine damnantur quæ *Chriſtus* & *Paulus* docuerunt. Nec immeritò. Nihil enim magis adverſatur *Beddæ* ſimilium ſtudiis, quàm Evangelicæ doctrinæ ſynceritas. His fucis imponi poteſt etiam eruditis & integris. Quumque ad pleraque reſponſum ſit evidentiſſimè, tamen ille ſic proponit, quaſi nihil omnino ſit reſponſum. His artibus ſperat futurum, ut excluſis libris meis, ipſe Deus habeatur. Hujus energia myſterii proficiſcitur à pſeudomonachis, qui bonas literas pejus oderunt, quàm ullam hæreſim aut magiam, utcunque diſſimulant. Ex his autem molitionibus, peſſimis è fontibus originem ducentibus, peſſimis artibus tractatis, quid aliud naſci poteſt, quàm ingens orbis malum? Qualis eſt arbor, tales ſint fructus oportet. Radix hujus arboris eſt peſſima, livor, odium, ulciſcendi rabies. Rami, improbitas, malicia, calumnia, impudentia, vanitas. Hi quos fructus porrigent, niſi venenatos? Id ut tutò faciat, admiſcere conatur ſuis intemperiis autoritatem collegii Theologici, quum ſaniſſima pars ejus collegii damnet & improbet hominis tumultuoſam impotentiam, ſi liberum cuique ſit quod ſentit dicere. Et ſi totum collegium talia judicia proferret qualia ſunt *Beddæ*, non ſine gravi autoritatis ſuæ jactura id faceret. Nec lubens elevarim ejus collegii dignitatem, ſed impietatis calumniam nemo pius debet perpeti. Proinde ſi Regia majeſtas iſtiuſmodi malitioſis conſpirationibus indicat ſilentium, ſimul rectè conſuluerit & regni ſui, & ſtudiorum & Eccleſiæ tranquillitati, quam non aliâ ratione melius tuebuntur, quam ſi proferant judicia doctiſſimis & optimis Theologis digna. Et ego ſanè malim bonas horas & operam, aliis in rebus collocare. Sudamus enim in *Auguſtino*, ut emaculatior juſtàque cum dignitate prodeat in manus hominum. Hoc officium ſi tua celſitudo præſtiterit, maximus tamen hujus beneficii fructus ad rempublicam pertinebit. Regia majeſtas ſic inſtrui poterit; nunc orbem undique diſſidiis eſſe ſectum, etiamſi nihil accerſamus: Id potius agendum ut æquis rationibus hæc mala ſopiantur, quàm ut privatis affectibus excitentur novi tumultus; magiſque convenire ut tam celebris facultas vires ſuas expromat in profeſſos hoſtes, quàm in commilitones ſuos, & medeatur omnibus quibus poteſt, potiùs quàm ut ſanos alienet; & hujus autoritatem oportere ſervire *Chriſti* gloriæ, non *Beddarum* privatis affectibus. Id nulli magis expedire quàm ipſi facultati. Calumniandi nullum eſſe finem, præſertim ſi ira & livor adhibeantur in conſilium. Poſtremò, non ſtatim damnandũ librũ, in quo erroris aliquid inveniatur, quum in probatiſſimis Eccleſiæ doctoribus complures inveniantur. Ad quoſdam lapſus humanos præſtat connivere, ex quibus agitatis crebrò major lues naſcitur. Jure mihi ſuccenſeret tua ſublimitas, ſi meum privatũ negotiũ ageretur. Commodum publicum ſat ſcio non negliget tua ſingularis pietas, cui precor omnia proſpera. Si plenius ſuper hiſce rebus edoceri voles, ex *Gervaſio* Theologo poteris rem omnem cognoſcere, cui & doctrina non vulgaris & judiciũ integrũ adeſt. Dat. *Baſil. Natali Andreæ* apoſtoli, Anno M.D.XXVII.

Eraſmus

Eraſmus Roterodamus Georgio Saxoniæ Duci S. D.

Epiſt. 63. ILluſtriſſime Princeps, Nihil erat hoc tempore magnopere dignum de quo tuam Celſitudinem interpellarem, ſed ad ſcribendum invitavit opportunitas tabellarii, tum certi, tum huc mox recurſuri. Quæ commoditas nobis nimium rarò contingit, quò minùs amittendam exiſtimavi. B Proximis autem nundinis miſimus Illuſtriſſimæ Celſitudini tuæ, ſecundum *Hyperaſpiſtæ* librum, unà cum literis, quæ an perlata ſint necne, nondum certò cognoſcere licuit. Vix enim dici poſſit quanta nunc ſit hominum in hujuſmodi negotiis tum improbitas, tum perfidia. Quare ſi tuæ Celſitudini non erit moleſtum, mihi magnopere gratum fuerit ſi dignabitur tribus verbis indicare, num reddita ſint quæ miſimus, deinde an probata ſint tuo judicio, quod apud me plurimùm habet ponderis. C *Non* enim *ejuſdem eſt parere & judicare*, quemadmodum ait *Socrates* ille *Platonicus*. Hoc unum ſcio, nihil unquam mihi fuiſſe moleſtius, quàm tam prolixæ conviciorum & gloriarum rhapſodiæ reſpondere, cujus vel lectionem devorare, patientis erat ſtomachi. Hæc tam nova tempeſtas, deſiderat aliquem inſignem artificem, qui prudentiâ, autoritate & ingenio tantos componat motus. Qualem adhuc prodire neminem & miror & doleo. D Theologi tot ſyllogiſmis, tot problematibus inſtructi, tantùm, ut apparet, intra ſcholæ parietes Theologi ſunt. Nunc certè ſi unquam aliàs tempus erat, reconditam illam & humanâ majorem ſapientiam proferre. Porrò, Epiſcopi quidam videntur aliud agere, Monachi plerique de ventre ſolliciti ſunt magis quàm de Evangelio. Cæſar & *Ferdinandus* videntur ad ſeveritatem velut ad ſacram ancoram ſpectare, & profectò huc provocant qui ſub Evangelii nomine quicquid libet, ſibi licere volunt; at vereor nè res cadat in deterius. E Prædandi ſtudium multos excitabit etiam in immerentes, & quiſquis habet aliquid, affinis erit periculo. Qui nihil habent, his erit bene, nimirum ex malis alienis, ut fit in bello. Atque hinc exiſtet omnium rerum confuſio. Si malum ſubitò tolli nequit, ſaltem arte mitigandum eſt ad tempus, donec morbus admittet medicantis manum. Durum eſt ſectionibus & cauteriis uti, quum penè major corporis pars occupata morbo eſt. Damnoſa medicina eſt, quæ plures, perdit quàm ſervat. F Si quod in utraque parte vitioſum eſt, prudenti moderatione tolleretur, autoritate conſenſúq; Principum, res opinor haberet minùs cruentum exitum. Oro ut is qui novit quid expediat generi mortalium, Principum animis inſpirare dignetur, ea conſilia quæ nobis veram pietatem cum ſancta concordia reſtituant, quando præter vota, nihil aliud nobis ſupereſſe video. Agit hic *Chriſtopherus Carlevitzaus*, juvenis præter imaginum commendationem, & eruditionem non vulgari, & morum ſenili quadam G maturitate ornatiſſimus, ut præter ætatem & faciem nihil habeat juvenile; ſic addictus honeſtiſſimis ſtudiis, ut quicquid voluptatis adoleſcentes alii ſolent ex conviviis, aleâ, & amoribus venari, hic totum ex libris petat. Quibus rebus, quoniam ſingularem quandam ſpem de ſe præbet, lubitum eſt tuæ ditioni gratulari. Ab hoc miſſus eſt, qui has perfert, per quem tua illuſtriſſima Celſitudo A dignabitur ſignificare ſi quid me ſcire volet, quam incolumem ac florentem tueatur Deus. *Baſileæ* tertio Calend. Januar. Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterodamus Georgio Smotzero, I. V. *Doctori* S. D.

ORnatiſſime Doctor, Ut quod accidit non mediocriter doleo, ita gaudeo caſum incidiſſe *Epiſt. 64.* B per quem id quod accidit reſciſcerem. Scripſit ad ſuos veteres ſodales *Rhætus Guardianus Franciſcanorum*, apud *Rubeacum*, faſciculum literarum mearum, *Thannis* in diverſorio publico repertum, eumque traditum in manus ſenatus ejus oppidi. Hoc cognito miſimus eò proprium nuncium. Per eum didicimus eas literas à ſenatu Præpoſito traditas, qui inſpiceret ſi quid ineſſet quod ad rempublicam attineret. Is Præpoſitus, nam hic adeſt, fatetur nihil omninò in eis repertum quod ullo C modo contingeret Principum negotia. Nihilo ſeciùs literas ad Concilium *Enſiſhenſe* fuiſſe miſſas; ſive hoc odio mei, ſive nimiâ quâdam diligentiâ, ſive inſcitiâ factum eſt, in præſentia non diſputo. Tot faſciculos epiſtolarum ac libellorum, & in *Angliam*, & in *Galliam*, & in *Hiſpaniam*; & in *Poloniam*, & in *Brabantiam* mitto quotidie, ac viciſſim accipio à Cæſare, qui me agnoſcit pro ſuo conſiliario jurato, à Rege *Ferdinando*, à Rege *Angliæ* ab Archiepiſcopis & Card. nunquam tamen incidit D caſus tam inauſpicatus. Non enim ſoleo literis committere, quod ullo modo turbet reip. commoda. Proinde quando nec ignotus ipſe, nec ad ignotos ſcribo erat hoc civilitatis, ubi literas à me profectas vidiſſent, ad me remittere, non quibuſlibet inſpiciendas exhibere. Saltem quum ſingula excuſſiſſent, nihil erat opus ad vos mittere, non ſolùm cum injuriâ meâ, verumetiam eorum ad quos ſcribo. Res enim ejuſmodi ſunt, ut mea magnopere retulerit perlata fuiſſe ſcripta, nec ullum E commodum hinc illis proficiſci poſſet, mihi verò ſummum eſſet incommodum, ſi per aliorum manus aberrarent. In mediis etiam bellis aliquid datur religioni literarum, præſertim ſi nihil eſt quod ad hoſtem pertineat. Sed utcunque hæc acta ſunt à *Thannenſibus*, te majorem in modum rogo, curet humanitas tua, nè hic nuncius iſtic diutiùs hæreat, ſed quicquid eſt chartarum, diligenter obſignatum ad nos referat, ut per alium eò perveniant quò volo. Ex oratione Præpoſiti *Thannenſis*, non F ſatis liquet quæ fuerint, ſed tamen conjicio eſſe faſciculum quem proximè commiſi cuidam *Antonio Bletz. Elvetio*. In eo erat epiſtola una ad Senatum *Pariſienſem*, una ad facultatem Theologiæ, una ad *Natalem Beddam*, una ad *Theologum Hiſpanum Sorbonicum*, una ad *Gervaſium Theologum*, una ad *Card. Lotharingiæ*, una ad *Lodovicum* dominum *Berquinii*, una ad *Germanum Brixium*, una ad *Livinum* quondam famulum meum, una ad *Archiepiſcopum Cantuarienſem*: erat libellus typis excuſus G ad *Archiepiſcopum Hiſpalenſem*. Erant duo codici ſi eodem argumento, alter ad Senatum *Pariſienſem*, alter ad facultatem Theologicam, & aliquot exemplaria alienarum epiſtolarum, ſi rectè divino. Precor ut huc omnia redeant, ſaltem illud quod in manibus veſtris reſidet. Sin eſt aliud quippiam, quæſo ut huc remittatur, quando ſcio nihil à me ſcriptum quod ad vos pertineat. Hoc officio reddes me tibi devinctiſſimum. Et ſi quid inciderit in quo

tibi viciſſim queam gratificari, ſenties hominem nec immemorem, nec ad referendum officium ſegnem. Hanc epiſtolam alteri addidi, quòd acceperam Præfectum iſtinc jam diſceſſiſſe. Quod ſi verum eſt, confido rem tuâ dexteritate facilè perfectum iri, præſertim quòd, quantum ad vos attinet, nullius ſit momenti. Bene vale. *Baſileæ* Natali *Joannis Evangeliſtæ*, Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterodamus Maximiliano à Burgundia S. D.

Epiſt. 65. CLariſſimum Principem patrem tuum, *Maximiliane* chariſſime, admodum puerum & novi jam olim & amavi, eò quòd præ ſe ferret indolem eximiæ manſuetudinis, minimèque ferocis, ac viciſſim illum ſemper expertus ſum animo in me propenſo. Ea benevolentia mutua una cum annis accrevit in utroque noſtrûm. Proinde mihi gratiſſimum erat, paterni erga me favoris memoriam tuis amantiſſimis literis refricari. Sed vehementiùs etiam gaudeo, quòd intelligo te patri etiamnum ſuperſtiti in hunc affectum ſucceſſiſſe. Siquidem epiſtola tua neutiquam impolita, ſpirat non ſolùm benevolentiam erga me minimè vulgarem, verùm etiam pietatem quandam, qualem vel filius debet patri, vel diſcipulus præceptori. Hanc opinor ex utriuſque parentis affectu traditam, nam & aviæ ſui chariſſimus, auxit *Joannes Borſalus*, vir juxta morum integritate ac literaturâ commendabilis. Quo certè nomine mihi videre felicior etiam regibus nonnullis. Habes enim domi, unde duo quædam præcipua bona conſequi poſſis: Pietatem erga Deum, quæ vel ſola beatum reddit hominem, ac liberalem eruditionem in omnem uſque vitam magno tum uſui tum ornamento futuram, non tibi modò, verùm etiam genti tuæ licèt imaginibus clariſſimæ, totique patriæ. Non parum decoris addes generi tuo, ſi huc contenderis, ut pietate boniſque literis nobilior ſis, quàm majorum ſtemmatis. Lucubrationes meas quibus oblectari te ſcribis, optârim eſſe tales, ut harum lectio tibi tantum adferat utilitatis, quantum iſta tua meretur indoles. Certè hoc conatus ſum, an aſſequutus neſcio, ut rudem ætatem non minùs ad pietatem allicerem, quàm ad eruditionem. Sed quod meis lucubrationibus deeſt, hoc facilè exæquabit ſarcietque doctiſſimi præceptoris induſtria. Precor autem *Chriſtum* Opt. Max. ut iſtam generoſam indolem tuam jam nunc velut in herba nihil mediocre pollicentem, omnibus dotibus Chriſtiano Principe dignis inſtruat ac locupletet. Hoc interim habe mei in te amoris chirographum, quo me convenire poſſis ſi quid fefellero. Ubi ſcribes patri, quæſo ut illi meo nomine ſalutem aſcribas, & diligenter & amanter. Datum *Baſileæ* decimo Calend. Septemb. Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterodamus Maximiliano à Burgundia S. D.

Epiſt. 66. CLariſſimum virum Principem *Veruenſem* patrem tuum, *Maximiliane* chariſſime, dum adhuc inter nutricum ſinus reperet & nôſſe cœpi & amare. Jam tum enim in illo relucebat generoſa quædam indoles, ac placidum minimèque ferox ingenium. Atque ille viciſſim non obſcuram be-
A nevolentis in me animi ſignificationem dabat. Is affectus inter nos cum ætate ſemper accrevit. Non eſſe vanum quod narro ſatis, opinor, declarabit epiſtola puero ſcripta, quæ tot jam annis in hominum manibus verſatur; nec dubito quin eam ſtudioſè legeris, nec legeris modò, verùm etiam igniculos quoſdam ad bonas literas ac pietatem ex ea conceperis. Quo mihi jucundius fuit ex optimi viri *Joannis Borſali*, tuæ pueritiæ formatoris, epi-
B ſtolâ cognoſcere, te ſic affectum tum erga literas honeſtiſſimas, tum erga me meaſque lucubrationes, ut videare non minùs in paterni erga me animi, quàm in paternæ ditionis hæreditatem ſucceſſor eſſe paratus. Hoc certè nomine gratulor optimo Principi, gratulor tibi, gratulor optimis ſtudiis, quæ claris ingeniis cordi eſſe cœperint, viciſſim & veſtras imagines illuſtraturæ, & illarum ornamentis illuſtrandæ. Nunc enim licebit eam ſperare felicitatem, quam *Plato* ſolet optare,
C quum Principum filii, prius educantur philoſophiæ quàm imperio. Precor ut *Chriſtus* Op. Ma. iſtam egregiam tuam indolem ſervet illibatam, ſemperque provehat ad feliciora. Scripſeram ante complures menſes, eæ literæ ſiniſtro caſu interciderunt neſcio quorum perfidiâ. Quam jacturam audio te permoleſtè ferre. Acceſsit hoc infelicitatis quòd hic periit archetypum. Occupatiſsimus, itaque vix hæc ex tempore ſcripſi, ſuperioris argumentum ex memoria retexens, brevi daturus co-
D pioſiorem epiſtolam ſi hanc velut arrabonem boni conſulueris. Vide nè aulicæ deliciæ tibi ſtudiorum & integritatis amorem excutiant. Bene vale. *Baſileæ* prid. Nonas. Januar. Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Ricardo Pacao S. D.

VIx me capio præ gaudio, vir ornatiſsime, Epiſt. 67. quòd audio te ex turbulentiſsimis illis nego-
E tiorum undis, patriæ dulciſsimæ, Muſiſque patriâ dulcioribus eſſe redditum. Gratulor autem priſtinis tuis ſtudiis & Hebraicas acceſsiſſe literas. Nunc te non morabor pluribus. Hunc *Quirinum* meum, quo nemo alius mihi ſervivit amantiùs, ob certa negotia emandavi in *Angliam*, quorum duo præcipua ſunt: Alterum, ut ſceleratiſſimi impoſtoris rapinis aliquando finem imponam; Alterum, ut quoniam *Archiepiſcopus Cantuarienſis* ſimulq; Regia majeſtas literis amantiſſimè ſcriptis me invi-
F tant in *Angliam*, diſpiciat cum amicis, an id commodè fieri poſsit. Nam hinc fortaſsis migrandum erit velim nolim. Utrunque cognoſcere poteris ex hujus juvenis narratione, quem tibi commendo, mi *Pacæ*, non ut famulum, ſed ut filium mihi chariſsimum, ſi quâ fortè in re fuerit opus officio tuo. Opto tibi perpetuam felicitatem. Datum *Baſileæ* decimo Calend. Mart. Anno M. D. XXVIII.

G *Eraſmus Roterodamus Joanni Ulateno* S. D.

QUòd pro Pronunciatione dicârim *Ciceronianum*, conſilio factum eſt; id arbitror tibi Epiſt. 68. probari: quòd autem ſeparatim excuſus non eſt, incuriâ typographorum factum eſt, ſed nihil refert. Opinor enim hos libellos frequenter ab aliis excudendos, tum id poterit corrigi. Hoc ſtudium

noſtrum

noſtrum tibi gratum eſſe ſummopere gaudeo.
Sed quid eſt obſecro quod minitaris, te poſthac
non fore pollicitis divitem? Quem quum totum
amicitiæ jure poſſideam, pariter omnia mea eſſe
duco, quæcunque domi poſſides. Ego, mi *Ulatte-
ne*, iſtum animum cuivis auro, gemmis omnibus
antepono, quare non eſt quòd iſta te cura ſollici-
tum habeat. Mittam libellum ſi queam commo-
dè. Sin minùs, facillimum erit unde libet parare
quod commune eſt omnium. Humaniſſimis pro-
ceribus amicis tuis, ac per te meis fac me diligen-
ter commendes. Tibi precor omnia læta fauſtá-
que. Datum *Baſileæ* 14. Calend. Aprilis Anno M.
D. XXVIII.

*Eraſmus Roterodamus Catarinæ Reginæ
Angliæ* S. D.

Epiſt. 69. GAudium & pacem à Domino noſtro *Jeſu
Chriſto*, Regina clariſſima, multò tamen pie-
tate, quam regni licèt ampliſſimi, conſortio feli-
cior, præclara quædam felicitas eſt apud homines
ex nobiliſſimis ſimul & potentiſſimis Regibus
prognatam eſſe, Regi florentiſſimo matrimonio
junctam eſſe, verùm hæc nihil ſunt ſi ad eximias
animi tui dotes conferantur. Illa contigêre non
ſolùm multis, verùm interdum & malis. Hoc ra-
riſſimum exemplum, fœminam in deliciis aulicis
natam & educatam, eâ fortunæ indulgentiâ, quæ
ſolet etiam bene inſtitutos mores corrumpere,
ſpem omnem, omne ſolatium, in ſacris precatio-
nibus, in divinorum voluminum lectione repone-
re. Hæc ſuut verè clara ſtemmata: hoc diadema
quod te glorioſam reddit coram angelis Dei. U-
tinam hoc exemplum à Regina petant ſaltem vi-
duæ, quæ dum oblitæ præcepti *Paulini* in deliciis
agunt, *viventes mortuæ ſunt*. Quid memoro vidu-
as? Utinam imitentur virgines, quæ mundi pom-
pis ac voluptatibus omnibus repudiatis, totas ſeſe
Chriſto ſponſo dedicârunt. Utraque debes ei qui
fons & autor eſt bonorum omnium, quique pro
ſua ineffabili benignitate facit ut ea quæ nobis
videntur mala, quia naturæ moleſta ſunt, juxta
Pauli doctrinam cedant in bonum iis qui diligunt
Deum, ſecundùm propoſitum illius vocati ſancti.
Quin interdum & animorum vitia, quæ verè ma-
la ſunt, divinâ quadam arte vertit vel in tutelam
vel in argumentum pietatis. Quiſquis autem ve-
rè diligit Deum, ſpei totius ancoram fixit, non in
ſterilibus rerum fluxarum arenis, ſed in ſolida nul-
liſque rerum undis mobili petrâ, qui eſt *Chriſtus
Jeſus*, ſponſus piarum animarum, ſic communis
omnium, ut nulli nuptæ ſuus ſponſus tam ſit pro-
prius ac certus, quàm ille eſt proprius ac præſens
ſingulis: in hujus ſinum quiſquis ſe plenâ fiduciâ
conjecit, omnemque ſolicitudinem in illum unum
tranſtulit, cui ſcit ſe curæ eſſe, is in mediis rerum
tumultibus & quietus eſt, & deliciis fruitur: De-
liciis, ad quas collata quæcunque mundus hic ha-
bet ſuavia, nàuſea mera eſt, ut ait ille. Igitur ani-
ma quæ ſe totam tradidit huic ſponſo, non mi-
nùs agit gratias in adverſis, quàm in proſperis.
Qanquam ſi vera loqui velimus, quid eſt adver-
ſum, niſi quod nobis obſtat ad æternam felicita-
tem properantibus? Quid proſperum, niſi quod
eò conducit? *Chriſtus* nobis & ſponſus eſt, & domi-
nus, & medicus. Sponſus, quia charitate noſtri per-
tractus in mortem, æterno fœdere nos ſibi, ſe nobis
A devinxit: Dominus, quia ſanguinis ſui precio nos aſ-
ſeruit à tyrannide ſatanæ: Medicus, quia ſervator
eſt, & ſolus efficaciter medetur malis hominum,
mortem depellens, vitæ reſtituens. Sæpe magis
propitius eſt, quum immittit amara, quàm quum
delinit dulcibus. Novit ille, quid expediat nobis,
nec ceſſat nec dormit in cura ſuorum. Nos ſæpe-
numero proſpera judicamus, quæ ſunt adverſiſſi-
ma: pro adverſis ducimus, quæ ſunt proſperrima.
B Noſtrum eſt obſequium, ſponſi judicium. Omnis
proſperitas ab hoc eſt, à quo niſi proficiſcitur, pro-
ſperitas dici non poteſt. Ab eodem piis venit ad-
verſitas, hanc nobis vertit vel in remedium, vel in
pietatis lucrum: illâ ſolatur infirmitatem noſtram
ut poſſimus ſuſtinere, hâc explorat coronátque fi-
dem noſtram. Humano quidem ſenſui blandior
eſt proſperitas, ſed ſæpenumero ſalubrior eſt atq;
etiam luctoſior adverſitas. Non eſt aditus ad cœ-
leſtem gloriam niſi per crucem. Communis eſt
C omnium via: ſive Reges, ut ait poeta Lyricus; ſi-
ve inopes ſumus coloni. Sua cuique crux tollenda
eſt. Hæc eò mihi ſcribuntur inclyta Regina, ut de
his tibi magis gratuleris, quæ ut ſunt lougè pre-
cioſiora, ita nec eripi poſſunt invitæ. Oportet vir-
tutem ſibi notam eſſe. Quum enim omnis virtus
ſit gratuitum Dei donum, quomodo tuebitur quod
accepit, aut quomodo gratias aget divinæ benigni-
tati, qui neſcit quid acceperit? Sponſus in *Canti-
cis* minatur ſponſæ, ni ſe cognoverit. Non ſe co-
D gnoſcit anima, quæ ſibi tribuit quod non habet;
non ſe cognoſcit, quæ ſuis aſcribit viribus, quod
ſponſi liberalitati ferendum erat acceptum; non
ſe cognoſcit, quæ ſe feliciorem putat hiſce com-
modis externis, quàm arcanis illis Spiritûs ſancti
donis; quæque graviùs angitur ereptis opibus cor-
poreis, quàm theſauri cœleſtis amiſſione. Sed quò
dilabitur calamus? gratulari decreveram, & admo-
nitor fio, quum ſciam ultrò currenti in pietatis
ſtadio, & in ſacrarum literarum campis aſſiduè
E verſanti, nihil opus eſſe vel calcaribus, vel moni-
tis. Si liber quem tuæ majeſtatis nomini dicavi,
promeruit ut ipſum digneris auribus oculiſq; tuis,
laboris hoc mihi feliciter ſuſceptum interpreta-
bor. Sin eſt quod offendat, non gravabor hoc e-
ditione proximâ corrigere. Dominus *Jeſus* fons
omnis lætitiæ perpetuo & incontaminabili gaudio
ſerenet animum tuum, inclyta Regina, & unicum
pietatis exemplum. Datum *Baſileæ*. Calend. Mart.
F Anno M. D. XXVIII.

*Eraſmus Roterodamus Franciſco
Dilſo* S. D.

SI tua *Ulyſſea* peregrinatio tibi feliciter ceſſit, Epiſt. 70.
quâ πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω, eſt
quod tibi magnopere gratuler. Hiſtoriam omnem
expecto per *Hieronymum Frobenium*, per quem tu-
tò poteris quidvis. Certum eſt omnia tentare cum
Berckmanno priùs quàm aggrediar extremam tra-
G gœdiam. Si dabitur opportunitas, hic exeras tu-
am rhetoricam, hominique perſuadeas ut malit
mecum officiis certare quàm malefactis. Nôſti lo-
cos & tractandi rationes. *Petrum Ægidium* ſalu-
tabis meis verbis diligenter, nihil enim erat quod
ſcriberem, præſertim quum tu multarum epiſto-
larum inſtar eſſe poſſis. Reverſo meo *Quirino Ta-
leſio* ad iter accingar. Expectabis hoſpitem, ſed
minimè gravem. Matri, fratribus tuis ac ſorori-
bus

bus precor læta omnia. Tu cura ſciam quid valeas. Datum *Baſil.* 15. Cal. April. An. M.D.XXVIII.

Eraſmo Sebeto me diligenter commendabis. Ei dabis libellum *De Pronunciatione* meo nomine. Quod ſcriberem nihil erat.

Eraſmus Theologo cuidam Hiſpano Sorbonico S. D.

Epiſt. 71. Recta conſilia Deus ſuo favore proſperat; perverſas hominum molitiones plerunque vertit in capita molientium. Jam multi ſunt anni quòd monachi quidam titulo, quum re nihil ſint minùs, me ſibi fingunt hoſtem, non ob aliud, niſi quòd ex refloreſcentibus bonis literis, eq; *Chriſtianiſmo* ſpirituali, priſtinum vigorem mediante, ſibi perſuadeant nonnihil decedere vel commodis ſuis vel autoritati, quum vix alii chariores ſint veri monachi, hoc eſt puriſſimi chriſtiani, quàm mihi. Iſti jam pridem mihi malè cogitabant, nec deerat juxta proverbiũ improbis aliud omnino quàm occaſio. Hanc illis porrexit apud *Hiſpanos*, ut ſignificant amicorum literæ, *Edvardus Leus*, illic Regis *Angliæ* nomine pacis legatione fungens, & præter ſui Regis animum excitavit exitioſiſſimum incendium. Idem olim egit *Lovanii*, totam illam, quod quidem in ipſo fuit, Academiam diſcordiæ veneno inficiens, re tam infeliciter geſtâ, ut nec meis inimicis placuerit, & ſuis etiam amiciſſimis ſupra modum diſplicuerit, exceptis pauculis idiotis, qui ſtudio non judicio ducebantur. Nec ad aliam rem ingenium illius natum, factum, ſculptúmque videtur, quàm ad ſerenda diſſidia. Quoniam autem meis apologiis neceſſariò declaráram hominis malitiam cum inſigni inſcitiâ conjunctam, annis aliquot ille preſſit dolorem, tamen interim moliens librum in me: non quo ſua defenderet, nec enim poteſt, ſed quo novas ingereret calumnias, idque adeo clam, ut apud *Anglos* nunc nemo mihi credat hæc ſcribenti quæ gerat in *Hiſpania*. Nec dubito quin per *Gallias* iter faciens virus ſuum apud malitiæ ſocios ſparſerit. In *Hiſpania* verò quum reperiſſet monachos quoſdam mihi malè cogitantes, communicare cœpit librum ſycophanticum, multò ſtolidiorem quàm fuerat ille prior: & fingit ſe velle edere. quod nunquam tamen facturus eſt; optârim factum. Illic erant tituli terribiles, *contra ſacro-ſanctam Dei trinitatem, contra Chriſti divinitatem, dignitatem & gloriam, contra Spiritus ſancti divinitatem.* Erant indices rem miris præſtigiis ob oculos ponentes. His rebus monachi ſuſtulerunt animos. Et primus impetus factus eſt in aula Cæſaris per *Dominicanos*. Is autoritate procerum preſſus eſt. Rurſus *Salamancæ* per *Franciſcanos*, vitæ, ut habentur, probatioris renovatus, tanto tumultu, ut aut victuri, aut in pugna occubituri viderentur. Clamatum in concionibus, blateratum in privatis colloquiis, publicitùs affixi articuli, provocatum ad diſputationem. noſti ejuſmodi tragœdiarum actus. Is motus ægrè per Cæſarem & Archiepiſcopos aliquot temperatus eſt veriùs quàm cohibitus. Tandem extitit *Petrus Victorienſis Dominicanus*, qui *Burgis* præſidens ſuo ſodalitio concionatorem agit, tuus ut audio germanus. Is tantâ vehementiâ orſus eſt fabulam, ut clamarent, *hic non audiendos neque Cæſarem, neque præſules, ſed Deo obediendum potiùs quàm hominibus.* Quid multis? Res omninò ſpectabat ad ſeditionem. Itaque viſum eſt Cæſari ac præſulibus, ut vociferari deſinerent, articulos exhiberent, ſi quos haberent adverſantes fidei. Interim abſtinerent à publicis clamoribus. Ægrè obtemperatum, ſed illud ſilentium privatis obtrectationibus abundè penſabunt. Ibi conſpirant ſeptem monachorum genera. Exhibiti ſunt articuli, non ſolùm impudentes & vaniſſimi, verùm etiam tractatu periculoſi ob imbecilles, qui nec apud *Hiſpanos* deſunt, vel ob *Judaiſmum*, vel ob *Paganiſmum*. Res agi cœpit, ſed mox negotium in furioſum exiit tumultum, tandem peſtilentia ſubitò oborta diremit ſynodum. Nec tu mihi pilo minùs charus es, quòd habes fratrem hujus negotii ducem. Ex amicorum enim literis intelligo te virum eſſe ſingulari & doctrinâ & æquitate præditum, ſperóq; futurum, ut fratrem ad ſaniora conſilia revoces. Porrò, non dubito quin qui in *Hiſpania* hanc ordiuntur tragœdiam, iſtius collegii clam implorârint auxilia, quo conjunctis copiis vi opprimatur *Eraſmus*. Hoc conſilium inprimis quàm non ſit animi Chriſtiani perſpicit tua prudentia. Ac de me quidem levis fortaſſe jactura fuerit. At vereor nè hinc novum aliquod oriatur diſſidium, quum ego ſemper pacis concordiæque fuerim & patronus & hortator. *Sutor* & *Bedda* ſibi perſuadent *Eraſmum* hominem eſſe nihili. At is in omnibus regionibus habet ſibi plurimos etiam potentes ſtudiis ſuis devinctos. Ineptum quidem dictu, tamen dicendum. habeo ſcrinia plena Regum, Cæſaris, Card. Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, Ducum, Magnatum & eruditorum literis amantiſſimè ſcriptis. In *Hiſpania* verò quoſdam adeo fervidos patronos, ut coactus ſim illis ſcribere, nè contentione ſtudiorum moveant exitiale diſſidium, ſinant potius *Eraſmum* fluctibus dedi, fortaſſis à ceto quopiam excipiendum. Ex quantulis initiis, quanta videmus oriri incendia! In *Hiſpaniis* hactenus tranquilla res erat, & ſummo otio florebant ſtudia. Nunc hanc tempeſtatem per *Leum*, ut ſcribunt, invexit manachorum improbitas. Nec interim aliud lucrifaciunt quàm odium bonorum & riſum. Ex tam malis fontibus, quid boni poteſt oriri rei Chriſtianæ? *Leus* quovis pacto molitur vindictam. Idem eodem ſpiritu agit *Bedda*. Non reſpondet ad quæ oportuit, ſed ad eoſdem articulos aliter digeſtos redit, credens omnia fore proſpera, ſi veſtra cenſura damnârit aliquot: nec cogitat quàm parùm nunc orbis tribuat iſtiuſmodi cenſuris, multò minùs triburuturus. ſi perſpexerit tam malitioſa judicia, quàm ſunt *Lei* & *Beddæ*, cujus furori collegium veſtrum mederi decuit magis quàm inſervire. Quid enim illum pudet, qui talem librum dedit orbi legendum, non expectato Collegii judicio? Nec juſſus premere preſſit, ſed eluſit Regis edictum, curans ut in *Germaniam* ſpargeretur, & iſthic clam diſtraheretur. Ad hæc, quum meæ ſupputationes ob oculos omnium poſuerint hominis inſcitiam cum pari malitia conjunctam, non cogitat de purgando, ſed articulos aliquot decerptos ex acervo calumniarum & *Gallicè* verſos, miſit in aulam regiam, quos in hoc delegerat, ut proceres, mulierculas, denique totam *Galliam* in me concitaret, quemadmodum calumniatus antea fuerat titulum *Angliæ* Regi tributum. Nunc eoſdem articulos vobis ingerit, ſcilicet in ordinem digeſtos, ut novi videantur, perinde quaſi nihil ſit reſponſum. Hæc quum malitioſis artibus, ac perverſis

A verſis animis gerantur, quid obſecro poſſunt gig-
nere niſi magnum malum? Quod nè oriatur, ſe-
dulò quidem enitar, certè illud efficiam nè mihi
poſſit imputari. Non enim rependam malum ma-
lo, neč meum privatum dolorem, publico Eccle-
ſiæ detrimento ulciſcar. Impietatis uti crimen non
admittam, ita calumniam non feram. At finge
me nec velle, nec poſſe quicquam contra niti;
non deerunt tamen qui rem hanc rapturi ſint in
occaſionem ac materiam contentionis. Quid au-
B tem eſt Chriſtianiſmus, ſi pax abſit? Ubi verò pax,
ſi abſit charitas? Quæ porrò charitas, ubi cuncta
rantis odiis, tantis conviciis tam impudentibus &
indoctis calumniis geruntur? Videmus ex quan-
tulis initiis, quantæ tempeſtates exoriantur, quàm
facilè jacens malum moveatur, quàm difficilè
motum conſopiatur. Hoc graviſſimum *Lutheri*
incendium unde natum, unde huc progreſſum, niſi
ex *Beddaicis* intemperiis? *Martinus* propoſuerat
Aphoriſmos diſputandos de Condonationibus
C Pontificiis. Eas non minùs impiè quàm impuden-
ter deprædicabant prochotyranni quidam qui ſpe
lucri nihil non audent. Horum intemperiis *Luthe-
rus* oppoſuit ſua problemata. Indignabantur quo-
rum res agebatur. Miſſa ſunt ad *Leonem* X. Reſ-
pondit *Sylveſter Prieras* tam feliciter, ut ipſe pon-
tifex indixerit illi ſilentium. Succeſſêre quorun-
dam monachorum vociferationes apud populum,
nihil habentes in ore præter hæreſes blaſphemias
& ſchiſmata. Viſa narro. Nulla res magis conci-
D liavit omnium favorem *Luthero*. Quòd ſi de Con-
donationibus ſobriè, ſicut erant propoſitæ diſpu-
tatum fuiſſet, nunquam hæc lues ſic occupâſſet or-
bem. Quid autem tam piè, tam circumſpectè ſcri-
ptum eſt, à quoquam, quod non queat calumniari,
qui mentem habeat qualem ſpirant ſcripta *Beddæ*?
Nos ſcripſimus ſtilo non rhetorico, ſed paulo mun-
diore, non quod ſcholaſticum damnemus; habet
& ille ſuum uſum; ſed ille nec ubivis congruit, nec
omnibus arridet. Studuimus & politioris litera-
E turæ ſtudioſos, velut eſcâ quapiam ad amorem
ſacrarum literarum allicere. Jam *Bedda* talem
phraſim non intelligit: Hoc ipſa res clamitat. Non
eſt opus argumentis. Deinde in paraphraſi ſerva-
mus decorum perſonæ loquentis, nec reſpicimus
ad hæc tempora, ſed quod *Chriſtus*, aut Apoſtoli
ſuis temporibus docuerunt, conamur explanatiùs
dicere. *Bedda* quæ rhetoricè dicta ſunt examinat
ad dogmata ſcholaſtica, imò *Sorbonica* quæ illic
quotidie naſcuntur nova; nec agnoſcit tropos, nec
F perſonas, nec tempora. Quid hoc calumniandi
ſtudio perverſius? Sceleratius etiam eſt quòd de-
cerpit hinc atque hinc mea verba, prætermiſſis
arte, quæ meam ſententiam explanant, & exclu-
dunt calumniam. Interdum pro meis verbis ſup-
ponit ſua, prætermittit, addit, utcunque viſum eſt
appoſitum ad calumniam. Verbi cauſà, Divus *Hi-
eronymus* exhortans clericos ad contemptum divi-
tiarum, in hanc loquitur ſententiam: *Partem cum
Domino non poteſt habere, qui aliquid poſſidet præter
G Dominum*. Si malignè quis interpretetur, nónne
prorſus clericis omnibus adimit proprietatem?
Rurſum, quid odioſius illo de matrimonio? *Quale
bonum hoc eſt, quod comparatione deterioris probatur?*
Quas hic blaſphemias intonaret, ſi quid tale re-
periretur in ſcriptis meis? Item quum *Baſilius* ex-
hortans divites ad liberalitatem, ait, *illos rem alie-
nam occupare*; quid ſeditioſius dici poterat, ſi hoc

A examines non ad exhortationis legem, ſed ad do-
gmatum vigorem? Hujus generis ſententias ter
mille colligerem è probatis autoribus, ſi res ita
poſtularet. Sed omnium impudentiſſimum eſt,
quod impingit mihi, quæ nec ſcripſi nec ſomni-
avi. Et vides quàm ſint excitata mortalium judicia:
periit illa populi ſimplicitas. Quondam ſatis erat,
ſic judicavit alma facultas: Nunc utinam ſaltem ra-
tionibus & ſcripturis auſcultarent. Dices, cum ta-
libus non argumentis, ſed faſciculis agendum.
B Fortaſſis iſtud dictat lex humana, ſed lex charita-
tis aliud dictat. Illa de nemine facilè deſperat.
Multi ſimpliciter errant, multi ſic leviter afflati
ſunt, ut facilè poſſint ſanari. Et ſi ducum nulla ſpes
eſſet, tamen ob alios nondum deploratos expedi-
ret illos, certis & evidentibus argumentis, & ſcri-
pturis efficacibus coargui. Equidem optarem *Ro-
mani pontificis* autoritatem plurimum habere pon-
deris ad ædificationem Eccleſiæ, ſed vides quo ſit
prolapſa. Nec ulli magis offecerunt illius autori-
C tati, quàm qui nimis impudenter illius autorita-
tem exaggerârunt. Idem dicere licet de mona-
chis. Ipſi ſibi detraxerunt quod æquum erat, dum
plus æquo tribui poſtulant. Ita juxta proverbium,
Rumpitur dum nimium tenditur funiculus. A vobis
mundus aliquid eximium & homine majus ex-
pectat. Eam opinionem omnibus impreſſit pri-
mum illius collegii celebritas, deinde tot anni in
ſtudio philoſophiæ ſacriſque literis deſudati. Nunc
verò, O viri divini, depromendum eſt illud eximi-
D um, & homine majus. Requirit hæc tempeſtas in-
ſignes naucleros; poſcit hic morbus eximios medi-
cos; nè in frivolis conſumatis operam veſtram.
Iſta facultas *Chriſto* militare debet, non ſervire
privatis hominum affectibus. Artem & autorita-
tem veſtram adverſus eos expromite, qui veſtræ
dignitatis arcem ex profeſſo palàm oppugnant, &
apud multos jam labefactârunt, qui veſtra do-
gmata libris editis deteſtantur: non in eum qui
ſuis vulneribus pro viribus tuetur eadem quæ vos,
E qui paratus eſt confodere, ſi quid verè impium in
ſcriptis ipſius comperiatur. In bellis militi, ob be-
ne navatam operam, præmium à ducibus eſſe ſo-
let: Mihi in hoc bello ob ſedulò navatam operam,
à vobis qui hujus militiæ duces eſtis, hoc erit præ-
mium ut calumniis ac mendaciis *Sutorum* ac *Bed-
darum* opprimar? Evangelico gradu & ſpiritu
Chriſti res hæc agenda eſt, non arte ſycophanticà.
Sapientia vincit malitiam. Malitia nihil aliud
quam propagat malitiam. Abſit autem ut veſtra
F autoritas cujuſquam malitiæ ſerviat adverſus pi-
am ſedulitatem. Jam mundus & Principes magna
ex parte intelligunt hunc eſſe pſeudomonachorū
tumultum, hoc agentium ut ſimul cum *Luthero*
linguas ac bonas literas obruant, quas ut non di-
dicerunt, ita & diſcere piget, & neſcire pudet. E-
tiam ſi pium ſit utrunque, tamen ad alterum an-
te tempus properant. Spirat adhuc ille, nè dicam
regnat in animis plurimorum. Habet qui profite-
antur, qui propugnent, qui veſtram autoritatem
G elevent, ac traducant apud omnes, nihil libentius
amplectentes quam quod veſtris ſuffragiis dam-
natum eſt. In hos eſtote viri potius quam in *Eraſ-
mum*, qui in caſtris veſtris ſub iiſdem ſignis mili-
tat, qui non ſine ſanguine cum his dimicat, quos
vos pro capitalibus ducitis hoſtibus. Et tamen fie-
ri poteſt, ut adverſus impietatem pugnans ipſe a-
licubi labar in impium dogma. Nam id uſu venit,
& *Hie-*

& *Hieronymo*, & *Cypriano*, & *Ambroſio*, & *Auguſtino*, ſi quis exactiùs exquirat. Tale ſi quid accidit, vel inſcitiæ, vel imprudentiæ poteſt aſcribi, malitiæ non poteſt. Id ego ſi quis commonſtraverit docueritque, veluti partum ſuppoſititium, lubens jugulabo. Si quid parùm intellectum, interpretabor. Id fiet primùm inconvulsâ Chriſtianâ charitate, deinde majore cum fructu. poſtremò cum veſtri ordinis dignitate, cujus exiſtimationem undequaque ſartam tectam haberi prorſus eſt è re Chriſtiana. Eam oportet rectis rationibus commendare, non odiis aut calumniis. Sunt qui fingant me parùm faventem dignitati ordinis Theologici, quòd alicubi revocem ab immodico ſtudio quæſtionum non neceſſariarum, quòd adhorter ad fontes divinorum voluminum, ad cognitionem linguarum, & *Bedda* ſcilicet conſulit illius dignitati, qui talem librum emiſit in lucem. Loquor enim propriè de libro quem in me ſcripſit, de cæteris alii judicent. Erat è dignitate veſtri collegii, primùm in eo non eſſe *Beddas*, proximum non tantum valere. Quòd ſi decretum eſt illius omnia, ſeu rectè, ſeu perperàm facta, tueri, jam omnes intelligent ſtudio non judicio rem geri; quod abſit ut eveniat. Jurata eſt vobis concordia, ſed in honeſtis. Jurata eſt mutua dignitatis defenſio, ſed iſtis rationibus maximè læditur veſtra dignitas, quæ ſi tyrannica eſt, non Theologica, quidvis eſt potiùs, quàm dignitas. Ac fortaſſe res non eſt omnium communis, fama tamen erit communis omnium. Quo magis advigilandum integris, nè quid collegii nomine prodeat, quod illius parùm reſpondeat exiſtimationi. Mihi quidem ignotus eſt iſtius collegii ſtatus, ſed partim ex horum temporum habitu, partim ex aliis facilè conjecturam facio: In omni conſeſſu ſemper fuerunt, qui ſtudiis & improbitate rerum ſummam ſibi vindicant, nec temerè fit, ut melior pars vincat. Per illos primùm res privatim decernitur, mox excluduntur integriores, adhibentur idonei, præfatio commendat concordiam, adduntur minæ, *hic*, inquiunt, *apparebit, qui ſint Lutheranæ factionis*. Si quis dixerit aliquid æquiùs, mox audit à frementibus, *Luthero* pejor. Sunt ingenia modeſta, quæ malunt quieſcere quàm cum talibus contentionem ſuſcipere: Sunt qui in gratiam privatam deflectant à ſua ſententia: Sunt qui metuant aut ſperent aliquid, eóque premant quod judicant optimum: Sunt qui non intelligant, quod nudè proponitur: Sunt qui iiſdem affectibus excæcati ſunt, quibus *Bedda*: Sunt quos utcunque ſanos clamor ac tumultus aliorum ita ut fit, agit in furias. Ita non fit, ſed extorquetur ſenatus conſultum. In quo prodendo rurſus qui extorſerunt admiſcent affectus ſuos, aliis vel inſciis, vel conniventibus. Et hoc dicitur collegii decretum. Hæc nequaquam ad te ſcriberem, niſi mihi doctorum hominum literis perſuaſum eſſet te virum eſſe magno rectóque judicio præditum, eóque curaturum, nè quid iſthic geratur ſecus quàm oportet. In me certè nullum hominis Chriſtiani deſiderabitur officium. Malitioſas calumnias non feram, etiam ſi ſex *Romani Pontifices* ſubſcribant veſtræ ſententiæ. Nec enim Pontificum, nec veſtra autoritas valere debet ad opprimendam veritatem & innocentiam. Idem ages apud *Petrum Victorienſem* fratrem tuum. Ita continget vobis ſpecioſa victoria, ſi vincat *Chriſtus*, ſi ſuperet charitas,

A multóque melius mereberis déque collegio tuo, déque fratre, quàm de *Eraſmo*. Spiritus cœleſtis inſpiret animis veſtris quæcunque pia, quæcunque ſancta, quæcunque ad Chriſtianam amicitiam conducibilia. Bene vale. Datum *Baſileæ* pridie divi *Andreæ*, Anno M.D. XXVII.

Eraſmus Rot. Martino Bucero S.D.

B SAtis tu quidem rhetoricè cauſam agis *Capitonis*, verùm video te, licèt alioqui facundum cauſidicum, non ſatis inſtructum ad hoc patrocinium. *Epiſt.* 72. Si conjecturarum & argumentorum aciem proferrem, intelligeres tibi meditandam aliam orationem. Verùm ego jam rixarum ſum ſatur, & in eos quos ex animo dilexi, non facilè moveor. Quid eques glorioſus auſit aut non auſit ipſe videris, niſi quòd nimiùm ſubinde redit ad hunc ludum. *Capitonem* ei fabulæ non admiſcebo, niſi ſe

C ipſum rurſus admiſcuerit, nec arbitretur me tam ſtupidum ut non intelligam quid agatur. Sed his de rebus ipſi ſcripſimus. Porrò, quòd tuam veſtræque Eccleſiæ cauſam agis, arbitror ſatius eſſe nihil reſpondere, quòd res, etiamſi vacaret diſcrimine, verboſiſſimam orationem deſideret. Tantum ad quædam carptim & paucis accipe. Qui de linguis detulerat, is eſt, cujus fidem nè tu quidem contemneres, nec malè de te ſentit. Verùm in te nihil unquam concepi ſiniſtri animi, quod quidem atti-

D net ad privatos affectus. Agunt iſthic qui hic blaterabant, omnes diſciplinas eſſe repertas à cacodæmonibus. Certè ubicunque regnat hoc hominum genus, quocunque nomine cenſendum, jacent, frigéntque ſtudia omnia. *Norembergæ* conducti ſunt ex ærario civitatis qui profiteantur, non eſt qui audiat. Colligis tu quidem mille conjecturis, cur Eccleſiæ veſtræ non dederim nomen. Verùm ſcito primum ac potiſſimum omnium quod me ab iſto conſortio revocavit fuiſſe conſcientiam, cui ſi

E perſuaderi potuiſſet à Deo proficiſci quod agitur, jam olim in veſtris caſtris militarem. Proximum eſt, quod videam in iſto grege multos alienos ab omni ſynceritate Evangelica. Mitto rumores & ſuſpitiones, de compertis experimento loquor, atque adeo meo malo compertis, nec in vulgo tantùm, verùm etiam in his qui videntur eſſe aliquid, nè dicam proceres. De ignotis non eſt meum judicare, mundus latè patet. Novi quoſdam optimos, priuſquam huic profeſſioni ſeſe addicerent, quales

F nunc ſint neſcio: certè aliquot comperi factos deteriores, nullum meliorem, quantum humano judicio perſpici poteſt. Tertium quod animum meum deterruit, eſt iſta tanta inter primores negotii diſſenſio. Ut enim omittam prophetas & Anabaptiſtas, quàm amatulentis libellis inter ſe confligantur, *Zuinglius, Lutherus* & *Oſiander*? Principum ſævitiam nunquam probavi, ſed hanc quorundam mores irritant, quum oportuerit ſanctitate commoditatéq; meorum commendare Evangeli-

G um, ſi apud vos eſſet quod jactatis. Ut enim de aliis taceam, quorſum attinebat ut *Lutherus* ad eum modum ſcurraretur in *Angliæ* Regem, quum negotium tam arduum ſuſcepiſſet favente mundo? Non cogitabat quam perſonã ſuſtineret, non reputabat totius orbis oculos in unum conjectos? Et hic eſt hujus negotii coryphæus, cui non admodum ſuccenſeo, quòd me tam ſcurriliter tractavit; quòd Evangelii cauſam prodidit, quòd Principes, Epiſcopos,

pſeudomonachos, pſeudotheologos in capita bonorum virorum immiſit. quòd ſervitutem, quæ jam erat intolerabilis, conduplicavit, id verò diſcruciat animum meum. Et videbor mihi videre ſeculum cruentum ac ſanguinarium, ſi pars irritata reſpirârit, quod planè nunc facit. Dices nullam eſſe turbam quæ non habeat admixtos malos. Certè procerum erat præcipuam de moribus curam agere, mendaces, perjuros, ebrioſos, ſcortatores, nec alloquio dignari. Nunc longè ſecùs fieri audio, ac propemodum video. Si maritus comperiſſet uxorem magis morigeram, ſi præceptor diſcipulum magis obſequentem, ſi magiſtratus civem magis tractabilem, ſi conductor operam fideliorem, ſi emptor venditorem minùs ſubdolum, erat magna Evangelii commendatio. Nunc quorundam mores faciunt, ut & qui primùm amore pietatis & odio phariſaiſmi favebant huic negotio, nunc frigeant, & Principes dum vident ſubnaſci populum ἄτακτον, ex erronibus, profugis, decoctoribus, nudis, miſeris, pleriſque etiam malis collectum, execrantur, & ii qui initio bonam ſpem conceperant. Hæc non ſine gravi dolore commemoro, non ſolùm ob id quòd proſpiciam rem ſiniſtrè tractatam in pejus ceſſuram, verumetiam quòd hæc faba tandem in meum cudetur caput. Quidam enim iniquiores, meis imputant ſcriptis, quòd Theologi ſcholaſtici, quòd monachi nonnullis in locis minoris fiant quàm vellent, quòd jacent ceremoniæ, quòd negligitur regnum *Pontificis Romani*, quum non ſit obſcurum, quo fonte malum hoc proſilierit. Illi nimium tendebant funiculum, qui nunc rumpitur. Pontificis autoritatem propemodum anteponebant *Chriſto*, ceremoniis metiebantur totam pietatem, confeſſionem in immenſum arctabant, monachi regnabant impunè, jam manifeſtum phariſaiſmum meditantes. Evenit tandem ut juxta proverbium ruptum ſit τὸ καλώδιον τριβόμενον. Nec aliter evenire potuit. Ac miſerè metuo nè idem eveniat olim Principibus. ſi pergant & ipſi ſuum funiculum plus æquo tendere. Rurſus ut altera pars inſtituebat actionem ſuæ fabulæ, non potuit alius exitus eſſe, quàm videmus. Et utinam non videamus atrociora. Oportebat autem hujus negotii duces, ſi *Chriſtum* pro ſcopo haberent, non ſolùm à vitiis abſtinere, verumetiam ab omni ſpecie mali, nec ullum offendiculum dare Evangelio, & illa ſtudioſè vitantes, quæ, quanquam licent, non tamen expediunt. In primis ab omni ſeditione cavendum erat. Si rem ſyncerè ac moderatè tractâſſent, acceſſiſſet Principum & Epiſcoporum favor. Nec enim omnes deplorati ſunt. Nec erat quicquam temerè convellendum, niſi parato quod melius ſuccederet in locum deterioris. Nunc qui abjecerunt preces horarias, nihil orant. Multi qui poſuerunt veſtem phariſaicam, in cæteris deteriores ſunt quàm antea fuerant. Qui contemnunt conſtitutiones Epiſcoporum, nec Dei præceptis obtemperant. Qui negligunt delectum ciborum, gulæ ventríque indulgent. Longa tragœdia eſt, quam partim audimus quotidie, partim accipimus ab aliis. Miſſam abrogari mihi nunquam placuit, etiamſi ſordidum hoc & quæſtuarium ſacrificulorum genus ſemper diſplicuit. Et erant alia quæ citra tumultum mutari poterant. Nunc quibuſdam nihil omnino placet quod receptum eſt, quaſi ſubitò novus mundus condi poſſet. Semper erunt quæ ſint piis hominibus ferenda. Si quis ideo putet Miſſam in totum abrogandam, quòd complures hâc abutantur, tollenda eſt ſacra concio quam propè ſolam recipitis. Idem ſentio de Invocatione divorum, déque Imaginibus. Exigebat epiſtola tua prolixiorem reſponſionem, ſed hoc ipſum meis occupationibus perlongum eſt. Audio te præclaris dotibus præditum ad prædicandum Evangelii verbum, ac moribus etiam civilioribus quàm ſint multi. Quare velim tuam prudentiam vel nunc dare operam, ut conſtantiâ moderationéque doctrinæ, & morum integritate res utcunque cœpta perveniat ad exitum Evangelio dignum. Ad hoc habebitis me pro viribus adjutorem. Nunc tametſi machinis omnibus impetunt monachorum phalanges ac Theologi quidam, nulla tamen res efficiet, ut hujus animulæ jacturam ſciens faciam. Erit tuæ prudentiæ non ſpargere hanc epiſtolam, nè quid hinc tragœdiæ naſcatur. Si liceret coram, plura commentaremur. Bene vale. *Baſileæ*, Natali divi *Martini*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus Rot. Senatui Pariſienſi S. D.

SI negotium hoc privatum ad me tantùm pertineret, ornatiſſimi Judices, jure fortaſſis alicui viderer improbus, qui & tantillus homunculus, & nullo officio vobis commendatus, Senatum ut multò omnium auguſtiſſimum, ità plurimis graviſſimíſque negotiis occupatiſſimum, non verear interpellare. Verùm quoniam arbitror & veſtram prudentiam facilè perſpecturam, id de quo ſcripturus ſum magis ad publicam ſtudiorum ac religionis tranquillitatem, & ipſius Theologicæ facultatis dignitatem pertinere, quàm ad meam unius exiſtimationem, non arbitratus ſum aliò magis confugiendum eſſe, quàm ad veſtram autoritatem, velut ad ſacram ancoram, extremúmque juſtitiæ præſidium. Nè verò vos longiore morer prœmio, *Natalis Bedda* qui nuper & impotenter & infeliciter edito libro ſic debacchatus eſt in me, ut *Rex Chriſtianiſſimus*, mox ubi rem cognovit, vetuerit codices divendi, haud dubiè vetiturus excudi, ſi tempeſtivè monitus fuiſſet: majore etiam ut accipio impetu, ſed aliâ viâ cœpit agere malè auſpicatam fabulam, impotenter iratus quòd ad tam impudentes calumnias auſus ſim reſpondere: quaſi in illius gratiam debuerim agnoſcere opiniones & blaſphemias, quæ mihi nè per ſomnium quidem unquam venerunt in mentem, quum ſumma ſit impietas impietatis crimen agnoſcere, niſi culpam agnoſcas. Nec hîc tamen inſimulo facultatem, cujus permiſſu liber excuſus eſt: non enim dubito quin *Bedda* poſt inſciis illis ſuum ſtomachum admiſcuerit. Sic autem temperavi reſponſionem, ut ſciens nec verbum ullum protulerim adverſus meam conſcientiam. At ſi non pôtui meam tueri innocentiam, niſi illius in calumniando vanitatem & impudentiam aperirem, ſibi debebat imputare qui provocârit, non mihi cui liberum non erat obticeſcere: præſertim quum ego literis amantiſſimè ſcriptis hominem ad negotium Chriſtianâ modeſtiâ tranſigendum toties invitârim, omnia pollicens quæ ſunt viro pietatis & concordiæ ſtudioſo digna. Nunc quum *Epiſt. 73.*

illius calumniæ ſint evidentiores quàm ut diſſimulari queant, novâ viâ molitur vindictam, & hominem plus ſatis concitatum inſtigant quidam, ut hoc organo ſuum dolorem ulciſcantur. Congeſſit ingentem acervum articulorum, talium planè qualibus ſcatebat ille liber à Rege damnatus, quos non ipſe decerpſit è libris meis, ſed à magiſtellis aliquot decerptos accepit. Nam ipſe mea nunquam legit, quantum ſanè divinare licet. Eos ad facultatem Theologicam detulit condemnandos, & jam accipio periclitatos aliquot. Equidem hoc animo ſum, ut ſi quid impiè dictum comperiatur in ſcriptis meis, nolim mihi gratiam ejus erroris fieri. Verùm quid eſt tam circumſpectè ſcriptum, quod non depravare queat calumnia, dolis & odiis armata? Hæc felicitas nec *Auguſtino*, nec apoſtolis contigit. Porrò, niſi *Beddæ* prorſus diffideret ſuæ cauſæ, reſponderet ſaltem ad quædam loca, tam impudenter calumnioſa vanáque, ut res manibus, quod aiunt, ſentiri poſſit. Nunc hoc omiſſo, quod in primis curatum oportuit, vim parat, concitat facultatem, ut articulorum turbâ, ſuffragiis & autoritate me opprimat. Nec tam malè vel de meipſo, vel de ſacratiſſimâ facultate ſentio, ut illius judicium pertimeſcam. Cur enim id facerem, quum hoc pridem ab illis flagitârim? Sed *Beddæ* judicia quam cæca ſint odio, ſatis declaravit ipſe. Et is in eo conſeſſu habet multos ipſi addictos, quoſdam vel invidiæ metu, vel quietis amore obticeſcentes; ſi quis quid æquius adferat, mox audit, *Lutherano* pejor: nonnullos politioris literaturæ rudes, qui noſtra non intelligunt. Jam qui & integri ſunt, & docti, tamen falli poſſunt. Decerpitur ſententia nuda, quæ ſola videtur impia, cui ſi jungerentur quæ præcedunt ac ſequuntur, eſſet pia. Proponitur ſub nomine *Eraſmi*, quæ dicitur ſub perſona *Pauli* aut Evangeliſtæ; confertur ad hujus temporis Eccleſiam, quum congruat Eccleſiæ priſcæ. Exempli cauſâ, *Paulus* dicit de ſe & Chriſtianis, *Miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.* Quid magis impium, ſi nihil addas? Verùm ſi addas, quod addit *Paulus*, *Si non eſt reſurrectio mortuorum*, pia vox eſt. Item *Paulus* dicit, *Eſca non commendat nos Deo.* Hoc piè dicebatur ab Apoſtolo iis temporibus, quibus Chriſtianis erat periculum à Judaico delectu ciborum, & quibus nondum Eccleſia ullum cibi genus interdixerat. Hanc ſententiam aliis verbis ſub perſona *Pauli* in Paraphraſi explanatam ſic interpretantur, quaſi nunc *Eraſmus* doceat, contemptis Eccleſiæ conſtitutionibus, cuivis licere veſci quibuſlibet, quod ego nè ſomniavi quidem hactenus. Hæc qui neſcit, damnabit eam ſententiam, quæ mea non eſt, ſed *Pauli*, ſimúlque pro me damnabit Apoſtolum. Ex hoc exemplo cætera conjiciet veſtra prudentia. Harum molitionum, quoniam fons ac ſeminarium eſt odium, ira, livor, & ulciſcendi cupiditas, quid aliud hinc naſci poterit, niſi tumultus ac diſſidia, quum horum malorum in orbe ſit jam plus ſatis: magiſque conveniret, ut me pro viribus tuentem Eccleſiæ concordiam ſuo favore ſublevarent, ejúſque collegii, quæ ſemper hactenus ſumma eſt habita autoritas, ſerviret gloriæ *Chriſti*, non affectibus *Beddarum*, *Sutorum*, & quorundam falſò nomine monachorum; qui quum in ſola improbitate fiduciam collocârint, nihil reſpondent ad ea, in quibus tam inſignis calumniæ redarguuntur, ſed improbis conſpirationibus ac tumultibus rem aggrediuntur, non ob aliud magis infenſi nobis, quàm quòd nolumus in caſtra *Lutheranorum* diſcedere? Quicquid hactenus per *Beddas* ac *Sutores* inſanitum eſt, non arbitratus ſum ad Theologicam facultatem pertinere, cujus autoritati ſemper detuli plurimum, ſempérque delaturus ſum, ſi modò liceat. Verùm ſi talibus modis pergant obruere, non dicam me, qui nihil ſum, ſed veritatem ac pietatem, qualibus olim *Judæi* oppreſſerunt *Jeſum*, efficiam ut mundus intelligat ea quæ, velut impia, damnantur ab iſtis, eſſe Chriſtianæ pietatis, & aut non fuiſſe intellecta, aut malitioſè depravata: ruſticanam ac ſimplicem veritatem ſic exponam oculis hominum, ut textoribus etiam ac textricibus ſit conſpicua. Quâ ex re quantum illis ſit acceſſurum gloriæ neſcio. Optarem negotium hujus eſſe generis, ut meam innocentiam ſalvâ illorum autoritate tueri poſſim. Impietatis crimen nemo pius debet agnoſcere. Etſi mihi liceret agnoſcere, non expedit aliis, quos hæc opinio vel in errorem illiceret, vel in errore confirmaret. Hic igitur ſi veſtra autoritas, quâ major ſecundùm Regem in iſto regno non eſt, molitionibus iſtis tumultuoſis, ac malitioſis imponat ſilentium, primùm conſuluerit & ſtudiorum quieti, & religionis Chriſtianæ tranquillitati, denique Theologicæ facultatis dignitati, ſi veſtro hortatu ſe digna geſſerit. Jam quo minore negotio rem omnem cognoſcatis, mitto reſponſiunculas ad articulos aliquot, qui jam in conſeſſu *Sorbonico* dicuntur periclitari: ſimulque mitto librum quo *Beddæ* calumniis reſpondeo, locis indicatis, quo magis ſint in promptu. Si veſtra autoritas incompoſitos tumultus cohibuerit, erit magnopere gratum. Sin & illam negligent, hujus calumniæ malitiam ſuis coloribus accuratiſſimè depingam, ac *Regi Chriſtianiſſimo* mittam. Nec dubito quin is, ut eſt veræ pietatis ſynceriſſimus amator, ac diſſidiorum oſor, ſit aliquâ ratione quietem indicturus iſtis, qui in gratiam quorundam ſtolidorum pſeudomonachorum, ſub titulo religionis ac pietatis veros hoſtes agunt religionis ac pietatis. Auguſtiſſimum veſtrum ſenatum incolumem florentémque ſemper tueatur ille *per quem Reges regnant, & Judices juſta decernunt.* Datum *Baſileæ* XVIII. Calend. Decemb. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus Rot. Joanni à Laſco Præpoſito Gneſnenſi S. D.

AMO tuam iſtam prudentiam, vir ornatiſſime. *Epiſt. 74.* Non mediocris eſt malis ingeniis bene uti, & ex noxiis animantibus utilitatem capere. Habeo quoſdam qui vehementer amant, interdum meo magno malo. Malim qui prudenter amant. De regia epiſtola gaudeo tuum conſilium mihi fuiſſe felix, uberiùs gaviſurus ſi felix fuerit & reipublicæ. Animus iſte tuus mihi tam addictus, non poteſt mihi non eſſe gratiſſimus, haud tamen deſinam te monere, videas nè quam tibi ſtudium mei vehementiùs concilier invidiam. *Glareanum* exhilaravi commonſtratâ literarum tuarum parte. Satagit, ut nunquam aliàs æquè, proinde munus hoc non malè collocavit tua benignitas. De *Beato* nè ſis ſollicitus: Eſt quod dicitur, quanquam amoris

erga ſe tui μνημόσυνον non aſpernabitur. Libellum A
iſthic excuſum vix credit, adeò miſerè cupit quod
ſcribis eſſe verum. *Hieroſlai* fortitudinem objurga-
rem, niſi jam ſerum eſſet. Congeminavit ſollici-
tudinem meam tua quoque valetudo non ſatis
proſpera. Nec hanc poſiturus ſum, donec tuis lite-
ris cognovero lætiora. Quemadmodum mihi gra-
tiſſimus futurus eſt tuus conſpectus, ita nonnihil
ſum ſollicitus, quomodo te tractatura ſit *Hiſpa-*
nia. Non paucos enim abſorbet. Nec mirum vide- B
ri debet, ſi tam precioſæ, tam charæ, tam raræ
poſſeſſioni anxiè metuo. Nollem cum Rege im-
probius agi de munere, nè cui videar hoc venatus.
Nam hoc intelligo quibuſdam eſſe cordi. De du-
centis florenis, facies quod tibi commodum judi-
cabis. Ad me nihil dum perlatum eſt. Literas &
iſthic refrigeſcere doleo, quum apud *Brabantos* &
apud *Hiſpanos* feliciſſimè floreant. Bellorum nul-
lum video finem, adeo crudeſcunt Principum iræ.
De *Roma* rurſus captâ crudelis ad nos adfertur C
rumor. Opto varium eſſe. Hic peſtilentia rurſus
aliquot abripuit, mitior tamen quàm autumno
proximo. *Joannem Frobenium* amicum incompa-
rabilem paralyſis nobis ademit. Primum dextri
pedis graviſſimo cruciatu diu torquebatur, ſic ut
nulla mors crudelior: eo per medicum audacem
magis quàm eruditum conſopito veriùs quàm
profligato, cœpit eſſe ferocul us, & amicis admo-
nentibus, ut domi ſe contineret, vitaret frigus, ar-
riſit non obtemperavit. Ita ex alto neſcio quid D
tollere parantem morbus obortus in humum de-
jecit. Caſus ipſe ad mortem ſatis erat, poſt biduum
ægrè alterum oculum ſuſtulit, jam agens animam.
Hujus viri deceſſus me non vulgariter affecit, præ-
ſertim quum *Auguſtinus* totus ferveat ſub prælis
non paucis. *Hoſio* lubens bene ſaxim ſi quid que-
am. Nunc tamen non erat ſcribendi ocium. Opi-
nor cæteros amicos ad te ſcripturos. Quæ niſi
proximis nundinis, videntur ad te nondum per-
lata. Item quæ ſcripſi per *Severinum Olpeium*, qui E
ſe prædicabat iſtuc proficiſci. Dicavi tuo patruo
Ambroſium. An hic mihi [illegible]s læva fuerit, ex te
ſcire cupio. Nam diu fluctuabam anceps animi.
Quam tragœdiam mihi quidam quavis viperâ no-
centior, orſus ſit in *Hiſpania*, cui prælusit *Bedda*,
& nunc cupit cataſtrophen addere, diſces ex epi-
ſtolis & libello quem addo. Harum rerum nihil
ſpargat tua prudentia ante tempus. Suaſeram huic
nuncio *Georgio* ut hic maneret, verùm maluit iſt-
huc recurrere, quàm hic ocioſus terere tempus. F
Bene vale, *Baſileæ*, Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Rot. Chriſtophoro à Schydlovietz Palatino, & Capitaneo Cracovienſi, regni Poloniæ Cancellario S. D.

Epiſt. 75 NOn caret quidem egregia virtus vel laude, vel
præmio ſuo, etiamſi præclaris conatibus non
reſponderit eventus, qui ſoli Deo eſt in manu;
nos tamen eramus feliciores futuri, niſi plus valu- G
iſſet regnandi dulcedo, quàm æqua rectáq; con-
ſilia. Prorſus experimur eſſe veriſſimum, quod an-
te tot annorum millia ſcripſit *Homerus*, *Cibi, po-*
tus, cantionum, choréarum, & omnium rerum quam-
vis natura dulcium homini ſatietatem oboriri; ſolius
belli, rei omnium triſtiſſimæ, nullam eſſe ſatietatem.
Quid hoc aliud eſſe dicam, vir eximie, niſi Deum
à nobis averſum, Principum quorundam animis

A inſedabilem ardorem pugnandi immittere? Quid
autem malorum abeſt huic ſæculo? Quæ mundi
regio non aut patitur bellum, aut parat? Vbi non
ſævit peſtilentia? Ubi non laboratur inopiâ? Nec
tamen tot afflicti modis agnoſcimus Deum, fla-
gellis ad reſipiſcentiam provocantem; ſed perinde
quaſi rebus integris, epulamur, jungimus matri-
monio, digladiamur, & de proferendis regni po-
meriis contendimus: ſpero tamen operâ tuâ, ac
B tui ſimilium, optimíque Regis *Sigiſmundi* dexte-
ritate res humanas in tranquilliorem ſtatum ali-
quando reponendas. Quod ſcribis epiſtolam me-
am, tum ipſi Regi, tum regiis proceribus omni-
bus magnopere placuiſſe, gaudeo ſanè, nec *Joan-*
nis à Laſco conſilium, nec meum obſequium ſuc-
ceſſu caruiſſe. De munere non eſt quod ſatagat
tua benignitas. Jam dudum teneo quod captabam,
ſi placuit, ſi pacis ſtudium commendavit. Pro tuo
erga *Antonium* meum ſtudio gratiam habeo ma-
C ximam. Sic enim is vir me ſuis virtutibus ſibi de-
vinxit, ut quod officii tua ſublimitas in illum con-
tulerit, lubens paſſurus ſim imputari mihi. Domi-
nus te ſervet incolumem, vir modis omnibus cla-
riſſime. Datum *Baſileæ* prid. Id. Decemb. Anno
M. D. XXVII.

Eraſmus Roterodamus Antonio Medico S. D.

D QUum animus iſte tuus pluſquam *Pyladeus* ſu- Epiſt. 76
perет omnia Regum munera, tamen tu non
deſinis novis ſubinde certare muneribus, & mini-
taris neſcio quid tale tantúmque, ut à me contem-
ni non poſſit. Hoc mihi credas velim, *Antonine*,
iſtud tuum pectus mihi tribus regnis eſſe precio-
ſius. *Georgius* bonâ fide reddit omnia. *Hieroſlao à*
Laſco precor ut felix ſit ſua fortitudo, cui tamen
nonnihil metuo, nè in nervum. *Alexius Turzo*
mihi abundè ſatisfecit, ſi provocationem meam
E æqui boníque conſuluit. *Severinus Olpeius* hinc diſ-
ceſſit menſe Septembri, onuſtus meis literis, quan-
quam & per *Frobenium* ſcripſeram in mercatum,
quæ perlata ſint nec nè nondum habeo certum.
Regi cordatiſſimo non diſplicuiſſe literas, gaudeo;
editas eſſe, nec probo, nec improbo. Opinor vobis
conſtare conſilii veſtri rationem. Mallem præfa-
tiones & verſiculos omiſſos, non ob aliud, niſi quòd
laudant invidioſiùs. De munere extorquendo no-
lim agi. Videbor enim hoc aucupatus, quum nihil
F minus cogitârim. Hac in re ſum obſequutus ani-
mo *Joannis à Laſco*, iterum atque iterum eadem
ad me ſcribentis. *Joanni Henkello* nunc conſulere
ſerum eſt, ſupereſt precari ut quod factum eſt fe-
liciter cedat. *Pauli Creſcentii* nihil ad me pervenit,
præter animum quem è tuis cognitum literis lu-
bens amplector, ſicut & *Samborku* & *Hoſii*, & *Ge-*
orgii Vuerneri & *Langi*, quorum nonnullos mihi
commendavit *Laſcanus*, quibus omnibus aliàs mu-
tuum animum declarabo. Nunc nec vacabat, nec
G expediebat plura ſcribere; iter longum, nuncius
neſcio quàm certus. Vix credas, mi *Antonine*,
quàm tibi gratuler tam benignum, tam candi-
dum patronum, præſertim hoc rerum ſtatu tur-
bulentiſſimo. Ei ſcripſi tribus verbis, reclamante
pudore meo. Impudentiæ cauſam in te transferas
oportet. *Beddam* adeo non pudet ſuæ veſaniæ,
ut ordiatur tragœdiam multò hac inſaniorem.
Niſi iſtos urget extremum fatum, neſcio
quid

quid ſibi velint. *Joannis Leopolitani* candorem exoſculor, quem utinam plures imitarentur. De funere vertendo vereor nè non ſuccedat. Irritabuntur quos non poſſumus compeſcere. Quicquid eſt tragœdiarum, vel in *Gallus*, vel in *Hiſpaniis*, hoc fonte nobis ſcatet. Quin & illud videndum, nè quid hinc diſcriminis ad eos redeat, quibus autoribus aut conſciis hoc procuratum eſt. Optimæ conjugi tuæ precor omnia læta. Lintheum dono miſſum auto gratius eſt, quod præter mittentis affectum, commendat etiam ipſa novitas. *Joſephum* tuum, ſi veniet, cupidiſſimè videbimus. Hic peſtis recruduit: reliquit nos nuper *Joannes Frobenius* paralyſi correptus. Dederat morbus quædam ſui præſagia, ſed puduit virum nimium fortem ægrotare. Bene vale mortalium chariſſime *Antonine*. *Baſileæ*, poſtridie conceptæ Virginis. Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterod. Natali Beddæ. S.D.

Epiſt. 77. VEreor nè hoc operæ ſumam inaniter, tamen charitas quæ, juxta *Paulum*, omnia ſperat, hortata eſt, ut vel ſic experiar, an lucri-facere poſſim fratrem meum. Jam enim, mi *Bedda*, libet in te contemplari, non quòd tu factis ac ſcriptis expreſſiſti, ſed quod Chriſtianus frater es, quod ſacerdotio ac Theologiæ profeſſione collega. Obſecro te, quis ſpiritus agitat animum tuum, ut in gratiam *Lei*, qui ſimilem telam orſus eſt in *Hiſpania*, & in doloris tui vindictam, redeas ad veterem fabulam, & improbitate tuâ tuorúmq; etiam collegio tuo, quod ſemper hactenus habitum eſt venerandum gravéque, labores tuæ temeritatis labem affricare? Patent omnibus tot inſignes tuæ calumniæ, tot manifeſta mendacia, tot impudentes blaſphemiæ, quibus proximum tuum immerentem & ad amicitiam provocantem impetiſti. Et hujuſmodi floſculis ornatus incedis, nec te abdis, nec pudet in publicum prodire, nec cogitas de reconciliando fratre, & fortaſſis audes etiam cum iſto animo, horreſco referens, parricidiali, ad ſacroſanctam illam Euchariſtiam, ac ſynaxim accedere, & illo ore ſumere cœleſte ſymbolum pacis, qui tale ſuſcitas diſſidium. Qui convenit Euchariſtiæ cum tantâ maledicentiâ? Qui ſynaxi cum tam impotentibus odiis? Humanum eſt, inquit ille, peccare; quanquam ſic peccare, an humanum dici poſſit neſcio. Humanum eſt in mediocria prolabi mala. Hoc quod tu ſciens, prudens, perverſo & obſtinato animo facis, ſceleratius eſt homicidio, execrabilius eſt veneficio. Sed ſit humanum ſemel vel temulantiâ, vel furore, ſic in fratrem fuiſſe debacchatum, certè diabolicum eſt perſeverare. Jam mala malis addere, peſſima pejoribus aggerare, obſecro te per baptiſmum tuum, quo nomine donabimus? Si quid in te frontis eſſet, certè priùs à calumniis ac mendaciis te purgare debebas, notioribus quàm ut diſſimulari poſſint, quàm ad novas calumnias accingereris. Nunc adeo tibi non diſplices, ut ultrò etiam ſupremam poteſtatem, hoc eſt, regiam incuſes, per quam non liceat adminiſtrare juſtitiam. At ſi juſtitiam adminiſtraret tibi Rex, vir egregie, tu præmia ferres, quæ ſolent calumniatores & ſycophantæ, qui publicæ tranquillitatis hoſtes. Mi frater, miſerè timeo ſaluti animæ tuæ. Et quanquam me tibi fingis hoſtem, te certè pluſquam hoſtem experior; tamen ita me *Chriſtus* bene amet, hoſtis & talis me miſeret. Redi ad cor, mi frater, reſipiſce; præſtat recurrere, quàm decurrere in præcipitium. Si contemnis hominum de te judicia, ſi me ſpernis, de tua ſalute ſolicitum, ſaltem reverere Deum, cordium inſpectorem, & omnium perverſarum molitionum ultorem. Utinam mihi eſſet exorciſmus, aut incantatio quæpiam, quâ tibi illum ſpiritum deteſtabilem queam excantare. *Saulum* agitabat ſpiritus Domini malus, ſed ex intervallis, & incinente citharâ *David*, diſcedebat. Tu ſic perſeveras, ut ſemper ruas in deterius, ut metuam nè vel *Davidicâ* citherâ animi tui furor non poſſit deliniri. Certè optârim mihi citharam inſigniter efficacem, ut illi tanto malo tuo mederi queam. Video enim te in felle amaritudinis, & in obligatione iniquitatis eſſe. Quando unquam *Auguſtinus*, quem tu videris magnifacere, ſic debacchatus eſt in *Donatiſtas*, aut *Circumcelliones*, ut tu debaccharis in *Eraſmum*, amicum, fratrem, denique ſui capitis periculo dimicantem adverſus eos quos ut hoſtes Eccleſiæ deteſtaris? In cujus ſcriptis nihil adhuc inveniri potuit, quod eſſet impium. Tantum de ratione loquendi, aut de verbis non intellectis, aut ex malitioſa depravatione calumnia eſt. Et hìc tibi placet exemplum *Lei*, qui primo ſuo ſavore nec meis inimicis placuit, & iis magnopere diſplicuit, quos habebat in *Anglia* amiciſſimos. Nec adhuc ſatis quiſquam credat apud *Anglos*, illum hoc agere quod agit in *Hiſpania*. Et eum vocas abſolutum Theologum, qui nunquam attigit limen Scholæ Theologicæ. Tantus eſt tibi, non ob aliud, niſi quia odit *Eraſmum*. Et ſuſpicor priorem illum librum bonâ ex parte fuiſſe tuum, quem *Pariſiis* excudit. Blandire tibi, voca quàm voles zelum fidei, crede mihi manifeſtus furor eſt, *Satanæ* eſt energia: *Chriſti* ſpiritus longè alia profert, charitatem, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, longanimitatem, manſuetudinem, fidem, modeſtiam. Qui poſſit ab hominis pectore tantum calumniarum, tantum mendaciorum, tantum blaſphemiarum proficiſci, niſi *Satanæ* ſpiritu eſſet occupatum? Tantum ad cor redi, mi *Bedda*, *Miſericors eſt Dominus, & multæ miſerationis*: ſi clames ad illum, impartiet tibi ſpiritum ſuum bonum, qui deducet te in terram rectam. Ego quod admiſſum eſt facilè condonabo, ſic interpretans tibi Dominum præcepiſſe, ut mihi malediceres, quemadmodum olim præceperat *Semei*, ut malediceret *David*. Sic fortaſſis illi viſum eſt purgare me. Et ſi quid fortè acerbius in te ſcripſi, non gravabor petere veniam, & ſarcire pro mea virili. Omnes boni uno ore profitentur, ſe ex nullo libro plus cepiſſe fructûs, quàm ex meis paraphraſibus. Id opus tu maximè impetis. An non ſentis hanc eſſe ſuggeſtionem illius Serpentis, qui invidet hominum ſaluti? Quin potius te præbes organum ſpiritui *Chriſti*? Jactas te propugnatorem Eccleſiæ. At quibus tandem modis poſſis vehementiùs Eccleſiam oppugnare, quàm eum calumniis opprimendo, quem adverſariæ factiones ducunt pro hoſte capitali, & nova diſſidia in orbe ſuſcitando? Scio quòd tibi blandiantur affectus tui. Sed crede mihi, nihil eſt mendacius odio, nihil vanius irâ, nihil fallacius invidiâ. Crede mihi inquam, mi *Bedda*, peſſimis conſultoribus auſcultas. Sobrius charitatem, & Chriſti ſpiritum

A in conſilium adhibe, & perſpicies in quod barathrum te rapere laboret *Satanas* falsâ pietatis imagine deludens animum tuum. Nonne vides quantum ſit in orbe diſſidiorum? Et tu quaſi parùm ſit tam atrocem ordiris tragœdiam. Si victus injuriis deficerem ad hoſtes Eccleſiæ, unde repeteret Deus hanc animulam niſi abs te? Quod hactenus perſtiti, non eſt mearum virium, ſed divini muneris: Et ejuſdem præſidio B perſiſtam uſque in finem, uti ſpero. Quis autem tam atrocibus contumeliis támque perpetuis non delaſſaretur? Id ſi fieret, nonne vides quem tumultum excitare queam? Nec reputas quàm latè pateat hoc malum quod nunc ſuſcitas? Non eſt tam inops amicorum *Eraſmus*, quàm tu credis. Et ut maximè ſit imbecillis, non cogitas quàm ſit res potens & invicta veritas? Non perpendis quàm plerique ſint propenſi ad contemptum autoritatis & conciliorum *Romani* C Pontificis & veſtræ? Quid illi dicent, quum viderint prodire examen articulorum, ad quos jam reſpondi, perinde quaſi nihil ſit reſponſum? Quum videbunt argutationes de verbis, depravationes ac malitioſas ſuſpitiones? Equidem dabo operam, nè ſim cauſa tanti mali, ac nè occaſio quidem ſi queam. Eóque rurſus me offero ad omnia quæ Chriſtianæ lenitatis ſunt ac modeſtiæ. Quòd ſi ſurdus ad omnia monita pergis hoc incendium excitare, ego qui mihi nullius D impietatis ſum conſcius, impietatis calumniam fortiter à me depellam. Eventus mihi non poterit imputari. Hæc epiſtola me liberabit, & apud Deum & apud homines. Orabo Dominum, ut det tibi mentem meliorem, qui ſi meas preces exaudierit, & illius bonitati gratias agam, & tibi gratulabor, nec libebit ſuperiorum malorum meminiſſe. Vale. Datum *Baſileæ* XVI. Calend. Decemb. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

E

Eraſmus Roterod. Petro Tomitio Epiſcopo Cracovienſi S.D.

Epiſt. 78. NEc ocium, nec argumentum ad te ſcribendi ſuppetebat, ampliſſime Præſul, pudor etiam dehortabatur: Sed tuus *Antoninus* tam graphicè tantóque affectu mihi depinxit effigiem pectoris morúmque tuorum, ut ſi dicam te mihi ignotum eſſe, planè mentiar: ſim autem ab omni pietatis & humanitatis affectu alieniſſimus, ſi F talem Præſulem non venerer, ſuſpiciam & amem ex animo. Cæterùm *Antonino* meo non minùs gratulor quòd patronum nactus eſt, cujus auſpiciis poſſit in his rerum humanarum undis & honeſtam & tranquillam vitam degere. Sic enim amo pectus hominis longè candidiſſimi, ut magis hilareſcam ſi quid illi bonæ rei obtigerit, quàm ſi mihi obtigiſſet. Leve eſt, ſi jam gratuler tibi dignitatem iſtam, quam fortunæ tuæ non debes, G ſed præclaris animi tui dotibus; nec te dicam hoc nomine felicem, quòd ſereniſſimo Regi ſis inter primos, & gratus & charus, quandoquidem hoc ille judicio facit potiùs quàm affectu. Seculo noſtro reique publicæ Chriſtianæ gratulor, cui ſi tui ſimiles multi contingerent Epiſcopi, citiùs hæc rerum tempeſtas in ſerenitatem verteretur. Habet tua celſitudo epiſtolam pluſquam *Laconicam*, quam tamen fatereris eſſe prolixam, ſi nôſſes

A quibus diſtringar laboribus. Precor amplitudini tuæ R. proſpera fauſtaque omnia. Datum *Baſileæ* pridie Idus Decemb. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus Rot. Thomæ Moro S. D.

IN tot moleſtiis quibus undique circumvallor, plurimum attulit ſolatii ſereniſſimi Regis epi- Epiſt. 79.
B ſtola humaniſſimè ſcripta, quâ me invitat in *Angliam*, omnia pollicens benigniſſimo digna Principe. Admonet quòd olim ſcripſerim, in *Anglia* ſenectuti meæ ſedem delegiſſe. Nunc verò, mi *More*, res in eo ſunt ſtatu, ut mihi ſepulchri locus ſit circumſpiciendus, ubi vel mortuo liceat quietum eſſe, quando, ut video, non continget hoc unquam vivo. Omnes divinant magnos rerum motus imminere. Anabaptiſtarum hæreſis meditatur erumpere, quæ latiùs ſparſa eſt quam C quiſquam credat. Tragœdias meas cognoſces ex hoc *Quirino* meo juvene mihi perſpectæ fidei, quem, quoniam novit omnia mea, in *Angliam* præmittendum arbitratus ſum, ut per eum diſpiciam cum amicis quid fieri poſſit, aut quid expediat. Egiſſem gratias regiæ benignitati, ſed quoniam tot laboribus penè exanimato nihil erat ocii, malui ad tantum Principem nihil ſcribere quàm negligenter. Si videbitur, tu meliùs illi declarabis animum meum, nec ignarum, nec im- D memorem tam eximiæ benignitatis, quam mihi toties offert, nihil promerito. Opto te cum tibi chariſſimis quàm belliſſimè valere. Datum *Baſileæ* pridie Calendas Martias, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Rot. Henrico Botteo LL. Doctori, officiali Burgenſi, S. D.

VIr in Domino chariſſime, quemadmodum de Epiſt. 80.
E tam ſingulari veſtro in me amore gaudeo, ita vos inani mœrore contriſtatos doleo. Toties efferor, toties mihi ſuperſum, interim paratus ad utrunque quum Domino viſum fuerit. *Joannes Frobenius* vir ornandis ſtudiis natus, nos reliquit, non ſine dolore meo: ſed tamen dum morbi genus (erat enim paralyſis) dum hoc ſeculum turbulentiſſimum cogito, magis gratulari libet erepto, quàm deflere abreptum. Orſus erat ingenti ſumptu totum *Auguſtinum*, nec optabat F longiorem vitam, quam donec abſolviſſet. Sed Deus illi, ut ſpero, melius aliquid providit quàm optabat. Officinæ tamen molem *Hieronymus* filius & ego ſuſtinemus. Non excidit liber *De ratione concionandi*, ſed ſemper aliquid tranſverſum incidit, quod aliò propellat animum. Et vix credi poteſt, quantum negocii nobis faceſſat *Auguſtinus*. Jam non ſolùm cum *Hiſpanicis* phalangibus mihi res eſt, verùm multò capitalius bellum cum aliis, *Bedda* nullum non movente lapidem, G nè videatur vir bonus. Attamen admoneri me gaudeo. Te cum omnibus qui mihi bene volunt in *Chriſto* quàm optimè valere cupio. Datum *Baſileæ* poſtridie *Thomæ* Apoſtoli, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Jacobo

Jacobo Sadoleto Epiſcopo Carpentoractenſi
Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 81. C*Ommentarium* tuum *in Pſalmum quinquageſi-*
mum nondum perlegi, ſed tantùm carptim
deguſtavi; nec enim hactenus plus licuit per oc-
cupationes. Mox totum avidiſſimè devorabo. Pri-
mo ſtatim guſtu mirè me cepit candor ac facili-
tas ſimplicitáſque dictionis, cum ſumma pietate
conjuncta. Nihil abs te prætermiſſum, quod ad
eruendos explanandóſque Prophetæ ſenſus perti-
net, qui *Græcos* etiam nonnunquam conſulis, in-
terim & *Hebræos*. Si tales libellos nobis ſubinde
mittat *Roma*, confido futurum, ut plerique mor-
tales aliquanto melius ſentiant de veſtra urbe, in
qua perſpiciant eſſe viros, qui libros arcanos non
eloquenter ſolùm, verùm etiam ſanctè piéque
tractare nôrint. Etenim qui iſthic bonas literas
profitentur, quanquam in ſuo genere ſtudiorum
excellunt, tamen in hunc uſque diem ad rei Theo-
logicæ cognitionem haud ita multum contule-
runt. Geſtio libellum hic typographis excuden-
dum committere, quo latius per orbem ſparſus
plures accendat ad ſtudium pietatis: ſed ſcru-
pulum injicit libello annexa excommunicatio,
quam arbitror tamen nihil aliud ſentire, quàm ut
iſthic *Calvus* à damno vindicetur. Alioqui quum
officina *Calvi* non poſſit omnibus mundi regioni-
bus ſuppeditare, videtur hoc non ſine gravi ſtu-
diorum jactura futurum, ſi libet magnam utili-
tatem allaturus ſit ab uno duntaxat *Romano* ty-
pographo petendus. Arbitror *Carolum* meum re
feliciter geſtâ ſeſe ad reditum accingere. Hic
agitur miſera cruentáque fabula, cujus utinam
Dominus det felicem cataſtrophen. Nos ſubitâ
tempeſtate deprehenſi inter ſacrum & ſaxum, ut
aiunt, hæremus, non ſine gravi diſcrimine. Uti-
nam nunc liceret è *Tybri* bibere. Scurræ quidam
monachi non deſinunt in me libellis rabioſis de-
bacchari, quidam etiam anonymis. De penſi-
one Cæſaris nulla ſpes eſt ni redeam in *Braban-*
tiam. Atqui hic ventus neque navigare ſinit, né-
que anchoram figere. Mihi bona ſpes in *Clemen-*
tis pietate. Bene valeat tua R.D. *Baſilea*, poſtrid.
Cal. Julias, Anno M. D. XXV.

Theologis Lovanienſibus Eraſmus
Rot. S. D.

Epiſt. 82. PRoſiliit tandem libellus *Vincentii*, quem jam
pridem parturiens non permiſſus eſt per Vi-
carium eniti. Nihil proficit fictus titulus. Ne-
mo potuiſſet tam inſulſum & indoctum librum
ſcribere, niſi unus *Vincentius*. Abuſus eſt, ut ai-
unt, operâ cujuſdam Dominicani ex *Anglia* pro-
fugi. Ego ſanè libellum, quamvis atrociter in me
deſcriptum, abſque riſu legere non potui, nec
legi tamen niſi carptim. Deum immortalem,
quantum ibi eſt manifeſtorum mendaciorum! E-
go illic damno cultum divorum, quum duobus li-
bellis editis aſſeram cultum & invocationem ſan-
ctorum adverſus dogma *Lutheri*; & ſolum *Lu-*
therum adorari volo, qui collatis ſignis cum illo
bellum gero: ego modis omnibus ſubvertere co-
nor Confeſſionem, qui *De rectè confitendo* libel-
lum edidi: & in *Colloquiis* palàm damno Confeſ-
ſionem, quum illic duplicem aſſeram Confeſſi-
A onem, unam quæ ſit Deo, alteram quæ ſit apud
ſacerdotem, utramque probans: ego ſum ma-
giſter *Lutheri*, ego damno cœlibatum, ego volo
à ſubactionibus, ſic enim ille ſcurra loquitur, iri
ad ſacrificandum. Jam quàm in toto libello ni-
hil cohæret! Dicas in febre ſcriptum, cum affe-
ctatione eloquentiæ, nam & Poetas citat. Ad
hæc quanta ſermonis ſpurcitia! Tum quàm im-
potens odium, quàm evidens invidentia! Tole-
B randum ſi tales qui ſunt, ſe ſolos exponerent o-
mnium odio riſuique. Nunc ob paucorum de-
mentiam, infamatur ordo. Neque nulla mali
pars, ſi permittitis me vera loqui, in vos recidit.
Olim veſtrûm plerique conveniebant ad clamo-
res Dominicalium. Carmelitam palam inſani-
entem toleratis. Nec dubito quin hic libellus a-
pud vos diſtrahatur, quum in titulo habeat co-
gnomen *Theologi*, quum fiat mentio *Lovanii*. No-
luit enim in totum *Vincentius* perdere hujus libel-
C li gloriam, quum illic toties laudetur *Vincentius*
ab *Haerlem* eximius Theologus, cum *Jacobo La-*
tomo. Bellum verò jugum Theologorum *Lova-*
nienſium, ut talem aliquis judicet *Latomum* qua-
lis eſt *Vincentius*. Formica camelus, ut aiunt.
Mundus adhuc habet multos doctos & cordatos vi-
ros, quorum tacita judicia non oportet contem-
nere. Quid iſtos cenſetis cogitare, quum tales
legunt libellos? Hujuſmodi ſcurræ faciunt, ut
paſſim nunc perdantur monaſteria, collabantur a-
D cademiæ. Mundus diutius iſta portenta ferre non
potuit. Et quod à paucis malis commiſſum eſt,
confertur in univerſos, iniquiſſimo quidem judi-
cio; ſed ſic ſunt hominum mores, ſuſpicantur vos
illorum factis favere, quorum intemperias non
cohibetis quum vobis in manu ſit. *Adrianus* Pon-
tifex impoſuit ſilentium ſtolidis vociferationibus
Egmondani, vos diſſimulatis. *Aleander* quum iſthic
adeſſem, meo admonitu indixit ſilentium *Lauren-*
tio Phryſio, vos negligebatis. Cardinalium colle-
E gium ac tres Pontifices impoſuerunt ſilentium
maledico *Stunicæ*, qui tamen doctiùs magiſque ſo-
briè debacchatur, quam vel *Egmondanus*, vel *Vin-*
centius, vel *Phryſius* ille: Vos quàm ſitis ſecuti
neſcio. Ego non mediocriter metuo, nè tempe-
ſtas, quâ hîc laboramus, aliquando demigret ad
vos. Quid autem ſtultius aut inſanius libro *Pe-*
tri Sutoris Theologi? Is an vobis diſplicea t ne-
ſcio, certè diſplicuit patribus ejus ordinis, non
quòd illis curæ ſit *Eraſmus*, ſed quòd intelligant
F quantum ipſis ex unius hominis inſania tum de-
decoris, tum periculi immineat. Sunt fortaſſis
inter vos, qui putent me non poſſe ſi velim læde-
re. At longè diverſum ſentiretis, ſi mihi tantum
eſſet perverſæ mentis, quantum iſti ſe declarant
habere. Ego me ſedulò paro ad ſupremum illum
diem, nec unquam committam ſciens, quod con-
ſcientiam hinc demigrantis oneret. Oneratur col-
legium veſtrum indoctis quibuſdam ac ſtupidis.
Vincentius attrahit *Vincentium*, Carmelita Carme-
G litam. Vereor nè quorum gaudetis conſortio, eo-
rum metatis & meſſem. Optârim autem acade-
miam veſtram & eruditis ac bonis viris, & omni
ſtudiorum genere florentiſſimam eſſe. Nunc vide-
mus paſſim diripi monaſteria, Theologiæ ſtudia
prorſus extingui, academias collabi. Et ſerpit in-
dies malum, fatali quodam ſucceſſu. Jam ſi quid
in ſcriptis meis deprehenderetur incautiùs effu-
ſum, quanto civilius atque etiam conſultius erat,
vel

vel admonere privatim ſcriptis literis,vel diſſimu- A
lare, quum non ignoretis quantum invidiæ, quan-
túmque periculi ſuſtineam, nè me jungam ali-
cui factioni. At eum qui ſic tunditur ab una parte,
rurſus ex altera lapidibus impetere, quid aliud eſt,
quàm protrudere in hereſim? Quod tamen à me
nullius improbitas impetrabit. Præfationem *La-
tomi* quam addidit libello in *Lutherum* ſcripto
diſſimulavi. Neque me clàm fuit unquam, quæ
dixerit in me in conviviis ac prælectionibus. Diſ- B
ſimulavi. Nunc rurſus emiſit libellos, in quibus
mirâ arte conatur, ut diſputationes quoque meas
faciat hæreticas, novâque vafricie mea conjungit
cum opinionibus *Lutheranis*. Libellos guſtavi
tantum, nam recens allati ſunt. Rogo quorſum
attinet iſta calumniandi diligentia? Quod ni ſa-
tur eſſem talium contentionum, videret quàm
mihi non deeſſet quod reſpondeam. Sunt qui to-
tis viribus hoc agunt, ut opprimant linguas ac bo-
nas literas. At res ipſa docebit iſtos, ſimul cum C
bonis literis & illa ſtudia collabi, quæ ſtudent ut
ſola habeantur in precio. Quanto conſultius eſſet
politiores literas comiter in veſtrum contuberni-
um admittere, ornarent veſtram ſupellectilem,
mihi credite, ac vobis multorum Principum fa-
vorem conciliarent. Audio exomologeſim me-
am quibuſdam diſplicere. At eadem magis diſpli-
cuit *Oecolampadii* diſcipulis. Et pro ea mihi docti
quidam gratias egerunt, etiam ex *Anglia*, quod
confeſſionem jam nutantem reſtituerim. At non D
pronuncio illam à *Christo* eſſe inſtitutam. Id faci-
am ubi mihi planè perſuaſum fuerit. Agit hoc
quidem *Henricus Angliæ* Rex probabilibus argu-
mentis. Et ſequor hactenus ut probabilem opini-
onem. Quos autem tumultus excitâſſem, ſi &
hoc & cætera pronunciaſſem tantùm, nec argu-
mentis comprobâſſem? Comprobare etiamſi fu-
iſſet mearum virium, perlongum erat. Et aliud
tùm inſtitueram. Hoc tentavi quod ſperabam
impetrari poſſe. Et videtis quo loco illa ſcripſe- E
rim, ſitus inter *Tigurum* & *Argentoratum*, & in ci-
vitate in quâ *Oecolampadius* publicè docet confeſ-
ſionem non eſſe neceſſariam, quidam affirmant
pernicioſam. Si hæc tam certa ſunt, ut mors ob
horum profeſſionem ſit oppetenda, cur illorum
nullus huc ſe confert, & fortiter docet quod ſen-
tit? Si vobis eſſet cognitus harum regionum ſta-
tus, fateremini me pro rebus præſentibus ſatis au-
dacter ſcripſiſſe, utinam æquè feliciter. De eru-
ditione mea ſtatuetis quod voletis. Pacificum eſ- F
ſe me ſatis declaravi: Moderatis delector. Qui
ſuum jus mordicus tenent, fortaſſis rumpent funi-
culum dum nimium tendunt. Mihi tumultus hi
nunquam placuerunt, & ſemper dedi pacifica con-
ſilia. Sed quid facias furioſis pſeudomonachis?
Nihil non audent facinoris. Exempti ſunt ab
omnibus bonis legibus, errones ſunt, nec ullo loco
conſiſtunt. Nec ferri jam poterant, nec modera-
tis remediis corrigi. Huc iſti provocârunt. Qua-
re veſtram prudentiam appello nominatim ma- G
gnifice Decane, *Viannenſis*, *Roſemonde*, *Turenholte*,
cæterique quorum æquitas mihi perſpecta eſt, ut
conſulatis tranquillitati ſtudiorum, conſulatis ve-
ſtræ dignitati, & iſtis ſeditioſis clamoribus ali-
quando finem imponatis. Me reperietis & Chri-
ſtianæ concordiæ, & ſyncerae religionis ſtudioſum.
Bene valete domini & præceptores honorandi.
Baſileæ Câlend. Juliis. An. M. D. XXVIII.

A

Eraſmus Roterod. Natali Beddæ Theologo Pariſienſi S. D.

EGregie vir, Reſponderam epiſtolæ tuæ, miſe- *Epiſt.* 83.
ram *Argentoratum*, ut illinc tranſmitteretur
ad vos, ſed quum nullus inveniretur idoneus, redi-
it ad me. Hunc nuncium privatim conduxi meâ
pecuniâ, qui tuas Annotationes ad me perferat.
B Libros *Auguſtini* quibus explicat ſermonem Do-
mini in monte habitum ſciebam me legiſſe, quàm
diligenter incertus. Ubi cœpiſſem tuo hortatu le-
gere, comperi margines omnes notulis manus
meæ plenas. Deinde in Annotationibus meis, quas
ſcripſi in caput *Matthæi* quintum & ſextum, fre-
quenter hinc cito teſtimonia. Unde miror unde
ſuſpicatus ſis, mihi opus illud non fuiſſe lectum.
Scripſit hos quidem libros eleganter & accuratè,
ſed tantùm presbyter, nec adhuc perinde exercita-
C tus in ſacris literis, quanquam feliciter jam medi-
tans divinæ Scripturæ tractationem. Ex hoc ope-
re multa corrigit ipſe, & reſident nonnulla, quæ
lectorem candidum & æquum requirunt. Unde
non ſum arbitratus anxiè mihi laborandum, nè
nuſquam ab eo diſſentirem. Relegeram penè to-
tum, nec animadverti quicquam periculoſi lapſus
in meis. *Gerſon* non eſt in mea bibliotheca, ſed
aut emam, aut aliunde rogabo. Videbis me ſa-
tis docilem, ſi contingat monitor διδακτικὸς. Sunt
D variæ dotes hominum, nec eâdem viâ tendunt o-
mnes ad ſcopum felicitatis. Ego me puto ſemper
hoc egiſſe, quod vos agitis, licèt non eâdem rati-
one. Et niſi hæc fatalis tempeſtas fuiſſet exorta,
non prorſus infeliciter conatus eram, ut refloreſ-
cerent linguæ cum bonis literis, ſimúlque veteres
orthodoxi cum divinæ Scripturæ fontibus revo-
carentur. His temporibus quoniam video nihil
ſcribi poſſe, quod non offendat aliquos, decrevi
quieſcere, totus in hoc, ut quæ vulgata ſunt nec
E revocari poſſunt, repurgentur, quo quantum fie-
ri poteſt careant offendiculo. Ad hanc rem qui
mihi dignabitur ferre ſuppetias, apud me ſum-
mam inibit gratiam. Si parùm videbitur proxi-
mâ editione mutare quæ offendebant, non grava-
bor eſſe ſeverior judex in lucubrationes meas,
quàm *Auguſtinus* fuerit in ſuas. Tantùm nè no-
dus quæratur in ſcyrpo, ſed ea duntaxat indicen-
tur, quæ ſunt alicujus momenti. Nec agam tergi-
verſatorem in explicando, aut in defendendo, nec
F mihi indulgebo in corrigendo. Sunt dogmata
quædam controverſa, quod genus eſt, *Pontificem
eſſe ſuperiorem Concilio univerſali*. Sunt quædam
obſcura & incognita, quale erat illud, *De non
vertendis libris ſacris in linguam popularem*. Sunt
quædam ejuſmodi, ut multis ſcrupulis torqueant
ingenium, de his non videtur impium diſſerere,
vel ut aliquod pleniùs & exactiùs inveniatur,
vel ut ſubmotis offendiculis confirmentur quæ
decreta ſunt. Ad hæc conſideranda eſt tempo-
G rum ratio. Utinam non pigeret attentiùs lege-
re meas lucubrationes, nec enim dubito quin id
integer facturus ſis. Non potui hunc onerare
graviore librorum ſarcinâ, tamen indicem omni-
um miſi. Tertiæ editioni novi Teſtamenti ad-
didi apologias aliquot novas, quas facilè per-
curres. Reſpondi *Stunicæ* concluſionibus & ar-
ticulis. Ego me catholicum eſſe puto, non tan-
tum ob id quòd pacem habeam cum Pontifice,
cum

cum *Caſare*, cum *Ferdinando*, cum Epiſcopis meis, verumetiam quod *Lutherana* factio neminem magis odit quam *Eraſmum*. Quod ſi id eſt in fatis meis ut utrinque lapider, tamen adnitar, ut *Chriſto* prober, in cujus diem me paro toto pectore. Is te ſervet incolumem domine & frater honorande. *Baſilea* Natali S. *Bartholomæi*, An. M. D. XXV.

Eraſmus Roterodamus Hadriano Barlando S. D.

Epiſt.84. D*Orpium* ſtudiis ereptum acerbiſſimè ferrem, ſi noſtro dolore poſſit huc revocari. Nunc nos ad illum properamus, ille ad nos redibit nunquam. Mortuus eſt omnibus rebus bonis florens, & optimum putant eſſe tum mori quum dulciſſimum eſt vivere. Erat futurus magnus ſi vixiſſet; verùm nunc feliciùs magnus eſt apud *Chriſtum* uti ſpero. Solus propemodum erat æquus politioribus literis. quas quidam miro ſtudio conantur opprimere, meâ ſententiâ non ſatis rectè conſulentes ſuis etiam ſtudiis, quæ ſola florere cupiunt. Siquidem ut res ipſa docebit illos, obrutis manſuetioribus literis, etiam illa collabentur. quibus ſedulò magis, quàm prudenter proſpiciunt. Res feliciùs ſuccederet, ſi veterum ſtudiorum proceres bonas literas veluti poſtliminiò ſeſe recipientes in priſtinum locum, comiter in hoſpitii contubernium reciperent: adferrent hoſpites aliquid bonæ rei, quid ab hoſtibus futurum ſit neſcio: ac viciſſim bonæ literæ ſeſe civiliter in contubernium diſciplinarum, quæ jam occupârunt ſcholas, inſinuarent. Nunc quorundam improbitas facit, ut utriſque ſuus pereat fructus. Per univerſam *Germaniam* ſimul cum bonis literis omnia ferè ſtudia collapſa ſunt. Nulla Theologorum autoritas. Monachi & ſacerdotes publico laborant odio. Faciunt enim mali, ut bonis etiam ſit malè. Video res humanas ad *Turcicam* quandam barbariem tendere. Et fortaſſe ſunt Principes, quibus hic ſtatus non diſpliceret. Agitur hic per ruſticos cruenta fabula, quæ ſit futura cataſtrophe neſcio. Hanc epiſtolam extorſit *Adrianus* à *Rivo*, tui ſtudioſus. Ex eo cognoſces *Germaniæ* res omnes. Bene vale, *Barlande* chariſſime. Saluta *Joannem Borſalum* ſi adeſt. *Baſilea*, poſtridie Calend. Julias. Anno M. D. XXV.

Eraſmus Roterodamus Germano Brixio Antiſiodorenſi S. D.

Epiſt.85. O Te térque quatérque felicem, *Brixi* chariſſime, qui te ſemper intra Muſarum ſepta continueris, nec unquam attigeris ſpineta Theologorum. Quàm tibi inviderem iſtuc otium, ni ſic mihi charus eſſes, ut tua commoda planè pro meis ducam. Hoc ſeculo nec bene ſcribere tutum eſt, nec malè, & mira eſt rabinorum conſpiratio. *Lutherus* dum omnia conatur novare, ſubvertit omnia, & pro ſiniſtrè tentata libertate conduplicavit nobis ſervitutem. Videor mihi non omninò lævâ mente fuiſſe, quum tot modis efflagitatus abſtinerem à *Gallia*. Hunc exitum præſagiit animus. Jactantur hic blandi rumores de adamantina Regum concordia, quos equidem optârim eſſe veros, verùm ut ſint vereor, quoties mecum reputo τὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἱσπανίας ingenium. Hic agitur fabula mirè cruenta, quam καταστροφὴν habitura neſcio. Mihi res humanæ videntur tendere ad *Scythicam* quandam barbariem, & omnium liberalium diſciplinarum πανωλεθρίαν. Mihi jam ὁ βίος ἐκτετέλεσται, vobis ætate florentibus τὴν λαμπάδα trado. Cadunt paſſim οἱ τῶν μουσῶν στρατηγοί, *Longolius Patavii*, cujus apud me eſt oratio mirè elaborata in *Lutherum*, *Romæ* nuper periit *Baptiſta Caſalius*, In *Anglia Linacrus*, apud vos *Deloinus*, *Lovanii Dorpius*, qui favorem erga recta ſtudia jam audebat profiteri: frementibus μισομούσοις omnibus, ac fortaſſis ea res illi fuit exitio. *Deloini* mentionem fecimus in libello qui brevi perferetur ad vos, quanquam elegantiſſimo carmine tu quidem optimi viri memoriam immortalitati conſecrâſti. Hunc γραμματοφόρον propriè mihi conduxi, ut iſtinc amicorum literas huc perferat. Per eum tutò ſcribas licebit. Bene vale, & quid agas fac ut ſciam. *Baſilea*, poſtridie *Bartholomæi*. An. M. D. XXV.

Budæum mihi ſalutabis diligenter, ſi fors mihi non vacabit illi ſcribere.

Eraſmus Roterodamus Joanni Selvæ ſummo Præſidi Senatus Pariſienſis S. D.

V Ir clariſſime, mitto libellum adverſus rabioſam debacchationem *Petri Sutoris*. *Epiſt.86.* Eum ut tuo nomini dicarem *Nicolaus Beraldus* in cauſa fuit, qui non ſemel in ſuis ad me literis eximias dotes tuas depingens, hortatus eſt ut id facerem. Profectò demiror tales libellos impunè excudi *Lutetia*, præſertim ex autoritate ſenatus & approbatione Theologorum, ſi tamen non mentitur præfatio. Verùm ita fit, talia per unum aut alterum geruntur, cæteri connivent, velut ad ipſos non pertineat. Quid ſceleratius eo qui corrupit mea *Colloquia*? Diſſimulatum eſt. Non obſcurus eſt autor. *Dominicanus* eſt, nomine *Lambertus Campeſter*, qui excudit, dicitur *Petrus* à grandi morſu. Et impunitas invitat ad audendum majora. Prodiit *Antuerpiæ* libellus quorundam *Dominicanorum*, ſed ficto titulo, quo nihil fingi poteſt inſulſius, indoctius, mendacius, impudentius, inſanius. Ob hujuſmodi portenta totum monachorum genus venit in odium publicum. In *Germania* multa virginum ac monachorum monaſteria crudeliter direpta ſunt. Quidam magiſtratus agunt moderatiùs. Ejecerunt eos duntaxat, qui illic non eſſent profeſſi, & vetuerunt novitios recipi; ademerunt illis curam virginum, & jus alibi concionandi quàm in ſuis monaſteriis. Breviter, abſque magiſtratus permiſſu nihil licet illis agere. Videntur huc ſpectare, ut ex monaſteriis faciant parochias. Exiſtimant enim has conjuratas phalangas & tot privilegiis armatas diutiùs ferri non poſſe. Plura ſcripturus eram, ſed incertum erat an jam rediſſes ex *Hiſpanienſi* legatione. Commendo tibi cauſam bonarum literarum, & meam, ſi quid videor hiſce ſtudiis profuiſſe. Bene vale. *Baſilea*, poſtridie *Bartholomæi*. Anno M. D. XXV.

Eraſmus Roterodamus Lodovico Berquino S. D.

A Rbitror te bono animo facere quod facis, *Berquine* eruditiſſime, ſed interim me plus ſatis degravatum oneras magnâ invidiâ, libellos meos vertens in linguam vulgatam, & eos ad Theologorum cognitionem referens, inter quos ſcio *Epiſt. 87.*

multos

multos eſſe integros & candidos, ſed paucorum moroſitas ſæpenumerò vincit multorum modeſtiam. Equidem quum naturâ abhorream à contentionibus, nunc ob ætatem ac valetudinem magis deſidero quietem, in eum diem me parans, qui jam longiùs abeſſe non poteſt. Video fatales orbis tumultus, video rem Theologorum & his adverſantium in manifeſtam rabiem exiſſe. Proinde quando perſpicio me nihil profecturum, quietus meum ipſius negotium ago, *Chriſto* commendans ſuam Eccleſiam, qui ſolus novit, & poteſt hominum inconſulta conſilia in bonos exitus vertere. Fortaſſe tu rectiùs conſulueris rebus tuis, mi *Berquine*, ſi concertationem ſemel ſopitam non inſtaures. *Papilio* noſter nos reliquit, & ante hunc *Deloinus*. Hìc agitur ſanguinaria fabula, quem exitum habitura neſcio. Nos hìc hæremus incluſi, quàm tutò Deus novit. Arbitror ſororem regiam jam in *Hiſpanias* profectam. Volitant rumores, aureum ſeculum pollicentes: At ego nondum videoſatis idonea prooemia, nec auſim ſcribere quod mihi præſagit animus. Nihil igitur expectabis eorum de quibus Epiſtolâ bene longâ mecum egeras, poſteaquam ſcena rerum inverſa eſt. Hunc juvenem meo ære conduxi; qui mea perferret, veſtra huc referret. Si quid eſt quod meâ referat ſcire, ſcribe, ac bene vale vir optime. *Baſileæ*, poſtridie *Bartholomæi*, Anno M. D. XXV.

Eraſmus Roterodamus Franciſco Sylvio S. D.

Epiſt. 88. JAm unis atque alteris literis me provocas, *Franciſce* chariſſime, iiſque prolixis. Et jure deſideras in me tam ampliter abs te prædicatam humanitatem, ni quod tibi nunc facio, nonnunquam facerem & Cardinalibus, non deſidiâ, ſed ocii penuriâ. Certè candorem iſtum tuum amo & exoſculor. Quantum operâ meâ promoverint bonæ literæ neſcio. Illud ſcio mihi per quoſdam peſſimam referri gratiâ, id quod ego magna ex parte tumultibus hiſce fatalibus imputo. Felices quibus interim licet ſpectatores agere; ego hac ætate cui conveniebat quies & tranquillitas, pertrahor in arenam gladiatoriam vel caſurus vel occiſurus, imò potiùs ſimul & jugulaturus & jugulandus. Mundus parturit miram rerum immutationem, in hoc confinium mea ſenectus parùm feliciter incidit. Quantum augurari licet, videntur omnia tendere ad *Scythicam* barbariem. Ego jam curſu defeſſus *Beraldo*, *Brixio*, tibi veſtrique ſimilibus trado lampada. *Deloinus* deſtituit bonas literas. Nuper & *Papilio* nos reliquit. Dices malè penſatam epiſtolam tuam, non ob id tantùm quòd pro copioſa recipis exilem, verumetiam quòd pro tam expolita ſimpliciter rudem. Si ſpectes ſcriptum, non reſpondi *Franciſco*, ſin animum, planè reſpondeo, ſempérque reſponſurus ſum. Video fere fieri, ut iis qui ducuntur amore politioris literaturæ parum conveniat cum Theologis, ac viciſſim Theologi non ſatis æqui ſint melioribus ſtudiis. Principum diutina diſſidia tandem matrimonio quopiam componi ſolent: Utinam exoriretur aliqua nympha, quæ vos mutuâ benevolentiâ jungeret, magiſque florerent utriuſque generis ſtudia: nunc dum utrique alteris obſtrepunt, collabuntur omnes diſciplinæ. Bene vale. *Baſileæ* Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto.

Eraſmus Rot. Gulielmo Budæo S. D.

O Te ſuperis chariſſimum *Budæe* doctiſſime, ſiquidem in hiſce tumultibus fatalibus ocium tueri licet. Fabulæ partes per ſingulos obambulant. Prima turba erat de bonis literis. Hìc ſuas partes egit *Reuchlinus*, nonnihil etiam *Eraſmus*. Mox ad fidei negotium devoluta eſt actio. Hìc primas egit *Lutherus*, non incruentæ fabulæ princeps. Saltârunt & Reges ſuam portionem. Rex *Danorum* exulat, veſter, heu dolor, *Hiſpaniarum* eſt hoſpes. Nuper prodierunt in ſcenam nobiles & agricolæ. Actio fuit mirè ſanguinaria. Ea nunc recrudeſcit, quæ ſit futura cataſtrophe neſcio. A *Gallia* non ſine cauſa ſic abhorrebat animus; aliquid præſagiebat magni mali futurum. Quanquam hìc hæremus non abſque gravi periculo. Nec eſt quò fugiamus. Et ſi eſſet, hæc valetudo indicit ocium. Atque interim tamen, homo ſexagenarius, cogor retiarium agere, & cum tot monſtris congredi, vel caſurus vel occiſurus. Hic nuncius certiſſimus eſt, à me propriè conductus. Per eum ſcribe quid agas. De nobis ex *Beraldo* cognoſces cætera. Bene vale. *Baſileæ*, poſtridie *Bartholomæi*, Anno M. D. XXV. Epiſt. 89.

Eraſmus Roterodamus Danieli Benedicto Mediolanenſi S.

AMantem non redamare *Daniel* optime vix feratum eſt. Amas *Eraſmum* ex libris cognitum, ego redamo *Danielem* ex humaniſſimis modeſtiſſimíſque literis non ignotum. Dictus eſt *Daniel* vir deſideriorum, quid itaque mirum ſi deſiderius *Deſiderium* deſideras? Sed quid narras? Cæteri quietis deſiderio relinquunt Principum aulas, & tu velut è fluctibus temer in aulam velut in portum tranquillum contuliſti? *Nauſea* ſui ſimilis eſt, tantùm me faciens ubique ſuis laudibus, quantum eſſe me immodicè amanti perſuaſit amor. *Montini* lepidiſſimis literis neſcio an vacet nunc reſpondere. Jocatur ille in criſim ſanguinis, verùm ea criſis orco dedit agricolarum plus minus centum millia. Nunc remiſit ſe paroxiſmus, & *Nauſea* ſi venerit, reperiet malum aliquanto medicabilius. Bene vale, & noſter eſto, debes autem ſi *Nauſeam* ſic diligis. Datum *Baſileæ*, ſexto Idus Octobr. Anno M. D. XXV. Epiſt. 90.

Eraſmus Rot. Natali Beddæ S. D.

NOn ſum is vir optime, qui ſoleam de quoquam opinionem ſiniſtram concipere, ni res ipſa palàm comperta cogat in diverſam ſententiam. Delationibus iſtis vulgaribus nihil moveor, ſuſpiriones nihil moror, ac nè injuriis quidem mediocribus & humanis perturbor. Negligo, diſſimulo, excuſo, ſuſpendo ſententiam, donec manifeſta pravitas ſæpius deprehenſa, compellat me dicere, *Non putâram*. Neque quicquam arbitror magis indecorum homini Chriſtiano, quàm quum poſt temerè ſuſceptam diúque fotam de proximo ſuſpitionem, poſt impetitam multis conviciis innoxii famam, tandem expertus eum longè alium eſſe, quàm imaginatio finxerat, dicit *non putâram*. Itaque quanquam ante complures annos ſolitus ſum à multis accipere literas parùm amicam Epiſt. 91.

de

de te mentionem facientes, tamen nihil me commoverunt quo minùs *Beddam* bonum Theologum ac bonum virum judicarem. Eam opinionem auxerunt *Beraldi* mei literæ, cujus judicio ſanè tribuo plurimum. Proinde quanquam in tuis literis erant aſperſa quædam quæ ſubindicarent te non optimè ſentire de me, tamen quoniam mihi perſuaſum eſt iſta tibi ſcribi ſyncero puróque animo, nè tantulum quidem offenderunt, nec te mihi vel pilo reddunt ingratiorem. Toties in hac epiſtola ſum tibi chariſſimus frater, nec tamen collegam agnoſcis niſi ſympresbyteron, *ſumtheologum* non agnoſcis, quum tamen hoc tituli mihi non inviderint, nec *Leo*, nec *Clemens*, ac nè *Adrianus* quidem, magnus ſine controverſia Theologus. Si non agnoſcis collegam Theologum, niſi inſigniter doctum, nè ſympresbyteron quidem agnoſces, niſi eximiè pium. At ego ſanè longiùs abſum à pietate, quàm ab eruditione, licèt in ſtudium pietatis, quàm eruditionis propenſior. Indoctos recipit Deus, impios non agnoſcit. Sunt & alia quædam, quę videntur non carere figurâ, ſed mihi perſuaſum eſt ingenium tuum ab hujuſmodi ſtrophis longiſſimè abeſſe: quod ſi ſecus habet, mea nimirum opinio plurimum abeſt à vero. Alioqui ſi maximè affinis eſſem talibus cavillis, non arbitror tuam prudentiam his velle uti erga eum, qui ſimpliciter ac purè ſcripſiſſet, nec alium te velle præbere, quàm is te exiſtimâſſet. Videris autem tibi perſuaſiſſe, *Eraſmum* eſſe quendam ſitientem mundanæ gloriæ, ingenii pertinacis & indocilis, ad hæc ſcribendis libris inutilibus intentum, non ſatis cogitare de his quæ pertinent ad vitam futuram. Scis ipſe vir egregie nihil eſſe difficilius, quàm judicare de ſpiritu alieno, quum *Paulus* non auſit etiam de ſeipſo judicare. Verùm iſta fortaſſe tibi perſuaſit delator aliquis, ut his temporibus ubique regnant malæ linguæ. Et fieri poteſt ut imprudens & inſcius foveam aliquid iſtorum viciorum quæ mihi tribuis. Hoc igitur profecit attulit mihi tua reprehenſio, ut ipſe mihi cœperim eſſe ſuſpectus, circumſpiciens nuncubi laterent in me morbi tam peſtiferi. Homo ſum, & humani nihil alienum à me puto. Quod ad gloriam attinet, fateor olim juvenis pulchrum eſſe duxi laudari à viris laudatis; verùm ubi cognoſcere cœpi quàm moleſtum onus eſſet fama, nihil magis in votis habui, quàm eam ſi liceat totam abjicere, vel eò, ubi, quod aiunt, cervi deponunt ſua cornua. Quid autem habet hoc gloriæ genus expetendum, tot calumniis, tot obtrectationibus, tot criminationibus fermentatum? Aut quod animal me vivit infelicius, ſi pro tot exhauſtis laboribus nihil aliud mercedis refero, quàm famam in hoc ſeculo, quæ tanto plus aloes habet quàm mellis, ſi quid tamen omnino mellis habet? Nemo ſui probus eſt judex, fateor. Mihi tamen quum alioqui ſcateam viciis, videor non inſigniter affinis huic morbo, vel hoc argumento. Quum nondum exortus eſſet *Lutherus*, magnáque rerum tranquillitate florerent ſtudia bonarum literarum, videbar mihi beatus amicitiis tot eruditorum hominum, ut ingenuè fatear quod res habet, laudibus nunquam ſum magnopere delectatus, immodicis etiam offendebar. Quòd ſi valde delectâſſent illi *Germanorum* applauſus, ſi libens audiſſem *princeps literarum, antiſtes ſtudiorum, vindex veræ Theologiæ, ſydus ac decus Germaniæ*, nunc his detractis excruciarer. Nunc verò nequaquam mihi diſpliceo, quum illis ipſis nihil aliud ſim quàm *Eraſmus*; propemodum etiam gaudeo me ab invidioſis illis laudibus eſſe liberatum. Quin & rabioſos libellos quibus ab his impetor, quos pridem habebam laudum mearum immodicos præcones, videor hactenus ſat moderatè tuliſſe. Quum ſcirem mihi nunquam fore pacem cum quibuſdam malè auſpicatis ingeniis, quæ me propter bonas literas habent inviſum, tamen malui me prorſus exarmatum utrinque lapidandum exponere, quàm in hac factione, quæ latiſſimè regiones & aulas occupavit, eſſe coryphæus & ſatrapes. & hactenus nec blanditiis, nec minis, nec conviciis utriuſque partis loco moveri potui. Fortaſſis hanc aliquis cautionem vocabit potiùs quàm conſtantiam. Imò videbam me tutiorem futurum fuiſſe, ſi me in *Lutheranam* factionem conjeciſſem, noveram enim quæ multi neſciunt. Hic conſcientia me revocavit, non metus. Dignitates adeò non ambii, ut etiam ultrò oblatas conſtanter recuſârim: & hic animus quem hactenus præſtiti, tibi videtur ſitire gloriam mundanam? Et tamen admonitionem tuam in optimam partem accipio, nec patiar me fruſtra monitum eſſe. Hortaris me ut legam *Gerſonem*, & huic ſimiles autores humiles, quo mihi vileſcam. Ego quemadmodum nullum ſcriptorem ſoleo contemnere, ità in ſcholaſticis iſtis quos vocant, præter orationis filum ferè nihil humile video, qui paſſim oſtentant *Ariſtotelicam* & *Averroicam* philoſophiam. cui *Scotus* multum etiam addidit ſupercilii. *Gerſonis* opuſcula quædam legi juvenis, nec omnino diſplicuit. Cæterùm quum neotericos hos ſcriptores in manus ſumo, neſcio quo pacto minùs mihi diſpliceo, nec ulli libri magis dejiciunt ac pudefaciunt ſuperbiam meam, quàm Evangeliſtarum ac Apoſtolorum. Scio magnum & arduum eſſe negotium domare ſpiritum hominis, & hoc ſanè jam pridem molior, etiam ſi tu ſuſpicaris mihi non eſſe vacuum colligere animum ad ea quæ ſunt veræ pietatis, propterea quòd ſubinde novos libellos excudam. Nec mirum eſt ita tibi videri, qui fortaſſe ſtilum non perinde exercueris, eóque difficillimum & operoſiſſimum eſſe credis, quod exercitato facillimum eſt. Ego verò jam hoc annos aliquot ſeriò totóque pectore ago, ut hanc conſcientiam *Chriſto* judici approbem, méque pro viribus in eum diem paro, quem hæc ætas ac valetudo perſuadent minimum abeſſe. Ac videor mihi nonnihil profeciſſe auxiliante *Chriſti* gratiâ, quam in hoc implorare non deſino. Nam indies expecto diem illum animo tranquilliore. Nec ulla colloquia mihi gratiora ſunt, quàm quæ hoc ſtudium meum vel promovent vel excitant. Itaque ferè verſor in his argumentis, quæ juvant etiam hoc animi propoſitum, tantum abeſt ut impediant. Quod genus ſunt, *De miſericordia Domini*, *De modo orandi*, *De moderanda lingua*, quod nunc excuditur, & *Commentariolum in Pſalmos aliquot*. Ac planè ſic meditor ſubducere memet à ſcribendis libris, quemadmodum veteranus athleta paulatim ſeſe recipit in ocium, præcipuúmque ſtudium huc confero, ut quod hactenus editum eſt repurgem ac dedolem, præſertim in his quæ pertinent ad fidem ac pietatem Chriſtianam. Mihi certè ſemper fuit hic animus, ut excitarem bonarum ſtudia literarum, eáque conciliarem ſtudiis veſtris: partim ut inciperent & bonæ literæ ſonare

nare *Chriſtum*, quæ quàm apud *Italos* hactenus nihil aliud quàm paganiſmum crepent, ipſe non ignoras: partim ut ex acceſſione linguarum ac politioris literaturæ, nonnihil fructûs ac lucis adjungeretur ſtudiis hactenus in ſcholas receptis. Quâ quidem in re meo judicio vehementer peccatum eſt utrinque, dum & qui bonas literas adamant, hoſtiliter inſectantur diverſa ſequentes: atque hi rurſum hoſpites bonas literas, unde poterant utilitatem capere, non recipiunt in conſortium, ſed inciviliter explodunt, damnant ac rejiciunt priuſquam noverint. Quod ad dogmata ſcholaſticorum attinet, ſemper quantum licuit ab his abſtinui, videlicet mihi conſcius quàm non eſſet meæ mediocritatis, in rebus arduis dogmatiſten profiteri meo pariter ac multorum periculo: quantum in iſto ſtudiorum genere valiturus fuerim neſcio, certè naturæ vis aliò rapuit. A factionibus ſic ſemper abhorrui, ut favorem ſuum prnfitentes aliquanto diligentiùs cohibuerim, quàm rejeci calumniantes. Ità factum eſt hactenus, ut ſi quid errat aut periclitatur, ſolus erret ac periclitetur *Eraſmus*. In Novo teſtamento nihil aliud propoſueram, quàm inſtaurare ſynceram lectionem, & additâ luce diſcutere quædam, ad quæ videbam multos impingere. Neque quicquam minus erat in animo, quàm mutare vulgatam interpretationem: imò veterem tranſlationem addidiſſem *Græcis*, quamvis diſſidentem, ni me doctì quidem amici conſiliis improbis veriùs quàm felicibus huc protruſiſſent reclamantem. Porrò quòd quædam obiter admoneo, Deum teſtor, ſimpliciter exiſtimabam me rem facere Deo gratam, ac rei Chriſtianæ neceſſariam. Atque hoc ipſum mihi viſus ſum eo temperamento feciſſe, nè quid hinc ſeditionis oriri poſſet: certè id conatus ſum ſedulò. Videbam multa eſſe prolapſa, & erant tempora tranquilla. Quis enim ſuſpicaturus erat hanc fatalem tempeſtatem exorituram in orbe? Proinde quàm tua charitas indicat mea ſcripta, ni corrigantur, eſſe periculoſa religioni Chriſtianæ, tam judicabam eſſe periculoſum rei Chriſtianæ, ſi diſſimulâſſem illa quæ tum admonui. Si fuit error, in judicio fuit non affectu. Nec hic tamen unquam fiſus ſum meo ſenſui, nec me tranſverſum rapuit applauſus hominum. Et adeò non gravatus ſum me ſubmittere Deo, quod ut faciam amanter admones ut etiam omnibus penè hominibus me ſubjecerim. Atque ea res mihi nonnullis in locis præbuit anſam erroris, in quem nôn impegiſſem, ſi meo judicio plus tribuiſſem quàm aliorum. Quem enim monitorem non eram auditurus, qui non ſolùm *Atenſem*, *Latomum* ac *Dorpium*, ſed *Leum* etiam, Theologiæ, quod poſt compertum eſt, planè rudem, obnixè rogârim, ut adeſſet mihi ſarcienti præcipitatam Novi Teſtamenti editionem, & hac de cauſa in intimam familiaritatem admiſerim; quæ ſanè res mihi parum feliciter ceſſit. Et interim videris in me ſuſpicari pervicaciam hoc argumento, quod à duobus viris non elinguibus, nec indoctis, nec ſtupidis, de multis non temerè admonitus, nuſquam tamen agnoſcam lapſum meum. *Stunicam* ac *Leum* elingues non eſſe fateor, imo profiteor eſſe linguaciſſimos: cæterùm quàm non ſunt ſtupidi aut indocti, ipſorum ſcripta te docebunt, ſi modò legas integer. At planè ſuſpicor te gravioribus rebus occupatum, ad iſta frivola non deſcendere. Atqui

A hoc facere erat tuæ modeſtiæ mi *Bedda*, priuſquam de nobis conciperes atrocem ſuſpicionem. Quis ſcurra ſcurrilior *Stunicâ*? Quot locis oſtendo illum neſcire quid loquatur? Et tamen non paucis in locis tali ſycophantæ gratias ago, quod admonuerit, tametſi nihil debetur gratiæ, nè rectè quidem monenti ſi id morbo facit non judicio. *Leus Stunica* tum indoctior eſt, tum virulentior, & tamen ubicunque bene monet agno-

B ſco officium: quod ideo ſuſpicaris me nunquam feciſſe, quia noſtra non legiſti: aut ſi legiſti aliud agens legiſti. Atque ut ingenuè fatear, demiror tales ſcriptores vobis placere. Si quid aſperiùs ſcripſerunt, ais facilem eſſe veniam. An apud vos ſit facilis venia neſcio, apud Deum ſcio difficilem futuram his, qui tot mendacia, tot calumnias, tot fumos, tot glorias effundunt in famam proximi. Doceo *Leum* in his quibus impetit me quædam aſſerere palàm hæretica. Nec habet quenquam

C tam amicum in *Anglia*, qui auſit hæc defendere. *Leo* ipſa *Anglia* impoſuit ſilentium, nec ullis magis diſplicuit illud opus, quàm qui illi tum naturâ tum benevolentiâ ſunt conjunctiſſimi. Quod ſi prodiſſet frigidus ille libellus, quem primum ſcripſerat, & clam vicies deſcriptum ſparſerat per amicos, quos ronchos, quas ſannas excitâſſet? Inerant illic manifeſtæ blaſphemiæ. Nam is quem edidit maximâ ex parte eſt aliorum. Dices me ſomniare. Imò librum illum habebam antequam

D mea reſponſio eſſet abſoluta. *Stunica* apud *Hiſpanos* habetur, ut eſt, pro homine ut glorioſo ità parum cordato, cujus ſycophantiæ quàm placuerint Pontifici, ſatis declarat quòd toties eſt illi impoſitum ſilentium, primùm à *Leone*, mox à cœtu Cardinalium, rurſum ab *Adriano*, iterum à Cardinalibus, poſtremò à *Clemente* ſeriò, ut ni quieviſſet, conjiciendus fuerit in vincula. Primùm nec *Stunica* nec *Leus* erat is, qui debuerit ſibi cenſuram in me ſumere. Quibus ſi non defuiſſet do-

E ctrina, tamen fide carebant, qui tam impotens odium præ ſe ferebant, qui tantum ſpirabant inanis gloriæ. Fateor obtemperandum eſſe monenti, ſed ei qui poſſit rectè monere, ſed ei qui commodè monet. Quis autem ſeſe credat chirurgo ferrum & ignem admoventi, ſi manifeſtis notis præ ſe ferat ſtudium occidendi ſi poſſit? Quis hauriat pharmacum à medico porrectum, qui præ ſe ferat animum perdendi ægrotum, non medendi? Multò verò ſit inſanior, qui ſe committat talem

F animum adferenti cum imperitia ſecandi aut medicandi. Multa laudata correxi ex me, quid facturus ſi quis doctus amicè monuiſſet? Et ut agnoſcas quantum abſim à pertinacia, quædam coactus ſum eradere, quæ monitore *Leo* mutaveram. Quem ſi ſecutus fuiſſem in omnibus, legeretur in libris meis quod palàm eſſet hæreticum: non loquor de dogmatibus ſcholaſticis, ſed de articulis fidei. Ac nè multa commemorem, hoc ipſum quod tu reprehendis, *Jeſum* nulli mortalium de-

G buiſſe obedientiam, ex *Caranza Stunicâ*q; didici, quanquam illi multò idem inculcant odioſiùs. Et ſunt alia his magis impia, ſi vacabit illorum calumnias & noſtras Apologias legere. Et horum calumniæ pondus habent apud vos, quum tot Epiſcoporum, tot Theologorum atque etiam *Romani* Pontificis judicio, leve ſit pondus. Aliud eſt, inquis, probari ab amicis, aliud judicari ab inimicis, qui nodum etiam in ſcirpo quærunt. Cæcus

quidem

quidem eſt amor vehemens, at multò ecius odium: ſed ingenium hominis multò propenſius eſt in odium quàm in amorem. Qui mea probârunt quid erat cur tantopere cæcutirent amore mei, qui me non ob aliud diligunt quàm ob labores meos, nec ullis in rebus egent mei? His quum ſint in re Theologica doctiores ſexcentis *Leus* ac *Stunicus*, diffidam, & ſubjiciam me judicio iſtorum, qui veſanum & impotens odium in me præ ſe ferunt? Si Theologis credendum eſt, Theologi ſunt & illi. Verùm ex his quidam damnant inimici, quod probârant amici. Utrum igitur judicium apud me plùs valebit? Imò cur valeat apud quenquam talium judicium, qui cum affectu mutant ſententiam, & ex eodem ore frigidum efflant & calidum? Quum ederem primum Novum Teſtamentum, aderant aſſiduè *Capito* & *Oecolampadius*, quorum uterque tum videbatur & vir pius, & Theologus eruditus, utcunque nunc res mutatæ ſunt. *Berus* vicinus frequenter nos inviſebat, quem opinor & tu numeras inter Theologos. Cur hic qui haud indiligenter legit mea, non vidit iſta pernicioſa, quæ tuam ſollicitudinem exanimant? Eſt ille quidem amicus, ſed amicè liber, nec ignorat me liberis amicis delectari. Poſt primam editionem commigravi *Lovanium*, ultrò receptus ſum in amicitiam Theologorum, quum nihil minus ambirem. Carmelita *Ecmondanus* hoc opere prodito vociferatus fuerat me eſſe Antichriſtum: quum ventum eſſet in privatum colloquium, rogabam ut admoneret ſi quid eſſet corrigendum, nullum officium mihi fore gratius. Reſpondit ſibi opus nondum eſſe lectum. Obnixè rogavi *Atenſem* non ſemel, ut moneret ſi quid offenderet, nam mihi eſſe animum juvandi rem Chriſtianam non lædendi. Eadem rogavi *Latomum* & *Dorpium*. *Atenſis* recepit ſe facturum. Sub diſceſſum vocavit me ad cœnam. A cœna repeto veterem ſermonem. Ait ſe perlegiſſe totum opus, videri ſibi tum eruditum, tum pium. Rogabam ut liberè diceret quod ſentiret, me moneri malle quàm laudari: monitionem profuturam, laudes non item. Etiam atque etiam repetens confirmavit quod dixerat, & hortatus eſt ut *ſanctus meis laboribus*, ſic enim ille tum loquebatur, pergerem prodeſſe reipublicæ Chriſtianæ. Hoc ut excluderet, captionem adjecit, *quid ſcripturus ſis neſcio, quod hactenus ſcripſiſti perplacuit.* Reſpondi me daturum omnia meliora, quod quidem ni fallor præſtiti. Et hic erat illius Academiæ caput, ſive ſpectes autoritatem, ſive doctrinam. Reverſus ſum, peſti, ut putabant medici, obnoxius, certè tribus carbunculis inſignis. *Atenſis*, aliique Theologi vetante me accurrunt ad ſalutandum. Tranquilla omnia, donec *Leus* ordiretur ſuam tragœdiam. Ubi per morbum licuit, evocavi *Leum* ad colloquium, propoſui æquiſſimas conditiones, ut vel oſtenderet ſuas annotationes, vel mecum conferret, ſi quid diffideret, vel ederet denique. Nihil horum illi placebat. Denique vel *Atenſem* mihi jam parùm æquum faceret Judicem. Nihil horum placuit. Decreverat eo fumo frui, quòd trecenta loca notâſſet, quæ premeret in gratiam meorum amicorum. Contuli privatim cum *Atenſi*, ut moneret ſi quid eſſet alicujus momenti. Nam opus meum nondum exiſſe totum, & me mutatis aliquot chartis malle pecuniæ diſpendium accipere quàm famæ. Idem egi cum *Dorpio*, *Latomóque*. Annotationes, hoc eſt, dimidium operis mecum advexeram è *Baſilea*, eas mox dedi *Dorpio* legendas. Perlegit & annotavit quædam, ſed quæ nihil ad fidem attinebant. Mox tradidi *Atenſi*. Nemo quicquam admonuit. Dum hæc aguntur, prodiit opus, quod diutiùs premi non poterat, ſine gravi jactura typographi. Interim incrudeſcebat *Lei* tragœdia, & ut fit alius aliunde grunniebat. Ubi non eſſet finis obtrectandi, rurſus adii *Atenſem*, admonens ut daret negotium aliquot eruditis, *Dorpio*, aut *Latomo*, aut horum ſimilibus, qui notarent quæ jure offenderent. Nam meum non eſſe magni pendere, quid quivis magiſtellus arroderet. Factum eſt: notavit *Atenſis* quædam, ac *Dorpius* nonnulla: reſpondi, ſic enim convenerat. Satisfactum eſt illis in omnibus, hoc uno excepto, quod non addidiſſem, hanc confeſſionem inſtitutam à *Chriſto*. Reſpondi non eſſe meum affirmare quod probare non poſſem, ſubmittere tamen me meum judicium autoritati Eccleſiæ: Hoc interim mihi ſatis eſſe. Jam adornabatur editio tertia. Nullum non rogavi, cui crederem eſſe aliquid judicii, ut admoneret ſi quid offenderet, præſertim in decretis philoſophiæ Chriſtianæ. Comprobârunt multi, nemo monuit hactenus. *Adrianus* Cardinalis, per *Barbirium* ſuum denunciavit, ut idem facerem in Vetere Teſtamento quod feciſſem in Novo, nec meminit ullius tragœdiæ: non facturus opinor, ſi ſenſit de meis laboribus quod tu ſentire videris. Adornatur editio quarta, & paratus ſum à quovis admoneri, vel ſemidocto. Dices Theologorum eſſe judicium. Quæſo an *Joannes* Epiſcopus *Roffenſis* non videtur tibi Theologus? Equidem ut fateor veſtram Academiam eſſe præcipuam in re Theologica, ita credebam & in aliis eſſe Theologos. Jam *Lodovicus Berus*, *Ægidius Delphus*, & *Hermannus Lethmannus*, inter veſtræ ſcholæ proceres ſunt, cum his omnibus diligenter egi. Scripſi *Pritrati* indicaret quibus locis offenderetur, obmutuit. Et hic eſt animus quem tu putas præfractum & intractabilem. At *monitus*, inquis, *non agnoſcis culpam.* An poſtulas, ut à quovis admonitus, illicò clamem cum pueris vapulaturis, *Ignoſce, peccavi?* An vis me culpam agnoſcere ubi culpa non eſt? An is qui pro viribus ſtudet prodeſſe, videtur indignus quem doceat Theologus? Præcipua cauſa cur cuperem adire *Galliam* erat, ut cum aliquot veſtrûm privatim communicarem. Obſtabant quum alia multa, tum præcipuè bellum inter Cæſarem & *Gallum*, indies magis & magis incrudeſcens. Vocabar ad amplam & paratam fortunam etiam regiis literis. At mihi ſubolebat me per occaſionem vocari ad contentionem, quantumvis alia prætexebantur. Contempſi fortunam amore tranquillitatis. Rixarum jam pridem ſum ſatur. *Berquinum* tantùm ex literis cognovi, ex his mihi videtur vir prudens ac modeſtus. Eum tamen nunquam deſii hortari, ut à contentionibus abſtineret. Si quid accidit Epiſcopo *Lodovienſi* triſtius, equidem vehementer doleo. Nam olim mihi talis viſus eſt, quales optarem multos eſſe præſules. Ego nullum adhuc Epiſcopum vel ullâ gravavi invidiâ, vel à recta ſemita deduxi. Quod mihi tua charitas metuit, ne quando ſim in eadem ſorte futurus, in qua *Faber*:

Ego magis vereor optime *Bedda*, nè quando vos ſitis in eadem ſorte futuri, in qua nunc ſunt Theologi *Germaniæ*, quorum tanta hiſce temporibus eſt autoritas, ut ſi quid reprehendant, ob hoc ipſum placeat, quòd ab illis damnatum eſt. Non hoc dico minitans: optârim omnia florere ſtudia, ſed præ cæteris Theologiæ. Nunc video miſerè collabi omnia, totamque rem Chriſtianam ad *Turcarum* barbariem tendere. Veriſſimum eſt Theologos apud pleroſque malè audire. Imò graviori odio laborat nomen Theologicum apud omnes quam quiſquam credat. Nec tantum apud vulgus, verumetiam apud Principes. Hujus mali quorundam moroſitas & improbitas cauſam dedit, ut liberè dicam quod ſentio. Fateor iniquiſſimum eſſe ex paucorum moribus æſtimare totum ordinem; ſed tamen ita fit vulgò. Et paucorum improbitas nonnunquam plus valet quam cæteri omnes, quorum alii diſſimulant, alii rident, aliis non libet repugnare, alii favore privato adſunt, alii pertrahuntur in eandem inſaniam, veluti contagio quodam. Mihi nemo perſuaſurus erat inter Theologos eſſe tales vomicas, niſi re ipſa compertiſſimum haberem. Quis crediſſet in *Standiſio* tantum eſſe ſtultitiæ, quantum ipſe coram omnibus prodidit: accuſans me apud Regem & Reginam *Angliæ*, circumſtante procerum ac doctorum corona, ipſe flexis genibus ac ſublatis in cœlum manibus, quòd negâſſem reſurrectionem, quòd ſuſtuliſſem matrimonium, quòd perperam ſentirem de Euchariſtia? Quum urgeretur ad probandum quæ propoſuerat, meras inſanias effutivit, adeò ut ipſum Regem puduerit illius nomine. Deinde quàm furiosè clamatum ſit in locum, *In principio erat Sermo*, perſpicuum fuerit, ſi vacabit noſtram ea de re *Apologiam* legere, jam non ſemel editam. Jam olim ſine modo, ſine fine furit apud noſtros *Nicolaus* ab *Ecmonda* Carmelita. Quoties vociferatus eſt in publicis concionibus, nihil intereſſe inter *Eraſmum* & *Lutherum*, niſi quòd *Eraſmus* eſſet major hæreticus? Quoties apud populum & in publicis prælectionibus juſſit ut caverent ab hæreſi *Lutheri* & *Eraſmi*? Quoties juſſit orari pro nobis ut reſipiſceremus? Quoties in conviviis, in vehiculis, in navibus appellavit *Eraſmum* hæreticum, hæreſiarcham & falſarium? Quum apud rectorem Academiæ *Lovanienſis* flagitarem, ut nobis unum articulum proferret in *Luthero* damnatum, quem ego vel joco defendiſſem; protulit eſt Epiſtola quadam ad *Moguntinum* Cardinalem, in qua ſcripſeram ipſum publicitùs damnâſſe quod non intellexerat. *Lutherus* enim ſcripſerat, *Non eſſe neceſſe confiteri, niſi manifeſta crimina*, ſentiens de his quæ ſine dubitatione ſunt capitalia, quod genus ſunt homicidium & adulterium: ille ſic interpretatus eſt, quaſi ſenſiſſet de facinoribus palàm admiſſis. Hoc non erat defendere *Lutherum*, ſed illius arguere præcipitem maledicentiam, qui pronunciaret priuſquam intelligeret. Scio quid poſtea *Lutherus* ſcripſerit de *Confeſſione*: Verùm id temporis non aliud ediderat. Quibus de rebus ſi plura libet cognoſcere, lege noſtram *Apologiam*, de reprehenſo loco *Pauli*, *Omnes quidem dormiemus*. Lege Catalogum poſterioris editionis. Nec deſinit quotidie ſtultitia, impudentia ac maledicentia ſuperans ſeipſum. *Adrianus* ſextus impo-

A fuerat illi ſilentium miſſo diplomate. Ægrè ſiluit, ſed mox à morte Pontificis rediit ad ingenium. Nuper *Ferdinandus* ſcripſit amitæ diligenter, ut illi tabulæ obturaret os. Ridetur ab omnibus, habetur pro inſano, ut eſt, nec tamen reſipiſcit. Quum eſſem *Caletii* in conventu Principum, Dominicanus quidam *Lovanii* ſeſquimenſem debacchatus fuerat in nomen meum, pluſquam ſcurriliter è ſuo ſuggeſto. Quum is vix eſ-
B ſet cohercitus per Rectorem, ſubornatus eſt alter qui præter omnem expectationem debaccharetur in templo divi *Petri*. A prandio quum quæreretur, jam aliò demigrârat. Reverſus ille prior quum eſſem *Lovanii*, manè fortiter debacchatus fuerat in me, pollicitus ſe plura dicturum à prandio: & dixiſſet, ni *Aleander*, qui tum aderat, per me admonitus, homini denunciâſſet ſilentium. Suffraganeus Epiſcopi *Tornacenſis* totas horas debacchatus fuerat in me *Brugis*, nomen
C meum conjungens cum *Luthero*, nos ſubinde clamitans eſſe grues & beſtias, in libris meis eſſe quædam hæretica. Quum digreſſum è ſuggeſto doctus quidam excepiſſet, rogans ut commonſtraret aliquem locum hæreticum: negavit ſe legiſſe libros meos, *Moriam* voluiſſe legere, verùm ſe metuere, nè ob ſtili ſublimitatem prolaberer in aliquam hæreſim. Tales ſcurræ ſunt in cauſa, ut populus malè ſentiat de Theologis. Qui boni ſunt, non probant quidem iſtorum inſani-
D am, ſed interim tales ferunt, aut etiam fovent, non animadvertentes interim invidiam in ipſos recidere. Eſt *Lovanii* quidem *Vincentius* ab *Haerlem*, Dominicanus, homo ſimpliciter ſtupidus, nullius judicii. Is quum digna atque indigna blateraret in me, conveni hominem, rogavi proferret quæ offenderent. Vix eblanditus ſum ut faceret. Deum immortalem! nulla ſcropha proferret ſtultiora quàm ille tum protulit. Nè unum quidem locum intellexerat omnium quæ carpſe-
E rat. Is nunc edidit libellum adverſum me ficto quidem titulo, ſed ita tamen ut nolit eam gloriam ſibi petire. Equidem antehac peſſimè ſentiebam de homine, ſed nemo perſuaſiſſet quenquam in toto ordine tam ſtultum, tam ſtupidum, tam indoctum, tam mendacem, tam impudentem eſſe, niſi ſuo libello nobis ipſe feciſſet fidem. Non dubito quin is libellus jam ad vos tranſvolârit. Quorſum autem attinebat *Latomum* in dialogis ſuis ſic obliquis ſtrophis in me ludere, ſcurræ
F quàm Theologo ſimiliorem? Et hæc quum ipſi deſignent, admirantur decreſcere gratiam & autoritatem Theologici nominis. Quod facinus non auderet is, qui iſthìc corrupit mea *colloquia*, addita præfatione mei nominis titulo? Qui rem nôrunt, confirmant eſſe quendam *Lambertum Campeſtrem* Dominicanum: excudit quidam cognomen habens à groſſo morſu, ſeu grandi bolo. Si non vacat inſpicere nugamentum, lege Catalogum meum poſterioris editionis. & demiraberis
G prodigioſam hominis dementiam. Et hæc fiunt in veſtra academia, ubi non licet excudere *Paraphraſes Eraſmi*. Jam hic libellus *Petri Sutoris* quàm pre ſe fert eſſe hominis, qui magis egeat exorciſtâ quàm medico. Et tamen ille vobis approbantibus excuſus eſt, niſi mentitur titulus. His parata eſt apud vos venia, quum in noſtris erratis, multi ex muſca faciant elephantem? An creditis tales libellos ad Academiæ veſtræ dignitatem nihil attinere?

Neque

Neque verò me clam eſt, quæ probra, quæ virulenta convitia jam olim jaculantur in me quidam veſtræ ſodalitatis; nihil opus edere nomina quæ nec te fugiant, & multis nimium nota ſunt. Quid autem ſynceri judicii expectes ab iſtis, quos totos occupavit impotens odium? Quod ſi adferant ad Epiſtolas *Paulinas*, plura damnabunt in illis quàm in meis lucubrationibus. Tales non ferunt alienam ſuperbiam, quòd ipſi ſunt ſuperbiſſimi: & quemadmodum *Diogenes* pede premens culcitram *Platonis*, & dicens ſe calcare faſtum illius, audivit, *Calcas quidem, ſed alio faſtu*: ita iſti noſtram inſectantur ſuperbiam, ſed aliâ ſuperbiâ; noſtram pertinaciam, ſed aliâ pertinaciâ; noſtram præcipitantiam, ſed aliâ præcipitantiâ. Itaque quemadmodum nos ut homines labi poſſumus in ſcribendo, ita illi labi poſſunt in judicando; imò non poſſunt non labi qui odium habeant in conſilio. Sunt enim complures, præſertim jam provectioris ætatis, quibus nihil placere poteſt, quod ſapiat aliquid politioris literaturæ, quódque diſcrepet à ſaliva quam imbibere pueri, nec conſiderant verti ſeculum, cui par eſt ut nos accommodemus. Sunt qui naturâ moroſi, nec admodum felicis judicii, à caprilibus veniunt ad ludum, ac ob rei familiaris inopiam, deſtituti bonis autoribus & ocio, tantùm ea diſcunt quæ ſolent in ſcholis tradi, quorum permulta, quàm infeliciter traduntur, ipſe non ignoras: & inter pueros conſeneſcunt, apud quos regnant, & nutu & renutu imperant quòd volunt, non obtemperantes minis territant: itaque nemine reluctante, quicquid volunt rectum autumant, eóſque mores transferunt in vitam communem, alieni ab omni civilitate, ac propemodum etiam ſenſu communi carentes, ſemper imaginantes ſeſe inter pueros ac diſcipulos verſari. Tales igitur quum odium etiam ſecum adferant ad judicandum, quid unquam probaturi ſint? Præſertim quum tot ſint tituli reprehenſionis, hoc eſt, derogativum honori ſanctorum, hoc eſt, irreverentialiter dictum in magiſtros noſtros, hoc eſt, contra laudabilem conſuetudinem, hoc eſt, ſuſpectum de hæreſi *Valdenſium*, hoc eſt, vicinum errori pauperum de *Lugduno*. Quid omnes commemorem? Sexcenti ſunt, qui tot laqueos adſert ſecum, qui ingenium moroſum & calumnioſum, qui odium erga bonas literas & autorem, quis effugere poterit illius retia? Sæpenumerò ſeſe miſcet affectus humanus gloriæ, quoque videantur ingenioſi, carpunt etiam frivola, & depravant quod rectè dictum eſt. Quid multis? dum colligendi articulos nullus eſt neque modus, neque finis, res planè tandem exit in morbum articularem. Atqui iſthuc non eſt hæreſes excludere, ſed hæreticos facere. Sic cœpit *Arianum* incendium, ſic *Tertullianus* egreſſus eſt ab Eccleſia. Quas tragœdias excitârunt quidam ob libellum obſcurum *Capnionis*. Cum *Berquino* mihi nihil eſt rei, ſed tamen, ſi me pateris aliquam veri partem in ſinum tuum effundere, quid opus erat hoc inter articulos notare, quod ſcripſit à concionatoribus rectiùs invocari Spiritum ſanctum quàm *Mariam* virginem? Fit, inquis, injuriâ laudabili conſuetudini. Ut laudabilis ſit hodie, certè veteres hanc laudabilem conſuetudinem neſciêrunt. *Hieronymus* in ſingulis penè præfationibus commentariorum quos ſcripſit in Prophetas, meminit de invocando auxilio Spiri-

A tus divini, de invocanda *Maria* non meminit. Verùm ut donemus eſſe laudabilem, quid peccat qui oſtendit quod ſit laudabilius? Quale verò eſt ob hujuſmodi nænias virum talem in vitæ famæque diſcrimen vocare? Quanto præſtiterat ad talia connivere? Vos laboratis gravi odio penè apud omnes, & illi habent ſuos fautores: Itaque res tandem exit in factionem ac tumultum. Quòd ſi Pontifici placeret anxia talium inquiſitio, non B impoſuiſſet ſilentium *Stunicis* & *Prieratibus*. Theologi *Lovanienſes* dum ferveret *Lei* tragœdia, varios articulos ex libris meis collectos miſerant *Adriano* tum Cardinali, mox Pontifici, nec dubito quin odioſè, quum in articulis etiam *Lutheri* quædam aliter recenſuiſſent quàm ille ſcripſerat: Et tamen vir ille, mihi tum non admodum æquus, judicavit eos eſſe momenti levioris quàm ut hinc eſſet ſuſcitanda tragœdia. Sæpe fit, ut dum nimium tendimus funiculum, rumpamus. Aut ego C planè fallor, aut civili modeſtiâ plus efficeretur. Nunc dum utraque pars nuſquam vult alteri de ſuo jure concedere, dum ſua quiſque tuetur mordicus, & atrociter impugnat aliena, tumultu miſcentur omnia. Ab articulorum cenſuris, à clamoribus ventum eſt ad bullas, ventum eſt ad incendia librorum, tandem ad exuſtiones hominum: Quæſo quid profectum eſt? Agitur hìc nunc cruenta fabula non ſine meo periculo. Quis exitus futurus ſit neſcio. Amo charitatem tuam D quæ tam anxiè timet animæ meæ ſaluti. Ego verò nullum in animo ſentio ſcrupulum è ſcriptis meis, quod quidem ad mores ac fidei ſynceritatem attinet, in quibus adhuc nihil video vel obſcœnum, vel impium, vel ſeditioſum. Et tamen fieri poteſt, ut imprudens alicubi lapſus ſim. At ſi tam anxiè metuis illius ſaluti, qui quum ſimplici animo prodeſſe ſtudeat, alicubi labitur: cur non magis metuis illorum ſaluti, qui ſceleratis calumniis, qui manifeſtis mendaciis, qui E virulentis conviciis ſic debacchantur in fratrem, à quo læſi non ſunt? Hanc diabolicam inſaniam tu leni verbo *zelum* vocas: Cur non eâdem lenitate interpretaris quod accidit mihi? Illos excuſas, quòd ſibi videantur propugnare veritatem: Cur non itidem excuſas nos, qui non paulò modeſtiùs pugnamus pro veritate quàm iſti faciunt? Quæſo *Sutoris* libellus quid aliud ſpirat quàm glorias, quàm faſtus, quàm pertinaciam, quàm hominem ſibi ſupra modum humanum placen- F tem, quàm effrenem petulantiam? Cur non illum admones ut ſibi vileſcat, qui ſic totus turget? Quantum autem aberret à vero, fortaſſis aliàs docebitur. Cur huic collegæ tuo non præſtas eandem ſollicitudinem quam præſtas mihi? Quòd mihi præſtas, habeo gratiam: quòd de illo ſecurus es, demiror. Ego ſcribo libros infrugiferos Eccleſiæ, & ſine talibus libellis quales ſcribit *Sutor*, collaberetur domus Dei? Mihi metuis nè deſit ocium curandi cœleſtia, & hi qui talia ſcri- G bunt, verſantur in tertio cœlo. Admiſces neſcio quid de his qui incumbunt Poetis, quòd ſcriba ſic depravârat, ut legi non poſſit. Adoleſcens adamavi Poeticen, quam ego puto vel præcipuam portionem liberalis eruditionis. Nec me pœnitet ejus animi. Utinam quod feci, feciſſem aliquanto feliciùs. Nunc me non incumbere Poetis, libri mei, ni fallor, ſatis declarant. Quòd ſi illis metuimus qui nonnihil ex politioribus literis

admiſcent ſtudiis ſuis, nè deſit ocium curandæ ſa- A
lutis: cur non magis idem metuimus iis, qui bo-
nam ætatis partem, immo totam ætatem in *Ari-
ſtotelicis* & *Averroicis*, in *Scoticis* labyrinthis, in
ſophiſticis argutiis, in quæſtiunculis ſupervacaneis
conterunt? Sed ſic eſt hominum ingenium, Suis
quiſque ſtudiis blanditur, minimum tribuens his,
in quibus intelligit ſibi nihil laudis eſſe ſperan-
dum. Hunc affectum cæteris facilè ignoſcimus;
an Theologos deceat neſcio, qui vel ipſo titulo B
neſcio quid divinum profitentur & majus huma-
nis affectibus. Hortaris me ad exemplum divi
Auguſtini. Nihil hìc dicam cujuſmodi ſint illius
Retractationes, certè multa prætermiſit quæ non
retractavit, quum ſint retractatione digna. Et
tamèn ultrò totus in hoc ſum, ad quod me hortá-
ris. Nihil deeſt præter regulam ad quam mea
caſtigem. Relegas me ad *Gerſonem*, *Gratianum*,
reliquóſque doctores ſcholaſticos, quos ego ſanè
nunquam in totum contempſi. Verùm in horum C
quoque libris non pauci deprehenduntur errores,
ut jam maximè inter ſeſe conſentiant; quod diſ-
ſidium quum ſit inſigne, tamen abs te negligitur,
ut leviculum quiddam. Nè dogmata quidem ſcho-
laſtica cenſeo contemnenda, præſertim quæ in
Conciliis approbata ſunt. Nam quædam è ſcho-
laſticis contentionibus in Concilia rejecta ſunt:
verùm non opinor his tantum eſſe deferendum, ut
non liceat citra contentionem de iiſdem diſſere-
re, præſertim ſi incidat occaſio. Si de illis nemo D
diſputâſſet, non fuiſſet ſequuta comprobatio.
Quid ſi exoriatur aliquis, qui circa eadem explo-
ratius aliquid aut exactius adferat? Si modeſta
eſt diſputatio, cur non videntur ferenda? fortaſ-
ſe diſcuſſâ re ſequetur approbatio. Loquor de his
dogmatibus, quæ non ita multùm attinent ad ne-
gotium fidei. Si recentioribus quædam patefacta
ſunt dono Spiritus, quæ tam multis ſeculis fuge-
rant tot Eccleſiæ lumina, hoc eſt, ſi *Gerſon* aut
Occam vidit, quod nec *Chryſoſtomus*, nec *Baſilius*, E
nec *Ambroſius*, nec *Auguſtinus*, nec *Hieronymus*
vidit, quid obſtat quo minùs & hodie Spiritus
idem ſuggerat huic aut illi quod hactenus feſel-
lit? Cur non hìc ſervatur illa *Pauli* lex, ut ſi quid
cuipiam alteri revelatum fuerit, prior taceat &
auſcultet? Nunc velut ex inſidiis proferuntur
ſcholaſtica dogmata, non aliter quàm *Tenedia*
bipennis, nec quiſquam dignatur docere ſimplici-
ter errantem. Imò quum ſæpenumerò fiat ut
qui carpitur, licèt aliis verbis idem extulerit quod F
habent dogmata, tamen à quibuſdam parum can-
didis Theologis vocetur in calumniam, quòd non
iiſdem ac totidem vocibus dogma retulerit. Jam
ſunt quidam uſque adeò moroſi, ut nihil omni-
nò probare queant, niſi quod ipſi faciunt. *Pe-
trus* de his quæ didicerat à *Chriſto* rationem red-
didit cuilibet poſcenti, cum omni manſuetudine
ac tremore: & Theologus dedignatur rationem
reddere de ſcholaſticis dogmatibus, immò nec fert
de his quamvis modeſtè diſputantem? Nulla gra- G
vior autoritas quàm Scripturæ canonicæ. Et ta-
men de hujus ſenſu, quum ſemper diſputatum ſit,
tamen hodie quoque fas eſt diſputare. De hoc ve-
rò genere dogmatum non licebit hiſcere, quum
tamen magni referat, à quibus, quo tempore, quâ
occaſione ſint prodita? Sunt enim quædam inter
hæc ejus generis, ut, in morem pharmacorum, ex-
pediat mutari pro tempore. Si ideo abſtinendum

eſt à veterum lectione, quòd in his quædam in-
ſperſa ſunt, quæ recentiorum accuratâ diſcuſſione
reprobata ſunt, nec *Petrus Lombardus*, nec *Tho-
mas*, nec *Scotus* deberent legi, quòd in his quoque
poſteriores non pauca deprehenderunt errata. Et
fortaſſe nos ſequutura ætas, nonnulla deprehen-
det in *Tartareti* aut *Sutoris* libris, quæ meritò
damnet. An hìc ad ſcholaſticorum dogmata, ve-
lut ad ſacram ancoram confugiemus? Proba-
rem, ſi ſibi conſtarent ea dogmata, nec cum ſu-
is ſectis ac ſeculis variarent. Regnavit aliquando
Alexander Halenſis; ſucceſſit *Thomas*, ſucceſſit
Scotus; *Albertus* habuit ſuum ſeculum, *Gerſon* ſu-
um; floruit aliquando factio *realium*, ut vocant:
Nunc regnat ferè *nominalium*. Dices veteres le-
gendos quidem, ſed cum judicio. Nec ego un-
quam aliter legi *Hieronymum*: At quid prohibet
& veſtra dogmata legi cum judicio? Quæ ſi ma-
ximè nitantur autoritate Concilii, ut fas non ſit
refellere, certè huc profecerit diſputatio, ut e-
ruditi provocentur ad eorum confirmationem,
ſemper excludo pertinacem ac ſeditioſam con-
tentionem. Tyrannicum eſt prodere legem, cu-
jus aut non poſſis, aut nolis reddere rationem,
præſertim docili & diſcendi cupido. Quòd ſi
Theologorum dogmata ſolida ſunt & inconvul-
ſa, quorſum attinet eis tam anxiè timere, ut ad
omnem ſuſpicionem commoveamur? At vereor,
eruditiſſime *Bedda*, nihil enim celabo ſyncerum
amicum, nè ſint in ſcholis, qui ſerviant laboris
ſui compendio, veriùs quàm metuant Eccleſiæ
Chriſti. Nec enim pauci ſunt Theologi, præſer-
tim ſeniores, qui adeò verſati non ſunt in priſcis
doctoribus, ut nec *Petrum Lombardum*, nec Scri-
pturas canonicas unquam totas evolverint. Et ta-
men hi potiſſimùm in ſcholis præſident: Ubi ſi
juniores aliquid adferant ex *Auguſtino*, *Hierony-
mo*, aut *Cypriano*, aut etiam ex *Græcis* interpreti-
bus, commoventur, quòd ſibi videantur non ſine
periculo famæ vocari in alienam arenam, in qua
tyrones habeantur, quum in ſua ſint exercitatiſ-
ſimi. Malunt itaque damnare quod non didice-
runt, quàm videri hactenus neſciſſe quicquam
quod dignum cognitu fuerat. Quoſdam autem
non ſolùm pudet, verumetiam piget hæc diſcere,
quæ noſtra ætas non dicam gignit nova, ſed refert
vetera, quæ eſt rerum humanarum omnium viciſ-
ſitudo. Porrò qui hoc animo ſunt, iis optimo ju-
re gratiſſimum eſt hoc compendium, ut exploſis
linguis, exploſis bonis literis, neglectis priſcis
ſcriptoribus, tantùm ea tradantur in ſcholis quæ
ipſi didicerunt, ac docuerunt annis jam compluri-
bus, nec aliunde fiat in ſcholis conflictatio, quàm
ex receptis in ea ſchola dogmatibus. Ac meâ ſen-
tentiâ nihil neceſſe eſt idem fieri in ſcholis publi-
cis, quod fit in luſu latrunculorum, chartarum, aut
aleæ: Nam illic niſi conveniat de legibus, non erit
luſus. In Diatribis literariis nihil eſt periculi ſi
quis quid novi adferat quod non ſit indignum ſtu-
diis. Imò in hoc inſtitutę ſunt ſcholæ ut ſemper a-
liquid compertius adferatur. Cæterùm ut à junio-
ribus non debet contemni ſeniorum autoritas, nec
oportet illos veluti ſexagenarios de ponte dejicere:
ita non decet ſeniores juniorũ invidere profectui,
non profectò magis quàm parentes moleſtè ferre,
ſi viderint ſuos filios formâ & viribus antecellere.
Sed ad noſtrum negotium redeamus: Si non eſt
fidendum priſcis orthodoxis, nec medioximis,
nec

nec his qui nunc ſcribunt, ad quam regulam emendabimus quod ſcriptum eſt? Primum jubes ut deſinam ſcribere: Id quidem ſi nolim, ætas ac valetudo flagitat; nec abhorret animus ab ocio. Malim eſſe ſpectator actionis alienæ, quàm actor fabulæ. Et tamen interim appellor multorum flagitationibus, ut pergam in hoc ſtadio. Verùm hic mihi canis propheticam cantionem, *Popule meus, qui te beatificant, hi te ſeducunt*, hoc enim habet tua epiſtola. Si populares eſſent qui me ad ſcribendum provocant, & pro libris editis gratias agunt, etiam ſi forent, ut ſunt, plurimi, tamen æquum eſſet paucorum judicium anteferre. Nunc non modò multi ſunt, verumetiam eruditi, probi, ac dignitate præminentes. Eruditorum epiſtolis habeo differta ſcrinia. *Paraphraſin* in *Matthæum* ſcripſi præter animi propoſitum hortatu Cardinalis *Seduuenſis*. Scripſit ad me non ſemel Cardinalis *Volaterranus*, excitans ſtudia mea, homo doctus. Scripſit frequenter Cardinalis *Eboracenſis*, eandem cantilenam canens. Scribit frequenter *Joannes* Epiſcopus *Lincolnienſis*, & *Cutbertus* Epiſcopus *Londonienſis*, homo, præter ſummam vitæ ſanctimoniam, egregiè doctus & cordatus. Nihil interim loquor de ſummo illo *Mæcenate* meo Archiepiſcopo *Cantuarienſi*, nec eo vulgariter erudito. Nuper allatæ ſunt literæ à Rege *Angliæ*, quæ efflagitant impensè ut aliquid ſcribam in *Pſalmos*; alteræ à Regina, quæ poſcit *Inſtitutionem Matrimonii*. Nec infrequenter ad me ſcribit Cardinalis *Campegius* nunc legatus, longè aliam cantionem occinens quàm tu. Nec ſemel huc provocatus ſum literis Pontificis, hujus inquam *Clementis*. Sed deſinam recenſere Principes, quum poſſim multò plures referre: Verùm haud ſcio an omnes cupiant in hac fabula nominari, & nihil neceſſe eſt. Tu ſcio flagitabis Theologos, alioqui non deſines occinere, *Popule meus*, & cætera. Poſſem hic nominare complures Baccalaureos, ſed inſigniter doctos. Horum judicium rejicies, velut inferioris ſubſellii. Doctores haud libenter commemoro, quòd videam quoſdam tam impotenti odio, ut nec illos ferant, qui meliùs de me ſentiant quàm ipſi. Et tamen aliquot jam non admodum volens nominavi: *Joannes* Epiſcopus *Roffenſis* jam pridem à me flagitat libros *De ratione concionandi*, minitans, obteſtans, ac propemodum cogens. Et in hoc uno tres, ut ita loquar, perſonas habes, virum inſigniter integrum, pium Epiſcopum, ac Theologum haud vulgariter eruditum, ni fallor. Eaſdem perſonas nec tu negabis in *Adriano* Pontifice fuiſſe, niſi quod eruditione ac dignitate præcelluit. Is ut dixi ultrò adhortatus eſt Cardinalis, ut quod in novo Teſtamento feciſſem, idem facerem in veteri: & idem Pontifex, laborem *Arnobio* impenſum collaudavit, adhortans ad ſimilem induſtriam. Nullus adhuc mortalium extitit qui me juberet quieſcere, præter unum te. Nunc finge mihi eſſe ingenium modeſtiſſimum maximéque tractabile: utris auſcultare par eſt, tot egregiis viris atque etiam Theologis, an uni *Beddæ*, cujus ego ſanè judicium nequaquam contemno? At non arbitror te tuo ipſius judicio tantùm tribuere, ut unicum horum omnium ſuffragiis anteponi poſtules. Et tamen nè hoc quidem gravabor facere, ſi mihi rationibus perſuaſeris tuum conſilium eſſe utilius. Nam con-

A temptis omnium judiciis, unius autoritati tam facilè cedere, levitati citiùs quàm modeſtiæ tribueretur. Hic fortaſſe dices eſſe communicandum vivâ voce cum Theologis. Id hactenus feci vir egregie, cum omnibus, quibuſcum licuit. Nec enim exiges opinor à me, ut ad *Stunicæ Leique* regulam lucubrationes meas emendem, quas nunquam non ſubmiſi judicio Eccleſiæ. Quis autem ſuſpicaturus erat *Sutorem* hactenus ignotum orbi,
B è ſuo antro tales latratus editurum? Gratum eſt quòd indicas locos in quibus videor tibi periculoſè ſcripſiſſe, *De cleri cælibatu*, *De votis Monachorum*, *De jejuniis*, *& interdicto eſu carnium*, *De feſtorum obſervantia*, *De conſiliis evangelicis*, *De libris ſacris in vulgarem linguam transferendis*, *De legibus humanis*, *De horis canonicis*, *De fidelium divortio*, *De ſymbolis Eccleſiæ*, denique de horum ſimilibus non paucis. In his quid vos offendat nondum ſcio. Certè quum illa relego, nihil vi-
C deo cujus me pœniteat, etiamſi mox mihi ſit emoriendum, ita me Deus bene amet. Imò torquet diverſus ſcrupulus animum meum, quòd in his quæ neceſſaria judicabam admonere, fuerim meticuloſior quàm res poſcebat. Quòd ſi candidus & integer noſtra legas, videbis me nuſquam contemnere ſcholaſticorum dogmata in his titulis, quos tua charitas recenſuit. Mundus prorſum indormiebat mandragoræ. Regnabat impunè phariſaiſmus, ſumma pietas habebatur quæſtus, pro
D religione regnabat ſuperſtitio: Monachorum improbitas eò proceſſerat, ut orbis diutiùs ferre non poſſet: nec mediocriter erant prolapſa ſtudia. De collegiis interim de præſulibus, de iis qui curiæ *Romanæ* nomine celebrantur, nihil dicam, nec tua tamen prudentia neſcit quid ſuſpirem. Iſta fortaſſe poſcebant alium monitorem: Fateor. Sed quorum id maximè intererat, ad tantam Eccleſiæ perniciem conniventes, nè quid offenderent, maluerunt de *Salve Regina*, &
E *Regina cœli lætare*, ſuſcitare tragœdias. Et tamen in his ipſis mirum eſt ubique me moderationis meminiſſe, quum in aliis nullus eſſet modus impudentiæ. Epiſtolam ad Epiſcopum *Baſilienſem*, in qua tracto quædam ejus generis, *Lodovicus Berus* meo rogatu bis attentè perlegit antequam ederetur. Quod mutari juſſit, mutavi. Rogabam ut in cenſendo deponeret amicum, ſumeret cenſoris animum. Promiſit ſe facturum. Epiſcopus eſt vir integerrimæ vitæ, nec vulgari-
F ter doctus. Ejus juſſu excuſa eſt Epiſtola: Nam alioqui mihi non erat in animo id facere. Scripſeram enim non in hoc ut ab omnibus legeretur, ſed ut temperarem motus quoſdam, qui tum hic exoriebantur ab iſtis Evangelicis, ut vocant. De jurando quid *Faber* aut *Lutherus* ſcripſerit non obſervavi, nec ſatis habeo compertum quid damnârit *Conſtantienſe* Concilium, ego diſſerens nihil aſſevero: Certè peccare quiſquis jurat, id à me nec ſcriptum eſt nec cogitatum: hoc ſcripſi,
G ubi neceſſitas eſt jurisjurandi, ibi eſſe infirmitatem humanam, quod ipſe ni fallor non negas. Si dignatus es legere *Stunicæ* blaſphemias, nè graveris legere noſtras *Apologias*. Extat de cœlibatu apologia. Mihi non conſtabat Eccleſiæ decreto vetitum, nè ſacri libri vertantur in linguam vulgarem. Quod ſi verum eſt, hactenus ubiq; peccatum eſt adverſus hoc decretum. Etenim me puero legebantur libri ſacri, verſi *Gallicè* ac *Germanicè*. Et arbitror hujuſmodi

conſtitutiones veluti pharmacum ad temporum rationem accommodandas. Edixit Pontifex nè quis legat libros *Lutheri*: & tamen leguntur à vobis. Quanquam ego nihil ſacrorum verti in linguam vulgatam, neque quenquam hortatus ſum ut faceret. Cæterùm quâ moderatione velim id fieri, ſatis declaro in appendice, quam præfixi *Paraphraſi in Matthæum*. Nam quod exiſtimas hunc ruſticorum tumultum ex hujuſmodi libris eſſe natum, res mi *Bedda* longè ſecus habet. Natus eſt partim ex ſeditioſis quibuſdam concionatoribus, ſed multò magis ex quibuſdam ſuſurronibus ad movendos tumultus natis. Sunt & aliæ cauſæ graviores, quas literis committere non expedit. De *Cantico Canticorum* vertendo, aut *Ezechiele*, miror cur memineris, quum ipſe quod quidem memini, nihil tale ſcripſerim. Vereris autem nè mihi officiat *Berquini* ſtudium. At quum ille me inſcio verterit mea, non arbitror æquum, ut apud vos, quos oportet in judicando ſummam præſtare moderationem, obſit mihi alterius odium. Quid autem opus erat ex aliena verſione æſtimare mea, quum ipſi libelli unde verterat extarent? Potuit enim fieri ut interpres aliquid addiderit de ſuo, quo me pertraheret in cauſæ conſortium. Utinam quemadmodum vertit *Encomium Matrimonii*, vertiſſet & diverſam partem à nobis editam, quæ diſſuadet matrimonium. *In Precatione Dominica. & in Symbolo fidei*, non arbitror ullum eſſe verbum quo meritò quis offendatur. Et quemadmodum libuit illi vertere *Enchiridion militis Chriſtiani*, utinam ita viſum fuiſſet vertere *Diatribam* noſtram *de libero arbitrio*, ac libellum *de modo orandi Deum*. *Enchiridion* primum editum eſt *Lovanii* ante annos viginti duos. Florebat id temporis illic *Adrianus*, ejus Academiæ princeps: Legit eum librum ac probavit. Neque quiſquam exortus eſt, qui quicquam reprehenderet in eo libro, niſi quòd nuper apud *Hiſpanos*, quum quidam *Hiſpanicè* verſum cuperent excudere, obſtitit neſcio quis Dominicanus, proferens duo loca, alterum in quo videret negare ignem Purgatorii, alterum in quo ſcripſiſſem Monachiſmum non eſſe pietatem. Ad utrunque elegantiſſimè reſpondit *Ludovicus Coronellus*. Reſponſio eſt apud me. *De præfatione ad Volzium Abbatem*, audio quoſdam nonnihil fuiſſe queſtos. Quum igitur *Encomium Matrimonii* nihil aliud ſit quàm declamatio, quæſtionem tractans circumſtantiis implicitam, quum in cæteris meâ ſententiâ nè verbum quidem ſit quod quenquam poſſit offendere, demiror quænam ſint iſta, ad quæ graviſſimus, ut ſcribis, veſter conſeſſus ſic obſtupuerit? Ais enim, *Obſtupuere omnes*. Videtis opinor inter *Fabrum* & me plurimum eſſe diſcriminis. Ille fortiter aſſeverat, ego nihil aliud quàm diſputo, judicium aliis ubique deferens. Quid faciam omnibus hominum ſuſpicionibus? Tot ſunt myriades articulorum damnatorum, tot dogmatum ſcholaſticorum agmina, tot ſcandala, tot affinitates, tot ſuſpitiones, tot mortalium ſectæ, tot favores, tot odia, tot inſana capita, ut impoſſibile ſit omnibus placere. Hactenus animum ſyncerum præſtiti. Hoc fatereris ipſe ſi hic adeſſes. Si tam eſſem inanis gloriæ cupidus quàm ſuſpicantur quidam, imò niſi toto pectore odiſſem factiones & hæreſes poteram vel tot blanditiis allici, vel tot technis irretiri, vel tot minis ac furioſis libellis

A *Luthero* faventium perpelli, vel tot diverſæ factionis odiis, calumniis, obtrectationibus, ac non minùs furioſis libellis protrudi in caſtra *Lutheranorum*. Quibus ſi me adjunxiſſem, res nunc eſſent in eo ſtatu, ut Theologorum cenſuræ non eſſent habituræ multum ponderis. Scio dices hoc magnificentiùs à me dictum. Poſſum aliquid dicere magnificentiùs, & tamen veriſſimè. Nec me pœnitet hujus animi: Et ſpero Deum auxilio futurum, ut ſit perpetuus.

B Si vos putatis hunc animum dignum, quem iniquis cavillationibus inſectetur *Sutor* & hujus ſimiles, inceſſant, ipſi videritis. Rem facietis ut multis eruditis viris, multis Epiſcopis atque etiam Principibus, & ſummo Pontifici vehementer ingratam, ita *Lutheranæ* factioni gratiſſimam, quàm verò commodam ordini veſtro, declarabit exitus. Si maletis meminiſſe quid deceat Theologos univerſos, quàm quid flagitet paucorum moroſitas, polliceor *Eraſmum* talem, in quo

C nihil hominis Chriſtiani & pacifici queat deſiderari. Loca quæ tua charitas indicavit releganda, nondum relegi, mox tamen id faciam. Et ſi dabitur ſpatium, huic epiſtolæ ſubnectam quid ex his profecerim. Si quid mittes ſcriptorum, nè mittas, niſi per hominem egregiè certum. Nam in itinere reſignantur atque etiam deſcribuntur omnia. Epiſtola tua nullum habebat ceræ veſtigium, aut ſignaculi. Et amanuenſes qui deſcribunt, evulgant exemplar. Hoc tibi cavendum e-

D rit, quandoquidem hæc res inter nos agitur ſyncerâ charitate. Si non contingit certus, ipſe potius mittam meo ſumptu, qui tuas annotationes huc adferat. Imò ſi ſe verterit horum temporum ſcena, ipſe me conferam ad vos. Nam nulla res mihi magis cordi eſt, quàm ut meæ *lucubrationes*, quandoquidem premi non poſſunt, ſic elimentur, ut cum fructu Chriſtianæ religionis legi poſſint. Nullâ monendi libertate me poteris offendere. Tantùm illud cavendum, nè quid per diſcipulos &

E fautores tuos, ut eſt hominum ingenium, hinc naſcatur tragœdiæ, priuſquam uterque noſtrûm velit: Nec integritatem, nec modeſtiam unquam in me deſiderabis. *Sutores* non feram. Bene vale frater in *Chriſto* chariſſime. *Baſileæ*, Feſto corporis Dominici. Anno M. D. XXV.

Saluta, ſi commodum eſt, *Gervaſium*. *Berus* rectè valet, ſi quiſquam noſtrûm rectè valet in hoc rerum ſtatu.

F

Eraſmus Rot. Franciſco Archiepiſcopo Ebredunenſi S. D.

ANte dies non multos ſcripſi per *Conradum* bibliopolam *Germanum*, qui domum habet *Lutetiæ*, & tibi, & *Budæo*, & *Brixio*, & *Beraldo*. Omnes ſibi vindicant laudem impetrati diplomatis regii, quod mihi certè fuit gratiſſimum, gratius tamen futurum, ſi Rex ſuâpte manu ſubſcripſiſſet. Sed aiunt me nè ſic quidem ſatis tutò iſtuc *Epiſt. 92.*

G poſſe commigrare, quod dicant improbos, ſi quis forſitan in illorum manus incidat, nihil commoveri diplomatibus ullis, apud probos mihi non fore opus. Sed multa ſunt quæ me hic adhuc remorantur: primùm valetudo, quæ me *Conſtantiæ* mirè afflixit. Nam eò me contuleram, *Romam* profecturus ſi licuiſſet, multis affirmantibus in rem meam futurum, ſi me novo Pontifici exhibuiſſem: deinde iſthinc adferebantur ſævi rumores, omnia

bellis

bellis ac peſte conflagrare undique. Tum nullum A
iter eſſe tutum. Poſt nactus vinum è *Burgundia*
cœpi melius habere, ut intelligas *Galliam* fato
quodam eſſe mihi ſalutiferam. Interim expecta-
mus aurulam aliquam pacis ex hoc Pontifice. Sta-
tímque poſt brumam toti cum totis ſarcinis com-
migrabimus in *Galliam*. De penſione Cæſaris, quæ
jam tota hujus anni debetur excuſant, nec ulli ſua
penſio ſolvitur, adeo totos nos ad oſſa uſque de-
glubunt ſatrapæ, belli quàm pacis amantiores. B
De diplomate putabam me tantum debere *Budæo*
& tibi, nunc *Beraldus* & *Brixius* bonam hujus gra-
tiæ portionem ſibi vindicant. Poſtremò video
me Card. quoque *Lothoringo* debere, cui certè de-
beo libenter, ſed maximè Regi, qui gaudio geſti-
ens, dixerit *Budæo*, brevi in *Gallia* futurum *Eraſ-
mum*. Spero futurum, ut aliquando declarem vi-
ciſſim & meum animum erga tam benignum
Principem. Amplitudinis tuæ ſtudium erga hunc
homuncionem lubens amplector. Conabor pro C
mea virili, hominis ingrati crimen effugere. Red-
dita ſimul eſt & *Dionyſii Coronis* epiſtola tuæ be-
nignitatis alumni, pérque arguta ſanè & accuta-
ta, ſic ut *Budæi* ſimium poſſis agnoſcere. Ei non
vacabat in præſentia reſpondere, variis laboribus
occupato. Celſitudini tuæ precor omnia læta
præſul ornatiſſime. *Baſileæ* prid. *Martini*. Anno
M. D. XXII.

Eraſmus Rot. Abbati cuidam S. D. D

Epiſt. 93. NIſi mihi prædicata eſſet tua ſingularis huma-
nitas reverende pater, veriturus eram nè me
protinus clamares impudentem, qui ignotus ad
ignotum, tantillus ad tantum ſcriberem, ídque de
re quæ minimum ad me pertinet; ſed pietas fa-
cilè dabit veniam huic audaciæ, quam docuit
Chriſtiana charitas. *Ambroſius Syragrius* paro-
chus eccleſiæ *Rhen.* periclitatur, nè ad famem ipſi
res redeat, adeo neſcio quorum delationibus in il- E
lum irritatus eſt reverendus pater *Andreas* abbas
Maris-ſtellæ. *Ambroſius* mihi coram ſatisfecit de
eo quòd delatus eſt in concione dixiſſe, in genea-
logia *Chriſti* eſſe peccatrices. Id *Hieronymus* ſcri-
pſit in *Chriſti* gloriam & noſtri conſolationem.
Et habet teſtem populum, quòd hic nihil impiè
dixerit, niſi impiè ſcripſit *Hieronymus*. Mi videtur
Ambroſius vir minimè malus. Non ſine ſumptu
nactus eſt hoc ſacerdotium, magno impendio il-
lic ædificavit, non poterit ſubmoveri, niſi intole- F
rabili diſpendio. Eſt gratioſus ſuo populo. Et qui
mutant, ut ſunt res humanæ, ferè mutant in dete-
rius. *Baticum* & vetus proverbium eſt, *Dedi ma-
lum & accepi*: nunc ferè licet dicere, *Dedi malum
& accepi pejorem*. Si quid hactenus geſtum eſt ab
Ambroſio ſecus quàm oportet, id veſtris monitis
facilè ſarciet. Quæ tua pietas eſt, debes hoc diſ-
ſidium inter *Ambroſium*. & R. P. *Maris-ſtellanum*,
velle componere: quæ tua autoritas eſt, facillimè
poteris. Non dubito quin *Ambroſius* ſit omnes G
concordiæ conditiones libenter amplexurus. Id
ad me recipio. Hac in re ſi tua humanitas noſtri
reſpectu ſublevârit *Ambroſium*, libenter ampli-
tudini tuæ ſim hoc nomine debiturus: ſin eſt cur
judices iniquum eſſe quod peto, tamen *Eraſmum*
numerabis inter eos, qui tuæ pietati cupiunt modis
omnibus gratificari, quam Dominus *Jeſus* diu no-
bis incolumem ſervet. *Baſileæ*, Idus Maiis, Anno
M. D. XXIV.

*Eraſmus Rot. Chriſtophoro Truchſes Baroni
in Walpurg.* S. D.

CLariſſime juvenis, nihil mihi *Carolus* meus *Epiſt. 94.*
ſecum attulit ex *Italia* gratius, quàm quod
præter expectationem attulit. Attulit enim ima-
ginem tui, quàm iſthic è vivo deſumptam, ſic mi-
hi repræſentavit orationis velut penicillo, ut me
quoque perinde quaſi te coram intuitus eſſem, in
virtutum tuarum amorem ſimul & admirationem
rapuerit. Ut enim optimo jure ſapientum calcu-
lo damnantur, qui fortunæ beneficio divites, ani-
mum habent omnium bonarum rerum inópem,
qui corporis formâ conſpicui ſunt, quum mentem
habeant nullis virtutibus exornatam: & qui na-
talium ſtemmatis ſeſe venditant, quum alioqui ni-
hil habeant nobilitatis præter imagines, multò
juſtiùs autem damnantur qui veſtes ac domos ha-
bent opulenter ſplendidas, quum animus ignaviâ
acediáque ſqualeat: qui pulchro corpore, men-
tem circumferunt vitiis fœdam: qui majorum
imaginibus morum culpâ, labem ac tenebras of-
fundunt: Ita meritò laudantur hi qui ſeſe veris,
bonis ac perpetuis ornamentis ſic locupletârunt,
expoliêrunt, & illuſtrârunt, ut ea minima ſit in
ipſis pars nobilitatis, quam vulgus totam eſſe no-
bilitatem exiſtimat. Precor ut is cui decet acce-
ptum ferri, quicquid veri boni nobis obtigit,
iſtum animum tibi ſervet, ſempérque in majus
provehat. Magnâ hodie invidiâ laborant bonæ li-
teræ, nuper etiam nobilitas cœpit hujus exoetræ
malum ſentire. Verùm omnis hæc invidia ver-
tetur in favorem, ſi multi tui ſimiles extiterint.
Mediocris enim felicitas livori obnoxia eſt, cæte-
rùm juventus pudica, divitiæ ſine luxu, nobilitas
ſine ſupercilio, morum integritas cum eruditione
non vulgari conjuncta, ſuperat omnem invidiam.
Videmus quot egregiis viris ceu ſtellis luceat *Bri-
tannia*, quot exoriantur indies, qui majorum glo-
riam obſcuraturi videantur, niſi quod hoc eſt illu-
ſtrare veriùs quàm obſcurare. *Germania* nondum
fortaſſis habemus quod magnopere gratulemur,
ſed tamen exorti floſculi quidam inſignes, miri-
ficam quandam pulcherrimi proventus ſpem polli-
centur. Iſtam mentem mi *Chriſtophore* tibi pro-
priè gratularer, niſi multos viderem *Germanicæ*
nobilitatis juvenes pari curſu tecum ad iſtam lau-
dem contendere, ut jam meritò toti *Germaniæ*
gratulari debeamus, & exemplum indies ad plu-
res dimanaturum confidimus. Erit profectò tum
verè clara, generoſa, illuſtris, ac ſuſpicienda nobi-
litas, quum pro chartis & aleâ tractabit optimos
veterum libros, pro ſcortis amplectetur virgines
camœnas, pro bellis ac latrociniis, ſanctiſſimæ
leges ac philoſophiæ decreta cordi erunt. Virtu-
te nihil amabilius, ſed neſcio quid illi decoris &
gratiæ accedit, ſi fortunæ quoque bonis multitudi-
ni commendetur. Libebat quidem pluribus exti-
mulare currentem licèt, ſed vix hoc etiam vaca-
vit ſcribere per ſtudiorum occupationes. Tu da-
bis operam, ut indies minùs egeas cujuſquam ex-
hortationibus, nóſque qui tuæ virtuti applaudi-
mus, juſtiorem habeamus cauſam tibi gratulandi.
Bene vale. *Baſileæ*, Anno milleſimo quingente-
ſimo vigeſimo quarto.

Eraſmus

A

Eraſmus Rot. Conrado Pelicano S. D.

Epiſt. 95. EVangelii vigor non abolet morales virtutes, ſed perficit. Nec ignoras quantum abhorreat non dicam à virtute, ſed prorſus ab omni humanitate prodere amicitiæ arcanum, quandoquidem execramur etiam illos, qui poſt diremptam amicitiam efferunt quod amicis creditum erat, & qui generoſioris ingenii ſunt, B nec illis quos maximè inviſos habent, ſuſtinent objicere, quòd ex amicitiæ priſtinæ fiducia cognoverunt. Ego te vel unum bis moribus eſſe judicabam, ut tutò quidvis arcani poſſem committere, nec alium mihi delegeram cui conſcientiæ meæ ſecreta crederem. Quo magis admiror, quid acciderit ut ea de me ſparſeris, quæ nec dixi nec cogitavi unquam. Inſtillâras clanculum in aurem optimi juvenis, me de Euchariſtia idem ſentire quod tu ſentires. C Hunc injectum aculeum ille ſecum ablaturus erat in ſuam patriam, ni fortè fortunâ caſus injeciſſet inter nos hujus rei mentionem. Et haud ſcio an nunc quoque ſuſpitionis nonnihil de me ſecum abſtulerit. Ac primum quidem quum illum audirem, ſuſpicabar te nihil aliud ſentire, quàm ſoles apud me profiteri. Damnabas eos qui auderent profiteri illic non eſſe niſi panem & vinum. Nec aliud opinatus ſum unquam de te, niſi proximo colloquio, quum velut afflatus & alius factus abſque D fuco declarabas animi tui ſententiam. Eam quum jam palàm profitearis, ſpargis ac dictitas me tecum ſentire, ídque tam palàm facis, ut tuus ſermo genuerit etiam rumorem, cujus te autorem eſſe, jam nulli ferè obſcurum eſt. Nec dubito quin ſimilia ſcribas amicis. Ego verò nè in priore quidem ſententia tecum ſenſi: Cenſebas enim, profitendum in ſynaxi eſſe corpus Domini, cæterùm quomodo ſit illic Deo, qui novit omnia, committendum eſſe. Ego verò hoc tuæ ſententiæ adjiciebam, E mihi iſtuc videri ſimplicius, quòd ita vitarentur varii difficultatum labyrinthi, ſi fas eſſet homini Chriſtiano ab eo diſſentire quod Conciliorum autoritas, quod omnium Eccleſiarum ac gentium conſenſus tot jam ſeculis comprobâſſet. Ad id ſemper negavi me poſſe animum inducere, præſertim quum Evangelicæ & Apoſtolicæ literæ tam evidenter nominant, corpus quod datur, & ſanguinem qui effunditur: quum hoc mirificè congruat ineffabili Dei erga genus humanum F charitati, ut quos redemit ſanguine & corpore filii ſui, eos voluerit ejuſdam carne & ſanguine modo quodam ineffabili paſcere, & hac arcana filii præſentia ceu pignore conſolari, donec rediret glorioſus & omnibus conſpicuus. Hæc me redderent propenſiorem ad Eccleſiæ catholicæ ſententiam, etiamſi nihil eſſet definitum, nec in hanc partem nec in illam. Nunc quis furor eſſet, ſi ego non vererer pronunciare ibi nihil eſſe præter panem & vinum? Soleo cum amicis eruditis, maxi- G mè quum abſunt infirmi liberè commentari de quibuſlibet, inquirendi ſtudio, nonnunquam & tentandi cauſa, interim animi gratia, hac in re fortaſſe ſimplicior quàm par eſt. Sed agnoſcam etiam parricidii crimen, ſi quiſquam mortalium vel ſeriò vel joco audivit ex me hanc vocem, in euchariſtia nihil eſſe præter panem & vinum. aut non eſſe ibi verum corpus & ſanguinem Domini, quod nunc quidam libellis editis propugnant. Imò

A *Chriſtum* ipſum mihi precor parum propitium, ſi iſta ſententia unquam inſedit animo meo. Nam ſi quid volatilium cogitationum aliquando tetigit animum meum, facilè diſcuſſi, conſideratâ Dei erga nos inæſtimabili charitate, perpenſis divinæ Scripturæ verbis, quæ *Lutherum* etiam ipſum, quem vos omnibus ſcholis, Pontificibus, orthodoxis, & Conciliis antefertis, coegerunt profiteri, quod profitetur Eccleſia catholica, à qua tamen B ſolet libenter diſſentire. Scio quàm levis ſit apud vos Conciliorum autoritas, ego verò nec Eccleſiam *Romanam* contemno, multò minùs quum illa habet ſibi conſentientes omnes Eccleſias. *Paulus* nec Angelum audiendum putat qui prædicet aliud evangelium. Eccleſia mihi perſuaſit evangelio credere: eâdem magiſtrâ didici Evangelii verba interpretari. Hactenus cum omnibus *Chriſtianis* adoravi *Chriſtum* pro me paſſum in Euchariſtia. Nec adhuc video quicquam cur de- C beam ab hac opinione recedere. Nullis humanis rationibus adduci potero à concordi ſententia *Chriſtiani* orbis. Plus enim apud me valent illa quinque verba, *In principio creavit Deus cœlum & terram*, quàm omnia *Ariſtotelis* cæterorúmque Philoſophorum argumenta quibus docent mundum carere initio. Quid autem adferunt iſti, cur tam impiam támque ſeditioſam ſententiam profitear? Rationes ſtupeæ ſunt, ſemel ſuſtulit carnem nè eſſet offendiculo, non admirati ſunt, non D adoraverunt Apoſtoli. Jubemur eſſe ſpirituales, quaſi caro ſic exhibita officiat ſpiritui. Caro eſt, ſed nullis obnoxia ſenſibus, & tamen hoc ipſum pignus eſt divinæ erga nos charitatis, ſolatium eſt expectationis. Literæ divinæ pro nobis faciunt: habemus, *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur: Hic eſt ſanguis meus qui pro vobis effundetur.* Ubi legunt iſti, *Hoc non eſt corpus meum, ſed ſignum corporis mei? Hic non eſt ſanguis meus, ſed ſignum ſanguinis mei?* Quum maximè ſe torquent, ægrè E docent ex aliis locis rei vocabulum accipi poſſe pro ſigno rei: quanquam nè hoc quidem ſimpliciter. De tabula dicimus, *Hic eſt Hector qui occidit Patroclum*, ſed nemo neſcit in pictura non eſſe verum *Hectorem*: Verum eſſe poteſt quicquid dixit *Chriſtus* eſſe. Jam ut evincant quid ponderis habet hæc ratiocinatio; *Sic accipi poſſunt hac verba, igitur ſic accipienda ſunt?* Quorſum autem proficit illis tot veterum orthodoxorum citatio? Utcunque torquent, involvunt ac fucant illorum F dicta, nullum locum adducunt qui palàm loquatur ibi non eſſe corpus & ſanguinem Domini. Hortantur ad ſpiritualem communicationem corporis & ſanguinis Domini, quid mirum ſi hoc commendant, quod in utriuſque ſumptione potius eſt, & quod niſi accedat, perniciem adfert ſumptio carnalis? Obſecro te quid hic eſt cur deficiam ab eo quod tot ſeculis docuit & uſurpavit Eccleſia catholica? Scis me in nullo dogmate per omnia ſentire cum *Luthero*, niſi quòd G nimium verè taxat corruptos hominum mores: Et hic ob *Carolſtadium*, qui à ſuo ipſius dogmate jam deſcivit, recedam à communione Eccleſiæ catholicæ? Si tibi ſtuprum aut furtum confeſſus eſſem ut amico, quàm eſſet adverſus omnes amicitiæ leges, hoc cum amici periculo vel apud unum effutiſſe? Nunc quum apud omnes ſpargis crimen omnium capitaliſſimum, quod nec lingua mea unquam ſonuit, quamvis libera, nec animus unquam

quam concepit: quo tandem nomine donandum eſt quod facis amice evangelice? An ad perſuadendum quòd nuper ipſe cœpiſti credere, viſum eſt abuti nominis mei autoritate? Quæſo te per *Chriſtum*, hoccine eſt evangelicum, tam impium, tam atrox facinus comminiſci in amicum, quo plures pelliceres in novam ſectam, quaſi jam ſectarum ſit parum? Si pium eſt quod aſſeveras, non habes quo id perſuadeas, niſi vaniſſimo commento, *Eraſmum* idem ſentire quod tu ſentis? Et ſi tanti eſt apud vos mea autoritas, cur nihil valet in tam multis in quibus à vobis diſſentio? Si tuus animus vacillat ut ſolebas profiteri, qui nihil tribuis autoritati Pontificum & Conciliorum, meum animum hactenus confirmavit Eccleſiæ catholicæ conſenſus. Si tibi perſuaſum eſt in ſynaxi nihil eſſe præter panem & vinum, ego membratim diſcerpi malim, quàm idem profiteri quod tu profiteris, & omnia perpeti malim, quàm tali flagitio contra meam ipſius conſcientiam admiſſo, ex hac vita demigrare. Nec hîc juſtiſſimam expoſtulationem verbis atrocibus exaggero: res ipſa ſatis habet tragœdiæ. Si micam ullam habes evangelici ſpiritus, ſanabis quos iſtis ſuſurris vaniſſimis infeciſti. Patiar apud omnes effutire te, quicquid unquam in familiaribus colloquiis, vel ſobrius vel uvidus, vel joco vel ſeriò dixi; non patiar autem ut iſtius dogmatis me vel autorem facias, vel comitem, quod mihi nunquam fuit, nec in ore nec in corde: Ita mihi contingat nunquam à *Chriſto* ſejungi, Amen. *Baſileæ*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus Rot. Conrado Pelicano S.

Epiſt. 96. DEmiror quamobrem tibi viſum ſit iſtiuſmodi epiſtolis ociosè loquacibus, multáque ἀπροσδιονύσοις congruentibus, & tuum perdere ocium, & mihi faceſſere negotium. Linguâ diſertus es, non calamo: Quare ſi quid habes, coràm poſthac agito. Poſueram dimidium ſuſpitionis, at tu totam eam renovas. Profiteris tibi placere ſententiam *Carolſtadii*, nec inficiari potes te dixiſſe *Polono* me tecum ſentire. Id ſi verum eſſet, queri poteram violatum amicitiæ jus; nunc quum ſit falſiſſimum, quæ poteſt eſſe injuria atrocior? Minitaris mihi calamum *Zuinglii*, quaſi metuam decem *Zuinglios*, ſi mihi res eſſet cordi. Quod autem dedecus mihi narras? An mihi dedecori futurum ſit, ſi verear oppedere decretis Eccleſiæ catholicæ? An vos mihi præſcribetis quid debeam ſcribere? An mihi non licet, quod licet *Luthero*, qui, niſi fallor, totis copiis vos adorietur? An creditis nullos hîc in vos ſtricturos calamum? Si quod agitis ex Deo eſt, confirmabitur oppugnando: ſi non eſt, pium eſt pugnare cum impietate. Quorſum autem attinent minæ? Apoſtoli perſuadebant, & vos vultis cogere ad evangelium veſtrum? Jam huge nihil me velle ſcribere, non poteras efficaciùs huc impellere, quàm ſpargendo rumorem me vobiſcum ſentire, & interminando nè ſcribam. Veſter *Pharellus* ſimile mendacium inſtillavit in aurem *Anglo* noſtro, me rectè ſentire, ſed non audere profiteri. Et hæc audet inſtillare auribus hominum, conſcius quàm acris mihi fuerit de omnibus ferè *Lutheri* dogmatibus cum ipſo contentio. Atqui quod *Pharellus* vocat *rectè ſentire*, Cæſares & Pontifices vocant *hæreticum eſſe*. *Lutherus* non diſſentit ab Eccleſia catholica? Quum videro aliam Eccleſiam hâc quam ſequor meliorem, deſinam eam vocare catholicam: At nondum video. Optabam ex hoc violento pharmaco aliquid naſci boni fructûs, ſed hunc proventum quem hactenus vidimus, probare non poſſum, nec placent remedia morbo duriora. Quantum ſanguinis humani jam fuſum eſt. In *Holandia* mirè fervet carnificina per quoſdam magis inſtructos ad exurendum quàm diſputandum, obambulatura per cæteras regiones. Et hæc tantùm præludia ſunt malorum. Cæſari pax erit cum *Gallis*. Nec ulla Principum coibit amicitia niſi hâc conditione, ut extinguatur factio *Lutherana*; & Cæſar ſibi non videtur eſſe Cæſar, ni id perficiat. Ego decem ambiguos articulos diſſimulare malim, quàm tantis malis præbere anſam. *Chriſto* non poſſum præſcribere quid debeat facere; ſi ſic illi viſum eſt punire noſtram impietatem, Dominus eſt, faciat quod vult. Me ſi vellet adjutorem aut organum, afflaret animum meum, quemadmodum olim excitavit *Pharaonem*, *Cyrum* & *Nabucodonoſorem*. Doles Epiſtolam ſparſam. Malim non factum, attamen moderatiùs fero quòd ea diluit rumorem per te ſparſum, id quod abs te ipſo factum oportuit, quanquam Epiſtola non habebat tuum nomen. Poſthac nè mecum agas loquacibus Epiſtolis. Scribe *Bero* ſi libet, aut ipſi *Luthero*. Coram audiam te jurgantem, minitantem, conviciantem pro tuo arbitratu. Bene vale. M. D. XXVI.

Eraſmus Rot. Natali Beddæ S. D.

EX literis quas *Petrus Richardus* ſcripſit ad *Ludovicum Berum*, intelligo neſcio quid ſiniſtri rumoris iſthuc delatum, de profectione mea *Bezontina*, cui videtur ille fidem habuiſſe. Id jam mihi novum non eſt, nec vobis certè debebat eſſe. Non tamen patiar illum quem virum bonum arbitror & ſimpliciter errare, diutiùs errore teneri. Hiſtoria profectionis *Bezontinæ* ſic habet, neque enim quicquam vel affingam vel detraham veris: *Fericus Carondiletus* frater archiepiſcopi *Panormitani*, & archidiaconus Eccleſiæ *Bezontinæ*, crebrò ſuis literis invitârat ut ipſum viſerem. imò ſi videretur, ut totus ad ipſum commigrarem. Tandem cùm invitaret cœli amœnitas, & verna rerum facies, conſcenſis equis veni *Burentricum*, ut obiter ſalutarem venerandum illum ſenem, & totius virtutis exemplar, *Chriſtophorum* Epiſcopum *Baſilienſem*. Ejus affectui unum duntaxat diem dedi, qui me non erat dimiſſurus, niſi in reditu pollicitus fuiſſem moram longiorem: Pollicitus ſum, & indè profectus, comitantibus me præter meos famulos, *Theobaldo* paſtore *Burentrucenſi*, *Rychardo* capellano *R. D. Nicolai* coadjutoris Epiſcopi, & *Ferreto* ejuſdem loci ſacerdote. Ex *Clara valle* comitatus eſt nos etiam hoſpes diverſorii publici. Quum jam non procul abeſſemus à *Bezontio*, occurrit nobis ſacerdos quidam, qui deductâ dominâ quâdam, nos item comitabatur. Hunc quum viderem velle præcedere, ſuſpicabar *Theobaldum* illi indicâſſe nomen meum. Juſſi revocari, & mandavimus, nè ſpargeret rumorem me adeſſe, priuſquam ipſe vellem hoc ſciri. Multis enim horis eo die ſederamus in equis, & erat æſtus vehemens, & novi concurſus illos moleſtos ſalutatorum.

Epiſt. 97.

ſalutatorum. Cupiebam eam noctem dare refo-
cillando corpuſculo. Decubui nonnihil ante cœ-
nam. Sub noctem appoſita eſt cœna. Inter cœ-
nandum ſupervenit officialis archidiaconi cum al-
tero quodam ex archidiaconi familia. Gratulan-
tur adventui, & indicant archidiaconum abeſſe in
ſua abbatia. Cæterùm mandâſſe ſuis, ut ſi fortè
venirem ipſo abſente, tota domus aperiretur mihi,
donec ipſe accurreret. Miſſi ſunt qui archidiaco-
no nunciarent me adeſſe. Miſsi ſunt & inſcio me
qui nunciarent idem officiali *R. D.* archiepiſco-
pi *Bezontini*: nam aberat & ipſe. Poſtridie ade-
rant duo, quorum alter erat Juris doctor, mihi
quondam notus in aula Cæſaris, alter ejus civita-
tis magiſtratus, affinis archidiaconi. Diu hæſerant
ante fores. Rogabam qui eſſent & quid vellent.
Reſponſum eſt eos veniſſe ſalutandi gratiâ, ſed
non audere compellare me nè quid adferant mo-
leſtiæ. Juſsi eos accerſi, & ſalutatus reſalutavi.
Mox audito ſacro adii domum officialis archi-
diaconi, ut ibi laterem, donec adveniret archi-
diaconus. Eò ſtatim venit *Franciſcus* ejus eccleſiæ
theſaurarius, juvenis nobilis & magnificis dotibus
præditus. Salutavit humaniſsimè, multam alacri-
tatem præ ſe ferens. Illic juſsi parari prandiolum,
ſed cum exceptione, nè quid præter pullum galli-
naceum apponeretur, ut nè quis conviva admitte-
retur. Hæc feci conſulens valetudini meæ. Nemo
venit præter *Theobaldum* comitem, & *Deſidera-
tum* ejus eccleſiæ canonicum, virum pium & do-
ctum. Cœnavimus apud theſaurum, officiali tan-
tum & *Theobaldo* adhibitis. Cœnantibus ſuperve-
nit ludi magiſter. Poſt cœnam ejus eccleſiæ can-
tor. Poſtridie vidimus aliquam civitatis partem,
& pranſi ſumus apud *Antonium* archidiaconi pro-
curatorem. Aderant, theſaurarius, officialis, *Theo-
baldus*, & unus ſacerdos mihi parum notus, videba-
tur tamen noſtri ſtudioſiſsimus. Interim venerat
archidiaconus & item officialis archiepiſcopi. Ar-
chidiaconus conabatur me pertrahere ad cœnam
officialis reverſi. Excuſavi laſsitudinem, & coegi
archidiaconum cœnare mecum apud ſuum officia-
lem. Jam rumor dimanârat ad omnes adeſſe
Eraſmum. Magiſtratus miſit magnam vini & ave-
næ copiam, honoris gratiâ. Pranſi ſumus apud
archidiaconum, frequentiore jam convivio: nam
aderat uterque officialis: *Deſideratus*, & unus aut
alter prætereà ex canonicis, ſimúlque is magiſtra-
tus qui me primùm ſalutârat. Sæpe miſſi ſunt
piſces eximii, & vinum hippocraticum, nunc ab
illo, nunc ab illo: xenia mihi inutilia. Sic duos
aut tres dies egimus, ut nuſquam ageremus con-
vivium, niſi vel apud archidiaconum, vel apud of-
ficialem archiepiſcopi proximè vicinum. Et quan-
quam ſedulò clamabam non eſſe mihi ſpem vitæ,
niſi breviſſima eſſent & frugaliſſima convivia, ta-
men dum nonnihil obſequor affectibus illorum,
ſenſi obrepentem pituitulam, malum mihi nimis
notum. Magiſtratus cupiebat honoris mei gratiâ
apparare ſplendidum convivium, & feciſſet, niſi
clamâſſem me feriò periclitari. Canonici inte-
rim exhibebant quicquid poterant honoris. Exhi-
bebant & promittebant perpetuò præbendam
duplicem, & item domum, & ad hæc pecuniæ
nonnihil. Magiſtratus offerebat centum corona-
tos annuos. Reſpondi me non minus debere illis,
quàm ſi accepiſſem omnia quæ offerebant. Cæ-
terùm me non alio conſilio veniſſe *Bezontium*,

A quàm ut inviſerem veterem amicum archidiaco-
num, quem ſi certò præſciſſem eſſe in abbatia, nè
venturum quidem fuiſſem *Bezontium*. Et ſi maxi-
mè vivendum eſſet *Bezontii*, malle me illorum af-
fectu frui, quàm uti beneficio, vel quòd eſſem con-
tentus meâ fortunulâ, vel quòd charior eſſet mihi
libertas, quàm pecunia. Adhibiti ſunt iterum at-
que iterum pueri phonaſci, cum cantoribus cæte-
ris, qui nobis eſſent ſolatio. Interim morbus pau-
B latim eò profecerat, ut ſi vellem vivere, abſtinen-
dum fuerit ab omnibus conviviis. Tribus quatu-
órve diebus cibum ſumpſi in cubiculo, prandium
erat unum ovum, aut paululum pullaſtræ contuſæ.
Pro vino erat aqua cum ſaccaro decocta. Ipſum
etiam archidiaconum excluſi à colloquio, ſic po-
ſtulabat valetudo. Tandem ubi paroxyſmus febris,
nam ea ſeſe adjunxerat, eſſet aliquantulum remiſ-
ſus, molitus ſum abitum, nè illic decumbens eſ-
ſem alienis moleſtus: ſciebam enim morbum fore
C lentum ut ſolet. Ergo quum jam utcunque fer-
rem colloquium, juſsi accerſi præcipuos amicos
& egi gratias. Archidiaconum negotia quædam a-
vocârant, mandârat tamen abiens diligenter, ut
tota domus mihi pateret ſervirétque. Poſtridie
mane, jubeo parari equos, ſimúlque mando ut vi-
tetur turba deducentium. Egreſſo cubiculum ad-
ſunt tres aut quatuor ſalutatores, quorum unus
erat Theologus *Franciſcanus*. Conſcendo equum,
egreſſo portam domus adeſt præter alios aliquot
D *D. Antonius* decanus in monte *Bellicardi*, & idem
canonicus *Bezontinus* ſalutat amantiſſimè. Dum
prætereo domum officialis archiepiſcopi, adeſt
ipſe in mula, ſimúlque theſaurarius. Hi fruſtra re-
cuſantem officium per mediam civitatem proſe-
quentes ad duo millia paſſuum deduxerunt. Inſi-
debam equo parum magnifico, ſed mihi tamen
commodo. Officialis diligenter egit mecum, ut
conſcenderem mulam ſuam, ducerémque *Baſileam*
uſque famulum comitem, qui mulam reduceret.
E Vix impetravi nè fieret. Ita perveni *Baſileam*, nec
offenſus à quoquam, nec offenſo quoquam, niſi
quòd valetudo fuerit in cauſa, ut & amicis fuerim
moleſtus, quibus volebam eſſe voluptati, & mihi
non licuerit frui conſuetudine eorum quorum
gratiâ veneram. Habes totam rem ut eſt geſta, n[illegible]
ſyllabam quidem affinximus, nè quid tamen vi-
dear ſuppreſsiſſe, ſubjiciam rumores conſequutos
abitum meum. Quidam è monte *Bellicardi*, ſcri-
pſerat *Theobaldo*, neſciò quos pertuliſſe rumorem,
F me cum peſsima omnium gratia diſceſsiſſe *Bezon-
tio*. Demirans quid hoc eſſet monſtri, juſsi ut in-
quireret. Inquiſivit, & reperit aliquos errones *Lu-
theranos*, qui nuſquam non vagantur, fuiſſe *Bezon-
tii* cum adeſſem: eos offenſos mihi ob *Spongiam*,
recens tum editam adverſus *Huttenum* evangelii
protectorem, nonnihil blaterâſſe in me. Erant
autem *Germani*, per hos ſparſum vaniſsimum illum
rumorem. Deinde *Theobaldus* idem venit *Baſileam*,
expiſcatus ſum quid eſſet: reſpondit nihil eſſe,
G niſi blateramenta quorundam abjectiſsimorum
hominum, qui inter ſordidos ea ſparſerant. Pau-
lò poſt idem *Theobaldus* adiit *Bezontium*, & nego-
cium quoddam citra difficultatem meâ commen-
datione impetravit ab archiepiſcopo. Reverſus
eſt, interrogavi quid rei fuiſſet; reſpondit, nihil
prorſus eſſe prȩter unius aut alterius *Lutherani* ſor-
didi blateramenta. Excuſsi famulos & comites, ſi
quid contentionis fuiſſet ipſis cum quoquam. Ne-
gabant

A gabant ſibi quicquam fuiſſe verborum, niſi cum ſordidis illis erronibus *Lutheranis*. Atque ut nunc ſunt res humanæ, nuſquam proficiſcor, niſi rumor multos commoveat, nec diſcedo niſi magno concurſu, quâ re mihi nihil eſt moleſtius. Et in tam diverſis ſtudiis fieri non poteſt, quin ſint qui ſpargant aliquid ſiniſtri rumoris. Verùm hujuſmodi rumores ut de nihilo naſcuntur, ita mox evaneſcunt. Quid autem eſt malâ linguâ nocentius? Ea peſtis nullo ſeculo magis regnavit, quàm hiſce B temporibus. Felix eſſet, qui morſus omnes poſſet effugere, hâc ætate nullus id poſſet, qui jam famâ celebris ſit. Hæc cùm veriſſima ſint, multiſque teſtibus comprobare queam, neſcio quid ſibi velint illa verba, quæ ipſi acciderunt *Beſantii*. Mihi nihil aliud accidit quàm dixi: Proinde hæc verba facilè declarant aliquem ſceleratæ linguæ hominem iſthuc pertuliſſe rumorem atrocem, ac mendacem. Id neque novum, neque mirum eſt. Certè C Theologi non erat talibus commoveri, aut ſi quid commotus eſſet, mandare literis, veluti certum ac perſuaſum. Anno M. D. XXV.

Eraſmus Roterod. Maximiliano Tranſſylvano Cæſaris Secretario S. D.

Epiſt. 98. ORnatiſſime *Maximiliane*, exemplar literarum quas ais te ex *Sylva* ducali miſiſſe redditum eſt, priores non recepi. Quoties exoſculor iſtud D pectus in tuis literis tam amicum & candidum, mi *Maximiliane*? De penſione non ſum anxius. Scio quàm iſta ſemper eſuriat aula, verè pertuſum dolium. Quod tu ſuſpicaris factum, ego futurum ſciebam. Novi quæ ſint iſta portenta. Et me miſeret tum aulæ, tum Academiæ. Jam pridem hoc agunt quod agunt. Sciunt ipſi mihi nihil eſſe cum ulla factione, & hoc illos habet malè. Legerunt *Spongiam* meam ſatis liberam, legerunt liberum arbitrium. Et ſi hîc adeſſent, audirent E amicas *Lutheranorum* de me voces, quanquam legerunt *Hutteni* & *Othonis* libellos, ſatis teſtantes quanti me faciant. Demùm hîc ſi quid tumultus oriretur, primus impeterer. Verùm iſtos nullius facinoris neque pudet neque piget, modò lædant recta ſtudia. Video res humanas ceu fatorum impulſu tendere ad Scythicam barbariem, ego quoniam opitulari non poſſum, quod unum poſſum, conſcientiam hanc puram & integram approbabo *Chriſto*. Brevi mittam famulum proprium & in- F ſigni fide, per eum ſcribam de ſingulis copioſiſſimè. Interim vivat *Maximilianus* meus ſuaviter ut dignus eſt. *Baſileæ*, VI. Idus Novemb. Anno M. D. XXV.

Eraſmus Rot. Joanni Heemſtedio Carthuſiano juxta Lovanium S. D.

Epiſt. 99. MOx à literis tuis redditis obtigit qui peteret *Brabantiam*, itaque mitto epitaphium, ex- G tempore quidem, ſed non abſque cura factum: quod nolim aſperneris, niſi *Conradus Goclenius* judicârit rejiciendum. Si diſplicet, mittetur aliud elaboratius. Nam *Dorpii* memoriam etiam habeo ſacroſanctam. Deplorarem mortem illius præproperam, quæ tot egregias dotes, tot ampliſſimas ſpes incidit; ſed nunc hujuſmodi ſeculum eſt, ut nulli bono bene eſſe poſſit, & ſi feliciſſimum eſſet ſeculum, nihil tamen felicius quàm vivere cum *Chriſto*. Ad optimi patris *Joannis Delphi* mentionem ſum vehementer exhilaratus. Ut ſemper floret quamvis in defecto corpore, purus & integer animus. Ei multam ex me ſalutem dices & amanter & diligenter. *Dorpii* memoriam non patiar intercidere, ſi quid mea ſcripta valebunt. Sancto tuo ſodalitio me commendabis, cui precor omnem in *Chriſto* felicitatem. Habes amice ſuaviſſime Epiſtolam epitaphio ſimilem, properabat tabellio. *Baſileæ*, VI. Idus Novemb. Anno M. D. XXV.

EPITAPHIUM.

Martinus ubi terras reliquit *Dorpius*,
Suum orba partum flet parens *Holandia*,
Theologus ordo luget extinctum decus,
Triſtes camœnæ candidis cum *Gratiis*
Tantum patronum lachrymis deſiderant,
Lovanienſis omnis opplorans ſchola
Sidus ſuum requirit, ô mors inquiens.
Crudelis, atrox, ſæva, iniqua & invida,
Itan' ante tempus, floridam arborem ſecans,
Tot dotibus tot ſpebus orbas. omnium
Suſpenſa vota? Premite voces impias,
Non periit ille, vivit, ac dotes ſuas
Nunc tutò habet, ſubductus ævo peſſimo.
Sors noſtra flenda eſt, gratulandum eſt *Dorpio*.
Hæc terra ſervat mentis hoſpitium piæ
Corpuſculum, quod ad canoræ buccinæ
Vocem, reſignans optimâ reddet fide.

Eraſmus Rot. Othoni Brunsfeldio S.

NÆ tu prodigioſum ſomnium animo concepiſti. *Petrus Sutor* quondam Theologus *Sorbonicus*, nunc Monachus *Cartuſianus*, in *Campania Galliæ* ſcripſit in me volumen rabioſiſſimum, vociferans omnes tranſlationes novas eſſe hæreticas & blaſphemas, linguas ac bonas literas eſſe fontem omnium malorum. Ei reſpondi, ſed ſic ut præter unum illum neminem lædam; nè reſponſurus quidem, ni liber dicatus eſſet ſodalitati *Sorbonicæ*, & excuſus ex autoritate Theologorum *Lutetiæ*. In te verò adeò nihil meditamur, ut eruditum quendam ac facundum hominem, quem amici ſcribunt tuo in me libello reſpondere, crebris jam literis per omnia ſacra ſim obteſtatus, ut ſi non orſus eſſet, nè ordiretur; ſi eſſet, aboleret in gratiam meam, ſi me vellet amicum. Utinam hujuſmodi contentiones aniles, ut vocas, diſplicuiſſent tibi priuſquam libellum tuum ederes, ac potiùs in conſilium adhibuiſſes prudentiam, quàm quoſdam qui ex alienis incommodis ſua venantur commoda. Atque utinam *Huttenus* magis auſcultâſſet meis literis, quas non unas amanter ad illum ſcripſeram, nè tali libello edito, & utriuſque noſtrûm opinionem læderet, & ſtolidis quibuſdam, literarum hoſtibus ſpectaculum ederet gratiſſimum. Quòd mihi condonas omnia, quæ habes adverſum me, non video quid tibi debeam iſto ſanè nomine. Nam à me nunquam fueras læſus, & longè alium eſſe judicabam, priuſquam libello proderes animum tuum. Conſuleris rei tuæ, ſi iſtam animi ferociam vertas ad moderationem ac manſuetudinem *Chriſtianam*. Nam hæc ipſa tua conciliatrix epiſtola quantum habet minarum, nè conviciis quidem vacans, tantùm con-

Epiſt. 100

ceptâ

ceptâ vanâ ſuſpitione ex nomine *Sutoris* & *Cartu-* A
ſiani. Erat hoc vel mediocris prudentiæ, rem cer-
tiùs cognoſcere, priuſquam ad minas aut convitia
deſcenderes. Ego nullius amicitiam ſum un-
quam aſpernatus, neque quiſquam à me laceſſitus
eſt ad inimicitiam. Cæterùm difficile eſt amici-
tiam tueri, cum tam ferocibus & irritabilibus in-
geniis. Chriſtianum animum quem polliceris,
tibi gratulabimur, ſi præſtiteris. Officia tua nec
ambio nec aſpernor. Satis amicum putabo, ſi tibi B
ipſi præſtiteris amicum. Satis officiorum fuerit,
non lædas famam alienam, quod ſolùm potes, &
faciliſſimum eſt hoc præſertim tempore. Bene vale.
Baſileæ. Anno M. D. X X V.

Eraſmus Roterodamus Ferdinandi Medico & Præceptori S. D.

Epiſt.101 SI non mediocriter debet Reſpublica fideli vigi-
lantíque medico, qui curat Principis corpus, C
quod animi per quem imperat vel domicilium ſit
vel organum, quantum tibi debet hæc noſtra re-
gio? imò non hæc tantum; nam utcunque res ca-
dent, non poteſt *Ferdinandus* non eſſe Princeps
egregius, qui tanti Regis ſit frater: qui non ſolùm
arte medendi advigilas, ut corporis proſperâ vale-
tudine gaudeat adoleſcens, verùm etiam *Chriſtiana*
philoſophia fingis ac formas animum illius, ſan-
ctiſſimis opinionibus, ac decretis vero Principe
dignis imbuis pectus adhuc purum ac tractabile? D
Quanquam ille non tam ætate quam indolis bo-
nitate tractabilis eſſe mihi videtur. Atque utinam
complures tui ſimiles adeſſent, ut aula noſtra *Bri-
tannicam* imitaretur, doctiſſimis in omni genere
diſciplinarum viris refertam. Ad regiam men-
ſam adſtant eruditi, agitantur literatæ quæſtiun-
culæ, quæ ad Principum inſtitutionem, aut alio-
qui ad bonos mores pertinent. Breviter, is eſt
aulæ comitatus, ut præ illâ nullam non contem-
nas academiam. Faxit Deus Opt. Max. ſic in- E
vertantur vices rerum humanarum, ut quemad-
modum publicas ſcholas invaſit ambitionis, volu-
ptatum & avaritiæ ſtudium, ita Principum aulæ re-
cta ſtudia complectantur. Eſt apud nos *Ludovicus
Vives, Valentinus*, nondum opinor vigeſimum ſex-
tum egreſſus annum, ſed in nulla philoſophiæ parte
non ſupra vulgum eruditus, tum in bonis literis,
atque etiam in dicendi ſcribendíque facultate eò
progreſſus, ut hoc ſeculo vix aliū nôrim quem au-
ſim cum hoc committere. Nullum eſt argumen- F
tum in quo non exercuit ſtilum. Nunc veterum
exemplum referens declamat, ſed tanta dexteri-
tate mihi crede, ut ſi titulum adimas, putes rem
non hujus regionis, nec hujus eſſe ſeculi, magis
autem feliciſſimis illis *Ciceronis* ac *Senecæ* tempo-
ribus natam, quibus coquis & apiciis aliquanto
plus erat eloquutiæ, quàm nunc eſt iis, qui vide-
ri volunt orbis magiſtri. Artis obſervantiſſimus
eſt, ſed ejus affectationem ita diſſimulat, ut neges
rem adumbratam agi. Video hunc cum primis G
eſſe idoneum qui & tibi in inſtituendo *Ferdinando*
ſubſidiarius ſit, præſtétque nè quis aulam iſtam ut
infantem atque elinguem contemnat. Ad hujus
dotes & illud accedit, quod & *Hiſpanicè* callet,
utpote natus *Hiſpanus*, & *Gallicè* perbellè, ut qui
Lutetiæ diutilè ſit verſatus. Noſtrum ſermonem
intelligit magìs quàm ſonat. Verùm haud ſcio,
primum an *Card. Crôius* cui præceptor eſt, paſſurus
ſit hominem à ſe divelli, diligit enim eum ita ut
meretur effuſiſſimè: deinde an expediat, juvenem
ampliſſimæ fortunæ raræque indolis tali forma-
tore nudari. Impensè faveo Principi *Ferdinando*,
ſed ita de me meritus eſt Card. ut non auſim mo-
liri quicquam, quod illi ſit incommodo futurum.
Poſtremò nondum habeo compertum, an *Vives*
ipſe ſuſtineat avelli à tanto patrono, cui ſe novit
eſſe chariſſimum. Quòd ſi hac in parte tua pru-
dentia mecum ſentit, proximis literis alium tibi
deſignabo. Bene vale vir eximie. *Lovanii* Idus
Febr. Anno M. D. X I X.

Eraſmus Roterodamus Laurentio Campegio Cardinali S. D.

EX literis tuis ſuperioribus ingentem animò Epiſt.102
lætitiam conceperam, quòd intelligerem *Cle-
mentem* V I I. ex illa fatali Medicum familiâ re-
rum gubernaculis admotum: quem tametſi non
cognôrim, niſi ex tuis *Pacæ*que literis, tamen mi-
rum eſt quam mihi mens non læva, ut arbitror,
neſcio quid magnæ felicitatis præſagit. Hoc gau-
dium mihi conduplicârunt poſteriores literæ tuæ,
quæ ſignificant te in noſtram *Germaniam* delega-
tum, ut hos infelices temporum tumultus autori-
tate tuâ ſapientiáque componas, qui nulli bono
non graviſſimi ſunt: mihi ſanè etiam uſque ad
vitæ tædium diſplicent. Quanquam autem verè
provinciam ſuſcepiſti plenam difficultatis ac mole-
ſtiarum, tamen bona ſpes eſt tuam iſtam ingenii
dexteritatem & parem humanitati prudentiam,
difficultatem omnem ſuperaturam, præſertim
Chriſto ſanctos conatus tuos bene fortunante. At-
que utinam hic modò poſſimus aliquid adferre
momenti, nulli negocio libentiùs immoreremur.
Verùm hoc corpuſculum per ſe quidem imbecille,
ſed ſenectute ſit imbecillius indies. Toties impe-
tit crudeliſſimus calculi dolor, ut ad quamvis oc-
caſionem pericliter de vita. Porrò menſe Julio &
diu & graviſſimè laboravi, ſic ut nulla ſpes eſſet
vitæ: Sed multo etiam gravius ad natalem *Chri-
ſti*, ſic ut mors in votis eſſet, vita in deſperatione.
Nulla enim mors acerbior eſſe poteſt hoc cruciatu.
Quibus malis ſic afflictæ fractæque ſunt hujus cor-
puſculi vires, ut ſummâ vitæ moderatione vix ſub-
ſiſtam. Itaque jam pridem equos meos vendidi,
deſperans in poſterum me laturum agitationem.
Jam ſi quid adeſſet virium, hoc tempore non po-
teram occurrere celſitudini tuæ, quum iter eſſet
per hypocauſta, ad quorum nidorem exanimor, ſi
vel uno prandio feram. Quæ res me cogit ut
Baſileæ in propriis ædibus habitem, quæ aulam ha-
bent cum fumario. Idque non ſine gravi meo ſum-
ptu, nec minus gravi curâ. Poſtremò, uſque ad
dimidiatam quadrageſimam non potero abeſſe
ab his, quæ nunc ſimul & ſcribuntur nobis, & à
typographis excuduntur. Decrevi tamen hac æ-
ſtate feriarum nonnihil à ſtudiis gravioribus ſume-
re. Itaque ſi valetudo fuerit mediocris, ubi deſie-
rint fervere *Germanorum* hypocauſta, libens iſthuc
me conferam, niſi quid inciderit quod aliò revo-
cet. Nam *Cæſar* & illuſtriſſima *Margareta*
revocant in *Brabantiam*, ut adſim in legatione
quam adornant *Romam*, ad exhibendam obe-
dientiam novo Pontifici. Nec interim tamen me-
am operam ulla in re deſiderabis, quæ quidem à
me præſtari queat. Mihi nulla eſt apud *Germanos*
autoritas,

autoritas, gratioſus aliquando fui. Verùm ea gratia tota periit poſteaquam cœpi adverſari Evangelio: ſic enim loquuntur iſti. Tantum odii mihi conflavi, ut emori maluerim. Sed hoc quoque malim, quàm à concordia Eccleſiæ in factionem aliquam me conjicere. Eruditio verò infra mediocritatem eſt. Et tamen non ſolum hoc ipſum, quod nobis domi eſt, libenter conferemus in hoc negotio, verumetiam doctos amicos in conſilium adhibebimus, qualem hic unum habeo potiſſimum, *Ludovicum Berum*, præpoſitum in collegio divi *Petri*, virum & corporis & animi præclaris dotibus præditum, ſummæ apud ſuos autoritatis, & ob generis claritudinem, & vitæ integritatem, & eruditionem non vulgarem. Nam *Pariſiis* in Theologorum laurea, quondam primum locum promeruit. Mihi tamen interim cavendum, nè diſcerpar à *Germanis*, nè dicam manis, priuſquam reliquero *Germaniam*. Nam ſunt plurimi qui ſe jactant evangelicos, quum ſint diabolici potiùs, parati ad omne facinus. Et neſcio quo pacto in me præcipuè fremunt, mihi imputant quòd non triumphant, ſic enim illi loquuntur. Et jam libelli aliquot provolârunt, alios habent in procinctu quos minitantur. Non dubito quin tua prudentia ſit optimis conſiliis rem aggreſſura, quam arbitror meliùs ſucceſſuram, ſi ſummam æquitatem præ te feras: oſtendáſque te magis mederi velle huic malo quàm opprimere, nec ſic velle revellere zizania, ut ſimul eradices & triticum, nec recuſaturum mutare quædam, quæ ſine jactura dignitatis Apoſtolicæ, & pietatis evangelicæ mutari poſſunt ac debent. Interim conquieſcent à tumultuoſis libellis, ac molitionibus ſeditioſis, donec ex autoritate Pontificis ac Principum ſtatuetur quod publicam concordiam ſarciat, & ſartam confirmet. Latè patet *Germania*. Rem divinam feceris, ſi hanc reddideris pacatam. Hæc ſcripſi per eum qui mihi literas tuas reddidit ex *Auguſta*: reddidit autem pridie cathedræ *Petri*, quas dederas *Romæ* Calendis Feb. Simul atque certum cognovero ubi fuerit tua ſublimitas, ſcribam copioſiùs tuâ humanitate fretus, & mittam ſi quid erit parati, per fidum ac certum, qui ſi non dabitur, mittam famulum proprium. Eodem die ſcripſi Pontifici *Clementi*, ac miſi illi ſuam paraphraſim. Ad quem ſi ſcribes, ut ſcribis ſæpe, rogo moneas illum ut *Stunica* inſaniam coerceat, qui dum ſuo morbo obſequitur, & quorundam privatis affectibus, lædit cauſam Pontificis. Te incolumem ac florentem ſervet Deus Opt. Max. *Baſileæ*, IX. Cal. Martii, Anno M. D. XXVI.

Eraſmus Rot. Franciſco Chiregato Epiſcopo Interamnenſi S.

Epiſt.103 REverende pater. Ex oratione quæ formis excuſa venit ad nos, agnovi *Chiregatum* meum, adhuc enim veteris amicitiæ vocabulis utor, & exilii gaudio, quòd tibi contigerit dignitas, pro tuis virtutibus. Opinor autem eandem eſſe, quam *Pius* ſecundus dedit olim *Joanni Campano*. Locum ipſe celebrat epiſtolâ quadam, cui nomen *Interamni*, quòd amnem opinor civitas dirimat. Gratulor autem & iſtam legationem obtigiſſe, plauſibilem in primis ac favorabilem. Utinam impetres quod agis, & qui orator iſtuc veniſti, redeas exorator. Scripſiſſem copioſiùs, ſed & ego eram occupatiſſimus, & verebar nè tu jam iſtinc abieris priuſquam hæ literæ perferantur. Non ſum immemor ſtudii in me tui: utinam aliqua ex parte rependere queam officium. Eſt iſtic candidiſſimus vir *Bilibaldus* ſenator, gaudebis hominem cognoviſſe. Bene vale. *Baſileæ*, VI. Idus Januarii. An. M. D. XXII.

Eraſmus Rot. Cornelio Bergenſi S.

Epiſt.104 AMicorum ſynceriſſime, quas fugas, quas latebras, quos labyrinthos tu mihi narras? Obruor quotidie literis honorificentiſſimè ſcriptis, à Pontifice, à Cardinalibus, ab Epiſcopis, à Legato *Campegio*, à Cæſare, à *Ferdinando*, à Rege *Angliæ*, à Ducibus, à Baronibus. Invitor ampliſſimis conditionibus, offeruntur dignitates & Epiſcopatus; planè Rex eſſem, ſi juvenis eſſem. An tu credis iſtis execrabilibus fucis, qui nihil aliud poſſunt quàm maledicere? Et tam impudenter mentiuntur, ut à cordatis viris pro inſanis habeantur. Mihi tuum epiſtolium fuit longè gratiſſimum, vel hoc nomine quod me docuerit meum *Cornelium*, vetuſtiſſimum pariter ac ſynceriſſimum amicum & congerronem adhuc incolumem eſſe. Si rediero hoc vere, id quod futurum arbitror, hilariter compotabimus favente *Chriſto*. Interim mandavi *Petro Ægidio*, ut aliquid libellorum ad te mittat. Servet te Dominus bene valentem mi *Corneli* ſuaviſſime, cum tuis omnibus. Quid noſter *Iodocus*? num adhuc tractat vetus corium? Sed coràm ridebimus affatim. *Baſileæ*, poſtridie *Annunciationis*. Anno M. D. XXV.

Eraſmus Roterodamus Leonardo Pricardo Canonico Aquenſi S. D.

Epiſt.105 ERuditiſſime *Pricarde*, ut eleganter ſcripſit *Ariſtophanes*, ἀλλ' ἐκ ἔνεστι συκοφάντου δήγματος. Adverſus aſpidum virus reperta ſunt incantamenta, adverſus viperarum & canis rabioſi morſum, remedia monſtrârunt medici: adverſus calumniatorum morſus nullum eſt remedium. Audio Theologum quendam iſthic vetus ulcus refricuiſſe, imò ex obducta cicatrice grave vulnus feciſſe. Ait per me factum, ut tui canonici rideantur in ſcholis, ob epiſtolam quandam ad *Beatum Rhenanum*. Primum quod ad animum attinet, nihil unquam minus venit in mentem, quàm ut talibus viris quibus ego plurimum debeo, ullam ſcriptis meis notam inurerem, imò nihil recuſaturus ſum, ſi quo officio poſſim illis vel ornamento eſſe vel uſui. Quid enim me fuerit in orbe terrarum inhumanius, ſi pro ſumma humanitate reponere voluiſſem ignominiam? Hoc de meo animo cum primis teſtatum eſſe volo. Jam quid eſt obſecro in ipſa re, quod illorum minuat dignitatem? An quòd in multam noctem productum eſt convivium? Nimirum ſerò cœperamus accumbere, & hoc ipſum humanitatis erat, quòd mea cauſa vocatis aliquot reddidere convivium prolixius. Nec enim fuit illic ulla compotatio, neque quiſquam omnium non minùs potus erat quàm ego. Porrò quòd Decanus me reluctantem eò pertraxit, quid aliud incuſo, quàm illius inſignem humanitatem. Sic & duo diſcipuli compulerunt *Jeſum* ut apud ſe diverſaretur. Quid autem probri impingitur vicepræpoſito, ſi quum tempeſtas arceret piſcatores à piſcando, nihil erat in convivio præter anguillas & piſcem ventoduratum? Quaſi *Romæ* non idem accidat aliquan-

do ſummis Cardinalibus. Et tamen hoc piſce du-
rato, naturâ delector. Porrò quod admixta fue-
rint quædam fragmenta non ſatis percocta, illud
ſuſpicabar eſſe, quòd affluxerint plures convivæ
quàm expectabat. Certè viceprapoſitus ille viſus
eſt juvenis ſingulari præditus humanitate, planéq;
ſobrius. Deniq; vix unquam incidi in ſodalitium,
quod mihi magis arriſiſſet ſi valuiſſem. Quid au-
tem ſcommatis eſſe videtur in mentione periodi?
Quaſi non is mos ſit apud pleroſque canonicos,
multis nominibus laudandus, ut conviviis in orbem
actis invicem agitent ſodalitia, vel ob vitandam
profanorum conſuetudinem, nè familiaritas pa-
riat contemptum; vel ob temperandum ſumptum,
qui minor eſt ubi plures conveniunt. Et interim
diſcitur aliquid in conviviis, tractatur aliquid ne-
gotii, nonnunquam corriguntur & errata quæ-
dam. Unde & *Plato* Philoſophorum ſeveriſſimus
probat hujuſmodi compotatiunculas, nec impro-
bat etiam invitatiunculas, ex more *Græcorum* ad
largiùs bibendum, modò nè prætereatur *πάντων*
μέτρον ἄριστον. Quare te rogo mi *Leonarde*, ut quod
ille ſycophanta, malè narrando depravavit, tu bene
interpretando corrigas, ac meo nomine promit-
tas dominis meis quicquid ab homine memori &
grato debet expectari. Quod ſi diffidunt dictis me-
is, faciant in re periculum. Nihil refugiam etiamſi
res ſit magni laboris. Saluta mihi *Vlattenum* ac cæ-
teros omnes. *Lovanii*, Anno M. D. XVII.

Eraſmus Rot. Beddæ Theologo Pariſienſi S.

*Epiſt.*106 ACcepi per *Franciſcum Deloinum* felicis me-
moriæ loca per te ſubnotata ex *Paraphraſi*
noſtra *in Lucam*. quâ quidem diligentiâ tuâ adeo
non ſum offenſus, ut vehementer optem teidem
facere in reliquas *Paraphraſes*, ſed præcipuè in *An-*
notationes meas. Nil enim malim quàm è libris
meis tolli, quicquid ineſt vel erroris vel offendi-
culi. Quum adornarem ſecundam editionem no-
vi Teſtamenti, ſuppliciter & obnixè rogâram
piæ recordationis *Joannem Atenſem* tum *Lovani-*
enſis Academiæ Cancellarium, ut admoneret ſi
quid offenderet. Pollicitus eſt. Perlectum opus
citra exceptionem comprobavit, ut pium & eru-
ditum. Quum reſpondiſſem me moneri malle
quàm laudari: nam id eſſe utilius, etiam atque
etiam confirmabat ſuam approbationem. Idem
rogavi *Latomum*, qui nunc lacerat, quod tunc po-
terat corrigere, ſi quid offendebat. Item *Ludovi-*
cum Berum, *Chriſtophorum* Epiſcopum *Baſilienſem*,
Joannem Epiſcopum *Roffenſem*, alióſq; permultos:
tantùm laudârunt. Ego tamen ex opere tantorum
virorũ calculis approbato, multa ſuſtuli multaq; cor-
rexi, pleraque reddidi mitiora. Nunc apparo quar-
tam editionem, quòd ſi non gravaberis indicare,
quid meritò poſſit offendere doctos ac bonos, apud
me ſanè magnam inieris gratiam, ídq; ſcriptis eti-
am teſtatũ efficiam, mihi tuum officium fuiſſe gra-
tiſſimum. In quo ſi candidũ præſtabis & integrum,
exoſculabor ſynceritatem *Chriſtiano* Theologo di-
gnam: ſin aſperiùs & inimiciùs id feceris, tamen
boni conſulam. Sed moderatio conducibilior eſt
etiam nomini Theologico, quod nunc apud ple-
roſq; malè audit ob quorundam odioſam moroſi-
tatem, & omnia carpendi petulantiam. Quid enim
dicturi ſunt cordati doctíque viri, quum legerint
Petri Sutoris libellum, quondam *Sorbonici* Theo-
A logi. nunc monachi *Cartuſiani*? Quantum ibi ma-
ledicentiæ, quantum faſtûs, quantum ſtuporis &
inſcitiæ. Nihil toto opere crepat niſi *Theologa-*
ſtros, rhetorculos, ſciolos, aſellos, tralatiſtas, inſanias,
temeritates, errores, ſcandala, hæreſes, blaſphemias.
Et interim tractat argumentum in quo nihil in-
telligit, planè vetus proverbium nobis referens,
Sutor ultra crepidam. Aſſumit pro certis partim
manifeſtò falſa, partim controverſa: Hanc tranſ-
B lationem Novi Teſtamenti eſſe *Hieronymi*, hanc
eſſe proditam afflatu ſancti Spiritus, hanc ut talem
ab Eccleſia receptam eſſe. Aſſumit me in hoc
vertiſſe, ut mea tranſlatio cum autoritate legere-
tur, excluſâ veteri. Ex his hypotheſibus ceu com-
pertiſſimis colligit, omnes tranſlationes recentio-
res eſſe ſcandaloſas, hæreticas & blaſphemas. At
non videt hanc contumeliam recidere in *Thomam*,
Beddam, & *Lyranum*, qui frequenter citant diver-
ſam lectionem, nec reprobant, ſed interpretantur.
C Etenim quod in toto blaſphemum eſt, blaſphe-
mum & in parte ſit oportet. Nec ſentit ſe dum iſta
loquitur blaſphemum eſſe in Pontificem, qui no-
ſtrum laborem ſuo diplomate comprobavit. Nè
quid dicam de *Adriano* VI. qui adeò non damna-
vit meam induſtriam, ut adhortatus ſit, ut idem
facerem in veteri Teſtamento, quod feciſſem in
novo. Quid loquar de Epiſcopo *Roffenſi*, qui mihi
non ſemel gratias egit, teſtificans ſe plurimum
fructûs ex hoc opere meo cepiſſe, de *Tonſtallo* Epi-
D ſcopo *Londonienſi*, déque aliis innumeris virtute
pariter ac doctrina præſtantibus viris? Planè ſen-
tio *Sutori* noſtra non eſſe lecta. Quid autem im-
pudentius quàm ſic debacchari in alienas lucubra-
tiones, nec legiſſe quod proſcinditur conviciis?
Exigit ut proferam vel unum doctorem, qui lege-
rit, *In principio erat Sermo*. Atqui in *Apologia* iſtuc
dilucidè expedivi. Flagitat ut proferam unum lo-
cum in quo lapſus ſit doctor aliquis ob interpretis
ſolœciſmos. At ego in *Annotationibus* meis mul-
E tos tales indicavi. Sunt innumerabiles ubique, qui
non oderunt *Eraſmum*, nec deſunt ſana ſobriáque
judicia. Quid iſti dicturi ſunt obſecro, quum le-
gent tales libellos, è *Sorbona* profectos? Quoſe-
quidem non ignoro veſtrum doctiſſimo cuique
non placere, ſed interim ob paucorum ſtultitiam
vocantur in contemptum & odium boni Theolo-
gi. Edidit & in *Brabantia* libellum *Dominicanus*
quidam, ſed tam indoctum ac ſtupidum, ut nulla
ſus poſſit quicquam indoctius: ſic manifeſtis men-
F daciis ſcatentem ut nullus ſcurra poſſit impuden-
tius. Ad iſta connivent Theologi, nec interim
perpendunt, quos riſus quantum odium ſibi conci-
lient. Quod ad *Annotationes* tuas reſpondi, miſi
Nicolao Beraldo ut tibi copiam faciat. Bene vale.
Baſileæ, IV. Cal. Maias, Anno M. D. XXV.

Eraſmus Rot. Georgio Duci Saxoniæ S. D.

ILluſtriſſime Princeps, perjucundum accidit, *Epiſt.*107
G quòd me tuis humaniſſimis literis ſis dignatus,
quum ego tam neglectè ſcripſiſſem celſitudini tuæ,
nimirum occupatiſſimus, ac præterea valetudine
adverſâ. Hoc orbis periculoſiſſimum diſſidium di-
ſplicere tibi non eſt mirum, cui enim non diſplice-
at, qui ſit animo *Chriſtiano* præditus? Atque
utinam hìc veris ſtudiis advigilent Principes,
ut tantum malum ſopiatur, & ita ſopiatur ut non
repullulaſcat. Nam utris ſit imputandum, fortaſſe
jam

jam ſerum ſit diſputare. *Lutherus*, quod negari
non poteſt, optimam fabulam ſuſceperat, & *Chri-
ſti* penè aboliti negotium ſummo cum orbis ap-
plauſu cœperat agere. Sed utinam rem tantam
gravioribus ac ſedatioribus egiſſet conſiliis, majo-
réque cum animi calamíque moderatione: At-
que utinam in ſcriptis illius non eſſent tam multa
bona, aut ſua bona non vitiâſſet malis haud fe-
rendis. Et tamen hic graviùs peccant *Lutherani*
quidam quàm ipſe *Lutherus*. Nunc quoniam a-
trôcibus odiis res utrinque geritur, periculum eſt
nè oppreſſo *Luthero* ſimul pereant tot bona, quæ
nolim aboleri: tum autem nè pars victrix inve-
hat nobis quædam, quæ nulli *Chriſtum* amantes
ferre poterunt, quæque ceſſura videantur in gra-
ve detrimentum gloriæ *Chriſtianæ*, & Evangelicæ
ſynceritatis. Etenim ſi liberè loqui fas eſt apud
Principem non minùs prudentem quàm huma-
num, mundus indormiebat opinionibus ſchola-
ſticis, conſtitutionibus humanis, nec aliud audie-
bat quàm de Indulgentiis, de Compoſitionibus,
de Poteſtate Pontificis *Romani*. Hæc etiamſi eſ-
ſent indubitatæ veritatis, tamen non multum fa-
ciunt ad Evangelicum vigorem, non animant nos
ad contemptum hujus mundi, non accendunt ad
amorem rerum cœleſtium. Atqui hæc potiſſi-
mùm ſunt inculcanda. Non eſt ſpernenda Pon-
tificis autoritas, ſed in unum *Chriſtum* omnis eſt
transferenda gloria. Atque his præſidiis regnabant
quidam, qui non quærunt ea quæ ſunt *Jeſu Chriſti*,
ſed cum *Demade*, quem notat Apoſtolus *Paulus*,
diligunt hoc ſeculum. Ab hoc ſomno prorſus
erat expergefaciendus orbis, & ſcintilla vigoris e-
vangelici reſuſcitanda. Sed utinam id factum eſ-
ſet eà manſuetudine curâque, quâ decuerat agi ne-
gotium omnium ſanctiſſimum. Admiſcuerunt ſe
huic negotio monachi quidam ac Theologi parùm
ſobrii, qui ſtultis, indoctis, ac ſeditioſis clamori-
bus malum hoc exagitârunt, & ex malo peſſi-
mum, ex minimo maximum reddiderunt. Nam
initio nihil periclitabatur præter quæſtum Indul-
gentiarum. Et quemadmodum *Lutherus* multa
ſcribit, quæ plurimorum aures ferre non poſſunt;
ita illi permulta invehunt, quæ boni doctíque vi-
dent offectura pietati verè evangelicæ. Et tamen
qui hæc ſcribunt, non agunt *Chriſti* negotium, ne-
que Pontificis, ſed ſuum, imò ſtudio privati com-
modi, & Pontificis officiunt cauſæ, & *Chriſti* glo-
riam obſcurant. Hi nec ea ſinunt probari in *Lu-
thero*, quæ ſunt *Chriſtianiſſima*, nec de ſuis quicquam
remittunt, ſed prioribus etiam addunt duriora.
Quoniam igitur perſpiciebam, utranque partem
impotenti quodam impetu rapi tranſverſam, non
admodum me admiſcui huic tumultui, niſi quod
ſatis declaravi, mihi nihil eſſe fœderis cum *Luthe-
ranis*, neque quicquam magis diſplicere quàm ſe-
ditionem. Quanquam & aliàs videbam me im-
parem tam periculoſo negotio, etiamſi ſuiſſet oti-
um legendi quæ ſcribunt hinc atque hinc. Erant
enim legenda omnia. Ad hæc jam ætas hæc &
valetudo à gravioribus ſtudiis miſſionem flagitat.
Nunquam tam acerbè ſcriberem in *Lutherum*,
quin diverſæ parti viderer dilutus. Porrò quum
jam nunc mihi dira minitentur *Lutherani*, nemi-
nem prius diſcerperent quàm *Eraſmũ*, ſi prodirem
in aciem. Satis libellorum eſt in *Lutherum*, ſi hâc
viâ poſſet obrui. Et ſunt qui in hac arena me longè
plus valent. Poſtremò ſemper in hac fui ſententia,

A tragœdiam hanc nullâ ratione meliùs conſopiri
poſſe quàm ſilentio. Idem ſentiunt qui ſunt inter
Cardinales ac Magnates cordatiſſimi. Prodiit ſæ-
viſſima bulla à Pontifice. Nihil aliud quàm exacer-
bavit incendium. Sequutum eſt ſævius etiam Cæ-
ſaris edictum, qui totus in hanc rem propenſus eſt.
Ea res linguas quorundam & calamos coercet, at
non mutat animos. Laudatur quidem pius Cæſa-
ris animus, ſed judicium hujus rei aſcribunt iis, qui-
B bus eruditi non multum tribuunt. Cæterùm ego
nunquam dubitavi quin ille libellus ſereniſſimi
Regis *Angliæ* non ſine cauſa abs te laudatus, ipſius
cujus habet titulum, ingenio *Martéq*; quod aiunt
ſit elaboratus. Habet enim Princeps ille ingenium
mirè felix ac verſatile, quod incredibili modo va-
let, quocunque ſeſe intenderit. Et ſtilum olim pu-
er non indiligenter exercuit, etiam ad me ſcriptis
epiſtolis aliquot. Tum ante paucos annos diſpu-
tationem conſcripſit Theologicam, *An laicus ob-
C ligaretur ad orationem vocalem*, & in ſcholaſticorum
Theologorum libris verſari gaudet, & in conviviis
aliquid de re Theologica diſſerere ſolitus eſt.
Nonnunquam in multam noctem profertur con-
tentio literata. Habet Reginam eleganter doctam.
Quòd ſi quâ in parte fuiſſet adjutus in eo libro,
nihil erat opus meis auxiliis, quum aulam habeat
eruditiſſimis pariter ac eloquentiſſimis viris differ-
tam. Quod ſi ſtilus habet aliquid non abhorrens
à meo, nihil mirum aut novum, quum ille puer
D ſtudioſè volverit meas lucubrationes, huc provo-
cante clariſſimo viro *Gulielmo Montjoio*, diſcipulo
quondam meo, quo tum ille ſodali ſtudiorum ute-
batur. Duos *Lutheri* libellos ad me ſanè fruſtra mi-
ſit tua celſitudo, rudem ejus linguæ quâ ſcripti
ſunt. Quanquam aiunt eos hîc diu fuiſſe circum-
latos antequam per te mitterentur. Mihi ſtultiſſi-
mum videtur eos provocare quos non poſſis vince-
re. Quanquam admonere Principes & Epiſcopos
officii ſui, quoties locus ipſe præbet occaſionem,
E nec inutile ſit, nec alienum ab exemplis probatiſ-
ſimorum ſcriptorum. Facit hoc ſubinde *Hierony-
mus*, facit *Chryſoſtomus*, & *Bernardus*. Semper
fuerunt Epiſcopi & ſemper erunt, & fortaſſe ſunt
hodie, qui dulci fortunâ ebrii, nec meminerunt,
quid ſit Epiſcopum agere. Et quod in genere di-
citur, non debet verti in cujuſquam contumeliam,
modò nè id fiat ſeditioſè aut atrociter, ſempérque
dulcedo *Chriſtianæ* charitatis mitiget admonitionis
auſteritatem. Non eſt minuenda Pontificum au-
F toritas, ſed ea benefactis optimè & paratur & ſer-
vatur. Totum hoc malum, aut certè magna ex par-
te, naſcitur ex nobis, qui quum toto pectore mun-
dum amplectamur, tamen ſub *Chriſti* titulo tyran-
nidem gerimus: quòd ſi verè hoc eſſemus, quod vi-
deri volumus, mundus totis ſtudiis ut patres ample-
cteretur, nunc ut tyrannos odit & recalcitrat. Ex-
pectamus quò vocet hic novus Pontifex. Is oſtendet
fortaſſis viam aliquam finiendi hujus mali, quod
latè tot regiones occupavit, ac plurimorum animis
G penitùs infixum eſt. Ego quantum ætas, ingenium,
vires & otium patietur, non deero cauſæ fidei, &
concordiæ *Chriſtianæ*, quod hactenus quoque pro
meâ virili feci. Erit illud illuſtriſſ. Princeps tuæ
prudentiæ, curare nè hæc quæ liberiùs ad te ſcribo,
mihi fraudi ſint apud alios, qui nihil non rapiunt
ad calumniam. Illuſtriſſ. celſitudinem tuam inco-
lumem ac florentem diu ſervet Opt. Max. Dom.
Jeſus. *Baſil.* III. Non. Septemb. An. M.D.XXII.

Eraſmus Rot. Epiſcopo Palentino S. D.

Epiſt. 108 REverende Præſul, quòd apud Cæſarem tuæ vocis teſtimonio tam candidè & defenderis & ornâris *Eraſmum*, hoc mihi fuit gratius, quòd & præter ſpem obtigit & meritum. Sed interim noſtra qui libros edimus nihilo melior eſt conditio, quàm olim fuit hiſtrionum, qui in proſceniis fabulam agebant populo. Illis erat ediſcenda fabula, meditanda actio, nihil non faciendum uti theatro ſatisfacerent: populo inquam illi promiſcuo, verè belluæ multorum capitum, in quo paucis eadem placent, nec iiſdem ſemper eadem; denique cujus magna pars ſtudio potiùs quàm judicio ducitur. Ab horum pollice pendet miſer ille ſaltator, adorat plebeculam, & quum nihil non fecerit; felix ſibi videtur, ſi impetravit ut ſtet fabula. Quòd ſi exſibilatur, arbor quærenda ſuſpendio: Sanè de libris, nec minùs varia, nec minùs moroſa judicia, nec minùs corrupta ſtudiis. Hoc nomine noſtra ſors iniquior, quòd hæc damus noſtro ſumptu, quum hiſtrionibus ſua fuerit merces. Et illi ſi non ſuccedat ſaltatio, tantùm ridiculi ſunt: nos ſi diſplicemus, hæretici. Mihi ſanè ſtudio fuit non tam placere quàm prodeſſe omnibus. Et ſuccedebat ni hæc novi Evangelii tragœdia intercurriſſet, quæ miro quodam orbis penè totius favore cœpta eſt agi, ſed actibus ſemper deterioribus in tumultuoſam ac rabioſam cataſtrophen exiit; mihi primus ſtatim ingreſſus diſplicuit, vel ob hoc quod viderem in ſeditionem exituram. Ego verò veritatem ſeditioſam nunquam probavi, tantùm abeſt ut hæreſim. Et tamen ſunt illhîc qui reclamante ipſorum conſcientiâ, me faciant *Lutheranum*, nimirum illud agentes, ut me ſuis odiis volentem nolentem protrudant in caſtra *Lutheri*. Me verò ab Eccleſiæ catholicæ conſortio nec mors diſtrahet nec vita. Quàm ſim *Lutheranus*, ipſi *Lutherani* declarant, qui me publicis conviciis ac libellis dentatis fortiter impetunt. Nolim autem hoc laudis ferre, quod à *Luthero* deſciverim: habear & nunc *Lutheranus*, ſi unquam fui. Quanquam initio monachorum quorundam ſeditioſi clamores mihi non probabantur, qui non ſolùm in *Lutherum* muliebribus conviciis debacchabantur, verumetiam in linguas, in omnes bonas literas invehebantur: me verò nominatim in publicis concionibus impudentiſſimè lacerabant. Novi Pontificis docta prudentia, & provida ſinceritas, ſimúlque divinus quidam noſtri Cæſaris animus me in ſummam ſpem vocat, fore ut hæc peſtis ſic tollatur, nè quando poſſit reviviſcere. Id fiet ſi radices amputentur, unde hoc mali toties repullulat. Quarum una eſt odium *Romanæ* curiæ, cujus avaritia ac tyrannis jam cœperat eſſe intolerabilis. Et aliquot humanæ Conſtitutionis, quibus *Chriſtiani* populi libertas gravari videbatur. His omnibus citra tumultum orbis Cæſaris autoritas & novi Pontificis integritas facilè medebitur. Ego tametſi nihil ſum, tamen pro mea virili non deſum neque dero officio meo. Tantùm Cæſaris clementia jubeat ſalarium meum eſſe perpetuum, atque adverſus quorundam odium ſartam tectámque meam exiſtimationem curet: efficiam ut illam non pœniteat hujus conſiliarii. Bene valeat tua ſynceritas, cui hunc hominem quantulus quantulus eſt, totum dedico. *Baſil.* poſtrid. Paſchæ, An. M. D. XXII.

Staniſlao Turzoni Epiſcopo Olomucenſi Eraſmus Rot. S. D.

ORnatiſſime Præſul. Quo jucundior nobis fuit *Velii* doctiſſimi ſimul & humaniſſimi viri conſuetudo, ſuit autem jucundiſſima, hoc abitus illius eſt moleſtior. Non erat quod magnopere referret ſcribere: Noluimus tamen hominem abſque noſtris literis abire, quibus teſtificaremur animū ad omnia paratiſſimum officia, quæ humilis ſed devotus cliens debet optimo optiméq; merito patrono. Hybernis menſibus, peſtilens quædam pituita me graviter afflixit dies complures, móxq; ex intervallo repetitum graviùs etiam atq; diutiùs habuit. Sub Quadrageſimæ tempus jam firmiuſculum calculus renum ſubitò dejecit. Hujus nimirum corpuſculi domicilium nunc hàc nunc illàc collabens admonet inquilinum ſuum, propediem fore emigrandum; quod mihi propemodum etiam optabile duco, quum videam hujus ſeculi tragœdias, quas nobis quorundam excitat contentio, dum alteri neſcio quibus conſiliis aſſerere conantur Evangelicam libertatem, alteri regnum ſuum validioribus etiam præſidiis ſtabiliunt. Equidem videre mihi videor quibus modis abſque tumultu conſuli poſſit religioni *Chriſtianæ*. Verùm ad eam fabulam opus eſſet Principibus, qui ſyncero pectore faverent commodis publicis, & gloriæ ſummi Principis *Jeſu Chriſti*, ante cujus tribunal ſiſtendi ſunt omnes quamlibet potentes Monarchæ. Ego cum nullo *Lutheranorum* unquam ullum fœdus inire ſuſtinui, ſed ſemper eos revocavi ad conſilia moderatiora, nimirum metuens nè res in ſeditionem exiret. Et tamen ſunt qui me impudentiſſimè etiam in aula Cæſaris traduxerint ut *Lutheranum*. Hic fremunt in me *Lutherani*, quod ab eo diſſentiam, meúmque nomen in publicis profeſſionibus ſuis lacerant, libellos inſuper dentatos minitantur. Itaque utrique parti ſum hæreticus. Exiit *Novum Teſtamentum* jam tertiò à me recognitum & locupletatum. Exiit *Paraphraſis* nova *in Evangelium Matthæi*, cum cæteris in omnes *Epiſtolas Pauli*. Urgent complures, maximè Principes ut ſcribam adverſus *Lutherum*. Ego ſi liceat, pugnare malim adverſus mundum pro gloria *Chriſti*. *Luthero* non defuturi ſunt antagoniſtæ. Bene valeat tua celſitudo. *Baſileæ*, duodecimo Calend. April. Anno M. D. XXIII.

Eraſmus Rot. Joanni Glapioni S. D.

EGo verò te mi *Glapion* hoc nomine vel unicè gratulor optimæ mentis Cæſari, quòd talem virum habet à conſiliis. *Epiſt.* 110 Spem enim certiſſimam concipio futurum, ut unus nullis hujus mundi cupiditatibus corruptus conſulas ea potentiſſimo Monarchæ, quæ faciant ad publicam orbis utilitatem, & ad gloriam *Chriſti*, quemadmodum hactenus, ut ſpero, facis. Cæterùm pro ſtudio iſto in me tuo jam pudet toties gratias agere. Contemptis rebus omnibus, valetudine, prolixo itinere, latrociniis, iis quæ nunc in manibus ſunt & excuduntur, denique ſcrinio rerum mearum quod nunc demum *Francfurdiam* perlatum, nondum ad me pervectum eſt, iſtuc cupidiſſimè advolâſſem, ita me beneamet Dominus *Jeſus*: ſed verebar nè poſteaquam omnia feciſſem, iſtic non offenſurus eſſem Cæſaream

Cæſaream Majeſtatem, quæ dicebatur jamdudum hærere in littore, nihil expectans niſi faventes ventos, qui ſoli non agnoſcunt Cæſarem. Cupiebam & *Caleti* ſalutare *Mæcenates* aliquot meos, quos conjectabam illic cum Cæſare adeſſe. Si quid eſt in quo poſſim gratum facere Principi meo, aut illius dignitati, aut religioni *Chriſtianæ* conſulere, tribus verbis per hunc juvenem fideliſſimum ſcribito. Ego ſanè ſum is qui ſilero nôrim. Jam aggreſſus eram nonnihil libelli *De finiendo negotio Lutherano*, ſed valetudo interrupit omnia ſtudia. Interim oratione literiſque permultos temperavi, mirè *Luthero* addictos. Epiſtolis etiam editis declaravi mihi nihil unquam fœderis fuiſſe cum ullo *Lutherano*, ſed ſeditioſum negotium mihi ſemper diſplicuiſſe. Jam hoc toti *Germaniæ* ſic notum eſt, ut nullus impendio *Lutheranus* mihi bene velit, quidam minitentur dentatos libellos, alii lacerent conviciis, *Pelagianum* appellantes & *palponem*, non Evangelicæ doctrinæ præconem. Me certè neque vita neque mors diſtrahet ab obedientia Eccleſiæ, & à ſynceritate fidei *Chriſtianæ*. Sed tamen illud vir optime tecum expendas velim, quàm iniquè mecum agatur, qui quum tantis meis ſudoribus prodeſſe ſtuduerim publicis ſtudiis & religioni *Chriſtianæ*, quum ſemper dehortatus ſim *Lutheranos* ab hoc ſeditioſo negotio, qui nullis rationibus, nullis odiis aut terroribus perpelli potuerim, ut in eam factionem vel tantulum concederem, quum magnos tumultus hic excitare potuiſſem; ſi talis eſſem qualem iſti me prædicant, nunc dedar quorundam privatis odiis diſcerpendus, & eò redigar, ut nec iſthic mihi ſit tutum vivere, nec in *Germania*: hic propter *Lutheranos*, qui neſcio quid magni tumultus moliri dicuntur; iſtic propter duos aut tres mihi privatis de cauſis inſenſos. Mea vena quam tu divinam appellas, ſanè quàm exilis eſt. Et tamen ea qualis qualis eſt, ſervitura eſt gloriæ *Chriſti*, & ſequundũ hunc dignitati Principis mei. Et his laboribus annos adhuc aliquot ſufficere poteram, ſi daretur tutum ac tranquillum ocium. Sed non me fugit, quantis odiis quidam in me debacchentur quidque moliantur, nimirum illud agentes, ut me nolentem volentem protrudant in caſtra *Lutheranorum*, quod tamen nunquam efficient. Citiùs occident *Eraſmum* quàm corrumpant, & ſic illos ulciſcar, ut meam ſynceritatem quàm maximè probem omnibus. Hæc vindicta ſuffecerit animo *Chriſtiano*. Mihi vehementer arridet *Brabantia*, & præſertim rus illud *Anderlacenſe*, ſi Principis clementia jubeat mihi penſionem meam eſſe perpetuam, méque tueatur adverſus iſtos quoſdam, qui prætextu religionis ulciſcuntur privatum ſuum odium: Id quàm ſit atrox, vel hinc conjicias licebit, *Senatuſconſultum factum eſt Coloniæ inter Dominicanos, ut omnes libri ab Eraſmo conſcripti, ejiciantur è totius Ordinis bibliothecis.* At inter hos eſt Evangelium & *Hieronymus*. Et ſunt *Lovanii* qui vetus in bonas literas odium jam palàm præ ſe ferunt. Horum temeritas quoniam tendit ad manifeſtam ſeditionem autoritate Principis ac Præſulum eſſet coercenda. Si quid incidat in quo ſit redarguendum dogma *Lutheri*, faciant idoneis argumentis, & apertis Scripturarum teſtimoniis. De aliis quos non damnavit, neque ſcholarum neque Pontificum, neque Principis autoritas, taceant, nec Evangelii cathedram contaminent ſtultis ac virulentis obtrectationibus. Mihi quidem eſt animus & tuendæ fidei *Chriſtianæ*, & ornandæ dignitatis Cæſareæ percupidus; ſed ut præſtare queam quod cupio, bonâ ex parte ipſi Cæſari in manu eſt, cui ſumma rerum in manu eſt. Non ambio apud illum ingentes fortunas, tantùm ocium præſtet ac tranquillitatem, ego modis omnibus efficiam, ut illius majeſtatem nunquam pœniteat hujus conſiliarioli. Non vis me fidem habere dictis, ſed factis, ſic enim ſcribis. Ego hoc niſi brevi præſtitero, ſcribito nomen *Eraſmi* inter vaniſſimos. Quum hæc ſcriberem, nondum apud me certum aliquid de itinere ſtatueram: ſic enim animus iſtuc propendet, ut ſi vel paululum acceſſerit momenti, ſim hunc meum *Dromonem* ſequuturus. Tu fac interim factis amicum agas, tuiſque ſanctis conſiliis faveat Dominus *Jeſus*. Pontificis primatum ſatis jam aſſeruerunt, *Cajetanus*, *Sylveſter* & *Eccius*, ut meâ operâ nihil ſit opus. Nam *Catarinus* rem non perinde dextrè tractat. De Sacramentis quid ſentiam jam carmine declaravi, quod additum eſt libello cui titulus *Cato*. Extat eadem de re, libellus Regis *Angliæ*, quem *Romæ* & hic quidam falsò ſuſpicantur eſſe meum. O ſuſpitiones mihi proſperas, ſi locum commutarent, hoc eſt ſi id ſuſpicarentur *Angli* quod ſuſpicantur *Germani*! Opinor conjecturam natam ex ſtilo. Nam Rex adhuc puer, nihil diligentiùs legit quàm meas *Lucubrationes*, è quibus fortaſſe contraxit nonnihil malæ phraſeos, ſi quid tamen habet meum. Sed næ ego incivilis, qui præſtantiam tuam tot negotiis obrutam epiſtolâ tuâ ram loquaci detineam, ipſe occupatiſſimus. Valebis, & ages amicum. *Baſileæ*, Anno M. D. XXII.

Eraſmus Rot. Petro Barbirio S. D.

Accepimus ſarcinas & librorum & epiſtolarum quas iſtinc miſiſti. Apud *Matthæum* Card *Sedunenſem* eris mihi epiſtolæ vice. Pro tam ſingulari illius in me ſtudio, video quantum debeam. Si frater eſſet, qui poſſet amantius? Dolet quòd *Stunicam* dignatus ſim unquam reſponſo. Et huic ſucceſſit *Caranza* non edentulus. Blaſphemias rident omnes, & nemo non indignatur *Stunicæ*, qui in florilegio hæc evulgàrit, quæ cauſam adjuvant *Lutheranam*, ut ipſis quidem videtur. Ante hac negabant iſtuc iter eſſe tutum, & ego ſic eram affectus, ut non eſſem aptus itineri. Quin hæc quoque ſcribo graviter afflictus calculo, quanquam jam aliquot diebus ſat commodè valui. Et ſum affixus libris excudendis, ut non liceat abire ante finem Auguſti. Tum ſi valetudo erit vel mediocris, advolabimus. Saluta mihi millies amicos omnes, *Paceum*, *Fabrum*, Præpoſitum *Uratiſlavienſem*, *Hermannum Phryſium*, cujus ingenium ego unicè amo, *Landavum Bavarum*. Scribam brevi omnibus, ubi dabitur certior tabellarius, & valebo meliùs. *Baſileæ*, poſtrid. Natalis *Joan. Baptiſtæ*, An. M. D. XXII. *Epiſt.* 111

Eraſmus Rot. Iodoco Senatus Mechlinienſis Præſidi S. D.

Audio & profectò gaudeo ex animo vir eximie, ſummam autoritatem *Lutherani* negotii excellentiæ tuæ eſſe commiſſam, quem ego novi præter abſolutam juriſprudentiam virum in- *Epiſt.* 112

tegris moribus ſummáq; prȩditum ȩquitate. Nam A
ut danda eſt opera, quo *Lutheri* factio ſopiatur, ita
cavendum eſt nè boni viri, & ſuis laboribus de ſtu-
diis publicis benemeriti, dedantur quorundam
privatis odiis. *Nicolaus Ecmondanus* nemo eſt *Lo-
vanii* qui neſciat quàm ſit homo pertinacis & vin-
dicis animi, ſi conceperit odium in aliquem. Et
cum illo mihi jam vetus & capitale odium inter-
ceſſit, etiam antequam mundus ſciret natum *Lu-
therum*, ob linguas ac bonas literas quas ille pluſ- B
quam capitaliter odit. Et quum ſibi permiſerit,
ut me toties in concionibus & lectionibus ſuis,
manifeſtis mendaciis perſtringeret, nec ab hæ-
reſeos convicio temperans: tamen ferre non po-
teſt, quòd apologiâ quadam, tacito etiam ipſius
nomine, calumniam falſiſſimam à me depello.
Nunc ut audio in omnibus conviviis, *Mechliniæ*
in publica concione, me unà cum *Luthero* hære-
ſeos notavit. Hoc certè non habet in mandatis,
nec à Cæſare, nec à Pontifice, ut iſtis modis ul- C
ciſcatur odium animi. Mihi nihil unquam fuit
negocii cum *Luthero*, niſi quòd ſemper dehorta-
tus ſum nè pergeret talibus libellis concitare
mundum, vaticinans jam tum hoc futurum quod
videmus eveniſſe. Ego & hic & iſthic partim di-
ctis, partim Epiſtolis, multos alienavi à factione
Lutherana. Nec ulla res magis dejecit *Luthera no-
rum* animos, quàm quòd palàm editis libris de-
claravi me adhærere Pontifici *Romano*, & *Lutheri*
negocium improbare. Quòd ſi faviſſem *Luthero* D
ſicut iſti jactant, non defuiſſent præſidia Princi-
pum. Nec adhuc affectus iſte tam extinctus eſt
in animis hominum, quàm iſti putant, & quàm nos
cupimus. Sunt hic pluſquam centum millia ho-
minum qui oderunt ſedem *Romanam*, & *Luthe-
rum* magna ex parte probant. Vide autem quàm
iniquè mecum agetur, ſi quum ego perdiderim
amicitiam tot eruditorum *Germanorum*, quum
Lutheranos omnes in me provocârim, qui nunc a-
marulentis libellis in me debacchantur, iſti victo- E
riâ ſuâ, quam mihi non minima ex parte debent,
abutantur in caput meum, & ideo traducar ut hæ-
reticus, quia mihi placent bonæ literæ, & non pla-
cent mores *Ecmondani*, qui nulli ferè bono viro
placent. Scripſit ad me Cæſarea Majeſtas, ſcripſit
Joannes Glapion, ſcripſit Archiepiſcopus *Panormi-
tanus*, Epiſcopus *Palentinus*, Cancellarius *Mercu-
rinus* literas humanitatis plenas, hortantes me ut
pergam meis laboribus promovere rem literari-
am. Scripſit ad me præter alios doctos *Matthæus* F
Card. *Sedunenſis*, ſcripſit Card. *Moguntinus*, cùm-
que his alii permulti agentes gratias, omnémque
favorem ac liberalitatem pollicentes, quòd in ne-
gocio Eccleſiæ eum animum præſtem quem illi
volebant. *Sedunenſis* offert etiam quingentos duca-
tos annuè, & viaticum honorarium, ſi velim adire
Romam. Quid autem inhumanius, quàm quum
ego me fecerim hoſtem *Lutheranæ* partis, cùm
mihi pax ſit cum ſummis orbis Principibus, di-
ſcerpi ab uno *Carmelita*? Tot annis vixi *Lovanii*, G
cur tum non impingebant mihi errores meos?
Imò *Atenſis* omnia mea ſine exceptione proba-
vit. Deinde quum rogatu meo notâſſet duo aut
tria loca, reſpondi & ſatisfeci per omnia. Nunc
abſente Cæſare parant abuti autoritate ſua in me,
& ulciſci vetus odium ſuum. Exiit nuper libellus
Colloquiorum. In hoc clamat *Ecmondanus* eſſe
quædam hæretica. Primùm in Colloquiis non tra-

A do dogmata fidei ſed rationem loquendi. Nec
eſt ibi quicquam tale, ſed ille ex ſuo odio inter-
pretatur. Non damno illic indulgentias, nec uſ-
quam aliàs, ſed quidam irridet ſodalem ſuum, qui
quum eſſet nugaciſſimus nugator, putaret ſeſe
bullæ præſidio poſſe pervenire ad cœlum. Confeſ-
ſionem etiam approbo, tantum puer dicit, ſuo a-
nimo ſatis fore, confiteri Deo, ſi idem viſum eſſet
proceribus Eccleſiæ, & tamen fatetur ſeſe confite-
B ri etiam ſacerdotibus. Quaſi non ſit ſatis puero
obtemperare primatibus Eccleſiæ in confitendo,
aut quaſi *Chriſtus* non ſit unus ex proceribus Ec-
cleſiæ, aut quaſi mihi conſtet eſſe articulum fidei
hanc confeſſionem eſſe inſtitutam à *Chriſto*. Et
tamen hac in re ſenſum animi mei ſemper ſubmi-
ſi judicio Eccleſiæ. Quidam illic dicit ſe odiſſe
piſces, & miratur quòd Præſules voluerint obli-
gare nos ad eſum piſcium ſub pœna gehennæ. Et
tamen qui hoc dicit, fatetur ſeſe *Epicureum* eſſe.
C Quanquam nec hoc mihi liquet, an Pontifex hoc
animo fuerit, ut excepto ſcandalo & contemptu,
voluerit nos aſtringere ad eſum piſcium ſub pœna
æternæ damnationis. Neſcio an agant adverſum
me ex edicto Cæſaris. Certè edictum illud po-
ſtremum huc non pervenit, nec unquam publicè
aut privatim fuit exhibitum. Quare te quæſo vir
egregie, ut tua æquitas iſtorum odium & acerbi-
tatem temperet. Quod ad me pertinet, ſcio quid
agant, cuperent me protrudere vel nolentem in
D factionem *Lutheranam*, id quod nunquam effici-
ent. Sed illud videndum an expediat me eò pro-
pellere. Erit hoc *Lutheranis* gratiſſimum, ſi quid
in me fecerint atrociter. Si quid habent adver-
ſum me, primùm admoneant: fortaſſis ita re-
ſpondebo, ut illis abundè ſatisfaciam. Non eſt hìc
ludendum temerè in libros alienos. Sunt infinita
hominum millia, qui non oderunt *Eraſmum*, quòd
ex libris meis profecerint. Et poſſem turbare
mundum ſi velim, verùm citiùs moriar quàm ſim
E futurus autor novi tumultus. Hoc animo quum
ſim, tanto iniquius fuerit committere, ut impunè
dedar implacabili odio unius aut alterius. Si me-
cum agatur civiliter, efficiam nè quis in me deſi-
deret officium hominis *Chriſtiani*. Ego ſemper
ſtudui prodeſſe omnibus, neque quiſquam magis
abhorret à diſſidio. Non ago nunc cauſam *N. B.*
nam neſcio quid ille confeſſus ſit. Illud ſcio non
fuiſſe *Antuerpiæ* virum moribus incorruptioribus,
& gratiorem civibus, magiſque neceſſarium rei-
F publ. in inſtituendis pueris. Nec de collega illius
pronuncio, nam illius cauſam quod ad *Lutherum*
attinet, non novi. Illud ſcio, virum eſſe pulchrè
doctum, multarum linguarum peritum, moribus
ſynceris, niſi quòd eſt linguæ liberioris. In hunc
Ecmondanus haud dubiè ſævior fuit, quòd privatim
ab illo fuiſſet læſus. Nemo neſcit hoc agere *Hoch-
ſtratum* & *Ecmondanum*, ut linguas ac bonas literas
extinguant, & in horum profeſſores potiſſimùm
quærunt anſam. Meâ ſententiâ rectiùs fecerint,
G ſi ſint contenti ſuâ victoriâ, nec excitent in orbe
plures tragœdias. Mundus utcunque feret ſibi ere-
ptum *Lutherum*, linguas ac bonas literas eripi nun-
quam feret. Sed pluribus verbis onero magnifi-
centiam tuam, quam etiam atque etiam rogo, ut
ſuâ prudentiâ, ſuáq; æquitate moderetur aliorum
impetus. Et ſi quid eſt tale quale rumor huc attu-
lit, non patiatur *Eraſmum* de omnibus bene me-
rentem, odiò duorum hominum dedi. Dubium non
eſt

eſt quin idem velit & Cæſaris clementia, & ſummi A
Pontificis pietas, & publicus bonorum affectus.
Bene valeat tua magnificentia vir eximie, & *Eraſmum* inter tuos clientes aſcribito. *Baſileæ* pridie
Idus Julias, Anno M. D. XXII.

Eraſmus Rot. Philippo Melanchthoni S. D.

Epiſt. 113 SI *Pellicanus* in tempore oſtendiſſet mihi tuas
ad ipſum literas, *Joachimus* non rediſſet illuc B
abſque meis literis. Sic enim videbantur ad illum
ſcriptæ ut crederes à me legendas. Quidam amicus ad me ſcripſit te huc quoque perventurum
fuiſſe, ni metuiſſes nè me gravares invidiâ. Ego
verò me *Melanchthon* eam invidiam facilè contempſiſſem. Nam quòd *Htteni* colloquium deprecabar, non invidiæ metus tantùm in cauſa fuit:
Erat aliud quiddam quod tamen in *Spongia* non
attigi. Ille egens & omnibus rebus deſtitutus
quærebat nidum aliquem ubi moreretur. Erat C
mihi glorioſus ille miles cum ſua ſcabie in ædes
recipiendus, ſimulque recipiendus ille chorus titulo *Evangelicorum*, ſed titulo duntaxat. *Sleſtadii*
mulctavit omnes amicos ſuos aliquâ pecuniâ. A
Zuinglio improbè periit, quod ipſe *Zuinglius* mihi
ſuis literis perſcripſit. Jam amarulentiam & glorias hominis nemo, quamvis patiens, ferre poterat.
Imò niſi *Vuittenberga* tam procul abeſſet, non dubitâſſem illuc proficiſci dies aliquot, cū *Luthero* ac
tecū communicaturus. Porrò nè ſcriberem perſua- D
ſit illa prima ad *Lutherum* epiſtola, magno meo
periculo edita. Hæc enim dedit anſam *Aleandro*
jampridem iniquo in me animo, ut me perditum
iret, conatus *Leonis* animum irritare in me, ſimul
Leodienſis epiſcopi, qui prius penè deperibat, ut ita
loquar, in *Eraſmum*. Nam ipſe *Leodienſis* oſtendit
mihi literas quas ad eum è *Roma* ſcripſerat *Aleander*, ſatis odiosè me attingentes. Quum itaque viderem apud iſtos nihil eſſe clam, judicavi rectiùs
cohibere calamum. Quin & examplar epiſtolæ, E
quam *Lutherus* ad me ſcripſit per *Joachimum*, habetur *Argentorati*, non dubito quin brevi proditurum. Ediderunt in odium mei tuum de me judicium, rurſus *Lutheri* duas epiſtolas. Hujuſmodi
næniis famelici quidam & ſordidi typographi
proſpiciunt rei culinariæ. Addiderunt epiſtolam
meam ad *Joannem Fabrum*, pluſquam ex tempore
ſcriptam, quæ tamen declarat, quàm non incitem
quenquam ad ſævitiam aut ad prodendum Evangelium. Verùm de his alias. Perlegi locos omnes, F
in quibus perſpexi tuum iſtud ingenium non minus candidum quàm felix, quod ego ſemper tum
ſuſpexi tum amavi, ſed magis etiam utrunque facere cœpi poſteaquam illa legi, tantum abeſt ut
me ejus operæ pœniteat, quanquam inter legendum ſcrupulis aliquot offendebar, de quibus voluiſſem tecum communicare ſi coràm licuiſſet.
Video dogmatum aciem pulchrè inſtructam adverſus tyrannidem phariſaicam: Sed in his quædam ſunt, quæ, ut ingenuè fatear, non aſſequor; G
quædam ejus generis, ut etiamſi tutū eſſet, nollem
profiteri propter conſcientiam; quædam ejuſmodi, ut ſine fructu videar profeſſurus. Et tamen iſti
fremebant in me quod non profiterer ea quæ vel
non intelligebam vel non probabam, idque contra meam conſcientiam, ſummo capitis mei periculo, nec mei ſolùm, verumetiam amicorum,
quibus magis metuo quàm mihi. Dices, cur igitur

A non ſtatim impugnabas quæ diſplicebant? Quia
favebam negocio renovandæ libertatis Evangelicæ, & ſperabam *Lutherum* admonitum moderatioribus conſiliis uſurum. Itaque clamores Theologorum quoad potui compeſcui, Principum ſævitiam cohibui, quod & hodie facio. Cauſam bonarum literarum ſemovi à cauſa *Lutheri*; captabam occaſionem, ut Evangelio ſine tumultu conſuleretur, aut certè ſine gravi tumultu. Nè adhuc
B quidem ullam prætermitto occaſionem, ſcribens
ad Cæſarem, alioſque Principes, *Gamalielem* quendam agens, optánsque felicem aliquem fabulæ
exitum. Pontifici *Adriano* liberiùs ſcripſeram ſuper hoc negocio. Poſtea ſenſeram me periclitari,
non quòd impeteret ipſe, ſed quòd adverſus impetentes deſineret tueri. Nec ſatis tutum erat illi,
quamvis blandienti, fidere. Scripſi tamen & *Clementi* ſatis liberè; Scripſi Card. *Campegio*. Neſcio qualis ſit veſtra Eccleſia, certè hæc tales ha-
C bet, ut verear nè ſubvertant omnia, & huc adigant
Principes, ut vi coerceant ſimul & bonos &
malos. Habent ſemper in ore *Evangelium*, *verbum Dei*, *fidem*, *Chriſtum* & *Spiritum*; ſi mores
ſpectes, illi longè aliud loquuntur. An ideo depellimus dominos, Pontifices & Epiſcopos, ut feramus immitiores tyrannos, ſcabioſos *Othellones*
& *Phallicos* rabioſos? Nam hunc nuper nobis miſit *Gallia*. Dices olim Evangelium habebat ſuos
pſeudoapoſtolos, qui ſub pietatis titulo negoci-
D um agebant ventris. Verum hos interim tenere
fovent hi proceres Evangelii, *Capito*, cujus vafricies mihi ſemper oboluit; *Hedio*, qui ſcurram impurum, ex occaſione mearum literarum per quas
debebat dare pœnas, ſublevavit, miſericordiam
appellans, quod haberet uxorem & teneros liberos. Nec aliud agit etiam nunc, quam nè quid detrimenti capiat res & fama nebulonis. *Oecolampadius* cæteris paulò modeſtior eſt, & tamen eſt
ubi in illo quoque deſiderem Evangelicam ſyn-
E ceritatem. *Zuinglius* quàm ſeditiosè rem gerit.
Nè quid interim commemorem de aliis. Non
aſſentiuntur vobis, nec inter ſe conſentiunt, &
poſtulant ut ipſorum autoritate freti, ab omnibus orthodoxis patribus & conciliis deficiamus.
Tu doces errare eos, qui imagines ut rem impiam
ejiciunt. *Zuinglius* quantas turbas concitavit ob
imagines? Tu doces veſtem nihil ad rem facere.
Hic complures docent cucullam omninò excutiendam. Tu doces Epiſcopos & Epiſcoporum
F conſtitutiones ferendas, ni pertrahant ad impietatem; hi docent omnes eſſe impias & antichriſtianas: Quid inſanius hoc negocio quod hic cœperant ante biennium autore docto quodam, aut
certè ſocio. Nôſti fabulam de porcello, cujus occaſione ſectus eſt infelix ille *Sigiſmundus*. Et tamen mihi parum amicum amanter excuſavi apud
Epiſcopum *Baſilienſem*, honorificè de illo prædicans, quum ille nuſquam non blateraret in me:
quum interim menſa mea & cubiculum pateret
G vocato ſimul & invocato, nec uſquam verbo læderetur à me. Admonitus quod nuſquam ceſſaret
vibrare linguam in me, provocavi blandè ut coràm
admoneret ſi quid offenderet, me ſatis facturum,
noluit. Quum ſcripſiſſet libellum in quo taxaverat aliquot è magiſtratu, idque multi jam reſciſſent, non ſine illius periculo, clàm admonui
blandiſſimis & amantiſſimis literis, ut caveret.
Quum diſceſſiſſet hinc, & adhuc linguâ ſæviret
in me,

in me, ſcripſi blandam & amicam epiſto'am. A
Tandem exiit epiſtola nomine *Eraſmi Alberi* quam promiſerat ille ψευδὴς, nt ſcias rem ex compoſito geri. Diſſimulavit ſtilum imitatus quædam tua. Sed nt nihil aliud ſit, toties contemptim repetitus *Eraſmus* ſatis arguit autorem. Et videtur ex tuo colloquio factus ferocior, jactans ſe diſcipulum ejus quem docet *Lutherus*. Nihil jam dicam de puritate vitæ illius, de caſtitate linguæ, de profuſione, de fraudatis creditoribus. B
Quomodo iſti commendant Evangelium hoc novum? Atque hic eſt ille amicus nunquam à me læſus, ſemper candidè prædicatus, & ad intimam familiaritatem admiſſus. De *Capitone* ſunt multi qui peſſimè ſentiunt, & ego non optimè ſuſpicor; certè ex illius ædibus ſcabioſus ille prodiit ad excudendum rabioſum libellum. *Thraſonem Planodorpium* ſemper habuit in deliciis, deinde ſic excuſavit ſeſe, tum anxiè, tum apud omnes, ut illa ipſa excuſatio mihi augeret ſuſpicionem. Uni C
fidebam *Hedioni*, de quo nondum peſſimè ſentio. Miſeram ad illum exemplum epiſtolæ tuæ quam ſcripſeras, ni fallor, *Hymelbergio*, in quâ mirabaris nondum pendere quem noveras ante duodecim annos, &c. Non erat additum nomen, ſed qui miſerant ſubindicabant neſcio quid de *Thraſone*. Id miſi *Hedioni*, non ob aliud, niſi ut caveret; oſtendit *Capitoni*, *Capito* glorioſo militi. Hinc furit ille, gladios & laqueos minitans. *Zuinglius* amicè monitus à me, reſcripſit admo- D
dum faſtidioſè, Quæ tu ſcis, inquit, non conducunt nobis; quæ nos ſcimus, non conveniunt tibi: quaſi ille cum *Paulo*, raptus in tertium cœlum, didiciſſet arcana quæpiam, quæ nos terreſtres fugerent. Quoſdam novi viros optimos, qui per hoc negotium facti ſunt deteriores. Ut nè jam commemorem iſtos perditiſſimos, quemadmodum tu quoque vocas, quibus nihil eſt cum Evangelio. Tales video multos præſertim hic, ut ſi probarem omnia quæ ſcribit *Lutherus*, nollem E
huic factioni dare nomen. Eſſet illis inſerviendum, & ſubinde numerandum viaticum, nam hoc ſolùm habent Evangelicum, quod ſemper egent plerique. Cum *Phallico* fuit mihi congreſſiuncula perbrevis. Ejus hiſtoriam ſcripſit cuidam *Conſtantienſi*. Exemplum clàm ad me perlatum eſt. Nihil vidi vanius, nihil glorioſius, nihil virulentius. Sunt ibi interdum decem verſus in quibus nè ſyllaba quidem vera eſt. Idem edidit libellum de *Pariſienſibus* & *Pontifice*. Quantum illic inſi- F
cetiarum, quantum ineptæ virulentiæ, quàm multi nominatim traducti? & tamen ipſe ſolus non apponit nomen ſuum. Idem ut audio auxit ſtolidum *Alberi* judicium, quod nondum videre licuit. Viſi ſunt *Conſtantiæ* & alii duo libelli quos in me ſcripſit. Et profitetur novum dogma, ſic traducendos qui obſiſtunt Evangelio, inter quos me numerat, & *Balaam* paſſim appellat, quod *Adrianus* Pont. invitârit me ut mitterem conſilium. Miſi partem, ſed diſplicuit. Obtulit de- G
canatum, ſimpliciter recuſavi; voluit mittere pecuniam, reſcripſi nè mitteret obolum. Sic ſum *Balaamus*. Et qui tales ſunt, poſtulant ut, contemptis omnibus doctoribus, fidamus ipſorum ſpiritui, quum interim ipſi inter ſe non conſentiant. Qui poſſim mihi perſuadere illos agi ſpiritu *Chriſti*, quorum mores tantum diſcrepant à doctrina *Chriſti*? Olim Evangelium ex ferocibus

A reddebat mites, ex rapacibus benignos, ex turbulentis pacificos, ex maledicis benedicos: hi redduntur furioſi, rapiunt per fraudem aliena, concitant ubique tumultus, malè dicunt etiam de benemerentibus. Novos hypocritas, novos tyrannos video, ac nè micam quidem Evangelici ſpiritus. Si *Luthero* eſſem addictiſſimus, magis etiam iſtos odiſſem quam nunc odi, ob Evangelium quod ſuis moribus reddunt invidioſum, ob
B bonas literas quas extingunt. Quantum manifeſtorum mendaciorum eſt in libello τ̃ ψευδῶν, quæ vir Evangelicus ſcribit contra ſuam conſcientiam, non ob aliud, niſi ut urat. Et hoc ſenatus conſultum inter iſtos Patres factum eſt, ut *Eraſmum* libellis obruant. Quibus ſi reſpondeam, præclarum facinus, ut ſceleratiſſimâ conflictatione, alamus aliquot ſordidos ac famelicos typographos non uno dignos ſuſpendio. Quantum impietatum, quantum mendaciorum eſt in illo
C libello *Alberi*, ſi leve videtur, quòd *Hieronymo* ſic contempto addit etiam perfidiæ crimen? *Ego prohibeo nuptias, ego defeci ad Papiſtas, quos voco illos R. P. ego curro cum fure, ego bellum gero cum Evangelio.* Sed faceſſat hæc querela. Miraberis cur emiſerim libellum *De libero arbitrio*. Suſtinebam triplex agmen inimicorum. Theologi & bonarum literarum oſores nullum non movebant lapidem ut perderent *Eraſmum*, quum quòd attacti eſſent libris meis, tum quòd collegium illud
D florentiſſimum invexerim *Lovanium*, eamque regionem totam infecerem linguis ac bonis literis. Sic enim illi loquuntur. Hi monarchis omnibus perſuaſerant, me juratiſſimum eſſe *Luthero*. Itaque amici videntes me periclitari, ſpem præbuere Pontifici & Principibus, fore ut aliquid ederem in *Lutherum*. Eam ſpem & ipſe pro tempore alui. Et interim iſti non expectato libello cœperant me libellis laceſſere. Nihil igitur reſtabat, niſi ut ederem quod ſcripſeram, alioqui & Mo-
E narchas habuiſſem infenſos, quibus viſus fuiſſem dediſſe verba, & iſti tumultuoſi clamâſſent me metu premere, & atrocius aliquid expectantes importentiùs ſæviſſent. Poſtremò, quoniam epiſtola *Lutheri* jam eſt in manibus, quâ pollicetur ſe cohibiturum calamum in me, ſi conquieſcam, videret ex pacto non edere. Ad hæc qui *Romæ* profitentur literas ethnicas, ipſi ἐθνικώτεροι, mirè fremunt in me, invidentes ut apparet *Germaniæ*. Itaque ſi nihil edidiſſem, præbuiſſem anſam &
F Theologis & monachis & illis *Romanenſibus* figulis, quorum *Alpha*, ni fallor, eſt *N.* ut faciliùs perſuaderent Pontificibus ac monarchis quod perſuadere conabantur; poſtremò, hos furioſos Evangelicos habuiſſem iniquiores. Nam ipſe rem tractavi modeſtiſſimè. Et tamen quod ſcribo non ſcribo adverſus animi ſententiam, quanquam ab hac quoque libenter diſceſſurus, ubi perſuadebitur quod rectius eſt. Sed interim, inquis, addis animos tyrannis ut ſæviant. Nemo diligentiùs
G dehortatus eſt à ſævitia, nemo liberiùs, quàm ego. Et ſi papiſticæ ſectæ eſſem addictiſſimus, tamen diſſuaderem ſævitiam, quod hac viâ latiùs ſpargitur. Proinde perſpiciens hoc *Julianus*, vetuit occidi *Chriſtianos*. Theologi credebant, ſi *Bruxellæ* combuſſiſſent unum atque alterum, fore ut omnes emendarentur; ea mors multos fecit *Lutheranos*. Sed iſti quidam vociferantur, obrui Evangelium, ſi quis obſiſtat ipſorum veſaniæ. Non

adhoc

ad hoc valet Evangelium ut peccemus impunè, ſed nè peccemus etiam ſi liceat impunè. Verùm hiſce de rebus plus ſatis. Miſit ad me *Campegius* Card. vir profectò ſingulari humanitate, qui mecum ageret de multis, & inter cætera de te aliò quopiam evocando. Reſpondi me optare quidem tuum illud ingenium eſſe liberum ab iſtis contentionibus, ſed deſperare te ſuſcepturum palinodiam. Hæc tuo fretus ingenio effudi in ſinum tuum, mi *Philippe*; tui candoris erit curare, nè ſpargantur ad improbos. Quum *Joachimus* hic adeſſet ſic eram a morbo languidus, ut vix ferrem ullum colloquium ob ſtomachi debilitatem: & incommodè accidit, ut eodem tempore me obrueret Baro quidam *Polonus*, de quo lege catalogum noſtrum auctum. Si voluiſſet manere, fuiſſemus plura confabulati. Sed tecum omnia, ſi adveniſſes. Bene vale. Raptim *Baſileæ* poſtridie Nonas Septemb. Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Rot. Lodovico Coronello S. D.

Epiſt. 114 VIR eximie. *Lodovicus Vives* mihi tuas virtutes obiter denarrans nonnihil accenderat animum meum cupiditate amicitiæ tecum ineundæ, ſed hanc ſcintillam *Lodovicus Berus* vehementer excitavit, plenis, ut aiunt, tibiis, magnóque affectu depingens mihi felix iſtud ingenium tuum, non ſolùm in literis Theologicis abſolutum, verumetiam in diſciplinis Mathematicis eleganter excultum. Nunc verò rarus quidam animi tui candor, & erga me nihili hominem ſtudium planè *Chriſtianum*, ex *Guidonis Morilloni* literis cognitum ac perſpectum fuit, ut majorem in modum doleam, me mihi talem amicum ante profectionem meam non aliquo ſaltem pacto conciliâſſe. Geſtiebat animus iſthuc advolare ante Cæſaris profectionem. Contempſiſſem valetudinem ſic crebris morbis nuper afflictam, ut ægrè vitam ſuſtineam. Contempſiſſem itineris magnitudinem, neglexiſſem ſtudiorum labores, qui nunc in manibus meis ſunt, ac prælis *Frobenianis* excuduntur; contempſiſſem & alias cauſas quaſdam, haud quaquam contemnendas, ſed in primis terrebat me iter, nunc ſolito magis infame latrociniis. Jam crebrò feliciter tranſcurri. Quòd ſi quid accideret, actum eſſet de *Eraſmo*. De *Præfatione* ac *Paraphraſi* quod tam amanter admones, ſummam habeo gratiam. *Præfationem* neglectim adjeci, in gratiam typographi, qui querebatur vacaturas aliquot pagellas, ni adjeciſſem aliquid nugarum. Qualis qualis tamen eſt, meus eſt fœtus, vel, ſi mavis, aborſus. Non oportet ſic execrari hæreſim ullam, ut hujus odio non auſimus admonere quæ recta ſunt. Neque enim *Hieronymus* ideo veretur efferre laudibus virginitatem, quòd *Marcionitæ* damnârint nuptias. Nec ideo non ſuadet monogamiam, quòd digamiam damnârit *Tertullianus*. Si periculum eſt Evangelia vulgo legi, cur in vulgatiſſima lingua prodiderunt Apoſtoli? Nec arbitror quicquam eſſe periculi, ſi laici ſic legant ſacros libros, quemadmodum illic præſcribo. Quid *Lutherus* doceat neſcio, *Paraphraſim in Matthæum* magis ex autoritate *Matthæi Cardinalis Sedunenſis* ſuſcepi, quàm ex meo judicio, quod in *Præfatione* non diſſimulo. In apoſtolicis epiſtolis ſi tuo judicio magis ſatisfacio, argumentum in cauſa eſt potius

A quàm ego. In *Metaphraſi* ſenſus bonâ fide redditur, in *Paraphraſi* licèt etiam de tuo addere quod autoris ſenſum explanet. Quid autem juris ſit *Paraphraſtæ*, facilè perſpiciet qui *Themiſtium* cum *Ariſtotele* contulerit. Eſt enim *Paraphraſis* non tranſlatio, ſed liberius quoddam commentarii perpetui genus, non commutatis perſonis. Sed utinam mihi liceat coram tuis amiciſſimis monitis erudiri, & ad exactiſſimi judicii tui regulam B attemperare ſtilum. Miror iſthic eſſe aut adeo ſtultos, aut tam impudenter mendaces, qui me prædicent fautorem eſſe *Luthero*. Exordium hujus fabulæ mihi ſemper diſplicuit, quam videbam in ſeditionem exituram, etiamſi nonnulla ſpes erat hominem ſeſe verſurum ad ſaniora conſilia. Nec placebant ſeditioſi clamores quorundam rabularum apud populum. Nunc *Lutherani* hic rem gerunt ubique, quaſi ſervari nolint. Hic adeo *Lutheranus* non ſum, ut alii qui favent *Luthero* C literis me rogent, nè quid ſcribam in illum, alii minitentur mihi libellos dentatos, quos utinam emiſiſſent in me ante biennium, profectò gravi invidiâ me liberâſſent. Sunt *Lovanii* duo aut tres, quos privatum odium inſtigat in me, quòd olim impensè faverem bonis literis quas illi judicant incommodas ſuo inſtituto. Non eſt autem clementię Cæſareæ, hominem *Chriſti* gloriæ, & ipſius dignitati laborantem, talium odiis dedere. Si *Luthero* vel tantulum faviſſem, nolo jactare quid potuerim in *Germania*. Sed ego vel decies mortem D oppetiero, quàm ut periculoſi diſſidii ſim vel autor, vel adjutor. Id jam intelligit *Germania*, & faxo brevi intelligant omnes, quantâ ſynceritate me geſſerim in hoc negotio. Quare confido fore, ut tua æquitas adverſus hujuſmodi impudentes calumnias mihi patrocinetur. Bene vale. *Baſileæ* poſtridie Paſchæ, Anno M. D. XXII.

Eraſmus Roterodamus Maximiliano E *Tranſſylvano* S. D.

NUper reſpondi binis literis tuis, vir humaniſſime, ſed eodem argumento & ab eodem ſimul redditis. Epiſt. 115 Iſtum tuum in me animum dici vix poſſit, quantopere exoſculer, quámque mihi videar beatus amici tam candidi acceſſione. Negas te paſſurum ut amore vincaris. At ego ſi nulla ſpes erit victoriæ, ſaltem illud efficiam, nè videaris viciſſe non contra certantem. Verùm hæc F aliàs. Quod ſcribis de me actum in conſilio te caſu præſente, ſuſpicor eſſe verum. Nam illuſtriſſimæ Dominæ literas pridem accepi, quæ continebant quod ais tum ibi decretum. Scripſerat ad amitam ſuam Cæſar ex *Hiſpaniis* ut mihi penſio extra ordinem numeraretur. Id conſilii dederat *Ruffalcus* Cæſaris à theſauris, declarans ſe paratum numerare pecuniam, ſi D. *Margareta* juberet. Ad Calend. Septemb. debebuntur octingenti floreni aurei, hoc eſt pro quatuor annis. Lenta ſolutio neſcio quid mihi profectura ſit, niſi fortè G in campis *Elyſiis* opus erit pecuniâ. Nam corpuſculum hoc toties pulſatum ariete calculi, quotidie magis ac magis attenuatur & exareſcit. Itaque brevi futurum arbitror, ut quum abjecero *σῦφας* fiam nova cicada. Quo minus iſthuc advolârim, nihil aliud obſtitit, quàm hypocauſta nondum refrigerata, & eſus piſcium. Nam eundum erat Quadrageſimæ tempore: Et ad piſcium vel

odorem

odorem periclitor. Habeo diploma Pontificis, verùm in diverſoriis malim vitare offendiculum. Poſt Paſcha hoc ipſum agente me, ſubitò exortus eſt hic fatalis tumultus agricolarum, qui facit ut hic hæreamus, neſcio quàm tutò, inter *Scyllam* & *Charibdim* ut aiunt. Magiſtratus hujus urbis in hoc negotio prudentiſsimè ſe geſsit, præcipuè Conſul mihi proximè vicinus. Non fuiſſem tutus à periculo quorundam *Lutheranorum*, ni gratioſus eſſem pleriſque in magiſtratu, nec ingratus epiſcopo. Erit *Baſileæ* conventus aliquot Principum & agricolarum, illic agetur, ſi moderatis rationibus hic cruentus tumultus queat componi. In tam incerto rerum omnium ſtatu nihil certi poſſum ſtatuere. Per *Levinum* quondam famulum meum miſeram faſciculum epiſtolarum, quas Cardinales, Reges, ac Principes, ad me dederant. Exiſtimabat enim *Craneveldius* eam rem fore præſidio adverſus ſycophantas: has agricolæ, in quos incidit famulus, eripuerunt. Per *Gallias* diſpendioſum eſſet iter, ac totum equeſtre, quum ego jam deſierim eques eſſe, quum hactenus equitatio mihi ſemper remedio fuerit, adverſus omne morborum genus. De Præſulis omniportuenſis in me ſtudio nihil addubito, verùm utinam tam beneficus eſſet quam eſt χωτιλόγος. Nec de *Leontini* animo multum addubito, niſi quòd ſcio illum in conſilio *Vuormacienſi* dixiſſe quædam in me palam inimica. Conjectas facilè quorum inſtinctu hoc fecerit. Et hi habent apud eum ſibi proximâ neceſſitudine conjunctos. Deinde Theologus quidam, qui *Lovanii* rerum potitur, *Dorpio* præſente, quædam effudit, quibus declarabat *Leontinum* parùm amanter de me ſentire. Quanquam is dicitur hujuſmodi moribus, ut nôrit quædam interdum pro tempore comminiſci. Cum comite ab *Hogeſtraten* mihi non multum fuit conſuetudinis. Et videtur ſanè vir humanus ac moderatus, tamen hujus quoque voces quædam ad me perlatæ ſunt parum honorificæ. Verùm ſcio non eſſe quibuſlibet delationibus credendum. De ſuperioribus illis compertum habeo. Neque me præterit hominum animos in horas mutari, nec diffiderem aulæ præſidiis, ſi per hanc valetudinem & ætatem poſſem ullâ in re eſſe uſui, rebus aulicis. Nunc adeo vitreum eſt hoc corpuſculum, ut quamvis levi de cauſa periclitetur, brevi ni fallor collapſurum. Abſque pecunia non vivitur, ſed tamen magis me commovet Theologorum quorundam ac monachorum improbitas, quâm ratio pecuniaria. Scribis hos facilè compeſci poſſe. Atqui hoc non potuit Pontifex *Adrianus*, qui diplomate miſſo ſilentium indixit *Carmelitæ*. Siluit ægrè, ſed à morte *Adriani* abundè penſavit hoc ſilentium, & indies vociferatur inſanius, Nuper *Vincentius Dominicaſter* Theologus, per quendam ex *Anglia* profugum *Antuerpiæ* excudit libellum *Taxandri* titulo, indoctum, inſulſum, mendacem, impudentem, inſanum, ut à nullo talis ſcribi potuerit, præterquam ab illo *Corabo*. Conatus eſt

A ante annos aliquot edere, ſed vetitus eſt à Vicario ſuo. Nullus eſt *Lovanii* doctus, quin ſciat illius eſſe partum. Hæc quum homines ſtolidiſſimi audeant iſthic impunè quæ mihi præſidia promittis ab aula? Illuſtriſſimus Princeps *Ferdinandus*, ſcripſit amitæ ſuæ, ut curaret mihi ſolvendam penſionem, deinde ut *Carmelitæ* ſimilibúſque rabulis imponeret ſilentium. Et ſcripſerat ſatis accuratè. Epiſtola reddita eſt Archiepiſcopo
B *Panormitano*. An ea per illum aliquo bono conſilio ſuppreſſa ſit neſcio. Periit *Martinus Dorpius*, qui ſolus ingenuè favebat rectioribus ſtudiis, nec perinde atque cæteri deteſtabatur quicquid ullo pacto *Lutheri* dogmatibus eſt affine, ea res effecit, ut illius favor non multum adferret momenti, nec ita multum tribuebat pſeudomonachis. Emiſit & *Latomus* tres libellos ſtrophis obliquis in me ludens, quos guſtavi duntaxat. Facilè divino quorſum hæc tendunt. *Lutetiæ* excuſum eſt
C opus cujuſdam *Petri Sutoris* Theologi *Sorbonici* & monachi *Cartuſiani*, quo nihil adhuc legi dementius. Pontifices *Romæ* impoſuerunt ſilentium *Stunicæ*. Et iſti ſuſcitant nobis tales tragœdias contemptis omnibus. Optàrim omnes monachos eſſe tales, ut promererentur omnium bonorum favorem. Nunc ob quoſdam intolerabiles plerique veniunt in publicum odium, etiam boni. Hic paſſim diripiuntur & incenduntur monaſteria, diſſipantur Monachi, ſacræ virgines conſtuprantur,
D nullum diſcrimen eſt bonorum ac malorum. Civitates quæ moderatiores ſunt, acceperunt monaſteria in ſuam fidem, his legibus, ut obtemperent magiſtratui, nè quem alant, niſi inibi profeſſum, nè novitios recipiant inſcio magiſtratu, nè quem detineant, qui redditâ ratione velit exire, nè detineant quod illi qui diſcedunt intulerunt, nè ſe miſceant parochiis, aut monaſteriis virginum. Errones qui per omnes terras vagari ſolent cum fictis priorum ſyngraphis excluduntur ab ingreſſu
E civitatis. Hæc an pia ſint non pronuncio: Certè mitiora ſunt, quàm quòd patiuntur reliqua monaſteria. Et habemus hic hoc hominum genus mitiſſimum, niſi quod adhuc muſſant, & expectant *Eſdram* aliquem. Verùm hæc aliàs, aut fortaſſe coram, ſi Deus voluerit. *Guido Morillonus*, jam ſemel atque iterum ita ſcribit ex *Hiſpania*, quaſi mox repetiturus *Brabantiam*. Scire cupio an redierit. A *Cranenveldio* nihil allatum eſt literarum. Hinc non movebo pedem, niſi receptis
F amicorum literis, cui rei conducetur, ſi res ita poſtulet, proprius nuncius. Vellem tibi nonnihil eſſe neceſſitudinis cum *Moro*, cujus mores diſces ex *Cranenveldio*. Jam illi de te ſcripſi nonnihil. Seculum hoc habet rariſſimos amicos candidos. Hoc arctioribus vinculis aſtringenda eſt bonorum amicitia. Bene vale *Maximiliane* chariſſime cum tuis omnibus. Saluta mihi Principem *Haloinum*, ac reliquos amicos. Datum *Baſileæ*, poſtridie Calendas Julias, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto.

DES. ERASMI ROTERODAMI
EPISTOLARUM LIBER VIGESIMUS.

Eraſmus Roterodamus Clariſſimis Fratribus Amblardo & Lodovico Alardetis S. D.

Epiſt. 1. ARdori quidem animi veſtri Juvenes ornatiſſimi ſat ſcio literæ quamlibet prolixæ, perbreves videbuntur: at meis occupationibus epiſtola quamlibet brevis, non poteſt non eſſe prolixa. Sanè pudet me jam ſemel atque iterum tam neglectè, tamque paucis ſcripſiſſe, haud quaquam ignarum quid debeatur, & iſti veſtro in me tam ſingulari ſtudio, & ingenii fortunæque ornamentis, quibus pariter eſtis cumulatiſſimè locupletes. C Ac planè vereor, nè quoniam vix quiſquam crediturus ſit, quantis diſtringar laboribus, quanquam vix ſuperſit tantillum temporis quod valetudini corpuſculi jam non ſenio tantū & valetudine caduci, detur, tam malignas tamque inconditas epiſtolas, vel faſtidio meo, vel ingratitudini, vel deſidiæ tribuatis. Illud certum ſcio, ſi cognitum haberetis, quas ſtudiorum moles hic homunculus ſuſtineat, admiraremini me quicquam omninò ſcribere. D Mihi non admodum probatur veſtrum conſilium, ut illuſtriſſimi Principis autoritatem adverſus Eccleſiaſtæ petulantiam imploretem: vel quia res videtur levior, quàm ut hinc ſollicitandus eſſet Dux tantus: vel quia ſolet iſtorum hominum improbitas, ſi obnitare veluti torrens injectis obicibus altiùs intumeſcere, quum neglecta citiùs conquieſcat, vel ipſis vociferando delaſſatis, vel defeſſis auditoribus. Multò minus autem arridebat conſilium de Eccleſiaſta longâ E epiſtolâ compellando. Jam expertus ſum hinc illos criſtas tollere, ſi quis eos dignetur ſcripto. Quippe rati ſe formidabiles eſſe, magis ferociunt. Si placidè modeſtèque ſcribas, formidini tribuunt, & tollunt animos. Sin pro illorum dignitate, quid aliud quàm crabrones irritaris? Veruntamen quando mihi perſuadeo, veſtram prudentiam hoc non ſine cauſa tantopere velle, ſcripſi utrique, ſed ita ut vobis in manu ſit, epiſtolam utramque vel reddere, vel premere. Vos enim hoc certiùs F quid hic expediat, ſtatuere poteſtis, quòd omnes negotii perſonarúmque circumſtantias, utpote præſentes optimè noſtis. Porrò meis ad illuſtriſſimum Principem literis, quoniam laconicæ ſunt, ſi quid deeſt, veſtra ſupplebit eloquentia. Nam mihi etiamſi fuiſſet otium, tamen congruentiùs ac tutiùs eſſe judicavi cum Monarcha paucis agere, nè bis offendam, ſi illum & ingratis & verboſis onerarem literis. Quum enim αὐτὸς per vos, αὐτὸς per cauſæ naturam non liceat, ſaltem ἐγγράμμως G cum heroe colloqui viſum eſt, cujus ſingularem prudentiam, quum ex multorum prædicatione, tum ex illo potiſſimum perſpicio, quod in tantis rerum undis undique circumfrementibus, perpetuò ſuam ditionem, tranquillam quietámque ſervârit, ut nec bellico furori, nec impietatis contagio locus iſte hic patuerit. Hanc tantam felicitatem magnopere gratulor veſtræ *Sabaudiæ*, *Chriſtum* optimum maximum comprecans, ut eandem liceat & orbi *Chriſtiano* toti gratulari. Sed planè video futurum, ni Principum autoritas quorun- B dam coerceat improbitatem, ut iſti κεγχρῖται κύνες, graviores excitent tumultus quàm hactenus excitârint iſti novi Evangelii præcones. Ab inſectandis politioribus literis primùm exorta eſt hæc tragœdia, & ſi pergunt ut inſtituerunt, videtur ad caput rediturus circulus. At qui rectoria ſtudia diligunt, meâ ſententiâ magis illa promoverint, ſi quod operæ ſumunt in rixando cum amuſis blateronibus, impendant excitandis, expoliendis, erudiendis, fovendíſque ſpei melioris inge- C niis. Nam iſti numero, phalangibus, ſyncretiſmo, improbitate, clamoribus, adde ſi libet fucis ac malis artibus, prorſus invicti ſunt: Nec aliâ re quàm fuſtibus ac fame domari queunt. Sic vir clariſſimus *Hermannus* à *Novaquila* Comes adegit *Jacobum Hogeſtratum* ad abjectam & ſcurrilem palinodiam, cujus exemplar apud me eſt. Quibus inquies præſidiis? Non argumentis, non æquis rationibus, non monitis, non minis, non conviciis; nihil enim horum non fruſtra tentatum D fuit: Sed quibus præſidiis? Caſeis & ovis quorum in ditione Comitis colligendorum jus illis ademptum fuerat. Itidem donec ſuam fabulam agerent ruſtici, mirum quàm ſe contraxerint intra teſtam, qui nunc feroces exerunt cornua. Principum autoritatem adeo non agnoſcunt, ut illis imperent citiùs quàm pareant. Ab Epiſcoporum jure multis bullis exemptiſſimi ſunt, & horum tamen functionem uſurpant, excipiendis Confeſſionibus, ac prædicando Evangelio. Uni E *Romano* Pontifici nonnunquam auſcultant, ſed quum eſt commodum, quoties id non eſt, à nullis fortiùs contemnitur quàm ab iſtis. Et interim jactant nobis illam ſanctam obedientiam, quum nec divinis, nec humanis legibus obtemperent. Hæc fateor non in omnes competunt. Sunt & inter illos probi, ſed ut nimium pauci, ita ſic aliorum tyrannide preſſi, ut quod ſunt, eſſe non liceat. De his coercendis alii viderint: Certè noſtrum eſt pro viribus inſtaurare puriorem *Chriſti-* F *aniſmum*, unà cum optimis literis; quas res ſi nobiſcum amplectentur, & ſuis commodis & publicæ tranquillitati conſuluerint: Sin exiſtimant cum iis quæ ſunt optima ſuum inſtitutum parùm convenire, vel ipſi perſpiciunt opinor æquum eſſe, ut deteriora cedant melioribus, humana divinis. Iſti malunt eſſe formidabiles quàm amabiles, & certè ſunt quod optant; & hinc ferociunt, haud reputantes, quàm infidus ſit diuturnitatis cuſtos, metus. Me mirum quàm contemnunt, quid ni G contemnant *Eraſmum*, qui Cæſaribus & Archiepiſcopis audent oppedere? Verùm ſi mihi tanta eſſet libido referendæ contumeliæ, quanta iſtis adeſt inferendæ, fortaſſe ſatius erat illis provocâſſe Monarcham aliquem quàm μυριάκις *Eraſmum*. Sed de his fortaſſe nimis multa, quæ tamen mihi pluribus non ſine cauſa diſſerta ſunt, quo veſtra prudentia rectiùs conſulter, quibus rationibus cum Græcis ſit agendum. Precor ut

Dominum

Dominus tam amabile jugum fratrum, ad optima concordium, perpetuò ſervet incolume. Datum *Baſileæ*. Natale *Lucæ*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus Roterod. Germano Brixio S. D.

Epiſt. 2, NÆ tu pluſquam *Aſiaticum* dixeris *Eraſmum*, ſi nòris quantas laborum ac tædiorum moles hic homuncio ſuſtineat humeris. Vix totus ſufficiam epiſtolis undique provolantibus, nec ſemper amœnis, nec talibus, ut paucis liceat reſpondere. Quantum putas temporis periit in *Apologiis*, ut omittam quod impenditur veteribus recuſandis, & novis excudendis lucubrationibus. Nunc totus *Auguſtinus* ſex prælis acceleratur, ſcriptor & obſcuræ ſubtilitatis & parum amœnæ prolixitatis. Dabitur venia tuo laconiſmo, ſi pariter referas & πολυπραγμοσύνην. Demiror quiſnam ſit iſte tam adamatus, cujus obitus te in exilium, ut ſcribis, propulerit; ſi quid mirabere pones invitus. Utinam tuo commodo fiat, mi *Brixi*, quod optas, ut animi levandi noſtrique viſendi gratiâ huc te conferas, erit mutua conſolatio. Siquidem ante pauculos dies reliquit nos *Joannes Frobenius*, vir, ut ſi quis alius, optimus. Sed vereor nè te neges vidiſſe *Eraſmum*, etiam ſi videris. Sanè cicadam videbis, jamjam meditantem abjicere τὸ σῶμα. Eſt hic rara ſodalitas, ſed candida. *Beatus Rhenanus*, *Bonifacius Amerbachius*, *Henricus Glareanus*. Nôſti omnes è ſcriptis opinor: habes triumviratum. Hi me ſuis alloquiis γηροβοσκοῦσι, quibus omnibus te fore gratiſſimum ἐγγυῶ, nec *Aten* metuo, quam minitatur proverbium. Dici vix poteſt quantum mali precer his bellis, per quæ non ſolùm *Italia*, cujus deſiderio ſcribis te contabeſcere, verùm etiam ex toto propèmodum orbe excludimur. Et indies ut video crudeſcunt Principum iræ. Quantam vidimus eclipſim inter ſolem *Romanum* & lunam *Hiſpanam*. Verùm ipſa fata nos volentes nolentes protrudunt ad philoſophiam, docéntque rerum humanarum contemptum. Priuſquam acciperem tuam epiſtolam *Baptiſta* nos inviſerat, jam *Gallias* repetiturus. Nihil hominis moribus vidi amabilius. Nec ullum aliud officium à me requiſivit. De *Babylæ* ſtatue. Bene vale. *Baſileæ* Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Bilibaldo Pyrckeymero S. D.

Epiſt. 3. A Tuo mi *Bilibalde* calamo nunquam mequi, jam pridem expertus & prudentem tuam civilitatem, & animum in amicitia tuenda conſtantiſſimum, verùm illud me malè habebat, *Oecolampadium* meum nomen præter cauſam ſuis libris admiſcere, quum ex me ſciat, mihi ingratum eſſe ab eo nominari, ingratius vituperari, ingratiſſimum laudari. Nec tamen ille finem ullum facit. Hujus rei nihil unquam imputavi meo *Bilibaldo*. Nam multa dolent, quæ nulli poſſumus imputare. De ſilentio tuo præter ſolitum, ſi nonnihil dubitavi, mirum videri non debet; quum & ipſe ſcias quantæ ſint humanorum animorum mutationes, *Euripum* dicas, quot artes, quæ improbitas linguarum, præſertim hoc ſeculo. Hujus tamen ſuſpiciunculæ, quamlibet levis, non omninò me pœnitet, quæ literas tuas deſideratiſſimas extorſit.

A Quod me revocas ab *Apologiis*, agnoſco prudens & amicum conſilium, nec id tuum unius eſt, ſed omnium fere cordatorum, qui mihi bene volunt. Verùm hoc eſt fati mei, pluribus tamen obticui quàm reſpondi. Certè *Sutori* reſpondiſſe ſemper pœnitet, quod tamen magni amici impulſu feci. *Dorpium* toties ad ingenium redeuntem vici. Si *Leæ* tragicas molitiones, & *Stunicæ* fumos ex *Hiſpaniis*, quia parum ſuccedebat, *Romam* tranſlatos pernôſſes, minùs improbares factum. A *Luthero* B quietem agere per Principes non licuit. *Lutetiani* Theologi quidam per eum quem nôſti olim orſi ſunt ſuam fabulam, quam nunc eodem impulſore renovârunt ſubornato *Bedda* cui reſpondi. Quâ de re mihi omnes amici gratulantur, hæc eſſe prodita me vivo. Nam expectabant indies mortem meam. Ubi vident vivaciorem quàm vellent, impatientiâ victi proſilierunt in proſcenium, impunè ut putabant peracturi ſuam fabulam, *Eraſmo* C ſepulto. Idem quidam in *Hiſpaniis* conflato rurſus libello ſycophantico tantum tumultus ibi concitavit, ut res & Cæſarem, & aulam, & Archiepiſcopos, & Academias exerceat. Tantum valet illud ſtolidum animalculum ad diſſidia natum. Quanquam nec hìc illi res ſuccedet, licèt habeat ſeptem monachorum ordines ab ipſo ſtantes. Nec ita multum temporis operæve in his rixis colloco. Longè plus datur epiſtolis, interdum nec jucundis, nec neceſſariis. Facilè credo quod ſcribis de D Eccleſiaſtis. Nam video populum exoriri, à quo vehementer meus abhorret animus: de cataſtropha magnopere metuo. Perit concordia charitas, fides, diſciplinæ, mores, civilitas. Quid ſupereſt? Juvenis ille glorioſus, de quo ſcribis, magnum malum acceſſit ſibi, nec facit finem. Quum totius *Huttenicæ* tragœdiæ fuiſſet autor, abuſus familiaritate noſtrâ, miratur ſi Principi ſcripſi, ut illud ingenium ab illis nugis ad honeſtam aliquam functionem avocaret. Calculum tibi mitiorem E gratulor. Meus mutatus eſt in aliud morbi genus perpetuum, ſed tolerabilius. Ego medicis valere juſſis, Deo me commiſi. De *Alberti Dureri* nomine celebrando meâ ſponte cogitabam. Tamen admoneri gratum eſt. Jam illi podagræ meâ quoque causâ malè precor, per quam tibi non licuit epiſtolam tuam abſolvere, quum tuarum prolixiſſima quæque mihi ſoleat eſſe jucundiſſima. Cæſarem ornare te pro tuis meritis ſanè gaudeo, utinam & morbum queat auferre. Hæc ad tuas F ad me literas. Nunc ad epiſtolam quâ veluti θρασυδείλιον de *Oecolampadio*, cujus negotii me judicem eſſe noluiſti: nihilo ſeciùs tamen licuit ex ea ſummam capere voluptatem, non tantum ob id quod lepidiſſimis ſcateat jocis, ſed quod te quoque hilariter vivere declaret. Ex ea didici, quod neſciebam, me rurſus ab illo attactum. Opinionem illius longè meliorem nunquam dixi. Illud inter amicos dixi, me poſſe in illius ſententiam pedibus diſcedere, ſi probâſſet eam autoritas Ec-G cleſiæ; ſed adjeci, me nullo pacto ab ea poſſe diſſentire. Eccleſiam autem voco totius populi *Chriſtiani* conſenſum. An idem dixerint Hypocritæ quorum meminiſti, neſcio. A me certè ſine fuco dictum eſt & ex animo, nec unquam de Euchariſtiæ veritate vacillavi. Quantum apud alios valeat autoritas Eccleſiæ, neſcio, certè apud me tantum valet, ut cum *Arianis* & *Pelagianis* ſentire poſſim, ſi probâſſet Eccleſia quod illi docuerunt.

A Nec mihi non ſufficiunt verba *Chriſti*, ſed mirum videri non debet, ſi ſequor interpretem Eccleſiam, cujus autoritate perſuaſus credo Scripturis Canonicis. Fortaſſe plus vel ingenii, vel roboris eſt aliis, ego nulla in re tutiùs acquieſco, quàm in certis Eccleſiæ judiciis. Rationum & argumentationum nullus eſt finis. Agnoſcit tua prudentia, quibus Epiſtolæ tuæ verbis per hæc reſponderim. Plura tecum libebat quidem, ſed minimè licebat. B Excuditur totus *Auguſtinus*. Hoc oneris quum ſemper recuſàrim, tamen obtruditur humeris meis. Bene vale. Datum *Baſileæ* poſtridie *Lucæ*. Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterodamus Guilhelmo Copo Medico S. D.

Epiſt. 4. MAgno affectu deſideravi tuam præſentiam, medicorum diſertiſſime *Cope*, in hac affectiſſima valetudine. Ex quo cœperam diluere C vinum aquâ ex glycyrrhizo decoctâ, mitiùs me tractavit calculus, & jam mihi gratulabantur amici tanquàm libero. Verùm hoc Julio proximo ſubitò obortus eſt fluxus quidam vehemens urinæ, non ſine laceratione viarum, primum abſque magno dolore, poſt unum aut alterum diem ſequutus eſt cruciatus, quaſi calculus hæreret in veſica, qui non poſſet expelli. Effluebat interim mira vis urinæ gypſaceæ, veluti pus quoddam. Territus conſului medicos, quos hìc habemus dignos hoc populo, D qui non admodum vivit medicè, nec bibit modicè. Nihil adferebant ſpei. Alius ſuadebat thermas *Badenſes*, alius divinabat aliud. Itaque medicos dimiſi, committens me Domino. Et cruciatus quidem ille mitior eſt, materiæ quoque vis aliquanto minor. Apparet tamen exulcerationem aut ſcabiem eſſe organorum urinalium. Aiunt *Thomam Linacrum* hoc malo mortuum eſſe. Quando per valetudinem & bellorum minas mihi non licet te viſere, majorem in modum te rogo, ut E ſcripto mihi digneris ſuccurrere. Monachi ac monachorum ſimiles Theologi quidam devotis animis conſpiràſſe videntur, ut libros *Eraſmi* excutiant è manibus hominum, ut poſthac legamus libros *Beddæ*, *Sutoris*, & ſimilium. *Leus*, ut ſuſpicantur, apud vos & *Hiſpanos* [illegible], his furiis perſtrenuam navat operam: nec ceſſat tuus *Aleander*, niſi mentiuntur multi. Quis ſit horum tumultuum futurus exitus neſcio. Solus cum F tot monſtris pugnare non poſſum, ni *Principes* interponant autoritatem ſuam. Pontifex impoſuerat ſilentium *Lovanienſibus* blateronibus. Impetràrunt clàm à *Datario* veniam exequendi ſuum officium, me tamen non læſo. Interpoſuerat ſeveriſſimum edictum Cæſar, eo exhibito, accurrerunt *Mechliniam*, & impetràrunt ab aula edicti interpretationem, quæ prorſus irritabat quod Cæſar ſcripſerat. *Papilio* & *Molinius* periit. *Berquinus* in carcere diſputat cum Theologis. Rex ſatagit rerum ſuarum, precor ut Deus omnia vertat in G lætos exitus. Qui has perfert, omninò voluit tibi commendari. Quid ſit negotii melius ex ipſo cognoſces, eſt enim *Mercurialis*, καὶ φωνὰς μέγας, audies quidem, ἀλλὰ μὴ πείθοις. Gratum erit ſi miſeris remedium, & ſi quid erit in aula, quod meâ refert ſcire. Bene vale cum conjuge & liberis. *Baſileæ*, ſexto Calend. Septemb. Anno M. D. XXVI.

Eraſmus Rot. Carolo Romanorum Imperatori ſemper Auguſto S. D.

UT fateor me tuæ majeſtati plurimam deberè gratiam Cæſar invictiſſime, quum privatim meo, tum publicè ſtudiorum nomine, quòd me ſuo favore benigniter ſublevare non eſt gravata: ita vehementer optàrim, ut iſta tua virtus quæ B potentiſſimos Reges domat ſubigitque, parem habeat vel autoritatem vel felicitatem in domandis quorundam improborum tumultibus. Ego Pontificum ac Principum, ſed præcipuè tuæ majeſtatis præſidio fretus, *Lutheranam* factionem, quæ utinam non tam latè pateret, totam in me concitavi, magno ſanè capitis mei diſcrimine: cujus rei ſi quis fidem requirat, teſtabitur *Lutheri* ſervum arbitrium, quod in me pluſquam hoſtiliter ſcripſit; teſtabuntur *Hyperaſpiſtæ* libri duo, qui- C bus illi reſpondeo. Nunc quum *Lutherana* res incipit declinare, idque ex parte meâ operâ meóque periculo, cooriuntur iſthic quidam ſimulato religionis prætextu, ventris tyrannidiſque ſuæ negotium agentes; nos enim pro *Chriſto* pugnamus, non pro commodis hominum: & *Hiſpaniam* tot alioqui nominibus feliciſſimam incompoſitis tumultibus reddunt irrequietam. Ex iſtiuſmodi præludiis, videmus aliquando graviſſimas oriri tempeſtates. Certè *Lutheranum* hoc negotium ex D multo levioribus cauſis ortum eſt. Quod ad me pertinet, non deſinam uſque ad extremum halitum *Chriſtianæ* pietatis cauſam tueri; tuæ verò majeſtatis ac pietatis fuerit conſtànter ac perpetuò favere iis qui ſynceriter ac fortiter propugnant Eccleſiam Dei. Sub *Chriſti* tuiſque ſignis milito, ſub iiſdem moriar, ſed æquiore moriar animo, ſi prius videre liceat tuâ potentiâ, tuâ ſapientiâ, tuâ felicitate, tranquillitatem redditam tum Eccleſiæ, tum univerſo populo *Chriſtiano*. E Quod ut per te nobis largiatur *Chriſtus* Opt. Max. orare non deſino, qui tuam majeſtatem ſervare dignetur, ſempérque in melius provehere. Datum *Baſileæ*. Poſtridie Calend. Septemb. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Epiſt. 5.

Eraſmus Roterodamus Mercurino Gattanario Cæſaris Cancellario S. D.

Epiſt. 6. UT ad alteras quoque literas tuas tribus verbis F reſpondeam clariſſime vir, Si quid eſt felicitatis, hoc optàrim tibi mecum eſſe commune, cujus integritas, pietáſque ſingularis digna profectò erat perpetuo rerum ſucceſſu: verùm non hoc tantum evenit, ut duos illos quos Cæſaris interdictum nominatim expreſſerat, mors terris eripuerit: nam *Vincentius* tympanite cruciabili malo periit: *Nicolaus Egmondanus* jam nulli tolerabilis in vomitu ſuffocatus eſt, quum paulò ante inambulans, juſſiſſet abire mulierculam, quæ ſolet G adeſſe miniſterii gratiâ, quòd diceret ſe velle perſolvere penſum horariarum, ut vocant, precum: Verumetiam *Natalis Bedda* qui furioſum pariter ac famoſum librum in me ſcripſit, per *Gallorum* Regem cohiberi cœpit. Illud planè proſpicio, niſi Principes quorundam ſtolidos & impotentes ſpiritus autoritate ſua coerceant, excitabunt nobis novam tempeſtatem, quum hæc incipiat eſſe mitior. Non obſcurum eſt quæ res ſummorum

Principum diſſidia tot jam ſeculis vel excitet vel alat, miror ſi ipſi non ſentiant; & ſi, quum ſentiant, diſſimulant, magis etiam miror. Verùm his rebus cœleſte numen dabit felicem exitum. Tuum erga me ſtudium vir ornatiſſime tam conſtans & candidum jam olim expertus ſum, quanquam majoribus indies argumentis declaras, quantopere faveas & optimis ſtudiis & pietati *Chriſtianæ*, in qua provehenda tuendáque, ſi nihil aliud, certè animum ſyncerum fortémque præſtabo, uſque ad extremum halitum. Exemplar epiſtolæ, quam miſiſti *Lovanienſibus*, ad me nondum perlatum eſt, ex amicorum tamen literis accipio quod narras: quanquam ab iſtis eluduntur omnia. Subornant alios, mille cuniculis rem agunt. Negotium duorum arte geritur. *Egmondano* mortuo extitit *Lovanii Franciſcanus* quidam, qui in publicis prælectionibus, ſubinde perſtringit nomen meum. Hoc genus hominum neminem metuit, & ſi quid immineat periculi, mutant ſedem, & in tuto ſunt. Quúmque non in aliud proficiant, niſi quod ſibi mortalium odium exaſperant, tamen veluti furiis lymphati pergunt. Sed hæc quoque *Chriſtus* Opt. Max. omnia vertet in bonum finem. Quid *Hiſpaniæ Leo* permiſſura ſit neſcio, hoc unum ſcio, initurus eſt malam gratiam apud Regem ſuum: Cardinalis *Eboracenſis*, alióſque innumeros Epiſcopos, Proceres ac doctos *Angliæ*. Et profectò fuerat è gloria regionis illius, ſi mundus neſciat illic eſſe natum tam à Gratiis alienum ingenium. Fragmentum Epiſtolæ *Cutberti Tonſtalli*, cui *Leus* in Legatione ſucceſſit, his inſerui, quo magis credas meis verbis. Legem, quæ coercet edendi improbitatem vehementer approbo: verùm illud interim cavendum, nè lex optima vertatur in exemplum peſſimum, id quod *Lutetiæ* fieri cœptum erat. Aliquot conjurati. calumniis ac mendaciis licentiſſimè debacchantur in quoſlibet. Si quid reſpondiſſes, vetabatur excudi. Verùm quo minus hoc cuiquam liceat in *Hiſpania*, cavebit tua inprimis, tum Archiepiſcoporum *Toletani* & *Hiſpalenſis* vigilantiſſima prudentia. Optabam pluribus tecum agere: quandoquidem video tuam humanitatem, quamvis occupatiſſimam, adeò æqui boníque conſulere literas noſtras interpellatrices, ut horteris etiam ad crebrius ſcribendum: ſed redeo ad arenam gladiatoriam. *Hyperaſpiſten* noſtrum, & *Diatribam* arbitror vidiſſe te. In *Hyperaſpiſte*, quoniam excluſus ſpatio temporis hoc opus intra paucos dies tumultuanter abſolvi, pollicitus eram reliquam diſputationis partem. Equidem malebam aliis in argumentis operam collocare; ſed *Lutherus* editis libellis jactat me non reſpondere, quaſi verò nihil reſponderim, geſtiúntque *Lutherani*: hortantibus igitur amicis aggreſſus ſum liberare fidem meam. Bene vale patrone magne, cum optimo Principe. *Baſileæ* penultimâ die Aprilis, Anno M. D. XXVII.

Guilelmo Waramo Archiepiſcopo Cantuarienſi Eraſmus Roterod. S. D.

Epiſt. 7. VEreor nè tuam reverendam amplitudinem literis ac nunciis meis obruam: ſed præter expectationem incidit quiddam, ut hic famulus meus *Nicolaus Cannius* mihi maximè neceſſarius ac fidelis, fuerit iſthuc mittendus, non ſine gravi meo incommodo. Scripſi nuper miſíque *Hieronymum* inauratum, quæ volumina ſi perlata ſunt, vehementer gaudeo. Toties enim experior ſummam in hujuſmodi rebus hominum perfidiam. Hîc omnia videntur ad res novas ſpectare, ac metuo cruentos tumultus, tam latè radices agunt hæ factiones, nemo credat, niſi viderit. Mea ſenectus in hæc tempora ſatis infeliciter incidit. Ab Eccleſia non poſſum recedere. Et diverſa pars habet populum cui fœderatus eſſe nolim. Monachi ferocientes exaſperant hanc tragœdiam in ſuum malum. Et ille veſtras in *Hiſpania* ſtrenuè navat operam, oblitus ſuæ legationis: quum ſciat me gratum Cæſari & *Hiſpaniæ* primatibus. Mala mens, malus animus. *Romæ* turbatiſſima ſunt omnia: nec epiſtolis patet iter: Putant fœdus Cæſari cum Pontifice coiturum. Hoc quàm diu permittunt Principes, ut Pontifex nunc cum hoc, nunc cum illo pangat ac repingat fœdus, vereor nè nunquam futura ſit pax in orbe. Pontifex deberet eſſe pater æquus omnibus. Sed Principum ambitio odiáque, hæc aut non vident, aut ſi vident, affectibus ſuis obtemperant potiùs quàm rationi. Vereor nè non liceat hîc diu ſedere: verùm hæc *Chriſto* ſunt committenda. Cætera, ſi vacabit, cognoſces ex hoc *Cannio* famulo meo, quem experieris minimè vanum aut futilem. Dominus te conſervet incolumem. *Baſileæ*. Pridie Aſcenſionis, Anno M. D. XXVII.

Budæus Eraſmo S. D.

HEus tu, jam primum de *Græcis* illis noſtris *Latiniſque* obſervationibus velim imminutam opinionem. Epiſt. 8. Principio quicquid id eſt, totum in *Græco* propemodum ſermone conſumitur: Quo nomine dimidium fermè conceptæ opinionis, ut decedat æquum eſt: deinde *Tuſſanus* homo nimium nominis noſtri ſtudioſus, ex ſui animi ſententia, & noſtræ fortaſſe pollicitationis temeritate, rem mediocrem majoribus modulis metiri te voluit. Hoc capite quantum detrahere debeas, ex hominis ſtudio immodico, & ex epiſtolari licentia alienum factum pollicendi, tibi ipſi æſtimandum relinquo, ex *Tuſſanique* benignitate circumcidendum pro eo quantum eſt. quod efficere poſſe mediocritatem meam noſti. Denique id inceptum quod in orſu ſperaveram plauſum aſſecuturum, nominiſque noſtri jam ſeneſcentis memoriam acriter refricaturum, præcipuè ob hujus ætatis ſtudium, quòd in literas *Græcas* propenſius jam incubuit: id nunc æquare poſſe diffido juventutis expectationem præcipidam, ut audio, & geſtientem. Id adeo menſes jam ut octo ſchedas meas ſitu jam ſqualidas excutere pigeat, tametſi naviter & ſtrenuè primordia incohaveram. Quas utinam ipſas habere pro derelicto poſſem ſine metu ignominiæ: profectò libentiùs nihil quàm hujus faſcem moleſtiæ, quem imprudenter mihi collegi, in trivio aliquo in medióve reliquiſſem, ab alio tollendum, quem labor ille juvaret. Refrixit enim intercapedine non longâ amor operis, concidítque ſpiritus contentionis, qui laboris ſenſum tollebat. Ita ſitut jaceat bona pars operis primâ manu formata. Imò verò ſylva rerum, quæ copioſè inter commentandum ſubierant, nil niſi congeries ſit incondita, quam in ordinem digerere nunquam conſtitueram, nè is labor inſuper commentationi accederet.

Neque

Neque id utique magnopere ad rem pertinere arbitror, ut quidem res nata eſt. Scribendi tenorem interpellavit & abrupit mea in aulam profectio. Tum inde me regreſſum una aut altera commentatiuncula, & deinde lectio non injucunda ab ea cogitatione averterunt: Et obeunda tamen aliquando hæc erit mihi functio, ſi quo pacto inertiam ſegnitiémque excuſſero. Neque verò tui ſimilis ſi cuipiam eſſe poſſim, ut ſubinde ſpiritus animíque alacritatem inſtaurem ad alias atque alias ærumnas hujuſcemodi exhauriendas. Neque à curis familiaribus perinde feriato eſſe licet. Nonnihil etiam temporis quotidie Reipublicæ impertiendum. Quocirca deſines non expectatione tuâ (neque enim ea in re falli potes) ſed commemoratione prolixiore ſupra modum nos onerare. Verùm quòd me parùm candidè de te ſentire quoſdam ſuſpicari ſcribis, non temerè illi quidem fortaſſe, ſed tamen opinione falſi ſunt. Sæpiuſculè enim non obſcurè tuli inter homines familiaritate mihi conjunctos, me tibi id non ſuccenſere non poſſe: Quod occaſionem nactus, libenter ipſe facis ut *Gallica* ingenia cavilleris ut tarda, ut ſtupida, ut levia, ut ſtolida. Id quod quum multis in locis feciſſe dicteriis, ignoſci tamen tibi per me quidem licebit, falsiſque jocis & facetiarum ſtudio condonari, niſi etiam conſultò & meditatò & penè ex profeſſo id feciſſe videri non nolueris. Mirum quantum tibi placuiſſe tute videris in Epiſtolam ad *Galatas*, quàm tibi cordi fuerit, quàm ad ſtomachum tuum illa fecerit viri ſanctiſſimi reprehenſio *Galatarum*, nuſquam ut majorem fructum laboris quàm in eo loco tuliſſe ipſe videare, certè quidem eum locum οὕτως τυγχάνεις παρακρούσας, ὥστε τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου κατὰ τῶν τηνικαῦτα γαλατῶν εἰρημένα, ὑπὸ δὲ τοῦ ἱερωτάτου ἀνδρὸς ἐξηγημένα, σύγε ἐπὶ τοὺς κέλτας τοὺς ἐφ' ἡμῶν χαίρειν παρεγχειρίζεις, τοῦτο δ' οὐδὲν ὡς οἶμαι, τὸ ἄγαν φιλοσκωπτικῶς καταχρησάμενος τῇ σῇ. ὡς δὲ πολλοὶ φάσκουσιν, ἐμοῦ οὐ συγκατατιθεμένου, ἐκ ποιητικοῦ κελτικῷ καὶ ἐκ φιλοσοφίας φιλοσκωπτικώς. καὶ τὸ φιλαπεχθῆμον δὲ καὶ τῆς ἔχθρας ὕπουλον, ἀνεδίκας εἰς τοὺς ὀξυθύμους ἀναφερόμενον, ὅπου ἂν τύχῃς ὑπονοῶν. Et *Hilarii* quidem de *Gallis* elogium præclarum in monumentis tuis, nè quando interiret, conſecrare voluiſti, ὀνομαζόμενος credo καὶ φιλαλήθης. Quod nunquam, ut opinor, faceres, niſi tam bardos adhuc *Gallos* eſſe judicares, ut figuras tuas non intelligerent. Neque enim ultrò provocare noſtros & laceſſere in mentem utique tibi venit, non tantum tibi ocii eſt à ſeriis rebus ſcribendis, ab aliíſque nationibus tantum eſt requietis. Equidem quod ad me attinet, quicquid eo nomine queſtus ſum, publicam vicem magis quàm privatam queſtus ſum: qui te & *Ironem* & *Momum* perferre ſatis didicerim, quum interim non minùs me æquo uſus ſis, etiamſi aliter aliquamdiu exiſtimâſti. Ut ad rem redeam, eatenus de te ſentire me palam non diſſimulavi, nè me nihil commoveri publicâ vice putes. Præterea verò quod incommodiùs de te dixerim nego omninò eſſe quicquam, niſi ſi quid excidit contra animi ſenſum, quod ancipitem interpretationem haberet, apud eos quidem qui cæcæ æmulationis fomites reſidere in animis noſtris cenſent, primâ quaque aurâ rumoris in flammam exarſuros. Hic ſi commemoranda duxiſſem quæ de te déque tuis ſcriptis teſtificari ſine fuco verborum ſolitus ſum (idque tuo merito, & veritati potiùs quàm amicitiæ ſerviens, nè me tibi ea velle imputare arbitreris) aut te ingratum eſſe convincerem, qui adhuc diſſimularis, aut malignum eſſe rumorem oſtenderem, qui in alteram tantùm partem nuncius ad te ierit. Quid verò duæ Epiſtolæ *Græcæ* quas ad te ante biennium ſcripſi, quibus te aſciſcere, iſthíncque evellere conatus ſum, in utram tandem partem ὑποσημῆναί σοι ἔδοξαν; benevolentiæ an contra? Quam ego operam ad te ſcribendi ipſe mihi depopoſceram, nè ſis neſcius, verius quàm imperata ultrò ab Rege defunctus ſum. Qua in re ὑπονοῶν δή σου, ὡς οἶμαι, ἀγνωμόνως διακειμένου, qui ita ſuſpiciosè mecum egiſti poſtea, ut tuam voluntatem ac propoſitum per alios reſciſcerem non per Epiſtolas tuas. Et qui in aliorum ſinu arcana tua ſecurè deponebas, mecum ita agere inſtituiſti, quaſi cum æmulatore. Atqui ſi τοὺς ἀκκισμοὺς ἐκείνους τοὺς σοὺς hic proferre voluiſſem, confeſſionem tibi expreſſiſſem diſſutæ amicitiæ, ut parciſſimè loquar. An id erat æmulatoris factum, te in priores partes cooptare, aut minimùm in æquas? A quo quis tandem præter amicum non metueret ſibi? qui quidem alieni animi probitatem non ex ſuo ipſe animo æſtimaret. At tu ancipitis me fidei amicum nimirum exiſtimâſti, aut diſcingi temerè & ſæpius ſolitum, in cujus ſinu condere veritus ſis, quæ tibi tum cordi erant. Sed enim ἅλις μεμψιμοιρίας. Verum reſponſum oportuit tacitæ expoſtulationi tuæ. Hic tamen velim exiſtimes me verbis magnopere temperâſſe. Nam ſi rumoribus auſcultandum cenſerem, credo te non ignorare ultrò citróque rumores commeare ſolere, nec minùs hic quàm iſthic loquaces eos eſſe. τὰ μὲν ἐν κατ' ἐμὲ οὕτως ἔχει εἰς καὶ τὸ πρῶτον, τοῦγε κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην διέδειξα. καὶ μὴν δὴ καὶ ἐμαυτόν σοι τὸν αὐτὸν παρέξομαι ὑπισχνοῦμαι, ὅταν ἂν τύχῃς διαμεμφθεὶς τῶν ἐπ' ἐμοί. ἐφ' ᾧ γε δὴ καὶ τὸν αὐτὸν ἐμοὶ ὡς αὐτὸς σεαυτόν μοι ἀντιπαρέξῃ. Id quod eò pertinet quod δεῖ ἐξελαύνειν τῆς ὑποψίας ſcripſiſti. De *Ciceronianorum* choro ita planè tecum ſentio, ut ſubſcribere paratus ſim ſi res ita tulerit. Quam hominum conſenſionem in invidiam conjecit, offenſúmque jam apud omnes reddidit illius *Coryphæi* inſolentia, quem tu mihi notum eſſe dixiſti: qui *Philalazonis* cognomento in *Italia* & ubique auctus eſt ut audio, præſertim recenti illo cantico & parnaſſio, quod ſibi ipſe uni, quaſi philocaliæ filio, alternis vocibus cecinit perſonis ſub heroicis. Is *Gallos Germanóſque* ſcriptores pro poteſtate numeris expunxit decora merentium, addito elogio. *Ciceroni* autem uſque eo ad unguem ſimilis eſſe mediatus eſt, ut eloquentiæ *Latinæ* parentem etiam ſuperaverit ac longè reliquerit, duntaxat in ea parte, quæ ad commendationem ſui pertinet. *Marcus* enim *Tullius* laudes ſuas decantavit, eámque ob cauſam ſæpe ſtomachum & curiæ, & ſubſelliis, & amiciſſimis ſuis movit, tametſi veras laudes meritáſque prædicabat. Hic longè impudentiùs ſuas & immeritiſſimas deprædicavit. Id quod ſanè mirum eſt impunè eum tuliſſe ab eorum amicis virorum Principum, quorum hominem non puduit nomina ad rem tam abſurdam, tam putidam edendam utenda ſibi ſumere. *Longolium* olim noſtrum luctuoſiùs deſideráſſem, niſi ipſe noſter eſſe animi deſtinatione deſiiſſet. Vale. *Pariſiis* poſtridie liberalium noſtrorum aut natalis immortalitatis noſtræ. Quo die Deum

 frugi

fruge colimus, dominúmque in fruge agnoſcimus ſi frugi bonæ ſumus. Epiſtolam autem tuam decimo Calendas Aprilis ſcriptam *Soterus* accepimus. Quo die ſolenne eſt funere Servatorem noſtrum efferre, gratà piáque commemoratione ab eo nobis ſalutis comparatæ. Accepi autem ad multam noctem, è caſtello ſuburbano rediens ubi tum erat Aula. Vale rurſus, & cave exiſtimes in hac epiſtola me quippiam animo exulcerato ſcripſiſſe. Nè vivam ſi tantulum ſuberat ſimultatis. ἀλλὰ τῇ ἰλλιαδι [illegible] τῶν τυχόντων ὄντες ut ſi quiſquam eſt alter τῶν μὴ κειμένων ἐν ὁδῷ ὄντι.

Eraſmus Rot. Guilhelmo Budæo S. D.

Epiſt. 9. QUod polliceris de *Græci* ſermonis obſervationibus, quanquam de ſpe dimidio decidimus, tamen hoc ipſum cupidè expectabimus. Illud te latere nolui, huc allatos commentarios eodem argumento: mihi nondum videre contigit: *Bentinus* habet & aſſeverat eſſe non vulgariter eruditos, nomen autoris ſuppreſſit, negat tamen eſſe *Budæum*. Vide nè quis tua ſcrinia compilàrit. Nam ea ſuſpitio mihi protinus incidit in animum. Orta eſt nova quæſtio, cui locum dedit libellus *Leonardi Portii* opinor, cujuſdam *Vicentini De ponderibus ac menſuris*, adeo conſentiens cum *Aſſe* tuo, ut nemo dubitet quin alteruter alterum compilàrit. Quòd te ſcribis offenſum ob *Gallos* parùm honorificè attactos, nihil unquam magis accidit præter omnem expectationem meam. Ego ferè erga nationes omnes alba, quod aiunt, ſum amuſſis: Attamen ſi qua eſt in quam ſim animo propenſiore, *Gallia* eſt. Atque hoc nomine non ſemel malè audii, tum apud noſtros, tum apud *Anglos*, tum præſertim, quum vobis malè conveniret cum *Julio*, patrocinantibus ſummo paſtori *Britannis*. Lege *Panegyricum*, quo *Philippo* Principi ex *Hiſpaniis* reduci gratulor. Et tamen hic affectus naturæ videtur non judicii. Nulla ſiquidem natio mihi fuit æquè ſterilis atque *Gallia*, ſi liberalem amicorum benevolentiam ſubmoveas ab hac ratione. Quod præfatus in Epiſtolam ad *Galatas*, attingo *Gallos*, non affectatum eſſe docet illud, quod rem paucioribus verbis ac mollioribus propono quàm fecit *Hieronymus*. Et hoc retuliſſe faciebat ad indicandum quid illa epiſtola haberet peculiare. Deinde quod noſtri ἀνόητοι verterunt, *inſenſati*, ego mitiore verbo reddidi. Nec prorſus expectabam, ut ea res ullum offenderet *Gallum*, nedum te, quem à teneris unguiculis cum Philoſophia verſatum, oportebat ab iſtis vulgaribus affectibus eſſe liberum. Et etiamſi quid eſſet dictum durius in *Gallos* horum temporum, quæ natio eſt non aliquo notata proverbio? *Pindarus* & *Plutarchus*, proverbio de ſue *Bœotica*, videntur etiam delectati, quum uterque *Bœotus* eſſet. Nunc annos opinor fermè eſſe mille ſexcentos, quum *Galli* migrantes in *Aſiam* fecère *Gallogræciam*: Et incertum è quà *Galliarum* parte venerint. In illorum temporum *Gallos*, ſi quid dictum eſt, an videbitur hoc ad univerſam *Galliam* quæ tam latè patet pertinere? An non & hodie, *Normani*, *Cenomani*, *Britones*, & *Picardi* vulgo malè audiunt apud vos? An putas eos qui nunc *Romam* incolunt eſſe priſcorum illorum *Romanorum* poſteritatem? Magis arbitror *Gottos* eſſe ac *Vandalos*. Tanta proluvies incurſionum confudit omnia. Et quiſquam hoc ad hujus ſeculi *Gallos* pertinere credit, quod olim dictum eſt in *Gallos*? Hæc ſi tibi non ſatisfaciunt, ſaltem illud vel injurato mihi credas velim, nihil minus in animo fuiſſe, quàm ut *Gallicam* nationem attingerem. Cætera tu ut voles interpretaberis. Cæterùm hic te ſeriò ſtomachari majorem in modum admiratus ſum. Ut alibi ſim *Iron* ac *Momus*, hic ſaltem non fui. Quod commemoras tua in me officia, præſertim ea quibus conabaris nos hinc evellere, ego te quæ plurima fando

Enumerare vales nunquam Budæe *negabo*
Promeritum, nec me meminiſſe pigebit amici:

Cæterùm mihi nunquam fuit in animo commigrare in *Galliam*: Si fuiſſet, accepiſſem conditiones quas præſenti præſens obtulit non ſemel *Stephanus Poncherius*, mihi commodiores quàm ſi Rex dediſſet theſaurarii munus, quam provinciam an tibi depopoſceris neſcio. Certè de Regis animo fueram edoctus, priuſquam verbum ad me ſcriberes. Quem ἐκεῖνον mihi narras neſcio. Si quis fuit, nulli fuit detrimento. Nec obſcurè tamen indicavi animum meum, ſed mihi non credebatur. Et vertere ſolùm, non erat in rem meam, ſollicitari per tantum Regem erat honorificum. Poſtremò, nolim *Budæi* opera, in ejuſmodi negotiis humiliaribus abuti, quantumvis iſta vulgo ſplendida videntur. Non ſum tam levis ut ob quorumlibet ſermones animum mutem erga tàles amicos; novi quanta ſit aliorum futilitas, aliorum invidentia qui nullos bene concordes ferre poſſunt. Unus eſt, quem ſi nominem, ipſe fateberis eſſe candidum ac ſyncerum. Is audivit te in convivio aulico, multis audientibus, dediſſe ſignificationem nonnullam ſtomachi in me tui. Deſiderabas in me conſtantem in amicitiis tuendis animum. Verùm ea vox non erat inimici, ſed amici expoſtulantis. Quanquam hoc laudis, ſi qua laus eſt, mihi videor jure vindicaturus, quod vix alius, amicitiæ ſemel initæ, tenaciùs adhæret, quæ res mihi ſæpenumerò luculentæ fraudi fuit. Ænigma de *Philalazonia* non ſatis intelligo, niſi quòd ſuſpicor aliquem libellum ab *Italia* veniſſe præconem militis glorioſi. Ad nos nihil iſtiuſmodi perlatum eſt. Allatus eſt tamen libellus *Nazarii* cujuſdam *Neapolitani*, mirè ornatus teſtimonio duorum Pontificum, ſed multo magis *Ægidii* Cardinalis *Viterbienſis*. Illic agnovi phraſim *philalazones*. *Georgius Sauromanus* juvenis egregià indole, parabat excudere neſcio quid ſcripti. *Albertus Carpen.* nam is ejus ſodalitatis Princeps, expunxit quicquid erat additum in laudem *Eraſmi*. Non hoc imputo *Alberto*, ſed illi qui nec Deum nec hominem quenquam laudari patitur præter ſeipſum. Nam hunc *Albertus* ut audio facit plurimi. De *Longolio* miror ſi potuit ab amicitia tua diſcedere. Sed ille ſatis magnam laudem tulit, periit *Ciceronianus*. Et tamen illius *Ciceroniani* lucubrationes pauciſſimi legunt; noſtras nænias *Batavas*, nemo non legit. Quod ſcripſi περὶ τῆς ἐξαιρέσεως, communium ſtudiorum cauſâ potiſſimùm ſcripſi. quod ut pergratum erit ſi feceris, ita ſi quid obſtiterit quò minùs fiat, me amico prætermittes. Hæc ægrè in ſummo dentium cruciatu. Bene vale X. Calend. Julias. Anno M. D. XXVII.

Eraſmus

Eraſmus Rot. Germano Brixio S. D.

Epiſt. 10. IN *Chryſoſtomo* vertendo videre mihi mirificum artificem præſtitiſſe, illiúſque copiam tuâ copiâ ſuperâſſe. Proinde ſi parùm faverem tuæ gloriæ mi *Brixi*, cui ut debeo faveo plurimum, certè favorem hunc præſtarem vel autori *Chryſoſtomo*, vel operi tam ſalutifero. Exemplar mihi bis redditum eſt cum Epiſtola tua. Verùm in diariis typographorum primam occupat paginam quæſtus. Et id quod vertiſti, jam antè fuerat verſum utcunque, quod te non opinor fugere. Adhæc totus *Chryſoſtomus* hìc nuper excuſus eſt magnâ pompâ. Et ut ingenuè dicam, mihi non eſt viſa ſatis idonea tui nominis celebrandi occaſio; quanquam habes in te vir eruditiſſ. quo non modò tibi celebritatem augeas (jam enim peperiſti) verumetiam alios ex obſcuris reddas illuſtres. Certè efficiam ut intelligas me occaſioni non defuiſſe. Id fiet ſi videtur, abſolutis annotationibus, quo in piſtrino nunc verſor ζῶν ἄν. Vertam, aſpirante *Chriſto*, lucubrationes aliquot *Chryſoſtomi* nondum editas aut verſas à quoquam. His adjungam quod miſiſti non ſine teſtificatione laudum tuarum, pòſt dabitur opportunitas ut totus *Chryſoſtomus* à *Frobenio* excudatur cum majeſtate. Hìc curari poterit nè tuus labor unquam intercidat. Quod prius dixi, fiet ante Paſcha, ſi vita dabitur. In altero tu potes auxilio eſſe tum mihi, tum *Frobenio*. Multa ſunt parùm feliciter ab aliis tranſlata. Multa nondum prodierunt. Ego nactus ſum commentarios in *Acta*, quæ planè notha ſunt. Item in Epiſtolam ad *Romanos* γνησίως. Rurſum in Epiſtolam ad *Hebræos* nothos & verſos. Item in Epiſtolam ad *Philippenſes Homilias* duas, ſed nothas, ni fallor, quas jam edidi *Latinas* factas. Præterea contra *Judæos*, & duodecim fermè *Homilias* intactas. Poſtremò, in Epiſtolam ad *Corinthios* poſteriorem. Si quid præterea nanciſci poteris nondum verſum, verte, aut ſi quid verſum, confer & adjectis ſcholiis annota lapſus vel interpretis vel librariorum, ita vendibilius fiet opus. Habes conſilii mei rationem, ſi quid habes melius ſequar. Proinde fac ut animum tuum ſciam quàm primùm. Non deſino provehere rem literariam, quanquam video ſeculum hoc ad *Scythicam* quandam barbariem tendere, uſque adeò nulla in parte quicquam ὑγιές. Clariſſimo viro *Joanni Laſcari* magnopere gratulor, primùm incolumitatem, deinde convictum tuum, etiamſi hunc tibi magis etiam gratuler. Si nihil ſcripſeris, tamen faciam quod dixi, favente Domino. Querelam illam de typographis, tametſi juſtam, ſed veterem, tibíque cum multis communem ſatius exiſtimo diſſimulare. Utinam liceret aliquando coràm miſcere fabulas mi *Brixi*. Vale cum gratiſſimo tibi ſodali tuo. Demiror ſi ille amicus noſter adhuc diſputat è cavea. Bene vale *Baſileæ*. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto.

Eraſmus Roterod. Margaretæ Reginæ Navarræ S.

Epiſt. 11. NOn ſemel adhortati ſunt me literis ſuis tuarum virtutum admiratores, ut in hac malórum procella, conſolandi gratiâ, nonnihil ſcribe-

A rem celſitudini tuæ. Itaque quum hic qui has perfert vir doctus & nobilis præter omnem ſpem eſſet oblatus qui rectâ peteret *Hiſpanias*, ſed mox hinc avolaturus, apud me dubitavi, utrum ſatius eſſet ſilere prorſus, aut brevem & inconditam Epiſtolam mittere. Vicit hunc pudorem ac trepidationem ſingularis quidam meus in te affectus. Jam pridem enim & admiratus ſum & amavi tot præclara Dei dona in te, prudentiam
B vel philoſopho dignam, caſtimoniam, temperantiam, pietatem, infractum animi robur, & mirum quendam rerum omnium fluxarum contemptum. Quis enim hæc non ſuſpiciat in tanti Regis ſorore, quæ vix reperias in ſacerdotibus ac monachis? Hæc nequaquam commemorarem, niſi certum ſcirem, te nihil horum tuis viribus tribuere, ſed laudem omnem tranſcribere Domino bonorum omnium largitori. Proinde magis gratulandi ſtudio, quàm conſolandi ſumpſi-
C mus hanc operam. Ingentem eſſe calamitatem fateor, ſed nihil eſt tam atrox in rebus humanis quod dejiciat animum verè innitentem ſaxo illi immobili, quod eſt *Chriſtus Jeſus*. Si roges unde te nôrim, qui nunquam viderim; ex depicta tuæ celſitudinis imagine compluribus es nota, quibus nunquam contigit videre te: at mihi tuum animum viri probi & eruditi multo expreſſiùs ſuis literis depinxerunt, quàm ullus pictor colorum fucis, corporis effigiem poſſit ex-
D primere. De fide verò mea nihil eſt quod dubites, ut laudo probóque notam, ita non aſſentor potenti: Nihil enim ambio præter amorem mutuum. Regem *Chriſtianiſſimum* jam pridem redamabam veriùs quàm amabam, quem ille ultrò tot modis ad amandum provocavit. Talem heroinam, talem viraginem non poſſum non amare in Domino. Cæſari non modò ſtudium, verumetiam pietatem debeo, nec id uno nomine, primùm quòd ſub illius ditione natus, dein-
E de quòd illi jam annis aliquot ſim juratus conſiliarius, verùm utinam iſtam victoriam potiùs è *Turcis* retuliſſet. Quanta fuiſſet orbis felicitas, ſi duo primarii orbis Monarchæ, concordibus animis junxiſſent arma ſua in perduelliones ditionis *Chriſtianæ*. Ardentiſſimis votis id optabamus, ſed obſtiterunt opinor hominum peccata, quò minùs Deus nos eo ſavore dignaretur. Hactenus non potui toto pectore Cæſari meo gratulari victoriam quantumvis magnificam, ſed
F bona ſpes eſt brevi futurum, ut hunc fatalem tumultum undecunque accidit, non minùs vobis veſtræque *Galliæ* gratulemur quàm Cæſari. Talis artifex eſt ille, qui res hominum arcanis quibuſdam conſiliis moderatur, neque rarò mortalium mala jam rebus deploratis, ſubitò vertit in lætiſſimos exitus. Hanc mihi ſpem præbet inprimis exorabilis Dei clementiâ, quem jam arbitror nobis factum eſſe propitium: deinde partim Cæſaris ingenium, cujus manſuetudo vel æ-
G quat vel ſuperat ipſam fortunæ magnitudinem, partim *Chriſtianiſſimi* Regis mira dexteritas. Imò confido jam inter eos ſolidam & adamantinam concordiam initam eſſe. Confirmârunt hanc ſpem meam literæ celſitudinis tuæ, quas ad illuſtrem *Poloniæ* Baronem *Joannem à Laſco* miſeras in *Hiſpaniam* adornans profectionem. Nam is mecum in unis ædibus vivit, qui cum mihi jure amicitiæ communia omnia. Declarabant enim te non

A ſolùm infracto animo ferre fatorum iniquitatem, verumetiam verbis quibuſdam bene ominantibus recreabant ſollicitudinem noſtram. Ea ſpes ſi nos non fefellerit, tum non modò Cæſari & vobis, ſed univerſo orbi *Chriſtiano* gratulabimur. Hic erat mihi duplici nomine petenda venia, primùm quòd ultrò ſcribere ſum auſus tam potenti dominæ, deinde quòd ex tempore, quod vix ſibi permittit plebeius amicus erga amicum: verùm B hunc omnem ſcrupum excuſſit animo concepta de tui pectoris inauditâ humanitate fiducia. Servet te Dominus *Jeſus* & incolumem & omnibus verè bonis florentem in ipſo. Datum *Baſileæ*, pridie *Michaelis*. Anno M. D. XXV.

Eraſmus Roterodamus Margaretæ Reginæ Navarræ S. D.

Epiſt. 12. OBrundor quorundam objurgationibus veriùs quàm exhortationibus, Regina pietate C morum quàm generis ſtemmatibus ac diademate clarior, quòd homo pluſquam obrutus negotiis, non appellem meis literis majeſtatem tuam, præſertim quum nulla ſcribendi detur occaſio, nec arbitror tibi per occupationes dari otium, ut legas ſupervacaneas Epiſtolas. Nam ad Epiſtolam quam eorundem impulſu pridem miſi, præter unam ſalutationem nullum omninò reſponſum accepi. Narrant te nuper ſcripſiſſe per quendam *Polonum*, quem in itinere mors intercepit: Quod D an verum ſit neſcio. Optârim rerum proſperitatem quorundam pietati reſpondere: ſed novit ille qui moderatur omnia in bonum eorum quos diligit, quid expediat nobis, & quum illi viſum fuerit, omnia repentè vertet in lætum exitum: quúmque maximè deſperabit humanorum conſilium, tum maximè ſeſe aperiet inſcrutabilis Dei ſapientia. In quo qui fixerit ex animo ſpei ſuæ ancoram, huic nihil accidere poteſt quod non ſit verè proſperum. Hæc igitur Deo commit- E tamus oportet. Tibi verò magis convenit gratias agere quàm exhortationis admovere ſtimulos, ut quod facis, bonas literas, ac viros ſyncerè *Chriſtum* amantes, adverſus quorundam malitioſam improbitatem tueri pergas, qui jam nunc profectò plurimum debent & verè *Chriſtianiſſimo* Regi fratri tuo, & religioſiſſimæ pariter & prudentiſſimæ dominæ hujus matri. Quibus omnibus precor multam à Domino *Jeſu* felicitatem. Si quid erit quod per me fieri voles, equidem nullum defugi- F am laborem. Datum *Baſileæ*, Idus Auguſti. Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Rot. Rutgero Reſcio S. D.

Epiſt. 13. REs erat levior quàm ut ejus gratiâ negotium faceſſeres executoribus. Ab illis nihil erat perſcriptum, & bene tibi volebat qui ſignificârat, nimirum hoc agens ne loco movereris; quod quidem à me curatum eſt. Nec tamen ea cauſa tam G nullius eſt momenti, quàm tu vis videri. Non admodum prolixa vox eſt *uxorcula*, verùm ea vox multa ſecum trahit. Omitto affectus uxorios, curam liberorum, ſtudium augendæ rei, aliáque permulta, quæ profitendi intenſionem remittunt ac refrigerant, etiamſi non extinguunt, certè à collegii contubernio te ſemovet uxor: ad quod exemplum ſi cæteros item invitet quæſtus, quo

A proclives ſumus omnes, jam collegium non erit collegium, ſed ſordida quæpiam ſchola. Uxorem fortaſſe duxiſti inconſultis executoribus. Dices, Cur non protinus amoverunt? Non erat paratus qui ſuccederet, & prudentes haud facilè novant, ubi res eſt tolerabilis. Hæc civilitas illorum benignitáſque mi *Reſci* chariſſime magis extimulare debet animum tuum, ut & ſuſceptæ profeſſioni, & talium virorum judicio ſimul & expectationi B reſpondeas. Habes ut audio frequens auditorium, hoc nomine tibi gratulamur, verùm & optamus & ſperamus tuâ diligentiâ futurum, ut habeas multò frequentius. Offeruntur aliunde magnificæ conditiones. Quid quod iſthuc ipſum quodammodo debes, non ſolùm executoribus, verumetiam ipſi profeſſioni, quæ te ornavit, quæ tibi clarum celebréque nomen peperit, & fortaſſis uxorem dedit? Nec hìc tantum ſpectandus eſt quæſtus, ſed multò magis honeſta fama, quæ mul- C ta commoda quamvis non affectes, ſecum trahit. Quod ampliſſimis promiſſis invitaris in *Galliam*, ſcis qualia vulgo ferantur *Gallorum* promiſſa, nec ignoras quid acciderit *Æſopico* cani. Sed donemus conditiones non minùs certas eſſe quàm magnificas, memineris hujus etiam commodi portionem non minimam te iſti debere collegio. Quare te rogo mi *Reſci*, literas quæ te ornârunt, viciſſim ornare contende diligentiâ dexteritatéque profitendi. Certa cum *Goclenio*, certa tecum. Id D magis tuâ refert quàm ſtudiorum, ſive perſeveras iſthìc, ſive quò aliò te vocat aura fortunæ. Epiſtola tua ſapiebat neſcio quid ῥητορικὸν καὶ δικανικόν. Si delectat litigare, cum improbis potiùs & Muſarum hoſtibus litigandum cenſeo. Tibi cum humaniſſimis viris res eſt, quibuſcum nemo poteſt litem ſuſcipere, niſi difficilis & iniqui lucrifaciat opinionem. Illi te non movebunt loco, niſi gravis aliqua cauſa urgeat, ſdque multò minùs facient, ſi non tantùm vigilantia docendi, verumeti- E am morum integritate profeſſionem & collegium honeſtes. Nec tu quæ tua eſt probitas, deſeres illos temerè. Quod ſi quid inciderit quod meritò vos dirimat, id fiet & amicitiâ noſtrâ & famâ tuâ incolumi. Quod ego ſanè ſpero non futurum. Concordiâ mutuâ, ſtudio profitendi, & morum civilitate vincetis quicquid eſt hoſtium feliciſſimè. Hæc ut ab amantiſſimo tui profecta, tu ſimili accipies animo. Dulciſſimam conjugem tuam reſalutabis ex me diligenter, ac pubem honeſtiſſimo- F rum ſtudiorum alumnam. Bene vale. Datum *Baſileæ*, Nonis Octobris. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus Rot. Joanni Vergaræ S. D.

ABſolvimus ſecundum *Hyperaſpiſtæ* librum, *Epiſt.* 14. quod facere non poteramus, niſi priùs diligenter perlectis *Lutheri* ſcriptis, in quibus tantum eſt ſcommatum, ſannarum, conviciorum, G gloriarum, inſultationum, ovationum, ac triumphorum, ut me minimo minus tædio enecârint & priuſquam chartæ calamum admoverem. Prorſus illic ſenſimus ἁλμυρὸν λόγον, ut habet proverbium, nec ullum abſinthium amarulentius. Dedimus *Ambroſium* totum cum majeſtate excuſum, multóque caſtigatiorem. Addidimus Commentarios *Chryſoſtomi in Epiſtolam ad Galatas*, *Latinè* per nos loquentes. Præ-

terea

terea Homilias aliquot *Origenis* in *Matthæum*, partem ejus operis quod nos habemus ἀκέφαλον, imò vix dimidiatum. Dedimus & alia quædam minutiora. Hos labores exantlatos, accepit alius labor, reſpondendi amicorum & inimicorum epiſtolis, quæ faſciculatim ex omnibus propemodum orbis regionibus huc perferuntur. His tædiis, his laboribus *Vergara* dulciſſime, tantum non enecto, tandem & tua reddita eſt epiſtola, tam amica, tam elegans, tam candida, tam feſtiva, ut omnem laſſitudinem è corpore pariter atq; ex animo depulerit. Juncta erat epiſtola Archiepiſcopi *Toletani*, quo patrono te vel inprimis felicem judico, licet alioqui tot egregiis dotibus feliciſſimum. Utinam noſtra *Germania* multos tales haberet epiſcopos. Qui ſplendor orationis, ſed inaffectatus, quæ ſententiarum gravitas, ut totâ ſpirat heroicam majeſtatem cũ modeſtiſſimi præſulis humanitate conjunctam? Ex animo loquor, neque convenit ut apud te fucis utar, cujus ingenio nihil eſt ſimplicius candidiuſque: ſed utraque jam ſarcinas adornante *Frobenio* reddita eſt. Quare carptim ad aliquot epiſtolæ tuæ partes reſpondeam oportet, aliàs libenter tecum quàm loquaciſſimè confabulaturus. *Alfonſum Vervesium* ex amicorum literis intelligo longè alium virũ quàm liber ille præ ſe ferebat. Itaq; ſatius reor totum hoc quicquid eſt querelæ conſopire, & *Chriſtianam* amicitiam melioribus auſpiciis inter nos jungere. Næ tu mihi τῶν πολυχρονοτέρων tragœdiam luculenter depinxiſti, quæ nunc à turbulenta protaſi ad turbulentiorem ἐπίτασιν incaluit, ſupereſt καταστροφὴ, quam opto felicem non tam mihi quàm *Chriſtianæ* pietati. Non enim dimicamus pro privatis hominum commodis, ſed pro *Chriſtiani* gregis publico bono: neque ventribus quibuſdam improbis ſuam tyrannidem aſſerimus, ſed hoc molimur, ut in omnibus regnet ac triumphet *Chriſtiana* charitas: nec id facere deſinemus, quando negotium recto ut arbitror judicio ſuſceptum, ſyncerâ conſcientiâ facere pergimus. Quod iſtic nunc agunt, conati ſunt ante annos undecim, & non ſucceſſit. Atque adeo pridem ſimul in omnibus mundi partibus, ut intelligas de compoſito rem geri, tentârunt eandem fabulam, ſed nuſquam non exploſa eſt, præterquam iſthic. Demiror huic hominum generi tantum licere, ut & Cæſari & Pontifici & Archiepiſcopis auſit oppedere. Et interim jactatur illa ſacroſancta obedientia, tertium votum, quum ſoli nec divinis nec humanis legibus pareant, ſed quod volunt ſanctum haberi poſtulent: de improbis loquor, atque utinam in pauciores hæc competant. Jactatur vox apoſtolica, *Oportet obedire Deo magis quàm hominibus*, ſed eadem nunc eſt *Lutheranorum*. Et revera iſti religioſè Deo ſerviunt, ſed illorum exemplo de quibus ſcribit *Paulus, quorũ Deus venter eſt*. Qui libros meos iſthic *Hiſpanicè* loqui doctos excudunt, utrum ſtudio mei faciant, an odio, parum liquet, mihi certè movent gravem invidiam. Ex hoc fonte nata eſt & *Lutetiæ* non levis tragœdia, quam ex aliis amicis partim, partim ex libro quem ad te mitto cognoſces. Id cur tantopere horreant non difficile eſt conjectu. In concionibus, in conviviis, in colloquiis, in navibus, in vehiculis, in ſutrinis & textrinis, in ſacris confeſſionibus deprædicare ſolent *Eraſmum* eſſe hæreticum longè peſtilentiorem *Luthero*, ac perſuaſerunt multis idiotis, adoleſcentibus, ſeniculis, ac mulierculis. His præſidiis promittebant ſibi certam victoriam. Quod ſi *Eraſmus* incipiat loqui populari linguâ, detegetur iſtorum malitioſa vanitas, & tales habebuntur quales ſunt: Hinc nimirum illæ lachrymæ. Porrò quod fingunt me colluſiſſe aut colludere cum *Luthero*, contra ſuam ipſorum conſcientiam impudentiſſimè mentiuntur. Sciunt enim neminem inviſiorem *Lutheranis* quàm *Eraſmum*. Quod ſi pernegârint, coarguet illos ſervum arbitrium *Lutheri*, quo nihil unquam ſcripſit hoſtilius: rurſum duo libri *Hyperaſpiſtæ*, quorum poſteriorem nunc emiſimus. Certè in hac *Germaniæ* parte, nullus adhuc auſus eſt adverſus iſtos calamo χύζειν, quod utinam mihi vertat benè. Ubi vident utrinque fuſum ſanguinem, & ademptam fœderis ſarciendi ſpem, ubi vident meo partim periculo rem *Lutheranam* inclinare, me conjuratis phalangibus adoriuntur in ipſo conflictu periclitantem. Hæc eſt τῶν ψευδομονάχων civilitas. Quâ re ſciunt *Luthero* nihil accidere poſſe gratius, nec eccleſiæ tranquillitati peſtilentius. Hæc eſt illorum pietas. Poſtremò, ſciunt hos tumultus diſplicere *Romanis* Pontificibus, Cardinalibus, Archiepiſcopis, tot Principibus, tot eruditis, atque ipſi demum Cæſari: Hæc eſt iſtorum obedientia. Quòd aiunt meos libros *Lutetiæ* publico judicio damnatos, aut legi prohibitos, impudens eſt mendacium, quum omnia mea proſtent *Lutetiæ*, & nuper *Colloquia* ſint illic excuſa à *Colinæo* typographo, quum nulli libro ſint magis inſenſi. Sed librum quem ſcripſit in me *Bedda*, Rex ædicto publico vetuit diſtrahi: tametſi Rege deluſo clam diſtractus eſt. Et ob eandem cauſam quum *Bedda* veniſſet in aulam regiam, neſcio quid agens almæ facultatis nomine, juſſus eſt illic manere donec reſponderet ad ea quæ ſcripſiſſet: ille multa cauſans ac in omnia ſe vertens, vix poſtridie dimiſſus eſt, ſed hac lege, ut quandocunque vocaretur ſiſteret ſeſe. Ex eo libro quidam eruditus ac probus Regi chariſſimus decerpſit duodecim propoſitiones, eáſque cum mea reſponſione *Gallicè* verſas exhibuit; quæ, quàm Regi placuerint declarabit exemplar epiſtolæ quam mitto. Is, quem penè ad ignem adegerant, quòd quædam mea vertiſſet *Gallicè*, cauſam agit adverſus *Beddam*, tres priores monachos, qui in innocentem ut ſcribunt pronunciârant ſententiam hæreſeos definitivam: & exuſtus erat niſi ſenatus, mater regia, & Rex ipſe fortè tum appellens in *Galliam*, furoris incurſum inhibuiſſent. Is, inquam, quem deſtinârant mactationi, nunc apud Judices à Rege delegatos reos peragit, *Beddam* hujus ſceleris ſatellitem, & priores ad hoc facinus ſubornatos, & ipſam denique ſacratiſſimam facultatem, quæ clam, ut rumor, inſervivit huic negotio: Actor ex reo promittit ſibi certam victoriam, quamvis habet gravem adverſarium atque immortalem, ut planè verear tandem hominis fortitudo in nervum erumpat. Hoc tamen in exemplum putavi referendum, alioqui mihi crede, ſi tantum iſtis liceret ad lædendum bonos, quantum libet, brevi futurum, ut in ipſos Principes & Epiſcopos inſiliant. Et ſi quid eſſet agendum de componendis eccleſiæ rebus, illud inprimis eſſet agendum, ut mendicantium ordines ſubjicerentur ſuis ordinariis, quemadmodum cæteri clerici, mox omnes ad unum genus redigerentur. A multis illud jam olim, utinam vanè, prædictum eſt, ex illis orituram eccleſiæ perniciem. Jam

enim

enim quot tumultus excitârunt, nunc diſſidiis,
A nunc conſpirationibus. Verùm de his alias. Etſi
tum gratius eſſet animo meo, tum huic ætati ac
valetudini congruentius, & fortaſſis conducibilius
ſtudiis, ab iſtis gladiatoriis pugnis feriatum eſſe,
tamen quando video hoc eſſe fatum meum, boni
conſulo, quòd hi tumultus me vivo exoriuntur,
qui poſt obitum meum exorti gravius læſiſſent &
famam meam & publica ſtudia. Itaque mihi per-
B ſuadeo hæc *non ſine mente geri, nec ſine numine Di-
vûm*, ut ait ille: ſi duntaxat hactenus favebunt
Primates nè tumultu conjuratorum obruar, reli-
qua facilè expediam, modò detur reſpondendi
facultas. Et hoc animo ſum, ut nolim in libris
meis reſidere, quod pugnat cum *Chriſtiana* pietate.
Quòd ſi monachi rem gerent eâ quâ decet mo-
deſtiâ, maximam à me inibunt gratiam: Sin
quod ſcio factum & futurum, ſuo more peragent,
tamen hoſtium animo malo abutar bene, & illo-
C rum maleficium vertam in publicum beneficium.
Novi quanta ſit iſtorum γαςρὶδῶν improbitas,
& ipſe ſcis *Hiſpanos* vehementi fervidóque prædi-
tos ingenio. Itaque ſpero primatum prudentiæ
futurum curæ, nè quid ex ſtudiorum colliſione
naſcatur diſſidii, quod veſtræ regionis tranquilli-
tatem feliciſſimam minuat. Experientiâ docti
ſumus ex quam frivolis initiis aliquando naſcan-
tur ſæviſſimæ tempeſtates. Tota hæc *Lutherana*
tempeſtas ex levioribus initiis huc uſque incru-
D duit. *Dominicani* commendabant impudentiùs
Indulgentias Pontificias. *Lutherus* oppoſuit arti-
culos. *Sylveſter* ineptè reſpondit: *Lutherus* acri-
ter reſtitit. Mox monachorum aliquot quibus
hinc opima meſſis, clamores ad populum, me nè
id facerent reclamante: pro bono conſilio, audi-
vi malè. *Lutherani* lapidibantur, & linguæ cum
bonis literis. Decreverant enim eodem faſciculo
complecti quicquid oderant. Quò proceſſerit
tragœdia videmus. Adeo mihi non placent ejuſ-
E modi turbæ, ut malim unius mei, ſi fieri queat,
jacturâ, redimi ſerenitatem, quàm meâ causâ
ſuſcitari tempeſtatem, tantum abeſt, ut meâ culpâ
velim. Satius arbitror Pontificis autoritatem
huic negotio non admiſceri. Quis enim magis
timet monachos quàm *Romani* Pontifices? Aut
quis Pontificem animoſiùs contemnit, quum ipſis
viſum eſt, quàm monachi? Hactenus habui *Ro-
manos* Pontifices & Cardinales aliquot ſatis faven-
tes. Sed ἡ ἀρχιερεὺς habet ſuas excetras, qui nihil
F non audent, & plurimum valent apud Pontificem.
Præterea fervet illic paganiſmus quorundam, qui-
bus nihil placet niſi *Ciceronianũ*: ac non *Ciceronianũ*
appellari, multo probroſius eſſe ducunt quàm ap-
pellari hæreticum. Hos dictu mirũ quàm infenſos
habeam, quod non exprimam *Ciceronem*, quem haud
ſcio an quiſquam iſtorum exprimat. Ego certè
nec affecto, & ſi affectarem tractans rem Chriſti-
anam, ridiculus eſſem. Jam non ſemel iſtos
placavi, nec gravabor iterum placare. Bonos ferè
G placatos habeo, tametſi quorundam ſimplicitati
imponitur, quidam metu vel ſilent vel cum cæte-
ris vociferantur, nè veniant in ſuſpitionem. Mali-
tioſi quidam nunquam placabuntur. Si hoc eſt
bellum cum iſtis gerere, ea monere quæ perti-
nent ad veram pietatem, ad mortem uſque geſſe-
ro bellum. De memoria mei, déque lucubrationi-
bus, viderit *Chriſtus*. Intercidere multa meis im-
mortalitate digniora. Si mundi finis inſtat, ut
A prophetæ quidam affirmant, non eſt tanti pro tan-
tillo ſpacio depugnare: ſi mentiuntur prophetæ,
tamen arbitror inſtare tempus, quo minus eſt fu-
turum licentiæ perſonatis quibuſdam, quàm ha-
ctenus fuit. Mihi quidem adverſus omnes caſus
ſufficit bona conſcientia. Hæc nonnihil habent
auſteritatis. Reliqua tua epiſtola tota melle ſac-
caróque ſcatet, eruditiſſime vir. Quanta cum ani-
mi voluptate legi, linguas ac bonas literas tam fe-
B liciter in *Hiſpania* quondam fœcundiſſima ma-
gnorum ingeniorum genitrice, efflorеſcere, quum
apud *Germanos* refrixerint, adeo ut profeſſores ſa-
lario publico conductos nemo velit audire?
Quanto gaudio ſum exoſculatus, omni decorum
genere cumulatiſſimi Præſulis erga me ſtudium
ac benevolentiam, atque adeo benignitatem tam
effuſam & obviam, in hominem nihil promeri-
tum? Quoties gratulatus ſum veſtræ regioni ta-
les religionis antiſtites, talem ſtudiorum ſucceſ-
C ſum, tam felicem eruditorum proventum? Equi-
dem non teneor vitæ cupiditate, tamen quum
hæc animo contemplor, lubet interdum repube-
ſcere. Nihil addubito quin iſta polliceatur ex ani-
mo, benigniora præſtaturus quàm pôllicetur, ſed
immenſum eſt iter & valetudo plus quàm vi-
trea, nec video cui vobis uſui eſſe poſſem hac
ætate, atque adeo hac valetudine. Crebris epi-
ſtolis invitor nunc huc nunc illuc, non aſpernan-
dis conditionibus, ſed ut olim mihi fortuna de-
D fuit, ita ego nunc deſum fortunæ. Ad hæc in acie
ſtanti moriendum eſt, ad eam rem accommoda-
tiſſimus mihi eſt *Frobenius*, arma pugnanti ſuppe-
ditans. Epiſtolam tui fratris adeo feliciter ἑλληνί-
ζουσαν & ipſe legi libenter, & eruditis qui mecum
habitant legendam tradidi, miſſurus eam & *Lo-
vanium* ad collegii trilinguis profeſſores, quo ſic
illis addam calcar. Nec dubito quin illos ſit red-
ditura alacriores; Cavebo tamen nè excudatur
ejus injuſſu qui ſcripſit. Non vacabat nunc illi
E reſcribere, niſi fortè ſalutatiunculam. Et *Bernardo
Tovari* video quantum debeam. Salſiſſimè joca-
tur *Franciſcus* in *Geryonem* quendam in *Hiſpania*,
tricorporem, unico animo, ſed peſſimo in *Era-
ſmum*. Valeat ille portentoſus *Geryones*. Iſtius
Geryonis omine delector, quum video tres orna-
tiſſimos fratres eundem animum habere ἐν τῷ τῶ
ἱερίων ἱερῷ. *Tovari* multam ex me ſalutem dicito.
Nam *Franciſcum* ſi nihil aliud licebit per occupa-
tiones, certè ſalutabo. Habes carptim ad præci-
F puas epiſtolæ tuæ partes: Verùm in tantis occu-
pationibus malim ſic ſcribere quam nihil omni-
nò ſcribere. Bene vale. *Baſileæ* poſtridie Calen-
das Septembris, Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Rot. Franciſco Vergaræ Græcarum literarum apud Complutum profeſſori S.D.

NÆ tu chariſſime juvenis, *Virgiliani Daretis* *Epiſt.* 15.
imaginem nobis refers, *Entellum* jam ſenio
G feſſum ad certamen provocantis, qui me literis &
jucundè prolixis & feliciter græciſſantibus, ad re-
ſpondendum, quo verecundiùs invitas, hoc acriùs
impellis, non aliâ re magis violentus, quàm quòd
vim admovere times: ut hoc minus mihi libe-
rum ſit tibi negare, quòd pro tua ſingulari mo-
deſtia pateris me tibi, quamvis avidè cupienti,
negare, videlicet amorem amore ſuperans. Quan-
quam hæc ſimilitudo plurimum habet diſſimili-
tudinis.

tudinis. Neque enim *Eraſmus* hoc unquam fuit A in literis quod *Entellus* in ceſtibus: neque res hæc fuſtibus nodoſis geritur, ſed amœnis Muſarum floſculis, & levibus calamis: neque qui vincitur atrum vomit ore cruorem, ſed amabilem haurit eruditionem: neque liventia vibicibus, tumentiáve plagis membra refert, ſed animum acceſſione doctrinæ ornatiorem. Hoc certè convenit, quod ſenex à juvene florentiſſimo provocor, licet quidvis potiùs quàm ſedens & ocioſus, ſed planè deſi- B dans tumultuánſque licet in diverſiſſimo ſtudiorum genere. Quanquam ut video me ad triplex vocari certamen, amoris, laudis, & eruditionis: ita perſpicio mihi cum tergeminis fratribus rem eſſe, hoc magis invictis quòd diſtrahi nequeant. Nam hac arte tres *Curiatios* fratres unus vicit *Horatius*. *Joannes* frater tuus in ſuis ad me literis, jocatur quidem lepidiſſimè, ſed nihil vetat jocando dicere verum: rurſus *Hiſpanias* habere ſuum *Geryonem*, ſed auſpicatiſſimum, tricorpo- C rem quidem, ſed unanimem. Primum igitur quod ad eruditionis laudem attinet, adeo non venturus ſum tecum in certamen, ut etiamſi detur ocium, reddatur juventus; nihil aliud quàm gratulaturus ſim, & tibi privatim iſtam felicem indolem, omnia ſumma de ſe pollicentem, & publicitùs *Hiſpaniæ* veſtræ, tanto ſucceſſu, priſcam eruditionis gloriam ſibi poſtliminiò vindicanti. Quæ quum ſemper & regionis amœnitate fertilitatéque, ſemper ingeniorum eminentium ubere proventu, D ſemper bellicâ laude floruerit, quid deſiderari poterat ad ſummam felicitatem, niſi ut ſtudiorum & religionis adjungeret ornamenta, quibus aſpirante Deo ſic paucis annis effloruit, ut cæteris regionibus quamlibet hoc decorum genere præcellentibus vel invidiæ queat eſſe vel exemplo. Quod autem in hujus laudis portionem aliquam & me vocat tuus candor, mi *Vergara*, non ſum tam impudens, ut agnoſcam quod tribuis. Noſtratium ingenia fortaſſe nonnihil, vel juvi, vel excitavi, E quanquam hoc ipſum excitâſſe nonnunquam juviſſe eſt: Vos iſtam felicitatem ſecundùm Deum debetis laudatiſſimæ Reginarum *Eliſabetæ*, *Franciſco* Cardinali quondam, *Alfonſo Fonſecæ*, nunc Archiepiſcopo *Toletano*, & ſi qui ſunt horum ſimiles, quorum autoritas tuetur, benignitas alit fovétque bonas artes. Proinde in ſupputatione debitæ gratiæ non patiar hic mihi ullum poni calculum, in gratulationis conſortium perquam lubens veniam, & quidem ex æquo, ſi pateris. F Siquidem hic animus propemodum ſtoicus mihi ſemper adfuit, ut non multo propenſior fuerim in unam regionem quàm in aliam, ſed univerſum mundum mihi patriæ loco duxerim: & ſic affectus ſum erga rectiſſimas literas, ut quoſcunque ſenſero his vel deditos, vel præditos, eos proximo cognationis habeam gradu. Cæterùm ut peculiariter me recreet hæc *Hiſpanarum* felicitas, duo præcipuè faciunt; alterum quòd communi Principe gloriamur *Carolo* rerum domino, G alterum quòd tot jam argumentis compertum habeam, quàm candidè, quàm amanter meis commodis faveant *Hiſpanorum* ingenia. Quo quidem nomine hoc magis illis debeo, quo minus agnoſco me promeritum. De meis videor mihi nonnihil certè meritus. Nam ſunt quibus videar eximiè meritus. Sed de patria queri, ac veluti parentem in jus trahere fortaſſe pium non

A ſit, etiamſi jure poſſis. Illud certè quod ſcribis dilucidius eſt, quàm ut inficiari poſſim, *Hiſpaniam*, imò quamvis aliam nationem gratiorem experior quàm meos, de quibus tamen queri non libet. Non eſt novum exemplum, vetus eſt, mi *Franciſce* vetus, ut qui laboribus *Herculanis* magnam aliquam Reipublicæ conferunt utilitatem, cum excetra colluctentur. Quicunque tale quippiam animo concipit, immortalitatem ſpectet oportet. B Quanquam hæc hydra ſolet acrius in illos ſibilare, qui vel novam, vel inſolitam aliquam commoditatem adferunt, vel veterem inſtaurant, ac revocant. Hanc igitur belluam nos vobis tradimus aliquanto mitiorem, etiamſi quo magis inclareſces benefactis, ut pulcherrimè cœpiſti, hoc infeſtiùs mihi crede ſenties *Lernæum* monſtrum. Cæterùm nè nobis hæc gratulatio de veſtris *Hiſpanis* nulla ſit ægritudine vitiata, curatum eſt pridem à *Stunica*, mox ab iſtis qui novam orſi ſunt C iſthic tragœdiam. Nullus enim adhuc extitit, vel *Hollandus*, vel *Brabantus*, vel *Flandrus*, vel *Zelandus*, qui nomen meum cruento ſtilo peteret, quod toties fecit amarulente *Stunicâ*, nè verbo quidem unquam à me laceſſitus, & ægrè Pontificum & Cardinalium autoritate coercitus, neque quiſquam apud ullam nationem auſus eſt, quod audio, quoſdam iſtius regionis πλοκὴν ὑφαίνειν moliri. Atqui hoc ipſum arguit iſtic eſſe fautores *Eraſmi*, quales alibi nuſquam. Quæ res enim iſtos tumul- D tus excitat, niſi vehemens amicorum ſtudium? Frequenter enim graviùs me lædunt amici ſupra modum laudantes, quàm inimici detrahentes. Priuſquam *Hiſpanicè* loqueretur *Enchiridium*, minus quidem celebris ac plauſibilis erat apud *Hiſpanos Eraſmus*, ſed minus invidioſus. Ac meo quidem commodo neglecto, facilè tulero invidiam; ſed illud vereor, nè quorundam improbitas iſtam *Hiſpaniæ* veſtræ tranquillitatem ſerenitatémque aliqua turbationis nube ſuffuſcet. Tan- E tum de certamine eruditionis. Venio nunc ad certamen laudum, quas tuus candor hic certè immodicus, tam largiter in me profundit, ut ſi agnoſcam, ſim impudentiſſimus: ſi referam, quamvis inferiora meritis tribuero, tamen verear nè mea prædicatio fide careat, ſi ſic laudatus laudem, potiùſque videar par pari referre voluiſſe, quàm admirari virtutes tuas. Nè tamen fruſtra me laudâſſe videaris, non me mihi, ſed teipſum mi *Franciſce* laudibus iſtis non mediocriter commendâſti. F Declarant enim te vehementer amare res honeſtiſſimas, quas in me putas eſſe, & aut iiſdem dotibus eſſe præditum te, quas de me prædicas, aut earum ingenti teneri ſtudio. Supereſt ut tibi primùm gratias agam, quod ſic amanter erras de me: deinde gratuler juveni, jam nunc tot ornamentis decorato: denique currentem, ut aiunt, excitem, ut in iſto pulcherrimo ſtadio graviter currens quotidie teipſum ſuperes. In tertio porrò certamine, nimirum benevolentiæ, non patiar me G ſuperari, quando hic vinci nulli non turpiſſimum eſt, eò quod nulli non eſt in manu vincere. Prorſus *Eraſmi* nomine ſim indignus, ſi tam amabilis ἐρῶντι poſſim non ἀντερᾶν. Quid enim aliud tota illa tua ſpirat epiſtola, niſi meram benevolentiam, meros amores, meras gratias? Quid enim referam quantopere me delectârit facundus ille veſtræ *Hiſpaniæ* genius? Quàm pulchrè depinxit iſtum prodigioſum *Geryonem*, è ſophiſta, pſeudo-

theologo & leguleio conflatum? Mihi quidem jam vel ætas ab iſtis gladiatoriis concertationibus miſſionem impetrare debebat, verùm aliter viſum eſt ſuperis. In arena moriendum *Eraſmo*, ad quidvis nato potius quàm ad conflictum. Jam olim haud incruentum bellum nobis eſt cum phalangibus eorum, qui in ſuæ tyrannidis exitum arbitrantur efflorëſcere politiores literas. Nec enim ſimplex eſt exercitus. Alii prorſus nolebant quiequam politioris literaturæ reviviſcere, nè quid ipſi neſcire viderentur. Rurſus alii mitiores *Romanam* linguam utcunque laturi videbantur, *Græcam* & *Hebraicam* nullo pacto recipiendam arbitrabantur. Eſt & illud hoſtium genus, quod nuper cœpit ex inſidiis erumpere. Hos malè habet, bonas literas ſonare *Chriſtum*, quaſi nihil ſit elegans, quod non ſit ethnicum. Iſtorum auribus lepidiùs ſonat, *Jupiter optimus maximus*. quàm *Jeſus Chriſtus redemptor mundi*: & *patres conſcripti* jucundiùs ſonat, quàm *ſancti Apoſtoli*. *Pontanum* in cœlum tollunt laudibus, *Auguſtinum* & *Hieronymum* faſtidiunt. At ego malim unam odam *Prudentii* modulantis *Jeſum*, quàm navem onuſtam verſibus *Pontanicis*, cujus alioqui nec eruditionem, nec facundiam contemno. Apud hos propè turpius eſt non eſſe *Ciceronianum*, quàm non eſſe *Chriſtianum*, quaſi verò ſi *Cicero* nunc reviviſceret, de rebus *Chriſtianis* non aliter loqueretur, quàm ætate ſuâ loquebatur, quum præcipua pars eloquentiæ ſit appoſitè dicere. Nemo negat *Ciceronem* dicendi virtutibus excelluiſſe, quanquam non omne dicendi genus convenit perſonis vel argumentis quibuſlibet. Quid ſibi vult iſta *Ciceroniani* nominis tam odioſa jactatio? Dicam pancis, ſed velut in aurem. Hoc fuco tegunt paganiſmum, qui charior eſt illis *Chriſti* gloriâ. Me non admodum pœnitet è *Ciceronianorum* albo eradi, modò ſcribar in albo *Chriſtianorum*. Si quis nobis virtutes *Ciceroniana* dictionis cum *Chriſtiana* pietate conjunxerit, hunc ego vel decem præferam *Ciceronibus*. Ego tantum abſui ſemper ut *Ciceroniana* phraſeos figuram exprimerem, ut etiam ſi poſſim aſſequi, malim aliquod dicendi genus, ſolidius, aſtrictius, nervoſius, minus comptum magisque maſculum. Quanquam alioqui leviter mihi curæ fuit verborum ornatus, etiamſi mundiciem quum ultrò præſtò eſt, non aſperner. Nunc adeo non vacat expolire quod ſcribo, ut crebrò nec relegere liceat. Sint germani ſi libet *Ciceroniani*, quibus per ocium licet trimeſtrem operam unis, nec his prolixis literis dare. Mihi nonnunquam uno die liber abſolvendus eſt. Illis itaque probro dent iſti, quod non exprimant *Ciceronem*, qui id ſedulò quidem, ſed parùm feliciter affectant. Poſtremò, ſi fas eſt fateri verum, nec iſtorum, qui nihil mirantur præter *Ciceronem*, quiſquam adhuc *Ciceronem* feliciter nobis refert. Nihil enim moror inanem orationis bracteam, & decem verba hinc atque illinc ex *Cicerone* emendicata: Totum *Ciceronis* pectus requiro. Hæc mi *Franciſce* non eò ſpectant, ut alius ſit magis proponendus eloquentiæ candidatis quàm *Cicero*, ſed ut iſtos rideam ſimios, quibus nihil pulchrum. niſi quod *Ciceronem* refert, quum nulla fuerit unquam forma tam felix, in quâ nihil deſideres. Ut formæ pictor, ita dictiones rhetor abſolutum exemplum à multis petat oportet. Verùm hæc fortaſſe rideri poterant; hos novi Evangelii tumultus, quis abſque

A ſummo dolore, ſuo cum animo reputare queat? Et in tantis rerum omnium diſſidiis, non ſolùm non ſumus ingenioſi ad excogitandas componendi hos miſerandos ac nefarios motus, rationes, quin potius ad ſe quiſque nitentes contendimus funiculum donec rumpatur, & repertis ſubinde novis diſſidiorum ſeminariis, oleum quod aiunt, camino ſuggerimus. Si ſaltem Monarcharum animos jungeret *Chriſtiana* concordia, utcunque ſpes eſſet, B Eccleſiæ tempeſtatem poſſe ſedari: Nunc quid nobis ſuperſit non video, niſi divinas aures aſſiduis fatigare precibus, ut ipſe velut ἀπὸ μηχανῆς exortus, his tragœdiis lætam addere καταστροφὴν dignetur. Si nôſſe cupis, quàm ſim ſtrenuus retiarius, lege duos *Hyperaſpiſtæ* libros; Dices. *Eſerninum* commiſſum cum *Pacidiano*. Epiſtolæ finem imponam, ſi te paucis, licet memorem admonuero, non aliâ re meliùs *Geryones* iſtos ſuperari poſſe, quam perpetuâ docendi vigilantiâ, morum C civilitate, & concordiâ. Sunt enim qui gravem invidiam conflârunt bonis literis linguæ petulantiâ, graviorem τῇ καινῶν τινῶν δογμάτων ὑπονοίᾳ, dum & majore ſtudio profeſſiones alienas inſectantur, quam ſuam exornant, καὶ τῇ ἀσεβείᾳ prætexunt τὴν φιλολογίαν. Emicante politioris literaturæ gloriâ, ultrò evaneſcent iſtorum inanes fumi, & experti linguarum fructûs, mitigabunt invidentiæ ſibila quiſque nunc obſtrepunt, paulatim in ſtudiorum ſocietatem coaleſcent. Si ſcire cupis quid D agamus, præter alia totus *Auguſtinus* in manibus eſt, in quo vix credas, quantum portentorum comperimus. Exibit, ut opinor aliâ facie. Lubens miſſurus eram tibi dono *Paraphraſes*, ſed hæ niſi per bibliopolas mitti non poterant, quorum in præſentia nulla data eſt copia. Quin & has literas ventis committo. *Bernardino Tovari* multam ex me ſalutem viciſſim dicito. Audio *Sanctum* oblitum veteris contentionis, amico in nos animo eſſe. Quod ſi verum eſt, ei me diligenter E commendabis: Si certum cognovero verum eſſe quod ad me ſcripſit quidam, dabitur à me opera, ut & monumenta priſcæ conflictationis aboleantur. Imputabitur hoc *Atæ*, quæ, ut ſcripſit *Homerus*, πάντας ἀᾶ. De cætero nullum officium ſynceri amici in me deſiderabis. Datum *Baſileæ* tertio Idus Octobris, Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterodamus Carolo Duci Sabaudiæ S. D.

F SIcuti vehementer diſcruciant animum meum, *Epiſt.* 16. illuſtriſſime Princeps, hi furioſi & bellorum & opinionum tumultus, à quibus vix ulla *Chriſtiana* ditionis intacta eſt portio: ita magna cum animi voluptate gratulor tuæ *Sabaudiæ*, quæ primùm Dei favore, deinde tuâ ſingulari tum pietate, tum prudentiâ, ſic ab horum malorum contagio manſit hactenus immunis, ut vicini quoq; veſtro fruantur bono. Cæterùm hanc felicitatem vobis gratulari, G vulgaris fortaſſis, at non prorſus ingrati officii fuiſſet opinor: Nunc his literis appello Celſitudinem tuam illuſtriſſimam, non ob id tantum ut illi gratuler, verumetiam ut quod illi gratulor perpetuum eſſe poſſit. Non morabor autem te longâ præfatione, rem paucis expediam. Ex crebris amicorum literis cognovi iſtic eſſe quendam ordinis *Franciſcani*, multis egregiis dotibus præditum, ad prædicandum Dei verbum, quo ſanè

nomine

nomine & veneror hominem,& illi gratulor : ſed
eundem non tantum in conviviis & colloquiis,
quod fortaſſis erat negligendum, verùm & in ſa-
cris concionibus petulanter debacchari in nomen
meum, nec ullum hujus rei vel modum facere,
vel finem. Primum iſta facit præter exemplum
ſanctiſſimi viri *Franciſci*, qui non maledicendo,
ſed bene vivendo laudem aſſequutus eſt, & apud
Deum & apud homines. Deinde præter meri-
tum meum,qui conſtantiſſimè perſtiterim in par-
te Eccleſiæ catholicæ, magno etiam capitis peri-
culo conferens manus cum *Luthero*, quod iſtis
ignotum eſſe non poteſt,quum extet *Diatriba* no-
ſtra,& huic reſpondens *Lutheri Servum arbitrium*:
rurſus huic reſpondentes duo libri mei, *Hyperaſpi-
ſtæ.* Inſuper, præter ſententiam Pontificum ac
Cæſaris,qui non ſemel ſuis edictis ac literis iſtiuſ-
modi clamoribus impoſuere ſilentium, meámque
pietatem & honorificentiſſimis literis teſtati ſunt,
& muneribus etiam ampliſſimis, ultrò delatis
honorârunt. Verùm ſi ſibi quidam valde *Fran-
ciſcani* videntur, quod nudis pedibus, cingulo ca-
nabeo, cinericeâ veſte *Franciſcum* referunt, ſi
Pontificum & Principum autoritatem pro nihilo
ducunt, ſi leve crimen apud eos videtur, quod
commilitonem in eadem acie cum hoſte fortiter
pugnantem linguis confodiunt : ſaltem illud per-
pendere debebant. quàm inutile ſit quod faciunt,
& ad publicam Eccleſiæ tranquillitatem, & ad
ordinis ipſorum commodum, cui mirè ſibi favere
videntur, & fortaſſe plus ſatis, licèt ſedulò magis
quàm prudenter. Homo ſum, & dono Dei ha-
ctenus nec illectamentis, nec odiis, ab Eccleſiæ
conſortio depelli potui. Sed quid ſi victa tam
pertinacibus odiis humana imbecillitas ſe de-
flectat in partem deteriorem, non cogitant quas
procellas illis poſſim excitare ? Quid magis o-
ptant addicti *Luthero* quàm extinctum *Eraſmum* ?
Quod ſi *Lutherum* iſti putant capitalem hoſtem,
ſicut eſt, ordinum ſuorum, cur id agunt quo nihil
illi poſſit accidere gratius ? An non oppugnat
Eccleſiam, qui propugnatorem Eccleſiæ, cui ſup-
petias ferre par erat, in ipſo conflictu, linguarum
ſpiculis à tergo confodit ? Porrò quod diu cona-
ti ſunt mundo perſuadere, mihi clam cum *Luthero*
convenire, ut ſemper fuit falſum, ita res ipſa
nunc declarat eſſe falſiſſimum. Sed æquè falſum
eſt quod jactant, in libris meis eſſe, quæ pietati
adverſentur. Nullus adhuc extitit qui vel unam
ſententiam impiam ex meis libris proferre po-
tuerit, quum id aliquot inimico ſtudio conati
ſint. Et ſi quid excidiſſet iſtiuſmodi, quod nec
ab *Hieronymo*, nec ab *Auguſtino* vitari potuit,
quum animus vacet impietate, monendus eram,
non apud populum traducendus. Nullus autem
iſtorum unquam vel dicto vel ſcripto monuit.
Quod ſi, dum in *Lucubrationibus* meis ago nego-
tium ſynceræ pietatis, per occaſionem admoneo
quædam, quæ ipſi interpretantur officere ſuo in-
ſtituto commodiſque, vel ipſi judicent, utrum
æquius ſit, *Chriſti* negotium cedere commodis &
inſtitutis humanis, an contrà. Iſta ratio nè &
ſacerdotes, & Epiſcopos, & Cardinales, & Ponti-
fices, & Principes, denique *Chriſtianos* omnes o-
portebat mihi infenſos eſſe, quum nullum ſit ho-
minum genus, quod non interdum admoneam.
Qui fit autem ut cæteris pacatis, pleriſque etiam
gratias & agentibus & referentibus, iſti ſoli voci-

A ferentur ? Nullus ordo unquam meis ſcriptis at-
tactus eſt. Tantum indico præpoſtera vulgi ju-
dicia, commonſtrans, quibus in rebus ſita ſit ger-
mana pietas, nullius perſtringens nomen, quum
ipſi ſic debacchentur in nomen meum ; Damno
nonnunquam eos qui fidunt humanis ceremoniis,
neglectis iis quæ juxta *Chriſti* doctrinam verè fa-
ciunt ad pietatem. Taxo fortaſſis eos, qui pluris
faciunt regulam *Franciſci* quàm Evangelium *Chri-*
B *ſti.* Moneo quoſdam, qui pueros ſimplices, arti-
bus illectant ad profeſſionem inſtitui ſui, inſciis
& invitis parentibus. Noto eos qui ſe tutos arbi-
trantur ab unguibus dæmonum, ſi ſepeliantur in
cuculla *Franciſci*,etiamſi nunquam ſtuduerint imi-
tari vitam *Franciſci.* Hæc ſunt quæ quoſdam
illorum urunt, quum ſint & ad pietatem conduci-
bilia, & admonitu neceſſaria. Jam fingant quod
non eſt, me petulantius aliquid in eos dixiſſe, qui
convenit ut ad ultionem privati doloris abutantur
C & verbo Dei, & autoritate loci,& gregis *Chriſtia-
ni* patientià ? Sunt leges, ſunt judices, ſunt mille
modi, quibus liceat injuriam, vel depellere, vel
rependere. Iſte locus longè aliis rebus conſecra-
tus eſt, quem non decet humanis, nè dicam im-
probis, affectibus contaminare. Quum meæ lu-
cubrationes toto volitent orbe, quum omnium
in manibus verſentur, quis Pontifex, quis E-
piſcopus, aut quis omninò autoritate præditus
pronunciavit in me ſententiam damnantem,
D quum eas laudârint aliquot quorum eſt *Leo* deci-
mus,*Hadrianus* ſextus,*Clemens* ſeptimus ? Id quum
conſtet eſſe veriſſimum, undenam iſtis hæc auto-
ritas, ut pro ſuo arbitratu in quemcunque libi-
tum fuerit pronuncient apud imperitam multitu-
dinem, quam & fallunt mendacio & inficiunt o-
dii, livoris & obtrectationis contagio, pro ſaluti-
fero doctrinæ Evangelicæ pabulo, ſimplicium
animis inferentes diſſidiorum & malevolentiæ ve-
nenum ? Ex talibus initiis oriuntur interdum
E graviſſima rerum incendia, quæ quidem hoc diffi-
cilius reſtringuntur, quo levioribus exordiis pau-
latim obrepſerunt ; quemadmodum medici præ-
dicant febres inſanabiliores eſſe, quæ ſenſim ex
minutiſſimis cauſis invaluere. Primùm enim res
agitur clancularii obtrectationibus, deinde pu-
blicis clamoribus, mox hinc atque hinc gliſcenti-
bus ſtudiis erumpit incendium. Talibus ac propè
levioribus initiis ortum eſt hoc *Lutheranum* incen-
dium, quo nunc bonam orbis *Chriſtiani* partem
F conflagrâſſe videmus, ingenti cum animi noſtri
dolore. Quòd ſi iſtis licebit quicquid libet, quò
tandem eruptura eſt impunita maledicentia ? Ve-
reor nè tandem inſiliat & in Epiſcopos, & in
Principes. Proinde non hic meam tantummo-
do cauſam ago Princeps Illuſtriſſime, ſed pietatis
etiam & autoritatis Evangelicę,quę talibus blate-
ramentis labefactatur, ſed publicæ tranquillitatis,
quam initio literarum tuæ Celſitudini, tuæque
Sabaudiæ gratulabar, & perpetuò gratulari cupio.
G Quòd ſi tua prudentia judicat hoc ad ſe nihil at-
tinere, non gravabor hoc beneficium in ſolidum
illi debere. Sin perſpicit, non minus ad Evange-
lii ſynceritatem ac publicam tranquillitatem re-
ferre, quàm ad meam privatam exiſtimationem,
per geminam pietatem tuam, & quam habes in
Deum, & quam geris erga patriam, rogo, ut re
ex his qui nôrint exactè cognitâ, tuæ Celſitudinis
autoritas admoneat Eccleſiaſten, ut memor ſuæ
profeſſionis,-

A profeſſionis, eâ quâ decet ſynceritate prædicet Evangelium *Chriſti*, nec illud improbis in proximum immerentem, imò benemerentem vociferationibus profanet violétque. Si quid habet adverſum me moneat, doceat, convincat; deinde, ſi videbitur, vociferetur apud populũ. Neq; verò hæc mihi temere credita ſunt. Quod iſte facit iſtic, illius ſodales fecerunt apud *Hiſpanos*, *Polonos*, *Ungaros* & *Gallos*, ut obſcurum non ſit rem de compoſito geri. B Rectius & ſuæ famæ & pietati conſulent, ſi me pro re *Chriſtiana*, quantum Dominus dedit laborantem adjuvent, potius quàm inceſſant maledictis, & commilitonem ſuum, comminùs conſertiſque manibus cum hoſte communi dimicantem protegant clypeis ſuis, potius quam telis confodiant. Optabam amœniore quopiam argumento ſcriptionis ad tuam Celſitudinem illuſtriſſimam initium auſpicari: Verùm hanc materiam nunc nobis præbuit *Franciſcanus*; commodiorem aliquando C dabit Dominus, ſi quid extiterit, in quo liceat illi quovis modo gratificari, quod ego ſanè tam cupidè facturus ſum, ut nihil libentiùs. Eandem Illuſtriſſimam Celſitudinem tuam cupio quàm optimè valere, cui me totum dedo dedicóque. Datum *Baſileæ* pridie Idus Octobris. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus Roterodamus Joanni Bibliopego Dano S. D.

D

Epiſt. 17. VIdes *Homerum* eſſe vatem minimè vanum. Si fluctus & matrimonium ſunt tibi proſpera, eſt quòd vehementer gaudeam. Vix credas quantum tuo *Dilfo* debeas, adeo ſyncero affectu, primùm miſſis literis, mox præſens re, honoris tui rationem habuit. Quo magis debes illi benevolentiâ fidéque reſpondere. Agit apud nos, cum Muſis agitans conſuetudinem. Placavit propemodum omnes, apud quos tui deſiderium reliqueras, E haud dubiè placaturus omnes, ſi tam præſtò fuiſſet facultas quàm adeſt voluntas. Exhauſtus huc venit, adeo ut ipſi propemodum opus ſit benigno creditore, tantum abeſt ut illi poſſim aliquid detrahere. Proinde tuas literas expecto ἱκανάς, ſed te méque dignas, quæ ſimul & *Bibliopegum* & *Dilfum*, & *Roterodamum* omni ſollicitudine liberent. Id eo facies copioſiùs, ſi perſcripſeris vitæ fabulam, ídque quàm primum. A *Chriſtierno* δῶρον δωρεὰν expectavi, imò nihil expectabam. Hic *Dominicanus* quidam palam duxit uxorem, inſti- F gante, ut aiunt Decretales, diabolo, adeo vetulam, ut *Hecuba* ſoror eſſe poſſit. Quin & *Suffraganeus* ille *Auguſtinenſis* caſcus caſcam ambit, procus ſeptuagenarius. Ni te hinc properè abripuiſſes, erat & de me nonnihil ſpei, te quidem conciliatore. Verùm alias plura nugabimur. Vale & ſcribe. Datum *Baſileæ* Nonis Octob. Anno M.D.XXVII.

Eraſmus Roterod. Monacho cuidam S. D.

G

Epiſt. 18. MUnuſcula tua mihi fuere gratiſſima. Ego valeo quantum valere poteſt ſenex valetudinarius, & immodicis obrutus laboribus, quantis vix & juvenis & validus ſufficeret. De corporis tui bonâ valetudine non tam gratulor, quàm doleo te de animi valetudine queri. Non enim in nobis ſitum eſt, quomodo valeamus corpore, cæterùm ut rectè valeat animus, magna ex parte in A nobis ſitum eſt. Vereor nè imponant tibi quorundam præſtigiæ, qui jactant hodie ſplendidis verbis libertatem Evangelicam. Crede mihi, ſi rem propius nôſſes, minus tæderet te iſtius vitæ. Video genus hominũ exoriri, à quo meus animus vehementer abhorret. Neminem video fieri meliorem, deteriores omnes quotquot ego ſanè noverim, ut vehementer doleam me quondam in libris meis prædicâſſe libertatem ſpiritus, quan- B quam id bono animo feci, nihil minus ſuſpicans quàm hujuſmodi populum exoriturum. Optabam ſic aliquid decedere ceremoniis humanis, ut multum accreſceret veræ pietati. Nunc ſic excutiuntur illæ, ut pro libertate ſpiritus, ſuccedat effrenis carnis licentia. Civitates aliquot *Germaniæ* implentur erronibus, deſertoribus monaſteriorum, ſacerdotibus conjugatis, pleriſque famelicis ac nudis. Nec aliud quàm ſaltatur, editur, bibitur, ac ſubatur; nec docent, nec diſcunt; nulla C vitæ ſobrietas, nulla ſynceritas. Ubicunque ſunt, ibi jacent omnes bonæ diſciplinæ cum pietate. Plura tibi ſuper his ſcriberem, ſi tutum eſſet literis committere. Tot annos laudabiliter in iſto ſodalitio vixiſti, jámque ut ſcribis ætas tua vergit ad veſperam, fortaſſe me novem aut octo annis minor. Agis in loco commodiſſimo, cœlo ſaluberrimo, multum ſolatiorum adfert eruditorum hominum confabulatio: Nec deeſt bonorum librorum copia, nec deeſt ingenium. Quid in hac D vita poteſt eſſe ſuavius quàm in hujuſmodi pratis ociantem, jam veluti prægustare vitæ cœleſtis felicitatem, præſertim hac ætate, hoc ſeculo quo nihil poteſt fingi turbulentius, aut calamitoſius. Novi quoſdam qui fumo libertatis decepti deſeruerunt ſuum ſodalitium. Mutato cultu duxerunt uxores, interim egeni, exules, ſuis quibus erant chari deteſtabiles: tum in eo ſtatu rerum, ut etiamſi qui ſint qui illis bene velint, tutum non ſit benefacere. Jam quomodo ſit affecta illorum E conſcientia novit Deus, & quomodo intus placeat nova ſodalitas ipſi viderint. Quænam eſt hæc libertas, ubi non licet dicere preces? non licet ſacrificare? non licet jejunare? non licet abſtinere à carnibus? Cogita quid talibus poſſit eſſe miſerius, etiam in hoc ſeculo? Si quis ſit juvenis, ſi dives poſſit aliquot annis frui commodis hujus mundi, ſi quid tamen eſt hic commodorũ. Nunc alienâ ætate hæc facere, dementia veriùs eſt quàm ſtultitia. Sed hæc onerant conſtitutiones, invidiæ, & ſimilia. F Quicquid iſtius generis eſt, leviſſimũ eſt, ſi bonus adſit animus. In altera parte plus malorum perpetiendum fuerit. Itaque Deus det meliorem mentem iſtis, qui fabulis hujuſmodi turbant animi tui tranquillitatem. Emoriar ſi vel tantillum roboris haberet hoc corpuſculum, ut ſaltem vivere poſſit, ni malim iſthic tecum agere quàm in palatio Cæſaris eſſe primus Epiſcopus. Sed ignoras pariter & tuam felicitatem & hujus ſeculi miſeriam. Nec eſt quod ſpectemus concilium. Serò veniet, G obſtante Principum diſſidio, & ſi fuerit inſtitutum, ſedecim annis agetur de rebus longè aliis quàm de ceremoniis. Proinde, mi chariſſime in Domino frater, & per veterem imò perpetuam amicitiam noſtram, & per *Chriſtum* oro, obſecro, obteſtor, ut iſtud tædium penitùs excutias ex animo, nec aurem præbeas exitialibus hominum fabulis, qui nihil opitulaturi ſunt tibi, ſed irriſuri potiùs, ubi te in foveam pellexerint. Si toto pe-

ctore

ctore contempſeris hujus mundi fallaces præſtigi-
as, totum te *Chriſto* dedideris, in ſacris libris, in
meditatione vitæ cœleſtis totus verſeris crede mi-
hi abundè multum ſolatiorum invenies, & iſta
tædiola quæ commemoras, non aliter quàm fu-
mus evaneſcent. Si monitorem audieris, niſi com-
pererit eſſe verum quod dico, mecum expoſtula-
to. Dominus repleat cor tuum omni conſolatione
ſpirituali, amice & frater in Domino chariſſime.
Datum *Baſileæ* Idibus Octobris, Anno milleſimo
quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

*Eraſmus Roterod. Alfonſo Manrico Archi-
epiſcopo Hiſpalenſi* S. D.

Epiſt. 19. REverende Præſul mitto reſponſionem typis
quidem excuſam, at non editam, niſi quid
aliud cenſuerit autoritas tua, cui per me licebit &
iſthic edere ſi videbitur. Videbam opus aliquot
exemplaribus, quo certius judicarent ad hoc de-
legati, nec mihi ſuppetebat tanta ſcribarum co-
pia. Multorum igitur amanuenſium vice, ſum u-
ſus uno typographo. Non queo ſatis admirari
quid iſtis hominibus venerit in mentem, ut hujuſ-
modi rationibus & meis ſtudiis & Celſitudinis
tuæ negotiis moleſti ſint, turbéntque *Chriſtianam*
tranquillitatem: Non poterant aliâ viâ magis ſe-
ipſos traducere. Ante paucos dies ſcripſi copioſiùs.
Opinor jam redditas literas, quandoquidem eas
exemplari gemino miſimus. Quin & illud de-
miror, Cæſarem, quum ipſius autoritate fretus
meum caput omnibus periculis objecerim, nunc
permittere, ut pro officio, tantum non beſtiis ob-
jiciar. Mihi per Cæſarem non licuit timere fa-
ctionem reverà formidandam, & nunc Cæſar eos
metuit quibus ego meo periculo præſtiti, ut mi-
nus metuant. Verum ego non deſinam quod ho-
mine *Chriſtiano* dignum eſt agere. Tua celſitudo
faciet, quod *Chriſtianæ* pietati maximè videbitur
conducere, cui precor omnem in *Chriſto* felicita-
tem, me totum illi dedicans. Verbis conſequi ne-
queam quanto cum animi dolore videam Regum
iras incrudeſcere, quorſum evaſuras incertum.
Agnoſco divinam iram per Monarcharum ſtultitiam
in nos ſævientem, nec reſipiſcimus. Hæc res ma-
gis diſcruciat animum meum, quàm ſtolidi mo-
nachorum tumultus. Dominus omnia vertat in
bonum exitum. Datum *Baſileæ* Idus Octobris,
Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterod. Lodovico Viveti S. D.

Epiſt. 20. FAſciculus literarum, inter quas erant unæ
Vervefii ad te, quem miſeras Calend. Junii,
mihi redditus eſt ſub Calend. Octobris. Fortaſſe
commiſeras *Franciſco* bibliopolæ. Nam is ſolet
res amicorum ad eum curare modum. Te mihi
inter certiſſimos amicos numerari rectè conjectas.
Verùm quo rariùs ſcribam quàm tu velles, non id
tantum in cauſa eſt. Frequenter aberrant literæ,
intercipiuntur, hærent alicubi, ut nihil referat ſcri-
pſiſſe, dum aut non redduntur, aut ſerò redduntur.
Nec te ſemper idem orbis habet ζῷον ἀμφίβιον, nunc
natans apud *Britannos* τῶν νομῶν χάριν, nunc nidulans
καὶ ὠογονῶν apud *Brugenſes*. Porrò ſcribendis epi-
ſtolis enecor, aut ſi quod eſt verbum atrocius.
Libellos tuos inter immenſos labores vix de-
guſtavi, adeo ſubinde excutiuntur è manibus.

A Aliàs ſcribam certius judicium, quandoquidem
ταύτην λεοντὴν imponis *Eraſmo*, penè dixerim aſino.
Auguſtinus excuditur cum dignitate ſumma.
Negant tamen tuum volumen hoc tempore excu-
ſum iri, quòd omnes ſocii abundent libris. Si quid
correctum velis, aut adjectum, poterit adjici. Ve-
rùm hic mi *Vives* nolim te ſuperfluis onerare vo-
lumen. *Alardus* clamat in textu multa parum
attentè recognita, ſed hominem novi. Sunt in qui-
B bus ipſe dormitâſti, ſed admodum pauca. De ty-
pho meminiſti. Ea potes reſecare, nec addere ni-
ſi digna cognitu & ad rem pertinentia. Hoc & ty-
pographis erit gratius, & lectori jucundius, & tibi
glorioſius. Sat maturaris ſi miſeris ad nundinas
Argentinenſes. *Laurinorum* conſuetudinem tibi
quamvis amiciſſimo, propemodum invideo. Nos
in hoc piſtrino conſeneſcimus vel immorimur
potiùs, tametſi ſubinde meditantes fugam. Bene
vale. *Baſileæ* Id. Octob. Anno M. D. XXVII.
C

*Eraſmus Roterodamus Magiſtratui Argen-
tinenſi* S. D.

MAgnifici ac ſplendidiſſimi domini, & amo *Epiſt.* 21.
& veneror pietatem veſtram, quod favetis
Evangelio, pro quo provehendo ego jam tot an-
nis tantum exhaurio laborum, tantúmque ſuſti-
neo invidiæ, ab his qui magis ſtudent ſuis commo-
dis quàm gloriæ *Chriſti*. Quanquam alius aliâ viâ
D ſtudet hoc efficere. Sed huic ſanctiſſimo negotio
ſeſe admiſcent quidam, qui ſubvertunt hoc quod
agunt alii. Eſt apud vos quidam *Scottus* typogra-
phus, qui, præter alia, nuper evulgavit libellum
Hutteni in me tam inſulſum, ut ſummopere di-
ſplicuerit etiam ipſi *Luthero* & *Melanchthoni*. Nec
hoc ſatis fuit; rurſum clàm excudit eundem libel-
lum, cum invectiva cujuſdam parum ſobrii, ſed ta-
lem ut & bonis literis & Evangelico negotio, plu-
rimum ſit offecturus. Ego quod ad me pertinet,
E manum non verterim, & ſcio hanc rem vobis vi-
ſum iri minorem veſtrâ cognitione: ſed tamen
iſtud etiam atque etiam videndum eſt, nè hac li-
centia diſſimulata, tandem erumpet eò, ut perni-
ciem adferat reipublicæ veſtræ. Certè evangelico
negotio non parum obſuerit, ſi videant homines,
per occaſionem Evangelii, reipublicæ diſciplinam
fieri deteriorem. Si cupitis cognoſcere qualis ſit ille
libellus, accerſite *Hedionem* aut *Capitonem*. Non in-
video *Scotto* ſuum quæſtum. Et ſcio eum qui ſcri-
F pſit alieno inſtinctu ſcripſiſſe. Quod ſi veſtra pru-
dentia judicabit hoc diſſimulandum, æquiſſimo
animo feram. Attamen pro meo erga bonas lite-
ras & erga rem Evangelicam affectu ſynceriſſimo,
viſum eſt hoc admonere, quod fortaſſe nonnihil
etiam ad veſtræ civitatis commodum attinet.
Dominus *Jeſus* rempublicam veſtram bene for-
tunet, vóſque omnes ſervet incolumes, generoſiſ-
ſimi ac ſplendidiſſimi viri, quorum amplitudini
jam olim multis nominibus ſum devinctiſſimus.
G *Baſileæ* Dominica Paſſionis, Anno milleſimo
quingenteſimo vigeſimo quarto.

Eraſmus Rot. Senatui Argentinenſi S. D.

MAgnifici Proceres, nè vos diu teneam. Eſt *Epiſt.* 22.
iſtic *Joannes Scottus* typographus, qui pridem
excudit libellum *Vlrici Hutteni* in me ſcriptum,
plenum manifeſtis mendaciis, addidit picturas

odioſas. Nec hoc contentus, rurſus clàm eundem libellum, cum invectiva cujuſdam, in quo quicquid ſcurra auderet in ſcurram dicere, congerit in me. *Me deſertorem eſſe Evangelii, me corruptum pecuniâ bellum gerere adverſus Evangelium, me fruſto panis conduci poſſe ad quidvis.* Quid oportet recenſere? totus libellus, præter inſana convitia, nihil habet. Ea res vehementer diſplicuit ipſi etiam *Luthero* & *Melanchthoni*, qui intelligunt nullos homines magis officere negotio Evangelico, quàm tales. Expoſtulantibus amicis cur talia faceret, uterque reſpondit atrociter, minitans etiam acerbiora. Tandem, ut audio, monitus eſt etiam per aliquos ex magiſtratu, nè quid in poſterum auderet ſimile. Ille contempto jure publico, quod deteſtatur libellos famoſos, contemptâ veſtræ civitatis ſaluberrimâ neceſſariâque conſtitutione, denuò excudit eundem libellum. An ego bene meritus ſum publicè de ſtudiis, omnes nôrunt; pro Evangelio provehendo plurimum laborum & invidiæ ſuſtinui. Omnia recuſavi quæ mihi Principes obtulerunt, ut ſcriberem adverſus *Lutherum*, imò mea malui perdere, quàm ad affectus quorundam ſcribere, contra meam conſcientiam. Tantum iſti fœderi nolui dare nomen, quum multis aliis de cauſis, tum ob hoc quòd quædam in libris *Lutherr* non intelligerem, quædam omninò non probarem, pʀæſertim cum in iſta conjuratione viderem quoſdam eſſe quorum mores & molimina mihi viderentur longiſſimè abeſſe à ſpiritu Evangelico. Nullus unquam à me læſus eſt, vel quia faverit *Luthero*, vel quia parum faverit. Nec typographus nec libeɪli autor unquam verbo à me læſus eſt. Non eſt vulgare crimen, acceptâ pecuniâ prodere Evangelium *Chriſti*. Si veſtra æquitas, non ſinit furem impunitum, hoc multo ſceleratius, tam petulanter impetere famam, vitâ quoque chariorem. Si plectitur qui dat alapam alteri, quid commeretur qui ſic debacchatur in famam hominis? Non poſtulo ut veſtra celſitudo habeat rationem ætatis meæ, aut meritorum meorum erga publica ſtudia, non favoris quem ſemper geſſi erga civitatem iſtam, cui ſcio me plurimis officiis obligatiſſimum; tantum hoc admoneo prudentiam veſtram, ut proſpiciatis, quò tandem evaſura ſit talium hominum licentia, ſi quicquid libitum eſt impunè licuerit. Si faveris Evangelio, iſti perdunt Evangelium. Si faveris tranquillitati publicæ, iſti nihil aliud ſunt quàm ſeminaria ſeditionum. Si vobis diſplicet legum publicarum contemptus; ut optimo jure diſplicet, omnes omnium gentium leges inter atrociſſima crimina ponunt libellos famoſos. Res obſcura non eſt. Autor facinoris uterque agit *Argentorati*, & profitentur factum. Nec ullum facient finem inſaniendi, ſi poſſint veſtrâ lenitate ſemper abuti. Ego meam injuriam poſſum ferre, ſed hujuſmodi libelli, conciliant veſtræ civitati, cui ego ex animo bene volo, non mediocrem invidiam, apud bonos viros ac Principes, quorum pleriſq; non ſum inviſus. Bene valete generoſiſſimi ac ſplendidiſſimi viri. *Baſileæ* pridie *Bartholomæi*, M. D. XXIV.

Ferdinando Caroli Cæſaris Germano
Eraſmus S. D.

Epiſt. 23. Illuſtriſſime Princeps, tam propenſum ſublimitatis erga me tuæ favorem, quem & ipſâ re

A comperi, etiamſi denuò literis amantiſſimè ſcriptis
non fuiſſes teſtificatus, tamen ut obliviſcerer non
erat paſſura multorum hominum prædicatio,
tum autem & eruditorum virorum epiſtolæ, ex
quibus quotidie diſco, quàm candide tua ſublimitas
faveat ſtudiis noſtris. Nunquam me pœnitebit
mearum lucubrationum, poſtquam tantus
Princeps eas dignatur oculis atque auribus ſuis,
quam felicitatem utinam promereantur. *Luthe-*
B *ranorum* convitia facilè negligo, ſed utrinque lapidari
durum eſt. Eſt *Lovanii* præter cæteros *Nico-*
laus Ecmondanus Carmelita, homo quod nemo neſcit
ſtolidus ac furioſus; is in prælectionibus, in
conviviis, in concionibus, non deſinit deblaterare
in me, quicquid illi collibuit. Ridetur a doctis,
ſed non omnes è vulgo noverunt hominis morbum.
Adrianus Pontifex diplomate miſſo, impoſuerat
illi ſilentium. Eo mortuo rurſus inſanit.
Si quæris odii cauſam, ille pejus odit linguas ac
C bonas literas, quam decem *Lutheros*: & collegium
trilingue, quod nunc floret *Lovanii*, magno
totius ditionis Cæſareæ tum commodo tum ornamento,
mihi velut autori imputat. Hinc illæ lachrymę.
Cęſar procul abeſt. Si tua celſitudo tribus
verbis admoneat Illuſtriſſimam *D. Margaretam*,
ut ſuo nomine jubeat illum rabulam ſilere, faceret
mihi rem magnopere gratam, nec minus utilem
publicæ tranquillitati. Quanquam ille quum viſum
eſt, nullius autoritate permovetur: ridetur,
D neſcit pudeſcere: monetur, contemnit: objurgatur,
fit ferocior. Tale ingenium ſolis fuſtibus
corrigi poterit. Quemadmodū in magnis tempeſtatibus,
difficillimum eſt moderari clavū ac vela,
ita his undique turbulentiſſimis temporibus, arduum
eſt tenere moderationem, quam tua ſublimitas
mihi tribuit: certè adnixus ſum, ut in hoc
negotio puram conſcientiam præſtem *Jeſu Chri-*
ſto: quem quotidie precibus meis ſollicito, ut
tibi dotes iſtas egregias ſemper in majus ac melius
E augeat, ſimúlque donet ſerenitatem tuis virtutibus
dignam: ut ſub duobus fratribus, quibus multis
jam ſeculis nihil orbis habuit ſublimius, efflo-
reſcant & *Chriſtiana* religiô, & recta ſtudia, &
publica tranquillitas, quæ mihi magno rerum diſcrimine
nutare videntur. Verus adagium eſt,
malum conſilium peſſimum eſſe ei qui dedit; verum
in tantis rerum motibus, vix tutum arbitror,
etiam bonum conſilium dare. *Lutheranum* negotium
latiſſimè pervagatum eſt, & indies pro-
F pagat ſe latius. Proinde meuo nè vulgaribus remediis,
hoc eſt, palinodiis, carceribus, & faſciculis
non ſimus admodum profecturi. Hac de re
ſubmonueram invictiſſimum Cæſarem, fratrem
illuſtriſſimæ celſitudinis tuæ per *Glapionem*. Submonueram
& *Adrianum* Pontificem. Submonui
Clementem, & hujus legatum *Campegium*. Si quædam
mutarentur, quæ nullo religionis diſpendio,
nullâ publici ſtatus convulſione mutari poſſunt,
idq; fieret ex autoritate Pontificum, Epiſcoporum
G & Principum, mundus opinor inciperet auſcultare,
& ſpes eſſet paulatim redituram concordiam.
Nunc utraque pars mordicus tuetur ſua. Et vereor
nè in utraque parte ſint, qui ſuum commodum
prius habeant negotio *Chriſti*. Equidem non ſum
is, qui in re longè periculoſiſsima, ſummis monarchis
conſilium dare poſsim; Certè quod poſſum,
Deum aſsiduè deprecor, ut eccleſiæ mundiq;
Principibus impartiat ſpiritum ſuum, ſimulque
populorum

populorum corda convertat ad ea quæ ſunt veræ
pietatis, & *Chriſtianæ* pacis. Quod ad nos atti-
net quamdiu quicquam ſpiritus calebit in hoc
corpuſculo, non deſinam pro viribus, ſervire pu-
blicis commodis, ſi non magno ſucceſſu, certè
magna cum animi ſynceritate. Det Deus, qui ſo-
let & poteſt hominum mala vertere in bonum, ut
ex hoc violento amaróque pharmaco, quod per
Lutherum concuſſit orbem, velut corpus undiqua-
que corruptum, naſcatur aliquid bonæ ſanitatis,
in moribus *Chriſtianorum*. Idem tuam Illuſtriſ-
ſimam amplitudinem ſervet incolumem. *Baſileæ*
duodecimo Calend. Decembris, Anno milleſi-
mo quingenteſimo vigeſimo quarto.

Eraſmus Roterod. Joanni Cæſario S. D.

Epiſt. 24. ERat ſuſpitio, ſed levis, te nonnihil offenſum
literis quibus liberiùs jocans reſpondi ad quæ-
ſtionem tuam, *De publicano juſtificato*, nè quid tu
putes acerbius ad me delatum. Quod amicum
tam magnifico elogio decoraris, ut diceres eum
ſibi contrarium eſſe, habeo ſanè quam debeo gra-
tiam. Blaterant idem & inimici, quod tu amicus
de me prædicas. Sed interim nullus extitit, qui po-
tuerit vel unum argumentum proferre, in quo
fuerim mihi contrarius, quum tot extent meæ lu-
cubrationes, quumque hæ ab iniquiſſimis ſyco-
phantis excutiantur. Idem ſcribo quod olim ſcri-
bebam, idem ago quatenus licet, ac diligentiùs
ago quàm vos putatis. Ego peperi ovum. *Luthe-
rus* excluſit. Mirum verò dictum, minoritarum
iſtorum, magnáque & bonâ pulte dignum. Ego
poſui ovum gallinaceum, *Lutherus* excluſit pullum
longè diſſimillimum. Nihil miror ab iſtis ventri-
bus talia dicta proficiſci, te demiror cum illis ſen-
tire. Atqui tu ipſe poſſis eſſe optimus teſtis, me
violentiam *Lutheri* ſemper improbâſſe, metuen-
tem nè res in cruentos tumultus exiret. Optares
me prorſus ſiluiſſe. Quid ego audio? An ideo
tacendum prorſus erat de ſuperſtitione, de ſophi-
ſtica, de pſeudoepiſcopis, de malis monachis, nè
quis hæc aliò rapiat quàm oportet? Quis divi-
nâſſet apud *Germanos* latere talia portenta, quæ
nunc videmus exoriri? Huc videbantur, inquis,
tendere tua ſcripta. Quò, ad factionem? ab hac
ſemper abhorrui. Ad ſeditionem? Hanc nunquam
non ſum deteſtatus. Ego proceſſi uſque ad littus.
An ideò videor mihi contrarius, ſi me nolo
præcipitem dare in fluctus? Doles me malè audi-
re. At ego viciſſim doleo, eſſe tam multos inter
Chriſtianos, qui de benemerente loquuntur malè.
Quieſcere non licuit. Utrique parti placere non
poteram. Nè *Jovi* quidem, ut aiunt, hoc datum
eſt, ut placeat omnibus, ſive pluat, ſive ſereno vul-
tu arrideat. Attamen levius malum eſſe duco, ma-
lè audire apud iſtos, quam cum inſanis quibuſ-
dam furere. Fortaſſis ipſe rerum exitus efficiet, ut
melius audiam. Certè cordatiſſimi quique in
utriſque caſtris, jam nunc approbant meam &
moderationem & integritatem. Eſt aliquid mi
Cæſari in tali tempeſtate non depelli à recto cur-
ſu. Id magis diceres ſi totam fabulam pernôſſes,
quæ hic agitur. Malè audio apud ſordidos quoſ-
dam, quos ipſe etiam odit *Lutherus*, ut applauſores
incommodos. At meliùs audio apud Pontificem,
Cæſarem, *Ferdinandum*, Regem *Angliæ*, alióſ-
que proceres, apud quos falſiſſimò delatus eram,
A ut *Luthero* fœderatus. Ego verò vel utrinque la-
pidari malo convitiis, quàm in hac conjuratione
magnificum ducem agere. Factioni non adero,
evangelio non deero. Offendit illic quoſdam
mea *διατριβὴ*. Atqui *Melanchthon* ſcribit eam
Vittenbergæ æquiſſimis animis exceptam, nec i-
pſum *Lutherum* magnopere offenſum. Iſtos deos
quis placabit? Miſericordiam meam tibi placu-
iſſe vehementer gaudeo. De libero arbitrio cum
B vacabit feres ſententiam, nos reverenter excipie-
mus. De negotio typographorum, binas accepi
literas; quod in prioribus volebas, jam ultrò ege-
ram; quod in poſterioribus, omninò futurum eſt,
niſi quid inciderit, quod vitari non poteſt; quan-
quam ego me rebus iſtorum figulorum non ma-
gnopere admiſceo. Annos pluſquam duos hic
ago, ſemotus à *Frobenio*, niſi quod benevolentiâ
ſumus conjunctiſſimi. Vivo meo ſumptu. Pro de-
cem menſibus, quibus apud illum egi, ſolvi cen-
C tum & quinquaginta aureos. Literæ quas nole-
bas incidere in manus *Frobenii*, per illum mihi
redditæ ſunt, & is qui *Frobenio* reddidit, *μυστικώτερα*
narrârat quàm erant in literis, ſatis apparebat li-
teras fuiſſe reſignatas. Quod tamen à *Frobenio*
non eſſe factum certò ſcio. Nihil illo ſyncerius.
Stultum eſt nunc ſcribere quod nolis prodi. Ve-
lum templi ſciſſum eſt, efferuntur omnia, etiam
quæ ſacerdoti dixeris in ſacramentaliſſima con-
feſſione. Caveat ſibi quiſque, Dominus venit.
D Bene vale vir optime. *Baſileæ* XVII. Calend.
Januarias, Anno M. D. XXIV.

Jacobus Sadoletus Eraſmo Roterod. S. D.

LEgi tuas literas libenter; Scriptæ enim ſim- *Epiſt.* 25.
pliciter & candidè ſunt, plenæ erga Deum
pietatis, & hunc verè ſummum & optimum Pon-
tificem obſervantiæ, cujus admodum eſt pro-
penſa tuis commodis omnibus voluntas. Habeóque
E que gratiam *Bonifacio* mirè probo & erudito ju-
veni, qui tibi occaſionem dederit ad me ſcriben-
di, & mihi reſpondendi tibi. Quanquam enim
intus mihi in animo incluſus reſidebat tui amor,
debitus ille quidem præſtantibus virtutibus tuis,
non erupiſſet tamen etiam dum is in actum, ſi non
Bonifacius ſuis amiciſſimis officiis hanc ſalutatio-
nem literarum inter nos conciliâſſet. Pontifi-
cis in te uberior fuiſſet liberalitas, nî his difficilli-
mis temporibus, ipſe quoque ad anguſtias reda-
F ctus eſſet. Tanta eſt rerum omnium perturbatio,
& quotidianorum ſumptuum, impendiorum effu-
ſio, ut ſuſtineri ægrè poſſit. Sed erit locus aliquan-
do & ornandi & augendi tui. Librum tuum adhuc
non legi, nam neque dum habui ejus poteſtatem,
& eram maximis occupationibus impeditus: certus
ſum attamen ſimilem eum eſſe reliquorum tuorũ,
quæ mihi plurima & lecta & probata ſunt. Tibíq;
in eo magnopere gratulor, quod ingenio tuo præ-
ſtanti & ſingulari ocium ſuppeditatum eſt, quo fa-
G cilè poſſes tuæ doctrinæ præclara monumenta in
poſteritatem propagare, ex quibus tuum nomen
perpetuum futurum ſit. Quemadmodum quod
te ſolus jam Deus beare poſſit, ut tu ipſe ſcri-
bis, hic jam deficientem. Agnoſco pietatem
tuam, & ſummopere laudo: illud non accipio,
te ut deficientem debeas appellare, cujus virtus
memoriâ omnium ſeculorum celebrabitur ſem-
piternâ: qui fructus etſi poſterior eſt longè

cœleſtibus præmiis, tamen à te nequaquam eſt contemnendus. Ego quod meum, ſi quid ubi ineo autoritatis & gratiæ, quod quidem perquàm puſillum eſt, tibi tamen totum ita polliceor & deſero, ut ſi erit agendum tuâ cauſâ quippiam, nihil tibi meo ſtudio & operâ futurum ſit paratius. Vale. Octavo Idus Novembris, Anno M.D.XXIV. ex urbe.

Eraſmus Roterod. Jacobo Sadoleto S. D.

Epiſt. 26. QUis eſſe poſſit tam mœſtus, Reverende Præſul, quem illæ literæ tuæ non exhilararent, tam amanter, tam candidè ſcriptæ? In his nivei pectoris tui, cujus antehac umbram modò quandam è conjecturis, éque multorum prædicatione perceperam, totam effigiem non aliter quam in ſpeculo contemplari licuit. Quo ſanè nomine, non minus debeo *Bonifacio*, quam tua modeſtia ſe illi debere profitetur. Equidem optârim eſſe aliquid in me quod illi tuo in me favori reſpondeat, certè in amando *Bonifacio* non erras cujus ingenio nihil habet *Germania* ſyncerius puriúſque. Evaderet ad ſummam autoritatem, niſi ſic abhorreret ab aulis Principum, & à reipublicæ muniis obeundis, qui tamen fortaſſis aliquando volens nolens eò protrahetur; quandoquidem *Plato*, qui non admittit ad tractanda civitatis gubernacula niſi philoſophum, negat idoneum eſſe gerendo magiſtratui, niſi qui nolens ac detrectans ſuſcipit. Agnoſco Pontificis in me pietatem, & illius in me animo copioſiùs ſum reſponſurus, ſimulatque me hinc in tutum recepero, id quod nunc molior. Hi monarcharum conflictus mirè diſcruciant animum meum, per quos nec Pontifice, nec Cæſare, nec Rege *Gallorum* frui licet. Poſt tantas tempeſtates *Chriſtus*, ut ſpero, dabit aliquam ſerenitatem. Ocium quod mihi gratularis, ſuppeditat hic animus contemptor honorum, ac parvo contentus. Non admittit animus tuus *deficientis* vocabulum. Qualis ſit mei memoria futura apud poſteros, imò an ulla omninò futura, equidem committo ſuperis, planè corpuſculum hoc collabitur: quod tamen in aliquot adhuc annos poterat ſervire animo, niſi tam ſubinde impeteretur à calculo, malo tam crudeli, ut mortem, quâ nihil terribilius, faciat optabilem. Si durum eſt ſemel mori, quanto durius toties mori, & rurſus in novos ali cruciatus? Adverſus hæc mihi ſolidâ minimèque dilutâ philoſophiâ opus eſt. In omnibus agendæ ſunt gratiæ Domino, qui ſic temperat hominum mala, ut & ferri queant, & tolerantibus vertantur in bonum. Pro *Botzemo* ſublevato, par eſt ut & ipſe tibi gratias agam. Videbar enim mihi quodammodo & ipſe in ejus cauſa periclitari, non ob id tantum quòd amicus ſit, verumetiam quòd illi Catalogum omnium *Lucubrationum* mearum dicârim, haud quaquam facturus, ſi me levis alicuis ſuſpitionis odor tenuiſſet, illum ab ea factione ſtare, quam damnat Eccleſia. Ante biennium menſem totum uſus ſum illius hoſpitio, liberrimis fabulis hoc omne tempus inter nos tranſactum eſt. Interea frequenter nos viſit *Baſilea*. Eſt naturâ ſimplici, omnis fuci ignarus, tum me nihil unquam celavit arcanorum. Nè verbum quidem ullum excidit illi, unde poſſit deprehendi, quod illi nunc quidam objiciunt. Vir eſt planè Muſis & Gratiis natus, nec arbitror illum unquam de ullo novo dogmate cogitâſſe, nec unquam fuit de illo rumor hujuſmodi, etiamſi fortè quidam nonnihil ſuſpicati ſunt, ſed hi parum æqui. Eſt illi vetus neceſſitudo cum nonnullis viris meâ ſententiâ optimis, niſi quod addictiores ſunt doctrinæ *Lutheri*: cum his ita priſtinam alit familiaritatem, ut tamen non admiſceat ſe conſpirationi. Accepit nonnun-
B quam *Lutheranos*, ſed idem frequentiùs accepit acerrimos hoſtes *Lutheri*. Atque ut nunc habent res *Germaniæ*, vitari non poteſt, quin aliquando conſuetudinem habeas cum hujuſmodi. Ego ſimili comitate non paucos revocavi à factione damnata, etiamſi paſſim redduntur literæ, quibus declarant ſe perſuaſos libello *De libero arbitrio* ab hoc *Lutheri* dogmate deſciviſſe. *Botzemus*, ut tecum apertè fabuler, collegarum aliquot, nec collegii coryphæum habet ſatis
C æquum: qui iniquiores illi ſunt ob cauſas, ob quas potius illis charior eſſe debebat, niſi ſic naturà comparatum eſſet, ut nonnunquam in bonis etiam ac magnis viris plus valeat affectus quàm judicium: & in collegiis ferè *Germanicis* gratioſiores ſunt, qui venantur, qui convivantur, qui ſtudent congerendis pecuniis, quàm qui ſe bonis literis dedicârunt. Poſſem tibi narrare, quorum operâ ſubornata ſit hæc fabula, ſed prolixum ſit, & nihil attinet quenquam attingere,
D poſteaquam Pontificis æquitas tuáque ſedulitas calumniæ periculum depulit ab amico. Si mihi conſtaret quenquam eſſe perverſæ factionis, nè verbo quidem illi ſuffragarer, hunc animum ſemper præſtaturus ſum, quemadmodum præſtiti. Verum ſi quis contempletur ſtatum horum temporum, præſertim apud *Germanos*, conſultius judicabit dare operam pelliciendis his qui per occaſionem aliquantulum vacillârunt, quàm alienandis qui ſic afflati ſunt aliquo contagio, ut fa-
E cilè ſanari queant. Quin & illud cavendum cenſeo, nè ut eſt hominum malitia, ſub prætextu religionis & aſſerendæ fidei vexentur innoxii: néve qui huic aut illi malè volunt, aut fortunis inhiant, publicæ cauſæ favorabili titulo abutantur ad privatas & impias cupiditates ſuas. *Bonifacius* nobis rurſus ex *Avenione* rediit, doctoris titulo coruſcus. Magiſtratus hic illi detulit publicam Juris profeſſionem, atque ille ſuſcepit. Is ſuis opinor literis aget tibi gratias. Priuſquam ob-
F ſignem epiſtolam, addam quod rideas. Solent familiares mei dicere, *Jacobi* nomen mihi parum eſſe felix, quod tres *Jacobi* libellis editis in me debacchati ſint: Primum *Jacobus Faber Stapulenſis*, qui cum tamen mihi nunquam diſſuta eſt amicitia, quòd errorem ſuum agnoſcat, certè non redintegravit pugnam. Huic ſucceſſit *Jacobus Latomus*. Poſt hunc rurſum exortus eſt *Jacobus Stunica*, homo natus ad hujuſmodi ſycophantias. At ego me feliciorem arbitror uno *Jacobo Sado-*
G *leto*, quàm viderer infelix etiamſi decem *Jacobi* tales in me ſcriberent. Bene valeat *T. R. D.* Datum *Baſileæ* V. Calend. Martias, Anno M. D. XXV.

Eraſmus Roterodamus Georgio Saxoniæ Duci S. D.

ILluſtriſſime Princeps, Accepi celſitudinis tuæ literas poſtremas, pridie *Valentini* ſcriptas, quibus *Epiſt.* 27.

quibus nihil accidere potuit jucundius. Currentem tu quidem incitas, ſed tamen juvat incitari à talibus heroibus. Acceperam paulò ante & alteras prius miſſas. Ante dies aliquot ſcripſi paucis per *Hambitzmm.* *Græca* linguæ profeſſorem expecto ad Paſcha. Ipſe nihil hac de re ſcripſit ad me Sed alter quidam eruditus, & utrique intimè notus ſcribit illum non abhorrere à ſuſcipienda provincia. *Græca* literaturæ peritiâ longè ſuperat vel tres *Moſellanos*, nec inferior, ut arbitror, *Romanæ* linguæ facundiâ. Nihil poſſum certi polliceri prius quàm huc venerit. Ego quanquam hac ætate, cui jam debebatur miſſio, nequaquam defuturus ſum officio meo, modò tua celſitudo reliquique Principes hoc interim agant, ut hæc victoria cedat non quorundam vix hominum inſanis cupiditatibus, ſed gloriæ *Chriſti*, *Chriſtiani*que gregis ſaluti, cui vel vitam hanc lubens impendero. Bene valeat Illuſtriſſ. *T. D. Baſileæ* poſtridie Annunciationis, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto.

Literas ad *Piſtorium* & *Emſerum* incluſi tuis, hoc conſilio ut tutiùs iſtuc perveniant. Non enim habebam certum, ſed *Francofordiam* miſi alicui committendas.

Eraſmus Roterodamus Hieronymo Emſero S. D.

Epiſt. 28. SCripſi nuper prolixam, & ni fallor moleſtam epiſtolam; nunc nihil erat quod ſcriberem, niſi quòd qui has perfert, *Jacobus* eſt *Ceratinus*, homo tam *Græcanicæ* literaturæ callens, ut poſſit vel in media *Italia* profiteri, nec ſeipſo inferior eſt in literis *Latinis*; Ad hæc modeſtiâ penè immodicâ, moribúſque planè niveis, & ab omni fuco prorſus abhorrentibus; Hunc juſſu Principis evocavi, magis optans quàm ſperans fore, ut conditionem acciperet. Itaque poſteaquam hactenus feliciter ceſſit quod egimus, tuæ quoque partes erunt adniti, nè me pœniteat hac in re Principis voluntati geſſiſſe morem. Perlegi libellum tuum, in quo quum mihi cætera placeant, tamen illud admiratus ſum, cur illi tribuas ſuaviloquentiam, quum meâ ſententiâ nihil illius phraſi ſit inamœnius. In calce præſcribis monachis ac ſacerdotibus leges mutandæ in melius vitæ, quas utinam amplecterentur. Nunc neutra pars ſemet accommodat ad ſarciendam concordiam, ſed addit potius utraque tumultuandi materiam. Monui per literas non ſemel, tum Cæſarem, *Ferdinandum*, alióſque Principes, tum Pontificem & Legatum *Campegium*, rem feliciùs ceſſuram, ſi ſubtraherentur hujus mali ſeminaria, verùm adhuc videor mihi ſurdis canere. Imò propemodum ut *Lutheranus* traducitur, qui velit Pontifices, Epiſcopos, ſacerdotes, ac monachos meliores eſſe quàm ſunt. Vale. *Baſileæ*, Anno M. D. XXV.

Eraſmus Roterodamus Henrico Stromero Medico S. D.

Epiſt. 29. AMâſti *Moſellanum*, & quemadmodum non ſine cauſa amâſti, ita non ſine cauſa mortem hominis acerbè tuliſti: Eum dolorem tametſi ratio, ni fallor, ac tempus jamdudum vel leniit vel extinxit, tamen ſi quid ſupereſt reliquiarum, en novum remedium. Adeſt *Jacobus Ceratinus*, juſſu Principis per meas literas evocatus, ut in locum *Moſellani* ſuccedat. Vix ſperabam hominem amplexurum oblatam conditionem, nam *Lovanii* ſollicitabatur ad capeſſendam *Græcæ* linguæ profeſſionem in collegio trilingui. Jam ut paria ſint ſalaria, certè *Lovanienſis* Academia celebritate vix ulli cedit, niſi fortè *Lutetianæ*, in quâ nunc mirè regnant ſophiſtæ barbari, frigent jacentque recta ſtudia. Eſt aliquid in loco magnificè extructo habere ſexcentos auditores, ídque continenter, & inter hos magnorum Principum filios. *Ceratini* dotes è familiariſſimis colloquiis, éque ſcriptis penitùs cognitas & compertas habeo, alioqui non tantâ fiduciâ commendarem illum tibi, viro exactiſſimi judicii, præſertim toties jam pudefactus commendandi facilitate. Moribus eſt ſynceriſſimis & ad amicitiam appoſitis, adeo ut non minus videatur natus Gratiis quàm Muſis. Certè tibi non dubito quin ſit futurus chariſſimus, ſi modò non mentitur proverbium ὅμοιον ὁμοίῳ φίλον. Quando fata non ſinunt nos conjungi, per *Ceratinum* alterum *Eraſmum* fiet, ut & tu me complectaris, & ego tibi fiam devinctior. Confido Principis benignitatem hoc curaturam, ut nec me pœniteat evocâſſe *Ceratinum*, nec ipſum, meis hortatibus fuiſſe obſequutum. Id quo fiat cumulatiùs, tuus candor tuáque autoritas plurimum adferet momenti. Illud velim conſiderare Principem quàm prolixo itinere huc venerit *Ceratinus*, non ſine gravi ſumptu, atque hinc rurſus iſtuc longa eſt profectio. Erat illi quidem juſtum viaticum, & tamen ſi latrones hunc exonerârint pecuniæ ſarcinâ, aut ſi quis alius exortus fuerit caſus, ut opus ſit auxilio, quod dederis huic mutuò, à me petes aut à *Frobenio*; ilicò reddetur ubi voles. Hoc ſummis viribus agunt ſophiſtæ, ut funditùs perdant bonas literas, nobis contra machinis omnibus obnitendum eſt impiis conatibus; Hic certè vir ero. Ante paucos dies rurſus enixus ſum partum viperinum. Nec hoc corpuſculum audeo medicis hiſce, nè quid aliud dicam, *Elveticis*, committere: nam meus *Antonius*, cui uni me tutò poteram committere, hinc abiit in ſuam *Hungariam*. Sperarem ſalutem, ſi quis adeſſet *Stromeri* ſimilis. Bene vale. *Baſileæ* ſexto Idus Aprilis, Anno M. D. XXV.

Eraſmus Roterodamus Martino Hunnó Medico S. D.

EX literis humaniſſimi viri *Stromeri* cognovi quanto ſtudio, non ſine gravi ſumptu, pertuleris literas meas. Scio & memini quantum humanitati tuę debeã. Miſiſſem munuſculũ aliquod per hunc *Ceratinum* virum utriſq; literaturæ doctiſſimum, ſucceſſurum in vicem *Moſellani*, ſed prorſus erat incertum an iſtâc iter eſſet facturus. Si viderit vos, & ſi dignabimini illum cognoſcere, reperietis exactè doctum, moribus omnis fuci neſciis, nec alio nævo deformatum, niſi quòd immodicè modeſtus eſt. Scriberem aliquando *Eobano*; ſed annus eſt antequam perſerantur literæ, ſi tamen perferuntur. Interim aperiuntur ac reſignantur omnia. Huc profecit fides Evangelica. Expectamus *Eobani* lucubrationes. *Beatus Rhenanus* hodie tandem rediit *Sletſtadio*, vóſque jubet ſalvere plurimum. Vale mi *Hunne* chariſſime. *Baſileæ* quinto Idus Aprilis, Anno M. D. XXV. Epiſt. 30.

Eraſmus Roterodamus Georgio Duci Saxoniæ S. D.

Epiſt. 31. ILluſtriſſime Princeps, quod tua celſitudo mihi mandârat de profeſſore, aliquanto feliciùs ſucceſſit quàm audebam optare. Venit huc meis literis evocatus *Jacobus Ceratinus*, de quo ſcripſeram, *Græcanicæ* literaturæ tam exactè callens, ut vix unum aut alterum habeat *Italia*; qui cum dubitem hunc committere, nec in *Latinis* ſui diſſimilis eſt. Ad hæc philoſophiæ non ignarus. Poſtremò eâ ætate atque ingenio, ut ſi Deus illi vitam addiderit, certiſſima ſpes ſit eum honeſtiſſimis ſtudiis omnibus ſummam utilitatem pariter & ornamentum allaturum eſſe. Proinde quando tua celſitudo ſingulari benignitate eſt uſa in fovendo provehendoque *Petro Moſellano*, erga *Ceratinum* par eſt ut in tantum vincat ſeipſam, quanto hic *Moſellano* ſuperior eſt, præſertim in his literis quas iſtic profitebitur. Magnæ doctrinæ fuit *Moſellanus*, ſpei majoris, & amabam unicè hominis ingenium, nec falsò dicunt odioſas eſſe comparationes, ſed hoc ipſa cauſa me compellit dicere, longè alia res eſt. Decreveram in commendationibus eſſe cautior, ſemel turpiſſimè deceptus ab eo quem nôſti, ſed in tradendo *Ceratino* nihil me movet hic ſcrupulus, cujus mores candidos ex intima familiaritate perſpectos habeo, cujus exactam eruditionem, cujus feliciſſimum ingenium, judicium acre, non ſolùm ex familiaribus colloquiis, ſed & ſcriptis plurimis compertiſſimum habeo. Quo magis gratulor celſitudini tuæ, cui contigit homo dignus, in quem genuinam illam ſuam humanitatem ac benignitatem bene collocet. Gratulor autem & Academiæ *Lypſienſi*, cujus ſtudia, quæ ob *Moſellani* mortem, jam ut audio mirè refrixerunt, Muſis bene fortunantibus ſic inſtaurabit *Ceratinus* noſter, ut nihil addubitem, quin aliarum Academiarum vel invidiam ſint excitatura, vel, quod malim, æmulandi ſtudium. Hujus vel gloriæ vel utilitatis ſumma, tuæ illuſtriſſimæ celſitudini feretur accepta. Verùm enimverò, nequid diſſimulem, habet unum hoc vicium *Ceratinus* noſter, immodicè modeſtus eſt, ſic verecundus, ut penè puſidulus ſit: quamobrem & illi gratulor qui in eum inciderit Principem, cujus prudentia domi certiſſimum habet judicium, cujuſque benignitas non expectat flagitatorem, ſed ultrò benevolentia provocat, ſi quem perſpexerit favore dignum. Hactenus de *Ceratino*. Ad proximas literas celſitudinis tuæ reſpondi tribus verbis, incluſis & ad *Piſtorium* & ad *Emſerum* literis quo tutiùs perferantur. Nunc hoc tantùm addam; Sit poſthac inter nos omnium querimoniarum ac ſuſpitionum finis, quemadmodum civiliſſimè ſcribit tua celſitudo, cui me totum trado dedicóque. Bene vale. Datum *Baſileæ* ſexto Idus Aprilis, Anno M. D. X X V.

Eraſmus Roterodamus Jacobo Landevo Bavaro S. D.

Epiſt. 32. QUanquam ſemper ſum occupatiſſimus, nunquam tamen quàm nunc occupatior; nihilominus quum hujus reipublicæ Magiſtratus admonuiſſet, ſe peculiarem nuncium iſtuc emandaturum, præfationem tuam quâ in *Stunicam* velitaris ἀπνευστὶ perlegi; Non agam interim *Landeve* gratias pro iſto tuo in me animo, ſed optârim poſſe referre. Exoſculor autem ſupra quàm dici poteſt, felix iſtud tuum ingenium, ac dicendi venam ingenio parem; quo magis indignor ſtupidis iſtis rabulis, quorum improbitas facit, ut ad hujuſmodi rixas devocentur ingenia rebus nata melioribus: tum autem quanquam à nullo vicio longius abſum, quam invidiæ, tamen *Stunicæ*, ita me bene ament Muſæ, ſtilum iſtum & operam invideo. Me plus quadragies pœnitnit, quod unquam ſcabiem iſtam attrectârim, & ſtat ſententia poſthac quidvis perpeti potius, quàm adverſus iſtum verba facere. Literas tuas utraſque mihi redditas ſcito, nam quod ad poſteriores non reſponderim, nihil aliud in cauſa fuit, quàm ocii penuria, major quàm quiſquam credat. Magnam temporis partem ſibi poſcit valetudo, ſubinde adverſa; cæterùm in libris edendis, tantum eſt negotii, ut vix duo ſufficiant *Hercules*, Accedit ad hæc tantum ex omnibus plagis epiſtolarum, ut huic uni negotio par eſſe non poſſim ſi maximè coner. Erat mihi tuus error magnopere jucundus, qui mihi tam copioſam pariter & argutam epiſtolam peperit. Non enim te conſulebam an *Stunicæ* reſpondendum eſſet, ſed te civiliter ſubmonui, nè quid adverſus illum ſcriberes, nihil aliud quàm crabronem irritaturus. Siquidem hoc eſt quod ille *Thraſo* ſitit, ut multorum literis quocunque modo celebretur: dignior eſt qui verſificatorum næniis velut aſinus ab apibus exagitetur. De libello tuo quid fieri velis non ſignificas. Nec ex eo quivi intelligere, an *Apologias* quibus ſemel atque iterum *Stunicæ*, mox *Caranzæ* reſpondi legeris. Suſpicor enim per bibliopolam *Claudium* iſtuc advectas. Non ſatis conjectare potui, quid ordinis ſequutus ſis in tuo libello, certè frater tuus qui deſcripſit plurimum peccavit in orthographia: utcunque de hoc libello ſtatueris, illud tibi ſuaſerim, nè ſi quando voles in lucem exire opus quod inſtituiſti *de contextu quatuor Evangeliorum*, contamines illud *Stunicæ* nomine, aut aliud ullum opus quod victurum exiſtimes. Quis enim profectus? An ut ille pudeſcat? Saxo citiùs ruborem ſuffuderis. An ut reſipiſcat? Deploratum eſt ingenium. An verò ut orbis nôrit portentum eſſe natum? Hic iſti fructus erit optatiſſimus, ſi contingat. Quod autem hominem palam inſanientem in me, tulit *Roma*, ſatis conjeci, quanta ſit iſtic quorundam integritas: nec me clàm eſt, quorum inſtinctu hoc fecit, tametſi homo naturâ maledicus eſt, & huic fabulæ natus. Porrò quod hunc ſenex ille Cardinalis, cui cognomen à cruce, gentiliis amplectitur, ſuóque contubernio dignatur, quid aliud quàm quod dicitur, dignum patellâ operculum? [illegible] ἀρχιερέως meliora liber ominari; certè quod ad me pertinet, ſcio illum quorundam in me odiis nondum feciſſe ſatis. Sunt enim tres Furiæ apud nos, quæ odio bonarum literarum excitant hanc tragœdiam, *Jacobus Hochſtratus Dominicanus*, *Vincentius Alcmarienſis* ejuſdem ſodalitii, *Nicolaus Egmondanus Carmelita*: Eſt quem his meritò annumeres, hoc nocentior, quòd rectè facit omnia, & aliorum fruitur vel abutitur magis inſaniâ. Hi, quoniam inviſi ſunt bonis omnibus, & indies

redduntur

redduntur inviſiores, multum profuere factioni *Lutheranæ*. De *Roma* adeunda non eſt quòd cauſas ſuggeras. una eſt juſtior quàm vellem excuſatio, ætas ingraveſcens, corporis imbecillitas, ad hæc renum calculus, capitale jámque nimium familiare malum. De epiſtolis tuis quod mones hactenus à me curatum eſt, & in poſterum curabitur. *Athanaſium*, *Reuchlino* interprete, *Lamum* ad te mittam per hunc, ſi quivero nanciſci, ſimúlque *ἀντίδωρον* tui *Reuchlini*. *Joannes Frobenius* tuus eſt, & tibi cupit eſſe commendatus. Bene vale. *Baſileæ*, undecimo Calend. Januarii, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſecundo.

Eraſmus Rot. Joanni Botzemo S. D.

Epiſt. 33. HOdie reddita eſt Epiſtola 14. Novemb. per Academicos. Non erat opus eà diligentià, in reddendo tantillo munere, tanto Præſuli, præſertim quum nihil eſſet illic quod ad illum propriè pertineret. Alio argumento, ſi dabitur occaſio, teſtabor meum erga illius celſitudinem ſtudium. Nec hoc faciam fictè, ſed ex animo, nec ab illo quicquam ambio, niſi mutuam benevolentiam, & commune ſtudium erga rem Evangelicam, quæ ad omnes pertinet; cui non dubito quin ille optimus Præſul faveat, quantum hæc tempora patiuntur. *Paraphraſim in Joannem* deſtinavi *Ferdinando*, quod *in Matthæum Carolus* Cæſar etiam literis ad me ſcriptis teſtatus ſit, ſibi fuiſſe gratiſſimam; quanquam id non ex illius modò literis, ſed multorum aliorum cognovi, *Gattinarii* Cancellarii ſummi, *Glapionis Franciſcani*, qui nihil apud Cæſarem non poterat dum viveret, Epiſcopi *Palentini*, qui & ipſe diem obiit, *Georgii Haloini*, *Antonii Sucqueti*, quo nihil habet hæc ætas candidius, *Joannis Carondileti* Archiepiſcopi *Panormitani*, ut nè commemorem alios privatos amicos. Qui putant ſe idem valituros in negotio *Chriſti*, quod ad omnes nationes, ad omnia ſecula pertinet, quod valent in compotatione Theologica, diſputatiuncula ſcholaſtica, longè falluntur. Res eſt efficax & invicta veritas, ſed Evangelica prudentia diſpenſanda. Ego ſic odi diſſidium, ſic amo concordiam, ut verear, nè ſi inciderit articulus, citiùs deſerturus ſim aliquam veritatis portionem, quàm turbaturus concordiam, ſi quid tamen ego poſſum. Concionator iſte certè vir bonus, magis profuerit rei Evangelicæ cui ſine dubio favemus omnes, ſi columbinæ ſimplicitati addat Evangelici ſerpentis prudentiam. Experiatur hoc, & damnet meum conſilium, niſi compererit eſſe verum. Quid agant dii ſelecti, quid dii minores, quanquam illa quoque variis è locis ad me perſcribuntur, non eſt meum, hoc eſt infimæ plebeculæ judicare. Ego in hac fabula meas ſanè partes ſynceriter peragam, de exitu viderit ipſe choragus *Chriſtus*. Gaudeo te mearum literarum pharmaco ſublevatum, ſed demiror vos *Conſtantienſes*, ex tam levi rumore concipere morbum tam atrocem. Quo animo ſi ego eſſem, non *Conſtantiæ*, ſed in *Hollandia* natus, ad quem quotidie talia mendacia perferuntur, jam pridem mortuus eſſem. Hoc ſcito, duos illos Theologos qui privatis odiis non in me, à quo nunquam fuere verbo læſi, ſed in bonas literas quas ſemper defendi, debacchati fuerant, nunquam fuiſſe modeſtiores, quàm nunc ſunt. Hic Pontifex *Adrianus* erat extrema ancora, ea poſtquam fefellit, deſpondent animum. Imputant hoc cuidam Theologo, qui me amat etiam ignotus ignotum, quem aiunt apud Pontificem poſſe omnia. Pontifici veris rationibus agenti *Chriſti* negotium, adero modis omnibus, pro mea quidem quantulacunque portione. Nec dubito quin ut eſt ſenex doctus, præterea rerum plurimarum uſu peritus, ſit reſponſurus noſtræ expectationi. Si quid fefellerit, ego certè non ero ſeditioſus. Nunc ad extremam concionatoris interrogatiunculam: An totum Evangelium ſit deſerendum? Primùm hi maximè deſerunt, qui malè defendunt; deinde quàm lentè ſuam doctrinam *Chriſtus* prodidit! Quid autem inſanius quibuſdam iſtis, qui nunc videri volunt Evangelici? Admonui amicum tibi non incognitum de epiſtola Epiſcopi *Conſtantienſis* vexata. Nunc exiit nugamentum longè dementiſſimum. Demiror quid iſti cogitent, aut quid ſibi velint. *Cronbergius* bis mecum eſt colloquutus, & valde placuit hominis modeſta prudentia. *Huttenum* non vidi, nec hoc tempore videre cupio. Optimè illi volo, ſi bene velit ſibi. Mihi eſt aliud quod agam. Scripſit tibi ſimul & *Fabro*. *Beatus* adhuc abeſt. *Eppendorpius* raró nos viſit, alioqui ſui ſimilis. Salutabis amicos omnes meis verbis, in primis Medicum, cui nondum ullam retuli gratiam, quanquam ut *Græci* dicunt, omninò [illegible], Concionatorem *Dominicanum*, *Hymelbergium*. Medici & Concionatoris nomina ſcire cupio. Ex tuis gratiis precor, ut tibi grata contingant omnia, quæ dicis aut facis; ſemper ſis voluptati tuis, tui viciſſim tibi: ſempérque contingat adjunctis Gratiis inter Muſas canere. Habes ad pleraque, ſed epiſtolâ ſcriptâ mox à prandio, quum *Baccho* ſumus afflati veriùs quàm Muſis. Natali *Chriſti*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſecundo.

Eraſmus Roterodamus Henrico Stromero Medico S. D.

VIr eximie, Quoniam *πολλὰς φιλίας ἡ ἀπροσηγορία διέλυσεν*, hiſce literis certè ſalutem dicere volui meo *Stromero*, teſtatúmque facere, tui memoriam apud me nondum intercidiſſe, nec unquam intermorituram. De *P. Moſellano* quid actum ſit ſcire cupio; ſcripſerat enim ad me prolixè de ſuo ad nos adventu, atque interim nè rumuſculus quidem adfertur de homine. Scripſerat item Illuſtriſſimum Ducem *Georgium* deſtinâſſe mihi munus regale, nam hoc uſus eſt verbo. Ego ſanè ab eo Principe ut non promereor, ita non expecto munus, quanquam nec aliàs admodum avidus munerum captator: Sin eſt aliquid, nolim optimi Principis benignitatem & ipſi perire & mihi. Bene vale. *Baſileæ*, Nonis Decemb. Anno M. D. XXII. Epiſt. 34.

Eraſmus Rot. Henrico Angliæ Regi S. D.

SErenisſime Rex, de tuæ Majeſtatis in me ſtudio *Thomas Morus* mihi ſcripſit rem longè quidem gratiſſimam, ſed minimè novam. Quo magis intelligo mihi totis viribus adnitendum, ut & meritis & votis tuæ Majeſtatis aliquando ſatisfaciam. Sunt hìc magni rerum motus, vel parturitiones potiùs, quid parituræ neſcio, nec ſimplex diſſidium eſt. Obliquè moliuntur qui favent Cæſari, Epiſt. 35.

A ſari, contrà qui *Gallo*. Quin & *Lutheriani* videntur novos ſumpſiſſe ſpiritus; contrà, Principes ſæviunt. *Chriſtus* det felicem exitum. Venit ad te *Lucas* medicus, æternæ ſalutis artifex, eum tua majeſtas comiter accipiet, méque numerabit inter eos, qui ipſi cupiunt & optant omnia læta feliciáque. Molior aliquid adverſus nova dogmata, ſed non auſim edere, niſi relictà *Germaniá*, nè cadam, priuſquam deſcendam in arenam. Bene valeat tua Majeſtas. B *Baſileæ*, pridie Nonas Septemb. Anno M. D. XXIII.

Eraſmus Roterodamus Bernardo Epiſcopo Tridentino S.

Epiſt. 36. REverende Præſul, næ iſte tuus animus tam pius ac benignus dignus eſt aliquo, qui & ingenii dotibus & corporis viribus poſſit reſpondere. Hæc ætas, magis autem valetudo, ſemper in C pejus vergens, reddit me ad omnem convictum inutilem. *Clemens* ſeptimus humaniſſimè *Romam* vocat: Cæſar invitat ut redeam in *Brabantiam*, Rex *Galliæ*, montes aureos pollicens, invitat ad ſe. At vereor nè Rex calculus me brevi tranſmittat in alterum mundum. Nec tamen recuſo quod offert tua benignitas. Si vixero uſque ad Paſcha, tentabimus an poſſim ferre laborem profectionis. Id ſi ſuccedit, cupio videre *Italiam*. Et obiter videbimus tuum regnum. Servet ampli- D tudinem tuam Dominus *Jeſus* incolumem & *Eraſmo* faventem. *Baſileæ*, XVII. Calend. Februarii, Anno M. D. XXIII.

Eraſmus Roterodamus Felici Epiſcopo Theatino S. D.

Epiſt. 37. REverende Præſul, humanitatem & indolem tuam jam pridem amavi, nunc gaudeo Pontificis favore fortunam tuis virtutibus reſpondere, E ſimúlque gratulor *Hovio* meo, cui contigerit in tali familia locus. Apud me non poterat creſcere niſi fortaſſis in literis. Et ſpero illum ſuis obſequiis promeriturum, ut tuo favore dignus videatur. Certè ad hoc non deſinam hominem adhortari. Qui ſit hic rerum ſtatus, malo te ex hoc tabellario cognoſcere, quem ob negotiola quædam iſtuc emandavi meo ſumptu. Nam inter famulos nullum habeo fideliorem, cui te rogo ut faveas ſi quid erit opus. Intricatus eſt enim labyrintho F cuidam, vir alioqui fortunâ tranquilliſſimâ digniſſimus. Dignaberis & *Eraſmum* in tuorum clientum catalogum aſcribere, certè fide ſtudióque non facilè cuiquam ceſſurum. Precor tibi omnia felicia, quo videlicet modis omnibus ſis quod diceris. Datum *Baſileæ*, III. Idus Maias, Anno M. D. XXV.

Eraſmus Rot. Conrado Heresbachio S.

Epiſt. 38. G NÆ tu minimùm abes à beatitudine doctiſſime *Conrade*, qui tantulâ re beari poſſis. Scribis enim te fore protinus beatum, ſi contingat *Eraſmus* hoſpes. Mira verò felicitas, quam invideas *Conſtantiæ*, cæteríſque oppidulis, quæ dignatus ſum, ut ſcribis, meâ præſentiâ. Imò ipſe meam ipſius infelicitatem deploro: qui tot malis onuſtus ſum, ut quoquò locorum me conferam, non ſolùm ipſe mihi moleſtus ſim, ob morbi inclementiam ac valetudinis incommoditatem, verùm iis etiam moleſtus eſſe cogor, quibus cuperem eſſe jucundiſſimus. *Conſtantiæ* nihil aliud quàm ægrotavi apud hoſpitem *Joannem Botzemum*, hominem præter eruditionis & integritatis dotes adeo feſtivum, ut vel mortuum poſſit exhilarare. Epiſcopus ipſe *Conſtantienſis*, vir profectò mitis, probus & integer, nihil humanitatis in me prætermiſit. Pari comitate complexus eſt me *Ennius* Epiſcopus *Verulanus*, nuncius Apoſtolicus. Accurrit & *Hymelbergius*, homo moribus mirè candidis, aliíque permulti. Et ſi nihil horum fuiſſet, comitem habebam multò omnium lepidiſſimum, meóque animo chariſſimum *Beatum Rhenanum*. Quando non ridet *Beatus*? cujus ingenio diſpeream ſi quid adhuc vidi civilius aut argutius. His omnibus nihil aliud quàm moleſtiam attuli, quo ſanè nomine mihi morbus etiam erat moleſtior, quanquam per ſe moleſtiſſimus. Utinam tam bene mihi conveniret cum hypocauſtis ac vinis, quàm convenit cum cœlo & ingeniis. Tandem præter omnem ſpem, vinum nactus *Burgundiacum*, re ipſâ comperi, quicquid hactenus mali fuit, ex hujus regionis villis eſſe natum. Proinde niſi *Burgundia* huc mittet vinum, certum eſt adire *Burgundiam*. *Arnoldus* Comes verè talis qualem tu depinxiſti, ſemel dignatus eſt cœnare nobiſcum. Nec te rogabo ut *Eraſmiolum* nobis ſic inſtituas, ut & optimis parentibus & te præceptore dignus evadat, neque viam præſcribam quà id facere oporteat, nè vel de tua fide vel de prudentia tua parùm magnificè ſentire videar. Tantùm illud dicam, te iſto officio non minorem gratiam initurum apud me, quàm apud ipſos parentes, quibus tamen, ut par eſt, unicè charus eſt puer, ac præter affectum quem in te gerit uterque, nôſti quàm neuter ſit ſordidus aut illiberalis. Non abhorret animus à viſendo *Friburgo* ante brumã, ſed deterrent hypocauſta & vina. Jam demigravi in alteras ædes, & novus paterfamilias eſſe cœpi. *Henricus Glareanus*, quod illi felix fauſtúmque ſit, habet uxorem ex animi ſui ſententia. Brevi ſaltabitur & canetur hymenæus, habes quod homini gratuleris. Certè vir eſt, meâ ſententiâ, quo vix alium reperias ſinceriorem, planéque dignus, cui non ſolùm hoc conjugium, ſed omnia prorſus feliciſſimè cedant. Bene vale literarum optimarum optime profeſſor. Salutabis meis verbis omnes, qui iſthic bene volunt *Eraſmo*. *Baſileæ*, Natali divi *Lucæ*, Anno M. D. XXII.

Eraſmus Roterodamus Matthæo Cardinali Sedunenſi S. D.

EXimie domine, mihi prorſus evenire video, quod *Herculi* ferunt uſu veniſſe veterum fabulæ. Etenim dum hic pugno cum *Lutheranis* veluti cum hydra multorum capitum, iſtinc adrepit cancer, qui pedem mordicus arripit. Rurſus *Stunica* toties vetitus emittit ſuos libellos, ac me velim nolim *Lutheranum* facit. Malè mecum agitur, ſi ab utraque parte dilacerer. Cum hydra pugnare abundè magnum erat negotium. Scio & memini quod tua ſublimitas & amanter ſuaſerit, & prudenter ſenſerit, ut me *Romam* conferam: atque id quidem agebam. Sed interim minimum abſuit, quin in alterum mundum demigrârim. Et talis eſt morbus, ut me ſemper ad eum diem parârim. *Epiſt.* 39.

Adrepam

Adrepam tamen ubi cœlum erit mitius, vel moriturus *Romæ*, præſertim ſi tuum patrocinium aderit adverſus iſtos, qui, mihi crede, magis obſequuntur ſuis privatis affectibus, quàm conſulunt dignitati ſedis Apoſtolicæ. Quid enim poteſt fieri gratius huic factioni, quàm ſi *Stunica* perſuadeat orbi, etiamſi falſiſſimum eſt, *Eraſmum* per omnia ſentire cum *Luthero*? Ego nullum adhuc articulum video, in quo mihi cum illo convenit. Et tamen quæ objicit *Stunica*, decerpta ſunt ex libris editis ante auditum *Lutheri* nomen. De monarchia Pontificis nunquam dubitavi, ſed an hæc monarchia fuerit agnita tempore *Hieronymi* aut exerta, dubito alicubi ex occaſione loci, nimirum in ſcholiis meis quæ edidi in *Hieronymum*. Sed ut alicubi noto quod videtur facere ad hanc opinionem, ita rurſus aliis locis annoto in iiſdem ſcholiis, quæ faciunt ad diverſam opinionem. Et tot aliis locis voco *Petrum* principem Apoſtolici ordinis; Pontificem *Romanum*, vicarium *Chriſti*, & Eccleſiæ principem, tribuens illi poteſtatem ſecundùm *Chriſtum* maximam. Hæc diſſimulat *Stunica*, ea duntaxat excerpens quæ torqueri poſſunt ad calumniam. Bulla *Leonis* & edictum Cæſaris, non fulminant in ea quæ præceſſerunt, ſed in futurum. De Confeſſione obiter adnotâram, hanc mihi videri natam ex ſecretis conſultationibus: cùm *hanc* dico, intelligo *hanc confeſſionem*, quæ nunc fit cum ſuis circumſtantiis omnibus. Et tamen eam fateor amplectendam tanquam à *Chriſto* inſtitutam, non negans interim inſtitutam à *Chriſto*, ſed addubitans. De Matrimonio ſic diſputo, ut fatear me recipere Matrimonium inter ſacramenta propriè dicta, quod tamen veteres Theologi non faciebant. Et id mihi ſcriptum eſt ante annos ſeptem in Novo Teſtamento. Hæc ſunt præcipua capita *Stunicæ*, in quibus nihil eſt quod mereatur iſtam tragœdiam, præſertim quum hæc ſcripta ſint antequam quiſquam ſomniaret *Lutherum* exoriturum, quum nihil aſſeverem, quum ſemper meum ſenſum ſubmiſerim judicio Eccleſiæ, quum in poſterioribus editionibus multa vel delerim vel moderatus ſim, quæ videbantur poſſe præbere occaſionem improbis, quibus præter occaſionem nihil eſt opus. Doctrinam meam non contendam ut approbem omnibus, æquis ac bonis confido me approbaturum. Ex animo faveo gloriæ *Chriſti*. Et in utraque parte video quod mihi diſpliceat, in altera multum mundani ſpiritus, in altera multum ſeditioſi. In his tumultibus ſi quid vidiſſem melius conſilio quod ſequutus ſum, haud dubiè ſequuturus eram. Quingentos ducatos, quos tua benignitas mihi in ſingulos annos offert, jam mihi acceptos interpretor, non minus obnoxius quàm ſi recepiſſem. Amplitudinem tuam cupio quàm feliciſſimè valere. *Baſileæ*, decimoquarto Calend. Februarii, Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Rot. Petro Barbirio S. D.

Epiſt. 40. AMice incomparabilis, Scripſi per *Morillonum* noſtrum amicum verè candidum, ex quo multa cognoſces de ſtatu tui *Eraſmi*, qui planè periit, ſi perire eſt ad mortem tendere. Scripſi nuper ſed paucis *Romam*, quod incertum eſſet, an illic eſſes futurus. Nam mihi ſemper fuit ſuſpitio, Pontificem *Adrianum* non aditurum *Romam*, vel ante autumnum, vel ſine Cæſare. Nunc non æquum eſt te neſcire, quo fato perierit tuus hactenus abs te defenſus cliens. Excudebatur hîc præter alia quædam Novum Teſtamentũ tertiò recognitum ac locupletatum; & quanquam ſemel atq; iterum me crudeliter accepiſſet *Germania*, ignes tamen quemadmodum aſina dicitur per medios ſuccurrere fœtibus ſuis, ita ego cupiebam etiam capitis mei periculo adeſſe operi meo, quod haud dubiè malè tractatum fuiſſet niſi ipſe adfuiſſem. Itaque quum daretur comitatus frequens militum, qui tum dimiſſi à Cæſare repetebant domum, auſus ſum me itineri committere. Nam rure *Anderlacenſi* ſic convalueram, imò ſic quodammodo repubueram, ut nihil non auderem forticulus. Sic ante ruinam, juxta ſapientis dictum, ſolet attolli cor. Hac in re jam illud maximum fuit infortunium, quòd ſubitâ datâ occaſione diſceſſeram nondum colloquutus cum *Joanne Glapione*, quem expertus ſum mihi verè & ex animo amicum. Expetiverat ille colloquium meum, & ego vehementer cupiebam congredi cum eodem: ſed dum ille noſtras ædes adierat, ego fortè aberam *Antuerpiæ*, colligens meſſem penſionariam. Interim ille Cæſarem ſequutus eſt *Valentiæ* profugum in bellum *Tornacenſe*. Itaque deſperatâ colloquendi commoditate huc profectus ſum, hoc me conſolans, quòd ſperarem fore, ut abſolutis his, quæ erant in manibus, redderem me patriæ ante Cæſaris abitum; & ecce ſtatim *Vuormaciæ* ad nidorem hypocauſtorum cœpi languere: id mali diſcuſſit equitatio, & *Spiræ* dies aliquot curavi corpuſculum, apud ejus Eccleſiæ Decanum. Rurſum *Baſileæ* ad odorem hypocauſti cepit me non pituita, ſed mera peſtis. Vicit & hoc mali natura. Olreci tertiò, & incidi in morbum capitalem, qui me complures menſes habebat. Huic junctus erat atque etiam ſucceſſit calculus, qui adeo non deſerit me, ut indies inclementiùs impetat. Nec eſt finis, nec intervallum, partus partum excipit, perpetua eſt ſuperfœtatio. Nixus ſæpe cum magno vitæ periculo. Cruciatus talis eſt, ut hac de cauſa mortem non timeam, & ſæpe invideam iis qui peſte aut quarteris laborant febribus. Ante dies quindecim penè in partu perii, calculus erat ingens, ſtomachus planè collapſus, nè nunc quidem poteſt reſtitui. Totus *Eraſmus* nihil eſt præter pellem & oſſa. His rebus factum eſt, ut quum intelligerem meâ maximè referre adeſſe in *Brabantia* ante Cæſaris abitum, tamen per valetudinem non licuerit. Perveneram uſque ad *Sletſtadium*, hoc eſt itinere bidui, ſed febris oborta ex æſtu, coegit me redire domum: quod ipſum ægrè potui, quatriduo refocillatus apud *Beatum Rhenanum*, literis tamen rem egi ut potui. Facilè divinabam *Caracciolam* & *Aleandrum*, quos mendaciſſimæ linguæ ſycophantarum in me concitârant, moliri adverſum me in aula Cæſaris: Et erat neſcio quis in aula mihi infenſiſſimus, quis ſit nondum olfacere potui, ſuſpicor *Hiſpanum* eſſe, & aiunt eſſe magnæ apud Cæſarem autoritatis. Sed *Paraphraſis in Matthæum* renovavit Cæſaris in me favorem, commodè rem adjuvantibus, *Glapione*, Epiſcopo *Palantino*, cæteriſque fautoribus. Nam Cæſar cum apud *Anglos* pranderet cum Rege, ortà fortè mentione de *Eraſmo*, honorificè loquutus eſt de me, meóſque labores magnopere commendavit. Et certis argumentis compertum habeo

Regem

Regem *Angliæ* mihi favere ex animo. Porrò Cardinalium ordo ſatis declaravit ſe mihi favere, qui *Stunicæ* libellum, quem inſcripſit vero titulo *blaſphemias*, edicto vetuit excudi, clam excuſum vetuit diſtrahi. Cardinalis *Sedunenſis*, jam iterum atque iterum offert annuè quingentos ducatos de ſuo, præter honorificum viaticum. Cardinalis *Moguntinus* amantiſſimè ſimul & honorificentiſſimè ſæpiùs ad me ſcribit. Nec omninò video mihi ullum periculum, niſi à quibuſdam pſeudomonachis. De *Ecmondano* facilè divinabam fore quod evenit, ut profecto Cæſare inciperet ſuam exercere tyrannidem. Statim orſus eſt in me vociferari, & *Mechliniæ* in publica concione monuit populum, ut caverent ab hæreſi *Lutheri* & *Eraſmi*. In conviviis paſſim jactabat *Eraſmum* eſſe hæreticum pejorem *Luthero*, ac dira minabatur ſi adeſſem. Eſt alter qui tectiùs lacerat, ſed nocentiùs. Tu, mi *Barbiri*, æſtimas illum ex antiquis illis moribus, qui mihi quoque placebant, quum adhuc eſſet in humili ſtatu: poſtea quàm afflavit fortunæ aura, ita ſublati ſunt animi, ut Theologis etiam quibuſdam ſit invi'us, non modò candidis omnibus. Religioſum Principis animum vehementer laudo: ſed ſi fuiſſet ſatis edoctus de toto negotio, non commiſiſſet rem tanti momenti, homini fatuo & furioſo, *Ecmondano*, & collegæ alteri huic ſimillimo, quorum uterque pejus odit linguas ac bonas literas quàm anguem. *Carmelita* in nullos magis ſævit quàm in meos, & amantes bonarum literarum, aut à quibus læſus erat. Jactat ſe mortuum mundo. At nihil eſt vindictæ appetentius. In *N.* probum & doctum juvenem planè phalariſmum quendam exercuit, quod illum aliquando vocârit *fatuum*. Nec id potuit homo furioſus diſſimulare, quum in publico perageretur palinodiæ fabula. Alterum ſemel dimiſſum, retraxit, & in carcerem conjecit, virum quo nemo melior *Antuerpiæ*: opinor tibi notum eſſe. Quid de *Luthero* ſenſerint neſcio, apud me certè nihil tale declarârunt, ſed ſtrenuè oderunt quoſdam *Dominicanos* & *Carmelitas*, qui ſic profectò gerunt ſeſe, ut nemo bonus eos non execretur. Fatereris ipſe verum eſſe quod dico, ſi coram adeſſes. Illud eſt *Carmelitæ* decretum, rem auſteritate conficiendam eſſe. Sed hanc fortaſſis exerceri decet in eos qui palàm defendunt *Lutherum*, apud nos nemo talis eſt. Odium Monachorum, ac ſedis *Romanæ* conciliavit illi aliquem favorem apud totum populum, & pleroſque magnates. Si hic affectus tam atrociter puniendus eſt, ſunt hic & apud nos ducenties centum millia hominum, qui ſic affecti ſunt, nec aliâ re opus eſt niſi duce. Miſcet ſe huic negotio ſub honeſto prætextu aliena rapiendi libido, & privatum dolorem ulciſcendi cupiditas.

Eraſmus Roterodamus Franciſco Molinio Epiſcopo Condonienſi S. D.

Epiſt. 41. UTinam ſaxum eſſem quemadmodum ſcribis, vel advolverer iſtuc, ſi non ob aliud, certè fruiturus tuis iſtis longè candidiſſimis moribus. Nunc totus ſum vitreus, aut ſi quid vitro fragilius. Nihil moror epiſcopas, quas promittit regia Majeſtas: exhaurirent me præſente pecuniâ, quæ ſatis exigua eſt: onerarent me ære alieno, involverent curis, eriperent hanc libertatem, ſine quâ non viverem triduum. Et theſauraria epiſcopatus eſt. Novi hoc corpuſculum, novi hunc animum. Jam unum atque alterum menſem non ſenſi cruciatum calculi. Id vino debeo, quod nuper ſum nactus. Rex totus eſt in rebus bellicis, quem tu quoque cogeris ſequi, & inſtat hyems. Sunt & aliæ cauſæ, quæ mihi propemodum perſuadent, ut expectemus hirundinem. Interea per literas confabulabimur. Hyems, uti ſpero, ſedabit iſtos bellorum æſtus, tum iſthic nidulabimur *Alcyones*. Regi *Chriſtianiſſimo* non deſines me commendare, cui cœlibatum acceſſiſſe doleo, quaſi parùm haberet malorum tanta bellorum tempeſtas. Virtus ejus promerebatur fortunam ſecundiorem. Bene vale. Datum *Baſileæ* poſttidie Calend. Septemb. Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Roterodamus Ferdinando Caroli Cæſaris Germano.

SAlutem plurimam. Sereniſſime Princeps, nè *Epiſt.* 42. Celſitudinem tuam plurimis & arduis negotiis occupatiſſimam diutius remorer, agnoſcis opinor *Eraſmum* illum, cujus *De Principe* libellum etiam mihi reddidiſti commendatiorem, poſtea quàm tuâ lectione dignatus es. In præſentia nihil peto, niſi ut ſi promereor, veterem in me tuum favorem obtineas, præſertim hoc ſeculo longè turbulentiſſimo. Nec hoc in aliud peto, niſi ut veſtro præſidio bonæ literæ, doctrinæque Evangelicæ vigor indies magis ac magis polleat apud *Chriſtiani* nominis profeſſores. Non enim ambio dignitates aut ſalaria, meâ nimirum humilitate meâque tenuitate contentus, ſed *Chriſti* gloriam ſitio, cui tua ſerenitas, ut non minus favet, ita plus poteſt prodeſſe. Ego certè pro meâ virili hactenus integrâ fide, ſynceráque conſcientiâ ſum adniſus ut prodeſſem. Superioribus menſibus *Paraphraſim in Matthæum*, impulſu *Matthæi* Cardinalis *Sedunenſis* ſuſceperam, invictiſſimo Cæſari *Carolo* fratri tuo nuncupavi. Iſque literis pro ſua manſuetudine humaniſſimè ad me ſcriptis, teſtatus eſt hoc ſtudium meum ſibi gratiſſimum fuiſſe. Nunc in manibus eſt *Paraphraſis in Joannem*, quam cum multorum hortatu ſum aggreſſus, tum præcipuè Cardinalis *Moguntini*, & Præſulis eximii *Joannis* Epiſcopi *Roffenſis* apud *Anglos* viri ſanctimoniâ doctrinâque incomparabili: quòd hoc Evangelium plus habeat obſcuritatis quàm cætera, non tantùm ob ſublimitatem rerum divinarum de quibus tractat, verumetiam ob ſermonis ænigmata quibus involutum eſt. Hoc, quicquid eſt laboris, decretum eſt tuo dicare nomini, qui doctrinam Evangelicam non ſolùm profiteris, quod eſt omnium commune, verumetiam aves cognoſcere, ſtudes vitâ ac moribus exprimere. Porrò tuum iſtud pulcherrimum exemplum plures imitabuntur ſpero, ſi tua pietas, & religioſum erga ſacras literas ſtudium nulli fuerit ignotum. Qui has reddit, *Jacobus Spiegel*, avo tuo paterno Cæſari *Maximiliano* ſecretarius fuit, ut fidiſſimus, ita cum primis gratus: Eleganter doctus, & ſtilo felici, ac præter has dotes impensè favet ac provehit Evangelica ſtudia: quem tuæ Celſitudini commendarem, ſi vel ipſe poſſem aliquid, vel ille talis eſſet ut egeret ullius commendatione, quem ſcio ſuis ipſius virtutibus fore commendatiſſimum, nimirum iiſdem quibus *Maximiliano*, acerrimi judicii

dicii Principi placuit. Tua ſerenitas ſibi polliceatur ab *Eraſmo*, quicquid ab humili quidem ſed fido mancipio præſtari poterit. Eam jugiter florentem ſervet Opt. Max. *Jeſus Chriſtus*, qui veſtra conſilia bene fortunet, in Reipublicæ ſalutem, & in Dei gloriam. *Baſileæ*, tertio Calend. Decemb. Anno M. D. XXII.

Ferdinandus Dei gratiâ Princeps & Infans Hiſpaniarum, Archidux Auſtriæ, dux Burgundiæ, &c. Imperialis locum tenens generalis, Eraſmo Roterodamo S. D.

Epiſt. 43. HOnorabilis ac erudite ſyncerè nobis dilecte. Accepimus literas tuas ex *Baſilea*, quibus, quæ ad nos de laudabili opere *Paraphraſis in Joannem* à te compoſito, ſcripſiſti intelleximus, eáque nobis gratiſſima, & ſummæ jucunditati fuere. Et cupimus ac affectuosè te hortamur, in ejuſmodi dignis, & maximis laudibus, & præconiis extollendis laboribus, & vigiliis perſeveres & perſiſtas, illámque *Paraphraſim* impreſſioni ad communem doctorum & proborum utilitatem & commodum quamprimùm per ocium licuerit exhibere cures, & unam ad nos tranſmittere: quod erga te ubi occaſio ſe obtulerit omni benignitate & clementiâ noſtrâ, in quibuſcunque poterimus recognoſcere & rependere ſtudebimus, & meritorum ac vigiliarum tuarum immemores non erimus. Datum in civitate Imperiali *Nurenbergæ*, die decimoquinto Menſis Februarii, Anno M. D. XXIII.

Eraſmus Roterodamus Guilhelmo Archiepiſcopo Cantuarienſi S. D.

Epiſt. 44. AMpliſſime Præſul, arbitror tibi redditam imaginem pictam, quam miſi ut aliquid haberes *Eraſmi*, ſi me Deus hinc evocârit. Menſe Aprili graviter periclitatus ſum pituitâ, vix convalueram ſucceſſit calculus, tam atrociter, ut omnino ſperarem malorum finem. Nunc aliquanto commodiùs habeo. Hæc ſcribo, quo magis mihi gratuleris, cui ſcio meam incolumitatem anxiè cordi eſſe. Siquidem ut ſcribis, me periclitante concuteris, & rurſus, me victore, recipis animum: Quod me jubes eſſe forti animo, ſi mihi cum una acie dimicandum foret, utcunque ſuſtinerem belli molem, nunc cum triplici exercitu res eſt. *Romæ* quidam qui literas ethnicas adamant, miſerè mihi invident, quemadmodum literis ſuis ſignificant amici. Theologi quidam ac monachi nihil non moliuntur quo me perdant. Sed nulli fremunt inſaniùs, quàm iſti qui ſe *Lutheranos* appellant, quum horum intemperias deteſtetur etiam ipſe *Lutherus*. *Clemens* ſeptimus miſit honorificum breve cum centum angelatis, majora pollicens: *Stunica*, qui nullum inſaniendi finem videbatur facturus, ſilentium impoſuit. Regum amicitiam hactenus alui. Rex *Gallorum Franciſcus* incredibili eſt in me affectu. Rurſus vocor in *Galliam*. Parata eſt jampridem Theſauraria *Turonen.* ampli proventus, ſed tales ſarcinas nihil moror. & libertatis avidus, & brevi moriturus. Amat ac favet *Ferdinandus*, qui jam ſæpe ſcripſit, ac nuper miſit centum aureos. *Polonia* mea eſt, & apud *Hiſpanos* fato quodam incipio eſſe gratioſus. A *Lutheranorum* arena lubens abſtinuiſſem, idque hactenus totis viribus ſum conatus, ſed jam pridem

A ab amicis ſpes erat injecta Pontifici ac Regibus, fore ut aliquid ederem, eámque ſpem & ipſe utcunque pollicitis alueram. Si nihil prodiſſet, habuiſſem illos infenſos, quibus viſus fuiſſem obtrudere palpum. Simúlque, quoniam rumor libelli prodituri jam apud omnes ſparſus erat, & *Lutheranos* habuiſſem iniquiores, qui vel metu me premere libellum prædicâſſent, vel atrociùs aliquid quàm res habet expectâſſent. Certè ſic obturavero os iſtis, qui Principibus omnibus hoc perſuadere conantur, mihi per omnia convenire cum *Luthero*. Hoc quidam conantur odio mei, quo me Principibus reddant inviſum; quidam ut meo periculo cauſam *Lutheri* reddant vincibiliorem. *Hieronymum* ad te mitto, nondum poterat compingi ob recens atramentum. Sacerdotium nihil moror, modò Deus velit te mihi ſuperſtitem eſſe. Accepi bis decem libras, alteras quas ex *Potkino* reddidit *Hiſpanus Daſſa*, ni fallor: alteras attulit huc *Franciſcus Bercmannus*, nactus iſthic ex bibliopola quodam, quum nihil rerum mearum illi velim committi. Pro aucta penſione habeo gratiam. Malè ſit iſtis bellis, quæ nos toties decimant. Atqui arbitrabar penſiones eſſe liberas ab exactionibus. Equum accepi non admodum pulchrum, ſed bonum, caret enim omnibus peccatis mortalibus, exceptâ gulâ & acediâ: & ornatus eſt omnibus virtutibus boni Confeſſoris, pius, prudens, humilis, pudicus, ſobrius, caſtus, & quietus, neminem mordet, nulli occalcitrat. Suſpicor miniſtrorum vel dolo, vel errore factum, ut alius equus veniret pro eo quem tu mitti juſſeras. Nihil mandâram famulo de equo, niſi ſi quis fortè daret ultrò bellum & commodum. Et tamen pro animo tuo ſummam habeo gratiam. Ego de vendendis equis cogitabam, quando jam eques eſſe deſii. Famulo meo ſuccenſeo, qui injuſſu meo hoc auſus eſt, cujus incuriâ pervenit huc equus longè deterior. Quod aliquid boni promittis extra conſpectum malorum, quid ſit non ſatis intelligo. Si Deus dederit vitam, fortaſſe proximo vere fruar alloquio celſitudinis tuæ. Vehementer gaudeo, epiſtolas *Hieronymi* feliciter abſolutas; nam in his plurima reſtitui. Cætera quoque volumina ſequentur, ſi convenerit inter typographos: nam res eſt immenſi ſumptus, nec unius hominis. Dominus *Jeſus* te ſervet incolumem optime *Mecænas*. *Baſileæ*, pridie Nonas Septemb. Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Rot. Virgilio Polydoro S. D.

ERuditiſſime *Polydore*, decreveram tecum prolixis epiſtolis confabulari, ſed incommode incidit, ut mihi præter *Livinum* eodem tempore quatuor bajuli forent epiſtolis onerandi, iiſque prolixis, quorum unus petebat *Romam*, alter *Galliam*, tertius *Francfordiam*, quartus *Saxoniam*: Quare *Laconiſmo* utendum eſt. Primum ſcis exemplar quod miſeras non eſſe apud *Frobenium*, ſed apud *Franciſcum*. Egi cum *Frobenio* de editione operis, vel operum potiùs. Ait, ſi majuſculis excudat, fore volumen ingens, nec ſexcentos aureos ſuffecturos in ſumptus. & metuit aleam in vendendo. Nam *Germania* nunc inſanit in ea quæ ſapiunt *Lutheranum* quiddam. Alioqui eſt pulchrè animatus ad gratificandum utrique noſtrum, & ipſe efficiam ut ſit animatior. Eſt triplex excudendi Epiſt. 45.

ratio:

ratio: Nonnunquam totum negotium *Frobenius* ſuſcipit ſuo periculo: Hoc aliquoties facit in minoribus voluminibus, in quibus minus periculoſa eſt alea. Nonnunquam tota res agitur periculo alieno, ipſe tantum pro opera ſua paciſcitur mercedem. Nonnunquam res fit communi periculo ſociorum. Jam in pactione operæ *Franciſcus* mercedem offert oppido quàm iniquam. Nunc agetur *Francfordiæ* an res vel unius *Franciſci*, vel ſociorum communi periculo poſſit agi. Et quid actum ſit perſcribam ubi *Frobenius* è mercatu redierit. Spero rem futuram ex animi tui ſententia. Mihi videris conſultè facturus, ſi primam illam præfationem totam retexas. Primum faciet hoc ad operis commendationem ob novitatem. Deinde faciet ad opinionem utriuſque noſtrum, quod inſunt in illa priore quædam, quibus ego quidem non offendor, ſed tamen ſuſpitionem præbent eruditis alicujus inter nos æmulationis. Præterea mihi videtur magis ingenuum, totum opus Proverbiorum uni dicare, nunc acceſſionem dicas alii. His de rebus tua prudentia ſtatuet quod videbitur optimum, ego ſimpliciter indico meam ſententiam. De *N.* perfidia ſatis dici non poſſit. Videris cum illo expoſtulâſſe. Et audi quomodo me ſit ultus: *Antuerpiæ* ſparſit rumorem meam imaginem cum omnibus libris meis exuſtam eſſe *Romæ*, & ideo me nunc ſcribere in Papam. Et perſuaſit multis hæc prodigioſa mendacia. Immò *Clemens* ſeptimus ultrò miſit ad me diploma honorificentiſſimum, cum florenis aureis ducentis. Et ego eodem tempore edidi libellum *De libero arbitrio* contra *Lutheranos*: ſic *Romæ* ſum exuſtus, ſic ſcribo contra Papam. Si nanciſci poſſis negotiatorem, qui quinquaginta volumina ad ſe reciperet, cætera facilè conficerem cum *Frobenio*. Bene vale. *Baſileæ*, Anno M. D. XXIII.

Eraſmus Rot. Petro Barbirio S. D.

Epiſt. 46. PEr *Livinum* famulum meum intelligo *Joannem Molendinum* recepiſſe dimidium penſionis hujus anni à *Joanne de Hondt*, idque autoritate tuarum literarum, quibus ſignificâras te hac in re placâſſe animum meum. Et ni in tempore meas literas attuliſſet *Marcus Laurinus* Decanus *Brugenſis*, devorâſſet totam. Et poſtea ſcribis inter nos amicitiam fore perpetuam. Vetus proverbium eſt, *uſque ad aras*, ſed vetuſtius exemplum, *uſque ad pecunias*. Quid te crudelius ſi nudo veſtimenta detrahis, & ſpoliatum ſpolias? Tu ſcis quàm ſimplici fiduciâ, quàm ſyncero pectore, totum hoc negotium tuæ crediderim fidei, cui pari fiduciâ crediturus eram & vitam. Inter *Lutheranos* ferè qui mihi erant juratiſſimi, nunc ſunt hoſtes pluſquam capitales. Quod ſi me fallit *Barbirius*, nulli poſthac mortalium crediturus ſum. Atqui pollicebaris ex *Paria* glebas aureas, & nunc detrahis tantillas micas? Sed extra jocum, mi *Barbiri*, de Cæſaris penſione nulla ſpes ni me domum recipiam, & ſi redeam, neſcio an ſint præſtaturi quod pollicentur. Noſti Comicum illud, vel aulicum potius, *mox, cras redi, ubi eras?* Et meum ingenium non ignoras, quàm non improbus ſim appellator. Debetur jam in tres annos penſio. Et hic magno vivo, crede mihi non poſſum minoris quàm ſexcentis florenis aureis. Alo familiam, famulos tres, & equos. Semper aliquis eſt in legatione, & valetudo indies fit deterior. Menſe Junio planè perieram, nec unquam majore deſperatione ſum enixus. Satis acciſæ ſunt meæ res, etiamſi nihil decidatur. Scio me debere tibi quicquid eſt hoc fortunæ, ſed boni *Mecænatis* eſt augere beneficium, non eripere quod dederit. Scribunt amici parùm bene conſultum illi penſioni, me eſſe homuncionem [illegible], te iſthic verſari in frequentibus peſtilentiis. Quòd ſi tertium veluti tibicinem ſupponas rem fore firmiorem. Eſt apud me *Livinus* cognomento *Algoet*, id eſt, *omnibonus*, ſervivit mihi plus quinque annos, in hunc velim transferri penſionem, ſi quid nobis accideret humanitùs. Et eſt alioqui juvenis bonâ quapiam fortunâ dignus. Sic profecit in utraque lingua in bonis literis ac diſciplinis, ut me præcurrat. Denique *Gandavus* natus eſt, ut hoc ad commendationis cumulum adjiciam. Facies mihi rem vehementer gratam, ſi hoc quamprimùm expedias. *Moriſlonus* ſcripſit de precibus priviariis, permiſi ut meum nomen transferat in fratrem tuum *Nicolaum*. Accepi proximam fœturam *Stunicæ*. Homo planè certat cum *Paſquillo*, veréque *Lutheranus* eſt, qui re ipsâ docet, nihil habere ponderis conſtitutiones Pontificias, qui tot edictis vetitus, nihilo ſecus peragit ſuam fabulam. Decretum eſt poſthac hominem negligere cum ſuis næniis. Hic ſingulis diebus Evangelici novi, jaculantur aliquid rabioſi libelli in caput meum. Non poſſum iniquius ferre, quando nuper in Pontificem emiſerunt quædam, quæ nullus ſcurra evomeret in lenonem. Cogor edere libellum *De libero arbitrio*, quando jam rumor ſparſus eſt, nè putent eſſe aliquid atrocius. Doleo Pontificis legatum nihil egiſſe apud *Anglos*. Demiror quid ſibi velint Monarchæ. *Hexum* ſaluta mihi diligenter, ac reliquos item amicos. *Baſileæ*, Anno M. D. XXV.

Eraſmus Rot. Joanni Carondileto Archiepiſcopo Panormitano S. D.

REverende Præſul, admoneor amicorum literis, ut iſthic adſim ante Cæſaris abitum, ſed hic qui has perfert, narrabat ſic accelerari profectionem in *Angliam*, ut verear nè fruſtra etiam ſcripſerim. Sequar tamen ſi ſenſero Cæſarem iſthic diutiùs hæſurum. Sed interim te rogo, ſi videor meis laboribus aliquam utilitatem attuliſſe bonis literis, adjuva tuo favore cauſam meam, ut mihi penſio ſit incolumis, & Cæſaris favore defendar adverſus quoſdam impudentiſſimos ſycophantas. Hic ita me gero, ut omnes *Lutherani* vehementer oderint, conviciiſque lacerent, quidam etiam libellis me proſcindant. *Eraſmus* nec fidei *Chriſtianæ*, nec Cæſaris gloriæ unquam deerit. Quid multis? Efficiam, ut illum nunquam pœniteat hujus conſiliarii. Olim quadrupedes ob damnum datum noxæ dedebantur, ſed vehementer iniquum, ut ego ob datam publicitùs utilitatem dedar quibuſdam noxiis beſtiis, vel potiùs livori, quæ peſtis eſt quavis viperâ nocentior. Amplitudinem tuam incolumem ſervet Optimus Maximus *Jeſus*. *Baſileæ*, die *Mercurii* poſt Paſcha, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſecundo. Epiſt. 47.

Eraſmus

A

Eraſmus Rot. Franciſco Molino Epiſcopo Condonienſi S. D.

Epiſt. 48. HÆres, ut ſcribis, meus *Hilarius*, utinam habe-
ret tantum mentis quantum habet bonæ
mentis. Mandâram etiam ſcripto, ut ante Septem-
brem iſthic pararet mihi nidulum, nihil meminit,
ebrius opinor voluptate repetitæ *Galliæ*, quam uni-
cè adamat. Rurſum ſcripſi me non venturum an- B
te proximum ver. Interea, ſi ipſi eſſet felix *Gallia*,
frueretur: ſin minus, recurreret huc, mihi futu-
rus uſui, ſibi fortaſſe nulli incommodo. Venit
cum aliquot extortis ac ſupervacaneis epiſtolis,
mox in *Galliam* revolaturus. Si tua benignitas
vult illi benefacere & ſi videbitur dignus, nè com-
mittat illius manibus multum pecuniæ, ſed proſpi-
ciat de ſacerdôtio quod non poſſit prodigere. No-
vi hominis ingenium non odi. Narrat tuam ex-
cellentiam decreviſſe huc advolare. Id tametſi, ſu- C
ſpicor abs te joco dictum, tamen quando ſic aſſe-
verat *Hilarius*, non video cauſam, cur tantum ſu-
ſcipias iter. Fortaſſis in Septembri commiſſurus
eram hoc corpuſculum itineri. In hyeme non faci-
am, niſi decrevero mori: nè in ver quidem poſ-
ſum aliquid certi promittere. Bellum incrudeſcit,
qualis ſit futura valetudo incertum. Multa alia
poſſunt exoriri, quæ conſilium ſi non mutent, certè
impediant. Hæc non ideo ſcribo, quod tuus con-
ſpectus non ſit mihi futurus multo jucundiſſimus, D
ſed quod nolim tantum amicum fruſtra & ſum-
ptu & itinere fatigari. Quod ſcribis de hirundine
in niveis quæſita, Deus avertat omen. Bene vale.
Baſileæ, pridie Idus Decemb. An. M. D. XXIV.

Eraſmus Roterodamus Henrico octavo Regi Angliæ S. D.

Epiſt. 49. INvictiſſime Rex, ſcio quantum habeat mo-
menti ad conciliandam muneri gratiam, ut in E
tempore detur, neque me fugit hoc meum munus
duplici nomine intempeſtivum eſſe, vel quòd ſerò
redditur, videlicet poſtea quàm per omnes orbis
regiones ſparſum manibus populi teritur; vel
quòd offertur bellicis rebus occupatiſſimo. Sed
non contigit antehac certus aliquis per quem ma-
turè mitterem, & libens totius officii mei gratiam
perdidero, ſi hâc jacturâ liceat redimere Monar-
charum inter ipſos concordiam. Nunc in tam a-
trocibus, támque diutinis rerum humanarum tu- F
multibus, non modò ſtudiorum me tædet ali-
quando, verumetiam vitæ. Sed his malis Deus ali-
quando finem dabit, ſi nos promereamur. Mitto
primam manum libelli *De libero arbitrio*, adverſus
Lutherum. Nondum eſt abſolutum opus, immo
per valetudinem, quæ me ad mortem uſque affli-
xit, & labores, quibus explicabam cætera, quæ e-
rant in manibus, vix tantum potui. Si guſtus ope-
ris probabitur Majeſtati tuæ, cæteriſque doctis,
abſolvemus, & alicubi excudendum curabimus. G
Nam hic opinor nullus eſt typographus qui auſit
excudere, quod verbulo attingat *Lutherum*, con-
tra Pontificem licet ſcribere quidvis. Hic eſt præ-
ſens *Germaniæ* ſtatus. Itaque ut tutò iſthuc perve-
nirent quæ mitto, emandavi rurſus famulum pro-
prium ac fidelem, ſed Majeſtati tuæ non ignotum.
Chriſtus opt. max. res tuas bene fortunet Rex invi-
ctiſſime. *Baſileæ*, Anno M. D. XXIII.

Eraſmus Rot. Senatui Baſilienſi S. D.

ET ſcio & memini quot quantiſque nominibus *Epiſt.* 50.
vobis jam pridem obæratus ſim, nobiles ac
præſtrenui domini, nec ignoro quàm ob faculta-
tum mearum tenuitatem ſolvendo non ſim: ta-
men facit hoc mihi jam pridem explorata certiſ-
ſimis argumentis veſtra ſingularis humanitas, ut
nullis lubentiùs debeam quam vobis: Nec me de-
terret à petendo, quod is ſim qui non poſſim ullam
referre gratiam, niſi veſtra bonitas ad exemplum
æterni numinis ſic interpretetur, eſſe relatum,
quod agnoſcit, meminit, ac prædicat is qui acci-
pit. Alioqui qui dicere poteſt, *Referam*, ſed cum
fœnore, non accipit beneficium, ſed fœneratur.
Non inficior ex uſu Reipub. eſſe, ut legum, ſci-
torum, ac magiſtratuum autoritas ſit inviolata;
ſed hic *Benedictus* bibliopola, ut accipio, non ullâ
contumaciâ, ſed ſimplici errore prolapſus eſt in
multam. Et quod erat hujus cauſæ caput, duxit
mulierculam uxorem. Solet ubique favere conju-
gio. Juvenis eſt tenui re. Erit bona ſpes dotis, ſi ve-
ſtra benignitas multam remiſerit. Me jam pridem
vobis obligatiſſimum, reddetis obligatiorem, ac
mecum alios multos cives veſtro non indignos fa-
vore, qui me ut *Benedicti* cauſam agerem hortati
ſunt, exitum etiam felicem pollicentes, veſtrâ ni-
mirum humanitate freti. Ego nullas beneficii vi-
ces poſſum polliceri, tamen ſi quis me ſubmonue-
rit, quà in re queam ordini veſtro clariſſimo grati-
ficari, ſentietis promptam certè voluntatem mihi
non defuiſſe. Precor ut Dominus *Jeſus* vos omnes
ſervet incolumes, ac bene fortunet Rempublicam
veſtram, & publicè & privatim. Anno milleſimo
quingenteſimo vigeſimo tertio.

Eraſmus Roterodamus Maximiliano Tranſylvano S. D.

LIteræ, quas *Beatus* noſter ex *Hiſpaniis* attu- *Epiſt.* 51.
lit ſerò mihi redditæ ſunt. In cauſa erat quod
quum ipſe pertæſus navigationis terreſtri itinere
peteret ſuos, non exemerit è vidulo quæ ad me
pertinebant: Itaque delatæ ſunt in *Brabantiam*:
Inde per multas ambages tandem *Sletſtadium*. Re-
ſpondi tamen omnibus, quibus amici juſſerant me
ſcribere. Literas miſi *Norenbergam*, ut per *Mi-
chaelem Gillis* tibi notum deferrentur in *Hiſpani-
am*. Nec unquam ſcire licuit, quid de illis epiſto-
lis ſit actum. Intervallum eſt ingens, & mira ubi-
que, præſertim his temporibus, in reſignandis, in-
tercipiendis, ac premendis epiſtolis perfidia. Non
arbitror mihi tecum ullam fuiſſe conſuetudinem,
niſi quòd *Bruxellæ* quum agerem ante annos o-
pinor quatuor, à multis prædicabatur ſingularis
quædam tua humanitas & ingenii candor eximi-
us. Verùm iſtud pectus niveum, planéque Gra-
tiarum ac Muſarum domicilium, ſic mihi repræ-
ſentavit ac patefecit epiſtola, ut multis jam an-
nis nihil legerim libentiùs. Nam dictionis erat
tanta felicitas, ut me propemodum deterruerit à
reſpondendo. Attamen perfricui faciem, & re-
ſpondi ſic ex tempore. Eas tibi non eſſe redditas
ex *Beati* literis intelligo. Nunc quod supereſt ex-
pediam paucis. Juſſerat Cæſar, ut mihi penſio
ſolveretur extra ordinem. Illuſtriſſima D. *Marga-
reta* reſpondit, Si redirem non ſolùm penſionem

eſſe numerandam, ſed majora collaturam ſeſe. At A
vereor ne etiamſi redeam, audiam, *mox, cras, redi,*
ubi eras. Rex *Galliarum* incredibili affectu detulit
opimas conditiones, proximè Theſaurariam *Tu-*
ronenſem, ſexcentorum coronatorum annui cenſus.
Recuſavi omnia, non ſine multorum amicorum
offenſa. *Clemens* Pontifex, unicè affectus in me,
quod ipſa re comperio, nihil non offert. Dices, cur
non redis huc? Non licuit per occupationes ſtu-
diorum; & ſi per has licuiſſet, valetudo non dabat B
commeatum. Aliquanto rariùs me nunc repetit
calculus, ſed longè perículoſiùs, ut hoc non ſit æ-
grotare, ſed crebro mori. Hypocauſta *Germano-*
rum fervent toto anno, vix exceptis Junio & Ju-
lio: ad horum odorem quum exanimer, per hæc
tamen eundum eſt, aut ferendus æſtus Junii aut
Julii, aut etiam Auguſti. *Italiam* valde deſidera-
bam, ob medicorum & pharmacorum copiam, va-
letudo vetuit. Et tamen res hic nunc ſic habent,
ut omninò ſit demigrandum aliquò. Jam non C
ignoras quàm immedicabili odio teneantur iſthic
in me monachi ac theologi quidam, quorum co-
ryphæus *Ecmondanus Carmelita.* Huic *Adrianus*
impoſuerat ſilentium diplomate: vix tacuit. A
morte illius, ſilentium illud multa maledicentia
penſavit. Quibus ſi res ſucceſſerit de *Luthero,* ne-
mo poterit iſtos ferre victores. Si Cæſar adeſſet,
nihil eſſet periculi, nunc quid in aula ſit præſidii
neſcio, præſertim homini qui non ſit aulæ fami-
liaris. Præſul ille magnus utinam tam comis eſ- D
ſet officiis, quàm eſt dictis benignus. Cum illu-
ſtriſſimo comite *Hochſtrateo*, exigua mihi fuit con-
ſuetudo. Et habet ut fertur uxorem ſic religioſam,
ut ſuperſtitioni ſit proxima. Apud tales plurimum
valere ſolent pietatis hiſtriones. Epiſcopus *Leodi-*
enſis dicitur anceps amicus, ob *Aleandrum,* qui co-
ràm blandus eſt, abſens, ut audio, alius eſt. Et ha-
bet fratrem apud *Leodien.* hoc pernicioſiorem,
quòd omnia poteſt diſſimulare, id quod non poteſt
Aleander. Scripſi nunc per Canonicum quen- E
dam *Antuerpienſem,* juvenem, nomine *Franciſcum*
Delft, per eum huc redeuntem poteris tutò quæ
voles ſcribere. Quæ ſpes ſit de penſione neſcio:
procurationem negotii commiſi *Panormitano* &
Craneveldio, quo nihil eſt apud noſtros candidius.
Nolim te gravari rebus meis, tamen ſi ſe daret op-
portunitas, adjutabis quod agitur. *Ferdinandus* fre-
quenter ad me ſcribit amantiſſimè. Is nunc illu-
ſtriſſimę dominę ſcripſit, ut *Carmelita* debacchanti
in nomen meum imponat ſilentium, quem homi- F
nem nihil omninò pudet. Reverſo *Franciſco*, ex li-
teris veſtris ſtatuemus quid ſit faciendum. Bene va-
le. *Baſileæ,* natali *Matthiæ* Apoſtoli. Anno mil-
leſimo quingenteſimo vigeſimoquinto.

Eraſmus Rot. Sylveſtro Prierati S. D.

Epiſt. 52. QUod tua pietas ſcribit de epiſtola malum o-
lente fumum, quid ſibi velit non ſatis intel-
ligo. Tibi certè multis modis gratiam habeo, & G
quod apertè ſcribis & quòd amanter, quæ meâ re-
ferebat ſcire: & quòd viam indicas quâ poſſim
effugere quod denuncias periculum, videlicet ſi
explicem quædam loca: plus etiam tibi debiturus
ſi dignatus fuiſſes oſtendere quæ ſint illa loca. Nil
eſſet novi, aliquid erroris inveniri in libris meis,
quum nec *Hieronymus* nec *Auguſtinus* vitare po-
tuerit, præſertim in tanta varietate judiciorum:

A certè hoc animo ſemper fui, ut ſciens non fuerim
paſſurus eſſe quicquam in libris meis, quod pu-
gnaret cum orthodoxa doctrina. *Lovanii* tot an-
nos egi, nec amicus nec inimicus theologus ullus
unquam indicavit aliquid tale, quum frequenter
illos rogârim, ut admonerent liberè ſi quid eſſet.
Quòd *Stunica* ſic palàm inſanit *Romæ*, tametſi me
non fugit quorum inſtinctu fiat, tamen vide quale
exemplum invehat. Finge in libris meis eſſe quæ-
B dam intolerabilia, quod tandem exemplum eſt
tam furioſis libellis ſcurrili impudentiâ debaccha-
ri in nomen hominis, certè adhuc à nullo conde-
mnati? Eſt *Lovanii Carmelita* homo planè fatuus
& furioſus ac partim doctus, & unus prædicator
huic ſimillimus: hi ſoli moliuntur in me, & velim
nolim faciunt me *Lutheranum*, quum ego primus
omnium dehortatus ſim à calido facinore. Dicam
arrogantiùs ſed verè, ſi vel uno epiſtolio declarare
voluiſſem, me vel tantulum favere *Luthero,* vidiſ-
C ſet erectiſſimos animos totius *Germaniæ*, quæ certè
latiſſimè patet. Nec defuiſſent Principum præſi-
dia. Ego tot conviciis quorundam provocatus, tot
aliorum blanditiis ſollicitatus, nunquam dimoveri
potui à veneratione *Romanæ* Eccleſiæ. *Aleander*
nihil non facit adverſus *Lutherum*, at ſi pernôſſes
rem omnem, ſolus *Eraſmus* plus fregit vires & a-
nimos illius factionis, quàm omnia *Aleandri* mo-
limina. Tot epiſtolis privatis ac publicis repreſſit
Lutheranos, quum multa neceſſaria docuerit vir il-
D le, ſed mihi nullo pacto placet diſſidium. Id an
vobis iſthic perſuaſum ſit neſcio, certè *Lutherani*
hic intelligunt, qui mihi uni imputant, quod illis
non ſuccedit; jámque dentatis libellis in me de-
bacchantur tanquam in adverſarium, & verè ſum.
Tametſi malim mala ſeparari à bonis, quàm utra-
que ſimul perdi. Vide igitur quam gratiam mihi
rependunt, qui tam improbis ſycophantiis impe-
tunt caput meum, imò quàm malè conſulunt ſuo
negotio. *Lutheri* factio nondum tam extincta eſt,
E quàm vos iſthic creditis, atque utinam eſſet. Hæc
enim perdit omnia ſtudia noſtra. Sunt innumera
millia hominum, qui odio ſedis *Romanæ* magna
ex parte favent *Luthero*: nec aliud expetunt quàm
ducem aliquem. Me nec angelus, nec homo faci-
et ſeditioſum, tamen iſti ſtrenuè laborant ut fa-
ciant. Habemus Cæſarem propitium, cujus ſala-
rio gaudemus conſiliarii nomine, de hoc certus
ſum. Habeo & hic Principes, ac Reges aliquot
mihi faventiſſimos: Cardinales item & Epiſcopos
F aliquot. Quæſo ut per *Stunicas* & ſimiles ſyco-
phantas liceat mihi orthodoxum eſſe. De te nun-
quam malè ſenſi. Fortaſſis in epiſtola ad *Hochſtra-*
tum dixi in tuis & Card. *Cajetani* libellis, quædam
non probari theologis *Pariſienſibus*. Tunc ille ni-
hil ſcripſerat præterquam adverſus Concilium *Pi-*
ſanum, neque tu quicquam niſi pauca adverſus con-
cluſiones *Lutheri* primas. De veſtris operibus non
eſt meum ferre ſententiam: quid autem ſentiant
eruditi, nos hic melius audimus, quàm vos iſthic.
G Hæc ægrè dictavi amanuenſi meo, ſic affectus cal-
culo & ſtomachi dejectione, ut tæderet etiam vi-
vere. Optârim eſſe *Romæ* vel diſpendio dimidii
bonorum meorum, & adero ſi valetudo patietur.
De Pontificis in me animo nihil addubito. Non
eſt is qui ſoleat talibus calumniis præbere aurem.
Ego curabo nè quid boni viri in me deſideretur.
Bene valeat tua pietas, cui me totum commendo.
Baſileæ, Anno M. D. XXIII.

Eraſmus

Eraſmus Rot. Cœlio Calcagnino S. D.

Epiſt. 53. Libellus tuus *De libero arbitrio*, mi *Cœli*, uſque adeo mihi placuit, ut editurus fuerim in tui nominis gloriam, ni me locus unus offendiſſet, in quo ſuſpitionem quorundam qui me dictitant hoc ſpectaculo delectari, quod hactenus tacitus conſertiſque manibus viderim aprum illum ferum devaſtantem vineam Domini, ſic refers quaſi non fueris ab eadem alienus. Et poterat locus verbis tribus mutatis corrigi, verùm religio fuit vel tantillum mihi permittere in alieno libro, faciam tamen ſi tu juſſeris. Cæterùm video illud eſſe fati mei, ut dum utrique parti conſulere ſtudeo, utrinque lapider. Illhic & in *Brabantia* ſum *Lutheranus*, at in tota *Germania* in quâ vivo, adeo ſum *Antilutheranus*, ut in neminem mortalium, ii qui valde favent *Luthero*, magis ſæviant quàm in me, nec alii magis imputant quod de Pontifice non agant triumphum, quàm mihi. Hoc verum eſſe facilè crederes, ſi præſens audires convitia, minâſque quibus impetor, ſi picturas infamatrices, ſi libellos criminoſos ac furioſos potiùs legiſſes, qui hîc ſubinde provolant in caput meum. Atque hoc odium non nuper cœpi promereri prodita *Diatribâ De libero arbitrio*, ſed ante triennium, tot epiſtolis, tot libris editis teſtatus mihi non probari *Lutheri* fabulam, adhuc dicor conſertis manibus ſpectare tantum. Præter alios & ipſe *Lutherus* reſpondit noſtræ *Diatribæ*, nec dubito quin odioſiſſimè; nondum enim liber allatus eſt: & interim theologi monachíque, quorum implacabile odium in me concitâram, ob provecta bonarum literarum ſtudia, quas iſtæ pecudes multò pejus oderunt quàm *Lutherum* ipſum, tam pertinaciter ac ſtolidè debacchantur in me, ut ni mihi fuiſſet animus adamantinus, vel horum odiis potuerim in caſtra *Lutheri* propelli. Neſcio an vos putetis rem eſſe ludicram, verùm nemo credat, quàm hoc negotium latè propagatum ſit, quámque gentium penè omnium animos occupârit. Tot eruditorum hominum amicitiâ videbar mihi *Crœſo* beatior. Hanc felicitatem æquo animo depoſui, méque nudatum omnibus præſidiis, inermem ac deſtitutum objeci tot furioſis, quorum tyrannidem mundus diutius ferre non poteſt, nec feret. Et tamen illi non ignorant quantam cladem ipſis inferre potuerim, ſi vel digitum porrigere *Lutheranis* voluiſſem. Atque interea, quoties decerpitur honos theologis, nihil ſapit *Eraſmus*: At quum eſt gravandus invidiâ, ſolus poterat totum hoc incendium extinguere ſuo calamo. Quin in hanc invidiam vocat *Pius* ille *Carpenſis* qui ut ſcribunt, *Romæ* in omnibus conventiculis, in omnibus conviviis deprædicat, *Eraſmum* nec eſſe philoſophum nec theologum, nec quicquam omninò tenere ſolidæ doctrinæ. Cur ille vir tacitus conſertíſque manibus ſpectat hunc aprum ferum depopulantem Domini vineam? Cur nullus hoc audet *Romæ*, quod ego ſum auſus in media *Germania*, ſolo præmio rectæ conſcientiæ contentus? Neque enim me jam hinc brevi emigraturum vel Cæſar vel Pontifex beare poteſt; imò nè hoc quidem præſtare valent, quò minùs proſcindar rabioſis libellis, etiam ab iſtis ventribus, qui ſe jactant favere *Romano* Pontifici, quum nulli magis officiant nomini Pontificio. Quo in ſtatu ſimus hîc, bonâ fide referet qui has tibi reddit, in hoc à me legatus, ut quædam amicis aperiat, quæ literis committere, ut perlongum eſt, ita nec tutum; per hunc itaque poteris tutò reſcribere. Commiſi illi quiddam de ſtudiis noſtris, in eo non gravaberis impartire conſilium tuum, ſi quid deſiderabit. Quid agat *Leonicenus* medicus, quid *Paniceatus*, quorum utrunque vidi *Ferrariæ*, ſcire cupio, & *Rhodiginum* amo, tametſi me locis aliquot taxârit in ſuis collectaneis. Verùm non ſum is qui nihil poſſim devorare. Te non novi, niſi quòd ſuſpicor eſſe illum qui me ſemel in ædibus *Richardi Paceæ* ſalutavit oratione tam copioſâ, támque difertâ ut ego planè viderer mihi mutus. Bene vale. *Baſileæ*, III. Idus Maii. Anno M. D. XXV.

Cœlius Calcagninus doctiſſ. viro Eraſmo Roterodamo S. D.

Epiſt. 54. Quom ad *Piſtophilum* ſcriberem de *libero arbitrio*, nihil minus cogitabam, quàm ut Commentarius ille in lucem unquam prodiret: aut certè in manus tuas perveniret. Hoc enim unum tum mihi propoſitum fuit, grati animi teſtimonium dare homini de me bene merito, qui tuam *De libero arbitrio Diatriben* protinus ad me dediſſet, quom eam beneficio *Floriani Montini* viri ornatiſſimi ex *Germania* accepiſſet. Noverat enim me, tum omnium tuarum lucubrationum eſſe ſtudioſiſſimum, tum maximè hoc genere delectari, quod ad reprimendam retundendámque inſolentiam *Lutheranam* pertinebat. Quod quom multi hactenus oſcitanter & quaſi aliud agentes tentaverint, in eam audaciam hominem, alioqui ad turbas natum perduxerunt, ut ſolus ſibi ſapere videatur: rejectíſque in ordinem omnibus antiquis & pridem receptis ſcriptoribus ſolus in ſacras literas cenſuram exerceat: damnatáſque olim opiniones, & veterum patrum decretis exploſas hæreſes in lucem promoveat, pertinaciter defendat, animis inculcet, ut profectò ſatius fuerit hanc anagyrin non attingere, quàm attactu irritare. Certè *Hercules* quom in *Hydram* certamen ſuſcepiſſet, non prius ſibi ceſſandum exiſtimavit, quàm eam ferro ac flammâ prorſus confeciſſet: ego quoque illud ſemper judicavi opportunum, aut *Lutherum* prorſus negligi, aut prorſus convinci oportere: Nihil ènim medium videbam. Comparaverat ille ſibi ab initio multum exiſtimationis, quòd intrepidè ac perfrictâ fronte mores noſtræ ætatis perſtrinxiſſet, quòd purpuratos patres, quòd ſummi Antiſtitis majeſtatem fœdiſſimè ſugillâſſet, & quaſi pudenda patris, impiorum liberorum more, retexiſſet. Ea res aures expectationémq; plurimorum excitârat, quaſi amore virtutis ac veritatis & nimio juvandi mortales ſtudio vir ingenuus prolaberetur: præſertim quom ſuis adhuc moribus modeſtiam prætenderet: tantum enim abeſt, ut ſua illa placita, quæ tum pariebat, quom alia multo immaniora, majoribúſq; monſtris implicita parturiret, pertinaciter defenderet, ut ea potius meliorum judicio ac ſacroſanctæ piorum Eccleſię ſubjiceret. Dicam tibi vir optime: Impoſuerat mihi penè vir ille, ut poſtea cognitum eſt, fucatus ac verſipellis: animúmq; ita induxeram, bonum virum *Lutherum* eſſe, & qui faciliùs falli poſſet quàm fallere; ſed in taxandis moribus, ut ego quidem fateor, vix jam ferendis,

nimis incitatum, nimis ardentem. Dabam & hoc A hominis ingenio, *Chriſtiani* nominis & noſtræ pietatis immodicè ſtudioſo, quem œſtrum religionis & zelus Dominici cultus ita arroderet, ut evangelici & apoſtolici præcepti oblitus aliquanto plus ſtomacho daret quàm expediret. At poſtquam prodigioſam illam ſcenam aperuit, & veterem tragœdiam *Joannis Hus*, ſentinámque illam omnem *Boemicæ* pravitatis evomuit, & obſoletam in lucem fabulam revocavit, Dii boni, quàm diver- B ſa facies priori illa apparuit? Nam pro modeſtia quantum ex homine pervicaciæ? pro religione, quantum ambitionis? pro ſimplicitate quantum perſuaſionis erupit? Imprimis, quaſi à veſta convellere pietatem exorſus, vim afferre evangelio & enarratoribus omnibus fidem detrahere conatus eſt, ut uni ſibi locus relinqueretur. Sacramentis ita autoritatem ademit, ut vix uni aut alteri dignitatem ſervaverit, ordines ſacerdotii omnes pares eſſe voluit, ut non eſſet ad quem provocare- C tur à *Martini* dictatura: defunctorum memoriam inanem & meras nugas: voluntatem mortalium neceſſitate obſtrictam, & alia id genus innumera, quorum vel memoriam animus reformidat. Scio tamen *Lutherum* hæc commentitiis confictíſque rationibus ex ſacris literis confirmare ſolere: quas *Zenonis* more *Achilles* putat, quod nemini ſanè mirum videri oportet. Neque enim defuerunt unquam antiquis hæreticis ſplenia, quibus ulcera ſua prætegerent. Quid quod certi ho- D mines & ii quidem ἀξιόπιστοι mihi retulerant, *Lutherum* eâ non ſemel ſtrophâ uſum eſſe, ad aucupandam nominis gloriam, ſubornâſſe ſcilicet ac ſummiſiſſe ſibi adverſarios dicam an prævaricatores? qui deinde congreſſi, ingenii faſces ſummitterent, & ſe vi rationum expugnatos profiterentur, nec inviti in *Lutheri* dogma concederent. Hæc eſt videlicet illa *Alexandri Pſeudomantis* jactatio: qui adverſarios ſuos, quibuſcum ſemel caput contuliſſet, gloriabatur à ſe quantum vis fe- E rocientes, pacatos melioréſque dimittere. Scio fore qui dicant, facile eſſe in *Lutherum* verbis invehi & convitiis debacchari, eúmque nunc ſeditioſum, nunc barbarum, nunc monſtrum appellare, aliíſque fœdiſſimis titulis dehoneſtare: ſed non facile eſſe rationibus & argumentis hominem expugnare: id quod ego longè ſecus exiſtimo. Nam ἁπλοῦς τῆς ἀληθείας λόγος. τὸ δὲ ψεῦδος πολύμορφον. Nam ut ſit *Proteus*, ut ſe vertat in omnia rerum miracula, hoc mihi ſat eſt, certum & ex- F ploratum habere, hunc eſſe *Proteum*, & ita elabi, ut non facilè nodo teneatur. Fac *Chryſippum* ſuos in me ſoritas coacervare, quos ego diſtinguere & diſſipare non poſſim: Fac etiam, ſi lubet, aliquem ſophiſtarum mihi tria capita, aut certè cornua affigentem: An iccirco me vel *Geryonem* vel *Cippum* putabo? certè *Diogenes* quom eum quidam non eſſe hominem argumento collegiſſet, nec teneret, quomodo paralogiſmum dilueret: A me, inquit, incipe. Proinde ſi magnus ille argutator *Lutherus* G pulverem mihi ob oculos conjecerit, vel meras præſtigias fecerit, nihil eſt, quod eum propterea majorem melioremve putem. Quom fortè quidam *Callipidem* admiraretur, ejúſque artem extolleret apud *Ageſilaum*: Quid ni, inquit, ego noverim *Callipidem* dicelictam? Sic hiſtriones appellabant lacones. Sanè non pluris fuerit apud me *Lutherus*, vel ſophiſta vel præſtigiator. Cur enim

A non hac nomenclaturâ exornem eum, qui per fucum damnata & obſoleta olim dogmata inſtaurare nititur: recepta autem & tot ſeculis, tótque magnis aſſertoribus comprobata & quaſi per manus tradita convellit? An non hoc abundè *Lutherum* impoſtorem oſtendit, qui *Nazianzeno*, *Nyſſeno*, *Damaſceno*, *Baſilio*, *Chryſoſtomo*, *Hieronymo*, *Gregorio*, *Auguſtino* depulſis, ſe unum enarratorem evangelii oſtentet, ſibíque haberi uni fidem velit, B ceu verò ejus lampas illorum omnium lumina præſtringat. Quorum quiſque quo propior fuit florenti Eccleſiæ, hoc amplius hauſit ex fonte cœleſtis ſpiritus, ſine quo nemo poteſt ad veritatem aſpirare. Fac enim hinc ſtare tot támque excellentes ſanctæ pietatis proceres. Aiant illi, neget *Lutherus*, obſecro quis tam corneâ & prædurâ fronte eſt, qui *Luthero* credendum, illis fidem abrogandam cenſeat? Atqui aliquis dixerit, eadem ſentit cum illis *Lutherus*, alitérque potiùs tradunt C quàm aliud. At at hoc ipſum eſt, quod mihi ſcrupum facit, quod me dubium habet, quod mihi ſuſpectum *Lutherum* reddit, ut non aliter, ſed aliud planè dicere videatur, qui has umbras mihi objicit, qui ſua hæc commenta verborum involucris contorquet, ut de eo *Euripidis* illud inverti poſſit, ὁ μὲν ζῶντα, ἄπιστα, ὅμως δὲ, καὶ ὁ μὴ ζῶντα. Scitum eſt illud vetus, ἀμαθέστερον πῶς εἰπὲ, καὶ σαφέστερον. Et illud Apoſtoli nos ſatis monere potuit, ut ab hoc hominum genere caveamus: *Si angelus*, in- D quit, *è cœlo aliud vobis evangelizaverit, quàm accepiſtis, anathema eſto.* Ceu mihi parum conſtet, non aliter ſynodo *Ariminenſi* ab *Arianis* bellè olim illuſum fuiſſe hoc verborum prætextu, quom nefarii illi vocarent in diſquiſitionem an *Chriſtus* foret Patri ὅμοιος, rogantes bonos, ſed parùm cautos patres, *Chriſtóne* an homouſio fidem habendam putarent. At illi ignotâ voce circumſcripti ὁμοούσιον palàm deteſtabantur, *Chriſtum* autem Deum profitebantur: quæ res in cauſa fuit, ut acta in E ſynodo *Ariminenſi* majore deinde & cautiore Patrum conventu reſcinderentur. Proditum eſt memoriâ ex *Arianis* quendam fuiſſe invictum alioqui certatorem apud omnes, qui vel rationibus humanis, vel arte ſyllogiſticâ niterentur: facilè autem ceſſiſſe, ſi quando ſibi res fuit cum eo, qui parum doctrinæ, multum autem fidei haberet, qui nihil in ſe, in Domino autem multum fiduciæ locâſſet. Hac ego ratione tam facilè puto *Lutheri* argutationes & σοφίσματα ſubverti poſſe, ut & ipſe ſe ultrò F victum fateatur, & tantum turbarum, quantum excitatum eſt ad hanc diem, momento reſideat. Quod ſi tanta illa hominis temeritas per ſuos gradus proceſſerit, & decretoriis periodis aſſurrexerit, non dubito, quin poſthac evangelii libros ſit abjuraturus, quaſi rem ab indoctis exſcriptam, & à ſimplicibus receptam. Quin & *Chriſtum* ipſum adſerturus ſit more maomethico, non verum hominem, ſed ſimulachrum & ſpectrum quoddam oculos fallens & ſenſibus illudens. Nam ut *Cicero* G verè ſcribit, qui ſemel verecundiæ fines tranſiverit, eum bene ac naviter oportet eſſe impudentem. Et tamen homini tam inauſpicatæ doctrinæ, ſi diſplacet, non deſunt ſectatores atque adeo admiratores in tota præſertim *Germania*, qui *Luthero* fermè acclamant, quæ ſuo *Epicuro* *Lucretius*:

——Deus ille fuit, Deus optime Memmi,
Depulit ex animo qui monſtra, metúſque deorum,

Quare

Quare religio pedibus ſubjecta viciſſim
Obteritur, nos exæquat victoria cælo.

Quom verò ex nobiliſſima illa provincia clariſſima ſemper ingenia effluxerint, quom proventus veræ religionis maximum inde incrementum acceperit, mirum eſt profectò, quomodo tam repentè ad inſanias hominis neque docti neque admodum acuti, ut mihi videtur, à conſtitutis olim & confirmatis patrum decretis deſciverit: niſi ut ſuſpicor, id factum ſit, non tam ſtudio & amore *Lutheri*, quàm ut video, abs te perſæpe teſtatum, odio theologorum & monachorum quorundam, qui ſibi titulo religionis regnum & tyrannidem paraverant, quorum votum fuit, in hominum æquè animos & bona graſſari: hoc itaque modo factum eſt, ut è carbonaria in calcariam præcipitaverint, quom à monachorum avaritia ad *Lutheri* impietatem perfugerint, & hanc quidem multò nocentiorem: Illâ enim fortunæ bona, hâc bona animi atque adeo animæ periclitantur. Puto & idcirco conatum hunc *Lutheri* quibuſdam blandiùs arriſiſſe, quòd ille ab officio & obſervantia Pontificis aliorúmque Principum homines devocabat, & humanum quodammodo genus manumittebat: quis verò eſt, qui non libenter jugum excutiat? & libertatem amplexetur? præſertim quom ad libertatem etiam indulgentia accedat. Nec enim vult *Lutherus* quenquam de actionibus ſuis admodum anxium eſſe. Siquidem ad ſalutem & æternitatem promerendam fidem & ſanguinem *Chriſti* ſufficere. Laſciviant igitur homines, obſonentur, pergræcentur, in venerem, in cædes, in rapinas, ut lubet, efferantur. Paratum tamen iis cœlum, parata immortalis felicitas, ſi fides inconcuſſa maneat, & in ſanguine *Chriſti* ſpes certâ ſubſidat. En qualem artificem ſibi adornavit angelus nequitiæ, quàm callidum, quàm pellacem? Certè *Maomethes* non aliâ perſuaſione uſus magnam orbis partem ſubvertit. Ab *Epicuro*, quo non alius philoſophorum plures diſcipulos in ſententiam traxit, neminem unquam auditorum deſciviſſe accepimus, præter *Metrodorum* neſcio quem. Illectabat ſcilicet ille optimus deliciarum magiſter advenientes: illectos autem novis ſemper blanditiis retinebat, utpote qui unicuique ex ſuæ naturæ pruritu voluptates admetiretur. Adde quod homines naturâ φιλόκαινοι ſunt, ſed & iidem ἀψίκοροι eſſe ſolent, & erunt propediem, ni me fallit opinio: Nec enim quæ mala ſunt diu placere poſſunt. Inſtigator ille populi *Athenienſis* quom bene conſulenti comminaretur, eum malè mulctatum iri, ſi quando populus deſipere cœpiſſet: At tu, inquit ille, ſi quando reſipuerit. Idem hoc videor commodè in *Lutherum* torquere poſſe, cui pro ea, quam invexit doctrina, plus nimio gravem mercedem *Germana* natio dudum perſolvit: ſed illud non incommodè cecidit, quod eadem *Germania* eâdem ætate, quâ nobis hoc monſtrum tulit ad religionis & morum exitium: rurſum ad morum & religionis inſtaurationem *Eraſmum* nobis dedit, virum ea ingenii magnitudine, ac literatura, quæ non unum hoc tantum ſeculum poſſit illuſtrare. Habet igitur non modò, quod compenſet, ſed quod etiam objiciat. Quo mihi improbius nonnulli facere videntur, qui viro tanti candoris, tam excellentis doctrinæ notam inurere non erubeſcunt, quaſi & ipſe cum *Luthero* faciat, & ſit quodammodo ejuſdem fa-

A ctionis vel anteſignanus, vel popularis. Adverſus hoſce homines acerrimè perſæpe reclamavi, & juſtas penè inimicitias ſuſcepi. Quod & in libello *De libero animi motu* obiter feci, atq; hoc libentius, quòd edita *Diatriba*, jam locum omnem ſuſpitionibus improborum ſublatum videbam: nec enim jam te illo ſpectaculo, quod oppugnabas, oblectari poterant inſimulare, nec furtim arma hoſtibus ſubminiſtrare, quos rectâ fronte
B impeteres. Nam quòd epiſtolis & aliis tuis commentariis *Lutheri* fabulam non probari abs te aſſeveras, & tibi votum conſulendi utrique parti teſtabare, ſic interpretabantur, quaſi aliâ manu panem oſtenderes, aliâ lapidem abſconderes, & quod duos parietes de eadem fidelia adlinens utrinque plauſum aucupareris: qui verò vel modeſtiſſimè, vel parciſſimè de te obloquebantur, ii te quaſi ceſſatorem arguebant, quòd tantum incendium excitatum videres, quantum non ali-
C us, præter *Eraſmum* poſſet extinguere, & tamen, quaſi ea res per jocum gereretur, aut nihil ad te pertineret, inſimatis manibus flagrantes aras deorúmque focos ſpectares: horum ego voculas in eo libello κατ' εἰρωνείαν in medium adduxi, ab omni ego hujuſcemodi ſuſpitione prorſus alienus: nam mihi dii mentem meliorem, quàm ut de viro tam illibatæ probitatis & tam eximii candoris, pro cujus exiſtimatione tuenda toties acria bella depugnâſſem, tantum nefas aut cogitarem, aut cogi-
D tatum certè proderem. Illud itaque mi *Eraſme* certum perſuaſúmque habeto, me tua bonitate, ſynceritate, pietate, nihil exploratius habere aut teſtatius: ſi quid eſt tamen eo in libello, quod aut aures tuas offendat, aut quod tibi videatur malevolis dare anſam poſſe malè cogitandi, expunge, dele, interline, immuta, ut lubet; fac denique ut nulla latebra ſuperſit, in qua nævus ullus deliteſcat. Cæterùm illud fuit permoleſtum, quod fato quodam tuo utrinque exercea-
E ris, & *Lutherani* & *Antilutherani* juxtà in te ſæviant: at tu bono animo eſto, & rectæ conſcientiæ præmio contentus, tanti puta tum apud hominem illuſtrem fieri, tum apud Deum cœlum promereri. Sanè *Hercules* ille tertiâ lunâ natus, non priùs ad deos abiit, quàm monſtra illa quodam ſuo fato propoſita viciſſet. Alioqui illud nôſti βασιλικὸν τὸ εὖ πράττοντα κακῶς ἀκούειν. Quod de *Pio Carpenſi* ſignificâſti, non minùs ingratum fuit quàm novum: eſt omninò cum homine mihi
F longa & vetus conſuetudo ex eo uſque tempore, quo ille juvenis, ego admodum puer *Petreto Mantuano* philoſopho primi nominis operam dabamus tunc dialectica profitenti: eo Principi nihil humanius, nihil modeſtius agnovi, tantúmque aberat, ut bene merentibus obtrectaret, ut multò ſæpiùs vir bonus diſſimillimis, id eſt indignis faveret: ob id non poteſt mihi non mirum videri, eum adeo à ſuis moribus degenerâſſe ut in te tam acerbè, támque immerenter invehatur, quem
G qui non amat, aut invidet, aut quid amandum ſit, non intelligit. Et licèt mihi non plura de tua probitate quàm prudentia pollicear, facit tamen ſingularis amor erga te meus, ut te horter & moneam, nè faciles admodum aures ſuſurronibus & delatoribus præbeas, quos qui non caſtigat, irritat, ut verè prædicabat *Domitianus*. Adde quòd ſi quid aliquando pro vero inſuſurrant, id novo aliquo additamento ſemper augent, & exaſperant. Tum magnis &

 illuſtribus

A illuſtribus viris certum eſt nunquam invidos & obtrectatores defuiſſe. Sicut enim inter aves nonnullæ ſunt obſcœnæ, ſemper malè occinentes: ita quædam malè nata & peſſimè educata ingenia, nunquam deſinunt bonis allatrare: horum voces ſinamus præterfluere, eáque æſtuationibus ſuis relinquamus. Nam ſi iis vacare lubeat, nihil erit nobis agendum præterea. Atqui non poteſt hoc hominum genus à nobis liberaliùs tractari, quàm
B ſi eos ſinamus in ſinu gaudere, & ſine ſanguine imaginarium ſibi triumphum adornare. Ne tu nimium facilis ſis aut certè irritabilis, ſi adverſus quoſdam illiteratiſſimos homines, qui obtuſiſſimum in te ſtilum perſtrinxerunt, manum moveas. Sanè eâdem operâ te putaverim aſino, ſi in te ruditum extulerit, tallonem ferre poſſe. Parce enim & honor ſit auribus tuis, ſi quid vel familiarius, vel fortè licentius dixero. Multæ itaque injuriæ muſſitandæ ſunt, vel potiùs, ut tu ſcribis, de-
C vorandæ. Plerunque connivendum eſt, nè quaſi in procinctu ſit nobis quotidie ad arma excurrendum. Literas verò tuas non nuntius quidem ille, quem legatum abs te in *Italiam* ſcribis, ſed neſcio quis terræ filius mihi reddidit, quem tamen ego cœlo demiſſum putavi, quod tam grato, tam optato officio perfunctus ſit. Sanè mihi jucundiſſimam occaſionem ſublatam dolui, percunctandi de te, de ſtudiis, de re familiari. Nihil enim inexploratum reliquiſſem, nihil ſuppreſſiſſem, quod ad *E-*
D *raſmum* meum pertinere exiſtimâſſem. Dii boni, quàm blandè, quàm jucundè, quàm delicatè nuntium illum excepiſſem! certè ut pluſculos apud me dies foret neque petaſo, neque penulæ peperciſſem. Sed poſtquam neſcio quis deus hanc mihi voluptatem invidit, dabo operam, ut tuas legens literas & meas ad te ſcribens, frequenter hoc detrimentum ſarciam. *Leonicenus* medicus jam menſes aliquot hunc vitæ mimum abſolvit, vir ad æternitatem natus, quem ego ultimum heroum &
E aurei ſeculi reliquias appellabam. Ex illa enim ætate quæ magnum habuit ingeniorum proventum, & *Hermolaos*, *Politianos*, *Picos*, *Merulas*, *Domitios* nobis tulit, hic ultimus deceſſit jam propè centenarius, integris, quod mirum videri poſſit, adhuc ſenſibus. Multa ſcripſit, multa vertit è *Græcis*, multa in *Sylva* medica jam conclamata nobis reſtituit. Adverſus barbaros medicos perpetuas inimicitias exercuit: quin & *Plinium*, à quo propoſito fruſtra hominem ſæpe deterrui, in-
F clementer nimis ſemper inſectatus eſt. Denique quod paucis contigit, vivens poſteritatem ſuam vidit: ejus obitum acerbè tuli, tum privato nomine, fuerat enim mihi præceptor, tum publico: videbam enim rem *Latinam* ejus morte inſignem plagam accepiſſe. Una res mihi ſolatio fuit, quòd *Joannes Manardus*, vir *Græcè* & *Latinè* doctiſſimus, rem medicam & naturæ arcana iiſdem veſtigiis proſequitur, cujus rei ſpecimen dare poſſunt epiſtolæ, quas proximo edidit: eas puto in
G manus tuas perveniſſe, quod ſi nondum perveniſſe ſignificaverit, dabo operam, ut quamprimùm ad te perferantur. Scripſit ille quidem alia plurima digna immortalitate, ſed vir minimè ambitioſus ea nondum publicam materiam fecit: hoc ſuperſtite minus *Leonicenum* deſideramus. Ipſe etiam *Rhodiginus* longum valere dixit rebus humanis: quom enim audiſſet ad *Ticinum* cæſum penè ad internecionem *Gallorum* exercitum, & po-

A tentiſſimum Regem in manus hoſtium veniſſe, ex quo ſpes ejus omnes pendebant, ita animum deſpondit, ut ægritudini impar fuerit: ut inem ad ea quæ ſcripſit, tantundem judicii & laboris attuliſſet: nam & te minus offendiſſet, & doctis impenſiùs ſatisfeciſſet. Sanè fuit vir ille bonus & verè *Chriſtianus*, & multâ mihi amicitiâ conjunctus, utpote cui unum etiam ex libris *Antiquarum lectionum* nuncupatim dicaverit, ſed qui ſe unum ha-
B beret in conſilio, & amicorum admonitionibus ægrè manus daret: cæterùm in ſtudia & lucubrationes ad pœnitentiam uſque aſſiduus. *Panicatus*, vir bonus & probè doctus, vivit ac valet: eum tuo nomine ſalutavi is totidem verbis tibi ſalutem reponit. Illud non potui non mirari, quod in extrema epiſtola addidiſti, te ſcilicet adhuc memoriâ tenere ſermonem illum, quo te affatus ſum in ædibus *Richardi Pacei*, quom obiter *Ferrariam* veniſſes: quo loco quom de *Aſpendio* cithariſta ſer-
C mo incidiſſet, & quid intus, quid extra canere ſoleret, perquireretur, tu protinus tuorum *Adagiorum* librum tum primum *Venetiis* excuſum è lacecipetione protuliſti: atque ex eo tempore cœpi *Eraſmi* ingenium doctrinámque admirari; nec ferè unquam inter doctos de *Eraſmo* incidit mentio, quin ego mutuam illam adlocutionem propè ſolenniter in memoriam revocaverim. Teſtis mihi *Richardus Paceus* ille doctiſſimus, & ad doctiſſimorum ſtudia provehenda planè factus, cui
D ſæpiùs ejus officii gratia multam gratiam debere teſtatus ſum. Jam mihi videor ad omnia ferè capita tuæ Epiſtolæ cumulatè reſpondiſſe: illud unum reliquum eſt, ut memineris te habere in *Italia Cœlium* hominem tui nominis tuæque gloriæ ſtudioſiſſimum, de quo tibi omnia ſine diſcrimine largè ac magnificè polliceri poſſis. Bene vale. *Ferrariæ*, prid. Nonas Quintiles, M. D. XXV.

Quom ſcripſiſſem has inaniſſimas nugas, & certum tabellarium expectarem, cui literæ tutò cre-
E di poſſent, nuntius tuus ex Urbe rediens ſupervenit omnium mihi optatiſſimus, quem quo vultu exceperim, quid de tumultu *Germanico* ſentiam, quàm te extra incendium iſtud videre cupiam, quæ mea fuerit ſententia de nuperrima tuorum *Adagiorum* impreſſione, ſi modò res in hanc diem integra foret relicta; ipſe locupletiùs coram enarrabit, quàm vel ego brevi poſſim perſcribere, vel literis audeam committere. Illud certum perſuaſúmque habeto, me ac fortunas meas omnes prorſus, quales quales illæ ſint, ſummotâ omni legiti-
F mâ formulâ atque exceptione tui eſſe mancipii. Rurſus bene vale.

Eraſmus Roterod. Friderico Nauſeæ Franconi Card. Campegii à Conſiliis S. D.

REdditus eſt tuus libellus, qui vel hoc nomine fuit gratiſſimus quod à *Nauſea* veniret homine mihi longè chariſſimo: vellem tamen iſtud o- *Epiſt. 55.*
G peræ tibi in argumento feliciore ſumptum fuiſſe, etiamſi conſilium ut erat conceptum proceſſiſſet. Quo magis nunc friget tuus labor, poſtquam abrogatum eſt quod tractas. Qui parùm feliciter navigârunt, ſolent aliis non infeliciter cavere, nè veniant in periculum. Ad parandam famam plurimum habebit momenti, ſi deligas argumentum fœcundum & plauſibile, quod utcunque tractatum, ſuis ipſum dotibus commendari poſſit lectori.

Scripſit

Scripſit ad me *Cochlæus*, epiſtolam ſingularis cujuſdam in te ſtudii plenam. Nunc non vacat pluribus tecum. Sed brevi efficiam ut poſteritas etiam nôrit *Eraſmo* cum *Nauſea* non vulgarem amiciciam interceſſiſſe. Interim cura ut quàm rectiſſimè valeas. Collegæ tuo, meis verbis ſalutem annunciato. Datum *Baſileæ* Id. Martii, Anno M. D. X X V.

Eraſmus Roterod. Antonino Medico S. D.

Epiſt. 56. POſt epiſtolium quod è *Francofordia* miſeras, nihil iſthinc venit literarum. Librum quem tuo juſſu dicàram Theſaurario, per *Carolum* meum miſi *Oenipontem*. Illinc ſcio tranſmiſſum *Budam* unà cum literis meis. Huc aura rumoris ingrata pertulit, & iſtuc pervaſiſſe fatales hoſce tumultus, non abſque gravi periculo damnóque Theſaurarii. Quod ſi verum eſt, multis nominibus doleo, & quòd ille vir optimus ſit indigna paſſus, & quòd tui patroni calamitas ad te quoque pertineat, & quòd mea dedicatio fortaſſe nihilo plus habitura ſit gratiæ, quàm in luctu muſica: ſed belli multa inania. Tuæ literæ ut ſpero nuncium adferent lætius. Poſthac mutum habebitis *Eraſmum* poſteaquam *Linguam* emiſit. Spero tibi res iſthic eſſe proſperiores, quàm ut huc te debeam revocare. Et ſi eſſent minus proſperæ, vix auſim ob tumultus qui nobis dira minantur. Erit gratum cognoſcere quid valeas agáſque. *Baſileæ* quinto Cal. Septemb. Anno M. D. X X V.

Eraſmus Roterodamus Franciſco Calvo Bibliopolæ Romano S. D.

Epiſt. 57. AGo tibi gratias publico ſtudiorum nomine, quòd officina tua jam aliquot elegantes libellos nobis dedit, expectamus avidi reliqua promiſſa. Qui has perfert vir bonus eſt, & aliquandiu meruit apud *Frobenium*; eum tibi volui notum eſſe, ſi fortè ejus opera poſſit tibi uſui eſſe. *R. P. Sadoleti* libellum in deliciis habeo, verum illius aureum dictionis flumen conſiderans, video quàm meus rivus ſit & turbidus & exilis. Poſthac ad hoc exemplar, meum quoque ſtilum conabor attemperare. Precor ut iſta molienti tibi propitius ac benevolus ſit *Mercurius*. Bene vale. *Baſileæ* pridie Calend. Septemb. Anno M. D. X X V.

Eraſmus Roterod. Petro Barbirio S. D.

Epiſt. 58. VIdetis in amicitia refrigeſcere, qui non reſpondeas. Quod ad me pertinet, noſtra amicitia nunquam intermorietur. Soles polliceri montes aureos, ſaltem illud præſta nè me ſpolies meâ penſione, quod mihi videris meditari, nec obſit mihi quòd uni tibi toto pectore confiſus ſim. De fide tuâ nihil addubito, ſed tamen vereor nè candore pecces, quo ſoles nimium frequenter delinquere. *Aleandrum* tum amo tum ſuſpicio, ſed quidam illum inſtigant in me, ſuggerentes falſas ſuſpiciones. Et abſens alius eſt quàm præſens. Tuæ igitur prudentiæ fuerit cavere nè quid apud illum efficias, quòd & amicitiâ noſtrâ ſit indignum, & illius inimicitiam in me exaſperet. Corpuſculum hoc indies collabitur, exareſcit ac deficit: Auguror haud procul abeſſe diem, quo ſyphar hoc abjiciam, & exiliam nova cicada, *Chriſti* laudes feliciùs cantatura, poſteaquam in aerem puriorem ac liberiorem evolàrit. Tum penſio *Curtraceuſis* tua eſto. Nunc inclementiſſimum fuerit *Eraſmum* clientem tuum enecare fame. *Gallus* qui has reddit, vixit aliquamdiu apud *Frobenium*, mihi videtur vir probus. *Romæ* factus eſt Hypodiaconus, nec ultra datum eſt progredi. quod titulo careat. Cupit vel abſolvi vel admitti ad ulteriora. Non onero te commendatione, ſi quid tamen officii collocaris in eum, videris in virum bonum collocaturus. Bene vale patrone magne. Reliqua cognoſces ex meis ad *Hovenum* literis. Datum *Baſileæ* pridie Cal. Septembris, Anno M. D. X X V.

Eraſmus Roterod. Virgilio Polydoro S. D.

ORnatiſſime *Polydore*, opera tua ſunt eleganter ac feliciter excuſa. De pacti conditionibus ideo cupiebat nôſſe *Frobenius*, quòd nihil expectet ab *N.* niſi meras technas. Ille artifex auferet lucrum, *Frobenio* dabuntur verba. Nec meâ magnopere refert, niſi quòd bene volo viro, omnium quos unquam viderim, optimo. Et meo ſuaſu ſuſcepit negotium. Poſtremò cuperem illum ſic tractari, ut ad alias lucubrationes tuas reddatur alacrior. Me certè ſemper habebis pro tuis in me meritis tuæ gloriæ faventem. De *Moro* quod ſcribis, arbitror nihil eſſe. Si quid offenſus fuit ob neſcio quas cauſas, levis erit offenſio, & ille nè gravium quidem injuriarum ſolet meminiſſe: ſcripſi tamen homini diligenter, non tam ut vos reconciliem, quàm ut mutuam amicitiam confirmem. Æquum eſt enim & vehementer cupio, ut quoniam me jam olim in amicorum tuorum numerum dignatus es recipere, communis ſit inter nos etiam amicorum poſſeſſio. Si continget certus aliquis, per eum ſcribam copioſius. Hic agitur crudelis & cruenta fabula, Agricolæ ruunt in mortem. Quotidie fiunt conflictus atroces inter proceres & ruſticos, adeo in propinquo, ut tormentorum & armorum crepitus ac propè cadentium gemitus exaudiamus. Nos hìc quàm ſimus in tuto, tu conjectato. Fatale malum eſt, mirâ celeritate pervagans omnes mundi plagas. Cardinalis *Campegius* metu tumultûs ceſſit ex *Hungaria*. Archiepiſcopus profligatus eſt. Cardinalis *Salburgenſis* jam pridem obſidetur. Legatus Epiſcopus *Verulanus* ceſſit metu ex *Elvetiis*. *Coloniæ* fuere motus nonnulli. In *Brabantia* malum incruduit. Principes tantum agunt vulgaribus remediis. Metuo nè magis exaſperent malum, ſed *Chriſtus* inſignis artifex ſolus poteſt hanc fatalem tempeſtatem vertere in lætos exitus. Sunt qui non ſinunt ſimultatem, quæ mihi cum *Leo* fuit, conſeneſcere, ſed antiqui vulneris cicatricem refricant. Dabit operam humanitas tua, ut hic quoque utamur, fruamur, quemadmodum ſcribis, amicis communibus. Bene vale. Datum *Baſileæ* Nonis Septembris, Anno M. D. X X V. Epiſt. 59.

Eraſmus Roterodamus Michaeli Budæ Epiſcopo Lingonenſi S. D.

REverende Præſul, epiſtola tua verbis aſtricta, ſed admirabilem ſententiarum vim complectens, arguit mihi ſanum ac integrum ingenium tuum, prudentiâ non vulgari præditum. Poſteaquam ſemel emiſsâ linguâ linguax eſſe desii, Epiſt. 60.

meditor

meditor laconiſmum, idque tuo quoque exemplo. Nam hoc ſeculo albæ gallinæ filii ſint oportet, qui ſcribant quod nullos offendat. Et utinam mutum eſſe liceret. Exortum eſt novum dogma, in Euchariſtia nihil eſſe præter panem & vinum. Id ut ſit difficillimum refellere, fecit *Jo. Oecolampadius*, qui tot teſtimoniis, tot argumentis eam opinionem communiit, ut ſeduci poſſe videantur etiam electi. Pro cithara mihi ſuſcipienda falx eſt, niſi ſilendo velim pro illis tuliſſe pedariam ſententiam videri. Linguam ſanè gaudeo tanto viro non diſplicuiſſe. Sed quorſum attinebat bajulum tot aureis onerare? Non erat meus famulus, ſed quatuor coronatis erat conductus, ut perferret ac referret mandata. Qui has perfert *Petrus Toſſanus*, juvenis honeſto loco apud ſuos natus, indole liberali, nec trivialiter eruditus, flagrat amore *Græcæ* literaturæ, & hic frigent ſtudia omnia. Nihil petit, tantum volui ut eum cognoſceres. Pro tuo in me ſtudio tam propenſo, ſed præter omne meritum meum, aliàs agam gratias. Dominus amplitudinem tuam ſervet incolumem. *Baſileæ* ſexto Nonas Octobris, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto.

Eraſmus Roterod. Guilielmo Budæo S. D.

Epiſt. 61. ORnatiſſime *Budæe*, næ tu homo es crudelis, qui calamitoſo inſultes etiam, tantum abeſt, ut conſolatione lenias ægritudinem. Exprobras cunctationem, tergiverſationem, comperendinationes. Leviùs miſer eſt, qui non ſuâ culpâ, ſed fatorum iniquitate miſer eſt. Tibi certè gratulor iſtud beatiſſimum ocium, quod precor ut aliquando plenum contingat, quo jam ex *Aſſe* felix ſis. Hic *Petrus Toſſanus* juvenis eſt honeſto loco natus, indole felici, & ingenio perquàm liberali, ſummæque ſpei. Ardet amore *Græcanicarum* literarum. *Baſileæ* ſolus profitetur *Glareanus*, ſed egeſtas obſtat, quo minus poſſit vel animo ſuo, vel hujuſmodi auditoribus ſatisfacere. Scio tibi juvenis ingenium oppidò placiturum, & ſi novi tuam humanitatem, vel nullo rogante facturus es quod dignum eſt tanto literarum antiſtite, Bene vale.

Cætera cognoſces ex *Toſſano* noſtro. Datum *Baſileæ*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto. Sexto Nonas Octobris.

Eraſmus Roterodamus Theologo Nicolao Clericis S. D.

Epiſt. 62. QUum audiam te virum & doctum & probum & gravem, demiror ſi verum eſt, quod ex viris minimè levibus didici, te in ſacris concionibus ſubinde proſcindere nomen meum velut hæretici & *Luthero* pejoris. Eſt quidem hoc exemplum *Guilhelmi* querni, felicis memoriæ, ſed *Paulus* admonet ut æmulemur in bono. An ille meritò me toties hæreticum & antichriſtum nominârit apud imperitam multitudinem, nunc meliùs intelligit. Certè *Lodovicus Berus* vir, quod non neſcis, & eximiâ præditus integritate, nec eruditione vulgari, denique tui cum primis ſtudioſus, qui me cominus ac domeſticè cognitum habet, longè ſecus de *Eraſmo* ſentit quàm vos prædicatis. Nec dubito quin ſi mea legeritis mecúmque conſuetudinem habuiſſetis, aliter de me tum ſentiretis tum loqueremini. Jam ſi cerneretis quantum malorum perpetiar ab iſtis factionum propugnatoribus, judicaretis hanc conſtantiam, hanc tolerantiam, aut, ſi mavis, calamitatem aliquo dignam favore. Olim offero me vobis, ut admonear ſi quid aberratum eſt à pietate; Nemo monet, nemo docet, ſed clamoribus apud populum, obtrectationibus & ſyncretiſmis res geritur. Sed monuit, inquis, *Bedda*. An hoc eſt monere, tot mendacia, tot evidentes calumnias congerere in hominem *Chriſtianum*? Eccleſia *Chriſti*, ô vir præclare, non ſolet maledictis & ſycophantiis vincere, ſed veritate: Nec quærit errantium perniciem, ſed medelam. Si *Chriſtum* habetis præ oculis, ille vobis hoc agentibus aderit: Sin reſpicitis affectus humanos, mundi negotium agitis, non *Jeſu Chriſti*. Manifeſtum eſt hanc tempeſtatem à Deo immiſſam, quò nos ad vitæ correctionem invitaret. Nunc hoc agendum eſt piis viris ut victoria cedat *Chriſto*, non his aut illis hominibus, quorum plerique ſuum agunt negotium, non *Jeſu Chriſti*. Si verum eſt quod ad me delatum eſt, admoneo te, ut mutes & linguam & animum: ſin falſum, quod ego lubentius credidero, exiſtimes hæc ad te ſcripta non eſſe. Dominus dirigat cogitationes tuas ad omne opus bonum. Datum *Baſileæ* Nonis Septembris, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Roterodamus Mercurino Gattinario Cæſaris Cancellario ſummo S. D.

VIR clariſſime, nos licèt ſummo in periculo verſantes, onuſti calculo viſicæ, quo dudum periit *Fericus* Archidiaconus *Beſontinus*, frater *R. D.* Archiepiſcopi *Panormitani*, tamen adhuc ſpe pacis trahimus animam, ſcientes quòd *corda Regum in manu Dei ſunt*, qui ſubitò poteſt ea flectere quocunque viſum eſt. Hic *Franciſcus Dilfus* juvenis eſt honeſto apud ſuos loco natus, & indole ſingulari, planéque meâ quidem ſententiâ, dignâ quæ in aula Cæſaris, ſtudiis optimis exerceatur, moribúſque generoſis formetur. Nam diutino convictu domeſticóque mihi cognitus eſt. Candidum & felix ingenium, ſed indignum quod in ocio & compotationibus conteratur. Quod ſi tua prudentia non improbat meum judicium, quod ſpero futurum, vehementer optârim, ut illi locum in aula aperias, quod tua autoritas facillimè poterit, & aliquid muneris committatur in quo iſtam ætatem exerceat. Spero ipſum juvenem ſuis moribus abs te impetraturum. Scio quot examina conentur irrumpere in aulam Cæſaream. Sed hic genere, formâ, eruditione, probitate talis eſt, ut non debeat ex vulgi cenſeri moribus. Me certè iſto officio tibi multo reddideris aſtrictiorem, tametſi multis nominibus jam olim obſtrictiſſimum. Opto clariſſimam celſitudinem tuam quàm optimè valere. Datum *Baſileæ* ſexto Calend. Auguſti. Anno M. D. XXVIII.

Indies miteſcit febris *Lutherana* adeo ut ipſe *Lutherus* de ſingulis propemodum ſcribat palinodias, ac cæteris habeatur ob hoc ipſum hæreticus ac delirus. Sed vereor nè quorundam monachorum ſtolida improbitas excitet nobis aliam tragœdiam. Rurſum vale.

Eraſmus Roterod. Guilielmo Budæo S. D.

Epiſt. 64. VIde quàm magnificè de tua æquitate ſentiam eruditiſſime *Budæe*, qui non alium mihi patronum delegerim in hac cauſa, quàm eum cui reus exiſtimor, & cujus injuriam videntur iſti ulciſci. Epiſtolam ad te mitto, nam libellus adhuc verſabatur in manibus typographorum, quanquàm in eo præterea nihil eſt quod ad hoc attinet negotium. Animus meus in te adeo nihil habuit livoris aut malevolentiæ, ut quum acciperem prodire lucubrationum tuarum fœtus, toto pectore gratulatus ſim, & publicè ſtudiis & privatim mihi, neque non tibi, quo principe & anteſignano tam feliciter efflorescunt apud *Gallos Romana* ſimul & *Græca* literæ. Atque hoc magis tua prudentia dabit operam, nè qua lues diſſidiorum exorta, felicitatem iſtam contaminet. Quod autem exemplum eſt obſecro, ob rem adeo nihili, ſpargere famoſos verſiculos, quaſi non poſſimus & nos verſiculis ludere, ſi liberet ſimiliter furere? Neque quicquam addubito quin iſta tibi diſpliceant, non ignaro veriſſimè dictum à priſcis, ἄκαιρος εὔνοι' οὐδὲν ἔχθρας διαφέρει. Febris hæc primum orta *Romæ*, per quoſdam qui non ferebant, neque *Gallum* neque *Germanum* quenquam laudari, quò proceſſerit vides. Arbitror te poſuiſſe ſuſpitionem, quàm de me concepiſſe videbaris, ſed mihi crede falſiſſimam, videlicet me ſtudio nomen *Gallorum* impetere. Quanquam iſta tua deſtomachatio mihi non mediocrem conflavit apud *Gallos* invidiam, tamen quoniam eam magis ab immodico quodam patriæ ſtudio quàm ab odio mei profectam ſcio, moderatiùs fero quod accidit. In epiſtola quam ſcripſi *Lodovico Berquino*, ut nihil ſciens mentitus ſum, ita nihil arbitror eſſe quod tuam lædat exiſtimationem, nihilque minus metuebam quàm nè illa à duorum manibus aberraret: per me certè non edetur. Aliter ſcribendum eſt amicis, aliter populo. Confido futurum, ut ſi tua prudentia non exiſtimet hoc amicitiæ noſtræ deberi quod peto, certè tribuat publicæ ſtudiorum tranquillitati. Sed quæ tua eſt humanitas, curabis ut utroque nomine tibi debeam. Bene vale. *Baſileæ*, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Joanni Cardinali Lotharingiæ S. D.

Epiſt. 65. CLariſſime Princeps, quum ex amicorum literis intellexiſſem Amplitudinem tuam impensè favere ſtudiis literarum optimis, & harum gratiâ *Eraſmo*, ut aliquod grati animi ſpecimen darem, hortantibus eodem amicis, dicavi tui nomini libellum, non pro tua dignitate, ſed qualis tum fortè erat paratus, & abundè magnum officii mei fructum mihi percepiſſe videbar, ſi noſtrum ſtudium boni conſuluiſſes. Nunc quum non minus præter expectationem meam quàm præter meritum, tua ſingularis benignitas detulit munus tam ſupra meam dignitatem quàm ille libellus erat infra dignitatem tuam, multò gratius erat ornari tanti Præſulis teſtimonio quàm ditari munere. Ac ſanè quod attinet ad animum meum, abunde fruor tuâ benignitate, datum exiſtimans, quicquid datum eſſe volebat illa; cæterùm apud alios quod exhibeam teſtimonium non habeo: Quid in mora ſit neſcio. Quæſtori tuo ſcribebas datum negotium, atque ejus ordinis homines ferè putant non optimè collocatum, quod datur ſtudiis. Et hic certè habent multam cauſandi materiam. Exciderat, non vacabat aliis occupato, verba dederunt aurifices, non contigit per quem mitterem. Utcunque res habet, hactenus de vaſculis nè rumor quidem huc advolavit, quid inciderit neſcio. Fortaſſis eſt aliquis, qui credit abunde penſatum officium, quod objectâ ſpe tam diutinam voluptatem accepi: quâ ſi me voles eſſe contentum facilè fecero, quum ante promiſſum mihi felix viſus fuerim, quod amplitudo tua ſtudium meum boni conſuluiſſet. Nihil enim dubito, quin tua benignitas ex animo promiſerit quod obtulit, nec appellata, nec expectanti. Sed de his frivolis plus ſatis ad tantum Principem. Habeo gratiam quòd hactenus apud omnes me tuo favore ſublevaris, quod ut facere pergas te etiam atque etiam rogo. Dominus proſperet res omnes tuę celſitudinis, cui mancipiolum hoc opto eſſe commendatum. Datum *Baſileæ* poſtridie Idus Julii, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Urſino Velio S. D.

PAraphraſis *in Joannem* exiit autumno ſuperiore, eam quum *Ferdinando* nondum Regi dicâſſem, tamen meâ ſponte mutavi titulum, & Regis nomen adſcripſi, idque nondum certus quomodo res procederet. *Heſychius* ille theologus, de quo ſcribis, jam excuſus eſt. Abſit ut tibi leges præſcribam, ſed amor interdum monet & memorem. Video nihil eſſe tutius quàm nihil ſcribere. Geſtiens ſignificabas tibi delegatum hiſtorici munus, nec ullâ ſyllabâ ſignificabas id te clam haberi velle; res autem eſt ejus generis, ut prædicari nec Regi ſit indecorum, tibi verò etiam honorificum, & nunc deploras orbi proditum quod minimè volebas. In *Ciceroniano* non erat propoſitum omnes recenſere. Sat erant decem exempla, magiſque peccavi, quòd tam multos nominârim quàm quòd aliquot præterierim. Nec eos illic ſuſcepi laudandos, ſed *Noſoponus* omnes ſubmovet à laude *Tulliani* cognominis, licèt obiter aliquid laudum aſperſerim. *Beatum* ut meretur candidiſſimè tractâram, non editurus tamen niſi prius oſtenſo loco. Novi delitias ingenii illius. Poſt venit ad me quaſi conſultans num expediret nominari. Reſpondi me facturum quod ipſe mallet. Fortaſſis, inquit, præſtiterit omitti mentionem. Ita fiet, inquam; atque ita abiit. Sunt quos nolim attingere niſi volentibus ipſis. In hoc numero propemodum pono *Vivetem*. *Hermannus Phryſius* nihil edidit, nec quicquam illius præter unas atque alteras ad me literas vidi, quibus verè ſcribis nihil eſſe ſuavius. *Sauromani* planè meminiſſem, ſi veniſſet in mentem. *Braſſicanus* num in vivis eſſet neſciebam, neque quicquam ille ſcripto edidit memorabile quod equidem ſciam. Quid multis? Ineptii tam multos referendo, multo futurus ineptior ſi hoc egiſſem, ut nè mediocrium quidem atque humilium quenquam præteriſſe viderer. In quibuſdam tamen aliquid datum eſt affectui. Et quum hæc meditarer, imò quum hæc excuderentur, venit huc meus ille *Thraſo*, dira minitans. Sciebam eſſe fumos. Tamen nec amicis perſuadere potui, donec ipſi re com- *Epiſt. 66.*

pertâ

pertà ſentirent hominis præſtigias. Vereor nè *Vienna* veniat uſu quod *Noremberga*. Sunt profeſſores magno conducti, ſed deſunt auditores. Et neſcio quo fato fit, ut qui eas literas profitentur, ferè ſpirent nonnihil *Lutheraniſmi*. Verùm hac de re ſcripſi *Joanni Fabro*. *Gabrieli Sancio* quæſo ut meis verbis dicas ſalutem & amanter & diligenter. Bene vale. Datum *Baſilea* ſeptimo Calend. Auguſti, Anno M. D. XXVIII.

O te crudelem, qui tot Reges, tot Cæſares, tot Pontifices ſic in arctum compegeris!

Eraſmus Roterodamus Joachimo Medico Gandavo S. D.

Epiſt. 67. JAM è *Galeno* collegeram aliquot proverbia, quum tuæ literæ primum redderentur, nam paulò poſt eaſdem accepi eodem ferè argumento, quæ tua diligentia mihi fuit longè gratiſſima. Declarabat enim ſingulare quoddam tuum erga me ſtudium. Decerpſeram autem ea non perpetuâ lectione, ſed ut fortè quicquam occurrerat, quod idem abs te factum ſuſpicor. In multis conſentiebamus, niſi quod ego plura congeſſeram; in tuis erant duo quæ me fefellerant. *Galeno* ſanè faves meritiſſimò, ſed diſcrucior tantum autorem, tantis impendiis tam mendosè proditum, qualia fere ſunt quæ nobis nunc prodeunt ex *Italia*. Vide quid faciat *auri ſacra fames*? Quantum ſacrilegium committitur ob paucul os aureolos, cuibus conduci poterat eruditus caſtigator? *Jacobus Sadoletus* mihi non eſt ignotus, ut à quo ſemel atque iterum literas humanitatis plenas accepi. Vix vacat illi nunc ſcribere. Hæc ipſa vix ad te potui, quem diligo vehementer, partim ob eruditionem haudquaquam trivialem, partim ob ingenii candorem quem ex tuis literis, atque adeo ex tuo iſto officio comperiſſe mihi videor. Notulas tuas in verſa *Galeni* præludia, conferam ubi quid dabitur ocii: nunc enim ſic me premit *Auguſtinus* ſcriptor ἀπεραντόλογος, ut *Ætnam* atque *Athonem* mihi videar ſuſtinere. *Proverbiorum Chiliades* non mediocri acceſſione locupletatæ jam prodeunt. Pergratum tamen erit, ſi quid annotare voles in proximam editionem. Mittam tibi volumen *Chiliadum* dono, ſi certum hominem nanciſci queam qui perferat. Dedimus & conciunculam in Pſalmum LXXXV. *Auguſtinus* decurrit ad finem. Hinc extricatus majora quædam aggrediar, tametſi non multum ocii mihi relinquunt *Zoilorum* latratus pertinaciſſimi. Quum primum *Lutherus* prodiret in proſcenium acturus fabulam ſuam, prædixi nimium verus augur huc rem progreſſuram: Non eſt nobis habita fides. Nunc ſtultorum exemplo doctus experimentis, ita ſua moderatur, ut propemodum canat palinodiam. Sed ſerò *Phryges*. Contra πλεχτοφόρους, cumque his theologi quidam, bonis infenſi literis non minus quàm hæreſi, tam ſiniſtrè rem gerunt, ut verear nè majus exiſtat incendium. Ego quoniam ad moderatiora, hoc eſt ad *Chriſti* ſcopum provoco, utrinque malè audio. Et acrior eſt digladiatio cum amicis quàm cum hoſtibus. Vereor nè victoriam *Chriſto* debitam ad ſe rapiat humana cupiditas; nos, quod unum ſupereſt, optamus harum tempeſtatum lætiorem exitum. Voluptati fuit eorum commemoratio, qui de noſtris ſtudiis candidè ſentiunt. Et hæc una res me conſolatur in

A tanta mortalium ingratitudine, quòd maximos quoſque & integerrimos habeam propitios, idque in omnibus fermè regionibus, *Angliâ, Brabantiâ, Hiſpaniâ, Germaniâ, Galliâ, Ungariâ, Poloniâ*, quorum tibi numeroſum catalogum recenſere liceat, ni vererer videri *Thraſonicus*. Atque hi tuam benevolentiam non tantùm literis honorificentiſſimè ſcriptis, verumetiam delatis ampliſſimis conditionibus, & ultrò miſſis muneribus te-
B ſtantur. Docti ferè ubique mei ſunt, exceptis iis qui novis factionibus vehementer addicti ſunt, nec judicio ducuntur, ſed affectibus. Tot igitur ac talium virorum favores, facilè oppono, *Leis, Stunicis, Sutoribus* ac *Beddis*. Quin & te mi *Joachime* candidis amicis libenter annumero. *Hilarium* pariter tecum amabam & antea, nunc hoc etiam impenſiùs, quòd eum intelligo tibi tam propinquum eſſe. Mihi diſplicet quod agit aleten, & muſſant neſcio quid de ductâ uxore: vereor nè
C ſuæ rei parum rectè conſulat. *Alciato* ſcribam ſi vel paulum contingit ocii. Gubernatori ſtudiorum *Mecænati* Heroi *Oryſonio*, Epiſcopo *Maghelonenſi* meis verbis & gratias ages & multam ſalutem dices. αὖθις αὖτις repetiit *Venetiam*. Mores hominis hic nemo probat, medicinam pauci. Ego cum homine tali nec amicitiam velim nec inimicitiam. Bene vale. *Baſilea*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

D *Eraſmus Roterodamus Petro Mornyco Abbati S. Sulpitii* S. D.

QUI pigri ſunt ad ſcribendum, ſemper epiſtolæ brevitatem excuſant per tabellarium: qui Epiſt. 68.
ſi parum certus obtigit, negant illi committendas prolixiores literas, nè vel multum operæ periret, ſi non perferrentur, vel ad plures dimanaret, quod uni notum eſſe oportuit, ſi latoris perfidiâ reſignarentur. Si contigit exploratæ fidei per quem
E ſcribam, negant opus prolixis literis, quum melius coram omnia relaturus ſit tabellio, quàm literis mandari poſſint. Hac excuſatione verè poteram uti, quandoquidem ad te proficiſcitur *Albanus* utrique noſtrûm non modò notus, verumetiam chariſſimus. Ex eo cognoſces quicquid hic vel publicè vel privatim geritur. Geruntur autem nova permulta, quæ precor ut Deus vertat in bonum exitum. Ego calculo veſicæ gravidus, paſcor *victimâ nil miſerantis orci*, ut ait *Flaccus*. Tuum ſi-
F lentium tam diutinum duobus nominibus mihimet excuſo, vel quia non dantur per quos ſcribas, vel quia totus es in ſacris voluminibus, nec potes à ſemel guſtato melle divelli. Erit tamen pergratum, ſi cognovero te proſperâ eſſe valetudine, noſtrique meminiſſe; Nihil opus ut tibi *Albanum* commendem, cujus res optârim aliquanto eſſe ſecundiores. Si quando incides in fratres *Alardetos*, quæſo nè graveris illis meo nomine ſalutem dicere. Bene vale. Datum *Baſilea* quarto Idus
G Januariii, Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Roterodamus Bernardo Epiſcopo Tridentino S. D.

REverende Præſul, ut intelligas tuum genium *Ireneo* fuiſſe felicem, nunc rurſus excuditur, efflagitantibus bibliopolis. Utinam illi juvenes qui quidvis quibuslibet dicant, nihil inſcribant Epiſt. 69.
magnis

A magnis eccleſiæ Præſulibus, niſi quod illorum dignitati reſpondeat. Iſtius honorem muneris non tam tibi gratulor quàm ipſi *Ferdinando*, cui hoc magis opus eſt talibus conſiliariis, quo majorem ſuſtinet ditionis molem: quanquam hac etiam longè major imminere videtur, quod ut tum illi tum orbi *Chriſtiano* felix fauſtúmque ſit precor. Manum tuæ celſitudinis in literis regiis & agnovi libenter & reverenter exoſculatus ſum. Dominus res veſtras bene fortunet. *Baſileæ*, Anno milleſi- B mo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Jo. Fabro Ferdinando Regis Conſiliario S. D.

Epiſt. 70. DE perpetua tua in me benevolentia nunquam dubitavi. Principis animum amplector atque exoſculor. Iſtorum cuniculos novi, fugam meditor, ſed portum non video. Valetudo in eo C ſtatu eſt, ut in ſolo Deo ſpes ſit. Nec mortem horreo, ſed diutinos cruciatus. Nam hoc mali, aut veſicæ calculus eſt, aut exulceratio veſicæ. Utrunque malum multis mortibus gravius. Scis quid ſit veterem arborem tranſplantare *Viennam*, hoc eſt in novum mundum me vocas jam morientem. Sunt & illic opinor cerebroſi theologi, perverſique monachi, qui nec Pontificibus auſcultant, nec Principibus. Nòſti tragœdiam *Hiſpanicam*. *Lutetiæ* rectoris ædicto vetiti ſunt magi- D ſtri mea colloquia perlegere pueris in collegiis, quum nullus adhuc oſtenderit ullam ſententiam minus piam. Rabiunt illic quidam fortiter duce *Beddâ*. Sola conſcientia me revocat à *Lutheranis*, alioqui declararem illis Furiis, quales ſint. De emolumentis leviter laboro, jam hinc migrare meditans. Linguarum profeſſores & alibi magnis ſalariis conducuntur, ſed non ſunt qui audiant. Tantam ignaviam invexit hoc novum evangelium. Jam ut nihil deterreat à *Vienna*, quis E Deus me illuc perferet? Huic veſicæ malo agitatio mors eſt, & in victu vel minima novitate periculoſè offendor. Quid autem faciam *Viennæ*, in civitate ſuperba, ut audio, planéque *Germanica*? Nè ſalutationibus quidem eruditorum excipiendis ſufficit valetudo. Poſtremò, non magni refert ubi hoc corpuſculum poſuero. De *Vienna* adeunda votum eſt potius quàm ſpes. Bene vale, *Baſileæ* VII. Calend. Auguſti, Anno M.D.XXVIII.

F *Eraſmus Roterodamus Petro Epiſcopo Cracovienſi* S. D.

Epiſt. 71. ORnatiſſime Præſul, accipies viciſſim à me, non perinde magnis ſplendidiſque, ſed tamen graviſſimis negotiis obruto veriùs quam occupato epiſtolam λακωνικωτέραν. Audaciam quâ ſuſtinui celſitudinem tuam meis ſcriptis laceſſere, *Antonius* magis obſecundans hortatibus, quàm meo G ductus ingenio, feliciter ceſſiſſe majorem in modum gaudeo. Nam brevis licet epiſtola tua, & ut vocas laconica, prolixam quandam in me benevolentiam ſpirat, quâ me cum primis felicem putarem, ſi quid agnoſcerem in me meritorum, quod tam pii, tam eruditi, tam eximii Præſulis, tam propenſo in me ſtudio reſponderet. Certè adnitar efficere, nè penes ingratum, ſi minus dignum, iſtum favorem collocâſſe videaris. Sed quemadmodum epiſtola tua mihi deliniavit ani-

A mi tui ſimulachrum, ita *Andreas Zebridovius*, juvenis tali genere dignus, qui nunc *Græcis Latiniſque* literis ſtrenuè militans, domeſticâ conſuetudine ſua mihi magno ſolatio atque etiam ornamento eſt, te totum mihi crebris depinxit expreſſitque colloquiis, ut ſi coràm adeſſem, non multo plus conſpecturus ſim opinor. Faxit *Chriſtus* Opt. Max. ut eccleſiæ Dei tales multi contingant Epi- B ſcopi. Sperare liceret, huic turbulentiſſimæ rerum humanarum tempeſtati, ſucceſſuram aliquando ſerenitatem: eſſétque quod orbi *Chriſtiano* gratulemur, quemadmodum *Poloniæ* regno gratulamur, magno quidem illi, ſed uni. Equidem tales heroas venerari ſoleo, etiamſi nihil officii privatim in me contuliſſent. Nunc quem affectum tibi debeam intelligo, qui iſtam ſingularem tuam in me benevolentiam, non ſat habueris epiſtola teſtificari, ſed aureo quoque pignore teſta- C tam eſſe volueris. Itaque ſollicitus diſpicio, quonam argumento poſſim aliquam non ingrati pectoris ſignificationem dare, quanquam ſcio tuam generoſitatem amore mutuo contentam eſſe. Bene vale. M.D.XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Hermanno à Novaquila S.

SUB hanc hyemem deſtinâram aliquò migrare, ſed remoratur *Auguſtinus Athen* meus. In Epiſt. 72. D *Ciceroniano* meo non damno ſtilū *Ciceronis*, cui tantum tribui ſemp, ut huic admoti cæteri, quamlibet eloquentes, mihi videantur obmuteſcere: ſed ineptam affectationem *Ciceronianæ* dictionis. Et hoc conſilio recenſeo multos eruditos, quos tamen *Noſoponus* non recipit in catalogum *Ciceronianorum* ut illum conſoler, ſi cum tot viris habeat commune convitium quod non ſit *Ciceronianus*. Neminem tamen illaudatum nomino. At *Budaici* E quidam fremere dicuntur quòd *Budæum* cum *Badio* contulerim, quum in hoc duntaxat illos componam, quod ibi doceo negligendum, & quod ipſe *Budæus* ſemper ex profeſſo contempſit, nimirum fluxum illum *Tullianæ* facilitatis: Et nè quis hoc ſiniſtrè poſſet interpretari, addo *quanquam Guilelmus Budæus aliis multis eximiiſque dotibus ſuſpiciendus eſt*. Nec ullum eſt opus meum ſerium, in quo non honorificentius de illo prædicem quàm quiſquam *Gallus* uſquam. Et tamen ſi verus F eſt rumor, ſic fremunt amici *Budæi*, quaſi in cineres patris ac matris illius imminxerim. Clamant, ô cœlū! ô terra! *Budæum* cū *Badio*? Clamant me invidere gloriæ *Budæi*, méque multis epigrammatiis dilacerant, in quibus aliquot putantur *Jani Laſcaris*, quem tamen in hoc ipſo libello honorificentiſſimè commemoro, nec uſquam aliàs nomino niſi cum honoris præfatione. Quis crederet tantum ſtoliditatis eſſe in *Gallis*? Cauſa delata eſt & ad Regis cognitionem. Volenti cognoſcere diffi- G dii cauſam, dictum eſt, *Budæum* me taxâſſe in loco quodam, eo me offenſum quæſiſſe vindictam, eúmque cum *Badio* contuliſſe. Video talem tumultum oriturum in ſtudiis, qualem videmus in religione, ὁ τῆς εἰρήνης μάγειρος dicitur eſſe *Natta* moliens concordiam inter duos monarchas: At vereor ne Ἄτη potius. Fatale malum cujus nullum video finem. Si inclinat factio *Lutherana*, quod ut fiat ipſi ſedulò dant operam, exorietur intolerabilis pſeudomonachorum tyrannis. Apud

nos

nos regnant. Vicerunt, ut audio, & in *Galia* favore matris regiæ & cancellarii nunc Cardinalis in provincia duo capti ſunt, ac de vita periclitantur, quòd coacti morbo duobus diebus ederent carnes in Quadrageſima. Tertius erat exurendus ni Rex eum ſublevâſſet, cujus cauſa rejecta eſt *Lutetiam*. Dixerat ſumptus qui illic impenduntur immodici in ſtructuram monaſterii cujuſdam, rectiùs fortaſſis inſumi potuiſſe in ſubſidium orphanorum, viduarum & egenorum. Hæc ſunt præludia, tu divina cætera. Bene vale. Archiepiſcopo tuo non reſpondeo, quod illius epiſtola nullum ſuppeditavit argumentum. *Baſileæ*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Roterodamus Henrico Angliæ Regi S. D.

Epiſt. 73. ÆTerni numinis providentia ſereniſſime Rex, quanquam ſuos variis afflictionibus exercet probatque, tamen ejuſdem benignitas ita temperat acerbitatem remedii, ſubinde triſtibus intermiſcens lætiora, ut humana imbecillitas poſſet ſuſtinere: *faciens*, ut ait *Paulus*, *cum tentatione proventum*; ita ſalubriter ſecans & urens, ut admixtis ſolatiis cruciatum clementer leniat, ita vulneribus noſtris infundens vini acrimoniam, ut nihilo ſeciùs addat oleum. Quum enim & laboribus, quos in ſtudiis juvandis ſupra vires ſuſtineo, & afflictiſſimâ valetudine, etiam ſi ſenectus abeſſet onere graviſſimo, ſed multo magis immedicabilibus eccleſiæ diſſidiis, ac malorum furioſis inſectationibus vexatus penè deficerem, ecce præter omnem expectationem reddita eſt tuæ majeſtatis epiſtola. quæ me tam amanter in *Angliam*, velut è ſæviſſima tempeſtate naufragio proximum, in tranquilliſſimum portum invitaret, omnia pollicens, non quæ meis meritis, nulla ſunt enim, ſed quæ clementiſſimo Principi congruunt. Ex his literis tam comiter ſcriptis, eloqui vix poſſim, Rex inclyte, quantum roboris, quantum hilaritatis conceperim. Favebam opinioni quam tua majeſtas de me concepiſſe videtur. Etiam atque etiam exoptabam eſſe talis, qui meis vel conſiliis vel obſequiis alicubi poſſim tam *Chriſtiano* Principi gratificari: ſed concidit animus, quoties intueor, quàm facultas nec expectationi tuę, nec meis optatis reſpondear. Et tamen animus, tot cauſis reclamantibus, in *Angliam* geſtiebat. Dehortabantur ętas indies ingraveſcens, valetudo pluſquam vitrea, quam ægrè tueor domi latitans, iter prolixum, nec jam à latrociniis tutum, ad hæc mare nulli non grave, bellorum atroces rumores, & ferè ſolet augere fama quicquid accepit. Hæc aliáque nonnulla quæ literis committenda non ſunt quum deterrerent ab itinere, tamen hoc conſilio famulum emandavi in *Angliam*, nè ad rem venirem imparatam. Ab illius diſceſſu ſub Paſchæ feſtum adortus eſt morbus. qui me ſic afflixit, ut in vitam feliciorem tranſmiſſurus videretur. A quo ſic tamen ſenſim revixi, ut multo fractioribus viriculis ſim quàm ante fueram. Poſt hæc redit famulus, nuncians eum rerum ſtatum in utraque *Germania*, ut ſi nihil obſtaret eorum quæ paulo ante commemoravi, ſi maximè tranquillæ eſſent res *Angliæ*, tamen nullam itineris partem uſquam eſſe tutam. Nuſquam non regnant militum catervæ, qui nec amicis parcunt nec inimicis. Et *Geldrius* imminet undique. Itaque quod unum potui præſto, Regum optime, pro tam inſigni in me ſtudio gratias ago, nec me minus obſtrictum fateor, quàm ſi omnia percepiſſem quæ detulit tua benignitas, & hoc amplius debeo tuæ bonitati, quo minus agnoſco meritorum. Non hic precabor nè feras iniquius quod tam amanter invitatus non acceſſerim: nota eſt mihi naturæ tuæ bonitas, quam adeo ſcio nihil ſuccenſere, ut doleat potius mihi tam juſtas excuſationis eſſe cauſas. Fatis agimur, fatis cedendum. Si quid tamen aliis in rebus potero tuæ gratificari majeſtati, quod ſcripto peragi queat, nihil recuſabo, quod quidem in me ſitum erit. Interim optare tibi non deſinam eam rerum tranquillitatem, quam tua pietas ac virtus promerentur. Non ſcripſeram per famulum, quoniam ſatius eſſe judicabam ſilere quàm ambigua ſcribere. Datum *Baſileæ* Calendis Juniis, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Roterod. Epiſcopo Leodienſi S.

PRidem ad tuam celſitudinem & literas & ſecundum *Hyperaſpiſta* librum miſi per quendam *Michaelem Bormannum*, an pertulerit neſcio. Nos hinc jam dudum meditamur avolare, ſed non videmus in quem nidum. *Ferdinandus* Rex amplo ſalario vocat *Viennam*, ſed in alium orbem. Invitat *Angliæ* Rex amantiſſimis literis ſed abhorret animus a navigatione. Invitat *Poloniæ* Rex, *Sigiſmundus*, miſſo etiam honorario munere neutiquam exiguo: Invitor ab Epiſcopis compluribus, ſed malim in *Brabantia*, non dicam conſeneſcere, jam enim conſenui, ſed requieſcere. Cæterùm nec video ſalarium iſthic paratum utcunquè promiſſum, & nimium licet quibuſdam ſtolidis monachis ac theologis, qui fidei catholicæ titulo belligerantur adverſus bonas literas & harum cultores, nonnulli etiam adverſus ipſum evangelium. Habet *Lutetia* ſuum *Beddam*, quanquam non unum, nec iſthic deſunt *Beddæ* ſimiles. Hactenus excuſſis libris meis, nè unam quidem ſententiam invenire potuerunt quæ adverſetur doctrinæ *Chriſtianæ*, ſuáque malevolentia meas mihi lucubrationes commendârunt. *Ecmondanus* & *Vincentius* abierunt in locum ſuum, ſed non deſunt qui in illorum mores ſuccedant. Audio *Mechliniæ* quendam publicitùs è ſuggeſto debacchari in meum nomen, fortiter contempto Cæſaris edicto, atque adeo *Chriſti* præcepto. Et ad iſta connivit aula, & *Eraſmus* hoc præmii fert pro tot laboribus quibus & bonas literas & rem *Chriſtianam* adjuvare conatur. Fingunt ſe etiamnum dubitare, an ex animo ſim in parte catholica. Atqui id vel hoc argumento ſcire poterant, quod ſectis omnibus commune in me odium eſt, idque pluſquam capitale. Fortaſſe novum iſtic non eſt, quod *Joannes Oecolampadius* hic publicè uxorem duxit, puellam ſanè lepidam. Idem fecit concionator *Auguſtinenſium*, & nuper concionator *Franciſcanus*. Hac ſanè viâ damnant illorum hæreſim, qui deteſtantur conjugium. Unus inter hos erat cœlebs, qui pridem à magiſtratu damnatus, publicitùs in foro virgis cæſus eſt, ferreum cingulum collo geſtans, atque ita per carnificem deductus extra portam in exilium perpetuum. Ejecti ſunt ſimul piſtor illius hoſpes, & hujus uxor, quam arte mirâ perſuaſam

ut à

ut à marito ſecubaret, conſtuprare ſolitus eſt, non omninò inſcio ut videtur marito. Accipe alteram fabulam: In pago quodam cui nomen *Vetus vicus*, ruſticus quidam in diverſorio dum euchariſtiam irridet ſubitò exanimatus eſt. Rem ſic actum fuiſſe teſtes docuere. Ædituus quidam ruſticus perferebat ſcriniolum plenum panibus conſecrandis, quas *hoſtias* vocant: huic comes erat alter ruſticus, qui quondam fuerat ædituus. Ubi ventum eſt ad vicum modo dictum, libuit ibi bibere In diverſorio petit comes ille ab ædituo hoſtiam dono, illo cunctante accepit, & incipit per ludibrium conſecrare: cauponaria videns increpat, ille nihil inquit, tuâ refert, abi, apporta vinum. Ubi redit mulier, offendit hominem, collapſum; rogat quid habeat: reſpondent ibi potantes in alia menſa, forſitan habet illum ſyncopis. Mulier adfert acetum, admovent, ſed fruſtra, erat planè mortuus. Hæc non eſt fabula. Feruntur & alii rumores, verùm nolui parum comperta ſcribere. Commigravit *Mechliniam* juvenis quidam nomine *Hermannus Phryſius* honeſto apud ſuos loco natus, ſed eruditione ſingulari, moribus abſolutiſſimis, qui non mediocre ſit ornamentum allaturus aulæ veſtræ, ſi veſter acceſſerit favor. Si nondum notus eſt reverendiſſimæ amplitudini tuæ, rogo ut illum dignetur cognoſcere. Si notus eſt, propius velit inſpicere, eumque pro illius meritis tuâque humanitate ſolita complecti. Quanquam enim egregia virtus ſibi ſufficit apud philoſophos, tamen ut pluribus valeat prodeſſe, nonnunquam eget Principum virorum ſtudiis. Aula multis eget miniſteriis, in hoc fovendi ſunt juvenes quorum indoles egregiam de ſe ſpem præbet. Ac fortaſſis quod rogo tua benignitas ſuâ ſponte jamdudum facit. Illud addam, *Eraſmum* de ſuo in te animo nihil omninò mutâſſe, nec dubito quin tu veterem agas *Mecænatem* quoties res poſtulat, quem opto quàm feliciſſimè agere. Datum *Baſileæ* Calend. Octobris, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Roterodamus Jo. Archiepiſcopo Panormitano S. D.

Epiſt. 75. QUum ego tanto capitis mei periculo depugnem adverſus novas ſectas, tamen audio eſſe *Mechliniæ* quendam qui ſcurrili impudentia publicè debacchetur in nomen meum, quum toties id Cæſarea majeſtas fieri vetuerit, nec adhuc quiſquam extiterit, qui potuerit in tot meis voluminibus vel unam ſententiam oſtendere, rectæ fidei adverſantem, quamuis id pridem à *Leo* ac *Stunica*, nuper à *Beddis* & *Hiſpanienſibus* monachis ſit tentatum. Iſtorum improbitas nimium abutitur veſtrâ lenitate. Illiuſmodi clamoribus quid aliud effici poteſt, quàm ut novus aliquis tumultus exoriatur? Utcunque fero non ſolvi Cæſaream penſionem, verùm iſto certè præmio mihi videor indignus. Hic res eo ſunt loco, ut mihi parum tutum ſit in hiſce regionibus hærere diutius. *Ferdinandus* Rex vocat *Viennam* magnis promiſſis, ſed ego nuſquam malim quàm in *Brabantia* quieſcere, ſi modò per quoſdam improbos liceat, qui nec Cæſarem, nec Deum, nec homines reverentur quoties ipſis viſum eſt. Hic prorſus elinguis ſum, & peſſimè convenit cum hypocauſtis, nec ſatis decorum eſt ſenem peregrè vivere: poſtremò hæc ætas, hæc valetudo jamdudum quietem poſtulat. Arbitror amplitudini tuæ notum eſſe *Hermannum Phryſium*, juvenem honeſto apud ſuos loco natum, indole feliciſſimâ, doctrinâ ſingulari, qui mihi videtur aulæ veſtræ non mediocri tum ornamento tum uſui futurus, ſi vos illum veſtro favore complectamini. Quod ut faceres, te rogarem accuratiùs, niſi tales nôſſem hominis dotes, ut ipſe ſit ſemetipſum abundè commendaturus. Scio futurum, ut mihi gratias agas, ſi juvenem dignabere propiùs cognoſcere. Dominus amplitudinem tuam ſervet incolumem. Datum *Baſileæ* Calend. Octobris, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterod. Germano Brixio S. D.

Epiſt. 76. *OEcolampadius* in præfatione *Cyrilli*, fecit mei ſine cauſa, tui non ſine causâ mentionem ſed moderatam. Quidam cœpit deſcribere pſegmata græca experiundi gratiâ, ſed videtur ineptus. Neſcieram *Morum* fuiſſe *Lutetiæ*. Cupio ſcire num quid inter vos fuerit conſuetudinis. Audio & gaudeo excudi *Budæum De Græca dictionis elegantiâ*. Aiunt in ea fieri mentionem mei, ut ſignificant parum candidam: at mihi animus meliora pollicetur de *Budæo*. Si quid diſſentit aut corrigit in meis moderatè, nunquam interpretabor eſſe contumeliam. Iſtis verò judiciis nihil unquam audivi ſtolidius. Sed urit quoſdam aliud, quibus nihil elegans videtur, quod non ſit paganum. Nollent bonas literas ſonare *Chriſtū*. Saluta *Lupſetum*, quem occupatiſſimũ eſſe vel ex hoc conjicio quod ad me non ſcribit, eóque veritus ſum ad illum ſcribere. Bene vale *Brixi* candidiſſime. De *Jacobo Fabro* demiror nihil audiri certi. *Baſileæ* natali *Matthæi* milleſimo qûingenteſimo vigeſimo octavo.

Qui has perfert *Andreas Zebridovius Polonus*, juvenis eſt honeſtiſſimo apud ſuos loco natus, quem à meo convictu diſtraxit amor videndæ *Galliæ*, tot eruditorum virorum luminibus refulgentis, cui non gravaberis interdum tuî copiam facere. Rurſum vale.

Eraſmus Roterodamus Daneſio S.

Epiſt. 77. UT animo meo permoleſtum eſſe ſolet, quòd viderem Muſas hoc rerum humanarũ tumultu conterritas pleriſque regionibus vel ſilere prorſus, vel frigere; ita vehementer gaudebam veſtram *Galliam* illis tranquillum & amœnum præbere domicilium. *Italiam* enim veterem illam ingeniorum parentem & altricem *Barbarus Mavors* iam olim occupat. Nec quieta eſt *Hiſpania*. Apud *Germanos* verò non deſunt, qui ſub umbra pietatis evangelicæ, quicquid eſt liberalioris eruditionis extinguere moliantur. Verùm hanc meam gratulationem, nonnihil contaminavit ortus illic ex meo *Ciceroniano* tumultus, quũ argumentũ adeo non ſit inutile, ut ipſe *Budæus* ſuis ad me literis promiſerit, ſe nonnihil adverſus iſtos *Ciceronis* ſimios ſcripturum: nec aliud illic agitur, quam ut qui *Ciceroniani* ſtudent videri, non aſſideant liniamentis ac voculis, ſed verè totúmq; *Ciceronem* exprimant. Et *Badium* cum *Budæo* contuli, non in quibuſlibet, ſed in eo duntaxat quod *Budæus* ingenuè contemnit, quódque ibi contemnendum doceo. Nec animadvertunt hæc à *Noſopono* dici, non ab *Eraſmo*. Poſtremò nè vel malevolus aliquis poſſet calumniari collationem, adjeci, *Budæum* aliis mul-

tis eximiiſq; dotibus ſuſpiciendum. Et tamen hoc A
argumentum viſum eſt illis epigrammatibus ma-
ledicis dignum. Magni referebat ſtudiorum, ut
qui politioribus literis militant, junctis umboni-
bus ſe condenſarent, adverſus phalanges hoſtium,
qui nuſquam magis concordes ſunt quàm ad op-
primendum feliciter ſuboleſcentes linguas ac bo-
nas literas. At vereor nè quorundam levitas ta-
lem quandam luem invehat humanioribus ſtudiis,
qualem videmus in religionem *Chriſtianam* inva- B
ſiſſe. Te nondum neque de facie neque de ſcripto
cognovi, ſed tamen amo pectus iſtud tuum, Mu-
ſis & Gratiis omnibus conſecratum, cujus ima-
ginem mihi quidam nec indocti nec leves ſuo ca-
lamo deliniàrunt. Hunc animum mi *Daneſi* tibi
non incognitum eſſe volui, quem ſcito ab omni
fuco alieniſſimum. Bene vale. Datum *Baſileæ* No-
nas Septembris, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterod. Claudio Javando S. C

Epiſt. 78. MIhi verò longè magis gratulor *Claudi* cha-
riſſime, cui colloquium illud conciliavit
amicum non modò doctum, verumetiam pruden-
tem, candidum ac liberum, quod genus amicis
ſoleo mirificè delectari. A *Mida* poſthac cavebi-
mus, quanquam illius epiſtola nonnihil habebat
ὕπουλον. De literis *Dolam* bonâ fide tranſmiſſis a-
mo te plurimum. *Sucquetus* reſpondit per erro-
nem quendam fortè oblatum, lacerum, fameli- D
cum, & *Iro* pauperiorem, quem & veſtitum &
nummatum dimiſimus. *Carlebitzius* hinc profe-
ctus eſt *Spiram*, meis literis commendatus *Ferdi-
nando*, Duci *Georgio*, & aliis aliquot magnatibus,
quanquam Dux nec adeſt nec adfuturus eſt. Ante
biduum accepi ab ipſo literas. Laborat è tibia, non
ſine periculo. Sunt qui ſuſpicentur eſſe fucum.
Scit quid illic agatur, ac veretur offendere *Joan-
nem* Ducem, & Marchionem *Heſſiæ*, alterum affi-
nem, ni fallor, alterum cognatum; verùm hæc ni- E
hil aliud eſt quàm divinatio. Illud habeto cer-
tum, inter principes amicos poſthac ſcribetur
Claudius Javandus, nec quicquam facturus ſum
libentiùs quàm ut tibi aliquo gratificer officio,
modò tu non graveris ſignificare quid per me fieri
velis. Bene vale. Cal. April. M.D XXIX. ex horto
Frobeniano. Charta me defecit ut vides. Scripſi
paucis ac de eodem, quod aiunt, oleo ſcholaſteri.

Eraſmus Rot. Franciſco Theſaurario S. F

Epiſt. 79. OPinor literas meas tibi redditas, ſimpliciter
impudentes de vino mittendo.
Non bene conveniunt nec in una ſede morantur
Pudor & egeſtas. Auriga nunciavit adeſſe duo
vaſa à domino Officiali, quare non eſt neceſſe ut
ſollicitus ſis hac quidem de re. Si tamen tua be-
nignitas ita decrevit *Eraſmum* jam pridem ſibi
obſtrictiſſimum obſtrictiorem reddere, cuperem
ſi fieri poſſet, alterum vaſculum eſſe vini veteris:
Sin minus, non ità valde laboro. Tamen indica, G
quanti conduxeris aurigam, nihil enim mihi mo-
leſtius quam cum hoc hominum genere contende-
re. Si hic petiſſet octo coronatos, fuiſſent illi nu-
merandi. Simul te rogo, ut nè graveris tribus verbis
indicare, quo pacto queam viciſſim hominis in-
grati notam effugere. Dominus te cum tibi cha-
riſſimis ſervet incolumem. Datum *Baſileæ* Ca-
lend. Aprilis, Anno M. D. XXIX.

Viglius Zuichemus Phryſius Eraſmo S.

INter tot pulcherrimas virtutes, doctiſſime *Era-* Epiſt. 80.
ſme, quæ vel ſingulæ immortalitatem tibi pare-
re poſſent, maximè incomparabilem tuam erudi-
tionem, & expoſitam omnibus humanitatem ad-
miramur: Illa effecit, ut totus orbis *Latinas* literas
veluti captivas poſtliminio receperit, hæc quotidi-
ano nos deſiderio titillat, atque adeo excitat, ut
quamvis humi ſerpamus, atque ad tuæ doctrinæ
majeſtatem, velut ad ſolis radios caligemus, opta-
re tamen ut in notitiam tuam recipiamur, audea-
mus: Nec potes vir humaniſſimus hoc noſtrum de-
ſiderium vitio nobis ducere: Etenim cum tua hu-
manitate tam multos delectes atque ornes, cur
non & nos tuam benevolentiam expetamus? cum
literarum ſtudioſi ſimus cur te earum parentem
non colamus? cur juvenes tam venerandam ſene-
ctutem pio aliquo non demereamur obſequio?
cur denique & iſtius noſtri erga te animi ſignifi-
cationem ingratam tibi fore credamus? Ego ſanè
venerabilis *Eraſme*, ita ſtatim à puero, erga te ſum
affectus, ut non alius mihi vehementior ad ſtudia
ſtimulus fuerit, quam ut ſic proficerem quo tuæ
me inſinuari benevolentiæ poſſe ſperarem: Quod
etſi nondum ſum aſſecutus, tanto tamen tui deſi-
derio quotidie incendor, tantáque mihi in tua hu-
manitate poſita ſpes eſt, ut nec meo quidem pro-
poſito ab temerario iſto ad te ſcribendi auſu pro-
hiberi quiverim. Vel *Polyphemo* potius huic aſcri-
be, qui ſic te mihi prædicavit ut quamlibet Paga-
nus ad ſacra Muſarum accedere audeam. Vel, ſi vis,
dona id *Carolo Sukoto*, juveni hoc tuo erga eum a-
more planè digno, qui meam etiam impudenti-
am ſuâ exhortatione auxit: ſaltem hunc unicum
fructum habeam perpetui mei erga te amoris, ut
ſemel ineptè ad te ſcribenti venia mihi detur. Ma-
luiſſem ex præſenti tecum colloquio aliqua noti-
tiæ ſemina jeciſſe, antequam ad ſcribendum ab-
ſenti accederem. Sed nunc voluntatem meam re-
moratur *Baſilienſis* tumultus, aliquando tamen me
beatum putabo ſi te videre potero. Quod cum ipſe
jamdiu deſiderarim, tum me patruus quidam meus
ſæpe hortatus eſt, is fuit *Bernardus Bucho* decanus
in *Haga* comitis cujus benignitas ſtudia mea ſem-
per aluit. Nuper verò ex vivis diſcedens triſtiſſi-
mo mortis ſuæ nuncio me affecit, liberaliter ta-
men ſtudiorum meorum impendiis teſtamento
proſpexit: Vellem te intelligere quantū iſte amâ-
rit, quàm fideliter contra inſanos quoſdam cra-
brones defenderit, nam & ex ejus nomine de tua
benignitate majorem ſpem conciperem: Tamen
eam tu erga omnes comitatem præ te fers, ut non
aliorum adminiculo opus ſit, ſed ſuâpte naturâ ad
redamandos homines tui ſtudioſos admonearis
impellariſque. Confido itaq; eruditiſſime *Eraſme*,
eſſe te æquo animo ſuſcepturum hanc noſtram e-
piſtolam, quâ compulſi ſumus quem erga te geri-
mus affectum expromere. Nec diutius me potui,
ut ex animo loquar, continere, quin quantopere te
amarem epiſtolâ teſtarer, cum ex tuis ſchedis
quas multi *Philerasmi* cum *Carolo* legimus, ne-
bulonis iſtius *H. E.* improbam nequitiam co-
gnoſcerem. Sæpe pro te contra *Lu. Ca.* ſtetimus, qui
ſi noſtris obtemperare conſiliis voluiſſet, in viam
rediens ſpontaneam hanc miſeriam & infamiam
evitare potuiſſet. Potiatur itaque *Lucii Catilinæ*
exitu

exitu, & quando ſic vult, accedat tuo catalogo, in A quo hujuſmodi portenta poſteris es nota redditurus. Oro autem te doctiſſime *Eraſme*, nè ex hujuſmodi belluarum inſana virulentia de candidiſſimo noſtro erga te pectore diffidas. Quicunq; tibi malè vult, eum & nos hoſtem noſtrum eſſe judicamus: nec id nunc ſcribo ut epiſtolam tibi extorqueam, tantum enim nunquam ſperare ſum auſus; ſed ut me profuſiſſimè te amare intelligas, paratúmque eſſe ut pro virili ab utiliſſima ſtudi- B orum tuorum quiete, improbiſſimorum nebulonum furorem propellam. Vale unicum orbis noſtri decus, ex *Dola* ad X V. Calend. Martii, Anno M. D. X X I X.

Eraſmus Roterodamus Viglio Zuichemo Phryſio S.

Epiſt. 81. ILlud ſcias velim *Vigli* chariſſime, jamdiu nullas mihi literas fuiſſe redditas, quæ tuis fuerint gra- C tiores, adeo mihi tuam indolem iſtam facilem juxta ac amabilem expreſſerunt. Cæterùm attollendis in immenſum laudibus meis, hoc effecerunt, ut ſingularem quandam animi in me tui benevolentiam penitùs intelligam: nec in aliud profecerunt tam ſollicitè deprecantes improbitatis culpam, quod auſus ſis ad me ſcribere, niſi quòd hinc perſpicio liberalem ingenii tui verecundiam, quæ cum primis & ornat ætatem tuam, & commendat: mihi ſpem optimam facit fore, ut D unus ex eorum numero poſſis haberi, qui ſolidam eruditionem cum integritate morum conjunxerunt. Proinde tibi velim perſuaſum habeas, *Eraſmum* ſuavitate literarum tuarum velut incantamentis efficacibus planè tuum eſſe factum. Quòd ſi hæc civiliter dici putas magis quam ex animo, age fac periculum, quacunque in re lubet, nihil excipio. Quid fructus expectes è noſtri conſpectu neſcio, certè quod ad me pertinet, ſi tuo commodo ad nos veneris, non ſolùm mei convenien- E di, verumetiam domus & rerum omnium mearum tibi facturus ſum copiam. Hujus perpetuæ erga te voluntatis veluti chirographon hæ literæ ſunto, & quidem αὐτόχειρον, ut jure mecum poſſis agere ſi quid fefellero. Bene ſit optimi viri *Buchonis* manibus: qui tibi tum vivus tum mortuus ad Muſarum otium nihil deeſſe voluerit, quandoquidem video te tibi nequaquam vel hactenus defuiſſe, vel in poſterum defuturum. Jam quod polliceris conſtantem ac fortem operam adver- F ſus hoſtes meos, amplector quidem atque exoſculor pium animi tui ſtudium: cæterùm malim te mi *Vigli* in Muſarum viretis ludere, quàm cum *Carcinis* & *Planedorpiis* conflictari. Duo portenta ſunt, quorum alterum nobis novâ Metamorphoſi dedit hoc evangelium, ex agno viperam, aut ſi quid viperâ nocentius; alterum jam ſuſpendio proximum eſt. Mihi meum fatum ferendum eſt, cui perpetua lucta eſt cum *Leis*, *Stunicis*, *Beddis*, *Sutoribus*, imò cum tot pſeu- G domonachorum, ac pſeudotheologorum phalangibus, monſtris tum improbis, tum nocentibus, ut *Herculi* levius fuerit certamen cum *Caco*, *Cerbero*, *Leone*, & *Hydrâ Lernaâ*. Tu chariſſime adoleſcens meditare, quibus rationibus laudem abſque invidiâ tibi pares. Bene vale. *Baſileæ* Calend. Martii, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Roterodamus Clementi ſeptimo S.

UT omittam brevitatis ſtudio *Romanæ* calamitatis deplorationem, quæ nulli pio non acerbiſſima fuit beatiſſime pater, non tantum ſuſpicor, verumetiam propemodum habeo compertum, partim ex vocibus tuæ ſanctitatis quas oratores quidam retulere; partim è libellis duobus, quorum alterum ad me miſit *Albertus Carporum* Princeps, alter inter tua famulitia verſabatur, nullo quidem titulo, ſed evidenter ſtilo referens autorem ſuum, nonnullos *Eraſmum* apud *S. T.* inſimulare conatos, quaſi vel clam faveam *Lutherano* negotio, vel certè præbuerim occaſionem. Ut ad prius illud reſpondeam, quàm mihi conveniat cum *Luthero*, ſatis opinor arguunt quæ in me tam amarulentè ſcripſit ut in neminem hoſtiliùs; rurſus duo mei *Hyperaſpiſtæ* libri, quibus illi ſic reſpondeo, ut nemo ſuſpicari poſſit colluſionem, quum pugna prorſus ſit gladiatoria. Id multo minus ſuſpicantur hic qui nôrunt experimento, quàm penitùs me oderint omnes his & his addicti factionibus, quantumque moleſtiarum ab illorum inſidiis perpetiar. Cuperem hic meam conſcientiam æquè *T. S.* probatum eſſe, atque eam *Chriſto* me probaturum confido. Tantum illud optârim, ut hæc victoriâ cedat *Chriſto*, & pietati, reíque publicæ *Chriſtianæ*, non privatis horum aut illorum cupiditatibus. Atqui frequenter uſu venire videmus, ut in tali rerum tumultu, ad ſuum quiſque commodum pertrahat victoriam. Quod hic nè fiat, ſpero *T. S.* pro ſua prudentia pietatéque advigilaturam. Ad alteram partem reſpondere perlongum ſit, atque ideo neutri libello reſpondi, quòd perſpicerem fieri non poſſe, ut me ſic purgarem, nè quenquam alium læderem, ſimúlque verebar, nè res ea renovaret incendium jam aliquanto mitius. Si dediſſem occaſionem huic malo, & hoc objicerent *Lutherani*, qui nihil non objiciunt. Verùm iſta ſuſpitio non jactatur niſi inter monachos & ſacerdotes quoſdam, non minus bonis literis inſenſos quàm factionibus. Atque adeo nemo cordatus non perſpicit hanc tempeſtatem eſſe fatalem, ob populi ſcelera terris immiſſam: quam vix arbitror finem habituram, niſi pariter omnes confugiamus ad Domini miſericordiam: ille medebitur qui plagam inflixit. Suam quiſque vitam prius corrigat, tum ad proximo medendum ſeſe accingat *Chriſtiana* charitas, quæ nunquam deſiit ſeveritati, ſi fortè quorundam improbitas ſeveritatem poſtulet. Quod ſi in hoc negotio *T. S.* laxabit habenas iſtis, qui nec tuam mihi crede. nec *Chriſti* rem agunt, ſed ſuis privatis cupiditatibus conſulunt, utinam vanus ſim augur, at vereor nè malè curatum ulcus aliunde erumpat, majore publicæ tranquillitatis periculo. Satis perſpecta eſt omnibus animi tui ſynceritas, ſed qui mali ſunt, nunquam graviùs nocent, quàm quum alienâ bonitate abutuntur ad malitiam. Cæterùm ut multum nos terret quorundam improbitas, ita ſpem optimam præbes, ad inſtaurandam religionem tua pietas, ad arcendos aut cohibendos humanos affectus, ſingularis tua prudentia. Animum meum ſimpliciter aperui *S. T.* tanquam coram *Chriſti* vicario, atque ipſo etiam *Chriſto*, quem mihi ſic opto propitium Epiſt. 82.

in extremo judicio, ut hic nihil ſimulo. Antehac non dabatur per quem ſcriberem. Nunc audio *S. T.* nobis eſſe viciniorem, cui precor ut *Chriſtus* adſit in omnibus ad publicam eccleſiæ ſuæ tranquillitatem. Mihi ſi quid imperare volet, habet oviculam, etiam ad victimam paratam, ſi ipſius juſſerit autoritas. Datum *Baſileæ* tertio Nonas Apriles, Anno Domini M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterod. Baptiſtæ Egnatio S. D.

Epiſt. 83. QUI has tibi, ut ſpero, reddet, juvenis eſt candidiſſimi pectoris *Carolus Utenhovius*, patriâ *Gandavus*, mihi domeſticâ conſuetudine, eâque diutinâ perſpectus. Hunc per iter, nec breve, nec ſatis tutum, literarum ſitis, & tui ſimiles viros, quos pro numinibus veneratur, coràm alloquendi cupiditas pertraxit in *Italiam*. Ex quo cognoſces, quicquid hic rerum geritur. Audies autem novam & inauditam tragœdiam. Cui quæſo, ut ſi quid inciderit, adeſſe digneris. Id aut nullo, aut quàm leviſſimo tuo incommodo poteris. Nec enim eget pecuniâ. *Ciceronianus* meus offendit quoſdam *Lutetiæ*, adeo ut *Eraſmum* maledicis epigrammatiis lapident, in quibus eſſe dicitur & *Laſcaris* noſter, quòd *Budæum* cum *Badio* contulerim. Alii putant me dehortari juventutem ab imitatione *Ciceronis*, quum in ipſa ſtatim præfatione teſter hoc fore inſaniſſimum; ſed me tantùm illos notare, qui nimis anxiè aut ineptè ſtudent *Tullianæ* phraſeos exprimere lineamenta. Nè quid ſit unquam tranquillum in rebus humanis, acceſſit hæc peſtis bonarum literarum cultoribus. Precor, ut quàm optimè valeas *Egnati* chariſſime. Utinam liceat apud vos vel vivere, ſi quid ævi cœlites ſupereſſe volunt, vel mori tranquillè. Datum *Baſileæ* nono Calend. Martii, Anno M. D. XXIX.

Salutant te *Beatus Rhenanus*, *Bonifacius Amerbachius*, & *Henricus Glareanus* qui heri totus hinc demigravit *Friburgum*.

Eraſmus Roterodamus Chriſtophoro à Stadio Epiſcopo Auguſtano S.

Epiſt. 84. QUando coràm non licet in epiſtola digitis tuis deſcripta ſacram iſtam dexteram oſculatus ſum, ornatiſſime Præſul. Sed multo reverentiùs oſculatus ſum pectus illud tuum pium, ſyncerum, & candidum, quòd tuæ licèt perbreves ſpirant literę. Verùm idem mihi copioſiùs velut in tabula quadam depictum, oculis animi ſubjecit *Auguſtini Marii* ſermo, quem ſanè virum pietati tuæ reverendæ, quum innotuiſſe, tum placuiſſe non mediocriter gaudeo: quandoquidem hic ob eruditionem *Chriſtianam* ac morum ſingularem quandam humanitatem, candorémque nulli bono non gratiſſimus eſt, ſed nullo certiore pietatis argumento commendatus, quàm quod peſſimo cuique quàm maximè inviſus eſt. Is mihi quidem facilè perſuaſit, quàm paternum affectum, quæ charitatis viſcera gerat erga nos tua *R.* pietas, eumq; ſermonem cum minimè vulgari mentis alacritate ſuſcepi. Sed hoc gaudii, abundè temperavit admixtus dolor atque etiam pudor, videlicet dum tuam iſtam de me exiſtimationem, dum tuum iſtum favorem cum meis confero meritis. Et tamen meam puſillanimitatem utcunq; conſolor, tam integri, tam eruditi præſulis judicio ſic mihi blandiens: Non prorſus hallucinatur vir tam oculatus, nec verba dat tam integer. Hic eccleſiæ tumultus ſupra quam credi poſſit, diſcruciat animum meum, non quòd hic accuſet me mea conſcientia, ſed quòd doleat publica religionis *Chriſtianæ* calamitas. Nam ipſe primus omnium ac penè ſolus reſtiti ſuppullulanti malo, ſuique vates nimio quàm vellem verior, fabulam eam quantovis orbis applauſu cœptam hunc habituram exitum. Ac prorſus eveniſſe videmus quod in periculoſis morbis partim inſcitiâ medicorum, partim intractabilitate laborantium ſolet, ut hucuſq; malum incruduerit, ut jam propemodum ſit immedicabile. Atque interim orbis monarchæ ſine fine conflictantur inter ſeſe, & animis morem gerunt ſuis. Monachi ferè ſuum agunt negotium, non *Jeſu Chriſti*, nec hoc habent in votis, ut in animis hominum regnet *Chriſtus*, ſed ut ipſi ſuum regnum tueantur, præcipuam victoriæ ſpem collocantes in tumultuoſis apud populum clamoribus, ac procaci maledicentia, quâ profectò quidam valent plurimum. Theologi quidam odio *Lutheri* damnant, & illa quæ piè ſunt dicta nec à nobis reperta ſunt, ſed ab Apoſtolis & *Chriſto* prodita. Itaque per iſtorum ſtolidam improbitatem ſit, ut multi hæreant in factione qui fuerant alioqui receſſuri, & accedant qui non erant acceſſuri. Quem autem non moverunt, & hodiè movent lapidem, ut me tandem injuriis delaſſatum protrudant in caſtra *Lutheranorum*? Porrò quum ipſa res loquatur, hanc tempeſtatem nobis immiſſam divinitùs, à Deo noſtris offenſo ſceleribus, quemadmodum olim *Ægyptiis* immiſit; ranas, locuſtas, & cyniphes, aliáſque peſtes: nemo tamen agnoſcens ſua commiſſa inclamat Domini miſericordiam, ſed ſibi quiſque blanditur, & alius in alium culpam rejicit. Si quærantur occaſiones humanæ, nihil eſt facilius quàm indicare per quos hoc malum ortum eſt, per quos incruduit. Jam audio multis perſuaſum, ex meis ſcriptis extitiſſe totam hanc eccleſiæ procellam. Cujus vaniſſimi rumoris præcipuus autor fuit *Hieronymus*, *Aleander*, homo, ut nihil aliud dicam, non ſuperſtitioſè verax. Ejuſdem ſententiæ videtur *Albertus Carporum* Princeps, *Aleandro* junctiſſimus, magis quàm ſimillimus: At interim nullus extitit vel *Lutheranus* vel *Antilutheranus* qui liquidò vel unum improbatum dogma potuerit in libris meis oſtendere, quum tot greges coorti ſint hoc ſummo ſtudio molientium: tantum adferunt affinitates, congruentias, ſcandala, ſuſpitiones, interdum ſplendida mendacia: neq; rarò ſit, ut q carpunt non legerint, aut ſi legerint, non intelligant: quaſi quicquam omninò tam circumſpectè ſcriptum ſit, ut his rationibus non trahi poſſit ad calumniam, ſi accedat interpres iniquus, vel æquum ſit me hæreticum judicari, quod ipſi nec *Græcè* nec *Latinè* didicerunt. Quod loquor non eſſe vanum ex apologiis meis tua prudentia potuit cognoſcere. Sed quò ſit quod rideas, addam quod nuper accidit in *Hiſpania*: *Madriti* medicus quidam nomine *Xuarus*, utriuſque literaturæ peritiſſimus, nobis favet: Ad hunc *Dominicani* ſubornârant quendam ſui gregis, qui hominem à lectione meorum voluminum deterreret: quum nihil proficeret, tandem pronunciavit meos libros indignos qui legantur à piis, quòd obſcœniſſimis convitiis aſpergant eccleſiæ proceres. Id ut oſtenderet juſſit proferri libellum *De matrimonio Chriſtiano*, in quo dicebat Epiſcopos à me vocatos

draucos,

draucos, & notatos quod haberent quatuor aut quinque concubinas. Prolatus eſt liber, oſtendit locum qui ſic habet, *Qui imprudens duxit corruptam pro virgine, dicitur diviſiſſe corpus ſuum: & qui cum tot meretricibus habuit conſuetudinem, non diviſit corpus ſuum, ſed tanquam purus putus, &, ut Græci dicunt,* τέλος *recipitur ad quatuor aut quinque, ſi libet, epiſcopas.* Primùm mirari medicus, mox ridere cœpit hominis ſtoliditatem. *Purum putum* veterum leges vocabant, quod vehementer eſſet purum: *Putum* enim *purgatum* ſonat, unde & putare vitem dicimus, & putamina repurgamenta. Atqui *Hiſpani* cum *Italis* vulgò *putum* appellant *puerum obſcœni obſequii.* Deinde quoniam *epiſcopatus*, nec *Græca* vox eſt nec *Latina*, malui dicere *epiſcopas*, quâ voce uſus eſt *Paulus*, *Qui epiſcopatum deſiderat*, &c. ἐπισκοπῆς. At ille putabat *epiſcopum* & *epiſcopam* dici, quemadmodum dicimus, *dominum* & *dominam*. Quid ſtupidius? Et tamen hunc *Dominicani* ſuſpicere ut hominem eruditum. Atque hujus farinæ ſunt ferè omnes qui publicè ſimul ac privatim debacchantur in nomen *Eraſmi*, tantâ pervicaciâ, ut nec Cæſar, nec *Archiepiſcopi, Toletanus* & *Hiſpalenſis*, quos habeo pro ſua æquitate ſatis faventes, potuerint illos compeſcere. De me levis eſt jactura, quicquid eſt mearum lucubrationum prorſus extinctum velim, ſi ſciam ex his impietatem hauriri. Illud doleo, talibus belluis velut atlantibus fulciri domum Dei. Ex his quæ offert tua benignitas, agnoſco præcipuum quoddam animi in me tui ſtudium, & omninò geſtio hinc aliquò avolare, ſed alligat afflictiſſima valetudo. Cæſar invitat in *Hiſpaniam. Ferdinandus Viennam. Margareta* in *Brabantiam.* Rex *Anglus* in *Angliam. Sigiſmundus* in *Poloniam. Franciſcus* in *Galliam*, & offerunt ſatis ampla ſalaria, quæ ut dare poſſunt, utinam ita poſſint dare juventutem ac valetudinem proſperam. Hæc ſcripſi occupatiſſimus ex tempore, quæ vereor ut legas, quo vel hoc argumento cognoſcas, me quæ de tua ſingulari humanitate prædicavit *Auguſtinus Marius* toto pectore credere. Dominus *Jeſus* tuam amplitudinem reverendam ſervet incolumem. Datum *Baſileæ* ſeptimo Calendas Septembris, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Roterodamus Andreæ Critio Epiſcopo Plocenſi S.

Epiſt. 85. HAbet hoc literarum tuarum genius ornatiſſime Præſul, ut omnem ab animo meo mœſtitiam diſpellant, & alacritatem quandam adferant. Nec obſcura eſt cauſa. Spirat enim in illis animus iſte tuus unicè candidus & amicus. Aſtrologi quærunt in cœlis proſpera & adverſa ſydera. Magi bonis ac malis geniis attribuunt, ſi quid feliciter ſecúſve obtigerit. At ego magis arbitror fatum hominis in hominibus eſſe. Quoſdam enim videmus in quorundam perniciem veluti natos. Hic erat adhibendum aſtrolabium, ut reſiliamus ab inauſpicatis hominibus, jungentes nos benignis & amicis. Quòd ita debacchantur in me, quos ego laboribus meis non mediocriter juvi, neminem læſi; primum demiror hominum ſtolidam impudentiam, quos toties victos non

A pudeat ſui: nec ullum faciunt calumniandi modum, quum videant ſe nihil aliud proficere, quàm quòd ſuam malitiam cum pari ſtoliditate conjunctam, magis ac magis traducunt, jam plus ſatis orbi notam. De me levis eſt jactura. Illud ex animo doleo, talibus atlantibus niti eccleſiam, imò tales vomicas ferendas, atque etiam alendas populo *Chriſtiano.* Planè fici ſunt oculis incumbentes. Me ſic conſolor ut exiſti-
B mem Deum his afflictionibus purgare me velle, ſi quid fortè inanis gloriolæ ſubrepſit animo meo. Age, *Dominus eſt, faciat quod bonum videtur oculis ipſius:* Plus enim videt quàm nos. Pro veſtro in me ſtudio, non me clàm eſt quantum debeam: quod quoniam judicio facitis, non ego ſolus debeo vobis, ſed & religio *Chriſtiana*, & bonæ literæ, quibus juvandis pro mea quantulacunque portione deſudo. Nepos tuus *Andreas Zebridovius* mecum ſub eodem tecto
C degens, eâdem utens menſâ, mihi commodum & jucundum præbet convictorem; cujus commodis utinam tantum adjungere poſſem, quantum & debeo & cupio. Attamen quod per valetudinem & iniquiſſimos labores quibus diſtringor licet, non deſum officio meo. Commonſtro viam, addo currenti licet ſtimulos, nonnunquam & colloquiis exerceo. Navat ſtrenuam operam in utriuſque literaturæ ſtadio, ut bona ſpes ſit eum vobis talem rediturum, qualem pa-
D riter optamus. Habet ad literas hortatorem me, ſed multo magis frugalitatis magiſtrum, adeo tenui frugalique victu à nobis accipitur. Me verò ſic obſervat, ut parentem, ac magnam tædiorum partem adimit mihi comi jucundáque ſuâ conſuetudine. De munere mihi narravit quâ occaſione perlatum non ſit. Verùm ego ſic interpretor, te mihi precioſum miſiſſe munus, qui mihi nepotum chariſſimum miſeris, utinam æquè illum non pœniteat hujus profectionis, ac
E me non tædet illius convictus. *Ungariæ* calamitatem doleo, quanquam *Bernardus* Epiſcopus *Tridentinus*, *Ferdinandi* Regis ſummus Cancellarius, mihi nuper ſcripſit res adeo ſuccedere feliciter, ut planè liqueat adeſſe numen propitium. Sed quæ pars hodie non concutitur bellicis tumultibus? Et indies incrudeſcunt iræ monarcharum, nec agnoſcimus iratum nobis Deum. Pontifex dicitur eſſe *Niceæ*, ea eſt *Sabandiæ* civitas maritima. Aiunt enim moliri concordi-
F am inter *Gallos* & Cæſarem. Utinam hic ſaltem ſit ſummus Pontifex, vel, ut melius dicam, optimus maximus. Sed *Julio* ad bella provocanti facilè obtemperatum eſt, vereor nè non perinde mos geratur huic ad pacem hortanti, ſi tamen hoc agit quod jactatur. Epiſtola quam Regi *Sigiſmundo* ſcripſeram, excuſa typis, haud mediocrem invidiam mihi conflavit in regia *Ferdinandi*, ob unam voculam, quod *Joannem* nominans addiderim *Regem*, quam tamen in lite-
G ris meis eſſe neſciebam, nec eram crediturus eſſe, niſi conſuluiſſem archetypum. Jam quoſdam mihi ſubſtomachari ſentio, quòd paſſim deteſter hæc bella, ad pacem adhortans. Nimirum hoc deerat malis noſtris, ut in tanta calamitate nè gemere quidem liceat. Ut ad *Getam* tuum veniam alio munere feriendum, illud metuo, nè ſi conſileſcat hęc rerum tempeſtas, duplicentur quas vocant *annatas*, quas in triennium impetratas urgent

ſine fine, magno Eccleſiarum gravamine, tum ipſius etiam malo, cui hæc deciduntur. Tranquillius enim ac decentius ageret, ſi non haberet unde aleret ſatellitium & armatas copias. Sed dum Epiſcoporum ferè ſuum quiſque negotium agit, parum habetur utilitatis publicæ ratio. Verùm hujuſmodi multa defert rerum humanarum torrens, quæ reprehendere proclivius eſt, quam corrigere. Regi ſcribam, ſed paucis, quem ut ad hanc benignitatem oratione tuâ excitâſti, ita non gravaberis meo nomine gratias agere, ſi meis ſcriptis parum aſſequutus ſum vel muneris magnitudinem, vel animum meum. Dominus amplitudinem tuam ſervet incolumem, ornatiſſime Præſul. Datum *Baſileæ* ſeptimo Calend. Septemb. Anno milleſimoquingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Roterodamus Juſto Regis Poloniæ Secretario S. D.

Epiſt. 86. AMicorum commodis incommodiſque non aliter affici ſoleo quàm meis. Anxium habebat me tuus caſus, nunc planè reſtitutum ſummopere gaudeo: Nam ego *Juſtum* meum inter candidiſſimos amicos numero. Nunc eloqui vix poſſim quantopere diſcruciet animum meum *Antonini* valetudo. Quid illius pectore candidius? Quid amico amicitius? Moderatiùs dolerem, ſi vitam morte commutâſſet. Simile malum corripuerat *R. P.* in *Italia* legatione Regis ſui nomine fungentem. Deſperantes medici ſuaſerunt cœli mutationem. Rediit in *Angliam*, ſerò, ſed tandem revaluit, ſibi redditus. Hoc impenſiùs gaudebam, quòd præter omnem ſpem tantum amicum recepiſſem. Sed ecce aliud malum. Operâ cujuſdam magnatis conjectus eſt in carcerem, quòd in hunc quædam liberius pro ſuo ingenio ſcripſiſſe feratur. Sed arbitror illum nunc eſſe liberum. Utinam audiam & *Antoninum* noſtrum nobis ſibiq; reſtitutum eſſe. Proximis literis minitabatur, neſcio quid muneris, quod ipſe non poſſem contemnere. Id aiebat ſe miſſurum per eum quem hic habuerat famuli loco, *Joſephum*, ni fallor. Utinam multorum munerum jactura talem amicum queam recuperare. Videtur malum fatale. Hic in ædibus cujuſdam amici mei correptæ ſunt puellæ quatuor, & aliquot famuli, quorum unus interiit. *Joannem Frobenium* immortalitate dignum hominem nobis ademit paralyſis. Poterat annos aliquot vivere, niſi tantopere puduiſſet ægrotare. *Andreas Zebridovius* bonâ fide reddidit quicquid accepit. Eo domeſtico convictore nunc conſolor valetudinem, ac labores meos. Iſtam ſententiam precor ut obtineas, nè noſtrum animum æſtimes officio literarum. Bene vale amice ſingularis. Datum *Baſileæ* ſeptimo Calend. Septembris, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Roterod. Joanni Lodovico Vivi Valentino S.

Epiſt. 87. SI de *Seneca* nihil habes, niſi quod annotatum erat per *Aldriſium* in codice qui diutius fuit apud *Morum*, nihil ages, nos habemus longe alia: Sin nactus es exemplaria vetuſta, quod equidem magnopere cupiam, non rogo ut huc mittas, nam fortaſſe ſerò mitteres: jam enim orſi ſunt opus ſed inſpectâ noſtrâ editione, tuam adorna ſi videtur.

A Meam omittere non potui. Nam prior illa, mea non erat, nec ullâ re plus dedecoris mihi conflavi, quàm quod ſtolidiſſimo illi ſum fiſus, cui putabam aliquid eſſe mentis humanæ. Congruebat hoc negotium tibi vel *Hiſpano* vel undiquaque docto, ſed hanc contumeliam non potui concoquere. *Velius* expoſtulat quòd in *Ciceroniano* te præterierim, quanquam id prorſus oblivione factum eſt; quam ſi ætati non putant condonandam, B certè tot ſtudiorum tumultibus veriùs, quàm laboribus erat condonanda. Et tamen feliciùs tuum nomen præterii, quàm attigi *Budæi*: quem quum in omnibus ſcriptis meis honorificentiſſimè tractem, nec minus in eo dialogo, tamen fremunt, ut narrant, omnes *Budæici*, quòd illũ cum *Badio* contulerim, quũ non in alio contulerim, quàm in eo quod ibi contemnendum doceo, & quod ingenuè contemnit *Budæus* ipſe. Et tamen nè quis interpretaretur ſiniſtrè, adjeci, *quanquam ille mul-* C *tis & eximiis dotibus ſuſpiciendus eſt*. O contumeliam quam *Galli*, & cum his, quod tamen vix credo, *Janus Laſcareus*, quum ubique tum in eo dialogo commemoratus honorificè, epigrammatibus maledicis vindicandam putant! Fatalis eſt lues & religionis & ſtudiorum. Oſtendit mihi *Hieronymus* epiſtolam tuam. Næ tu vincibilem cauſam habes apud eum. Conaris perſuadere Civitatem feliciter diſtrahi. Ille quàm optat hoc eſſe verum! Quòd niſi ſupereſſent illi multa volumina, nec tu- D is nec meis hortatibus eſſet opus. Ipſa res adigeret eos ad excudendum opus. Sed valeat, inquis, ille mendax. Quis eſt ille mendax? *Pſeudochæus* dixit omnia diſtracta, jam adornari novam editionem. Solus *Joannes Frobenius* & *Hieronymus Frobenius* narrant multum codicum reſtare. Hic nobis oſtende mendacem illum. Quum hortarer *Hieronymum* ut excuderet declamationes tuas, reſpondit apud ſe ſupereſſe quadringenta exemplaria tuarum lucubrationũ, quas meo hortatu excudit. E Si mentiuntur omnia, neſcio quid dicam. Jam eſt celebre nomen tuum, nec dubito quin aliquando futurum celeberrimum, præſertim ſi te ſemel commendes opuſculo ad utilitatem parato, quale eſt *Lazari Bayfi*. Sed hortatus ſum *Hieronymum* ut ipſe ad te ſcribat. Nam eſt pigellus. Negotio *Jovis* & *Junonis* abſit ut me admiſceam, præſertim incognito. Citiùs tribuerim uni duas *Junones* quàm unam adimerem. Nigro commiſeram epiſtolam ſed apertam & incluſam: hac lege ut vel redderet F vel premeret. Id famulus qui obſignârat, effutivit imprudenter apud quendam. Miſit Regina munus, ſed is illi multum gratiæ detraxit ſuâ contatione, detinens famulum totas ſex hebdomadas, omnem quærens anſam ut illum inanem ablegaret. Regina dedit, ab illo extortum eſt. Adeo non prodigus, ut nec de alieno det libenter. Bene vale, poſtridie Calend. Septembris, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

G *Eraſmus Rot. Lodovico Berquino* S. D.

EPiſtola tua, cujus exemplar deſideras in præſentia, noluit venire ad manum, ſi nactus fuero mittam. Niſi planè fallor, ibi ſcribis te hoc uno offenſum quòd *Budæum* cum *Badio* contuliſſem, quum præter literas aliquot nihil inter illos ſimile. Deinde quum hortareris ad apologiam *Budæo* ſcribendam, ſatis indicabas te vereri nè *Epiſt.* 88.

eſſet

eſſet offenſus. Quanquam ingenium *Budæi* non ignoro, tamen nè adhuc quidem mihi perſuadeo illius animum eâ commemoratione fuiſſe offenſum. Epiſtolam ad te ſcriptam profectò doleo ſparſam, quanquam nè illic quidem eſt quicquam contumelioſè dictum in *Budæum*. Quòd ſi eſſet, lapſus eſſet præter animi ſententiam. Tibi non arbitrabar opus monitore. *Brixium* poſterioribus literis monueram ut rem haberet clàm, nè quid inde naſceretur tragœdiæ. Quanquam & illius prudentiæ ſatis fidebam etiam non monitæ. Sed res more hominum evenit. Regi ſcilicet deſunt negotia, niſi harum quoque nugarum fiat cognitor. Qui Regi percontanti reſpondit quæ ſcribis, erat inimicus. Sed hic etiam epigrammatibus ludunt, ſcilicet bellis nimirum & felici argumento. Et in his eſt ille cui dicor laceſſere vivos & mortuos, quum ipſe præter quam quòd nuſquam à me commemoratur, niſi honorificè, in hoc ipſo libello quàm non laceſſitur? Video prorſus in ſtudiis ejuſmodi tempeſtatem exorituram, qualem videmus inter monarchas & religionis profeſſores. De vertendo facilè reſponderint, minore noxâ libros meos legi à doctis, quàm ab idiotis. Et haud ſcio, an alia quæpiam objiciant tibi. Applaudo iſti tuæ de victoria fiduciæ, ſed illud malè me habet, quod toties dat nobis verba. Pontifex revixit, habet ſuos Cardinales & potentes & addictos. *Dominicani & Franciſcani* paſſim incipiunt rem ſtrenuè gerere, & audio judicibus qui in te pronunciârunt reſtitutum jus: Multa moliri te neque quicquam efficere, ſcripſi fateor, ſed non abſque dolore mi *Berquine*. Utinam res ſuppeditaret aliud orationis genus. De epiſtola edenda nè ſomniavi quidem unquam. *Brixio* miſi, ut eſſet inſtructior ad patrocinium ſi quis quid oblatraret. Quo fructu ſim Theologis reſponſurus neſcio, qui mea non legunt: & prorſus *Bedduci* quidam animis gladiatoriis ad me affectant viam. In principibus quid ſpei ſit neſcio, qui ſi maximè faverent, obruerentur ab improbiſſimis phalangibus. Si tantum poſſet mea reſponſio, ut nemo poſthac crederet judicio Theologorum, jam tot mendacia, tot manifeſtas calumnias, tot indoctas delirationes *Beddæ* impegi in os, cujus librum utrunque approbâſſe dicitur ſacratiſſima facultas. Malim facultatem ſic temperare ſua judicia, ut omnes illis credant, potiùs quàm efficere nè quis illis credat, etiamſi id poſſem. Qui potero docere quid ſit facultas, quid univerſitas, quum utrumque pariter ignorem? Jam me pudet tot apologiarum. Malim edendis bonis libris, & apud poſteros victuris iſtam excetram vincere. Gratum eſt quod ſcribis de ducibus iſtius intemperiæ. De reſpondendo deliberabo. Præter valetudinem ac labores iniquos vexor à tenebrionibus quibuſdam, quos alium poſt alium ſubornant iſti Evangelici. Nunc mihi præter *Thraſonem* illum, res eſt cum vipera, juvene cui morbus & frontem ademit & mentem. Nec ullus eſt tam abjectus canis, quin rebus ſic exulceratis poſſit lædere. Levius duco cum tota Theologorum facultate confligere, quàm cum hujuſmodi ſterquiliniis. Bene vale.

Plura fortaſſe ſcribam per *Antonium*. Quidam amicus ad me ſcribit, te jactare voces quaſdam, quaſi Theologos meo nomine territare velles. Quocunque tu hoc animo facis, ſi tamen facis, me gravas non mediocri invidiâ. Remedia morbi ni-

A hil moror. Vixi ſatis, nè dicam plus ſatis. Tantùm licuit ad tuas literas. Vale. *Baſileæ*, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Rot. Petro Decimario S. D.

ET hanc epiſtolam ventis committo, eóque ſcribam parciùs, quo minus ſit jacturæ ſi intercidat. Termini ſycophantis reſpondeo appendice *Epiſt. 89.*
B Pſalmo additâ: libellum ad te mitto. Libellus *De Pronunciatione* non à perinde multis legitur, atque hoc ipſo nomine felicior: nam *Ciceronianus* qui rapitur ab omnibus, multis ſtomachum movit *Lutetiæ*. Rem te docebit epiſtola ad *Brixium* mea, quam excuſam mitto. Nihil eſt tam felix in rebus humanis, cui non aliqua peſtis ſeſe admiſceat. *Carvelus* ad me ſcripſit è *Lugduno*. Planè futurum auguror, ut per iſtas picas & graculos, aves inauſpicatiſſimas, exoriatur novum incendi-
C um, quod ab iſtorum ſtolidis in bonas literas clamoribus ortum ad caput recurrit, ut video. Nec de malis punicis, nec de alia re eſt quod ſis ſollicitus. Non teneor ſimilibus deliciis, nec facilè deportatur hoc genus mercium. Vina mihi ſuppeditat vicina *Burgundia*. Ornatiſſimo Præſuli ſcribam ſi quid dabitur ocii. Nam quod me ſcribis occupatiſſimum, non rectè loquutus es, obrutum debebas dicere. *Alexandrum*, *Antonium*, *Jacobum Burgenſem*, *Jacobum Ferrandum* viciſſim meo
D nomine ſalutabis. *Beatus Rhenanus* agit *Sletſtadii*, *Glareanus* & *Amerbachius* te ſalvere jubent ex animo. Nam eruditorum hic mira paucitas. Evangelica febris occupat pleroſque. Bene vale vir optime. Datum *Baſileæ* XVI. Calend. Octob. Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Rot. Hieronymo Agathio S. D.

ORnatiſſime vir, Equidem pium arbitror, vel *Epiſt. 90.*
E orare vel ſacrificare pro defunctis, verùm ſi quis omninò mihi naſus, de ſpectro fabula, monachorum eſt commentum, quibus adeſt mentiendi voluntas, at non ſuppetit facultas. Mirum in modum amant ignem purgatorium, quod utiliſſimus ſit illorum culinis. Video ut res nunc geritur hanc victoriam non ceſſuram *Chriſto*, ſed quorundam cupiditatibus, qui ſuum negotium agunt veriùs quàm pietatis: Verùm hoc ipſe viderit *Chriſtus*, quem nondum meremur habere propitium. Jo-
F co me *Hieronymianum* vocas, atqui nè ſis inſciens, nunc magis ſum *Auguſtinianus*, quem totum immenſis ſudoribus emaculo, quum *Hieronymianorum* operum epiſtolas tantum ſuſcepiſſem. *Auguſtinus* jam magna ex parte excuſus eſt. Pro tua erga me ſtudio habeo gratiam, cujus præter animum mutuum nihil referre poſſum. Bene vale. *Baſileæ* III. Nonas Septemb. An M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Andreæ Alciato
G ### *Ll. Doctori* S. D.

A*Merbachius* vir ad unguem factus recitavit mihi partem eam tuarum literarum, quæ noſtri mentionem faciebat amanter veriùs quam honorificè. Decebat quidem iſte candor, *Alciate* doctiſſime, cunctos liberalium diſciplinarum cultores, ſed nihil eſt in rebus humanis tam felix, in quod non aliqua lues irrepat. *Longolii* dictionem *Epiſt. 91.*

& ingenium vehementer admiror, candorem in illo nonnunquam deſidero. Et tamen hoc ingenium ante diem nobis ereptum doleo. Eandem virtutem nonnunquam & in *Budæo* deſiderare cogor, alioqui doctiſſimo, atque etiam probo. Rem cognoſces ex epiſtola quam ad *Brixium* ſcriptam habet libellus quem mitto. Tuus ille animus, iſta admirabilis eruditio, illi mores nive candidiores, digni prorſus erant, quibus fortuna pari benignitate reſponderet: nunc quid tuam vicem deplorem vir optime, quum hæc rerum tempeſtas ſit omnium ferè communis? Animi tui robur & miror & probo, ſed malim in rebus ſecundis tuam laudare modeſtiam, quàm in adverſis admirari fortitudinem. Utinam fortuna tantum hactenus ſæviret in *Eraſmum* ut facultates imminueret. Cum multis excetris mihi res eſt, letale virus efflantibus, non ſeptenis, ſed ſepties millenis capitibus. Habes laconicam epiſtolam, ſed quam vereor nè longam dicas characterum ineptiâ delaſſatus. Eſt quod *Bonifacio* gratuleris, uxoris uterus turgens promittit illi patris optatiſſimum cognomen. Bene vale præcipuum hujus ætatis ornamentum. Nè quæſo meum in te animum æſtimes officio literarum. Dicas hanc eſſe prolixam epiſtolam, ſi ſcias quibus obruar laboribus, tum quàm multis unus reſcribam. Datum *Baſileæ*, decimoſexto Calend. Octobris, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Rot. Nicolao Veſuvio S. D.

Epiſt. 92. VIdeo *Beddam* cum ſuis conjuratis prorſum gladiatoriis animis ad me affectare viam. Hortantur quidam ut aperto *Marte* facultatem adoriar, nihil parcens: mihi non videtur conſultum, & ſi videretur, non eſt ocium. Audio Præſulem eſſe ſingulari prudentiâ præditum, hic illius oraculum audire cupiam. Qui miſit *Adagia Gallica*, mihi videtur vir pius: qui *ſententias*, candidus. Utrunque mihi ſalutabis, non enim vacabat illis ſcribere. Qui *Donato* adjecit Præfationem, ſui ſimilis eſt, æquè ſtolidus ac ſcurra atque olim fuit. Non eſt dignus irâ cujuſquam. Hæc eſt horum temporum infelicitas, etiam abjectiſſimis licet quod libet. Huc provocat Evangelicorum improbitas, ut Principes huic malo medeantur. At vereor nè medicina neutris futura ſit commoda, Sibi fortaſſe ſecabunt & urent. Optârim ut ſi fieri poſſit, ſaltem pro *Auguſtino* daretur regium privilegium. Ab hoc opere pendent facultates liberorum *Frobenii*. Ego propemodum gratis meam operam impendo, alioqui non ſumpturus tantum laboris pro bis mille florenis. Religio me coegit. Audio Cardinalem *Franciæ* hominem non nimis facilem, in cujus aures fortaſſis inſtillant aliquid inauſpicati quidam, quò minùs æquum experiamur. In hoc opere nihil erit meum, niſi quod mendas quantum licuit ſubmovi. notha ſubindicavi, & libros ſecundum materiarum congruentias digeſſi. Præfatio nihil habebit quod quenquam offendat. Si quid Præſul tuus valeat apud Regem, velim ut pro hoc ſaltem opere Regis privilegium nobis impetret. Mitto libellum Epiſtolarum, ſi modò *Antonius* tantum ſarcinæ perferre volet. Bene vale. Datum *Baſileæ*, Natali *Matthæi*, Anno M. D. XXVIII.

Scribunt mihi *Nicolaum Clerici* publicitùs debacchari in nomen meum, ſuccedentem in exemplum *Querni*. Novum concionandi exemplum. Et tamen aiunt illum haberi virum probum cum primis & gravem. Vix adducor ut credam.

Eraſmus Rot. Petro Toſſano S. D.

NIhil eſt *Petre* chariſſime quod vel temeritatis, vel literarum neglectiùs ſcriptarum Apologiam apud me facias. *Epiſt. 93.* Scio quicquid ſcribis ab animo puriſſimo proficiſci: Nec eſt quòd hinc metuas quicquam invidiæ. Epiſtola tua bonâ fide reddita eſt, nec per me vulgabitur. Et ſi vulgaretur, nihil habet indignum homine pio. Nec pilo mihi futurus ſis injucundior, ſi tibi cum *Berquino* fuiſſet aliqua conſuetudo, quem virum doctum & eruditum judico, tantum hoc mihi dolet, quòd ſuo fretus animo ſemet in ſummum conjicit diſcrimen. Si à prima victoria conquieviſſet, jam ſecurus ac tranquillus ageret. Sed maluit ſuo animo quàm meo conſilio obſequi. Si quod mihi conflavit invidiam ipſi prodeſſet, meum incommodum amici commodo ſolarer: Nunc utrique altero gravamur, nec ullis auſcultat monitis. Audio Pontificem eſſe in *Sabaudia*, & audio quanto zelo ſit *Franciæ* Cardinalis erga Eccleſiam, quantùmque tribuat Theologis ac Monachis. Et ſuſpicor iſthic adeſſe *Albertum Pium Carporum* Principem, *Aleandro* mirè addictum, qui libro ad me miſſo, hoc conatur perſuadere, me totius hujus tumultus autorem eſſe. Proſpicio quæ tyrannis ſit exoritura. Vereor nè vincat mundus. Debetur hoc ſceleribus noſtris. Adhuc in ea ſum ſententia, ut ſatius exiſtimem ſilere, ſi nihil addant edicto. Toties reſpondi, tam evidenter ingeſſi *Sutoribus* & *Beddæ* ſua mendacia, calumnias, delirationes, inſcitias, perfricuerunt faciem. In clamoribus, convitiis, bullis & ampullis, in ſyncretiſmo & favore Principum tota illis victoriæ ſpes eſt. Quid verò paras, vir optime, ἀναχωρεῖν; In teipſum ſecedas oportet, ſi quæris τὴν εὐθυμίαν. Illuſtriſſimæ Reginæ quæſo ut me facias commendatum, cujus piam prudentiam, & prudentem pietatem animo exoſculor. Si rariùs ſcribes minus eris jucundus, minus charus non eris. Dominus te ſervet amice in Domino chariſſime. *Baſileæ*, III. Nonas Septemb. Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterodamus Livino Ammonio Cartuſienſi S. D.

LIteræ tuæ priores me ſic rapuerunt in amorem tui vir optime, ut vix alterius æquè. *Epiſt. 94.* Quo minus reſponderim non animus fuit in cauſa, ſed neceſſitas. Tam multi ſunt qui extorquent epiſtolas, ut totus huic uni negotio vix ſufficiam. Et in his ſunt quibus negare tutum non eſt. Gratiores etiam fuerunt hæ poſteriores, quæ præter affectum unicè pium ac fraternum, officium quoque deferunt, quo non aliud mihi poterat offerri gratius. Unum illud ibi ſubmoleſtum fuit, quod tam accuratè deprecaris offenſionem, quaſi ſim uſque adeò *Scytha*, ut non ſolùm injurias iracundè feram, verumetiam talibus offendar officiis. Utinam iſta veniſſent in tempore. Nihil enim illic eſt quod non vehementer ad rem meam pertineat. Eam operam planè præcipitavi. Si quid ſit in quo tibi viciſſim queam gratificari, declarabo quàm iſtâ tuâ, ut vocas, fiduciâ non ſim offenſus.

Majorem in modum te rogo, ut ſi quid habeas ejus generis præterea nè graveris impartire. Quicquid *Antuerpiam* miſeris ad *Eraſmum Schetum*, tutò perveniet ad nos, ſed mitte diligenter obſignatum quod mittendum videbitur. *Adagia* rurſus exiere, magno auctario locupletata. *Frobenius* meo hortatu nactus eſt formulas *Græcas* aliquanto feliciores, niſi *Auguſtino* πολυχειροτέρῳ vix ſeptem præla ſufficerent, ſub ver prodiret aliquod opus mediocre *Chryſoſtomi Græcum*. *Germanus Brixius* vertit *Babylam*, pleníſque velis invectus eſt in *Oecolampadium*, applaudentibus Theologis. Accinctus eſt ad vertenda quæ ſuperſunt pſegmata. Expecto novam hinc comœdiam. Σωτηρίαν non tam indignor meâ cauſâ, quàm *Chriſtianæ* religionis nomine, quæ talibus ſcurris nititur. Eſt illi à conſiliis ludimagiſter quidam, quem ego ſame periclitantem apud *Anglos* pavi, indoctum docui, literíſque commendavi deſtitutum. nihil illo ſtolidius, neque ſcurrilius, natione *Normanus*: ex hoc didicit blatero meus quæ in me evomit quaſi comperta, quum nullum ſit animal illo nebulone vanius. *Bedda* cum ſuis *Lutetiæ* furit inſigniter, neque mitius apud *Hiſpanos* monachorum examina. Hanc ſtolidorum tyrannidem nobis paravit *Lutheri* ferocia. Is nunc prodit moderationes, quaſi perinde facile ſit mederi malis, atque non admittere. *Carolus Utenhovius* eſt mihi ſuis moribus modeſtiſſimis abundè commendatus, neque committam, ut uſquam officio meo videar defuiſſe. Habes epiſtolam αὐτόχειρον, ſed quam vereor ut legas, niſi quòd tuus candor & hoc interpretabitur familiarius amantis argumentum. Dominus te ſervet *Ammoni* chariſſime, cunctíſque dotibus Spiritus locupletet. *Baſileæ*, poſtridie Cal. Octob. Milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Roterodamus Haioni Hermanno Phryſio S. D.

Epiſt. 95. SEnecam exorſi ſunt, nam ad libros *De Beneficiis* eramus abundè inſtructi. Interim hunc veredarium emiſimus noſtro ſumptu non ob aliud niſi ut nobis adferat tuum codicem, cui nihil eſt quod metuas: præter unum me, nullus illum continget. Tantum obvolvas illum tunicis chartaceis, ita ut ſummum operculum ſit linteum ceratum, remitretur eàdem diligentià. In Præfatione dabitur opportunitas honorificè commemorandi tui nominis, ſi modò id pateris. Quos codices viderit *Vives* neſcio, niſi fortè tuum, aut eum qui per amicum quendam collatus aliquamdiu fuit apud *Thomam Morum*. Verùm mihi tanta ſylva annotationum congeſta eſt, ut nec illius, nec tuum codicem metuam. Hoc provinciæ perquàm lubens cuivis ceſſero, ni pudor urgeret, ut probrum amici cujuſdam ſtoliditate perfidiáque contractum diluam. In altero commune peccatum fuit, ille recepit quòd nulla ex parte præſtare poterat, ſed ego commiſi: par culpa, niſi quòd turpius eſt hominem ſibi ignotum eſſe, & candori vicinius de amico melius quàm pro merito ipſius ſentire. Illud illius fuit proprium, quòd quum ſentiret me queri de editione, eam exemplaris partem quæ plurimum habebat annotationum ſuſtulit nè deprehenderetur. Alioqui plus ſatis eſt mihi quod agam. *Ciceronianus* meus non paucos offendit *Italos*, quod ſatis divinabam fore: *Gallos* item, quod nequaquam expectabam. Rem agnoſces ex libello quem mitto. *Velius* mecum expoſtulat quod te præterierim, quaſi fuerint omnes recenſendi, etiam hi qui ſcriptis nondum innotuerunt. Alioqui dictionis tuæ ſuaviloquentem elegantiam non ſine cauſa miratur. Magni refert, mi *Hermanne*, quibus auſpiciis primùm innoteſcas orbi. Argumentum delige non tam ingens, quàm plauſibile & gratioſum, ſed inprimis uſu commendabile. Hic quo mihi res ceſſit infeliciùs, hoc alii certiùs conſulo. Etiam atque etiam te rogo, nè committas, ut hic curſor inanis ad nos recurrat. Opus in curſu eſt, intermitti ſine ſummo diſpendio non poteſt. Si quid erit viciſſim quod à me fieri voles, efficiam nec ubi grati hominis partes in me deſideres. Præſulibus, *Panormitano* & *Leodienſi*, ſcripſi. Tuum erit diſpicere, num reddendas exiſtimes. *Baſileæ*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimonono.

Eraſmus Chriſtophoro à Stadio Epiſcopo Auguſtano S.

Epiſt. 96. IStam verè *Chriſtianam* & optimo Præſule dignam pietatem exoſculatus ſum in tuis literis. Non poſſum agnoſcere quod mihi tribuis ſingulari quodam candore. Non adeo mihi ſum ignotus, ſed iſtam laudationem interpretor conſolationem. adverſus quorundam malitioſa perverſáque judicia, nè quid commemorem inſidias capitales, quas mihi miris cuniculis ſtruunt quidam novis factionibus addicti. Enecat me propemodum *Auguſtinus*, & huic acceſſit *Seneca*, labor invincibilis, præter epiſtolarum onus: & tamen minima laſſitudinis meæ pars eſt, ſtudiorum moles. Demiror patientiam tuam, qui Pſalmum quem obiter tractavi & occupatiſſimus veluti deliniavi, potueris evolvere: Id enim intellexi ex amplitudinis tuæ ad *R. P. Auguſtinum Marium* literis. Aliquanto minus infeliciter tractâſſe videor Pſalmum quartum. Hoc tantum in præſentia licuit obruto negotiis, aliàs copioſiùs. Dominus *Jeſus* ſervet amplitudinem tuam reverendiſſimam. Datum *Baſileæ*, XI. Calend. Novemb. Anno milleſimoquingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Roterod. Haioni Hermanno Phryſio S. D.

Epiſt. 97. REmitto codicem tuum quo nihil ut ſcribis pulchrius, unà cum duobus excuſis. Ex pacto mihi debebantur tres; majorem portionem tibi cedo. Si tuus codex valebat quinquaginta florenis, excuſus valet mille. Nec tamen inficias eo tuum alicubi profuiſſe. Non ſraudavimus *Rodolphum* ſuà laude, ut arbitror. Tui quoque mentionem fecimus in Præfatione, & *Ciceroniano* nomen tuum adjecimus. Si nondum videor animo tuo ſatisfeciſſe, quod cœpimus implebitur de meo. Nam defuncto *Joanne Frobenio* tota officinæ ratio mutata eſt. Eſt apud me *Phryſius* te & nomine & adnomine referens, niſi quòd gentili cognomento eſt *Caminga*, quo magis admiror te non aliud aſciviſſe cognomen, unde poſſis ab aliis dignoſci. Verſamur hìc in ſummo periculo: Utinam Deus det lætum exitum. Tuus *Carpenſis* edidit *Lutetiæ* librum ſuum, rectiùs ſuo nomini conſulturus ſi preſſiſſet. Nos opellà ſex dierum reſpondimus.

ſpondimus. Ludus exit in rabiem. Vale mi *Hermanne*, & *Eraſmum* tuum, ut ſoles, ama. Datum *Baſileæ* quinto Calend. Martias, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Rot. Petro Bembo S. D.

Epiſt. 98. GRavi profectò ſollicitudine liberârunt animum meum, ornatiſſime *Bembe*, R. Præſulis *Jacobi Sadoleti* proximæ literæ, quibus ſignificavit te multò antequam oriretur illa *Romæ* procella, *Patavium* velut in portum quietiſſimum confugiſſe, atque iſthic inter Muſas honeſtiſſimo ſimul ac jucundiſſimo frui ocio. Quâ quidem felicitate digniſſimus erat & *Sadoletus*, nec malè congruebat, ut quorum eſt unus animus, eſſet communis item tranquillitas. Sed aliter viſum ſuperis. Ille tamen putat ſe parvo decidiſſe cum fortuna, quod omnium facultatum, in quibus nihil erat bibliothecâ neque precioſius, neque charius, jactura redemerit incolumitatem. Nos hìc urget tempeſtas nihilo mitior *Romanâ*. Siquidem illa rapuit opes, nos ſpoliamur his, quæ piis omnibus ſunt, ut eſſe debent, omnibus pecuniis chariora. Verùm hanc tragœdiam te malim ex hoc grammatophoro cognoſcere. Is eſt *Carolus Utenhovius*, juvenis mihi domeſtico convictu eóque diutino cognitus penitúſque perſpectus. Nihil illo comperi multis annis ſyncerius, modeſtius, aut amico amicius. Hunc literarum amor & coram exoſculandi viros tui ſimiles cupiditas pertraxit in *Italiam*. Quare te rogo, quod alioqui ſcio te tua ſponte facturum, ut pro tua ſolita in omnes humanitate, ſi quid opus erit, illi commodes, vel conſilio, vel autoritate tua: Nam pecuniâ non eget. Et tamen hoc ipſum quod peto, nullo tuo incommodo feceris. Opto te quàm proſpertimè valere. Datum *Baſileæ* octavo Calend. Martii, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Rot. Lodovico Berquino S. D.

Epiſt. 99. ETiamſi *Noſoponus Eraſmi* perſonam gereret, nihil erat quod ſtomacharetur *Budæus*. Nec ſatis admirari poſſum iſtam judiciorum perverſitatem. Hanc febrim nobis miſit *Italia*, nè qua pars eſſet rerum immunis à diſſidiis. Excuſſi *Romæ Galliam* inficiunt, ac futurum arbitror, ut ex una hæreſi plures nobis gignant. Itaque eſt animus poſt Paſcha proximum ſtudiis ferias indicere. præſertim defuncto *Frobenio*. Parùm feliciter ceſſit, quòd epiſtola quam tibi familiariter ſcripſeram, nec *Brixio* communicâram, niſi preſſuro apud ſe, ſic per omnium manus volitet, ut edita videri poſſit. Vix adducor ut credam *Jacobum Tuſſanum* tam ſtolidi, támque agreſtis eſſe ingenii, ut tam nihili ob rem maledicis verſiculis debacchari velit in nomen hominis à quo nunquam verbo læſus fuerit. Sed multò magis admiror ἀνώνυμα, ſi carmina ſunt illius, quæ ipſi tribuuntur, niſi fortè ſtudent inire gratiam apud *Sutores & Beddas*. Equidem te mi *Berquine* non poſſum ſic amantem non redamare, ſed tuus iſte amor, utcunque excuſas, me non ferenda gravat invidia. Oſtentas literas meas, quibus tecum in aurem φασὶ καὶ ἄρρητα communico. Prædicas me non fore mutum. Iſtis irritamentis, mihi crede, non erat opus, ſuapte ſponte plus ſatis accenſis. Animi tui fiduciam amarem, niſi viderem tam infelicem. Hactenus

A omnia tua ceſſerunt in diverſum. Edidiſti victoriam me diſſuadente, vide ut ceſſerit. Verſiculis illis tuis, quam exiſtimabas unicam eſſe viam placandæ invidiæ, quæſo quid profectum eſt? unicus epiſcopus cœpit meliuſculè de me ſentire. Quid actum epiſtolâ? quid exhibitis duodecim propoſitionibus? Iſta nihil aliud ſunt quàm irritamenta crabonum. Habes ad omnia bonas ac fortes rationes, ſed utrique noſtrùm parùm proſperas. Ma-
B luiſti victoriam ſpecioſam quàm celerem. Faveo tuæ fiduciæ, ſed aut iſta te fallet aut me fallet augurium. Satis odoror ex amicorum literis, *Beddaicos* aliquid atrox moliri. Argumentu eſt, quod ille pridem amicus minis rerum conterritus non audet quicquam ad me ſcribere: Apud *Lovanienſes* nunquam exiit edictum adverſus mea colloquia. Vanus igitur fuit is rumor. Jamdudum hoc privatim agunt, nè prælegantur in collegiis ſolenniter, ídque in gratiam monachorum. Accipio
C *Beddam* in actu publico, quam reſumptam vocant, honorificam feciſſe mentionem, primo loco *Lutheri*, ſecundo *Eraſmi*, tertio *Fabri*. Ut nihil pudet. Sic ornatus incedit, & triumphat reſumptis, quaſi mundus non habeat niſi fungos. Audio *Fabrum* clam ſubduxiſſe ſeſe, ſed arbitror rumorem eſſe vanum. Amici anonymi, nec libellum, nec epiſtolam ullam accepi. *Simon Rychuinus*, quem opinor tibi notum, retulit de quodam *Gandavo*, qui ſtrenuum virum præſtiterit in hoc tumultu
D *Beddaicorum*. An is ſcit neſcio. Si miſiſti, demiror te non addidiſſe, per quem miſeris. *Alberto Pio* reſpondebo, ſed epiſtolâ tantùm. Demiror quo conſilio ſpargat eum libellum. Nam in me impudentiſſimis argumentis cauſam agit, & agit hoſtiliter, docere laborans, me fuiſſe occaſionem, cauſam, autorem & principem totius hujus negotii. Quod idem agit *Aleander* in ſuo *Racha*, demirans me adhuc ſpirare, quum in *Germania* tot hominum millia ſint trucidata, nec me fugit *Al-*
E *berto* cum *Aleandro* neceſſitudinem eſſe intimam. Adverſus *Lutherum* ſic gerit rem, ut videatur colludere cum adverſario. Quod te offendit in Pſalmo nihil eſt. Neque enim æternam ſalutem petimus à quoquam hominum, ſed à ſolo Deo, utcunque ſanctorum ſuffragiis adjuvamur. Audio *Budæi* libros excudi *De phraſibus linguæ Græcæ*, ad quod illum frequenter hortatus ſum, & ſanè gaudeo. Illic audio fieri mentionem mei. Si dignâ doctis civilitate id agit, me nihil offendet: ſin ſecus, quod
F non arbitror, cuperem quamprimùm exemplar, haberet ante Paſcha talionem, ſed quæ noſtram amicitiam non dirimat. Si quid erit, quod me ſcire voles, mitte aliquem noſtro ſumptu, aut ita conductum, ut iſthic accipiat coronatos duos, hic totidem. Sed cura ut à cæteris item amicis efflagitet literas. *Carolus Utenhovius* reverà talis qualem prædicas, mihi ſuo convictu magno ſolatio eſt: utinam parem ex meo capiat utilitatem. Hæ literæ maturiùs ad te veniſſent, niſi *Antonius* ſupra
G omnem expectationem diſtuliſſet abitum. Bene vale. Datum *Baſileæ*, decimo Calend. Januarii, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Rot. Andreæ Zebridovio S. D.

ORnatiſſime juvenis, Non minima ex parte nobis tui deſiderium mitigavit, quod intelligo tibi & iter, & *Lutetiam* fuiſſe proſperam, præſertim *Epiſt. 100.*

ſertim quòd ſcribis ſtudia tua felicitùs iſtic quàm hic ſolent ſuccedere, quod ego ſanè futurum augurabar. Habet enim iſta civitas viros non paucos exquiſitâ doctrinâ præditos. Dicas Muſas omnes armorum fremitu *Italiâ* depulſas, in *Galliam* commigrâſſe. Nec dubito quin huc ſummis viribus incumbas, nè fruſtra tam locuples literarum emporium adiſſe videaris. Quanquam hic quoque nunc, neſcio quo fato, profitentium vocibus perſtrepunt omnia. *Glareanus* jam magis tutus eſt quàm antea fuit. Conciliavit vos illa concertatiuncula, ut interdum ex malo principio, magna naſcitur gratia. Non eſt quòd excuſes ſilentium tuum. Epiſtolam ad *Carolum Utenhovium* datam, mihi quoque ſcriptam interpretor. Acceſſit alius convictor non illepidus. *Carolo* malè convenit cum æſtuariis. De reditu ad nos tuo an laudas neſcio. Quando te dimittet *Lutetia*, quæ ſolet hoſpitibus magis ac magis adlubeſcere, poſtea quàm illos ſemel ſuis odoribus expleverit. Attamen ſi id tuo bono fieri poterit, venies nobis gratior quàm unquam fuiſti, certè me non habebis hoſpitem deteriorem, fortaſſis aliquanto commodiorem, quod memet brevi excutiam ab hiſce laboribus. Miror è *Polonia* nè ſyllabam quidem: Tu ſi quid habes imparti. Quòd ſeriùs accipis hanc epiſtolam, in cauſa fuit *Antonius*, qui diutius ſolito atque opinione noſtrâ diſtulit abitum. Jubent te ſalvere, *Berus*, *Bonifacius*, *Hieronymus*, *Glareanus*, reliquique tui ſtudioſi. Quæſo nè graveris *Martino Dambroſkio* noſtro meis verbis multam ſalutem dicere. Tu fac quàm optimè valeas. Datum *Baſileæ* decimo Calend. Januar. Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Rot. Danieli Stibaro S. D.

*Epiſt.*101 AGe mi *Stibare*, ſic perfrica frontem, ut ſubinde feſtiviſſimis ſimul & humaniſſimis literis animum noſtrum recrees, nihil veritus *Eraſmi* majeſtatem, uti ſcribis. Sunt enim quidam tam verecundi, ut pudore deterreantur ab officio. Quid autem mihi debet eſſe gratius epiſtolis quæ mihi ſuaviſſimum amicum referant, abſentiſque deſiderium leniant? Nam te mihi vix bene notum caſus abſtulit. Hic certè tuus pudor, alioqui tum ætatem iſtam, tum nobilitatem mirè decens, mihi damno fuit, per quem factum eſt, ut te ſeriùs cognoſcerem, dum ob quorundam compertam improbitatem, omnes habeo ſuſpectos iſtius ordinis. Itineris tui tragicocomœdiam lepidiſſimè nobis depinxit *Philippus Montanus*, qui mihi poſthac futurus eſt multò charior, quòd tibi tantopere placuit, ſuis, ut ſcribis, officiis. Prudenter tu quidem, qui ut *Gallicè* diſcas, in garrulitatis ſcholam immigraris, tonſtrinam, ubi *Pythagoricam* ἐχεμυθίαν aliquandiu ſerves. Quid enim illic aliud eſſe potes quàm auditor? Quanquam una puella *Galla* ad linguæ facultatem non minus conferet tibi quàm triginta viri. Certiſſima ad profectum via eſt, prædiſcere nominum & verborum inflexiones, mox ad libros bene *Gallicè* loquentes: ſed adhibito magiſtro, ſive malis magiſtrâ. Me autore nonnihil & *Græcitatis* aſperges ſtudiis tuis, ut ad tuos redeas πολύγλωττος. Quòd teipſum manumiſeris & probo & gaudeo. Interim fac tibi vivas dum licet. Reliqua quæ tu copioſè diſſeris de noſtra neceſſitudine, déque tua in me perpetua benevolentia, quanquam erant ſupervacanea, præſertim apud me, qui tot argumentis tuum erga me ſtudium habeam perſpectiſſimum, tamen erant vehementer jucunda. Lætor enim mihi ſubinde refricari memoriam tam ſingularis amici, cujus acceſſione, puto non leve momentum additum meæ, ſi qua eſt, felicitati. Præter animum mutuum & officia literarum, nihil abs te requiro juvenis ornatiſſime: tu tamen abundantiâ quadam amoris, præter id quod eſt in amicitia præcipuum, etiam fortuita neſcio quæ minitaris, quaſi parùm ſit quòd hinc abiens, aureum amoris tui pignus apud me depoſueris. Quicquid eſt igitur iſtius ſponſionis, totum tibi remitto. Vis augere tuam in me benevolentiam? Fac teipſum optimis diſciplinis quàm ornatiſſimum cumulatiſſimúmque reddas. Poſteaquam enim amicitiæ jure meus eſſe cœpiſti, mihi judicaturus ſum acceſſiſſe, quicquid bonorum tibi acceſſerit. Ac nè prorſus neſcias quid hic agatur, *Baſileæ* publicè profitentium tumultu perſtrepunt omnia. Tantus proventus ſubitò erupit. Inter hos eſt *Joachimus Antuerpianus*, huic rei natus. Medicus quidam ſenex in publica profeſſione, docuit quod eſſet teſtamentum *Chriſti*, quum ego ſemper putârim illud eſſe, *Pacem meam do vobis*, &c. ille commonſtravit eſſe, *τὸ creſcite & multiplicamini & replete terram*: magnóque ſtomacho debacchabatur in continentes, præcipuè monachas, quòd fundi tam boni non colerentur. Ex retento ſemine naſci ſyncopes & capitis vertigines, aliáſq; mentis alienationes, quibus nunc paſſim laboratur. Hæc noſter fluenus, brevi, ut aiunt, ducturus monacham, nè laboret capitis vertigine. Alius ejuſdem profeſſionis dedit aliam fabulam. Habebat puellam ob terrores nocturnos; Eam ſacerdos quidam ad ſe pellexit. Medicus cum literis amatoriis nihil proficeret, ſpargit rumorem, puellam ſacerdoti ductam uxorem. Sacerdos metuens nè rumor ille detrimentum adferret cenſui (nam erat aut certè videri ſtudebat, catholicus) trahit medicum ad Judices. Recitatæ ſunt epiſtolæ amatoriæ, magno & Judicum & circumſtantium riſu, in quibus miſerè querebatur, ſe puellæ deſiderio ſic exanimari, ut nec cibum nec ſomnum capere poſſet. Quid multis? Vicit ſacerdos, medicus ad palinodiam adactus eſt, nimirum bis victus, nec *Venere* propitiâ, nec *Mercurio*. Acceſſit *Carolo Utenhovio* lepidus congerro, quòd ſanè gaudeo; medicus ut eruditus, ita mirè comicis moribus. Si nomen quæris, *Hubertus* eſt; ſi patriam, *Berlandus*. Itaque riſu minimèque tetricis fabulis aliquam diei partem fallimus. Libebat diutius tecum confabulari chariſſime *Daniel*, ſed in piſtrinum retrahit *Seneca*, qui me tantùm non enecat labore nunquam ſatis exhauſto. Cupio te quàm optimè valere. De medico perperam acceperam. Non ſunt duo, ſed unus utranque ſaltavit fabulam. Seriùs accipis has literas, *Antonius* fuit in cauſa, qui præter ſolitum diſtulit abitionem. Etiam atque etiam vale *Stibare* chariſſime. Datum *Baſileæ* X. Cal. Januar. Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Rot. Antonio Salamancæ Epiſcopo Gurcenſi Electo S. D.

NOn mediocri me voluptate jam affecerat *Henricus Glareanus*, quum nunciaret iſtic adeſſe *Epiſt.*102

eſſe nepotem clariſſimi Comitis *Ortbenburgenſis*, cujus humanitatem jampridem non literis tantùm amantiſſimè ſcriptis, verumetiam officiolo quodam ſum expertus. Hoc gaudium mihi conduplicârunt tuæ literæ, quæ præter eruditionem, prudentiam, ac pietatem minimè juvenilem, ſpirant non vulgare quoddam erga me ſtudium, quod ego ſanè in parte non poſtrema meæ felicitatis numero. Atque iſto quidem nomine gratiam habeo maximam, daturus operam nè tantum favoris in hominem prorſus ingratum tua benignitas collocâſſe videatur. Tibi verò gratulor unicè, quòd virtuti tuæ tanta acceſſerit autoritas, quâ poſſis de religione *Chriſtiana* quàm optimè mereri: ſed multò magis tibi gratulor iſtam tam religioſam mentem, quòd ſtudes animum his literis ac diſciplinis inſtruere, quæ te reddant muneri cui deſtinatus es gerendo idoneum. Deſiderat enim hæc immanis eccleſiæ tempeſtas naucleros eximios, tum eruditione, tum pietate inſignes, qualem te fore confidimus. Quo libentiùs in eo quod petis ſanctiſſimæ voluntati tuæ morem geremus, ſi quo pacto licebit; nam talium qualem deſiderat amplitudo tua, hîc mira raritas eſt. Unum enim tantum habemus quem auſim tibi tradere, hoc eſt moribus integris atque etiam commodis, in bonis literis eleganter eruditum, nec infeliciter progreſſum in juris peritia, tum alieniſſimum ab his diſſidiis quæ nunc infeſtant Eccleſiæ concordiam. Is intra paucos dies redibit *Friburgum*, ita licebit ut coràm nullo tuo diſpendio cum homine miſceas colloquium. Qui ſi tuæ prudentiæ talis videbitur, qualis hic optimo cuique, non mihi tantum videtur, quod omninò futurum & optamus & confidimus, facilè cum illò rem tranſiget. Per eum tibi ſcribemus aliquanto copioſiùs: nunc enim pluribus non vacat. Interim precor ut tua ſublimitas quàm proſperrimè valeat, & *Eraſmum* inter addictiſſima ſua mancipia numeret. Datum *Baſileæ*, ſexto die Febr. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Roterodamus Bernardo Epiſcopo Tridentino S. D.

Epiſt. 103 SPero futurum, Reverende Præſul, ut hoc tam celebre concilium gignat nobis pro hac tempeſtate jamdiu optatam tranquillitatem, Domino fortunante, quod pio, ſicut arbitror, ſtudio, molitur Sereniſſimus *Hungariæ Boemiæq;* Rex *Ferdinandus*. Quo in ſtatu nos ſimus facilè conjectat tua prudentia, non quòd mihi quicquam metuam à magiſtratu, ſed multa fex hominum admixta eſt huic civitati. Oſores habeo permultos, amicos aliquot, ſed quorum autoritas hoc rerum ſtatu non ita multum habeat ponderis. Percuperem hoc ab amicis procurari, ut Sereniſſimus Rex *Ferdinandus* ſuis literis me hinc evocet, velut aliqua in re uſurus meâ operâ. Spero mihi fore liberum abitum: neque enim cuiquam obnoxius ſum, ſed eo pacto tutiùs migravero. Necuſquam malim quàm *Spiram*, ſed metuo ne huic afflictiſſimæ valetudini parùm conventurum ſit cum tanto Principum ſtrepitu. *Friburgum* in proximo eſt, ſed oppidum eſt anguſtius, & populus, ut audio, ſuperſtitioſior. Ac mihi jampridem tam malè convenit cum ſquamigero pecu, ut ſi vel attingam, de vita periclitèr. Quum habeam cauſam juſtiorem quàm vellem, quum habeam Pontificium diploma ſine ulla exceptione, tamen rude vulgus clamaret, non minus peccans ſuperſtitione, quàm diverſa pars peccat contumaciâ. Gravius enim eſt damnare proximum, qui & ſummâ neceſſitate coactus, & ſummi Pontificis autoritate confirmatus veſcitur, quàm ſi quis præter neceſſitatem veſcatur. Hæc res me hîc diutiùs remorata eſt. Nam hyemem fortaſſe contempſiſſem. Hac in re quæſo, ut tua ſingularis humanitas mihi ſuum & conſilium & auxilium impartiat, quam opto quàm proſperrimè valere ſemper. Datum *Baſileæ*, VI. Calend. Mart. Anno M. D. XXIX.

Mitto primores paginas libelli *De Vidua Chriſtiana*, quam rogatu cujuſdam dicavi Sereniſſ. quondam *Hungariæ* Reginæ *Mariæ*, cujus fratrem nunc quòd facilè conjecto plurimis negotiis occupatiſſimum, nolui meis literis obtundere. Habet me ſuæ Majeſtati addictiſſimum ſemper ac habebit, dum ſpiritus hos reget artus.

Eraſmus Rot. Joanni Henckello S. D.

EX quatuor epiſtolis tuis tres ad me pervenerunt, amice in Domino chariſſime: Proinde *Epiſt.* 104 quum intelligerem tibi rem magnopere cordi eſſe, nec id ſine cauſa, feci quod volebas, licèt animo reluctante, quod argumentum nec ſimplex eſſet, nec ſibi ſatis conſtans. Tum exemplar viduæ parùm congruit illi, quæ uti conjecto matrimonio ſervatur, nec conſolatio tam felicis fœminæ videbatur ſuſcipienda, præſertim jam ſera. Itaque miſcuimus argumenta, neſcio quàm feliciter: Id enim tui fuerit judicii. Nunc tuæ partes erunt noſtrum obſequium Sereniſſimæ Reginæ commendare, qui huc perpuliſti. Ex eo quem miſſurus ſum audies totam noſtrorum malorum *Iliadem*, quam literis committere vix tutum ſuerit: tanta eſt animorum varietas. De munere de quo nonnihil ſignificare videbantur tuæ literæ, nihil eſt quod labores: exiſtimabo me ſatis magnum hujus laboris fructum percepiſſe, ſi Sereniſſimæ Reginæ gratum eſt quod fecimus. Quòd ſi illa ultrò voluerit aliquo ſymbolo ſuæ erga me benevolentiæ teſtimonium edere, puto ſatis tutò committi poſſe huic cui literas & librum commiſi. Quanquam hoc quoque tui judicii eſto. Nam mihi parùm eſt exploratus. Fac me de toto ſtatu tuo certiorem: erit hoc tam gratum, quàm quæ ſunt gratiſſima. Res ſimpliciter exiit in rabiem, utrinque ſine modo inſanitur. *Bedda* rurſus edidit in me apologiam, ſed priore tum indoctiorem, tum rabioſiorem. Exiit & *Lodovici* cujuſdam *Franciſcani* libellus, protector ſcilicet hierarchici ordinis, tam ſtultus tamque ſcurrilis, ut non alia res magis illum ordinem dehoneſtare poſſit: & tamen homo jactat ſe de illorum eſſe ſodalitio, qui poſitis omnibus mundi affectibus, juxta veram *Franciſci* regulam, hoc eſt evangelicam, vivunt; apparet *Hiſpanum* eſſe. Idem libellus videtur apud *Hiſpanos* editus ejus gentis linguâ. *Albertus Pius Carporum* Comes, dudum Cæſaris orator, ac Pontifici vehementer charus, nunc ad *Galliarum* Regem dilapſus, edidit volumen annis aliquot elaboratum; in quo duas res agit: perſuadere conatur univerſum hunc orbis tumultum, me autore natum eſſe. Præterea refellit *Lutheri* dogmata, ſed tam dilutis rationibus, ut his de rebus leviter cogitâſſe videatur.

Quid

Quid Pontifex agat incertum eſt. Utinam moli-
atur Eccleſiæ concordiam potiùs quàm privatam
vindictam. Equidem nihil queo proſpicere niſi
cruentum exitum. Utinam hic *Chriſtus* ἀπὸ μηχανῆς
inexplicabili tragœdiæ ſubitò det lætam cataſtro-
phen. *Sparenſis* conventus quid nobis pariturus ſit
neſcio. Bene vale. Datum *Baſileæ* IV. Calend.
Martias, M. D. XXIX.

Eraſmus Rot. Ludovico Bero S. D.

Epiſt.105 SAnè quàm lubens agnoſco veterem iſtum tu-
um in me animum pluſquam fraternum,& gra-
tiam habeo maximam, quandoquidem referre
nunquam potero. Sed nulla domus mihi poteſt
congruere, quæ fumario caret; quare non eſt vi-
ſum iſtuc mittere famulum. Emandâram propri-
um nuncium *Beſontium*, quò fueram à quibuſdam
invitatus, ut ex officialibus. Archiepiſcopi & Ar-
chidiaconi, tum ex theſaurario diſceret, num ex-
pediret eò commigrare. Reſponderunt nunc non
eſſe commodum, aliquot commemoratis cauſis,
quarum præcipuam nuncio non literis commen-
dârunt, quam ipſe tamen ex me divinâram, ni-
mirum inter clerum ac magiſtratum eſſe neſcio
quid diſſidii. Et *Carcinus* meus qui ibi latitavit,
nam *Dolæ* cœperat obolere, non parùm veneni de
me ſparſit clanculum, præſertim apud magiſtra-
tum, artifex Evangelicus. Itaq; nuper miſi *Fribur-
gum*, qui inſpiceret locum quem conſul obtulerat.
Domus eſt extructa *Maximiliano*, planè magnifi-
ca, ſed inabſoluta. Ego delector extructis, non
extruendis. *Spiræ* puto me commodiùs poſſe vive-
re, niſi me deterreret turba Principum. Heri rur-
ſus accepi literas ab Archiepiſcopo *Panormitano*,
qui eſt primus aulæ Cæſaris in *Brabantia* Cancel-
larius, pollicentes omnem favorem, atque etiam
benignitatem ſi velim redire. Id omninò face-
rem ſi frigerent hypocauſta *Germaniæ*, quæ non
minus odi quàm inferos. Hic quàm tutum mihi ſit
manere neſcio. Perferuntur ad me quorundã fre-
mitus ac minę parùm evangelicę, neq; neſcio, quo-
cunque migrâro, id non fore ſine ſummo vitę meæ
diſcrimine, quum levicula res, veluti vinum muta-
tum, aut etiam novata veſtis adducat in periculum.
Sed quicunq; erit eventus, aliquò migrandum eſt.
Cuperem hic hærere uſque ad Bibliopolarum è
Francofordia reditum, ſed vereor ut tutum ſit. *Car-
cinus* hic denuò fuit, ac mirâ arte molitus eſt no-
vam tragœdiam. Nôſti *Polyphemum* noſtrum bar-
batum, hic à me, ut dixi, emandatus *Beſontium*,
habuit neſcio quid rixæ cum eo de me. Eo pro-
fectò *Dolam*, clanculum, ut narrant, ſategit, ut re-
verſus conjiceretur in carcerem: & factum fuiſ-
ſet, ni *Polyphemus* jactâſſet ſe *Ferdinandi* Regis ſa-
tellitem. Hoc conatu fruſtratus, illicò venit *Baſi-
leam* ſub noctem. Id ſimulatq; reſcivi, protinus di-
vinavi quod erat. Juſſi ut poſtridie manè *Polyphe-
mus* ſe ſubduceret. Ad nonam vix illo profecto,
veniunt ad ædes meas duo viatores, qui *Polyphemũ*
accerſant ad Tribunum pl. Dictum eſt illum abiſ-
ſe. Redeũt à prandio, reſponſum eſt idem. Qui eſt
hujus fabulæ choragus nonnihil & mihi minatur,
quaſi illum ſubornârim. Ita ferocit Evangelium.
Nec mitiùs inſanit pars altera. *Bedda* emiſit libel-
lum in quo ſimpliciter furit. *Albertus Carporum* co-
mes edidit *Lutetiæ* librum, in quo perſuadere co-
natur, *Eraſmum* totius *Lutheranæ* tempeſtatis eſſe
A autorem. *Ludovicus* quidam *Minorita* evulga-
vit libellum febriculoſum, in omnium piarum
religionum defenſionem, quarum hoſtem fingit *E-
raſmum*. Reſpondi omnibus. His nunc fulcitur Ec-
cleſia. Tantum eſt utrinque furoris, ut dubitare
poſſis utrò te conferas, niſi quod mihi videtur con-
ſultiſſimum figere pedem in petra immobili, qui
eſt *Chriſtus*. Suſpicor te hujuſmodi neniis non de-
lectari, ſi tamen tantum eſt ocii, mittam ſimul &
B illorum calumnias & mea reſponſa. Interim cupio
te quàm optimè valere amicorum ſinceriſſime.
Datum *Baſil.* poſtrid. Calend. Mart. M. D. XXIX.

Si Conſul, vicinus quondam meus, iſtic adeſt,
meis verbis multam illi ſalutem dicito. Mittam &
reliquos libellos novos, ſi ſignificâris cui velis com-
mitti.

Eraſmus Rot. Cornelio Grapheo S. D.

LUbens paruiſſem voluntati tuæ *Corneli* charis- Epiſt.106
C ſime in excudendo carmine tuo, niſi duæ res
fuiſſent dehortatæ. Non viſa eſt ea carminum ve-
na, ut putârim hinc tibi multum laudis acceſſurum.
Deinde inerant non pauca, quæ tibi fuerant invi-
diam auctura, quod mihi nequaquam videbatur ex-
pedire rebus tuis, præſertim hoc temporum ſtatu.
Diſcruciat me fortuna tua, quanquam ipſum afﬂi-
ctiſſimum, ſed quod divinitùs geri videtur, forti a-
nimo perferendum cenſeo: Monachorum quorun-
dam improbitas huic tempeſtati dedit occaſio-
D nem, at mihi ſubnaſci videtur aliud monachorum
genus priore deterius, & in utraque parte fortiter
atque inſigniter inſanitur, nec ullum video finem,
niſi Dominus unicus artifex de machina exortus
canat nobis illud tragœdiis ſolenne πολλαὶ μορφαὶ
τῶν δαιμονίων. Interea conſultiſſimum videtur in ſo-
lida petra quæ nullis cedit turbinibus, pedem fi-
gere, donec hæc procella rerum vertatur in tran-
quillitatem. Ipſa ſibi magnum ſolatium eſt, bona
conſcientia. Quò te quidem invitarem, niſi ſcirem
E te ſemper fuiſſe virum integerrimum. Dominus
hoc camino purgat aurum ſuum, ut fiat obruſſum.
Si illic adeſſem lubens tum tibi tum fratri tuo
commodarem in omnibus. Nunc quid poſſim non
video, & quanta ſit hic rerum confuſio, rumor ut o-
pinor jamdudum iſtuc pertulit. Opto te cum tuis
omnibus quàm optimè valere. Datum *Baſileæ*,
Non. Mart. M. D. XXIX.

Eraſmus Rot. Jacobo Tuſſano S. D.

F DEmiror quid tibi velis cum tuis verſiculis, nec Epiſt.107
te nec me dignis, ſtudio literarum, quibus
provehendis ambo deſudamus pernicioſis. Magis o-
portebat adverſus tam pertinaces Muſarum perdu-
elliones [illegible]. A me ſanè nunquam es dicto
factóve læſus, nec tibi concedo, ut *Budæi* gloriæ
faveas impenſiùs, quàm ego, tantum abeſt ut vel
invideam illi, vel dejicere ſtudeam ab arce gloriæ,
quam merito ſuo occupavit. Hoc te admonitum
volebam mi *Tuſſane*, non tam meâ cauſâ quàm ſtu-
G diorum, atque adeo *Budæi*, cui tales verſiculi nonni-
hil invidiæ conciliant apud eos, qui me charum
habent. Nondum enim omnes ſunt *Beddæ*. Quæſo
te patere *Budæum* apud omnes gratioſum eſſe.
Quanquam enim certum habeo illum ut virum
gravem ac probum iſtiuſmodi cavillis non delecta-
ri, tamen non deerunt qui diverſum ſuſpicentur.
Bene vale. *Baſileæ*, tertio Idus Mart. Anno mille-
ſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

DESIDERII ERASMI ROTERODAMI
EPISTOLARUM LIBER XXI.

Eraſmus Roterodamus Petro Barbirio Adriani Pontificis à Sacris S. D.

Epiſt. 1. PUlchrè nobis depingis ſanctiſſimum Ponti-
ficis animum. Eam epiſtolæ partem mi
Barbiri magnâ ſanè cum animi voluptate
legi. Edam brevi cohortatiunculam ab
his impiis contentionibus ad *Chriſtianam* concor-
diam. In ea ſic exprimam pium & ſyncerum
Pontificis propoſitum, ut ſperem eam commen-
dationem ad negotium conficiendum non medio-
ere momentum habituram, præſertim ſi *Germani*
ſenſerint ejus animum non abhorrere à ſubmo-
C vendis his quæ gravant etiam pios homines, quæ
illaqueant conſcientias omnium ob quæſtum pau-
corum. Denique ſi ſenſerint eum nec in *Luthe-
rum* fore judicem inclementem. Nam quæ *Lu-
therus* ſcribit de tyrannide, avaritia, turpitudine
Romana curiæ, utinam mi *Barbiri* eſſent falſa. E-
go adhuc miſerè metuo nè res exeat in tumultum.
Prætexitur Evangelica libertas, verùm non o-
mnes eodem ſpectant. Sunt qui hoc fuco quæ-
runt inſanam licentiam ſerviendi carnis affectibus.
D Sunt rurſus qui invident opibus ſacerdotum, &
ſunt qui ut ſua fortiter profundunt, vino, ſcortis
& aleâ, ita rapinis inhiant alienorum. Sunt deni-
que quorum res in eo ſtatu ſunt, ut tranquillitas
illis tuta non ſit. Sunt in his tamen aliqui, qui
cuperent abſque tumultu, ſi fieri poſſit, corrigi,
quæ in Eccleſiam parùm utiliter irrepſerunt. Re-
bus itaque confuſis, ut ſolet in incendio, quiſque
rapiet quod affectârat. In primis igitur cavèn-
dum, nè tumultus ſemel exoriatur, quod audio fa-
E ctum *Erphordia*, ubi ſingulis diebus occiduntur ali-
qui. Apud nos, tametſi ſtulta inclementia *Ec-
mondani* & illius collegæ, quidam indignè tractati
ſunt, tamen gaudeo nondum ventum ad manus, a-
lioqui finem neſcit mutua lanjena. *Cornelius Ho-
en*, vir optimus, ut audio, fuerat reſtitutus per au-
lam, cum arte retraxerant in arcem quandam:
ibi convicissent illum hæreſeos, Nam hic *Ecmon-
danus* feliciùs argumentatur quàm in ſcholis, ve-
rùm illicò liberatus eſt per *Hollandia* Proceres.
F Hic hæreticus erat, quod auſus ſit cum *Ecmondano*
diſputare. *Cornelius* reſtitutus eſt, ſed diu paſſus
indigna: Nunc demum reſtitutus eſt & *Nicolaus*
noſter vir integerrimus. Nec dubito quin his ſuc-
currerit Pontificis æquitas; rectiùs tamen factura,
ſi tales qui ſuis moribus, cunctis & bonis & malis
inviſi ſunt, exarmaret, præſertim in tam arduo ne-
gotio. Quæſo te *Carmelitam* iſtum tantâ armare
autoritate, quid aliud erat quàm furioſo tradere
gladium? Ego conſtanter ſic me geram, ut exi-
G tus declaraturus ſit me nihil aliud ſpectare, quàm
Chriſti gloriam, & publicam utilitatem. Nuper
quoniam oblatus erat præpoſitus quidam, Cano-
nicus apud divum *Donatianum Bruga*, homo cer-
tus, ſed mox abiturus, ſcripſi plus quàm ex tempo-
re Pontifici, ſatis liberè & haud ſcio an temerè,
certè animo ſyncero. Vix erat ocium relegendi
quod ſcripſiſſem. Bona ſpes eſt illius humanita-
tem boni conſulturam hanc ſimplicis animi fidu-
ciam. Hic mihi viſus eſt parùm certus, unde pau-
cioribus ago, plura ſcripturus ubi contigerit cui
tutò poſſimus fidere. Bene vale vir optime. *Ba-
B ſilea*, XV. Calendas Maias, Anno M. D. XXIII.

Eraſmus Rot. Paulo Volzio Abbati S. D.

ET tibi tua crux ferenda eſt ô bone, ſi vis re- Epiſt. 2.
gnare cum *Chriſto*, à qua nec pedum quamvis
venerabile, nec mitra bicornis, nec anuli te libe-
rabunt. De paupere regno lis eſt. Etſi maximum
eſſet, ſcio tuum animum his rebus non magnope-
re commoveri. Re comperiſti, nè tyrannos qui-
C dem eſſe liberos, quibus regnum etiam cùm libet
deponere non licet. Conſtanter recuſavi the-
ſaurariam *Turonenſem*. Res erat & liberrima &
paratiſſima, proventus τὸ λεγόμενον quingenti coro-
nati. Nolo bos elitellas. Utrùm tu ſceptrum tu-
um cum ea conditione commutâſſes? Etiamſi
penſio deſignetur ſatis æqua, non ſemper penditur
quod pangitur: quódque eſt omnium graviſſi-
mum, qui quærunt lædere crimen prætexunt ſuæ
malitiæ, ut probrum accedat damno gravius. Epi-
D ſtola quâ ſcribis te ternas miſiſſe literas, mihi ter-
tia reddita eſt. Itaque una duntaxat periit. De
amphibio ſuſpicabar quod ſcribis, niſi quod non ſa-
tis divinabam, quid ſibi vellet ſcholarum. Nam
ἀμφίβια dicuntur animantia, quæ in utroque vivunt
elemento, veluti *Crocodili* & *Phoca*; Deinde irata
Grammatica ſcripſeras ἀμφίβιον pro ἀμφίβιων. De vita
mea, quam mihi longævam precaris, viderit *Chri-
ſtus*, ego ſciens nec ad dextram deflectam, nec ad
ſiniſtram. Iſtorum tumultus quorſum evaſuri ſint
E neſcio. Ab his ego jam non judicio tantùm, ve-
rumetiam religione abſtineo. Quid ſi Deus per
iſtos corrigere vult noſtram in malis pervicaciam?
Melanchthon ſcribit noſtram διατριβὴν etiam *Vuit-
tenberga* æquiſſimis animis exceptam. Fremunt
ſtolidi. *Thraſymachus* & *Eubulus* non audent pro-
ferre caput, utrinque lapidandi ſi ve proſpexerint.
Seculum eſt in quo nec bene loqui licet, nec ma-
lè. Opto tibi gaudium & pacem in Domino pater
reverende. *Beatum* nondum vidimus, nec arbi-
F tror brevi venturum. Habes ad epiſtolam tuam
μάλα λακωνικῶς. *Baſilea*, decimoquinto Calend.
Januar. Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Rot. Gaſpari Hedioni S. D.

PRecor ut novum matrimonium vobis ſit felix. Epiſt. 3.
Miſeram tibi literas ad magiſtratum ſcriptas,
tanquam amico, cui uni omnium fidebam toto
pectore. Quoniam autem nolebam te vel mi-
G nimâ invidiâ gravari, monui, ut ſi malles pre-
meres rem, ſic ut nemo reſciſceret, videlicet
quo mihi eſſet integrum quid vellem ſtatuere.
At tu nec tacuiſti quod agebatur, nam *Frobe-
nio* certè communicâſti, & *Scottum* tuâ operâ
ſublevâſti, nè daret pœnas. Non hæc dico quòd
offenſus ſim, ſcio te quicquid feciſti ſyncero ani-
mo feciſſe, & Evangelicam lenitatem amplector.
Verùm iſta lenitas interim in me crudelitas eſt.
An

An tibi lenitas videatur, ſi quis ſicario aut latroni ſubveniat nè capiatur, poſt majore audaciâ plures occiſurus? Non eſt neganda venia, ſed reſipiſcenti, ſed converſo. Iſtum adeo non pœnitet inſaniæ, ut ferox minitetur ſe ſceleratiora auſurum. Diligendus eſt inimicus, ſed in hoc ut fiat alius. Non amat autem qui ſinit impunè peccare, ſi queat obſiſtere. Quo vehementiùs amat pater, hoc acriùs cohibet peccantem filium. Miſericordia fuiſſet ſi mox editis *Hutteni* ſycophantiis dediſſet pœnas, non addidiſſet inſaniam inſaniæ. Sed monitus, inquis, clàm à conſule cavebit. Quàm tenerè conſultum eſt illius honori, qui tale facinus orbi publicavit, ut clàm admoneretur. An ſpes eſt tale portentum verbis caſtigatius fore? Vix emiſerat *Othonus* furias, cœperat iterum excudere, & præterea rabulæ neſcio cujus libellum, & feciſſet niſi fuiſſet coercitus. Et tamen illinc depulſus, dedit nobis epiſtolas *Othonis* bellas ſcilicet, quæ Evangelia quoque vocent in dubium. Addita eſt pictura ſeditioſa. Si pingebant prophetas *Baal*, cur addiderunt crinem attonſum, vertices raſos, lineam veſtem, mitram horum temporum: & me pinxerunt pileo ſub mento religato, ſerico impoſito humeris, & brachiis è pallio porrectis: ſic enim ferè color, præſertim domi, & hoc cultu eram quum me ſalutaret *Otho*. Hæc ego quidem rideo, ſed tamen indicant iſtorum, quos tu ſublevandos putas, perverſiſſimam voluntatem. An vos creditis talibus præſidiis proceſſurum Evangelii negotium? Magis metuo nè talium ſtulta malitia & malitioſa ſtultitia, ſubvertat cùm bonas literas, tum Evangelium, ſi fieri poſſit, & vos veſtrámque civitatem aliquando pertrahat in grave diſcrimen. *Scottus*, inquis, habet uxorem & teneros liberos. Num iſta excuſatio videatur juſta, ſi ſcriniis meis effractis ſuſtuliſſet aurum? Non opinor. Et tamen hoc quod facit longè ſceleratius eſt. Niſi fortè putas mihi famam eſſe viliorem pecuniâ. Si deeſt unde alat liberos, mendicet. Pudet inquies. Et hujuſmodi facinorum non pudet? Proſtituat uxorem, & ad calices vigilanti naſo ſtertat adultero. Nefarium, inquis. Magis nefarium eſt quod facit. Nulla lex punit capite qui uxorem proſtituat, at capitalem pœnam denunciant omnes iis qui libellos edunt famoſos. A me nunquam verbo læſus eſt, niſi lædi ſe putat, quòd *Frobenius* excudit bonos autores, dum iſte nobis nihil dat, niſi furioſas nænias. Sunt in orbe tot veteres, tot novi libelli, aut reſtituat veteres, aut prodat novos. Solus ille typographus non habet unde alat uxorem & liberos, niſi ſuis libellis confundet omnia? Et me fautorem habiturus eſt, ſi proferat quæ proſint publicis commodis. Nam ego typographorum pecuniis non egeo, gratia ſuperis. Gratis faveo bonis ſtudiis, tantum abeſt ut verum ſit quod de *Frobenio* ſcripſit iſte rabula. Sed longè vaſius eſt quod jactat de præda. Ex *Lutheri* cauſa teruncius ad me non rediit. Nihil non reſpui, nè fortè imprudens repugnarem Spiritui *Chriſti*, nec unquam illius commendatione factus ſum pilo ditior. Fovetis illum Evangelicum, qui tanquam draco rabidus dudum emerſit ex antro, & ebrius licentia putat ſuis furioſis minis ceſſura omnia. Qui primùm invexerunt mundo Evangelium, tales furciferos non dignati fuiſſent alloquio. *Capito* novi Evangelii epiſcopus non habebat alias delicias, quibus ſe oblectaret, quàm perditiſſimi decoctoris convictu, nè quid addam. Nihil inimicè ſuſpicor de *Capitone*, quem exceptis dogmatibus ſemper habui pro amiciſſimo, & cui ſemper me præbui amiciſſimum. Et tamen ſunt qui putent illum non eſſe alienum ab hac tragœdia. Non eſt tam ſimplex, ut non intellexerit technas decoctoris, & furias ſcriptoris. Diu ſiluit dum aleretur hoc monſtrum, tandem admonuit de rebus gravibus, videlicet, quod aliquid attigiſſem *de libero arbitrio*, priuſquàm *Lutherus* ſcriberet *de libero arbitrio*. Deinde quod alicubi ſcripſerim, legem *Moſi* cohibere manus, Evangelium etiam animum. Imò, inquit, lex intendit in totum hominem. O graves admonitiones amici poſt acceptas tales plagas! Non licet exponere quod docet *Chriſtus: Dictum eſt antiquis, Non occides*, hoc eſt cohibere manus. *Ego autem dico vobis, Qui iraſcitur, &c.* hoc eſt cohibere animum. Explica legem, idem eſt cum Evangelio. At ego cum *Chriſto* loquor, de lege nondum explicata. O piaculum talibus libellis expiandum, & quidem per tales amicos, quibus etiam decem vitas crediturus eram, ſi decem habuiſſem! Quid agam pro Evangelio nolim quoſvis ſcire. Fingunt me timidum, homines ad omne facinus præcipites. Si mihi conſtaret conſcientia, ſi conſpicerem fructus Evangelicos, viderent me non eſſe timidum. Egregius Evangelii profectus, ſi ex unâ civitate ejectæ ſunt imagines, utinam ejicerentur animorum idola, quæ prodigioſiora video penes iſtos qui jactant Evangelii titulum. Olim amore Evangelii, qui habebant uxores, relinquebant ultrò. Nunc floret Evangelium, ſi pauci ducant uxores bene dotatas. Non hæc dico, quod ſimpliciter improbem matrimonium ſacerdotum, ſi fiat ex neceſſitate, ſi cum authoritate majorum, ſi abſque ſeditione, ſi ſyncero animo. Nunc vereor nè multi ducant uxorem, non ob aliud niſi quod non licet majorum legibus. Scio quàm ſit impurus quorundam cœlibatus. Verùm an uxore ductâ protinus conſultum eſt caſtitati? Quid ſi ſacerdos qui prius habebat concubinam, nunc habeat uxorem cum pellice? Et tamen apud omnes papiſtas (ſic enim iſti vocant) ſemper liberrimè profeſſus ſum, matrimonium non eſſe peroegandum ſacerdotibus in poſterum ordinandis, ſi continere non queant, nec aliud dicerem ſi cum ſummo Pontifice agerem, non quòd non præferam continentiam, ſed quòd nullos penè videam qui ſervent continentiam. Sed interim quorſum opus eſt tantâ ſacerdotum turbâ? Nulli fui autor ut duceret, ſed nec ulli fui moleſtus volenti ducere. Si monachus cum cuculla ſimul deponeret omnem malitiam, non obſiſterem, quo minus qui vellet abjiceret. Nunc paſſim abjiciunt temerè nullâque majorum authoritate, qui ex malis monachis fiunt deteriores laici. Nec aliud his præſtat mutata veſtis, quàm ut impunitiùs patrent quicquid animo collibuit. Sunt fateor, quorum indolem melioribus rebus natam premit cuculla. Sunt rurſus eo nati ingenio, ut decem cucullis coercendi ſint potius quàm ſuo tradendi arbitrio. Certè multos alebat cuculla, qui nunc veniunt in periculū, nè magiſtrâ egeſtate diſcant tollere unde non oportet. Quid autem dicas de his qui provectâ ætate, diſſuadentibus amicis, ſcientes, prudentes, volentes

dediderunt ſeſe cucullæ? Saltem iſtos pudeat inconſtantiæ. Nunc ut præclarum facinus jactant, & alios ad ſuum exemplum pertrahunt. Sed his de rebus aliàs. Valebis in *Chriſto*. *Baſileæ*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto.

Eraſmus Rot. Haioni Hermanno Phryſio juveni cum primis erudito S. D.

Epiſt. 4. AMice candidiſſime, ſic age, ſic pergito ranam agere, donec imperavero tibi ſilentium. Quid enim mihi tam eruditis, tam amicis epiſtolis poſſit accidere jucundius? Sed ut tribus verbis ad ſingulas epiſtolæ tuæ partes reſpondeam: *Lazarum Bayſum* gaudeo vehementer hoc præſtitiſſe in veſtibus, quod *Budæus* in aſſe. Cumprimis autem exoſculor hominis candorem, cum exquiſitâ conjunctum eruditione, quod inter literatos rariſſimum eſt. Sciebam lænam eſſe genus veſtis, & ſuſpicabar reſpondere χλαῖνα, verùm vitabam dictionem primum minus notam, deinde ancipitem. Penulam hybernam noverunt omnes. Mutabo tamen hunc locum ubi librum *Lazari* videro, quod equidem opto ut quàm primùm fiat. Quod ad ἀναξυρὶς pertinet, arbitrabar ſubligar idem eſſe quod braccas, aut aliquid certè ſimillimum, legeram apud *Juvenalem* ni fallor, *& ſubligar Acci*: Cæterùm utcunque hoc habet, ſi quis erràſſet in vocabulo *veſtis*, an hoc tibi videtur protinus conviciis exagitandum? Ac planè demiror ſi quis hodie de priſcarum veſtium nominibus certò queat pronunciare, quum me vivo toties mutatas videam veſtimentorum formas. Criticos iſtos, de quibus ſcribis rideo, qui ſi viciſſim ederent ſua, invenirent fortaſſis & ipſi cenſores ſuos. Et tamen æquo animo patior mihi laudem detrahi, qui mihi nihil laudis arrogo. Alicubi ſicut opinor, ſcripſi *Budæum* cum *Hermolais* & *Politianis* certamen ſuſtinere, & fortaſſe ἐν τῷ γράφειν ἑλληνιστὶ primas illi tribui. Nec adhuc video quenquam qui tantum etiam poſſit ex tempore. Nam frequenter ad me ſcribit quavis de re totas *Græcas* aut ſemigræcas epiſtolas, idque ex tempore. Cæterùm, quum eſſem in *Italia*, doctos omnes veneratus ſum, nec quiſquam à me contemptus eſt. *Angeli Colicii* nomen nè audivi quidem unquam, unde miror quòd ille repererit invectivæ argumentum. De *Italorum* ingeniis ſemper candidiſſimè & ſenſi & prædicavi. Nè *Caſalium* quidem novi, qui utinam docuiſſet certam Proverbiorum interpretationem, quam in me deſiderat. De mali corvi malo ovo refero quod eſt in *Græcorum* commentariis, de cornicis oculis torquebar, & conſulto uno aut altero, nihil indipiſci potui quod mihi ſatisfaceret. Nec mihi puto ignominioſum, ſi quisquid repetiat exactius, in tanta rerum tum turba, tum obſcuritate. De ſene illo nihil admiror, eo ingenio natus eſt, ut ipſe ſibi literas invideat. Talis fuit ante annos XXV. nec morbus hic ſolet ætate reddi mitior. Cæterùm quod addidit de ἄνες, quod ſonet *remitte*, & ἄφες, cui reſpondeat *dimitte*, frivolum eſſe vel illud arguit, quod *Lucæ* capite quinto & ſeptimo, idem interpres, qui aliàs gaudet verbo dimittendi, ἀφέωνται, vertit *remittuntur*, non *dimittuntur*. Rurſus in *Cantico Zachariæ. in remiſſionem peccatorum*, Græcè eſt ἀφέσει. Iterum cap. 3. εἰς ἄφεσιν. Rurſus *Levitici* 25. *annus remiſſionis* dicitur ἀφέσεως, non ἀνέσεως. Idem crebrò comperies, *Deuteronomii* 15. Iterum apud *Ezechielem*, cap. 46. ἄφεσις eſt, non ἄνεσις. Ex his ſatis liquet quàm non ſpectàrit interpres quod ſenex iſte ceu rem arcanam prædicat. Sed ineptè facio qui colligam loca, ubi ἄφεσιν verterit *remiſſionem*, quum nuſquam vertat aliter. Secundo ad *Corinth.* 8. ἄνεσιν vertit *remiſſionem*, ſed *remiſſionem* intelligit *relaxationem vitæ*, potiùs quàm *condonationem peccatorum*. Cæterùm demus aliquid intereſſe inter ἄφες καὶ ἄνες, an ideo loquendum erat malè *Latinè*, *dimitte* pro *remitte*, quum ſint tot voces *Latinæ*, *condona, ignoſce, remitte*? Vides quàm iſti non ſeriò cogitent de ſacris literis. Quod præcipito lucubrationes meas, ipſe jampridem confeſſus ſum hoc peccatum, & pœnas de me ſumo. Nunc excuduntur epiſtolæ *Hieronymi*, in quibus plurima loca correxi. Ante annum exierant Proverbia, non paucis in locis vel locupletata vel caſtigata. Et eſt parata rurſus editio nova. Id polliceor me facturum quamdiu vixero. Hæc nos molimur in publicam utilitatem ſtudiorum, deſtituti codicum & eruditorum hominum adminiculis, dum interim iſti, in tanta rerum copia, ſibi habent quicquid habent. Si cenſent nihil edendum, in quo ſit quod poſſit reprehendi, proferant nobis aliquem *Italum* qui hoc præſtiterit. *Theodorus Gaza* in nonnullis locis jure reprehenſus eſt à *Trapezontio*, nec puduit eruditiſſimum virum ea mutare. *Hermolaus* in præfatione *Themiſtii* vertendâ, velut in ipſo portu, quod aiunt, impegit inſigniter. *Laurentius Valla*, nónne locis aliquot evidenter labitur? Ne commemorem *Valas*, *Pios*, *Beroaldos* & *Raphaeles*. Dolet iſtis in vulgus ſpargi, quæ ſibi magnis laboribus comparàrunt. Agnoſco vocem iſto ſene dignam. Tanto magis optare debuit, ut fierent vulgo communia, nè periret tot annorum induſtria. Ego verò nunc mihi videor frui laboribus meis, poſtquam ſenex vincor à tam multis juvenibus: In hoc enim ſuſcepi tantum vigiliarum. Sunt qui pro officio reponunt maleficium; fateor, & experior indies magis. At non eſt æquum ob ingratitudinem quorundam fruſtrari cunctos. Vel ingratis benefeciſſe bono viro dignum arbitror, ſed multo magis *Chriſtiano*. Nihil edunt iſti, ſed interim, ut aiunt, non decipiunt quenquam. Quis decipit? is nè qui locum depravatum indicat, & ubi non ſuccurrit vetuſtus codex, addit ſuam conjecturam? An parùm debent ſtudioſi divinationibus *Hermolai Barbari* in *Plinium*? Nec iſta molimur abſque veterum exemplariorum præſidiis, ubi nanciſci licuit, nè errent qui me nihil aliud putant quàm divinatorem. In *Seneca* ſefellit nos amicus quidam, qui quod ſuſceperat, præſtare vel noluit vel non potuit: Nam ipſi huic editioni non adfuimus: qui ſentiens malè navatam operam, exemplar denique meâ manu notatum ſuſtulit. *Pannonium* illum tot millia mendarum ſuſtuliſſe ex naturalibus quæſtionibus *Senecæ* ſanè gaudeo. Nam in hoc opus nullum erat exemplar vetuſtum. Tantum ad aliam editionem contulimus, neque quicquam mutavimus, niſi quod palàm eſſet librariorum incuriâ depravatum. Divinationes margini adjecimus, quarum aliquot, ni fallor, ille non improbabit. Itaque ſi mendas prodidit, meas non prodidit. De *Plauto* apud *Aldum* caſtigato quadraginta aureis, næ iſte modeſtè mentitus eſt:

viginti

viginti duntaxat coronati numerati ſunt, nec aliud ſuſceperam quàm caſtigationem verſuum confuſorum, idque præſtiti in his in quibus carminis genus erat perpetuum. De mendis tollendis nihil receperam. In *Cypriano* ubicunque ſuppetebat auxilium vetuſti codicis, non dormitatum eſt, & vident totos libros additos, non modò verſus. Si quid erratum eſt incuriâ typographi, præſtare non potui qui tum agebam in *Brabantia*. In *Suetonio* nihil à me depravatum eſt, ſed vetuſtiſſimi codicis fidem ſequutus ſum, nec ideo præcluſa eſt via iis, qui plus utilitatis adferre poſſunt. Ex iſtorum igitur induſtriâ, ſi proferant ſua, tantùm abeſt ut ignominiam metuam, ut laudis etiam mihi nonnihil ſim arrogaturus, certè hoc, quod iſtis dormitantibus calcar ſubjecerim. De ſtili formula nunquam fui ſuperſtitioſè ſollicitus. Sat eſt ſi utcunque, non ſpurcè loquens, intelligor. Quam verò veterem *Latini* ſermonis formulam in me deſiderant, quum inter veteres ſcriptores tam multa ſint phraſeos diſcrimina? Quid convenit *Seneca* cum *Quintiliano*? Quid *Quintiliano* cum *Cicerone*? Quid *Valerio Maximo* cum *Saluſtio*? Quid *Livio* cum *Quinto Curtio*? Quid *Ovidio* cum *Horatio*? Non obſto quò minùs alii mirentur dictionem *Pontani*, ego præter orationis non inamœnum fluxum & verborum tinnitum, nihil in illo magnopere ſuſpicio. *Marullus* mihi videtur nihil aliud ſonare quàm paganiſmum. Et ob hoc ipſum fortaſſis iſtis gratior eſt *Marullus* quàm *Mantuanus*. Oderunt *Chriſti* nomen, quod noſtra barbaries utinam perinde ſynceriter ac vehementer amplecteretur. Verùm quid hæc ad rem? Ut palatorum ita ingeniorum ſemper fuêre diverſa judicia, nec ideo non cuique libera. Bella verò facetia de porrophago, quaſi toties utar hâc dictione, aut quaſi utar tam inſcitè. Quod alius hoc alius illud in me deſiderat, bii moroſè faciunt. Primum qui ab uno requirant omnia. Denique qui requirant hoc à ſcriptore quod non profitetur. Mihi ſatis eſt ſi in argumento ſuſcepto ſic verſor, ut præcurram ſuperiores. Etiamſi nominâſſes iſtum qui *Aleandrum Eraſmo* præfert in omnibus, nihil erat periculi. Nam & ipſe plurimum tribuere ſoleo *Aleandro*, præſertim in literis, nihilóque magis me lædi puto, ſi doctior eſt, quàm quod ditior eſt aut formoſior: Niſi fortè me tam invidum exiſtimant, ut ægrè laturus ſim, ſi quis me ſit ſanctior. *Aleander* ſi amicus eſt, ego certè hominis ingenium amo, mihi quoque privatim gratulor, meum eſſe ducens quod habet amicus. Sin parùm amicus, tamen gratulor publicè ſtudiis. Nam ſpes eſt illum aliquando divitem iſtum eruditionis theſaurum orbi communicaturum. Quid audio? Negant *Hecubam* & *Iphigeniam* à me verſas, ſed alicubi repertas mihi vindicâſſe? Ubi repertas? In *Italia*? Jam *Badius* excuderat antequam adirem *Italiam*. Apud nos? Quis aliquid hujuſmodi vidit? Bene habet quod ſuperſunt adhuc qui mihi ſemper adfuerunt iſta molienti, *Joannes Paludanus*, *Montjoius*, *Thomas Morus*, *Thomas Linacer*, *Gulhelmus Grocinus*, *Gulhelmus Latamerus*. Aliena pro ſuis uſurpare non eſt *Eraſmicum*, qui in cæteris ſatis declarârim meam ingenuitatem, adeo nihil alienum mihi vindicans, ut æquo animo feram me paſſim meis pennis vulnerari. Si parùm reſpondent quæ vertimus in Proverbiis, cauſam nemo meliùs reddet quàm *Aleander*, qui me vidit ex tempore tantum ſcribentem in hoc opere, quantum illi excudebant. Excudebant autem ſingulis diebus ſenionem, hoc eſt geminum paginarum ternionem. Si videor aliquanto felicior in tragœdiis, quàm in Adagiis, cauſa in promptu eſt. Quum verterem tragœdias hoc tantùm agebam, quanquam & tum ſæpenumerò centum verſus unico impetu tranſtuli. In Adagiis eâdem celeritate verti carmina quâ proſam. Poſtremò, quòd me negant orthodoxum, ad id crimen reſpondebo, ſi iſti nobis definierint, quid ſit orthodoxus, & ſuum *Chriſtianiſmum* proferant. Si non eſt orthodoxus, qui reprehendit aliquid in Epiſcopis aut ſacerdotibus, nec *Hieronymus*, nec *Cyprianus* erit orthodoxus. Quis autem expectabat, ut iſti in me deſiderarent pietatem? Cæterùm quis divinâſſet hoc ſeculum exoriturum? *Romana* ſedes nulli potiùs acceptam ferre debet ſuam calamitatem, ſi qua eſt hic, quàm iſtis qui ſic adamant profanas literas, ut minus habeant *Chriſtianiſmi*, quàm illi ipſi quorum libris immoriuntur. Hæc moroſis cenſoribus & malignis arroſoribus reſponſa ſunto, quorum odium te crebrâ contentione nolim exacerbare. Benevolorum catalogum libenter legi. Inter quos nullius nomen agnoſco, præterquam *Sadoleti*, *Alcyonii* & *Corycii*. Loca de quibus amanter admones, jam ante tres annos mihi reſtituta ſunt, ſed non iſta tantùm ô bone. *Mindeſio* ſcribam ſi quid dabitur otii. Poſthac igitur expectabo tuas literas *Græcè* ſcriptas, quas ſcito mihi fore gratiſſimas. Video te feliciter quidem eſſe progreſſum in hoc ſtudiorum genere, verùm immori te nolim, ſed ſuaſerim adjungeres animum ad philoſophiæ ſtudium. Novi enim quantum abſint à *Chriſtianiſmo*, qui in bonis literis velut ad ſcopulos *Syreneos* conſeneſcunt, præſertim apud *Italos*. *Patavii* ſanctiùs vivitur, & habes vicinos *Venetos*, inter quos complures invenies citra profeſſionem egregiè doctos, præcipuè *Leonicum*. Decreveram planè hybernare in *Italia*, ſed peſtilentia diſſuaſit. Excuditur nunc liber *De libero arbitrio*. Hic non me fugit quos crabrones irritârim in caput meum, qui *Chriſtum* & evangelium habent in ore, *Satanam* in pectore. *Lutherus* etiam ipſe conatur illos cohibere, ſed nihil agit. Bene vale. *Baſilea*, pridie Calendas Septembris, Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Roterodamus Joanni Matthæo Giberto, Clementis VII. Datario, Epiſcopo Veronenſi S. D.

SCripſi pridem per *Ennium* Epiſcopum *Verulanum*, nec dubito quin, ut vir ille ſemper noſtri ſe declaravit amantiſſimum, præſtiterit, nè vel fidem vel diligentiam in ipſo poſſim deſiderare: *Epiſt. 5.* attamen quoniam in rebus humanis varii caſus incidunt, nactus hunc mihi probè notum *Hermannum Blevium*, ejuſdem epiſtolæ exemplar mitto denuò. In prioribus literis erratum erat in titulo tui nominis. In iiſdem adjunxeram quædam manu meâ, ſatis liberè, ſed quæ dicas non omninò temerè dicta, ſi ſpectes ſtatum *Germaniæ*, quam vix poſſum oratione depingere. Miteſcerent opinor, ſi mox quædam relaxarentur. Si res tentetur ſævitiâ, neſcio quem exitum ſit habitura: & tamen ſunt complures in hac fabulâ,

qui nihil aliud conari videntur, quàm ut omnia tumultu miſceant. Mitto libellum *De libero arbitrio*, & eâdem fermè ætate è muſico factus retiarius in arenam prodeo, quâ *Publius* mimographus prodiit in ſcenam. Hoc laboris nemini viſum eſt dicare, quanquam eram ſubmonitus ut dicarem Cardinali *Eboracenſi*. Clamâſſent illicò, me conductum aut aliquid venantem, in gratiam Principum hæc ſcribere. Itaque & operi detraxiſſem fidem, & irritâſſem crabrones ſatis ſuâ ſponte inſanientes. Abſque conviciis rem tracto, ut ſi illi conviciis agant, evidentius ſit quo ſpiritu agantur. Non me fugit, quantum tempeſtatum excitârim in caput meum. Sed certum eſt omnia perſequi potiùs quàm dare nomen huic conjurationi, in qua video multos tales, ut nec *Lutherus* eos ferat. Repererunt novum dogma, ut obſiſtentes evangelio, ſic enim illi loquuntur, furioſis ac mendacibus libellis, abſque titulis, aut falſis titulis obruant. Habent ſuos quoſdam typographos, habent diſtractores huic negotio devotos. Jam aliquot tales libelli provolârunt in caput meum, expecto quotidie plures. Admonui tamen ſenatum *Argentinenſem* & *Baſilienſem*, ut horum ſceleratam audaciam coerceant. Uterque promiſit ſe digna. Minus illorum ſicas metuo quàm libellos. Nihil enim facilius quàm quodvis crimen in hominem confingere. Nihil autem his temporibus tam impudenter fingi poteſt, quin inveniat plurimos, qui arrideant, ob inſana partium ſtudia. Ab his intemperiis, nec Pontificis autoritas, nec Cæſaris poteſtas nos poteſt defendere. Rurſus ea eſt quum ætas hæc, tum valetudo, ut nec Cæſar nec Pontifex me beatum reddere queat. Quiſquis enim nunc epiſcopatum aut dignitatem dederit, nihil aliud dederit quàm ſarcinam mox emorituro. Eóque magis adnitendum eſt mihi, ut hac in re ſynceram præſtem conſcientiam, in quo ſciens non fallam. Quod ſi pars utraque jus ſuum mordicus tueri pergat, vereor nè talis oriatur pugna, qualis fuit inter *Achillem* & *Hectorem*, inter quos pariter ferocesira fuit capitalis, quemadmodum ait *Flaccus*, ut ultima divideret mors. Scripſit ad me *Nicolaus Marvillanus*, *Clementis* animum neſcio quibus de cauſis alieniorem factum ab Academia *Lovanienſi*, proinde rejicere preces ambientium confirmationem veterum privilegiorum. Primum hìc illud velim præfari vir clariſſime, hac in cauſa mihi nec meti nec ſeri: tamen qui huc inſtigant Pontificem, fortaſſis ſervientes privatis affectibus, meâ ſententiâ non optimè conſulunt illi. Satis odii conflatum eſt Pontificio nomini, etiamſi nihil accedat. Nihil autem odioſius, quàm revocare quod majorum benignitas indulſit, quæ potius dilatari conſuevit. Et decet *Clementem* ſuo nomini reſpondere. Adde quòd hæc Academia eſt unicum ornamentum Cæſareæ apud nos ditionis, ſic florens omni genere ſtudiorum, ut non cedat *Pariſienſi*. Nec ulla minus infecta eſt *Lutherano* negotio. Nec enim illi debet imputari, quod *Nicolaus Egmondanus* cauſam Pontificiam infeliciter geſſit. Quid enim aliud faceret homo naturâ fatuus, nec admodum doctus, moribus inamœnis, præfracti animi, impotenti impetu, nec aliò ſpectans quàm ad ſuum commodum. Itaque quod evenit, futurum prædixeram *Aleandro*, pernoveram enim hominis ingenium. Huic *Adrianus* ſextus miſſo diplomate, im-

A poſuerat ſilentium de me: nam in prælectionibus publicis, in concionibus deblaterabat, quæ nec *Oreſtes* furens diceret in quenquam: nunc *Adriano* mortuo cœpit denuò gannire, ſed ridetur ab omnibus. *Clemens* in diplomate ſuo pollicetur animum, quem nunc habet, conſtantem: ego viciſſim polliceor, quicquid officii præſtare poteſt addictiſſimus filius optimè merito patri. Bene vale vir eximie, & iſtum candidiſſimum animi in me

B tui favorem obtine. Ubi ſe dabit opportunitas, nos viciſſim dabimus operam, nè penes hominem omninò ingratum collocâſſe videaris tuum officium. Datum *Baſileæ* poſtridie Calendas Septembris. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto.

Eraſmus Roterodamus Nicolao Everardo Hollandiæ Præſidi S. D.

C ORnatiſſ. Præſes, allatus eſt huc libellus cujuſdam, etiam ſine nomine noti ac celebris, jocóne ac seriò ſcriptus incertum, autorem tibi notum eſſe ſcio. *Epiſt. 6.* Primùm miro verborum ambitu reddit rationem, cur maluerit *Hollandicè* ſcribere quàm *Latinè*, quaſi inter nos certamen ſit, uter alterum ſuperet facundiâ *Romani* ſermonis, aut quaſi lector non ſtatim conjecturus ſit quare glorioſus juris utriuſque doctor, maluerit vulgari linguâ ſcribere, nimirum ut *Eraſmum* apud vulgus traduceret non

D reſponſurum. Nè illud quidem obſcurum, quid hominem impulerit ad hoc ineptiæ, nimirum urebat illum magnificus ille titulus, quem neſcio qui libello ſuo præfixerant. Quaſi mihi præſtandum ſit, quem quiſque titulum addat *Eraſmo*. Certè non ignorat etiam ipſe, me neque de libello edito, neque de titulo ſomniâſſe unquam, priuſquam iſte rem proderet. Jam facilè ſuccurret cuivis, quare non præfixerit nomen ſuum, quanquam plerique, ut ait, non ignorarent, quis eſſet autor tam

E elegantis libelli. Nimirum ambiebat frui gloriâ ſine invidia. Apud eos quibus arriſiſſet ſycophanticus libellus, dixiſſet in aurem, meus eſt. Si quis parâſſet ultorem calamum, ad inficialem cauſæ ſtatum confugiſſet. Verùm nè in his ineptiis multum temporis teramus, ad ipſum argumentum properabimus, quod tale eſt ut undique clamitet parentem ſuum, videlicet *Nicolaum Egmondanum*. Nec enim alius tam ridiculas nugas pro ſeriis effutire potuiſſet. Et agnoſco quæ ſoleat re-

F ſpondere, ut hinc glorioſus doctor, præter *Hollandicæ* facundiæ laudem non ita multum gloriæ ſit relaturus. Principio mirâ dexteritate tractat locum communem. Abſurdum illi videtur ſi quis reprehendat aliquem ſui ordinis, hoc eſt, ſi monachus monachorum vitia carpat, aut Theologus, Theologorum; ſacerdos, ſacerdotum. Cur igitur *Hieronymus* monachus, tam multa ſcripſit in malos monachos? Cur toties in ſui ordinis homines ſtomachatur *Bernardus*? Cur in malos epi-

G ſcopos tam acriter invehitur *Cyprianus*? Imò cur toties Prophetæ ſæviunt in pſeudoprophetas? Cur toties *Paulus* Apoſtolus in pſeudoapoſtolos, *Judæus* in *Judæos*, *Chriſtianus* in *Chriſtianos*, damnans & traducens illorum ſtultitiam, levitatem, contentiones, ebrietates, otium, inceſtum? Si communis ordo imponit ſilentium; nefas eſſet *Chriſtiano* quicquam dicere in depravatos *Chriſtianorum* mores. In bonos malè dicere, cujuſcunque ſunt

ordinis,

ordinis, ſcelus eſt. Cæterùm nemo majore cum fide reprehendit malorum vitia, quàm qui ejuſdem eſt ordinis. Videtur enim apud hunc plus valuiſſe veritas, quàm ordinis favor. Alioqui videri poterat odio diverſi ordinis vituperare quæ recta ſunt: Veluti ſi *Franciſcanus* reprehendat vitia *Dominicalium*, etiamſi id faciat recto animo, tamen non carebit ſuſpitione livoris. Si huc ſpectat reprehenſio, ut emendentur qui citra nominis injuriam notantur, quos potius optemus correctos quàm qui nobis ſunt conjunctiſſimi? Niſi fortè vitio dandum exiſtimat, ſi quis ægrotanti cognato pharmacum admoveat. Ipſe *Nicolaus Ecmondanus* cur *Bruxellæ* ſævit in ſuos *Carmelitas*, ob neſcio quæ muliebria, non ſolùm jurgiis, verùm etiam carceribus & flagris, adhibitis ad id profanis lictoribus, nè res poſſit eſſe clam? utique reſpondiſſet hic, Se quo magis faveret ordini ſuo, eo minus ferre eos qui moribus irreligioſis dedecorarent ordinem. Et hæc qui facit, non patitur ut ſacerdos ac Theologus, verbum jaciat in vitia ſacerdotum ac Theologorum, quum interim nullius nomen perſtringatur, ut utilitas admonitionis ad omnes perveniat, infamia ad neminem. Cur igitur ipſe toties è cathedra Theologica, éque ſuggeſto manifeſtis mendaciis debacchatur in nomen *Eraſmi*? Et tamen is locus quo videtur offenſus, modeſtiſſimè loquitur de monachis ac Theologis. Eſt enim ni fallor in paracleſi, habens hunc in modum: *Neque enim conſentaneum eſt, quum baptiſmus ſit ex æquo communis Chriſtianorum omnium, in quo prima Chriſtiana philoſophiæ profeſſio eſt, quum ſacramenta cætera, denique quum præmium illud immortalitatis ad omnes ex æquo pertineat, ſola dogmata in paucos iſtos eſſe releganda, quos hodie vulgus monachos aut Theologos vocat. Quos ipſos tametſi minima quæpiam portio ſunt ad populum Chriſtiani nominis, tamen hos, inquam, ipſos optârim majorem in modum, eſſe quod audiunt. Vereor nè eum inter Theologos reperire liceat, qui multum abſint à ſuo titulo, hoc eſt, qui terrena loquantur non divina. Et inter monachos qui Chriſti paupertatem & mundi contemptum profitentur, pluſquam mundum reperias.* Hic palàm eſt, nec ordinem à me damnari, nec cujuſquam perſtringi nomen. Quòd ſi nullus eſt inter monachos ſuo titulo non reſpondens: Si nullus inter Theologos hoc indignus nomine, meritò ſtomachatur in me glorioſus doctor, cum ſuo *Carmelita*. Habes ad unum libelli caput: in quo ſibi mirè placuit, non modò propter eloquentiam, verùm etiam ob facetiam, nam videtur ſibi mirè feſtivus ſimulatâ modeſtiâ. Præterea quod inibi ſcribo, *neminem eſſe ſubmovendum à lectione ſacrorum voluminum, quo minus quiſque quod poteſt illinc hauriat*: ait me parum animadvertiſſe, quod ſcriptum eſt in Evangelio *Joannis*, *Puteus altus eſt, & in quo haurias non habes.* Ego verò & illius loci probè memineram, ſed quoniam *Samaritanæ* verba referuntur ad *Chriſtum*, non putabam hic eſſe, quod ad ſacram ſcripturam pertineret: niſi placet hic ſenſus, *Puteus divinæ ſcripturæ altus eſt, & Chriſtus non habet quo hauriat.* Eâdem operâ poſſimus probare *Chriſtum* eſſe maleficum, quia in Evangelio legimus, *Si hic non eſſet malefactor, non tradidiſſemus eum tibi.* Olim altior erat puteus, priuſquam exorta lux Evangelica diſcuſſiſſet umbras & involucra legis, & tamen vulgus legebat ſacros libros. Nunc poſteaquam

A Dominus *Jeſus* dirivavit aquas Evangelicæ ſapientiæ, per omnes plateas, quicunque fidem habet, habet quo hauriat. *Judæi* non ſubmovebant à lectione *Geneſeos*, *Cantici*, & *Ezechielis*, quum in his voluminibus ſit plurimum obſcuritatis, niſi uſque annum trigeſimum: Profuit Eunucho legiſſe Prophetam *Eſaiam*, quem non intelligebat: profuit *Auguſtino* pagano legiſſe *Paulinas* epiſtolas, quas nondum intelligebat, & *Chriſtianus* arcetur à
B ſacris libris? Porrò, quomodo velim ſacros libros legi ab idiotis, explico in appendice Præfationis in *Matthæum*. Ea legenda fuit glorioſo doctori, priuſquam occineret mihi locum ex *Joanne*, quem ſi parùm intellexit ac ridiculè citavit, mirum non eſt, diligentiùs opinor verſatus in *Accurſiis* ac *Baldis*. Quòd ſi non aptiùs citat leges ſuas quam evangelium, malè agitur cum illius clientibus. Illud magis mirandum, *Carmelitam* tantum Theologum tam ſtolidis argumentis in-
C ſtruxiſſe ſuum hiſtrionem, niſi quòd ille nihilo melioribus ſoleat uti in ſchola Theologica, non ſine riſu Baccalaureorum. Et hic ſibi doctor videtur admodum facetus, veluti commiſerans meam cæcitatem, qui non viderim locum tam evidentem in *Joanne*, in quo talpæ fuerunt omnes retro Theologi, quorum nemo perſpicere potuit, hic interdici *Chriſtianis*, nè legant Evangelium, quod *Chriſtus* voluit univerſis nationibus eſſe commune. At fortaſſe coriarius aliquis, recti-
D ùs legat evangelium, quàm vel doctor hic, vel hujus inſtructor Theologus, qui ſic interpretantur evangelium. Quis non intelligat iſtos ſacras literas ideo velle paucis eſſe notas, nè quid decedat ipſorum autoritati quæſtuique. Hoc ulcus olim exacerbavit Juriconſultos, evulgatis diebus faſtis ac nefaſtis: Nunc ut videtur urit Theologos quoſdam, & hoc magis urit quo ſunt illis tum avariores, tum ambitioſiores. Sed audiamus argumenta reliqua, quibus magnus ille Theolo-
E gus inſtruxit ſuum advocatum. Objicit ex Actis Eunuchum *Candaces* Reginæ, qui dixerit, rogatus an intelligeret, Quinam poſſim, niſi aliquis dux viæ mihi fuerit? Æthiops erat, aulæ barbaricæ præfectus, alienus à religione *Judaica*, non mirum ſi minus intelligebat prophetiam, de morte *Chriſti*, quæ nondum erat divulgata. At eundem locum, ſi nunc legat nauta, facilè ſuſpicabitur de *Chriſto* loqui. Et tamen Æthiops ille laudatur, quòd legerit ſacros libros; & quoniam in literis ar-
F canis venabatur *Chriſtum*, promeruit illum diſcere. Hoc exemplum tale eſt, ut nullum magis idoneum adduci potuerit accendendis omnium animis ad lectionem ſacrorum voluminum. Adjicit & illud, quòd *Chriſtus* turbis loquebatur in parabolis. Verùm idem dixit: *Nihil occultum quod non revelabitur, & quod in aure audiſtis prædicate ſuper tecta.* Parabolæ pro tempore adhibitæ ſunt, ſed mortuo Domino ſciſſum eſt velum, & patent omnia myſteria. Alioqui ſi turbis nihil eſt
G proponendum, niſi in parabolis, nefas erit idiotis exponere evangelium, peccârunt evangeliſtæ, qui myſteria doctrinæ *Chriſti*, linguâ omnibus notâ vulgârunt. Nam eo tempore, etiam coriarii, & nautæ *Græcè Latinéque* loquebantur, quemadmodum nos *Hollandicè*. An quia *Chriſtus* imperitæ ac juxta malitioſæ multitudini loquebatur per parabolas, quod ſic expediret ad negotium redimendi generis humani,

ideò

ideo populus initiatus *Chriſti* myſteriis nihil au-
dict niſi parabolas? Quod ſi videtur æquum, le-
gant igitur parabolas evangelicas, quod ipſum ve-
rant iſti, nimirum ſibi ipſis contrarii: ſed extra
jocum, ſi à paucis petenda eſt ſacrarum literarum
ſententia, ubi eſt illud *Eſaia* vaticinium, *& erunt*
omnes θεοδίδακτοι; Citat ex epiſtola *Petri*, quod
in epiſtolis *Pauli* nonnulli quædam intellectu dif-
ficilia *depravarent, in ſuam perniciem.* Non dam-
nat *Petrus*, quòd legerentur epiſtolæ *Pauli*, ſed
quòd detorquerentur, quemadmodum & cæteræ
ſcripturę. Si ideo vulgus ſubmovendũ eſt à lectione
ſacrorũ librorũ, eâdem ratione Theologi ſubmo-
vendi ſunt, quòd omnes hæretici, quorũ pleriq; fuere
doctiſſimi, depravant quæ legunt, ad confirmatio-
nem perverſorũ dogmatum. Niſi fortè *Ariani* non
ſunt hæretici: niſi *Origeniſta* non ſunt hæretici.
Nihil enim dico de *Luthero* iſtis centies hæretico,
cujus peculiare dogma eſt, in diſputando nihil ad-
mittendum eſſe, præter literas ſacras Atqui *Car-*
melita, nè in Theologicis quidem ſcholis recipit
ſcripturæ ſacræ teſtimonium. Etenim quum ſic
ratiocinantur Baccalaurei, *Hoc dixit Chriſtus apud*
Matthaeum, ideo tua concluſio mentitur: ille cla-
mat, *Iſta eſt argumentatio Lutherana, proteſtor me*
non reſponſurum. Ubi igitur valebunt ſacræ literæ,
ſi nè inter Theologos quidem habent locum?
Nimirum ibitur ad fontes, hoc eſt *Carmelitas* du-
os, ex quibus poſteri diſcent, eos hæreticè argu-
mentari, qui argumententur ex ſacris volumini-
bus. Sed ut omiſſis jocis ad rem redeamus, ſi ideo
populus non debet legere ſacras literas, quas vul-
gârunt Apoſtoli ut legant omnes, eò quòd ſunt
qui abutantur; nec *Ecmondanus* bibet vinum,
quo tamen unicè delectatur, quod plurimi ſint
ubique qui vino abutantur. Imò nemo concio-
nabitur in templis, quòd illic multi doceant hæ-
reſim, quidam ſeditiones excitent, alii adulentur
Principibus, nonnulli mendaciis infament proxi-
mum. Id ſi fiat, ubi regnum *Ecmondani*? Ubi ty-
rannis, quam jactat etiam? Poſtremò, ſi ideo
nulli fas erit geſtare pallium *Carmeliticum*, quòd
eo plures abutantur, mutandum erit *Ecmondano*
ſuum pallium. Hoc eſt acumen eorum, qui nolunt
populum attingere libros ſacros: quos ſi vulgus
non intelligit, quibus acceptum ferendum potius
quam iſtis qui quotidie docent populum? Ergóne
tot annis docuerunt nihil ſcire? Et hic eſt profe-
ctus Evangelicus, nè quis nôrit evangelium? Tan-
dem in epilogo concludit probabile eſſe Theologos
rectiùs intelligere ſcripturas ſacras quàm laicos,
quaſi hoc negarim, ſi in genere loquaris, aut quaſi
vetuerim nè laici diſcerent à Theologis. Objicit quòd
alicubi taxans præpoſtera judicia, dixerim, *Si Fran-*
ciſcanus pro cinericea veſte ſumeret nigrum pallium,
metueritnè dæmon quiſpiam vivũ abriperet in tartara.
At idem non metuit committere adulterium, aut
inceſtum, aut alia crimina, quæ pugnant con-
tra præcepta Dei. Non laudo eos qui temerè
mutant veſtem, ſed damno præpoſterum ac ſu-
perſtitioſum judicium. Horrent violare conſti-
tutiones hominum, & ludum eſſe ducunt viola-
re præcepta Dei. Hic decerpſit quod volebat,
& omiſit quod explicabat nodum. Vicit igitur
glorioſus doctor, & currum triumphalem me-
ritò adornat, ſi graviùs peccat *Benedictinus*, quum
per occaſionem pro nigra veſte ſumit fuſcam,
quàm quum adulterat ſacram virginem. De

A prædicatoribus qui commodum venantur ex
prædicatione, utinam falſum eſſet quod ſcripſi. Et
tamen quod in genere dictum eſt, ad nullius con-
tumeliam pertinet. Hoc ſi nemo ſcripſit ante me,
par eſt ut feram hujus admonitionis invidiam. Si
nulli tales ſunt, dignus ſum ut ridear, qui operam
hanc inanem ſumpſerim. Quòd ſi glorioſus doctor
nullum novit talem, aſpiceat ſuum *Carmelitam*. Ve-
rùm doctor jam ab aſinis ad equos, hoc eſt à Theo-
B logis ad Principes deſilit. Senſit Cæſarem mina-
ri *Turcis*, & hinc ſibi ſperavit magnam gloriam.
Si ſunt qui hunc ſermonem, *Nolite omninò reſi-*
ſtere malo, huc trahunt, ut putent nec *Turcis* re-
ſiſtendum, *Chriſto* imputent, non mihi. Is eſt
autor eorum verborum. At ego ſic interpretor
hæc verba in Annotationibus, ut nemo poſſit de-
torquere: interpretor enim, *reſiſtere malo*, id eſt
malâ ratione. Eat nunc venerabilis doctor, & di-
cam Cæſarem rectè facere, ſi *Turcas* malis ratio-
C nibus imperat. Nunc verò ab aſinis in canes deſi-
lit. Objicit ex privatis ad quendam literis, quod
parum honorificè meminerim duorum honorabi-
lium virorum *Ecmondani* & *Hulſti*. Res ipſa do-
cuit quàm ſint honeſti, alteri eſt ademptus gla-
dius, alter vix effugit judicium. *Ecmondanum* novi:
verùm non ego ſolus. Et populus novit non mi-
nus ſtultum quàm inſanum. *Hulſtum* vidi tantum,
ſed & hunc nôſſe potui, quemadmodum novi-
mus *Phalaridem* ac *Neronem*. Hi quum tribus
D verbis leviter attacti ſint, in epiſtola privatim
ſcripta, quid erat neceſſe libello vulgato traducere,
quorum famæ tam tenere metuit? Poſtremò ta-
xat quod ſcripſerim de publicanis, qui exigunt à
populo, non quantum juſſit Princeps, quod ipſum
iniquum eſt, ſed quantum ipſi volunt. Hic ille pu-
tat me dicere, Principum exactiones eſſe injuſtas,
ut me reum peragat læſæ majeſtatis. Et certè ta-
les ſunt nonnunquam monarcharum exactiones.
Atqui ego quod grave eſt, *iniquum* dixi: Quemad-
E modum *Virgilius* dixit, —*& iniquo pondere raſtros*:
Et iniquum judicem dicimus, non qui injuſtè ju-
dicat, ſed qui rigidus eſt, parúmque favens reo.
Sic æquas conditiones appellamus, quæ ex huma-
nitate temperatæ ſunt: iniquas, auſteras, & nihil
de jure remittentes. Sic iniquum vocavi quod
exigunt Principes à populo, quod per ſe ſatis mo-
leſtum ſit hoc pendere, etiamſi nihil addat redem-
ptorum rapacitas. Vide quantum periculum eſt
ſcribere *latine* iis qui *latinè* neſciunt. Hic exiſti-
F mat ſe mihi movere magnam invidiam apud Cæ-
ſarem, ſi perſuaſum ſit illi, me non probare Prin-
cipum iniquas exactiones. Imò nulli magis Cæ-
ſaris odio digni ſunt, quàm qui probant iniquas
exactiones, ex quibus ferè non multum redit ad
Cæſarem. Vectigal & tributum Principibus de-
bitum probat *Paulus*. Cenſum perſolvit ipſe *Chri-*
ſtus Cæſarum Cæſar. Quid hoc ad me? Ego pu-
blicanos monui non Cæſarem. Atque Cæſarem
ipſum liberiùs ſuper his admonui in libello *De*
G *Principe Chriſtiano*: Eum Cæſar amplexus eſt,
Ferdinandus edidicit, & uterque mihi gratias egit,
nimirum uterque doctior iſto doctore, & iſto
Theologo *Chriſtianior*. Magna verò Theologo-
rum felicitas, ut nos pro hæreticis habeant, ſi ſto-
lidus aliquis *Carmelita* aut *Baldicus* doctor neſciat
latinè. Quin potius cedunt feliciori ſeculo, quo
fœminæ *latinè* ſciunt? Hæc in tranſitu notavi vir
eruditiſſime. Equidem gratulor eccleſiæ *Chri-*
ſtianæ

ſtianæ talem *Atlantem*. Gratulor *Hollandiæ* noſtræ, quæ viros habeat tam ſapientes. Et huic libello quærit typographum ut audio. Deus illi ſervet ſuam mentem. Bene vale. *Baſil.* Idus Maii, Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Roterodamus Georgio Duci Saxoniæ S. D.

Epiſt. 7. ILluſtriſſime Princeps, accepi ternas jam à celſitudine tuâ literas, unas XXI. Maii ſcriptas, quibus incluſum erat earum exemplar, quæ meis primis, ni fallor, ad te literis reſpondebant. Tertiæ nuper redditæ ſunt, quibus ſignificas tibi redditum libellum *De libero arbitrio*. Priores multum habent ſtomachi quòd non olim prodierim in arenam adverſus *Lutherum*, quaſi ſi id feciſſem, res non fuerit huc uſque progreſſura. Ad eas tum paucis, & ex tempore reſpondi: verùm quando comperimus non rarò fieri, ut literæ intercipiantur: quemadmodum nunc deprehenſum eſt nec meam epiſtolam fuiſſe redditam, quâ primis tuis ad me literis reſponderam, nec tuam, cujus exemplar nuper miſiſti: repetam argumenti ſummam. Quum primum *Lutherus* aggrederetur hanc fabulam, totus mundus illi magno conſenſu applauſit, inter quos arbitror & tuam fuiſſe celſitudinem: certè favebant Theologi, quos nunc habet infenſiſſimos, favebant & Cardinales aliquot, nè quid dicam de monachis. Suſceperat enim optimam cauſam adverſus corruptiſſimos ſcholarum & eccleſiæ mores, qui eò progreſſi fuerant, ut jam res nulli bono viro tolerabilis videretur. Deinde adverſus hominum quorundam genus, ad quorum deploratam malitiam ſuſpirabat orbis *Chriſtianus*. Quis autem tum divinare poterat, negotium hoc huc uſque progreſſurum? Si mihi *Daniel* quiſpiam hoc fuiſſet vaticinatus, non habuiſſem illi fidem. Arbitror nè *Lutherum* quidem ipſum ſperâſſe hujuſmodi ſucceſſum. Et tamen antequam *Lutherus* quicquam edidiſſet, præter *axiomata de indulgentiis pontificiis*, ac tantum una aut altera pagella circumferretur inter fautores, deterrui ab incepto, ſimul & *Lutheri* doctrinam imparem judicans huic negotio, qui nunc bellando bellator factus eſt, & divinans rem in ſeditiones ac tumultus exituram: Quum id temporis eſſet mihi arctiſſima familiaritas cum his, qui magnis ſtudiis applaudebant hujus exordio fabulæ, nemo tamen meum animum vertere potuit, ut probarem inſtitutum. Certè fabulæ actionem palàm & conſtanter apud omnes improbavi. Adeo ut quum ſentirem me apud *Brabantos* agente, *Frobenium* inſtigantibus doctis, quorum erat *Capito*, libellos aliquot *Lutheri*, typis excudiſſe, literis illi denunciârim, fieri non poſſe ut amicitiâ meâ uteretur, ſi talibus libellis contaminare pergeret ſuam officinam. Nec his contentus adjeci coronidem libello *Colloquiorum*, qui tum *Lovanii* excudebatur, in quâ clarè teſtificatus ſum, me à *Lutherano* fœdere eſſe alieniſſimum. Itaque *Lutherum*, quandoquidem prior ad me ſcripſerat, clam admonui, ut rem ſyncero gereret animo, eáque moderatione quæ deceret evangelii profeſſorem. Nec Cæſaris animus adhuc abhorrere videbatur à *Lutheri* doctrinâ. Tantum monachi quidam & commiſſarii, vociferabantur, quorum quæſtui videbatur aliquid decedere. Horum inſanis tumultibus po-

A tiſſimum effectum eſt, ut ex parva ſcintilla tantum ſurgeret incendium. Quo magis revocabam *Lutherum*, hoc ille ſæviebat acriùs. Rurſus dum diverſam partem ſtudeo compeſcere, hoc retuli gratiæ, ut jactitarent me ſentire cum *Luthero*. Dices, cur non prodibas in aciem, poſtquam jam incruduerat malum? Habebam hanc de me ipſe opinionem, neminem eſſe minus idoneum ad hoc negotium quàm me. Nec arbitror hanc eſſe fal-
B ſam animi perſuaſionem. Cæterùm qui hoc jactitabant apud Cæſarem alióſque Principes, per me potiſſimùm opprimi poſſe *Lutherum*, nequaquam ſimplici animo id faciebant. Iidem enim prædicabant, me nihil ſcire rei Theologicæ, & adhuc prædicant. Quid igitur agebant iſti? nimirum ut *Eraſmum* inermen tot dentatis belluis objicerent, totiúſque negotii invidiam in meum caput derivarent. Quam verò laudem hinc retuliſſem? Videlicet ut me præberem Theologorum ſcri-
C bam, qui ſibi vindicaſſent eruditionis gloriam, elocutionis tantum mihi conceſſiſſent. Nec unquam illorum animis eram facturus ſatis, niſi conviciis ac jurgiis debacchans omnia tumultu compleſſem, ac tantum ſæviſſem calamo in *Lutherum*, quantum illi fervebant odiis. Quin & illud agebant, ut qui prius cum *Luthero* ſenſiſſem, viderer hanc velut palinodiam canere. Sic enim proponebant: Scripſiſti pro *Luthero*, ſcribe nunc adverſus *Lutherum*. Æqua verò conditio, ut prius men-
D tirer in caput meum, deinde calamum meum dederem in ſervitutem moroſis ac cerebroſis quibuſdam, mihíque pluſquam capitalibus hoſtibus, quod nunquam eſſe deſinent, niſi poſteaquam deſinent odiſſe bonas literas. Id facient ad *Græcas* ut aiunt Calendas. Jam niſi omnia iſtorum placita defendiſſem, dedidiſſem memet illorum odiis. Novi hoc hominum genus. Ita quid aliud erat futurus *Eraſmus*, quàm iſtorum carnifex? Nec dubium quin illud ſtatim eveniſſet, quod nunc vi-
E demus eveniſſe, ut quotquot impendio faverent *Luthero*, favent autem ubique plurimi, aut amici nobis eſſe deſinerent, aut, quod experior in nonnullis dudum intimis, ex amicis verterentur in hoſtes capitales. Nulla eſt regio in quâ mihi meæ lucubrationes non plurimos amicos conciliârant: & hac poſſeſſione mihi ſat beatus videbar in fortuna quamlibet tenui. Ea poſſeſſio longè chariſſima æquo animo fuerat deponenda, ſimúlque conſequebatur, ut bonarum literarum oſoribus, me
F præſidiis amicorum deſtitutum & inermem objicerem, vel potius utrinque dilacerandum præberem. Hic me conſolaberis Pontificum & Cæſaris præſidio: An iſti mihi ſuccurrent, qui nullâ vi poſſunt efficere, quo minus contumeliarum & criminum plenis libellis lapidentur ipſi? Quod ad divitias attinet, eſt unde alam hoc corpuſculum. Cæterùm quiſquis huic valetudini atque ætati dignitates dederit, non dicam bovi clitellas, ſed equo vetulo & elumbi ſarcinam impoſuerit, ſub quâ
G concidat. Jam audeo, quod aiunt quidam, fidei catholicæ vitam etiam impendendam. At me terrebat exemplum *Ozæ*, cui parum feliciter ceſſit, voluiſſe labanti arcæ ſuccurrere. Non eſt cujuſvis, nutanti fidei humeros ſupponere. Ipſe *Hieronymus* dum oppugnat hæreticos, vix cavet quin incidat in hæreſim. Quid igitur mihi metuendum erat, quum aliis rebus nato, tum ad hanc arenam nequaquam inſtructo? Nec dubitabam, quin ex tot

Theolo-

Theologorum agminibus, ex tot Epiſcoporum collegiis eſſent prodituri, qui rem tam arduam & vellent ſuſcipere & poſſent præſtare. Nec me fefellit mea divinatio. Quam multi, quantiq; viri coorti ſint in *Lutherum* vides. Quæſo quid his effectum eſt? Acceſſit terribile Pontificis edictum, terribilius Cæſaris, denique carceres, confiſcationes, palinodiæ, faſciculi, incendia: nihil his rebus video profectum, niſi quod malum indies ſerpit latius. An igitur iſtos vel tantulum commoviſſet pygmæus *Eraſmus* in arenam proſiliens, qui tantos gigantes negligunt? Me quidem præter dogmatum hyberbolas vehementer offendit in *Lutheri* libris amarulentia, cum pari conjuncta arrogantia, quanquam nunc ſuccedunt illi ad quos collatus *Lutherus* modeſtus videri queat. Et tamen vix auſus ſum meo fidere judicio, quoties meo cum animo reputabam, tot hominum millia in *Lutheri* favorem conſentientia, inter quos ſi nihil me moveret turba, plurimos noveram ingenio felici, magnóque judicio præditos, nec vulgari doctrinâ, poſtremò mihi ſemper antehac viſos integros ac pios homines. Proinde ſæpe mecum demiratus ſum, quid iſti viderent in ſcriptis *Lutheri*, quod tam pertinacibus ſtudiis amplecterentur ac tenerent mordicus. Et tamen ex his nullus repertus eſt qui mihi per omnia ſatisfecerit, ſi quando incidit familiaris conflictatio. Verebar itaque nonnunquam nè mei ſtuporis eſſet, qui ea non perſpicerem, quæ illi veluti perſpicua, tanta cum fiducia, tantóque conſenſu tuerentur. Non eſt igitur quod quiſquam reprehendat meam cunctationem, quum lentius cunctatus ſit divus *Hilarius*, antequam in *Arianos* ſtringeret calamum. Illi diu ſiluiſſe non erat colluſio, ſed religio; me verò & alia religio commovebat. Non rarò mecum ſuſpirare ſoleo, perpendens quò tandem eſſet prolapſa *Chriſtiana* pietas. Mundus inſtupuerat ceremoniis, mali monachi regnabant impunè, qui laqueis inexplicabilibus involverant hominum conſcientias. Theologia, ad quas tricas ſophiſticas reciderat? Jam definiendi temeritas in immenſum proceſſerat. Nè quid hic commemorem de Epiſcopis, aut ſacerdotibus, aut his qui nomine *Romani* Pontificis exercebant tyrannidem. Itaque ſic mecum cogitabam: Quid ſi morbi noſtri meruerunt tam inclementem correctorem, qui malum nullis malagmatis aut unctionibus ſanabile, ſectionibus & uſturis ſanet, & Deus ita voluit abuti *Luthero*, quemadmodum olim abuſus eſt *Pharaonibus*, *Philiſtæis*, *Nabuchodonoſoribus* & *Romanis*? Videbatur enim tantus ſucceſſus non abſque numine geri, præſertim quum bona pars hujus fabulæ per homines ſordidos ac prodigioſæ tum malitiæ, tum ſtultitiæ geratur. Huc igitur appellebam animum, ut exitum hujus tragœdiæ *Chriſto* committerem, hoc tantum agens interim, ut quos poſſem avocarem ab addictione factionis, & utranque partem ſollicitarem, ut, ſi fieri poſſet, ad æquas conditiones utrique deſcenderent, atque ita paulatim ſarciretur concordia. Ad id conficiendum videbar mihi exordia non omninò peſſima excogitâſſe: Id primum tentatum eſt in concilio *Vuormacienſi*, mox idem egi apud Cæſarem, deinde apud *Adrianum* ſextum, & *Clementem* ſeptimum, poſtremò apud hujus legatum, Cardinalem *Campegium*. Tentati ſunt & *Lutherani* negotii proceres ſi poſſent miteſcere. Hos comperi mirè præfractos, adeóque non faciles ad remittendum aliquid de cœptis, ut indies ſuperioribus adderent acerbiora. Ac Principibus adverſæ partis videbatur hoc eſſe decretum, ut diſſidium hoc ſævitiâ compeſcerent. Ad hoc conſilium etiamſi juſtum ac verum eſſet, tamen perſpiciebam non opus eſſe meâ operâ. Sit ſanè conjiciendus in ignem, qui pugnat adverſus articulos ſidei, aut ſiquid aliud magno eccleſię conſenſu receptum eſt, ut cum illis parem habeat autoritatem: At æquum non eſt, ut quivis error igni puniatur, niſi accedat ſeditio, aut aliud crimen, quod leges capite puniunt. Neq; enim ad hoc valere debet evangelii prætextus, ut impunè peccetur, ſed nè omninò peccetur, etiamſi per leges liceret impunè. De poteſtate Pontificis in multis articulis Theologi *Pariſienſes* diſſentiunt ab *Italis*, & alteram partem errare neceſſe eſt. Neutra tamen alteram ad ignem vocat. In multis diſſentiunt qui *Thomam* ſequuntur, ab his qui adhærent *Scoto*: Et utroſque fert eadem ſchola. Nunc magnopere vereor, nè vulgaribus iſtis remediis, hoc eſt, palinodiis, carceribus, & incendiis, malum nihil aliud quàm exaſperatur. *Bruxellæ* primùm exuſti ſunt duo: Tum demum cœpit civitas favere *Luthero*. Si lues hæc dimanaſſet ad paucos, poſſet utcunque amputari: nunc adeo latè pervagata eſt, ut ipſis etiam monarchis exiſtimem metuendum. Non hæc eò ſpectant, ut cenſeam hoc malum eſſe negligendum, ſed ut doceam vulgaribus remediis non eſſe exaſperandum. Quem movet illa palinodia, incendii metu extorta? Deinde unus aut alter affectus ſupplicio, quid aliud quàm irritat tam numeroſæ factionis animos? Age fingamus his remediis opprimi poſſe malum, quid refert opprimi, mox vehementiùs repullulaturum? Ac mihi quidem nonnulla ſpes eſſet, Pontifices ac Principes ad æquas conditiones flecti poſſe, ſi remitteret fortaſſis nonnihil & *Lutherus*: verùm hic *Lutheranos* quoſdam video, de quibus mihi nulla ſpes eſt æquis legibus auſcultaturos. Itaque quod ſupereſt, purâ conſcientia venor occaſionem, ſi queam aliquid adferre momenti ad ſarciendam publicam concordiam: & ſi non licet præſtare quod optimum eſt, certè quod optimum eſt non deſinimus aſſiduis à *Chriſto* votis flagitare. Utinam hic nobis volare dignetur, non *Minervæ* noctua, ſed *Chriſti* columba, quæ quorundam temeritatem nobis vertat in bonum exitum. Hæc integer & ago & opto, utracunque pars vicerit, ego non fruar victoriâ, hinc brevi demigraturus. Verùm id faciam æquiore animo, ſi videro *Chriſti* cauſam ferre palmam. *Lutherus* porrexit orbi pharmacum violentum & amarum. Id quale quale eſt, optarim ut aliquid bonæ ſanitatis gignat in corpore *Chriſtiani* populi, tot malis undique corruptiſſimo. Sunt alia quæ non ſatis tutum eſt literis committere, quæ ſi nôſſet tua celſitudo, non ſcripſiſſet mihi duas tales epiſtolas, quibus longè diſſimiles ſcribunt Pontifex, Cæſar, *Ferdinandus*, & Rex *Angliæ*. Nec tamen offendor ingenuitate tuâ. Sic tibi perſuaſerat aliquis, & religioſus quidam ardor erga fidem catholicam talia tibi dictabat. Alioqui prædurum erat illud, *Utinam ante triennium hanc tibi mentem Deus dediſſet, ut à factione te ſejunxiſſes, & ita ſejunxiſſes, ut edito aliquo adverſus illos ſcripto*, & cætera. Imo, quod admonet illuſtriſſima celſitudo tua, jam factum eſt ante annos quatuor,

A tuor, & multo plus factum eſt quàm tu exigis. Nunquam me illi factioni adjunxi, malníque tot amicorum jacturam facere, quàm vel paululum admiſceri factioni, quæ tum erat ubique plauſibilis. Quot libellis, quot epiſtolis teſtatus ſum, mihi nihil fuiſſe rei unquam cum *Luthero*? Quot locis non diſſimulo me ab illo diſſentire? Tametſi veterem cum eruditis amicitiam quoad licuit alui, ſed ſic ut dogmatibus illorum non accederem. B Hanc meam civilitatem laudavit, etiam Pontifex *Adrianus* & Cardinalis *Campegius*, nimirum intelligentes hoc expediſſe cauſæ. Fortaſſe non defuturi ſunt, qui moderationem meam, quâ in collatione ſum uſus calumnientur. quum ea vehementer probetur, tum eruditis permultis, tum Regi *Anglorum*, & hujus cardinali. Ea moderatio magis gravat *Lutherum* quàm omnia convitia. Videor nonnullis ſerò deſcendiſſe in arenam. Utinam tam feliciter deſcendiſſem, quàm deſcendi C maturè. Res ipſa declarabit, me nuſquam defuiſſe cauſæ eccleſiæ. Erat in rem ſtudiorum, *Moſellanum* quàm diutiſſimè nobis eſſe ſuperſtitem, ſed hujus mortem hoc æquiore animo fero, quòd huic tumultuoſiſſimo ſeculo ſubtractus eſt. De ſucceſſore ſuſpicor jam eſſe proſpectum, quandoquidem jam vetus erat epiſtola quâ id à me poſtulas. Utriuſque linguæ ſic peritum ut poſſit *Moſellano* ſuccedere, difficile eſt reperire, ſed longè difficilius, qui quod addis, prorſus ſit alienus à factione D *Lutherana*. Si quis tamen occurret qualem optas, ſignificabo. Hactenus ad duas epiſtolas tuas priores. Nunc ad extremam: Collationem noſtram tuæ celſitudinis calculo comprobari ſanè gaudeo. Veniunt à multis epiſtolæ, huic meo labori gratulantes: Sunt qui fatentur ſeſe hoc libello lecto mutâſſe veterem ſententiam. Scribunt etiam *Vuittenbergæ* æquiſſimis animis exceptum, Hic tamen fremunt. Quidam in ſingulis concionibus aliquid jaculantur in eum libellum. Accepi libel- E lum *De votis*, & cœpi legere, video loquaciſſimum eſſe. Sed illi jam accuratè reſpondit *Jodocus Clitovenus* Theologus Pariſienſis. Arbitror libellum *De modo orandi* jam iſthic eſſe, alioqui miſiſſem, & fortaſſe mittam, ſi qui has reddet. tantum ſarcinæ volet recipere. Precor ut Dominus *Jeſus* illuſtriſſimam Celſitudinem tuam diu ſervet incolumem. *Baſileæ* pridie Idus Decembris. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto.

F *Eraſmus Roterodamus Chriſtophoro Epiſcopo Baſilienſi* S. D.

Epiſt. 8. QUamvis præter aſſiduos ſtudiorum labores, à quibus non ignoras mihi nullas eſſe ferias, & aliis quibuſdam occupationibus diſtringerer, ut interim nè renovem de valetudine morbóque jam nimium familiari veterem querelam, tamen obſequi cupiens tuæ voluntati, cui ſic lubens gratificarer, ut nemini mortalium lubentiùs, percurri ve- G riùs quàm perlegi librum abs te miſſum. In libello *De ſtatu & officio Epiſcoporum* fortaſſis multos offendet & ſtili ſimplicitas & ſermonis inelegantia, quandoquidem hoc ſeculo, nihil ferè vendibile eſt, niſi quod & Muſarum myrothecia redoleat. Alioqui non caruit ingenio *Carthuſianus* ille; & oratio, tametſi non eſt omninò *latina*, tamen eſt dilucida. Cæterùm quod ad alterum libellum attinet, in argumento tam copioſo, propterea quod

A in literis evangelicis & apoſtolicis, in libris Prophetarum, imò in omnibus utriuſque teſtamenti voluminibus tam multa leguntur de paſtoribus, videbatur autor fuiſſe jejunus, cujus obſcuritas quoque offectura fuerat operis gratiæ, etiamſi materiæ fœcunditatem utcunque tractandi felicitate exæquâſſet: certè multa quæ ceu ſeria repetit ex *Brigida* revelationibus, nunc eruditis omnibus riſui futura ſcio. Adeo decrevit hominum creduli- B tas. Libellus Epiſcopi *Beruthenſis* mihi olim cogniti, non eſt indoctus, ſed nimium ſapit jura Pontificia, quo nomine nunc certè diſpliciturum pleriſque ſcio: quanquam & præterea jejunus eſt, & inelegans. Proinde vix invenietur, qui hæc ſuo periculo excudat. Quòd ſi tua celſitudo mallet rem agi ſuo periculo, non foret conſilium me præfationem addere operi, propter varias utriuſque partis ſuſpitiones. *Lutherani* fremerent quòd rem Papiſticam adjuvarem, diverſi ſuſpicarentur C me taxare voluiſſe Præſules ac ſacerdotes. Utriuſque factionis ſtudia ſic ardent, ut non optem alteius admiſceri ſeditioſo negotio. Expectamus quò ſe vertat ſtudium & animus hujus Pontificis. Qui ſi videbitur verè ſpectare *Chriſtum*, totis viribus adjutabimus, ſi quid tamen poſſum tantulus homuncio. Decrevimus hic adhuc commorari, uſque ad Martium: Sic enim jubet neceſſitas, non ocioſi tamen interim futuri. Nam, præter alia, divi *Hilarii* libros magnis ſudoribus emendavimus, & D ſi vires dabit *Chriſtus*, librum *De ratione concionandi* abſolvemus: quem olim à me promiſſum crebris literis efflagitat optimus Præſul *Joannes Roffenſis* Epiſcopus, per veterem amicitiam noſtram, pérque conſtans & perpetuum ſuum erga me ſtudium obteſtans. Accedent & alia quædam. Illud in literis tuis repetitum, *tuus qui ſuus non eſt*, magno animi cum dolore legimus. Suſpicor enim celſitudinem tuam adverſâ valetudine diſcruciari. Quo nomine mihi quidem es charior, ſed malim E eſſes jucundior. Nam rectè quidem dicitur *bonorum amores nonnunquam malorum ſocietate conciliari*. Cæterum ego majoribus malis dignus ſum, tua iſta integritas tranquillitatem omnem promerebatur. Verùm hæc eſt lex humanæ conditionis. Velimus nolimus marceſcit hoc corpuſculum; & collabitur hoc domicilium, ſed ea res non admodum moleſta eſt tui ſimilibus ornatiſſime Præſul, quorum animus ob vitæ ſanctimoniam ſemper floret in *Chriſto*, cui *Paulus* cupit propiùs conjun- F gi, & à corporis ſarcina liberari. Hæc vita etiamſi maximè bona contingat, tamen ad æternitatem quid aliud eſt quàm momentum? Quanquam alioqui quid habet, cur optari longa debeat, niſi ut diu liceret prodeſſe quam plurimis? Mitto celſitudini tuæ libellum *Lutheri De quatuordecim ſpectris*, qui magnopere probatus eſt, etiam ab his qui doctrinæ illius omnibus modis adverſantur. Scripſit enim hunc priuſquam res ad hanc rabiem eſſet progreſſa. Atque utinam vir ille ſic amico- G rum monitis potuiſſet ad moderatiora revocari, quemadmodum quorundam odiis efferari. Quod ſi quid etiam hic inſit mali, novit tua prudentia aurum è ſterquilinio legere. Novi mores & ingenium hujus Pontificis, etiam domeſticâ conſuetudine: nec dubito quin multa ſit correcturus in eccleſiæ moribus. Videlicet diſpenſationum immodicam licentiam. ſacerdotiorum immenſam congeriem, præſcribet cultum decorum clericis,

palàm

palàm facinoroſos non feret, coget ad frequenter ſacrificandum. Atque hæc quidem ut aliquem habent gradum ad ſpeciem religionis, ita neſcio an in his ſita ſit vis veræ pietatis. Habebit omnes dicto audientes propter autoritatem Cæſaris, cui per omnia geret Pontificatum. Cardinales, etiam hi qui illi malè volunt ex animo, diſſimulabunt ac ferent, donec regnum *Romanæ* ſedis jam nonnihil labefactum conſtabiliet. Deinde huic non diu victuro qui ſuccedet, ſuo rem geret arbitrio. Nec mihi ſanè placet tolli primatum illius ſedis, ſed optarim eam eſſe illius diſciplinam ut omnibus prælucear ad evangelicam pietatem enitentibus, quemadmodum aliquot jam ſeculis palàm exemplo ſuo docuit, quæ *Chriſti* doctrinæ prorſus adverſantur. Bene vale Præſul optime. *Baſileæ*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo tertio.

Eraſmus Rot. ad N. De la Roſche S. D.

Epiſt. 9. EX amicorum literis ac prædicatione cognovi vir ornatiſſime, ſed præcipuè *Michaelis Gillii* & *Guidonis Morilloni*, quàm candidè de noſtris ſtudiis ſentias. Id quidem mihi novum non eſt, quandoquidem ante multos jam annos quum apud clariſſimum parentem tuum cancellarium tum agerem neſcio quid, quo tempore tu novus eras maritus, ſenſi favorem erga me tuum propenſum ac benignum. Sanè in omnibus mundi regionibus meæ lucubrationes mihi tam multos, tam inſignes amicos pepererunt, ut ſi præterea nihil accederet, tamen hoc nomine mihi potuiſſem abundè ſelix videri, ni mea ſenectus in hoc ſeculum non uno modo turbulentum incidiſſet. Quantus ſim oſor belli, quàm pacis amans, declarant quum omnes libri mei, tum pacis undique profligatæ querimonia, quæ jam ut audio *Hiſpanicè* loqui didicit: Itaque propemodum vitæ tædet, quum video duos florentiſſimos orbis monarchas tot jam annis inter ſe feralibus bellis conflictari, ſic ut nulla mundi pars immunis ſit à malorum conſortio. Acceſſit alterum diſſidium penè immedicabilius, novi ac veteris evangelii, quod malum indies gliſcit ac latiùs ſerpit, fruſtra obnitentibus tot monarchis, tot eccleſiæ proceribus, tot ſcholis, tot viris eruditis. Omninò fatale quidem eſt, à quocunque Deo proficiſcitur hoc quod videmus. Ego quum in utraque parte viderem quod mihi diſpliceret, & neutra pars ſeſe accommodaret ad concordiam, decreveram conquieſcere, & ab utriſque caſtris abſtinere, interea, quod unum poteram, *Chriſtum* Opt. Max. obſecrans, ut eam tempeſtatem aliquando nobis verteret in tranquillitatem. Nec tamen omninò ceſſatum eſt à ſtudiis, ſed in his potiſſimùm argumentis verſatus ſum, quæ neutram partem magnopere offenderent. Etenim præter alia multa, abſolvi Paraphraſes omnes in novum Teſtamentum, exceptâ *Apocalypſi*, quæ nullo modo recipit Paraphraſten, vix etiam interpretem, ut jam illam hoc labore dignam ducerem. Et ſatis ſucceſſit hoc conſilium aliquamdiu: Nunc dum utrique parti pro mea virili conſulere laboro, factum eſt ut utrinque lapidari cœperim. *Ecmondanus* cum ſuo ſodalitio fortiter me clamavit hæreticum & *Lutheranum*, nec ulla ſyllaba docere potuit, quod clamabat niſi quia non ſcriberem in *Lutherum*. *Romæ Lernæum* malum *Stunica*, nec à *Leone* nec ab *Adriano*,

A nec à Cardinalium collegio compeſci potuit, quin aliquot virulentos libellos ſubinde furtim evomeret. Cui nuper etiam *Clemens* ſeptimus, diram molienti ægrè quietem indixit. In *Germania* jam pridem geſtiebant me ſtilo confodere, qui ſe jactant evangelicos, quum nihil ſint minus, nullâ injuriâ irritati, niſi quòd libris editis teſtatus fuiſſem, id quod res erat, me alienum eſſe à factione *Lutherana*. Ideò feci quòd quidam meo

B nomine abuterentur apud ignaros, quum non ignorarent rem ſecus habere. Sed continuit illos reverentia quædam hominis, quod ipſi quantumvis iniqui, non negant, de ſtudiis publicis tantopere meriti. Tandem *Huttenus* huc appulit, qui inſtigatus ab inſanis aliquot ſtrinxit in me mucronem calami ſui, congerens quicquid criminum poterat in quemquam confingi: Huic reſpondimus *Spongia*, ille periit. Poſt hunc exortus eſt alius illo tum indoctior tum rabioſior, cui nondum

C reſpondimus; & conſultius arbitror negligere, quandoquidem audio non paucos alios accinctos ad hujuſmodi vipereos libellos in me jaciendos. Ab hoc genus intemperiis nec Cæſar nec Pontifex poteſt me tueri. Nec enim iſti deos verentur nec homines. Tales propugnatores quoſdam habet hoc novum Evangelium, tam ſtultos & inſanos, ut ipſe *Lutherus* & *Melanchthon* cogantur in eos ſcribere. Quanquam iſti nec ſuos *Epiſcopos* reverentur, & noſtros mirum quàm aſpernentur. Hic

D nullus eſt tam vilis aut ſordidus, quin audeat licenter convitia jacere in optimum quemque; neque pudet quicquam, neque metuunt quenquam. Jam tempus erat, ut ſtudiis meis fruerer, & in has turbas incidit mea ſenectus, quæ quum præter ſolita ſenum incommoda crudeliſſimè vexetur calculo, tamen hæc ſit minima malorum portio. Nec interim licet fugere. In *Brabantia* ſcis quot annis digladiatus ſim cum Theologis, qui pejus oderunt bonas literas quàm *Lutherum*. Nec ignoras qui-

E bus furiis datus ſit gladius. *Romæ* ſolus *Stunica* ſcribit, ſed in uno *Stunica* multa ſunt portenta. In *Anglia* ſummos & certiſſimos habeo amicos, ſed illic neſcio quo pacto non libet vivere. Ad *Gallos* ingentibus promiſſis invitor, ſed obſtat bellum. Calumniaretur aliquis me ad Cæſaris hoſtem deſciviſſe; quanquam mihi nihil rei cum bello, neque fuit neque erit unquam. Cæſaris ero ubicunque vixero. Itaque ſpe pacis hæſimus hic aliquamdiu, cujus adhuc nullam auram affulgere doleo.

F Audio Cardinalem *Columnenſem* iſtic adeſſe Legatum, cujus dexteritas, nam hominem novi *Bruxellæ*, utinam ſaltem inducias inter monarchas impetret. Difficile eſt ſimul & cum *Turcis* imminentibus & cum *Gallis* & cum *Lutherano* populo, qui indies ſe latiùs ſpargit, bellum gerere. Adeſt hic Cardinalis *Campegius* cum delegatione componendi *Lutherani* negotii, vir in primis eruditus & humanus, ſed ut ego res *Germanicas* video, vereor nè nihil agat. Etenim ſi res agatur ſævitiâ, pe-

G riculum eſt, nè civitates ſeſe muniant confœderatione. Si tentent diſſidium moderatis conditionibus finire, nullam ego ſpem video, futurum ut aut hæc pars aut illa ſit vel tantillum de ſuo jure remiſſura. Libris nihil agitur apud illos. Nam adverſus *Lutherum* ſcriptos nec audet quiſquam excudere, nec alibi excuſos legit quiſquam. Utinam ita viſum ſit Principibus, publicâ autoritate citràque tumultum corrigere, quæ meritò corrigi deberent.

A deberent. Sed dum ſuo quiſque commodo pri-
vatim ſervit, negligitur utilitas publica. In hoc
ſeculum mea ſenectus veluti mus, quod aiunt, in
picem incidit. Interim antiquantur bonæ diſci-
plinæ, negliguntur bonæ literæ. Me certè ſa-
tietas habet omnium ſtudiorum, poſtquàm video
tantam hominum ingratitudinem, ut qui ex meis
libris didicerunt ſermonis copiam, certatim in
me ſtringant calamum. Hæc viſum eſt in amici
B ſinum effundere, *Nihil habeo quo me conſoler, præ-
ter bonam erga Chriſtum conſcientiam, cujus gloria
toto faveo pectore.* Bene vale. *Baſil.* pridie Paſcha-
tis, Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Rot. Felici Ll. Doctori S. D.

Epiſt. 10. MIhi quidem gratiſſimum fuit tuæ vocis pa-
trocinium celeberrime doctor, eóque no-
mine me plurimum debere profiteor humani-
C tati tuæ: ſed vehementer admiror unde iſta lingua-
rum petulantia, ſeu veriùs peſtilentia? Ego *Bur-
gundiones* ſemper judicavi viros graves & inte-
gros: Unde iſtuc hominum loquacium lolium?
niſi quod ſuſpicor pſeudevangelicos qui nuſquam
non oberrant, & iſtic tales rumores ſerere. Res
ſic habet: Eram valetudinarius ut ferè ſemper,
tum etiam itinere feſſus & calculo gravidus: cor-
puſculi imbecillitas abhorrebat ab eſu piſcium,
animus tamen cupiebat vitare omnem offenſio-
D nem proximi. Id ſignificans aliquoties inter a-
micos dixi per luſum, ſtomachum quidem eſſe
Lutheranum, animum verò *Chriſtianum*. Ab ho-
mine ſic affecto ut tum eram, nec Deus nec Pon-
tificum leges exigunt eſum piſcium. Et ad hæc
habeo diploma Pontificis, quo mihi liceat ſine
omni exceptione veſci carnibus diebus quibuſ-
libet. Quòd ſi non haberem, tamen edendi cau-
ſam habeo juſtiorem quàm vellem. Nihilo ſe-
cius, quum iſtic graviſſimâ febri tenerer, à pi-
E ſcibus quidem & vino abſtinui, nec tamen u-
ſus ſum carnibus, nè quem offenderem. Hic erat
ille animus *Chriſtianus*. Stomachi tantus erat
cruciatus, ut ſubinde vomitu levandus eſſet. Hic
erat ſtomachus *Lutheranus*, ut jocabar. Itaque
cum morbo conſcendi equos, & hic decubui fe-
rè menſem. Tantum à me tributum eſt ſtulto-
rum maledicentiæ. De viſceribus beatæ Vir-
ginis ſic habet res: Prandebam apud procurato-
rem Archidiaconi; A prandio famulus hoſpitis
F dixit gratias bene longas, poterant videri bre-
vis miſſa. Ibi *Kyrie eleeſon*, ibi *De profundis*, ibi
Pater noſter aliquoties. Quid non? Tandem
videbatur finiſſe, nóſque reſpondimus, *Amen*.
Quum interſiluiſſet, ego putans nihil ſupereſſe,
verti me ad convivas & hoſpitem, acturus gratias,
quum præter ſpem famulus addidit, *Et beata vi-
ſcera Mariæ Virginis*. Ibi pudefactus, indicans
gratias fuiſſe vel abſque illa coronide ſatis lon-
gas, ludens dixi, Hoc deerat, beata viſcera, haud
G quaquam in contemptum Virginis, ſed ſignifi-
cans eam gratiarum actionem ex farragine qua-
dam diverſarum rerum eſſe conflatam. Quàm
pius cultor fuerim Virginis declarant orationes
duæ olim editæ, *Pæan* & *Obſecratio*. Item nova
miſſa quàm nuper edidi ab Archiepiſcopo *Beſon-
tino* comprobatam. Et hæc ſunt argumenta qui-
bus me faciunt *Lutheranum*. Nam is rumor e-
tiam *Lutetiam* perlatus eſt, ut *Bedda* mihi ſuis li-
A teris ſignificavit. Neque quicquam addubito quin
ab iſtis pſeudevangelicis ſit ortus, qui nihil in me
non moliuntur, quod cum ipſis nolim inſanire.
Officium tuum ex nobili doctóque juvene *Chriſto-
phoro Carlebitzio* cognovi, qui ſi huc rediſſet, per
eum ſcripſiſſem accuratiùs. Hæc ex tempore ſcri-
pta commiſi quibuſdam mihi fortè oblatis. Res
non aliter habet quàm ſcripſi. Id te ſcire volui, quo
ſis inſtructior adverſus linguaces. Opto te quam
B optimè valere vir egregie. Datum *Baſileæ*, nono
Calend. Martiis, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Roterod. Paulo Bombaſio S. D.

TUum tam diutinum ſilentium, mi *Bombaſi*, Epiſt. 11.
non mediocrem ſollicitudinem injicit animo
meo, num ſatis ſalvæ tibi res ſint. Hic toties ob
calculum periclitor; ſed penè uſque ad vitæ de-
ſperationem menſe Julio, qua parte anni ſoleo
C ſat commodè valere. Porrò feriis natalitiis *Jeſu
Chriſti*, ſic totum menſem ægrotavi, ut mors fue-
rit in votis, vita tædio. Quis enim non mallet ſe-
mel mori, quàm toties reguſtare mortem longè
atrociſſimam? Et tamen interim emiſimus mul-
tos libros. Nec enim aliter decet *Eraſmum* mo-
ri. Rex *Gallorum* montibus aureis allicit ad ſe.
Non audeo ire, nè videar me conferre ad hoſtem
Cæſaris, cui juratus ſum conſiliarius, nec ignoras
quantus ſim belligerator. Nec interim tamen pen-
D ditur penſio, nec pendetur opinor, ni redeam in
Brabantiam. Atque illic præterquàm quòd omnia
tumultus plena ſunt, gladius datus eſt *Carmelitæ*
cuidam ſimpliciter furioſo, qui mihi pejus vult
quàm *Luthero*, ídque ob linguas & bonas literas
felicius apud nos ſuboleſcentes, quàm iſti vellent.
Romæ quidam me faciunt *Lutheranum*, in *Ger-
mania* ſum *Antilutheraniſſimus*, nec in quenquam
magis fremunt quàm in me, cui uni imputant,
quòd non triumphant. Diſpeream ni malim e-
E mori, quàm tantum odiorum in me conflare.
Opinor te ſcire quàm crimino ſo libello ſit in me-
um caput debacchatus *Huttenus*. Sed præter hunc
multi libellos habent in procinctu, ad primam oc-
caſionem emiſſuri, ſi quid ſcripſero adverſus *Lu-
therum*. Et tamen urgentibus undique Regibus
& amicis aggreſſus ſum negotium, quo ſcio me
nihil aliud profecturum, quàm ut renovem illo-
rum tumultus: Nihil illis pertinacius. Et ſunt
innumerabiles, ut vix credas. Atque interim in
F hoc interregno *Stunica*, ut audio, *Roma* reverſus eſt
ad ſuam tragœdiam, ſic habent fata tui *Eraſmi*.
De hoc Pontifice mihi mirificè præſagit animus, &
adrepam iſtuc ſi potero, vel ſemivivus. Scribe quid
rerum geras, méq; tuo patrono commenda, quem
confido affuturum noſtro negotio. Scribunt mi-
hi Pontificem eſſe amico in me animo. Beneva-
le. *Baſileæ* decimoquarto Calend. Februariis, An-
no M. D. XXIV.

G *Eraſmus Roterodamus Joanni Carondileto Archiepiſcopo Panormitano* S. D.

UT eâdem operâ & ad tuas & ad Illuſtriſſimæ Epiſt. 12.
Dominæ *Margaretæ* literas paucis reſponde-
am, non ſunt fumi quos oſtendunt *Galli*, ſed jam
olim *Poncherius* Epiſcopus *Pariſienſis*, quum lega-
tum ageret *Bruxellæ* apud *Carolum* Regem non-
dum Cæſarem, præter Regis benignitatem ſuo

nomine offerebat ſupra impenſas omnes quadringentos coronatos aureos, pollicitus interim ocium meum & libertatem mihi incolumem fore. Jam hæc abſentia non debet vocari abſentia, in quâ tantùm voluminum edidi, quod illic manens perficere non potuiſſem. Et tamen diſcedenti theſaurarii promiſerant penſionem fore in tuto. Porrò quod addit tua ſublimitas, nè videar ad hoſtem defeciſſe, riſi, ut verum fatear, quaſi *Eraſmo* ſit quicquam negotii cum bello. Immò hoc pro viribus ago, ut conveniat inter monarchas. Cauſam cur me toties vocârit *Rex Galliæ* per nuncium aperuit: Decrevit *Lutetiæ* collegium inſtituere trilingue, quale eſt *Lovanii*. Ei rei volebat me eſſe præfectum. Excuſavi tamen, memor videlicet quantum invidiæ, quantúmque tumultuum ſuſtinuerim illic à Theologis nonnullis ob collegium *Buſlidianum*. Et tamen famulus meus è *Gallia* reverſus, certis argumentis docuit illic theſaurariam eſſe paratam mille librarum. Ego fiſcum Principis mei nondum admodum gravavi. Nam ex eo penſio non niſi ſemel ſoluta eſt. Altera quæſita eſt arte, nullo fiſci diſpendio. Hic magno viro: præſertim ob crebras ægrotationes, quanquam & alioqui parum frugi pecuniarum diſpenſator. Jámque non parum æris alieni contraxi, ut ſi per valetudinem abire liceret, per creditores fortaſſe non liceat. Quare ſi fieri poteſt velim, ut huic famulo numeretur ſaltem unius anni penſio, ad ſublevandam inopiam meam. Mitto Cæſaris literas, quæ idem hoc cupiunt. Quanquam ego & cum penſione & ſine penſione, Cæſaris ero, neque vobis de re tantilla futurus ſum frequenter moleſtus. Hoc anno crebro quidem, ſed præcipuè menſibus Julio & Decembre, ſic me tractavit meus carnifex calculus, ut mors fuerit in votis, vita in deſperatione. Nulla enim mors poteſt eſſe calculo crudelior. Et tamen hæ tragœdiæ *Lutheranæ* ſunt mihi ipſo etiam calculo moleſtiores. Audebo apud hominem amicum & illud effundere, nonnihil diſſuaſit mihi reditum præſens temporum ſtatus. Scis quanta mihi fuerit digladiatio cum Theologis quibuſdam ob bonas literas ante *Lutheri* exortum. Et jam gladius datus eſt duobus acerrimis bonarum literarum oſoribus, *Hulſto* & *Ecmondano*. *Ecmondanus* qualis ſit nôrunt omnes, & quàm hoſtili ſit in me animo multis modis declaravit, hodiéque declarat. Scripſi multos libros ante cognitum *Lutheri* nomen. Et tamen in his nihil adhuc inventum eſt, quod cum *Lutheranis* conſentiat. Tametſi facile eſt inimico decerpere, quod calumnietur: & res agitur iſthic prorſus ordine Theologico. Homo cui malè volunt rapitur in carcerem, ibi inter paucos tranſigitur negotium, & innoxius debet indigna pati, nè quid illis decedat autoritatis. Ubi totâ aberratum eſt viâ, clamant, Favendum eſt negotio fidei. Hæc res tametſi non tantum valuit apud me, ut deterreret à reditu, tamen ut ingenuè dicam, fecit minus alacrem ad repetendam *Brabantiam*, maximè cum abſente Cæſare non multum præſidii ſit in aula. Cardinalis *Campegius* adeſt *Norenbergæ* deſtinatus componendo *Lutherano* diſſidio. Me jam ternis literis amantiſſimè evocavit uſurus operâ meâ: quanquam quid ea profectura ſit neſcio, niſi quod video ſenectutem meam, cui debebatur ocium objici furiis, & dum omnibus benefacere ſtudeo, utrinque diſcerpi. Si potero me excuſare Card. poſteaquam reſtinxerint hypocauſta *Germanica*, advolabo, & ſi licebit hic diſſolvere æs alienum, quo præter morem meum ſum involutus. Amplitudinem tuam *Chriſtus* optimus maximus diu ſervet incolumem. *Baſileæ* die *Mercurii* poſt Paſcha, Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Roterodamus Matthæo Cardinali Sedunenſi S. D.

SUmus utrique in negotio toti. Et utinam proſperè ſuccedat quod agitur. Imò utinam in *Chriſti* gloriam æquè cedat quod agimus omnes. *Epiſt.* 13. *Paraphraſim in Matthæum* quam te autore ſuſcepimus, videbis excuſam nundinis proximis, ſi modò *Chriſtus* vitam ſuppeditabit. Adſumus & Novo teſtamento tertiò jam renaſcenti. Video ſeculum hoc eſſe malum & periculoſum, Quid alii moliantur neſcio, certè ego cupiam ſi liceat, omnibus ſatisfacere. In *Lutherano* negotio fortaſſe plus præſtiti, quàm quidam, qui ſe jactant mira præſtitiſſe. Apud nos quædam linguæ, magnæ quidem ſed nimium faciles, ſparſerunt me *Coryphæum* eſſe *Lutheranæ* factionis; verùm ipſa *Germania* multo aliter ſentit, non ſine meo periculo. Ego licèt homunculus miſellus & peccator, tamen faveo gloriæ *Chriſti*, & ob hunc iis qui ejus gloriam promovent. Nec opus ambio, nec honores, voluptates multo minus, quas ſcio etiamſi diligerem, mihi brevi relinquendas. Atque utinam per iſtas negotiorum procellas liceat tibi nihil aliud agere, quàm quod ſolùm erat agendum. Et tamen quantum licet ſcio te favere *Chriſto*, Proinde favebis & *Eraſmo*. De Pontifice *Leone* cœpit hic rumor ſpargi quem planè velim eſſe vanum. *Germania* nos excepit, ut ſolet, nidor hypocauſtorum me propemodum exanimavit. Sanctitatem tuam incolumem ac florentem diu ſervet Dominus *Jeſus*. *Baſil.* poſtridie Idus Decembris, Anno M. D. XXI.

Eraſmus Roterod. Andreæ Alciato S. D.

ERuditiſſime vir, *Bonifacius Amerbachius* candidus ac bene vocalis præco laudum tuarum, *Epiſt.* 14. non tantùm ſuâ prædicatione, quam nunquam de te non honorificentiſſimam facit, verumetiam oſtenſis lucubrationibus tuis, quas habet in deliciis, effecit, ut vehementer ſuſpicere cœperim eruditionem tuam pro modo ætatis penè incredibilem, & mores niveos, omnibúſq; Gratiis refertos. *Pyrrhi* noſtri mors mihi fuit acerba. Amabam hominis ingenium ſic ut vix ullius æquè: nam mihi cognitus eſt à puero. Et illius gratiâ magis avebam adire *Mediolanum*, ni ſtolidus *Mavors* tumultu veſano miſceret omnia. Scripſerat enim mihi, ſe neſcio quid habere mearum nugarum, quas ipſe non meminiſſem me ſcripſiſſe. Eas ego certè cupiebam auferre, non ob aliud, niſi ut abolerem. Nam *Germani* quidam ſtultiſſimo conſilio nunc nihil non evulgant, quantſivis lædant hominis famam. Quod ſollicitè mones de declamatione tua in literis ad *Bonifacium*, ipſe caveram diligenter, adeo ut nec legendam cuiquam dederim excepto uno amiculo, ſed ſpectatiſſimæ fidei. Quare hac de re in utramvis aurem dormias licebit. Bene vale. *Baſileæ* poſtridie Idus Decemb. Anno M. D. XXI.

Eraſmus

Eraſmus Roterodamus Chriſtophoro Epiſcopo Baſilienſi S.

Epiſt. 15. INtegerrime Præſul, ante dies octo decreveram adire te, duce *Lodovico Bero* tuæ celſitudinis ex animo obſervantiſſimo: ſed illi viſum eſt inhumanum ſenectutem tuam prolicere è vapore hypocauſtorum, & ego non auſim me rurſus illi committere, toties expertus peſtem mihi eſſe præſentaneam. Quòd ſi hic cœli tepor patitur te abeſſe à vaporariis, cupidè fruar conſpectu colloquióque tuæ pietatis. Mihi jam diu res eſt cum calculo, malo jam olim quidem nimium familiari, ſed quod nunc aut ſæpius recurrit, aut majore cum periculo. Fœminæ ſterileſcunt ætate: me ſenectus reddit fœcundiorem: aut enim concipio, aut pario, aut parturio. Sed partus eſt viperinus, & vereor nè quando parentem interimat. Certè ſemel atque iterum gravi periculo ſum enixus. Quòd ſi quando parum favente *Junone* & *Luciná* niti cœpero, vixerit *Eraſmus*. Aiunt hunc morbum eſſe cognatum podagræ, qui cum audio & doleo tuæ celſitudini ſubinde rem eſſe. Uterque gaudet recurrere, ſed hic meus habet periculum præſentius. Si quid offendit in *Paraphraſi* quam nuper edidimus in *Matthæum* etiam atque etiam rogo ut digneris indicare. Nam opus jam tertiò exciditur. Cupimus enim ſic moderari noſtra, vt omnibus bonis proſint & placeant, ſi quà fieri poſſit. Bene valeat tua ſanctitas cui *Chriſtus* optimus maximus largiri dignetur omnia tranquilla lætáque, ſicut iſta tua meretur integritas. *Baſilea*, Anno M. D. XXIII.

Eraſmus Roterod. Andreæ Alciato S. D.

Epiſt. 16. ALii quoties hominem certum nacti ſunt, ſolent omnibus de rebus copioſiùs ſcribere, ego verò vel ob hoc ipſum puto mihi ſcribendum parciſſimè, quòd *Bonifacium Amerbachium* nactus ſum grammatophorum, quo nihil obtingere potuit vel fidei ſpectatioris, vel utrique noſtrum amiciùs. Quorſum enim opus eſt literis, quum hic rerum mearum nihil ignoret? De libello etiam atque etiam jubeo te eſſe ſecurum. *Pyrrhi* noſtri mortem ut ex animo doleo, ita pectus iſtud tuum tam amicum exoſculor, qui non paſſus ſis amici memoriam interire. Ante annum *Germani* quidam mihi nimium amici rurſus excuderunt ingens volumen epiſtolarum, inter quas ſunt quæ vereor nè mihi gravem conflent invidiam, præſertim hoc ſeculo, quo nihil non rapitur in ſuſpitionem aut calumniam. In aula Cæſaris vix ſubſiſto per quoſdam qui me *Lutheranæ* factionis autorem jactitant, non quia hoc ſuſpicentur, quod ipſi quoque ſciunt eſſe falſiſſimum, ſed partim ut me quocunque titulo lædant, partim ut volentem nolentem in *Lutherana* caſtra protrudant; quod tamen nunquam efficient. Rurſus hic apud *Germanos* iidem illi ſophiſtæ qui mihi malè volunt, apud *Lutheri* ſtudioſos atrocem rumorem diſſipant, me magnis ac ſævis voluminibus oppugnatum, atque adeo funditùs ſubverſum ire omnes *Lutheranorum* arces. Fremunt igitur hi quoque in me, jámque libellos dentatos habent in promptu, quibus me proſcindant, & quod eſt paradoxon, quos *Romanus* Pontifex & Cæſar pronunciavit hæreticos, iis ego ſum hæreticus, ni velim eſſe hæreticus. Eſt *Romæ Stunica* quidam *Hiſpanus*, qui nunc alterum librum conviciis onuſtum evomuit in me. Sed utinam ante biennium in me ſcripſiſſent *Lutherani*, certè gravi liberâſſent invidiâ. Ego nullis procellis dimovebor ab inſtituto meo. Niſi mihi utrique eſſetis ex animo egregiéque chari, utrunque alteri inviderem, *Alciatum Bonifacio* & *Bonifacium Alciato*. Emoriar ſi quicquam unquam vidi hoc juvene purius aut ſyncerius aut amico amicius. Nunquam animo ſuo ſatisfacit in prædicandis laudibus *Alciati* ſui. Utinam ejus eximiis dotibus non noceat fatorum invidia. Futurus eſt aliquando magnum *Germaniæ* ſuæ ornamentum. Novi te, qui tuus eſt candor, hominem tibi jam pridem & notum & charum omni officiorum genere proſequuturum, alioqui rogarem impensè, ut ex mea commendatione nonnihil adjungeres tuæ in illum benevolentiæ. Bene vale vir excellentiſſime, & *Eraſmi* nomen inter eos ſcribito, qui tibi ex animo bene cupiunt. *Baſil.* die *Veneris* poſt Paſcha, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſecundo.

Eraſmus Roterodamus Nicolao Wattenvuilo Præpoſito Bernenſi S. D.

VIR ornatiſſime, ex deguſtata brevi colloquio tua humanitate mirum quoddam tui deſiderium me cepit poſt abitum hinc tuum, adeo ut in animo fuerit *Bernam* viſere, quo diutius & propius frui liceret tuâ ſuaviſſimâ conſuetudine. Et contigerat lepidiſſimus viæ vel dux vel comes pro vehiculo futurus *Henricus Glareanus*, tandem nobis, idquod gaudeo, redditus è *Galliis*; Sed nondum licebat abeſſe ab hoc piſtrino, & ſi maximè licuiſſet, non erat tutum me committere itineri, donec tepent hypocauſta, ad quorum vel levem odorem ſtatim relabor in morbum. Adventus *Glareani* noſtri tantum alacritatis nobis attulit, ut mihi videar revixiſſe. Hoc nomine mihi videntur habere cor *Elvetii*, quod hunc virum magni faciunt: nam unus optimè meretur de juventute ſuæ gentis, ſemina bonæ mentis & honeſtæ eruditionis jaciens apud ſuos, olim in feliciſſimum proventum eruptura. Mittam ad te *Paraphraſim in Matthæum*, ſi modò fuerit perfecta ante abitum *Glareani*. Ubi refrixerint hypocauſta, licebit iſtam urbem viſere. Interim mutuis epiſtolis confabulabimur. Bene vale. *Baſil.* Nonis Martii, Anno M. D. XXII. *Epiſt.* 17.

Eraſmus Roterodamus Ennio Epiſcopo Verulano S.

REverende Præſul, faſciculus ille unà cum tuæ celſitudinis epiſtolà bonâ fide redditus eſt. Quà quidem ex re multiplicem cepi voluptatem. Primùm quòd ex eo cognovi quædam quæ meâ referebat ſcire. Deinde quòd hinc perſpexi quàm ex animo mihi bene velit *Matthæus* Cardinalis *Sedunenſis*, tametſi non hoc argumento nunc primùm illius in me ſtudium didici. Poſtremò, quòd obiter ceu novum lucrum acceſſit animus iſte tuus, tam propenſus ad benemerendum de nobis, quum antehac te tantum de nomine notum habuerimus. Amplector utraq; manu quod offers, & habeo gratiam. Porrò de me, quoniam nihil *Epiſt.* 18.

aliud poſſum, illud certè polliceor, animum me-
morem & gratum, qualem debet habere fidus cli-
entulus erga dominum ac patronum optimè meri-
tum. Bene vale. *Baſileæ* duodecimo Calendas Ju-
nii, Anno M. D. XXII.

Eraſmus Roterodamus Reverendo Guilielmo
patri Cartuſiæ magnæ S. D.

Epiſt. 19. QUod tua pietas, ut audio, lectione dignatur
meas lucubratiunculas, quo minus iſtuc pro-
merentur, hoc magis prædicandus eſt animi tui
candor, qui ſemper veræ probitatis comes eſſe
ſolet. Multum quidem hoc nomine tibi debeo,
ſed aliquanto plus, quod hunc homuncionem ma-
jora, quàm pro viribus molientem, precibus apud
Deum tuis ſubleves. Plurimum verò debiturus, ſi
non gravabitur tua charitas admonere, ſi quid in
ſcriptis meis offendit animum tuum. Equidem
non admodum ſoleo vel obtrectatorum convici-
is macreſcere, vel faventium applauſu pingueſce-
re, tamen olim undique meis auribus obſtrepens,
illud εὖγε, quanquam non tantum valuit, ut me
mihi excuteret, tamen aliquanto ſecuriorem
minúſque vigilantem reddidit. Univerſum *Ger-*
maniæ theatrum certatim applaudebat & bene
dictis & malè dictis *Eraſmi*. Sed longè plus at-
tuliſſent utilitatis duo tréſve fidi monitores,
quàm multa laudantium millia, quorum immo-
dicus favor mihi præter invidiam non video quid
fructus pepererit: niſi quod nunc inverſis rerum
humanarum ſcenis, illi ipſi, quibus tum eram
Deus, rabioſis libellis meum nomen proſcin-
dunt: non ob aliud niſi quòd *Lutheranæ* factioni
nomen dare noluerim, neque cum his ſentire
qui ſic inter ſe diſſentiunt. Jam enim adorna-
bant triumphum, ſi *Eraſmus* dux ipſorum caſtris
acceſſiſſet: & quicquid malorum nunc patiuntur,
mihi potiſſimum imputant, qui remoratus ſim
Evangelii ſucceſſum: quum ego ſemper egerim
quod nunc ago, ſi ſe det opportunitas, ut hæc re-
rum humanarum tempeſtas, quæ prope totam *Eu-*
ropam concuſſit, *Chriſto* moderatore pariat nobis
aliquid tranquillæ ſerenitatis. Novit enim o-
mnipotens artifex noſtram dementiam in bonos
exitus vertere. Interim temeritatis pœnas à
meipſo exigo. In divo *Hieronymo*, tantum im-
pendi curæ, ut jam exiſtimem minimum eſſe,
quod deſideret lector etiam parum candidus.
Idem non ſemel jam præſtitimus in *Adagiis*, in
Paraphraſibus exorſi ſumus, in cæteris item fa-
cturi. Quòd ſi mihi ſolùm hoc agere licuiſſet,
tamen abundè multum erat negotii. Nunc Pon-
tificum ac Regum autoritate protrudor in are-
nam gladiatoriam, hac ætate, cui velut emeritæ
rudis dari ſolet. Nihil profuit tot cauſas allegâſ-
ſe, ſenectutem, valetudinem, vires impares, te-
ſtabar me nihil aliud profecturum, quàm ut irri-
tarem crabrones Quid non? Fruſtra omnia. Su-
mendum erat rete, prodeundum in arenam, quam-
libet aliis rebus nato. Sic auſpicatus ſum pugnam,
ut civiliùs non poſſem, editâ *Diatribâ*. Quid pro-
fecerim, declarat *Lutheri* reſponſio, in quâ ſei-
pſum multo ſuperat intervallo; Nihil enim un-
quam ſcripſit amarulentius aut hoſtilius. Et apud
diverſam partem adeo mihi non profuit, factio-
nem quum armis, tum linguis & calamis formi-
dabilem in meum caput provocâſſe, ut interim

A dum cum hoſtibus pro Theologis cominus manus
conſero, ab iis quos defendo pernicioſiùs impetar,
quàm ab illis quos oppugno. Verùm ut nulli mi-
nus fuit cauſæ, cur impeteret me, quàm *Petro*
Sutori: ita nullus catholicæ profeſſionis impoten-
tius in me debacchatus eſt. Nihil opus eſt pluri-
bus verbis, ſi librum hominis legiſti. Conſilium
erat non reſpondere. Senſi protinus ingenium glo-
riæ famelicum, cuíque non in aliud quæſitum eſ-
B ſet ocium veſtratis inſtituti. Et utinam hic ani-
mo meo paruiſſem potius, quàm conſilio cujuſ-
dam, cujus eruditioni prudentiæque tantum tri-
buebam, ut nequaquam inducerem in animum,
illum quicquam ſuaſurum, quod non magnopere,
tum ad me privatim, tum ad religionem publicè
pertineret. Vix abſolveram *Apologiam*, ita me
cepit pœnitendo, quòd illum dignatus eſſem re-
ſponſo, ut nunquam mihi fuerim ipſe magis iratus.
Quis enim alicujus precii judiciíve, dignatus fuiſ-
C ſet talem librum ſuâ lectione, qui quum nihil
doceret, tam ſcurrilem haberet loquacitatem?
Nunc habet ille quod unum venabatur. Volitat per
orbem *Petri Sutoris* nomen, quod antehac *Lutetiæ*
quoque fuit obſcurum. Hoc quoniam ſucceſſit ex
animi ſententia, ſcripſit antapologiam, adeo ſcur-
rilem ac rabioſam, ut in priore libro probus ac
ſobrius videri queat. Nondum vidi totam, qua-
tuor duntaxat quaterniones à typographo etiam-
num excudente extortos, quidam amicus ad me
D miſit. Ex hoc guſtu ceu Leonem ab unguibus, ut a-
iunt, non difficile fuerit æſtimare. Multa præ-
fatus, non ipſi vertendum eſſe vitio, ſi cauſam
hanc verbis aſperioribus & riſu tractet, hoc eſt ſi
ſcurram agat & ſycophantiam, primum detrahit
mihi laudem omnem eruditionis Theologicæ:
quum ipſe diſputans apud viros doctiſſimos pro-
batus ſit, ego, quod ſciat, nullum in ea profeſſio-
ne gradum ſim adeptus: quaſi qui me excuſſerunt,
Theologi non ſint, aut quaſi ſoli Theologi no-
E men promereantur, qui juxta viam, ut vocant
nominalium de difficultatibus quibuſdam, quæ ſo-
lenniter in ſcholis agitantur, idque magis ad o-
ſtentationem quàm ad pietatem, ſint exercita-
ti: juxta quam regulam, nec *Cyprianus*, nec
Ambroſius in hujus cognominis honorem reci-
pietur, quanquàm ab ejuſmodi digladiationi-
bus animi judicium me ſubduxit veriùs, quàm in-
genii deterruit inopia. Sed tituli gloriam æquiſ-
ſimo animo poſuerim, qui mihi non ambitus, ſed
F obtruſus eſt. Certè *Sutori* debebam eſſe Theo-
logus, qui tam multa docui, quæ fugerant iſtos
ſubtiliſſimos, qui tot locis commonſtro lapſos
veterum excellentiſſimos, *Auguſtinum* & *Am-*
broſium, nè reliquos commemorem recentioris
antiquitatis ſcriptores, *Thomam*, *Lyranum*, *Ca-*
renſem, &c. Verùm hæc ludicra ſunt; aggredi-
tur omnem fidem mihi detrahere, ſi quid de ipſo
dicam malè, perinde quaſi liber quem evulgavit,
vel tacente me, non ſatis declaret ingenium ac
G mores autoris. Id agit his argumentis, Ait *Era-*
ſmum eſſe blaſphemum hominem, non tantùm
in omnia mortalium genera, verùm etiam in
divos omnes, atque in ipſum adeo Deum. Nunc
audi tam nefandi criminis probationem. *Mo-*
ria, nam hoc ulcus jam olim obductum refricat,
alicubi jocatur Caſum, qui priſcis Deus erat, fu-
iſſe repertorem artium: aſt ubi Caſus, ibi nulla
ſapientia. Hinc colligit, ſibi magna ex parte deberi
artium

artium inventionem. Ex hoc *Sutor* ita ratiocina- A
tur, *Deus ſcientiarum dominus eſt, & Eraſmus ha-
rum inventionem tribuit Moriæ, blaſphemus igitur eſt
in Deum.* Mox quicquid exaggerari poteſt in ve-
ram blaſphemiam detonat in me. Hic quàm
multa ſunt inepta, præter hoc quod *cantici myſtici*
verba detorquet ad artes humanas, quum ſenſus
ſit Deo nihil occultum eſſe, nec quod illius ſcien-
tiam fugiat. Blaſphemiam in Virginem ma-
trem ſic arguit: Alicubi dixi, fuiſſe coitum B
quendam inter Deum & Virginem, & *Gabrie-
lem* fuiſſe pronubum hujus conjugii. Primùm
hic *Sutor* non intellexit mentem meam: ne-
que enim loquor de conjunctione divinæ & hu-
manæ naturæ in unam hypoſtaſim, neque de
conjugio *Chriſti* ſponſi & ſponſæ Eccleſiæ: ſed
id ſignifico quod ſubnotat *Hilarius*, Deum pa-
trem denuo Filium ſuum quodam modo genu-
iſſe ex Virgine: hic *Gabrielem* adhibitum aio *pa-
ranymphum*, quem *latinè pronubum* appello: Spi- C
ritum ſanctum hoc muneris explêſſe, quod in
aliis ſolet actus ſeminis. At clamat ille, coitum
in ſacris literis non aliter uſurpari, quàm pro car-
nali congreſſu maris & fœminæ. Eſto, ſed nè
quis poſſit imaginari vulgarem coitum, addo
quendam coitum. Hanc ſtultam calumniam
circunfert per omnes divos & omnem hominum
conditionem. Tantum ad me delatum eſt: hæc
exordia declarant, quæ dicturus ſit, poſtea
quàm in operis progreſſu *Sutor* incanduerit. Nec D
tamen ſatis cauſæ video, cur hæc te ſcire velim.
Etenim quod ad me quidem attinet, ſera quere-
la eſt: quod autem ad vos, fruſtranea. Jam o-
pus illius proſtat, nec autoritate veſtrâ permo-
vebitur, qui Theologorum jam bis contempſit.
Natalis Bedda conatus eſt illum in editione pri-
oris libri ab intemperantia calami revocare, non
quòd illi curæ ſit mea fama, ſed quòd intellige-
ret magno dedecori futurum, ſi mundus ſciret
talem ſcriptorem è *Sorbona* prodiſſe. Quod de E
Bedda dico non ſomnio, ipſe literis ad me ſuis
perſcripſit. Quanquam non ille ſolus eſt, cui
diſplicet *Sutoris* ingenium; ſunt in Theologorum
ordine plurimi, quibus vehementer diſplicet,
quoſque pudet ejuſmodi ſodalis. Tales enim
Theologi non medentur hæreſibus, ſed ex or-
thodoxis faciunt hæreticos, quod tamen illi nun-
quam in me licebit etiamſi ſexcentis libris in me
debacchetur. An ille ceſſurus eſt autoritati ve-
ſtræ, quum ſic inſectetur opus, quod *Romano* F
Pontifice autore ſuſcepi, quod eodem approban-
te perfeci, pro quo mihi tot epiſcopi, tot Theo-
logi gratias agunt? Et tamen hoc quicquid
eſt rei, nolui te latere, ut ſi meo nomini con-
ſulere non poteſtis, ſaltem aliquâ ratione, veſtra
prudentia, vel ordinis honori, vel ipſius ſaluti pro-
ſpiciat. Me poſthac, quoniam perſpicio rem in
manifeſtam exiſſe rabiem, mutum laceſſet. Bene
vale, & hunc peccatorculum Domino clementiſſi-
mo tuis precibus commenda. *Baſileæ* ſeptimo die G
Aprilis, Anno M. D. XXVI.

Eraſmus Roterod. Lodovico Vivi S. D.

Epiſt. 20. QUid te felicius eruditiſſime *Vives*, qui gra-
tiam ineas etiam maledicendo, quum nos &
benedicendo nobis odium & invidiam concilie-
mus. Conati ſumus veræ pietatis ac religionis
A aperire fontes, adnixi ſumus rem Theologicam,
plus ſatis prolapſam ad argutas magis quam ne-
ceſſarias quæſtiunculas, priſcæ majeſtati pro viri-
li reſtituere, & ſic in me debacchantur monachi
quidam, quaſi ſacrilegium admiſerim, quum tu
tam gratos & commodos experiaris ſophiſtas,
irritabile ut vulgus exiſtimat hominum genus.
Proinde poſtea quàm res tibi tam feliciter ceſ-
ſit, perge quà cœpiſti, ſtudiis ad meliora revocan-
B dis invigilare. *Pariſienſis* academiæ candorem
ac civilitatem jam olim ſum admiratus quæ tot
annos *Fauſtum* tulerit, nec tulerit ſolùm, ve-
rùm etiam aluerit evexeritque. Cum *Fauſtum*
dico, multa tibi ſuccurrunt, quæ nolim lite-
ris committere. Quâ petulantiâ ſolitus eſt il-
le in Theologorum ordinem debacchari? Quàm
non caſta erat illius profeſſio? Neque cuiquam
obſcurum erat, qualis eſſet vita. Tantum malo-
rum *Galli* doctrinæ hominis condonabant, quæ
C tamen ultra mediocritatem non admodum erat
progreſſa. Hujus academiæ proceres non ferunt
trilingue collegium, gratis adjuvans publica o-
mnium ſtudia, gratis ornans non ſolùm hanc
ſcholam, verùm etiam univerſam Principis ditio-
nem. Non ferunt profeſſores moribus incul pa-
tiſſimis, profeſſione caſtâ, doctrinâ longè *Fauſtina*
præferendâ. *Pariſienſis* Academia certè in hoc lite-
rarum genere quod ſibi propoſuit, ſemper primas
tenuit, & tamen gaudet undecunque ſibi contin-
D gere literaturæ politioris acceſſionem. Datur lo-
cus quidvis quacunque mercede profitentibus.
Hic *Guilhelmo Neſeno, Pomponii Melæ* geogra-
phiam profiteri gratis aggreſſo, nihilo remiſſiori-
bus ſtudiis obſtiterunt, quàm ſi paràſſet totam
hanc urbem incendio miſcere. Ante annos non
ita multos frigebat hæc ſchola; nunc bonarum
literarum commendatione facta celebrior, mi-
rum quas criſtas erigit, quod attollit ſupercili-
um, quam meditatur tyrannidem. Sed hoc quic-
E quid eſt tragœdiæ duobus aut tribus acceptum
ferimus. Quos etiam ſi non queant miteſcere,
tamen obruent tandem indies magis ac magis
invaleſcentia rectiora ſtudia, præſertim ſi tu te
in hoc bello *Camillum* quendam præbeas. De
Budæo tametſi nihil novi prædicas, tamen ho-
minis amiciſſimi veriſſimis laudibus ſum unicè
delectatus. Ille verò nunquam *Eraſmum* ab ſe
alienabit, etiamſi atroces invectivas in nos ſcri-
pſerit; tantum abeſt, ut illa literarum velitatio
F queat animos Gratiarum nodis conjunctiſſimos di-
vellere. Habes epiſtolam laconicam, ſic enim ſoleo
pro *Lucullianis* cœnis *Diogenicum* reponere convi-
vium. Verùm hoc non animo, ſed occupationibus
imputabis. Bene vale. *Lovanii* Anno milleſimo
quingenteſimo decimo nono.

Eraſmus Roterod. Petro Ægidio S. D.

JOannes *Frobenius* à fratre tuo numeravit mihi Epiſt. 21.
G quadringentos coronatos aureos, præterea nihil,
quæ quidem moneta hic damnoſa eſt, damnoſior
futura ſi me aliò conferam. Sed nunc nulla pe-
cunia transfertur, niſi lucro negotiatorum ac
damno noſtro. De reliquo facies uti ſcribis tibi in
animo eſſe. Non alio animo liberavi te depoſito
Petre chariſſime, niſi ut te ſublevarem hac ſar-
cinâ, quam mihi ſemper viſus es gravatim ferre,
nec alioqui ſatis callens id genus negotiorum:

deinde ut noſtræ neceſſitudinis tranquillitati ſi-
mul & perpetuitati conſulerem; non quòd ma-
gnopere metuerem nè per ullam occaſionem in-
teriret, quanquam vitreæ ſunt res omnes morta-
lium, nihil autem amicitiâ fragilius: verùm non
arbitratus ſum eſſe committendum, ut ulla nube-
cula noſtræ familiaritatis jucunditatem contriſta-
ret. Quare te rogo nè tu aliorſum interpreteris
atque ego feci. Epiſtolam ſtratagematum à mul-
tis lectam eſſe doleo, nam ipſe diverſum mandà-
ram. Nec erat exitura, qualis miſſa eſt. Ut maxi-
mè verò talis exiſſet, quam tandem infamiam a-
ſperſiſſet, tibi ſi lector didiciſſet impoſitum fuiſſe
naturæ tuæ bonitati ab eo, qui nulli non imponit?
Quod negas tibi datum *Tertullianum*, niſi pro quo
numeraris, planè fallit te memoria. Quum apud
te panderem mox *Baſileam* profecturus, *Pſeudo-
chem* attulit ſcriniolum dulciariis refertum, &
Tertullianum unum, diſſimulans de reliquis. Ejus
habendi quum uterque videremini cupidi; nam
aderat *Nicolaus Sylvaducenſis*, dolebam unum tan-
tum allatum eſſe, quo minus liceret utrique grati-
ficari. Tibi tamen donavi, niſi malletis codicem
inter vos eſſe communem. Ejus generis ferè ſunt,
quæ reſpondes ad cæteras querimonias. Quare te
rogo mi *Petre*, ut omiſſis iſtiuſmodi næniis, ac
profundæ oblivioni traditis, ea commentemur in-
ter nos, quæ mutuam alant augeántque benevo-
lentiam. Ego pro virili cavebo, nè quid admit-
ram, cur mihi jure ſuccenſeat. Tu viciſſim omnes
iſtas ſuſpitiunculas procul ejicias ex animo. Non
obſto quo minus *Polydoro* ſis amicus: Nam mihi
hactenus animum haud quaquam inimicum præ-
ſtat, tantùm νῦν ἢ μήποτ' ἐστίν. Utcunque e-
runt fata noſtra, tu ſuaviter oblecta te cum tuis,
quibus omnibus unà tecum precor felicitatem
perpetuam. Datum *Baſileæ*, vigeſimoprimo A-
pril. Anno M. D. XXVI.

Eraſmus Rot. Hadriano Barlando S. D.

Epiſt. 22. P*Aludani* mortem duabus de cauſis fero mode-
ratiùs eruditiſſime *Barlande*, vel quòd ad eam
ætatem pervenerat, cui nihil jam in hac vita dulce
poterat expectari vel quòd huic ſeculo ſubductus
eſt, in quo optimo cuique peſſimè eſt. Porrò quod
in demortui locum ſuffectus es, non tam tibi gra-
tulor iſtud quicquid eſt vel honoris, vel compen-
dii, quàm ipſis ſtudiis, quibus opera *Paludani*
jam olim haud ita multum accedebat, per te me-
liùs expolientur, huic rei natum. Eſt in quo velim
operam tuam mihi commodes, nec tam ſtudium
curámve requirit cauſa quàm fidem. Sunt *Lova-
nii* qui plurimum poſſunt apud epiſcopum cui ſcri-
bo, exterùm quàm amico in me ſint animo ne-
ſcio ob quoſdam illi familiares. Divinas opinor
quos judicem. Hos velim celatum hoc negotium.
Mitto literas apertas, ut ex his rem intelligas, Eas
obſignatas reddes epiſcopo *Tornacenſi*, ſimúlque
extimulabis, ut quàm primùm id fiat. Si quid
erit, per quod me fieri voles, viciſſim impera. *Ba-
ſileæ* vigeſimo April. Anno M. D. XXVI.

Eraſmus Rot. cuidam S.

Epiſt. 23. FIli chariſſime, Biennium ferè eſt, quod mihi
redditus eſt libellus *Hollandicè* ſcriptus abſque
titulo, qui mihi ſuſpitionem injecit eſſe patris tui,
A cui conſulto non reſpondi, perſpiciens ex ea con-
tentione nihil boni fructûs rediturum ad lecto-
rem, ad me dedecoris nonnihil, ad patrem multo
amplius. Ad hæc videbatur ineptum populi lin-
guâ ſcribenti reſpondere *Latinè*, nihilóque minus
ridiculum, quàm ſi quis accuſatus apud plebem, in
ſenatu reſpondeat. Auſpicetur mecum amiciti-
am melioribus avibus, & inveniet *Eraſmum* ad o-
mnia Gratiarum munia promptiſſimum. Hoc no-
B mine mihi charior erit, quod amplectitur ut ſcri-
bis *Græcas* literas. *Germano* tuo gratulor, gratulor
& tibi, non tam ſacerdotium iſtud honorificum,
quàm ingenium, quod ex epiſtola tua deprehendi,
ſanum ſummæque ſpei. Patri tuo ſalutem ex me
mutuam renunciabis. Bene vale. *Baſileæ*, tertio
Calend. Maias, Anno M. D. XXVI.

Eraſmus Rot. Nicolao Hiſpano S. D.

C EGo verò clariſſime juvenis & tuum iſtum erga *Epiſt.* 24.
bonas literas amorem, & animum in me tam
candidum, lubens amplector atque exoſculor, eti-
am atque etiam exhortans, & currentem quod ai-
unt, extimulans, uti quà cœpiſti pergas, & priſcam
Hiſpaniæ tuæ gloriam inſtaurare, & clariſſimis
majorum tuorum imaginibus literarum decus
nunquam intermoriturum adjungere. *Pindarus*
in *Dithyrambis* ſtudet elegantià carminum abo-
lere probrum, quod vulgus in *Bœotos* jacere ſolet,
D φεύγειν inquiens Βοιωτίαν ὗν. quo facilius erit in-
genii, doctrinæ, facundiæque laudem, quà quon-
dam *Hiſpania* non ceſſit *Italiæ*, poſtliminio revo-
care, & ſi quid ſtribiliginis invexit *Gothorum* aut
Sarracenorum incurſus, abſtergere. Iſtius regionis
fertilitatem ac temperiem, vel ex *Plinio* licuit co-
gnoſcere. Gentis humanitatem indies experior
uberiùs. Sed animus quidem hic per omnes terras
volitare poteſt, corpuſculum verò non ſolùm fa-
tiſcit, verumetiam collabitur. Et tamen homo
E ſexagenarius, tum hâc valetudine, cogor novus fi-
eri gladiator, & falce ſumptâ in arena, vel cadere,
vel occidere, Gratiis & Muſarum viretis natus po-
tiùs quàm gladiatoriæ. Et utinam cum *Huttenis*
aut *Lutheris* tantùm mihi res eſſet, nunc plus ex-
hibet negotii pars ea cui me propugnatorem pro
virili præbeo. Sunt enim qui vel incolumi *Lu-
thero* vellent extinctas linguas ac politiores lite-
ras. Tam impio facinori prætexitur zelus tuendæ
religionis *Chriſtianæ*. Tertiam ſectam nobis pe-
F perit *Italia*: Magnis contentionibus depugnant
quidam, ſubmovendos ex albo doctorum omnes,
qui non referunt phraſim *Ciceronianam*; quam ut
fateor omnium optimam eſſe, ita non probo eos
qui huic rei ſerviunt. Sanctiùs *Caranza* mihi co-
pioſè prædicatus eſt ab *Alphonſo Ulmetano*: pro-
inde quum me tam diligenter invitas ad hominis
omnibus dotibus ornatiſſimi amicitiam, næ tu
planè quod aiunt, τὸν ἵππον εἰς τὸ πεδίον. Sit igi-
tur hæc epiſtola manu meâ deſcripta, pignus ac
G monumentum fœderis, auſpicio Gratiarum ac
Muſarum inter nos initi, quod nullus unquam ge-
nius malus, aut hoc etiam nocentior mala lingua
poterit dirimere. ——*Hic murus aheneus eſto.*
Caranzam meo nomine ſalutabis & amanter &
reverenter, blandéque monebis hominem, amet
quam volet effuſè, ſed prædicet parciùs, ob linguas
faſcinatrices. In hoc certamine non cedam. Sa-
luta *Morillonum*, *Beatum Arnoldum*, *Joannem Al-
manum*,

manum, quibus nunc non vacat ſcribere. Bene vale *Nicolae* chariſſime. Datum *Baſileæ*, tertio Calendas Maias, Anno M. D. XXVI.

Eraſmus Rot. Virgilio Polydoro S. D.

Epiſt. 25. IN excudendis ingenii tui monumentis non eſſe ſatisfactum animo tuo, vehementer doleo tum mihi, tum *Frobenio*. Id enim magnopere ſtudebamus utrique. Literæ tuæ videbantur hoc præſcribere, nè recederetur ab exemplari. Itaque diligenter hortatus ſum, ut ſummâ fide verſarentur in eo negotio, ac ſubinde in ipſo operis progreſſu inculcavi eadem. Confirmabant id fieri, niſi ſicubi manifeſtarius eſſet calami lapſus: Præerat caſtigationi *Sigiſmundus Gelenius*, vir utriuſque linguæ non vulgariter doctus, probæque fidei. Tuum exemplar aſſervari juſſi. Mihi nihil mandâras: & religio erat in opere alieno vindicare tantum juris. Alioqui non piguiſſet hanc operam pro tanto amico ſumere, etiam ſi quid fuiſſet gravius. *Baſilea* mihi aſylum? Monachorum iſta vox eſt. At veniat huc ex iſtis quiſquam, qui auſit in *Lutherum* quod ego audeo. Iſti intra vallum tuti eminus convicia jaculantur in hoſtem, ego in ipſis hoſtium caſtris manus cum illis confero. Tua benignitas ſemper officia officiis accumulat, méque jam olim multis nominibus obæratum reddit obligatiorem. Dediſti quo pareretur equus, utinam dare poſſis quo reparetur eques. Frequenter nos exhilaras, pollicens tuum adventum. Utinam quod promittis tuo commodo facias aliquando. Artificem illum nôſſe ſatis eſt, nè poſſit imponere, ſed interim poſſis abuti. Bene vale. Datum *Baſileæ*, pridie Calend. Maias, Anno M. D. XXVI.

De pace frequens hic rumor, ſed neminem video gratulantem, ut aut vanus ſit rumor, aut pax non admodum plauſibilis.

Eraſmus Roterodamus Roberto Aldriſio Anglo S. D.

Epiſt. 26. SI memor es noſtræ priſtinæ conſuetudinis, & ſi mores antiquos obtines, unum officium mihi præſtes velim, quod abſque tuo ſumptu præſtare poteris. In collegio Regali ſunt opera *Senecæ* deſcripta in membranis. Ex his multa ſubnotâram in codice meo. Editionem commendâram *Germano* cuidam quam habebam pro amico fidiſſimo; is abſente me peſſimâ fide ſe geſſit in excudendo opere. Et nè deprehenderetur, optimam exemplaris partem ſuſtulit. Hoc dedecus mihi ſarciendum eſt. Quare te rogo chariſſime *Aldriſi*, ſume volumen operum *Senecæ* à *Frobenio* excuſi & committe aliquibus bonæ fidei, qui denuò aſcribant in margine quæ diſcrepant. Eum codicem ſic notatum mittito ad *Thomam Morum*, ut per eum ad me veniat. Libros *naturalium quæſtionum* ſcio editos. Eam collationem ego peragam. Dignus eſt *Seneca* hoc ſtudio, debes tu quoque nonnihil ſtudiis publicis; mihi præter mutuum amorem debes nihil. Repona quicquid in hoc negotium impenderis vel ad aſſem, & inſuper dabo operam nè prorſus in ſterilem fundum iſtam officii ſementem feciſſe videaris. Magnopere velim iſtuc quàm primùm fieri. Saluta mihi veteres ſodales. *Phannum, Omfridum, Vachanum, Gerardum, Nicolaum* & *Joannem Siburgum* bibliopolas. Tibi ſit pax & felicitas. Datum *Baſileæ*, Natali *Jeſu Chriſti*. Anno M. D. XXV.

Sunt iſtic pervetuſta quædam exemplaria, præſertim in collegio divi *Petri*. Adjuva nos unà cum *Frobenio*, ſi quid potes, non laceſſes ingratoꝗ officio.

Eraſmus Roterodamus Reginaldo Polo Anglo S. D.

Epiſt. 27. ORnatiſſime *Reginalde*, ex literis *Poloni* Comitis intelligo quod jam pridem ad me ſcripſerit, tuáſque literas ſuis adjunxerit. Magnâ felicitate me fraudavit, quiſquis fuit ille malus genius, per quem ſtetit, quò minùs ad me perlatæ ſint. Nihil enim iſthinc allatum eſt, præter literas quas attulit *Carolus Harſtus* à *Polono*, & has quas hodie recepi ab eodem ſcriptas Calendis Februarii. Si jam rediit *Lupſetus*, ei dices *Chryſoſtomum Græcum* eſſe redditum, ſed titulo tantum *Chryſoſtomum*. Itaque ſperato theſauro, juxta proverbium, carbones reperimus. Dices & illud, *Hieronymum* vix ſub Calendas Martias fuiſſe abſolutum, & ex illius literis videbatur *Lutetiæ* non tam diu commoraturus. Quare faciam quod volet, modò ſciam ubi locorum degat. *Longolius* & *Lemicus* hic diſtrahuntur. Doleo *Longolium* immaturâ morte præreptum ſtudiis, quanquam in me videtur iniquior, idque ſine cauſa. Excepi eum *Lovanii* quà per occupationes & valetudinem licuit humanitate. Epiſtolam illius *Galliæ* Regis orator ad me miſerat. Eam honoris ipſius gratiâ, ita me bene amet *Chriſtus*, curâram edendam, tantum abeſt ut me offenderit. In his quæ prodierunt, apparet anxia *Ciceronianæ* dictionis affectatio, ſed interim frigentibus interdum ſententiis, ſubolet juvenilis quidam amor gloriæ. Malueram prodiiſſe commentarios illius, licèt minùs exprimentes phraſim *Ciceronis*. Id ſi tu curâris, non mediocrem mihi crede gratiam inibis apud Senatum populúmq; ſtudioſorum. *Leonardum Caſimbrotum* tibi commendo. Saluta rurſum *Marmeducum* meum. Has literas vento commiſi, mittens *Francfordiam*. Ubi dabitur certior aliquis ſcribam copioſiùs. Bene vale ſtudiorum decus *Pole* chariſſime. *Lutherus* offenſus meâ *Diatribâ* modeſtiſſimè diſputante, ſcripſit in me magnum volumen, quale nemo ſcriberet in *Turcam*. Huic ex parte reſpondimus. Nam ſerò volumen illius nacti ſumus. Ego ille pacis & quietis ſemper amantiſſimus. cogor eſſe retiarius, nec hoc ſatis, cogor διομαχεῖν. Sed de his aliàs. Datum *Baſileæ*. poſtridie Nonas Martias, Anno à *Chriſto* nato M. D. XXVI.

Eraſmus Rot. Martino Luthero S. D.

Epiſt. 28. SErò reddita eſt tua epiſtola, quæ ſi maximè veniſſet in tempore, nihil me commoviſſet. Non ſum uſque adeo puerilis ingenii, ut tot vulneribus inflictis pluſquam capitalibus, placer unâ aut alterâ facetiolâ, palpóque deliniar. Cujus ingenii ſis jam orbis novit, ſtilum verò ſic temperâſti, ut hactenus in neminem ſcripſeris rabioſiùs, immò quod eſt deteſtabilius, malitioſiùs. Hic videlicet tibi ſuccurrit, te peccatorem infirmum eſſe, quum aliàs poſtules tantùm non pro Deo haberi. Es homo, ut ſcribis, vehementi præditus ingenio, & argumento

argumento tam inſigni delectaris. Quin igitur iſtam admirabilem δείνωσιν jam pridem effundebas in Epiſcopum *Roffenſem*, aut in *Cochleum*, qui te nominatim appellant & conviciis laceſſunt, quum mea *Diatriba* civiliter diſputârit? Quid autem faciunt ad argumentum tot ſcurrilia convicia, tot criminoſa mendacia, me ἄθεον eſſe, me *Epicureum*, me Scepticum in his quæ ſunt *Christianæ* profeſſionis, me blaſphemum eſſe, & quid non? præter alia multa quæ retices. Quæ quidem hoc leviùs fero, quod nihil horum eſt in quo me mea remordeat conſcientia. Niſi *Christianè* de Deo dèque divinis literis ſentirem, non optârim vel in craſtinum mihi proferri vitam. Si cauſam vehementiâ quâ ſoles egiſſes, citra furioſa convicia, pauciores in te provocâſſes: nunc pluſquam tertiam voluminis partem his occupare libuit, dum tuo morem geris animo. Quàm mihi eeſſeris, res ipſa loquitur, qui tot manifeſta impingis crimina, quum *Diatriba* nec ea voluerit exagitare, quæ mundus ipſe novit. Imaginaris opinor *Eraſmo* nullos eſſe fautores. Sunt plures quàm credis. Atqui non refert adeo quid nobis duobus accidat, mihi præſertim hinc brevi migraturo, etiamſi mundus univerſus applauderet: illud mecum optimum quemque diſcruciat, quod tuo iſto ingenio tam arroganti, procaci, ſeditioſo, totum orbem exitiabili diſſidio concutis, bonos viros, ac bonarum literarum amantes, objicis furioſis quibuſdam Phariſæis, improbos ac novarum rerum avidos ad ſeditionem armas, breviter ſic tractas evangelii cauſam, ut ſacra prophanáque omnia commiſceas, quaſi ſtudio tibi ſit, nè tempeſtas hæc aliquando vertatur in lætum exitum, in quam occaſionem ego ſemper intentus fui. Quid tu mihi debeas, quid retuleris præmii, non excutio. Privatum eſt illud quicquid eſt, publica calamitas me diſcruciat, & omnium rerum immedicabilis confuſio, quam nulli debemus, niſi tuo iſti impotenti ingenio, bene conſulentibus amicis intractabili, levibus quibuſdam tenebrionibus ad quidvis flexili. Quos eripueris è poteſtate tenebrarum neſcio, in hos tamen tam ingratos debebas calami tui mucronem ſtringere, potiùs quàm in moderatam diſputationem. Optarem tibi meliorem mentem, niſi tibi tua tam valde placeret. Mihi optabis quod voles, modò nè tuam mentem, niſi tibi Dominus iſtam mutaverit. *Baſileæ*, undecimo die Aprilis, quo tuæ redditæ ſunt literæ, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus Rot. Jacobo Tuſſano S. D.

Epiſt. 29. MAgnum officium eſt, eruditiſſime *Tuſſane*, rei bonæ admonuiſſe quempiam. Itaque gratiam non mediocrem iniit apud me *Nicolaus Epiſcopus*, juvenis mirè candidus, quod ſuis literis ſignificavit, & eruditionem iſtam tuam *Budeanæ* proximam in utraque lingua, & candorem quendam propenſúmque favorem erga noſtra qualiacúnque ſtudia. Nam eruditionem his temporibus gratulari licet permultis, quum candorem animi non perinde probes in omnibus, quem certè in *Longolio* nonnunquam deſidero, quum me ſemper habuerit eruditionis ingeniíque ſui tum fautorem propenſiſſimum, tum præconem haud quaquam malignum. Sed undecunque concepit ille hoc in me ſtomachi, doleo virum ante diem ereptum,

A liberalibus ſtudiis, vel ornandis vel provehendis. Quaſi parùm ſit in orbe factionum, revixit nova factio *Ciceronianorum*, nimirum quo *Budæum* & *Eraſmum* ſubmoveant ex albo doctorum, & è manibus hominum excutiant. Ut fateor *Ciceroni* primam in dicendo laudem deberi, ita puto ridiculum, totâ vitâ nihil aliud agere, quam ut *Ciceronem* unum exprimas. Quanquam nec hi *Ciceroniani* ſunt, qui neminem lectione dignantur niſi *Ciceronem*.
B *Faber Stapulenſis* hàc iter faciens conſternavit animum meum, nuncians *Budæum Gallorum* decus, & ſtudioſorum delicias fato functum eſſe: quem rumorem eſſe vanum vel hinc conjicio, quòd *Nicolaus Epiſcopus* in literis ad me ſuis hujus mentionem faciens, de morte non meminit. Sit hæc epiſtola, quamvis brevis ac negligenter ſcripta, chirographum inter nos initi fœderis nunquam interrumpendi. Nam in præſentia nec plura licuit, nec aliter. Saluta mihi *Brixium*, *Beraldum*,
C & *Franciſcum Sylvium*, *Cyprianum* & *Badium*. Mitto ad te præludium *Galeni*, qui totus *Græcus* prodiit ex *Aldi* officina, verſum à nobis; conferes & judicabis nuncubi rectè divinaverimus. Nam planè divinandum erat: Nihil adhuc vidi depravatius. Bene vale. Datum *Baſileæ* decimoſeptimo Calend. Jun. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimoſexto.

Eraſmus Roterodamus Franciſco Cigalino
D ### *Medico* S. D.

EQuidem gratulor bonis literis ac ſacris voluminibus, quòd medicis quoque cœperint eſſe curæ, atque iſto ſanè nomine mihi charior eris, Epiſt. 30.
cui locum haud poſtremum in amicorum catalogo deſtinavi. Cæterùm occupationes ſtudiorum, quibus obruor, in cauſa ſunt, ut ad tuam copioſam diſputationem ſtrictim ac λακωνικῶς reſpondeam. Primum non ſtatim ſuperioris receptæque tranſla-
E tionis reprehenſio eſt, ſi quid aliter à nobis vertitur, non profectò magis, quàm quum interpretes orthodoxi diverſam adferunt lectionem, quod quidem faciunt non rarò, exponentes utranque, neutram te improbantes. Deinde ſuſceperam illic vertendos *Græcos* codices non caſtigandos, nec paucis in locis præfero *Latinorum* tranſlationem *Græcæ* lectioni. Fuiſſem autem impudens, ſi profeſſus interpretem, aliud vertiſſem quàm haberet codex *Græcus*, præſertim exemplaribus conſenti-
F entibus. Multò verò impudentior, ſi id feciſſem, quum è regione *Græca* poſuerim, quæ me ſtatim coarguerent, etiamſi *Græcorum* interpretatio non coargueret. Id quod accidit frequenter ei qui vertit commentarios in epiſtolas *Pauli* falsò *Athanaſii* nomine, quum ſint *Theophylacti*. Contextum enim vertit juxta vulgatam editionem *Latinorum*, cui ſæpe non quadrat interpretatio. Atque hoc quidem loco fateor præpoſitionem εἰς, in nonnullis *Græcorum* codicibus non addi, quum in
G emendatioribus addatur. Atqui non poteram in verſione niſi unicam lectionem reddere. E duabus igitur eam ſequutus ſum, quæ magis arridebat animo meo, quæque codicum emendatiorum & interpretum *Græcorum* enarratione commendabatur, quod ſupererat in annotationibus erat agendum. Quod ſi legiſſes ea quæ calumniantibus hunc locum ante annos quinque reſpondi, aut ſatisfactum fuiſſet tuæ quæſtioni, aut habuiſſes uberiorem

riorem argumentandi materiam. Quæ ſcribis de A
pace piorum, cui comes eſt juſtitia, mihi tecum
pax eſt; niſi quod *pacis* vocabulum in apoſtoli-
cis literis ferè ſonat *reconciliationem*, & iis qui reci-
piebantur in Eccleſiæ communionem, dicebatur
dari *pax*. Atque hunc in ſenſum interpretantur
Pauli ſalutationes, gratiam & pacem ſubinde pre-
cantes. Si legeris meam in *Lucam* Paraphraſim,
videbis me tibi jam tum ὁμόψηφον fuiſſe. Quoni-
am autem in cœlis non erat peccatum, quod diri- B
meret amicitiam, ſed tantùm laus & gratiarum
actio, angeli canunt *Gloria in excelſis Deo:* cæte-
rùm hominibus venerat ille qui pacificat omnia
quæ in cœlis quæque in terris, aboliturus pecca-
tum mundi, pax canitur in terris. Hactenus opi-
nor mihi tecum convenit, reſtant duo ſcrupuli, de
dictione quæ facit tres partes, è duabus, & de præ-
poſitione ἐν. Ex *Origene Latinè* verſo per inter-
pretem parùm auſpicatum nihil evincis, niſi ex ip-
ſa enarratione liqueat quid legerit. At tale nihil C
habet locus qui profertur primo libro *Origenis*
contra *Celſum*. Locum enim quem refers ex *O-
rigene*, neſcio unde hauſeris; nec enim quicquam
habemus *Origenis* in decimum caput *Matthæi*.
Nam Homiliæ quæ feruntur hujus nomine in *Lu-
cam*, alterius cujuſdam eſſe videntur, & tamen ille
locus hactenus pro me facit, quod legit *in homini-
bus* additâ præpoſitione, & quod ſemel appellat
pacem bonæ voluntatis. Hoc vide ut memineris.
Jam ex *Chryſoſtomo* utcunque verſo quid colligis? D
De diſtinctione nihil meminit, legis *hominibus
bonæ voluntatis*. Imò ſcias hæc verba ab interprete
fuiſſe addita. Sic enim habet codex *Græcus*, τότε
δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι ἔλεγον, δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς
εἰρήνη, τότε δὲ οἱ ποιμένες πάντες τοῦτο εὐηγγελίζοντο, &c.
I nunc & crede libris in aliam linguam tranſlatis.
Verùm quo perſpicuum faciam *Chryſoſtomum* le-
giſſe quemadmodum nos vertimus, adſcribam lo-
cum ex commentariis in epiſtolam ad *Coloſſenſes*,
quo declarat hæc *Pauli* verba, *Sive quæ in terra, ſi-* E
ve quæ in cœlis, διὰ τοῦτο εὐχαριστοῦντες λέγομεν, δόξα
ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.
ἰδοὺ φησὶ καὶ ἄνθρωποι ἐφάνησαν εὐαρεστοῦντες. λοιπόν, τί ἐστιν
εὐδοκία; καταλλαγή, οὐκ ἔτι μεσότοιχόν ἐστιν ὁ οὐρανός. Ad
hæc *Theophylactus*, & legit, & interpretatur juxta
noſtram ſententiam, Pacem enim hanc volens in-
telligi Dei Filium, de quo *Paulus Epheſ.* 2. *Ipſe
eſt pax noſtra qui fecit ex utriſque unum*, ſubjicit
hæc verba, αὕτη ἦν ἡ εἰρήνη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ γῆς γενόμε-
νος, καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις εὐδοκία τοῦτ' ἔστιν ἀνάπαυσις τοῦ F
Θεοῦ. Nec dubito quin plura teſtimonia proferre
queam, ſi major eſſet *Græcorum* voluminum co-
pia. Sed jam arbitror te placatum de lectione di-
ſtinctionéque *Græcorum*, à quâ non oportebat fi-
dum interpretem diſcedere, præſertim quum no-
ſtra verſio non ſugillet publicam *Latinorum* editi-
onem. Reſtat ut ſi quid ſupereſt ſcrupulorum di-
ſcutiamus. Qui factum eſt inquis, ut iſtam lecti-
onem nemo veterum *Latinorum* attigerit? Equi-
dem arbitror illos idem legiſſe, quod nos legimus, G
nec illorum ſententiam à noſtra diſcrepare, ut-
cunque verbis diſſonant. Nihil hic adferam coa-
ctum aut detortum, ſenſus communis probabit
quod dicam. Nec enim opus eſt commento
quod adfers, ut εὐδοκία proferatur dandi caſu ut
reſpondeat noſtro genitivo, qui vertitur in abla-
tivum: quemadmodum dicimus, *mulier egregiâ
formâ*, & *mulier egregiæ formæ:* nihil enim ſimile

A eſt apud *Græcos*, ſed *Græcorum* dativo, reſpon-
det noſter ablativus, quem quidam ſeptimum
caſum eſſe volunt, per quem ſignificamus mo-
dum aut inſtrumentum, ut cum dicimus, ἐπά-
ταξέ με ξίφει, id eſt, *percuſſit me gladio*, aut ἐδέξα-
τό με μεγάλῃ φιλοφροσύνῃ, id eſt, *excepit me ſummâ hu-
manitate:* Proinde quod hic adfers, nullo modo
conſiſtit. Primùm docui hoc loco εὐδοκίαν eſſe
non ἀγαθὸν θέλημα, ut non ad hominem, ſed ad
B Deum potiùs pertineat: quam vocem *Hieronymus*
putat à ſeptuaginta novatam, quo commodius
quod ſentiebant explicarent, videlicet gratuitum
Dei favorem erga nos. Hanc *Latinus* interpres a-
liquando vertit beneplacitum, velut 1 *Corinth.* 10.
Ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός. Et
Pſalmo 68. καιρὸς εὐδοκίας καιρός. Sed quid ego
hæc, quum ſacri libri ſcateant hac dictione?
Tres igitur particulæ ad eundem ſenſum perti-
nent: *Chriſto* in terris nato, venerat tempus quo
C Deus ſtatuerat ſibi per Filium reconciliare mun-
dum: pro hac admirabili bonitate Dei, angeli
canunt, *Gloria in excelſis:* nullà enim re magis in-
notuit Dei benignitas, quàm quod Filium ſuum
dederit pro nobis redimendis: Per cujus mortem
quoniam abolenda erant gratis peccata mundi, ad-
dunt, *& in terra pax*, jam dirutâ maceriâ quæ ſe-
parabat cœlum à terra. Cæterùm nè quis exiſti-
maret promitti pacem humanam, aut hominum
meritis debitam addunt, *in hominibus bona volun-
D tas:* ut hæc particula per appoſitionem referatur
ad proximè præcedentem: perinde quaſi roganti
cuipiam, Unde iſta nova pax terris? reſponſum
eſſet, Non eſt pax vulgaris, nec hominum benefa-
ctis reddita, ſed nihil aliud eſt iſta pax abolens pec-
cata, quàm gratuitus Dei favor, erga ſuos electos.
Chriſtus autem ſic dicitur pax, quemadmodum di-
citur juſtitia noſtra, & peccatum, pro eo quod e-
rat, pacificator, juſtificator, victima pro peccato,
quo tropo videntur *Hebræi* delectari, quanquam &
E *Latini* dicunt, *Hic eſt mea mors*, *Hic eſt mea vita.*
Quod autem dixit *in hominibus*, non refertur ad
pacem, ſed ad εὐδοκίαν, quaſi dicas *erga homines fa-
vor*. Sic alibi pater velut angelorum cantilenam
explanans, *Hic eſt*, inquit, *Filius meus dilectus, in
quo mihi complacui*, ἐν ᾧ εὐδόκησα. per illum enim
cœpit εὐδοκεῖν, erga nos qui *Chriſto* per baptiſmum
inſerimur, efficimúrque cum illo filii Dei, fratres
Jeſu Chriſti. Et convenit ſermonis tropus, in quo
complacitum eſt mihi, & in hominibus εὐδοκία.
F Oſtenſum eſt, diſtinctionem trium particularum
eſſe apud *Græcos*, demonſtratum eſt addi præpoſi-
tionem ἐν, quæ ſi abeſt, idem tamen eſſet ſenſus,
licèt ſermo durior: declaratum eſt, pacem Dei
diſtinctam à pace mundi: indicatum eſt eundem
eſſe ſenſum, ſive legas *pacem bonæ voluntatis*, ſive
pacem bonam voluntatem, quemadmodum dicimus
urbem Romam, & *urbem Romæ*. Ex quibus proba-
biliter colligitur, orthodoxos *Latinos* idem legiſſe
quod nos legimus, nec à *Græcis* ſenſu diſſidere, ſed
G verbis duntaxat. Hæc tam evidentia, tam multa,
ſi nondum ſatisfaciunt vitilitigatoribus, ſequantur
vulgatam lectionem, quam non ſugillo, ſequan-
tur *Bedæ Lyrani* & *Hugonis* interpretationem, qui
ob *Græci* ſermonis imperitiam non intellexerunt
quid ſibi vellet vox εὐδοκία, nec mihi poſtulent eſ-
ſe fraudi, ſi *Chryſoſtomi*, ſi *Theophylacti* piam ac pro-
babilem opinionem communicavi, relinquens li-
berum ſuum cuique judicium. Tibi verò duplici
nomine

nomine debere me fateor, primùm quòd tua diſputatio me provocâris, ut rem attentiùs inſpicerem, deinde quòd amicorum meorum numerum auxeris nomine nequaquam pœnitendo. Supereſt ut *Eraſmus* quoque nomen inter eos ponas, quos ex animo tuos eſſe putas. Habes epiſtolam fortaſſe breviorem quàm velles, ſed quam fatearis prolixam ſi ſcias quanta mihi ſit ocii penuria. Bene vale. *Baſileæ* Idibus Martiis, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Matthæo Giberto Epiſcopo Veronenſi Datario Pontificis Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 31. AGnoſcit trilingue collegium, quantum debeat amplitudini tuæ, cujus favore conſequutum eſt quod optabat, & largiter & gratis: In hujus beneficii conſortium me quoque recipit, cujus commendationem exiſtimat non omninò fruſtraneam fuiſſe. Ego verò non invitus tibi & hoc nomine debeo, cui nihil non debeo. Jam me pudor hortabatur ut aliquando deſinerem te flagitatricibus epiſtolis interpellare. Verùm unum quiddam adhuc abs te petere ut debeam ſuadet mea pietas, ut auſim tua invitat humanitas. Juvenis hic *Livinus* cognomento *Algotus*, cujus ſupplicatorium libellum mitto, inſervivit mihi ferè ſeptem annos, eo præditus ingenio, eóque progreſſus in bonis literis, ut ſpem haudquaquam vulgarem de ſe præbeat; honeſto loco natus, ſed in re tenui ob matris fœcunditatem, quem mihi jam olim in filii vicem adoptavi. Non auſim hoc flagitare ut gratis impetret, tametſi non gravarer hoc totum imputari mihi. Illud non dubito, quin libenter præſtatura ſit tua benignitas, ut res æquo precio tranſigatur cum his qui præſunt iſtius generis negotiis. Sub plumbo cupit expediri. Hæc eſt Pontificis Maximi *Clementis* felicitas, ut poſſit, bonitas, ut velit omnibus prodeſſe. Tandem inter monarchas ſarta concordia eſt, quam utinam Deus pacis velit eſſe perpetuam. Altera peſtis remiſſior eſt, partim quòd ipſi duces ſe viciſſim bellis inteſtinis conficiunt, partim quòd Principes atque etiam magiſtratus, & optimi quique cives hac in re ſtrenuam navant operam, non jam pietatis ergo tantum, verumetiam exemplo docti, quo ſpectârit fucatus ille titulus evangelicæ libertatis. Quid ego præſtiterim ex aliis audire te malo, & ſi iſthuc perlatus eſt *Lutheri* liber quem in me ſcripſit, poterit ex parte teſtis eſſe. Scio quas excetras in me provocârim. Id facilè negligerem, niſi pars altera haberet aliquot qui pertinacioribus ſtudiis incumbant in meam perniciem, quàm quiſquam diverſæ factionis. Cum omnibus Monarchis, Principibus & Epiſcopis, mihi non modò pax eſt, verumetiam amicitia non vulgaris, id quod non tantùm literis amantiſſimè ſcriptis, verumetiam muneribus ultrò miſſis declarant: ſed ſunt aliquot jam olim devoti bonarum literarum hoſtes, præſertim ex antiqua gente monachorum ac Theologorum, qui hoc miris technis magnáque contentione agunt, ut elegantiores literas cum *Lutheri* negotio permiſceant, ſimúlque privatis odiis, religionis prætextu ſerviant. Nimirum hoc erat hujus tragœdiæ prooœmium, itaque ad caput redit fabula. Atqui meâ ſententiâ magis expediebat huic negotio, non vocare in hujus cauſæ conſortium Linguas ac politiores literas multis gratiſſi-

A mas, nec irritare calumniis innocentes, qui ſic amant hæc ſtudia, ut impietatem execrentur: denique nec impellere vacillantes, nec eos alienare, qui retineri in officio poterant. Abundè eſt eorum qui factioſa dogmata, palàm & ingenuè profitentur, ut nihil opus ſit falſis delationibus innoxiorum ac ſuſpitioſis inſimulationibus. *Lovanii* ſic vivunt, ac profitentur Linguas ad id deſtinati, ut nec *Momus* habeat quod reprehendat. Atque id B ipſum quoſdam habet peſſimè. Mallent illos *Lutheriſſare*, quo detur occaſio culpam hominum in ſtudia conferendi. Indignantur me pugnare adverſus *Lutherum*, mallent pro *Luthero* ſcribere, ut ſit telum quo me conficiant. *Lutheri* librum rabioſâ maledicentiâ plenum quem nuper in me ſparſit, nemo *Lutheranorum* legit avidiùs, quàm quidam qui videri volunt Eccleſiæ nutantis atlantes, nec ullus ſcurra libellos edit tam famoſos ac furioſos in me, quin illis probentur. A me nihil C tam piè ſcribi poteſt, quod non calumnientur. Hi quibus Pontifex impoſuerat ſilentium, ſic agunt, quaſi juſſerit eos magis inſanire quàm antea fecerant. Jactitant hujuſmodi voces, *Scimus animum Pontificis, quicquid ille ſcribit.* Unde hæc illis fiducia neſcio. Miſit Cæſar edictum ſatis minax ac ſeverum, quod amici me inſcio impetraverunt. Tergiverſantur, citiùs redituri in gratiam cum *Luthero* quàm mecum. Multa ſcripſi ante *Lutherum* notum, nullum adhuc dogma poſſunt oſten-D dere, in quo cum *Luthero* conſentiam. Suſpitiones tantum adferunt, ac depravationes, plerunque verò manifeſtas calumnias. Quòd ſi quid etiam ineſſet incircumſpectiùs dictum, præſtiterat illiuſmodi cauſationes in aliud tempus rejicere, & hoc quod nunc eſt in manibus agere. Non credas quanto odio laborent iſti apud optimos quoſque, à quibus ſic timentur, ut ipſi magis timeant: nihil autem opus erat odium accerſere vel ex inſectatione mei, qui ut nullam habeo factionem, ita E plurimos habeo faventes, præſertim magnates, vel ex inſimulatione bonarum literarum, quas nemo non amat, niſi ſuilli generis, cui moleſtum eſt amaricinum. Arbitror has querimonias eſſe moleſtas auribus tuis. Sed quæ tibi moleſtum eſt audire, mihi longè moleſtius eſt perpeti, licèt vix centeſimam partem commemorem eorum quæ iſti deſignant. Equidem ſpero omnia rectè fore, attamen vereor nè incidant tempora, quæ ſerò fidem faciant; hic quoque vigilandum fuiſſe, nè pri-F vati quorundam mores & odia, publicum malum, cui mederi ſtudent, exaſperent. Ego ſanè per infamiam ac bonam famam, per ignominiam & gloriam, per vitam & mortem pergam *Chriſto* domino meo, & illius ſponſæ Eccleſiæ, præſtare ſynceram conſcientiam. Succeſſum & præmium ipſe dabit, qui ſolus poteſt. R. amplitudinem tuam incolumem ſervet omnipotens ille cuſtos. *Baſileæ*, poſtridie Pentecoſtes. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

G

Franciſco Cheregato Epiſcopo Interamnenſi Eraſmus Rot. S. D.

REdditæ ſunt mihi literæ tuæ, quas è *Vaticano* miſeras Idib. Januariis, ſed reſignatæ, quod nunc ferè fit in omnibus. Aiebant id factum ab *Hiſpanis*, opinor iis, qui juxta *Rhetos* neſcio quid arcis occupârunt. Excuſatio diutini ſilentii tui Epiſt. 32.

fuit

fuit mihi longè gratiſſima, non quòd ullam officii partem in te deſiderarem, qui præter omne meritum hunc homunculum ultrò tot officiis oneras, ſed quòd declararet ſingulare quoddam erga me ſtudium ac benevolentiam, qui nec inter tot negotiorum undas excidere potuerim animo tuo. Publicæ orbis calamitates, quas tua deplorat pietas, neminem non diſcruciant, niſi planè ſit impius, ac prorſus hominis ſenſum exuerit. Ac de pace quidem inter monarchas ſarcienda jampridem bona ſpes eſt, ſed nimium lenta torquet animum noſtrum. At fieri video quod ſolet in corporibus exulceratis, ubi vomicam unam aut alteram utcunque ſuſtuleris, erumpit aliunde malum. Sed de rebus monarcharum nec ego quicquam ſcribere poſſum, quod te fugiat, & ſi poſſim, non ſatis tutum arbitror. Perlongum eſt iter, fides nulla, hominum ſtudia varia. Agricolarum motus ferè coerciti ſunt, ſed immiti remedio. Sic poſtulabat morbi magnitudo. Quanquam ea peſtis, ſubinde meditatur recrudeſcere. Sed proviſum opinor, nè rerum novarum avidis liceat quod licuit. Verùm altera lues quæ ferè jam *Europam* omnem pervaſit, multo gravior eſt quàm bellorum rabies: quod hæc tantum graſſetur in fortunas & corpora; illa violatâ pietate, ſublatâ concordiâ, totum hominem demittit orco. Videtur tamen ſolito mitior, reſipiſcunt multi, plerique favent frigidius: quâ quidem in re, nihil laudis mihi vindico, tametſi ſic in me fremunt, qui vehementer addicti ſunt huic factioni, quaſi præcipuam quandam ad id navârim operam. Etenim ut de cæteris taceam, *Lutherus* nuper in me ſcripſit ingens volumen, diu multoque ſtudio elaboratum, ſed ita fermentatum amarulentiis, ſcommatibus, & calumniis, ut antehac in neminem ſcripſerit hoſtiliùs. Meæ reſponſionis partem ad te mitto, mittam & ipſius volumen, ſi quem nactus ero, qui tantillum ſarcinæ volet ſuſcipere. Auget nobis ſpem finiendi mali, vehemens inter ipſos diſſidium. *Lutherus* cum aliquot ſuis defendit in Euchariſtia eſſe verum *Chriſti* corpus, alii plerique fortiter reclamant. Res agitur utrinque dentatis libellis: Apud *Elvetios* decreta eſt publica diſputatio ad Pentecoſten in oppido cui nomen à balneis, *Baden*. Quid ea nobis paritura ſit neſcio. Quo minus ſuccedat res, in cauſa ſunt quidam homines inauſpicati, qui tamen ſibi videntur totam eccleſiam ſuis humeris ſuſtinere. Hi ſub prætextu defendendæ pietatis ſuis affectibus morem gerunt. Qui enim linguas ac bonas literas multo pejus oderint quàm totum *Lutherum*, hoc miris technis agunt, ut quocunque modo lædant eos qui hoc ſtudiorum genus provehunt. Interim dum ego cum factione potenti non abſque capitis mei diſcrimine digladior, *Lovanii* quidam emiſit in me tres libellos, ſed ſuppreſſo meo nomine. Mox quatuor *Dominicani* ſcurræ, meo quidem expreſſo nomine, ſed ſuis diſſimulatis emiſerunt librum undique ſcatentem criminoſis mendaciis, & conviciis pluſquam ſcurrilibus. Eo facinore patrato fugerunt alius aliò. *Lutetiæ* rurſus *Dominicanus* quidam corrupit mea *Colloquia*, & addidit Præfationem meo nomine, in quâ damno meipſum. Is ſcurra *Lugduni* declaravit ſuam pietatem. Suffuratus ut ſcribunt *Mæcenati* ſuo trecentos coronatos aureos profugit. Deprehenſus eſt ſuaviter potans inter aliquot ſcorta. Nuper

A ibidem *Petrus Sutor* Theologus & *Carthuſianus* emiſit in me librum juſtæ magnitudinis, in quo nihil crepat niſi temeritates, hæreſes & blaſphemias, non ob aliud niſi quod verti Novum teſtamentum, in uſum privatæ duntaxat lectionis. Idem nunc emittit librum, cujus initium duntaxat vidi, ſed tale ut præ ſe ferat planè rabioſam maledicentiam. Et tamen nugaciſſimæ nugæ ſunt, de quibus ſuſcitat tantas tragœdias. Per hos mihi
B nullum relinquitur ocium agendi quod & meus optat animus, & veſtra ſuadet pietas. Quanquam autem difficilimum eſt cum tam potenti factione bellum gerere, difficilius autem cum utraque acie depugnare unum & utrinque confodi, tamen mihi certum eſt citiùs immori malis, quàm ab Eccleſiæ conſortio deficere. *Chriſtus* dabit & vires, & præmium. Si coram liceret, plura effunderem in ſinum tuum, quod utinam aliquando contingat. Totum hunc autumnum & hyemem cum
C pituita & calculo luctati ſumus, ſub ver cœpimus reſpirare. Tibi precor omnia, moribus illis candidiſſimis digna reverende Præſul, mihíque cum primis colende. Datum *Baſileæ*, ipſo die Paſchæ, Anno M. D. XXVI.

Thomæ Cardinali Angliæ Eraſmus Roterodamus S. D.

ANimum meum inter tot rixas ac rabioſos li- *Epiſt.* 33.
D bellos, qui virulentiores in me provolant ab iis, quorum partes defendo, quàm ab ipſis *Lutheranis*, nonnihil fatiſcentem, erexerunt amplitudinis tuæ literæ tam amanter ſcriptæ, ut non ſolùm favorem ac ſtudium mihi jam olim perſpectum compertúmque, verùm etiam pietatem in me quandam præ ſe ferent. Arbitror iſthuc jam perlatum *Lutheri* librum in meam *Diatribam* ſcriptum, ſed ſic ut hactenus in neminem ſcripſerit hoſtiliùs. Scripſeram nihil tam indomitum eſſe
E quod non domarent uxores. Multum hic me mea fefellit opinio. In ipſis nuptiis hunc librum tam immitem ſcripſit, in quo ſibi videtur adeo temperâſſe calamum, ut protinus ab edito libro, literis ad me ſcriptis propemodum poſtulet, ut ipſi gratias agam, quod, amicitiæ noſtræ reſpectu, jam multis in locis mihi pepercerit, dejerátque & mihi perſuaſiſſimum eſſe vult, *Lutherum* in *Eraſmum* candido eſſe animo. Sic illum cicuravit uxor. Opinor & noſtræ reſponſionis partem eſſe perla-
F tam, quam tum ex tempore coactus ſum effundere, nè gloriarentur impunè, proſtratum eſſe *Eraſmum*. Cum ceteris rem habet, quiſquis cum hac factione dimicat. At mihi plus negotii eſt cum diverſâ parte, cui Pontifex *Adrianus*, cui *Clemens* jam iterum indixit ſilentium, cui Cæſar ſevero ac minaci diplomate idem præcepit, ſed fruſtra omnia. Audio iſthic librum *Colloquiorum* diſtrahi vetitum, quod nec *Lovanii*, nec *Lutetiæ* quiſquam attentavit, quum illic ſint devotiſſimi
G bonarum literarum hoſtes, & ob has mei quoque. Quod omni remediorum genere occurritur peſti indies magis ac magis gliſcenti, vehementer probo. Verùm illud interim Principum autoritas prudentiáque curet oportet, nè dum evellimus lolium, lædatur triticum, dúmque corrupta ſecamus & urimus, offendatur quod ſyncerum eſt. Inter monachos ac Theologos qui ſeſe ingerunt in hoc negotium, multi ſunt ſtupidi, & adeo nullo judicio,

judicio, ut propemodum ſenſu careant communi. Et ſunt qui pejus oderunt bonas literas jam ubique feliciter efflore ſcentes, quàm totum *Lutherum*. Sunt qui quæſtum ac gloriam ex innocentium injuria non dubitent aucupari: ſunt qui livori & odio privato ſub plauſibili defendendæ religionis titulo ſerviunt. Hi quum penè publico mortalium odio laborent, ſuis moribus cauſæ quam agere ſe ſimulant officiunt. Nihil autem minus expedit ad hoc malum conſopiendum, quàm linguarum ac bonarum literarum cauſam involvere negotio *Lutherano*, quæ nulli non placent, niſi qui vacant hominis ſenſu: Quantum autem adferant, & utilitatis & ornamenti Reipublicæ jam ipſa res loquitur. Nimis magna eſt multitudo eorum qui *Luthero* dedere nomen, etiam ſi non protrudantur in illius caſtra innoxii. Plus ſatis eſt iſtorum, qui palam & ingenuè profitentur improbatam doctrinam, etiamſi non impellantur eò vacillantes, & alienentur qui ſanari poterant. Audivi provinciam hanc delegatam illi, cui tam valde diſplicet, *In principio erat Sermo*: quòd ſi à talium arbitrio pendebit res, nullus erit *Eraſmi* liber non dignus incendio, etiamſi ab *Auguſtino* ſcriptus titulum habeat *Eraſmi*. Ita futurum eſt, ut quicquid ad politiorem ſynceriorémque doctrinam attinet, eximatur uſui publico, ac rurſus nobis obtrudantur, *Ebrardus*, *Floriſta*, *Huguitio* & *Catholicon*, ni veſtra prudentia moderatióque, quæ talium operâ cogitur uti, impotentes illorum affectus coerceat. Si nihil eſſet in libris meis, quod nullo pacto poſſet reprehendi, nimirum eſſem omnibus *Hieronymus* & *Auguſtinus* felicior: præſertim quum iſti tot titulos, ceu laqueos habeant, quibus quotidie novos addunt, ut nihil tam piè tamque circumſpectè ſcribi poſſit, quòd non aliquà pateat calumniæ, ſi diſplicuerit: diſplicebit autem quibuſdam vel hoc nomine, quod græcitatem habeat, vel phraſeos elegantiam. In Colloquiis meis nihil eſt, vel obſcœnum, vel impium, vel ſeditioſum. Plurima ſunt quæ refert juventutem ſcire, nè ſe temerè in vitæ genus præcipitent, unde ſeſe non queant explicare, nè curſitent *Compoſtellam*, domi relictâ uxore ac liberis, quos curare præſtiterat, aliáque innumera, quæ ipſi deberent in concionibus admonere populum. Fortaſſis quæ varietas eſt humanorum ingeniorum, tetrico cuipiam diſplacebit aliquid dictum amœnius, erit quod in ſuſpitionem rapiat moroſior, verùm adverſus talium calumnias nulla cautio eſt. Indecorum eſt, inquiet aliquis, ſeni ad iſtum nugari modum. Atqui laudantur vetuli literatores, qui ſe demittunt ad puerorum balbutiem, ut illos ad diſcendas literas alliciant. Committat amplitudo tua *Colloquiorum* libellum alicui perlegendum, qui *Latinè Græcèque* ſciat: non dicam *Thomæ Moro*, aut *Cutberto Tonſtallo*, amici ſunt, quanquam uterque ſic eſt amicus *Eraſmo*, ut veritatem anteponat: ſed alii cuipiam, nec in odium, nec in favorem notabiliter propenſo. Si deprehendantur impia, me quoque ſuffragante eripiantur juventuti; Sin offendunt leviora quædam, poterunt ex bonorum virorum judicio corrigi, quo penes juventutem maneat utilitas. Nuper *Dominicanus* quidam tergo importavit in *Angliam* libellos famoſos in me ſcriptos à quatuor ſcurris ejuſdem ordinis, ſed fictis nominibus, plenos impudentiſſimis mendaciis; illi invenerunt emptorem, & mea *Colloquia* ejiciuntur è bibliopoliis. Venditur *Colloquiorum* meorum libellus per ſcurram *Lambertum Campeſtrem*, qui nuper compilato patrono ſuo fugit *Lugduno*, falſatus. Ad hæc convenient iſti, quid non facturi, niſi tua æquitas eorum audaciæ frenum injecerit? Hoc autem non jam meâ tantum refert, quantum ad cauſam quæ nunc agitur pertinet. De Euchariſtia librum exorſus intermiſi, non quòd mutarem propoſitum, ſed quòd metuam, nè per occaſionem recrudeſcat ille tumultus, quem anno ſuperiori vidimus. Habet *Oecolampadius* plebem maximâ ex parte faventem, in ſenatu non paucos. Equidem gratiam habeo maximam, quòd omnem benignitatem polliceris, ſi me reddam *Angliæ*; verùm adeo vitreum eſt hoc corpuſculum, ut ob mutatum cubiculum, ob anulam, aut quamvis levem occaſionem periclitetur. Alioqui permulta hortabantur, ut hinc me amolirer. *Adrianus* Pontifex magnis promiſſis invitabat in *Italiam*. In *Gallia* quoties parata etiam fortuna ſum invitatus, multis argumentis Regis ſingularem in me affectum teſtantibus? Qui me invitant in *Hiſpaniam*, confirmant nullam eſſe regionem, in quâ nomen *Eraſmi* ſit favorabilius, vel apud monarchas, vel apud Eccleſiæ proceres, vel apud literarum antiſtites. Illuſtriſſimus Princeps *Ferdinandus*, cujus ingenium peculiari quodam affectu diligo, jam ſemel atque iterum literis humaniſſimis non ſine munere ab his periculis evocat in tutum. *Andreas Critius* Epiſcopus *Plocenſis*, vir eleganter doctus, ſcripſit ad me Regis & regni procerum nomine, magníſque promiſſis invitat ad otium huic ſenectuti debitum. Idem fecere *Poloni* quidam alii ſplendidis etiam muneribus honoris gratiâ miſſis. Hæc non ſcribo glorioſè, non enim jacto merita mea, ſed illorum humanitatem prædico, quorum propenſiſſimis in me ſtudiis, per valetudinem frui non licet. Et tamen hinc aliquò vel prorependum eſt. Quod ſcripſi de libello *Colloquiorum*, fortaſſe *Carolus* meus perperam ad me detulit, & tamen nihil obfuerit celſitudinem tuam ſuper hac re fuiſſe monitam. Prorſus enim huc tendunt quorundam ſtudia, ut omnem politiorem literaturam involvant huic rerum incendio. Quicquid erit elegantius aut græcitate conditum, ſuſpectum appellabitur, & ad cognitores revocabitur, qui tempus extrahent & fruſtrabuntur venditorem pariter & emptorem. Sed adverſus iſtorum molitiones iſta tua ſingularis prudentia, vel nullo monente vigilabit: & humanitatis ſtudiis abundè magnum præſidium erit apud tuam humanitatem, quæ tam benignè ſeſe effundit in omnes, præſertim eruditione probitatéque commendatos, ut omnem invidiam, quæ ſemper magnæ felicitatis comes eſſe ſolet, bonitatis magnitudine ſuperaris. Deus te nobis quàm diutiſſimè ſervet incolumem. *Baſil.* Natali *Marci*, M.D.XXVI.

Eraſmus Roterod. Petro Mornyeo Abbati Sancti Sulpitii S.D.

DOlorem quem abitus hinc tuus nobis attulerat, tua non ſimplex utilitas abundè mitigavit. Primum quòd maturè feliciterque temet incendio ſubduxeris. Nam hic peſtilentia nemini pepercit, diuque circumſiliit ædes noſtras, ac tantùm non inſiliit. Deinde quòd in celeberrimam *Epiſt. 34.*

rimam Academiam te contuleris, omnique ſtudiorum genere florentem, neque dubito quin toto pectore diſciplinis optimis incumbens, abundè compenſaturus ſis, ſi quid antehac per ætatis incogitantiam ceſſatum eſt, ut ad tuos velut avidus negotiator, bonarum literarum mercibus locuples redeas. Habet iſta civitas ut Muſas, ita & Sirenas, quemadmodum audio. Hortarer te, ut obturatis adversùs Sirenum cantus auribus, Muſis virginibus adhæreres, ni mihi ſpectata eſſet tua ſingularis continentia. Hæc ſcripſi ſtudiis enectus, & in hoc tantum, ut ſcires te nobis nondum excidiſſe. *Baſileæ*, tertio Idus Januarii, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus Rot. Leonardo Caſimbrotio S. D.

Epiſt. 35. OPinor te jam pridem effugiſſe τὴν δυσφορίαν, de qua proximis literis queſtus es. Certè minus erit tibi metuenda; quum tempus ſit peponum ac melonum. Accepi epiſtolium quod ſcripſit *Baro Polonus* te nuncio, adeſſe qui huc adornaret iter. Alteras literas quas prædicat ſe miſiſſe non accepi. Qui has reddit eſt *Hieronymus Frobenii* filius, juvenis modeſtus & candidus. Venatur iſtic vetuſta exemplaria ſeu precio, ſeu precario, ſeu furto, ſeu rapto. Hac in re tu poteris illi bonam navare operam: quod ut facias, te majorem in modum rogo. Simul enim & ſtudia juveris, & officium penes homines neutiquam ingratos collocaris. Per hunc non literas, ſed volumen expecto. Ego totos menſes duos perdidi, dum epiſtolas recipio & reſcribo. Cupio ſcire quid agas. Si quis iſtic fortè eſt, qui petat *Poloniam*, committe illi hoc epiſtolium, haud magnâ jacturâ periturum, ſi fors ita evenerit. Si juvat experiri quanta felicitas ſit verſari in officina typographica, habes qui cum agas. Bene vale *Leonarde* chariſſime. Saluta comitem *Germanum* cui ſcripſi per *Carolum*. *Baſileæ* Cal. Maias. Anno M. D. XXVI.

Eraſmus Rot. Martino Davidi. S. D.

Epiſt. 36. QUanquam aliis intentus, tamen hoc opellæ non gravatè dedi, vel tibi hoſpiti meo: ſolet enim apud priſcos hoſpitii jus vel inprimis eſſe ſanctum: vel optimi viri memoriæ, cujus animum ſemper expertus ſum unicè candidum, meorúmque commodorum percupidum. Si placet Epitaphium, bene habet: ſin minus, non gravabor recudere. Bene vale. *Lovanii*, An. M. D. XXVIII.

Philippus Haneton, clarus auro, his eſt eques
Regi *Philippo Cæſarique Carolo*
Cum laude geſſit audientiarum:
Sacerdos, quem vellus decorat aureum,
Voluit eundem præeſſe theſauris ſuis.
Virtus in uno hoc vicit invidiam viro,
Tanta erat in omnes, & fides & comitas
Animíque candor, maximis & infimis
Deſideratus unicè, cœlum tenet.

Eraſmus Rot. Hieronymo Ricio S. D.

Epiſt. 37. QUòd me ſupra modum attollis, amori in me tuo parum, ut videtur, ſobrio facilè condono: quòd teipſum plus æquo dejicis, ſingularem tuam modeſtiam non poſſum non amare, *Rici* chariſſime: nec eſt quòd hic humanitatem meam manſuetudinémque prædices, quum inhumaniſſimus futurus ſim, ſi doctum hominem, eúmque literis ad amicitiam provocantem non amplectar. Ego me inter doctos viros non annumero, ſed tamen eruditione præditos ſemper & amavi & veneratus ſum; præſertim ſi acceſſerit humanitatis & probitatis commendatio, quorum utrumque nobis arguunt tuæ literæ. Bene vale. Datum *Friburgæ* XXI. die Aprilis. An. M.D. XXIX.

Eraſmus Rot. Andreæ Alciato S. D.

SI inter tot Bellonæ tumultus, incolumis eſt præſidio Muſarum *Alciatus*, eſt quod vehementer gaudeam. Epiſt. 38. *Longolium* immaturâ morte præreptum ſanè doleo. Cupiebam illum vel ſtudiis promovendis ſupereſſe, utcunque in nos fuit animatus. Jacet enim in ſuis epiſtolis neſcio quas ſtomachi in me ſignificationes, nunc *Moriam* taxans, nunc in *Batavum* oratorem neſcio quid ἀποσκώπτων, quaſi ipſe natus fuiſſet *Athenis*. Ego de hominis ingenio ſemper candidiſſimè ſenſi. Quum *Lovanii* nos viſeret, hominem quanta per occupationes licuit, humanitate tractavi. Nec divinare poſſum unde hoc ſtomachi in me conceperit, niſi quod conjecto duas fuiſſe cauſas. Quum expetiiſſet ſecretum colloquium, dedi. Exorſus prolixam fabulam quomodo *Romæ* in *Capitolio* cauſam dixerit, magno capitis periculo: hic opinor viſus ſum parum attentus, præſertim quum ſerio vultu ſubinde repeteret, admonens ut ejus facinoris alicubi meminiſſem in ſcriptis meis. Reſpondi, ut ſoleo in re quæ mihi leviter eſt cordi. Hoc illum opinor malè habuit. Deinde nonnihil expoſtulavit mecum de epiſtola quadam ipſius inter meas excuſa, in qua confert me cum *Budæo*, in qua mihi placebant omnia præter hoc quod addit juxta calcem epiſtolæ, Demirari ſe cur Rex exterum ſuo civi præferendum putârit. Verùm hoc quamvis præter cauſam dictum, non obſtitit, quo minus honoris illius gratiâ vulgarem epiſtolam. Quum oſtenderet quæ perperam eſſent excuſa, ſic mutavit quædam, ut meliora fuerint quæ videri volebat depravata. Et in hac re decreverat totum diem inſumere, niſi ego pertæſus, pro mea ſimplicitate ſermonem abrupiſſem. In te quoque torſit allegoriam ſatis mordacem. Sed rem ingenioſam fecit, injecto, quod aiunt, ſpiculo fugit. Prorſus in illo deſidero candorem. Nam gloriæ cupiditatem ignoſcerem ætati, niſi fuiſſet immodica, ſed hoc vitii vel correxiſſet vel certè mitigâſſet ætas. Toto triduo quo mecum egit, nunquam vidi hominem vel leviter ſubridentem, nè in conviviis quidem. Quæ res mihi ſanè non mediocri fuit admirationi. Et tamen in epiſtolis nonnunquam conatur eſſe feſtivus, nè parum videatur *Ciceronianus*, quanquam invitâ, ſicuti videtur, *Minervâ*. Exorta eſt nova ſecta *Ciceronianorum*, quæ mihi videtur non minùs fervere iſthic, quàm apud nos *Lutheranorum*. Poſthac non licebit Epiſcopos appellare patres reverendos, nec in calce literarum ſcribere annum à *Chriſto* nato, quòd id nuſquam faciat *Cicero*. Quid autem ineptius, quàm toto ſeculo novato, religione, imperiis, magiſtratibus, locorum vocabulis, ædificiis, cultu, moribus, non aliter audere loqui, quàm loquutus eſt *Cicero*? Si reviviſceret ipſe *Cicero*, rideret hoc *Ciceronianorum*

 genus.

genus. Verùm de his aliàs ridebimus. Cupio ſcire quid agas, quod opinor ſcribes *Bonifacio*, tui nominis ſtudioſiſſimo. Bene vale. Datum *Baſileæ*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Roterodamus Joanni Baptiſtæ Egnatio Veneto S. D.

Epiſt. 39. IN [illegible] & *Senecis* ſequutus ſum autoritatem tuam *Baptiſta*, vir non minùs optimè quàm doctiſſimè. Verti *Latinè* priores aliquot paginas in *Galeno*. Nihil comperi mendoſius, quæ res animum meum triplici nomine diſcruciat, & ſtudioſorum, & tanti autoris, denique & ipſius *Aſulani*, qui in hoc malè conſuluit rei ſuæ, ſi famam negligit. Qui præfuit emendationi, videtur vix ſatis tenuiſſe prima *Græci* ſermonis elementa. Pro humanitate quam *Baroni Polono*, meóque *Carolo* exhibuiſti, gratiam habeo maximam, quanquam dùm in tuis ad me literis tantopere prædicas elegantiam *Caroli*, arbitror errorem eſſe perſonæ. *Polonus* erat expolitus, in *Carolo* meo nunquam animadverti ſermonis inſignem elegantiam. Qui has reddit *Hieronymus* eſt *Frobenius*, *Joannis Frobenii* filius. Præter aliam negotiationem cuperet huc ſecum avehere ſi quid iſtic eſſet veterum codicum, quos evulgari ſit in rem ſtudioſorum. Nolim te gravari officio, poteris tuo conſilio plurimum hac in re commodare juveni, nec inhumano nec ingrato. Doleo *Longolium* ereptum ſtudiis: quanquam in me videtur, habuiſſe neſcio quid ſtomachi, certè præter meum meritum, qui de illo ſemper optimè tum ſenſi, tum prædicavi. Videmus non eſſe prorſus anile ſomnium quod *Homerus* ſcripſit te *Litis* & *Ate*. Quantâ celeritate per capita Regum ac populorum cucurrit *Ate*, bellorum furiis miſcens totam penè *Europam*. Quam verò lentè procedit quod agunt *Litæ*? Quàm diu diſputatum eſt de fœderis conditionibus. Ed adhuc pendere videntur omnia. Audimus pacem, non videmus. *Lutheranæ* febris paroxyſmus remiſſior eſt, recrudeſcit alterius partis acceſſio. Una factio diducta eſt in quinque aut ſex. Utinam mihi licuiſſet in Muſarum viretis conſeneſcere, nunc ſexagenarius protrudor in arenam gladiatoriam, & pro lyra teneo rete. Bene vale. *Baſileæ* pridie Nonas Maias, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus Roterod. Franciſco Galliarum Regi hujus nominis primo S. D.

Epiſt. 40. QUo graviùs diutiúſque nos diſcruciavit ſuperiorum temporum calamitas *Franciſce* Regum *Chriſtianiſſime*, hoc magis exhilaravit nos tandem reddita ſerenitas. Meum quidem animum non ſimplex habebat moleſtia, nam & publicè dolebat, duos præcipuos *Chriſtianæ* ditionis monarchas inter ſeſe commiſſos eſſe, non ſine graviſſimo totius orbis malo, haud aliter quàm ubi luna cum ſole commiſſa periclitatur genus mortalium: & privatim angebar, ejus Regis cujus propenſum in me ſtudium multis argumentis cognitum ac perſpectum haberem, animo ſummiſque virtutibus fortunam non ſatis reſpondiſſe. Itaque quemadmodum erat non ſimplex dolor, ita nunc multiplici perfundor gaudio, quòd divino favore receperit *Gallia* Regem, orbis tranquillitatem, eruditorum ac bonorum chorus patronum. Merebatur quidem iſta tuæ naturæ benignitas, ingenii ſimplicitas, & animi verè regia celſitudo perpetuam in omnibus felicitam; nam tuæ Majeſtatis felicitas quum orbi publicè, tum privatim multis eruditis & optimis viris felicitatem attuliſſet. Quanquam autem nonnullis pax iſta ſeveris, nè dicam iniquis conditionibus videtur coiſſe, tamen confido futurum, ut ſummus ille rerum humanarum moderator, ſuis arcanis & inſcrutabilibus conſiliis omnia vertat in lætum exitum. Novit ille, & ſolus novit quid nobis expediat, ſolus artificio ſuo divino & poteſt & ſolet hominum inconſulta conſilia in eventus lætos ac bonos perducere. Si *Chriſtianos* monarchas firmâ junget concordiâ, minus audebunt *Turcæ*, & in ordinem cogentur, qui nunc huic Regi, nunc illi utcunque commodum fuerit blandientes, non aliâ re magis quàm veſtro diſſidio potentes ſunt. Hac ratione, ſimul & optimis ſtudiis & Eccleſiæ jamdudum malis intolerabilibus laboranti poteritis mederi. Nunc utraque pars habet aliquot cerebroſos, ac nullius judicii rabulas, qui clamoribus & furioſis libellis incendium hoc exagitant. Sunt *Pariſiis* aliquot inauſpicata ingenia, nata in odium bonarum literarum ac publicæ tranquillitatis, quorum præcipui ſunt *Natalis Bedda*, & *Petrus Sutor* monachus *Cartuſianus*. Hi ſcriptis non minùs indoctis, quàm virulentis propinant ſeipſos mundo deridendos, pluſquam ſcurrilibus conviciis debacchantes in *Jacobum Fabrum* & me. Ridentur à doctis & cordatis, ſed interim & apud imperitos ac ſimplices lædunt famam noſtram, & ſtudiorum fructum à nobis tot vigiliis expetitum intervertunt. *Faber* pro ſe reſpondebit. Quod ad me pertinet, in cenſuris *Beddæ* poſſum oſtendere centum manifeſta mendacia, calumniáſque tam inſignes, ut ſi res eſſet linguâ populari prodita, olitores & calcearii poſſint judicare, hominem non eſſe ſani cerebri. Mitto loca aliquot paucis notata: & iſti ſunt qui pronunciant de hæreſi, ad quorum delationem boni viri pertrahuntur in carcerem, & in ignem conjiciuntur, quos quocunque modo malunt extinctos, quàm ipſos convinci de calumnia. Si licebit illis tam manifeſtè mentiri de nobis, idque libris editis: contra nobis non licebit depellere calumniam, quid erit illa quondam celebris academia niſi ſpelunca latronum? Hæc audacia ſi Phariſæis illis cedat impunè, nullus bonorum virorum futurus eſt in tuto. Prætexunt fidei titulum, ſed reverà aliud agunt, moliuntur tyrannidem, etiam in capita Principum; huc tendunt per cuniculos. Niſi Princeps ipſorum voluntati per omnia paruerit, dicetur fautor hæreticorum, & deſtitui poterit per Eccleſiam, hoc eſt, per aliquot conjuratos pſeudomonachos ac pſeudotheologos. Hoc illos moliri per cuniculos, ipſorum ſcripta declarant. Proinde conſultum fuerit initiis ſuccurrere. Non loquor de omnibus monachis ac Theologis, ſed de quibuſdam, quorum indocta improbitas plus valet, quàm aliorum docta modeſtia. Miſſi ſunt ad me articuli, per neſcio quos delegatos ex libris meis decerpti, quos verterat *Ludovicus Berquinus*, non ita multò ſaniores quàm ſint cenſuræ *Natalis Beddæ*. Ob hos vir optimus periclitatur. Periit *Papilio*, non ſine gravi ſuſpitione

ſpitione veneni, periit *Franciſcus Molinius* ac *Dubletus*, periclitatus eſt *Michael Arantius*, bis impetierunt *Berquinum*: Nunc *Fabrum* & *Eraſmum* aggrediuntur. In libris meis colligunt ſuſpitiones & calumnias, nullum adhuc locum oſtendere potuerunt qui dogma habeat pugnans cum fide *Chriſtiana*. Pium eſt, ſeditiones & impia dogmata ab Eccleſia ſecludere. Sed impium eſt, hos in impietatis vocare crimen, qui pugnant pro pietate Evangelica, & eos in caſtra hoſtium propellere, quos vident pro ipſis adverſus hoſtes dimicare. Sed iſtorum tyrannis quomodo coerceri poterit, aliàs demonſtrabo, ſi tua *Chriſtianiſſima* Majeſtas id clàm fieri volet. Nam ita res ſuccedet feliciùs. Interim illud rogo, ut tuæ majeſtatis autoritas aut coerceat furioſos *Sutores* & *Beddas*, nè talibus mendaciis infament bonos, aut efficiat ut patiantur noſtras defenſiones excudi legíque *Pariſiis*. Iniquiſſimum enim fuerit, illis licere venena ſua ſpargere, nobis non licere admovere antidota. Scripſi liberiùs edoctus à multis regiam celſitudinem tuam ſimplicibus miniméque fucatis delectari. Quod ſcripſi docebo veriſſimum eſſe, ac me quoque tacente res ipſa loquitur. *Chriſtianiſſimam* Majeſtatem tuam incolumem ac florentem ſervet omnipotens. Datum *Baſileæ* decimo ſexto Calendas Julias, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus Roterod. Jo. Carondileto Archiepiſcopo Panormitano S. D.

Epiſt. 41. FAteor me non minus debere tibi Reverende Præſul, quam ſi quicquid petebamus obtigiſſet. Si Cæſar pernôſſet totius hujus negotii circumſtantias, non ſolùm indignum me judicaret qui frauder penſione, verumetiam ultrò deferret ampliſſima præmia. Declarant hoc *Lutheranorum* fremitus, declarant eorum libelli, præcipuè *Lutherus* ipſe, fatetur ingenuè, neminem magis fregiſſe ſpiritus & impotentiam hujus factionis quam hunc homunculum, ſenem & valetudinarium, idque in ea *Germaniæ* parte in quâ maximè regnat hæc conſpiratio. Id non ignorant iſti, ſed tanta vis eſt livoris & odii, ut malint me ſecedere in caſtra *Lutheri*, videlicet telum captantes, quo me bonáſque literas lædant. Atqui legimus ethnicos homines veterem ſimultatem tantiſper poſuiſſe, donec communi magiſtratu perfungerentur, nè privatum odium officeret Reipublicæ commodis. At iſti me ſummo capitis mei periculo dimicantem cum inſtructiſſimis copiis, idque in ipſorum caſtris, à tergo confodiunt. Arbitror prudentiam tuam non fugere, quam non ſimplices ſint N. & N. alioqui res ipſa cogeret me illos paucis depingere. Sed quæcunque ſunt, in hoc tam pericuIoſo negotio ſudanti debebant auxilio eſſe, quem nunc hoſtiliùs inſequuntur, quàm ipſum *Lutherum*. Quid iſti non calumniabuntur, qui loco ex Catalogo meo prolato conati ſunt animum tuum à me avertere? Et dictis & picturis & libellis per totam *Germaniam* ſparſerant *Lutherani* me præmiis magnatum corruptum, in illorum gratiam ſcribere, & cauponari verbum Dei. Sic occupabant mihi detrahere fidem & autoritatem, ſi quid ſcriberem adverſus *Lutheri* dogmata. Eam igitur famam coargui, non tam meâ privatim referebat, quam publicæ cauſæ Eccleſiæ. Quid enim

A profuiſſet adverſus illos ſcribere, quibus perſuaſum fuiſſet me pecuniâ corruptum, ſcribere? Nec inſimulavi tuam amplitudinem avaritiæ. Nam quum eſſet neceſſe referre multos qui nihil dediſſent, hoc pacto præfatus ſum: *De Principibus illud mihi præfandum eſt, me quibuſdam non minus debere qui nihil dederunt, quam qui dederunt*: & ad tui nominis mentionem ſtatim ſubjicio, *Præſtitit ille totum quod venabar, nempe* B *favorem ac benevolentiam.* Num hæc videtur oratio ſugillantis? Et tamen ut hæc dicerem coegit neceſſitas, Nec alio conſilio feci mentionem Cardinalis *Leodienſis*. Tandem ut excluderem omnem ſuſpitionem, ſubjicio, Non hæc commemoro quòd me pœniteat benignitatis Principum. Meis ſcriniis accreviſſe credo, quicquid acceſſit honeſtis ſtudiis. In horum profectum captavi Principum favorem. Non egit quidem monitore tua perſpicaciſſima prudentia: ſed tamen quoniam C expertus ſum quorundam in calumniando tum artificium incredibile, tum ſtudium indefatigabile, viſum eſt tibi vellere aurem. Si certa ſpes ſolvendæ penſionis fuiſſet oſtenſa, conatus fuiſſem adrepere. Nunc nihil certi promittitur. Et me jam piget iſtarum delationum: quarum iſtos nulla capit ſatietas. Si valeret corpuſculum hoc, non deeſſet penſio. Nuſquam non invitor à maximis orbis monarchis, miſſis etiam ultro muneribus, ceu promiſſorum arrabonibus. Ego tamen excuſans D omnibus, Cæſaris eſſe perſevero, valetudinarius quidem & abſens, ſed ea tamen in re voluntati illius inſerviens, in qua & ego poſſum nonnihil, & ille cupit maximè. Dabit aliquando tempus occaſionem, per quam hic animus pleniùs innoteſcet Cæſari, ſimúlque quorundam perverſa ſtudia, conantium Cæſaris in me benignitatem intervertere. Quòd ſi nè id quidem continget, nos tamen nihilo ſeciùs in officio perſiſtemus *Chriſto* agonothetâ freti, qui precor ut te ſervet incolumem. E *Baſileæ* pridie Calendas Maias, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus Roterodamus Joanni Epiſcopo Lincolnienſi S. D.

REverende Præſul. Quicquid tua benignitas largiri voluit, bonâ fide perlatum eſt. *Epiſt.* 42. Decem angelatos accepi per *Morum*, rurſus alteros decem anno proximo. Hoc conſtat ex li- F teris tuis, quibus tamen annum non ſoles aſcribere. Quod *Livino* datum eſt, recepi, per quem miſeram epiſtolas *Hieronymi*. Item, quod proximè *Carolo*, videlicet libræ Sterl. quinque. Porrò quod aliquoties ſcripſerim amplitudini tuæ, declarant & tuæ ad me literæ. Et tamen fieri potuit ut aliquot epiſtolæ meæ fuerint interceptæ, aut certè non redditæ. Id hiſce temporibus novum non eſt. Bene habet quòd animum hunc gratum ac memorem nemo poteſt intercipere. G Lubens miſiſſem totum *Hieronymum*, verùm quum hic *Carolus Harſtus* illuc proficiſceretur opus nondum erat abſolutum, nec ſemper dantur idonei per quos talia mittam. Si legeris librum quem in me ſcripſit *Lutherus*, ac reſponſionis meæ partem, intelliges cum qualibus excetris mihi res ſit. Sed intolerabilius, quòd dum pugno cum factione non ſolùm numero, gladiis, ac literis, verumetiam venenis inſtructiſſimâ, ab iis quorum partes

propugno à tergo confodior. Quanquam hoc quoque perpeterer, niſi vererer nè victoriam hanc *Chriſto* partam intercipiant mali monachi, qui veterem tyrannidem cupiunt inſtauratam. Quibus ſi res ſucceſſerit, væ bonis literis & harum cultoribus, ſed præcipuè *Eraſmo*. De *Colloquiis* quod admonet tua pietas, mihi gratiſſimum eſt. Sunt hominum variæ ſententiæ. Habet *Anglia* quoſdam amicos doctos juxta ac prudentes, quibus hoc opus vehementer arriſit, quod exiſtiment nonnihil & ad *Latini* ſermonis facultatem, & ad traducenda perverſa vulgi judicia conducere. Sunt alii rurſus ingenio tetrico, quibus nihil placet jocoſum. Si vacabit amplitudini tuæ perlegere libellum, ſentiet præter eruditionem plurima illic eſſe quæ pertinent ad rectam adoleſcentum inſtitutionem. Addita eſt voluptatis illecebra, ad ineſcandam ætatem, quæ dulcibus capitur citiùs quàm ſalutiferis. Nihil illic obſcœnum, nihil impium, nihil ſeditioſum. At luſus, inquiunt, non convenit huic ætati. Imò pietas eſt quum ſenes balbutiunt cum pueris, quo eos ad diſcendas literas allectent. Illud malè habet pſeudomonachos, quòd monentur adoleſcentes nè ſe ante tempus præcipitent in ejus vitæ labyrinthum, aliáque quæ non conducunt ad quæſtum pſeudomonachorum, ſed faciunt ad ſalutem juventutis. Et tamen tuo juſſu à *Colloquiis* deſinam, & ſi quid videbitur corrigendum, admonitus corrigam. Hoc tempore nihil ſcribi poteſt, quod non pateat calumniæ, nec rarò fit, ut dum agis circumſpectiſſimè, utramque partem offendas quum in utraque ſint qui pariter inſaniant. De *Ambroſio* nihil fiet hoc anno: Res ſtat non per me, ſed per ſocios *Frobenii*. Sed *Irenæum* illum vetuſtum dabimus, antehac nunquam excuſum, & alia quædam, ſi Deus donaverit vires. Servet te Dominus optime Præſul. Datum *Baſileæ* pridie Calendas Maias, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus Roterodamus Bernardo Epiſcopo Tridentino S. D.

Epiſt. 43. REverende Præſul. Quum exiſtimem me non minus debere tibi, quàm ſi omnia accepiſſem tenerémque, quæ multa pariter ac magna, tua benigniſſima voluntas ultrò nihil promerenti defert, quumque tu ſingularem iſtum erga me favorem indies novis cumules officiis, non magnopere ſollicitus ſum, quomodo tibi gratias agam. Id enim nimis eſt vulgare, malim occaſionem mihi dari, quâ ſpecimen aliquod edere liceat grati in te animi. Eam ſi neque tu dederis, neque fortuna objecerit, ipſe tamen alicunde accipiam, idque ut ſpero brevi. Interim te rogo ut Illuſtriſſimi Principis erga me ſtudium ac benevolentiam alere non graveris, atque identidem excitare. Qui has reddit, juvenis eſt notæ ſpectatæque probitatis, cauſam habet juſtiſſimam, quo certior mihi ſpes eſt, tuam amplitudinem illi non defuturam. Quid rei ſit non prius audies quàm tibi narràro fabulam, quam nuper apud *Senecam* haudquaquam peſſimæ fidei autorem legi; fortaſſis non in hac tantum cauſa profuerit meminiſſe. *Philippus Macedonum* Rex, *Alexandri* Magni pater, ſed veris animi dotibus utcunque laudato filio major, inter bonos Principes numeratur, ſed nullâ re celebrior, quàm æquitate civilitatéque morum: Is habe-

A bat militem manu fortem, ſed animo pravum, cujus in multis expeditionibus utilem expertus operam, ſubinde ex præda aliquid illi virtutis causâ donàrat, & hominem venalis animæ crebris autoramentis accenderat ad rapinas, non aliter quàm ex fera canibus aliquid extortum objicitur, quo ſint acriores in venatu. Hunc militem fortè navi fractâ, in poſſeſſionem cujuſdam *Macedonis* tempeſtas impulerat. Quod ubi nunciatum eſt
B *Macedoni*, collegit hominem, refocillavit ſemianimem, multiſque diebus ſummâ cum humanitate tractavit; Poſtremò diſcedentem inſtruxit viatico. Interea miles crebrò dicebat hoſpiti ſuo, Referam tibi gratiam, videre tantum mihi contingat Imperatorem meum. Et quod pollicitus eſt, præſtitit, venit ad Regem, naufragium expoſuit, auxilium tacuit. Ac protinus petit à Rege prædium illius *Macedonis* à quo receptus, recreatus, ſanatus, & viatico adjutus fuerat; commentus
C eſt nonnihil cauſæ adverſus hominem benemeritum. Hoc erat referre gratiam promiſſam. Favebat Rex ſtrenuo militi, miſerebatur naufragi, credidit ingrato. Quid multa? Donavit quod petebatur. His modis peccant & æqui Principes præſertim in bello. Non abſolvam narrationem, niſi recitàro ſententias aliquot quas hoc loco interſerit *Seneca*. Multa, inquit, Reges, in bello præſertim, opertis oculis donant. Non ſufficit homo juſtus armatis cupiditatibus. Non poteſt quiſquam
D eodem tempore & bonum virum & bonum ducem agere. Quomodo tot millia hominum inſatiabilia ſatiabuntur? Quid habebunt, ſi ſuum quiſque habuerit? Expulſus *Macedo* non tulit tacitè hoſpitis ingratiſſimi perfidiam. Regi per literas breves, ſed liberas, rem omnem ſignificat. At Rex optimus id factum nihilo leviùs tulit, quàm is qui fuerat expulſus: nihilque moratus, *Pauſaniæ*, id erat militi nomen, mandat, ut è veſtigio reſtituat hominem in priſtinam poſſeſſionem. Quid præ-
E mii debebatur impio militi, ingrato hoſpiti, avidiſſimo naufrago, impudenti poſtulatori? Inſcribi oportuit fronti illius ſtigmata, ingratum hoſpitem teſtantia. Fortaſſis hoc exemplum non omninò ſimile eſt huic negotio, ſed tamen hinc admonendus eſt optimus Princeps *Ferdinandus* nè quis ad conſimilem modum ipſius bonitati imponat. Juſtiſſimum eſt animadverti in eos qui ſemet addixerunt impietati, quanquam qui leviter afflati ſunt, magis ſanandos cenſeo, quàm puniendos.
F Cæterùm hic prudentia Principis vigilet oportet, nè ſub prætextu juſtitiæ, fiat injuria innocentibus, multi exorientur qui ſub titulo pietatis ſtudebunt ulciſci quibus malè volunt, plures inhiant prædæ, nec effugiet calumniam quiſquis habet aliquid. Tota *Baſilea* novit hunc juvenem perpetuò non ſolùm alienum fuiſſe ab his factionibus, quod tamen hic rarum ac mirum eſt, ſed ſemper averſatum fuiſſe hoc hominum genus. Et tamen duobus feudis ſpoliatur. Reliqua ex ipſo
G cognoſces. Non metuit ſub quocunque judice cauſam ſuam dicere. Tanta eſt innocentis animi fiducia. Reliqua non gravaberis vel ex clariſſimo viro *Joanne Fabro*, vel ex ipſo cognoſcere. Amplitudinem tuam incolumem ſervet *Jeſus* Opt. Max. *Baſileæ* decimo ſexto die Aprilis, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus

Senatui Pariſienſi Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 44. MAgnifici domini juſtitiæ principes, quæſo ut occupationes veſtras & graviſſimas & ſanctiſſimas patiamini paucis interpellari. Vivo adhuc *Franciſco Deloino* *Natalis Bedda* notârat ex mea in *Lucam* Paraphraſi loca quædam quibus offendebatur, quæ licèt mihi non communicâſſet, ſed apud alios ſparſiſſet, tamen pro officio gratias egi, precans ut in aliis idem faceret, me curaturum, ut nuſquam in me deſideraret officium hominis *Chriſtiani*. Deinde miſit alias aliquot, ſed nudas propoſitiones; egi gratias, ſperans fore ut res inter nos *Chriſtianâ* modeſtiâ tranſigeretur. Ad complures modeſtiſſimè reſponderam. Mox ut ex literis deprehendi animum hominis exulceratum: miſi reſponſiones meas ad ſacratiſſimam facultatem, ut viris nec odio nec invidiâ corruptis traderent eas legendas, & ſi judicarent illic eſſe, quæ ſynceritati doctrinæ *Chriſtianæ*, aut piis moribus officerent, admonerent fraternè, me vel correcturum vel explicatione curaturum, nè quis ad illa poſſet impingere. Quum autem mea reſponſio nihil habeat ſtomachi, *Bedda* hoc ipſo offenſus, quod auſus ſim vel privatim reſpondere, extorto aut ſimulato conſenſu facultatis emiſit librum in me & *Fabrum*. Qualis ſit *Fabri* cauſa neſcio, pro me reſpondeo, in cenſuris *Beddæ* quibus taxat meas *Paraphraſes* eſſe pluſquam centum mendacia calumniaſque tam manifeſtas, ut digitis quod aiunt, ſentiri poſſint, vel à calceariis & fabris. Saltem debebat expectare judicium ſui collegii, non præire. Sed odio præceps edidit ſuas calumnias, magno tam celebris Academię, magno Theologici nominis, magno demum ſuæ famæ dedecore, nec minore gaudio *Lutheranorum*, aut ſi qui ſunt *Lutheranis* pejores. Ego cum illis quos Theologi damnant, in acie ſtans depugnabam, libri teſtantur: & hoc agentem, idque juſſu Cæſaris, Pontificis & aliorum Principum, non ſine capitis mei periculo, *Sutor* & *Bedda* furioſis libellis adoriuntur à tergo. Hoc eſt verè favere *Lutheranis*. Emiſeram unicam reſponſionis partem adverſus *Lutherum*, alteram adornabam, quæ nunc mihi vix perfici poterit ante nundinas proximas. Quid autem dicent *Lutherani*, ubi legerint *Beddæ* cenſuras undique ſcatentes impudentibus mendaciis, & *Sutoris* furias? Sunt iſti, inquient, Theologi, qui damnârunt *Lutheri* dogmata? Tales ſunt, quorum cenſuris homines adiguntur ad ignem? Talibus *Atlantibus* nititur Eccleſia *Romana*? Nam ut ſunt hominum mores, ex his qui libros emittunt, præſertim autoritate publicâ, ferè æſtimantur cæteri. Si zelo pietatis ducuntur, cur in me qui pro pietate depugno, longè virulentiùs debacchantur quàm in ipſum *Lutherum*? In meis libris aliquid erroris humani deprehendi poſſe non nego, nullus adhuc tamen errorem damnatum potuit oſtendere: & qui id hoſtili ſtudio conati ſunt, præter ſuſpitiones & calumnias nihil adferunt. Certè hunc animum ſemper præ me tuli, qui paratus eſſem corrigere, ſi quid excidiſſet, quod vel pietati, vel hominum moribus officeret. Idque hactenus feci ſedulò, ſi quis monuit, quod eſſet alicujus momenti. Ordinem Theologicum ſemper ſum veneratus, eos qui verè monachi ſunt, tum amo, tum ſuſpicio, nec apud ullos malim ætatem agere, niſi corpuſculi obſtaret imbecillitas. Admonui quædam in ſcriptis meis ad Theologos quoſdam ac monachos pertinentia, quæ judicavi, tum ad ordinis dignitatem, tum ad omnium ſalutem pertinere. Et ob id quidam vociferantur ſchiſmata & ſcandala. Si mihi ſchiſmata placerent & factiones, non tanta perpeſſus eſſem ac perpeterer, nè eſſem talium rerum conſors. Malui namque ſolus ab utriuſque partis inſanioribus dilacerari, quàm eſſe tutus in parte damnata. Quid autem futurum eſt tandem, ſi tales libelli quales ſcribit *Sutor* & *Bedda*, excudentur *Lutetiæ*, excluſis aliorum ſcriptis? Illis licebit venenum effundere, nobis non licebit adhibere antidotum? Quid fructus referat juventus, quæ *Lutetiam* confluit ut eruditior ac melior domum redeat, ex iſtiuſmodi ſcriptis, in quibus nihil eſt, præter amarulentiam, & impudentes calumnias? Scio paucos eſſe *Lutetiæ* Theologos, quibus *Sutoris* & *Beddæ* placeat amarulentia. Quid autem inutilius ad victoriam, quàm eos in caſtra *Lutheri* protrudere, qui à *Luthero* diſſentiunt, & ſi conſentirent, poſſent totam renovare tragœdiam? Iſtiuſmodi odiis hæreſiarcha factus eſt *Arius*, ab eccleſia receſſit *Tertullianus*, hoſtis eccleſiæ cœpit eſſe *Vuiclevus*. Theologorum eſt vel mederi vel coarguere hæreticos. At iſtud eſt hæreticos facere, non coarguere: nec hoc eſt ſopire excitatum per *Lutheranos* incendium, ſed injecto in caminum, ut aiunt, oleo magis excitare. Illud etiam magis arguit impotens odium *Beddæ*, quod quum ego privatim ad propoſitiones ab ipſo notatas reſponderim, eáſque legerit, ille tamen non expectato Theologorum judicio præcipitavit ſuas cenſuras: præſertim quum ad complures ita reſponderim, ut oſtenderem quædam à me correcta proximâ editione, quæ tamen typographorum errata fuerant, non mea; quædam ita refellerem, ut nihil illi ſupereſſet niſi manifeſta calumnia. Super his viſum eſt admonere veſtrum Auguſtiſſimum collegium, ut cognito periculo, veſtra prudentia, veſtráque tum autoritas, tum æquitas conſulere dignetur vel iſtius Academiæ, vel Theologici nominis dignitati, vel juventutis ſaluti, vel ſtudiorum tranquillitati. Satis hucuſque proceſſit maledicentiæ rabies, ſeditionum parens. Notavi loca quædam præcipua ex *Beddæ* cenſuris, quæ ſi manifeſtam habent & vanitatem & calumniam, ſicut habent, aut prohibete iſthic ſpargi venena, aut ſinite noſtra invehi antidota. Si veris argumentis volunt eos revincere qui defecerunt à ſynceritate *Chriſtiana*, habebunt me commilitonem. Sin odio cæci nihil aliud ſtudent quàm quovis pacto lædere, modeſtius eſſe duco, à ſenatu juris & æquitatis Principe flagitare præſidium, quàm rabire cum rabientibus. Hæc de *Beddis* & *Sutoribus* duntaxat loquor, non de cæteris Theologis. Venerabile veſtrum collegium ſervet Dominus *Jeſus*. Datum *Baſileæ*, poſtrid. Idus Junias. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus Rot. Joanni Fabro S. D.

Epiſt. 45. EQuidem non poſſum non boni conſulere, quod tantus amicus bono facit animo, & jam ſera fuerit expoſtulatio, fortaſſe tamen in futurum profuerit admonitio. Tu quidem pro tuo erga me ſtudio magnificè prædicas *Eraſmum*, & hoc nomine

mine territas novis hiſce factionibus ſtudentes: at interim duplex accerſis incommodum, ſimul & crabrones per ſe plus ſatis inſanientes irritans, & in me hominem nudum & inermem provocans potentem factionem, multis quidem aliis præſidiis inſtructam, ſed nullo formidabiliorem quàm maledicis libellis. Vides quàm hoſtiliter in me ſcripſerit *Lutherus*, nullo convicio laceſſitus, quid faceret irritatus? Eum librum ſtudio ſumma cura elucubravit, nè periret, ſimúlque cum illo viverent mea crimina. Is liber jam decies excuſus eſt variis locis. Scio dices eſſe negligendum, quicquid à talibus impingitur. Id quum nec magnates auſint eccleſiæ, juxta potentes ac felices, quomodo jubes hoc me facere, cui nec ea fortuna eſt, ut maledicum deterreat, nec ea vitæ ſanctimonia, ut nulla criminis ſuſpicio in me hæreat? Quid autem non audeat in me jacere *Lutherus* magis irritatus, quum placidus & ut videri vult amicus, non veritus ſit mihi toties ingerere, quòd cum *Luciano* non credam eſſe Deum, cum *Epicuro* credam Deo non eſſe curæ res mortalium, quòd irrideam ſacras literas, quòd hoſtis ſim *Christianæ* religionis? Et tamen ipſe literis, quarum exemplar ad te mitto, ſic mecum agit, ut propemodum ſibi poſtulet agi gratias, quod præter morem naturámque ſuam ſic in me ſtilum temperârit. Quin & amici illius ſeriò mirantur *Lutherum* tam moderatè reſpondiſſe, quum eſſet tam atrociter laceſſitus, nimirum *Diatriba*, quæ nullum habet in quenquam convicium. Arbitror eſſe boni viri, etiam falſam infamiam metuere. Quid his ingeniis ſuavius? Nihil ab iſtis tam atrox confingi poterit, quod factio non ſit approbatura. Et ſunt artifices ut calumniam reddere poſſint probabilem. Nec unquam ſic eluuntur magna crimina, quin hæreat in animis hominum aliquod ſuſpitionis veſtigium, quóque gravius & impudentius eſt quod fingitur, hoc citiùs invenit fidem: cogitant enim multi, aliquid ſubſit oportet, quod auſus ſit illum de re tam atroci inſimulare. Verùm ut maximè vita propellat ſuſpitionem, quid dicit poſteritas, quæ calumniam leget, nos non noverit? Et vident rem in eo ſtatu eſſe, ut niſi perſtiterint, incolumes eſſe non poſſint, eóque nihil non facturi, nè loco depellantur. Porrò quanquam ipſi ſic rem gerunt, quaſi nolint vincere, tamen videmus hanc luem indies longiùs ac latiùs ſerpere, ut ſi mihi ſit hinc fugiendum, non videam uſquam tutum præſidium. Jam ut ſit qui corpus tueatur, adverſus libellos rabioſos omninò nullum eſt remedium. *Lutherus* decreverat diſſimulare meam *Diatribam*, quod & ipſe fatetur, ſed amici quorundam jactantiâ irritati, per literas extimulârunt hominem, ut me proſterneret, ſi vellet factionem ſubſiſtere. Inter hos fuit, ut ferunt, quidam olim tibi chariſſimus ac tuæ benignitatis alumnus. Et tamen ſi unius *Caru* jacturâ conſopiri poſſet hæc tempeſtas, non recuſarem meipſum Reipublicæ impendere, ac lucro ducerem ſi privato meo malo, mederi queam publico. Nunc mihi malum accerſitur, & adeo non medemur publico, ut magis exaſperetur. Nec alias ob cauſas ſcripſi *Diatribam*, niſi ut Principum voluntati morem gererem, deinde nè quem lateret, me à factione *Lutherana* eſſe alieniſſimum. Id enim referebat, tum meâ tum omnium. Alioqui ſciebam me nihil aliud

A profecturum, niſi ut *Lutheri* calamum laceſſerem, ad confirmationem impugnati dogmatis. Statim in initio clamabam Theologos ac monachos adjuvare cauſam *Lutheri*, non ſum auditus. Mox oſtendi viam finiendi mali, rejectum eſt conſilium. Egi tertiò per literas cum *Adriano* Pontifice, conjicio non placuiſſe conſilium, vel ex hoc quia nihil reſpondit. Et videmus quò res evaſerit. In *Gallia* graviter inſaniunt *Beddaici* qui-

B dam, centuris, articulis, carceribus, incendiis, libellis: optârim vel ſic poſſe cohiberi peſtem, ſed exitus rei docebit his modis nihil aliud quàm exaſperari malum. Factio his potiſſimum præſidiis nititur: Concionibus alliciunt ac retinent populum, profeſſione linguarum ac bonarum literarum ſuam faciunt juventutem, eóſq; qui hoc genere ſtudiorum impensè delectantur: plebem inescant amore libertatis; nec mediocre momentum eſt in typographis: ad omnia maximo illis adju-

C mento eſt, odium penè publicum in quoſdam malos monachos & ſacerdotes, *Epicureos*, & Theologos cerebroſos. Nam de probis non loquor. Habent ex nobilitate præſertim inferiore, multos proniores, quod inhient facultatibus Eccleſiaſticorum: fortaſſis erunt & Principes aliquot, qui publicam hanc rerum tempeſtatem vertent in ſuum commodum, quemadmodum ſolent quidam ex naufragiis aut incendiis aliorum augere rem familiarem. Quòd ſi pergamus dentatis libellis, carce-

D ribus ac mortibus exacerbare malum, vereor nè tandem ſequatur rerum omnium miſeranda confuſio. Præludia vidimus. Pontifex cohibuit ſuos, nè pergerent ſtringere calamum in *Lutherum*, & ſapit. *Itali* ſinent nos inter nos digladiari, noſtráq; fruentur inſaniâ: tempus eſt ut ſapiamus & nos, ac ſepoſito privati commodi ſtudio, Reipublicæ negotium agamus ex animo, memores nos omnes in eadem eſſe navi, quæ perire ſine communi omnium exitio non poteſt. Et gravius eſt & latius

E patet malum quàm ut vulgaribus remediis ſanari queat. Si flagites quibus utendum cenſeam, res iſta majus ingenium meo requirit, & tamen meum conſilium quale quale eſt, ſi ſeriò poſtulent monarchæ non gravabor impartiri, modò id fiat occultè. Videmus qualibus libellis mundum impleant *Lutherani*. Neque multo ſaniora ſunt, quæ ſcibuntur contra à quibuſdam Theologis. Ex talium libellorum colliſione quid aliud quàm gliſcit incendium. Idem fit ex concionibus utriuſ-

F que partis, ſic utrinque inſanitur conviciis, trahitúrque contentionis funiculus. Si ſubmoveantur è ludis factioſi, & ſuccedant qui probatas ac neceſſarias literas dedoceant, nihil agetur. Diſputandi nullus eſt finis. Conciônatores improbaę partis eſſent ſubmovendi, præſertim aliquot præcipui, in horum locum ſuccederent integri viri, qui nihil attingerent contentioſorum dogmatum, ſed ea duntaxat traderentur quæ ſine controverſia facerent ad pietatem & ad bonos mores. Ludi literarii, &

G profeſſio linguarũ committeretur iis qui, liberi ab omni ſtudio partium, docerent utilia pueris. At nunc quidam dum impotenti odio feruntur in *Lutherum*, moliuntur exitium & optimis literis, & harum ſtudioſis, protrudentes in caſtra *Lutheri*, quos oportebat allicere. Interim ſævitur & in innoxios ſub titulo pietatis. In ſeditionis autores meritò ſæviendũ eſt, ſed ita ut quantũ fieri poteſt, nec lædantur innocentes, nec alienentur ſanabiles, &

multitudini

multitudini parcatur. Et fortaſſe præſtiterit à civitatibus ubi malum invaluit hoc impetrare, ut utriq; parti ſuus ſit locus, & ſuæ quiſq; conſcientiæ relinquatur, donec tempus adferat occaſionem concordiæ. Interea temporis parata ſit atrox pœna ſeditionem tentantibus. Interim ipſi ſtatim corrigamus quædam, unde hoc malũ pullulat, & reliqua concilio generali ſerventur. Sed de his aliàs copioſiùs vel coram potiùs, ſi videro tibi rem eſſe cordi. Interim hoc te rogo per noſtram amicitiam, nè pergas iſtos crabrones in me irritare, ni velis *Eraſmum* extinctum. Agnoſco tuam in me benevolentiam, nec inficior me debere, verùm illud adjiciet prioribus tuis in me officiis tua prudentia, nè ſtudium amici pectoris idem efficiat quod moliuntur inimici. Quidam mei parũ prudenter ſtudioſi impetràrunt à Cæſare ſeverũ ac minax interdictum adverſus quoſdam rabulas *Lovanienſes*. Atqui nullâ re poterant magis in me provocari. Nec fieri poteſt ut ſubſiſtam, ni monarcharũ ſingulari perſpicuóq; favore fulciar, quando cœpi prodire in arenam, nec res jam poteſt diſſimulari. Dices, quid tibi fiet, qui recuſas dignitates? Meritò recuſo ſarcinas homo tam imbecillis ut vix meipſum ſuſtineam. Sed audi fabulam: *Ruffus* quidam ordinis *Senatorii*, quum jam inter cœnam incaluiſſet vino, imprecatus eſt *Auguſto* Cæſari, nè rediret incolumis ex ea peregrinatione quam apparabat, & adjecit vocem ebrio dignam, Idem hoc optare tauros ac vitulos omnes. Servus qui illi ſtabat à pedibus, poſtridie monuit herum quæ dixiſſet inter pocula, ſuaſit ut occuparet atque ipſe ſe deferret. Occurrit deſcendenti Cæſari, faſſus eſt ſe pridie malum in illum habuiſſe animum, nunc optare, ut quod illi precatus eſſet in ipſius caput & liberos recideret. Cæſar ut erat mirâ clementiâ, ignovit. Tum *Ruffus*, Atqui, inquit, nemo credet te mecum rediſſe in gratiam niſi aliquid dederis. Et petiit ſummam, quam vix à propitio crederes impetrandam. Cæſar dedit, & adjecit, Quod ad me attinet, dabo operam nè unquam tibi iraſcar. Nec hoc contentus, pro ſervo qui monuerat herum numeravit precium, ut manumitteretur. Ea quidem res feliciter ſucceſſit *Ruffo*, cui Cæſar clementiam benignitate cumulavit. Proinde non opinor improbam fore ſpem, ſi à propitio Principe mihi promitterem aliquod favoris argumentum, cujus oſtentatione fidem omnibus facerem, me *Ferdinando* charum eſſe. Nec dubito quin ille hoc pro ſua naturæ benignitate libenter facturus ſit, ſi tu modò ſubmonueris. Argumentum primum inſigne ſit oportet, deinde ejus generis, ut in uſu quotidiano poſſit eſſe. Sunt apud me jam aliquot Principum donaria, quæ mihi chariſſima ſunt non tam ob precium quàm ob id quòd teſtificantur Principum erga me ſtudium, quibus placuiſſe non infimam laudem duco. Hic *Henricus* totus ex te pendet. Scio te curaturum nè ſpes illum fallat ſua. Saluta *D. Lucam* & *Cantiunculam* ſi adeſt, & *Jacobum Spiegelium*. Illuſtriſſimo Principi precor omnia digna ipſius dotibus. Bene vale. *Baſilea*, Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus Rot. Franciſco Molinio S. D.

Epiſt. 46. Diſcruciabar animo jam tum quum Regum optimus *Franciſcus* ſub hyemem peteret *Mediolanum*, videlicet magnum aliquod malum præſagiente. Cæterùm ubi nunciatus eſt exitus belli, non aliter dolui, quàm ſi meæ fortunæ meáque incolumitas cum illo periclitarentur. Paucos quidem video tibi pacem hanc gratulantes, opinor quod legibus durioribus coiſſe videatur, eoque verentur nè parum firma ſit. At ego ſpero Deum admirabilem rerum humanarum moderatorem, omnia verſurum in bonum exitum. Scit ille quid nobis expediat, & illius auſpiciis frequenter proſperior nobis eſt calamitas quàm ſucceſſus. Rex poſthac tenacior erit pacis, nec facilè bellum admittet. Optârim tamen hanc mentem illi minoris conſtitiſſe. Certè bonitas illius erat perpetuâ felicitate digniſſima, niſi quòd hæc quoque felix erit ut ſpero infelicitas. Gaudeo velut ἀπὸ μηχανῆς θεὸν extitiſſe, qui furiis quibuſdam in exitium bonarum literarum, ac vigoris evangelici perniciem conſpiratis, frenos injiciat. Nam *Phariſæis* iſtis ac *Romanenſibus* nulla crudelitas ſatis eſſe poſſet. Mihi ſemper pacis avidiſſimo cum tot copiis* uni congrediendum. Cum hoſtibus melioris literaturæ jam olim bellum gero, non incruentum, & hanc ob cauſam cum Monachis ac Theologis non paucis, qui putant lædi majeſtatem ipſorum, ſi quis quid ſciat, quod ipſi neſciunt. *Lutherus* aliorum inſtinctu, qui tamen ab eo diſſentiunt de Euchariſtia, ſic ſcribit in me, ut nullum amicitiæ locum reliquerit. Pars *Carolſtadiana* primùm rumoribus, mox etiam libello *Germanicè* ſcripto inſimulant me, quod cum *Carolſtadio* ſentiam: id ſi profitear contra conſcientiam meam, hoc profitebor, quod mihi nondum ipſe perſuaſi. Sin minus, & cum hac acie dimicandum erit. Inquiſitionis ſumma apud *Anglos* commiſſa eſt *Standicio Franciſcano*, tu conjicito cætera. *Lovanii Nicolao Montenſi* Theologo, cui junctiſſimus eſt *Egmondanus*, qui nec Pontificis edicto jam bis miſſo, nec Cæſaris diplomate diligenter ſcripto cohiberi poteſt, quo minus jaculetur in me convicia, ſed levia, nimirum identidem hæreticum appellans. Nec mitior eſt excetra *Lutetiæ*. *Hiſpaniam* habeo ſatis propitiam exceptis monachis. *Romæ* paganum illud eruditorum ſodalitium jam pridem fremit in me, ducibus ut ferunt, *Aleandro* & *Alberto* quodam Principe *Carpenſi*. Exhibitus eſt *Clementi* liber plenus furiarum in me, incerto autore, qui tamen mihi certiſſimus eſt, in quo quædam aperit myſteria, non projicienda porcis, ex adorabili *Talmud*. Et quum *Racha* ad eum fermè modum exponat quo ego ſecutus *Auguſtini* & *Chryſoſtomi* autoritatem, niſi quod ille Nomen eſſe vult, quod illi vocant Interjectionem, expatiatur in locum communem: in quo dicit demirari ſe, quum *Germania* tot hominum millia trucidarit ob impietatem, *Eraſmum* adhuc vivere, qui ſic docuerim *Germaniam*. Ipſos *Lutheranos* nunc in me ſcribere quanquam impiiſſimos, quòd meam impietatem ferre non poſſint, qui *Mariam Jeſu* matrem ſpoliârim ſuâ virginitate, Filium Dei ſuâ divinitate, quòd auſus ſim ſine *Talmud* exponere ſacras literas, quòd *Romanum* Pontificem appellarim ſcortatorem, lenonem, & antichriſtum. Diceres hominem lymphatum, adeo blaterat quicquid illi dictavit ſplendida bilis. Ad hæc, exorta eſt nova ſecta *Ciceronianorum*, quæ non minus

incruduit

incruduit quàm *Lutheranorum*, vetus quidem, ſed per *Longolium* innovata. Tot acies mihi ſuſtinendæ ſunt, & uni, & inermi, quum ab aula ficulnum ut aiunt ſit præſidium. Jam alius quidam nuper in tribus libellis, in quibus pulchrè præſtruxit viam Theologicæ tyrannidi, eò deducit rem, ut dicat per baptiſmum omnes Reges veniſſe in jus eccleſiæ, & ab eccleſia, hoc eſt ab Epiſcopis & Monachis regno ſubmoveri poſſe, quod tamen in Pontifice quantumvis peſtilente fieri nolunt. Eò crevit iſtorum audacia. Et tamen quoniam utraque pars habet ſuas furias, magna cautio adhibenda eſt, nè dum altera coerceatur, alteri frena laxentur ultra quàm oportet. Bene vale. *Baſileæ* decimo ſeptimo Calend. Junii, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus Roterod. Franciſco Molinio S. D.

Epiſt. 47. EXtimulor quorundam literis, ut aliquo ſcripto gratuler *Chriſtianiſſimo* Regi incolumem ad ſuos reditum. Mihi quidem animus eſt promptiſſimus ad Regi tam amanter de me ſentienti quacunque occaſione gratificandum. Cæterùm nondum ſatis conſtat conſilii ratio, num expediat hoc argumentum attingere, quod vix tractari poterit, ſic ut neminem offendas: deinde ſubdubito quàm hoc meum officium ſit gratum futurum animo regio. Quòd ſi tua prudentia cenſet eſſe ſuſcipiendum, cautus incedam per ignes, ſuppoſitos cineri doloſo. Sed prius illud à vobis curatum velim ut vel epiſtolâ de ſumma rerum edocear. Non enim tutum eſt quod populi rumuſculis jactatur in literas mittere. Si iſthic adeſt *Hilarius Bertulphus*, poteris eum ad me mittere, relaturum ad vos libellum etiam formulis excuſum ſi videbitur. Nam id mihi promptius ac facilius, quam antigraphum parare manu deſcriptum. Hoc quo fiet maturius, futurum eſt gratius. Ignoſces, in præſentia non vacabat pluribus tecum agere, cui precor omnem felicitatem. Datum *Baſileæ* decimo ſeptimo Calend. Junii. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus Rot. Joanni Lotzero S. D.

Epiſt. 48. NOn eſt ejuſdem hominis pudere ſimul, & amare. Amor itaque ſtudiorum vir eximie nobis hanc ſuppeditat audaciam, ut licèt nullâ tibi conſuetudine noti, nullis officiis commendati, tamen non dubitaverimus petacibus literis te compellare. Auxit hanc fiduciam tua ſingularis humanitas, mihi quum à multis, tum præcipuè ab *Hieronymo Frobenio* prædicata. Quid ſit rei, paucis aperiam. Habemus varias eruditorum annotationes in *Quintilianum*, & accepimus tibi codicem eſſe pervetuſtum, cujus ſi nobis ad paucos dies voles facere copiam, ſperamus futurum, ut in autore tam probo ſtudioſi nihil ſint deſideraturi, & tuus theſaurus incolumis & illibatus ad te redibit cum fœnore. Ad hæc curabitur nè poſteritas etiam ignoret, cui hoc beneficii debeat, quemadmodum vides à nobis factum in præfatione caſtigati nuper *Senecæ*. Habes & *Marcellum* medicum, quem utinam adjungas *Quintiliano*. Prodibit cum tua ſummâ laude, nec ex ullius officina poterit honeſtiùs quam ex *Frobeniana*. Si quid præterea deſiderabis à nobis officii, dabimus operam, ut intelligas tibi rem eſſe cum hominibus minimè ingratis. Bene vale medicorum eruditiſſime. *Baſileæ* poſtridie Nonas Martii, Anno Domini Milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Rot. Joanni Bryſgoico Theologiæ Profeſſori S. D.

Epiſt. 49. PRo ſingulari humanitate tua facis mihi horti tui copiam, in quo nonnunquam recreem corpus & animum ſtudiis curisque fatigatum: ego viciſſim pro mea gratitudine, facio tibi mei horti copiam in quo temet oblectes, ſi quando voles animum à ſtudiis ſeriis avocare ad literas amœniores. Tuo horto ſic fruar, ut per me quàm minimo fiat deterior. Nihil enim aliud quàm oculos paſcam. Tu in horto decerpes quæ voles, hoc potiore tuo, quod non minus vernat hybernis menſibus quàm æſtivis, ſi quid tamen omninò gignit bonæ aut amœnæ frugis. Suſpicabar te hanc editionem non habere, multo ſuperioribus locupletiorem. Malueram aliquid mittere gratius, ſi ſciſſem quid tibi magis arrideret. Bene vale. Ex meo muſæo pridie Nonas Maias. Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Rot. Guilhelmo Budæo S. D.

Epiſt. 50. MAgnam profectò voluptatem mihi nunciârunt *Jacobi Tuſſani* literæ, ex quibus cognovi te, quod ego ſemper ut faceres optavi tandem aggreſſum: videlicet in lucem dare *Græcæ Latinæq*; linguæ obſervationes, quæ tam accuratâ támque diutinâ probatiſſimorum autorum lectione collectæ, non dubito quin plurimum utilitatis allaturæ ſint utriuſque literaturæ ſtudioſis. Interim & *Janum Laſcarem* iſtic adeſſe gaudeo, quem tamen optârim gratiore compede vinctum apud vos detineri. Audio jam ad ſenium vergenti rem eſſe cum podagra. Emiſimus jam quartum Novum Teſtamentum cum annotationibus, in quibus relegendis comperi me locis compluribus honorificentiſſimam tui facere mentionem. Scio tibi plus deberi laudis, nec ignoro nihil opus noſtram lucernulam in tuæ gloriæ ſolem intuliſſe. Denique non inficiabor aliquid lucis acceſſiſſe meis lucubrationibus ex tui nominis ſplendore. Quare non eſt quod mutuum officium abs te repoſcam, optarim tamen ut in tuis lucubrationibus, præſertim iis quas cum primis immortales maximéque manibus hominum terendas auguraris, admiſceas non tam laudem mei quàm benevolentis in *Eraſmum* animi ſignificationem. Non enim deſunt qui te parum candidè de nobis ſentire ſuſpicentur. Hanc ſuſpicionem penitus abolitam eſſe velim, non tantum noſtrâ causâ, ſed multo magis publico ſtudiorum nomine, ad quæ provehenda magnopere refert, ut qui huic negotio navant operam, inter ſeſe mutuâ benevolentiâ fœderentur. Audio *Chriſtianiſſimum* Regem impensè favere rectioribus ſtudiis, quem ſi currentem, ut aiunt, extimuletis, confido rem feliciſſimè ceſſuram. Crede mihi non alia res magis offuſcat iſtius Academiæ gloriam, quàm quod juventus vix guſtatâ grammaticâ, rapitur ad ſophiſticen, eáſque diſciplinas, quibus armantur ad palæſtram ſcholaſticam. Sunt illæ quidem ad judicandum conducibiles, at linguarum cognitio ſimpliciter eſt neceſſaria.

neceſſaria. Abſque dialectices peritia multi rectè
judicant, citra ſermonis cognitionem nemo po-
teſt vel intelligere quod audit aut legit. Initio
reclamabunt nonnulli, verùm is tumultus mox
conſileſcet. Juventutem omnem habemus pro-
nam. Seniores qui publicitùs obſtrepunt, clam
affectant hanc acceſſionem ſtudiorum. Decla-
rant hoc *Hogheſtrati* libelli, qui prodeunt indies
cultiores, teſtantur & *Sutoris* & *Beddæ* ſcripta.
Quin & ipſe *Clithoveus* aliquanto politiùs ſcribit
ſolito. Neque negligit ſtili munditiam *Latomus*.
Longolius ante diem nobis ereptus, præclaram o-
pinionem reliquit apud *Italos*, quod fuerit *Cicero-
nianus*. Et tamen neminem ex illis prodire video,
qui verè referat *Ciceronem*, niſi bracteo duntaxat
orationis, ac verbulis aliquot ſelectis. Qui mihi
totum *Ciceronis* pectus refert, is verè *Ciceronianus*
eſt. Eſt *Romæ* chorus eruditorum, qui vix ferunt
nomen *Germanorum* aut *Gallorum*. Habent cory-
phæum & incitatorem tibi non ignotum, cujus
animo ut nulla ſatis eſt gloria, ita non fert præter
ipſum laudari quenquam nec deorum nec homi-
num. Hos habeo ob hoc etiam iniquiores, quod
in epiſtolis ad te meis alicubi ſcripſerim, tibi cer-
tamen eſſe cum *Hermolais* & *Barbaris*, atque adeo
Pliniis. Verùm hos quo minus habemus æquos,
hoc arctioribus gratiarum vinculis inter nos jungi
decet. Bene vale. *Baſileæ* X. Calend. April. Anno
Milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus Roterodamus Jacobo Fabro S. D.

Epiſt. 51. AUdio tibi tuóque *Gerardo Ruffo* datum nego-
tium à Rege *Chriſtianiſſimo*, ut *Chryſoſtomi*
commentarios in *Acta Apoſtolorum Latinè* ver-
teretis. At idem opus jampridem apud me eſt è
Venetia deportatum, eleganter deſcriptum. Rur-
ſum idem habetur in *Anglia*. Jam annus eſt quod
cœperam illud vertere. Cæterùm quoniam ſub-
dubitabam de fide tituli, ſepoſui. Nunc quum e-
derem alia quædam *Chryſoſtomi* verſa, adjunxi tres
Homilias quas ante verteram, quo guſtum darem
eruditis, ex quorum judicio vel abſolverem opus
vel omitterem. Hoc quum eſſet jam factum, ex
Brixii literis cognovi quod modò dixi: quæ ſi ve-
niſſent uno menſe citiùs, ad tè miſiſſem quod ver-
teram, totámque provinciam vobis lubens ceſſiſ-
ſem; & nunc ſi libet hoc ipſum quod editum eſt
veſtrum facio, nè quid hic caſus vos remoretur à
bene cœptis. Præter *Homilias* quas edidi novas,
habeo commentarios *Chryſoſtomi* in epiſtolam ad
Romanos, in utramque ad *Corinthios*, in epiſtolam
ad *Galatas*. Verùm hæc eo minus habitura ſunt
gratiæ, quod in *Theophylacto* totus ferè *Chryſoſto-
mus* eſt, exceptis digreſſionibus. Opto tuæ ſene-
ctuti lætam tranquillitatem. *Ruffo* tuo plurimam
ex me ſalutem dicito. Optimo Præſuli cupio eſſe
quàm commendatiſſimus. *Baſileæ* nono Calend.
Aprilis, Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Roterod. Virgilio Polydoro S. D.

Epiſt. 52. QUò non penetrant linguæ faſcinatrices? Quas
nos mi *Polydore* non aliâ ratione melius ulci-
ſci poſſumus, quàm ut amicitiam quam iſti reſciſ-
ſam vellent, vinculis quàm arctiſſimis aſtringamus.
Videbis *Homilias* tibi dicatas, nunc rurſus excuſas
cum dignitate quo magis etiam utantur quos

A cruciat noſtra concordia. Quod ſedulò agis εἰρηνο-
ποιεῖν inter *Leum* & me, pro iſthoc animo *Chriſtus*
tibi referet promiſſam beatitudinem. At præſcri-
bit ille parùm æquas pacis conditiones. Oſtendat
ille quæ perperam ſcripſerim in ipſum, ego viciſ-
ſim oſtendam quæ ille perperàm ſcripſit in me.
Tum poſt mutuam palinodiam coeat amicitia.
Verùm hoc eſſet non ſarcire gratiam, ſed reno-
vare ſimultatem. Optimum fuerit μὴ μνησικακεῖν,
B ſed illa *Græcorum* ἀμνηστία, prorſus omnium veterum
injuriarum abolere memoriam, ac ſcripto quopi-
am amico teſtari poſitam eſſe ſimultatem, & ani-
mos *Chriſtianâ* junctos concordiâ, quod factum
eſt inter *Jacobum Fabrum* ac me. Quod mihi cum
tot portentis dimicandum eſt, agnoſco feróque fa-
tum meum. Cum ſummis mihi pulchrè conve-
nit. *Clemens* ſeptimus bis jam miſit ducentos flo-
renos, nihil non pollicens. Cæſar nuper ad me
ſcripſit amantiſſimè cum ſuo Cancellario. Regum,
C Cardinalium, Ducum, Epiſcoporum literis hono-
rificentiſſimè ſcriptis habeo plena ſcrinia. A mul-
tis veniunt & munera nequaquam vulgaria. A te-
nebrionibus velut à cimicibus ac pediculis morde-
or. Nam his nec Cæſar nec Pontifex poteſt im-
ponere ſilentium. Tuti ſunt ſuis tenebris. Sed ni-
hil aliud efficiunt niſi quod traducunt ſeipſos. Nos
rectum clavum tenebimus, uſque ad extremum
vitæ terminum: de eventu viderit *Chriſtus*, hu-
jus fabulæ choragus. De libello excudendo egi
D cum *Frobenio*, reſpondet ſe paratiſſimum, eà lege
quâ excudit *Adagia*. Bene vale patrone magne.
Baſileæ nono Calend. Aprilis, Anno milleſimo
quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus Rot. Valentino Furſtero ſuo S. D.

SI præſtas eum animum quem tua pollicetur Epiſt. 53.
epiſtola, *Valentine* chariſſime, & tibi & tuis o-
mnibus conſulueris. Memento nullam ætatem
E magis idoneam diſcendis optimis moribus ac di-
ſciplinis, per omnem vitam uſui futuris, quàm
iſtam quâ nunc flores. Verùm ut eſt optima, ita
ſcito fugaciſſimam eſſe, nec ſemel elapſam un-
quam recurrere. Præcipuam ſtudiorum partem
impende hiſtoriographis & ethicis. Prioris ge-
neris ſunt *T. Livius*, vitæ *Plutarchi*, *Cornelius Ta-
citus*: Poſterioris, libri *Ciceronis De officiis, De
amicitia, De ſenectute, De Tuſculanis quæſtionibus*,
& *Plutarchi* libri *De moribus*. Ex his enim potiſ-
F ſimùm ea prudentia colligitur quæ decet virum in
Republica verſantem. Et habet ea lectio non mi-
nus voluptatis, quàm utilitatis. Saluta mihi no-
ſtrum *Eraſmium*, ſodalem tuum. Bene vale *Baſileæ*
nono Calend. Aprilis, Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Rot. Richardo Sperchefordo S. D.

EX *Linacri* ſyntaxi quam dono miſiſti, curabo Epiſt. 54.
ut fiam bene Grammaticus, tu cura ut ex *Chry-
G ſoſtomo* quem tibi viciſſim dono mitto, fias bonus
Eccleſiaſtes, & certemus inter nos mi *Richarde*,
uter ſuo munere dexteriùs utatur, hac lege, ut is
plus alteri debeat qui plus fructûs ex accepto mu-
nere tulerit. Bene vale in *Chriſto*, cui me tuis in-
terpellationibus commenda. Datum *Baſileæ* nono
Calend. Septembris, Anno M. D. XXVII.

Eraſmus

Eraſmus Rot. Roberto Aldriſio S. D.

Epiſt. 55. SUB quadrageſimam demum redditus eſt nobis tuus *Seneca*. Non erat neceſſe mittere codicem, poterant omnia deſcribi in ſchedis. Bibliophylaces collegii Regalis dederunt tibi verba. Habent in minore bibliotheca aliud volumen in membranis deſcriptum; ut agnoſcas, habebat ſententias per ordinem literarum digeſtas, & in medio ſententiam eandem diſticho, ſed indoctiſſimo comprehenſam. Inerant & initiales literæ coloribus & auro depictæ. Ex libro *De beata vita* plurimum emendâram. Si vacaret poſſes ex eo notare quæ diſſentiunt, notato per numerum verſu editionis *Frobenianæ*, & aſcriptâ lectione quam habet codex, reliqua per nos fierent. Doleo tibi tantum laboris ſuſceptum non magno fructu. Sciebam codicem qui habebat libros epiſtolarum nihil habere frugis. Non auſim ampliùs abuti tuâ bonitate, ſi tamen poſſes hoc tædium decoquere, faceres mihi rem magnopere gratam, nec penes ingratum hominem collocaris officium, ſi viam indicaris reponendæ gratiæ. *Thomæ Moro* te commendavi non indiligenter. De quorundam ingratitudine vetus eſt querela. *Regium eſt autem audire malè, quum feceris bene.* Poſteritas magis agnoſcet, quanquam nunc etiam agnoſcunt optimi quique, Cæſar, *Ferdinandus*, Pontifex, Card. Reges, Duces, Epiſcopi, & literis honorificentiſſimè ſcriptis, & muneribus opimis. Tenebriones modò quidam oblatrant, nihil profecturi, niſi quod ſibi malum accerſunt. Res alium habebit exitum quam credunt multi. Sed quicunque erit exitus, nos bonam ac fidelem operam literis & *Chriſto* navabimus. Bene vale. *Baſileæ* nono Calend April. Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus Roterodamus Joanni Carondileto Archiepiſcopo Panormitano S. D.

Epiſt. 56. REverende Præſul, jam pro tuo erga me ſtudio gratias egi, quas certè debeo maximas. Nunc non ago cauſam meam quam habeo pro derelicta, ſed ſtudiorum cauſam tibi commendo. *Mechliniæ* Carmelita quidam *Paſchaſius*, ut ex multorum literis accipio, publicitùs è ſuggeſto debacchatur in linguas ac bonas literas, & nominatim in collegium trilingue, quod inſtituit *Lovanii* vir omnium ſeculorum memoriâ dignus *Hieronymus Buſlidius*. Agant hoc quod habent in mandatis, pugnent adverſus hæreſes: at bellum gerere cum his literis, ſine quibus omnes reliquæ diſciplinæ mutæ ſunt, mancæ ſunt, cæcæ ſunt, plurimum abeſt ab animo tum Cæſaris tum Pontificis. At *Philippus Melanchthon*, inquiunt, & alii nonnulli *Græcè Hebraicèque* periti favent improbatæ factioni. Iſta non ſtudiorum eſt culpa, ſed hominum, ſed longè plures favent *Luthero* qui neque *Græcè* ſciunt neque *Latinè*. Multò plures his literis inſtructi pugnant cum *Luthero*. Certè *Lovanii* nullus eſt ex hoc genere non alieniſſimus à re *Lutherana*. Hæc res fortaſſe vobis levicula videtur: At periculum eſt ne, ſi monachis liceat impunè quicquid libet, res erumpat in majorem tumultum quàm quiſquam credat. Per univerſum terrarum orbem gratioſæ ſunt bonæ literæ, quarum utilitatem jam nemo non ſentit,

A habent magnos patronos. Sint igitur iſti ſuâ contenti victoriâ, nec optimas literas alienæ cauſæ involvant. Si ſubmovenda eſt profeſſio linguarum, quod his inſtructi quidam faverunt improbatæ ſectæ, eâdem ratione ſubmovenda eſt Theologiæ profeſſio, quòd multi Theologi propugnatores extiterunt & indies exiſtunt hujus factionis. Submovendus monachiſmus, quòd innumeri monachi ſtant à *Luthero*. Ut facillimum, ita fuerit opti-
B mum primos iſtorum impetus retundere. Quòd ſi facere non gravaberis, omnis ſtudiorum cultores tibi reddes addictiſſimos. Mitto ad te exemplaria poſtremarum Cæſaris ad me literarum, item *Mercurini* Cancellarii & Card. *Campegii*. In quem, inquies, uſum? ut intelligat tua prudentia, meam fidem & ſtudium in negotio pietatis, probari ſummis utriuſque ſtatus Principibus, nec vel tantulum commoveare quorundam impudentiſſimis blaterationibus. Et confido fore, ut aliquan-
C do magis perſpicuum fiat quâ ſynceritate verſatus ſim in hoc rerum tumultu. Servet amplitudinem tuam Dominus. *Baſileæ* tertio Calend. April. Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus Rot. Stephano Gardinario S. D.

GRatiſſimum fuit mi chariſſime *Stephane* mi- Epiſt. 57.
hi per literas refricari tuî memoriam, non opus erat tot indiciis, hærebat animo illa imago
D quam *Lutetiæ* videram, adeo ut nunc penè coloribus poſſim exprimere: Agnoſco nunc eandem ingenii dexteritatem & in literis & in gravioribus negotiis obeundis, quàm *Lutetiæ* præſtabas in œconomicis. Nec tuæ literæ minus recreârunt meum animum abs te ſcriptæ, quàm tum lactucæ delectabant palatum meum arte tuâ decoctæ. Gaudeo nobis patronum eſſe communem, & hoc magis tibi pariter ac mihi gratulor, quòd intelligo eum primis te apud illum eſſe gratioſum.
E Nunc erant onerandi literis qui peterent *Saxoniam, Poloniam, Hungariam, Italiam, Hiſpaniam, Brabantiam* & *Angliam*, quare paucis tecum agere oportuit. Quoniam autem vix paucis licebat ſcribere, onerabo te negotio ſalutandi omnes, *Franciſcum* medicum, *Tomſinum Burbancum, Petrum* ab arenis, cum ceteris qui nobis bene volunt Bene vale, & auſpicio tui nominis ad æterni præmii coronam emerendam enitere. *Baſileæ* tertio Nonas Septembris. Anno Milleſimo quingenteſimo vi-
F geſimo ſexto.

Eraſmus Roterod. Alfonſo Valdeſio S. D.

VEnerunt ad me licèt ſerò cum aliis literę Cæ- Epiſt. 58.
ſareæ majeſtatis amantiſſimè ſcriptæ: nec minus humanitatis habentes, *Mercurini Gattinari*, cujus prudenti juxta ac fideli conſilio certum eſt obtemperare. Tuum admirabilem in me favorem ac ſtudium ornatiſſime juvenis tot jam argu-
G mentis habeo perſpectum & exploratum: quòd ſi mihi facultas eſſet par animo, ſentires te tantum officiorum haudquaquam penes hominem ingratum collocâſſe. Hoc tantum in præſentia ſcribere licuit. Patronis omnibus pro me gratias ut agas, te magnopere rogo. Bene vale. Datum *Baſileæ* pridie Calend. Aprilis, Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Eraſmus

Eraſmus Roterod. Ferico Carondileto S. D.

Epiſt. 59. ORnatiſſime vir quàm propenſo favore ſit in me *R. D. Parnormitanus* frater tuus ex complurium amicorum literis cognovi. Verùm plus illic valet quorundam doloſa improbitas quàm paucorum bonitas. Ex tuis literis amantiſſimè ſcriptis, multum accepi ſolatii. Sed hæc valetudo me reddit inutilem ad hominum convictum, & pudet etiam me quod tuis edibus ægrotatione meâ tantum attulerim moleſtiæ. Calculus verſus eſt in aliud malum, ſed immedicabilius. Nota mala leviùs feruntur, hoc eſt eo moleſtius quod ignotum. Deinde piſtrino typographico ſic alligatus ſum, ut pedem diſcedere non liceat. *Frobenius* rurſus orſus eſt Novum teſtamentum. Si quid iſta bibliotheca haberet veterum exemplarium, præſertim in evangelicis & apoſtolicis epiſtolis, pergratum facies ſi miſeris. Dabitur hoc pacto occaſio, celebrandi & tui collegii & tui propriè nominis. Nunc illud quæſo fac ut abs te impetrem. Habebam tria vaſa vini *Burgundiaci*, ea reſtat in hanc hyemem ſuffectura, quorum unum unde bibo rendit ad vapam, alterum dum aperio comperio prorſus in vapam verſum. Servabis *Eraſmum* tuum, ſi huc vel puſillum vaſculum miſeris vini tubri, non ardentis, ſed generoſi, veteris tamen. Hoc negotium dedi noſtro *Bistricio*, qui meo ſumptu curabit huc advehendum. Si quid erit in quo viciſſim poſſim tibi gratificari, nihil ſum recuſaturus. Deus te ſervet incolumem. Datum *Baſileæ* pridie natalis Virginis matris. Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

Eraſmus Rot. Petro Ægideo S. D.

Epiſt. 60. JUvenis ille qui petiit abs te tuas ad me literas, ut rem certam nunciavit *Corneliam* tuam in fata conceſſiſſe. Non libuit illi credere, quantum libet affirmanti rem tam triſtem. Si verum eſt non dubito quin repetiturus ſis matrimonium, nec diſſuadeo, illud tamen te rogo, ſi modò tantum permittis *Eraſmo*, ut in hoc intervallo te ſerves alienum ab omnibus ineptiis adoleſcentiæ. Novi tuum ingenium, juvenis es fateor. Nondum iſta magnopere dedecent ætatem iſtam, tametſi non ita multum abes ab anno quadrageſimo, ſed cogita, quàm multorum liberorum ſis pater, & quos mores poſtulet iſta muneris publici dignitas præſertim, cum ni fallor, Deus te majoribus negotiis deſtinarit. Hic ego nè quid diſſimulem, meam quoque rem ago. Malim mihi dimidium mearum rerum perire quàm talem amicum. Et video quid acciderit. *N.* poſteaquàm ex marito procus eſſe cœpit, ſic immutatus eſt, ut non credas eundem eſſe, nec amicitiæ veteris, nec ſtudiorum meminit. De *Hieronymi* libris concinnandis & Archiepiſcopo *Cantuarienſi* tranſmittendis opinor tibi fuiſſe curæ. Neque de linteis quæ mittit *Dilfus*, quæque tu mercatus es quicquam huc allatum eſt, expectamus nunc per fratrem & hæc & *Prudentium* & *Senecam*, & quod ſuperetat ratiunculæ. Qui has reddit eſt is qui me pinxit, ejus commendatione te non gravabo, quanquam eſt inſignis artifex. Si cupiet viſere *Quintinum*, nec tibi vacabit hominem adducere, poteris per famulum commonſtrare domum. Hic frigent artes, petit *Angliam* ut corradat aliquot Angelatos, per eum poteris quæ voles ſcribere. Bene vale. *Baſileæ* quarto Calend. Septembris, Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto. Saluta D. Cantorem.

Eraſmus Rot. Franciſco Aſulano S. D.

NIhil jam diu accidit nobis *Franciſce* chariſſime jucundius quàm quod totus *Galenus* ad vos venit, ex tua munificentia. Autor per ſe gratioſus eſt, mihi verò peculiari quodam vel ſenſu vel judicio adamatus: hec omninò falſum eſt, quod philoſophus ille dixit: *Dulciſſimam eſſe rem accipere*: tamen hic mihi plus voluptatis attulit animus in me tuus, etiam num memor veteris amicitiæ, quàm vel donum ipſum, vel autoris gratia. Aut me fallit animi præſagium, aut hæc editio conciliabit tibi non parum & nominis & compendii. Æmulos non eſt quod verearis, ut ſi hic qui velit, non eſt qui poſſit. Utinam detur occaſio referendæ gratiæ, nam reponere malim quàm agere. Interim adnitar, ut quicquid è tua prodit officina, quanquam nihil non eſt gratioſum apud viros eruditos, fiat gratioſius. Felix juventus quæ in hoc ſeculum incidit. Nam repubeſcendi votum mihi ſit ἀνφώνων. Potes & meum nomen iſthic reddere vendibilius, ſi lucubrationes meas aliquot pias præſertim, tuâ digneris officinâ. Quales ſunt *De miſericordia Domini*, *De modo orandi*, *Commentarioli in quatuor Pſalmos*, *Paraphraſes in Novum teſtamentum*. Paraphraſes tamen te nolim attingere, niſi miſero quædam loca caſtigata. Mittam autem ſimul atque cognovero tuum animum. Patri, fratri, reliquæque familiæ multum ex me ſalutem dices. Bene vale. *Baſileæ* tertio Nonas Septembris. Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto. Epiſt. 61.

Eraſmus Rot. Hieroſlao Alaſco Palatino Syradienſi-Polono S. D.

VIr clariſſime, *Matrimonium Chriſtianum*, extremam ingenioli noſtri fœturam mitto, non fratri tuo, qui cœlibatum amplexus eſt, ſed tibi qui das operam, nè pereat humanum genus: nec tam ob id mitto, quod te doceam quomodo debeas uti matrimonio, nihil enim addubito quin in eo ſanctiſſimè verſeris: quàm ut nos admoneas, ſi quid illic prætermiſſum eſt, aut aliter tractatum quàm oportuit. Nam tibi fortaſſis non minus ineptire videbor, qui de matrimonio præcipiam, quàm philoſophus ille viſus eſt inſanire *Hannibali*, qui de bello diſputabat, quum bello nunquam interfuiſſet. Expectabimus igitur tuum judicium priuſquam adornemus alteram editionem. Diutius tecum fabulari cupientem revocant occupationes. Precor tibi tuiſque perpetuam felicitatem Datum *Baſileæ* poſtridie natalis *Mariæ* Virginis. Anno à *Chriſto* nato Milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto. Epiſt. 62.

Eraſmus Rot. Chriſtophoro à Schydlovietz regni Poloniæ Cancellario S. D.

NUnc demum mihi mea *Lingua* minus diſplicere cœpit, poſteaquam video tibi tantopere placuiſſe. Quod quidem ſi vir omni virtutum & ornamentorum genere abſolutus, tantummodò Epiſt. 63.

literis

literis teſtificatus fuiſſes, erat abundè ſatisfactum votis meis: nunc non hoc fuit contenta tua ſingularis humanitas, epiſtolæ teſtimonium, munerum inſignium teſtimonio confirmavit. Redditum enim eſt bonâ fide, horologium aureum, cochleare aureum, & fuſcinula aurea; Mihi congruebant lutea, ſed hæc erant digna tuo verè aureo ingenio moribúſque candidiſſimis. Habeo quod oſtentem; nam erunt fortaſſis, qui cauſabuntur vulgare jam eſſe literis efferre quemlibet: at vulgare non eſt, talia mittere munera, pro quibus vir clariſſime, quum ut debeo, maximam habeàm gratiam, tamen non minorem habeo, quòd autoritas tua nomen noſtrum adverſùs quorundam malè linguacium calumnias defenderit. Quo tamen officio non me ſolùm tibi devinxiſti, ſed omnes etiam bonarum literarum ſtudioſos. Adverſùs has belligerantur, qui malè volunt *Eraſmo*. Tuis auſpiciis *Lingua* noſtra fuit felix, *Frobenius* feliciſſimè vendidit, quum jam ter excuderit. Et interim à multis aliis fuit excuſa. Hoc non fuiſſet factum, niſi multis placuiſſet. Bene vale. Datum *Baſileæ* poſtridie Natalis Virginis matris. Anno M. D. XXVI.

Eraſmus Rot. Andreæ Critio Epiſcopo Ploc̄nſi S. D.

Epiſt. 64. ORnatiſſime Præſul, quum hic χειμματοδρ̀ς, forte fortunâ fuiſſet oblatus, relegi tuam epiſtolam & prolixam & ἀντίχαον, non tam ut reſponderem, quum nihil daretur ocii, quàm ut eam voluptatem quam initio ex earum lectione cœperam, mihi renovarem, ſimul & in valetudinis, & laborum, & publicæ tempeſtatis ſolatium; ſunt enim eruditæ, & alacres, & candidæ. Sentias illic Muſas omnes conjunctas eſſe cum Gratiis. In carmine pariter atque in oratione ſoluta probari nec *Ciceroni* contigit. Tu ſic pangis carmen, quaſi nihil aliud agas: ſic texis orationem liberam, ut quanquam ad hiſtoricam ſublimitatem aſſurgis, nihil tamen obſtrepat poeticæ licentiæ. Quo verò magis deplòras te à literis quibus tibi natus videris, ad Epiſcopi munus, reíque publicæ functiones pertractum: hoc nos impenſiùs gratulamur orbi *Chriſtiano*, cui nulli ſunt magis utiles, quàm qui reluctantes à Philoſophiæ dulciſſimis ſtudiis, ad patriæ conſulendum revocantur. Et tamen inter iſtas quoque negociorum undas, licebit aliquoties aliquid ocii tuis Muſis ſuccidere. Ad laudes quas tuus candor largiter nobis tribuit, nihil habeo quod reſpondeam, niſi me hoc plus debere tuo in me ſtudio, quò minùs agnoſco quæ prædicantur. Equidem adnixus ſum ut noſtra *Batavia* aſſueſceret commercio bonarum literarum: nec id ſolùm, verùm multò magis ut bonæ literæ, quas ſcis hactenus apud *Italos* ferè paganas fuiſſe, conſueſcerent de *Chriſto* loqui. Ea res quanquam mihi peperit gravem invidiam, tamen ſatis feliciter ſucceſſerat, niſi hæc tempeſtas fatalis incidiſſet, quæ nunc orbem *Chriſtianum* verſat agitátque. Edideram *Diatribam*, quòd intelligerem me non aliâ ratione liberari poſſe, à tenaciſſima ſuſpicione quam iſti Principum animis infixerant: ſed diſputavi tantùm. *Lutherus* ſic reſpondit, ut antehac in neminem virulentiùs, & homo ſuavis poſt editum librum per literas deierat ſe in me eſſe animo candidiſſimo, ac propemodum poſtulat, ut ipſi gratias agam, quòd me tam civiliter tractârit, longè aliter ſcripturus, ſi cum hoſte fuiſſet res. Et interim cum tali gladiatore commiſſum, Theologi quidam, ſed præcipuè monachi, denſatis phalangibus me adoriuntur, animis tam devotis, ut *Luthero* favere cœperint, quòd ſic in me fuerit debacchatus. Et ut ſcias rem de compoſito geri, ſimul orſi ſunt fabulam in *Hiſpania*, in *Italia*, in *Anglia*, in *Brabantia*, in *Gallia*, in *Hungaria*, in *Polonia*. *Lutetiæ* quatuor libri ſunt in me proditi, planè ſortes, nè quid dicam gravius, vix à Rege poſſunt cohiberi. Eludunt edicta Cæſaris, eludunt edicta Regis ac Senatus. Nulla pudoris, nulla juris ratio, quod libuit ſanctum eſt: quorum intemperias niſi Principum autoritas coerceat, excitabunt orbi gravius incendium, quàm unquam excitavit *Lutherus*. Quòd me ab his *Germaniæ* fluctibus iſthuc velut in portum tranquillum amanter invitas, ut liceat per valetudinem, pérque leges arenæ gladiatoriæ, in qua nunc verſor novus *Mirmillo*, vereor nè iſthic non reperiam omnia tam tranquilla, quàm eſſe vel veſtrâ cauſâ optârim. Et tamen optimo Regi ac Reginæ, quorum in me favorem & ex aliorum amicorum literis cognovi, non minùs me debere fateor, quàm ſi tota benignitate quam offerunt, eſſem uſus. Interim illud eſt moleſtiſſimum, quòd literariam quoque conſuetudinem nobis adimunt, partim terrarum ſpatia, quæ nos dirimunt, partim labores mei, qui *Milonem* etiam poſſint delaſſare. Quare te rogo vir optime nè meum erga te animum ex his inconditis ac frigidis literis velis æſtimare, cujus declarandi fortaſſis aliàs dabitur opportunitas. Interim mihi gratulor talem amicum ac patronum, tuáſque literas ceu pignus chariſſimum nunquam intermoriture benevolentiæ, ſervo reconditas inter ea quæ mihi ſunt precioſiſſima. Dominus *Jeſus* amplitudinem tuam ſervet incolumem, ſemperque in majus ac melius provehat. Datum *Baſileæ* poſtridie natalis beatæ *Mariæ*. Anno M. D. XXVI.

Eraſmus Rot. Jacobo Piſoni Præpoſito &c. Hungaro S. D.

NÆ tu doctiſſime *Piſo* morem antiquum obtines candidus in amiculum, niſi miſericors appellari mavis. *Epiſt. 53.* Accepi duas epiſtolas tuas, cum duobus nomiſmatibus, aureo *Gratiani* Cæſaris effigiem referente, argenteo *Herculis*. Gratum animi tui ſymbolum, ſed epiſtolis nihil accidere potuit ſuavius, jucundius, mellitius. Eas frequenter apud amiculos ac mecum relego, quoties libet tædium ex animo expuere, quod in tantis laboribus, tantóque rerum tumultu neceſſe eſt interdum obrepere, præſertim adverſâ valetudine, nè quid incuſem ſenectam. De tuo in me ſtudio nihil dubitabam, etiamſi nihil ſcribebas, non poteſt *Piſo* niſi *Piſonem* agere. Attamen gaudeo me doceri literis tuis quot quantíſque nominibus tibi debeam, cui debeo libenter. Objurgat me frequenter ſuis literis *Velius*, quòd ceſſem aliquid nuncupare Epiſcopo *Olmucenſi*, & poſt dicatum *Plinium* exigit libellum meo *Marte* confectum. Edidi nunc *Inſtitutionem Matrimonii*, verùm hoc argumentum ante annum à me ſtipulata fuerat Regina *Britanniæ*. Eſt animus in poſterum à talibus argumentis in totum abſtinere. Forſitan non

conveniret

A convenirent tam ſancto Præſuli dicare profanum argumentum. Nactus ſum aliquot libros *Chryſoſtomi Græcos*, ex his verſos illi dicabo nonnullos, ſi *Velius* cenſuerit. *Irenæum* emiſi, ſed per *Joannem Fabrum* qui ſuppeditavit exemplar non licuit alii dicare quàm Epiſcopo *Tridentino*. Quare monebis *Velium*, ut me doceat quid exiſtimet illi gratiſſimum, quo ſimul & ipſi toties me provocanti, & fratris optimi memoriæ ſatisfaciam, quod ego

B certè cupio vehementer. Quòd ſi tales libellos boni conſulet, quales ſunt *De modo orandi*, aut *De miſericordiis Domini*, deligetur aliquod argumentum quàm minimè invidioſum. Sin *Græca* mavult, dabimus volumen mediocre. Doleo res apud vos eſſe turbatas, eóque ſum brevior. Ad reliquas literarum tuarum partes ubi dabitur certus tabellio, ſimúlque cognovero ubi terrarum agas, reſpondebo. *Urſinum* amicum tui ſimillimum ex me ſalutabis diligenter. Et forſitan hæ nundinæ *Francfordienſes* adferent à vobis aliquid literarum. Bene vale. *Baſileæ*, quinto Idus Septembris. Anno M. D. XXVI.

D. ERASMI ROTERODAMI
EPISTOLARUM LIBER XXII.

Eraſmus Rot. Conrado à Dingen Epiſcopo Wirtzburggen S.

Epiſt. 1.

C RHetores quoties colorem non inveniunt quo crimen defendant, confugere ſolent ad ſtatum tranſlativum, ita factum agnoſcentes, quoniam negari non poteſt, ut facti cauſam in alium rejiciant. Itidem ego qui & humilis & ignotus ad tantum Principem ultrò ſcribere non vereor, quoniam impudentiæ crimen aliâ ratione non poſſum effugere, hujus audaciæ cauſam in *Auguſtinum Marium* rejicere cogor:

D qui quum iſtuc adornaret iter, ſub tuis ſignis eccleſiæ Dei militaturus, noluit abſque meis literis diſcedere, mirâ facundiâ mihi depingens ingenii tui naturæque ſimulachrum, quod nemo pietatis amans non poſſet non tum amare tum ſuſpicere. Rarum exemplum eſt hiſce temporibus, ſumma dignitas cum egregia doctrina parique morum integritate conjuncta: ſed mihi præcipuè calcar ad audendum addidit mira quædam morum tuorum comitas. Quo nomine vehementer gratulor etiam

E eccleſiæ *Chriſti*, tot rerum undis, tot diſſidiorum tumultibus undique fluctuanti. Magnos & eximios naucleros poſtulat hæc inaudita rerum humanarum tempeſtas. Videtur hactenus dormiſſe *Chriſtus*, is ut ſpero piorum hominum precibus excitatus, imperabit tandem mari & ventis, & poſt has turbas ſuccedet optata tranquillitas. Olim apoſtoli vellicârunt Dominum, ut expergiſceretur: nunc idem, ut ſpero, facient hi qui in apoſtolorum vicem ſucceſſerunt: modò populus ad Domini

F meritò in nos ſævientis miſericordiam confugiens, commutatâ in melius vitâ, dignum ſe præbeat pro quo piorum hominum clamorem exaudiat *Chriſtus*. Hactenus quid monachorum ad plebem clamoribus, quid Theologorum articulis, quid carceribus, libellis, bullis, & incendiis profectum ſit neſcio. Clamatum eſt affatim, & clamatur hodie, ſed perpaucos video qui clament ad *Chriſtum*. Ad illum ſi ſyncero pectore clamaverimus, non aliò reſpicientes quàm ad illius gloriam, & gregis ſa-

G lutem, protinus expergiſcetur, ac mari frementi dicet, Obmuteſce, móxque ſequetur magna tranquillitas. Non enim paſſus eſt hanc tempeſtatem exoriri, ut perdat ſuos, ſed ut exploret, ut purget, ut glorioſiùs coronet. Solent priſci lætos rerum exitus ex avium occurſu conjicere: mihi verò felix augurium videtur, quòd video locis aliquot epiſcopos exoriri, qui pietate morum, qui ſacrâ doctrinâ, qui prudenti moderatione lætiora promittunt. Nam à graculorum, picarum & corvorum clamoribus nihil unquam boni ominis mihi promittere potui. Auſpicatiſs. aves arbitror R.P. *Alfonſum Fonſecam* archiepiſcopum *Toletanum* in *Hiſpaniis*, *Joannem* epiſcopum *Roffenſem* in *Anglia*, *Chriſtophorum* epiſcopum *Auguſtanum* in *Germania*, alióſque complures, inter quos tua virtus non infimum promeretur locum. Habebit tua pietas ſtrenuum ac fidelem συνεργὸν, in reſtituendis eccleſiæ collapſis rebus *Auguſtinum Marium*, quem tibi non commendo, quum ſciam & pro ſuo merito, & pro tua humanitate tibi eſſe commendatiſſimum, quin potiùs opto & ſpero futurum, ut ego per illum tibi fiam commendatior. Qui ſi dignaberis hunc homunculum clientulorum tuorum numero aſcribere, quod unum poſſum polliceor, voluntatem ad omne obſequium promptiſſimam. Amplitudinem tuam reverendam ſervet *Chriſtus* Opt. Max. *Friburgi Briſgoæ*, feſto Pentecoſtes. Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Rot. Danieli Stibaro S.

Epiſt. 2.

BInas ad te literas dedi juvenis ornatiſſ. priores te *Lutetiæ* non offenderunt, in cauſa fuit grammatophori tarditas; Alteris quas in *Brabantiam* miſeram idem accidiſſe ex *Goclenii* mei literis didici. Demirabar quo conſilio *Brabantiam* adires, tam citò relictâ *Galliâ*, ſed doleo noſtram patriam tibi fuiſſe parum auſpicatam. Utcunque tamen revaluiſſe gaudeo. Volebas opinor tibi parare quandam *Ulyſſeam* prudentiam,

Qui mores hominum multorum novit & urbes,

ſed hanc prudentiam, quæ malorum experientiâ comparatur, docti viri miſeram appellant. Ex philoſophiæ præceptis, ex coſmographia, ex hiſtoriis plus, veræ ſapientiæ tibi parabis uno anno, idque tutò, quàm *Ulyſſes* annis plus quàm viginti, vix credendis calamitatibus ac periculis agitatus, collegit: quem niſi *Mercurius* herbâ moly præmuniſſet adversùs *Circes* veneficia, nihil adhuc aliud eſſet quàm ſus. Nuſquam deerunt argumenta, in quibus virtutem vel explores vel exerceas, at non expedit accerſere pericula. Quum incurrunt, tum oportet præſtare virum & fortem & prudentem. Verùm, ut ſtultus eſt miles qui prodit in aciem inermis; ita tutum non eſt, cum malorum procellis congredi, niſi priùs animum ſapientiæ decretis diligenter obarmaris. Audio te patriæ redditum, ſed ita ut videaris aliò ſpectare; itaq; nolui literas

prolixiores vento committere, præſertim quum
id bis malè ceſſerit. Nunc quoniam *Auguſtinus*
Marius commigrat ad vos, concionatorem tuæ
præſtiturus eccleſiæ, tam amicum ac certum na-
ctus hominem, mitto primæ epiſtolæ exemplar,
miſſurus & poſterioris, ſi liceat nanciſci. Nam
hæc demigratio permiſcuit univerſam ſupellecti-
lem meam chartaceam, cujus ſcis me eſſe ditiſſi-
mum. Ex *Rauracis* facti ſumus *Briſgoi*. Mirè ab-
horrebam à relinquendo nido, cui tot annis aſſue-
veram, ſed res longè feliciùs ceſſit quàm expectâ-
ram, præſertim quod ad valetudinem attinet. Ali-
oqui ut multum commodorum reliqui *Baſileâ* di-
ſcedens, ita non parum diſpendii mihi conciliavit
hæc hoſpitii novitas. Sed pecuniæ jactura recupe-
rabilis eſt, bona valetudo nullo pretio poteſt æſti-
mari. Uno nomine ſum felix, quòd nihil cuiquam
debeo, crediti titulo; & ſi res defecerit, habeo, præ-
ter alios, ſatis opulentum amicum, inclitum *Un-*
gariæ Bohemiæque Regem *Ferdinandum*, cujus be-
nignitas mihi nihil non offert. Honorificis literis
evocavit me è *Baſilea*, nè qua remora profectio-
nem meam impediret. Addidit diploma, per quod
liceat per totam ditionem ipſius, & per univerſam
Cæſaream ire immunem. Hujus urbis magiſtra-
tui me diligenter & amanter commendavit, qui
ſuâ ſponte jampridem omnem detulerat huma-
nitatem. Deſignavit ædes planè regias, conſaluta-
tionibus, xeniis, conviviis, cæteróq; officiorum ge-
nere proſequuturus, ni literis ad *Glareanum* miſſis
ſignificâſſem mihi fore gratius, ſi à ſolennibus illis
abſtinerent. Poſterioribus literis ſignificâram tibi
de *Carolo Utenhovio*, qui cum *Andrea Zebridovio*
Venetiam adiit, venans & ipſe prudentiam quan-
dam *Ulyſſeam*, brevi, ut ſuſpicor, ducturus uxorem.
Excuditur volumen epiſtolarum mearum cum di-
gnitate, cum acceſſione grandi: hic curabo ut po-
ſteritas quoque nôrit, inter *Eraſmum* & *Stibarum*
amicitiam haudquaquam vulgarem interceſſiſſe.
Bene vale. Datum *Friburgi Briſgoæ* pridie Idus
Maias. Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Roterodamus Petro Mornyco
Abbati S. Sulpitii S.

Epiſt. 3. QUanquam fateor mihi gratiſſimas eſſe lite-
ras quæ redduntur à talibus amicis, tamen
ex hoc officiorum genere nunquam æſtimavi be-
nevolentiam eorum, quorum ſynceritatem ſemel
habui perſpectam & exploratam: qui, ſi ſcribunt,
jucundiores mihi ſunt; ſi ſilent, minùs quidem ju-
cundi ſunt, minùs chari non ſunt. Neque me clam
eſt, quantis negotiis homo juvenis diſtringaris.
Satis ſcripſit, qui conſtanter amavit, qui quoties
neceſſitas poſtulat officium, bene nobis adeſt.
Quod cum *Albano* noſtro tam benigniter egeris,
expoſuit enim rem omnem ordine, vix credas
quantum hinc meo in te amori acceſſerit. Confi-
do futurum, ut experiaris hominem memorem &
gratum. Antea cum illo mihi minimum fuit con-
ſuetudinis, nunc mihi cœpit eſſe charior, poſtea-
quam video hominem tuâ benignitate ſingulari
ſic ornatum. Inviſit nos *Friburgi*, reperit, ut ſolent
novi hoſpites, ſatis irrequietum, nec aliud à me
petiit, quàm ut tibi pro ſe gratias agerem. Libel-
lum quem tibi dicavit nondum vidi: Quin & i-
ſtum animum libenter exoſculor, quòd homines
honeſtiſſimis ſtudiis deditos, favore ac liberalita-
A te tuâ provehis, veluti *Hieronymum* literis ac libe-
ralibus diſciplinis natum ut audio, quem iſthic au-
reâ compede feliciter vinctum tenes. Ea res argu-
it te virum bonum eſſe, qui quæ ſunt honeſta, ſic
in aliis foves & amplecteris; pariétque tibi non ſo-
lùm hoc noſtro ſeculo, verùm & apud poſteros
claram vivacémq; memoriam. Epiſtola tua de-
clarat cum *Gracanicis* etiam Muſis tibi eſſe com-
mercium, quod ego majorem in modum probo.
B Plurimum enim & lucis & dignitatis adjungent e-
ruditioni tuæ, & ea eſt ingenii tui felicitas, ut
quamlibet variis ſtudiis ſufficere poſſit, ſi modò
intenderis. Veriſſimum eſt quod ſcribis, *Jovem* a-
pud *Germanos* nubilum ac triſtem eſſe, ſed vix ali-
bi video ſerenitatem, ac metus eſt nè graviorem
aliquam tempeſtatem nobis gignant hæc nubila.
Conſulis *Meltingeri* vicem ex animo doleo, vir eſt
de ſua republica frequenter optimè meritus, ſed
tamen feliciter elapſum gaudeo. Meus animus
C nequaquam abhorret à *Gallia*, ſed iſthic nuſquam
non plurimum licet picis & gracculis, ac *Beddaicis*
quibuſdam, quorum improbitas longè graviùs læ-
dit eccleſiam *Chriſti*, quàm ulli *Lutherani* utcunq;
ſibi videntur eam humeris ſuſtinere. Exitus argu-
et me vera loqui. *Heroſtratos*, *Panes* ac *Midas* fa-
cilè contemnerem, niſi jam occupâſſent omnia,
& venenum haberent præſentaneum. *Venenum a-*
ſpidis ſub labiis eorum, dentes eorum arma & ſa-
gittæ, lingua eorum gladius acutus. His rebus at-
D que etiam numero ſunt & monarchis ipſis formi-
dabiles. Malè audiunt & monarchæ, fateor; ſed
facilè concedunt aliis ut liceat pro arbitrio loqui,
modò ipſis liceat pro libidine facere. *Feriunt ſum-*
mos fulmina montes. Ad hoc dictum, ut ingenuè
fatear, riſum non tenui. *Ex muſca elephantem*, di-
cebant priſci: tu ex lumbrico montem facis, ex ci-
cada *Apollinem*. Optimo parenti tuo, & gratiam
habeo ſummam, & omnia cum fœnore precor,
quæ mihi precatur. *Genuſeus* mihi multis nomini-
E bus charus eſt, vel quòd tibi placet, vel quòd toto
pectore ſe diſciplinis honeſtiſſimis conſecravit, vel
quòd in amando *Eraſmo* te patronum & *Glarea-*
num præceptorem refert. Dominus te ſervet in-
columem, omniáq; ſtudia bene fortunet. Datum
Friburgi Briſgoæ, Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Rot. Petro Tomicio Epiſcopo
Cracovienſi S.

F ACcepi celſitudinis tuæ literas, vigeſimo die *Epiſt.* 4.
Aprilis ſcriptas, ex quibus intelligo, nec po-
ſtremas literas meas, nec *Senecam* eſſe redditum.
Nunc tamen id factum opinor, nam duobus com-
miſi, alteri in nundinis *Francfordienſibus*, alteri per
Viennam iſthuc profecturo. Dici vix poſſit quan-
topere me tibi devinxeris iſtâ ſingulari benignita-
te, quâ noſtro *Antonio* in ſua miſerabili calami-
tate conſtanter adfuiſti: reponat tibi mercedem,
qui multo cum fœnere penſat omnia benefacta
G piorum omnium. Quo magis confido tuum
iſtum in me favorem fore perpetuum. Ego grati
hominis laudem non poſtulo, abundè eſt, ſi tuo
judicio videor ingratitudinis notam effugiſſe. A-
gnatus tuus ſub hyemem proximam adiit *Luteti-*
am, me nec ſuadente nec diſſuadente. Quanquam
ille jam per aurigam ſarcinulas emiſerat, priuſ-
quam me conſuleret. Tametſi jam diu divinabam
illum aut hoc, aut ſimile quippiam moliri. Ea
res

res ad morum civilitatem non nihil contulerit.
Nam & Regem ſalutavit, & cum eruditis compluribus congreſſus eſt. Cum hirundine revolavit ad nos, priſtinâ mecum uſurus conſuetudine; verùm quum hic magni rerum motus viderentur imminere, & fortè nactus eſſet commodum itineris comitem, qui cùm apud me menſam habuerat communem, *Venetiam* proficiſci maluit, nec dubito quin eò pervenerit incolumis. Opto ut quod ille maluit, ſit illi felicius. Quod per me præſtari poterat, nunquam erat ei defuturum. Nos menſe Aprili toti commigravimus *Friburgum Briſgoæ* oppidum ditionis *Ferdinandicæ*, eò tum rerum ſtatus compulit, tum inclyti Regis *Ferdinandi* voluntas invitavit. Feliciùs cecidit mutâſſe nidum, quàm expectâram, & hoc cœlum experior meo corpuſculo multò amicius. Et arbitror me hìc aliquanto tutiùs agere, niſi ſi qua bellorum procella ſubitò exorta permiſceat omnia, quod ego miſerè metuo: jam rumor eſt *Tigurinos* eſſe in armis, & ea pars *Helvetiorum* quæ priſtinam religionem mutare non vult, dicitur iniſſe fœdus cum Rege *Ferdinando*. Quid ais eximie vir? Egóne poſſim meum in te mutare animum? Tum verò ſim homo feris omnibus efferatior. Mutabo, ſed in melius, ſi queam. Opto tuam celſitudinem quàm diutiſſimè incolumem, tum iſti regno, tum eccleſiæ *Chriſtianæ*. Datum *Friburgi Briſgoæ*, ſexto Idus Jun. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Roterodamus Andreæ Critio Epiſcopo Plocenſi S.

Epiſt. 5. ORnatiſſime Præſul. Autumno proximo duas epiſtolas ad te dedi, ſed eodem ferme argumento. Rurſus his vernis nundinis ſcripſi quod nunc opinor perlatum. *Zebridovii* res, ut ſpero, rectè habent, id cognoſces ex meis ad epiſcopum *Cracovienſem* literis. Quid ego audio? Rurſus iſthic diem obiit *Eraſmus*? O novam iſtorum crudelitatem, qui unum homunculum toties jugulant, quum *Chriſtum* non niſi ſemel *Judæi* neci dederint! Atqui poſteaquam *Friburgum* commigravi, cœpi quodammodo repubeſcere, tantam experior cœli clementiam, ídque præter ſpem. Iſtas viperas abs te contemni nihil miror. Nam tua virtus, tuáque dignitas te extra invidiæ tela collocavit, me humi repens animalculum & pulices & cimices audent arrodere. Inclytus Rex *Sigiſmundus* & eximiis ſuis virtutibus, & tam obviâ benignitate me totum ſic habet ſibi devinctum, ut nihil mihi gratius ſit futurum, quàm ſi detur occaſio illi in re quapiam gratificandi. *Hungaricæ* res me nihil ſollicitum habent, magis autem diſcruciarer, ſi quam orbis partem viderem à calamitatibus immunem. In conventu *Spirenſi* propoſitum eſt de pecuniis in *Ferdinandi* Regis ſubſidium colligendis. Sed dictu mirum, quàm ſurdas habet aures *Germania*, quoties de dando fit mentio. Verùm interim fit ut dum alienas quiſque calamitates ſpectat otioſus ac ſecurus, incendium ad omnes pervagetur. Sed bona ſpes, æterni numinis favorem *Ferdinandi* Regis pietati non defuturum. De munere nolim te ſollicitum eſſe. Mihi ſat eſt ſcire quomodo ſe res habeat. Tua benignitas me ditiorem facere poteſt, devinctiorem, ac tui amantiorem non poteſt. Ha-
A beſepiſtolam bis ingratam, hoc eſt, & brevem & inconditam. In cauſa fuit tabellio prorſus incertus. Itaq; vix ſpes eſt eam ad te venturam. Bene vale. *Friburgi Briſgoæ*, An. M.D.XXIX. VI.Id.Jun.

Eraſmus Rot. Joan. Antonino Medico S. D.

PRo meo ſingulari in te amore, *Antonine* chariſſime, morbum tuum tuli non ſolùm acerbè, ve- *Epiſt. 6.*
B rumetiam impotenter. Scribebant enim amici malum ejus generis eſſe, ut mors eſſet præoptanda. Quódque minus erat ſpei, redituram ſanitatem, hoc dolor meus erat inconſolabilior. Quod unum potui, ſummum illum medicum, cui in proclivi eſt & ſepultos in vitam revocare, votis ardentiſſimis appellavi, ut in te ſuam illuſtraret miſericordiam. Complures hic eodem malo miſerabiliter diúque diſcruciati ſunt, nonnulli & perierunt. Ex *Frobenii* familia, præter omnem
C ſpem aliquot revaluerunt, quum medicorum ſtatio nihil adferret opis. Simili malo correptus eſt in *Italia Ricardus Pacæus*, vir perpetuâ valetudinis proſperitate, atque etiam immortalitate dignus. Deſperantibus medicis repetiit ſuam *Britanniam*, ac ſerò quidem, ſed totus revaluit, hoc meo majore gaudio quo magis præter ſpem. Nec ipſe fui prorſus immunis ab hoc malo. ſubinde circa umbilicum ſenſi non cruciatum ſed moleſtiam, quæ tamen alvo ſoluta mitigabatur, atque interim
D peſtilentia noſtras ædes undique circumſiliit, planéque, quod ait *Maro*, *Proximus ardebat Ucalegon*, meáque res agebatur, quum omni ex parte paries arderet proximus; attamen protectore Deo, nullus meorum attactus eſt. Quòd te conclamatum deſeruere medici, tibi feliciter ceſſit. Siquidem ea res effecit, ut, humanis deſtitutus præſidiis, totum te converteres ad eum, qui ſolus percutit & ſanat, occidit & vivificat. Piè tu quidem calamitatem imputas peccatis tuis. Nullus enim mortalium pu-
E rus eſt ab omni crimine. Cæterùm iſtiuſmodi mala, non ſemper Dominus infligit in vindictam ſcelerum, verùm aliquoties talibus modis explorat fidem & charitatem ſuorum, & in hoc objicit exercendæ pietatis materiam, ut vel amicos ſuos coronet glorioſiùs, vel aliis edat exemplum, in nullis omnino malis cuiquam eſſe deſperandum, qui plenâ fiduciâ poſtulârit auxilium à Domino. Clamavit *Jonas* de ventre ceti, & redditus eſt luci. Tunc proximò eſt ſalus à Deo, quum ab humanis
F ſuppetiis ſpei minimum eſt. Ille ſervatus, cantico celebravit Dei miſericordiam; tu quoque piè cogitas, dum non vis tacere magnificam in te tui Σωτῆρος miſericordiam. Ille juſtificatus eſt in ſermonibus ſuis, præſtitit quod pollicitus eſt. Nam ipſe loquutus eſt per *Jobelem* Prophetam, *Omnis qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit:* loquutus eſt per os Pſalmographi, *Clamabit ad me, & exaudiam eum, cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum.* Proinde in te mi *Antonine* cha-
G riſſime, adoramus Domini clementiam eximiam, eíque gratias agimus, quòd nobis amicum vitâ chariorem reſtituerit, atq; adeo quòd in te nos æquè periclitantes ſervârit. Reverendi præſulis *Cracovien.* conſtantem in te benignitatem ſic amamus, ut ſi me donâſſet opimo ſacerdotio, leviùs obſtrinxiſſet, quàm iſtâ in te pietate. O virum omnibus & publicè & privatim juvandis natum! Dominus omnis pietatis remunerator, & illi rependat

digna meritis præmia, & optimæ conjugi tuæ, quam nec morte crudelior morbus potuit à marito divellere, reddat pro toleratis moleſtiis, copioſum fœnus gaudiorum. Poſthac fac ſis animo læto vir amiciſſime, tempeſtas abiit auxilio numinis, ejuſdem benignitate ſuccedet jucunda tranquillitas. Tantùm abſtine à vehementioribus curis, ſtudióque vel intempeſtivo, vel immodico, donec valetudo priſtinum robur collegerit. Legimus quoſdam dolore occupatos, ſubito objecto gaudio, protinus efflâſſe animam. Ab hoc periculo non ita multum aberam, niſi *Joannes Henkelius* pridem literis ſuis nonnullam ſalutis tuæ ſpem oſtendiſſet, mox *Juſtus* noſter ſcripſiſſet, te prorſus morbo levatum, ſed nondum ad plenum recreatis viribus. Dominus qui te vitæ reddidit, confirmet ſuâ virtute in omni corporis & animi proſperitate. De nobis omnem ſollicitudinem deponas velim *Antonine* chariſſime. Fervebat quidem *Baſilea* media bruma ingens incendium, vidimus armatas cohortes volitare per vias. Cæterùm nemo mortalium attactus eſt, nec cujuſquam violata domus. Tantum in ſtatuas divorum & imagines ſævitum eſt, uſque ad internicionem. *Seremienſis* epiſcopi literis reſcribam, ſi quid dabitur ocii, quanquam is cui hæc committimus, non aditurus eſt *Cracoviam*. Te Dominus *Jeſus* cum dulciſſima conjuge ſervet incolumem, amice cordi meo chariſſime. Datum *Friburgi Briſgoæ*, quinto Idus Junias. Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Rot. Leonardo Rephano S.

Epiſt. 7. *Ludovicus Berus* præceptor ac patronus meus plurimùm obſervandus, multa apud me teſtificatus de propenſa animi in me tui benevolentia, ſalutem mihi tuis verbis annunciavit, juſſitque ut tibi tribus verbis viciſſim ſalutem aſcriberem. Id equidem feci perquàm lubens, non ſolùm quòd ille juſſit, cui nihil negare nec poſſum nec debeo; verumetiam tuus iſte candor promeretur ut te mutuò diligam. qui prior ad amicitiam provocaris. Huc ſi veneris, faciam tibi mei copiam, vel ad ſatietatem uſque, tantum abeſt, ut te gravatè ſim admiſſurus. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoæ* octavo Id. Jun. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Rot. Chriſtophoro à Schydlovietz S.

Epiſt. 8. UT eventus non reſpondeat tuis conatibus, vir egregie, tamen iſti piæ voluntati non deerit apud *Chriſtum* ſua merces. Ego quid meis literis poſſim non video, qui tot jam annis cano ſurdis. Non eſt meum de monarcharum animis aut jure pronunciare; hunc orbis *Chriſtiani* ſtatum quis non deploret *Chriſtianus*? Quàm fœdum exemplum eſt duos potentiſſimos orbis monarchas ſic implacabilibus odiis inter ſe diſſidere, ídque tot jam annis, nec hic quicquam valere civitatum conſenſum, ſeniorum prudentiam, Abbatum, Epiſcoporum, Cardinalium, & ſummi Pontificis autoritatem, præſertim cum habeamus *Clementem*, qui ipſo nomine pollicetur pacis ſtudium: alioqui malis Pontificibus nihil minus expedit quàm ſummos Principes jungi concordiâ, quorum diſſidio non ſolùm Pontifices ſunt, verumetiam Reges Regum? Id quum multis jam ſeculis res ipſa docuerit, miror à Principibus non intellectum. Si intellectum eſt, miror illos non meminiſſe. At vereor nè ſint quorum oculos occupet ambitio, judicium depravet odium, nec philoſophiæ locum det animus voluptatum quàm reipub. ſtudioſior. Verùm Regibus ſi ſapiunt, non vacat ludere: quódque in privatis hominibus luxus & nequitia eſt, in Principe impietas eſt. Nulla res Principi deberet plus adferre voluptatis, quàm reip. tranquillitas, quàm civium emendati mores, quàm bonarum legum autoritas. Hæc meditari, hæc procurare, hæc tueri, Principum eſt alea luſus venatus & amores. Et ſi vacaret, ſublimior eſt Princeps quàm qui plebeiis iſtis ac ſordidis voluptatibus caperetur. An non numinis vice eſt inter homines, ad cujus nutum tot hominum millia ſtringunt ferrum, & in mortem ruunt? A cujus providentia pendent tot urbes tot regna? Et huic vacat pernoctem ludere aleam, ridere *Moriones*, indulgere furtivis puellarum amoribus, & choreas ducere? Rex *Ferdinandus* ſciens nullam eſſe fidam regni ſocietatem, fortaſſis abhorret à fœdere, quod ut arbitror non recuſaret, ſi *Joannes* ſuâ priſtinâ dignitate contentus eſſet. In conventu *Spirenſi* actum eſt de ſubſidio pecuniæ, quæ bellorum eſt nervus. Verùm dictu mirum quàm ea poſtulatio non pronis *Germanorum* auribus excepta ſit, quaſi nihil ad nos attineat ſi *Turca* occupatâ *Ungariâ* & *Poloniâ* viam ſibi ſtruat progrediendi quò velit. Sed *Germani* magis aſſueverunt accipere quàm dare, & mundus toties deluſus hujuſmodi titulis, nè tum quidem credit, quum maximè eſt opus: certè *Ferdinandi* pietas omnium favorem promeretur. Ideo repertum eſt Imperatoris nomen, ut autoritate ſuâ cæterorum Principum motus cohibeat. Nunc ditionis amplitudo ad nihil aliud proficit, niſi ut belli calamitas latiùs ſe proferat. Si parum conveniret inter duces *Lotheringum* & *Sabaudum*, exiguo ſpatio circumſcriberetur malum. Nunc dum diſſident Cæſar & *Gallorum* Rex, quæ pars orbis quieta eſt? *Flandria* cum adjunctis regionibus florentiſſimis primùm orba eſt ſuo Principe quem genuit, & hactenus tot annis vexata à *Gelriis*, nec cum *Anglis* nec cum *Gallis* vicinis habet tuta commercia, magno quidem noſtro, ſed non minore *Gallorum* ac *Britannorum* malo. Jam exactiones ſupra modum graves, ſunt omnium communes: nobis autem hoc moleſtiores ſunt, quòd pecunia defertur in *Germaniam* & *Hiſpaniam*. Alioqui bos, ut aiunt agricolæ, depaſtus gramina, dum viciſſim ſtercorat agrum, ſarcit damnum quod attulit. Jam quid *Italiâ* florentiſſimâ dudum mundi portione afflictius? quæ tamen ipſa nulli tutò eſt pervia. Quid loquar de *Roma*, nationum omnium parente? *Turcus* occupavit præter alia *Rhodum*. Vexavit *Hungariam* occiſo Rege: rurſus illi imminet, & tot annis litigatur cum *Gallo*. Interim mundus impletur militum gregibus, qui nec amicis parcunt, nec hoſtibus. Horum magna pars fertur eſſe vel *Lutherana* vel *Judaica*. Ego magis arbitror his indignam cognominibus, quæ nihil omnino credit. Hujuſmodi portentis deditur orbis, deferuntur bona civium, nè quid commemorem de ſtudiorum exitio, déque religionis interitu. O gravem in nos iram juſti numinis! & tamen interim nullum omnino mortalem video de commutanda in meliùs vita cogitantem. Avertat autem clemens Dominus, quod tua prudentia, utinam falsò, vaticinatur, futurum

futurum ut *Turcas* & ſectarum tumultus, & mo-
nachorum tyrannidem, & eorum audaciam, qui
Romani Pontificis nomine faciunt quicquid colli-
buit, conſopiat. Nolim tam immitem medicum,
præſtat nos incidere in manus Dei, quàm in ma-
nus hominum. Sed quicquid ferat hæc fatalis
tempeſtas, non poteſt ſubverti quiſquis in ſoli-
da petra pedem fixerit. *Dominus eſt, faciat quod
bonum eſt in oculis ipſius.* Nos enim neſcimus quid
nobis expediat. Lubens tecino tuum votum. Uti-
nam ſpiritus Domini repleat orbem terrarum, ac
Principes *Chriſtiani* nominis in unitatem fidei
congreget. Quòd mones ut te redamem, vir
clariſſime, ſim mortalium ingratiſſimus ni id fa-
ciam; imò, ſi velim, non poſſum tuæ benignitatis
non meminiſſe, quòd tuum horologium mihi ſem-
per eſt in oculis, dimetiens mea ſtudia. Hæc ad
epiſtolam quam tua ſublimitas ſcripſit ex civitate
Vuarſchoven. VIII. Idus Febr. An. M. D. XXIX.
Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoa*. V.Id.
Jun. Anno M. D. XXIX.

*Stephano Broderico Epiſcopo Pannonio electo, &
quondam regni Hungariæ Cancellario,
Eraſmus Roterod.* S.

Epiſt. 9. AD tam eruditas, tam amicas honorandi Præ-
ſulis literas, dubitavi utrùm ſatius eſſet nihil
omnino reſpondere, an paucis reſcribere, quum &
grammatophorus eſſet incertus, & eſſem occupa-
tiſſimus. Attamen inhumanum eſt viſum, non ſal-
tem referre ſalutem. Ut magnificas laudes quas
mihi tribuis non agnoſco, ita candorem tui pecto-
ris non amplector. Te virum eſſe ſingulari pie-
tate doctrináque præditum vel hinc conjicio, quòd
te R. Præſul *Cracovienſis* inter melioris notæ ami-
cos complectitur. Quare te non ſolùm in amico-
rum catalogum, quod tuæ modeſtiæ ſatis eſſe vi-
deo, ſed in patronorum album cupidiſſimè tran-
ſcribam. Hujus famæ jampridem me pœnitet,
quid de me ſit judicatura poſteritas, viderint ſu-
peri. Theologorum vulgus Scripturam univerſam
ad ſcholaſtica quædam dogmata velut ad gnomo-
nes examinat, minimum tribuit priſcis Eccleſiæ
Doctoribus. Nunc diſcimus *Chriſtum* in negotio
à Patre delegato, debuiſſe matri obedientiam.
Eíque nunc in cœlis cum Patre regnanti, matrem
pro ſua autoritate poſſe imperare, juxta illud,
Monſtra te eſſe matrem. Diſcimus regnum cœlo-
rum deberi noſtris operibus etiam de condigno.
Diſcimus continentiam eſſe rem facillimam, mo-
dò velit homo. Diſcimus ingens eſſe periculum
Eccleſiæ, ſi in concionibus ſacris pro virgine ma-
tre imploretur *Chriſtus* aut Spiritus ſanctus. Diſci-
mus *Chriſti* mortem deplorandam, ut deploramus
mortem cujuſvis hominis. Aliáque permulta. U-
tinam Dominus mittat nobis alterum *Eſdram*,
qui Templum & *Hieroſolymam* reſtituat. Hoc tan-
tum in præſentia licuit. Bene vale. Datum *Fri-
burgi Briſgoæ*, An. M. D. XXIX. V. Idus Junias.

*Eraſmus Roterodamus Iodoco Juſto Sigiſmundi
Regis à Secretis* S. D.

Epiſt. 10. HIc nuncius adeò parum erat certus, ut conſul-
tius fuerit nihil omninò per illum ſcribere.
Auguſtinus abſolutus eſt ſat feliciter, exiturus
mercatu proximo. Video tibi pietatem ſerio
A cordi eſſe, quo nomine mihi chariſſimus es, tuó-
que reſpondes nomini. Quæ *Lutherus* deſtoma-
chatur in noſtros, veriora ſunt quàm vellem. De
libero arbitrio, de bonis operibus, ac meritis, dé-
que ſimilibus, Themata ſunt quæ cum fructu pie-
tatis diſputari poſſent inter eruditos, ſi abſit pervi-
cacia veritatis inimica, & odium excæcans omne
judicium. Et quæ *Lutherus* urget, ſi moderatè
tractentur, meâ ſententiâ, propiùs accedunt ad
B vigorem evangelicum. Quòd in imagines odioſè
ſævitum eſt, minimum faciebat ad pietatem, ad
ſeditionem plurimum. Nec video cur miſſa de-
buerit in totum abrogari, etiamſi verum doceret
Oecolampadius. Nam nec corpus nec anima *Chri-
ſti* adoratur latriâ, quæ vocatur, divinitas autem
illius, quæ adoratur, nuſquam non adeſt. Verùm
hic, inquiunt, labitur vulgus. Nihil eſt facilius
quàm docere populum, nullum omnino creatum
adorandum eſſe latriâ. Alioqui nemo certus eſt
C hoſtiam eſſe ritè conſecratam, niſi ſolus ſacrifi-
cus. Sed tacita perpetuáque adorantis conditio
liberat illum à periculo idolatriæ. Niſi me mo-
veret tantus Eccleſiæ conſenſus, poſſim in *Oeco-
lampadii* ſententiam pedibus diſcedere, nunc in eo
perſiſto, quod mihi tradidit Scripturarum inter-
pres Eccleſia. Alioqui nullum reperio locum in
Scripturis divinis, unde certò conſtet, Apoſto-
los conſecrâſſe panem & vinum, in carnem &
ſanguinem Domini. Quod idem tu facis vehe-
D menter approbo: & ſaluti tuæ conſulis. Tantum
licuit in præſentia: Aliàs copioſiùs. Bene vale a-
micorum optime. *Friburgi Briſgoa*, ſexto Idus
Junias. Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Rot. Franciſco Medico S.

QUod ſacerdos eſt animis noſtris, hoc medi- *Epiſt.* 11.
cus eſt corpuſculis. Celare ſuum malum non
debet, qui remedium expectat. Nec dubito quin
E tua prudentia ſoleat eam ſilentii fidem præſtare,
quam *Hippocrates* magnâ religione exigit ab ejus
artis profeſſoribus. Jam annis aliquot me crude-
liter tractavit calculus renum, nec erat parturien-
di, pariendi, concipiendi finis, ut mirer hoc corpuſ-
culum tot cruciatibus ſuffeciſſe. Cruciatus fre-
quenter extorquebat vomitum: poſtea ſtoma-
chus ſedecim totos dies, nullum omninò cibum
recipiebat, præter ſorbitiunculas. Et indies in-
graveſcebat malum, tandem adeò exacerbatum,
F ut deſponderem animum, tam acerbi fuerunt ni-
xus. Deinde mutato vino, quod tenue quidem,
ſed levius, quàm hæc ſunt vernacula, ad hæc dilu-
tum aqua ex glycyrrhiza cocta, bibere cœperam,
ídque modicè, menſes aliquot eo cruciatu carui.
Tandem in ſumma glande ſentiebam quiddam
quale ſolemus pueri, perflati vento, vulgò frigi-
dam urinam appellant. Id ſuſpicabar accidiſſe,
quod diutius poſt ſolis occaſum confabulatus eſ-
ſem ſub dio. Ungebam oleo camamillarum ven-
G trem ſubter umbilicū. Nam id ſolet eſſe remedio.
Nec præterea mali quicquam ſentiebam. Tandem
hilariter cœnatus cum amicis, extra ordinem bibi
dimidiatum cyathum vini *Burgundiaci*, dilutum a-
quâ quâ dixi. Id erat pendulum, quod poſtea com-
pertum eſt. A primo ſomno, reddidi lotium miro
impetu, viiſq; vehementer dilatatis, non ſine cruci-
atu: cujus tamen ſenſus non erat in ilibus, ubi ſolet
eſſe graviſſimus, ſed in veſica & virgæ muſculis.

Senſi magnam vim calculorum ruderum ac materiæ cum lotio erumpere, non ſine ruptura meatuum. Id factum eſt eâ nocte plus decies, nullo tamen ſtomachi dolore. Eam urinam non ſervavi, quod doleo, matutinam ſervavi, lacti ſimilem admixtis calculorum fragmentis. Materia erat gypſacea. Interea ſenſus erat moleſtiſſimus in veſica. Accivi medicum, unum poſt alterum, ac tertium, quales hic quidem habemus. Ambigebant. Metuebam nè ea materia concreſceret in veſica. Nam dolor aliquot dies durabat. Tandem cœpit miteſcere, non ut diſcederet, ſed ut eſſet tolerabilis. Itaque dimiſſis medicis, ad victus moderationem confugi, bibens vina *Burgundiaca*, ſed parcè & veteta, quorum ſenium tempero multo ſaccaro & glycyrrhizâ decoctâ. Interea ſtomachus meliùs habet, atque item cerebrum, quod crebri vomitus vehementer fatigabant. Lotium autem huc uſque manet veluti gypſo turbidum, non ſine calculis, ſed qui non diſcrucient ut ſolent. Hanc perpetuam moleſtiam malo, quàm illos cruciatus intermiſſos, ſed intolerabiles; niſi enim ſe mutâſſet morbi genus, jampridem ſepultus eſſet *Eraſmus*. Aliàs eſt levior, aliàs gravior moleſtia: tempore nebuloſo pejus habeo, nec licet à moderatione victus recedere, quin ilicò dem pœnas: aſſuevi crebro reddere lotium, metuens nè concreſcat in veſica. Somnus primus eſt juſtus ac placidus, ſecundus interruptus, & frequenter inſomniis irrequietus, quanquam non moleſtus. Non eſt gonorrhea, nec fluxus cerebri, nec medulla ſpinæ: hæc enim debilitarent, quum nunc ſim vegetior. Originem morbi divino: jam annis pluſquam viginti conſuevi ſtans ſcribere: nec unquam ferè ſedere, niſi vel prandens, vel cœnans, vel à prandio dormitans, quod interdum ſoleo, præſertim laſſus negotiis. At interdum urgebant præla, maximè epiſtolæ, quas cogor innumeras ſcribere, ut ſtatim à prandio fuerit accurrendum ad ſcribendum. Nam à cœna cogor ab intenſione ceſſare: aut fabulor ſine contentione, aut inambulans audio famulum aliquid prælegentem, quod mihi ſit uſui futurum. Quodam autem tempore quum eſſem occupatiſſimus, venit nuncius à quodam amico qui de vita periclitabatur. Ad huic opitulandum ſcripſi plurima, non habitâ ratione valetudinis, quod & antè ſæpenumerò feceram. Rurſus idem paucis pòſt diebus miſit alium nuncium. Huic quoque dum cupio gratificari, malum hoc obortum eſt quod expoſui. Quoniam qui ſtans ſcribit, fieri non poteſt, quin ſtomacho ſit aliquantulum inflexo, ſuſpicor ſtomachum cibum ſemicoctum cœpiſſe dejicere, ſpiritibus aliò vocatis, itaque fieri, ut calculus non concreſcat in magnitudinem. Fortaſſis natura rupit & vias aliquas, quo facilior ſit tranſitus, ſic habet morbus, quorſum evaſurus novit Dominus. Vereor nè ſi accedat agitatio, aut aliud ſimile, vertatur in excoriationem veſicæ, quo malo nihil eſſe poteſt cruciabilius. Hoc cruciatu periiſſe narrant *Thomam Linacrum*. Habes rem omnem. Si quid habet tua ars quo malum hoc mitigari queat, nam tolli poſſe non arbitror, humanitate tuâ dignum facies, ſi communicâris. Nam quod ultrò miſeris remedium, agnoſco veterem tuam in me pietatem, quam hoc magis exoſculor, quod nè levi quidem officio unquam te demeruerim, & utinam eſſet aliquid in quo declarare poſſim, & animum agnoſcentem tua beneficia, & voluntatem reponendæ gratiæ cupidam. Vale.

Eraſmus Roterodamus Franciſco Cardinalis Eboracenſis Medico S.

FRequenter & admirari & dolere ſoleo, qui fiat ut *Britannia* tot jam annis aſſiduâ peſtilentiâ vexetur, præſertim ſudore letali, quod malum penè videtur habere peculiare. Legimus civitatem à diutina peſtilentia liberatam, conſilio philoſophi mutatis ædificiis. Aut me fallit animus, aut ſimili ratione liberari poſſit *Anglia*. Primum quam cœli partem ſpectent feneſtræ oſtiáve nihil habent penſi: deinde ſic ferè conſtructa ſunt conclavia, ut nequaquam ſint perflabilia, quod inprimis admonet *Galenus*. Tum magnam parietis partem habent vitreis teſſellis pellucidam, qui ſic admittunt lumen, ut ventos excludant, & tamen per rimulas admittunt auram illam colatam, aliquanto peſtilentiorem, ibi diu quieſcentem. Tum ſola ferè ſtrata ſunt argilla, tum ſcirpis paluſtribus, qui ſubinde ſic renovantur, ut fundamentum maneat aliquoties annos viginti, ſub ſe fovens ſputa, vomitus, mictum canum & hominum, projectam cerviſiam, & piſcium reliquias, aliáſque ſordes non nominandas. Hinc mutato cœlo vapor quidam exhalatur, meâ ſententiâ minimè ſalubris humano corpori. Adde quod *Anglia* non ſolùm undique circumfuſa eſt mari, verumetiam multis in locis paluſtris eſt, ſalſiſque fluminibus interſecta, nè quid dicam interim de ſalſamentis, quibus vulgus mirum in modum delectatur. Confiderem inſulam fore multo ſalubriorem ſi ſcirporum uſus tolleretur, tum ſi ſic extruerentur cubicula, ut duobus aut tribus lateribus paterent cœlo, feneſtris omnibus vitreis ita confectis, ut toto poſſint aperiri, totæ claudi, & ſic claudi, ut non pateat per hiantes rimas aditus ventis noxiis. Siquidem ut aliquando ſalutiferum eſt admittere cœlum, ita nonnunquam ſalutiferum eſt excludere. Ridet vulgus ſi quis offendatur cœlo nubiloſo. Ego & ante annos triginta, ſi fuiſſem ingreſſus cubiculum in quo menſibus aliquot nemo verſatus eſſet, ilicò incipiebam febricitari. Conferret huc, ſi vulgo parcior victus perſuaderi poſſet, ac ſalſamentorum moderatior uſus. Tum ſi publica cura demandaretur ædilibus, ut viæ mundiores eſſent à cœno mictúque. Curarentur & ea quæ civitati vicina ſint. Scio ridebis ocium meum, qui his de rebus ſollicitus ſim. Faveo regioni, quæ mihi tam diu præbuit hoſpitium: & in qua libens finirem quod ſupereſt ævi, ſi liceat. Non dubito, quin tu hæc pro tua prudentia rectiùs nôris, libuit tamen admonere, ut ſi meum judicium cum tuo conſentit, hæc viris Principibus perſuadeas. Hæc enim olim regum cura conſuevit eſſe. Scripſiſſem perlibenter Reverend. D. Card. ſed nec ocium erat, nec argumentum. nec ignoro quibus ille negotiis diſtringatur. Bene vale vir humaniſſime, cui debeo plurimum. *Epiſt.* 12.

Raphael Card. S.Georgii Eraſmo Rot.

CLariſſime vir, amice ſingularis ſalutem. Duo præcipuè tuis in literis exoſculati ſumus: priſcam quandam planéque *Romani* candoris facundiam, ſed eam nobis jampridem cognitam perſpectámque, *Epiſt.* 13.

ſpectámque, abundè quidem ex tuis eruditiſſimis colloquiis, ſed multò uberiùs ex præclaris ingenii tui monumentis, quæ abs te & *Græca Latináque* literatura, & proſâ pariter atque carmine perpolita in lucem prodierunt: quæ ut nomen tuum ſeculorum æternæ memoriæ conſecrabunt, ita *Britanniæ* multis rebus per ſe claræ, non parum ſplendoris adjunget alumnus *Eraſmus*. Alterum non minus gratum fuit, quàm eſt novum. Significas enim te conſultare de repetenda Urbe, quod quo vehementius optamus, hoc minus audemus nobis polliceri, nè nos ipſos conjiciamus in falſum gaudium. Utinam quod deliberas, ſemel ſtatuiſſes. Vereor enim ut ſunt volubiles hominum cogitationes, variæque rerum ac temporum occaſiones, nè qua res aliò deflectat animum tuum, nec ad diem abs te præſcriptum nos inviſas. Tum quemadmodum inviti te dimiſimus, nec alio nomine potuiſti commeatum à noſtris affectibus impetrare, niſi quòd dicebas te ſereniſſimi Regis, Archiepiſcopi *Cantuarienſis, Gulhelmi Montjoii* crebris literis invitatum in *Britanniam*, ita non audemus te à tam eximiis Mœcenatibus improbis hortatibus avellere. Arbitror animum meum tibi non ignotum eſſe. Hoc tantùm admonemus prudentiam tuam, præſentem hujus urbis occaſionem non eſſe negligendam, ſive quæris emolumentum, ſive dignitatem ſpectas, quorum neutrum cenſeo tibi contemnendum: Siquidem & imminenti ſenectuti maturè procurandum eſt viaticum, & dignitas te ab invidiæ, quæ ſemper egregiæ laudis comes eſſe ſolet, morſibus vindicabit. Quicunque literis pollent, ad urbem hanc, velut ad theatrum convolant undique, ubi non ſolùm ſummis viris, id eſt, tui ſimilibus, ampliſſima virtutis præmia parata ſunt, verumetiam vulgaris notæ hominibus, non deeſt ſuus honos, quo provocentur ad altiorem gradum. Quid-quod *Roma* te ſuo jure veluti ſuum repoſcit, & quanquam hoc habet cum multis urbibus commune, quemadmodum *Homerum* ſeptem urbes ſibi certatim vendicabant, tamen hæc urbs in hoc certamine, nullius ſtudio ceſſura videtur. Aliis alia patria eſt, *Roma* communis literatorum omnium & patria eſt, & altrix, & evectrix. Contriſtâſti nos diſceſſu tuo, utinam reditu lætifices. Quòd divum *Hieronymum* emaculatum in lucem revocâſti, ad me nonnihil videtur attinere, qui ſacerdotium cum illo commune in *Romana* Eccleſia obtineo. Næ tu præclarum illi monumentum erexiſti, tui quoque nominis æternam memoriam ſervaturum. Proinde curabitur, ut quamprimùm illum nobis denuò comparemus, quo videlicet in eo verſantes, & ſermonis elegantiâ delectemur, & ſaluberrimis præceptis ad pietatem inſtruamur, quod utinam aliquando liceat tecum, qui mihi quum hic ageres, ad dicendi facultatem tantum aperuiſti lucis, quantum antehàc ab alio nemine fuit oſtenſum. Bene vale, die XVIII. Julii, Anno Domini M. D. XV.

Eraſmus Rot. Hieronymo Viromando S.

Epiſt. 14. EPiſtola tua, *Viromande* chariſſime, mihi longè fuit gratiſſima, quippe quæ nihil haberet non lætum ac feſtivum. Hoc ipſo ſtatim nomine mihi jucundus eſſe cœpiſti, quòd te *Hieronymi Buſlidii* profiteris alumnum. Deinde non vulgariter me delectavit ipſa literarum elegantia, ſanitas & argutia, ſed multò magis amicus animus, quem in illis ſpirantem ſenſi. Sed multò jucundiſſimum fuit, quod ex his intelligo clariſſimum juvenem, in quo *Maximiliani Cæſaris* erga ſtudia favor ac liberalitas quodammodo ſuperſtes eſt, ad *Brixinenſem* diœceſim eſſe deſignatum, præſertim quum eo ſit in nos animo, quo tu mihi perſuades eſſe. Qualis patronus utinam hic alicubi vicinus eſſet. Nam hinc jampridem cogito, quanquàm hæc valetudo manere non ſuadet modò, verumetiam cogit propemodum. Hactenus hic fui utrique civium ſtatui gratiſſimus, nunc ſentio me quibuſdam ad novas res nimiùm ſpectantibus obolere. Sed terret me primùm itineris longitudo, deinde locus nimiùm alpeſtris, quæ porro vina gignat neſcio. Nam mihi cum acribus iſtis villis ob calculum peſſimè convenit, *Burgundiacis* utor, iiſque ſubrubris. Scripſi reverendo Præſuli, ſed aliquantò ſeriùs. Tot enim labores, tot tragœdiæ interciderunt, ut ipſe mihi penè exciderim. Cupio te quàm optimè valere. Datum *Baſileæ*, poſtridie Purificationis, Anno M. D. XXVIII.

Eraſmus Rot. Joanni Valdeſio S.

ORnatiſſime juvenis, tantum officiorum in me contulit & confert germanus tuus *Alfonſus Valdeſius*, ut amare debeam quicquid quocunque modo ad illum pertinet. Tu verò, ut audio, ſic illum refers & corporis ſpecie, & ingenii dexteritate, ut non duo gemelli, ſed idem prorſus homo videri poſſitis. Itaque æquiſſimum arbitror, ut ambos pari proſequar amore. Audio te deditum liberalibus diſciplinis, ut iſtam indolem virtuti natam omni genere ornamentorum expolias, ad quod ſanè quid attinet hortari te, quum tuâ ſponte curras in hoc pulcherrimo ſtadio? Gratulari magis convenit & applaudere. Illud habeto pro certo, me nullius magis eſſe quàm germani tui, nec minùs eſſe tuum quàm illius. Bene vale. *Baſileæ*, Calend. Martii, Anno M. D. XXVIII. *Epiſt.* 15.

Sereniſſimo Poloniæ Regi Sigiſmundo, ejus nominis primo, Eraſmus Rot. S. D.

UT calamum in manus ſumpſi, *Sigiſmunde* Rex, hujus ætatis Principum inſigne decus, multa protinus occurrebant, quæ deterrerent à ſcribendo. Inprimis enim parum mei pudoris videbatur, ſi tantillus homuncio, tantum heroa, ſi ignotus, ſi ultrò, ſi nullo penè argumento compellarem. Et ut ex veterum annalibus tradit *Plinius*, *Tullo Hoſtilio* malè ceſſiſſe, quòd *Jovem* evocâſſet; ita non ſemper tutum fuit appellâſſe ſummos orbis Monarchas, quos oportet adire, non ſolùm in tempore, verumetiam religioſè. Ad hæc vix pium videbatur, Principem, tot, tam gravibus reipublicæ negotiis, ſed inprimis ſarciendæ regum concordiæ intentum, literis non neceſſariis appellare. Verùm has omnes remotas facilè diſcuſſit, vel inſignis iſta naturæ tuæ bonitas, qua, meo quidem animo, non minor es, quàm ipſâ regni magnitudine: vel ardor quidam in te meus, ac ſingularis quædam virtutum tuarum admiratio, quam non ſolùm ex famæ clariſſima buccina, verumetiam ex ornatiſſimi viri, *Joannis à Lasko*, tum colloquio, tum literis concepi; Nunquam enim, *Epiſt.* 16.

enim, dum hic ageret, illi *Sigiſmundus* Rex non e- A
rat in ore, nec aliud crepant illius ad nos epiſtolæ,
quàm *Sigiſmundi* laudes: vel harum denique or-
bis tempeſtatum tædium, & ingens tranquillitatis
deſiderium, quod nos tam lentâ ſpe diſcruciat,
nimium expertos non eſſe vanam fabulam, quâ
Homerus depinxit *Aten*, & pedibus, & oculis ce-
lerem, *Lites* contrà inſcioſas & claudas. Lubens
& alacer *Simeon* ille ſenex emigrabat è vita, po-
ſteaquam vidiſſet *Chriſtum Domini*. Videor & ip- B
ſe mihi æquiore animo relicturus hunc mundum,
ſi Dei benignitate, Principúmque conſiliis, pub-
licus hic rerum tumultus ſedaretur. Ad hoc
negotium tam pium, támque divinum, quoniam
audio majeſtatem tuam ſummâ prudentiâ, paríque
ſtudio conniti, tanto vehementiùs inſtigavit
animus, ut auderem currentem, quod aiunt,
incitare, quanquam tua pietas, divinitùs, ut
opinor, afflata, non eget ullis hominum ſtimu-
lis. Solet autem Deus plerunque in rebus de- C
ploratis, velut ex machina, ſubitò proferre quem-
piam ſingulari virtute præditum, qui res un-
dique turbatas reducat in tranquillitatem. Sic
Romanis eò redactis, ut auro ſalutem redimerent,
repentè exortus eſt *Camillus*. Rurſus eorundem
rebus ad extremam deſperationem ſpectantibus,
extitit *Scipio Africanus*. Sic *Hebræis* intolerabili
diutináque ſervitute preſſis apud *Ægyptios*, pro-
ductus eſt *Moſes*. Sic periclitanti *Suſannæ*, præ-
ter omnium expectationem extitit *Daniel*, inno- D
centiæ vindex, ac malitioſi facinoris coargutor.
Atque utinam mea vota rata faxit Deus Opt.
Max. Utinam hanc bonam ſpem velit non eſſe
vanam. Titillat enim animum meum neſcio
quid læti ominis, Deum tandem, irâ versâ in
miſericordiam, te deſignâſſe, Rex ſanctiſſime, qui
tantas rerum undas, tuâ pietate, tuâ prudentiâ, tuâ
autoritate componas. Hanc ſpem auget nobis,
quòd in alio nemine perſpicimus tot dotes, ad
tantum negotium conficiendum neceſſarias. Nam E
ut omittam regni vires, nè commemorem tot
res arduas, velut aſpirante Deo, feliciſſimè geſtas,
quibus nuper acceſſit inclyta de *Scythis* victoria:
Tria potiſſimùm requiri videntur in eo, qui tan-
tos rerum humanarum motus ſit compoſiturus;
pietas, excelſus animus, & prudentia. Pietatis no-
men duo complectitur, amorem patriæ, & ſtudi-
um religionis. In utroque genere, ſumma tua
laus eluxit. Siquidem in regni tui commodis pro-
curandis, ſervandis, augendis, ornandis, & con- F
ſtabiliendis, tantâ vigilantiâ, ſtudio, curáque
ſemper es uſus, ut præter ætatis rationem, nullum
unquam laborem defugeris, qui vel juvenem de-
terrere potuiſſet. Olim optimè de republica me-
ritis, deferebatur hic titulus, *Pater patriæ*: & ha-
bebat is titulus aliquid Regiâ aut Imperatoris no-
mine magnificentius. Hujus inſcriptionis hono-
rem, tua majeſtas, multis nominibus promeretur,
ac poſſidet multò glorioſius impreſſum mentibus
hominum, quàm ſi columnis aut ſtatuis eſſet ex- G
preſſus. Porrò non minorem tibi curam eſſe *Chri-
ſtianæ* Religionis, declarat totius vitæ tuæ inte-
gritas. Ad hæc templa divorum ingenti munifi-
centia ſtructâ, locupletata, ornatáque. Poſtremò
Pruſſia, quoniam hæreſi corrumpi cœperat, in po-
teſtatem accepta, ac emendata. Tali animo non
poſſunt non vehementer diſplicere, hæc Princi-
pum tanta diſſidia. Qui ſi tantum in ſe conflicta-

A rentur, eſſet tamen bellum, non dicam civile, ſed
planè parricidiale. *Plato* civile bellum eſſe putat,
quod *Græci* gerunt adverſus *Græcos*. At *Chriſtia-
nus Chriſtiano* propiùs junctus eſt, quàm civis civi,
quàm frater fratri. Nunc hæc Monarcharum in-
ter ipſos conflictatio *Turcæ* viam aperuit, ut pri-
mùm *Rhodum*, nuper etiam *Ungariam* invaderet.
Fuitque nimiùm felix crudelitas, altiùs etiam ad
nos penetratura, niſi concordiâ junctis umboni-
B bus obſtiterimus. Quem *Chriſtiani* pectoris ho-
minem non iſta diſcrucient? Verùm iis etiam a-
trocius eſt, quod, dum Principes inter ſe diſſidiis
tumultuantur, funditùs perit Religio *Chriſtiana*,
laxatis etiam rerum compagibus, confuſóque pub-
lici ſtatus ordine, ut qui parere debebant, poſtu-
lent imperare majoribus. Nec hic ſimplex diſ-
crimen eſt. Utraque pars, ut habet quædam non
aſpernanda, ita mixti ſunt etiam illis, qui ſub Ec-
cleſiæ vexillis militare videntur, quos apparet vi-
C ctoriam *Chriſto* debitam ad ſe rapturos, niſi ſum-
morum Principum autoritas, & illorum inſanos
tumultus coerceat, & rapinam prohibeat. Ita fieri
poterit, ut ex hoc amaro pharmaco, quo torque-
tur mundus, aliquid bonæ ſanitatis conſequatur,
ac victoria cedat non hominibus, ſed Eccleſiæ
Principi *Chriſto*, cui debetur omnis gloria: qui
fortaſſis ideo paſſus eſt has rerum humanarum
procellas incidere, ut quoſdam mundanæ proſpe-
ritatis abundantia, velut ebrios, ad *Chriſtianæ*
D mentis ſobrietatem expergefaceret. Hujus animi
dicitur & *Cæſar Carolus*, ut ex literis eorum qui
ſunt illi proximi, cognovi. His de rebus plura li-
teris committere, nec ſatis tutum arbitror, nec
neceſſe. Quandoquidem ſingularis tua prudentia
novit quid ſignificem. Hactenus de pietate. Ani-
mi verò celſitudo non tam elucet in fortiter ge-
rendis bellis, aut proferendis regni finibus, quàm
in his contemnendis, quæ nemo contemnit, niſi
verè ſublimi ſit animo. Quiſque ſuperior eſt eo
E quod poteſt negligere, quoties id ſuadet utilitas
reipub. Quem ira aut vindictæ cupiditas ad bel-
lum urget, is inferior eſt affectu ſuo. Quem am-
bitio prolicit ad pugnam, inferior eſt eo quod am-
bit. Cæterùm qui publicam utilitatem anteponit
hiis rebus omnibus, is demum verè ſublimi excel-
ſoque eſt animo. In neceſſariis bellis, quæ multa
cum *Valachis*, *Tartaris*, *Moſchis*, *Pruſſiſque*, non
minùs feliciter quàm fortiter geſſiſti, planè regi-
am animi celſitudinem declarâſti: ſed longè ſub-
F limioris animi ſunt argumenta, quòd cum *Mo-
ſchis* toties debellatis, inducias habere, quàm ar-
mis regionem opulentiſſimam in ditionem tuam
redigere maluiſti, quum id eſſet in proclivi,
quúmque huc procerum cohortatio provocaret,
quódque quoniam odio ſchiſmatici nominis pa-
cem nonnulli negarent coire poſſe, non gravatus
ſis induciarum facere prorogationem. Nec tua re-
fert, quam in partem vulgus hoc tuum factum in-
terpretetur. Prior eſt apud te publica regni tran-
G quillitas, & *Chriſtiani* ſanguinis parcimonia,
quàm vel armis paranda tantæ ditionis acceſſio,
vel vulgi de te exiſtimatio. Nam, ut eleganter
dixit ille, *Verè regium eſt*, hoc eſt, excelſiſſimi cu-
juſdam animi, *malè audire, quum bene feceris*. Nec
recuſâſti cum *Turcis* inducias ſuſcipere, libenter
etiam cum *Scythis* fœdus initurus, niſi feræ poti-
ùs quàm homines, non deſinerent ſceleratis in-
curſionibus vexare ditionem tuam: quorum ef-
feram

feram & intractabilem immanitatem, à tuorum A
fortunis ac cervicibus depellere, pietas eſt veriùs
quàm bellum: & ſi bellum eſt, ejus eſt generis, ut
quoniam vitari nullo modo poteſt, non abſque
neſario ſcelere prætermitteretur. Ad hæc quum
tibi toties adverſus *Pruſſios* bellanti, feliciter ce-
ciderit Martis alea, tamen amore pacis, maluiſti
Pruſſiæ Duci nonnullam ejus provinciæ portio-
nem concedere, quàm totam armis, quod tibi fa-
cillimum erat, tuo ſubjugare imperio. Ejuſdem
celſitudinis erat & illud, quum *Germaniæ* Princi- B
pes decem millia peditum, duo equitum millia
miſiſſent Duci ſuppetias adverſus *Polonos*, non paſ-
ſus es tuos, longè numero ſuperiores (erant e-
nim equitum ſexaginta millia) cum paucioribus
congredi, tantum octingentis tuorum hoc nego-
tii datum, ut quà proficiſcerentur *Germani* mili-
tes, commeatum aut præriperent, aut intercipe-
rent. Ita factum eſt, ut & illi fame moniri, do-
mum ſe reciperent, & tua clementia ſanguinis
humani jacturam vitârit. Quid ego nunc com- C
memorem, quod poſt *Chriſtiernum* Regem ditio-
ne pulſum, ultro delata *Norvegiæ Sueciæ*que regna
conſtanter recuſâſti, nè tuis, hac occaſione, belli
materiam accerſeres? Non ſunt vetera quæ nar-
ro, ſed illud recentius, quod nuper extincto *Bohe-
miæ Hungariæ*que Rege, qui tibi fuit ex fratre ne-
pos, cùm ad te ſucceſſio propinquitatis etiam jure
pertinere videretur, adeò non ambiſti, ut miſſis
Oratoribus, admonueris illos, cum ſibi regem D
aſciſcerent, quem ſuæ regioni maximè profutu-
rum judicarent, te tuâ ſorte contentum eſſe. Nec
hiis contentus, ſimul ut intellexeras res inter *Fer-
dinandum* & *Joannem*, qui regni titulum uſurpârat,
ad arma ſpectare, miſſo Cancellario tuo, ſpecta-
bili ac magnifico *Chriſtophoro à Schydlovietz*, ca-
ſtellano & capitaneo *Cracovienſi*, quem virum ha-
bes unum omnium & prudentiſſimum & integer-
rimum, effeciſti nè priùs bellum ſuſciperetur,
quàm omnibus tentatis, quæ bellum poſſent ex- E
cludere. Hæc arguunt animum verè ſublimem, &
omnibus mortalium rebus excelſiorem. Quan-
quam ex iiſdem jam arbitror perſpici ſingularem
quandam tuam prudentiam, quam in te, tum æ-
tas, tum plurimarum rerum uſus abſolvit. *Dulce*
quidem *bellum inexpertis*, ſed ille per tenebras ac
procul cernit, qui pacem iniquam anteponit æquo
bello. Quòd ſi Principes tuum exemplum ſe-
querenti, contemptis privatis affectibus, velut è ſubli-
mi quadam ſpecula deflecterent oculos ad pieta- F
tem, hoc eſt, ad *Chriſti* gloriam, & gregis *Chri-
ſtiani* ſalutem, priúſque ducerent publicam orbis
tranquillitatem, quàm, neſcio quæ, privata com-
moda, quæ & crebro fallunt, & ut non fallant,
nimio emuntur: primùm ipſi concordiâ juncti
multò feliciùs ac magnificentiùs regnarent, &
Turcam facilè depellerent à *Chriſtianorum* cervi-
cibus, & hoc exitiabile diſſidium eccleſiæ, bonis
rationibus componerent. Nunc vereor, nè ſint,
qui pietatis inopiâ, publicum malum conentur in G
ſuum privatum bonum vertere, aut ob animum
veræ celſitudinis expertum, non poſſint publicæ
tranquillitatis ſtudio quicquam de ſuo jure conce-
dere, aut ob rerum imperitiam, malint bellum
quàm pacem, quum bellum nunquam ſit ſuſcipi-
endum, niſi quum citra crimen impietatis vitari
non poteſt. Quòd ſi Principes hæc ſinceris &
Chriſtianis agerent animis, adeſſet ipſe *Chriſtus*
conſiliorum ac fœderum proſperator, darétque re-
bus lætiorem eventum quàm ipſi queant optare.
Nunc ut pleraque bella, vel ira, vel ambitio, vel
alius quiſpiam privatus affectus ſuadet potiùs,
quàm pietatis, aut reipublicæ reſpectus: ita fœde-
ra videmus infirma temporariáque, quódque gra-
vius, ſæpenumero ſeminarium præbent bellis. Il-
lud optare magis poſſum quàm ſperare, quod ta-
men arbitror ad conſervandas Principum amici-
tias, & rerum publicarum tranquillitatem cum
primis facere, ſi Principibus perſuaderi poſſit, ut
ditiones procul diſſitas recuſent. Quantum enim
calamitatum invexit *Gallis*, toties petitum ac re-
petitum *Mediolanum*? Quid eſſet eo regno flo-
rentius, ſi *Neapolin*, ſi *Longobardiam*, ſi *Inſubriam*
olim neglexiſſet? Ut naves quædam majores
ſunt, quàm ut gubernari poſſint, ita difficillimum
eſt ditionem ultra modum latam feliciter admi-
niſtrare. Id verò multo difficilius, ſi ditionis por-
tiones longis intervallis diſtractæ ſint. Jam au-
gendæ ditionis cupiditas finem non habet, ut non-
nullis tale quiddam uſu venire videatur, quale ſo-
let iis quibus ſtudium eſt ſacerdotia ſacerdotiis ac-
cumulare. Quicquid enim emolumenti ex me-
diocribus corraſerunt, hoc in majus aliquod ab-
ſumunt, ac multorum fructus una epiſcopi digni-
tas abſorbet, & hujus quoque proventibus emitur
Archiepiſcopi titulus. Demum Cardinalitii no-
minis gloria, quot dignitatum, quot abbatiarum
cenſus devorat! Hæc nimirum ſunt argumenta
parum ſublimis animi, nullum poſſe pati ſe majo-
rem. Ille demum magnus excelſúſque eſt, qui
nec inferiores faſtidit, nec ſuperioribus invidet,
hoc agens, non ut quàm latiſſimè regnet, quod
ſceleratis etiam aliquando dedit fortuna, ſed ut
quod ſortitus eſt regni, quàm optimè adminiſtret.
Verùm quoniam nunc ſucceſſio regnorum, partim
affinitate, partim cognatione tranſit ab aliis ad a-
lios, optare, ut dixi, facilius eſt, quod arbitror op-
timum, quàm ſperare. Jam nec pium eſt, nec
animi mei, quem *Chriſtus* totius Eccleſiæ ſuæ præ-
ſidem eſſe voluit, ejus autoritati quicquam detra-
here: tamen ſi verum fateri volumus, & ipſe feli-
ciùs ageret, & ſummi Principes minùs frequenter
hujuſmodi bellis inter ſe conflictarentur, ſi bona
pace ipſius perſuaſus, cum nullo Monarcha fœdus
iniret, ſed ex æquo ſe patrem præſtaret omnibus.
Nunc ex hujuſmodi fœderibus, toties ictis, reſciſ-
ſis, repetitis, relictis, quantam vidimus ac vide-
mus exoriri materiam, vel excitandi bella, vel a-
lendi? Quid hic attinet exempla ab annalibus re-
petere, quum his annis viginti, tam multa con-
ſpexerimus oculis noſtris? Sed ego jamdudum
abutens tuâ lenitate, Rex inviciſſime, ſepta, quod
aiunt, tranſilio: itaque deſinam, hoc ardentiſſi-
mis votis comprecans, ut Deus noſtri miſertus,
tuis ſanctiſſimis conatibus det exitum, iſtâ pieta-
te, iſtâ animi celſitudine, iſtâ prudentiâ dignum.
Tuámque Reginam bonam optimo Regi jun-
ctam, diu felicem ſervet, & regno, & reipublicæ
Chriſtianæ. Datum *Baſileæ*, Id. Maii. Anno Do-
mini milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Sigiſmundus

Sigiſmundus Dei gratiâ Rex Poloniæ, magnus Dux Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, ac Maſoviæ &c. Dominus & hæres Eraſmo S.

Epiſt. 17. REdditæ nobis fuerunt literæ tuæ *Eraſme* doctiſsime, Calend. Juniis ſcriptæ, ex quibus facilè perſpeximus te verè eum eſſe, qui diceris, hoc eſt, virum præter ſummam eruditionem ac prudentiam, tum integerrimum, tum publicæ tranquillitatis concordiæque *Chriſtianæ* ſtudioſiſſimum; quod & ſi nobis dubium nunquam fuit, vehementer tamen apud nos confirmavit eam de te opinionem epiſtola hæc tua, in quâ planè agnoſcimus animum iſtum tuum verè *Chriſtianum*, nec dubitamus quin ubique ſis tui ſimilis, ſeu ludicra tractes ſeu ſeria. In primis verò tibi gratias agimus non vulgares, quod nos tali ornaveris elogio, quale veremur ut in nos tam plenè quam tu videri vis competat. Nam & ſi nobis maximè cordi eſt, ut & rempublicam *Chriſtianam* adeo inclinatam, pro virili noſtra juvemus, & regna noſtra tranquilla atque ab illa diſsidiorum lue, quâ nunc ſurſum ac deorſum fertur *Germania*, incontaminata ſervemus: tamen quod hactenus id nobis feliciter ceſſerit, Deo potiùs acceptum ferimus, quàm ut inde nobis laudem aliquam aut arrogemus aut petamus. Imò etiam hoc ardentioribus votis Domini miſericordiam imploramus, ut quemadmodum nos, regnáque noſtra hactenus integra illæſáque ſervavit, ita adhuc ſervet in poſterum, quouſque illius viſum fuerit voluntati: alioqui nobis fruſtra facturi videmur omnia, niſi ille cœpta noſtra fortunet. Non poteſt autem hoc tuum erga nos officium nobis non eſſe gratiſſimum, qui quum ſemper alioqui magnificè de te ſenſerimus, tum verò hac humanitate tuâ provocati, tanto etiam libentiùs tibi, ſi quo modo poſſimus, gratificabimur, quanto tu nos literis tuis feciſti apud omnes homines commendatiores: quod equidem præſtare poſſumus multo cumulatiùs, ſi fortè adduci poſſis ut te huc ad nos conferas: ſed quum ex tui ſtudioſis intelleximus, fruſtra idem tentâſſe alios Principes, qui magnis hactenus, tum precibus tum præmiis te ſibi adjungere cupiebant, veremur ne & nobis fruſtra ſumeretur hæc opera. Ut tamen interim habeas aliquod noſtræ erga te benevolentiæ gratíque animi argumentum, mittimus honorarium munus, quod in præſens grato animo ſuſcipias: deinceps uberiorem ex nobis fructum benevolentiæ & favoris noſtri habiturus. Vale. Datum in oppido noſtro *Pijotrcon* die XIX. Menſis Febr. Anno Dom. milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo. Regni noſtri vigeſimo ſecundo.

Eraſmus Roterodamus Sigiſmundo Poloniæ Regi S.

Epiſt. 18. IN tot ſudoribus quos præter valetudinis atque ætatis ſortem ſuſtinemus, in tot moleſtiis ac tædiis quibus hinc atque hinc tundimur, non mediocre ſolatium nobis attulit tuæ majeſtatis epiſtola *Sigiſmunde* Rex cum primis inclyte, tota ſpirans, & admirabilem quandam humanitatem & haud mediocrem erga nos favorem. Etenim, ut, autore *Solomone*, *Indignatio Regis nuncii mortis*; ita ſecundum ejuſdem ſententiam, *In hilaritate*
A *vultus Regis, vita.* Eum vultum hilarem ac benevolum, tuæ mihi literæ exhibuerunt. Quanquam autem in me nequaquam agnoſco dotes quæ tuo erga me favori reſpondeant, tamen, ut ingenuè fatear, juvat interim laudari à Rege laudatiſſimo, meæque qualis qualis eſt, induſtriæ ſtimulos addi. Equidem mihi videbar abundè magnum officii mei fructum recepturus, ſi tua majeſtas boni conſuluiſſet audaciam noſtram:
B nunc eam video feliciſſimè ceſsiſſe, quippe per quam factum eſt, ut iſtam verè regiam tum humanitatem tum pietatem, quas multorum prædicatione cognoveram experimento compererim: humanitatem quidem, qui tam amanter ſentias de *Eraſmo*, támque gravi teſtimonio noſtram mediocritatem ornare dignatus ſis, idque teſtimonium non modò literis amantiſſimè ſcriptis, verùm etiam ampliſsimo munere proditum & confirmatum eſſe volueris: Pietatem verò
C quod omnem regni tui felicitatem, nec viribus, nec conſiliis tuis arroges, ſed divinæ tribuas bonitati. Quis vocem tam piam, tam *Chriſtianam* non exoſculetur, à tanti Regis pectore profectam? Verè ſcripſit *Solomon*, *Cor Regis in manu Dei eſt, & quocunque voluerit inclinabit illud*: ſed ea demum vera laus bonorum Regum eſt, ſi ipſi viciſſim inclinent cor ſuum Deo, Regum omnium Regi, ſemper ab illius nutu pendentes, ſine cujus auſpiciis nihil efficit hominum conatus, & omnes
D actiones ſuas ita componentes, ut qui ſciant meminerintque ſeſe quicquid gerunt, coram illius oculis gerere, qui judex eſt non minus Regum quàm plebeiorum. Verùm iſta *Chriſtiana* tua modeſtia Rex inclyte, non perdis laudes tuas, ſed eas potiùs tibi facis proprias, perditurus, niſi agnoſceres cui debeatur omnis gloria. Nihil verè proſperum, nihil felix dici poteſt, quod non fortunârit ille totius felicitatis autor. Optimis avibus, ſecundiſſimis auſpiciis geritur, quicquid ad illius
E geritur præſcriptum, qui dixit, *Per me Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt: per me Principes imperant, & potentes decernunt juſtitiam.* Dixit autem hoc æterna ſapientia, qui eſt Filius Dei. Quid autem præſcribit ſapientia Regibus? *Miſericordia*, inquit, *& veritas cuſtodiunt Regem, & roboratur clementiâ thronus ejus.* Miſericordiam præſtat in ſublevandis oppreſſis, veritatem in integrè judicando, clementiam in temperanda legum ſeveritate. Ea prima Regum eſt functio,
F quam etiam jurejurando ſolent profiteri quum Principatui inaugurantur, opitulari viduis, ſuccurrere pupillis, & ab omnibus per injuriam oppreſsis: vim depellere. Veritas autem duas habet comites, ſapientiam & conſtantiam. Sapientia illuminat oculos, quibus perſpicitur quid rectum ſit, quid ſecus, quid utile reipublicæ, quid contra. Conſtantia præſtat, ut animus omnibus ſuperior cupiditatibus, nec irâ, nec amore, nec odio dimoveatur ab honeſto. Clementia neceſſariam
G ſeveritatem lenitate temperat. Lex enim æqua præſcribit omnibus, at non omnibus ómnia congruunt: hæc publici juris moderatio, quam æquitatem vocant, à pectore regio velut ab oraculo petitur. Siquidem rectè dictum eſt à ſapientibus viris, Regem eſſe vivam legem. Lex pauciloqua eſt, at infinitæ ſunt rerum & perſonarum circumſtantiæ. In his igitur Rex pro lege loquitur, nec aliud tamen pronuncians, quàm lex ipſa diceret ſi

nobis

nobis ad omnia reſpondere poſſet. Clementia eſt
non ſtatim bellum ſuſcipere, quum data eſt belli
cauſa, ſed nullam rationem intentatam relinque-
re, ſi res abſque bello componi queat: Et inter-
dum conſultius eſt diſſimulare injuriam, quàm ar-
mis perſequi. Clementia eſt, ſi bellum nullâ ra-
tione vitari poſſit, ita gerere, ut & quàm mini-
mo ſanguinis humani diſpendio fiat, & quàm ce-
lerrimè finiatur. Hanc ſapientiam quæ ſecum o-
mnia bona defert, orabat *Solomon*, ut ſuo throno
ſemper aſſiſteret, fidiſſima certiſſimáq; conſiliaria.
Tale quiddam & à veteribus quaſi per nebulam,
viſû eſt. Legimus enim *Ægyptios* literis hierogly-
phicis ita ſolere Regis imaginem exprimere, ut
ſceptro adderent oculũ: ſceptro rectũ, integrum,
& inflexum animum indicantes; oculo prudenti-
am, quæ commonſtrat quid honeſtum, quid
contra. Eaſdem virtutes aliis ſymbolis commen-
dabant, ſummo ſceptri faſtigio imponentes a-
quilam, imò hippopotamum: aquilâ perſpicien-
tiam ac humilium rerum contemptum ſignifi-
cantes; hippopotamo ratione compreſſam iram
ac feritatem. Eſt enim hoc animal indomitum
ac ferum. Nec enim poteſt rectitudo conſiſtere,
niſi adſit animus verè ſublimis, ac perſpicax, ſu-
perior omnibus humanis affectibus, qui rationi
ſolent obſtrepere. Hæ dotes quum in te reluce-
ant *Sigiſmunde* Rex invicte, ita demum verè tuæ
ſunt, ſi eas, ut facis, Deo tranſcribas, unde fluit
quicquid in nobis eſt boni. In corporalibus bo-
nis noſtrum eſſe deſiit, quod alteri tranſcripſi-
mus: in animi bonis contra fit, verè noſtrum
incipit eſſe, quod Deo tribuimus. Sed longiùs
feror, quàm epiſtolæ modus patitur. Supereſt o-
rare *Chriſtum* Opt. Max. ut hæc ſua dona tueatur
in te, ſempérque novis ſucceſſionibus augeat, cun-
ctiſque principibus eandem mentem inſpiret: ut
illis inter ſe concordibus & cœleſtis ſapientiæ
conſilio, quæ reipublicæ ſalutifera, quæque *Chri-
ſto* placita ſunt decernentibus, tandem hæc rerum
humanarum tempeſtas aliquando vertatur in
tranquillitatem. Favorem quem præter meum
meritum tam benigniter offert tua clementia, lu-
bens amplector, habeóque gratiam quantam poſ-
ſum maximam. Quid autem viciſſim pollicear
non invenio, niſi animum memorem & gratum:
& ſi quid ab infimo mancipio Regi potentiſſimo
præſtari poteſt obſequii. Dominus *Jeſus* bene for-
tunet omnia tua conſilia. *Baſileæ* V. Calend.
Septemb. Anno milleſimo quingenteſimo vige-
ſimo octavo.

Eraſmus Roterod. Collegio Sorbonico S.

Epiſt. 19. EQuidem expertus novi quàm non ſit tutum
rumoribus credere, celeberrimi patres; ſed pa-
riter expertus novi, quàm non ſit tutum rumores
ſubnaſcentes negligere. Erit igitur hoc æquitatis
veſtræ, ut ſi falſum eſt quod huc fama pertulit, exi-
ſtimetis hanc epiſtolam vobis ſcriptam non eſſe.
Sin verum eſt, roganda eſt mihi veſtra ſynceri-
tas, ut ſepoſitis interim affectibus privatis, non
gravemini ſcriptum hoc attentè legere: quod ni-
ſi me prorſus fallit animus, non tam ad me priva-
tim pertinet, quàm ad veſtri collegii dignitatem,
ac publicam etiam ſtudiorum religioniſq; tran-
quillitatem: Res adeo non eſt clam, ut vulgo quo-
que jactatam *Lutetiæ*, complures amici perſcri-

A bant, nonnulli iſthinc huc profecti voce referant,
Natalem Beddam ingentem articulorum acervum
ex omnibus meis lucubrationibus collectum ad
veſtram cognitionem detuliſſe, quorum aliquot
jam veſtrâ ſententiâ percuſſos ferunt. Primum il-
lud teſtor coram Deo, qui ſcrutator cordis huma-
ni ſinus, mihi inviſam eſſe omnem impietatem,
& quicquid diſſcindit concordiam gregis *Chriſtia-
ni*, totóque pectore abhorrere ab his qui ſibi con-
trahunt diſcipulos, quos non agnoſcit Eccleſia
B *Chriſti* ſponſa. Id & conſtanter & ſat idoneis ar-
gumentis arbitror me declaraſſe. Siquidem hoc
ſeculo non defuiſſent mihi vel ſodales vel diſcipu-
li, niſi toto pectore deteſtarer omnem hæreſim ac
ſchiſma. Jam ut nè commemorem quid operæ
præſtiterim in hoc negotio privatim eccleſiæ ca-
tholicæ, nulli poteſt obſcurum eſſe, quod libris e-
ditis declaratum eſt, me ſyncerum & conſtantem
militem præſtitiſſe negotio fidei. Clamitant hoc
Alberi, *Othonis*, *Leopoldi*, & ipſius *Lutheri* libri
C in me virulentiſſimè ſcripti. Contra meus *De
Euchariſtia* libellus, & duo libri *Hyperaſpiſtæ*. Qui
demiror ſi vos lateant, quum proſtent & iſthic
venales. Itaque jure quis miretur & illud, me fa-
ctionum omnium adverſarum odium metuiſſe, ſi
veſtrum favorem emereri nequeam. Adverſus
malitiam calumniandi nihil eſt tutum, & fieri po-
teſt ut in ſcriptis meis aliquid impium exciderit.
Certè animus vacat impietate, paratus jugulare
D quicquid officit ſynceritati religionis. Proinde
qui conſpirant in me devotis animis, in quem
conſpirant niſi in commilitonem ſuum, & cauſæ
quam tueri ſe prædicant propugnatorem? Cui
gratificantur? niſi his quos ipſi judicant eccleſiæ
perduelliones, cujus cauſam produnt privatis affe-
ctibus. Porrò, quum veſtra prudentia nôrit quan-
ta ſit humanæ linguæ vanitas, quantúmque vene-
num, præſertim hiſce temporibus, magis credere
debet ipſis factis, quàm delatorum ſuſurris; aut ſi
E teſtes quærit, eos potiùs audire, qui me propius
nôrunt, quorum eſt *Ludovicus Berus*, mihi quidem
non inimicus, qui nulli mortalium eſt inimicus,
ſed veſtræ ſodalitati addictiſſimus: ad hæc vir do-
ctus juxta ac pius. Is è propinquo novit, & quid a-
gam, & quo ſim animo. Cæterùm quo gravior eſt
illius ordinis autoritas, hoc oportet in judicando
majorem eſſe tum æquitatem, tum manſuetudi-
nem: miniméque decet, ut iſta dignitas ſerviat
privatis hominum vel ſtultorum, vel improborum
F affectibus. Mihi cum nullo unquam ordine bel-
lum fuit, nec ut ſpero, futurum eſt, tantum abeſt,
ut adverſus eum ſenatum, cujus oraculis prima
ſemper tributa eſt autoritas, arma moveam. Quod
Natali Beddæ reſpondi, nunquam exiſtimavi ad
veſtram ſodalitatem pertinere; verùm ita mihi
perſuaſeram, & adhuc arbitror, illum utcunque
extortâ edendi libri poteſtate, vobis inſciis ſuos
affectus admiſcuiſſe. De cujus animo quid que-
rar? Primùm literis meis humaniſſimè provoca-
G tus, ut res inter nos *Chriſtianâ* moderatione tran-
ſigeretur, emiſit librum plenum evidentibus ca-
lumniis, mendaciis & blaſphemiis: Res in aperto
eſt, diſſimulari non poteſt. Jam hoc ipſum faci-
nus quàm indecorum ei qui Theologi & cognito-
ris perſonam gereret? Quem ſi mea urit reſpon-
ſio, ſibi debebat imputare, qui nè monitus qui-
dem atque etiam rogatus, à tali ſcribendi genere
temperarit. Indocti, ſtupidi, fatui convitium fe-
ram,

tam, impius niſi ſim, dici non patiar, nec adeo pa-
ti debeo, nè quis exemplo meo fiat impius. Ve-
rùm utcunque poterat hoc factum primo calori,
ceu furori cuipiam condonari: ubi meâ reſponſi-
one commonitus eſt, quantum aberrâſſet ab offi-
cio hominis *Chriſtiani*, quæſo num ullum pudoris
aut pœnitentiæ ſignum dedit? num fratrem ſic
traductum ſtuduit reconciliare? Qui cùm ſi vel
levis offenſa intercederet, juberetur munus ante
aram relinquere, ac priùs habere reditum in gra-
tiam quàm ſacrificium. Nunc quum talibus li-
bellis impetere proximum, nihilo levius ſit homi-
cidio, & aliquot circumſtantiis etiam gravius,
quum frequenter interim accedat ad ſacroſanctam
Domini menſam, adeo non cogitat de reconcili-
ando fratre, ut calumnias addat calumniis, ve-
ſtram etiam autoritatem in ſuarum intemperia-
rum conſortium pertrahere moliens, quaſi parum
hactenus peccatum ſit, niſi ſuum dedecus aſpergat
pluribus. Atqui veſtræ gravitatis eſt, ô viri præ-
clari, talibus ingeniis mederi, non favere; niſi
quòd hoc ipſum eſt verè favere, mederi. Quum
igitur *Bedda* præceps feratur ulciſcendi ſtudio, vi-
detis cujuſmodi ſit hujus negotii fons. Neque me
clàm eſt, iſti camino unde addatur oleum. *Ed-
vardus Leus* in *Hiſpania* ſparſit librum in me ſcri-
ptum, multò indoctiorem magiſque ſycophanti-
cum quàm fuit ille prior, quem *Lutetiæ* quondam
edidit, non abſque *Beddæ* præſidio, ni fallor. Ea
res addit animum monachis quibuſdam, qui me
ſibi ſtultiſſimè fingunt hoſtem, quum ipſi ſibi ſint
hoſtes acerrimi. Primùm orſi ſunt tragœdiam in
aula Cæſaris. Is impetus facilè coercitus eſt. Rur-
ſus eandem furioſis apud populum clamoribus in-
ſtaurârunt *Salamancæ Franciſcani*. *Motus* hic
præſulum autoritate vix ſedatus eſt. Tandem ex-
titit *Petrus à Victoria*, *Dominicanus*, qui *Burgis*
concionatur, habet fratrem in veſtro collegio. Is
tantum excitavit tumultum, ut ſe jactarent nec
Cæſaris nec præſulum edictis obtemperaturos, il-
lo fretos, Oportet obedire Deo magis quam homi-
nibus. Itaque Principes quum viderent rem ſpe-
ctare ad ſeditionem, nec aliter poſſe componi,
permiſerunt ut archiepiſcopo *Hiſpalenſi* exhibe-
rent articulos, per viros eruditos miniméque ſu-
ſpectos diſcutiendos. Exhibiti ſunt aliquot ex li-
bro *Lei* decerpti, ſed quibus nihil poteſt eſſe ſtul-
tius aut malitioſius. Miſiſſem illos cum meis re-
ſponſionibus, ni prorſus judicâſſem indignos ve-
ſtris auribus. Et hic eſt *Leus* quem *Bedda* pro-
nunciat abſolutum Theologum, quum quod
conſtat, nunquam pedem poſuerit in ſchola The-
ologica. Id nec ipſe *Leus* poteſt inficiari, & ſi in-
ficietur, ſcripta ſatis arguunt. Hujus inſulſis con-
viciis, quæ me dehortante prodidit, quoniam re-
ſpondi, licèt longè moderatiùs, quàm ille provo-
câràt, hoc agit, ut quovis pacto dolorem ulciſca-
tur ſuum, non ſe purgans, quod non poteſt, ſed ad
lapides provocans. Ingenium videtur concitandis
diſſidiis natum. In primo tumultu quem excita-
vit *Lovanii*, nec meis inimicis placuit, & ſuis ami-
cis apud *Anglos* vehementer diſplicuit. Talis fu-
it illius fabulæ cataſtropha. Hujus tumultus quis
ſit exitus futurus neſcio, certè complures ex *Hi-
ſpania* ſcribunt, monachos illos nihil aliud profi-
cere, quàm quòd ſibi lucrifaciunt plurimum odii
apud eruditos ac Principes, meúmque nomen red-
dunt celebrius & gratioſius: quanquam nec ego

A moror hanc celebritatem, & iſtos cuperem o-
mnibus ſuo merito quàm gratioſiſſimos eſſe. Ve-
rùm ita viſum eſt illis, vi, clamoribus, improbita-
te, ſycophantiis, conſpirationibus rem gerere. E-
go fiduciâ bonæ conſcientiæ ſecurus, tantum hoc
doleo, me ſi non cauſam, certè occaſionem dare
Chriſtianorum diſſidiis: quæ ſi meâ culpâ naſceren-
tur, gravi cum onere conſcientiæ diem ſupremum
expectarem, qui non poteſt abeſſe longiùs, cui-
B que me quotidie paro. Nunc quum hæc me reni-
tente pro viribus, aliorum vitio contingunt, non
poſſum quidem non dolere malum publicum, ſed
moderatiùs fero, reputans hæc ex Dei voluntate
fieri, qui & me talibus modis purgari velit, & il-
lorum improbitatem mundo inneteſcere, quo
faciliùs liceat illis mederi. Interim ego quod Deo
gratum eſſe judicabo præſtabo, eventum illius ar-
bitrio committens. Non itaque dubito quin il-
lorum autores tumultuum, *Beddam* & hujus ſoda-
C les inſtigent, ut ſuſceptam fabulam adjuvent. Vi-
detis, ſapientiſſimi viri, fontem & ſeminarium
hujus negotii, unde quid poteſt ſcatere dignum
pietate *Chriſtianâ*? Atqui hactenus ea fuit illius
fama collegii, ut mundus longè aliud expectet ju-
dicium, quàm *Leus* aut *Bedda* prodidit. Nec ar-
bitror mihi tale quicquam à vobis metuendum,
niſi prorſus me mea de vobis fallit exiſtimatio. At
è diverſo dum reputo quale ſit hoc ſeculum, quan-
tum nunc liceat audaciæ linguiſque maledicis: ad
D hæc quum probabiliter conjecto & in iſto ſenatu
ſedere, qui *Beddæ* vel opinioni conſentiant, vel
odio ſubſerviant; rurſus alios invidiæ metu, alios
odio turbarum conquieſcere, itaque fieri fre-
quenter, ut pars deterior vincat meliorem: non
abs te viſum eſt his literis & veſtræ dignitati, &
meæ quieti, quantum in me eſt, conſulere. Quòd
ſi hic metus vanus eſt, tamen vobis ingratus eſſe
non poteſt, ut qui partim ab odio diſſidiorum,
partim ab ordinis illius reverentia proficiſcitur.
E Etiam atque etiam rogo, boni conſulat veſtra
ſynceritas, ſi videor liberiùs quod ſentio prolo-
qui. Veſtrum erit, hoc non arrogantiæ, ſed ſim-
plicitati bonæque conſcientiæ ſignum interpreta-
ri. Abſit hoc conſilium à tam gravi collegio, ut
in gratiam *Beddarum*, *Sutorum*, aut pſeudomona-
chorum (nam probos unicè ſemper amavi) cogi-
tetis me turba articulorum obruere, nec lectâ re-
ſponſione meâ, nec expenſo loco, nec habitâ per-
ſonæ quam loquentem facio ratione, nec collatis
F quæ præcedunt aut ſequuntur, nec ullâ redditâ ra-
tione, quare videatur impium quod ſcriptum eſt.
Non enim hoc judicium eſt eruditorum, ſed potiùs
lapidationis genus. Et ſi id jus eſſet autoritatis
veſtræ, longè tamen aliud eſt jus *Chriſtianæ* chari-
tatis, quæ vaſculum confractum non comminuit,
nec linum fumigans extinguit. Videtis quâ man-
ſuetudine ſit uſus *Auguſtinus*, etiam in deploratos
tos hæreſiarchas: in eos qui vel à majoribus tra-
ditum errorem acceperunt, vel arte in fraudem il-
G lecti, vel perſuaſione in impium dogma inducti
ſunt, vult omnem exhiberi lenitatem, docendos
arbitrans non objurgandos. In me verò qui pro
meis viriculis ſtudui prodeſſe ſtudiis bonarum lite-
rarum, ac profectui religionis, qui conſtanter ab
omnibus abſtinui factionibus, qui pro Catholica
Eccleſia eos in me provocârim quos habebam ad-
dictiſſimos; qui corpuſculum hoc & animum
hunc omnibus expoſui periculis, talibus debac-
chari

chari modis qualibus jam cœpit *Bedda*, aliique A
nonnulli moliuntur, papè quantum abeſt ab exemplo *Chriſtianæ* lenitatis? quantum ab opinione
quam hactenus orbis *Chriſtianus* habuit de veſtro
collegio? Hujuſmodi tumultu divus *Auguſtinus*
nec hæreſiarchas opprimi vult, nè ſe prædicent vi
victos, non veritate convictos. Fortaſſe nihil facilius quàm *Eraſmum* obruere, nec hinc vobis continget admodum ſplendidus triumphus, ſi tot heroes conjuratis animis culicem unum oppreſſeritis, B
etiamſi non ſum uſque adeo deſtitutus amicis, quàm opinantur quidam: at res invicta eſt
veritas, & inexpugnabilis *Chriſtus* veritatis patronus, adversùs quem ſtimulum jactare calces durum
eſt. Iſta autoritas, iſta eruditio, iſte conſenſus in eos potiùs expromendus eſt, qui veſtra dogmata palàm deteſtantur, qui civitates & regiones vobis adimunt, ſibi adjungunt: à quibus demiror vobis eſſe tantum ocii, ut ſententiolis vel
ambiguè prolatis, vel rectè propoſitis, niſi quòd C
aliter quàm ſolent hodie loqui ſcholaſtici, pleriſque depravatis etiam vacetis excutiendis. Imbecillis eſt *Eraſmus* fateor, ſed eſt potens veritas,
contra quam abſit ut veſter conſenſus aliquid moliatur. Quod ſi fieret, majore periculo veſtræ
exiſtimationis fieret quàm meæ. Etenim ſi ſexcenti Judices pronunciarent poculum eſſe æreum
quod eſſet aureum, Judicum autoritas non efficeret ut aurum verteretur in æs, nec jacturam ſentiret poculi dominus, ſed ipſi Judices autoritatis D
ſuæ jacturam facerent. Nè quæſo commoveamini, non tam malè de vobis ſentio, ut exiſtimem
adversùs evidentem veritatem prolaturos ſententiam. Quanquam ſunt in veſtro conſeſſu *Beddæ*
ſimiles aliquot, qui vel imperitià ſermonis quod
dictum eſt non intelligunt, vel odio corrupti credunt eſſe falſum quod eſt veriſſimum: ſed arbitror & integros & eruditos falli poſſe, ſi de nuda
ſententia alicunde decerpta, ſine collatione locorum pronunciare conentur. Dabitur exemplum, E
Pro ſuo quiſque corporis affectu, veſcatur quibus
velit modò, ſobriè parcéque, ſuper omnibus gratias agens Deo. Hanc ſententiam ſi quis ita proponat nudam, velut ex *Eraſmi* libris, Primùm imperitus *Latini* ſermonis offendetur, exiſtimans me
affectum corporis dixiſſe *libidinem*, ut quiſque veſcatur, quod corpus appetit, quum ego affectum dicam habitum ac valetudinem corporis. Id eſſe verum declarat quod ſequitur, pro commoditate
corporis. Ad hæc in eodem capite multis verbis F
excipio fratris offendiculum. Hoc ignorat ille qui
de nuda ſententia pronunciat. Ad hæc non *Eraſmus* iſta dicit, ſed *Paulus*. Hoc qui neſcit, exiſtimat me damnare conſtitutiones Eccleſiæ de diſcrimine ciborum. Hic etiam quamlibet doctus,
deceptus damnabit quod non intelligit. Atqui ea
ſententia temporibus Apoſtolorum uſque ad ætatem *Auguſtini* piè dici poterat, quum, ut opinor,
Eccleſia nullum eduliorum genus cuiquam interdiceret: Itaque quum lector intelliget ſub perſo- G
na *Pauli* dici, nec ad hæc tempora pertinere, quum
videbit idem ab Apoſtolo locis compluribus tradi, quod ego explano, nonne dicet abſurdè mihi
velut impium impingi, quod ab Apoſtolo piè dictum eſt, ac ſentiet æquum, ut aut abſolvat cum
Apoſtolo, aut mecum damnetur Apoſtolus? Hoc
autem quum tam craſſum ſit, ut etiam nauta poſſit intelligere, quid ſentient de illo judice? Quid?

A Niſi illum inſigniter aut indoctum fuiſſe, aut improbum. *Paulus* de ſe & *Chriſtianis* dicit, *Miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.* Idem ſcripſit, *Faciamus mala ut eveniant bona.* Rurſus: *Inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides noſtra.* Quid his vocibus magis impium, ſi ſeparatim proponantur,
non habità ratione perſonarum, nec collatis his
unde ea pendent? At nihilo verecundiùs quædam
è meis ſcriptis decerpi jam evidentius eſt, quàm
B ut quiſquam ignoret. Et ſanè miror quid iſti cogitent. An credunt in mundo pro hominibus eſſe
fungos, prorsúſq; periſſe mortalibus ſenſum communem? Non vident quale ſit hoc ſeculum? An
putant omnes ilicò pro cœleſti oraculo habituros,
ſi audierint, *Bedda* Theologus ſic judicavit? Fortaſſis ita cogitant, Vociferabimur omnes ſimul, &
clamoribus obruemus homunculum. Monachorum genus non aliter per orbem ſparſum eſt,
quàm humor per corpus humanum: hi publicè, pri-
C vatim, clàm, palàm, fingent, obſtrepent, obtrectabunt: ille unus eſt, nec quicquam poteſt niſi *Latine*, & ſi quid reſpondebit opprimemus, ſi quid
legetur, à paucis legetur: Nos paucitate contemptà, turbâ numeróq; ſuperabimus. At ego favente
Chriſto efficiam, ut iſtam malitioſam iniquitatem
etiam vulgus hominum pernoverit, ut jam nôſſe
cœpit. Sed fingant oppreſſum *Eraſmum*, an putant neminem exoriturum, qui adversùs tam tyrannicam malitiam tueatur innocentiam? Ut ceſ-
D ſent homines, non cogitant Deum hæc videre, qui
malitioſa conſilia plerunque vertit in capita molientium? Abſit ut hujuſmodi cogitatio execrabilis corripiat ſacratiſſimam facultatem, tantùm
admoneo, nè talia cogitantium affectibus ſerviens
elevet autoritatem ſuam, quæ ad ædificationem
valere debet, non ad deſtructionem. Doctores eſtis,
Theologi eſtis, nihil à vobis expectatur, niſi verè
doctum ac Deo dignum. *Joan. Gerſonenſis* rectè
monet *Romanum* Pontificem, nè paſſim, nè temerè
E vibret fulmen anathematis, nè duobus modis veniat in contemptum, vel aſſuetudine, ſi nimium crebro fulminet: vel judicio, ſi feriat immerentes. Hactenus multum ponderis habuit hæc vox, *Sic judicavit facultas Theologica Pariſienſis.* Verùm hæc autoritas gravitate æquitatéq; judiciorũ tuenda eſt,
idq; eo diligentiùs quo ſeculum hoc proclivius eſt
ad autoritatis humanæ contemptum. Per me quidem ſi liceat, nihil decedet iſtius ſenatus majeſtati,
malim aliquid accedere: qui ſi quid notabit quod
F verè ſit impium, ipſe confodiam errorem meum:
Sin talia proferet judicia, qualia ſunt pleraq; *Beddæ*, indocta, iniqua, cæca, nihil ſpirantia, niſi odium
impotens & deſtinatam lædendi malitiam, exiſtimabo non facultatis eſſe ſententiam, ſed *Beddaicorum*. Hæreticus eſſe non poſſim niſi velim. Porro
quum nec ſim nec eſſe velim, enitar efficere nè habear, confidóq; *Chriſtum* adfuturum certiſſimum
innocentiæ vindicem. Si junctis ſtudiis pariter
negotium pietatis egerimus, favebit conatibus no-
G ſtris immortalis Eccleſiæ Sponſus. Sin mutuo
contemptu, mutuis obtrectationibus, nos invicem
laceraverimus, quid ſupereſt, niſi ut, juxta *Pauli* dictum, mutuis morſibus conſumamur? Abundè ſatis tumultuum eſt in orbe, ſatis diſſidiorum, & articulis calumnioſis plena ſunt omnia, adeo ut illa
quoque veniant in contemptum quæ contemnere
fas non erat. Quanto rectiùs vertemus nos ad
Chriſtianam ſynceritatem, ſufferentes invicem,

& adjuvantes potiùs infirmos, quàm opprimentes? Quibuſdam hoc unicè ſtudio eſt, è meis decerpere lucubrationibus, ſi quid ad *Lutheri* dogmata queat detorqueri, ac perverſis artibus etiam illa depravant, quæ ex diametro pugnant cum illius dogmatibus: quantò fuerit utilius ad *Lutheranam* factionem extinguendam, ſi decerpant quæ palàm illius dogmatibus contradicunt, quorum ingens ubique turba in ſcriptis meis obvia eſt: tum ea quæ ſic dicta ſunt, ut ancipitem habeant ſpeciem, in diverſam interpretentur partem? Fortaſſis expediret ad quædam per incuriam elapſa connivere. Sunt quæ neglecta non lædunt, exagitata graves ſuſcitant tragœdias. Hoc ſi non putatis dandum meritis meis, ſaltem detis cauſæ quæ nunc agitur, detis autoritati veſtri ſenatus, detis hominum de vobis exiſtimationi, ut ſi fieri non poteſt quin iſtic ſedeant *Beddæ*, ſaltem fiat, ut mundus intelligat non omnes eſſe *Beddas*: quanquam & ipſum *Beddam* lubens recipiam in amicitiam *Chriſtianam*, ſi ſe conferat ad magis ſobria conſilia. Satis ſupérque hactenus datum odiis èſt, & gloriis. Quoniam igitur quæ peto, pertinent non ſolùm ad exiſtimationem meam, verumetiam ad publicam Eccleſiæ cauſam, & ad veſtræ facultatis autoritatem, non committeris ut plus apud vos valeant quorundam impotentes affectus, quàm ſyncera bonorum & eruditorum judicia. Quod autem peto hoc eſt, ut, ſi fieri poteſt, res inter nos privatis ac fraternis admonitionibus tranſigatur. Etenim ſi quid in ſcriptis meis ineſt erroris, nemo poterit efficaciùs mederi quàm ipſe, ſi fuero commonitus. Id ſi fieri non poteſt, ut in judicando abſint privati affectus, ſed *Chriſtiana* charitas adhibeatur in conſilium, veſtráque autoritas *Chriſto* ſerviat potiùs, quàm hominum odiis & compendiis. Nè gravemini legere locum unde decerpuntur quæ *Bedda* nimium articulifex defert. Nè pigeat circumſpicere, ad quod tempus, ad quam perſonam pertineant quæ dicuntur: deinde nè ſit moleſtum evolvere quæ reſpondimus, hoc eſt, cognoſcere penitus rem priuſquam edatis ſententiam, nè cæcum prodeat judicium, quod vobis majori dedecori ſit futurum quàm mihi. Si quid erit verè impium, habebit impietas me cum primis vindicem. Ita nec ego lædar, & cauſæ pietatis rectè conſuletur, nec veſtra autoritas exponetur linguis hominum. Videtis quàm rem non iniquam petam, haud petiturus, ſi veſtram contemnerem autoritatem, quemadmodum faciunt iſti qui favent novis dogmatibus. Rurſum non petiturus, niſi ſcirem quantum valeat, etiam inter probos, improborum pervicacia. Si monachis bene conſultum vultis, conſulite illis, ut omiſſis iſtis malitioſis molitionibus, conferant ſeſe ad eam vitæ ſynceritatem, quâ tantum orbis favorem promeruerunt. Nullâ re citiùs mitigabunt invidiam, quam iſtis tumultibus magis exaſperant. Si contemptis hominum judiciis rem gladiatoriâ vi gerere deſtinant, cogitent hujuſmodi conſilia nec monarchis fuiſſe proſpera. Miſi reſponſiunculas ad quoſdam articulos, quos audio jam veſtro judicio periclitatos, quo de cæteris certiùs judicetis. Eas legere non gravabimini. Miſi & libellum *Supputationum*, indicatis locis, quo vobis quærendi laborem adimerem. Precor ut Dominus *Jeſus* animis veſtris inſpiret ea conſilia, quæ & digna ſint illo collegio ſacratiſſimo, & reipublicæ *Chriſtianæ* ſalutifera. Repetam quod initio dixeram. Si rumor vanus hæc pertulit, exiſtimetis hæc vobis ſcripta non eſſe. Officio meo non defui: ſi quid orietur tumultuum, aliis imputabitur. Datum *Baſileæ*, poſtridie Natalis *Martini*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo.

Sereniſſimo Principi Ferdinando Pannoniæ Bohemiæque Regi, &c. Eraſmus Roterodamus S. D.

SI Principis ſic de me meriti, ſic in me affecti ſucceſſibus non toto pectore gratularer, *Ferdinande* Rex inclyte, meritò dicar homo hominum ingratiſſimus: rurſus ſi illius proſperitas mihi non eſſet vehementer jucunda, à cujus felicitate magna ex parte pendet totius rei *Chriſtianæ* felicitas, plus quàm impius haberi debeam. Quanquam enim omnis humana felicitas ab autore Deo proficiſcitur, tamen plerunque per bonos Principes recreat, ſublevátque populum ſuum propitius, per malos affligit offenſus. Hic igitur nihil promereor laudis, ſi facio quod non feciſſe ſummũ ſcelus ſit. Hoc mihi dolet, quòd celſitudini tuæ quid ultra vota, propenſámq; animi voluntatem præſtare queam, non videam, nimirum hâc ætate, atq; hac etiam valetudine, quæ per ſe onus eſſet intolerabile, etiamſi ſenectutis incommodum non accederet. Certè quicquid his ingenii viriúmque reliquiis præſtari poterit, id conſtanter ad extremum uſque vitæ diem præſtaturus ſum, opitulante Deo, qui pro ſua bonitate, & ſine nobis Majeſtatis tuæ res actionéſque in *Chriſtianæ* ditionis commodum & Eccleſiæ concordiam proſperare dignabitur, id quod nos votis ardentiſſimis optare non deſinimus. Pro favore quem per literas amantiſſimè ſcriptas deſers, quanquam tu quidem hìc nihil facis novi, gratiam habeo maximam. *Baſileæ*, XVIII. Calend. Auguſti, Anno M. D. XXVII. *Epiſt.* 20.

Sereniſſimo Principi Ferdinando Pannoniæ Bohemiæque Regi, &c. Eraſmus Roterodamus S. D.

PRo mea in tuam Majeſtatem obſervantia, próque illius ampliſſimis erga me meritis, ſemper eam fortunam tibi precatus ſum, Regum decus *Ferdinande*, quæ quum iſtâ tuâ ſummâ nobilitate, longâ Cæſarum & opulentiſſimorum Regum ſerie porrectâ, tum iſtâ tuâ ſingulari pietate integritatéque digna foret. Nihil autem judicavi tanto Principi, tali indole prædito felicius poſſe contingere, quàm ſi ditionem ſuam citra ſanguinis humani jacturam, vel adipiſceretur, vel tueretur, vel proferret. Idem ſemper optavi invictiſſimo Cæſari *Carolo*, tuo germano, quem pari tecum religione ſemper, ut debui, veneratus ſum. Cæterum quoniam prima illa mea vota video non valuiſſe, certè quod erat proximum, ſuperis res tuas proſperantibus, evenire gaudemus. Incredibilem enim cœpimus voluptatem ex rumore huc nuper allato, ſed multo ut certiorem, ita uberiorem ex amicorum literis, quæ nunciabant te, nec multâ ſtrage, nec magno ſanguinis humani diſpendio, *Pannoniorum Bohemorúm*que regna in ditionem tuam redegiſſe. Non enim mihi valde placent *Romanorum* triumphi, qui videbantur hoc eſſe ſplendidiores, *Epiſt.* 21.

ſplendidiores, quo plura hoſtium millia trucidata, plures exuſtæ civitates ac vici, plures orbi, orphani, viduæque factæ nunciabantur; denique quo major captivorum ac ſauciorum turba ad invidioſum ſpectaculum producebatur, quaſi parum eſſet eſſe proſtratos, niſi accederet calamitatis exprobratio. Nulla poteſt eſſe victoria ſpecioſior, quàm quæ quantum licet, cum pauciſſimorum exitio conjuncta eſt, quæque longiſſimè abeſt ab ea quam *Græci Cadmeam* appellant: tum ex qua victor majorem prudentiæ moderationiſque laudem refert, quàm fortitudinis aut etiam felicitatis. Non admodum plauſibilis felicitas eſt, quæ plurimorum emitur infelicitate. Quot cladibus interdum emitur unius oppiduli aut arcis expugnatio, ut non minùs fleat victor quàm victus? Quot mortibus conſtitit *Græcis Troja* capta, in cujus obſidione plures propemodum abſumpſit peſtilentia quàm gladius? Tu verò *Pannoniæ* regnum ampliſſimum pariter & opulentiſſimum, jam ab alio occupatum ac diſſidiis turbatum undique, tuorum minimo, hoſtium verò non ita magno diſpendio vindicâſti. De *C. Cæſare*, ni fallor, ſcriptum eſt,

——*Secúmque deos in prælia ducit:*

Agnovit & ipſe ſuam felicitatem, *Veni* inquiens, *Vidi, Vici.* Quanto juſtiùs hæc in te dici poſſunt, Principem ſingulari pietate, ſanctimoniáque præditum, qui nullo penè conflictu, ſolo adventu tuo, tantos *Pannoniæ* motus compoſueris, tantum regnum tibi aſſerueris occupatore depulſo? Quid hâc victoriâ plauſibilius, adeo, non cruenta, ut ipſis etiam hoſtibus gratulari liceat, quòd in victorem tam clementem, támque cordatum inciderint? Nec dubito quin quotquot iſtic ſapiunt, ſe victos eſſe gaudeant. Fit enim interdum, ut vinci ſit beneficio affici. Quis non agnoſcit his rebus tam feliciter geſtis numen propitium præfuiſſe? Nam ea demum vera felicitas eſt, quum divinum favorem promeretur victoris integritas, religio ac manſuetudo. Pollicetur hoc ipſe Deus optimus maximus in ſacris literis, ſe propugnatorem fore ſuis, qui ipſius præſidio freti, non deflectunt à juſtitia. *Et omnia*, inquit, *quæcunque faciet proſperabuntur.* Magnifica ſanè pollicitatio, ſed ab illo profecta qui mentiri non poteſt, quum poſſit omnia. Siquidem illius auſpiciis feliciter cedunt nobis etiam illa, quæ videntur infeliciſſima. Contrà, quum improbis quædam videntur ſecundo fortunæ flatu geri, non eſt proſperitas, ſed inſidiæ potiùs mali genii, velut eſca pellicientis in exitium. Pro tanto itaque rerum ſucceſſu, *Ferdinande* Rex inclyte, primùm Deo regum ſummo gratias agimus, deinde tuæ pietati, tuæ prudentiæ, tuæ moderationi clementiæque gratulamur, non dubitantes tibi cæteris in rebus parem proſperitatem polliceri, aut etiam majorem, ſi tu, quod futurum confido, iſtas animi dotes, quæ te Deo gratum faciunt, conſtanter retinueris: nec tibi gratulor modò, verumetiam ipſi regno gratulor, quod perierat, niſi tu Princeps non minùs pius quàm magnus, divinitùs datus eſſes, qui & pro tua bonitate velles, & pro tua magnitudine poſſes tantas turbarum undas componere. Vides, *Ferdinande* Rex, quæ regnorum moles incumbant humeris tuis, quanto majores maneant. Vides horum temporum periculoſiſſimos tumultus. In tanta rerum tempeſtate nauclero inſigniter docto ac vigilante opus eſt, quem te nobis exhibiturum, & indoles iſta, & rerum exordia promittunt. Quanto cum animi dolore vidimus duos præcipuos orbis monarchas tot annos inter ſe diſſidere, & interim exitioſæ factiones ſub Evangelii prætextu indies latiùs agunt radices, malæ filicis in morem, orbem propè totum occupantes. Si quid ego proſpicio in rebus humanis, hanc unam ſatis gravem cauſam arbitror cur & Principes compoſitis utcunque diſſidiis ſibi fœderentur, ut junctis conſiliis & autoritate, religio *Chriſtiana* ſic undique convulſa in bonum aliquem ſtatum reponatur. Quamdiu ad hunc modum belligerantur monarchæ, dormitant Epiſcopi, ſacerdotes tantùm quod habent mordicùs tenent, monachi pro ſuo regno ſatagunt, Theologi articulis ac faſciculis frigidis rem gerunt, populo liberum eſt quod libet & credere & facere, nullum video malorum finem. Quod unum poſſumus precamur Deum, ut noſtris commiſſis, quibus hæc mala commeruimus, aliquando factus propitius, ea conſilia tum monarchis, tum religionis antiſtitibus immittat, quæ nobis veram pietatem cum pace concordiáque reducant. Prolixior fui quàm vel ego ſtatueram, vel tuæ ferunt occupationes. Sed boni conſulet tua manſuetudo; vehemens affectus modum neſcit. Scio, ſolet excuſari ſera gratulatio, ſed quum adeſt facultas animi protinus teſtificandi. Hic primus obtigit, per quem tutò quæ vellem ſcriberem. Inclytam Majeſtatem tuam Dominus *Jeſus* publico orbis bono ſemper in majus provehat. Datum *Baſileæ*, ſexto Calendas Februarii, Anno M. D. XXIX.

Cutbertus Tonſtallus Londinenſis Eccleſiæ Miniſter Eraſmo Rot. S. D.

Dici non poteſt, quantopere ſum gaviſus, lectis *Epiſt.* 22. tuis literis, præſertim his quibus tum ad Regem tum ad Legatum ſcriptis, his te ſuſpicionibus liberas, quas de libello à *Luthero* in Regem edito, tanquam aliquid ineſſet tuum, hic ſubortas eſſe nonnulli tibi retulerunt: non quòd animis hominum tam altè inſederat hæc ſuſpitio, ut tuis literis fuerit revellenda: quandoquidem ſic totus liber contumeliis ſcatet, ſic ſingul[i] pagellis *Lutheranum* virus ſpirat, ut ex qua officina prodierit, ille ipſe lectus prodat, verùm eâ re ſum lætatus vehementer, quòd ex his intellexi tibi cum *Lutherianis* malè convenire, téque à Pontifice Maximo rogatum, ut congrediendi cum *Luthero* provinciam ſuſciperes, jam exoratum prope in procinctu eſſe. Id quod omnes amici tui magnopere & expectant & cupiunt, ut cum illo *Proteo*, imò veriùs *Atheo*, tandem congrediare. Cæterùm ex *Luthero*, inquis, & *Lutherianis* malè audiam. At non pejus, quàm Deus ipſe, quem ille malitiæ omnis autorem facit, dum liberum tollit ab hominibus arbitrium, atque omnia ſtatis neceſſitatis legibus fieri prorſus contendit, ut liberum cuiquam non ſit, ſi velit bene facere. Et *Chriſti* cauſa injecta probra plus tibi laudis nimirum parient, quàm omnia omnium quantumvis elaborata encomia, quocirca nihil eſt, quòd eo nomine terreare. Mihi quidem videris hoc patriæ tuæ inprimis debere, quæ niſi quamprimum occurratur, peſtilente hac contagione, ſeſe latiùs ſparſura, ſi nemo obviam prodit, infici periclitatur.

Nemo unquam in ſacris eruditus literis eorum,
qui hactenus fuerunt, ſuâ ætate pernicioſam or-
tam hæreſim vidit quam non impugnavit. Quo
quæſo nomine tuus *Hieronymus* celebrior habe-
tur, quàm quòd hæreſes ſui temporis acerrimè
confutavit. Non illum ſacri *Moſeos* & Propheta-
rum libri ad *Hebraicam* veritatem reſtituti, non
multiplices commentariis magnis deſudati labori-
bus clariorem reddiderunt, quàm quod adversùs
Helvidium, *Jovinianum*, *Luciferianos*, *Vigilantium*,
Pelagianos in arenam ſeſe dedit. Ubi major *O-
rigenis* elucet eruditio, quàm contra *Celſum*? Ubi
major *Baſilii*, quàm contra *Eunomium*? *Cypria-
nus* dum contra *Demetrianum*, *Novatianum* &
Novatum acriùs invectus eſt, quantam laudem re-
tulit? Quanta *Hilario* contigit *Conſtantium* im-
pugnanti? Quæ verò *Auguſtinus* contra *Pela-
gium*, contra *Julianum*, contra *Arrianos*, contra
Manichæos, contra *Gaudentium*, contra *Petilia-
num*, contra *Fauſtum*, contra *Fulgentium* ſcripſit:
tantopere illius viri ſanctum ardorem exprimunt,
ut neſciam, an ejus vel flagrans in Dei eccleſiam
charitas, vel magna in ſacris literis eruditio, ex ul-
lis aliis ſcriptis ſit dilucidior. Porrò, quis unquam
in eccleſia paulo eruditior, poſt ortam novam hæ-
reſim reticuit? Ea demum vera militia *Chriſtia-
na* eſt, hæreſes expugnare. An barbaros in fi-
nes noſtros irrumpentes, pauxillùmque abigen-
tes, prædæ perſequi pulchrum putamus: hære-
ticos de religione atque aris nobiſcum decer-
tantes, æquo animo ferimus? quando multo eſt
præclarior de his quàm de illis victoria: quòd his
devictis æternus in cœlis datur triumphus, illis
ſummotis, brevis admodum in hac vita gloriola.
Te verò vel maximè movere debet, quòd quàm
multis lucubrationibus in Eccleſiæ utilitatem ſum-
ptis, gloriam paraſti, præripere tibi *Lutherani* pa-
rant, dum in ſuorum numero falsò te recenſent.
Adde, quòd æmuli, ſi qui ſunt, qui tuam corro-
dunt famam, quando non alio magis nomine tibi
nocere poſſunt, in illam factionem te aſcribunt.
Quantus autem accedit ſtimulus? quòd *Adrianus*
ſummus Pontifex & tuus conterraneus, & de gre-
ge Domini tam ſollicitus, tantopere te invitat, ut
eam provinciam deſumas, ad quam cum illius at-
que omnium judicio videris inprimis idoneus, tum
etiam non rogatus ſponte nomen dare debes:
cùm eas hæreſes ſuppullulare videas, quibus tan-
dem adultis, tota ruet eccleſia. Neque enim una
aut altera pernicioſa novitas ingeritur: ſed ad in-
gentem *Vuicleficarum* hæreſeon catervam nova ac-
cedunt arma, nempe convitia, contumeliæ, pro-
bra, linguæ veneno tinctæ, ut planè videri poſſit
venenum aſpidum ſub eorum labiis ebullire. His
telis eccleſiam, quam aliâ ratione non poſſunt, ex-
pugnare parant. Quæ autem ab Apoſtolis inſti-
tuta poſt *Chriſtum* incarnatum in Eccleſia catho-
lica ſemper obſervata ſunt, iſtis univerſa diſplicent,
traditiones ſanctorum Patrum, eccleſiæ ritus, ſa-
cra omnia, in quorum locum quid ipſi ſtatuere
velint, nondum inter eos convenit. Omnes nam-
que *Chriſtianos* viros juxta ac fœminas ex æquo
ſacerdotes eſſe, Stoicâ quâdam moroſophiâ,
contendunt, omnes etiam ex æquo Reges: nam
eò tendit libertas illa *Chriſtiana*, quam nullis ho-
minum legibus aſſerunt obnoxiam. Quo quid
aliud, quàm anarchiam parant: tametſi *Germa-
niæ* Principes nondum id perſentiunt. Tenta-

A tum id aliquando à *Vuicleſianis* in hoc regno fuit,
coactúmque ab his conjuratorum exercitum,
commiſſo prælio, vix tandem regiâ poteſtate fu-
ſum fugatúmque annales noſtri teſtantur. *Lu-
therus De abroganda Miſſa*, quam nunquam intel-
lexit, libellum eſt auſus edere. Quid tandem ſu-
pereſt ampliùs? niſi ſi de abolendo *Chriſto* ſcri-
bere deſtinavit: nam huc hominis inſania tende-
re videri poteſt: quandoquidem divam Virgi-
B nem ab ejus ſequacibus jam exploſam audimus.
Tantáne impietas ultra ſuſtinenda eſt? Per ego
te *Chriſti* tot exhauſtos mortali corpore labores,
per illum ſanguinem, quem in mundi pretium mo-
ribundus profudit; per illam gloriam, quam in
cœlis decursâ hâc vitâ expectas, te obſecro atque
obteſtor, *Eraſme*, imò verò te orat atque obteſta-
tur eccleſia, ut cum hac hydrâ tandem congredi-
are. Aude tantum, & orbis ſpondet tibi victo-
riam. Quantum etenim tibi culpæ non abs re
C impingi poteſt, ſi tuæ patriæ periclitanti, ſi eccle-
ſiæ collabenti quamprimum ſuccurſurus non ad-
volas? tantum immortalis gloriæ te manebit, ſi
abs te patriæ tuæ conſervata religio, ſi tuis lu-
cubrationibus eccleſia ſuffulta erit. Denique, il-
li ipſi labores, quos in ſacris literis exornandis
ſumpſiſti, non parùm te excitare debent: quan-
do quas tu multis ſudoribus expolire curâſti,
fœdis hæreſibus ab iſtis pollutas vides, qui non
impoliti ſermone cupiunt ipſi videri. Quo fit
D ut nitorem in ſacris literis pleriſq; inviſū reddant.
Quâ quæſo in re meliùs animam jam per æta-
tem ſenſim deficientem ponere potes, quàm dum
Cerberum iſtum diro latratu in omnes eccleſia-
ſticos ordines inſultantem, gladio Spiritûs ab-
actum in antrum ſuum coges? Id quod te fa-
cturum eò magis confidunt omnes, quòd ip-
ſe nuper edito libello, expectationem jam o-
mnium de ea re concitâſti. Vale. *Londini* No-
nis Julii, Anno milleſimo quingenteſimo vige-
E ſimo tertio.

*Eraſmus Roterodamus Cutberto Tonſtallo
Epiſcopo Londonienſi* S. D.

ISTud tam pium ſtudium, tam flagrantem erga *Epiſt. 23.*
Eccleſiam Dei zelum non poſſum equidem non
vehementer probare, præſul cum primis obſervan-
de: nec dubito quin iſtum mentis impetum judi-
cio ſuſceperis: at mihi meíque ſimilibus circum-
F ſpiciendum eſt, nè, quod ſcribit Apoſtolus, ze-
lum habeamus, ſed non ſecundùm ſcientiam; ac,
juxta *Parmenonis* Comici dictum, metuendum
nè nimium calidum hoc ſit modo. Siquidem vi-
deo quibuſdam uſu venire, ut dum majore ſtudio
quàm judicio rem gerunt, non ſolùm unà cum
zizaniis evellant triticum, quod *Chriſtus* in Evan-
gelio fieri vetuit, verumetiam pro zizaniis evel-
lant triticum; dum vel priùs damnant quàm in-
telligunt, vel quod piè dictum eſt interpretatione
G depravant: idque videri volunt zelum religionis,
& hæreſeon odium, cum hæc præcipua ſit peſtis
& pietatis & concordiæ. Sic qui vehementer a-
mant quempiam, nihil in eo non laudant: qui
vehementer oderunt, nihil non damnant. In
Lutheri ſcriptis quædam audio reprobari, quæ,
ſi ſobriâ collatione inter eruditos & integros
diſputarentur, nonnihil conferrent ad ſpiritua-
lem & Evangelicum vigorem, à quo mundus
nimium

A nimium profectò degeneravit: idque eorum operâ potiſſimum, qui apud *Italos* Jus Pontificium profeſſi ſunt, magnâ quidem cum laude, tum ingenii, tum induſtriæ, ſed utinam pari fructu veræ pietatis. Conſtitutiones hominum, quoniam imperitæ multitudini ferè parantur, hoc agunt, ut minùs peccetur: *Chriſti* philoſophia longè altiùs vocat, & aliis rationibus ingreditur. Fateor eſſe veriſſimum, quod tu non minùs eloquenter quàm B eruditè diſſeris, priſcos Eccleſiæ proceres nuſquam magis declaràſſe quid ingenio, doctrinâ, facundiáque valuerint, quàm in conflictibus adversùs hæreticos, nec aliunde plus veræ laudis retuliſſe: & huc me provocas ſplendidis ſanè exemplis, *Origenis*, *Baſilii*, *Cypriani*, *Hieronymi*, *Auguſtini*: verùm ubi me cum his confero, me miſerum, protinus, ut *Homericè* dicam, [illegible]. Utinam eas vires quas mihi ſermone tribuunt multi, re itidem dare poſſint. Hoc unum polliC ceor, me pro mea qualicunque portione non defuturum Eccleſiæ negotio. Utinam de exitu rei tua te fallat divinatio, mihi non admodum ſagaci jamdudum idem ſubolet: quod ſi eveniat, vereor nè pro excuſſis Pontificibus, Epiſcopis & Principibus, ſordidos quoſdam dominos recipiamus multò illis inclementiores. Nam *ἀναρχίαν* jampridem muſſant ii quos Anabaptiſtas vocant: aluntur & alia dogmatum monſtra, quæ, ſi proruperint, efficient ut *Lutherus* propemodum orthoD doxus videri poſſit. Muſſatur & illud, baptiſmum nec in adultis nec in parvulis eſſe neceſſarium. Quòd ſi perſuaſerint, id quod moliuntur quidam, in Euchariſtia nihil eſſe niſi panem & vinum, non video quid nobis reliquum faciant de ſacramentis eccleſiaſticis. Extitit aliud inſaniæ genus, Prophetæ volunt videri, ſed ridentur ab omnibus. Nulla quidem adhuc exorta eſt ſecta, quæ de *Chriſto* prædicet impiè: multis tamen hic opinionum tumultus addidit animos, ut auſint non ſoE lùm de *Chriſti* divina natura blaſphema loqui, verumetiam de Scripturæ totius autoritate dubitare. Ita fit, quoties ſemel effractis repagulis ſeſe in licentiæ campum effudit hominum temeritas, nullum facit inſaniendi finem, donec omnia ſecum involvat exitio. Iſtis, ut veriſſimè ſcribis, omnia diſplicent, ſed quidam è diverſo omnia mordicùs retinent, nec ea quidem mutari volentes quæ perperam irrepſerunt in Eccleſiam, & unde ſcatet præcipua *Chriſtiani* populi corruptela. F Quúmque dicimus illis, vehementer iniquum eſſe ob hominum vitia convellere quæ recta ſunt, reſpondere ſolent, ut ſunt linguaces, eos quorum arbitrio gubernatur Eccleſia, nec Dei timore, nec Scripturarum admonitu, nec Principum autoritate, tot jam ſeculis hactenus corrigi potuiſſe, nec aliam eſſe viam medendi, niſi perturbatis omnibus. Utraque pars ad ſe trahit funiculum contentionis. Malum hoc immedicabilius reddit PrinG cipum pertinax diſcordia, quod ita velim radicitùs extirpari, nè ad tempus repreſſum, paulò pòſt majore exitio rebulliat. Reſtituendæ Eccleſiæ formam nobis depingit liber *Eſdræ*. Bona ſpes eſſet, ſi Dominus nobis talem Principem mittere dignaretur, qualis fuit *Eſdras*; talem Pontificem, qualis fuit *Joſue*; talem Prophetam, qualis fuit *Aggeus*; talem populum, ut dum reclamat impiis dogmatibus, correctâ malâ vitâ, bonis operibus ædificet civitatem ac domum Dei: ſic enim A legimus, *Unâ manu faciebat opus, & alterâ tenebat gladium.* Ædificantium enim unuſquiſque gladio erat accinctus renes, & ædificabant, & clangebant buccinâ. Nunc ſi in clamoribus aliquot Theologorum ac monachorum parum ſobriis, ſi in armis & copiis Epiſcoporum & Cardinalium tota ſpes noſtra eſt, demirabor ſi per ea poterit ſanari malum, unde præcipua ſcatet occaſio mali. Sed nondum promeremur, ut afflatu ſpiritus expergiB ſcantur orbis primates. *In Domino confido, qui non iraſcitur in perpetuum:* & nunc meritò cum Pſalmographo dicere poſſumus, *Reppuliſti nos, & destruxiſti nos:* utinam liceat & illud accinere, *Iratus es, & miſertus es noſtri:* Illud certè licet, *Commoviſti terram, & conturbàſti eam, ſana contritiones ejus quoniam mota eſt.* Sed næ ego inſigniter impudens, qui hæc ad te. Dominus pietatem tuam ſoſpitet ac proſperet in ævum, præſul ornatiſſime. Datum *Baſileæ*, Anno M. D. XXV.

C

Eraſmus Rot. Quirino Taleſio ſuo S. D.

Curavimus ut has literas reperiret apud *Marcum Laurinum* ex *Anglia* reverſus, in qua non dubito, quin eâ fide, ſtudio curáque rem geſſeris, ut & tui ſimilis fueris, *Quirine* chariſſime, & meæ de te fiduciæ reſponderis. Fallere præceptorem turpe eſt, ſed turpius fallere amicum fidentem. Scis ut tibi nihil unquam apud me, nec D occluſum fuerit, nec obſignatum, nè earum quidem rerum, quas alii non unis clavibus à famulorum, imò non à famulorum tantùm, verumetiam à filiorum oculis ſubmovent. Facilè conjecto te diutiùs hæſiſſe apud *Britannos*, novi quàm ubique cantator ſit *Montjoius* meus, non tantùm in ſimilibus negotiis, & quàm ægrè dimittat clientem ſummus ille purpuratus. ὃ δεῖ μὴ θεομαχεῖν. Verùm eam moram fac ut nunc celeritate ſarcias, niſi ſi quid extiterit novæ rei quod te remoretur in E *Flandria*. Jamdudum enim & mea ſtudia, & domus in te inclinata recumbens, deſiderant tuam præſentiam. Nè tamen uſque adeò properes ad nos, ut non amanter ſimul, ac diligenter ſalutes amicorum meorum vetuſtiſſimum *Antonium Clavam*, candidiſſimum *Guilielmum à Vala*, fortiſſimum patronum *Jacobum à Prato*, quem tamen ut opinor apud *Anglos* reperiſti. Paucioribus enim ſcripſi, partim quòd nihil rerum mearum te latet, partim quòd conſiderem te mihi apud amiF cos epiſtolæ quamlibet loquacis loco futurum. *Hollandiam* interea non ſecus ac littus Sirenum fugito. Difficile eſt lotum ſemel guſtatam relinquere. De penſione *Curtracenſi* diligenter explora rem omnem, & quodcunque conſilium tibi tempus & occaſio ſuggeſſerit, ſequitor. Negotii ſummam tuæ fidei prudentiæque permitto. Illud cave nè præter viaticum neceſſarium, quicquam pecuniarum, aut annulorum deferas per viam, ſed quo tutiùs ad nos redeas, deponito tuas quoque, G ſi quas habebis, pecunias, apud eos quos deſignavi, niſi fortè mihi quoque diffidis. Non ſum *Trapezita*; recipies à nobis ſummam integram minimèque arroſam ſolitâ fide, tibique jam ſæpenumero perſpecta. Bene vale. Datum *Baſileæ*, IV. Idus Martias, Anno M. D. XXVIII.

Epiſt. 24.

Eraſmus Jacobo Sadoleto Epiſcopo
Carpentoractenſi S.

Epiſt. 25. QUantas calamitates hæc rerum humanarum
fatalis tempeſtas ſecum defert, ornatiſſime
præſul? Quid deplorabimus, aut quem conſola-
bimur? Quam orbis partem immunem ab hac
procella videre licet? Aut quis eſt bonorum, qui
non ipſe pariter egeat conſolatore? Vidimus *Ro-*
mam crudeliùs captam quàm olim fuerit à *Gallis*,
aut poſt à *Gottis*. Vidimus Eccleſiæ principem
Clementem inclementiſſimè tractatum, & adhuc
videmus duos potentiſſimos orbis monarchas o-
diis immedicabilibus inter ſe diſſidere, &, ſi ve-
rus eſt rumor, invicem ad monomachiam provo-
care. In tanto rerum fragore, malè metueba-
mus tibi, & *Bembo*, in quibus præcipuè, ac pene
ſolis mihi videtur priſcus ille candor, & erudita
pietas illibata ſupereſſe. Utriuſque dotes exi-
mias ſemper amavi. Tuas enim non ſolùm ex a-
micorum prædicatione, tuiſque ad nos literis co-
gnovi, verumetiam ex abſolutiſſimo libello quem
nunc ubique vix credibili ſtudio complectuntur
omnes, quibus cordi eſt bonam mentem cum bo-
nis literis conjungere. At *Bembum* impenſiùs
tum amare, tum mirari cœpi, poſteaquam eas le-
gi literas, quas *Longolius* veſtræ quondam beni-
gnitatis alumnus, evulgandas curavit. Videbam
quantopere referret & ſtudiorum & *Chriſtianæ* re-
ligionis, tales animas incolumes eſſe ex hoc in-
cendio. Ac de *Petro Bembo* nondum poſuimus
ſollicitudinem, incerti quid agat. Tibi verò ma-
jorem in modum gratulamur, quem numen ali-
quod non tibi modò, ſed optimis etiam ſtudiis
ac pietati *Chriſtianæ* propitium, imminenti pro-
cellæ ſubduxerit, atque utinam totum ſubduxiſ-
ſet. Magnam tui partem audio periſſe, videlicet
bibliothecam utriuſque linguæ monumentis ex-
quiſitiſſimis opulentam. Domi conjecturam fa-
cio, quàm tibi gravis acciderit iſta jactura, præſer-
tim irreparabilis. O barbariem inauditam! Quæ
fuit unquam tanta *Scytharum*, *Quadorum*, *Vuan-*
dalorum, *Hunnorum*, *Gottorum* immanitas, ut non
contenta quicquid erat opum diripere, in li-
bros, rem ſacratiſſimam, ſæviret incendio? Atque
hic non tam amici vicem dolemus, quàm noſtram.
Nobis enim ac ſtudioſis omnibus ereptum eſſe du-
cimus, quicquid ibi periit. Quemadmodum urbis
Romæ calamitas, omnium nationum calamitas
fuit, quippe quæ non ſolùm arx erat *Chriſtianæ* re-
ligionis, & ingeniorum altrix, ac Muſarum ut ita
dicam, tranquilliſſimum domicilium, verumeti-
am omnium gentium communis mater. Quem
enim illa civitas, quamvis in alio mundo natum,
non placido gremio excipiebat, fovebat, educa-
bat? Quis illic, licèt ab extremo orbis angulo
profectus, ſibi videbatur hoſpes? Imò quàm mul-
tis illa patriâ ſuâ fuit charior, dulcior, atque etiam
felicior? Aut quod ingenium tam efferum fuit,
quod illa ſuâ conſuetudine non mitius ac manſue-
tius nobis remiſerit? Aut quis illic aliquandiu
vixit, qui non invitus diſceſſerit, qui non ejus re-
petendæ datam occaſionem libenter amplexus
ſit, non datam captaverit. Nimirum orbis hoc ex-
cidium erat veriùs quàm urbis. Tot opinionum
diſſidiis labefactata nutat *Chriſtiana* religio. *Bel-*
lonæ furor nuſquam abeſt, & in tanto tumultuum
A fremitu, Muſæ liberaléſque diſciplinæ, aut pror-
ſus jacent frigéntque, aut conterritæ ſilent. Et
perinde quaſi parum ſit hic calamitatis, adjun-
gunt ſeſe peſtilentiæ, bulimiæ, & rerum omnium
caritas. Nec in his rerum fluctibus, ullus bonæ
ſpei portus aperit ſeſe; Cœlum undique & undi-
que pontus. Quanquam arbitror futurum, ut Ec-
cleſiæ Princeps *Clemens* in tam ſæva tempeſtate
fortem & egregium nauclerum præſtet. Requirit
B hoc malum inſignem medicum, quem in illo no-
bis etiam medicis cognomen polliceri videtur: re-
quirunt hi monarcharum animi, magnum ali-
quem conſultorem, qui illos nimium exacerba-
tos ad clementiam revocet. Et hic arridet nobis
lætum omen *Clementis* ſeptimi, cujus pietati non
dubito quin adſutura ſint numinis præſidia, ſi
modò populus *Chriſtianus*, agnoſcens Dei manum
ad vitæ correctionem invitantis, ſua ſcelera confi-
tens, non ficto pectore confugerit ad illius miſeri-
C cordiam. Alioqui verendum eſt nè nobis eveni-
at quod evenit *Ægyptiis*, quos remediis tam mul-
tis, támque gravibus, inſanabiles tandem unda
maris abſorbuit. Hæc Evangelica febris, ſic enim
appellare libet, magna ex parte remittit ſeſe; bo-
námque ſpem rediturræ ſanitatis præbet. Nam
quæ nunc prodit *Lutherus*, ejus ferè generis ſunt,
ut videatur παλινῳδεῖν· adeoque non placet ſuis
diſcipulis, ut eum, ſi Deo placet, appellent hæreti-
cum, aſſirmantes illum Evangelico ſpiritu deſti-
D tutum, humano ſpiritu delirare. Nec pauci ci-
ves, imò civitates reſipiſcunt. At vereor nè per
quoſdam recrudeſcat morbus. Per quos inquies?
Per eoſdem quorum ſiniſtris conſiliis, & veſanis
clamoribus, malum hoc & ortum eſt, & huc uſque
progreſſum. Victoriam autem *Chriſto* debitam
ad ſe rapere moliuntur, nec ſatis magnificum tri-
umphum exiſtimant, niſi non ſolùm hæreſes pro-
ſtratas videant, ſed & bonas literas proculcârint.
Siquidem harum cultores aliquanto vehementiùs
E impetunt, quàm ipſos hæreſiarchas. Sed adverſùs
horum inſolentiam, confido ſummi Pontificis, E-
piſcoporum ac Principum æquitatem bonis ac
doctis viris auxilio futuram. Bene vale. *Baſileæ*,
Anno M. D. XXVIII.

Jacobus Sadoletus Epiſcopus Carpent.
Eraſmo Rot. S.

ACcepi literas tuas *Baſileâ* Calendis Octobris Epiſt. 26.
F datas, in quibus erat manu tuâ adſcriptum,
alteras te eodem exemplo ante dediſſe, quas non
acceperam: ſed & hæ tardiùs huc allatæ ſunt, me-
dio enim Novembri menſe mihi ſunt redditæ:
Quas habui, mi *Eraſme* doctiſſime, omni ratione
gratiſſimas: nam & effigiem tuæ eximiæ virtutis
ſummæque humanitatis mihi ante oculos totam
poſuerunt, quam ego ſoleo & mirari & ama-
re, & tuæ erga me ſingularis benevolentiæ mi-
hi fuerunt teſtes. Quod enim tantam de ſalute
G mea curam ſumpſeris, atque uſque eo fueris ſoli-
citus, quoad habueris certum quid de me factum
eſſet, méque in meis locis conſtitiſſe cognoveris,
amici nimirum animi & egregiè benevoli, hæc
magna eſt ſignificatio: in qua nè vivam mi *Eraſ-*
me ſi tibi concedo, ut in amando ſis ſuperior. Mul-
tas equidem tuas partes, atque haud ſcio an omni-
um plurimas, ingenii, eruditionis, copiæ dilexi
ſemper & admiratus ſum, atque inprimis quòd tu
iſta

iſta tanta doctrinæ ornamenta ad pietatis ſtudi-
um,& ad *Chriſti* celebrandum nomen contuliſſes.
Huic verò tuo tanto in me ipſum amori, & ſi ani-
mo ſum par, verbis tamen & literis ſatisfacere
non queo: ita avidè cupio exprimere, quàm me
iſta devinciant, in quo mihi ſtilus & oratio non
ſuppetit, quod tu pro tua prudentia meliùs omni-
nò concipies: ſanè quod ad me attinet, divino
admirabili beneficio ſalus tum mihi & incolumi-
tas fuit quæſita, cum viginti diebus ipſis ante-
quam horribilis illa clades urbi *Romæ* incideret,
ex urbe ſum illapſus itineris ad meam Eccleſiam
faciendi cauſâ: quò proficiſci, & in ea reſidere
quod vitæ reliquum eſſet, relictis cæteris rebus o-
mnibus jam ante Deo me obſtrinxeram: quam
bonam in me voluntatem arbitror unam tunc i-
doneam judicatam, propter quam ſalus mihi à
Deo eſſet: nam mea quidem reliqua ejuſmodi
ſunt, ut mihi miſericordia Dei magis quàm juſti-
tia ſit confidendum: ſed quo ego minùs meritus
ſum, hoc ſummi ejuſdem Dei clementiæ & beni-
gnitati major à me debetur gratia. Meas quidem
fortunas omnes illâ acerbâ direptione amiſi, ipſam
etiam bibliothecam, quam *Græcis* & *Latinis* li-
bris undique comparatis referſeram. Idque unum
ſenſi in meis damnis detrimentum, quod & tu
grave æſtimas, & ego agnoſco, ſed tamen omnia
in bonam partem accipienda ſunt. De *Bembo* meo
nihil eſt quod labores. Is vivo etiam tum *Leone*,
morbo quodam compulſus, cœli mutandi cauſâ
contulit ſe *Patavium*, ibidémque conſedit, &
nunc quoque commoratur totus in literis & ſtu-
diis intentus, omnémque habens cum muſis rati-
onem, quem ego arbitror pangere profectò ali-
quid, quod laudi ipſi atque famæ, aliis non medi-
ocri utilitati ſit futurum. Urbis *Romæ* caſum
non alterius arbitror eloquentia quàm tua ſatis
dignè poſſe deplorari: incredibile eſt quantum
calamitatis & damni in illius urbis ruina omni
humano generi invectum ſit: in qua etſi vitia
quoque nonnulla inerant, maximam tamen mul-
to partem dominabatur virtus, domicilium certè
humanitatis, hoſpitalitatis, omniſque prudentiæ &
ſapientiæ ſemper civitas illa fuit: cujus excidio ſi
qui lætati ſunt, ii non homines, ſed feræ potiùs
immanes ſunt exiſtimandi, quanquam hoc pau-
cis uſu arbitror contigiſſe, ut aut non doluerint
nobiliſſimæ omnium & multo præſtantiſſimæ ci-
vitatis interitum, aut ſi furore quodam uſque eò
perbacchati ſunt, ut hoc illi exitium optaverint &
calamitatem, nunc ſaturatis odiis non aliquâ ſui
furoris pœnitentiâ, & viciſſitudine rerum huma-
narum moveantur. Sed de his viderit Deus, quos
tu quod ſcribis reſipiſcere jam videri, cupio equi-
dem ut ita ſit, ídque precari Deum non deſinam:
non enim odi illos, quin cupio reverti ad ſanita-
tem. Sed tamen Deus viderit. Ego quòd te ha-
beo mecum ſocium hujus doloris, quem ex indi-
gniſſimo caſu Principis terrarum Urbis ambo ac-
cepimus, neque parum me conſolor, & de tua o-
ptima mente atque natura præclarum judicium
facio: Quod ut inam pacis & concordiæ commu-
nis aliqua ratio duceretur, aliquando eſſet quod
meliùs nos conſolari & rectè ſperare de omni re-
pub. poſſemus. Nunc & tu prudentiſſimè ſcribis,
& ego intelligo, omni hâc ſpe, niſi Deo aliter ſta-
tutum ſit, penitus ſublatâ, nihil neque bonis lite-
ris, neque ſtudiis pietatis eſſe loci relictum. Nec

A tamen propterea deficere animo, neque defatiga-
ri debemus, quin cuncti qui artibus optimis im-
buti & inſtituti ſumus, ſubveniamus pro ſua quiſ-
que parte huic tanto damno jacturæque commu-
ni, & in libris navemus pacis & pietatis opera, ſi
minùs in republica & in cœtu hominum poſſumus:
in qua quidem actione, & ego elaboro, & te video
tantam gloriam jamdudum conſecutum, ut vix
jam ſit qui te audeat imitari, nedum ut quiſquam
B te aſſequi poſſe confidat. Quæ enim nos ſummo
cum labore, multo cum tempore, minimèque a-
pta & perfecta elucubramus: tu, nullo negotio,
breviſſimo in tempore planè expedita abſolutáque
emittis, ut jam non curæ, ſed naturæ orationis
tuæ nitor & affluentia illa eſſe videatur. Quo eti-
am minimè mirum tibi videri debet, multos eſſe
tuæ laudis obtrectatores & invidos. Eſt enim e-
dita in altum laus tua, neque omnes homines e-
juſmodi, ut magis eos virtus tua ad amorem, quàm
C celebritas famæ ad malevolentiam commoveat:
qui tamen abs te contemnendi ſunt, neque nauci
faciendi: non enim digni ſunt. quorum propter
improbitatem animus tuus, vel tantulum pertur-
betur. Ego ſicut & amor erga me tuus, & mea na-
tura, & officia amicitiæ poſtulant, ſemper futurus
ſum & tuarum clariſſimarum virtutum fautor, &
dignitatis ac nominis præcipuus amator. Vale.
Carpentoracti, duodecimo Calend. Decemb. Anno
M. D. XXVIII.

D

Epiſtolæ fragmentum.

Germanus Brixius Eraſmo Rot. S. D.

VEnio ad epiſtolæ tuæ partem, quæ ad te ma- *Epiſt. 27.*
gnopere pertinens, mihi tecum quodammo-
do communis eſt. Facere enim non poſſum pro
neceſſitudinis noſtræ jure, quin ipſe ſtatim exiſti-
E mationis iſtius tum commodi, tum incommodi
particeps fiam. Equidem magnopere optârim
Eraſme amiciſſime, ſanctius verbum uſurpare hic
non poſſum, nullam nubeculam, hoc præſertim
tempore, alioqui ſtudiis humanioribus ſatis infe-
ſto, ſubortam fuiſſe, per quam amicitiæ cum *Bu-
dæo* tuæ ſplendor obſcurari poſſet. Eſt *Budæus*,
quod tu non neſcis, noſtris omnibus ſic admirabi-
lis, ut eum tanquam pro numine aliquo ſtudioſi
omnes hìc colant. Hoc non ſolùm obtinuit ho-
F minis fides, probitas, autoritas, verumetiam ætas,
ingenium, doctrina, quæ talis quidem eſt, ut ni-
hil ſit quod diſcere velis, quod ille docere non poſ-
ſit. Mihi certè id ille eſt, ſempérque fuit, quod
Plinio Ariſto ſuus erat: nam quoties aliquid abdi-
tum quæro, mihi *Budæus* theſaurus eſt: & ut ſum-
matim dicam, talis eſt *Gallis* ſuis *Budæus*, qualis
Germanis ſuis *Eraſmus*: quo major indignatio
noſtrorum omnium animos ſubit, quod hac in o-
pinione, juſta de cauſa, quum ſint, exiſtiment il-
G lum abs te non tantum *Badio* collatum, ſed &
poſtpoſitum. Scio *Badium* non eſſe prorſus ἄμουσον.
Verùm qualis qualis eſt, talem ſe certè homini-
bus noſtris hactenus probavit, ut quoties de doctis
ſermo inter doctos incidit, de *Badio* planè οὐδεὶς
λόγος. Illi, quod non inficiaris, quæſtus tantum,
non eloquentia ſcopus eſt. Mihi porrò epiſtolæ
περὶ τῶν δύο tuæ exemplo opus non erat, ut ad
cauſæ tuæ patrocinium inſtructior fierem. Nolim
tamen

tamen multis de cauſis non lectam mihi epiſto-
lam. Sciunt noſtri omnes quid ſtatim aperto ore
dixerim, quum apud me plerique graviſſimè que-
rerentur, poſt *Ciceroniani* editionem, ob multa in
eo libello quæ non omnibus arriderent ; ſed præ-
ſertim ob perſtrictum, ita enim loquebantur, *Bu-
dæum:* qui iidem ut me ſecum ſentientem faciliùs
invenirent, quàm poterant invidioſiſſimum mihi
reddebant *Noſoponi* tui latum de me judicium. A-
pagete inquam ego, non attenditis in *Ciceroniano*
quod ante omnia attendendum fuerat, *Eraſmum*
diverſum ſentire quum *Noſoponus*, diverſum item
quum *Bulephorus* loquitur; præterea toto in ope-
re autori unum hoc fuiſſe propoſitum, non quidem
ut *Tullianam* eloquentiam vellicet (id enim fa-
ctum planè inſani hominis factum fuerit) ſed ut
ſuperſtitioſam quorundam *Tullianæ* dictionis af-
fectationem, quam ipſam nemini antiquorum cu-
ræ fuiſſe videmus, rideat, deteſtetúrque ; quod
argumentum feliciter, niſi me meum judicium
fallit, atque adeò *Ciceroniane*, hoc eſt, magnâ arte,
pari eloquentiâ, nec minore copiâ ab *Eraſmo* tra-
ctatum inveniet, quiſquis hactenus prudens, pati-
éniſque fuerit, ut *Ciceronianum* ipſum priùs attentè
totum legere, quàm de eo minimè lecto pronun-
ciare maluerit. Nam quæ, malum, animi perver-
ſitas, aut judicii præpoſteritas illa eſt ? damnare
non dico quæ minùs rectè intellexeris (id enim
levius malum) ſed quæ prorſus nunquam legeris,
ac quæ nè in animo quidem unquam legere habe-
as ? memineram enim *Eraſme* optime damnan-
dis præſertim ſcriptis tuis aliis atque aliis antehac
multos hâc eâdem temeritate tranſverſos actos.
Omnia porrò, quæ tum pro cauſæ tuæ tuitione à
me in medium allata ſunt, tibi hìc recenſere nec
poſſum, nec libet : ſed tamen quod ad animi er-
ga te mei ſignificationem pertinuit, equidem re-
fellendis à me illorum rationibus benevolentior
tibi, quàm antea eſſem, nihilo ſum factus, dili-
gentior ad declarandam benevolentiam multò.
Ego enim tametſi nihil videbatur ad meum erga
te amorem addi poſſe, tamen tali inter noſtros
tumultu ob *Ciceroniani* editionem oborto, non
majore quidem ſtudio, ſed acriùs, apertiùs, ſigni-
ficantiùs dignitatem defendi tuam, atque ita de-
mum defendi, ut ipſe ego jam defenſore aliquo in-
digeam, qui cauſam apud illos meam tueatur. Vo-
cor enim ab illis in jus, quod *Eraſmo* plus æquo
propenſus ſim. Hujus rei teſtis mihi locupletiſſi-
mus apud te eſſe poteſt *Thomas Lupſetus* commu-
nis amicus, qui & ipſe conſtanter unà mecum à
partibus tuis ſtat, ægerrimè ferens exiſtimatio-
nem tuam tali de cauſa in ejuſmodi incommo-
dum hic incurriſſe. Sed ut ad illorum ſermones
queſtúſque redeam, me certè illos audientem ut
vetus noſtra amicitia ſtimulabat, ut caverem nè
cui ſuſpitionem animi ex ea, quam dixi, *Noſoponi*
tui de me ſententia offenſi, darem : ſic tumultus
idem, ſeu ſimultas potiùs, majorem mihi curam
afferebat cavendi, nè quid cui de ſummo meo er-
ga te amore detractum eſſe videretur : quum &
alloqui tali ingenio præditum me agnoſcerem, ut
me intra me tantùm quæram, externarum lau-
dum minimè ſollicitus, ambitioſúſve. Meminì-
mus enim quanto majore cum voluptate, ingenii
ac doctrinæ fructus in conſcientia, quàm in fama
reponatur. Enimvero *Eraſme* ſuaviſſime ut te à
me apud alios defenſum, apud te nonnihil accuſem

A (facit autem tum παῤῥησία apud omnes mea, tum
amor erga te meus, ſingularis ille quidem, & exi-
mius, ut hoc mihi jurii apud te ſumam) ut ergo
te apud temet nonnulla ex parte reum agam ; e-
quidem quod tu mihi videris ad collationem eam,
quâ de agitur, paulò inconſideratiùs deſcendiſſe,
optârim vel exiſtimationis meæ detrimento ali-
quo redemptum eſſe, te, vel *Budæi* nomen in *Ci-
ceroniano* tuo prorſus ſuppreſſiſſe, vel de *Budæo* ſe-
B orſum quid ſentires enunciâſſe, vel eundem cum
alio quovis potiùs quàm cum *Badio* commiſiſſe ;
ea enim una commiſſura adeò noſtris omnibus in-
vidioſa eſt, ut multorum tibi benevolorum ani-
mos à tui ſtudio abalienârit : ob id quod exiſti-
mant *Budæum* cum *Badio* commiſſum perinde eſ-
ſe, ac ſi quis *Achillem* cum *Therſite* committeret.
Talem illi de *Budæo*, talem item de *Badio* opinio-
nem unanimes imbibere, quum tamen *Budæus* ip-
ſe mihi viſus ſit totam hanc fabulam, quum de ea
C primùm inter nos ſermo incidiſſet, ſúſque déque
ferre : eâ eſt enim tum prudentiâ, tum animi ma-
gnitudine præditus *Budæus*, ut ſua omnia ad con-
ſcientiam, non ad oſtentationem referat ; ſtudio-
rúmque ſuorum non ex illius, vel illius ſermone
mercedem, ſed ex ipſiſmet ſtudiis petat. Non de-
ſunt tamen qui mihi narrant illius animum nunc
hac de cauſa eſſe nonnihil offenſum, ſed quòd
multis jam diebus hominem non viderim, id mi-
hi planè compertum eſſe non poteſt. Proinde
D tametſi multorum affectum ut rectum judicium
reſpiciendum haudquaquam puto, tamen non ne-
gaverim dandum eſſe aliquid hominum opini-
oni : præſertim qui videam vos magnos orato-
res ſolere ſolicitè operam dare, ut oratio ve-
ſtra audientis vulgi animis ſeſe gratioſa inſinu-
et : deſideraréque ut à populo plauſum, acclama-
tionem, nonnunquam & aſſentationem magis
quàm exſibilationem ac cachinnum excipiatis. I-
taque non parum de exiſtimatione apud noſtros
E tua bene meriturum te opinor, ſi præſtiteris, ut
vel loco ad *Budæum* pertinente immutato, vel ap-
pendice ad opus attextâ, vel epiſtolâ aliquâ ad
hunc, vel illum ſcriptâ, eáque poſtea editâ, id *Gal-
lis* noſtris probatum fiat, quod reverà omnibus
probatum eſſe pervelim, quódque mihi, atque a-
deò, niſi fallor, *Budæo* ipſi, cujus unius cauſa agi-
tur, abunde probatum eſt ; te videlicet neque
Budæi gloriæ invidere, ut omninò non invidere
mihi facilè perſuaſi : pares enim eſtis, qui autem
F invidet minor eſt : neque quum de *Budæo*, & *Ba-
dio* ſimul verba faceres, te id de doctrina, atque a-
deò eloquentia *Budæana* ſenſiſſe, quod ſenſiſſe
multi falsò (malignè enim dicere nolim) inter-
pretati ſunt : ad tuam autem gloriam pertinet
quàm maximum videri eum, quem exæquas. Hic
mihi cauſæ totius ſtatus eſſe videtur. Tu videbis
cauſa nè ea tibi in forum deducenda agendáque,
an potiùs deſerenda ſit : nam ego hæc tibi à me
ſimpliciter atque amicè ſcripta eſſe volui, quia æ-
G quum erat te pro amore mutuo, non ſolùm meam
cauſæ tuæ defenſionem, verumetiam conſilium in
cauſa tua meum cognoſcere ; neque enim ſolùm
ſtudio erga te meo, verumetiam judicio de te
meo ſatisfaciendum putavi : videbam enim non
tam mihi conſiderandum eſſe, quid vir optimus
in præſentia probares, quàm quid ſemper eſſes
probaturus. Tuum nunc eſt *Eraſme* optime eâdem
ſimplicitate atque amicitiâ reſcribere, conſilium
meum

meum ſequi, an ab illo diſſentire malis. A Qui ſi tibi erroneus conſultor eſſe videbor, amabò te erroris mei rationem ut explices: Quanquam enim autoritati tuæ cedere nulla non in re, nullo non in loco ſum paratus; tamen in ea cauſa, in qua minus apud me affectus, quam apud te valere poteſt, rectius arbitrabor ratione abs te, quàm autoritate ſuperari. Confido tamen omnino acceſſurum te ſententiæ meæ, effecturúmque ut neque me conſilii dati, B neque te accepti pœniteat. Quod ad edictum, cujus poſtrema epiſtola tua meminit, pertinet, quidnam ego aliud dicere hic poſſum, niſi quod edicto cautum eſſe hoſtes tui voluere, ſcripta tua ſenilia eſſe, non puerilia, poſteaquam pueros ſolos ab illorum lectione ſummovendos ſanxere? Sed extra jocum, quanquam jocus hic non eſt, miſeret me profectò ſcriptorum ſeculi hujus, quibus haud ſatis eſſe video ad arcendum exiſtimationis, nonnunquam & capitis periculum, C quod ſani ad ſcribendum acceſſerint, niſi & ſanos ubique lectores nacti fuerint; planè enim alienæ vel malignitatis, vel delirationis, vel utriuſque potius pœnas luunt. Hujus indignitatis recordatio in animum meum identidem influens, facit *Eraſme* doctiſſime, ut qui alioqui aſſiduus meditor, ſi qua me quoque poſſim tollere humo, animo tamen nonnunquam deſpondeam, mihíque reliqua vita ad *Harpocratem* relegato ſilentium indicere perpetuũ proponam. Sed de hoc D plura alias. Perturbat me magnopere adverſa tua valetudo, in hoc maximè (auribus hic ego tuis *Eraſme* nequaquam blandior) quod mihi non unus homo, ſed literæ ipſæ, omnéſque bonæ artes in uno homine ſummum periculum adire videantur. Itaque oro te, & obteſtor, ut tum animi mei perturbationi crebris literis conſulas, tum valetudini curandæ diligentiſſimè, atque accuratiſſimè inſervias. Erit tam hoc ſtudioſis omnibus fructuoſum, quàm animo meo jucundum. Sed jam finem E facio, nè epiſtolæ modum, quem jam ſupergreſſus ſum, ſupra modum excedam. Tu verò niſi æquè longam epiſtolam reddis, ſi modò id per valetudinem potes, non eſt quod poſtea niſi breviſſimas expectes. Ex hortis noſtris *Gentiliacis*, ſecundo Idus Auguſti, milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Rot. Germano Brixio S. D.

Epiſt. 28. F ADmonueras pridem ornatiſſime *Brixi*, *Ciceronianum* editum mihi nonnullam iſthic invidiam conflaſſe, quod ego facilè augurabar fore, ſed duntaxat apud eos qui tali ſuperſtitione tenerentur, qualem affingo *Noſopono*, ſub unius perſona mederi ſtudens omnibus: At nihil minus expectabam, quàm ut ex eruditorum numero quiſquam exiſteret, qui cenſeret libellum ad publicam ſtudiorum utilitatem elaboratum, *Hipponacteis* epigrammatiis lapidandum, quod iſthic fieri G ſignificant amici neutiquam leves, & in guſtum miſerunt tria quatuórve, non minus iniqua quàm indocta; nec tacuerunt quinam eſſent illorum autores. Frequenter deplorare ſoleo pietatem *Chriſtianam* tam miſerandâ diſſidiorum lue nuſquam gentium non periclitari. Sed vereor nè ſimilis lues invadat politiora ſtudia, quæ jampridem multis regionibus ſat feliciter efflorüerant, quanquam non alibi feliciùs quàm in veſtra *Gallia*. Nam A apud *Italos* bellorum tumultibus conterritæ Muſæ ſilent frigéntque. Ego verò tametſi naturâ plurimum abſum ab iſtorum ingenio, qui ſic addicti ſunt huic aut illi nationi, ut cæteras propemodum oderint: tamen ſi in ullam nationem animo propenſiore fui, ſemper in *Galliam* fui: cujus rei teſtes eſſe poſſunt, quum hi qui mecum familiariter vixerunt, tum meæ lucubrationes, in quibus libenter immoror *Gallicæ* gentis encomiis: B nominatim autem Panegyricus quo principi *Philippo* ex *Hiſpaniis* reduci gratulor. Quo magis etiam me diſcruciat hoc fatale diſſidium, quod duos orbis potentiſſimos monarchas tam diu dirimit. Quoniam autem videbam apud *Germanos*, aut extingui prorſus, aut miſerè frigere liberalium diſciplinarum ſtudia, apud *Italos* inter armorum crepitus non audere caput exerere, gaudebam certè apud vos Muſis eſſe ſedem tranquillam & amœnam. At plurimum referebat, ut inter eos C qui literas humaniores propugnant, eſſet ſtudiorum & animorum conſenſus: quod exemplum vel ab hoſtibus literatum petendum erat, quos videmus miro ſyncretiſmo, junctíſque phalangibus adversùs hæc ſtudia dimicare. Nec hic ad calculum venire oportuit, ſub quo quis cœlo natus eſſet. Cives inter ſe ſunt ac ſymmyſtæ, quicunque ſtudiis iiſdem initiati ſunt. Nunc quorſum attinebat ex cauſa tam frivola, tam ſeriam excitare tragœdiam, & his qui non minùs malè volunt D nobis omnibus, quàm ipſis ſtudiis, hoc longè gratiſſimum edere ſpectaculum, quo magis ac magis accendantur ad id, quod ultrò nimium agunt ſtrenuè? Oleum, inquiunt, camino. Sed dediſti, inquient, cauſam. Quam obſecro cauſam? Niſi planè volumus nobis ipſis oculos obtegere, quid aliud agit ille libellus, quam ut ſuperſtitioſam, anxiam, ineptam, & imperfectam *Ciceronis* æmulationem traducat, atque ad veram ejus autoris imitationem provocet? Quis hoc doctus, quis ſanus E non probet? Quid autem ad veram eruditionem inutilius, quàm ſi juventus, contemptis omnibus qui à *Ciceronis* phraſi diſcrepant, uni ſic addicta, cujus tamen nihil effingere conetur, niſi quod in illo minimi eſt momenti? Morbus hic primùm ex *Italia* duxit originem, nec ulli majores ibi tumultus concitârunt, quàm qui minimum habebant *Ciceronis*. Neque paucos noſtratium ea lues afflare cœperat, præſertim illos qui nobis ex *Italia* redierunt. Id quoniam perſpiciebam vehementer F inutile, vel eruditioni ſolidæ, vel *Chriſtianæ* facundiæ, paucorum dierum opella mihi ſumpta eſt, ut eam ſuperſtitionem ab animis juvenum depellerem, ab hoc ipſo quod affectatur ſubmoventem, dum & tot autores lectione dignos faſtidiunt, nec eum, quem unum ſibi proponunt, aſſequuntur. Nec enim tam ſum cæcus, ut non videam *M. Tullium* ſic eloquentiæ Principem eſſe, ut cæteri, quamlibet per ſe facundi, ad hunc compoſiti velut obtumeſcere videantur. Proinde non video G cur illos offendat argumentum, ad quod ſuſcipiendum literis hortatus ſum *Guilielmum Budæum*, & ille ſignificârat ſibi in animo eſſe, per occaſionem hoc genus hominum accipere. Quod ſi huic non diſplicuit argumentum, quid eſt quod fremunt iſti, qui *Budæi* valde ſtudioſi videri volunt? At fortaſſis non offendit argumentum, ſed tractandi ratio, quoniam propemodum omnes ſubmovet *Noſoponus* ab honore *Tulliani* cognominis? Atqui reputare

putare debebant, illic *Noſoponum* loqui non *Eraſ-*
mum, quanquam nè *Bulephori* quidem ſimplex eſt
oratio, quippe qui ſe fingit eodem teneri morbo,
ut alteri medeatur: eóque patitur probatiſſimis
quibuſq; ſcriptoribus hoc honoris negari, nè *No-*
ſoponus prorſus animum deſpondeat, ſi minus quod
ambit aſſequatur. Itaque non illic ſuggillantur
qui negantur eſſe *Tulliani*, præſertim ad regulam
æſtimationémque *Noſoponi:* quin potius illud e-
rat propoſitum, ut perſuaderem fuiſſe multos eâ B
doctrinâ facundiáque præditos, ut ſi non ſimili-
bus, certè paribus dotibus cum *Tullio* certare poſ-
ſent, qui tamen ab illa *Ciceroniana* phraſeôs cute
bracteáque, quam unam affectant quidam, lon-
giſſimè abſint. Adeo verò mihi non fuit animus
ullius nomen perſtringere, ut quanquam induco
perſonam parum integri judicii, tamen hìc à de-
coro nonnihil deflexerim, neminem recenſens,
cui non ſuam laudem tribuerim, ſanè quantum in
tranſcurſu & ἐν παρέργῳ licuit. Nec enim illic ſu- C
ſceperam cenſuras, aut encomia ſcriptorum o-
mnium. Sufficiebant ad id quod agebam exem-
pla decem. Sed à quibuſdam arbitrabar me in-
iturum gratiam commemorati nominis, & ſunt
qui gratias egerunt: tum exiſtimabam eam judi-
ciorum varietatem non inutilem fore juvenibus,
eruditæ facundiæ candidatis, quòd ipſe prioribus
ad me literis ſentire viſus es. Sed indignè ferunt
quidam parum honorificè tractatum ibi *Budæum*.
Qui ſic? An quia *Noſoponus* nondum à ſuperſti- D
tione liber, ſubmovet illum ab albo *Ciceroniano-*
rum? Hoc ipſe *Budæus* ingenuè fatetur, qui nec
affectat hoc quod requirit *Noſoponus*, atque da-
mnat etiam quod unum ille miratur. Nec ideo
quiſquam ſubmovetur ab eruditorum aut elo-
quentium ordine, quandoquidem in eodem dia-
logo doceo, fieri poſſe, ut exiſtat aliquis *Cicerone*
tum eruditior, tum etiam eloquentior, qui tamen
illi in dicendi charactere ſit diſſimillimus. Ubi-
nam igitur eſt hic illa in *Budæum* contumelia? E
Faciant illum *M. Tullio* doctiorem, non arcetur
ab hac laude: faciant illum facundiorem, nihil
obſtat elogium *Noſoponi*. At paucis attingo lau-
des illius. Non enim patiebatur copiam argu-
menti ſuſcepti ratio, verùm in Annotationibus
novi Teſtamenti, in *Adagiis* non raro quæſitus
eſt campus in illius laudes expatiandi, ſi minus id
factum eſt in epiſtolis: niſi forſitan hoc quoque
contumeliam eſſe ducunt in *Budæum*, quòd ab *E-*
raſmo laudatur, quum frequenter, tum in argu- F
mentis ſeriis, atque haud ſcio, an ſeculis aliquot
autori ſuo ſuperfuturis. Utcunque de hoc judi-
cant, certè à me honoris gratiâ factum eſt. Quan-
quam non eram neſcius, nec illius modeſtiam de-
ſiderare mei calami teſtimonium, nec illius glori-
am egere noſtrâ commendatione, quippe qui do-
mi habeat unde ſemet orbi charum clarúmque
reddat, etiamſi nondum eſſet, ut eſt, celeberri-
mus. Sed hoc tum exiſtimabam ſtudiorum inter-
eſſe, ac ut ingenuè dicam, mea quoque nonnihil. G
Tantum enim ſemper *Budæo* tribui, ut illius ami-
citiam mihi cum primis honorificam duxerim, e-
júſque viri mentione veluti gemmis additis putâ-
rim aliquid dignitatis accedere libris meis. Quin
& eas laudes quas tu illi in epiſtola tua cumulatiſ-
ſimè tribuis, magnâ cum animi voluptate legi,
gaudens apud vos ſaltem haberi honorem egregiis
meritis debitum, ac virum de rectiſſimis ſtudiis &

hactenus optimè meritum, & indies meliùs ac me-
liùs merentem pro numine coli. Hunc animum
quum conſtanter erga *Budæum* geſſerim, & ad-
huc geram, quid eſt quod iſti livoris & odii ſuſpi-
tiones fingunt? Verùm illud prædicant crimen
eſſe nullâ purgatione diluendum, quòd *Budæum*
cum *Badio* contulerim. Primùm illic non juga-
tim commemorantur eruditorum nomina, quem-
admodum *Quintilianus Græcos* cum *Latinis* com-
mittit, ſed juxta regiones. *Budæus* autem & *Ba-*
dius fors ſimul occurrebant, quoniam uterque
Gallus, uterque vivit *Lutetiæ*. Niſi forſitan hoc
quoque putant non ferendum, ſi in eodem cata-
logo recenſeantur *Budæus* & *Badius*. Hoc qui
ſentiunt, longè diſſentiunt ab animo *Budæi*, niſi
prorſus totam illius naturam ignoro. Sed con-
fers, inquiunt, alterum alteri, formicæ camelum.
Imò *Noſoponus*, inquam, confert non ego. Sed
age, nihil mihi patrocinetur perſonæ cauſatio, quod
ad hunc ſanè locum attinet; ſcripſerit hoc *Eraſ-*
mus & ſcripſerit ex animi ſui ſententia: num ullo
verbo læſa eſt *Budæi* exiſtimatio? Confero, ſed
quâ tandem in re? Num in majorum imagini-
bus, num in opibus, num in dignitate, num in e-
ruditione, aut eloquentia? Nequaquam. Tantum
in cute bracteáque *Ciceronianæ* phraſeos, quam in-
genuè negligit *Budæus*, & ibi ex profeſſo negli-
gendam doceo, & à ſummis probatiſſimiſque ſcri-
ptoribus neglectam fuiſſe demonſtro: nec aliter
confero *Budæum* cum *Badio*, quàm *Leonardum A-*
retinum contuli cum *Quintiliano*, *Philelphum* cum
Plinio. Sed anteponis, inquiunt, propemodum
Badium. Nimirum in eo præfero in quo præfe-
rendus eſt, in quo quamlibet prælatus nihil officit
gloriæ *Budaicæ*. Siquidem hoc illic agitur, cele-
berrimos quoſque ſcriptores fuiſſe *Ciceroni* diſſimi-
les. Proinde quo magis antecellit eruditione fa-
cundiáque *Budæus*; quoque longiore intervallo à
tergo relinquitur *Badius*, hoc exemplum eſt apti-
us ad id quod illic molior. Demiror iſthic eſſe
doctos qui hæc non videant, & ſi vident, magis
etiam demiror eſſe qui vociferentur, qui maledi-
cis verſiculis rem dignam exiſtiment. Poſtremò,
nè quis improbus arriperet anſam calumniandi,
de collatione diſpari, ſubjicio, *quanquam Guliel-*
mus Budæus aliis multis eximiiſque dotibus ſuſpi-
ciendus eſt. Quod hic verbum, quod non habeat
emphaſim eminentiæ? Tribuo illi *multas dotes*,
non hoc ſatis erat animo meo, addo *eximias*, nec
dixi, *præditus eſt*, ſed *ſuſpiciendus eſt*, non jam
illum *Badio* tantum præferens, ſed univerſis penè
ſcriptoribus anteponens: neque enim paulò ſub-
limior eſt omnibus, quem ſuſpiciunt omnes. Hæc
cùm ſint meridiano ſole clariora, quænam iſta ju-
diciorum cæcitas, ut cùm ego tam honorificè tra-
ctârim *Budæum*, non aliter fremant, quàm ſi in
faciem illius expuiſſem? Dicor, ſi muſis placet,
laceſſere vivos & mortuos, quum illic neminem
præterierim illaudatum, præter unum me. Atque
adeo is ipſe qui fertur hujuſmodi verſiculis ludere,
ſatis honorificè commemoratur in eo dialogo,
nec uſquam alibi nomen illius attingo ſine hono-
ris præfatione. Alius ſuccinit, *plus favet ille pari*.
Hoc dictum mihi profectò nequaquam contume-
lioſum eſſe duco, ſed haud ſcio an *Badius* æquo a-
nimo laturus ſit *Eraſmum* ipſi æquari. Aliis libe-
rum erit de *Badio* judicare quod volunt, ego ſem-
per illum habui in eorum numero, quorum nec
eruditionem,

eruditionem,nec ingenium,nec eloquentiam poſ-
ſis contemnere,tametſi non diſſimulo illum longè
majorem fuiſſe futurum, ſi fortuna benignior o-
cium ac tranquillitatem ſtudiorum ſuppeditâſſet.
Verùm hæc mihi dicuntur extra cauſam. Mea
collatio ut *Budæo* eſt honorifica, ita nihil detrahit
Badio. Et ubi ſunt hic argumenta, *Budæi* laudibus
invidentis? An livor impulit me, ut in lucubra-
tionibus meis, nec ludicris, & ut ſpero victuris,to-
ties tam amanter, tam honorificè de illo prædi-
cem, quàm haud ſcio an quiſquam alius, etiam
Gallus? Itáne iſtic vocor in invidiam æmulatio-
nis, quum *Romæ* gravem ſuſtinuerim invidiam,
quòd in epiſtolis meis illum *Italis* etiam prætule-
rim? Ego mi *Germane* talibus viris, bonas literas
non ſolùm provehentibus induſtriâ ſuâ,verumeti-
am dignitate ſuâ ornantibus, gratulari ſoleo, non
invidere. Nec arbitror ingenium meum ab ullo
vitio alienius quàm ab invidentia. Quis unquam
ſenſit mihi motum ſtomachum, quod quamlibet
etiam gregariis poſtponerer? Utinam à cæteris
omnibus vitiis æquè purus ſim. Sumus olim inter
nos epiſtolis velitati, dictionis exercendæ gratiâ,
erat ille tum propenſior in *Jacobum Fabrum*, ve-
rùm hæc conflictatiuncula noſtram amicitiam
confirmavit veriùs quàm diremit. Poſt diceba-
tur neſcio quid ſtomachi in me concepiſſe, quòd
in ſcriptis meis alicubi videar attingere *Gallos*. Lo-
cus unus eſt in *Colloquiis*, ubi quidam pollicetur
ſeſe commonſtraturum unde poſſet quantum vel-
let nummorum petere, ſive cuperet aureos ſive
mallet argenteos, & avidam alterius expectatio-
nem feſellit, reſpondens, *Ex Aſſe Budæi*. Quid
hoc joco poſſit eſſe magis innoxium? Aut quid
hinc aliud admonetur lector,niſi *Budæum* diligen-
ter ſcripſiſſe *De Aſſe*? An mihi meritò ſuccen-
ſeat *Lazarus Bayfius*, ſi quis in colloquiis ita joce-
tur in hominem pannoſum,ut polliceatur ſe com-
monſtraturum unde poſſit gratis quodcunque vel-
let veſtium genus ſumere, & avenți ſcire unde,re-
ſponderet,Ex veſtiario *Bayfi*? Tantum religionis
vix arcanis defertur literis. Cætera quæ ferè ſunt
hujus generis non repetam,nè fiam prolixior,præ-
ſertim quum hac de re per literas *Budæo* ſatisfece-
rim. An non licebit in quenquam *Gallum* aliquid
ſub quacunque perſona vel joco dicere, niſi tota
Gallia me reum agat læſæ majeſtatis? Quot igi-
tur nationes mihi ſuccenſebunt, quarum mores
notantur in Proverbiis? Sed quàm hic animum
habuerim ſyncerum, hinc perpendito. Nunquam
crediturus eram *Budæum* hoc nomine ſubiratum
eſſe, niſi ipſe literis ad me datis, pro ſua ingenui-
tate ſtomachum ſuum eſſet confeſſus,ſed quem fa-
cilè videbatur poſuiſſe. Nec arbitror ullas mor-
talium amicitias eſſe tam felices, ut non incidant
aliquoties hujuſmodi nubeculæ. Atqui tales of-
fenſiunculæ frequenter amoris integratio eſt. De-
nique,poſt editum *Ciceronianum*, literis amicorum
admonitus ſum, ut apologiâ quapiam ad *Budæum*
ſcriptâ, placarem illius animum, ſi quid fortè con-
cepiſſet offenſionis, ad quod tuæ quoque literæ me
videntur adhortari. Sed non occurrebat quid
ſcriberem aut cui ſcriberem. Nam de *Budæi* pro-
bitate prudentiâque perſuaſionem habebam ejuſ-
modi,ut citiùs ſperarim ab illo gratiam ejus com-
memorationis, quàm offenſam metuerim. Cu-
jus animi magnitudinem ſimul & humanitatem,
quam tu verè prædicas, ita mihi videbar habere

A perſpectam, ut etiam ſi quid excidiſſet mihi mi-
nus circumſpectè dictum, putarem aut neglectu-
rum, aut in bonam partem interpretaturum. Ita-
que quum mihi animus eſſet erga illum qui debet
eſſe erga veterem amicum, & in re literaria cory-
phæum, & locus adeo nihil haberet [illegible], ut
paucis verbis plurimum illi laudis tribuerit, qui
poteram inducere animum, ut crederem indigna-
ri *Budæum*? Scripſiſſem ad amicorum illius
B quempiam? Quemcunque delegiſſem, carbone
notâſſem illius judicium vel de me, vel de *Budæo*,
vel de utroque: De me,quaſi ſim tam petulans,ut
talem virum, quem ſtudiorum nomine non poſ-
ſum non amare, etiamſi mihi cum illo nulla inter-
cederet amicitia: dicam ampliùs ſed æquè ve-
rum, etiamſi de me parum honorificè tum ſenti-
ret, tum loqueretur, nullâ laceſſitus injuriâ ſtilo
peterem. De *Budæo*, qui tam moroſum exiſtimà-
rit, ut pro candido officio reponeret indignatio-
C nem. De utroque, qui vel me tam ignarum mei
putàrit, ut cum eo viro de gloria eruditionis con-
tendere ſuſtineam, quem ſemper extra hujus æta-
tis aleam poſitum, cum priſcis illis heroibus ſole-
am componere, vel *Budæum* tam humilis animi,
ut mei ſimilem ſit vel conflictu dignaturus. Nec
adhuc mihi quiſquam perſuaſurus eſt, *Budæum* pi-
lo minùs amicum eſſe quàm ſolet,niſi ſtomachum
ſuis literis profiteatur, quod illum facturum non
arbitror. Jam qui tam ineptis verſiculis nugan-
D tur, utrius quæſo exiſtimationem magis lædunt?
Meámne an *Budæi*? Me quidem ipſe locus ab-
ſolvit, itaque ſi quid hic eſt reprehenſionis, in
Budæum recidit, quem vocant in ſuſpitionem, vel
quòd nulla de câuſa ſuccenſeat amico, vel quòd a-
micis tam ineptis delectetur, niſi fortè hæc ludunt
illo inſcio. Tibi juſtior erat *Eraſmo* ſuccenſendi
cauſa, mi *Brixi*, quem multò frigidiùs recenſeo
quàm *Budæum*, & tamen abs te nihil omnino me-
tui, jampridem habens perſpectam, & judicii tui
E rectitudinem, & ingenii ſuavitatem. Quantum
autem abſunt à Gratiis & Muſis, qui te conati
ſunt dictis atrocibus in me concitare, quem con-
citatum placare debuerant? Quid moribus tam
inhumanis cum literis humanitatis? Hortaris tu
quidem & prudenter & amanter,ut hic ſuccurram
exiſtimationi meæ. Valeat valeat omnis exiſti-
matio, ſi hæc animorum lues invaſit melioris li-
teraturæ cultores. Quo colore tractabo hoc ar-
gumentum, ut non lædam exiſtimationem eo-
F rum, qui ſic fremunt de re nihili? Contuli *Budæ-
um* cum *Badio*. Quid ſi *Budæi* lagenam cum *Badii*
lagena contuliſſem, clamarent læſam *Budaici* no-
minis majeſtatem? Neque enim hæc collatio
magis *Budæi* gloriam lædit, quàm ſi lagenam la-
genæ comparâſſem. Reſtat etiam illud, ſi ſuperis
placet,ut me purgem, nè videar invidere *Budæo*.
Quaſi tot locis operum meorum inſperſa nomi-
nis illius honorifica commemoratio,non ſatis de-
claret quàm illi invideam. Invidemus iis quos
G ſperamus nos aſſequi poſſe. *Budæum* tot ſtadiis
præcurrentem, ſuſpicere mirarique ſoleo veriùs
quàm æmulari. Nam quòd tuus candor *Budæum*
& *Eraſmum* pares facit, hoc me prædicans eſſe
Germaniæ, quod *Budæus* eſt ſuæ *Galliæ*, eleganter
id quidem & ſatis rhetoricè, ſed in re nihilo levi-
ùs p[illegible], quàm ſi ego ſimpliciter *Budæum* cum
Badio contuliſſem. Magis enim impares ſumus
quàm diſſimiles, *Eraſmus* & *Budæus*. Atque ut
grati

grati judicii eſt quod *Gallia* veneratur agnoſcitque
ſuum *πανήγυριν*, ita non deſunt *Germania* quibus
hoc honoris debetur potiùs quàm *Eraſmo*. Sum-
mum, inquis, eſſe convenit, quem exæquas. Iſtud
quo tandem latuti ſunt animo qui me *Badio* pa-
rem faciunt, niſi fortè tribuunt eandem veniam a-
micorum præconiis, quam *Venus* tribuere dicitur
amantium perjuriis? Sed ut ad invidiæ crimen
redeam, obſecro quam ſyllabam reperiunt in li-
bris meis, quæ ſpirat invidiam in *Budeum*? Aut
quem omninò proferunt ſive ſummum ſive me-
diocrem, cujus induſtriæ non faverim? Aut quis
unquam meo calamo laceſſitus eſt, qui non prior
moleſtè laceſſiverit me? Indicas & remedium, ſi
proximâ editione *Budei* mentionem expungam,
aut à *Badio* ſeparem. Id quidem ut eſt perfacile,
ita lubens fecero. Sed quid non calumniabuntur,
qui hoc calumniati ſunt? Si prætermiſero, dicar
invidiſſe: ſi correxero, repetent prioris collatio-
nis memoriam quæ jam animos occupavit. Faci-
am tamen quod mones, cujus conſilium ut certò
novi ab animo ſynceriſſimo proficiſci, ita ſpes eſt
futurum etiam felix. Quanquam autem de tui
erga me animi vel ſynceritate vel conſtantiâ, mi
Brixi nunquam dubitavi, tamen non poteſt mihi
non eſſe pergratum, hâc occaſione factum, ut o-
mnibus tuam erga me pietatem faceres teſtatio-
rem, modò nè quid tuo nômini concilietur invi-
diæ, cujus eruditio ſingularis & niveus quidam in-
genii candor hoc promeretur, ut tibi faveant o-
mnes, invideat nemo. Sed obſecro te, tantus pa-
tronus, quàm bonam, quàmque vincibilem cau-
ſam ſuſcepiſti? Atqui peſſimæ quæque cauſæ ad
optimos oratores deferri ſolent, quanquam iſtis
bono medico magis opus eſſe ſuſpicor quàm bono
oratore. Quid aliud adferunt iſti, niſi *Budeum
Badio contulit*, & hanc cantionem ſubinde recinunt,
Budeum Badio contulit. Atq; inter hos feruntur eſ-
ſe, qui priùs amici videbantur, quique de noſtris
ſtudiis non omnino peſſimè ſentiebant. Poſtea-
quam *Budeum Badio* contuli, protinus abrogant
mihi quicquid antè tribuebant, ingenium, eru-
ditionem, eloquentiam, judicium, denique ſen-
ſum etiam communem. Amicitia quæ deſinere
potuit, nunquam vera fuit. Qualem autem con-
jectandum eſt illam fuiſſe, quæ tam frivolis de
cauſis tranſit in ſimultatem? Imò quæ pro offi-
cio rependit contumeliam? Malis nihil opus eſt
præter occaſionem, ut habet proverbium. At pe-
jores ſunt qui benevolentiam rapiunt in occaſio-
nem malevolentiæ, & inde moliuntur vindictam,
unde decuit gratias agere. Mores iſtos pluſquam
Scythicos immane quantum oportet abeſſe à ſtu-
diis humanioribus. Fuit hoc infelicitatis meæ,
quòd aliquot in me ſtili mucronem ſtrinxerunt.
Sed quis eſt unquam à me ob cauſam tam frivo-
lam impetitus? Equidem arbitror non temerè
repertum iri, in cujus libris tot reperias laudata
nomina, quot in meis. Quin hoc ipſo in libello,
quum perſonam inducam ſiniſtri judicii, quum
ipſa res invitaret, ut de varietate dictionis diſſe-
rens, quid in ſingulis placeret aut diſpliceret indi-
carem, eam tamen in cenſuris tenui moderatio-
nem, ut nullus, ni fallor, æquus ſit in me cando-
rem deſideraturus. Atqui ea res non mediocri-
ter conducebat ad adoleſcentulorum profectum.
Sed malui minùs prodeſſe omnibus, quàm quen-
quam offendere. Suſpicor iſtic eſſe *ἀλλοφύλων*, quos

A intra ſinum urit, quòd nego quicquam eſſe facun-
dum, quod non eſt *Chriſtianum*. Hi fortè ſuo do-
lori quem fateri pudet, prætexunt *Budeum* cum
Badio collatum, ac diſſidii ſemina jaciunt, quæren-
tes quem protrudant ad ſui doloris ultionem. O-
pinor te non latere, quid ſibi velit hoc ænigma.
Naſum habes. Verùm adverſus iſtos omni quod
aiunt, pede ſtandum eſt, qui moliuntur ut ſub ti-
tulo nominéque bonarum literarum repullulaſcat
B paganitas. Si ſumus ex animo *Chriſtiani*, nihil no-
bis eruditum, elegans aut venuſtum videri debet,
quod non ſpiret *Chriſtum*, quoties materia poſtu-
lat. Novi quoſdam clancularios paganitatis fau-
tores, qui ſi mihi ſtomachum moverint, accipien-
tur ut digni ſunt. Pro *Chriſto* ſentient me non
eſſe timidulum, in aliis non gravatè concedo qui-
buſlibet. Sanè literas eas quas ad quendam ſcri-
pſeram, liberiùs in amici ſinum effundens quod
ſentiebam, quanquam in illis non arbitror eſſe
C quod vel verum non ſit, vel in *Budei* nomen ſit
contumelioſum, tamen optârim in aliorum ma-
nus non veniſſe. Uni ſcripſeram, cujus fidem
habebam perſpectam, nec tuam prudentiam arbi-
trabar egere monitoris, quanquam poſterioribus
literis admonueram. Tantum enim abeſt, ut il-
las ſcripſerim editurus, ut à duobus tantùm lectas
voluerim. Quare te rogo nè latiùs ſerpat res, ta-
metſi jam audio rumorem hujus ficti diſſidii, ad
Chriſtianiſſimi Regis aures dimanâſſe. Scilicet
D deerant illi negotia, niſi & talibus næniis co-
geretur intendere. Scribunt Regi ſciſcitanti
quid eſſet inter nos rei, quendam ex aulicis
reſpondiſſe: *Budeum* moleſtè tuliſſe, quod in
ſcriptis meis ſubinde debaccher in *Gallos*: me
contra ſtomachum illius ſic ulciſci voluiſſe, ut
illum cum *Badio* commemorem. Quiſquis hæc
dixit, ſi modò verum eſt quod ſcribunt, nobis pa-
rum erat amicus. Nam & falſo falſius eſt, me uſ-
quam debacchari in *Gallos*, etiamſi *Budeus* vehe-
E menti quodam patriæ ſtudio nonnihil hinc vel ſu-
ſpitionis olim vel ſtomachi conceperat, nec hoc
quicquid eſt rei ad præſentem cauſam attinet. Hu-
manum eſt etiam inter amiciſſimos interdum o-
riri falſas ſuſpitiones, & offenſiuncularum ludi-
bria, quæ mox, ſi propiùs inſpicias, evaneſcunt.
Hæc omnia ſecum defert humanæ vitæ comœdia.
Ut finiam, ſemper ego judicavi *Budeum* invidiâ
meâ majorem, etiamſi cui poſſim aut ſoleam in-
videre, ac virum meliorem judico, quàm ut iſtos
F ineptos tumultus probet: tum abſurdiſſimum ſit,
me nunc illi *Badium* anteponere, quem ſoleo
cum *Hermolais*, *Barbaris* & *Pliniis* committere.
Nec arbitrabor juſtam reſcindendæ amicitiæ
cauſam, ſicubi *Budeus* diverſum ſentit atque ego,
modò morem antiquum obtinens à petulantia
conviciorum temperet, ac viciſſim patiatur me ſi-
mili temperamento patrocinari cauſæ meæ, ſi for-
tè mihi videbor aliquid habere juris. De ſenili-
bus colloquiis næ tu falſiſſimè ludis: omnino vo-
G lunt pueros ſemper eſſe pueros, nec aliud quàm
lallare, adeóque tenere illis timent, ut malint il-
los legere *Pogii* facetias, quàm ex meis colloquiis
de moribus ac pietate aliquid judicii ſyncerioris
haurire. Utinam ſim vanus augur, ſed proſpicio
futurum, ut exoriatur tragœdia *Lutherana* atroci-
or, ni Principum autoritas quorundam tyranni-
dem temperet, qui jam nunc gladiatoriis animis
& in bonas literas, & in horum cultores affectant

viam, cæci in pugna, in victoria inſolentiſſimi.
Optabam hujus miſerrimi conflictus exitum ce-
dere in gloriam *Chriſti*, nunc vereor nè quod illi
debebatur, ad ſe rapiant humanæ cupiditates, ori-
atúrque nobis bellum ex vetere novum, ex peſſi-
mo pejus. Verùm hic ultra vota, non video quid
poſſimus? Nec eſt, eruditiſſime *Brixi*, quod hæc
fatalis tempeſtas ingenium tuum à provehendis
optimis ſtudiis deterreat. Nam quòd meis labo-
ribus parum gratam vides hanc ætatem, erit for-
taſſe minùs ingrata poſteritas: & hoc meis fatis
potiùs imputa, qui videor habere quiddam cum
Hercule commune, ut de re minima magnificè
loquar, qui ſuis laboribus nihil aliud ſibi pepererit
quàm invidiam, cuiq; cum excetra poſtremus erat
conflictus multò duriſſimus. Tu benigniore natus
ſydere, felicioribus auſpiciis rem geres, noſtro eti-
am exemplo cautior. Nihil eſt quod metuas, ſi te
intra Muſarum vireta contineas. Quod utinam à
me factum eſſet. *Lazarus Bayſius* dedit nobis ele-
gantiſſimo libello genera veſtium, brevi daturus
vaſa culinaria. In hæc argumenta nihil habent ju-
ris iſti qui cenſuris ſuis nunc *τυραννοῦσιν*, at politio-
ribus ſtudiis plurimum adferunt & voluptatis &
adjumenti. Valetudinem ſat fortiter fero vires
addente *Chriſto*, qui me docet non horrere mor-
tem, ſed optare magis. Animo meo vixi ſatis, &
ſupra modum vitæ avidus ſit oportet, qui detractet
hoc ſeculum undique turbulentum relinquere,
quum bona ſpes ſit nos in feliciorem aliquam ſe-
dem demigraturos. Sed quid audio vir præclare?
Omnéſne bonæ artes meo unius interitu pericli-
tabuntur? Ni mihi perſpectus eſſet animi tui can-
dor, dicerem hic te *ἢ παίζειν ἢ εἰρωνεύειν*. Hic etiam
ad pares epiſtolas provocas, dira minitans ni faci-
am. Quid enim crudelius minitari poteras quàm
merè Laconicas poſthac epiſtolas? Non recuſo
certamen, ſi modò des parem valetudinem, par o-
cium, & hortos Gentiliacos. Nondum ſcio an tu-
am æquaverim epiſtolam, numero verſuum dun-
taxat, nam elegantia qui poſſim? Adfertur huc ru-
mor, inter monarchas ſartam concordiam. Sed
huic eo minùs audeo credere, quo vehementiùs cu-
pio verum eſſe. Quod ſi fiat, liberet ante ſupre-
mum vitæ diem *Galliam* reviſere. Quàm me pu-
tas invidere tibi ſeceſſus iſtos, iſtos amicos, hortos,
& ocium longè feliciſſimum? Ignoſceres livori
meo, ſi ſcias in quo piſtrino verſer. Septem prælis
ſuppeditem oportet quod excudant. Sed cum pri-
mis enecat *Auguſtinus*, quem totum emendo,
quum in *Hieronymo* præter epiſtolas nihil mihi
ſumpſerim. Hoc laboris mihi manibus pedibúſq;
recuſanti obtruſit felicis memoriæ *Joannes Frobe-
nius*, quem ſic amabam, ut pernegare nihil poſſem,
etiamſi me in foro juſſiſſet reſtim ducere. Is operi
immortuus eſt, quòd vereor nè me quoque abſor-
beat, certè minimo minus exoculavit. Nullus vo-
luminum modus aut finis, toties legenda ac rele-
genda eadem. Et materiarum obſcuritas, ſermo-
nis argutia, frequenter in longum circumactæ pe-
riodi, requirunt attentum lectorem, nec ſinunt vel
ad momentum temporis dormitare. Mendarum
autem tantum comperi, ut nemo ſit crediturus niſi
conferat, nec hac de re quenquam hactenus quæ-
ſtum eſſe mirum eſt. Nihil addidimus ſcholiorum,
niſi ſicubi vocula quæpiam annotanda fuit nè rur-
ſus depravetur. Tantum mendas ſuſtulimus non
ſine veterum præſidio codicum, materias congru-

A entes digeſſimus, notha paucis indicavimus, eâ fide
eâque religione, quæ tam pio, tam erudito, tam e-
loquenti eccleſiæ propugnatori debetur. Nec vi-
tam adjecimus, quod ab ipſo videmus occupatum.
Maluit ſui hiſtoriographus eſſe. Proſpicimus qui-
dem portum, ſed eminus; quod ſi dabitur huic ope-
ri ſupereſſe, tum æquum fuerit te non aliter *Eraſ-
mo* gratulari, quàm ſolemus diu deſperatis amicis
è longinqua periculoſáque navigatione proram in
B patrium littus impingentibus. Bene vale. Datum
Baſileæ, poſtridie Nonas Septemb. Anno milleſi-
mo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Roterod. D. Jo. Gaccho, conſervo & commilitoni in Chriſto S. D.

ET crebris & talium virorum literis huc per-
ſcribitur, ut omnino vanum credi non poſſit, *Epiſt. 29.*
te non ſolùm in conviviis, in conciliabulis & pri-
C vatis colloquiis, verumetiam in publicis ac ſacris
concionibus, ſubinde proſcindere nomen meum
apud imperitam ac promiſcuam multitudinem.
Scio non eſſe temerè fidem habendam rumori-
bus, præſertim ea nunciantibus, quæ faciunt ad
dirimendam fratrum concordiam, verùm quoni-
am hoc idem nunciatur ab ordinis tui ſodalibus, &
apud *Hiſpanos*, & apud *Polonos*, & apud *Ungaros*, &
apud *Anglos*, & apud *Gallos* actitari cœptum,
quod iſtic facere diceris, ſatis liquet rem de com-
D poſito geri. Verùm hactenus illis nuſquam ſatis
proſperè ſucceſſit, dum ubique inveniunt præpo-
tentes & gratos homines, qui meis favent ſtudiis,
quóſque mihi non ambitione, ſed meis ſudoribus,
quos jam olim provehendis linguis, ac politiori-
bus literis inſtaurandis, ac reſtituendis illuſtri-
um autorum monumentis impendo, demerui.
Quanquam hi prædicant ſeſe favorem hunc non
tam tribuere perſonæ quàm ipſis ſtudiis ac pieta-
ti *Chriſtianæ*. Quod ſi pergant iſti, vereor nè
E illis infeliciùs res cedat, quàm ipſe vellem, in
quem videntur conſpiráſſe. Nam frequenter ac-
cidit iis qui contemnunt hoſtem, ut dum fragili
quærunt illidere dentem, infringant ſolido:
Quanquam me ſibi fingunt hoſtem, non habent.
Etenim quum omnibus pietatis cultoribus im-
pensè faveo, tum veſtro ſodalitio, quod cæteris
vel collapſis ferè, vel ad mundum degenerantibus,
apud vos purioris religionis veſtigia reſidere vide-
antur, ſemper unicè favi: cujus rei teſtes eſſe
F poſſunt quotquot iſtius ordinis mecum egere con-
ſuetudinem, quorum nullus opinor prodibit, qui
dicet ſe verbo læſum ab *Eraſmo*; erunt aliquot
qui non negabunt ſe meis officiolis, aut etiam pe-
cuniolis adjutos, quanquam hæc commemorare
ineptum eſt quæ pietati tribuuntur non homini-
bus. Porrò viros in quibus relucet ſyncera pietas,
etiamſi velim, odiſſe non poſſum, hoc ingenio
natus ſum. Nec unquam fui tam incivilis, ut ob
paucorũ improbitatem deteſtarer ullum ordinem.
G Ea rerum humanarum natura eſt, ut nihil ſit ab o-
mni parte beatum. Arca *Noe* non habebat niſi
octo homines, & tamen ex his unus extitit impro-
bus. Quid *Abrahæ* familiâ ſanctius? Hinc ejicitur
puer *Iſmahel* unà cum matre. *Iſaac* duos habuit ge-
mellos: Horum alter placuit, alter diſplicuit Deo.
Quid domo *Jacob* religioſius? & hæc habuit qui
non vereretur inceſtare patris concubinam. *Davi-
dis* Prophetæ pietas non effugit hanc infelicitatem;

 cujus

cujus alter filius ſororem inceſto coitu conſtupra- A
vit, alter impiâ ſeditione patris exitium moli-
tus eſt. Queritur & *Paulus* Apoſtolus ſibi negoti-
um exhiberi à falſis fratribus. Poſtremò Domi-
nus ipſe ex electo illo raróque numero, prodito-
rem unum perpeſſus eſt. Itaque cùm veſter ordo
tot habeat, nè dicam hominum, ſed monaſterio-
rum millia, quid iniquius eo, qui propter aliquot
ſecus quàm oportet agentes, univerſum execretur
ordinem, in quo tam multi extiterunt & pietate, B
& eruditione meritò celebres? Quin & te acci-
pio, mi *Gacche*, præclaris dotibus inſtructum ad
prædicationem verbi Dei, nec moribus præditum
incivilibus, ut ſuſpicer te quod facis, alieno facere
impulſu, potiùs quàm ex animo tuo. Atque hæc
res præcipuè fecit, ut ad te ſcriberem, quem ſi ta-
lem judicâſſem, quales novi nonnullos, haudqua-
quam ſumpſiſſem hoc operæ, non ſolùm inaniter
laboraturus, verumetiam exacerbaturus malum
inſanabile. Quinetiam optârim omnia vana eſſe, C
quæ vel rumor, vel amicorum literæ huc pertule-
runt. Quod ſi fortè res ſecus habet quàm accepi,
putabis hæc tibi ſcripta non eſſe. Sin verus rumor
huc advolavit, tamen quoniam interpretari libet
hæc abs te potiùs alieno fieri inſtinctu, quàm ex
animi tui malitia, ſic temperabimus admonitio-
nem, ut non minus pietati & ordinis veſtri rem
quàm noſtræ famæ videamur agere. Tuæ verò
prudentiæ fuerit vir egregie, boni conſulere, ſi
ſimpliciùs ac liberiùs quod cauſa poſtulat eloque- D
mur. Primum enim illud tecum perpendito, mi
frater, quàm ſit alienum à moribus & inſtituto
modeſtiſſimi patris veſtri *Franciſci*, tantâ linguæ
intemperantiâ publicè ſimul ac privatim abuti in
proximi nomen, de quo non ſolùm nullus adhuc
pronunciavit in ſiniſtram partem, verumetiam
quem orbis & Eccleſiæ Principes honorificentiſſi-
mis teſtimoniis ornârunt, ídque publicitùs. Ea
res miror ſi vos latet, quum extent Cæſaris epi-
ſtolæ, quum extent *Leonis* decimi & *Adriani* ſex- E
ti ad me diplomata typis excuſa. Certè complu-
res qui me nôrunt, ſciunt, quia pleríque viderunt,
quantos habeam Epiſtolarum acervos, & ab hoc
Pontifice *Clemente*, à multis Cardinalibus, ab Ar-
chiepiſcopis, Epiſcopis, Regibus, Ducibus, & eru-
ditiſſimis viris, multò aliud loquentium quàm tu
de me diceris prædicare. Ac nè quis dicat, levius
eſſe verborum teſtimonium ampliſſimis muneri-
bus ultrò delatis, confirmant ſuam de me ſen-
tentiam. Quarum rerum ſi vel portionem ali- F
quam hîc commemorem, videbor *Thraſonem*
quempiam aut *Pyrgopolinicem* è comœdia referre,
etiamſi longè fuerit infra verum mea prædicatio.
Sed hæc miſſa faciamus, quo tandem merito meo
iſta faciant? An quia rem *Chriſtianam* tantis &
vigiliis & impendiis meis adjuvare conor pro viri-
bus, vel potiùs ſupra vires? Idem ago quod tu, li-
cèt aliâ ratione. Sunt enim varia dona Spiritus,
ſunt & variæ functiones, licèt eodem ſpectent o-
mnia. Qui pelles caprinas conferebant, qui ru- G
dera comportabant ſternendo fundamento, ju-
vabant ſtructuram templi Dominici, quemadmo-
dum & hi qui aurum & lapides pretioſos dabant.
Tua pietas unde haurit quæ docet populum?
Nónne potiſſimum ex Evangelicis & Apoſtolicis
literis, & ex ſacroſanctis Eccleſiæ doctoribus?
Nónne divum *Hieronymum* miſerè depravatum
vobis reſtitui? Nónne divum *Ambroſium* multò

A quàm antea caſtigatiorem dedi? Nónne ſanctum
Hilarium ſummis laboribus emaculatum vobis
tradidi? Nónne *Irenæum*, & *Arnobium* extinctos
luci reddidi? Quod idem nunc molimur in omni-
bus *Auguſtini* lucubrationibus, in quibus tantum
comperimus mendarum, ut nemo facilè creditu-
rus ſit. Nec arbitror temerè poſſe quenquam in-
veniri, qui tædium hoc fuerit devoraturus. Nón-
ne multa *Chryſoſtomi* & *Athanaſii* veſtris auribus
B donavimus? Poſtremò, nonne fontem omnis
Chriſtianæ Philoſophiæ Novum Teſtamentum
contulimus, emaculavimus, & illuſtravimus?
Quantum illic mendarum abſterſimus, quan-
tum nodorum diſſolvimus, quantum caliginis
diſpulimus? Jam quis æſtimet, quantis ſudoribus
ac vigiliis, quanto valetudinis diſpendio hæc mi-
hi conſtent? Quanquam hic quicquid eſt lau-
dis, fateor illi deberi, ſine quo nihil efficit huma-
na induſtria. Agnoſcunt beneficii magnitudi-
C nem qui in his ſeriò verſantur, qui toto pectore
in ſacrarum literarum fontibus, & orthodoxorum
pratis deliciantur, non plebeii quilibet, ſed E-
piſcopi, ſed Cardinales, ſed celebres Theologiæ
doctores, denique ii qui libris editis, fortiter ac
feliciter depugnant pro domo Dei. Et arbitror
ſanè te, quod præcipuè te dignum eſt facere.
Quid enim tibi, qui te mortuum huic mundo
profiteris, charius eſſe debet iis libris, qui nobis
inſpirant *Chriſti* ſpiritum? Quod ſi eſt, qui potes
D odiſſe illum, qui tanto ſtudio tibi parat hanc uti-
litatem? Si hæc tibi cordi non ſunt, nimirum res
ipſa clamitat, te non pietatis amore, ſed affectu
carnis ad iſtam commoveri petulantiam. Si quis
dono mittat corbem piſcium, aut veſtem, aut ca-
niſtrum onuſtum panibus, aut caſeos aliquot, ada-
matur, in cœlum tollitur; & qui tanto meliora
donat, omni genere conviciorum inceſſitur? Sed
donemus vos hæc contemnere, quæ nemo verè
pius contemnit, certè non oportebat eam utilita-
E tem aliis invidere. Rectè monet Sapiens, nè
quem vetemus benefacere, quin potiùs conemur
& ipſi benefacere ſi poſſimus. Nulli benefacere
fortaſſis ignaviæ ſit: benefacere conanti, negoti-
um faceſſere, livoris: at alieni beneficii fructum
tam multis intercipere velle, obſecro te quo no-
mine donabimus? An non deploratæ cujuſdam
malitiæ eſt, nec ipſum cuiquam velle prodeſſe, nec
alium ut proſit ſinere, nec pati ut ad avidam mul-
titudinem fructus perveniat pietatis, quum con-
F trà conveniat & populo gratulari, & laborantem,
ſi non operâ certè applauſu, juvare? Ego tibi tuum
talentum in Domini lucrum deponenti ſyncèrè
faveo, nec faveo ſolùm, verumetiam opitulor, cur
mihi idem agenti obſtrepitur? Dices in libris meis
eſſe quæ diſcrepant à rectitudine fidei. Hoc nullus
adhuc docere potuit, quum aliquam multi conati
ſint. Sed fingamus eſſe, quid magni ſi mihi accidiſ-
ſet quod accidit *Cypriano*, *Hilario*, *Hieronymo* &
Auguſtino? Tot jam annis libri mei verſantur in
G manibus hominum, cur interea nemo veſtrûm ad-
monuit, nemo docuit? Nunc poſt tantum tempo-
ris ſubitò clamatis apud imperitam plebem, quæ
nec intelligit hæc, nec ut ſciat refert. Dices me
monitum ab aliis. Verum, ſed ab hominibus ſy-
cophanticis & rei Theologicæ prorſus imperi-
tis. *Leum* ſua cohibuit *Anglia*, tam infeliciter
ſe geſſerat. *Stunicam* ſua improbavit *Hiſpania*.
Roma minis etiam coercuit. Nuper *Bedda* ſic ſe
geſſit,

geſſit, ut nemo ſanus non habeat hominem pro
furioſo. Quanquam non erat hoc monere, ſed
invectivam ſcribere. His igitur quum & Cardi-
nalium & Pontificum & Cæſaris & Regum auto-
ritas impoſuerit ſilentium, quanto magis damnant
iſtas apud populum vociferationes, unde præter
ſimultates, odia, ſeditiones ac tumultus quid po-
teſt oriri? Illi tolerabiliùs inſaniebant, nec tole-
rati ſunt ab eccleſiæ Proceribus, & vos novum ex-
emplum inducitis, ſic apud multitudinem promi-
ſcuam in quemlibet debacchandi? Quoties ibi
dictus *Eraſmus* hæreticus, quoties *Lutheri* magiſter
& *Luthero* nocentior, quoties aliis conviciis no-
minatim denotatus? Et hoc tam improbum ex-
emplum à vobis oritur, qui ſummam profitemini
tolerantiam, ſummúmque mundi contemptum.
Evangelicum eſt benedicere maledicentibus, &
vos benemerentibus & maledicitis & malefacitis?
Dum enim vos iſta clamatis in *Eraſmum*, ille non
deſinit vobis ſuppeditare, quod omnibus caſeis &
ovis melius eſt. Si Judices eſtis, cur non legitimo
more cauſam cognoſcitis, ac deinde pronunciatis?
Si non eſtis, unde iſtud exemplum debacchandi
publicitùs in famam alienam? Si quis ſcurra paſ-
ſim in hominem non improbum deblateraret,
ebrium, lurconem, ganeonem, furem, lenonem
appellaret, nemo ferret impotentem linguæ licen-
tiam; & vobis apoſtolicis viris ludus videtur quem-
libet in publicis etiam concionibus hæreticum &
hæreſiarcham appellare? Si agnoſcitis *Romani*
Pontificis autoritatem in exemptionibus, pri-
vilegiis & indultis quæ faciunt in rem veſtram,
cur hic eum apertè contemnitis, illi præjudican-
tes, cujus judicio mea ſemper ſubmiſi, imò cur eum
audetis damnare publicè, quem ille publicè lau-
dat? An quoties veſtris commodis ſervit Pon-
tificum autoritas, ſacroſancta eſt, & plumbi pon-
dus habet, ubi ſecus eſt, ibi levior eſt tipula?
Et ubi interim iſta mirabilis obedientia, quam
ſemper habetis in ore, ſi quoties commodum
eſt, & Pontificum, & Epiſcoporum, & Princi-
pum edictis oppeditis? Atque hic ſcilicet recini-
tur nobis vox Apoſtolica, *Oportet Deo obedire
magis quàm hominibus*, quanquam hæc vox jam
Lutheranorum eſt non minus quàm veſtra. Sed
ubinam hoc præcepit Deus, ut homines, con-
temptis Principum edictis ac juſſis, ſeditioſis cla-
moribus debacchentur in bene merentem de re-
ligione: hoc ſi nimium eſt, certè in nihil com-
meritum: ſi hoc quoque nimium eſt, ſaltem in
eum, in cujus libris nullam adhuc ſententiam
damnavit autoritas Eccleſiæ? Sed inſunt quæ-
dam, quorum occaſione decedit aliquid popu-
lari de vobis exiſtimationi. Dicam itaque ſum-
mam eorum quæ libris meis ſemper egi. Fortiter
in bella vociferor, quibus tot jam annis videmus
concuti ditionem *Chriſtianam* penè totam. The-
ologiam nimium ad ſophiſticas argutias dela-
pſam, ad fontes ac priſcam ſimplicitatem revo-
care conatus ſum: ſacros Eccleſiæ doctores, un-
de vividiùs hauriuntur, quæ quidam decerpta
legunt, nè dicam concerpta, ſuo nitori redde-
re ſtuduimus: bonas literas, ante propemodum
paganas, docui ſonare *Chriſtum*: linguis reflo-
reſcentibus adfui, pro meâ quidem virili. Præ-
poſtera de rebus pleriſque mortalium judicia tra-
duxi. Ad puriorem *Chriſtianiſmum*, orbem cere-
moniis penè *Judaicis* indormientem expergefeci,

A ſic tamen ut Eccleſiæ ceremonias nuſquam im-
probârim, ſed quid potius ſit oſtenderim. Per-
longum autem ſit, vir optime, declarare quàm hæc
fuerint neceſſaria. Et tamen hoc eâ moderati-
one factum eſt à nobis, ut nec ordinem ullum,
nec ullius nomen aut famam læſerim, nec facti-
onem ullam contraxerim, aut ſeditionem exci-
târim: Adeo, ut niſi quidam pſeudomonachi
Dominicani & *Carmelitæ* (nam unus ordo tum
B erat mihi propitius) clamâſſent apud populum,
extitiſſe qui corrigeret *Magnificat*, *Precationem
Dominicam* & *Evangelium Joannis*, aliáque non
minùs indocta, quam ſeditioſa, nè mutca qui-
dem tumultus fuiſſet. Sed aiunt quidam *Luthera-
num* hoc incendium ex meis literis ortum: Pror-
ſus hoc aiunt quidam, ſed impudentiſſimè men-
tientes, quum hactenus nemo fuerit qui vel u-
num dogmation improbatum proferre poſſit,
quod mihi ſit cum *Luthero* commune. Poſtremò
C res ipſa declarat, quàm impudenter & illud men-
titi fuerint, me cum *Luthero* colludere. Sic nimi-
rum colludebat *Hector* cum *Achille*. Judicabis
hoc ipſe ſi legeris meam *Diatribam*, & huic ſic
reſpondentem *Lutherum*, ut in neminem ſcri-
pſerit hoſtiliùs, & rurſus duos *Hyperaſpiſtæ* mei
libros illi reſpondentes. Jam non me fugit eſſe
qui prædicent meas lucubrationes monachorum
ordinibus derogare. Ego ſanè puto rem *Chriſtia-
nam* nihilo deteriùs habituram, ſi non eſſent tot
D cultuum, ciborum, ac titulorum diſcrimina; præ-
ſertim quum monachiſmus propemodum eò pro-
lapſus ſit, ut ſi externa detrahas, ferè deteriores
ſint cæteris. Bona verò pars monaſteriorum, adeò
nullam habent religionis diſciplinam, ut nuſquam
minùs liceat religioſam vitam agere: quanquam
hoc à me nuſquam eſt ſcriptum antehac, & quid
referebat ſcribere, quod nemo neſcit? Tantum
admoneo quibus in rebus ſita ſit vera religio, ta-
xans quoſdam, qui blanditiis, terriculamentis a-
E liiſque non probandis artibus rudem ac ſimpli-
cem, & ſui quoque nedum religionis ignaram æta-
tem pelliciunt in naſſam, unde ſe non poſſit ex-
plicare, peſſimè conſulentes & adoleſcentibus, &
ordini ſuo, cui magis expediebat habere paucos
ſynceros, quàm multos qualeſcunque. Hæc ſi
non fiunt, non prorſus inutiliter monui nè fie-
rent. Sin mundus horum exemplorum, quorum
aliquot referre me pudeat, plenus eſt, fatebitur
tua prudentia me non ſolùm utiliter, verumeti-
F am neceſſariò monuiſſe. Non ille damnat matri-
monium, qui monet nè quis temerè contrahat
matrimonium, imò potiùs conſulit matrimonii
dignitati. Sed alicubi taxo quoſdam, qui quum
perditè vivant, ſibi perſuadent ſe tutos fore ab
unguibus cacodæmonum, ſi veſte *Franciſcanâ*
tecti deferantur in ſepulchrum. Hoc malo ſi nulli
laborant, fruſtra monui: ſin innumeris exem-
plis compertum eſt, hanc ſuperſtitionem non
tantùm habere ſimplices plurimos, verumetiam
G ab ordinis tui ſodalibus aliſ ſoveríque, non con-
veniebat hoc à quoquam inculcari populo magis
quàm à tui ſimilibus. Hæc enim vos reddunt
inviſos doctis, cordatis veréque piis viris, utcunque
conducunt temporario quæſtui. Quid? An proti-
nus collabetur ordo veſter, ſi *Chriſtianis* perſuaſum
fuerit, veſtem *Franciſcanam* minimum opis alla-
turam poſt hanc vitam, niſi quis *Franciſci* ſancti-
moniam fuerit imitatus? Dices, quid opus erat

hæc admonere ? Imò quid opus erat hæc fieri ?
Quid opus erat hujuſmodi facta tueri ? Quòd ſi
tam exactè ſartam tectam haberi vultis omnium
ſodalium famam, cur tantâ licentiâ debacchami-
ni nominatim in nomen ac famam alienam, non
de veſte calumniantes, ſed hæreſeos crimen im-
pingentes, quo nullum eſt atrocius, ídque falsò,
quum de veſte nemo mortalium neſciat, ut quod
à vobis fiat etiam ambitiosè. Quin hoc pene pe-
culiare eſt iſtius ordinis pleriſque ſodalibus, cyni-
câ petulantiâ in epiſcopos, in ſacerdotes, in pa-
ſtores, in abbates, in poetas & rhetores detonare:
nunc iidem tribus verbis attactam *Franciſcanam*
veſtem, ferre non poteſtis: præſertim quum in
tot *Franciſcanorum* populis nullius nomen edatur?
Quòd ſi tam tenerè metuitis famæ veſtræ, illud
curandum erat, nè per veſtros ſodales tot argu-
menta darentur fabulis populi, talibus ut aliquo-
ties non ſine rubore audiam. Ex his adeo nihil
unquam prodidi, quum multas habeam comper-
tiſſimas, ut *Lutherum* & alios aliquot iſta medi-
tantes in vulgus ſpargere dictis ac ſcriptis compe-
ſcuerim. Pro hac mea civilitate, mi *G*. vide quàm
malam nonnulli rependant gratiam, inter quos te
numerant quidam. Fortaſſis hoc mandatum eſt
à Patribus, ut hinc etiam obedientiæ laudem ſpe-
res. Quid ſi Patres injungant, ut mihi porrige-
res venenum ? Faceres ? Atqui quod quidam fa-
ciunt, aliquanto eſt ſceleratius. Venenum unius
corpus interimit, iſtæ obtrectationes tot millium
animos inficiunt. Sed finge me malè meritum
de tui ſodalitii nonnullis, nulla eſt ratio vindican-
di, niſi mendacibus obtrectationibus, & famoſis
concionibus? Nullæ ſunt leges in orbe, nulli ju-
dices, nulli cognitores? Iſta vindicandi ratio mi-
litaris ac ſeditioſa eſt, non *Franciſcana*. Omnes
vociferemur ſimul, clamoribus obruemus inſon-
tem. Atqui tam ſancto tumultu *Chriſtus* oppreſ-
ſus eſt. An hoc exemplum vobis placet ? Si pla-
cet, placeat & eventus. Qui gladium ſumit, gla-
dio feritur. Qui vim infert, vim invitat. Non-
dum dormiunt omnes ruſtici, quanquam iſtis fa-
ctis etiam Principibus, Epiſcopis, & orthodoxis
inviſi reddimini, ſi tacita bonorum judicia con-
temnitis. Hoc quum per ſe ſit indigniſſimum
iſtâ profeſſione, longè tamen ſceleratius eſt, ad
tale facinus abuti evangelii, loci, *Franciſcani* no-
minis ac veſtis autoritate, & populi *Chriſtiani* reli-
gioſâ patientiâ. Scis ipſe nullam eſſe ſacratiorem
functionem, quàm Evangelii prædicandi, nec
ignoras quanta ei loco debeatur religio: nec te
clam eſt quid illic expectet populus. Ad hoc mu-
nus, ad eum locum nemo deberet accedere, niſi
intentiſſimâ deprecatione præparatus, ac velut
afflatum numine. Quale eſt autem ex eo loco ſcur-
riliter inceſſere famam alterius, ídque manifeſtis
mendaciis? Quòd ſi nunc, ut olim, mos eſſet, po-
pulum ſibilis ſupploſionibúſque ſignificare ſi quid
parum placeat, vereor nè non ſibilis tantùm, ſed
& ſaxis iſta rejicerentur. Hoc ſilentium, hanc
patientiam pia multitudo tribuit Evangelii ma-
jeſtati, & honori loci, & tu rebus ſacratiſſimis ad
rem ſceleratiſſimam abuteris? Quod perinde eſt,
ac ſi quis per Euchariſtiam miniſtret aconitum.
Eſt & iſtius nominis & cultus magna apud quoſ-
dam reverentia, quibus oportuit magis ad populi
commodum abuti, quàm ad impiam calumniam.
Quid autem eſt, quod captatur iſtis clamoribus?

A Ut populus malè ſentiat de *Eraſmo* ? Finge id eſſe
perſuaſum. An ilicò bene ſentiet de vobis omni-
bus, ſi de me uno malè ſenſerit ? Imò vereor, o-
ptime *G*. nè vociferationibus & obtrectationibus
hujuſmodi, cum magna veſtri nominis invidia me-
um nomen reddatis illuſtrius. Id quod regioni-
bus aliquot videmus uſu veniſſe, licèt interim me
tacente. Si vultis odium excitatum ſopire, rede-
undum vobis eſt ad eam ſynceritatem, quâ vobis
B primum bonorum favorem conciliâſtis. Iſtâ viâ,
mi chariſſime *G*. magis traducitis ordinem ve-
ſtrum quàm ego poſſim, quamlibet cruentum in
vos ſtringens calamum, quod tamen à me nun-
quam eſt futurum. Hoc metu vos libero, verùm
quid alii facturi ſint, mihi non eſt in manu. Ea
veſtra cura eſt. Jam qui fit illud, ut quum fre-
quentiùs ac liberiùs meæ lucubrationes attingant
Principes, Reges, Cæſares, Pontifices, Cardina-
les, Epiſcopos, horum neminem habeam infen-
C ſum, vos ſoli, quos oportebat eſſe toleratiſſimos,
iſtiuſmodi tumultus movetis ? An vos ſoli non e-
getis admonitore? An ſoli vacatis omni vitio? An
veſtram tantùm famam oportet illibatam haberi?
Utinam id primùm à vobis præſtetur. Porrò ut im-
peritis perſuadeatis ea quę de me prædicantur, quid
dicent eruditi, qui in meis verſati lucubrationibus
mox deprehendunt impudentiam calumniæ ? Sed
fortaſſe pollicemini vobis futurum, ut iſtis cla-
moribus etiam ſcripta mea conſopiatis. Vereor
D nè res vobis in diverſum cedat. Audio jam nunc
bibliopolas jactitantes, ſe veſtris clamoribus de-
bere, quod avidiùs emuntur libri mei, quàm ſo-
liti ſunt. Age, fingamus vobis licere quod libet,
fingamus neminem exoriri qui meam tueatur
innocentiam, veſtram retundat impudentiam, an
non metuitis illum ultorem, cujus manus nemo
mortalium effugit ? An creditis ſtatim apud illum
ſanctum habendum, quod vobis ſanctum eſſe ve-
ſtra perſuadet cupiditas ? Longè alia ſunt, mihi
E crede, Dei judicia quàm hominum. Quòd ſi labor
eorum qui ſynceriores literas ac puriorem Theolo-
giam cum vera pietate conantur reſtituere, vide-
atur veſtris officere commodis : quæſo ut tua pi-
etas expendat, undenam id accidat. Etenim quum
apoſtolicam vitam profiteamini, qui fieri poteſt,
ut non feratis ad apoſtolicam ſimplicitatem invi-
tantem ? Quòd ſi quid humanum hîc eſt quod of-
fendit, par eſt, ô vir benedicte, ut humana cedant
divinis. Jam illud ſecum reputet tua prudentia,
F num hæc ſatis in tempore moliamini. Vides
quantis diſſidiis undique mundus tumultuetur.
Quid opus erat novos tumultus veteribus addere,
fortaſſis in gravius erupturos incendium quàm
creditis ? Quoties vidimus ex leviſſimis initiis
exoriri tempeſtates inſedabiles ? *Lutheranum* in-
cendium, quàm frivolis initiis huc uſque pro-
greſſum eſt ? Primùm jocus erat, & ludus. Re-
ſcripſit *Prieras*, mox monachorum clamores ad
populum, articuli, bullæ, edicta. Quid non ?
G Quantum adhuc profectum ſit neſcio. Quanto
igitur conſultius non addere malum malo, ſed po-
tiùs id operam dare, ut eccleſia priſtinæ tran-
quillitati reſtituatur, etiam ſi quid eſſet in meis
non indignum correctione; Eſt ſuum cuique rei
tempus. Vos fortaſſe creditis *Lutherum* fractum
proſtratúmque. Utinam eſſet extincta lues. Con-
foſſus eſt edictis & articulis, fateor, ſed regnat
adhuc in animis hominum, quibus illum præcipuè
commendavit

commendavit quorundam monachorum impro-
bitas. Nec me fugerunt quorundam veſtrorum
voces, Confecto *Luthero*, adoriemur *Eraſmum*.
Conficite igitur *Lutherum*, ac tum, ſi videtur, ad-
oriamini *Eraſmum*. Verùm quum impunè graſ-
ſaretur *Lutherus*, vos muſſabatis, cochlearum mo-
re intra teſtam latitantes. Ego juſſu Cæſaris,
Pontificis, & aliorum Principum, cum *Luthero*
manum conſerui, idque in ea regione in cujus con-
finio regnat maximè: Ubi meo *Marte*, meo peri-
culo, meis vulneribus hoſtis redditus eſt fractior,
vos ſubitò proſilientes à tergo aggredimini dimi-
cantem, obſecro quid agentes? An invidetis Ec-
cleſiæ catholicæ ſuam victoriam? An hoſti vultis
ferre ſuppetias? Quid enim aliud facitis? Verbis
ſævitis in hoſtem Eccleſiæ *Lutherum*, & factis hoc
illi præſtatis, quod ſocii ſolent ſociis in bello. Ete-
nim ſi quo peccato commeruiſſem odium ve-
ſtrum, tamen privatum affectum vincere debue-
rat publicæ ſalutis reſpectus, mihique non ſegniter
pro caſtris Eccleſiæ dimicanti, certè temporari-
um præbere favorem par erat. Sunt quibus hoc
unum eſt ſtudium, ex omnibus meis lucubratio-
nibus, quas multas, ſed aliquot juvenis, rebúſq; pa-
catis, aliquot non ſeriò ſcripſi, colligere, quæ de-
torqueant ad ſuſpitionem *Lutheranorum* dogma-
tum. Quanquam hoc ipſum faciunt impudenter
& calumnioſè. Cæterùm quanto conſultius erat
ea decerpere, quæ declararent me diſſentire à *Lu-
theri* paradoxis, ſi modò favent ex animo cauſæ
Pontificis? Hæc quo minùs conſiderent nonnul-
li, obſtant affectus humani. Itaque te moneo *G.*
frater in Domino, ut monitus viciſſim & tuos mo-
neas ſodales, nè confidant iſtiuſmodi ſyncretiſmo,
nè condenſatis phalangibus, nè vociferationibus
indecoris, nè clancularis obtrectationibus, vix ho-
mine dignis, nè ſimplicitate mulierculaum ac ſtul-
titiæ populi, ſed in Domino, veráq; pietate figant
ſpei ſuæ ancoram. Si favetis ordini veſtro, ſynceris
moribus optimè id perficietis, me certè applauſo-
re. Si favetis Eccleſiæ tranquillitati, habetis me
commilitonem, ſi non fortiſſimum certè fidelem.
Omiſſis privatis affectibus *Chriſti* negotiũ pariter
agamus; & ſi ratio diverſa, ſi facultas impar eſt, ſit
tamen idem ſcopus. Quòd ſi decretum eſt quà cœ-
piſtis pergere, mihi nihil poterat imputari. Hæc
epiſtola me liberabit apud ſummum Judicem.
Repetam, quod initio dixi: ſi rumor vanus huc ad-
volavit, nè putes hoc tibi ſcribi, ſed aliis, quos
certum habeo talia perpetrare. Dominus omnibus
nobis impartiatur Spiritum ſuum, Amen.

Eraſmus Rot. Jo. Epiſcopo S. D.

Epiſt. 30. ORnatiſſime præſul, *Quirinus* meus reddidit
abs te duas epiſtolas, quarum alterâ recinis ve-
terem cantionem de querelis quorundam Theo-
logorum, quam admonitionem ſcito mihi longè
gratiſſimam fuiſſe, quippe quam perſpiciam ab a-
mantiſſimo pectore proficiſci. Quòd me tua
pietas hortatur ad exemplum *Auguſtini*, id
jam pridem ultrò facio, delens aut corrigens quic-
quid deprehendero corrigendum, quum *Au-
guſtinus* poſt editas retractationes multa re-
liquerit ſimpliciter hæretica, ſi quis ea nunc ve-
lit tueri. Et ſunt tam varia mortalium judicia, ut
vix invenias tres ejuſdem ſententiæ: quoſdam
autem videas tam perverſo judicio, ut ſi illos in

A conſilium adhibeam, optima quæque & ad pieta-
tem inprimis conducibilia ſim deleturus. Ad arti-
culos, quos ab illis objici ſolitos recenſes, poſſem
ſimpliciter reſpondere, nihil eſſe tale in *Colloquiis*
meis, nec ullos pueros fieri deteriores illorum le-
ctione. Sed iſta ſunt commenta quorundam, quos
ad nihil aliud dicas natos quàm ad calumniandum.
Quod tamen in ordinis contumeliam rapi nolim.
Sed in rebus humanis nullum eſt corpus, quod
B non ſuas habeat vomicas. Hactenus exercuerunt
tyrannidem in ætatem rudem ac ſimplices idio-
tas, nunc hoc urit eos, quòd juventus aliquid di-
ſcit, quod ipſi neſciunt. Hinc illæ lachrymæ. In
Colloquiis meis adeo nihil eſt obſcœnum aut laſci-
vum, ut caſtè tractent etiam illa quæ naturâ laſci-
va ſunt: velut in Colloquio *Proci & Puellæ*, *Scor-
ti & Adoleſcentis*: & hoc arbitror ubique à me
diligentiſſimè cautum, nè quid tenera pubes è
ſcriptis meis hauriat laſciviæ. De peregrinatio-
C nibus obſecro quid doceo, niſi ut in his ſuperſtiti-
onem fugiant homines, quà mundus undique ple-
nus erat uſque ad inſaniam, majore lucro æditu-
orum quàm pietatis? Confeſſionem approbant
Colloquia, frementibus iis qui ſe venditant Evan-
gelii titulo. Ridetur ibi quidam miles, ſic adiens
confeſſionem, ut ferè ſolet vulgus: nec aliud illos
offendit, niſi quòd alicubi dico, confeſſionem quæ
ſit Deo præcipuam eſſe: & ſubindicat adoleſcens,
hanc ab hominibus inſtitutam, non tamen aſſeve-
D rat. Loquor autem de hac forma confeſſionis quæ
nunc in uſu eſt, quam nuſquam non probo. Eam
à *Chriſto* inſtitutam fuiſſe nec eſt veriſimile, nec
quiſquam adhuc docere potuit: Si quis doceat, me
quidem habiturus eſt applauſorem. Quam tamen
interim ita doceo ſervandam, quaſi *Chriſtus* inſti-
tuerit. In libello *De modo confitendi*, non hoc ago,
nè confiteamur, ſed ut utiliter confiteamur. Id
efficere non poteram, niſi propoſitis quibuſdam
incommodis, quæ non aſcribo confeſſioni, ſed vi-
E tio confitentium & audientium. Jam quum to-
tus mundus plenus ſit fabularum de flagitiis ac ſce-
leribus quæ ſub umbra confeſſionis admittuntur,
indignantur mihi quòd moderatiſſimè quædam
attigerim: nec reputant, quàm multa pudore
Chriſtiano ſiluerim ejus generis, ut vel ſola com-
memoratio poſſet lectoris animum inficere. Ve-
rùm Monachi complures non amore pietatis ur-
gent hanc confeſſionem, ſed quod hinc auferant
luculentam meſſem, dum regnant in ædibus divi-
F tum, quorum ſecreta nôrunt, dum adſunt morien-
tibus, dum arrodunt teſtamenta. Conſiderent ler-
nam malorum, quæ hactenus orta eſt ex confeſſio-
nibus, & mirari deſinent, ſi quid admonui de re-
ctè confitendo. Conſiderent item quanta fuerit
ſuperſtitio in cultu divorum, quanta peſtis ex ce-
remoniis humanis, & videbunt noſtram admo-
nitionem maximè neceſſariam fuiſſe. Gratiſſi-
mus divis cultus eſt, ſi quis illorum vitam imite-
tur, tametſi à nullo certius exemplum vitæ peti-
G tur, quàm ab ipſo *Chriſto*. Ad verum cultum pro-
voco. Sed ſuperſtitioſus cultus iſtis erat utilior, &
hinc vociferatio. Eccleſiaſticas ceremonias, nec
ibi nec uſquam damno, ſed quomodo illis uten-
dum ſit indico, & ad meliora provoco. Hoc idem
ſi docet *Chriſtus*, ſi beatus *Paulus*, ſi pium & ſan-
ctum eſt, cur in me clamatur? At quidam cla-
mant, Quis neſciebat in ceremoniis non eſſe con-
ſtituendum finem pietatis? Imò quis neſcit totam

religionem hactenus fuiſſe redactam ad ceremo-
nias, ac vigorem illum evangelicum fuiſſe per eas
propemodum antiquatum? Verùm id erat utili-
us ad quorundam dignitatem & quæſtum. Sed
Chriſtus aliud ſitit lucrum, cujus dignitatis opor-
tet primam eſſe rationem. Commendent ſe ve-
râ pietate, quæ ſi abſit, ceremoniarum pompa,
quid aliud eſt, quàm hypocriſis? De delectu ci-
borum abundè reſpondi *Natali Beddæ*, ſi quid pu-
doris eſſet in homine. Nullus eſt verè pius, quin
ſi rem attentè conſideret, mallet in his rebus obli-
gationem verſam in exhortationem: ut nunc
quidem ſunt tempora, minus eſſet laqueorum, &
plus eſſet ex animo jejunantium, maximè ſi in vi-
ta ſacerdotum reluceret exemplum abſtinentiæ
temperantiæque *Chriſtianæ*. In *Gallia*, ut ſcri-
bunt, duo periclitantur, non ob aliud, niſi quia
duobus Quadrageſimæ diebus comederunt carnes,
coacti morbo. Vide quid faciunt ceremoniæ, ni-
mirum ut ob hominum conſtitutiones violemus
præcepta Dei, levius ducentes parricidium, quàm
præterire conſtitutionem Pontificum: quanquam
hoc nullus Pontifex vetuit, nè ægrotus ea ſumat
quæ poſtulat valetudo. Immodicam feſtorum
multitudinem non ego ſolus improbo, præſertim
quum hodie nullis diebus plus peccetur quàm fe-
ſtis. Moderata feſta valde probo, ſed ea velim
ſacris rebus, quibus inventa ſunt, non voluptati-
bus & ſceleribus dari. Non pendet hodie religio
Chriſtianorum à miraculis, nec obſcurum eſt quot
opiniones invectæ ſunt in orbem per homines ad
ſuum quæſtum callidos, confictorum miraculorum
præſidio. Quæ ſunt in ſacris literis tanto firmiùs
credemus, ſi non quibuſlibet hominum fabulis cre-
diderimus Atque adeo jam nunc exoriuntur qui
vetus artificium revocant. Alibi viſum eſt ſpe-
ctrum, quod à presbytero flagitaret abſolutio-
nem, quia citra confeſſionem deceſſerat, non
quòd deeſſet voluntas, ſed quòd negata fuiſſet ſa-
cerdotis copia. Quid hic diſcimus, niſi abſolvi
poſſe qui non confitentur, & poſt hanc vitam o-
pus eſſe presbytero, iis quibus volentibus defuit
confitendi facultas? Alibi parochus quidam ſub
diem Paraſceves clàm immiſit in cœmiterium
vivos cancros, affixis ad latus cereolis ardentibus;
qui quum reperent inter ſepulchra, viſum eſt no-
ctu terribile ſpectaculum, nec quiſquam auſus eſt
accedere propiùs. Hinc rumor atrox. Conſter-
natis omnibus, parochus è ſuggeſtu docet popu-
lum, has eſſe defunctorum animas, quæ miſſis &
eleemoſynis flagitarent à cruciatu liberari. Fucus
ita proditus eſt, reperti ſunt tandem unus & alter
cancer inter rudera, facem extinctam geſtantes,
quos parochus non recollegerat. Idem aliud ma-
chinatus eſt. Convivebat illi neptis, mulier bene
nummata. In hujus cubiculum profundâ nocte
ſolet irrepere, lineo involucro umbram menti-
ens. Emittebat voces ambiguas, ſperans fore ut
mulier accerſeret exorciſtam, aut ipſa loqueretur.
Verùm illa nimis maſculo animo, clàm rogavit
cognatum quendam, ut unam noctem ſecum eſſet
tectus in cubiculo. Ille verò fuſte armatus pro
exorciſmis, ac probè potus, quo minùs expaveſce-
ret, occultatur in lecto. Adeſt ſpectrum ſolito mo-
re, neſcio quid triſte mugiens: Excitatur exor-
ciſta: Proſilit nondum ſobrius, aggreditur; ibi
ſpectrum voce geſtúque deterrere parat. At ebri-
us ille, Si tu es, inquit, diabolus, ego ſum mater il-

A lius, & correptum impoſtorem fuſte dolat, occi-
ſurus, ni mutatâ voce clamâſſet, Parce, non ſum
anima, ſed ſum dominus *Joannes*. Ad vocem a-
gnitam, mulier exilit è lecto, pugnámque diri-
mit. Hæc præludia. Equidem ut ſemper pium
exiſtimavi pro defunctis vel orare, vel ſacrificare,
ita talibus terriculamentis haud ſanè multum tri-
buerim, etiamſi fucus abſit, qui vix unquam ſolet
abeſſe. Certè *Chryſoſtomus* putat hæc omnia dæ-
B monum eſſe ludibria. Jam ſi juventus propenſior
eſt ad iſtarum rerum neglectum, quas nos non
negligi, ſed ſanctiùs obſervari cupimus, quin poti-
ùs hoc haurire creduntur ex libris ac ſermonibus
Lutheranorum quàm ex meis lucubrationibus?
Denique quum his temporibus exulcerata ſint o-
mnia, quis poſſit tam circumſpectè quicquam ſcri-
bere, quod non ab aliquibus rapiatur in occaſio-
nem blandiendi ſuis cupiditatibus? Multa de-
lenda ſunt ex ſacris literis, ſi paramus tollere quic-
C quid multis fuit occaſio mali. Proferat aliquis
unam ſententiam malè *Chriſtianam* ex omnibus
libris meis, primus eam jugulabo. Theologi qui-
dam aliquot loca damnârant, privatis duntaxat
judiciis, ſed ea omnia fuerunt ejus generis, ut aut
non intellexerint, quod à me fuerat ſcriptum, aut
attulerint inſignem calumniam. Nonnullas evan-
gelicas ſententias ex paraphraſibus, velut à me di-
ctas improbârunt. Quot mendacia demonſtravi
in libro *Beddæ*, quot calumnias, quot delirationes?
D Perfricant faciem, & perinde, quaſi nihil reſpon-
ſum ſit, pergunt facere quod faciunt. *Fauſtinas*
elegias, & *Pogii* facetias in omnem linguam ver-
ſas, atque adeo priapeias obſcœnitates per iſtos li-
cet prælegere pueris: *Colloquia* mea, linguæ pue-
rorum expoliendæ paratum opus, & *Encomium
matrimonii*, thema fictum, & in exemplum decla-
matoriæ ſcholæ tractatum, ferre non poſſunt, nec
ullam gravem cauſam adferunt cur id faciant. Ad
autoritatis ac turbæ præſidia confugitur. Prætexi-
E tur ſacratiſſima facultas, & alma univerſitas, quaſi
neſciamus quibus technis ſoleant interdum ejuſ-
modi ſenatuſconſulta condi. Plus ubique valet
quorundam improbitas, quàm cæterorum inte-
gritas. Dux aliquis & choragus talium fabula-
rum, habet ſibi juratos aliquot, horum quiſque
trahit quoſcunque poteſt, prece, precio, pudore,
vi. Et huic gregi fortè contigit Rector, qualem
optat: quæritur tempus idoneum, curatur ut ad-
ſint quos vel aſſenſuros, vel certè ceſſuros putant,
F excluſis his quorum judicia ſciunt honeſto ſervire
potiùs quàm hujus aut illius pravæ cupiditati. Ita
fit edictum ipſis bonum atque commodum. Reli-
qua tranſiguntur per juratos amicos & Rectorem
aſcititium. Euge ſic vincit pietas, ſic triumphat
Eccleſia catholica. Quin & Principum ac Ponti-
ficum autoritate, ad opprimendas hæreſes datâ, ab-
utuntur ad ultionem privati doloris, & ad obru-
endas literas quaſcunque ipſi non didicerunt, id-
que præter monarcharum ac Pontificum mentem
G votúmque: quibus hoc propoſitum eſt, ut qui le-
gitimè convicti ſunt impietatis, *Chriſtianâ* lenita-
te ſanentur, ſi modò ſanabiles ſunt, nec niſi tenta-
tis omnibus veniatur ad extremum ſupplicium,
maximè cùm hoc fatale malum tam latè ſe ſpar-
ſerit. Cæterùm iis, qui rectioribus ſtudiis in lucem
revocandis, qui bonis autoritatibus vel à ſitu, vel
à mendis aſſerendis, quíque mentibus hominum
ad ſynceram pietatem inflammandis ſedulò na-
vant

vant operam, honorem etiam & gratiam haberi volunt, ſicuti complures non habent ſolùm, verumetiam referunt. Verùm iſtos hoc malè habet, quòd ſcholaſticæ ſubtilitates minoris fiant quàm ſolent. Quid autem obſecro eſt in rebus humanis perpetuum? Olim nullæ erant Theologorum ſcholæ, & *Auguſtinus* habebatur inexpugnabilis dialecticus, quòd legiſſet *Categorias Ariſtotelis*. Tandem res Theologica pervenerat ad ſummum, nè dicam ultra ſummum, Scriptura ſacra cum vetuſtis autoribus frigebat. Nec *Petri Lombardi* collectanea legebantur, niſi à pauciſſimis. Bona pars ætatis ſophiſticis & non neceſſariis quæſtiunculis terebatur. Nunc aliò ſe vertit ſcena rerum humanarum, & iſti mordicùs tenent aſſueta, debacchantes in omnia quæ non didicerunt. Monachis quis neſcit deberi plurimum honoris? Sed da verè monachos, non deerit honos. Verùm ubi ſunt iſti, aut quid habent præter veſtem & raſuram? Excipio perpaucos, nam nullos dicere religio eſt. Obſecro te vir pietatis amator, obambula per tuæ regionis monaſteria, & vide quantulum illic inventurus ſis veræ *Chriſtianæ*que pietatis, quantulum ſacræ eruditionis, quantulum vigoris ſpiritalis, præſertim apud eos qui ſe vocant *Mendicantes*. Apud nos verò tyrannidem etiam mirificam obtinent. Etiam atque etiam mihi teſtandum eſt, hæc non dici in ordinis cujuſquam contumeliam, ſed in eos qui de ſuis ordinibus peſſimè merentur. Perſpiciunt quas ob cauſas ſint inviſi pluribus, nec tamen ea corrigunt, ſed improbitate, violentiâ & conſpiratione contendunt vincere. Utinam tibi tantum eſſet ocii, ut ea legeres quibus reſpondimus *Beddæ*, & monachis *Hiſpanienſibus*; videres ob quàm frivolas nugas quantos excitârint tumultus. Nec quicquam illos pudet inſcitiæ, vanitatis, calumniæ, malitiæ. Ita conſpirârunt, Clamemus omnes apud populum, quicquid in ſceleratiſſimum hominem dici poteſt; nè ſileamus in conviviis, in ſecretis confeſſionibus, in arcanis colloquiis, apud aulicos, ſummos & infimos, præſertim idiotas, qui libros *Eraſmi* non poſſunt legere. Illud inprimis caveamus, nè quid illius vertatur in linguam popularem, nam ea res ilicò proderet noſtra mendacia. Ita nimirum vincemus. Quid iſtis animis malitioſius? & hæc eſt monachorum pietas. *Auguſtinus* dicit nuſquam rectiùs vivi quàm in monaſteriis, nuſquam periculoſiùs errari, & tamen loquitur de his qui nullis aſtricti votis, duntaxat perpetuis, ſimul vivebant: Quid nunc diceret, ſi videret multa monaſteria, quæ nihil differunt à publicis lupanaribus: quid de monacharum multis collegiis, in quibus nihil minus reperias quàm caſtitatem? De noſtratibus monaſteriis loquor. Et in his quæ commendantur obſervantiæ nomine, Deum immortalem, quàm rari ſunt in quibus animadvertas ſynceritatem *Chriſtiani* pectoris? Et tamen ædificamus quotidie nova monaſteria. Ac me ſibi fingunt hoſtem, ſi ſuperis placet, quum in omnibus ſcriptis meis nihil aliud agam, quàm ut ad veram exhorter religionem. Quæ ſi illis tam cordi eſt, quàm volunt videri, qui fit ut non amplectantur noſtram operam? Per horum ſtoliditatem, improbitatem, cum pari malitia conjunctam, proſpicio futurum, ut hunc tumultum cui *Lutherus* dedit exordium, excipiat alius tumultus multo etiam gravior, ni Principum & Epiſcoporum autoritas

A in tempore vigilet. Jam nunc erigunt capita *Dominicani* quidam & *Franciſcani*, per quamvis occaſionem ſævientes in eos quos oderunt; oderunt autem omnes qui favent melioribus literis & ſynceriori pietati. Nuper in *Gallia* conjecerunt in carcerem tres, quorum unus erat exurendus, ni Principis æquitas illum ſublevâſſet, causâ *Lutetiam* rejectâ. Crimen expectas. Ædificabatur illic regali ſumptu monaſterium. Is, alioqui ab omni

B *Lutheraniſmo* alieniſſimus, dixerat, Hi ſumptus fortaſſis rectiùs collocarentur in orphanos, viduas, & pauperes. Hoc dicto monachorum læſa majeſtas, depopoſcit hominem probum ac doctum ad incendium. Jam faces erant in manibus, jam extructus rogus, jam ſententia definitiva pronunciata. Capti ſunt alii duo, gravem ob cauſam ſcilicet. Morbo coacti duobus Quadrageſimæ diebus veſcebantur carnibus, nec id inficiantur. Hæc ſunt præludia monaſticæ tyrannidis, quæ niſi cohibea-

C tur, quid tandem futurum eſſe divinandum eſt? Vates enim optimus, vir prudens. Erumpet populi dolor in atrociorem tempeſtatem. Soli *Mendicantes*, quoſdam improbos inquam noto, non ordines, fuere fons & caput totius hujus mali: nec conquieſcet mundus donec illi redigantur in ordinem, quod ut fiat in ipſorum quoque rem eſt: quin hoc ipſum ſi non major, certè melior monachorum pars exoptat. Violentum eſt tollere monaſteria, quod aliquot locis tentatum

D eſt: illud potiùs agendum eſt, ut monaſteria ſcholæ ſint ſobrietatis, pudicitiæ, modeſtiæ, veræque pietatis. Quibus id rationibus fieri poſſit aliàs indicabitur: nunc in tranſcurſu illud attingam modò, monachorum dignitati rectiùs conſultum iri, ſi legibus oppoſitis vetarentur, pueros ac puellas blanditiis aut terriculamentis ad ſuum inſtitutum pellicere: ſi quos conſtaret arte pertractos, iis autoritate Præſulum redderetur libertas, & ad pœnam vocarentur plagiarii. Præterea ſi profeſſis

E viris pariter ac mulieribus proſpiceretur, ut eſſent viri graves & integri qui illos pabulo doctrinæ cœleſtis alerent, neque quiſquam ſineretur in otio vivere: nec mediocriter conduceret ad Eccleſiæ concordiam, ut, ſi quâ fieri poſſit, titulorum, veſtium, ac rituum tam immenſa varietas tolleretur: ſatis erat veſtitum eſſe vilem ac ſimplicem, ac vultus potiùs moréſque compoſiti monachum teſtarentur, quàm amiculi color aut forma. Ad hæc ſi reſignatis diplomatibus, quibus adverſus monar-

F chas, epiſcopos, magiſtratus & populum, imò veriùs adverſus ſemetipſos ſupra modum armati ſunt, agnoſcant Epiſcopos ſuos, quemadmodum fecerunt ac voluerunt illi, qui Proceres & autores ordinum fuere. Verùm de his aliàs copioſiùs. Nunc eò revertor unde digreſſus ſum. Si quid corrigendum eſt, adhibeatur ea moderatio, quæ *Chriſtianos* decet, quámque præſtitiſſe videmus priſcos illos, quorum erudita pietas cum tot hæreſeon cuneis feliciter depugnavit. Quid autem ef-

G fectum iri credunt, ſtolidis tumultibus, malitioſis ſyncretiſmis, virulentis obtrectationibus, ſcurrili impudentiâ, pluſquam militari improbitate, manifeſtis mendaciis? Non ſolet Eccleſia *Chriſti* columba, malitiam vincere malitiâ, neque ſtultitiam ſtultitiâ, neque impietatem impietate, ſed malum bono vincere didicit. De animo meo nemo poteſt ambigere. Poteram in *Lutherana* eccleſia eſſe coryphæus, malui totius *Germaniæ* in

me

me concitare odia, quàm ab Eccleſiæ conſortio
diſcedere: poteram novæ factionis autor eſſe,
nullum diſcipulum mihi paravi, ſed quoſcunque
potui *Chriſto* tradidi, condiſcipulos habere malens
quàm diſcipulos. Fortunam nullam ambio, quum
jampridem inviter undique à ſummis Principibus,
iiſque non paucis. Videar hoc inſolentiùs dicere,
modò ſciant veriſſimè dici. Perſevero in tenuita-
te mea, nec huic valetudini ac ſenectuti do rudem,
à tam perpetuis & iniquis laboribus. Hæc decla-
rant quantum abhorream ab hæreſi. Sed offen-
dunt quædam in ſcriptis meis. Verùm non atten-
dunt quanto graviùs offenderint illa, quibus me-
dicandis adhibita eſt monitio. Quòd ſcholaſti-
cam Theologiam ad Scripturarum fontes & ad
veterum lectionem revocare conatus ſum, ut in-
genuè dicam nondum me pœnitet, maximè quo-
ties animo reputo, ad quam frivolas argutias ea
fuerit prolapſa. Quòd ſi volunt eam priſtinæ
dignitati reſtituere, nè id faciant in alios debac-
chando, ſed exhibendo ſobriam & *Chriſto* dignam
Theologiam, ſicut jam in ſcholis aliquot fieri cœ-
ptum eſt. Ut de monachis quædam admonerem,
ipſa me pietas & conſcientia coegit, quanquam
non parum dederim hîc quoque religionis nomini,
& verecundiæ *Chriſtianæ*. Hi meliùs inſtaurabunt
priſtinam autoritatem, ſi piis ac ſanctis moribus
declarent ſe verè monachos eſſe, quàm ſi ſtolidis
mendaciis ſcurrentur in famam alienam. Et ſi
verè favent ordinum ſuorum dignitati, tales ra-
bulas quorum & dictis & factis cum primis deho-
neſtantur, cohibeant, & ad eam ſe conferant ſyn-
ceritatem, quâ quondam ſibi tantum orbis favo-
rem conciliârunt. Breviter id ſynceris ſtudiis
agendum eſt, ut in hoc rerum tumultu, vincat
Chriſtus, eique ſoli paretur triumphus, non affe-
ctibus humanis, quos in utraque parte videmus
victoriam ad ſe certatim rapere. Vincat Pon-
tifex & Cardinales, ſed ſi illorum animus ſpe-
ctat ad *Chriſtum*: Vincant & monachi ſi libet, ſi
Chriſti negotium agunt. Quòd ſi illi ſuam glo-
riam, ſuum ventrem, quæſtum & regnum ſpe-
ctant jam non militamus *Chriſto*, ſed mundo: nec
aufertur malum, ſed transfertur: nec ſanatur
morbus, ſed mutatur, fortaſſis in pejus. Quæ be-
ne docuit monuitque *Lutherus*, ſequamur, non
quia ille monuit, ſed quia recta ſunt, & Scripturæ
divinæ conſentanea. Nunc periculum video, nè
non corrigamur ad æqualitatem, ſed, ut ferè ſolet
uſu venire deflectamus in diverſum. Velut antehac
non parùm erat ſuperſtitionis in colendis divis,
nunc multum adjungent, quo longiùs abſint à
Lutherano dogmate. Atqui modus hic erat adhi-
bendus, non exceſſus. Docendus erat populus, i-
magines nihil eſſe niſi ſigna, idiotarum animis
data. Divos venerandos quidem, non adorandos
latriâ quæ dicitur: perfectius eſſe tollere ſurſum
animos ad *Chriſtum* ſine imaginibus corporeis,
quàm per imagines: perfectius eſſe à *Chriſto* pe-
tere, quicquid impetrare volumus. Tutius eſſe
Chriſtum nobis imitandum proponere, quàm
quemvis divorum: divos religioſiſſimè coli bene-
factorum imitatione. In templo non convenire
quaſlibet imagines, ſed in his modum & decorum
eſſe ſpectandum. Ac nè longior fiam, ſi in cæteris
omnibus non prorumperetur ad exceſſum, ſed ad
temperaturam, ſperari poterat hujus tempeſtatis
lætus exitus. Verùm hoc nunquam futurum eſt,

A niſi Principes & Eccleſiæ Proceres ſubmoveant è
conſilio privatos affectus, nec aliò ſpectent quàm
ad *Chriſti* gloriam, ac publicam *Chriſtianæ* religi-
onis utilitatem. Sic agentibus nobis adeſſet De-
us, & hos tumultus verteret in tranquillitatem.
Satis enim perſpicuum eſt hanc rerum procellam
non ſine voluntate numinis immiſſam fuiſſe ter-
ris, quemadmodum olim plagas varias inflixit
Ægyptiis, ut reſipiſcerent. Conſultiſſimum igitur
B fuerit, ut omnes ad Domini miſericordiam con-
fugiamus, & ſuam quiſque culpam agnoſcamus.
Nunc alii in alios culpam rejicimus, ſuam agnoſcit
nemo; nec medelam quærimus malis, ſed ultio-
nem. Quod ad me pertinet, non admodum ini-
quo animo laturus ſum, ſi omnes meæ lucubratio-
nes obſoleſcant. Si nocent pietati, nec optârim
ſupereſſe: ſin conferunt ad pietatem, ſed ita vi-
ſum eſt Deo, ſive ob meam, ſive ob aliorum cul-
pam aliquam, ut intereant, fiat quod illi viſum
C fuerit, qui non poteſt velle niſi quod optimum
eſt. Oſtendant aliquod dogma *Chriſtianæ* pietati
contrarium, niſi mox correxero, clament me pa-
rum eſſe *Chriſtianum*. Quid autem faciam ſtupi-
dorum, malevolorum & imperitorum ſuſpicioni-
bus, depravationibus, calumniis & mendaciis?
Mentem meliorem illis optare poſſum, mederi
non poſſum: Utinam & hoc poſſem. *Chriſtus*
medebitur, quum illi viſum fuerit. *Aldriſius* tu-
us multum laboris meâ causâ ſumpſit in conferen-
D dis exemplaribus, nec habeo quod illi rependam,
tam procul ſemoto: rogo ut illi pro me rependat
tua benignitas, quem tibi gratum eſſe vehemen-
ter gaudeo. Dominus *Jeſus* ſervet te incolu-
mem. *Baſileæ*, Calend. Septemb. Anno milleſi-
mo quingenteſimo vigeſimo octavo.

Eraſmus Rot. Martino Lipſio S.

UT mihi non poteſt non eſſe gratum tui pe- *Epiſt.* 31.
E ctoris erga me ſtudiū, ita nolim te seriò cum
iſtiuſmodi rabulis conflictari, nec ipſe magnopere
laboro ſcire quid hic aut ille blateret. Expedit,
inquis, ut traducantur. Quid hîc traductorem re-
quiris, quum à nemine magis traduci queant,
quàm ipſi traducunt ſeſe? Quibus ſi verè hoſtis
eſſem, abſit autem ut *Chriſtianus Chriſtiano* malè
velit, non optârim aliam vindictam, quàm ut ad
iſtum modum ſemet conjiciant in odium, con-
temptum, & riſum optimi cujuſque. Meam qui-
F dem vicem ſat moderatè fero, me ipſum conſo-
lans exemplo *David*, itaque mecum reputans:
Quid ſi hoc illis Dominus præcepit, ut mihi male-
dicant, eóque remedio purgare voluit, quod in
me diſplicuit oculis illius? Fortaſſe titillavit non-
nihil animum meum antehac eruditorum applau-
ſus, certè doctorum hominum amicitiis fateor
me vehementer fuiſſe delectatum. Ea voluptas
hoc amaro pharmaco bene diluitur. Atque adeo
ut eſt divinorum conſiliorum abyſſus imperſcru-
G tabilis, quid ſi Deus utriſque procurat ſalutem:
mihi, ut hominum conviciis admonitus, totus con-
vertar ad *Chriſtum*: illis, ut proditâ cunctis inſi-
gni ſtoliditate, cum pari malitia conjunctâ, co-
gantur aliquando reſipiſcere? Illud demiror, iſtos
adeo nihil vel mentis habere, vel frontis, ut toties
confutati, toties deprehenſi, toties irriſi, toties
cordatorum omnium judiciis exſibilati, non deſi-
nant tamen eandem agere fabulam. Quæ tan-
dem

dem res iſtis tantum præbet fiduciæ, niſi fortè A
populi ruditas, mulierculárum facilitas, & docto-
rum rectéque judicantium paucitas? Præclara
verò petra, cui nituntur: at iſta petra non eſt
Chriſtus, cujus videri volunt germani. Quum
primùm exiſſet *Hieronymus* à nobis emendatus,
perſuaſerant quum aliis, tum cuidam Principi fœ-
minæ, mihi diſplicuiſſe ſtilum *Hieronymi*, & in
hoc ſumpſiſſe operam, ut quod ille ſuis verbis fu-
iſſet eloquutus, ego meis elegantiùs efferrem. B
Quid ſtupidius? Quaſi vel ego poſſim elegantiùs
dicere quàm dixit *Hieronymus*, aut in tantum deli-
rem, ut in cujuſquam mutando ſtilo putem tan-
tum laboris eſſe capiundum. Nec è plebe fuerunt
qui hoc perſuaſerant, ſed alter *Dominicanus*, alter
Franciſcanus, epiſcopus uterque. Credo iſtos nullæ
mendæ offenderant in *Hieronymo*, qui nihil illius
attigerant. Quum prodiſſet *Novum teſtamentum*,
quàm ſtolidè debacchati ſunt quidam è ſuggeſtis
ad populum, extitiſſe qui corrigeret *Magnificat*, C
qui corrigeret *Precationem Dominicam*, qui corri-
geret *Evangelium Joannis*. Quantum hîc ſibi place-
bant, ut triumphabant, quum interim eruditis ac
ſanis omnibus ſeſe propinarent deridendos? Ipſe
præſens audivi laudes meas. *Antuerpiæ* conciona-
batur in ſuo monaſterio Prior *Carmelitarum*, The-
ologiæ profeſſor: id arguebat pileum violaceum,
alioqui *Latinè* prorſus neſciebat, tantum aberat ut
ſacras literas nôſſet. Erat autem concio frequens
ob diem feſtum Pentecoſtes. Ibi quum non mi- D
nus indoctè, quàm inſulsè recitaret ea quæ ex in-
eptis centonibus didicerat, mihi fortè conſpecto,
impegit duo peccata in Spiritum ſanctum; alterum
quòd auderem corrigere *Magnificat*, alterum
quòd dixiſſem concionatores non intelligere ſuum
thema, quum id ſumant ex ſacris literis ſancti Spi-
ritûs afflatu proditis: quaſi nihil interſit inter Spi-
ritum ſanctum, & talem monachum, quem trun-
cum veriùs dixiſſes quàm hominem? Quos riſus
illic vidiſſes, non ſolùm eruditorum, ſed & mu- E
liercularum aliquot, quibus eram notus, nam tum
ædes habebam in proximo? Ut autem illud dice-
ret, hæc erat occaſio. Ante paucos dies ex eodem
loco ſeniculus ejuſdem ſodalitii fuerat conciona-
tus: thema erat quod eſt 1 *Pet.* 4. *Eſtote prudentes
& vigilate in orationibus.* Ibi è ſuis collectaneis
multa dixit de virtute Prudentiâ, quum *Græcè*
ſit σωφρονήσατε, quod magis ſonat, *ſobrii eſtote.* So-
brietas enim quæ opponitur luxui, & vigilantia
quæ excludit ſomnolentiam luxûs comitem, pre- F
cationi congruunt. Hoc fortè dixeram in con-
vivio nec moleſtè nec inimicè. Nam is ſenex mi-
hi viſus eſt minimè malus. Tantum dolebam illi
non adeſſe plus literaturæ. Quid commemorem
de illo, qui coram monarcha, circumſtante pro-
cerum coronâ, flexis in terram genibus, am-
babus manibus in cœlum ſublatis, imploravit
Principis opem ad opprimendos *Eraſmi* libros:
& admonitus ut proferret ſi quid haberet
compertum in meis ſcriptis quod adverſaretur G
pietati, miro ſupercilio digeſſit in digitos
tres articulos, Quòd negarem reſurrectionem
corporum. Quòd malè ſentirem de matri-
monio, Nec multò melius de euchariſtia.
Efflagitantibus probationem, eâdem ſtoliditate
produxit locum ex 1 *Cor. cap.* 15. *Omnes quidem
reſurgemus*, cui reſpondet locus ex epiſtola ad *Theſ.*
1. *cap.* 4. *Deinde nos qui vivimus, qui*, &c. ubi quo-

A niam oſtendo variam lectionem, nullam omninò
damnans, homo mirè Dialecticus colligebat me
negare reſurrectionem, ſi quos ille dies deprehen-
diſſet in vita, immutarentur ad immortalitatem
ſine mortis interventu. Ibi conſtrictus erudito-
rum argumentis, ut elaberetur reſpondit, *Paulum*
apoſtolum *Corinthiis Hebraicè* ſcripſiſſe: quod
dictum multorum riſus, Principis, ut eſt clemen-
tiſſimus, miſericordia excepit, quem puduit illius
B cui favebat, quum ipſum ſui non puderet. Nec
hic erat gregarius, ſed Theologiæ profeſſor, nunc
etiam Epiſcopus. Tanto felicior eſt hiſce tem-
poribus audacia quàm ſapientia. Huic ſimillimus
erat alter, multorum judicio magnus Theologus,
ſuo maximus, nec mediocris eccleſiæ columna.
Is quum diu clamâſſet publicitùs in *Novum teſta-
mentum*, inſtare ſupremum eccleſiæ fatum, veniſſe
antichriſtos, & horum πρόδρομους, ubi ventum eſt
ad colloquium, nec adeſſent arbitri, rogabam pro-
C ferret, ſi quid haberet, quod offenderet in *Novo
teſtamento*: quúmque ſilentem efflagitatione pre-
merem, reſpondit tandem homo verecundus, ſe
nunquam legiſſe meas *Annotationes.* Quid aliud
reſponderet quivis *Nomentanus* aut *Balatro*? Hoc
paulo modeſtior erat alter, etiam dignitate ſupe-
rior, qui cum ſemel atque iterum citra ullam ex-
ceptionem probâſſet *Annotationes* meas, ut opus
eruditum ac pium, poſt expoſtulanti mihi quod
tum probaret *Lei* calumnias, quum dudum opus
D à capite uſque ad calcem, ut aiebat, perlectum ci-
tra omnem exceptionem approbâſſet: reſpondit
homo gravis, ſe legiſſe quidem, ſed non ita at-
tentè. Idem quum me ſatis odioſè in frequen-
tiſſima ſchola perſtrinxiſſet, ſuppreſſo quidem no-
mine, ſed ita ut nemo non ſentiret quem pete-
ret: privatim expoſtulanti ſanctè dejeravit, ſe ni-
hil minus quàm de me cogitâſſe, tantùm *De ma-
trimonio* nonnihil eſſe ſcrupuli. Ea de re quum
inter nos commentaremur, confeſſus eſt ſe quo-
E ties cœlibatum nominâſſem in *Encomio matrimo-
nii*; ſenſiſſe vitam caſtam ac virgineam: nec infi-
ciatus eſt ſe quum *Declamationis* titulum legeret,
intellexiſſe ſacram & Eccleſiaſticam concionem.
Rogavi num æquum judicaret mihi impingi cri-
men hæreſeos, ſiquidam illorum *Latinè* non di-
diciſſent. Subridens obticuit. Agnoſcis, opinor,
quos deſignem. Nec *Bucentam* ignoras, qui præter
alias ineptias, quas non parum multas effutivit in
privato colloquio, illud putabat non ferendum,
F quod in *Annotatione* quapiam ſcripſiſſem de *Tho-
ma Aquinate*, illius viri ingenium indignum fu-
iſſe, quod in illa tempora incidiſſet: nimirum
laudans illum, & ſeculo imputans, ſicubi lapſus
eſſet. At ille qui Theologus erat abſque Gram-
matica, credebat indignum dici quod ſit deteſta-
bile. Audis novum enthymema, *Bucenta neſcit
Grammaticam, igitur Eraſmus eſt blaſphemus in di-
vum Thomam.* Idem annotârat locum in quo
per collationem exaggero quantum malum ſit
G obtrectatio malitioſa, quæ idem efficit quod li-
bellus famoſus, imò plus lædit: ille credebat à
me probari libellum famoſum, quaſi probet adul-
terium, qui hoc exaggerandi gratiâ conferat ho-
micidio. Annotârat locum, in quo recitatis ve-
terum ſententiis, qui videntur *Mariæ* Virgini tri-
buere peccatum aliquod actionis, ſubjicio, *& nos
facimus eam prorſus immunem ab omni peccato*, ni-
mirum indicans recentium quorundam opinio-
nem,

nem, plurimum ab illa veterum diſtare: ille credebat me meo nomine pronunciaſſe, *Virginem fuiſſe puram à peccato originis*, & hoc erat inter meos errores annumeraturus. Et alia quædam his etiam ſtultiora tum effutivit, quæ referre piget. Meditabatur vindictam, at non ſuppetebat ſtilus. Itaque cœpit legere, *Virgilium, Juvenalem*, & *Margaritam poeticam*, ut hinc expoliret dictionem. Nactus eſt ad eam rem auxiliarios tres. Operâ communi abſolutum eſt præclarum opus. Geſtiebat in lucem emittere, at non licebat per vicarium ordinis. Tandem clàm fictis titulis emiſit aſininum partum. Libellus erat exiguus, quo nihil fingi poſſit indoctius, inſulſius, aut inſanius, ſed in hoc numeravi ſeptuaginta manifeſta mendacia. Nec me fugit qui fuerunt autores. Unius *Cornelii Dunelandii* prolixam epiſtolam, quam *Leo* ſcripſerat ad me miſerunt amici. Ibi profertur hujus ſtolidiſſimi negotii myſterium. Quum periclitaretur excuſor, ac magiſtratus eos libellos divendi vetuiſſet, *Dominicanos* aliquot clitellatos emiſerunt, qui furtim huc illúcque diſtraherent. Nonne bellum facinus, & ordine tam ſacro dignum? Eo peracto mox evanuerunt, unus in *Zelandiam*, alter in *Gheldriam*, tertius neſcio quò. Solus *Rabinus* tenuit locum, niſi quòd paulo poſt fugit è vivis. Satis enim erat unum facinus ad nominis immortalitatem. Et hic talium artifex mihi ob id potiſſimùm erat infenſus, quòd ordini ſuo parum faverem, ipſe ſcilicet magnum ordinis ornamentum. *Brugis* Epiſcopus quidam à ſuffragiis, totam horam debacchatus eſt in *Lutherum* & *Eraſmum*, quo nimirum populus ſuſpicaretur inter nos convenire. Et faceret, niſi tot exemplis ab ipſis didiciſſet, non facilè credere perſonatis. Id quoniam bene ceſſerat, captato tempore, quum abeſſet ejus templi Decanus, à *Cantore* combibone impetravit iterum dicendi facultatem, & è ſuggeſto auſus eſt palàm dicere, quòd in libris meis eſſent quædam hæretica. Deſcendentem excepit quidam egregiè doctus, tum ejus Reipublicæ penſionarius, nunc ad majorem dignitatem evectus. Urgebat tergiverſantem, ut vel unum proferret locum. Quomodo putas elapſum? Ut aſſolent ſcurræ, negavit ſe quicquam legiſſe mearum lucubrationum, tantùm in animo fuiſſe legere *Moriam*, verùm illic comperiſſe tam *profundam latinitatem*, his enim verbis utebatur, ut veritus fuerit nè quam in hæreſim prolabi poſſim. Ubi primùm exiſſent epiſtolæ obſcurorum virorum, miro monachorum applauſu exceptæ ſunt apud *Britannos* à *Franciſcanis* ac *Dominicanis*, qui ſibi perſuadebant eas in *Reuchlini* contumeliam, & monachorum favorem ſeriò proditas: quúmque quidam egregiè doctus, ſed naſutiſſimus, fingeret ſe nonnihil offendi ſtilo, conſolati ſunt hominem. Nè ſpectaris, inquiunt, ô bone, orationis cutem, ſed ſententiarum vim. Nec hodie deprehendiſſent, ni quidam, additâ epiſtolâ, lectorem admonuiſſet rem non eſſe ſeriam. Poſt in *Brabantia*, prior quidam *Dominicanus* & magiſter noſter, volens innoteſcere patribus, coemit acervum eorum libellorum, ut dono mitteret ordinis Proceribus, nihil dubitans quin in ordinis honorem fuiſſent ſcriptæ. Quis fungus poſſit eſſe ſtupidior? At iſti ſunt, ut ſibi videntur, *Atlantes* eccleſiæ nutantis; ex his deſignantur cognitores de dogmatibus eccleſiaſticis, hi pronunciant de

A libris *Eraſmi*, & horum arbitrio *Chriſtiani* ſumus aut hæretici. Ex hoc ſodalitio quidam extitit Theologorum coryphæus, qui jactabat *Eraſmum* teneri medium, nec elabi poſſe. Scripſit, inquit, *Hieronymum* non fuiſſe virginem. En ipſe *Hieronymus* profitetur ſe fuiſſe virginem. Ubi? In libello ad *Euſtochium*, *Virginitatem enim*, inquit, *non tantum efferimus, ſed ſervamus*. Hic triumphabundus ille, quid apertius inquit? Nemo ſervat quod B amiſit: quum *Hieronymus* ſe ſervare dixerit, cujus ſervandi rationem præſcribit, quemadmodum dicitur inſtruere milites ad bellum, qui de militari diſciplina præcipit. Ut hic applauſum eſt à combibonibus? At quantus eruditorum riſus, qui ronchi, quæ ſannæ? Nullus eſt dies, quin talium ſtratagematum aliquid deſignent, cujuſmodi tu quoque nonnulla deſcribis. In vicina *Galliæ* parte quadam, *Franciſcanus* quidam egregiè vocalis, nunquam deſinebat in me vociferari publicè, C privatim, in conviviis, è ſuggeſto. Expoſtulavi cum homine epiſtolâ ſat prolixâ, ſimúlque monui ejus regionis Principem, ut hominis improbam petulantiam compeſceret, id etiam ad publicam ditionis tranquillitatem referre. Mihi reſcripſit Eccleſiaſtes, ſanctè dejerans ſe nunquam de me niſi honorificè loquutum: eadem aſſeveravit apud nobiles quoſdam, qui blaſphemias illius toties ſuis auribus acceperant. Sed hujuſmodi permulta tegit ſacra cuculla *Franciſci*. Similis fuit improbi- D tas cujuſdam *Dominicani*, qui præfatione maledicâ comitem quendam proſciderat, non ferendis in eum conviciis debacchans. A cujus amicis quum urgeretur, ſcripſit ſuâ manu palinodiam, quâ dejerat ſe nihil unquam ſiniſtrè de comite ſenſiſſe, ſed ſemper illum habuiſſe pro viro docto & pio. Atqui eadem palinodia recitabat verba præfationis, quæ non poterant in alium cadere quàm in comitem. Eſt apud me palinodia. Hic utrum mavis interpretari, ſtuporem inſignem, an E pluſquam ſcurrilem impudentiam? Et tamen hic erat lux ordinis, cognitor inſignis de negotiis fidei, incomparabilis Theologiæ profeſſor. Quid cenſes dicere facerèque gregarios illos ſodales, quibus ſatis eſt αὐτὸς ἔφα, & mox applaudunt, acclamant, totóque corpore diſcedunt in ſententiam. Apud *Hiſpanos* quidam è *Franciſcano* ſodalitio, vir habitus doctus ac pius, etiam articulos prodidit è meis libris decerptos: quorum unus erat pluſquam hæreticus, quòd in *Enchiridio* ſcri- F pſiſſem, apoſtolis adfuiſſe veram germanámque Theologiam. Vociferabatur apud populum. Quis, inquit, ferat hunc ſcriptorem? Negat uſquam eſſe veram Theologiam, præterquam in *Germania*, quum ea penè tota ſcateat hæreſibus. Alterum prodidit non minus periculoſum. In canone quinto ſcripſeram, non eſſe magnum efferri in cuculla *Franciſci*, nec pro futuram veſtem, niſi quis vitam illius fuiſſet imitatus. Hic aiebat me ſentire cum *Montano*, qui lapſis negavit reditum in G gratiam: quaſi non ſit reditus in gratiam, niſi per cucullam *Franciſci*, aut quaſi cuculla conferat homini bonam mentem. Ex *Paracleſi* damnârat eum locum, ubi dico me cupere ut omnes mulierculæ legant Evangelium & epiſtolas Apoſtolorum. Id illi viſum eſt hæreticum, quum extent duæ *Joannis* epiſtolæ ad mulierem. Sed unde probavit hæreſim? Adverſatur, inquit, *Pauli* præcepto, qui 1 *Tim*. 2. ſcribit, *Mulier autem in ſilentio*

A *lentio diſcat cum omni ſubjectione*, &c.[a] Quaſi mu-
lieri non liceat domi diſcere, aut quaſi ſit idem
mulierem in eccleſia loqui, & domi tacitam ali-
quid legere. Hujus ferè generis triginta articu-
los collegerat, & evulgârat ille *Franciſcana* gentis
coryphæus. Nuper *Dominicanus* quidam prior, in-
ter ſuos pro docto habitus, medicum quendam
utriuſque literaturæ cumprimis eruditum, mei-
que nominis ſtudioſum, aggreſſus eſt, ut ejus ani-
B mum fucatis verbis ab *Eraſmi* ſtudio revocaret.
Quum nihil proficeret, ſed medicum potiùs ac-
cenderet, ut magnificentiùs de me ſum ſentiret,
tum prædicaret, oblitus ſimulatæ modeſtiæ Theo-
logus, cœpit veras edere voces, pronuncians *Era-
ſmi* libros indignos qui legantur à bonis, quòd
omnes ſcateant obſcœnis conviciis. Exemplum
flagitanti medico, Lege, inquit, librum quem nu-
per ſcripſit *De matrimonio*. Quid illic? Appel-
lat Epiſcopos cinædos, addens illos habere qua-
C ternas aut quinas concubinas. Hic riſu ſublato
medicus, Næ tu, inquit, pulchrè oculatus es, qui
videris quod ego in libro ſemel atque iterum
lecto non viderim. At Theologus ſuâ causâ fre-
tus, Profer inquit, codicem, & oſtendam. Pro-
latus eſt, indicatus eſt locus, in quo diſputo, quod
hodie non recipitur ad presbyteri gradum, qui
inſciens pro virgine duxit corruptam: ſed qui cum
multis meretricibus habet conſuetudinem, reci-
pitur non ſolùm ad honorem presbyterii, verùm
D etiam ad quatuor aut quinque epiſcopatus.
Verba mea ſic habent, *Qui imprudens duxit cor-
ruptam pro virgine, dicitur diviſiſſe corpus ſuum; &
qui cum tot meretricibus habuit conſuetudinem, non
diviſit corpus ſuum, ſed tanquam purus putus, & ut
Græci dicunt, τὸ ὅλον recipitur ad quatuor aut quinque
ſi libet epiſcopas*. Medicus admirans, Ubi hic, inquit,
cinædus, ubi quinque concubinæ? Tandem ex o-
ratione reſpondentis deprehendit inſignem ho-
minis delirationem. *Hiſpani* quemadmodum
E *Itali* vulgo *putum* appellant *draucum* ſive *ſcortum
maſculum*, ſicuti *putanas* appellant *proſtibulas*. At
veteres ex conſuetudine priſci juris, *purum putum*
dicebant, quod eſſet *ſyncerum*, nam à *puto* nos *pu-
tare* dicimus *purgare*. Habes cinædum. Sed ubi
quinque concubinæ? Exiſtimabat ab epiſcopo
dictas epiſcopas, quemadmodum à domino dici-
mus dominas. At ego quoniam *epiſcopatus* nec *Græ-
ca* vox eſt nec *latina*, eandem vocem uſurpare ma-
lui quæ *Paulus* uſus eſt, *ἐπισκοπή*. Qui talibus exem-
F plis ſuam traducunt ſtultitiam, de me queruntur,
quòd officiam ipſorum autoritati. Verùm ali-
quanto craſſius eſt quod referam. In monaſterio
quodam *Dominicanorum*, prior in ſuos partitus erat
meas lucubrationes, ut ex his colligeret errata.
Cuidam fortè obvenerat *Hieronymus*. Is cui non
minus ignotus erat *Hieronymus* quàm *Eraſmus*,
cœpit promiſcuè notare quicquid offenderet vel
in *Hieronymo*, vel in meis ſcholiis: ingentem er-
rorum ſylvam congeſſerat ex *Hieronymo*. At cum
G in conventu proferret quiſque quæ notârat, hic
multum laudis ſibi ſperabat, quòd nemo plures
adferret articulos. Tandem cordatior quiſpiam
ſenſit hominem nullum habuiſſe diſcrimen inter
Hieronymum & *Eraſmum*: Itaque pro ſperata lau-
de, ludibrium retulit. Veruntamen hic caſus
docuit, ex quovis orthodoxo plures errores de-
cerpi poſſe, quàm ex meis libris, ſi quis tales a-
nimos ad illos adferat, quales illi adferunt ad

A meos. Imò polliceor me ex epiſtolis divi *Pauli*
prolaturum calumnias aliquanto probabiliores
quàm iſti proferunt ex ſcriptis meis, ſi modò ſe-
moveatur nomen & autoritas. Quid hic repe-
tam de *Britanno* Theologo, qui in concilio quum
diſputaretur, An ex literis ſacris liqueret hæreti-
cum eſſe capitis afficiendum ſupplicio, clamabat
verbis *Paulinis*, *Hæreticum poſt unam & alteram
correptionem devita*. Quum hæc iterum atque
B iterum occineret, mirantibus cæteris quid ſibi
vellet, unus naſutior ſenſit illum in hoc errare,
quòd putaret *devitare* nihil aliud eſſe quàm è *vita
tollere*. Quid evenit? Puduit ibi quoſdam tam
fœdæ delirationis in ſene ac Theologo. Huc pro-
labuntur, qui ſine Grammatica, ſine ſtudio ſacro-
rum voluminum Theologi volunt haberi. Quod
dicam, ex primi nominis ordine profectum eſt,
ſcripto quidem proditum, licèt nondum evulga-
tum. In *Colloquio Symbolo*, Pater mihi dicitur,
C ſimpliciter autor omnium, nimirum intelligenti
illum ſolùm eſſe Principium ſine principio. Ibi
meus Theologus, nomen non edam, de ſuo ad-
didit *rerum*, quum à me ſcriptum eſſet, *omnium
quæ ſunt*: ac docet tres Perſonas eſſe res diſtinctas,
nè poſſim elabi. Deinde aſſumit, *autor*, *cauſa*, &
his conſimiles voces, ad correlativa, ſubſtantia-
lem, ſive eſſentialem diſtinctionem importare,
nedum realem ſive perſonalem. Sic enim ille lo-
quitur. Id confirmat exemplo, narrans ætate
D *Gerſonis*, Theologum quendam *Lutetiæ*, quòd in
concione dixerit, Patrem cauſam Filii, adactum
fuiſſe ad publicam palinodiam, quum nihil aliud
ſentiret, quàm quòd Filius à Patre procederet,
&c. Ut obiter hoc indicem, qui de *cauſa* vocabu-
lo movet calumniam, cur auſus eſt dicere quòd
Filius procedit à Patre, quum proceſſionem Spi-
ritui ſancto propriè tribuamus? Sed ad rem;
Quis illi deus indicavit, nihil referre utrum *au-
torem* dicas an *cauſam*? Ut nè quid reſpondeam
E de *cauſæ* vocabulo, quo nuſquam ſum uſus. Et
horreatur *cauſæ* vocabulum, quaſi principium aut
origo, aut ulla vox alia propriè quadret rebus di-
vinis. Et quæ ſunt illæ voces ſimiles? An *princi-
pium*, *origo*, *fons*, & hujuſmodi? Certè *latinis* ele-
ganter *autor* dicitur, unde velut à fonte primo
fluxit aliquid. Et divus *Hilarius*, Patri tribuit
autoritatem ceu peculiarem, quòd in eo ſit ſum-
ma & abſoluta principii ratio. Nec *Auguſtinus*
cum *Ariano Maximino* diſputans horruit *autoris*
F vocabulum. Quum enim ille dixiſſet, *Patrem
adoramus ut autorem*, *Auguſtinus* interpretatur
autorem principium Filii & Spiritus ſancti. Num
hic æquum videtur, ut ego dicar impiè loquutus
de Deo, quòd ille Theologus non didiciſſet *latinè*,
nec *Hilarium*, nec *Auguſtinum* legiſſet? Quid hic
commemorem *Chriſti Pauli*que ſententias, meo
nomine damnatas, quum in *Paraphraſi* ſub aliena
perſona referantur? In his quæ ſcripto vulgârunt
in me, *Leus*, *Stunica*, *Bedda*, quot oſtendo delira-
G tiones, inſcitias, malitias, calumnias, & menda-
cia? quot etiam blaſphemias, ſi quis illos verbis
urgeat, quemadmodum nobis de vocibus ſtruunt
calumnias? Hæc quum ipſi deſignent, mihi im-
putant, quod apud quoſdam minus bene audiunt.
De ſua gloria viderint ipſi, nos, quod quidem in
nobis erit, *Chriſti* gloriam obſcurari cupiditatibus
hominum non patiemur. Tum demum verè fe-
liciterque gloriabimur, ſi in illo gloriemur. Iſtiuſ-
modi

modi rixis, conviciis, obtrectationibus, ſycophantiis, technis, mendaciis, depravationibus, quid aliud efficitur, niſi quòd labefactatur ipſorum autoritas, quam oportebat eſſe graviſſimam: inficiuntur auditorum & lectorum animi, quos oportebat ad pietatem excitari: diſcinditur *Chriſtiana* concordia, ſine quâ *Chriſtiani* non ſumus. Meum ingenium ſic abhorret ab hujuſmodi conflictationibus, ut ad omnia malim obticeſcere, quàm toties in arenam prodire gladiator, niſi ſcirem impium eſſe impietatis crimen agnoſcere, A quum mens vacet impietatis affectu. Mihi certum eſt rectam ſequi conſcientiam, & in his rerum procellis à *Chriſto* non dimovere oculos. De exitu viderit ipſe. Tu ſi me audis, non nimium conflictaberis cum iſtiuſmodi rabulis, nè quid officiant iſti feliciſſimæ tuæ tranquillitati, quam tibi præſtat hujus mundi contemptus, ſacrorum meditatio, & vitæ cœleſtis contemplatio. Servet te Dominus *Ieſus*. Datum *Baſileæ*, Nonis Septembris Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo B octavo.

D. ERASMI ROTERODAMI
EPISTOLARUM LIBER XXIII.

S. P. N. Adriano Sexto Deſignato Pontifici Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 1. ALius hic beatiſſime pater, univerſam rhetorices ſuppellectilem in hoc depromeret, ut tibi dignitatem iſtam, quâ major in terris homini non poteſt contingere, gratularetur. Ego verò non ſumam ullam hac in re operam, ut qui certò ſciam, quàm ægrè munus hoc præter omnem expectationem delatum ſuſceperis. Et fortaſſis ineptus videar, ſi inde tibi gratuler, unde tu ſuſpiras & ingemiſcis, non ignarus quàm difficile ſit iſtam provinciam ſic obire, ut functionem tuam approbes principi *Chriſto*, cui mox omnium geſtorum reddenda erit ratio: præſertim his temporibus, quibus totum *Chriſtianæ* ditionis corpus, utraque ſui parte, tantis malis laborat, etiamſi non accederent *Turcarum* atroces minæ, atque adeo jam non minæ tantum. Sed quo minus eſt cauſæ cur privatim gratulemur tibi, hoc impenſiùs publicè gratulamur orbi *Chriſtiano*. Nam hæc rerum humanarum tempeſtas talem omninò requirebat nauclerum. Multis enim argumentis in ſpem vocamur, futurum ut provinciam divinitùs delegatam non aliis geras quàm *Ieſu Chriſto*, & hujus gregi. Qui utinam promereatur, ut tuos ſanctiſſimos conatus bene fortunare dignetur, ſine cujus favore inanis eſt omnis conatus mortalium. Studii erga te mei, ceu pignus quoddam, nunc mitto *Arnobium*, qui tum fortè erat in manibus, quum huc nuncius omnium lætiſſimus adferretur, *Adrianum* ſextum rerum gubernaculis admotum, uberiùs ac pleniùs idem declaraturus, ubi ſe dederit opportunitas. Mihi probè nota eſt & meæ conſcientiæ ſynceritas, & tui ingenii prudens æquitas. Sed tamen quoniam video, quantũ hoc ſeculo poſſunt malæ linguæ, viſum eſt tuam ſanctitatem adverſus harum virulentiam, velut antidoto quopiam, præmunire: ut ſi quid delatum fuerit de *Eraſmo*, aut planè rejiciat, aut, ſi quid dubitabit, ſuſpendat ſententiam, donec meam acceperit defenſionem. Nihil enim addubito, quin apud te judicem æquiſſimum ſim iſtorum calumniis abundè reſponſurus. Hoc quum ſcirem te tuâ ſponte facturum, tamen quorundam improbitas, qui nuſquam non ceſſant, fecit ut, ſi non rogarem, certè ſubmonerem. Hactenus in re *Chriſtiana* animum præſtiti dignum orthodoxo, eundem præſtaturus uſque ad extremum vitæ diem. Si neutri parti cauſam meam probare potero, certè *Chriſto* conſcientiam hanc confido me probaturum. Sit hoc C non è tripode, quod aiunt, ſed ex ſynceri pectoris oraculo dictum. Hujus epiſtolæ brevitatem penſabit prolixior in *Arnobium* præfatio. *S. T.* diu nobis ſervet omnium ſervator Dominus *Ieſus*, qui tibi ſuas vices gerenti ſemper adeſſe dignetur. *Baſileæ*, Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſecundo.

Hæc epiſtola miſſa eſt priore diplomate miſſo quidem, ſed nondum reddito.

D *S. P. N. Adriano Sexto Eraſmus Rot.* S. D.

BEatiſſime pater, pietatis in te meæ, promptæque erga ſedem iſtam obedientiæ pignus, iterum mitto per publicum nuncium civitatis *Baſilienſis*, ſi fortè libellus quem pridem miſi, redditus non eſt. Tum aliud ad manum non erat, ubi ſeſe uberior obtulerit occaſio, non defuturus ſum officio meo. Nihil his temporibus poteſt eſſe turbulentius, in quibus difficillimum ſit omnibus ſatisfacere. Epiſt. 2. E Ego certè hactenus ſatisfeci conſcientiæ meæ, quam ſpero me *Chriſto* etiam approbaturum. Neque ſimplex eſt rerum tempeſtas; armis, opinionibus, ſtudiis, factionibus, odiis, convulſa ſunt omnia. Mundus unum te ſpectat, qui rebus humanis ſerenitatem reducas: Si tua ſanctitas jubebit, audebo ſecretis literis indicare conſilium meum; ſi non prudens, certè fidele, quo malum hoc ſic extingui poſſit, ut non facilè repullulet. Nec enim magni refert ſic opprimi violentiâ, F ut mox erumpat majore cum periculo, quemadmodum ſolent malè curata ulcera. In magnis tempeſtatibus à quovis etiam ſe moneri patiuntur, quamlibet periti, gubernatores. Nec *Moſes* repudiavit *Jetro* conſilium, etiam ſi ego *Jetro* non ſum; ſed tamen apud *Horatium Davus* fidele conſilium impartit hero ſuo. Si quid erit quod probabitur, licebit uti. Si nihil erit, quoniam præter duos nos nemo cognoſcet, nullo periculo res obliterabitur. Nos humiles videmus & G audimus fortaſſe quædam non aſpernanda, quæ ſummos viros fugiunt. Inprimis illud cavendum cenſeo, nè privata quorundam odia lædant publicum orbis & *Chriſti* negotium, & ſic vindicetur hominum autoritas, ut non prodatur autoritas *Ieſu Chriſti*, qui ſolus eſt heri & hodie ipſe & in ſecula. Nos olim quædam liberiùs luſimus, ſic tum ferebat temporum tranquillitas, non ſuſpicantes hoc ſeculum exoriturum. Nunc, quoniam video

video rem *Chriſtianam* in grave diſcrimen adduci,
modis omnibus advigilandum eſt, neque quic-
quam omninò dandum privatis affectibus. Nolim
ominari malè. Tamen video plus imminere pe-
riculi, quàm vellem, aut quàm multi intelligant.
Utinam *Chriſtus* omnia vertat in bonum exitum.
Civitas hæc *Baſilea* multis dotibus eximiè florens,
peculiari quodam ſtudio ducitur erga ſedem i-
ſtam, cùm ob multa, tum ob ſynodum quondam
hìc habitam. Proinde digna eſt, meo judicio, fa-
vore ſanctitatis tuæ, præſertim quum quod petit,
nec iniquum ſit, nec difficile. Hoc juſſus ſum ad-
ſcribere, quum nihil eſſet opus. Si tua ſanctitas
dignabitur obedientiæ meæ periculum facere, in-
jungat quod volet; niſi promptus & alacer parue-
ro, nè numeret *Eraſmum* inter ſuos. Spiritus
Domini *Jeſu* dirigat animum tuum & omnes tu-
os conatus ad ſalutem orbis ac Dei gloriam. *Ba-
ſileæ*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo
ſecundo. XI. Calend. Jan.

Adrianus Papa Sextus.

Epiſt. 3. Dilecte fili, ſalutem & Apoſtolicam benedi-
ctionem. Literas tuas, tam eas quas manu
tuâ ad nos exarâſti, quàm eas quibus in fronte
commentariorum *Arnobii* excuſis, labores tuos
nobis nuncupas, ſemel atque iterum legimus per-
libenter: tum quia abs te veniebant, quem ob
egregiam eruditionem ſemper plurimi fecimus;
tum quia ſingularem quandam in nos & religio-
nem noſtram, pietatem præ ſe ferebant. Nam
de *Arnobio*, & ſi eum per graviſſimas occupationes
nondum nobis perlegere licuit, ex iis tamen quæ
hucuſque quaſi raptim de eo libavimus, tum ex
veneranda ejus vetuſtate, reíque de qua agit, ar-
gumento, & tuâ denique commendatione, per-
ſuaſum habemus, non poſſe eum non eſſe opti-
mum autorem. Quod verò ſcribis, vereri te nè
aliorum odiis & inſuſurrationibus *Lutheranæ* fa-
ctionis nomine ſis nobis ſuſpectus, bono in hoc te
eſſe animo volumus. Licèt enim, ut verum fate-
amur, nomen in hac re tuum ab uno fortè vel al-
tero, tui non multum ſtudioſo, nonnihil apud nos
delatum ſit: ex natura tamen noſtra & inſtituto,
adde etiam ex eo quod gerimus officio, non faci-
les præbere aures ſolemus ad ea, quæ de doctis &
virtute præditis viris ſiniſtrè nobis referuntur; quos
quanto ſcimus excellentiore doctrinâ præditos,
tanto videmus eſſe invidiæ morſibus magis obno-
xios. Pro ea tamen quâ te proſequimur charitate,
próque famæ & veræ gloriæ tuæ deſiderio te hor-
tari non omittimus, ut contra novas iſtas hæreſes
ſtilum iſtum, qui tibi Dei benignitate feliciſſimus
contigit, exerceas, cum multis de cauſis tu provin-
ciam hanc tibi potiſſimùm à Deo reſervatam re-
putare meritò debeas. Ineſt enim tibi magna in-
genii vis, varia eruditio, ſcribendi promptitudo,
quanta noſtra memoria pauciſſimis aliis, nè dica-
mus nullis: præter hæc verò apud eas nationes,
unde hoc malum ortum eſt, ſumma autoritas &
gratia, quibus ſanè dotibus ad ejus honoris, &
Eccleſiæ fideíque defenſionem uti debes, qui eas
tibi ſolâ ſuâ benignitate elargitus eſt. Quod ea
potiſſimùm de cauſa à te fieri cupimus, ut & his
qui te ſuper re *Lutherana* ſuſpectum reddere co-
nantur, hoc demum pacto ſilentium imponas:
& labores tuos, quos locuplerandis politioribus

A literis, & expoliendis ſacris diu impendiſti, hac
tam ſanctiſſimâ operâ, quâ nulla Deo gratior,
nulla veris catholicis optatior, nulla te & inge-
nio, eruditione, eloquentiâque tuâ dignior eſſe
poteſt, exornes. Cave enim expectes tibi totâ
vitâ tuâ datum iri occaſionem, quâ vel majus
Deo obſequium, vel uberius nationi tuæ, imò
univerſæ Reipublicæ *Chriſtianæ* beneficium im-
pendere poſſis: quàm ſi non minùs ſtolidas ru-
B ſticáſque quàm malignas iſtas hæreſes, à *Martino
Luthero*, non quidem inventas ſed à priſcis hære-
ſiarchis, quos Catholica Eccleſia ac ſanctiſſimi
Patres divino ſpiritu proculdubio afflati, ſæpiùs
condemnârunt, acceptas quaſi ab inferis denuò e-
rutas: quæ tot animas fratrum tuorum quotidie
ſubvertunt, & univerſa confundunt, turbatio-
nibúſque replent: *Hieronymi* tui, *Auguſtini*, &
aliorum ſanctorum Patrum zelum exempláque
imitatus, lucidiſſimis rationibus, & ſanctæ Scri-
C pturæ autoritatibus confoderis, ſuſtuleris, explo-
ſeris. Multa quidem, *Eraſme*, magno ſtudio
magnóque ſucceſſu antehac ſcripſiſti, quæ licèt
permagnam doctis omnibus utilitatem attule-
rint, tamen præ hoc opere ad quod te horta-
mur, & quod hominum abs te conſenſus expe-
ctat, minùs neceſſaria: cùm illa doctis tantùm
proſint, hoc verò in communem omnium *Chri-
ſtianorum* pacem & tranquillitatem (qui ferè u-
nus in hoc ſeculo eſt Evangelicæ doctrinæ finis)
D Deo aſpirante ſit redundaturum. Quod quum
ita ſit, non debes, fili *Eraſme*, tu qui à puero ad
hoc ætatis, quaſi per omnes gradus eas artes
quaſcunque tractâſti, ſemper aliquid meditan-
do & ſcribendo juviſti, ad hanc rem iſti profeſ-
ſioni, iſti ætati debitam diutiùs ſubſiſtere: cùm
idem in te ad ſcribendum vigeat tenor, judici-
um longè ſit firmius, doctrina verò (ut par eſt)
etiam locupletior acceſſerit quàm prius: neque
verò provinciam hanc rationabiliter declinare
E queas, quòd fortè ex modeſtia tua te huic rei im-
parem dicas. Nam præterquam quod contrari-
um & omnes nôrunt, & rei habet veritas, ade-
rit tibi in hac laboranti Deus; cui in hoc ſervies:
aderit & juſtiſſima fidei cauſa, quæ adverſùs hæ-
reticorum impetus & inſidias ad extremum ſem-
per victrix fuit, & proculdubiò etiam nunc erit;
licèt Deus juſtiſſimo judicio propter graviſſima
hominum ſcelera, maximè Eccleſiaſticorum, Ec-
cleſiæ ſuæ naviculam in his fluctibus nonnihil labo-
F rare permittat. An putamus eundem Deum
ſponſam ſuam Eccleſiam, quam precioſo ſangui-
ne ſuo ſibi acquiſivit, & cum qua uſque ad con-
ſummationem ſeculi ſe futurum pollicitus eſt,
nunc deſerturum, & non potiùs confuſurum eos,
qui ſuperbos intellectus ſuos contra Dei ſcienti-
am, & contra catholicam veritatem extollere
non verentur? quibus judicium jam olim non
tardat, & perditio illorum non dormitat. *Vidi*,
inquit Propheta, *impium ſuperexaltatum ſuper ce-
G dros Libani, & tranſivi, & ecce non erat; quæſivi,
& non eſt inventus locus ejus.* Quod proculdubiò
etiam *Luthero* & ſuis, niſi reſipuerint, citò eveniet.
Qui ut ipſi ſunt carnales, & dominationis con-
temnentes, ita omnes ſui ſimiles reddere ſtudent.
An igitur contra iſtorum inſaniam ſtilum tuum
convertere dubitabis, quos Deus jam à facie ſua
projeciſſe, & in reprobum ſenſum manifeſtè
tradidiſſe conſpicitur, ut dicerent, docerent, atque

agerent quæ non conveniunt: quibus univerſa *Chriſti* Eccleſia perturbatur, innumerabiles animæ æternæ damnationis reatu cum eis involvuntur? Exurge, exurge in adjutorium cauſæ Dei, & præclaris dotibus ingenii, quas ab eo accepiſti, in ejus honorem, ſicut hucuſque feciſti, utere. Cogita in te poſitum eſſe, cum Dei adjutorio, ut magna eorum, qui per *Lutherum* ſubverſi ſunt, pars in rectam viam redeat: qui nondum ceciderunt, ſtabiles permaneant. Qui verò vacillantes, ac lapſui propinqui ſunt, à labendo penitus præſerventur. Quæ res quàm grata Deo, & veris catholicis jucunda futura ſit, tu ipſe facilè æſtimare potes. Qui etiam meminiſſe debes dicti illius beati *Jacobi* Apoſtoli, quo aſſerit eum, qui fratrem ſuum à veritate errantem converterit, & peccatorem ab errore viæ ſuæ revocaverit, ſervare illum à morte, & operire multitudinem peccatorum. Nobis certè dici non poteſt, quàm acceptam rem facies, ſi tuâ operâ fiet, ut qui peſſimâ iſtâ hæreſi infecti ſunt, ſponte potiùs ſuâ reſipiſcant, quàm cenſoriâ ſacrorum canonum, legúmque imperialium virgâ percuti expectent. Quod quàm à noſtra natura ſit alienum, tu ipſe, uti credimus, ex eo tempore quo ſimul in jucundo literarum otio, & privata adhuc vita, *Lovanii* degimus, optimè nôſti. Quòd ſi rem hanc, quam ſalutis creditarum nobis ovium *Chriſtianæ*que tranquillitatis deſiderio, tanto ſtudio abs te poſcimus, pleniore adhuc obſequio augere cupis; fac, tranſactâ hyeme, & aere *Romano*, qui aliquot jam menſibus peſte laborat, purgato, ad nos quamprimum venias, ſed incolumis, ſed lætus. Juvabit enim non parùm te ad hoc opus, quod tam præſtare debes, quàm potes, magna quos hîc habemus, librorum copia, & frequens nobiſcum, & cum pluribus aliis piis & doctis viris de hac re cōmentatio. Nos verò viciſſim dabimus operam, & brevi cum Dei auxilio, ut nè te iſtius itineris, aut tam ſancti laboris pœniteat. Prout dilectus filius magiſter *Joan. Faber*, vir zeloſus, & egregiè doctus, tuíq; amantiſſimus, & magnus laudum tuarum ubique præco, tibi vivâ voce, vel ſcriptis latiùs explicabit. Cui eandem, quam nobis habiturus eſſes, fidem adhibebis. Datum *Romæ* apud ſanctum *Petrum* ſub anulo piſcatoris, die primâ Decemb. M. D. XXII. Pontificatûs noſtri anno primo.

Adrianus Papa Sextus.

Epiſt. 4.

DIlecte fili, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Redditæ ſunt nobis his proximis diebus literæ tuæ undecimo Calend. *Januarii, Baſileæ* ad nos datæ, cum altero exemplari eleganter & ſumptuosè apparato, *Arnobii* tuâ operâ caſtigati, & ſub noſtro nomine in lucem emiſſi, propterea quod nondum certior factus eſſes, an quod primò miſeras ad manus noſtras perveniſſet. Quibus duabus rebus verè ex animo, & plus quàm credi facilè queat, in Domino lætati ſumus. Nam & munus ipſum tale eſt, ut quantum ex longa epiſtola tuâ operâ præſcripta credere, & ex paucis quæ hactenus per diverſas occupationes in illo legere potuimus, odorari licet, vel per ſeipſum, nedum ex eo quod abs te probatum & editum ſit, magnopere doctis omnibus placere debeat: & literæ ipſæ tantam animi tui ſynceritatem, religionem, zelum Dei, pietatem, ergáque nos, & hanc beati *Petri* ſedem, devotionem & obſervantiam præ ſe ferunt, ut ſi qua unquam ex minus amicis de te delationibus (quales excellentibus viris nunquam deeſſe ſolent) irrepere potuiſſet animo noſtro ſiniſterior de tua integritate ſuſpicio, eam omnem hæ literæ penitus ſuſtuliſſent: omninóque credas ex illis ad eam benevolentiam, quâ te, tum ob patriæ ſtudiorúmque & vitæ communionem, tum ob multiplices ingenii & naturæ dotes, quas bonorum omnium largitor in te collocavit, ſemper ſumus proſequuti, maximum pondus acceſſiſſe. Summopere verò in illis gratum fuit, quòd nobis conſilium pollicearis tuum, quo temporum iſtorum turbulentia atque confuſio ſic, ut ais, extingui poſſit, ut non facilè repullulet. Téque in Domino hortamur, & quàm maximè poſſumus ſeriò, & in abundantia charitatis requirimus, ut quantum tibi Dominus donaverit, nobis modum ac rationem aperire ſatagas, quibus tetrum hoc malum (dum adhuc medicabile eſt) de medio nationis noſtræ auferri valeat. Quâ re nihil eſt ſub Sole quod ardentiùs deſideremus; neque id quidem, quod noſtra autoritas atque potentia (quod ad nos privatim attinet) hâc ſævâ tempeſtate nonnihil periclitari videatur: quippe quarum neutram non modò unquam concupiverimus, verùm etiam ultrò delatas vehementer reformidaverimus, planè (Deum teſtamur) recuſaturi, niſi inde Dei offenſam, & conſcientiæ noſtræ læſionem veriti fuiſſemus: ſed quòd tot millia animarum *Chriſti* ſanguine redemptarum, & curæ noſtræ paſtorali creditarum, ídque noſtræ ſecundùm carnem nationis, ſub ſpe Evangelicæ libertatis, re autem verâ diabolicæ ſervitutis rectâ in perditionem trahi videamus. Quanto verò & citiùs & ſecretiùs nobis hujuſmodi tuum conſilium patefeceris, tanto Deo majus obſequium, & nobis rem gratiorem præſtiteris. Celeritate enim propter commune periculum, ſecretò verò propter tuum, cujus incolumitatem ut noſtram cupimus, opus eſt. Et quamvis jamdudum ad te perveniſſe credamus literas noſtras prioribus tuis, cum quibus alterum exemplar *Arnobii* ad nos dederas, reſpondentes, in quarum calce te invitabamus, ut, tranſactâ hyeme, & aere *Romano* à præſenti peſtis contagione repurgato, ad nos venires, magnámque ex his poſtremis literis fiduciam conceperimus, te ei deſiderio noſtro morem geſturum: omittere tamen noluimus, quin id ipſum & per has noſtras abs te etiam inſtantiùs depoſceremus; niſi fortè tibi evidentiſſimè conſtaret, te iſtic plus quàm apud nos Deo obſequi, & Eccleſiæ ſuæ prodeſſe poſſe. Eo enim caſu contra rationem propoſitúmque noſtrum, quo Dei honorem, & Eccleſiæ ſuæ ædificationem, poſthabitis omnibus privatis affectibus, quærimus, futurum eſſet, ſi te ex uberiori meſſe avocaremus. Alioqui verò ſcito, te nil nobis gratius, quàm ſi ad nos veneris, & citè veneris (quatenus tamen id citra incommodum tuum fieri valeat) præſtare poſſe; nobíſque omnino curæ fore, nè itineris ac laboris te tui pœniteat: veluti prioribus literis promiſimus, & hiſce repromittimus. Non eſt autem cur ob alterutram dictarum cauſarum venire differas, cùm jam & hyems declinare incipiat, & peſtis contagio adeo facta ſit exigua, ut in tanta urbe prope nulla videri poſſit. Negotium iſtius civitatis,

&

& ob illius nobilitatem, ergáque hanc ſedem devotionem, & ob tuam intercesſionem, commendatisſimum habemus, brevíque expeditum ad ipſam civitatem cum ejus nuncio revertetur. Datum *Romæ* apud ſanctum *Petrum* ſub annulo piſcatoris, die vigeſima tertia Januarii, M.D.XXIII. Pontificatûs noſtri anno primo.

Eraſmus Rot. Jodoco Gavero viro præter Juris profesſionem undequaq; doctisſimo S. D.

Epiſt. 5. JOannis *Nevii* communis amici nunciata mors quemadmodum mihi gravem mœrorem attulit, ita attulit & ſalubrem admonitionem. Non enim posſum non graviter ferre tam ſingularis amici jacturam, præſertim quum ipſe multis nominibus eſſet vitâ longisſimâ dignisſimus. Rurſum, tam ſubita mors admonet nos omnes, nè quis in eo ſtatu velit vivere, in quo nolit mori. Ex amicorum enim literis intelligo illum cum amicis hilariter ac jucundè cœnâſſe: Mox quum aſcenderet gradus illos à me toties calcatos (nam demigrârat in cubiculum meum) ſubito morbo correptum ad horam fermè decimam, nec ab hoc paroxyſmo vixiſſe, niſi ſex horas. Quanquam haud ſcio an iſta mors posſit videri ſubita, cùm illi tot annis res fuerit cum paralyſi. Ac meâ ſententiâ nimium indulſit medicinæ, cujus ipſe non erat ignarus. Nam quæ pars eſt liberalis eruditionis, in qua vir ille non fuerit feliciſſimè verſatus? Tanta D erat ingenii dexteritas. Proinde in familiaribus colloquiis ſoleo nonnunquam illud in illum jacere, Ingenium *Nevii* malè habitare. Profectò dignus erat animus ille feliciori domicilio. Rurſus indigna mens erat, quæ curis humilioribus inquinaretur, ſed ſemel irretitus explicare ſeſe non poterat. Jam quæ linguæ felicitas, quàm prompta, quàm parata dicendi facultas, ſi de re ſeria dicendum eſſet? Qui lepos, quæ argutia, ſi jocis aut ſalibus ludere libuiſſet? Tum qui morum candor? E quæ convictûs ſuavitas? Quàm erat amicus amico? Quàm arcani crediti continens? Quàm non ſordidus? Unum in eo deſiderabam, nè nullus eſſet nævus in *Nevio*: Tenacior erat ſimultatum quàm ego volebam. Eas non facilè quidem concipiebat, ſed ſemel conceptas ægrè ponebat. Hac una de re nonnunquam inter animos tam concordes erat, ut ſcis, aliquâ diſcordiâ. Non poteram illi perſuadere, quàm facilè nonnunquam graves inimicitias comis appellatio ſolveret, F quámque verum eſſet illud *Græcorum* proverbium, *πολλὰς φιλίας ἀπροσηγορία διέλυσεν*. Solebam illi occinere fabulam de *Joanne Coleto*, viro perenni hominum memoriâ digno. Peſſimè illi conveniebat cum patruo, viro admodum ſene ac præfractis moribus. Lis erat non de lana caprina, nec de aſini, quod aiunt, umbra, ſed de magna ſumma pecuniarum, ob quantam vel filius bellum indiceret patri. *Coletus* pranſurus apud R. P. *Gulhelmum* Archiepiſcopum *Cantuarienſem*, junxit G me ſibi in cymba. Interea legebat ex *Enchiridio* meo remedium iracundiæ, nec tamen indicabat cur ea legeret. Accubitûs ordo fortè ſic dabat, ut *Coletus* ſederet è regione patrui, vultu ſubtriſti, nec loquens, nec prandens. Archiepiſcopi verò rara quædam eſt hac in re dexteritas, ut curet, nè quis parùm hilaris ſit in convivio, ſermones ad omnium affectus attemperans. Per eum ita-

A que injectus eſt ſermo de collatione ætatum. Hinc orta eſt inter mutos confabulatio. Denique patruus ſenum more gloriari cœpit, quòd tantus natu, tantopere polleret viribus. A prandio neſcio quid ſeorſim agitatum eſt inter illos. Ubi *Coletus* mecum repetiſſet cymbam: Video, inquit, *Eraſme*, te felicem eſſe. Ego admirabar, cur hominem infeliciſſimum diceret felicem. Ibi denarravit, quàm atroci animo fuerit in patruum, B adeo ut propemodum ſtatuiſſet omnibus *Christianæ* modeſtiæ repagulis refractis, & cognationis affectu contempto, manifeſtum bellum ſuſcipere cum patruo. Eáque gratia cepiſſe meum *Enchiridium* in manus, ut iracundiæ remedium quæreret, & profuiſſe. Mox ex ea qualicunque confabulatione, quæ orta eſt in prandio, utrinque dilutam amarulentiam, ſic ut mox Archiepiſcopo ſequeſtro facilè res omnis inter eos compoſita ſit. Hujus generis exemplis apud illum commemo- C randis non admodum promovebam. Sed hunc naturæ nævum, quot eximiis virtutibus ille penſabat? Hic non pergam te conſolari *Jodoce*, virum juxta prudentem ac doctum, ob mortem amici. Sciebas enim te habere mortalem, quemadmodum ille dixit de filio: Sciebam me genuiſſe mortalem: & ab omni philoſophia videtur alienus, qui miſerius ducit mori natum, quàm naſci moriturum, quum utrunque pariter ſecundùm naturam ſit hominis. Verùm dictu mirum D quàm vulgus execretur ſubitam mortem, adeo ut nihil frequentiùs, nihil vehementiùs apud Deum ac divos deprecentur, quàm mortem ſubitaneam & improviſam. Subitò mori piis pariter atque impiis commune eſt. *Herodes* repentè percuſſus ab angelo periit. *Heli* ſacerdos vir pius, è ſella prolapſus obiit. Horrendum eſt malè mori, non ſubitò. Atque hic ſuperſtitioſus mortalium timor ſibi vana fingit remedia, ſimulacrum *Christophori*, certas precula ad virginem matrem, voces E ac notulas quaſdam magicis non disſimiles. Qui tantopere formidant ſubitam mortem, quantò rectiùs facerent, ſi à ſuperis precarentur bonam vitam? Quid enim ſtultius, quàm vitæ correctionem differre in mortem. Quàm verò paucos corrigit longa ægrotatio? ſi tamen ullos corrigit. De nemine quidem deſperandum eſt, ſed tamen ſerò diſcit *Christianiſmum*, qui jam quod diſcit, exercere non poteſt: ſerò confesſionis remedium adhibet, quum jam in ſummis labris eſt anima. Da mi- F hi, inquiunt, veram contritionem & puram confesſionem ante mortem. Et hoc petunt nonnunquam à diva *Barbara* aut *Eraſmo*. Obſecro, quid aliud iſti petunt quàm, liceat mihi malè vivere, & da tu bene mori. Nolunt odiſſe commiſſa ſua, niſi ſub horam mortis, volunt frui peccatis ſuis quàm diu valent. Alioqui dicerent *Christo*, non *Barbaræ*: Da mihi nunc odium peccatorum omnium, da ſalutiferum de commisſis dolorem, da ut mihi ſemper amara ſit recordatio ſuperiorum malorum, da G dum valeo ſic confiteri ſemel ut poſthac non ſit opus confesſione. Quidam illud etiam nominatim à Deo flagitant, quo genere mortis mori velint, & quot menſes decumbere. Quanto *Christianius* eſt nihil interim aliud curare, quàm ut ſic inſtituamus vitam, nè quandocunq; dies ille ſupremus advenerit, opprimat nos imparatos, reliqua numinis arbitrio relinquamus? Novit Deus quid cuique maximè expediat. Una naſcendi ratio eſt omnibus: Mo-

riendi mira varietas. Eligat ille quodcunque vo- A
luerit. Non poteſt malè mori qui bene vixerit.
Quòd ſi pio homini deligere fas eſſet mortis ge-
nus, nullam arbitror magis optandam, quàm ſu-
bitam, quæ velut è medio curſu bonorum operum
repentè ſubvehat in cœlum. Jam ægrotanti, ac
velit nolit corpuſculi malis ſervienti, quantum
petit temporis ab officiis pietatis? Non ſtudet,
non docet, non concionatur, non viſit ægrotos,
non laborat manibus unde ſublevet fratris ege- B
ſtatem, imò potiùs interim aliis oneroſus eſt, quos
charitas nollet gravari. Narrant *Theodericum*
Franciſcani ſodalitii, qui *Lovanii* diem ſuum obi-
it, virum, ut ſcis, habilem & pium & integrum,
quum ſentiret corpuſculum gravari laſſitudine,
unde conjiciebat morbum ſequuturum, ſolitum
inter ſuos dicere, Utinam Deus, ubi viſum ipſi fu-
erit, hinc me ſubitò tollat, nè diutino morbo gra-
vis ſim fratribus meis. Adeò vir bonus non vult
cuiquam in vita moleſtus eſſe, ut nè morte qui- C
dem ſuâ velit ullum gravari. Quod optârat con-
tigit. Eo die quo defunctus eſt, bis fuerat conci-
onatus, peregerat rem divinam, interfuerat ſo-
lenni Liturgiæ, accumbebat in prandio, ſub finem
prandii petiit abeundi veniam, dicens ſe ſentire
neſcio quid nauſeæ. Abiit ſolus in cellulam, cre-
ditus eſt quieſcere. Ubi diu non prodiret, ingreſſi
ſunt fratres, & repererunt in lecto veſtitū ac mor-
tuum, ſed dormienti ſimilem. Quis eam mortem
non judicaret feliciorem, quàm lentam ægrotati- D
onem? Sed abſunt ceremoniæ, aqua ſacer, cereus
ſacer, ſignum crucis, turba acclamantium aut eti-
am ejulantium. Non dicam hic, quòd hæc aliquo-
ties nihil aliud quàm mortis moleſtiam condupli-
cant; illud tantùm reſpondebo, quòd ſic baptiza-
tus eſt Eunuchus ille *Candaces* Reginæ. Nec aliter
arbitror baptizatos quos baptizavit *Paulus*. Num
ideo noſter baptiſmus felicior, quia tot ceremoni-
is peragitur? Miſerum eſt, inquiunt, mori ſolùm.
Atqui morienti ſufficit unus angelus, qui animu- E
lam elapſam deferat in cœlum. Adſunt nonnun-
quam qui ſolatio ſunt morienti, ſed frequentiùs ad-
ſunt qui dolorem addant ac deſperationem. Uxor
moroſa, liberi inobedientes, ſodales aleæ, temu-
lentiæ, ac ſcortationum, concubina, inimicus qui
læſit. Nôſti ſenatorem illum *Mechlinienſem*, ſoda-
lem & æqualem *Bogardi* medici, nam uterque vi-
xit uſque ad decrepitam ætatem. *Gronſellus* autem
ille ſuperabat etiam aliquot annis, ut ex ipſorum
colloquio didici. Hujus hoſpitio ſum uſus aliquan- F
diu *Mechliniæ*. Ibi ex filiis cognovi, quum jam de-
cumberet (nam ſenio periit veriùs quàm morbo)
cognatos apud ipſum pernoctare volentes, juſſit
abire cubitum: *Nihil*, inquit, *opus meâ causâ quen-*
quam gravari; Facile vel ſolus morior, nunc ū paratus
quandocunq; me vocârit Deus. O vocem verè *Chriſti-*
ano dignam! Quum agerem *Romæ*, narrabant *Sa-*
xonem quendam cum ſodalibus aliquot eò religio-
nis gratià veniſſe; quúmque ſurrexiſſet à pœni-
tentiario apud quem exoneraverat conſcientiam G
ſuam, procubuit genibus flexis ad altare quod-
dam, ſic innitens ſcipioni ſuo comploſis manibus
orans. Hujus ſodales quum vellent abire, mirantur
quid ille tam diu moraretur in precibus. Quum
ille finem non faceret, vellicant hominem admo-
nentes eſſe tempus abeundi, & reperiunt mortu-
um ſed prorſus oranti ſimilem. Narrant & Phyſi-
ci ſubitam ac vehementem affectûs mutationem

parere mortem, quod ferunt uſu veniſſe mulieri,
cui mœrenti quòd falſo rumore perſuaſum eſſet
filium in bello periſſe, repentinam mortem attu-
lit filius præter expectationem ſalvus ingreſſus
domum. Idem videtur huic accidiſſe. Præceſſerat
ingens dolor de commiſſis. Succeſſerat ingens
gaudium ex abſolutionis fiducia. Hinc mors ſu-
bitanea. *Mortuus eſt*, inquiunt, *ſine lux, ſine crux,*
ſine Deus. At quis eam mortem non optaret ut
longè feliciſſimam? Nullum Apoſtolorum, aut ve-
terum illorum quos *Chriſtus* unicè charos habuit,
legimus morbo periſſe, ſed omnes fuiſſe *βιοθανάτους*,
quemadmodum fuit ipſe Dominus. Atq; ego qui-
dem arbitror hoc mortis genus, magni muneris
loco illis donatum fuiſſe. Tota vita impendebatur
Evangelio, mors ipſa plurimùm habebat gloriæ,
minimúmq; cruciatûs. Quid enim martyris mor-
te lætius, minúſve luctuoſum? Tum quam multi
morbi ſunt, qui vincunt virgas, ungulas, ſecures &
cruces? Quot annis multos diſcruciat podagra?
Quot excoriatio renum ac veſicæ? Quot calculus,
meus carnifex? Quæ crux conferenda eſt cum
pleuritidis cruciatu? Leges quum maximè ſævi-
unt, diſſecant vivum in quatuor partes, priuſquam
attingant vitalia. At ego crediderim minus ſenſu-
rum cruciatus, ſi cui membratim corpus diſſecetur,
quàm qui ſentit calculum ſub imis coſtis, ac circa
venarum quas meſeraicas appellant medici, angu-
ſtias ſævientem. Quanquam medici veteres inter
extremos cruciatus, qui ſubitam mortem adferunt,
primas tribuunt calculo veſicæ. Qui fortaſſis hoc
eſt acerbior, quòd ferè ſit immedicabilis, niſi velis
remedium morte crudelius, atque ipſam plerunq;
mortem. Certè huic proximum malum eſt renum
calculus, quum ſævit acerbiùs. Me verò tam ſub-
inde repetit, támque capitaliter adoritur, ut ſi quis
odit *Eraſmum*, meritò jam inimicus eſſe deſinere
debeat, nimirum odio tot malis ſaturato. Porrò
cruciatum tam immitem ſecum adfert calculus, ut
quamvis validum ac robuſtum corpus intra tridu-
um nonnunquam interimat; & ſi ſe remittat do-
lor, in hoc remittit, ut mox atrociùs ſæviat. Quid
hoc eſt aliud quàm frequenter reguſtare mortem?
Quis autem cuperet reviviſcere, paulò pòſt iterum
moriturus: Proinde graves autores non ſine cauſa
repentinam mortem ſummam vitæ felicitatem
dixerunt. Hujus exempla multa cōmemorat *Plini-*
us lib.7.cap.53. Sed multò plura quotidianæ vitæ
caſus ſuppeditant. Quanquam inter hos feliciores
videntur qui vehementi gaudio ſubitò efflârunt a-
nimam. Sed longè feliciſſimi qui poſt multos an-
nos feliciter actos, in re jucunda pariter atque ho-
neſta ſubitò defecerunt. Quemadmodum accepi-
mus quibuſdam rem divinam facientibus aut con-
cionantibus, aut cœleſtium rerum contemplationi
intentis repentinam mortem accidiſſe. Sunt qui
feliciùs exiſtimant bene vivere quàm diu: Sunt
rurſus qui longævitatem in maximis bonis nume-
rant. Ego me inter felices numerare non poſſum.
Vix enim arbitror quenquam vivere, qui minus
debeat fortunæ. Tametſi bonam malorū partem,
ut ingenuè loquar, meæ ipſius incogitantiæ debeo.
De longævitate queri non poſſum, jam enim non
procul abſum ab anno LX. quantum ætatis ſi quis
aſtrologus aut chiromantis mihi juveni promiſiſ-
ſet, nunquam fueram crediturus. Ac tum etiam mi-
hi videor vivacior, quoties me confero cum his
qui paucioribus vixerunt annis. Ante diem morior,

ſi me

A ſi me conferam cum divo *Hieronymo*, ſi cum *Varrone*, qui, octogeſimum agens annum, ſcripſit libros *De re ruſtica*, & ita ſcripſit, ut ex his videatur adhuc alacri animo fuiſſe, & ſenſiſſe ſtudiorum dulcedinem. Cum his potiùs me confero, qui cum tanto me præceſſerint eruditione, tanto paucioribus annis vixerunt. Non jam loquar *Lucanos* & *Perſios*. *Vergilius* anno quinquageſimo primo periit. *Ovidius* non multò major. *Cicero* anno L X I V. Et hæc ingenia inter homines B numero. Magis nos movent exempla viciniora. *Laurentium Vallam* pono inter eos qui ſempiternam poſteritatis memoriam promeruerunt. Videtur ante ſenectutem obiiſſe diem. *Hermolaus* ad juſtam ſenectutem pervenit, ſed multò ante decrepitam exceſſit ætatem. *Picus Mirandulanus*, *Angelus Politianus*, quæ ſui ſeculi decora, vigenti adhuc ætate perierunt. Si veterum monumenta revolvas, comperies multos in literis celebres viros, ad multam ætatem vixiſſe, hâc noſtrâ memoriâ C perpaucos reperias: ſive hoc imputandum mundo vergenti ad ſenium, ſive quòd nunc eruditio majore diſpendio comparatur. Veniam ad illos quos mihi ante annos non ita multos videre contigit. Quum primùm adirem *Italiam*, jam perierat *Philippus Beroaldus Bononienſis*: Cujus memoria tum mirè celebris erat & gratioſa, & tamen ille deceſſit me, ut nunc ſum, natu minor. Hujus cognatum eodem nomine & cognomine referentem illum vidi *Romæ*: Juvenem moribus candidiſſi- D mis, ſtilo & eruditione non inferiorem illo majore, judicio multorum, ut & mihi viſum eſt, etiam ſuperiorem. Hunc juvenem fata è terris eripuerunt. *Bononiæ* primùm videre contigit *Scipionem Carteromachum*, reconditæ & abſolutæ eruditionis hominem, ſed uſque adeo alienum ab oſtentatione, ut ni provocâſſes, jurâſſes eſſe literarum ignarum. Cum eo pòſt *Romæ* fuit mihi propior familiaritas. Et deceſſit haud multò major annis quadraginta duobus. *Patavii* neminem vidi cele- E brem, mortuos tantùm commemoro, præter *Raphaelem Regium*, hominem admodum natu grandem, ſed cruda viro viridíſque ſenectus. Erat tum, ut opinor, non minor annis ſeptuaginta, & tamen nulla fuit hyems tam aſpera, quin ille manè horâ ſeptimâ adiret *M. Muſurum Græcè* profitentem, qui toto anno vix quatuor intermittebat dies, quin publicè profiteretur: Juvenes hyemis rigorem ferre non poterant, illum ſenem, nec pudor, nec hyems abigebat ab auditorio. *Muſurus* autem F ante ſenectutem periit, poſteaquam ex benignitate *Leonis* cœperat eſſe Archiepiſcopus, vir natione *Græcus*, nimirum *Cretenſis*, ſed *Latinæ* linguæ uſque ad miraculum doctus, quod vix ulli *Græco* contigit præter *Theodorum Gazam*, & *Joannem Laſcarem*, qui adhuc in vivis eſt. Deinde totius philoſophiæ non tantùm ſtudioſiſſimus, vir ſummis rebus natus, ſi licuiſſet ſupereſſe. Quodam die quum domi ipſius cœnaturus eſſem, & adeſſet G pater ſeniculus qui nihil niſi *Græcè* ſciebat, jámque in *Cheruibe* ut fit, alius alii deferret, ego, ut finirem moram inutilem, arreptâ patris manu, dixi *Græcè*, *ἡμεῖς δύο γέροντες*, mirè exhilaratus ſenex, lavit mecum. Quanquam id temporis haud multò major eram *Muſuro*. *Muſurus* autem amplexus *Zachariam* juvenem eximiè doctum, *καὶ ἡμεῖς*, inquit, *δύο νέοι*. *Venetiæ* vidi *Paulum Canalem Patricium*, juvenem ſummis rebus natum, niſi mors

A illud ingenium terris invidiſſet. Is phthiſi periit me illic agente. *Aldus* hoſpes meus multis pòſt annis periit, haud multò minor annis ſeptuaginta, ſed tamen animo ad literas mirè juvenili. *Petrum Cottam* uno prandio vidi, & audivi tantum, ætate florenti, pari modeſtiâ atque eruditione virum. *Romæ* vidi *Petrum Marſum* longævum potiùs quàm celebrem. Non multum aberat ab annis octoginta, & florebat animus in corpore non infe- B lici. Mihi viſus eſt vir probus & integer, neque potui non mirari induſtriam. In tanta ætate ſcribebat commentarios in librum *De ſenectute*, alióſque nonnullos *Ciceronis* libellos. Licebat in eo perſpicere veſtigia veteris ſeculi. Ibidem cognovi & amavi *Petrum Phædrum*, linguâ veriùs quàm calamo celebrem: mira erat in dicendo tum copia, tum autoritas. Magna felicitatis pars eſt *Romæ* innotuiſſe, ille primùm innotuit ex *Senecæ Tragœdia*, cui titulus *Hippolytus*, in qua repræſen- C tavit perſonam *Phædræ*, in area, quæ eſt ante Palatium Cardinâlis *Raphaelis Georgiani*. Sic ex ipſo Cardinale didici, unde & *Phædro* cognomen additum. Is obiit minor annis, ni fallor, quinquaginta, dictus ſui ſeculi *Cicero*. *Hieronymum Donatum* tantùm videre contigit per occaſionem. Nec pòſt data eſt congrediendi facultas: ſenex erat, ſed florentiſſimo corpore, vir ob raram ingenii dexteritatem, non ſolùm ad literas, verumetiam ad omnem publicorum munerum functionem appoſi- D tus. Procul abeſt ab *Italia Britannia*, ſed eruditorum hominum æſtimatione proxima eſt. Quàm multos hic ex vetere ſodalitio deſidero. Primùm *Andream Ammonium Lucenſem*, Deum immortalem quantâ ingenii dexteritate, quàm fideli memoriâ præditum! Tum animus quàm erat excelſus, quàm alienus à livore, quàm alienus à ſordibus! Hunc & ſuis dotibus & omni Principum applauſu florentem, maximis rebus deſtinatum ſubita mors intercepit, natu minorem annis quadra- E ginta. Cujus equidem deceſſum non poſſum non dolere, quoties in mentem venit quàm mihi fuerit jucunda ejus familiaritas. Erat hujus ſodalitatis & *Joannes Sixtinus Phryſius*, qui non multò pòſt obiit, ſed illo major, cæterùm corpore, quod niſi ſi qua morbi vis incidiſſet, in *Neſtoris* ætatem durare potuiſſet; ingenium erat ad omnia verſatile, memoria prompta tenáxque. Præter Juris utriuſque ſcientiam, quam habebat loco viatici, in nulla diſciplina non feliciter verſatus. Succeſſit his *Joan-* F *nes Coletus*, qui deceſſit anno fermè quinquageſimo tertio. Hujus eximias dotes quid oportet recenſere, quum eum in literis meis ſatis depinxerim, idque ex vero. Nam hominem multis annis domeſticè novi. Haud multò pòſt periit *Gulielmus Grocinus*, præter Theologiæ profeſſionem, in omni genere diſciplinarum uſq; ad moroſitatem exactè verſatus. Is tamen ut ad multam vixit ætatem, ita nihil ſcriptum reliquit. Attactus paralyſi plùs minùs annum ipſe ſibi ſuperſtes fuit. Ex *Ger-* G *manis* amicis nullum deſidero præter *Joan. Capnionem*, qui florenti quidem ſenectute, ſed tamen juſtâ defunctus eſt. Poterat adhuc diu ſuccurrere publicis ſtudiis, niſi ſic viſum eſſet ſuperis condere quædam animantia quæ nihil aliud quàm lædant; Bos arat, equus geſtat, ovis paſcit. Quid faciunt crabrones, cynomyæ, viperæ & cantharides? His acceſſit publica bellorum tempeſtas. Utinam liceret *Huttenum* in hoc catalogo ponere. Nunc circuitu

facto redeo *Lovanium.* Illic triduum fruitus ſum A
conſuetudine *Chriſtophori Longolii Brabantis.* Nam *Mechliniæ* natum aiunt. Is nuper periit *Patavii*, natus annos plùs minùs triginta. Juvenis ad literas natus, & in his maturè feliciterque inſtitutus, inter nobiles futurus, ſi licuiſſet vivere. Poſtremus omnium nos reliquit *Nevius.* Sic ſolent milites nobilium ducum commemorare fata, & ex illorum exemplis ſibi proponere quid poſſit accidere. Nos itaque reſtamus. Quid dixi, reſtamus? B
Ego, nam de me loquor, ultra colum, quod aiunt, vivo. Felix ſi cum eorum quæ expertus ſum memoriâ liceret tepeſcere. Verùm hoc ut votum eſt ἀκράαντον, nam *Homerico* verbo libenter utimur, ita nihil me torquet. Volens ſequor, quò vocat communis naturæ curſus. De vitæ ſpatio nihil queror, ultra ſpem contigit; quanquam poteram annos aliquot in amicorum favoribus, quos induſtriâ mearum lucubrationum mihi per univerſum orbem non paucos paravi, conquieſcere, C
niſi veluti mus, quod *Græco* proverbio dicitur, in picem, in hoc tragicum ſeculum incidiſſem. Quo minus obtigit hic felicitatis, hoc confido meliùs mihi futurum in altero ſeculo. Et tamen mihi fui infelix potiùs quàm aliis. Sunt qui ſibi nati, ſibi vivunt, omnibus incommodi, ſibi ſolis felices, neque cuiquam benefaciunt niſi quum moriuntur. Nè tum quidem deeſt animus incommodandi. Onerant poſteros parentalibus, precibus, ſacris, veſtibus, ceremoniis, nolarum ſtrepitu, ut vel mortui negotium faceſſant vivis. Ego D
malim *Herculanis* immori laboribus. De mortis genere, quo non aliud cruciabilius, ſic me conſolor, quod nihil habet omninò contagii. cùm leviora etiam corporis vitia, quod genus ſunt lippitudo, aut linguæ balbuties, afficiant convictorem: cui cum calculo res eſt, ſolus dolet, ſolus periclitatur. Nullus autem eſt cruciatus tantus, quem humana natura non ferat, ſi aſſueverit, præſertim ſi adſit fortis animus. Nec muliebriter dictum eſt E
apud *Euripidem* ab *Electra*:

> Οὐκ ἔστιν οὐδὲν, δεινὸν ὧδ᾽ εἰπεῖν ἔπος
> Οὐδὲ πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος
> Ἧς οὐκ ἂν ἄραιτ᾽ ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.

Porrò, quod ad animum attinet, non ſolùm ſic cogito, mitius reddi malum ſi quis ferat æquo animo quod vitari non poteſt: verumetiam hoc Evangelicæ debeo Philoſophiæ, quòd corpuſculum hoc totum ſemel dedidi *Chriſto*, non aliter quàm ægrotus ac de vita periclitans ſe credit me- F
dico ungenti, proluenti, ſecanti, urenti, perſuaſus quòd quibuſcunque modis ille tractaverit hoc animæ domicilium, ſalutis meæ causâ facturus ſit. Nihil illi præſcribo, tantùm ſervet, ac faciat quod velit. Scio illum nihil velle, niſi quod nobis eſt optimum. Cæterùm ab his remoris, quæ non paſiuntur alios æquo animo ſuperſtitibus dicere, Valete & plaudite, jam propemodum ſum liber. Et juvenis cibum ac potum ſemper ita ſumpſi, ut pharmacum. Ac ſæpenumerò doluit, non licere G
ſine cibo potúque perpetuò degere. *Veneri* nunquam ſervitum eſt, nè vacavit quidem in tantis ſtudiorum laboribus. Et ſi quid fuit hujus mali, jam olim ab eo tyranno me vindicavit ætas, quæ mihi hoc nomine gratiſſima eſt. Ab ambitione ſemper abhorrui, cujus rei nunc me ſuppœnitet. Tantum honoris accipiendum erat, quantum ſat erat ad vindicandum à contemptu.

Sed nec tum poteram imaginari, tales eſſe belluas ſub humana ſpecie, quales experior: & nunc ambire ſerum eſt, quod obire non poſſim. Senectus ſolet ad rem attentos reddere. Hujus morbi nè tantulum quidem adhuc attigit animum meum. Atque utinam ſic liceat moderari ſumptus, ut morienti nec proprium æs nec alienum ſuperſit, præterquam quod huic ubicúnque reponendo corpuſculo ſit ſatis. Porrò famæ ſarcinam utinam liceat & antequam corpus deponere. Tantum abeſt ut me gloriæ pœniteat, ſi quid tamen omninò eſt gloria. Nulli ſunt affectus privati, puta liberorum aut parentum, qui me remorentur in vita. Omnes amo ex æquo, qui *Chriſtum* diligunt. Nonnihil mihi luctandum fuit cum animo meo, ut erga eos qui ſcientes volentes, deſtinatâ malitiâ, nihil commerito imò bene merito oblatrant, obtrectant, atque etiam exitium moliuntur, ſumeret affectum purè *Chriſtianum.* Impetravimus & hoc, ut non ſolum non cogitemus de vindicta, ſed nè malè quidem precemur. Videmus hanc lenitatem etiam in militibus, quum certa mors urget, quanto magis hunc affectum nobis præſtare debet Evangelica philoſophia? Nunc aliquantulum in hoc luctor, ut certam fiduciam animo concipiam de ſalute. Atque hac de re frequenter ipſe mecum confabulor, nonnunquam & cum eruditis amicis communico. Nec adhuc ſit ſatis, nec à *Lutheranis* nec ab *Antilutheranis.* Itaque mihi nihil videtur conſultius, quàm hanc ſecuritatem modis omnibus ambire precibus ac benefactis à *Chriſto*, uſque ad ſupremum vitæ diem, ac tum hujus quoque rei judicium illi permittere: ſic tamen, ut quàm eſt minimum ſpei ex noſtris meritis, tam ſit plurimùm fiduciæ ex illius immenſa erga nos charitate, éque promiſſis adeo benignis. In hac philoſophia nunc verſor, eruditiſſime *Gavere*, ad quam te quoque hortarer, niſi ſcirem te virum juxta pium ac doctum, jam olim hæc omnia fuiſſe meditatum. Incuſas incomodam valetudinem, nec injuriâ quereris. Erat iſtud ingenium omninò dignum meliore domicilio, ſed vide nè multum adjiciat mali, morbi imaginatio. Deinde medicis uti laudo, indulgere non laudo. Salutabis diligenter veteres congerrones noſtros, *Joannem Paludanum, Theodoricum Aluſtenſem, Joannem Armentherienſem*, & *Petrum Curtium*, qui in *Nevii* vices ſucceſſerunt. Cúmque his totum ſodalitium trilingue. *Baſileæ* Calend. Martiis, Anno à *Chriſto* nato M. D. XXIIII.

Eraſmus Rot. Marco Laurino Collegii S. Donatiani apud Brugas Decano S. D.

NÆ tu plurimum debes *Hilario* noſtro, qui *Epiſt. 6.*
tibi ſævis rumoribus exanimato, quemadmodum ſcribis ſubitò reddiderit animum: ſed eſſe qui rumores hujuſmodi mendaciſſimos ſpargant, vel ob hoc non debet eſſe mirū, quia jam novum non eſt: præſertim quum mundus alat tot ocioſos, quibus hoc unicè ſtudio eſt, ut quod iſtis proclive eſt, & ſolum ſupereſt, homines de publicis ſtudiis, déq; religione *Chriſtiana* benemereri conantes, linguis veneno tinctis confodiant, & vel hac ratione ad breve tempus diſcrucient animos eorū, qui ut publicis cōmodis gaudent, ita favent utilitati publicæ, ſuâ induſtriâ cōſulentib9. Verùm illud admiror,

ror, eſſe qui rumoribus iſtiuſmodi commoveantur, A
maximè jam toties experti, quàm vanos fuiſſe docuerit
rerum exitus. Mirum autem videri non
debet, ſi homines qui nec per ſomnium quidem
unquam intellexerunt quid ſit pudeſcere, audent
mentiri de tam procul abſente, quum in proximè
vicinum ſoliti ſint novas ſubinde comminiſci
fabulas. En caſus ſenarium effudit. Arbitror
rem Iambo dentato dignam. *Lovanii* tot annos
egi, quoties *Bruxellam* aut *Mechliniam* me con- B
tuliſſem, totos decem dies minatus iturum me
priuſquam irem, iſti, quos nihil pudet, jactabant
me fugiſſe metu. Denique quum ruſticans *Anderlaci*,
qui locus eſt & celeberimus, & *Bruxella*,
ubi Cæſaris eſt regia, proximus, valetudini conſulerem,
penè quotidie in urbem adequitans, ac
Lovanium quoque ſubinde recurrens, videlicet
latirabam illis. Ac frequenter eodem tempore
Lovanii decumbebam febri immedicabili, &
juxta *Bruxellam* delapſus ab equo perieram apo- C
plexiâ, quum multis annis gratia *Chriſto* non valuiſſem
rectiùs quàm id temporis valebam. Sed
intra ſeptem annos, quoties iſti me extulerunt,
quoties profligârunt, quoties variis malorum generibus
afflixerunt? O plus quàm *Phalarides* ac
Mezentios! Non ſatis eſt ſemel occidiſſe miſerum
Eraſmum, niſi toties tot malis excarnificent,
tot exitiis extinguant? Nec interim tot ſuppliciis,
tot mortibus ſaturare poſſunt crudelem animum.
Ubi eſt interim illud *Joannis* apoſtoli, *Qui* D
odit fratrem ſuum homicida eſt? An non ſatis declarant
iſti quid ſint facturi, ſi tutò liceat, qui toties
occidunt linguâ, quoniam ferro non queunt? Et
tamen dies ille non poteſt procul abeſſe, quo verum
erit dixiſſe, *Vixit Eraſmus*. Nec ullus eſt caſus
non expectandus mihi, qui poſſit homini accidere.
Quin mirandum etiam hoc corpuſculum
per ſe invalidum, nunc ætatis etiam acceſſione
imbecillius, tot morbis, tot malis, tot laboribus
ſufficere. Quod ego ſanè devotionibus iſtorum, E
& aris debere me puto, ſic volente Deo, nè tam
crudeli voluptate citò potiantur. Jam ubi me
tandem diris modis confecerunt, tum ſæviunt in
libros meos, perinde atque in liberos chariſſimos,
ut in his veluti redivivus, vel ſuperſtes magis,
crudeliùs etiam intercam. Hos quoties præfixo
libra damnârunt, quoties ultricibus flammis exuſſerunt?
Quo minus adfuerim in conventu *Vuormacienſi*,
ſive ut nunc doctis vocari cœpit *Berbetomagenſi*,
quò certè fueram invitatus, partim in F
cauſa fuit quòd nollem involui negotio *Lutherano*,
quod tum vehementer anceps erat: partim
quòd facilè divinarem in tanta Principum frequentia,
tantâque varii generis hominum colluvie
non defuturam peſtem. quum *Colonia* non fuiſſet
immunis ab eo malo, quum illic primum ageret
Cæſar. At mortuo Principe *Civerio*, neſcio quid
conati ſunt deferre quidam apud Cæſarem; ſed
adeo impudenter, ut nemini bono cordatóque
perſuaſerint. Atque ego ſubmonitus amicorum G
literis, ilicò ſcriptis ad aulæ primores epiſtolis ita
fumum illum diſcuſſi, ut omnes mihi non minus amanter
quàm honorificè reſponderint. Inter quos
erat illuſtriſsimus vir *Mercurinus Cattinarius* ſummus
Cæſar. Maxim. cancellarius, Card. *Sedunenſis*,
Marlianus epiſcopus *Tudenſis*, *Hieronymus Aleander*
tum nuncius apoſtolicus. Nam alios datâ
operâ non nomino. Solus epiſcopus *Leodienſis*

dies aliquot remoratus nuncium, tandem excluſus
negotiis verbis duntaxit reſpondit. Ubi rediſſet
Cæſar *Bruxellam*, vix ullus erat dies quin per medium
forum ac præter aulam obequitarem, in aula
frequenter verſarer: idque non admodum ex
more meo, ac propemodum magis habitabam
Bruxellæ quàm *Anderlaci*. Quotidie ſalutabam
epiſcopos, quanquam alioqui neutiquam ambitioſus
in talibus officiis. Prandebam cum Cardinale,
confabulabar cum utróque nuncio; viſebam
oratores, & illi me viciſſim *Anderlaci*. Nunquam
in vita minus latui, nec unquam magis verſatus
ſum in oculis hominum. Et erant interim ex iſtis
blateronibus, qui deſcripſerant in *Germania*, *Eraſmum*
abditum alicubi latitare. Nec id factum
priùs reſcivi, quàm huc me recepiſſem. Rurſus
quum Cæſar ageret *Brugis*, unà cum Rege *Danorum*,
& adeſſet id temporis *Britannici* Regis nomine
legatus *R. D. Thomas* Card. *Eboracenſis*, ſi me domi
tuæ tantum continuiſſem, ſcis ipſe quam latitâſſem,
quum frequenter omnes aut certè præcipuos
aulæ Proceres haberes convivas, inter quos ſedebam,
omnibus, ut opinor, graviſſimus. Nunc quoties
foris prandebam, aut cœnabam, apud optimates,
atque etiam apud *Danorum* Regem, qui me
vel quotidianum convictorem optabat. Quò non
obequitabam frequenter & te comite? In qua
magnatum celebritate non adfui: nunc in aula
Cæſaris, nunc in familia Card. *Eboracenſis*, nunc
apud alios atque alios, etiam ſi frequenter invitatus
non ibam? Sum enim naturâ domi amantior:
& hoc vitæ genus poſtulant etiam ſtudia noſtra:
Atque uti tum latitabam, ita poſtea fugi. Sex totos
menſes adornaveram iter *Baſileam*, idque palàm
omnibus. Quandoquidem hoc nomine maturiùs
etiam numeravit Cæſaream penſionem
theſaurarius, quòd dicerem mihi iter eſſe *Baſileam*.
Neque cauſa latebat, nimirum eadem, ob quàm
toties & ante *Baſileam* inviſi, prius quam iſtos heroes
timerem. Excuſum fuerat prius volumen
Novi teſtamenti, ſupererant Annotationes. His
adeſſe cupiebam, non ſolùm ut exirent emendatiores,
verùm etiam ut paulatim pro re natâ, vel
immutarem aliquid, vel adderem. Nam in hoc
ſcripti genere, redit autori labor actus in orbem,
cui nunquam exhauſti ſatis eſt. Cupiebam autem
hac editione, quæ tertia erat, poſtrema defungi.
An hæc levis cauſa videtur? Videatur ſanè, ſed
iſtis ventribus, qui tamen ob convivium opiparum,
non dubitarent vel *Baſileam* uſque pedibus
advolare. Mihi certè ea cauſa non minus cordi
erat quàm Regi *Gallorum* ditio *Mediolanenſis*. Jam
ad iter eram accinctus, nec quicquam obſtabat
niſi viarum diſcrimina. Expectabatur igitur tutus
commeatus. Interea diverſis locis colligebatur
pecunia, quâ gratiâ & *Lovanii* ſex dies ſum commoratus,
nimirum & illic latitans, quemadmodum
ſoleo, in diverſorio, quò nemo ſe confert
hoſpitum, adeo ut frequenter non ſit locus. *Pandocheo*
ſymbolum eſt imago Viri ſylveſtris. Fortè
fortunâ tum aderat *Hieronymus Aleander*, qui cum
ſuaviter viximus, nonnunquam & in mediam
uſque noctem producentes literatas fabulas. Convenerat
inter nos, ut ſi contingeret tutum iter,
unà diſcederemus. Eodem reverſus aliquot poſt
diebus, etiam tum offendi *Aleandrum* molientem
abitum, quemadmodum moliebar. *Bruxellæ*
didiceram *Franciſcum Sylvium* ducere poſtridie

Tene

Tenæ futurum, cui tum pulchrè conveniebat cum Cæſare, quomodo nunc conveniat neſcio. Is dies erat natalis & meus & apoſtolorum *Simonis* & *Judæ* : quo quidem die accidit quiddam natali meo dignum, hoc eſt, fatale. *Dominicalis* quiſpiam ille, ut opinor, interpres *Moriæ*, concionatus fuerat in templo divi *Petri* horâ ſeptimâ, homo confidens, ac ſibi mirè placens : *Phormionem* quempiam dixiſſes è comœdia. Videbatur non è ſuggeſtu ſacro, ſed prorſus è plauſtro loqui. Totam fermè horam debacchatus in nomen *Eraſmi*, ſubinde jungens nomen *Lutheri*, videlicet ut populus ſuſpicaretur mihi cum illo multum eſſe negotii : ſed præcipuè deſtomachatus eſt, quòd diceret me *Auguſtini* quoque libros velle corrigere, in quibus nihil intelligerem. Promiſit ſeſe copiosiùs eàdem de re concionaturum à prandio, tum enim fœcundi calices faciunt iſtos diſertiores. Harum rerum ignarus quum veniſſem in templum adfuturus ſummo ſacro, ſalutavit me *Maketus* homo comis & illius academiæ vetus alumnus. Rogat quid accidiſſet quòd tam mane fuiſſem in templo, nimirum horâ ſeptimâ, idque præter morem meum. Quì mane inquam? Aderas, inquit, in concione. Riſi & intellexi, quod mihi novum non erat, rabulam quempiam apud populum blateràſſe. Erat autem is theologicæ laureæ candidatus, & hâc ratione præbebat ſui ſpecimen, ſe non futurum hoc indignum honore. Redeo domum ſumpto prandiolo conſcenſurus equos: nam horâ ſecundâ decreveram abire. Offendo *Aleandrum* inambulantem, cui ſæpe narràram multa de blateronum ejuſmodi impudentia, ſed ille non poterat unquam credere. Proinde jubeo ut ſi fidei meæ vellet facere periculum, mitteret aliquem è ſuis ad templum *Dominicalium* horâ primâ. Nam illic erat peragendus veteris comœdiæ poſtremus actus. Mittit ille è ſuis quempiam ad *Bucentam*, omnium theologorum quos *Lovanium* intra quinquaginta annos habuit ſtultiſſimum; *Corœbum* quempiam dicas. Denunciat (nam verba propemodum excepi) nè blateret in famam cujuſpiam, ſed doceat Evangelium; quóque magis deterreat admiſcet autoritatem ſummi Pontificis, quam illi mirè reverentur, quoties illis eſt commodum ac bonum. Suborno qui auſcultent : nam mihi erat abeundum ob comites accinctos. Hi poſt perſcribunt hominem queſtum, quod per quoſdam non liceret obſequi ſuo ſpiritui. Ubi *Tenam* venio, *Franciſcus* quidem dux non aderat, nec expectabatur, ſed aderat magni vis militum, partim peditum, partim equitum, partim medii generis qui prædam bigis deportabant, unà cum claudis ac ſauciis, qui ſibi parum caverant in bello. Hos habui comites itineris uſque ad *Spiram* : illic tranſmiſſo *Rheno*, relinquo illos ad ſiniſtram: Horum frequentia hactenus contigit iter tutiſſimum. Decretum erat quàm minimum viæ diſpendium facere. Solent enim officii gratiâ more *Germanico* convenire ſodalitates, quâ re nihil jucundius quum vacat, ſed properanti & feſſo, tum itineris negotiis occupato nihil inutilius. Interim dum ſalutamur & ſalutamus, equi neglecti morbum contrahunt, aut ſiti pereunt. Itaque ab oppido *Dura*, rectà tranſcurro *Sychinum*, relicta ad lævam *Colonia Agrippina*. Eo die jejuni ſedimus in equis totas novem horas, graviter interim equitantes, quòd extrema via longior eſſet opi-

A nione, parúmque tuta ob montium ac collium flexus. Poſtridie venimus *Confluentiam*, horâ fermè decimâ. Quum illinc quoque geſtirem abire tacitùs, neſcio quo caſu reſcivit eximius vir *Matthias* ejus urbis officialis, homo totus bonis libris ac virtuti deditus. Is (quod fore divinàram) nos volentes nolentes domum pertrahit, confluunt ſodales. Illic primum & didici & vehementer ſum admiratus in *Germania* fuiſſe, qui mihi neB ſcio quid metuerent. Sed hunc πανικὸν φόβον ridens etiam illis ademi. Narrabant & epiſcopum mei conveniendi deſiderio teneri. Nam & *Colonia* me vocàrat ad prandium, ſed excuſavi cœlum peſtilens & incommodum, nimirum prius habens conſulere valetudini, quàm obſequi Principum voluntati : verùm is tum aberat. Porrò, quoniam videbam mihi per amicos ſalutatores non permiſſum iri, ut eo die me illinc explicarem, nè totus ſine linea periret dies, à prandio complures C epiſtolas ſcripſi diverſis amicis, per humaniſſimum virum *Carolum Harſtum*, qui me officii gratiâ fuerat eò comitatus. Priùs quàm *Moguntiam* pervenirem, in itinere cognovi *R. D.* Card. *Moguntinum* abeſſe : itaque ſolum *Capitonem* ad colloquium evocavi. Simul atque verò, & hunc abeſſe cognovi, accingor itineri. Comites è ſuis famulis armatos obtulit eximius juvenis *Marquardus* ab *Hatſteino*, canonicus eccleſiæ *Moguntinæ*, qui nuper mortuus eſt, longâ alioqui vitâ digniſſimus. D Id quum recuſarem, quod ea res frequenter etiam invitat prædones, puerum ſuum comitem addidit. *Vuormaciæ* dum adornatur prandium, *Hermannum Buſchium* ad colloquium evoco, virum nec vulgariter eruditum, & mihi vetere neceſſitudine conjunctiſſimum. Dum is diu fruſtra quæſitus non invenitur, diutiùs in hypocauſto deſideo, non ſine magno meo malo. Quum enim antea ſemper belliſſimè valuiſſem, illic ſenſi valetudinem infici, pedore magis quàm calore. Adeo mihi malè cõvenit E cum hypocauſtis *Germaniæ*, cui cũ ipſis hominibus tam bellè convenit. Gratularer illis rem tot modis commodam, ſi mihi liceret communiter frui. Sed tamen primam hanc corporis affectionem, labor equitationis excuſſit. Volabamus enim *Spiram* veriùs, quàm equitabamus, & planè pegaſos habebam, qui nunc quoque devorant dominum ſuum. *Spiram* ubi ventum eſt, ventum eſt autem admodum ſerò, rectà me confero unà cum equis ad ædes *Thomæ Truchſes*, ejus eccleſiæ Decani, ſive F quia ille ſic crebris ad me literis juſſerat, ſive quia noveram omnia diverſoria militibus undique differta, qui illic ferociùs agere ſolent, quàm in bello, ita ut fortes decet viros. Apud hunc quoniam canonicos aliquot cœnantes offendi, accubui pariter. Tepebat & illic hypocauſtum, licèt abeſſet nidor. Ilicò rediit illa : jam nimis nota corporis affectio. Itaque decretum erat in totum abſtinere à deliciis *Germanorum*. Illic biduum refocillato corpore, *Argentoratum* pervenio. Nec hic G decreveram commorari, ſed *Jacobus Spiegel* Cæſaris ſecretarius, vir eruditus ac moribus plus quàm niveis, quem inſalutatum præterire non audebam: me prodidit ſodalitio, cui nuper acceſſerat *Lucas Bathodius*, & hoc in amore cæteris vehementior. Datus eſt his dies unus, & item alter. Inde *Sletſtadium* me confero comitantibus aliquot, inter quos erat *Bartholomæus Latomus Trevir*, ſingulari morum & ingenii dexteritate juvenis, qui *Friburgi*

gi moderabatur collegium philoſophicum. Hinc A rurſum nos honoris gratiâ *Colmariam* uſque produxerunt aliquot è ſodalitio, inter quos erat *Beatus Rhenanus*, qui me poſtridie *Baſileam* uſque proſequutus eſt. Quid ego tibi hic mi *Laurine Thraſowen* referam, commemorâns quanto ſtudio ſit mihi reditum gratulatus ſenum optimus ac ſanctiſſimus epiſcopus *Baſilienſis*, qui nunc quoque miſſis ſubinde xeniis & epiſtolis teſtatur ſuam erga me pietatem: quanto magiſtratus hujus civita- B tis, quanto cæteri vel eccleſiæ, vel ſtudiorum Proceres, copioſiùs etiam declaraturi ſtudium animi ſui, ni talibus officiis ubique præ me feram me nequaquam capi? Et adeo non latuit *Germaniam* adeſſe me, ut prævolante rumore, dies aliquammultos illic fuerim, antequàm advenirem. Et interim iſti nugones jactabant me demigrâſſe *Vuittenbergam*. Quid enim iſtos pudet? Erat interim *Baſileæ* ſat proſpera valetudo, donec frigerent cænacula. Cæterùm ubi perſpicerem jam C aliis eſſe frigus intolerabile, paſſus ſum ſemel atque iterum incendi moderatè, ſed ea civilitas magno mihi conſtitit, mox orta pituita peſtilens. Pituitæ ſucceſſit calculus, adeo ſubinde recurrente malo, ut nullus eſſet dies, quin aut conciperem, aut parturirem, aut parerem, aut à partu decumberem, quemadmodum ſolent puerperæ. Stomachus interim ſic collapſus, ut nullo remedio poſſet reſtitui. Mihi naturâ letalis eſt inedia, & calculi nixus, qui ſæpe biduum durabant, nihil mi- D nus patiuntur quàm cibum. Itaque quum dolor eſſet quavis morte gravior, tamen non ſpinus erat à ſtomacho collapſo periculi. Quid multis? tantum hic erat calamitatis, ut vel *Nicolao Ecmondano* fuerit ſatis futurum. At interim corporis quamlibet magnis malis non ceſſit animus infractus. Præter alia multa abſolvi Annotationes in novum teſtamentum: aggreſſus ſum & abſolvi intra duos fermè menſes *Paraphraſim in Matthæum*: eam abſolutam mitto Cæſari, excepta eſt E magno totius aulæ favore. Exhibuit eam *Joannes Glapion* in ſacello, præſentibus aliquot aulæ primatibus, inter quos erat *R. P.* epiſcopus *Palentinus*, quorum candidiſſimo teſtimonio meæ lucubrationes vehementer Cæſari commendatæ ſunt. Protinus agnovit Cæſar *Eraſmum*, qui quondam patri *Philippo* porrexiſſet *Panegyricum*, ipſi pridem librum *De Principe Chriſtiano*: ac munus ſibi gratum fuiſſe, literis etiam non minus amanter, quàm honorificè ſcriptis teſtatus eſt. Teſtati ſunt idem li- F teris ſuis humaniſſimè ſcriptis, quũ alii complures tum ipſe *Glapion*, *N.* epiſcopus *Palentinus*, *Mercurinus* cancellarius, *Georgius Haloinus*, *R. P. Joannes Carondiletus* archiepiſcopus *Panormitanus*, *Antonius Sukytus* inter conſiliarios autoritatis præcipuæ, *Maximilianus* inter ſecretarios primi nominis. Quum pleriſque penſiones vel adimerentur, vel decurtarentur, mihi polliciti ſunt meam incolumem ac ſolidam futuram, jubentes ut majora etiam à Cæſaris benignitate ſperarem in G poſterum. Quin ipſe Cæſar paulò poſt cum *Anglorum* Rege convivium agitans, ultrò fecit honorificam mei mentionem, ſatis declarans quo eſſet in me animo. Id certò cognitum habeo ex his qui menſæ adſtabant. Scio jamdudum rides *θρασωνισμὸν* meum, ſed huc me compellit ſycophantarum impudentia: & tamen aliquanto minus narro, quàm res habet, tantum abeſt ut quicquam admeniiar. Nam nec te fugere puto, quàm non ſim hujuſmodi gloriolarum appetens. Verùm illud interim calumniantur quòd tam diu hæſerim *Baſileæ*, quòd ante Cæſaris abitum non adfuerim, quamlibet invitatus amicorum literis. Hic vellem equidem, ornatiſſime *Marce*, mihi cauſam eſſe minus juſtam quàm eſt. Apud Cæſarem nihil agebatur, niſi de fortuna vel conſtabilienda quæ contigerat, vel augenda, & ego jam partâ planè contentus eram, & *Baſileæ* me non fuiſſe ocioſum res ipſa loquitur. Quid ſi hoc negotium mihi pluris fuiſſet, quod ad publicam utilitatem pertinebat, quàm quod mihi privatim conducibile fuiſſet, num eſſem reprehendendus? Ad ſummos honores vocabar: hoc enim non unis ad me literis teſtatus eſt *Glapion*, & tot argumentis compertum habebam Cæſaris erga me ſtudium, & metu ſcilicet abſtinebam. Quòd ſi tale periculum oſtenſum fuiſſet iſtis mundo mortuis, ut alatis pedibus hiantes advolâſſent? Ego ſi quid erat quod hic metuebam, nihil aliud erat, quàm nè cum *Lutheranis* conflictandi negotium ab eo mihi delegaretur, cui negare fas non fuiſſet: non quòd faveam ſeditioſo negotio, qui ſic ab omni diſſidio naturæ quodam inſtinctu abhorream, ut ſi mihi pro latifundio lis eſſet ſuſcipienda, citiùs rem deſeram quàm jus meum perſequar. Sum enim verè vitis ac ficus illa apologetica è libro *Judicum*, quæ per legationem arborum vocata ad imperium, bellúmque gerendum, reſpondit ſe non poſſe deſerere naturæ ſuavitatem, ac bellicis turbis involvi. Erat hoc à magnis, ſed falsò perſuaſum Cæſari, me cum primis huic provinciæ gerendæ eſſe idoneum, cum nemo deligi potuerit magis inutilis. Videbam undique multos accinctos ad hoc negotium: agnoſcebam quàm eſſem impar tantæ provinciæ, etiam ſi fuiſſem naturâ compoſitus ad tam odioſas pugnas: videbam alia multa quæ diſſuadebant, de quibus opinor magis expedit nunc ſiluiſſe. Et tamen nè hæc quidem tam multa deterruiſſent me à reditu, niſi me violentus ille tyrannus compedibus ſuis vinctum detinuiſſet. Quis iſte tyrannus, inquies, quum *Elvetia* tyrannos neſciat? *Phalaris* inquam ille calculus, cujus utinam mihi liceat eſſe tyrannicidam. Et hoc tamen contempto *Sletſtadium* uſque profugeram: ſed ſic affectus ex itinere, ut primùm *Briſaci* apud *Henricum Gallinarium*, ejus loci parochum, biduo refocillârim corpuſculi laſſitudinem, ac febrim lenierim. Deinde apud *Beatum* amicum omnium candidiſſimum refocillatus quadriduum, ægrè me *Baſileam* receperim, ſed hic quoque apud *Galinarium* refocillatus: verùm interim obfirmato animo, ut ſi reſciſſem *Carolum* diutiùs apud nos commorari, ſattis viribus retentarem iter. Ubi per famulum, quem in hoc præmiſeram cognoviſſem certùm diem, ad quem Cæſar deſtinâſſet navigare, is erat Maii primus, qui tum proximè imminebat, excluſus à ſpe videndi Cæſaris, continui me *Baſileæ* menſes aliquot, haudquaquam indulgens ocio. Interea quum eruditorum hominum literis *Romam* invitarer, & complurium, & eorum quibus fidere tutò poteram: ſed præſertim *R. Card. Sedunenſis*, qui frequenter per alios, ſed bis propriis literis amanter, magnóque ſtudio ſcriptis hoc agebat: in quibus præter omnem favorem, præter omnes ſpes, de ſuo pollicebatur quingentos ducatos annuè, præterea

ea viaticum non ſordidum : & eodem provocaret A
literis humaniſſimè ſcriptis *Sylveſter* ille *Prieras* ;
cœpi & de *Roma* adeunda cogitare , ſi quo pacto
tyrannus ille meus daret commeatum. Et erant
alioqui permulta , quæ me *Romam* prolicerent.
Optimorum librorum , & eruditiſſimorum ho-
minum copia : tot amici veteres , inter quos erat
& *Ricardus Pacaeus* , tum illic agens, & *Paulus*
Bombaſius, & *Joannes Faber*, & *Georgius Sauroma-*
nus, præpoſitus *Uratislavienſis*, juvenis ad unguem B
doctus , ac maximis rebus natus : & *Hermannus*
Phryſius , juvenis olim magnus , & nobilis inter
eruditos futurus. Tot novi , inter quos *Coricius*,
vir candidiſſimi pectoris , & *Landavus* olim futu-
rus inter ſcriptores nobilis , niſi me planè fallit
animi præſagium. Omitto nunc tot Cardinales,
quorum maxima pars mihi impensè favet , ut ex
amicorum literis cognovi : quidam etiam ſuis ip-
ſorum literis animum erga me ſuum teſtati ſunt. C
Si quis addubitabit de mea fide , productæ literæ
docebunt, me modeſtiùs quàm pro re loqui. Ita-
que quanquam diſſuadentibus amicis omnibus
Conſtantiam adii, comitantibus ultrò duobus ami-
cis, *Henrico Eppendorpio*, præter generis claritatem,
ac literas, moribus ſuaviſſimis : ac *Beato Rhenano*.
Excepit nos omnes hoſpitio clariſſimus vir *Joan-*
nes Botzhemus Abſtemius , ejus loci canonicus :
quo quidem homine nihil adhuc vidi comius, aut
candidius ; diceres Muſis & Gratiis natum. Do-
mum habet , quæ Muſarum domicilium videri D
poſſit : nuſquam non præ ſe ferens aliquid nitoris,
& elegantiæ : nuſquam muta, ſed undique loqua-
cibus picturis alliciens ac remorans oculos homi-
num. In aula æſtiva, quam, ut aio, mihi paraverat,
proximè menſam, ſtabat *Paulus* docens populum.
In altero pariete ſedebat *Chriſtus* in monte , do-
cens ſuos diſcipulos : tum apoſtoli per juga profi-
ciſcentes ad evangelii prædicationem. Secun-
dùm fumarium conſiſtebant ſacerdotes, ſcribæ, &
Phariſæi , cum ſenioribus conſpirantes adverſus E
Evangelium, jam ſuboleſcens. Alibi canebant no-
vem ſorores *Apollinis* : alibi Charites nudæ ſim-
plicis benevolentiæ , & amicitiæ non fucatæ ſym-
bolum. Sed quid ego perſequar totam illius do-
mum epiſtolà depingere , cujus nitelas, cujus deli-
tias vix decem diebus perluſtrare poſſis ? Sed in
totis ædibus undiq; ornatiſſimis nihil eſt ornatius
ipſo hoſpite. Muſas & Gratias magis habet in
pectore, quàm in tabulis : magis in moribus, quàm
in parietibus. Primò ſtatim adventu, rogâram F
hominem, nè quem vocaret ad convivium , quod
& ego naturâ paucis delector : & tum ſic eram af-
fectus ut ego potiùs eſſem aliis moleſtiæ futurus,
quàm ut multorum convictu poſſem hilareſcere.
Primùm laſſus de via : deinde adeo gravidus , ut
nulla ſcropha æquè ; denique partui proximus :
præſentimus enim & hoc , non aliter quàm
puerperæ. O verè miſeram prudentiam ! Ad-
erat tum fortè *R. D. Hugo* , *Conſtantienſis* epiſco-
pus, vir heroicâ corporis proceritate, comitate ſin- G
gulari , homo ſyncerus & abſque fuco, abſque ſu-
percilio : non militaris, ut ferè ſolent apud *Germa-*
nos, ſed verè ſacerdotem agens. Is ilicò reſcivit
adventum meum, & honoris gratiâ volebat accer-
ſere : ſed ſubmonuit hominem *Botzemus*, parceret
valetudini meæ, ſe indicaturum, quando id com-
modum eſſet futurum. Atque hic geminam hu-
manitatis laudem promeruit epiſcopus. Humani-

A tatis erat , quòd offerebat officium , ſed majoris
humanitatis erat quòd oblatum patiebatur recu-
ſari. Quidam enim indignantur, ſéque contem-
ni putant, niſi per omnia obſervias, vel tuo malo.
miſit tamen œconomum ſuum, qui mihi perdici-
bus aliquot donatis deferret , quicquid rerum ha-
beret domus epiſcopi : & uſi ſumus aſſiduâ libera-
litate præſulis. Poſt dies aliquot enixus ſum ; ſed
ſic, ut nunquam majore cruciatu. Languebam igi-
B tur è partu, ſic ut nec mihi , nec aliis eſſem jucun-
dus : alioqui nihil deerat ad ſummam voluptatem.
Deûm immortalem quod hoſpitium, quis hoſpes,
quàm belli homunculi , quàm nitidus apparatus,
quæ fabulæ , quæ lectiones , quæ cantiones ! O
menſæ cœnæque deûm ! Non inviderem diis poe-
ticis ſuum nectar & ambroſiam, ſi valetudo fuiſſet
aliquanto ſecundior. Adblandiebatur & ipſe loci
ſitus. Imminet enim *Conſtantiæ* lacus mirè ſpa-
ciosus, in longum ſimul & in latum ad multa paſ-
C ſuum millia porrectus , nec minus interim amœ-
nus. Addunt gratiam montes nemoroſi undique
ſeſe oſtentantes , quidam eminus, quidam è pro-
pinquo. Nam illic *Rhenus* velut in *Alpium* con-
fragoſis ac præruptis locis delaſſatus , tanquam a-
mœno diverſorio refocillat ſeſe : per cujus medi-
um leniter delabens, apud *Conſtantiam* recipit ſeſe
in ſuum alveum , recepto ſimul & nomine ; quan-
quàm totus lacus ſemper maluit nomen ſuum de-
bere civitati , *Bregantinus* olim dictus , qui nunc
D *Conſtantienſis* appellatur, donec ei quæ nunc *Con-*
ſtantia vocaretur, *Breganto* nomen eſſet. Dicitur
& piſcoſus eſſe , & profunditatis vix credendæ,
adeo ut alicubi ſumma aqua ab imo fundo abſit
cubitis centum. Nam aiunt, ingentium monti-
um moles aquis hujus tegi. Is qui præeſt ſoda-
litio *Dominicalium*, vir integerrimus, doctrináque
ſolidà, ſed in concionibus ſacris admirabili qua-
dam facundiâ , donavit nobis ex eo lacu piſcem
ingentem, quam *Trottum* appellat vulgus , munus
E Rege dignum , ſi apud nos datum fuiſſet. *Rhenus*
relicto ad dextram lacu , paululum præterlapſus
urbem *Conſtantiam*, veluti ludens ac laſciviens in-
ſulam facit , quam occupat inſigne monaſterium
virginum : ac mox in ſeſe coiens lacum efficit mi-
norem, quem , incertum quamobrem , *Venetum*
appellant. Ab hoc juſto alveo volvitur, plerunque
vorticoſus, ſed utcunque navigabilis uſque ad op-
pidum , olim Cameram imperialem nomine
Schaffenſiam. ob trajectum, ut opinor, prius quàm
F illic pons eſſet. Nam haud procul inde ſunt cata-
ractæ , per quas ſe præcipitat magno fragore
Rhenus : quanquam & aliàs frequenter cataractis
interciſus, & ſaxis impeditus, parùm aptus eſt na-
vigiis uſque ad *Baſileam*. Sed interim *Conſtantiam*
recurrat oportet narratio , quæ civitas nullâ re
magnopere celebris eſt , quàm eccleſiâ perquàm
vetuſtâ , nec ineleganti : tum ſynodo illic olim
habitâ, præſidente Cæſare , ſed præcipuè *Joanne*
Hus illic exuſto. Miſſitabantur undique xenia, è
G locis etiam procul diſſitis. Alius vinum aliquod
inſigne mittebat, alius aviculas , alius piſces, alius
aliud. Magiſtratus honorario vino miſſo gratula-
tus eſt nobis. Canebant è propinquo diebus ali-
quot publici tibicines. Nam hoc quoque ſolet
honoris hoſpitibus quibuſdam præſtari. Quòd ſi
convivas quoque nôſſe cupis, aſſiduè erant præter
Beatum & *Eppendorpium* *Joannes* medicus , homo
juvenis quidem, ſed inſigniter ingenioſus ac doctus,
ac

ac perinde ſobrius & modeſtus. *Michael Hymel-bergius*, quem ut tibi paucis depingam, pudore, modeſtiâ, doctrinâ, ſuavitate morum, alter *Rhenanus* eſt. Aderat & *Vannius* concionator, vir evangelicæ ſynceritatis. A partu poſtquam nonnihil virium collegimus, horulam dabamus amicis ſalutatoribus, ſed electis, & commendatis, nec enim licebat omnium affectui morem gerere. Epiſcopus pro ſua humanitate cupiebat, quicquid poterat honoris exhibere: ſed ab hoſpite ſubmonitus eſt, me hominem eſſe modici cibi, vel nullius potiùs: abhorrere à tumultuoſis conviviis: nè quem meâ causâ vocaret: nè quid apparatûs adjungeret quotidiano. Paruit, & ſodalitatem illam noſtram duntaxat accepit prandio. Ab hoc dimiſſus honorificentiùs quàm ego ſanè promerebar, inviſimus R. P. *Ennium* Epiſcopum *Verulanum*, tunc illic nuncium apoſtolicum. Nam jam ante colerat inter nos mutuis literis amicitia, qui tanta cum alacritate nobis occurrit, ac ſi quiſpiam alicujus preci ad ſe veniſſet. Conſedimus ſoli, variis de rebus confabulantes. Eſt enim vir apprimè prudens: & quoniam in multorum Principum negotiis diu verſatus eſt, ſingulari præditus judicio. Augebat & ætas æqualis & morbus communis, mutuam benevolentiam. Nam & ipſe calculo fuerat obnoxius, eadem ex cauſa collecto malo, nimirum ex vinis earum regionum, tenuibus, acribus, aſperis, crudis, crudelibus & inamœnis. Mutato vino deſierat laborare, aut certè laborabat leviùs. Communicabat & alia remedia, ex *Mediolano* miſſa. Adornabat & ipſe iter in *Italiam*, neque quicquam obſtabat, niſi breve Pontificis, quod in ſingulas horas expectabat, me cupiebat itineris ſui comitem. Ac mihi quidem geſtiebat animus, quum non longiùs abeſſet *Tridentum*, quàm itinere ſex dierum, ut aiebant. Nam illàc erat eundum ob Cæſarianorum & *Gallorum* diſſidia. Sic enim nunc fruimur monarchis. Invitabant *Alpes* è propinquo arridentes, dehortabantur amici, ſed fruſtra, ni calculus violentus rhetor perſuaſiſſet, *Baſileâ* repetitâ, revolare in nidum. Interim dum *Abſtemius* hoſpes innectit morandi cauſas, dum verba dant nautæ (Nam erat animus *Schaffhuſiam* uſque navigio devehi, quòd diffiderem me ferre poſſe jactationem equeſtrem: Sic eram affectus) commorati ſumus *Conſtantiæ* fermè tres hebdomadas. Tandem quum nautæ nullum faciunt mentiendi finem, idque ſuo vel jure vel more, ira robur addidit, & conſcenſis equis horâ octavâ, pervolavimus *Schaffhuſiam* ante tertiam pomeridianam. Ubi reditum eſt *Baſileam*, viſum eſt guſtare vinum *Burgundiacum*, quod mihi multum recuſanti, ante dies complures donârat vir humaniſſimus *Nicolaus Diesbach* Decanus, ac deſignatus epiſcopus *Baſilienſis*, quem nunc coadjutorem vocant. Primo guſtu non admodum adlubeſcebat palato, cæterùm mox arguebat indolem vini. Sic enim ſubitò recreatus eſt ſtomachus, ut mihi viderer renatus in alium hominem. Atque ego ſanè ſemper imputâram malum hoc vinis quibuſdam, quæ pleraque quum cruda, acria, & ob hoc inimica ſtomacho ſint, tamen facilè penetrant in renes, eóque crudam materiam ſecum deferunt. Ad hæc quaſi per ſe parum ſint infelicia, malis pharmacis viciant, calce, alumine, rheſinâ, ſulphure, ſale: nam aqua, quam largiter addunt, minimum eſt malorum. Quid multis?

A pleráque digna ſunt quæ bibantur ab hæreticis. Nam hoc ego tormenti ſatis eſſe putâtim ad quodvis maleficium puniendum. Et tamen reperiuntur qui tam miſeris villis dignentur inebriari. Guſtâram & ante vina quædam apud *Burgundiones* nata, ſed ardentia & auſtera; hoc erat colore gratiſſimo, *Pyropum* eſſe diceres, ſapore nec dulci, nec auſtero, ſed ſuavi; nec frigidum, nec ardens, ſed humidum & innoxium; ſtomacho ſic B amicum, ut nec copia largior multum offenderet: & quod in vinis ſubrubris rarum eſt, mediocriter ſolvebat alvum ob germinam, ut conjicio, vim humiditatis, quàm explicat in ſtomacho. O felicem vel hoc nomine *Burgundiam*, planéque dignam, quæ mater hominum dicatur, poſtea quam tale lac habet in uberibus! Non mirum ſi priſci mortales pro diis colebant, quorum induſtriâ magna quæpiam utilitas addita eſt vitæ mortalium. Hoc vinum qui monſtravit, qui dedit, quanquam C monſtrâſſe ſat erat, nónne vitam dedit veriùs quàm vinum? Advectum eſt & illud vas priore non inferius, niſi quòd auriga plus ſatis diluerat aquâ. Alterum obſignatum erat gypſo: licebat exhaurire, non licebat infundere, hoc non item. Et idcirco illud advectum eſt, non omninò plenum, hoc plenum uſque ad ſummum, & hoc ipſum prodidit œnocleptam, quo ſe probare voluit bonæ fidei vectorem. Atque interim qui nummum ſuffurantur, pendent: qui rem ſimul tollunt & D vitam, impunè ludunt. Itaque, mi *Laurine*, facili negotio poſſum adduci, ut totus demigrem in *Burgundiam*. Ob vinum inquies? Imò malim vel ad *Juvernos* uſque migrare, potius quàm vel ſemel experiar calculum. Hoc certè literis meis debeo, ut quocunque terrarum me vertam, nuſquam mihi defuturi ſint amici. Certè totius *Germaniæ* quæ latiſſimè patet, nullam arbitror eſſe civitatem, quæ non cupidè ſit exceptura *Eraſmum* ſi quò lubeat commigrare. Nec admodum men-E tiar, ſi idem prædicem de *Italia* & *Gallia*. Certè ad nonnullas inviſendas, humaniſſimis literis ſum invitatus, & quas adhuc inviſi, vel *Conſtantiam*, vel *Slerſtadium* proficiſcens, atque inde rediens, vino miſſo, quod ex more novis hoſpitibus honoris gratiâ donari ſolet, mihi gratulatæ ſunt: quo quidem honoris genere in tantum non delector, ut frequenter mandarim amicis, curarent, nè quid tale fieret: non ob id ſolùm quod exiſtimem honoris hoc aliis deberi magnatibus, non *Eraſmo* hu-F mili modis omnibus homunculo; verùm etiam quod hæc officia laſſis, aut alioqui occupatis, nonnunquam impedimenta ſunt veriùs, quàm ornamenta. Jam porrò, quandoquidem glorioſum è comœdia militem agere cœpi, quid tibi commemorem tot epiſtolas honoris gratiâ, vel ab eruditis viris, vel à magnatibus, è longinquis etiam regionibus huc miſſas, non ſine munere? Quid referam doctos homines, quoſdam etiam dignitate præminentes, huc non ob aliud è longinquo pro-G fectos, quàm vt viderent *Eraſmum*? Quibus non ambigo quin uſu veniat, quod *Græcorum* proverbio dicitur, *Theſauro ſperato carbones repertos*. Sed qualis qualis ego ſum, hæc certè coarguunt rabularum iſtorum impudentem vanitatem; qui, ut ſcribis, iſtic jactârant mihi nuſquam in *Germania* tutam eſſe ſedem, & ideo opinor quoties aliquò me confero, ſolitus ſum impetrare fidem publicam. Cæterùm quo minus multas urbes inviſam,

quod

quod vel animi gratia feciſſem nonnunquam, eti-
am ſi ad id per literarios labores daretur ocium,
tamen hypocauſta prohiberent, quæ quidem hic
fervent totum annum, vix tribus exceptis men-
ſibus: & locum quem mihi *Baſileæ* paravi, mecum
circumferre non licet. Nec hoc minus impudens
mendacium erat, quo me jactabant hic *Baſileæ*
domum eſſe mercatum, & jus civitatis redemiſſe,
videlicet iſthuc nunquam rediturum. Ut omnia
mihi placeant in *Germania*, ſicuti placent pleraque:
certè res una propellit hinc, nimirum communis
omnium hypocauſtorum uſus, quo fit ut ſolus ha-
bitem: ac nec alios liceat inviſere, ſine valetudi-
nis meæ periculo; nec aliis me liceat inviſere
citra incommodum, qui non minus offenduntur
frigore meo, quàm ego illorum calore. Illud ve-
rum eſt, eſſe *Baſileæ* qui mihi ædes dono obtulit,
quadringentis florenis aureis emptas, in quibus
nunc verſor. Sed ego nec emi, nec donum ob-
latum accepi. De civitate nè per ſomnium qui-
dem eſt unquam cogitatum. Quidam non in-
fimæ autoritatis apud *Turegos*, ſemel atque iterum
mecum egit per literas, ut illic jus civium accipe-
rem. Ego demirans cur hæc ageret, reſpondi me
velle civem eſſe totius mundi, non unius oppidi.
De *Gallia* adeunda, quod eam mihi velut unicum
aſylum ſupereſſe dictitabant, non omninò de ni-
hilo nata eſt fabula. Perſuaſum habebam vinum
eſſe cauſam morbi mei; nec dum intellexeram tale
vinum cominus à *Burgundia* ſuppeditari poſſe: &
ſi potuiſſet, ferebantur hic tum varii rumores,
metum injicientes, nè non eſſemus hic omnino
futuri bellorum expertes. Tale ſi quid accidiſſet, nè
Burgundia quidem potuiſſet ſiti meæ ſuccurrere.
Verùm illud, ut dixi, quum ignorarem, & rumores
hujuſmodi ſcrupulum injicerent, cœpi leviter de
Gallia adeunda cogitare, quæ vel mediis in bellis
vini copiam ſuppeditaret. Hac de re quum men-
tionem feciſſem apud *R. P. Franciſcum* archiepi-
ſcopum *Ebredunenſem*, qui tum hic legatione fun-
gens, nos ſemel atque iterum inviſit; ultrò polli-
citus eſt ille, ſe curaturum à Rege ſuo diploma,
quo tutiùs eò liceret proficiſci, ſi ita viſum fuiſſet.
Juvenis humaniſſimus geſtiens, ac ſibi gratulans,
apud menſam regiam, quòd *Baſileæ* vidiſſet *Era-
ſmum*, egit de diplomate; aderat autem id tem-
poris *R. D. Card. Lotharingiæ*. Rex lætus etiam
indulſit quod petebatur. Deinde, ubi *Budæum*
vidit, quem aſcivit inter intimos aulæ primores,
Heus, inquit *Budæe*, *mox habebimus Fabrum in no-
ſtra Gallia*. Quum *Budæus* reſpondiſſet, *Fabrum
non abeſſe à Gallia*; Rex intellecto nominis errore,
Eraſmum, inquit, *Eraſmum volebam dicere*. Nam
diploma paratum eſt, quo tutò veniat. Invitabat
quidem me vetus illud *Galliæ* hoſpitium, quæ mi-
hi nunquam non fuit jucunda. Invitabat quòd
ante annos ſex, magnificis conditionibus me re-
vocavit: quas ſi tum accepiſſem, ut nihil aliud di-
cam, certè non tam diu digladiandum mihi fu-
iſſet cum aliquot ſtolidis matæologis *Lovanienſi-
bus*; nec mihi calerent aures hujuſmodi furioſis
tragœdiis, quibus hic fervent omnia. Et res eſſet
aliquanto, quàm nunc eſt amplior, aut certè mi-
nus anguſta: fortaſſis & valetudo melior, qui to-
ties ob hæc vina, & nidorem hypocauſtorum, ſum
de capite periclitatus. Invitabat & illud, quòd
in *Gallia* verſans multo propiùs abfuturus eſſem à
Brabantia, quò vel in bello tranſcurrere licuiſſet,
A ob notitiam & privatam amicitiam eorum qui ci-
vitates hinc & hinc obtinent, quæ ſunt in confiniis.
Unum obſtabat, bellum inter tres Reges, quo-
rum uni, nempè *Carolo*, jurejurando etiam addi-
ctus ſum: alteri, nimirum Regi *Angliæ*, pluribus
nominibus ſum obſtrictus, atque adeo toti illi na-
tioni. Tertium, videlicet *Galliarum* Regem, ob
tam propenſum in me ſtudium, non poſſum non
amare. Sperabam autem vel hujus novi Pontifi-
B cis operâ, brevi pacem inter eos coituram. Quan-
quam ad me quidem nihil attinebat bellum, ut
qui non adirem *Galliam* illuc ducturus exercitum,
aut aliquid magni muneris apud Regem ambitu-
rus; ſed cum eruditis amiculis inter Muſas ac lite-
ras ſuaviùs victurus quàm hic vivebam. Itaque
diploma jam multos menſes apud me eſt, nec uſus
ſum. Dices cur non huc potiùs? Quoniam iſtic
omnia fervebant bellis, ferebatur eſſe rerum o-
mnium ingens penuria, ſed præcipuè vini *Gallici*,
C cujus iſtic vel in pace ægrè eſt copia, ſi quis γνήσιον
deſideret. Et erat furioſis quibuſdam datus gla-
dius, quibus nec collegam eſſe libebat, nec adver-
ſarium. Et jam ſatis mihi videbar conflictatus
cum monſtris quibuſdam, quæ quum prodeſſe
nec velint, nec poſſint, tamen in hoc unum va-
cant totam ætatem, ut vel malè loquendo nego-
tium faceſſant bonarum literarum cultoribus.
Denique ſemper è *Gallia* breviſſimus fuiſſet tranſ-
curſus ad vos, ſi quid invitâſſet. Hactenus rem
D habes paucis, ſed abſque fuco. Jam quod ſcribis
à nonnullis audiſſe te, quod etiam apud *Germanos*
audirem malè, fortaſſe verum eſt: nec mirum,
quum nuſquam abſint homines maledici. Equi-
dem do pro viribus operam, nè quis meo merito
de me malè dicat. Cæterùm ſi mihi ſperem tan-
tam felicitatem, quæ nemini hactenus contigit,
ut efficiam nè quis omnino de me malè loquatur,
tum verè tempus eſſet in proprium expuendi ſi-
num. *Roma Stunicam* habet: habet & *Germania*
E nonnullos qui neſciant benè dicere. Audio queri
nonnihil quoſdam impensè *Lutheranos*, ut vocant,
quòd dilutior ſim, quòd blandior Principibus,
quòd nimium pacis amans. At ego, ut verum fa-
tear, malim in hanc peccare partem: non tantum
quia tutiùs, verùm etiam ſanctius. Placeat ſua
cuique ſententia. Sunt & in altera parte, qui me
datâ operâ ſuſpectum reddere conentur, quaſi mi-
hi cum *Lutheranis* ſit fœdus. Sed hujuſmodi ru-
mores, qui ſtudio finguntur, utrinque quemad-
F modum temerè naſcuntur, ita facilè evaneſcunt.
Et habent hoc ſanè à priſcis moribus quidam, ut
ad hujuſmodi rumuſculos mirè commoveantur.
Pridem latè ſparſus erat hic fumus, libros meos
exuſtos eſſe in *Brabantia*, idque autore *R. P. Ja-
cobo Hochſtrato* vetere meo, ſi non familiari, certè
amico: & commentum tam impudens, homines
etiam literati, deſultoriis epiſtolis diſtulerant.
Senſi ilicò technam quorundam, quos ego ſanè
neſcio quo nomine debeam appellare, nonnulli
G *Lutheranos* vocant; videlicet hoc agentium, ut me
hominem ſimplicem & credulum, in *Jacobum
Hochſtratanum* irritarent; in quem ſi ſcripſiſſem
impotentiùs, cogerer in ipſorum caſtra tranſire.
O callidum conſilium! Mox ipſa res docuit, tale
nihil vel cogitatum fuiſſe apud noſtros. Suc-
ceſſit huic rumor etiam atrocior, ex literis
velut è *Roma* miſſis. Additum erat nomen
hominis ἀξιόπιστον. Rem ut compertam ſcripſit,
magno

magno cum dolore, quidam vir illic gravis & eruditus ad *Botzemum* meum. Is penè exanimatus ad me perſcripſit, meos libros *Romæ* publicitùs Pontificis voce condemnatos eſſe. Riſi protinus, & agnovi ſuperiori ſimillimum commentum. Nimirum illud agebatur, ut homo rerum imperitus & credulus hoc facto provocatus, linguâ calamóq; Pontificem inceſſerem, quo facto cogerer ad ipſos transfugere. Cæterùm quàm id commentum fuit impudens, non ſolùm compluribus literis è *Roma* ſcriptis teſtatum eſt, verùm ipſius Pontificis brevi nuper ad me dato, quo certè nullum adhuc accepi vel amantius ſcriptum vel honorificentius. Quanquam quod ad laudes quidem attinet, ſic interpretor, me admoneri qualis eſſe debeam, non depingi qualis ſim. Certè à tali Pontifice vel probari, vel amari non moleſtè fero. Ac nè breve parum haberet apud me ponderis, ſubmonuit me literis ſuis quidam è Pontificio famulitio non infimus, quum Pontifex ſenſiſſet diploma ſcriptū eſſe dilutius, quod is qui deformârat exemplum, propter amicitiam quam habet mecum non vulgarem, parciùs de me ſcripſiſſet, ipſum ſuâ voce pleráque dictâſſe. Atque iiſdem literis idem amicus ſacerdotium non aſpernandum offert, quod jam poſſidet, ceſſurus ubi velim. Nec eſt quòd hic clamitent, me præda corruptum deſerere veri patrocinium. Fatebor hoc eſſe verum crimen, ſi unquam accepero munus ullum hujuſmodi: quod tamen ſi caperem, non facerem abſque multorum exemplo. Quicquid mihi fortunulæ eſt, id totum fuit ante *Lutherum* orbi cognitum, & obtigit non ambienti. Dimidium obtulit recuſanti *R.* archiepiſcopus *Cantuar.* dimidium ultro detulit Cæſaris *Caroli* benignitas. Huic etiam ſi quid decederet, minuendis ſumptibus augebimus cenſum. Si præmiis ad hoc bellum pertrahi potuiſſem, jam olim pertractus eſſem. Deterruit me perpenſa, hinc negotii magnitudo, hinc virium mearum imbecillitas. Audi nunc tertium, utroque impudentius. Sparſerant ſummum Pontificem neſcio quid libelli ſcripſiſſe in me, eum à multis eſſe conſpectum. Suboluit illicò techna: nimirum agit hoc factitius ille Pontifex, ut me provocet ad calami linguæque petulantiam. At ego ex Apoſtolicis literis didici, Principi meo non maledicere, ſed bonum venerari, malum ferre, ſi fruſtra ſim moniturus. Habet & diverſa pars fabulas ſuas, in quâ nonnulli ſunt, qui ſic agunt partes *Romanæ* ſedis, ut ſi conentur extrema, magis nocere non poſſint. Hi nuper rumorem ſparſerant, *Baſileam* multos confluere *Lutheranos* mei conſulendi gratiâ: atque adeo *Lutherum* ipſum hìc latitare. Is rumor hìc me nequaquam gravabat, ubi quàm plurimi ſunt qui nôrunt eſſe falſiſſimum: Atque utinam verū eſſet, omnes *Lutheranos*, pariter & *Antilutheranos* conſilii gratiâ ad nos confluere, vellėntq; meis parere conſiliis. Res humanæ paulò meliùs, opinor, haberent; Multi me ſalutandi videndíq; gratiâ conveniūt, nonnunquam gregatim, ac plerunq; ignoti: nullus unquam apud me profeſſus eſt ſe *Lutheranū* eſſe: nec mihi datum eſt negotium hoc inquirendi, & divinus non ſum, neque mihi quiſquam hoc nomine notus aut commendatus eſſe cœpit, quòd *Lutheranus* eſſet. Antequam diſſidium hoc hucuſq; incrudeſceret, cum omnib⁹ fermè *Germaniæ* doctis habebam literariam amicitiam, mihi ſanè perquam jucundam. Horum nonnulli refrixerunt in

A me: quidam prorſus alienati ſunt: nec deſunt qui ſe palam hoſtes profiteantur, & exitium denuncient. Habebam item cum multis conſuetudinem, qui nunc ſæviores ſunt in *Lutherum* quàm vellem, imò quàm expedit ipſi cauſæ. Nec ideo ſubmoveo quenquam ab amicitia mea, ſi paulo propenſior eſt in *Lutherum*: nec ideo renuncio cuiquam amicitiam, ſi ferocior eſt in *Lutherum*, quum uterque quod facit, bono ſtudio faciat. Sic enim interpre-
B tor, cum in amico, tum in viro non malo. Venerūt *Baſileam*, quos aiunt ſuſpectos, quòd ſentiant cum *Luthero*: hoc totum mihi volo imputari, ſi vel unus me vocante huc ſeſe contulit; & niſi apud amicos ſatis teſtatus ſum, hoc mihi vehementer eſſe moleſtum. Quòd ſi qui ſeſe huc conferunt hujus aut illius factionis, quâ fronte me incuſant, qui *Baſileæ* nec cuſtos ſum portarum, nec ullum gero magiſtratum? Fuit hìc *Huttenus* paucorum dierum hoſpes, interim nec ille me adiit, nec ego illum: & tamen
C ſi me conveniſſet, non repuliſſem hominem à colloquio, veterem amicum, & cujus ingenium mirè felix ac feſtivum, etiam nunc non poſſum non amare. Nam ſi quid illi præterea negotii eſt, nihil ad me pertinet. Sed quoniam nec ille ob adverſam valetudinem poterat ab hypocauſtis abeſſe, nec ego ferre, factum eſt ut neuter alterum viderit: *Crombergius Franciſci* gener bis me convenit; cujus indoles & ratio me certè mirum in modum delectavit. Declaravit enim hominem ſimplicem, fucíque ne-
D ſcium, magno tamen ingenio præditum. Sed hoc colloquium nec longū fuit, nec caruit teſtibus. Imò ſi *Lutherus* adeſſet ipſe, libenter miſcerem cum homine colloquium, amanter & liberè moniturus eū de multis, tametſi ſerò fortaſſis, niſi quòd juxta *Paulum, omnia ſperat Chriſtiana charitas.* Odi diſſidium ut non aliud malū æquè: non tantùm ex doctrina & inſtitutione *Chriſti*, verùm etiam occultâ quadam naturæ vi: quo magis diſcrucior, reputans hoc ſeculum ſic undiq; fermentatum, & publicis &
E privatis odiis, ut vix uſquam ſit ſynceræ amicitiæ veſtigium. Nec hos amare licet, quos meritiſſimò amas: nec ulla mundi plaga vacat hujus mali contagio. Altera pars contemni non poteſt: altera contemni non vult: utraque videtur ſi non in ore, certè in pectore habere *Homericum* illud. Et haud ſcio an alterutra poſſit opprimi ſine gravi bonarum etiam rerum ruina. Nec enim negari poteſt, quin multa monuerit *Lutherus*, quæ corrigi ſit in rem *Chriſtianam*, quæque mundus diutiùs ferre non po-
F terat. Atque in hanc quidem publicam orbis tempeſtatem, ſatis infeliciter incidit hæc ætas mea, cui jam velut emeritæ debebatur ocium, fruituræ ſicut par erat priſtinis ſtudiorum laboribus: ſaltem liceret hujus fabulæ ſpectatorem eſſe, præſertim quum & ipſe ſim inidoneus hiſtrio, & tam multi undique ultrò ſemet ingerant in proſcenium. Verùm id quo minùs liceat, utrinque ſedulò procuratum eſt, dum in hac parte ſunt qui me primùm technis prolicere, mox vi rapere ſtudent in ſua caſtra: rurſus in al-
G tera parte ſunt, qui modis omnibus conantur in hoſtium copias propellere: non ob aliud, niſi ut hac viâ perderent, quem linguis, bonis literis, ac veteri Theologiæ fortiter patrocinantem, de gradu dejicere non poterant. Itaque factum eſt non meâ quidem culpâ, ſed perverſo quorundam ſtudio, ut utraq; in parte habeam quoſdam mihi parum propitios: Siquidem in parte altera ſunt, qui meum ſilencium favorem inviſæ partis interpretentur.

Rurſum, inter eos qui *Luthero* favent, ſunt qui fre-
mant & indignentur, quòd ob animi timiditatem,
ut aiunt, cauſam Evangelii deſeram; nec deſe-
ram ſolùm, verumetiam moliar aliquid ad con-
ſtabiliendam cauſam Pontificum, ſive ut iſti vo-
cant papiſticam. Verùm aliis quidem jam ſæpenu-
merò reſpondi. Nunc lubens egerim cum *Luthe-
rano* quopiam, ſed cui ſit aliquid æquitatis. Opi-
nor enim me cauſam meam & illi probaturum,
ex his quæ ipſe mihi largietur. Primùm enim
percontabor illum, quid ſentiat de *Luthero*. Utique
reſpondebit virum eſſe ſanctum, & Evangelicum,
Chriſtianæ pietatis inſtauratorem. Deinde roga-
bo, num huic ſimiles ſint quos habet ſibi devotos.
Confirmabit haud dubium ſic eſſe. Mox perconta-
bor, ecquid exemplum ſit Evangelicum technis &
vi in ſuam factionem quenquam pertrahere, præ-
ſertim quum non ignorent hanc profeſſionem
non eſſe minus periculoſam, quàm fuerit olim
Chriſtiani nominis? *Judæorum* erat obambulare
maria & terras, ut unum proſelytum illicerent in
naſſam legis. Apoſtoli neminem humanis artibus
allectabant, & celabant *Chriſti* nomen profeſſos,
donec urgeret articulus profitendi. Hæc dicere
poſſem ſi profeſſio *Lutheranæ* factionis nihil aliud
eſſet quàm profeſſio doctrinæ evangelicæ; & ſi
quis eam apud iſtos aliquando clàm profeſſus
eſſet. Nunc qualis ſit illa profeſſio aliis judican-
dum relinquo. Certè qualis qualis eſt, me inſcio
nata eſt, & me dehortante progreſſa, etiam uſque
ad eos gradus, intra quos adhuc maximâ ex parte
mundus applaudebat fabulæ. Interim ſequuta eſt
Captivitas *Babylonica*, Abrogatio Miſſæ, totius
Huſſitica doctrinæ defenſio; præter alia, quæ *Sa-
xonicâ* linguâ conſcripta me nec lectorem admit-
tunt. Et tamen hactenus quum multis aliis de
cauſis, tum hâc præcipuè, quòd intelligerem ne-
gotium eſſe majus meâ cognitione, de dogmati-
bus *Lutheri* nihil pronunciavi: tantum editis ali-
quot epiſtolis teſtatus ſum me prorſus alienum eſſe
à fœdere *Lutheranorum*; & in ſcriptis illius, quæ
mihi legere contigit, deſiderare pluſculum *Chri-
ſtianæ* modeſtiæ, & optare minus amarulentiæ.
Hic rurſus appellabo illum *Lutheri* amicum, num
cenſeat hoc facinus, quod ille magno ſui capitis
diſcrimine, magno aliorum aggreditur, præcla-
rum eſſe ac multâ laude dignum. Reſpondebit,
opinor, prorſus apoſtolicum eſſe, ac memoriâ
dignum immortali. Agè, utar permiſſo. Quis
igitur non judicâſſet me mortalium qui vivunt
omnium arrogantiſſimum, qui tantum laudis mi-
hi vindicâſſem, ubi nè tantulum quidem prome-
rebar? Imò quis non cenſuiſſet me quovis *Oreſte*
inſaniorem, ſi falſiſſimam gloriam capitis mei
periculo voluiſſem emptam? Jam erat pleriſque
monarchis ac præſulibus perſuaſum, me totius
Lutheranæ doctrinæ fontem eſſe, autorem, pro-
pugnatorem, & *Atlantem*: imò libros qui nomi-
ne illius circumferuntur *Lutheri* titulo, meos eſſe.
An ego tacitus tantam gloriam mihi tribui pati
debebam? Clamat *Joannes, Non ſum ego Chriſtus*; an
me conveniebat obticeſcere? Sed nimium, inqui-
unt, multis epiſtolis hoc teſtaris. Imò tam multis
epiſtolis vix adhuc perſuadeo quibuſdam, adeo
mendacium hoc impudentiſſimũ erat infixum ani-
mis plurimorum. Jam quod ad modeſtiam & ma-
ledicentiam attinet, rurſus percontabor *Luthera-
num* meum, an expediat *Lutheri* doctrinam quàm

A maximè propagari in orbe, ſummiſque & infimis
quàm commendatiſſimam fieri? Nimirum reſpon-
debit, hoc inprimis expedire. Cur igitur quidam
indignantur *Eraſmo*, qui duas res vellet abeſſe à
libris *Lutheri*, quæ potiſſimùm & fidem abrogant,
& optimi cujuſque animum alienant, arrogantiæ
ſpeciem, & maledicentiam immodicam? Et ta-
men hæc ita ſunt inſigniter manifeſta, ut qui quàm
amiciſſimè defendunt, non habeant colorem quem
B adferant, niſi ſic commeruiſſe peccata noſtra, ut
per tam acerbum objurgatorem ſcorpionibus ex-
deremur. Mihi certè primum *Lutheri* ſpiritum non
nihil ſuſpectum reddidit illa ſcriptorum ferocia, &
nuſquam non parata convitia. Nec dubito quin
aliis quàmplurimis idem uſu venerit quod mihi. Si
Lutheri doctrina ſancta eſt, quàm multos credis ab
ea alienatos eo libello, quo reſpondit *Anglorum*
Regi, quo Principe vix alius hodie vivit omnibus
regiis dotibus ornatior, nec alienior à tyrannide,
C nec gratioſior apud ſuum populum; nec apud
quem bonæ literæ, & egregia virtus magis ſit in
precio. Liceat hoc citra adulationis ſuſpicionem
teſtari de eo, à quo nec accipio quicquam, nec am-
bio. Hoc certè negari non poteſt, Regem pio ani-
mo ſcripſiſſe, & ſi quid convitiorum admiſcuit in
Lutherum, præter quàm quod ipſius exemplum
poſſet prætexere, ſcripſit in eum in quem perſuaſus
erat longè atrociora competere. Et tamen ſi quid
in eo libello eſt alienum, ſuſpicor eſſe dicteria
D quædam acerbiora. Itaque ſi *Lutherus* collaudato
pio Regis ſtudio, rem ſolidis argumentis fortiter
peregiſſet, non violatâ regiâ dignitate, rectiùs,
opinor, conſuluiſſet ſuæ cauſæ, de quâ nunc cum
Lutherano quopiam perinde loquar, quaſi ſit opti-
ma? Quid autem inutilius quàm convitiari ſum-
mis Principibus, quibus facillimum eſt ea con-
temnere, & in promptu eſt, ſi libeat, ἀντιμυκτηρίζειν.
Ego nec amore, nec odio cujuſquam mortalium,
ſciens prodam veritatem Evangelicam. Ferunt
E monarchæ liberam admonitionem, ſeditioſam
petulantiam non ferunt. Hæc in hoc tantùm di-
xerim, ut perſpicuum ſit quàm nec *Lutheranis* de-
derim occaſionem, cur in me meritò ſæviant. Non
quòd illos metuam, ſi ſuo vitio ferantur in me
potiùs, quàm meâ culpâ: ſed quòd velim æquita-
tem meam omnibus eſſe probatam. Nam provo-
lant hinc atque hinc aliquot epiſtolæ, ceu velites,
neſcio quid minitantes: & inter has una non pa-
rum ſpirans veneni, etiam ante conſertas manus.
F Sed hic volo rurſum ut adſit mihi *Lutheranus* ille,
quem ut æquiorem delegi judicem hujus cauſæ.
Indignandi cauſæ ſunt hujuſmodi: Videbar in epi-
ſtolis alicubi neſcio quid oſtentare ſpei, ſi liceret,
& ſi daretur ocium, me non defuturum tranquilli-
tati rei *Chriſtianæ*, & dignitati ſedis Apoſtolicæ.
Quid hæc promiſſio facit adverſus *Lutherum*? Sed
fingant me ſcripſiſſe, neſcio quid, adverſus illum,
quod adhuc ſanè verum non eſt, quum totus orbis
ultrò acuat ſtilum in illum; cur uni mihi indignen-
G tur, ſi me commoveam juſſus ab his, quibus vix
tutum eſt non obſequi? Sed illud mihi concedet,
opinor, judex meus, *Lutherum* non eſſe tam per-
versè iniquum, ut, quum ipſe ſibi permittat non
ſolùm ab omnibus eccleſiæ doctoribus diſſentire,
verùm etiam à conciliorum decretis, indignetur
ſi quis alicubi ab ipſo diſſentiat, ideóq; læſum exiſti-
met, ſi quis à convitiis temperans, ſacrarũ literarũ
teſtimoniis, quibus ille tribuit plurimum, ac ſoli-
dis

dis rationibus inquirat veritatem. Nam huc ipſe provocat omnes, nec aliò provocat *Romanus* Pontifex, quam ut *Lutherus* ſolidis rationibus, ac ſacræ ſcripturæ teſtimoniis coarguatur. Proindè non erat æquum minitari, priuſquam vidiſſent quâ ratione, quâque moderatione ſcripſiſſem. Irritabat autem multos ridicula ſuſpicio, quæ perſuaſerat libellum quem Rex *Anglorum* ſcripſerat adverſus *Lutherum*, meo *Marte* compoſitum eſſe; cæterum titulum Regis additum, quo magis gravaretur *Lutherus*. Et hac de re tam ſtulta ſcribebant ad me ſeriò magni Principes, & amici docti conantes expiſcari veri profeſſionem. Quòd ſi viciſſet ſtultiſſima ſuſpicio, videlicet in meum caput iiſdem leporibus luſiſſet *Lutherus*, quibus nunc ludit in Regem. At ego interim annis aliquot non videram *Britanniam*: & quum *Caletii* ſalutarem Regem innumeris aulicis præſentibus, nè cogitabatur quidem de ſcribendo adverſus *Lutherum*, ſed potiùs de componendo diſſidio. Nondum enim exierat Captivitas *Babylonica*. Porrò, libellum non priùs reſcivi ſcriptum eſſe, quàm vidi excuſum, idque *Brugis*, quum illic Card. *Eboracenſis* ageret de rebus componendis inter Cæſarem & *Gallum*. Obſidebam oſtium *R.* Card. fabulans inter illius Proceres, & expectans ut ad primam occaſionem illum ſalutarem. Tandem prodit *Marinus Caracciola*, nuncius apoſtolicus, libellum manu geſtans. Rogo num liceat aperire. Annuit. Lego titulum duntaxat, & quod Rex in ima margine primæ paginæ ſuâpte manu ſubſcripſerat: ac quoniam tum non licebat pluribus, arridens reddo librum. Invideo, inquam *Luthero* talem adverſarium. Ille primùm ringebatur magis quàm ridebat. Ubi ſententiam eandem dilucidiùs expreſſiſſem, reſpondit: Et ego gratulor *Ro.* Pontifici talem defenſorem. Interea quum mihi quoque libellus eſſet certò ac ſæpenumero promiſſus, neſcio quo caſu non redditus eſt: ſuſpicor ob abitum Card. opinione celeriorem. Eſt enim & hoc regium. Erat tamen deſtinatus libellus quem Rex ſuâpte manu notaverat, pro *D. Eraſmo*. Is miſſus menſe Auguſto, anno, juxta *Romanam* ſupputationem, milleſimo quingenteſimo viceſimo primo; redditus eſt *Baſileæ*, menſe Februario, anno milleſimo quingenteſimo viceſimo ſecundo: nec unquam mihi licuit legere libellum regium, niſi ex editione miſerabili *Argentinenſi*; eóque perlecto, mox perlegi & *Lutheri* reſponſionem. Tantum mihi conſtat de libello, nec prætereà pilus ullus. Nec unquam olfacere potui, ſi cujus operâ Rex illic adjutus eſſet. Planè phraſis ipſius eſt, & ingenium habet ad omnia felix & expeditum: & tamen ſi quid voluiſſet uti doctorum auxiliis, habet aulam differtam viris diſertis & eruditis. Cæterùm in epiſtola quid aliud laudavi, quàm animum Regis? aut quid aliud laudare poteram, non lecto libro? Hic expecto ſententiam mei *Lutherani*, an æquum ſit hujus ſuſpicionis tam inane ſomnium mihi obeſſe apud viros evangelicos. Audi nunc aliud crimen: Impingitur mihi, quòd ante quatuor annos non diſceſſerim è proſcenio, dicens, *Valete & plaudite*: nimirum meâ gloriâ, meóque præmio contentus, quòd linguas conſecrârim Theologiæ, quòd ſophiſticas ranas è ſcholis profligârim, quòd contemptis ceremoniis ad fontes ſacræ ſcripturæ ſim adhortatus: hic certè plus laudis mihi tribuunt quàm ego a-

A gnoſco. Sed ex hoc proſcenio diſcedere non licet, niſi choragus ille noſter juſſerit. Et tamen ſic hactenus ago fabulam, ut illa ſublimia *Roſciis* & *Æſopis* relinquam: denique comœdum eſſe mihi magis libet, quàm tragœdum. Ex voce *lateribus*, arte meipſum metior. Sed obſtas, inquiunt, reliquum fabulæ peracturis. Audiamus igitur & hæc crimina. *Romanam*, inquiunt, eccleſiam adhuc magnifacit & agnoſcit. *Romanum* Pontificem **B** adhuc coli jubet. Scribit neminem bonum unquam ſubtraxiſſe ſeſe hujus regno. Hæc, aliáque permulta ſunt in illorum literis. De regno nuſquam memini. Alicubi ſcripſi, pios omnes ubique favere dignitati Pontificis. Quis autem non faveat ejus dignitati, qui virtutibus evangelicis *Chriſtum* nobis repræſentet? Et hoc addo, *quoties aliquid tribuo dignitati Pontificis*. Nemo verò neſcit quibus in rebus ſita ſit vera dignitas *Romani* Pontificis: nec hoc uno in loco declaratum eſt **C** in lucubrationibus meis. Ego verò doctus ex evangelicis & apoſtolicis literis, etiam ethnicis Principibus aliquid tribuendum eſſe didici, niſi palàm impia jubeant. Ad hanc regulam nullius epiſcopi dignitatem contemnendam eſſe cenſeo. An non impium eſt contemnere bonum Epiſcopum? Sed depingunt quem velint contemni. Et quis eſt, inquiunt, *Romanus* Pontifex, an non extinctor Evangelii, inimicus Dei, ſeductor totius *Chriſtiani* populi? Si de tali Pontifice loquuntur, à **D** me nullus unquam probatus eſt. Et tamen ſi quis talis eſſet, non eſt meum illos de ſolio præcipitare. Vivit adhuc *Chriſtus*, & habet in manu flagellum, quibus tales exturbet è templo. Sed non eſt ſpes, inquiunt, ſequuturum meliorem *Leone*. Primùm, ego non ſum judex *Leonis*. Habet ille ſuum judicem, cui ſtat aut cadit. Si præceſſerunt tot boni, cur non eſt ſpes aliquem poſſe ſequi priſcis illis adſimilem? Nam de hoc nihil pronuncio, nè cui videar aſſentari. *Chriſtus* ipſe per impium Pon- **E** tificem adjuratus reſpondit, nec prorſus obticuit à *Pilato* juſſus loqui. *Paulus* quomodo agit cauſam apud *Feſtum*, *Felicem* & *Agrippam*, videlicet appellat tyrannos mancipia diaboli, ſervos peccati, hoſtes Dei, mox æternis ignibus addicendos? Nunc vide quid iſti reſponderint, civilitatem meam excuſantibus. Sic, inquit, diceret *Eraſmus*, Antichriſtus es Papa: ſeductores eſtis Epiſcopi: *Romana* ſedes veſtra abominabilis eſt Deo: aliáq; in hanc ſententiam multa, his etiam odioſiora. **F** Non probant *Eraſmi* civilitatem, niſi prius hæc præfati, tam videlicet evangelicè. Primùm, illud quæram ex meo judice, an putet æquas hujuſmodi leges, quas mihi præſcribit: deinde, an putet utiles negotio *Lutherano*. Si hæc ſcriberem in bonos Pontifices, nónne videar injurius? Si in malos ſic debaccharer, quid aliud quàm irritarem crabrones in meum multorúmque malum? Supereſt adhuc unum crimen omnium maximum; In *Paraphraſi*, quâ explico nonum caput apoſtoli *Pauli ad Ro-* **G** *manos*, tribuo minimum quiddam libero arbitrio, videlicet ſequutus *Origenem* & *Hieronymum*. Principio quum *Paraphraſis*, ſit commentarii genus, quum profitear me in pleriſque ſequi probatos ac priſcos interpretes, quid admiſſum eſt piaculi, ſi ſequor alicubi *Origenem* & *Hieronymum*, autores, ut arbitror, in ſacris literis non aſpernandos? Atque id factum eſt antequàm *Lutherus* prodidiſſet dogma ſuum, ſive *Uvicle-*

viticum,

A *viaticum*, Quicquid facimus ſive boni ſive mali,
eſſe neceſſitatis abſolutæ. Nam mea *Paraphraſis*
excuſa eſt *Lovanii*, anno milleſimo quingenteſimo
decimo ſeptimo; & aliquot menſibus erat *Antu-*
erpiæ ſcripta, priùs quam excuderetur. Atque in-
terim quidam appellatur *totus Eraſmianus*, quòd
De libero arbitrio mecum ſentiat, & à *Luthero* diſ-
ſentiat: ſed tamen huic datur venia, quòd juvenis
bonæ ſpei brevi ſit aliter ſenſurus. Hic rurſus ap-
B pello meum æquum judicem, quum hoc ſcripſe-
rim ante proditum *Lutheri* dogma, quum idem
ſentiant omnes Theologi, tum veteres tum recen-
tes, *Origenes, Hieronymus, Chryſoſtomus, Hilarius,*
Arnobius, Scotus, *Thomas*, cur ego, velut autor
hujus ſententiæ, vocor in jus? & cur qui diſſentit
à *Luthero* vocatur *Eraſmianus* potiùs quàm *Hila-*
rianus, aut *Hieronymianus*? præſertim quum eam
quæſtionem non ſuſceperim pertractandam in
Paraphraſi, ſed obiter tranſilierim, quemadmo-
C dum fecit ipſe *Paulus*, qui non dignatur illic re-
ſpondere percontatori improbo? & tamen vide
lector quanto minus illic tribuam libero arbitrio,
quam tribuant vel veteres vel recentiorum ſcho-
læ. Suſpicor enim hæc eſſe verba, quibus offen-
duntur ex capite nono. Quum enim propoſuiſſem
improbam quæſtionem objectam Deo, quæ cona-
tur illi impingere injuſtitiam; Imò, inquam, *non-*
nihil eſt in voluntate conatúque ſitum: licet hoc ita ſit
exiguum, ut ad Dei gratuitam beneficentiam nihil eſſe
D *videatur*. Nemo damnatur, niſi ſuâ culpâ: nemo
ſervatur, niſi Dei beneficio. Eo dignatur quos
vult, ſed ita, ut ſit de quo gratias agas, non ſit quod
queraris. Hæc in *Paraphraſi*. Videbam hinc
Scyllæ periculum illiciens ad fiduciam operum,
quam ego peſtem religionis maximam eſſe fateor.
Illinc videbam *Charybdim* malum etiam formi-
dabilius, quo nunc non pauci tenentur, dicentes:
Obſequemur animo noſtro; ſive torquemus noſ-
ipſos, ſive indulgemus animo, tamen eveniet quod
E ſemel ſtatuit Deus. Itaque ſermonem meum mo-
deratus ſum, ut minimum quiddam tribuerem li-
bero arbitrio, nè feneſtram aperirem tam capitali
ſocordiæ, ut abjecto omni conatu vitæ melioris,
quod ſuo animo collubitum fuerit quiſque face-
ret: & tamen hæc ſcribebam, ignarus fuiſſe quen-
quam qui funditùs tolleret omnem liberi arbitrii
vim; quod dogma, etiamſi mihi conſtaret eſſe ve-
rum, nolim tamen nudis verbis in vulgus ferere.
Nunc quis neſcit de Fato diſputatum inter philoſo-
F phos, ante *Chriſtum* natum? & hinc ad nos vene-
runt quæſtiones inexplicabiles, *De præſcientia, De*
prædeſtinatione Dei, De libero hominis arbitrio, *De*
futuris contingentibus: In quibus arbitror opti-
mum eſſe non admodum anxiè verſari, quando a-
byſſus eſt impervеſtigabilis. Malim ea inculcare,
quæ nos hortantur ad modis omnibus conandum
optima: nihil tamen interim nobis arrogantes,
etiamſi quid eſſe noſtrum poſſit, ſed totum judici-
um deferentes *Chriſto*, cum bona fiducia de illius
G benignitate potiſſimùm conceptâ. Pronunciet hìc
igitur meus ille Judex, an mihi, velut autori debe-
at imputari, quod nemo veterum ac recentium
non dixit? An æquum ſit mecum hac de re liti-
gare, cum potiùs agendum ſit cum tot hujus ſen-
tentiæ autoribus, qui rem ex profeſſo tractant,
quum ego obiter in *Paraphraſi* paucis attigerim?
Fieri poteſt, ut quoniam non ſatis teneo omnia
Lutheri dogmata, imprudens & in alium quempi-

A am lapidem impingam: quod ſi contingat, num
protinus in me frement illius amici? Tot ſunt ubi-
que qui magnis clamoribus, qui libris editis in
Lutheri doctrinam deſtomachantur: & mihi uni
hiſcere non licebit, ſi quid parum arrideat? Saltem
hoc concedant homini, ut verè ſcribunt meticu-
loſo, parum erudito, nullius in hoc rerum genere
judicii, ut tot probatorum virorum judiciis, ſub-
ſcribat alicubi, & in tumultu tam periculoſo taci-
B tus in eorum diſcedat ſententiam, quorum autori-
tatem tot ſeculis ſequutus eſt orbis *Chriſtianus*. Si
quis *Eraſmum* non poteſt amare ut *Chriſtianum* in-
firmum, ſumat in eum quem volet affectum: ego
alius quàm ſum eſſe non poſſum. Si cui *Chriſtus*
impartiit grandiora dona Spiritûs, & ſibi fidit,
utatur in *Chriſti* gloriam. Mihi magis interim
cordi eſt humiliora ſectari, modò tutiora. Non
poſſum non execrari diſſidium: non poſſum non
amare pacem & concordiam. Video quanta ſit in
C rebus etiam humanis obſcuritas: video quanto fa-
ciliùs excitetur tumultus, quàm ſedatur: & didici
quot ſint artes ſatanæ; nec meo ipſius ſpiritui au-
ſim per omnia fidere: tantum abeſt ut de alieno
ſpiritu poſſim certò pronunciare. Cupiam omnes
in hoc conniti, ut victore *Chriſto* coeat inter o-
mnes Evangelica concordia, & excluſo tumultu
veris rationibus conſulatur hinc ſacerdotum di-
gnitati, hinc populi libertati, quæ Dominus *Jeſus*
liberum eſſe voluit. Huc euntibus pro ſua virili
D non deerit *Eraſmus*. Cæterùm ſi cui magis placet
omnia miſcere, me certè nec ducem habebit, nec
comitem. Prætexunt energiam Spiritûs. Saltent
igitur bonis avibus inter Prophetas, quos afflavit
Spiritus Domini. Me nondum corripuit iſte Spi-
ritus: ubi corripuerit, fortaſſe dicar & ipſe *Saul*
inter Prophetas. Non dubito quin jàmdudum dicas:
Quorſum iſta tam multa, tam putida? Nimirum
huc, nè poſthac talibus rumuſculis vel tantillum
commovearis, etiamſi nullus accurrat *Hilarius*, qui
E te exhilaret, animúmq; reddat. Utrique viduæ cæ-
teriſq; amicis multam ex me ſalutem annunciabis.
Simul atq; ſe remiſerit hyems provolabimus è ni-
do. Quònam inquies? Ad vos, ſi pacis affulſerit ſe-
renitas. Sin minus, illuc ubicunq; fuerit paratior ſa-
lutaris vini copia. Nam *Romæ* peſtis odiosè ludit,
nec minus ſævit *Lutetiæ*. Bene vale, vir optime. *Ba-*
ſil. Cal. Feb. Anno à *Chriſto* nato M. D. XXIII.

Paulo Volzio religioſiſſimo Abbati Monaſterii, quod
F *vulgò dicitur Curia Hugonis, Eraſ. Rot.* S. D.

Quanquam libellus ille, cui titulum fecimus Epiſt. 7.
Enchiridion militis Chriſtiani, quem olim uni
mihi & amiculo cuidam prorſus ἀναλφαβήτῳ ſcri-
pſeram, minus diſplicere cœperit, pater integerri-
me, poſteaquam tibi tuíque ſimilibus video pro-
bari; quibus, ut eſtis ipſi piâ doctrinâ, & doctâ pie-
tate præditi, ſcio, nihil probari quod non juxta
pium ſit atque eruditum: tamen propemodum e-
G tiam placere cœpit, ubi video toties jam excuſum
formulis, ſemper velut novum efflagitari, ſi modò
mihi non omninò blandiuntur typographi. Verùm
illud rurſus ſæpenumero malè habet animum me-
um, quod olim amicus quidam eruditus falſiſſimè
dixit, ludens quidem ille, ſed utinam non perinde
verè ac falsè: *In libello plus conſpici ſanctimoniæ,*
quàm in libelli autore. Idque eo graviùs etiam
fero, quod idem uſu venit in eo, cui mutan-
do

do potiſſimùm hoc laboris ſuſcipiebatur. Siquidem & is adeo ſe non revulſit ab aula, ut multo altiùs indies immergatur, quantâ pietate neſcio, ſed omninò, quod ipſe fatetur, magnâ calamitate. Nec me tamen admodum miſeret amici, quo vel fortuna magiſtra reſipiſcat aliquando, qui noſtris monitis parere noluerit. Me verò, licèt ſemper hoc enitentem, tot caſibus, tot tempeſtatibus meus exercuit Genius, ut *Ulyſſes Homericus* præ me *Polycrates* quiſpiam videri poſſit. Et tamen ejus laboris me non omninò pœnitet, ſi tam multos extimulat ad veræ pietatis ſtudium. Nec ipſe tamen videor modis omnibus inſectandus, ſi monitis meis parum reſpondeo: primùm, eſt aliqua pietatis pars, ex animo velle pium fieri; neque rejiciendum opinor pectus talibus intentum cogitationibus, etiam ſi conatum aliquando deſtituat ſucceſſus. Semper hoc agendum in omni vita, & crebrò retentatum, ſuccedet aliquando. Bonam autem itineris perplexi partem confecit, qui viam probè didicit. Nihil igitur me movent quorundam ſcommata, qui libellum hunc ceu parum eruditum aſpernantur, & qui vel ab elementario quovis ſcribi poſſit, quòd nihil tractet *Scoticarum* quæſtionum, quaſi ſine his nihil omninò ſit eruditum. Sit ſanè parum acutus, modò ſit pius. Non reddat inſtructos ad palæſtram *Sorbonicam*, modò reddat inſtructos ad tranquillitatem *Chriſtianam*. Non faciat ad diſputationem Theologicam, modò faciat ad vitam Theologicam. Quorſum autem attinet hoc tractare, quod nemo non tractat? Quis hodie non verſatur in quæſtionibus Theologicis? aut quid aliud agunt gymnaſiorum examina? Tot penè ſunt in Sententiarum libros commentarii, quot theologorum nomina. Quis Summulariorum modus aut numerus, aliud ex alio miſcentium ac remiſcentium, &, pharmacopolarum ritu, ex novis vetera, ex veteribus nova, è pluribus unum, ex uno plura ſubinde fingentium ac refingentium? Qui fiet ut hujuſmodi voluminum moles nos ad rectè vivendum inſtituant, quæ nè per omnem quidem vitam vacet evolvere? Veluti ſi medicus morbo præſentaneo laboranti præſcribat, ut *Jacobi à partibus* libros, ac reliquos his adſimiles omnes evolvat, illic reperturus quo valetudinem ſarciat. At hunc interea mors occupârit, nec erit cui poſſit ſuccurri. In tanta ætatis fugacitate, parato promptóque remedio eſt opus. Quot voluminibus præcipiunt *De Reſtitutione*, *De Confeſſione*, *De Votis*, *De Scandalis*, déque aliis innumeris? Cúmque minutatim excutiant ſingula, ſingula ſic definiant quaſi cæterorum omnium ingeniis diffidant, imò quaſi *Chriſti* diffidant bonitati, dum *jures* præſcribunt, quid ille cuique facto vel præmii debeat vel ſupplicii; tamen nec inter ſe conſentiunt, nec aliquoties rem liquidò explicant, ſi propiùs conſulant. Tanta eſt vel ingeniorum vel circumſtantiarum varietas. Porrò, ut omnia verè, omnia rectè definierint, præterquàm quòd jejunè frigidéque tractantur iſta, quoto cuique vacat tantum voluminum evolvere? aut quis poſſit ſecum *Aquinatis Secundæ ſecundam* circumferre? Et tamen nullius non refert bene vivere, ad quod *Chriſtus* omnibus aditum facilem eſſe voluit, non inexplicabilibus diſputationum Labyrinthis, ſed fide ſyncerà, charitate non ficta, quam comitatur ſpes quæ non pudefit. Poſtremò, verſentur in magnis illis volumi-

A nibus magni *Rabini*, qui pauci ſint oportet; ac
nihilo ſecius interim imperitæ multitudini, pro
quâ mortuus eſt *Chriſtus*, conſulendum eſt. Præcipuam
autem *Chriſtianæ* pietatis portionem docuit,
quiſquis ad hujus inflammavit amorem. Sapiens
ille Rex filium inſtituens ad veram ſapientiam,
non paulò plus operæ ſumit in adhortando quàm
in docendo; quaſi ſapientiam amâſſe, propemodum
parâſſe ſit. Quod turpe eſt Juriſperitis ac
B Medicis, quorum utrique de induſtria ſuam artem
reddidere difficilimam, quo ſimul & quæſtus ſit uberior,
& gloria major apud imperitos; id longè
turpius fuerit feciſſe in philoſophia *Chriſti*. Imò
contra conniti par eſt, ut eam quàm fieri poteſt,
reddamus facillimam, & omnibus expoſitam: neque
illud ſit nobis ſtudio, ut ipſi literati videamur,
ſed ut quamplurimos ad *Chriſtianam* vitam pelliciamus.
Adornatur jam bellum in *Turcas*, quod
quocunque conſilio inſtitutum, precandum eſt,
C non ut paucis quibuſdam, ſed ut in commune bene
vertat omnibus. Sed quid futurum arbitramur,
ſi victis (neque enim univerſos opinor ferro trucidabimus)
ut *Chriſtum* amplectantur, *Occamos*,
aut *Durandos*, aut *Scotos*, aut *Gabrieles*, aut *Alvaros*,
propoſuerimus? Quid cogitabunt, aut quid
ſentient (ſunt enim & illi, ut nihil aliud, certè
homines) ubi audierint ſpinoſas illas, & inextricabiles
argutias de inſtantibus, de formalitatibus,
de quidditatibus, de relationibus? præſertim ubi
D viderint de iis adeo non convenire inter magnos
illos religionis profeſſores, ut frequenter uſque
ad pallorem, uſque ad convitia, uſque ad ſputa,
nonnunquam & uſque ad pugnos invicem digladientur?
ubi *Prædicatores* pro ſuo *Thoma* cominus
atque eminus dimicantes, *Minoritas* contra ſubtiliſſimos
ac ſeraphicos doctores junctis umbonibus
tuentes? Alios ut nominales, alios ut reales
loqui? Si viderint rem uſque adeo difficilem eſſe,
ut nunquam ſatis diſcuſſum ſit, quibus verbis de
E *Chriſto* ſit loquendum? perinde quaſi cum moroſo
quopiam agas dæmone, quem in tuam ipſius
perniciem evocaris, ſi quid te fefellerit in verbis
præſcriptis, ac non potiùs cum clementiſſimo
Servatore, qui à nobis præter puram ſimplicémque
vitam nihil exigit. Obſecro te per Deum
immortalem, quid illis agetur rebus, maximè ſi
ſuperciliosæ doctrinæ mores & vita ſimilis reſpondeat?
Si ex ſtrepitu noſtro pluſquam tyrannico,
perſpexerint ambitionem noſtram, ſi ex ra-
F pacitate avaritiam, ſi ex ſtupris libidinem, ſi ex
oppreſſionibus ſævitiam, quâ fronte ingeremus
illis *Chriſti* doctrinam, ab hiſce rebus longè latéque
diſcrepantem? Efficaciſſima *Turcas* expugnandi
ratio fuerit, ſi conſpexerint in nobis elucere,
quod docuit & expreſſit *Chriſtus*: ſi ſenſerint
nos, non ipſorum inhiare imperiis, non ſitire aurum,
non ambire poſſeſſiones, ſed præter eorum ſalutem
& *Chriſti* gloriam nihil omninò quærere.
Hæc eſt illa Theologia vera, germana, efficax, quæ
G olim & philoſophorum ſupercilia, & Principum
invicta ſceptra *Chriſto* ſubegit. Hoc, hoc agentibus
nobis, aderit ipſe *Chriſtus*. Neq; verò convenit, ut
hoc argumento nos valde *Chriſtianos* declaremus,
ſi quamplurimos occiderimus, ſed ſi quamplurimos
ſervaverimus: non ſi multa impiorũ millia ſacrificaverimus
orco, ſed ſi quàmplurimos ex impiis reddiderim' pios:
non ſi illos diris execrationib' devoveam',
ſed ſi piis votis ſalutẽ illis ac meliorẽ men-

rem à ſuperis optemus. Quòd ſi hic non adſit a- A
nimus, citiùs futurum eſt, ut nos in *Turcas* de-
generemus, quàm ut *Turcas* in noſtras partes per-
trahamus. Et ut feliciter cadat *Martis*, ſemper
ancipitis, alea, fiet ut latiùs fortaſſe regnet Pon-
tifex, aut hujus Cardinales; non ut latius regnet
Chriſtus, cujus regnum ita demum floret, ſi vigeat
pietas, ſi charitas, ſi pax, ſi caſtitas: id quod opti-
mi *Leonis* X. ductu atque auſpiciis fore confidi-
mus, ni quod optimum eſt conantem aliorſum ra- B
piat rerum humanarum æſtus. Ipſe *Chriſtus* ſeſe
regni cœlorum vindicem ac Principem profitetur,
quod non aliter ſplendidum eſt, quàm ſi trium-
phent cœleſtia. Neq; enim ideo mortuus eſt *Chri-
ſtus*, ut opes, ut copiæ, ut arma, reliquáque illa
mundani regni tragœdia, quæ quondam penes
Ethnicos aut certè profanos Principes fuit, Ethni-
cis non ita multum abſimiles, nunc ſit penes ſacer-
dotes aliquot. Ac, meâ ſententiâ, conſultum fue-
rit, multo ante quàm armis experiamur, illorum C
animos epiſtolis ac libellis ſollicitare. Sed qualibus
epiſtolis? Non minacibus, non tyrannicis, ſed
quæ ſpirent verè paternam charitatem, quæ *Petri
Pauli*que pectus referant; quæ non titulum modò
præferant apoſtolicum, ſed ἐνέργειαν reſipiant a-
poſtolicam. Non quòd neſciam fontem omnem
ac venam *Chriſtianæ* Philoſophiæ reconditam eſſe
in evangelicis & apoſtolicis literis, ſed ſermo pere-
grinus, ac ſæpenumerò perturbatus, tum figuræ
tropíque obliqui, tantum habent difficultatis, ut D
nobis etiam non raro ſudandum ſit priuſquam in-
telligamus. Commodiſſimum itaque meâ ſenten-
tiâ fuerit ſi muneris hoc viris aliquot juxta piis ac
doctis delegerent, ut ex puriſſimis fontibus evan-
geliſtarum & apoſtolorum, ex probatiſſimis inter-
pretibus univerſam *Chriſti* philoſophiam in com-
pendium contrahant, ita ſimpliciter, ut tamen e-
ruditè; ita breviter, ut tamen dilucidè. Quæ per-
tinent ad fidem, quàm pauciſſimis articulis abſol-
vantur. Quæ ad vitam, item paucis tradantur, & ſic E
tradantur, ut intelligant *Chriſti* jugum blandum &
commodum eſſe, non aſperum: ut intelligant ſeſe
patres nactos, non tyrannos; paſtores, non prædo-
nes; ad ſalutem vocari, non ad ſervitutem pertrahi.
Homines ſunt & illi, nec ferrum aut adamantem
geſtant in pectore, poſſunt molleſcere, poſſunt offi-
ciis adjungi, quibus manſueſcunt & feræ. Et effi-
cax inprimis res eſt *Chriſtiana* veritas. Sed quibus
Romanus Pontifex hoc negotii volet delegare, eà-
dem operâ mandabit, nè quid deflectant ab ar- F
chetypo *Chriſto*, nè uſquam ad hominum affectus
aut cupiditates reſpiciant. Tale quiddam, utcun-
que mihi tum parturiebat animus, cum hoc *En-
chiridii* cuderem. Videbam *Chriſtianorum* vulgus
non affectibus modò, verumetiam opinionibus
eſſe corruptum. Perpendebam eos qui paſtores ac
doctores ſe profitentur, pleróſque ad ſuum com-
pendium *Chriſti* titulis abuti, nè quid interim
commemorem de his, quorum nutu ac renutu res
humanæ ſurſum deorſum ἄγοντας καὶ φέροντας, ad G
quorum vicia quantumvis manifeſta vix licet
ingemiſcere. Et in tanta rerum caligine, in tantis
mundi tumultibus, in tanta humanarum opinio-
num varietate, quò potiùs confugiendum, quàm
ad verè ſacram ancoram evangelicæ doctrinæ?
Quis verè pius non videt ac ſuſpirat hoc ſeculum
longè corruptiſſimum? Quando unquam tyrannis,
quando avaritia regnavit aut latiùs aut impuniùs?

A Quando unquam plus tributum ceremoniis?
Quando licentiùs exundavit iniquitas? Quando
ſic refrixit charitas? Quid effertur, quid legitur,
quid auditur, quid decernitur, niſi quod ambitio-
nem quæſtúmque ſapiat? O infelices nos, niſi *Chri-
ſtus* nobis aliquot ſuæ doctrinæ ſcintillulas, ſuæque
mentis ceu vivas & æternas venulas reliquiſſet. In
hoc igitur enitendum ut, omiſſis hominum pru-
nis, has ſcintillas ἀναζωπυρῶμεν, nam *Paulino* verbo
B libenter utimur, has venas ſcrutemur, donec re-
periamus aquam vivam ſalientem in vitam æter-
nam. Hanc noſtram terram altiſſimè ſcrutamur, ut
viciorum eruamus alimenta: & *Chriſti* ditiſſimam
non rimamur, ut eliciamus ſalutem animarum?
Nunquam ulla viciorum hyems ſic extinguit cha-
ritatis ardorem, quin ex hoc ſilice poſſit reſtitui.
Petra *Chriſtus*, ſed hæc petra ſeminarium habet
ignis cœleſtis, venas habet aquæ vivæ. Fodit olim
puteos *Abraham* in omni terra, ubiq; ſcrutans ve-
C nas aquæ vivæ. Sed eoſdem à *Philiſtiniis* terrâ op-
pletos refodit *Iſaac* cum pueris ſuis; nec conten-
tus inſtauraſſe priſtinos, fodit & novos. At rur-
ſum movent jurgium & rixas *Philiſtæi*, neque
tamen ille deſinit fodere. Nec his temporibus
omnino deſunt *Philiſtæi*, quibus terra gratior eſt
vitalibus fontium ſcatebris; quippe hi qui terre-
na ſapiunt, & ad terrenos affectus detorquent do-
ctrinam evangelicam, quam cogunt humanæ ſer-
vire ambitioni, cogunt lucris turpibus, & tyran-
D nidi ſuæ obſecundare. Quòd ſi quis *Iſaac*, aut ſi
quis ex hujus familia foderit, repererítque venam
aliquam puram, protinus obſtrepunt ac recla-
mant, intelligentes eam venam offecturam lucris,
offecturam ambitioni, etiam ſi pro *Chriſti* gloria
faciat. Mox terram injiciunt, & corruptâ inter-
pretatione venam obturant, foſſorem depellunt,
aut ita certè luto ſordibúsque conſpurcant aquam,
ut qui inde biberit, plus hauriat limi ſordiúmque,
quàm liquoris. Nolunt ſicientes juſtitiam de puro
E latice bibere, ſed adducunt eos ad ſuas ciſternas
contritas, quæ rudera habent, aquam non habent:
Sed tamen non oportet germanos pueros *Iſaac*,
hoc eſt, veros *Chriſti* cultores ab hoc labore defa-
tigari. Nam inter hos quoque volunt haberi, qui
terram ingerunt Evangelicis fontibus, adeo ut in-
ter *Chriſtianos* jam minimè tutum ſit *Chriſtum* pu-
rè docere. Tantum invaluerunt *Philiſtæi*, pro terra
belligerantes, pro cœleſtibus terrena, pro divinis
humana prædicantes; hoc eſt, non ea quæ faciunt
F ad *Chriſti* gloriam, ſed quæ ad illorum quæſtum
qui condonationes, qui compoſitiones, qui diſ-
penſationes, ſimiléſque cauponationes redimunt.
Idque faciunt hoc periculoſiùs, quòd ſuis cupidita-
tibus magnorum Principum, ſummi Pontificis, at-
que ipſius etiam *Chriſti* titulos prætexunt. Atqui
nemo veriùs ſummi Pontificis agit negotium,
quàm qui cœleſtem *Chriſti* philoſophiam purè
tradit, cujus ille primus eſt doctor. Nemo de
Principibus meliùs meretur, quàm qui dat ope-
G ram ut populi res quàm maximè floreant, & quàm
minimâ tyrannide premantur. Sed reclamabit
hic aliquis è ſcholarum agminibus: Facile eſt cui-
vis in genere præcipere quid ſequendum, quid fu-
giendum, at quid interim reſpondebitur iis qui de
tot eventis, de tot caſibus conſulunt? Primùm, plu-
res ſunt rerum humanarum ſpecies, quàm ut ad ſin-
gulas poſſint haberi certa reſponſa. Deinde, tanta
eſt circumſtantiarum varietas, ut niſi his cogni-
tis

A tis nè poſſit quidem certum reſponderi. Poſtremò, haud ſcio an iſti certum habeant quod reſpondeant, præſertim cùm de pleriſque inter ſe diſſentiant. Et qui in hoc genere cordatiores ſunt, non ita reſpondere ſolent, Hoc facies, hoc fugies, ſed, Hoc tutius eſt, meâ ſententiâ, Hoc arbitror tolerabile. Quòd ſi nobis adſit ſimplex ac lucidus ille oculus ex evangelio, ſi domus animi puræ fidei lucernam habeat candelabro impoB ſitam, facilè minuta iſta ceu nebulæ diſcutientur. Si adſit *Chriſtiana* charitatis regula, ad hanc omnia facilè exæquabuntur. At quid facias, cùm hæc regula pugnabit cum his quæ ſunt publico ſeculorum uſu recepta, quæque Principum legibus ſancita? Nam & hoc non rarò uſu venit. Nè damnatis, quod pro ſuo officio gerunt Principes. At rurſum, nolim contaminare cœleſtem illam philoſophiam *Chriſti* humanis decretis. Maneat *Chriſtus* id quod eſt, centrum, ambientibus circulis aC liquot. Noli ſcopum ſuo movere loco. Qui proximi *Chriſto* ſunt, Sacerdotes, Epiſcopi, Cardinales, Pontifices, & quorum eſt ſequi Agnum quocunque ierit, puriſſimam illam partem amplectantur & quoad licet in proximos transfundant. Secundus circulus habeat Principes profanos, quorum arma legéſque ſuo quodam modo *Chriſto* ſerviunt; ſive dum juſtis bellis profligant hoſtem, publicámque tuentur tranquillitatem, ſive dum legitimis ſuppliciis coercent facinoroſos. Et tamen D quoniam neceſſariò verſantur in his rebus, quæ cum infima fece terræ, quæque cum mundi negotiis conjunctæ ſunt, periculum eſt nè prolabantur longiùs. Nè bellum non pro republica, ſed pro ſua libidine gerant. Nè juſtitiæ prætextu ſæviant & in eos, quos clementia ſanare poterat: nè titulo dominii populum expilent, quorum res tueri debuerant. Porrò, ut *Chriſtus* velut ignis æterni fons, Sacerdotum ordinem proximè ad ſe trahit, ac velut igneos reddit, puros ab omni E terrenæ fecis contagio: ita ſacerdotum eſt, & præſertim ſummorum, Principes quantum licet ad ſeſe vocare. Sicubi bellum ingruerit, adnitantur Pontifices, ut aut componantur res citra ſanguinem, aut ſi id non poteſt, ut ſunt rerum humanarum procellæ, certè id agant, ut minus cruentè geratur bellum, néve in longum propagetur. Olim & in juſtis ſuppliciis intercedebat epiſcoporum autoritas, & ſubinde nocentem è Judicum manibus extorquebat, ut palàm in epiſtolis ſuis F teſtatur *Auguſtinus*. Sunt enim quædam ita neceſſaria ad ordinem Reipub. ut ea tamen *Chriſtus* partim diſſimulârit, partim ab ſe rejecerit, partim nec improbans, nec approbans velut ad ea conniveat. Non agnoſcit nummum Cæſaris nec inſcriptionem. Cenſum ita dari jubet, ſi debeatur, quaſi ad ſe non multùm pertineat, modò detur Deo quod illi debetur. Adulteram ne damnat, nec palàm abſolvit, tantum jubet nè repetat admiſſum. De damnatis à *Pilato*, quorum G ſanguinem miſcuerat cum illorum ſacrificiis, non pronunciat, rectè an ſecus hoc paſſi ſint: tantùm ſimile exitium comminatur omnibus, niſi reſipiſcant. Porrò, vocatus arbiter dividundæ hæreditatis, palàm rejicit officium, velut indignum eſſet de rebus tam craſſis pronunciare qui cœleſtia doceret. Contra, ſunt quæ palàm deteſtatur. In *Phariſæos* avaros, in hypocritas, in divites elatos *Væ* intonat: apoſtolos nunquam acriùs redarguit,

A quàm ubi vindictæ cupiditate, aut ambitionis affectu tanguntur. Rogantibus an juſſuri eſſent ignem è cœlo deſcendere, qui exureret civitatem unde excludebantur, *Neſcitis*, inquit, *cujus ſpiritûs ſitis*. *Petrum* à cruce ad mundum revocare conantem, ſatanam appellat. De primatu diſputantes, quot modis, & quoties revocat ad diverſum affectum? Sunt item quæ palàm docet, ac præcipit: Non reſiſtere malo, bene mereri de inimiB cis, animi manſuetudinem, aliáque conſimilia. Diſtinguenda ſunt hæc, & in ſuum quæque digerenda locum. Nè protinus igitur horum quæ geruntur à Principibus, aut profanis magiſtratibus, *Chriſtum* faciamus autorem, aut, ut nunc loquuntur, juri divino aſſeramus. Craſſa quædam ab illis tractantur, nec omninò *Chriſtiana* puritatis, ſed quæ tamen inſectanda non ſint, utpote neceſſaria ad rerum ordinem tuendum. Nec enim horum miniſterio fit ut boni ſimus, ſed ut minus mali; C itaque qui mali ſunt, minus noceant Reipublicæ. Debetur igitur & his ſuus honos, quod utcunque ſerviant juſtitiæ divinæ, publicæque tranquillitati, ſine quâ turbantur aliquoties & ea quæ ſunt pietatis. Honorandi ſunt ubi ſuo funguntur officio, tolerandi fortaſſis ubi ſibi gerunt poteſtatem nè quid deterius exoriatur. Sublucet enim in his quoque imago, vel umbra veriùs, divinæ juſtitiæ, quam tamen oportet longè expreſſiùs, evidentiùs, ac puriùs, in ſacerdotum moribus ac legibus eluD cere. Aliter in ferro relucet imago, aliter in vitreo ſpeculo. In tertio circulo promiſcuum vulgus collocemus, velut craſſiſſimam hujus orbis partem, ſed ita craſſiſſimam, ut tamen ad *Chriſti* pertineat corpus. Neque enim oculi tantùm corporis membra ſunt, verumetiam ſuræ, pedes, ac pudenda. His ſic eſt indulgendum, ut ſemper, quoad fieri poterit, vocentur ad ea quæ *Chriſto* ſunt potiora. Nam in hoc corpore qui modò pes erat, oculus fieri poteſt. Et tamen ut Principes, E ſi ſint impii, non ſunt exacerbandi conviciis, nè provocati graviores excitent Tragœdias, juxta ſententiam *Auguſtini*: Ita populus imbecillus, exemplo *Chriſti*, qui tantâ lenitate tulit ac fovit ſuos diſcipulos, ferendus erit, ac paternâ fovendus indulgentiâ, donec paulatim grandeſcat in *Chriſto*. Habet enim & pietas ſuam infantiam, habet ætatis acceſſus, habet perfectum & vegetum robur. Omnibus tamen pro ſua cuique portione ad *Chriſtum* eſt enitendum. Elementorum ſuus cuiF que locus eſt. Sed ignis, qui ſummam tenet ſedem, omnia paulatim ad ſe rapit, & quantum fieri poteſt, in ſuam transformat naturam. Aquam eliquatam vertit in aerem, aerem extenuatum in ſe transformat. Multa *Paulus* indulget *Corinthiis*, diſtinguens interim quæ Domini nomine proponeret perfectis, & quæ ſuo nomine indulgeret infirmis; hac tamen ſpe, ut proficerent. *Galatas* iterum parturit, donec in eis formetur *Chriſtus*. Jam qui putabit hunc circulum Principibus maG gis tribuendum, cum hoc non fuerit magna contentio. Etenim ſi mores æſtimemus, vix alios videas craſſiùs *Chriſtianos*: de pleriſque loquor, non de omnibus. Quicquid autem extra tertium circulum erit, id ſemper & in omnibus deteſtandum; quod genus ſunt ambitio, ſtudium pecuniæ, libido, ira, vindicta, invidia, obtrectatio, reliquæque peſtes: ſed quæ tum demum ſiunt immedicabiles, cum pietatis & officii perſonâ com-

commendatæ, in ſuperiores circulos irrepunt: hoc eſt, cum juſtitiæ juriſque prætextu noſtram exercemus tyrannidem, cùm per religionis occaſionem conſulimus quæſtui, cum Eccleſiæ defendendæ titulo mundanum venamur imperium; cum præcipiuntur velut ad *Chriſti* rem facientia, quæ longiſſimè abſunt à *Chriſti* doctrina. Proinde ſcopus omnibus eſt ingerendus, ad quem enitantur. Scopus autem unicus eſt, videlicet *Chriſtus*, & hujus doctrina puriſſima. Quòd ſi pro cœleſti ſcopo terrenum proponas, non erit ad quod rectè enitatur qui contendit proficere. Quod ſummum eſt, id omnibus eſt deſtinandum, ut ſaltem aſſequamur mediocria. Nec eſt quòd ullum vitæ genus ab hoc ſcopo ſubmoveamus. In affectibus eſt *Chriſti* perfectio, non in vitæ genere. In animis eſt, non in palliis aut cibis. Sunt inter monachos, quos vix recipit extremus circulus, & tamen de bonis loquor, ſed infirmis. Sunt inter digamos, quos *Chriſtus* primo dignatur circulo. Neque verò fit interim ulli vitæ profeſſioni injuria, ſi quod eſt optimum ac perfectiſſimum omnibus proponitur. Niſi fortè *Plato* contumelioſus fuiſſe putatur in omnes civitates, quoniam in politia ſua ejuſmodi Reipub. propoſuit exemplar, quale hactenus videre non licuit. Aut *Quintilianus* univerſum oratorum ordinem læſit, qui tale finxerit oratoris exemplar, qualis adhuc nullus extitit. Procul abes ab archetypo? non rejiceris, ſed extimularis, ut proficias. Non multum abes? admoneris ut accedas propiùs. Neque enim quiſquam uſque adeò proceſſit, ut non habeat quò proficiat. Habet autem unumquodque vitæ genus cognata quædam degenerandi pericula. Ea qui commonſtrat non derogat ordini, ſed rem ordinis agit. Veluti Principum felicitas obnoxia eſt tyrannidi, obnoxia eſt ſtultitiæ, obnoxia adulationi, obnoxia delitiis. Hæc qui commonſtrat vitanda, bene meretur de Principum ordine. Nec derogat illorum majeſtati quâ gloriantur, qui demonſtrat quibus in rebus ſita ſit vera Principum majeſtas, qui illos admonet quid jurârint in ſuſcipiendo principatu, quid debeant populo ſuo, quid magiſtratibus. Eccleſiaſtici Proceres fere affines ſunt duabus potiſſimùm peſtibus, avaritiæ & ambitioni. Quod ceu præſentiens primus ille ſecundùm *Chriſtum* paſtor, admonet Epiſcopos, ut paſcant gregem ſuum, non autem expilent aut deglubant; nec paſcant turpis lucri gratiâ, ſed ex animi prompta voluntate. Nec dominentur in ſuos, ſed exemplo vitæ provocent ad pietatem potiùs, quàm minis aut imperio. An igitur derogare videbitur ordini ſacerdotali, qui commoneat quibus rationibus epiſcopi verè magni ſint, verè potentes, verè divites? Porrò, monachorum genus ferè comitatur, præter alios morbos, ſuperſtitio, ſupercilium, hypocriſis, obtrectatio. Non damnat igitur protinus horum inſtitutum, qui monet quibus in rebus ſita ſit vera religio, & quantum abſit à ſupercilio verè *Chriſtiana* pietas, quantum abſit à fuco germana charitas, quàm pugnet cum ſyncera religione linguæ virulentia, præſertim ſi tali moderamine commonſtret quid ſit vitandum, ut nec hominem ullum notet, nec ordinem attingat. Quid autem eſt in rebus humanis tam felix, cui non ſuæ peſtes ſint additæ? Sicut igitur adjuvat, non lædit ſanitatem corporis, quiſquis indicat quæ reſant vi-

A tient aut tueantur veram ſanitatem: ita non avocat à religione, ſed adhortatur potiùs, qui demonſtrat veræ religionis corruptelas, ac remedia. Nam audio quoſdam ſic interpretari, quaſi præceptiones hujus libelli, quoniam minus tribuunt ceremoniis quàm vellent quidam, qui plus nimio tribuunt, nec ita multum humanis conſtitutionibus, hominum animos alienent à vita monaſtica. Uſque adeo nihil tam circumſpectè dici poteſt
B quod non rapiatur ab improbis vel in aliquam calumniam, vel in anſam peccandi, ut jam vix tutum ſit quicquam rectè monere. Si quis à bellis, quæ jam ſeculis aliquot ob res nihili plus quàm ethnicè gerimus, deterreat, notatur à ſycophantis, quaſi ſentiat cum iis qui negant ullum bellum gerendum *Chriſtianis*. Nam hæreticos fecimus autores hujus ſententiæ, quòd Pontifex neſcio quis bellum approbare videatur. Neque tamen
C notatur qui, contra *Chriſti* & Apoſtolorum doctrinam, ad bellum quibuſlibet de cauſis ſuſcipiendum, claſſicum canit. Si quis admoneat, verè Apoſtolicum eſſe *Turcas Chriſti* præſidiis ad religionem pertrahere, potiùs quàm armis, continuò vocatur in ſuſpicionem, quaſi doceat *Turcas*, ſi impetant *Chriſtianos*, nullo modo coercendos. Si quis prædicet apoſtolorum frugalitatem, & in horum temporum luxum dicat aliquid, non deſunt à quibus notetur velut *Ebionitis* favens. Si quis impenſiùs adhortetur, ut qui conjugio copulati ſint,
D magis pietate & animorum conſenſu, quàm corporum complexu cohæreant; & ita purè colant matrimonium, ut virginitati quàm poteſt ſimillimum ſit, in ſuſpicionem vocatur, quaſi cum *Marcionitis* omnem coïtum ſpurcum ducat. Si quis admoneat ut in diatribis, præcipuè theologicis, abſit ambitioſa vincendi ſuáque tuendi pertinacia, abſit theatrica illa oſtentandarum virium ambitio, non rectè defertur, quaſi ſcholas in totum damnet. Neque enim divus *Auguſtinus*, admo-
E nens dialecticis cavendam eſſe rixandi libidinem, damnat dialecticam, ſed peſtem illius oſtendit, ut vitetur. Item, ſi quis præpoſterum vulgi judicium taxet, inter virtutes, primas tribuentis iis quæ ſunt extremæ claſſis, & contra: item inter vitia, vehementiſſimè deteſtantis quæ leviſſima ſunt mala, cùm ſint atrociſſima, ac retrorſum; protinus in jus vocatur, quaſi vitiis faveat, quibus gravius vitium anteponit; aut quaſi damnet benefacta, quibus alia præfert ut ſanctiora. Veluti ſi
F quis admoneat, tutius eſſe benefactis fidere, quàm Pontificiis condonationibus, non utique damnat illius condonationes, ſed præfert id quod ex *Chriſti* doctrina certius eſt. Itidem, ſi quis admoneat, rectiùs facere eos qui domi liberis & uxori moderandæ dant operam, quàm ſi viſendi gratiâ *Romam*, *Hieroſolymam*, aut *Compoſtellam* adeant; eámque pecuniam, quam inſumant in longam ac periculoſam profectionem, ſanctiùs in bonos ac veros pauperes erogari, non damnat pium iſto-
G rum affectum, ſed antefert, id quod propius eſt veræ pietati. Jam verò non noſtrorum modò temporum eſt quædam vitia ſic deteſtari, quaſi ſola ſint, cum cæteris ita blandiamur, quaſi vitia non ſint, cùm ſint illis quæ ſic execramur atrociora. Queritur in epiſtolis *Auguſtinus*, unum libidinis crimen apud *Afros* imputari ſacerdotibus, cæterùm avaritiæ temulentiæque vitium penè laudi verti. Unum illud tragicis modis exaggeramus,

térque

terque quatérque horrendum facinus iiſdem manibus tractare corpus *Chriſti*, quibus attrectaris corpus meretricis. Nec deſunt qui nimium Tragicè auſint publicitùs aſſeverare, leviorem eſſe culpam ſi mulier habeat rem cum bruta pecude, quam cum ſacerdote. Horum impudentiam qui refellit, non continuò favet impudicis ſacerdotibus, ſed admonet ea negligi quæ magis erant exaggeranda. Eſt ſacerdos aleator, eſt bellator aut gladiator, eſt totus indoctus, totus profanis rebus immerſus, malorum Principum malis obſequiis deditus, in hunc non itidem vociferantur, qui totus profanus tractet ſacroſancta myſteria. Eſt ſacerdos ſycophanta, qui linguâ virulentâ, mendaciiſque confictis, lacerat famam hominis nihil commeriti, imò bene meriti, cur hic non vociferamur, O ſcelus horrendum! Tun' linguâ Tartareo veneno tinctâ, Tun' ore quo jugulas innocentem, & conficis & ſumis corpus illius, qui pro impiis etiam mortuus eſt? At hoc mali ſic negligimus, ut hinc penè laudem ferant, qui religionem religioſiſſimam profitentur. Reprehendi merentur, qui pernicioſo populi exemplo palàm concubinas domi alunt. Quis neget? Sed hic morbus non paulo eſt inviſior *Chriſto*. Non damnat igitur butyrum, qui illi præfert mel: nec probat febrim, qui monet phreneſim eſſe magis vitandam. Neque facile dictu ſit, quanta morum lues ex hujuſmodi præpoſteris judiciis naſcatur. Jam quædam ita recepta ſunt in ordinem virtutum, ut perſonam pietatis habeant veriùs quàm vim pietatis; adeo ut niſi circumſpectè agas, pietatem veram prorſus extinguant. Si mediocris religionis peſtis latuiſſet in ceremoniis, *Paulus* non tam acriter in omnibus ſuis epiſtolis in eas deſtomacharetur. Neque tamen uſquam damnamus moderatas ceremonias, at non ferimus in his puppim ac proram, quod dici ſolet, ſanctimoniæ conſtitui. Divus *Auguſtinus* vetuit etiam, nè clerici, quos domi alebat, notabili veſtitu uterentur: ſed ſi commendari vellent populo, moribus commendarentur, non veſtibus. Nunc quàm novi, quàm prodigioſi cultus? Neque tamen hoc inſector, illud demiror, plus ſatis his tribui, quæ fortaſſis jure reprehendi poterant: rurſus tam parum tribui his, quæ ſola conveniebat ſpectari. Non inſector conviciis, quòd *Franciſcani* ſuam, *Benedictini* ſuam amplectuntur regulam: ſed quòd quidam illorum plus illis tribuunt quàm Evangelio. Quod utinam non in pleroſq; iſtorum competat. Non inſector quòd alii piſcibus victitant, alii leguminibus aut herbis, alii ovis: ſed admoneo vehementer errare eos, qui *Judaico* animo ex hiſce rebus juſtitiæ perſuaſionem induunt; ex hujuſmodi nugis ab homuncionibus repertis, ſe cæteris anteponunt, cum iiſdem pro nullo vitio habeatur famam alienam mendaciis inceſſere. De ciborum delectu nihil uſquam præcepit *Chriſtus*, nihil Apoſtoli, *Paulus* ſæpe dehortatur: virulentam obtrectationem execratur *Chriſtus*, deteſtantur Apoſtolicæ literæ, & tamen illic volumus religioſuli videri, hìc fortes ſumus & intrepidi. Hæc qui admonet, cùm in genere, tum amanter, quæſo num is religionem videtur lædere? Quis autem tam demens ſit, ut proferendis in lucem monachorum vitiis, velit haberi diſertus? At metuunt iſti, nè ſuos habeant minus dicto audientes, tum nè pauciores ambiant in illorum cooptari gregem. Imò

A nemo magis obedit, atque, ut verbo utar *Paulino*, πειθαρχεῖ, quàm qui hauſto *Chriſti* ſpiritu liber eſſe cœperit. Vera charitas omnia boni conſulit, omnia ſuffert, nihil detrectat, obedit præpoſitis, non ſolùm benignis & commodis, verumetiam aſperis ac difficilibus. Sed tamen hoc interim cavendum præpoſitis, nè alienam obedientiam in ſuam vertant tyrannidem; & ideo malint eos ſuperſtitioſos quàm pios, quo magis ad omnem B nutum obſerviant. Patres appellari gaudent. Atqui quis eſt patrum carnalium, qui ſuos liberos optet ſemper infantes eſſe, quo magis regnum in illos exerceat pro ſua libidine? Rurſus, qui proficiunt ad *Chriſti* libertatem, hoc inprimis cavere debent, nè quod admonet *Paulus*, libertatem faciant prætextum carni; aut nè juxta *Petri* doctrinam, libertatem faciant velamen malitiæ. Quòd ſi unus aut alter hâc libertate ſit abuſus, non continuò par eſt ob id omnes in perpetuo C *Judaiſmo* continere. Comperiet quiſquis obſervârit, nullum inter iſtos arctius aſtringere laqueos ceremoniarum, quàm qui ſub hoc prætextu regnant, & ventri ſuo vivunt, non *Chriſto*. Jam verò non eſt quòd metuant, nè non propagetur *Eſſenorum* genus, in tanta ingeniorum & animorum varietate: quâ fit ut nihil etiam ſit uſquam tam abſurdum, quod non expetatur à multis. Quanquam magis optandum iſtis, ut ingenuos ac veros habeant religionis profeſſores, quam ut D multos. Atque utinam id lege cautum eſſet, nè quis ante trigeſimum annum ejuſmodi laqueis implicaretur, antequam ipſe ſibi notus ſit, aut cognita veræ religionis vis. Cæterùm, iis qui *Phariſæorum* exemplo ſuum agunt negotium, obeuntes terras ac maria, quo faciant unum proſelytum, nuſquam deerunt adoleſcentes rerum imperiti, quos in naſſam illectent, & quos captent. Ingens ubique ſtultorum ac ſimplicium eſt numerus. Ego certè optârim, nec dubito quin iE dem optent omnes verè pii, Evangelicam religionem ſic omnibus eſſe penitus cordi, ut, hâc contenti, *Benedictinam* aut *Franciſcanam* nullus ambiat; nec dubito quin idem optet ipſe *Benedictus* ac *Franciſcus*. Applaudit *Moſes Chriſti* gloriâ obſcuratus: applauderent & hi ſi nobis amore legis Evangelicæ ſorderent humanæ conſtitutiones. Vellem univerſos *Chriſtianos* ita vivere, ut qui nunc ſoli religioſi vocantur, parum religioſi viderentur. Quod & hodie in non paucis verum F eſt, cur enim manifeſta diſſimulemus? Et tamen olim prima monaſticæ vitæ origo ſeceſſus erat ab idololatrarum ſævitia. Mox hos ſequentium monachorum inſtituta, nihil aliud erant quàm revocamenta ad *Chriſtum*. Principum aulæ titulo magis quàm vitâ quondam erant *Chriſtianæ*. Epiſcopos mox ambitionis & avaritiæ morbus corripuit. Vulgus item à primitiva illa charitate refrixit. Hinc ſeceſſum captavit *Benedictus*, & poſt hunc *Bernardus*, deinde alii atque alii. ConſpiG ratum eſt à paucis non in aliud, quàm in purum ac ſimplicem *Chriſtianiſmum*. Quòd ſi quis *Benedicti, Franciſci, Auguſtini*, vitam & regulas attentiùs excutiat, perſpiciet illis nihil aliud in votis fuiſſe, quàm ut cum ſpontaneis amicis juxta doctrinam Evangelicam in libertate ſpiritûs viverent: eòque fuiſſe compulſos, ut de veſtibus ac cibis, cæteriſque rebus externis aliquid præſcriberent; nimirum veritos nè, quod fieri ſolet, plus

tribueretur

tribueretur humanis conſtitutionibus hominum,
quàm Evangelio. Horrebant divitias, fugira-
bant honores etiam Eccleſiaſticos. Laborabant
manibus, ut non ſolùm ipſi graves non eſſent cui-
quam, ſed ſupereſſet unde ſubvenirent aliorum
inopiæ: occupabant montium cacumina, nidu-
labantur in locis paluſtribus, colebant arenas lo-
cáque deſerta. Denique tantam hominum mul-
titudinem ſine conviciis, flagris & carceribus
moderabantur, ſolâ doctrinâ, monitis, officiis,
& vitæ exemplis. Tales erant monachi, quos amat
laudátque *Baſilius*, quos tuetur *Chryſoſtomus*: in
illos utcunque quadrabat, quod ad *Marcellam*
ſcribit divus *Hieronymus*, *Monachorum & virgi-
num choros eſſe florem & precioſiſſimum lapidem in-
ter ornamenta Eccleſiæ*. Hoc elogio dictu mirum
quàm hodie ſibi blandiantur monachi qualeſcun-
que. Verùm feremus ut amplectantur laudem, ſi
ſimul amplectantur exemplum. Mox enim vir
prudentiſſimus ſubjicit formam monachorum,
quos eo titulo dignos cenſuit. *Vox quidem*, in-
quit, *diſſona, ſed una religio: tot penè pſallentium
chori quot gentium diverſitates. Inter hæc quæ vel
prima inter Chriſtianos virtus eſt, nihil arrogant ſibi
de continentia ſupercilii. Humilitatis inter omnes
contentio eſt: Quicunque noviſſimus fuerit, hic pri-
mus putatur. In veſte nulla diſcretio, nulla admira-
tio, utcunque placuerit incedere, nec detractionis eſt,
nec laudis: jejunia quoque neminem ſublevant, nec
defertur inedia, nec moderata ſaturitas condemnatur,
ſuo Domino ſtat unuſquiſque aut cadit. Nemo judi-
cat alterum nè à Domino judicetur: & quod in ple-
riſque provinciis familiare eſt, ut genuino dente ſe
lacerent, hic penitus non habetur.* Hactenus ille
formam optimorum monachorum depinxit, eam
ad horum temporum mores conferat, qui velit.
Talia fuerunt monachiſmi primordia, tales patri-
archæ. Deinde temporis progreſſu paulatim cum
opibus accreverunt ceremoniæ, refrixit germana
pietas ac ſimplicitas. Et quum videamus paſſim
monaſteria ad mores pluſquam profanos degene-
râſſe, tamen novis inſtitutionibus oneratur mun-
dus, quaſi non & ii paulò pòſt eodem ſint prola-
pſuri. Olim, ut dixi, ſeceſſus erat monachorum
vita. Nunc ii vocantur monachi, qui toti in me-
ditullio negotiorum mundanorum verſantur, pla-
ne tyrannidem quandam in rebus humanis exer-
centes. Et tamen horum plerique ob cultum, ob
titulum, neſcio quem, tantum arrogant ſibi ſan-
ctimoniæ, ut cæteros præ ſe non habeant pro
Chriſtianis. Cur ſic arctamus *Chriſti* profeſſionem,
quam ille voluit latiſſimè patere? Si magnificis
vocabulis commovemur, quæſo te quid aliud eſt
civitas quàm magnum monaſterium? Mona-
chi Abbati ſuo parent, aut præpoſitis: cives Epi-
ſcopo ac paſtoribus ſuis obſequuntur, quos ipſe
Chriſtus præfecit, non hominum autoritas. Illi
vivunt in otio, & alienâ liberalitate ſaginantur, in
commune poſſidentes, quod citra ſudorem ipſis
obvenit (nihil enim interim dicam de vicioſis)
iſti, quod ſuâ pepererunt induſtriâ, pro ſuis quiſ-
que facultatibus impertiunt egentibus. Jam verò
quod ad caſtitatis votum attinet, non auſim ex-
plicare, quantulùm interſit inter vulgarem cœli-
batum & caſtum matrimonium. Poſtremò, non
admodum in eo deſiderabimus tria illa vota ab
hominibus reperta, qui primum illud & unicum
votum quod in baptiſmo non homini ſed *Chriſto*
A nuncupamus, ſynceriter puréque ſervaverit. Jam
ſi ex utroque genere malos cum malis conferas,
extra controverſiam potiores ſunt hi. Sin bonos
cum bonis, minimum eſt diſcrimen, ſi tamen eſt
ullum, niſi quòd religioſiores videntur qui minus
coacti præſtant religionem. Supereſt igitur, ut
nemo vel ſibi ſtultè placeat ob vitæ genus ab aliis
diverſum, vel alienum inſtitutum deſpiciat, da-
mnétve. Verùm in omni vitæ genere ſit hoc o-
B mnium commune ſtudium, ut pro ſua quiſque
virili ad *Chriſti* ſcopum, omnibus præfixum, eni-
tamur; & ad invicem nos cohortemur, atque
etiam adjutemus, nec invidentes iis qui nos in hoc
ſtadio præcurrunt, nec faſtidientes imbecilles
qui nos aſſequi nondum poſſunt. Denique po-
ſteaquam quiſque quod potuit præſtitit, nè fiat ſi-
milis Evangelico illi *Phariſæo*, qui ſua benefacta
jactat apud Deum, *Jejuno bis in Sabbato*, &c. ſed,
juxta *Chriſti* conſilium, dicat, & dicat ex animo,
C dicat ſibi, non aliis modo, *Servus inutilis ſum,
quod debui facere feci*. Nemo veriùs fidit, quam
qui ſic diffidit. Nemo longiùs abeſt à vera religi-
one, quàm qui ſibi valde videtur religioſus. Nec
unquam pejus agitur cum pietate *Chriſtiana*,
quàm cùm quod eſt mundi ad *Chriſtum* detorque-
tur, cúmque hominum autoritas divinæ præfer-
tur. In unum illud caput conſpiremus oportet, ſi
verè *Chriſtiani* eſſe volumus. Porrò, qui ad *Chri-
ſtum* vocanti homini paret, *Chriſto* paret, non ho-
D mini. Et qui fucatos homines, ſævos & imperi-
oſos, non docentes ea quæ faciunt ad religionem,
ſed ad ſuam tyrannidem tolerat, is *Chriſtianam*
præſtat patientiam, modò quæ præcipiunt cala-
mitoſum faciunt tantùm, non etiam impium. A-
lioqui conveniet Apoſtolicum illud reſponſum
habere in promptu: *Deo obedire oportet potiùs
quàm hominibus*. Sed jamdudum epiſtolarem mo-
dum exceſſimus, adeò nos fallit tempus cum a-
mico ſuaviſſimo jucundiſſimè confabulantes. Li-
E ber *Frobenianis* formulis veluti renatus, multóque
quàm antea nitidior & emendatior in tuum ſi-
num advolat. Adjecta ſunt fragmenta quædam
veterum ſtudiorum noſtrorum. Viſum eſt autem
tibi potiſſimùm hoc quicquid eſt editionis adjun-
gere, ut qui ex *Eraſmo* rectè vivendi præceptio-
nes ſumpſerit, à *Volſio* protinus ad manum ha-
beat exemplum. Bene vale, pater optime, ac veræ
religionis eximium decus.

Admone *Sapidum* meis verbis, ut ſibi verè ſapi-
F at, hoc eſt, ſui ſimilis eſſe pergat. *Vuimphelin-
gum* ut adornet τὴν πανοπλίαν, mox cum *Turcis*
conflicturus, quandoquidem jam ſatis diu bellum
gerit cum ſacerdotibus concubinariis. Spes eſt
fore ut illum aliquando videamus Epiſcopum, mi-
trâ bicorni pedóque conſpicuum, ſublimem mulâ
vehi. Sed extra jocum, & hos, & *Ruſerum*, cæte-
róſque amicos, meo nomine multum ſalvere jube-
bis. *Eraſmi* tui ſalutem interdum puris votis, piiſ-
que precibus *Chriſto* Opt. Max. commendato.
G *Baſileæ*, pridie Virginis matris aſſumptæ, Anno
M. D. XVIII.

Eraſmus Roterod. Roberto Aldriſio literis ac moribus ornatiſſimo S. D.

SIgnificatum eſt mihi per homines minimè va- *Epiſt.8.*
nos, ἀλλὰ τῶν ἀξιοπίστων, *Londini* quendam non
Theologum, ſed Tyrologum opinor, è ſuggeſto
cumprimis

comprimis celebri, quod vulgus appellat *Crucem divi Pauli*, ſeditioſâ temeritate lapidâſſe nomen *Eraſmi*, impietatis ac falſi crimen impingentem, quòd in Evangelio *Joannis cap. ſeptimo* pro eo quod Eccleſiæ legit, *Nondum enim erat Spiritus datus, quia Jeſus nondum erat glorificatus:* verterim, quod habent *Græci*, ſubtracto Participio, *Nondum enim erat Spiritus Sanctus, quia Jeſus nondum erat glorificatus.* idque non abſque ſummo catholicæ fidei diſcrimine, nè rurſus incipiant omnes credere Spiritum creaturam, qui non fuerit ab æterno, ſed in tempore cœperit eſſe. Hæc ille blatero ſummâ petulantiâ, parîque ſtoliditate detonabat apud eruditos viros, apud primores urbis, ac frequentiſſimam civium multitudinem. Nec dubito quin ipſe adfueris, ut ſoles à tali menſa, quod dici ſolet, non libenter abeſſe. Ego ſanè lubens tam impii facinoris immanitatem rejecerim in errorem, aut inſcitiam, niſi non quadraret hoc excuſationis genus, Primùm in Theologum, deinde in Eccleſiaſten, poſtremò in eum locum, quem nemo conſcendit, niſi præmonitus ac meditatus tali digna auditorio. Certè priuſquam illic proſiliret debebat inſpicere, quid ſuper hac re ſcripſiſſem in *Annotationibus*. Illic oſtendo *Græcos* omnes ſummo conſenſu legere quod ego verti, & indico ſenſum orthodoxum, nè quis labi poſſet. Jam finge quod nec verum eſt, nec veriſimile, vocem illam, *datus*, à *Græcis* malitioſè detractam, quum nullum ſuppeteret exemplar, an volebat ut ego, *Græcorum* voluminum interpretem profeſſus, adderem de meo quod *Græci* non habebant? Si detractum eſſet, utique detractum eſſet ab *Arianis*, nunc in eorum libris hæc reperimus, qui ſumma vi pugnant adversùs *Arianos*: nominatim de *Chryſoſtomo* loquor & *Theophylacto*. Et ſi quid tale fuiſſet depravatum ab *Arianis*, orthodoxi non hìc ſiluiſſent tam impiam fraudem, quemadmodum aliàs diligenter produnt corruptelam, ſiquid tale deprehenderint. Quis autem unquam *Arianus* protulit hunc locum ad defenſionem ſui dogmatis? Et ſi quis protuliſſet, nónne ſtatim fuiſſet exibilatus? Nam locus ipſe ſui interpres eſt. Præceſſit enim, *Hoc autem dicebat de Spiritu quem accepturi erant credentes.* Et mox ſequitur, *Nondum enim erat Spiritus, quia Jeſus nondum erat glorificatus.* Vides hìc non de natura Spiritûs, ſed de dono & de energia loqui Evangeliſtam. Nec enim aliter dictum eſt, *Nondum erat Spiritus*, quàm ſi dicas, Nondum erat dies. At nunquam non eſt dies, ſed intelligimus illic non fuiſſe diem. Quid autem hoc tropo vulgatius, ut dicamus non eſſe ſolem, quoties obtectus nubibus non apparet nobis? Item quum negamus eſſe aquam, quoties nondum in tantum accrevit, ut ſit navigandi facultas? Sic Evangeliſta de diſcipulis loquitur, *Nondum erat Spiritus*, id eſt, nondum acceperant exundans illud donum Spiritûs de quo loquitur Propheta. Hæc omnia declarat annotatio, docens & ad ſenſum minimum intereſſe utrum addatur *datus*, an non addatur. Nec his contenta, declarat certiſſimis argumentis etiam *Auguſtinum* legiſſe, quemadmodum legunt *Græci*. *Auguſtini* verba quæ illic recito ſunt hæc; *Sed quid eſt quod ait, Non erat Spiritus datus, quia Jeſus nondum erat glorificatus? In evidenti eſt intellectus. Non enim non erat Spiritus Dei, qui erat apud Deum, ſed nondum erat in eis qui crediderant in Jeſum.*

A An ex his verbis non ſatis liquet, *datus*, non ab *Auguſtino* lectum, ſed à ſcriba additum? Si nihil hujus admonuiſſem, tamen, ſi vel micam habuiſſet *Chriſtiani* pectoris Eccleſiaſtes, debebat inſpicere paratum locum, priuſquam tam atrocem calumniam evomeret in fratrem ſuum, & tot millium animos vipereo toxico inficeret, quibus etiam ſi vellet in poſterum mederi non poſſet. En habes autorem inſignem B & ὀρθοδοξότατον *Auguſtinum*. Quid ſi idem legit *Hieronymus*, cujus hæc verba referuntur in gloſſa ordinaria, *Non quòd tunc non eſſet Spiritus Sanctus, dicente Salvatore, Si autem in Spiritu Dei ejicio dæmonia: Sed qui erat in Domino, nondum notus, in Apoſtolis morabatur.* Hic *Hieronymus* non repetit *datus*; & ſi repetiiſſet, non erat locus quæſtioni. Nam non datum fuiſſe diſcipulis Spiritum ſigno viſibili, quemadmodum poſt reſurrectionem inſufflavit in eos, & poſt aſcenſionem miſit C illum in linguis igneis, extra controverſiam eſt. Sed quoniam dixit *non erat*, videlicet in diſcipulis, periclitabatur nè diſcipuli viderentur caruiſſe Spiritu Sancto, uſque ad *Chriſti* reſurrectionem. Eam abſurditatem amolitur, interpretans *non datus*, pro eo quòd erat, palam & exundanter effuſus. Et aliquanto pòſt in eadem gloſſa: *Nondum ergo erat Spiritus in Apoſtolis, nec de ventre eorum fluebant gratiæ ſpirituales, quia nondum fuerat Dominus glorificatus.* Nec hic additur *datus*. Habes, præ- D ter *Græcos* omnes, duos præcipuos Eccleſiæ *Latinos* doctores. Et ſanè quum illa proderem, nondum eram nactus *Latinum* exemplar quod cum horum *Græcáque* lectione conſentiret. At nuper nactus ſum ex bibliotheca *Conſtantienſis* Eccleſiæ duos codices, in quorum altero habebatur *Græca* lectio ſyncera, in altero ſcriba quiſpiam manu recentiore *datus* addiderat in ſpatio, quod verſus dirimit. Nec dubito quin centies germana Scriptura reperiri queat, ſi quis excutiat vetuſtos co- E dices. Nec id mihi fuiſſet difficile factu, ſed non expectabam exoriturum qui hinc moveret calumniam. Adjeceram in *Annotationibus* & illud argumentum, quod apud *Græcos* hàc ſermonis parte non additur articulus, tantum eſt πνεῦμα, & apud nos non eſt *ſanctus*, quod indico apud *Græcos* adjectum à ſcribis, quemadmodum apud nos Participium *datus*: ut hinc liqueat illic fieri verba, non de natura Spiritûs, ſed de dono ſive gratiâ; nec de quavis, ſed de illa largiſſima F effuſione, qualis nec in Prophetis fuerat. Nec cauſari poſſunt hic *Græcorum* codices depravatos, quum hæc, ut dixi, legantur in libris orthodoxorum. Porrò, nè quis perfrictâ fronte dicere poſſet hos quoque depravatos, obſtat illorum interpretatio quæ declarat quid legerint. *Theophylactus* ſic inter cætera loquitur; *Quia igitur tunc quidem non erat operatio Spiritûs, ſed erat danda, propter hoc*, inquit, *quia nondum erat Spiritus ſanctus, hoc eſt, non verſabatur in Judæis, nec apparebat per operationes.* G Et aliquanto poſt: *Erat & in prophetis Spiritûs virtus, & in apoſtolis ante crucem, ſed non ſic, ut poſt aſſumptionem largius & copioſius, ut fluminibus comparari debuerit.* Itaque meritò Evangeliſta dixit, quòd *nondum fuerat Spiritus ſanctus*, hoc eſt, nondum ita largiter effuſus. Hæc palàm arguunt quid ille legerit. Nec mirum ſi ſemel atque iterum inter exponendum dicit *Spiritum datum*, quum id ſenſerit Evangeliſta. Certè contextus non habet

bet *datus*, & in his verbis recitat contextum abſque *datus*. *Chryſoſtomus Græcus* apud me non erat, &in hujus commentariis interpres conſtanter addidit *datus*; nec id hoc tantùm loco fecit, verùm ubique inſulcit *Latinorum* editionem. Sed quid attinet hujus citare verba, quum *Theophylactus* ex hujus fontibus hauſerit quicquid commentatus eſt in hunc locum? Porrò, ſi Scriptura fuiſſet ab *Arianis* depravata, nequaquam diſſimulâſſet *Chryſoſtomus*, qui nullam prætermittit occaſionem refellendi illorum dogmata. Sed quid tandem erat cur *Arianus* quiſpiam locum viciandum putaret? Aut ut perſuaderet Spiritum Sanctum poſt *Christi* mortem demum fuiſſe creatum? Nullus hæreticorum unquam ſic inſanit; erant qui quum maximè blaſphemiis furerent in Deum, dicerent Filium eſſe creaturam Patris, Spiritum Sanctum creaturæ miniſtrum, ſed utrunque fatebantur eſſe creatum ante omnem creaturam reliquam. Nec *Ariani* negabant Prophetas afflatu Sancti Spiritûs futura prædixiſſe. Atqui hoc illis negandum erat, ſi ſenſiſſent Spiritum Sanctum creatum poſt *Christi* mortem. Nullus igitur hæreticus ex hoc loco poterat ſui dogmatis confirmationem arripere: quod ſi potuiſſet, haud dubiè non defuiſſet qui hoc tentaret, quum illi nihil non ſoleant ad impiæ cauſæ victoriam pertrahere. Quod autem eſt illud horrendum diſcrimen quod hic metuebatur? Nihil oriri poterat, niſi quod ſtudioſi quidam erant intellecturi Participium *datus* apud *Græcos* non exprimi, ſed ſubaudiri. Nos enim publicam Eccleſiæ lectionem intactam reliquimus, nec ullus codex habet noſtræ raſuræ veſtigium. Et ſi quid hic diſcuſſione dignum erat, non conveniebat hæc fabula tali theatro. Sed quid magni tandem confectum eſt, quòd *Latini* ſcribæ addiderunt Participium *datus*? Ademerunt anſam *Arianis*? Docuimus, hunc locum illorum dogmati non poſſe patrocinari. Sed dum hoc vitant unde nihil erat periculi, in aliud verum majúſque diſcrimen devoluti ſunt. Quodnam illud? Nè labaſcat totius Teſtamenti Veteris autoritas. Qui ſic? Quòd non ſit ab autore Spiritu Sancto profectum. Quì potuit enim, ſi Spiritus non erat cuiquam datus ante *Christi* mortem? Quanto igitur præſtiterat Scripturam germanam ut erat, & apud *Græcos* in fontibus, & apud *Latinos* in rivulis relinquere, quàm privatâ autoritate, nè dicam temeritate, addere vocem quæ tanti diſcriminis præbere poſſet occaſionem. Ut autem intelligas eſſe verum quod dico, periculum quod iſti jactant, nullus veterum metuit, quia nullum erat: & de hoc quod oſtendo ſolliciti ſunt omnes, & *Chryſoſtomus*, & *Theophylactus*, & *Auguſtinus*, quod ex ipſorum liquet commentariis. Minor autem erat occaſio *Manichæis*, Veteris Teſtamenti libris autoritatem detrahentibus, ſi legiſſemus, *Nondum enim erat Spiritus*, & ſubaudiſſemus *in diſcipulis*; ille inquam copioſus Spiritus qui fluminis ritu exundavit, juxta *Johelis* teſtimonium, quàm quòd legimus, *Nondum erat datus*. Si interpres, explicandi gratiâ, participium addidiſſet, haberent quod utcunque cauſarentur, ſi modò tradidiſſem Eccleſiæ novam lectionem: nunc hic quoque impudenter calumniantur, quum, intactâ vulgatâ lectione, bonâ fide vertendum ſuſceperim quod in Novo Teſtamento legunt *Græci*, ſive rectè legant, ſive non rectè: niſi fortè ſuccenſebunt & illis, qui

A nuper Vetus Teſtamentum *Latinè* verterunt è *Græcis*, quòd *Græcorum* exemplaria, plurimum à noſtra lectione diſſonantia, quàm *Latinos* codices ſequi maluerunt. Cæterùm quando conſtat hoc ſcribarum temeritate factum, non autoritate publicâ, neque per interpretem, multò impudentior eſt calumnia. Si ſic vertiſſet interpres, aut ſi eccleſiæ conſenſu fuiſſet additum participium, nimirum ita legeret *Auguſtinus* & *Hieronymus*, &

B conſentirent vetuſti codices. Utinam autem in hoc tantùm loco poſſemus ſcribarum audaciam in jus vocare. Nimis compertum eſt quantum ſibi permiſerint in divinis libris. Proinde nemo mihi objiciat, in *Didymo* ab *Hieronymo* verſo, aut in *Chryſoſtomo Latinè* loquente, frequenter addi *datus*, quum videamus id conſtanter ab interpretibus aut ſcribis factum, ut vulgatam inſulciant lectionem, crebrò reclamantibus commentariis, & ἄλλο πρὸς ἦτορ loquentibus, ut dicas ali-

C ud ſonare citharam, aliud cantoris vocem. Jam fingant me tradidiſſe *Latinis Theodotionis* editionem, num falſi crimen intenderent, ſi multa diſſentirent ab eccleſiaſtica lectione; an potiùs malæ fidei dicam ſcriberent, qui quod ille *Græcè* vertit, non reddiderim *Latinè*, quamvis eum autorem non agnoſcat Eccleſia, quum agnoſcat eos quos ſum ſequutus? Poſtremò, cur hunc unum locum inceſſendum putârunt, quum innumera ſint loca, in quibus *Græcorum* orthodoxorum codices

D à noſtris diſſentiunt? Immò in hoc ipſum hic mihi labor ſumptus eſt, ut ex diſſonantia codicum ſtudioſi vel deprehenderent germanam lectionem, vel dilucidiùs intelligerent quod ſcriptum eſt. Jam cur magis accuſatur qui vocem ſubtraxerit, quàm qui addiderit? Utrunque pari ſeveritate vetuit Spiritus Sanctus, nè quid vel adderemus, vel detraheremus. Itaque qui de Participio *datus* ſubtracto calumniantur, cur ſilent de addito nomine *ſanctus*? Porro, cur exiſtimem hanc vo-

E cem *ſanctus* adjectam à ſcribis *Græcorum*, illud me movet, quòd priore loco, *Hoc autem dixit de Spiritu*, apud *Græcos* additur articulus περὶ τοῦ πνεύματος, ut non poſſit accipi niſi de Spiritu Sancto, etiamſi non adjunxeris *ſancti* cognomen; quúmque bis legatur apud *Græcos ſanctus*, *Latini* codices ſummo conſenſu, neutro loco addunt epitheton. Et convenientiùs erat non addere. Quamobrem? Quia non loquitur hic propriè de natura aut ſanctimonia Spiritûs, ut ſanctum diſtinguat

F ab impio ſpiritu; ſed de modo donati Spiritûs. Et tamen nè quis de alio ſpiritu, quàm de unico illo Dei Spiritu poſſet accipere, priore loco additus eſt ab Evangeliſta articulus, quem ſecundo non addidit, quum de eodem loquatur Spiritu, οὔπω γὰρ ἦν πνεῦμα, quo clariùs demonſtraret modum donandi Spiritûs. Ad id declarandum, adeo nihil conducebat articulus, ut officeret etiam nonnihil. Facilè quæ dicimus intelligent *Græcè* periti, ſi locum attentiùs expenderint. Rem paucis

G habes, mi *Roberte Aldriſi*. Nunc mihi conſidera quanta fuerit iſtius Eccleſiaſtæ ſtoliditas. Utinam hanc ſolam liceat incuſare. Primùm quid attinebat apud promiſcuam multitudinem refricare, fuiſſe quoſdam impios, qui dicerent Spiritum ſanctum non fuiſſe ab æterno? Is enim, error mille jam annis adeo ſepultus eſt, ut vel in Theologorum ſcholis hæc agitare ſupervacaneum videri queat. Multò minùs id congruebat apud multitudinem

multitudinem illiteratam, ex variis etiam nationibus conflatam, in qua poteſt fieri ut ſint, qui nè de Deo quidem admodum magnificè ſentiunt. Verùm illud etiam ſtupidius erat, quòd non intellexit hunc locum nihil facere ad *Arianorum* impium dogma, quum hinc neque confirmârint unquam quod docent, neque confirmare potuerint: nec videt ſe dum inanem metuit umbram, in veram foveam incurrere. Quid igitur iſti credemus in mentem veniſſe, ut ſic proderet eruditis omnibus ſuam ſtultitiam? Exiſtimabat hoc poſtulare loci celebritatem, ut aliquid novum miniméque protritum adferret in medium. Nam id ferè ſolet eſſe ſtudio, quibus delegatum eſt ex eo ſuggeſto dicendi munus, præſertim qui recentes è ſchola tument perſuaſione ſcientiæ. Mihi verò probabile eſt illum nè legiſſe quidem locum, ſed à combibone quopiam fuiſſe ſubmonitum, ut hâc calumniâ ſibi pararet opinionem ſingularis doctrinæ. Si falſi crimen eſt ex *Græcorum* libris vertere quæ diſſident à noſtra editione, cur hunc unum locum impetiit, quum tot locis idem potuiſſet objicere? Minus impudenter reprehendere poterat, quòd Novum Teſtamentum è *Græcis* voluminibus tranſlatum prodiderim. Id ſi donat, juſtiùs eram accuſandus falſi crimine, ſi aliud quàm *Græci* codices habent vertiſſem: Si hoc quoque reprehendit, quòd *Græcorum* lectionem prodiderim *Latinis* qui *Græcè* neſciunt, præterquàm quòd declaravimus aliàs hoc multis de cauſis utile fuiſſe, dicam etiam neceſſariò factum, ob *Chryſoſtomi, Baſilii, Athanaſii, Cyrilli, Gregorii*, aliorúmque commentarios, qui crebrò non congruunt noſtræ lectioni. Et quòd à me factum eſt in Novo Teſtamento ex autoritate *Romani* Pontificis, idem factum eſt apud *Hiſpanos*, impendio curâque *Franciſci* Cardinalis *Toletani* in Veteri teſtamento, ex ejuſdem Pontificis autoritate: quibus quum eſſet exemplar eximiæ vetuſtatis, ſpectatæque fidei exhibitum è bibliotheca *Vaticana*, à quo juſſi ſunt non recedere: idem habebat ille codex probatus, quod omnes mei, quos non paucos habebam in conſilio quum illa ſcriberem. Eligat nunc iſte calumniator, utrum malit *Romanum* Pontificem in jus trahere, an mihi dicam ſcribere, quòd bonâ fide reddiderim quod habent incredibili conſenſu codices *Græcorum* omnes. Ac, nè vel imperitus quiſpiam novitate ſermonis poſſit offendi, in *Annotationibus* ſubmovi ſcrupulum. Hæc quum ita habeant, hoc eſt, quum *Græcorum* codicum ſummus ſit conſenſus, quum ita legant *Auguſtinus* & *Hieronymus*, quum eadem lectio extet in vetuſtis aliquot *Latinorum* codicibus, quærendum an Eccleſiæ jus ſit aliquid addendi detrahendíve ſacris voluminibus, etiamſi quid occurrat quod hæreticis anſam præbeat. Hoc ſi ſemel recipitur, quàm multa fuerant addenda, detrahenda, mutanda? Delendum erat apud *Joannem, Pater maior me eſt*, aut addendum erat, *ſecundum humanam naturam*. Delendum & illud, *Ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum*, aliáque complura, quæ rapiunt *Ariani* ad impietatis ſuæ defenſionem. Item, quoties in ſcripturis fit mentio de Spiritu ſancto, addendum Dei cognomen, quod in ſacris voluminibus nuſquam evidenter apponitur. Rurſum quum Dominus dicit, *Ne Filium quidem hominis diem extremum ſcire*, addendum eſt, *ſecundùm humanam naturam*, aut aliquid ſimile. Breviter, hic erat evidens ab *Arianis* periculum, in *datus* omiſſo nihil erat periculi. Quum omnes hæreſes ſua dogmata aſſerant ex ſacris literis perperam intellectis, quis erit mutandi finis? Quid autem hâc cautione profecerimus, niſi ut ex divina ſcriptura faciam *Lesbiam* regulam, ad noſtras opiniones flexilem, potiùs quàm coarguentem, ſi quid à vero diſcrepat? Et id juris ſi ſibi ſumant orthodoxi, aut idem concedere cogentur hæreticis, aut nihil agent ſcripturarum teſtimoniis. Proinde, quemadmodum Eccleſia non habet jus inſtituendi nova ſacramenta, ita multo minus jus habet condendi novam ſcripturam. Quòd ſi negatum eſt hoc jus Eccleſiæ, uter falſarius eſt, qui id bonâ fide reddit quod habent & orientis & occidentis Eccleſiæ, an qui mutat germanam ſcripturam? Leviſſimus ſcrupus eſt in *nondum ſpiritus erat*, ſed in mutanda ſcriptura ſummum eſt diſcrimen. In ſcribas igitur qui locum hunc autoritate privata vel temeritate potiùs depravârunt, vociferari debebat potiùs quàm in me. Dicet, abſque ſenſûs detrimento, poterat addi verbulum *datus*. Immò nec omnino ſine detrimento, ut jam demonſtratum eſt, & aliam foveam perculoſiorem aperuiſſem. Jam quum nullum crimen ſit atrocius, quàm ſi quis prudens vitiet ſcripturam canonicam, non oportuit apud tam celebrem conventum præcipiti linguâ quicquam effutire, quod non haberet compertum. Locus ipſe *Paulo* ſacer, præ ſe fert Majeſtatem quandam. Semper adſunt ex more urbis præfecti, quos illi *Majores* vocant, adſunt doctores, nonnunquam & epiſcopus, præter numeroſam promiſcuæ multitudinis frequentiam: Hæc, ſi quid habuiſſet humanæ mentis, monere debebant hominem, nè cum loci tam celebris contumelia, ſimul & eruditis proderet ſuam malitiam, nè dicam ſtoliditatem, & imperitorum animos letali veneno inficeret. Nam qui ſeps, quæ aſpis, quæ vipera letalius habet venenum, quàm lingua calumniatrix, inflammata, ut ait *Jacobus*, igne gehennæ? quod ſemel infuſum in animos nulli *Pſylli* poſſunt exugere, nulla *Marſorum* incantamenta poſſunt educere. *Scorpius* poſt vulnus inflictum, ſi admoveas, reſorbet ſuum virus; hic etiamſi quis velit, non idem licet. Ex viperæ carnibus conficitur theriaca, præſens adverſus venena antidotum: at ſi omnes maledicorum linguas contundas, nihil adferent remedii. Agè, ſi ex eo ſuggeſto venerando apud ſplendidiſſimum hominum cœtum dixiſſet *Eraſmum* vinoſum, nónne cuncti quibus erat aliquid ſobriæ mentis deteſtati fuiſſent hominis intempeſtivam petulantiam, etiam ſi credidiſſent eſſe verum? Quanto magis id feciſſent, ſi ſciſſent illum mentiri? Quid igitur putas ſecum cogitâſſe doctos, qui ſciebant eo loco tam atrox crimen impingi falsò, quòd ſi vel in convivio feciſſet, ſcelus erat piaculare? Et fortaſſis ille ſibi blanditur, putátque ſe clarum facinus deſignâſſe: & haud ſcio an eodem ore quo venenum efflavit, & Evangelium prædicavit, eodem die contigerit ſacroſanctam *Chriſti* carnem & ſanguinem. Ipſa ſceleris cogitatio mihi horrorem incutit. O miſerum hominem, ſi non veretur cum tali conſcientia ad ſacratiſſimam menſam accedere, miſeriorem, ſi ſic excæcatus eſt ut ſuam non cernat miſeriam! Inhorreſcimus, crucis imagine nos ipſos munimus, ſi quis nominet diabolum.

At qui talibus calumniis & proximum rodit, & auditorum conſcientias inficit, & fraternam charitatem extinguit, is verè diabolus eſt, & quovis ſatanâ nocentior, id agens unde, velut ex eo quod habet peſſimum, ille nomen invenit. Quid tali linguæ cum Evangelio? Quid tali ori cum *Chriſtianæ* concordiæ ſymbolo? Quid tali pectori cum hoſpite *Chriſto*? Fortaſſe negabit, ut ſolent quibus quicquid volunt ſanctum eſt, ſibi
B reclamare conſcientiam. Quaſi non & adulteri, & ſicarii ſuis vitiis blandiantur. Olim qui ſacris concionibus fungebantur apud populum, ſuo periculo dicebant. Applaudebatur & acclamabatur rectè dicenti, jactatione manuum ſignificabatur auditorii favor. Contra, ſupploſio pedum, ſibila, ſannæ, tumultus præſtò erant, ſi quid ſecus quàm oportuit dixiſſet Eccleſiaſtes. Nam hi mores olim à theatris profanis in Eccleſiaſticas conciones demigrârant. Nunc populus tacitus & quietus audit
C quicquid adfertur. Quo graviùs peccant, qui *Chriſtiani* cœtus abutuntur patientiâ, digni nonnunquam qui non ſibilis, ſed ruderibus ac putribus ovis è ſuggeſto deturbentur. Certè tales oportebat Epiſcopis ac Principibus publicitùs dare pœnas, in aliorum exemplum. A quibus ubi populus diſcet pietatem, ſi à talibus tali loco diſcit quod eſt omnium ſceleratiſſimum? Si quid levioris offenſæ inciderit cum proximo, Evangelium jubet dilato donario properari ad reconciliationem, & iſti ta-
D lis facinoris ſibi conſcii accedunt ad longè ſacratius altare, quam erat illud *Moſaicum*. Iidem exigunt ab aliis reſtitutionem, ſi quis in pauxillo nummorum fraudavit proximum; & qui proximi famam tali loco, tali auditorio, tali calumniâ ſauciavit, ſecurus accedit ad illud etiam angelis horrendum myſterium. Quis enim unquam iſtius generis vel dicto, vel ſcripto placare ſtuduit eum quem læſit, etiam ſi compererit & omnibus notum ſit eſſe manifeſtam calumniam? Metuunt nè quid
E decedat autoritati ſi fateantur errorem. At iſtuc metuendũ erat quum properarent ad calumniam, quum ſuam malitiam vulgo prodere cogitarent. Qui privato convicio contriſtavit fratris animum, jubetur cum illo redire in gratiam; quíque privatim dicit fratri, Fatue, reus pronunciatur concilio: & is qui tantâ hominum frequentiâ, in loco tam celebri, in concione ſacra detonat in proximum, hæreſeos & ſacræ ſcripturæ falſatæ crimen, quaſi purus putus accedit ad ſynaxim, nec errore cogni-
F to, cogitat de eximendo veneno, quod tot hominum auribus infudit. Talibus ingeniis quid eſſe poteſt deploratius? Quam adferent excuſationem? Inſcitiæ? Profitentur ſe doctores Evangelicos. Et ut maximè ſint imperiti literarum, nôrunt hoc & idiotæ, non eſſe pronunciandum de iis quæ non intelligunt: nec temere credendum calumnianti, nec ad effutiendam calumniam oportere eſſe præcipitem. Verùm in hanc profundam cæcitatem traxit miſeros livor & odium, & inſcitiæ comes
G arrogantia. Hæc ad te ſcribere viſum eſt, *Aldriſi* chariſſime, quo tuis fiam literis certior, quis fuerit ille tam impudens rabula, quo nomine, quo cognomine, quo ſtatu, quo die geſta res. Quorſum inquies? Dicam. Eſt animus edere catalogum hujuſmodi nominum aliquot, qui tam inſigniter ſuæ ſtoliditatis ac malitiæ dedere ſpecimen, non ſolùm ut intelligat mundus, quæ portenta nonnunquam ſub illo tragico cultu lateant, fruantur nominis im-
A mortalitate quam ambiũt malefactis, & omnibus ſint exemplo: verùm etiam ut editis ſingulorum nominibus, in neminem alium prorogetur invidia ſuſpitionis. Id enim nonnulli moroſiores querũtur ſuis ad me literis, dum, ſuppreſſis nominibus propriis, Theologi aut monachi factum refero, totum aſpergi ordinem, quum nominibus editis ſoli gravarentur, qui ſuâ ſtultitiâ meruiſſent, nunc & ad immerentes devolvi ſuſpitionem. Horum ſenten-
B tiæ tametſi non accedo, neque enim apud æquos imputatur ordini, ſi quid hic aut ille commiſit indignum ordine, & apud iniquos edito nomine plus ordini conflatur invidiæ: neque quiſquam veterum ab inſectandis clericorum, ſacerdotum, monachorum ac virginum vitiis abſtinuit; nè gravaret ordinem invidiâ, quanquam hic quoque cenſeo ſervandam modeſtiam: tamen hactenus illorum voluntati ſum obſequutus, ut brevi libello ſuis coloribus depingam nonnullos, & publicitùs,
C & inſigniter inſanientes, nec ullum facientes modum. Dabo guſtum argumenti, quo magis intelligas quid dicam. In *Colloquio De Fide*, in quo committitur Orthodoxus cum quopiam ſuſpecto de hæreſeos crimine, habentur hæc verba ſub Orthodoxi perſona: *At religio eſt tecum menſam habere communem.* Suſpectus reſpondit: *Atqui id ſolent medici, quo meliùs obſervent, quid affectent aut peccent ægroti.* Ruſum Orthodoxus: *Sed vereor nè videar favere hæreticis.* Ad hoc Suſpectus, *Imò nihil eſt*
D *ſanctius, quàm favere hæreticis.* Hæc poſtrema verba decerpta proferunt quidam, ut doceant *Eraſmum* hæretica ſcribere. An non hoc horrendum dogma, nec uno puniendum incendio? Quis hæreticus tale quicquam auſus eſt proferre, quis tyrannus auſus eſt profiteri? Nam nec ipſi hæretici docent hæreticis eſſe favendum, ſed negant ſeſe eſſe hæreticos. Idem aiunt qui favent impiæ ſectioni, Solus *Eraſmus* docet hoc eſſe ſanctum, adeo ut nihil ſanctius. At homines omnibus pecu-
E dibus ſtupidiores, ſi parum animadvertũt quæ præcedunt de medicis, ſaltem illa poterant intelligere quæ ſequuntur ſub perſona Orthodoxi. Qui ſic? Reſpondet Suſpectus: Nonne *Paulus* optavit anathema fieri pro *Judæis* plus quàm hæreticis? An non favet ille qui ſtudet ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? Ad hæc Orthodoxus, Maximè. Tum Suſpectus, Sic fave, nec erit quod metuas. Hæc quum ſint tam dilucida, ut vel cæco poſſint eſſe perſpicua, tam craſſa, ut vel à ſuibus queant intelli-
F gi, tamen ab iſtis non percipiuntur. Nè verò me putes hic conviviorum narrare fabulas. Imò tales articulos Proceres duorum ordinum publicitùs detonant in ſacris concionibus, proferunt ſcriptis, jactant publicis diſputationibus, exhibent condemnandos, & his magis faceſſitur negocium Archiepiſcopis, ac Cæſari. Quúmque hæc ipſi magno tumultu moliantur in diverſis regionibus, contempto doctorum ac bonorum omnium judicio, tamen meis ſcriptis imputant, quòd
G minoris ſint apud vulgus, quàm vel ſolent vel cupiunt. Abſit ut ego in quenquam ordinem ſtringam aciem ſtili. Verùm ſi mihi eſſet is animus, ut omnes ingenii facundiæque vires in rem tam ſceleratam intenderem, nè centum quidem invectivis tantum decoris conflarem ordini, quantũ iſti ſuis intemperiis conciliant. Quis enim non crederet à me talia confingi, niſi ipſi ſuis factis fidem facerent, quum ipſe, ita me bene amet *Chri-*
ſtus,

ſtus, nec de inimicis prædicata fuerim crediturus. At interim quàm malè ſentiũt iſti de Epiſcopis ac Principibus déque populo, quibus audent hæc tam ſtolida ingerere? Nónne videntur totum populum habere pro fungis, quibus omninò nihil ſit humanæ mentis? Epiſcopos autem ac Principes, aut tam injuſtos arbitrantur, ut protinus in ipſorum gratiam non cognitâ causâ damnent ea quæ piè ſcripta ſunt: aut tam indoctos, ut hæc qualia ſint non perſpiciant: aut tam timidos, ut mendicantium aliquot metu, ſimul & *Chriſtum* offendant, & ſe toti mundo reddant invidioſos. *Pilatus* diu reſtitit *Judæorum* flagitationi, quum ibi Pontificum, ſcribarum, Phariſæorum, ſeniorum ac promiſcuæ multitudinis concors eſſet inſania: & *Chriſtiani* Præſules, *Chriſtiani* Principes cedent aliquot malè auſpicatorum hominum improbitati? Habes unum articulum plus quàm hæreticum; audi ſimilem, apud eoſdem publico tumultu jactatum. In *Enchiridio militis Chriſtiani*, declarans quantum valuerit apoſtolorum ſimplex, ſed virtute Spiritus efficax prædicatio, ſcribo hunc in modum: *Hæc eſt illa vera germanáq; Theologia, quæ olim Philoſophorum ſupercilia, & Principum ſceptra Chriſti jugo ſubjecit.* Vides hìc quicquam non piè dictum? Scio non vides, nimirum luſcioſus. At iſti *Lyncei* viderunt execrandam impietatem. Quam inquies? Scribit, inquiunt, nuſquam eſſe veram Theologiam niſi in *Germania*, quæ maximè omnium ſcatet hæreſibus. Non intelligunt *germanam* eſſe dictam pro *γνήσιον*, nec animadvertunt quum illa ſcriberem, ſcripſi enim ea ante annos viginti quatuor, nullam hæreſeos mentionem fuiſſe apud *Germanos*. Nimirum hoc eſt fieri Theologus abſque Grammatica. Nihil hìc fingo, acta ſunt hæc publicitus in concionibus, & ſcriptis in publicum datis; ſcio locum, tempus & perſonam. Edentur ubi tempus erit; Interim rogo lectorem nè ob hujuſmodi facta de quoquam bono *Franciſcano* aut *Dominicano* pejus ſentiat. Quibus hæc placent, boni eſſe non poſſunt, & ſcio multis diſplicere. Accipe tertium articulum ab iiſdem exagitatum. In *Enchiridio militis Chriſtiani*, admonens, nè quis ſe temerè præcipitet in aliquod vitæ genus, cui non ſit idoneus, ſed prius exploret, & quale ſit inſtitutum, & qualis ſit ipſe tum animo tum corpore, ſcribo hunc in modum, *Monachatus non eſt pietas, ſed vitæ genus, pro ſuo cuique corporis ingeniíque habitu, vel utile vel inutile.* Quid hìc eſt, quod vel *Momus* poſſit carpere? At iſti viderunt errorem hæreticum. Scilicet ſic loqui debueram. *Quicunque vult eſſe ſalvus, fiat monachus: omnis enim monachus pius, nec impius eſſe poteſt qui ſit monachus, quum plerique Chriſtianorum ſint impii.* At quo ſermo magis pateret calumniæ, monachatum verterunt in religionem. Tam enim ſunt imperiti, ut *religionis* vocabulum exiſtiment idem declarare quod *monachiſmi*: ut quoties in literis ſacris prædicatur religio, & religioſi probantur, videantur ipſi celebrari. Si dixiſſem, matrimonium non eſt pietas, virginitas non eſt pietas, ſacerdotium non eſt pietas, ſed eſt vitæ genus quod huic convenit, huic non convenit, piè fuiſſem loquutus; ſed impium eſt idem de monachiſmo dicere. Imò ſi dixiſſem *Chriſtianiſmum* non eſſe pietatem, æquis animis tuliſſent, & faterentur plurimos eſſe *Chriſtianos* impios, quum tamen nulli liceat non eſſe *Chriſtianum*, ſolùm monachi nomen non patiuntur attingi. Si *Chriſtianiſmus* eſt profeſſio vitæ *Chriſtianæ*, *Chriſtaniſmus* non eſt pietas: alioqui quiſquis baptizatus eſſet, idem eſſet pius. Sin *Chriſtianiſmus* eſt ea præſtare quæ profitemur in baptiſmo, ſumma pietas eſt *Chriſtianiſmus*. Ita ſi monachiſmus eſt obſervatio trium votorum, ſupra *Chriſtianiſmum* communem, magna pietas eſt monachiſmus. Sin eſt profeſſio tantùm eorundem votorum cum his quæ adhærent voto obedientiæ, cujuſmodi ſunt lana, linum, color, cingulum coriaceum, aut canabeum, calcei aperti, aut integri, piſces, ova, legumina, monachiſmus nec eſt pietas, nec a *Chriſto* inſtitutus. Quid autem erat periculi eccleſiæ, quia ſcripſi genus eſſe vitæ, non temerè cuivis ſuſcipiendum? Nè pauciores eſſent monachi? Faxit hoc *Chriſtus*, modò ſint meliores. Nullum enim vitæ genus optabilius ex animo *Chriſtum* diligentibus. Sed, proh dolor, eò prolapſi ſunt hodie mores, ut nullis ferè cedat feliciùs hoc inſtitutum, quàm quibus pietas cordi non eſt; & illic mundum inveniant, quibus in mundo mundanis eſſe non licuit. Si quis huic nomini favet, optima atque adeo unica ratio eſt, & placandæ invidiæ, & priſtini favoris recuperandi, ſi ſe totos conferant ad ſtudium veræ pietatis. Quartum addam. In Academia quadam cum primis celebri, quidam inter Theologus præcipuus, jactabat ſe reperiſſe telum, quo conficeret *Eraſmum*. Diximus alicubi, *Hieronymum* caruiſſe gloriâ perpetuæ virginitatis. Idque ex ipſius ſcriptis liquere. At ille protulit locum ex libello *Hieronymi* ad *Euſtochium* de cuſtodia virginitatis; *Virginitatem non tantùm efferimus, ſed ſervamus.* Hìc exultabat victor. Quid habent inquiens *Phileraſmii*, quod ad hæc reſpondeant? Ipſe *Hieronymus* fatetur ſe ſervare virginitatem, at nemo ſervat quod non habet. Applauſere combibones aliquot ejuſdem farinæ, docti cachinnum vix tenere potuerunt. Nam conſtat *Hieronymum* illic non loqui de ſua virginitate, ſed de pudicitia ſacrarum virginum, quam negat ſe ſuſcepiſſe prædicandam in eo libro, quod id à multis aliis eſſet factum, quos inibi recenſet nominatim; ſed præcipuum eſſe propoſitum oſtendere quibus modis debeat ſervari nè pereat. An non ille Theologus, qui nondum didicerat quid *Latinis* ſonaret *ſervare*, dignus erat qui ſervaret porcos? Servat qui eripit periturum: ſervat qui cuſtodit etiam res alienas: ſervat fidem, aut præceptum, qui non violat: denique ſervat qui cavet. Ita *Flaccus*:

Hic foſſa eſt ingens, hic rupes maxima, ſerva:

ſed *Græce* loquens magis quàm *Latinè*. Jam quemadmodum pictor dicitur eos committere, quorum conflictum pinxit, & ſcriptor aut narrator hoc facere, quod oratione repræſentat; ita *Hieronymus* ait ſe ſervare virginitatem, cujus ſervandæ rationem oſtendit. Audio quendam alium de nihilo gravem ſuſcitâſſe tragœdiam, quod pro *Veteri teſtamento*, ſcripſerim *Vetus inſtrumentum*, quod arbitror in meis ſcriptis ad ſummum bis inveniri. Hìc metuunt nè poſthac pereat è mundo Vetus ac Novum teſtamentum. Nec intelligũt ad eum modum aliquoties loqui divum *Hieronymum*, nec legiſſe videntur *Auguſtinum*, qui docet aptiùs dici *inſtrumentum* quàm *teſtamentum*. Idque veriſſimum eſt, quoties non de re, ſed de voluminib' verba fiũt. Nam teſtamentum eſſet, etiam ſi nullum extaret ſcriptum: Quũ enim Dominus diceret, *Hic eſt calix*

A *Novi teſtamenti*, nullus erat liber Novi teſtamenti proditus. Itidem teſtamentum Vetus erat priùs quàm *Moyſes* conſcriberet *Pentateuchum*. Porrò, tabulas & codicillos in quibus pacta deſcripta ſunt, *inſtrumenta* vocant. De quo ſi quis dubitat, legat *Pandectarum lib. vigeſimum ſecundum*, illic inveniet titulum *De fide inſtrumentorum*: nec tamen reprehendendus qui codices appellat *teſtamentum*, videlicet per figuram Synedochen. Non animadvertunt autem ſe, quum hìc in me debacchantur, B in *Hieronymum* & *Auguſtinum*, eccleſiæ columnas, debacchari. Hæc ad guſtum ſatis ſunt. Sed heus penè fugerat quod eſt omnium graviſſimum. In *Colloquio De fide* dicuntur bruta fulmina quæ montes & maria feriunt, ſed irritis ictibus. Hìc ſublimes quidam brevi nominandi, dicunt contemni Pontificis excommunicationem, nec animadvertunt hæc dici ab hæretico, qui ſibi videtur non rectè excommunicatus: quem tamen corrigit Orthodoxus, reſpondens ad jocum de fulgure ex C vitro, Certè territat & hoc: ſubindicans etiam injuſtam excommunicationem formidandam homini pio. Deinde quum ſub hæretici perſona dicitur, *ſolus Deus habet fulmen quo feriat animam*: id ſic corrigit Orthodoxus *quid ſi Deus eſt in ſuo vicario*. Et hæreticus nihil aliud reſpondet, quàm *unnam ſit*. Hìc nec ſub hæretici perſona quicquam dicitur, quod idem non poſſit ab Orthodoxo dici in ſententiam excommunicationis non rectè latam. Hujus generis habeo permulta, ac præterea D non pauca, minus quidem evidentis ſtultitiæ, ſed quæ nihilo minus habent malitiæ. Ubi interim fraterna charitas, ubi pudor humanus, ubi ſynceritas Chriſtiana? Si talia nobis exempla produntur ab iis qui profitentur philoſophiam Evangelicam, quid expectabimus ab imperita multitudine? Si ſal inſulſum eſt, imò ſi verſum eſt in venenum, unde condietur populi ſtultitia? Unde petetur antidotum, ſi medici porrigunt venena? Ego profiteor & ſemper profeſſus ſum honorem ſuum deberi E Theologis, ſummo in precio fuiſſe jam inde ab eccleſiæ primordiis monachos idque jure optimo. Quis enim non veneretur eos, qui nobis ex ſacris literis commonſtrant iter ad æternam felicitatem? Quis non exoſculetur eos, qui nobis inter tot veteris paganiſmi veſtigia, puriorem *Chriſtianiſmum* exhibent? Verùm iſta ſacta Deum immortalem quantum abſunt ab illis favorabilibus titulis? Tolerabilius erat, ſi me tantum læderent: F nunc & fructum pietatis intercipiunt, quem multi ſe fatentur ex meis capere lucubrationibus, & auditorum animos exitiali calumniæ veneno inficiunt, & pernicioſo exemplo ſolicitant ad rem omnium maximè nefariam. Denique, non ſibi modò conflant odium apud eruditos quoſque ac pios, verumetiam, ut ſunt nunc hominum judicia, ordini ſuo non parum invidiæ lucrifaciunt. Quorum improbitas, ſi nec lenitate meâ, nec tot apologiis placari poteſt, efficiam tandem ad quod me compellit *Chriſtiana* lex, depellam à me calumniam, & G ſeniores ſine fine peccantes coram omnibus coarguam, declarans & meam innocentiam, & illorum plus quàm *Judaicam* malitiam: poſtremò, ordinis invidiam in ipſos autores avertam. Si, nullo læſo, queam meis mederi vulneribus, nihil magis optarim: verùm quando hoc per iſtos non licet, æquum eſt eis imputare, qui nos huc compulerunt. Bene vale, mi *Roberte* in *Chriſto* chariſſime. Gaudeo tibi A contigiſſe patronum, ingenii candore, vitæq; ſanctimoniâ tui ſimilem: cujuſmodi præſules, utinam plurimos haberet orbis *Chriſtianus*. *Baſileæ* X. Cal. Sep. Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Rot. Jo. Emſtedio Cartuſiano S.D.

Epiſt. 9.

QUum huc ætatis pervenerim, vir integerrime, tamen ipsâ re comperi, me mihi nondum ſa- B tis notum eſſe. Siquidem exiſtimabam me tum philoſophiæ præceptis, tum diutina penéque perpetuâ malorum ferendorum aſſuetudine, ſatis inſtructum adverſus iſtos vulgares, ac propè quotidianos caſus, quos à mulierculis etiam videmus moderatè ferri. Cæterùm amici *Joannis Frobenius* mors inopinata ſic afflixit animum meum, ut mœrorem nullis avocamentis potuerim eximere præcordiis. Jam tempus, quod acerbiſſimis etiam doloribus mederi ſolet, adeo non leniit ægritudinem, ut pau- C latim magis ac magis increverit dolor, quemadmodum ſolet lentum & inſidioſum quoddam febris genus obrepere, quo non aliud aiunt immedicabilius eſſe. Exedebat me reluctantem cura, penitus medullis inſita. Tanto potentius eſt quod conglutinavit animi inductio, mutuáque benevolentia, quàm quod natura conjunxit. Quàm hìc mecum litigavi, quibus conviciis meam mihi mollitiem exprobravi? Ubi nunc eſt, inquam ille rhetor, qui ſplendidis dictis ſolet aliorum mœrorem D vel eximere vel objurgare? Ubi philoſophus ille *Stoicus*, domitor humanorum affectuum? Ubi Theologus, qui docere conſuevit, piorum hominum mortem non luctu lachrymíſque, ſed gratulationibus plauſúque proſequendam eſſe? Quid multis? Nuſquam me magis puduit mei. Nunquam enim antehac expertus ſum quantam vim haberet ſyncera amicitia, ac mutuus animorum nexus. Fratris germani mortem moderatiſſimè tuli, *Frobenii* deſiderium ferre non poſſum. Non iraſcor dolori meo E nimirum juſtiſſimo, ſed immodicum nimíſq; diuturnum eſſe indignor. Porrò, quemadmodum non erat ſimplex amor quo vivum proſequebar, ita nec erepti ſimplex me cruciat deſiderium. Magis enim amabam illum ob liberalia ſtudia, quibus ornandis provehendíſque vir ille fatorum providentiâ datus videbatur, quàm ob animum in me propenſum, moréſque candidiſſimos. Quis enim tale non amet ingenium? Solus erat amico amicus, tam ſimplex ac ſyncerus, ut etiam ſi quid voluiſſet ſimulare aut F diſſimulare, non potuiſſet repugnante naturâ: tam promptus & alacer ad benemerendū de omnibus, ut indignis etiam ex ipſo beneficii quippiam acceſſiſſe gauderet. Unde & furacibꝰ ac decoctoribus erat & gratus & idoneus. Ereptam furto, aut à malæ fidei debitoribus interceptam pecuniam, eâ ſolet alacritate commemorare, quâ lucrum præter ſpem objectum, alii. Fide tam incorruptâ, ut in neminem magis congruat illud: *Dignus qui cum in tenebris mices*: atque ut ipſe fraudem nemini machi- G nabatur, ita de nullo tale quicquam ſuſpicari poterat, tametſi non rarò deluſus. Quid eſſet invidiæ morbus, nihilo magis imaginari potuit, quàm ii qui cæci naſcuntur, animo fingere poſſunt quid ſit color. Offenſas, quamvis capitales, prius condonabat, quàm rogaret is qui offenderat. Nec ullius omninò injuriæ poterat meminiſſe, contrà nullius quamlibet vulgaris officii poterat oblviſci. Atque hìc ſanè, meâ ſententiâ,

melior

melior erat interdum, quàm expediebat vigilanti
patrifamilias. Admonebam interdum ut in ſyn-
ceros amicos eſſet qualem eſſe deceret, in impo-
ſtores verbis duntaxat benignus eſſet, interim ſibi
cavens,nè damnum cum ludibrio lucrifaceret. Ar-
ridebat humaniter, ſed ſurdo canebam fabulam.
Vicit omnia monita naturæ candor. Mihi verò
quas non tendebat inſidias,quas non venabatur oc-
caſiones,ut aliquid obtruderet muneris? Nec un-
quam vidi lætiorem, quàm quum vel dolo perfe-
ciſſet, vel precibus impetrâſſet, ut aliquid accipe-
rem. Hic adverſus hominis captiones erat opus
cautione maximâ, nec uſquam magis opus erat
meâ rhetoricâ, quàm ad excogitandum colorem,
quo citra moleſtiam amici, recuſarem quod inge-
rebat. Triſtem enim illum videre non ſuſtinebam.
Si fortè pannus ad veſtem erat emptus per famulos
meos,ille ſubodoratus,me nihil ſuſpicante jam ſol-
verat. Nec ullis precibus adigi potuit ut reciperet.
Arte ſimili fallendus erat, ſi voluiſſem illum exi-
mere damno. Tale certamen inter nos fuit aſſiduè,
longè diverſum à vulgi moribus, dum alter hoc
agit ut abradat quàmplurimum, alter agit ut det
quàm minimum. Nè quid omninò daret, efficere
non potui; certè moderatiſſimè illius benignitate
uſum eſſe me, teſtabitur, ut arbitror, omnis illius
familia. Mihi quicquid laborum ſuſcipiebatur, a-
more ſtudiorum ſuſcipiebatur. His cum ille coho-
neſtandis,illuſtrandis, provehendiſque natus vide-
retur,nec ullum defugeret laborem,nullas vigilias,
ſatis magnum quæſtum eſſe ducens, ſi bonus autor
cum dignitate prodiret in manus hominum, qui
potuiſſem in hominem ſic animatum prædonem
agere? Si quando nobis ac cæteris amicis oſtende-
bat primas paginas magni cujuſdam autoris,ut ge-
ſtiebat gaudeo,quæ vultûs alacritas, qui triumphi?
Diceres illum jam tum totius operæ fructum cu-
mulatiſſimè percepiſſe, nec aliud expectare præ-
mium. Non hic attollam *Frobenii* laudes aliorum
vituperatione. Nimis notum eſt, quos autores
quàm mendosè, quàm ſordidè excuſos nobis ty-
pographi; quidam etiam è *Venetia Romá*que miſe-
rint. Ex hujus autem domo paucis annis, quæ vo-
lumina,quantâ cum dignitate prodierunt? Eóque
ſuam officinam à contentioſis libellis, unde quæ-
ſtum haud mediocrem fecerunt alii, ſemper immu-
nem ſervavit, nè literas ac diſciplinas aliquâ con-
taminaret invidiâ. *Hieronymum* bis excuderat. Ab
Auguſtino pari cum dignitate rurſus excudendo,
quum amici complures, in quibus & ipſe, deterre-
rent,tamen totum animum ſic huc appulerat, ut
inter familiares ſubinde dicere ſolitus ſit, ſe non
optare longius vitæ ſpacium quàm quod abſolven-
do ſufficerat *Auguſtino*. Primum ac ſecundum To-
mos vidit abſolutos; Pium erat hominis votum,
& erat animus ille dignus immortalitate,ſed aliter
viſum æterno numini, cujus in abdito ſunt con-
ſilia, quæ nobis ſcrutari fas non eſt, reprehendere
nefas. Ætas erat provectior, ſed valetudo ita pro-
ſpera,vegeta,ut per omnem vitam nunquam mor-
bo decubuerit. Ante annos ſex è ſummis gradibus
in ſolum lateritium decidit, caſus erat plus quàm
letalis,convaluit tamen, ſed ut ſolet,mali reliquiis
in corpore reſidentibus,utcunque diſſimulabat ille.
Tam erat animi generoſi,ut puderet dolere. Anno
priuſquam moreretur, corripuit illum graviſſimus
cruciatus circa talum dextri pedis. Ibi præſtò erant
medicorum officia, quæ nihil aliud quàm exaſpe-

A rabant malum, dum de morbi genere diſſentien-
tes, alii aliud admovent remedium, nec deerant
qui autores eſſent pedem reſecandum eſſe. Tan-
dem aliunde venit medicus, qui dolorem hactenus
ſedaret, ut & tolerabilis eſſet, & ſomni cibique
ſumendi permitteret facultatem. Demum ita con-
firmatus eſt,ut bis equo proficiſceretur *Francfordi-
am*,malo in dextri pedis digitos relegato, quos ſo-
los flectere non poterat, cætera valens. Tum à
B me tum à medico frequenter monitus, ut rariùs
prodiret in publicum,aut veſtitu contra frigus mu-
nitior prodiret: non obtemperavit, pudendum eſſe
ratus, ſi quicquam omninò priſtinæ conſuetudi-
nis omittens, morbi ſpeciem præ ſe ferret. Jam
& duos manûs dextræ digitos ſtupor occupârat,
morbi imminentis præludium. Diſſimulavit &
hoc, parum virile ducens quicquam morbo conce-
dere. Denique dum in ſublimi agit neſcio quid,
correptus, ut eſt probabile, vi morbi, in pavimen-
C tum decidit pronus, non ſine gravi cranii vulnere.
Delatus in lectum nec oculos attollebat, nec ul-
lum ſenſus indicium dedit,nec ullam omnino vitæ
ſignificationem, niſi quòd manum ſiniſtram mo-
vebat, nam dextrum latus omne diſſimulata para-
lyſis ſtupefecerat. Ita biduum conſopitus, ſub mor-
tem experrectus eſt, ægrè paulum diductis oculi
ſiniſtri genis, linguâ tamen immobili, nec ſu-
pervixit ultra ſex horas. Ita noſter *Frobenius* re-
bus humanis exemptus, ad vitam tranſiit felicio-
D rem, uxori, liberis, amicis, acerbo luctu, toti ci-
vitati notíſque omnibus gravi ſui deſiderio relicto.
Ob hujus mortem decebat omnes qui colunt bo-
nas literas, pullatos, lachrymas & luctum ſumere,
apio, floſculíſque ſepulchrum ornare, lymphas a-
ſpergere, odores adolere, ſi quid talibus officiis
proficeretur. Certè illud erit gratitudinis, ut o-
mnes defuncto bene precemur, memoriáque lau-
dibus debitis celebremus, Officinæ *Frobenianæ* fa-
veamus, quæ non ſolùm non ceſſabit ob heri ſui
E deceſſum, ſed ſummâ vi adnitetur,ut quod ille in-
ſtituit ſemper in majus meliúſque provehatur.

Epitaphium Jo. Frobenii per Deſ. Eraſ. Rot.

Arida *Joannis* tegit hic lapis oſſa *Frobeni*,
  Orbe viret toto, neſcia fama mori.
Moribus hanc niveis meruit ſtudiiſque juvandis:
  Quæ nunc mœſta jacent orba parente ſuo.
Retulit,ornavit veterũ monumenta ſophorum,
  Arte, manu, curis, ære, favore, fide.
F Huic vitam in cœlis date numina juſta perennem,
  Per nos in terris fama perennis erit.

Ejuſdem in eundem Græcè.

Ὧδ' Ἰωάννης κεῖται ὁ τυπογράφος Φροβένιος,
Οὐδὲν ἄλλο πλεῖον ὀφείλει τῶν λόγων σπουδάσματα.
Μὴ νεκρὸν θρηνεῖτε, ζῇ γὰρ καὶ πνεῖ, τεθνεὼς ἀεί,
Τοῦτο ψυχῇ, τοῦτο φήμῃ, τοῖς τε βίβλοις λείψανοις.

*Deſ. Eraſmus Rot. Ornatiſſimo Viro Jo-
anni Ulatteno* S. D.

G Quod fatum, aut quis genius hanc malignita- *Epiſt. 10.*
tem adjunctam rebus humanis eſſe voluit, *U-
latteni* chariſſime, ut quæ plurimis placent,eadem
multis vehementer diſpliceant? Simul,atq; eodem,
ut ita loquar, nixu nuper emiſimus duos libellos;
alterum *De Pronunciatione*, alterum *De Ciceronis
imitatione*: quorum ille ſicuti neminem offen-
dit, ita minus invenit amatorum: hic quem-

A admodum avidè diſtractus eſt, ita apud aliquot non mediocrem offenſam incurrit. Queruntur alios ſilentio præteritos, quos non oportuit; alios ſecus attactos quàm par fuit; alios infra meritum, alios ſupra meritum prædicatos. Ad argumentum quod illic agitur, ſufficiebant veterum exempla ſeptem, tantum abeſt ut ſtatuerim omnium ſcriptorum nomina percenſere, præſertim quum hoc ipſum ſit hic quaſi πάρεργον, in quo ſi B voluiſſem eſſe copioſus, meritò poterat in me torqueri *Græcorum* adagium, μεῖζον τὸ πάρεργον τοῦ ἔργου. Juſtiùs hoc nomine poteram ineptus videri, qui tam multos recenſuerim, quàm qui quoſdam prætermiſerim; ineptior multò futurus, ſi conatus fuiſſem omnium æſtimare ſtilum, qui ſcriptis innotuerunt, quandoquidem hodie tam multos habet *Germania, Gallia, Anglia, Hungaria, Polonia* juvenes, qui poſſunt eleganter tum dicere, tum ſcribere. Utinam ad pietatem tantundem C profectus acceſſiſſet. Cæterùm quod neminem vel odio, vel oblivione prætermiſerim, illud argumento eſt, quod quorundam quos & unicè diligo & video quotidie, nullam feci mentionem. Noveram quoſdam eſſe tam virginei pudoris, ut omnino in publicis ſcriptis velut è proſcenio nominari non ſuſtineant: Nam eſt prorſus hiſtrionicæ genus, libros in vulgum edere: quoſdam adeo delicatos, ut neſcias quomodo tractari debeant, alios tam feroces ac moroſos, ut quomodocunque D palperis recalcitrent. Jam ſi tantum laudâſſem quos nomino, & laudâſſem citra exceptionem, corrupiſſem expetitum hujus operæ fructum. Siquidem ex hujuſmodi cenſuris magnopere proficiunt adoleſcentes, dum aſſueſcunt omnes cum judicio legere, tum quid in quoque vitandum ſit, aut expetendum diſpicere. Plurimum autem intereſt inter cenſuras & encomia. Jam hic erat hujus recenſionis ſcopus, ut anxius ille *Tullianæ* phraſeos affectator, neminem omnium dignare-E tur honore *Ciceroniani* cognominis. Id tametſi ſit ſub perſona *Noſoponi*, hac in parte parum ſani judicii, tamen nè quem omninò offenderet negatus titulus, ſingulis multum laudis aſperſi, eo temperamento, ut nec candorem in me quiſquam poſſit deſiderare, & quod cujuſque proprium eſt agnoſceret attributum, adeo non malignè, ut nec hoſtium nomina ſileam, velut *Hutteni & Stunicæ*, nec illos meritâ laude fraudem. Nam quòd quidam ſtomachabantur *Budæum* parum honorificè F tractatum, arbitror illos ſui judicii pœnitere. Nec minus impudenter muſſabant quidam me *Longolio* ſubinvidere, quum vix à quoquam prædicatus ſit candidius; quanquam ille quædam aſperſit ſcriptis ſuis, quæ ſuſpitionem præbeant ipſum non admodum magnificè de meo ingenio ſenſiſſe, verum hæc judiciorum libertas in viris eruditis nunquam offendit animum meum. Si rectè judicant, docent: ſin minus, humanum eſt vitium, nec ſatis dignum quod bonorum dirimat amicitiam. Op-G tarim multos eſſe *Longolios*, qui luderent in oratorem *Batavum*, modò de diſciplinis ac religione *Chriſtiana* bene mererentur, quod illum egregiè fuiſſe præſtaturum arbitror, ſi vita longior contigiſſet. Jam nè parum eſſet ponderis laudibus quas eruditis aſcribo, fingo perſonam hominis egregiè docti, qui cætera ſanus, tantum immodico *Ciceronis* amore deliret. Sed ô vitam hominis fugaciſſimam! ô rerum humanarum *Euripum*, aut

A ſi quid eſt *Euripo* volubilius! Dum hæc loquimur fugit hora, ut ait *Satyricus*, & dum amicos recenſemus, unum non poſtremi loci amiſimus, *Jacobum Uvimphelingum Sletſtadienſem*, qui quidem inter felices numerari poterat, niſi ſenectus illius in hoc ſeculum multo turbulentiſſimum incidiſſet. Nam à teneris uſque annis educatus eſt in honeſtiſſimis literis, primum *Sletſtadii* ſub *Lodovico Drungenbergio Uveſphalo*; deinde *Friburgi*, mox B *Heydelbergæ*, Pontificii juris peritiam cum theologiæ ſcientia non infeliciter conjunxit, & alioqui nullius honeſtæ diſciplinæ rudis. Eloquentiæ verò tantum præſtitit tum in carmine tum in oratione ſoluta, quantum vel à theologo, vel ab illorũ temporum homine poſſit requiri. Aſcitus *Spiram*, eccleſiaſtæ munus non ſine laude geſſit. Inter hæc vir pius ardens amore rerum cœleſtium, eóque pertæſus ſeculi, quod, teſte *Joanne*, totum in malitia poſitum eſt, de ſeceſſu cogitavit. Ejus propoſiti con-C ſortem habebat *Chriſtophorum* ab *Utenheim*, doctum pariter & caſtiſſimæ integritatis virum. Atque ut nudus ad nudum *Chriſtum* confugeret, quod erat eccleſiaſtici cenſus, erat autem quod ad vitæ munditiem ſufficiebat, reſignavit. Cæterùm hoc conſilium abrupit *Chriſtophorus* ad epiſcopi munus retractus, amicis ita ſuadentibus, futurum, ut ſi ad mentem tam piam acceſſiſſet autoritas, plures *Chriſto* lucrifacere poſſet, quàm ſi ſe abdidiſſet. Ille tamen ſuâ paupertate lætus, pergebat quod inſti-D tuerat agere; rurſus *Heydelbergæ* ſacros autores enarrans, & in his *Hieronymum*. Ad hæc libellis editis & adoleſcentiam inſtituit, & ſacerdotes ad pietatis caſtimoniæq; ſtudium excitavit. Nec gravatus eſt amore pietatis, agere pædagogum, aliquot magnæ ſpei adoleſcentibus, quorum præcipuus, nunc inter nobiles, doctrinâ, ſynceritate, candore, prudentiâ, nobiliſs. *Jacobus Sturmus*, cujus conſiliis plurimum debet tota penè *Germania*, non ſolùm inclyta civitas *Argentoratum*. Nec invidiâ caruit E hominis ſancta libertas. *Romam* excitus eſt homo & ſenio & hernia tardus, monachorum *Auguſtinenſium* operâ, quòd alicubi ſcripſiſſet, *Auguſtinum* non fuiſſe monachum, aut certè non talem quales nunc habentur *Auguſtinenſes*, quum hi tamen illum in tabulis ac libellis exhibeant promiſſâ barbâ, nigrâ, cucullâ & zonâ coriaceâ. Hoc incendium ex minimâ ſcintillâ latius evagaturum, *Julii* ſecundi preſſit autoritas, idq; bonorum omnium applauſu. Præter alias adverſitates, quibus hominis F virtus exercita fuit, hoc fatale totius eccleſiæ diſſidium vehementer illum afflixit, ac tantum non ad vitæ tædium adegit. Itaque ſolitudinem ac ſeceſſum fruſtra tentatum, ingraveſcentibus annis egit *Sletſtadii* in ædibus *Magdalenæ* ſororis; ex qua nepotes duos, quos paterno ſemper affectu complexus fuerat, reliquit, moribus ac literis eleganter inſtitutos, Quorum *Jacobus Spiegellius* juris prudentiâ clarus, prius *Maximiliano* Cæſ. mox Regi *Ferdinando* fuit à Conſiliis: Apud quem nuper G *Jo. Maius*, natu minor, in fratris locum ſucceſſit, aulæ primoribus indolis elegantiâ, ac dexteritate morum optimo jure gratiſſimus. Nondum tamen ſtatui, utrum *Uvimphelingi* mors gratulatione dignior ſit, an deploratione. Annum attigit penè octogeſimum, diutiùs etiam victurus, ſi corpuſculi deficientis rationem ullam habere voluiſſet: & ſubductus eſt huic ſeculo, quo nihil fingi poteſt inquinatius. Poſtremò, nihil addubito,

quin

A quin vitæ innocenter actæ præmiis jam fruatur apud cœlites. Sed, ut redeamus ad id quod inſtitueramus. Multò poſt editum *Ciceronianum*, comperi hoc ipſum argumentum fuiſſe tractatum tribus epiſtolis inter *Franciſcum Picum* comitem *Mirandulanum*, & *Petrum Bembum*; quorum alter multis diſſerit, alter haud ita multum à me diſſentit. Negat enim ſe loqui, niſi de raræ felicitatis ingeniis: neque hic deterret à bonorum autorum lectione, B ſed ad unius *Ciceronis* imitationem invitat, atque adeo, quod eſt difficilius, æmulationem. Mihi cum his modò res eſt, qui huic ſuperſtitioni ſic addicti ſunt, ut miro faſtidio reſpuant quicquid diſſonat. Recognovimus libellum emendatis perpaucis locis, adjectis etiam nominibus aliquot. Quum enim pridem excuderetur, ſubitò exortus ἀλαζὼν συκοφάντης curſum & attentionem nonnihil interrupit, ut ſunt quidam ad nihil aliud nati, quàm ut honeſta conantibus C faceſſant negotium, ipſi nullis occupari, præterquam aleâ, ſcortis, commeſſationibus, & gloriis. Bene vale. Datum *Baſileæ*, Nono Calend. Febr. M. D. XXIX.

Eraſmus Rot. Joanni Sucqueto S. D.

Epiſt. 11. DEſtituit nos *Antonius Sucquetus* frater tuus, vir ornatiſſime, patronus *Eraſmi* candidiſſimus, ac bonarum literarum invictiſſimus propugnator, cujus mortem, nobis alioqui multis D nominibus acerbiſſimam, ob id aliquanto moderatiùs ferimus, quòd confidimus te pro tua humanitate in germani vices ſucceſſurum. Id ut faceres te etiam atque etiam rogarem, niſi mihi perſuaſum eſſet, tibi eam provinciam jamdudum ſponte ſuſceptam eſſe. Sunt complures *Lovanii*, velut in hoc conjurati, ut collegium *Buſlidianum*, unicum noſtræ regionis, imò totius Cæſareæ ditionis ornamentum, ſublatam cuperent: eique ini- E ris cuniculis exitium moliuntur, unde quum omnibus publicè pariter ac privatè proditura eſt ſumma utilitas, tum aulæ Cæſaris prodibunt eruditi Secretarii, cordati Conſiliarii, Legati facundi, Proceres non tantùm imaginibus nobiles. Denique Principes qui, ſi videatur, poſſint oratoribus citra interpretem reſpondere: poſtremò, gravioribus illis diſciplinis, atque adeò cunctis bonis artibus plurimum lucis ac dignitatis accedet. Si non eſſet inſtitutum tale Collegium, ni- F hil prius erat curandum Cæſari, quàm ut ſuis impendiis inſtitueret. Nunc rem egregiam alienâ benignitate datam, non deſunt qui conentur amoliri. Quoſdam impellit ingenii ſtoliditas, alios amor quæſtûs, nonnullos livor, ſunt qui ſubſerviunt alienæ voluntati: quare te rogo majorem in modum, ut quod *Antonius* feliciter orſus eſt, tu gratiâ & autoritate tuâ, quam tuo merito vales in aula plurimum, perficias, ut hoc collegium ſit omnibus aulæ Proceribus quàm maximè gratio- G ſum. Reditus adhuc tenues ſunt: vix alunt profeſſores, eos augebit Principum ac divitum liberalitas, te tuíque ſimilibus rem provehentibus. Ego verò non hoc tantùm mihi de te polliceor, vir clariſſime, verùm nihil dubito quin totum *Antonium Sucquetum* ſis nobis repræſentaturus. Quid enim illius ingenio magis niveum, quid amico amicius, quis in officio promptior, in conſilio fidelior, quis juſti tenacior, quis fucis, fraudibus,

A & injuſtitiæ infenſior? quanta pietas citra ſuperſtitionem? quàm perſpicax ſanúmque judicium, multum abhorrens a vulgi judiciis? Quanta dexteritas in rebus gerendis, quot dotes, quot ornamenta in uno viro perdidit aula Cæſaris? quanto ſtudio id agebat, ut liberi quos habebat aliquot, mirè patriam indolem referentes, honeſtiſſimis diſciplinis jam inde à teneris inſtituerentur? Maximum natu deſtinârat Theologiæ, pro- B ximum ſtudio Juris; tertium, admodum puerum, bonis literis dedicârat. Et hic fraternas vices geras oportet. Quum erit commodum ſalutabis mihi *Joannem* bombardarum opificem, vicinum tuum, veterem amicum meum, qui cùm olim arma commutavi, in amicitiæ ſymbolum, nec id multò congruentiùs, quàm fecerunt *Glaucus* ac *Diomedes*. Dedi *Enchiridion*, noſti librum jam olim per omnes orbis plagas volitantem, *Latinè*, *Gallicè*, *Germanicè*, *Hiſpanicè*, *Tuſcè* loquentem: C ille contra dedit gladiolum, quo non magis adhuc ſum uſus, quàm ille libro. Bene vale. Anno M. D. XXV.

Eraſmus Rot. Carolo Sucqueto S. D.

EX literis tuis, *Carole* ſuaviſſime, quæ miram quandam in me ſpirant benevolentiam, aut, ut veriùs dicam, pietatem, facilè poteram agnoſcere germanam *Antonii Sucqueti* prolem; in cujus D affectum cùm tuâ ſponte ſucceſſeris, æquum eſt, ut ego viciſſim mutuâ pietate illũ tibi referam. Proin illud tibi perſuaſum habeto, mi *Carole*, nihil à me petes, modò tibi vel uſui vel ornamento futurum videatur, quod tuâ causâ ſim gravatè facturus, & ſi fors deerit facultas, certè prompta voluntas nunquam eſt tibi defutura. Age quod agis, optimè adoleſcens, fac totum *Antonium* nobis exprimas, ut cujus mortem juſtiſſimis de cauſis acerbiſſimè tulimus, eum in te veluti ſuperſtitem eſſe gaudeamus. *Epiſt.* 12.

E Nam oris habitu, formâ corporis, geſtúque & ſermone ſic illum reddis, ut non te filium, ſed illum ipſum in te repubuiſſe credamus. Idem eſt ingenii morúmque candor, eadem humanitas, eadem in amicitia fides, eadem ſimplicitas veritáſque. Quin & judicia ferè conſentiunt, quæ per ætatem in te matureſcent. Sed eſt in quo parentem ornatiſſimum etiam ſuperaturus videare, quod illius manibus gratiſſimum eſſe ſcio. Quid ni ſit, quum vivus nihil magis habuerit in votis, quàm ut F in liberis ſuis ſeipſum vinceret? Quid hoc eſt, inquies? Quod abſolutæ Juris prudentiæ, utriuſque literaturæ decus pergis adjungere; quæ niſi accedant, Deum immortalem quæ balbuties, quàm pudendi errores, quàm multa ſupervacanea ſolent hoc ſtudiorum genus conſequi? Laudabatur à multis *Jodocus* ille qui ex Cæſaris conſiliario factus erat Senatûs *Mechlinienſis* Præſes, ſibi quidem in ſua profeſſione videbatur nihil neſcire. Tolerabilis forſitan hæc φιλαυτία, illud intolera- G bile, quod in omnibus conviviis, etiam à nullo provocatus, velut è plauſtro debacchabatur in linguas ac bonas literas, nec cuiquam harum perito concedebat, ut vel unam legem Juris intelligeret. Objiciebatur illi nonnunquam *Gulielmi Budæi* nomen. Ibi quid non dicebat? ſed tam inſulsè, ut nemo non rideret hominem. Legum magnam vim tenebat, ſed deſiderabatur in eo judicium naturale, tum non poteſt non paſſim delirare,

rate, qui præter illas literas nihil omnino didicerit,
præſertim quum codices ejus diſciplinæ ſint non
ſolùm depravatiſſimi, verumetiam mutili: cujus
incommodi nonnullam partem amoliti ſunt in
Germania Ulrichus Zaſius, in *Gallia Guil: Budeus*,
in *Italia Andreas Alciatus*. At patri tuo præter
ſeculum nihil deerat, ingenium mirè felix, indu-
ſtria ſingularis, eruditio ſumma, judicium excuſ-
ſum. Mox aulæ negotia, crebræ ac longinquæ
legationes, nè dicam relegationes, nihil ferè
permiſerunt viro, niſi ut hæc ſtudia amaret. Alio-
qui vel natu grandior eas literas attractâſſet. Nec
aliis invidit, quod ipſi non contigit; imò hòc
impenſiùs dedit operam, ut Juris profeſſio cum
linguarum ac politiorum literarum peritia junge-
retur. Quare te vehementer hortor, *Sucquete*
chariſſime, ut in iſto ſtadio curſum gnaviter per-
agas, quemadmodum hactenus magna cum laude
cucurriſti. Habes concertatorem *Viglium*, cujus
alacritas non patietur te ſegneſcere. Video te me-
ditari demigrationem, nec dubito quin tibi con-
ſtet conſilii tui ratio, quapropter non eſt quòd
hic te vel horter, vel dehorter. Habes domi *Pal-
ladem*, quæ tibi ſuggeret quod maximè ſit in rem
tuam. *Viglium* aliunde aliò fortuna propellit. Is
interim agit *Ulyſſem*. *Avenione* & in *Montepeſſulano*
ludere peſtilentiam novum non eſt. Ad *Biturigas*
vehementer ardebat, præſertim quòd eò ſe con-
tulerit *Andreas Alciatus*, unicum hujus ætatis mi-
raculum, ac ſtudiorum delicium. Verùm narrant
& eam regionem infeſtari lue, quod non modò
ſtudioſorum causâ doleo, verumetiam illius. Nam
virum illum omni proſperitate digniſſimum for-
tuna videtur annos aliquot habere pro pila, adeo
nunc bello, nunc peſtilentiâ ſurſum deorſum vol-
vitur. Qui rumor ſi vanus eſt, gratulor *Viglio* no-
ſtro, gratulaturus & tibi, ſi eodem te contuleris.
Quòd tibi videris ὁμοίκος futurus, ſi liceat mihi
ὁμοτράπεζον eſſe, utinam tibi tantum utilitatis ad-
ferre poſſit noſter convictus, quantum & tu tibi
polliceris, & ego optârim. Quod ad meum qui-
dem animum attinet, nullus hoſpes fuerit te uno
gratior. Ego quum naturâ ſemper à turba abhor-
ruerim, nunc ætas ac ſtudiorum aſſidui labores, ad
hæc indies incommodior valetudo cogunt ut ſim
homo perpaucorum hominum. Duos tréſve ſo-
lito recipere, nè ſit lupinum convivium, ſed exi-
mios. Nam inter epulas gaudeo ferè fabulis a-
mœnioribus hilarare nonnihil animum ſtudio
feſſum. Sat feliciter ceſſit hæc migratio, ídque
præter expectationem. Quum enim oppi-
dum hoc penè cingatur montibus è proximo im-
minentibus, nec uſquam aperiat ſe proſpectus li-
ber, niſi ad occaſum, verebar nè cœlum minus eſſet
amicum meo corpuſculo. At vix uſquam ſenſi
illud amicius. Vocabar aliò magnis conditioni-
bus, ſed non auſus ſum è nido tot annos preſſo ſta-
tim longiùs evolare. Itaque decrevimus hic hy-
bernare, ſi modò per belli tumultus liceat. Civi-
tas eſt Regis *Ferdinandi* qui ſic videtur in me af-
fectus, ut appareat illum nihil meâ causâ non fa-
cturum. Eſt & Academia non incelebris, in qua
nulla facultas magis floret quàm Juris. Habet
Zaſium ætate ſenem, ſed ingenio vividum, cui
quem alium conferam in his regionibus non inve-
nio. Sunt præter hunc & alii non vulgariter eru-
diti. Inter clerum, magiſtratum, populum &
academiam ſumma concordia eſt. *Haio Caminga*
A *Phryſius* nobiſcum agit, cujus conſuetudo mihi ſit
indies jucundior: nimirum quo magis ille quoti-
die ſit & literis eruditior, & philoſophiâ melior.
Ejuſmodi verò experior juvenis ingenium, ut con-
fidam hanc mutuam animorum benevolentiam
inter nos fore perpetuam. Nunc certè tam cha-
rus eſt ac jucundus, ut ſi filius eſſet, vix poſſet eſ-
ſe charior aut jucundior. Demiror autem quid
ſit rei, ut quum *Dola* Cæſareæ ſit ditionis, tam ini-
B quam ſe præbeat noſtratibus. Id enim ex multis
cognovi, tametſi tu pro tua civilitate diſſimulas.
Veruntamen vide etiam atque etiam, mi *Carole*,
nè præcipites conſilium. Quod maximè putabis
in rem tuam fore, id ſequitor. Ita demum mihi
futura eſt jucunda tua conſuetudo, ſi quantum
mihi allatura eſt voluptatis, tantundem ſtudiis tu-
is fructus contulerit. Quid ego audio? Picæ rur-
ſus conferunt ſua conſilia, ut indulgentiarias nun-
dinas inſtaurent? Quantum ibi jacturæ paſſa eſt
C Eccleſia! Riſimus & cæteras tuas fabulas, nimi-
rum eximiè ridiculas. Judicium quidem tuum
probamus, optime *Carole*, ac ſtudium erga nos tu-
um amplectimur, ſed ſi me audies, nec cum car-
cinis, nec cum planodorpiis, nec cum inauſpicatis
avibus conflictaberis, quum volunt ex picis, gra-
culis & upupis, vertuntur in viperas, lupos, ac leo-
nes. Nè in te crabrones irritaris. Muſarum &
Gratiarum contubernio temet oblecta. Et ſi tu-
multus illorum inconditos ridere libet, ride, ſed
D in ſinu. A nemine magis lædi poterant quàm ipſi
ſe lædunt. Bene vale. Datum apud *Friburgum
Briſgoiæ*, poſtrid. Calend. Julias, Anno milleſimo
quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Rot. Lodovico Bero S. D.

SApuiſti qui hinc maturè evolaris; nos ſubinde *Epiſt.* 13.
libratis alis meditamur nidum relinquere, ſed
ſubinde remoræ quippiam exoritur, quod cogat
E comperendinare profectionem. Accidit hic quid-
dam, *Democriti*ne riſu, an *Heracliti* lachrymis di-
gnius, tu judicabis. Sacrificus quidam huc adve-
nit, is ſimulatque hoſpiti ſuo pecuniolam quam
debebat, numerâſſet, Vale, inquit, & age pœni-
tentiam: móxque progreſſus in publicum, exhi-
buit nobis alterum πρόδρομον, clarâ & articulatâ
voce, ſerio vultu clamans, Agite pœnitentiam, A-
gite pœnitentiam, Agite pœnitentiam, imminet
vobis manus Domini. Cum hoc præconio com-
F plures dies per omnes civitatis vias obambulavit.
Ingreſſus ſummum templum, cœpit in corruptam
Canonicorum vitam detonare. Id ridebant pleri-
que, negligebant alii. Tandem ingreſſus dicitur
& *Oecolampadianorum* templa, & in hos multò
tum liberius tum atrociùs vociferatus eſt, identi-
dem animarum interemptores appellitans. Inter-
pellavit illum quidam, Heus tu, vocas ad pœniten-
tiam, ede quid nobis cenſes agendum, & quibus
modis ſit placandus Deus. Ibi, veluti nûmine af-
G flatus, *Gorgoneis* oculis intuitus percontatorem,
Phariſæe, inquit, quid me tentas? Non aliud juſ-
ſit me loqui ſpiritus. Dicitur & in monte *Pelli-
cardi* πρόδρομον egiſſe, quum nec illic quenquam
reperiſſet, cui liberet agere pœnitentiam, ipſe
tres menſes concluſus carcere, pro omnibus pœni-
tentiam egit. Illinc dimiſſus, juxta præceptum
Evangelicum, *excuſſo pedum pulvere*, huc demi-
gravit, ubi quum multò minùs arrideret nomen
pœniten-

pœnitentiæ, duci juſſus eſt in carcerem. Quum
duceretur nihilo ſegniùs clamabat, Agite pœni-
tentiam. Alter ſatellitum, Ni taces, inquit, im-
probe, hunc pugnum ingeram in os. Ille tanto
magis clamabat, Agite pœnitentiam. Quid a-
ctum ſit in carcere, non liquidò ſcitur. Dimiſſum
conſtat, hâc lege, nè redeat in ditionem hujus rei-
publicæ. Mox, ut accipimus, contulit ſe *Luceri-
am*, quæ civitas ſic eſt infenſa novis ſectis, ut non
alia magis Illic aliquot diebus [illegible] functus
officio, in hoc quoque retulit nobis *Joannem Ba-
ptiſtam* quòd conjectus eſt in vincula, in illo diſſi-
milis, quòd ille decollatus, hic exuſtus eſt; nimi-
rum quòd Baptiſtam malè repræſentaret anaba-
ptiſta. Quæ ſecta quum magis inviſa ſit Princi-
pibus quàm ulla cæterarum, propter Anarchiam
& rerum communionem, quam prædicare dicun-
tur, tamen nec templum habent uſquam, nec re-
gnum moliuntur, nec ullâ vi ſe tuentur; & ha-
bere dicuntur multos moribus longè ſynceriori-
bus quàm cæteri. Quanquam quid ibi ſyncerum
eſſe poteſt ubi corrupta eſt fidei integritas? Si no-
bis corvus à læva crocitetur, commovemur, &
aliquod grande malum imminere credimus, &
hominis vocem riſimus omnes. Multis jam annis
quid malorum non vidimus? Exactiones, tumul-
tus, bella, cædes, peſtilentias, famem, ſeditiones.
Quis ſtuduit vel pilo fieri melior? Occalluimus
adversùs flagella Dei, obduruimus adversùs illius
medicamenta; quid ſupereſt niſi extremæ cala-
mitatis diluvium? Utinam res feliciùs cedat o-
mnibus quàm mihi præſagit animus. Sedulò mo-
limur abitum, magno rerum diſpendio, ſed ma-
jore ſalutis diſcrimine. Verùm decretum eſt ver-
tere ſolum, jacienda eſt alea. Bene vale. Datum
Baſileæ Idus Aprilis, Anno M. D. XXIX.

*Eraſmus Roterod. ornatiſſimo Antonio
Fuggero* S. D.

Epiſt. 14. ITa ſunt res mortalium, *Antoni* vir eximie,
nonnunquam ubi ſperes ſummam amicitiam,
exoritur ſumma ſimultas: unde nihil expectes,
inde prodeunt amici candidiſſimi. Ad hunc vide-
licet modum vitam hominum temperat, qui è
duobus doliis, quæ *Homerus* teſtatur in *Jovis* li-
mine ſita, læta triſtibus, ac triſtia lætis miſcet.
Quis expectâſſet ex *Augusta Vindelicorum*, tam
candidum, tam flagrantem, tam benignum ami-
cum? Quid enim ſpirabat illa tua epiſtola, niſi
ſingularem quandam tuam in me pietatem, quum
hactenus nè tantillum quidem de te fuerim me-
ritus? Quàm putas mihi grata fuit illa tam ob-
via benignitas? Itaque, mihi crede, multo plus
voluptatis ac ſolatii ceperam ex tuis literis, quàm
ſi quis opimum ſacerdotium nunciâſſet. Siquidem
veriſſimè ſcripſit ille Regum ſapientiſſimus, nihil
eſſe tam charum quod cum ſyncero fidóque ami-
co conferri debeat. Atque aliquanto plus gaudii
tum perſenſi animo meo, quòd & tutam amanter
deferres liberalitatem tuam, & ego eâ non eſſem
uſus, pro qua nihilo quidem minùs debebam, &
debebam libenter, ſed tamen juvabat: nec a-
mici rebus quicquam deceſſiſſe, & me debere qui-
dem, ſed debere liberiùs. Quiſquis enim benefi-
cium accipit, ſimul cum beneficio ſollicitudinem
accipit reponendæ gratiæ. Nihil autem ingenuis
animis libertate dulcius. Quanquam tum quoque

A ſollicitabat me nonnulla cogitatio, circumſpe-
ctantem quâ ratione declarare poſſem, quanti fa-
cerem ſtudium erga me tuum. Acceſſit huc, quod
non tantum ex *Laſcinio* noſtro cognovi te literis
ac literarum cultoribus *Mecœnatem* haudqua-
quam ſordidum præſtâre, quod non faceres, ni
& vir optimus eſſes, & animum haberes opibus
tuis ſuperiorem, quanquam eas largiter fortuna
minimè cæca in te congeſſit, ſi tamen illas fortu-
B næ, ac non potiùs induſtriæ prudentiæque tuæ de-
bes. Laudatus eſt *Veſpaſiani* pater, quòd malè
quæſitis optimè ſit uſus. Quanto tu, *Antoni*, lau-
dabilior, qui his quæ vel fortunæ favor objecit, vel
induſtria paravit, tam bene uteris? Arguit & il-
lud prudentiam tuam non vulgarem, quòd nulla
tibi potior cura eſt, quàm ut liberi tui ſi quando
contingent, aut ſi quos in liberorum vicem ad-
optâſti, jam inde à teneris, & ad pietatem, & ad
honeſtiſſimas diſciplinas inſtituantur, multum
C abhorrenti à quorundam ſententia, qui credunt
ſe præterea nihil debere pietati, ſi filios ſuos mo-
dò ditârint. Agnoſcis nimirum eſſe præclarius
quoddam opum genus, in quod, animo conditum,
nihil habeat juris fortuna. Proinde, non judicas
liberos tuos eſſe verè divites, niſi hoc genere poſ-
ſeſſionum fuerint locupletes. Hæc itaque quum
extimularent animum meum, ſi minus ad repo-
nendam gratiam, certè ad teſtificandum quàm
penitus & nôſſem & amarem pectus iſtud tuum,
D tam excelſum ac nobilè, ecce redditur altera abs
te epiſtola, multò priore tum candidior, tum a-
mantior. Equidem præclarè mecum actum iri
putabam, ſi noſtram excuſationem humanitas
tua boni conſuluiſſet. Scripſeram enim ſubtri-
ſtis & inter ſarcinas. At tuæ benignitati non ſa-
tis fuit in bonam partem accipere, quòd munifi-
centiam tuam ultrò delatam recuſare quàm am-
plecti malui, ſed literis amantiſſimè ſcriptis perpe-
tuum amicitiæ fœdus mecum ſancire dignatus es,
E próque tua ſingulari modeſtia, ambis etiam quod
mihi votis omnibus erat expetendum? Imò jam
hoc ipſum in præcipuis bonis meis numerare cœ-
peram, quod tam eximius patronus, &, ſi ita ma-
vis, amicus, catalogo meorum acceſſiſſet. Hæc
tam multa votis quidem meis plus ſatis erant, at
tuæ bonitati, clariſſime *Fuggere*, nondum erant
ſatis. Addidiſti pignus & arrabonem, ut tu vo-
cas, amoris in me tui perpetui, munus non minus
elegans, quàm precioſum, nec interim mutum.
F Nam Diſticho teſtatur autoris animum. Ex tam
amico poculo, quid ni vel aqua mulſum ſapiat?
Etiamſi jam annis compluribus ad neceſſitatem
bibo vinum, non ad voluptatem, magis pharma-
cum ſumens quàm potum. Quum equeſtri agi-
tatione caperer, ſolitus eâ corporis adrepentem
languorem depellere, amici dono mittebant e-
quos: ſed ante triennium eques eſſe deſii, non ab
equis ad aſinos, ut habet proverbium, ſed in pedes
dejectus. Verùm jam pluſquam biennium eſt,
G quòd nullam ex vino capio voluptatem; quod
mihi bibitur non modò perparcè, verumetiam
aquâ è glycyrrhiza decoctâ ſic dilutum, ut ſi in-
ſueto porrigatur, medicam potionem eſſe diceret,
non vinum. Verùm è tuo poculo, ſi non viteum
liquorem, certè amorem bibere juvabit. Addis
& illud ad cumulum tuorum erga me meritorum,
ut in poſterum utar amicitiæ jure, & ubicunque
res poſtulârit, audacter requiram tuum officium.

Equidem

Equidem amplector quod offers ex animo; ſed
quid tibi viciſſim pollicear non invenio. Si te-
cum munerum viciſſitudine contendam, meritò
videar impudentior quàm *Marſyas*, qui cum *A-
polline* canendi ſuſcepit certamen. Nè opella qui-
dem mea ubi tibi poſſit eſſe uſui video. Si quid
tamen indicaris, aut ſi quà ſe obtulerit opportuni-
tas, faxo ut intelligas omnia potiùs *Eraſmo* defuiſ-
ſe, quàm animi memoris propenſam voluntatem.
Nunc ad reliquas epiſtolæ tuæ partes ſupereſt ut
paucis reſpondeam. Quòd ſcripſi me à diverſis
Principibus, ampliſſimis conditionibus aliò at-
que aliò vocari, nequaquam hoc eò feci, ut te
cum illorum vel dignitate vel benignitate con-
ferrem, ſed ut tibi perſuaderem, eam eſſe valetu-
dinem, ut nec ob conditionum magnitudinem,
nec in ullius gratiam oportuerit longinquæ pro-
fectioni committere. Ego candidum amicum
omnibus Regum gazis antepoſuerim, tametſi
Cæſarem ac *Ferdinandum* hactenus non minùs
candidos erga me, quàm magnos experior. Nec
deeſſet illorum liberalitas, ſed quemadmodum
ab aulæ cultura meopte ingenio ſemper abhorrui,
ita nunc per ætatem ac valetudinem ad eam ſum
ineptus. Tum ut me paucis contentum non urget
inopia, ita illorum benignitatem non admodum
flagito. Cæſarea penſio jam debetur annis plus
ſeptem, promittitur, nec mittitur. Et is eſt aulæ
noſtræ ſtatus, ut officiarii bene ſecum actum pu-
tent, ſi quum nihil accipiant ſalarii, non cogantur
ipſi numerare mutuum. Scripſit ſemel atque ite-
rum ex *Hiſpaniis* Cæſar, Numeraretur *Eraſmo* ſua
penſio extra ordinem: Reſpondit, ex conſilii de-
creto, *Margareta*, Si redeam in *Brabantiam*, vel
aureos *Perſarum* montes eſſe paratos, non modò
penſiunculam. Tanta porrò eſt flagitantium tur-
ba, tanta improbitas, ut mihi prius ſit negligere
quicquid hoc eſt emolumenti, quàm præter inge-
nium meum flagitatorem agere. Eſt autem pen-
ſio, trecentarum in ſingulos annos librarum mo-
netæ *Francicæ*. In ſumma videtur hoc eſſe quo-
dammodo fatale aulæ Cæſareæ, ſemper egere.
Dicas eſſe *Danaidum* dolium. Non exiguum eſt,
ut tu modeſtiſſimè ſcribis, ſed planè regium eſt
quod offers, quanquam etiamſi nihil offerres, ani-
mus iſte tam amicus poſſet *Eraſmum* iſtuc pellice-
re. Miſerè tum metuebam nè malè cederet nidum
cui tot annis aſſueveram relinquere. Sed hæc pro-
fectiuncula, longè feliciùs ceſſit expectatione. Si-
quidem & ſitum diutinæ quietis excuſſit, & cœlum
hoc experior tam amicum meo corpuſculo, ut vix
alibi commodius ſim expertus. Magiſtratum hujus
urbis habebã faventem, & priuſquam me illi Rex
Ferdinandus ſuis literis cõmendâſſet. Nihil incom-
modi eſt, niſi quòd nihil hic non magno emitur. Id
facilè negligo, homo pecunioſus ſcilicet & philo-
ſophus. Quare bona ſpes eſt hanc civitatem mi-
hi perpetuò fore quod dicitur [illegible]. Mihi
tamen foret gratius in civitate celebri vivere.
Quod nuncias, pietatis cauſam iſthic longè meli-
ùs habere, quàm huc pertulerant quidam, non
tantùm iſti reipublicæ, ſed tibi quoque privatim
gratulor. In his rerum procellis nihil arbitror
melius, quàm æquo libramine ſuſpendere res, ut
neque prorſus in quorundam *Judaiſmum* ac ty-
rannidem recidamus, nec in Anarchiam ac paga-
niſmum devolvamur, donec Deus aliquis ἀπὸ μη-
χανῆς, quod aiunt, exortus, hos orbis tumultus ad

A tranquillitatem componat. Solus enim ille poteſt
huic tragœdiæ lætum exitum imponere. Scripſi
nuper, ſed tribus duntaxat verbis. Jubes ut ſub-
inde ſcribam. Si poteſt tales legere literas, non
committam ut hâc quidem in parte ceſſâſſe
meum officium queri poſſis. Dominus *Jeſus* te
cum omnibus tibi chariſſimis ſervet incolumem,
amice inter præcipuos eximie. Neque enim no-
ſtram amicitiam æſtimo menſium aut annorum
B ſpatio. Amoris magnitudinem expendo, quâ pol-
liceris te nec cuiquam veterum, nec ulli Princi-
pum in benevolentia pietatéque erga me ceſſu-
rum. Quod ego omen, *Antoni* chariſſime, lubens
amplector, & animum mutuum hoc meo chiro-
grapho tibi polliceor, addico, dedicóque. Datum
apud *Friburgum Briſgoiæ* Nonis Juliis, Anno mil-
leſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Rot. Joanni Cochleio S. D.

C

ACcepi libellos quos ad me miſiſti. Horum *Epiſt.* 15.
priorem jam devorâram, & adeo demirabar
ardens quidem ac vafrum, tum ſpiritus illos tragi-
cos, ut nonnihil ſuſpicarer *Hieronymum Alean-
drum* operis eſſe parentem: alterum paginis ali-
quot deguſtavi duntaxat. Nam demigratio per-
turbavit res meas omnes. Cæſar, opinor, minore
negotio mutat ſedem. Tanta eſt epiſtolarum,
libellorum & ſchedarum ſupellex. Hic ubi con-
D ſediſſem, excuſſis denuò chartis non reperi quod
volebam. Ex guſtu ſatis placet hominis ingenium,
ac facilè paterer iſtiuſmodi ludicris retaxari *Lu-
theri* violentiam, niſi iſta procacia, non ſolùm non
mederetur Eccleſiæ diſſidio, verumetiam exacer-
baret malum. Quam illius in me obſervantiam
narres neſcio, mihi ſanè prorſus ignotus eſt;
quòd ſi nobis bene vult, non gravabor mutuâ be-
nevolentiâ reſpondere. *Caſſiodorum* virum, tantæ
dignitatis, tantæ fortunæ, tam eruditum, tam
E pium, facilè inter felices & claros numero; ſed
quòd omnes diſciplinas profanas ſimul & ſacras
ſuo ſtilo complecti ſtuduit, non admodum pro-
bârim. Primùm, ut cætera omnia fuerint in eo
ſumma, quis eſt qui præcellat unus in ſingulis? At-
qui hoc magis expediebat ſtudiis, ut eam quiſque
portionem tractaret, in qua potiſſimùm valet.
Talis quidam affectus habuiſſe videtur & divum
Auguſtinum, quum adhuc eſſet in catechumenis.
Et tamen videmus, vir alioqui cœleſti præditus
F ingenio, quantopere frigeat in quibuſdam pro-
gymnaſmatis. At *Caſſiodorum* apparet ut ingenio
mediocri, ita dictione non admodum felici fuiſ-
ſe. Tot *Græci*, tot *Latini* ſcripſerunt in *Pſalmos*,
ſed nemo fuſiùs quàm *Auguſtinus*. His quid opus
erat ſuccedere *Caſſiodorum*? Et arbitror illum in
cæteris quæ tractavit, ſui ſimilem eſſe. Sed mul-
to pejus ocio ſuo videtur abuſus *Bruno*, quem *Car-
tuſiani* quidam inſtituti ſui principem haberi vo-
lunt, qui mihi videtur in *Pſalmos Davidicos* nimi-
G um frigidè ſcripſiſſe, præſertim poſt tot claros in-
terpretes. Optârim tamen omnes *Caſſiodori* lucu-
brationes extare, vel ob id, quòd autores plerique
prorſus interierunt unde ille ſua decerpſit. Et mi-
hi quidem arridet animi modeſtia ſynceritáſque,
quam & in divi *Gregorii* ſcriptis adamare ſoleo.
Porro non ſemel jam literis tuis interpellas, ut
hunc laborem emendandi veterum libros aliis
cedam; ipſe tractem diſciplinas aut argumenta,

quæ

quæ nemo alius, ut ais, pari felicitate tractare poſſit. Non dubito, vir optime, quin ſint qui poſſint idem in emaculandis autoribus præſtare quod præſto; ſed qui tantum moleſtiæ devorare velint, non video. Cæterùm à me poſſe ſcribi, quæ nemo poſſit alius, tum mihi perſuaſurus es, quum perſuaſeris mihi eſſe pavonis pennas. Attamen amo te tam amanter de me hallucinantem. Imo jamdudum me pudet præteritæ temeritatis, qui tam multa ſim auſus ſupra vires, & illud potiùs à me flagitat & ætas & animus, ut in totum à ſcribendi munere mihi dem rudem, præſertim hoc ſeculo furioſo, quo nec bene loqui fas eſt, nec malè. Jam quod ſubdubitare videris, an libellum, ac duas epiſtolas quas ſcripſit adversùs *Lutherum*, ſuo *Marte* confecerit Rex *Angliæ*, id tibi cum multis commune eſt. Nec mirum quum hactenus prodigii ſimile ſit habitum, præſertim apud *Germanos*, Principem ſcire literas. Cæterùm ut non contenderim neminem ſcribenti fuiſſe auxilio, quum eruditiſſimi quique viri nonnunquam utantur amicorum ſubſidiis; ita non dubitem affirmare ipſum eorum quæ edit parentem & autorem eſſe: Siquidem patre natus eſt, quo vix alium reperias exactiore judicio. Mater item erat ſaniſſimi ingenii, planéque ſingulari quadam tum prudentiâ, tum pietate: puellus admodum, ſtudiis admotus eſt. Ingenium erat vividum, erectum, & ad quodcunque ſe vertiſſet ſupra modum habile. Neque quicquam attentavit unquam, quod non abſolverit. Tanta naturæ dexteritas eſt, ut & in iſtis vulgaribus, velut equitandi jaculandíque peritiâ, neminem non à tergo reliquerit. Dicas illum ad omnia natum. Nullum eſt Muſices genus in quo non exceſſerit mediocritatem. Mathematicarum item diſciplinarum mirè docilis. Nec unquam omiſit ſtudia, quoties per regni negotia vacat, aut legit aliquid aut diſputat, quod ſolet perlibenter, mirè comis ac placidus in certamine; dicas hic ſocium eſſe non Regem. Ad eas conflictatiunculas nonnunquam præparat ſe lectione ſcholaſticorum autorum, veluti *Thomæ*, aut *Scoti*, aut *Gabrielis*. Jam quod ad dictionis facultatem attinet, mitto tibi guſtum unde conjicere poſſis quantum tot annis acceſſerit. Totam enim hanc epiſtolam, ſuâpte manu deſcripſit adoleſcentulus. Quum agerem *Venetiæ*, literis ad illum miſſis, deplorabam mortem *Philippi* Regis, mei Principis, hoc fermè exordio; nam exemplar mihi ſervatum non eſt: *Allatus eſt hic rumor triſtior quàm ut verum eſſe credere libeat, ſed idem conſtantior quàm ut omnino vanus videri poſſit, Philippum Principem in fata conceſſiſſe*, &c. Agnovit ille protinus ſchematis gratiam, & ſuam epiſtolam ut vides ſimiliter exorſus eſt. Equidem manum agnoſcebam. Cæterùm ut ingenuè dicam, tum nonnihil ſuſpicabar, in ſenſibus ac verbis, alienis ſuppetiis adjutum fuiſſe. Eam ſuſpitionem quum *Guilielmus Montjoius* mihi nullis argumentis poſſet excutere, ceſſit ac diſſimulavit, donec eſſet ſatis inſtructus ad cauſam. Quumque fortè ſoli confabularemur, protulit multas ejus epiſtolas, quum ad alios, tum ad ipſum *Montjoium*, & in his etiam illam quâ meæ reſponderat. In his extabant manifeſta ſigna commentantis, addentis, detrahentis, corrigentis & immutantis. Agnoviſſes ſingularum primam manum ac veluti delineationem, agnoviſſes ſecundam ac tertiam, nonnunquam & quartam. Quicquid erat diſpunctum, aut adjectum, ejuſdem erat manus. Ibi quod tergiverſarer, prorſus nihil habebam ſed ipſâ re victus omnem poſui ſuſpitionem. Nec dubito quin tu, mi *Cochlæe*, facturus ſis idem, ſi propiùs nôſſes illius Regis longè feliciſſimam naturam. Bene vale. *Baſileæ*, Calend. Aprilis, Anno M. D. XXIX.

Exemplar Epiſtolæ.

Princeps Henricus Deſ. Eraſmo viro undicunque doctiſſimo S.

Jeſus eſt ſpes mea.

T*uis plurimùm ſum literis affectus, diſertiſſime* Eraſme, *quippe quæ & venuſtiores ſunt quam ut raptim videantur exarata, & lucidæ ſimpliceſque magis quàm quæ ab ingenio tam ſolerti præmeditata judicentur. Fit enim, neſcio quo pacto, ut quæ ab ingenioſis elaborata, doctiore depromuntur operâ, plus pariter affectata ſecum afferant difficultatis: nam dum terſiori ſtudemus eloquio, ſubterfugit nos clanculum apertus ille, claruſque dicendi modus. Sed tua iſthæc epiſtola quantum venuſtate pollet, tantum etiam ſuâ perſpicuitate liquet, ut prorſus omne punctum tuliſſe videaris. Sed quid ego tuam laudare paro facundiam, cujus per totum terrarum orbem eſt nobilitata ſcientia? Nihil queo equidem in tuam laudem effingere, quod tam conſummatâ iſthâc eruditione ſatis dignum ſit. Quare tuas laudes omitto, de quibus ſilere ſatius puto quàm nimis parcè dicere. Rumorem illum de morte* Caſtellani *Regis, mei fratris penitus penitúſque deſideratiſſimi, longè antè quàm ex tuis literis oppidò invitus acceperam: ſed eam utinam aut ſeriùs multò aut minus verum ad nos fama tuliſſet. Nunquam enim poſt chariſſimæ genitricis mortem, nuncius huc venit invitior: Et parciùs, ut verum fatear, hanc literarum parti favebam, quàm earum ſingularis poſtulabat elegantia, quòd cicatricem, cui callum tempus obduxerat, refricare viſa eſt. Verùm quæ ſuperis ſunt viſa, mortalibus rata habere fas eſt. Tu verò perge, atque nobis literis ſignifica ſi qua ſunt iſtic nova, ſed jucundiora. Deus fortunet quæcunque memoratu digna acciderint. Vale.* Ex Richemundia *decimoſeptimo die Januarii.* *Epiſt. 16.*

Eraſmus Rot. Æmilio ab Æmiliis Brixiano S.

SCito utranque epiſtolam tuam, vir ornatiſſime, mihi redditam eſſe, quibus nunc de eodem, *Epiſt. 17.* quod aiunt, oleo reſpondeo: quanquam quid opus reſponſo, quum *Magnum* habeamus [illegible], quem opinor ad te recurſurum. Non omnino mentiuntur *Dominicani* ac *Franciſcani*, qui me mortuum prædicant; ſubinde mihi luctandum eſt cum mortis ſatellite calculo: ut omittam ſenectutis onus, de qua tamen non admodum habeo quod querar, ut ſileam ſtudiorum labores immodicos, néve commemorem aſſiduas conflictationes cum tot monſtris nunc hinc nunc illinc adorientibus. An hæc vita dicenda ſit neſcio. Me quidem nullius laboris tæderet, niſi perſpicerem hiſce temporibus omnia in pejus ruere. Audio orthodoxos & hæreticos, audio catholicos & antichriſtos, ſed nuſquam video *Chriſtum*. Jamdiu

parturit

parturit mundus, utinam aliquid boni pariat obſtetricante *Chriſto*, alioqui nullam video ſpem. Dum Phariſaiſmus pugnat cum Evangelii vigore, repullulat Paganiſmus. Multi ſperant per eos poſſe ſopiri malum, qui præcipuè malo dedere cauſam. At vereor, nè magis exaſperent. Utinam *Enchiridion* meum jam eſſet eruditum, ut tuam operam promereatur, aut tantum conduceret ad pietatem, ut te nec operæ pœniteat, nec invidiæ pigeat. Siquidem apud *Hiſpanos* populari linguâ verſum miros picarum & gracculorum tumultus excitavit, nec ſubſtitiſſet niſi procerum quorundam, ſed præcipuè Cæſaris favore ſublevatum. Cur autem tantopere ſatagunt, nè quid mearum lucubrationum loquatur lingua vulgi, cauſa in promptu eſt. Iſti nuſquam non digna atque indigna in me deblaterant, & perſuadent plurimis, quidni vincant ἐρήμην δίκην; Quòd ſi libelli mei loquerentur ſermone vulgari, mox deprehenderentur illorum impudentiſſima mendacia. Minus tamen fuerit invidiæ, ſi præfationem ad *Paulum Volzium* omiſeris, ſique nonnulla ambiguè dicta, ut trahi poſſint ad calumniam, explanes, & odioſiùs dicta, arte lenias. Mos gerendus eſt huic ſeculo συγκαταβατικωτάτῳ, & *Paulus* nobis quà licet imitandus eſt, qui omnia fiebat omnibus, ut omnes lucrifaceret. Porrò, tantum abeſt, ut editionem operis velim remorari, ut magnopere cuperem idem factum in cæteris meis lucubrationibus, præſertim iis quæ minus habent invidiæ, & plus conducunt ad pietatem; quod genus ſunt *Commentarii in quatuor Pſalmos, Comparatio Virginis & Martyris, Miſericordia Domini, Matrimonium Chriſtianum, Vidua Chriſtiana*, & *Paraphraſes*. Ipſe non gravarer *Gallum* aut *Batavum* interpretem conducere, ſed rara avis eſt, qui in ſua lingua tantum præſtare valeat. Ex laudibus quas mihi plenâ manu tribuis, nihil aliud accipio, niſi quòd me vehementer diligis, qui ſic in judicio de me cæcutias. Ubi prodierit opus tuum, rem adprimè gratam feceris ſi codicem unum miſeris, ut & ipſe diſcam *Etruſcè* loqui. *Bembi* verò pietatem magnopere probo, qui hoc quoque decus revocat ſuæ *Italiæ*, quam tot egregiis virtutibus hactenus illuſtravit. Hæc ut legas vereor. Scripſi enim pluſquam ex tempore, quo vel hinc intelligas, quàm à me familiariter ameris, *Æmyli* chariſſime. Reliqua cognoſces ex *Vincentio Magio*, viro, ut mihi viſum eſt, & pio & perhumano. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoæ* poſtrid. Idus Maii, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

D. ERASMI ROTERODAMI
EPISTOLARUM LIBER XXIV.

Hermano Archiepiſcopo Colonienſi Eraſmus Roterodamus S.

Epiſt. 1.

Quum multæ me res crebrò ſunt hortatæ, clariſſime Princeps, tum ornatiſſimi viri *Hermani à Novaaquila* comitis ſemel atque iterum extimulavit oratio, ut te ſtudiis meis vel omnium potiùs impensè faventem, quoniam coram non dabatur, ſcripto aliquo compellarem. Verùm id meditantem retrahebat pudor, interpellabant occupationes, deterrebat tuæ dignitatis ſplendor ac majeſtas. Nunc quoniam paululum ab occupationibus reſpirare dabatur, & pudorem, & reverentiam excuſſi contemplatione ſingularis iſtius humanitatis, quam ipſe quidem expertus non ſum, ſed ex multorum, minimè levium hominum prædicatione cognovi. Eam ſi mihi propriè præſtares, tamen ingratiſſimus eſſem niſi tanti Præſulis benevolentiam agnoſcerem: nunc quum faveas nè de facie quidem noto, neque quicquam unquam promerito, ſic interpretor, celſitudinem tuam non *Eraſmo* favere, ſed quum optimis ſtudiis, tum *Chriſtianæ* pietati: quòd illis reſtituendis ac provehendis, huic tranquillandæ ſtabiliendæque, videar aliquam operam impendiſſe, quàm felicem neſcio, certè ſedulam. Nam & bonæ literæ propemodum expectatione feliciùs per omnes orbis regiones efflorueruut, & complures qui prius fuerant à ſacris ſtudiis alieniſſimi, correpti ſunt horum amore. Quid multis? Res pulchrè ſuccedebat, niſi quorundam ſeditioſa improbitas, dum repentè novum mundum dare nobis conatur, diſſidiis opinionum, & contentioſis dogmatibus penè luxâſſet rerum publicarum compages, & eccleſiæ totius concordiam labefactâſſet. Atque hìc mihi quidem penè periit tot vigiliarum, tot ſudorum, tot annis exhauſtorum fructus & gratia. Sed leviter angeret privatum incommodum, ſi publico bono penſaretur, præcipuè verò *Chriſti* gloria, qui ſcopus eſſe debet unicus omnium actionum noſtrarum. Nihil enim eſſe poteſt in rebus humanis verè proſperum ac felix, niſi quod *Chriſtus* operatur in nobis, ſic ut, affectibus humanis quieſcentibus, noſtra voluntas illius ſerviat voluntati. Jam plus ſatis erat eorum malorum, etiamſi monarcharum implacabiles iræ non acceſſiſſent, quæ quum tantum calamitatum invexerint orbi, tamen indies magis ac magis increduſcunt, ſummam omnium rerum confuſionem minitantes, niſi deus aliquis, velut ex machina de repente apparens, tumultuoſæ tragœdiæ dederit inſperatum exitum. Nos interim in tanta tempeſtate, rebus penè deſperatis, quoniam præter vota penè nihil ſupereſt, fragmenta navis amplectimur, ſicubi *Chriſtus* multum diuque jactatis portum aliquem oſtendat. Nec prorſus abjicio ſpem, ſi Dominus, in cujus manu ſunt corda Regum, dignetur Principum animos huc inflectere, ut exiſtiment longè ſpecioſius iram vincere quàm hoſtem: multò tutius benevolentiâ conſtabilire regnum, quàm viribus. Et ad proferenda ditionis pomeria plus habere momenti clementiæ quàm fortitudinis opinionem. Pax rebus omnibus turbatis ſubitò coire non poteſt, induciæ poſſunt, ſaltem in annos aliquot. Interim de ſarciendis rebus per ocium deliberare liceret. Nunc vereor nè nobis contingat *Cadmea* quod aiunt victoria, quæ non minùs luctuoſa ſit victoribus quàm victis. Verùm hìc ut dixi, nihil poſſum ultra vota. Hortatus ſum ſemel atque iterum

rum Cæſarem ad amorem pacis, at ille proximis literis ita reſpondet: *Pro quiete, inquit, Reipublicæ, quod in nobis fuit, hucuſque nos ſtrenuè præſtitiſſe, non eſt cur aliquis dubitare debeat. Quid in præſentia præſtemus, quidque deinceps præſtaturi ſimus, ea malumus operibus declarare.* Hæc verba non admodum ſapiunt pacem. Quanquam autem bellum ingens omnium malorum agmen ſecum trahit, ea tamen reddunt afflictos magis quàm impios: gravior eſt opinionum calamitas, quæ, quod eſt omnium precioſiſſimum, bonam mentem nobis eripit. Atque hìc propè major eſt pervicacia contendentium, quàm monarcharum bellantium; fitque neſcio quo fato, ut nulli magis lædant cauſam vel hanc vel illam, quam qui ſibi videntur fortiſſimè tueri. Quidam enim ſic diverſum trahunt funiculum contentionis, ut, juxta proverbium, ruptâ, dum plus ſatis tenditur, reſte, utrique concidant in tergum. Non eſt neceſſe de omnibus quærere, multò minùs pronunciare. Satius eſt ea tractare quæ propriè faciunt ad doctrinam evangelicam. Habet mundus ſua quædam jura, habent ſcholæ ſuas exercitationes: nihil autem tradatur populo niſi quod & indubitatum eſt, & ad fidei negotium neceſſarium, & ad piè vivendum conducibile. Quidam, ut exempli cauſâ loquar, confeſſionem nimium arctârant: Contra, alii tollunt totam, quum eſſet quiddam inter utrunque medium. Item, quidam miſſam eò provexerunt, ut ferè ſit indoctorum ac ſordidorum ſacerdotum, vel ſacrificorum magis quæſtus, & hominum malè viventium fiducia: Rurſus, alii miſſam totam abrogant. At erat & hìc locus moderationi, quâ fieret ut miſſam haberemus ſacratiorem puriorémque, neque tamen nullam. Similiter quidam immodico ſuperſtitioſóque divorum cultu, penè *Chriſti* cultum obſcurant; ex adverſo, alii damnant omnem divorum cultum ut impium. Quidam funditùs evertere nituntur omnem monachorum ſtatum, alii contra plus ſatis tribuunt humanis conſtitutionibus, ceremoniis, titulis & veſtium formis. In his aliiſque rebus, temperamento prudenti fieri poſſet, ut fidei dogmata certiùs meliúſque teneremus, ut confeſſio ſyncerior eſſet, ac minùs anxia: Ut miſſa ſacratior eſſet ac venerabilior, ut ſacerdotes ac monachos haberemus, ſi pauciores, certè meliores. Quanquam autem me vehementer diſcruciat hæc mundi tempeſtas, tamen nonnihil adhuc ſpei reſidet apud me, fore ut divina providentia tumultus hos vertat in bonum exitum. Ad id plurimum conducet Præſulum prudens moderatio, quæ ſic coerceat ſeditioſam impietatem, ut ſemper habeatur ratio veræ pietatis, hoc eſt, ſic evellantur zizania, ut non eradicetur triticum. Id facilius eſſet factu, ſi ſemotis privatis rationibus, ad unum ſcopum ſpectaremus omnes, hoc eſt, ad *Chriſti* gloriam. Nunc plerique ſuum agunt negotium, itaque fit ut nec privatim nobis bene ſit, nec publicè. Alii in alios culpam rejicimus, quum hæc mundi calamitas manus ſit Dei cunctos homines ad vitæ correctionem invitantis. Ad quem ſi confugiamus omnes, ipſe tempeſtatem hanc rerum humanarum facilè verteret in ſerenitatem. Verùm his de rebus nimis multa ad tuam celſitudinem, quæ multò rectiùs iſta perſpicit, quàm ego poſſum, cujus moderatiſſimam prudentiam, & prudentiſſimam moderationem mihi videor non ſolùm ex hominum prædicatione, verumetiam ex ipſa re cognitam habere. Quòd autem vir illâ dignitate præditus, noſtros libellos auribus oculiſque tuis dignaris, ſi negem me gaudere, planè mentiar: ſed tamen huic voluptati junctus eſt pudor, ut qui mihi conſcius ſim, in meis lucubrationibus, quas ferè ex tempore, & alendis adoleſcentiæ ſtudiis dedimus, nihil eſſe quod tui ſimilium animos morari queat. Optârim autem vehementer tantum ætatis, tantam ingenii vim ad omnia mihi dari, ut aliquid elaborare poſſim, quod à tam eximio Præſule, & tam eximii Præſulis nomine legi mereretur. Interim hâc epiſtolâ tuæ celſitudini teſtatum volui, mihi & notum eſſe & ſummopere gratum ipſius erga me favorem, pro mea virili daturus operam, nè prorſus eo videar indignus. Dominus eam nobis diu ſervet incolumem. Datum *Baſileæ*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo, decimo quarto Calend. April.

Hermanus Dei gratiâ Archiepiſcopus Colonienſis, Princeps Elector Vueſtualiæ, & Angariæ dux, &c. Eraſmo Rot. S.

VEnerabilis, ſyncerè dilecte, ante paucos dies redditæ ſunt nobis literæ tuæ, quibus perhumaniter quidem ac etiam eruditè, ad amicitiam tuam nos invitare viſus es; quædam inſuper nobis pro tua humanitate tribuens, quæ tamen ex amoris affectu potiùs quam recto judicio profecta ſuſpicamur. Nihilominus velut *Cyrum* quendam à *Xenophonte* laudari nos abs te libenter patiemur, ut ſaltem quales eſſe erga Rempublicam *Chriſtianam*, ac nos etiam ipſos debeamus, vel te monitore clariùs perſpicere poſſimus: unde non eſt ut tantopere nos ad amandum te provoces. Nam audito nomine tuo, quo tu bonis ſtudiis non parum ornamenti attuliſti, ſtatim ad amorem tuum, velut impetu quodam rapti ſumus. Enimverò ea nobis adeſt voluntas, quæ tibi optima quæque precetur, etiamſi facultas fortaſſe non adſit ut tibi continuò illa præſtemus. Illud tamen certò tibi perſuadere potes, nos nihil antiquius ducere, quàm ut *Chriſtiana* Reſpublica ſimúlque & bona ſtudia, evulſis ſpinarum radicibus, liberè & ſecurè floreant. Id quod à ſtudioſis hominibus quotidie laboratur, ſed frequenter etiam ſine fructu, contra ſemper adnitente illo, qui per noctem zizania interſerit; & quo plus noceat, etiam ſpineta creſcere facit, quibus opprimatur bonum Dei ſemen. Tu verò perge pro tua virili ventilabro doctrinæ Evangelicæ, purgare aream plenam jamdudum loligine & paleis. Quantum noſtrâ intereſt libenter etiam operam noſtram ad id negotii accommodabimus, ſperantes Domini Dei noſtri affulgente gratiâ pacem aliquando inter *Chriſtianos* Principes conventuram, ſine qua fruſtra laborat, quiſquis laborat errorum radices evellere. Interim verò precibus tuis adjuvari petimus, ut officio nobis commiſſo fideliter ac etiam utiliter incumbamus. Vale. Ex arce noſtra *Brulenſi* octavo Calend. Junii. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo. *Epiſt.* 2.

Eraſmus Rot. Nicolao Vario Marvillano S.

Epiſt. 3.

MUlta quidem nova quotidie nobis gignit hic *Africa* noſtra, *Nicolae* chariſſime; ſed quædam ejus ſunt generis, ut nec tibi gratum arbitrer futurum legere, nec mihi tutum ſcribere. Quod nuper accidit accipe. Ad duodecimum Calend. Octobris, evocatus amœnitate cœli, ſeceſſeram in hortum, quem *Joannes Frobenius* ſatis amplum & elegantem meo commercatus eſt hortatu. Nam ibi ſoleo pomeridianis aliquot horis, vel ſomnum obrepentem arcere, vel aſſiduitatis tædium fallere, ſi quando invitat aeris temperies. Poſt deambulatiunculam conſcenderam domunculam hortenſem, jámque cœperam aliquid ex *Chryſoſtomo* vertere, quum interim vitreas feneſtras feriret fulmen, ſed tacitum ac lene. Primum ſuſpicabar oculorum eſſe errorem. Quum rurſus ſemel atque iterum effulſiſſet, demiror ac proſpicio ſi ſe vertiſſet cœlum, contractiſque nubibus pluviam ac tempeſtatem minaretur. Ubi nihil video periculi, ad librum redeo. Mox auditur ſonitus, ſed obtuſior. Ad eum modum Poetæ narrant *Jovem* ludere, ſi quando eſt hilarior. Siquidem longè aliud fulminis genus erat quo gigantum moles disjecit, ac *Salmonea* & *Ixionem* demiſit in tartara. Paulò pòſt emicat plus fulgoris, & audio fragorem horribilem, cujuſmodi fere crepitus audiri ſolet, ſi quando fulminis ictus impegit vehementiùs in aliquid ſolidum. Etenim quum agerem *Florentiæ* eo tempore quo *Julius* Pontifex terrenus *Jupiter* tonabat ac fulminabat adversùs *Bononiam*, magnam diei partem & tonabat vehementer & fulminabat, magnáque vis imbrium ruebat. In ſeceſſu ſedens ad exonerandam alvum, quum horribilis fragor inſonuiſſet, territus ſubduxi me, & ad cæteros redii. Aut me planè fallit, inquam, animus, aut poſt hunc crepitum audietis aliquid parum læti nuncii. Et ecce non ita multò pòſt, venit chirurgus nuncians in collegio virginum tres ictas; quarum una mox exanimata eſt, altera propemodum extincta, tertia ſic afflicta, ut negaret eſſe ſpem vitæ. Ad ſimilem itaque ſonitum ſurrexi, & proſpicio quæ ſit cœli facies. Ad lævam erat ſerenitas, ad dexteram conſpicio novam nubis ſpeciem, velut è terra ſeſe proferentis in ſublime, colore propemodum cinericio, cujus cacumen velut inflexum ſeſe demittebat. Dixiſſes ſcopulum quempiam eſſe, vertice nutantem in mare. Quo contemplor attentiùs, hoc minùs videbatur nubi ſimilis. Dum ad hoc ſpectaculum ſtupeo, accurrit famulorum unus quem domi reliqueram, anhelus admonens, ut ſubitò me domum recipiam, civitatem armatam in tumultu eſſe. Nam is mos eſt huic Reipublicæ, ut ſicubi fuerit exortum incendium, confeſtim armati procurrant ad tuendas portas ac mœnia. Nec ſatis tutum eſt armatis occurrere: ferrum enim addit ferociam animis, præſertim ubi nihil eſt periculi. Hortus autem in quo ſtudebam erat pone mœnia. Recurro domum, multis obviis armatis. Aliquantò pòſt rem totam didicimus, quæ ſic habebat: Paucis ante diebus in unam turrim earum quibus mœnia ex intervallis muniuntur, delata fuerant aliquot vaſa pulveris bombardici: ea quum magiſtratus juſſiſſet reponi

A in ſumma camera turris, neſcio quorum incuriâ repoſita ſunt in imam turrim. Quòd ſi vis pulveris in ſummo fuiſſet, tectum modò ſuſtuliſſet in aera, reliquis innocuis. At miro caſu per rimas illas ſpeculatorias fulmen illapſum attigit pulverem, móxque vaſa omnia corripuit incendium. Primum impetus incendii tentavit an eſſet oneri ferendo, poſſétque totam molem in altum tollere. Idque teſtantur qui viderunt turrim juxta B partes imas hiantem ſemel atque iterum, ſed rurſus in ſe coeuntem. Ubi vis ignis ſenſit molem eſſe graviorem, quàm ut totam poſſit ſubvehere, eo conatu relicto, totam turrim in quatuor partes immani crepitu diſſecuit, ſed tantâ æqualitate, ut amuſſi Geometricâ factum videri poſſet, ac per aera, aliam aliò ſparſit: ipſe pulvis accenſus in altum ſe recepit, qui flammâ conſumptâ cinericiæ nubis præbebat ſpeciem. Vidiſſes immania fragmenta turris, avium ritu, volitare per aera; quæ- C dam ad ducentos paſſus deferri, quà dabatur liberum aeris ſpatium; alia civium domos longo tractu demoliri. Non procul à turri magiſtratus curârat extruendas ædiculas, in quibus habitarent mulierculæ quæ corpore quæſtum facere malunt, quàm nere aut texere. Hæ lateris unius impetum excepere. Tantus autem erat fragor támque ſubitus, ut qui erant in propinquo putarent, rupto cœlo, mundum in chaos abiturum. Nec ridiculum putabatur quod vulgò dici ſolet: *Quid ſi* D *cœlum ruat?* In agris multi ſunt ruinâ oppreſſi, multi ſic membris vel truncati vel afflicti, ut miſerandum ſpectaculum præberent obviis, è quibus aiunt extinctos numero duodecim, miſerè vexatos quatuordecim. Sunt qui credant hoc oſtento quiddam portendi in futurum; ego magis [illegible] quàm [illegible] nihil aliud arbitror ſignificari, quàm incogitantiam eorum, qui caſum eum non uſque adeo rarum non præcaverint. Nec mirum ſi pulvis ille leviſſimus disjecit ſaxeum ædi- E ficium: etiam ſi turrim eam undique ducentorum pedum cinxiſſet paries, ignis ille ſubitus ac vehemens disjectis obſtaculis omnibus, erupiſſet in ſuum locum. Quid autem vento mollius? Et tamen incluſus terræ cavis boreas, nónne montes totos concutit, terram hiatu diducit, & interdum campos ſpacioſos in collem erigit? Quis hoc machinarum genus excogitavit? Olim artes ad humanæ vitæ uſum repertas diis attribuit antiquitas, veluti medicinam *Apollini*, agricolationem *Ce-* F *reri*, viticulturam *Baccho*, furandi artificium *Mercurio*. Hujus inventi laudem, non puto cuiquam deberi, niſi vehementer ingenioſo cuipiam, nec minùs ſcelerato cacodæmoni. Si quid tale comminiſci potuiſſet *Salmoneus* ille, potuiſſet vel ipſi *Jovi* medium unguem oſtendere. Et tamen hic nunc *Chriſtianorum* atque adeo puerorum luſus eſt. In tantum apud nos decreſcit humanitas, accreſcit immanitas. Olim *Corybantes* tympanorum & tibiarum ſtrepitu homines compellebant in ra- G biem. Habet enim ille ſonitus miram vim ad commovendos animos. At horribiliùs ſonant noſtra tympana, nunc anapæſtis, nunc pyrichiis perſtrepentia. At his nunc pro tubis *Chriſtiani* utimur in bello, quaſi illic non ſatis ſit eſſe fortem, ſed oporteat furere. Quid autem dixi de bello? Utimur in nuptiis, utimur diebus feſtis, utimur in templis. Ad furioſum illum ſonitū procurrunt in publicum virgines, ſaltat nova nupta, ornatur feſti diei celebri-

tas,

tas, qui tum eſt maximè lætus, ſi toto die per
urbem obambulet pluſquam *Corybanticus* tumul-
tus. At ego arbitror apud inferos non alio orga-
no celebrari dies feſtos, ſi modò ſunt illic ulli.
Plato putat magni referre quo genere Muſices u-
teretur civitas, quid dicturus ſi hanc Muſicam au-
diſſet inter *Chriſtianos?* Jam hoc Muſicæ genus
quod ſimul & flatile eſt & pulſatile, in templis
ſolenne, quibuſdam non placet, niſi bellicam tu-
bam longè ſuperet, & immanis ille ſonitus audi-
tur à ſacris virginibus dum res divina peragitur.
Nec id ſatis, ſacrificus vocem ad tonitrui frago-
rem effingit, nec alii magis placent aliquot *Ger-
maniæ* Principibus. Adeo noſtris ingeniis nihil
eſt dulce, quod non ſapiat bellum. Sed deſino
ϲατυείζων. Bene vale. Datum *Baſileæ* ſexto Ca-
lendas Octobris. Anno milleſimo quingenteſi-
movigeſimo ſexto.

Eraſmus Rot. Carolo Utenhovio S.

Epiſt. 4. MAgnam nobis ſollicitudinem exemit, mi
Carole, qui te nunciavit incolumem perve-
niſſe *Patavium*. Nam ex quo nos reliquiſti, nemo
literam abs te reddidit, nihilo plus à *Zebridovio*.
Expectamus te poſthac & pulchrè *Ciceronianum*,
& bene *Græcum*. Jam quo minus te pœniteat i-
ſtius profectionis, nos ad Idus Apriles toti com-
migravimus *Friburgum*. Ea res ceſſit opinione fe-
licius. Mihi cogitanti quorſum eſſent evaſura il-
la rerum indies novatarum procemia, nihil læti
præſagiebat animus; & hic offendi cœlum mirè
amicum meæ valetudini. Poſtremò, ſi nihil aliud,
effugimus, opinor, *Carinos* & *Planuderpios*. *Lodovi-
cus Berquinus* proximis ipſius ad me literis promi-
ſerat aliàs ad te ſcripturum. Eas literas nè fruſtra
expectes: nam decimo Calend. Maias vitam morte
commutavit, exuſtus *Lutetiæ* in *Gravia*. De cauſa
nihil certi hactenus potui cognoſcere. Tantum
audivi Judicibus duodecim delegatam pronunci-
andi autoritatem. Quum inſtaret dies, homi-
nem fuiſſe traditum carceri. Hoc parum felix au-
gurium. Pronunciatum eſt, ut exuſtis libellis &
abjuratis articulis, lingua illi ferro perfoderetur,
mox perpetuo carceri dederetur. Is auditâ præter
expectationem atroci ſententiâ, Regem appella-
vit & Pontificem. Judices indignè ferentes ap-
pellandi verbum: Si non recipis, inquiunt, hanc
ſententiam, efficiemus, nè poſthac quóquam ap-
pelles; & póſtridie pronunciârunt illum flammis
tradendum. Aiunt primum articulum fuiſſe, quòd
ſcripſiſſet in rem eſſe pietatis ut ſacri libri in lin-
guam vulgarem tranſlati legerentur à populo, id
quod ſenatus fieri vetuerat. Adhibiti ſunt ſatelli-
tes armati ſexcenti qui cohiberent ſi quid oriretur
tumultûs. Hæc qui retulit, præterea nihil certi
potuit adſerre, niſi quòd aiebat *Guilhelmum Bu-
dæum*, unum opinor è Judicum numero, triduo
priuſquam damnaretur, privatim egiſſe cum *Ber-
quino*, ut ab inſanis, ut aiebat, erroribus reſipiſce-
ret. Verùm hæc audivi tantùm, & quidem ab eo
qui multa narrabat audita. *Montius* noſter, cujus
religioſam noſti fidem, nihil aliud auſus eſt ſcribe-
re, niſi quod oculis ſuis cominus vidit. Aderat e-
nim valde vicinus, quum curru veheretur ad ſup-
plicii locum. Nec vultu nec ullo corpòris geſtu
dedit ullum animi perturbati ſpecimen. Dixiſſes
illum in muſæo de ſtudiis, aut in templo de rebus

A cœleſtibus cogitare. Nè tum quidem quum car-
niſex truculentâ voce crimen ac ſupplicium pro-
nunciaret, quicquam de vultûs conſtantia mutare
viſus eſt. Juſſus de curru deſcendere, nihil con-
tatus deſcendit alacriter: Nec erat tale quicquam
in eo vel audaciæ, vel ferociæ, quale in ma-
leficis nonnunquam gignit immanitas. Reluce-
bat in eo mentis ſibi bene conſciæ tranquilli-
tas. Ante mortem verba fecit ad populum, ſed
B unde nemo quiſquam potuit aliquid percipere.
Tantus erat ſatellitum fremitus, quem datâ o-
perâ putant excitatum fuiſſe. Quum ad palum
præfocaretur, nullus è turba acclamavit nomen
Jeſu, quod paricidis etiam ac ſacrilegis accla-
mari ſolet. Sic omnium animos in illum exci-
târant, qui nuſquam non adſunt, & nihil non
poſſunt apud ſimplices & imperitos. Eat nunc
qui volet, & *Phormiones* iſtos laceſſito. Aderat
illi *Franciſcanus* quidam, quem adiit *Montius*,
C rem expiſcaturus num vel moriens agnoviſſet er-
rorem. Is aiebat agnoviſſe, aſſeverans ſe nihil
omninò dubitare quin anima illius tranſierit in
quietem. At ego *Franciſcani* dictis nihil habeo
fidei, præſertim quum hoc ſit iſtis ſolenne, poſt
extinctum hominem ſpargere rumores, quòd
in incendio cecinerit palinodiam, quo ſimul &
vindicatæ religionis laudem auferant, & mul-
titudinis invidiam calumniæque ſuſpicionem ef-
fugiant. Nam quum *Bruxellæ* primitias immo-
D lâſſent exuſtis duobus monachis *Auguſtinenſi-
bus*, tertiò in carcerem reducto, & clàm inter-
fecto, quum mira conſtantia mortem oppetiſ-
ſent, quæ res Judicibus gravem movebat invi-
diam, ſparſerunt ridiculam fabulam, unum ex
illis apparuiſſe cuidam *Auguſtinenſi*, cui nunci-
aret animas illorum eſſe incolumes, quòd in ex-
tremis reſipuiſſent, videlicet jam in ipſo incen-
dio. Idque factum precibus Virginis matris. Nam
& pridie Viſitationis exuſti ſunt, & *Nicolaus*
E *Carmelita* magno ſtudio ſacrificium hoc procurâ-
rat. Rogatus carnifex, ecquam pœnitentiæ vocem
ediđiſſent in rogo, negavit, ſed quum ducerentur
ad palum, clarâ voce teſtati ſunt ſe mori *Chriſtia-
nos*, & alligati palo admoto igni canere cœperunt
Symbolum fidei. mox *doxologiam*, *Te Deum lau-
damus*, donec flamma vocem intercluderet. Ha-
bes *Berquini* conterranei tui fatum, cui mihi natus
fuiſſe videtur. De cauſa, quoniam mihi prorſus
ignota eſt, non habeo quod pronunciem. Si non
F commeruit ſupplicium doleo, ſi commeruit bis
doleo. Satius eſt enim innocentem mori quàm
nocentem. Illud non dubito quin ſibi perſua-
ſerit eſſe pia quæ defendebat. Hinc illa vultûs
tranquillitas. Verùm, ut ſcis, hominem de fa-
cie nunquam novi. Ex his qui propiorem cum
illo habuerunt conſuetudinem diligenter ſciſci-
tatus ſum de ſingulis. Erant autem alioqui quod
ad cauſam attinet *Berquino* parum æqui, qui aie-
bant illum annos natum plus minus quadraginta.
G *Berquinis* regionis dominum, cenſu modico, fer-
mè ſexcentorum quot annis coronatorum, la-
icum ac cœlibem, ſed vitæ adeò puræ, ut nè ru-
muſculus quidem impudicitiæ ſit unquam in il-
lum exortus; mirè benignus in amicos & ege-
nos, conſtitutionum ac rituum Eccleſiaſticorum
obſervantiſſimus, puta præſcriptorum jejunio-
rum, dierum ſacrorum, ciborum, miſſarum,
concionum, & ſi qua ſunt alia quæ cum pietatis

 fructu

fructu recepta ſunt. Alieniſſimus ab omni fuco, ingenio libero ac recto, quòd injuriam nec cuiquam facere vellet, neque à quoquam perpeti poſſet, duntaxat inſignem. Ab inſtituto *Lutheri* plurimùm abhorrebat. Quid multis? Negabant quicquam eſſe in vita, quod non deceret *Chriſtianam* pietatem. Hoc aiëbant in eo crimen eſſe graviſſimum, quòd ingenuè præ ſe ferebat odium in moroſos quoſdam Theologos, ac monachos non minùs feroces quàm ſtolidos. In hos palàm debacchabatur, nec ſtomachum ſuum diſſimulare poterat. Fuerat illi pridem neſcio quid conflictatiunculæ cum *Gulhelmo Querno* Theologo. Hinc ἀρχὴ τοῦ πολέμου. Mox ex libello quem, opinor, ediderat, decerptæ ſunt aliquot ſententiæ, quæ viderentur ad fidei negotium, ac perinde ad Theologorum cognitionem pertinere. Erant quantum memini hujus ferè generis, In concionibus incongruè beatam Virginem invocari pro Spiritu Sancto, nec aptè vocari fontem omnis gratiæ; & in cantico veſpertino, præter Scripturarum conſuetudinem, appellari ſpem & vitam noſtram, quum hæc magis quadrent in Filium. Ob hujuſmodi nænias ductus eſt in carcerem, reus hæreſeos periclitatus eſt. At Judices ubi viderunt cauſam eſſe nullius momenti, abſolverunt hominem. Qui detulerant, jactabant eum elapſum favore Regis, ipſe prædicabat ſe jure victorem, & apparabat libellum triumphalem. In hoc articulo rerum mihi primùm cœpit innoteſcere. Scripſit ad me de cauſa ſua, déque judicio parum æquo, quod *Quercus* & *Bedda* tuliſſent de quibuſdam ſcriptis meis. Ex epiſtola viſus eſt mihi vir bonus. Admonui tamen amanter ac liberè, ſi ſaperet, premeret ſuum encomium, ſineret crabrones, & ſuis ſe ſtudiis oblectaret. Deinde, nè me involveret ſuæ cauſæ, quod utrique noſtrorum foret incommodum. Ille ut habebat quiddam cum palma commune, adversùs deterrentem tollebat animos. Eam cantionem ſemel atque iterum occinui, ſed ſurdo, vaticinans illi futurum quicquid evenit poſtea. Tametſi tam atrocem exitum non expectabam, magnum tamen omnino malum expectabam. Prorepſerunt interim libelli clam excuſi, quibus ex meis verſis interjecerat ſua quædam. Id ubi ſenſi, acriùs expoſtulavi cum homine: quòd nec prudenter ageret, ſibi pariter ac mihi verſiunculis ejuſmodi conflans gravem invidiam, nullo fructu pietatis; nec ſatis amicè faceret, qui me plus ſatis gravatum, pergeret magis etiam aggravare. Si juvaret ipſum ejuſmodi conflictatiunculis exerceri, mihi nihil minus eſſe cordi. Proinde ſuam cauſam ſic ageret, nè me admiſceret. Ille ſui ſimilis reſpondit me totâ errare viâ, quum diceret non alia ratione magis conflatam invidiam poſſe opprimi, quàm ſi vulgus mea legeret. Tum enim deprehenſum iri monachorum quorundam improbiſſimam vanitatem, qui ſuis ſycophantiis, fucis, ſuſurris, & malis artibus, plurimorum animos in me concitâſſent. Addebat exemplum epiſcopi cujuſdam viri non mali quidem ſed illiterati, quem iſti ſic inflammârant in me, ut nè nomen quidem *Eraſmi* ferre poſſit. Huic tradidiſſe ſe pacis querimoniam, *Gallicè* loquentem. Eâ delectatum Epiſcopum cœpiſſe in nos amico eſſe animo, & illos delatores vehementer deteſtari. Interim *Beddaici* quidam collectis pluribus articulis, curârunt hominem rurſus pertrahendum in carcerem. Horum aliquot ad me miſit, ſimul cum cenſuris Judicum. Erant, ni fallor, monachi tres; Prior *Cartuſianorum*. Prior *Celeſtinorum*, tertius neſcio quis. Reſponſionem ad illum remiſi, declarans quàm illic nihil videretur impium. Quum ſubinde mitteret nova capita, ad quædam reſpondi, quæ decerpſerat è meis libellis, ad ea quæ ex ſe propoſuerat nunquam reſpondi. Quid multis? Monachi pronunciârunt in carcere ſententiam definitivam, jámque nihil ſupererat, niſi ut exuſtis libellis, ac peractâ palinodiâ, reciperet præſcriptam ſatisfactionem, quæ nunquam non iniquis eſt à monachis, aut, ſi id recuſaret, iret ad ignem. Ille vir fortis nè in uno quidem illis ceſſit, ac perierat, niſi quidam è ſenatu cordatiores, perſpicientes rem calidis monachorum ac *Beddaicorũ* odiis geri, reſpondiſſent ſe totam cauſam à capite uſque ad calcem denuò velle cognoſcere, idque non ſine fremitu eorum qui pronunciârant. Hoc enim nihil aliud videbatur, quàm illorum ſententiam reſcindere. Id favore regiæ matris procuratum autumant. Dum hæc aguntur, Rex commodùm reverſus eſt ex *Hiſpania*. Is admonitus *Berquinum* ſuum inter monachos ac *Beddaicos* periclitari, primùm per caduceatorem, mox per literas denunciavit ſenatui, nè quid temerè paterentur fieri in ſuum conſiliarium, ſe brevi adfuturum, ac diligentiùs de toto negotio velle cognoſcere. Aliquanto poſt exemptus è carcere, ſervatus eſt in aula ſatis commoda, nihilominus ſub cuſtodia. Tandem ſuæ libertati redditus eſt, quo poſſet faciliùs ſuæ cauſæ conſulere. Ibi dictu mirum, quantum fiduciæ conceperit animo. Non enim ſolùm promittebat ſibi abſolutionem, verumetiam victoriam, & quidem ſpecioſam. Aiebat victoriam eſſe in manibus, ſed malle ſeriùs aliquanto finiri cauſam, quo magnificentiùs triumpharet. Jámque mutatis vicibus, ipſam facultatem ſacratiſſimam, monachos & *Beddaicos* reos peragebat impietatis. Nam quædam arcana deprehenderat in illorum actis. Quo magis ſibi placebat, eo magis timebam homini. Proinde crebris epiſtolis hortatus ſum, ut vel arte quâpiam ſemet extricaret à cauſa, putà curarent amici, ut prætexu regiæ legationis longiùs proficiſceretur: fortaſſis Theologos paſſuros ut cauſa tempore evaneſceret, nunquam paſſuros ut impietatis crimen, quod illis objiciebat, agnoſcerent. Etiam atque etiam cogitaret qualis excetra eſſet *Bedda*, quótque capitibus efflaret venenum: Tum expenderet ſibi cum immortali adverſaria rem eſſe; facultas enim non moritur: ſimul illud cogitaret, qui cum tribus monachis belligeratur, eum cum multis phalangibus habere rem, non ſolùm opulentis ac potentibus, verumetiam improbiſſimis, & in omni malarum artium genere inſtructis. Illos non conquieturos, donec ei procurâſſent exitium, etiamſi cauſam haberet meliorem quàm habuit *Chriſtus*, neque plus ſatis fideret Regis præſidio. Principum enim favores eſſe temporarios, ac delatorum artibus facilè in diverſum trahi illorum affectus. Poſtremò, ut nihil horum accidat, magnos etiam Principes vel delaſſari talium improbitate, vel metu nonnunquam cogi, ut cedant, præſertim cùm *Franciſcus* Rex, ipſe quidem humaniſſimus, parùm ſecundis

fortunæ

fortunæ flatibus uteretur: Non eſſe tutum quamvis imbecillem hoſtem contemnere, nedum tam multos ac tam potentes. Obteſtatus ſum, ut ſi ſuam incolumitatem pro nihilo duceret, vir doctus ac bonus, certè ſe ſervaret ſtudiis & amicis, quibus intolerabilem excitaret invidiam ſi quid ſecus quàm vellemus accidiſſet. Quòd ſi nihil horum moveret illius animum, certè ſuam cauſam ageret ſeorſum; me neque cum monachorum agminibus, neque cum Theologica facultate velle habere diſſidium, ſi modò liceat. Quæris quid profecerim? Tot modis deterrens, addidi animum. Interim veteris comœdiæ licentia ferebatur in monachos ac Theologos, præſertim in *Syndicum Beddam*, ac propemodum περὶ τῆς νίκης ἐγκώμιον peragebat. Mox impetratum eſt à Rege, ut *Beddæ* libros in *Fabrum* ac me ſcriptos diſtrahi vetaret. Ad hæc impetratæ ſunt Regis ad Theologicam facultatem literæ, ut duodecim articulos qui in *Beddæ* libris viderentur habere manifeſtam impietatem, atque adeò blaſphemiam, aut damnarent omnium ſuffragiis, aut ſacrarum Scripturarum teſtimoniis comprobarent. Hæc quum illi pollicerentur certam victoriam, ego reſpondi nihil aliud eſſe quàm irritamenta hoſtium, qui ſuâ ſponte plus ſatis inſanirent. Nam frigidum Regis edictum obfuit etiam *Fabri* meæque cauſæ: Eo ſiquidem factum eſt, ut liber clàm diſtractus nonniſi in hoſtium manibus verſaretur; ac, nè quid haberet detrimenti typographus, in *Germaniam* & *Angliam* deportaretur. Ipſum autem vehementer errare, ſi crederet talibus nugis adverſarios opprimi poſſe. Nihil profeci monitor, niſi quòd illi magis ac magis accrevit fiducia. Interea prodiit edictum gymnaſiarchæ, nè magiſtri collegiorum diſcipulis prælegerent mea Colloquia. Hic ſibi pollicebatur futurum, ut tantâ contumeliâ provocatus, cauſam operâ communi capeſſerem; ac ſubornavit quendam qui me vehementibus literis eodem provocaret, victoriam eſſe in manibus, nec defutura magnatum auxilia. Nunc eſſe tempus ut Theologis in poſterum omnis detraheretur autoritas. Ambobus reſpondi, me demirari illorum animos, qui crederent me, relictis omnibus negotiis, per omnem vitam velle cum Theologica facultate contendere: imò ſic potiùs animatum eſſe, ut citiùs paſſurus ſim meos libros præter æquum ab illis damnari, quàm hâc ætate, quæ flagitaret quietem, ſine fine belligerari. Et, ſi meæ poteſtatis eſſet, malle efficere ut omnes plurimum tribuerent Theologorum autoritati, quàm ut nemo quicquam illis crederet. Omnibus epiſtolis inculcavi, meum animum mihi nihil lætum præſagere, utcunque ille ſibi plauderet, animadvertere ſpes illi adeſſe mirè pertinaces, ſed miſerè timere nè fallaciſſimas: fiduciam adeſſe ſtrenuam, ſed mendaciſſimam. Obteſtabar ut ſibi conſuleret, ſi ſibi charus eſſet: profugeret potiùs aliquò, vel in *Germaniam*, ubi nulli faceſſitur negotium ob hujuſmodi articulos, nè apud orthodoxos quidem, niſi ſi quis palàm profiteatur populúmque commoveat. Addebam, me jamdudum pigere noſtræ amicitiæ, quæ mihi plus mali conciliâſſet, quàm multorum capitales inimicitiæ. Hæc toties occinens nihil profeci. Poſt hæc tamen rariùs ac frigidiùs ad me ſcripſit, præſentiens, opinor, non omnia præclaris iſtis ſpebus reſponſura. Equidem dolebam hominis fatum,

A quem arbitror, ſi quid erravit (cauſam enim, ut dixi, non novi) perſuaſione erràſſe, non malitiâ. Sed quid facias homini ultrò morti devoto, & ſuo jumento, quod aiunt, ſibi exitium acceſſenti? Impoſuit illi ſua fiducia, nocuit ingenuitas, neque minùs nocuerunt quorundam inepti tumultus, qui ad quamvis occaſionem geſtiunt ac triumphant. Ut igitur his coercendis profuerit mors *Berquini*, ita periculum eſt nè *Beddis* ſuâ ſponte plus ſatis
B inſanientibus nimium accedat animorum. Inter errores & hæreſes varia ſunt diſcrimina: neque parum intereſt inter eum qui perſuaſione ſeductus eſt, & eum qui malitioſâ pertinaciâ tuetur impium dogma. Rurſus, refert ſimpliciterne quis erret, an colligendâ factione turbet publicam tranquillitatem. Ob quemlibet errorem exuri hominem novum exemplum eſt, ac miror unde petitum. *Gallorum* tamen religioſam mentem vehementer approbarem, ſi quantum nunc propendet
C ad ſuperſtitionem, tantum valeret judicio ſpirituali. Certè haſtenus ſe præſtiterunt *Romano* Pontifici frugi mancipia. Digni Principibus optimis, qui qualeſcunque contigerunt, bonâ fide ſerviunt. Et tamen fortaſſis in hanc partem peccare præſtat, quàm effrenem licentiam moliri, quam in aliquot *Germaniæ* civitatibus exoriri videmus, in quibus Pontifex eſt *Antichriſtus*, Card. creaturæ *Antichriſti*, Epiſcopi larvæ, Sacerdotes porci, monaſteria conventicula Satanæ, Principes tyranni.
D Summa rerum eſt penes plebem Evangelicam, ſed armatam, & ad pugnandum quàm ad diſputandum inſtructiorem. Tantum habui, quod de *Berquino* ſcriberem, qui ſi deceſſit cum bona conſcientia, quod admodum ſpero, quid eo felicius? Damnari, diſſecari, ſuſpendi, exuri, decollari, piis cum impiis ſunt communia. Damnare, diſſecare, in crucem agere, exurere, decollare, bonis Judicibus cum piratis ac tyrannis communia ſunt. Varia ſunt hominum judicia. Ille felix, qui Judice Deo
E abſolvitur. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoæ* Calend. Juliis. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Roterodamus Lamberto Grunnio Scribæ Apoſtolico S.

HActenus, eruditiſſime *Lamberte*, ab hoc genere cauſarum lubens abſtinui, licèt à multis interpellatus, neque cuiquam amicorum moleſtus *Epiſt. 5.*
F eſſe ſuſtinui: verùm hic ſingularis quædam pietas me depulit à vetere inſtituto, ſecitque ut & ipſe novum patrocinium ſuſciperem, & tibi viro amiciſſimo in amici negotio negotium faceſſerem. Quapropter hoc operæ primum abs te peto, ut totam rei ſeriem digneris cognoſcere. Siquidem confido futurum, ut ſi hoc impetro, & meum comprobes officium, & tuum non illibenter impertias, non jam amicitiæ noſtræ, cujus gratiâ ſcio te nihil non facturum, ſed ipſi cauſæ. Agitur e-
G nim non de lana, quod aiunt, caprina, ſed de ſalute indolis multò omnium feliciſſimæ, quæ planè viva ſpiranſque defoſſa peribit, niſi nos fuerimus opitulati. Utinam tibi perinde nota eſſet atque mihi eſt totius negotii ratio; tribus verbis, ſat ſcio, cauſam hanc apud te peroravero. Sed tamen rem omnem optimâ fide ſic tibi depingam, ut nihil aut certè quàm minimum te fugiat, quod ſcire ſit operæpretium. Nam & is cujus cauſam ago, à puero

mihi ſic cognitus eſt, ut vix ipſe mihi ſim notior, & pleraque quæ ad cauſam pertinent, non audiri tantum, ſed perſpexi oculis. Tanta autem eſt rei indignitas, ut ipſe vix hæc abſque lachrymis commemorare queam, nec tu fortaſſis, quæ naturæ tuæ bonitas eſt, ſiccis oculis lecturus ſis. Sed eſt hoc *Chriſtianæ* pietatis, mi *Grunni*, non tantùm gaudere cum gaudentibus, ſed etiam flere cum flentibus. Scio tibi, vir optime, & probè notam, & inſigniter inviſam eſſe quorundam Phariſaicorum improbitatem, qui juxta teſtimonium Evangelicum, non ſolùm per maria, pérque terras, ſed per omnes Principum aulas, per omnes divitum ædes, per omnes ſcholas, per omnes compotationes obambulant, ut proſelytum aliquem in naſſam illiciant, vixque credendis artibus inſidiantur puerorum ac puellarum ſimplicitati; nôrunt ætatem, & injuriæ & fraudi idoneam, ut eos in vitæ genus pertrahant, unde ſe non poſſint extricare, ſemel irretiti, quâ non alia ſervitutis ſpecies miſerior. Nam mancipium de lapide emptum ita poteſt demerere dominum ſuum, ut ex ſervo fiat libertus. Itaque non te remorabor nimium nota commemorando, poſteaquam iſtorum ſtratagematis mundus undique plenus eſt. Quis enim fuit unquam eximiæ indolis, aut honeſto loco natus, aut opulentus puer, quem iſti non tentârint inſidiis, cui non tetenderint retia, quem non captârint dolis, frequenter inſciis, nonnunquam & invitis parentibus? Id quum ſit quovis plagio ſceleratius, tamen hiſtriones, pietatis etiam titulum audent ſceleri prætexere. Ad *Chriſtum* inquiunt, etiam calcatis parentibus fugiendum eſt, & adverſus afflatum divini Spiritûs nihil valet parentum autoritas: quaſi verò Satanas non ſit & inter monachos, aut quaſi quicunque cucullam accipiunt, afflati ſint *Chriſti* ſpiritu, quum multò maxima turba vel ſtultitiâ, vel inſcitiâ, vel deſperatione, vel ocii ventríſque ſtudio ducatur. Quòd Deus juſſit liberos parentibus obtemperare, extra controverſiam eſt: quis ſpiritus inſtiget hominem ad monachiſmum, nec ipſi certum eſt qui trahitur. Hic vides quantum campum nobis aperiat locus communis, ſed non libet in eo commorari, quum quotidianis illaqueatorum querimoniis omnium aures calleant. Equidem nolim improbare cujuſquam inſtitutum, nec iſtis patrocinabor, qui ut incogitanter ſe præcipitârunt in foveam, ita quod malè cœperant, pejus relinquunt, non ad libertatem, ſed ad peccandi licentiam fugientes. Cæterùm in tanta corporum & ingeniorum varietate, non omnibus omnia congruunt, neque quicquam accidere poteſt præclaris ingeniis infelicius, quàm ut in aliquod vitæ genus, vel arte inducantur, vel vi propellantur, unde ſe non poſſint explicare. In hoc enim potiſſimùm ſita eſt hominum felicitas, ſi quiſque ad hoc applicetur, ad quod naturâ compoſitus eſt. Quoſdam enim ad cœlibatum aut ad monachiſmum adigere, nihilò feliciùs cedat quàm ſi aſinum ducas ad certamen Olympicum, aut bovem ad ceroma, ut ajunt. Hoc præfatum eſſe ſat eſt. Nunc accipe ſimul & optimi juvenis calamitatem, & iſtorum plagiariorum deteſtandam improbitatem. Atque hîc rurſus oro ut mihi te præbeas attentum. Vehementer enim cupio tuo judicio comprobari quod ago. Nam obſequii nonnunquam pœnitet: Quod judicio fit, nunquam non placet.

A Duo fratres ſunt, *Florentius*, & hoc natu major *Antonius*. Admodum pueri matre orbati ſunt, pater aliquanto pòſt decedens, exile quidem patrimonium reliquit, ſed quod abſolvendis ſtudiis abundè ſufficeret, niſi cognatorum rapacitas, qui morienti aderant, rem minuiſſet. Nam præſentis pecuniæ, nè pilus quidem repertus eſt. Attamen quod ſupererat in rebus ſoli, aut in ſyngraphis, nec perinde promptum harpyiarum unguibus, B utcunque ſatis erat perdiſcendis artibus liberalibus, ni rurſus tutorum indiligentiâ bona pars intercidiſſet. Scis quàm pauci mortales ſint, qui in alieno negotio bonâ fide vigilent. Tutores autem huc animum adjecerant, ut eos educarent monaſterio, miram exiſtimantes pietatem ſi illis de victu proſpectum eſſet. Hùc ſuâpte ſponte propenſos, Guardianus quidam homo ſuperciliosus, magnâque pietatis opinione, perpulerat, præſertim unum, ſub quo ludi literarii magiſtro in C prima pueritia grammatices prima rudimenta didicerant. Erat autem is juxta vulgatem exiſtimationem, vir pius & innocens; hoc eſt nec aleâ, nec ſcortis, nec luxu, nec temulentiâ, nec aliis criminibus infamis; ſed homo ſibi vivens, ac mirè parcus, nec judicio quicquam vulgo præſtantior, nec literas approbans, niſi quas ipſe perturbatas ac paucas didicerat. Nam *Florentio* decimum quartum annum agenti, quum ille ſcripſiſſet aliquanto politiùs, reſpondit ſeveriter, ut ſi poſthac D mitteret tales epiſtolas, adjungeret commentarium: ipſi ſemper hunc fuiſſe morem, ut planè ſcriberet & *punctuatim*, nam hoc verbo eſt uſus. Is videtur hoc affectu fuiſſe, quo plerimos eſſe novi, ut exiſtimaret ſe victimam Deo gratiſſimam immolare, ſi quem diſcipulorum addixiſſet vitæ monaſticæ. Solétque gloriabundus commemorare quot adoleſcentulos quoque anno vel *Franciſco*, vel *Dominico*, vel *Benedicto*, vel *Auguſtino*, vel *Brigidæ* lucrifeciſſet. Proinde quum jam eſſent maturi E ſcholis quas *Univerſitates* appellant; nam & ſatis erant Grammatici, & *Petri Hiſpani* Dialecticam magnâ ex parte didicerant; tamen metuens nè illic haurirent aliquid mundani ſpiritûs, ac jugum detrectarent, curavit illos ablegandos in contubernium quorundam, qui vulgo *Fratres Collationarii* vocantur, qui nuſquam gentium non nidulantes, inſtituendis pueris quæſtum factitant. Horum illud præcipuum eſt ſtudium, ut ſi quem puerum videant indole generoſiore & alacriore, F cujuſmodi ferè ſunt ingenia feliciſſima, eam plagis, minis, objurgationibus, aliiſque variis artibus frangant ac dejiciant, id appellant cicurare, vitæque monaſticæ fingant. Quo quidem nomine ſatis amantur à *Dominicanis* ac *Franciſcanis*, quòd dicant ipſorum ordines brevi interituros, niſi penes illos aleretur ſeminarium. Ex illorum enim cortibus legunt ſuos tyrones. Equidem arbitror & inter illos eſſe viros quoſdam minimè malos, ſed quum optimorum autorum inopiâ G laborent, quum in ſuis tenebris, ſuis quibuſdam moribus ac ritibus degant, ſéque non aliis, ſed ſibi ipſis comparent, quum bonam diei partem cogantur precum & operarum penſis impendere, non video quo pacto valeant liberaliter inſtituere pueritiam: certè res ipſa loquitur non aliunde prodire adoleſcentes ineleganteiùs doctos, aut moribus deterioribus. Apud hos igitur biennium & eo amplius perdiderunt. Certè junior ille perdidit,

perdidit, ipſis præceptoribus aliquanto doctior,
in his duntaxat literis quas illi profitebantur.
Unus præceptorum talis erat, ut *Florentius* neget
ſe uſquam vidiſſe monſtrum vel indoctius vel glo-
rioſius. Et tales non rarò præficiuntur pueris.
Non enim eliguntur eruditorum judicio, ſed ar-
bitrio patriarchæ, qui plerumque literas neſcit.
Alter verò qui ſemper viſus eſt unicè delectari in-
dole *Florentianâ*, quum ſentiret agi de reditu in
patriam, cœpit privatis colloquiis ſolicitare ani-
mum adoleſcentis ut ipſorum accederet inſtituto,
multa commemorans quibus pueri ſolent illectari.
Quod utinam eſſet factum. Nam aut volentem
pietatis amor apud illos detinuiſſet, aut ſi res ita
tuliſſet, licuiſſet in priſtinam redire libertatem.
Neque enim hoc hominum genus, quod habent
præcipuum bonum, ac priſcæ religionis veſtigium,
votis inſolubilibus aſtringitur: & ſi verè piorum
ac ſpiritualium ſententia plus valeret quàm craſ-
ſorum judicia, nullum poſthac eſſet votum inſolu-
bile præter vota baptiſmi, præſertim ut nunc ha-
bet mortalium vel malitia vel imbecillitas. Quum
igitur inſtaret ille crebris hortatibus, interim ad-
dens & blanditias, & munuſcula & oſcula denique;
puer haud pueriliter reſpondit, nec vitæ genus,
nec ipſum ſibi ſatis adhuc notum eſſe, ſimul ac
maturuiſſet ætas tum hac de re deliberaturum.
Ceſſit quidem ille vir non omninò ſtultus ac ma-
lus, verùm ex hac hominum ſodalitate novi, qui
non modò terriculamentis ac blanditiis, verum-
etiam horrendis obteſtationibus, ac propè dixerim,
exorciſmis & incantamentis, pueros nondum e-
greſſos annum decimum quartum, divites ac bene
natos conati ſunt obtundere, ut, inſciis parentibus,
ipſorum inſtituto ſeſe addicerent. Quid eſt
plagium, ſi hoc non eſt? Ergo quum in patriam
rediiſſent *Antonius* ac *Florentius*, tutores qui rem,
quamvis exilem, non optimâ fide tractâſsant, a-
gunt de inſtituto monaſtico; partim quo citiùs
expedirentur à cura, partim quia ille ludimagiſter,
qui ſolus rem adminiſtrabat (nam unus peſtilen-
tiâ correptus ſubitò deceſſit, nec ratione redditâ,
tertius homo negotiator leviter hâc ſollicitudine
tangebatur) gratiſſimâ, ut dixi, victimâ ſe Deo
litaturum arbitrabatur, ſi duas oves illi mactâſſet.
Florentius ut ſenſit illos ſic agere, quaſi pupillorum
voluntatem haberent obligatam, contulit cum
germano quem habebat ferè triennio majorem,
ipſe vix dum egreſſus annum decimum quintum,
num verè eſſes ejus animi, ut ſe vellet illigari no-
dis quos in poſterum non poſſet explicare. Is in-
genuè fatebatur, ſe non duci amore religionis, ſed
trahi metu tutorum. Quid, inquit *Florentius*, te
dementius, ſi ſtulto pudore metúque hominum, à
quibus tibi certè non ſunt metuenda verbera, te-
metipſum conjicias in vitæ genus, quod nec cu-
juſmodi ſit nôſti, nec, ſi ſemel ingreſſus ſis, queas
referre pedem. Ibi *Antonius* allegare cœpit fa-
cultatulas, quum per ſe exiguas, tum tutorum eti-
am attritas negligentiâ. Nihil eſt, inquit *Floren-
tius*, quod metuas: corrademus quicquid ſupereſt,
& conflatâ ſummulâ petemus Academiam, non
deerunt amici, & multi quibus omninò nihil eſt,
ſuâ aluntur induſtriâ. Poſtremò, Deus aderit ad
honeſta tendentibus. Hoc reſponſum adeo pro-
bavit *Antonius*, ut multas etiam ſpes oſtenderit
quæ minori non venerant in mentem. Itaque
communi conſilio decretum eſt, ut monaſticum

A negotium in aliud tempus rejiceretur, donec
tres etiam aut quatuor annos in ſcholis verſati,
per ætatem ac rerum uſum rectiùs poſſent diſpi-
cere quid expediret. Conſtanter ambobus pla-
cuit hæc ſententia. Sed major angebatur etiam-
num ſcrupulo, quomodo reſpondendum eſſet tu-
toribus, qui non exploratâ pupillorum voluntate
negotium hoc ſedulò ſerióque agebant. Hîc con-
cepta eſt reſponſionis formula; quam *Antonius*
B approbavit quidem, tantum orabat ut minor eſſe
vellet dux verbi, & amborum nomine reſpon-
dere: Nam erat is ad dicendum timidior, quem-
admodum & indoctior. At *Florentius* accepit qui-
dem conditionem, ſed diligenter à fratre ſtipu-
latus propoſiti conſtantiam; nè, ſi me, inquit, poſt
datum reſponſum deſtitueris, tota tragœdia de-
volvatur in caput meum. Nunc potiùs muta ſen-
tentiam, ſi vel blandimentis vel ſævis dictis putas
te poſſe depelli gradu. Neque enim mihi crede,
C res agitur ludicra. Sanctè dejeravit *Antonius*, de-
ditque fidem ſe dictis manſurum. Venit poſt ali-
quot dies tutor ille, multáque præfatus de ſua er-
ga pupillos pietate, déque miro ſtudio ac vigilan-
tia, cœpit illis gratulari quòd ambobus repeciſſet
locum apud eos qui bis Canonici gaudent appel-
lari. Hic *Florentius* puer ex pacto pro utroque
reſpondens, egit quidem gratias pro benevolentia
próque ſedulitate. Cæterùm negavit ſibi fratri-
que ſuo videri conſultum ut id ætatis ad hæc re-
D rum humanarum imperiti, ſeſe addicerent ali-
cui vitæ inſtituto, nec ipſi adhuc ſatis noti ſibi,
ac prorſus ignari quale foret illud quod aggrede-
rentur. Nondum enim ullum monaſterium fue-
rant ingreſſi. Nec ſuſpicari poterant quodnam a-
nimantis genus eſſet monachus. Multò videri
ſatius, ut poſt aliquot annos in ſtudiis hone-
ſtiſſimis actos, tempeſtiviùs hoc negotium age-
rent. Ita rem feliciùs ſucceſſuram. Hanc pueri
tam non puerilem reſponſionem, quum tutor de-
E buerit exoſculari, ſi vir fuiſſet verè pius & Evan-
gelicâ prudentiâ præditus: imò quum adoleſcen-
tes, ſi fortè conſpexiſſet eo puerili calore propen-
ſiores, remorari debuerit, nec ſtatim affectui tem-
porario fidere; tamen haud aliter incanduit,
quàm ſi pugno cæſus eſſet: & homo alioqui lenis,
ut videbatur, ingenii, hic impotens iræ, vix ma-
nus pudore continuit, ſed miro ſupercilio *Floren-
tium* appellavit nebulonem, negavit habere ſpiri-
tum: agnoſcis monachorum vocem: abdicavit
F tutelam, recuſavit eſſe fide juſſor apud eos apud
quos illis victum emeras, teſtatus eſt nihil ſupe-
reſſe: ipſi diſpicerent, ubi caperent cibum. His
aliíſque multis ſævis ac plagoſis conviciis verbera-
bat minorem, quæ tum puero quidem excutie-
bant lachrymas, propoſitum tamen judicio ſuſce-
ptum non [illegible]ebant. Accipimus, inquit, tutelæ
abdicationem [illegible]teque noſtri curâ liberamus. Ita
tum diſceſſum eſt. Tutor ubi perſpicit ſe minis
& jurgiis nihil proficere, adhibet fratrem ſuum ne-
G gotiatorem, de quo dictum eſt, virum mirè comem
& blandiloquentem. Convenitur in viridarium,
jubentur conſidere pueri, proferuntur pocula, poſt
amicas fabulas cœptum eſt accuratiùs etiam agi
negotium, ſed aliâ ratione. Blanda omnia, multa
mentiebantur de mirifica felicitate illius inſtituti,
oſtendebant magnarum rerum præclaras ſpes, ad-
debant preces. Quid non? His delinitus major
cœpit labaſcere, videlicet oblitus non ſemel deje-
ratæ

ratæ conſtantiæ. Minor nihilo ſecius perſtat in
A ſententia. Breviter, perfidus ille prodito fratre,
accepit jugum, ſed clàm ſuffuratus ſi quid erat rei
paratæ, quod tamen illi novum non erat. Atque
illi quidem pulchrè ceſſit res. Erat enim ut inge-
nio tardus, ita corpore robuſtus, attentus ad rem,
ibi vafer & callidus, pecuniarum furax, ſtrenuus
compotor, nec ſcortator ignavus; in ſumma, adeo
minori diſſimilis, ut ſuppoſititius videri poſſet.
B Nec enim unquam aliud fuit germano quàm ma-
lus genius. Non ita multò poſt, hoc munus geſſit
inter ſuos ſodales, quod *Iſcariotes* inter Apoſtolos.
Is tamen ubi vidit fratrem miſerè illaqueatum,
tactus conſcientiæ ſtimulis deplorabat, quòd eum
in naſſam protractum perdidiſſet. Audis *Judæ*
confeſſionem, & utinam ad illius exemplum ſeſe
ſuſpendiſſet, antequàm facinus hoc tam impium
admitteret. Erat *Florentius*, ut ferè ſolent nati
literis, rerum communium & imperitus & ne-
C gligens, atque in his mira ſimplicitas. Reperias
enim quoſdam ante pilos, aſtutiâ puberes. Nec
alibi quàm in ſtudiis valebat ingenium. Nam
huc totum intenderat, & huc vi naturæ rapiebatur,
ab infantiæ crepundiis verſatus in ſcholis. Cor-
pore delicato, ſed tamen ingenii rebus ſatis ac-
commodo, vix dum ætatis annum ingreſſus deci-
mum ſextum. Poſtremò, febri quartanâ lan-
guidus, quæ puerum jam ſupra annum tenebat, ex
illa ſordida & illiberali educatione collectâ. Quò
D ſe verteret talis adoleſcentulus undiquaque pro-
ditus ac deſtitutus, rerum omnium rudis, nec à
morbo liber? An non hic ſatis adhibitum eſt vio-
lentiæ ad propellendum quóvis puerilem ani-
mum? Perſtitit ille tamen in non temerè con-
ceptâ ſententiâ. Interea tutor ille ſtolidus, nè
non perficeret quod inſtituerat, ad peragendam
fabulam ſubornat varias perſonas, diverſi ſtatus,
atque etiam ſexus, monachos, ſemimonachos,
cognatos & cognatas, juvenes ac ſenes, notos &
E ignotos. Inter quos erant quidam adeo naturâ
fatui, ut niſi eos commendâſſet ſacra veſtis, pro
morionibus cum auriculis & tintinabulis publici-
tùs obambulâſſent. Erant & alii quos arbitror
ſuperſtitione peccâſſe magis quàm malitioſa vo-
luntate; ſed quid refert pereuntis, ſtultitiâ jugu-
letur, an perverſo ſtudio? Ibi quot arietibus qua-
titur puerilis animus? Alius depingebat amabile
ſimulachrum monaſticæ tranquillitatis, optima
quæque decerpens; ſic laudari poteſt & quartana
F febris, non pauca largitur admentiens, ſed diver-
ſa ſupprimens. Alius μάλα τραγικῶς exaggerabat
hujus mundi pericula, quaſi monachi ſint extra
mundum, quemadmodum ſeipſos pingunt in bene
munitâ navi, cæteros omnes undis jactari, peritu-
ros niſi ab illis contus porrigatur, aut funis. Alius
ponebat ob oculos terrificos inferorum cruciatus,
quaſi ex monaſteriis non pateat iter in tartara.
Alius fabuloſis exemplis territabat, ſunt enim his
inſtructiſſimi. Quidam viator labore feſſus in-
G ſedit tergo draconis, putans truncum arboris eſſe.
Excitatus Draco, reflexo collo devoravit homi-
nem. Sic mundus devorat ſuos. Quidam fortè
inviſerat monachorum ſodalitatem, quum vehe-
menter invitatus ut illic maneret, perſiſteret in
ſententia, diſceſſit, ſed in via obvius Leo dilacera-
vit miſerum. Narrabantur & viſa prodigioſa, non
minùs inepta quàm quæ aniculæ de ſpectris ac
lemuribus ſolent commemorare. Quidam di-

A verſo fabularum genere ſollicitabant, de mona-
cho qui cum horis aliquot quotidie confabulaba-
tur *Chriſtus*, de *Catarina Senenſi*, cui puellæ tanta
fuit cum *Chriſto* ſponſo vel amaſio potiùs famili-
aritas, ut ultrò citróque deambularent in cubi-
culo, nonnunquam & preces horarias ſimul abſol-
verent. Cum primis exaggerabant communio-
nem illam bonorum operum; quaſi ipſis hæc ſu-
perſint, ac non potiùs interdum magis egeant mi-
B ſericordiâ Domini quàm laici, aut quaſi non ſit
in toto corpore *Chriſti* benefactorum communio.
Nè longior ſim, nullum machinarum genus non
admotum eſt ingenio pueri ſimplicis, deſtituti
perfidiâ fratris, denique valetudine fracti: nec
minore curâ, ſtudio, vigilantiáque advigilatum
eſt, quàm ſi civitas opulenta fuiſſet capienda.
Tanti viſum eſt illis plus quàm Phariſæis, unum
adoleſcentem ſpirantem ac vivum defodere. Inter
hos erant qui ſui ordinis negotium agebant, cui
C tantopere favent, ut hâc gratiâ miris odiis inter
ſe diſſideant, & *Chriſtianam* profeſſionem tantum
non pro nihilo ducant. Puer erat & ingenio &
literis, & facundiâ præſtantior, quàm pro ætate:
Unde ſperabant eximium aliquod ornamentum
ſuo ſodalitio acceſſurum. Hæc erat illa pietas,
hic erat ille zelus. Multa ſciens prætereo, doctiſ-
ſime *Grunni*, nè ſingulis commemorandis tibi ſim
tædio; & tuæ prudentiæ eſt, ex commemoratis
conjicere cætera. *Florentius* interim hæret inter
D ſacrum & ſaxum, ut eſt in Proverbiis. Dum ita
pendet circumſpectans ſicunde deus aliquis appa-
rens ſpem ſalutis oſtenderet, fortè fortunâ inviſit
quoddam collegium, urbi in quâ tum agebat vi-
cinum. Ibi reperit *Cantelium* quendam, quicum
ab infantia fuerat enutritus. Is erat annis aliquot
natu grandior, ingenio vafro, & nunquam non
ſpectante ad ſuum commodum, animi tamen ex-
celſi. Hunc non tam pietas quàm ventris ſtudium
& amor ocii pellexerant in monaſterium. Erat
E enim naturâ γλίσχρος, & eximè piger, in literis pa-
rùm feliciter progreſſus, tantùm canendi peritus,
quam ad rem fuerat à teneris exercitatus. In *Ita-
lia* fruſtra venatus fortunam, quum parentes rei
familiaris anguſtiam, ac liberorum turbam occi-
nerent, ad cucullæ confugit aram, quæ vel hoc
nomine laudanda eſt, quòd ſat commodè multa
nutrit θρέμματα, alioqui fame peritura. Ibi *Can-
telius* ex colloquio deprehendens quàm feliciter
Florentius proceſſiſſet in literis, illicò de ſuo nego-
F tio cogitans, incredibili affectu cœpit ad ejus vitæ
conſortium exhortari (Erat autem naturâ *Mer-
curialis*) admirandam quandam ejus inſtituti ima-
ginem verbis repræſentans, exaggerans beatam
illam tranquillitatem, libertatem, concordiam,
quid multis? angelorum contubernium. Illud
præcipuè repetens & inculcans, quanta eſſet libro-
rum copia, quantum ocium ſtudiis. Noverat e-
ſcam quâ capi poterat adoleſcentis animus. In
ſumma, ſi audiſſes hominem, dixiſſes illic eſſe non
G monaſterium, ſed vireta Muſarum. Amabat *Flo-
rentius* pro naturæ ſuæ candore. *Cantelium* puerili
vehementique affectu, præſertim ex tanto inter-
vallo præter ſpem repertum, ut ferè ſolet ea ætas
fervidos amores in ſodales quoſdam concipere.
Nondum enim noverat mortalium ingenia, ſed
ex ſuo animo æſtimabat omnes. *Cantelius* quidem
nullum non movebat lapidem in omnia ſe ver-
tens, ut incantamentis ſubigeret animum pueri,
nec

nec flexit tamen. Ab eo colloquio digreſſus *Florentius*, ab alteris majore jam impetu exceptus eſt. Adornarant enim validiores arietes. Ingerebatur ſumma rerum deſperatio, amicorum omnium ſimultas, denique quo genere mortis non aliud cruciabilius βουλιμία, ni mundo renunciaret: ſic enim ibi loquuntur, contumelioſo vocabulo mundum appellantes, quos *Chriſtus* ſuo ſanguine redemit à mundo, ac monachis ceu proprium aſſerentes, quod eſt *Chriſtianorum* omnium commune. Ab his diu vexatus magis quàm labefactatus, redit ad *Cantelium* tantùm fabulandi gratiâ. Ille ſummis jam viribus hoc agebat, ut ſibi ſecretum & gratuitum præceptorem adjungeret. Erat autem *Florentius* mirè propenſus ad amicitias, ac facilis ad obſequendum amiculis. Itaque quum nullus eſſet obtundendi finis, nec ulla ſpes affulgeret, ad collegium ſe contulit, non illud quod paraverat tutor, ſed in quo fortè reperit veterem collactaneum. Erat autem locus ille tam putris & inſalubris, ut vix bubus alendis eſſet idoneus, nè dum tam delicato corpuſculo. Verùm ætas illa nec ciborum, nec cœli, nec loci rationem ullam habere didicerat. Nec tamen huc eo ſe contulit animo, ut inſtitutum amplecteretur, ſed ut interim obtundentium voces effugeret, donec ipſa dies adferret melius conſilium. *Cantelius* interim ſedulò ſuam rem agebat, abutens ſodalis & facilitate & ſimplicitate. Nam *Florentius* illi clàm unà nonnunquam nocte comœdiam *Terentianam* totam prælegebat, ut intra paucos menſes præcipuos autores abſolverent furtivis ac nocturnis congreſſibus, magno diſcrimine tenelli corpuſculi: verùm hoc nihil ad *Cantelium*, qui nactus occaſionem ſibi intus canebat, nec enim quenquam amabat ex animo præter ſeipſum. Interea, nè *Florentius* reſiliret à cœptis, nihil illi non permittebatur: arridebat puero æqualium grata ſodalitas, canebatur, ludebatur, certabatur verſiculis: non adigebatur ad jejunium, non excitabatur ad cantiones nocturnas: nemo monebat, nemo objurgabat, favebant & arridebant omnes. Atque ita per incogitantiam menſes aliquot effluxerunt. Ubi jam immineret dies deponendæ veſtis profanæ, & induendæ ſacræ, *Florentius* ad ſe rediens, cœpit canere veterem cantilenam, & accerſitis tutoribus agere de libertate. Ibi rurſus minæ crudeles, & oſtenſa rerum extrema deſperatio, niſi pergeret in bene cœptis. Nec hic inſtrenuè partes ſuas egit *Cantelius*, cui non expediebat amittere nocturnum & gratuitum præceptorem. Obſecro te, an non hæc mera vis eſt in puerum naturâ ſimplicem, imperitum & incogitantem? Quid moror? Reclamanti injecta eſt veſtis, quum ſcirent animum nihil immutatum. Eo facto, rurſus blanditiis & indulgentiâ lactabatur puerilis animus. Itaque rurſus per luſum & incogitantiam annus ferè totus effluxit. At jam propemodum compererat, illud vitæ genus nec animo nec corpuſculo ſuo congruere. Nam animo præter ſtudia nihil erat ſuave. Ibi verò nullus ſtudiis vel honos, vel uſus. Alioqui non abhorrebat à pietate, ſed cantionibus ac ceremoniis non perinde capiebatur, quibus ferè tota illorum vita conſtat. Ad hæc, in talia ſodalitia plerunque protruduntur ingenio tardi, naturâ ſemifatui, ἄμουσοι, ventriſque quàm literarum amantiores. Inter hos ſi quod exoriatur ingenium excellens, ac diſciplinis natum, per illos opprimitur, nè emergat. Et tamen tales ſibi vindicant tyrannidem, ac ferè fit, ut qui ſtolidiſſimus eſt, maximéque improbus, modò robuſto corpore, is in eo grege valeat plurimum. Jam mihi cogita quanta ſit crux ingenio Muſis nato, inter tales ætatem omnem degere. Nec ulla illic manumiſſionis ſpes, niſi ſi fortè contingat præfici collegio virginum, quâ ſervitute nihil eſt infelicius. Nam præter fœminei gregis aſſiduam curam, quotidie deſidendum eſt in prolixis compotationibus non ſine pudicitiæ periculo, neque rarò fit, ut Patriarcham ſuum jam ætate fractum, & inutilem ad piſtrina relegent præſepia, hoc etiam miſeriorem, quòd aliquandiu voluptariam vitam egerit. Corpuſculum autem adoleſcentis erat naturâ tam impatiens inediæ, ut cibo ultra ſolitam horam prolato, frequenter ſit periclitatus, quum ipſe tamen ſui ignarus nihil tale cogitaret, tantùm ſtomachi cruciatu, & cordis defectu admonebatur. Hæc fortaſſe rident craſſæ pecudes, quas etiam ſi fœno paſcas, laſcivirent. At periti medici non ignorant hanc eſſe proprietatem corporis admodum rari, ſubtiliúmque ſpirituum, cujuſmodi præſcribunt cibos concoctu faciles, frequenter ac parcè ſumptos, quum alios reperias qui ſemel expleto ventre ſine ulla moleſtia diutiùs durent quàm vultures. Eadem corpora medici docent impatientiſſima frigoris; ventorum, ac nebularum eſſe, ac citiùs offendi circumfuſo aere, quàm infuſis cibis. Habebat adoleſcens aliud peculiare incommodum, quod illi à teneris annis in hanc uſque ætatem hæret, invincibile. Non niſi profunda veſpera poteſt obdormiſcere, & à ſemel interrupto ſomno non redormiſcit, niſi poſt horas aliquot. Quoties hoc deplorare ſolet in familiaribus colloquiis, ſibi negatum, aureis illis horis frui, ſuaviſſimamque diei partem ſomno perire? quoties conatus eſt vi naturam expellere, ſed fruſtra? Porrò, incœnem pervigilium excipit, non abſque valetudinis incommodo. A piſcibus ſic abhorrebat adoleſcens, ut ad odorem modò, protinus ſentiret gravem capitis dolorem non ſine febri. Quid talis animus, quid tale corpus faciat in monaſterio, præſertim ita ſito? nimirum quod piſcis faceret in arvo, aut bos in mari. Hæc quum illi patres non ignorarent, ſi fuiſſet in illis mica ſynceræ charitatis, nonne debuerant ultrò ſubvenire puerili vel inſcitiæ, vel incogitantiæ, & his admonere verbis: Fili, ſtultum eſt fruſtra niti, nec tu congruis huic inſtituto, nec hoc inſtitutum tibi: Dum integrum eſt, aliud vitæ genus delige. Ubique *Chriſtus* habitat, non hic tantùm: ſub quavis veſte bene colitur pietas, ſi non deſit animus. Dabimus operam, ut propitiis tutoribus & amicis redeas in libertatem. Ita nec tu nobis futurus es oneri, nec nos tibi exitio? Hæc erat digna verè piis oratio. At nullus verbo monuit, quin potiùs omnes machinas admovebant, nè miſer ille thynnus elaberetur è naſſa. Alius dicebat hunc eſſe Satanæ morem, ut in tali articulo omnes technas, omnes dolos admoveat, quo ſupplantet novum *Chriſti* tyronem. Hunc conflictum ſi fortiter ſuſtineret, cætera fore prona atque etiam jucunda. Affirmabat idem ipſi uſu veniſſe quondam, nunc ſibi videri in paradiſo vivere. Alius injiciebat ſcrupulum, oſtendens ingens periculum, nè divus *Auguſtinus* irritatus magnum aliquod malum immitteret ob contumeliam deſertæ veſtis: atque hujus

rei

rei commemorabat horrenda aliquot exempla:
alius inciderat in morbum immedicabilem, alius
perierat ictus fulmine, alius à vipera morſus inte-
rierat. Addebat, veſtem ſumptam habere taci-
tam profeſſionem. Nec apud Deum eſſe multò
levius crimen, nec apud homines minus infamiæ,
quàm ſi profeſſus deſciviſſet. Nullo non genere
telorum urgebant adoleſcentem, ſed nullo gra-
viore, quàm infamiæ metu. Nunc inquiunt, ſe-
rum eſt reſilire, miſſa eſt manus ad aratrum, non
eſt fas in tergum reſpicere: ſi veſtem multis teſti-
bus acceptam depoſueris, ſemper eris hominum
fabula. Hic *Apoſtata* vocabulum miris tragœdi-
is exaggerabant. Quò tandem ibis inquiunt?
Non poteris unquam in bonorum virorum venire
conſpectum. Et monachis eris execrabilis, &
profanis inviſus. Erat autem adoleſcentis inge-
nium virgineo quodam pudore, ut mortem levius
horreret quàm probrum. Ex altera parte urge-
bant & tutores & amici, quorum aliqui rem furto
minuerant. In ſumma, vicerunt improbitate.
Adoleſcens & animo abhorrens, & verbis relu-
ctans, coactus eſt capiſtrum accipere, non aliter
quam bello capti vinciendas manus victori præ-
bent, aut diutinis victi tormentis faciunt, non
quod volunt, ſed quod collubuit potentiori. Ani-
mum *Florentius* utcunque viciſſet, cæterùm corpus
nemo ſibi fingere poteſt. Interim fecit adole-
ſcens, quod ſolent ii qui carcere ſunt concluſi, ſo-
labatur ſe ſtudiis quatenus ibi licuit. Nam hoc
ipſum furtim erat agendum, quum palàm ine-
briari liceat. Literis igitur fallebat captivitatis
tædium, donec caſus inſperatus, veluti deus quiſ-
piam ἀπὸ μηχανῆς ſpem ſalutis oſtenderet: Id eve-
nit, nam ab Epiſcopo quodam præpotente evo-
catus in ipſius familiam, inde gradu facto profe-
ctus eſt ad celebrem Academiam. Quod ni acce-
diſſet, tam inſignis indoles in ocio, in deliciis, in
compotationibus computruiſſet; non quòd crimi-
netur ſuum ſodalitium, ſed quòd ipſius naturæ
non congruebat: frequenter enim quod aliis vita
eſt, aliis mors eſt. Ea autem eſt juvenis verecun-
dia, modeſtiàque, ut nihil inimicè de ſuo ſodalitio
veteri prædicet; ſed quidam ſilentio & pudore
plus loquuntur, quàm ſi multa verba facerent.
Nec tamen horum quicquam factum eſt, niſi
permiſſu atque adeo juſſu epiſcopi ordinariis, per-
miſſu præpoſiti, tum domeſtici, tum generalis,
denique cum pace totius ſodalitatis. Quanquam
autem eſſet libera conſcientia, ſciretque ſe voto
adacto non teneri: illud tamen interim dedit par-
tim verecundiæ naturali, prorſus immodicæ,
quæ illi ſæpenumero magno fuit malo, par-
tim hominum imperitorum ac ſuperſtitioſorum
invincibili offendiculo, nè veſtem mutaret, quam-
vis ad hoc à ſuo præſule invitatus. Aliquanto poſt
evenit per occaſionem, ut in longinquam regio-
nem amore ſtudiorum proficiſceretur. Ibi juxta
morem *Gallicæ* gentis togulam lineam ſupra ve-
ſtem geſtabat, putans hoc illic non inſolitum eſſe.
Verùm hinc bis in præſens capitis periculum in-
cidit, quòd illic chirurgi qui peſtilentiâ laborantes
curant, candidum linteum geſtant humero lævo,
à fronte & à tergo penſile, quo facilè conſpicui,
poſſint & ab obviis & à ſequentibus vitari: qui
tamen ipſi niſi per deſertas vias obambularent,
ſaxis impeterentur à concurrentibus, uſque adeo
gens ea mortem horret, ut ad thuris etiam odo-

A rem efferentur quod in funeribus ſoleat accendi.
Quodam tempore quum *Florentius* viſeret ami-
cum eruditum, duo fortè obvii lenones aut certè
ſatellites, vocibus mirè paricidialibus, ac ſtrictis
gladiis erant ipſum occiſuri, niſi matrona com-
modùm præteriens illos admonuiſſet non chirugi
ſed eccleſiaſtici cultum eſſe. Nec illi tamen deſine-
bant fremere, nec gladios recondebant, donec
pulſarit foribus (nam domus erat in proximo,)
B intrò receptus eſſet. Alio quodam die viſebat
quoſdam ſodales conterraneos. Ibi repentè fit
undique concurſus cum ſaxis ac fuſtibus, furioſo
clamore invicem ſe cohortantium, Occidite ca-
nem, Occidite canem. Interim occurrit ſacrifi-
cus, qui tantùm arridens illi dixit, ſed voce ta-
citâ & *Latinâ*, *Aſini*, *Aſini*. Illis adhuc tumultu-
antibus, mox juvenis quidam perquàm elegans
& purpuratâ chlamyde prodiit ex ædibus. Ad
hunc velut ad aram confugit *Florentius*. Nam vul-
C gi linguam prorſus ignorabat: Miratur quid ſibi
vellent. Hoc, inquit, certum habe, niſi ponis
illud lenteum, aliquo die lapidaberis; moneo te,
tu monitus cave. Itaque linteolum non depoſuit,
ſed texit ſummâ veſte. Bone Deus, quantum tra-
gœdiarum ex re nihili! Hic exhorreſcent ſtolidi,
qui ſummam religionis in veſte collocant, quam
nec ego dixerim temere abjiciendam, ſed hanc
Carthuſiani ſæpe negotiatoria commutant, quo tu-
tiùs perveniant ad ſynodum. Canonici verò vel
D ſtudii gratiâ, vel longinquæ profectionis cauſâ mu-
tant aut celant, nullius autoritate, citra omnem
reprehenſionem. Non enim eſt eadem religio li-
neæ veſtis quæ cæterarum. Nam olim Canonici
non erant monachi, & nunc medium genus eſt,
in favorabilibus monachi, in odioſis non mona-
chi. Sed horrendum facinus eſt, ſi quis *Domini-
canus* aut *Franciſcanus* ſacram veſtem abjiciat.
Nam *Dominicanum* pallium totam divitum do-
mum ſoſpitat proſperátque, & pueris aliquot an-
E nis ex voto matris geſtatum, tuetur à morbis &
horrendis caſibus: *Franciſcana* tunica, etiam mor-
tuo inducta liberat ab inferis. Quin & ſummus
Pontifex, monachos quoſdam qui diverſis veſtium
formis convenerant admonet, ut offendiculi vi-
tandi gratiâ ſimili cultu uterentur omnes. Nec
Pontificia decretalis fulminat in eos qui honeſtis
de cauſis veſtem ſacram ponerent, ſed qui id face-
rent, ut licentiùs cum profanis ea facerent quæ
ſolet vulgus. Nam linea veſtis non eſt monacho-
F rum, ſed Epiſcoporum, & fortaſſis olim clerico-
rum. Nec *Auguſtinus* in ſua regula formam ul-
lam veſtis præſcribit, imò damnat potiùs inſignem
cultum, admonens nè ſit notabilis clericorum ha-
bitus, nec affectent veſtibus placere ſed moribus:
licèt ſatis conſtet eam regulam mulieribus ſcri-
ptam non viris, ſed cum illis nunc ago qui viris
ſcriptam exiſtimant. Poſtremò, cultus hic eſt
Romani Pontificis, quum maximè Pontificaliter
ornari ſolet. Hæc quum non ignoraret *Florentius*,
G tamen ut omnem impleret juſtitiam, ex amico-
rum conſilio facillimè impetravit à ſummo Pon-
tifice, ut pro ſuo arbitrio, quodcunque ſignum in-
ſtituti, quacunque corporis parte geſtaret. Quum
illinc revocatus eſſet ad ſuos *Mecænates*, quos ha-
bebat nec indoctos, nec infimæ ſortis, recepit
cultum *Gallicum*, qui præter linteolum penſile,
nihil differt à veſte presbyteri ſecularis: ſic enim
ignominioſo verbo nunc vocantur legitimi ec-

cleſiæ

cleſiæ miniſtri, & ab Apoſtolis *Chriſtóq;* inſtituti. Nec id fecit abſque gravium virorum conſilio. Quum ita cultus prodiſſet in publicum, admonitus eſt ab amiciſſimis, eum ornatum in ea regione prorſus intolerabilem eſſe. Celaret linteum. Dices poterat totum ejus gentis cultum ſumere. Verùm eo nihil eſt operoſius, opus eſt qui ſuſtineat fluentem caudam, levâ retinenda eſt ſinuoſiſſima cuculla. Nam ho[illegible]c in primis habetur B magnificum, nimirum ad exemplum Cardinalium. Tum negotia cogebant eum, ſubinde mutare regionem, ac veſte polypum fieri. Nam cultus qui alicubi reverendus eſt, alibi prodigioſus habetur. Poſtremò, erat hoſpes, & quotidie illi verſandum erat cum magnatibus: qui non quavis veſte delectantur. Tandem viſum eſt ſynceriſſimis amicis, ut quemadmodum habebat liberam conſcientiam, ita Pontificis autoritate in totum omni ſcrupulo ſublato, ſuæ libertati reſtitueretur, C nè toties ponenda ſumendáque veſte gravius etiam ſcandalum pariat malè loquacibus. Addam & illud: Vitæ genus in quod protruſus eſt adoleſcens, adeo liberum eſt, ut minimum abſit à libertate ſecularium. Nec jam loquor de libertate arrepta, ſed de conceſſa ab iis qui fuerunt autores. Hoc admoneo, quòd Pontifices ſolent in talibus eſſe faciliores ad relaxandum, quàm quum diſceditur ab ordine *Seraphico*, *Cartuſiano*, aut *Brigidenſi*. Nam hi nec recipiunt hìc Pontificis auto- D ritatem, quum eandem largientem immenſa privilegia, ac prærogativas, habeant ſacroſanctam, ac tantum non *Chriſto* præponant. Non hìc diſputabo de Votis monaſticis, quæ quidam ſupra modum exaggerant, quum hoc genus obligationis, penè dixeram ſervitutis, nec in Novo nec in Vetere teſtamento reperiatur. Deinde quum Sabbatum, autore *Chriſto*, ſit conſtitutum propter hominem, non homo propter Sabbatum, multò magis hujuſmodi conſtitutiones cedere debent, E quoties officiunt hominis ſaluti, præſertim animæ, quum Dominus loquatur de ſalute corporis: agitur enim de fame, & homini ſanato die ſabbati. Sed iſti verè ſunt illi Phariſaici, qui bovem & aſinum delapſos in puteum extrahunt violato Dei ſabbato, hominem totum perire ſinunt ob ſuum ſabbatum. Non huc adducam quanta ſit turba monaſteriorum, in quibus adeo nulla viget diſciplina pietatis, ut præ his lupanaria ſint & magis ſobria, & magis pudica; tum quàm multa, in qui- F bus præter ceremonias & ſpeciem externam nihil eſt religionis. Hi ſunt illis propemodum deteriores, quòd cum ſpiritu *Chriſti* careant, tamen ex illis Phariſaicis ceremoniis incredibile dictu quàm attollant ſupercilium, univerſam pietatem in extrariis conſtituentes, & ob has pueros ad necem quotidie cædentes. Quanquam ipſi eas miro tædio peragunt, nec omninò peracturi, niſi crederent hoc ſpectaculum populo videri mirificum. Poſtremò, quàm mira paucitas collegiorum in G quibus ex animo vivitur juxta regulam pietatis, & in his ipſis, ſi *Silenum* aperias, ſi propiùs inſpicias, ſi ad veræ pietatis coticulam explores, immane quàm pauculos reperias ſynceros! Quàm callidæ ſunt artes ſatanæ, quàm ſinuoſum eſt cor hominum, quanta ſimulandi vafricies, quibus rebus, etiam ſenibus rerum peritiſſimis frequenter imponitur, & hæc poſtulant, ut paucis menſibus perſpiciat puer? Atque hanc vocant profeſſionem.

A Jam donemus repertum collegium, in quo conſtent omnia, quid fiet quum mutatur corpus ejus qui profeſſus eſt? quum in locum boni patriarchæ ſuccedit ſtupidus, temulentus & Tyrannus, quum probi ſodales mutantur improbis? Mutet, inquiunt, vel domum, vel inſtitutum. Verùm hic quàm ægrè dimittunt ſuos, ſed multò ægriùs alii recipiunt, [illegible]ſpicantes aliquid latere monſtri, quòd à vetere ſodalitio receſſerit, & ſi quem ibi B nutu offenderit, protinus audit, Quin redis ad tuos? Adhæc, quàm anxia diſputatio qui ſit ordo ſtrictior, qui laxior? Nam ſuum quiſque vult videri ſtrictiſſimum. Et hæc eſt illa præclara facultas mutandæ domûs aut inſtituti, ut denuò ſubeat aleam, nè miſer in duriorem incidat ſervitutem. Porrò, quoniam pleroſque fraudibus illectant, illectos non ad ſpiritualem pietatem, ſed ad Phariſaiſmum inſtituunt, & ad ſervitutem hominum adigunt, plurimos ſequitur inſtituti pœnitudo. C Itaque veriti nè ipſorum orgia proferantur in publicum, virgis, devotionibus, brachio ſeculari, muris, cancellis, carceribus, atque etiam mortibus ſuos retinent. Mentior niſi *Matthæus* Card. *Sedunenſis* in convivio, multis audientibus, nominatim commemoravit vicum, perſonas & monaſterium, in quo vivum adoleſcentem defoderant *Dominicani*, quòd pater eques filium furtim eò pertractum minis repoſceret. Tum in *Polonia* nobilis quidam, qui bene potus fortè in templo ob- D dormierat, vidit duos *Franciſcanos*, poſt cantiones nocturnas, vivos defodi. Hic pondus habet illis Pontificum autoritas, qui fortè conceſſit hoc illis citra diſcrimen irregularitatis. Idem ubi liberat aliquem veſte illâ ſacrâ, ſcinditur diploma, & qui procuravit conjicitur in carcerem. Et poſt hæc jactant autores ordinum ſuorum *Benedictum*, *Baſilium*, *Hieronymum*, *Auguſtinum*, *Dominicum*, *Franciſcum*, *Brunonem*: excutiant vitam illorum, & videant nunquid unquam tale fuerit ab illis in- E ſtitutum aut factum longè aliam reperient politiam, Exemplis, ſalubri doctrina, amicis monitis, fraternâ correptione tota res agebatur. Qui his modis non emendabatur, ejiciebatur è contubernio, etiam ſi ſuâ ſponte non diſceſſiſſet: tantum aberat, ut abire volentem retinerent. Omitto tot conſtitutiones humanas, tot formas veſtium, tot preces ac ceremonias, in quibus quod eſt leviſſimi momenti, nempe veſtis, fit apud iſtos plurimi. Qui in ſacra veſte indulget quotidianæ F temulentiæ, qui gulæ ſervit & ventri, qui ſcortatur, clam & palam, nihil enim addam obſcœnius, qui luxu profundit eccleſiæ pecuniam, qui ſortilegiis, aliíſque maleficis artibus dat operam, probus eſt monachus, & vocatur ad Abbatiam: qui quacunque de cauſa poſuit veſtem, ut apoſtatam execrantur, quod nomen olim meritò ducebatur abominandum, quum eo notarentur, qui defeciſſent à *Chriſti* profeſſione, ad *Judaiſmum* ſeu Paganiſmum. Quòd ſi latiùs porrigas, Qui- G cunque deditus eſt mundi deliciis, pompis, opibus, cæteríſque cupiditatibus quas abjuravit in baptiſmó, apoſtata eſt, iſto nihilo melior, ſed nocentior, utcunque turba levatur criminis invidia. Itidem monachi qui impiè vivunt, quod paſſim faciunt, apoſtatæ ſunt duplices, primùm quia deſciverunt ab illa ſanctiſſima profeſſione quâ *Chriſto* dedere nomen, deinde ab inſtituto quod profeſſi ſunt. In hos, inquam, oportebat execrandum

apoſtatæ

apoſtatæ nomen torquere, etiam ſi decem cucullis
eſſent obvoluti. Hæc quum ita habeant, mi *Lam-
berte*, quantum flagitium eſt ſimplicem ætatem
vi, ſeu technis in naſſam impellere? Si palàm
mali ſunt, ut ſunt plerique, quid aliud quàm pue-
ros in perniciem pertrahunt? Sin neque calidi,
neque frigidi, in quàm miſeram ſervitutem im-
plicant illos? Sin probitatis ſpecie commendabi-
les, quum ſit tanta corporum & animorum varie-
tas, quum tam ingenioſa ſimulatio, quum tanta
pueritiæ ſimplicitas, quum nodus ſit inſolubilis,
ut ipſi volunt, in quod periculum tum animi tum
corporis mittunt adoleſcentes? At pubertas, in-
quiunt, adfert boni malique diſcrimen. At non
eodem anno pubeſcunt omnibus corpora, ſed
multò minùs animi. Ut nihil interſit, pubertas
fortaſſe reddit idoneum matrimonio, non item
profeſſioni monaſticæ, quam quidam aggreſſi, an-
nos nati plus minus triginta, & alioqui rerum
humanarum peritiſſimi, reſilnerunt ante profeſſio-
nem, dicentes, Non putàram. Olim vix ad pres-
byterii gradum admittebantur triginta annos na-
ti, & ad monaſticam vitam ſtatim idonei ſunt pu-
beſcentes? Et interim perperam uſurpatis voca-
bulis imponunt imperitis: mundi, quaſi ipſi ſint
extra-mundani: obedientiæ, quum ſcriptura
magis commendet obedientiam Dei quàm ho-
minum: voti inſolubilis, quum nondum inve-
nire potuerint differentiam inter votum ſolubile
& inſolubile, niſi quòd *Scotus* commentus eſt,
ideo monachorum votum ſolvi non poſſe, quòd
per hominem fiat Deo: Nam quod ſoli Deo ſit
facilè ſolvitur. Atqui quum iſtorum ſtatus o-
mnis *Romanorum* Pontificum autoritate nitatur,
cur illi quoties libuit ſtrenuè oppedunt? Is quum
multos liberet à monachiſmo, licèt non ſine cauſa,
ſi poteſt quod facit, cur illius autoritatem hic pro
nihilo ducunt? Si negant illum poſſe quod facit,
an non illi crimen atrox impingunt? Ita quoties
ipſis commodum eſt, Pontifex *Christi* vicarius
non poteſt errare: quoties ſecus viſum eſt, nihil
agit. Sed non eſt nunc animus adverſus ordines
depugnare, ſit hoc aut illud vitæ genus huic aut illi
commodum, aut etiam neceſſarium, probetur no-
dus inſolubilis; quo ſanctior, quo magis ardua
profeſſio eſt, hoc circumſpectiùs, lentiùs ac ſeriùs
eſſet ſuſcipienda; ſatis maturè, ſi ante annum
quadrageſimum, meâ quidem ſententiâ: Cætera
vota non ſunt rata, niſi conſtet ſanam fuiſſe men-
tem, ſobrium animum, à terroribus, aliíſque vi-
olentis curis liberum. Et hic valebit quum puer
illecebris, minis, fucis, terriculamentis, reclamans
in laqueum impulſus eſt? Hic ſcilicet profertur
metus cadens in conſtantem virum. Potiùs cite-
tur fucus & terror, cadens in ſimplicem ac rerum
imperitum adoleſcentem. Adde quod in multis
genuina ſimplicitas eſt, ætatis, & peculiaris na-
turæ. Nullum hìc diſcrimen ſi pubes habet lanu-
ginem, valet votum, & adeo valet, ut hujus gratiâ
deſeratur ſponſa nondum cognita. O leges! Pro-
inde *Florentium*, quando tot machinis, perpetuò
reluctans ac reclamans huc protruſus eſt, nec un-
quam quicquam geſtavit præter veſtem, ſed con-
ſcientiam habuit liberam, mihi videtur nullo te-
neri voto, non magis quàm ſi quid turpe juràſſet
piratis mortem intentantibus. Nec dubito quin
Romani Pontificis pietas nihilo minùs ſit indigna-
tura plagiariis iſtis, quàm hominis cauſæ fautura.

A Dices, Pontifex poterit illum ſuæ libertati reſti-
tuere, quod ad forum humanum attinet, quando-
conſcientiam habet ex ſe liberam; at hominum
linguas non poteſt compeſcere. Atqui quum verè
ſummus ille Pontifex eccleſiæ *Christus*, & hujus
haud degener diſcipulus *Paulus*, doceant nemi-
nem eſſe judicandum, præſertim in his rebus quæ
per ſe nec pium faciunt, nec impium: certè tantum
momenti deberet habere ſummi Pontificis auto-
B ritas, ut hominum ſuſpiciones in bonam partem
ibi deflecteret, ubi malè ſuſpicari vicium eſt. Sed
quid tandem futurum eſt de rebus humanis, ſi ta-
lium hominum inſulſis judiciis, & ſcurrilibus ob-
trectationibus perpetuò obſequemur? Infirmita-
ti, ſeu perſuaſioni invincibili nos vult obſecun-
dare *Paulus*, ſed ad tempus: ſtultis autem ac ma-
litioſis judiciis obſequi, quid aliud eſt quàm *Chri-
stianæ* pietatis vigorem obruere? *Christus* hacte-
nus obſequutus eſt Cæſari, quòd ſolvit didrach-
C mum: hactenus *Judæis*, quòd abſtinuit à cibis lege
vetitis: at in ſananda contracta, in illuminando
cæco, in reſtituendo manco, in vellendis ſpicis pa-
làm neglexit, imò ſtudio provocavit ſcandalum
Scribarum & Phariſæorum: quod ni idem fe-
ciſſet beatus *Paulus*, ubi nunc eſſet *Christianiſmus*?
Quid autem objiciunt homines ſtolidiſſimi? De-
poſuit veſtem lineam. Qui ſciunt an intus gerat?
Et ſi depoſuit, unde ſciunt, quas ob cauſas depo-
ſuerit? Unde ſciunt quorum autoritate id factum
D ſit? Si neſciunt, cur judicant? & ſi nôrunt hoc ſum-
mi Pontificis autoritate factum, cur non verentur
damnare illius judicium, quod alibi volunt haberi
inviolatum? Ubi eſt hic illa mirabilis totiéſque
jactata obedientia, quum nec auſcultant *Christo*,
& eccleſiæ Principem *Christi*que vicarium lace-
rant? Ubi eſt illa ſimplicitas, quàm incurvatâ cer-
vice præ ſe ferunt? Ubi eſt ille ſpiritus mundo
mortuus? Mittamus hæc, ubi eſt humanitas, ubi
ſenſus communis? Quum tot ſint ſcelera, non hìc
E referenda, quæ ipſis poſſunt objici, ut in quibus
quotidie penè palàm deprehenduntur, nè moveam
τὰ ἀνήκεστα καὶ ἄῤῥητα, tamen ſine fine mutatam
veſtem velut inexpiabile crimen objiciunt. Quid
autem inhumanius quàm objicere cuiquam ſuam
calamitatem, in quam alienâ malitiâ præcipita-
tus eſt? Quis tam incivilis eſt, ut claudicationem
opprobret homini, cui mula calce fregit tibiam?
Quis monophthalmiam ei, quem in bello eluſca-
vit hoſtis? Quis morbum comitialem, aut le-
F pram ei, quem natura ſic genuit? Quis pauperta-
tem ei, qui naufragio rem amiſit? Qui verè ſunt
homines talium miſerentur potiùs ac favent, & ſi
quà poſſunt opitulantur. Et quo malum eſt atro-
cius, hoc impenſiùs illis favent. Quod autem in-
fortunium majus poſſit adoleſcenti felicis ingenii
accidere, quàm ſi in tale vitæ genus protrudatur?
Ergo ſi vehementer inhumanus eſt, qui calamita-
tem pro crimine objicit, quid de illo dicendum
eſt, qui malum opprobrat, quod ipſe ſuo vicio de-
G dit? Veluti ſi chirurgus imperitus per convicium
luſcum appellet eum, cui ipſe perdidiſſet oculum;
aut ſi pirata ſervitutem objiciat illi, quem ex li-
bero traxiſſet in ſervitutem. Nónne id optimo
jure dicant omnes, inſignitæ cujuſdam impuden-
tiæ eſſe ſuum ſcelus in altero criminari? Quid
porro aliud iſti faciunt, qui peſſimis artibus impo-
ſuerunt ætati ſimplici, & poſtea ſuum crimen aliis
exprobrant? An non hìc vides ſummam inhumani-

tatem

tatem cum ſumma ſtultitia paríque impudentia conjunctam? In iſtos recidit ignominia,& tamen alium volunt pudeſcere. Neque enim ignominia eſt ejus, qui delapſus eſt in foveam, ſed eorum qui præcipitârunt. Poſuit veſtem, ſed vos coegiſtis accipere. Quis unquam vicio vertit homini capto, quòd profugit à piratis? Nè piratæ quidem ipſi opinor. Cæteri gratulantur omnes. Quiſque pirata eſt ei, qui per vim adimit homini ſuam libertatem. Et, ſi placet minùs odioſis exemplis uti, ſi ſutor ſtomachetur in quempiam quòd calceum elegantem quidem, ſed pedi non congruentem, abjecit, nónne meritò reſpondeat, Teipſum accuſas, qui talem calceum induxeris pedi? Pulchrum eſſe non nego, ſed mihi miſerè torquet pedem. Nihil enim vetat quo minus aliquod inſtitutum ſit per ſe præclarum, quod tamen huic aut illi ſit perniciosum. Ut finem faciam, vir amiciſſime, ſi tibi probavi cauſam mei *Florentii*, majorem in modum te rogo ut negotium hoc & quàm celerrimè, & quàm maximè ex animi noſtri ſententia cures expediendum. De impendio nè fueris ſollicitus, me fidejuſſorem accipe. In ſpacio quod in hujus epiſtolæ calce vacare videtur ſignavi quædam, quæ fortaſſis ad conficiendum diploma requirentur, ſignavi autem notulis, quas proximis literis ad te miſi, nec has tamen leges niſi chartam prunis admoveris. Per hunc *Veredarium* expecto reſponſum, hærebit enim *Romæ* diebus XV. aut certè per proximum. Bene vale.

Lambertus Grunnius Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt. 6. NUllum unquam negotium, *Eraſme* chariſſime, ſuſcepi libentiùs, quàm quod mihi delegâſti, & vix aliud confeci magis ex animi ſententia. Nam me non perinde movit tua amicitia, cui ſanè tribuo plurimum, atque *Florentii* indigna calamitas. Epiſtolam tuam à capite uſque ad calcem perlegi ſummo Pontifici, Cardinalibus aliquot, ac ſummatibus viris præſentibus. Beatiſſimus pater, ut ſtilo tuo viſus eſt unicè delectari, ita vix credas quàm incanduerit adverſus iſtos verè plagiarios. Nam quo magis favet veræ pietati, tanto magis habet inviſos iſtos qui mundum implent aut miſeris aut malis monachis, non ſine gravi jactura *Chriſtianæ* religionis. Spontaneum, inquit, pietatem amat *Chriſtus*, non ergaſtula mancipiorum. Juſſit diploma protinus expediri, ídque gratis: ego tamen ſcribis ac notariis dedi ducatos tres, quo celeriùs auferrem: nôſti hoc famelicum genus, velis nolis, aliquot offis placandi ſunt. *Veredarius* per quem ſcripſeras, *Neapolim* hinc profectus affirmabat ſe hàc rediturum. Quid acciderit neſcio, non rediit. Hic tamen commodum ſeſe obtulit, altero ni fallor, aliquanto certior, qui tibi diploma cum exemplari & ſubſcriptione Pontificis reddet. Pactus ſum cum illo dimidiato ducato, nec dabis amplius. Bene vale, & *Florentium* jam mihi tecum communem, meo nomine ſalutabis amanter. Datum *Romæ*.

Eraſmus Rot. Nicolao Cannio S. D.

Epiſt. 7. QUanta eſt felicitas aſtrologorum, *Nicolae* chariſſime, qui ex aſtris nôrunt ſibi dies & horas fortunatas eligere. Si biduo ſeriùs hinc abiſſes, habuiſſes facundum viæ comitem, qui tibi πεζεύοντι pro vehiculo fuiſſet. Totus enim ſcatet fabulis lepidiſſimis, &, ut ſcis, maxima laboris pars, eſt laboris imaginatio. Extruſi tamen ocyùs hominem tuâ causâ, nec is dubitat, quin te intra triduum ſit aſſequuturus. Novi, opinor, tuam celeritatem ubique βραδέως σπεύδοντα. Multis de cauſis cuperem te, mi *Canni*, quàm primùm ad nos recurrere. Scis enim quàm ægrè caream operâ tuâ, præſertim in deſcribendis *Græcis*. Verùm quoniam tibi res erit cum mari nautiſque nihilo mari mitioribus, nonnunquam & per regiones iter futurum eſt latrociniis infames, nullum certum diem tibi præſcripſi. Facit tamen tua mihi frequenter aliis in rebus perſpecta fides, ut confidam te nuſquam ceſſaturum, niſi ſi qua urgeat neceſſitas. Malo enim te ſeriùs ſed incolumem redire, quàm ob celeritatem vel te periclitari, vel mea negotia non rectè peragi. Ita fugias, ait proverbium, nè præter caſam. Et paucioribus amicis per te ſcripſi, καὶ ταῦτα μάλα λακωνικῶς, quòd nihil ferè rerum mearum tibi ſit incognitum, quódque tuæ prudentiæ non mediocriter confidam. Semper enim, ut nôſti, te amici loco magis habui quàm famuli; non falles opinor hanc meam de te fiduciam. In reviſenda *Hollandia* nolim te profectionis diſpendium facere. Quid enim eò te vocet, niſi compotationes aliquot, quæ nec ingenio tuo, nec valetudini conveniunt? Eſt aliquid videre illam doctorum omnium literis celebratam *Britanniam*, & ad morum civilitatem ſimul & prudentiam conducet cum tot *Angliæ* magnatibus, cum tot eruditiſſimis viris fuiſſe congreſſum, quorum tamen humanitas ſingularis, cave nè te reddat negligentem aut audaculum, ſed, utcunque illi ſe ſubmittunt, tu ſemper fac ut tuæ modeſtiæ memineris. Heroes illi non ſemper hoc animo ſentiunt, quod vultu præ ſe ferunt. Ut olim cum diis, ita nunc cum ſummatibus viris religioſè loquendum eſt. In recipiendis munuſculis (Nam eſt ea gens, non minùs liberalis, quàm parca *Brabantia*) veteris proverbii memineris, οὔτε πάντα, οὔτε πάντη, οὔτε παρὰ πάντων. A beatis ac ſynceris amicis ſi quid ultrò deferetur, accipito, ſed cum grati animi teſtificatione. A mediocribus aut frigidis amicis ſi quid offeretur, excuſato, ſed civiliter. Eſt enim plus artis bene recuſare beneficium, quàm bene accipere. Sunt tamen qui quum parum ſint amici, tamen palam fiunt inimici, ſi recuſes quod offerunt. Interpretantur enim aut muneris exilitatem contemni, aut ſe eſſe inviſos: horum animo cedendum eſt, ſed oratione quàm maximè plauſibili. Adſit autem ut uſquam præ te feras ſordidum animum, & hujuſmodi prædularum avidum: quod, niſi me prorſus fallit mea de te opinio, vel non monitus eras facturus. Alioqui malim de meo ſumas decuplum. Nec convenit ut admodum horreas fretum *Caletenſe*, ζῶον θαλάσσιον, ac propemodum in fluctibus natum, ſi modo ſatis olim contemplatus ſum tuum *Amſtelredamum*. Eſt ſanè quum moleſta tum ſumptuoſa trajectio, ſed ut brevis, ita non admodum infamis naufragiis. Et ſi quid illic erit moleſtiarum, olim meminiſſe juvabit. Sed tranſmiſſo mari, aliud te periculum excipiet tibi fortaſſe gravius. Nôſti proverbium, Βάναυσος ἵππος. Cæterùm ἵπποι, equi ſunt prudentiſſimi; nôrunt viam, nec egent calcaribus: tantum illis permitte fretum, non deſinent currere, donec te quo conducti ſunt, vel ſarcinæ in morem pervexerint. Cum populo facilè tibi conveniet, ſi

A Polypum imitaberis, aperi caput, da dextram, cede locum, arride quibuslibet, ſed ita nè cuiquam fidas ignoto. Inprimis cave nè quicquam ejus regionis contemnas damnéſve. Eſt enim ea gens mirè φιλόπατρις, nec id ſine cauſa. Habet enim eximiam regionem, quanquam omnes in admiratione rerum patriarum φίλαυτοι ſumus. Solent enim quidam inciviles illico damnare, ſi quid inſolitum viderint, ut nulla ferè placet muſica, niſi cui aſſuevimus. B Hæc quum magna ex parte te monuerim abeuntem, & ſi non monuiſſem tamen ſperarem te pro tua prudentia functurum officio tuo; tamen poſteaquàm & hic tam certus obtigit, & aliquid ocii datū eſt, viſum eſt inculcare denuò, nè quid excidat. Nihil enim nocet interdum & memorem monuiſſe. Precor ut alacris ac re bene geſta ad nos quàm primùm redeas, téque tuis Muſis reddas, ut hoc diſpendiolum vigilantiâ ſarcias. Bene vale. & ſi quem fortè nactus eris in itinere certum γραμματοφόρον, fac paucis perſcribas, ſi C quid erit quod noſtrâ referat ſcire. Dat. *Baſil.* Anno M. D. X X V I I. pridie Aſcenſionis Dominicæ.

Illuſtriſsimo Principi Guilielmo Duci Clivenſi, Juliacenſi, Montenſi, Comiti Marchiæ, & in Ravenſpurg. &c. Eraſmus Rot. S.

Epiſt. 8. CONRADUS *Heresbachius* vir ad unguem factus, qui magno Reipublicæ bono, pueritiæ tuæ formator contigit clariſſime Princeps, indolem tu- D am eruditioni pariter ac pietati natam ita mihi ſuis literis frequenter depinxit, ut ſi complures menſes tecum domeſticam habuiſſem conſuetudinem, non eſſe poſſes notior. Idem pro ſingulari quodam erga te amore, quem undique ſpirant illius epiſtolæ, magno ſtudio, multíſque argumentis illud agebat, ut aliquo monumento literario, & tibi in iſto longè pulcherimo ſtadio ſtrenuè currenti, calcar, ut aiunt, adderem, & alios adoleſcentes generis imaginibus claros ad æmulatio- E nem tam felicis exempli provocarem. Ab hoc officio adeo mihi non abhorrebat animus, ut beneficii loco ducerem admonitum fuiſſe. Verùm quòd in annos aliquot diſtulimus officium, nihil aliud mihi crede fuit in cauſa, niſi quòd non obtigit argumentum quod tuæ magnitudini aliqua ex parte reſpondere videretur. Nam ille ſic temperavit orationem ſuam, ut appareret non quolibet munere fore contentum. Quum igitur non oc- F curreret quale volebam, cœpit tandem me pudere promiſſi mei, viſúmque eſt tenues quoſdam ſed callidos clientes imitari, qui cum ingentem ſummam debeant patronis ſuis, nec adhuc ſolvendo ſint, hortenſibus quibuſdam munuſculis eos deliniunt, quo patientiùs ferant procraſtinatam ſolutionem, hoc pacto teſtantes non animum facultatibus, ſed facultates animo deeſſe. In *Italia* deliniâram opus *De verborum rerúmque copia.* Adjeceram exemplum ejuſdem argumenti, quàm potuit in compendium contracti, & ejuſdem fuſiùs copio- G ſiúsq; tractati. Is cui *Romæ* tradideram deſcribendum, reddidit hanc partem mutilam ac vix dimidiatam, ut quod ſupererat mihi fruſtra ſupereſſet. Deinde cum ab eruditis amicis ſubinde rogarer, ut excitandis ſtudiis, quæ jam refrigeſcere videbantur, opus illud abſolverem: animum vehementer abhorrentem, tamen huc perpuli, ut inſpectâ diviſione, quæ totius argumenti propoſi- A tiones ceu columnas habebat, denuò receptum in manus pertexerem. Puta hoc eſſe munuſculum aliquod ceraſaceum. Adjeci duos libellos nunquam antehac editos, puta hæc eſſe duo mala *Cydonia* ex horto paupere ſelecta. Quæ ruſticana munuſcula non in hoc damus, adoleſcens generoſiſſime, quòd his fidem noſtram liberatam velimus, ſed ut liberandi voluntatem adeſſe teſtemur. Solent autem humani creditores minùs appellare eos, qui B ſubinde veluti ſeipſos appellantes profitentur æs alienum. Quod qui diſſimulant, meditari videntur inficiationem. Quanquam hæc cauſa mihi potiùs agenda fuerat cum *Heresbachio*, qui me ex ſtipulatione poterat in jus vocare. Sed apud te malui, quem mihi ſciebam æquiorem fore in negotio proprio, quàm ille foret in alieno. Sic enim ille te deamat, ſic favet commodis, honori, dignitatíque tuæ, ut, ſi uſquam poſſit, in his procurandis videatur ab illa genuina verecundia poſſe rece- C dere. Age. Princeps ornatiſſime, perge in iſto pulcherrimo certamine, ut ille tuam celſitudinem optimis diſciplinis, tu illius doctrinam fortunæ ac dignitatis acceſſione illuſtres. Libellum non laborabo tibi commendare, niſi hoc nomine quòd & novus eſt, & totus meus. Deinde, quòd docet multa paucis complecti, quod dictionis genus nullos magis decet quàm ſummos Principes. Unicum exemplum à nobis proditum eſt, ex divo *Auguſtino* plura ſuppetunt, qui nonnunquam Pſal- D mum mirâ brevitate complectitur, quem mox largiſſimâ rerum ac verborum copiâ diſſerit. Poſtremò, quòd hæc inſtituendi ratio Principum liberis potiſſimùm eſt accommoda, quippe qui cum maximè omnium egeant rectâ inſtitutione, tamen non convenit ſecus, quàm liberaliter erudiri. Bene vale. Apud *Friburgum Briſgoa.* Cal. Juliis. Anno M. D. X X I X.

Eraſmus Jano Cornario Zuiccavienſi E *Medico* S. D.

PRomerebantur quidem illud tuæ præclaræ dotes, ornatiſſime *Cornari*, ut te & ſummo ſtudio complecterer, & omni officiorum genere proſequerer, meæque naturæ prorſus eſt tui ſimiles viros cum ſuſpicere, tum amare; ſed partim ſtudiorum occaſiones aſſiduæ, pene dixeram iniquæ, faciunt ut omnibus æquè ſim *Scytha.* Quo magis exoſculor tuam humanitatem, qui quum optimo F jure queri poſſis de mea incivilitate, tamen gratias etiam agas pro multis magníſque ſcilicet *Eraſmi* in te meritis. Utinam quod accuratè, nec dubito quin æquè feliciter ortus es in *Hippocratem* Medicinæ principem, conſtanter proſequaris. Adeſt ingenium, adeſt eruditio, adeſt corpus vegetum, & animus vividus; denique nihil deeſt, quod ad iſtam provinciam quamvis difficilem feliciter obeundam requirendum videatur. Huc igitur hortarer te, niſi jamdudum currentem viderem. Si G reviſes *Uvittenbergam*, fac *Melanchthonem* meis verbis ſalutes diligenter: Nam haud ſcio quàm mihi conveniat cum *Luthero*, quandoquidem is, ut apparet, non patitur diſſentientem. Opto tibi fortunam tuis eximiis dignam virtutibus. A me nihil officii fruſtra requires, modò ſit quod præſtare noſtræ ſit opis. Bene vale. Datum *Friburg. Briſgoæ* quinto Idus Auguſti Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono. Epiſt. 9.

Eraſmus Rot. Bilibaldo Berckhemero S. D.

Epiſt, 10. MAgnam voluptatem attulit mihi epiſtola tua, *Bilibalde* iam alacris ac geſtiens: declarat enim tibi à podagra & calculo ferias eſſe, quod utinam ſit perpetuum. Quòd mihi gratularis elapſo, tu quidem & amanter facis, nec ſine cauſa. Ut enim nihil fuerit periculi *Baſileæ*, certè *Friburgi* magiſtratus me ſumma cum humanitate excepit: Cœlum autem comperio tam amicum meo corpuſculo, ut hìc propemodum videar repubeſcere. At antea mihi perſuaſum erat hic *Jovem* eſſe triſtem & incommodum, ſemper nubilum ac nebuloſum: & habuimus ſanè cœlum jam diu prodigiosè pluvium, quà de re tetraſticho luſimus:

Obſecro, quid ſibi vult, ingens quòd ab æthere nymbus
Noctes atque dies ſic ſine fine ruit?
Terrigenæ quoniam nolunt ſua crimina flere,
Cœlum pro nobis ſolvitur in lacrymas.

Verùm hoc incommodum hujus regionis non eſt proprium. *Baſileæ* torrens quidam qui ſub terra labebatur, ſubitò erumpens, tantam invexit calamitatem, ut negent jactutam centum millibus ducatorum ſarciri poſſe. Tamen hoc quoque cœlo ſat commodâ valetudine ſumus. Cæterùm quemadmodum gaudemus diſceſſiſſe, ita vehementer inviti diſcedebamus. Ante annos quindecim cœpi cum ea civitate habere commercium, quam toties è *Brabantia* recurrens inviſi, denique annos fermè octo, perpetuo illius hoſpitio ſum uſus, commodo ſanè bonóque. Ibi *Joannes Frobenius* obtigerat amicus, quo ſynceriorem nè optare quidem à ſuperis poteram. Nec alius erat in me totius familiæ animus, unde & mea erga liberos benevolentia nihil illius morte eſt imminuta. Proinde, civitatem illam propemodum adoptâram in patriæ locum. Nec ego, niſi fallor, illi fui gravis aut incommodus hoſpes, id quod navim ingreſſurus tetraſticho ſum teſtatus, quod aureus ille *Bonifacius Amerbachius*, qui profectionis fuit comes, ſuis tabellis excepit. Eſt autem planè nauticum, ſi libet audire.

Jam Baſilea *vale quâ non urbs altera multis*
Annis exhibuit gratius hoſpitium.
Hinc precor omnia læta tibi, ſimul illud, Eraſmo
Hoſpes uti nè unquam triſtior adveniat.

Certè arbitror in ea civitate neminem eſſe, cui ſit quod jure de me queri poſſit. Priùs quàm *Lutheraniſmus* eò demigrârat, eram & Eccleſiaſticis, & magiſtratui, & populo gratioſus. Mox ubi perſpexerunt à me nunquam impetratum iri ut me tumultuoſo negotio comitem præberem, nedum ducem, ſordidi quidam & intemperantiores cœperunt obgannire. Tandem epiſtolis, picturis, ac libellis inceſſere. Id facilè devoratum eſt. Nec aliud illi profecerunt, niſi quòd quo vehementiùs adnitebantur ut me vel invitum in factionem propellerent, tantò magis abhorreret animus. Tales enim vidi mores, ut etiam ſi minùs diſplicuiſſent dogmata, non placuiſſet tamen cum hujuſmodi fœdus inire. Quum perſpicerem rem paulatim ad ſumma tendere, jámque vix invidiam Principum & obtrectatorum apud meos ſuſtinerem, qui jactitabant me non tot annos in ea civitate commoraturum fuiſſe, niſi tacitus probarem quæ illic gererentur: ſubinde abſturientem me, nunc remorabantur orſa, quæ, niſi adeſſem,

A abſolvi non poterant; nunc alia quædam alligabant, ſed in primis periculum nè mihi pernicioſum eſſet ſi nidum ſatis commodum, cui tot annis aſſueviſſem, magno ſalutis diſcrimine relinquerem. Sola enim vita recuperari non poteſt ſemel amiſſa. Cæterùm ubi publicitùs omnia templa ceſſiſſent ei factioni, cui me nunquam volui addicere, & ſublatis aris ſævitum eſſet in ſtatuas ac picturas, tum nihilo ſecius nis peractis, identidem B novi quippiam exoriretur, rés,que videretur ſpectare ad ſeditionem, ſtatui vertere ſolum, utcunque cederet profectio. Huc quum me magis etiam animaret *Ferdinandi* Regis voluntas, qui tum *Spirenſi* concilio præſidebat, nonnihil etiam extimulabant quædam non ſatis auſpicata præſagia. Nunc ſtolidus ille *Thraſo* minitabatur judicia, nunc alter ille viperinus ſimile quippiam moliebatur: cùmque nihil haberent quod objicerent, tamen amicos videbam ſollicitos, nè vel optimam C cauſam ſub talibus Judicibus perderem, quibus utcunque dediſſe anſam ſatis erat futurum. Ergo quum ſtaret ſententia diſcedere *Baſileâ*, conſultatum eſt utrum furtim ſubducerem me, an palàm excederem. Alterum erat tutius, alterum honeſtius. Nos honeſtum tuto prætulimus. Jam præmiſeram duo plauſtra ſcriniis & ſarcinis onuſta. Nam id clàm fieri non potuit. Poſtridie nunciatum eſt mihi, Eccleſiaſtes omnes mihi vehementer infenſos duabus de cauſis: Altera, D quòd aditurus hortum *Frobenianum*, ipſis conſpectis, deflexiſſem ad dextram, ore veſte obturato, quaſi geſtu ſignificarem abominationem, quum os texerim ob ventos incommodos, qui admiſſi, ſolent interdum dentium cruciatus gignere; & ad dextram ex more deflexerim, quòd altera via eſſet ut anguſta, ita excrementorum fœtoribus moleſta: Altera quòd in colloquio *Cyclope* notâram *quendam prælongo naſo, qui ovem geſtaret in capite, vulpem in pectore. Is E jocus quum tortus eſſet in unum ex amanuenſibus meis, qui ſat bene naſatus, pileo ovillo uteretur: Nam tale pileum geſtare *Oecolampadium*, nunquam audieram; exiſtimabant eo notatum *Oecolampadium*. Ab his igitur, nè quid fortè mihi moveretur tragœdiæ, præſertim rebus ad eum modum exulceratis, per literas excuſavi me paucis *Oecolampadio*, invitans etiam ad colloquium, ſi pluribus vellet mecum agere. Is nihil cunctatus venit, eíque facilè ſatisfeci, negabat enim ſe fuiſſe F offenſum. Quod ad amicitiam attinebat, negavi me unquam inimico in illum fuiſſe animo, niſi quòd in dogmatibus quibuſdam diſſentirem. Tandem cœpit ſuadere nè diſcederem; ad eam rem quum multis argumentis uteretur, interrupi ſermonem, Fruſtra, inquam, hìc diſertus eſſe laboras. Nam jam diſceſſi præmiſsâ totâ ſupellectile, etiam cum pecuniis. Egit deinde nè diſcederem nunquam rediturus: Reſpondi me in proximum nidum evolaturum: Id ſi ſuccederet, G obſervaturum quò me vocaret Deus. Poſtridie Tribunus arripit *Beatum Rhenanum*, Rogavit num verus eſſet rumor me demigrare: ait eſſe veriſſimum. Sciſcitatus eſt, num quâ re offenſus diſcederem: non arbitror, inquit, ſed invidiam Principum ac Theologorum diutiùs ferre non poteſt: Aliáq; multa dixit Tribunus, quæ huc redibant omnia, nè diſcederem. Conducta eſt navis quæ mecum aliquot veheret *Neapolim*, oppidum

plus ſatis adamatum *Rheno* flumini. Nam cæteri
terrâ faciebant iter equis, apud *Neapolim* occur-
ſuri. Mihi qui nec civis eram, nec cuiquam vel
publicè vel privatim obnoxius, cum nemine quic-
quam erat negotii, & habebam literas regias,
quibus me ad ſe evocabat, ſi commodè poſſem,
tum diploma publicum quo per univerſam Cæſa-
ris ac *Ferdinandi* ditionem iter facerem immunis.
Et tamen neſcio quid remorarum invexerunt qui-
dam, nunc hoc nunc illud cauſantes, mecum ta-
men nihil actum eſt. Viſum eſt amicis & nautæ,
ut ſolverem, non juxta pontem, qui locus eſt
frequentiſſimus urbis, ſed juxta divum *Antonium*,
qui & ipſe portus civitatis publicus. Nauta ſemel
atque iterum revocatus eſt in ſenatum, plus dua-
bus horis conſultatum eſt. Quid rei fuerit ne-
ſcio. Illud certum eſt, nauta vetitus eſt aliunde
ſolvere quàm à ponte. Nauta reſpondit ſem-
per licuiſſe illic à quocunque portu publico ſol-
vere. Reſponſum eſt, illi nunc non licere. Id quum
nullius referret, videtur non æquo animo in me
fuiſſe qui id vetuit. Quid facerem? Parui magi-
ſtratui, & à ponte ſolvi, méque populo ſpectan-
dum aliquamdiu præbui. Præterea nihil accidit
moleſti. Reliqua omnia fuere proſperrima, nec
multis annis ullius rei me minus pœnituit, quàm
relictæ *Baſileæ*. Diſceſſi autem non modò ſummo
cum dolore amicorum, verùm etiam eorum qui
favent novis rebus, ſi qui ſunt inter eos paulò
cordatiores. Sic abire malui, quàm pleriſque
gaudentibus. Hìc nihil adhuc accidit non ex ani-
mi mei ſententia. Itaque paterâ tuâ ſanè quàm
eleganti, quam dono miſiſti, libavimus *σωτῆρι*
χειρῷ, non tertium, ut habet proverbium, ſed pri-
mum, ſecundum & ultimum: ſiquidem is eſt heri
& hodie, idem & in ſecula. Munus ſcito mihi fu-
iſſe gratiſſimum, utpote ab animo profectum,
qui poſſet etiam vitreo muſculo gemmarum pre-
cium addere. Terminus inſculptus admonebit me
non procul abeſſe diem ſupremum. Et annulus
pridem miſſus quotidie refricat mihi *Bilibaldi*
mei memoriam. Tametſi altiùs infixus eſt animo
noſtro *Bilibaldus*, quàm ut ejus generis Mne-
moſynis ſit opus. Ante paucos dies, præter o-
mnem expectationem, vir egregius *Antonius*
Fuggerus dono miſerat poculum mirâ formâ, &
pulcherrimè inauratum, nihil præterea non offe-
rens & humanitatis & benignitatis, ſi voluiſſem
Auguſtam demigrare; ac, ne cauſari poſſem de
viatico, deſignavit unde *Baſileæ* centum florenos
aureos acciperem. Video, mi *Bilibalde*, non o-
mnes eſſe *Sutores*, *Beddas*, *Leos*, & *Stunicas*. Ac
planè malueram in celebri civitate vitam age-
re, ubi nihil non reperiatur; ſed quidam apud me
infamârunt cœlum *Auguſtanum*, & tam malè
tum de meipſo ſentiebam, ut vix ſperarem cor-
puſculum hoc dimidiati diei equitationem latu-
rum. At illa profuit etiam. In *Brabantiam* cre-
bris amicorum literis revocor, cœlum ac terram
obteſtantium, quòd alienas regiones illuſtrans, ſic
enim loquuntur, ſolam patriam nullo digner ho-
nore, & ſanè magis decebat in patria ſeneſcere.
Sed quoties ſuccurrit illius aulæ frigus, præſertim
quum de numerando agitur, quoties meo cum a-
nimo reputo quas digladiationes illic multis annis
cum monſtris quibuſdam pertulerim, minùs me
tædit exilii. Ubi bene es, ibi patria eſt, habet pro-
verbium. Libebit ſaltem ad annum hoc tam amico

A cœlo frui, niſi nos *Mavors* hinc propulerit. Scis
quanto impetu nuper procurſum ſit ad arma. Acies
ferro ac machinis inſtructæ minimo ſpacio dirì-
mebantur: feruntur fuiſſe viginti millia. Sed
muſca non periit. Tantùm ceraſorum magna fuit
ſtrages. O bellum incruentum, &, ut *Græci* dicunt,
ἄδακρυς πόλεμος! De actis *Spirenſis* concilii nec ad-
modum fui curioſus ut ſcirem, & ſi ſciam, præſta-
ret *Harpocratem* agere. Cum *Joanne Fabro* ſemel
B hîc duntaxat ſum colloquutus. Ex ejus oratione
divinavi nonnihil, quod utinam bene vertat, va-
númque ſit hîc animi mei præſagium. De conci-
liandis Regum animis, quæ res tot annis florentiſ-
ſimas Reipublicæ *Chriſtianæ* partes *Italiam* & *Gal-
liam* miſerè perdit, nihil bonæ ſpei oſtendunt ami-
corum literæ, quin potiùs ſignificant ad veteres
monarcharum iras quotidie novas accreſcere: tan-
tum abeſt ut ſimultatem poſituri videantur, quum
nullum verius ſit argumentum ſublimis animi,
C quàm quaſdam injurias negligere, quaſdam igno-
ſcere. & ſi non promeretur is qui læſit, certè Rei-
publicæ condonare. Quid enim fieret de nobis,
ſi Deus rerum omnium veriſſimus monarcha, ſe-
mel offenſus, neſciret iram ponere? Jam tot annis,
nulla ferè *Europæ* pars vacat à tumultu, nec adhuc
quicquam video præter belli præludia. Fortaſſis
hi rerum motus haudquaquam inutiles ſunt *Hi-
ſpanis* militibus. Verùm quid facias? Hæc eſt re-
rum humanarum natura, ſurſum deorſum volvun-
D tur ac revolvuntur, in morem *Euripi*. *Zaſium* pla-
nè beâſti, miſſis Digeſtorum libris. Non enim
aliter exilùt geſtiítque gaudio, quàm ſi regnum
obtigiſſet. Cæterùm ut illi non invideo munus, ita
vereor nè nobis tantâ felicitate ſit factus aliquan-
to ferocior. Miſerat mihi cœnanti literas tuas, in-
dicans eſſe properandum. Exemi ſyngrapham *Ger-
manicam*, eíque miſi, duobus verbis rogans, rem
ſuo curaret arbitratu, meis impendiis. Poſt bidu-
um miſit pateram, dedi puero aſſes duos: ac
E meis literis quibus illi gratias agebam incluſi
coronatulum in viatici rationem. Ac nè dolo
dicam nonnihil metuebam litigatricem epiſto-
lam, ſed non tam atrocem. Remiſit aureum in-
cluſum literis, in quibus videbatur me vocaturus
in jus, niſi hoc honoris haberet cliens ſuo patro-
no, nôſti hominis immodicam modeſtiam:
negat ſibi toto anno quicquam gravius aut ma-
gis inviſum accidiſſe, & meam liberalitatem appel-
lat inſolentem. Mirabantur, ut ait, convivæ tam
F ſtupendam liberalitatem; ipſe non ſtupebat mo-
dò, verumetiam expaveſcebat tantum proluvium.
Negat illic amicitiam eſſe ſynceram poſſe ubi
nummus mercator, non patitur gratuita eſſe
officia. Quúmque me *Zaſius* ante multos annos
& multis & magnis officiis onerârit, quibus nè
micam quidem gratiæ rependi unquam, nec in
me tantùm fuerit gratis officioſus, ſed in alios quo-
que vel notitiâ mei commendatos; tamen ſua of-
ficia ſic extenuat, ſic dejicit, ut aſſis non æſtimet.
G Poſtremò, numina jurat, ac per Principis ſalutem
dejerat, ſe quadrantem à me nõ recepturum. Hanc
cauſam mirâ copiâ paríque vehementiâ ſic agit, ut
non auſus ſim cum homine tam Juriſconſulto
támque diſerto experiri, ceſſi cauſâ, litémque cum
adverſario compoſui. Extra jocum, mi *Bilibalde*, ni-
hil adhuc vidi in *Germania* quod æquè ſim admira-
tus atq; hujus viri ingenium. Non eſt candidus in a-
micos, ſed ipſe candor. Corpore conſeneſcit, ſed vix
credas

A credas, quàm adhuc totus vigeat animus; nihil
deceſſit judicio, nihil memoriæ. Orationem ve-
rò ſic ex tempore bonis verbis boniſque ſententi-
is, nec id ſine lepore ſcatentem, nec in *Italo* quo-
quam adhuc animadverti. Adde huc morum verè
Chriſtianam ſynceritatem. Nullus ab illius collo-
quio diſcedit non ad pietatem inflammatior. Qui-
dam qui nihil aliud ſunt quàm numeri, & fruges
conſumere nati, cornicum vivacitatem ſuperant.
B Hic vir prorſus eſt immortalitate dignus. Verùm
quo minùs ſæpe liceat illius optatiſſimâ conſuetu-
dine frui, illud in cauſa eſt, quòd quum ille ſur-
daſter ſit, ego ſum parùm vocalis. Ut nihil eſt in
rebus humanis cui non aliquid admiſceat incom-
modi *Nemeſis* illa. Dominus te quàm diutiſſimè
nobis ſervet incolumem, ornatiſſime *Bilibalde*.
Datum *Friburgi* Idus Juliis Anno milleſimo quin-
genteſimo vigeſimo nono.

C *Eraſmus Roterod. Joanni Cholero Præ-*
poſito Curienſi S. D.

Epiſt. 11. TAnto affectu tantáque facundiâ, vir ornatiſ-
ſime, mihi deprædicas animum ac benignita-
tem *Antonii Fuggari*, ut ſi mihi antehac nullis fu-
iſſet officiis commendatus, potuerim tuis è literis
magnam benevolentiam erga illum concipere:
nunc quum & omnium qui illum nôrunt miro con-
ſenſu prædicetur omnium bonorum amore di-
D gniſſimus, & ipſe ſe mihi jam non literis tantùm
amantiſſimè ſcriptis, verumetiam muneribus non
ſordidis abundè commendârit, nihil erat quod
tuæ literæ poſſent meæ erga illum benevolentiæ
adjungere. Quas tamen ne vel mihi parum gra-
tas, vel fruſtra ſcriptas exiſtimes, ſcito mihi vel
hoc nomine fuiſſe longè gratiſſimas, nec medio-
crem attuliſſe fructum, quod per eas didici me
uno amico, nec eo vulgari, beatiorem eſſe quàm
putâram. Quid enim illâ epiſtolâ modeſtius, can-
E didius, amicius fingi poteſt, quæ quum nihil omit-
tat, nihil non copiosè graviterque diſſerat, tamen
ſpirat aliquid affectûs eximii, quod oratione conſe-
qui non potueris: quæ res mihi pleniſſimam facit
fidem, te nihil non ex animo ſynceriſſimo ſcribe-
re. Loquax enim res eſt vulgaris amor, ingens mi-
nus eloquitur quàm ſentit. Quare ad duas epiſtolæ
tuæ partes non ſum reſponſurus: quarum alterâ
luculentis ſanè verbis amplificas *Antonii Fuggari*
ſingularem in me benevolentiam; non enim potes
F ullam tam magnificam illius imaginem mihi tuo
calamo depingere, quin ego magnificentiorem
ideam animo conceperim: alterâ, manu largiſſi-
mâ mirificas laudes in me congeris, quæ mihi ni-
hil omninò perſuadent niſi te virum eſſe ſingulari
candore præditum, noſtrique præter modum a-
mantem, quo neceſſe eſt ut me tibi fatear etiam
devinctiorem. Quòd ſcribis tibi deprehenſum è
literariis monumentis meis, ingenium meum li-
bertatis & quietis avidum, non falleris, vir egre-
G gie, conjecturâ. Hanc amaſiam ſemper unicè di-
lexi, pertinaciter amplexus ſum, adeo ut frequenter
totis pilea farcinis redemerim. Nec enim ſemel ſe-
ſe nobis oſtenderunt amplæ ſpes dignitatum & o-
pum, ſed quoties mecum ſubducebam rationem,
aut negligendum honorem, aut cum libertate di-
vortium faciendum, illis malui nuncium remittere.
Jam facilè credo quæ tu multa & præclara de civi-
tate *Auguſta* commemoras, licèt alioqui mihi
A ſuſpectus eſſe poſſes teſtis, ut aiunt, domeſticus,
propterea quòd jam olim publicus rumor hoc no-
bis perſuâſit, *Auguſtam Vindelicorum* inter nobi-
les *Germaniæ* civitates eſſe præcipuam, nec diverſa
prædicat *Luſcinius* noſter. Illud vix credibile eſt,
iſthic neminem eſſe qui mihi moleſtus futurus ſit.
Haud enim ſcio an hoc detur inſulis fortunatis.
Nec adeo ſum delicatus, ut nihil moleſti perpeti
queam. Quod autem te non latet vitæ meæ ratio,
B nec ætas, nec quaſſa valetudo non ſolùm immenſis
ſtudiorum laboribus, verùm etiam calculo, deni-
que ipsâ etiam ſenectute quæ per ſe morbus eſt, &
gravis & inſanabilis, deterres me mi *Cholere*, nè
longo itineri, novóq; cœlo corpuſculum hoc com-
mittam. χαλεπὸν γεράνδρυον μεταφυτεύειν, certè vi-
ſendi gratiâ iſthuc proficiſci non eſt ratio. Porrò,
literis tuis adeo non ſum offenſus, ut tibi habeam
plurimam gratiam, qui liberè nullóque fuco tuam
perſcripſeris ſententiam. Etenim quemadmodum
C ipſe ſum naturâ ſimplex, ita liberis ingeniis unicè
delector. Hactenus nihil eſt, quod querar de no-
mine hujus ἐλευθεροπόλεως mihi tanè fuit hactenus
quod dicitur. Veruntamen ut cæci maximè dicun-
tur capi rebus videntium, ita ego puſillus ſemper
magnis ædificiis & urbibus ſum delectatus;
quumque rarò pedem efferam cubiculo, tamen
in civitatibus frequentiſſimis vivere gaudeo. Hic
eſt naturæ ſenſus, cui tamen non omninò deeſt
ratio. In illis pauciora ſunt ruris veſtigia, &
D paratior rerum bonarum copia. Denique in ma-
gna hominum turba facilius eſt invenire pro-
bos amicos, quàm in raritate. Cupio te quàm
optimè valere. Datum *Friburgi*, pridie Idus
Julias Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo
nono.

Eraſmus Roterodamus Generoſo Adoleſcenti
Maximiliano à Burgundia S. D.

E EQuidem optabam iſtam adeo felicem indo- *Epiſt. 12.*
lem tuam, *Maximiliane* ſuaviſſime, unum at-
que alterum annum adhuc in Muſarum viretis lu-
dere, quo magis in aulam adferres animum adver-
ſus *Circes* veneficia, philoſophiæ decretis, velut an-
tidotis præmunitum. Sed quoniam ſecus viſum eſt
optimo parenti, cui non dubito quin conſtet
conſilii ſui ratio, ſupereſt ut te pro meo in te
ſtudio moneam, pro mea erga te charitate rogem
etiam, ut inter aulæ delicias ſubinde vel furtim
F recurras ad literas. Non me fugit in magnis au-
lis, velut in nemore vaſto, varia animantium ge-
nera ali. Verùm hoc erit tuæ indolis, etiam inter
corruptos, nativam ingenii probitatem tueri. Au-
rum etiam in ſterquilinio aurum eſt; Adamas in
cœno non mutat naturam ſuam. Et ſi quando ti-
metur afflatus veneni, pharmacum arrodendum
eſt. Id petas ex myrotheciis philoſophiæ. Ride-
bunt interim craſſi *Calphurnii*, ſed tu viciſſim
illos rideto. Etenim ſi judicant hoc vehemen-
G ter aulicum eſſe, nihil ſcire bonarum artium,
protinus intelligent ſuam ſtultitiam, ſi cogitent
quales olim fuerint & Regum multorum, & *Ro-*
manorum Imperatorum omnium aulæ. Quod
exemplum licèt apud nos jam aliquot ſeculis in-
termiſſum fuerit, tamen hodie didicerunt & aulæ
Principum honorem habere literis, poſteaquam
ipſi Principes cœperunt philoſophari. Hunc ama-
nuenſem meum *Quirinum Taleſium*, tibi non

ignotum, pridem tribus verbis *Joanni Borſalo*
commendavi; nunc eundem tibi commendo, ſed
ita ut nolim te meâ commendatione gravari. Ju-
venis eſt moribus & fidis, & placidis, *Græcè Lati-
nèque* doctior quàm præ ſe ferat. Eſt enim rarâ
quâdam modeſtiâ præditus: Ita fit, ut plus ha-
beat in receſſu quàm fronte pollicetur. Mihi jam
multis annis magno fuit uſui, vixque alius obtigit
qui mihi vel diligentiùs vel amantiùs inſervierit.
Ad ſtudiorum labores prorſus adamantinus eſt,
unde *Hubertus Barlandus* medicus ſolitus eſt il-
lum appellare *Mulum Marianum*. Quod habui
precioſiſſimum illi non malignè impartii; pecuni-
arum ut ipſe non ſum dives, ita largus eſſe non
poſſum, quanquam arbitror illum de mea beni-
gnitate non eſſe querulum. Ad perpetuam autem
fortunam, velut ad opimum ſacerdotium aut
munus aulicum, præter commendationem nihil
dare poſſum. Quare te vehementer rogo, ut Prin-
cipi *Veriano* patri tuo, nonnunquam literis tuis de
Taleſio aurem vellices. Crede mihi beneficium
hoc collocaris in juvenem non indignum nec in-
gratum. Qui ſi fefellerit, quod ſcio non futurum,
en me fidejuſſorem habe. Cupio te quàm opti-
mè valere, adoleſcens clariſſimè. Tua *Pronunciatio*
rurſus excuditur, à me recognita & nonnihil locu-
pletata. Datum *Friburgi Briſgoæ* decimo Cal. Au-
guſtas. Anno M. D. XXIX.

*Eraſmus Rot. Ornatiſsimo D. Andreæ
Critio Epiſcopo Plocenſi* S. D.

Epiſt. 13. ANte duos menſes, per hominem mihi parum
cognitum ſcripſi, ſed paucis, & inconditè; ita-
que viſum eſt iiſdem de rebus denuò ſcribere. Præ-
ſertim quum nos tam ingens intervallum dirimat,
ut vix *Fama*, licèt toto corpore alata, ſi *Maroni*
credimus, huc aliquando pervolet, eorum quæ iſt-
hic geruntur nuncia: & ſi pervolat, ſerò penè di-
ſcimus quæ ſcire referebat, tantum abeſt ut epi-
ſtolæ bonâ fide ultrò citróque commeent. Si
ſpectes animum meum, eſt fortaſſe de quo mihi
gratias agat tua celſitudo; ſin mea in *Andream
Zebridovium* officia voces ad calculum, quàm mi-
nimum ad me redierit. Principio non penitùs per-
ſpectum erat adoleſcentis ingenium, quod impri-
mis neceſſe eſt ei, qui velit indolem erectam, ac
generoſam tractare. Ubi jam alter alteri notus eſ-
ſet, jámque uterque alteri poſſet & uſui & volu-
ptati eſſe majori, inceſſit illi cupiditas viſendæ *Gal-
liæ*: id, quoniam ſciebam illum haud levibus de
cauſis velle, non admodum refragratus ſum illius
animo; & arbitror eam profectionem illi non eſſe
pœnitendam. Salutavit Regem, congreſſus eſt cum
eruditiſſimis viris, audivit eximios profeſſores.
Deinde, non nihil eſt *Gallicæ* gentis mores ac lin-
guam deguſtâſſe; nec enim illic hæſit multis men-
ſibus, ſed cupidiſſimè *Baſileam* ſe recepit, hoc ani-
mo, ut totum annum mecum verſaretur in literis
quæ res fuiſſet mihi longè gratiſſima, vel ob id,
ut aliquo officio duorum Præſulum & meritis &
animo in me reſponderem. Cæterùm ubi ſubo-
doratus eſt *Baſileæ* res eſſe ſuppuratas, metuens
nè quid tumultûs oriretur, & nactus itineris co-
mitem, ex animi ſui ſententia, Juvenem, eru-
ditum, nobilem, & prudentem, *Carolum Uten-
hovium*, mutavit ſententiam, ſimúlque cum illo
Patavium profectus eſt. Habet enim ea ſchola,

A præter alios exactè doctos, *Nicolaum Leonicenum* &
Petrum Bembum, duo præcipua hujus ſeculi lu-
mina. Conſilium approbabam, tantùm iter non
ſatis tutum nos habebat ſollicitos: hoc illi feli-
ciùs venit in mentem, quàm ego exiſtimabam:
nam *Baſileæ* ante *Chriſti* natalem agi cœpit fabu-
la, qualem adhuc in vita vidi nunquam: cui ſi
interfuiſſet *Zebridovius*, licèt fortaſſe fuiſſet ſine
periculo, certè magno in metu fuiſſet: nam Epi-
B taſis fabulæ moderatiorem habuit Cataſtrophen
quàm expectabamus. In nullius ædes irruptum eſt,
nemo ferro vulneratus eſt, tantùm conſul vicinus
meus proximus noctu furtim ſe ſubduxit, non in
ſportà ut *Paulus*, ſed cymbâ: & ſic elapſus eſt è
manibus eorum, alioqui ſuſpendendus in medio
foro, quod ſanè narrant ac jactant ipſi, non ob
aliud, quàm quòd ſuâ facundiâ diu reſtitiſſet
Evangelio, jam volenti irrumpere. Cæterum in
aras, ſtatuas, & picturas, ad internecionem uſque
C ſævitum eſt, crudeliter quidem, ſed citra ſangui-
nis effuſionem. Porrò, quum legamus divum *Fran-
ciſcum* in rabiem egiſſe, qui ridebat quinque vul-
nera, quum alios divos narrent horrendis exem-
plis ultos multorum irreligioſas voces; hic mihi
ſubiit mirari, neminem è tam multis fuiſſe qui
tantæ ſtragis autores ulciſceretur. Nam de *Chriſti*
& beatæ Virginis manſuetudine non miror. No-
bis nec hyeme, nec fervente tumultu, mutare ſe-
dem, vel commodum erat, vel tutum: itaque ex-
D pectatâ hirundine, commigravimus *Friburgum*, id
eſt, *Briſgoæ* oppidum, ditionis *Ferdinandicæ*, diſtans
Baſilea iter diei. Huc, præter alias cauſas, invitavit
vicinia, quod anxiè metuebam, nè corpuſculum
hoc longius iter ferre non poſſet; ſed res feliciſ-
ſimè ceſſit: nam & agitatio profuit valetudini, &
cœlum hic reperi tam amicum ut mihi videar quo-
dammodo repubeſcere. Pro *Zebridovio*, quo diu-
tiùs frui non licuit, adeſt *Martinus Dambrovi-
kius*, quem tu rectiſſimo conſilio nepoti tuo con-
E victorem dederas: eſt enim juvenis quidem æta-
te, ſed maturâ prudentiâ, moribus ſedatis, ac pla-
cidis, ſobrius, compoſitus, nec vitâ ſolum, ſed lin-
guâ pudicus: cui multò ſuavior eſt menſæ meæ
Diogenica frugalitas, quàm omnia juvenum con-
vivia, luſus, & choreæ. Unius rei parciſſimus eſt,
nimirum temporis, adeo vix ullâ diei parte divel-
litur à libris. Redibit, ut ſpero, ad vos, non in-
dignus favore virorum tui ſimilium. Certè, quod
ante, ni fallor, literis meis ſignificavi, tantâ fide,
F ſtudio, vigilantiâ, manſuetudine, ſe geſſit erga *Ze-
bridovium*: ut ſi frater fuiſſet, non potuiſſet aman-
tiùs convivere; ſi mancipium, non potuiſſet ob-
ſequentiùs morem gerere. In eodem habebat &
amicum, & famulum, & conſiliarium, & ſtudio-
rum adjutorem: quare non dubito, quin pro tua
ſingulari humanitate, ſis *Martini* commodis, ſi
quando inciderit opportunitas, fauturus. Hic reli-
qua ſatis ſunt ex animi ſententia. Annonæ chari-
tati jam aſſuevimus. Bello vacamus, at belli metu
G non vacamus. Cæſar fulminat in *Italia*, hic omnia
ſuſpenſa ſunt, magnáq; rerum novarum molimina.
Nos interim inter ſpem metúmque pendemus.
Quoties optavimus, ſubitò eſſe *Cracoviæ*. Sed ſic
delati quemadmodum ἄγγελος capillo detulit *Aba-
cuk Babylonem* ad *Danielem*. Aut quemadmodum
Mercurius Menippum è cœlo deportavit *Athenas*,
[illegible] ἀνεμώλιον βάζειν, ut inquit *Homerus*. Qui gra-
tiam apud vos ingerim pacis encomiaſtes neſcio,
certè

certè nulli perſuadeo eorum quibus volebam maximè. Quòd rides tituli calumniam, intelliges non fuiſſe ridiculum, ſi legeris Apologiam quam cum his ad te mitto. Hic erat primus inter articulos *Bedda*, quòd Paraphraſim in *Lucam* dicans, in titulo addiderim, *Angliæ Franciæq; Regi*; quum eum titulum Reges ejus inſulæ inſculpant monetæ publicæ, propterea quòd olim aliqua *Gallorum* pars fuerit in poteſtate *Anglorum*. Quid timemus Eccleſiæ Dei, quum habeat tam vigilantes cuſtodes? De munere nè quid fueris ſollicitus, accepiſſe me puto, quicquid dare voluit tua benignitas. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoæ*, decimo Calend. Auguſti, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Rot. Nicolao Epiſcopio S.

Epiſt. 14. NOn eſt quòd mihi gratias agas, *Epiſcopi* chariſſime, quin potiùs ipſe ſim *Scythis* omnibus inhumanior, ni pectus iſtud tam candidum, tam amicum, tam nobis bene cupiens, amore mutuo proſequar. Erat quidem officii mei quum *Baſileam* relinquerem, aliquod amicitiæ noſtræ pignus apud te relinquere, ſed ipſe ſcis eam migrationem & ſollicitam fuiſſe & tumultuoſam, quæ res non patiebatur vulgarium officiorum meminiſſe. Id quo moderatiùs etiam feras, ſcito me tum nemini quicquam omninò dediſſe. Jam præceſſerant ſarcinæ, mihi tandem inſcenſuro navim venit in mentem *Epiſcopius*, cum nova nupta *Juſtina*, cujus modeſtiſſimam indolem ab ipſius infantia ſemper amavi: porrò, cum ætate ſemper accrevit virginum præcipua dos, pudor ac verecundia morum, ut non ſine cauſa inter cæteras puellas eximium quoddam virgineæ pudicitiæ exemplum haberetur. Ergo quum nihil ſupereſſet in ædibus, præter gallum gallinaceum & gallinam cum agmine pipientium pullorum, libuit munere jocoſo quidem illo, ſed non prorſus opinor ſiniſtri ominis te donare. Id diſticho non ita multò pluris æſtimando commendavi, ſic ludens extempore:

Gallus es, & gallina tibi eſt, fauſto omine, dono
Gallum, cui conjunx teneros fovet anxia fœtus.

Verſiculos tibi redditos gaudeo, & agnoſco tuum non inſolitum animi candorem, qui pro tam malè tornato carmine, tam diligenter agas gratias. Munus interceptum fuiſſe doleo: quâ quidem in re non queo ſatis mirari noſtræ aniculæ impudentiam, quæ ſubinde res meas donat quibus collibuit, tanta eſt familiaritas, quum nunquam eodem in lecto dormierimus. Intolerabilis erat audacia, ſi hoc feciſſet, ignara me donâſſe alteri. Nunc iterum atque iterum admonita à *Cannio* meo nè faceret, nihilo ſecius peregit quod voluit. Itaque quum ex tuis literis cognoviſſem quod acciderat, jurgium orſus ſum cum famulis, quòd id fieri paſſi fuiſſent. Reſponderunt fuiſſe ſatis monitam, ſed fruſtra. Quum nondum placatus, regererem, oportuit potiùs in veneficæ capillos involare, aut certè rem ad me deferre; reſpondit *Cannius* illam dolo eluſiſſe: promiſerat ſe facturam quod jubebatur, ac fingebat ſe ad vos ituram, ſed ivit quò deſtinârat. Jam expectas illam erubuiſſe, quum ob id facinus objurgaretur. Nihilo magis ſuffuſa eſt rubore, quàm ſolet aſina, ſi quando onus excuſſit tergo. Hæc prorſus erant intolerabilia, niſi aſſueviſſem. Nam hujuſmodi luſus mihi luſit frequenter mea *Xantippe*, quam habeo tolerantiæ magiſtram. Itaque non admodum repugno, nè fruſtra nitar, quandoquidem hanc nec *Prometheum*, ut arbitror, refingere, nec *Vulcanus* recudere poſſit. Sed perierit ſanè munus, modò nè pereat omen. Ex animo gratulatus ſum utrique veſtrûm, quòd ſacer ille matrimonii nexus tam aptum par hominum copulâſſet. caſtum caſtæ, candidum candidæ, probum probæ: ſpero futurum, ut brevi magis etiam gratuler, ubi vobis parvulus in aula luſerit *Epiſcopiolus*, qui nobis eodem ore vos ambos referat, nec vos ſolùm, ſed amiciſſimum etiam virum *Joannem Frobenium*: ſolet enim natura frequenter & in nepotibus avorum ſimulacrum depingere. Audio te ſucceſſurum in ædes quas iſthic meo diſceſſu feci vacuas; in eas, inquam, ædes, in quibus tantum annorum peregi, ut ab exortu vitæ nè in civitate quidem ulla vixerim diutiùs, in eas quas ſoceri tui benignitas toties mihi conata eſt dono obtrudere. Id majorem in modum gaudeo. Quod enim auſpicacius jugum optârim diutinæ nec ingratæ manſionis διάδοχον. Per *Hieronymum* mihi commendatior eſſe voluiſti. Apud me, vir optime, nullius eges commendatione, qui jam olim mihi, & morum ſynceritate, & fide, & officiis non vulgaribus es optimo jure commendatiſſimus. Vale cum dulciſſima conjuge. Datum *Friburgi* ſeptimo Idus Auguſti, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Rot. Joanni Botzemo S.D.

NEc te, mi *Botzeme*, arbitror de eorum eſſe numero, qui amicitiam epiſtolarum officio metiuntur: nec ego ſum is cui vel mors, nedum conſuetudinis intermiſſio candidorum amicorum tuique ſimilium adducat oblivionem: ſed ex quo tuas accepi duas tréſve, nemo ſeſe obtulit, qui adiret *Uberlingam*, novum regnum veſtrum: ſimúlque reputabam quum hoc turbulentiſſimo rerum ſtatu Vicedecanum agas, vix unquam tibi vacuum eſſe, literas aut nullo aut vulgari argumento legere. Nonnunquam enim contra officium eſt ſalutare, ſilere officioſum. Literis non ſeriis onerare amicum, inhumanitatis eſt, ſeria ſcribere tutum non eſt. Atqui ut jocis, inquies, præſentes, ita literis abſentes inter ſe nugantur, familiariter amici. Verùm, ſed rebus tranquillis: Cæterùm muſica in luctu importuna eſt narratio. Fortaſſis expectabas à me conſolatrices literas: ſed nos tum is rerum ſtatus habebat, ut ipſi potiùs egeremus medico: deinde non ignorabam quàm ſemper animus iſte tuus verè generoſus, verè *Chriſtianus*, rebus fortuitis omnibus fuerit ſuperior: nec aliud adhuc quàm infimam veſtræ felicitatis partem impetit fortuna: cenſus tantùm arroditur, fama & vita in tuto ſunt. Sed exilii genus eſt, inquis, quod patimur. Ut ſit, nec immite exilium eſt, nec fortaſſe diuturnum erit. Cui tandem hominum fortuna perpetuo favore ſic indulſit, ut nihil acciderit moleſtiæ? Si malum nec evitare, nec depellere licet, magnam tamen ægrimoniæ partem detraxerimus, ſi commodè feramus. Id fiet, ſi ſuo quiſque cum animo reputârit, id quod res eſt, eſſe manum Domini, quæ nos ad tempus flagellat, non ut perdat, ſed ut emendet. Quòd ſi

Epiſt. 15.

verbera

A verbera corporalium parentum, etiam præter
cauſam interdum ſævientium, æquo animo ſe-
rimus; quanto æquiore animo ferenda eſt ma-
nus Omnipotentis, qui non corporum modò, ve-
rum & animorum pater eſt? Quantum adhuc
abſumus à formula beati *Jobi*? *Iſraelitæ* annis
ſeptuaginta *Babylonium* exilium afflixit, & ſuo
templo reſtituti ſunt, ſimulatque viſum eſt Do-
mino. Inter omnia remedia doloris, quæ ſolent
B rhetores excogitare, nullum video præſentius,
quàm ſi cogitemus, *Dominus eſt, faciat quod vi-
detur bonum in oculis ipſius*; Nos atrociora com-
meruimus, non minus propitius eſt quum affligit,
quàm quum delinit. Scit ſolus quid nobis expe-
diat, vel occidat ſi velit, non enim poteſt velle,
niſi quod optimum eſt: ſæpe ſervat occidendo. &
occidit ſervando. Si tantum bonorum de mani-
bus benigniſſimi patris accepimus, cur gravamur
ab eodem immiſſas afflictiones, graviora meriti,
C perpeti? Exorabilis eſt, nec habet iras implaca-
biles, nec immittit afflictiones quas non poſſimus
ſuſtinere, ſed inter caſtigandum etiam miſeri-
cordiæ recordatur, pro modo amaritudinis admi-
ſcens ſolatium ſpiritus: quod ſi adſit, nec mors,
nec cruciatus morte duriores dejiciunt animos
piorum: ſi deſit, leviſſimis etiam malis proſter-
nimur. Adde quòd temporarias afflictiones, &
hic copioſo ſpiritus ſolatio penſat, & in futuro ſe-
culo gaudiis æternis remuneratur. Ad hæc, in no-
D bis ſitum eſt hæc mala, quemadmodum lenire, ita
etiam breviora reddere, ſi reputantes quàm malè
ſimus uſi rebus ſecundis agnoſcamus Dei juſtitiam,
& noſtram injuſtitiam ex animo confitentes, illius
miſericordiam imploremus, nec priùs in alios
vindictam moliamur, quàm ipſi de nobis vindi-
ctam ſumpſerimus. Si de nobis ipſis priùs ſum-
pſerimus, ille ex perſecutore fiet protector, ex
percuſſore medicus. Clamemus ad Dominum,
non ad hunc aut illum Principem, non ad armatas
E cohortes: ad Dominum, inquam, clamemus, &
ille breviabit dies malos. Verùm eò, proh dolor,
reciderunt *Chriſtianorum* mores, ut vix quiſquam
penitùs intelligat quid ſit clamare ad Dominum,
cùm id totius penè *Chriſtianiſmi* ſit caput. Alius
reſpicit ad Cardinalium & Epiſcoporum poten-
tiam, alius ad Principum arma, alius ad theologo-
rum ac monachorum conjuratas phalanges. Hæ
quæſo te quid aliud ſunt, quàm humanæ cogitati-
ones? Jam ab his quid tandem expectamus?
F Non ut revigeſcat *Chriſtiana* pietas, ſed ut priſti-
nis opibus ac voluptatibus, ut priſtino regno reſti-
tuamur. Atqui ob hoc ipſum Dominus immiſit
nobis iſtos effrontes & immites caſtigatores, ut
deliciis ebrios, ac terrenis opibus indormientes
expergefaceret ad ſobrietatem; útque contem-
ptis iis quæ hactenus malè amavimus, animos no-
ſtros vertamus ad meliora. Nec mediocrem his
turbis anſam dedere quidam, qui præter modum
tendentes funiculum, rumpere maluerunt, quàm
G laxando ſervare. Pontifici *Romano* tanquam to-
tius Eccleſiæ Principi, ut plurimum eſt poteſtatis,
ita plurimum debetur honoris: ſed qui hujus vi-
res in immenſum extulerunt, funiculum hunc ſi
non ruperunt, certè lacerârunt. Condonationes
Pontificias, dum intra modum conſiſterent, olim
reverenter accipiebat populus: cæterùm ubi re-
demptores ac monachi quæſtûs ſui gratiâ incre-
dibili pompâ eas invehunt, immodicè prædicant,

A avariſſimè exercent, dum ſine fine omnia templa
cruce & ſcrinio rubente plena ſunt, dum ſingulis
columnis affixa ſunt inſignia Pontificis cum tri-
plici corona, dum quoſdam etiam adigunt ad eas
emendas, quod in *Hiſpania* propemodum fieri di-
citur, minimo minus ruperunt & hunc funiculum.
Ita dum divorum invocationem cultúmque vel ad
ſuperſtitionem deflectunt, vel ultra modum at-
tollunt, & hic funiculus propè ruptus eſt. Res e-
B rat elegans imaginum ac ſtatuarum apparatus, vel
ad ornatum, vel ad eorum memoriam, quorum
exemplis accendi poteramus ad veræ pietatem: cæ-
terùm dum indecoris picturis implentur undique
templa, dum harum ſuperſtitionum penè ad ido-
lolatriam delabimur, rumpendo & huic funiculo
dedimus occaſionem. Et vetus exemplum eſt &
pium officium, laudare Deum hymnis & canticis
ſpiritualibus: ſed dum in templis auditur muſica
conviviis ac nuptiis aptior quàm cultui divino,
C dum affectato vocum boatu ſacræ voces obſcuran-
tur, imò dum hominum interdum inanes næniæ
pro divinis canuntur; denique, dum in templis
nihil aliud quàm cantillatur, cœpit & hic pericli-
tari funiculus. Miſſâ verò quid eſſe poteſt ſacrati-
us? Cæterùm dum ſordidi & indocti ſacrifici,
non alio animo diſcunt tres fortaſſe Miſſas, nec
aliter exercent, quàm ſutor calceolariam, dum
palàm impiè vivunt, qui ſubinde accedunt ad
menſam Domini, dum non eâ religione peragi-
D tur hoc myſterium quâ decebat, dum rem tam ſa-
cram faciunt publicam nundinationem, tantùm
non ruperunt & hunc funiculum. Jam arcanâ
confeſſione quid ſalubrius? Et hanc dum nimis
aſtringunt, nimiſque reddunt anxiam, dum ſub
hujus prætextu venantur pecuniam ſimplicium,
dum inſidiantur pudicitiæ puellarum, aliáque non
commemoranda flagitia committunt; dum hanc,
in remedium animarum repertam, vertunt in ſu-
am tyrannidem, nónne magnam rumpendi funi-
E culi dederunt occaſionem? Ita dum conſtitutio-
num humanarum nullus eſt modus neque finis,
dum has ad quæſtum ac tyrannidem ſuam multi
vel inſtituunt vel detorquent inſtitutas, & hic fu-
niculus venit in periculum. Sic fortaſſis & ſacer-
dotes dum nec ſtudent gerere vitam honore di-
gnam, & honorem exigunt immodicum, apud
multos venerunt in contemptum. Itidem mona-
chi dum non ambiunt hominum favorem vitæ
morúmque ſynceritate, ſed opibus, numero, con-
F ſpiratione, aliiſque malis artibus freti, quos dolo
fallere non poſſunt, vi ſtudent opprimere: dum
palliis ſuis tantum tribuunt, ut depellere morbos,
ut fortunatas reddere domos, ut à cacodæmoni-
bus tueri poſſint, quid aliud profecerunt, niſi ut
priùs pro diis habiti, nunc vix habeantur pro bonis
viris? Non hæc commemoro, *Botzame* chariſſi-
me, quo patrociner eis qui ob culpam malè uten-
tium, res per ſe bonas infamant, malúntque recta
inſtituta convellere quàm mederi: ſed partim ut
G hoc quoque nomine moderatiùs ea feramus, qui-
bus ipſi dedimus occaſionem: partim ut indicem
quibus rationibus hæc rerum tempeſtas ad tran-
quillitatem redigi queat. Nam ut nunc videmus
hominum ſtudia, vereor nè utrocunque cadat a-
lea, nihilo melius ſint habituri, qui ſyncero corde
diligunt *Chriſti* gloriam, & decorem domûs ejus.
Qui ſe venditant Evangelii titulo, ſic fermè rem
gerunt, ut vel ad nequitiam, vel ad opes, vel ad
anarchiam,

anarchiam, & quicquid libet audendi impunitam licentiam, ſpectate videantur: certè nemo ſit melior, deteriores plurimi. Rurſus in altera parte, quæ catholica videri poſtulat, ſunt qui adeo nihil detrahi patiuntur receptis, ut multum etiam adjungant ſuperſtitionis ac phariſaiſmi. Sunt ex adverſo, qui licèt ore *Lutherum* execrentur, tamen in multis exprimant illius dogmata, ſi tamen hoc ille docuit unquam: negligunt preces horarias, nec omninò quicquam orant: negligunt eccleſiæ legibus præſcripta jejunia, lautius etiam his diebus cœnantes quam cæteris: *Romanorum* Pontificum conſtitutiones *De Immunitate Eccleſiaſticorum. De vitanda Simonia, De non attingendis Clericis*, aliiſque quàm plurimis ſortiter contemnunt, ut haud ſciam an ulli magis labefactent Pontificum decreta, quàm qui ſe profitentur eccleſiæ mirificos protectores. Rumor eſt conſtantior, quàm ut omninò vanus videri poſſit, inter Cæſarem & Regem *Galliarum* ſartam concordiam, quibus legibus nondum liquet: atque hunc militum delectum, hanc pecuniarum exactionem non in bellum eſſe factam, ſed ad pompam accipiendæ à Pontifice coronæ Imperialis. Videtur enim apprimè pius Imperator, velle implere omnem juſtitiam. Id an verum ſit neſcio. Nam feruntur ex adverſo rumores de bello atrociſſimo, quanquam hoc quoque malim quàm bellum: certè mihi novum non eſt, tum maximè fingi quàm atrociſſimas bellorum minas, conſcribi milites, collocari præſidia, indici cenſum, quum clàm inter monarchas res compoſitæ ſunt. Si tamen non vanus eſt rumor, & inter Cæſarem, Pontificem, Regem *Galliarum*, Regem *Angliæ* reliquóſque Principes pulchrè convenit, maximè precandum eſt, ut illorum animi ad revocandum evangelicæ pietatis vigorem conſpirent. Nec enim dubium eſt, quin hæc concordia maximas novarum rerum molitiones ſit excitatura. Nec ſatis eſt, ut hanc mentem precemur monarchis, niſi ſtudeamus & promereri. Siquidem frequenter illi noſtrâ culpâ delirant. Si quidlibet de meis rebus cognoſcere, nunquam *Bedda* cum ſuis ſatellitibus æquè triumphavit. Curârunt exurendum *Lodovicum Berquinum*, cujus nec facies nec cauſa mihi nota eſt, niſi quòd dum nimium bonas ſpes animo conceptas ponere neſcit, nec ullis amicorum monitis obtemperare, & mihi gravem conflavit invidiam, & ſibi conciliavit exitium, certè quod ad corporis incolumitatem attinet, magno omnium mœrore qui ſavent rectioribus ſtudiis. Qui propiùs nôrunt hominem, prædicant eo nihil fuiſſe integrius. Nec alia res quàm libertas, bonæ conſcientiæ comes, ſuíque fiducia perdidit virum. Hactenus ex *Dominicanis* & *Carmelitis* extitere permulti, qui mihi devotis animis negotium faceſſerent, nunc nullos inſenſiores habeo quàm *Franciſci* nepotes, & quidem ex eorum ſodalitio, quos neſcio quare vulgus appellat *Obſervantes*. *Phryſia* habet *Dominicanum Laurentium* quendam *Ruffum*, nunc, ut aiunt, priorem *Gruningen.* virum fortem & bene linguacem, qui quum *Lovanii* ambiret lauream theologicam, quo ſe commendaret quibuſdam theologis, totos menſes in concionibus ad populum debacchatus eſt in autorem *Moriæ*, veteris comœdiæ exemplum nobis referens, non aliter quàm ſi fece oblitus de plauſtro diceret, non è ſacro ſuggeſto do-

A ctrinam evangelicam prædicaret. Sed hic tantum intra monaſterii ſui parietes inſaniebat. Venit alter ejuſdem ſodalitatis, longè fortior, qui in templo divi *Petri* totam horam debacchatus eſt in *Eraſmum*, tam ſcurrili impudentiâ, ut complures relictâ concione domum repeterent non ſine murmure, etiam ex his qui me non noverant. Miraris hominis audaciam? Primum erat *Dominicanus*, deinde erat hoſpes, & vix bene pranſus adiò ſe
B contulit. Nec deerant illic theologi, qui ad hæc non illibenter conniverent. His ſucceſſerunt quatuor electi propugnatores eccleſiæ, qui communi operâ libellum *Antuerpiæ* præter publicam magiſtratus conſtitutionem excudendum typis curârunt, ſed Deum immortalem cujuſmodi! Scatebat undique ſolœciſmis, mendaciis, conviciis pluſquam ſcurrilibus, ineptiis & inſaniis: & ex his unus erat magiſter noſter *Bucenta*, alter baccalaureus mox formandus. *Jo. Faber* quondam *Augu-*
C *ſtenſis* cœnobii prior, quum ante mihi coram miris modis fuiſſet adulatus, conviciáque non ferenda & in Pontificem & in *Cajetanum* Cardinalem effutiſſet, commendationes etiam aliquot à me extorſiſſet, ſimul ut *Romam* venit, quo ſe ſuis approbaret, cœpit magnâ libertate in me debacchari. *Hiſpania* habet præter alios multos *Petrum* concionatorem *Burgenſem*, virum eximiè fortem totiúſque tragœdiæ noſtræ ducem. Verùm ubi mitiores facti videntur *Dominicani*, ferocire cœpe-
D runt *Franciſcani*: ſed initio tantum obtrectabant clanculum, & è bibliothecis furtim ſubmovebant quicquid erat *Eraſmi*. Mox de compoſito cœperunt in prælectionibus publicis meum nomen perſtringere, temperantes à ſcribendo, quòd dicta proclive ſit inficiari, coarguere difficillimum. Hic ſtrenuam operam navavit in *Sabaudia Joannes Gaccus*, ſi verus eſt rumor: *Lutetiæ Petrus Cornuenſis*, cujus eſt illud μάλα θρυλλούμενον ἐν τοῖς φραγισκανῶν ἔθνεσιν, *Conculcabis leonem & draconem*, leo-
E nem *Lutherum*, draconem *Eraſmum*: quaſi non eâdem facilitate liceat totum illum verſiculum interpretari de quatuor ordinibus Mendicantium, *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis*, id eſt, ſuper malum *Carmelitam* & pejorem *Auguſtinenſem*: *& conculcabis leonem & draconem*, id eſt, ferocem *Dominicanum*, & ſucatum *Franciſcanum*. Quæ mulier non poſſit ad hunc modum Scripturis abuti ad maledicentiam? Et tamen huic dicto tam inſulſo, quàm frequens datus eſt plauſus à *Franciſca-*
F *norum* centuriis, præſertim inter pocula? quibus viſum eſt operæprecium etiam picturâ, ſi ſuperis placet, ſententiam tam lepidam exprimere. Habet *Lovanium* juvenem quendam, vix ut audio barbarum, χρηστοδιδάσκαλον, cui utinam tanta ſupellex literaria ſuppeteret, ut poſſit ſuam induſtriam eruditis omnibus approbare, ac tantum haberet facultatis ad inſtaurandam pietatem, quantum habere videtur promptæ voluntatis non ſine fiducia ſui. *Antuerpia* dedit *Matthiam* quendam,
G hominem bene vocalem boniſque lateribus, præſertim apud populum. Is & ſuam linguam ſtrenuè vibrat in *Eraſmum*, & commilitonum calamos excitat. *Anglia* habet *Standitium* nunc Epiſcopum, minus amarulentum ſi ad cæteros conſeratur. Sed nulla regio fortiores habet, quàm in *Hiſpaniis Salamantica*, quorum *Carvaialus* quidam etiam libellum emiſit, qualem, bone Deus, *Franciſci* nepote dignum: qui ſimulatque prodiit,

in

in patibulo publico clavo affixus eſt, quod rebus damnatis fieri ſolet. Eundem tam bellum libellum contra publicum edictum, curârunt *Pariſiis* excudendum, ſed ſubtractis quibuſdam, quibus admodum ſcurriliter adulatus fuerat Cæſari, ſed vehementer offendiſſet *Gallorum* animos. Volebant enim eſſe juris divini, ut totius orbis ſit unus monarcha, quemadmodum eſt unus ſol: & hanc editionem dicârunt ſuo Cardinali, nè mundus ignoraret hamilis illius *Franciſci*, qui nunquam perpelli potuit, ut vel presbyteri reciperet honorem, poſteros habere Cardinalem. Is ſubinde crepat *Logicen*, *Phyſicen*, & *Metaphyſicen*, quaſi ſolus iſta calleat. Hoc nimirum docuit *Franciſcus*. Monachum ſic nobis deſcribit, ut *Chriſtum*, beatam Virginem, Apoſtolos faciat monachos. Porro, quicunque non vivunt juxta regulam evangelicam, negat eſſe monachos, me videlicet liberans gravi calumniâ. Etenim quum ſemper excipiam bonos monachos, nec uſquam attingam niſi malos, qui juxta illum monachi non ſunt, nihil habet ullus monachus quod mihi ſtomachetur. Habet horum ſimiles *Ungaria* & *Polonia*, fortaſſis & *Italia*, quorum nomina amici non ſunt dignati perſcribere. Ubi nunc ſunt qui verentur nè ruat eccleſia, quum habeat qui talibus modis eam propugnent? Tota ſpes eſt in populi ſtultitia. Geſtiunt innoteſcere mundo, ſed meâ ſententiâ præſtaret illos aliis rationibus innoteſcere. Si Principum autoritas hactenus nihil, aut certè non multum, valuit adversùs novas factiones, quanto minus valitura eſt mendicorum ſcurrilitas? Habes opinor juſtam epiſtolam, nè poſthac de meo ſilentio querimoniam adferas, nec hujuſmodi verbis utaris, *Demiror, ſi Botzemi tui poſſis immemor eſſe.* Quod in mediis calamitatibus nunquam non recordaris *Eraſmi*, equidem perfacile credo, ſed mallem *Eraſmum* tibi in rebus tranquillis venire in mentem. Verùm ſi minus jucundum, certè non minus pulchrum eſt, in tempeſtate rectum tenere clavum, quàm in tranquillo. Bene vale, mi *Botzeme*, inter candidos amicos præcipue. Datum *Friburgi Briſgoæ*, Idus Auguſti, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Rot. Bonifacio Amerbachio S. D.

Epiſt. 16. NÆ tu μάλα ἀνεπίβλεπτος καὶ ἀνεμέσητος candidus ac modeſtus es, *Amerbachi* chariſſime, qui quum omnia læta magis cupias eſſe amicorum quàm tua, tamen ſi quid accidit acerbius, miro ſtudio celas amicos, quum rectè dictum ſit & illud κοινὰ τῶν φίλων ἄχη. Solus dolere vis, ſi quid vulneris tibi fortuna inflixit: at ſi quid nobis obtigit triſtius, non ſat habes in mœroris venire ſocietatem, gravius commoveris quàm ſi propriè eſſet tuum infortunium. Deceſſit tibi filiola, & quod nobis multò eſt acerbius, illi tu μόνον οὐχὶ συναπέθανες ὦ βέλτιστε, nec alia morbi cauſa quàm dolor. Tantum malum mihi ſerò ſcire licuit, nec id ſanè per te, ſed per medicum tuum hoc fortè fortunâ profectum. Itaque nos penè tecum periclitamus imprudentes. Novi, mi *Bonifaci*, quàm ſis φιλόστοργος, & privatim erga tibi ſanguine aut affinitate junctos, & publicè erga patriam, eóque facilè divino quàm acerbè diſcruciet animum tuum infantulæ deſiderium; quam ſic adamabas, ſic in ſinu geſtabas, ſic in delitiis habebas, quip-

A pe conjugii primitias, quæque tibi prima dulciſſimum patris nomen dedit, effecitque nè te pœniteret ſemper tibi gratiſſimam τῆς ἀγαμίας libertatem cum matrimonii compedibus permutâſſe, à quibus initio ſic abhorrere videbatur animus, ut ad uxorem ægrè quiveris perpelli, idque duabus validiſſimis machinis, hæredis amore, & amicorum hortatu. Nam apud iſtam mentem ſanctiſſimam, τὸ ἰδίων ἀεὶ μεγαλεῖον φασίν, ἰδίως λόγος. Itaque

B quum mihi genius tuus ſatis eſſet perſpectus, facilè expectabam gravem aliquam συμπάθειαν, ἀλλὰ τὸ συννοσεῖν καὶ συναποθνήσκειν nè metuerem, fecit cæteris in rebus mihi perſpecta haud vulgaris tui pectoris conſtantia. Verùm æquum erat, ut homo juris prudentiâ clarus, qui ſumma cum laude publicitùs doces alios Cæſarum parere legibus, ipſe æquiore animo pareres naturæ legibus, quæ ducunt volentem, nolentem trahunt. Quantumvis autem tibi dolor tuus damnum iſtuc exaggeret, inſi-

C ciari certè non potes eſſe reparabile, modò tu cum uxore ſis incolumis, quum utrique ſit ætas non integra modò, verumetiam florens καὶ ἀκμάζουσα. Quid ſi tibi obtigiſſet ſterile conjugium, quod, quoniam accidit compluribus, non oportuit tibi viro prudenti eſſe impræmeditatum? Quiſquis enim uxorem ducit, ad humanos communéſque caſus animum præparatum habeat neceſſe eſt, conjugis ἀγονίαν, orbitatem, ſolitudinem. At tu nondum orbus es, alterâ ſuperſtite filiâ. τί δὲ δεινὸν

D ἔπαθες; Quid aliud quàm candidiſſimam ſtellam virginum cœleſtium choris addidiſti? Illa gaudet, exultat ac tripudiat, quòd in æterna gaudia recepta eſt, priuſquam hujus infeliciſſimæ vitæ malis contaminaretur, & tu inconſolabiliter ploras, imò non ploras, ſed commoreris. Surculus modò, vel floſculus magis, ab arbore decerptus eſt, incolumi ſtirpe, illæſâ radice. Quid ſi Deus iſtâ jacturâ tentare voluit animum tuum, quàm ab ipſo pendeas? Quid ſi tibi pro erepta filiola reddat fi-

E lium, non ſolùm facultatum, ſed iſtius etiam exactæ eruditionis, cum omni genere virtutum conjunctæ hæredem? Nam iſtis opibus longè beatior es, mi *Bonifaci*, quàm agris aut nummis, quanquam & hæc fortunæ commoda tibi ſuppetunt à majoribus relicta οὐ μόνον πρὸς τὴν αὐτάρκειαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν λαμπρότητα. Inter externa bona minùs obnoxia ſunt fortunæ ludibrio, quæ à vobis dicuntur, res ſoli. At ſi res ſoli eſt quod immobile eſt, in ſola animi bona convenit illius cognominis honor.

F Domos præter bellorum immanitatem aufert incendium, agros alluit mare, vix etiam parcens ſaxeis montibus: in unam virtutem fortuna nullum habet jus. Proinde ſi iſtud Domini fidem tuam explorantis vulnuſculum patienti feras animo, confido futurum, ut ille quâ eſt benignitate infantulæ jacturam penſet ſcito puero, qui poſſit illius opulentiæ tuæ longè *Crœſeas* opes ſuperantis ſucceſſionem in ſolidum capeſſere, qui te nobis congeminet, qui te nec ſeneſcere ſinat, nec intermo-

G ri. Hac ſpe fulciendus erat animus, vir eruditiſſime, nec oportuit oculos ſemper habere fixos ad id quod ereptum eſt, ſi tamen hoc eſt eripi, in cœlum præmitti; ſed reputandum erat quàm multi adhuc in te liberi eſſent reconditi. Jam mihi finge non obtigiſſe liberos, an Deum vocabimus in jus, quia non dedit, quod auſpicanti matrimonium non eſt pollicitus? Pone contigiſſe πολλοὺς ἀγαθοὺς, ſed mox ereptos, quid habituri ſumus

juſtæ

A juſtæ querelæ adverſus Deum? Quod dedit, gratuitum eſt; quod, quum voluit, datum repopoſcit, ſuo jure fecit: neque enim id perpetuum eſſe voluit, ſed commodatitium. Apud *Anglos* novi *Joannis Coleti* matrem raræ pietatis matronam: ex eodem marito ſuſcepit filios undecim, filias totidem; totus ille chorus ereptus eſt, uno excepto *Coleto*, qui fuerat natu maximus. Ademptus eſt & maritus ſenex anni: Jam accedebat ad annum
B nonageſimum, facie tam integrâ, moribus tam alacribus, ut diceres illam nec luxiſſe unquam, nec peperiſſe. Denique, ni fallor, & *Coleto* ſupervixit. Tantum animi robur fœminæ præſtitit, non eruditio, ſed pietas erga Deum. Et tu vir iſtâ doctrinâ, iſtâ prudentiâ, iſtâ cæteris in rebus animi præſentiâ, infantulæ commoreris? Quum hâc lege naſcamur omnes, quum iſti caſus quocunque re vertas, nuſquam non occurrant oculis, cujus obſecro prudentiæ eſt, ſi quid humanitùs accidit, velut ad rem inopinatam ac prodigioſam exanimari?
C Aliis in rebus turpe viſum eſt priſcis dicere, Οὐκ ᾤμην, hîc extremæ vecordiæ ſit dicere, *Non putâram.* Quid enim is aliud dicat, quàm non putâram me eſſe hominem? Scio dices me ſerum eſſe conſolatorem, imò pro conſolatore objurgatorem agere. Alterum, mi *Bonifaci*, tibi ipſe imputes oportet, qui me domeſticam calamitatem tuam ſcire nolueris: alterum fortaſſis eò profecerit, ut in poſterum adverſus humanos caſus ſis
D inſtructior. Miratur ille *Terentianus Mitio*, quenquam poſſe inſtituere in animum quod ſit charius quàm ipſe ſit ſibi. Et eſt quidem φιλοστοργία humani manſuetíque animi indicium. Sed arbitror nè *Mitionem* quidem, ſi quis caſus eripuiſſet *Aeſchinum*, præ luctu in morbum fuiſſe collapſurum: Nunc tu de tuoipſius periculo ſecurus, & in tuo malo fortis, alieno morbo dejiceris, ac vereor nè & immoriaris. Quid tandem obſecro profecturus? An illa lachrymis in vitam revocari poterit?
E Si Deus teipſum à te repoſcat, aut non ſatis novi te, aut æquo animo ſis obtemperaturus. Repoſcit infantulam, & dolore contabeſcis? nec cogitas quot orbos unius interitu facturus ſis, ſi quod abominamur acciderit, uxorem, filiam, fratrem, ſororem, ſocerum, nos amicos tibi prorſus ὁμοψύχους ac tecum periclitantes. Denique quàm amabili theſauro patriam tuam ſis ſpoliaturus, cui non minori præſidio es quàm ornamento, cuíque meritò es, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων. Si tibi ſalus tua eſt vilis,
F certè horum reſpectus te movere debet, ut incolumitatis tuæ rationem habeas. Nullus tibi melior vel conſolator vel admonitor fuerit, quàm tu, modò teipſum tibi adhibueris, eadémque tibi dicas, quæ dicturus ſis alteri in caſu ſimili. Adhibeas autem non ἀπαθῆ καὶ λίαν φιλόστοργον, ſed philoſophum illum erectum ac μεγαλόψυχον, quem hactenus in te ſum admiratus. Rectè præceptum eſt à priſcis ſapientibus in rebus humanis nihil eſſe mirandum, hoc eſt, nihil nimis amandum, nè ſi
G eripiatur, dolor ſuccedat immodicus. Terret me germani tui *Brunonis* exemplum, qui deſiderio conjugis amiſſæ periit. Quantum autem bonorum in illo viro perdidimus? Quid quod Deus interdum ob hoc ipſum eripit nobis quod habemus, quia præter modum amamus, nobíſque fingimus eſſe proprium ac perpetuum quod erat commodatitium, atque id ounque ad diem incertum, ut liberum ſit commodatori mox repetere

A quod dedit. Dicas in rebus humanis & hîc eſſe *Nemeſin* quandam. De adverſa valetudine tua ſerò ſum factus certior, convaluiſſe nondum audivi: quæ res me magnopere ſolicitum habet, nec eam ſolicitudinem ex animo potero excutere, niſi tuis literis autographis jubeas me tranquillo eſſe animo. Poſt triduum mittam iſthuc unum è propriis famulis dies aliquot apud vos commoraturum, per quem poteris tuo commodo quæ voles
B ſcribere. Nuper miſi literas *Jacobi Sadoleti*, quas communi cum meis tunicâ obvolutas accepi. Nunc mitto tres faſciculos epiſtolarum ex *Italia*, ni fallor, datos. Ad me pervenerunt ex *Auguſta Vindelicorum*. *Baſilio*, uxori, cæteríſque tibi chariſſimis ſalutem plurimam. Bene vale ὦ φιλτάτη μοι κεφαλή. *Friburg. Briſgoiæ* pridie Nonas Julii, Anno M. D. XXXII.

Eraſmus Rot. Jodoco Sasbouto S. D.

C Dictum eſt olim, eum oportere egregiè probum eſſe, qui *Athenis* eſſet probus: Nunc non abſurdè quis dixerit, eum oportere ſyncerum eſſe amicum, qui hoc ſeculo ſit amicus *Eraſmo*, quo ſycophantiis, conviciis, ac mendaciis undique fervent flagrántque omnia, & in quo nec inimicos attingere tutum eſt, nec amicos prodere. Experior tamen in hoc rerum tumultu non paucos eſſe qui mihi ex animo bene volunt. Hos eò mihi *Epiſt. 17.*
D chariores habeo quòd rari ſunt: Sed paucos eximios malo, quàm turbam inexploratorum ac vulgarium. Complures anni ſunt, quòd ex amicis minimè levibus cognovi te de noſtris ſtudiis & ſentire candidè, & honorificè prædicare. Eum affectum nondum in te refrixiſſe ex *Quirini Taleſii* pridem amanuenſis mei literis cognovi nuper. Quo nomine, *Sasbouto* chariſſime, profiteor me tibi debere plurimum, & debere libenter: atque utinam tam mihi eſſet in proclivi tecum mutuis
E officiis paria facere, quàm in promptu eſt amore mutuo reſpondere. *Hollandiam* patriam tot bellis laceſſi, tot exactionibus expilari, tot incurſionibus vexari, diripíque ab amicis pariter atque ab inimicis, mihi ut eſſe debet, auditu graviſſimum eſt. Maximam horum malorum partem gignit nobis τῶν ἀρχόντων φιλοτιμία, quâ nihil exitialius, ſi abſit illa verè βασιλικὴ ſapientia. Avidi negotiatores dum novis latifundiis inhiant, avitos agros aut habent pro derelictis, aut in ſortem verſos commit-
F tunt aleæ. At olim abundè magnificum erat eſſe comitem *Hollandiæ*, ſed hi ſunt æſtus rerum humanarum perpetui, niſi quod vix unquam immanior procella terrarum orbem occupavit. Verùm ut in magnis tempeſtatibus apparet qui ſint periti gubernatores; ita mihi videtur inſignis cujuſdam eſſe tum integritatis tum prudentiæ, in tanta rerum omnium confuſione, tantiſque procellis rectum tenere clavum. Quod an nos aſſequuti ſimus neſcio, certè conati ſumus & conamur
G ſedulò. Expectamus quid nobis hæc pariat Synodus *Ratisbonenſis*. Mihi quidem bona ſpes eſt, ſed paulò melior eſſet læti ſpes eventus, niſi Cæſaris pietas tantum tribueret quibuſdam infulatis, quibus equidem velim ſuam vindicari autoritatem, ſed quorundam ambitioni nihil eſt ſatis. Regina *Maria*, fœminarum hujus ævi laudatiſſima, revocat me in *Brabantiam*, ſed poſthac mihi vivam oportet, ſi cupiam omnino vivere. Studiis immori

libet

libet, aulicis negotiis immori non libet. Scriptu- A
rus eram clariſſimis viris *D. Abeli à Colſter*, &
D. Gerardo ab Aſcendelſt, ſed hic *Gerardus Henri-
cus* medicus ex *Italia* reverſus offendit me & ſtudi-
is & ſcribendis epiſtolis delaſſatum, nec viſum eſt
illum diutiùs remorari, poſt diutinam peregrina-
tionem ad patriæ ſumum properantem. Quare te
rogo ut apud illos præclaros viros mihi ſis epiſto-
larum vice, donec dabitur ocii pauxillum. Nolim
enim illos literis incultis ac languidis appellare. B
Interim perſuade illis has literas & ad ipſos eſſe
ſcriptas. Bene vale. Apud *Friburgum Briſgoæ*, ter-
tio die Maii, Anno M. D. XXXII.

Eraſmus Rot. Georgio Agricolæ S.

Epiſt. 18. BEne profectò ceſſit illa mea cum *Plateano* ex-
poſtulatiuncula, quæ mihi duorum juſtas epi-
ſtolas conciliavit, tametſi tuam tu quidem mavis
chirographum haberi quàm epiſtolam. Atqui id C
ſanè mihi multò jucundius eſt, ut *Agricolam* ho-
minem egregiè doctum, &, niſi me fallunt omnia,
brevi inter literariæ rei proceres præcipuo loco
futurum, velut obſignatis tabulis docere poſſim,
mihi gratiarum legibus eſſe fœderatum. Studi-
um meum in edendo libello, vel obſequium poti-
ùs, tuam *Andreæ Contiz.* impulſu id factum eſt,
tibi non ingratum fuiſſe, mihi magnopere gratum
eſt. De *Cornelio Agrippa* quidam amici docti ad
me ſcripſerunt è *Brabantia*, ſed ſic ut nec homi- D
nis violentiam probare, & plus illi in colligendo
ſtudii, quàm in deligendo judicii tribuere vide-
antur. Nonnullis illud non ingratum eſt, quod
theologis ac monachis hactenus feliciter oppedit,
ſdque Cæſaris umbra cui ſe profitetur à conſiliis,
& Cardinalis *Campegii* præſidio. Sed vereor nè
hominis fortitudo bonas literas magnâ gravet in-
vidiâ, ſi modò vera ſunt quæ narrant amicorum
literæ. Librum illius nondum videre contigit,
nec ad me ſcripſit unquam. Opus quod de men- E
ſuris ac ponderibus habes in manibus, cupidiſſimè
legam ſimulatque miſeris. Id auguror, mi *Geor-
gi*, tibi magnæ gloriæ futurum. Nec eſt quòd in-
vidiam metuas, quum argumentum ſit ejus gene-
ris, partim ob vetuſtatem, partim ob regionum
varias conſuetudines, partim ob ipſius materiæ
ſubtilem obſcuritatem, nè quid interim dicam de
libris depravatis, ut nunquam ſit exhauſti ſatis.
Portium audio virum non minùs humanum eſſe
quàm doctum. *Alciatus* ingenio candidiſſimo F
præditus eſt, ut ab illo tibi nihil ſit metuendum.
Budæus ut eſt ſtomachi liberioris, ita vir melior
eſt, quàm ut indignetur, tantum argumentis a-
genti. Quod etiam ſi maximè faciat, quod opi-
nor nunquam facturum, ſuo nomini magis obfue-
rit quàm tuo. Denique ut maximè naſcatur inter
vos aliquid contentionis, modò citra petulanti-
am, conſolabitur te illud *Heſiodium*, ἀγαθὴ δ' ἔρις
ἥδε βροτοῖσι. ἀεὶ τῆς φιλοδοξίας, non eſt quod mi-
hi gratuleris, quum ejus conſilii me ſupra mo- G
dum pœnituerit. Poteram longè aliam Iliadem
texere, ſed valeat illud portentum, è meris, fu-
mis, fucis, mendaciis, gloriis, ac præſtigiis con-
flatum. Tuæ literæ nunquam non venient mihi
gratiſſimæ. *Lucæ Schoppegio* conſuli, & *Bartolo-
mæo Baccho* ſcribæ ſenatus viciſſim ex me pluri-
mam dices ſalutem. Vale. Apud *Friburgum Briſ-
goiæ* IV. Kalend. Septemb. M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Reginaldo Polo S.

REverſus ex *Anglia Simon Grynæus* nonnihil Epiſt. 19.
expoſtulavit mecum quòd cæteris amicis
quum ſcriberem, te præterierim, cui meritò de-
betur inter præcipuos locus præcipuus. Verùm id,
ornatiſſime *Pole*, nec oblivione tui, nec meâ deſi-
diâ factum eſt. Suſpicabar te ad Muſas tuas à qui-
bus audieram te oppidò quàm invitum diſtrahi
quum *Patavio* diſcederes, jamdudum revolâſſe.
Chryſoſtomus tuus in tuto eſt, miſſámque hiſce
nundinis, ſi ſciam cui jubeas tradi. Nam codex
totus jampridem ab amanuenſi meo deſcriptus
eſt. Biennium eſt quod totus *Chryſoſtomus Græ-
cus* promittitur nobis è *Verona*, idque autore *Mat-
thæo Gibberto* quondam Pontificis datario, nunc
epiſcopo *Veronenſi*, ſed nihil adhuc prodire video.
Hieronymus Frobenius meo ſuaſu excudet totum
Baſilium Græcum, qui mihi inter ejus ætatis ſcri-
ptores unicè placet. Nam *Chryſoſtomus* habet ne-
ſcio quid ſubmoleſtæ πολυμυθίας, *Gregorius Nazi-
anzenus* nonnihil affectatæ argutiæ, atque id ma-
gna ex parte ſitum in verbis, in *Baſilio* nihil eſt
quod offendis. Opinor *Leonicum* virum optimum
jam reliquiſſe terras. Nam ante menſes fermè
quatuor, quidam *Patavio* rediens, nunciabat il-
lum id temporis decubuiſſe, deſperantibus medi-
cis. Precor ut per Domini miſericordiam bene
ſit illius manibus. Accipio & *Lupſetum* noſtrum
in meliorem vitam demigrâſſe. Mihi ſummæ vo-
luptati fuit, quod ex *Grynæo* cognovi te iſtic & re-
ctè valere, & in ea eſſe dignitate, quam, præter i-
maginum claritatem, & probitas iſta meretur, &
eruditio. Futurum tamen eſt multò gratiſſimum,
ſi ex tuis literis pleniùs de ſtatu rerum tuarum co-
gnovero. Bene vale. *Friburgi Briſgoiæ* poſtridie
Bartolomæi, Anno M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Gaſpari Urſino Velio S.

DE phraſi, doctiſſime *Veli*, nunquam fui ma- Epiſt. 20.
gnopere ſolicitus, nec invideo *Budæicis* hic
primas tenentibus ut ſcribis. Sum enim in hoc
non diſſimilis *Ovidio*, cui quævis puellarum ſpeci-
es aliquo lenocinio placuit. Ubicunque ſanitas eſt
ingenii, ſenſus arguti, cogitationes reconditæ, mi-
hi abundè ſatisfacit dictio. In hoc ſapuit *Budæus*,
quòd neque quaſlibet edit epiſtolas, nec ad quoſ-
libet. Ego dum vel amicis obſequor, vel typo-
graphis urgentibus obſequundo, ſæpenumero pa-
rum conſulo famæ. Quanquam ut nunquam hu-
jus laudis fui anxiè ambitioſus, ita nunc ſic ubique
regnantibus bonis literis, æquiſſimo animo fero
me jam pluſquam ſexagenarium de pontibus de-
jici. Ac eandem propè voluptatem animo perſen-
tio, quam *Lacon* ille, qui quum ambiret in trecen-
tum virum numerum allegi, repulſus abiit alacer
ac ridens. Rogatus quid geſtiret; *Quidni gau-
deam*, inquit, *in hac civitate trecentos invenire me
meliores*. Quòd ad inſtaurandum genus huma-
num, tot cladibus afflictum, ſtrenuam navas ope-
ram, laudo pietatem: quòd ſuccedis, gratulor fe-
licitatem. De Principe tuo & rectè & ſapienter
judicas, ſed ſpero aliquando fortunam illius ani-
mo reſponſuram. Cæſar nihil adhuc aliud quàm
colligit, quando ſparſurus neſcio. Sunt qui dicant
hoc eſſe fatale imperiali coronæ, ſemper egere
vacuámque

vacuúmque eſſe *Danaidum* dolium, quantumvis infundat. De *Turcis* rumor hic parum lætus volitat, fertur alter de rurſus indicenda Synodo rumor. Quid cogitat Cæſar nuſquam minùs ſcitur, quàm illic ubi vivit. Scio quid proverbia dicant de conciliis *Germaniæ*, quid ſit eventurum neſcio. Nè nihil novæ rei putes eſſe, mercatus ſum ædes honeſti nominis, ſed iniqui precii. Exhauſimus quicquid erat præſentis pecuniæ,& adhuc ædificamus. Tantum ſenſi tædiorum in licitando, contrahendo, ſtipulando, emigrando, immigrando, rixando cum fabris & furibus, ut malim decennium in libris verſari, quàm unicum menſem hæc devorare catapotia. Corpuſculum hic habitat, animus alibi. Jam illud etiam periculum eſt, nè ex ædibus bene adornatis nos exigat peſtilentia, quæ jam maturè ſcintillat hic odioſè. De *Cluviacenſi* præſule, faciam quod jam toties hortaris, ſimulatque dabitur opportunitas. Hæc ad epiſtolam tuam *Viennæ* ſcriptam XXVI. die Junii. Vale. *Friburgi* VII. die Auguſti, M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Joanni Pauntgartnero S. D.

Epiſt. 21. ANnie annos fermè duos *Ulrichus Zaſius*, vir plurimis maximiſque dotibus ſuſpiciendus, ſed haud aliâ tamen amabilior, quàm admirabili quodam animi candore erga amicos, præbuit mihi guſtum vini *Pauntgartnerici*, quod ſanè palato quamvis exquiſito placere poterat. At idem ingenii *Pauntgartnerici* guſtum nuper aliquanto pleniorem dedit, mihi quidem longè ſuaviorem. Nam ea ſuis ad me literis de te prædicavit, vir clariſſime, ut non ſolùm me totum rapuerit in amorem tui, verumetiam effecerit ut exiſtimem me tibi non mediocriter devinctum, ipſi devinctiorem, quum antehac fuerim devinctiſſimus. Quis enim non amet virum Reipublicæ commodis natum, & in quo cum ampliſſima fortuna præclaræ virtutes animi paria faciant? Imò non paria faciant, ſed longè ſuperent. *Zaſium* autem promerentem ſic multis annis amavi, ut prorſus, juxta legem *Pythagoricam*, omnia mihi cum illo duxerim communia. In quem quum tam effuſa fuerit tua benignitas, ſcito *Eraſmum* totidem nominibus obſtrictum eſſe tibi quot *Zaſium* habes obſtrictum. Quòd ſi hâc lege me recipis in numerum debitorum tuorum, eâdem lege me recipias oportet in numerum amicorum. Etenim ſi hoc eſt amicitiæ jus, ut res cæteras faciat inter amicos communes, multò magis convenit ut ipſi quoque amici ſint communes, quum hac poſſeſſione nulla ſit precioſior. Porrò, *Zaſius* plurima ſua in me merita non mediocri auctario cumulavit, poſteaquam in hujus amicitiæ conſortium adoptavit veterem amiculum. Sed hæc aliàs copioſiùs. Hæc vix ſcribere licuit diutinâ tuſſi concuſſo, quod malum hìc plurimos occupavit. Bene vale. Apud *Friburgum Briſgoæ* octavo die Feb. M. D. XXXII.

Eraſmus Rot. R. D. Bernardo Card. & Epiſcopo Tridentino S. D.

Epiſt. 22. QUi ſe profitentur ſpirituum callere naturas, hoc nobis affirmare ſolent, bonos adferre hilaritatem, malos terrorem ac tædium. Hi ſi vera prædicant, oportet in te ac Rege *Ferdinando* genium quempiam eſſe mihi felicem atq; amicum. Nulla enim vel ab illius majeſtate, vel à celſitudine tua venit epiſtola, quæ non egregium aliquod ſolatium adferat animo meo, etiamſi parum lætum ſit argumentum. At eſt diverſum hominum genus, qui nullam ſcribunt epiſtolam tam amicam aut blandam, quin aliquid habeat admixtum amari veneni. Quanta cum voluptate legi, quod epiſtolâ proximâ ſcribis sereniſſimum *Romanorum* Regem *Ferdinandum* multis audientibus tam honorificâ mentione meum ornâſſe nomen, ut mihi apud illum nullius omninò commendatione ſit opus. Quid faceret Princeps humaniſſimus, ſi quo obſequio majeſtatem illius demeruiſſem? Mihi hæc ætas jam gravis, ſed aliquanto gravior valetudo, non alio nomine moleſtior eſt, quàm quòd per eas non licet tam pio, tam candido, tam amico Principi inſervire. Nam quum *Græcorum* adagiis probentur facta juvenilis ætatis, conſilia mediæ, vota extremæ, ad hanc lineam mihi deventum eſt, ut optimo Principi nihil aliud quàm optima precari valeam, id quod facio ſedulò. Jam ſemel atq; iterum in literis admonet tua pietas, ut aliquid nominatim petam ab amiciſſimo Rege, te curaturum ut optatis potiar. Utinam iſtuc ad me perſcripſiſſet ſummus ille monarcha *Chriſtus*, permulta forent quæ ab eo peterem, ſed nihil prius quàm mentem ipſo dignam. A Rege *Ferdinando* vix video quid petam, præter ea quæ ultrò præſtat illius eximia bonitas. Exceptis ſtudiis, quibus immori libet, ad omnem vitæ functionem ſum inutilis. Dignitas nihil aliud jam eſſet mihi quàm ſarcina equo collabenti, opes congerere jam decurſo vitæ ſpatio, nihilominus abſurdum ſit, quàm ſi quis confecto itinere augeat viaticum. Parvo alitur frugalitas, quæ mihi ſemper grata fuit, nunc etiam eſt neceſſaria. Optârim tamen tranquillam ſenectutem, ſi negata eſt hilaris ac florida, quam multis video contingere. Senium depellere, valetudinem corrigere, nec ſummus Pontifex, nec Principum maximus Cæſar poteſt, quum habeam utrunque mihi benevolentem, utinam ſaltem oblatrantium ora poſſent obturare. Nè id quidem illis in manu eſt. Præter eos autem qui palàm undiq; obſtrepunt, non deſunt qui maleficis artibus ac per cuniculos moliantur exitium. Scio veriſſimum eſſe quod ad conſolandum me commemorat tua pietas: Semper virtute partam gloriam fuiſſe obnoxiam invidiæ, nec hoc modo ſeculum genuiſſe ac pertuliſſe ſimiles improborum tumultus. Memini quàm improbè ſit oblatratum *Hieronymo*, ſed illius eximia virtus aut obruebat invidiam, aut certè penſatione reddebat toleratu facilem. Ego quid ſum ad tales collatus viros? Si doctrinam ac pietatem expendas, indignus ſum qui illis calceos extergam: ſi invidiæ magnitudinem, totis paraſangis illos præcurro. Attamen ingenuè fateor me hoc Principum clementiæ debere, quod hactenus adverſùs tot excetras ſubſiſto. A Rege *Ferdinando* nihil eſt quod in præſentia petam, niſi ut ſi quid per æmulos meos extiterit tragœdiæ, ſui ſimilis eſſe pergat, id quod & pro regalis ingenii benignitate jamdudum ſponte facit, & tuâ commendatione, vel admonitione veriùs, poſthac cumulatiùs facturum confido. Promerebatur illud ſanctiſſimi Regis pietas, ut florentibus tranquilliſque rebus perpetuò frueretur. Sed quando bellum commeruere ſcelera noſtra, precor ut auſpice Deo feliciter tum illi tum nobis omnibus cadat *Martis*

 alea.

alea. *Henricus Glareanus* ſtudiorum ſuorum ſpecimen mittit inclyto *Romanorum* Regi *Ferdinando*, nihil quidem ab illo venans muneris præter favorem optimi Principis, quem jampridem. expertus eſt ſibi fuiſſe bono, ut hoc officio non tam captet gratiam quàm referat. Eſt vir, ut ſi quis alius, integris & inculpatis moribus, doctrinâ variâ, reconditâ & exactâ, multum diſſimilis quibuſdam, qui quum decem verſiculos poſſunt ſcribere. pro conſummatis viris haberi volunt. Hic Philoſophiam cum Poetica, Hiſtoricam cognitionem cum Mathematicis diſciplinis conjunxit. Profitetur hic publicè, ordinario ſalario, nihilo ſecius privatim inſtituit aliquot generoſos adoleſcentulos, ut illius domus reverà ſit optimarum artium officina. ipſe non minimum hujus academiæ ornamentum. Quid multis? Dignus eſt, qui ſuæ celſitudinis commendatione Regi fiat & notior & charior. Excitabitur ad alacriùs provehenda ſtudia, ſi ſenſerit hoc officium regiæ majeſtati fuiſſe non ingratum. Vale, die *Pentecoſtes*, Anno M. D. XXXII.

Eraſmus Rot. Joanni Bonero S.

Epiſt. 23. QUòd *Stanislai* literæ ſine tuis ad me perlatæ ſunt, quo caſu factum ſit neſcio, tuâ certè negligentiâ factum non arbitror. Hanc enim de te perſuaſionem indui, *Bonerum Stanislao*, nec amore in me mutuo, nec ſtudiorum alacritate ullo unquam tempore ceſſurum, imò potiùs annixurum ut utraque in re licèt gnaviter currentem à tergo relinquas. Decet enim, ut qui majorum imaginibus, opibus, reliquiſque fortunæ commodis antecedis, multo magis veris illis bonis in quæ fortunæ nulla eſt manuum injectio, ſuperior evadas. Tibi prælucet generis claritas, fortunæ ſplendor, ut jam ceſſationi nullus ſit locus, quam ipſe etiam tibi jamdudum præcluſiſti, ut qui ætate tam tenerâ. adeò feliciter progreſſus ſis in Muſarum vireta. Turpiſſimum enim fuerit, mi *Bonere*, ſi quum tibi Deus ac parentes optimi, ad ſummam eruditionem, egregiámque virtutem omnia affatim ſuppeditârint, ingenium docile, indolem feliciſſimam, pecuniarum vim, qui non minùs ſtudiorum nervi ſunt, quàm belli, denique præceptorem, quo doctiorem, vigilantiorem, atque etiam amantiorem, nè optare quidem poſſis, tute ſolus tibi defuiſſe videaris. Quum itaque tantam multis nominibus ſuſtineas expectationem, non committes ut eam fallas. Quòd ſi nunc ſtudia nonnihil aloes habere videntur, cogita quantum voluptatis, quantum gloriæ hinc tibi ſit proventurum, quum velut avidus negotiator, luſtratis utriuſque *Germaniæ, Italiæ, Galliæ*que emporiis tot eruditorum hominum contubernio uſus, redibis in tuam *Poloniam* omnium diſciplinarum ac virtutum mercibus egregiè locupletatus. Vale. *Friburgi* Natali D. *Matthæi* M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Germano Brixio S.

Epiſt. 24. DEferevilli ut video *Canoſſæ* nomen immortalitati conſecrare. Ante complures annos novi hominem in *Anglia*, ſed ignotum notus. Rumor erat tum illuc veniſſe legatum Pontificium Cardinalem, ſed cultu profano. Invitârat me *Andreas Ammonius* ad prandium, veni nihil ſuſpi-

A cans inſidiarum. Amabam enim hominem familiariter. Apud eum reperi quendam veſte oblongâ, ſed capillis in reticulum collectis, unico tantùm famulo. Multa fabulatus ſum cum *Andrea*, nihil omnino ſuſpicans de *Canoſſa*. Admirabar tamen hominis militarem ferociam, itaque *Græcè* percontatus ſum *Andream*, τίς ἐστιν οὗτος; Is reſpondit, ἔμπορος μέγας. Atque ego contra, ὄντως πάνυ δοκεῖ, & perſuaſus eſſe negotiatorem

B planè neglexi hominem. Accubitum eſt. *Canoſſa* præſedit, ego proximus. Toto convivio cum *Andrea* familiariter ex more fabulas miſcui non diſſimulans negotiatoris contemptum. Tandem percontatus ſum *Andream*, num verus eſſet rumor veniſſe legatum qui juſſu *Leonis* X. diſſidium inter *Galliarum* & *Angliæ* Reges componeret, annuebar. Summus, inquam, Pontifex non eget meis conſiliis, ſi tamen hic me adhibuiſſet, aliud ſuaſiſſem. Quid inquit *Ammonius*? Non expediebat in-

C quam fieri mentionem pacis. Quamobrem? Quoniam pax inquam ſubitò coire non poteſt. Atque interea dum monarchæ tractant de conditionibus, milites ad odorem pacis pejora moliuntur quàm in bello. Per inducias autem ſubitò cohibentur militum manus. Inducias autem præſcriberem trium annorum, quo liceret commodè de duraturi fœderis legibus diſpicere. Approbavit *Andreas*, & hoc inquit, opinor, agit hic legatus. His ita diſſertis redii ad id quod *Ammonius*

D non reſponderat liquidò. Eſtne inquam Cardinalis? Unde inquit tibi iſthuc in mentem venit? Quoniam inquam hoc narrant *Itali*. Et illi inquit, unde nôrunt? Hic inquam te novi, ſi poſt annos aliquot te viderem in *Brabantia*, quæreres unde te agnoſcerem? Subriſerunt inter ſeſe, me nè tantulum quidem etiam ſuſpicante. Mox urgebam, num reverà eſſet Card. Tergiverſatus eſt *Ammonius*, tandem, Eſt, inquit, animo Cardinalitio. Hic ego ſuaviter arridens, Iſthuc aliquid eſt

E inquam, gerere animum Cardinalitium. Hæc aliáque multa *Canoſſa* audivit tacitus. Tandem dixit neſcio quid *Italicè* Mox admiſcuit voces *Latinas*, ſed ſic ut poſſes negotiatorem ingenioſum agnoſcere. Quum nihil reſponderem, ad me verſus, dixit: Demiror te in hac barbara natione velle vivere, niſi fortè hic mavis eſſe ſolus, quàm *Romæ* primus. Hanc argutiam demiratus in negotiatore, reſpondi me vivere in ea regione quæ plurimos haberet inſigniter doctos, inter quos mihi ſatis eſ-

F ſet ultimum tenere locum, quum *Romæ* nullo in numero futurus eſſem. Hæc aliáque dixi, nonnihil iratus negotiatori. Puto mihi tunc genium aliquem bonum adfuiſſe, alioqui in ſummum diſcrimen me pertraxerat *Ammonius*, qui non ignorabat, quantâ libertate ſoleam apud amicos effutire, quicquid in buccam venerit. Surreximus. *Andreas* & ego diutiùs ambulavimus in horto, qui ædes dirimit, ac poſt diutinam confabulationem officii causâ produxit ad oſtium terreſtre, nam

G ea pars domûs in qua pranſi fueramus, ſpectat flumen *Thamiſim*, malebam enim redire pedibus quàm cymbâ. Poſt aliquot dies quum rediſſemus in colloquium, aperit *Andreas* fabulæ ſcenam, ac mecum ſedulò agit, ut *Canoſſam* comiter in *Italiam*, plurima teſtificans quàm ille de me magnificè tum loqueretur, tum ſentiret. Sed ſurdo canebat fabulam. At interim parum amicè factum eſt ab *Ammonio*, qui non ignorabat

linguæ

linguæ meæ παῤῥησίαν. Poteram aliquid vel in A
Pontificem, vel in legatum effutire, quod mihi
pòſt fraudi fuiſſet. Si nunc *Caroſſa* parum bene
eſt in *Eraſmum* animatus, nihil eſt novæ rei: ſo-
let ſpretus amor in iram verti. Et video quoſdam
eſſe, qui ſimilem peſtem conantur injicere ſtudiis,
qualem injecerunt religioni. Apud *Italos* fervet
Ciceronianorum factio, quum nulli ſint minùs,
quàm qui vociferantur maximè. De fortuna tua
non ignorabam, de animo tuo credo tibi, & gra- B
tulor. Sed arbitror dignitatem vel non aſcitam
acceſſuram. In *Chryſoſtomo* malueram te minus eſ-
ſe *Callipidem*, id enim fit luculentà fraude typo-
graphi. Bene vale, *Friburgi Briſgoiæ*, Anno mil-
leſimo quingenteſimo trigeſimo ſecundo.

Eraſmus Rot. Berthramo Damo S.

Epiſt. 25. NOndum ſtatui, *Berthrame* chariſſime, utri po-
tiùs ſuccenſere debeam, iſtine tuo pudori C
immodico, per quem factum eſt ut minus præ te
ferres qualis & quantus eſſes: an meæ incogi-
tantiæ, qui diſtractus aliis curis, ſerò ſenſerim
quantus mihi eſſet oblatus theſaurus. Tandem in
carmine tuo totum *Berthramum* velut in ſpeculo,
contemplatus ſum, magna ſanè cum animi mei
voluptate. Eſt enim ſobrium ac ſanum, amabi-
lem quandam præ ſe ferens modeſtiam, in erudi-
tis raram, in nobilibus rariorem. Unum vereor
nè illic non ſine meo dedecore legatur, in cœlum D
ferri humanitatem meam, quod talem hominem
tantum itineris meâ causâ emenſum admiſerim
ad qualecunque colloquium, qui τὸν κύκλωπα tot
dies mensâ exceperim. Deum immortalem, quan-
tus hic mihi periit fructus, vel tuâ verecundiâ, vel
meâ ſocordiâ. Quòd ſi in rem tuam foret hic
commorari, ſcito & domum hanc, & domûs do-
minum eſſe pleno jure tuum. Sin aliò te vocant
rerum tuarum rationes, tamen *Berthramus* mihi
præcipuum locum obtinebit in eorum numero, E
quos & amo ſynceriter, & ſuſpicio non vulgari-
ter. Bene vale.

Vereor nè nobis diverſum quiddam acciderit,
tibi qui pro theſauro repereris carbones, mihi qui
carbones eſſe ſuſpicans, theſaurum amiſerim.

Eraſmus Rot. Hectori Hoxvirio S.

Epiſt. 26. EX literis tuis planè agnovi γνήσιον *Goclenii* di-
ſcipulum, adeò illum & ſermonis elegantiâ, & F
ſingulari modeſtiâ refers. Næ tu de *Eraſmo* per-
quàm magnificè ſentis, qui quum nequaquam ve-
ritus ſis adire Cæſarem totius orbis monarcham,
tamen per *Goclenium* non hortantem modò, ve-
rumetiam fide jubentem vix perpelli quiveris ut
me literis compellares. Atqui negant epiſtolam
erubeſcere. Quis in tam præclaris animi fortunæ-
que dotibus tam inſignem verecundiam non exo-
ſculetur? Sed eidem tamen nonnihil ſuccenſeo,
per quam ſterit, quò minùs mihi tam amabile pe- G
ctus innoteſceret. Quanquam epiſtola tua ſepti-
mo Calend. Junias ſcripta, poſtridie Non. No-
vemb. demum reddita eſt, nè quid meam incuſes
vel negligentiam, vel inhumanitatem, quòd ſeriùs
accipis reſponſum. Non eſt autem, ornatiſſime
juvenis, quòd ambias ut *Hectoris Hoxvirii* nomen
in amicorum meorum album aſcribatur; imò tibi
plurimam habeo gratiam, quòd me tam ſingula-
ris amici acceſſione locupletare voluiſti. Illud mi-
hi perſuades facillimè, quod arcano quodam na-
turæ ſenſu, raptus ſueris in amorem mei. Nam id
ni fuiſſet, quid habet hic homunculus, quod vel a-
met, vel admiretur quiſpiam? Gaudeo tamen u-
bique multos exoriri, qui ſuo ſplendore, meam,
ſi qua eſt, famam obſcurent. Gratulor autem &
veſtræ *Phryſiæ*, quæ cum antehac *Como* & *Baccho*
familiarior habita ſit quàm *Palladi*, nunc Muſa-
rum domicilium eſſe cœperit, tot felicibus inge-
niis iſthic efflorefcentibus. Quid enim *Haionis*
Hermani ſenatoris ingenio dexterius, quid mori-
bus humanius, quid ſtilo purius aut expolitius?
Sit igitur funiculus triplex, qui, ut ait *Hebræus* il-
le ſapiens, non facilè rumpitur, poſtquam acceſſit
Viglius Zuichemus, cujus ingenium pluſquam ni-
veum in ipſius ad me literis ſæpenumero demira-
tus ſum. Sed meo in illum amori plurimum ac-
ceſſit, poſteaquam hic me ſalutavit, tametſi pa-
rum in tempore: nam offendit & languentem,
& migrationis tædio laſſum. Admirabilem quen-
dam erga me affectum, non jam oratione tan-
tùm, ſed oculis, vultu, totiúſque corporis geſtu præ
ſe ferebat. Reliquit etiam μνημόσυνον apud me ſa-
nè quàm elegans: Anulus erat aſtrologicis notis
ſculptus, qui explicitus ſphæræ vicem exhiberet,
ut mihi liceat mundum geſtare digito. Aut me
fallunt omnia, aut illi ſi ſuperi vitam dederint, fu-
turus eſt aliquando veſtræ *Phryſiæ* magnum orna-
mentum. Adibat tum *Italiam*, abſoluturus *Pa-
tavii* ſtudiorum ſuorum curſum. Ab *Hajone Her-
mano* jamdiu nihil accipio literarum, ob id fortaſ-
ſe quòd non detur per quem tutò ſcribat. Tam-
etſi ſolet hoc officii genere mirè ſedulus eſſe. Ho-
minem meis verbis ſalutabis diligenter. Nam in
præſentia non vacabat ſcribere. Salutabis & reli-
quum ſodalitium nobis benevolentium, in quod
utinam nulla irrepat vipera, quæ noſtram amiciti-
am maleficis viciet ſibilis. Nocentiſſimum habet
faſcinum non rectus invidiæ oculus. Poſthac ſi
quid à me fieri velis, amicitiæ jure poſtulabis.
Non repugnabo *Hectori*, cui vix *Achilles* erat par.
Nec dubito quin in amicitia quoque ſis tuo no-
mini reſponſurus, quemadmodum facetiſſimè pol-
liceris. Bene vale. Apud *Friburgum Briſgoæ* XIII.
die Decemb. Anno milleſimo quingenteſimo tri-
geſimo primo.

Eraſmus Rot. Jacobo Cantæ S. D.

ÆGidius *Vannonius* famulus tuus me non me- Epiſt. 27.
diocriter inflammavit in amorem tui, vir
ornatiſſime, multa prædicans de tuo pulcherrimo
inſtituto, quo conaris ſtudia jam apud pleroſque,
neſcio quo malo fato refrigeſcentia excitare, &
ad id unum omnes fortunas tuas, omne ſtudium in-
duſtriámque conferre. Quæ res mihi perſuadet, te
non ſolùm virum bonum eſſe, verumetiam animo
generoſo præditum. Quòd ſi literæ quæ nunc apud
pleroſq; languent emoriantur, quæſo quid erit hæc
vita noſtra, aut quid ſperandũ, niſi ut in *Turcicam*
barbariem degeneremus. Ut approbo ſummopere
conatum tuum, ita precor ut *Chriſtus* Opt. Max.
quod agis bene fortunare dignetur. Oro ut poſt-
hac *Eraſmum*, in amicorum tuorum album aſcri-
bere digneris. Reverendiſſimo Cardinali *Campegio*
meis verbis ſalutem dicito reverenter Scio quan-
tum illi debeam, & debeo profectò libenter, &

plura debere cupio. Eram occupatiſſimus, ſed A
hoc tempuſculi ſuffuratus ſum ut te ſalutarem,
nactus hunc juvenem tui amantiſſimum, qui cùm
lubens egiſſem de convictu, niſi tam commodum
haberet dominum. Nulla re mihi magis eſt opus
quàm fidelibus miniſtris, ſed hæc alea mihi non
ſemper cadit ut volo. Bene vale. Apud *Friburgum
Briſgoæ*, Anno à *Chriſto* nato M. D. XXXII.

*Eraſmus Roterodamus Ambroſio à
Gumpenbergo* S. D. B

Epiſt. 28. PRofectò mei me pudet, *Ambroſi* vir eximie, ſu-
ſpicor literas tuas mihi redditas ſimul cum
multis aliorum, jam ſtudii laboribus, ac legendis
epiſtolis fatigato. Nam ſic interdum evenit, ut
inter plurimas una quæpiam effugiat fallátque, aut
non lecta, aut oculis carptim decurſa. Hoc tem-
pore quum reſponſurus quibuſdam, epiſtolarum
acervos excuterem, tua fortè venit in manus. Ex C
ea cognovi te R. Cardinalis *Cajetani* literas ad me
miſiſſe. Scito nihil mihi ab illo redditum, præter
libellos de Euchariſtia, Confeſſione, & Invocati-
one divorum, in quibus mihi vehementer placuit,
& erudita brevitas, & diſputandi ſobrietas, quum
nunc magnis clamoribus res a pleriſque agatur, &
ſic agatur, ut ex perturbatiſſima fiat perturbatior.
Eos & legi perlubenter, & doctis amicis commu-
nicavi, denique & typographis commiſi. Quòd ſi
literæ R. D. *Cajetani* acceſſiſſent, planè trium- D
phâſſem. Hoc te neſcire nolui, precórque ut hanc
infelicitatem mihi condones, méque patrono
tuo excuſes, cujus amplitudini commendatus eſſe
cupio. Bene vale. *Friburgi Briſgoa* V. die Mar-
tii, Anno à *Chriſto* nato M. D. XXXII.

*Eraſmus Roterodamus Guilhelmo Comiti
ab Eiſenburgo* S. D.

Epiſt. 29. CLariſſime vir, nec pietate minùs illuſtris E
quàm majorum ſtemmatibus, reddidit mihi
Polyphemus abs te pugionem ſanè quàm elegan-
tem, cum hoc elogio. ut *Si minus poſſem calamo
profligare hoſtes meos, ferro rem gererem.* Lubens
agnovi morum tuorum comitatem, quam hic uno
atque altero colloquio ſum expertus. *Petrus* ha-
bebat duos gladios, eóſque *Chriſtus* putavit eſſe
ſatis. Verùm adversùs tot phalanges undique
conjuratas in *Eraſmum* vix Cæſaris arma ſuffece-
rint. Videor mihi juxta vetus proverbium, *aſi- F
nus in apes*, vel in crabrones veriùs incidiſſe. Indies
ſe denſius conglomerant furioſa examina. Nunc
Peluſii quidam ſodales, gladiatoriis animis ad me
affectant viam. Nec video fore finem, niſi fortè,
hirundinum more, expleti meo ſanguine, tandem
ſponte defluant. Animat illos in me mea imbecil-
litas atque etiam ſolitudo. Hinc imbecillis ſum,
quòd nullâ dignitate malevolos ſubmoveo. Cra-
brones enim nullâ re melius quàm fumo depel-
luntur. Solus videor, quia nulli me ſectæ addixi, G
nec ſum addicturus, modò Deus hanc mentem
mihi ſervet. Provolant undique libelli, ex *Italia*,
è *Gallia*, ex *Hiſpania*, è *Germania* variis partibus:
Quibus nihil aliud proficiunt, niſi quod traducunt
ſuam indoctam malitiam, & diſſidiorum incendi-
um exaſperant. Equidem, quod unum poſſum, o-
pto illis mentem meliorem. Nam mihi in hac
arena ſtandum eſt uſque ad extremum vitæ diem.

A Quid facias? Ita viſum eſt fatis. Tuæ profectò
virtuti gratulor, qui magno animo, paríque ſuc-
ceſſu rem geras, partes ad mediocritatem revo-
cans, tam cautâ moderatione, ut nec in *Scyllam*
impingas, nec à *Charybdi* ſit periculum. *Enchiri-
dion* tuum non patietur animo meo obrepere tui
oblivionem, vir amiciſſime. Viciſſim hæc epiſto-
la meis deſcripta digitis interdum te commone-
faciet *Eraſmi*, quem tutò potes inter eos connu-
B merare, qui tibi precantur omnia fauſta lætáque,
quibus profectò viridis iſta floridáque ſenectus
cumprimis digna eſt. Videtur enim natura men-
tis pulcherrimæ ſimulachrum in ipſo corpore ex-
preſſiſſe. Dicas illuc eſſe futuræ olim immortali-
tatis ſpecimen quoddam. Sed heus tu pugionem
miſiſti *Petri*, qui videtur idoneus amputandis au-
riculis, magis opus eſt qui amputet linguas, nam eâ
parte nocentiſſimum eſt hoc animantium genus.
Sed deſino jocari tecum. Bene vale. Datum a-
C pud *Friburgum* XXII. Junii Anno à *Chriſto* nato
M. D. XXXII.

Eraſmus Rot. Viglio Zuichemo S. D.

EPiſtolam quam *Auguſtæ* reliqueras accepi Epiſt. 30.
plenam amiciſſimæ cujuſdam erga me volun-
tatis, quam abundè & hic præſenti præſens decla-
râras, *Vigli* candidiſſime. Reſpondi per *Gallum* au-
ſpicatiſſimi nominis, dicebatur enim ni fallor, *Pe-
D trus mons aureus*, viſus eſt ſobrius ac probis mori-
bus; is non petebat *Patavium*, ſed per *Venetias Ro-
mam*. Commiſeram illi & alias literas, ſed an red-
diderit neſcio. Alteras literas tuas accepi per *An-
tonium Fuggerum*, *Patavii* ſcriptas XIV. Cal. Se-
ptemb. Qui dies ſi nihil habet erroris, volâſti tu
quidem non equitâſti. Suſpicor errore calami Se-
ptembrem pro Octobri poſitum. Utcunque habet,
gratulor tibi aditæ *Italia* procemia fuiſſe proſpe-
ra, precórq; ut his auſpiciis cætera reſpondeant. De
E *Egnatio* nihil tu quidem novi narras, ſed tamen ju-
cunda omnia. Sic enim amo virum ad unguem fa-
ctum, ut ad omnem de illo commemorationem
exhilarer. Quid audio? cum *Ciceronianorum* turmis
velitaris, & paras te juſto conflictui? At priùs ſcire
velim quid inter vos conveniat, quid ſit in contro-
verſia. Si volunt ut juveſtes ſeſe componant ad i-
mitationem *Ciceronis*, in hoc maximè nobis cum
illis convenit. Nec repugnârim, ſi cenſent hunc
præcipuè imitandum. Sin verò non permittunt ut
F uſquam à *Cicerone* recedamus, neq; quicquam ab a-
liis, licèt probatis autoribus, ſumamus, nec ipſos ar-
bitror hoc facere, quod ab aliis exigunt, ſi qui ſunt
omninò qui hoc exigunt. Sed malus quiſpiam ge-
nius hanc peſtem conatur injicere ſtudiis, qualem
jampridem injecit religioni. *Hermannus Phryſius*
ſemper mihi viſus eſt affectare *Ciceronis* jucundam
facilitatem. Quod arbitror te quoque tum feciſ-
ſe, tum facere. Nam hæc epiſtola tua poſtrema
ſpirabat neſcio quid *Tullianum*, non quidem præ-
G ter ſolitum, ſed tamen ſolito magis. Verùm illud
tibi videndum eſt, nè dum impendio ſtudes eſſe *Ci-
ceronianus*, parum approbes te auribus [illegible]. Extra jocum, mi *Vigli*, ſuaſerim, ut aut
cum talibus nè conflicteris, aut nè concertatio ex-
eat in amarulentiam. A me ſi requirunt *Tulliana*
dictionis nitorem, bis iniquum faciunt; primum
quòd à *Batavo*, dein quòd à Theologo. Alioqui
ſum ex eorum numero, qui *M. Tullii* facundiam,
divinam

divinam eſſe potiùs quàm humanam arbitrantur. A
Tantum abeſt ut illius phraſim improbem. Nos
hic toti ſumus in rixis. Prodierunt cenſuræ *Sorbo-*
nicæ, his reſpondi ſed perpetuâ moderatione. De e-
odem quod aiunt oleo, reſpondi & *Clitovei* veteri-
bus næniis. Expectatur Cæſar *Ratiſbonæ* Synodum
inſtauraturus, ſed ille mirum quam agat *Callipi-*
den, nec id præter ſolitum. Ego multis jam diebus
tuſſi concutior. Vulgare nunc hic malum eſt. Mi-
ror te in literis non meminiſſe *Bembi*, quem audio B
præcipuum iſthic omnium felicium ingeniorum a-
gere patronum: oportet enim te illi jam & notum
& charum eſſe, niſi aut tu aut ille mihi parum no-
tus eſt. Vale. Datum apud *Friburgum* octavo die
Febr. Anno à *Chriſto* nato M. D. XXXII.

Eraſmus Rot. Joanni Paungartnero S.

Epiſt. 31. UTinam ex ingenii mei vena tam facilè ali-
quod depromere liceat, vir clariſſime, quàm C
tibi proclive eſt è terræ venis, munus noſtrâ di-
gnum amicitiâ. Ut ad te antehac ignotum ſcri-
berem, eam audaciam me docuerat *Zaſius* exhor-
tator vehemens, cui quicquam negare mihi non
eſt integrum, ob innumera ipſius in me merita,
quibus me ſibi jam olim habet obſtrictum, nunc
hoc etiam nomine obſtrictiorem, quòd hominis
candidiſſimi acceſſione amicorum meorum cata-
logum auxit. Paucos hodie reperias ex animo a-
micos. At illud ſynceræ benevolentiæ præcipuum
eſt argumentum, ſi quis ſuos etiam amicos cum a-
mico cupiat habere communes. Proinde cum mi-
hi vehementer gratum ſit quod miſiſti aurum na-
tivum & infectum, animi minimè fucati ſymbo-
lum, tamen non paulò beatior mihi videor factus,
qui te amicum lucriſecerim, quàm qui munus ac-
ceperim, quod tuâ tamen modeſtiâ hoc nomine
vocari non patitur, arram dici mavis. Nihil adhuc
officiorum in te contuli, nec quid omninò poſſim
video, ſed ſi quid in te conferre liceat, in prome-
ritum contulero. Repeto enim id quod ſcripſi ſu-
perioribus literis, ni fallor, quot nominibus ribi
Zaſium habes obſtrictum, totidem habes & *Eraſ-*
mum devinctum. Supereſt ut *Zaſio* proxenetæ, &
tibi gratias agam, vir amiciſſime, lubens relatu-
rus, ſi vel tu vel *Zaſius* ſubmoneat quâ in re que-
am animo tuo gratum facere. Si lubet, facito pe-
riculum an hæc ex animo loquar necne. Cupio te
cum omnibus tibi charis quàm rectiſſimè valcre.
Septimo die Mart. Anno M. D. XXXII.

D. ERASMI ROTERODAMI
EPISTOLARUM LIBER XXV.

Eraſmus Roterodamus Thomæ Card. Cajetano S.

Epiſt. 1. IPſâ re comperio verum eſſe quod ſcripſit *Be-*
atus Auguſtinus, eſſe errorem aliquem bo-
num. Nam ut illi itineris error fuit ſaluti,
dum per ignorantiam à recta via deflectens e-
vitat *Donatiſtarum* inſidias, ita mihi *Ambroſii* E
Gumpenbergii error, qui credebat tuas ad me lite-
ras faſciculo admixtas eſſe, viam aperuit ad T. R.
dignitatis amicitiam. Siquidem tuam erga me
benevolentiam, haud alio argumento evidentiùs
perſpicio, quàm quòd prudenti ſimul & amico
conſilio rationem oſtendis quâ pariter & homi-
num vel ſuſpitiones, vel offenſiones valeam abo-
lere, & ſtudiis meis ac ſenectuti ab oblatratori-
bus quietem tedimere. Quod ſuadet tua R. D.
jam meâ ſponte magnâ ex parte præſtiti, notatis F
& correctis locis compluribus, in quibus indubita-
rus erat lapſus, vel meus, vel typographorum.
Moderationem autem quam requiris, jam omni-
um judicio præſtiti, reſpondens cenſuris Theo-
logorum *Pariſienſium*, quæ nuper facultatis no-
mine prodierunt, quum revera ſint unius homi-
nis irrequieti, ac ejuſmodi moribus ut ſuo colle-
gio vix ſit tolerabilis. Toties mihi occinitur *Au-*
guſtinus, at ego non paulò ſui ſeverior in meas lu-
cubrationes, quàm in ſuas fuit *Auguſtinus*, qui re- G
tractationem appellat, non palinodiam, ſed recen-
ſionem ſuorum operum nè quod intercideret.
Quanquam obiter quædam corrigit haud magni
momenti, nonnulla defendit haud abſque ſpe-
cie tergiverſationis. Neque verò recuſem idem
facere in univerſa ſcripta mea, ſi modò conſtet
quæ loca vel errorem habeant, vel ob affinita-
tem erroris probabile offendiculum. Sed quid
faciam ad loca reptehenſoribus non intellecta,
quid ad depravata, quid ad malitioſè in alienum
ſenſum detorta, quid ab alia perſona ad aliam, ab
aliis temporibus ad hæc tranſlata? Et hujus ge-
neris ſunt pleraque quæ mihi complutes obgan-
niunt, vel odii, vel invidiæ, vel gloriæ causâ. Fin-
gunt illi quidem eccleſiæ zelum, ſed tamen nun-
quam me capitaliùs invaſerunt, quàm id temporis
quum in *Germania* maximè depugnarem cum ſe-
ctis invaleſcentibus. Et ſunt quorundam tam ſini-
ſtra judicia, ut ſi illis ſervire velim, ea mihi tol-
lenda forent è ſcriptis meis, quæ homines docti
juxta ac pii judicant eſſe optima. Si mihi vel mi-
ca eſſet hæreticæ mentis, jampridem tot impro-
bis oblatrationibus efferari, & in hæreticorum ca-
ſtra tranſire poteram. Nunc nè unum quidem di-
ſcipulum mihi unquam adjunxi, ſed ſi quos potui
avellere, tradidi eccleſiæ, condiſcipulos illius ma-
lens quàm meos diſcipulos. Multis obticui, nul-
lum non vici moderatione. Sed utcunque hæc ha-
bent, quod ſuadet T. Reverenda prudentia, quan-
quam id meâ ſponte deſtinâram, hoc tamen faci-
am alacriùs, quòd tantum habeam hujus inſtituti
comprobatorem. Ora obloquentium, quod tu
ſperas, nunquam prorſus obſtruam, duntaxat eo-
rum, qui id morbo animi faciunt, non judicio.
Mihi abundè ſatis fuerit, ſi bonis ſatisfaciam, ſed
inprimis *Chriſto*. Illud etiam atque etiam ſibi
perſuadeat velim R. T. dignitas, ſuam admoni-
tionem mihi fuiſſe multò gratiſſimam, quam
brevi faxo, ut intelligas non fuiſſe inanem. Nam
his nundinis autumnalibus hoc abſolvere non
poſſum. Ad Paſcha, favente *Chriſto*, perfectum
curabo. Decreveram & illud, è ſcriptis meis
colligere in unum, quæ palàm adverſantur quo-
rundam calumniis, & improbatis dogmatibus;

A Deinde, loca ſuſpecta vel interpretari, vel emendare, ſic ut interim nullius hominis aut ordinis nomen ullo convicio perſtringatur. Scio quoſdam hinc adornaturos triumphum, & *Eraſmum* dejectum clamitaturos. Sed mihi prius eſt quod conducit eccleſiæ tranquillitati, quam meo nomini. Si *Chriſto* probor, ſi tibi tuique ſimilibus, qui veram eruditionem cum vera pietate conjunxerunt, ſatis vici. Dignitates ac ſacerdotia nihil
B moror, [illegible] homuncio, pergratum tamen erit ſi hoc agenti ſummus Pontifex faveat, idque aliquo declaret argumento. *Roma* multos jam libellos ſycophanticos nobis miſit, quum ab iſta pietatis arce meliora expectet orbis. Diſſidiorum plus ſatis eſt ubique. Tales libelli nihil aliud ſunt quàm diſſenſionum ſeminaria. Bene vale. Datum *Friburgi Briſgoæ* decimo Calend. Auguſti, Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſecundo.

C

Eraſmus Rot. Joanni Bincko S. D.

Epiſt. 2. ORnatiſſime vir, quanquam non erat quicquam rei ſeriæ quod ſciberem, tamen non potui committere, ut unicum amicum meum *Rinckum* his nundinis inſalutatum præterirem, cujus perpetuâ conſuetudine ſi frui datum eſſet, ſat mihi beatus viderer. Sed fatis agimur, & fatis cedere cogimur. Facilè ſentio mihi non multum ejus fili
D quod *Parcæ* nent ſupereſſe, ſed tamen quantulumcunque id eſt, malim in civitate celebri frequentíq; peragere, ubi & amicorum largior, & rerum paratior eſſet copia. Sed in hoc littus nos detulit tempeſtas. Locus hic non eſt quidem inamœnus, ſed ut ſubmotior à *Rheno*, ita minus frequens, ac maligna rerum copia. Oppidum initium, ut fertur, duxit à metallis, nunc exhauſtis: hinc morum ἀρχαίων nonnulla etiamnum veſtigia animadvertas licèt. Quum æſtate ſuperiore pararem migra-
E tionem, admonitus ſum ab amicis aulicis, præſertim Epiſcopo *Auguſtenſi*, expectarem exitum concilii *Auguſtani*. Nunc quum denuò librarem alas, aliquo provolare geſtiens, rurſus juſſus ſum expectare exitum concilii *Spirenſis*, qui qualis futurus ſit varia eſt hominum divinatio. Sed de nobis accipe quod rideas. Si quis tibi nunciaret *Eraſmum* jam propè ſeptuagenarium duxiſſe uxorem, nónne térque quatérque te ſignares crucis imagine? Faceres ſat ſcio. & equidem non inju-
F riâ. Atqui nunc, mi *Rinke*, rem feci nec minùs operoſam, nec minùs moleſtam, nec minùs ab ingenio ſtudiiſque meis alienam. Emi domum ſpecioſi quidem nominis, ſed parum æqui pretii. Quis nunc deſperat amnes verſo in diverſum curſu, relapſuros ad fontes ſuos, poſteaquam *Eraſmus*, qui hactenus per omnem vitam omnia poſthabuit ocio literario, factus eſt licitator, emptor, ſtipulator, cautor, ædificator, ac pro Muſis rem habet cum fabris lignariis, ferrariis, lapidariis, vitrariis?
G Hæ curæ, mi *Rinke*, à quibus meus ſemper abhorruit genius, me tantum non exanimârunt tædio. Et adhuc peregrinor in propriis ædibus, quod, ſpatioſæ licèt, nullum habeant nidum cui tutò poſſim hoc corpuſculum committere. Unicum conclave paravi extructo fumario, & contabulatis ſolo pariter ac lateribus, ſed ob virus calcis nondum auſim me illi credere. Brevi tamen immigrem oportet, quod felix fauſtúmque ſit; nondum enim

A fuit. Cruciatum ſiniſtri pedis excepit ſtomachi profluvium, qui diem jam ſeptimum me tenet. Sed nimium de meis. Facilè poteram prono *Rheno* delabi *Coloniam*, ſed diſſuadentibus amicis hìc hæſi, atque ut video expectanda hirundo nova. Neque enim me remorabitur empta domus, ſi cætera habebunt ut volumus. Si tibi tuiſque proſpera ſunt omnia, eſt quod ſummopere gaudeamus, idque ut perpetuum ſit optamus. Datum apud
B *Friburgum Briſgoæ* quarto die Septemb. Anno à *Chriſto* nato M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Epiſcopo Rivenſi S.

JUre quis tribuat improbitati, ornatiſſime Præſul, quòd ignotus appellem ignotum: audaciæ, quòd treſſis homuncio ad tam eximium Principem, omníque decorum genere ſplendidum memet ingeram; ſed ut egeſtas excutit pudorem, ita *Epiſt. 3.*
C charitas, autore *Joanne* propellit timorem. De tuis egregiis virtutibus, mihi tam multa prædicantur à multis, ut te non poſſim non vehementer amare. Addidit fiduciam morum tuorum admiranda quædam, ut accipio, comitas, ſed inprimis mirificè propenſus favor erga politiores diſciplinas, quas videmus hoc ſeculo feliciter apud omnes nationes efflorescere, idque præſidio linguarum, ac veterum autorum undique è tenebris in lucem emergentium; quanquam ex his qui ex-
D tabant aliquot non minus perierant, quàm qui maximè videbantur intercidiſſe. Liber enim prodigioſis mendis undique ſcatens; crux eſt veriùs quàm liber. Sudatum eſt pridem à *Frobeniis* in reſtituendo *Joſepho* hiſtoriographo cum primis celebri, ſed comperimus illum inſanabiliter depravatum, niſi ipſum *Græcè* loquentem adhiberemus. *Ruffinus* quidem nihil unquam vertit bonâ fide, ſed in hoc autore videntur multi ſuo luſiſſe arbitrio. Eum accepimus in tua bibliotheca *Græ-*
E *cum* eſſe, cujus codicis ſi nobis ad paucos menſes copiam facere non gravaberis, non nos tantùm, ſed univerſos etiam ſtudioſos iſto beneficio tibi reddideris obſtrictos. Liber ad te redibit incolumis, atque adeò illæſus, ad quemcunque diem tu præſcripſeris. Dices cum *Ennio*, *Ecquid erit pretii?* Scilicet hoc, quod mortales perſolvunt divis immortalibus. Agemus gratias, celebrabimus autorem beneficii, & quod re non poſſumus rependere, gratæ voluntatis ſtudio referemus. Ob hanc
F cauſam emendavimus hunc tabellionem, quo codex tutò ad nos perferatur. Scio civitatem *Baſilienſem* his temporibus non optimè audire, ſed nihilo ſecius habet illa multos integros viros, qui mallent alibi vivere, ſi ſine gravi incommodo liceret demigrare. Certè illud à nobis curatum eſt ſedulò, nè quid ex illa prodeat officina, præter optimos quoſque autores. Hactenus egi cauſam mihi cum *Hieronymo Frobenio*, cúmque ſtudioſis omnibus communem, nunc propriè agam meum
G negotium. Quid iſtuc inquies? Etiam atque etiam rogo ut *Eraſmum* inter infimæ ſortis clientes aſcribere digneris. Bene vale. *Friburgi Briſgoæ* XIII. Calend. Decemb. milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Roterodamus Joanni Georgio Paungartnero S. D.

Epiſt. 4 PAter tuus, optime *Georgi*, me primum vicit humanitate, quòd per excellenti doctrinâ virum *Zaſium* prior ad amicitiam provocavit, quam crebris literis amantiſſimè ſcriptis hactenus diligenter alit fovétque. Ego verò inter præcipuas felicitates meas numero, quòd hominis tam candidi, B támq; benigni benevolentiam nactus ſum, nec alio nomine magis perſpicio *Zaſium* mihi ex animo amicum eſſe, quàm quod tam ſingularem amicum mihi ſecum voluit eſſe communem. Hanc meam felicitatem auxiſti, mi *Georgi*, qui literis tuâ manu deſcriptis in hoc noſtrum fœdus temet inſinuaris, in quibus quum alia multa ſum exoſculatus, tum præcipuè indolem iſtam liberalem, ingenuúmque pudorem, quâ factum eſt, ut quod tuo jure licuit poſtulare, id tam verecundè, támque C reverenter putaris ambiendum. Mihi verò poſthac & ipſe *Joannes Paungartnerus* erit charior: qui talem habeat, non modò facultatum haudquaquam exilium, verùm etiam egregiarum virtutum, quibus multò ſpecioſiùs dives eſt quàm poſſeſſionibus, paratum hæredem. Etenim ſi, quod arbitror, hæc epiſtola tuo unius marte, *καὶ ἀπὸ ὕπνου* ſcripta eſt, nihil mediocre de te nobis pollicemur, nec dubitamus quin tu quà cœpiſti pergens, ſis & majorum ſplendori, & omnium D tuorum expectationi abundè reſponſurus. Reſpondebis autem ſi ſolidam eruditionem cum integritate morum conjunxeris. Ad quod quum tibi & domeſtica progenitorum atque affinium exempla, & præceptoris eruditi vigilantia, & quicquid à fortuna ſuppeditari poteſt, abundè ſuppetat, non veremur nè tute tibi ſis unquam defuturus, præſertim quum adhuc in herba tam præclarum de te ſpecimen dederis. Supereſt ut Deum Optimum Maximum comprecemur, ut tibi & vitam E incolumitatémque largiatur, & iſtum animum quem inſpiràvit ſemper in majus provehat. Hæc ſcripſi inter varias occupationes, nè non haberes meæ in te non jam benevolentiæ tantùm, verumetiam pietatis chirographum. Nam ſi, mihi cum patre tuo ictum amicitiæ fœdus poſtulat, ut inter illum & me ſint omnia communia, æquum eſt profectò ut in te parentis ſumam affectum. Id quod facio perquam libenter, quia non perinde ex amicitiæ legibus atque pro tuo merito. Do- F minus tuam indolem ſoſpitet ac proſperet, *Georgi* chariſſime. Apud *Friburgum Briſgoæ* V. die Julii. M. D. X X X I I.

Eraſmus Rot. R. D. D. Bernardo Epiſc. & Card. Tridentino S. D.

Epiſt. 5 QUaternas jam hiſce diebus literas à tua R. ſublimitate accepi, non diſſimili argumento. Quæ res mihi declarat ſingularem quandam tuam G erga me pietatem, plurimis quidem argumentis jam olim perſpectam & exploratam, ſed gratum tamen eſt ejus memoriam ſubinde novis occaſionibus refricari. Quòd invitas ad conventum iſtum *Spirenſem*, video te ſatis magnificè ſentire de mea valetudine. Ego in his novis ædibus jam quartùm luctor cum morte. Satis feliciter ceſſit concertatio, donec æſtivi cœli commoditas fa- A veret luctanti. At ſimul inhorruit Autumnus, ægrè incluſus apud focum deſidens languidum ſpiritum traho. Sub feſtum *Michaelis* ſubitò exortus Euroaquilo me conjecit in lectum. Amicus quidam ac vicinus meus eodem die eàdem ex causâ morbum contraxit, & deceſſit intra quatriduum. Dejecta eſt quercus, ego arundo, ut eſt in Apologis, vacillando ſubſiſto. Quid iſthic Reipublicæ ſim profuturus neſcio, certè meâ referret B iſthic adeſſe, quemadmodum retulerat & *Auguſtenſi* concilio non adfuiſſe. Sed quid faciam huic corpuſculo pluſquam vitreo, cui mutatum cubiculum. aut vinum, cui aurula incommodior mors eſt? Non me clam eſt interfuturos concilio, qui mihi peſſimè cogitant, atque etiam exitium moliuntur. Id ſi vacabit, poteris ex R. D. *Joanne* Epiſcopo *Viennenſi* cognoſcere. De pecuniis non ſum ſolicitus, Dominus providit hactenus, & providebit ut ſpero, tantum optabam ut mihi liceret C in hac extrema ſenecta quietem agere, nè id quidem datur. Hæc domus empta inextricabilibus moleſtiis me involvit. Nec tamen adhuc ullus eſt locus in ea tota huic corpuſculo ſat commodus. Multi mirantur, quis ſit iſtius conventûs futurus exitus. Spiritus *Chriſti* dignabitur ſuggerere Principum animis quæ ſunt ſaluberrima. Ibi magna adhibenda eſt cautio, nè dum alteram partem compeſcimus, alteri non jus ſuum, ſed tyrannidem vindicemus. Quos fugiam video, quos ſequar vix D video. Tantum nunc licuit per valetudinem. Ubi fuero confirmatior, ſcribam copioſiùs. Dominus R. Celſitudinem tuam ſervet incolumem. Datum apud *Friburgum* I X. die Octob. M. D. X X X I.

Eraſmus Rot. Alfonſo Valdeſio S. D.

AMantium iræ, inquit Comicus, *amoris reintegratio eſt*. Abſit autem ut inter nos tam non Epiſt. 6 vulgari conjunctos amicitiâ, quicquam incidat of- E [illegible]onis. Fit tamen interdum, ut inter conjunctiſſimos quoque ſuſpiciunculæ quædam aut expoſtulationes obortæ renovent benevolentiæ vigorem. Vix enim fieri poteſt ut inter homines amoris flagrantia perpetuò duret, niſi ſubinde ſtimulis quibuſdam excitetur. Poſtremò jam nimium compertum eſt, quantum valeat nocentium linguarum faſcinum. Proinde ſiquid etiam de vehementia ſingularis iſtius erga me benevolentiæ, aut, ut tu rectiùs nominas, pietatis, remiſiſſes, tanto F ſejunctus intervallo, tot aulæ diſtentus negotiis, quid aliud quàm homini quiddam humanum accidiſſet. Ac prorſus niſi ex ipſis natus eſſes Gratiis, earúmque lacte nutritus, qui potuiſſes inter tot oblatrantium venena, conſtanter iſtum animum purum ac ſyncerum tueri? Porro, nigri nomine, quandoquidem hoc ſcire cupis, notavi, *N.* De te verò nihil aliud ſuſpicabar, optime *Valdeſi*, quàm nè fortè in animum induxiſſes, poſthac cum iſtis crabronibus non congredi, ídque conſilium G valde mihi probatur. Faciliùs enim ſublevat amicum invidiâ gravatum, qui ipſe nullâ premitur invidiâ. Nec mihi ſemper libet ſcire, quid hic aut ille de me loquatur ſcribátve. Nihil hoc ſeculo furioſius neque loquacius. Soles autem non ipſe tantum ad me perſcribere quorundam inauſpicatorum hominum tumultus, verumetiam aliorum epiſtolas ſimili argumento tranſmittere. Hæc novitas fecit, non quidem ut veterem in me benevolentiam

volentiam in te deſiderarem, ſed ut magis admirer prudentiam. Novi celſitudinem animi tui, non modò pecuniâ, ſed omni etiam gloriæ affectu ſuperiorem: fateórque veriſſimum eſſe quod ſcribis, te nullam unquam dediſſe ſignificationem quòd ambires quicquam mearum lucubrationum tibi dicari. Hactenus quidem mihi tecum convenit. Cæterùm cauſam quam ſubjicis non ſatis intelligo: non quòd invidiam timerem, inquis, ſed quòd eas pluris facerem, quàm (B) ut mihi inſcribi deberent: optavíque potiùs, ut verum amicum decet, earum immortalitati, quàm meæ gloriolæ conſultum eſſe. Utinam meæ lucubrationes eſſent ejuſmodi, ut talis amici nomen poſſent ad poſteros tranſmittere. Sed vehementer erras, vir candidiſſime, ſi me putas hoc eſſe animo, ut exiſtimem meis ſcriptis ex cujuſlibet Principis titulo plus decoris acceſſurum, quàm ex *Valdeſii* nomine. Habes tu quidem in te quo nomen tuum conſecres immortalitati, nec exi- (C) mia virtus moratur hominum laudem, attamen illud aliorum refert, ut rara virtutíque nata ingenia poſteritati tradantur. Quum tota epiſtola tua fuerit mirificè jucunda, clauſula tamen ejus multò fuit jucundiſſima, quâ mihi ſpem oſtendis, fore ut brevi cominus inter nos colloquamur. Quâ re vix aliud acciderit exoptatius. Sed malè metuo nè tantum felicitatem iſtæ inexplebiles negotiorum cathenæ nobis invideant. Attamen tibi parabimus hoſpitium. Age ſi quis tibi nun- (D) ciaret *Eraſmum* ſemivivum, ac penè ſeptuagenarium duxiſſe uxorem, nónne manu pingeres magnam crucem, clamatéſque, Papæ! Prodigium audio! Atqui nè ſis inſciens, rem feci neque minus moleſtam, neque minus alienam à ſtudiis ingeniôque meo. Rogabis quid ſit: Emi domum, hìc quidem honeſti rumoris, ſed iniquæ indicaturæ. Dices, quid accidit? Longa eſt amice fabula, quam præſtat in noſtrum reſervare colloquium. Tantum vereor nè loci novitas, & inſolitæ [illegible] (E) magnum aliquod malum accerſant valetudini. Jam enim, ut omittam alia, lævum pedem corripuit podagra, aut aliquid podagræ affine. Nimirum hi ſunt τῦ θανάτυ [illegible] veredarii. Acceſſit hodie dyſenteria. *Levinus* meus Panagathus ambit neſcio quid muneris apud Reginam *Mariam*: Velim mihi ſignifices quid de juvenis ingenio ſentias. Liberet tecum pluribus confabulari, ſed eodem tempore plurimis ſcribendum eſt. Vale. *Friburgi* quarto Calend. Septemb. Milleſimo (F) quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Rot. Sigiſmundo Queſtenbergio S.

Epiſt. 7. GAudeo te, *Sigiſmunde* chariſſime, levatum & moleſtiis & parum frugiferis laboribus, quibus δικάρχου vicem gerens diſtringebaris. Magis autem lætor te incolumem eſſe, præſertim hoc peſtilentiſſimo tempore, quàm res vobis acciſas eſſe. Tui quidem ſimilibus nihil poteſt eſſe nimi- (G) um, qui quicquid habent, aut neceſſitati impendunt, aut honeſtæ benignitati reſervant. Sed nulli magis inclamant divûm atque hominum fidem, quàm quibus adhuc ſupereſt unde alunt caballos, aves, canes, aleam & puellas: unde ſatrapas agant, & *Lucullos*, quum in ædibus vix ullus ſit codex ſacer. Horum querimoniæ meâ quidem ſententiâ non multum habent frontis. Quid agat Cæſar nunquam magis fuit occultum quàm nunc, nec uſquam magis quàm illic ubi nunc agit apud *Brabantos*. Quidam amici mei ſtudio ſe miſcuerunt purpuratis, ut aliquid expiſcarentur, nihil potuerunt ſubodorari. Illud nôrunt omnes, venatur gnaviter, valetudinis opinor gratiâ, tot támque longinquis profectionibus, tot conſultationibus nonnihil fatigatæ. Prolixum eſt iter ex *Hiſpaniis Bononiam*. Illic præter ceremonias ad unguem religiosè peractas, de rebus haud vulgaribus, domeſticis colloquiis agitatum eſt cum *Clemente* ſeptimo. His ſucceſſit *Auguſtenſis* conventus, incredibili Principum celebritate. Ab hoc itum eſt *Aquiſgranum*, ubi Rex *Romanorum* deſignatus eſt *Ferdinandus*. Poſt tanta negotia feliciter obita nonnihil relaxat animum apud ſuos *Flandros*, in quorum gremio natus eſt. Exigitur autem incredibilis pecuniarum ſumma, ſed habet patriam tam amantem ut velit, tam opulentam ut poſſit magna largiri. In quem uſum hæc fiant, varia eſt hominum divinatio, nihil autem certi. Sunt qui divinent illum autumno per *Gallias* triumphabundum repetiturum *Hiſpaniam*, alii putant hos bellorum nervos parari in *Turcas*, nonnulli conjectant ſubitò futuram incurſionem in ſectarum propugnatores. Eventum Deus novit. Nos certè velut *Hebræi* exulantes *Babylonia*, quibus non licebat cantare canticum Domini in terra peregrina, expectamus Meſſiam noſtrum, qui nos in priſtinum reſtituat ſtatum, utinam poſſit & ſynceræ pietati reſtituere. Sunt qui flagitant Synodum οἰκουμενικὴν, ſed arbitror nihil futurum: nec ſanè video quid bonæ rei ex eo concilio ſit oriturum ſi fiat, præſertim hoc rerum ſtatu. Altera pars de regno nihil ſuſtinet remittere, altera dogmatibus citiùs ſit aliquid additura. Si quis de temperamento mutire incipiat, protinus audit, Novæ hæreſeos autor. Ante paucos dies fuit hic quidam ex aula Regis *Ferdinandi* vir non perinde quidem doctus, ſed perhumanus raræque pietatis. Is nobis retulit novam víxque credibilem fabulam, iſthic eſſe *Momum* quendam bicornem (bis enim verbis uſus eſt,) qui magnâ petulantiâ ſolet debacchari quum in omnes bonarum literarum amantes, tum præcipuè in *Eraſmum*, non jam in conviviis tantùm, ſed in publicis etiam concionibus. Conatus ſum expiſcari quis eſſet ille *Momus* bicornis, ſed ille nomen edere noluit. Tantùm, quum divinarem quis eſſet, leviter ſubriſit, capite tamen abnuens. Ac planè crederem me rectè divinâſſe, niſi tam eſſet abſurda fabula, ut in neminem competat niſi hominem inſigniter ſtupidum ac vecordem, qualem abſit ut vel pagus ullus habeat eccleſiaſten. Imò mihi perſuaderi non potuit, iſthic eſſe quenquam tam effreni linguâ, támque nullo judicio, ut ejuſmodi nænias vel in compotationibus effutiret. Verùm ille contra conſtanter aſſeverabat ſe narrare non rumore jactitata, quæ veluti per eburneam portam ſubvolantia ſomnia, non rarò comperiuntur ἀνεμιαῖα, ſed ſuis ipſius oculis conſpecta, ſuis ipſius hauſta auribus. Addebat locum & diem: citabat nominatim complures teſtes τῶν ἀξιοπίστων, qui vidiſſent, & audiſſent eadem. Sed jamdudum, ut ſuſpicor, geſtis audire fabulam. Audies, ſed unicam: nam ille complures memoravit. Aiebat illum præcipuè vociferari in Novum teſtamentum à me verſum è *Græcorum* codicibus. Itaque quum ἐκκλησιάζων

tractaret

tractaret apud populum ejus diei evangelium, a-
pud imperitam multitudinem jactavit, atque,
quantum potuit, verbis exaggeravit inſignem me-
am temeritatem, qui in Evangelio *Matthai, cap.*
XX. de meo adjecerim, *& baptiſmate quo ego ba-*
ptizor baptizari: quum in noſtra tranſlatione tan-
tum calicis epotandi fiat mentio. Addebat idem
aliis locis à me frequenter fieri, dum in divi-
nis libris pro mea libidine multa impudenter,
quædam etiam hæreticè demo, addo, muto, ut-
cunque viſum fuerit, idque ſummo rei *Chriſtianæ*
detrimento. Proinde religioſè admonuit univer-
ſos & ſingulos, ab ejuſmodi novis magnopere ca-
vendum. Hæc apud plebeculam, pluſquam *ἀναι-*
ςθήτως, quæ credebat eſſe verum quod ille narra-
bat. At profectò quiſquis hoc auderet, quod ille
prædicabat à me factum, dignus eſſet odio publi-
co. Sed ab hac temeritate plurimum abeſt qui,
relictâ vulgatâ lectione ut habetur intacta, ſtudio-
ſis ea *Latinè* vertit, quæ habentur in *Græcorum*
codicibus, haud quibuſlibet, ſed quos ſequuti ſunt
Origenes, Chryſoſtomus, Baſilius, ac *Theophilactus*,
aliíque viri celebres & orthodoxi, poſtremò &
ſanctimoniæ titulo commendati. Quâ fronte
dicitur addere & adimere, qui in vulgatis *Lati-*
norum codicibus non mutat apicem? Aut quid de-
trahit adjicítve, qui profeſſus interpretem, hoc
bonâ fide reddit quod in libris reperit quos ver-
tendos ſuſcepit? Si non eſt in *Græcorum* codicibus
quod *Latinè* reddidi, erat quòd interpretis fidem
in me deſideraret. Juſtiorem autem habebat in
me vociferandi cauſam, ſi, profeſſus interpretem,
hoc quod conſtanter habebatur in *Græcorum* ex-
emplaribus, omiſiſſem. Adeò porrò hic non da-
mno *Latinam* editionem ab eccleſia receptam, ut
in *Annotationibus* admoneam fieri potuiſſe, ut hæc
particula ex *Marco* huc ſit adjecta. Nam tale
quiddam apud nos interdum factum comperimus,
ſed crebriùs apud *Græcos* meâ quidem ſententiâ.
In cauſa fuerunt canones, quibus *Origenes*, & poſt
hunc *Euſebius* indicârunt, quid in quoquam Evan-
geliſtarum conveniret diſſiderétve, quid deeſſet
aut ſupereſſet. Nam quod ſtudioſus quiſpiam an-
notârat in ſpacio marginis, ſcriba parum attentus
tranſtulit in contextum. Et quanquam iſtiuſmodi
quædam deprehenduntur apud *Origenem*, *Chryſo-*
ſtomum, ac *Theophylactum*, tamen fieri potuit ut
ipſi nihil immutârint in contextu, tantum inter-
pretantes attexuerint ea quæ ab aliis eſſent addi-
ta. Quid ſibi permiſerint veteres, mihi parum li-
quet, certè optârim in divinis libris nec apicem
mutari, præſertim ex ea linguâ quâ primùm pro-
diti ſunt. Id ſi factum eſt alicubi, à quibuſcunque
quocunque jure factum eſt, mihi certè non poteſt
vicio verti, qui nihil aliud profiteor quàm inter-
pretem. Quòd ſi totum eum laborem damnat,
quo *Græcorum* lectionem tradidi *Latinis* auribus,
legat *Apologiam* meam quâ reſpondi *Petro Sutori*
Carthuſiano. Nondum mihi perſuadeo talibus eſſe
moribus veſtrum eccleſiaſten, per te tamen certi-
or fieri cupio. Si vera mihi narravit aulicus ille,
literis hominem admonebo ut ab iſta linguæ pe-
tulantia temperet, præſertim apud homines non
imperitos modò, verumetiam ruſtres ut audio.
Quòd ſi monitus non deſtiterit, cogar & ipſe *Ger-*
manicè loqui. Sed ſpero rem ſecus habere, quàm
mihi narrata eſt: aut ſi ſic habet, arbitror homi-
nem, ſi *Chriſtianâ* mente præditus eſt, admonitum

A ab iſta debacchandi in immeritum licentia tem-
peraturum. Bene vale, amicorum candidiſſime.
Friburgi Briſgoæ Nonis Auguſti Milleſimo quin-
genteſimo trigeſimo primo.

Petrus Bembus Eraſmo Rot. S. D.

INcredibili voluptate cum tuæ me literæ affece- *Epiſt.* 8.
runt, tuâ præſertim manu ſcriptæ: Cognovi e-
B nim ex iis minimè verum eſſe id, quod ad nos in-
certis rumoribus afferebatur, vexari te morbo ne-
ſcio quo, non ſine maximo vitæ diſcrimine: tum
Caroli tui, quem mihi commendas, ſermo prudens
ille quidem & ſuavis auxit voluptatem meam;
qui & valere te, & præter communem illam lo-
corum iſtorum tempeſtatem, quam commemo-
ras, nihil tibi mali proprium accidiſſe ſcire ſe dixit.
Quamobrem nihil mihi potuit afferri vel tuis li-
teris, vel illius ſermone jucundius. Quo enim mi-
C nùs multi ſunt qui noſtram ætatem ſcriptis illu-
ſtrârint & locupletârint ſuis; eo mihi graviùs ac-
cidebat, te qui optimè omnium id & feciſti jam,
& nunc etiam impenſiùs facis, eripi cum *Germaniæ*
Galliæque, quarum es præcipuè in oculis, tum
Italiæ, quæ te unà quanti faciat, illa ipſa tua ſcri-
pta facilè teſtantur: quæ quidem planè jam omni-
um noſtrorum hominum non ſolùm oculos atque
animos oblectaverunt, ſed etiam bibliothecas re-
ferſerunt. Itaque redeo ad id, jucundiſſimas mihi
D fuiſſe tuas literas. In quo parem me tecum habu-
iſſe conditionem ſanè video: quem ſuſpenſum de
meo ſtatu (putabas enim fortaſſe me *Romæ* fuiſſe
miſeris illis turbulentiſſimíſque temporibus, cum
direpta vaſtatáque eſt) *Sadoleti* mei literæ, quem-
admodum quidem ſcribis, moleſtia liberaverunt,
quibus literis me *Patavium* multò ante acceſſiſſe
cognoviſti. Quam quidem me ad urbem ex mul-
tis laboribus, tanquam in portum ex tempeſtate
contuli, ubi quieſcerem. Ea in ſententia utinam
E ipſe quoque *Sadoletus* permanſiſſet, ut cum ſemel
provinciam petiſſet, ut otio frueretur, reſorberi
ſe *Romanis* fluctibus non ſiviſſet, fortuna in illum
minus juris habuiſſet. Sed homo omnium inno-
centiſſimus fruſtra à Pont. Max. peti vocatique
paſſus non eſt. Itaque juſſus illuc rediit: ubi ja-
cturam feciſſe unà cum multis magnis atque claris
viris non tam reprehendendus eſt, quàm quod ante
quàm *Roma* caperetur, ſeſe unus explicuerit, indé-
que diſceſſerit, laudandus. In illo humaniter la-
F pſus, vel etiam cum ratione progreſſus eſt: hoc
extremum magni conſtantiſque animi, ac propè
divini conſilii fuit. Sed de his hactenus. Pertur-
bari tua ſtudia tumultu propè bellico, convelliſque,
ut audio, veſtrum omnium veterem in Deum
Opt. Max. cultum, ceremoniáſque ſacrorum no-
bis à majoribus noſtris per manus traditas, mo-
leſtè tuli: doluíque tuam vicem devexæ jam æta-
tis hominis, inque tuis optimis confirmatíſque
judicio & longinquitate vitæ moribus & virtutis
G actione quieſcentis. Quanquam quis eſt, qui hoc
tempore plures cum fortuna expoſtulandi cauſas
argumentaque non habeat? Tibi ſi rectè cum va-
letudine tua erit, reliqua vel ſanabuntur aliquan-
do, vel erunt ferenda: humana enim ſunt; pru-
dentibus præſertim viris, quibus vivis animi curſus
& voluntas impediri pietáſque non poteſt. *Ca-*
rolus Utenhovius erit mihi eo loci, quo apud te
eſt. Una enim commendatio tua omnium mihi
neceſſitudinum

neceſſitudinum inſtar eſt, ut non modò nullo meo incommodo, quod adſcribis ipſe, illi commodem, ſi quid erit, in quo ei uſui eſſe poſſim: ſed etiam ut nihil planè habeam cum illo non commune, non amicos, non domum, non pecuniam ipſam, quam excipis, ſi ea volet uti. Omninò nihil tam tuum eſſe, quàm mea omnia méque ipſum ſi exiſtimabis, non fallam opinionem tuam. Id cum virtuti tuæ atque doctrinæ, tum tuo de me judicio debeo. Vale. Pridie Nonas Aprilis M. D. XXIX. *Patavio.*

Eraſmus Rot. Petro Bembo S. D.

Epiſt. 9. EQuidem ſat feliciter mihi ceſſiſſe meam audaciam exiſtimaturus eram, *Bembe* multis nominibus incomparabilis, ſi vir tantus, omni disciplinarum genere perpolitus, hominis *Batavi* literas, eáſque tam neglectè ſcriptas æqui boni conſuluiſſes. At tu pro tua vix credibili humanitate, pro vitreis repoſuiſti gemmeas. Quid enim in illis tuis eſt, quod non ſmaragdis & unionibus tum precioſius ſit, tum amabilius? Quàm niveus ibi candor ingenii? Quanta dictionis jucunditas, quanta ſententiarum ſanitas, quanta verborum proprietas, quanta ſtructuræ concinnitas? Quàm mihi totus diſplicui tua legens? Quàm puduit me mei? Sed hæc miſſa facere ſatius eſt, nè quæ judicio dicuntur, tribuantur affectui, quæque ex animi penitiſſimis receſſibus proficiſcuntur, exiſtimentur tuis auribus dari, quod hoc à pleriſque fieri ſoleat. Ad epiſtolam tuam veniam. Satis confidebam *Carolum Utenbovium* claris majorum ſuorum imaginibus, præcipuè parenti, viro quo multis jam annis nihil habeat *Flandria* neque doctius neque melius, reſponſurum, atque adeo ſui ſimilem futurum: jam enim mihi menſes complures indolis haudquaquam plebeiæ ſpecimen egregium dederat. Is tamen non mihi ſolùm, ſed omnibus ſuis & charior & jucundior multò futurus eſt, quòd tanti viri judicio ſeſe probàrit. Pulchrius enim eſt uni placuiſſe *Roſcio*, quàm reliqui theatri totius plauſum tuliſſe. Arbitror autem illum meminiſſe, quantopere amicorum omnium de ipſo expectationem auxerit, primum *Italia*, dein urbis *Patavinæ* celebritas, quam ut olim *Atticam* τῆς ἑλλάδος ἑλλάδα quidam appellârunt, meritò *Italiam Italiæ* quis dixerit: Poſtremò, *Petrus Bembus* unicum hujus ævi decus, & præceptor & amicus. Significàrat *Jacobus Sadoletus*, te neſcio quid parum fauſtæ valetudinis compuliſſe, ut *Patavium* te reciperes. Quæ ſi fuit πρόφασις, laudo prudentiam: ſin aliter, gaudeo te levatum eâ moleſtiâ, quandoquidem epiſtola tua nihil habebat querimoniæ. Opto ut iſte portus tuis ſanctiſſimis ſtudiis perpetuò tranquillus ſit & amœnus. A proximis *Sadoleti* literis in quibus tui meminerat, nihil hactenus ab illo accepi. Migratio fuit in cauſa, quo rariores ab amicis literæ venerint. Audierant enim migrâſſe nos, quò migrâſſemus incerti. Ad hæc, oppidum hoc ut magis eſt in receſſu longius à *Rheno* ſubmotum, ita tum incelebrius eſt tum infrequentius quàm *Baſilea*. Habet tamen academiam bene inſtitutam magis quàm numeroſam, & honeſtis ornatam veriùs quàm multis diſcipulis. Inter profeſſores Juris primæ celebritatis eſt *Zaſius*, homo jam extremæ ſenectutis, ſed ingenio vivido, & inexhauſtâ facundiâ. Nihil adhuc in *Germania* vidi hoc uno vel ſanctius vel candidius. Nec quiſquam adhuc exoritur, qui videatur in illius locum ita ſucceſſurus, ut *Zaſium* non ſint deſideraturi, etiamſi ſunt aliquot, quos non poſſis contemnere. Friget hic magis quàm vellem Theologia, ſed, ut ſpero, brevi efflorescet: linguarum ſtudium viget mediocriter. Bonas diſciplinas omnes ſat feliciter excitat *Henricus Glareanus*. Utinam is eſſem, ornatiſſime *Bembe*, qui hoc ætatis in meis moribus quos tu vocas optimos, & virtutis actione poſſim conquieſcere, ſaltem daretur in ſacris literis tranquillè conſeneſcere. Sed homo non tantùm ætatis, ut verè ſcribis, devexæ, verumetiam quotidie colluctans cum immaniſſimo carnifice calculo, ſubinde cogor in arenam gladiatoriam deſcendere, cum reti & falce *Mirmillonem* agere; imò, quod eſt gravius, cum omni beſtiarum genere depugnare. Hactenus omne diſcrimen intra metum conſtitit, primùm furentibus ruſticis, quo tempore minimum abfuit quin *Baſilea* fuerit capta: Deinde, quum ſæviret εἰκονομαχία, plebe armatâ in foro cum inſtructis bombardarum ordinibus per noctes aliquot pervigilante. Sed tum in neminem ſævitum eſt niſi in divos ligneos ac ſaxeos. Terror omnes habebat, quibus erat aliquid quod nollent perire. Hactenus bono numini debemus, quod in tot tumultibus, quum toties hinc atque hinc ad arma procurreretur, gutta ſanguinis non ceciderit. Scena rerum nunc invertitur, video mira rerum molimina, quem exitum ſit habitura fabula neſcio. Si modò liceat effugere bellum in *Germania*, cætera deus aliquis fortaſſe benignâ reducet in ſedem vice, verbis enim *Horatianis* libenter utor. Quicquid officiorum impendiſti in *Utenbovium*, addam meo diario, tibíque jus facio his nominibus appellandi *Eraſmum*, ſi quid extiterit, in quo voles viciſſim experiri quantum *Bembi* causâ cupiam. Ego verò perquam lubens accipio, quod humaniſſimè defers, ex amicitiæ legibus bonorum omnium communionem. Pollicerer in mea jus mutuum, ſi quid offerre poſſim, præter animum benevolentem. Eum certè præſtabo optimâ fide, & ſi quid præterea poterunt noſtræ facultatulæ. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoæ* VIII. Cal. Aprilis. Anno à *Christo* nato M.D. XXX.

Jacobus Sadoletus Epiſcopus Carpentoracti
Eraſmo Roterodamo S. D.

ANnus eſt, aut eo plus, cum binas abs te literas accepi eodem exemplo: quarum quæ poſteriùs ſcriptæ erant, cum priores mihi redditæ fuiſſent, eſſet autem in illis tua de mea incolumitate & opportuno ad meam eccleſiam receptu gratulatio plena amiciſſimæ volũtatis, recordor me tum ut noſter amor ferebat diligenter tibi reſcripſiſſe. Poſt mihi allatæ ſunt alteræ, unà cum Pſalmo octuageſimo quinto, & tua in illum interpretatione: cujus ego lectione mirificè fui delectatus, tuámque illam admirabilem ingenii vim & copiam in eo etiam recognovi. Sed quo minus tibi de eo tum aliquid ſcriberem, fecit occupatio & par quidem meum ſtudium, quod ego in interpretando Pſalmo nonageſimo tertio paulo ante ſuſceperam, ſed neutiquam par tuæ facultas, neque æqua ingenii aut doctrinæ vis, quæ me celeriter de ejus curæ & laboris curriculo expeditum evolveret. *Epiſt. 10.*

veret. Sum enim in hunc uſque diem, ut vides, retardatus. Sed poſtquam tandem confeciſſem, nihil habui antiquius, quàm hoc quicquid eſſet quod elucubraveram, continuò ad te mittere, χάλκεα ἀντὶ χρυσείων videlicet: ſed tamen ſive tibi id probaretur, ut ſingularem animi voluptatem ex hominis omnium doctiſſimi ac mihi benevolentis judicio conſequerer: ſive non probaretur, præceptis tuis atque doctrinâ in poſterum melior fierem: quorum utrum malim, & utrum mihi utilius ſit, non queo ſatis conſtituere: approbatio forſitan jucundior ſit, ſi ſit ab amico fideli eruditóque profecta; caſtigatio certè utilior. Itaque te vehementer oro atque rogo, ut ſi quid duxeris reprehendendum, aut quoniam erunt opinor multa, quæ tibi homini acutiſſimo minus placebunt, nè parcas agere mecum ingenuè ac liberè, fidémque amicitiæ quam perſanctè coli à te non dubito, in hac re mihi potiſſimùm exhibeas: hócque ſic ſtatuas, tuum mihi judicium in utramvis partem gratum expectatúmque futurum eſſe. Ego de tuo Pſalmo, ac de cæteris quæ in hoc genere plura præclaráque edidiſti, & quotidie edis, cum ingenium & copiam & facilitatem tuam mirari ſoleo, tum animi virtutem atque conſtantiam, quod plurimis æmulis tuæ laudi obtrectantibus, ab inſtituto labore minimè deterreris, ſtudéſque quotidie magis ut bonis & literis & moribus per te conſulatur: in quo tua ſcientia & egregia voluntas maximis mihi videtur laudibus ad cœlum extollenda. Unum eſt quod optârim: quid enim me prohibet idem officium amici præſtare tibi, quod ego abs te requiro? Unum eſt, inquam, quod velim, ídque tibi vehementer ſuadeam, ut à contentionibus omnibus te avoces, & aliqua in ſcribendo prætermittas: quæ ut non ſint à vera pietate abhorrentia, contra tamen inveteratas populi opiniones, & quorundam hominum ſive etiam ordinum ſtudia tendunt: quibus ſe non opponere, majoris arbitror fore gravitatis. Quid enim te cogit hominem in omni doctrina ſummum, cum longè imparibus quaſi altercando & jurgiis concertare, cum præſertim paratus ſacrarum literarum campus ſit, latè in omnem partem patens, ubi te ad tuum arbitrium exercere & omnes in eo ingenii tui divitias explicare poſſis, quas admirentur homines, non de quibus litem tibi intendant? Equidem quicquid ſcribo, ſcribo animo optimo atque amiciſſimo, & quòd majorem in modum cupio tantam virtutem quanta in te eſt, ab omni non dicam labe, ſed ſuſpicione labis etiam apud vulgus alienam eſſe: verum hæc tu meliùs. Nos, mi *Eraſme*, quantum poſſumus uterque pro virili parte feramus opem labenti fidei *Chriſtianæ*, quæ ut vides ipſe, non ſolùm vitiorum in hoc tempore dominatu & multitudine facinoroſorum hominum quibus omnia redundant, ſed externis domeſticíſque hoſtibus, omnibúſque & bellorum & impietatis machinis oppugnatur, éſtque ad cadendum proclivis, niſi eam qui unus omnia poteſt, fulſerit & ſuſtinuerit Deus: cui quidem Deo ac Domino ſi gratiam eam quam debemus conabimur referre, & beatam ipſi inveniemus vitam, & cæteris noſter non inutilis erit neque infructuoſus labor. Quanquam tu quidem hortatione non indiges, nos ut locum noſtrum nè deſeramus, debemus magis providere: ſed de his ſatis. Tu valebis, nóſque diliges, tibíque perſuadebis eſſe nobis maximè curæ & quietem & dignitatem tuam. Valeetiam atq; etiam, mi *Eraſme*. *Amerbachio* noſtro plurimâ ſalutem, à quo crebriores literas deſidero. *Carpentoracti* pridie Idus Feb. Anno M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Jacobo Sadoleto S. D

TOt epiſtolarum acervi ex omnibus mundi plagis ad me deferuntur, præſertim bis in anno, ſub mercatum *Francfordienſem* vernum, rurſus ſub autumnalem, ut hiſce temporibus ægrè tuear valetudinem, dum plerisque reſcribere conor: nam omnibus qui poſſim? Atque inter has ſunt quædam nugales ac frivolæ loquacitatis, quædam amarulentæ, quædam plurimum & voluptatis adferunt & ſolatii. In his tamen poſtremi generis vix ulla fuit, ſi quid mihi credis tuâ gratior, inſigne Præſulum hujus ævi decus. Eam igitur à turba ſemotam alicubi ſepoſui, per otium accuratius relegendam. Sed quod non raró nobis uſu venit, hoc ipſo mihi periit, quòd anxiè ſtuduerim nè periret, quanquam opinor aliquando ad manum non quærenti venturam, & repertum iri quæ nunc inveniri non poteſt. Hoc præfari viſum eſt, quo mihi ſis æquior, ſi fortè ad elegantiſſimas tuas literas parum appoſitè reſpondere videbor. Pro Pſalmo tuo vix dici poſſit, quantopere te amem, qui me legentem ſic affecit, ut exordio guſtatò non conquieverim, donec ἀπνευστὶ ad calcem perveniſſem. Eâ lectione factus ſum primùm alacrior, dein adverſus quorundam improbiſſimos tumultus animoſior, poſtremò ad pietatis ſtudium inflammatior, & omnino meipſo melior. Manifeſtò ſenſi ſpiritûs energiam per te loquentis. Non ſic inflammares, niſi flagrares ipſe: non ſic raperes, niſi raptus afflatu numinis. Haudquaquam hæc dantur auribus tuis, ornatiſſime Præſul, nec enim te tibi laudo, ſed numinis eximiam benignitatem in te veneror atque exoſculor. Quin & in ſpem bonam erigor, fore ut aliquando *Chriſtus* noſtri miſertus, eccleſiam ſuam magna ex parte convulſam priſtino vigori reſtituat, poſteaquam tales exoriuntur Epiſcopi. Equidem ſic exiſtimo, unicum hoc tuum commentarium ſi quis attentè legat ediſcátque, ad omnem vitam rectè piéque inſtituendam ſufficere. Nam quæ tandem pars eſt *Chriſtianæ* philoſophiæ quam ibi non accuratiſſimè tractas? Quàm validis rationum machinis retundis impios, qui negant eſſe Deum, item qui negant illi curæ eſſe res mortalium? Quo fulmine territas eos qui ſpreto numine pravis animi cupiditatibus obſequuntur? Deinde, quâ moderatione laudas Philoſophorum de beatè vivendo præcepta, ſed ita ut non patiaris nos illic jacere felicitatis ancoram. Rurſus commonſtrato quid *Judæis* etiam defuerit, adducis nos ad *Chriſtum* unicum veræ felicitatis autorem. Quàm graphicè ponis ob oculos, qui ſe totos dediderunt impietati, etiam in ſumma felicitate eſſe infeliciſſimos: Contra, qui ſe plenâ fiduciâ *Chriſto* tradiderunt, in ſummis quoque cruciatibus ac mortibus eſſe feliciſſimos. Quàm verò *Chriſtianè* omnem vindictæ libidinem penitùs ex animis hominum revellis? Quantâ manſuetudine nullum quamvis ſceleroſum, ſubmoves à ſpe veniæ, ſed deploratiſſimis etiam oſtendis viam quâ poſſint cum Deo redire in gratiam. Ad hæc, quàm prudenter temperatâ libertate, declaras, quanto in diſcrimine verſentur

Epiſt. 11.

Principes

Principes & Epiſcopi, ſi, contemptâ pietate nu-
minis, neglectis populi commodis, ad tyranni-
dem animum adjiciant. In his nimirum dogma-
tibus conſtat totius *Chriſtianæ* religionis tum pro-
ra tum puppis, quod aiunt: quæ tu tantâ perſpi-
cuitate, tantâ copiâ, tantâ denique *ἐναργῶς* diſſeris,
exprimis, inculcas, ut lector non oſcitabundus
facilè deprehendat tibi iſta non in primoribus
naſci labris, ſed ab intimis animi receſſibus pro-
ficiſci. Jam & ſcripturarum teſtimonia tum cre-
brò tum aptè, & in loco adhibita, faciunt ut te
credam in adytis cœleſtis philoſophiæ nec obiter
nec oſcitanter verſari. Quid enim nunc prædi-
cem illum verè *Tullianum* orationis fluxum, ubi-
que purum, limpidum, uberem & amœnum? Quo-
ties optavi, ut cœleſtis illa ſapientia talem aliquem
nanciſceretur oratorem, qualis *Cicero* contigit vel
cauſis forenſibus, vel *Græcorum* explicandæ philo-
ſophiæ, in quo ſyncera pietas animi, cum elo-
quendi virtutibus paria faceret? Eum tu nobis, ſi
quis alius, ut præſtare cœpiſti feliciter, ita con-
ſtanter præſtaturus videris. Quòd apoſtoli *Chriſti*
myſteria impolitiore verborum tectorio nobis
prodiderunt, peculiarem habet cauſam, nimirum
nè quid tum ejus laudis, quæ tota numini debeba-
tur, hominum viribus decideretur. Nunc alia eſt
ratio. Nonnulli Theologiam immodico profanæ
philoſophiæ admixtu, propemodum obruerunt, ac
verborum ſordibus nonnihil conſpurcârunt: tu ſic
aſpergis ſubinde quædam è philoſophorum libris,
ut ancillentur pietati non imperent, condiant non
vitient, illuſtrent non obſcurent. Sic adhibes fe-
liciſſimum orationis nitorem, ut veluti morigera
pediſſequa ſerviat religioni, nec ſeſe oſtentet, ſed
reginæ ſuæ majeſtatem officio ſuo commendet.
Quantum pietatis habent illæ tuæ frequentes a-
poſtrophæ, nunc ad Deum, nunc ad leges divinas?
Ad hæc, vehementer arriſit mira quædam dexte-
ritas in concinnandis verſiculis, quod tu facis tam
molliter, ut non linum, quod aiunt, lino connecti,
ſed naturali perpetuóque fluxu ſermo totus ſibi
cohærere videatur. Super omnia verò me dele-
ctavit iſta ſingularis ingenii tui ſanitas, quæ nihil
uſquam hiulcum, aut abruptum, aut inconcinnum,
aut fruſtra repetitum, aut alieno loco poſitum re-
ſidere patitur. Hæ nimirum ſunt dotes animi pu-
ri, nulliſque pravarum cupiditatum tumultibus ir-
requieti, in qualibus cœleſtis ille ſpiritus gaudet
vim ſuam exercere. Quare, Præſul egregie, non
dubito quin alii qui largiſſimam, *Chriſti* in te be-
nignitatem rectiùs me perſpiciunt, ſint tibi gra-
tias uberiores acturi, ego certè meo nomine me
tibi profiteor ſempérque profitebor debere maxi-
mas. Decem *Neſtores* optabat *Agamemnon*, nos
ardentioribus votis decem *Sadoletos* optamus ec-
cleſiæ *Chriſti*. Nec deſperamus id fore, neque e-
nim eſt abbreviata manus Domini, nec in totum
abjecit viſcera miſericordiæ, utcunque nos ad
tempus deſtituiſſe videatur, quo ſuos electos red-
deret probatiores. Quòd opellam meam in *Pſal-
mum* LXXXV. non improbas, non minùs amo
candorem iſtum tuum ſingularem, quàm admi-
ror incomparabilem eruditionem. Et antea mi-
hi totus ibi diſplicebam, verùm ubi meam incon-
ditam balbutiem cum iſta tua facundiſſima ſapi-
entia confero, liberet ad laqueum confugere, niſi
hoc eſſem ingenio, ut voluptati ſit in honeſtis at-
que utilibus à quamplurimis ſuperari. Atque uti-

A nam ea eſſet ſtudiorum felicitas, ut *Eraſmus* aut
rideretur *Myſorum* ultimus, aut cum *Megaren-
ſibus* nullo loco neque numero haberetur. Nos ſi
quid iſtiuſmodi damus, alieno ferè damus affectui,
ídque obiter, velut à gravioribus operis redinte-
grantes animi vigorem. Nemini proclive ſit
æſtimare quantum ſudoris fuerit in recognoſcen-
dis ac locupletandis *Adagiis*, quantum in emacu-
lando *Seneca*, qui magno mei nominis dedecore
B fuerat antea per indiligentes amicos, me abſente,
editus, quantum in *Auguſtino*, nunc in *Chryſoſtomo*,
quantum in vertendis *Græcis*, & in conferen-
dis quæ vertimus, quantum tædii in recogno-
ſcendis noſtris, quæ ſubinde revocantur ad præ-
lum, ut omittam alios minutos libellos, quos iden-
tidem extorquent à nobis amici. Imò nihil eſt
tam ſordidum, quod mihi non obtrudat officina
Frobeniana, nimium familiariter abutens ingenii
mei facilitate. Et hoc mihi vitium eſt maximum,
C cujus nec ipſe mihi gratiam facere poſſum. Nihil
patio, ſed abortu ejicio fœtus ingenii omnes. Iſti
commentario quem dignatus es legere, vix dati
ſunt dies ſeptem, nec hi tamen toti, nec ab inte-
gro, ſed à defatigato. Ubi ſex aut ſeptem præla
fervent, non licet uni vacare negotio. Etſi quid
talium eſt libellorum, ferè incidit ſub nundinatum
tempus, quum in officina tumultûs plena ſunt
omnia. Quæ res in cauſa eſt, ut multis ferè men-
dis obliti prodeant. Effugi quidem *Baſileam*, ſed
D me, velut umbra corpus, ſequuntur officinæ nego-
tia. Eóque ſum ingenio natus, ut ægrè quicquam
amicis pernegare valeam, quanquam hic animus
jampridem quietem optat, ætas ac valetudo etiam
flagitat ocium. Pro tuo gemmeo libello mitto
commentariolum in *Pſalmum* XXII. verè, quod
abs te modeſtè dictum eſt, χρύσεα χαλκείων repen-
ſans. Eum mihi quidem ipſe non deſumpſi, ſed à
quodam ex aulæ *Britannicæ* proceribus deſignatus
eſt. Citas *Heſychium* quendam, cui primas in hoc
E genere tribuere videris. Is hactenus mihi prorſus
fuit ignotus. *Hilarium* habemus ſed mutilum,
quem arbitror ex *Origenis* commentariis hauſiſſe
ferè quæ nobis tradit, qui tum mihi quum enar-
rarem *Pſalmum* LXXXV. neſcio quo pacto non
venit in mentem, quemadmodum nec *Pomera-
nus*; non quòd omnino fidam hujuſmodi ſcripto-
ribus, ſed quòd ſapienti quævis occaſio præſtet in-
terdum ut fiat ſapientior. *Hieronymi* commenta-
rios in Pſalmorum opus habemus indignè conta-
F minatos ab improbiſſimo quopiam impoſtore, cu-
jus næniæ ſunt & in eum Pſalmum tuum. *Au-
guſtinus* non indiligenter tractavit hanc provinci-
am, niſi quòd permulta dare cogitur auribus po-
puli quem inſtituebat, occupato doctóque lectori
non admodum neceſſaria, nonnunquam & one-
roſa. In quoſdam Pſalmos non ſcripſit commen-
tarium, ſed breviſſima modò ſcholia, quod acci-
dit in hoc Pſalmo quem nunc mitto. *Caſſiodorus*
maluit omnia ſcribere quomodocunque, quàm
G pauca exactè. Extant & *Brunonis* in Pſalmos
commentarioli, pietate veriùs quàm eruditione
commendabiles. *Arnobii* enarratio nonnunquam
ipſo brevior eſt Pſalmo. Quin officit interdum
ſcripturienti tam varia lectio. In hoc Pſalmo
præter *Hieronymum* & *Auguſtini* ſcholia nihil à
quoquam mutuati ſumus. In priore Pſalmo quem
nobis dediſti, video te non parum multa hauſiſſe
ex lucubrationibus *Ambroſianis*. Non ſemel ro-
gatus

gatus ſum quum ab aliis tum ab *Anglorum* Rege, ut in omnes Pſalmos ederem commentarios, ſed deterrebant me quum alia multa, tum illa duo potiſſimum, quod viderem hoc argumentum vix poſſe pro dignitate tractari, niſi quis calleat *Hebræorum* literas, atque etiam antiquitates, partim quòd verebar nè turbâ commentariorum obſcuraretur ſermo propheticus citiùs quàm illuſtraretur. Quis enim non ſcripſit in Pſalmos? Et quinquageſimus ille in quo nobis primùm dediſti ſpecimen facundiſſimæ tuæ pietatis, à quo non contrectatus eſt? Quanquam tu ſuperiores omnes longo poſt te intervallo reliquiſti? Porrò, quum ea ſit tua autoritas, dignitas ac ſanctitas, ut abs te æquo animo non ſolùm amicam admonitionem, verùm & colaphum accipere poſſim: tamen præſtaturus præcipuum amicitiæ officium, quantâ veteris [illegible] non aliâ lege tibi ſumens admonendi jus, niſi mihi id ex æquo facias mutuum. Ego verò vir incomparabilis tales heroas ſuſpicere ſoleo, non admonere. Diſplicere tibi videtur, quòd in ſcriptis meis taxem Ordines, aut viros dignitate præminentes; niſi tamen me fallit memoria nam verba tua tum in tranſcurſu lecta, non ſatis exactè teneo: quid mihi exciderit alicubi neſcio, certè nunquam fuit animus gentem ullam aut Ordinem ſcripto lædere, niſi fortè lædit Ordinem, qui monet ea quibus Ordini ſua cuique paratur & augetur tum autoritas tum dignitas. Velut Ordinis Theologici dignitas eſt, ut prætermiſſis frivolis argutationibus divinas literas ſobriè tractent ac reverenter, utque mores profeſſioni reſpondeant. Monaſtici Ordinis dignitas eſt, ut verè mortificatis affectibus humanis, declarent ſyncerâ pietate vulgus antecedere. Principum dignitas eſt, ut quàm longiſſimè abſint à tyrannide. Epiſcoporum dignitas, ut ad *Chriſti* & apoſtolorum virtutes quàm proximè accedant. Hæc qui monet, taxans eos qui dedecorant profeſſionem ſuam, adeo meâ quidem ſententiâ non lædit Ordinem, ut Ordinis honori commodíſque vehementer conſulat. Ac nè quis, quod in degeneres aliquot dictum eſt, rapiat in omnium contumeliam, frequenter obteſtor lectorem, nè quod in malos paucos dicitur, exiſtimet ad omnes pertinere. At in hoc fortaſſe pecco, quod id facio vel nimium crebro, vel æquo vehementiùs. Verùm hujus culpæ partem in divinos libros poſſim rejicere, qui nuſquam non miniſtrant, occaſionem talia monendi. Et ſi ego pecco nimium ſedulus & acer admonitor, illi multo magis peccant, qui ſic moniti adeo non corriguntur, ut indies vergant in deterius, nec ſe purgare, ſed monitorem conſpurcare ſtudio habent. Nuſquam tamen attingo flagitiorum myſteria, quæ populus in illos decantat. Porrò, quibus technis, quibus impoſturis, quàm impudentibus mendaciis, quàm ſcurrilibus libellis me nunquam ceſſent impetere, ſi tibi ordiar recenſere, hiſtoria fuerit indigna tuis caſtiſſimis auribus, cujus & ego non illibenter obliviſcor. Videmus ac dolemus, quod tu quoque deploras eccleſiam undiq; collapſam: ſed in confeſſo eſt, nullum eſſe genus hominum corruptius hodie quàm monachos. *Auguſtinus* dicit in monaſteriis aut rectiſſimè vivi, aut quàm periculoſiſſimè errari. Poſterius hoc nunc perſpicit ac ſuſpirat orbis. Nec illi confugiunt ad vitæ correctionem, ſed ad fucos ac tyrannidem: tantáque multos habet cæcitas, ut

A quum experiantur ſe ſuis molitionibus nihil aliud aſſequi, quàm quod indies optimo cuique redduntur magis ac magis inviſi, tamen nullum faciant tumultuandi finem. Scripſi multas apologias fateor, ſed bene habet quòd nullam invectivam. Multorum tamen petulantiſſimis libellis non reſpondi, & quibus reſpondi, eos omnes multis paraſangis modeſtiâ civilitatéque ſuperavi. Et tamen laceſſito ſolet ignoſci potiùs quàm laceſſenti.

B Quum adoleſcens verſarer in bonis literis, illud vehementer amabam in *Naſone*, quòd illius ſtilus nullius unquam cruore maduiſſet, idque ſtatueram imitari, diuque in eo perſtiti propoſito, licèt à multis odiosè laceſſitus, donec ad pietatis calumniam eſt ventum; ibi mutus eſſe nec debui, nec potui. Nec alia res pejus habet quoſdam monachos, quam quòd in ipſorum gratiam nolim eſſe hæreticus. Jam ſi narrem quas amarulentias patiar ab his qui latitant ſub Evangelii falſo titulo, nec tibi nec

C cuiquam facturus ſim fidem: at ego qui ſentio, nec mortem arbitror acerbiorem: quúmque mihi ab altera parte permulti tam malam referant gratiam, tamen conſtanter ad unum *Chriſtum* ſpectans, nunquam à recto dimoveri potui, vel decies emori paratus citiùs, quàm ad ullam me ſectam deflectam ab eccleſiæ conſortio. Atque ut fateor inter hos eſſe nonnullos piâ mente præditos, ita manifeſtum eſt, hujus miſerrimæ fabulæ quâ nunc laborat orbis, & protaſin & epitaſin à quorundam ejus

D Ordinis improbitate fuiſſe profectam: atque adeo nonnihil vereor, nè per eoſdem ſtat, quo minùs contingat cataſtrophe qualem volumus. Olim *Dominicani* quidam intolerabili impudentiâ concionabantur de indulgentiis, *Lutherus* ſuo more reclamavit. Hæc erat πρότασις. Reſpondit odiosè *Prierias*, odioſiùs ſe defendit alter *Jacobus Hogſtratus*, veluti campum quæſtûs & gloriæ nactus, nuſquam non tumultuabatur. *Nicolaus Ecmondanus* in *Brabantia* ſeditiosè vociferabatur apud popu-

E lum: quiſquis bene monebat, is protinus audiebat, Fautor hæreticorum. Hæc erat ἐπίτασις. Si initio *Martinus* fuiſſet neglectus, aut non extitiſſet hoc incendium, aut certè non tam latè fuiſſet divagatum. Nunc demum proſiliunt in arenam è ſodalitio *Franciſcanorum* quidam, *Obſervantiæ* titulo commendati vulgo. Quod ad me quidem attinet, optârim quovis modo ſopitam hanc eccleſiæ peſtem: ſed ut actionem inſtituunt, vereor nè nihil aliud quàm malum exacerbent. Quos tu-

F multus excitârunt in *Hiſpania*, contemptis etiam Principibus? Nunc juvenes duo ſcribunt libellos ſimpliciter ſcurriles contra Cæſaris edictum, & archiepiſcopi *Hiſpalenſis* autoritatem. *Oportet*, inquiunt, *obedire Deo magis quàm hominibus.* Sed iſta cantio eſt autoritati Præſulum ac ſummi Pontificis oppedentium. Apud ſenatum *Pariſienſem*, apud epiſcopos *Angliæ*, in aula Cæſaris *Brabantica* quoties moliti ſunt, ut libri *Eraſmi* vetarentur vendi? Ubique repererunt aures ſurdas.

G Habent *Lovanii* juvenem quendam etiamnum imberbem, qui quicquid audet in ſuorum ſodalium convivio garrire, non veretur committere literis, & ſingulis menſibus effutit nobis novos libellos: quúmque rideatur ab omnibus, tamen ſibi diſplicere non poteſt, tanta eſt philautia. Adverſus hujuſmodi nænias decrevi in poſterum pertinax ſilentium, quando nihil eſt invictius indoctâ garrulitate. Levius eſſet certamen

tamen cum quovis Cardinali, quàm cum quoquam
illius ſodalitatis gregario. Cæſaris adventus quid
allaturus ſit neſcio. Dominus nutu ſuo poteſt ſce-
nam rerum humanarum ſubitò in diverſum ver-
tere. Id ni faciat, nihil video niſi cruentos tumul-
tus in *Germania*. Populus ferè & agricolæ aut
Lutheriſſant, aut odio ſacerdotum inhiant ad o-
mnem occaſionem. Jam Eccleſiaſtici cordatio-
res non minùs metuunt ſibi à Principibus ac mili-
B tibus, quàm ab hæreticis. Adde quòd ſub hoc
Evangelii nomine latitant quidam deploratæ ma-
litiæ, & ad omne facinus parati homines. Duæ
quædam res nonnullam præbent ſpem : una eſt,
genius *Caroli* Cæſaris mirè felix : altera eſt, quòd
illi in dogmatibus ſuis inter ſe diſſentiunt. De
me, qui hîc inter ſacrum & ſaxum ſto, viderit
Dominus. Nullum portum mihi tranquillum vi-
deo, & corpuſculum hoc non tantum ſeniò fractum
jamdudum abhorret à vertendo ſolo. Equidem
C video quantâ cautione, quantáque dexteritate
ſermonem temperas, quoties monarchas aut epi-
ſcopos admones officii ſui. Verùm hoc eſt iſtius
feliciſſimi ingenii peculiare donum: & quanquam
ſapiens ac moderata admonitio probum lectorem
magnopere delectat, tamen improbos & altum
vitiis indormientes non perinde excitat. Tametſi
hac in re nolim prorſus eſſe tergiverſator, agnoſco
nonnullam culpam meam : abuſus ſum illius tran-
quillitate ſeculi, morem geſſi ſtudiis & applauſi-
D bus amicorum, & utinam liceret omnia ab inte-
gro retexere. Non ſuſpicabar hominum ingeniis
tantum moroſæ teneritudinis ineſſe. Sed interim
molior efficere, nè quem offendam, præſertim
his operibus quæ tractant pietatis ac fidei negoti-
um, tuæ moderationis exemplar mihi proponens.
Conjicio verò iſtos tuum quoque placidiſſimum
ingenium tentâſſe ſuis querelis. Quò enim non
penetrant? Cujus non ſolicitant animum? Cujus
aures non fatigant ſuis delationibus, plerunque va-
E niſſimis? Utinam Dominus det illis mentem me-
liorem, ut mutatis in diverſum moribus præſtent
ſeſe tales orbi, quales haberi volunt. Verùm ipſe
jamdudum de his nimium multa apud te illud cer-
tò ſciat tua charitas, mihi tuam admonitionem ali-
quanto gratiorem fuiſſe quàm laudes tuas, etiamſi
non ſum neſcius utrunque ab animo ſyncero bene-
volóque proficiſci. Bene vale. Aliquot errata typo-
graphi notavi in ſchedis, de quibus tute ſtatues quid
fieri velis. *Friburgi Briſgoiæ*. Anno M. D. XXIX.

Jacobus Sadoletus Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt. 12. TUum de meo Pſalmo judicium, tanquam
profectum ab homine omnium doctiſſimo, &
viro maximo, magnâ quidem animum meum vo-
luptate affecit. Sed quum tui nominis autoritas,
mi *Eraſme*, ejuſmodi ſit, ut brevis tua commenda-
tio pro inſigni laude cæterorum omnium valere
debeat, facilè perſpexi, quo plus tu in laudes dixi-
G ſti meas, quàm quod mei ingenii tenuitas ſuſtinere
poſſet, totum id abs te amori in me tuo fuiſſe da-
tum, & tuæ præſtanti eximiæque humanitati,
in qua tu mihi videris jam velle, ſicut in opti-
marum artium tractatione & ſcientiâ, omni-
bus nobis antecellere : namque ſi meus frater
germanus eſſes, qui potuiſti magis aut oſten-
dere lætitiam animi tui, quàm ex mei ingeni-
oli partu, qualicunque illo quidem, percepiſti?

A aut tuam erga me benevolentiam declarare? in
quo ipſo, ut ique apparet, & extat quædam rara
omnibus ſeculis naturæ tuæ probitas, & ſingularis
integritas, nullo infuſcata obtrectandi ſtudio,
quod tamen eſt veræ atque perfectæ virtutis pro-
prium : cujus qui compotes ſunt, cum ipſi ſibi
confidant, alienas etiam ſolent virtutes exoſculari.
Sed ego me indignum tuo iſto de me teſtimonio
arbitraturus ſum, ſi tibi conceſſero ut tu in me a-
B mando priores partes feras: non enim aut ita tardo
ingenio ſum natus, ut non cognoſcam quid requi-
rant præſtantiſſimæ virtutes tuæ; aut ita ingrato,
ut tuæ optimæ erga me voluntati non parem gra-
tiam reddam : ſed quoniam hæc factis meliùs
præſtanda ſunt quàm verbis, ſit hactenus de eis
dictum. Pſalmum tuum mihi redditum cum in
prandio eſſem, & aliquot graves viri mecum unà
eſſent, avidè perlegi, curriculo videlicet : nec
potui illum retinere quin mihi extorqueretur è
C manibus, tanta eſt cunctorum legendi tua cupidi-
tas. Itaque expecto dum eum de integro legam.
Quantum tamen ex illo primo aſpectu percipere
potui, duæ me res in eo eximiè delectaverunt;
una, quòd ubique ferè & omnibus in locis ſtimulis
quibuſdam pietatis ac religionis ex verbis tuis ani-
mum meum pertentari ſentiebam, ita dulcis &
pia & omnes deliniens ſenſus fluebat oratio : alte-
ra, quòd tu certè in hoc genere factus es conſtan-
tior adverſus moleſtiſſimas hominum ineptorum
D garrulitates, non tam refutandas, quàm conte-
mnendas; quod ego te prioribus literis cum hor-
tabar, idcirco, mi *Eraſme*, faciebam, quod tuæ me
dignitatis ſtudium & cura ſtimulabat; quanquam
enim, ut tu ſcribis, altius vitiis indormientes incla-
mare, aſperiùs aliquando ſit neceſſe; tamen id ita
agere, ut non à ſtomacho, neque ab iracundia illi-
uſmodi reprehenſio profecta eſſe videatur, ſi cui-
quam convenit, convenit profectò tibi; difficile o-
mninò eſt vel potiùs inuſitatum, non bili incendi,
E quum odioſè ſint qui obſtrepant, & quo ipſi aliquid
ſibi inanis gloriolæ aucupentur, inutilibus diſputa-
tionibus tanquam gladiatoriis libellis laceſſunt
ampliſſimos viros: ſed ad tuam cæterarum laudum
omnium excellentiam, hanc quoque accedere de-
corem tibi eſt, ut eos vel negligas, vel, ſi objurgan-
di ſunt, paterno quodam admoneas affectu, quando
tu quidem in ſacris literis ad antiquum decorem
ſplendorémque revocandis, & omnium noſtrûm
& hujus ſeculi es pater. Illud item cenſuerim, cum
F jam recepta vulgo quædam ſint, quæ ſuapte natu-
râ ita redolent pietatem, ut ſolùm in eis quod ni-
mium eſt ſubaccuſari poſſe videatur, ſicut eſt quo-
rundam ſanctorum veneratio, & picturarum cre-
britas, non eſſe popularibus ſtudiis obſiſtendum:
non quin multò ſit rectius figere in *Chriſto* cogi-
tationum ſummam, ſed neque iſta à fide noſtra
aliena ſunt, & non queunt omnes ad ſublimiora
illa facilè aſcendere. Hæc ego temerè ſcribo
fortaſſe, & parum conſiderans quis ad quem; ſed
G ignoſce, mi *Eraſme*, audaciæ meæ, ſummus quidam
& incredibilis meus in te amor me cogit uti liber-
tate in amicitia, propè ad temeritatem. Quan-
quam tu quidem pro tua ſumma benignitate in
bonam partem accipis, ſed ego nè ſim ſalvus, ſi
quicquam aliud ſpecto, niſi quietem, & dignitatem,
& amplitudinem tuam, quam ſemper tutatus ſum,
& quantū in me fuit, etiam affectam præmiis atq;
ornatam eſſe volui. Itaq; recordor, me quondam

Pontifici

Pontifici maximo ei qui nunc eſt, ſuaſorem fuiſſe, A
ut tibi inſigne ſacerdotium quoddam in *Germania*
traderet: quod ille, quâ bonitate eſt & ſtudio erga
homines doctos, erat facturus, niſi certi contra-
dixiſſent, hácque adverſus te nixi calumniâ, bo-
num animum Pontificis in aliam vertiſſent par-
tem. *Stunicam* autem hominem doctum medi-
tantem adverſus te [illegible] quædam, autorita-
te & precibus ab ea voluntate ſententiáq; deduxi,
nec quoad ego manſi *Romæ*, quicquam ille in te B
ſcribere eſt auſus. Quod ergo eſt? Ego quod in hoc
recente Pſalmo duarum illarum rerum quas nota-
vi, alteram video penitùs prætermiſſam, alteram
leviſſimè tactam, mirificè ſum tua moderatione a-
nimi & prudentiâ delectatus: nam cætera tua in il-
lo & admiranda nec nova, orationis ſplendor, gra-
vitas, copia, rerum quæ tractantur in eo varietas, &
dignitas, & quidem triplicatâ ſerie, ut perſpicuum
ſit orationis theſauros non exhauriri apud te veluti
collectos, ſed ſemper ſcatere. Atque ego cum me- C
um dicendi genus comparo cum tuo, aſpicio planè
me ſerpere humi, & nimis familiariter illa divina
tradere, quæ tu μετεωρότερα eſſe facis, & ea in ſua gra-
vitate veneratione que conſervas. Et tamen quic-
quid ſumus ego atque tu, à Deo ambo totum ob-
tinemus, cui gratiam & laudem perpetuúmq; ob-
ſequium præſtare ſumus obſtricti. De *Heſychio* quod
quæris, habueram Pſalmorum *Græcorum* librum
vetuſtate inſignem, in eo procœmium *Heſychii* lucu-
lentè ſcriptum in eam ſententiam, ut probare co- D
naretur omnes Pſalmos *Davidis* eſſe. Is liber mihi
cum cæteris omnibus periit: reliqua ſunt apud me
Græca collectanea in Pſalmos incerto autore, ſcri-
pta non tam copioſè quàm eleganter, quibus præ-
cipuè utor: in iis interdum citatur *Heſychius*. Sed
ego cum illa legi, & *Latinorum* aliquos de eorum
numero, quos prædicas, non tam illorum explana-
tionem valde ſequens, quàm Spiritui ſancto per-
mittens me totum, feror quácunque me ille vocat:
cujus utinam ut ſpiritualis in me homo, ſic etiam E
corporalis templum idoneum eſſe poſſet. Deus au-
tem omnium potens, qui tibi labores & ſolicitudi-
nes, & affectam valetudinem dat, quis ſcit an ma-
jore tuo bono id faciat, quàm ſi quietem tibi &
molle ocium præberet? Equidem confido ita eſſe,
nihilque mihi laborioſâ ſollicitâque vitâ, ſed quæ
cum Deo prorſus conjuncta ſit, videtur te verâ fieri
poſſe felicius. *Germanicæ* nationi bene ſit, amo e-
nim gentem totam, digniſſimámque arbitror, quæ
in vera tuenda, ac propaganda religione ſuorum F.
majorum gloriam conſequatur: cui qui obſunt, &
contaminant patriæ ſuæ decus ad bonam eos men-
tem convertat Deus. Tuæ in Pſalmum meum an-
notationes mihi gratiſſimæ. Itaq; cogito magnam
partem illorum mendorum tollere: nam aliqua
ſunt quæ autoribus optimis nituntur. De me, mi
Eraſme, ſic tibi perſuadeas volo, quanquam ego te-
nuis ſum, & magnis à fortuna detrimentis mul-
ctatus, nihil tamen me habere, quod non tuum
æquè velim eſſe ac meum: neque in hoc ſolùm, G
ſed in omni tua dignitate atque fama conſervan-
da hoc ſum animo, ut & ſponte per me ipſe, &
abs te monitus, ſummam tibi fidem in amicitia
ac benevolentiam ſemper ſim præſtaturus. Vale
quindecimo Calend. Octobris, Milleſimo quin-
genteſimo trigeſimo. *Carpentoracti*.

A

Eraſmus Rot. Alfonſo Valdeſio S. D.

Audio te ſubnotare ceſſationem meam, quod *Epiſt. 13.*
vicinior factus & breviùs ſcribam & rariùs.
Mihi ſanè non ingratum eſt, hac in parte meum
officium abs te requiri. Nam & hoc argumentum
eſt animi bene cupientis *Eraſmo*. Sed illud meæ
fidei credas velim, nullum eſſe mortalium cujus
B literas libentiùs accipiam quàm tuas, nec ad quem
meas dem libentiùs. Verum quum nihil eſſet, quod
vel de valetudine mea, vel de rerum mearum con-
ditione tibi voluptati futurum ſcribere poſſem,
puduit iſta candidiſſimam indolem tuam invidioſis
querimoniis amplius onerare. Quâ de re an te
aliquando meis literis admonuerim neſcio, certè
conſtitueram admonere. Proinde quum ex tuis
ſcriptis intelligerem ac magnopere gauderem ti-
bi propoſitum eſſe, in totum ab odioſis illis abſti-
C nere, quid ſupererat quod ad te ſcriberem, niſi te
mihi tuo merito eſſe chariſſimum, méque tibi vi-
ciſſim plurimis maximiſque nominibus obligatiſ-
ſimum eſſe? quod utique noſtrûm perſpectius
eſt, quàm ut illâ teſtificatione ſit opus. Idem arbi-
tror in cauſa fuiſſe, ut tuæ quoque literæ huc vene-
rint, & multo rariùs & ſolito breviores, aliquan-
to etiam, ut mihi quidem viſum eſt, languidiores.
Mihi quò fata trahunt retrahúntque ſequendum
eſt. Tuum iſtud ingenium Gratiarum domicili-
D um, indignum eſt quòd ullâ invidiâ moleſtiâve
contaminetur. Ex illius nigri colloquio, de quo
te literis admonueram, quid audieris facilè divi-
no, nec tamen arbitror hinc quicquam tuæ in me
benevolentiæ deceſſiſſe. Quòd ſi quid de meo in
te animo dubitas, verbulo duntaxat ſignifica, quo
genere officii queam tibi gratum facere, niſi id
ſumma cum alacritate protinus aggrediar, nomen
meum inter homines ingratos ſcribito. Lucubra-
tionem aliquam jam pridem tibi dicâſſem: ſed
E hoc officii genere quidam delectantur, quidam
offenduntur, idque nonnunquam mihi longè cha-
riſſimis ob id non præſto, nè quid illis conflem in-
vidiæ. Quid faciam? Pecunias adeo non recipis,
ut quod debetur offerenti, tu duplum offeras. Mit-
tam libros? Nè hoc quidem licet quòd agis iſtam
fabulam pluſquam motorium. Commendatione
meâ non eges, quod mihi quidem perjucundum
eſt, & tuo merito fieri gaudeo. Nec addubito quin
tui mores, Cæſariſque favor ſint aliquando te ad
F. ſummam dignitatem provecturi. Jam quid aga-
tur in aula, nec eſt ſecretariorum ſcribere, nec
mei candoris ex his velle cognoſcere. Supereſt
igitur, *Alphonſe* chariſſime, ut aut mihi credas
me eo eſſe in te animo, quo par eſt eſſe gratum
hominem in optimè meritum; aut tu mihi ſuppe-
dites occaſionem, quâ mei in te animi periculum
facias. Hæc ſcripſi incertus an hæc epiſtola ſit ad
te perventura. Pro tuo in *Livinum* meum favore
gratiam habeo. Nos apoſtemate rupto meliuſcu-
G lè valemus, gratia *Chriſto*. Æſtas nobis fuit ſterilis,
hyeme nonnihil abortivimus, præter cætera verò
ſex libros Apophthegmatum, & commentariolum
in Pſalmum X X X I I I. Hoc fuit à morbo paula-
tim revaleſcentis præludium, nunc accingimur ad
graviora, tantùm ut liceat videre *Germaniam* à
bellis quietam. Bene vale, amicorum fidiſſime.
Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*, Anno à *Chriſto*
nato M. D. X X X I.

Eraſmus Rot. Nicolao Mallario S. D.

Epiſt. 14. NÆ tu mihi, *Mallari*, doctiſſime, Comico-tragœdiam non tam legendam exhibuiſti, quàm ſpectandam ob oculos poſuiſti: quæ quidem ut mihi geminam peperit voluptatem, ita dolorem quoque duplicem conciliavit. Primùm enim delectavit animum meum epiſtola tua tam copioſa, verbis optimis adfabrè ſtructa, *Græcarum* vocum emblematis ſubinde picturata, poſtremò lepidiſſimis ſalibus hilaritatem animi tui declarans: quâ re factum eſt, ut ipſe quoque juxta *Pauli* præceptum, cum amico gaudente gauderem, & cum ridente frontem exporrigerem. Deinde magnâ ſum affectus lætitiâ, quòd *Chriſtus* Opt. Max. veluti de machina apparens, lætum exitum addiderit turbulentæ fabulæ. Rurſus indolui, quòd quum ex meo colloquio nihil aut minimum fructûs retuleris; tum enim cœperat adrepere morbus, alioqui nec alias in ejuſmodi congreſſibus admodum officioſo, ídque propter occupationes ac valetudinem potiùs quàm ob naturæ vitium: tamen ea res tibi tantum conflaverit invidiæ, cujus ſingularis ingenii candor illud promerebatur, ut nullis execrandæ ſibilis afflaretur unquam. Nam de me leve detrimentum eſt, & ſi his fatis natus ſum, ut bene faciens malè audiam, non oportet θεομαχεῖν. Vivit, vidétque nos noſter agonothetes, unde brabeum expectamus, ſi gnaviter certaverimus. Quod ſi tibi iſta contumelia ob *Chriſti* nomen fuiſſet illata, non ſolùm non deplorarem vicem tuam, verumetiam inter beatos ponerem nomen *Mallarii*. Nunc ſi quid meâ causâ moleſti accidat candidis amicis, acerbiùs fero quàm atroces in meum ipſius caput debacchationes. Illud tamen mihi longè gravius dolet, quod iſtorum intemperiis, & publica *Chriſtianorum* pax tranquillitáſque rumpitur, & malorum improbitas odio gravat etiam illos, qui in probatis Ordinibus veram ſectantur religionem. Quum enim columbina ſimplicitas ac germana ſyncera̍que pietas penes *Franciſcanos*, *Obſervantium* titulo gratioſos potiſſimùm reſidere videretur, nullo ex grege proſiliunt, qui indoctiùs, indecentiùs, ac ſcurriliùs vociferentur, atque adeo libellis etiam editis debacchentur, perinde quaſi mundus jam non gignat homines, ſed meros bubalos & onagros. Sed venter non tantùm auribus, ut ait *Cato*, verumetiam oculis & mente caret. Faxit *Chriſtus*, ut reſipiſcant in ipſius gloriam. Equidem optârim pacem habere cum omnibus. Id quoniam mihi fatis negatum eſt, negatum eſt autem mihi cum laudatiſſimis quibuſque viris, triplici argumento meipſum conſolor: primùm, recti conſcientiâ, cui ſua merces in tuto eſt apud τὸν καρδιογνώστην: deinde conſortio celebrium virorum, *Socratis*, *Phocionis*, *Ariſtidis*, *Scipionis*, & ſi mavis *Chriſtianos*, *Pauli*, *Hieronymi*, *Baſilii*, & *Chryſoſtomi*. Poſtremò, dum contemplor, quales habeam oblatrantes, & quales è regione fautores: illic nullos video niſi aut inſigniter ſtolidos, & impudenter ſcurras, aut gloriæ famelicos, aut maledicentiæ natos, aut œſtro livoris percitos, aut ventris mancipia, aut quibus hic mundus potior eſt *Chriſto*. Hic quos Reges, quos Principes, quos Cardinales, quos Epiſcopos intueor, qui non tantùm literis & applaudunt qualibuſcunque ſtudiis meis, & mihi

A pro navata meliori literaturæ pietati operâ gratias agunt, verumetiam ultro miſſis honorariis muneribus teſtantur ſe non aliter ſentire quàm prædicant? Quot ſunt etiam hodie tum opibus tum dignitate præcellentes, qui me ad omnium fortunarum conſortium invitant? Eruditos ſileo. Quis non tot taliúmque virorum judicio fretus, negligat inauſpicatarum avium garritus? quandoquidem placari non poſſunt. Equidem non agnoſco
B *Batavi Herculis* glorioſum titulum, quem tu mihi tribuis. Sed tamen quum ipſe ſentias his quoque temporibus in *Gallia* ſtudiorum & ingeniorum altrice quantum invidiæ ſuſtineat ἐν φαύλοις, facilè conjectas quos barbarorum impetus exceperim, ante annos fermè triginta apud noſtrates, juventutem ad eloquentiæ ſtudium, *Græcarum*que literarum amorem extimulans. Vix noſtra phalanx ſuſtinuiſſet hoſtium conjuratorum impreſſionem, ni *Adrianus* tum Cardi-
C nalis, poſtea *Romanus* Pontifex hoc ediidiſſet oraculum: *Bonas literas non damno, hæreſes & ſchiſmata damno.* Sed apud nos indies miteſcit hæc invidia, ſummámque in ſpem vocor, fore ut excellentiſſimi Regis *Franciſci* felicibus auſpiciis adeo conſileſcant coaxantes ranæ, ut nemo Theologorum ordine dignus habeatur, qui rudis ſit linguarum. Certè ante annos non ita multos *Hermannus Lethmannus Batavus*, aut ſi mavis, *Holandus*, harum literarum acceſſione
D nonnihil etiam commendatus fuit, ad hoc, ut in diſtributione laureæ Theologicæ primas ſortiretur. Arbitror hominem tibi notum eſſe. Proinde perquàm lubens ſpectavi te in tuis literis juveniliter ſtomachantem: hinc enim perſpexi quàm ex animo faveas huic ſtudiorum generi: ſed ſpero fore propediem, ut iſtos tenebriones contemptu judices digniores, quàm ſtomacho tuo. Quin & nunc ſic eluxit linguarum fulgor, ut magis operæ pretium ſit, flagrantis jam & in-
E flammatæ juventutis ſtudia provehere, quam cum rabulis malè feriatis rixari. Quod ſcribis eſſe quoſdam qui ſibi bonam felicitatis partem deeſſe judicant, quòd *Eraſmum* non viderint, quum corporis effigiem ære fuſam exoſculentur, eíque conſpectâ ad ſtudiorum amorem inflammentur, puto non omninò vanum eſſe: quanquam tu conſolandi mei gratiâ rem, ni fallor, verbis amplificas. Sed ne poſſim iſtiuſmodi favoribus inſoleſcere, facit quorundam diverſus affectus. Di-
F cam enim quod rideas: Eſt quidam doctor *Conſtantienſis*, qui mei effigiem in charta impreſſam habet in conclavi ſuo, non ob aliud niſi ut quum inambulet, quoties eam præterit conſpuat: percontantibus odii cauſam, reſpondet ſe mihi acceptum ferre hoc calamitoſum ſeculum. Antea volens nolens eram *Lutheranus*. Hoc telo de manibus excuſſo, quærunt aliud: aiunt me dediſſe gradum ſectarum autoribus. Hoc argumentum ſeriò rurſus tractavit *Albertus Pius*, cujus ingens
G volumen excudit *Badius*, quum opus, ut audio, non ſit *Alberti*, ſed per multas operas conductitias conflatum: nec minimum contulerunt *Franciſcani Pariſienſes*; habent enim quendam inſigniter [illegible] *Petrum Cornuenſem*. Ipſe *Pius* rem fecit oppidò quàm ingenioſam, infixit aculeum ac ſeſe proripuit. Deceſſit enim multis ante diebus, quàm *Badius* opus abſolviſſet. Dicebatur *Carpenſis*, & quanquam ditione fuiſſet exutus, cognomen idem manebat.

licèt

A licèt ratio cognominis fuerit diverſa. Prius enim
à *Carpis* erat *Carpenſis*, pòſt à carpendi libidine.
Atque ut intelligas illum non ſine cauſa dictum
Pium, triduo quàm moreretur, induit amictum
divi *Franciſci*, in ea veſte *Franciſcanorum* humeris
deportatus eſt ſolenni pompâ per vias, facie,
manibus & pedibus nudatis, & in monaſterio
ſepultus. Non inſector religioſum hominis affectum:
vulgatum eſt hoc apud *Italos*: ſed demiror
B patres illos, quum non ignorent cujuſmodi
ſit hoc ſeculum, ejuſmodi ceremoniis,
nè dicam ſuperſtitionibus, irritare in ſe orbis invidiam,
plus ſatis jam flagrantem ſuâpte ſponte.
Sed *Alberti* manibus precor lucem & quietem.
Opus nondum vidi. Sentio quoſdam parricidialibus
odiis in me ferri, non *Lutetia* tantùm,
ſed in *Germania* quoque: qui ſimul atque
comperiſſent Cæſaris animum in hoc obfirmatum
eſſe, ut ſectarum diſſidiis *Germaniam* liberaret,
C protinus privatim ac publicè virus evomere cœperunt
in *Eraſmum*. Longa eſt fabula, ſed partem
ejus è ſchedis quas mitto cognoſces. Varia
ſunt martyriorum genera, innumerabiles ſuppliciorum
formæ, ſexcentæ mortium ſpecies. Ego
fortaſſe cum divo *Caſſiano* videbor conferendus,
quem accipimus ſtilis graphiariis à ſuis diſcipulis
fuiſſe confoſſum. Sed quanto crudeliora patitur
Eraſmus, qui tot annos innumerabilium hominum
linguis & ſtilis confoſſus uſque ad vitalia, vivit
D adhuc in tormentis, & ſentit totus, nec datur morte
finire dolorem? Verùm omiſſis jocis, ad tuam
epiſtolam redeo. Quid audio? *Lutheranus* dictus
es quòd inviſeris *Eraſmum*? At quotquot ſunt
ejus ſectæ, ſi quem ſenſerint me petere, dicere ſolent,
*Cave tibi ab illo, inficiet te ſi conveneris hominem,
hoſtis eſt acerrimus Evangelii.* Quid iſtud
monſtri eſt? niſi quòd, ut prudentiſſimè ſcribis, nec
legunt noſtra, nec ſcire cupiunt quid agamus. Tantùm
quod in conviviis ſodalium audierunt vociferantur,
E &, *Andabatarum* more, clauſis oculis
gladium ventilant. Jam fingant me ſentire cum
his quos iſti ducunt pro hæreticis: quanto *Chriſtianius*
erat ſuſpicionem in eam partem eſſe pronam,
ut crederent te hoc animo *Eraſmi* colloquium expetiſſe,
quo eum in viam reduceres? Quantum
igitur iſti abſunt ab Evangelicâ charitate, quæ
non ſuſpicatur, nec cogitat malum? Quid dicerent
ſi iſthuc commigrarem, tibique domeſtica
conſuetudine jungerer? Quòd tantum laudum in
F me largiſſimè profundis, *Mallari* doctiſſime, non
expectabis à me mutuum, non quòd non paria tu
atque etiam majora promerearis, ſed quòd nec ego
agnoſcam quæ mihi tribuis, nec tua modeſtia videatur
talibus encomiis oneranda. Demiror quo
conſilio mutos magiſtros ad percipiendam *Græci*
ſermonis ſcientiam adhibere malueris, quum *Gallia*
tam multis abundet *Græcè* peritis, & viva vox
ut habet ſuam peculiarem vim, ita dimidium laboris
adimit diſcenti. Vehementer autem laudo
G quod vertendis *Græcis* de teipſo periculum facis,
quantum in utriuſque linguæ facultate profeceris.
Sed iſta quoque meditatio ſuccedet feliciùs,
ſi verſionis tuæ cenſorem adhibueris, aut tuam
verſionem cum aliorum tranſlatione contuleris.
Quòd percontaris num *Chryſoſtomi Monachus* ab
alio quopiam *Latinus* ſit factus, video te virum
eſſe minimè curioſum quid rerum gerant alii.
Nam *Monachus* ille in quo ſcribis te tyrocinii

A tui ſpecimen edidiſſe, jam ante ſex annos proſtat
verſus ab *Oecolampadio*. Eundem meo ſuaſu
vertit *Germanus Brixius*, ſed quoniam ille *Callipidem*
egit, ſeróque miſit quod verterat, quum totus
exiret *Chryſoſtomus*, *Oecolampadianam* editionem,
recepimus. Rurſus idem opuſculum in *Anglia*
vertit *Virgilius Polydorus* ſatis feliciter, mihi dicatum.
Excuſum eſt autem *Lutetiæ*. Si quivero
nanciſci *Brixianam* editionem, ad te mittam,
B ut tuam poſſis cum triplici verſione conferre.
Rumorem retractationis hinc opinor natum,
quòd libri quo monachis *Hiſpanienſibus* reſpondeo,
poſteriori editioni ſubjeci loca quædam ex aliquot
meis lucubrationibus emendata, quæ vel
ipſe deprehendi, vel amici ſuggeſſerunt. Verùm
hic dum amicis fido, quædam dum emendare conor
depravavi. Is liber prodiit Anno M. D.
XXIX. mittam ſi quem nactus ero qui non recuſet
ſarcinulam. Neque verò puderet pigerétve
C idem in univerſas meas lucubrationes facere, ſi
quam viderem rationem quâ liceret omnibus omnium
offenſionibus mederi. Nunc quod aliis videtur
maximè pium, aliis videtur impium. Sequar
ſcholaſticorum placitorum gnomones? Ipſi inter
ſe diſſident. Quoſdam autem offendit quicquid
aliis verbis dictum eſt, quàm ipſi loquuntur in
ſcholis. Quibus ſi velim morem gerere, bis frigebunt
omnia, partim quòd pleraque ſcholæ dogmata
ſunt ejus generis, ut etiam ſi nitantur indubitatâ
D veritate, tamen extra ſcholam non habeant gratiam;
partim quòd impuritas orationis rebus etiam
per ſe gratioſis detrahat gratiam. Jam quid
iſtis faciam, qui ſibi videntur callere *Latinè* quum
neſciunt? Quid illis, qui quoniam ad lectionem
adferunt inimicum animum, omnia detorquent ad
calumniam? Aliud malè ſonat, aliud eſt ſuſpectum,
aliud eſt affine *Turrelupinorum* errori, aliud eſt offenſivum
piarum aurium, aliud eſt parum reverenter,
aliud parum circumſpectè dictum. Si
E quid ejuſmodi videatur, ut offendere poſſit Principum
aut Pontificum animos, ſchiſmaticum eſt.
Quaſi per ſe non ſit ulceroſis odioſa veritas. Denique
quid facias his qui mea non legunt? Atqui
ea maxima turba eſt, nec ulli vociferantur improbiùs.
In tanta ſententiarum varietate, in tam
ſurdis clamoribus quid me jubes ſequi? Certè
hæc mihi mens eſt, ut ſi quid vel ipſe deprehenderem
in libris, vel alius commonſtraret, quod
verè pugnaret cum indubitata veritate fidei Ca-
F tholicæ, mox jugularem. Quidam è tuo ſodalitio
damnavit quòd in *Colloquio* cui titulus *Inquiſitio*,
ſcripſi *Patrem autorem eſſe omnium*, complectens
etiam duas perſonas divinas. Sed ille putat
autorem nihil aliud eſſe quam *factorem*, quum
autor dicatur frequenter fons & princeps negotii,
autoritas principium & origo prima. Eas voces
ſic frequenter uſurpat divus *Hilarius*: proinde
ſi *Latinè* calluiſſet, nihilo magis offendiſſet
autor omnium, quàm *principium omnium*. Ri-
G xandi, calumniandique nullus eſt finis. Hic nobis
toties occinuntur *Auguſtini retractationes*. Atqui
retractatio nihil aliud eſt quàm *recognitio*. Neque
enim eo titulo profitetur ſe caſtigationem errorum
ſuorum, ſed catalogum & recenſionem operum
ſuorum texere; ac ſingulorum velut argumenta,
eò ſpectans, nè quid lucubrationum ipſius
intercideret, aut alteri tribueretur quod ipſius
eſſet, aut ipſi tribueretur quod eſſet alterius.

A Verùm obiter quædam ſua reprehendit, fateor,
ſed levicula: veluti quòd alicubi ſit uſus vocabulo
fortunæ, quòd lapſus ſit in nomine *medici*. At plura
defendit, interdum non ſine tergiverſatione. Porrò,
quanto graviora adhuc reſident in illius viri
libris, *nulla eſſe hominum merita*? cujuſmodi ſi quid
in meis deprehenditur, *Lutheranus* ſum. Quoties
iterat, *Infantibus nihil prodeſſe baptiſmum, niſi comedant
carnem & bibant ſanguinem Domini*? Quoties
B tribuit *Petro* apoſtolorum principi ſuperſtitioſam
ac perverſam voluntatem pertrahendi gentes in
Judaiſmum? Omitto cætera. Proinde fruſtra tantopere
jactatur hoc exemplum *Auguſtini*. Quis
magis ingenuè caſtigavit ſua, quàm ego? Quoties
recognovi mea *Proverbia*? Quoties *Novum teſtamentum*?
Quod opus rurſum excuditur, in quo
non corrigam aliquid? Idem ante annum ſeparatim
etiam feci, præſertim in his operibus quæ credebam
me vivo non iterum edenda. Itaque quòd
C hortaris ultrò currentem, vir amiciſſime, pro tua
quidem ſolicitudine debeo gratiam; ſed officioſius
faceres, ſi commonſtrares quæ meritò ſint emendanda.
Nam hæreſeon, errorúmque mentione
plena ſunt omnia. Non dubito quin tibi ſit
animus integer, ſi modò vacaret noſtra legere. Ut
redeam ad *Græcos*, ſi tibi non eſt cui tua præbeas
examinanda, ſupereſt hoc exercitationis genus:
verte quiddam à docto quopiam verſum, ſed illius
verſione non inſpectâ: ubi præſtiteris quod potes,
D tum confer utriuſque tranſlationem cum *Græcis*,
ſenties hinc fructum haud pœnitendum. Arbitror
Græcum Chryſoſtomum jam prodiiſſe ex officina *Veronenſi*.
In vertendo præcipuam laudem obtinet
Theodorus Gaza. Summus artifex eſt *Angelus
Politianus*. Mihi in vertendo ſemper placuit fidelis
& erudita ſimplicitas, præſertim in hagiographis.
Budæus vicinior eſt *Politiano*. Opinor me
reſpondiſſe ad omnes epiſtolæ tuæ partes, fortaſſe
breviùs quàm tu velles. Sed hic certè veniam da-
E bis, ſi cogitaris me poſt abſolutos libros, hoc ludo
relaxâſſe delaſſatum ingenium ut eodem tempore
ſcriberem epiſtolas p. m. nonaginta, quarum aliquot
ſunt hac duabus paginis longiores. Pro Epigrammate
habeo gratiam, ſed aliud dicis *Latinè*, aliud *Græcè*. Nam *Græcè* loquens non vis me
prius liberari à rabulis, quam mortem oppetam.
Jam an *ſtreperus* pro *obſtreperus* invenietur addubito:
particula ἂν non video quid agat, niſi quòd
explet hiatum metri, dicere poteras [illegible]
F Sed nimium abutor humanitate tuâ, *Mallari* chariſſime:
opto te quàm rectiſſimè valere. Datum
apud *Friburgum Briſgoæ*, quinto Cal. Aprilis, Anno
à *Chriſto* nato M. D. X X X I.

Habes epiſtolam αὐτόγραφον, καὶ ἀρχέτυπον: vix enim
vacavit ſcriptam recognoſcere. Sed ſuſpicabar
hoc ſic amanti fore gratius, ſi ſcriptum acciperes
ipſis lituris ac diſpunctionibus referens notas
animi ex tempore ſimpliciter ac ſine fuco apud
amicum ſeſe proferentis.

G

Eraſmus Rot. Antonio Dalbono Abbati S.

Epiſt. 15. SI tam facilè montes & valles tranſmitterent
corpora, quàm transvolant animi, jamdudum
Eraſmum haberet hoſpitem inſula *Barbara*, meo
judicio dignior quæ μακάρια dicatur. Sed præter
itineris longitudinem deterruit me *Mallarius*
prolixâ epiſtolâ, quâ longam texit fabulam de

A tumultu quem cuculliones quidam excitârant in
abſentem quod diceretur expetiiſſe colloquium
Eraſmi. Quid facerent, ſi iſthuc commigrâſſem?
videréntq; nos arctâ familiaritate vinctos? Miſeret
me profectò talium ingeniorum. Nam ſi tales
ſunt qui perfectam pietatem titulo veſtéque profitentur,
quid expectandum ab his quos iſti mundanos
appellant? Sed hac de re copioſiùs reſpondi
Mallario communi amico. Abundè malorum hic
B erat, etiamſi nihil accederet. Jampridem infeſtat
nos peſtilentia, quæ deſinere neſcit. Summa rerum
caritas creſcit indies. Quid ſit ſequuturum, novit
Deus, mihi nequaquam placent auguria. Et tamen
incommodum eſt huic corpuſculo mutare nidum,
ut jam maximè tutum ſit. Narrant *Turcam* adornare
tres exercitus, quorum uno incurrat in *Auſtriam*
adverſus *Ferdinandum*, altero in *Poloniam*, cui
jam olim minitatur, tertio *Neapolim*, inde petiturus
benedictionem à ſummo Pontifice. Dura ſunt
C hæc, tamen hæc quoque puto leviora, quàm ſi tota
Germania & huic finitimæ regiones mutuis cædibus
miſceantur. Dices ſævum eſſe morbum, nec
poſſe curari vulgaribus remediis. At ego odi remedia
morbo graviora. Si ferro res agetur, maxima
calamitatum portio recidet in immerentes,
& ſub prætextu defendendæ pietatis mundus
implebitur latrociniis. *Hiſpaniæ* multos alunt
occultos *Judæos*, *Germaniæ* plurimos habent &
naturâ propenſos, & bellis exercitatos ad latro-
D cinium. Tota hæc colluvies exundabit primùm
in *Germaniam*, mox in reliquum orbem. Neſciunt
enim arma ponere quibus ſemel tradita ſunt.
Jam ſemel atque iterum dedere ſui ſpecimen,
Roma atque *Vienna*. Orbis nunquam habuit Cæſarem
potentiorem quàm nunc habet. Is pro ſua
pietate ac religioſa in ſedem *Romanam* obſervantia,
videtur facturus quicquid præſcripſerit *Romanus*
epiſcopus. Gratulandum igitur erit rebus humanis,
ſi vicario *Chriſti* nihil in mentem veniet
E niſi *Chriſto* dignum. Multis tamen ſiniſtrum videtur
augurium, à *Clemente* tam inclementer tractata
Florentia. Ut liberis licèt affectis injuriâ non
datur ulciſcendi jus in parentes, ita multis ethnicis
viſum eſt non eſſe fas in patriam utcunque meritam
ferrum ſtringere. *Themiſtocles* & *Ariſtides*
per invidiam exules, magno tamen adjumento
fuere patriæ. *Lacedæmonius* ille Rex præter meritum
exul, nè queri quidem de patria ſuſtinuit. *Coriolanus*
juſtiſſimum dolorem, matris autoritati
F ſubmiſit. At vereor nè nobis qui præcipites agimur
cupiditate vindictæ, eveniat quod evenit equo,
qui tergo ſeſſorem, ore frenum recepit,
dum cervum ulciſcitur, εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι
περὶ πάτρης, ait *Hector Homericus*: at hoc rerum
ſtatu mihi videtur εἷς οἰωνὸς ἄριστος, [illegible]
Sed hoc, quod omnium eſt caput, cum primis
negligitur. Unde enim ſub optimis Principibus
tantum in orbe *Chriſtiano* malorum, niſi à
Deo noſtris irato ſceleribus? Quando unquam
G veſtra *Gallia* graviorem accepit plagam? Bene
habet quod eam tempeſtatem excepit ſerenitas.
Quis unquam vidit afflictiorem *Italiam*?
Quæ multis annis vereor ut recuperet vigorem
priſtinum, in quo nos quondam illam
vidimus. Quid nunc *Germaniâ* turbulentius?
Quid miſerabilius, ſi incidant quæ videntur
impendere? Jam ut parciùs bibatur, ut minus
ſit luxûs in conviviis ac veſtitu, ut clerici

verticem

verticem habeant latiùs raſum, ut veſtem ad ta-
los demittant, ut ſoli dormiant, facilè præſcribi
poteſt ab hominibus: ſed omnium bonarum acti-
onum fontem ſolus Deus purgare valet, & faciet,
ſi nos ſyncerâ plenâque fiduciâ ad illius miſericor-
diam confugerimus. Ille exoratus dabit Eccle-
ſiæ primatibus animum omnia mundi commoda
Chriſti gloriæ poſthabentem. Dabit Principibus
mentem, & opibus, & gloriis, & vindictâ, & o-
mnibus humanis cupiditatibus ſuperiorem, dabit
ſapientiam cœleſtem, univerſam terrenam mali-
tiam ſuperantem, dabit ſacerdotibus ac monachis
verum mundi contemptum, & Scripturarum a-
morem, dabit magiſtratibus & populo timorem
ſui. Finem philoſophandi faciam, ſi teſtatus fue-
ro, me pro his quæ defers, nihilominus debere ti-
bi, quàm ſi fuiſſem uſus. Opto tuam pietatem
cum omnibus illi charis quàm optimè valere. A-
pud *Friburgum Briſgoiæ*, Anno à *Chriſto* nato
M. D. XXXI. Calend. April.

Eraſmus Rot. Petro Mornyeo Abbati S. Sulpitii S.

Epiſt. 16. UTinam quemadmodum hic temporum ſta-
tus multis nominibus protrudit ad emigran-
dum, ita ſterneret mihi commodam viam ad tam
amabilem hoſpitem. Sed deterret itineris tum
longitudo, tum incommoditas, & hoc corpuſcu-
lum jam deſiit ad omnem profectionem eſſe ac-
commodum. utcunque viget animus. Sed teſtu-
dinis σφαῖραν ſortem agnoſco, domicilium quod
circumfero moratur hoſpitem, indies etiam rui-
nam minitans. Compluribus argumentis mihi
commendas tuam *Sabaudiam*, tametſi mihi non
prorſus ignotam. Olim enim è *Lutetia* per *Lug-
dunum* petens *Italiam*, bonam illius partem vidi.
Apud *Taurinorum Auguſtam* commorati ſumus
aliquantiſper, mirè placebat gentis humanitas.
Sed inter omnia regionis commoda, quæ com-
memoras, nihil æquè me ſollicitat atque iſte tuus
tam candidus, tam amicus animus. Spero autem
ſi *Germania* bellis inteſtinis collidi cœperit, ve-
ſtram regionem fore quietam: quanquam audio
neſcio quid controverſiæ vobis fuiſſe cum *Bernati-
bus*, id arbitror eſſe conſopitum. Triſte porro fa-
tum narras *Rolandi Caroli* magni nepotis, qui ſiti
perierit in *Hiſpaniis*. λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν καὶ πότ-
μον ἐπισπεῖν, inquit *Homerus*, quando video te li-
benter ἐκλαλεῖν. At medici cenſent longè cruci-
abilius mori ſiti. Sed *Rolando Hiſpania* planè fuit
ἀνυδρία. Sic enim appellat beatus *Paulus*. Delecta-
vit me *Caſtoris* & *Pollucis* mentio. *Caſtor*, inquit
Horatius, *gaudet equis*, *ovo prognatus eodem pugnis*.
Fateor me olim equitandi ſtudio fuiſſe captum,
καὶ τὴν ἱππευτικὴν mihi fuiſſe lucülento damno, ſed
jampridem *Caſtor* eſſe deſii. An tu etiamnum
Pollucem agas neſcio, nam aliquando te ſtrenu-
um egiſſe pugilem ex tua ipſius narratione cogno-
vi, quum *Baſileæ* familiariter inter nos miſcere-
mus fabulas. Sed ut idem narrat *Horatius*, ob diſ-
ſimile ſtudium, geminorum gratia fratrum propè
diſſiliit: nos porrò communis literarum amor
arctiùs junget, quàm *Caſtorem* & *Pollucem* junxit
idem ovum, modò liceat iſthuc uſque prorepe-
re. Id ſi minus licebit corpore, certè animus ſub-
inde ad vos tranſvolabit. Mihi cum paucis viven-
dum eſt, ſi velim vivere, adeo tenera eſt valetudo.

A Inter ἀνθρωποφάγους veſtros, ut tu vocas, licebit ut-
cunque balbutire: hic planè mutus ſum, nec in-
telligo quenquam, nec intelligor ulli. Cum aulis
mihi nihil convenit. Quid autem dicas aulam
planè *Gallicam*, nondum intelligo, ſentis opinor
comem & humanam, ſed *Germani* noſtri ſecus in-
terpretarentur. Verùm, omiſſis jocis, gratiſſi-
mum eſt quòd offers & teipſum & tua omnia ci-
tra exceptionem. Sed tu jure Gratiarum, jam-
B pridem in ære meo es, licèt ego magis etiam in
tuo. Fortunas autem tuas non admodum grava-
bo. Contigit enim mihi ſors animo par, inter
πλοῦτον & πτωχὸν media. Dedimus hâc hyeme ſex
Apophthegmatum libros, & Commentarium in
Pſalmum 33. Præfati ſumus in *Ariſtotelem Græcè*
excuſum, multò quàm antea emendatiùs, quem
jam parvo ſibi quivis parare poterit. Præfati ſu-
mus & in *Titum Livium*, auctum quinque libris
qui nunquam antehac prodierunt, præter innu-
C meras epiſtolas. Tantum horti noſtri porrigunt
hybernis menſibus: quid facerent æſtivis? Sed
ingeniorum æſtas ſemel elapſa nunquam redit.
Cætera coram, ſi temporum ratio ſic ſuaſerit, &
valetudo permiſerit. Bene vale. Datum apud
Friburgum Briſgoiæ poſtrid. Calend. April. mille-
ſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Rot. Antonio Fuggero S. D.

D QUum animum iſtum tuum tam amicè ami- Epiſt. 17.
cum contemplor, vir ornatiſſime, quum re-
puto quòd in me nihil promeritum beneficiis be-
neficia cumulas, poſtremò, quòd homo prædives
ad fortunarum conſortium invitas: partim mihi
videor egregiè felix, cui talis patronus & amicus
divinitùs obtigerit; partim rubore ſuffundor, at-
que etiam animo diſcrucior, quum, excuſſis omni-
bus meis facultatibus, nihil reperio quo tecum pa-
ria facere queam. Quid autem dixi paria? quo
E ſaltem grati debitoris propenſam voluntatem
declarem. Proinde *Joanni Cholero* communi ami-
co priſtinam amicitiam renunciavi, ni mihi bonâ
fide ſuggerat occaſionem declarandi quanti faci-
am iſtud pectus tot Gratiarum muneribus exor-
natum. Magnæ divitiæ ſolent poſſeſſori conciliare
faſtum & ſupercilium. At quem invenire eſt ex
mediocris cenſus grege, cui par ſit morum comi-
tas, facilitas ac verecundia? Solent opes ſui ſitim
excitare, velut hydrops quidam. Tu contrà, quod
F ultrò in te effundit numinis benignitas, aliis po-
tiùs habere videris quàm tibi, verè divitiarum do-
minus, ut in quem illæ nihil juris habent, ſed tibi
tuo arbitratu ſerviunt. *Beatus Rhenanus*, homo in-
ſigniter eruditus, in Epiſtola quadam ad D. *Phi-
lippum Puchaimerum* ſic depinxit ædes tuas, quas
Polyphemus mihi parum rhetoricè commendavit,
ut ſi eas fuiſſem omni ex parte contemplatus, non
fuerim viſurus ampliùs. Sed quantâ felicitate me
ſpoliat horum temporum iniquitas? Utinam pro-
G pitium aliquod numen civiles tumultus arceat à
Germania. Sed ubicunque locorum fata volent
eſſe *Eraſmum*, ibi ſcito futurum *Antonii Fuggeri*,
totiúſque nominis *Fuggerici* ſtudioſiſſimum. Pro
lagena vini quam per alium aurigam miſiſti, per
eundem qui attulit gratias egi. Sed quoniam &
ille utrem reddidit nihilo pleniorem quàm reddi-
derat *Polyphemus*, eâque de re queſtus eſt famulus,
fieri potuit, ut epiſtolam ad te meam ſuppreſſerit,
metuens

A metuens nè per illam proderetur. Hoc eò ſcribo
ꝙ videam *Cholerum* anxium, nè vinum poſterius
miſſum non ſit redditum. Cætera vaſa erant ple-
na. Si quid tale mittendum eſſet, vaſi fideli benè-
que picato oporteret committere, addendus eſſet
fucus, quaſi ad alium magnæ autoritatis virum
mitteretur. Quum audiunt ad *Eraſmum* hoſpi-
tem, putant objectam prædam abſque periculo.
Bene vale. Datum *Friburgi* pridie Non. Aprilis,
B M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. cuidam Theologo S.

Epiſt. 18. ABſolutiſſime magiſter noſter, *Quirinus* fa-
mulus meus huc reverſus, retulit te in convi-
vio dixiſſe quædam eſſe in libris meis, quæ nullo
pacto poſſent ab hæreſi excuſari. Fieri poteſt, ut
ille non ſatis intellexerit quid dixeris: & fieri po-
teſt, ut, imprudente me, ſale quiddam ſit in ſcri-
C ptis meis, quum ejuſmodi nonnulla reperiantur
in ſcriptis *Hieronymi*, *Ambroſii*, & *Auguſtini*.
Verùm ego ſum in hac ſententia, ut exiſtimem in
ſcriptis meis nihil eſſe, quod propriè dici poſſit
hæreticum, ſi abſit diſputandi calumniandíque
ſtudium. De cæteris lapſibus qui ſolent hominibus
obrepere, nunc non ago. Quare rem mihi ſummo-
pere gratam facies, ſi ſale quiddam oſtenderis: o-
ſtenſum, protinus à me jugulabitur. Odi hæreſim
ut ſi quis alius. Audio enim te virum eſſe civilem
D & æquum, ac *Bedde* diſſimillimum, qui mihi rabi-
re videtur non judicare, precor illi ſanam men-
tem. Uter autem noſtrûm actiùs retundat vires ſe-
ctarum, vel illo argumento apparet, ꝙ neminem
vehementiùs oderunt quàm me, neq; quenquam
frequentiùs lapidant aculeatis libellis, quum *Bed-
de* nemo ſuccenſeat. Et hæc *Eraſmus* audet in
Germania, non ſine ſummo diſcrimine & fortu-
narum & capitis. Neque enim libellis tantùm
res agitur, ſed criminationibus periculoſis, &
E clancularis inſidiis. Enotant è libris meis, ſi quid
irritare poſſit in me civitates, populum aut Prin-
cipes. Edunt odioſa quædam ſine nomine, &
ſubornant qui ſuſpicionem in me derivent. Lati-
tant enim ſub Evangelii nomine quidam artifices
moribus non admodum Evangelicis. *Baſileam*
non reliqui, donec eſſet aliqua ſpes rem poſſe ad
ſaniora referri conſilia. Hæc ſi nòſſent Theologi
quidam, ſaltem hunc hominem aliquo favore di-
gnum judicarent. Dominus te proſperet in omni-
F bus. Reſcribe per hunc ſi moleſtum non eſt. Eſt
enim *Ottomarus Luſcinius* hujus urbis primarius
eccleſiaſtes, nec à Linguis ac Muſis alienus, in hoc
mei fati, quod ut ille *Auguſta*, ita ego *Baſilea* pro-
fugi, nè videremus quæ dolerent oculis.

Eraſmus Rot. Bernardo Boerio ſuo S. D.

Epiſt. 19. SI quid omnino mihi credis, hoc tibi perſuade-
as velim, *Bernarde* ſuaviſſime, quum ex omni-
G bus mundi plagis faſciculatim adferantur literæ,
multis retro menſibus nullas veniſſe tuis gratio-
res, quas Idibus Martiis M. D. XXX. ad me de-
diſti, adeo ut quum id temporis alvi torminibus
tantùm non exanimatus eſſem, epiſtolâ tuâ lectâ
revixerim, adeò mihi jucunda fuit priſtini convi-
ctûs noſtri recordatio: ſed multò jucundius fuit,
ꝙ intelligerem eam eruditionis ſementem, quam
nos *Bononiæ* in puerilis ingenii novale jecimus,

A ad luculentam maturámque frugem perveniſſe.
Alioqui nonnihil verebar, nè quod pleriſque ſolet
uſu venire, opes, *Romana* delitiæ, dignitas, &
hujus comites profanæ curæ, mentem tuam à phi-
lologiæ contubernio diſtraherent. Hanc ſollici-
tudinem ab amore tui profectam inanem fuiſſe &
per ſe mihi penitùs ademptam gaudeo. Nam ra-
rum quoddam acumen in literis tuis, ſenſus argu-
ti, nec è trivio deſumpti, ſchematum gratiâ, verbo-
B rum delectus abundè teſtabantur te in Muſarum
hortis verſari. Super omnia tamen me delectavit
iſta tua in me pietas, quàm mirificam quandam
undique tota ſpirat epiſtola. Nam vera vividaque
ſit oportet, quam tam ingens temporum ac loco-
rum intervallum, támque diutina corporum ſe-
junctio & conſuetudinis intermiſſio non potuit
vel tantillo reddere languidiorem, ſed, ut apparet,
reddidit flagrantiorem. Proinde ſubſcriptionis
illius quæ tibi ſcrupulum injecit, me, mi *Bernarde*,
C non pœnitet, ut quæ te excitârit, ut evidentiùs
exprimeres amoris erga me tui magnitudinem:
qui ſi in adoleſcente per tot occaſiones, quas com-
memoravi, reſtrinxiſſet, nihil alienum ab hominum
moribus, aut rarum novúmve accidiſſet. Eóque
voluptatem uberiorem cepi, poſteaquam intel-
lexi noſtri memoriam non ſolum non abolitam
ex animo tuo, verùm etiam venerabilem, ac ſacro-
ſanctam eſſe. Sic enim ſcribis, & credo. Niſi e-
nim ex animo ſcriberes, non ſcriberes tam arden-
D ter. Porrò nomen *Eraſmi* vobis pro hedera fuiſſe,
magnámque apud omnes eruditionis opinionem
conciliâſſe, utinam tam ſit verum quàm amanter
abs te ſcriptum eſt. Debemus hoc illi, quem tu
ſcarabei nomine ſignas, non ſolùm quòd matu-
riùs vos reliquerim, ſed etiam quòd noſtræ con-
ſuetudinis jucunditas, multâ aloe fuerit tempera-
ta, ut ni me fides retinuiſſes in officio, nè vivam,
ſi talento magno perpelli potuiſſem ad menſtru-
am ejus monſtri patientiam. Sæpenumero mira-
E tus ſum patri viro prudenti tam lævum fuiſſe hac
in parte animum, ut ei crederet chariſſima pigno-
ra, qui vix idoneus erat curandis porcis, imò qui
ob mentis impotentiam verè curatoris egeret. Sed
hæc eſt rerum humanarum infelicitas. Me hinc
quum multæ res protrudunt, tum in *Italiam* invi-
tant plurimæ: ſed hoc corpuſculum nullis jam iti-
neribus accomodum eſt: conditiones nihil mo-
ror, paratum eſt quod meæ frugalitati ſatis eſt:
tantum contingat tranquilla ſedes, quam hoc fa-
F tali rerum humanarum tumultu invenire perdif-
ficile eſt, præſertim *Eraſmo*, invidioſæ famæ gravi
ſarcinâ onuſto, quam velit nolit quocunque ter-
rarum ſeſe receperit, ſecum circumfert, etiam ſi
Conſtantinopolim proficiſcatur. Atque ut nuſquam
non habeo qui mihi bene velint, ita nuſquam ab-
ſunt ſecus affecti. Sed plerunque plus valet malo-
rum improbitas, quàm bonorum favor. Quàm
alluxerim *Germania* neſcio, certè illa mihi multas
offudit nebulas ac tempeſtates. Delectatus tamen
G ſum iſtâ tuâ collatione ſolis, omnibus mundi pla-
gis circumactu ſuo lucem impertientis, non quòd
eſſet apta, ſed quòd ingenioſa. Quin totum hoc
argumentum variis argutíſque rationibus abs te
declamatum me vehementer delectavit. At hic ru-
mor eſt, imò non rumor eſt, ſed publicum præ-
conium, *Turcam* totis regni viribus invadere *Ger-
maniam*, decertaturum de rerum ſumma, utrum
Carolus futurus ſit totius orbis monarcha, an
Turca.

Turca. Mundus enim duos ſoles diutiùs ferre non poteſt. Quod ſi fit, neſcio an vos ſitis abfuturi à periculo. Illud vehementer ſum admiratus, in tota epiſtola tua nullam eſſe *Joannis Boeris* fratris tui mentionem. Quòd ſi conceſſit in fata, doleo: ſin parum, quod abſit, inter vos convenit, magis etiam doleo. Pergratum facies, ſi hunc ſcrupulum animo meo exemeris, ſimúlque ſcire cupio quid agat optima matrona *Julia* mater, quid *Vincentius* conſobrinus. Audieram Ordinem B militum S. *Petri* quem *Leo* inſtituerat, ab *Adriano* ſcato ſublatum: & tamen eum titulum adhuc tua habet epiſtola, unde conjicio rumorem eum fuiſſe vanum. Bene vale, *Boera* chariſſime, & ſi fata pertinaciter negabunt propiorem conſuetudinem, certè mutuis epiſtolis inter nos confabulari licebit. Quicquid miſeris ad *Hieronymum Frobenium Baſileam*, ad me tutò perferetur. Apud *Friburgum Briſgoa*, tertio Idus April. Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo. C

Eraſmus Roterodamus Livino Ammonio Cartuſiano S.

Epiſt. 20. QUemadmodum *Caroli* noſtri conſpectus ex *Italia* reducis incredibilem mihi voluptatem attulit, ita non dubito, quin vos omnes magno ſit affecturus gaudio. Ex eo licebit diſcere, non ſolùm quo in ſtatu ſint res noſtræ, verumetiam de *Roma*, de *Venetia*, de *Bononia*, déque *Germania* D longam texet Iliadem. Redit enim velut *Ulyſſes*, πολλὰ παθὼν καὶ πολλὰ μαθών. Quum interdum mecum reputo, *Ammoni* chariſſime, cujuſmodi ingenia premantur ac ſepeliantur in iſtis ceremoniis, interdum ſubit animum cogitatio fortaſſis humana, iſtiuſmodi vitæ ergaſtula, non ſine inſtinctu Satanæ fuiſſe inducta. Quid enim eſt ſpiritum extinguere, ſi hoc non eſt? At *Paulus* id fieri vetat, *Chriſtus* autem nè linum quidem fumigans vult extingui, ſed excitari potiùs. Rurſum ubi E contemplor iſtum animum tam ſimpliciter pendentem de nutu *Chriſti*, & ad omnes hujus vitæ injurias paratum, non poſſum te non beatum judicare. Varia ſunt enim martyriorum genera, nec in poſtremis habendum arbitror, ſi quis in iſtiuſmodi moleſtiis mentis tranquillitatem conſtanter ſervaverit uſque ad extremum halitum. Graviores cruciatus fortaſſis habent equulei, ſed breviores. Ac ferè fit ut ingenia feliciora, corpuſcula ſortiantur imbecilliora. Quanta hic protinus in- F æqualitas, tam impares naturas ad pares adigere labores? perinde quaſi bovem & agnum eodem incluſos jugo ducas ad arandum. Atqui poterat agnus alium de ſe præbere uſum. Et haud ſcio an piſcium eſus, jejunia, vigiliæ, ſolitudo, & ſi quid aliud eſt externum, minima pars ſit moleſtiarum. Sed in pleriſque gregibus ſunt φίλαυτοι, præfracti, moroſi, quidam etiam parum ſani capitis, ex leviſſimis nugis miras excitantes tragœdias, ea rebus nihili, contentiones amarulentas ſuſcipientes. G Ac ferè fit, ut quò quiſque indoctior ſtupidiórque eſt, hoc in iſto vitæ inſtituto pluris habeatur, tumidus fiduciâ ceremoniarum, & alieni ſpiritûs iniquus æſtimator. Hæc ferre patienter, cum his tueri pacem & tranquillitatem mentis, arbitror omnium eſſe difficillimum. Riſi nuper cujuſdam iſtius Ordinis querelam, qui ſcribebat ſe dira perpeti ob quorundam fratrum invidiam. Expecta- A bam gravem illius invidiæ cauſam. Quid tu expectas? cauſa erat, quòd in ſiniſtro choro primum haberet locum, quod honoris multi ſibi potiùs deberi credebant. Fortaſſis in iſto ſodalitio tales non ſunt; ſed ſi ſunt, quum tu per omnia tuearis dulcedinem ſpiritûs, confido te inter beatos martyres non infimum locum habiturum. Mundus jamdudum abortit, quando ſit vitalem partum editurus neſcio. Hactenus mihi parum arridene B procemia. Sed vivit *Chriſtus*, arcano ſuo conſilio ſcenas rerum humanarum temperans. Cæterùm priuſquam huic fabulæ cataſtrophen addat ille choragus, mihi vitæ peragenda eſt fabula, adeò domicilium hoc animi ruinam minitatur, non perinde ob ſenium ac valetudinem, quam ob tædia virulentiſſimarum ſycophantiarum, quibus impetor ab utraque parte: quarum altera multos habet pro Catholicis cacolyeos, altera pro evangelicis dyſangelos; precor ut Dominus omnes C refingat in ſuam gloriam. Æſtas ſuperior tota ferè nobis fuit ſterilis, dum cum alvi torminibus, mox cum diro luctamur apoſtemate. Hybernis menſibus dedimus libros *Apophthegmatum* ſex, & commentariolum in *Pſalmum trigeſimum tertium*. Ad opus *De ratione concionandi* noluit animus incaleſcere, frequenter à me ſollicitatus. Dominus exhilaret ſpiritum tuum, frater & amice in Domino chariſſime. Cætera cognoſces ex *Carolo Utenhovio* communi amico. Datum apud *Friburgum* D *Briſgoa*, Id. April. M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Edingo Audomaro S.

MAgnam nobis voluptatem attulit *Carolus Utenhovius* noſter, ex *Italia* nobis redditus; Epiſt. 21. is ut me perpulit ut aliquid ad te ſcriberem, ita in cauſa eſt ut parciùs ſcribam, quòd ex eo poteris omnia pleniùs cognoſcere, quam ex literis meis quamlibet prolixis. Jam enim audies *Italicâ* fa- E cundiâ loquentem, aut *Ciceronianâ* potiùs. Unum ingenium verè candidum abſtulit nobis invida Parca, *Antonium Clavam*, quo tu nobis es, mi *Audomare*, charior, quòd pauciores ſint iſtic tui ſimiles. Sum jam primum *Germania* ſatur ad vomitum uſque. Quos fugiam video, quos ſequar non video. *Flandriam* ſæpe cogito, ſed an per [illegible] tutum futurum ſit dubito. D. *Maria* quondam *Ungariæ* Regina, quam audio in D. *Margaretæ* locum ſubſtitui, bene vult nobis. F Sed ſi quid illa ſecus fecerit, quam vellent valde, non dicam Catholici, ſed δεισιδαίμονες, dicerent me illi nonnihil inſtillâſſe in aurem, etiamſi diſſuaſiſſem. Nec illa me poſſet tueri ab his qui Pontificiâ ſimul & Cæſareâ autoritate ſunt armati. Nollem eum rerum ſtatum eſſe apud vos, qui dicitur eſſe in quibuſdam civitatibus, ubi complurium ſectarum turba nihil patitur eſſe tranquillum, aut ubi Evangelicis licent omnia, cæteri coguntur ad ea quæ non probant. Certè cogere non eſt Evan- G gelicum. Ego planè vereor nè dum alii ſunt *Lutherani*, alii *Zuingliani*, alii *Anabaptiſtæ*, pugnantes cum *Turcis*, efficiamur ipſi *Turcæ*. Hoc augurium optârim eſſe vanum. Tibi precor tranquillam vitam; mihi in hac arena gladiatoria cadendum eſt, in quam animo reclamante protruſerunt amici quidam. Pro tuo erga me ſtudio, próque delata benignitate profiteor me tibi debere plurimum, & ſine his alioqui mentem tam candidam

&

A & amicam non poteram non amare, quòd ipſa virtus in ſe philtrum habet efficaciſſimum. Cætera narrabit *Carolus*. Bene vale. *Friburgi*, X V I. Calend. Maias, M. D. X X X I.

Germanus Brixius Eraſmo Rot. S.

Epiſt. 22. VEniet ergo ad nos ſub unum idémque ferè tempus à *Germania* veſtra *Latinè*, ab *Italia* B *Græcè* loquens *Chryſoſtomus*. Nam & *Joannem Matthæum* Epiſcopum *Veronenſem* referunt, qui *Veronà* ad nos veniunt, nulli ſumptui parcere, ut ſuâ linguâ loquentem illum habeamus, & quidem quàm fieri poterit correctiſſimè, adhibitis ad id exemplaribus iis quæ *Venetiis* è Cardinalis *Niceni* bibliotheca eruta ſunt, itémque & aliis compluribus, multò multis locis ſtudio conquiſitis. Opus ipſum jam formis excuſum fuerat, verùm quòd mendoſum compertum eſt ab *Ariſtarchis* iis, qui- C bus negotium credidit Epiſcopus, denuò Epiſcopi juſſu ac ſumptu ſub prælum rediit. Ea *Græci Chryſoſtomi* expectatio fecit, ut *Latinum* iſtum, haud pluribus noſtris verſionibus augeremus, quàm duabus iis, quæ te autore atque hortatore à nobis ad vos antea profectæ, in manibus hominum jam verſantur. Nam ut ſummè etiam cupias, quid tandem eſt quod vertendum tibi proponere poſſis, niſi habeas unde verſionis materiam deſumas? certè exemplariorum *Græcorum* penuria in cauſa D eſt cur ipſi hoc tempore te hoc in exercitationis genere deſudantem operâ noſtrâ nihilo amplius ſublevare poſſimus; quo magis lætor iſtic inveniri qui laborem tuum adjuvent αὔτη δὲ ἰσχανδίη. *Monachus* meus quòd ſerò ad te perlatus eſt, imputabis ipſe non meæ, ſed tabellarii tui negligentiæ, cui opus ipſum tradidi, ſtatim ut tuas accepi, quum ſperarem illum tibi in tempore reddi poſſe. De Cardinali cancellario, rectè te meminiſſe video quid alteris tuis ad me ſcripſeris. De *Tuſano* E crede mihi, amans eſt ille atque obſervans nominis tui, ut ſi quis alius: nec minùs gloriæ tuæ favet, quàm *Budæi*, etiamſi *Budæo* ipſi inprimis doctrinæ ſuæ *Græca* arcana omnia accepta referat: qui ſi ſivit ſe per id tempus quo mare ipſum undequaque turbatum erat, cum reliquis vectoribus unam eandémque navem temerè, ut fit, ingreſſis, ad horas perpaucas rapi potiùs, quàm duci, quò tum ventus pelagúſque ferebant, id ipſum verò non hominis levitati, ſed tempeſtatis potiùs vi a- F ſcribes: quæ ipſa mehercule talis erat tum ſuborta, ut mihi etiam clavus, quem ego tamen rectum ſemper tenere animo obfirmaveram, in latus quodammodo deflectendus fuerit, quo minore negotio undarum fluctuúmque denſim incurrentium impetum ſuſtinerem, & vel mutatâ nonnihil velificatione deſtinatum tandem portum tenerem. ὁ μὲν δὴ ἄνεμος, ἢ τὴν θάλασσαν τότε συνταράττων, ξένιος ἦν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων. καὶ ταύτῃ μὲν ὡς ἀπολογουμένην ἔχεις. Ἔρασμε. Rem enim te ſagaci- G ter ſubodoratum longiore illâ epiſtolâ ad me pridem miſsà declarâſti. Nunc quum ſerenitatem alcyones advexerint, ſintque noſtrorum omnium animi ſedatiores facti, amabò te, *Eraſme* ſuaviſſime, ſi qua fortè offenſiuncula læta eſt animi tui, & te quoque ad lenitatem ut des, *Tuſanóque* vel propter ſummam iſtam humanitatem, vel honoris mei causâ, in priſtinam iſtam amicitiam receptum præbeas, πάντα τὰ ἐκείνου ἐν ἀμνηστίᾳ τιθέμενος.

A Vetus eſt verbum, *amicitias immortales, inimicitias mortales eſſe debere*: quanquam affirmare tibi poſſum, nunquam illum in animum induxiſſe ſuum, ut tuas inimicitias ſuſciperet: quo paratior eſſe debes, me præſertim deprecatore, ad illum in gratiam tuam recipiendum, quum & alioqui *Eraſmum* deceat ad ſummum illud ingenium, ad ſummam illam in dicendo facultatem, parem item animum afferre, atque adeò ob infelicium B neſcio quorum ingeniorum à Muſis ac Gratiis prorſus averſorum verſiculos ſtomachum magis remittere quàm intendere, nec aliter ad eos commoveri, quàm ad culicum morſus elephantus *Indicus* commovetur: notum tibi illud, ἄγμον μί-γνος ὁ φαίνεται τοῦ ἄλφου. Major eſt mihi crede, *Eraſme*, famæ ac gloriæ tuæ majeſtas, quàm ut tam ineptis támque inſulſis epigrammatis labefactari queat. δεινὸν γε τὸ φθονερὸν ἀνδρῶν. Illa ipſa porro epigrammata, caricam mihi Muſam prorſus re- C dolentia, *Tuſanum* autorem haudquaquam referunt, virum & *Græcâ* & *Latinâ* facundiâ inprimis clarum, tum ut morum ſimplicitate maximè commendatum, ita ab omni maledicentia prorſus alienum. Agnoſcit quidem certè ille ſe unum duntaxat diſtichon, ut in eo tumultu, ex tempore effudiſſe magis, quàm meditatum fuiſſe. Id quod amico cuidam quum recitâſſet, unà cum aliis aliorum næniis amico prodente, magno certè autoris dolore exiit. Majori porro ego te ſemper ani- D mo eſſe putavi, quàm ut hujuſmodi bullatas nugas alicujus æſtimares, ac tantum id ſpectare, quod ex ſtudiorum uſu foret. Meminiſſe te puto ab *Alexandro* olim dictum, quum illi quidam renunciâſſet, extitiſſe qui de eo malè locutus eſſet, *Regium eſſe malè audire quum bene feceris*. Hunc te hac quidem in parte imitari velim, præſertim quum tibi, meâ quidem ac multorum ſententiâ, ſic à literariis laboribus, operibus, victoriis, *Magni* cognomentum (faceſſat hinc omnis adulatio) in E poſterum accedere debeat, ut illi olim à bellicis ſudoribus, facinoribus, triumphis acceſſiſſe videmus. Sed de hoc jam ſatis. De *Budæo* libera quæſo animum tuum ſuſpitione iſtâ. Næ de utroque veſtrûm, déque ſtudiis bonis malè mereri mihi videntur vitilitigatores ii, qui hujuſmodi ſermunculos ſpargunt. Niſi illius animus mihi prorſus incognitus eſt, nihil minùs ſomniat, quàm quod ad te perlatum ſignificas. Indicâſti & antea literis quid de illo linguæ *Græcæ* commentarios F invulgante ſuſpicarere. Libro eo jam emiſſo, dic mihi quæſo bonâ fide, ecquâ libri parte perſtrictum, ſugillatúmve nomen tuum deprehendiſti? nónne tibi *Budæus*, *Budæus* ſemper eſt? nónne tibi ille perpetuum modeſtiæ tenorem toto eo opere ſervat? Eſt ille & naturâ & ſtudio ſic ad candorem accommodatus, ſic ad modeſtiam comparatus, ut nihil non candidum, nihil non modeſtum ab ejus ingenio, ſtilóve exire unquam poſſit: niſi ille fortè (οὐδ᾽ ἐμοὶ ἀεὶ ἐκεῖνο ἰδεῖν πώποτε τοῖον G ἐστ᾽ ἂν ποιῶν) à ſuo genio degenerare, ſéque ſibi, moribúſque ſuis immutare propoſuerit. Atque hoc ipſum, quod dico, αὐτὸ τὸ τῆς ἐπιεικῶν ἔργον, quo de loqueris, δείξει. Tuas avidiſſimè expecto, ſed tales, ut nunciæ mihi ac teſtes perpetuæ ſint, *Tuſanum* meum per me verè tibi eſſe reconciliatum. Bene vale, & me ut ſoles ama. Pridie Nonas Julias. M. D. X X X.

Eraſmus

Eraſmus Rot. Germano Brixio S. D.

Epiſt. 23. EPiſtolam tuam, *Brixi* doctiſſime, pridie Nonas Julias datam, accepi pridie Nonas Septemb. nè quid mecum expoſtules, quod hactenus nihil acceperis reſponſi. Quanquam illud quoque me facit alioqui ad ſcribendum ſegniorem, quòd tu ferè motoriam fabulam agas, nunc urbanus, nunc ruſticus, nunc aulicus. Præſuli iſti *Veronenſi* bene faxint omnes ſuperi, qui de privato ſuo curat utilitatem publicam, ſuiſque impenſis tam inſigne beneficium parat ſtudioſis omnibus. Utinam hoc exemplum æmulentur abbates & epiſcopi noſtri prædivites. Suſpicor eundem eſſe qui quondam apud *Clementem* Pontificem functus eſt *Datarii* munere, méq; non ſemel ſuis literis dignatus eſt, ex quibus licuit eximiam quandam hominis & gravitatem & prudentiam cum humanitate ſingulari conjunctam colligere. Nomen, ut fallor, eſt *Joannes Matthæus Gibbertus.* Conatus ſum hoc aliquando perſuadere *Aldinæ* officinæ moderatoribus, ſed fruſtra. Eadem de re ſæpius egi cum *Frobeniis*, ſed hactenus ſurdis cecini fabulam. Quo magis gaudeo, quòd Deus hanc mentem immiſit optimo viro, nóſque per illum votorum compotes fecit. *Chryſoſtomus Latinè* loquens jamdudum prodiit ex officina *Frobeniana.* Si *Græca*, ut indicas, rurſus excudenda ſunt, vereor nè res nos expectatione longiore torqueat. Scis vehementi deſiderio omnem moram eſſe longam. Quod nunc excuſas codicum inopiam, quo minus aliquam *Chryſoſtomi* portionem vertendam ſuſceperis, non defuiſſent, mi *Brixi*, exemplaria, ſi ſignificationem aliquam dediſſes animum tuum ab hoc labore non abhorrere: certè commentariorum in epiſtolam ad *Romanos* geminum habebam exemplar, unicum commentarii in priorem ad *Corinthios* epiſtolam, cujus aliquam partem vertit *Franciſcus Aretinus.* Cæterùm quum mihi viderer perſpicere, te non admodum ad hanc provinciam animatum eſſe: ad hæc quum reputarem ingenii tui lenitudinem, ſive hanc mavis appellari diligentiam: porrò *Frobenianam* officinam prælis non paucis operoſam, plurimum voluminum abſumere, commentarios in epiſtolam ad *Romanos* miſimus in *Brabantiam*, quæ jam habet aliquot huic negotio pares, ſed voluptatem quàm honeſtiſſimorum laborum ſtudioſiores. Itaque quibus datum erat negotium, nobis dedere verba, ac poſt ſex demum menſes remiſerunt *Græcum* codicem: alioqui ejus operis portionem aliquam mihi deſumpſiſſem, huc vehementer urgente *Frobenio.* Vulgo dicunt, nihil eſſe ſpe fallaci damnoſius. Certè hæc ſpes effecit, nè ad mercatum vernum hæc quoque *Chryſoſtomi* pars prodiret, ac nobis Apologum de Caſſitâ in memoriam reduxit. Malueram duplum operæ in geneſis inſumere, hoc quia non licuit, vertere cœperam in poſteriorem ad *Corinth.* Epiſt. Homilias aliquot: ſed quo longiùs progreſſus ſum, hoc magis pertæſum eſt hoc laboris *otium* impendere. Eam itaque lampadem alteri lubens tradidi, qui tamen non videtur olfeciſſe longè aliud ingenium, aut certè bellè diſſimulat. Rurſus hortatu R.P. *Cutberti Tonſtalli*, nunc epiſcopi *Dunelmenſis* in manus receperam cõmentarios in *Acta* apoſtolica, abſoluturus quod deerat, plus illius judicio tribuens quàm meo. Verùm hic idem guſtus qui prius, fecit ut ab inſtituto deſiſterem. Ad hæc commonſtràram unde peteres *Græcos* codices, etiamſi à nobis nihil mitteretur. Sed abhorrenti quævis cauſa perſuadet ocium. Quòd ſi maximè prodeat *Chryſoſtomus Græcè* loquens, id quod neſcio quo pacto mihi nondum audeo polliceri, non eſt cur ea te res ad vertendum reddat pigriorem, quandoquidem hunc laborem non tua propriè cauſa, ſed potius utilitatis publicæ reſpectu ſuſciperes. Reor autem *Latinam* editionem hoc fore vendibiliorem, ſi *Græca* prodierit. Scis enim perpaucos eſſe, præſertim inter Theologos, nam his potiſſimum hoc opus paratur, qui tam expeditè *Græcam* calleant linguam, ut non malint *Latinam*, præſertim ubi properant. His igitur jucundum erit conſulere *Græca*, ſi quid occurrat depravatum, aut parum bonâ fide redditum ab interprete. Siquidem in confeſſo eſt, pleraſque hujus viri lucubrationes verſas ab his, qui nec *Romanum* ſermonem nec *Græcum* ſatis calluerunt. Si nulla hinc alia peteretur utilitas, quàm ut hoc genere laboris ingenium ac ſtilum exerceremus: ut mihi ſerum in his exercitamentis deſudare, ita tu fortaſſis in alio quopiam argumento libentiùs verſareris. Nacti ſumus *Baſileæ* virum exquiſitè doctum paríque modeſtiâ, *Simonem Grynæum*, cui partem negotii delegavimus: Et ille quidem nihil non eruditè, ſed in ſacris autoribus neſcio an perinde ſit exercitatus. Porrò *Frobenius* non tam eruditionem requirebat quàm famam. *Germani Brixii* nomen jam illuſtre eſt, & librum emptori per ſe commendat. Magnum lenocinium eſt autor gratioſus. Non detractabat operam *Oecolampadius*, verùm hic titulus apud multos etiam à probis mercibus alienat emptorem. De *Monacho* non ita magni refers, niſi quòd typographus, cui lucrum ſcopus eſt, optabat illic *Oecolampadii* quàm minimum eſſe. Verterat idem opuſculum non inſcitè *Polydorus.* Moræ culpam rejicis in tabellarium meum neſcio quem. An expectabas, ut ob duas pagellas legatum emandaremus in *Gallias*? Qui verò mitteremus, quum nobis non conſtaret vertiſſes néc ne, nè id quidem, ubi locorum ageres? Nam ſignificàras te diutiùs ac longiùs abfuturum. Quid quod indicavi viam, quâ maturè perferretur inter nos, ſi quid extaret rei ſeriæ. Quatuor coronatuli ſemper parabunt tibi veredarium: ejus precii dimidium ego reſolvam, tu dimidio non gravaberis, præſertim cum audiam, & oppidò gaudeam, tibi rem domi haudquaquam anguſtam eſſe, ſed fortunas amplas, quæ benignitati quoque ſufficiant. Quædam verò *Budæi* ad te epiſtola declarat te in apparandis conviviis planè *Lucullum* quempiam eſſe. Ego præ te tenuis non poſſum effugere, quin ſingulo quoque anno, coronatos plus minùs ſexaginta inſumam in veredarios & grammataphoros. De Card. Cancellario nondum ſat ſcio an rectè divinàrim, certè nullam ille unquàm parum amicæ mentis in me ſignificationem dedit. *Frobeniana* tantum petitioni fuit ſurdaſter, cujus cauſam egi per literas, ſed amico obſequens veriùs quàm meo animo, & ita ut ſatis præ me ferrem hoc negotii nihil ad me pertinere. Nè illud quidem ſatis liquet, de quo tandem allophylo ſentiamus utrique. Nam is in quem tum vergebat ſuſpicio, mihi narravit *Lovanii*, ſibi cum *Budæo* tam acrem fuiſſe concertationem, ut res tantum non ad pugiones venerit.

Qui

Qui convenit igitur, ut ille *Budaici* nominis tantam habuerit curam? Niſi fortè cupiens cum *Budæo* redire in gratiam, hoc officio voluit ſibi *Budæum* demereri: aut hoc agebat perverſo ſtudio, ut nos inter nos committeret, utriuſque fruiturus malo. Hoc ſtratagema non admodum abhorret ab illius ingenio. Nec dubito quin idem *Alberto Pio*, & animum addat adverſùm me, & materiam ſuppeditet: Dicunt enim *Venetiæ* quicquid eſt mearum lucubrationum diligenter evolvere.
B Sed obſecro quibus artibus ἰταλιώτης ille tantam excitavit tempeſtatem? Indicavit in libris meis aliquot loca. Quæ? Quæ notârent *Budæum*? Nuſquam facio illius viri mentionem, id quod facio frequenter, niſi quàm poſſum honorificentiſſimam. Sed commonſtravit locum in *Colloquiis*, ubi neſcio quem facio loquentem, *Galli amant quæ parvo conſtant*, tum ubi per occaſionem refero quæ *Hilarius* & *Hieronymus* de priſcorum *Gallorum* ingeniis prodiderunt, aliáque leviora. Nam
C hoc erat crimen omnium capitaliſſimum. Utrum mavis, mi *Germane*, vana hæc eſſe, an *Budæum* tam parum conſtantem gravémque virum haberi, ut ob ejuſmodi nugalia, veterem amicitiam non diſſuerit, ſed abruperit, & hoſtilem induerit animum? Atrox facinus ſit oportet quod fœdus Muſarum auſpiciis initum dirimat. An confugiemus ad *Budæum* & *Badium* eâdem paginâ nominatos? Quod lemma non mirum eſt à te rejici, magis mirum cuiquam veniſſe in mentem, ut
D proponeret tam frivolum nugamentum. Unde igitur illa prodigioſa tempeſtas, quæ nobis concitavit pluſquam *Tyria*, quod dici ſolet, maria? Quis *Æolus* tam impotentes emiſit ventos,

———— *qui velut agmine facto,*
Qua data porta procurrentes,
Incubuere mari, totumq́; à ſedibus imis
Una Eurusq́; Notusq́; ruunt, creberque procellis
Aphricus, *Inſequitur clamorq́; virûm*, &c.

E Unde *Typhonicus* vela dilacerans, rudentes abrumpens, antennas ac malos diffringens? Unde deniſm incurrentes fluctus decumani, certum exitium minantes omnibus? Oportuit enim immanem fuiſſe tempeſtatem, quæ tibi tam vigilanti nauclero & clavum & funes excuſſerit è manibus, vixque tandem obliquo curſu perveneris eò quò deſtinâras. Equidem delectavit me in literis, mi *Germane*, tuis ingenii tui δεινότης. Verùm ubi verborum grandiloquentiam ad rem confero, vix
F teneo riſum, videórque mihi quiddam legere non diſſimile βατραχομυομαχίᾳ. Ex tam inanibus ampullis tantos turbines, tantas rerum procellas exiſtere? Jam quæ de *Tuſano* ſcribis, vel hoc nomine mihi fuere grata, quòd declarant ingenium tuum humanum amánſque concordiæ. Sed his quod ad me quidem attinet, nihil erat opus, quandoquidem totum hoc de verſiculis prorſus exciderat animo, niſi tu dum ἀμνηστίαν ſuades, ἀνάμνησιν revocâſſes, ac memoriam refricuiſſes. Cum *Tuſano*
G nulla mihi interceſſit unquam familiaritas, nec alter alteri privatim ullo beneficio obſtrictus eſt, niſi quòd benevolebam homini quum erudito tum bonas literas gnaviter provehenti. In his quoniam ipſe ſui diſſimilis non eſt, ſed quotidie ſeipſum ſuperat, fieri non poteſt, quin meæ etiam in illum benevolentiæ ſemper accedat aliquid. Porrò, quàm non intenderim animum ad ſimultatem, vel illud arguit, quòd amicis qui vel rumores, vel id

A genus ſuſpitionis ad me perſcribebant; adeo non egi gratias, ut objurgandos etiam putârim, quod quorumlibet rabularum voces, aut grammatiſtarum nænias ad me mitterent, ad nihil utiles, niſi ad gignenda alendáque diſſidia. *Tuſanum* excuſavi, quòd me in publica profeſſione parùm amicè, ut ipſis videbatur, attigiſſet: Item de *Budæo* teſtans me nullam omnino ſuſpitionem in pectus meum poſſe demittere, quæ viro conſtanti, probo, docto,
B denique *Budæo* ſit indigna. Quid multis? Tale fuit genus literarum ad illos mearum, ut offenſi nonnulli videantur in totum à literarum officio abſtinere, tantum abeſt ut cujuſquam operam implorârim, qui maledicis verſiculis viciſſim in illos luderet, tametſi non deerant qui hoc & vellent & poſſent. Is verè pacis amans eſt, qui ſubmovet ab oculis & auribus quicquid imminuere benevolentiam poſſit. Hoc fuco illos deterrendos exiſtimavi, quum ejus negotii myſteria multò re-
C ctiùs nôrim, quàm opinantur plerique: ſed malo quod ſcio neſcire. Illud tamen ingenuè fateor, me à *Gallorum* ingeniis pluſculum expectâſſe gravitatis & candoris quàm ibi declarârunt, qui ob *Budæum* & *Badium* eâdem chartâ nominatos tantas excitârunt turbas, ut ejus verè [illegible] rumor, veluti tinnientibus *Dodonæis* lebetibus, per utranque *Germaniam*, per *Brabantiam*, per *Italiam*, denique in ipſam regiam dimanârit. Scilicet hoc erat regiâ cognitione dignum, *Budæum* eſſe
D collatum cum *Badio*. Paſſim volitabant illæ vaniſſimæ voces, *Eraſmus invadit Budæo, Eraſmus voluit ulciſci Budæum*. Natio *Gallorum* vulgò jam olim malè audit, ſtuporis ac levitatis nomine: quam opinionem ſemper conatus ſum refellere, non ob aliud niſi quòd eam pro falſiſſima ducerem. Verùm fore ut ob rem nihili inter viros eruditos tam inhumani tumultus orirentur, nè *Catoni* quidem eram crediturus. Quod tandem illud exemplum eſt, in *Budæi* ſcilicet gratiam, ſcur-
E rilibus epigrammatiis ejus famam inceſſere, qui *Budæum* tot libris editis amantiſſimè ſimul & honorificentiſſimè prædicâſſet & prædicaret? Hic mihi prodibit elephantus *Indicus* qui negligit culices. At ſi tibi proferam verſificatorum nomina, nollent illi pro culicibus haberi. Sed condonetur gregariis, ſi quid in publico tumultu deliquerunt. Ubi tum indormiebant γνήσιοι *Budæi* amici, qui inconditos levium homunculorum motus compeſcerent? Nam fortaſſe *Budæus* gravio-
F ribus negotiis intentus, nihil horum ſcivit. Alioqui ſi hæc ſcivit, nec cohibuit *Budæus*, quo colore tueberis illius candorem & probitatem, qui paſſus ſit hoc fieri in amicum, quod ego non ſum paſſus fieri in *Leum* hoſtem? Quum enim *Lovanii* ut quum maximè ferveret tragœdia, méque abſente mei fautores ſchedis ac ludibriis in illum inſultarent, denunciavi omnibus inimicitiam, ſi pergerent me talibus ineptiis invidiæ objicere, meámque victoriam illiberalibus factis obſcurare. Eam
G epiſtolam juſſi per *Vivetem* è cathedra recitari publicitùs. Hoc meum factum quidam indignè ferentes receſſerunt ab amicitia. Similiter quum *Germani* ingens epiſtolarum volumen miſiſſent, quibus proſcindebatur *Leus*, vix unâ alteráve lectâ epiſtolâ, faſciculum *Moro* tradidi premendum. Nemo neſciebat quid mereretur amarulentia *Lei*, ſed ipſe malui rationem habere quid deceret *Eraſmum*. Id ſive hoc animo feci, quòd nollem ex-

ternis

ternis uti viribus nè in hoſtem quidem, civilitas e-
rat: ſive nè petulantiæ exemplum in meum reci-
deret caput, prudentiæ erat. Hîc ſpecta quanto a-
lius fuerim in *Budæum*, quàm in me *Leus*: & tamen
quod in hoſtem profeſſum fieri paſſus non ſum,
hoc amici *Budaici* putârunt in me faciendum.
Rurſus ubi tragœdia non levis exorta fuiſſet in
Martinum Dorpium, in quem *Hieronymus Buſlidius*
ac *Thomas Morus* acerrimè ſcripſerant, conſopivi
turbam omnem diligenter preſſis libellis, quibus
& defendebar & prædicabar. Idem feci quum in-
ter te & *Morum* res videretur ad extremam ſimul-
tatem exitura, preſſi quicquid *Morus* in te ſcripſe-
rat, etiam illa quæ jam erant typis excuſa, exoravi
Morum ut ea in re ſuos affectus mihi permitteret.
Itáne ex tot amicis *Budei* neminem extitiſſe, qui
naſcens incendium extingueret? Atque hic unus
duntaxat erat placandus. Nam ut in animo meo
nulla fuit unquam ſimultas, ita nullam malevolen-
tis animi ſignificationem dedi. Quod ego præſtiti
Dorpio, cujus ſtilo fueram laceſſitus, nemo veſtrûm
præſtitit amico, quum non deeſſent qui oleum ad-
derent camino. Compertum enim habeo, *Budæum*
ſi quid hic fuit ſui diſſimilis, aliorum inſtinctu fu-
iſſe. Quod ſi minùs mihi putârunt tribuendum hoc
officium, certè tribuiſſent exiſtimationi *Budæi*, tri-
buiſſent communibus ſtudiis, denique tribuiſſent
ſibi. Quid enim hoc exemplo ſceleratius abjecti-
úsve? Atq; hic commemoras celſitudinem meam,
ſummámq; gloriam ſtudiorum partam laboribus:
demum provocas ad imitationem *Alexandri* ma-
gni, qui dixit, *Regium eſſe malè audire cum benefece-
ris*: admones inimicitias mortales, amicitias im-
mortales eſſe debere, aliíſque multis argumentis
mecum agis, ut contemptâ improborum petulan-
tiâ, recipiam memet ad animi tranquillitatem, po-
ſteaquam iſta conquievit tempeſtas ac redierunt
Alcedonia. Hæc omnia, ut fateor, abs te diſertè, &
μάλα φιλοσόφως dici, ita non video quorſum fuerit o-
pus hanc mihi cani cantionem. Nullo indicio ſigni-
ficavi me talibus verſiculis commoveri. An non ſa-
tis contemnit, qui nè legere quidem dignatur, tan-
tum abeſt ut ultionem paret? Quas autem inimi-
citias jubes me ponere, quum ego nulli denunciâ-
rim inimicitias? Hanc tolerantiam ſi minus præ-
ſtat fiducia meritorum, aut animus excelſus, &
Alexandrino ſimilis, certè præſtat animus aſininus.
Vix enim reor inveniri poſſe quenquam ὄνον ἀχθο-
φόρον, cujus tergum ſic ad fuſtem occalluit, ut mihi
animus ad iſtiuſmodi contumelias. Quotidie la-
pidamur maledicis libellis. Dicas fatale malum.
At hanc luem decuit ab humanioribus abeſſe ſtu-
diis. Proinde *Tuſani* cauſæ ſerus, ut dixi, patronus
extitiſti. Jamdudum enim eram defecato in illum
animo: & quanquam antehac mihi nullum cum
homine ictum ſit amicitiæ fœdus, tamen haud ab-
nuo facere quod poſtulas ſi libet illi mecum de in-
tegro inire benevolentiæ certamen, meliore jam
ut ſpero fide. *Budæum* ſemper exiſtimavi virum
& probum & humanum, nec de commentariis il-
lius eram quicquam ſuſpicaturus, niſi monitus a-
micorum literis. Nec aliud expectabam, quàm
necubi à me diſſentiret: quòd ſi citra petulantiam
faceret, teſtatus ſum mihi etiam gratiſſimum fore.
Atque haud ſcio an majoris fuerit candoris cum
præfatione honoris alicubi diſſentire, quàm per-
petuo ſilentio contemptum præ ſe ferre. Quod ſi
fas in ſinum amici effundere quicquid eſt in ani-

A mo, ſum equidem, mi *Brixi*, ingenio ſimplici na-
tus, quæ res mihi ſæpenumero luculentæ fraudi fu-
it: at non adeo nullum habeo naſum, ut in illis
commentariis, quos carptim duntaxat legi *Baſileæ*
excuſos (prius enim non data eſt copia) non alicu-
bi ſenſerim *Budæi* ſtomachum; velut de his qui de
ſingulorum ingenio phraſíque cenſuras ferunt, de
his qui *Laurentio* inferiores præſcribunt loquendi
formulas, de his quorum ſcripta, quoniam dilutio-
B ra ſunt, nec ſolem nec ætatem ferre poſſunt: atq;
hujus generis alia non pauca. Negabunt ea in me
torta. Id faciliùs perſuaderent, niſi jam pridem
Budæus in *Aſſe*, quoties juvat expatiari, hoc genus
ſtrophis in alios citra nomenclaturam digeſſiſſet
ſtomachum ſuum. Mavult exercere conjecturam
lectoris, quàm nomen edere, ſive quia tutum non
putat nullum relinquere locum inficiationi, ſive
quia non exiſtimat quem petit hoc honore dignũ
ut nominetur. Nam hoc conſilio ipſe quorundam
C nomina vel ſuppreſſi vel inverti. At donemus *Bu-
dæum* hoc ſuo jure feciſſe, certè, quando tu non de-
pellis crimen, ſed candoris laudem hinc illi vindi-
cas, candidius erat & illius probitate dignius, hanc
ſuſpicandi materiam lectori ſubtrahere, magíſque
decebat illius humanitatem, non modò nullam of-
fenſi animi ſignificationem commentariis illis in-
ſpergere, verùm etiam evidenti teſtimonio ſuſpi-
cionem omnem eximere, non nobis, ſed aliis ini-
quioribus ſcriptorum *Budaicorum* interpretibus
D quàm ego ſum, præſertim quum id ab illo per lite-
teras petiſſem, non quod ambirem hoc gloriolæ,
nam famæ jam olim ſatur ſum, ſed quòd arbitra-
bar ita conducere ſtudiorum tranquillitati. Per-
ſpiciebam quæ peſtis *Chriſtianæ* philoſophiæ pro-
feſſionem occupâſſet, videbam animos hominum
fatali quodam malo ad diſſidia propenſos: vere-
bar nè hoc contagium ad humaniores literas ſer-
peret, & jam ſerpere cœperat, ejuſdem ἀλάζονος
operâ, per quem tu putas *Budæum* in me irritatum
E Suſpicionem autem quam aboleri cupiebam, ne-
mo conceperat ex me, ſed partim ex *Budaicis* ad
me literis, ut illis viſum eſt feroculis, ut mihi, libe-
ris, hauſerant; partim ex vocibus apud complures
ab illo ſparſis. Ejus ſuſpicionis ἐξάνευσεν *Budæus* non
abnuit, tantùm aiebat ſe vereri nè non incideret
illic opportunitas nominandi mei. Atqui mihi in
meis lucubrationibus ſæpe quæſita eſt opportuni-
tas honorificè prædicandi *Budæi*. Cæterùm quum
in hoc opere ob unius vocabuli occaſionem de
F nonnullis honorificam faciat mentionem, non
paucis locis ſe dabat opportunitas ſaltem tribus
verbis nominandi *Eraſmi*. Certè ubi de [illegible]
quod eſt apud *Lucam*, retractat priorem ſen-
tentiam ac noſtram aſſerit, admonitus, ni ſallor,
meis in *Lucam Annotationibus*, aliqua ſeſe obtu-
lit occaſio. Rurſus ubi declarat quid ſit *colophon*,
non pauca videtur ex meis *Adagiis* mutuatus, non
quòd hoc ſuo jure non fecerit (fas eſt uti publicis,
fateor) ſed ſi quæſita fuiſſet occaſio, tales aliquot
G ſeſe ultrò dedere. Imò haud ſcio an in ulla argu-
mento, alio potuit commodior opportunitas ob-
tingere. Verùm hoc officium qualecunque eſt,
tametſi ſtudiis ambiebatur non mihi, jam illi
remiſeram, priuſquam excuderet opus ſuum.
Ego ſcurrilem maledicentiam nunquam me-
tui à *Budæo*, etiamſi quo pacto fuiſſet la-
ceſſitus. Sed medendum erat hominum ſu-
ſpicionibus. Nunc ego quidem interpretor in

illius commentariis nihil eſſe quod ad me perti-
neat,& tamen interim qui mihi bene volunt,que-
runtur perſtrictum *Eraſmum*, & qui parum æqui
ſunt,etiam libris editis mihi impingunt illius di-
cta, velut in me citra nomenclaturam torta. De
uno loco admonuit illum *Danesius*, hortans ut vi-
taret ſuſpitiones hominum. Ille pernegavit,quum
leviſſimâ unius chartæ jacturâ res ſarciri potuerit.
Quid eſt igitur quod *Budæi* candorem ſic admi-
reris in hoc opere?An quia non perſtrinxit me no-
minatim? Atqui hoc ut non merueram, ita nec
expectabam à tali viro.Non eſt candor illæſum ſi-
nere qui nulla in re læſit, ſed candor eſt etiam im-
merentem amicè prædicare. Sit *Budæus* animo
in me ſyncero, atque hoc mihi perſuaſum habe-
am,quid refert,quum ita temperata ſit oratio, ut
amici pariter atque inimici ſentiant, aut certè ſu-
ſpicentur attactum *Eraſmum*? Itaque ſi rem æſti-
mes,non eſt quòd hac quidem in parte tantopere
prædices *Budæi* candorem. Sin reſpicis ad impro-
bitatem inſtigatorum, qui pro delectamento ha-
bent ſtudioſos inter ſe committere, fateor agno-
ſcere me candorem hominis, qui plus dederit ſuæ
exiſtimationi, quàm illorum malitiæ. Habent,
habent proh dolor & humanitatis ſtudia peſtes ſu-
as.Ipſe comperi qui,quod *Demoſtheni* vitio datum,
utramque partem armarent: nec aliud magis placuit
exercitationis genus, quàm eruditos inter ſeſe ve-
luti gladiatorum paria componere,quo poſſint a-
liorum dolore frui. Ex non ita valde ſenibus di-
ſcas licebit, fuiſſe quondam *Lutetiæ*, qui *Fauſtum*
nunc cum *Tardivo*,nunc cum *Delio*,nunc cum *Bal-
bo*,nunc cum *Scopo*, nunc cum alio atque alio com-
mitterent,non ob aliud niſi ut illorum inſaniâ fru-
erentur. Rurſus,invenias quoſdam uſque adeo glo-
riæ ſiticuloſos, ut quoniam ipſi rebus tranquillis
non poſſunt ſibi parare nomen illuſtre, faciant
quod de *Androclide Græcorum* proverbio celebra-
tum eſt, excitant ſeditiones: ibi poſteaquam ei cui
favent bonam navârunt operam, duplicem ve-
nantur laudem,ſumptâ perſonâ εἰρηνοποιῶν,volúnt-
que videri compoſuiſſe tumultum cujus fuerunt
autores. Talibus juſtiùs ſuccenſuero quàm *Budæo*,
cui etiamſi quid humanum accidiſſet, is ſum qui
poſſim ad quædam amicorum delicta connivere.
Quin in totum eò degenerârunt hominum mo-
res,ut hodie cygnus niger aut corvus albus minùs
rara ſit avis, quàm fidelis amicus, tanta in pleriſ-
que ſimulandi diſſimulandíque vafrities, tantum
fallendi artificium, ἰδὼν ἄγλις, ἀλίδωκα ἄττατα. Etſi
quid in nonnullis comperias ſyncerioris affectûs,
tanta eſt voluntatum inconſtantia, dicas *Euripum*
quempiam. Alios paululum invidiæ deterret ab
amicitia, tantum abeſt ut nunc ſperes τὸ τῆς συν-
αποθνῄσκειν γένος. Alios quamlibet levis offenſi-
uncula ex amicis vertit in hoſtes. Sunt quibus
ſi quid benefacias, plumea eſt gratia; ſi quid
offendas, plumbeas, ut ait ille, iras gerunt. Hæ
res, mi *Brixi*, mihi plurimis experimentis com-
pertæ faciunt, ut hominum amicitias modera-
tiùs ambiam, indiligentiùs colam, minore cum
animi moleſtia amittam. Tutius eſt in amicitia
Chriſti conquieſcere, qui nunquam deſerit quem
ſemel in amicitiam receperit. Mihi ſatis eſt hunc
animum præſtare hominibus,ut prodeſſe ſtudeam
omnibus, lædere, quod quidem in me eſt, nemi-
nem: bonorum amicitias non reſpuere,neque cui-
quam dare juſtam cauſam ab amicitia recedendi,

A nec diſcruciari ſi quis præter meritum meum di-
ſcedat. Levius enim hæc jactura eſt, ſi amicus
eſſe deſiit, qui nunquam verè fuit amicus. Tali-
bus amicis juſtiùs indigner,quàm *Budæo*. Verùm
dum ego cuncta boni conſulens pergo mei ſimilis
eſſe, quid obſecro laudis feram? Iniquioribus vi-
debor timidus ac pugnæ metuens, æquiores pro-
babunt animi mei moderationem. Verùm apud
hos, à quibus fero ſuffragium moderationis, quid
B laudis feret *Budæus*? Malebam ſic innocentis
laudem auferri mihi, ut *Budæo* cederet humani-
tatis & candoris præconium. Quum homines
minimè ſtupidi videbunt in illius ſcriptis perpetu-
um mei nominis ſilentium, tum morſus aliquot
figuratos: contrà in libris meis nihil obliquarum
ſtropharum, ſed illum & nominatim, & plenis,
ut aiunt,tibiis toties prædicatum, quid apud ſe co-
gitabunt? Quid dicent? Quid aliud, quam il-
lum eſſe mirè candidum, me illius ſplendore ma-
C creſcere? *Epiſtolarum* opus jamdudum hic expe-
ctamus, ſed neſcio quo pacto veſtra *Gallia* parùm
benigniter impartit nobis ſua ſtudia. Siquidem
commentarios *Budæi* nunquam antehac nanciſci
potui, donec *Baſilea* nobis eos daret illic excuſos.
Sed ut finiam epiſtolam.*Tuſano* jampridem iraſci
deſieramus, nec aſpernor illius amicitiam, ſi nos
huc te autore provocet. Nè illi quidem pilo ſum
minùs amicus, qui in tam horribili tempeſtate
clavum rectum conſtanter tenere non potuit.
D Grammaticulorum nænias adeo contempſi ſem-
per, ut oblatas nè inſpicere quidem dignatus ſim.
Videtur fatalis quædam horum temporum peſti-
lentia, ut ſordidiſſimus quilibet non metuat in
quemlibet celebrem aut eruditum debacchari li-
bellis editis. Ab hac petulantia quum nè Cæſarem
quidem ſuâ potentiâ reddat tutum, nimium ſim
delicatus, ſi meam ſortem ferre non poſſim. Jam
ſit peculiaris infelicitas mea, quòd complures in
me unum ſtringunt calamum: malo ſic eſſe parum
E felix,quàm ſi ipſe ſtilum meum multorum ſangui-
ne cruentâſſem. De *Budæo* ſic habeto, mi *Brixi*,
Fortunis illius non egeo,gratia ſuperis, nec eſt a-
nimus illum ullis gravare officiis. Poteſt prodeſſe
famæ,fateor: ſed hanc ſarcinam lubens abjecero,
tantum abeſt ut aliquid cupiam adjici. Poteſt no-
cere famæ, aſſuevi contumeliis, & ſua cuique fa-
ta ferenda ſunt,tametſi tale nihil ab illo metuo.Si
quid eſt levioris offenſæ,homo ſum: novi nonnihil
condonare humanis affectibus,plus amicitiæ, plu-
F rimum publicæ ſtudiorum tranquillitati. Alioqui
non ſum tam obeſæ naris, ut non intelligam ſtro-
phas rhetoricas, nec imperitus ſi libeat ἀντεγράφειν,
fortaſſe nec materia ſit defutura. Sed pluſquam a-
trox injuria ſit oportet, quæ meum calamum in
Budæum armare poſſit. Alibi diſertus eſſe malim.
Equidem *Budæum* exiſtimo majorem quam cui
quiſquam meę claſſis invidere poſſit.Principatum
in optimis literis illi libenter cedimus,applaudimus
pulcherrimum agenti triumphum,tantum abeſt ut
G illi ſtudeamus detrahere hærentem capiti multa
cum laude coronã. Sed tamen ut habeat ille dotes
primarias,ſunt & aliis ſuæ dotes,nec omnibus idem
eſt inſtitutum,nec ſtatim deterius q̃ eſt diſſimile.
Nulla verò res magis aluerit ſtudiorum concordi-
am,quàm ſi abſit φιλαυτίας morbus, & alienarum
virtutum quiſque ſit candidus æſtimator. Ego ve-
ſtram *Galliam* multis nominibus felicem exiſtimo,
primùm q̃ priſcam illam ſtudiorum gloriam ſibi
poſtliminio

poſtliminio vindicâri⁊: deinde quòd ceu Remp. A
quandam literariam inſtituerit, cui principem o-
ptimo jure dedit *Budæum*, quódq; ſtudioſi mutuis
operis ſeſe viciſſim juvant. Utinam eadem mens ſit
Germaniæ noſtræ, in qua ſibi quiſque ſcribit, ac vix
ullum invenias cui deleges vel exigui libelli reco-
gnitionem. Adeóq; Gratiarum cum Muſis ſodali-
tium diremptum eſt, ut ſi qui ſint inter quos con-
veniat factione potiùs quàm ſyncerâ benevolen-
tiâ conglutinentur. Verùm optârim iſtam civita- B
tem patere latiùs, ut pro *Francis* haberetis quicun-
que Muſarum ſacra colerent, eſſétque fœdus inge-
niorum, non regionum. Hæc concordia majorem
in modum conduceret, & provehendis optimis di-
ſciplinis, & bonarum literarum hoſtibus oppri-
mendis. Nondum enim omninò profligata eſt bar-
baties, habet adhuc præſidia, & alicubi meditatur
redintegrare bellum. Eſt utilis inter eruditos con-
certatio, ſed ab ea oportet omnem amarulentiam
procul abeſſe. Quàm volupe eſt inter *Budæum* & C
Zaſium eſſe concordiam, qui proximo libello *Bu-
dæum* appellat in optimis literis principem. Audio
illi & cum *Alciato* convenire. De *Longolio* quid di-
cam neſcio, niſi quòd doleo ſummæ ſpei juvenem
fuiſſe μινυνθάδιον, ut dicam ὁμηρικῶς. Non ſatis eſt
autem inter literatos animorum eſſe concordiam,
ſed refert id omnibus eſſe perſpicuum ac teſtatū,
præſertim de his inter quos aliqua contentionis
ſpecies interceſſit. Proinde ſi *Budæus* volet mederi
ſuſpitionibus hominum, rem faciet & amicitiâ D
noſtrâ jam veteri ſuiſque moribus dignam. Sin eſt
cur hoc nolit, boni conſulam etiamſi plures libros
nobis emittat aliquid ſtrophatum habentes, modò
tantâ fruge eruditionis differtos. Epiſtola tua per
manus multorum volitârat, non reſignata tantùm,
ſed penè detrita. Suſpicor illam excuſſam ab E-
vangelicis fratribus. *Jacobo Tuſano* multam ex me
ſalutem dicito. *Budæum* item meis verbis ſalutabis
reverenter, ſi modò is eſt, quem mihi perſuaſeram
& priuſquam tu mihi prædicares. Quorum utri- E
que ſi perſuaſeris, & quod tu ſpondes illorum no-
mine, ipſi ſcripto profiteantur, eodem officio nos
omnes demereberis. Hic, ſi libet, explica tuam rhe-
toricam. Alterum non egebat tuâ facundiâ, & hoc
mihi pertinere videtur ad communem ſtudiorum
utilitatem. Rumor hic ſparſerat *Budæum* fato de-
functum, *Fabrum* exuſtum, utrumque vanum eſſe
gaudeo. Sic apud *Bauriguas* exuſtus erat *Eraſmus*.
Verùm ego toties mortuus ſum, toties revixi, ut
exiſtimem vix quenquam crediturum, etiam cùm F
verè deceſſero. Opto tibi perpetuam felicitatem,
Germane chariſſime. Dat. apud *Friburgum Briſgoæ*,
Non. Septemb. An. Dom. M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Jacobo Sadoleto Epiſcopo Carpentoractenſi S.

Epiſt. 24. PEr omnem ferè æſtatem, præſul ornatiſſime,
mihi res fuit cum medicis & chirurgis, ob du-
rum ac dirum apoſtema, quod umbilicum obſede-
tat, Atque ut medicorum ſedulitas magis aggra- G
vabat malum quàm levabat, ita chirurgum nactus
eram, qui vel apud *Scythas* immanis videri poſſet.
His rebus factum eſt, ut ea pars anni quæ maximè
frugifera ſolet eſſe, mihi fuerit ſterilis, nec *Augu-
ſtano* Principum conventui intereſſe licuerit, com-
plurium licèt magnatum literis illuc invitato. Hy-
ems fuit aliquanto fertilior. Nam præter *Apoph-
thegmatum* volumen juſtum: quod eo conſilio

A ſumpſimus in manus, ut corporis ingeniique viri-
culas vehementer attritas quaſſáſque, paulatim
argumento feſtiviore ad priſtinum vigorem in-
ſtauraremus: enarratus eſt nobis Pſal. 33. non il-
le quidem à nobis delectus, ſed ab aliis deſignatus,
quemadmodum & duo proximi fuerant. Quan-
quam autem nuſquam non mirificè, fœcundus eſt
divini ſpiritus ſermo, tamen in collatione paucos
arbitror hoc videri ſteriliores, quum titulus nos
B multis ſalebris, lamis, ac alluvionibus remoraretur.
Cæterùm quum prior audacia jam bis non omni-
no ceſſiſſet infeliciter, crevit animus, & auſus ſum
hoc quoque quicquid eſt lucubrationis ad tuum
tribunal mittere. Mirabor autem ſi quicquam hic
tuo calculo probabitur, modò pauliſper depoſitâ
amici præter modum candidi perſonâ, Judicem
agere voles. Mihi certè nuſquam ipſe magis diſ-
plicui. Cum primis non dubito quin damnaturus
ſis meam illam pluſquam extemporalem temeri-
C tatem, præſertim in argumento ſacro, quam & ip-
ſe vehementer & damno & odi. Sed immedicabile
malum eſt, adeò penitus inſitum, ut niſi cum vita
revelli non queat. Hujus igitur unius culpæ ſi tua
placabilitas mihi gratiam fecerit, in cæteris omni-
bus libenter adnitar in poſterum, ut me confor-
mem ad tuum judicium, id quod ut ſcribis, aliquâ
jam ex parte facere cœpi. Quòd tuarum virtutum
tam parcus ac propè dixerim malignus æſtima-
tor, plenâ ut aiunt manu tantum laudis in meam
D effundis mediocritatem, nè credas te prorſus ope-
ram ludere: efficis enim, ut & te magis magíſque
ſuſpiciam, & ipſe mihi vehementer diſpliceam, re-
putans me non minus animi modeſtiâ quàm cæ-
teris ornamentis omnibus longo abs te intervallo
relinqui. Sed hæc miſſa facere præſtat, nè quid tu-
am onerem modeſtiam, præſertim quòd, ut tu ve-
rè juxta ac piè ſcribis, quicquid ſumus aut poſſu-
mus, id totum munificentiæ divinæ acceptum fer-
re oporteat. Nam ut illa, quæ mihi ſingularem
E quendam ingenii tui candorem declarant, me
non corrumpant, hactenus etiam conducibilia,
quòd ſegnitiem ac puſillanimitatem meam ad in-
duſtriam excitant: tamen ex admonitionibus tu-
is & liberis & amicis ut exploratiùs intelligo tuam
erga me benevolentiam, ita fructum etiam non
paulò uberiorem capio. Duo ſunt autem, ut mihi
tuis è literis collegiſſe videor, in quibus cuperes
me vel cautiorem eſſe, vel certè moderatiorem:
videlicet in vellicandis his, quæ, tametſi non ſunt
F perfectæ pietatis, non pugnant tamen cum vera
religione, veluti ſunt Invocatio divorum, & uſus i-
maginum. Deinde, in refellendis quorumlibet ca-
lumniis, quas tu mihi aut in totum negligendas
autores, aut ita refutandas, ut nihil ſtomacho da-
tum eſſe videatur. Equidem in utroque peccâſſe
me nunquam inficiabor, ac vehementer optârim,
ut in multis quod factum eſt fieri infectum poſſit.
Certè quum nunc licet, plurima in lucubratio-
nibus evulgatis vel corrigo, vel tempero, non paulo
G ſeverior ſcriptorū meorū expenſor, quàm ſuorum
fuit divus *Auguſtinus*, ad cujus exemplum ſubinde
vocor ab amicis. Atque utinam mihi tempeſti-
vus monitor adfuiſſes, aut aliquis tui ſimilis: nunc
enim demū experior, quàm parum mihi contule-
rint quorundam applauſus, & voces acclamantium
τὸ εὖγε, εὖγε. Sed tamen calumniæ quædam ejus
generis ſunt, ut impium ſit ad eas conticeſcere, ve-
luti quum in frequentibus concionibus, aut libris

 editis

editis traducor impiorum dogmatum autor, Pontificiæ dignitatis everſor, Scripturarum *ἀκινήτων* falſarius, ſchiſmatis molitor. Mihi neutiquam vir pius videatur, qui hæc tacitus ferat. Jam ut mihi meæ famæ nullus omnino ſit reſpectus, quid minùs expediebat ad eccleſiæ tranquillitatem, quam hoc pleriſque fuiſſe perſuaſum, quod illi conjuratis odiis moliebantur? Cum nemine mihi fuit acris contentio, qui vel ingenium modò reprehenderet, vel in moribus aliquid deſideraret. Eruditionis laudem cuivis facillimè cedo, moribus nihil aliud eſſe me fateor quàm hominem. Verùm ad extremæ impietatis manifeſtā calumniam elinguem eſſe, quid aliud eſt quàm crimen agnoſcere? quum reſpondere etiam leniter ac placidè non careat geminâ ſuſpitione, vel ſibi parum bene conſcii, vel ſubdolè colludentis cum eccleſię perduellionibus. Periculū enim eſſet nè quis illud *M. Tullii* ſecum cogitet, *Niſi fingeres Eraſme, non ſic ageres.* Quanquam nè hic quidem omnibus linguam aut calamum habui. Quoſdam quia ſic merebantur, irriſi veriùs quàm confutavi, nuſquam non temperatior his à quibus laceſſebar, ut mea quidem fert opinio. Nam fieri & poteſt & ſolet, ut meo judicio imponat affectus: atq; is ſum fateor, qui poſſem laceſſitus incandeſcere, ſed nec iræ pertinacis, & injuriarum obliviosus, ut ſi quis alius. At cùm libris evulgatis res agitur, minimum indulgere bili ſoleo. Hoc dictum fortaſſe non prorſus improbares, ſi tibi vacaret, & illorum calumnias, & meas *Apologias* legere. Sed divi meliora. quàm ut tu ſanctiſſimis tuis occupàtionibus tantum bonarū horarum decidas, & inamœnis nęniis impartias. Meum porrò ingenium quàm ad iſtas pluſquam gladiatorias pugnas proclive non ſit, vel hoc indicio liquet, quòd multas quidem *Apologias*, ſed nihil aliud quàm *Apologias* hactenus ſcripſi, nec unam quidem invectivam. At *Cato* vir bonus habetur, qui ſæpiùs accuſavit, quàm in jus vocatus eſt. Res etiam hoc indignior eſt, quod dum in arena rete falcémq; teneo, adversùs eos quos illi veluti capitales pietatis hoſtes omnibus votis extinctos optant, me pro ipſis magno fortunarum capitiſq; periculo depugnantem à tergo adoriuntur, idq; ſubinde, nunc *Stunica*, nunc *Sanctius*, nunc *Latomus*, nunc *Bedda*, nunc *Sutor*, nunc *Clichoveus*, nunc *Euſtathius*, nunc ſcurra *Vincentius*, nunc turmæ monachorum *Hiſpanienſium*, nunc *Albertus Pius*, nunc *Titelmannus*, nunc *Carvajalus*: eos taceo quorum libri volitant per manus hominum, nondum vulgati typographorum operâ; taceo virulentas ac viperas obtrectationes nec privatim, nec publicè parcentes meo nomini. Jam quanto meo diſcrimine cum novorum dogmatum autoribus conflicter, non ſatis tutum eſt, mi *Sadolete*, literis committere. Atq; hic velim ut mea fides apud te nonnihil habeat ponderis, credáſq; neminem eſſe quem illi magis oderint, aut cui plures ſtruant inſidias. Si legiſti noſtram *Diatribam*, ſi duos *Hyperaſpiſtas* adversùs violentiſſimum *M. Lutheri* volumen, ſi *Spongiam* adversùs *Huttenium*, ſi libellum adversùs *Leopoldum*, ſi epiſtolam ad *Vulturium*, ſi librum adversùs eccleſiaſtes *Argentoratenſes*, facilè divinabit tua prudentia, quanti mihi conſtet ab eccleſiæ *Romanenſis* conſortio nolle recedere. Hic rurſus taceo libellos amarulentiſſimos, quos aut non dignatus ſum reſponſo, aut nondum evulgârunt typographi; taceo minaces epiſtolas multo aconito conditas, taceo criminationes, & ſubornatas ſycophantias, quæ quamvis excelſum animum poſſent à tranquillitate dimovere. Cum tot portentis conflictari quid ſit, magis intelligere poteris quàm ſapere, quippe nunquam hoc genus intemperiis exercitus. Nam iſta morum integritas de qua mentiri & fama veretur, iſta eruditio incomparabilis [illegible] in tuto conſiſtens, denique iſta tua dignitas autoritáſque procul ſubmovet crabronum aculeos, canúmq; latratus, quibus me mea exponit mediocritas, vel, ut veriùs dicam, humilitas. Primùm immodicus libertatis amor mihi impoſuit, videbam honorem ſine curarum onere ſuſcipi geríque non poſſe. Ad dignitatem eam conſequendam magis ipſe mihi defui quàm fortuna. Sed eodem animo quo fugi dignitatem, & famæ celebritas erat fugienda. Hunc errorem meum ſerò cœpi ſentire, nimirum corpuſculo ſic affecto, ut jam nec aulæ colendæ, ad quam fueram pertractus, nec ulli ſplendidi functióni par eſſe poſſet. Atq; interim extitit hæc eccleſiæ tempeſtas, quæ meum caput planè merſura fuerat, niſi cùm aliorum Principum, tum verò maximè *Caroli* Cæſaris favor me aliqua ex parte ſublevâſſet. Nam hoc hominum genus, ſi quando cœperit inſanire, nec Cæſaris nec ſummi Pontificis autoritate prorſus deterretur. His rebus factum eſt, ut dum priſtinos hoſtes, quos revocatæ apud noſtrates meâ potiſſimùm, ut ſibi quidem perſuadent, operâ bonæ literæ in me excitârunt, placatiores habere non poſſum, & adverſus ſtudiorum communi fœdere mihi junctos, ob innovata dogmata protrudor in arenam, utrinque lapider, & quidem impunè, utpote nec excellenti doctrinâ, nec fortunæ ſplendore, nec ullâ autoritate munitus, tutior aliquanto futurus (de externis loquor) ſi vel in caſtra novorum dogmatum me contuliſſem, vel aulæ mancipium eſſe ſuſtinuiſſem: à quorum altero revocabat pietas, ab altero partim genius meus, partim valetudo retrahebat. Priuſquam hæc opinionum digladiatio naſceretur, eram apud humanioris literaturæ myſtas gratioſiſſimus, præſertim in utraque *Germania*, atq; hoc uno præſidio mihi ſatis videbar munitus: nunc nullos ferè habeo infenſiores hoſtes, quàm quos prius habebam acerrimos propugnatores. Ita evenit, ut velut humi repens animalculum molle & inerme, non ſolùm camelis, ſuibus, picis, corvis, graculis, aſpidibus ac viperis; verumetiam veſpis, cimicibus ac pulicibus expoſitus eſſem. Et qui inter ſe *ἀκήρυκτον πόλεμον* conflictabantur, ad me lacerandum concordes, ſocia arma jungebant. Nec defuerunt *Itali*, qui Cæſarem totámque Cæſaris aulam in meum exitium irritarent, & perſuaſerant, niſi literarū præſidio æquioris judicii Principes revocâſſem. Quanquam adverſus cinctorum, diſcinctorum ac palliatorum phalanges, nec Cæſar, nec Pontifex valeat quenquam planè tutum reddere. Quid facerem? Equus ſe tuetur calcibus, canis dente, bos cornibus, hiſtrix ſpinis, apes aculeis, narce veneno, columbis præſidio eſt volandi pernicitas: mihi nihil erat præter calamum, quem ſemper optâram ut perpetuò incruentum habere liceret. Hoc quoniam fatis negatum eſt, ad id quod erat proximum confugi, his tantùm reſpondi, qui violentiùs urgebant, à nominibus libenter abſtinui, nè quem Ordinem læderem ſedulò cavi, nuſquam non moderatior laceſſente; in ſumma, clypeo magis utens quàm gladio, *Sutori* reſpondens non aliis tantùm, ſed & mihi videor

deor ab ingenio meo nonnihil recedere. Nec e- A
nim illo qniſquam in me ſcripſit indoctiùs aut im-
potentiùs, quum eſſet ex theologo *Sorbonico* mo-
nachus *Cartuſianus*. Qnibuſdam tamen reſpon-
diſſe pœnitet, præcipuè *Sutori* : minimum enim
obfuiſſet famæ meæ, ſi neglexiſſem illius nænias.
Idque facturus eram, niſi cunctantem quidam vir
gravis aliò impuliſſet. Neque rarò paterno ſeu
potiùs fraterno affectu illos obteſtor, amicè rogo
moneóque, ut animum ad ſaniora conſilia recipi- B
ant, deſinántque dum me conantur opprimere,
ſibi ſuóque Ordini gravem tum invidiam, tum
ignominiam conflare, præſertim apud doctos &
cordatos. Tecum ſentit vir tui ſimillimus *Cuther-
tus Tonſtallus* apud *Anglos* epiſcopus nuper *Londo-
nienſis*, nunc *Dunelmenſis*; eandémque ferè canti-
onem ſolet occinere, quam tu nunc. Sed nec illi
per aulæ ſimul & eccleſiæ negotia, vacat laceſſen-
tium libellos & è regione meas *Apologias* attenti-
ùs cognoſcere. Nam conviviorum fabulis aut de- C
lationibus credere minimè tutum eſt. Ejus tamen
judicio plurimum tribuo, nec pauca ad illius ſen-
tentiam ſum moderatus: Qno nomine tantum
ei me debere fateor, quantum non alio, quum illi
multis nominibus debeam plurimum. Tantum
ad eam literarum tuarum partem, in qua mones,
ut rabularum latratus aut ſilentio contemnam, aut
ita refellam, ut minimum videar indulſiſſe ſtoma-
cho. Nolim autem hæc ita putes à me dici, vir o-
ptime, quaſi prorſus culpâ vacem, túque fruſtra aut D
præter meritum admonueris : ſed ut mihi ſis æ-
quior, faciliúſque ignoſcas, quod hactenus pecca-
tum eſt. Venio nunc ad alteram tuæ epiſtolæ
partem, quà prudenter admones, nè nimis acri-
ter obſiſtam popularibus ſtudiis, in his quæ licèt
non ſint abſolutæ pietatis, tamen non ſunt cum
impietate conjunctæ, quod genus ſunt, veneratio
ſanctorum, & picturarum crebritas. Quid ad te
delatum ſit neſcio : ſed abſit ut uſquam in libris
meis damnetur ſanctorum veneratio, aut imagi- E
num uſus, ſuperſtitioſum aut præpoſterum divo-
rum cultum alicubi taxo: ſuperſtitioſum arbitror,
quum miles ad latrocinium iturus, ſibi promittit
incolumem reditum, ſi *Barbaræ* ſimulachrum fle-
xis genibus ſalutârit, & in illius honorem preculas
magicis ſimillimas recitârit : præpoſterum ſentio,
quum cereolis ac picturis divos venerantur, totâ
vitâ cum illorum moribus pugnantes, quum gra-
tiſſimus divis cultus ſit, ſi quis illorum pietatem i-
mitetur. Picturas ac ſigna, veluti præcipua vitæ or- F
namenta demoliri nunquam placuit, quanquam o-
ptârim nihil in templis videri, niſi dignum eo lo-
co. De invocandis divis, & adorandis imaginibus
magna eſt digladiatio. Primùm, conſtat nullum
eſſe in divinis voluminibus locum, qui permittit
invocare divos, niſi fortaſſis huc detorquere placet;
quòd dives in evangelica parabola implorat opem
Abrahæ. Quanquam autem in re tanta novare
quicquam præter autoritatem Scripturæ meritò
periculoſum videri poſſit, tamen invocationem di- G
vorum nuſquam improbo, nec improbandam ſen-
tio, modò abſit ſuperſtitio, quam aliquoties noto,
nec id ſine cauſa : ſuperſtitionem enim interpre-
tor, quum omnia petuntur à divis, quaſi *Chriſtus* ſit
mortuus: aut quum hoc animo divorum opem im-
ploramus, quaſi ſint exorabiliores Deo: aut quum à
ſingulis peculiaria quædam petimus, quaſi hoc poſ-
ſit præſtare *Catarina*, quod non poteſt *Barbara* : aut

A quum illos inclamamus, non ut interceſſores, ſed
ut autores eorum bonorum quæ nobis largitur
Deus. Hæc admonere non arbitror tibi impium
videri, nè ſupervacaneum quidem ſat ſcio, ſi prodi-
gioſam noſtratium hac in re ſuperſtitionem co-
gnôſſes. Jam graviori periculo vicina eſt imagi-
num adoratio, ad quam nobis adeo non ſuffraga-
tur Scriptura, ut graviter etiam deterreat. Nam ſi
placet ſubtile *Scoti* commentum, Imagines eàdem
B adoratione adorandas, quà ſunt adorandi quos re-
præſentant, magnopere craſſi fuerunt illi veteres,
qui tanto ſtudio obſtiterunt, nè quid imaginum
in templo *Chriſtianorum* reperiretur. Ad hæc, ſi
non idem adorandi genus competit imaginibus
Dei ac divorum, quum populus æquè ante divorum
imagines adaperit caput, procumbit in terram, ad-
repit genibus, exoſculatur à contactu manus, affri-
cat ſtrophiola, quâ tandem notâ diſcerneres ado-
rationis genus? Quid nunc de illis loquar, qui per-
C inde fabulantur cum imaginibus quaſi ſenſum ha-
beant, nec ſimiliter affecti ſunt in omnes *Chriſti* ac
divorum imagines, ſed ab his ſperant, quod ab illis
non auderent petere? Hæc quum ſint nimium ve-
ra, tamen nihil pœnæ deprecabor, ſi quis uſquam
in ſcriptis meis oſtendere poſſit ſimpliciter à me
damnatam vel divorum invocationem, vel imagi-
num venerationem. Hac in re ſi dignaberis & a-
pud alios eſſe ſponſor, polliceor id citra captionem
ac ſine fraude tua fore. Quòd ſi quis tibi ſecus per-
D ſuaſit, ſi mihi parum fidis, quæſo te ut ab his qui de-
ferunt, jubeas tibi commonſtrari loca : ea ſimulac
inſpexeris, videbis illorum tragicas calumnias, ni-
hil eſſe niſi meros fumos ac nebulas. Hæc cùm per
ſe leviuſcula ſint, túque de his tam leniter támque
amanter ſubmoneas, tamen immodicè modeſtus,
audaciam ac temeritatem amicitiæ prætextu de-
precaris, immane, quantum diſſidens à quorundam
moribus, qui cùm ipſi totâ errent viâ, tamen tertio
quoque verbo ſciſmata & hæreſes crepant. Ego,
E mi *Sadolete*, à tui ſimilibus vel conviciis, vel cola-
phis etiam admoneri æquiſſimo animo feram, tan-
tum abeſt ut tam blandis admonitionibus offen-
dar. niſi quòd hoc ipſum offendit me non admo-
neri liberiùs. Nam *Cuthertus Tonſtallus* cætera par,
hoc uno nomine te ſuperat, quod liberiùs repre-
hendit, ſi quid in meis diſplicet, utpote propiùs
perſpectum habens ingenium meum, ac mores
domeſtico etiam convictu rectiùs cognitos. De in-
ſigni ſacerdotio quod mihi *Clemens* Pontifex te
F ſuaſore daturus erat, niſi certorum hominum calu-
mniis retractus fuiſſet in diverſam ſententiam, pro
tua quidem propenſa voluntate gratiam in ſoli-
dum me debere profiteor: ſed tamen quod ad inſtituti
mei rationem attinet, nullo detrimento res meas
diminutas eſſe puto. Nam ſi talibus aucupiis fuiſ-
ſem intentus, plus offerebat Cæſaris, Regis *Angliæ*,
Regis *Galliæ* benignitas, quàm, etiamſi eſſem ava-
riſſimus, optare poſſem. Poſteaquam mihi contigit
quod huic corpuſculo fovendo ſufficeret, nihil amplius
G requirendum putavi, quàm otium ac tranquillita-
tem, cùm ſenectuti, tum ſtudiis meis, in quibus de-
crevi quod reliquum dederint ſuperi vitæ conquieſce-
re. Quid *Clementi* perſuaſum ſit, neſcio: illud mi-
hi perſuaſum habeo, ſi ſummo Pontifici, tum hic
animus meus, tum ea quæ vel feci vel paſſus ſum
perinde paterent, ut patent Deo τῷ καρδιογνώστῃ, ali-
quanto propenſior eſſet in *Eraſmum*, quàm in
quoſdam, qui tumultuosè clamârunt. Si captâſſem

 mitras

mitras ac cenſus, jam deplorarem operam inani-
ter ſumptam: nunc non arbitror mihi multum
periiſſe fructûs, ſi ſummo agonothetæ probâro
ſtudium meum. Porrò, quemadmodum ingenii
tui mirificum gratuitúmque candorem exoſculor:
ita non queo ſatis mirari ingenium iſtorum, qui
ſummi Pontificis animum conati ſunt in me
calumniis irritare: neque enim me clam eſt qui
ſint; cum altero fuit mihi olim non tectum mo-
dò ac menſa, verumetiam cubiculum & lectus B
communis: adeóque à me nullâ læſus eſt injuriâ,
ut quum illi res eſſent anguſtiores, commendatri-
cibus literis meis nonnihil etiam adjutus ſit, nec
uſquam illius in ſcriptis meis niſi honorifica men-
tio. Quo tamen in me fuerit animo, abundè de-
clarat libellus, in quo docet quid ſignificet *Hebræ-
us racha*, quem in aula Pontificis per manus mul-
torum volitantem amicus quidam bonâ fide de-
ſcriptum ad me miſit. In eo præter omnem occa-
ſionem Pontifici ſcribit ſe vehementer admirari, C
quum in agricolarum tumultu tot hominum mil-
lia trucidata ſint apud *Germanos*, *Eraſmum* adhuc
vivere, qui totius hujus tumultûs princeps & an-
teſignanus fuerit, qui tempeſtatem ſæviſſimam
excitârit, qui maria turbârit ab imo. Quaſi mi-
hi quicquam fuerit cum veſano pariter ac miſero
tumultu ruſticorum, aut quaſi non primus omni-
um inſtituto ſeditioſo reclamârim, ſubmiſſiùs a-
liquanto ſed tum opinor prudentiùs, tum ad tuen-
dam eccleſiæ concordiam accommodatiùs quàm D
hi, qui vociferationibus, minis ac ſævitiâ, protinus
hoc incendium extinctum iri putârunt: à nomini-
bus tempero, nam in his ſunt quidam mihi non
vulgari neceſſitudine juncti, quos tamen hactenus
nihil aliud profeciſſe videmus, niſi quòd civitates
& plures & arctioribus fœderibus ſeſe conglutinâ-
runt, & indies conglutinant. Faxit *Chriſtus* Opt.
Max. ut vanus augur reperiar. Attamen ſi, quod
abominor, videris exoriri terrificos orbis tumul-
tus, non tam *Germaniæ* funeſtos, quàm exitiabiles E
eccleſiæ, memineris hoc ab *Eraſmo* prædictum.
Primum erat negligere *Lutherum* cum ſuis *De In-
dulgentiis* propoſitionibus, nec oleum addere ca-
mino. Proximum, nec per monachos orbi ferè
inviſos, nec impotentibus apud plebem vocifera-
tionibus, aut librorum & hominum incendiis a-
gere, ſed libris inter eruditos duntaxar verſaturis.
Poſtremum erat illos ad tempus diſſimulare ac
ferre, quemadmodum hactenus tulimus *Bohemos*
ac *Judæos*. Tempus ipſum ſæpe remedium adfert F
malis immedicabilibus. Hæc perpetuò ſuadens a-
deò non ſum auditus, ut vellem nollem, eſſem ſe-
ctarum fautor. Præclarum facinus ſibi facere vide-
batur ille διπλωματοφόρος, qui quacunq; iret *Caro-
lus*, chartarum fumis & incendiis implebat o-
mnia, nulli non minitans. Me verò quo minus
oppreſſerit per illum non ſtetit, perierat *Eraſ-
mus* ſi pronas aures Principum reperiſſet. Ab hoc
præter meritum ſum inſtigatus. Alter ille mihi
de facie incognitus, ſed eruditionis humanitatiſ- G
que famâ tum notus tum etiam charus, *Romæ*
nuſquam non declamabat in *Eraſmum*, infantem,
indoctum, nullo judicio præditum. Cum eo poſt-
eaquam expoſtulâſſem literis amanter & honori-
ficè ſcriptis, ille juſto meditatóque volumine re-
ſpondit, quod ad me nondum excuſum miſit.
Ex eo facilè deprehendi hominem mea non le-
giſſe, ſed audita delatáque ſcribere, imò nè

A ſcribere quidem niſi per conductitias operas. Hoc
opus quum *Pariſiis* excuſum, ſed adjectis nonnul-
lis ad me veniſſet, reſpondi, ſed tamen civiliter
& honorificè, ſedulò cavens, quantum ipſa cau-
ſæ natura patiebatur, nè quid excideret quod il-
lius vel animo meritò doleret, vel famæ detri-
mentum adferret, amicitiam etiam mutuam of-
ferens quam ille deferebat in calce voluminis.
Sed non conquievit inſtigator ille primus, nec
B defuerunt *Lutetiæ* qui ſtimulos adderent, præſer-
tim γυμνόποδων, quorum ſacrum amictum ille tri-
duo quàm moreretur induit, in eóque ſepultus eſt
ſolennibus illius Ordinis ritibus, priuſquam typo-
graphus volumen abſolviſſet. Quod mihi nondum
videre contigit, qui viderunt aiunt ingens eſſe:
in eo per multas operas conductitias collectum
eſt ex omnibus meis lucubrationibus, quicquid
improbatis dogmatibus affine quoquo pacto vi-
deri poteſt. Quanto conſultius erat ea decer-
C pere, quæ palàm adverſantur ejuſmodi dogma-
tibus, quorum nullus eſt numerus? Ita bonus ille
vir, infixo, ut dici ſolet, aculeo fugit: cujus a-
nimæ precor Dei miſericordiam, optans ut feli-
ciores reperiat patronos apud ſummum Judicem,
quàm ipſe patrocinatus eſt *Gallo* adverſus Cæſa-
rem, aut Pontifici adverſus Cæſaris copias, aut
ſibi ipſi in tuendo ſuo principatu. De *Stunica* co-
ercito perlubens tibi debeo, quem ſcio & ab *A-
driano* Pontifice vetitum nè quid in me ſcriberet,
D ſed poſteaquam jam præter annotationes quas in
Hiſpaniis editas *Romæ* diſtraxit, quinque aut
ſex libellis ad ſatietatem uſque in me debacchatus
eſſet: minatur etiam nunc neſcio quid, non jam
de fidei, ut ait, dogmatibus, ſed de re gramma-
tica. Præter hoc calumniandi genus, habet hoc
ſeculum portenta quædam maleficæ cujuſdam ac
vix credibilis pervicaciæ, qui miris cuniculis hoc
agunt, ut aut latronibus objiciant *Eraſmum*, aut
mœrore conficiant. Sed hactenus gratia *Chriſto*,
E nec animum à ſuo propoſito labefactare value-
runt, nec ſtudiis meis ità multum detrimenti at-
tulere. Ad Pſalmum abs te laudatum redeo,
poſthac ſedulò conabor, ut quæ ſcribo, citra
exceptionem abs te probari mereantur: quod ve-
reor ut in hoc Pſalmo ſim aſſecutus, certè ſpem
aſſequendi nunquam abjiciam, poſteaquam au-
tore te proficere cœpi. Etſi ſoleo duntaxat in
hoc ſcripti genere parciùs indulgere ſtomacho
meo, videlicet in tanta myſteriorum majeſtate,
F memet ad religioſam quandam componens reve-
rentiam. In illo valde tecum ſentio, multorum
interpretum lectionem nonnihil officere, tale
præſertim argumenti genus tractanti: multóque
feliciùs cedere, ſi quis perſpectâ rei ſummâ, totum
ſe permittat arcano ſpiritui, animum interea non
tantùm à vitiis, ſed prorſus ab externis humanio-
ribúſque curis avocans, & in ſublimem quendam
receſſum ſubducens, ab omni mundanarum cupi-
ditatum ſtrepitu tranquillum & quietum. Nec le-
G ve momentum habet identidem interjecta preca-
tio, quæ ſpiritûs vigorem alacritatémque mirè re-
dintegrat. Deum immortalem, quanta eſſet noſtra
felicitas, ſi, relegatis opinionum & affectuum diſ-
ſidiis, unanimes in fertiliſſimis Scripturarum arvis
exerceremur, aut in amœniſſimis earum pratis
luderemus; ſi tamen ludendi verbo utendum eſt
in re tam non ludicra? Verùm ego conſcius im-
puritatis meæ, nec ignarus quàm incommodum,
quámque

A quamque reſtactarium organum præbeam opificio ſpiritûs ad hæc tractanda, in quibus ille maximè retruſa philoſophiæ cœleſtis arcana, velut in ſacratiſſimo quodam adyto recondita eſſe voluit, non ſine tremore ſoleo accedere, in quibus vix quiſquam ſatis religioſè verſatur, niſi qui perpetuò verſatur. Tui verò pectoris tranquillam puritatem primùm mihi deliniavit *Nicolaus Leonicus*, vir ut apparet integer, & in *Platonica* philoſophia B feliciter exercitatus: deliniavit autem in Dialogo quo te de precando perquàm ſanctè diſſerentem facit: quem Dialogum ſi prius legiſſem (legiſſem autem ſi huc amici miſiſſent in tempore) meus *De orando Deum* libellus, aliquanto minus jejunus, minúſque humi repens prodiſſet. Sed animi tui pietatem quam illic adumbratam vidi, multo expreſſiùs mihi repræſentârunt Pſalmi tui luculenter enarrati, præcipuè poſterior, quem attentiùs, &, ut *Græci* dicunt, ἀπνδεὶ legi: utrunque curâſſem excudendum, niſi alii antevertiſſent. C Jam vix credas quantopere te amem de tuo iſto judicio, cum mea ſententia valde conſentiente: Deus inquis, omnium potens, qui tibi labores & ſolicitudines & affectam valetudinem dat, qui ſcit an majore tuo bono id faciat, quàm ſi quietem tibi & molle ocium præberet? Videris me tam penitiùs introſpexiſſe, ut ipſe mihi notior non ſim quàm tibi. In tot calamitatum perpetuo tenore, non alio argumento magis animum meum ſublevare ſoleo, quàm quòd reputem hoc expedire D ſaluti meæ. Deus enim pro ſua inenarrabili ſapientia diverſis rationibus purgat homines ac ſe dignos fingit, qui velut egregius choragus varias perſonas inducit in hujus vitæ theatrum, à quo paratum eſt omnibus præmium, ſi ſuas quiſque partes quas ille delegavit decenter agat. Divus *Paulus* eremita hoc ipſo clarus eſt, quòd uni affixus loco totam ætatem fuit obſcurus. Beatus *Hilario* dum famam fugitat, nuſquam locorum non inclaruit. E Divus *Antonius* eremo & urbibus ſe partitus eſt. Nullus horum quicquam adverſi paſſus eſt. Jam quantum diſcrimen eſt inter *Hieronymum* & *Auguſtinum*, inter *Chryſoſtomum* & *Baſilium*, inter *Athanaſium* & *Gregorium* Theologum? Nè cæteros commemorem, ingenio, fortunâ, vitæque inſtituto diſſimillimos, pietate pares. Quòd ſi mihi choragus perſonam humilem & afflictam impoſuit, utrum par eſt me illi obmurmurare, an partes potiùs delegatas pro mea virili ſuſtinere? F Dabit ille cujus arbitrio geruntur res mortalium, huic fabulæ bonam catastrophen. Hæc contemplatio facit ut nondum omninò ſpem abjiciam de his *Germaniæ* tumultibus, in magnum aliquod eccleſiæ bonum exituris. Novit enim ille etiam mala noſtra in ſuam electorúmque ſuorum vertere gloriam ac ſalutem. Sed quod tu pro tua ſingulari bonitate precaris *Germania*, multis aliis regionibus precandum eſt, in quibus non minùs ſævit hæc febris, licèt minùs eruperit. Quòd ſi nego- G tium hoc à tui ſimilibus fuiſſet curatum, mitius ubique nunc laboraretur. Ferocia quorundam ad ſe magis quàm ad *Chriſtum* ſpectantium, exaſperavit hactenus, exaſperátque hodie morbum. Sed quum chorago noſtro videbitur, hæc omnia ceſſura ſunt in bonum rei *Chriſtianæ*. Non es tui diſſimilis, *Sadolete* modeſtiſſime, dum pro meis in Pſalmum tuum annotatiunculis gratias agis. Imò non tua errata notavi, abſit à me tantum arrogantiæ, ſed typographorum; nec ea in aliud annotavi, niſi ut tu diſpiceres. Epiſtolæ tuæ clauſulam legens, vix præ gaudio lachrymas tenui, quo magis juvat ea verba hîc repetere. De me inquis, Mi *Eraſme*, ſic tibi perſuadeas volo, quanquam ego tenuis ſim, & magnis à fortuna detrimentis mulctatus, nihil tamen me habere, quod non tuum æquè velim eſſe ac meum. Neque in hoc ſolùm, ſed in omni tua dignitate atque famâ conſervandâ hoc ſum animo, ut & ſponte per me ipſe, & abs te monitus, ſummam tibi fidem in amicitia ac benevolentiam ſemper ſim præſtaturus. Hæc quoties lego à tanto Præſule ex animo profecta, libet Comici ſenis ſermonem uſurpare, *Quàm gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias reſtare video! Vah, vivere ſetiam nunc lubet.* Fortunas tuas imminutas hoc graviùs fero, quòd quum eas haberes cum optimo quoque communes, non tuo unius, ſed plurimorum damno attritæ ſunt. Quod ad me attinet, abundè mihi videor per te locupletatus, dum te tam incomparabili amico frui licet. Mihi quidem perquàm anguſta eſt res familiaris, ſed, ut aiunt, puſillis aviculis, non multis opus eſt plumis. Minimo contentus ſum, & ſi quid deſit, ſunt qui promptè alacritérque cupiant impartire. Hanc tuam epiſtolam ſi quid mihi credis, pluris facio, quàm ſi miſiſſes talentum auri magnum. Neque hæc eò mihi dicuntur, quòd iſto nomine tibi debere nolim. Imò libens profiteor me tibi non minus obſtrictum eſſe pro his quæ defers, quàm pro his quæ jam præſtitiſti. *Bonifacius Amerbachius*, in cujus amicitia præcipuè conquieſco, homo tam purus, ut in eo nihil reperias nævi, niſi quòd eſt immodicè modeſtus, jam duorum liberorum pater eſt, ſuſtinétque *Baſileæ* publicam Juris profeſſionem. Hoc eo te ſcire volui, quo illi ſis æquior, ſi fortè rariùs ad te ſcriberet quã velles. Tametſi non arbitror illum unquam tam occupatum, ut tibi, quem unicè diligit, non vacet ſcribere: ſed rarò dantur quibus tutò committamus literas iſthuc perferendas: quotiéſque tuas poſt magnum etiam intervallum accepimus, bonæ fortunæ nobis litâſſe videmur. Is nobis magno ſolatio eſt quoties reviſit *Friburgum*. Id quod nunc rariùs facit metu peſtilentiæ, quæ hîc per totum autumnum hyemémque ſatis protervè luſit, ac nondum etiam poteſt deſinere. Miror autem quî fiat, ut quum hominum decreverit numerus, nihilo ſecius tamen indies accreſcat rerum caritas. Bene vale. Apud *Friburgum Briſgoiæ* Non. Martii, M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Alfonſo Manrico Archiepiſcopo Hiſpalenſi S. D.

ORnatiſſime præſul, pridie huc è *Lutetia* miſſus *Epiſt. 25.* eſt libellus titulo *Ludovici Carvaiali*, illic excuſus furtim, ſuppreſſo loci typographíque nomine: nam per ſenatus edictum non licet illic quicquam excudere non approbatum: Ego quum nec nomen agnoſcerem, & libellus miram levitatem ac petulantiam præ ſe ferret, ſuſpicatus ſum eſſe jocularem, & per ſubornatum juvenem agi fabulam. Reſpondi ſic ut riderem potiùs quàm redarguerem. Aliquanto poſt venit libellus idem apud vos excuſus ſimili fuco, cum literis amicorum admonentium nè dignarer hominem ullo reſponſo. Vehementer dolui me ſerò fuiſſe monitum.

tum. Nunc idem juvenis mittit nobis librum multò petulantiorem, ſimiliter excuſum abſque loci typographique nomine, videlicet præter edictum Cæſaris. Cum tam ineptis libellis colluctari mihi non eſt animus, etiamſi prodeant ſexcenti: demiror tamen ab illo ſodalitio Obſervantium prodire tale ſcribendi genus, quum regula quam ſub veſte geſtant plerique, pauci in animo, ſeriò deterreat illos ab omni detractione. Mihi quidem præter bonam conſcientiam, tot ſunt Principes, Reges, Cardinales, Epiſcopi, docti, qui non literis tantùm, ſed & honorariis muneribus ultrò delatis gratulantur ſtudiis meis, ut iſtos tenebriones facilè poſſim contemnere: ad veſtræ tamen *Hiſpaniæ* tranquillitatem pertineret, ſi clancularius ille typographus daret pœnas nè ſubinde peccet graviora, expertus felicem audaciam. Ab iſtis juvenibus nihil expectandum, niſi ſtultum ac ſeditioſum. Si ſeniores habent quod adferant pro defenſione veritatis, exhibeant libellos ſuos antequam edant. Non ero tibi pluribus moleſtus, clariſſime præſul. Si *Eraſmus* tibi videtur dignus iſtâ contumeliâ, tu tamen pro tua æquitate publicæ tranquillitatis curam non depones ſat ſcio. Dominus clariſſimam celſitudinem tuam ſervet incolumem, ac bonis omnibus florentem. Domino meo *Lodovico Cornello* S. plurimam. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ* pridie Calend. Aprilis, Anno à *Chriſto* nato Milleſimo quingenteſimo trigeſimo.

Eraſmus Roterod. Chriſtophoro Meſia Hiſpano S. D.

Epiſt. 26. IN me quidem nihil eſt, ornatiſſime *Chriſtophore Meſia*, quod ullo pacto cum divinis *Marci Tullii* virtutibus ſit conferendum, ego tamen quocunque in numero ſum recta ſtudia pro viribus adjuvantium, iſtud tuum ingenium tam candidum, tam ſanum, tam ſobrii judicii, pluris facio quàm quemvis *Aſiæ* regulum. Cæterùm ab ignotis ac remotis accipere literas adeo mihi novum non eſt, ut penè ſit quotidianum: à doctis, à magnatibus, ab epiſcopis, ab abbatibus, quos ego natos non noveram, ſubinde veniunt literæ: à Regibus, a Principibus ac Præſulibus eâ dignitate, ut nulli poſſint eſſe ignoti, non tantùm literæ veniunt, ſed etiam ſplendida munera. A Cæſare *Carolo* multas habeo epiſtolas tam honorificè, tam amanter ſcriptas, ut eas pluris faciam quàm illius in me benignitatem, cui tamen bonam fortunæ partem debeo. A Rege *Ferdinando*, nec minùs crebras, nec minùs amicas, non ſine munere honorario. A Rege *Galliæ* quoties quàm amplis conditionibus invitatus ſum? Rex *Angliæ* & crebris literis ac muneribus ultrò miſſis, declarat favorem ac benevolentiam in me ſingularem. Nec illi facilè cedit fœminarum quas hæc ætas habet optima, *Catharina* illius Regina. Rex *Poloniæ Sigiſmundus* miſit epiſtolam, cum ipſo munere verè regio certantem. Dux *Saxoniæ Georgius* crebris me literis appellat, οὐκ ἄδωρος καὶ αὐτός. Quid memorem *Guilielmum* Archiepiſcopum *Cantuarienſem*, quid *Cutbertum* nuper Epiſcopum *Londinenſem* nunc *Dunelmenſem*, quid *Joannem* Epiſcopum *Lincolnienſem*, qui præter epiſtolas omnibus gemmis precioſiores, quotannis veluti tributum amicitiæ mittunt, nec petenti nec expectanti? Ab *Alberto* Cardinale *Moguntino* habeo præter literas egregium benevolentis animi monumentum, quemadmodum & a *Philippo* à *Burgundia* Epiſcopo *Traiectino* nuper vitâ defuncto, item à *Joanne* Card. *Lotharingiæ* fratre Ducis. *Bernardus* Epiſcopus & Card. *Tridentinus* præter honorarium munus idque non exiguum, crebrò miſit literas tam amicas, adeòque ſolatii plenas, ut quamvis dejectum, animum poſſint erigere, ampliſſimis inſuper conditionibus invitans ad convictum, a quo & hodiè literas accepi eadem pollicentes quæ olim detulit, ac fortaſſis ut nunc res ſunt, utar illius oblatis. Archiepiſcopi *Toletani* ad me literas jam excuſas arbitror te vidiſſe; quid his fingi, quid optari poteſt amantius aut honorificentius? Nec defuit illius vel fortuna vel animo digna benignitas. Nuper *Guilielmus* Princeps Dux junior *Clivenſis* ac *Juliacenſis* adoleſcens virtuti natus, ſcripſit literas amoris plenas, addito poculo magnifico. *Antonius Fuggerus* ſimul atque ſenſiſſet me *Baſileæ* moliri abitum, miſit viaticum centum floren. aureorum, pollicens in ſingulos annos tantundem & amplius, ſi vellem *Auguſtam* me recipere. Ubi reſpondi id mihi non eſſe commodum, miſit poculum in primis elegans, pignus initæ inter nos amicitiæ. Ante paucos dies *Chriſtophorus* à *Stadio* Epiſcopus *Auguſtenſis*, vir tum nobilis tum apprimè doctus, itinere ſeptem dierum, nec eo ſatis tutò, huc ſe contulit non ob aliud, quemadmodum ipſe prædicabat, niſi ut videret *Eraſmum*, videlicet hominis umbram. Candorem illius prædico, non mea merita: attulit ſecum duo pocula regia, cum ducentis flor. aureis, deferens inſuper omnium facultatum ſuarum communionem. Dum hæc ſcribo, veniunt literæ à *Jacobo Sadoleto Carpentoractenſi*, Deum immortalem, quâ doctrinâ, quâ morum integritate, quâ autoritate viro! Solitus eſt & ante ſubinde nos doctiſſimis epiſtolis appellare. Exciderat ille, niſi epiſtola fortè tum reddita commonuiſſet. Nec dubito quin plures nunc non veniant in mentem. Venit interim in mentem *Petrus* Epiſcopus *Cracovienſis*, vir ſummâ doctrinâ pariſque autoritate, ejus Regis Cancellarius, qui ſuam erga me pietatem, & literis amantiſſimè ſcriptis, & magnificis donariis declaravit. In eadem *Polonia* eſt *Andreas Critius* Epiſcopus *Plocenſis*, qui me frequenter & humaniſſimis literis, & eruditiſſimis carminibus recreat excitátque, nè hic quidem ἄδωρος. Habeo cubiculum epiſtolis differtum ab eruditis, à magnatibus, à Principibus, à Regibus, à Cardinalibus, ab Epiſcopis: habeo ſcrinium plenum donariis poculorum, lagenarum, cochleariorum, horologiorum, quorum aliquot ex puro ſunt auro, anulorum magnus eſt numerus, omnium autem longè major futurus, niſi pleraque donata redonarem aliis ſtudia provehentibus. Et in his qui hæc donant ſunt multi non doctrinâ modò, ſed & vitæ ſanctimoniâ præſtantes, velut Archiepiſcopus *Cantuarienſis*, Epiſcopus *Londinenſis*, Epiſcopus *Auguſtenſis*; & in primis *Joannes* Epiſcopus *Roffenſis*, qui fugerat, quemadmodum fugerat & Epiſcopus *Uratiſlavienſis Joannes Turzo*, qui miſerat ſcrinium rebus elegantiſſimis refertum *Antuerpiam*, ubi tum agebam, quum ego nunquam audiſſem aut ſomniâſſem *Uratiſlaviam* aut *Turzonem*. In hujus locum ſucceſſit frater, Epiſcopus *Olmucenſis*. Et indies accreſcit talium numerus,

A numerus, quum ego nullius benignitatem invi-
ſârim, ingenuè præ me ferens mihi ſatis eſſe fa-
cultatum ad hanc vitæ ſobrietatem, cujus adeo
me non pœnitet, ut citiùs ſim aliquid detracturus
quàm additurus. Et tamen tanta eſt ultronea il-
lorum liberalitas, ut ſi nulli ſint reditus (ſunt au-
tem etiam præter Cæſaream penſionem aliquot)
hæc ſola meis ſtudiis alendis ſufficeret. Medio-
crium dona ſemper rejeci, quoties licuit incolu-
B mi amicitiâ: aut ſic accepi, civilitatis gratiâ, ut
abundè penſârim. Sunt ut ſcribis, qui dicunt me
nihil contuliſſe ſtudiis, ſunt qui clamitant me ſe-
minarium hæreſeon. Et unde hic affectus tot ac ta-
lium virorum, quos nemo non fatetur & acri ju-
dicio præditos, & toto pectore pietati favere?
At iſti graculi ſtudio infelices, decem jam annis
nullum non moverunt lapidem, & hodie mo-
vent in me, apud Principum aulas, apud Epiſco-
pos, apud Pontificem, apud Cæſarem, Quid mul-
C tis? apud maximos & minimos, ubique repere-
runt qui *Eraſmum* defenderent, patroni inopi-
nati, ſæpe etiam ignoti. Qui ſunt iſti qui ſic fa-
vent impietati? qui favent nihil conferenti ſtu-
diis? Imò ſapiunt & intelligunt ventrium iſtorum
malitioſam garrulitatem. Fateor eſſe multos qui
me præcedunt in hoc argumento laudis, nec mi-
rum eſt, quum ego primam invidiam exceperim,
viámque munierim, quum novale repurgare cœ-
perim, ac doleo non eſſe plures à quibus ſuperer.
D In hoc enim à me ſudatum eſt. Quòd ſi quis
conferat ſeculum quod fuit ante annos triginta
ſex apud nos, cum hoc quod nunc eſt, intelliget
an aliquid literis contulerit *Eraſmus*. Ante an-
nos viginti nullus erat Princeps qui teruncium
impenderet inſtituendo filio: nunc nullus eſt, qui
non magno conductum adhibeat formatorem pe-
culiarem. Reclamabant initio Theologi, ſed ſe-
niores modò, nec hi tamen omnes: juniores no-
ſtra amplectebantur, nunc & *Caſes* miteſcunt.
E Nec pauci jam monachi quæ priùs damnârant in-
cipiunt amplecti. Duo juvenes *Franciſcani* proſili-
unt in theatrum, non minùs impudentes quàm
indocti; nec intelligunt quantum malum ſuo ut
aiunt jumento, ſuo accerſant ordini. Sed hac de
re pleniùs ſcribam fratri tuo, nunc tantum ago
gratias ut debeo maximas, quòd non perinde meâ
ac ſtudiorum causâ non dubitâris certamen ſuſci-
pere, non ſolùm cum *Franciſcanis*, verumetiam
cum aliquot magnatibus. Cum monachis, vir
F prudentiſſime, cenſeo non decertandum. *Dodonæi*
lebetes ſunt, ſi moves unum, moveris omnes. Sed
per magiſtratus typographus ille caſtigandus eſſet,
qui contra Cæſaris edictum, contra R. D. Archi-
epiſcopi *Hiſpalenſis* voluntatem indoctos ac famo-
ſos libellos excudit non addito ſuo nomine. Si
primo auſu fuiſſet legitimè punitus, non addidiſ-
ſet alterum facinus. Hoc ſi non putant dandum
meritis *Eraſmi*, dent *Hiſpaniæ* tranquillitati; ta-
les enim libelli nec pietati conducunt, nec eru-
G ditioni, tantum ad excitandas rixas utiles ſunt.
Veri Principes, quoniam civiles ſunt, & rerum
periti, quanquam interdum artibus iſtorum pel-
liciuntur in errorem, præſertim quum mea non
legerint, tamen commodis rationibus facilè re-
vocantur in meliorem ſententiam: id ſi fieri non
poteſt, tamen non eſt deſerenda virtutis via. Eſt
aliquid nunc placuiſſe paucis, ſed optimis, poſte-
ritatis erunt æquiora judicia. Doleo gregem il-

A lum *Obſervantium*, ſic enim vocari amant, à ſim-
plicitate *Franciſci* degenerare ad mundum: nec
enim auderent iſta duo loquaces juvenes, niſi pa-
trum ac fratrum applauſu confirmati. Nunc hoc
agitur ut citra magnam humani ſanguinis effuſio-
nem hoc fatale diſſidium moderatis rationibus
componatur, & iſti ſeditioſis libellis conantur
nobis novum excitare incendium. Nuſquam non
obtrectant quibus libet, ſuo arbitrio mentientes,
B vociferantur apud imperitos, exemplo multum ali-
eno à *Franciſco* cujus titulo ſeſe venditant. Nec ha-
ctenus tamen aliud profecerunt, niſi quòd erudi-
torum ac bonorum odium in ſe vel excitant vel
exaſperant. Quoniam autem inſanabiles video, ſuo
morbo relinquendi ſunt. Utinam detur aliquando
Chriſtophorum meum complecti coràm & alloqui:
id ſi fortuna negabit, animis poſthac erimus ſem-
per conjunctiſſimi, nónunquam & literis confabu-
labimur, quamvis magnis locorum intervallis diſ-
C juncti. Literas tuas *Hiſpali*, datas poſtridie Nonas
Januarii, accepi quinto Calend. Aprilis. Bene
vale. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ* tertio
Calend. Aprilis. Milleſimo quingenteſimo tri-
geſimo à *Chriſto* nato.

Eraſmus Rot. Andreæ Alciato S. D.

EQuidem pro meo erga te ſtudio, quod eximi- *Epiſt. 27.*
is animi tui dotibus debetur, *Alciate* clariſ-
D ſime, non mediocrem ceperam dolorem ex tanta
fortunarum tuarum calamitate, vel naufragio po-
tiùs. Cæterùm poſtremis tuis ad me literis effe-
ctum eſt, ut intelligam meam conſolationem pror-
ſus tibi ſupervacaneam fuiſſe, quippe quem illa
Rhamnuſia procella tam atrox, ut multos *Dia-
goras albos* reddere poſſit, non ſolùm non dejece-
rit, ſed è juriſconſulto Philoſophum fecerit, imò,
ut meliùs dicam, non fecerit, ſed declarârit. Erat
in te nimirum iſta vis animi, ſed eam antea la-
E tentem fortunæ iniquitas reddidit illuſtrem. Sic
dum ignis vim ſuam exerit in aurum, & melius
reddit & clarius. Idem uſu venit fortunæ, quæ
dum ſævit in *Alciatum*, non miſerum reddidit,
ſed vulgarium bonorum jacturâ, veris ac perpe-
tuis animi bonis & ditiorem reddidit & illuſtrio-
rem. Impegit enim non in hominem ficulnum,
ſed in pectoris quidem ſynceritate aureum, animi
verò robore adamantinum. Libet igitur, mi *Al-
ciate*, vertere cantionem, & pro conſolatione gra-
F tulari tibi tam rara benigniſſimi numinis dona,
quæ te reddunt univerſo fortunæ regno ſuperio-
rem. Pietatis erat, quod patriæ tuæ potiſſimum
bonum civem præſtare volueris; ſed Deus voluit
eruditionem tuam velut ex edito lucere pluribus.
Nam virtutis ſplendor neſcio quo pacto, in ſua
cuique patria ferè obſcurior obtigit, quod *Hebræ-
orum* etiam proverbio fuiſſe teſtatum indicat in
Evangelio Dominus. *Zeno* ſibi felix eſt viſus,
quòd, amiſſis ad *Piræum* naufragio mercibus, per
G fortunam protruſus ſit ad philoſophiæ ſtudium.
Perdidit purpuram, & invenit cunctis opibus pre-
tioſiorem ſapientiam. Te verò non iſto nomine
vocabo felicem, quod, ut ipſe modeſtiſſimè ſcri-
bis, facultatum omnium jacturâ didiceris, hæc
fluxa bona, quæ fortunæ arbitrio tum dantur tum
eripiuntur, minimi eſſe momenti: Sed nos hoc ti-
tulo fortunæ gratias agimus, quod animi tui ma-
gnitudinem, quem hactenus ſemper ſuſpeximus,
redderit

reddiderit magis conſpicuam. Mihi primum hoc A
argumento collecta eſt mentis tuæ celſitudo,
quod in omnibus ſcriptis tuis nullum uſquam ſit
invidentiæ veſtigium, nec in quenquam amarulentiùs
inveharis, quum non defuerint qui hoc
laceſſerent. Neç dubito quin virtutum tuarum
fulgor ſit omnes invidiæ fumos diſcuſſurus. Vehementer
gaudeo apud *Biturigas* adeò florere legum
ſtudia, tametſi cum Muſis nondum illis admodum
convenit, ſi vera narrant quidam. Sum- B
mæ mihi voluptati fuit, quòd ſcribis hoc operæ
quo tibi *Sucquetum* & *Viglium* commendavi, prorſus
fuiſſe ſupervacaneum. *Viglius* quantum ex illius
conjecto literis, in Muſarum viretis penitiùs
verſatus eſt. *Sucquetus* tametſi non infeliciter
& ipſe verſatus eſt in politioribus literis, tamen
Legum ſtudiis magis aſſedit, nec id, ut ſpero, facere
deſinet, donec virtute meritam lauream ſuæ
Flandriæ retulerit. Habuit partem & patruum
utrumque Juris prudentiâ clarum, & aulæ princi- C
pali cum primis quemadmodum gratioſum, ita &
gravem, ut hæreditarium videri poſſit quòd tam
feliciter in hoc literarum genere verſatur. *Viglium*
de facie non novi, è ſcriptis abundè deprehendi
juvenis ingenium, haud mediocris eruditionis
frugem de ſe pollicens. *Sucquetus* amiciſſimi
candidiſſimique ingenii eſt. Proinde
quum amem utrunque plurimum, tu perficies ut
eos magis ac magis amem. Quicquid autem vel
laudis vel autoritatis habituri ſunt unquam, hoc D
Alciato ferent acceptum. Ambobus gratulor
quòd huc non commigrârint, ſiquidem ea deliberatio
Sucquetum aliquandiu ſuſpenſum habuit.
Profitetur hic *Zaſius*, vir ille quidem magnus, &
qualem alterum haud ſcio an uſquam habeat *Germania*.
Sed jam urget ſenectus, neque adhuc
quenquam paratum video, qui poſſit ejus laudis
ſucceſſionem ex æquo capeſſere: tametſi non deſunt,
qui Juris prudentiam & diligenter & feliciter
profitentur. Me mea quoque *Rhamnuſia* hac E
æſtate ſatis inclementer tractavit. Martius attigit,
& adhuc languidulum repetiit Aprilis. Ex
ventis quibuſdam blandis quidem illis, ſed peſtilentiſſimis
ortum eſt malum. Initio nihil aliud
erat quàm alvi tormina. Succeſſit apoſtema, primùm
mobile, mox affixit ſe circa umbilicum.
Natura diſcuſſiſſet omnia, ſi à medicis temperâſſem,
qui mihi neſcio quo fato ſemper magno fuere
malo. Accitus eſt & chirurgus impendio conſidens
ac promiſſis magnificis, fruſtra admonitus, ex F
duro apoſtemate conatus eſt reddere ulcus, ac violentis
emplaſtris tantùm non exanimavit cruciatu.
Ita menſes fermè tres egi, ut nec edere liceret,
nec dormire, nec legere, nec ſcribere, vix etiam
cum amiculis confabulari. Curationis impatientes
rupimus apoſtema ferro. Itaque paulatim reviviſcimus,
& bona ſpes eſſet ſalutis, ſi per pulices liceret
quieſcere, & adeſſet vinum, quale mihi
ſuppeditare ſolet dum viveret *Fericus Carondiletus*
Beſontinæ eccleſiæ Archidiaconus. Nam cum ver- G
naculis hiſce villis mihi peſſimè convenit. Gaudeo
inter *Budæum* & te ſartam eſſe gratiam. Nam
in me num ſatis æquus ſit etiamnum addubito,
utcunque ſimulant ac diſſimulant quidam.
Sunt, uti ſuſpicor, qui illius animum in me ſtimulant.
Mihi ſatis eſt, quòd à me nulla eſt anſa præbita,
cur pilo debeat eſſe minus amicus. *Lutheranorum*
hactenus nemo ſtili mucronem ſtrinxit in

A me, præter ipſum *Lutherum*, qui tamen uno congreſſu
fuit contentus. Ubi *Argentoratum* commigravit
quidam olim (*ἀντὶ τοῦ* Eraſmi ſtudioſus,
nunc hoſtis odio furens, jam quatuor libellis velitatus
eſt in me: prodiit quintus multorum nomine,
ſed nullo certo, quem dixiſſes mulſum aconito
temperatum. Verùm non ita magni facio
quid in me ſcribant tales. Demiror quis genius
inſtiget *Albertum Pium* quondam *Carporum*
B Principem, qui librum unum quem ſcripſit in
Italia, evulgavit *Lutetiæ*, *Beddæ* opinor gratificaturus:
nec hoc contentus, denuò compegit ingens
volumen, collectis ex omnibus meis lucubrationibus
locis, qui videri poſſint *Luthero* anſam præbuiſſe.
Nec iſta molitur ſuo *Marte*, ſed habet aliquot
pulchrè ſtipendiatos, præcipuè *Sepulvedam*
quendam *Hiſpanum* hominem ut audio doctum,
qui totius dictionis eſt architectus, ut hinc ad *Albertum*
haud ita multum gloriæ ſit rediturum.
C Argumenti ſumma eſt, ut perſuadeat me totius
horum temporum tragœdiæ fuiſſe ſeminarium.
Miror cur vir ut accipio doctus & perquam humanus,
ab argumento tam odioſo famam auſpicari
voluerit. Si ſic eſt fatum meum, moderatè ferendum
eſt. *Longolium* optâſſem nobis diutiùs ſupereſſe.
Siquidem hactenus quæ ſcripſit, præter ſtili
nitorem, non multum utilitatis adferunt ſtudiis.
Nam quod me aliquoties contemptim nominat,
nihil moveor. Eſt in illius epiſtolis ad *Guilhelmum*
D *Budæum* quædam plena ænigmatis & allegoriis,
ſed egregiè frigidis, quibus te notari prædicant.
In multis eruditionem miror, candorem in paucis
reperio, quem in te, mi *Alciate* ſingularem
quendam exoſculor. Bene vale. *Friburgi* Anno
M. D. X X X.

Eraſmus Roterod. Chriſtophoro à Stadio
Epiſcopo Auguſtino. S. D.

E ORnatiſſime Præſul, mihi tertium jam men- *Epiſt. 28.*
ſem cum morte lucta eſt. Salutârat me Martius,
ab eo malo vix revalueram, & ecce April. poſtridie
Paſchæ excepit me multò inclementiùs.
Cælo nihil erat blandius neque ſerenius, ſpirabat
Euroaquilo supernè, ſed à prandio ſpirabant infernè
ventuli quidam Eteſiis non abſimiles, blandiſſimi
ſed ſceleratiſſimi. Senſeram inſidias, & aliquandiu
pomeridianis horis me domi continui.
At poſtridie Paſchæ, quum domi nullum
F omnino flatum ſentirem, prodii, & illico captus
ſum. Primum erant alvi tormina, & hinc vomitus,
ſtomachi ruina, inſomnia, ſumma laſſitudo.
A medicis nihil adferebatur opis, non artis vitio,
ſed hoc corpuſculum non fert ullam violentiam.
Tandem ſedatis cruciatibus ingens apoſtema obſedit
umbilicum, durum in initio. Adhibitus eſt
chirurgus, qui contra medicorum ſententiam pollicitus
eſt effecturum ſeſe ut erumperet, quod nec
ego credebam fore. Complures dies enecavit me
G malagmatis exulcerantibus, uſque ad vitæ tædium.
Totas enim noctes pervigilandum erat, non ſine
perpetuo cruciatu. Interdiu nec legere potui,
nec ſcribere, nec dictare, nec colloqui, nec audire
recitantem. Interim corpuſculum exareſcens
tendebat ad mortem. Ante paucos dies viſum eſt
apoſtema ferro rumpere. Quæ illinc erupit lerna? *Epiſt. 19.*
Deum immortalem, homines talem theſaurum
corpore tegere, & vivere! Poſthac mitius
habere

habere cœpimus, cum ſomno reditum eſt in gra-
tiam, ſtomachus paulatim reviviſcit, laſſitudo
decreſcit, at ſenſim. In ea afflictione ſolatii plu-
rimum attulit mihi tuæ celſitudinis epiſtola, can-
doris, humanitatis, & eximiæ cujuſdam erga me
pietatis plena. Quem favorem ſi promererer, vel
tuo unius judicio me beatum exiſtimarem: nunc
apud me pudore ſuffundor, quoties tuum iſtum
in me animum, quoties benignitatem effuſiſſi-
mam cogito. Quotidie votis ardentiſſimis De-
um comprecor, ut ſuo ſpiritu Cæſaris & Principum
animis ſuggerere dignetur conſilia Reipub. *Chri-
ſtianæ* ſalutaria, pérque Cæſaris ſummam poten-
tiam & potentiæ parem pietatem, fatalem hanc
& humanis præſidiis inſedabilem tempeſtatem
in tranquillum vertere dignetur. Adeſt iſtic Car.
Campegius, ſedis Apoſtolicæ legatus, qui me ſem-
per ſingulari favore proſequutus eſt. Scripſit ad
me ex *Oenoponte*, cujus literis ob morbum ſeriùs
reſpondeo. Hoc amplitudinem tuam non ſine
cauſa ſcire volui. Archiepiſcopus *Cantuarienſis*
jam ad extremam ſenectutem pervenit. Si non
attigit, certè proximus eſt anno octogeſimo, ſed
magis arbitror exceſſiſſe. Alioqui ſemper hactenus
proſperâ valetudine, nunc ut fertur, adhibuit ter-
tiam tibiam. Spero equidem illum mihi ſuper-
ſtitem fore, ſed timeo: ſi quid ſecus acciderit,
animus eſt tuam celſitudinem in illius locum ſur-
rogare. E duabus *Angliæ* penſionibus debentur
quotannis plus minùs ducenti floreni, ſed ea pecu-
nia per negotiatores ad me pervenit acciſa, non-
nunquam uſque ad quartam partem, interdum
& intercipitur. Si quid humanitùs acciderit Ar-
chiepiſcopo, nihil mihi penderetur. *Flandrica*
penſio quam habebam ex præbenda reſignata, in-
auditâ perfidiâ mihi cœpit intercipi per eum cui
credideram omnia, vitam etiam crediturus. Tan-
tum valet amor pecuniæ. Ex Cæſaria penſione
abſens teruncium non recipo, vix reverſo quic-
quam daturos arbitror, utcunque lactant me ma-
gnificis promiſſis. Ita futurum arbitror, ut *Era-
ſmus* brevi redeat ad paupertatem evangelicam, à
qua tamen adhuc mediocri abſum intervallo,
gratia ſuperis. Et ſi res ita poſtulet, parſimoniâ
cenſum augebimus. Hactenus enim multa pro-
fudimus non neceſſariò. Non tamen eſt quòd
metuas, nè tibi gravis cliens futurus ſim, qui *Can-
tuarienſem* adeo non gravârim, ut non ſemel ob-
latam illius liberalitatem recusârim. Utinam
liceat aliquando moribus tuis humaniſſimis &
eruditione multiplici propiùs frui. Libet hinc a-
liquò provolare, non quòd quiſquam mihi mo-
leſtus ſit, ſed quòd in oppido non inamœno qui-
dem illo, verùm nec magno, nec admodum fre-
quenti, ad hæc ſemoto, multa deſiderent qui mul-
tis egent. At non video portum. Quòd ſi ex-
oriatur bellum, nec tutum fuerit hìc manere,
nec aliquò proficiſci. Sed de his viderit Domi-
nus, qui tuam pietatem ſoſpitet ac proſperet
in omnibus. *Friburgi*, natali *Joannis Baptiſtæ*
M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Georgio Saxoniæ Duci. S.

Epiſt. 29. ILluſtriſſime Princeps, ante complures dies ſcri-
pſi *Simoni Paſtorio* celſitudinis tuæ Cancellario.
Sarcinula quam *Gualthero Lypſienſi* commiſeras
initio Januarii, mihi reddita eſt in fine Aprilis

A graviſſimè ægrotanti. Nam morbus qui tentârat
in Martio, repetiit me poſtridie Paſchæ, tam vio-
lentus ut nec edere, nec dormire, nec ſcribere,
nec legere, nec recitantem audire, nec cum quo-
quam colloqui liceret. Si ſarcinula veniſſet ante
nundinas, fuiſſet mihi gratiſſimum. Non libenter
legi jugum illud nominum, Dux *Georgius* & *Mar-
tinus Lutherus* in eadem pagina. Multum addit
animorum illi præferoci, quòd ſic impunè debac-
B chatur in Principes. Nuſquam mihi magis di-
ſplicuit quàm in illa Apologia, in qua de nihilo ex-
citat tibi de furto, ſi ſuperis placet, tragœdiam.
Quantum illic amarulentiæ, quanta vafricies,
quanta impudentia detorquendi ad calumniam
omnia? Citat *Hieronymum* querentem de his qui
ſcriniis ipſius effractis ſuffurabantur ſchedis, quaſi
T. C. quicquam ſimile fecerit, qui epiſtolam per
multorum manus jactatam accepiſti. Quàm ſe-
ditiosè exaggerat, quòd *Joanni* Duci *Saxoniæ*, ac
C ſenatui *Norembergenſi* volueris imperare, quum in
tuis literis nullum ſit verbum imperioſius? Quam
impudenter vult idem videri, tacitè apud ſe co-
gitare quippiam, & alteri loqui ſeu ſcribere: quum
ex cogitatione nuda nullius fama lædatur, ex epi-
ſtola ceu colloquio naſcatur rumor. Quàm ab-
ſurdè citat, eccleſiam non judicare de occultis.
Imò occulta tormentis exquirunt leges, & eccle-
ſia jubet ut impias cogitationes aperiamus ſacer-
doti. Denique quum nihil conviciorum omiſe-
D rit, fingit ſe parcere C. T. minitans niſi deſinas ſe
propupturum vaſis acidi fundum. Quoties incul-
cat te hoſtem eſſe, quum toties tam amanter in-
vites illum ad reſipiſcentiam? Poſtremò, quâ fun-
gitur autoritate, tradit te cum omnibus tibi quo-
quo modo faventibus ſatanæ: ſed homo miſeri-
cors mox ſolvit nodum quem nexuerat, idque nec
pœnitenti, nec agnoſcenti culpam. Deum im-
mortalem, quantum iſta diſcrepant à ſpiritu e-
vangelico! Centum libri adverſus hominem ſcri-
E pti non perinde alienâſſent animum meum ab eo
atque illa invectiva. Nuſquam magis agit hy-
perbolum. Non eſt illi novum ſibi pugnantia
ſcribere. Quúmque docti quidam illi loca ejuſ-
modi ingeſſerint in os, homo ſuavis obticeſcit,
quaſi ſint indigna reſponſo ſcilicet. Palinodiam
de bello *Turcico* ciſi, quaſi nunc alia ſit *Germania*
quam pridem fuit, aut quaſi Deus nunc quoque
non viſitet peccata noſtra per *Turcas*. Quòd ſi
hæc cauſa valet, fas non eſſet ullam calamitatem
F à nobis depellere, non peſtilentias, non bella, non
latrocinia, non ruſticorum incurſationes. In con-
cione de bello adverſus *Turcas*, *Turcæ* imperium
facit perpetuum & inviolabile, nobis nihil relinquit
præter atroces calamitates & patientiam. Me non
deterreret, licet, ut ſcribis, ætate decrepitâ, quo mi-
nus conſererem manus cum homine, niſi toties re
compertum eſſet nihil aliud profici, niſi quod irri-
temus crabrones. Et jampridem ab iſtiuſmodi fu-
rioſis libellis libenter abſtineo, ſenectutem meam
G conſolans ſacrorum voluminum lectione. Ad Ca-
lendas Januarias emiſi epiſtolam adverſus eos qui
ſe falsò jactant evangelicos, quum nihil ſint minùs.
Eâ re commoti quidam, duos libellos bene den-
tatos emiſerunt in caput meum, quos ego nec le-
gere dignatus ſum hactenus, tantum abeſt ut pa-
rem reſponſionem. Ediderunt novum dogma,
fas eſſe fucis & mendaciis uti ad propagandum e-
vangelium, (ſic appellant ſectam ſuam) idque
jactant

jactant permitti legibus Cæſareis: quaſi ſi quid humanæ leges permittant in re prophana, idem liceat in negotio evangelico. Concedunt hoc leges, ſed citra fraudem cujuſquam. Hìc inſimulantur innocentes & inficiuntur incauti. Aſſiduis votis Deum ſolicito, ut Cæſari cæteríſque Principibus ſuum ſpiritum impertire dignetur, ut hæc prodigioſa lues, ſi non penitùs tollit, certè mitigari queat, iíſque conſiliis res agatur, ut vincat non pars, ſed veritas. Bellum horreo, cujus varius eſt eventus, nec minus lædit bonos quàm malos. *Oportet*, inquit Paulus, *hæreſes eſſe*. Hæreticorum impietas olim ceſſit in magnum eccleſiæ commodum, exercuit illius doctrinam, & aperuit qui verè crederent, qui non. Tam eximia Cæſaris pietas mihi ſpem bonam facit fore, ut Dominus per illius potentiam magna ex parte medeatur huic fatali malo: quod quomodo conſiliis aut præſidiis hominum ſanari poſſit, non video. In epiſtola tua ad *Lutherum pag. C. facie priore* lapſus eſt ſcribæ aut typographi. Nam *Auguſtinus* nunquam adhæſit *Arianæ* ſectæ, ſed *Manichæorum*, ac rurſus non niſi ante baptiſmum. Siquidem *Catechumenus* ſcripſit in *Manichæos*. Hoc igitur exemplum nihil ad *Lutherum* pertinet. Dominus illuſtriſſimam celſitudinem tuam ſoſpitet ac proſperet in omnibus. Apud *Friburgum Briſgoiæ* poſtridie natalis *Petri & Pauli*. M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Simoni Piſtorio S. D.

Epiſt. 30. QUum maximè ſæviret morbus, ſcripſi tibi per *Henricum* quendam, qui videtur minùs ſuo ſ[?]ectus officio. Tantum eas literas videtur reddidiſſe, in quibus erat commendatus. Illuſtriſſimus Princeps nullas quæſtiones inſeruit proximis literis. Sed tuæ tractabant nonnullas dubitationes. Quibus reſpondere prolixum eſſet, & mihi videtur ad ſeditionem tendere ſi quid novetur abſque publicâ autoritate. Menſes aliquot graviſſimè ægrotavi, primùm alvi torminibus, unde vomitus ac ſtomachi ruina, & hinc extrema debilitas. Succeſſit apoſtema ſceleratiſſimum, umbilicum, occupans. Ruptum eſt ferro, manet tamen durities, unde metuo novam tragœdiam. Nam chirurgus præter naturam, in duro apoſtemate, quod frigidis erat diſſolvendum, calidis & acribus malagmatibus fecit ulcus. Adhuc repo & paulatim reviviſco, nondum liber à medicis ac chirurgo. Abiit, ut ego iſtius inextricabilis tragœdiæ me faciam *Ariſtarchum*, utrinque peſſimam gratiam reportaturus. Utinam Deus dignetur eſſe *Ariſtarchus*, qui ſolus poteſt huic fatali tragœdiæ finem imponere. Quòd ſi Cæſar imperat ut *Auguſtam* veniam, neceſſe eſt ut prius imperet huic malæ valetudini. Cum tali *Thraſone* quid agi poſſit, non video. Scis omnem hiſtoriam. Obſerva diſſimulanter quid moliatur, & ſi Ducem impleris mendaciis, fac uti rem cognoſcat. Duci nuper ſcripſi per canonicum cognomento *Rina*. Bene vale, patrone ſingularis. *Friburgi* ſeptimo die Julii, M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Nicolao Olaho S. D.

Epiſt. 31. ANimum iſtum tuum, humaniſſime *Nicolae*, lubens exoſculor, tuum nomen inter præcipuos amicos adſcripturus. Optimæ Reginæ pietatem & humanitatem ſingularem frequenter mihi ſuis literis deprædicavit *Henkellus*, cujus autoritas apud me plurimum habet ponderis. Cæterùm Reginæ nomine ad me nulla venit litera, nec ipſius nec alienâ manu ſcripta. Si veniſſet epiſtola fuiſſet mihi in moleſtiſſima valetudine magno ſolatio. Ignoſce brevitati, adhuc tenellus ſum, & ſcribo multis. Sereniſſimæ Reginæ precor omnia fauſta lætáque. Bene vale. *Friburgi* ſeptimo die Julii, M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Joanni Ulatteno S. D.

SIve ſcribis, ſive non ſcribis, ſcio *Ulattenum* eſſe *Ulattenum*. Tot legationibus ac negotiis exercitum fuiſſe, juvabit olim. Dux *Juliacenſis* junior miſit poculum cum literis. Quid illic agerem non video hac valetudine, quæ velis equiſque quod aiunt, fugit aulas. Ex diutino morbo paulatim reviviſcimus. Et omninò de migrando cogitamus, ſed nullum video portum ſatis tranquillum. Dominus ſine me dabit Cæſari reliquiſque Principibus ſalubria conſilia, mihi humili non tutum eſt talibus admiſceri negotiis, in quibus ſi quis quid liberiùs aut æquiùs dixerat, ſtatim audit *Lutheranus*. Cupio te quàm optimè valere, vir animo meo chariſſime. *Friburgi* nono die Julii, M. D. XXX. *Epiſt.* 32.

Eraſmus Rot. Lucæ Bonfio S. D.

L*Eonici* libellum legam perlubenter, ſcio enim à viro doctiſsimo ſanctiſsimóque nihil proficiſci niſi doctum & ſanctum. Quòd hortaris ad comitia, *Catonis* illud objiciam, *Ad conſilium nè acceſſeris priuſquam voceris*. Et ſi maximè vocer, alligat hic valetudo. Nec video quid ego infimæ ſortis homuncio poſſim in negotio tam perplexo, ad quod expediendum vix ſynodus οἰκουμενικὴ triennis ſuffecerit. Quid, quod nec tutum nobis eſt hic hiſcere: ſi quid æqui dixerimus, ſtatim audimus *Lutherani*. Niſi res per magnos ex omni provinciarum conſenſu agatur, nihil egerint: ſed ab ea ſynodo ſubmovendæ ſunt omnes humanæ cupiditates. Pro tuo in me animo habeo gratiam, & mutuum polliceor bonâ fide. Vale. *Friburgi* nono die Julii, M. D. XXX. *Epiſt.* 33.

Eraſmus Rot. Franciſco Dilfo S. D.

STipulæ innitebatis, mi *Franciſce*, cum tantum tribueris meis epiſtolis. Ab Archiepiſcopo *Toletano* jam abundè magnum accepi præmium, nec eſt quòd iſta res te ſolicitum habeat. Quæ mittes ad *Coclenium*, quando huc venient? Citiùs venirent, ſi mitteres *Auguſtam* ad *Antonium Fuggerum*, nec dubium quin ad conſilium eant multæ legationes, currántque veredarii. Vinum abs te advectum, quum primo guſtu ſic arrideret, mirè impoſuit nobis: ſimulatque cœpimus ſeriò bibere, mutavit colorem, ſaporem & odorem. *Martinus Polonus* hac de cauſa profectus eſt *Beſontium* cum viginti coronatis, ſed guttam non attulit. Officialis & theſaurarius aberant legati ad Regem *Galliarum*, cæteros *Polonus* αὐτὸς affirmabat eſſe meros nebulones. Ita laboravimus graviter quatuor fermè menſes, nondum firmi. Hæc ad epiſtolam abs te ſcriptam Calend. April. *Epiſt.* 34.

&

& per veredarium miſſam. De reliquis fac aulico more, mitte exemplaria duplicia, & amicos admone ut idem faciant. Quum ego maxime ægrotarem, *Quirinus* meus ſubitò correptus eſt ſudore *Britannico*, nec alium habebam. Nam *Cannius* redierat in patriam amore libertatis, jam factus ſacrificus, ac nobis fauſta lætáque precaturus. *Haio* reperiit *Friſiam*. Bene vale, *Dilfe* chariſſime. *Friburgi* nono die Julii, Anno M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Alphonſo Valdeſio S. D.

Epiſt. 35. NOn poſſum non vehementer dolere ſortem tuam, *Valdeſi* chariſſime, qui ſimul & parentem optimum, & parentis affectu patronum *Mercurinum Gattinarium* amiſeris: ſed animus offirmandus eſt ad omnia quæ poſſunt homini accidere. Nos quoq; Dominus dignatus eſt inviſere, paulatim reviviſco; ſed quoniam chirurgus in duro apoſtemate violentis malagmatis induxit ulcus, quod ita ſanatum eſt ut maneat durities, vereor nè recurrat malum. In medio morbo, famulus meus quem unicum habebam (nam alter revocatus eſt in patriam) ſudore peſtilenti correptus eſt, qui mihi & in cubiculo & in menſa perpetuò adfuerat. Sed *Dominus eſt, faciat quod bonum eſt in oculis ipſius.* Bene vale, *Valdeſi* chariſſime, & poſt iſtam tempeſtatem expecta ſerenitatem. Nil adhuc accidit tibi novi. Amiſiſti patrem, id quotidianum eſt. *Gattinarius* diu vivere non poterat, in caducum parietem inclinabas. Scias hunc hominem quantus quantus eſt tuum eſſe. Bene vale rurſum. *Friburgi* IX. die Julii. M. D. XXX.

Eraſmus Roterodamus Conrado Epiſcopo Wircenburgen. S. D.

Epiſt. 36. NUlla unquam commendatio ceſſit feliciùs, ornatiſſime præſul, quàm illa quâ mæ celſitudini paucis verbis *Marium* eccleſiaſten, & *Stibarum* collegii tui canonicum commendavi. Quandoquidem tuis ex literis intelligo, non ſolùm illos tibi factos chariores, verumetiam me quoque prius ignotum tantam iniſſe gratiam, ut commendatorem inter tibi commendatiſſimos habere dignatus ſis: nec ſatis habueris epiſtolâ tam candidâ mihi gratias agere, contrà quam fieri ſolet: nam mos eſt, ut quorum commendatio valuit, ipſi gratias agant iis apud quos valuit: niſi etiam amiciſſimi animi ſymbolum ac μνημόσυνον apud me deponeres, quum talis epiſtola à tam eximio Principe, tam honorificè, támque amanter ſcripta, mihi quamvis magni muneris loco eſſe potuerit. Nec ſuffecit animo iſti tuo munus qualecunque, ſed planè regium donare voluiſti, magis reputans; quid te deceret dare, quàm quid *Eraſmum* accipere. Auget doni precium, quòd nec promerito, nec ambienti, ac nè expectanti quidem ultrò detulerit tua benignitas. Quo majorem gratiam ejus nomine me tibi debere profiteor. Siquidem quæ dantur benemeritis, mercedis nomen mereantur citiùs quam beneficiorum: quæ precibus extorta ſunt, ea magno empta ſcripſit *Seneca*. Quæ promiſſa diu torſerunt, expectatione magnam ſuæ gratiæ partem amiſerunt. Verùm pro his demum quæ prius venerunt quàm ventura ſuſpicaretur qui accipit, ſolidam debemus gratiam: quæ etiam ſi exigua ſint, tamen animus dantis reddit ea precioſiſſima. Scribit *Homerus* non eſſe rejicienda deorum munera, ego verò talium Principum ſpontanea dona, ceu ſacra quædam monumenta apud me libenter ſervo, ac veluti pro teſtimoniis oſtendo, quibus me non mediocriter ornatum arbitror: iiſdem interdum me ipſum conſolor adverſus quorundam inauſpicatiſſimorum hominum pravitatem, qui nec de benemeritis bene loqui poſſunt, nec his benefacere à quibus beneficentiâ ſunt provocati. Quid igitur ſupereſt, ampliſſime præſul, niſi ut noſtrûm ſingulis magnificè gratuler: *Mario* ac *Stibaro*, auctam tanti Principis benevolentiam: mihi cui tam feliciter ceſſerit audacia, ut non ſolùm non offenderim improbitate, verumetiam gratiam non mediocrem inierim, in eorum numerum quos tu dignaris amicitiâ tuâ cooptatus. Sed & tibi, ſuſpiciende præſul, non minus gratulor iſtum animum, in tanta dignitate modeſtiſſimum, in tanta fortunæ indulgentia incorruptum, in tot negotiorum undis nihil æquè cordi habentem, atque eccleſiæ catholicæ commoda. Ea nunc tot fluctibus jactata planè tui ſimilibus naucleris eget, qui non graventur privata commoda *Chriſti* gloriæ poſthabere. Itaque ſic ſibi perſuadeat tua celſitudo, *Eraſmum* quantus eſt, in ipſius ære eſſe, neque quicquam magis optare, quàm dari ſibi occaſionem, quâ viciſſim grati clientis animum utcunque teſtificari poſſit. Neque enim me minùs oneratum tuo beneficio quàm honoratum arbitror. Nec tamen exonerari cupio, vel quia debeo tali præſuli libenter, vel quia perſpicio me prorſus non eſſe ſolvendo, etiam ſi facultatum mearum omnium, atque etiam capitis hujus fecero auctionem. Sat habeo ſi quo argumento declaràro, mihi reponendæ gratiæ voluntatem non deeſſe. Dominus *Jeſus* R. C. T. ſoſpiter proſperêtque, quum in omnibus, tum in ſedandis his eccleſiæ tumultibus. Neque enim deſperandum eſt. Graviores olim ætate divi *Hieronymus* pertulit, & vivit etiamnum *Chriſtus*, qui verbo ſedat mare quamlibet fremens, atque exitium minitans. Nos tantum excitemus eum precibus, ac bonis operibus vellicemus, donec expergiſcatur, jubeátque tempeſtatem hanc conſileſcere. Hanc gloriam ſibi vult tribui, non noſtræ prudentiæ. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ* poſtridie *Laurentii*, M. D. XXX.

Eraſmus Roterodamus Chriſtophoro Epiſc. Auguſt. S. D.

EOdem die quo celſitudinis tuæ poſtremas literas accepi, miſeram iſthuc nuncium meo ære in hoc propriè conductum. Epiſt. 37. Tuas tertio die Auguſti ſcriptas reddidit ruſticus quidam, dicens ſe *Auguſtæ* accepiſſe à filio cujuſdam piſcatoris. Id quo caſu acciderit neſcio. Vereor nè reliquæ ſint interceptæ. Nam *Corycæi* nuſquam non vigilant. Paulatim evado firmiuſculus, niſi quòd pulicum improbitas nos tantum non enecat inquietudine. Pergrata mihi fuit tua objurgatio, quod ſcripſeram me tibi non fore gravem clientulum. Declarabat enim conſtantiſſimum in amicitia animum, cui utinam aliqua ex parte queam reſpondere. Libellis quos emittũt ſectarum πρόμαχοι, etiam minantur nobis, tantũ abeſt ut pacem ambiant. Tres cõditiones quas recenſes, meo judicio, nullâ religionis jacturâ concedi poterant, ſed minimè

credo ſectarum proceres illis fore contentos. De A
cerebroſis & capitoſis, ſcio tuam ſublimitatem
extra reptilium morſus eſſe. Nihil tamen eſt quod
non moliantur iſti crabrones, & ſi credimus apo-
logiis, etiam in cœlum ſubvolans ſcarabæus ultus
eſt aquilam. Præfationem in *Chryſoſtomum* jam
abſolvi. De *Jacobo Fabro Stapulenſi* ſuſpicor eſſe
fabulam, ni id nuper accidit. Nam ad feſtum A-
ſcenſionis è *Lutetia* recepi literas, nec ullus vel huc
vel *Baſileam* rumor advenit de illo triſtior. Ante B
complures menſes exuſſerunt quendam *Lodovi-
cum Berquinum*, virum optimum ut prædicant, nec
erat *Lutheranus*. Odium theologorum ac mona-
chorum, libera lingua, ſimplicitas & hujus comes
fiducia perdidit hominem. Ea, uti ſuſpicor, fuit
rumoris occaſio. Nam *Faber* ut *Enoch*, aſſumptus
eſt à Rege *Gallorum*, qui vetuit nè quis vel in illum
vel pro illo ſcriberet. Id opinor procuratum ab
ejus patrono Epiſcopo *Lodovenſi*. Dominus ampli-
tudinem tuam proſperet in omnibus. *Friburgi* C
poſtridie *Laurentii*, Milleſimo quingenteſimo
trigeſimo.

Eraſmus Roterodamus Petro Epiſcopo Cracovienſi S. D.

Epiſt. 38. EXhilarârunt animum meum tuæ literæ, reve-
rende Præſul, quæ tuam R. celſitudinem &
ſuperſtitem declarârunt & noſtri memorem, de-
nique noſtram in dedicando *Senecâ* propenſam D
voluntatem boni conſuluiſſe. Sed hoc gaudium
temperavit *Martini Slapi* oratio, referentis te à
diutino periculoſóque morbo nondum ſatis con-
firmatum. Cæterùm è proximis amicorum lite-
ris expecto lætiora. Vernis hiſce menſibus ſpirâ-
runt hic ventuli mirè blandi, ſed exitiales. Multis
conciliârunt languorem, non tam gravem quàm
tenacem. Me torminibus alvi tantum non enecâ-
runt. Diutino cruciatui ſucceſſit apoſtema circa
umbilicum. Malè ceſſerat medicorum cura, ſed pe- E
jùs chirurgi ſeduitas, qui durum apoſtema, quod
moderatè frigidis erat diſcutiendum, igneis em-
plaſtris ſic aduſſit, ut carnem aſſam geſtare viderer.
Poſt quatuor menſes vix cepi reviviſcere, & ad
hunc uſque diem paulatim viriculas accreſcere
ſentio. Hæc igitur æſtas nobis penè fuit ſterilis,
niſi quòd unico libello rixatur cum pſeudevange-
licis, & *Chryſoſtomum* dedimus eâ dignitate, quâ
prius dedimus *Auguſtinum*. Multa acceſſerunt
prius nunquam edita, velut commentarii in u- F
tranque ad *Corinthios* epiſtolam, aliáque. Si con-
tinget hanc hyemem tranquillam agere, dabimus
nonnihil juvandis ſtudiis commodum. *Martinus
Slapus* conſtanter eum animum in me declaravit,
ut ſi ex me natus eſſet, non poſſem optare plus pi-
etatis in filio, ingenium verecundum, ſedatum pa-
tiens, amicum, fidele, modeſtum. Quo genere na-
tus ſit neſcio, ſed utinam tales ſemper pignerent
Principum uxores. Is, niſi me fallunt omnia, præ-
ſtabit aliquando bonum virum veſtræ *Poloniæ*. G
Hoc eo ſcribendum putavi, ut ſi qua ſe dederit op-
portunitas, tua celſitudo faveat illius commodis.
Eadem ſi quid à me fieri volet, ſuo mancipio im-
perabit; cui precamur omnia læta. Datum a-
pud *Friburgum Briſgoiæ* poſtridie Calendas Se-
ptembris, Anno Milleſimo quingenteſimo tri-
geſimo.

Eraſmus Rot. Julio Pflug S. D.

SApienter ab antiquis dictum eſt, vir clariſſime, *Epiſt.* 39.
Ex malis ſi quid ineſt boni, decerpendum eſſe. Ex
illius de quo ſcribis negotio, quanquam alioqui
moleſtiarum pleno, hoc capio commodi, quod
tui notitiam nactus ſum. Nam mihi videor in li-
teris tuis, velut in ſpeculo quodam, perſpexiſſe pe-
ctus iſtud tuum, Gratiarum, ac Muſarum, & o-
mnis honeſtæ eruditionis domicilium. Cumpri-
mis autem exoſculatus ſum, quum mirificum a-
nimi tui candorem, tum verò eximiam ingenii
ſanitatem. Eam mihi declarat oratio tua, undi-
que ſibi cohærens, nihil uſquam habens aſperum,
aut hiulcum, aut affectatum, aut intempeſtivis ſen-
ſiculis ineptum. Vix autem credas, dum tuas con-
templor virtutes, quantopere mihi diſplicuerim:
verùm hæc aliàs. Libenter tibi debeo pro iſta in
me pietate, qui tam ſedulò meæ tranquillitati
conſultum velis. Atque utinam efficere poſſis, quod
pariter optamus ambo. Ego enim jampridem in
hoc nugone planè lupum, quod aiunt, auribus te-
neo, quem neque ut amittam, neque uti retineam
ſcio. Utinam ſibi perinde amicus eſſet atque ego
ſum. Sed utcunque cadat illius negotii alea, ami-
citiam inter nos initam confido fore perpetuam.
Quòd ſi pro tua ſingulari humanitate non fa-
ſtidis infimæ ſortis amiculum, enitar ſedulò,
nè quid committam Gratiis indignum. Illud
autem in primis abs te petendum, ut has extem-
porales ſchedas boni conſulas. Eas commiſimus
Præfecto arcis *Briſacenſis*. Non nihil etiam ve-
reor nè hæ vos *Auguſtæ* non reperiant. Si con-
tinget vos iſtic commorari diutiùs, ſcribam ali-
quanto accuratiùs. Bene vale. *Friburgi Briſgoiæ*
decimo die Octob. M. D. XXX.

Eraſmus Roterodamus Leonardo Officiali Beſontino S. D.

PRofectò, quanquam à nonnullis invidiæ cau- *Epiſt.* 40.
sâ rhetor appellor, conſumpſi colores omnes
excuſandæ importunitatis meæ, qui viris aliàs oc-
cupatiſſimis, tum de quibus nihil unquam ſum
meritus, non deſinam meis petacibus obturbare li-
teris. Sed quis pudori locus, ubi ea urget neceſſitas,
quæ frequenter huc perpellit, ut homo comedat
hominem? Stomachus nullum fert vinum *Ger-
manicum*. *Homerus* ſcribit duriſſimum eſſe mor-
tis genus, mori fame: ego durius eſſe puto, mo-
ri ſiti, cui periculo nunc proximi ſumus. Ante
menſes aliquot emandâram iſthuc juvenem
quendam nobilem *Polonum*, is quoniam vos iſthic
non offendit, rediit huc vacuus. Nunc mitto fa-
miliæ meæ miſerimæ columen. Nolim vos gravari
ullis impendiis, jam toties expertus veſtram beni-
gnitatem, nummorum affatim tradidi. Hoc agen-
dum, ut nanciſcamur vinum aptum nobis, id quod
vel per famulum tuum fieri poterit. In monte
Policardi nullum habeo mihi vel leviter notum,
alioqui non eſſem veſtræ civitati moleſtus. Ad
Calend. Septem. accinctus eram ad repeten-
dam *Brabantiam*, ſed per aulicos Cæſaris juſ-
ſus ſum manere uſque ad exitum concilii. Nec
ſemel me pœnituit obſequii. Nunc hyems urget,
nec tutum eſt è nido provolare. Quapropter oro
te, ut nunc modò ſerves *Eraſmum*, in poſterum
providebitur

providebitur nè vobis cogar eſſe moleſtus. Non A
te morabor ampliùs. De rebus novis ſcripſi *Fran-
ciſco* theſaurario. Bene vale, Patrone incompara-
bilis. *Friburgi* pridie *Lucæ*, Milleſimo quingen-
teſimo trigeſimo.

Eraſmus Rot. Antonio Dalbono Abbati S.

Epiſt. 41. CUm oblatus eſſet qui *Lugdunum* peteret, huc
rediturus, non putavi committendum, ut ad B
te ſine meis literis veniret. Itaque tuam epiſtolam
quam attulit theologus *Mallarius*, relegendo ex
vetere mihi feci novam, geminámque ex ea vo-
luptatem cœpi. Nam tota ſpirabat & ſummam
humanitatem, & eximium quendam pectoris tui
candorem: Nè quid de me dicam, quem *Mallari-
us* pro ſui ingenii benignitate tibi perſuaſit eſſe
aliquid. Porrò quæ de lucubrationibus meis præ-
dicas, non ſine rubore legi: vehementer tamen o-
ptârim eas eſſe tales, ut poſſint non omninò in- C
dignæ videri virorum tui ſimilium auribus atque
oculis. Jam duo ſunt de quibus non arbitror eſſe
neceſſe ut me tibi purgem accuratiùs, ſi tuum in-
genium ſatis ex epiſtola tua perſpexi. *Mallarium*
ſcio frigidiſſimè excepi & talem virum & tam di-
ligenter abs te commendatum. Verùm hæc vale-
tudo me cogit, ut in totum ab hoc officiorum ge-
nere temperem, adeò ut quum nuper huc veniſſet
Chriſtophorus à *Stadio* Epiſcopus *Auguſtenſis*, vir
non ſolùm natalium imaginibus illuſtriſſimus, ve- D
rumetiam eruditione exactâ, cæteriſque Epiſcopo
dignis virtutibus ornatiſſimus, non ab aliud, niſi
ut videret *Eraſmum*, adferens ſecum munus ho-
norarium, quod non indecorum fuiſſet quamvis
potenti Regi dare magnati: multò frigidius ho-
minem acceperim quàm *Mallarium*, quippe
quem nec ad convivium, nec ad poculum invitâ-
rim, nec ſæpiùs quàm bis mei conveniendi copi-
am fecerim. Odi ego hanc non inhumanitatem,
ſed inhumanitatis ſpeciem. Verùm aut hoc fe- E
rendum incommodum eſt, aut negligenda vita.
Interdum ſorticulus conor agere bellum homi-
nem, ſed mox præſtò eſt *Ate*. De altero crede
mihi juſtiorem eſſe excuſationem, quàm tu quoq;
velles ſat ſcio. Septem jam menſes exierunt, quòd
amplitudinem tuam nullis literis compellârim.
Utinam hìc nihil aliud cauſari liceat, quàm tabel-
lariorum inopiam, quàm ſtudiorum occupationes:
ſed ab eo languore qui me dum hìc eſſet *Mallari-
us* cepit, vix ſub Aprilem revalueram, quum ſubitò F
venti quidam blandiſſimi, ſed nocentiſſimi mor-
bum revocârunt. Primùm erant alvi tormina,
cruciatus morte crudelior. Succeſſit apoſtema
ſubter umbilicum. Hinc mihi res fuit cum medi-
cis & chirurgo immaniſſimo. Nec erat finis fu-
turus, niſi ferro ventrem incidiſſemus. Hoc ge-
nere mortis divus *Eraſmus* peregit martyrium.
Cum hoc malo quinque fermè menſes luctatus
ſum, à quo ſic tandem dimiſſus ſum, ut me mihi
reddiderit imbecilliorem. Utinam mihi licuiſſet G
tua tempe, tuámque inſulam, nomine magis quàm
re *Barbaram* inviſere. Talem enim ſedem jam-
dudum circumſpicio, in qua mea ſenectus jam &
laboribus & rixis laſſa conquieſcat: invitor à mul-
tis, ſed neſcio quo arcano ſenſu in *Galliam* in-
clinat animus, non vini causâ tantùm, quanquam
& hoc eſt aliquid. Nam hac ætate minimum
abfuit quin ſiti perierim, homo minimè bibo-
ſus. *Beſontium* commigràſſem, ſed ob diſſidium
quod tum gliſcere ferebatur inter magiſtratum
& canonicos non expediebat. *Lugdunum* ſæpe
geſtiebam, ſed deterrebat partim itineris longi-
tudo, partim nihil iſtic eſſe parati, partim bellum,
quod ferebatur exiſtere inter *Sabaudos* & *Berna-
tes*. Certum erat ad Calendas Septembris iſthuc
demigrare, nam hìc præter rerum neceſſari-
arum ſummam vel charitatem vel inopiam, &
ſævit mala peſtilentia, & bellum timetur evan-
gelicum: ſic enim libet appellare. Sed id tem-
poris venerunt ex aula Cæſaris literæ admo-
nentes nè quò pedem ante exitum conſilii: ſi
quid eſſet à bello periculi, ſe in tempore moni-
turos. Eandem cantionem cum multi canerent,
parui, & pœnitet obſequii. Interim enim occu-
pavit hyems, & peſtis immaniſſimè graſſatur, nec
adhuc ſatis liquet quæ futura ſit hujus conventus
cataſtrophe. *Zuingliani* non impetrârunt ut audi-
rentur. *Lutheranis* conceſſum eſt ut exhiberent
ſuos articulos: his ubi paucis eſſet reſponſum, Cæſar
pronunciaret. Cum nihil conveniret, Princi-
pibus aliquot ex utraque parte delectis datum
eſt negotium, ut ſi quà poſſent, diſſidium com-
ponerent. Cum à pluribus nihil ageretur, ſex exi-
miis delegatum eſt negotium. Res propemo-
dum deducta erat ad concordiam, niſi quòd
Lutherani Principes nihil audire voluerunt de
reſtituendo & ablegandis ſacerdotum uxoribus.
Denique Cæſar pronunciavit, ut civitates quæ
nova dogmata recepiſſent, ſe conformarent ri-
tibus aliarum eccleſiarum: ad id datum eſt ſpa-
cium ſex menſium, hoc eſt uſque ad idus Apri-
les. Principes evangelici offenſi ſunt duobus
verbis ſententiæ Cæſarianæ, alterum erat quòd
in ea ipſorum ſodalitas diceretur *ſecta*: alterum
quòd adjectum eſſet, *quanquam Lutheranorum
doctrina ſufficienter ex divina ſcriptura fundamen-
tis fuit confutata*. Hoc non tulerunt, dicentes
ſe non ſolùm credere, verumetiam ſcire ſuam
doctrinam niti fundamentis evangelicis & apo-
ſtolicis, ídque in conſpectu Cæſaris magnâ con-
fidentiâ. Eam vocem indigniſsimè tulit Cæſar.
Illi redierunt ad ſua. Nondum prodita eſt extre-
ma ſententia, quanquam non latet qualis ſit.
Jam enim numerantur Principes & civitates,
quæ velint hærere Cæſari, quæ ſectis. Hæc quor-
ſum evaſura ſint Deus novit, ſed interim tamen
hæc ſeriò fiunt, Cæſar accepit coronam à Pon-
tifice nullâ ceremoniarum parte omiſsâ, niſi quod
Romæ res acta non eſt. *Ferdinandus* inſtitutus eſt
archiſtrategus *Auſtriæ*, deſignandus brevi & *Ro-
manorum* Rex, ſolennibus ceremoniis. *Turca* mi-
ſerè tractavit *Auſtriam*, nuper etiam *Moravi-
am*, moliturus crudeliora, ni Deus proſpexerit.
Sunt qui minantur & *Anglorum* Regi, quòd uxo-
ris repudium meditetur. Ab his malis *Galliam*
veſtram immunem eſſe gaudeo, atque utinam ſit
perpetuò. Certè nullam mallem mihi ſupre-
mam dari ſenectutis ſedem. Pecuniâ non admo-
dum egeo, homo paucis contentus: tranquillum
portum deſidero, quandoquidem *Germaniæ* tu-
multibus ſolus Deus poterit finem imponere. His
literis ſi deſignaveris reſcribere, magno me ſo-
latio affeceris. Si *Mallarius* queretur ſe nihil
accepiſſe literarum, exiſtimet has ſibi quoque
ſcriptas eſſe, quando talium certè amicorum com-
munia ſunt omnia. Vos ambos incolumes ſervet

Opt. Max. *Chriſtus*. Datum apud *Friburg. Briſgoia*, quinto Calen. Decem. Milleſimo quingenteſimo trigeſimo.

Eraſmus Rot. Mathiæ Kretzero S. D.

Epiſt. 42. EGo verò non modò ſim inhumaniſſimus, verumetiam *Chriſtiani* nomine indignus, ſi te qui prior ad amicitiam provocâſti, non redamarem. Complures jam annos quidam improbè mentiti ſunt, mihi per omnia cum *Luthero* convenire, non quòd hoc omnes ſibi perſuaſiſſent, ſed quòd eum rumorem perdendo *Eraſmo* putarent accomodum. Nunc ab ea ſpe delapſi, commenti ſunt alium colorem, *Eraſmum* huic tragœdiæ ſeminarium ac fontem eſſe. Hoc etiamnum mordicus tenent. *Albertus Pius* quondam *Carporum* Princeps, ante duos annos in hoc argumentum velitatus, nunc idem ſeriò tractat conductis operis, quæ ex omnibus meis lucubrationibus collegerunt, quicquid ad calumniam detorqueri poteſt. Idem Pontificis in me animum ſi minùs alienavit, certè refrigeravit. Opus excuditur à *Badio*. Verus eſt, *de conſule fieri rhetorem*, nunc videmus è Principe fieri, penè dixerim, ſycophantam. Hoc organum præcipuè movet quidam ſibi felix, eccleſiæ infelix, quum *Pius* nec ſibi, nec aliis fuerit felix. Certum eſt poſthac iſtiuſmodi ſycophantiis eſſe mutum. R. Præſulis *Auguſtani* pectus pluſquam aureum jampridem exploratum habeo. De noſtro amico non queo ſatis mirari. Si hoc venenum diu geſtavit in pectore, miror potuiſſe diſſimulare: ſin nuper concipit, demiror unde hauſerit, qui antehac nullam iniquioris animi ſignificationem dedit, imò aliquoties per communes amicos me juſſit amanter ſalvere. A me certè nunquam læſus eſt, quin potiùs amabam hominis ingenium. At ſi vera ſcribunt amici, nemo unquam in me furioſiùs debacchatus eſt. Fuit iſtic quidam omnium *Thaſonum* alpha: Is, ut ſuſpicor, ei camino ſuggeſſit oleum. Hæc vix licuit ſcribere. vir abſolutiſſime, aliàs copioſiùs. *Friburgi* undecimo Calendas Januarias, Anno M. D. X X X I.

Eraſmus Rot. Georgio Saxoniæ Duci S.

Epiſt. 43. JAm olim quidem compluribus argumentis perſpectum habens illuſtriſſimæ tuæ celſitudinis erga me propenſum favorem, & intelligebam & profitebar me illi plurimis maximiſque nominibus obligatum eſſe. Verùm nuper gravioribus etiam nominibus me ſibi reddidit obligatiorem, præcipuè duobus. Alterum quòd ut ex literis R. D. *Christophori* Epiſcopi *Auguſtenſis* accepi

A tuam in *Eraſmum* benevolentiam apud aliquot eccleſiæ Proceres, inter quos erant Cardinalis *Campegius* & Cardinalis *Leodienſis*, dignatus es profiteri. Quo quidem teſtimonio arbitror ornamenti dignitatíſque meo nomini non parum acceſſiſſe. Alterum quòd tam amanter, támque ſollicitè dederis operam, ut ſenectæ ſtudiiſque meis ocium tranquillum parares ab eo, cui pro delectamento eſt mihi negotium faceſſere, literariíſque commentationibus obſtrepere. Quòd B tuæ ſublimitatis ſtudium, utcunque cætera caſura ſunt, hoc certè nomine mihi fuit feliciſſimum, quod hac occaſione nactus ſum amicitiam viri omni decorum genere ornatiſſimi, *Julii Pflug*. Cujus ſimiles utinam quamplurimos haberet *Germania*. Mihi quidem multis de cauſis quies non ſolùm optatiſſima eſt, verumetiam neceſſaria. Sed ſi hanc perſonam Deus humanæ fabulæ choragus mihi impoſuit, partes delegatas agam oportet. In hac arena mihi video moriendum eſſe, C nam ut iſti vivi conquieſcant nihil eſt ſpei. Nullus eſt annus quin duos tréſve libellos in caput meum ejaculentur pſeudoevangelici. Privatas moleſtias facilè concoquerem, ſi publicus eccleſiæ ſtatus haberet ut vellem. Pacata eſt *Italia*, *Gallia* Cæſari nodo, ut aiunt, *Herculano* fœderata eſt. In *Hiſpania* nihil eſt tempeſtatis. Negotium *Britannicum* de repudio facilè citra tumultum componetur. ut audio, útque novi Regis ingenium. Cum *Turca* ſperantur induciæ, quod quidem exD iſtimo non tantùm ad Reipublicæ commoda, verumetiam ad *Chriſti* religionem propagandam eſſe conducibilius. Si Deus huic febri *Germanicæ* mederi dignaretur abſque bellis inteſtinis, ſperare liceret aureum quoddam ſeculum. Tot jam diu flagellis afflicti ſumus. bellis, tumultibus, peſtilentiia ſubinde ſpeciem mutantibus, ſummâ charitate rerum atque etiam penuriâ, nec ſolet Dominus iraſci in finem, ſed in ira recordari miſericordiæ, tantùm ut nos toto pectore convertamur ad ilE lum, in eum unum figentes ancoram ſpei noſtræ. Non erat animus illuſtriſſimam celſitudinem tuam hiſce literis interpellare, niſi ſuam operam ultrò detuliſſet generoſus adoleſcens, mihíque tum ob eruditionem haud vulgarem, tum ob morum integritatem etiam domeſticâ conſuetudine perſpectam inprimis charus & amicus *Andreas Contitz*, qui cum fratre ſuo *Eraſmio* repetit patriam, relicto hic altero germano *Chriſtophoro*, qui & ipſe diligenter ac feliciter in Juriſperitorum literis exF ercet ingenium. Precor ut illuſtriſſime C. T. incolumem ac florentem nobis reique publicæ ſervet Opt. Max. *Chriſtus*. Apud *Friburgum Briſgoiæ* Idibus Martiis, Anno à *Chriſto* nato Milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

D. ERASMI ROTERODAMI
EPISTOLARUM LIBER XXVI.

Eraſmus Rot. Julio Pflug S. D.

Epiſt. 1. SI inter nos ſuſceptum eſſet eloquentiæ certamen, *Juli* præclarum *Germaniæ* decus, profectò literarum tuarum erudita facilitas & decora jucunditas, ac feliciſſimus quidam perpetuúſque *Tullianæ* dictionis fluxus, me à reſcribendo deterruiſſet. Id eſſe verum ne me putes rhetoricari, quantumvis ſanctè dejerare non dubitem. Sed quoniam nec hanc ætatem, nec theologum decet anxia poliendi ſermonis cura, non viſum eſt affectare quod aſſequi nullo modo poſſem, etiamſi

etiamſi omnes nervos intendero. Proinuæ fre-
tus humanitate, auſus ſum ex tempore, meóque
more quicquid in calami cuſpidem venerit char-
tis illinere: quod nunc etiam majore veniâ facio,
cum eodem tempore plures ſexaginta ſcribendæ
ſint epiſtolæ, & in his aliquot, quæ juſti propè
voluminis inſtar habent. Pro laudibus quas tibi
tuo merito tribuo, non eſt quòd mihi gratias a-
gas, aut benignitatem meam prædices, quum
juſtius ſit, ut utrique Deo cujus munificentia eſt,
quicquid in nobis eſt laude dignum, gratiam ha-
beamus: quem precor ut ſuam in te benignita-
tem ſemper in majus ac melius augere dignetur,
quando quod hactenus tibi concreditum eſt, tam
non malignè quum amicis omnibus, tum verò
Reipublicæ potiſſimùm impertis, videlicet non
ignarus in quem uſum tot præclaras ingenii na-
turæque dotes ille tibi fœneraverit. Quòd verò
tua bona ſic extenuas, nihil aliud efficis, quàm
ut magnificentiùs etiam de te ſentiam, utpo-
te veræ minimèque fucatæ virtutis notam a-
gnoſcens, quæ nihil moratur hominum laudes,
ſed ad eas, ceu virgo quæpiam intacta, rubore ſuf-
funditur: nec eſt ulla tutior verorum bonorum
cuſtodia. Quod polliceris te ſi non cæteris vir-
tutibus, certè gratitudine fidéque meo de re judi-
cio reſponſurum: Gratitudinis vocabulum non
agnoſco, de fide lubens audio, quanquam nihil ad-
dubitaturus, etiam citra promiſſum. Tua de Prin-
cipis erga me ſtudio propensáque voluntate mihi
jucunda fuit magis quàm neceſſaria teſtificatio.
Tot argumentis illius in me non modò benevo-
lentiam, ſed & pietatem jampridem exploratam
ac perſpectam habeo. Itaque mihi nihil æquè
perſuaſum eſt, quàm quicquid in hac cauſa fecit,
ab amiciſſimo profectum animo fuiſſe. Nec ob
id pilo minùs me illius humaniſſimæ celſitudini
debere puto, quod res in diverſum ceſſit. Animos
ſpectare decet, non exitum. Quare quòd tam di-
ligenter perſuadere niteris illuſtriſſimo Duci nihil
aliud fuiſſe propoſitum, quàm ut dum meam ſene-
ctutem ab his turbis aſſerit, & ſtudiorum meo-
rum tranquillitati, & publicæ, ut ais, utilitati
conſulat, honeſtam tu quidem, vir egregie, ſed ſu-
pervacaneam operam ſumis. Quòd autem ſcri-
bis, hoc actum, ut ille præciſâ materiâ litis mihi
negotium non faceſſeret, aut ſi faceſſeret, id ei ſine
fraude non eſſet &c. Ad hæc aliáque hujus gene-
ris arbitror te non deſiderare reſponſum, ſi modò
ſchedæ quibus ad tuam priorem epiſtolam reſcri-
pſi, tibi redditæ ſunt, aut ſi eas tuâ lectione digna-
tus es. Nec enim me fugit, quàm non capiantur e-
juſmodi rixis ingenia generoſa. Quòd ſi nemini
perſuadeo monſtroſas quorundam delitias, quid
mihi ſupereſt, niſi ut evangelico clypeo memet
obarmem patientiâ? Cum tot enim monſtris mi-
hi res eſt, ut jam debuerit animus ad iſta occallu-
iſſe. Sed piget harum næniarum meminiſſe. Poſtea-
quam hoc fato natus ſum, juvat in tui ſimilium
virorum amicitia conquieſcere, quos habeo non
tam paucos quàm multi ſibi perſuadent. Tuæ verò
neceſſitudinis acceſſionem, ſi quid mihi credis, plu-
ris facio, quàm ſi contigiſſet ſacerdotium quam-
libet opimum. Ad eam alendam non arbitror o-
pus eſſe multis officiis, ſat erit ſi ſubinde mutuis
literis excitetur. Si quid tamen erit in quo que-
am animo tuo aut etiam tuorum gratum facere,
nihil erit quod non & alacriter & libenter ſim

A præſtaturus, modò fuerit in mea poteſtate, ſi vel
abs te monitus fuero, vel ſi ſeſe dederit opportu-
nitas. Legi verò quam fers, ſanè quam lubens
ſubſcribo, ut in amicitia noſtra velut jam legiti-
mis auſpiciis inita, juſtiſque numeris confirmata,
laudum reciprocæ vices, excuſatio ſtili neglectio-
ris, & ſi quid aliud eſt hujus generis, id omne poſt-
hac ſublatum ſit. Ut illuſtriſſimo Principi me red-
das commendatiorem, quanquam exiſtimo ſuper-
B vacaneum orare, oro tamen, nec ob aliud niſi quòd
id ſummopere cupio. Vale. Apud *Friburgum Briſ-
goiæ* pridie Idus Martii, Anno à *Chriſto* nato M. D.
XXXI.

Ut liberiùs ad te ſcriberem in cauſa fuit *An-
dreas Conritz*, juvenis imaginibus clarus, & in Juriſ-
peritorum literis diligenter exercitatus, mihi
cum fratre ſuo *Chriſtophoro* domeſtico convictu
notus ſpectatúſque eſt, atque etiam menſæ com-
munis, ſaliſque religione fœderatus. Eum arbitror
C tibi notum eſſe: aut ſi notus non eſt, quæſo te ut
nè pigeat cognoſcere propiùs.

Eraſmus Rot. Lazaro Bayſio S. D.

SUmmam voluptatem eámque geminam mihi *Epiſt.* 2.
pepererе tuæ literæ, *Bayſi* ornatiſſime, partim
quòd legatum agis excellentiſſimi Principis no-
mine, ſdque in urbe, præter alias innumeras feli-
citates, etiam viris eruditiſſimis ac bibliothecis
D locupletiſſimìs florentiſſimâ; partim quòd nec iſti-
us muneris dignitas, nec occupatio negotiorum
tibi *Eraſmi* memoriam excuſſerit. Illa verba tuis
in literis non ſine riſu legi, *Ad magnum illum E-
raſmum:* qui titulus haud quadrat in hoc corpuſcu-
lum, minus in fortunam, minimè in ingenium.
Sed tamen iſtuc modeſtiùs, quàm quod *Zaſius*
nunquam exorari potuit, ut deſineret me *ter maxi-
mum* appellare. Cæterùm, quemadmodum fateor
me tuas epiſtolas ſæpe deſideràſſe, poſteaquàm u-
E nis literis ingenii tui guſtum mihi præbueras; ita
nunquam, ut ais, te ceſſatorem appellavi, quem eti-
amſi nihil ſcriberes, ſciebam nec in amore, nec in
officiis unquam ceſſare. Qui mihi hoc quoque no-
mine, vulgari hominum genere videre felicior,
quòd felicitatem tuam agnoſcis. Quid à ſuperis
majus exoptare poteras, quàm quòd à regiis nego-
tiis literarum ocium tueri licet, quódq; ut ſcribis,
ocium contigit cum dignitate? Mearum autem re-
rum ſtatus cum tuo, mi *Bayſi*, prorſus ex diametro
F pugnat. Mihi enim negotium eſt abſque dignitate,
niſi quod meum eſſe duco quicquid obtigit candi-
dis amicis. Quin & literis gratulor, quas *Franciſcus*
Regum Opt. Max. non ſat habet à philobarbarorũ
petulantiâ vindicare, niſi eas ad tantam provehat
dignitatem, ut ſuopte fulgore tenebriones obſtre-
peros facilè ſubmoveant. Gaudeo quod meditaris
eſſe trilinguis. *Heliam* non novi, *Egnatium* homi-
nem non minùs humanum ac probum quàm eru-
ditum *Venetiis* amavi, ídque ni fallor mutuum. *La-
zarum Bonamicum* opinor me vidiſſe *Patavii* in
G ædibus *Marci Muſuri*, qui jam tum juvenis pluri-
mum & eruditionis & humanitatis præ ſe ferebat.
Utinam Deus aliquis mihi det, ut in tam felici
contubernio poſſim hærere. Nam hic rerum
prooemia nobis minitantur bellum egregiè fu-
neſtum, niſi numen aliquod propitium ſcenam
rerum humanarum invertat. *Benedictus* bonâ
fide tuas literas reddidit: ſed idem reddidit

 com-

commentariolum *De vaſorum generibus*, cujus pridem in literis ad me tuis ſpem feceras, unà cum libello *De veſtibus*, locis aliquot tuâ manu caſtigato. Sed quum appendix illa præterquam quod erat indiligenter ab amanuenſi tuo deſcripta, videretur etiam imperfecta, non auſus ſum typographis committere. Cæterùm quoniam ille conſtanter aſſeverabat te librum in hoc tradidiſſe, ut ſi vellem hîc excuderetur, perlegi non indiligenter, & ſi quid comperiſſem amanuenſis incuriâ commiſſum, emendavi, *Frobenióque* commiſi. Quòd ſi mihi *Benedictus* dedit verba, confugiam ad humanitatem tuam, culpam pœnámque deprecaturus. Sin verò nec ille ſefellit, nec tu offenſus es, erit quod gaudeam. Nihilo ſecius integrum tibi eſt, opus tuo arbitratu abſolvere, atque iſtic excudendum curare. *Lazaro* meis verbis ut multam ſalutem annuncies oro. Nam *Egnatio* ipſe nunc ſcribo. Bene vale, vir clariſſime. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*, tertio Idus Martii, Anno à *Chriſto* nato Milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Rot. Baptiſtæ Egnatio S. D.

Epiſt. 3. INcommodè mihi, nè dicam infeliciter accidit, quòd incuriâ pueri tui epiſtola mea cui reſpondere parabas accuratiùs, non fuerit ad manus. Nihil enim potuiſſet animo meo obtingere jucundius, quàm prolixius *Egnatii* mei colloquium. Cum *Budeo* nunquam in gratiam redii, nè quid mihi fruſtra gratulere. Faxit Deus, ut nè redeam unquam. Nunquam enim in illum ſecus fui affectus, quàm bonum gratúmque virum eſſe par eſt, erga hominem excellenti doctrinâ clarum, deniq; ſtudiis ac ſtudioſis omnibus bene meritum. Si quid fuit offenſæ, quod ipſum aut omninò nullum aut quàm leviſſimum fuiſſe reor, à me quidem ortum non eſt, ſed veneficarum linguarum ſuſurris ac faſcinis procuratum. Tametſi *Budeus* vir & probior eſt & humanior, quàm ut acriter etiam laceſſitus in quenquam odioſè ſtringat calamum. Et ego ſum is, qui in tales viros ægrè poſſim incandeſcere, licet acerbè provocatus, modò me ſinant eſſe *Chriſtianum*. Ad hanc ſolam contumeliam, lenis eſſe nec poſſum nec debeo. Illud acutè perſpicis eſſe fati mei, quòd multorum acerbis inimicitiis ſum exercitus, quum maximè ſemper habuerim in votis, nè cujus cruore meus rubeſceret ſtilus. Ejus rei ſat ſigni eſt, quòd inter tot meas apologias nulla eſt invectiva. Hoc me fato natum leviùs fero, quàm ſi à multis laceſſitis apologias totidem extorſiſſem. Non eſt fas θεομαχεῖν. Summo illi chorago, cujus arbitratu humanæ vitæ fabula agitur, parendum eſt. Is quos vult, & quâ perſonâ vult producit in theatrum. Si te voluit eſſe *Mitionem*, me *Demeam*, ſuas quiſque partes ſuſtineamus oportet. Novit Dominus quid cuique expediat. Hoſtes habeo plures quàm vellem, fateor: ſed contra non paucos habeo amicos, dignitate, authoritate, doctrinâ, morum integritate præcellentes. Nec hactenus mihi quiſquam exhibuit negotium, niſi aut cerebroſus, aut invidus, aut arroganter indoctus, aut ex calumnia venans gloriam. Idque ſucceſſit nonnullis. Vix alius me fuit amicorum factionibus ditior, priuſquam hæc dogmatum digladiatio naſceretur. In qua mihi libebat quietem agere, ſed non licuit. Volens

A nolens protruſus ſum in arenam gladiatoriam, nec ab hoc munere videor unquam rudem impetraturus, quum à nulla re magis abhorreat meus genius. Tolerabilior erat mea conditio, ſi cum una hoſtium acie eſſet confligendum. Nunc cum una turma cominus pugnantem, à tergo adoriuntur illi ipſi pro quibus dimico, ut hoc pugnæ genus *Geryonem* quempiam, aut ἑκατόγχειρα requirat, aut certè aliquem ex eo hominum genere, quod olim fuiſſe
B narrat *Ariſtophanes* apud *Platonem*, geminâ facie, quaternis brachiis, & totidem cruribus. Hoc nè ſuſpiceris, *Egnati*, meæ naturæ vitio accidiſſe, rem à primordiis repetam. Jampridem apud noſtrates incredibilis digladiatio fuit, inter melioris literaturæ *Græcíque* ſermonis candidatos, & inter *Rabinos* perſonatos, qui cœlum terræ miſcere maluerunt quàm aliquid neſcire videri. Hîc ſi non vexilliferum, certè ſtrenuum militem præbui. Cum hæc concertatio maximè ferveret, exortum
C eſt hoc opinionum diſſidium, quo nunc orbem concuti videmus, vereórque nè, ni Deus averterit malum, videamus atrociora. Hîc qui in Muſarum caſtris meruerant, pleríque nè dicam omnes, ſemet adjunxerunt ei qui novæ factionis fuit autor. Id quoniam ipſe facere recuſabam, in periculum veniebam, nè prorſus ἄζυγος & ἄφιλος remanerem. Hos tamen ſatis æquos habui, donec ſperarent me prudenter diſſimulantem, ſuo tempore ad partes acceſſurum. Verùm poſteaquam impar invidiæ
D coactus ſum in eam factionem ejúſque ducem ferrum acriter ſtringere; ut quiſque antea fuerat juratiſſimus amicus, ita vehementiſſimus hoſtis eſſe cœpit. Nec licuit interim illis placatioribus uti, adverſus quos pro linguis ac bonis literis graviter ſteteram, qui mundo perſuadere conati ſunt, hoc religionis incendium non poſſe reſtingui, niſi ſimul & oppreſſis literis humanioribus & harum fautoribus, inter quos præcipuas tribuunt *Eraſmo*. Ita factum, ut amicis deſtitutus, utrinque petar omni
E telorum genere, adeò non defenſus ullâ vel dignitate, vel autoritate, ut à cimicibus quoque lædar impunè, niſi quòd hactenus favore Cæſaris utcunque ſubſtiti. Quanquam hoc quoque malim, quàm vel alicui ſectæ dare nomen, vel his adulari qui ſub *Chriſti* titulo nihil aliud quàm mundanam tyrannidem ſibi parare & conſtabilire nituntur. Quibus adeò fuit dulcis guſtatus agricolarum ſanguis, ut totius *Germaniæ* ſanguinem ſitientes, nullum non moveant lapidem; ut
F utranque *Germaniam* & ſuperiorem & inferiorem ad inteſtina bella conciten : nec vident id ſi fiat, non minùs fore perniciosum eccleſiæ, quàm populo funeſtum. Ipſi interim in tuto publicæ calamitatis ſpectatores, cum *Nerone* canent τὴν ἅλωσιν. Ad exitiale bellum adhuc tendunt omnia procemia. Si meis conſiliis initio fuiſſet obtemperatum, jam aut conſopitum eſſet hoc malum, aut certè non adeò latè divagatum. Nunc nihil reſtat, niſi ut in primis mutatâ in melius
G vitâ, à Domino petamus auxilium, potiùs quàm ab armis. Sub hujus belli prætextu mundus *Judæis* & hæreticis inundabitur. Utinam Dominus aperiat oculos Principum. Quum ſimplicitatem meam nominas, vir prudentiſſime, planè vomicam tetigiſti meam. Quicquid malorum per omnem vitam accidit mihi, ſimplicitati meæ acceptum refero, quam hactenus nè tot quidem malis admonitus poſſum dedeſcere.

Quúmque

Quámque aliis interdum poſſim rectè conſulere, ipſe neſcio quâ vi fatali non deſino ex meo ingenio cæteros æſtimare. Plurimam verò tibi gratiam habeo, mi *Egnati*, qui ſic me diligis, ut mea incolumitas te tam ſolicitum habeat, tam præclarè de me ſentis, ut eccleſiæ plurimum referre putes *Eraſmum* eſſe ſoſpitem, quorum alterum tuæ pietatis eſt, alterum candoris. Siquidem ex tribus quæ tu commemoras, veteris neceſſitudinis quæ mihi tecum fuit *Venetiæ*, non ſine voluptate recordor, virtutem excellentem opto magis quàm agnoſco, eruditionem agnoſco quidem, ſed adeò non eximiam, ut intra mediocritatem eſſe fatear. Literæ ſic effloruerunt, ut *Eraſmus* inter [illegible] cenſendus fuerit, niſi hæ opinionum rixæ tranſverſim incurrentes turbâſſent omnia. *Zaſius* valet ac te reſalutat, ſimul cum hoc *Henricus Glareanus*, qui hîc ſumma cum laude literas optimas profitetur, vir multifariam eruditus. De *Chryſoſtomo* video tibi ab amicis data verba. Si quid tamen obtinget, rogo mittatur *Frobeniis*. Opus quidem jam exiit, ſed parant unum volumen addere, quum primùm licebit. Bene vale. Apud *Friburgum Briſgoiæ*, tertio Idûs Martii, Anno à *Chriſto* nato Milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Rot. Jacobo Tuſſano S.

Epiſt. 4. EGo ſemper læti ominis inſtar habui, quòd linguis ac bonis literis apud nos ſuboleſcentibus tam odioſè támque conjuratis ſtudiis reclamatum eſt. A talibus enim initiis ſemper exortæ ſunt res præclaræ diúq; regnaturæ. Hujus excetræ ſibila ſi non primus, certè cum primis apud noſtrates excepi. Ab ea te quoque nonnihil afflatum fuiſſe vehementer, mi *Tuſſane*, doleo. Verùm ut hæc invidia paulatim ipſo temporis progreſſu mitiganda citiùs conſopiatur, partim in nobis ſitum eſt, videlicet ut comitate, civilitate & officio noſmet in benevolentiam omnium inſinuemus. *Lovanii* collegium *Buſleidianum* vix ſubſtitit, tanta erat eorum conſpiratio, qui ſibi perſuaſerant hanc ſtudiorum acceſſionem ſuis rationibus fore incommodam. Itaque profeſſoribus dedi conſilium, nè verbum in alios diſciplinarum profeſſores dicerent, ſed comitate morum, diligentiáque profitendi, ſimul & juventutem allicerent, & hoſtes irreconciliabiles urerent: nam hoc vindictæ genere non eſſe aliud pulchrius aut efficacius. Paruerunt, & poſt aliquot menſes faſſi ſunt, ſibi rerum experientiâ compertum, id conſilium fuiſſe fauſtum ac felix. Eo conſilio nec veſtra prudentia nec veſtri mores egent: & alioqui non paulò levius certamen vobis erit cum feris, partim quòd apud vos melioris literaturæ ſplendor jam maxima ex parte glorioſæ inſcitiæ nebulas diſcuſſit: partim quòd tantum Principem habetis iſtius pulcherrimi negotii profeſſum autorem, non minus humanum ac benignum quàm potentem, qui videtur hoc penitùs habere perſpectum, quantum hinc veræ gloriæ ſuis ornamentis, quantum utilitatis univerſæ ditioni ſit acceſſurum. *Lovanienſem* collegium autorem habet *Hieronymum Buſleidium*, virum ampliſſimâ fortunâ dignum, quæ non defuiſſet ſi vivere licuiſſet: ſed deceſſit & autoritate & re mediocri, adeò ut ſalaria vix alendis profeſſoribus paria ſint. Illius tamen memoriæ

A nulla ſatis digna gratia rependi poteſt, qui quicquid erat facultatum, id univerſum ei negotio dedicavit. Quin & hoc cordatioris conſilii videtur, quod iſthic duarum modò linguarum profeſſoribus deſtinatum ſit ſtipendium, *Græcæ* & *Hebraicæ*, quandoquidem *Latina* jampridem ſic effloruit, ut peculiari profeſſore non egeat. Jam illud regiæ benignitatis eſt, quod utrique linguæ binos profeſſores deſignavit, idque ſalario neutiquam
B exili, quo non tantùm commodè, verumetiam cum dignitate munus delegatum obire queant. Iſto nomine, mi *Tuſſane*, multò feliciorem judico *Galliam*, quàm ſi tota *Italia* veſtræ ditioni fuiſſet adjuncta. Pulcherrimam ſpartam ſortiti eſtis, nihil supereſt niſi ut eam pro ſua quiſque facultate certatim exornetis. De tuo erga me ſtudio, nihil opus ut aut ipſe jusjurandum ullum interponas, aut quenquam ſponſorem adhibeas. Ut enim priſcis illis ſufficiebat formula, inter bonos bene agi-
C er oportet: ita inter *Chriſtianos* nihil requirendum præter duas ſyllabas, *mi* & *i*. De *Budæo* reconciliando quod ſcribis, amo quidem humanitatis tuæ ſedulitatem: verùm nolim hoc eſſe perſuaſum eruditorum centuriis, me cum *Budæo* rediiſſe in gratiam, qui cùm mihi nulla fuerit unquam ſimultas, nec unquam futura ſit, niſi prorſus hanc mentem mihi deus aliquis adimat. Nulla eſt inter mortales tam omnibus nexibus aſtricta amicitia, quam non aliquando nubecula quæpiam offuſcet
D ad tempus. Nemo mihi perſuaſit aut perſuaſurus eſt unquam, *Budæum* hominem non minùs humanum quàm eruditum, fuiſſe offenſum meo *Ciceroniano*. Si quid fuit offenſionis, malæ linguæ veneficium fuit. Autores aliquot ad me delati ſunt, ſed non eſt ocii tantum, ut vacet auſcultare delationibus, præſertim cùm jam ſenex aliò properem. Ego nunquam aliter animatus in *Budæum* fui, quàm decet in hominem probum, eruditum & de literis egregiè meritum. Conſultius autem viſum eſt il-
E lum meis literis non appellare. Nam ſi quis deus mutavit illius animum, ut pro benevolo ſuſceperit hoſtilem, non eſt innocentiæ cuiquam eſſe ſupplicem. Si talis eſt offenſio, quales ſolent ſæpe inter amicos, incolumi tamen fœdere Gratiarum, incidere, illius erat expoſtulare, meum purgare. Quanquam nec hìc gravarer aliquantulum de meo jure decedere, ſi certò ſcirem quid illi doleret. Id quum nec divinare poſſim, vereor nè ſi tentem generoſo equo palpari, imprudens doloris locum attingam,
F & ille recalcitret undique tutus. Si eſt offenſus, illius vices ſunt reſcribere ad duas epiſtolas, quas ut ais, totum biennium apud ſe ſervavit non reſignatas. Sed quicquid eſt hoc ulceris, ſi tamen eſt ullum, optimum arbitror fore medicum [illegible]. Nec mihi deſunt quibus reſcribam, velim nolim, nec deſunt *Budæo* [illegible]. *Henricum Glareanum* juſſi tuis verbis ſalvere, quem ipſum opinor tibi ſcripturum. Habes, ni fallor, ferè ad omnes epiſtolæ tuæ partes. Hiſce diebus aliquot, fa-
G mulus à cœna mihi inambulanti ſolet è *Budaicis* epiſtolis recitare, ſi quando non eſt commodi congerronis & ad ſtomachum meum facientis copia. Vehementer probo tuum conſilium, quod in pleraſque attexueris ſcholia. Quâ re factum eſt, ut & à pluribus majoréq; fructu legantur, & meliùs ferant ætatem utilitate præſenti commendatæ. In his ſunt aliquot ad *Petrum Amicum*, quem *Baſileam* addūxit *Joannes Laſcanus Polonus*, juvenis apud ſuos

ſuos apprimè nobilis, atque etiam in paucis eruditus. Venit autem nullâ re alius, quàm τῷ χείματι, nam moribus illius, nihil unquam vidi purius, in quibus nullum nævum poſſis reprehendere, niſi quod plus ſatis abeſſet ab arrogantia ferociâque. Poſt menſes paucos cœpit languere, nec aliam ejus rei cauſam divinare potui quam frigus, cui non aſſuerat, nudato jam præter ſolitum collo ac tibiis. Nec interim deſinebat crudis *Germaniæ* vinis aquæ plurimum addere. Adeò verò contigit illi, quod optare ſolet *Cæſar Auguſtus ὁ Ὀκταουΐα*, ut obdormiſcere non mori videretur. Corpus apud *Franciſcanos* pro laico ſepultum eſt, animam ſpero inter *Seraphicas* mentes vivere. Hoc ſi fortè neſciebas, ſcire te volui. Bene vale. Saluta mihi *Daneſium* collegam tuum, ſed inprimis *Budænum* ſi videbitur. Apud *Friburgum Briſgoiæ*, tertio Idus Martii, Anno à *Chriſto* nato milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Rot. Eobano Heſſo S.

Epiſt. 5. AB his quibuſcum ſemel mihi amicitiæ fœdus legitimè Gratiarum auſpiciis ictum eſt, ut ſemper ſunt gratiſſimæ quæ redduntur epiſtolæ, mi *Eobane:* ita non ſoleo offendi intermiſſione literarum, præſertim ejus generis, quæ nihil habent præter ſalutationis officium, aut familiaritatis colloquium. Et epiſtolarum faſciculis ſic obruor, ut interdum vix ocium ſit perlegendis. Hic itaque dum culpam deprecaris, aut etiam veniam precaris, ſcito te μάτην τὸ ὕδωρ ἀναλίσκειν. Quod expoſtulas invidioſâ commemoratione, & vos bonarum diſciplinarum profeſſores, & iſtam rempublicam eſſe traductam: Primùm, reipublicæ, mox me vobis purgabo, ſed paucis. Ego iſti civitati, ut inter *Germanicas* præcipuæ celibritatis ſemper optimè volui, nec ulla data eſt occaſio cur ſecus eſſem animatus. Si ideo putas traductam, quòd inter eas cenſeri videtur, quæ aliquâ ex parte ſavent contentioſis dogmatibus, non expectabam ut illa offenderetur, ſi hoc obiter in ſcriptis ſignificaretur, quod ipſa non cupit haberi clàm, quódq; jam multorum editis libellis latiùs ſparſit famæ, quàm ille meus libellus unquam ſit pervagaturus. Quòd magiſtratus ſat amplis ſtipendiis conduxit, qui iſtic optimas literas profiterentur, nemo non fatetur laude dignum. Porro, quòd frigent auditores, atq; ob id etiam profeſſores, nullum crimen eſt Reipub. cui in manu eſt quod honeſtum eſt conſulere, ſucceſſus bene conſultorum in manu non eſt. Magiſtratus quod in ipſis ſitum erat præſtiterunt, animos hominum immutare ſolus poteſt Deus. Nec tamen hujus rei mentionem affectavi, ſed huc me adactum vides, ni voluiſſem haberi mendax, quo nomine mirè delectatus eſt ille qui me provocavit. Jam hoc ipſum quod à me leviter notatum eſt, non unis literis ad me perſcripſit *Bilibaldus*, vir ut opinor gravis, ſuæque reipub. bene cupiens. Idem *Baſileam* detulerunt homines minimè leves, ac vobis etiam privatim amici. Quòd ſi putas ad totius civitatis contumeliam pertinere, quoties magiſtratus aut in eligendo fallitur, aut ſucceſſu fruſtratur, etiam atque etiam vide quàm iniquam legem eis præſcribas, cùm exigis ab hominibus, quod ſolius eſt Dei proprium, qui nec falli poteſt judicio, nec eventu fruſtrari. Quare tibi illa, mi *Eobane*, non admodum in loco dicta ſunt

A tam invidioſè, ac deinde cum colapho. Non pudet
inquis te clariſſimæ civitati eam notam inurere,
tanquam alat pigros ſtudiorum profeſſores? Quaſi
multæ civitates non alant aliquando ſuraces magiſtratus,
indoctos epiſcopos, luxu perditos ſacerdotes,
denique lenones, uſurarios & meretrices.
Non accuſo magiſtratum, & ſi quid delinqueret
magiſtratus, an continuò civitas univerſa me reum
aget læſæ majeſtatis? Non dubito quin magi-
B ſtratus optaret vobis & auditorum quàm maximè
frequens eſſe, & ſtudiorum amorem quàm maximè
flagrare: ſed aliud eſt optare, aliud præſtare.
Verùm interim alit, fateor, ſed aut alit invitus, aut
in ſpem melioris ſucceſſus. Tantum de repub. læſa.
Venio nunc ad profeſſorum ordinem, mox ad te
venturus, poſteaquam quædam tuo nomine peculiariter
expoſtulas. Ego profeſſorum neminem
novi præter te & *Joachimum*, quorum utrunque
ſoleo inter amicos numerare, quemadmodum ad-
C huc numero, nè putes malevolentiam mihi in conſilio
fuiſſe quum illa ſcriberem. Auditorum autem
ſegnitiem frigúſque vobis etiam arbitror diſplicere.
At qui fieri poteſt ut caleat profeſſorum
ſtudium, ſi rarus ſit auditor, iſque dormitabundus
& oſcitans? Proinde, nec profeſſoribus inuritur nota,
ſed auditoribus. Jam mihi finge eſſe unum atq;
alterum ex profeſſoribus qui ceſſet non illibenter,
quid aliud accidit, quàm quod hominis eſt?
Poſteaquam illi negligunt ſuum commodum, ig-
D noſcendum eſt, ſi profeſſor ſuum ocium & emolumentum
amplectitur. Succenſes iis qui talia vel literis
vel rumoribus huc pertulerunt: non tamen
hoc agis, ut doceas illos vana pertuliſſe; tantùm ingratitudinem
& incivilitatem eis objicis, qui iſtic
bene habiti parum bonam retulere gratiam. Jam
ſi quid tu cudis poematum, non iſti tantum civitati
profuturorum, aut ſi quid tale molitur *Joachimus*,
quid hoc ad iſtam profitendi provinciam?
Mihi quotannis multa cuduntur, nec ob id mihi ci-
E vitas hæc deſignat ſalarium. Rogas quomodo ipſe
me mihi excuſem, qui tantum vulnus infligam ſemianimis
víxque ſpiritum languidum trahentibus
literis? Imò in hoc ipſum illa ſcripſi, ut ſegnes ad
ſtudiorum ardorem excitarem. Quum præceptor
increpat ſegnitiem diſcipulorum, quid aliud agit
quàm ut illos ex ignavis reddat alacres? Quàm alibi
langueant ſtudia neſcio, *Lovanii & Lutetiæ*
florent ut quum maximè. Sed unde languor ſtudiorum?
Nimirum à ſegnitie quorundam qui ſe
F jactant evangelicos. Hoc ſi tu quoque doles, ut facere
arbitror, in idem venimus. Fortaſſe metuis nè
ſi multis perſuaſum fuerit iſtic ceſſare profeſſores,
pauciores ſtudiorum gratiâ ſeſe ad vos conferant.
Veſtratium itaque partium eſt, auditores veſtros
ad amorem literarum inflammare. Id ſi factum
erit, ipſa res facilè juventutem alliciet. Nec oportet
eo loco vos ſupra modum offendi, quum eadem
querela ſit optimi cujuſque de civitatibus omnibus,
ubi regnant evangelici. Hoc certè nomine vos
G & amo & laudo quòd in his diſſidiis quieti, bonas
literas nullâ oneraſtis invidiâ. Venio nunc ad ea
quæ peculiariter mecum agis. Exprobras quòd
meum nomen præclaris laudibus vexeris. Ut fateor
non eſſe mihi moleſtum laudari à viro laudato,
ita ni fallor, viciſſim *Eobani* virtutes ſi minùs
quàm tu copioſè, ſatis tamen candidè prædicavi.
Nuper *Glareanus* mihi narravit abs te editum
volumen Epigrammatum, in quibus frequens &
honorifica

A honorifica mei mentio. Id nondum videre datum eſt. Quod ſcribis de ſubtractis è farragine meis ad te epiſtolis, nec memini nec ſatis intelligo. Si ſubtractæ ſunt, certè odio tui factum non eſt. Neque enim meæ in te benevolentiæ quicquam deceſſit hactenus. Fieri poteſt, ut cùm ederem hoc genus argumenti, tuæ non venerint ad manum; aut aliquid fuerit cauſæ, quod nunc non queo divinare. Unam illic meam ad te epiſtolam reperio. B Tibi non videtur ferendum, quod in *Ciceroniano* meo nullus *Eobano* datus ſit locus. Si æquum autumas, vir amiciſſime, ut me in jus vocet quicunque illic præteritus eſt, pluſquam ducenti me reum peragent. Non enim ibi texebam catalogum eorum qui ſcriptis innotuiſſent, ſed quum decem exempla ſuffectura fuerint ad id quod illic agitur, indulſi numero, idque ſicut parum conſultè, ita ut apparet parum feliciter. Utinam in totum à vivorum, aut nuper defunctorum nominibus temperâſſem. C Nunc alii ſe queruntur præteritos, alii dolent ſe commemoratos, alii ſecus attacti ſunt quàm vellent. Finiendus erat nominum catalogus, id fieri non poterat, niſi multis prætermiſſis. Sed omiſſis inquies gregariis, eximios tantùm recenſuiſſes. Verùm qui vix gregarii ſunt, ſibi videntur eximii. Porrò nè tu malevolentiæ des, quòd nominatus ibi non ſis, præteritus eſt & *Zaſius* & *Beatus Rhenanus*, quorum alterum crebrò videbam, ab altero frequenter accipiebam literas, ut oblivionem cauſari non queam. D Nec illi tamen expoſtulant. Semper faſſus ſum, quod ſibi vindicat *Franciſcus Philelphus*, parem in utroque genere facultatem tibi mirè obtigiſſe, ſed nihil quod ſciam extat tui præter Poemata. At in *Ciceroniano* meo, ut ais, ſit aliquot Poetarum nomenclatura. Fortaſſe, ſed obiter tamen, & præter argumenti naturam, ut hoc cui venia opus eſt veriùs quàm debetur laus, contrahi potiùs debuerit quàm dilatari. Et tamen hæc ſcribens nondum ſcio, an ibi ſit *Eobanus* E néne: & niſi tu expoſtulâſſes, crediſſem te minimè prætermiſſum, tantum abeſt, ut ſtudio tuum nomen ſuppreſſerim. Jam finge me texuiſſe Scriptorum catalogum, humanius erat oblivioni ignoſcere, quàm de animo noſtro dubitare. Abs te biennio nihil venerat literarum, & ſenſi nonnullos amicos mihi factos iniquiores, quòd novis dogmatibus reclamârim. Tale quiddam de te ſuſpicari poteram, nihil tamen ſiniſtræ ſuſpitionis paſſus ſum altiùs in animum meum deſcendere. F Sed ut deſcenderit, cur judicâſſem prætereundum *Eobanum*, quum *Huttenum* & *Albertum Pium* recenſeam, quorum uterque cruento calamo me petiit? Poſtremò, *Eobanus* in ſe habet quo ſe nobilitet, ut noſtrâ prædicatione vix alii minus ſit opus. Jam ſi quid vel abs te, vel à *Joachimo* elaboratum eſt, quod nondum prodiit in lucem, mihi quidem veniâ dignus videor ſi neſciam. Quòd *Theocritum* reddidiſti *Latino* carmine, miror ſi *Siculam* illam *Venerem* aſſequutus es. G *Homerum* opinor experiris tractabiliorem, in utroque tamen argumento vereor ut fama labori reſpondeat. Qui *Græcè* nôrunt, nam gliſcit indies ea lingua latiùs, malunt ejuſmodi autores audire ſuâ linguâ canentes. Laudo tamen induſtriam tuam, nec ea ſuâ laude fraudabitur. Quæ præſentem adferunt utilitatem, ea maximè videmus hominum manibus teri, etiamſi tractent argumentum humilius.

A Ita celebris eſt *Perottus*, *Rhodiginus*. *Calepinus*, *Budæus*, & *Volaterranus*. Sed *mediocribus eſſe Poetis non licet*, ut ait *Horatius*. Hoc ſeculo vix etiam ſummi Poetæ laudem quantam promerentur ferunt. Sed finem imponam epiſtolæ nimium loquaci. Iſti reipub. utinam tam omnia contingant proſpera, quàm ego opto. Eam per me nulla ex parte, nec puto læſam, nec lædi velim. Si vanus eſt rumor qui frigere iſtic profeſſiones pertulit, & B ſi falſa ſcripſit *Bilibaldus*, magnopere gaudeo, precórque veniam credulitatis. Sin vera ſunt, exiſtimo profeſſorum ſegnitiem excuſatam auditorum frigore. Quod ſi non impetro, ſaltem illud perſuaſum habeas, *Eraſmum* in te & *Joachimum* amico eſſe animo, in alios quos non novi nihil habere ſtomachi: de noſtra verò amicitia tantum mihi fuiſſe fiduciæ, ut ſive meæ ad te epiſtolæ ederentur ſive premerentur, ſive *Eobanus* eſſet in catalogo, ſive non eſſet, putârim me te nihilominus C benevolo uſurum. Poſtremò, ſi quid hic à me ceſſatum eſt in officio, facilè poterit alio loco ſarciri. Bene vale, & *Joachimum* collegam tuum meis verbis ſaluta. Apud *Friburgum Briſgoæ*, quarto Idus Martii, Anno à *Chriſto* nato milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Rot. Andreæ Alciato S.

QUum multis antehac argumentis ſingulare *Epiſt. 6.*
D quoddam tuum erga me ſtudium abundè declarâris, idque pro tui magis ingenii candore, quàm pro meis meritis, *Alciate* doctiſſime, nullo tamen certiùs mihi fidem feciſti quanti me faceres, quàm hiſce proximis tuis literis, quibus non minùs disertè quàm amanter hoc agis, ut ſilentio contemptúque potiùs quàm reluctando, ab improbitate rabularum mihi quietem ociúmque vindicem. Unde enim iſta tanta mei ſolicitudo, niſi ab abundantia quadam amoris, aut, ut rectiùs di- E cam, pietatis erga me tuæ proficiſcitur? Iſtam verò cantionem mihi nec primus, nec ſolus occinis. Eandem jamdudum audio ab amicorum meorum præcipuis, *Cutberto Tonſtallo*, *Jacobo Sadoleto*, & *Baptiſta Egnatio*, quanquam ex his poſteriores duo monitores penè ſeri extiterunt, ut prompemodum μετ' ὄλεθρον τὴν συμμαχίαν παρέχειν, καὶ τὸν νεκρὸν ἰᾶσθαι videantur. Nec ob id tamen minùs grata eſt illorum voluntas, quod minus utile ſit officium. Poſtremò, eſt aliquid vel ſerò ſapere F cum *Phrygibus*. Atque utinam liceat & anteacta quædam in integrum revocare. Nam nè videar patrocinari culpæ, quibuſdam reſpondiſſe me pudet pigétque: quibus tamen reſponſurus non eram, ſi maluiſſem animi mei arbitratu rem gerere, quam amicorum non vulgarium hortatibus obſequi. Proinde cùm alii ſuaderent ſilentium, alii autores eſſent ut acriter ſtringerem calamum, temperamentum medium ſequutus ſum, nimirum ut nec omnibus reſponderem, nec omnibus obti- G ceſcerem, ſemper tamen moderatione vincerem laceſſentes. Odi fatum meum, quoties recenſeo tot meas apologias. Quid enim rectiùs appellem, quàm fatum? quum genius meus a nulla re magis abhorreat, atque adeo à teneris abhorruerit, quàm ab iſtiuſmodi gladiatoriis dimicationibus, in quibus illud dici videtur, τεθνάναι ἢ νικᾶν. In hanc arenam tranſverſum me protruſit ineluctabilis Parcarum vis. καὶ τὸ σθένος ἀνάγκης ἀδάματον εἶδος.

Adjiciam illud: Quid ſi hoc aliquis voluit Deus?
Qui ſcimus, quid his rebus agat ſummus ille choragus, qui humanæ vitæ fabulam temperat? Nam
fieri poteſt, ut quod nobis ſingulas partes contemplantibus malum & indecorum videtur, illi, harmoniam univerſi ſpectanti, & optimum videatur
& pulcherrimum. In Comœdia quis non malit eſſe *Mitio* quàm *Syrus*? & tamen ad totius fabulæ
decorum *Syrus* non infimas partes ſuſtinet. Proinde, quòd me ad tuum exemplum vocas, fateor e- B
quidem me ad pulcherrimam ſpeciem invitari:
ad cujus invitationem me non gravabor componere, quod quidem licebit. Sed quid faciemus, ſi
mihi longè diverſam perſonam impoſuit choragus? Eſt illhuc quidem raræ cujuſdam & moderationis & prudentiæ, quod uti ſcribis, imperitos
ſilentio tranſmittis, doctiſſimos humanitate reverentiáque demereris. Sed tibi cum hominibus
res eſt, mihi cum exitialibus monſtris: imò non
cum ſingulis monſtris, quemadmodum *Herculi* fu- C
iſſe narrant, ſed cum multis conjuratis phalangibus, & in his nulli magis lædunt, quàm qui ſunt
imperitiſſimi. Leones & dracones manſueſcunt
officiis, illi beneficiis exaſperantur. Principibus
ac populo ſanctimoniæ perſonâ commendantur,
clamant hæreticum, ſchiſmaticum, falſarium. Adversùs hos niſi ante annos octo ſtrinxiſſet calamum, jam ictus fulmine jaceret *Eraſmus*, tantum
letalis veneni & in aula Cæſaris & in ſacris concionibus apud imperitam multitudinem effuderant. D
Neque ſegniter ſuas partes egerunt quidam apud
Clementem Pontificem. Itaque ſi rogas, quid profecerim, compendio dicam: Hoc quòd vivo, calamo linguæque debeo. Ipſos nihilo placatiores
habeo, ſed eruditi, integri, candidíque meis apologiis armantur adversùs ejuſmodi monſtra, nè
quantum illis libet, tantundem & liceat. Poſtremò, à funere quum jam tacebit *Eraſmus*, fortaſſe
loquentur apologiæ. Tu præterquam quod in
magnifico plauſibilique munere verſaris, propriis E
etiam ornamentis, excellenti doctrinâ, comitate
morum, ſingulari prudentiâ, ceu fulgore radianti,
facilè ſubmoves tenebrionum improbitatem. Jam
ſi quid inter vos oritur diſſidii, tantùm de ingenii
præcellentia concertatio eſt, ut hæc Ἔρις juxta *Heſiodi* ſententiam, non parum etiam utilitatis adferat ſtudiis, modò nè exeat in rabiem. Mihi cum
moroſis & cerebroſis res eſt, à quibus ſi quis
verbo diſſideat, confeſtim audit hæreticus, ſchiſmaticus, falſarius, atque in fortunarum famæ, vi- F
tæque periculum pertrahitur. Tanta autem eſt illorum immanitas ut præſtet in *Cyclopum* ac *Læſtrygonum* manus incidere. Monarchæ tot diſtricti
negotiis, non poſſunt ad omnium technas eſſe intenti, & tamen horum favore ſubſiſti hucuſque.
Sunt enim, ut nihil aliud, homines: in quibus ſi
tanta fuiſſet immanitas, quanta eſt in perſonatis,
jam olim linguæ cum melioribus literis exularent
apud *Nomadas*, vel apud *Orcum* potiùs. Siquidem
apud noſtrates craſſæ mentis homines minimo G
minus perſuaſerant populo, nihil intereſſe inter
bene *Latinum Græcique* ſermonis peritum, & inter hæreticum. Et tamen cum his portentis ſatis æquo *Marte* pugnabamus, niſi rerum humanarum ſcenas invertiſſet hic ſubito ὄναρτις ἐν τῷ δέρματι λύκος, qui ut Muſarum cultoribus vocem
ademit, ita ranis auxit. A qua fabula utinam
mihi per Principes licuiſſet eſſe quietum. Quid

A igitur efficis, *Alciate* diſertiſſime, dum mihi tuum proponis exemplum? Quid? Niſi ut tum tibi, tum ſtudiis iſtam gratuler felicitatem, & meum agnoſcens fatum ipſe mihi minus placeam?
Alciatus inter candidos deorum filios numerandus eſt, felix, & pulcher, & acer, & ſi perfrixit bene cantans, breviter ἔξω τοῦ φθόνου βελῶν poſitus. At
probabilius theologo veterum theologorum exempla proponis. *Cyprianus* audivit *Caprianus*.
B Quid ni tale convicium neglexerit tantus Epiſcopus: quum ego toties mutato nomine, nunc *Erraſmus* ab *errando*, nunc *Araſmus* ab *arando*, nunc
Eraſinus ab *aſino* vocatus, nihil aliud quàm rideam? In *Auguſtini* vitam nemo acriùs ſtrinxit calamum, partim ob omnem ætatem innocenter actam, partim quòd jam grandis venit ad baptiſmum, & tum temporis improbiſſimum haberetur cuiquam objicere, quod ante renaſcentiæ lavacrum eſſet commiſſum. Et tamen ad leviſſima
C probra reſpondet, velut ad cenodoxiæ convicium:
adversùs fidei calumniatores nunquam non eſt in
armis, & peculiari libro reſpondet ad articulos ipſi
objectos. Mirum eſt autem virum tantâ lenitate tantáque humanitate præditum, à quoquam
prorſus inceſſi potuiſſe conviciis. *Hieronymi* fatum
non ita valde diſſidet à meo. Ubi non deſtomachatur in canes ſuos oblatrantes? Quoties, inquis, periclitabatur *Chriſtianæ* philoſophiæ ſynceritas, ibi calamum ſtringebant, nè ſimpliciores
D pellicerentur in errorem, ad privatas injurias ſilebant. Nec aliud opinor agitur in meis apologiis, quàm ut depellam crimen hæreſeos, aut
ſchiſmatis, aut falſi. Ad hæc autem mutum eſſe,
non eſt lenitas, ſed impietas. Adversùs eos qui
ſuggillant ingenium, eruditionem, eloquentiam,
judicium, aut etiam mores, plerunque nec linguam habeo nec calamum: aut ſi quid reſpondeo, contemptim levique brachio id facio. At
Hieronymus, quam non ſine ſtomacho conflictatur
E cum *Auguſtino*? quàm amarulenter delitigat cum
Ruffino? Nec paucis locis perſtringit *Palladium*.
An indiligenter reſpondet his, à quibus *Romæ* fuerat inſimulatus, quod æquo familiarior eſſet
Paulæ? Illud igitur vide ut amanter potiùs quàm
ex re tibi ſcriptum eſt, Falleris, *Eraſme*, ſi tam
malè de nominis tui majeſtate déque ſtudioſorum
in te obſervantia judicas, ſi arbitreris hujuſmodi
obtrectationibus, de arce te eruditionis ac probitatis quam tamdiu poſſediſti, poſſe dejici. *Maje-*
F *ſtas* & *arx* amoris tui vocabula ſunt, non rei. Sed
ſi *Hieronymum* nec incomparabilis eruditio, nec
admirabilis eloquentiæ fulmen, nec rara vitæ ſanctimonia, nec tot meritis quæſita autoritas potuit
ab improborum latratibus tueri: quid de me cenſes, cujus mediocritas omnibus invidiæ telis expoſita eſt? Livor enim nec vehementer excelſa petit,
nec humi repentia. Quid quod illud etiam mihi
perſuadere niteris, ut perinde ac devictis hoſtibus
adornem triumphum. Atque ex præclaris facino-
G ribus commemoras opus *Adagiorum*, *Novum inſtrumentum*, *Paraphraſes*, & *Annotationes in Hieronymum*. Παροιμιολογία mihi non multum conflavit invidiæ, atque utinam in ſimilibus argumentis tranſegiſſem omne tempus. *Novum* verò *Teſtamentum* eos potiſſimùm irritavit in me, quos
oportuit præ cæteris induſtriæ noſtræ gratias agere. *Paraphraſes* diu plauſibiliter verſabantur
per manus hominum, donec cancer quidam, haud
ſcio

ſcio unde obrepens, cœpit etiam has vellicare, non ob aliud, niſi quòd in his malui priſcos interpretes ſequi, quàm recentium Scholaſticorum placita. Quin & *Hieronymi* editio initio ſat æquis animis excepta eſt, donec exorirentur quibus hoc decretum videtur nihil non calumniari quod ab *Eraſmo* prodiſſet. Porrò, quum res mihi ſit cum utraque acie, tamen quàm non multum temporis hujuſmodi rixis impendatur, vel illud argumento eſt, quòd interim nobis ſi non dives ille *Alcinoi* hortus, quem miratus eſt *Homerus* μῆλ' ἐπὶ μήλοις gignentem, certè *Corycii* ſenis hortulus quem *Maro* celebrat, ſubinde nonnihil profert holuſculorum. Nam aurea mala in tui ſimilium pomariis naſcuntur. Poſſem & pluribus tuis lemmatis ἀντιχαρίζεσθαι, ſed id malim in alio quopiam argumento. Hic ingenuè culpam nonnullam fateor, eámque non levem. Tamen quod hortaris, meâ ſponte jamdudum meditor, multò id diligentiùs facturus tuo admonitu. Tuæ felicitati gratulor, cui obtigerit ea profeſſio, quæ minimum habet commercii cum iſtis crabronibus: tuámque prudentiam vehementer probo, qui ſedulò das operam, nè tibi cum quoquam incidat amarulenta conflictatio. Si *Longolius* hoc operæ temporíſque dediſſet *Græcis* autoribus, quo ſe excruciavit *Romæ*, ut tandem inter *Ciceronianos* ac cives *Romanos* ſcriberetur, rectiùs ni fallor tum ſibi tum publicis ſtudiis conſuluiſſet. Sed illud ingenium invida fata terris tantum oſtendere voluerunt. *Budæus* vir eſt minimè malus, & ſi quid in quem ſtomachi concipit, magis id facit alieno impulſu quàm ſuâpte naturâ, & alioqui placabilis ingenii, nec unquam uſque ad virulentiam exandeſcentis. Inter illius epiſtolas aliquot comperi, vel ad te, vel de te ſcriptas, in quibus ſatis declarat, & quàm præclarè de tua doctrina ſentiat, & quàm ex animo commodis tuis faveat. Eas ego non ſine magna animi mei voluptate legi. Quòd *Sucquetum* noſtrum, tuæ *Minervæ* alumnum, ſingulari ſtudio tum ornas tum provehis, tibi gratiam habeo maximam: nec enim piget fateri me iſto nomine tibi factum multò obligatiorem, quum ante fuerim obſtrictus plurimis. Quòd autem iſtum favorem præſtas, ut ſcribis promerenti, illi bis gratulor, primùm ut felici, cui contigerit tanti viri candidum ſuffragium: deinde beato, qui ejuſmodi virtutibus ſit locuples, ut ſeſe perſpicaciſſimo ſimul & rectiſſimo judicio tuo probare valuerit. De *Viglio* ſcripſi *Zaſio* non indiligenter, neque enim aliter colloqui poſſumus, ego ἄφωνος, ille ἀμύητος. Nihil reſpondit, ídque præter morem ſuum. Impetravit hoc *Zaſius* à Rege *Ferdinando*, ut etiamſi ſenectuti ſuæ daret rudem à profitendi munere, non ſit tamen fraudandus ſolito ſalario. Sed ille nec ætati nec valetudini indulget, pulchrum ut arbitror exiſtimans doctorem profitentem mori. Hæc academia quanquam aliàs non admodum frequens, peſtilentiâ facta eſt infrequentior. Sed ſperamus tempora commodiora. Si quid humanitùs acciderit *Zaſio*, aut ſi deſineret profeſſionem, arbitror *Bonifacium Amerbachium*, ſi ambiat, in ejus vicem ſucceſſurum. Eſt enim inter illos arctiſſima neceſſitudo, & *Bonifacius* ob raram morum probitatem apud omne genus hominum gratioſus eſt. Accedit huc ſumma rerum caritas, eáque creſcens indies, quum decreſcat numerus τῶν οἴκοι ἰδιωτῶν. Qui rerum ſtatus maneat *Germaniam*, neſcio, mihi certè vehementer diſplicent νεωτερισμοί. Quòd ſi *Viglius*, ſeu *Vigilius* potiùs, theatrum quærit in quo doctrinæ ſuæ ſpecimen edat, non video ubi id poſſit rectiùs quàm *Lovanii*. Ante annos quinque ſignificâram Declamatiunculam *Vulcano* traditam, quòd tu ita juſſeris, próque officio mihi gratias egiſti, nimirum iiſdem literis quibus *Pyrrhi* mortem deplorabas. Miror iſtam ſollicitudinem repullulâſſe in animo tuo. Sed veriſſimum eſſe video quod *Græcorum* proverbio dicitur; δειλὸς ὁ πλοῦτος. Mille coronati reddunt te timidiorem. Verùm quod ſcripſi repeto, ſi nullum exemplar apud alios reſedit, quod ad meum mihi miſſum pertinet, potes mi *Alciate* non ſolùm in utranque aurem, ſed in utrumque etiam dormire oculum. Procul abſit à me hic animus, ut velim aliquid edere tuæ famæ nociturum, præſertim admonitus tuæ voluntatis. Videbam hanc epiſtolam tuam poſtremam non minùs eruditam quàm eloquentem promereri, ut in utilitatem plurimorum ederetur, ſed ob voces quaſdam illic inſperſas eam cogitationem repudiavi, quando nunc ὑπὸ παντὶ λίθῳ σκορπίος εὕδει. Bene vale. *Friburgi Briſgoiæ*, pridie Calend. April. Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo, juxta noſtram ſupputationem.

Eraſmus Rot. Danieli Stibaro S. D.

POſteaquam tu nos reliquiſti, *Stibare* chariſſime, omnes bonæ felicitates me deſeruerunt. *Epiſt.* 7. Nondum redierat vigor ex morbo, quo me ſalutârat Martius. Poſtridie *Paſchæ* ventuli quidam ſceleratiſſimi, qui toto penè Aprili ſpirârunt hìc, ſed à prandio duntaxat, Eteſiæ videbantur, nam ante prandium ſpirabat Aquilo aut Eurus, occupârunt alvum infra umbilicum, unde tormina crudeliſſima. Quum duraret malum, accerſivi medicum, virum humanum, nec indoctum, ſed quoniam nec corpuſculum hoc, nec mali naturam novit, nihil hactenus attulit opis, imò quæ dedit ferè nocuerunt. In hoc ſtatu jam ultra menſem ago, non aliundè ſpem habens quàm à miſericordia Domini. Multi hìc laborant peſte & ſudore peſtilenti, torminibus alvi non pauci. Si tibi ſunt res ex ſententia, eſt quod vehementer gaudeam. De rebus novis puto vos omnia meliùs ſcire. Bene vale, *Stibare* chariſſime. *Friburgi* vigeſimo tertio Maii. Anno M. D. XXX. Periit ille doctor *Hieronymus*, qui te vidente ex equo nos invitavit, ad actum ſolennem, quum & vos locuſtarum ſpecie toti virides obequitaretis. Laboravit & *Lodovicus Berus*, ſed utcunque revaluit. Saluta mihi *Mauricium Huttenum* amanter.

Eraſmus Rot. Petro Meſiæ S. D.

SUb nundinas *Francfordienſes* ſemper quidem obrui ſoleo, partim ſtudiorum laboribus, ob prœla tum maximè tumultuantia: fervent enim in officina *Frobeniana* perpetuò non pauciora ſex prœla: partim epiſtolarum cumulis ex omnibus mundi plagis advolantibus, quibus interdum reſpondeam neceſſe eſt, quo tempore vix ſoleo tueri valetudinem: nunquam tamen magis degravatus ſum quàm hoc tempore, adeò ut nec horulam *Epiſt.* 8.

dare

dare licuerit diebus quindecim graviter afflictæ A
valetudini. Jam ad finem aſpiranti, venit tuus
faſciculus cum libello *Græculi*, poſtridie multò
maximus etiam faſciculus ex *Italia*. Itaque paucis
tecum agam oportet, *Petre Meſia*, vir animo meo
chariſſime. Pietatem erga me tuam abundè te-
ſtantur tuæ literæ, nihil aliud ſpirantes quàm *tibus*
quendam amorem, quem ego lubens amplector,
reſponſurus etiam pro mea quidem virili. Cæ-
terùm quod hortaris ut juveni glorioſo reſponde- B
am, etiamſi fuiſſet ampliſſimum ſpatium, nam
tuæ literæ ſerò venerant, tamen verbum non e-
ram reſponſurus. Sentio quantum flagitium ad-
miſerim, quod illum ullo reſponſo dignatus ſum.
Animus hoc mihi præſagiebat, & amicus quidam
candidus *Alfonſus Valdeſius* admonuerat per lite-
ras, nè blateroni tantum haberem honoris, ut u-
no verbo reſponderem. Sed is cui tradidit literas,
ſerò mihi reddidit. Libellus paulo ante ad me ve-
nerat miſſus è *Lutetia*, & ibi clàm excuſus per *Se-* C
raphicos Franciſcanos contra Senatûs edictum, ſup-
preſſo typographi nomine. Quo magis ſuſpica-
bar eſſe nomen fictitium. Itaque non eſt ani-
mus peccato peccatum addere. Eſt *Lovanii* qui-
dam ejuſdem Ordinis juvenis, iſto veſtrate pau-
lò doctior in ſacris literis, atque etiam modeſti-
or, tametſi prodigioſæ gloriæ & petulantiſſimæ
loquacitatis, ſed qui illis mos eſt, religionis fuco
tam malè diſſimulatæ, ut nemini non pelluceat.
Is annotavit in *Annotationes Vallæ, Fabri*, & meas D
in Epiſtola ad *Romanos*, ſed in me propriè ſtrin-
git calamum. Reſpondi paucis abſque ipſius no-
mine, ſine conviciis, niſi quòd indicavi juvenem
nec *Græcè* nec *Latinè* peritum, nec inſtructum le-
ctione diverſorum autorum non eſſe parem ei
provinciæ. Miſi libellum *Lovanium* ad amicos, ut
diſpicerent num expediret excudi, verebar enim
nè glorioſo protinus ſurgerent criſtæ. Excuderunt,
peſſimè ceſſit. Ille ſtatim quaſi voto potitus, mul-
tos libellos parturire cœpit, plenos indoctiſſimæ E
loquacitatis. Ridetur à doctis omnibus. Ipſe ſuo-
rum fratrum applauſu contentus eſt. Dices, Quid
igitur? Patiemur illos impunè triumphare? Vin-
ci non poſſunt etiam victi, ac proſtrati, tamen
urgent & attrahunt adverſarium, quemadmodum
ſolent pertinaces, ſed imperiti paleſtritæ: & ut-
cunque res ceciderit, hoc ipſum iſtis abundè ma-
gnum trophæum eſt, extorſiſſe reſponſum ab *E-*
raſmo. Magna certè gloriæ pars illis deceſſerit, ſi
me quieſcente fuerint tumultuati. His remediis F
potiùs cum illis agendum eſt: Deferendus eſt
typographus ad magiſtratum Cæſareum, qui con-
tra Cæſaris edictum auſus eſt iſtiuſmodi nugas e-
dere, ſuppreſſo ſuo nomine. Indixerat monachis
ſilentium R. D. Archiepiſcopus *Hiſpalenſis*: mo-
nendus eſt & is, ut patres illos qui tales hiſtriones
ſubornant, autoritate ſuà coerceat. Vir gravis eſt
& pius, cui tales libelli probari non poterunt, eti-
amſi mihi parum faveret. Sunt & alii qui mihi
benè volunt, Archiepiſcopus *Toletanus*, & *Don* G
Emanuel. Unus typographus bene mulctatus, aliis
erit exemplo. Ipſe *Guardianus* adeundus eſt, ac
rogandus unde habeat hoc exemplum ex inſti-
tutione divi *Franciſci*, ut famoſis ac ſeditioſis li-
bellis præter edicta Principum inceſſant famam
hominis, cui tot eccleſiæ Principes reddunt am-
pliſſimum teſtimonium, quorum aliquot, *Thra-*
ſonicè fortaſſis, ſed infra verum retuli in literis

ad germanum tuum. In literis Cæſaris ad me po-
ſtremis hæc inerant verba: *Bono itaque animo te*
eſſe volumus, tibique perſuadeas nos tui honoris atque
exiſtimationis rationem nunquam non habituros. Et
in alteris eandem ſententiam multò ſcribit aman-
tiùs, *Se non minore ſtudio defenſurum exiſtimationem*
mei nominis, quàm ſui ipſius. Vide igitur an is
Princeps tales libellos ſit probaturus. Erit & il-
lud remedio, ſi clàm admoneantur & boni viri,
nè quid dent talium libellorum fautoribus. Nihil
habent pudoris, conſcientiæ multò minus, pu-
tant ſibi licere quicquid libet. Si ſenſerint ali-
quid decedere culinæ, hoc demum ſentiunt: nam
aures habent non in capite, ſed in ventre. A me
curabitur ut Cæſar & ipſius Cancellarius intelli-
gant ſcurriles iſtorum tumultus. Denique quid
vis faciam, patiárve potiùs, quàm ut juvenum
imperitorum næniis reſpondeam. *Dulcorationem*
illius, ut vocas, non legi, nec eſt animus lege-
re, ſed oculo percurri titulos aliquot paginarum.
Dedicavit tam præclarum opus Principi neſcio
cui, & in initio decantat *Encomium pacis*, mul-
ta ſuffurans ex *Querimonia* mea *pacis*. Hinc di-
greſſus facit *Eraſmum Behemoth*, & exemplo hæ-
reticorum omnium ſub titulo pacis bellum *Chri-*
ſto inferentem. Ego nolim me hodiernum di-
em totum eſſe ſuperſtitem, niſi *Chriſti* gloriæ
ſynceriter & ex animo faveo. Deinde recitat
nobis orationem cujuſdam, qui in ſynodo ſum-
matim enarrâſſet errores meos horrendos, de
quo mihi ſcripſerant quidam, & omnino ſi bonâ
fide recitat hic, expeditè propoſuit, ſed menda-
ciſſimè, & à doctis tum habitus eſt pro inſano
monacho, ut erat revera. Mox expatiatus in
laudes Principis, rogat ut componat bellum per
me meóſque ſeditioſis libellis in monachos exci-
tatum, méque adigat ad palinodiam. Quos ſe-
ditioſos libellos narrat? *Apologia* mea nihil ha-
bet ſeditioſi, & probata eſt à *Mercurino* Can-
cellario. Quis adegit *Carvaialum* ad ſic inepti-
endum? Eum irriſi non ut monachum, ſed ut eſſe
putabam, ludionem ſubornatum. Hæc in præfati-
one. Deinde, ut probet nobis ſuam eruditionem,
recitat aliquot loca ex Epiſtolis quorundam, à qui-
bus fortaſſis extorſerat commendatiunculam, quod
iſti ſolent, nam & ſic mendicant: quorum nemo ta-
men, quod ſciam, Theologus eſt; certè nec *Vives* nec
Leus eſt. Quòd ſi talibus teſtimoniis res agitur,
quos epiſtolarum cumulos à qualibus viris ſcripta-
rum poſſim proferre? De *Termino* quum fuerit
ſtolidiſſima cavillatio, tamen non accipit excuſati-
onem meam, quaſi ego fuerim unquam tam inſa-
nus, ut non dicam in univerſis, ſed in una quapiam
diſciplina me prætulerim omnibus. Et tamen hîc
referuntur, *Plus ultra*, & alia quædam nugaciora:
quid multis? vicit Cacalalus. Alicubi argumen-
tans dico, *Poſſet hìc videri in Chriſto quædam infir-*
mitas: colligit ille, *fuit in Chriſto infirmitas*, audiſtis
blaſphemiam. Multa hujus generis colligit hinc
atque hinc ex libris meis nullo ordine. Illud ex eo
didici, quid ſibi vellet quod de ſcorto meo memi-
nerat: nam ipſe nunquam quivi divinare. Eſt
Colloquium ſcorti & adoleſcentis, hoc ille vocat *Scor-*
tum Eraſmi. Utinam non ſint ſcorta turpiora in-
ter eos, quibus hoc *Colloquium* videtur impudi-
cum. Docet & illud nos, Cæſarem, & pleroſ-
que *Hiſpaniæ* Principes eſſe monachos, alba cu-
culla, Cæſarem abbatem: nec hoc indignum
videri

videri debet, quum & *Chriſtum* faciat abbatem, A
& apoſtolos monachos, & Virginem matrem
monacham. Dixeram, *Mihi ut quiſque ad Fran-
ciſci pietatem proximè accedit, ita fuit, eſt, & erit
ſemper chariſſimus.* Hinc ita colligit, *Franciſcus
pauper fuit, lauda paupertatem. Franciſcus cœlebs fuit
& caſtus, lauda cœlibatum.* Sic potiùs colligere
debuerat. *Ergo qui velit amari ab Eraſmo, ad Fran-
ciſci vitam ſe conferat.* Tales enim revera ſemper
amavi, & adhuc amo. *Lovanii* cum *Franciſcanis* B
mihi fuit amicitia *Chriſtiana, Leus* primus clàm
inſperſit aliquid mali ſeminis, id poſt excitârunt
alii, donec prodiret iſte glorioſus, quem vulgus
appellat *Dei corniculam. Baſilea* conjunctiſſimus
fui *Franciſcanis*, donec tenerent rectum curſum.
Hic *Franciſcanos* habeo tam vicinos, ut in cubicu-
lo audiam canentes perinde ac ſi eſſem in templo.
Summa eſt inter nos amicitia, qui nulla eſt inter
eos malitia. Habent concionatorem probum ac
modeſtum, qui *Eraſmum* interdum etiam hono- C
rificè, citat in concionibus. Sint pauperes, qualis
erat *Franciſcus*, nemo non amabit. At iſti nomine
pauperes ſunt, re divites, habent ſcrinia ſua, ha-
bent procuratores, habent aſſignationes; quan-
quam hæc non inſector, nemo invidet illis victum
& veſtitum, modò nè inſultent in capita homi-
num. *Franciſcus* fuit cœlebs, etiámne putat idem
eſſe cœlibem & caſtum? Caſtitatem quis unquam
damnavit? Illa non abſque riſu legi, *Franciſcus
fuit modeſtus, humilis, abjectus, injuriarum patien-* D
*tiſſimus, Chriſti crucifixi ſectator incomparabilis,
ferventiſſimus prædicator, & eccleſiæ ſemper obediens,
extolle, commenda, ſuſcipe, non modò Franciſcum,
ſed & illos qui per veſtigia Franciſci ſequuntur prin-
cipem Chriſtum.* Equidem *Franciſcum* ſemper ex-
iſtimavi bonum virum, nec invitus amârim illos
quos viderim per illius veſtigia ſequentes princi-
pem *Chriſtum*. Tales igitur ſe exhibeant, & me-
cum expoſtulent, ſi non laudâro. Sed opinor, ſi
viveret *Franciſcus*, Cacalalum non agniturum pro E
germano filio, nec ab illo laudari velle, nihilo
magis quàm *Paulus* voluit à puella *Pythoniſſa*.
Magis tamen laudârim qui per veſtigia *Pauli* ſe-
quatur *Chriſtum*, qui ſuum Evangelium voluit
eſſe *ἀδάπανον*. Poſtremò, terret nos fulmine Pon-
tificis. Ipſi lædunt Ordinem, qui malâ vitâ, fa-
míſque libellis dedecorant ſuum ſodalitium. Au-
dacter mentitur quòd multi libris editis pronun-
ciârunt me hæreticum. Hoc nec *Bedda*, nec
Hochſtratus, nec *Latomus*, nec *Leus*, nec *Sutor* F
fecit quod ſciam, & ſi quis feciſſet, convicium eſt,
non judicium: nullâ legitimâ ſententiâ ullus li-
brorum meorum pronunciatus eſt hæreticus. Sed
nimis multa, mi *Petre*, de iſtius juvenis ineptiis,
qui nihil adfert præter indoctam arrogantiam,
& effrenem linguæ volubilitatem. Utere com-
monſtratis remediis, aut ſi qua poteſt commi-
niſci rectiora. Ego ſi quid potero non dormiam.
Ad reſpondendi certamen non prolíciar poſthac,
niſi ſcribant aliter, quod à *Franciſcanis* non ex- G
pecto. Qui docti ſunt ac pii favent, ſtolidos ac
glorioſos nihil moror. Ego interim pergam pro
mea virili, pietati literíſque conſulere, tu cum
germaniſſimo germano ſuaviter vivito in Muſa-
rum viridariis. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*
tertio Calendas Aprilis, Anno Milleſimo quingen-
teſimo trigeſimo.

Eraſmus Rot. Auguſtino Mario S. D.

JAm ultra menſem mihi res eſt cum tenaciſſimo *Epiſt. 9.*
malo, torminibus alvi. A medico nihil opis, de
Domini miſericordia nunquam deſperandum.
Laboravit & *Berus*, ſed revaluit, licèt totus adhuc
languens ut metuat recidivum. Næ feliciſſima
mihi fuit illa tui commendatio, per quam ego
tanto Principi factus ſum & notus & charus. Pro
mea commendatione nihil mihi debes. habes in
teipſo pharmacum, quo bonos omnes tibi concili-
as. Mitto aliquot exemplaria epiſtolæ ad graccu-
los, quo gratificeris amicis. Ut autem iſthic eda-
tur vel ob id non probo, quòd hac occaſione ſoli-
citantur homines, ut cupiant videre libellos grac-
culorum, atque ita fiunt vendibiliores. Imò meip-
ſum pœnituit illius epiſtolæ. Multa illic magnificè
prædico de mea valetudine, eam magniloquen-
tiam audiſſe videtur *Nemeſis*, quæ me in hoc ma-
lum conjecit. Nec ſatis idoneam video cauſam,
cur meam, vel ad te, vel ad R. Præſulem excudi
cures. Si dabitur valere, reperietur aliud argu-
mentum editione dignius. Etiam atque etiam te
rogo, nè me deſinas optimo Principi tuo com-
mendare. Theologum illum cujus nomen me ne-
ſcire maluiſti, niſi fortè eſt *Vemgus*. meis verbis ſa-
lutabis & amauret & diligenter. *Vulturius* furtim
Argentorati curavit epiſtolâ meam edendam cum
ſcholiis, hoc eſt, ſcurrilibus conviciis. Id per literas
ſignificavi magiſtratui *Argentinenſi*. *Emmeus* dicit
typographum è nundinis reverſum conjectum in
carcerem. Nunc prodiit cum nomine typogra-
phi, ſed tacito nomine urbis, prolixum nugamen-
tum, cujus nihil legi præter titulos, nec eſt animus
legere. Liberet pluribus tecum agere, ſi valetudo
pateretur. Pridie *Paraſceves Oecolampadius* pro-
poſitis argumentis ſuis hæc adjecit (audita narro)
His nec *Lutherus*, nec *Eraſmus*, nec totus mundus
poterit reſpondere. Bene vale. *Friburgi Briſgoiæ*
XXII. Maii. Anno M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Auguſt. Trivultio Card. S. D.

ALius hic, ornatiſſime Princeps, ſollicitus eſſet *Epiſt. 10.*
in deprecanda temeritatis & impudentiæ
nota; ego verò nullam hac in parte ſumpturus ſum
operam. Nam ſi quid hic peccati eſt, quòd ad tan-
tum ſcribam tantulus, quòd nullo argumento,
quòd nullâ occaſione præbitâ, denique quòd ut
occupatiſſimus illaboratâ atque extemporali epi-
ſtolâ virum tot nominibus ſummum compellem,
id totum in *Germanum Brixium* rejiciendum ar-
bitror, ut ille pro me vel cauſam dicat, vel, ſi vi-
detur, det pœnas. Non ſolitus ſum & aliàs homi-
ni mihi chariſſimo facilè quicquam negare, vel ſi
moneat tantùm. Nunc verò tam violentis preci-
bus, obteſtationibus, atque etiam minis mecum
egit, ut propè denunciârit inimicitiam, ni hac in re
morem ipſi gererem. Huc impulit hominem admi-
rabilis quædam amplitudinis tuæ, tum admiratio,
tum amor. Miſit ad me juſtam epiſtolam, nihil a-
liud ſonantem, quàm eximias *Trivultii* virtutes, in
qua totam miram ac geſtientem exultationem, gau-
diorúmque temulentiam, ut ita loquar, quandam
videor agnoſcere, adeò geſtit, adeò ſibi gratula-
tur, quod *Trivultio* dies aliquot frui contigerit.
Sed illi non venit in mentem, quòd quo magis at-

tollit & fortunæ tuæ majeſtatem, & corporis animíque divina ornamenta, hoc magis me ab eo deterret ad quod hortari contendit, præſertim quùm in literis quoque doctrinam tuam abſolutam, ac judicium excuſſum mihi deprædicet. Quid quod exigit epiſtolam te ſimul ac me dignam? Uno tamen telo me præcipuè dejecit, quod quum ſcribit te miro candore ſavere nomini ſtudiíſque qualibuſcunque noſtris, ingratitudinis dicam mihi minitetur, niſi literis declarem me tanti viri propenſam in me benevolentiam agnoſcere. Quid facerem? Eram pluſquam obrutus neceſſariis laboribus, & tabellio fortè oblatus eſt, qui mox parabat abitum: denique ex *Brixii* mei literis intelligo te iſtic non diu commoraturum, nec ſemper obtingunt quibus literas committamus. Itaque perfricui frontem, & ornatiſſimum Principem incomptâ epiſtolâ ſtatui appellare. Primum itaque hoc in præcipua felicitatis meæ, ſi tamen eſt ulla, parte numero, quòd heroi numerit omnibus abſoluto meum ingenium, meæq; literæ non omnino diſplicent, cujus unius judicium mihi pro confertiſſimo theatro habendum exiſtimo. Quid quod ſimilium virorum favor mihi pro baculo eſt, quo animum in hac ætate ac valetudine, in his aſſiduis & iniquis laboribus, denique in hujus ingratiſſimi ſeculi tædiis interdum laſſeſcentem ac ſubſidentem fulciam. Si non datur omnium applauſum mereri, eſt aliquid his qui in orcheſtra ſedent placuiſſe. Iſta tot commoda, tot decora, tot animi bona tibi gratularer, vir clariſſime, ſi tibi modò ea poſſideres: nunc quum quicquid in te Deus Opt. Max. contulit, id in omnium utilitatem publicè privatimque diſpertias, magis gratulor Eccleſiæ ſanctæ, gratulor *Chriſtianæ* pietati, gratulor optimis ſtudiis talem patronum, propugnatorem, altorem & amicum. Poſt diutinam tempeſtatem *Italia* tandem contigit optata tranquillitas. *Gallia* poſt diſcuſſa nubila redit ſerenitas. Feliciter ubique reflorèſcunt bonæ literæ, licèt nuſquam feliciùs quàm in *Gallia*, optimi Regis felicibus auſpiciis. Si *Germania* febrim hanc poſſit excutere, ſperarem aureum quoddam ſeculum, mihique luberet ſi liceret, etiam repubeſcere. Video labyrinthum vix explicabilem, nondum tamen omnem abjeci ſpem, præſertim quum aliquot tui ſimiles velut aves læta pollicentes appareant, nec ſinant deſpondere animum. Precor ut *Chriſtus* Regi *Chriſtianiſſimo* tranquillitatem hanc perpetuam eſſe velit, tuamque in te munificentiam ſemper augere dignetur. Unum abs te petam, ut hunc ſeniculum in tuorum clientulorum adſcribas numerum, cujus operâ ſi quid putabis effici poſſe, conniter ut intelligas omnia mihi defuiſſe potiùs, quàm gratificandi ſtudium ac propenſam voluntatem. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ* tertio Calend. Febr. Anno M. D. XXXI.

Eraſmus Roterodamus Guilhelmo Juniori Duci Juliacenſi S.

Epiſt. 11. UT tu geminum tui *ὑπόμνημα* apud me eſſe voluiſti, clariſſime juvenis: alterum quod abſenti corporis tui ſpeciem mihi repræſentaret, alterum quod animi tui ſimulachrum exhiberet: ita & ipſe geminam cæpi voluptatem; nam & inſigne poculum meos amicoſúmque meorum, quibus id oſtentare ſoleo, oculos delectat: & epiſtola tuis digitis depicta, atque ex iſto pectore deprompta, quoniam admirabilem quandam indolem ſpirat ac refert, hoc uberiore voluptate perfudit animum meum, quo mentis bona ſunt externis iſtis commodis præſtantiora. Tale ſiquidem poculum mittere quivis Principum poteſt, talem epiſtolam ſcribere non ita multi valeant: primùm bene *Latinam*, inſperſis aliquot *Græcorum* verborum emblematis, deinde ſobriam, ſenſibúſque philoſophicis. Poculo titulum boni ominis addis *ἀγαθοῦ δαίμονος*: hoc omen ut maximè impreſſerit artifex metallo, tu tamen longè feliciùs expreſſiſti tuis illis literis, Principem nobis & ſalutarem, & iſtâ ditione tum amplâ tum luculentâ dignum pollicentibus. Dediſti quod & amicis & inimicis oſtentem poculum, ut amici tanti Principis amicitiam mihi gratulentur, inimicis oculi doleant: epiſtolam ut tuæ ſortis adoleſcentes ad philoſophiæ ſtudium extimulem. Meritò tibi non placet exemplum *Dionyſii*, qui celebres opinione probitatis ac doctrinæ viros, non in aliud ſecum habebat, quàm ut per eos apud populum honeſtam famam aucuparetur. Hic enim fucus erat, non virtutis ſtudium, & hoc erat aliorum conſuetudine ſapientum, non uti. Tibi verò qui mavis præſtare bonum Principem, quàm ſimulare, magis arridet illud *Sophocleum*, *σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ*. Jam quid iſtâ tuâ modeſtiâ amabilius, quod ditionem tam latam támque magnificam *Spartam* appellas, cujus rectè adminiſtrandæ quàm proferendæ tibi majorem curam eſſe ſignificas? Macte iſtius animi eſto, Princeps inclyte: cujus utinam eſſent omnes monarchæ, levioribus tempeſtatibus jactarentur res humanæ. Iſta nimirum eſt bonæ philoſophiæ pars, quam *Plato* requirit in his qui Rempublicam adminiſtrant, non ut ſophiſtico more diſputent, de Principiis rerum, de Infinito, de Tempore, de Motu, de Exhalationibus, déque his quæ humi gignuntur, quanquam nè hæc quidem ſcire indecorum eſt Principi, ſed ut animum habeant omnibus vulgi cupiditatibus ſuperiorem, omniaq; facta ſimul & conſilia ſua Reipub. commodis & honeſto metiantur. Hæc experientiâ rerum diſcere quum perlongum eſt, tum humano generi calamitoſum, quæ non ſolùm compendio, ſed etiam tutò, vel è philoſophiæ præceptis, vel è ſapientum convictu percipiuntur. Nemine conſulto quicquam magnæ rei aggredi tyrannicum eſt: atqui ut Princeps ex variis ſententiis quod optimum factu ſit, vel eligat, vel eliciat, neceſſe eſt ut ipſe conſultorem habeat in pectore. Quot malis videmus concuſſam *Galliam* & *Italiam*, imò totum ferè orbem, hodiéque concuti? à quibus poteramus eſſe liberi, ſi Principes quidam animum verè philoſophicum obtinuiſſent, maluiſſéntque Reipub. commodis, quàm privatis cupiditatibus inſervire. Hujus verò philoſophiæ duplex eſt munus, alterum ut perſpiciat quid ſit rectum & utile, alterum ut ab eo quod ratio ſuaſit, nullo privato affectu abducatur, ſed in bene conſultis conſtanter perſeveret. Proinde ſpem noſtram jampridem de te conceptam non mediocriter confirmat, quod audio tibi parentem utrunq; eſſe, quum aliis Principe dignis virtutibus præditum, tum hâc præcipuè, quòd juſtitiæ tenaciſſimi ſunt adverſus eos, quorum immania facinora nullam merentur miſericordiam; in quo numero pono eos arbitror, qui latrociniis infeſtent viatorem. Id quum per ſe ſit ſceleratiſſimum,

fit etiam ſceleratius, quoties ii qui ſalarium accipiunt in hoc, ut regionem purgent latrociniis, ipſi latrocinium exercent, non ſine magno Principis dedecore. Sed deſino, nè te defatigem prinſquam ad voluminis, quod tibi dicatum mitto, lectionem accedas. Dominus te cum illuſtriſſimis parentibus ſervet incolumem. Datum *Friburgi Briſgoia*, Anno à *Chriſto* nato milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Rot. Jacobo Tuſſano S. D.

Epiſt. 12. PRo ſtudio *Brixii* pariter debemus utrique, pro officio quod ad ſartam inter nos gratiam attinet, nec tu nec ego magnopere debeo. Odium in te nullum conceperam, hoc animo natus, ut eruditos viros de ſtudiis bene merentes, nè ſi occidant quidem odiſſe poſſim. Rem ad me perſcripſerant aliquot minimè leves, non ut vulgo auditam, ſed ut compertam omnibus ſenſibus, ac ut ingenuè fatear, perſuaſerant, nihil tamen amarulentius in te cogitabam, ſed immodico quodam *Budaei* ſtudio factum interpretabar, ac tales amicos mihi quoque optabam, *Budaeo* certè non invidebam. Argumento potuit eſſe epiſtola mea tam leniter expoſtulans, quum id temporis maximè faveret ὁ θόρυβος ἐκεῖνος verè πανικός. Nec enim occurrunt verba, quibus hoc factum meliùs exprimam. Sed prinſquam *Brixius* de nobis in gratiam reducendis ſcriberet, animus erat mihi jam prorſus defecatus, adeò ut nè in memoria quidem ullum ejus rei veſtigium reſediſſet. Quòd ſcribis de magnifica conditione unde meà cauſâ excideris, publicè aſperſus, non ſatis quid ſibi velit intelligo. Nec enim arbitror unicam eámq; perbrevem epiſtolam tantum apud regios Proceres habere ponderis, ut ob eam veneris in periculum, nè *Graeca* regio ſtipendio profitendi munus non conſequereris, præſertim quum *Budaeum* haberes tuum, cujus ſuffragium in eo negotio unum plus cæteris omnibus valebat. Sed hæc utcunque habent, ſatius eſt miſſa facere. Magis libet tibi gratulari, mi *Tuſſane*, qui ad munus iſtud longè pulcherrimum ſis delectus, hoc eſt, in ampliſſimum theatrum productus, unde jam non *Gallis* tantùm, ſed univerſo orbi iſtius eruditionis minimè vulgaris ſpecimen edas: Nec dubito quin tu pro tua dexteritate vigilantiáque ſis iſtam fabulam ita ſaltaturus, ut & à ſtudioſorum centuriis omnibus plauſum auferas, & optimi Principis, qui præclari inſtituti eſt autor, dignitati ſatisfacias, alioqui cohortarer te, ut ampliſſimo muneri parem animum ſumeres. Magnopere tibi gratulor & ornatiſſimi Præſulis *Lodovici Canoſſa* amicitiam, quem mihi apud *Britannos* nôſſe contigit, dum autoritate *Leonis* Pontificis maximi diſſidium inter *Gallia Britanniaeque* Reges componeret: admiratus ſum ingenium longè dexterrimum, ſingularem verò in me favorem, quem & tum præſenti, & mox abſenti per literas ſignificavit, vehementer amavi. Fortunam quam mihi tum illius detulit benignitas, multò rectiùs in te collocatam exiſtimo. Quanquam iſtis virtutibus qui poſſet deeſſe fortuna? Tantum orandum eſt, nè ea te obruat inundans, néve à ſtudiis avulſo tibi manum injiciat. Quòd adversùs quoſdam φιλελλήνας mihi ſtrenuum hyperaſpiſten præſtiteris, animum quidem tuum exoſculor; cæterùm nollem te cum hoc hominum genere

A pertinaciùs contendere, nè non modò non vincas, verumetiam in me quoque reddas irritatiores. Meliùs deſinent deſeſſi, nullo reluctante. Multi reſipiſcunt, tametſi quoſdam pudet fateri. Nunc aliud lemma quæſitum eſt, me totius hujus tragœdiæ ſeminarium præbuiſſe jactitat. Iſtiuſmodi genus animantium ſemper habuit mundus, ſempérque habiturus eſt. Sed *regium eſt male audire, quum bene feceris*. Illud nobis curandum eſt,
B ut, omiſſis crabronibus, inter bonarum literarum cultores conſtet benevolentia. Nam & hanc *Italus* unus atque alter conatur dirimere. Ita ſolent qui tyrannidem affectant, aliorum diſſidiis ſuas augere vires. Quod attinet ad perpetuam inter nos amicitiam, apud me quidem *Brixio* nec obſide nec teſte fuerit opus, poſteaquam te tabulis obſignatis aſtrictum habeo. Volo autem & hanc epiſtolam ſic extempore meâ ſcriptam manu chirographi legitimi pondus habere. Acceperam *Danesio*
C delegatam provinciam *Graecè* profitendi, niſi fortè duo profeſſores uni linguæ deſignati ſunt. Si quid læſit epiſtolium editum, iſti nævo facilè medebimur. Pergratum erit, ſi frequenter ad nos ſcripſeris. Bene vale, vir amiciſſime. *Friburgi Briſgoia* tertio Calend. Feb. Anno M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Franciſco Caſſandro S. D.

PRo iſto tam ſolicito mei amore, *Caſſander* ornatiſſime, niſi te vehementer amem, poſſem è cotibus prognatus, à tigride enutritus videri. Poſteaquam apoſtema ferro apertum eſt, paulatim revixi, nec tamen vigor rediit, niſi ſub hyemem. Diu pòſt animus à ſtudiis abhorruit, ac ceu *Proteus* quidam in omnia ſe vertit, ut è vinculis elaberetur. At ego contrà hoc actiùs contendo tenacia vincla. Subinde tentavi, ſi poſſet, ad opus *De ratione concionandi* incaleſcere. Nihil egi. Tandem extudi, ut ſequeretur ad tractationem *Apophthegmatum*: quod hoc argumentum præterquam quòd plurimum habet amœnitatis, videtur & meo genio cognatum. In eo an aliquod fecerim operæ pretium, ipſe judicabis. Enarravimus *Pſal.* 33. in gratiam eximii Præſulis optiméque de me meriti *Vvirceburgenſis*; ab alio tamen deſignatum, nec divinare poſſum quam ob cauſam. Nec aliud ferè nobis hac hyeme geſtum eſt, niſi quòd præfati ſumus in *Ariſtotelem Graecum*, & in *Titum Livium* quinque libris auctum. Scripſimus multas epiſtolas ad Proceres Synodi *Auguſtana*, ſed eas non expedit hoc ſtatu rerum evulgari. Habes ad utrunque, & quid valeam, & quid Muſarum auſpiciis geſſerim. Illud te latere nolim, nihil huc perlatum præter primas illas tuas literas, quibus per occaſionem quæſtiunculæ nos ad amicitiam provocâſti, & has poſtremas Idib. Novemb. ſcriptas. Vides itaque quinque illas intercidiſſe. Equidem nihil addubito quin tu pro tua prudentia nihil committas literis, quod cum vel tuo vel meo periculo veniret in manus alienas: videndum tamen eſt cui committas, nè & tibi ſcriptionis opera, & mihi voluptas pereat, quam ex tuis epiſtolis non vulgarem capere ſoleo. R. D. Antiſtiti *Senecenſi*, ejúſque germano vicecomiti me commendabis diligenter: Simúlque S. *Deſiderii* præpoſitum meo nomine reſalutabis amanter. Bene vale. Apud *Friburg. Briſgoia* prid. Non. Martii. M. D. XXXI. Epiſt. 13.

Agnoſcis morem meum. Verùm hoc ita crevit A
ſub manibus,ut in eo totus eſſe cogar. Quare non-
dum ſtatui,an expediat hoc officii in aliud differre
tempus. Gaudeo ſanè tandem à *Brixio* audire *A-*
ſiaticus, qui de *Laconiſmo* meo toties queri ſolet.
Fac ut hic *Bernardus Bletzinus* tuas ad me literas
referat. Bene vale. Datum apud *Friburgum* tertio
Calend. Febr. Anno M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Laurentio Campegio Cardinali S. D. B

Epiſt. 15. ECcleſiæ tranquillitatem non tam ſperabamus
quàm optabamus. Nunc video nihil ſupereſſe,
niſi ut *Chriſtus* experrectus jubeat hos rerum flu-
ctus conſileſcere. Nonnulla tamen ſpes adhuc ha-
bet animum meum, fore ut Deus immittat in a-
nimum Cæſaris cogitationes pacis, præſertim er-
ga *Chriſtianos*. Quanta ſit *Turcarum* immanitas
jam heu nimium experti ſumus. Quid moliantur C
obſcurum eſſe non poteſt. Quibus quum vix o-
mnibus junctis tum opibus tum copiis pares ſimus,
quid fiet,ſi tot modis inter nos diſſidentes, cum
hoſte non minus potente quàm crudeli bellum ſu-
ſcipiamus? Si *Germania* ſemel cœperit civilibus
bellis tumultuari, nolim malè ominari, ſed Deus
avertat quod minitantur exordia. Si diſſimulato
interim negotio ſectarum,hoc junctis viribus aga-
mus quod ſummopere urget, ſpero tempus ipſum
aliquam medelam allaturum. Rerum enim im- D
medicabilium nullus eſt efficacior medicus quàm
ὁ χρόνος. Ut nè commemorem recens exemplum
eſſe hæreticos armis opprimere, præſertim bello
tam latè patente. Quod ut maximè ſit vetus, ta-
men magis ſpectandum eſt quid deceat *Chriſtia-*
nam clementiam,quídq; in commune expediat o-
mnibus,quàm quid mereatur paucorum improbi-
tas. Non gravatus fuiſſem iſtic adeſſe,poſteaquam
valetudo cœperat eſſe commodior,ſi ſpes ulla fuiſ-
ſet meam præſentiam profuturam. Sciebam iſthic E
eſſe quoſdam, qui privatis affectibus metientes o-
mnia,ſibi videantur ſtrenui propugnatores eccleſię,
quum nulli eam magis lædant. Quoties congredi-
or cum hoſtium turmis, ſtatim adeſt qui mihi à
tergo letale vulnus infligat. Scripſi *Diatribam*,ob-
ortus eſt *Stunica* cum ſuis concluſionibus. Scripſi
Hyperaſpiſtem, exortus eſt *Bedda* cum ſuis virulen-
tis calumniis. Scripſi contra *Vulturium* & *Buce-*
rum,exortus eſt denuò *Albertus Pius*,qui prius e-
ditis addidit juſtum volumen, in quo collegit ex F
omnibus ſcriptis meis quæ videntur affinia dogma-
tibus improbatis. Atqui ſi placet reprehendere af-
finia,quum ſumma veritas ſit affinis falſitati, pol-
liceor me collecturum articulorum duo millia ex
Decretis Pontificum,éque probatiſſimorum eccle-
ſiæ doctorum monumentis, ut omittam σκανδαλώ-
δη,& irreverenter dicta. Atqui tale eſt argumen-
tum quod ſuſcepit *Pius*,ut ſi me totis viribus per-
gam tueri, per occaſionem noceam cauſæ cui fa-
veo,cujuſq; gratiâ duarum ſectarum irreconcilia- G
bile odium in me provocavi. Si quid acciderit tu-
multûs, ero inter primas victimas *Eraſmus*: quan-
quam hoc citius patiar, quàm ut divellar à caſtris
eccleſiæ catholicæ. Nullos collegi diſcipulos, nulli
ſectæ memet addixi, tantum invidiæ, tantúmque
periculorum ſenex & valetudinarius, pati malui
quàm digitum latum ab orthodoxorum conſortio
recedere. Itaque ut demus in tot libris aliquid à

A me ſcriptum incautius, tamen hic animus prome-
rebatur aliquanto majorem favorem. Hæc in ſi-
num unici patroni mei,quem ſemper mihi faven-
tem expertus ſum effundere viſum eſt, ut quando
ſuperiora revocari non poſſunt (jam enim *Pii* liber
exculditur) in poſterum cohibeas illorum feras
querelas,vel inſimulationes potiùs, mihi periculo-
ſas ſi obticeſcam, ad coercendas hæreſes inutiles ſi
reſpondeam. Quòd eccleſiaſten *Thannenſem* ex
B mea commendatione ſtatim abſolviſti,habeo gra-
tiam humanitati tuæ, mihi non nunc primùm ex-
pertæ. Non eram his literis interpellaturus occu-
pationes tuas & plurimas & graviſſimas,niſi denuò
juſſiſſes ut ſcriberem. Si quid hic pecco, vel obſe-
quio condonandum eſt, vel conceptæ jam olim
de ſingulari bonitate tuâ fiduciæ R. D. T. incolu-
mem florentémque tueatur Dominus *Jeſus*. Da-
tum apud *Friburgum Briſgoiæ*. Anno milleſimo
quingenteſimo trigeſimo.
C

Eraſmus Rot. Joanni Card. Lotheringiæ S.

ONeravit me tua benignitas tam gravi ſarci- Epiſt. 16.
nâ munificentiæ, ut nec inveniam quâ ratio-
ne queam aliqua ex parte reponere quod accepi,
& pudeat gratias agere; pro mediocribus enim
beneficiis gratias agere vulgi mos eſt: non jam lo-
quor modò de ſplendidiſſimo planéque regali tuo
munere,ſed multò magis de ſingulari iſtius in me
D animi ſtudio atque favore. In tanto Principe tan-
tam humanitatem non poſſum non amare,etiam-
ſi mihi nulli bono fuiſſet. Nam eximia virtus per
ſe ſpecioſa eſt & amabilis. Supereſt igitur ut inte-
rea prædicem & tuam bonitatem & meam felici-
tatem, donec ſeſe offerat opportunitas, quâ me a-
pud omnes ingrati hominis ſuſpicione liberem.
Inter Cæſarem & Regem *Galliarum* ſartam ami-
citiam vehementer utrique gratulor, ſed utinam
id factum eſſet tum maturiùs, tum legibus ali-
E quanto mitioribus: ſed hanc cicatricem facilè abo-
lebit tempus, omnia vel tegens vel deliniens. Cæ-
terùm ut video, tumultus tumultum excipit, ut
adversùs *Turcam* nobis ſuccedant omnia, certè
diutinum atque atrox bellum proſpicio: & ſi con-
tinget victoria, vereor nè ſit *Cadmæa*, quod aiunt,
ut non minùs ploret victor quàm victus. Sed quo-
niam bellorum exitus ſupremo Numini ſunt in
manu, ab illo poſtulandus eſt eventus, ſi parum læ-
tus, certè ſalutaris. Qui has perfert, vehemen-
F ter cupit tuæ ſublimitati commendatus eſſe,& per
eam illuſtriſſimo *Lotheringiæ* Duci germano tuo,
ut ſi quis locus vacet,apud illum recipiatur in ſta-
tum nobilium. Parentem habet præpotentem,
ſingularíque prudentiâ & integritate præditum,
ut inter illius decora minima portio ſit nobilitas.
Hic juvenis patri ſimillimus eſt. Jam nulli non
cognitum eſt quæ rerum undæ jampridem agi-
tent civitatem *Baſilienſem*,& ſubinde novi aliquid
exiſtit. Ea res in cauſa fuit, ut multi præclari ci-
G ves ſolùm verterint, ultróque ſibi quodammodo
exilium indixerint,dum malunt rei quàm religio-
nis jacturam facere,ac priùs habent ſolum vertere
quàm inſtitutum. Quorum de numero ſum &
ipſe, qui non ſolùm rei familiaris gravi diſpendio,
ſed & ſummo vitæ periculo reliqui nidum, cui tot
annis aſſueveram. Spero futurum, ut ipſe juve-
nis ſuis moribus ſe tuæ ſublimitati commendet,
ad omnem vitæ functionem dexter & habilis,

toti ſpectamus: creſcit eccleſiaſticorum faſtus, nè dicam tyrannis: creſcunt opes ac luxus, nec decreſcit libido. De Pontifice non eſt meum judicare, ſed tamen qui huc ex *Italia* veniunt, narrant quæ ſine mœrore audire non poſſumus. Quàm inclementer à *Clemente* tractata eſt *Florentia*? Mihi videtur hoc habere in animo, ut favore Principum ac multitudine Cardinalium obruat hoc orbis incendium. Verùm iſthuc quid aliud eſt quàm magis etiam irritare Deum? quaſi mundus poſſit mundum vincere. Solus *Chriſtus* verè dixit, *Ego vici mundum.* Si prophani monarchæ diligunt opes & gloriam, utcunq; ferendum eſt: & haud ſcio an expediat eſſe tales aliquot, qui malo nodo malum adigant cuneum. Sèd ſi qui primas tenent in eccleſia, ſe monarchis præbeant non magiſtros & admonitores, ſed mancipia, cupiditatúmque miniſtros, obſecro te quid ſpei eſt illi columbæ, quam unicè deamat ſponſus? Qpidam claſſicum canunt ad hæreticos armis dejiciendos, hoc tantum ſpectantes, ut ſacerdotibus opes, ocium & autoritatem vindicent. At ego vereor nè dum Principes alii nos impugnant, alii tuentur, utrinque ſpoliemur, ac bellum pio titulo ſuſceptum non minus exitioſum ſit eccleſiæ, quàm funeſtum *Germaniæ*. Faxit *Chriſtus* Opt. Max. ut hoc meum vanum ſit augurium. Quanquam hactenus quod divinavi verius fuit quàm vellem. Primùm, ubi prodierunt *Lutheri* placita de indulgentiis, ſilentium erat optimum. Reſpondit *Prierias* ſatis glorioſè, & primus cicadam, ut *Græci* dicunt, ala corripuit. Reſpondit alter *Saxonicè*. Ibi *Jacobus Hochſtratus*, quo ſuppetias ferret ſuis *Dominicanis*, nullum non movit lapidem, ut excitaret academias, nominatim *Lutetianam*, *Colonienſem* & *Lovanienſem*. Duas poſteriores utcunque commovit hucuſque, ut in *Lutherum* ederent articulos ſatis moderatos, ídque ut opinor, ex ſententia *Adriani* poſtea *Romani* Pontificis. Ea res tametſi non erat indigna Theologis, tamen pleriſque nihil aliud quàm riſum excitavit, præſertim articuli *Colonienſium*. Sed quum quidam nondum lectis *Lutheri* libris apud imperitam multitudinem ſeditioſè vociferarentur, in primis *Carmelita* quidam moroſiſſimis moribus; admonui his rationibus ſpargi malum, non extingui: populus enim libenter audiebat, eſſe qui docerent non eſſe neceſſariam exomologeſim, ſupervacaneam eſſe ſatisfactionem: aut ſilentio negligerent hominem, aut ſcriptis agerent inter ſe docti. Contemptum eſt hoc conſilium, & gratiæ loco tuli quod audiebam *Lutheranus*, quum primus omnium illi negotio reclamârim, próque virili obſtiterim. Evenit quod prædixeram, gliſcebat indies incendium. Tandem *Carmelitæ* viſum eſt, ut carceribus ageretur & incendiis; & huc ut verè dicam, provocabat multorum novis dogmatibus faventium improbitas. Venit δεκλαματορίζων ab urbe cum bulla terrifica, minitans omnibus, & quacunque Cæſar iret, fumis & librorum incendiis implens omnia. His rebus quum nihil aliud excitaretur quàm riſus, impetratum eſt diploma Cæſaris. Id editum eſt ante tempus, quemadmodum & bulla *Leonis* per monachos exierat priuſquam ille vellet. Datus eſt *Carmelitæ* & huic ſimillimo collegæ gladius. Cœpta eſt carnificina. Tandem *Bruxellæ* tres *Auguſtinenſes* publicitùs affecti ſunt ſupplicio. Quæris exitum? Ea civitas antea puriſſima, cœpit habere *Lutheri* diſcipulos, & quidem non paucos. Sævitum eſt & in *Hollandia*. Quid multis? Ubicunque fumos excitavit nuncius, ubicunq; ſævitiam exercuit *Carmelita*, ibi diceres fuiſſe factam hæreſeon ſementem. Hic aula Principis animadvertens ita rem geri per furioſum monachum, ut omnia ſpectarent ad ſeditionem, exarmavit illum cum ſuo collega, & aliis Theologis non monachis eam provinciam delegavit, aliquanto mitioribus: quanquam & aula ſuſtulit aliquot, plures metu pepulit. Interim ego dum alteram partem hortor ad meliorem mentem, alteram ad efficaciora remedia, utrique factus ſum hæreticus. Sed ut prolixam fabulam in pauca conferam, hucuſque ſerpit malum, eóque incruduit, ut res ad arma ſpectare videatur. Quod ſi fiat, nolim malè ominari, tantum precor, ut Dominus omnia vertat in bonum exitum. Si præmium expectâſſem ab hominibus, deplorarem gratis collocatam operam, próque benefactis reportatam ignominiam: nunc quum certârim agonothetæ *Chriſto*, levius fero mortalium ingratitudinem. Non ſum tam hebes quin videam, quæ ſcribendo *Romanenſi* regno placere poſſim. Hæreticis mederi malim quàm probari. Quàm mihi cum illis conveniat neſcio, illud conſtat nullius nomen eis inviſius eſſe quàm *Eraſmi*. Quid igitur dicam de illo amico tuo, quem & meum eſſe credideram, qui me iſthic tam inclementer linguâ proſcidit, quum apud omnes, tum præcipuè apud nobiles & magnates, ac multis perſuaſit; nimirum ὀψίμων νικῶσας; Sed hæc *Chriſtus* viderit. Omiſſis querimoniis ad tuam epiſtolam redeo. Illud unum video ſupereſſe, ut Dominus ſuo ineffabili conſilio his malis finem imponat, quandoquidem hominum conſilia nihil aliud hactenus quàm malum exaſperant. Quis expectâſſet tantam in *Oecolampadio* mutationem? Ante cucullam planè monachus erat, & ſuperſtitione noſtro ſodalitio ſubmoleſtus, nunc quanto alius ſit, obſcurum non eſt. De altero qui à *Lutheraniſmo*, atque etiam Anabaptiſmo, rediit ad eccleſiam, tale nihil inaudieram: ſed tamen illi gratulor, tametſi ſuſpicor illum eam non admiſſurum gratulationem. *Sperſerum* quem memoras non novi. Tuam eximiam perpetuámque pietatem non ſolùm ex tuis literis, verùm etiam ex aliorum ſcriptis cognovi, Dominíque benignitatem in te exoſculor, gratulor etiam felicitati tuæ, qui tot annos eadem in urbe factâ verbi divini ſemente, cum bona gratia collegarum tuorum ad ampliorem fortunam vocaris. *Joannem Fabrum Dominicanum*, novi hominem in *Thomiſtica* Theologia pulchrè doctum, ſed mirè vafrum ac verſipellem. Is *Romæ* cœpit in me debacchari, videlicet quo ſe reconciliaret Cardinali *Cajetano*, de quo mihi tanta narrârat mala, ut nullus ſcurra in ſcurram poſſet dicere plura. Obiſſe nunc primum audio, Dominus illius miſereatur. Ex ſuperioribus literis videre mihi videor nec tuum animum omnino ab hac ſuſpicione purum, quaſi non eſſem alienus ab his ſectis, donec prodiſſet epiſtola ad *Vulturium*, rurſus *Apologia ad librum Eccleſiaſtarum*. Atqui ſi legiſſes *Servum arbitrium Lutheri* cum mea *Diatriba*, quàm odioſiſſimè laceratt rurſus duos *Hyperaſpiſtas*, quibus illi reſpondi: ad hæc, libellum adverſus *Leopoldum*, ut jam dicere ſuperſedeam tot epiſtolas, quibus declaro meum animum, fortaſſis aliter de me ſenſiſſet. Si cum illis ſentirem, quid opus erat relinquere nidum familiarem,

rem, magno rei familiaris detrimento, ſummóque valetudinis periculo? Sed in libris extant quædam dogmatibus improbatis affinia: id quum à multis malitioſo ſtudio ſit tentatum, nullus adhuc potuit ullam ſententiam adferre pugnantem evidenter cum articulis fidei. Quis unquam quicquam adeo circumſpectè ſcripſit, quod malevolus non poſſit vel ſcandali, vel ſchiſmatis, vel erroris, vel temeritatis, vel alio quopiam titulo traducere? Quàm verò ab hæreſibus abhorream, vel illud ſatis arguit, quòd in hunc uſque diem irritatus à *Dorpeis*, *Leis*, *Stunicis*, *Beddis*, *Sutoribus*, *Clithoveis*, aliiſque multis, nulli ſectæ nec ducem me præbui, nec comitem, planè facturus niſi magis timuiſſem Deum quàm homines: ita ſaltem licuiſſet ulciſci quoſdam meo more. Sed ut in nullius hominis odium hæreticus eſſe volo, ita nolim in eorum gratiam, qui mundum diligunt, *Chriſti* gloriam obſcurare, duntaxat ſciens. Theologi ſatis habent negotii cum dogmatibus impiis, etiamſi non rixentur de malè ſonantibus, malè jacentibus, offenſivis, affinibus & ſuſpectis, adde non intellectis & ad calumniam depravatis. Complures enim *Beddæ* calumniæ hinc naſcuntur, quod non intelligit ſermonem *Latinum*. Mihi perſuaſi te virum æquum eſſe, utinam legiſſes quæ *Leo*, *Stunica*, *Sanctio*, monachis *Hiſpanus*, *Bedda*, & aliis reſpondi. Jam ſuſpicor & tibi aliqua ex parte perſuaſum, in dialogis meis eſſe centum hæreticas opiniones. Codicem lubens ad te mittam, ſi nactus fuero cui tutò credam. *Chryſoſtomus* non tam à vobis deſideratur, quàm ipſe deſiderat emptores, ubique proſtans. *Apophthegmata* jam meas exierunt manus, ex officina typographorum prodibunt intra dies octo. Riſi *Polyphemum*, qui ſemper, & ubiq; ſui ſimilis eſt. Nihil illi magis convenit quàm ut in aula quapiam præpinguis Abbatis agat morionem. Bene vale, vir in Domino chariſſime. Datum apud *Friburgum* quinto Idus Martias. Anno Milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo, à *Chriſto* nato.

Eraſmus Rot. Guolphango Remo S. D.

Epiſt. 19. EGo verò non in poſtrema felicitatis meæ parte pono, quòd ornatiſſimum virum patrem tuum, téque patris optimi ſimillimum juvenem habeam amicos tam candidos. Ut autem ad tuas literas non minùs elegantes quam humanas paucis reſpondeam, ſic in præſentia diſtrictus laboribus, ut vix alias æquè. Optarim meas lucubrationes aliquid habere tali dignum ingenio. Rudi ſeculo fortaſſis excitavimus juvenum ſtudia, præſertim apud *Cimbros* & *Batavos*: nunc alia eſt ætas, ut de meis ſcriptis non injuria dici poſſit, [illegible]. Mihi quidem nihil accidere potuit exoptatius, quàm proventu felicioris annonæ, meam ſiliginem eviledſcere. Illhuc non niſi ſummo vitæ diſcrimine proficiſci licuiſſet, itaque malui vivere. Tum habebam perſpectum, ſi veniſſem, citiùs futurum ut aliquam novam tragœdiam in meum caput excitarem, quàm ut veteres tumultus ſedarem. Noveram à quorum judicio penderet Cæſar, nec me latebat quales iſtic adeſſent theologi, quibus illicò pluſquam *Lutheranus* eſt, qui pro negotio pietatis auſit hiſcere. Et ſum naturâ fucorum impatiens, linguæ liberioris. Quod ſi me ad quorundam affectus attemperâſſem, multa dicenda erant adverſus meam ipſius conſcientiam.

A Itaque valetudini quanquam permoleſtæ, propemodum hoc nomine gratiam habeo, quod per illam licuit iſtinc abeſſe. Dominus non ſinet naviculam ſuam obrui fluctibus, utcunque fremet hoc mare. Non magni refert ubi corpuſculum hoc ſepeliatur. *Auguſta* mihi abundè commendata eſt, tantùm vereor ne ſi iſthic orta fuerit tempeſtas, non perinde liceat fugere, atque hinc, ob vicinam *Galliam*, & proclivem in *Brabantiam* re-
B ditum, nimirum *Rheno* ſecundo. Hoc rerum ſtatu difficile eſt aliquid certi ſtatuere; quum incerta ſint omnia, ut gladiator in arena, ita ego ex tempore conſilium capiam oportet. Interim, *Guolphange* chariſſime, mutuis literis nobis invicem fruemur. Patrem tuum clariſſimum virum meis verbis quæſo ut ſalutes diligenter. Si *Polyphemum* invitas ad potandum, planè [illegible]. Si conaris illum explere vino, planè id agis quòd apud inferos *Danaides*. Hoc tantùm
C licuit in præſentia. Bene vale, *Friburgi* poſtridie Calend. Jan. M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Guilielmo Montjoio S.

SEreniſſimæ Reginæ munus mihi fuit longè gratiſſimum, quanquam illius animus mihi ſine ullo munere abundè ſufficiebat. Sic enim amo inſignem illius fœminæ pietatem & eruditionem, nobis ignaviam ac mores corruptos exprobran- Epiſt. 20.
D tem, ut mihi beneficium accipere videar, ſi quid illi queam facere gratum. Habet ſui ſimillimâ neptem *Mariam* quondam *Ungariæ* Reginam, cui dedicavimus *Viduam Chriſtianam*, quæ quanto affectu libellum acceperit, quantóque ſtudio evolverit intelliges ex epiſtola, quam miſi *Margaretæ* filiæ *Mori*. Si Regis *Ferdinandi* res eſſent proſperæ, ſat beatus eſſet *Eraſmus*. Nihil enim eſt illo vel ſyncerius vel amicius. Nobis nihil promeritis ſic favet ex animo, ut non ſolùm ea libenter præ-
E ſtet quæ rogamus, verumetiam ultrò addat quæ putat mihi fore commoda. Sed *Turca* ſic irrupit in *Ungariam*, ut *Auſtriæ* quoque, *Poloniæ*, viciniſque regionibus, ac fortaſſis *Italiæ* quoque ſit metuendum. Audio coiſſe pacem inter monarchas, utinam maturiùs. Hujus tamen felicitatis bonam partem debemus Regi veſtro, qui ſummâ conſtantiâ paríque prudentiâ non conquievit, donec potentiſſimos totius *Europæ* monarchas inter ſe conglutinaret; quod bonum utinam ſuperi
F nobis perpetuum eſſe velint. Opinor tuam humanitatem boni conſulere, quod *Adagiorum* inſcriptionem volueram tibi cum *Carolo* filio tuo quodammodo eſſe communem. Viſum eſt enim hoc addere calcar adoleſcentuli ſtudiis excitandis. Donec ſpes eſſet, continui me *Baſileæ*: ſublatâ ſpe, commigravi *Friburgum Ferdinandicæ* ditionis oppidum, ut magno rei familiaris diſpendio, ita ſummo valetudinis diſcrimine. Vix enim ſperabam hoc corpuſculum adeo quaſſum,
G ut ad vini mutationem, ut aliam quamvis levem occaſionem periclitari ſoleat, tantam rerum mutationem laturum. Malui tamen in capitis diſcrimen venire, quàm quæ illic gerebantur probare videri. Omnia ſunt hic cariſſima, ac multis commodis quæ mihi ferebat officina *Frobenii* nunc careo, tamen hic hyems peragenda eſt. Si valetudo eſſet mediocris, nec opes deeſſent nec dignitas. Verùm, ut dicere ſolebat tua celſitudo,

fortuna

fortuna nunc cibum offert edentulo. Miſerè metuo nè nobis hic funeſtum bellum gignat Evangelium, adeò ſubinde procurritur ad arma. *Auguſtinus* totus prodiit, qui me propemodum confecit. Optârim Theologis quibuſdam meliorem mentem, qui ſuis tumultibus malum exaſperant, dum parum dextrè ſtudent mederi. Tædet hujus *Herculani* fati, perpetuò cum monſtris depugnandum. Opinor ab orbe condito non fuiſſe ſeculum turbulentius, adeò diſſidiis ubique fervent omnia. Nunc *Ciceronianum* moliuntur novam tragœdiam de nihilo, quod maluerim bonas literas ſonare *Chriſtum*, quam *Romulum*, quàm *Jovem* Opt. Maximum. Si ſereniſſima Regina non legit *Viduam Chriſtianam*, roga ut dignetur legere. Nam illic illius aliquoties fit mentio, apud quam te rogo, ut mihi ſis epiſtolæ loco. Nunc enim quum maximè cuperem ſcribere, nec per valetudinem, nec per temporis anguſtiam licuit. In tantis moleſtiis magnam animo perſentio voluptatem, quum audio te patronorum vetuſtiſſimum, & amicum incomparabilem rectè valere. Spero Card. *Campegium* jampridem diſcuſſiſſe nubeculam illam quam ſcis. Nos in manu Domini ſumus, qui vos omnes ſervet incolumes. Datum apud *Friburgum Briſgoa* Natali Virginis matris M. D. X X I X.

Eraſmus Roterod. Thomæ Moro S. D.

Epiſt. 21. QUo diutiùs graviùſque nos torſit pacis inter potentiſſimos orbis monarchas expectatio, *Thoma More* amicorum optime, hoc uberiore gaudio nunc exultamus ſublatum exitiabile diſſidium, adeò ut nondum ſatis audeamus felicitati noſtræ fidere. Perdurat quidem conſtans rumor, perſcribitur multorum epiſtolis, narratur multis haud quaquam levibus autoribus, ſed tamen adhuc veluti ſomnium audire videmur, quod accidere ſolet poſt ſummum dolorem, rebus ſubitò in vehementer lætum exitum commutatis, quemadmodum accidere ſolet in tragœdiis, Deo quopiam repentè de machina ſeſe oſtendente. Neque verò neſciunt homines ſe bonam hujus gaudii partem debere invictiſsimo *Angliæ* Regi *Henrico* octavo, qui ſummâ prudentiâ parique conſtantiâ non conquievit, donec immedicabilem, ut videbatur, diſcordiam vertiſſet in omnibus exoptatam concordiam. Supereſt omnibus votis comprecari ſuperos, ut hoc munus ſuum velint nobis eſſe perpetuum: aut ſi in rebus mortalium nihil omninò perpetuum eſt, certè diuturnum. Ego ſanè perquam lubens optimi pacificatoris tam pium veréque *Chriſtianum* animum aliquo monumento poſteris ſi qua poſsim, fecero teſtatum. Mihi ſat beatus viderer, mi *More*, ſi *Ferdinando* Regi res tam eſſent ſecundæ, quàm illius inſignis pietas promeretur, qui mihi profectò videtur ad omnem virtutem natus; *Eraſmo* tam candidè favet, ut amiciorem animum optare non poſsim. Ante biennium invitavit me *Viennam*, ſalario C C C C. florenorum, tantùm ut illic viverem. Nuper bibonem quendam tribus verbis commendâram Epiſcopo *Tridentino* illius Cancellario, ut eſſet in numero ſatellitum equitum; Rex illicò locum dedit, Quid inquiens non facerem pro præceptore meo *Eraſmo*? Nihil unquam de illo ſum meritus: quid non faceret, ſi quid officii in illum collocâſſem, qui nunc nullam occaſionem prætermittit mihi gratificandi? Sed nondum fortuna reſpondit optimi Principis egregiis dotibus. Nuper *Spiræ* fuit ut ſcis cóventus Principum, petebatur ſubſidium adverſus *Turcas* imminentes *Ungariæ*. Oblata eſt ſumma pecuniæ tam exigua, ut maluerit pro animo gratias agere, quàm pro munere debere. Quid acciderit *Mariæ* Cæſaris ſorori, & hujus marito *Lodovico* nôrunt omnes. Nunc *Turca* rurſus invaſit *Ungariam*, bonámque partem populatus eſt. *Maria* cui dicavi *Viduam*, metu ceſſit in *Moravia* civitatem vulgò dictam *Snamon*, nè *Viennæ* quidem ſatis fidens. *Turca* horret Cæſaris indies creſcentem potentiam, eóque maluiſſet *Joannem* vicinum Regem quàm *Ferdinandum*. Et fortaſſis aliquis dicet, hic quoque ſatius futurum fuiſſe dimidium accipere quàm totum. Sed arbitror divinum conſilium aliò ſpectare, nec dubito quin æterni Numinis bonitas omnia verſura ſit in lætum exitum, ſi nos animum ad ea verterimus quæ illi ſunt placita. Ea quæ ſint non tam ignoramus quàm diſſimulamus. Utinam Cæſar maturiùs compoſito cum *Gallorum* Rege diſſidio, fratri ac ſorori ſuæ in tempore adfuiſſet. Metuo nè nimium diu illum moretur *Italia*, & Pontificis amplexus, cui non dubito quin pro ſua religione ſit exhibiturus honorem omnem quem filius debet patri. Sed utinam ille gloriam ab hominibus ob *Chriſtum* exhibitam *Chriſto* tranſcribat, quod tamen hunc *Clementem* facturum non diffido. Fœderibus Principum admiſceri Pontificem, mihi nec Pontifici videtur expedire, nec Reipublicæ *Chriſtianæ*. Ille major eſt quàm ut ullo fœdere ſit aſtringendus, meâ quidem ſententiâ. Si reſediſſem *Baſileæ*, Theologi clamâſſent me comprobâſſe quæ illic geruntur. Nunc quidem jactant me ceſſiſſe metu, quum diſceſſerim omnibus dolentibus, etiam iis quorum dogmata palàm ac liberè improbabam. Sanè invitus reliqui nidum quem tot annis preſſeram, & talis erat valetudo, ut nullam omninò mutationem latura videretur. Nec me clàm erat, quanto diſpendio migraturus eſſem: ſed de vita periclitari malui, quàm videri comprobator talis inſtituti. Erat bona ſpes rem ad moderatum ſtatum redituram; ſed duo monachi, alter concionator in ſummo, alter apud ſuos *Dominicanos*, excitârunt nobis hunc tumultum. Illi quidem fugerunt, alii verò feriuntur malo. *Georgius Saxoniæ* Dux non minùs odiosè conflictatur cum *Luthero*, quàm ego cum *Thraſone* quodam nugaciſſimo. Admonui illum ut negligeret hominem, cui plus ſatis feroci adderet animos. Interim triumphat, qui tanto etiam Principi faceſſat negotium. Hactenus profectio valetudini profuit, idque præter omnem ſpem. Æſtas hic vehementer ariſit, ſed autumnum metuo, oppidum ſemicinctum eſt proximè imminentibus montibus, ut vix ullus dies abeat abſque nube aut nebula. Magiſtratus mihi deſignavit ædes planè regias, pridem extructas *Maximiliano* Cæſari, ſed imperfectas, & æſtati quàm hyemi aptiores. Utinam liceat adhuc ſemel in vita videre amicos mihi chariſſimos, quos in pictura quam *Olpeius* exhibuit, utcunque conſpexi ſumma cum animi mei voluptate. Bene vale cum tibi chariſſimis omnibus. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ* Nonis Septembris, Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Roterod. Erardo Epiſc. ac Card. Leodienſi S. D.

Epiſt. 22. IMportunus haberi ſolet qui vehementer occu-
patos interpellat, cæterùm qui pietatis ac fidei
negotia tractantibus obſtrepit, jure venit in pe-
riculum, nè non improbus modò, verumetiam
impius habeatur. Itaque quo leviùs peccem, pau-
B cis expediam quod volo: Non rogabo tuam ſub-
limitatem, ut in tuendo *Eraſmo* vetere clientulo
ſuo, ſui ſimilis eſſe velit: novi conſtantiam animi
tui, ſcis quàm non ſoleam eſſe flagitator. Sed
nunc præter morem meum agam petacem. Audio
te non ſolùm ditionem tuam, verumetiam Cæſa-
reæ ditionis urbes magnificis ædificiis exornare:
quæ res tibi non mediocrem liberalitatis atque
adeò pietatis in Rempublicam laudem conciliat.
Fatentur enim omnes meritò in unum tantum
C opum ac dignitatum congeſtum, qui quod nactus
eſt facultatum aut ſplendoris, non ſibi vindicat,
ſed ad publicam confert utilitatem. Perſpicit, o-
pinor, tua prudentia, collegium trilingue, quod
Lovanii nuper inſtitutum eſt, non infimum eſſe
Cæſareæ ditionis ornamentum. At cenſus ſunt
admodum tenues, vixque ſufficiunt neceſſariis im-
pendiis. Regium erat negotium, quod vir immor-
tali hominum memoriâ dignus *Hieronymus Buſli-
dius* animo conceperat, cujus benignitatem ſi fa-
D cultas æquâſſet, nihil opus eſſet alienis præſidiis. U-
niverſam fortunam ſuam huic pulcherrimo im-
pendit negotio, cui ſi tua ſublimitas favere digna-
bitur, ut optimè mereberis de ſtudiis, ita & apud
homines plurimum veræ gloriæ comparabis, &
Deo rem cum primis gratam fœneraris. Nam quo
verbo potiùs utar, quum pro temporaria munifi-
centia, cæleſtis vitæ præmium reponitur? Inci-
dunt interdum occaſiones, ut citra rerum tuarum
detrimentum magnopere prodeſſe poſſis. Saltem
E hic velim tibi in mentem venire trilingue colle-
gium. Qui hoc animo eſt, ut quantum poteſt,
tantum & velit omnibus benefacere, huic quo-
dammodo præſtat officium qui vellicat aurem, ad-
monens ubi rectè valeat beneficium collocari.
Scis quàm non ſoleam mihi petax eſſe, proinde
quòd ſtudiorum amor me facit flagitatorem, quæ
tua eſt humanitas, pietati tribuet potiùs quàm im-
probitati. Lapidor hic iſtorum libellis. Jam ſe-
ptem provolârunt, longè plures expecto. Poſtre-
F mam *Apologiam* meam ad tuam celſitudinem mit-
to. Horum in me petulantiam oportet me boni
conſulere, quum ea nec Cæſareæ parcat majeſtati.
Me tamen non deficiet animus, ſi Principum favor
me fulcire non deſinat. Avidè expectamus, ut
Dominus noſtri miſertus, per Cæſaris ac Princi-
pum pietatem ac prudentiam, triſtiſſimam hanc
rerum tempeſtatem nobis vertat in tranquillita-
tem. R. amplitudinem tuam ſoſpitet ac proſperet
Dominus *Jeſus*. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*
G prid. Natalis Virginis, Anno M. D. XXX.

Eraſmus Roterod. Franciſco Theſaurario Beſontino S. D.

Epiſt. 23. ALterum è famulis emandâram in *Angliam*,
quem hoc impenſiùs expecto, quòd vehe-
menter cupiam ſcire, num verus ſit rumor hic jam
non novus, magnum illum *Angliæ* Cardinalem
A conjectum eſſe in carcerem, atque etiam de capite
periclitari. O rerum humanarum *Euripum*! Famu-
lus abfuit jam menſes tres, & expectatur in horas
ſingulas. Ergo quum unus mihi tantùm adeſſet,
Dilfus pro ſua ſingulari humanitate ambiit hanc
provinciam, imò propemodum extorſit: neque
ſemel me pœnituit delegationis cœlo tam in-
commodo, idque perpetuò. Verùm ille reverſus
omnem metum vertit in gaudium, re tam feli-
B citer geſtâ. Etenim quum pararem illum conſo-
lari, ille reſpondit alacriter, ſe ſibi gratulari quòd
Beſontionem adierit, quum ob multa, tum ob hoc
præcipuè, quòd talium virorum notitiam atque a-
micitiam eſſet nactus. Munus veſtrum non aliâ
curâ pervexit, quàm ſi vaſa fuiſſent gemmis differ-
ta, nec multò plus impendit, quàm auriga ille fur-
cifer accepit pro vectura, qui veſtram corruperat
benignitatem. Semper amavi juvenis indolem, ſed
hoc officio veſtrâque commendatione factus eſt
C mihi longè charior. Supereſt ut toties à vobis
provocatus cogitem de ratione quâ poſſim homi-
nis ingrati notam effugere. *Brunus* ſalutârat me
carmine, ei reſpondi carmine Trochaico, ſed diſſi-
mulans eſſe carmen. Diſſimulabis & tu, ut animi
gratiâ tentemus an ipſe non monitus ſentiat eſſe
carmen. *Hiſpanienſium* epiſtolarum exempla re-
ceperam, exceptâ unâ epiſtolâ *Mercurini* nunc
Card. quæ tamen mihi fuit gratiſſima, erat enim
amantiſſimè ſcripta, & miror ubi illa hæſerit.
D Brevi ſcripſi in *Italiam*, nunc non eſt magnopere
quod ſcribam. Et ſi quid eſſet hàc crebrò com-
meant qui perferant. Pergratum tamen eſt quod
offers tuum officium. Cæſar in *Italia* triumphat,
Ferdinandus luget. Vix hæc auſus ſum ſcribere
languidus à febri ephemera. Aliàs laceſſam te
voluminibus, ſi ſenſero non eſſe ingratum. Bene
vale. Apud *Friburgum Briſgoiæ* quarto Idus De-
cembris M. D. XXIX.

E *Eraſmus Rot. Petro Caſtellano* S. D.

VIdeo ſanè & gaudeo, mi *Caſtellane*, te totum Epiſt. 24.
in hoc eſſe, ut dictionem expolias, ídque ad
exemplar *Budaici* characteris, ad cujus æmulatio-
nem eruditi complures nunc ſeſe conferunt: nec
me pigeret operæ, ſi ſperarem ſucceſſum. Sed
non minùs verum eſt quàm vulgatum, Perdiffici-
le eſſe ſenis mutare linguam. Quòd mihi ſubinde
occinis comitatem, humanitatem, atq; etiam me-
F rita neſcio quæ in te mea, uſque adeo nihil ho-
rum agnoſco, ut me mei pudeat quoties mecum
reputo quàm parvam habuerim, quum apud nos
eſſes, tuæ dignitatis rationem. Sed ita eſt homi-
num ingenium, præſentem virtutem, ſi non odi-
mus, ut ait *Flaccus*, certè negligimus, ſublatam ex
oculis quærimus invidi, aut ſi minus invidi, certè
incogitantes. Quo magis admiror ſingularem
iſtius ingenii candorem, qui toties prædices huma-
nitatem meam, cujus *Scythicam* inhumanitatem
G meritò poſſes incuſare: neque gravabor hanc cul-
pam ſarcire pro viribus, ſi vel ſeſe dederit occaſio,
vel tu ſubmonueris quibus in rebus tibi poſſim com-
modare. Gaudeo tibi contigiſſe præſulem bene-
volum, magis gaviſurus, ſi te mitrâ bicorni audiero
inſignitum: aut ſi te non capit hoc honoris genus,
optârim tibi puellam affatim dotatam. Rurſus, ſi
refugis capiſtrum, precor tibi fortunam *Baſii*, cui,
ut ipſe ſuis literis ſignificavit, contigit otium cum
dignitate.

dignitate. Tempori vigilandum cenſeo. Nimium enim verum eſt, quod ait *Flaccus*, *Eheu fugaces*, Petre, *ſilentio labuntur anni.* Hiſtoriam triumphalem cupidè expecto. Habes epiſtolam ἀντίχαριν, ut hic quoque tecum paria faciam, nec ipſa κακοχαρίᾳ ut arbitror te inferior. Sed heus, illud minimo minus me fugerat. Quam tu mihi narras analogiam ducentarum epiſtolarum ad unam? Vix arbitror ullam abs te huc veniſſe cui non reſponderim, hâc exceptâ poſtremâ, in qua ſignificabas te relinquere *Lutetiam*, nec certò deſignabas quò mitterem ſi quid reſponderim, nec mihi conſtabat quos haberes ibi amicos. Bene vale, ſeptimo Idus Februarii Anno M. D. XXXI. juxta veſtram ſupputationem.

Eraſmus Rot. Quintino Suo S. D.

Epiſt. 25. MOntanus ſuo functus eſt officio. Admonuit me tui, juſſitque tuis verbis ſalvere. Sed quid hoc eſt rei? Nihil aliud me de te ſcire voluiſti, niſi quòd cupis agnoſci pro meo? Nec enim de ſtudiis tuis, aut rerum tuarum ſtatu verbum ullum. Jam quod petis, jampridem à me factum eſt. Scripſi tibi, ſed an ſcriptum meum acceperis neſcio. Qui poſſim autem te profiteri meum, quum tu me tuarum rerum nihil ſcire velis? Si vis amari, præſta te amabilem: & ſi vis ut agnoſcam te meum, fac ut intelligam liquidò me eſſe tuum. Non hæc ſcribo, quòd ſiniſtri quicquam de te ſuſpicer, ſed ut ad officium excitem. Panicus iſte tumultus, quem excitavit meus *Ciceronianus* facit ut aliquanto minùs quàm ſoleo fidem *Gallorum* ingeniis. Bene vale. *Friburgi* VII. Idus Martias, Anno à *Chriſto* nato M. D. XXXI.

Eraſmus Roterod. Conrado Epiſcopo Wirzenburgenſi S. D.

Epiſt. 26. REverende Præſul & idem clariſſime Princeps, quum mecum reputarem quàm humaniter tua celſitudo me non ſolùm in tuorum clientum, aut, quod tu mavis, amicorum numerum recepiſſet, verumetiam tum literis amantiſſime ſcriptis, tum inſigni ſuâ erga me favoris monumento cohoneſtâſſet, nec ea daret occaſionem, quâ poſſim viciſſim ejus animi ſignificationem edere, quem habere debet gratus cliens erga patronum optimè meritum: quoniam in meo paupere mundo nihil erat, contuli me in viridaria ſcripturarum, ex his Pſalmum veluti floſculum odoris gratiſſimi decerptum ad te miſi: hoc ſatius eſſe ducens, quàm incomparabilem amicum inani ſalutare epiſtolâ. Hæc æſtas mihi prorſus fuit ſterilis, nec hybernis menſibus auſus ſum quaſſas diutino morbo corpuſculi vires iniquis onerare laboribus. Cæterùm ſi vel tu ſubmonere dignaberis, vel ipſum tempus obtulerit occaſionem declarandæ erga te gratæ voluntatis, declarabo nec ſtudium, nec fidem mihi defuiſſe, etiamſi cætera defuerint omnia. Dominus reverendam tuam amplitudinem, eccleſiæ reique publicæ diu ſervet incolumem. Apud *Frib. Briſ.* XVI. Cal. Apr. Anno à *Chriſto* nato M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Nicolao Holaho S. D.

Epiſt. 27. NOn mediocri mihi ſolatio eſt, mi *Nicolae*, quòd hoc ſeculo, quod nobis undique tot gignit hominum portenta, quóque fides, charitas & humanitas non modò friget, verumetiam prorſus extincta ſepultáque videtur, reperiuntur adhuc aliquot ingenia ſyncera candidáque: unde ſpei eſt aliquando fore, ut aureum illud genus mortalium [illegible]. Aliquot amicos habui ſic addictos juratóſque, ut vel vitæ ſuæ diſpendio meis commodis conſulturi viderentur ſi res ita tuliſſet, quos nunc patior hoſtes pluſquam capitales, adeoque deſierunt eſſe amici, ut homines etiam eſſe deſierint. Nulla priſtrinæ conſuetudinis, nulla meritorum memoria, nulla fidei religio, nullus humanitatis ſenſus revocat illos à maleficiis. Quæ res ut mihi veteres amicos qui in fide perſtiterunt, reddit chariores: ita novos, ſi qui obtingunt, majorem in modum commendat. Ipſe, ſimplici natus ingenio, delector candidis animis, qualem tibi eſſe tum ex literis tuis, tum ex *Quirini* mei narratione mihi videor liquidò deprehendiſſe, ut tuis munuſculis, alioqui lepidiſſimis mihíque gratiſſimis nihil fuerit opus. Penitiùs impreſſum eſt animo meo *Holahi* ſimulachrum, quàm ut inde poſſit revelli, aut aboleri: perquam grata tamen fuit iſta tua ſupervacua ſolicitudo, quippe quam intelligo ab amoris abundantia proficiſci. Hoc quoque voluptatis adferet mihi cocleare tuum ac fuſcinula, quòd hâc certè ratione *Nicolaum* meum habiturus ſum convivam, ac ſubinde licebit amiculis dicere: Hic eſt ille meus *Holahus*, quando reliquam vitæ conſuetudinem nobis invidere fata. Libet autem utriuſque felicitati gratulari: tuæ, cui contigerit apud eam, quâ inter principes fœminas nulla eſt neque humanior neque moribus ſanctioribus, honorificum tenere locum: meæ, qui tam candidum habeam amicum apud præpotentem dominam, cui magnopere velim eſſe commendatus, cujúſque in me favorem optârim eſſe perpetuum. Ad id, quantum habeat momenti benevolus convictor jampridem experimentis compertum habeo. Et, ſi non mentitur vetus *Græcorum* proverbium, *Simile ſimili amicum eſſe*, non dubito quin illi pro morum tuorum ſynceritate, próque ingenii candore ſis egregiè charus. Nec me fugit quantum illa valeat apud germanos ſuos Cæſarem *Carolum* & Regem *Ferdinandum*. Quorum favor ſi me deſtituat, non video qui poſſim adverſus tot portenta ſubſiſtere. Hactenus certè præſtiterunt, quicquid ab amantiſſimis Principibus expectare debui. Supereſt ut Gratiarum auſpiciis pulcherrimum hoc certamen inter nos decertemus, in quo, quo majore contentione nitemur, hoc erit firmior amborum amicitia. Sanctiſſimæ Reginæ *Mariæ* precor felicitatem plurimam. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ* Nonas Octobris Anno Milleſimo quingenteſimo trigeſimo.

Eraſmus Rot. Bernardo Epiſcopo & Cardinali Tridentino S. D.

Epiſt. 28. QUando pares agam gratias tam inauditæ humanitati tuæ, Reverendiſſime Præſul, quæ toties me invitat ad ſuæ familiæ contubernium? Quid autem mihi potiùs ambiendum, aut apud quem libentiùs vixerim, niſi talis eſſet ætas ac valetudo, ut ad omnium convictum ſim inutilis, ne victurus quidem, niſi corpuſculum hoc mihi longâ experientiâ cognitum meo more temperarem? Olim eram ab aulica vita nonnihil abhorrens

horrens, venim ubi video & ipſos philoſophari
Reges, & in Principum aulis ſtudiis ac virtuti ſu-
um haberi honorem, haudquaquam me ejus pige-
ret vitæ, quæ ſplendorem ac dignitatem habet
cum honeſto conjunctam. *Plato* verò cum hacte-
nus exiſtimet felices fore Reſpublicæ ſi aut Reges
philoſophiam amplecterentur, aut qui philoſophi-
am callerent, rerum-publicarum gubernaculis
admoverentur, non tam ſentit diſciplinarum co-
gnitionem, quàm mentem optimis decretis im-
butam, ſublimem, ac rebus humanis omnibus ſupe-
riorem. Hujus philoſophiæ multò maxima pars
eſt pietas *Chriſtiana*. Cujus admirabile ſtudium
conſpicimus in *Carolo* Cæſare, & Rege *Ferdinando*,
quæ res mihi non exiguam ſpem prabet fore,
ut per illos Deus hanc rerum tempeſtatem vertat
in tranquillitatem. Proinde *Caſparem Urſinum*
multis nominibus felicem judico, cui præter ſum-
mas ingenii, doctrinæ, facundiæque dotes, obti-
git, ætate floentiſſimâ, corporis valetudine pro-
ſperrimâ, non ſine dignitatis commendatione,
cum optimis monarchis habere commercium; à
quibus quum plurimum accipiat ornamentorum,
illos viciſſim à quibus ornatus eſt condecorare va-
let. Aut enim me fallit animus, aut ille futurus eſt
aliquando inter eruditione, facundiâ, libríſque ce-
lebres præcipuus. Quanta ingenii promptitudo,
quàm emendata vel ex tempore dicentis oratio,
credas illum de ſcripto dicere! Quàm felix ſtilus!
quàm varia rerum cognitio! Tum quanta morum
comitas, quæ præcipuè decet aulicum! Si talem
convictorem tuæ celſitudini præſtare poſſem, ultrò
videlicet advolarem ad tam amicum patronum
multò virtute quàm fortunâ ſplendidiorem. Nunc
aliis ſaltem gratulari lubet. Mihi jam in extremo
fabulæ actu verſanti, nihil magis curæ eſſe decet,
quàm ut dicam, Valete & plaudite, æquiſſimo a-
nimo diſceſſurus è proſcenio, ſi, quod futurum ſpe-
ramus, Cæſaris pietas, veſtra integritas, ac Princi-
pum concordia hos eccleſiæ fluctus compoſuerint,
& compoſuerint citra gravem humani ſanguinis
jacturam. Armis ſæpenumero deterrimi ſuperiores
ſunt, nec magni ingenii eſt occidere: verùm tur-
bulentiſſimam tempeſtatem prudentibus conſiliis
ad quietem redigere, id demum facinus eſt ſum-
mo Principe dignum. Non deſperamus. Sub Im-
peratoribus *Chriſtianis Arcadio* & *Theodoſiis* gra-
vioribus diſſidiis quatiebatur orbis, quum *Aria-
nis*, *Origeniſtis*, *Manicheis*, *Donatiſtis*, *Circum-
cellionibus*, inquinata eſſent omnia, ac multis eti-
am in locis adhuc viveret Paganitas. Et tamen
illorum Principum conſiliis, tanti rerum motus
paulatim ad tranquillitatem compoſiti ſunt, ídq;
nullâ gravi hominum ſtrage. A morbo ſenſim re-
valeſco, atque interim lapidor. Evangelicorum
libellis, ſex jam provolârunt, nec erit finis. Hic
adhuc hæreo præter animi propoſitum, ſed ita ju-
bent amici, utinam illorum ſit felix conſilium. Vix
ſubſiſtam, ni me Principum ſublevet autoritas. R.
amplitudinem tuam Dominus proſperat in omni-
bus. *Friburgi* pridie Natalis Virginis, Anno
M. D. X X X.

*Eraſmus Rot. Chriſtophero Cancellario
Poloniæ* S. D.

Epiſt. 29. VIr clariſſime, *Martinus Slapus*, juvenis mul-
tis nominibus mihi tam charus, meique tam
A amans, ut ſi filius eſſet; nec ille potuiſſet cumula-
tiorem erga me præſtare pietatem, nec ego plus
officiorum ab illo requirere, huc reverſus effecit,
ut tuas literas minus deſiderarem, tam accuratè
mihi denarravit tui erga me ſtudii conſtantiam.
Unde mihi liquet te nobis non vulgari more, ſed
ex animo, certóque judicio bene velle. Nam nec
diuturnitatem quæ fucata ſunt ferunt, nec per-
petui ſunt affectus qui non à judicio proficiſcun-
B tur. Nobis cum tenaciſſimo morbo totos quatu-
or menſes conflictandum fuit. Torminibus in-
teſtinorum ſucceſſit apoſtema, ac penè enectum à
medicis, crudeliùs etiam excarnificavit chirurgus.
Sed gratia *Chriſto*, paulatim revaleſcimus, ſtu-
diíſque reddimur. Scio, meminique, vir opti-
me, quid regiæ debeam benignitati, quid tuæ.
Voluntas mea jam pridem in procinctu ſtat, op-
periens ſi quid imperetis: ſi quid judicabis à me
præſtare poſſe, quod animo regio ſit non ingra-
C tum, beneficii loco fuerit, ſi admonueris. Expe-
ctamus hìc jamdudum quid nobis pariat conſulta-
tio Principum. Cæſar ut eſt ſingulari religione
præditus, videtur omnia geſturus ex præſcripto
Pontificis. Res ſalva eſt, ſi nihil præſcribet Pon-
tifex, niſi quod *Chriſto* gratum eſt. Quod o-
mnino futurum arbitror, ſi modò nos promere-
bimur. Dominus proſperet res tuas in omni-
bus, vir ad publicam utilitatem nate. Datum
apud *Friburgum* poſtridie Calendas Septem-
D bris, Milleſimo quingenteſimo trigeſimo.

Eraſmus Rot. Guilhelmo Quinono S. D.

GAudeo tuum de *Montano* judicium cum meo *Epiſt.* 30.
conſentire, planéque mihi perſuaſum habeo,
te quicquid in illum contuleris beneficiorum, a-
pud optimæ fidei virum depoſiturum. Porro, de
provehendis illius ſtudiis ut mea voluntas cum tua
conſentit, ita non eſt par ambobus facultas. De-
E nique non recuſo tibi illius nomine ſponſor eſſe,
nec metuo ſponſionis comitem *Aten*. Amicus ille
noſter quibus furiis agatur neſcio, ſed exuiſſe vi-
detur omnem humanitatem. Levem, ebriolum,
nugonem eſſe ſciebam, tantum perfidiæ, tantúm-
que malitiæ nunquam ſuſpicatus ſum in eo latere.
Quatuor libellos jam jaculatus eſt in caput meum
ſuo nomine, duo prodierunt per alium autorem, ſed
hujus inſtinctu: nec videtur unquam facturus fi-
nem, donec impegerit in ſuum malum genium. In
F *Concilio Cæſareo* dicas Bonæ deæ tractari myſte-
ria, adeò vix quiſquam novit quid agatur. Si quid
ſectis concedet Cæſar, clamabunt ſe victores, nec
video qui laturi ſint illorum inſolentiam. Sin vi-
cerit altera pars, quis feret monachorum tyranni-
dem? Quod offers non ſolùm domûs verum-
etiam facultatum omnium communionem, agno-
ſco *Pythagoricam* amicitiam, quà utinam pro-
pius frui liceat. Bene vale. Datum apud *Fribur-
gum Briſgoiæ* ſexto die Septembris, Anno Milleſi-
G mo quingenteſimo trigeſimo.

*Eraſmus Rot. Andreæ Critio Epiſcopo
Ploċenſi* S. D.

REverende Præſul, literas tuæ celſitudinis unà *Epiſt.* 31.
cum libello *De Miſſa* tuo, bonâ fide reddidit
Martinus Slapus, optimis moribus juvenis. Li-
bellum nec ſine fructu nec ſine voluptate perlegi.
Exiguo

Exiguô volumine quàm multa complectitur; pugnat A adverſus hæreticorum dogmata, explanat nobis orationem Dominicam, declarat rationem Miſſæ, obiter commonſtrans quæ inter ſacrificandum indecorè geruntur. Placuit quod ſtilum ad ſimplicium mediocritatem nonnihil dejeceris, malueriſque epiſcopum agere quàm rhetorem. In *Brabantia Franciſcanus* quidam pridem edito volumine docuit quid quæque declarent, quæ illic à ſacerdote geruntur. Hîc duo libelli prodierunt, B alter *Guimundi*, alter *Algeri*, uterque aſſerens veritatem ſanguinis & corporis Domini in Euchariſtia, meâ ſententiâ non infeliciter. Idem typographus erat & tuum excuſurus, ni metuiſſet nè veſtri typographi *Francfordiam* eſſent venturi cum ſuis mercibus. Porrò, quod idem *Martinus* anulum quoque reddidit celſitudinis tuæ munus, vereor nè ille immodico quodam mei ſtudio dixerit aliquid, quod illi non mandâram. Mihi quidem C ſymbolum fauſti cujuſdam ominis viſum eſt, & vel hoc nomine fuit gratiſſimum, quòd ad tui imitationem me provocat. Anulus aureus gemmam habebat figurâ cordis, colore rutilo. Quid amplius optare poſſis homini *Chriſtiano*, quàm ut cor habeat ſapientiâ illuſtre, charitate igneum? Adnitar ad exemplar pro mea quidem virili: vel longo intervallo talem ſequi curſorem eſt aliquid, ſi non datur aſſequi. Totam ferè hanc æſtatem luctati ſumus cum moleſtiſſimo ſimúlque tenaciſſimo morbo. D Menſe Martio & Aprili flabant ventuli quidam mirè blandi, ſed, quod ipsâ re compertum eſt, nocentiſſimi. Multis conciliârunt adverſam valetudinem, quibus ægrè licuit revaleſcere. *Andreas Zebridovius* ætatem habet, nec dubito quin illi conſtet ſui conſilii ratio, ac ſpero quod ſequutus eſt feliciter ceſſurum. Non omnibus ingeniis omnia congruunt, alius aliâ viâ pervenit ad ſapientiam. Mihi certè convictus hominis erat gratiſſimus. Quanquam autem in juvene gloriæ ſitis nonnullum eſt vitium, tamen arguit generoſam E indolem, minimèque deſperandam. Hîc niſi me fallunt omnia, videbimus cruentos tumultus. Exhibita ſunt hæreticorum dogmata, exhibita catholicorum reſponſio; Cæſar, qui, ut ſentio, rem omnem ex præſcripto Pontificis gerit, non patitur quicquam moveri in his quæ recepit eccleſia: pollicetur tamen ſe vitiorum correctionem adhibituram utriuſq; ſtatus primoribus, & jam nunc admonentur civitates, ut reſtituant quod epiſcopis ac ſacerdotibus ademerunt. F Erat omnino premenda quorundam levium effrenis petulantia, nec arbitror rem malè ceſſuram, ſi ut Cæſar pro ſua religione fideliter exequitur quicquid Pontifex jubet, ita Pontifex nihil jubeat niſi quod eſt in rem eccleſiæ catholicæ. Creſcit ubique Cardinalium numerus, hoc an gratulari debeam eccleſiæ neſcio. Veteres non abſque cauſa tanto ſtudio Card. turbam conati ſunt excludere. Satis erat faſtûs in domo Dei, plus ſatis erat hominum devorantium abbatias, epiſcopas & dignitates, G etiam ſi hic tam numeroſus non acceſſiſſet chorus. Olim Cardinalis officii nomen erat, nunc eſt regni. Sed hâc ratione ſuas res, ut videtur, communit Pontifex, & Principes habent ſplendidos famulos eccleſiæ ſalariis. Nos hinc adornabamus iter in *Brabantiam*, ſed amici quidam ex aula Cæſaris monuerunt, nè quò moverem pedem ante perſpectum Concilii exitum. Scribunt

adhuc ſupereſſe nonnullam pacis ſpem. Sed hyeme fugere ſi minùs vetaret evangelium, hæc valetudo non concedit. Ut Cæſar maximè velit pacem, evangelici jamdudum videntur ad bellum geſtire, provolant undique libelli ad Cæſarem, aliòſque Principes, dira minitantes illis, ni maturè deſinant perſequi veritatem evangelicam. Tenebriones, neſcio qui, Cæſarem pinxerant *ἐνλαξιφαλον* ignominioſâ imagine, ſed eam magiſtratus ſuppreſſit. In me non ſobriè debacchantur, ſex jam libellis emiſſis in caput meum: atque hæc nihil aliud eſt quàm velitatio, expecto longè atrociora. Hoc malum tolerabile eſt, quod habet adjunctum ſolatium: impetor, ſed ab hæreſeos damnatis: illud concoctu durius, quòd ea pars quam tueor habet inimiciores hoſtes. Apud *Hiſpanos* furit inſigniter *Franciſcanus* quidam, arctæ religionis: huic ſimillimum alterum habet *Brabantia*, *Thraſonicâ* gloriâ juvenem. *Albertus Pius* quondam *Carporum* Princeps, qui nunc *Galliæ* Regis benignitate fovetur, non contentus eo libro quem pridem in me edidit, adornavit alterum priore triplo majorem: per conductos aliquot curavit ex omnibus libris meis decerpenda quæ videntur affinia doctrinæ *Lutheranæ*, aut quæ ad calumniam detorqueri poſſe videantur. Alit domi ſuæ, ut aiunt, *Sepulvedam* quendam *Hiſpanum*, cujus operâ utitur ad dictionem poliendam. Miror quid iſti homini veniat in mentem, niſi quòd ſuſpicor illum hoc agere inſtinctu mitrati cujuſdam, cui fœderatiſſimus eſt. *Magna inter molles concordia*, inquit Satyricus. *Franciſcanis* graculis poſthac ero mutus. *Alberto* fortaſſe reſpondebo. Cum *Sutoribus* & *Beddis* induciæ ſunt. Sunt apud Cæſarem theologi, quorum arbitrio magna ex parte res geritur, qui mihi non optimè volunt. *Gattinarii* mors mihi præcipuum amicum ademit. Pontificium nomen hactenus ſatis magno flagravit odio, etiamſi nihil accederet. Nunc *Florentia* pertinaciter obſeſſa, & à *Clemente*, niſi vanus eſt rumor, parum clementer vexata, vix credas quantum addat invidiæ. Si huc ſpectat, ut metuatur potiùs quam ametur, ut vi rem gerat, metuo nè malus ſit futurus diuturnitatis cuſtos metus. Hujus invidiæ nonnulla portio recidit in Cæſarem, qui ipſe quidem ſi quid peccat, non peccat ſævitiâ, ſed obedientiâ. Ab hoc extorſit Pontifex ut liceret obſidere *Florentiam*, ab hoc impetravit ut eſſet arcis *Adriani* dominus, nec dubitandum quin in illo arctiſſimo convictu alia multa ab illo ſit ſtipulatus. Sed ſpero rem habere rectiùs quàm vulgò jactat rumor. Equidem hinc interpretor Deum populi ſceleribus vehementer iratum eſſe, quòd quum duos habeamus fratres, *Carolum* & *Ferdinandum*, pari religionis amore, pari clementiâ præditos, tamen ſub his tot calamitatibus affligamur. Primùm, apud *Hiſpanos* orta eſt ſeditio, cujus gratia & *Ferdinandus* in *Brabantiam* deductus eſt. Quum tot profectionibus, inauguratione, pompis, matrimoniis, exactionibus eſſet exhauſta regio noſtra, acceſſit Imperium, nomen magnò quidem venale, ſed cenſus exigui. Deinde quot annis miſerè vexata eſt *Gallia*? Quàm penè funditùs perdita *Italia*? Nunc niſi Deus avertat, ſupereſt ut mutuis cædibus ſeſe laniet *Germania*. Quid à *Turca* paſſa ſit *Hungaria* & *Auſtria* notum eſt omnibus, quid paſſura ſit incertum. Quid nunc cõmemorem furioſos

agricolarum tumultus? Quid tot morborum ac peſtium nomina, imò novas & nondum nomen ſortitas ſpecies? Quid rerum ad uſum vitæ neceſſariarum tantam vel inopiam vel caritatem? Quanquam haud ſcio an inter hæc mala primus locus debebatur hæreſeon diſſidiis. Tantúmne malorum ſub optimis Principibus? Sed *dabit Deus his quoque finem*, ſi nos vitiis longum valere juſſis ad ipſius miſericordiam confugerimus. R. celſitudini tuæ precor omnia fauſta lætáque. Datum *Friburgi Briſgoiæ*, Calend. Septemb. Milleſimo quingenteſimo trigeſimo.

Eraſmus Roterodamus Jo. Rinckio S.

Epiſt. 32. SAlve plurimum, quantum vivit hominum candidiſſime. Etiamſi tam vile fuiſſet munuſculum, quàm illud tua facit modeſtia; tamen animus iſte tam aureus ac gemmeus, & epiſtola nihil ſpirans niſi meros amores, poterat illud ita commendare, ut pro quamvis magno acciperetur. Nunc quum tale ſit, ut vel à Rege non indecore donari potuerit, tamen quæ tua modeſtia eſt, rogas ut boni conſulam. Mihi potiùs rogandus eras, ut libellum ex tempore fuſum ac velut abortu ejectum boni conſuleres. Sed hac in parte video mihi rem eſſe cum *Hercule*, quem in tuo poculo conſpicio. Quàm enim ille viribus & clavâ fuit invictus, tam *Rinckius* officiis aut beneficiis ſuperari non poteſt. Nec malè quadrat in te aquilæ ſymbolum, quod habet tuus clypeus. Nemo tam velox eſſe queat ad bene merendum, quem tu non prævoles. Solus animus mutuus mihi ſufficiebat. Epiſtola tam amica magni muneris loco eſſe poterat. At his non contenta tua benignitas addidit poculum, & opere & precio non vulgare. Do manus *Herculi*, nec contendam ultra, niſi hoc ſolum, nè videar amando inferior. In Principum conventu quid agatur, hactenus ad nos amici perſcripſerunt. Propoſita ſunt capita rerum, primùm, ut *Germani* ferant ſuppetias adverſus *Turcarum* rabiem: deinde, ut ſectarum diſſidium tollatur, ſi fieri poſſit, abſque ſanguine: tertium, ut eorum qui ſe gravatos putant habeatur ratio. Ad hæc peragenda vix ſufficeret ſynodus [illegible] triennis. Quid ſit futurum neſcio, niſi Deus interveniat fabulæ, nullum video exitum. Et niſi res fuerit acta ex conſenſu omnium provinciarum, exitura eſt in ſeditionem. Quidam ſperant cum *Lutheranis* rem poſſe tranſigi, quod & hi petant moderata, & Pontifex paratus ſit etiam magna concedere. Nam habet *Auguſtæ* Cardinal. *Campegium* hominem perhumanum, qui bis ad me ſcripſit. Epiſcopus *Auguſtenſis* cenſet æquum, ut concordiæ cauſâ quædam concedantur, quo nomine apud quoſdam dicitur audire *Lutheranus*, quum nihil ſit illo viro ſanctius integriúſque. *Lutherani* exhibuerunt fidei ſuæ ſummam. Huic negotio præeſt *Melanthon*, qui ſuis ad me literis declarat ſeſe non omnino deſperare. De *Zuinglianis* primùm Cæſar non ſuſtinuit audire. Nunc aiunt impetratum, ut illi quoque fidei ſuæ rationem exhibeant. Hac gratiâ miſſus eſt *Hedio*: nam ut audio, *Capito* conſtanter detrectavit eam provinciam. Multi me literis hortantur ut adſim Concilio, Cæſar tamen nondum vocavit: & ſi vocet, habeo excuſationem juſtiorem quàm vellem. Nam quum quartum jam menſem ægrotem,

A nondum poſſum convaleſcere. Primùm, ex ventis quibuſdam blandis, ſed peſtilentiſſimis orta ſunt alvi tormina, qualia nunquam expertus fueram; ea vomitum extorſerunt, gracili corpori, ut ſcribit *Hippocrates*, gravem. Ex vomitu ruina ſtomachi, cruciatus & inedia conciliârunt inſomniam. Neque parum moleſtiæ addiderunt medici. Torminibus ſucceſſit apoſtema durum, quod aliquamdiu porrectum, dextrum ventris latus occu-
B pavit. Mox inſiliit in umbilicum, hâc ſpecie quaſi ſerpens os infixum habens umbilico, medio corpore intorto, cauda peteret pubem. Paulò pòſt flexit ſe in latus lævum, ut penè cingeret umbilicum. Stimuli cruciabiles, nec noctu, nec interdiu dabant quietem. Adhibitus eſt chirurgus, ut hîc ſunt alicujus nominis. Is reclamantibus omnibus, nihil diſcernens inter vomicam & apoſtema durum, quod lenientibus ac frigidis reſolvendum ac diſſipandum erat, violentis emplaſtris me
C tantum non enecavit. Puto leviùs cruciari qui agunt in igni purgatorio. Exulceravit mollia quædam, apoſtema tantum coxit. Interim pollicebatur omnia magnifica. Rupto ulcere ferro, è molli effluxit ſanies; è duro per quod ferrum egerat, nil niſi ſanguis. Ante triduum dimiſi hominem curatus, at non ſanatus. Manet enim idem apoſtema, mitiore licèt cruciatu. Revocandi erant medici. Quum vehementiſſimè affligeter morbo, famulus quem unicum habebam (nam alter repetierat pa-
D triam) ſubitò correptus eſt ſudore *Britannico*. Hunc ad modum Dominus dignatus eſt nos inviſere. Animus jamdudum geſtit hinc emigrare quopiam, oppidum eſt ſat elegans, ſed non perinde frequens, utpote ſubmotum a flumine, ſtudiis aptius, incredibilis omnium rerum caritas, genus hominum parum hoſpitale, ut aiunt; nam mihi hactenus nemo fuit admodum moleſtus. At nuſquam video tranquillum portum. Durandum eſt hîc donec appareat quò vergat Concilii exitus. Quidam di-
E vinant futurum, ut in primis agatur de pecuniis exigendis, hæreſeon negotium rejiciatur in ſynodum univerſalem, ſacerdotibus, epiſcopis, monachis, & abbatibus ejectis ac ſpoliatis dentur bona verba. Opinor tibi jam conſpectos libellos, qui nuper aliquot in meum caput provolârunt. Qui movet hoc organum, tibi, ni fallor, notus eſt, antehac inter mihi juratiſſimos amicos coryphæus, vix ferebat à quoquam nominari *Eraſmum* citra præfationem honoris, nunc hoſtem agit plus quàm ca-
F pitalem. Quis crediſſet in illo ebriolo latere tantum veneni? Hujuſmodi permulta me vehementer alienant ab iſtorum inſtituto. Oderunt quicunque diſſentiunt, & tamen negant eſſe liberum arbitrium. Si Deus nondum mihi gratiam illam impartiit, de qua ſeſe jactant, erat cur pro me Dominum interpellarent, non erat cur odio proſequerentur. Variant amicorum ſententiæ, alii cenſent nè legendas quidem iſtorum nænias, quibus hactenus ſubſcribit animi mei ſenſus: rurſus qui
G verſantur in cœtu Principum, ſuadent ut acriter reſpondeam. Quid facturus ſim neſcio, certè quietem flagitant, & hic animus, & hæc ætas, & hæc valetudo. Habes epiſtolam languidam, nimirum à languido. Si Dominus reddiderit vigorem, ſpero futurum ut aliquando nos invicem complectamur. Interim cura ut quàm rectiſſimè valeas. Datum *Friburgi* prid. Nat. D. *Margaretæ*. An. M.D.XXX.

Eraſmus

Eraſm. Rot. Georgio Saxoniæ Duci S.

*Epiſt.*33. SI quis rectâ viâ ſecum reputet conditionem mortalium, ac ſortem humanæ vitæ, *Georgi* Principum *Chriſtianorum* decus, non exiſtimabit magnopere deplorandam mortem *Bilibaldi Pirckemeri*, ut cui tantum fœlicitatis obtigerit in terris, quantum pauciſſimis hominum obvenire ſolet. Nam ſi externa iſta vocemus ad calculum, genere patricius erat, partus & alumnus *Norenbergæ*, civitatis inter *Germanicas* cum primis tum claræ, tum opulentæ, re non modò lautâ, verumetiam opimâ, apud ſummos orbis monarchas, præcipuè *Maximilianum* Cæſarem, tantum gratiâ ſimul & autoritate valuit, ut vix cuiquam eſſet ſecundus. Idem honoris obtinuit, & apud *Carolum* Imperatorem, ipſo etiam *Maximiliano* majorem. Quorum utrique non minùs prudentem quàm fidum conſiliarium præſtitit. Quin & patriæ ſuæ belli domíque, magna multáque pietatis documenta præbuit, pro civium incolumitate nullam unquam refugiens diſcrimen, vir ut rectiſſimi judicii, ita liberi conſtantíſque animi, vel in pronunciando quod ſentiebat, vel in exequendo quod inſtituerat. Nec infelix illi, nec ſterile conjugium obtigit: reliquit enim, ut audio, filiam hæredem. Vixit juſtum ætatis modum ſexagenarius, ni fallor, aut eo major. Nec deerant corporis dotes egregiæ, donec ſenectus quæ nihil non vitiat, podagram & calculum adduceret. Hoc igni viſum eſt Deo purgare famulum ſuum, ut eſſet aurum undequaque purum ac probatum. Nec tamen unquam corporis cruciatus tantum in eo valuerunt, ut animum vel à conſulendo Reipub. commodis, vel à provehendis liberalibus ſtudiis revocarent. Calamo penſabat quod corpuſculi viribus erat diminutum. Rarò quidem commeabat in ſenatum, ſed domus illius ab optimis quibuſque viris frequentata, ſenatus quidem erat, & ſcriptis latiùs pleniúſque præſtabat vel ſenatoris, vel conſiliarii munus, quàm alii linguâ pedibúſque. Quid enim ille ſcripſit, quod non vel ad Reip. diſciplinam, vel ad ſtudiorum profectum, vel ad pietatis cauſam pertinet? Quin & illud raræ cujuſdam felicitatis arbitror, quòd nec fortunæ ſplendor, nec eruditionis gloria, nec animi libertas multum illi conflavit invidiæ. Extiterunt quidam, qui nomini illius neſcio quid nebularum conati ſunt offundere, ſed integritatis illius fulgur ac ſol, ut ita loquar, protinus calumniantium fumos diſpulit, réſque prorſus in diverſum ceſſit. Nam ipſi fumo ſuo ſunt tincti, qui fumos offundebant, & *Bilibaldi* virtus effulſit clarior. Denique mors obtigit, quâ vix optari poſſit commòdior. Nihil enim erat neque contagii, neque magni cruciatus. Corpus modò languebat, animi vigor ad extremum uſque halitum erat integer. Defecerat humor ille quem medici vocant radicalem: itaque non tam emori, quàm placidè obdormiſcere viſus eſt. Extremi ſermones quos habuit cum doctis amicis, nihil aliud ſpirabant, quàm miram erga patriam pietatem, flagrantiſſimum *Chriſtianæ* religionis amorem, déque publicis literarum ſtudiis piam ſolicitudinem. Quum viſeret illum decumbentem *N.* obnixè rogabat, ut quàm poſſet ocyſſimè pararet aliquem bonæ fidei nuncium, qui *Friburgum* tranſcurreret ad *Zaſium* & *Eraſmum*, quædam perlaturus. Sed dum ille ſedulò quærit qui pereret terreſtre *Friburgum*, ipſe poſtridie ſubvolavit in cœleſtem *Hieroſolymam*. Suprema vox morientis, quæ quidem audiri poterat, hæc erat: *Utinam poſt deceſſum meum bene ſit patriæ, utinam tranquilla ſit eccleſia.* Nec dubitandum quin reliqua verba fuerint ejuſdem pietatis, quæ mors linguam occupans obſcurabat, noſtris quidem auribus, at non item divinis. Qui talis viri mortem putant deplorandam, quid aliud quàm lamentantur eum fuiſſe natum hominem? Juſtiùs fortaſſe defleret aliquis publicam ſtudiorum jacturam, quòd feſtina mors obſtitit, quo minus ad plenum abſolverit duo præclara facinora quæ jamdudum moliebatur, videlicet, ut *Ptolemæi Coſmographiam* apud *Græcos* pariter ac *Latinos* depravatam reſtitueret, & eximium illum *Chriſtianæ* philoſophiæ præconem *Gregorium Nazianzenum*, ſic *Latinè* loquentem nobis daret, ut *Græci* ſermonis fontes nemo deſideraturus fuerit. Sed quis fuit unquam vir eruditus, aut pius, aut publicis natus commodis, qui non iſtiuſmodi de ſe querimonias poſteritati reliquerit? Quum enim tales nunquam moliantur aliquid præclari facinoris, atque id impenſiùs, quo magis accedunt ad extremum ævi diem, fieri non poteſt quin mors, quandocunque acciderit, egregium aliquod inſtitutum interrumpat: quúmque nunquam ipſi finem faciant bene merendi de genere humano, profectò neceſſe eſt ut prius vitam finiant quam inſtituta. Non hæc eo mihi dicuntur, clariſſime Princeps, quaſi parùm expolita ſint quæ nobis reliquit, ſed quòd lector fortè tanti artificis ſupremam manum alicubi ſit deſideraturus. In *Gregorio Nazianzeno* pietas propémodum ex æquo certat cum facundia. Sed amat ſignificantes argutias, quas eò difficilius eſt *Latinè* reddere, quòd pleræque ſunt in verbis ſitæ. Tota verò phraſis nonnihil accedit ad ſtructuram *Iſocraticam*. Adde quod de rebus divinis, quæ vix ullis verbis humanis explicari poſſunt, libenter ac frequenter philoſophatur. Frater ejus *Baſilius* ſuavi quodam & inaffectato dictionis fluxu, & pietatem, & eruditionem, & acumen ſicubi res poſtulat, & perſpicuitatem, & jucunditatem, & ſi quam aliam virtutem in oratore *Chriſtiano* quiſquam deſiderare poſſit, complectitur. *Johannes Chryſoſtomus Baſilii* quemadmodum in literis, ſic etiam in profeſſione ſyncerioris vitæ ſocius, atque, ut ita loquar, *Achates*, quicquid ferè ſcripſit, ad popularem captum accommodavit, eóque fuſior eſt ac ſimplicior, & in locis communibus ſpaciari maluit, quàm in difficillimis verſari quæſtionibus. Hos triumviros una tulit ætas apud *Græcos*, pietate pares, nec diſpares eruditione, ſed dictionis charactere diſſimiles: quos ſi cum noſtris conferre velis, *Chryſoſtomus* non diſſimilis eſt *Auguſtino*, *Gregorius Ambroſio*, qui ſi *Græcè* ſcripſiſſet, plurimum negotii fuiſſet exhibiturus interpreti. Quem *Baſilio* conferam nondum invenio, niſi ſi quis ſcripturarum cognitionem quam habuit *Hieronymus*, cum *Lactantii* felici facilitate copulet. Me à vertendo *Gregorio* ſemper deterruit dictionis argutia, & rerum ſublimitas, & alluſiones ſubobſcuræ. Eam provinciam eximio quodam pietatis ardore ſibi ſumpſit *Bilibaldus* noſter, cui & immortuus eſt. Hoc opus tibi, Princeps illuſtriſſime, quo vix alius pietatis amantior, vivus deſtinàrat, quod tua

ſingularis humanitas eo propenſiore etiam favore ſuſcipiet, quòd moriens extremum hoc μνημόσυνον ſui reliquit. Solent enim ſeri partus vel ob id eſſe gratiores quòd præterea nihil ſperatur. Proinde quum veluti poſthumum fœtum, tuâ ſingulari fretus humanitate tibi moriens in gremium dari voluit, non dubitamus quin hic quoque ſis tui ſimilis futurus. Eâdem autem operâ quum amici memoriam illuſtrabis, tum omnibus ad pietatem non mediocre calcar addideris, ſi *Bilibaldi* reliquias tuo favore ſtudioſis omnibus commendabis. Porrò, quibus pietas cordi eſt, non offendentur, quòd priſcos eccleſiæ doctores ſequutus, non abhorret interdum à verbis quibuſdam noſtræ religionis peculiaribus, quódq; mavult interdum *Chriſtianè* loqui, quàm *Romanè*: quanquam non video, quamobrem illa non debeant haberi pro *Romanis*, quæ ante annos mille quingentos à *Romanis* ſcriptoribus neceſſariò ſunt uſurpata, nec id ſine *Græcorum* exemplo. Vale. Ex inclyta Academia *Friburgenſi*. Id. Maii, Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Rot. Auguſtino Eugubino S.

Epiſt. 34. ET animum iſtum, & fortunam gratulor, *Auguſtine* doctiſſime, non tibi modò, ſed & ſacrarum literarum ſtudioſis, quos oportet omnes, ſi grati eſſe volunt, benè precari manibus incomparabilis viri *Dominici Grymani*, qui pulcherrimum hoc propoſitum & animo concepit, & conſtanter perfecit, ut bibliothecam optimis quibuſque libris diverſarum linguarum inſtructam, non mediocribus impendiis pararit, ſuique monumentum reliquerit, quo non video quo ſpecioſiore titulo memoriam ſuæ gentis poſteritate valuerit commendare. Quum agerem *Romæ*, ſemel atque iterum ab illo ad colloquium invitatus, ídque, ni fallor, per *Petrum Bembum*, ut tum abhorrebam à cultu magnatum, tandem illius Palatium adii, pudore magis quàm ex animo. Nec in area, nec in veſtibulo ulla hominis muſca apparebat. Erat tum tempus pomeridianum. Equum tradidi famulo, & aſcendi ſolus, venio ad primum atrium, neminem video: ad ſecundum ac tertium, tantundem, nullum oſtium occluſum reperi, mecum demirans ſolitudinem: ad extremum venio, illic unum tantum reperio, *Græculum*, ut opinor, medicum, tonſo capite, cuſtodem oſtii patentis. Rogo quid ageret Card. Ait intus cum aliquot generoſis confabulari: quum nihil adderem, rogat quid vellem. Salutare inquam, ſi commodum eſſet, nunc quia non vacat, aliàs reviſam. Dum abiturus, pauliſper per feneſtram, loci ſitum proſpicio, redit ad me *Græcus*, percontans num quid velim renunciari Cardinali. Nihil inquam opus interpellare illius colloquium, ſed brevi rediturus ſum. Tandem ſciſcitanti nomen, edo. Eo audito, me non ſentiente ſe proripuit intrò, móxq; egreſſus, jubet nè quò abeam, ac protinus acceſſor. Venientē excipit non ut Cardinalis, & talis Card. extremæ ſortis homunculum, ſed ut collegam. Poſita eſt ſella, colloquuti ſumus plus quàm duas horas, nec interim licuit manum admovere pileo. Prodigioſam in tanto rerum faſtigio comitatem. Inter plurima quæ de ſtudiis eruditiſſimè diſſeruit, ſatis indicans jam tum ſibi fuiſſe in animo, quod nunc de bibliotheca factum accipio: incipit hortari me nè *Romam* ingeniorum altricem relinquerem.. Invitat ad domûs ſuæ contubernium & fortunarum omnium communionem, illud addens, cœlum *Romanum* ut humidum & calidum meo corpuſculo convenire, præcipuéque eam urbis partem in qua palatium habebat, olim à Pontifice quodam extructum, qui locum eum ut omnium ſaluberrimum delegiſſet. Poſt multos ſermones ultrò citróque habitos, acceſſit nepotem ſuum jam tum Archiepiſcopum, adoleſcentem divinâ quâdam indole præditum. Conantem aſſurgere vetuit, Decet, inquiens, diſcipulum coram præceptore ſtare. Tandem oſtendit bibliothecam πολυγλωττοτάτην. Quem virum ſi mihi contigiſſet temporius nôſſe, nunquam urbem eram relicturus, quam longè ſupra meritum meum reperi faventem. Sed jam abire ſtatueram, eóque res proceſſerat, ut mihi vix integrum eſſet ibi manere. Quum dixiſſem me accitum ab *Angliæ* Rege, deſiit urgere, tamen hoc iterum atque iterum oravit, nè ſuſpicarer ea quæ promitteret non ex animo proficiſci, néve ipſum ex vulgarium aulicorum moribus æſtimarem. Ægrè me dimiſit à colloquio, ſed quum abire geſtientem diutius remorari nollet, illud extremis verbis à me ſtipulatus eſt, ut ipſum adhuc ſemel viſerem, priuſquam urbe excederem Non redii infelix, nè hominis facundiâ victus mutarem ſententiam. Nunquam mihi mens æquè fuit leva. Sed quid agas, quum urgent fata? Eam felicitatem quæ mihi tum afferebatur, tibi nunc domi eſt, invidere tibi non poſſum: ſed mihi juſtiùs iraſcerer, méque ipſum oderim, qui oblatam recuſârim: verum hoc me conſolatur, quòd tuâ induſtriâ video futurum, ut iſtius divini theſauri nos quoque reddamur conſortes. Nam adnotationes in *Pentateuchum* percurri veriùs quàm perlegi, in quibus & alia multa præclara nobis polliceris. In his quæ prodierunt, mihi plurima vehementer arrident: ſunt tamē perpauca, de quibus te admoneri non minùs noſtrâ quàm tuâ refert, videlicet ut poſthac tuæ lucubrationes in manus omnium veniant elimatiores, & omninò tales, ut aut nihil, aut quàm minimum inveniant *Momi* quod calumnientur. Hoc tibi, mi *Auguſtine*, cum primis perſuadeas velim, me non aliâ mente monitoris partes ſuſcipere. Nam & induſtriam tuam exoſculor, & gloriæ ex animo faveo. Hæc editio prima ſcatet prodigioſis mendis, præſertim in *Latinis*, ex quo vides quàm non tutum ſit typographorum operis fidere. Si tibi non eſt integrum adeſſe, præſtaret hoc muneris alicui delegare, qui bonâ fide vicem obire tuam & poſſet & vellet. Interdum optarem te diligentiorem eſſe in probando, quàm es in aſſeverando fortis, præſertim quum rejicis aliorum opinionem. Videris autem in quoſdam ſtomachoſior, quaſi privato quodam affectu ſis eis infenſior, velut *Nicolaum Lyranum*, & *Paulum* Epiſcopum *Sempronianum*, quorum uterque eſt noſtræ inferioris *Germaniæ*: non quòd fas non ſit ab illis diſſentire, ſed quòd ſtomachi ſignificatio tibi nonnihil abrogat fidei. Diſſentis à *Reuchlino*, ſed civiliter cum laudis præfatione. Arbitror autem *Paulum* nulla in re *Reuchlino* inferiorem acumine ingenii, & Mathematicarum diſciplinarum cognitione ſuperiorem.

ſuperiorem. Cujus tamen nomen nuſquam quòd ſciam, citas, niſi cum reprehenſione. Eum non audiendum exiſtimas, quòd ſentiat hanc editionem non eſſe totam *Hieronymi*, hoc uno fretus argumento, quòd ſinguli libri præfationes habent *Hieronymi*. Hæc ratio ſi ſolida eſt, orationes *Æſchinis* ac *Demoſthenis* fatebimur à *Cicerone* verſas, quòd in eas præfatur *Cicero*: ſed aliquo caſu periit illius tranſlatio, præfatio ob utilitatem aliquam ſervata eſt. Extat in *Job* gemina præfatio, cum utraque non competat in eandem verſionem. Probabilius eſt eccleſiaſticos Proceres, quum jam ferè recepta eſſet editio *Hieronymi*, mutâſſe quædam ab illo verſa, & ex veteri tranſlatione, aut ex *Septuaginta* reſtituiſſe nonnulla: ita factum eſt, ut hæc editio temperata nobis remanſerit, ex autoritate eccleſiæ. Verùm hoc exempli duntaxat gratiâ protuli, non ut tecum ſuper hac re contendam. Interdum odioſiùs attingis *Averroiſtas*, ut videaris in totum damnare philoſophiam *Ariſtotelicam*. Nam qui ſic addicti ſunt *Ariſtoteli*, ut negligant divinos libros, aut *Chriſti* dogmata ad *Ariſtotelis* gnomonem exigant, meritò reprehendendi ſunt. Si *Baſilius*, *Chryſoſtomus*, *Hieronymus*, & *Auguſtinus* abſque philoſophiæ cognitione veniſſent ad tractanda ſcripturarum myſteria, obſecro quid egiſſent? Profiteris te ſcripturum adverſus philoſophiam *Platonicam*, quòd ſi *Platonicam* pariter atque *Ariſtotelicam* damnes, nullam nobis relinquis. Non me fugit rectum eſſe quod ſentis, ſed expediebat hoc quod ſentis ejuſmodi verbis expreſſiſſe, ut hinc tibi quàm minimum conflaretur invidiæ, quo tua ſcripta majore cum fructu legantur. Nunc primùm opinor proſiliſti in hoc theatrum, novus actor. Permagni autem refert ad omnes fabulæ partes, quàm auſpicatò primam ejus ſcenam ſaltaris. Hâc excetrâ nulla beſtia nocentior aut pervicacior. Facio nunc quod ſolent hi qui infeliciter navigârunt, quum alios vela pandentes admonent, quæ in mari vitanda ſint pericula. Simile quid aggreſſis dulciter aſpirat undique aura faventium applaudentiúmque: verùm ubi ſe ventus in diverſum verterit, tum deſtituti hærent in vado. Videris multa tumultuariâ lectione devorâſſe, ea ſi juſto temporis ſpacio concoxeris, exibunt multò gratiora, quàm ſi eadem juvenili calore effutiveris. Etiam atque etiam mihi rogandus es, *Auguſtine* doctiſſime, ut hæc eo animo accipias, quo à me dicuntur: quæ ut fruſtra moneam, tamen amor etiam tuta timens, non poterit non eſſe gratus. Quid quod non tantùm & ad tui nominis exiſtimationem, & ad publicorum ſtudiorum utilitatem pertinet, ut tua elaborata cum omni plauſu veniant in manus hominũ, verumetiam & *Grymanicæ* memoriæ, iſtiúſque bibliothecæ ſempiternum decus, non leve momentum habet. Nam non ita magni refert quid de me privatim ſentias. Videris enim aliquot locis, neſcio quid ſtomachi præ te ferre, etiamſi mihi nondum liquet an illa in me torſeris. Veluti primo ſtatim *Geneſeos* capite, quum tractas etymologiam nominis *Adam*, taxas citra nomenclaturam quoſdam, qui quòd *Auguſtinus* in *Hebraica* dictione, *Græcam* ſignificationem exponit, quaſi α notet ἀνατολὴν, δ, δύσιν, α, ἄρκτον, μ, μεσημβρίαν, appellârunt frigidam expoſitionem. Hoc à me notatum fateor in Evangelium *Johannis* capite ſecundo: ſed illic frigidæ

A expoſitionis nullum invenio mentionem, atque adeo nè vocem quidem ullam minus reverentem. Fateor hoc commentum ab aliis proditum, ſed demiror illud *tam gravi viro* tantopere placuiſſe, ut ſæpiùs putârit commemorandum: quum addo *tam gravi viro*, præfatione laudis mitigo diſſenſionem. Nec tu videris probare quod improbo, tantum admiraris cur non eàdem operâ ſit taxatus *Cyprianus*, qui hoc ante *Augu-*

B *ſtinum* literis prodiderit. Fortaſſis in prima editione locum eum in *Cypriano* non legeram, aut certè non memineram. In poſterioribus editionibus reperio hæc verba: Quod quidem & ante adnotavit divus *Cyprianus*, ſed homo fuit uterque. Si probas, quod diſſentio, diſſentiendi modeſtiam, ut opinor, non deſideras. Sed admones *Cyprianum* etiam illud addere, quod *Auguſtinus* tacuit, eam terram unde factus eſt *Adam*, è quatuor mundi cardinibus fuiſſe Dei pugno comprehen-

C ſam. Verùm poteras & illud addere, quòd frivolum commentum coactæ ſcripturæ teſtimonio probare nititur, Palmâ menſus eſt cœlum, & pugno comprehendit terram. Quis unquam eum *Eſaiæ* locum ad iſtum interpretatus eſt modum, ut ſileam quod, ut ſuo commento locum faceret, vitiavit ſcripturam, pro, *de limo terræ*, citans *ex omni limo terræ*. Prætereo quòd pro quatuor mundi plagis ponit quatuor mundi ſtellas. Ut arctos ſit ſtella, quum potiùs ſit ſydus; quis un-

D quam dixit orientem, occidentem, aut meridiem eſſe ſtellam? Sunt in eo libello, cui titulus *De montibus Sina & Sion*, præter dictionis figuram alia multa quæ non recipiunt pectus *Cypriani*, unde non temerè à nobis numeratus eſt inter ea quæ illi viro falsò adſcribuntur. Hæc igitur ſi nec tu probas, ut opinor, quid *Auguſtino* patrocinetur illius authoritas? Quin arbitror iſta nè *Auguſtino* quidem placuiſſe, è quibus particulam modò verecundiorem decerptam dedit auribus

E populi. Nunc paulisper mecum velim conſideres argumenta tua, quibus refellere conaris eos quibus hoc commentum videtur frigidum. Si hæc, inquis, frigida ſunt, cur eodem modo non frigent omnia quæ à *Platone* in *Cratylo* ſcripta ſunt? Cur & *Varronis* etymologiæ non frigebunt? qui etiam nominibus Græcis etymon *Latinum* accommodat. In qua re maximè reprehenditur à *Servio Donatus*, quòd is *Leneum Bacchum* dici putat à *leniendo animo*. Obteſtor prudentiam tu-

F am, *Auguſtine*, an ſimile quippiam uſquam tradidit vel in *Cratylo Plato*, vel in etymologiis *Varro*, ut ſingulas literas per ſingulas dictiones interpretemur? Quis unquam veterum Grammaticorum tam ocioſè nugatus eſt? Aut quis non rideret ſtudium quorundam recentiorum, quos hæc pluſquam inepta cura delectavit, ut dictiones aliquot literatim interpretentur? Velut, *Deus dans æternam vitam ſuis*, & ad hujuſmodi ſomnia ſacrarum literarum teſtimonia accom-

G modent? Vidimus olim ſingulis literis interdum fuiſſe deſignatas ſingulas dictiones, ut, S.P.Q.R. *Senatus populúſque Romanus*. Et P.M. *Plus minus*. Et P.P. *Pater patriæ*, de quibus nonnihil prodidit *Probus*. Sed nemo tam ineptus nugator fuit, ut *pater* exponeret, *paſcens amanter teneros ære rectè*. Aut *mater*, *mammam accommodans teneris ejulantibus roſcidam*. Vides quantum interſit inter etymologiam & hoc interpre-

 tandi

tandi genus quod improbavi? Sed vidi quantum tibi donem. Finge nihil intereſſe, non protinus frigebunt omnes etymologiæ, ſi una atque altera friget. Eàdem ratione colliges, ſi *Feſtus Pompeius* unicam dictionem perperam expoſuit, alias omnes perperam fuiſſe interpretatum: & ſi quis unum ſcripturæ locum non rectè enarravit, in omnibus erráſſe. Hanc ratiocinationem ſi ridiculam & impudentem eſſe fateris, eàdem operâ de tua pronunciâſti. Quæ hoc etiam abſurdior eſt, quòd non ſolùm tranſilit à proloquio ſingulari ad univerſale, verumetiam quòd à ſpecie ad ſpeciem, perinde quaſi colligas, *Hic piſcis eſt malus, nulli igitur ſunt boni equi.* Etenim quum etymologia commonſtret originem vocis, commentum de *Adam* nihil minùs eſt quam etymologia: ſed propiùs accedit ad monſtroſas voces *Baſilidis*, *Abraxas*, *Leuſiboras*: & *Donatus*, ut ais, à *Servio* reprehenſus eſt, quòd *Leneum Græcæ* originis vocem (venit enim à λιτὸς *leneus*) à *Latina* deduxerit. Sed utrum rectè notatus eſt à *Servio Donatus*, an ſecus? Dices opinor, Rectè. Benè ergo *Servius* adduxit etymologiam? annues. Non igitur ſtatim frigent omnia, ſi friget una. Quis unquam Dialecticus ab individuo colligit ſpeciem, niſi per inductionem ſimul omnia commemores? *Modeſtus* ſcribit *Cœlibes* dictos quaſi *cœlites*, quòd *Saturnus* Cœlo amputaverit genitalia. Atqui pariunt & cœlibes. Hæc ſi friget etymologia, non ſtatim & illud frigidum eſt, *conjuges* dici à *ſocietate jugi*: & ſi friget, quod *L. Ælius* dixit *pituitam* ab eo dictam quod *petat vitam*, non protinus friget *naſum* dictum, quaſi νῆσον, id eſt, inſulam in facie prominentem. Si meritò rejicitur quod *Varro* prodidit *agrum* eſſe dictum quòd illic *agatur aliquid*, non ideo rejiciendum quod ſcribit *Fabius* à *Græca* voce deductum. Si falſum eſt *graculos* dici quod *gregatim volant*, verum tamen eſt eam dictionem ab *avium voce* affictam eſſe. Si frigidum eſt, *orationem* dici quaſi *oris rationem*; & *teſtamentum*, quaſi *teſtationem mentis*: non ideo falſum eſt *orationem* eſſe nomen à verbo *oro*, ſicut eſt *lectio* à *lego*: & *teſtamentum* à *teſtor*, ſicut eſt *monumentum* à *moneo*. Sunt dictiones, quarum origo aut prorſus ignoratur aut ambigua eſt, non tamen ideo nulla eſt certa etymologia. Opinor te jamdudum perſpicere, vir præclare, quàm hæc tibi hactenus parùm attentè, parúmque concinnè dicta ſint. Sed multò minùs cohæret quod ſubjicis. *Mira eſt igitur*, inquis, *horum hominum impudentia, qui pluris unam Ciceronis voculam facerent, quàm quicquid divini illi homines dixerunt, quorum ut eſt maxima ſanctitas & eruditio, ita maximè à vaniſſimorum hominum latratibus tuta.* Hic ſermo quoniam in me non hæret, ſuſpicor & illa ſuperiora in alios eſſe torta: proin hic non tam meam cauſam ago quàm tuam; quanquam non arbitror inter *Chriſtianos* quenquam inveniri, qui pluris faciat unam *Ciceronis* voculam, quàm univerſa quæ ſcripſit *Cyprianus* & *Auguſtinus*, præter Theologiæ cognitionem, etiam eloquentiâ non vulgari pollentes. Quòd ſi quis quum de *Romani* ſermonis eloquentia diſceptatur, plus tribuat *M. Tullio* quàm *Cypriano* & *Auguſtino*, puto nec ipſos, ſi viverent, id ægrè laturos, ſed æquiſſimis animis ceſſuros autoritati *Ciceronis* hac duntaxat in parte. Ubi ſunt igitur illi homines inſigniter impudentes, ubi vaniſſimorum hominum latratus? Quid

A iſta ſcribens cogitaris, divinare non queo, certè non videntur naſci ex his quæ hactenus commemorâſti: niſi fortè flagitium inexpiabile judicas in re tam levi diſſentire ab *Auguſtino*, quum ipſe in hoc opere & ab *Hieronymo*, & a *Septuaginta*, & ab aliis multis in re multo graviori diſſentias. Sed his non contentus pergis: *Hos certè*, inquis, *nunquam ſatis demirare potuimus, qui, ſi vel minimam labeculam apud ſanctiſſimos illos viros repe-*
B *rerint, miras excitant tragœdias, clamant, vociferantur, ingemiſcunt errorem, lachrymas ſe non poſſe continere proteſtantur. Dicunt eos in alio verſari mundo, idque non aliâ gratiâ fit ab eis, quàm ut ſummis viris detrahendo, gloriolam quandam, cujus avidiſſimos eos eſſe eorum ſcripta proclamant, adipiſcantur ad poſteritatem.* Ubi igitur modeſtia illa *Chriſtiana*, quam in aliis tantopere deſiderant, ipſi omnium egentiſſimi? Hoccine eſt prodeſſe poſteritati, & non magis obeſſe? Equidem, mi *Auguſtine* chariſſi-
C me, non inficior fieri poſſe, ut apud *Italos* ſint in quos iſta meritò deſtomacheris: ſed qui viderit in tuo ſermone qui præceſſit, nihil eſſe ſtomacho dignum, mirabitur unde repentè in has tragicas voces incanduerit animus tuus. Nam qui ſobrii ſaníque ſunt, prius indignitatem rei ponunt ob oculos, quàm clament, O cœlum! O terra! O maria *Neptuni*! Omitto nunc quòd tam fortiter judicas de mente aliena, quaſi quiſquis à ſanctis viris diſſentit, nihil aliud quam gloriam aucupe-
D tur. Nolis opinor alios ſimili candore de tuo pectore judicare, quoties in hoc opere à ſanctiſſimis pariter ac doctiſſimis viris liberè diſſentis, nonnunquam & impacto colapho. Sed pergis indulgere ſtomacho efferveſcenti. *Quæ igitur*, inquis, *eſt hæc tam inaudita, tam inſolita barbaries, ubi hoc hominum genus ortum adultúmque eſt? Num apud Chriſtianos, an non magis ad Hyrcanas ſylvas, & ſcopulos Caucaſeos? Utri efferatiores, ipſi an Tibareni, ac Derbices qui patres mactabant, è ſcopulíſque præ-*
E *cipitabant? At ipſi omnes Ordines, omnem ſexum & ætatem deformàrunt, crudeliter laceràrunt, immaniſſimè dilaniàrunt.* Hócne eſt eſſe *Chriſtianum*, an non magis pluſquam *Turcam* ac *Saracenum*? Hanc pluſquam tragicam verborum atrocitatem (dabis veniam, mi *Auguſtine*, verum fatenti) vix ſine riſu legere potui, niſi quòd interdum ſuſpicabar te quum hæc ſcriberes, animum intentum habuiſſe ad *Saxonem* illum, hujus eccleſiaſticæ tempeſtatis autorem. Nam is interdum fortiter negligit ſan-
F ctorum autoritatem. Sed aliunde natus erat hic ſermo, nempe ab his, quibus quod refert *Auguſtinus* de literis quatuor in *Adam*, videtur frigidum commentum, & ab hac occaſione tam frigida ſtilus tuus incaluit uſque ad *Derbices* & *Tibarenos*, aut ſi quod animal his immanius. Si *Chriſtianus* non eſt qui diſſentit à ſanctis viris, *Paulus* diſſenſit à *Petro*, & à *Barnaba*, quorum alteri reſtitit in faciem, in alterum irritatus fuit παροξυσμῷ. Nam eo verbo *Lucas* eſt uſus. Diſſenſit ab *Am-*
G *broſio* & *Cypriano Hieronymus*: eidem cum *Auguſtino* fuit non frigida velitatio. Et quis eſt priſcorum, à quo non multis in locis diſſentiant recentiores Theologi? Nullus igitur eorum cenſebitur dignus *Chriſtiani* titulo? Sunt inſperſa quædam, in quibus videri poſſis iratus *Moriæ* noſtræ, quum ea nullum damnet Ordinem, ſed hominum vitia taxet; nec tamen omnia, ſed ea duntaxat quæ quiſque, niſi ſit moroſior, poſſit æquo animo aut

etiam

etiam cum riſu audire. Interdum mihi videris,
iſta ſcribens, nunc in hunc, nunc in illum tendere
oculos, nec ſemper ad eundem ſcopum dirigere ſa-
gittas. Atqui quemadmodum magis erat ingenu-
um aperire in quem tam atrociter ſtomacharere,
quàm incertâ vagâque ſuſpicione multos per-
ſtringere: ita ſanius erat, orationem ſibi conſtare
certóque ordine fluere, non temerè ferri. Subjicis
hæc, *Uſi ſunt fateor, etiam ſanctiſſimi viri reprehenſi-
onibus, etiam apoſtoli, etiam Chriſtus. At quanta
cum modeſtia, quanta cum lenitate prophanos & Deo
adverſantes caſtigabant! Quàm humanè Origines
reprehendit Celſum, Baſilius Eunomium, ac reliquos!*
Hæc adeo non videntur in me dicta, ut è meis
libris ſumpta videantur mutuò. Atque in his
rurſum non perinde damnas ſi quid reprehenda-
tur in ſacris doctoribus, quàm in reprehenſione
deſideras modeſtiam. Verùm an non ſatis mo-
deſtè diſſentit, qui dicit ſe mirare hoc commen-
tum graviſſimo viro placuiſſe? Nam hinc fluxit
omnis hæc ſtomachatio. Atque hæc erat illa la-
becula, ob quam dicebas tam atroces excitari tra-
gœdias? Unde ſuſpicor alium quempiam fuiſſe
qui locum illum contumelioſiùs notârit, in quem
iſta torſeris. Pergis, *At hi Chriſtianos ipſos, divos
ipſos, quanta cum ignominia, quibus ſannis, quibus
ſcommatis carpunt, allatrant, ſubſannant!* Hæc tua
ſunt, *Eugubine*. Omitto nunc dicere, quàm leniter
Chriſtus & apoſtoli tractant ethnicos, quibus de-
nunciant æternum Væ, quóſque nonnunquam ſuis
depingunt coloribus. *Paulus* magis deſtomachatur
in vitia *Chriſtianorum*, quàm exterorum, ídque te-
ſtatur ſe jure facere. *Quid*, inquit, *meâ refert de his
qui foris ſunt judicare?* Et divus *Hieronymus*, nónne
acerbiùs invehitur in malos monachos, clericos &
virgines, quàm in ethnicos aut *Judæos*? Quod
autem de divis meminiſti, bifariam poteſt accipi:
Incertum enim utrum ſtomacheris in illos qui
reprehendunt aliquid in ſcriptis eorum quos nunc
eccleſia pro divis colit, an in eos qui ſimpliciter
damnant divorum cultum & invocationem. U-
trumcunque horum ſentias, non arbitror in me
competere. Quæ addis de ignominia, ſannis,
ſcommatis & allatratu; fateor divorum memo-
riæ nonnullam deberi reverentiam, ſed non euſ-
que, ut nefas ſit vel in moribus, vel in ſcriptis eo-
rum quicquam reprehendere. Nunc quidem illi
non peccant, ſed quum in terris agerent, & erra-
bant, & fallebantur, & delinquebant. Quóque
celebrior eſt illorum memoria, hoc magis expe-
dit notare ſi quid perperam fecerunt aut docue-
runt, nè nominis illorum autoritas ſimplicium
animos inducat in errorem, qui ſibi perſuaſerunt
ſanctum eſſe quicquid à ſanctis, vel dictum vel
geſtum fuerit. Imò exiſtimo hoc officium ipſis
divis eſſe gratius, quàm ſi quis accendat cereo-
lum. Cultum divorum nuſquam damno, ſed
quorundam hac in re ſuperſtitionem interdum
taxo, nec id immeritò. Hìc ſi quid eſt ſannarum
aut ſcommatum, ea non in divos recidunt, ſed in
cultores ſuperſtitioſos. Rurſus, quæ ſubjicis, nec
in *Saxonem* illum, nec in me, ſed in *Italos* neſcio
quos detorta videntur. Ais enim, *Pudet profectò
quoties in eorũ ſcripta incidimus in quibus nullũ Chri-
ſtianæ pietatis apparet veſtigium, ſed omnia ethnicis
oſtentationibus, virulentiis pluſquam Judaicis ſcatent,
omnia vano ſtrepitu, vaniſſimis jactationibus reſonant.*
Hæc tua ſunt. Certè in libris eorum, mi *Augu-*

A *ſtine*, qui nunc hæreſeos nomine celebres ſunt,
religioſè prædicatur *Chriſti* majeſtas, plurimum
tribuitur fidei & charitati, conſtanter affirma-
tur reſurrectio mortuorum, ſacroſancta habetur
ſcripturarum autoritas. Hæc opinor haud obſcura
ſunt *Chriſtianæ* pietatis veſtigia. Quòd ſi legiſti
meas *Paraphraſes, commentarios in aliquot Pſalmos,
Methodum Theologiæ*, libellum *De orando, De miſe-
ricordia Dei*, alióſque hujus generis, non dices, opi-
B nor, illic nullum eſſe *Chriſtianæ* pietatis veſtigium.
Unde mihi perſuadeo, iſtic eſſe in quos iſta com-
petant, quorum ſcripta nondum ad nos pervene-
runt. Itaque quum horum nihil in me competat,
arbitror & ea quæ ſequuntur in alios dici. Et quod
inquis, *Miſerius eſt, cum ætate creſcit delirium, &
tunc eveniuntur deteriores, quando & divina mini-
tante Nemeſi, & toto orbe terrarum in eos vociferan-
te, debuerant reſpicere.* Ætatis convicium fortaſſis
ſuſpicabitur aliquis in me jaci, qui me ſenem eſſe
C non inficior, licèt ab decrepita, ni fallor, ætate
aliquanto ſpacio abſim, ut qui nondum pervene-
rim ad annum ſeptuageſimum. Nam imbecilli-
tas corpuſculi non eſt ætatis, ſed naturæ, tale fuit
etiam juveni, qualia ferè ſunt affixorum libris.
De delirio nihil judico: nam qui maximè deli-
rant, ſibi maximè ſani videntur; ut qui maximè
temulenti ſunt, ſibi videntur mirè ſobrii: ſit igitur
hoc aliorum judicium. Quòd ſi delirant omnes
ſenes, maximè delirabat divus *Hieronymus*, qui
D major annis octoginta aut nonaginta, ut quibuſ-
dam placet, plurima ſcripſit, eáque multo abſo-
lutiora iis quæ ſcripſit florenti ætate. Quod idem
arbitratur pleriſque doctis viris accidiſſe, qui vi-
cinâ morte cygneum quiddam dulcius cecinerunt.
Plinius tradit è vitibus vetuſtioribus naſci vinum
melius, è recentioribus copioſius. Quin & ipſa
vina mitiora fiunt ætate. Sunt tamen in his quæ
ætatem non ferunt, & nimia vetuſtas generoſis
etiam vinis, vigorem & gratiam adimit. Certè
E ad eam ætatem nondum perveni, nec unquam, ut
arbitror, perventurus ſum. Fortaſſis ingenium
meum ad ea vini genera pertinet, quæ vapeſcunt
eodem quo nata ſunt anno. Mihi quod ad animi
vigorem attinet, non videor habere multa de
quibus incuſem ætatem: ſed ſenes ſi delirant,
cum venia delirant: in juvenibus autem turpiſſi-
ma eſt deliratio. Quâ tu ſis ætate mihi non li-
quet, niſi quòd ſtilus exultans, & in ſenectam
convicium arguunt te etiamnum ἀκμάζειν. Quo
F magis tibi adnitendum eſt, nè quid extet in ſcri-
ptis tuis, mi *Auguſtine*, quod delirationis ſpeciem
præ ſe ferat. Id fiet, ſi ſibi undique cohæreat
conſtétque ſermo, ſi ſobrio tenore fluat, ſi nuſ-
quam ſecum pugnet, ſi ubique ſibi præſentem ani-
mum referat. Quod de *Nemeſi* ſcribis, déque vo-
ciferante mundo, fortaſſe torques in hæreticos, à
quorum conſortio me conſtantiſſimè abſtinui,
imò cum quibus magno capitis mei diſcrimine
jamdudum cominùs eminùſque depugno. Quan-
G quam non deſint qui in me vociferentur: ſed
paucis inauſpicatis oppono tot Principum, tot
Epiſcoporum, tot eruditorum hominum judicia,
qui meos labores & amplis muneribus ornant,
& honorificentiſſimis teſtimoniis comprobant,
& mihi gratias agunt, quòd ex libris meis veræ
pietatis ſeminaria hauſerunt. Hæc igitur mihi
non eò dicuntur, ut mihi patrociner; ſed ut ho-
mini literatiſſimo nunc primùm in theatrum
prodeunti

prodeunti conſulam, quo fabulam optimi cujuſq; applauſu peragat, & vel noſtro malo ſit cautior. Supereſt epilogus tuus, neſcio quàm aptè hærens ſuperioribus. *Nos*, inquis, *& ſanctitatem & eruditionem ſummorum virorum ſemper admirabimur. Num protinus contemnit pietatem & eruditionem Auguſtini, cui quicquam in illius viri ſcriptis non probatur?* Jamdudum vides iſtud in tuum recidere caput, qui in hoc opere toties diſſentis a ſanctiſſimis viris. Probas eruditionem cum pietate conjunctam. Itanè ſtatim impius eſt qui diſſentit à piis viris? Abſit. Sed fac illum diſſentire contumelioſiùs, improbitas ea dici poteſt, impietas non poteſt. Nec illa quid ſibi velint ſatis intelligo, quum ais: *Non eſt igitur quòd de eruditione gloriemur, in qua ſive æquemus, ſive ſuperemus illos divinos viros, ſanctitate certè ſumus adeo inferiores, ut ſine lachrymis referri non poſſit.* Hìc admiſces perſonam tuam: nam abſit ut iſta cogitatio nunquam inciderit in mentem meam, ut mihi videar æquare, aut etiam ſuperare doctrinà vel *Auguſtinum*, vel *Hieronymum*. Nec ſtatim æquat, qui deprehendit in alieno libro, quod autorem ſefellit, tantum abeſt ut ſuperet. *Tandem*, inquis, *incidimus in flagitioſiſſimas oſtentationes.* Hæc tua deſtomachatio tam atrox, tam vehemens, tam varia, diſpeream ſi divinare poſſum quos petat. Et tamen tota res exordium habuit ab *Adam*, quatuor mundi plagas deſignante. Sed bene habet quòd hæc ſcribuntur à juvene, nè audiat *delirus*, quanquam interdum delirant & juvenes. Hunc ſtomachum ſi in me effudiſti, æquitatem in te deſidero: ſi in hæreſeon autores, demiror totius ſermonis corpus tam malè cohærere cum capite: ſi in omnes quorum ſcripta putas impia & flagitioſa, non diſſimile facis, ac ſi quis eodem jure velit omnes perfundere; aut ſi ſtrabo multis præſentibus dicat acerba convicia, omnibus incertis quid in quem dicatur. Si quis ad iſtum modum deſtomacheretur, permiſcens omne probrorum genus, quorum aliud in alios cadere videretur, nónne quiſquis audiret, diceret, Quid huic accidit? Quanto magis curandum eſt, nè quid tale dicatur in ſcriptum orbi proditum, in quo requiritur ſobrietas & ſanitas, per ocium in literas mittentis cogitationes ſuas? Uno tantū in loco me nominas, & contemptim & diſſentiens, nec tamen indicas locum; niſi quòd ſuſpicor te notare, quòd mea *Paraphraſis in Luca caput xxiii.* ita loquitur de *Chriſto*: *Apud Annam & Caiapham Judæi per falſos teſtes intenderunt illi crimen blaſphemiæ, quo non aliud eſt atrocius.* Deſignatum eſt hoc in *Joſeph*, quem fratres invidià conjurati detulerunt de crimine peſſimo. *Miror*, inquis, *Eraſmum, cur in multis editionem Septuaginta noſtræ prætulerit, quum apertè & Hebraica veritas refragetur, & ipſi Græci interpretes.* Quàm id multis in locis faciam nunc non excutio. Certè hoc loco quod verterunt interpretes *Septuaginta*, rectiùs quadrat ad typum *Chriſti* qui venit advocatus, non delator, nec accuſator fratrum, ſed accuſatus ac damnatus eſt à *Judæis*. Quòd ſi voces *Hebrææ* non ſunt ancipites, credendum eſt aliud legiſſe *Septuaginta* quàm nos habemus. Quid autem mirum ſicubi ſequor editionem *Septuaginta*, quum idem aliquot locis faciunt apoſtoli & evangeliſtæ? Poſtremò, quum ipſe non rarò damnes quod vertit *Hieronymus*, & præferas *Septuaginta* tranſlationem? Quòd ſi mihi non con-

A cedis aliud legiſſe *Septuaginta*, quàm legerit *Hieronymus*, quid ſibi volunt illa verba tua in *Geneſeos cap. xiiii. Miror ipſe hanc varietatem, eáque res facit ut ſuſpicer, pleraque alia tota Biblia immutata eſſe?* Si *Hieronymiana* editio damnat verſionem *Septuaginta*, cur ipſe divus *Hieronymus* frequenter & illud enarrat quod illi verterunt? Rurſus citra nominis mei mentionem attingis me, *cap. xlvi. Hæc eſt ergo*, inquis, *ejus nodi ſolutio, quem dicunt*
B *Hieronymum ligaſſe, ac non ſolviſſe.* Lapſum iſtum tuum, *Auguſtine*, nec miror, nec inſector, qui frequenter accidit in his argumentis quæ lectione varià tumultuariáque tractantur. Erroris anſam præbuit typographorum incuria. Quum enim annotationum opus per ſchedas excuderetur, è duabus quæſtionibus altera prætermiſſa eſt, videlicet de ſeptuaginta animabus. Id arguit quod titulus non congruit annotationi ſequenti. Sic enim habet: *In ſeptuaginta quinq; animabus deſcendit Jacob*,
C quum annotatio ſequens tractet eum locum: *Quod emit Abraham precio argenti, à filiis Emor filii Sichem.* Sed, utcunque fallebat titulus, ipſa annotatio ſatis declarat in quem locum competeret. Ea negat nodū de empto ſepulchro fuiſſe ſolutum, nec ſimpliciter negat fuiſſe ſolutum, ſed in libro ad *Pammachium De optimo genere interpretandi* negat fuiſſe ſolutum. Sic enim habent mea: *Hunc nodum illic nectit Hieronymus, nec eum diſſolvit.* Nam eleganter eum diſſolvit in quæſtionibus *Hebraicis*. Ve-
D rùm hoc leviculum eſt. Interdum ſtilum odioſiùs ſtringis, meà ſententià, quàm par eſt in *Germanos*, veluti *Deuteronomii capite ſexto*, quum is locus non porrigat anſam incandeſcendi: *Neque enim*, inquis, *hoc dicimus, quorundam Germanorum imitati procacitatem, qui ſibi omnibus & diis & hominibus, & humanis & divinis rebus maledicendi licentiam uſurpârunt.* Ita tu quidem. Fieri poteſt, ut in *Germania* ſint qui non temperent à blaſphemiis in Deum, ſed in hos horrendis ſuppliciis animadvertitur. At
E ego *Romæ* his auribus audivi quoſdam abominandis blaſphemiis debacchantes in *Chriſtum*, & in illius apoſtolos, ídque multis mecum audientibus, & quidem impunè. Ibidem multos novi, qui commemorabant ſe dicta horrenda audiſſe à quibuſdam ſacerdotibus aulæ Pontificiæ miniſtris, idque in ipſa Miſſa, tam clarè, ut ea vox ad multorum aures pervenerit. Sed opinor te loqui de libris eorum qui nunc nova tuentur dogmata. Quorundam ex his maledicentiam inficiari non
F poſſum, quum eam ipſe tot amarulentis illorum libellis confoſſus, plus ſatis expertus ſim. Cæterùm in Deum illic nihil reperio conviciorum, tametſi quos tu deorum nomine ſignes addubito. Arbitror enim te nobiſcum unicum profiteri Deum. Sed utinā hoc crimen ſolis *Germanis* objici poſſit, latiùs patet quàm vellemus. Similia quædam ſtomacheris in ejuſdem operis *cap. xi.* per occaſionem *Dathan* & *Abiron*, in giganteam immanitatem, quorum veſaniæ jam nec cœlum ſufficit. Quid eſt
G iſtud ultra cœlum? An illud caput quod tu ſimpliciter & abſolutè ſummum vocas? & addis pronomen *emphaticum illud*. Si de *Chriſto* loqueris, piè dicis: ſi de Pontifice, non tu quidem impiè, ſed magnificentiùs quàm pro re, atque adeo impiè quoque, ſi tuus ſermo nanſciſcatur iniquum interpretem. Hæc, mi *Auguſtine*, non ob aliud moneo, niſi ut diligentior ſis ad revincendum quàm ad conviciendum, mitiúſque tangas totius

gentis

gentis nomen, quæ utcunque nunc tumultuatur, nunquam tamen in vera *Chriſti* religione ceſſit veſtræ *Italiæ*, ſi rem æſtimes ab annis octingentis. Hoc pacto fiet, ut & uberiùs prosis eccleſiæ, & tibi minus conſles invidiæ. Cuivis in promptu eſt, objicere *Derbices & Tibarenos, Cyclopas & gigantes*, ſed eruditis viris dignius, & gregi *Christiano* utilius eſt, ſolidis rationibus, & ſcripturarum teſtimoniis & docere errantes, & revincere pertinaces. Quod ni fiat, quivis auriga poſſit conviciis in quemvis detonare. In *Numerorum cap.* 5. deſtomacharis in *Saxonem*, quod neget confeſſionem ſacramentalem inſtitutam à Deo, generoſè quidem aſſeverans eſſe à Deo inſtitutam. Sed quum in eo quod aſſeveras, tot inſignes Theologi deſudârint, nec inter ſe concordent, tuæ eruditionis erat ſolidis ſcripturis & argumentis inſtruere nos adverſus homines linguaciſſimos: nec ſatis erat eos appellare *impudentiſſimos*, qui non erubuerunt negare hoc eſſe primum à Deo repertum, ac declamare locum communem de hæreticis ſcripturam ad ſua dogmata detorquentibus. Quæ ut meritò abs te dicta ſunt, minimum tamen conferunt ad refellendos adverſarios: ſed erant diſtinguenda confeſſionis genera, & quod nunc exigitur efficacibus argumentis erat probandum. Quis enim negat exigi pœnitentiam mentis? Hanc habet quiſquis apud Deum agnoſcit errorem ſuum. Rurſum nullus inficiatur, reconciliationem eſſe juris & naturæ & divini. Quiſquis autem redit in gratiam, agnoſcit peccatum ſuum: ita qui publicâ ſatisfactione recipiebantur in eccleſiæ conſortium, confitebantur ipſa re, etiam ſi non proferrent ore ſua delicta. Veluti quiſquis venit ad baptiſmum, hoc ipſo quòd venit, confitetur ſe habere quod egeat ablutione. Sed quid hoc ad noſtram hanc confeſſionem? At *Numerorum* 5. *Moſes* præcipit ut ſacerdoti *Judæi* confiteantur peccata ſua. Verùm ea lex loqui videtur de peccatis per humanam incuriam aut inſcitiam commiſſis, qualia multa ſolent hominibus accidere, etiam minimè malis. Sic enim habent verba legis, *Vir ſive mulier cum fecerint ex omnibus peccatis quæ ſolent hominibus accidere, & per negligentiam tranſgreſſi fuerint mandatum Domini atque deliquerint, confitebuntur peccatum ſuum.* An inter hæc numeranda putas, parricidia, inceſtus, blaſphemias in Deum, & ſacrilegia, quæ ſolent hominibus per negligentiam accidere? Jam & tu fateris legem præcipuè loqui de furto. Quia mox ſubjicitur, *reddant ipſum caput, quintámque partem deſuper ei, in quem peccaverint.* Multi porrò ſunt homines, qui per errorem aut humanam incuriam detinuerunt aliena. Hunc errorem expiebat confeſſio, & capitis reſtitutio cum acceſſione aliqua, & aries immolatus. Nam plagiarius *Exodi* 21. *capite* plectitur. Et ejuſdem voluminis *capite* 22. abigeus pro bove uno reddit quinque, pro ove una quatuor. Suffoſſorem nocturnum licebat impunè occidere. Si bos repertus fuerat apud abigeum vivus, duplum reddebat. Quòd ſi urges nos literis, ſimul exige cum confeſſione ſacrificium arietis. Rurſum ſi nos præcepti verbis ſtringis, ſimul exiges à nobis ut ſacerdoti confiteamur & quamlibet levia delicta, quæ ſolent hominibus per negligentiam accidere, quod non exigit eccleſia. Poſtremò, quum *Judæorum* ditio latè patuerit & plerique etiam *Romæ* & in *Aſia* minore habitarent, nec ſacrificare fas fuerit, niſi *Hieroſolymis*, qui fieri potuit, ut omnes omnia peccata confiterentur ſacerdoti in templo ſuis fungenti vicibus? & quæ turba fuiſſet arietum, ſi ſinguli pro ſingulis delictis obtuliſſent victimam? Hos ſcrupulos, vir optime, oportuerat diſcutere: nec ſatis erat dicere, *Si quis rectè conſiderare voluerit, inveniet primum omnium peccatorum confeſſionem eſſe poſitam. Non quòd ipſe probationibus ullis egeam, ſed armâſſes nos adverſus eos quibuſcum nobis communis eſt conflictatio.* Inibi ſimile quiddam attingis de Principatu *Romani* Pontificis, quum ea quæſtio multos habeat ſinus, quos utinam diligentiùs excuſſiſſes, aut omnino tacuiſſes: nedum quod fortiter aſſeveras, dilutè probas, riſui ſis improbioribus, & eos in ipſorum opinione confirmes. Hæc, teſte *Chriſto*, non te monerem, niſi te purè diligerem, tuíſque ſanctiſſimis laboribus ex animo faverem; nam mihi perſuadeo te *Christiano* in me eſſe animo, aut ſi quid animum tuum exulcerârunt malæ linguæ, ea res non tantum habet apud me momenti, ut ullam amarulentiam in te concipiam. Revertor ad hujus diſputationis caput, quod me petere videbatur pleriſque, quaſi parum honoris habuerim *Auguſtino*, quòd in re nullius momenti ab eo diſſenſi non ſolùm modeſtè, verumetiam cum temperamento laudis. Quid ſi notâſſem in ejus libris ſententias, quas nunc Theologi judicant hæreticas? Eas opinor non diceres labeculas. Nec æquum eſſet te hoc in aliis tam atrociter reprehendere, quod ipſe tibi permittis. In caput *Geneſeos* ſecundum ita loqueris, *Quapropter fabulas eſſe arbitror, quæ iſte paradiſus commentariis ſcribentes homines fecit, niſi Adam peccâſſet, fore, ut in eo paradiſo jugiter homines habitâſſent. Nam etiam ſi Adam non peccâſſet, habitata tamen iſta terra fuiſſet ita ut nunc ſit, & homines vel mortales fuiſſent ut nunc, vel congruo tempore in cœlum fuiſſent aſſumpti.* In hac ſententia quum fatearis graviſſimos ſanctiſſimóſque viros fuiſſe, tamen non vereris appellare fabulas. Et in his ſanctiſſimis viris eſt *Auguſtinus*, quem à me dolebas tam leviter attactum in re nihili. Sed inibi retractas, ſi quæ dicis ſunt impia. Atqui ſi dubitabas, quid opus erat appellare fabulas? Rurſus in *Geneſim cap.* 10. diſſentiens ab *Auguſtino*, qui putat per errorem à nobis legi *coram Domino*, quum legendum ſit *contra Dominum*, nullâ præfatione honoris liberè rejicis illius ſententiam, his verbis: *Ipſe potiùs propter linguæ Hebraicæ imperitiam lapſus eſt.* Interdum erumpis in laudes *Hieronymi*, ſed non citra ſuggillationem Eccleſiæ, quam alicubi ſcribis in erroribus tantis fuiſſe futuram, niſi vir ille divinos libros vertiſſet ex *Hebræorum* fontibus. Primum illud durum eſt piorum auribus, Eccleſiam teneri errore, præſertim in ſacris literis, licet errent homines plerique. Sed eundem bene laudatum ſubinde reprehendis, quum interdum poſſis culpam in librarios conferre. Jam ſi pleraque ſunt immutata, ut ſuſpicaris, in *Hebræorum* codicibus, quos ſequutus eſt *Hieronymus*, unde nobis conſtat hanc editionem eſſe ſynceriorem? Siquidem *Exod.* 23. notas *Hieronymum*, qui perperam verterit, *Oſtende mihi faciem tuam*, pro eo quod erat, *Oſtende mihi viam tuam*? Et addis eum locum pejus etiam verſum à *Septuaginta*, *Oſtende mihi teipſum*. Sed unde liquet hoc quod tu reperiſti in *Hebræo* codice, verius eſſe quàm quod legerunt

gerunt *Hieronymus* & *Septuaginta*, præſertim quum hic nullum cites autorem, neque *Hebræum*, neque *Græcum*? Verùm à *Septuaginta* non modò frequenter, verumetiam parum reverenter interdum diſſentis: id quum facis, nónne palàm rejicis opinionem *Cypriani*, *Hilarii*, *Auguſtini*, nè *Græcos* commemorem, qui crediderunt *Septuaginta* divini ſpiritûs afflatu nobis eam prodidiſſe verſionem? quod interdum profitetur & *Hieronymus*. Vides in quàm arduâ re non vereris à tantis viris liberè diſſentire? & tam atrociter ſtomacharis in eum qui non probavit commentum de *Adam*, quod arbitror nec ipſum *Auguſtinum* probâſſe ſeriò. *Exodi cap.* 34. reprehendis *Hieronymum* qui perperam verterit, *Ignorabat Moſes quòd cornuta eſſet facies ejus*, pro eo quod erat, *radians erat facies ejus*. Atque hic adeò non lenis reprehenſionem, ut non multùm abſis à convicio, quum addis. *Mirum quòd Hieronymus non conſideraverit veritatem Hebraicam, non animadverterit etiam quid Septuaginta tranſtuliſſent, qui bene hunc locum verterunt.* Ac ſubjicis: *Rident itaque nos & execrantur Judæi, quoties Moſen in noſtris templis cornutâ facie depictum aſpiciunt, quaſi nos eum diabolum quendam, ut ipſi ſtultè interpretantur, eſſe putemus.* Atqui iſtis Judæorum ſannis locum fecit ille toties abs te laudatus *Hieronymus*, cujus errorem hoc quoque nomine facis inſigniorem, quòd prior editio *Latina* habuerit *glorificatam faciem*, non *cornutam*. Non improbo tuam annotationem: nam & *Paulus* diſputans de *Moſe* & *Chriſto*, glorificationis & claritatis verbo utitur, de cornibus non meminit: tantum illud admoneo, non fuiſſe cauſam cur ſic incandeſceres per occaſionem *Adam* ſecus interpretati. *Levitici cap.* 3. liberè damnas quòd *Hieronymus* verterit *pabulum ignis*, quum vertere debuerit, *panis ſacrificii*. Ejuſdem libri *cap.* 5. commonſtrans has voces, *aut per ſe mortuum*, additum ab *Hieronymo*, quum eum locum *Septuaginta* pulcherrimè verterint. Et *Eraſmum* miraris, qui interdum præferat *Septuaginta* tranſlationem *Hebraicæ* veritati. Nec tamen ullâ defenſione, aut erroris extenuatione ſublevas *Hieronymum*. Ejuſdem libri *cap.* 11. de *Chærogryllo* liberè & ab *Hieronymo* & à *Septuaginta* diſſentis. Ejuſdem libri *cap.* 14. indicans quiddam additum ab *Hieronymo*, videlicet hæc verba de paſſeribus, *quos veſci licitum eſt*. At quum probabile ſit hoc *Hieronymum* reperiſſe in codice *Hebræo*, aut à docto quopiam adjectum, qui voluerit interpretari quare *Moſes* addiderat *vivos*, quòd morticino veſci non liceret: tu tamen *Hieronymum* oneras, dicens, *Additum ab ipſo interprete*: quod certè miror. Non enim opus erat eâ cautione. Rurſus. ejuſdem operis, *cap.* 21. *Si parvo, vel grandi, vel obtorto naſo. Hæc omnia*, inquis, *genera ab ipſo interprete ficta ſunt, quum neque in contextu Hebraico, neque apud Septuaginta habeantur.* Item, *cap.* 25. notas, *Et frugum ſuperabundantiam non exiges*, falſò ab *Hieronymo* fuiſſe redditum, quum eum locum clariſſimè reddiderint *Septuaginta*. Vides ut liberè diſſentis, nec honoris præfatione, neque ullo patrocinio virum ſanctiſſimum toties abs te prædicatum ſublevas. Rurſus, *cap.* 27. ſuper his verbis: *Spoſponderit Deo animam: Non erat*, inquis, *ita vertendum. Nam votum & alterius generis eſſe poterat.* Quàm hic nullus honos habetur incomparabili viro? In *Numerorum*, *cap.* 16. ſcribis,

A *Capitis principium omiſſum ab Hieronymo, & diviſus eſt Chore.* Poterat hoc librariis imputari. Ejuſdem libri *cap.* 17. ſuper hæc verba, *Abſque virga Aaron*, ſcribis ab *Hieronymo* omiſſum quod erat maximè neceſſarium, & ſubſtitutum quod partim erat ſupervacaneum, partim falſum. Ubi hic reverentia? Rurſum, *cap.* 18. *Omne quod ex voto*, dicis *Hebraicæ* vocis proprietatem meliùs expreſſam à *Septuaginta* quam ab *Hieronymo*.
B Præterea, *cap.* 24. *Homo cujus obturatus eſt oculus*, ais, *Hieronymum* vertiſſe diverſum, videlicet, *obturatum* pro *apertum*, & miraris quamobrem non ſit ſequutus *Septuaginta*. Sed hic utcunque patrocinatis *Hieronymo*, culpam rejiciens in librarios, qui omiſerint negativam particulam; quod lemma quum ſit frigidum, habet tamen aliquid civilitatis. Verum alibi poteras illi probabiliore colore patrocinari. Ad hæc, *Deuteronomii cap.* 28. ſuper hæc, *Illuviarum ſecundarum*, ita ſine honoris
C præfatione loqueris. *Quare longè à veritate noſtra declinat editio.* At hanc editionem in ſolidum vindicas *Hieronymo*, ut hic non poſſis uti criminis tranſlatione: proin quantò ſatius erat fateri hanc editionem ab aliis aliquot locis immutatam, quod ut erat civilius erga *Hieronymum*, ita vero propius eſt. Siquidem editio *Pſalmorum* ex *Hebraica* veritate non habetur eadem in omnibus codicibus. Alicubi ſcribis illum omiſiſſe quædam, quòd fugeret iterationem, quum antea fuiſſent
D. commemorata. At quis hoc juris permiſit ſcripturarum interpreti, ut addat, adimátque quod videtur? Si ſemper omittendum eſſet quod in ſacris voluminibus bis dicitur, quàm multa forent amputanda? Jam mihi vide quot rationibus poteras ſanctiſſimum virum excuſare. Exemplar quod ſequutus eſt *Hieronymus*, ſecus habebat quàm codices *Septuaginta*. Hoc immutatum eſt à ſciolis, hoc adjectum eſt à ſtudioſo quopiam, hoc verbis diverſum, re idem eſt: hoc
E tametſi diverſum eſt, tamen pium habet ſenſum. E multis pauca, exempli cauſâ, decerpſi: quum enim illa percurrerem, non iſta quærebam. Sed in his quoties liberè, nè dicam acerbè, diſſentis à tanto viro, cujus operâ prædicas Eccleſiam à tot erroribus liberatam? At qualis ille liberator eſt, qui toties ipſe labens Eccleſiam induxit in errorem? Quàm verò non religioſus interpres, qui in ſacris voluminibus, quorum autor eſt divinus ille Spiritus, ſibi permittit addere
F præter neceſſitatem, & adimere quod à Spiritu ſancto poſitum eſt? Poſtremò, quoties in his quæ commemoravi, verſionem *Septuaginta* præfers *Hieronymianæ*? Et miraris quòd ego alicubi maluerim ſequi *Septuaginta*, quam noſtram editionem? Hæc, vir in Domino chariſſime, non admonerem, niſi vehementer amarem inſignia Dei in te dona, tuáſque lucubrationes ejuſmodi cuperem exire, ut & lectori quàm plurimum utilitatis, & tibi quàm minimum invidiæ con-
G ciliarent. Quòd ſi me ſimili modeſtiâ admonere dignaberis, plurimam à me inibis gratiam. Nam hoc ſuadet *Chriſtiana* charitas, ut viciſſim alii aliorum onera portemus, mutuíſque operis nos invicem ſublevemus. Dominus tuas pias lucubrationes proſperare dignetur. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*, ſexto Calend. April. Anno M. D. XXXI.

Eraſmus

Eraſmus Rot. Georgio Commerſtadio S.D.

Epiſt.35. VEtus *Græcorum* proverbium eſt, vir ornatiſſime, ἐκ τοῦ ὁρᾶν γίνεται τὸ ἐρᾶν, quo ſignificabant mutuo conſpectu inter homines amorem ac benevolentiam ſolere gigni. Proinde meritò quis admirari poſſet, unde inter nos extiterit amor mutuus, quum neuter, opinor, ſit alteri de facie notus, niſi perſpicatiores oculos haberet B animus quàm corpora, eóque conſpectu multò puriores, conſtantioréſque gignerentur amicitiæ, quàm corporum convictu. Iſtius candidiſſimi, ſimul & eruditiſſimi pectoris ſimulachrum ſuo penicillo depinxit, non minùs fide ſpectatus, quàm arte præſtans *Chriſtophorus à Carlewitz*, & ad me per eundem pervenerunt officia tua non vulgaria, quæ par eſt hoc pluris à me fieri, quòd ultrò non laceſſita venerint. Porrò, non amare virum tot eximiis ornatum dotibus, illorum eſt, qui nec virtu- C tem nec eruditionem inter res ſuſpiciendas numerant: non redamare autem bene meritum, adeò non eſt grati ingenii, ut nec hominis ſit, vix etiam in ferarum genus cadens; quippe quæ beneficiis hominum non modò cicurantur & manſueſcunt, verùm etiam gratiam reponunt, ſi quando datur occaſio. Quanquam autem una ex parte ſtudium tuum mihi *Thraſonis* illius prodigioſa malitia nè dicam an ſtultitia, ceſſit in detrimentum, non ar- D bitror tamen gratæ mentis eſſe, beneficium ex eventu potiùs æſtimare quàm ex voluntate præſtantis. Pro accepto par eſt haberi, quicquid aliquis ſyncero affectu largiri voluit. Quare velim ut poſthac *Eraſmum* in tuo ære numeres, cui nihil futurum eſt gratius, quàm dari occaſionem, quâ viciſſim declaret, utcunque deeſt facultas, referendi tamen officii voluntatem accinctam & alacrem non deeſſe. Inter præcipuas felicitates meas numero quod illuſtriſs. Princeps *Georgius Eraſmum* dignatur inter ſuos clientes ponere. Cur enim non E magno mihi ornamento eſſe ducam, ab heroe laudatiſſimo laudari? Satis autem laudatur quem ille ſuo favore atque etiam amicitia dignum judicat. Cujus erga me favorem ac benevolentiam quæſo, ut quod facere ſoles, pergas tempeſtivis & amicis ſermonibus, quoties ſe dederit opportunitas, tum alere, tum augere, apud quem ut audio pro tuis egregiis virtutibus, & gratiâ & autoritate vales plurimum. Sit hæc epiſtola fœderis Gratiarum F felicibus auſpiciis inter nos icti ſyngrapha. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*, ſeptimo die Junii. Anno M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Urſino Velio S.

Epiſt.36. VAcat audire novarum rerum aliquid? Accipe. Quanquam inter ἀδύνατα numerari ſcio ſenis mutare linguam, tamen ego meditor mutare ſtilum. Ac primum applicui meme ad exemplar G ſtructuræ *Budaicæ*: legi pleraſque illius epiſtolas feliciter elaboratas, anniſus ſum ſedulò, ſed conatus ſucceſſu caruit. Nunc in effingendo *Cicerone* ſum totus. Dices quid accidit? Hunc extimulàrunt me trium hujus ætatis in dicendo feliciſſimorum epiſtolæ, *Jacobi Sadoleti*, *Petri Bembi*, & *Julii Pflug*, quorum poſtremum nuper amicum habere cœpi, ex re mala magnum nactus bonum. Phraſis horum ita conſentit, ut dicas à teneris unguiculis eodem A in ludo doctos & educatos. Deum immortalem, qui candor orationis, quàm felix facilitas, quanta ſenſuum ſanitas, quàm omnia cohærent, amníſque lympidiſſimi in morem inoffenſè labuntur, nullâ ſalebrâ, nullo vortice lectorem remorante! Tales *Ciceronianos* toto pectore poſſum amare, utinam & aſſequi liceat. Sed arbitror conſultius, ut ſexagenarius ab his comitiis abſtineam, nè per juventutem tumultuantem fiam depontanus. Principi tuo B meóque gratulor ſplendidiſſimi nominis acceſſionem, Rex *Romanorum*, utinam & cenſus reſpondeat. Laudo tuam in Rempub. pietatem, quàm vides tot cladibus ac peſtilentiis vehementer imminutam. eóque jacturam hanc pro tua virili ſarcire niteris ἐκ ἀνδ. δυεῖν, hoc eſt, auxiliante pro ſua muliebri portione, nova nupta. Nonnulla ſpes eſt, inducias inter *Chriſtianos* Monarchas & inter *Turcarum* Imperatorem coituras. *Italia* quieta eſt. Cum *Gallia* nobis eſt arctiſſima neceſſitudo. Negotium *Britan-* C *nicum* multis conjecturis auguror brevi citra tumultum compoſitum iri. *Hiſpania* μαλακίζει. Si *Germaniam* ab armis tranquillam habere licebit, ſpes eſt aurei ſeculi. Vale. Id. Martiis *Friburgi Briſgoiæ*, Anno à *Chriſto* nato M.D. XXXI.

Eraſmus Rot. Johanni Ulatteno S. D.

QUod rariùs ad te ſcribo, in cauſa eſt, quòd tu veluti panagæa *Diana* per omnes regiones vo- *Epiſt.37.* D litans, interdum apud ſuperos, interdum apud inferos agis. Sum autem occupatior, quàm ut vacet in ſcribendis epiſtolis operam perdere. Illud inter nos indubitatum eſſe oportet, Ubicunque terrarum agit *Ulattenus*, ibi præcipuum quendam eſſe *Eraſmi* patronum & amicum: rurſus, ubicunque eſt *Eraſmus*, ibi *Ulatteni* juratiſſimum eſſe amicum. Fac ut ſciam quid rerum geras. Quid hic agatur ex *Quirino* meo cognoſces, qui urgente patre redit in patriam ad nos non reverſurus. Apud me non E potuit amplius creſcere. Opto tibi perpetuam proſperitatem. *Friburgi*, Id Mart. Anno M.D.XXXI.

Eraſmus Roterodamus Collegii Buſleidiani Profeſſoribus S. D.

VIdetis quanta ſit vobis adverſaria parata, *Epiſt.38.* quantúmque certamen ex collegio bilingui, quod *Galliarum* Rex *Franciſcus* inſtituit *Lutetiæ* ſummâ omnium expectatione. Qualiſcunque F erit eventus, quem & opto & ſpero fore feliciſſimum, vobis certè laus hæc manebit integra, quòd priores negotium pulcherrimum ſitis aggreſſi, ac cæteros ad æmulationem provocaveritis. Accedit & illud ad gloriæ veſtræ cumulum, quòd invidiæ primos impetus excepiſtis ac ſuſtinuiſtis, ſequuturíſque provinciam tradidiſtis non paulò faciliorem. Quin hoc quoque nomine veſtra virtus erit celebratior, quòd adverſus excetram non eſt patrocinata regii nominis autoritas. Si illi in hoc G antecellunt, quòd ſingulis linguis bini profeſſores deſtinati ſunt, ídque ſalario, ut fertur, uberiore, *Hieronymo Buſleidio* non poteſt imputari, qui quod habuit, in ſolidum iſti negotio dedicavit. Cæterùm, quòd apud *Gallos* linguæ *Latinæ* nullus deſignatus eſt Profeſſor, id adeò non improbo, ut vobis imitandum cenſeam, ſimulatque ejus linguæ Profeſſor ſuo commodo ceſſerit, ídque ſalarium cæteris duobus accreſcat. Hæc eò

ſcribo

ſcribo, ut priſtinæ veſtræ diligentiæ aliquam ad- A
jungatis acceſſionem, & auditorum frequentiam
profitendi dexteritate retineatis. Rebus novis
plerique magis capimur, & *Galliam* pacatam ha-
bere cœpimus. Quòd ſi vos deſtituant auditores,
fiet ut & ipſi frigidiores ad profitendum reddami-
ni. Contra hæc vobis omni curâ & induſtriâ con-
nitendum eſt. Hactenus pulchrè ſe habent primi
actus fabulæ. Protaſim excitabat æmulatio colle-
gii regii, veſtra vigilantia imponet plauſibilem B
cataſtrophen. Bene valete. *Friburgi Briſgoiæ* ipſis
Calend. April. Anno M.D.XXX.

Eraſmus Rot. Guilhelmo Montjoio S.D.

Epiſt. 39. OPinor me tumultuanter reſpondiſſe tuis lite-
ris, amice incomparabilis: Nunc ad eaſdem
ordine, ſed paucis. Quæ de ſereniſſimæ Reginæ
in me ſtudio ſcribis, ut novum nihil, ita fuere ju-
cundiſſima omnia. Quis talem fœminam tam ſan- C
ctis præditam moribus non amet, niſi impius; eti-
am ſi nullo munere honorario penſâſſet officium
meum? *Maria*, cui dicavi *Viduam Chriſtianam*, lite-
ris propriâ manu deſcriptis teſtata eſt propenſam
erga me voluntatem, eáque res mihi magnifici
muneris inſtar eſt. Totus orbis nunc tumultuatur,
nec ullus vel Principum vel plebeiorum expers eſt
publicæ calamitatis. Hæc eſt hujus ſeculi fabula.
Sed ſummus ille choragus omnia ſicuti ſpero confe-
ret in lætum exitum atque plauſibilem. Regis *Fer-* D
dinandi res indies creſcunt, ut ſpes ſit illum aliquan-
do & potentiſſimum & orbi ſaluberrimum Prin-
cipem futurum. Cum *Turca* ſperantur induciæ,
quod ut ad orbis *Chriſtiani*, præſertim *Auſtriæ*,
tranquillitatem neceſſarium eſt, ita ad proferenda
noſtræ religionis pomœria non paulo conducibili-
ùs arbitror quàm bellum. Si *Carolus* filius tuus
talem epiſtolam ſcripſit ſuo marte, tempus eſt ut
Eraſmus abjiciat calamum. Certè toto pectore
quum tibi talem filium, tum ipſi talem indolem E
gratulor. Servet ſua dona qui dedit. Æſtate proxi-
mâ cum medicis & chirurgis, hoc eſt, carnificibus
mihi fuit res, ob durum ac dirum apoſtema, à quo
lentè, ſed feliciter revalui. Non deeſſet fortuna, ſi
valetudo pateretur me ulla ex parte hærere Prin-
cipum aulis. Aut ſic mihi vivendum eſt ut vivo,
aut omnino non vivendum eſt. Cedo fatis, fru-
ſtra reluctaturus. Quod attinet ad improbitatem
obtrectantium, ne tu vix trientem ſcis eorum quæ
mihi ſunt toleranda. Habet ſuas excetras *Hiſpania*, F
habet *Italia*, habet *Gallia*, habet *Germania*, habet &
Britannia, qui clam ſpargunt ſuum virus, nec tamen
in ſcenam prodeunt, ſed per ſubornatos agunt
fabulam. Hactenus animus fuit præſens, ut
ſpero futurum & in poſterum. Illud planè mei
fati eſt. A magnis aut diligor, aut metuor, à
canibus ac cimicibus impetor. Poſthac tamen
decretum eſt non habere pantalabis & ſpermolo-
gis tantum honoris, ut illos digner reſponſo, quod
uno ore mihi ſunt autores viri doctrinâ juxta & G
prudentiâ præcellentes, *Tonſtallus*, *Sadoletus*, &
Alciatus. Optârim tuam, mi *Montjoie*, for-
tunam eſſe parem animo tuo, non quòd mihi
res redierit ad incitas, ut aiunt, ſed quòd nunc
deceat *Eraſmum* & ſenem & tantum bellatorem
aliquanto magnificentiùs vivere. Non deſunt in
Germania magni qui mihi bene velint, ſed hone-
ſtius eſt non mutare veteres *Mecœnates*. Archi-
A episcopum *Cantuarienſem* vereor nè mihi brevi
ſenectus eripiat. Quanquam τῷ συναποθνήσκειν
fœdus inter nos pacti ſumus, nè alter alteri ſuper-
eſſet. Verùm hæc utcunque habent habituráve
ſunt, perpetuo tuo in me ſtudio mirum in mo-
dum delector, quam voluptatem filius, tuas vices
ſuſcipiens, ut in literis ad me ſuis profitetur, mihi
conduplicavit. Libens illi dicâſſem libros *Apoph-*
thegmatum, quippe argumentum & tuo cognatum
B ingenio, & affine *Proverbiis*, ſed ſuperior æſtas
mihi fuit ſterilis, & hyems ob quaſſam valetudi-
nem non admodum fertilis. Debebam autem pri-
mam quamque fœturam mirâ indole adoleſcen-
ti *Guilhelmo* Duci *Juliacenſi*. Proinde *Titum Li-*
vium quinque libris auctum dicavi *Carolo*, ut hoc
ſaltem pacto & illius ſtudiis calcar adderem, &
elegantiſſimam ejus epiſtolam penſarem utcun-
que, ſi cum ea paria facere non poſſem. Si hanc
epiſtolam reddet *Simon Grinæus*, cujus nomen eſt
C in *Præfatione*, rogo ut ei commodes in ſuo nego-
rio, quod quidem ſine tuo incommodo poſſis. Eſt
homo *Latinè Græcè*que ad unguem doctus, in Phi-
loſophia & Mathematicis diſciplinis diligenter
verſatus, nullo ſupercilio, pudore penè immodico.
Pertraxit hominem iſthuc *Britanniæ* viſendæ cu-
piditas, ſed præcipuè bibliothecarum veſtrarum
amor. Rediturus eſt ad nos, per hunc itaque quæ
voles ſcribas licebit. Quod ut facias oro. Juſſi ut
Carolo tuo exhibeat volumen *Titi Livii*. Bene vale.
D *Friburgi*, decimo quinto Calend. April. Anno à
Chriſto nato M.D.XXXI.

Eraſmus Rot. Johanni Roſino S.D.

VIx credas, mi *Roſine*, quàm me tuo illo unico Epiſt. 40.
congreſſu tibi devinxeris, totúmque tuum
reddideris. Quanquam enim ingenii tui cando-
rem, eruditionem, & humanitatem ex tuis literis,
tuóque carmine veluti deliniatam animadverte-
E ram, tamen eadem omnia è vivo colloquio, oculis,
& ipſâ fronte multò perſpexi evidentiùs. Qua-
propter diem illum inter candidos mihi nume-
randum cenſeo, qui noſtram amicitiam tam ami-
co affatu confirmârit. Reſtat ut mutuis officiis ac
viciſſitudine literarum eam alamus. R.D. *Fabrum*,
cujus copiam mihi ſpoponderas, hoc faciliùs habui
excuſatum, quòd tu illius vicem quodammodo
apud me explêſſes. Literis ex *Agrippina* miſſis ex-
cuſavit, quòd per ſodales canonicos non licuiſſet
F inviſere nos, pollicens in reditu vel cum itineris
diſpendio ſe nos aditurum. Sed quod ille pollice-
batur, vix ipſe mihi ſum auſus polliceri, quippe qui
ſcirem omnium minimè ſui juris eſſe qui ſemet
aulicis negotiis mancipârunt. Gaudeo te in hu-
maniſſimi Principis regia honeſto loco nume-
róque jam eſſe, ſperóque futurum ut accedat &
cenſus & dignitas tuæ doctrinæ tuíſque moribus
debita. Quanquam nihil erat ſeriæ rei quod ad
te ſcriberem, tamen quum oblatus eſſet hic *Eraſ-*
G *mus* adoleſcens generoſus & eruditus, non putavi
committendum, ut iſtuc veniret abſque meis
literis. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſ-*
goiæ, decimo ſeptimo Calendas Apriles. Anno
à *Chriſto* nato Milleſimo quingenteſimo trige-
ſimo.

Eraſmus

Eraſmus Rot. Auguſtino Trivultio Cardinali S. D.

Epiſt. 41. DEum immortalem, ut crebrò feliciùs cadunt audacia quàm moderata conſilia. Nonnihil antea ſuccenſebam *Germano* noſtro, quòd ſuis violentis literis me ad hoc officium improbum perpuliſſet; nunc poſteaquam ea res mihi tam proſperè ſucceſſit, par eſſe puto, ut illi pro expoſtulatione maximas agam gratias, cujus operâ factum eſt, ut tanta felicitas commodis meis acceſſerit. Quis enim ſibi non videatur felix, ſi vel longo ambitu in tanti támque laudati Principis famulitium reciperetur. Hæc verba quamlibet pro mea mediocritate honorifica, non placent iſti tuæ ſingulari modeſtiæ: recipis in amicitiam, imò non recipis, ſed tibi gratularis, cui contigerit per occaſionem in noſtram amicitiam inſinuari. Iſtâ modeſtiâ quâ te nimio plus demittis, excelſior es meâ quidem ſententia, quàm cæteris tuis vel virtutibus vel ornamentis, quæ *Germanus Brixius* facundâ epiſtolâ prædicavit. Ille ſuis literis prædicavit, tu feciſti fidem tuis tam prudenter támque amanter ſcriptis literis. Ad medendum febri *Germania* hactenus & fidelem & ſtrenuam & conſtantem navavi operam, ingenti rerum mearum diſpendio, magnóq; valetudinis ac vitæ periculo: ſed pro bene navatâ operâ mihi refertur peſſima gratia, idque ab his etiam pro quibus depugno. Nam quòd diverſa pars me machinis omnibus impetit, meo merito ſuóque jure facere videri poteſt. Sed quòd ab his quorum gratiâ periclitor, tot libellis veneno tinctis impetor, ſatis demirari non poſſum. Nec defuerunt *Romæ*, qui ſiniſtris criminationibus *Clementis* animum à me conati ſunt alienare, neque nihil profecerunt. At ſi ſummus Pontifex penitùs noſſet totius negotii circumſtantias, haudquaquam inter poſtremos numeraret *Eraſmum*, quos ſuo favore dignos judicat. Nam mitras & opes non ambio. Autoritatem vel in hoc adeſſe velim, ut improborum latratus ſubmoveat. Sint igitur hæ tuorum in me officiorum primitiæ, ut per te ſummus Pontifex intelligat *Eraſmum* ſummâ ſynceritate parique conſtantia *Chriſti* negotium egiſſe, tantúmque diſcriminum in ſuum caput acceſſiſſe, ut ſi mercedem hominum ſpectem, ſummi Pontificii conditionem fuerim recuſaturus. Eruditos ferè omnes mihi reddidi inſenſos, & quibus antea ſum uſus amicis intimis, & omnium arcanorum conſciis, hos nunc patior hoſtes maximè capitales. At nulli ſunt ad perdendum hominem magis inſtructi, quàm qui cum eo familiariter vixerũt. Nam hi ut nullius criminis conſcii ſint, multam tamen habent materiam unde probabiles calumnias fabricentur. Et habent iſti quoſdam artifices omni malitiæ genere inſtructos ad criminationibus ſubmovendos quos ſibi ſentiunt infeſtos. Apud Regem *Galliarum*, cujus ut antea calamitatem ſummopere dolebam, ita nunc tranquillitati vehementer gratulor, nihil eſt quod ambiam, niſi quòd illi charus eſſe cupio, quemadmodum ille frequenter propenſam erga me voluntatem declaravit. Quod tua pollicetur benignitas, toto pectore recipio, ac viciſſim defero quicquid obſequii patrono optimè merito præſtare debet ac valet fidelis & gratus cliens. R. D. T. ſoſpitet ac proſperet in omnibus Dominus *Jeſus*.

A Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*, pridie Iduum Aprilis Anno M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Leonardo Offi. Archiep. Beſontini S. D.

HOdie demum cepi guſtum vini quod tua donavit benignitas, ſpero fore accommodum & meo ſtomacho, & æſtivis menſibus, quos utinam liceret hic, ut hactenus, tranquillis rebus peragere. Abundè calamitatum erat, ut nihil accedat. Toleravimus peſtem totâ hyeme ſævientem, perferimus omnium rerum caritatem prodigioſam, & quod monſtri ſimile eſt, indies creſcentem, quum inſigniter decreverint homines, & anni ſuperioris proventus ſatis fuerit benignus. Habemus jampridem tria inauſpicata numina, *στυγερὰν, βουλιμίαν, καὶ λοιμὸν*, quibus ſi ſe adjunxerit *ὁ ἐμφύλιος*, vereor nè conſpiciamus in tota *Germania* miſerandam rerum faciem. Precor ut hoc meum vanum ſit augurium, certè hactenus non placent procemia. Quin & illud metuo, nè res ſacerdotum, quorum cauſa videtur agi, nihilo meliore ſtatu futuræ ſint quàm nunc ſunt, utinam nè deteriore. Ut rectus ſit ac ſimplex Principum oculus, quæ fex hominum ſub hujus belli prætextu inundavit in *Germaniam*, *Judæi* quibus in *Hiſpania* non licet eſſe tutis, ex tota *Germania* latrociniis ac prædationibus aſſueti. Adde totum hoc genus aut eſſe propenſum in ſectarum partes, aut eſſe hoc animo, ut nullâ religione teneantur. An putamus feliciter ceſſuram arationem invitis bubus? Sed horum, inquies, temeritas Principum autoritate coercebitur. Scilicet exemplo nobis eſt *Roma*, totáque *Italia* tam miſerè vexata. Exemplum eſt *Vienna*, plus à ſuis defenſoribus perpeſſa quàm à *Turcis* hoſtibus, ſi vera ſcribunt qui illic agunt. Sed in quo bello, quamvis æquo, quamvis juſto non audimus tales querimonias? Morbus inquies atrox, duris remediis ſanandus eſt. At *Seneca* non probat remedia morbo graviora. Et *Craſſus* medicis obnoxius alterius cruris ſectionem paſſus, vetat chirurgum nè ad alterum tranſeat, quod exiſtimaret curationem eſſe morbo graviorem. Sed quid fiet interim piis ac bonis viris, quibus non eſt commodum ex urbibus ſuis emigrare, utpote in quibus habent uxorem, liberos teneros, parentes ætate ſegnes, domos, cenſus, debitores, aliáque retinacula? In horum capita maxima calamitatis pars recidet. Quale belli genus hoc futurum eſt, quod maximam orbis partem eſt occupaturum? Quis medicus cenſet uſturis aut ſectionibus utendum, quum morbus nullam corporis partem reliquit integram? Habemus duos monarchas longè potentiſſimos, religionis amantes, ſed juvenes, & hoc fraudi magis idoneos, quo ſunt probiores ac religioſiores. *Carolus* obtemperaturus videtur quicquid præſcripſerit *Clemens* ſeptimus. Quòd ſi Deus illius mentem afflaverit, ut nihil præſcribat niſi *Chriſto* dignum, ſperandus eſt horum tumultuum lætus exitus. Sed--ſed--. Sed nihil addo. Opus eſt hîc noctuis aliquot, quæ per tenebras cernerent. Poſtremò, quid fiet de mei ſimilibus? Ego jam partim ætate, partim adverſâ valetudine, factus ſum è re mobili res ſoli; ſic enim vos ſoletis loqui: videórque transformatus ad genus animantium quæ vocantur *adhæſa*. Si tumultus extiterit, quid reſtat niſi

A ut æquo animo decedam ex hac vita? Vocor *Auguſtam* tum amantiſſimè, tum magnificis conditionibus. Sed non libet periculum mutare periculo. Vocor in *Italiam*, *Sabaudiam*, & *Galliam*, ſed certum eſt non egredi ditiones Cæſaris, cujus favore ſubſtiti hactenus, & longiori profectioni non audeo corpuſculum hoc committere. Ad vos demigrare poſſum cum autoritate Cæſaris & *Ferdinandi*, ſed nolim illis eſſe incommodo quibus o-
B ptimè cupio, niſi fortè res jam ſunt tranquilliores. Miſiſſem aliquid librorum, ſed hic non erat onerandus ſarcinâ. Verùm ſimulatque *Hieronymus Frobenius* redierit ex emporio *Francfordienſi*, curabo è *Baſilea* ſarcinula ad te perferatur. Si admoneat, quo officio poſſim aliquam partem tuorum in me meritorum repenſare, cupidiſſimè facturus ſum. Ex animo loquor. Nam bonam vitæ partem tibi debeo. Bene vale. Datum *Friburgi Briſgoia*, poſtridie Nonas Aprilis Anno à *Chriſto* nato
C Milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Roterodamus Angelo Andreæ Reſendo S. D.

Epiſt. 43. QUum à me dimitteretur iſtuc *Quirinus* amanuenſis meus, *Reſende* chariſſime, ſic eram de iaſtatus & epiſtolarum negotiis, & curis quibuſdam domeſticis, ut ægrè tueri licuerit corpuſculi valetudinem. Quibus rebus factum eſt, ut car-
D men tuum ſanè quàm elegans tantum deguſtârim, reſpondere autem nullo pacto vacârit. Verùm ſimulatque datum eſt à negotiorum tumultu reſpirare paululum, mox carmen tuum & attentè & avidè perlegi: in quo nihil mihi non magnopere placuit, niſi quod videretur brevius, méque adhuc famelicum ac ſitientem reliquerit. Sed obſecro te quis deorum aut quæ dearum immiſit tibi iſtum tam flagrantem *Eraſmi* amorem? Nam quum in me nulla videam philtra, quæ vel me-
E diocriter animum in me tuum inflammare poſſint, iſta tam ſingularis erga me benevolentia θεόπεμπτος ſit oportet. Suſpicor tamen arcanam quampiam eſſe geniorum noſtrorum cognationem, quæ nos conciliat. Quo magis aveo te propiùs etiam cognoſcere, quanquam ingenium & indolem tuam ex verſibus tuis mihi videor ſatis habere perſpectam. Illud tibi videndum eſt, ut & iſtum animi candorem, & eloquii venam bene colloces. Mihi quidem vehementer jucundum eſt abs te vel ama-
F ri, vel prædicari, ſed doleo nihil eſſe in me tuis dignum affectibus. Longum illum *Stentorem*, quem mihi quidem pulchrè deliniâſti, ſed ipſe ſeipſum in ſuo libello non minùs indocto, quàm infante ſic omnibus expreſſit coloribus, ut nullum ſpeculum certiorem cujuſquam reddere poſſit imaginem; non potui non ridere. Quid illi venit in mentem, ut homo tragicam gerens perſonam, ſe pueris deridendum propinaret? Non me clàm eſt ab illis aliquid monſtri ali clanculum. Hinc iſta
G confidentia, de ſucceſſu viderit Deus. Tibi verò, mi *Reſende*, lubens autor fuerim, nè quid iſtam excetram in te provoces. Fuit olim regnum *Aſſyriorum*, *Græcorum*, *Medorum*, *Romanorum*: quid ſi deus aliquis nunc velit eſſe regnum monachorum aut ſtultorum? Habeant & illi vices ſuas, ſi ita viſum eſt fatis. Tu te Muſis tuis oblecta. Cæterùm illud tibi perſuadeas velim, & indolem iſtam & animum mihi cum

A primis non modò charum eſſe, verumetiam jucundum. Scio nihil exactiùs *Carleni* judicio, nec ille quenquam temerè prædicare ſolet. Porrò, ſic amo virum, ut vel ſolo illius affectu cogar amare quemlibet: tantum illius tribuo judicio, ut præterea nihil requiram argumentorum. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoia*, Feſto Eucharistiæ. Anno à *Chriſto* nato Milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

B

Eraſmus Roterodamus Tielmanno à Foſſa S. D.

NIhil opus erat ullà excuſatione, *Tielmanne* chariſſime, qui nullâ in re peccas, niſi quod immodicè diligis. Fac ut habeas rationem tuæ valetudinis, vel eò quod multi ſint quibus te ſalvo eſt opus. *Grynæum* tibi placuiſſe gaudeo. De famulis duobus mihi jam proſpectum eſt, aliquanto Epiſt. 44.
C minùs eruditis, quàm illi fuerant quos dimiſi, ſed moribus commodioribus. Sic mecum agitur, ut concionatorem abſolvere nec vacet, nec libeat, nec expediat, hoc furioſo ſeculo. *Ricuvino* ſuam felicitatem gratulor. Comes à *Nova aquila* diutiùs vivere potuiſſet, niſi dignitatis quam valetudinis rationem habere maluiſſet. De *Bernardo Hagio* & *Joanne Greppero* ut tu magnam voluptatem mihi nuncias, ſcribam illis ſimulac dabitur ocium. *Beddaicam* camarinam *Albertus Pius* rur-
D ſum ſuo volumine movit. *Grynæus* tibi bellam narravit fabulam de Matrimonio, niſi quòd arbitror abs te perperam intellectam. Prædicârat in ſuis ad me literis meam laborum in ſtudiis tolerantiam in decrepita ætate, ſed præcipuè ſtandi patientiam admirabatur. Ego viciſſim jocans extuli vires meas, addens me jam etiam venari morculam, nè quid iſtâ decrepitæ ſenectutis commemoratione officeret meo conjugio. Ille, ut eſt facetus, reſpondit, Si non contingeret
E alia, ſe ceſſurum mihi ſuam quam haberet puellam, annos natam viginti duos. Egi gratias pro commoditate. Tantum de Matrimonio. Hominem indies expectamus ex *Anglia* reducem. Quanquam terret me carmen *Virgilianum*, *Facilis deſcenſus averni*, nôſti cætera. Bene vale. *Friburgi Briſgoia*, Anno Milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Rot. Eobano Heſſo S. D.

F

SUperiores tuas literas, *Eobane* doctiſſime, licèt non tam edentulas quàm eas videri volebas, hoc æquiore animo perlegi, quòd facilè ſubolere, illas alieno magis impulſu quàm tuo ſtomacho ſcriptas eſſe: proindè moderatiùs ad eas reſpondi, nihil omninò reſponſurus, niſi ſubinde vocatus fuiſſem in civitatis ac magiſtratus læſi invidiam, quo telo quidam Evangelici titulo ſeſe jactitantes nimium frequenter uti gaudent. Ego ob dogmatum Epiſt. 45.
G varietatem nulli amicitiam renunciavi, præſertim iis quos mihi ſingularis eruditio conciliavit: in quibus te vel in primis numero, cui contigit quod *M. Tullio* fuit negatum, quod *Philelphus* ſibi arroganter vindicavit, ut ita pangas carmen, quaſi nunquam attigeris ſolutam orationem: ita ſcribas proſam, quaſi cum Muſis nihil unquam fuerit commercii. Hoc divorum munus tu ſtudio atque uſu ad ſummum uſque perduxiſti.

Qui

Qui potuit igitur meus in te amor refrigeſcere, A quum in te augeſcat indies id quod me in tui admirationem rapuit? De aditu *Lovanio* nihil excidit. Memini ut veneris cum *Ægravio Sylvio*, nec ſine munuſculo, quámque frigidè fueris acceptus: in cauſa fuit quòd ob valetudinem ab omnibus conviviis abhorrerem; præterea quòd tum temporis alternis fermè diebus adeſſent è *Germania* ſalutatorum juga, quorum nemo voluit diſcedere, niſi literis onuſtus. Jam tum moliri videban- B tur hanc fabulam, à quâ ſemper abhorui: eam utcunque cœptam progreſſámque precor ut Deus ἀπὸ μηχανῆς vertat in lætum exitum. *Anſelmus Ephorinus*, vir ſingulari doctrinâ, pariq; morum probitate, quem commendâſti, mihi gratiſſimus eſt convictor, quo tamen non dabitur diutiùs frui. Sub autumnum petet *Italiam*. Agnoſco veriſſimum eſſe quod ſcribis, Si totus ille *Thraſo* æſtimetur, non valet dupondio. *Hercules* tamen nunquam congreſſus eſt cum monſtro pertinaciore. Omnia C concoxi, nè per me conſequeretur quod ambit. Paſcitur mendaciis non aliter quàm Chamæleon aurâ, nec quicquam habet dulcius quàm fuco quæſitas gloriolas. Mirareris ſi pernôſſes fabulam. Sed certum eſt poſthac negligere glorioſum militem. Legi Epicedia tua, ſed nullum majore cum animi dolore quàm *Bilibaldi*. *Joachimus* plus habere videtur curæ quàm naturæ. *Non omnia poſſumus omnes*. In ſcazonte novam uſurpavit libertatem, haud ſcio quem ſequutus autorem: nam quos ego D legi, ſemper finiunt verſum cretico & ſpondæo. Vide quàm ſim curioſus rerum alienarum. Sed *Joachimum* mihi ſalutabis amanter. Utinam tuo commodo fiat, ut nos hìc aliquando viſas. *Lovanii* vidiſti hominis umbram, nunc viſurus es umbram umbræ. *Theocritus* tuus hìc nondum proſtat, ſed curabo alicundè. Quidam narrârunt mihi edidiſſe te ingens volumen *Epigrammatum*, in quo eſſet crebra mei mentio: id an verum ſit neſcio, certè hactenus nanciſci non potui. Bene E vale, *Eobane* doctiſſime. *Friburgi* pridie Pentecoſtes. Anno M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Mariæ Ungariæ quondam Reginæ S. D.

Epiſt. 46. SEreniſſima Regina, *Viduam* meam utcunque pro mearum occupationum magnitudine, próque mei ingenii modulo tractatam, tam benigno animo à tua majeſtate receptam eſſe, ma- F jorem in modum gaudeo. Illud me cruciat ac rubore ſuffundit, opuſculum nec tuæ magnitudini, nec iſti animo tam pio ſatis reſpondere. Video te laudibus tuis nonnihil offenſam, quàm hâc in parte ſtudio fuerim parciſſimus. Sed hoc laude dignior es, quòd eximiis virtutibus tuis modeſtiam ceu gemmam omnium pulcherrimam addidiſti. Domini benignitas tuam pietatem ſemper in majus provehere dignabitur, ac pro triſtibus læta reponere. Interdum adverſis vel purgat G vel exercet nos: ſed ille novit amara, uberiore conſolationis ſuæ dulcedine temperare. Is majeſtatem tuam ſoſpitet, actionéſque tuas omnes bene fortunet. De valetudine mea cognoſces ex *Henkello*. Epiſtolium tuâ manu ſcriptum tanquam animi tui chariſſimum pignus inter ea reponetur, quæ mihi maximè ſunt cordi. Datum *Friburgi Briſgoiæ* nono die Julii, Anno M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Maldonato S. D.

Epiſt. 47. ACcepi literas tuas, *Maldonate* chariſſime, binas quidem illas, ſed eodem argumento, niſi quòd exemplo poſteriori coronidem adjeceras. Ad quas ut breviſſimè reſpondeam. Ad prolixam illam epiſtolam quâ mihi velut ex amicorum delegatione, monachorum tragœdiæ unam atque alteram ſce- B nam pertexueras, jam pridem prolixiore reſpondi. Eam ſimulatque ſenſi ad te perlatam non eſſe, miſi rurſus exemplar, nec gravarer tertiò mittere, niſi migratio (nam *Baſileam* reliqui, magno rei familiaris diſpendio, ſed gratia ſuperis, citra valetudinis jacturam) ſupellectilem omnem meam ſic perturbâſſet, ut non pauca perierint. Jámque res eò refrixit, ut non ſit operæ precium ſtudioſè perquirere. Quid acciderit illis demiror. Illud certiſſimum eſt me bis miſiſſe, quidvis tamen ſuſpicer potiùs C quàm *Valdeſii* hoc incuriâ factum eſſe, quum nihil ſit illo juvene candidius aut amicius. Nec dubito quin hiſtriones iſti pergant reliquas fabulæ ſcenas abſolvere. Sed adeò ſum ſatur iſtorum tumultuum fatalium, ut nec illa libeat cognoſcere, quæ ad me pertinent. Faciat de me Dominus quod ipſi viſum fuerit, modò nos rectum, ut aiunt, clavum teneamus. Quod mihi de multis præclaris geſtis ac dotibus gratularis, utinam id tam meo merito faceres, mi *Maldonate*, quàm id facis & amanter & D diſertè. Hi fatales orbis tumultus, hæ prodigioſæ calamitates, quarum nullus eſt modus neq; finis, ſed ſemper ultimam excipit alia gravior, tum inaudita mortalium pravitas facit, ut omnium ſtudiorum me propemodùm pigeat, non modò artis iſtius gladiatoriæ. Mihi jam rudem dedi, vobis juvenibus lampadem tradens. Nobis hìc multæ res parum læta minitantur. Sub adventum Cæſaris muniunt ſe novis, addicti ſectis tanto ſtudio, ut ſi nihil aliud quàm τὸ ἀσφαλὲς ſpectem, dubitaturus ſim utra in E parte malim eſſe. Precor ut Dominus omnia vertat in proſperum exitum, qui niſi huic interveniat fabulæ, videtur cruentam habitura cataſtrophen. Bene vale, nóſque quod facis ama. Datum *Friburgi Briſgoiæ* Id. Jan. Anno M. D. XXXI.

Eraſmus Roterodamus Valdeſio S. D.

Epiſt. 48. NIhil non debeo fratri tuo, *Valdeſi* chariſſime, qui in me amando, tuendo, demerendo nul- F lum ſervat modum. Is quoniam abeſt, æquum eſt ut iſthic mihi in germani vicem ſuccedas, quem hîc, uti ſpero, vere proximo videbimus. Facilè condono quòd non reſpondes meis literis, modò amore mutuo reſpondeas; quod te facere non dubito, niſi me fallunt omnia. Non onerabo te pluribus, cætera cognoſces ex *Franciſco Dilfo*, qui ſemel adamatam *Hiſpaniam* non poteſt relinquere. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ* Idibus Jan. Anno M. D. XXX.

G

Eraſmus Roterodamus Valdeſio S. D.

Epiſt. 49. AN proximas literas meas, vir amiciſſime, receperis nondum certè licuit cognoſcere: nam audio complurium querimonias de epiſtolis interceptis, aut parum bonâ fide redditis. Scripſeram autem ſatis prolixè. Miſeram & R. D. Epiſcopo *Burgenſi* literarum faſciculum, quum legatum

ageret in *Anglia*, rogans ut eas in *Hiſpaniam* perferendas curaret, iſque hoc ſibi curæ futurum reſpondit. Nunc non eſt quòd pluribus tecum agam, quum γραμματοφόρον ſim nactus *Franciſcum Dilfum*, unde poſſis omnia quæ hic geruntur meliùs quàm ex meipſo cognoſcere. Eſt enim facundus, exploratæ fidei, mihi cum primis amicus ac familiaris, nec ignotus tibi. Nunquam enim deſinit nobis tuam erga ſe comitatem humanitatémque prædicare. Ex eo ſum expiſcatus omnia, quæ ad valetudinem, fortunas, ingenium ac mores tuos germanorúmque tuorum pertinebant. Ille ſic depinxit ſingula, ut mihi non minùs noti ſitis, quàm ſi annuam vobiſcum egiſſem conſuetudinem. Quid multis? Effecit, ut ex chariſſimis mihi ſitis chariores, hoc quoque nomine, quod quicquid officiorum in illum contuliſtis, exiſtimem ad me pertinere. Itaque tametſi non omninò feliciter ſucceſſit adita primùm *Hiſpania*, tamen mihi ſatis proſperè ceſſit. δ᾽ ἀρχὴν, aiunt, ἥμισυ, ſi non mentitur proverbium, haud mediocris felicitatis pars commodis meis acceſſerit, quandoquidem iſthic *Dilfum* habiturus ſum cui tutò poſſim quidvis committere, imò qui ſponte ſuâ ſit diligenter curaturus, ſi quid meis commodis aut exiſtimationi videbitur conducere. Ex hoc igitur ut emunxi quicquid de rebus *Hiſpanienſibus* ſcire volebam, ita tuum erit viciſſim ex illo exculpere, ſi quid de rebus harum regionum audire cupies. Bene vale. Idus Januarii, Anno Milleſimo quingenteſimo trigeſimo, *Friburgi Briſgoiæ*.

Eraſmus Rot. Margaretæ Roperæ S. D.

Epiſt. 50. VIx ullo ſermone conſequi queam, *Margareta Ropera Britanniæ* tuæ decus, quantam animo meo perſenſerim voluptatem, quum pictor *Olpeinus* totam familiam iſtam adeò feliciter expreſſam mihi repræſentavit, ut ſi coràm adfuiſſem, non multò plùs fuerim viſurus. Frequenter iſtud apud me ſoleo optare, ut ſemel etiam ante fatalem vitæ diem intueri contingat chariſſimam mihi ſodalitatem, cui meæ qualis qualis eſt, vel fortunæ vel gloriæ bonam partem debeo, nec ullis mortalium debeo libentiùs. Hujus voti non minimam portionem mihi præſtitit ingenioſa pictoris manus. Omnes agnovi, ſed neminem magis quàm te. Videre mihi videbar per pulcherrimum domicilium relucentem animum multò pulchriorem. Equidem vobis omnibus iſtam gratulor felicitatem, ſed præcipuè parenti optimo. Quo minùs autem vos pœniteat ſtudiorum veſtrorum, mitto epiſtolam probatiſſimi viri, qui apud *Mariam* quondam *Ungariæ* Reginam Cæſaris ſororem eccleſiaſticæ munere fungitur. Ea eſt cui dicavimus *Viduam Chriſtianam*, quam arbitror tibi lectam eſſe. Ex literis autem intelliges quanto ſtudio tam nobilis fœmina complectatur liberalium ſtudia literarum. Nunc experitur illa non eſſe vanum quod ſcripſit *M. Tullius, literas in rebus ſecundis eſſe ornamento, in adverſis ſolatio*: quanquam illa cum primis erat digna perpetuâ proſperitate. Cæterùm quando ita ſunt res mortalium, ut, *Euripi* in morem, alternis vicibus affluant ac defluant, animus eſt adverſus omnem fortunæ habitum philoſophiæ præſidiis muniendus. Hæc ſcripſi pluſquam obrutus negotiis, ad hæc imbecillâ valetudine: quare tua dexteritas hoc efficiet, ut omnes tuæ ſorores ſibi perſuadeant hanc eſſe juſtam epiſtolam, & non minùs ad ſingulas quàm ad te ſcriptam. Ornatiſſimæ matronæ *Aloyſiæ* matri tuæ multam ex me ſalutem dices, eique me commendabis & amanter & diligenter. Effigiem illius quando coràm non licuit, libenter ſum exoſculatus. *Joanni Moro* germano tuo precor omnia proſpera. Verùm ſeorſum mihi ſalutabis ornatiſſimum *Roperum* conjugem, tibi meritò chariſſimum. Dominus ſervet vos omnes incolumes, omniáque veſtra ſuo omnipotenti favore proſperare dignetur. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ* poſtridie Nonas Sep. Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Roterodamus Joanni Eraſmio Frobenio S. D.

EPiſtolium ad te meum quod hic per oblivionem, ut opinor, reliqueras, tibi remitto. Dixeras enim hoc inter tibi chariſſima κειμήλια reponendum eſſe. Mitto & *Colloquia* funiculis ornata, quæ ſi frequenter in manus ſumpſeris, fiet ut etiam abſentes inter nos miſceamus colloquium. Priuſquam relinquas *Baſileam*, fac ad me perſcribas, quam tibi ſucceſſerit equitatio, quámque felicibus auſpiciis te tuâ patriâ reducem exceperit. Quod ſi non pœnitet migrationis, nos tui deſiderium moderatiùs feremus. Sin & alacriùs & majore tuo bono vivis alibi quàm apud nos vixiſti, gratulamur etiam tuæ felicitati. Neque enim aliâ conditione te dimiſimus, quàm ut alibi magis ex animi tui ſententia, fructúque uberiore vitam ageres. Id ſi contingit, plus capiam voluptatis ex tuis commodis, quàm ex abſentia moleſtiæ. Sin minùs, non dimiſimus te, niſi huc rediturum, donec ſeſe offerat commodior occaſio. Proinde fac ſcribas & quamprimum & ex animo. Si non offertur alius certior, poteris per *Bonifacium Amerbachium* tutò quæ voles ſignificare. Scito nullas meas literas ad te venturas inanes. Bene vale ſuaviſſime *Eraſmi*. Saluta tuos omnes meis verbis. Salutat te *Haio*. Nam *Cannius*, uti conjicio, ſcribet ipſe. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ* poſtridie Calendas Novembris, Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Epiſt. 51.

Eraſmus Rot. Joanni Henkello S. D.

SAltem hoc nomine amo *Bellerophontem* noſtrum, quòd bonâ fide reddidit quæ mandaveramus. Nunc ſcribit ſibi nihil deeſſe præter duodecim aureos quibus emat equum & panopliam adverſus *Turcos*. Nam his atrocia precatur. Mi *Henkelle*, vix ullis verbis aſſequi valeam, quantæ mihi voluptati fuerit, quòd incomparabilis illa heroina, multò pietate quàm tot Regum ac Cæſarum ſtemmatis illuſtrior, *Viduam* noſtram tanto amplexa eſt affectu: ſed rurſum pudet pigétque, nec materiam, nec tractationem vel animo meo vel illius meritis reſpondere. Quid eſt autem, vir optime, quòd tu mihi tuo quoq; nomine gratias agis pro tantillo officiolo, quo nonnihil verebar, ne tua offenderetur modeſtia? Quare mihi cumulatiſſimam ab utroque relatam gratiam exiſtimo, vel ipſe potiùs me debere ambobus profiteor; tibi qui huc inſtigaris alioqui ceſſatorem, illi quæ qualecunque munuſculum tam

Epiſt. 52.

candidè

candidè ſit interpretata. Itaque non eſt quod hæc A res te ſollicitum habeat. Quòd ſi per horum temporum tumultus licebit aliquod viciſſim μνημόσυνον mittere, quod & ornet accipientem, nec gravet dantem, quicquid erit eodem accipiam candore, quo vos meam opellam eſtis amplexi. Audis ambitionis vocem, non avaritiæ. Sunt qui putent aprum illum τῆς ἀρχῆς, non fuiſſe provocandum. Sed tamen poſteaquam hoc factum eſt, ita volente Deo, ſicut ego quidem interpretor, majorem B in modum gaudeo, rerum exordia *Ferdinandi* auſpiciis feliciter ſuccedere, ſperóque futurum, ut duorum fratrum juncta potentia frangat, aut certè mitiget illius violentiam. Utinam brevior fuiſſet nobis rixa cum *Gallis*, atque hoc negotium maturiùs fuiſſet ſuſceptum. Sed aliud meritis noſtris debebatur, & fortaſsis hoc magis expediebat orbi *Chriſtiano*. Mihi verò non paulò plus ſpei eſt in pietate Cæſaris & *Ferdinandi*, quàm in opibus, copiis & armis. Tibi cum podagra rem C eſſe, vehementer doleo. Sed quid eſt in rebus humanis ab omni parte beatum? Etiam atque etiam te rogo, ut clariſsimæ patronæ tuæ me commendes diligenter. Bene vale. Datum *Friburgi Briſgoiæ* poſtridie Calend. Novemb. Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

committi. Quàm erant illa liberè ſcripta de eo qui multorum fefellit expectationem? At quanto liberiora, quæ de eo quem omnes uno ore prædicarent τύραννον εἶναι; Delectat me ingenii tui ingenuitas, ſed hiſce temporibus ſub omni lapide Scorpius dormit. Poſtremæ literæ tuæ mihi videbantur indiligentiùs ſcriptæ. Nam ſermonis elegantia non reſpondebat alicubi meæ expectationi, de *Carolo* tot jam annos verſato *Patavii*. Atqui huc, *Utenhovi* chariſſime, nervis omnibus tibi contendendum eſt, ut maximam tuorum de te expectationem ſuperes etiam. Id facilè perfeceris, ſi naturæ felicitati parem addideris induſtriam. Spero tibi nihil opus his ſtimulis. Sed tamen eximium quoddam animi mei erga te ſtudium, quo fit, ut tuæ gloriæ faveam impenſiùs quàm meæ ipſius, ſuaſit currenti licèt addere calcar. Bene vale.

Andomarus tuus amantiſſimè ſcripſit ad me, ſæpius *Ammonius*, quo viro non arbitror alium vivere ſanctioribus moribus, aut ingenii ſanioris. *Polyphemus* bibit in *Bohemia* fortiter. Crebrò ſcribit ad me, ſed illi nihil reſpondeo. Ex *Marco*, qui has, ut opinor, reddet, cognoſces cætera. Rurſum vale. Apud *Friburgum Briſgoiæ*. vigeſimo tertio die menſis Martii. Anno à *Chriſto* nato M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Richardo Pacæo S. D.

Epiſt. 53. EXilii præ gaudio, *Pacæe* chariſsime, quum vi- D derem illam mihi non ignotam manum, acciperémque te tantis calamitatibus ac malorum naufragiis incolumem enatâſſe, ac priſtinæ etiam dignitati reſtitutum. Hoc mihi gratius fuit quàm ſi quis angelatos miſiſſet ſexcentos. Video non dormire numen, quod & innocentes eruit, & feroces dejicit. Ipſe non referendis malis oppreſſus ob furias pſeudevangelicorum, videor mihi per te quodammodo revixiſſe. Utinam liceat ante mortem tuo conſpectu tuíque mellitiſſimâ E conſuetudine frui. Poſt fatales iſtas tempeſtates confido poſthac tibi ſerena tranquilláque fore omnia. De epiſtola ad me relata, non eſt quod labores, præter officia ſalutationis ferè nihil habebat. Eam *Quirinus* meus ait eſſe inter excuſas. *Roberto Feldo* vel hoc nomine omnia bona cupio, quòd tibi charus eſt, etiam ſi mea contemneret. *Moro* tametſi ſummâ dignitate quam accepit, & dignus eſt & par, tamen non tam illi gratulor quàm regno *Angliæ*, atque etiam Regi. Non alium eſſe F ſcio iſthic, vel ingenio tali præditum, vel virum incorruptioribus moribus. Cura ut quàm ſuaviſſimè vivas *Pacæe*, inter patronos meos præcipue, inter amicos ſynceriſsime. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*, vigeſimo ſecundo die Martii. Anno Milleſimo quingenteſimo trigeſimo.

Eraſmus Rot. Carolo Utenhovio S. D.

Epiſt. 54. EXiſtimo noſtrum *Hervagium* iſthic fuiſſe, G meáſque tibi reddidiſſe. Nam huc nondum rediit. Binas abs te literas accepi. poſteriores miſit ad me ex *Auguſta Vindelicorum* *Joannes Cholerus* præpoſitus *Curienſis*. Ait ſibi traditas à ſcholaſtico quodam. Venerunt ad me non reſignatæ ſolùm, verùm etiam effractæ, in quibus, mi *Carole*, deſiderabam illam tuam ſolitam cautionem ac prudentiam. Scis hodie nihil tutò literis

Eraſmus Rot. Joanni Vergaræ S. D.

DEcreveram iſthuc mittere quatuor ſummas Epiſt. 55. operum *Auguſtini*, ſed demigratio perturbavit omnes res meas, nec quiſquam ſe obtulit, qui perferendi negotium ſuſcipere vellet. Arbitror autem iſthic jamdudum proſtare volumina, & ineptum eſſet ſi iſthic emi juberem ære meo, quod talibus amicis donetur. Non ignorabam quantum deberem ornatiſſimi Præſulis humanitati, vel pietati veriùs erga me. Munus tamen veluti pignus ac ſignaculum illius in me animi fuit longè gratiſſimum. Eam pecuniam bonâ fide partitus ſum cum his qui conferendo ſcribendóque juverant, ut mihi ducatum unum non fecerim reliquum, imò de meo nonnihil adjecerim, ut Archiepiſcopi benignitati jam non *Eraſmus* modò, ſed complures etiam habeant gratiam. Quòd ſi perinde noſtram induſtriam ſenſero illius judicio probari, planè triumpho. Eſt nunc in manibus *Chryſoſtomus*, ſimili majeſtate proditurus autumno proximo. Accedent non pauca partim à me, partim ab aliis verſa. Quanquam in his ſunt quædam νόθα, meo quidem judicio, veluti Commentarius in Epiſtolam ad *Hebræos*, in Epiſtolam ad *Corinthios* poſteriorem, in *Acta Apoſtolorum*, ut exemplum contaminandi ſacros autores à *Græcis* ad nos dimanâſſe videatur. Cardinalis *Eboracenſis* ſic offendit animum regium, ut, ſpoliatus bonis & omni dignitate, teneatur, non in carcere, ſed in quodam ipſius prædio, adhibitis triginta duntaxat ſeu famulis ſeu cuſtodibus. Proferuntur in illum querelæ innumeræ, ut vix exiſtiment effugere poſſe capitis ſupplicium. Hic eſt fortunæ ludus, ex ludimagiſtro ſubvectus eſt ad regnum. Nam planè regnabat veriùs quàm ipſe Rex, metuebatur ab omnibus, amabatur à paucis, nè dicam à nemine. Paucis ante diebus quàm caperetur, curaverat *Richardum Pacæum* conjiciendum in carcerem, ac minitabatur etiam meo Archiepiſcopo *Cantuarienſi*. *Ante ruinam exaltantur ſpiritus*,

ait *Salomon*. Archiepiſcopus *Cantuarienſis* voca-
tus, imò revocatus eſt ad Cancellarii munus, quo
non aliud in *Anglia* majus: ſed is excuſavit ætа-
tem, jam imparem tanto negotio. Itaque pro-
vincia delegata eſt *Thomæ Moro*, magno omni-
um applauſu, nec minore bonorum omnium læ-
titiâ ſubvectus, quàm dejectus Card. Hæc retu-
lit famulus meus nuper ex *Anglia* reverſus. De
noſtro privato déque publico *Germaniæ* ſtatu,
quoniam longa eſt hiſtoria, meliùs eſt te ex
Franciſci Dilſi relatione cognoſcere, nihil enim il-
lum fugit rerum mearum. Vixit apud me menſes
aliquot, atque utinam licuiſſet illo diutiùs frui:
ſed rapitur miro deſiderio adamatæ *Hiſpaniæ*,
quum alioqui ſit apud ſuos honeſto loco & opu-
lentâ familiâ natus. Sed habet *Ulyſſeum* quid-
dam, & horret matrimonii capiſtrum, amore li-
bertatis. Multis experimentis compertum habeo
juvenem eſſe magno præditum ingenio, dextrum
in gerendis negotiis, nec infacundum, nec impru-
dentem, fide verò certiſſima, animóque in amicum
amiciſſimo. Nolim te, mi *Vergara*, gravare meâ
commendatione, ſi tamen abſque tuo incom-
modo poteris illius conſulere commodis, & tuis in
me officiis magnum nomen adjeceris, & niſi me
fallunt omnia, rectè collocaris officium tuum.
Hìc partim meam quoque rem ago, videlicet ut
iſthic habeam alterum *Eraſmum*, qui mea non mi-
nùs diligenter curet quàm ego ipſe. Facilè illi
dabitur aliquis locus in aula *Auguſtæ*. Nam hoc
ambit. Pingit eleganter & ſcribit argutè quoties
intendit animum, ut ipſe non poſſim argutiùs.
Si quidam tam faviſſent illius negotio quàm ego
volebam, non reliquiſſet *Hiſpaniam*. Næ ego
ſum homo inſigniter impudens, qui quum tibi
debeam omnia, nec ullam gratiæ partem repo-
nam, tamen perinde quaſi bene meritus poſtulo
tuum officium. Niſi mihi contigiſſet talis Gram-
matophorus, variis de rebus ad te ſcripſiſſem:
nunc *Dilſus* meus complurium epiſtolarum in-
ſtar eſſe poterit. Is nunquam deſiit narrare quan-
tum tibi, quantum tuis fratribus debeat. Patro-
num tuum ita mihi totum depinxit, ut magis il-
lum quàm antea tum ſuſpiciam tum amem. Hìc
conſtans rumor fuit, Archiepiſcopum *Toletanum*
in fata conceſſiſſe. Id quum mihi magno cum a-
nimi dolore nunciatum eſſet, atque etiam perſua-
ſum, nec adhuc *Auguſtinus* eſſet abſolutus, ut li-
ceret hoc laboris alteri cuivis dicare: tamen fixum
animo manebat, hoc officii illius dare memo-
riæ, quod vivo deſtinâtam. Sed ex *Valdeſii* mei
literis accepi nuncium, qui mœrorem omnem
abſterſit. In auctis *Epiſtolarum* mearum volumi-
nibus reperies aliquoties nomen tuum, & fra-
trum tuorum, atque etiam Archiepiſcopi: quod
illum boni conſulturum ſpero, nam de veſtris a-
nimis nihil addubito.

Eraſmus Rot. Franciſco Vergaræ S. D.

Epiſt. 56. QUòd *Dilſum* meum qui has tibi reddet, tam
comiter amplexus es, & hoſpitem & igno-
tum, agnovi, mi *Franciſce*, & exoſculatus ſum in-
genii tui candorem, mihi quidem antea non igno-
tum, ſed perquam jucundum fuit illius memoriam
hac occaſione renovari. Erat iſti animus optimus
feliciſſimo domicilio dignus, ſed ita ſunt res hu-
manæ, nihil eſt diu lætum aut ex omni parte
A beatum. Accipimus autem eos viros qui præcipu-
is animi dotibus excelluerunt, ferè ſuiſſe valetu-
dinarios. Sed poſt nubila ſuccedet ſerenitas: & ſi
non ſuccedat, magna mali pars abeſt, ſi adſit for-
tis & æquus animus. Spero tamen futurum, ut bre-
vi lætior ad nos de te nuncius redeat. Nova lues,
jam olim uni *Britanniæ* peculiaris, ſubitò ſe ſpar-
ſit per univerſas nationes, atque initio quoniam
malum erat ſubitum & horrendum, videlicet in-
B tra horas XXIIII. ſæpe pauciores exanimans
quàm invaſerat, animos omnium terrore perculit,
adeo ut multis metus & imaginatio morbum con-
ciliârit: corripuit plurimos, pauciores tamen ex-
tinxit quàm ſolet jam nimium orbi nota epide-
mia; mox nulli ferè periere, niſi per imperitiam
medicorum, aut neglectam ægroti curam. Hæc
peſtis ſi veſtram *Hiſpaniam* non attigit, eſt quod
illi vehementer gratuler. Dominus te nobis re-
ſtituat incolumem, *Vergara* chariſſime. Datum
C apud *Friburgum Briſgoiæ* Idibus Januariis Anno
M. D. XXXI.

Eraſmus Roterodamus Joanni & Ber-nardo Boeriis S. D.

QUum hìc *Franciſcus Dilſus* juvenis, pluribus or- Epiſt. 57.
natus dotibus, honeſtiſſimo apud ſuos loco,
mihique multis nominibus chariſſimus, decreviſſet
iſthinc in *Hiſpaniam* ſolvere, non putavi commit-
D tendum, ut tam bonam occaſionem paterer mihi
fruſtra objectam. Huic in mandatis dedi, ut vos
conveniret, meiſque verbis ſalutem diceret, & ſi
qua cupiditas vos tenet cognoſcendi quid agat *E-
raſmus*, ex hoc licebit omnia diſcere, qui multo
tempore mecum domeſticam habuit conſuetudi-
nem. Inter amicitiam quæ mihi cum patre felicis
memoriæ veſtro interceſſit, nonnulla incidit nube-
cula: noſtra, ut ſcitis, nunquam fuit interrupta.
Proinde ſpes eſt nondum prorſus excidiſſe vobis
E *Eraſmum*, olim fortem virum, quum cum ſcara-
bæo decertaret, nunc in ſenecta factum gladiato-
rem, ut cui aſſiduè cum tot monſtris ſit depugnan-
dum. Mihi magnopere jucundum erit, ſi cogno-
vero vos incolumes, & in olim feliciter cœptis ſtu-
diis gnaviter deſudare. Bene valete. Datum a-
pud *Friburgum Briſgoiæ*, Idib. Januar. Anno Mil-
leſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Rot. Baptiſtæ Egnatio S. D.

F

EX *Utenbovii* clariſſimi juvenis literis cognovi Epiſt. 58.
te ſummâ cum dignitate profiteri *Venetiæ* bo-
nas literas, quas ubique feliciter efflorеſcere gau-
deo: ſed vereor nè quorundam operâ fiat, ut non
levioribus diſſidiis vitientur ſtudia, quàm vitiata
eſt pietas, adeo frendent in me quòd *Ciceronianus*
meus taxat ineptos *Ciceronis* ſimios, & ad veram
illius imitationem hortetur. *Galli* quidam male-
dicis verſiculis nomen meum proſcindunt, quòd
G in eadem charta nominârim *Budæum*, & *Ba-
dium*: nec aliter indignantur, quàm ſi illi min-
xerim in faciem, quum *Budæo* gloriæ ſemper &
candidiſſimè & conſtantiſſimè faverim, non alio
nomine quàm ſtudiorum, quæ vir ille tum prove-
hit feliciter, tum ornat magnificè. Nam quod ad
me pertinet, nihil debeo præter charitatem mu-
tuam. Quot locis illius amantiſſimè facio
mentionem in omnibus meis lucubrationibus?
Atque

Atque in ipſo *Ciceroniano* paucis quidem verbis, A ſed quantum illi laudis tribuo? Metuo nè Cæſaris adventus cruentos motus excitet in *Germania*. Civitates aliquot ſeſe parant ad extrema. Scio magnam eſſe Cæſaris potentiam. Sed populus ubique maxima ex parte ſectis novis addictus eſt, ruſtici penè omnes, nondum priſtinæ cladis obliti, & ſemel dato ſigno fortaſſe concurrent, qui nunc quieſcunt. Vindictam molimur omnes, vitæ mutationem nemo vel ſomniat. Puto rem B meliùs ſucceſſuram, ſi Pontifex in *Chriſti* præſidiis ſpem ſuam reponeret potiùs quàm in turba Cardinalium, in Principum armis, & improbitate monachorum, quorum mores huic malo dedere ſeminarium. Hi nunc *τυραννεύουσιν* in *Brabantia*, & ſubinde ſacrificant holocautoma. Quòd *Turca* ſit evaſurus, hic multi ſolliciti ſunt. Neque enim dubium eſt, quin metuat duorum fratrum indies creſcentem potentiam. Nuſquam pax, nullum iter tutum eſt, rerum charitate, penuriâ, fame, C peſtilentiâ laboratur ubique, ſectis diſſecta ſunt omnia: ad tantam malorum lernam acceſſit letalis ſudor, multos intra horas octo tollens è medio, & crebrò quos reliquit brevi intervallo repetens, nec id ſemel, ſed bis, ter, quater, donec in hydropem aut epidemiam, aut aliud morbi genus verſus, tandem extinguat miſeris excarnificatum modis. Nec toties *πληγέντες φρύγες γινόμεθα ἀμείνους*. Qui has, ut ſpero, reddet, *Joannes* eſt *Hervagius*, qui duxit uxorem à *Joanne Frobenio* D relictam, & in reſtituendi bonos autores provinciam illi ſucceſſit, vir bonæ fidei, nec indoctus, cui ſi qua in re citra tuum incommodum commodare poteris, non dubito quin pro tua ſolita humanitate ſis hoc officii ſtudiis libenter præſtaturus. Vale. M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Cutberto Tonſtallo S.

Epiſt. 59. UT vetus ille amicus per omnia veterem mo- E rem obtinet, & benignitatem benignitate cumulans, & amantiſſimis pariter ac fideliſſimis monitis conſiliiſque amici commodis famæque conſulens. Quantum ex rerum procemiis divinare licet, poſt longas vocum & libellorum rixas, brevi res hìc agetur halabardachis & bombardis. Niſi mihi prior eſſet animæ quàm rerum & corporis incolumitas, mallem in eorum caſtris eſſe unde profugi. Sed abſit, ut ego ob tantillum vitæ quod ſupereſſe poteſt tum ſeni, tum calculum, F hoc eſt, certam mortem in veſica alenti, deſeram eccleſiæ unitatem. Quid illius miniſtri de meis lucubrationibus ſtatuant, ipſi viderint. Si tales nunc regerent eccleſiam qualis fuit *Auguſtinus*, pulchrè mihi cum illis conveniret. At vereor nè ſi nunc *Auguſtinus* ſcriberet quæ ſcripſit, aut quæ hoc ſeculum poſtulat, non multò meliùs audiret quàm *Eraſmus*. Pium eſt quod ſcribis, ignem igni non extingui: ſed impietatis ferre calumniam, impium eſt. Quid fecit *Auguſtinus*? Ex eo col- G ligam ſexcenta loca, quæ nunc hæreſeos notarentur: nec multò pauciora ex divo *Paulo*. Me quidem habebunt ovem, ſed interim liceat oviculis dolere quod quidam humanis argutiis extinxerint vigorem evangelicum. Hoc quid ſit, multi non intelligunt, multi his verbis abutuntur. Si Theologi Scholaſtici & Monachi putant ſeſe hâc viâ vindicaturos eccleſiæ tranquillitatem, planè fal-

A luntur. Ad *Chriſtum* eſt confugiendum. Hic, hic verum eſt, ignem igni non extingui. Hoc incendium ex tyrannide *Romanenſium* & malorum monachorum extitit. Illi ut extinguant incendium, addunt oleum. Hæc videmus & dolemus, ſed *Chriſto* chorago cataſtrophen relinquimus. Hic ſcio me hærere inter ſacrum & ſaxum, nec video quò me tutò recipiam, ſupereſt ut nos Domino commendemus. *Thomæ Moro* non admodum B gratulor, tametſi nec illius nomine doleo: veſtræ *Britanniæ* ſerò gratulor, nonnihil etiam mihi. Ex *Chryſoſtomo* in Acta verteram Homilias tres, cujus operæ me pœnituit, quum nihil illic viderem *Chryſoſtomi*. Tuo tamen hortatu recepi codicem in manum, ſed nihil unquam legi indoctius. Ebrius ac ſtertens ſcriberem meliora. Habet frigidos & ineptos ſenſiculos, nec eos ipſos commodè poteſt explicare. Ex commentariis in epiſtolam ad *Corinthios* poſteriorem verti Homilias ſex, C eundem artificem illic loqui ſentio. Itaque non eſt animus bonas horas collocare malè. Aliud ſpirat *Chryſoſtomus*. Egi cum eruditis aliquot, ut quædam verterent ab *Oecolampadio* verſa, *Brixius* vertit *Babylam*, nunc etiam *Monachum*, ſed reperio ſegnes omnes. Illud curatum eſt, ut partim *Oecolampadius* ipſe, partim alii docti corrigant ab eo verſa. Scholia illius, annotationes marginariæ rejicientur, nè nomen quidem illius addetur. Ipſe ſua cum *Græcis*, ut ait, contulit, quod idem à me D factum eſt in meis. Quod attinet ad fidem bene reddendi *Græca*, magis peccatum eſt ab *Aniano*, *Aretino*, ac cæteris, quàm ab *Oecolampadio*, qui magis peccat feſtinatione quàm imperitiâ. Verſionem *Franciſci Aretini*, in priorem ad *Corinth.* habemus uſque ad cap. 30. Cepi guſtum quàm ſcitè tractâſſet rem, & ecce in ipſo ſtatim limine, quod eſt, *τὸν τῦφον κατέβαλε καὶ χαμαὶ ἔρριψε πᾶσαν αὐθάδειαν. ἀπόνοιαν opinionem* vertit pro *arrogantia*. Mox, *οὐδὲν γὰρ ἡμεῖς κατωρθώσαμεν, ἀλλὰ διὰ τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ τῆς* E *σωτηρίας ἐπετύχομεν, καὶ ὅπου δὲ αὐτῷ ἔδοξεν ἐκλήθημεν*, vertit, *Nos nihil recte facimus, & ſalutem invenimus*, non diſtinguens priùs Indefinitum à Futuro, nec ſaltem monitus verbis Præteriti temporis quæ mox ſequuntur. Ex his conjicito cætera. *Anianus* nihilo melioribus avibus auſpicatus eſt commentarios in *Matthæum*. Nam tertio ſtatim verſu pro *δεύτερον πλοῦν*, id eſt, *ſecundarium curſum*, vertit *ſecundas divitias*, ſuſpicans *πλοῦν* eſſe dictionem decurtatam. Hujus generis jam multa ſunt, ut prope F facilius fuerit ab integro vertere, quàm emendare verſa. *Origenicum* fragmentum bonâ fide reddidi: in quo etiamſi quid fuiſſet erroris, nihil erat periculi, quum nullus hodie legat illum ut dogmatiſten, jam olim proditis hominis erroribus. De euchariſtia priſci religioſè loquuti ſunt, priuſquam hoc veniret in quæſtionem: fortaſſe nè nunc quidem evidenter definivit eccleſia quomodo ſit ibi corpus, ſub accidentibus, an ſub vero pane. Deinde conſtat temporibus Apoſtolorum fu- G iſſe ſynaxim, quam laici inter ſe faciebant adhibitâ precatione & benedictione: & eum panem (ut eſt probabile) appellabant corpus Domini: ut frequenter etiam in ſacris literis eadem vox ſigno & rei ſignatæ accommodatur. Fieri poteſt ut de hac ſynaxi loquatur ibi *Origenes*. Nec uſquam in canonicis literis invenitur, ubi Apoſtoli certò conſecraverint corpus Domini, ſicut nunc conſecratur in altari, excepto uno loco prioris ad

Corin-

Corinthios epiſtolæ XI. & tamen in X. cap. unde fluxerat hic *Pauli* ſermo, non videtur agi de conſecratione ſacerdotali. Jam, ut accipiamus hic *Origenem* locutum de vera conſecratione, ſermo nihil habet abſurdi. Nam quod illic eſt materiale, hoc eſt panis, ſive accidentia abeunt in ſeceſſum, nec eſt utilitas ex ſumptione, ſi deſit fides. Nec impium eſt illic verum corpus typicum aut ſymbolicum dici, quia ſub typis latet ibi corpus inviſibile, & hoc ipſum corpus verum quod ſumitur, ſymbolum eſt unitatis corporis cum capite, & membrorum inter ſeſe. Quod mones ut ſuper hac re declarem meam ſententiam, nè quà in me hæreat ſuſpitio: cur id ego faciam potiùs, quàm quivis alius, qui nunquam aliter ſenſerim, loquutus ſim, aut ſcripſerim, quàm habet veritas catholica? Quanquam quod mones. & epiſtola ante biennium excuſa ad concilium *Badenſe*, & mox libello in hoc edito curatum eſt, qui libellus etiam *Germanicè* verſus habetur. Quid autem faciam iſtis qui mea non legunt? Nam tibi ſcio per occupationem non vacare. De Colloquiis reſpondi Epiſcopo *Lincolnienſi*. Qui dicunt me ridere *Chriſtiana* jejunia, pia vota, eccleſiaſticas ceremonias, abſtinentias ciborum ab eccleſia præſcriptas, invocationes divorum, & peregrinationes religionis ergo ſuſceptas, ut ſimpliciter & compendio dicam, ἀτέχνως mentiuntur. Superſtitionem quorundam in hiſce rebus derideo, jure optimo ridendam. Si tibi ocium eſſet evolvendi quæ reſpondi *Hiſpanienſibus*, quæ *Beddæ*, videres iſtos de nihilo ſtruere calumniam. Aliud eſt quod illos ſtimulat. In *Brabantia* regnant monachi, præſertim Obſervantes. Hi ſubornârunt quendam ſui ſodalitii juvenem, effrontem, inexhauſtæ loquacitatis, effrenis petulantiæ, factum ad conſpuendum *Eraſmum*, nihil recuſantem modò innoteſcat. Ridetur à doctis, ſed ſibi nihilo ſeciùs placet. Non miror juvenem inanire ſiti gloriæ, patres illos demiror, quorum autoritate fretus hæc audet: qui ſi non vident quantum invidiæ dedecoriſque juvenis præcox temeritas ſit Ordini conciliatura, deſidero in illis judicium: ſi, quod arbitror, favent & ſuffundunt frigidam, deſidero in illis ſobriam mentem. Nos ad hæc occalluimus. Si calculum, quem jam biennium alo in veſica, poſſem excutere, cætera facilè contemnerem. Moleſtia perpetua eſt, ſed adhuc tolerabilis. Mortem non horreo, tamen optârim mitiorem, Multi ſuadent ſectionem. ſed ſectorem tum demum adhibebo, quum tædebit vivere. Hic bona ſpes eſt fore. ut Cæſaris autoritas coerceat ſectarum jam nulli ferendam temeritatem. Atque utinam id fiat abſque gravi ſanguinis humani jactura, tum ut victoria non Pontificis & monachorum regno, ſed pietati cedat & *Chriſto*. Ultionem molimur omnes, vitam emendatiorem nemo. Bene vale, patrone magne. D. Cancellario ſalutem plurimam, & pro munere gratiam. *Friburgi* prid. Calend. Feb. Milleſimo quingenteſimo trigeſimo.

Eraſmus Rot. Germano Brixię S.

Epiſt. 60. UT ſilerem ipſe fuiſti in cauſa, qui ſcripſeras te longiùs aliquò ſeceſſurum, ſcripſeram tamen amicis aliquot, ſed literas typographus poſt IV. denique menſes reddidit, ut accipio. *Monachus* tuus

A ſerò venit, altero jamdudum excuſo. Et in totum video nihil à nobis expectandum hac duntaxat in re, præter σκιάδων ὀπτασίαν, aut *Rheſi* potiùs σκιαμαχίαν. Totum opus exibit ad proximas nundinas autumnales. Res agitur multis prælis. Ex Commentariis in *Acta* vertimus Homilias tres, quartam adjecimus, nec eſt animus addere quicquam, quum certum habeam opus eſſe νόθον, cujuſmodi ſunt & Commentarii in ſecundum ad *Corinthios*, B unde nos vertimus Homilias decem, reliquas alius quidam vertendas ſuſcepit: Homilias in priorem ad *Corinthios*, vertit *Franciſcus Aretinus*, ſed infeliciter uſque ad X X X. reliquum alius quidam eruditus abſolvit. Commentarios in epiſtolam ad *Romanos* docti quidam, ni fallor, vertunt *Lovanii*. Si quid habes præter iſta quod excuſum non eſt, mittendum eſt maturè. Exemplar Commentariorum in *Acta Græcum* eſt quidem apud me, ſed onus eſt grave. Si iſthic nanciſci potes, C abſolvito. Verùm cura quàm primum ut fiam certior, nè per imprudentiam duobus delegetur hæc provincia. De Card. non ſatis memini quid ſcripſerim, niſi fortè narravi querelam *Frobenianorum*, qui toties fruſtra egerint de privilegio Regis pro *Auguſtino*, & ipſe rogatus hac de re ſcripſi Card. Cancellario, & id quoque fruſtra. Si quid aliud fuit rei, non memini. Epiſtolium ad *Tuſſanum* re verà miſſum fuit, ſed ſuſpicor à *Berquino* ſuppreſſum, quod ille ſolet interdum. Nam ſcripſeD ram & *Alberto Pio*, eam epiſtolam fatebatur ipſius operà non eſſe redditam, quod judicâſſet non expedire. *Berquinus* ſcripſerat ad me carmen eſſe *Laſcaris*, diſtichon tantum extremum eſſe *Tuſſani*. Poſtea quidam homo minimè levis ceu rem compertam ſcripſit totum carmen illius eſſe. Et tamen me leviter commovit hoc quicquid erat, magis dolebam hujuſmodi diſſidiorum materiam quæri, non ſine gravi bonarum literarum jactura. Nam quod idem *Tuſſanus* frequentiùs me taxaE vit in publica profeſſione, de peripſemate, qui locus & à *Budæo* taxatus eſt libro edito, quàm feliciter, nunc non diſputo, certè torſit mendum in *Suida*, in quo legimus κατέχω δὲ κακῶν, quum ſit κατεχόντων κακῶν pro *urgentibus malis*. Quod idem *Tuſſanus* notavit de orci galea, jam pridem à me correctum erit in poſtrema *Adagiorum* editione. Quod taxavit ex *Euripide*, χ᾽ ὁ μισῶν κρατεῖ νίκος, conſtat *Græcum* ſermonem eſſe ancipitem. Et ad hunc ſanè locum quum verterem, ſcio me aliF quandiu hæſiſſe. Nec multò majoris momenti eſt, quod notavit ex *Iphigenia*, εἶεν δ' ἐμοὶ μωρία, & cætera. Id ſi facit per occaſionem & rectè, fungitur boni profeſſoris officio: Sin affectatè & contumelioſè, modò rectè, magis me delectat auditorum utilitas, quàm offendit meæ opinionis detrimentum. Quæ portenta deprehenduntur in his quæ verterunt *Itali* ex vitis *Plutarchi*? In his quæ vertit *Theodorus Gaza*, vir ſine controverſia ſummus, multa reprehendit *Trapezon*G *tius*, quæ caſtigavit admonitus. Id mihi *Romæ* narravit qui *Gaza* fuit à ſecretis, tantum abeſt, ut exiſtimem me nuſquam eſſe lapſum. Quin & in his quæ vertit *Budæus* poſſum aliquot manifeſtos lapſus oſtendere. Sunt qui admonuerant excudi iſtic aliquot epiſtolas *Budaicas*, in quibus traducor ut oſor nationis *Gallicæ*, quum non in aliam, ita me bene amet *Chriſtus*, ſemper fuerim propenſiore ſtudio. Indicant & in Commentariis

mentariis de phraſi *Græca* linguæ ſubeſſe morſus A
aliquot figuratos. At ego ſuſpiciones has omnes
rejicio, ut *Budæo* non minùs indignas quàm me.
Eas qui ſerunt, non minùs malè merentur de *Bu-
dæo* quàm de ſtudiis. Fortaſſe ſunt qui cuperent
ſpectare *Budæum* cum *Eraſmo* commiſſum. Id per
me nunquam fiet, imò nihil non fiet nè fiat. Jam
ut *Budæus* ſit extra omnem invidiæ ſuſpicionem,
tamen non effugiet quin de candoris illius exiſti-
matione decedat nonnihil. Atque ut totum eru- B
ditorum theatrum illi applaudat, ſicut optimo ju-
re facit, tamen ſunt aliquot, qui & *Eraſmo* bene
velint. Sed mihi placet in ſtudiis concordia, can-
dórque. Quod ſi quibus vacat digladiari de gloria,
per me palmam ferant licet. Ego malim in hoc
ut proſim eſſe facundus. Bene vale. Apud *Fribur-
gum Briſgoiæ* vigeſimo ſeptimo Martii. Anno
M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Caſſandro Celliſmartiali S. D. C

Epiſt. 61. RIſi veſtram concertationem, vir candidiſſi-
me, ut rem paucis expediam, ſic enim cogit
valetudo. De epiſtola *Auguſtini* LIX. nulla eſt
ambiguitas, quin ſit ipſius germaniſſima, nec opus
erat ad hoc evincendum quod *Auguſtinus* non fu-
erit omnino rudis linguæ *Græcæ:* declarat hoc in
Categoriis, in Pſalmis, aliiſque multis operibus
ſuis, & ad *Hieronymum* ſcribit ſe contuliſſe illius
emendationes ad *Græcos* codices. Imò diſputans D
adversùs *Pelagianos*, vertit quædam ex *Chryſoſto-
mo* non prorſus infeliciter. Qui potuit, inquies,
deſtitutus præſidio linguarum? In noviſſima edi-
tione reperio, *Neque perinde munitus præſidio lin-
guarum, etiamſi non omnino rudis fuit Græcanicæ li-
teraturæ, at non eouſque doctus, ut Græcos interpre-
tes expeditè poſſet evolvere.* Fortaſſe in prima e-
ditione fuit, quod citat clariſſimus *Cadeti* Vice-
comes, idem tamen eſt ſenſus, ſed ob calumnioſos
dixi explanatiùs. Præceſſerat enim commemo- E
ratio *Græcorum*, & eorum qui pulchrè callebant
Græcè, pleraque ex illorum commentariis haurien-
tes. Idem non fecit *Auguſtinus*, niſi quòd extre-
mâ ſenectâ pugnans cum *Pelagianis*, coactus eſt
undique præſidia contrahere. Itaque in his quæ
ſcripſit juvenis, ſæpe labitur deceptus *Latinis* ex-
emplaribus, velut aliquot indico locis, & in poſtre-
ma editione de loco ubi negavit *Petrus* Domi-
num, reſtitui germanam lectionem ex *Cyrillo*.
Quin devexæ jam ætatis probat liberum arbitri- F
um ex hoc quod ſubinde legitur in Evangelio,
Nolite judicare, nolite jurare, nolite iraſci, &c. quum
illud *nolite* ſit interpretis, & non Evangeliſtæ aut
Apoſtoli. Itaque ut maximè ſcierit *Græcè*, tamen
in enarrando raro utitur *Græcorum* commentari-
is. Itaque qui domi habet inſtrumenta belli, nec
his utitur in prælio, rectè diceretur in certamine
ſuis armis deſtitutus. *Auguſtinus* paululum Gram-
matices didicerat puer; olim enim utrâque lin-
guâ mixtim tradebatur: ſed oderat eam linguam G
adoleſcens, & abhorrebat à lectione *Græcorum*
autorum, quod in *Confeſſionibus* deplorat ſenex.
Libebat tecum diutiſſimè fabulari, ſed tantum li-
cuit per valetudinem. Supereſt ut ornatiſſimo
præſuli *Baptiſtæ* Epiſcopo *Senecenſi*, & clariſſimo
Antonio Auriſonio Cadeti Vicecomiti, meis ver-
bis & gratias agas, & ſalutem dicas reverenter at-
que amanter. *Caſſander* poſthâc mihi ſcribetur
inter candidos amicos. Bene vale. *Friburgi Briſ-
goiæ* quinto Calendas Aprilis. Anno milleſimo
quingenteſimo trigeſimo.

Eraſmus Rot. Baptiſtæ Egnatio S.

DE *Budæo* tam malè ſentio, támque malè o- Epiſt. 62.
di hominem, ut etiamſi palàm in me ſtrin-
geret calami mucronem, non poſſim non favere
de ſtudiis tam præclarè merenti. De collatione
quâ quidam ſuſpicantur illum offenſum, mitto e-
piſtolam, quæ ſi tibi ſatisfecerit, non eſt opus plu-
ribus verbis. Quanquam hoc ipſum incommo-
dum collationis poſteriore ſublatum eſt editione.
Mihi quidem nihil minus in animo fuit quàm
Budæum lædere. Sed in præſentia de *Budæo* déq;
Ciceroniano verbum non addam: De miſerando
ac propè deplorato *Chriſtianæ* religionis diſſidio
video conſentire noſtros animos. Id indicat mea
ad *Vulturium* epiſtola, quam nunc ad te mitto.
Nonnullam tamen ſpem mihi facit Cæſaris non
tantùm autoritas, potentia, pietas, prudentia, le-
nitáſque ſummo digna imperio, verumetiam ge-
nius quidam. Utinam res citra magnam humani
ſanguinis effuſionem confici queat, & victoria de-
nique cedat *Chriſto*. Divinat opinor tua pruden-
tia quid indicem. Sed mutanda eſt in melius
vita, & numen exorabile flagrantibus votis fa-
tigandum. Felicitatem iſtam, mi *Egnati*, ſa-
nè dignam iſtis tuis virtutibus eximiis tibi ma-
gnopere gratulor: mihi in arena gladiatoria mo-
riendum eſt, ſic meum eſt fatum. Ego tamen
vel pertinaci ſilentio adversùs provocatores cona-
bor aliquantum otii parare mihi. *Carolus Utenho-
vius* juvenis apud ſuos re lautâ, & clarâ gente, non
eget admodum operâ tuâ. Si quando dignaberis
hominem alloquio tuo, erit aliquod calcar ad ſtu-
diorum amorem. *Hervagius* prædicat humanita-
tem tuam; oro ſi quid potes, adjuta ut *Chryſoſto-
mus* exeat plenus. Autor eſt cumprimis pius, &
magnis impendiis res agitur. Ego præter labo-
rem nihil metuo. Eſt unde vivam, gratia ſuperis.
Reſalutat te *Zaſius* vir priſcorum morum, & an-
tiquæ virtutis rarum exemplar. *Rhenanus* abeſt
in patria. *Henricus Glareanus* omnium bonarum
diſciplinarum perpetuus altor, huc nobiſcum de-
migravit, cùm *Baſileæ* novarentur omnia. Is hìc
profitetur publico ſalario, quem opinor tibi non
ignotum eſſe. Vale. Datum *Friburgi Briſgoiæ*
pridie Calend. April. Anno à *Chriſto* nato mil-
leſimo quingenteſimo trigeſimo.

Eraſmus Rot. Joanni Alexandro Braſſicano Jureconſulto S.

LIbellus *Adagiorum* ſine literis tuis pridem Epiſt. 63.
redditus, mihi fuit magnopere gratus, gra-
tiſſima fuit & epiſtola quam reddidit famulus tu-
us, niſi quod jocandi de mortuis & vivis ibi nul-
lum facis modum. Non hoc in *Ciceroniano* ſuſce-
peram omnes referre qui ſcriptis innotuiſſent; a-
lioqui quis fuiſſet voluminis modus, aut quid o-
mnino fuiſſet ineptius? Tui me admonuit *Urſinus*,
ſed ſerò. Nec tui quicquam videram præter verſi-
culos aliquot. De te verò jam annis aliquot nihil
inaudieram. Abſit ut omnes mortui ſint, qui illic
non recenſentur. Præteritus eſt *B. Rhenanus*, præ-
teritus *Bonifacius Amerbachius*, cujus phraſis meâ
ſententiâ non ita multū cedit *Politianicæ*. Scio te
jocari,

A joc ari,ſed per totam epiſtolam ejus joci non potes
obliviſci, quæ res nonnullam ſtomachi ſignifica-
tionem præbet. Atqui non pertexui, ut modò di-
cebam, catalogum ſcriptorum, in quo tamen ſi
quis eſſet præteritus, ignorantiæ potiùs aut obli-
vioni dandum erat, quàm malevolentiæ. *Salvia-
num* mihi tuus famulus non exhibuit, quum ta-
men *Frobenius* ea in re nihil facturus ſit niſi ex
meo judicio. Majorem in modum gratulor tibi,
B mi *Braſſicane*, qui tam feliciter in utriuſque lite-
raturæ peritia progreſſus ſis. Nam *Græca*, bonâ
fide, nec ſine dignitate reddis, neque quicquam eſt
in tota phraſi quod offendat legentem. Illud ope-
ræ mihi videris propemodum fruſtra ſumpſiſſe,
quod in præfatione deprecaris culpam, qui poſt me
tractâris Proverbia. Quis enim unquam tam ini-
quus fuit, ut cuiquam legem præſcriberet, nè tra-
ctaret argumentum ab alio tractatum? Quantò
igitur ſit iniquius idem præſcribere in hoc argu-
C mento, quod ſuâpte naturâ infinitum eſt, præſer-
tim quum quotidie proſiliant utriuſque linguæ
ſcriptores hactenus ſepulti? Cæterùm quod addis
me poſt alios ſcripſiſſe Proverbia, ſi de *Græcis* lo-
queris non inficior. Nemo tamen *Latinorum*
attigit hoc argumentum ante me. Et utinam
extarent *Græcorum* monumenta, qui tractârunt
parœmiologias. Mihi primum aggredienti nihil
erat à *Græcis* ſubſidii, præter *Diogeniani* commen-
taria manu deſcripta, ſed tum mutila, tum mirè
D depravata. Poſt nactus ſum *Zenobii* collectanea,
non multò feliciora. Nam quòd *Polydorus* con-
tendit videri prior, manifeſtò ludit, quum ipſi o-
ſtenderim editionem meam primam anteceſſiſſe
primam illius tribus menſibus, quum id temporis
neuter alteri cognitus eſſet. Optârim autem, cha-
riſſime *Braſſicane*, ut meas etiam *Chiliades* ſuperes,
& *Eraſmi* nomen obſcures. Refers tamen aliquot
ceu nova quæ ſunt in meis; velut illud, *Si tibi non
moleſtum, & mihi jucundum eſt*, recenſetur à me
E *Chiliad. II. Centur. I. Proverb.* XXXIII. Item
illud, *Echinus parturiens*, eſt *Chiliad. II. Centur.
IIII. Proverb.* LXXXII. Tunc *canent cygni*,
&c. extat *Chiliad. III. Centur. III. Proverb.*
XCVII. Sunt & alia quæ obiter citan-
tur in meis *Chiliadibus*. Non hæc commemoro ut
te à pulcherrimo inſtituto deterream; amicorum
communia ſunt omnia: ſed ut aliorum vites ca-
lumniam. *Velio* non ſcribo, parùm alacri valetu-
dine. Eum meis verbis ſalutato tum amanter
F tum reverenter, & ſi qui ſunt alii qui nobis non
malè cupiunt. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*
pridie Nonas Aprilis à *Chriſto* nato Milleſimo
quingenteſimo trigeſimo.

*Eraſmus Roterod. Conrado Herbipolenſi
Epiſcopo* S. D.

*Epiſt.*64. QUoniam, ut accipio, non infeliciter ceſſit au-
dacia mea, quòd Celſitudinem tuam per R. D.
G *Marium* appellârim, non ſum veritus idem nunc
facere, præſertim nactus tam commodum lato-
rem, ut commodiorem optare non poſſim, *Dani-
elem Stibarum*, qui cum mihi quondam *Baſileæ*,
nunc etiam *Friburgi* menſes aliquot domeſtica
fuit conſuetudo; & quod olim in præcipua amici-
tiæ parte ponebatur, menſa communis nos ali-
quandiu junxit. Nec antehac unquam expertus
ſum quenquam ſanctioribus, purioribus, aut com-

A modioribus moribus juvenem. Itaque quemad-
modum unius convictus ad omne, vel ſtudiorum,
vel moleſtiarum, vel ſenii tædium abundè magno
ſolatio; ita diſceſſus illius mihi fuit triſtiſſimus:
quem tamen hoc nomine fero moderatiùs, quòd
ſuo bono revocatur in patriam. Iſti celeberrimo
collegio non poſſum non vehementer gratulari,
tot egregiis animi dotibus ornatum contuberna-
lem, cui ſi liberum eſſet unum adhuc aut alterum
B annum honeſtiſſimarum diſciplinarum ſtudio da-
re, tanto plus & decoris & utilitatis adferret, quum
ſuo collegio, tum tuæ R. Celſitudini, erga quam ſi-
cuti par eſt, & amanter & reverenter affectus eſt.
Non ſumam operam in eo tibi commendando,
neque enim quiſquam commendat eximias gem-
mas divitiarum admiratori, ita virtus inſignis a-
pud tam egregium probitatis amatorem non eget
commendatione. Oſtendiſſe modò, commen-
dâſſe eſt. Si quid erit in quo noſtra opella poſſet
C amplitudini tuæ gratum facere, ſenties eam ad
omnia juſſa paratiſſimam. Dominus *E. A. T.*
ſervet incolumem. Datum apud *Friburgum Briſ-
goiæ* poſtridie Calend. April. Anno à *Chriſto* nato.
M. D. XXX.

*Eraſmus Roterodamus Chriſtophoro à
Carlewitz* S.

ERras, mi *Carlewici*, ſi putas *Eraſmo* quicquam *Epiſt.*65.
D tuis literis eſſe gratius. Gaudeo te productum
in iſtud theatrum orbis ampliſſimum, in quo poſ-
ſis eruditionis ac prudentiæ tuæ ſpecimen tot he-
roibus edere. De amico illo meo, qui ſalutari at-
que adeò neceſſariâ, ut ſcribis ſententiâ, ſibi non-
nihil conflavit invidiæ, cujus maxima pars in me
recidat, doleo ſanè. Toties provocor ut imparti-
am meum conſilium ſarciendæ concordiæ, hoc
præmium eſt, ſi quis quid æqui dixerit. Fuit ille
quidem hic apud me, collocutus mecum horis fer-
E mè tribus, ſed de ea ſententia verbum inter nos
nullum fuit, nè in literis quidem. Τοῦ κύκλωπος
patrocinium non admodum moror, vereor nè plus
officiat quàm juvet imperitus & intempeſtivus
propugnator. Scripſi Principi tuo per canonicum
Baſilienſem à *Roma*: ubi rurſus inciderit ſcribendi
opportunitas, faciam & libenter & diligenter
quod admones. Fac, mi *Carlewici*, ut me fre-
quenter tuis interpelles literis. Precor ut aula ſit
tibi felix. Datum *Friburgi Briſgoiæ* ſeptimo die
F Julii. M. D. XXX.

Eraſmus Rot. Alberto Carporum Principi S.

UT libellus tuus mihi redditus eſt, *Alberto* *Epiſt.*66.
Princeps clariſſime, protinus cœperam re-
ſponſionis neſcio quid χελιδίζειν· ſed interim
Romæ ruentis fragor animos omnium perculit, de
te varius rumor ferebatur: & ſi maximè conſti-
tiſſet, ubi locorum ageres, nullum erat iter epi-
G ſtolis pervium. Nuper ex amicorum literis acce-
pi te apud Regem *Chriſtianiſſimum* legatione
fungi, eúmque libellum per multorum manus
circumferri, minimúmque abfuiſſe quin fuerit per
typographos evulgatus. Id ipſe jamdudum cura-
turus fueram, ſi quos fortè, vel tui nominis auto-
ritas, vel diſputationis æquitas, vel dictionis ſuavi-
tas ad meliorem mentem incantare poſſet, ni tam
atrociter, támque pertinaciter me urgeres. Cum
enim

enim capitale ſit quod intendis, non magni refert quanta ſit orationis civilitas, veluti ſi cui Princeps honorifico ſermone mortem denunciet. Atque utinam in eum campum me provocâſſes, in quo licuiſſet ſolo ingenii aut eloquentiæ periculo tecum congredi. Satis magnam gloriam duxiſſem, cum *Alberto* certâſſe, etiamſi victus diſcederem. Nunc talem cauſam impingis, ut ſi obticeſcam, capitale crimen agnoſcam: ſin reſpondeam, primùm vix id queam ſine tuo dolore; deinde rurſus camarinam moveam, quam ſatius erat non tangere, rebus alioqui plus ſatis undique exulceratis. Quod ſupereſt moneo, ne præcipites editionem libelli: aut ſi non vis iſtuc operæ perdere, mitiga partem quâ mecum agis. Si hic γραμματοφόρος vel triduo priuſquam abiret mihi denunciâſſet, relecto libello tuo miſiſſem reſponſionem meam: Verùm id faciam brevi per alium, ſi quis certus occurrerit. Ea lecta ſtatues pro tua prudentia quod judicabis in rem utriuſque fore. Vix quicquam tutum eſt literis committere. Verùm ſi vel coram daretur colloqui, vel in his regionibus ageres tu, aut omnino me fallit mea de te exiſtimatio, aut *Eraſmum* tuo favore ſublevandum putares potiùs quàm aliorum recinendis calumniis gravandum. Bene vale. Datum *Baſileæ* X. Calend. Januarii, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

D. ERASMI ROTERODAMI
EPISTOLARUM LIBER XXVII.

Julius Pflug Eraſmo Rot. S.

Epiſt. 1.

VErum id eſſe ſentio, quod veteres magnâ autoritate ſtatuerunt, virtutes omnes ita conjunctas eſſe inter ſe, ut uno ſocietatis vinculo contineantur: quippe cùm tu, qui eruditorum omnium longè es princeps (ſic enim judico) idem etiam humanitate omnes ſuperes: quæ etſi antehac mihi incognita non fuit, ex literis tamen tuis quas proximè accepi, illuſtriùs neſcio quomodo apparuit. Eam ſi me ita ut & res & officium meum poſtulat, prædicare poſſe confidam, arrogans ſim. Quàm verò me iſtâ ipsâ benevolentiâ tuâ devinxeris tibi, malo iſtud re, quàm verbis declarare. Jam verò ſi quod ſecutus ſum in negotio quod nôſti, ut ocium haberes ætati dignitatique tuæ aptum, id effeciſſem, incredibili voluptate afficerer. Verùm ut ut cadat, conſcientia tamen rectæ voluntatis meæ, & benignitate tuâ quâ conatum noſtrum æqui bonique facis, me conſolabor. Te verò multum amo, quòd librum mihi tuum miſiſti, quem ego ita amplector, ut debeo munus à tanto viro profectum; quanquam doleo tibi negotium exhiberi à neſcio quibus, & honeſtiſſimam ſenectutem tuam à ſtudiis quietis ad certamen tale avocari. Vellem equidem quàm bene meritus es de genere hominum (es autem meritus optimè) tam tu fructum ex officiis gratorum, quæ jure quodam tuo repetere potes, perciperes. Sed quid facias? Ita ferunt tempora quieti ac virtuti inimica, ut citiùs invenias qui exagitet, quàm qui ex animo faveat. Sunt tamen non parùm multi, iíque boni ac præſtantes viri, qui beneficia agnoſcunt, ac virtuti tuæ verum & juſtum fructum tribuendum putant. Hi cum te & colant & ament unicè, poteris tu quidem in eorum amicitia ita conquieſcere, ut ſermones invidorum facilè contemnas. Quod ut facias, & omnes boni hoc tempore optant maximè, & ipſa certè Reſpublica *Chriſtiana*, ſi loqui poſſet, clarâ voce flagitaret. Etenim ſi antehac unquam, nunc profectò Reſpublica eam operam tuam deſiderat. Ad hanc tibi animus quietus, & omni perturbatione vacuus eſt afferendus, ut quò publica commoda te vocant, eò toto pectore incumbas. Vides enim quorſum reciderint omnia. Timendum eſt profectò, niſi exiſtant ſapientes ac boni viri, qui Reipublicæ languenti medicinam faciant, fore, ut ea funditùs evertatur. In te autem unum omnium eorum, qui pacem expetunt, oculi ſunt conjecti. Eam namque cum autoritatem, tum verò etiam facultatem Deus immortalis tibi adjunxit, ut poſſis unus ex omnibus maximè, malis iſtis mederi, ídque conſequi, ut perſuadeant ſibi Principes noſtri, controverſiam de religione tolli poſſe, vel Deo ipſo applaudente, ſi quæ ex ſanctionibus eccleſiæ mutuari poſſunt, ea relaxentur, atq; ita exiſtiment leges inſtitutáq; hominum ex tempeſtate eccleſiæ moderari oportere. Quod ſi abs te fieret, fortaſſe ex altera parte permoveri poſſet bonus aliquis & à concordia *Chriſtiana* non abhorrens, qualis eſt *Melanthon*, qui ſuas quoque partes interponeret, autórque eſſet ſuis, ut ſtatuerent multa, quæ per ſe ferenda non ſunt, temporum causâ eſſe ferenda. Quibus divus etiam *Paulus* ceſſerit, cùm ſe abjiceret ad ritus neſcio quos, contra quàm libertas *Chriſtiana* poſtularet. Ita ſi perſuaderentur utrinque, certè quæ perturbata nunc eſt Reſpublica, vehementer ea brevi, partibus de ardore illo ſuo remittentibus, conſtitueretur. Tu igitur cùm videas tempus illud ipſum veniſſe, cùm in procuranda tranquillitate ſtudium tuum erga Rempublicam extare atque elucere poſſit maximè, fac quæſo, ut cùm nos ad pietatem & ſtudia rectiſſimè excitaris, pacem etiam noſtram, ſine qua illa coli haud poſſunt, tueare. Atque hæc ſcripſi non inflammandi tui causâ (es enim tuâ ſponte ad rationem illam, & optima quæque ſatis incitatus) ſed quòd amore cùm patriæ, tum verò etiam religionis huc adducebar. Quod reliquum eſt, etſi non eges ullâ apud Principem meum commendatione (tam enim ille favet tibi, quàm qui maximè) parebo tamen voluntati tuæ, duplicem ex ea re capturus fructum: alterum quidem ut tibi, qui mihi es in majoribus, morem geram: alterum verò, ut cùm Princeps meus intelligat me eſſe amantem tui, quoniam omnes ſuos tecum vult eſſe conjunctos, acceſſio fiat haud parva ad priſtinam illius erga me clementiam. Quam verò rationem colendæ amicitiæ præſcribis, eam perſequar, perficiámque ut ne meum in ſcribendo officium requiras. *Andream à Courtæ* tuâ commendatione motus ita complectar, ut intelligat eâ re ad veterem, quem in eum habeo,

A habeo, amorem multum acceſſiſſe. Vale. *Lipſiæ*, IV. Idus Maii, Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Roterodamus ornatiſſimo Doctori Julio Pflug S.

Epiſt. 2. AD iſtam beatiſſ. virtutum catenam, quam mihi tuus candor tribuit, vir incomparabilis, B nihil habeo quod reſpondeam, niſi μάλα λακωνικῶς, ô ſi! Nec video quam hic humanitatis laudem promerear, ſimpliciter inhumanus futurus ſi ex eventu, qui fortunæ non nobis in manu eſt, amicorum æſtimem officia. Quod tibi venit uſu, evenit omnibus qui ſimile quiddam tentârunt, & eventurum ſciebam. Fruatur ille ſuâ gloriâ, quâ unâ decrevit fieri celebris, quando remedia quoque cedunt in diverſum. Quemcunque doctum aut probum ſentit mihi eſſe notum, cum ultrò a- C dit, teſtificans ſeſe cupere ſartam amicitiam cum *Eraſmo*, ut ob hoc ipſum videatur alicujus precii, quod ſimultatem habeat cum *Eraſmo*. Si ille haberet ullum pilum hominis ad concordiam propenſi, jamdudum ab hoc nugamento nobis eſſet quies. Nam ut cum talibus ſimultatem exercere nolim, ita nec Gratiarum fœdere velim aſtringi. Sed inter tot portenta hoc quoque mihi perferendum eſt. Optârim tamen poſthac nomen illud inauſpicatum à tuis literis prorſus abeſſe, qui- D bus ut ipſe ſummopere delector, ita libenter eas doctis amicis oſtendere ſoleo, quo mihi voluptatem quam ex illis maximam capere ſoleo, ſubinde renovem. Fateor vix unquam fuiſſe ſeculum hoc furioſius, dicas ſexcentas *Erinnys* ab orco provolâſſe. adeò nulla pars neque profani ſtatus, neque eccleſiaſtici ſana eſt: prorſus fatale malum eſt, cui nè ſynodo quidem οἰκουμενικῇ video medicinam adferri poſſe, tantum abeſt, ut ipſe qui nihil ſum opitulari poſſim, licèt tu mirificam quandam E opinionem de me concepiſſe videaris. De Pontificis animo mihi non liquet, ſed tamen video quoſdam ſacerdotes huc ſpectare, ut quoniam incendiis hactenus parum profectum eſt, ferro rem gerant. Hoc an expediat nécne, etiamſi nobis ſit ocium à *Turca*, nondum ſtatui. Sanabilius eſſet malum, ſi utriuſque ſtatus monarchæ ſynceris animis conſentiant ad inſtaurandam evangelicam pietatem. Tum res committatur centum aut quinquaginta viris, ex ſingula quaque natione de- F lectis, quos & vitæ ſanctitas, & eruditio ſingularis, & judicii dexteritas commendet. Horum ſuffragia per pauciores ſelectos redigerentur in compendium. Theologorum placita verſarentur intra ſcholarum parietes, nec quælibet opiniones haberentur pro articulis fidei. Conſtitutiones quædam abrogarentur, quædam verterentur in exhortationes. Eſſet autem illa cura præcipua Principum ac civitatum, ut hi gregi Dominico præficerentur, qui verbo Dei ſunt inſtructi, exercitati- G que ad erudiendum, ad exhortandum, ad conſolandum, ad increpandum, ad confutandum. Nunc quos ſatrapas alunt monaſteriorum aut eccleſiarum reditus? populus interim per omnes ſectas fluctuat, velut oves disjectæ ac paſtore deſtitutæ: quanquam hic quoque, proh dolor, paucas videas oves, hoc eſt, qui ſimpliciter errent, ac non potiùs obſtinatâ malitiâ peccent. Vereor nè nobis eveniat, quod ſolet in bellis, ubi pars utraque ſatura-

ta eſt calamitatibus, tum demum incipiunt agitare de fœdere. Altera pars ſtatum eccleſiaſticum prorſus ſublatum tendit, altera correctiorem eſſe nonvult. Omnes mundum in pectore gerimus, & ut terreni ſumus, ita terrena ſapimus ac loquimur: utinam Dominus & his & illis inſerat cor novum. Sunt alia quæ non eſt tutum literis committere, tum ejus generis, ut optare liceat citiùs quàm ſperare. Ego feſſus non tam ætate, quàm valetudine, quàm tot rixis, tot jurgiis, tot calumniis, tot oblatrationibus, jamdudum cogito me in ocium recipere: quod tamen ab animo meo petam neceſſe eſt, hoc eſt, ut quod tu prudenter ſimul & amanter ſuades, ſecundum *Chriſtum*, & rectæ voluntatis conſcientiam, in bonorum virorum judicio conquieſcam. Fata viam invenient, ſperóque hos omnes eccleſiæ tumultus tandem in bonam cataſtropham exituros, artificio ſummi illius choragi, cujus inſcrutabili conſilio res hominum temperantur. Id ſi me ſuperſtite contingat, æquo animo dicam, Valete & plaudite. Sin hoc non promeremur, Dominus eſt, faciat quod ipſius æterna voluntas decrevit. Æquum eſt nos pro optimo ducere, quicquid ille ſtatuit, quo nihil eſſe poteſt melius. Exiit ingens volumen *Alberti Pii*, quondam *Carporum* Principis, poſt exulis apud *Gallos*, deinde ſycophantæ, poſtremò *Franciſcani*. Nam ſacroſanctam illam veſtem induit triduo priuſquam moreretur. Sic mecum agit, quaſi ego damnem omnia quæ facit, docétve eccleſia, nec puduit hominem Principem, ſenem, ac diutinâ valetudine moribundum, denique jam *Seraphico* ſodalitio deſtinatum, manifeſtis mendaciis proximo capitalem ſtruere calumniam. Quanquam hoc illi commune eſt cum omnibus ferè, qui ſtili mucronem in me ſtringunt: permittunt ſibi, ut multa impudentiſſimè mentiantur, quum ſe profiteantur veritatis defenſores, quaſi poſſit ignem ignis reſtinguere. Non eram illi reſponſurus, niſi me vehementer gravaret, primùm autoris celebritas, ad hæc liber *Lutetiæ* editus, poſtremò fœdus cum gente *Seraphica*. Reſpondi tamen, ſed perpaucis: & copioſiùs & acriùs reſponſurus, ni vir in medio opere reliquiſſet terras. Porrò *Dominicanum* theologum *Lovanienſem*, nullo dignabor reſponſo: qui ſic ſcripſit, ut non aliâ ratione magis potuerit ſe pueris ridiculum, doctis ac bonis omnibus inviſum reddere, denique ſuo ordini *Cherubico* labem quovis atramento ſutorio tenaciorem imprimere. Neminem adhuc reperi ſtomachi tam patientis, quem exorare valuerim, ut libellum licèt perquam exiguum perlegeret. Ipſe térque quatérque tentavi, obortâ nauſeâ coactus ſum rejicere. Nec hoc ignorari voluit homo φιλαυτότατος, ipſum eſſe theologum *Lovanienſem*, quo nomine ſcio illi peſſimam haberi gratiam ab ejus *Gymnaſii* theologis. Nec his contentus, tam ridiculas, tam inſulſas, tam prodigioſè fatuas nænias nominatim dedicavit omnibus ornamentis illuſtriſ. Principi Card. *Leodienſi*. Si fortè libet argumenti ſummam cognoſcere. Aſſumit omnes eloquentes eſſe hæreticos, & ex quinto canone *Enchiridii* docet me citra diſcrimen omnes damnare ceremonias, quum tamen pietas ſit Deum externis quoque ritibus adorare. Ad hæc, quando monachorum vita magna ex parte conſtat ceremoniis, me in totum tot venerandas monachorum & monacharum formas ſemel improbare.

Alicubi

A Alicubi ſtultiſſimè colligit,me longè ſuperare *Lu-*
theranam impietatem,nec ulla frons adeſt in men-
tiendo. Sed inter omnia nihil exiſtimat eſſe magis
impium,quàm quòd ſub *Enchiridii* finem admoneo
expedire,nè quis adamantinis illis votorum vincu-
lis illigetur ante annum trigeſimum. Proinde mi-
natur ni revocem juventutem, talibus dictis aver-
ſam à tam ſancto contubernio , quod gignit tales
eccleſiæ doctores,ſe præſtaturum quod debetur pi-
etati. Si totum hoc hominum genus cupiam fun-
B dit ùs extinctum,quid potiùs optarem ab illis fieri,
quàm ut ad iſtum modum traducant ſeſe cum fide?
Nam mihi nullus erat crediturus,tam craſſa capita
illic inter *Cherubicos* haberi pro magnis theologis.
Ante aliquot annos ex eadem officina prodierat
libellus , complurium *Cherubicorum* operâ confe-
ctus,quo nè fingi quidem potuit quicquam vanius,
inſulſius,indoctius,aut inſanius. Nec illos pudet ta-
lium ſtratagematum , tantus eſt ingeniorum ſtu-
por, támque cæca *philautia*. Quo pacto ſubſiſteret
C eccleſia *Chriſti* , niſi talibus columnis fulciretur?
Jam ad eam epiſtolæ tuæ partem, in qua me ma-
gnâ piæ mentis ſignificatione, ſummâ prudentiâ,
pariq; facundiâ hortaris, ut in his inexplicabilibus
eccleſiæ diſſidiis ſequeſtri perſonam ſuſcipiam,ar-
bitror bona ex parte reſponſum eſſe. Cætera ſapi-
enter,in hoc uno vehementer hallucinatis, quod
mihi facultatem tam arduo negotio parem adeſſe
credis. Si mediocris adfuiſſet, haud quaquam, mi
Juli, ceſsâſſem,quanquam non omnino ceſſavi. In
D ipſa ſtatim fabulæ protaſi autor fui, ut res inter e-
ruditos moderatis rationibus ageretur. At ſanctiſ-
ſimis monachis viſum longè conſultius,ut incendi-
is diſputaretur. Tentavi per literas Cæſaris & Can-
cellarii *Gattinarii* animum, ſi paterentur arcanis
epiſtolis dari liberum conſilium. Reſponſum eſt
ad cætera,ad hoc nequaquam. *Adrianus* favebat
ſcholaſticis diſciplinis,nec mirum ſi illis favebat,in
quibus à teneris unguiculis educatus longo inter-
vallo præcedebat omnes: ſed ita favebat tum,ut a-
E pud eum prima eſſet pietatis ratio , ſatis etiam æ-
quus & candidus erga bonas literas ac linguas. *Ro-*
mano Pontifici plurimum tribuebat, indicant hoc
illius commentarii in quartum librum Sententia-
rum : eáq; res,ni fallor,effecit ut à *Leone* ſeptimo
In Cardinalium ordinem cooptaretur,mox etiam
ad triplicem coronam evectus. Sed tamen ſi licu-
iſſet illi in cathedra *Petri* ſedere decem annos,ha-
beremus illam urbem, ni fallor, aliquanto purio-
rem. Huic per certum hominem ſignificavi,me li-
F benter communicaturum quod videretur, modò
liceret impunè. Exegit ut id facerem brevi, quod
arbitror tibi lectum eſſe. Non offenſus eſt, ſed ta-
men non reſpondit. Unde facilè divinavi non idem
illi placuiſſe,quod mihi videbatur expedire. Præ-
terea ſi leges meas epiſtolas quum alias aliquot,
tum nominatim illam ad *Vulturium*,intelliges me
ſubindicâſſe remedia quædam his tumultibus ſe-
dandis , ut mihi quidem viſum eſt, non inutilia.
G Quam interim hoc officio gratiam,teſtis eſt liber,
imò libelli aliquot, quos protinus jaculati ſunt in
caput meum utrinque. *Philippus Melancthon* præ-
ter inſignem eruditionem & raram eloquentiam,
habet gratiam quandam fatalem,quam genio ſuo
debet potiùs quàm ingenio, ut quum ſit omnibus
candidis gratiſſimus,nè apud hoſtes quidem habe-
at quenquam cui ſit admodum exoſus. Is *Auguſtæ*
ſedulò tentavit,quod tu ſuades: ubi ſi per morbum

A licuiſſet adeſſe, lubens meum qualecunque ſtudi-
um cum illius opera conjunxiſſem. Sed quid ille
profecerit,obſcurum non eſt. Erant tum illic,qui
quoſdam integerrimos nec extremæ dignitatis
viros clamarent hæreticos non ob aliud, niſi quòd
aliquoties cum *Melancthone* miſcuiſſent colloqui-
um : quid dicturi,ſi *Eraſmus* crebrò cum illo con-
tuliſſet ? Id enim erat neceſſe. Jam finge à nobis
duobus excogitatas rationes componendi diſſidii,
quid ageremus,ſi utriuſque partis,neque proceres,
B neque populus reciperent quod propoſuiſſemus ?
Apud *Coloniam Agrippinam*,quum peſtis hæc non-
dum hucuſq; incruduiſſet,prodiit conſilium quod-
dam indicans moderatas aliquot rationes ſedandæ
tempeſtatis, incolumi etiam Pontificis ac theolo-
gorum autoritate. Adeò receptum non eſt, ut me
propemodum oppreſſerit ſuſpicio,haud alio nitens
argumento, quam quòd ſermo eſſet paulò *Lati-*
nior. Quid ſi nobis eveniat, quod evenit monacho
cuidam *Joanni*, ni fallor, cujus meminit *Hiſtoria*
C *Tripartita*? Is ut erat rerum civilium rudis, ut ruri
educatus, quum fortè fortunâ pertractus in thea-
trum, videret duos gladiatores inter ſe congredi,
vir pius inſiliit in medium , clamans, Quid agitis
fratres , cur in mutuam cædem ſine cauſa ruitis?
Quid multa ? Dum dirimit gladiatores,ipſe gla-
diis interemptus eſt. Nec ea res illi ſoli accidit,
compluribus aliis uſu venit,qui capitales hoſtes di-
rimere conantur: cujuſmodi certamen erat inter
Hectorem & *Achillem*,quos ſola mors dirimere po-
D tuit. Nam quidam ſic pugnant , ut optent direm-
ptorem. Illuſtriſſimi Principis clementiſſimum
erga me favorem qui potui neſcire,toties eum ex-
pertus ? Sed nihilo ſeciùs jucundum fuit, id tuâ
tam alacri teſtificatione confirmari. Nec tamen
exiguo commendationis officium, niſi ſi quando
ſeſe commoda obtulerit opportunitas. Hoc baccare
non eſſet opus, niſi tot eſſent ubique nocentes lin-
guæ. Illud incredibili cum voluptate legi, Princi-
pem hoc eſſe animo, ut omnes ſuos mecum velit
E eſſe conjunctos. Cæterùm quod addis, Si intelligat
te eſſe noſtri ſtudioſum,fore ut ad priſtinum illius
in te favorem acceſſio haud parva fiat; quis neget
omninò candidiſſimè eſſe dictum ? Utinam & ve-
rè. Eximias ingenii tui dotes dux hoc ſeculo lon-
gè omnium cordatiſſimus non perſpicit modò,ve-
rumetiam ſuſpicit, ob quas te non ſolùm amat u-
nicè, ſed veneratur quoque ; quod ſatis indicant
illius literæ tui quàm honorificentiſſimè mentio-
nem facientes. *Simoni Piſtorio* collegæ tuo, tuíque
F ſimillimo quæſo ut meis verbis ſalutem dicas, &
quidem de nota meliore. Cui nunc non ſcribo,
non quòd frigidiùs amem, ſed quum non eſſet ar-
gumentum ſcribendi,nolui ἐνοχλεῖν occupatiſſimo.
Quanquam autem tuæ literæ plurimum adferunt
ſolatii, tamen nolim te vel hoc officio gravari.
Andream Contitz meâ cõmendatione tibi factum
ex amico amiciorem, magnopere tum gaudeo,
tum gratiam etiam habeo. Portò quando felici-
ter cedit mea in petendo audacia,unum quiddam
G adhuc abs te petam, ut mihi literis tuis ſignifices,
quâ re Principi quum optimo, tum optimè de
me merito queam gratificari. Ipſe viri molles adi-
tus & tempora nôſti, ejúſque ſenſum pulchrè cal-
les, quippe familiariter cum eo verſans. Vale. A-
pud *Friburgum Briſgoa* XIII. Calend. Septemb.
Anno M.D.XXXI.

Eraſmus Rot. Udalrico Hutteno S.

Epiſt. 3. HEnricus *Epphendorpius* noſtri non inſtudioſus, certè tui amantiſſimus, ſubindicavit mihi te non ſatis amico in me animo eſſe, adeò ut neſcio quid mordacioris ſcripti mediteris. Quod ego ſanè eò magis ſum admiratus, quod de meo in te animo, quem hactenus in te geſſi, ut ſi in quenquam alium amantiſſimum, nihil adhuc immutârim, etiamſi priſtinam familiaritatem nobis invidet ad tempus fortuna: nec dedignatus ſum te alloquio quum hìc adeſſes, ſed humaniſſimis verbis per *Epphendorpium* rogavi ut abſtineres, ſi tantùm eſſet ſalutatio, propter invidiam quâ gravatus ſum jamdiu uſque ad capitis periculum. Quod autem conſilium eſt lucrifacere invidiam, quum nihil proſis amico? Ego te, mi *Huttene*, in tali ſtatu ſi fuiſſem *Huttenus*, ultrò rogâſſem *Eraſmum*, nè ſibi fruſtra accerſeret odium. Et tamen admonui *Epphendorpium*, ſi poſſes abeſſe ab hypocauſtis, quæ ego nullo pacto ferre poſſum, mihi non ingratum fore tuum colloquium. Fortaſſe non ſunt mea in te officia, quæ commemorem, & ſi qua eſſent, ineptum ſit ea à me commemorari. Hoc poſſum verè prædicare, me veteris benevolentiæ ſemper fuiſſe tenaciſſimum. Nec unquam *Huttenum* à me vel dicto vel facto fuiſſe læſum. Ego ſum hujus animi, ut tantam amicitiam, quantam inter nos conciliârunt bonæ literæ, vix etiam parricidium dirimere debeat. Sunt fortaſſe qui te inſtigent in me, hoc agentes ut tuo ſtilo abutantur ad animi ſui ſaturandum odium. Quod ſi feceris, illud ſcito, primum facies in immerentem, non enim dicam bene meritum, certè in tibi bene volentem: deinde rem facies *Jacobo Hochſtrato*, *Nicolao Egmondano*, aliiſque compluribus, quos tu pro ſummis hoſtibus ducis, longè gratiſſimam; exterùm ſummopere moleſtam bonarum literarum cultoribus, quorum te profiteris propugnatorem. Quomodo repubeſcent illa portenta, ſi ſenſerint *Huttenum*, illam ſic adamatam *Eraſmo* ingenii venam, illum toties prædicatum *Eraſmo* ſtilum, in *Eraſmũ* ſtringere? Quare fuerit hoc tuæ prudentiæ, priuſquam tollantur ſigna, priuſquã rauco crepent cornua cantu, priuſquam tuba terribilem bello ſonitum taratantara dicat, veluti miſſis patre patrato ac feciale, ſecretis literis ad me liberè & amicè perſcribere, quid de me tibi delatum ſit, aut quid omninò ſit quod exulceret animum tuum. Nam ipſe, ita me Deus bene amet, non poſſum divinare. Non dubito quin tibi per omnia ſim ſatisfacturus, niſi prorſus alius eſſe cœpiſti quàm olim fueris. Utinam, mi *Huttene*, non haberes alios hoſtes quàm *Eraſmum*. Utinam haberes quicquid hic inimicus tibi optat, puta hoc tibi de tripode dictum. Jam ſi te ab inſtituto revocare non poteſt, nec veteris amicitiæ religio, nec ſtudiorum communium ratio, nec hoſtium voluptas, cogita hoc non mediocriter ad tuam quoque exiſtimationem pertinere. Quis enim non deſideraturus eſt humanitatem & genere & literis dignam in *Hutteno*, ſi nullâ laceſſitus injuriâ ferrum letali veneno tinctum ſtringat in amicum? Nec fortaſſe defuturi ſunt, qui perpendentes quo in ſtatu res tuæ ſunt in præſentia, ſuſpicentur iſtis artibus prædam undecunque peti, & periculum eſt

A nè apud multos hæreat conjectura, nimirum in profugum, obæratum, & ad extremam rerum omnium inopiam redactum. Non es ignarus, quæ fabulæ vulgò de te ferantur, neque neſcis quamobrem tibi ſuccenſeat, quidque tibi minitetur Comes *Palatinus*, qui de famulo tuo ſumpſit capitis ſupplicium. Proinde nolim interpreteris hanc meam admonitionem vel à metu, vel à mala conſcientia proficiſci potiùs quàm ab amore tui, méque nunc meum negotium agere magis

B quàm tuum. Ut odioſiſſimè ſcribas, primum nec horum malorum inſolentem impetes, nec omninò mutum. Deinde ut obticeſcam, tamen graviùs læſeris tuam ipſius exiſtimationem quàm meam. Quare etiam atq; etiam vide, mi *Huttene*, ut hic tuam prudentiam in conſilium adhibeas, potiùs quàm obſequare leviſſimorum hominum cupiditati. Bene vale. *Baſileæ* in die Paraſceves, M. D. XXIV.

C Expecto tuam expoſtulationem.

Eraſmus Rot. Alphonſo Vervesio S.

ETſi nulla epiſtola venit à meo *Vervesio*, quæ non ſit gratiſſima, tamen nulla venit gratior hàc poſtremâ, quam *Gaudoni Marillono* tradidiſti. *Epiſt.* 4. Perlata eſt autem ſeriùs, nè tu id neſcias, ſiquidem ſcripta XIII. Cal. Septemb. Anno M. D. XXX. reddita eſt circiter Calendas Auguſti, Anno

D M. D. XXXI. Quanquam hic nihil incuſandum arbitror *Marillonum*, licèt à *morando* cognomen videatur ſortitus, & alioqui mirus *Callipides*, ut qui totos ſex annos adornans iter, vix tandem *Hiſpaniam* potuerit relinquere. Sed longum eſt iter ab *Hiſpanis* in *Flandriam*, rurſus è *Flandria Friburgum*, ut felicitatis ſit, ſi quæ huc vel ſerò perferantur. Hæc partim eò commemoro, nè quid meam in reſpondendo tarditatem incuſes. Nam fieri poteſt, ut hæ literæ diutiùs etiam hæ-

E reant in itinere: Partim nè conſolationem quam à me flagitas, expectes. Verum eſt quod ſcripſit *Cicero*, *ſeram gratulationem non ſolere reprehendi, ſed ſerâ conſolatione nihil poteſt eſſe frigidius.* Quum enim nihil addubitem, quin iſti vulneri quàm acerbiſſimo, quod ex optimi fratris *Hieronymi Vervesii* deceſſu accepiſti, jamdudum ſi minùs ratio, quod arbitror maximè, certè tempus ipſum medicamen attulerit, ac cicatricem obduxerit: frigidum officium fuerit adhibere pharmacum, in-

F humanum refricare quod dolere deſierit. Quòd ſi crudum etiamnum ac recens ſit vulnus, tamen ita mihi depinxiſti virum illum, ut magis libeat gratulari felicitati tuę, qui talem habueris germanum, quàm conſolari mœrentem qui talem amiſeris. Quanquam hoc amittendi verbum, oportet in totum à *Chriſtianorum* ſermonibus eſſe ſublatum. Quâ enim fronte tibi dicatur amiſſus, qui præceſſit in patriam cœleſtē mox ſecuturum? Dimiſſum aut præmiſſum rectè dixeris, amiſſum nequaquam.

G Rurſum quum mecum reputo, quot nominibus ille tibi germanus fuerit, ex iiſdem prognatus, idem monaſticæ pietatis inſtitutum profeſſus, in eodem monaſterio ſub eodem magiſtro religionis enutritus, iiſdem literis ac diſciplinis eadem in ſchola eruditus, ſanctiſſimo muneri docendi populum pariter addictus, in eóque ſimili fervore ſimul & fructu verſatus, denique tam omnibus & corporis notis & animi dotibus atque

etiam

A etiam ipſo dicendi genere tui ſimilis, ut quibus
nondum cognitum eſſet eſſe duos *Verveſios*, fre-
quenter ambigerent, utrùm audiſſent concionan-
tem, *Alfonſum* an *Hieronymum*: ſi rectè Prover-
bio vetere dictum eſt, τὸ ὅμοιον ὁμοίῳ φίλον, facilè
divino, quantâ pietate tam admirabilis rerum o-
mnium ſimilitudo vos inter vos conciliârit. De-
inde quanquam ſcio te in *Chriſtiana* philoſophia
jam olim ſedulò felicitérque verſatum, ut pericu-
B lum non ſit nè quis caſus humanus tuum animum
à recto ſtatu dejiciat: tamen ut hunc theſaurum
adhuc circumferimus in vaſis fictilibus, facilè di-
vino quàm acerbam plagam naturæ ſenſus pectori
tuo inflixerit; quam tamen nunc arbitror quum
ipſo tempore, quod malis etiam immedicabili-
bus mederi ſolet, tum multò magis ratione pie-
tatéque jamdudum tibi ſanatum, aut ita mitiga-
tum, ut ex optimi fratris recordatione, multò
plus ſpiritualis gaudii ſentias, quàm ex defuncti
C deſiderio moleſtiæ. Quid autem referebat diu-
tiùs vixiſſe, poſteaquam conſummatus in brevi ex-
plevit tempora multa? Diu vixit, qui paucis li-
cèt annis, multa talenta *Chriſto* lucrifecit. Cùm
in cæteris omnibus, mi *Verveſi*, tum in hoc præ-
cipuè ſuſpicio fratrem tuum, quòd tametſi nec *Se-
raphicus* fuit nec *Cherubicus* (nam his cognomen-
tis illi gaudent appellari) ſed ex poſteritate divi
Benedicti: tamen omne ſtudium ad hoc munus
contulit, quo non aliud vel magis Apoſtolicum,
D vel *Chriſto* gratius, vel gregi *Chriſti* ſalubrius. *Be-
nedictus* pios agricolas inſtituit, tuus *Hieronymus*
maluit in vinea Domini laborare, próque vomere,
marrâ, ligone, raſtro & ſarculo, linguâ per ſpiri-
tum eruditâ, ex animis hominum revellere per-
ſuaſiones impias, diſſipare carnales affectus, inſere-
re pietatis evangelicæ plantaria, copioſúmque fru-
ctum convehere in horrea Domini, cujus ſe ſcie-
bat eſſe colonum. Nam hoc veriſſimè ſcribis, mi
Verveſi, magnam ubique turbam eſſe eorum, qui
E concionantur apud populum, ſed juxta vetuſtum
Proverbium, πολλοὶ μὲν ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε βάκχοι,
hoc eſt, pauci *Chriſtianam* philoſophiam purè ſyn-
ceréque docent. Prima igitur *Hieronymi* laus eſt,
quòd ad munus omnium ſanctiſſimum ſemet affa-
tim inſtruxit; altera quòd ſeipſum non ingeſſit,
ſed expectavit, donec exemplo *Pauli* vocaretur à
Deo. Vocatum interpretor, qui juſſu Abbatis,
qui flagitante populo, cujus vox vox Dei eſt, qui
precibus laudatiſſimæ fœminæ *Eliſabelæ* Auguſtæ
F pellectus eſt ad eam provinciam. Tertia quòd
in obeundo munere Apoſtolico, non quemvis
Apoſtolum, ſed inter Apoſtolos præcipuum ſtu-
duit æmulari, videlicet magnanimum illum &
generoſum *Paulum*; qui non alio nomine ma-
gis gloriatur, quàm quod gratis docuerit Evan-
gelium, id eſt, tantum laborum, periculorum,
afflictionum, ſuopte ſumptu victúque ſuſceperit,
obierit, exhauſerit. Noverat vir pius, cui labores
illos fœneraret, ſciebat ſuam mercedem in tuto
G repoſitam, apud juſtum Judicem, imò apud be-
nigniſſimum Dominum, qui centuplum reddit
in hoc ſeculo, & vitam æternam in futuro.
Quàm mihi arriſerunt illa tua vèrba in epi-
ſtola tua, *In aulas proficiſcitur, incipit prædica-
re non ſe, ſed ordinis ſui inſignia, non hominum
commenta, ſed Chriſtum!* Hæc legenti quàm mul-
ta mihi veniebant in mentem, quæ frequenter
ab eccleſiaſtis audivi, magno cum animi mei

A tædio. Ea non libet hic commemorare. *Thra-
ſonicas* glorias, quæſtum olebant omnia. Qui
nunc in monarcharum aulas accerſuntur, nè di-
cam irrumpunt, quum profiteantur mendici-
tatem, plerique ſtatim ambiunt mitram, de-
inde galerum Cardinalitium, denique triplicem
coronam. At tuus *Hieronymus Chriſto* venabatur,
non ſibi. Ex aulæ pompis, opibus, deliciis, ni-
hilo plus contraxit vitii, quàm piſces è ſale ma-
B rino. In medio luxu macerabat corpus ſuum je-
juniis, & in ſervitutem redigebat, nè fortè aliis
prædicans ipſe reprobus efficeretur. Inſtabat ex-
tremus actus Apoſtolicæ fabulæ, in quo ſeipſum
egregius artifex ſuperaret. Subminiſtravit Im-
perator *Chriſtus* militi ſuo materiam, quâ virtu-
tem ſuam eximiam omnibus declararet. Cen-
turio *Cornelius* ambiit *Petri* colloquium, & im-
petravit. *Hieronymo* paratus eſt alter Centurio
Stephanus, patria *Gennenſis*, qui ſitiret evange-
C lium. Pudorem excuſſit aſſiduæ febris violentia,
mittit legatos. At *Hieronymus* nihil deterritus
morbi peſtilentis contagio, vocatus inviſit de-
cumbentem, neque id ſemel: docet, conſulit,
hortatur, conſolatur, audit arcana pectoris, quid
multis? dum illi cibum miniſtrat animæ vitam,
ipſe ex ægrotantis halitu hauſit corporis mortem.
Hic verò ſiniſter quiſpiam interpres reclamabit:
Nihil fecit novi, faciunt idem alii plerique, capta-
vit à moriente prædam. Sed in hoc quoque *Pau-
D lum* imitatus eſt, qui ſic pecuniam ab *Aſiaticis* col-
legit in ſubſidium pauperum, ut non ſolùm ipſe
nihil inde contingeret, verumetiam caverit nè
vel ſuſpitio probabilis poſſet in ipſum recidere.
Ducatorum plùs minùs decem millia reliquit *Ste-
phanus*, ea tradidit in manus *Hieronymo*, non tan-
quam executori teſtamenti, ſed ut ea pro ſuo
arbitratu in pios uſus expenderet. Ejus ſummæ
ſi ſibi bonam partem ſervâſſet vir tam utilis Rei-
publicæ, quis negâſſet in pios uſus collocatam?
E Teruncium ſibi non decerpſit, quum alioqui vix
ullius rei pernicioſius ſit contagium quàm pecu-
niæ. Jam ſi totam contuliſſet ſuo monaſterio, quod
ut ex tuis intelligo literis, pietatis opibus locuples
eſt, cenſu perquam tenue, & religionis diſciplinâ
pulchrè conſtructum, externis ædificiis ruinoſum,
quis non probâſſet hominis erga ſuos συμμύστας
charitatem? Obolum ex tanta ſumma non deci-
dit ſuis, fortaſſis obmurmuraturis. Adeò *Pauli-
nâ* quadam generoſitate cavit, nè quam anſam
F daret hominum ſemper in deterius pronis ſu-
ſpicionibus. Totum depoſitum in pauperes ef-
fudit, ídque confeſtim, nec paſſus eſt apud ſe
hærere, quod illis erat deſtinatum. Videtur e-
nim invitus dare, quiſquis cunctatur. Adeò vir
purè *Chriſtianus*, magis ſibi metuit à pecunia quàm
à peſtilentia. Illam excuſſit protinus, hæc hæ-
ſit. Siquidem ut ſcribis, quarto à Centurio-
nis obitu die cœpit æſtuare febribus, hæres mor-
bi, qui nummorum eſſe noluit. Non erat illa
G mors vulgaris, propitii numinis erat favor, ſtre-
nuum athletam ſuum maturè ad brabeum evo-
cantis, nè diuturnior in terris mora vel labe vel
errore quopiam puriſſimam illius animam conta-
minaret. Hinc eſt quod ille mortem præſagiit,
atque etiam prædixit: nec hic Domini ſui diſſi-
milis, initio mortem exhorruit; erat hoc humanæ
naturæ: mox ſpiritus mirâ fiduciâ adversùs mor-
tem erectus eſt, & hac in parte *Chriſtum* referens.

A cujus illa vox eſt : *Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à*
me calix iſte; ſed ejuſdem eſt illa : *Nolite flere ſu-*
per me. Quid quod & cauſa convenit & tempus :
dum ſervare ſtudet proximum, impendit ani-
mam, immortuus eſt evangelio, iiſdem diebus
quibus pro nobis occiſus eſt *Chriſtus* : nec ætatis
ita magnum fuit diſcrimen, deceſſit annos natus
quadraginta unum, nam ſunt ex veteribus qui hâc
ætate putant obiiſſe Dominum. Triennium verſa-
B tus eſt in evangelico munere, quantum temporis
putant & *Chriſtum* prædicâſſe. Toto hoc tempore
quo per morbum decubuit, nunquam ceſſavit à
prædicandi fervore. Corporis languorem excuſſit
vigor ſpiritûs, monebat, hortabatur, obteſtabatur
quicunque aderant, & ſervatoris exemplo tantùm
non clamans exhalavit animam. Agnoſcas verum
ac germanum *Chriſti* diſcipulum, cui tam multa
etiam in rebus externis cum magiſtro convene-
rint, ut de cæteris animi dotibus non liceat am-
C bigere : Agnoſcas & *Pauli* diſcipulum, qui in ſuo
corpore ſupplevit quæ deerant paſſionibus *Chriſti*.
Cæterùm ut interim *Momum* agam, & aliquid re-
prehendam in *Veneris* ſandalio : demiror eam ſo-
licitudinem, meâ ſententiâ ſupervacaneam, quâ
famulos admonuit, nè qua mulier corpus exanime
contingeret. Etenim ſi ſibi metuebat, planè fuit
ἄπιστος · ſi mulieribus, plurimum fragilitatis
tribuit illi ſexui. Abſit autem ut exiſtimemus il-
lum fuiſſe μισογύνη, quum Dominus peccatricis
D fœminæ contactum non horruerit. Dices immo-
dicum quoddam pudicitiæ ſtudium fuiſſe, itaque
lubens interpretor. Iſtiuſmodi fratrem quum ha-
bueris, *Vervecſi* chariſſime, poſtulas à me novam
quampiam & inuſitatam conſolationem. Quid ſi
te ſic conſoler, quemadmodum *Gallorum* legati
Neronem? Oro te, mi *Vervecſi*, ut felicitatem tuam
fortiter feras. Nam quæ potuit obtingere major
felicitas, quàm ut de tali germano jam tutò glo-
riari poſſis, non juxta carnem, ſed in Domino?
E Spero futurum, ut illius ſpiritus in te ſit geminus :
ita fiet, ut omnes qui nunc mortem illius lugent,
minore ſuo damno *Hieronymum* deſiderent. Sed
dum pro uno *Hieronymo* gratulamur monacho-
rum ſodalitati, dolor ingens occupat animum me-
um reputanti quanta ſit talium monachorum pau-
citas, quanta ubique turba ventri atque abdomini
ſervientium. Utinam Dominus dignetur omnes
afflare ſuo ſpiritu. Pro humanitate quam in *Fran-*
ciſcum Dilfum contuliſti, fateor me tibi debere
F plurimum. Vale. *Friburgi Briſgoiæ* duodecimo
Calend. Septemb. Anno M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Carolo Utenhovio S.

Epiſt. 5. ACcepi literas tuas mirè querulas atque etiam
jurgatrices, *Carole* chariſſime, quibus adeò
non ſum offenſus, ut hinc potiùs perſpexerim fla-
grantiſſimum tuum in me amorem, ac penè dixe-
rim immodicum, eóque zelotypum. Scito nihil
G eſſe quod mihi tui oblivionem induxerit, aut me-
um animum abs te alienaverit, multò minùs quod
irritârit. Sed te non poteſt latere, quibus ſemper
ſtudiorum undis, quibus penè ſemper faſciculis e-
piſtolarum obruar. His acceſſerunt curæ dome-
ſticæ, à quibus quo magis abhorret genius meus,
hoc eas fero moleſtiùs. Accreſcit labor & decre-
ſcunt vires. Quid quod perquam rarò obtingunt,
qui hinc petant *Flandriam*, & in iis qui obtingunt

A pauci ſunt quibus poſſit aliquid tutò committi.
Hoc multis experimentis didicimus. Neque non
vides, cujuſmodi ſit hoc ſeculum. Itaque quem-
admodum expoſtulas mecum quòd nihil ſcribam,
poſſem aliquanto juſtiùs tecum expoſtulare, quòd
hoc rerum ſtatu quum nullum ſit argumentum,
requiras à me literarum officium, quæ nihil ha-
beant, niſi *Si vales, valeo.* Satis arbitror ſi tu ſal-
veas, etiamſi non jubeam ſalvere, & valeas etiamſi
B non jubeam valere. Tantum ad tuam expoſtula-
tionem, hoc gratiorem, quo eſt liberior. Riſi ſa-
tis quod ſcribis de *Seraphicis* hiſtrionibus, qui me
toties occiſum linguâ, denuò illhic ſepelierant,
videlicet ictum fulmine, ſimul atque non ſum ve-
ritus in ſacroſanctum *Franciſci* Ordinem debac-
chari. Ego verò nec in aurigarum ordinem un-
quam ſum debacchatus, tantum abeſt ut *Franci-*
ſcanum Ordinem inceſſiverim. Quos ego noto,
reor ipſi *Franciſco* magis inviſos eſſe, quàm ſint ulli
C mortalium. Indignantur opinor quòd in Collo-
quiis attigerim *Medardum*. Quin ipſi magis in-
dignantur, qui magno ordinis dedecore tam im-
pudenter publicitùs ſcurram egit, & adhuc agit.
Quaſi parum eſſet ſic fuiſſe ſcurratum *Auguſtæ* :
ſcripſit epiſtolam in aulam Regis *Ferdinandi*, quam
ipſius digitis depictam ad me miſerunt regii Pro-
ceres. In ea de me inſunt hæc verba : *Expello libel-*
lum à d. v. domini doctoris Eraſ. meus contra Mer-
dardum. Sed ſatis ſperat, qui ſemper deſperat.
D Quanto magis ſobria apud *Horatium* loquuntur
Nomentanus & *Balatro*, quàm hic *Seraphicus* illius
modeſtiſſimi *Franciſci* diſcipulus? Putant mihi
Franciſcum iratum, quòd eos notârim, qui cœlum
promittunt iis, qui in veſte *Franciſcana* ſepeliun-
tur. Atqui nuper in ſomnis mihi poſt mediam
noctem apparuit beatus *Franciſcus*, vultu ſereno
atque amico, egitque gratias quòd ea traducerem
corrigenda, quæ ipſe ſemper fuiſſet deteſtatus,
méque inter Ordinis amicos numeravit. Nec erat
E eo cultu, quo nunc illum depictum oſtentant :
veſtem habebat non ex lana diverſi coloris permi-
xtam, ſed ex lana fuſca, quemadmodum ab ovibus
detondetur intincta, ſeu Græcè mavis ἄβαφον, nec
habebat roſtratam cucullam, ſed caperonem tu-
nicæ à tergo affixum qui poterat in caput revoca-
ti, ſi fortè pluvia vehementior fuiſſet oborta, quod
hodie quoque videmus in cultu quorundam *Hy-*
bernorum. Nec funis habebat nodos arte factos,
ſed enodis ac ſimpliciter ruſticanus erat funis :
F nec tunica defluebat uſque ad terram, ſed palmo,
aut eo ampliùs ſupra talos erat. Nec calceos ha-
bebat feneſtratos, ſed planè nudis erat pedibus.
Quinque veſtigiorum quæ pingunt, nullum omni-
no vidi veſtigium. Abiens dixit, dexterâ porre-
ctâ, Milita ſtrenuè, brevi mecum eris. Quan-
quam de cultu non arbitror laborandum, ſi modò
Patriarcham ſuum iis virtutibus referant, in qui-
bus ille ſitam exiſtimavit ejus ordinis perfecti-
onem. Illi ſex alas *Seraphicas* appellant. Pri-
G mum eſt Omnimoda obedientia. ſecundum Pau-
pertas Evangelica, tertium Caſtitas immacula-
ta, quartum Humilitas profundiſſima, quin-
tum Simplicitas pacifica. ſextum Charitas *Se-*
raphica. Hæc utinam omnes in pectore circum-
ferant, quemadmodum circumferunt in ſinu.
Tum illos haud ſecus atque angelos pacis, non
mulierculæ tantùm, ſed cordatiſſimi quique com-
plecterentur. Nunc quàm rari ſunt qui purè
doceant

doceant evangelicam philoſophiam, quanta porrò
turba per aulas Principum, per divitum domos
oberrantium, qui nec docent, & iis ſunt moribus
ut ædes in quibus verſantur nihilo ſint puriores.
Intelligit hic prudens lector quid hic ſileam, &
quid ſilendo magis loquar. Utinam nihil com-
mittant ipſi quod ſilentio tegendum ſit. Oſten-
tant chirographum fratris *Leopoldi*, fratris *Ber-
nardini*, quos nemo natos novit. Hoc abundè ſa-
tis eſſe putant, ut pro bonis viris habeantur. At-
que in longinqua profectione flagitant pecuniam,
quam linteolo tamen excipiunt, non contingunt
nudâ cute. Quis hoc cordatus abſque riſu videre
poſſit? Jam & illud à nonnullis repertum eſt,
perſuadent divitibus imperitis animam agenti-
bus, non tantùm ut ſepeliantur in veſte *Franci-
ſcana*, datáque mercede veniant in conſortium
omnium ab ordine bene geſtorum, verumetiam
ut teſtamento jus faciant omnibus & ſingulis qui
de grege ſunt Obſervantium ad illorum ædes di-
vertendi, vocatis & invocatis ut ſit locus. Ac pri-
mùm hic hæredi ſua libertas, quam ſuæ cuique do-
mi ſalvam eſſe par eſt, eripitur, præter naturæ jus
ac civile. An non gravis eſt ſervitus, hominem
cui ſunt liberi, adoleſcentes ac puellæ, uxor æta-
tis integræ, pediſſequarum chorus, obſtrictum
eſſe, ut, velit nolit, ſubinde recipiat in ædes ſu-
as homines ignotos, *Hiſpanos*, *Italos*, *Gallos*, *An-
glos*, *Scotos*, *Hibernos*, *Germanos* & *Indos*, etiamſi
in eadem civitate habeant *Seraphici* ſodalitii mo-
naſterium? An non videmus quantâ cautione cu-
rent ipſi nè quis è vicinia qualiſcunque proſpectus
ſit in ipſorum monaſteria? Quas hinc querimo-
nias, quas tragœdias moveant? Ethnicus ille fa-
bro talenti mercede pollicenti ſe effecturum nè
ullus in ipſius ædes è vicinia proſpectus eſſet, de-
cem talenta obtulit, ſi quà poſſet efficere, ut quic-
quid in ædibus ſuis ageret, omnibus vicinis eſſet
conſpicuum. Dicent, Homines ſumus: agnoſco,
nec illis objicio quod *Seraphici* gaudent appellari.
At quid opinantur illos χαμαιπετεῖς pati, qui quo-
tidie novos hoſpites ignotos & inexploratos co-
guntur in intimas ædes recipere, qui ſi quid illic
audiant videántve, veluti cereales per orbem diſ-
ſeminent? Saltem ex ſuo ipſorum ſenſu oportuit
viros prudentes aliorum affectus exiſtimare. Jam
facilè divinant in tanta turba non omnes eſſe pu-
ris moribus, quum frequenter in diverſam regio-
nem relegentur ob id quod alibi parùm verecun-
dè ſeſe geſſerint. Atque ut maximè ſint pii o-
mnes, ſint ſobrii, ſint caſti, homines tamen ſunt,
eandem carnem circumferentes quam alii. Pro-
inde non miror eſſe qui hâc viâ ventri ſuo proſpi-
ciendum putârint, illud demiror ſatrapas ordinis
perpeti, ut fratres & aliis moleſti ſint, & ipſi
tanto periculo exponantur. Non enim hic refe-
ram fabulas quas vulgò narrant ii, qui tales hoſpi-
tes in domeſticam admittunt familiaritatem. Di-
cent, cogit neceſſitas. At ea multis rationibus vel
tolli vel temperari poterat. Primùm quid opus
tot examina ſurſum deorſum per orbem vagari?
Non omnes agunt negotium Evangelicum, ac ve-
reor nè pauci. Dein magis conveniebat ut ad ſui
gregis fratres aut ſorores diverterent. Sed nolunt
gravare ſuos, at id gravamen facilè poterat eorum
liberalitate penſari, in quorum ædes nunc irruunt,
ut excipientium gravi moleſtia, ita ſuo ipſorum
non levi periculo. Non hic requiram *Seraphicam*
A illam charitatem in his qui ſuæ profeſſionis homi-
nibus negant hoſpitium, præſertim quum tales
minimo contenti ſint, nimirum Apoſtolorum æ-
muli. Quantuli ſumptus eſt chariſſimis fratribus
cibarii panis fragmentum, ac paululum legumi-
num, cum calice aquæ frigidæ impartiri? Verùm
utcunque hæc habent, certè mendicitatem profeſ-
ſis conveniebat rogare hoſpitium, & ab hoc ne-
gatum, ab altero petere. Cæterùm ad volentem
B nolentem irrumpere, non eſt hoſpitem agere, ſed
ædium dominum. Novi ante annos penè qua-
draginta fratrem *Theodericum* Monaſterienſem:
Is nuſquam ibat, niſi concionaturus; nec uſquam
cepit cibum corporis, niſi ubi ſeminabat animi ci-
bum. Interdum invitabatur in ædes divitum, ſed
in iiſdem morabatur decem aut octo dies, ſi qua
magna ſpes fructûs affulſiſſet. Aliò vocatus excu-
ſabat, adeò ut quum *Bergas* adiſſet, aliquot dies
ibi concionaturus, & in ædibus *Joannis à Merà*
C primarii civis locum haberet, ejus civitatis Prin-
ceps admonitus de hominis ſingulari ſanctimonia,
vocaverit ad prandium. Ille ingenuè reſpondit ſi
ſibi permitteretur apud ſe vivere, concionaturum
illic octo dies; ſin minus, continuò abiturum.
Quàm verò non gravis hoſpes erat vir ille pius!
In extremis ædibus juxta poſticum elegerat ſibi
ſellulam, nec aliud ab opulento viro ſibi dari paſ-
ſus eſt, quàm panem cibarium ac cerviſiam frigi-
dam. Ignem recuſabat. Illic cum ſuo ſocio le-
D gebat, orabat, contemplabatur. Nuſquam pro-
dibat niſi ad templum, ídque per poſticum; nec
unquam in primoribus ædibus viſus eſt, ubi verſa-
batur uxor cum liberis ac famulabus. Talibus vi-
ris quando deeſſe poſſit hoſpitium? Aut quis eſt
tam tenui re, ut tali gravetur hoſpite? Querun-
tur vulgo refrixiſſe charitatem. Fortaſſis in cau-
ſa eſt, quòd in ipſis refrixit pietas. Accuſent
mundum ſi minus præſtat ipſis quod debetur,
modò ipſi præſtent mundo quod debent. Nunc
E mirum non eſt, ſi mundus mundum negligit. Si
ſeminârint ſua ſpiritualia, æquum eſt, ut metant
aliorum carnalia. Quòd ſi inciderint in tam in-
humanos, ut ſuo functis officio victum quamvis
ſimplicem negent, ſupereſt exemplum *Pauli* in-
ter Apoſtolos maximè *Seraphici*. Si quis hæc il-
los admoneat, fortaſſis pro inimico duceretur,
quum maximè ſit in rem ordinis. Sed de his jam
nimis multa. Quòd venaris uxorem, mi *Carole*,
laudo: melius enim eſt nubere quàm uri: ſed
F etiam atque etiam vide ut non oculis tantùm, ſed
& auribus uxorem ducas, multáque circumſpecti-
one facias, quod ſemel factum reſcindi non po-
teſt. I nunc & objurga me, quòd nihil accipias
literarum. Habes, ni fallor, epiſtolam verboſio-
rem, quàm velles. Nuper relegens epiſtolas me-
as titulo floridas, re marcidas, unam atque alteram
reperi ad te. Unde ſuſpicor iſthuc non omnes
perferri quas damus. *Ediego* cognato & *Ammonio*
ſingulari pietate viro, ſalutem plurimam. Or-
G natiſſimo *Gulielmo à Vale* me diligenter com-
mendabis. Referrem hic quàm illius nepos *Caro-
lus Sucquetus Taurini* rem magnificè geſſerit, niſi
facilè ſuſpicarer ipſum omnia perſcripſiſſe. Bene
vale. Datum *Friburgi Briſgoæ* nono die Auguſti,
M. D. XXXII.

Eraſmus Rot. clariſſimo viro D. Balivo Lutetiæ Regio S.

Epiſt. 6. J*Acobus Omphalius*, vir clariſſime, ſuis ad me literis multa prædicavit, quum de præclaris naturæ tuæ dotibus ac morum ornamentis, tum de peculiari quodam ac propenſo ſtudio erga nomen *Eraſmi*, adeò ut quibuſdam iſthic hoc molientibus nè meæ lucubrationes apud vos publicitùs diſtraherentur, malitioſis conatibus tua obſtiterit æquitas. Hæc quo magis eſſe vera & credo & gaudeo, hoc magis admiror quo fuco libellum, undique ſcurrilibus conviciis, impudentiſſimis mendaciis ſcatentem, ubique ſimpliciter furioſum, tuo obtruſerint nomini, ídque exemplo non minùs dedecoroſo iſti longè celeberrimæ Academiæ, quàm pernicioſo ſtudioſæ juventuti. Quum nulla iſthic eſſet edita conſtitutio peculiariter minitans iſtiuſmodi temeritati, nullus unquam extitit qui facinus auderet tam illiberale, pudor humanus pro lege deterruit omnes à pluſquam ſcurrili petulantia: Nunc ipſa conſtitutio talia monſtra gignit etiam. Et tam illiberale facinus autores habet ut fertur Theologos quoſdam, præſertim illum σκολιόφυλον, in quem vaticinatus videtur *Prudentius*, cuum ait: *O tortuoſe ſerpens, qui mille per Mæandros fraudéſque flexuoſas agitas quieta corda!* Atque etiam minitatur Senatus indignationem, niſi ſubſerviatur ipſius malitiæ. Aut prorſus ignoro Senatum, aut vehementer indignaturum arbitror ſi reſciſcat, turpiſſimum pariter ac peſtilentiſſimum exemplum. Idem ſentio de Rege *Chriſtianiſſimo*. Nam de animo ſummi Pontificis compertum & exploratum habeo, cujus prudentiâ perſpicit, quanta ſit & religionis & ſtudiorum peſtis iſtiuſmodi libellis debacchari. Quid autem facilius, quàm ficto titulo quidlibet in quemvis ſcribere? Sed abſit, ut alienam inſaniam imitando ipſe fiam inſanus. Hic prodigioſus fœtus *Venetiæ* conceptus eſt, & parentem habet *Italum*: ſed quem illic non auſi ſunt edere, *Lutetiæ* invenit qui produceret, Theologis autoribus, ac tui nominis addito lenocinio. Mihi facillimum erat à Cæſare ac Rege *Ferdinando* impetrare literas expoſtulatorias, atque etiam à *Clemente* Pontifice, ſed mihi viſum eſt indignum Principes optimos, maximíſque negotiis ac parum lætis occupatiſſimos, hujuſmodi querimoniis interpellare. Vix adducor ut credam, *Natalem Beddam* hoc facinus approbare, & tamen perſcribunt illum non ſolùm approbare, verumetiam ſingulis nonnihil addere veneni. Quæ ſi vera ſunt, & eò veſaniæ profecit, haud multum abeſt à dæmoniaco. Egregius verò ludus ſit, ſi coner par pari referre, quod mihi ſanè bonum atque commodum foret. Habeo typographos ad omne paratos obſequium, & poſſem furioſum iſtum libelli parentem, nihil mentiens, ſuis ac veris coloribus depingere. Sed malo ſpectare quid me, quàm quid illo ſit dignum. Verùm ſit jam querelarum modus. Tibi, vir clariſſime, pro tuo in me favore gratiam habeo maximam, rogóque ut iſtum animum pergas obtinere; quod quidem ultrò tu polliceris, ſed ſub conditione, ſi nihil ſcribam adversùs fidem *Chriſtianam*, aut contra Regem *Chriſtianiſſimum*. De fide non dubito quin audias interdum nonnullorum querelas, ſed quas integri jam toties deprehendunt eſſe meras calumnias, ſimul ut rem propiùs inſpexerunt. Quàm hic adversùs ſectas ſtrenuum egerim agámque militem, ab aliis referri malo. De Rege miror cur admonendum putaris. Nam quî obſecro mihi veniret in mentem, ſtringere calamum in Regem hujus ævi florentiſſimum atque etiam laudatiſſimum, cui tantum me debere profiteor, quantum illius detulit benignitas. Detulit autem non ſemel conditiones ampliſſimas. Laudavi illum editis libris adhuc Cæſaris hoſtem, quid accidiſſet mihi ſi nunc vituperarem amicum, affinem, ac fœderatum? Cætera diſces ex *Omphalio*, quem apud me tuæ mentis interpretem eſſe voluiſti. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*, Anno à *Chriſto* nato milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſecundo.

Deſ. Eraſmus Rot. D. Joanni Vergaræ inſigni Theologo S. D.

Epiſt. 7. F*Ortaſſe viſus ſum vobis paulò impotentiùs ferre mortem *Gulielmi Vuarami* Archiepiſcopi *Cantuarienſis*, qui literis tam plorabundis ac lamentatricibus animi mei dolorem in ſinum tuum effuderim. Idem opinor viſum Archiepiſcopo patrono tuo; Nam ſimile ferè reſponſum accepi à R. D. *Bernardo* Epiſcopo & Cardinali *Tridentino*, & à *Chriſtophoro* Epiſcopo *Auguſtenſi*. Soleo quidem uti ſcribitis, in ſimili caſu aliorum mederi luctui, ſed ipsâ re ſum expertus eſſe veriſſimum illud Comœdiæ, *Tu ſis hic ſi aliter ſentias*. Et tamen nè quod res eſt diſſimulem, ipſe mihi nonnihil in tanta támque diutina animi ægrimonia diſplicui, eadémque tum mihi dixi, quæ aliis eram dicturus: "Mortalis erat, ad extremam penè ſenectutem pervenit, ſummâ cum dignitate vixit, "pietatem inſigniter coluit, honeſtam ſui memoriam reliquit, ex hoc infelici exilio migravit ad "æternam tranquillitatem, ibi te expectat, mox "ſequuturum. Si verè diligis virum, eſt quod illi "gratuleris, non eſt quod deplores. Hæc aliáque permulta colloquebar cum animo meo, ſed ad omnia ſurdo. Neque verò hic locus erat illi Satyrico,

Ploratur lacrymis amiſſa pecunia veris.

Si æſtimetur quod illius obtulit benignitas, maximum erat; ſi quod accepi, minimum erat emolumenti. Sed in illius amicitia ſic conquieſcebam, ut mihi viderer abundè dives, qui talem haberem patronum, unde petere quidvis poſſem ſi quá incidiſſet neceſſitas. Ea non incidit, nec facilè poteſt incidere frugaliter viventi, atque iis rebus contento, quas poſtulat corporis neceſſitas. Conduplicavit hunc luctum meum mors *Chriſtophori Schidlovicii*, hominis apud *Polonos* ſummæ autoritatis, ac noſtri amantiſſimi. Sed Dominus pro ſua clementia multis ſolatiis mitigavit hæc vulnera, fecítque cum tentatione proventum, ut poſſim ſuſtinere. Siquidem in Archiepiſcopi demortui locum ac dignitatem ſucceſſit R. D. *Thomas Crammarus*, profeſſione Theologus, vir integerrimus candidiſſimíſque moribus, qui ultrò pollicitus eſt ſeſe in ſtudio ac beneficentia erga me, priori nequaquam ceſſurum, & quod ſponte pollicitus eſt, ſpontè præſtare cœpit, ut mihi *Vuaramus* non ereptus, ſed in *Crammaro* renatus videri queat. Dedit & *Vindelicorum Auguſta* candidos aliquot amicos, eóſque ultroneos. Quorum ut tempore ita benevolentiâ

benevolentiâ primus eſt R.D. *Chriſtopherus* à *Stadio* Epiſcopus *Auguſtanus*, vir ut majorum imaginibus illuſtris, ita prudentiâ, conſilio, pietatis amore, ac munificentiâ vix ulli in hiſce regionibus ſecundus. Huic acceſſit vir animi decoribus quàm imaginibus clarior, ac virtutibus quàm opibus ditior *Antonius Fuggerus*. Cui adhæret nivei pectoris amicus *Joannes Cholerus* Præpoſitus *Curienſis*. Ac vir antiquæ nobilitatis, moribus aureis *Joannes Paungartnerus à Paungarten* & *Erubach*, ut tempore poſtremus eſt, ita nemini cedit paratâ munificentiâ, non in unum alterúmve, ſed erga omnes qui doctrinæ ac pietatis elogio commendantur. Hunc vir clariſſimus *Ulricus Zaſius*, hujus ſeculi ornamentum, multis jam annis poſſidet; nunc ut eſt candidiſſimi pectoris hoc nomine ſibi gratulatur, quòd eum mecum habet communem. *Fuggeri* nomen arbitror *Hiſpaniis* eſſe notum ac celebre, *Joannis à Paungarten* an vobis auditum ſit neſcio. Itaque paucis hominem tibi depingam, quo ſicut pridem meo dolore doluiſti, ita nunc meo gaudeas gaudio; & quemadmodum ibi conſolando declarâſti tuam in me benevolentiam, ita hic gratulatione declares inter veros amicos triſtia ſimul ac læta eſſe communia. Ergo quòd *Joannes* à *Paungarten* ampliſſimè dives eſt, cum aliis aliquot habet commune; ſed illud cum paucis habet commune, quòd opes ſuas poſſidet, non ab eis poſſidetur; quódque illi ſervit pecunia, non ipſe pecuniæ. Poſſidet autem iſta fortunæ quæ vocantur munera, non tantùm beriliter, verumetiam philoſophicè, perſuaſum habens hæc non eſſe propria hominis bona, quæ promiſcuè probis & improbis contingunt, nec tam egregium exiſtimat divitias habere, quàm contemnere. Contemnit autem, qui juxta ſapientis conſilium illis affluentib. non adjicit animum, qui nec lucro tali fit obeſus, nec jacturâ macilentus: quippe perpendens hæc quoque à cœleſti Principe dari, non ut amentur, ſed ut rectè prudentérque diſpenſentur. Dominus hortatur ut divites de iniquo *Mammona* ſibi parent amicos, à quibus recipiantur in æterna tabernacula. Majus eſt, quod præſtat *Paungartnerus*, qui de juſtè partis mirâ benignitate reficit egenorum viſcera, bene fœneratum exiſtimans, quod *Chriſti* membris fuerit impenſum. Juxta *Stoicos* nulla felicitatis pars eſt habere divitias, ſed ſic habere meo quidem judicio magna felicitatis pars eſt. Sic Deo charus fuit ille prædives *Abraham* hoſpitalitatis & magiſter & exemplum. Accedit huc generis pervetuſta nobilitas. Extent enim inſtrumenta teſtantia familiam illam inter claras habitam ante multa ſecula. Origo gentis fuit è *Francania Orientali* vetuſtiſſima nobilium virorum parente, unde qui nunc apud *Gallos Franci* dicuntur profecti ſunt. Ibi ſedem olim habuerunt majores hujus. Eſt etiamnum in ea regione monaſterium, horum benignitate tum ornatum magnificè, tum ampliſſimis dotatum cenſibus. Verùm nè nimis antiqua perſequar, pater hujus de quo nunc agimus, ob eximias animi virtutes, integritatem in moribus, prudentiam in conſiliis, fidem ac dexteritatem in negotiis, pietatem erga patriam, in ſumma tum gratia, tum autoritate fuit apud ſupremos orbis monarchas, *Matthiam Ungariæ* Regem excuſſi judicii virum, *Fridericum* Imperatorem, quem nominâſſe ſatis eſt laudâſſe, & hujus filium *Maximilianum*. Quibus omnibus ſæpenumero belli domíque fidelem ac præclaram navavit operam. *Non ultima laus eſt principibus placuiſſe viris*, præſertim laudatis, & ob laudanda. Nec minus interim gratioſus apud Proceres ac populum, ob morum amabilem comitatem, ac promptam perpetuámque de omnibus benemerendi voluntatem. Cæterùm ut ſunt humanarum rerum æſtuariæ vices, hujus familiæ clariſſimæ facultates per ſe quidem ampliſſimæ, ſub majoribus vehementer decreverant, partim bellorum inundationibus, partim filiabus multis ſumma cum dote ſplendidè elocatis, quæ magnam opum partem ſecum in familias alienas attraxerant. Quanquam autem veræ nobilitatis minima portio eſt opulentia, tamen hoc quicquid eſt decoris, *Joannes à Paungarten* non paſſus eſt ſuo decedere generi: ſed jacturam ſub progenitoribus acceptam ſingulari prudentiâ, vigilantiáque ita ſarſit, ita lacunas omnes explevit, ut nullum uſquam reſtet facultatum attritarum veſtigium. Nè in Principum quidem amicitiis parente fuit aut eſt inferior, apud quos ob raram ingenii dexteritatem ac ſingularem prudentiam, ſumma in gratia ſummóque in precio & fuit hactenus & eſt hodie, nobilibus ac popularibus tam charus ob expoſitam in omnes præſertim egenos liberalitatem, ut optimo jure patriæ delicium poſſit appellari. In expeditione *Turcarum* à *Carolo* Cæſare accitus, illi & facultatibus largiter, & conſiliis fideliter, & operâ fortiter adfuit, omnium periculorum ſocius, paratus & vitam patriæ ac Cæſari impendere, quum ante id temporis in hoc ipſum bellum ſuis impendiis Cæſari miſiſſet XXXII. cataphractos pulchrè inſtructos, non numerum herculè, ſed viros è multis ſelectos, quorum plerique poterant egregios belli duces præſtare. Porrò fidem, ſtudium & operam quam præſtitit *Carolo* Cæſari, eandem nunc præſtat hujus germano *Ferdinando*, cui & ipſi ob raras animi dotes cum primis charus eſt. Habes hominis pietatem in patriam & in Principem. Nunc audi quâ pietate foveat liberos ſuos. Quatuor habet filios, filias totidem, omnes felici indole. Dices forſitan, felicitatem hominis mihi narras, non pietatem. Sed mane, mox audies eximiam. Tantâ ſolicitudine, tantâ ſanctimoniâ prudentiáq; curat omnes educandos, ut non corporum modò, verumetiam animorum parens optimo jure dici poſſit. Nullum omnium deſtinavit negotiationi, aut aliis ſordidioribus artibus. Ad eruditionem, ad pietatem, ad gerenda Principum ac reip. ſplendida munia inſtituit omnes: ad quæ frequenter evadunt parum appoſiti, qui libris ac diſciplinis inſenuerunt: nam umbris aſſueti, neſcio quo pacto ſtupeſcunt, ac veluti glaucomate oculis oborto mentis vertiginem quandam patiuntur quoties in pulverem ac ſolem, hoc eſt, ad civilia munia aſciſcuntur. Tenera ætas domi formatur ad omnem probitatem atque innocentiam. Adhibentur præceptores, non de trivio, ſed exploratis moribus ac literaturâ non vulgari. Adoleſcentia prima ſtatim ab ædibus paternis ablegatur in *Italiam* aut in *Galliam*: quo ſimul & linguis & moribus alienis aſſueſcant. Hæc eſt ingeniorum velut inſitio, quâ miteſcunt ac naturam exuunt ſylveſtrem, ſi quam habent. Nihil enim ferè moroſius iis, qui in patria conſenuerunt,

odetunt

oderunt exteros, ac damnant quicquid à verna-
culis ritibus diverſum eſt. Quibuſdam permit-
tit, ut Principum aulas deguſtent ſed electas. Ne-
que enim parum intereſt inter aulam & aulam:
tametſi in omnibus aulis ut eſt varia rerum expe-
rientia, ita non deſunt illecebræ, quæ juventutem
ad dulcia quàm ad ſalubria proniorem corrum-
pant. Verùm ab his periculis nullum vitæ genus
liberum eſt, etiam ſi te abdas in *Cartuſiam*. Ad-
verſus has *Sirenes* non locus nos tutos reddit, ſed
pro auribus animus diligenter obturatus, non cerâ
quemadmodum fecit *Ulyſſes Homericus*, ſed phi-
loſophiæ præceptis. Itaque natu maximus *Jo-
annes* parentem nomine & cognomine referens
nec minùs indole, primum in *Gallia* deinde in
Italia literis haudquaquam infeliciter inſtitutus,
nunc agit in aula D. *Mariæ*, quondam *Ungariæ*
Reginæ, quâ fœmina nihil habet hæc ætas ſan-
ctius ac prudentius. Huic proximus *Georgius* Ju-
riſprudentiæ deſtinatus eſt, qui jam & in bonis li-
teris, & in legum ſapientia ſupra modum ætatis
promovit. Tertius *Antonius* agit *Venetiæ*, velut
in theatro totius *Italiæ* ſplendidiſſimo, variis lin-
guis expeditus, & omni morum elegantiâ per-
politus ad unguem. *Daniel* natu minimus, adhuc
domi fingitur ad innocentiam, mox dicandus
inſtituto, ad quod videbitur naturâ compoſi-
tus. Nimirum intelligit vir ingenii perſpicaciſ-
ſimi, ad hominis felicitatem plurimum referre,
ut in teneris annis ad hoc quiſque inſtitutum ap-
plicetur, ad quod videatur naturâ compoſitus. An
non iſtuc demum eſt verè patrem eſſe? Cur e-
nim patres appellantur, qui nihil aliud gignunt
quàm corpora, ac mox natorum curam omnem
abjiciunt, aut ſi quid curant, præter corpora nihil
curant; animi, quæ præcipua pars hominis eſt, nul-
la ratio. Sed his quoque deteriores ſunt, qui pue-
ros ad honeſtum vitæ inſtitutum ut à natura factos
ita & animo propenſos, ad illiberalia ſtudia retra-
hunt. Hoc profectò non eſt educare liberos, ſed ex-
ponere. Ac meâ quidem ſententiâ ſceleratius eſt
ingenium exponere vitiis, quàm corpus incertis
caſibus. Sit aliqua felicitatis pars ex opulentis
naſci, è claris & illuſtribus progigni; ſumma ta-
men ac proinde rara felicitas eſt ex tali parente
naſci qualem ſe præſtat ſuis *Joannes Paungartne-
rus*. Quid ego nunc memorem, quàm piâ, quàm
vigilanti ſolicitudine filias educet, quâ comitate
regat uxorem, quâ pietate foveat optimæ matris
ſenectutem? Dicas hominem virtuti natum, qui
nuſquam ceſſat in officio. Quid hoc viro felicius,
ſi qua omnino in hac vita felicitas. Contigit an-
tiqua majorum nobilitas, contigerunt opes ima-
ginibus dignæ. Contigit uxor ex animi ſententia,
claris & ipſa majoribus: contigerunt liberi à pa-
rentis optimis moribus haudquaquam degene-
rantes. Ipſe corpore felici, ætate integra virentí-
que, ſed animo cano, tot egregiis dotibus prædito,
ut in ratione beatitudinis, extremum calculum oc-
cupent opes ac generis claritudo. Arces duas
poſſidet, alteram cognomento *Paungarten*, quam
ſuperiorum incuriâ neglectam magnificè reficit,
exornátque ſtructuris. Altera cognomento *Ern-
bach*, hactenus corruptè vulgo dicta *Erbach*; ſita
eſt ad *Danubium* paulo ſuprà *Ulmam*, loco amœ-
niſſimo, ditione ſatis amplâ, cui oppidum ſub-
jacet ejuſdem nominis. Felix ille populus ta-
li Domino cujus auſpiciis omnia redduntur flo-

A ridiora. Tanta hominis eſt in negotiis dexteri-
tas, ut hunc vel unum dicas eſſe qui ex parva civi-
tate magnam, ex obſcura poſſit illuſtrem reddere.
Abundat *Germania* magnis & excellentibus viris,
ſed utinam quamplurimos haberet *Paungartnero*
pares. Adde his, quòd quum eximia virtus ac
magna felicitas ſemper obnoxia ſoleat eſſe invi-
diæ, *Paungartneri* ſucceſſibus applaudunt omnes,
invidet nemo. Tanta eſt ingenii ſuavitas, tantus
B animi candor, tanta erga omnes homines morum
comitas, ac ut *Græcè* dicam ſignificantiùs, χαρίεις.
Quantum bonorum in hoc uno viro poſſidet hæc
natio, qui Cæſaribus in negotiis civilibus præ-
ſtat fidelem juxta ac prudentem conſiliarium, in
rebus bellicis fortem ac promptum ducem, ſdque
ἀδάπανον, patriæ civem pacificum ac ſalutarem,
domui ſuæ commodum ac vigilantem curatorem,
probitatis ac literarum amatoribus benignum
Mæcenatem, amicis jucundum convictorem, ege-
C nis liberalem nutricium, aut parentem veriùs?
Felix *Germania* tali heroe. Felix ego tali amico,
qui cum mihi ſunt omnia communia. Hoc jus non
extat quidem in Cæſarum legibus, ſed in Gratia-
rum tabulis deſcriptum eſt, quo meum eſſe
duco, quicquid eſt in bonis *Paungartnericis*. Non
quod illius fortunas velim imminuere, quod
nec animus hic poſtulat, nec res familiaris
exigit: ſed ob hoc ipſum vivo tranquilliùs, quod
exiſtimem in meo eſſe mundo quicquid poſſidet
D ſyncerus amicus. Proin nunquam videbor mi-
hi inops aut deſtitutus, quandiu tales ſuperſunt
amici, non ita multi quidem illi, ſed eximii, ut
horum quilibet eſſe poſſit πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων. Syn-
cero amico nulla poſſeſſio precioſior: In hac ſoleo
præcipuè conquieſcere, méque ipſum adverſus
τὸ τῶν βατράχων κοάξ conſolari: ſed quoniam in hoc
ſeculo nihil eſt proprium aut perpetuum, conſul-
tum eſt, juxta beati *Pauli* conſilium, hanc quo-
que poſſeſſionem ſic habere quaſi non habeamus.
E Volubiles ſunt animi mortalium, & ut tale ni-
hil accidat, à morte nemo tutus eſt. Sed abſit
omen ſiniſtrum. Communi patrono Archiepi-
ſcopo *Toletano* fac me commendes, quoties inci-
derit opportunitas Complures ſunt anni, quod me
dignatus eſt in amicorum numerum aſcribere, &
tamen ut omnes uno ore prædicant, totus adhuc in
benevolentia recens eſt. Bene vale. Datum apud
Frib. Briſ. XIII. Cal. Decemb. M. D. XXXIII.

Scripſi ante paucos dies per Cæſaris oratorem
F commendatorem quendam, virum ut apparet
candidum noſtríque ſtudioſum, qui multa mihi
prædicabat auditu jucunda de *Toletani* præſulis
erga me perpetuo favore.

Joanni Fabro Epiſcopo Viennenſi Eraſmus Roterodamus S. D.

TAntáne celeritate iſtuc uſque pervolâſſe ru- *Epiſt.* 8.
morem, clariſſimum virum *Thomam Morum*
G jure ſubmotum à munere Cancellarii, & in hu-
jus locum ſurrogatum alium nobilem, qui proti-
nus liberos dimiſerit, quos *Morus* ob contentioſa
dogmata conjecerat in vincula. *Homerus* Oſſam,
Vergilius Famam toto corpore pennis ac plumis
ſublevant, quo declarent illa nihil eſſe perni-
cius. At mihi tarda lentáque videtur omnis ala-
rum celeritas, ſi ad hujus rumoris derepente tam
latè divagati velocitatem conferatur. Vix fulgor
ocyùs

ocyùs dimicat in omnem mundi partem. Quan- A
quam autem hæc fabula conſtanter per omnium
ora volitabat, nec ullas è *Britannia* literas recepe-
ram (Nam *Thomæ Mori* epiſtola, quam nunc ad
te mitto, complures menſes hæſerat in *Saxonia*)
tamen ſciebam certo certius vaniſſimum eſſe quod
jactabatur. Noveram enim humaniſſimi Princi-
pis ingenium, quantâ conſtantiâ foveat amicos
quos ſemel complecti inſtituit, quàmque gra-
vatè ſubmoveat quenquam à ſuo favore, eti-
am ſi quid erroris humani in illis deprehen- B
derit. Rurſus noveram *Thomæ Mori* ſynce-
ritatem atque in rebus maximis pariter ac mi-
nimis gerendis dexteritatem, ac nuſquam conni-
vere ſolitam eximiæ cujuſdam prudentiæ vigi-
lantiam. Imò mihi benevolus Regis erga *Morum*
animus magis ex eo liquebat, quod eum munere
ſplendidiſſimo quidem illo, ſed oneris ac periculi
pleno, liberâſſet, quàm quod tantum honoris de-
tulerat. Quum enim illi eas clitellas detrectanti
imponeret Rex, φιλόπατρις erat, ſibi ſuóque regno C
conſulebat: quum roganti adimeret, φιλάνθρωπον ſeſe
declarabat. Illic pietatis ac prudentiæ laudem
omnium applauſu promeruit, qui provinciam
multò difficillimam ei commiſerit, quo haud ſcio
an ſit alius in eo regno tanto oneri ſuſtinendo
magis idoneus: hic egregiam humanitatis lau-
dem eſt aſſequutus, qui & de ſuo judicio & de pub-
licæ utilitatis reſpectu nonnihil conceſſerit amici
precibus, tale quærentis ocium, quale à ſuo Prin-
cipe quondam impetravit *Caſſiodorus*. Nec enim D
dubito quin *Morus* graviſſimis adductus cauſis
iſtam miſſionem à Rege flagitârit. Alioqui nec
hic unquam tam impudens erat futurus, ut tam
citò rogaret exonerari, nec Rex tam facilis, ut ob
quaſlibet cauſationes preces illius fuerit aditurus.
Non ignorabat enim totius regni ſtatum ma-
xima ex parte pendere ex Cancellarii inte-
gritate, doctrinâ ac prudentiâ. Neque enim hic
Cancellarius dicitur, ut apud nonnullas nationes,
Secretarius; ſed dignitas eſt regiæ proxima: eó- E
que prodeunti à dextris geſtatur ſceptrum aureum,
in cujus faſtigio eſt corona aurea Imperialis, ad
lævam liber: quorum altero ſumma ſub Rege po-
teſtas, altero legum prudentia deſignatur. Eſt e-
nim totius *Britannicæ* ditionis ſupremus Judex, ac
Regis conſiliique regii dexter ut ita dixerim ocu-
lus, ac dextra manus. Tam arduam functionem ſa-
pientiſſimus Princeps nequaquam credidiſſet in-
explorato. Vix alius penitiùs inſpexerat, aut im-
penſiùs amabat raras ac penè divinas illius ingenii F
dotes. Quin ipſe Cardinalis *Eboracenſis*, vir quæ-
cunque fuit hominis fortuna, non ſtupidus, quum
perſpiceret nullam ſupereſſe ſpem reditùs ad di-
gnitatem priſtinam, aſſeveravit, in ea Inſula nul-
lum eſſe tanto oneri parem præter unum *Mo-
rum*. Nec hoc erat favoris aut benevolentiæ ſuf-
fragium. Cardinalis dum viveret, *Moro* parum
æquus erat, eúmque metuebat veriùs quàm ama-
bat. Nec diverſum erat populi judicium. Itaque G
ſicuti cum tanta totius regni gratulatione ſuſce-
pit magiſtratum, quanta ante illum alius nemo:
ita magno ſapientum ac bonorum omnium mœ-
rore depoſuit. Depoſuit autem omnium pulcher-
rimum promeritus elogium, neminem antea
munus illud geſſiſſe dexteriùs aut majore cum æ-
quitate. Et ſcis quàm ſoleat eſſe querulum vul-
gus adverſus eos qui ſummum gerunt magiſtra-

A tum, præſertim primis annis; etiamſi harum re-
rum tibi facilè fecero fidem ſi ſummorum viro-
rum epiſtolas proferam, Regi, regno, ſibi atque
etiam mihi geſtienti cum alacritate de ſuſcepto
honore gratulantes: rurſus eorundem literas de-
plorantes, reipublicæ talem eſſe ſubductum judi-
cem, ac βουληφόρον, ut *Homerico* verbo abutar. Neque
verò dubito quin Rex inſignem aliquem virum in
Mori locum ſubſtituerit, qui mihi tamen pror-
ſum ignotus eſt: verùm quod ad generis clarita-
B tem attinet, quod laudis genus *Thomas Morus*, ut
eſt ingenio planè philoſophico, nec affectavit un-
quam, nec jactavit; natus eſt *Londini*, in qua ci-
vitate multò omnium celeberrima natum & edu-
catum eſſe, apud *Anglos* nonnulla nobilitatis
pars habetur: dein ex patre neutiquam obſcuro,
Juris Britannici doctore, cui ordini apud *Anglos*
ſumma eſt dignitas, & ex hoc pleraque illius in-
ſulæ nobilitas fertur originem ducere. Huic ita
ſucceſſit filius, ut parentem per ſe clarum omni
C genere decorum obſcurârit, tametſi nemo veriùs
illuſtrat majores ſuos, quam qui ad hunc obſcurat
modum. Omitto nunc dignitatis titulos, quibus
uterque, non exambito, nec empto favore, ſed
ſpontaneo Regis judicio decoratus eſt. Niſi fortè
rebus in bello ſemel atque iterum ſtrenuè geſtis
arbitramur veram parari nobilitatem: egregiis
autem in Rempublicam meritis, quæ pacatis tem-
poribus conſilio præſtantur potiùs, quàm armis,
nihil deberi honoris. Militarem induſtriam quo
D meliùs habet Reipub. ſtatus hoc minus deſiderat:
horum verò qui doctrinâ, qui conſilio, qui juriſ-
prudentiâ excellunt, opera ſemper eſt Regibus
ac regnis neceſſaria belli juxta ac pacis tempori-
bus. Audimus ſcripturam myſticam loquentem,
Per me Reges regnant. Atqui ea vox non eſt mi-
litiæ, ſed ſapientiæ, quæ præſtat nè bellum oriatur,
& ſi vitari non queat, efficit ut quam minimo
Reipub. malo geratur. Felicius autem eſt effuge-
re bellum quam fortiter gerere. Pax autem non
E poteſt eſſe diutina, aut ſi eſt, gignit corruptos ho-
minum mores, niſi prudentium virorum conſiliis
gubernetur. Si *Torquatus* illuſtris factus eſt, quòd
hoſti *Gallo* torquem detraxit, clarus non erit,
qui compluribus annis æquum Judicem, fidelem
conſiliarium, præſtitit patriæ? At multò ſecus
viſum eſt priſcis Imperatoribus, qui aſſeſſori-
bus ſuis, legum prudentiâ claris ſummos hono-
res detulerunt. Quin & Grammaticis, Diale-
cticis, ac Juris profeſſoribus qui per annos viginti
F ſpecimen eruditionis ac probitatis dediſſent,
eadem dignitatis inſignia decreverunt quibus or-
nabantur vicarii. Vicariorum autem dignitas æ-
quabat comitum ac ducum dignitatem. Teſtatur
hoc *Codicis* liber duodecimus, titulo *De Profeſſori-
bus*. At hodie non agnoſcuntur pro nobilibus qui-
bus non nativitas ſed Princeps donat inſignia.
Non improbarem ſi dicant, vendit: cæterùm
quum Principis autoritate bene meritis de Re-
G publica decernitur honos, meo judicio gemina
eſt nobilitas, quum ad virtutem omnis veræ no-
bilitatis parentem accedit Principis autoritas:
ſi requiritur antiquitas, magnificentius eſt no-
bilitatem prometuiſſe, quàm à majoribus acce-
piſſe. Verùm hanc laudem ſcio apud *Morum* eſſe
leviſſimi momenti, qui mavult poſteris ſuis pieta-
tis amorem, quàm inſignium honorem relinquere.
Porrò, quod jactant de carceribus an verum ſit
neſcio.

A neſcio. Illud conſtat, virum naturâ mitiſſimum
nulli fuiſſe moleſtum, qui monitus voluerit à
ſectarum contagio reſipiſcere. An iſti poſtu-
lant, ut ſummus tanti regni Judex nullos ha-
beat carceres? Odit ille ſeditioſa dogmata, qui-
bus nunc miſerè concutitur orbis. Hoc ille non
diſſimulat, nec cupit eſſe clâm, ſic addictut pieta-
ti, ut ſi in alterutram partem aliquantulum in-
clinet momentum, ſuperſtitioni quàm impietati
B vicinior eſſe videatur. Illud tamen eximiæ cujuſ-
dam clementiæ ſatis magnum eſt argumentum,
quod ſub illo Cancellario nullus ob improbata
dogmata capitis pœnam dedit, quum in utraque
Germania, *Galliá*que tam multi ſint affecti ſup-
plicio. An non clementer odit impios, qui quum
habeat *jus* occidendi, ita ſtudet mederi vitiis, ut
homines ipſi ſint incolumes? Num illud poſtu-
lant, ut Regis vices gerens adverſus Regis & Epi-
ſcoporum ſententiam faveat ſeditioſæ novitati?
C Fingamus illum non prorſus abhorruiſſe à novis
dogmatibus quod longè ſecus eſt: tamen aut mu-
nus quod ſuſceperat erat deponendum, aut diſſi-
mulandus ille favor. Poſtremò, ut omittamus hîc
contentionem de dogmatibus, quis neſcit, quàm
multi leves ac ſeditioſi ſub hac umbra parati ſint
ad omnium ſcelerum licentiam, niſi gliſcentem
temeritatem cohibeat magiſtratuum ſeveritas? Et
indignantur hoc à ſummo regni Judice factum in
Anglia, quod in civitatibus quæ religionem in-
D novârunt, interdum facere cogitur ſenatus? Quod
ni factum eſſet, jamdudum pſeudoevangelici, in
cellas & in ſcrinia divitum irrupiſſent, & papiſta
fuiſſet quiſquis haberet aliquid. At plurimorum
tanta eſt audacia, tam effrenis malitia, ut ipſi quo-
que qui novorum dogmatum ſunt autores ac pro-
pugnatores, acriter in iſtos ſtringant calamum.
Et ſupremum *Angliæ* Judicem volebant conni-
vere, donec impunè talis colluvies inundaret in
regnum, & opibus & ingeniis, & religione cum
E primis florens. Fieri poteſt ut verum ſit & illud,
in gratiam novi Cancellarii quoſdam dimiſſos
è carceribus, vel innoxios, vel ob leviora cri-
mina vinctos, quod ad conciliandum multitu-
dinis favorem, in primo Regum adventu fieri ſo-
let. Idem opinor factum & *Moro* ſuſcipiente ma-
giſtratum. Sed quid agunt illi *Triptolemi*, qui ta-
les ferunt fabulas? An ut perſuadeant, ſectis ac
ſectarum fautoribus præſidium eſſe paratum apud
Anglos? Atqui ex multorum haudquaquam le-
F vium virorum ad me literis liquet, Regem ali-
quanto minus æquum eſſe novis dogmatibus,
quàm Epiſcopos aut ſacerdotes. Nemo pius
non optat eccleſiæ mores emendatos: at nemo
prudens exiſtimat recipiendam rerum omnium
confuſionem. Quum accepiſſem *Thomam Morum*
ad ſummam evectum dignitatem, quoniam mihi
videbar ingenium illius ex diutina conſuetudine
aliqua ex parte perſpectum habere, ſcripſi me
publicè Regi regnóque gratulari, privatim ipſi
G nequaquam. Nunc autem ex animo gratulor, cui
cum ſumma Principis gratia, cum totius gentis
honorificentiſſimo teſtimonio maturè contige-
rit à negotiorum civilium labyrinthis explicari,
quod nec *Scipioni Africano*, nec Magno *Pom-
peio*, nec *M. Tullio* datum eſt. Optavit *Octa-
vius Auguſtus* imperii ſarcinam deponere, non
licuit. Nunc integra etiamnum ætate *Thomas
Morus* hoc vitæ genus adeptus eſt cum digni-
A tate, ad quod ab adoleſcentia ſemper fuit pro-
penſus, ut cum ſuis, eſt enim φιλόστοργος ut ſi
quis alius, liberè ſalubribus ſtudiis ac pietati va-
caret. Extruxit ad flumen *Thamyſim* haud procul
ab urbe *Londino*, prætorium nec ſordidum, nec
ad invidiam uſque magnificum, commodum ta-
men: illic agit cum intimo ſodalitio, uxore, fi-
lio & nuru, tribus filiabus & totidem generis, unà
cum nepotibus jam undecim. Vidit favente *Chri-
B ſto* natos natorum, viſurus & qui naſcentur ab
illis. Quum enim nemo ſit inter illos non flo-
rente ætate, probabile eſt numeroſam ſobolem
proventuram. Quin ipſe quoque poſſit adhuc
eſſe multorum liberorum parens, niſi uxor jam
pridem per ætatem parere deſiiſſet, quam duxit
viduam, nec ex hac ullos ſuſtulit liberos. Nam
quos habet, ex priore ſuſcepit, quam etiamnum
puellam amiſit cum aliquot liberis. Hanc tamen
licèt ſterilem, licèt ætate provectam, non aliter
C amat fovétque, quàm ſi puella eſſet annorum
quindecim. Vix alius vivit liberorum amantior,
neq; ille neſcit diſcrimen inter anum & puellam:
ſed ea eſt ingenii commoditas, imò, ut meliùs di-
cam, ea eſt pietas ac prudentia, ut quicquid obve-
nerit quod corrigi non poſſit, ſic adamet, quaſi
nihil felicius potuiſſet obtingere. Dicas apud il-
lum eſſe alteram *Platonis* academiam: ſed contu-
meliam facio domui illius quum eam *Platonis* a-
cademiæ confero, in qua diſputabatur de numeris
D ac figuris geometricis, interdum de virtutibus
moralibus: hanc domum rectiùs dixeris ſcholam
ac gymnaſium *Chriſtianæ* religionis. Nullus ac
nulla illic eſt, non vacans liberalibus diſciplinis
frugiferæque lectioni, tametſi præcipua primáque
pietatis cura eſt. Nulla illic rixa, nullum petu-
lantius verbum auditur, nemo conſpicitur ocioſus.
Ac tantam familiæ diſciplinam vir ille non ſuper-
cilio jurgiiſve tuetur, ſed comitate ac benevolen-
tia. In officio ſunt omnes, ſed adeſt alacritas, nec
E deeſt ſobria hilaritas. In templo vici extruxit ſibi
ſuíſque commune ſepulcrum, in quod tranſtulit
oſſa prioris uxoris, uſque adeo illi non placet ul-
lum divortium: paries habet tabulam teſtem for-
tunæ atque inſtituti illius, quam famulus meus ad
verbum deſcripſit. Exemplar cum his literis acci-
pies. Video me fuiſſe loquaciorem, ſed fabulari
juvat de amico apud amicum. Quòd aſſiduè con-
cionando ad populum agis verum Epiſcopum,
bonis omnibus vehementer placet. Iſtud exem-
F plum utinam multos excitet imitatores. Quæ
ſcribis de Regis *Ferdinandi* negotiis mihi fuere
gratiſſima: ex his proœmiis bonam in ſpem vocor,
fore ut optimi ſanctiſſimique Principis virtutibus
aliquando fortuna reſpondeat. Vale.

Thomas Morus Eraſmo Roterodamo S. D

QUam rem ad hunc uſque diem à puero pene *Epiſt.9.*
ſemper optavi, *Deſideri* dulciſſime, ut quod
G tibi perpetuò contigiſſe gaudeo, idem aliquan-
do gauderem contigiſſe mihi, nempe ut, publi-
carum rerum negotiis liberatus, aliquid olim tem-
poris vivere Deo duntaxat ac mihimetipſi poſſem:
id nunc tandem, *Eraſme*, Dei opt. max. benigni-
tate ac Principis indulgentiſſimi beneficio conſe-
quutus ſum. Cæterùm non ita tamen ſum con-
ſequutus, ut volui. Fuerat enim in votis ut ulti-
mum illum vitæ colophonem, quicquid annorum
fueram

fueram habiturus, infractum, vegetúmque mor- A
bo ſaltem & cruciatu liberum (quoad per ætatem
liceret) obtinerem. Nunc verò an ejus voti,
nimium fortaſſis improbi, compos aliquando
ſim futurus, Deo in manu eſt. Sed interim pectus
mihi occupavit neſcio quid morbi: cujus non
tam ſenſu & dolore crucior, quàm eventus me-
tu, ac timore ſolicitor. Nam quum aliquot
menſes eodem tenore ſemper infeſtaret, con-
ſulti medici reſponderunt, moram longam in B
morbis eſſe periculoſam, & curam hujus agebant
celerem eſſe non poſſe, tempore, ſenſim, victu,
pharmacis, quiete medicandum: neque finem
medendi præfiniebant, neque ſalutem ſatis cer-
tam pollicebantur tamen. Hæc ego igitur mecum
verſans animo, quum aut deponendum mihi ma-
giſtratum viderem, aut operam meam in eo ge-
rendo claudicaturam, quando negotia quæ res po-
ſcebat obiri per me non poſſent, niſi mortem ipſe
obire periclitarer, quâ ſi defungerer, vel ſic omni- C
nò cum vita ſimul relinquendum ſuis officium,
decrevi mecum tandem altero potiùs quàm utro-
que carere. Quamobrem ut & publicis rebus pa-
riter & meæ ſaluti conſulerem, à clariſſimi Prin-
cipis & optimi benignitate ſupplex impetravi, ut
magiſtratu iſto quo me (quod tute ſcis) regni to-
tius ampliſſimo incredibilis ejus in me favor tam
longè ſupra meritum quàm ſupra ſpem ac votum
omne meum honoraverat, nunc ſub ejus pondere
fatiſcentem dignaretur ejus pietas exonerare. D
Superos igitur univerſos precor ut & iſtos indul-
gentiſſimos in me clariſſimi Regis adfectus Deus,
qui ſolus poteſt, dignâ repenſet gratiâ: & mihi
quicquid temporis reliquum daturus eſt, nè per
iners atque ignavum tranſigatur ocium, non e-
am modò mentem donet ut bonas horas bene
collocare velim, ſed eam etiam corporis addat
firmitatem, quâ poſſem. Nam (quæ mea ſocor-
dia eſt) infirmâ valetudine nihil omnino poſſum:
Neque enim mi *Eraſme* omnes ſumus *Eraſmi*, E
ut quod mortalium omnium uni propemodum
tibi propitius donavit Deus, id nos conveniat
omnes expectare. Quis enim præter te alius
id polliceri audeat quod tu præſtas? qui præter æ-
tatis ingraveſcentis incommoda, ſic aſſiduis af-
flictus morbis ut fatigare atque obruere juvenem
valentem queant, quotannis tamen totius tem-
poris tui rationem, tanquam nihil inde neque an-
ni graves, neque adverſa valetudo ſurriperet, editis
libris optimis orbi toti nunquàm ceſſas reddere. F
Quæ res una quum reputantibus univerſis mi-
raculi vicem habeat, ad ſtuporem tamen uſque
miraculum geminat, quod nihil te deterrent à
ſcribendo (qui vel herculeum pectus oppreſſuri
viderentur) tot undique in te ſurgentes vitilitiga-
tores tui: quales tibi multos indies exuſcitat in-
comparabilis iſtius ingenii tui atque eruditionis,
ingenium etiam tale ſuperantis invidia: ad quas
naturæ atque induſtriæ tuæ virtutes quum facilè
ſe intelligant nunquam poſſe conſcendere, & ferre G
tamen per animi tumorem, quo pene dirumpun-
tur, nequeant ut infra tam longè ſubſidant, machi-
nantur inter ſe nimirum, ac pro ſua quiſque virili
moliuntur, ſi quà poſſint efficere ut tua gloria ad
ingloriam ipſorum vilitatem queat aſſiduâ de-
trectatione deduci. Sed dum ſaxum hoc *Siſy-
pheum* jam tot annos volvunt, quid aliud interim
tandem tam irritus quàm improbus labor effe-

A cit, quàm ut ſaxum ſemper in ipſorum caput re-
cideret, tu ſemper altior & ſublimior evaderes?
Nam ſi quid interdum aliquos, qui neque mali
ſunt, nec indocti, commoveat, in quo fortaſſe tra-
ctando aliter abs te temperatum ſtilo voluiſſent,
quid magnæ rei eſt? quum id non modò nulli
unquam ſcriptori non acciderit, ſed nec ipſi qui-
dem dum notarent tua, ſic potuerint tamen tem-
perare ſibi, ut non idem vitii & illuſtrius quàm ut
B ex ipſorum honore ſit, & frequentiùs quàm pro
libelli cujuſque modo contigerit. Quâ in re tan-
to difficiliùs veniam merentur illi, quod ignorare
non poſſunt, quàm ingenuè fateris ipſe quædam te
tractâſſe ſic, priuſquam hæreſes iſtæ peſtilentes
orirentur, quæ jam paſſim graſſantes peſſundant
omnia, ut ſi divinare potuiſſes tales religionis
hoſtes, ac proditores aliquando proditurus eſſe,
mitiùs ac dilutiùs eadem fueris propoſiturus: quæ
ut tum proponeres fortiùs, diverſa quorundam vi-
C tia, quæ pro virtutibus amplectebantur, extimu-
labant. Quem animum qui velit tibi vitio verte-
re, is haud dubiè ſudabit ſatis, priuſquam ſatis in-
veniat, quâ ratione poſſit ſanctiſſimum quemq; ex
antiquis eccleſiæ doctoribus excuſare: quos ego
certè non dubito ſi noſtrum hoc ſeculum ſic vidiſ-
ſent, ut viderunt ſuum, nonnulla ſuis quemque
temporibus fuiſſe & cautiùs & explanatiùs enar-
raturos: quod quia non fecerunt, propterea quòd
dum præſentibus medebantur malis futura non
D veniebant in mentem; idem nimirum illis accidit,
quid iſti nunc calumniantur in te; nempe ut po-
ſtea ſuccreſcentes hæretici quædam ſeſe jactent
ab illorum ſcriptis hauſiſſe: quæ res tibi non cum
ſanctiſſimis ſolùm patribus illis, & orthodoxæ
fidei vetuſtiſſimis præſidibus; ſed cum ipſis etiam
Apoſtolis & Evangeliſtis eſt, atque ipſo etiam
Servatore noſtro communis: ut ex quorum ver-
bis maximè, imò propemodum ſolis hæretici o-
mnes dogmata ſua falſiſſima conantur ſtabilire.
E Macte igitur, mi *Eraſme*, virtutibus illis tuis, &
tantum, ſi quid interdum boni cujuſquam viri an-
xiam ſolicitudinem, vel abſque ſatis grandi cauſâ
commoveat, nè te pigeat tamen adpios eorum
affectus quædam attemperare: alioquin neglectis
malevolorum latratibus, perge placidus juvandis
ſtudiis & promovendis virtutibus nihil remoratus
inſiſtere. De illo quem mihi literarum gratiâ
non etiam religionis commendaveras, per quàm
circumſpectè ſanè ac civiliter, per amicos quoſ-
F dam admonitus ſum, ut caveam nè mihi ſub-
linatur os: id profectò quo ad fieri per me po-
terit, curabitur. Neque enim neſcio quantum ſit
periculi, novas illas errorum ſectas admittere, quæ
tametſi ſedulò ſemper hactenus apud nos & Præ-
ſulum curâ & Principis autoritate cohibeantur,
mirum tamen quibus primùm technis irrepere,
deinde quanta cum pervicacia nituntur irrumpe-
re: neque ceſſant unus & alter è noſtris, malè
vertendo ſcripturas & deteriùs interpretando,
G omne genus hæreſews è *Belgica* (quo ſe velut in
portum aliquem receperunt) in hoc regnum li-
bris noſtro ſermone conſcriptis mittere. Quo-
rum ipſi ſic pleriſque reſpondimus, ut non valde
cuiquam metuam, qui utcumque perlegerit: niſi
quòd quidam & nova per levitatem & pernicioſa
per malitiam ita libenter & cum favore perlegũt,
ut non ideo aſſentiant, quia vera credant eſſe
quæ legunt, ſed quia cupiant. Sed iſti hominum
generi,

generi, quibus malos eſſe libido eſt, nullâ unquam ratione ſatisfeceris. Mihi ſtudio eſt pro mea virili iis præſidio eſſe, qui non ſuâ ſponte deſciſcunt à vero, ſed verſutorum hominum fallaciis abducuntur. Vale, doctiſſime *Eraſme*, ac de bonis ſtudiis optimè merite. Ex ædibus noſtris *Chelcheicis*. Anno Domini M. D. XXXII. decimo quarto menſis Junii.

Tabula affixa ad ſepulchrum Thomæ Mori.

THomas *Morus* urbe *Londinenſi*, familiâ non celebri ſed honeſtâ natus, in literis utcunque verſatus, quum & cauſas aliquot annos juvenis egiſſet in foro, & in urbe ſua pro *Shyreuo* jus dixiſſet, ab invictiſſ. Rege *Henrico* octavo (cui uni Regum omnium gloria prius inaudita contigit, ut *fidei defenſor*, qualem & gladio ſe & calamo verè præſtitit, meritò vocaretur) adſcitus in aulam eſt, delectúſque in conſilium, & creatus eques, proquæſtor primùm, poſt Cancellarius *Lancaſtriæ*, tandem *Angliæ* miro Principis favore factus eſt. Sed interim in publico regni ſenatu lectus eſt orator populi: præterea legatus Regis nonnunquam fuit, aliàs alibi: poſtremò verò *Cameraci* comes & collega junctus Principi legationis *Cuthberto Tonſtallo*, tum *Londinenſi* mox *Dunelmenſi* Epiſcopo, quo viro vix habet orbis hodie quicquam eruditius, prudentius, melius. Ibi inter ſummos orbis *Chriſtiani* monarchas rurſus refecta fœdera, redditámque mundo diu deſideratam pacem, & lætiſſimus vidit, & legatus interfuit:

Quam ſuperi pacem firment faxíntque perennem.

In hoc officiorum vel honorum curſu quum ita verſaretur, ut neq; Princeps optimus operam ejus improbaret, neque Nobilibus eſſet inviſus, nec injucundus populo, furibus autem, homicidis hæreticíſque moleſtus, pater ejus tandem *Joannes Morus* eques, & in eum Judicum ordinem à Principe cooptatus qui regius conſeſſus vocatur, homo civilis, ſuavis, innocens, mitis, miſericors, æquus & integer, annis quidem gravis, ſed corpore pluſquam pro ætate vivido, poſtquam eò productam ſibi vitam vidit, ut filium videret *Angliæ* Cancellarium, ſatis in terra jam ſe moratum ratus, libens emigravit in cœlum. At filius defuncto patre, cui quàm diu ſupererat comparatus, & juvenis vocari conſueverat, & ipſi quoque ſibi videbatur, amiſſum jam patrem requirens, & editos ex ſe liberos quatuor ac nepotes undecim reſpiciens, apud animum ſuum cœpit perſeneſcere. Auxit hunc affectum animi ſubſecuta ſtatim velut adpetentis ſenii ſignum pectoris valetudo deterior. Itaque mortalium harum rerum ſatur, quam rem à puero penè ſemper optaverat, ut ultimos aliquot vitæ ſuæ annos obtineret liberos, quibus hujus vitæ negotiis paulatim ſe ſubducens futuræ poſſet immortalitatem meditari, eam rem tandem (ſi cœptis annuat Deus) indulgentiſſimi Principis incomparabili beneficio reſignatis honoribus impetravit: atque hoc ſepulchrum ſibi, quod mortis eum nunquam ceſſantis adrepere quotidie commonefaceret, tranſlatis huc prioris uxoris oſſibus, extruendum curavit. Quod nè ſuperſtes fruſtra ſibi fecerit, néve ingruentem trepidus mortem horreat, ſed deſiderio *Chriſti* libens oppetat, mortémque ut

A ſibi non omninò mortem ſed januam vitæ felicioris inveniat, precibus eum piis, lector optime, ſpirantem precor defunctúmque proſequere.

Epitaphium mihi fixum.

Chara Thomæ *jacet hic* Joanna *uxorcula* Mori,
Qui tumulum Aliciæ *hunc deſtino, quíque mihi.*
Una mihi dedit hoc conjuncta, virentibus annis,
B *Me vocet ut puer & trina puella patrem.*
Altera privignis (quæ gloria rara novercæ eſt)
Tam pia quàm gnatis vix fuit ulla ſuis.
Altera ſic mecum vixit, ſic altera vivit,
Charior incertum eſt hæc ſit, an hæc fuerit.
O ſimul ò juncti poteramus vivere nos tres
Quàm bene, ſi fatum religióque ſinant!
At faciet tumulus, faciet nos obſecro cœlum,
Sic mors, non potuit quod dare vita, dabit.
Epitaphii finis.

C

Thomas Morus Eraſmo Rot. S. D.

BInas abs te literas accepi, alteras *Friburgi* datas VII. Februarii proximi, alteras hic *Quirinus* attulit, qui præter literas impartivit alia, quæ in regionibus iſtis acta digna cognitu ſunt, quæ quod me ſcire voluiſti, magnas tibi gratias ago. De rebus tuis omnia potes è *Quirino* cognoſcere, qui mihi videtur & probus eſſe & diligens. *Epiſt. 10.*
D Gaudeo tuâ causâ, &, quoniam te amo, etiam meâ, præſentem *Cantuariæ* Præſulem non minorem erga te amorem præ ſe ferre, quàm præſtitit olim *Uvaramus*, quo non alius vixit tui amantior: qui ſi viſus eſt in fine ad dandum ſegnior, ipſa res indicat impares facultates non imparem animum fuiſſe in cauſa, nam mortuus eſt ſupra quàm quiſquam credat pauper, niſi quòd non defuit unde diſſolverentur debita: neque ita multum debuit, ſed poſt impenſa juſta funeri, non ad-
E modum multum ſuperfuit. *Dunelmenſem* haud dubiè vehementer exhaurit hoc bellum, aut incurſiones potiùs quæ ſunt habitæ nobis cum *Scotis*: nam ejus ditio *Scotis* eſt contermina, tam procul à nobis, ut ego tam rarò ferè ab illo jam audiam quàm abs te. Rumor hic erat *N.* hic fuiſſe cum *Melanchthone* unà ſervatum per neſcio quos diu clanculum, poſt furtim diſceſſiſſe: ſed is rumor paulatim evanuit, & res reperta eſt falſiſſima. Rex videtur adverſus hæreticos acrior
F quàm Epiſcopi ipſi. *Tyndalus* hæreticus noſtras, qui & nuſquam & ubique exulat, ſcripſit hoc nuper *Melanchthonem* eſſe apud Regem *Galliæ*: ſemet collocutum cum eo, qui illum vidiſſet exceptum *Pariſiis*, comitatu C L. equorum: addebat ſe timere *Tyndalus*, nè ſi *Gallia* per illum reciperet verbum Dei, confirmaretur in fide Euchariſtiæ contra *Vicleficam* ſectam. Quàm ſollicitè iſti tractant hoc negotium, tanquam illis delegâſſet Deus inſtituendum & rudimentis fidei im-
G buendum orbem? Quòd in epiſtola priore ſcribis, dubitâſſe te epiſtolam meam edere, quum tamen eſſent cauſæ cur editam cuperes, non eſt, mi *Eraſme*, quod dubites: locutuli quidam apud nos ſpargere cœperant, me, quanquam diſſimularem, invitum tamen eſſe magiſtratu abdicatum. At ego quum ſepulchrum mihi faciendum curâſſem, non dubitavi rem, ut erat, Epitaphio teſtari, ut contra ſi quis poſſet redargueret. Hoc illis ſimul

ſimul ut deſcripſerant, quum velut manum non poſſent, ut glorioſulum inceſſebant. Sed ego hoc malebam, quàm ut alterum illud perſuaderi finerem : uon meà certè cauſa, cui quid dicant homines, modò probet Deus, non multum penſi habeo : ſed quoniam in fidei cauſa libellos aliquot adverſus quoſdam noſtros contentioſorum dogmatum propugnatores linguâ noſtrate ſcripſeram, arbitrabar oportere me integritatem nominis mei defendere : &, nè neſcias quàm glorioſè ſcripſerim, Epitaphium meum accipies : in quo videbis quà conſcientiæ fiduciâ nihil illis blandior, quo minus de me prædicent quod libet. Expectavi jam ſyndici tempus à geſto ac depoſito magiſtratu, nec adhuc quiſquam prodiit qui de mea integritate quereretur. Aut tam innocens fui, aut tam cautus ſaltem, ut æmulis meis neceſſe ſit, ſi me altero nolint, altero ſaltem ſinant gloriari. Sed de hoc negotio Rex ipſe quum aliàs, tum privatim ſæpe, tum bis publicè pronunciavit. Nam ſupra quàm meus pudor pati poteſt ut recenſeam, per os Ducis illuſtriſſimi, Ducis, inquam, *Norfolchiæ*, magni theſaurarii *Angliæ*, quum ſucceſſor meus homo inprimis egregius collocaretur in loco, honorificè juſſit de me teſtatum reddere, quòd ægrè ad preces meas me dimiſerit : nec eo ſingularis erga me bonitas Regis contenta, revocari fecit idem denuo multo poſt in ſua præſentia in ſolenni conventu magnatum ac populi, per os ſucceſſoris mei, in oratione, quam ex more primam habuit in ſenatu, quem ſenatum (ut ſcis) nos Parliamentum vocamus. Igitur ſi tibi ita videbitur, nihil eſt quod dubites, quo minus edas epiſtolam. Quod in Epitaphio profiteor hæreticis me fuiſſe moleſtum, hoc ambitioſè feci. Nam omnino ſic illud hominum genus odi, ut illis ui reſipiſcant tam inviſus eſſe velim quàm cui maximè, quippe quos indies magis ac magis experior tales, ut mundo ab illis vehementer metuam. Illi de quo ſcribis (obſequar tuo conſilio) nihil omnino reſcribam, quanquam longam epiſtolam jamdiu paratam habeam ; nec ob id contineo, quòd quicquam penſi habeam quid ille, aut omnes ejus complices vel ſentiant vel ſcribant de me, ſed quòd nolim onerare me neceſſitate reſcribendi externis, quum curâ propiore tangar reſpondendi domeſticis. Tu, mi *Eraſme*, feliciter diu vale, feliciſſimè ſemper. E rure noſtro *Chelſeico*.

Eraſm. Roter. Juſto Decio Regis Poloniæ Secretario S. D.

Epiſt. 11. JAm olim ſum tibi multis obſtrictus nominibus, *Juſte* chariſſime, ſed tu indies accumulandis officiis me tibi reddis devinctiorem : in quibus illud ſcito mihi ſummopere gratum eſſe, quod me de iis quæ in *Polonia* publicè privatímque geruntur tam accuratè facis certiorem, quódque tuâ curâ & amicorum ad me, & meæ ad amicos literæ tutò perveniunt, quum ſimus tam vaſto terrarum ſpacio disjuncti. Gravem hoc biennio amicorum jacturam paſſi ſumus, præcipuè *Guilhelmi Uvarami* Archiepiſcopi *Cantuarienſis*, qui mihi unus multorum inſtar erat. Quo videlicet avidiùs fruimur iis qui ſcripſerunt. Adnitendum etiam ut hanc jacturam veterem, acceſſione novorum ſarciamus. Quam ad rem magis idoneum nè optare quidem poteram, quàm tu te tuâpte ſponte præſtas. Fuit aliquoties animus admonere te quiddam, ſed quoniam videbatur illiberalius, hactenus viſum eſt diſſimulare. Nunc verò quoniam indies creſcit hominum impudentia, cogor admonere præcipuos amicos, nè ſibi diutiùs patiantur imponi. Scis hoc ſeculo per omnes terras volitare πλανήτας quoſdam, nè dicam πλάνους, lebende nudiores, ſed quibus nihil dulcius ocio & cibo alieno. Hanc ſi ſuperis placet, appellant libertatem. Ex horum numero ſunt qui novum commenti aucupium, vel ex ſcriptis meis, vel ex aliorum ſermone perdiſcunt, quos, quibus locis habeam amicos non frigidos. Per hos obambulant, jactantes ſe famulos ac diſcipulos *Eraſmi*, atque adeò ſi divis placet, acerrimos mei nominis defenſores, paratos pro *Eraſmo* non tantùm μονομαχεῖν, verumetiam ἀποθανεῖν. Affingunt de me quæ credunt fore jucunda amicorum auribus. *Eraſmum* pancraticè valere, cudere divinas lucubrationes. Quid multis? planè triumphare. Interim ſuaviter accipiuntur aliquot diebus, interdum & menſibus, nec abſque viatico dimittuntur. Quotquot enim hujus artificii ſunt, quocunque veniunt, veniunt à latronibus ſpoliati. Sed facetius eſt, quòd nonnulli quæſtum hunc venantur ab iis quos exiſtimant *Eraſmo* malè velle. Apud quos mira narrant, alii *Eraſmum* equo delapſum fregiſſe cervicem, alii decumbere morbo immedicabili, alii ſepultum eſſe : ac, nè quis dubitet, addunt locum, annum, menſem, diem & horam ; poſtremò, ſeipſos adfuiſſe ſepulturæ, ac tumulum calcâſſe pede. Nec defuerunt qui ſpargerent, *Eraſmum* unà cum *Oecolampadio*, cæſum virgis ejectum *Baſileâ*. Et his hiſtrionibus à ſuo applauditur theatro. Quúmque toties res ipſa vanitatem illorum redarguerit, tamen non pudet ſubinde ſimilia confingere. Oportet enim inſigniter perfricuiſſe frontem, qui tales agunt fabulas. At periculum eſt, nè per hos fiat, ut nè tum quidem credar vitâ defunctus, quum revera diem obiero ſupremum, qui profectò longiùs abeſſe non poteſt, tum ſeni, tum valetudinario, tum tot laboribus ac moleſtiis exercito. Verùm horum me miſeret, quibus nihil aliud precor quàm mentem meliorem dari. Ad Encomiaſtas meos redeo, quorum technæ diſſimulari poterant, niſi quidam nimis impudenter emungerent amicos, ſummas non mediocres à divitibus ac Principibus extorquentes, ut per illos obſtrictus ſiam, cogárque gratias agere eorum nomine, quos aut non novi, aut tales novi, ut nullâ re bonâ dignos exiſtimem. Ante annos jam fermè decem *Baſileæ* juvenis quidam in pugna deprehenſus, quia ad inclamatam pacem gladium noluerit recondere, quod ibi crimen eſt tantùm non capitale, conjectus erat in carcerem, mihi nè de facie quidem notus. Suſpicor aliquando fuiſſe ex operis typographicis. Ab amicis perpulſus ſum, ut per Regis *Angliæ* legatum, qui tum fortè aderat, virum eximiè candidum, impetrarem illi veniam. Pridie orator honoris gratiâ nos inviſerat, quòd accepiſſet me ſuper occupationes non ſatis firmâ eſſe valetudine. Et tamen apud me tantum valuit quorundam efflagitatio, ut ob nihili nugonem prodirem ad legatum regium, ipſe legatus perditi nebulonis. Veſperi conveni legatum occupatiſſimum, expoſui rem paucis, poſtridie liberatus eſt ille bellator. Hoc

beneficium mihi magno æſtimavit ſenatus, coactúſque ſum illi pro eo gratias accuratè agere. Expectas hîc ut dimiſſus ille mihi gratias egerit? Eodem die quo fuerat dimiſſus, in ædibus typographi vino illius temulentus, linguâ ſic debacchatus eſt in *Eraſmum*, ut nudato gladio minitaretur necem ſi adeſſem. Poſtridie rogatus an illa dixiſſet ex animo, excuſavit ebrietatem; efficax apologia apud hoc tribunal. Hunc ut ſuſpicor B ſtomachum conceperat in me, quod illi viderer parum favere Evangelio, quod tum illi haud ſcio ubi ſepultum refoderant. Hæc tum temporis me clam omnia. Diſceſſit ille me inſalutato, pervenit *Conſtantiam*; Illic apud *Botzemum* amicum unicè candidum, jactavit ſe famulum meum. & à me ſumma cum gratia dimiſſum proficiſci neſcio quò. Acceptus eſt aliquot dierum hebdomadas humaniſſimè, nec abſque xenio dimiſſus. Id poſt caſu ex *Botzemi* narratione cognovi. Nec C dubito quin ſimilia deſignârit apud alios, præſertim apud *Melanchthonem*, qui cùm noverat mihi amicitiam eſſe non vulgarem, ſatis adhuc gratioſo apud magnates, qui tum *Lutherano* favebant inſtituto. Alterum ſcio tibi notum eſſe, frequenter enim adiit *Poloniam*: Iſtic apud potentes ac liberales [illegible] prædicabat ſe famulum *Eraſmi*, ab eo miſſum ut omnes ſalutaret amicos, quum *Baſileæ* vix mihi de facie notus eſſet, adeóque me venerabatur ut nunquam obvio dignatus ſit aperire caput. Hac tamen arte corraſit D aureos non paucos, ut jam in ocio degat μάλα εὐσχημόνως, mihi nihilo æquior, quàm ſi à me ſpoliatus eſſet ſuis facultatibus. Alius quidam adiit me, nunquam antea viſum, nec viſus ipſe. Redibat *Romà*, repetens *Brugas*, ubi vixerat. Nec diſſimulabat ſe fuiſſe *Franciſcanum*, quum id non percontarer. Quum viderem malè cultum, rogabam unde ſuppeteret viaticum. Ait ingenuè, mendicato vivere ſeſe. Quum vix crederem eſſe E tantam hominum liberalitatem, addebat, ſeſe in *Germania* ſimulâſſe *Eraſmum* eſſe ſibi dominum. Demiranti meum nomen tam eſſe gratioſum apud *Germanos*, reſpondit, omnes libenter dediſſe famulo *Eraſmi*, præter duos ſacerdotes in oppido *Loffenburg*. qui dedere quidem, ſed obmurmurantes quòd *Eraſmi* faceret mentionem. Ibi certè ſanctius illi fuit nomen *Eraſmi* quàm *Franciſci*. Quid ipſe fecerim rogas? Quid aliud? Riſi ſimplicem hominis impudentiam, & pro honore F mihi habito, dedi nummos aliquot in viaticum. Quidam habent orationem meditatam, quam edidicerunt; eâ verbulis aliquot immutatis utuntur apud multos. Si non recipiuntur ad colloquium, mittunt ſcriptum. Rogati unde & quò, aliis alia reſpondent, utcunque commodum eſt ad extorquendum aliquid. Nonnulli, quoniam metuunt nè à famulis ſubmoveantur à congreſſu, niſi ab amicis adferant literas, mentiuntur ſe habere, ſed ejus eſſe generis, ut de manu in manum G ſint reddendæ. Ubi data eſt alloquendi copia, ſumma orationis hæc eſt, cupiunt ſaltem conſilio adjuvari. Ad quid? Ut abſolvam profectionem meam. Quid obſtat? Deeſt viaticum. Quæ neceſſitas adegit ad iſtam legationem? Ut viderem doctos & te in primis. Quo conſilio putas parandum viaticum? Si tu dederis. Expeditum conſilium! At iſtuc eſt auxilium petere, non conſilium. Alii reſpondent, ſe quærere conditionem.

A Quam? Vis famulari cuipiam, aut in typographorum officinis operari? Nequaquam. Quid igitur? Cupio vacare literis. Quibus? Bonis. Pudet enim fateri, ſe novorum dogmatum amore teneri. Sed ad ſtudia ſuppetit viaticum? Nequaquam. Quid igitur ſpei? Si quis ſuppeditet. Homines ſuaves! Ab ignotis atque etiam diverſæ religionis hominibus poſtulant, ut in ocio vivant ſuo arbitratu ſuóque commodo. Hæc ſcio tibi videri ridicula, B nugáſque, ſed hæ nugæ ſeria ducunt. Si magiſtratus perpenderent quàm non expediat reip. juvenes ocio aſſueſcere, ac mundum paulatim impleri curioſis & ignavis erronibus, maturè ſtuderent occurrere periculo. Jam eadem diſcunt pueri, ſub umbra ſcholæ mendicantes, nec aliud quàm ludentes. Si invitentur ut inſerviant alicui, recuſant: ut diſcant ſcribere quo lucrentur aliquid, nolunt. Adeo dulce eſt illud miſerum ac ſordidum ocium. Quid porrò fiet de talibus poſteaquam adoleverit ætas? C Neſciunt literas, oderunt religionem, nullam artem didicerunt. Quid niſi ut procurrant in bellum, & ſub militiæ titulo diſcant latrocinium. *Germania* gignit ingenia neutiquam infelicia, ſi accederet à teneris annis recta inſtitutio. Sed his pejores ſunt, qui quum & ætate ſint provecti, & literas ſciunt, & ſacris ſint onuſti, tamen ocioſi vagantur militari ſpecie, impudenter abutentes non meo tantùm, ſed magnorum Regum ac Principum titulo, quum nulli prorſus inſerviant, niſi *Como* & hujus uxori D *Methæ*, non aliter quam gulæ ventríque ſint nati. Horum ſtratagemata nunc non refero. Eſt enim ἴδιος ἀγών. Tantùm admoneo, ut & ipſe à talibus caveas, & amicos ut caveant admoneas. Quomodo cavebo inquies? Si nihil illorum fabulis credas, niſi literas à nobis attulerint meâ manu notatas, in quibus nominatim commendentur. Dicent ſe incurriſſe in latrones, omnibus exutos bonis, ademptis etiam epiſtolis: noli credere. Fucum tu pro tua prudentia vel ex ipſo E vultu deprehendes. Quanquam nè epiſtolis quidem facilè fidem habeas. *Senæ* diſcipulum habui Archiepiſcopum titulo S. *Andreæ*, *Jacobi Scotiæ* Regis nothum, dexterrimo ingenio juvenem, probæque indolis. Is in marginibus codicis quem nunquam videram ſic effinxerat manum meam, ut mihi planè fuerit impoſiturus, ni certò ſciiſſem eum codicem nunquam à me lectum aut viſum. Urgebat ille, dicens me fuiſſe oblitum, alioqui unde, inquit, hæc manus tua? Agnoſco inquam manũ, F ſed librum nec hunc nec huic ſimilẽ unquam ante hac vidi. Tandem ridens, faſſus eſt artificium ſuum. Addam his unam hiſtoriolam, nec te pluribus onerabo. *Chriſtophorus Longolius*, vir in literis magnus, futurus maximus, ſi fata dediſſent longius ævum, ante annos fermè duodecim nos *Lovanii* inviſit, repetiturus *Italiam*. Poſt unum atque alterum convivium petiit ſolitarium colloquium. Datum eſt. Rogavit ecquem nôſſem *Sylvium*? Reſpondi me legiſſe carmina cujuſdam *Ambosiani*. G Movit caput; præterea *Franciſcum Sylvium Lovanii* videram. Uterque, inquit *Longolius*, vetulus eſt, hic de quo percontor ſeptemdecim aut octodecim annorum erat. Quum videret me non alium nôſſe *Sylvium*, exponit rem planè jocularis audaciæ, ut ait Comicus. Venerat *Romam* adoleſcens, qui ſe ficto, ut ſuſpicor, nomine *Sylvium* appellabat, elapſus, ut aiebat *Longolius*, è contubernio *Benedictinorum*. Acceperat mihi arctiſſimam eſſe

eſſe neceſſitudinem cum *Paulo Bombaſio*, quo neminem *Italum* expertus ſum ingenio candidiore. Senſerat *Leonis* Decimi propenſum in me favorem, quo utinam fuiſſem dexterius uſus. Hic *Sylvius* confingit duas epiſtolas tanquam à me ſcriptas in ipſius commendationem, alteram ad *Bombaſium*, alteram ad *Leonem*. *Bombaſio* facilè impoſuit, homini minimè ſuſpicioſo, tum mihi ſic amico, ut ſi quis vel ſalutem attuliſſet ab *Eraſmo*, fuerit toto pectore complexurus. Illud generoſæ cujuſdam audaciæ fuit, quod ſibi tam impudentis facti conſcius, non veritus eſt adire Principem totius orbis maximum *Leonem* Pontificem. Habeo, inquit, epiſtolam ab *Eraſmo*, admiſſus eſt, reddit confictas literas. Quis ſuſpicaretur juveni tam audax facinus in mentem venire potuiſſe? *Leo* pro ſua humanitate complexus eſt hominem, & utroque brachio ſublevavit procumbentem omnia pollicitus. Tantum valuit *Eraſmi* ficta commendatio. Quum autem *Sylvius* moraretur redire ad ſummum Pontificem, ipſe *Leo* ſuâ ſponte rogavit, ubi eſſet ille juvenis ab *Eraſmo* commendatus. Is autem febre correptus in itinere, periit priuſquam ad Pontificem perveniret, qui tum agebat *Oſtiæ*. Sic interrupta eſt fabula, alioqui multos actus habitura. Si qua ſimilis avis devolârit in veſtram *Poloniã*, fac amicos admoneas, præſertim candidos ac munificos, nominatim R. D. *Petrum* Epiſcopum *Cracovienſem*, *Andream Critium* Epiſcopum *Plocenſem*, *Joannem Dantiſcum* Epiſcopum *Culmenſem*, *Eraſmum* Abbatem *Clara tumba*, *Joannem Laſcanum* præpoſitum *Gneſnenſem*, *Severinum Bonerum*, *Antoninum* Medicum, & ſi qui ſunt alii qui nos impensè diligunt. Non quòd obſtem quo minus illi ſuas opes in quos voluerint erogent, ſed quòd amicis nolim imponi mei nominis lenocinio, nec me his falſis nominibus obligari. Te cum omnibus tibi charis opto quàm proſperrimè valere. Datum *Friburgi Briſgoiæ* Calend. Novemb. M. D.XXXIII.

Clariſſimo viro D. Julio Pflug Sereniſſimi Georgii Ducis à Conſiliis.

Epiſt. 12 Literas tuas, ornatiſſime *Juli*, ſemper deſidero, veniunt enim mihi multò gratiſſimæ. Scribendi tamen officium nuſquam abs te requiro, qui ſciam iſtam humanitatem tuam nuſquam in officio ceſſare poſſe. De ſynodi decretis factus ſum aliorum literis certior. Bene habet, ſi *Conſo* litatum eſt, nunc ſupereſt, ut τὸν ἐνάλιον nobis propitiemus. At nonnihil vereor, nè τρὶς μέγιστος ἐκεῖνος καὶ τετράκις faciat quod remiges ſolent, qui quum aliò ſpectent, aliò navim impellunt. Sed quando hæc, ut ait *Homerus*, θεῶν ἐπὶ γούνασι ſita ſunt, nobis nihil reſtat niſi ut precemur lætum exitum. Epiſtolam meam laudum tuarum buccinatricem, quam dicas non ſatis intelligo. Nec tamen eſt, mi *Juli*, cur eo nomine gratias agas. Scitum eſt illud *Euripidis*, ni fallor, cui quum quidam dixiſſet, Ego te ubique & apud omnes magnopere prædico, &, ego, inquit, illud tibi præſtiti, ut vera prædicares. Retulit laudatori gratiam, qui ſe præbuit laudibus dignum. Vale. Datum *Friburgi*, decimo Calend. Septemb. Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſecundo.

Generoſiſſimo Adoleſcenti D. Petro à Caſtello Deſ. Eraſmus Roterodamus S.

Quòd non ſtatim pro tuis lautiſſimis, mi *Petre*, xeniis, ſed lautioribus literis gratias egi, ſi fortè miraris, tum temporis gemino gravabar incommodo. Nam ad pituitam quæ me permoleſtè diſcruciabat, acceſſit nova laborum ſarcina, quæ vel ſola vegetum & integrum requireret ingenium. Nam *Adagiorum* opus mihi αὖθις αὖ parturiendum erat. Qui quidem labor me jam *Apophthegmatum* rhapſodia delaſſatum excepit. Sic datur *Eraſmo* reſpirare. Hæc itaque mihi devoranda ſunt, poſteaquam memet huic aſcripſi glebæ. Nunc igitur quando paulò commodior eſſe cœpit valetudo, & minus urget laborum ſarcina, epiſtolam illam, mi *Caſtellane*, tuam, quam perpetuæ tuæ erga me fidei benevolentiæque velut obſidem eſſe voluiſti, lubens relegi, non ob id tantum quod mihi, non ſecus atque in ſpeculo, repræſentat raram quandam ac penè dixerim fatalem tuam in me pietatem, verumetiam quòd *Græcarum* vocum emblematibus picturata teſtatur te pari ſtudio utrâque literaturam amplecti. Quo ſanè nomine mihi videris egregiè fortunatus, cui florentibus annis τοιοῦτον τὸν ἔρωτα Deus immiſerit, ut tibi dulcius ſit in Muſarum viretis obambulare, quàm conviviis aleáve bonas horas perdere malè. *Colloquiorum* opus parùm auſpicatis avibus genióque ſiniſtro natum videri poterat, niſi mihi te ut ſcribis multóſque tui ſimiles conciliâſſet. Poſteaquam enim, juxta proverbium, omnibus placere nè *Jovi* quidem ſatis conceſſum eſt, non mediocre ſolatium eſt, aliquot candidorum hominum emeruiſſe calculum. Sed utinam ejuſmodi ſit argumentum illud, ut quod, ſicuti ſcribis, arriſit puero, perpetuò probari mereatur. Veniet enim tempus, quum tu quoque fortaſſe dicturus es, *Non eadem eſt ætas, non mens.* Quid in *Colloquiis* videris neſcio, forſitan amor oculis tuis fecit præſtigium, cui frequenter, ut ait *Siculus* ille, τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται. De noſtro congreſſu non eſt quod vel mihi gratias agas, vel tibi gratuleris. Neque enim *Eraſmum*, ſed *Eraſmi* umbram vidiſti. Quid enim aliud eſt γέρων ἀνὴρ, ἢ σκιὰ καὶ ὄναρ. Verùm ſi tantus eſt amor in me tuus, ornatiſſime juvenis, ut juvet etiam cum umbra colloqui, iſtius quidem voluptatis ſcito tibi paratam fore copiam, quoties erit commodum. Quod ſi quando poſſis iſtam ſi non tragicam, certè ſplendidam perſonam quam tibi fortuna impoſuit, deponere, & uno *Claudio Alberico* velut *Achate* comitatus ad pullum ſimul lacerandum venire familiariter, aut etiam invocatus ſi libet, obrepere, quemadmodum *Naſica* ſolet *Ennio*, juvaret interdum tali contubernio repubeſcere. De perdicibus jam iterum miſſis habeo gratiam, nec illibenter debeo pro tuo in me ſtudio. Nolim tamen te poſthac eâdem teneri ſollicitudine, quandoquidem corpuſculum hoc propè tam aridum eſt, quàm eſt σῦφαρ. Vix jam fert iſtarum avium eſum. Itaque tum pro dono meditabar diſtichon:

Lauta mihi Petre *mittis edulia, ſed ſtomachus deeſt:*
Vis mage quod placeat mittere, mitte famem.

Demiror autem cur *Apophthegmatum* opus octo juſtis voluminibus abſolutum libellum

appellandum putaris, niſi quòd arbitror hoc tibi dictum φιλικῶς καὶ ἐρωτικῶς μᾶλλον ἢ μιμητικῶς. Nam & quæ tenerè amamus ὑποκοριστικῶς ὀνομάζομεν uxorculam, filiolam, corculum, ſolatiolum. Utinam autem ille libellus tantum voluptatis ſimul & utilitatis adferat ſtudioſis, quantum mihi ſudoris attulit. Sunt quibus facilè videtur *Apophthegmata* aut *Proverbia* ſcribere, ſed libros & *Chiliadas* ſcribere difficile eſt: quâ de re accipe diſtichon noſtrum:

Perfacile eſt fateor Proverbia ſcribere curvis,
At perdifficile eſt ſcribere Chiliadas.

Supereſt, ornatiſſime juvenis, comprecari *Chriſtum* Opt. Max. ut ego iſtam tuam in me benevolentiam perpetuò merear. Tu verò erga liberales diſciplinas ac beatè vivendi magiſtram philoſophiam indies magis ac magis incaleſcas, honeſtiſſimúmque ſenectuti viaticum maturè colligas. Quod me pulſu jubes explorare quid tinnias, quid opus eſt exploratore pulſu, quum tu tuâ ſponte jamdudum declares tibi in pectore [illegible]. Habes rurſus epiſtolam non ſolum αὐτόγραφον, verumetiam αὐτοσχέδιον effuſam, eóque ταχύγραφον. Atque hoc ipſum tibi fortaſſe gratum erit, ut ſolent amantes nævis amicorum delectari. Sed deſino. Vale. *Friburgi* XXIV. die Septembris.

Deſ. Eraſmus Rot. Gerardo ab Aſſendelf. S.

Epiſt. 14. Subinde mihi literis ſuis aurem vellicat *Taleſius* meus, vir clariſſime, ut ad te dem aliquid literarum, quibus ſaltem declarem mihi tuum erga me ſtudium haud quaquam vulgare, & notum & gratum eſſe, quod profectò eſt, ut eſſe debet, gratiſſimum. Verùm ſi quis ignoret quàm iniquis laboribus diſtringar hac valetudine, hac ætate, cui flagitanti jam olim miſſio rudiſque debetur, fortaſſis hac in parte deſiderabit in me pluſculum humanitatis. Contra, qui cognitum habeat quas clitelas tergo ſuſtineam, mirabitur me cuiquam omninò ſcribere, niſi magna quæpiam urgeat neceſſitas. Me verò etiam pudor quidam à ſcribendo deterruit, quòd vererer nè, nullo dato argumento homo tenuis ad virum præpotentem ſcribens, viderer alicui non tam gratias agere quàm venari gratiam. Nunquam fuit tam correctis moribus ullum ſeculum, quo non aliquid præclaræ rei molientibus livor exhibuerit negocium, non oblatrârint canes, non obgarrierint picæ & gracculi. Sed non arbitror unquam fuiſſe ſeculum, quo plus licuerit vel calumniæ vel ingratitudini. Eóque meâ quidem ſententiâ, non minus debetur iis qui viros egregiis dotibus præditos, vel benignitate ſuâ fovent, vel autoritate tuentur, vel teſtimoniis ornant, vel applauſu ac laudibus excitant, quam illis ipſis, qui ſuis vigiliis ſuâque induſtriâ de ſtudiis, déq; Rep. bene mereri nituntur. Tale ſi quid in me eſſet, gratias agerem tibi meo nomine, quòd candido tuo ſuffragio, & ſtudiis meis calcar addas, & adverſus malevolorum latratus τρίμαχον præſtes, ac [illegible]. Nunc quoniam nihil in me reperio, quod iſtum favorem promereatur, apud me quidem erubeſco, ſed hoc magis arbitror me tibi obſtrictum, quo minus iſthuc honoris promereor. Itaque tibi, vir egregie, non tam meo privatim, quàm publicè ſtudiorum ac pietatis nomine gratias ago. Siquidem

A dum mihi ſic faves ob eas res, quas in me ſitas eſſe credis, nimirum ipſis virtutibus iſthuc honoris habes, quibus optimo jure favent omnes verè nobiles. Proinde dignus es, *Aſſendelfi* generoſiſſime, quem omnes ubique liberalium ſtudiorum ac veræ pietatis cultores diligant: præſertim quum veriſimilimum ſit eos, qui doctrinam ac religionem ſuſpiciunt in aliis, ab his non eſſe alienos. Tu certè, ut accipio, non minus ornas *Hollandiam* præ-
B claris animi dotibus quàm majorum imaginibus. Nam generis ornamenta bona ex parte debes vel majoribus tuis, vel fortunæ: iſta tibi propria ſunt. Pro candore tuo fateor me tibi plurimum debere, & ſanè debeo quàm lubens. Utinam & de tuo judicio mihi poſſim meritò gratulari. Habes profeſſum nomen, habes clientem tibi deditum, cujus obſequium ſi qua in re volueris requirere, faxo intelligas, ut deſint omnia, certè promptam & accinctam voluntatem non de-
C fuiſſe. Libebat pluribus tecum agere, ſed interpellant labores. Nam præter alia minutiora, eodem tempore excuduntur *Baſileæ Adagia* aliquot centuriis aucta, & *Lutetiæ Hieronymus* vix æſtimandis laboribus jam quartum à me recognitus. Opto te cum omnibus tibi charis quàm proſperrimè valere. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ* quarto Calend. Novemb. An. Milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſecundo.

D *Eraſmus Rot. Guilhelmo ab Horion* S.

ORnatiſſime vir, mari tranquillo navigare non eſt difficile, ſed magna tempeſtas requirit artificem, qui rectum teneat clavum. Olim quum Paganorum ſævitiâ, tormentis ac mortibus debaccharetur in *Chriſtianos*, erat ſeceſſus quò ſe reciperent: illic abditi velut in altero mundo quietam agebant vitam. Nunc rebus undique ſic exulceratis, in quem portum ſe recipiat aliquis? Epiſt. 15.
E Ego ſanè nullum video, niſi quis in ſeipſum ſecedat & animi tranquillitatem in ipſo quærat animo. Solus enim *Chriſtus* verè tranquillat animum. Is intra nos eſt ſi velimus. Abunde magnum ſolatium ſuppeditant libri *Chriſtum* ſpirantes; horum alloquio quid eſſe poteſt in hac vita vel jucundius, vel ſalubrius? Hac in parte felicitati tuæ gratulor, cui contigerit ocium cum dignitate. Mihi jampridem flagitanti rudem, in hac arena cadendum eſt. Unum hoc me conſolatur, quod
F jam è propinquo apparet portus ille communis, qui, favente *Chriſto*, laborum ac moleſtiarum omnium finem allaturus eſt. Forſitan miraris, quod hæc ad te ignotus. Non potes me tibi prorſus ignotum dicere, quum tecum ut ſcribis crebrò fabuler, utinam te digna. Olim *Lovanii* cognovi juvenem quendam, *Hornici* cognominis. Sed eum arbitror te non eſſe. Equidem cupio aſcribi in numerum tuorum clientum, paratus ad omne obſequium, ſi quid erit in quo poſſim tibi gratum
G facere. Bene vale. Datum *Friburgi* XXI. die Aprilis. Anno M.D.XXXIII.

Quum hæc ſcripſiſſem, relectâ quâdam epiſtolâ *Goclenii*, quâ petit ut tribus verbis te ſalutarem, inter ſchedas confuſas reperi & tuam ad me epiſtolam, quam aut non legeram, aut ut fit, in tanta turba epiſtolarum legeram parum attentè. Subverebar nè parum frontis habere viderer quod ignotus ultrò te literis laceſſerem, ſed hoc

ſcrupulo

ſcrupulo me tua liberavit epiſtola. Prior ad amicitiam provocâſti: inhumanitatis futurum erat non reſcribere. De reditu meo prorſus incerta res eſt. Corpuſculum hoc collabitur, tantum abeſt ut magnis itineribus ſufficiat. Et aula noſtra pertuſum eſt dolium, ſitit ſemper, dat nihil: cæteri tantum obtrectant, & qui ſtudent videri magni fautores nihil aliud quàm deplorant. At iſtuc eſt conduplicare miſeriam. In calce, inquis? Egóne hominem clarum & candoris eximii conſcribam in calce amicorum? Tum verè eſſem, quod olim fuiſſe dicuntur *Batavi*, trux & à Gratiis alienus. Inter præcipuos amicos ac patronos ſcribetur *Gulhelmus Horon*. Et ſi qua in re meum deſideras officium, fac periculum, num hæc ex animo loquatur *Eraſmus*. Rurſum vale, vir clariſſime. *Friburgi*, eodem die & anno.

Deſ. Eraſmus Rot. Euſtathio Chapuſio Oratori Cæſaris in Anglia S.

Epiſt. 16. NUlla poſſeſſio charior aut precioſior ſyncero amico. At quum alioqui non ita multum abſim ab *Iro*, tamen in hoc opum genere mihi *Lucullus* quidam videor, qui quotidie comperio longè plures eſſe amicos, quàm exiſtimabam. Falleris mihi crede, ſi putas mihi ſacerdotium opimum futurum fuiſſe gratius, quàm *Euſtathium* amicum, cujus imaginem in literis tuis expreſſam ſumma cum voluptate perſpexi. Adeo ſimul in affectato quodam candore ac puritate, ut hinc ingenium ab omni fuco alienum facilè deprehendas. Acceſſio, aut ſi mavis, cognitio amicorum hoc tempore ob id mihi jucundior eſt, quòd annus ſuperior quoſdam eximios ademit. In *Anglia* Archiepiſcopum *Cantuarienſem*, unum τῶν ἀπραξίων ἄλλων In comitatu Cæſaris *Alphonſum Valdeſium*: In *Polonia Chriſtophorum à Schidlowice*, ejus regni ſupremum Cancellarium. Cæteros taceo, fortunâ minore, ſed pari ſynceritate: inter quos eſt *Zacharias Deventarus Phryſius* qui ſolet famulos meos quos interdum in *Angliam* ablegare cogor, lubens & alacriter excipere. Id officium eò fuit gratiſſimum, quòd vulgaria diverſoria parum tuta ſunt à contagio ſceleratæ peſtis, quæ nuper ab *Anglis* quibus jam pluſquam quadraginta annis nimium familiaris eſt, in noſtras regiones demigravit. Proinde quòd *Quirinum* meum iſthic collegeris, ſcito te magnam ſolidámque apud me iniſſe gratiam. Atque is quoniam tunc rem parum ex animi mei ſententia geſſit, quorundam amicorum tui diſſimilium operâ, rurſus iſtuc emendatus eſt, ſi forſitan hæc alea mihi cadat feliciùs. Quam imaginem in ſcriptis meis videris neſcio, unde tantam amoris flammam conceperis, quum ſciam infra mediocritatem mea eſſe omnia. Verùm hoc amplius debeo tuo in me ſtudio, quo minus agnoſco in me meritorum. Certè nihil præterea eſt *Eraſmi* quod tu ſpectatu dignum exiſtimes. Videres enim non hominem, ſed ὕφας, ac ſimpliciter miſerum, niſi perſuaſum haberemus, hoc exuvio depoſito, novum nitidúmque juventa animal emerſurum. Quibus fluctibus jacter, quibus agiter ventis tu quoque videris agnoſcere, ſed è propinquo apparet portus, moleſtiarum omnium finem allaturus favente *Chriſto*. Malè audio, proſcindor linguis, idque potiſſimùm ab his de quibus optimè ſum meritus. Dicas eſſe fati mei. Sed tamen typographi aiunt vix aliud nomen eſſe vendibilius. Crederem illos blandiri, niſi ſic à me ſemper aliquid flagitarent, ſi nihil aliud certè præfatiunculam. Addam aliud argumentum. Mundus nunc undique plenus erronum, qui vel deſeruere ſua ſodalitia, vel alias ob cauſas profugerunt. His quoniam ferè Leberide ſunt nudiores, variis artibus quærendum eſt viaticum. Nam venter mirus eſt artifex. Quidam è ſcriptis meis nôrunt amicos meos: Hos adeunt, jactant ſe eſſe famulos ac diſcipulos meos etiam ſi nunquam me viderint. Atque hoc fuco non mediocrem pecuniam extorquent ab illis. Ubi metuunt nè fucus deprehendatur, mutant paſcua. Hoc te neſcire nolui, nè cui credas, niſi qui nominatim literis meis commendetur. Quanquam vix iſtuc ſatis eſt. Dicam quod rideas. Cùm *Lovanii* eſſet apud me *Chriſtophorus Longolius*, narravit juvenem quendam elapſum è *Benedictinis*, nomine *Sylvium*, ficto opinor, veniſſe *Romam*, attuliſſe literas meo nomine ſcriptas ad *Leonem* Pontificem, quibus diligenter commendabatur. Audierat enim me tum apud *Leonem* eſſe gratioſum: nec dubito, quin effinxerit manum meam. Pontifex hominem utroque brachio complexus eſt, omnia pollicens. Quúmque is neſcio quò profectus eſſet, *Leo* ultrò rogavit, cur non rediret *Sylvius*. Sed ille correptus febri, periit. An non hanc meritò dicas audaciam jocularem? Sed ut finiam, vir egregie, tametſi me hoc nomine ſuperas, quod prior & literis & officiis ad amicitiam provocâſti, tamen quod ſupereſt, enitar nè mutuâ benevolentiâ videar parum reſpondiſſe. Porrò, ſi quid erit in quo tibi viciſſim, vel commodo vel voluptati eſſe queam, experieris promptam & amicam voluntatem non deeſſe *Eraſmo*, ut alia deſint omnia. Cætera ſi libebit, cognoſces partim è ſchedis memorialibus, quas tradidi famulo, partim ex ipſius oratione, quem expertus ſum eſſe bonæ fidei, minimèque vanum. Majorem in modum doleo *Anglis* negotium exhiberi à *Scottis*. Videor enim mihi plus iſti regioni debere, quæ mihi tot eximios peperit amicos, quam ei quæ me genuit. Vehementer tamen angit me *Hollandia* indignis tractata modis tum à *Danis* quod novum eſt, tum à *Gelriis* quod novum non eſt. Oraculum erat quod dixit *Heſiodus* πῆμα κακὸς γείτων. Iſta ſunt ἐξ αἰσχίστων λοιπὰ τεχνήματα. Opto tibi omnia læta, vir amiciſſime. Datum *Friburgi Briſgoiæ* vigeſimo tertio die Aprilis, Anno M.D. XXXIII.

Eraſm. Rot. Clar. V. D. Abeli Colſtero S.

EPiſtola tua ſalibus *Atticis* undique ſcatens, *Epiſt.* 17. præterquam quòd feſtiviſſimis leporibus exhilaravit animum meum, etiam hoc nomine fuit in primis jucunda, quòd declarat te & rectè valere, & ſuaviter agere; quod ut tibi perpetuum ſit precor, vir animo meo chariſſime. Liberet tibi συμπαίζειν, niſi hoc tempore centum epiſtolas ſcribere cogerer. Riſi quòd ſcribis meam epiſtolam tam ſiticuloſam, quæ tantum humoris potuerit ebibere; tam levem, ut ſuberis vice tantum virũ ſuſtinuerit, nè mergeretur. Magnus ille ac mirificus *Eraſmus* quem te vidiſſe prædicas mihi prorſus ignotus eſt, nec uſquã viſus aut auditus. Deterior illa

A pars jam planè *σῦας* eſt. Utinam melior illa, vel
aliqua ex parte accederet ad iſtam præclaram i-
maginem, quam nobis in epiſtola tua depingis.
Sed hac de re tecum non diſceptabo pluribus. Si
quid in me boni eſt, Dei donum eſt : nec tibi
poſſum honeſtè ſuccenſere, cui talis viſus eſt *E-*
raſmus per nebulam, quam amor immodicus &
ſingularis ingenii tui candor oculis tuis offudiſſe
videntur. Ex eodem fonte manat iſta gratula-
B tio, quâ in magnâ felicitatis parte ponis quòd
Eraſmicorum amicorum albo contigerit aſcribi. At
ego multò juſtioribus de cauſis mihi gratulor, cui
tam feliciter ceſſerit perfricta frons & abſterſus
pudor, ut amicorum catalogum tam ſplendido
nomine auxerim. Id eo quoque charius eſt, quòd
ſuperior annus præcipuis aliquot amicis ademptis
in poſſeſſione multò precioſiſſima non mediocrem
pauperiem mihi fecerit. Nam ut ſummos tantùm
recenſeam, In *Anglia* periit *Gulhelmus Uvara-*
C *mus* Archiepiſcopus *Cantuarienſis*: *Vienna* in co-
mitatu Cæſaris *Alphonſus Valdeſius*, jam magnus,
ſed futurus ſi vixiſſet maximus. In *Polonia Chri-*
ſtophorus a *Schidlovvicz*, ejus regni ſupremus Can-
cellarius, cui dicata eſt *Lingua*. Rectè factum
quòd *Hollandia* te in ſublimi ſpecula collocavit,
quo magis poſſis Reipub. proſpicere, quæ nunc ut
audio, eget cordatis & vigilantibus excubitori-
bus. Quis unquam legit, audit, aut vidit ſeculum
hoc turbulentius & iniquius? Sed valeat queri-
D monia nihil profutura. Quod ut animum curiæ
negotiis laſſeſcentem reficias, te ſoles ad meas lu-
cubrationes, velut in viridarium quoddam reci-
pere, utinam in hortis illis meis aliquid eſſet, quod
vel oculos vel nares, vel palatum poſſet oblectare
Coliberi hominis delicatiſſimi. Steriles ſunt, aut
ſi quid pariunt, beta eſt, aut malva, aut porrum,
ut jam abſit cicuta & aconitum, quæ non abeſſe
clamant illi, quos tu lepidè vocas barbâ palliòque
verendos. De viro, de quo quid ſentiam rogas,
E magnificentiùs cenſeo, quàm ut de ejus ingenio
cenſuram ferre poſſim. Librum non legi, ſed na-
ctus eum commodato, quum id temporis ob aſ-
ſiduos labores non daretur otium aliud, mihi à
cœna inambulanti famulus recitavit, ídque car-
ptim, ſelectis aliquot capitibus. Cujus erat codex,
non paſſus eſt eum diutiùs apud me manere. Ex
eo qualicumque guſtu deprehendi hominem eſſe
ardentis ingenii, variæ lectionis, & multæ me-
moriæ, alicubi tamen majore copiâ quàm de-
F lectu, ac dictione tumultuoſa veriùs quàm com-
poſitâ. In omni genere rerum vituperat mala,
laudat bona. Sed ſunt qui nihil aliud ſuſtinent
quàm laudari. Hodie reſpondi illius ad me literis,
admonens ut ſi quà poſſit, ab hiſ turbis ſeſe extri-
cet. Minatur enim ſe jam juſto Marte velle cum
Theologis confligere. Id ſi non poſſit, & omninò
ſtatuerit jacere aleam, duo proſpiciat : alterum ut
pugnet in tuto, ne ſe conjiciat in manus hoſtium,
qui nec vinci poſſunt, nec placari : alterum nè
G me ſuo admiſceat negotio. Scribit enim ſe non
minus pugnaturum armis meis quam ſuis : ea pars
epiſtolæ mihi nonnihil diſplicuit. Ego hactenus
ancipiti Marte depugno cum excetra non ſeptem,
ſed innumerabilium capitum, víxque ſubſiſto ob
Moriam, & alia quædam liberiùs à me ſcripta.
At vereor nè ille, ſi pergat, mihi totam renovet
invidiam. Quem porrò fructum ſpectet non vi-
deo. Si putat Theologos ac monachos, vel corri-
A gi per ipſum, vel opprimi poſſe, totâ nimirum
errat viâ. Quorſum autem attinet jam nonnihil
fatigatos crabrones rurſus irritare, & in bonorum
capita immittere? Quid acciderit *Cornelio Hoen*,
ipſi meliùs nôſtis. *Lodovico Berquino* nihil erat pe-
riculi ſi meis conſiliis obtemperâſſet. Semel vi-
cerat, adornabat triumphum, diſſuaſi. Non paruit.
Erat vir optimus, nec humili fortunâ, ingenio
ſimplici, liberæ linguæ. Abſente Rege apud *Hi-*
B *ſpanos*, denuò pertractus eſt in carcerem. Et pe-
rierat, niſi mater Regis, mox ipſe Rex ſublevâſſet
eum, ex *Hiſpaniis* reverſus. Paulò pòſt è carcere
collocatus eſt in aula commodiore, poſtremò bo-
nâ fide dimiſſus eſt. Semper illi occinebam
eandem cantionem, ut arte ſeſe evolveret ex eo
negotio. Ille ſibi promittebat certam ac ſpecio-
ſam victoriam, quum ageret adverſus monacho-
rum examina, adverſus Theologicam faculta-
tem, & adverſus ſenatum purpuratum. Nihil
C profeci monitis. Ille ſibi blandiebat. Quis exi-
tus? Idem accidit illi quod *Socrati*, de quo quum
Judices eſſent mitiorem ſententiam pronuntia-
turi, ac reum ex more percontarentur quâ pœnâ
ſeſe dignum exiſtimaret; Ut, inquit, in *Prytaneo*
alat ex publico, qui honos apud *Athenienſes* ſum-
mus habebatur. Judices tam arroganti voce pro-
vocati damnârunt illum capitis. Ita quum *Ber-*
quinum addixiſſent carceri, ille conſtanti vultu,
Appello, inquit, Regem & Pontificem. Quâ vo-
D ce Judices irritati pronunciârunt, ut in *Gravia*
exureretur, vir incorruptiſſimis moribus : de
dogmatibus mihi nondum liquet. Quòd ſi hæc
non movent iſtum, ſaltem nè me involat ſuo bello.
Idem ſæpe petieram à *Berquino*, & is ſe facturum
promiſerat : ſed fefellit ſuo exitio, meo gravi in-
commodo. Nunquam Theologi cenſuras in me
edidiſſent, niſi ab illo fuiſſent laceſſiti. Tantum
de judicio. Cætera cognoſces è famulo meo fi-
deli qui has perfert. Vale. Clariſſimo viro *Aſſen-*
E *delfio* ſalutem plurimam. Datum *Friburgi Briſ-*
goia XXV. die Aprilis. An. M. D. XXXIII.

Eraſmus Roterodamus Johanni Georgio Paungartnero S.

SI Librum quem patri dicavi videre cupis, fac *Epiſt.* 18
ex ipſo petas. Nam hic nullus occurrit, qui
dignetur ſarcinulam ſuſcipere. De penſando of-
ficio non eſt quòd ſis ſolicitus, optime adoleſcens.
F Inter Gratiarum fœdere copulatos mutuæ ſunt
officiorum vices, mercedis nulla eſt ratio. Et ta-
men patris tui benignitas ultrò non vulgari mu-
nere penſavit hoc officiolum meum, quum ego
ſedulò caviſſem, nè quam *ἀντιδώρου* ſignificatio-
nem darem. Miſit poculum inauratum, munus
aptum homini *Batavo*, ſed nunc minimè *Batavicè*
bibulo. Iſte tuus in me pietatis affectus mihi gra-
tiſſimus eſt, *Georgi* chariſſime, quem par eſt me
mutuum erga te gerere. Quòd ſi quid ex me ti-
G bi gratum accidit, quod ſanè aut nihil eſſe reor,
aut quàm minimi momenti, non aliâ ratione
meliùs retuleris gratiam, quàm ſi quotidie des
operam ut teipſo melior, hoc eſt optimi parentis
ſimilior evadas; quo quidem in ſtadio tuâpte
ſponte gnaviter currentem, non eſt quod meo
hortatu extimulem. Non te pœnitet, ut ſcribis,
voti tui, nec me pœnitet conſilii mei. Idcirco
etiam atque etiam admoneo, ut ex optimis au-
toribus

toribus eligas optima. In hoc albo non eſt *Eraſ-*
mus, qui tibi fortaſſe videtur quàm eſt formo-
ſior, nimirum amoris lenocinio, cui τὰ μὴ καλὰ
καλὰ πέφανται ut ait ille *Siculus*. Bene vale. *Fribur-*
gi duodecimo die Maii, M.D.XXXIII.

Deſ. Eraſmus Rot. Damiano à Goes S.

Epiſt. 19. QUòd famulus meus præter ſalutem nihil ad
te pertulit, *Damiane* clariſſime, nihil aliud in
cauſa fuit, niſi quòd non ſuſpicabar te tam matu-
rè abſolutâ tam longâ periodo tuâ (dicebas enim,
ſi rectè memini, te velle luſtrare *Germaniam* &
Galliam) rediſſe in *Brabantiam*. Quum me reli-
quiſſes, diu mecum ipſe rixatus ſum, quòd tam
candidum amicum tam frigidè excepiſſem. Pri-
mùm in nomine tuo peregrinabar, tanquam per
ſomnium recordans nomen illud in aliquorum ad
me literis extare. Nullus eſt fermè dies quo non
accipiam aliquas epiſtolas, interdum uno plures
viginti. Accedebat languor, qui me compluri-
bus jam menſibus nimium urget familiariter.
His rebus factum eſt, ut noctu demum renovatâ
memoriâ. uno tantum colloquio, unâque cœnâ
tam amico hoſpite frui licuerit. Nec in libello
quem reliquiſti ſciebam quicquam eſſe tuum,
priuſquam te profectò per ocium inſpicerem. Et
hac in parte mihi damno fuit tua modeſtia. Ex
cœnæ colloquio ſenſi te eſſe virum bonum, ut o-
lim loquebantur *Romani*, liberum, rectíque ac
pietatis amantem. In literis ad *Amerbachium*
nulla erat tui mentio. Scriptæ enim fuerant &
obſignatæ priuſquam huc venires. Is tamen me
ſagacior ſtatim ſenſit ingenii tui dotes, egítque
mihi gratias quòd talem ad ipſum miſiſſem. Ad-
debat ſibi viſum virum bonum & integrum.
Quàm facilè conciliantur cognata ingenia! Ad-
eunt me interdum qui magnam præ ſe ferunt be-
nevolentiam, quum aliquos interdum comperiam
longè alios animo quàm fronte. Ea res in cauſa
eſt, ut nonnunquam frigidior ſim in accipiendis
peregrinis ſalutatoribus. Sed de te quum mei pu-
deret, mihíque ipſe ſuccenſerem, commodum
ſupervenerunt duæ epiſtolæ tuæ quibus me con-
ſolaris, méque mihi reconcilias, etiam pro ſin-
gulari humanitate, ſi divis placet, gratias agens:
nec hoc contentus, iſtius inſuper animi pignus ac
monumentum apud *Eraſmum Schetum* reliquiſti,
quod nondum videre contigit, ſed qui videre
prædicant eſſe Rege dignum. Cæterùm quo tu
prolixiùs declaras humanitatem tuam, hoc magis
me pudet inhumanitatis meæ. Quid igitur ſuper-
eſt, niſi ut quod hactenus ceſſatum eſt, juxta *Græco-*
rum Proverbium, poſterioribus officiis ſarciamus.
Id verò, clariſſime juvenis, ſic à me curabitur,
ut intelligas omnia potiùs mihi defuiſſe, quàm
ſtudium ac propenſam voluntatem. Quòd ais
Lovanii jactatum à neſcio quibus, me ab his ſte-
tiſſe, qui probant ἀποστάσιον βασιλικόν, quæríſque
quid ſit talibus reſpondendum: Quid aliud re-
ſpondeas optime *Damiane* quàm illud è Pſalmis:
Dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum
gladius acutus? Quanquam ſatis ſcio tibi nequa-
quam iſtud à viro gravi fuiſſe auditum, ſed à ſper-
mologo quopiam & acritomytho rabulâ, quo pe-
ſtilentiſſimo hominum genere nunc undique ſca-
tet mundus. Nullus unquam mortalium ullam
ſyllabam ex me audivit, approbantem aut impro-
A bantem hoc factum. Hoc apud omnes ingenuè
præ me tuli, mihi non vulgariter moleſtum eſſe
principem alioqui feliciſſimum in eum Labyrin-
thum incidiſſe, cui cupiebam cum Cæſare per
omnia convenire, quòd intelligerem id ad publi-
cam orbis tranquillitatem ſummopere condu-
cere. Quæ fuiſſet autem mea non dicam teme-
ritas ſed amentia, ſi nec poſtulatus, nec rogatus
de re tam ardua pronunciâſſem, de qua tot eru-
B diti apud eam gentem epiſcopi, atque ipſe adeo
legatus Apoſtolicus *Laurentius Campegius* vir u-
triuſque Juris callentiſſimus, ferre ſententiam
cunctabantur. Meritò amo τὸν μονάρχην, ut cujus
animum ſemper propitium ac faventem ſum ex-
pertus. Quanquam ab eo tempore, quo cœpit
hoc negotium agi, nihil ab eo beneficii accepi
præter animi benevolentiam. Τὴν αὐτοῦ σύνοικον
multis de cauſis diligebam ac diligo, ídque, ni fal-
lor, cum bonis omnibus, quam arbitror nec ipſi
C βασιλεῖ inviſam eſſe. Cæſari Principi meo, cui
juratus ſum conſiliarius, præclarè de me ſtudiíſ-
que meis merito, niſi me agnoſcam omnia de-
bere, aut vehementer ſtolidus ſim, aut inſigniter
ingratus. Unde igitur mihi mens tam læva ut
ultrò me tam invidioſo negocio involverem, ad
quod ſi fuiſſem vel rogatus vel flagitatus, manibus
pedibuſque fuerim recuſaturus. Nullus unquam
Principum ſuper hoc argumento meam requiſivit
ſententiam. Tantum ante annos duos adierunt
D me duo ex aula Cæſaris nobiles, uno atque altero
colloquio urgentes me, ut quid de ea cauſa ſenti-
rem exponerem. Reſpondi id quod erat res, me
nunquam ad eam quæſtionem intendiſſe animum,
de qua viderem ſummos tum autoritate, tum
eruditione viros tot annis ambigere. Facillimum
eſſe pronunciare quid ego optarem, at pronun-
ciare quid jus divinum atque humanum concede-
ret negarétve, non modò multorum dierum con-
ſiderationem requirere, verumetiam circumſtan-
E tiarum cauſæ cognitionem. Illi profeſſi ſe nihil
ex mandato Cæſaris agere, diſceſſerunt. Præterea,
nemo mortalium me ſuper hoc interpellavit ne-
gotio. Ergo cum ſit impudentiſſimum mendaci-
um quod nugator ille, quiſquis fuit, ad te pertulit,
ſuſpicor tamen unde arripuerit occaſionem, ut,
juxta proverbium, Malis præter occaſionem nihil
deeſt, ad quodvis audendum facinus. Ei quem
ὁ βασιλεὺς dicitur ſocerum aſciſcere, dicâram *Pſal-*
mum vigeſimum ſecundum, ídque ante annos
F complures, ut id facerem ab ipſo rogatus. Eſt e-
nim vir, ut uno ore prædicant omnes, unus propè
inter nobiles eruditus, animóque planè philoſo-
phico. Hoc officium meum grato amplexus ani-
mo, petiit, ut aliquid ederem in *Symbolum* quod
dicitur *Apoſtolorum*. Feci quod voluit, eóque lu-
bentiùs, quòd res ad omnium utilitatem facere
videretur. Hic nullum verbum eſt, quo ad τὴν γα-
μικὴν cauſam attinet, cujus tamen vir ille, ut acci-
pio, nec autor nec inſtigator fuit, utpote quietis
G quàm opum aut honoris amantior. Quum Cæſar
& *Franciſcus Galliarum* Rex bellis inter ſe con-
flictarentur, utrique dicavi meas lucubrationes,
neque quiſquam extitit, qui clamitaret me ab
hoſte Cæſaris ſtare. Quanto minus habuit fron-
tis, qui calumniam iſtam fabricatus eſt? Sed hoc
de nugamento plus ſatis. Venio nunc ad eum
epiſtolæ tuæ locum, quo pio affectu deploras *Pi-*
lapianæ gentis exitium, quæ per *Chriſtianos* Prin-
cipes

cipes ſpoliatur externis bonis, nec finitur internis bonis diteſcere; premitur humano jugo, nec docetur ſuavi *Chriſti* jugo colla ſubmittere. Proceres enim illi qui victorias prædâ metiuntur, malunt imperare beluis quàm hominibus. Ea res in cauſa eſt, ut pauciores gentes quæ *Chriſtum* ignorant ad eccleſiæ conſortium ſemet adjungant, videntes ſeſe non ad *Chriſtianiſmum*, ſed ad rapinam ac miſeram ſervitutem peti, & quicquid eſt malorum morum inſignius eſſe in vita *Chriſtianorum*. Multò aliud eſt negotiari, aliud pietatis negotium agere. Itaque victorias ducis illius egregii quidem ac fortunati, qui tot urbes litorales ſpoliavit, conjectis in mare, quibus vehendis naves non ſufficiebant, ut ingenuè quod res eſt fatear, non abſque dolore legi. Sed de negotio militari, præſertim eo cujus qualitatem & circumſtantias parum cognitas habeo, ſatius fuerit me non pronunciare. Illud in genere dicam: avaritiam, & imperandi libidinem non minimam eſſe cauſam cur religio *Chriſtiana* in has ſit contracta anguſtias. Manſuetudine ac beneficentiâ eicurantur, & ad manum veniunt etiam feræ, ſævitiâ ac maleficiis efferantur & illa quæ naturâ manſueta ſunt. Quod autem hac in re per me cupis fieri, per quam lubens obiero. Vereor tamen ut poſſim hiſce nundinis. Serò rediit ex *Anglia* famulus meus, & qui hic adeſt typographus unus, mecum totam languet æſtatem. Adnitar tamen. Quòd famulus meus perpelli non potuit, ut vel operâ vel pecuniâ tuâ uteretur, nihil illi mandàram, niſi ut ubique vitaret omnem petacitatis ſpeciem, meminiſſétque illius vetuſti proverbii, οὔτε πάντα, οὔτε πάντη, οὔτε παρὰ πάντων. Curàram autem nè quid illi poſſet deeſſe. Oppidum de quo tibi narratum eſt, *Germanis* dicitur *Schiltach*: Abeſt à *Friburgo* octo millibus *Germanicis* bene magnis: de quo an omnia vera ſint quæ vulgò jactantur, non auſim affirmare. Illud nimis verum eſt, totum ſubitò conflagrâſſe, mulierem confeſſam ſupplicio affectam. Conflagratio accidit quarto Idus Aprilis, qui dies erat *Jovis* ante Paſcha. Anno à *Chriſto* paſſo M.D.XXXIII. Quidam ejus oppidi cives apud hujus urbis magiſtratum rem ita geſtam pro comperto narrârunt, quemadmodum mihi retulit *Henricus Glareanus*, quantum meminiſſe poſſum: Dæmon ſibilo ſignum dedit, è quadam ædium parte; Caupo ſuſpicans eſſe furem aſcendit, neminem reperit. Sed idem ſignum rurſus ex altiore cœnaculo redditum eſt: Et huc conſcendit caupo furem perſequens. Quum nec illic quiſquam appareret, ſibilus auditus eſt è faſtigio fumarii. Illicò tetigit cauponis animum, eſſe dæmoniacum quiddam: Jubet ſuos eſſe præſenti animo. Acciti ſunt ſacerdotes duo, adhibitus exorciſmus. Reſpondit ſe eſſe dæmonem. Rogatus quid illic ageret, ait ſe velle exurere oppidum. Minitantibus ſacrificis, reſpondit ſe pro nihilo ducere minas illorum, quòd alter eſſet ſcortator, uterque fur. Aliquanto poſt, mulierculam quicum habuerat conſuetudinem annis quatuordecim, quum interim illa quotannis & confiteretur & acciperet euchariſtiam, ſuſtulit in aerem, impoſuitque fumarii faſtigio. Tradidit ollam, juſſit ut inverteret. Invertit, & intra horam totum oppidum exuſtum eſt. An dæmon indignatus ob inductum rivalem cauponis filium, & oppidum perdiderit, & mulierem prodiderit, certum non audivi: non eſt tamen veri diſſimile. Hujus facti vicini tam conſtans eſt famâ, ut fictum videri non queat. Feruntur & alia hujus generis, ſed non libet aures tuas vulgi fabulis remorari. *Bonifacius Amerbachius* habet epiſtolam tuam. Hunc tibi polliceor conſtantem & perpetuum amicum, atque adeo miniſtrum fidelem juxta ac diligentem ſi quid per eum fieri voles. Unum hunc, ut præſens dicebam præſenti, habet *Germania* verè aureum ac gemmeum, aut ſi quid his eſt precioſius. Talis autem ingenii ad quamlibet precioſas opes nulla eſt comparatio. An tamen *Germani* nomine cenſeri debeat ignoro, certè *Glareanus* non pateretur. *Rauracorum* eſt *Baſilea*, & habet ea civitas peculiaris cujuſdam civilitatis non obſcura veſtigia è Synodo univerſali relicta, quæ illic ſedecim annis durâſſe fertur. Efficiam autem ut plures & nôrint & ament *Damianum*, quod mihi bonum erit atque commodum, quippe qui non mediocri nominis mei lucro ſum id facturus. Tam ſplendidum munus ultro ab invictiſſimo *Luſitaniæ* Rege oblatum ex animo tibi gratulor, atque ut fauſtum felíxque ſit precor. Si quando inciderit opportunitas, rogo excuſes illam Præfationem meam in *Chryſoſtomum*. Eram multis verbis diligenter inſtructus, à *Luſitano* quodam, ſed mendoſè. Hic caſus mihi parum felix poterit alio ſarciri officio. Si quid ſcribes ad *Hieronymum Frobenium*, tutò ad me perveniet. Moliebar reditum in *Brabantiam*, ſed quum aliæ res multæ, tum *Jupiter* perpetuò infenſus, & valetudo cœli aſperioris impatiens cogunt hic durare, uſque ad Zephyros & novam hirundinem. Bene vale. Datum *Friburgi Briſgoiæ* VIII. Calend. Auguſti. Anno Milleſimo quingenteſimo trigeſimo tertio.

Eraſmus Rot. Franciſco Rupilio S.D.

Epiſt. 20.

EGo verò, mi *Rupili*, *Cholero* noſtro magnis multíſque nominibus obſtrictus & iſto me tum libenter, tum plurimum debere profiteor, quòd inſtantiâ ſuâ tuum pudorem expugnârit, compuleritque ut ad me ſcriberes, & in amicorum meorum numero profitereris nomen tuum, tantum abeſt ut locus ullus apud me ſit iſti criminis tranſlationi, quâ vis me culpam & offenſionem in *Cholerum* rejicere, qui te, ut ſcribis, ex verecundo impudentem, ex modeſto moleſtum reddidit. Illi quidem jam gratias egi per literas: tibi verò quod ex Gratiarum legibus ultrò polliceris, ego viciſſim bonâ fide polliceor, ſi quid extiterit in quo requires officium meum, aut ut non requiras, ubi res ipſa poſtulabit amici partes. Mihi jam nimium vivaci, mors pleroſque amicos ademit, non *Romæ* tantum, ſed in *Anglia*, *Gallia*, *Germania*, & *Polonia* quoq;. Illud igitur mihi pergratum erit, ſi quando ſignificare dignaberis quid *Romæ* geratur, modò ſit aliquid ejus generis, ut tutò literis committi queat. Quæ ſcribis de benigniſſimo *Mæcenate* tuo *Paungartnero* mihi ſummæ fuere voluptati, non ob id tantum, quòd hominis amiciſſimi commodis non minùs ac meis delecter, verumetiam quòd mihi velut commentarium ſuggeris ad illuſtrandam illius gloriam: quum ipſius quidem modeſtia nequaquam ambit ſcio, ſed ad bonos mores conducit publicitùs, excellentium virorum virtutes non abdi, ſed ad

imitationem

imitationem in theatro orbis proponi. Utinam
autem ad id præſtandum ſuppetat mihi orationis
facultas, quantam illius requirunt merita, quan-
támque tu fortaſſis adeſſe credis. Utcunque id eſt,
conabor tamen, idque brevi, favente *Chriſto*. Sed,
heus tu, in hoc quoque tuam operam mihi com-
modes oportet, ut efficias nè mea ſedulitas offen-
dat viri prudentiſſimi modeſtiam. Ut hoc aude-
rem complurium hortatu ſum animatus, ſed præ-
cipuè *Zaſii*, cujus autoritatem in omnibus non a-
liter quàm oraculum ſequi ſoleo. Libebat qui-
dem at non vacabat in præſentia pluribus tecum.
Vale, & *Logum* ſi iſthic adeſt meis ſaluta verbis.
Datum apud *Friburgum Briſgoiæ* octavo die men-
ſis Septemb. M. D. XXXIII.

Si placet αὐτογραφία nè offendat κακογραφία. Sic
ſum. Me tua μακρογραφία nunquam offendet.

Deſ. Eraſmus Rot. Paulo Sadoleto S. D.

Epiſt. 21. QUid ni ego me ſplendido lucro auctum eſſe
gaudeam, ornatiſſime juvenis, quum tu præ-
claras animi dotes, quas ego jam olim in R. D.
Jacobo Sadoleto patruo tuo non amo tantùm, ve-
rumetiam ſuſpicio venerórque, admirabilem elo-
quentiam cum ſingulari ſapientia, pietate, mode-
ſtiáque conjunctam, ſic repræſentes in tuis ad me
literis, ut idem ille mihi in te repubeſcere videa-
tur? Hactenus igitur eſt quod mihi gratuler. Ti-
bi verò etiam gratias ago, mi *Paule*, quòd tuâ
prædicatione cohoneſtas nomen meum: utcun-
que tu pro ſingulari modeſtia tua hoc officium e-
levas. Dialogum *De ſtudiis rectè inſtituendis* per
Bonifacium Amerbachium acceperam priuſquam
tu mitteres: & quanquam eram negotiis ac mo-
leſtiis obrutus, tamen interdum animi laſſitudi-
nem illius lectione reficiebam, donec inundans oc-
cupationum pelagus coegit eum ſeponere: quem
tamen mox repetam, non conquieturus donec to-
tum devoràro: interim & te fruar quâ licet, &
patruo tuo, quando aliter fatis negatum eſt. Illud
ſcito, R. D. patruum tuum inter ſynceriſſimos
amicos meos Principem tenere locum, idque ſuo
merito: ei proximus tibi dabitur qui illi ſimilli-
mus es. Habes epiſtolam αὐτόγραφον, & ex tempore
unà cum diſpunctis & adjectis: quod tu famili-
aritatis argumentum interpretaberis potiùs quàm
negligentiæ. Vale. Apud *Friburgum Briſgoiæ* tertio
Cal. Septemb. M.D. XXXIII.

Deſ. Eraſmus Rot. Petro & Chriſtophoro Meſiis fratribus S. D.

Epiſt. 22 UT hoc compendii faciam, viri nobiliſſimi,
amborũ epiſtolis aliquot unicâ reſpondebo.
Pridem accepi literas à vobis, expoſtulantes, vel,
quæ eſt veſtra civilitas deplorantes potiùs, quod ad
veſtra ſcripta nihil reſpondiſſem. Ea res mihi ſum-
mopere grata fuit, quippe declarans veſtrum erga
me ſtudium haudquaquam vulgare. Flagranti e-
nim deſiderio omnis mora longa eſt, cui lenta eſt
etiam celeritas. Sed poſthac velim reputet veſtra
prudentia, quot montes, quot campi, quot maria,
nos dirimant, & per quas ambages epiſtolæ à
Friburgo Briſgoiæ ad *Hiſpalim Hiſpaniæ* perferan-
tur, quanquam hoc ipſum cujuſdam felicitatis
eſt, ſi perferantur, vel reſignatæ ac ſemilaceræ.
Quòd ſi fors acciderit, ut ad aliquas non reſpon-

A deam, humanitatis veſtræ fuerit huic ætati, ut
nullis ſtudiorum laboribus obruatur, nullis mor-
bis frangatur, jam ſuàpte ſponte ſatiſcenti dare
veniam: præſertim quum undique tot ad me li-
terarum inundent faſciculi, idque propemodum
quotidie, ut interdum vix ſuppetat ocium ad legen-
dum, tantum abeſt ut vacet reſpondere ſingulis.
Illud certè vobis uſq; perſuaſum ſit, ſive reſcribam,
ſive obticeſcam, veſtrum iſtum erga me favorem
B eſſe mihi gratiſſimum, epiſtolas autem non gratas
modò verumetiam jucundas. Poſtremis literis
quas ante paucos dies recepi, ſignificatis meas per
bibliopolam eſſe redditas, quæ res mihi non mi-
nori voluptati fuit quàm vobis. Hæc præfatus, ad
rem accingor, ἀλλὰ λακωνικῶς. Inhumanus ſim, niſi
veſtrum erga me ſtudium amplectar, nec veſtræ
diffido prudentiæ. Nam fieri poteſt ut in hoc nego-
tio perſpicaciores ſitis quàm ego. Meo tamen ani-
mo etiamnum ſedet prior illa ſententia, quâ cen-
C ſui conſultius eſſe nobilem illum cunctatorem imi-
tari, qui maluit ſedendo quàm pugnando vincere:
præſertim quum non ſit monomachia, ut unus
cum uno committatur, neque res ſit uni cum duo-
bus. Quanquam accipimus *Herculem* ſe duobus
imparem fuiſſe profeſſum: ſed uni adverſus tot
myrmecias, tot ſphecias, tot ranarum phalanges,
tot picarum, tot gryllorum gargara, tot ſturnorum
& graculorum examina confligendum ſit, ut eti-
amſi nec aculeos haberent, nec roſtra, nec ungues,
D tamen ipſo garritu poſſent hominem quamvis du-
rum exanimare. Quoties rejeci manifeſtas & im-
pudentes illorum calumnias? Et tamen perinde
quaſi nihil ſit actum, in hodiernum uſque diem oc-
cinuntur mihi vetera mendacia, idque libris etiam
editis: *Eraſmus* facit confeſſionem arbitrariam,
damnat omnes ceremonias, irridet cultum divo-
rum, irridet ritus eccleſiaſticos, rejicit jejunia
Chriſtianorum, damnat ciborum abſtinentiam, ſol-
vit ſacerdotum cœlibatum, deſtruit vota & ritus
E monachorum, damnat conſtitutiones humanas.
Quid multis? ſtravit viam *Luthero*. Jam qui fin-
gunt modeſtiam, quo majore cum fide calumni-
entur, aiunt ſe credere me bonum virum eſſe, nec
illa in hoc ſcripſiſſe ut hi rerum tumultus conſe-
querentur; collaudant etiam quod nunc diverſa
ſcribam. Hic nimirum, hic eſt nigræ ſuccus loli-
ginis, hæc eſt ærugo mera. Aliis iſto colore pa-
trocinentur, ego ſic defendi nolo. Illud ingenuè
faſſus ſum & fateor, ſi præſciſſem hoc ſeculum
F exoriturum, multa aut non ſcripſiſſem quæ ſcri-
pſi, aut aliter ſcripſiſſem, quædam etiam non feciſ-
ſem quæ feci. Prudentis inquiunt eſt divinare fu-
tura: fateor, ſed non omnia. Agnoſco tamen aliqua
ex parte ſimplicitatem & incogitantiam meam.
Illa tamen quæ mihi toties obganniunt, nuſquam
reperiuntur in ſcriptis meis, tantum abſit malitio-
ſus interpres: & in *Declarationibus* meis quas iſti
palinodias eſſe putant civili titulo, nihil expono
ſecus quàm ſentiebam quum illa ſcriberem, aut
G quàm verbis expreſſi: rurſus excipio lectorem
iniquum, cui nihil ſatis circumſpectè ſcribi poteſt:
Ego ſtudioſis ac bonis viris ſcribebam Annotati-
unculas aut commentarios, non arbitrabar me
ſcribere cautiones aut Syngraphas forenſes. Verùm
iſti jam miteſcunt, ut ſcribitis. Non magni refert,
viri clariſſimi, quàm miteſcant in me, magis admi-
ror nondum eſſe delaſſatos, ſed utinam verè mi-
teſcant ad imaginem illius qui dixit: *Diſcite à me,*

quia

quia mitis ſum & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris. Tales aliquot arbitror & inter illos eſſe, ſed neſcio quâ meâ infelicitate fit, ut in quos impingo tam feroces, tamque implacabiles comperiam, ut tutius ſit cum quovis Cardinale conflictari, quàm cum illis, citiúſque placaturus ſim quemvis Regum aut Pontificium offenſum, quàm unum ex iſtis qui ſe jactant mundo mortuos, quum vix in alio mortalium genere magis vivat regnétque mundus; paucos exceptos volo, utinam poſſem quamplurimos. Nuperrimè novus quidam extortus eſt, qui pro civili admonitione, ipſi non utili tantum, verumetiam neceſſariâ, ſic reſpondit quaſi lapidibus à me fuiſſet impetitus. Equidem arbitrabar mihi rem fore cum ingenio ſedato ac philoſophico, ſed videor impegiſſe in *Citeriam* quâpiam, adeo nihil non rapit ad maledicendi occaſionem. Ut enim omittam veteres illas ac ſolennes fabulas, quibus iſti ſolent ſua condire convivia, objicit mihi quod in literis imò, ut ille loquitur, in omni mortalium genere primus, imò non primus ſed ſolus eſſe velim: quod quum ſit impudens mendacium & atrox convitium, tamen abſque riſu legere non potui. Ego me ipſum haud alio loco pono quàm quo quondam oraculum poſuit *Megarenſes.* Ac nè quid dicam de ſtudiorum Poteribus quorum nulli me unquam æquari, video & gaudeo ubique terrarum efflореſcere juvenes, qui me in omni literarum genere multis præcurrant paraſangis. Impingit & livorem, ſed nullum adfert argumentum, tantum infigit aculeum. Fateor meam naturam multis viciis fuiſſe obnoxiam, verùm ſi ſatis intelligo quid ſit livor, nullum hujus affectus aſſultum unquam in me ſenſi, gratia *Chriſto.* Arbitror enim eſſe livorem, quum quis uritur alienâ felicitate, quæ tamen ipſi nihil adferat incommodi. Nam ſi quis doleat hoſtem evehi ad dignitatem, quod jam futura ſit illi paratior lædendi facultas, metus eſt potiùs quàm invidia. At ego quendam olim capitalem hoſtem ad ſummos honores evectum etiam gaviſus ſum, quod ſæpenumerò fiat, ut magnæ dignitatis acceſſio ſive per contemptum adverſarii, ſive quia non vacat per negotia, finiat contentionem: quod in *Adriano* ferunt uſu veniſſe, qui factus Imperator fortè obvio quicum acres exercuerat inimicitias, nihil aliud dixit quàm, *Evaſiſti.* Addit aliud crimen pluſquam capitale, ſed multò omnium vaniſſimum. Ait ſe ſuis oculis vidiſſe ac legiſſe epiſtolam meam in qua ſcripſerim apertè, Nullum in religione *Chriſtiana* majus malum inveniri potuiſſe, quàm quum religiones iſtæ repertæ ſunt. Quæ voces ut nunquam inciderunt in animum meum, ita nunquam exciderunt neque calamo neque linguâ. Quid fingi potuit atrocius ad concitandas univerſas monachorum catervas in exitium meum? Addit: *Dices epiſtolam non eſſe tuam.* Utinam non ſit. Si epiſtola habet ea verba, quæ recitat, certò ſciat non eſſe meam, ſed ab impuro nebulone ſpiritu diabolico confictam eſſe. Nec deſunt hiſce temporibus iſtiuſmodi ſtratagematum artifices. Sin eſt ea quæ fertur ad *Servatium,* nihil ibi ſimile ſcriptum comperiet: tantum illa de quodam, qui puerilibus annis per tutores & alios protruſus fuerat in religionem, hunc fermè in modum loquitur: Quum multæ eſſent illius infelicitates, nihil tamen in omni vita accidiſſe infelicius, quam quòd compulſus eſſet in hoc vitæ genus, ad quod nec animo nec corpore

A compoſitus eſſet: opinor hic nihil eſſe quod jure queat reprehendi. Jam ſi ſenſit epiſtolam fuiſſe fictam, cur quod & dubium erat, & latebat, prodit orbi? ſin quod legerat parum meminit, cujus obſecro gravitatis erat, in convitio tam capitali ſic incogitantem eſſe? Cætera non libet perſequi. Atque hæc qui toties devorat, nec ad iſta vel calamum habet vel linguam, cenſetur iracundus. Ipſi ſi ſimili perfunderentur aceto, quomodo furerent? B Equidem in tanto conviciorum ſtrepitu facilè me conſolor *Paulino* dicto: *Quem diligit Dominus caſtigat, flagellat autem omnem filium quem recipit.* Nec illibenter uſurpo *Chriſtianiſſimum* beati *Auguſtini* dictum: *Domine, hic ſeca, hic ure, ut parcas in æternum:* eſt aliquid vel ſic conformem fieri imagini *Chriſti.* Ille vivens Agnus ipſâ puritate purior, quid non audivit à Phariſæis? Vinolentus, ſeductor populi, dæmoniacus, blaſphemus. Quod ludibrii genus non paſſus eſt, à militibus conſputus, arundine C percuſſus, ſpinis coronatus, colaphis & alapis cæſus? cur ego qui duriora commerui recuſem flagellari, conſpui, cædíque maledictis hominum procacium, atque hoc clementi pharmaco purgari? Conſolatur & illud animum meum, quod à ſanctis viris dictum, & ab æquè ſanctis probatum eſt. Longè alia eſſe judicia Dei, alia hominum. Quòd ſi iſtis ſedet ſententia non conquieſcere donec me ad crucem adegerint, orabo Dominum ut mihi largiatur patientiam, illis mentem meliorem. Interea D mihi decretum eſt cum hoc animantium genere poſthac nec habere ſimultatem, nec apertam neceſſitudinem: alioqui *Chriſtianam* pacem habere cupio cum omnibus, dabóque operam ut id aſſequar, quod quidem in me erit. Hoc animo velim omnes etiam eſſe qui pro me depugnant. Poſtremò, fingite me unum cum uno commiſſum, an non æquiſſimum eſt, ut ſenex juveni cedam arenam? Vetus exemplum eſt, ſexagenarios de pontibus dejici, an non igitur tempus eſt ut ego jam prope ſeptuage- E narius me ſubducam è ſtudiorum comitiis, ac jus ſuffragiorum aliis cedam? Multò autem æquius eſt ut à juvenilibus digladiationibus abſtineam. Mira eſt humanorum ingeniorum pervicacia, & ſibi quiſque pulcher eſt. Poſtremò, quibuſcunque plumis tegimur, homines ſumus omnes, non angeli. Fateor abſque literis ἀβίωτον εἶναι τὸν βίον, at non vivit abſque literis, qui piorum hominum evolendis libris ſemet oblectat. Ago nunc rem ſeriam, ea cujuſmodi ſit, è libello quem ſimul cum hac epiſto- F la recipietis cognoſcatis licebit. Titulus eſt, *De præparatione ad mortem.* Accepi & *Chriſtophori Fontani* epiſtolam, mirè facetam & argutam. Quàm ille multa paucis expedit? Vehementer arriſit hominis ingenium, quod tamen in argumento plauſibiliore cupiam exerceri. Itaque ſcriptum hoc non fuiſſe evulgatum gaudeo. Dignatus eſt ille librum *Franciſcani* majore honore quàm ego: totum ut apparet devoravit. Ego tantum paginas aliquot deguſtavi, idque carptim, móxque libellum miſi G *Alphonſo Valdeſio,* quem amicum longè candidiſſimum mihi fata videntur invidiſſe. Epiſtolam meam quam cogitatis edere, ſi nondum eſt evulgata, premi malim. Deſiderant, inquitis, in te modeſtiam. His ea epiſtola obturabit os, utpote modeſtiſſimè ſcripta. Quid facias variis ac moroſis hominum judiciis? Qui falcis & atrocibus calumniis interdum & furioſis conviciis, ultrò lacerant hominem, vindicant ſibi *Chriſtianam* modeſtiam, &

in eo qui ſuam innocentiam defendit ab impie-
tatis crimine deſiderant modeſtiam. Quam ob-
ſecro modeſtiam? Ut pro maledictis & calum-
niis gratias agat, & in gratiam ipſorum fateatur
impietatis crimen à quo ſe novit eſſe purum. Nec
iſtorum refert quod ea res gigneret grave infir-
morum offendiculum: tam accuratam honoris ſui
rationem haberi volunt. Quid iſti modeſtiam ap-
pellent nondum ſatis intelligo. At ſunt aliquot,
atque hi quidem nec indocti nec leves, qui in *A-
pologiis* meis improbant immodicam modeſtiam,
exiſtimantes malo nodo malum fuiſſe adhibendum
cuneum: & ſi requirunt modeſtiæ noſtræ ſpecimen,
legant *Declarationes* meas. Quanquam æqui Judi-
ces fatentur me nuſquam oblitum moderationis
ac civilitatis, præterquam in *Apologia* quâ reſpon-
deo *Sutori*. Is enim quum haberet malam cauſam,
& verſaretur in argumento de quo judicare non
poterat, tamen effreni petulantiâ debacchatus eſt
in me vir & Theologus & *Cartuſianus*. Quid igitur?
an iſti protinus ob unam epiſtolam me in mode-
ſtorum album adſcribent? Non arbitror: Sed alii
dicent eſſe fucum. alii cauſabuntur me facere quod
galli gallinacei victi ſolent, demiſſis alis è certami-
ne fugere: ac pro modeſto jactabunt eſſe timidum.
Quin & illud auguror futurum, ut epiſtolam
epiſtola pariat: ſi iſta prodierit in publicum, is cui
ſcripta eſt non ſinet premi ſuam. Nam ea quoque
cum veſtris literis mihi reddita eſt: quæ quo ani-
mo ſcripta ſit Deus novit, ego certè in bonam
partem interpretor Non enim oportet ſuſpicacem
eſſe *Chriſtianam* charitatem. Salutabitis hominem
meis verbis amanter, ſimúlque perſuadebitis ne-
quaquam eſſe malevolentiæ quòd non reſpondeo:
Imò ob hoc ipſum non reſpondeo, quòd cupiam
mutuam inter nos benevolentiam eſſe perpetuam.
Verum eſt quod *Græci* dicere ſolent, multorum
amicitias ſilentio dirimi: ſed rurſus experimento
verum eſſe comperi, quorundam amicitias meliùs
ali ſilentio quàm colloquiis aut literarum viciſſi-
tudine. Sum frequenter in ſcribendo ſimplicior,
aliorum animos ex meo æſtimans. Verùm ea res
mihi nón rarò malè ceſſit. Vos quoque veſtra hu-
manitate dignum feceritis, ſi juvenis animoſi cur-
ſum non impediatis. Fortaſſis eveniet illi quod
ſolet vino generoſo. Acerbius eſt, dum eſt muſtum,
verùm poſteaquam ætate deferbuerit fit mitius.
Aliquid dandum eſt juventuti, quæ philautiæ le-
nocinio, modò nè ſit immodica, extimulatur ad
induſtriam, honeſtóſque labores. Habeô gratiam
veſtræ diligentiæ quod *Lodovici Vivis* epiſtolam ad
me miſeritis: quam ſi ſcripſit ex animo, ſuſpicari
videtur me refrixiſſe in amicitia, quòd literis ſuis
laudârit *Franciſcanum*: quæ ſuſpicio videtur & in
veſtros animos demigrâſſe, ſed eam non patiar
altiùs inſidere. Itaque vobis tanquam è tripode di-
ctum certum & indubitatum eſſe volo, iſtius rei
nè leviſſimam quidem cogitationem unquam de-
ſcendiſſe in pectus meum. Imò, ex laudatricibus
illis epiſtolis unicam duntaxat legi, eámque per-
brevem. Habebat commendationem, ſed ita tem-
peratam, ut facilè quivis ſentire poſſet *Vivem* geſ-
ſiſſe morem hoc officiolum flagitanti. Cur autem
eſſem à *Vive* alienior, quòd amicitiam haberet
cum eo qui cum mihi ſimultas intercederet, quum
id nè à famulis quidem meis unquam poſtulârim,
modò ſic exerceant amicitiam, ut me non lædant?
Lovanii quum mihi eſſet capitalis digladiatio cum
A *Britanno*, *Vives* habebat interim cum eo non ami-
citiam tantùm, ſed familiaritatem quoque, nec de-
erant qui prædicarent *Britannum* illius operâ fuiſſe
adjutum: Mihi tamen ob id nunquam pilo minùs
charus fuit *Vives*, eámque de viro docto inſimula-
tionem manibus pedibúſque repuli. Soleo quoſ-
dam amicos ultrò admonere, nè meâ cauſâ rece-
derent ab amicitia eorum quibuſcum mihi inci-
derat concertatio, perſpiciens hoc expedire ad fi-
B niendas ſimultates. Demiror autem unde *Vives*
eam conceperit ſuſpicionem, niſi fortè quòd ad
ipſum rariùs do literas. Ego verò ad veteres & ex-
ploratos amicos non temerè ſcribo, niſi quid in-
ciderit occaſionis. Nulla eſt regio ubi non habeam
aliquot amicos. Quòd ſi quoties uni ſcribo cogar
omnibus ſcribere, duris profectò legibus mecum
agatur. Proinde ſi vobis hic ſcrupulus exemptus
eſt, *Vivis* ſuſpicioni primo quoque tempore me-
debor. Supereſt, viri clariſſimi, ut vobis pro iſto erga
C me ſtudio gratias agam. *Chriſtophoro Fontano* ſalu-
tem plurimam. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*
pridie Natalis Domini Anno M.D.XXXIII.

Eraſmus Roter. Andreæ Critio Archiepiſcopo Gneſnenſi S. D.

IN literarum viciſſitudine nonnulla fuit inter- *Epiſt.* 23.
miſſio, de mutua benevolentia nulla fuit remiſ-
ſio. Non me fugit, quantis negotiis tua pietas diſti-
D neatur, nec te latet, opinor, quàm ſim afflictâ vale-
tudine, quæ mihi omnem penè ſtudiorum conſue-
tudinem ademit. At ubi literis amicorum factus
ſum certior, R.D. *Petrum* Epiſcopum *Tracovienſem*
rebus humanis ereptum, ſimúlque te factum Ar-
chiepiſcopum *Gneſnenſem*, gemina data eſt occaſio,
ut hac epiſtolâ quodammodo μεγαλίζειν cogerer;
& quemadmodum *Jupiter* è duobus doliis res mi-
ſcuit, ita in epiſtola læta miſcere triſtibus. Neque
enim tibi non poſſum gratulari, qui pro tuis egre-
E giis virtutibus ad iſtuc faſtigii ſis evectus, in quo,
velut ex editiore ſpecula, tua pietas clariùs latiuſq;
diluceat. Rurſus, non poſſum non jungere tecum
lacrymas, tuámque pariter ac meam vicem deplo-
rare: tuam, qui tibi ſanguine conjunctiſſimum,
animorum benevolentiâ conjunctiorem amiſeris:
meam, qui tam amico patrono & conſolatore
ſum orbatus: vix enim verbis conſequi queam,
quantum ſolatii, quantum hilaritatis adferre ſole-
ant omnes illius epiſtolæ. Fortaſſis & totius *Polo-*
F *nia* vicem meritò quis deploret. Quando enim
Eccleſiæ talis continget Epiſcopus, quando Regi
talis Conſiliarius, quando regno talis Cancellarius?
Quot egregiis dotibus eum virum cumulârat ſu-
premi numinis benignitas, quot heroicis virtuti-
bus exornârat? diceres ad publicam hominum uti-
litatem divinitùs eſſe factum. Quàm ſolida, quàm-
que recondita fuit eruditio, quàm fervens ſacrarũ
literarum ſtudium, quàm oculata prudentia, quàm
rara in negotiis gerendis dexteritas? poſtremò,
G in tam eximiis Dei donis, in tam ſublimi dignita-
tis faſtigio, quàm amabilis civilitas, quàm omnis
expers ſupercilii modeſtia? Atque, ut ſcribunt, con-
tigit illi mors talibus digna moribus: ipſis divinis
literis quas adamabat placidè immortuus eſt, ex-
piravit enim nemine eorum qui officii gratiâ ade-
rant, ſentiente: diceres obdormiſſe, non expirâſſe.
Hæc quum mecum reputo, pudet flere, magis libet
illi ter beatæ animæ gratulari, quæ nunc pro bona
ſemente

ſemente quam fecit in hac vita, meſſem apud A
Chriſtum metit opimam. Sed hæc abs te rectiùs
perſcribentur, tuâque tubâ ſanctiſſimi Præſulis
gloria melius decantabitur. Tu longè præſtantior
es artifex & univerſas hominis virtutes penitùs
habes cognitas ac perſpectas: ad nos vix tenuis fa-
mæ perlabitur aura. Non dubitò quin pro tua erga
illum pietate, ſis nobis eum virum totum ſuis co-
loribus, tuo illo felici penicillo, depicturus. Con-
ducit autem hoc non mediocriter ad bonos omni- B
um mores extimulandos, ſi eximiæ virtutis fra-
grantia ad quàm plurimos dimanet: porrò jam
vitâ defunctos laudare tutum eſt, quando nec lau-
dato periculum eſt ab inſolentia, nec laudanti ab a-
dulationis ſuſpicione. Nos tenuem modò odorem
dare ſtuduimus. Dominus R. A. T. ſervet incolu-
mem. *Baſileæ* Calend. Februar. Anno à Natali
Milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſexto.

Petrus Epiſcopus Cracovienſis, & Regni Poloniæ C
Vicecancellarius, Deſ. Eraſmo
Roterodamo S.D.

Epiſt. 24. MEritò te amamus, *Eraſme* doctiſſime: me-
ritò amicitiam tuam plurimi facimus: qui
quanquam totius, ut ſcribis, corporis doloribus
oppreſſus adeo fuiſti, ut neque pes neque manus
officium ſuum facere potuerit, librarii tamen tui
manu ſcribere ad nos maluiſti, quàm ut tuas à no-
bis jucundiſſimas optatiſſimáſque literas requiri D
patereris. Credibile non eſt, quàm grata nobis ac-
cidit tanta hæc animi in nos tui propenſio: cupi-
miſque viciſſim tibi quacunque re poſſumus gra-
tificari. Quæ de graviſſima valetudinis noſtræ
perturbatione, allata ad vos fuere, ſunt veriora
quàm vellemus. Necdum planè tantis ex malis
emerſimus. Quanquam verò morbi genus non
idem, eadem tamen propemodum cauſa, concili-
âſſe utrique noſtrûm adverſam hanc valetudinem
videtur. Nam & tu dum reipub. *Chriſtianæ* pro E
virili tua prodeſſe ſtudes, dum de nomine tuo im-
mortalitati conſecrando, anxius es & ſollicitus,
neque ſcribendi, neque legendi finem facis ullum.
Et nos dum Reip. Regni hujus, quantum poſſumus
adjumenti adferre conamur: dum de ea quam
nacti ſumus ſparta ornanda cogitamus, & ipſi
quoque noſtri memoriam quoad ejus fieri poſſit,
longiſſimum in tempus propagari cupimus: non
eadem quidem quæ tu, neque perinde jucunda at-
que tu, & legimus tamen aſſiduè & ſcribimus, & ſi F
quid à lectione ſcriptionéque temporis ſupereſt,
id omne acerrimis in cogitationibus graviſſimíſq;
in curis ponere ſolemus; adeò nobis publicæ ſa-
lutis quàm privatæ noſtræ incolumitatis prior eſt
cura & antiquior. Sed neceſſariò jam faciendum
nobis eſt, id quod familiares nobis noſtri ſuadent,
magis propemodum quàm nos ipſi de ſalute no-
ſtra ſoliciti, qui nos & hortari, & orare, & liberiùs
accuſare, & monere, ut tantos labores fugiamus,
non deſiſtunt. *Roſcium* ferunt dicere ſolitum, ſe G
quo plus ſibi ætatis accederet, eo tardiores tibi-
cinis modos, & cantus remiſſiores facturum.
Quòd ſi ille, quem longiore hujus lucis uſurâ frui,
non multum Reip. intererat, aliquid tamen ad re-
quiem ſenectutis excogitabat: quid nobis, mi *E-
raſme*, faciendum eſt, tibi præcipuè, quem magnam
orbi *Chriſtiano* utilitatem attuliſſe ſcimus, multó-
que allaturum majorem, ſi te nobis, quod ſpera-
mus & optamus, plures adhuc in annos incolu-
mem Deus ſervaverit. Mutare quidem non licet,
ſed laxandi nobis certè modi ſunt: & ſi volumus
Reipub. diu ſervire, ſaluti quoque paulò eſt dili-
gentiùs ſerviendum. Itaque quam nobis famili-
ares noſtri occinunt quotidie, eandem cantile-
nam tibi quoque nos occinendam putamus. Quod
libenter facis, da operam ut id quàm diutiſſimè
facere poſſis. Delectat te ſcribendo Reipub. *Chri-
ſtianæ* rationibus prodeſſe, & celebre nomen tuum
ad poſteros tranſmittere: da operam, ut quemad-
modum te juvat ſcribere, ita diu ſcribere, diu Reip.
prodeſſe queas. Aliquid de iſtis tuis perennibus ſtu-
diis & laboribus remittito. Cave denique nè plus
quàm parricida dici queas, ſi te laboribus iſtis &
vigiliis conficiendo, quaſi manus ipſe tibi attuliſſe
videaris. Sumus inter nos, mi *Eraſme*, non ſo-
lùm ætate, verumetiam fortunæ quadam ſimili-
tudine conjuncti. Nam & noſtrum eſt, itidem ut
tuum, vitreum planè corpuſculum, cum ſenio, tum
laboribus fractum, nunquam ferè ab omni pror-
ſus tentatione liberum. Sed utcunque noſtrûm
Chriſtus quandoque reſpiciet, & flagellatos nos
atque in gratiam receptos, priſtinæ ſanitatis com-
potes faciet. Bono nos animo eſſe oportet; mul-
tum enim juvare dicitur animus in re mala bonus.
Quanquam te jampridem omni cruciatu tuo li-
beratum eſſe credimus. Sin autem noſtra nos ad-
huc fefellit opinio, dubium nobis non eſt, quin
unà uterque, pulcherrimo hoc & ſaluberrimo anni
tempore vires noſtras priſtinas ſimus recuperatu-
ri. Id quod faxit *Jeſus Chriſtus*, veræ ſalutis ac
incolumitatis autor. De rebus novis, quarum nos
participes feciſti, magnas tibi & agimus & habe-
mus gratias. Nos quid ad te novi ſcribamus non
habemus. Niſi fortaſſe novum eſt hoc apud nos,
Do. à *Laſco*, qui fuit per *Joannem* Regem in vin-
cula conjectus, jam eſſe ab eodem dimiſſum. La-
borum ergo, quos ejus cauſâ maximos maximo
cum ſumptu ſuo pertulit, donatum eſt illi opi-
dum *Keſmarke*, & alterius *Debrecen* uſus fructus
in id uſque tempus conceſſus, quo quindecim
ei millia numerentur: nec amplius jam Regi
Joanni facit ſtipendia. Spes erat injecta paci-
ficationis inter *Ferdinandum* & *Joannem* Reges
Hungariæ, ſed ea præciſa jam eſſe dicitur. *Jo-
annes Turcarum* Imperatoris auxilio nititur &
magnopere confidit. *Ferdinandum* tam poten-
tem hoſtem provocare multi mirantur, præci-
puè cum fratrem *Carolum* Imperatorem à Rege
Galliarum impediri rumor ſit, quo minùs fratri
ferre poſſet ſuppetias. Rex meus pacis ſtudio-
ſiſſimus, cum *Moſchis* nunc bellum gerit in-
vitus. Conſcriptus eſt validus exercitus: læta
& ſecunda ſperamus omnia, atque à Deo preca-
mur. Quanquam cognitam eſſe tibi jam & per-
ſpectam putamus, benevolentiam in te noſtram:
viſum eſt tamen nobis, exiguo hoc munuſculo,
eam tibi magis teſtatum facere. Speramus tibi
non tam muneris parvitatem, quàm amoris in te
noſtri magnitudinem, unde munuſculum iſtud eſt
profectum, gratam fore. Vale, mi *Eraſme*; nos
ut amas ama tui ſtudioſiſſimos. Datum in arce
noſtra *Bodzanczinenſi*, die vigeſimo ſexto Apri-
lis, Anno Domini Milleſimo quingenteſimo tri-
geſimo quinto.

Deſ. Eraſmus

Deſ. Eraſmus Rot. Petro Tomicio Epiſcopo Cracovienſi S. D.

Epiſt. 25. TAntum habent eruditionis & eloquentiæ literæ tuæ, Præſul ornatiſſime, ut me prorſus à ſcribendo deterreant: ſed eædem rurſus tantam præ ſe ferunt humanitatem, ut non verear illis vel ex tempore reſpondere, quod mihi penè perpetuum eſt. Itaque multum citóque ſcribendo didici malè ſcribere. Quòd tuam amplitudinem veneror ac diligo, nihil mihi debetur gratiæ, *Scythis* omnibus immanior futurus, ſi virum tot eximiis virtutibus præditum, & tam egregiis fortunæ ornamentis, tam ſingulari modeſtiâ, non toto pectore amarem. Tuum in me favorem, meámque erga te reverentiam, amicitiam vocas, aut te multum dejiciens, aut me multum erigens: mihi verò abundè magnificum eſt, inter tuos clientulos annumerari. Ejuſdem modeſtiæ eſt, quod omnia tua cum meis confers. Formica camelus, aiunt *Græcorum* Proverbia. Nec confers modò, verum etiam in iis quæ ſunt præcipua priores tribuis *Eraſmo*. Utinam è lucubrationibus meis aliquid utilitatis accedat: præſertim ad pietatem. De nominis immortalitate non ſum anxius, tametſi non eſt boni viri famam negligere. Sed varia ſunt hominum judicia; tum hoc ſeculo, quid obſecro turbulentius? In eodem choro quàm diſſonæ voces? quàm non congrui motus? ut qui velit hiſce temporibus aliquid in lucem edere, nullo pacto vitare queat, quin ſe exponat multorum linguis confodiendum; ut, juxta *Pauli* ſententiam, *per gloriam & ignominiam, per infamiam & bonam famam*, neceſſe ſit ad id quod rectum eſt pertendere. Si olim ſciſſem quid ſit celebre nomen, ſummâ vi fuiſſem adnixus, nè quis præter domeſticos noviſſet *Eraſmum*; nunc fruſtra mihi placet illud *Epicuri* λάθε βιώσας. Sed quando hæc eſt *Epimethei* prudentia, ſerò ſapiens, quod unum ſupereſt, huc toto pectore incumbo, ut *Chriſto* propitio hinc emigrem. Ab his laboribus, in quibus credis me libenter verſari, jamdudum animus geſtit diſcedere; ſed partim me retrahit neceſſitas, partim revocat flagitatorum improbitas. Neceſſitas cogit, ut mea quæ ferè ſunt extemporalia, ac citra juſtam curam præcipitata, ſub incudem revocem, quando typographos cohibere non poſſum, quin ſubinde meas ineptias excudant, etiam puero luſas; interdum & alienas meo nomine evulgant lucelli gratiâ. Flagitatorum duplex eſt genus, quidam urgent privato affectu, velut typographi, qui lucri gratiâ quærunt novos libros: ſunt alii quidam qui de me bene meriti poſtulant argumentum, quod exiſtimant Reipub. profuturum: aut ſi nihil ſunt meriti, eâ ſunt autoritate ut rogando cogunt: hujus ordinis ſunt, libellus *De miſericordia Domini*, ad *Chriſtophorum* Epiſcopum *Baſilienſem*, *Commentarius in Pſalmum* quendam ad *Epiſcopum Lincolnienſem*, alter item ad *Turzonem* Epiſcopum *Olmucenſem*. Duo præterea libelli: alter *De ſymbolo fidei*, ad comitem *Vviltſeriæ*, alter *De morte Chriſtiana*. Sed acriùs urgent, qui ex promiſſis velut obſignatis tabulis mecum agunt. Hujus ordinis quum alia quædam ſunt, tum eſt *Eccleſiaſtes*; quem nunc damus ſeriò: non ſeriò promiſſum, idem paſſi quod ſolet quibuſdam puellis accidere, quæ per luſum recipiunt, quod cum dolore coguntur reddere.

A Quis ſit operis genius futurus neſcio, meus certè genius à nullo argumento magis abhorruit. Malui tamen hanc aleam jacere, quàm malæ fidei ſponſor videri. Sed quid mei labores ſunt ad tuam induſtriam, qui doctrinâ, conſiliis, integritate, gratiâ, prudentiâ, autoritate, de Rege, regno, & eccleſiis *Poloniæ*, tam præclarè ſummo cum omnium applauſu merearis. Jam ut ætas B conveniat, multum tamen intereſt inter ſenectutem omni dignitatis genere florentem, & inter marcidam omnibúſque invidiæ telis expoſitam, nè dicam [illegible] vel [illegible] potiùs γῆρας. Si novus annus tuam amplitudinem priſtino vigori reſtituit, eſt unde *Chriſto* gratias agamus: me verò uſque ad Idus Maias inclementiſſimè tractavit, adeo ut cruciatum penè jugium tædio cœlum mutârim (Nam in morbis deploratis medici ſolent ad hanc ſacram ancoram confugere) ſi quod fortè mali le- C vamen invenirem, aut certè morte finem dolorum adipiſceter. *Baſileam* acerrâ muliebri vectus ſum, cujus urbis nec incelebris nec inamœnæ hoſpitio compluribus annis ſum uſus, atque ibi in ſpem reditus mei erat extructum cubiculum in gratiam meam, quale mihi ſciebant eſſe commodum; tum erat excudendus *Eccleſiaſtes*, qui multis locis hiulcus & inchoatus, vix potuiſſet abſolvi, niſi præſens adfuiſſem. Hanc civitatem quam ante annos ferè ſeptem ſubturbulentam reliqueram, bene D tranquillam reperi, & ad ſobrios mores pulchrè compoſitam. Jam non me fugiunt diverſæ hominum ſententiæ: animíque plurimorum, ad malè ſuſpicandum æquo proniores: Verùm arbitror me tum ætate, tum uſu rerum, tum eruditione quantulacunque huc perveniſſe, ut mihi tutum ſit quovis loco vivere. Nec tamen hoc animo prorepſi è nido, ut *Baſileæ* ſedem perpetuam figerem, niſi urgeret inexpugnabilis neceſſitas: verùm hìc erat animus, ut ſi parum ſuccederet audacia, E *Friburgum* in ædes meas, quas illic ſat ſplendidas emeram, & ad uſum meum diligenter apparâram, commodáque ſupellectile inſtruxeram, me reciperem. Sin ſuccederet cœli mutatio, hinc vel in *Brabantiam*, vel in *Burgundiam* cogitabam. In *Brabantiam*, præter alia multa, invitat aula Cæſaris & paratum ſalarium ſi rideam: *Beſontino* Senatui ſimul & Clero me pridem, quum illuc commigrare ſtatuiſſem, *Carolus* Cæſar literis ſuis non indiligenter commendavit. Et abſque vinis *Bur-* F *gundiacis* illicò periclitor. Contemni poterat, quòd non niſi magno huc advehuntur, niſi magna ex partè à furacibus aurigis exhauſta, aut admixtu corrupta, ad nos venirent. *Friburgi* Univerſitas eſt (ut vocant) cum primis celebris: & omni ſtudiorum genere ſatis florens; nec illibenter vivebam in ditione Regis *Ferdinandi*, cujus haud vulgarem in me favorem multis argumentis ſum expertus. Sed ejus loci cœlum mihi ſemper viſum eſt meo corpuſculo parum amicum, atque ipſa G etiam domus, quamvis elegans, nonnihil ſuſpecta fuit. Hìc aliquanto minùs malè habeo: nam bene habendi ſpes omnis adempta eſt, in hac quidem vita. Siquidem à puero fui delicati corpuſculi, rariſſimæque (ut medici loquuntur) texturæ, eóque cœli injuriâ faciliùs offendebar: ſed vigor ætatis partim negligebat, partim vincebat hæc incommoda. Nunc poſteaquam non labore tantùm, ſed multò magis tot letales calculorum niſus,

& his ſuccedentes articulorum diri cruciatus, ab- A
ſumpto corpore præter cutem & oſſa nihil re-
liquerunt, conſentaneum eſt ut indies corpuſ-
culo magis ac magis attenuato, faciliùs offen-
dat auræ incommodis. Sic planè fio cœleſtis, ut
ad omnem cœli habitum, pejùs aut commodiùs
habeam: Sed leviùs feruntur mala quæ non poſ-
ſunt eſſe diutina. Majorem in modum me de-
lectavit, quòd eruditè juxta & appoſitè adfers de
Roſcio Comœdo, qui cum ætate mutavit tibi- B
arum modos. Verùm utinam ego aliqua ſaltem
ex parte id eſſem in eccleſia, quod *Roſcius* fuit in
theatro; attamen quod illi perſuaſit ratio, me
docuit neceſſitas. Illud inter nos diverſum: Tui
te revocant à laboribus, ut Reipublicæ cui pro-
des plurimum, poſſis quàm diutiſſimè prodeſſe:
at mei me recuſantem ac detrectantem ad la-
bores ſubinde novos protrudunt. Utcunque hæc
habent, admonitio tua vel potiùs conſolatio,
mihi fuit multo gratiſſima, atque illud efficiet, C
ut poſthac majorem habiturus ſim valetudinis
rationem; & quicquid erit moleſtiarum, æqui-
ore feram animo. De *Hieroſlao à Laſco* grata
nuncias: nam huc neſcio quæ rumoris aura per-
tulerat, eum cum duce *Grittio* fuiſſe capite trun-
catum. De Cæſaris victoriis multa tum ſcribun-
tur, tum vulgo jactantur, quæ non arbitror omnia
ἀτρεκέα, ut *Homericè* loquar. Populus Cæſa-
reæ ditionis multis in locis, accenſis pyris te-
ſtatur gaudium publicum; idem factum eſt D
Romæ Pontifex tamen negavit ſe id facturum,
niſi *Caroli* literis ad ipſum ſcriptis factus eſſet
certior. *Guletam* vetuſtæ *Carthaginis* ruinas ex-
pugnatas rumor eſt conſtans, & puto verum eſſe,
cætera dubia ſunt. Hic nihil eſt quod ſcribam
læti. Peſtilentia ſcintillat in multis *Germaniæ*
civitatibus. Oppidum *Weſtphaliæ* Monaſteri-
um: quod occupârant retincti: vi expugnatum
eſt, animadverſum in omnes, qui duodeci-
mum exceſſerant annum. Ea lues nonnihil E
compreſſa eſt veriùs quàm extincta. Ex *Hollandia*
Anabaptiſtæ turmatim in has regiones affluunt,
nec diſſimulant ſuam profeſſionem; feruntur ac
diſſimulantur, ſi nihil moveant tumultus. Quor-
ſum hæc evaſura ſint, Dominus novit. Corda
Regum in manu Dei ſunt, precórque ut quæ
Carolus noſter gerit. *Chriſto* proſperante feli-
citer cedant; multorum tamen ſententiâ non
minùs operæ precium feciſſet, ſi *Germaniam* in-
feriorem ab iſtis peſtibus defendiſſet, quàm ex- F
pugnando *Guletam*. Neque enim res jam intra
λογομαχίας conſiſtit, ſed ferro & ſanguine graſ-
ſantur ὅπλοις· inſidiis, dolis, ac vi civitates occu-
pant, cæde ac violentiâ invitos ad ſuam ſectam
adigunt, creant novos Reges ac Reginas, con-
dunt novas leges pro ſua libidine. Ante men-
ſem Reverendus D. *Joannes Faber* Epiſcopus *Vi-
ennenſis*, Regis *Ferdinandi* conſiliarius ad me ſcri-
pſit, à *Turca* veniſſe oratorem ad *Ferdinandum* ac
paulò pòſt alterum, Item à *Vayvoda*: Nondum G
eſſe certum, ſed ſuſpicari ſe agi de pace, ad quam
Rex eſt propenſiſſimus: Et ſapit in hoc *Germani-
carum* & *Ungaricarum* rerum ſtatu. Nihil habet
hæc ætas eo Principe ſanctius aut humanius; da-
bit illi ſpero Dominus aliquando fortunam virtu-
tibus parem, ut rebus humanis quantum pro-
deſſe cupit, tantum & poſſit. *Lantgravium Heſ-
ſiæ*, qui ducem *Wirtenbergenſem* in ſuam ditio-

A nem repoſuit, honorificentiſſimè excepiſſe di-
citur. Circiter Idus *Auguſti* duæ ſorores, *Ma-
ria* quondam *Ungariæ* Regina, & Regina *Gal-
liæ*: parabant colloquium *Cameraci*: videbimus
quid ille pariat ſenatulus; utinam ſalubriora
decernat, quàm ille quondam *Romæ*, cui præ-
ſidebat mater *Heliogabali*. Hyeme ſuperiore *Lu-
tetiæ* ſævitum eſt acriter in quoſdam, qui magnos
excitârunt tumultus, ipſi etiam Regi minitan-
B tes, ni deſiſteret perſequi verbum Dei (ſic enim
illi loquuntur) ſchedis paſſim affixis ad ipſum
etiam conclave regium. Vario ſuppliciorum ge-
nere extincti ſunt apud *Pariſios* fermè viginti
quatuor; Plurimi metu profugerunt, inter quos
non pauci nobiles. Eorum aliquot Rex, jam
factus mitior, revocavit, redditis facultatibus,
& permiſſo (ut narrant) dogmatum arbitrio,
modò nè petant Regni ſtatum. Hujus modera-
tionis autorem narrant fuiſſe Regem *Angliæ*, &
C *Paulum* tertium. In *Anglia* quid acciderit
Epiſcopo *Roffenſi*, ac *Thomæ Moro*, quo ho-
minum jugo nunquam habuit *Anglia* quic-
quam ſanctius aut melius, ex fragmento epiſto-
læ quod ad te mitto cognoſces. In *Moro* mihi
videor extinctus, adeo μία ψυχὴ juxta *Pythagoram*
duobus erat. Sed hi ſunt rerum humanarum
æſtus. Verùm his ſeriis nimium onero te: Nunc
audi quod rideas. *Paulo* tertio viſum eſt in fu-
turam Synodum creare Cardinales aliquot, in-
D ſigniter eruditos, inter quos propoſitus eſt &
Eraſmus ἔσχατος φασὶν ἐν λαχάνοις· ſed obſta-
bant, quum alia quædam, tum verò præcipuè
cenſus nimium tenuis: præterea ſenectus, ac va-
letudo parum utilis obeundis eccleſiæ negotiis.
Itaque nunc magno ambitu agitur, ut me præ-
poſituris onerent, reclamantem, ac manibus pe-
dibúſque recuſantem, ac perpetuò etiam recuſa-
turum. Ego animalculum ἐφήμερον nunc ſuſcipi-
am certamen cum ocioſis, violentis & opulentis
E competitoribus, ut dives moriar? Breve Pontifi-
cis ad te mitto, cujus animum lubens amplector:
bos clitellas non recipiam. *Roffenſi* Epiſcopo ga-
lerus Cardinalitius exhibitus eſt in carcere, ſed
ille jam mori decreverat. Regi veſtro pro ſua
prudentia pacis amantiſſimo precor omnia pro-
ſpera, dignus erat vicinis commodioribus. Munus
tuæ benignitatis nec expetitum, nec expectatum,
bonâ fide redditum eſt. Tam docta, támque a-
mica epiſtola, etiam ſi veniſſet ἄλογος, ampliſſimi
F muneris inſtar erat futura. Nec ulla unquam ad
me tua venit epiſtola, quæ non plurimum ſolatii
præſtârit animo meo. Magiæ ſtudioſi narrant,
hoc eſſe peculiare malis ſpiritibus, ut terrorem
ac tædium adferant: bonis, ut gaudium & ala-
critatem. Nihil igitur mirum, ſi tua ſcripta ſic
exhilarant, ſic diſcutiunt omnem mœrorem, quum
à ſpiritu optimo veréque *Chriſtiano* proficiſcan-
tur. *Eccleſiaſtæ* volumen lubens ad te miſiſſem,
ſi quis voluiſſet ſarcinam recipere, per negotia-
G tores iſthuc perferretur. Quoniam elegantiâ cum
tuis literis paria facere non potui, quod eloquen-
tiâ diminutum eſt, loquacitate penſavi. Domi-
nus R. amplitudinem tuam diu nobis ſervet inco-
lumem. Datum *Baſileæ* pridie Calend. Septembris,
M. D. XXXV.

Paulus

Paulus P P. III. Deſ. Eraſmo Rot. ſacræ Theologiæ profeſſori S, D,

Epiſt. 26.
DIlecte fili, ſalutem & Apoſtolicam bene-
dictionem. Gratiſſimæ nobis fuerunt lite-
ræ tuæ, quas nobis dilectus filius *Lodovicus Be-
rus* Canonicus *Baſilien*. reddidit. Cum enim nos
delectare vel ob id tantum potuiſſent, quod à te
erant, cujus nomen celebre ſemper amavimus, &
doctrinam magni fecimus, eo etiam erant orna-
tu verborum ac gravitate ſententiarum, ut ob
elegantiam gratiores, eam quoque pietatem
præferentes, ut gratiſſimæ nobis evenerint. Nam
quamvis in gratulando benevolentiam, in laudan-
do humanitatem, in monendo prudentiam tuam
exhibueris, tamen præ his omnibus tuam pieta-
tem amavimus, quam in ſanctæ eccleſiæ tranquil-
litate optanda, tuáque in id propenſitate animi &
promptitudine obſequii expromenda nobis oſten-
diſti. Nec verò ignoramus, quantum tua excel-
lens doctrina pari conjuncta eloquentiâ nobis ad-
jumento eſſe poſſit ad novos iſtic errores ex mul-
torum animis abſcindendos. Quamobrem cum
id ipſum jam decreviſſemus facere, quod poſtea
piè monuiſti, ut medii & communes inceden-
tes, toti in cauſam ſanctæ fidei aſſerendæ & ec-
cleſiæ tranquillandæ incumberemus, lætati ſumus
plurimum talis viri judicio & amore, quod ea mo-
neres ac ſuaderes, quæ nobis pertinerent ad of-
ficium, ac redundarent ad gloriam, iiſque pariter
tuæ operæ promptitudinem ac miniſterium of-
ferres. Quâ nos quidem de re tibi juſtiùs ac li-
bentiùs gratias agemus, quàm de gratulatione &
laudibus noſtris, quanquam de his quoque gratias
agimus. Illam enim tecum cupimus ut debemus,
hæc verò à noſtris meritis, quæ nulla ſunt, ſepa-
rantes, ad unam Dei benignitatem cuncta refe-
rimus, cujus benificio grati, voluntati obſequen-
tes, oneri pares utinam eſſe poſſimus. Nam cum
ſemper hæc dignitas multum oneris ac ſollicitu-
dinis habere conſuevit, tum hoc præcipuè tempo-
re plurimum ſecum detulit moleſtiæ & laboris:
ut quamvis ob Dei ſervitium non declinanda, ob
tædium certè ac difficultates implicitas non fuerit
optanda; ſubibimus tamen alacres, contráque ten-
demus, nihil fidentes viribus noſtris, ſed in Deo
ſpem omnem collocantes, ut ipſe tandem ſuos mi-
ſeratus, naviculam *Petri*, quam regimus, diu jacta-
tam fluctibus, ac ventis concuſſam, in portum re-
ducat, maríque & procellis imperet. Quo magis
te fili hortamur ut tu quoque, quem tot ingenii
& doctrinæ laudibus Deus ornavit, nos in hoc pio
labore tibi maximè conſentaneo coadjuvans, ver-
bis & ſcriptis Catholicam fidem nobiſcum tuen-
dam, & ante Synodum, & in Synodo, quam Deo
adjutore omninò habere intendimus, ſuſcipias, ex-
tremóque hoc pietatis opere quaſi optimo actu
vitam religioſè actam, tuáque tot ſcripta conclu-
dens, criminatores refellas, provoces laudatores.
In quo Dei tui quidem retributione contentus,
nos tamen quoque haud ingratos neque imme-
mores experieris. Sed hæc pleniùs, & quo animo
erga te utáque commoda futuri ſimus, ex ipſius
Beri, quem & virtutis ſuæ & tuæ commendatio-
nis causâ libenter vidimus, & benignè exaudi-
vimus, ſermone intelliges. Datum *Romæ* apud
ſanctum *Petrum* ſub annulo piſcatoris die ultima
A Maii, Milleſimo quingenteſimo trigeſimo quinto,
Pontificatûs noſtri anno primo.

Bartholomæus Latomus Trevir, Eraſmo Roterodamo. S. D.

INtelligo ex literis tuis veterem tuam erga me Epiſt. 27.
benevolentiam nondum intermortuam eſſe,
quod equidem tanto gratius mihi eſt, quanto
B longiore intervallo nullam mei apud te memo-
riam literis inſtaurari. Neque tu id negligentiæ
meæ imputare debes, *Eraſme* humaniſſime (ſunt
enim, ut opinor, non minus quàm decem anni, ex
quo nihil à me ad te ſcriptum eſt) ſed potiùs ve-
recundiæ, quam mihi non ſolùm natura mea
tribuit, ſed etiam auxit tui clariſſimi nominis ob-
ſervantia. Scio enim quotidianis multorum lite-
ris ſtudia tua pene obrui, dum quiſque cupit no-
minis tui fulgore aliqua ex parte illuceſcere. Sed
C ego nunquam putavi meas ineptias tuis graviſſimis
occupationibus interponendas eſſe, niſi ſubeſſet
juſta ad te ſcribendi cauſa. Itaque tacui in hunc
uſque diem, non oblivione aliquâ humanitatis
tuæ, quæ mihi primo congreſſu tuo cognita fuit, ſed
quòd arbitratus ſim, te pro tua æquitate atq; pru-
dentia etiam ſilentii amicorum rationem habere.
Quòd orationem meam legiſti non tam gaudeo,
quam vereor nè tuo eruditiſſimo palato parum re-
ſponderit. Ego certè ad te non miſi, quicunque
D pertulerit (neque enim dignam duxi) ſed tantum-
modo edita fuit, non tam ut oſtentarem infanti-
am meam, quàm quod idipſum tempus poſtulare
videbatur. Provexit enim me *Budæus* ad regiam
profeſſionem, vir non literis tantùm, ut tu nôſti,
ſed etiam humanitate colendus: movebantúrque
invidiâ, ut fieri ſolet, nonnulli, qui non putabant
æquum eſſe in *Gallia* ut *Germano* homini tantum
honoris deferretur. Itaq; ego ut purgarem ambi-
tionem meam, & ſimul ut clariſſimo viro gratias a-
E pud omnes agerem, paſſus ſum vulgari orationem,
quam habui in auſpicanda prælectione publicâ, ea-
démque re factum eſt, ut ad te quoq; pervenerit.
Utinam ſatisfacere poſſem gratulationi tuæ, *Era-
ſme* doctiſſime, quæ mihi non ſolùm perjucunda
fuit, ſed etiam humaniſſima viſa eſt. Non enim
credere potes quantum oneris ſuſtineam. Malè
habet primarios aliquot collegiorum, quòd *Latina*
profeſſio publicè inſtituta ſit, tum verò tam mul-
ti figuli invident, ut etiam quamvis bonum arti-
F ficem artis pœnitere queat. Sed tamen obdurui,
& ſatis feliciter proceſſi in hunc uſque diem, éſtque
ſpes fore, ut hoc regium inſtitutum in linguis &
bonis artibus provehendis magno commodo ſit
huic Academiæ. Quòd incommodior tibi valetu-
do eſt, dolet mihi ex animo, idque eo juſtiùs, quòd
vel immortalem te eſſe, ſi fieri poſſet, oportebat.
Equidem piget me conditionis noſtræ, cum ſæpe
video tot nequam homines abundare viribus, tor-
pentes omni ocio atque ignaviâ: tibi autem do-
G ctiſſimo pariter ac ſtudioſiſſimo homini, qui omnes
ingenii & corporis facultates diu noctúque im-
pendis in publicam utilitatem, nè ad gratum qui-
dem ſpiritum corporis ſalubritatem ſuppetere.
Quanto æquius erat naturam rerum in Cyclopas
iſtos & centauros, quibus abundat nimium *Chriſtia-
nus* orbis, malignam eſſe, quàm in publica literarũ
præſidia. Sed te una conſolatio ſuſtentare debet,
vir cordatiſſime, quòd hæc iniquitas laborum

tuorum compenſabitur olim non ſolùm apud Deum opt. max. cœleſtibus præmiis, ſed etiam apud omnem poſteritatem ſempiternâ nominis tui memoriâ. Vives enim tu & gaudebis fructu laborum tuorum in futura etiam vita; tantúmque abeſt ut totus unquam interiturus ſis hoc mortali caducóque corpuſculo, ut etiam fama ingenii tui impreſſa literatis monumentis Regum pyramides ſuperatura ſit, clariſſimorúmque Imperatorum victoriis illuſtrior futura. Jam vigeſimus annus eſt, opinor, & ampliùs, ex quo primum mihi cognitus fuiſti; quum interim nullum prætermiſiſti ſpacium, in quo non aliquam partem ingenii ac lucubrationum tuarum orbi terrarum communicaveris. Tantam igitur in laudem tibi putas aliquando interituram eſſe, aut ullam futuram tam ingratam poſteritatem, quæ de tot tantíſque laboribus tuis leviùs cenſura ſit, quàm hodie te vivo judicant non ſolùm doctorum hominum ingenia, ſed etiam ipſe terrarum orbis? Confirmâſti immortalitatem nominis tui gloriæ magnitudine, tantúmque decus ingenii ac ſummæ eruditionis de te unus hoc ſeculo extuliſti, ut etiam invidiæ dentibus frenos in omnem partem injeceris. Quamobrem macte virtute eſto, *Eraſme* laudatiſſime, & hanc quam peperiſti gloriam fortiter omni incremento laudis ad finem uſq; perſequere. Nam qui invideant fortaſſis tuo nomini, & in arma ingenii tui incurrant, erunt nonnulli dum nobis ſuperſtes fueris: qui autem præripiant tibi palmam immortalis gloriæ, aut quicquam de ſplendore laudum tuarum detracturi ſint, nè poſteritas quidem æquo animo unquam latura eſt. Expectamus *Eccleſiaſten* tuum, quem joco quidem promiſſum, ſed tandem seriò extortum eſſe ſcribis. Utinam ſæpe in hanc partem urbanus ſis. Videris enim mihi in hac re imitatus eſſe puellarum feſtivitatem, quæ perſæpe quod luſu conceperunt, coguntur bonâ fide in lucem reddere. Sed ô partus tuos feliciſſimos, qui etiam puellarum fœcunditatem nobis ſuperaris! Non enim infantem nobis daturus es, quod ſatis ſcio, ſed perfectum jam, &, qualis ille apud *Homerum* fertur, ἐσθλὸς καὶ βουληφόρος ἐν' ἀγορῇσιν annoſum & conſultiſſimum concionatorem. De noſtris concionatoribus, vel potiùs de tota turbulenta concione, nihil opinor opus eſſe ad te ſcribere, quum non ſolùm omnia ex aliorum literis, qui ad te ſcribere ſolent, ſed etiam ex fama ipſa cognoveris. Fuimus præteritâ hyéme in magno periculo & invidia *Germani* omnes in hac urbe, propter quorundam temeritatem, qui libellos ſeditioſos non ſolùm totâ urbe *Pariſiorum*, ſed etiam in aula Regis fixerant: Dederunt tamen illi pœnas, atque utinam omnes dediſſent. Sed interim & alii complures eâdem tempeſtate abrepti ſunt. Magnus terror erat, & formidoloſa rerum facies apud omnes, vincula, carceres, tormenta flammæ. Vidiſſes homines in altum ſuſpenſos ſubjectis ignibus vivòs cremari, audiſſes voces inſultantis vulgi, & increpantis damnatos inter ipſa ſupplicia cum magna atrocitate. Ita ſuprà quatuor & viginti homines abſumpti ſunt, *Gallici* nominis omnes, nec quiſquam *Germanus* de capite periclitatus eſt. *Beda* tuus fecit emendam, ut vocant, honorabilem, cum hac confeſſione, quòd contra veritatem & Regem loquutus eſſet, quæ verba ante ædem divæ virginis magno populi concurſu præeunte præcone palàm pronunciavit: nè fortè *Lutheranum* illum fuiſſe putes. Sed tamen detinetur adhuc in carcere, detrudendus in monaſterium aliquod, ut ferunt, ubi, & quando Regi viſum fuerit. Cætera jam tranquilla ſunt omnia, éſtque fama exules, qui metu profugerunt, redituros eſſe, reſtitutis etiam bonis quæ fuerant à fiſco occupata. Vehementer deſideratur concilium à bonis viris omnibus, quod niſi aliquando habitum fuerit, verendum eſt quò tandem hæ turbæ ſint abituræ. Audio mirè inſanire *Hollandos* tuos, quod equidem doleo, putóque illis accidiſſe, quod bene conſtitutis corporibus, ut aiunt medici, ſolet, ut quum leviùs etiam tentari cœperint, vehementiùs turbentur. Quòd ſi malum hoc aliquando in *Galliam* invaſerit, dii boni, quantam videbimus tempeſtatem? Sed de his ſatis. Sum enim prolixior ad te, quàm debeo, vereórque nè patientiam tuam intempeſtivâ loquacitate offendam. Sed ignoſcere mihi debes. Quum enim longo tempore ad te nihil ſcripſerim, nunc oblatâ occaſione volui unius epiſtolæ ubertate compenſare ante acti temporis ſilentium: ac ſimul calor quidam amoris tui ſcribentem longiùs provexit. Puero, quem mihi commendâſti, libenter commodabo ubicunq; potero: feceríſq; mihi pergratum ſi crebrioribus officiis à me exigendis benevolentiam erga te meam probare non dubitaveris. Vale. Datum *Lutetiæ* die *Petri* & *Pauli*, M. D. XXXV.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Bartolomæo Latomo S. D.

ACcepi ante dies paucos epiſtolam à *Paulo* tertio mirifici favoris, atque honorificentiſſimæ de me teſtificationis plenam. At nè vivam, ſi ea mihi fuit tuâ gratior, ad quam nunc reſpondeo. ſed λακωνικῶς, &, ut ita loquar, per aphoriſmos. Benevolentia, mi *Latome*, quæ rebus temporariis, & in quas jus habet fortuna, conciliatur, ſolet illis in diverſum mutatis vel refrigeſcere, vel intermori. Me verò tibi nec forma, nec opes, nec dignitas, ſed eruditio, candor animi, ac morum ſynceritas conciliavit; quæ ut propria perpetuáque ſunt hominis, ita perpetuam amicitiam pariunt. Nunc quum perſpicio te iis virtutibus, quas olim in te dilexi factum locupletiorem, æquum eſt, ut meo erga te favori nonnihil accreſcat. Quod excuſas ſilentium tuum, operam inanem ſumis mihi crede; nunquam ſoleo ſpectatos amicos hoc vulgari officio æſtimare. Quid quod impudenter facerem, ſi id in te requirerem, in quo tu pari jure poſſis ἀντικατηγορεῖν. Orationem tuam valde probavi, quanquam mihi reddita eſt mutila, neque quicquam unquam legi tuum, quod non vehementer arrideret, eo quod illic animadverterem ingenium ardens abſque furore, liberum abſque petulantia, amicum abſq; aſſentatione, excelſum ſine arrogantia. *Budæum* ob eximiam eruditionem, ac præclara in rem literariam merita ſemper animo ſum veneratus, tametſi quidam conati ſunt noſtram amicitiam neſcio quâ nubeculâ nonnihil offuſcare. Eum nunc longè pluris facio, quod tam amanter conſuluit honori commodíſq; tuis. Collegiorum primores nihil novi faciunt. Metuunt nè quid decedat ipſorum quæſtui, quem pleriq; unicum habent ſcopum. Vix credas quibus machinis *Lovanii* conati ſunt obſtare, *Epiſt. 28.*

nè

nè Collegium trilingue reciperetur. Quà qui-
dem in re ſtrenuam navavi operam, ita pluri-
mum invidiæ mihi conflavi. *Tornaci* cœperat
inſtitui profeſſio linguarum, ſed academia *Lova-
nienſis* & *Franciſcani* qui *Tornacum* incolunt non
conquieverunt, donec quod inchoatum erat o-
mitteretur. Domus in hunc uſum extructa,
proſpectum habebat in hortum *Franciſcanorum.*
Hinc illæ lachrymæ. Te primos excetræ im-
B petus feliciter ſuſtinuiſſe vehementer gaudeo,
nec dubito quin reliqua futura ſint ſecundio-
ra. Illud interim tibi providendum cenſeo,
ut dum ætas laborum eſt patiens, ſeponas
quod commodè ſenectutis alat ocium. Ego ſi
annos numerem, diu vixi; ſi rationem ineam
quantum temporis mihi lucta fuit cum febribus,
cum calculo, cum podagra, non diu vixi. Sed
par eſt non patienter ferre, quicquid ille ſupre-
mus Dominus nobis immiſerit, cujus voluntati
C nemo poteſt reſiſtere, quique ſolus novit, quid
nobis expediat. Quod me conſolaris comme-
moratione clari nominis, nec apud poſteros
unquam intermorituri, non ingratum eſt a-
micæ voluntatis officium. At me nihil movet
iſta gloria, nec ſolicitus ſum de poſteritatis ap-
plauſu. Unum illud mihi curæ cordique eſt,
ut hinc *Chriſto* propitio emigrem. Huc multi
Galli nobiles profugerant, hybernæ procellæ me-
tu, qui revocati ſunt. *Leo rugiet*, inquit Propheta,
D *quis non timebit?* Similis terror diſſimili de cauſa
occupavit animos *Anglorum.* De quibuſdam mo-
nachis ſumptum eſt capitis ſupplicium, inter
quos fuit quidam *Brigittenſis* per humum tractus,
mox ſuſpenſus, denique corde revulſo in qua-
tuor ſectus partes. Hic conſtans & veriſimi-
lis rumor eſt, ubi Rex cognovit Epiſcopum
Roffenſem à *Paulo* tertio cooptatum in nume-
rum Cardinalium, eo maturiùs productum è
carcere truncâſſe capite. Sic ille dedit rubrum
E galerum. *Thomam Morum* jam pridem eſſe
in carcere, facultatibus in regium fiſcum re-
dactis, nimis verum eſt. Ferebatur & is ultimo
affectus ſupplicio, ſed nondum certum habeo.
Utinam periculoſo negotio ſe nunquam admiſcu-
iſſet, & cauſam Theologicam ceſſiſſet Theologis.
Cæteri amici qui me ſubinde & literis & mune-
ribus dignabantur, nunc metu nec ſcribunt, nec
mittunt quicquam, neque quicquam à quo-
quam recipiunt, quaſi ſub omni lapide dormiat
F Scorpius.

Hic Pontifex videtur ſeriò moliri concilium.
At non video quomodo ſit coiturum in tanta
Principum ac regionum diſſenſione. Tota infe-
rior *Germania* miré infecta eſt à retinctis, In ſu-
periore diſſimulantur. Turmatim huc affluunt,
quidam *Italiam* petunt. Cæſar oppugnat *Goletam.*
Meâ ſententiâ plus periculi eſt ab *Anabaptiſtis.*
Non arbitror *Galliam* ab hac colluvie prorſus
eſſe liberam. Sed muſſant iſthic formidine
G fuſtis.

Scis Monaſterium *Weſtphaliæ* metropolim ex-
pugnatum eſſe. Apud *Amſterdamos* periculoſus
tumultus eſt in urbe. Neque neſcis opinor *Vian-
dalum* conterraneum tuum *Tornaci* peſtilentiâ
ſublatum eſſe, virum pulchrè doctum, jam diga-
mum ac liberorum aliquot parentem. Prodit
Concionator meus, utinam bonis avibus. Nam mi-
hi quidem hoc argumentum nunquam arriſit.

A Feſtivum eſt quod adfers de puellis, quæ joco non-
nunquam recipiunt, quod cum dolore coguntur
reddere, optáſque ut ſæpius ad eum jocer modum.
Verùm illud quoque nonnunquam evenit puellis,
ut quod per luſum receperunt abortu cogantur
rejicere, aut in ipſo partu emori. Quorum po-
ſterius metuebam, prius illud evenit. Nec eſt a-
nimus poſthac ad illum jocari modum. Nunc
de meo ſtatu accipe quod rideas. Hortatu *Lo-
B dovici Beri* inſignis Theologi ſcripſeram *Paulo*
tertio. Is priuſquam reſignaret epiſtolam, ho-
norificentiſſimè de me loquutus eſt. Quúmque
ſtatuiſſet in futuram Synodum aliquot eruditos
in Cardinalium ordinem allegere, propoſi-
tum eſt & de *Eraſmo.* Sed objiciebantur impe-
dimenta, valetudo ad obeunda munia inutilis,
ac cenſus tenuis. Aiunt enim eſſe Senatuſconſul-
tum quo ſubmoventur ab ea dignitate, quibus
annui reditus ſunt infra tria ducatorum millia.
C Nunc hoc agunt ut me onerent præpoſituris, ut
hinc juſto cenſu parato donet purpureo galero.
Feli aiunt crocoton. Eſt *Romæ* quidam amicus,
qui hoc præcipuè molitur, fruſtra monitus non
unis meis literis, me nec ſacerdotia nec penſiones
morari, hominem ἡμερόβιον, & indies mortem
expectantem, nonnunquam & exoptantem,
tam diri ſunt interdum cruciatus. Vix tutum
eſt è cubiculo proferre pedem, ac nè proſpectus
quidem aſini tutus eſt. Corpuſculum hoc rarum
D ac tenue nullam fert auram niſi coctam; Et ſic
affectum huc volunt protrudere, ut ambiam
præpoſituras & galeros. Mihi tamen interim gra-
tiſſimus eſt ſummi Pontificis, & error de me,
& affectus erga me. Sed verboſior ſum quàm
deſtinâram. Epiſtolæ tuæ prolixiori facilè igno-
ſcam, ſi culpam iſtam frequenter iteres. Puer
quem tibi commendâram ubi vivat ſcire cupio:
Rogo ut illum interdum amanter appelles. Ha-
bet patrem virum humaniſſimum, ipſe probæ in-
E dolis. Bene vale. *Baſileæ* vigeſimo quarto die
Auguſti. Anno M. D. XXXV.

Hector Hoxvirius Eraſmo Rot. S. D.

TAm multa támque inſignia extant tua in *Epiſt.* 29.
me, *Eraſme*, merita, ut quoties ea in calcu-
lum revoco, meritò mihi mortalium omnium vi-
dear ingratiſſimus: nam, ut cætera omittam quo-
rum vel ſola recordatio me magno afficit pudore,
F id cujuſmodi eſt quod nuper me tam humaniter &
promptè, tam etiam honorificè commendaris
Alciato tuis literis? ídque prolixiùs & diligentiùs,
quàm vel conditionem decet meam, vel ipſe au-
debam poſtulare; nec verò me puderet hæc nova
mihi quotidie à te alia ſuper alia beneficia cumu-
lari, ſi modò eæ mihi facultates ſint tum fortuna-
rum tum etiam ingenii & doctrinæ, quibus vel
referendis vel agendis ſaltem gratiis hominis
non ingratiſſimi munere defungi poſſem. Au-
G gent hanc ſollicitudinem meam *Alciati* ipſius
in me incredibilis humanitas officiáque pluri-
ma, quæ mihi poſt tuam commendationem
cumulatiſſimè præſtitit, & majora ſi uti velim
præſtaturum ultrò ſe offert: nam mox tuis lite-
ris acceptis accerſit me in ædes ſuas, ait me ſibi à te
eſſe commendatum, neq; adeo opus fuiſſe cômen-
datione ullâ, ſed tamen poſtquam ita mihi viſum
ſit ut te ejus rei gratiâ ſollicitarem, ſe daturum

operam ut intelligam tanti viri commendationem apud ſe haudquaquam exigui eſſe momenti; nec gravarer te, inquit, etiam in domeſticum contubernium admittere, niſi rei meæ familiaris ratio hac in parte voluntati tuæ morem gerere prohiberet. Subinde autem multa de te honorificentiſſimè & amantiſſimè loquebatur, abeuntem arctiſſimè complexus dimiſit non ſine ſingulari ſuæ in me voluntatis conteſtatione. Interea quoties ad eum acceſſi nunquam non valde humaniter comitérque excepit. Nuper autem uſus ſum ejus operâ & conſilio in negotio quod mihi de re mea familiari inciderat: cúmque illi (ut decebat) coronatos aliquot offerrem, & abnuentem vehementiùs urgerem, eo vultu recuſavit quaſi qui mihi amicus non fuerit futurus, niſi in ea re illi moleſtus eſſe deſtitiſſem: hæc omnia ut mihi ornamento & ſtudiis meis emolumento eſſe intelligo, ita prima mea in eo ratio eſſe debet, ut ingrati (ut dixi) hominis notam effugiam: proxima uti operam dem nè veſtram operam fruſtra requiſiſſe videar, neu mihi deſim ipſi, pulcherrimámque hanc diſcendi occaſionem per ſocordiam & ignaviam mihi patiar elabi, quo nomine ſcio me utrique veſtrum gratiſſimum facturum. Sed hæc hactenus. A *Viglio* jamdiu nihil accipio literarum: ſunt hæc quidem illi inauſpicata proœmia, qui in has turbulentiſſimas inciderit tempeſtates, & (quod dicitur) quaſi in ipſo limine impegerit. Miror quorſum evaſura ſit horum audacia, ex amicorum literis intelligo quæ illic & in patria gerantur ſed tam abſurda pleraque, ut vix inducam animum credere, niſi quod effrenis & inconſulta licentia cujuſvis facinoris mihi abundè faciat fidem. Memini te olim ante annos quatuordecim, quum primum hanc telam quidam eſſent orſi majore audaciâ quàm conſilio, & tum valde multis placeret quod pietatis & religionis ſpeciem præferret; te tamen hæc, & quæ poſt ſecuta ſunt prævidere & diſertè vaticinari: quo nomine ſæpe audivi graviſſimos viros exactiſſimum judicium tuum ſummámque prudentiam admirari. Spero tamen poſt hos tam atros turbines reditura aliquando Alcedonia. *Viglio* fortaſſis meliùs conſultum ſit, ſi relicto Epiſcopo ſuo ex illis rerum undis in quietam aliquam ſtationem recipiat ſeſe, ad júsque civile docendum conferat, futurus aliquando inter ejus diſciplinæ profeſſores primi nominis. Qui has literas ad te deſert, *Viglii* propinquus & cognatus eſt, juvenis inſigni probitate, & proximis diebus hic ab *Alciato* doctoreâ laureâ inſignitus. Si *Alciato* aliquando ſcribes, rogo nè pigeat interim ad me quoque literulas aliquas adjungere, quo noſtri quoque videare meminiſſe. Utinam ſit quod viciſſim tibi quoq; conficere poſſem: ſed hac promptæ voluntatis conſcientiâ, cum exiguum id ſit quod poſſum, interim me mihi excuſo. Vale, *Eraſme*, omnium qui vivunt præſtantiſſime, & diu nobis ſtudiíſque bonis firmus & valens ſuperſis; quod votum ratum velit eſſe Deus optimus maximus. *Ticini* Calendis Juniis. M. D. XXXV.

Andreas Alciatus Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt. 30. ITa eſt ut ſcribis, *Eraſme* optime, fortuna pleroſque quos deprimere videtur, attollit, æſtúque ſuo agitatos reddit meliores. Sed ut video quiſ-

A que ſuos patimur manes, ego militarem avaritiam expertus ſum, tu ſtudioſorum quorundam virulentas acerbiſſimáſque invectivas. Sed hoc tua fortaſſe melior conditio, quod vindictam tu in manibus habes, ego nihil aliud adverſus meos potui quàm ut veteri illo carmine me ipſum ſolarer, τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών. Sed age, candidiſſime *Eraſme*, perpendamus quomodo & tu tuam hanc *Rhamnuſiam* æquiorem experiri, vel

B ſaltem tranſmittere utcunque poſſis. Video enim plurimum te hoc nomine affici, adeo ut rara ſit epiſtola ex his quas intra quadriennium hoc edidiſti, unde manifeſta ſolicitudinis hujus argumenta non erumpant. Sed quid epiſtolas commemorem, cum tot jam Apologias adornaris, invulgaríſque, tam ubere proventu, ut appareat te alium *Alcinoum* eſſe in cujus hortis hujuſmodi μῆλα ἐπὶ μήλοις naſcantur; at quid quæſo inde profeciſti? compreſſi nè ideo ſunt æmuli tui? nihil

C minus, perinde ac crabrones cum irritantur, quin igitur uſu tandem addiſcis aut vehementiorem terrorem inveniendum à te eſſe, aut fore ut nè iſte quidem coerceat: vehementiorem autem invenire non potes, cum nec veteres quidem illi *Tertulliani*, *Cypriani*, *Hieronymi*, *Auguſtini* potuerint. Quin igitur ſupervacaneum hunc laborem omittis, mediúmque omnibus unguem hiſce oſtendis, quos juvat dente dentem rodere. Candoris tui apud omnes maximum argumentum

D dediſti, quòd in neminem primus diſtrinxiſti ſtilum, te à vellicantium impetu hactenus ſolummodo tutatus es, neminíque moleſtus niſi qui in ſe lutum (quod aiunt) deduxerit fuiſti: quid opus eſt ſi qui novi exurgunt novas parare defenſiones, ídque in te juris vitilitigatoribus concedere, ut eorum arbitratu alios ſuper alios labores tibi injungas? quàm egregiè P. *Scipio*, cum relictis accuſatoribus hodie, inquit, hoſtes vici, quare litibus & jurgiis ſuperſederi æquum eſt? Triumphas

E tu quotidie de hoſtibus tuis, qui tot inſignia volumina edideris: ut *Adagia*, quibus docuiſti quemadmodum Barbari, qui *Græcam Latinámque* linguam oppugnatum veniunt, ſummoveri poſſint; ut *Novum inſtrumentum*, & *Paraphraſes*, quibus vera Theologiæ fundamenta adverſus Theologos iſtos jeciſti; ut *Hieronymianos* commentarios, quibus cucullatis quibuſdam cornicibus oculos confixiſti, & qui ſe plurimum acuminis nomine plebi venditabant, oſtendiſti meros eſſe *Phineos*. Quid

F ampliùs, partâ tantâ gloriâ in arenam deſcendis? jamdiu rude donatus es omnium eruditorum conſenſu: quòd ſi excuſatione ætatis uti non vis, quanto meliùs aliud argumentum tractare poteris? non deerit in quo majore cum omnium utilitate poſſis verſari, quàm his in Apologiis, quibus hæc una votorum ſumma eſt, triſti, ut ille inquit, lædere verſu *Pantalabum* ſcurram. Nam & de libello quo in te ſpecimen *Tyrocinii* editum conquereris, quid aliud dicam, quàm non multum

G ad te pertinere: apparet in *Lutherum* potiùs ſcriptum à quo tu δὶς διὰ πασῶν diſſides; nam quæ colligit ille ex ſcriptis tuis, ut inde occaſionem hæreticis præſtitam declaret, haud quaquam multum fidei apud illos factura ſunt qui utriuſque opera viderint: quod ut demus quandoque fortaſſis contigiſſe, quæ tum denique culpa eſt tua? major certè illis ab ipſis evangelicis occaſio accipitur, ut nullum eſt tam perverſum dogma, quod

in

in ſpeciem ſacras literas non prætendat, cur eadem A ratione in earum autores non declamat? Nihil adeo pium eſt quod in malum uſum ab eis trahi non poſſit, ſiquidem *εἴτας ποτὲ τῶν ἡμετέρων χυμαλνεται* potuiſſes itaque illum libellum ſinere impunè vagari, ſicut & pleroſque alios hujus generis qui autoribus ipſis oneri non honori ſunt: quis enim Imperatoris cujuſquam factum probet, tam periculoſo externo bello civilia arma adeo intempeſtivè pertractantis? Videntur B mihi Theologi illi veteres id obſervâſſe, ut ſi qua in ſe opera ederentur quæ orthodoxæ legis autoritatem majeſtatémve imminuerent, ad ea reſcriberent, nè accuſatorum artibus ſimpliciores deciperentur, & recto tramite decederent: quòd ſi quicquam objectum eſſet quod ad particularem ſui injuriam pertineret, nullâ reſponſione dignabantur; conſtat ab æmulis *Cyprianum κατ' ἀντονομασίαν Coprianum* dictum fuiſſe, & tamen adverſus hos nulla extat illius ſancti viri C *Apologia*: Inſimulavit *Palladius* nominatim *Hieronymum* quòd cum virginibus nimium frequens eſſet; at talem obtrectatorem irrepercuſſum dimiſit tamen ille, ſolâ recti conſcientiâ contentus. Relinquamus igitur hujuſmodi *Anticatones* ethnicis, ſinamus tales controverſias cum Demonſtrativo genere ſuo Rhetoribus, qui, ſi vera non habeant, ficto in themate declament: imitemur nos *Chriſti* Domini noſtri exemplum, & inſectantibus bene precemur. Quàm D opinaris graves eruditóſque viros ferre ſententiam, cum in manus hujuſmodi accuſatorum tuorum libros accipiunt, ſi tamen unquam accipiunt? Fregit nè hic, inquiunt, in *Eraſmum* genuinum, quòd in divinis *Eraſmus* malè ſentiat? minimè verò, cum nec livor quidem objicere id ei poſſit homini *ὀρθοδοξοτάτῳ*; in eum invehitur qui prior læſus fuerit? atqui nulla extat ejus niſi provocati, dentatâ chartâ. Sequitur ergo ut inani quâdam & Ethnicâ ambitione ducti hæc ſcripſe- E rint, prodántque ipſi impietatem ſuam, dum alienam detegere conantur. Falleris, *Eraſme*, ſi tam malè de nominis tui majeſtate, déque ſtudioſorum in te obſervantia judicas, ut arbitreris hujuſmodi obtrectationibus de arce te eruditionis & probitatis, quam tam diu inſediſti, deturbari poſſe: atqui quod doctiores ſunt qui in te ſcripſerunt, eo majore notâ inuruntur, quod tam modicum honorem communibus ſtudiis habeant, ut te de eis optimè meritum injuriâ afficere ſuſtineant: F quid vulgares & indoctos dicere credendum eſt, cum tales controverſias adeo ardere inter doctrinarum Coryphæos vident? Bene habet, inquiunt, eſt unde imperitiam noſtram ſolemur, cum iſtis ſapientibus hæc excidunt, quæ in nobis nemo non rideret. Vides igitur quanto ſatius ſit ſemel hac de re conſtituere, ſilentióque in poſterum hos ulciſci, alioquin quem unquam exitum res hæc habebat? *ἢ τὸν ἄλλον ὕπνον, ἢ ἄλλον ἄλλον.* Vides ut breviſſimus libellus in- G gentium voluminum ſeminaria habeat, ut ex uno angue tot *Cadmei* fratres prodeant, ut unus omnium Eccleſiaſtarum metamorphoſin prætendat: oſtendiſti eruditis quid potueris cum tale argumentum tibi tractandum cenſuiſti; oſtende nunc quæ ſit animi tui magnitudo, quantus injuriarum neglectus, quanta æquanimitas, impones mihi crede *Zoilis* omnibus pudorem.

A Quæ ego ad te ſcribo, *Eraſme* humaniſſime, non quod tibi conſilium dare, id eſt, *Minervam* docere velim, ſed ut qualiſcunque ſententiæ meæ facerem te certiorem. Fieri enim poteſt ut aliæ ſubſint cauſæ quas ego neſciam, quibus tu compulſus neceſſariò ad claſſicum accurras. Tu quæſo boni conſule ſi liberiùs tecum egerim, quàm mea erga te obſervantia ferre videatur. Non defuerunt & qui me huc ut ſcribis laceſſerent, ſed impe- B ritos ſilentio tranſmiſi, doctiſſimos humanitate & reverentiâ demerui, ut mihi conciliarentur. Si viveret *Longolius*, & eum nobis hominem fata ante diem non eripuiſſent, non dubito quin ænigmata illa & allegorias quatenus famæ noſtræ obeſſe poſſent moderaretur: quid enim illi opus erat, Judicem ſe inter me & *Budæum* conſtituere, cùm egregiè nos concordes ſimus? quamvis nec ille ſolus mutuam hanc noſtram gratiam dirimere tentârit, ſed & alii quoque: verùm quum huc ve- C niſſem falſas omnes criminationes deprendi, *Budæi*que animum perquàm ingenuum ſyncerúmque eſſe certiſſimis argumentis cognovi, quo fit ut fide meâ ſpondere audeam, nihil eſſe quod addubites quin & tibi ſit æquus. Quare noli quæſo committere, ut plus tu credidiſſe tuis videaris, ſi qui in eum te ſtimulant, quàm ipſe ſuis credat: fieri non poteſt quin inter doctiſſimos quoſque oboriantur aliquæ ſimultates, ſed has publicè intereſt nec in inimicitias tranſire, nec diutiùs du- D rare. *Carolum Subquietum* tuum ſum doctorali laureâ quamprimùm ornaturus, quod publico impendio fiet: ejus enim doctrinæ, commendationiq; meæ hoc à Republica *Biturigum* tributum eſt, quod pauciſſimis ad hanc diem contigit. *Viglius* libentiùs in *Germania* ſua profiteretur, atinam deſtinâſſet ſibi *Zaſius* talem ſucceſſorem. Laudas tu illum quòd diligentiſſimè in Muſarum ſtudiis verſatus ſit: at egò, quòd pari diligentiâ legibus quoque, quod rariſſimum eſt, aſſederit. Quapro- E pter ſubſtinendum tibi, cum inter & *Carolum* eſt judicium, cautus uterque, peritus uterque, diſertus uterque. Haud mirum, bene convenire utrique. Imprecarer plurima mala hiſce *Pſyllis*, à quibus factum eſt ut quieſcere tibi non liceret, niſi ſcirem unà cum *Corinthiis* jam dediſſe ab arctico cœlo pœnas, & id quidem *ἄχρι κόρου*, Vale, & *Alciatum* tuum mutuò quod facis ama. *Biturigibus*, Nonis Octobribus, Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo.

F

Henricus Angliæ Rex Eraſmo Rot. S. D.

INcomparabiles illas animi tui dotes ut ſumma ſemper cùm admiratione, tum favore benevolentiáque ſumus proſecuti: ita iniquo planè animo tulimus quod de tuæ fortunæ iniquitate haud ita pridem retulit nobis *Cantuarienſis* Archiepiſcopus, impiiſſimos videlicet aliquot homines & *Chriſtianæ* religionis hoſtes infenſiſſimos, ita mi- G ris artibus tuæ vitæ inſidiati, ut nuſquam penè tutò ab illis eſſe liceat tibi. Fuit quidem in teneris quibus te novimus annis ſtudium in te noſtrum neutiquam vulgare. At illud in majus indies provexit, quòd nos immortalitati conſecrate, editis à te libellis quibus honorificam admodum noſtri mentionem facis, ſedulò ſtuduiſti. Quod nos ſummæ obſervantiæ fidei & amoris in nos tui certiſſimum argumentum ſemper habuimus. Nunc autem

Epiſt. 31.

A autem poſtquam in ſummum quidem crevit pertinax ille & indefeſſus animi tui tenor quem in propaganda & illuſtranda *Chriſtianâ* fide non æſtimandis laboribus tuis, ſed ingenti ſanè cum *Chriſtiani* orbis fructu commodóque ſtrenuè præſtas: eo viciſſim magnitudinis evaſit amor in te noſter, ut nihil quidem illi accedere poſſe videatur. Quin incredibili quoque alacritate geſtimus, quum ſolus propemodum provinciam hanc ſuſtineas, tam B piis ſanctiſque conatibus tuis pro virili ſuccurrere & præſidio eſſe. Sentimus enim & ipſi jam aliquot annos vehementer incaleſcere & flagrare pectus noſtrum, divino haud dubiè ſpiritu huc incitatum, ut *Chriſti* fidem religionémque priſtinæ ſuæ dignitati aſſeramus: nec quicquam ſanè nobis unquam prius in votis fuit, quàm ut labores ſtudiáque omnia noſtra, & quidquid uſquam *Chriſti* beneficio, cui omnia accepto ferimus, virium habemus, in eo poneremus ut diſcuſſis & profligatis C impiis hæreticorum impoſturis ſermo Dei purè ac liberè curreret. Sed quæ temporum eſt, ut vides, infelicitas, bonorúmque morum magna calamitas omnia in deterius prolabuntur. Quo magis tuas imò *Chriſtianæ* religionis vices in te dolemus, de tuáque ſalute ſoliciti ſumus, nè te ſublato impiæ hæreticorum tenebræ latiùs in mundum ſpargantur, imò perniciosiùs multò graſſentur & regnent crudeliùs. Quibus malis quemadmodum occurrere oporteat tua prudentia facilè diſpiciet. D Nobis certè non alia potior via ratióque videtur, quàm ſi relictâ protius *Italiâ Germaniâ*que tuâ, in Regnum hoc noſtrum velis concedere. Quòd ſi tibi quoque gratum acceptúmque ſederit, non modò gratiſſimus nobis, ſed & optimis conditionibus, & quas ipſe ſatis amplas & honeſtas judicabis, ad nos venies. Meminimus dicere ſolitum te laſſum maris & viarum *Britanniam* ſenectuti tuæ ceu portum & quaſi vitæ ſedem delegiſſe. Quod animi tui decretum ut nè mutes aliquando te per E ſacra piaque omnia obteſtamur. Nos tuâ dulciſſimâ conſuetudine prudentiſſimóque conſilio, quo deinceps uti decrevimus frui, magni beneficii inſtar ducemus. Tuæ autem vitæ incolumitati neque non ſtudiorum tranquillitati optimè hâc ratione conſultum erit. Poſtremò *Chriſti* evangelium mutuâ operâ & conjunctis opibus noſtris longè meliùs propugnabitur. Si amicorum ratio te moveat, præter eos quos hîc ſemper habuiſti amiciſſimos & ſtudioſiſſimos tui, ſummos etiam quoſque Regni noſtri Proceres qui tibi jampridem F impensè favent, facilè conciliabimus. Si libertatis cura te tangat, nos nihil planè abs te officii poſtulabimus, quò minùs ubivis in regno noſtro ſumma cum libertate tua vivas. Breviter ut quidquid voles, quod vel ad vitæ tuæ vel ſtudiorum tranquillitatem ſpectabit, expoſitiſſimum ſenties in te favorem noſtrum. Facito igitur, optime *Eraſme*, ut noſtris viciſſim votis hic reſpondeas. Vale. *Oxfordiæ* XIV. Calend. Octobris.

G

Staniſlaus Turzo Epiſcopus Olmucenſis Deſ. Eraſmo Roterodamo S. D.

Epiſt. 32. NOn poſſum non confiteri, mi doctiſſime *Eraſme*, incredibili me cumulari, tum voluptate, tum gaudio, quoties in mentem venit, venit autem ſæpiſſimè, tuæ erga me eximiæ charitatis beneficium, in quo tam benignè te exhibes, ut me

A eundem in ſinum tuum dulciſsimum recipias, quo germanum meum Epiſcopum *Vuratiſlavienſem* morte mihi nimis maturâ ereptum ſanctè & amanter complexus fueras, quemadmodum literæ tuæ candidiſsimè ad me recens ſcriptæ, abundè teſtificantur. Quas ego tanti æſtimo ut nullum munus, quantumvis precioſum, magis. Nam quid mihi carius obvenire potuit, quam ut me, ille magnus ſeculo noſtro *Eraſmus*, ille adeò *Eraſmus* B omnium diſciplinarum linguæ utriuſque, ſine ulla exceptione facilè princeps, in amorem ſuum volens ac lubens admiſerit, nullâ planè mei notitiâ, nullo etiam digno officio præcedentibus, ſed ſolâ *Caſparis Veli* perſuaſiunculâ motus, aut veriùs ingenitâ illâ humanitate ſuâ, quâ ex æquo, penè in omnes bonis literis deditos utitur. Quid igitur non geſtiam, quid mihi ipſi non magnopere gratuler, tantum boni, quantum nunquam meruerim ſponte eveniſſe? Jamdudum certè ego *Eraſ-* C *mum*, quaſi numen quoddam, cœlitùs nobis miſſum, colo, obſervo, admiror. Et quoquò proficiſcor, comitem ſemper ad latus habeo, ut cujus doctiſsimis pariter & ſanctiſsimis lucubratiunculis non doctior ſolùm, ſed etiam quotidie melior ſio. Nunc verò poſtquam ad illa omnia, amor quoque mutuus acceſsit, ſic me maximus ille Servator ſalvum eſſe velit, ut neſciam ullis verbis, quantum nomini tuo faveam exprimere: verùm hoc tamen petere non omittam (Scis enim D quantum ſollicitus eſt Amor) nè me per oblivionem, ex tuo ſinu dimittas; viciſsim ego diligentem, charitate complectar immortali, faciámque promptiſsimè, tui nominis gratiâ, omnia, quæ gratus quiſquam & amori conſtans facere poſſet ac debet. *Caſparem* noſtrum *Velium*, mihi jam olim diu, ob ingenium literáſque, & ob multa item officia unicè commendatum, cùm tu quoque commendatione diligenti proſequeris, adjiciam libenter ad priora corollarium, ut intelligas quàm E non ſterilis fuerit tam magni & graviſsimi viri commendatio. Mitto in præſentia Amplitudini tuæ exiguum pignus meæ erga te obſervantiæ, quod pro tua humanitate grato accipies animo, Nomiſmata videlicet quatuor aurea, bonorum Imperatorum. Sic enim accepi te plurimum ejuſmodi rebus, ex vetuſtate nobis relictis, oblectari. Si quid præterea eſt in quo tuæ charitati gratificari poſſem, exige, aut fac ut intelligam, & factum puta. Vale feliciter. Datum X. Aprilis F M. D. XXII.

Mercurinus Gattinarius Caroli Cæſaris Cancellarius Deſ. Eraſmo Roterodamo S. D.

HOc nomine jam mihi placeo, quòd video aliquid peculiare cum tanto viro me habere commune. Epiſt. 33. Scribis enim, vir tot nominibus egregie, æquiore animo hinc deceſſurum, ſi hoc orbis diſsidium in optatam tranquillitatem converſum G tibi videri contigerit. Utinam hoc ipſum mihi conſpicere liceat. Nihil enim jam ardentioribus votis opto, nihilque ferventioribus ſtudiis aſſequi contendo. Quòd ſi omnes omnium *Chriſtianorum* Principum, atque etiam Pontificum animos ad id Cæſareo ſimiles haberemus, nihil certè veræ felicitatis in *Chriſtiana* Republica eſſet deſiderandum. Veruntamen malo quodam fato adverſante, dum ſuis quiſque privatis commodis (Si tamen

ea

ea commoda dici poſſunt) pertinaciter ſtudet: rempublicam undique labefactatam videmus. Nolo tamen adhuc animum deſpondere. Spero enim breviter futurum, ut non modò componatur diſſidium: verùm & corrigantur mala, unde hic tumultus pullulavit. Quod verò ad te attinet, ſcio quàm laboret mundus invidiâ, quàm ſit antiqua iniquorum omnium in bonos ac pios, & barbarorum in eruditos conſpiratio. Tibi verò qui præter Dei gloriam, & publicam ſalutem nil quæris, quid malorum linguæ obeſſe poterunt, dummodo quod facis, perpetuò facias: hoc eſt, bonas literas, rectioráque ſtudia, & veram pietatem promovere ſemper cures? atque utinam mihi liceret aliquo non vulgari ſymbolo, quis ſit meus erga te animus, declarare. Videres profectò voluntatem verè ſynceram, ſdque ſedulò, ut intelligas, faciam. Ad Academiam *Lovanienſem* ſcribo, quod ex incluſo literarum mearum exemplo legere poteris. Miror profectò tantorum virorum petulantiam, atque impudentiam: ſed gaudeo tibi accidiſſe, quod ſæpiùs jam mihi contigit. Vidi enim quàm plurimos qui me pertinaciſſimis odiis inſectabantur, & à Cæſaris aula ſublatum cupiebant, ipſos priùs è vivis ſublatos. Quod duobus ex adverſariis tuis contigiſſe audio. Sic Deus ſuis favere ſolet. De libello *Edvardi Lei* nihil adhuc audivi: tametſi ſciam hominem neſcio quid calumniæ in te jamdiu moliri. Id tamen quicquid erit, nequaquam illi in *Hiſpania* edere licebit, niſi priùs maturè viſum. & examinatum ſit. Id enim ſummo ſtudio apud *Hiſpanos* cautum eſt, nè cuivis ſua ſomnia excudere liceat. Utinam idem ſervaretur apud *Germanos*. Tu fac bono animo ſis, tuæque conſulas valetudini: atque ad me ſæpiùs ſcribas. Ex oppido *Valliſoleti*, die decima Februarii. M. D. XXVII.

Petrus Epiſcopus Cracovienſis Eraſmo Roterodamo S. D.

Epiſt. 34. ETſi mihi jamdudum antè cùm ex tuis perdoctis lucubrationibus, tum etiam ex *Antonini* medici relatione, & notus eras & chariſſimus, nunc tamen literis tuis ultrò in amicitiam tuam provocatus, tantò te impenſiùs amare cœpi, quod nullis meis de te meritis. ſed ſolâ humanitate tuâ adductus, non gravatus ſis inter tot labores & vigilias tuas incomparabiles, non minùs eleganter quàm humaniter ad me ſcribere, unde quantum tibi debeam, quanti hanc tuam amicitiam faciam, non facilè dixerim. Accipe igitur, *Eraſme* doctiſſime, hoc à me homine occupatiſſimo, laconicum quidem, ſed integerrimum animi erga te mei reſponſum, nempe, eum eſſe me & futurum ſemper, qui nulli in te amando, & tuam iſtam eruditionem ſuſpiciendo, cedat: quíque felicitatis loco habeat, ſi qua in re gratificari tibi poſſit. Tu modò eâ benevolentiâ quâ cepiſti, me complecti non deſinas, & munuſculum hoc quod tibi mittimus in pignus, & teſtimonium amoris noſtri mutui, grato accipias animo. De *Antonini* tui adverſâ valetudine, equidem moleſtum eſt ſcribere, id malim ut ex aliis cognoſcas. Vale, optime vir eruditiſſime, & ſis felix. Ex conventu generali *Pietrocovienſi* die vigeſima menſis Feb. Anno Domini M. D. XXVIII.

Jacobus Sadoletus Epiſcopus Carpentoracti, Deſ. Eraſmo Roterodamo S. D.

ACcepi tuas literas IV. Novembris datas, quæ me maximo dolore affeciſſent, propter tuam de mea erga te mutata voluntate ſuſpicionem, niſi divino quodam beneficio mihi contigiſſet, ut paucis ego horis literas ad te antea dediſſem, plenas veriſſimi amoris, ut conſcius mihi ſum: neque tamen tanti quantus meus erga te in omnibus meis ſenſibus incluſus eſt, atque inhæret. *Epiſt.* 35. Tu verò ut metueres. nè illo officio ſcripta mea corrigendi me læſiſſes: in quo tibi à me par nè haberi quidem poteſt gratia? Noli obſecro, mi *Eraſme*, me ex eo genere hominum ducere, qui ſe caſtigari & admoneri ægrè ferunt: nullum eſt obſequium quod mihi præſtari poſſit gratius. Utinam verò tu ſemper mihi præſens, & corrector adeſſes & magiſter; nulla eſt felicitas tanta, quam huic anteponerem: Quòd ſi illa ſanctitas amicitiæ, quæ inter probos maximè viget, noſtros utrinſque animos fideli vinculo aſtrinxit, nè unquam deſiſte quæſo me & monere & reprehendere, ubi videris eſſe opus: quòd ſi viveremus unà, crebriùs uſu veniret ut eſſet faciendum quam tu fortaſſe arbitreris. Sed tamen ut etiam abſens id efficias, habes commentarios meos in vulgus nunc editos, qui tuum acre judicium expectant, non cum timore, ſed cum ſpe meliùs eventurum & ſibi & mihi, ſiquidem quod in his rectè reprehenſum fuerit, alibi integriùs & incorruptiùs reponetur. Ego quòd tamdiu ad te literas nullas dederam, factum erat occupationibus meis & novitatibus horum temporum, quæ Inexpectatæ & variæ nos quoque ipſos nonnihil attigerant: Deinde etiam eo, quod te in *Belgas* tuos non equidem certum habebam, ſed tamen verebar profectum eſſe: Recordabar enim te ad me ſcripſiſſe, profectionem illam à te in proximum ver differri, quod tempus jam novem ferè menſibus tranſactum eſt; ſed ſive ego ſcribam, ſive non ſcribam, illud tibi volo eſſe perſuaſiſſimum, cùm plurimos tui obſervantes, curioſos, amantéſque habeas, nemini omninò eorum me cedere, potiúſque affirmare audere, nulli tam charam eſſe ſalutem & exiſtimationem tuam, quàm ea eſt mihi. Quódque alias tibi indicâſſe me memini, me, etſi vivam tenuibus fortunis, tamen cupere te mecum omnium meorum eſſe participem: id & nunc renovo dictum, & pro jure amicitiæ noſtræ te obteſtor, ut nihil meum eſſe ſtatuas, quod non eodem modo tuum ſit, & ſi quid adjici poteſt etiam efficacius & peculiarius tuum: Quòd ſi experiri opera inſtitueris, maximè tuum amorem in ea re mihi oſtendes. *Amerbachium* noſtrum cupio valere, cui tu plurimam meis verbis mittes ſalutem. Vale, mi doctiſſime & optime *Eraſme*, & de tuo confirmato in recta opinione de me animo primo quoque tempore me certiorem fac, ut quam ex tuis literis moleſtiam accepi, eam quamprimum ex meo animo excutiam. Iterum vale. Quinto Idus Decemb. M. D. XXXIV.

Jacobus Sadoletus Epiſcopus Carpentoracti Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt. 36. LEgi tuas literas libenter: ſcriptæ enim ſimpliciter & candidè ſunt, plenæ erga Deum pietatis, in hunc verè ſummum & optimum Pontificem obſervantiæ: cujus admodum eſt propenſa tuis commodis omnibus voluntas. Habeóque gratiam *Bonifacio* mirè probo & erudito juveni, qui tibi occaſionem dederit ad me ſcribendi, & mihi reſpondendi tibi: quanquam enim, intus mihi in animo incluſus reſidebat tui amor, debitus ille quidem præſtantibus virtutibus tuis: non erupiſſet tamen etiamdum is in actum, ſi non *Bonifacius* ſuis amiciſſimis officiis hanc ſalutationem literariam inter nos conciliâſſet. Pontificis in te uberior fuiſſet liberalitas, ni his difficillimis temporibus, ipſe quoque ad anguſtias redactus eſſet: tanta eſt rerum omnium perturbatio, & quotidianorum ſumptuum, impendioriimque effuſio, ut ſuſtinere ægrè poſſit. Sed erit locus aliquando & ornandi & augendi tui. Librum tuum adhuc non legi: nam neque dum habui ejus poteſtatem, & eram maximis occupationibus impeditus: certus ſum attamen ſimilem eum eſſe reliquorum tuorum, quæ mihi plurimá & lecta & probata ſunt. Tibíque ego in eo magnopere gratulor, quo ingenio tuo præſtanti & ſingulari ocium ſuppeditatum eſt, quo facilè poſſes tuæ doctrinæ præclara monumenta in poſteritatem propagare, ex quibus tuum nomen perpetuum futurum ſit. Quamobrem quod te ſolus jam Deus beare poſſit ut tu ipſe ſcribis, hic jam deficientem, agnoſco pietatem tuam, & ſummopere laudo: illud non accipio, te ut deficientem debeas appellare, cujus virtus memoriâ omnium ſeculorum celebrabitur ſempiternâ: qui fructus etſi poſterior eſt longè cœleſtibus præmiis, tamen à te neutiquam eſt contemnendus. Ego, quod meum eſt, ſi quid obtineo autoritatis & gratiæ, quod quidem perquam puſillum eſt, tibi tamen totum ita polliceor & defero: ut ſi erit agendum tuâ causâ quippiam, nihil tibi meo ſtudio & operâ futurum ſit paratius. Vale. Octavo Idus Novemb. M. D. XXIV. Ex urbe.

Staniſlaus Turzo Epiſcopus Olmucenſis Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt. 37. QUod jampridem *Urſinus Velius* pollicebatur, atque nos ipſi quoque avidiſſimè expectabamus, mi integerrime atque candidiſſime *Eraſme*, videmus tandem abs te cumulatè repræſentatum eſſe. Accepimus enim literas tuas ſuaviſſimas, unáque Pſalmum triceſimum octavum, à *Davide* ſpiritu verè prophetico decantatum, tuáque diligenti lucubratione ita feliciter temperatum, ut nihil prorſus chordæ hic à cithara diſcordent, nomini noſtro pro tua in nos *Christiana* benevolentia dedicatum. Studium hoc tuæ erga nos fraternæ charitatis, imò veriùs ingens & nunquam interm͏oriturum beneficium, certò ſcias nobis eſſe gratiſſimum: quo inprimis tuo *Velio*, de te optimè merito, gratificari, nóſque præterea mirificè exhilarare voluiſti: utroque igitur nomine, *Urſini* videlicet & noſtro, tuæ integritati magnas agimus gratias. Atque pro hac tua amica voluntate, próq; noſtra veteri erga te obſervantia, Craterem

A inauratum, μνημόσυνον & pignus noſtræ erga te gratitudinis certiſſimum, à nobis viciſſim, æquo animo accipies. Nos interea tuam citharam in ſummis habebimus deliciis, ut quæ cœleſtem nobis & planè divinam reſonet harmoniam, utinámque non auribus modò, verumetiam toto corpore & animo ſequi valeamus, quò illa nos nititur pertrahere. Sunt quidem non pauci hoc noſtro ſeculo, qui ſcitè & eleganter plurima ſcribant. B Nemo tamen eſt (abſit verbo invidia) qui id faciat *Eraſmo* ſynceriùs, doctiùs, fideliùs, faciliùs atque feliciùs. Eo fit ut tuis lucubrationibus nihil nobis ſoleat eſſe oblectabilius, ut nunquam libelli tui, tuáque volumina è manibus noſtris excidant, ut denique nihil aliud, cum tam ſaturati fructu perlegamus. De noſtro autem erga te, mi obſervande *Eraſme*, amore, fide & integritate, quamvis longo terrarum ſpacio disjungamur, nihil eſt quod ſubdubites, ſalva ſunt & integra tibi apud C nos omnia. Nec eſt tam procaci quiſquam linguâ, qui aliud quidvis ac oporteat de te nobis perſuadere poſſit, quando probè intelligamus quo animo, quâ fide & integritate ſingula ſcribas, quæcunque ſcribenda aut interpretanda ſuſceperis. Sed dum hæc ad te ſcribimus, ecce tibi certiſſimus venit explorator, qui nos vehementer de *Turca* exterruit. Celeri inquiens itinere, vaſtatâ prius *Pannoniâ*, in *Syriam* irrupiſſe, eámque provinciam ferro, igne & cæde vexare, multáque D jam in cinerem redegiſſe, ſicuti paſſim omnibus facit regionibus, ad quaſcunque ſe receperit: proinde cogimur huic epiſtolæ finem imponere, & quod erat in pectore, in aliud ſeponere tempus. Niſi enim propitius nos Deus reſpexerit, metuendum eſt, nè nos hic præpotens tyrannus malè mulctet: verùm ab hac parte vanum cupimus agere vatem. Vale igitur felix & incolumis. Datum *Cremſirui* octava Auguſti. M. D. XXXII.

E *Eraſmus Rot. Damiano à Goes* S. D.

ACcipe ad ſingulas epiſtolæ tuæ ſatis prolixæ partes, ſed carptim ac breviter. Ex poſtremis literis tuis quas pridie Idus Julii ſcriptas, ex *Auguſta Vindelicorum* recepi, conjicio tibi meas eſſe redditas, quas *Patavium* miſeram, quum tu jam *Patavio* diſceſſeras. *Lucas Rhemus* vir humaniſſimus, ut ſcribunt amici, paralyſi tactus alterum corporis latus gerit exanime, lingua tamen, F nam & hanc morbus ademerat, eſt reddita: ſpero rem rumore mitiorem eſſe. Is mirâ fide noſtras epiſtolas perferendas curat. A *Friburgo* depulſus, non eſt quod magnopere doleas, qui *Italiâ Germaniam*, & *Eraſmum Bembo* ac *Bonamico* feliciùs permutâſti, quam *Diomedes* ærea commutavit aureis. Ex epiſtola *Georgii Cœlii* perſpicio famulum tuum, de cujus fide ſubdubitabam, in reddendis literis ſuo functum officio. *Reſendum* nihil ſcribere demiror: ſuſpicor illi præclaram aliquam G dignitatem obtigiſſe. *Cœlius* ſubinvidet illi prolixam illam epiſtolam, quum ipſe perbrevem acceperit. Videor ambos offendiſſe, alterum epiſtolâ verboſiore, alterum breviore. Utinam Dominus dignetur me ab hoc furente ſeculo in ſuam requiem evocare. Tantum abeſt ut longævitatem quam mihi precaris deſiderem. Si cui mea ſcripta profuerunt ad pietatem, gaudeo; de fama nihil laboro, quâ utinam non eſſem oneratus.

Miror

Miror unde iſta vertigo capitis in juvene. Habet *Italia* inſignes medicos, quorum conſilio poſſis hoc incommodum pellere. Ab attenta lectione cavendum, præſertim poſt prandium & cœnam; pro lectione ſit literatorum hominum confabulatio. Times hyemem in *Italia* tepida? Quid faceres apud *Pelapios*? Quod ſi feriò times, recurre huc ad hypocauſta, calebis quantum voles. Vel dono dabo tibi ædes quas habeo *Friburgi*. Sum adhuc *Baſileæ*, ob editionem *Concionatoris* mei, ac valde ſum animi dubius, an expediat *Friburgum* repetere. Adeo multa ſuadent, multa deterrent. *Gelenius* pro ſua doctrina non vulgari, próque morum ſynceritate dignus eſt lautiore fortunâ, divitias vix auſim illi optare. Quid periculi inquis? Nè ſegnior fiat ad provehendam rem literariam. Multos πενία ad induſtriam ſtimulat. Quod de perpoliendis lucubrationibus meis admones, ut facis tu quidem amicè, ita fruſtra facis, etiamſi non admoneres ſerò. Naturâ ſum extemporalis, & ad recognitionem mirè piger. Et ſcis quàm difficile ſit pugnare cum natura, præſertim ſeni. Quid quod illa non ſcripſimus *Italis*, ſed craſſis *Batavis* ac rudibus *Germanis*, ídque ſeculo non perinde felici atque nunc eſt. Jam quædam argumenta non recipiunt accuratam orationis politiem. Neque illa *M. Tullii* myrothecia conveniunt iis quæ vel ad docendum parata ſunt, vel religionis negotium tractant. Prioris generis ſunt *Adagia*, poſterioris *Paraphraſes*, *Annotationes*, aliáque permulta, quibus ſi coneris addere *Tulliana* phraſeos nitorem, neſcio quo pacto frigeſcunt apud veræ pietatis ſtudioſos, qui ſpiritus δύναμιν quærunt, non verborum lenocinia. Cœleſtis illa philoſophia ut habet ſuam ſapientiam ab humana diverſam, ita ſuam habet eloquentiam. Myſtica poſtulant ſuum quoddam dictionis genus. Quem obſecro ad pietatem accendit *Lactantius*? Atqui nihil eo nitidius. Dicas *Chriſtianum Ciceronem* loqui, quanquam ille non tractat Scripturas, ſed cum ethnicis digladiatur. Ipſe *Melanchthon* in Commentariis quibus enarrat epiſtolam ad *Romanos*, ſtudio dejicit ſtilum, quum illic affectet maximè videri Theologus. In eandem tres libros edidit illud eximium hujus ætatis decus *Jacobus Sadoletus*, admirabili ſermonis nitore, & copiâ planè *Ciceronianâ*, nec deeſt affectus Epiſcopo *Chriſtiano* dignus. Fieri non poteſt quin tale opus à tali viro profectum bonorum omnium ſuffragiis approbetur, vereor tamen nè apud complures ipſe phraſeos nitor nonnihil hebetet aculeos ad pietatem. Quid hic commemorem *Longolium*, qui totus in hoc incubuit, ut *Ciceronem* exprimeret, nec infeliciter ceſſit conatus? at hic quanto ſeipſo frigidior eſt in his in quibus pugnat adverſus *Lutheri* dogmata? Quid futurum cenſes ſi non pugnâſſet, ſed enarrâſſet myſteria divinæ Scripturæ? Eum virum ut præmatura mors omnibus ſtudioſis invidit, ita nominis gloriam noſtræ *Hollandiæ* multi videntur invidere. Nam propemodum in illo evenit, quod olim in *Homero*, de cujus ortu ſeptem urbes inter ſe decertâſſe feruntur. Ita *Longolium* hinc *Gallia* ſibi vendicant, hinc *Mechlinia* ſibi aſſerit, quum reverà fuerit purus putus *Hollandus*, prognatus è patre *Hollando*, in oppido celebri *Hollandiæ*, cui hortorum pulchritudo nomen dedit. *Schönhovia*. Hic nè quis mihi protinus obſtrepat, quod dico patruus ipſius *Petrus Longolius* vir apprimè doctus mihi narravit. Non arbitratus ſum committendum, ut hoc decoris *Hollandiæ* præriperetur: & ipſius *Longolii* gloriam illuſtrat, quòd in ea regione natus tantus evaſerit. Sed hæc πάρεργα, ad id quod inſtitueram redeo. Illud tu judicato, mi *Damiane*, an æquum faciant, qui poſtulant à nobis ut meliùs dicamus quàm poſſumus. Habuit & *Italia* in quorum ſcriptis deſideratur illa ad unguem exacta polities, *Petrarcham*, *Pogium*, *Guarinum*, *Philelphum*, *Leonardum* ac *Franciſcum Aretinos*, aliósque permultos, quos nos tum candore legimus, ad errata conniventes. Et iſti nihil concedunt *Batavis*? Jam ſi faſtidiemus omnes ſcriptores, qui *M. Tullio* ſunt diſſimiles, qui tandem nobis erunt reliqui? Me candor *Tullianæ* phraſeos in aliis valdè delectat, ipſe nec aſpernor, nec anxiè affecto. Si quid erroris deprehendo in libris meis, præſertim ad bonos mores aut ad religionem pertinens, ſedulò corrigo: de fama per orbem pervagatura, déque judicio poſteritatis viderit Dominus. Verùm hæc utcunque habent, mihi gratiſſima fuit admonitio tua, quam ſcio ab amiciſſimo animo profectam. Spero te conſuetudine doctiſſimorum hominum eam politiem feliciter aſſequuturum, ad quam me hortaris. Ad quam laudem niſi viderem te ſponte currentem, non pigeret extimulare: videlicet ut hoc decus velut egregiam gemmam tuis ſtemmatibus & imaginibus adderes, atque hanc palmam ſi non primus, certè cum primis tuæ referres *Luſitaniæ*, in dies magis ac magis efflorеſcenti.

Quas *Berus* pertulit literas accepi, priores illas abs te *Romæ* ſcriptas non accepi, nec eas quas *Berus* eodem tempore miſiſſe ſe ſignificat. Longa eſt via.

Multa cadunt inter calicem ſupremáque labra.

Berus mihi non reddidit ſed tranſmiſit literas à *Bembo*, cui tamen non ſcripſeram, & à *Lazaro Bonamico*. Nondum enim cum *Bero* ſum colloquutus. *Bembi* literæ non egent reſponſo; *Lazaro* cujus epiſtola mihi fuit gratiſſima nunc reſpondere non vacat. Antea diligebam hominem ob eximiam eruditionem, nunc longè mihi charior factus eſt, quod te complectitur. De rebus *Africæ* & hic multa jactantur, vereor nè *Africa* nobis aliquid novi pariat citiùs quàm læti. Ego talibus fabulis leviter commoveor. Interim inferior *Germania* tota perditur ab *Anabaptiſtis*. Monaſterium expugnatum eſt. Occiſi quotquot exceſſerant annum duodecimum, ſi vera eſt fama. Rex *Galliæ* revocat nobiles qui metu profugerant. Meditatur aliquam moderationem. *Melanchthonem* evocavit ad colloquium, nondum tamen profectus eſt. *Vuittenbergæ* ſævit peſtilentia, item *Auguſtæ*, *Argentorati* cœpit ſerpere. Rex *Angliæ* ſævit in quoſdam monachos, Epiſcopum *Roffenſem* & *Thomam Morum* jampridem habet in carcere. Hæc nimium vera. Qui è *Brabantia* veniunt, narrant de utroque ſumptum capitis ſupplicium: eum rumorem optarem eſſe vanum. Bene vale. *Bembo* & *Bonamico*, & ſi datur opportunitas, *Cælio Calcagnino* veteri amico ſalutem de nota meliore. Datum *Baſileæ* decimooctavo die Auguſti, milleſimo quingenteſimo trigeſimo quinto.

Eraſmus.

Eraſmus Rot. Magnifico D. D. Petro Kmitha, comiti in Vyſnicze, Regni Poloniæ ſupremo Marſchalco, S. D.

Epiſt. 39. TAmetſi nequaquam eſt vel ingenii moríſque
mei, vel occupationum mearum, vir nobiliſ-
ſime, literis eos laceſſere, à quibus ad ſcribendum
non ſim provocatus, tamen quando huc extimu-
lant duo ſpectatiſſimæ fidei amici, *Juſtus Decius*
tibi notus, & *Sigiſmundus Gelenius*, homo doctus
miniméque vanus, multa prædicantes, tum de tu-
is eximiis virtutibus, tum verò etiam de amiciſſi-
ma voluntate, quam erga me geris, non putavi
mihi tam religiosè vitandam impudentiæ notam,
ut in ingratitudinis incurrerem. Improbitas enim
multis nominibus excuſari ſolet, ingratitudo nul-
lam recipit excuſationem. Viſum eſt igitur hâc
epiſtolâ nonnihil perfricare frontem, tibique gra-
tulari tot animi bonis per ſupremi numinis à quo
fluunt omnia, munificentiam affatim locupletato,
ut fortunæ quæ vocant ornamenta, quamvis exi-
mia, propemodum obſcurent: dein pro tam pro-
penſo in me favore gratias agere, & quod unum
poſſum, animum polliceri mutuum. Nulla poſ-
ſeſſio charior ſynceris amicis, è quibus quoniam
vel mors, vel alia calamitas ſubinde nobis aliquos
adimit, quam ego pauperiem duco graviſſimam,
vel ambitu tantam jacturam ſarciendam cenſeo,
tantum abeſt ut negligendos exiſtimem, qui ul-
trò ad amicitiam provocant. Magno cum animi
mei dolore pridem ereptus eſt ornatiſſimus ille
ſenex D. *Chriſtophorus à Schidlouuitz*. Ejus pecto-
re nihil optari poterat, nec amicius nec ſyncerius.
In cujus viri locum ſi tu ſuccedere dignaberis, illi
ſicut audio, tum dignitate, tum naturæ præſtantiâ
ſimillimus, *Chriſtophorum* ereptum moderatiùs
deſiderabimus, ac viciſſim dabimus operam, ut ſi
minus officiis, certè prompta & ad omne obſequi-
um accinctâ voluntate tantum amicum agnoviſſe
videamur. Sum brevior non ob id modò, quòd
variis diſtringor curis, verumetiam quòd incertus
ſum, an hæc epiſtola ſit ad manus tuas perventura.
Immenſum iter dirimit *Rauracos* & *Sarmatas*, &
rara eſt perferentium fides. Opto te, vir clariſſi-
me, cum omnibus tibi charis quàm proſperrimè
valere. Datum *Baſileæ*, vigeſimo die menſis Au-
guſti, Anno M. D. XXXV.

Petrus Bembus Eraſmo Rot. S. D.

Epiſt. 40. NÆ tu homo es mirificus, qui, cùm velles ut
Ludovicum Berum perfamiliarem tuum *Ro-
mam* proficiſcentem cognoſcerem, mandâſti ei
chirographo tuo, ut me de via inviſeret. Ille verò
cùm iſtinc diſcedens *Mediolanum*, deinde ad ur-
bem rectâ ſe contuliſſet: ut tibi morem gerendi
facultas eunti defuerit: in reditu alio itinere ſu-
ſcepto *Patavium* venit, méque humaniſſimè in-
viſens plurimam abs te ſalutem attulit. Quâ de
re valde te amo. Prudentem enim hominem &
gravem, & doctum virum, &, ut mihi viſus eſt,
ſummâ religione prædirum & ingenio præſtan-
tem cognovi. Porrò, is percontanti mihi ſe de ſta-
tu tuo multa dixit, longúmque de te ſermonem
habuit: ex quo optimum erga te *Pauli* Pontificis
maximi animum atque mentem perſpexi: cujus
etiam ad te *Berus* literas afferebat cum mandatis
A ad tuam dignitatem perhonorificis. Ego autem
vehementer lætor, doctrinam ſingularem tuam, &
probitatem, & continentes ac perpetuos tot an-
norum labores: quibus te planè confeciſti, ut no-
ſtros homines ſcriptis erudires & locupletares tu-
is: apud illum virum omnium hominum Princi-
pem eo loci eſſe, quo merentur. Itaque, modò
rectè valeas, neque te imbecillitas impediat tua,
mihi ſpes eſt, te ab eo omnia ſumma honoris &
B dignitatis inſignia brevi conſequuturum. Quare
te, mi *Eraſme*, hortor, ut valetudini tuæ ſervias;
conſervéſque te cum nobis amantiſſimis tui, tum
fortunæ: quæ ſe hilaris, ut tibi præſtò ſit, parat.
Vale. XII. Calend. Quintiles Anno à Natali
M. D. XXXV. *Patavio*.

Mercurinus Cattinarius Caroli Cæſaris Cancellarius Eraſmo Rot. S. D.

C PRæſtantiſſime vir, Heri redditæ mihi ſunt li- Epiſt. 41.
teræ tuæ quibus vereri te oſtendis, nè aliquæ
obtrectatorum ſubortæ ſint adversùs te calu-
mniæ, téque quantum potes, excuſas, purgáſ-
que. Inprimis facere non poſſum, quin pro ea
quam de me habes opinione ac fiducia plurimas ti-
bi gratias agam. Credo enim potuiſſe te ſemper
facilè colligere, qui mens eſſet in te animus, &
ſanè talis, quo promptiorem amicus quiſquam ab
altero ſperare non auderet. Certè quantum in me
D fuit, non ſolùm tuas excuſationes libens accipio,
verumetiam id effecere, ut quum antea aliter de
te, atque ſcribis, cogitare non poſſem, nunc verò
illud ipſum videar intueri. Nihil enim unquam
fuit, quare te unicum bonarum literarum in *Ger-
mania* lumen, ac qui labores omnes tuos, vitám-
que ipſam ad ornandam illuſtrandámque ortho-
doxam fidem contuliſti, in híſque dies & noctes
deſudas, credere deberem latum unguem à ſacro-
ſanctis ejus inſtitutis diſcedere, aut ullo modo a-
E liter ſentire: bonóſque omnes dicere poſſum co-
gnoviſſe me ejus eſſe ſententiæ. Quod ſi fortè
quid te in ſuſpicionem vocaverat, quod tamen
non uſque adeò mihi compertum eſt, eſſe potuit
ſtilus quorundam librorum, qui ad tuum maximè
declinare videbatur, qui tamen & incerto autore
editi erant, & ut brevibus dicam, hæretici nihil in
ſe continentes. Quare eo animo eſſe debes ut o-
mnino tibi perſuadeas, te apud bonos non ſolùm
alienum ab omni ſuſpicione, ſed daturos nos eti-
F am obnixè operam, ut ſi quid quorundam inhæ-
ſiſſet animis, indies liberior evadas: tibique me
ſemper eum futurum, qui & te ipſum, & labores
tuos quanti faciat, malit te reipſa, quàm verbis
experiri. Vale. *Vuormaciæ* quinto Aprilis, Anno
M. D. XXI.

Eraſmus Rot. Amicis Lectoribus S. D.

PAucis hiſce diebus viſum ſchedarum mearum Epiſt. 42.
G confuſiſſimos acervos excutere, partim ob u-
nam atque alteram epiſtolam, quas editas cupie-
bam, partim ut abolerem quæ fortaſsis alii poſt
deceſſum meum eſſent edituri, aut me etiam vi-
vo. Quid enim iſti non audent quibus lucellum,
quamlibet exiguum, aut gloriola, honeſto & ami-
citiâ eſt antiquior. Atqui non omnia in hoc
ſcribuntur, ut evulgentur. Luſimus quædam ado-
leſcentes, ſtili exercendi gratiâ; quædam aliis
dictavimus

dictavimus ſic inambulantes, nihil minus cogitantes quàm de evulgando : nonnulla ſcripſimus diſcipulis tardis. Hujus generis erant *Colloquia*, quæ *Holonius* quidam, haud ſcio unde nactus (nam apud me nullum unquam fuit exemplar) carè vendidit *Joanni Frobenio*, ſimulans alios eſſe typographos qui empta cuperent. Hæc emendi orexis. Ejuſdem ſunt *Paraphraſes elegantiarum*, quæ ſummâ cum admiratione meâ prodierunt, inepto titulo, quum ego nullum titulum addidiſſem: & ſingulis ad ordinem literarum digeſtis, quæ res totum turbavit ordinem: poſtremò, multis admixtis, non minus ineptis quàm indoctis, quæ ego nec puer ſuſtinuiſſem dictare puero. Nuper vidi libellum De *Componendis Epiſtolis*, *Lugduni* excuſum, hoc titulo, *Eraſmus Petro Paludano S. D.* Atqui ego neminem novi mortalem hujus nominis. Lecto libello deprehendi ſcurrile furtum. Olim cuidam *Anglo* diſcipulo intra biduum ſcripſi librum De *Componendis Epiſtolis*, planè craſsâ *Minervâ* craſſo. Ex hoc ille quædam decerpſit, & ſua quædam admiſcuit. Adjecit prolixam epiſtolam in qua nullum eſt verbum meum, inſigniter inſulſam, nec quicquam facientem ad præſens argumentum. Si ſuo nomine èdidiſſet opus incontaminatum, multo erat tolerabilius: verùm ex meo nomine quæſivit lucrum. Jam ſcio & apud alios quoſdam ſervari juvenilia quædam mea Progymnaſmata. Et in hoc vaſe quod nunc excuſſi, fuerant plurimæ chartæ juveni ſcriptæ longè aliâ manu quam nunc utor. Eas comperi ſublatas ad unam omnes, nec me fugit penes quem lateant. Sed elevatur furtum literarium, verùm nihilo meliore fronte quàm veſtiarii excuſant furtum pannarium, aurigæ furtum vinarium, molitores furtum farinarium, cæteríque opifices ſuo quiſque colore ſuum furtum excuſant. At demus eſſe levem culpam penetrare in aliena ſcrinia, & quæ celata volebas ſuffurari: num leve crimen videtur ea quæ nolebas evulgari, cum alieni nominis infamia prodere, & quidem indoctis aſſuturis contaminata? Quid alii ſentiant neſcio, ego leviùs ferrem, & tuli non ſemel, è ſcriniis ſublatos nummos. At hoc qui faciunt, aguntur in crucem. Illi vocantur ſtudioſi. Ego verò iſtos ſtudioſos non arbitror dignos qui laqueo præfocentur, ſed qui ad *Thurini* exemplum, chartarum fumo pereant. In uno facto quàm multa ſunt crimina, furti, ſacrilegii, falſi, infamis libelli, perfidiæ? Quid iſti non audebunt me mortuo, quum hæc audeant me vivo? Atque utinam hæc temeritas à veterum libris abſtineret. Officina *Veneta* dedit nobis *Feſtum Pompeium* egregiè depravatum. Non inſimulo *Aldum*. Solet ille tales operas alicui pædagogo committere. Ante annos aliquot ſæpe mihi fuit in animo, excuſſis ſchedis meis, quicquid non eſſet edendum exurere. Sed dum variis occupationibus impeditus differo propoſitum, alii anteverterunt, quæ res eis vertat malè. Satis dedecoris mihi adferunt lucubrationes meæ, quas ipſe edo, etiamſi iſti non evulgent meas nænias quas vulgo non ſcripſi. Quum inter epiſtolas reperiſſem multas à Regibus ferè omnibus, à Ducibus, à Cardinalibus, Epiſcopis, & ſummis Pontificibus, aut à viris inſigniter eruditis amantiſſimè ſcriptas libuit paucis ex his editis ſpecimen dare, quales habeam combibones: ſic enim quidam garriunt, qui ſcurrilem maledicentiam putant eſſe facundiam. Eas tantùm ſelegi, quas non per ſecretarios, ſed proprio ingenio compoſitas propriáque manu ſcriptas animadverterem. Nam ipſe mearum aliquot jam annis nullum exemplar ſervare curavi, partim quòd amanuenſes omnibus deſcribendis non ſufficerent, partim quòd dum pluribus reſcribo, cogor extempore ſcribere, quaſdam etiam dictare. Et ſuperiorum editionum me ſuppuduit. Poſtremò, mihi videntur ſapere, qui epiſtolas ſuas ſervant poſt obitum edendas. Porrò, epiſtolæ quæ affectato argumento ſcribuntur ad eruditionis oſtentationem, quoniam nihil habent veri affectûs, meo judicio non ſunt epiſtolæ. In his verò quæ ſcribuntur ex animo, non temerè invenias quæ, uni ſcriptæ, ab omnibus citra cujuſquam offenſionem legi poſſint. Cardinalis *Cajetanus* aliquoties ad me ſcripſit; poſtremam illius epiſtolam his adjungere cupiebam, ſed ad manus non venit. In literis quas ad illum noviſſimas dederam, queſtus ſum de his qui libellum *De Concordia* malâ fide tractârant. Eas *Clemens* Pontifex legit. Libentiùs enim legunt ad alios quàm ad ipſos ſcriptas, quòd in illis credant eſſe plus veri. Rogavit, an eum libellum legiſſet, ait. Ecquid probaret. Nihil, inquit, illic video mali. Eam vocem Pontifex ſummâ cum alacritate excepit. Ubi ventum eſt ad locum ubi queror de *Nicolao Herborno* commiſſario ciſmontano, ilicò vocavit magiſtrum ſacri palatii, rogavit ecquem ipſe talem creâſſet commiſſarium. Ille negavit. Qua ex re perſpicuum fuit, nec Pontificem probare *Herborni* petulantiam, & ad glorioſum illum titulum quo ſe jactabat, à patribus *Franciſcanis* fuiſſe datum, non à Pontifice. Inter excutiendum ſchedas illud admonuit me conditionis humanæ, quòd inter tam multas epiſtolas pleraſque intra decennium ſcriptas, tam paucæ venirent ad manus quarum autores eſſent ſuperſtites. Homo bulla. Hæc te ſcire volui, candide lector, nè ſtatim meum eſſe credas, ubicunque videris meum præfixum nomen: néve putes *Eraſmo* neminem favere præter combibones aliquot. Vale. *Baſileæ* X. Calend. Martias, Anno à Natali M. D. XXXVI.

Eraſmus Rot. Senatui Beſontino S.

MAgnifici domini & patroni ſemper obſervandi, humanitatem veſtram quâ jam non ſemel offertis ſupra quam ego fuiſſem auſus petere, toto pectore amplector atque exoſculor. *Epiſt.43.* Munus verò honorarium licèt mihi multò gratiſſimum non tamen ſine pudore accepi. Nec enim potuit non eſſe gratiſſimum, quod à talibus viris ultrò miſſum eſt, nec ambienti nec expectanti. Sed huic voluptati nonnullus pudor fuit adjunctus, dum reputo quàm nihil unquam vel de vobis, vel de Republica cui præſidetis ſum bene meritus. Nec omninò quid gratiæ queam reponere video. Illud tamen bonâ fide polliceor, me, ſi quis ſubmoneat quâ in re poſſim dominis meis optimè de me meritis viciſſim aliquid gratum facere, manibus pedibúſque enixurum, ut intelligant ſtudium promptámque voluntatem ſuo clienti non defuiſſe. Dominus inclytum ſenatum veſtrum, ac præclaram Rempublicam ſoſpitet ac proſperet in omnibus. Datum apud *Friburgum* XII. die Martii, Anno à *Chriſto* nato M. D. XXXIII.

A

Eraſmus Roterodamus Senatui Beſontino S.

Epiſt. 44. MAgnifici & plurimùm honorandi domini, quum rès *Baſileæ* mutatæ cogerent me hoſpitium vetus & ob id gratum relinquere, cogitabam de commigrando *Beſontium*, nimirum expertus jam per occaſionem, tum veſtram tum canonicorum humanitatem. A canonicis tum reſponB ſum eſt iſtic eſſe neſcio quid diſſidii, itaque ſatius eſſe migrationem in aliud differre tempus. Ita factum eſt, ut in approbante & ſuis literis commendante me Rege *Ferdinando* ad *Friburgum* vicinum me contulerim: ubi jam duos annos & ultra vixi, gratus omnibus, ſed imprimis Academiæ. Nec interim fui cuiquam gravis impendio, meo ſucco victitans. At nunc quoniam video omnia in ſuſpenſo eſſe, nonnulla etiam bellorum aut tumultuum præſagia, quæ quidem opto vana eſſe, C ſed ſi quid tale accidat, ubivis malim eſſe quàm *Friburgi*. Huc enim ſe contulerunt & hodie conferunt, qui *Baſileam* odio ſectarum reliquerint, à quibus illi ſuſpicantur inſtigari monarchatus rem eccleſiaſticam armis vindicent. Oppidum eſt elegans & amœnum, ſed maligna rerum copia: & hoc corpuſculum ſenile jam & afflictæ valetudinis cùm aliis plurimis ſubſidiis eget, tum maximè vino *Burgundiaco*, quod huic ſtomacho cum *Germanicis* peſſimè convenit. Quum autem ea iſtinc D huc adferri curo præter iniqua impendia, aut veniunt qualia nolim, aut in itinere per aurigas vitiantur. Speramus quidem omnia fore tranquilla, ſed tamen ſi quid extiterit quod nolumus, mihi gratum eſſet urbis iſtius hoſpitio ad tempus uti. Nemo per me gravabitur; eſt, gratia ſuperis, unde alam hoc corpuſculum. Nec cum ulla ſecta mihi commercium eſt. Nullos habeo diſcipulos niſi cum *Chriſto* communes, nec habiturus ſum volente Deo. De vitiis hominum quædam adE monui, quæ nonnihil offendunt moroſos quoſdam, quum magis oportuerit ea corrigere, quàm ſuccenſere bene monenti. Tantum quæro portum & tranquillam ſedem huic ætati & valetudini. Vocatus ſum & vocor aliò ſplendidis conditionibus, ſed non eſt conſilium egredi Cæſareæ ditionis pomeria, cujus ſingulari favore hactenus ſubſtiti adversùs malevolorum conatus. Quòd ſi veſtra ſapientia putabit hoc quoque ad rem pertinere, verbo facillimè impetrabo, & à Cæſare F & à *Ferdinando* literas commendatitias. Quanquam quæ veſtra humanitas eſt nec illorum commendatione, nec his meis literis opus eſſe arbitror. Attamen propter varias hominum ſententias, variòſque affectus viſum eſt nihil tentare, niſi priùs exploratis animis veſtris, ſine quorum favore neſcio an iſtic tranquillam ſedem habere liceat. Quamobrem veſtra clariſſima celſitudo, non gravabitur paucis verbis huic epiſtolæ reſpondere, cui me ſemper addictum clientem G fore profiteor, quæcunque *Eraſmum* eſt habitura regio. Vos omnes ſoſpitet, réſque veſtras bene fortunet Dominus *Jeſus*. Apud *Friburgum Briſgoiæ* poſtridie *Jacobi* Apoſtoli, milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Roterodamus Deſiderato More S. D.

GRatulor iſti Reipublicæ, *Deſiderate* chariſſime, Epiſt. 45. quod ab eo diſſidio quod audieram ſuboriri, liberata eſt. Is certè metus me deterruit, quò minùs iſtuc commigrarem, nè toties ob vini periclitarer inopiam; Nam à fine Februarii uſque B ad Septembrem perpetuò langui, ſic collapſo ſtomacho, ut omnino nihil admitteret, ac certò comperi languoris cauſam non aliam fuiſſe quàm vini idonei inopiam. Nam mutato vino protinus revixit ſtomachus. Hæc eſt hujus corpuſculi calamitas toleranda, donec & ventrem & eſcas deſtruat Deus. Nè verò mihi idem eveniat rurſus hac hyeme, emiſi famulum *Gilbertum Cognatum*, mihi quidem multis nominibus chariſſimum, ſed hoc etiam titulo chariorem, quòd tibi propinC quà conſanguinitate conjunctus eſt, ut mihi duo aut tria vaſa adferat. Arbitror officialem nondum è legatione rediiſſe, nam è *Lucerna* nuper ad me ſcripſit amantiſſimè, & audio D. *Franciſcum Bonvalotum* è rebus humanis conceſſiſſe. Quo magis te rogo, ut *Gilberto* noſtro, tuo conſilio velis adeſſe, ut pecuniam bene collocet, & quamprimum ad nos redeat. Ridebit aliquis me de vino tam eſſe ſollicitum. Riderem & ipſe, niſi præſenti periculo toties eſſem doctus. Revocatus ſum D in patriam à Regina *Maria*, Cæſare, ſummo Cancellario & Duce *Arſcoti*, miſſo etiam viatico trecentorum florenorum, & præſtituto ſalario tanto in annos ſingulos, jámque paratis equis accinctus eram ad iter. Sed imbecillitas cogit expectare ver. Reliqua cognoſces ex *Cognato* bis tuo ſemel meo. Eccleſiæ concordiam jamdudum ſuſpiramus veriùs quàm ſperamus. Huc certè ſum adhortatus, libellum opinor exhibebit *Gilbertus*. Opto te quàm rectiſſimè valere. Datum E *Friburgi Briſgoiæ* duodecimo die Octobris, Anno à *Chriſto* nato M.D. XXXIII.

Eraſmus Rot. Lodovico Montis S. Mariæ & Charitatis Abbati S.D.

REverende Domine ac pater mihi multis nominibus ſuſpiciende, *Gilbertus Cognatus* mihi Epiſt. 46. jam pluſquam triennium fidelem & commodum præſtitit famulum, quem ego tamen ob mores liF berales non tam pro famulo habui, quàm pro convictore, & in ſtudiorum laboribus ſocio. Proinde & tuæ R. amplitudini gratulor talem cognatum, & illi multo magis tam amicum & benignum patronum. Quo nomine ſicut ille tibi debet plurimum, ita & ipſe gratias ago. Nam meæ fortunæ tales ſunt, ut mihi magis in promptu ſit communicare literas quàm divitias, aut dare ſacerdotia. Spero autem fore, ut illum temporis apud me peracti non pœniteat. Nam præter eruditioG nis fructum quem ex mea conſuetudine cœpit haud pœnitendum; novit tua prudentia quot illecebris juventus ſuo relicta arbitrio ſollicitetur ad corruptelas. Poterat alibi nonnihil attrahere contagii à ſectarum amatoribus. Apud me verò etiamſi quid attraxiſſet, purgari potuit. Tum ea eſt vitæ noſtræ ratio, ut nullum ſit ocium ſerviendi voluptatibus etiamſi quis appetat. Hunc ego fructum arbitror in ratione præmiorũ haudquaquam

poſtremum

poſtremum mereri calculum. Sic autem meritus A
eſt de me, ut meas fortunulas ſemper ſit habitu-
rus communes, & præterea ſi quid officio præſtare
valuero. Nunc perquam ægrè illo careo, itaque
vehementer gratum fuerit, ſi quamprimum ad nos
recurrat. Te verò magnopere rogo, ut in illo fo-
vendo tui ſimilis eſſe pergas. Crede mihi rectè
collocâris benignitatem iſtam, etiamſi tibi ſan-
guine junctus non eſſet. Quòd ſi *Eraſmum* in tu-
orum numerum aſcribere dignaberis, pro uno B
cliente duos es habiturus. Bene valeat T. R. A.
Friburgi XI. die Decembris, Anno Domini mil-
leſimo quingenteſimo trigeſimo tertio.

Eraſmus Roterodamus Franciſco Bonvaloto Theſaurario S. D.

Epiſt. 47. PRo tuo in me ſtudio, vir clariſſime, jam non
novo gratiam habeo: ſed nihil adhuc aliud
poſſum quàm habere. R. D. *Lodovicus à Vers* Ab- C
bas montis S. *Mariæ* & *Charitatis* contulit *Gil-
berto Cognato* conſanguineo ſuo meo famulo ſa-
cerdotium quoddam: Qua in re ſi forſitan opus
fuerit illi favore tuo, etiam atque etiam rogo
nè illi deſis vel quia dignus eſt ipſe, utpote juve-
nis candidis & integris moribus, nec indoctus,
mihi certè jam annos aliquot in ſtudiorum labo-
ribus magno fuit adjumento. Quare quod in il-
lum contuleris officii, in me collatum putabo.
Audio per te conferri pleraque ſacerdotia; & no- D
vit tua prudentia magnam religionis *Chriſtianæ*
partem pendere à paſtoribus. *Lutetiæ* habeo quen-
dam *Philippum Montanum*, qui mihi olim fuit
adjutor ſtudiorum, præclarè doctum, etiam in
re theologica; ſed moribus ſanctioribus aut ma-
gis piis vidi neminem. Non deeſt illi fortuna, ſed
ſuopte ſpiritu cuperet *Chriſto* bonum paſtorem a-
gere, ſi vocaretur. *Gallus* eſt natus annorum plùs
minùs triginta quinque, cujus ſi memor eſſe di-
gnaberis, non mihi tantùm, ſed *Chriſto* etiam E
ipſi rem ſummopere gratam facturus es, qui te
ſervet incolumem. *Friburgi* XI. die Decemb.
M. D. XXXIII.

Eraſmus Rot. Simoni Leigniero S. D.

Epiſt. 48. AManter tu quidem, vir optime, qui vinum
ultrò obtuleris, ſed *Gilbertus Cognatus* pa-
rum fecit prudenter qui acceperit. Mihi verò tua
benignitas hoc nomine multò gratior eſt, quòd F
ſpontanea atque inexpectata. Quod de filiis mo-
nes faciam diligenter, & ſi qua alia in re poſſim
illis commodare, præſtabo grati ac memoris bo-
minis officium. Non excidit mihi quantum de-
beam inclyto ſenatui *Beſontino*, & hoc cœlum
perpetuò nebuloſum ac nubilum durè me tractat.
Cæſar revocat me in *Brabantiam*, quò ſi per de-
bilitatem corpuſculi proficiſci non licebit, cona-
bor iſthucuſque prorepere. Det Dominus ut o-
mnes amicos meos offendam incolumes. Vale G
cum tibi chariſſimis. *Friburgi* XIX. die Novem-
bris M. D. XXXIII.

Eraſmus Rot. Petro Richardoto S.

Epiſt. 49. JAm fermè menſis eſt, quòd patronus mihi te-
cum communis è *Luceria* ſcripſit ad me literas
humanitatis ac benevolentiæ plenas. Ad eas re-
A ſpondi, ſed paucis, quòd quidam indicâſſet illum
neceſſariò fore *Beſontii*, quod ipſum mihi non vi-
debatur veriſimile. Scripſeram per eundem E-
piſcopo *Verulano*, ſed is jam revolârat in *Italiam*,
Mediolani expectaturus quid mandet Pontifex.
De epiſtolio quod per famulum miſi non eſt quòd
ſis ſollicitus, nihil habet niſi gratiarum actionem,
& reſalutationis officium. Veteris vini *Gilbertus*
meus plus adduxit quàm vellem. De novo cura-
B bimus in Quadrageſima. Ut autem ſcias quantus
ſim οἰνοπότης, duo vaſa mihi, ſi ſolus bibam, ſuffici-
unt in decem menſes. Malo tamen ſupereſſe nè
deſit poticis, famulis, liguritoribus, vapis & acri-
moniæ ſua portio. Habeo gratiam quòd me do-
ces quomodo vapeſcenti vino vinaceis mederi de-
beam. Illud ſeriò tibi perſuadeas velim, mi *Ri-
chardote*, tuum iſtum affectum, quem literis tuis
ſignificas veriùs quàm exprimis, mihi eſſe gratiſ-
ſimum. Riſi nec intellexi tamen, quòd me *ter-
C tium eloquentiæ lumen* appellas. Nimium mihi tri-
buis, ſi putas hoc ſeculo non eſſe niſi duos *Eraſmo*
facundiores. Equidem me vix milleſimum eſſe
credo, niſi quòd magis arbitror me cum *Mega-
renſibus* nullo in numero ponendum eſſe. Utinam
hiſce temporibus tam effloruiſſet *Chriſtiana* pietas
quàm effloruit eloquentia. Audi rem mihi mole-
ſtam, ſed tibi tamen riſui futuram. Præter alia
incommoda quibus æſtas & autumnus me afflixit,
fuit in ædibus meis tanta improbiſſimorum puli-
D cum vis, ut per eos nec dormire liceret, nec legere
aut ſcribere. Quod malum nondum factum eſt
mitius. Soleo per jocum amicis dicere, non eſſe
pulices, ſed dæmones. Non erat ille jocus, ſed di-
vinatio. Siquidem ante dies aliquot exuſta eſt
mulier, quæ quum haberet maritum, octodecim
annis furtivum commercium habuit cum rivale
dæmone. Ea inter alia crimina & illud confeſſa
eſt, quòd per amatorem ſuum in hoc oppidum
miſerit aliquot magnos ſaccos pulicum. Nomen
E vici ubi exuſta eſt, dicitur *Kylchove*, abeſt hinc
duabus leucis. Hæc ſtans ſcribo, & tamen undi-
que pungunt in caligis, in induſio circa collum, &
pungunt more inſolito, tam puſilli ut prendi
non queant. Tantúmne permiſſum eſſe malefi-
cis? Bene vale. *Friburgi Briſgoiæ* decimonono
die Novembris, Anno Domini milleſimo quin-
genteſimo trigeſimo tertio.

Eraſmus Roterod. Gilberto Cognato Canonico F *Nozerethi in Burgundia* S. D.

NUper per quendam è veſtra familia ſcripſi Epiſt. 50.
paucis, quo tempore & lecto decumbens
coactus ſum ad Regem *Ferdinandum*, & Cardina-
lem *Tridentinum* pro ſenatu *Baſilienſi* ſcribere.
Nec tu per illum quicquam ſcripſeras aut mandâ-
ras. Ille cauſabatur ſe præter ſpem veniſſe *Baſile-
am*. λέγει. Suſpicor aliquid eſſe in cauſa, quâ nolu-
iſſes ſcribere? Idem aiebat te ſcripſiſſe ante men-
G ſem. λέγει. Typographus qui apud te fuit, excuſabat
non fuiſſe ſcribendi ſpatium. Is tamen injecit no-
bis aliquid bonæ ſpei, tibi in animo eſſe huc pro-
ficiſci ad Paſchæ feſtum, & curaturum ut ali-
quid boni vini ad me perferatur. Meminiſti è
duobus vaſis Abbatis quum guſtaremus alterum
fuiſſe turbidum, nec quicquam habuiſſe coloris
aut ſaporis. Hoc tu poſueras proximum vaſi Offi-
cialis, tanquam cæteris melius. Verùm poſtea-

quam aperuimus, reperimus colorem elegantem, A
cæterùm nihil caloris neque ſaporis niſi corru-
ptiſſimi ex vitio vaſis. Quid infuderint aurigæ
neſcio, certè hoc vas eſt effundendum in viam. A-
peruimus alterum Abbatis vas, & invenimus vi-
num generoſum & gratiſſimi ſaporis, nec dubi-
to quin alterum vas fuerit ſimile. Ut illos *ἀνωνύμους*
malè perdat *Jupiter*. Ego vel quadraginta flore-
nis emptum velim, ut alterum vas eſſet quale
miſſum fuit. Sufficiſſet in totum annum & ſuper- B
fuiſſet. Hac in re ſi mihi volueris gratificari, non
perdideris operam tuam. Hæc hyems odioſè me
tractavit. Sub Calendas Novembres odioſè me
ſalutavit primo frigore. Ac nondum confirma-
tum obortus ventorum turbo proſtravit. Cœpe-
ram & hinc commodè revaleſcere, nullum erat
doloris veſtigium, nulla capitis pituita, ſtomachus
indies erat firmior, & ecce *N*, à prandio ve-
nit ſalutatum, méque tres horas detinuit ad
ignem ſedentem diſputans de fidei dogmatibus. C
Ea attentio & ad ignem ſeſſio mihi renovavit o-
mne malum, utrunque enim mihi pernicioſiſſi-
mum. Nec ille ante noctem erat facturus finem.
Interrupi ſermonem ac dimiſi eum, ſed mox ſen-
tio occipitium plenum crudis vaporibus, utrinſ-
que auris gravem tinnitum, ſtomachum deje-
ctum. Nunc abſunt quidem immanes illi cruci-
atus, ſed tamen in lecto ferè me contineo, niſi
tribus horis circa prandium & totidem circa cœ-
nam. Nuper & *Cholerus* mihi ſcripſit è lecto ma- D
lè tortus chiragra. Similiter & Theologus *Briſ-
goicus* noſter in literis queritur ſe fuiſſe in tantis
cruciatibus, ut mortem optârit. Maritus ſoro-
ris *Amerbachii* ſimili morbo torquetur: alioqui
vir durus & robuſtus. In *Polonia* amiſimus *Petrum
Tomitium* Epiſcopum *Cracovienſem*, qui cum e-
piſtola plena ſolatii miſerat triginta ducatos. Va-
le, & amicitiam quam in deſceſſu pacti ſumus ſer-
va. Cætera coram. *Hieronymus Frobenius*, *Boniſa-
cius Amerbachius* & *Sigiſmundus Gelenius* tuus te E
ſalutant. *Baſileæ* duodecimo die Februarii, Anno
à *Christo* nato milleſimo quingenteſimo trigeſi-
mo ſexto.

*Eraſmus Roterodamus Gilberto Cognato
Nozereno* S. D.

Epiſt. 51. ACcepi literas tuas duodecimo Calend. Mar-
tias datas, accepi autem tertio Calend. Mar-
tias, ex quibus perſpicio meas poſteriores tibi F
nondum fuiſſe redditas, eas ſatis verboſas per hu-
jus urbis viatorem publicum miſi ad *Stephanum à
Pratis*, ut per illum ad te perferrentur. Spero te
jam accepiſſe. Nunc ad tuam epiſtolam paucis.
Silentii tui excuſationem accipio non libenter,
maluiſſem eſſe verum quod ſuſpicabar, te rerum
ſucceſſu quodammodo ebrium noſtri fuiſſe obli-
tum. Mihi tamen affectus iſte tuus erga me fuit
ſummopere gratus, licèt parum jucunda fortunæ
tuæ deploratio. Amo te quòd libros ac literas G
meas *Beſontione* bonâ fide reddideris, id quod
nunc ex ipſorum etiam literis cognovi. *Leigneri*
vicem ex animo doleo. De *Lambelino* quod mo-
nueris habeo gratiam. Veteres amici decedunt,
parandi novi ſunt, qui ſuccedant. In *Polonia* pe-
riit *Petrus Tomitius* Epiſcopus *Cracovienſis*, *Fri-
burgi Zaſius*: In *Anglia* omnes aut mors ſu-
ſtulit, aut metus contraxit. Penſionarii excu-

A ſant, præter ſpem tamen neſcio quo conſilio
Thomas Cromvelus Regis ſecretarius, qui nunc
ſecundum Regem poteſt plurimum, dono miſit
viginti Angelatos, *Cantuarienſis* octodecim, *Lin-
colnienſis* quindecim, nullus tamen horum ſcri-
pſit. Solus *Bedyllus* auſus eſt ſcribere, & *Euſtachi-
us* Cæſaris orator, liberior quàm fortaſſis expe-
dit. Credo tum *Anglos* nondum vidiſſe *Præ-
fationem* in noſtrum *Eccleſiaſten*. Habent apud
B *Germanos* oratorem *Edvardum Phoxum* Epiſco-
pum *Erfordienſem*. Venio ad tuum negotium.
Si tibi mea conſuetudo tam felix videtur quam
tu verbis exaggeras, civiliùs quàm veriùs, ſcito
tibi eam nunc quoque patere. Nullum accivi
præter *Lambertum* optimis moribus juvenem,
mihique ad obſequia cubicularia commodiſſi-
mum. Poſt intermiſſam conſuetudinem uter-
que alteri futurus eſt jucundior. Tibi minus e-
rit laboris, & te jam iſthoc animo in amici lo-
C cum recipiam, ſentiéſque meam liberalitatem
aliquanto largiorem. Quòd ſi quid mihi acci-
derit humanitùs, curabitur ut tibi cedat aliqua
portio non contemnenda. Tu vide quid per pa-
rentes & negotia liceat. Parentes ſuum potiùs
quàm tuum agunt negotium. Quærunt columnam
in quam domus inclinata recumbat. Et hic eſt fe-
rè affectus parentum idiotarum. Protrudunt ali-
quem è liberis in cucullam aut ſacerdotium, per-
ſuadentes ſibi tuta omnia, ſi quem Deo dedi-
D cent qui pro ſe oret. At interim interdum ſibi
parant qui ipſis malè precetur. Sordidis iſtis ne-
gotiis conſumes optimos vitæ annos; etiamſi
cætera eſſent ut velles, ſuaderem tamen ut à
parentibus te ſejungeres. Volunt perpetuò im-
perare, nec meminerunt quare filii dicti ſint
liberi. Reverentiam & charitatem oportet eſſe
perpetuam, imperium non item. Vides quan-
tâ invidiâ nunc laborent qui ſolent in ſummo
eſſe precio. Si animus rapitur ad hoc religio-
E nis genus, obtempera ſpiritui tuo: ſin abhorret
ante juſtam ætatem, nec tibi libet aut licet ad
noſtrum remigrare contubernium, poteris a-
pud *Damianum à Goes* ſat commodè vacare ſtu-
diis. Si quid mea commendatio vel apud illum
vel apud alios tibi prodeſſe poterit, ſcias nuſ-
quam defuturam. Si reſignares tuam præben-
dam hâc conditione, ut cui traderes numera-
ret tibi ad ſex annos ſexagenos coronatos, pòſt
liber futurus à penſione, poſſes eâ pecuniâ li-
F berè vacare ſtudiis. Interim commodior aliqua
fortuna affulgeret. Si te huc recipis, velim id
maturiùs fieri. Ego veſtram *Burgundiam* cogi-
to, ſed valde metuo nè valetudo me hic alliga-
tum teneat. Epiſtolam *Odoni* ac *Philenii* cupidè
legi, ad te quidem ſcriptam, ſed de me totam.
Scaliger rurſus evomuit neſcio quid libelli in me,
quemadmodum & *Petrus Curſius*. Neutrum vi-
di. Pro munuſculis tuis habeo gratiam, libenter
relaturus ubi dabitur commoditas. Ficos hîc ha-
G buimus ante menſem *Lugduno*. *Goletta* picturam
è *Roma* miſerat *Anſelmus Ephorinus*. Habes ſim-
pliciter expreſſum & meum erga te animum, &
conſilium abſque fuco. Reliqua tui erunt judi-
cii, quod precor ut tibi Dominus quàm proſperri-
mum ſuggerat. Me in omnibus experieris a-
micum ex animo. Bene vale. *Baſileæ* XI. die
Martii, Anno milleſimo quingenteſimo trige-
ſimo ſexto.

Philippi

Philippi Montani ad te epiſtolam incluſam in- A
veni in vaſe, dum excuterem. Profluvio ventris jam ultra decem dies debilitor uſque ad mortem. Hanc epiſtolam bis miſi, dubitans an prius exemplar ſit redditum. Vale.

Eraſmus Rot. Lodovico Bero S. D.

Epiſt. 52. MIſi procuratorium de facultate vendendarum ædium. Nunc mitto *Gilbertum* meum, ut ſupellectilem divendat, & famulam be- B
nignis rationibus ableget. Non mediocre lucrum facit, qui litem pecuniâ redimit. Quòd ſi vir clariſſimus D. *Petrus Rich* perſiſtit in ſententia, nihil obſtat quo minùs immigret quum volet. Ego mecum reputans quot decoribus ſit ornatus, quantóque ſtudio tu cauſam illius per literas mecum egeris, nihil muto, atque etiam mihi gratulor, quòd ædes meæ tam honeſto domino ſint ſervituræ, tibi tanquam conjunctiſſimo amico futu-
ræ communes. Nolim hìc jactare quod facio li- C
benter. Nihil tamen verear dejerare, me in caminos, in feneſtras, in contabulaturam, in tectorum & hoſtiorum reparationem impendiſſe ſupra centum florenos. Sed opifices & tribunus tractaverunt me ut hoſpitem. Illud admonebis D. cuſtodem, in cubiculo in quo erant libri mei ſub tabulis eſſe lateres integros & intactos, ſi fortè malit. Eò libentiùs explico me ab ædibus
præſente pecunia, tametſi cum aliquo damno, D
quod hìc non alio animo hæreo quàm nautæ ſolent, quoties æſtu deſtituuntur, jacere ancoram tantiſper donec recurrat. Hanc parabolam vix arbitror abs te intelligi, cui neſcio an unquam res fuerit cum mari. Scripſeras R. D. *Puccium* non eſſe *Romæ*. Spero res eſſe ſalvas. Neque enim arbitror ad eum pertinere, quod rumor ſparſit de Card. *Mediceo*. fortaſſe peſtis abegit eum. Clariſſimo domino Cuſtodi precor felicem migrationem. Tibi tuóque fratri *Franciſco* & amico ſin-
gulari læta in *Chriſto* omnia. *Baſil.* Natali S. *Mat-* E
thai, M. D. X X X V.

Eraſmus Rot. Lodovico Abbati montis S. Mariæ & Charitatis S. D.

Epiſt. 53. REverendiſſime domine, Equidem optabam *Gilbertum* tuæ benignitatis alumnum, meum hactenus amanuenſem, ad proximum uſque ver manere mecum, quo ſimul cum hirundine in ve-
ſtram *Burgundiam* proficiſceremur, nec ille abhor- F
rebat, ſed parentum affectus neſcio quid cupientium aut metuentium compulit eum redire ad ſuos. Quæ cauſa quoniam à pietate proficiſcebatur, malui illius animo obſecundare quàm mei commodi rationem habere. Quantum in literis profecerit tua prudentia dijudicabit. De fortunulis noſtris quanquam exilibus, illi tantum impertivimus, ut arbitrer eum de ſordibus non conqueſturum. Nihilominus interim parati commodis illi-
us inſervire, ubicunque ſe tulerit occaſio. Ætas & G
animus illum vocat ad majora. Mihi nihil ſupereſt, niſi decreſcere indies. Accepi ex tua benignitate duo vaſa vini, pro quibus habeo gratiam, ſempérque ſum habiturus, ſi non datur referre. Reliqua cognoſces è tuo cognato. Dominus R. amplitudinem tuam ſervet incolumem, cui cupio ſummopere eſſe commendatus. *Baſileæ* ſeptimo die Octobris, Anno M. D. X X X V.

A

Eraſmus Rot. Leonardo à Grueriis Officiali Beſontino S. D.

MAgnam mihi voluptatem nunciavit, qui retulit te è legatione domum rediſſe. Metuebamus enim nonnihil. Ego, quod vix credebant futurum, nidum reliqui. Huc devolavi ad vos advolaturus receptis viribus. Sed hybernus *Epiſt.* 54.
B September me coegit hic ancoras jacere. Expectanda hirundo. Summus Pontifex, velim nolim, vult me inaurare. Jam contulit præpoſituram *Davantrienſem*, ultrò ſubmotis omnibus harpyiis. Mihi decretum eſt, etiamſi decem præpoſituras offerret, unam non accipere. Atque id jam ſæpenumerò ſcripſi amicis *Romanenſibus* qui hæc moliuntur. An ego mox emoriturus accipiam ſarcinas, quas ſemper recuſam. Committam opus *Eccleſiaſtæ Gilberto Cognato* Amanuenſi meo,
C ſi poſſit ferre onus. Ex eo multa cognoſcas licebit, quæ non vacat ſcribere, de *Lodovico Bero*, de novis martyribus, & cætera. Dominus te ſervet incolumem. *Baſileæ*, duodecimo die Octobris, Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo quinto.

Eraſmus Roterod. Franciſco Bonvaloto Theſaurario S. D.

D PRo donato vino ſanè quàm eleganti habeo *Epiſt.* 55.
gratiam. Sed quoniam ingenuæ mentis eſt, cui multum debeas, ei debere velle plurimum, oro ut priſtinis tuis in me beneficiis unum addas, quod erit omnium gratiſſimum. Senectus indies ingraveſcit, morbus urget acriùs. Vehementer egeo auxilio *Gilberti Cognati*, qui multorum annorum convictu novit omnia mea. Sed ut audio involutus eſt illic neſcio quibus tricis litium, à quibus tuâ ope poterit facilè explicari. Recipiet
E ille quaſvis conditiones, modò vel paululum habeant æquitatis. Adjuvabit hac parte D. *Petrus Richardatus* officialis, ſi per te fuerit monitus, ſique apud Senatum *Dolenſem* tuum præſtiteris patrocinium. Hic mihi crede à ſectis nihil eſt periculi. Nemo nobis verbo moleſtus eſt, nec vellem habere domi qui novis dogmatibus eſſet infectus. Quòd ſi Deus dederit aliquid virium, ut liceat commigrare *Veſontium*, hic *Gilbertus* fuerit mihi valde neceſſarius. Nam alter famulus ne-
F ſcit *Gallicè*. Hic ſi præſtiteris amicum, quem hactenus ſemper præſtitiſti, me jam olim tibi devinctiſſimum reddideris multò devinctiorem. Demiror *Dolæ* tantum poſſe duos *Franciſcanos*. *Colloquia* & venduntur & excuduntur *Lutetiæ*, & *Dolæ* exulant. Qui dicunt in illis aliquid eſſe hæreticum, ſive docti ſunt ſive indocti, mentiuntur. Id liquidò perſpiciet qui legerit meas *Declarationes*. Dominus te ſervet incolumem, vir clariſſime. *Baſileæ* decimo ſeptimo Maii. Milleſimo quin-
G genteſimo trigeſimo ſexto.

Eraſmus Roterodamus Joanni Clebergero S.

VIr animo meo chariſſime, nihil erat feriæ rei, *Epiſt.* 56.
de quo ad te ſcriberem: tamen cùm oblati eſſent homines bene certi per quos ſcriberem, & ſuſpicarer te iſtic in mercatu adfuturum, facere non

potui, quin ſalutatrice epiſtolâ, quamvis brevi, teſtarer, miſerum *Eraſmum*, quem *Baſileæ* bis vidiſti ſemianimem, adhuc ſpirare (non enim auſim dicere vivere) & adhuc tuæ humanitatis memorem eſſe. Quòd ſi cognovero te incolumem, téſque omnes ex animi ſententia eſſe, erit quod majorem in modum gaudeam. Si quid me ſcire voles, per eos, qui has reddent, poteris tutò ſignificare. Pontifex triumphat cum ſuis Cardinalibus: Sed magis illis gratularemur, ſi triumphus hic eſſet totius eccleſiæ communis. Bene vale. *Friburgi Briſgoæ* vigeſimo die Octobris, Anno Dom. milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſecundo.

Eraſmus Rot. cuidam S.

Epiſt. 57. SCribis te nolentem ac reluctante voluntate parentum rapi, protrudíque in aulam Principis. Quando igitur neceſſitas vinci non poteſt, ſupereſt ut commodè utendo perficias, ut aliquando te iſtinc explices quàm minimo malo. Nec enim omnibus infeliciter ceſſit hanc adiſſe *Laidem*. Et nè tibi videar non ſatis gravis admonitor, ſcito me ab ipſa pueritia ad annum uſque quinquageſimum in aulis Principum militâſſe. Primum illud tecum ſtatuito, nè quid cui credas quantumvis in ſpeciem amico, quantumvis arridenti, complexanti, pollicenti, dejeranti. Nec quenquam exiſtimes tibi ex animo amicum, nec tu ſis cuiquam amicus ex animo; tamen perinde quaſi neminem non ames ita blandus & comis eſto ſingulis. Eſto largiſſimus eorum officiorum quæ tibi nihil afferunt impendii. Saluta blandè, complectere, cede viam, aperi caput, ſubinde repete honoris & charitatis titulos, lauda affatim, pollicere benigniter. Prius igitur domi vultum componito, ut is tibi paratus ſit ad omnem fabulæ partem, nè quid veri affectus in facie ſubluceat. Meditanda domi eſt actio, ut oratio vultui, ut vultus ac totius corporis geſtus orationi fucatæ ſubſerviat. Hæc ſunt aulicæ philoſophiæ rudimenta, ad quæ nullus erit idoneus, niſi priùs omnem pudorem abſterſerit, aut vultu nativo domi relicto, quaſi perſonam ſumpſerit. Proximum erit ut factiones totius aulæ inbodoreris, ſed ita nè cui te facilè admiſceas. Si quos, aut ſi quas videris nihil non poſſe apud Principem, vide ut te ſemper inflectas ad latus navis felicius. Nec pudeat aut pigeat aſſentari morionibus etiam, quos animadverteris gratos eſſe *Jovi*. Sed hunc ipſum technis omnibus captabis. Quoties in illius conſpectu conſiſtes, arte præ te feres ſimplicem quandam alacritatem, quaſi gaudio geſtias quoties illi datur adeſſe. Et poſteaquam comperiſti quibus rebus offendatur, quibus oblectetur, non multum erit negotii apud illum quamvis magnam inire gratiam. Commodè ſubſervies, ad orationem arridebis, ſi loqui non dabitur, applaudes, velut admirabundus. Sed apud alios plenis ut aiunt tibiis, illius laudes decantabis. Aliqui certè perferent ſi paſſim prædicaveris. Nunc hic, nunc ille tibi captandus erit munuſculó, ſed eleganti & apto magis, quàm precioſo, nè videaris aureo piſcari hamo, pretium addes oratione. Excuſabis tenuitatem fortunæ, ubi illa contigerit opulentior, polliceberis montes aureos. Si qua præda affulſerit, cave quiſquam deorum aut hominum tibi tam charus ſit ut illi cedas. Semper tibi proximus eſto. Quoties de re agitur, vel patri verba danda ſunt. Non ſemper in aula ſpirant venti ſecundi: ubi ſpirant, arripienda eſt occaſio. Nullius jurisjurandi tam ſancta ſit tibi religio, ut hujus gratiâ patiaris opimam prædam elabi de manibus. Si quibus Principem ſenſeris vehementer offenſum, ac diverſam factionem geſtire victoriâ, ſemper accommoda te felicioribus: ſed ita, ut alteram partem non lædas capitaliter, niſi id fiat tuo magno certóque bono. Solent enim Principum favores ventorum in morem ſubinde reflare in diverſum. In ſumma, ubique venare commodum tuum. Nè quem apertè lædas. Cave menſam habeas domi: ea res exhauriet te ſumptibus. Longè præſtat convivam eſſe quàm convivatorem. Noli ſupputare quanti conſtet una cœna domi data, ſed ſubducito rationem ad quantam ſummam poſt annum ea res tibi ſit reddit ura. Proceres aliquot cole. Horum menſis te adjungito, ſed ita, nè crebriùs ad eundem. Hic comis & commodus eſto conviva, ſed feſtivus ac lepidus, ut nè quem offendas. Si quid in te dictum erit petulantius, in luſum jocúmque vertito, etiamſi ſeria res ſit. Ab omnibus tanquam ab hoſtibus caveto. Nè cui concredas unde te poſſit lædere. Si quos ſenſeris tibi parum amicos, fac artificio ſummo diſſimules, & communibus officiis hoc magis apud illos amicum agas. Lauda apud eos quos ſuſpicaris renunciaturos, hac arte aut fient amici, aut mitiùs erunt inimici. Tantùm cave nè qua detur anſa lædendi. In cæteris magis aulicorum eſto lepidus congerro. Tantùm ab alea temperato: ſi quidem ad hunc ſcopulum multi fecere naufragium, ſic ut vix licuerit enatare nudos. Da operam ut quam minimum inquineris. Ad rem augendam, & conſtabiliendam ubique vigila. Ubi ſatis pingueris, excogitanda ratio, ut quod paucis contigit, feliciter ab aula te ſubducas tibíque vivas. Neque perpetuus adſis Principi, neque nimium diu abſis: quorum alterum parit tædium & ſatietatem, alterum oblivionem. Ut autem etiam commodo tuo abſis, ambi legationes ſed favorabiles, minimíque negotii: ita ſubinde redibis novus ad Principem tuum. Semper eſto querulus ac petax; &, quemadmodum callidæ meretrices variis nominibus ac modis ſemper aliquid auferunt ab amatoribus, ita tibi ſtudio ſit ſemper aliquid auferre à Principe. Sed ea potiſſimùm petenda, quæ ille ſine ſuo ſumptu largiri poteſt. Quod genus ſunt ſacerdotia, præpoſituræ, abbatiæ. Si quid erit tale, cujus tu capax non ſis, ſuborna qui petant ſuo nomine, ſed tuo commodo. Hæc arbitror eſſe ſatis pro primis elementis: poſthac ubi te profeciſſe videro, abſtruſiora quædam impertiam. Vale.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Martino Dorpio S.

AUdivi, non ſine ſumma animi voluptate, mi *Dorpi* chariſſime, quæ nobis de te narravit communis amicus *Paludanus*, quanto pectore in Præfatione tua damnaris iſtos, qui, neglectis divinis literis, anxiis ac frivolis quæſtiunculis inſeneſcunt, & quâ tubâ tuos auditores ad divinæ Scripturæ ſtudia ſis adhortatus. *Epiſt.* 58. Macte animo virtutéque *ſdvv. vrat*, ſic itur ad aſtra. Quæſo ut iſtam provinciam

provinciam tuo potiſſimùm dignam ingenio, A ſtrenuè cœptam, fortiter obeas. Nos, quoad licet, non ſumus defuturi. Tu qui & ætate flores, & ingenio polles, & omnibus bonis literis affatim inſtructus es, majora illa munia pari virtute ſuſtinebis. Favebimus etiam obſcuritati noſtræ, ſi ad tuæ gloriæ ſplendorem, noſtri nominis lucernula velut evaneſcet. Quæ didiceram ex *Paludano*, narravi *Tonſtallo Britanniæ* oratori. Crede mihi, homo exilit præ gaudio, quòd toto animo negotium hoc capeſſeres. Demereberis tibi *Chriſtum*: nomen tuum orbi commendabis, ac ſtudioſis omnibus rem ut vehementer gratam, ita & ſalutarem facies. Bene vale, *Dorpi* multo omnium chariſſime. *Bruxellæ* ſexto Idus Julias.

DES. ERASMI ROT.

EPISTOLARUM

LIBER VIGESIMUS OCTAVUS:

IN QUO PRÆFATIONES.

Præfatio in *Auguſtinum.*

Eraſmus Rot. Alſonſo Fonſecæ Archiepiſcopo Toletano S. D.

Epiſt. 1. EN totus ſolitóque nitidior, venit in tuos D amplexus, Præſulum ampliſſime, incomparabilis eccleſiæ doctor, & invictus propugnator, divus *Aurelius Auguſtinus*, quem tu non ſine cauſâ ſic adamare præ cæteris, ſic in deliciis ſemper habere conſuevisti. Quid enim habet orbis *Chriſtianus* hoc ſcriptore vel magis aureum, vèl auguſtius? ut ipſa vocabula nequaquam fortuitò, ſed Numinis providentià videantur indita viro. Auro ſapientiæ nihil precioſius: fulgore eloquentiæ cum ſapientia conjunctæ nihil mirabilius. E Sunt aliis aliæ dotes, pro ut viſum eſt τῷ ἁγιῷ ὄντι Spiritui, qui pro ſuo arbitratu partitur ſingulis juxta menſuram fidei. In *Athanaſio* ſuſpicimus ſeriam ac ſedulam docendi perſpicuitatem. In *Baſilio*, præter ſubtilitatem, exoſculamur piam ac mitem ſuaviloquentiam. In hujus ſodali *Chryſoſtomo* ſponte profluentem orationis copiam amplectimur. In *Cypriano* ſpiritum veneramur martyrio dignum. In *Hilario* grandi materiæ parem grandiloquentiam, atque, ut ita loquar, cothurnum F admiramur. In *Ambroſio* dulces quoſdam aculeos, & Epiſcopo dignam amamus verecundiam. In *Hieronymo* divitem ſcripturarum penum optimo jure laudamus. In *Gregorio* puram nullóque fuco picturatam ſanctimoniam agnoſcimus. Ac, nè longum faciam, habet itidem & cæterorum quiſque ex ejuſdem Spiritus munificentia virtutes ſuas, quibus ſeſe piorum hominum affectibus variè commendant. At non arbitror alium eſſe doctorem, in quem opulentus ille juxta ac benignus G Spiritus dotes ſuas omnes largiùs effuderit quàm in *Auguſtinum*, quaſi voluerit in una tabula vividum quoddam exemplar Epiſcopi repræſentare. omnibus virtutum numeris abſolutum, quas poſt *Chriſtum* Epiſcoporum principem, *Paulus* & *Petrus* requirunt in his, qui paſcendum Domini gregem ſuſceperunt. Cæteris quidem non imputatur, quales fuerint antequam ſacro lavacro renaſcerentur: in Epiſcopo tamen requirit beatus *Paulus*, ut & eorum qui foris ſunt, teſtimonio comprobetur. Quid divus *Auguſtinus*? Talis erat, etiam quum ipſe foris eſſet, ut ab his qui erant intus, vir bonus haberi poſſet, in ſuo quidem genere. D Adoleſcens habuit concubinam, quòd humanæ permittunt leges, & hâc non repudiatâ, ſed ereptâ, aſcivit alteràm. Verùm utrique ſervavit conjugii fidem, quam probitatem hodie non temerè reperias in ſacerdotibus aut abbatibus. Inductus eſt in ſectam *Manichæorum*, quo quidem hominum genere vix aliud habuit orbis peſtilentius, adeo confictis titulis, prodigioſà ciborum abſtinentià, ſimulatione paupertatis, falſâ continentiæ ſpecie, aliiſque præſcriptis immanibus, ac E ſupra modum rigidis, tum portentoſis fabulis philoſophiæ fuco lenociniòque commendatis, fumos ac præſtigias quaſdam offundebant hominum mentibus, ut poſſent vel electis imponere. Ab his hiſtrionibus impoſitum eſt juveni, nondum baptizato, nondum catechumeno, ſed per omnes rerum ſpecies veritatem velut in ſomnis adamatam perſequenti. Affectus erat pius, error ſimplex & humanus. Nec tamen illorum vitiis inquinatus eſt, nec diutiùs hæſit impio dogmati, & fortaſſis F ob hoc ipſum Dominus paſſus eſt illum ad tempus labi, ut efficaciùs alios ab errore peſtifero vel arceret vel revocaret. A catechiſmo verò ſic protinus ad *Chriſti* regulam vitæ rationem inſtituit, perpetuóq; tenore ſemper ad meliora proficiens, inſtitutum perſequutus eſt, ut etiamſi quod crimen in illum ab hæreticis impingeretur, nequaquam hæreret: & qui intendere ſunt auſi, nihil aliud quàm impudentiæ lucri fecerint opinionem. Hoc de teſtimonio. Quod ad ſobrietatis laudem G attinet, quanquam erat corpore delicato, quemadmodum rarò ſolent ingenia inſigniter felicia robuſta ſortiri corpora, ſic diſpenſante naturâ, ut quod animi viribus additum eſt, corporis detrahatur, tamen illius menſa ferè nihil habebat præter olera & legumina, niſi quod interdum nonnihil etiam carnium admiſcebatur, idque vel propter hoſpites, vel ob imbecilliores, ut agnoſcas ſobrietatis ſtudium cum humanitate conjunctum.

Bibebat

Bibebat vinum, ſed ſic ut *Timotheus Pauli* con-
ſilio, neminem præſcriptis adigens, ſed firmiores
exemplo ſuo provocans, infirmioribus clementer
indulgens, in his duntaxat quæ per ſe nec pium
faciunt, nec impium, ut facilè perſpicias non Pha-
riſaicam juſtitiam, ſed verè *Chriſtianam* pietatem,
ſummo judicio, ſummáque manſuetudine con-
ditam ac temperatam. Hæc eſt illa ſobrietas
quam Apoſtolus cum primis requirit in Epiſcopo,
cui comes eſt vigilantia, quam & ipſam ſingula-
rem quandam in hoc mirari licet. Diem totum
precationibus, ſacrificio, doctrinæ, diſputationi-
bus, audiendis cauſis, componendis litibus, confu-
tandis hæreticis dabat, noctis bonam partem ſa-
cris lucubrationibus decidebat: itaque factum eſt,
ut non ſolùm obeundis Eccleſiæ ſuæ negotiis ſuf-
ficeret, verumetiam alias eccleſias vel oratione
præſens, vel ſcripto abſens moneret, doceret, in-
ſtitueret, confirmaret. Jam ſobrietatis & vigi-
lantiæ comes eſt caſtitas, quæ præcipuum eſt E-
piſcoporum decus & ornamentum. Hujus illi tan-
ta cura fuit, ut nec ſororem, licet Deo dicatam,
nec propinquo gradu cognatas fœminas, ad do-
meſticum admitteret contubernium: & collegia
mulierum, quæ inſtituerat, rarò admodum inviſe-
ſeret; nec omninò cum ulla fœmina miſceret
colloquium, niſi præſentibus clericis, aut aliis
matronis, niſi fortè quid eſſet arcani, quod unius
auribus eſſet committendum. Hic charitas ad-
monuit maledicorum ſibila contemnere. Nec e-
nim uſque adeo putabat ſerviendum improborum
linguis, ut neceſſarium officium hac gratiâ præter-
mitteretur. Ubi non urgebat neceſſitas, ad cautio-
nem ſuam redibat: non quòd ſibi metueret, ſed quod
parum eſſe judicaret Epiſcopi pudicitiam eſſe inte-
gram, niſi & famam haberet illibatam. Rurſus non
ſatis habebat, ſi ſuam unius famam intactam à ſini-
ſtris rumoribus præſtitiſſet, niſi clericos etiā habe-
ret integri nominis. Porrò linguam habebat in
tantum ab omni petulantia puram, ut etiam cum
procaciſſimis hæreticis, vel ſcripto vel ſermone
diſputans, mirè temperet à conviciis; ſed ſcriptu-
rarum modò teſtimoniis & argumentis verita-
tem aſſerit, impietatem refellit, adeo ut nè laceſ-
ſitus quidem regerat maledicta. Eandem mode-
rationem obtinuit in caſtigandis improborum
moribus, ut lenitate ſanaret potiùs quàm auſteri-
tate exaſperaret. Proin Epiſcopum *Africæ* quen-
dam natione *Italum* literis adhortans, ut populum
ſuum à vernaculo more temulentiæ revocaret, &
ad *Italicæ* ſobrietatis exemplum provocaret, illud
diligenter admonuit, nè id faceret acerbiùs ob-
jurgando, ſed lenibus monitis paulatim invetera-
to morbo mederetur. Hoc eſt quod *Paulus* non
vult Epiſcopum eſſe πλήκτην, quemadmodum in-
terpretantur *Græci*, & hos ſequutus *Hieronymus*.
Alioqui quid laudis habeat in Epiſcopo, ſi non ſit
percuſſor, hoc eſt, ſi neminem ferro vulneret aut
occidat, aut manu depalmet? Adde quòd men-
ſam habebat perquàm frugalem quidem ut dixi-
mus, ſed hoſpitibus expoſitam, magis frugiferis
ſermonibus, quàm exquiſitis eduliis opiparam.
Ad hanc pendebat diſtichon, ceu lex quædam de-
teſtans maledicentiam & obtrectationem in ab-
ſentes, qui morbus ferè peculiaris eſt iis, qui a-
lioqui pietatem profitentur, quum nihil ſit alieni-
us à vera pietate. Obrepit enim hæc peſtis probi-
tatis imagine, dum videri vult vitiorum odium,

A ac virtutis zelus. A quo malo ſic penitus abhor-
ruit vir ſanctiſſimus, ut interdum nec Epiſcopo-
rum autoritati ceſſerit, quin ſe minaretur è con-
vivio ſurrecturum, niſi à talibus fabulis tempera-
rent. Eóque ferè vel ſacram lectionem adhibebat
menſæ, vel de re quapiam frugifera commenta-
batur, ut non minus animi convivarum reficeren-
tur quàm corpora. Jam quod Apoſtolus vult E-
piſcopum ἄμαχον eſſe, καὶ μὴ αἰσχροκερδῆ, hoc eſt, *non*
B *pugnacem ſive litigioſum, nec turpiter lucro deditum*,
id adeo præſtitit, ut ſæpenumero cauſam totam
ceſſerit adverſario, pro magno lucro ducens, ſi
quietem animi rei diſpendio redemiſſet. Multas
hæreditates ultrò delatas Eccleſiæ recuſavit, unde
ſuſpicabatur ab hæredibus aliquid exoriturum vel
litis vel querimoniæ. Cuidam qui poſſeſſionem
volens donárat eccleſiæ, ac poſt liberalitatis pœni-
tens repoſcebat quod dederat, *Auguſtinus* & ta-
bulas & rem reſtituit, quum optimo jure ſummó-
C que omnium applauſu poſſet ſubmovere impro-
bum repetitorem. Interdum & ſacris vaſis di-
venditis pauperum inopiam ſublevabat. Quin a-
liquoties tentâſſe legitur, ut univerſum eccleſiæ
cenſum populo reſignaret, ſibíque ac ſuis nihil fa-
ceret reliquum ad victum, niſi quod ſpontanea
plebis liberalitas quotidie deferret. Quúmque
annos quadraginta aut eo ampliùs Epiſcopi mu-
nere ſumma cum laude functus eſſet, adeo nullum
theſaurum ſibi congeſſerat, ut deceſſerit inteſtatus,
D non tam quòd teſtandi jus deeſſet, quàm quod
materia. Hæc non eò commemoro, quòd exiſti-
mem horum temporum Epiſcopos ad hanc ima-
ginem compellendos, ſed ut declarem quantope-
re ſanctiſſimi Præſulis animus abhorruerit à ſordi-
do quæſtu, & hunc comitari ſolitis litibus. Præci-
puè verò τὸ διδακτικὸν, quæ potiſſima functio Præ-
ſulum eſt, ſic in illo modis omnibus enituit, ut ne-
minem habeamus nec ex *Græcis* nec ex *Latinis*,
quem hac ſanè in parte cum hoc conferre poſſi-
E mus. Ingenii felicitas prorſus erat incomparabi-
lis, ſive ſpectes acumen vel obſcuriſſima facilè pe-
netrans, ſive capacis memoriæ fidem, ſive vim
quandam mentis indefatigabilem. Difficultatibus
quæſtionum alebatur, huc quiſquis provocabat,
prorſus equum, ut habet proverbium, in planici-
em invitabat, nec ullis materiis lubentiùs indulſit,
quàm quæ ſubtilitate torquerent, nec conquieſce-
bat, donec nodos omnes explicuiſſet. Ad docen-
dum ſemper erat paratus, non aliter quàm avidus
F negociator ad lucrum. Aderat interim admiran-
da quædam animi lenitas, quam *Paulus* vocat
μακροθυμίαν, atque adeo manſuetudo quædam in-
vincibilis; hanc *Petrus* appellat πραΰτητα, quam
Plato putat non ita frequenter deprehendi in his,
quibus contigit acrius ingenium. Id perſpicuum
eſt ex conflictationibus quas plurimas habuit
cum hæreticis, quorum alii miris technis ſtudebant
eludere pondus invictæ veritatis, alii ſuperfluis &
alienis tergiverſationibus tempus eximere, alii
G conviciis à diſputatione ad jurgium provocare, alii
ſtolidiſſimis reſponſis fatigare vexaréque contra
diſſerentem. Nihil horum unquam potuit effice-
re, quo minus ille rem urgeret, repetens, iterans,
inculcans quæ utrinque dicta fuerant, ídque tam
dilucidè, tam explanatè ut imperita quoque mul-
titudo pervideret hæreticis nihil eſſe reliquum
præter impudentiam. Hâc manſuetudine cum in-
ſtantia pertinaci conjuncta plurimos ſanavit hæ-
reticos,

reticos, devicit omnes. Nam quemadmodum, A
juxta vetus dictum, *Africa* ſemper aliquid novi
mali ſolet gignere, ita tum variis hæreſeon mon-
ſtris infeſtabatur. Et erat ea gens nec ſobria, nec
ſatis firmæ fidei, novarúmque rerum ſupra mo-
dum avida, alioqui vaſra & arguta. Adverſus hæc
portenta dictu mirum, quàm ſtrenuum pugilem
egerit *Auguſtinus*. Dejecit *Paſcentinum Arianum*,
licèt autoritate poteſtatéque publica formidabi-
lem. Traduxit *Manichæorum* prodigioſas fabu- B
las, & obſcœna myſteria protraxit in lucem.
Nam hæc prodidiſſe, erat viciſſe. *Donatiſtas* & *Cir-
cumcelliones*, pertinax malum, multis conflictibus
tandem fudit, profligavit, delevit. Poſtrema lu-
cta fuit cum *Pelagianis*. Denique Paganorum reli-
quias magna ex parte delevit in *Africa*. Et ad tantas
res conficiendas, non vi, non armis, non copiis, non
carceribus aut incendiis uſus eſt, ſed ſolo gladio
ſpiritûs (quod eſt verbum Dei) atque armis apo-
ſtolicis, tot victorias, tot triumphos paravit ec- C
cleſiæ *Chriſti*, licèt adverſus *Donatiſtas* & *Circum-
celliones*, quoniam ipſi ferro rem gerebant, adhibita
ſit tandem Cæſaris autoritas, refragrante primùm
Auguſtino, mox Cæſaris edictum ſit interceſſione
ſuâ moderante, ut pleriſq; multa auraria reddere-
tur iis qui perſolverant. Summa verò cura inter-
ceſſit apud Cæſareos magiſtratus, nè quis hæreti-
corum occideretur. Cupiebat amicus medicus ſu-
pereſſe quos arte ſuâ ſanaret. Imò, quod eſt ma-
joris clementiæ, his etiam vitam impetravit, à D
quibus orthodoxi quidam fuerant nefariè trucida-
ti. Hæc ſanctiſſimi Præſulis clementia non eò
commemoratur à nobis, ut animum addamus im-
piis, qui falſis dogmatibus ſcindunt ac labefa-
ctant eccleſiam *Chriſti*, ſed ut oſtendamus quan-
ta manſuetudo deceat doctorem eccleſiaſticum.
Non ideo Cæſarum leges robur non habebant,
quòd harum ſeveritatem aliquando piorum ho-
minum interceſſio mitigaret, præſertim ubi ma-
nifeſta pœnitentiæ ſigna ſpem vitæ correctioris E
præberent. Nec enim ideo non eſt juſta lex, quæ
jubet homicidam plecti capite, quòd Epiſcopo-
rum pietas talibus nonnunquam impetravit vi-
tam. Alioqui latronem dimittere, in plurium
perniciem graſſaturum, non eſt clementia, ſed
crudelitas. Proinde, quemadmodum ad tuen-
dam Reipublicæ tranquillitatem neceſſaria eſt
legum principalium ſeveritas, ita laudanda eſt in
Epiſcopis *Chriſti* vicariis *Chriſtiana* lenitas: quæ
tam ſingularis fuit in hoc Præſule, ut cum in civi- F
tate quâdam Pagani contra Cæſaris edictum pub-
licitùs impetum feciſſent in *Chriſtianos*, multíſque
vexatis, unum atque alterum occidiſſent, aut cer-
tè parâſſent occidere, jámque ſeveram Principis
ultionem expectarent; quidam ex ipſis eruditus
per literas ab *Auguſtino* petierit, ut interceſſione
ſua Cæſaris iram mitigaret. Tam inſignis erat
ſanctiſſimi Præſulis manſuetudo, ut hoſtis & ido-
lolatra non vereretur ab hoc petere, quod vix a-
micus ab amico auderet flagitare. Quo impu- G
dentior eſt poſtulatio, hoc magis arguit vix credi-
bilem *Auguſtini* manſuetudinem. Eâdem man-
ſuetudine moderatus eſt collegia virorum ac mu-
lierum, quæ juxta regulam apoſtolicam aliquot
inſtituit. Leviter delinquentium pœna erat ad-
monitio; graviùs peccantium objurgatio, deſpe-
ratorum & inſanabilium, veluti capitale ſupplici-
um erat, è contubernio piorum ejectio. Clericos

A ſuos quos tædebat juxta Epiſcopi inſtitutum vivere,
patiebatur ad alios Epiſcopos demigrare, qui cle-
ricos ſuos non adigebant ad domûs ac vitæ com-
munionem: Amabat perfectam pietatem, ſed
ſpontaneam, non extortam. En aliud in hoc E-
piſcopo miraculum: In tam multis, tam exi-
miis virtutibus, quàm nullum omnino ſupercili-
um? Dicas illum paterna maternáque viſcera
erga cunctos gerere, malos parturire ut renaſcan-
B tur in *Chriſto*, imbecilles veluti gallinam ſub alis
fovere nè pereant, bonos provehere ut adoleſcant.
Nullus erat tam deploratus hæreticus, aut alioqui
flagicioſus, de quo ſpem prorſus abjiceret, donec
ille ſpiraret. Sic in libris ſuis agit cum hæreticis,
non ſolùm ut revincat, verumetiam ut quod qui-
dem in ipſo eſt, ſanet: Sic objurgat improbos, ut
ſemper vino ſeveritatis admiſceat oleum lenitatis.
Nihil eſt uſquàm tam auſterum, quod non inte-
rim ſpiret *Chriſtianæ* charitatis dulcedinem, quæ,
C juxta *Paulum* Apoſtolum, *omnia ſuffert, omnia
ſperat, omnia credit.* Erat unius civitatis Epiſco-
pus, cui nomen *Hippon Regius*, quaſi dicas *Equile
Regium*: nam erat ejuſdem nominis alter in eo-
dem littore ad exortum, cognomine differens,
Διάῤῥυτος enim dicebatur: ſed omnium eccleſia-
rum ſollicitudinem in ſe recepit, Epiſcopos earum
vel coram, vel miſſis voluminibus & epiſtolis in-
ſtruens ad evangelii prædicationem, armans ad-
verſus hæreticos. Porrò, quoniam vir prudens
D perſpiciebat librorum uſum multò latiùs patere
quàm vocis, in hanc operam quicquid potuit tem-
poris ſuffurabatur. Ad hoc quo plus haberet ocii,
diſcutiebat humiliora negotia, quæ tametſi non
adverſabantur pietati, tamen ab optima parte
Mariæ nonnunquam avocabant. Itaque concili-
andis matrimoniis autor eſſe recuſabat, juncta ta-
men, ſuâ benedictione confirmabat. Nec ædifican-
di curæ ſuſtinebat occupari, licèt alios id agentes
non reprehenderet. Nec omnium epiſtolis reſpon-
E debat, niſi ſi quid tractarent ad religionis perti-
nens negotium. Poſtremò, ingraveſcente jam æ-
tate ſucceſſorem ſibi deſignavit, ad quem levioris
momenti cauſæ deferrentur, ipſe vacaret melio-
ribus. Quo tempore libros omnes ſuos collegit,
recognovit, & in ordinem digeſſit, nè vel interi-
rent complures, quod *Ambroſianis* ſcriptis ac-
cidiſſe videmus: aut mendoſi depravatíque verſa-
rentur in manibus hominum. O virum ad totius
eccleſiæ publicam utilitatem natum, factum, da-
F túmque divinitùs, quem ubi conſpiceret *Uvan-
dalorum, Gottorum*, aliorúmque barbarorum qui
ex *Hiſpaniis* in *Africam* eruperant, incurſione tur-
bari, jam hujus vitæ cœpit tædere, quódq; ſolùm
potuit, conſolatus ſuos & hortatus ad tolerantiam,
è vivis exceſſit! Tanto ardore vir ſpiritu *Chriſti*
plenus amabat, atque, ut ita loquar, deperiebat de-
corem, profectum, ac tranquillitatem domûs
Dei. Hoc hoc nimirum erat ſummum illum ec-
cleſiæ ſponſum imitari. Nam & ſuæ quiſque ec-
G cleſiæ quodammodo ſponſus eſt omnis Epiſcopus.
Ille dixit: *Bonus paſtor animam ſuam ponit pro ovi-
bus ſuis.* Hic qui nullum unquam periculum me-
tuit, quoties eccleſiæ commodis ſerviendum erat,
cui vita erat acerba, poſteaquam eccleſiæ malis
non potuit ſuccurrere, quàm lubens illam impen-
diſſet ovibus ſuis, ſi modò ejus diſpendio, gregis ſa-
lutem redimere licuiſſet? Optabat, cum *Paulo*, vel
anathema fieri pro filiis ſuis. Hæc pietas, hæc cha-
ritas

ritas,hic ardor pectoris facit, ut omnia illius ſcri-
pta non minùs inflamment ad pios affectus quàm
doceant intellectum.Sunt enim qui frivolis argu-
tiis utcunque delectent otioſos. Sunt qui ſubtili-
ter doceant neceſſaria,ſed non efficiunt ut quod in-
telligitur ametur. Sunt rurſus qui excitent ad ſtu-
dium pietatis, ſed excitatos doctrinâ non prove-
hunt. Fruſtra intelligas,niſi diligas quod percepi-
ſti. Ad quid autem conducit cæcus amor? Scien-
tia,ſi abſit charitas,inflat: charitas abſque ſcien-
tia nonnunquam pernicioſa pro ſalutiferis ample-
ctitur. Sed utraque res alterius opem poſcit, &
conjurat amicæ. At hic incomparabilis doctor ſi-
mulatque maturuit in *Chriſto*,neglectis ſophiſta-
rum ineptis argutationibus, ingenii pluſquam a-
quilinam aciem ad neceſſariæ veritatis inveſtiga-
tionem intendit; ita ſubtilis in diſputando, ſi res
poſtulet acumen dialecticum, ut ſemper dimittat
lectorem non tantùm eruditiorem, verumetiam
ad bene vivendum inflammatiorem. Quid enim
alind poteſt ignis,ubicunque ponas, quàm urere?
Amabat vehementer quod docebat,docebat argu-
tè quod amabat,utrunque gignit in eo, qui ſcri-
ptis illius propiùs intendit animum. Rhetoricæ
multa ſunt cum Dialectica communia. Rheto-
rum libros ad plenum imbiberat. *Platonicâ* philo-
ſophiâ, quoniam Rhetoricâ quâdam ſuaviloquen-
tiâ multa tradit de rebus à corpore ſeparatis, &
his quæ ſenſibus deprehendi non poſſunt, ſed a-
nimi cernuntur oculis, non pauca miſcens *Chri-
ſtianorum* placitis conſentanea, videtur impenſi-
ùs delectatus. Ex *Ariſtotelica* philoſophia, vel
quia jejuniore ſtilo tractat res ſubtiles, vel quia
nondum in publicum uſum venerat apud *La-
tinos*, nihil deguſtâſſe videtur præter libros
De Enunciatione, *De Categoriis* ſive *De decem
Generibus generaliſſimis*, & *De quinque vocibus
prædicabilibus*, quem librum velut εἰσαγωγὴν
ad *Ariſtotelis* philoſophiam edidit *Porphyri-
us*. Nec uſquam ullo veſtigio deprehendere
licet quod ejuſdem libros quos *De Topicis*, *Ana-
lyticis* & *Elenchis*, *De naturalibus rebus & ultra-
mundanis*, *De Moribus* & *Republica* multos re-
liquit, uſquam attigerit. Ut nè commemo-
rem tot *Græcos Ariſtotelis* interpretes. Et ta-
men hic ipſe qualiſcunque *Ariſtotelica* Logicæ
guſtus, Dialectici non ſolùm opinionem illi con-
ciliavit, verumetiam magnam apud hæreticos
conflavit invidiam, quòd quum veritatis pondere
premerentur, clamarent ſe artificio Dialectices
circumveniri. Siquidem illis temporibus tanta
fuit apud *Afros* hujus artis ruditas, ut qui ſciret
diſtinguere Subſtantiam ab Accidente, Genus
à Specie, Relativam vocem ab Abſoluta, vulgo
Dialecticus haberetur, quo nomine *Julianus* vi-
ſus eſt unus idoneus qui cum *Auguſtino* manus
ex æquo consereret. Sed Dialectica fuit ante-
quam quiſquam de Dialectica præciperet: nec
enim eſt de numero earum Diſciplinarum quas
inſtituit hominum voluntas, ſed quas animadver-
tit ſagacitas, qualis eſt Arithmetica. Tanta au-
tem erat in *Auguſtino*, támque mirabilis in-
genii ſelicitas, tanta ſanitas, tantáque præſentia,
ut nè ex iſtis quidem qui poſterioribus ſeculis
bonam ætatis partem in Dialectica contrive-
runt, quenquam invenias, qui citiùs aut certiùs
perſpiciat cauſæ ſcopum, qui dexteriùs ad hunc
rationes & ſcripturarum teſtimonia dirigat, qui

A feliciùs nodos quæſtionum diſſecet. Multa non
ſcripſit, ſed dictavit: pleraque per notarios ex
ore loquentis excepta ſunt, cujuſmodi fermè ſunt
Enarrationes ſcripturarum ad populum, quos ipſe
Tractatus appellat, aut *Conflictationes cum hære-
ticis*, quæ olim publicitùs apud plebem fieri
conſueverunt. Nec alibi mihi videtur admira-
bilior. Quibus mediocre contigit ingenium,
ſi lucubrandi curam adhibeant, excudunt in-
B terdum aliquid non contemnendum. Cæterùm
in extemporali dictione tantam adeſſe men-
tis perſpicaciam, tantam memoriæ præſenti-
am, tam paratam orationis copiam, non ſine
perpetua quadam jucunditate, quis non mire-
tur? Quis hoc hodie præſtare queat, vel ex iſtis
qui ſtudium omne collocârunt in paranda dictio-
nis facultate? Sed quo dilabor? non enim inſti-
tueram Encomium *Auguſtini*, quod ſi ſuſcepiſ-
ſem, hæc quota portio laudum illius erat? Il-
C lud tantùm volebam oſtendere, quàm dolendum
fuerit tantum eccleſiæ theſaurum tam ſerò per
typographos prodiſſe in publicum, quem maxi-
mè referebat in omnium verſari manibus. De-
terrebat nimirum illos impendiorum magnitu-
do. Primus hoc egregium facinus auſus eſt, vir
ſingulari pietate *Joannes Amerbachius*, re ſat
beatus, ſed animi dotibus longè beatior, quem
nec ſumptus immenſi, nec in conquirendis unde-
cunque exemplaribus inſtantia, nec in conferen-
D dis tædium, nec operis difficultas, nec diſtractio-
nis alea, nec ulla res alia deterruit, quo minus
totum *Auguſtinum* redderet omnibus commu-
nem. Non huc invitavit virum quæſtûs amor,
ſed ſyncera pietas, quam omnes illius præfationes
ſpirant, ac revocandi priſcos illos eccleſiæ do-
ctores ſtudium, quos videbat ac dolebat prope-
modum antiquatos. Proinde non dubito quin
illius manibus bene precentur omnes, qui per
Auguſtini libros ad pietatem profecerunt. Idem
E in univerſas *Hieronymi* lucubrationes majore
etiam ſtudio molientem Deus ad ſuperos evo-
cavit. Eam tamen provinciam tribus filiis, *Bru-
noni*, *Baſilio*, & *Bonifacio*, quos in hoc curârat, ut
trium peritiâ linguarum inſtituendos, moriens
delegavit, per quos non minore ſtudio quàm
fide peractum eſt, quod optimus pater voluit.
Sic enim illos & ad pietatem, & ad eruditionem
educârat, ut quodammodo ſe major ac melior
in illis ſupereſſet, hodiéque ſuperſit. Nam natu
F maximus tantum in fata conceſſit. Tot ſunt ex-
amina monachorum in orbe, quorum ocium
magnis cenſibus alitur. Tot ſunt Abbates opi-
mo reditu, nihil aliud quàm ædificantes, vel a-
lentes equos, vel epulantes. Hic erat illorum pro-
prius labor, quem homo laicus ſuâ ſponte ſu-
ſcepit. Atque in *Auguſtino* quidem tantum ad-
hibitum eſt ab illo curæ, ſtudii, vigilantiæ, quan-
tum illa tum ferebat ætas, rudior adhuc, & per-
paucos habens in hoc genere literarum exercita-
G tos. Illud potiùs mirandum, quod quum *Auguſti-
ni* lucubrationes tot jam annis verſentur inter ma-
nus eruditorum, nulla extiterit de illo publica que-
rimonia, quemadmodum de *Hieronymo* nemo
non querebatur. Atqui ni multos haberem teſtes
qui operi excudendo vel præfuerunt vel adfuerunt,
nemo mihi crediturus ſit, quantum mendarum
offenderim ac ſuſtulerim, etiam illinc, ubi ni-
hil eſſe depravatum putabatur. Habet enim *Au-
guſtinus*

guſtinus ſuum quoddam dicendi genus,argutum & A
periodis in longum productis multa convolvens,
quod lectorem & familiarem,& acutum,& atten-
tum, & bene memorem requirit, denique tædii
laborſque patientem , quales non ita multos re-
perias. Jam tametſi profanas literas parciùs
oſtentat quàm *Hieronymus*, tamen obiter ad eas
frequenter alludit. His rebus factum eſt, ut lector
audaculus magis quàm argutus, mutârit quicquid
offendebat. Verùm quæ vel librariorum incuriâ, B
vel lectorum inſcitiâ commiſſa ſunt, babent ut-
cunque colorem, quo culpam liceat, ſi non excu-
ſare, certè extenuare: quanquam hanc oportuit
eſſe publicam Principum, Præſulum & Abbatum
curam,ut utilium,ſed præcipuè ſacrorum volumi-
num exemplaria, per eruditos viros quàm dili-
gentiſſimè caſtigata, ſervarentur in publicis bi-
bliothecis. Illos verò quis abſolvat à ſacrilegii cri-
mine, qui nec errore,nec ullâ neceſſitate, ſed in-
eptâ libidine, ſtudio mutârunt hujus viri ſcripta, C
vertentes *que*,in *&*; *&* in *que*: *ſed*,in *at*; *at*,in *ſed*:
dixit, in *ait*; *ait*, in *dixit*: *verbum*, in *participium*;
participium,in *verbum*: aliàque innumera his con-
ſimilia,quaſi luſerint in opere alieno. Hoc flagiti-
um quum aliàs,tum præcipuè deprehendimus in
libris *De Trinitate*. Deprehendimus autem ex col-
latione codicis,quem nobis præbuit *Flandriæ* mo-
naſterium quoddam, cujus nomen in præſentia
non occurrit, ſanè bellum ac vetuſtum, dixiſſes
bonæ fidei,magnæque autoritatis exemplar. Vix D
enim occurrebant duo verſus, quin eſſet quod ju-
gularet tranſverſus calamus. Hic non erat error
aut oſcitantia, ſed impius ludus hominis malè fe-
riati. Alibi neſcio quis ſententias explevērat,ad-
jectis verbis aliquot non neceſſariis, velut quoties
beatus *Auguſtinus* citabat è ſcripturis canonicis,
quantum ad id quod agebatur ſatis erat, ille ſcri-
pturæ teſtimonium altiùs repetitum, ex eodem
loco longiùs proſequebatur, quum nihil eſſet ad
rem neceſſe. Id præcipuè factum comperimus in E
Commentariis quos ſcripſit in epiſtolam ad *Ro-*
manos & ad *Galatas*. Riſimus non paucis locis in-
ſignem ſcribarum delirationem, qui quod lector
ineptiens annotârat in margine ſui codicis,retule-
rant in contextum. Ex multis duo proponam ex-
empla,quorum alterum eſt in epiſtola LVIII,ubi
leguntur hæc *Auguſtini* verba: *Hoc autem Prophe-*
tas quos poſt Apoſtolos poſuit, non puto illos eſſe, qui
ordine temporum ante Apoſtolos fuerunt, ſed iſtos
quibus jam ſub Apoſtolis per gratiam donaba- F
tur, aut interpretatio ſcripturarum & inſpectio
mentium, aut prædictio temporie ſequuturi. In
priore editione participium *ſequuturi*, à ſuo no-
mine, temporis, prolixo verborum aſſumento
divulſum comperimus, idque non ſolùm inſigni-
ter indoctum erat ac ſtultum, verùm nè ad rem
quidem tantillum faciens. Non enim illic ambi-
gebatur qui eſſent Apoſtoli, & unde ducta vox,
ſed de quo Prophetarum genere loqueretur illic
Apoſtolus. Non repetam hic longum nugamen- G
tum, nè ſim tædio; decerpam modò pauca, unde
facilis ſit conjectura, quàm cætera nihil habeant
mentis. Hunc in modum orditur: *Si enim ego*
ipſe ut de his quid ſentiam habeas, differentiam fa-
cturum me ſperaverim. Agnoſcis ſermonis florem.
Ac mox: *Ut enim ad unum termini proficiſcar, A-*
poſtolos Græcum, dicitur a bapos, quod notat augmen-
tum vel præminentiam, & ſcolon quod eſt miſſio,

A *quaſi præminenter miſſus ad augmentationem ſci-*
licet fidei catholicæ: vel Apoſtolus quaſi poſt miſſus,
&c. Quid hac deliratione prodigioſius? *Apos*
enim apud *Græcos* tantum ſignificat, quantum
Keskeldrivium apud *Latinos*, & *ſcholon Græcis*
ſonat *offendiculum*. Deinde ſtultiſſimè imagina-
tur, in nomine *Apoſtolus*, *apoſt* additum pro
poſtmodum. pro quo barbari dicere ſolent *de-*
poſt. Atqui ſi *Græca* vox eſt *Apoſtolus*, ut ipſe do-
B cet, unde illic *Latina* præpoſitio *poſt*? Sequitur,
Propheta autem à *pro*, id eſt *procul*, & *for faris*;
quum *Propheta Græcis* nihil aliud ſonet, quàm
Latinis prædictor. Hæc propoſuiſſe ſatis arbi-
tror ad totius nugamenti guſtum quendam,
quod ita attextum eſt, quaſi quis pro *Augu-*
ſtino Paulinum doceat, de quo ſignificârat ſe dubi-
tare. Alter locus eſt in libro ſecundo *De ſermone*
Domini in monte habito. Quoniam inter fructus
ſpiritûs *Paulus* commemorat gaudium, nè quis
C exiſtimaret illum de quovis gaudio loqui, ſic
locum explanat *Auguſtinus*: *Sanè ſciendum eſt*
hic gaudium propriè poſitum. Mali enim homines
non gaudere, ſed geſtire dicuntur propriè, ſicut ſu-
periùs diximus voluntatem propriè poſitam, quam non
habent mali, &c. Hæc *Auguſtini* verba quum
nihil habeant obſcuritatis, tamen aliquis cona-
tus erat dilucidiùs ſcilicet explicare ſententiam
hiſce verbis: *Neque gaudium virtutis ſit, ſicut vo-*
luntas, & hæc potius ad ſanctos pertinent; ad peccato-
D *res verò geſtus magis & cupiditas deputanda ſunt*. Et
hoc tam inſulſum nugamentum è ſpacio marginis
in contextum relatum aliquandiu noſtorſit. Cum
hujuſmodi portentis fuit nobis ſubinde luctandum.
Alius,ex undiquaque decerptis fruſtulis veluti no-
vum opus, *Auguſtini* titulo conſtruxerat, alius a-
liena cum *Auguſtini* ſcriptis miſcuerat, alius ex
quæſtione fecerat epiſtolam, aſſutis initio paucis
verbis. Nè ſingula perſequar, vix in alterius tam
impiè, quàm in hujus ſacri doctoris voluminibus
E luſit ocioſorum temeritas. Ut omittam interim
pſeudepigtapha, quædam non inerudita, quædam
vix tolerabilia, quædam prorſus indocta. Verùm
in omnibus quæ illi falsò ſunt inſcripta, nihil in-
ſulſiùs aut impudentiùs ſermonibus ad Eremitas,
in quibus nec verba, nec ſententiæ, nec pectus,nec
omnino quicquam eſt *Auguſtino* dignum: & ta-
men quiſquis hoc opus conſinxit, homo ſuavis ſibi
promiſit futurum, ut *Auguſtinus* crederetur, &
ſanè repererunt ſimiles labra lactucas. Nihil ta-
F men horum ſubmovimus, niſi quòd ea quæ bis aut
ſæpiùs habebantur inter hujus viri lucubrationes,
ſat habuimus ſemel ponere,nè voluminum magni-
tudinem ſupervaneâ ſarcinâ oneraremus. Cen-
ſuris tantum additis indicavimus quid nothum
eſſet, quid ambiguum, quid commixtum.
Hæc igitur in tam eximio ſcriptore commit-
ti ſanè dolendum eſt: ſed æquè mirum, ſu-
per his nullam hactenus fuiſſe ſtudioſorum
querimoniam, unde conjectura capi poteſt,
G divum *Auguſtinum* antehac à pleriſque Theo-
logis aut non legi ſolitum, aut indiligenter fuiſſe
lectum. Nè mihi quidem unquam perſuaderi po-
tuiſſet, tantum in tam celebri ſcriptore latuiſſe
mendarum. Equidem nihil minus habebam in a-
nimo quàm hanc capeſſere provinciam. Deterrebat
immenſa voluminum moles, & operis difficultas
juvenile robur,ac prorſus adamantinum quendam
hominem exigebat; me verò jam & ætas & vale-
tudo

tudo ab hoc genere laborum intotum dehorta- A
batur. Sed felicis memoriæ *Joannes Frobenius*, vir
ob ſingularem erga ſtudia favorem omnium ſtu-
dioſorum amore perenni dignus, tandem illud à
me precibus extorſerat, ut in Epiſtolis unicum ſe-
nionem emendarem, quo poſſet operis ſpecimen
in proximis nundinis oſtendere. Pollicitus ſum,
ſed hàc lege, nè quid ſperaret ampliùs. Annuit.
Cæterùm quum perſpicerem illi certum eſſe con-
ſilium volumen Epiſtolarum abſolvere, neque B
quenquam eſſe paratum qui poſſet, aut certè vel-
let emendandi partes obire, vicit animi deſtinati-
onem quum ſingularis amici pertinax voluntas,
tum ipſa negotii pietas. Hoc volumen totum ad
me recepi, ſed unicum, etiam atque etiam teſtifi-
cans, ut ſi pergere vellet, alium inveniret caſtiga-
torem, nec me ſuo quoque diſpendio, non modò
ſtudiorum, à melioribus curis avocaret. Quid mul-
tis? quum nullus exiſteret qui vellet eam ſarcinam
in humeros tollere, & *Joannes Frobenius* aſſevera- C
ret, ſtare ſententiam, ut ſi non daretur aliud, totum
Auguſtinum, qualis qualis erat, rurſus excuderet:
ego, partim amici reſpectu cui nihil pernegare va-
lebam, ſed multò magis inexpiabile piaculum eſſe
reputans, ſi tam eximius eccleſiæ doctor, tot men-
dis obſitus, tantis impendiis denuò prodiret in or-
bis theatrum, hoc inſigniore deformitate notabi-
lis, quo magis elegantiâ formularum, ac maje-
ſtate voluminum, oculos omnium ad ſe rapturus
eſſet, perinde quaſi purpuram eximiam oſtendas D
fœdis maculis deformatam, paſſus ſum imponi
mihi clitellas. Tandem ubi tantum pelagus in-
greſſus ventis vela dediſſem, longè plus quàm ex-
pectâram comperi difficultatis, ut non ſemel ani-
mum deſponderim, déque deſerendis inſtitutis
cogitàtim, ad quod ipſum evidens etiam valetu-
dinis periculum invitabat, aut, ut rectiùs dicam,
compellebat. Jam me terrebat & exemplum *Jo-
annis Frobenii*, quem videbam huic immortuum
negotio, virum alioqui quum firmo corpore, tum E
vitâ longiſſimâ dignum. Verùm quod primâ fron-
te deterrebat à negotio, hoc ipſum propiùs conſi-
deranti ſtimulos addebat. Non enim oportet bo-
norum virorum amicitiam vitæ ſpacio terminari,
præſertim quum hujus difficillimi negotii moles
in filios illius *Hieronymum* & *Joan. Eraſmum*, reli-
quóſque liberos eſſet devoluta, quibus hoc minus
oportebat deeſſe, quòd tali patre eſſent orbati.
Nam quicquid erat erga *Frobenium* affectûs, in hos
tranſtuli. Itaq; obfirmato animo, ſic ut operi tam F
ſacro ſatius ducerem animam impendere, quàm
ſemel ſuſceptum non abſolvere, tædium omne de-
vici: quóque ſum altiùs ingreſſus, hoc labor aſſue-
tudine factus eſt levior, ipſo, ut opinor, *Auguſtino*
cœptis noſtris proſperâ favoris aurâ cœlitùs aſpi-
rante, donec tandem procul aperiret ſeſe portus, in
quem propitii numinis auxilio delati, lætum ce-
leuma nunc canimus. In digerendis porrò volu-
minibus hunc ordinem ſequuti ſumus:

In primum volumen contulimus ea, ex quibus G
tota *Auguſtini* vita, mores, ingenium, & affectus
perſpiciuntur; quod hoc pacto futurum arbitra-
ter, ut & rectiùs intelligerentur, & avidiùs lege-
rentur. Amor enim doctoris & attentum reddit
& lubentem diſcipulum. Adjecimus ejuſdem
Progymnaſmata, quibus vel infans adhuc in *Chri-
ſto*, vel novus tyro feliciſſimè præluſit ad egregia
facinora.

A Secundum volumen dedimus Epiſtolis, partim
quòd in his quoque permulta ſunt quæ ſcripſit ju-
venis, partim quod ex his maximè deprehenditur,
ſi quid in illius natura fuit peculiare.

Tertium & Quartum dedimus his lucubratio-
nibus, quas ad docendum paravit.

Quintum habet *Civitatem Dei*, quod hoc opus
ſimul & docens & confutans errores maximè Pa-
ganorum, utrinque mixtum eſſet. In hac portio-
B ne nihil eſt noſtræ induſtriæ, quòd hanc provinci-
am, hortatu meo, ſibi propriè ſumſiſſet vir appri-
mè doctus *Joannes Lodovicus Vives*.

In Sextum & Septimum diſtribuimus pugnas
adverſus diverſas hæreſes.

In Octavum & Nonum collecti ſunt *Tractatus*,
ſic enim appellat *Auguſtinus* ſcripturarum enar-
rationes apud populum habitas, niſi quòd in No-
num farraginem quandam adjecimus libellorum,
quos viri neſcio qui ſpirituales in hoc paràſſe vi-
C dentur, ut affectum ſuum ad rerum cœleſtium a-
morem inflammarent.

Decimum volumen complectitur Homilias va-
riis argumentis, in quibus permulta ſunt aliena,
quemadmodum & in Nono. In ſingulis nè nullus
eſſet ordo, vel ſacrorum voluminum quæ interpre-
tatur, ordinem, vel hæreſeon origines ſequuti ſu-
mus. Ipſe *Auguſtinus* in libris *Retractationum*
maluit ætatis ſuæ, & in *Chriſtianiſmo* progreſſuum
ordinem ſequi, recenſens quæ ſcripſit catechume-
D nus, quæ ſacro lavacro renatus, quæ presbyter, quæ
Epiſcopus. Niſi quòd Epiſtolis & Tractatibus ſu-
um locum deſtinàſſe videtur, quam hujus curæ par-
tem non abſolvit, ut ex ipſius aliquot ſcriptis appa-
ret. Siquidem hoc moliebatur jam extremâ ſene-
ctâ, veluti præſagiens extremum imminere diem,
tantóq; ſtudioſiùs agens, ut quoniam vocis officio
diutiùs eccleſiæ prodeſſe non poterat, in libris illi
ſupereſſet quatenus licebat, & emendatus & in-
teger. Quod propemodum aſſequutus eſt. Vix e-
E nim ex alterius monumentis minus intercidit, à
depravatoribus nihil omnium potuit unquam eſſe
tutum. Noſtram operam hìc non exaggerabimus,
conferat cui vacat & agnoſcet. Nec tamen auſim
polliceri nihil reſediſſe quod egeat emendatore.
Alicubi nos deſtituerant vetuſti codices, aliquan-
do in opere tam prolixo ſomnus obrepſit, quem
Flaccus putat eſſe condonandum humanæ na-
turæ. Jam ſi quid operarum incuriâ commiſſum
eſt, à nobis præſtari non potuit, qui cum offici-
F na nihil habemus commercii. Tantum illos admo-
nere poſſumus qui præſunt officinæ, quod quidem
à nobis factum eſt ſedulò. Quicquid noſtra me-
diocritas potuit, bonâ fide præſtitit. Supereſt,
ampliſſime Præſul, ut tantus eccleſiæ doctor tui
nominis auſpiciis tuóque favore commendatus,
prodeat in manus hominum, hoc avidiùs ab o-
mnibus rapiendus, quo magis erit perſpicuum,
Auguſtinum inter omnes unicè ſemper placuiſſe
tibi, viro præter clariſſimas gentis imagines, tot ex-
G imiis animi dotibus, ſeu potiùs Dei donis, ſic orna-
to cumulatóque, ut cum ſtemmatum illuſtribus
ornamentis, cum muneris ampliſſimi dignitate quo
non aliud apud *Hiſpanos* auguſtius, aut etiam opu-
lentius, non modò paria facias, verumetiam lon-
gè ſuperes, ipsáque ornamenta vehementer ornes.
Teſtantur id non tantum hi qui tuam amplitudi-
nem cominùs intuentur ac venerantur: ſed idem
tuæ declarant epiſtolæ, ſpirantes undiq; ſingularem
quandam

quandam animi pietatem, cum ſumma modeſtia humanitatéque conjunctam, tum eruditionem Epiſcopo dignam, denique judicium exactum præ ſe ferentes, ut non tam titulo quam merito tuo totius *Hiſpaniæ* primatem agas, nihil omittens quod ad eccleſiam Dei, vel ampliandam, vel ornandam pertinere judicas: Tres Academias, *Complutenſem*, *Salamantinam*, & *Toletanam* tuâ benignitate, tuóque ſtudio provehens, ut in his linguæ, liberaléſque diſciplinæ, ſed præcipuè Theologia per viros non minùs integros quam eruditos tradantur, unde jam nunc velut de equo, quod aiunt, *Trojano* prodiſſe vidimus permultos ſolidâ præditos eruditione, reſectis iis quæ multa ſolent in ſcholis hactenus inculcari juvenibus, vel inepta, vel ſupervacanea, quæque magis faciebant ad Theatricam oſtentationem, quàm ad eruditionis aut pietatis fructum. Eſt enim omninò medium inter eos qui hactenus perturbatè, & ſophiſticè diſciplinas in ſcholis tradiderunt: & inter iſtos qui diſciplinas humanas omnes, unà cum ſcholis è medio tollendas putant. Idem jampridem molitur eximius vir *Joannes Epiſcopus Roffenſis* in *Anglia*, *Cantabrigienſis* Academiæ princeps, in qua tria collegia magnis impenſis inſtituit, in quibus non ea tradantur quæ juvenes ad ſophiſticas palæſtras inſtruant, ad ſerias functiones frigidos reddant & ineptos, ſed unde prodeant veris diſciplinis ac ſobriis diſputationibus exercitati, qui graviter evangelicóque ſpiritu prædicent verbum Dei, & efficaci quadam eloquentiâ commendent eruditorum animis, qualem ipſe ſe jamdiu tum oratione, tum ſcriptis, denique & vitæ integritate præſtat eccleſiæ *Chriſti*, ídque autoritate & auſpiciis *Guilhelmi Uvarami* Archiepiſcopi *Cantuarienſis* totius *Angliæ* primatis; cui, juxta dignitatis ordinem, eſt a ſuffragiis, juxta pietatis affectum & virtutum æſtimationem, frater in Domino chariſſimus. Has laudes ſcio nec illi nec tibi placere, tametſi hiſce commemorandis vel gratulamur utilitati publicæ, vel divinæ benignitati gratamur potiùs, quàm veſtras laudes celebramus: ſed ut eſt modeſtiæ non agnoſcere laudes hominum, ita gratitudinis eſt non tacere viros, per quos numinis benignitas tanta commoda largitur humano generi. Egregiæ virtutis exempla, velut lumen, in edito ponenda ſunt, ut omnibus præluceant, multóſque ad ſui æmulationem accendant. Si quid autem gratiæ in hoc opere meæ debetur induſtriæ, ejus maximam portionem lubens tuæ celſitudini acceptum ferri patiar, qui laſſeſcentem recreatis, currenti frigidam, ut aiunt, ſuffuderis, ídque non tantùm amico hortatu, verùm etiam benignitate tuâ ſpontaneâ. Quin & illud tibi magna ex parte debemus, quòd *Carolum* Cæſarem habemus, quum honeſtis ſtudiis, tum *Chriſtianæ* religioni toto pectore faventem, nec malè cupientem *Eraſmo*, niſi me fallunt omnia. Prolixior ad tot tantíſque negotiis occupatiſſimum Præſulem videri poterat hæc Præfatio, niſi præterquam quod non uni ſcribitur, nihil vetat quo minus ex intervallo legatur. Dominus *Jeſus* ſublimitatem tuam diu nobis ſervet incolumem, omnibúſque rebus bonis eximiè florentem. Datum *Friburgi Briſgoiæ*, Anno Milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

In Augustinum De Civitate Dei.

Deſ. Eraſmus Rot. Lectori S.D.

IMprobis eruditorum flagitationibus jampridem appellabar, ut quod in *Hieronymianis* epiſtolis præſtitiſſem, idem præſtarem in divi *Aurelii Auguſtini* libris omnibus. Ego, tametſi jam expertus eſſem non alium laborem plus adferre tædii, minus gloriæ gratiæque ſuo cultori, deinde deterrerer immenſâ negotii magnitudine, tamen cœperam huc animum, licèt detrectantem & reluctantem appellere, totius operis ratione hunc in modum conceptâ: Primum locum tribueram illius *Progymnaſmatis*, hoc eſt quæcunque ſcripſit catechumenus. Proximum *Epiſtolis*, quarum complures ſcripſit adhuc juvenis, & ob id magis etiam redolent eloquentiæ ſtudium. Tertius deſtinatus erat τοῖς θεωρητικοῖς, id eſt, contemplativis quæ conducunt ad inflammandos animos amore rerum æternarum: cujus generis ſunt libri *Confeſſionum* & *Soliloquiorum*. His adjunxiſſemus eos libellos qui pertinent ad *Inſtitutionem vitæ*. Quartus decretus erat τοῖς διδακτικοῖς, hoc eſt, in quibus docet rem Theologicam: cujus generis ſunt libri *De Doctrina Chriſtiana*, & libri *De Trinitate*. Quintus habuiſſet τὰ πολεμικὰ, in quibus pugnat adverſus varias Hæreſiarcharum peſtes, atque in his ætates ipſæ quibus extitiſſent hæreſes, & affinitas errorum dediſſent ordinem. Nam in hoc genere plurima conſcripſit; inter quæ ſunt libri *De Civitate Dei*. Sextus exhibuiſſet τὰ ἐξηγηματικὰ, quibus enarrat divinæ ſcripturæ libros, quos eramus digeſturi ſecundùm ordinem voluminum ſacrorum, quæ interpretatur: Videlicet enarrationes in *Pſalmos* præceſſiſſent enarrationem in Evangelium *Joannis*. Et Evangelium enarratum prius fuiſſet, enaratâ ejuſdem Apoſtoli epiſtolâ, atque item de cæteris. Septimus indicaſſet, τὰ ἀμφίβολα καὶ νόθα, hoc eſt, de quibus meritò dubites an ſint *Auguſtini*, tum quæ illi falsò inſcribuntur; Idem indicaturus erat etiam eos libros, qui injuriâ temporum interciderunt. *Græca* reſtituiſſemus: Mendas vel ſcribarum, vel eruditulorum caſtigare volentium quod non intelligebant, culpâ inductas, bonâ fide ſuſtuliſſemus, non ſine præſidio veterum & emendatorum codicum, quos jam in hunc uſum aliquot comperaveramus, qui vel ipſius *Auguſtini* ſeculo ſcripti videri poterant. Summam operis, quoniam erat immenſum, in doctos aliquot, & huic provinciæ pares, partiri ſtatueramus, ſed ſic ut ſua cuiq; laudis portio ſolida maneret. Habet enim hæc ætas permultos me feliciùs natos, qui plus queant in hoc genere præſtare quàm ego. His rebus ſperabã fore, ut *Auguſtinus*, vir non minus pius quàm eruditus, jam a pluribus ſimul & majore cum fructu legeretur, quod in *Hieronymi* libris eveniſſe tam manifeſtũ eſt, ut nec inimici poſſint inficiari. Atq; hujus tam impii conatus odor ſimul atque permanâſſet ad quoſdam *Dominicani* ſodalitii fratres, jam non in ſympoſiis tantùm, verùm etiam in publicis concionibus vociferari cœperunt, indignum facinus, nec diutiùs orbi tolerandum, *Eraſmũ* deniq; & *Auguſtini* caſtigationem moliri, in cujus operibus nec tantulum intelligeret: atque hæreſim etiam vocabant, aſſeverare quicquam eſſe in hujus viri li- Epiſt. 2.

bris mendoſum, adulterinum, aut non intellectum Theologis. Ego nunquam mihi vindicavi ratam Theologiæ ſcientiam, & tamen non uſque adeo meum hoc ingeniolum aut eruditionem contemno, ut exiſtimem me nihil intelligere in libris *Auguſtini*, in quibus illi craſſi ventres, ſtivæ nati potius quàm literis, intelligunt omnia. Id eſſe verum facilè credas, lector, ſi tres aut quatuor tibi nominem, qui hujuſmodi nænias nuſquam non vociferabantur: præſertim *Lovanii* & *Coloniæ*. Nec enim ordinem in jus voco, ſed iſtos quoſdam rabulas deteſtor, qui præcones Evangelii profeſſi, ſcurras agunt, quos ordo coerceret vel ejiceret, ſi ſuo honori conſultum vellet. Et tamen in hoc negotio non tracto rem Theologicæ ſubtilitatis, ſed emendatæ lectionis. Grammatici partes mihi ſumo, veritates & falſitates acutiſſimis illis magiſtris relinquo. Quòd ſi meam induſtriam experti ſunt ſtudioſis omnibus magno uſui fuiſſe in reſtituto *Hieronymo*, cur hîc maluerunt obſtrepere, quam ex eo quod bene ceſſit, hujus quod aggrederemur præjudicium facere? Jam an aliquid falſò ſit inſcriptum *Auguſtino* mirari deſinet, qui legerit librum *De vera ac falſa pœnitentia*, in cujus decimo ſeptimo capite citatur ipſe *Auguſtinus* & ita citatur, ut qui librum ſcripſit ab *Auguſtino* diſſentiat. Idem accidit in *Præfatione* quadam quæ divi *Aurelii Auguſtini* titulo præfertur commentariis in *Pſalmos*, quum in eadem honorificè citetur idem *Auguſtinus*. Eſt alius libellus ex *Auguſtini* & aliorum ſcriptis, velut icento quidam, contextus à ſtudioſo quopiam, & inſcribitur *Auguſtino*. Hæc tam craſſa non ſentiunt iſti, qui ſibi videntur capreis & aquilis omnibus perſpicaciores. Poſtremò, perſuaſum erat & mihi, in *Auguſtini* libris minus eſſe mendarum, quàm in *Hieronymianis*: at dum tentandi gratiâ libros aliquot emendo, res ipſa me docuit, plus eſſe prodigioſæ depravationis in hoc autore, quam compererim in *Hieronymo* aut *Cypriano*. Atque hoc nimirum debet *Auguſtinus* ſuis illis eximiis amatoribus, à quibus ſolis intelligitur. Hæc à me non confingi, res ipſa abundè perſuadebit, ſi quando per iſtos licebit abſolvere quod inſtituimus. Interim unum atque alterum locum proferam in medium, ex quibus prudens lector de cæteris faciet conjecturam. Libri adverſus *Fauſtum Manichæum* 16. *Cap.* 24. in libris non una editione excuſis, ſic habebatur ſcriptum: *Quem Dominus Jeſus Chriſtus eâdem commendatione commemorat, ejuſque autoritatis adducta, eorum refellit errorem reſurrectionem negantium, quum in pervetuſto codice ſupereſſet incorrupta ſcriptura, ejuſdémque autoritate Sadducæorum refellit errorem.* Notat enim *Auguſtinus* locum qui refertur *Matthæi cap.* 22. Rurſus, libri 16. *cap.* 33. ſcriptura erat bifariam depravata. *Vides nequaquam*, vel *vides nequaquam*, quum ſcribendum ſit, *Vides ne quàm tibi non decam*, &c. Reſpicit enim *Auguſtinus* ad ea verba *Fauſti* quæ præceſſerant ejuſdem libri, *cap.* 8. Aliàs, inquit, *Si Chriſtianus es, crede dicenti Chriſto quia de ſeſe ſcripſit Moſes. Quòd ſi non credis, Chriſtianus non es. Inepta ſemper & imbecilla reſponſio eſt, nihil habentium quod oſtendant.* Quoniam igitur *Fauſtus* fecerat *Auguſtinum* his verbis loquentem: *Si Chriſtianus es, crede dicenti Chriſto*, &c. *Auguſtinus* negat ſe ita cum *Fauſto* agere. Ac mox in eodem *cap.* 33. *Nec illud ſibi patere præcipitanus*, erat depravatum, pro eo quod rectum erat: *Nec illud* A *ſibi patere.* Ejuſdem libri *cap.* 6. in verbis *Fauſti*, qui referens idioma ſermonis ex vetere tranſlatione dixerat, *Virorum virorum quiſquis hoc non guſtaverit, exterminabitur*, depravârant *utrorum vero rum.* Nam *Hebræi* dicunt *viri viri*, pro *quicunque viri*. Hujus generis ſunt innumera, ſed his referendis non eſt in præſentia locus, quæ vix etiam ſuo loco citra tædium referuntur. Et hoc noſtrum inſtitutum, quo noſtro ſumptu, non credendis la- B boribus, damus eis ſacros autores ut purgatiores, ita & dilucidiores, iſti religionis columina, quum ipſi tantum ventri ſerviant & gulæ, putârunt ſeditioſis concionibus exagitandum. Ut inam aut illi ſe vertant ad ea ſtudia, quæ digna ſint his, qui ſe profitentur mortuos mundo: aut ſi ipſi nolint reſipiſcere, mundus reſipiſcens hos ficos, ſive mavis fucos excutiat oculis & alveariis, ut ſi nolint ipſi cuiquam prodeſſe, certè nè obſtrepant aliis bonorum utilitati ſervire cupientibus. Induſtriam no- C ſtram magis provocabit bonorum favor, quàm deterrebit malorum oblatratio. Nunc interim prodit eximium opus *De Civitate Dei*; quanto quàm ante fuit caſtigatiùs, quantóque doctioribus commentariis illuſtratum, malo te, lector, ex ipſa re diſcere, quàm ex noſtro teſtimonio credere. Nam hoc effecit *Ludovicus Vives* tam præter meritum prædicandis laudibus meis, ut ipſum viciſſim nec promerentem liceat prædicare. Bene vale, curáq; nè *Joannem Frobenium* impenſæ & operæ pœniteat, D qui nihil detrectat, quod ornandis, provehendis, juvandíſque bonis ſtudiis conducat.

In AMBROSIUM.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Joanni à Laſco Archiepiſcopo Gneſnenſi S.D.

PRiſci mortales, ornatiſſime Præſul, quòd æternum cunctíſque venerandum eſſe volebant, *Epiſt.* 3. E numini cuipiam dedicabant, ut vel religio petulantiam hominum deterreret ab injuria. Exemplum hoc à lucis ac templis paulatim demigravit ad ſtudia, ut ſi quid novi operis putaretur editioni, celebri cuipiam gratioſóque nomini conſecraretur. Id tot jam ſeculis adeo receptum eſt, ut adverſus rationis exactores, vel ſola ſufficiat præſcriptio. Illud tamen ineptum videri poteſt, quod quidam aliena dicant viris primatibus, nec aliena modò, verùm etiam ea quibus ipſorum operâ ni- F hil prorſus acceſſit, niſi fortè quòd eadem depravatiora reddiderunt. Alioqui quum nunc novorum librorum γίγγαες, ut habet vetus Comœdia, penè nos obruant, mihi præclarius eſſe facinus videtur, veterum autorum monumenta temporum injuriâ ſcribarúmque temeritate collapſa reſtituere, quàm nova cudere volumina; præſertim quum quod ſuâ ætate verè dixit *Eccleſiaſtes*, *nihil eſſe novum ſub ſole, & ſcribendi plures libros nullum eſſe finem*, in hoc ſeculum multò veriùs dici poſ- G ſit: Inter priſcos autem Eccleſiæ doctores *Latinos*, vix alium arbitror eſſe digniorem, cujus extent integræ lucubrationes, quàm divum *Ambroſium*. Hoc & ex animo dictum videri velim, & citra cujuſquam contumeliam. Sit linguarum ac ſcripturarum peritior *Hieronymus*, ſit elaboratioris phraſeos *Hilarius*, ſit in quæſtionum nodis explicandis argutior *Auguſtinus*, aliis item dotibus excelluerint alii, ſed quem mihi dabis, qui pari ſynceritate

ſynceritate tractet ſacras literas, qui cautiùs vitârit ſuſpecta dogmata, qui ſic ubique gerat *Chriſtianum* Epiſcopum, qui ſic ſpiret paterna viſcera, qui ſummam Præſulis autoritatem cum ſumma manſuetudine conjunxerit? Ubique ſentias illum hoc affici quod loquitur, & adeſt dictioni modeſta quædam ac pia jucunditas, gratáque civilitas. Eſt quem omninò ſine cauſa *Doctorem mellifluum* vocant. At hic, juxta nomen ſuum, verè cœleſti manat *Ambroſiâ*, dignus qui ſit quod dicitur *Ambroſius*, hoc eſt immortalis, non ſolùm apud *Chriſtum*, verùm etiam apud homines. Quantum autem ſudoris exhauſtum ſit in hoc reſtituendo, dum collatione veterum codicum emendantur depravata, reſtituuntur amputata, reſecantur aſſuta, reponuntur *Græca*, quæ vel aberant prorſus, vel figuris nihil ſignificantibus fuerant addita, tuæ prudentiæ fuerit æſtimare. Ut autem tam inſignem eccleſiæ doctorem tui nominis auſpicio potiſſimùm veluti renatum in lucem prodire vellem, quum primis in cauſa fuit *Joannes à Laſco*, te patruum non minus morum ornamentis quàm nomine referens. Nam juvenis ſenem ſic exprimit, ut in eo veluti renatus videri queas. Is tui ſimulachrum quoties mihi depingebat oratione, toties agnoſcebam in narrante imaginis expreſſæ antitypon. Adeo dum patruum depingit, ſeipſum depingebat imprudens. Hunc mihi convictorem pauculos licet menſes contigiſſe, non in poſtrema felicitatis parte pono. Utinam mihi liceret per adulationis invidiam prædicare Dei dotes quas in illo & amavi, & veneratus ſum. Illud non poſſum non fateri, ſenex juvenis convictu factus ſum melior, ac ſobrietatem, temperantiam, verecundiam, linguæ moderationem, modeſtiam, pudicitiam, integritatem quam juvenis à ſene diſcere debuerat, à juvene ſenex didici. O gentem pietati natam! Nec alio nomine mihi videtur felicior *Polonia*, quàm quod talem Regem, talem ſortita ſit Archiepiſcopum, quorum inſignis pietas, pari ſtudio certat hos fatales bellorum & opinionum tumultus componere, prolapſóſque *Chriſtiani* populi mores inſtaurare. Quúmque eò proceſſerit tua veneranda ſenectus, ut meritò poſſit à negotiis impetrare dimiſſionem, tamen ad eccleſiæ patriæque commoda procuranda juvenis es. Hic igitur veteris Proverbii venit in mentem, *ὡς ἀεὶ τὸν ὅμοιον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὅμοιον.* Itaque viſum eſt pulchrè congruere ut proficiſceretur *Ambroſius* Præſul ad Præſulem, claris natalibus inſignis ad nobiliſſimum, pius ad pietatis antiſtitem, eruditus ad eruditionis eximium patronum, virgo & virginitatis præco facundiſſimus ad omnis pudicitiæ exemplar incomparabile, denique pacificator ad Epiſcopum pacis ac tranquillitatis publicæ ſtudioſiſſimum, cui rei dicas *Ambroſium* divinitùs fuiſſe datum. Hoc agebat illa facunda lingua quum *Liguriæ* conſularem ageret præſidem, ſedebat tumultus, ſarciebat concordiam non minus accuratè quàm dextrè ac feliciter: nec id ſolùm in his regionibus, ubi fungebatur magiſtratu, verùm etiam quoties res apud alios ſpectabant ad ſeditionem, *Ambroſius* veluti peritus ac felix nauclerus ad ſedandam tempeſtatem accerſebatur. Ac, nè multa commemorans, plus æquo præfationem extendam. Quum extincto *Auxentio*, qui foverat *Arianos*, *Mediolani* per Epiſcopos ageretur de Præſule ſubrogando, tantáque ſtudiorum va-

A riantium contentione flagrarent comitia, dũ pars *Arianæ* factionis, pars orthodoxorum flagitat Epiſcopum, ut res ad extremos tumultus tendere videretur, *Theodoſius*, Cæſarum piiſſimus, eò legat *Ambroſium*, ut rerum exitiales motus componeret. Is dum pro delegato munere templum ingreſſus, ſingulari facundiâ ſuadet concordiam, ſubitò cuncta, populi modò diſſidentis ſtudia in unum converſa ſunt, jámque junctia vocibus
B ſuffragiiſque concordibus, *Ambroſium* Epiſcopum flagitant. Multa cauſatur ille, ſe prophanæ functionis hominem eſſe, ſacrarum rerum imperitum, nondum ſacro lavacro renatum, quum *Paulus* vetet etiam neophytum ad eccleſiæ gubernacula admoveri. Sed hic fruſtra facundus erat. Quo vehementiùs ille detrectat, hoc magis accenduntur populi ſtudia. Quid multis? Imperator perſpiciens divinitùs geri negotium, populi conſtantem approbat voluntatem. *Ambroſius*, fruſtra re-
C luctans, pro præſide conſulari fit Præſul infulatus, pro faſcibus ſumit pedum, ante præfectus gregi Dominico, quàm in gregem Dominicum cooptatus: exitiabile diſſidium extinguitur, & eccleſiæ ſua redditur concordia. Sed quod *Inſubrium* uni gratulamur eccleſiæ, hoc jamdudum optamus eccleſiæ catholicæ, videlicet ut exoriatur aliquis *Ambroſio* ſimilis, qui paribus auſpiciis hunc miſerandum orbis tumultum, quo nulla ætas vidit quicquam pernicioſius, redigat in tranquillita-
D tem. Saltem talis quiſpiam nobis exoriatur ex Pontificum theologorum aut monachorum ordine, qualis tunc prodiit *Ambroſius* è claſſe catechumenorum éque prophano magiſtratu. Magnum pondus habet morum integritas, magnam habet autoritatem conjuncta manſuetudini conſtantia, denique plurimum valet eloquentiæ copulata prudentia. Sed hoc malum non ſimplex, hæc lues quæ non ſolùm eccleſiam tot opinionibus diſcidit, verùm etiam Principum animos im-
E placabili diſſidio committit, hominem requirit datum cœlitùs, cujus autoritatem revereatur populus, cujus conſtantiæ cedat & Principum ſublimitas. Nulla ex victoria armis parta plus laudis tulit *Theodoſius*, quàm quòd ab *Ambroſio* ſe vinci paſſus eſt. *Babylæ* parum feliciter ceſſit, quod Imperatorem impiâ cæde funeſtatum, templo prohibuit; imò feliciter ceſſit ipſi, qui Præſulis autoritatem ſuâ morte confirmavit. At *Ambroſio* ceſſit feliciùs, qui ſummâ conſtantiâ ſuam tuens autorita-
F tem, ipſum etiam Cæſarem *Chriſto* lucrifecit, ac pulcherrimum exemplum omnibus monarchis edidit, quanta ſit Epiſcoporum dignitas, ſi modò verè ſint quod audiunt. Nec dubito, quin tales ſimus habituri Principes aliquot, qualis fuit *Theodoſius*, ſi tales haberemus Epiſcopos qualis erat *Ambroſius*; & haberem⁹ opinor, niſi populi mores alienarent benigni numinis favorem. Quóq; magis liqueat quod dicimus, primùm rem, deinde perſonas expendamus. *Theſſalonicæ* quidam è comitatu Cæſaris, per
G populi tumultum fuerat interfectus: Cæſar, irâ diſſimulatâ, plebem ad ludos *Circenſes* evocat, ibi repente circumfuſâ militibus inermi multitudine, promiſcuè ſævitum eſt in noxios juxta & innoxios, pœnáque non meritis eſt data, ſed furori. Id factum hodie juſtum videri poſſet. Quoties enim in bello trucidantur, quibus ex pacto deditionis erat promiſſa incolumitas? Quoties oppido capto, ſævitur propemodum atrociùs

A in immerentes, quàm in nocentes? & ſævitiam
excuſat odium criminis. Hæc de re. Jam mihi
cogita *Ambroſium* unius civitatis Epiſcopum, quæ
tum, ut opinor, minus erat ampla, minúſque fre-
quens, quam nunc eſt, nullis aliis armatum præſi-
diis, quàm quæ decent Epiſcopum, linguâ, preci-
bus, & vitæ ſanctimoniâ: ex adverſo conſidera,
Cæſarum illius temporis potentiam, cui ſi conferas
horum temporum ditionem, eam duntaxat quam
B Cæſaris titulus addit electis (nam *Carolus* & ſine
Cæſaris titulo Principum maximus eſt) rem vix
ſeriam eſſe dicas: & tamen talis Epiſcopus, talem
Cæſarem, ob præcipitatum vindictæ jus, ab eccle-
ſiæ foribus ſubmovit, exprobrans crudelitatis im-
manitatem, docénſque illum à conſortio *Chriſti-
ani* gregis alienum eſſe. Reverſus eſt in regiam
Cæſar, agnoſcens æquiſſimum eſſe, ut *Chriſti* le-
gibus cedat humanæ potentiæ faſtigium. Ibi poſt
ſex menſes, mœrore lachrymíſque tranſactos, per
C *Ruffinum* aulæ præfectum agit, ut anathematis
vinculo ſolveretur, quo ſaltem feriis natalitiis,
nam inſtabant, liceret intereſſe. Nihil agit *Ruf-
finus*, ipſe Cæſar impatiens non iræ, ſed mœroris,
adit *Ambroſium*, non in templum, nè iterum
repelleretur, ſed in locum quem *Græci* domum
ſalutatoriam appellant. Nam ibi fortè tum ſe-
debat Epiſcopus omnibus expoſitus, ſi quis quid
vellet conſulere. Patienter fert objurgantem,
nec prius abſolvitur, quàm, præter ſolennem
D pœnitentibus ſatisfactionem, etiam legem ad-
verſus edictorum Imperialium ſævitiam pollice-
retur. Illicò prodita lex, ut ſi qui per edictum
Cæſaris juberentur occidi, in triceſſimum uſque
diem proferretur executio, quo ſpacium eſſet
cognoſcendi, locúſque daretur vel *Chriſtianæ*
clementiæ, vel neceſſariæ ſeveritati: mox poſito
Regis diademate, Cæſaris perſonam exuit, pœni-
tentis ſuſcepit, humi proſtratus, ac lachrymis uber-
tim effuſis rigans ſolum, ſupplici voce precatus eſt
E Domini miſericordiam. Cui hæc non viderentur
in Cæſare pluſquàm ſatis? Sed mane dum audi-
turus, quod & invictam Epiſcopi conſtantiam, &
Cæſaris non fucatam pietatem magis illuſtret.
Quum ex more munus detuliſſet ad altare, redi-
ens conſtitit intra cancellos. Id videns *Ambro-
ſius*, per diaconum percontatur, cur ibi morare-
tur. Reſpondenti, Ut videam peragi myſteria:
rurſum miſſo diacono renunciavit, ut agnoſceret
ſuum locum, nam eum, in quo conſiſteret, eſſe
F ſacerdotibus deſignatum. *Purpura*, inquit, *Impera-
torem facit, ſacerdotem nequaquam.* Quid expectas?
ut Cæſaris victa lenitas tandem excandeſcat?
Nequaquam, verùm excuſat ſe quòd non in con-
temptum loci reſtiterit illic, ſed quòd quoniam
Conſtantinopoli reperiſſet hunc morem, ut Cæſar
intra cancellos videret peragi myſteria, crediidiſ-
ſet idem eſſe receptum *Mediolani*. His placidè
dictis, abiit in locum præſcriptum. Nec eo con-
tentus, ubi reverſus eſt *Conſtantinopolim*, etiam
G quum invitaretur ut intra cancellos ex more con-
ſiſteret, dum peraguntur myſteria, negavit ſe
facturum, addens, ſe neminem nôſſe, qui verè
ſciret Epiſcopum gerere præter unum *Ambro-
ſium*. O noſtri ſeculi prolapſos mores! Si nunc
dignetur Princeps quilibet templum adire, ex-
truitur illi tabernaculum altari ſublimius: &
intra cancellos non modò conſiſtunt Proceres
aulæ, verùm etiam ſordidi negotiatores, quos

A *Cicero* vix recipit inter honeſtos cives; decanos
& eccleſiæ primores è ſellis ſuis deturbant. Quan-
to minus faſtûs addebat *Theodoſio* ſceptrum ac
diadema, quàm iſtis addit, ſordido quæſtu, nec
ſemper juſto, pauxillum partum pecuniæ? Simili
conſtantiâ reſtitit *Juſtinæ Auguſtæ*, minitanti
ut aut *Arianos* reciperet, aut iret in exilium.
Ille verò nihil pavefactus, *Non prodam*, inquit,
lupis gregem mihi commiſſum. Hic occide ſi libet.
B Sed nemo poteſt *Ambroſium* agere, niſi qui pro
pietate mori paratus eſt. Imò difficillimum eſt
cuiquam verè ſacerdotem agere, qui libenter
aliud eſt quàm ſacerdos. Onera ſunt veriùs quàm
ornamenta, quæ libertatem adimunt cum digni-
tate; fitque nonnunquam, ut dum utrunque
volunt eſſe, nec Principes ſint nec Sacerdotes.
Sed deſino, nè vitæ *Ambroſianæ* videar hiſtoriam
texere. In hoc diverticulum me deduxit horum
temporum miſeranda calamitas. Nunc ad inſti-
C tutum revertimur. Quemadmodum ſingularis
quædam hujus viri integritas, cum ſumma con-
ſtantia paríque manſuetudine conjuncta, fecit,
ut nec regali faſtigio cederet, nec malorum im-
probitati ſuccumberet, gratus autem eſſet ac
venerandus etiam alienis, ac parum amicis; ita
nullius unquam ſcripta latiùs inclaruerunt, aut
minùs obnoxia fuerunt invidiæ quàm hujus. Qui-
buſdam ferò contigit ſua gloria, nonnullis diu
luctamen fuit cum æmulis, complurium labo-
D res penitùs interciderunt. Nè quid horum acci-
deret *Ambroſio*, cauſam ego præcipuam arbitror,
perpetuam quandam in ſcriptis omnibus modera-
tionem, quæ nec in redarguendis hominum vitiis
obliviſcitur *Chriſtianæ* manſuetudinis (dicas eum
dolere, non iraſci) nec uſquam excurrit in levitatis
aut oſtentationis ſpeciem, ut ubique pectus verè
Romanum, imò *Chriſtianum* agnoſcas. Erant qui
Cyprianum verterent in *Caprianum*. *Origenes* nè
mortuus quidem hydram invidiæ potuit effuge-
E re. *Hieronymo* ad extremum uſque vitæ diem,
amarulenta cum æmulis rixa fuit. *Tertullianus*
bis perierat, primùm depravatione, deinde ſitu,
niſi nuper *Beatus Rhenanus* eum luci reddidiſ-
ſet. Idem evenerat propemodum *Irenæo* tam
indigno qui periret. *Ambroſius* à nemine non
honorificè citatur, etiam ab hæreticis: tanta
erat nominis autoritas vivo, quæ vix aliis à rogo
contigit. Alius fortaſſe diſertiùs laudavit Virgini-
tatem, ſed hujus mellita facundia virgines ex ulti-
F mis mundi regionibus, hoc eſt, è *Mauritania Me-
diolanum* pellexit, ambientes illic ſacro velo deco-
rari. Alius fortaſſe vehementiùs diſputavit, ſed hic
grandem illum cetum in eccleſiæ ſagenam per-
traxit, *Auguſtinum*. Unus *Hieronymus*, quanquam
illum aliquot locis multa cum honoris præfati-
one citat, tamen alicubi minus candidè de li-
bris ejus ſentire videtur. Siquidem in Præfatione in
Didymi librum *De Spiritu ſancto* ab ipſo verſum, ta-
xat libellos cujuſdam *De Spiritu*, ex *Græcis* bona
G *Latinos* non bonos; in quibus nulla vis ſit argumen-
torum, ſed tantùm orationis facies exquiſitis hinc
inde coloribus pigmentata. Rurſus, in Præfatione,
quâ præfatur in homilias in *Lucam*, recitante *Ruf-
fino* (nam opus hoc intercidit) taxat illum in com-
mentariis in *Lucam*, ut verbis ludentem, ſententiis
dormitantem, denique *Græcorum* plumis ſeſe ven-
ditantem. Verùm ſive hoc verè ſcripſit in *Ambro-
ſium*, ut inimicus hoc exprobrat *Ruffinus*, ſive in
alium,

A alium, certè à nomine temperavit, quod ipſum
veneranda cujuſdam autoritatis eſt argumentum.
In *Catalogo Scriptorum*, nec laudat eum, nec vi-
tuperat; *Nè in alterutram*, inquit, *partem aut a-
dulatio in me reprehendatur aut veritas.* Ac nè lu-
cubrationes quidem illius recenſet, quod tamen
in aliis ſolet. Ex quo divinare licet *Hieronymo*
quædam in *Ambroſii* libris diſplicuiſſe, quæ ob
ſingularem hominis autoritatem ſupprimere ma-
B luerit quàm evulgare. Nec ea res quicquam officit
gloriæ ſacri doctoris. Nam & *Hieronymus* erat
homo, & nihil eſt humanum ex omni parte bea-
tum, nec eadem placent omnibus. Illud confi-
tendum, at non improbandum, quòd pleraque
quæ ſcripſit *Ambroſius* hauſit è *Græcorum* com-
mentariis, præſertim *Origenis*; ſed ita, ut quod
ſanum eſſet excerperet, quod à ſynceritate do-
ctrinæ catholicæ alienum aut contentioſum, diſ-
ſimularet, nec errorem proferens, nec autorem
C prodens,quorum alterum non erat tutum,alterum
invidioſum. Quod in illo comprobat etiam di-
vus *Hieronymus* epiſtolâ ad *Pammachium* & *Occa-
num*: *Nuper*,inquiens, *ſanctus Ambroſius ſic Hexa-
meron illius compilavit, ut magis Hippolyti ſententias
Baſiliique ſequeretur.* Rurſus, ad *Pammachium* &
Marcellam: *Habuit*, inquit, *Ambroſium, cujus
pene omnes libri Origenis ſermonibus pleni ſunt.* Nec
Ciceroni quiſquam vitio vertit, quòd in philoſo-
phicis argumentis *Græcos* ſequeretur, non ut in-
D terpres,ſed ut imitator. Nec erat corniculæ fur-
tum,quòd *Græcorum* nomina, quæ pleraque tum
apud *Latinos* magnâ laborabant dogmatum im-
probatorum invidiâ preſſit, ſed cauti paſtoris
omnem offendiculi diſſidiíque materiam exclu-
dentis. Porrò, dicendi character nec flaccidus
eſt, nec humilis,quo nomine taxare videtur libel-
los *De Spiritu ſancto Hieronymus*,excuſante *Augu-
ſtino*, quòd rem licèt grandem, tamen ſubtilem
docenti, non laudanti conveniret oratio demiſſi-
E or:ſed habet interim ſuos aculeos,ubi res poſtulat,
propiùs tamen accedens ad argutam jucundita-
tem,quàm ad *δείνωσιν* illam & affectus penè tragi-
cos, in quos interdum exardeſcit *Hieronymus* &
Hilarius. Ac plerunque totus ferè ſermo ex va-
riis ſententiarum generibus, velut ex teſſellis,
contextus eſt, quo dicendi genere ſupra modum
delectatus videtur *Seneca*. Hoc non minus creber
eſt *Ambroſius*, ſed tamen mollior,ut fruſtra recla-
mante *Fabio*, qui vult orationem eſſe veluti lu-
F minibus diſtinctam, non velut emblematibus
compactam, frequenter & diviſionem, & argu-
mentum, & tranſitum, & concluſionem ſive
clauſulam argumentationis per ſententiam effe-
rat. Interdum totus apparatus collectionis, hoc
eſt, propoſitio, aſſumptio, ratio, confirmatio,
expolitio meris conſtat ſententiis. Paſſim acci-
nuntur epiphonemata, víxque alius crebriùs aut
frequentiùs utitur ſententiarum genere, quas ap-
pellant *νοήματα*, in quibus latet aliquid arguti
G ſenſus,quod quum non exprimatur, intelligitur,
ob hoc ipſum gratius, quia dictum obſcurius.
Porro, denſitatis ſatietatem ac tædium excludit
varietas, tam felix, ut naturæ rem eſſe dicas non
affectationis, quod hoc dicendi genus à puero im-
biberat. Nonnunquam eandem ſententiam aliter
atq; aliter variatam repetens,velut infigit animis,
quod elabi non vult. Interim plurimum addit ju-
cunditatis, illa paucis verbis modulata brevitas.

A Nuſquam enim ſermo longis ambagibus vix tan-
dem abſolvens periodum, obſcuritate moleſtus
eſt, quod in *Auguſtini* ſcriptis offendit *Hierony-
mum*; ſed commatibus & colis, concentu nonun-
quam, numero plerunque jucundus, tinnulus, &
compoſitus incedit. Horum omnium non pigeret
ex ipſius libris exempla proferre, niſi non ſolum
perlongum videretur, verùm etiam hic intem-
peſtivum. *Auguſtinus* in libris *De doctrina Chri-
B ſtiana* quædam hujus generis commonſtravit. In
ſumma, hæc rhetorices imperitis fruſtra diceren-
tur, peritis in proclivi fuerit animadvertere, præ-
ſertim ſi legant hujus libros *De Virginibus & Vi-
duis*. Nam hic velut in argumento plauſibili magis
expromit, nè dicam oſtentat, dictionis ornamenta.
Igitur *Ambroſiũ* ſi minus omni ex parte reſtitutũ,
certè multò minùs depravatum dedimus. Supereſt
ut huic conatui faveat *Roma*, quæ genuit *Ambro-
ſium*; faveat *Liguria*, quæ Præſidem meruit; faveat
C *Inſubria*, quæ Præſulem aſcivit; denique faveat
quacunque patet orbis *Chriſtianus*, inſigni *Chriſti-
anæ* pietatis doctori. Vixit *Inſubribus*, ſed ſcripſit
omnibus. Proinde hoc quicquid eſt ſtudii noſtri,
Præſulum ſanctiſſime, ſi tua celſitudo comiter
approbârit, alios qui plus quàm ego præſtare va-
lent, ad ſimilem induſtriam extimulabit. Bene
vale. Datum *Baſileæ* Id. Aug. Anno M.D.XXVII.

In *Chryſoſtomum*.

D

Chriſtophoro à Stadio Auguſtæ Vindelicorum Epiſcopo, Deſ. Eraſm. Rot. S:D.

DEdimus pridem, clariſſime Præſul, facundiſ- *Epiſt. 4.*
ſimum eccleſiæ doctorem *Hieronymum*, ex
depravatiſſimo emaculatum, ex diſtracto inte-
grum, ex ſqualido nitidum ac ſplendidum: Dedi-
mus ſimili dignitate vocalem illam eccleſiæ ca-
tholicæ tubam *Hilarium*: Dedimus acerrimum
E fidei *Chriſtianæ* propugnatorem *Auguſtinum*:
Dedimus non minùs fortia quàm diſerta loquen-
tem *Cyprianum* martyrem: Nunc prodit divus
Joannes Chryſoſtomus, mellitiſſimus ille conciona-
tor *Chriſti*que præco indefatigabilis, cui jure
optimo ob ſapientiſſimam eloquentiam, & elo-
quentiſſimam ſapientiam, oris aurei cognomen
tributum eſt. Sunt qui *Maximum* appellent. Hunc
autem, uti ſperamus, hoc propenſioribus ſtudiis
excipient ſtudioſorum centuriæ, quòd incompa-
F rabilis Epiſcopus, laudatiſſimi Præſulis felicibus
auſpiciis prodit in lucem. Neque enim parum
multa inter vos conveniunt, vitæ integritas, di-
vinarum literarum amor, judicii rectitudo, veri-
tatis libera profeſſio, nec vulgaris zelus erga *Chri-
ſti* ſponſam eccleſiam. Quin & aliis compluribus
Epiſcopo dignis virtutibus ſic emines, ut inter
omnia ornamenta tua minima portio ſit generis
claritudo, ac reliquorum fortunæ bonorum
ſplendor, quæ contempſiſſe pulchrius eſt quàm
G poſſediſſe. Nè illa quidem animi bona minuunt
iſtam tuam ſingularem modeſtiam, quum non
ignores eſſe gratuita Dei dona, ad uſuram credita.
Dixerit interim aliquis, Heus tu, quid magni das
nobis, ſi *Chryſoſtomum* das toties excuſum? Non
hoc colore mihi patrocinabor, quod jam ſolenne
eſt, quicquid excuditur à typographis, aliquo
illuſtri gratioſóque nomine commendari: nec
commemorabo quantum majeſtatis acceſſerit vo-

luminibus, ex amplitudine chartarum, ex elegantia dignitatéque formularum; quæ res ut typographis vix credendis impendiis conſtant, ita doctori tam eximio non parum conciliant gratiæ, & lectorem, alioqui faſtidioſum, ceu lenocinio quodam invitant. Extraria ſunt iſta fateor, ſed ea tum demum fatebor pro nihilo ducenda, ſi ſordida veſtis, illota facies, impexus capillus nihil obſcurant bonæ formæ gratiam, ſique nihil eam commendant cultus & honeſta mundicies. Sed B hæc, ut dicebam, in præſentia non commemorabo, illa dicam quæ propius ad rem pertinent. In antehac excuſis divi *Chryſoſtomi* lucubrationibus, qui ſuperſunt interpretes ſua quiſque diligenter recognórunt, quod & à me factum eſt non oſcitanter. Inter veteres interpretes multi ſunt, qui neque *Græcè*, neque *Latinè* ſatis calluerunt. Horum interpretatio per doctos viros ex collatione *Græcorum* codicum plurimis in locis emendata eſt. Quod genus eſt illud *Aniani*, qui vertens C commentarios in *Matthæum*, in ipſo ſtatim limine impegit, *δεύτερον πλοῦν* transferens *ſecundas divitias*, quum *Græca* ſonent, *ſecundarium curſum ſive navigationem*. Item illud *Franciſci Aretini* in ipſo ſtatim frontiſpicio commentariorum in priorem ad *Corinthios* epiſtolam, ubi *ὄγκον* tranſtulerat *opinionem* pro *faſtu*. Sufficiat hoc guſtûs dediſſe gratiâ, neque enim hic conſilii eſt omnes interpretum lapſus prodere, quorum infinitus eſt numerus. Pro ſex libris *De dignitate ſacerdotali* parùm fe- D liciter verſis, ſuppoſuimus interpretationem elaboratam *Germani Brixii*, cujus & *Babylam* adjunximus. Poſtremò, præter omnia quæ hactenus excuſa fuerant, adjecimus non mediocrem acceſſionem: veluti commentarios in priorem ad *Corinthios* epiſtolam, quos *Franciſcus Aretinus* abſolverat uſque ad homiliam XX. Eam partem ad nos miſit unicum hiſce temporibus eccleſiæ ornamentum *Joannes Phiſcerus* Epiſcopus *Roffenſis*: quod deerat ſupplevit vir utriuſque linguæ peritiſſimus E *Simon Grynæus*. Item commentarios in ſecundam ad *Corinthios* epiſtolam, quos ego verti uſque ad homiliam VIII. libenter progreſſurus, niſi phraſis mihi ſuſpicionem moviſſet, opus hoc non eſſe *Chryſoſtomi γνήσιον*. Quod ſupererat, alius tranſtulit non indoctus. Commentariis in *Acta* adjecimus homilias duas, præter eas quas prius dederamus: verùm & hic eadem cauſa quàm modò retuli, perſuaſit inſtitutum relinquere. Sunt amici qui nobis ex *Italia* promittunt & alias quaſdam F *Chryſoſtomi* lucubrationes, quas ſi nanciſci continget, certa autem ſpes eſt fore ut contingat, idque brevi, non gravabimur eas *Chriſtianæ* philoſophiæ ſtudioſis communicare. Perſpicio frigus vel potiùs interitum *Chriſtianæ* pietatis hinc proficiſci, quòd populus non alitur aſſiduè verbo Dei, & quibus hoc muneris delegatum eſt, aut omnino muti ſunt, aut ſecus quam oportet tractant ſcripturas, vel propter inſcitiam, vel quia potiùs ducunt lucrum decimarum quàm animarum. Itáne nullum exiſtere G hoc ſeculo, qui hunc Eccleſiaſten imitetur? quum *Thomas* & *Scotus* tam multos habeant imitatores. Attamen hic tam amabilis doctor, tot jactatus eſt tempeſtatibus, tot exercitus procellis, ejectus, revocatus, rurſus majore tumultu relegatus in exilium. Verùm & vitæ tenorem, & egregias *Chryſoſtomi* dotes, ex his quæ ſubjiciam, plenius licebit cognoſcere.

A

Vita Divi Joannis Chryſoſtomi ex Hiſtoria, quam Tripartitam vocant, libro decimo magna ex parte concinnata: nonnullis adjectis ex dialogo Palladii Epiſcopi Helenopolitani, qui fuerat Chryſoſtomi diſcipulus, & Theodori Romanæ eccleſiæ diaconi, per Deſ. Eraſmum Roterodamum.

B

JOannes *Chryſoſtomus*, patria *Antiochenus*, patrem habuit *Secundum* inter eos qui in *Syria* militari dignitate præcellebant, cum primis illuſtrem: matrem *Anthuſam*, juxta nomen ſuum omni virtutum genere florentem, utrunque nobilem lautáque fortunâ. Puer nondum ſacro lavacro regeneratus, audivit ingenioſum, ſed inſigniter impium *Libanium* ſophiſtam. Sic enim tum rhetores appellabantur. Jam annum ingreſſus decimum- C octavum aliis quoque liberalibus diſciplinis ſtrenuam navavit operam, ætatis lubricum aſſiduis laboribus coercens. Philoſophiæ doctorem habuit *Andragathium* jam tum *Egyptiorum* opes ad Dominici templi ſtructuram comparans, ut teneris ſtatim annis eloquentiam cum ſapientia conjungeret. Verùm poſteaquam ante capitis canos mentis canitiem induiſſet, maturè ad divinarum literarum cognitionem ſtudiúmque pietatis animum applicuit. Tam inſignem adoleſcentis in- D dolem variis indiciis emicantem animadvertens *Meletius Antiochenæ* eccleſiæ antiſtes, eum ad ſe accitum inter familiares habuit, quem quum ferme triennio *Chriſtianæ* fidei dogmatibus ſatis imbuiſſet, aquâ regenerante tinxit, móxque lectorem ordinavit. At juvenis haudquaquam tutum ratus in civitate celebri publicis functionibus implicari, in montes vicinos ſeceſſit, atque illic ſeni cuidam *Syro* adhæſit, ut ex ejus contubernio continentiam vitæque auſteritatem diſceret. E Manſit autem apud hunc annos quatuor, divinarum literarum vigilanti ſtudio juvenilis ætatis ſtimulos æſtúſque domans ac reprimens: ab hoc gradu tendit ad perfectiora, abdit ſe in remotiora deſerti, ibíque ſpeluncæ incluſus biennium ferè peregit ſolus, noctéſque diéſque verſans in meditatione ſacrorum voluminum, eáque ediſcens. Verùm dum hic humi cubat, ſaxo incidet, jejuniis ac pervigiliis utitur, carnis quidem rebellionem prorſus edomuit, ſed corporis valetudinem vehe- F menter offendit. Ea res illum compulit, ut velut è gravi tempeſtate ad eccleſiæ portum redire cogeretur, hæc omnia moderante providentiâ numinis ad publicam hominum utilitatem. Reverſus itaque à *Meletio* diaconus ordinatus, per quinquennium ſacris miniſtrat altaribus. In qua functione quum ita ſe geſſiſſet, ut & vitæ continentia & egregia doctrina cunctis eſſet perſpecta atque explorata, à *Flaviano* Epiſcopo presbyter conſecratur, pro ſingulari animi modeſtia tanti mune- G ris dignitatem pro viribus detrectans: in hoc munere ſumma cum omnium laude, ſummáque eccleſiæ utilitate verſatus eſt annis duodecim, nondum Epiſcopus Epiſcopi vices agens, gregem Domini cùm morum integritate, ſermonibus ac libris ad pietatem erudiendo. Sed ut his aliquantiſper intermiſſis, ad rudimenta illius recurram: Juvenis ſtudiorum ſodali uſus eſt *Baſilio Magno*, quod ipſe in his teſtatur libris quos ſcripſit

De

De ſacerdotio : hoc eſt de munere functionéque Epiſcoporum. Nam id temporis ſoli Epiſcopi ſacerdotes dicebantur, presbyteri recitabant atq; ennarrabant ſcripturam canonicam, cæteriſque ſublimioribus functionibus Epiſcopum adjuvabant. Deſtinatus erat cauſis forenſibus, verùm ille perpendens hoc vitæ inſtitutum non ſolùm eſſe turbulentum, multiſque moleſtiis obnoxium, verumetiam inquinatum vitiis, parúmq; conveniens animò philoſophico, ad pietatis profeſſionem ſeſe convertit, *Evagrii* exemplo potiſſimum provocatus, qui & ipſe poſt prophanas diſciplinas quietum ac ſolitarium vitæ genus elegerat. Mox igitur *Chryſoſtomus* poſito faſtu mundi, atque ipſâ etiam veſtitus, ac motum ſimplicitate, mentis propoſitum præ ſe ferens, aſſiduus erat in evolvendis ſacris voluminibus, non ignarus ex hiſce fontibus petendam eſſe veram ſapientiam. Et nè ſibi tantùm magiſter eſſet, frequens erat in templis ſacras audiens conciones, à quibus non arcebantur nondum in *Chriſto* renati. Porro, quemadmodum ipſe tractus erat exemplo *Evagrii*, ita ſuo ſtaſu ad idem inſtitutum pertraxit *Theodorum* & *Maximum*, quos apud *Libanium* habuerat condiſcipulos: Quorum uterque pòſt vocatus eſt ad Epiſcopi munus, *Theodorus* apud *Mopſueſtienſes*, *Maximus* apud *Seleuciam Iſauriæ*. Simul interim ſe tradiderant literis ſacris erudiendos *Diodoro* atque *Carterio*, qui id temporis ſacris monaſteriis præſidebant. Nam in his ſolis tum docebantur ſacræ literæ, ac juventus ad pietatem inſtituebatur. Siquidem ſcholæ multis pòſt ſeculis inventæ ſunt: monaſteria verò, ni fallor, eâ ætate dicebantur Epiſcoporum ædes, in quas ſe recipiebant à popularibus feriati negotiis. Sed *Diodorus* pòſt *Tarſenſis* Epiſcopus factus, etiam libris editis inclaruit. Interea *Joannes* verſabatur cum ſuo *Baſilio*, paribus animis quietam vitam meditante. Verùm *Chriſtus* non paſſus eſt illas lucernas diu latere ſub modio. Nam *Baſilius* à *Meletio* creatus eſt diaconus, deinde Cæſaream *Cappadociæ* pertractus, coactus eſt Epiſcopi ſarcinam ſuſcipere. Ab hujuſmodi tyrociniis olim non irruebant, ſed pertrahebantur abſoluti doctrinâ vitáque viri ad ecclesiarum gubernacula: *Joannem* verò *Meletius Antiochiæ* Epiſcopus, ut ante dictum eſt, lectorem inſtituit. Miror autem cur quod *Palladius* refert à *Meletio* factum, *Socrates* in hiſtoria, quam *Tripartitam* vocant, dicat à *Zenone* factum: niſi fortè quemadmodum *Joannes* ob eloquii ſuavitatem dictus eſt *Chryſoſtomus*, ita *Meletius* ob inſignem vitæ continentiam dictus eſt *Zeno*, aut niſi *Zeno* præceſſit *Meletium*: quanquam & alias in narrando magna varietas eſt. *Palladius* ita refert quaſi ab uno *Meletio Joannes* fuerit lector, diaconus & presbyter ordinatus: quum eccleſiaſtica hiſtoria, cui magis fido, narret eum à *Flaviano* creatum diaconum; ab *Evagrio*, qui *Paulino* ſucceſſit, ordinatum presbyterum. Verùm utcunque hoc habet, *Joannes* jam lector in delegato munere egregium ſui ſpecimen dedit, edito libro adverſus *Judæos*, quem nos *Latinum* fecimus: paulò pòſt à *Meletio* creatus eſt diaconus, in quo gradu ſcripſit opus *De Sacerdotio*, multóſque Pſalmos enarravit. Poſteaquam autem *Meletius Conſtantinopoli* deceſſiſſet è vita, *Joannes Chryſoſtomus* ita receſſit à *Meletianis*, *Meletii* cujuſdam *Ægyptiæ* civitatis Epiſcopi ab eccleſia ſua depulſi, perverſum dogma ſe-

A quentibus, ut tamen nec *Paulino*, qui *Flaviano* ſucceſſerat, communicaret. Erat enim inter hos contentioſa quæſtio de *Ario* & *Origene*, itaquè neutri ſe parti admiſcens triennium quietam egit vitam. *Paulino* ſucceſſit *Evagrius*, à quo provectus eſt *Joannes* ad presbyterii dignitatem: quam ità geſſit, ut *Nectario* defuncto, imperiali juſſione *Conſtantinopolim* accitus ſit, ac multorum Epiſcoporum quos eò Imperatoris autoritas evocârat,
B autoritate coactus fuit ejus eccleſiæ gubernacula ſuſcipere: provinciam ſanè perdifficilem multis nominibus, ob *Thraciæ* gentis barbariem, ob civitatem, opibus, luxúque diffluentem, ob plebem, *Arianorum* & *Origeniſtarum* dogmatibus inſectam. Nec minima malorum pars erat illic aulà Cæſarea, plurimam, ut ſolet, malorum lernam ſecum trahens, præſertim quum adhuc pro ratione temporum Principis familia, ex Paganis. *Judæis*, hæreticis, & orthodoxis eſſet permixta. Ea rerum
C difficultas egregium quempiam & impigrum ducem requirebat. Porrò, quantâ vigilantiâ docuerit, quanto ſtudio pugnârit adverſus hæreticos, ſcripta viri declarârunt, de quibus mox ſuo loco plura dicemus. Sed interim mirabitur aliquis qui factum ſit, ut Epiſcopus tam rarâ doctrinâ, tam mirabili eloquentiâ, tam ſanctis moribus bis depulſus ſit ab eccleſia, ac demum in exilio mori coactus. Zelus domûs Dei quam amabat, conciliabat apud multos invidiam integerrimo Præ-
D ſuli. Nam præter ſectarum diſſidia, clerici & Epiſcopi ad mundanos mores degenerârant, unde factus eſt talis populus qualis ſacerdos. Ergo dum ille pro ſuo officio liberâ linguâ juxta propheticum ſermonem evellit, deſtruit, diſperdit, diſſipat, ædificat & plantat; barbaricæ gentis odium in ſe convertit. Nec enim unius tantum civitatis curam gerebat, ſed latiſſimè ſeſe proferebat ignea *Chryſoſtomi* charitas, per univerſam *Thraciam*, quæ ſex præfecturis erat diviſa, totámque
E *Aſiam*, quæ ab undecim Præſidibus regebatur: hoc agens, ut ſacerdotes juxta eccleſiaſticas conſtitutiones viverent, ni facerent, ab eccleſiis arcerentur, indignum eſſe prædicans eos Apoſtolorum dignitatem uſurpare, qui vitam illorum nollent imitari. Idem molitus eſt per regionem *Ponticam*, quæ & ipſa ab undecim judicibus gubernabatur. Nam hæreticorum tyrannis & ambitio vitiârat omnes earum regionum eccleſias. Quin ubi cognoviſſet in *Phœnice* nondum extin-
F ctam idololatriam, delegavit eò monachos ſpectatæ probitatis, imperialibus etiam edictis armatos, qui pecuniis datis conducerent operas demoliendis Paganorum templis. Eam pecuniam *Joannes* non acceperat ex ærario publico, ſed à piis fœminis, ultrò in rem ſanctam conferentibus. Nec his contentus, ubi ſenſit cohortem *Celticam*, hoc eſt, *Germanicam*, quæ ſub Imperatore merebat, *Arianorum* dogmatibus corruptam, *Celticæ* linguæ presbyteros, diaconos ac lectores ali-
G quos creavit, eiſque unam dedit eccleſiam. Hac arte plurimos ejus gentis pellexit ad eccleſiaſticam doctrinam. Ubi verò cognovit & apud *Scythas* eſſe qui ſitirent evangelicam doctrinam, quum ipſi non eſſet integrum eò proficiſci, ſelegit viros apoſtolico zelo ferventes, qui nationem efferam *Chriſti* jugo ſubmitterent: quod & evenit. Ruſſus, ubi reſcivit in vicis aliquot adhuc ſpirare peſtem *Marcionis*, ſcripſit ejus loci

paſtoribus

retica poſita erat, haud procul ab eccleſia *Sophiæ.* A
Ad eam publici ludi ſolent exerceri. Hoc Epi-
ſcopus ad eccleſiæ contumeliam pertinere ratus,
ſolitâ libertate increpavit proceres qui talia fieri
juberent. Hoc *Auguſta* ſic interpretans, quaſi in
ipſius odium fieret, irritata, procurabat ut denuò
adverſus *Joannem* ſynodus congregaretur. Id ſen-
tiens Epiſcopus, homiliam ſupra modum liberam
in eccleſia pronunciabat, cujus initium eſt; *Rur-*
ſus Herodias inſanit, rurſus turbatur, denuò ſaltat, B
denuò caput Joannis in diſco concupiſcit accipere. Fu-
erunt qui & illud optimo Præſuli vitio verterint,
quòd quum inter Epiſcopi virtutes *Paulus* re-
cenſeat hoſpitalitatem, ipſe ſolitus ſit ſolus cibum
capere, nec invitatus ibat, nec rogabat alios, nè
cum clericis quidem ſuis menſam habens com-
munem, quum id ſummæ laudis eſſe rear: ſive
hoc tribuebat corpuſculi valetudini, quæ ſæpenu-
mero etiam firmior periclitatur in conviviis. At
eam vir pius in eremo immodicâ vitæ auſteritate C
vehementer attenuârat: ſive modeſtiæ fuit, qui
ſingularem ciborum abſtinentiam noluerit apud
alios oſtentare: ſive temporis lucrum hac rati-
one captabat, vir tot diſtractus curis, tot diſten-
tus negotiis, ſuper hoc totus intentus meditationi
ſcripturarum, ut ſæpe cibum differret in noctem.
Quis enim neſcit quantum temporis nobis pe-
reat in frequentibus conviviis? In quibus, ut à
deliciis non corrumparis, ut ſobrietatis ac pudi-
citiæ theſaurum ſerves illæſum, multos tamen of- D
fendis, quia tua parſimonia videtur aliis expro-
brare crapulam, tuúmque bonum perperam inter-
pretantur quod pietatis eſt, hypocriſi tribuentes:
Certè, diutiùs accumbendum, apparatus lautior ob
convivas apponendus, interdum & audiendæ fabu-
læ, nec gratæ, nec dignæ piis auribus. Quantam
temporis portionem nos perdimus, qui ferè tres
horas deſidemus in prandio, totidem in cœna,
quum reficiendo corpuſculo ſufficiat horæ dimi-
dium? Nè commemorem interim quòd barbari E
lautitiarum oſtentatores, pro hoſte habent ſi quis
non deguſtet appoſitas delicias, ſi quis calicem
porrectum recuſet, ſi quis vocanti excuſet, quum a-
pud alios egerit convivium. Nec iſta eſt hoſpita-
litas quam commendat Apoſtolus, vel aſſidere di-
vitum, vel adhibere divites lautis menſis: ſed ad-
venas & egenos humaniter excipere hoſpitalitas
eſt Epiſcopo digna, quam ipſam tamen per alios
rectiùs exercet, quemadmodum Apoſtoli prædi-
cando verbo Dei toti intenti menſarum curam F
delegârunt diaconis. Quanto verò ſtudio proſpe-
xerit egentibus, ſcripta hominis ubique clamant.
Quin & clericos habuit, ejus gentis moribus cor-
ruptos, qui tam ſobrium vitæ modum non tuliſſent.
Ob has cauſas maluit ſolus capere cibum. Verùm
interim Epiſcopo ſoli accumbenti, adſtabat dia-
conus recitans aliquid è ſacris voluminibus: quo
convivio quid eſſe poteſt lautius, quum ſimul &
animus & corpus reficitur? Ego ſic exiſtimo, me-
ram eſſe calumniam, quod de illius ſævitiâ præ- G
fractiſque moribus jactatum eſt. Nam hominis
ſcripta præ ſe ferunt admirandam quandam hu-
manitatem ac manſuetudinem, quum ille & in re-
prehendendis vitiis ſit admodum moderatus, ma-
giſq; videatur eblandiri religionis amorem, quàm
exigere. Quòd ſi quando ſeveriùs ſe geſſit, dubi-
tandum non eſt, quin illi conſtiterit ſui conſilii
ratio. Minatur & *Paulus* interdum virgam: ac re-

A belles evangelio tradit ſatanæ. Nec ſtatim vitupe-
randum eſt, quod à re laudata diverſum eſt. Sunt
varii ingeniorum habitus, nec omnibus omnia
congruunt. Dubitari jure poſſit, utrum plus con-
tulerit reip. *Romanæ*, *Catonis* ſeveritas, an *Lalii* mi-
tis, ut ait *Flaccus*, ſapientia. *Auguſtini* civilitas mul-
tum profuit eccleſiæ Dei, nec minus tamen utilis
fuit *Hieronymi* auſteritas, uterque diverſis virtuti-
bus Deo fuit gratiſſimus. Vitavit, inquiunt, tur-
B bam, raróque conſpectus eſt in populo, ſed aſſiduus
fuit in eccleſia. At nec ſingulos, inquiunt, aut pau-
cos ad colloquium admittebat, nimirum & unus
& pauci interdum turba ſunt. Sed quò ille non ala-
criter ibat, ſi quando pietatis negotium agebatur?
Quid ille non faciebat, ut diſſidia aut non orien-
tur, aut citra gravem tumultum componerentur?
In magnis ac manifeſtis criminibus fecit quod
fecit *Joannes Baptiſta* erga *Herodem*. quod *Chriſtus*
erga phariſæos, quod *Paulus* erga *Elimam*, *Hermo-*
C *genem* & *Phygellum*. Non igitur mirum quòd has
procellas pertulerit *Chryſoſtomus*, quas omnes ipſe
nondum Epiſcopus proſpexit omnibus Epiſcopis
ſyncerè *Chriſti* negotium agentibus imminere.
Illud mirum, quòd per viros laudatos vir laudatiſ-
ſimus dignitate privatus ſit, & in exilium actus.
Ego *Theophilum Alexandrinum* Epiſcopum homi-
nem egregiè doctum exiſtimo, cæterùm ingenio
vafro, & ad compeſcendos illorum temporum tu-
multus fortaſſis accommodum. De ſanctimonia
D nihil habeo comperti. Certè in *Hiſtoria Tripartita*
multa de illo narrantur, de ſtudio congerendæ pe-
cuniæ, de vafricie quâ eluſit monachos Anthropo-
morphitas; rurſus, de impia verſutia, quâ decepit
monachos *Ægypti*, de ſtudio vindictæ, de violentia,
aliiſque hujus generis, quæ non competunt niſi in
malum virum. Nam epiſtolas illas *Theophili* ad
Hieronymum, *Hieronymi* ad *Theophilum* confictas
eſſe non dubito, quum ob brevitatem quâ non
ſolet uti *Hieronymus*, tum ob characterem in u-
E triſque ſimilem, quum *Theophilus* utique ſi ſcripſit,
Græcè ſcripſerit. Quòd ſi vera ſunt, ut ſunt veriſi-
milia, quæ de illo in dialogo narrat *Palladius*, déq;
Theophilo, ac cæteris partes illius ſequentibus, no-
ſtrorum temporum Epiſcopi præ illis ſancti ſunt.
Epiphanius Cypri Epiſcopus, quum adhuc ageret
eremitam, ob vitæ auſteritatem multum honeſti
nominis meruiſſe legitur. Jam ut miracula reci-
piamus, de eo qui ſe mortuum ſimulavit, paulò-
que pòſt verè mortuus repertus eſt: quod ad *Epi-*
F *phanium* attinet, nullum erat miraculum, ſed erat
vindicta Dei in irriſorem, miraculum erat futu-
rum ſi mortuum revocâſſet in vitam. Et potuit
eſſe σύμπτωμα, cujuſmodi permulta accidunt in
vita mortali, hoc non minus mirabilia. Itidem
quod narrant de auro conjecto in ædes œconomi,
tale quiddam eſſe potuit, quale feciſſe legitur
divus *Nicolaus*. Sed ad illius monumentum pel-
lebantur, ut fertur, dæmones. Id magis arguit
fidem vivorum, quàm merita defunctorum, ut nè
G quid hic tribuamus impiorũ ſpirituum præſtigiis,
utque demus eſſe vera quæ memorantur. Nam
monachorum genus, & ſimplex hominum vulgus
hoc genus fabulis ſolet impenſiùs indulgere. Neq;
hæc eò dixerim, ut *Epiphanium* opinione ſanctita-
tis ſpoliem: ſed arbitror hominis in eremo educati
ſimplicitati impoſuiſſe *Theophili* calliditatem, ut
Epiphanius perſuaſus non alio animo perſequutus
ſit *Chryſoſtomum*, quàm *Paulus* initio perſequutus
eſt

eſt *Chriſtianos*. Poſtremò, ut centum miracula de *Epiphanio* proferantur, plus apud me ponderis habet animus ille *Chryſoſtomi*, in tot illius monumentis tam vividè ſpirans pietatem erga Deum, charitatem erga proximum, mirabile quoddam ſtudium erga *Chriſti* ſponſam eccleſiam. Denique inter ſanctos quoque Deus permittit interdum humanos quoſdam affectus incidere, nè pro diis habeantur. Etenim ſi inter *Paulum* & *Barnabam* tam acris incidit concertatio, ut alter ab altero diſcederet: quid mirum ſi talis error incidit inter *Epiphanium* & *Chryſoſtomum*? Et fieri poteſt, ut ſimili aſtu *Theophilus* impoſuerit *Hieronymo*, abuſus ſimultate, quæ illi fuit cum *Joanne* Epiſcopo *Hieroſolymitano*, à cujus communione abſtinebat *Hieronymus*, quòd haberetur *Arianæ* factionis. *Theophilus Dioſcorum* monachum, opinione ſanctitatis celebrem, fecerat Epiſcopum *Hermopoli*: duos illius fratres apud ſe detinuit, committens illis œconomiam eccleſiæ. Hi offenſi opibus ſtudióque congerendi auri, quod deprehenderunt in Præſule, *Ægypti* monaſteria repetunt. *Theophilus* odoratus ſuam vitam illis diſplicuiſſe, ſimul odiſſe cœpit & *Dioſcorum* Epiſcopum. Ardebat *Theophilus* cupiditate vindicandi: verùm quoniam hos omnes ob vitæ ſanctimoniam ſuſpiciebat populus ac monachorum cohortes, cenſuit rem aſtu tractandam, & juxta proverbium, vulpinam pellem aſſuendam, ſi leonina non aſſequeretur. Id ætatis quidam ſub *Origenis* titulo hæreſim *Arianam* inſtaurare conantes, (nam *Arius* damnatus erat, *Origenes* non erat) multum invidiæ conflaverant *Origenico* nomini. Porrò, qui ſequebantur *Origenem*, aſſeverabant Deum incorporeum eſſe, ac monachos ſecus ſentientes contumelioſo nomine appellabant *Anthropomorphitas*. Hinc arcis inter eruditos & indoctos monachos contentio. Porro, *Dioſcorus* hac in parte ſequebatur *Origenem*; *Epiphanius*, quem apparet parum fuiſſe literatum, cum turba ſimplicium monachorum ſentiebat, unde *Theophilus*, quem in prioribus epiſtolis Hæreſiarcham appellaverat, poſt adverſus *Chryſoſtomum* incitatum appellavit ſanctiſſimum. Hinc homo vafer *Theophilus* anſam arripuit, quum ipſe frequenter eſſet profeſſus Deum eſſe incorporeum, tamen monachos aliquot ſimplices, minúſque literis divinis exercitatos miſit in *Ægyptum*, qui ſpargerent Deum eſſe corporeum, &, juxta divinas ſcripturas, hominum more oculos, faciem, os, manus & pedes habere: recedendum eſſe à *Dioſcoro* & fratribus ejus, qui ſequentes blaſphemum *Origenis* dogma, negarent Deum habere membra humana. Ea res tantam ſeditionem excitavit in *Ægypto*, ut *Theophilus* cum armatorum cohorte *Nitriam* profectus ſit, oppreſſurus *Dioſcorum* & fratres illius. Ita factum eſt ut *Dioſcorus* comitatus duobus fratribus, & aliquo numero monachorum venerit *Conſtantinopolim*: In his erat *Iſidorus*, quem *Theophilus* prius amicum ob hujuſmodi cauſam cœpit habere exoſum. Erat quidam *Petrus Alexandrinæ* eccleſiæ archipreſbyter, hunc, quum ob privatas cauſas *Theophilus* haberet exoſum, ſubmovere tentavit ab eccleſia, crimen prætexens, quòd mulierem *Manichæam* ad communionem recepiſſet, nondum abjuratâ hæreſi. Id quum *Petrus* diceret factum juſſu *Theophili* Epiſcopi, iſque inficiaretur, *Iſidorum* citavit teſtem. Is *Roma* reverſus, teſtimonium dixit

A pro *Petro*. Quare magis exaſperatus *Theophilus*, utrunque depulit ab eccleſia. Hanc ob cauſam *Iſidorus* & *Dioſcorus* cum aliis eremitis, ut dixi, *Conſtantinopolim* profecti ſunt, ut Imperatori & *Joanni Chryſoſtomo* quid accidiſſet, referrent. Eos *Chryſoſtomus* honorificè quidem excepit, communicare tamen cum illis noluit, niſi totâ cauſâ cognitâ. At mendax rumor ad *Theophilum* detulerat, *Joannem* cum illis communicâſſe, hoc

B animo ut illis adverſus *Theophilum* ferret ſuppetias. Móxque accenſus irâ, cogitabat de ulciſcendo, non ſolùm *Iſidorum* ac *Dioſcorum*, verùm etiam *Joannem Chryſoſtomum*, quem cogitabat ab Epiſcopi dignitate depellere. Nec mirum, quandoquidem invitus illum ordinârat. Id quo magis ſuccederet, diſſimulavit quid agitaret animo, ſcripſítque epiſtolas ad ſingularum civitatum Præſules, de damnandis libris *Origenis*, hoc fuco ſibi concilians *Epiphanium Cypri* Epiſcopum, qui

C cum ante ipſi fuerat ſimultas ob dogma diverſum. Simulavit igitur ſe pœnitere prioris ſententiæ, & in eam opinionem pedibus diſceſſiſſe, cui favebat *Epiphanius*: eóque hortatus eſt hominem, curaret *Cypri* celebrandam ſynodum, cujus authoritate libri *Origenis* damnarentur. *Epiphanius* pro ſua ſimplicitate non ſentiens *Theophili* dolum, nec ab Epiſcopo ſene tantum expectans verſutiæ, coactâ ſynodo, vetuit legi libros *Origenis*, ſimúlque ſcripſit *Joanni Chryſoſtomo*, ut idem fa-

D ceret *Conſtantinopoli* quod ipſe feciſſet in *Cypro*. Interim & ipſe *Theophilus*, poſteaquam videret ſucceſſiſſe conatum, convocatis Epiſcopis, damnavit libros *Origenis*. Nè *Chryſoſtomo* quidem oboluit, quid vafer ille ſenex his Prooemiis moliretur, aut ſi quid ſuſpicabatur, pro conſcientiæ ſuæ ſynceritate negligebat, intentus eccleſiaſticæ doctrinæ. Cæterùm ubi jam præ ſe ferret *Theophilus* quid ageret, quicunque ex clericis aut proceribus aulicis malè volebant *Chryſoſtomo*, *Theophilo*

E veluti ſignifero ſemet adjunxerunt, atque occaſionem nacti moliebantur, ut adverſus *Joannem* Epiſcopum ſynodus coiret. Quibus autem de cauſis clericos ac proceres aliquot, ipſam etiam *Auguſtam* haberet infenſam, ante dictum eſt. Paucis pòſt diebus *Epiphanius* à *Theophilo* perſuaſus venit *Conſtantinopolim*, Epiſcoporum decretum ſecum adferens, quo non ipſe quidem *Origenes*, ſed illius libri damnabantur. Nec legitimo more res geſta eſt ab *Epiphanio*, ſed ex *Theophili* præ-

F ſcripto magis, quàm ex eccleſiaſtica diſciplina. Nam quum *Joannes* offerret hoſpitium cæteráque neceſſaria, ille recuſavit, in ſuo ſeſe diverſorio continens. Egreſſus urbem in baſilica ſancti *Joannis*, quæ abeſt ab urbe ſeptem paſſuum millibus, celebravit illic collectam, quaſi *Joannis* communionem evitans: ibidem ordinato diacono, reverſus eſt in civitatem. Ibi convocatis Epiſcopis, recitabat *Origenicorum* librorum damnationem, cui ſubſcribebant nonnulli, *Epiphanii* reveriti

G autoritatem. Plurimi tamen reclamârunt, præcipuè verò *Theotimus Scythiæ* Epiſcopus. At *Joannes* quem faciunt tam rigidum, non quidem offenſus eſt, quòd *Epiphanius* in aliena eccleſia celebrâſſet ordinationem: tantùm invitabat ut cum cæteris Epiſcopis uteretur ſuo hoſpitio. Ille verò negabat ſe vel ipſius uſurum hoſpitio, vel cum eo oraturum, niſi *Dioſcorum* & illi adhærentes urbe pelleret, atq; ipſe quoque damnatis *Origenis* libris ſubſcriberet.

ſubſcriberet. Ad id *Joannes* tergiverſabatur, negans eſſe quicquam temerè agendum ante catholicam cognitionem. Erat enim *Origenes* ob admirabilem ſcripturarum peritiam doctis omnibus gratioſus, quem & ipſe *Athanaſius* aliquot locis honorificè citat, diſtinguens ſermonem diſputantis à ſermone decernentis. Atque adeo *Theophilus* poſt damnatos *Origenis* libros compertus eſt illis legendis incumbere. Quin & divus *Hieronymus Origenis* ingenio vehementer delectatus videtur, donec mutato nomine *Ariani* redderent illum invidioſum. Proinde videbatur iniquum ejus libros qui vixerat ante ducentos annos, nec ullâ hactenus ſynodo fuerant damnati, nunc infrequenti Concilio condemnare. Ergo quum *Chryſoſtomus* detrectaret illicò damnationi ſubſcribere, callidi quidam *Epiphanium* animo ſimplici præditum huc inſtigant. Quum in eccleſia Apoſtolorum eſſet celebranda collecta, efficiunt ut *Epiphanius* procedat coram univerſo populo, & recitatâ *Origenis* damnatione, inter *Origeniſtas* pronunciavit *Dioſcorum* cum ſuis comitibus, ſimul & *Joannis* nomen perſtrinxit, velut *Origeniſtarum* patroni. Hæc cum *Chryſoſtomo* eſſent renunciata, quum poſtridie *Epiphanius* rurſus veniſſet ad eccleſiam, miſit ad illum *Serapionem*, qui illi Præſulis verbis hæc diceret: Contra regulas eccleſiaſticas multa geſſiſti *Epiphani*, Primùm, quòd in eccleſia quæ tui juris non eſt, peregeris ordinationem: deinde, quòd injuſſu meo in ea ſacra celebrâſti: ad hæc, quòd invitatus ad hoſpitium & communionem recuſâſti, nunc rurſus fidis tibi, Cave ne turbato populo periculum in tuum recidat caput. Hac oratione territus *Epiphanius*, receſſit, nec tamen pervenit in *Cyprum*, ſed in navi mortuus eſt. Iam ſperari poterat tranquillitas, verùm *Chryſoſtomus* ubi reſcivit quicquid egiſſet *Epiphanius* inſtinctu *Auguſtæ* feciſſe, concionem habuit apud populum dentatam in vituperationem omnium fœminarum. Id *Auguſta* interpretatus in odium ſui factum, Imperatorem inſtigavit in Epiſcopum, dicens eam contumeliam uxori factam magis in ipſum recidere. Ad hanc fabulæ partem acceſſit *Theophilus*, hoc agens cum *Severiano*, ut quàm primùm adverſus *Chryſoſtomum* ſynodus fieret. Coiere permulti Præſules a *Theophilo* provocati, & in his Epiſcopi quos *Joannes* in *Aſia* ob manifeſta crimina, legitimè ob officio ſemoverat. Breviter, quotquot *Joanni* variis de cauſis malè volebant, *Chalcedone* primùm convenere, ubi *Cyricus* ejus loci Præſul multa inimicè in *Joannem Chryſoſtomum* effudit, at non impunè. Nam *Maruthas Meſopotamiæ* Epiſcopus *Cyrini* pedem calcavit imprudens, quamobrem non licuit illi *Conſtantinopolim* trajicere, ſed, latiùs ſerpente malo, coactus eſt pedem amputare, ac paucis poſt diebus vitâ defunctus eſt. *Theophilus* autem quum veniſſet *Conſtantinopolim*, noluit ingredi eccleſiam, ſed in *Placidiana*, quæ erat domus *Auguſtæ*, verſabatur, ut agnoſcas aulicam eſſe ſynodum non eccleſiaſticam. Hic non jam de libris *Origenis*, ſed de criminibus agebatur, quibus *Joannem* opprimerent. Quæ fuerint crimina, partim ex *Palladio*, partim ex *Chryſoſtomi* epiſtolis colligitur. Unum erat, quòd *Origeniſtis* communicaſſet. Alterum, quòd ſedecim in *Aſia* Epiſcopos præter jus depoſuiſſet: quum ſex tantum ſubmoverit, eóſque legitimè, nec niſi coactus, quorum præcipuus fuit *Antoni-*

A *us Valentinopolitus* Epiſcopus. Tertium, quòd non eſſet purus à conſortio mulierum. *Palladius* affirmat omnia fuiſſe falſa, uno excepto, nempe, quòd inſtituerat, ut qui acceſſiſſent ad menſam Dominicam, mox aut aquam aut paſtillos ſumerent, ne quid ſacramentorum excrearent. In ſuburbano *Chalcedonenſi*, quod *Ruffini* dicitur, ubi eſt baſilica in *Petri & Pauli* honorem extructa, congregati *Epiſcopi*, citârunt *Chryſoſto-*
B *mum* ad crimina reſponſurum. Juſſerunt ſimul adeſſe *Serapionem* & *Tigrium* eunuchum presbyterum, & *Paulum* lectorem, quaſi & hi criminibus eſſent obnoxii. At *Joannes* videns à palàm inimicis congregatam ſynodum, appellavit ad ſynodum frequentem & generalem. Illi contemptâ appellatione quater illum citârunt: qui quum non compareret, in abſentem pronunciârunt, jam non aliud crimen intendentes, niſi quòd citatus non paruerit. Supererat executio ut ab eccleſia
C extraheretur. Id populus non ſinebat. Sed urgebat juſſio Principis. Hoc ubi reſcivit *Joannes*, ne ſeditionis præberet cauſam, clam populo ſe tradidit deportandum tertio à damnatione die. Amicos qui flentes aderant conſolatus eſt, petiitque ut ſibi darent paululum temporis ad quietem. Jumentum illius ſtabat ad portam quà putabatur exiturus, ut eò confluerent populus, ipſe clàm per aliam portam evaſit. Exulabat autem apud oſtium *Ponti*, quod vocatur *Hieron*. Sed interim popu-
D lus odio, ut fit, verſo in miſericordiam, deſiderio Præſulis murmurabat adversùs Imperatorem & Concilium Epiſcoporum: ſed præcipuè contra *Theophilum*, cujus odium in *Chryſoſtomum* privatum hoc argumento omnibus patefactum eſt, quòd illo depulſo protinus cum *Dioſcoro* ejúſque fratribus rediit in gratiam. Cæterùm cùm increbuiſſet populi tumultus, adeò ut multitudo circum regiam vociferaretur, *Auguſta* metuens exoravit Imperatorem ut *Joannem* revocaret.
E Ad id miſſus *Breſon* eunuchus. Addunt quidam nocturno terræmotu territos *Conſtantinopolitanos*, per multos legatos ſollicitâſſe *Joannem* ut reverteretur, ac precibus ſuis pericula depelleret. Paſſus eſt vir ſanctus expugnari animum ſuum, & rediit ad dignitatem nolens, ad benemerendum volens, oblitus ingratæ multitudinis. Occurſum eſt incredibili frequentiâ venienti: Ingreſſus urbem, fruſtra detrectans adactus eſt improbis populi precibus ut in cathedra Præſulis ſedens, po-
F pulo orationem pacis impenderet, & concionem haberet apud multitudinem. Exiſtimabant enim quod per inſidias contra regulas eccleſiaſticas actum eſſet, actum non eſſe. Jam videbatur eſſe tranquillitas. Sed diabolus alias atque alias cauſas ſuppeditabat. *Serapionem Joannes* conſtituerat *Heracleæ Thracenſis* Epiſcopum, quem ſimul cum *Joanne* damnârat *Theophilus*. Hinc rurſus odium incanduit. Acceſſit quod antè narravimus, de ludis juxta *Auguſtæ* ſtatuam agi vetitis, quâ occaſione
G mulieris odium recruduit. Coit igitur denuo ſynodus, in qua aderant *Leontius Ancyræ Galatiæ*, *Ammonius Laodiceæ*, *Breſon Thraciæ Philippenſis*, *Acacius Berœæ Syriæ* Epiſcopus, aliique nonnulli. Subornantur accuſatores veteres, *Joanne* flagitante ut accuſatio legitimè inſtitueretur. Quorum minis quum nihil moveretur *Chryſoſtomus*; Epiſcopi nihil aliud intendebant, niſi quòd per Concilium abdicatus à munere,

nihil

nihilo ſeciùs conſediſſet in cathedra. Quúmque reſpondiſſet *Joannes*, quòd poſt eam damnationem ſexaginta quinque Epiſcopi ipſi communicantes declarâſſent irritam eſſe depoſitionem, illi reclamârunt: Plures, inquiunt, *Joannes*, te depoſuerunt. Ad hæc *Joannes* docuit eam regulam, ut numero æſtimaretur decretum, *Arianorum* eſſe, non orthodoxorum. Nam *Ariani Antiochia* congregati regulam eam ſtudio prodiderant, quò damnarent *Athanaſium*: Quæ ſi valeret, oportet, inquit, & *Athanaſium* pro damnato haberi, quòd à pluribus damnatus ſit, quàm probatus. Sed Epiſcopi non receptâ hâc ſatisfactione condemnârunt *Chryſoſtomum*. Negotio favebat Imperator, dubium non eſt quin *Auguſta* ad aurem obganniente. Sub natalem enim *Chriſti* non venit ex more ad templum, ſed *Joanni* denunciavit ſe non communicaturum illi donec criminibus eſſet purgatus, idque priùs quàm ſynodus in eum pronunciâſſet. Sub Paſchæ verò ſeſtum, quo tempore jam pronunciatum erat, rurſus denunciavit ei Imperator, ſe non poſſe venire ad illius eccleſiam, qui duobus Conciliis eſſet condemnatus. Hoc accepto nuncio & *Joannes*, nè quid tumultûs oriretur, ab eccleſia abſtinuit, cui qui favebant in thermis *Conſtantinianis* Paſcha celebrârunt. Quod exemplum ſecuti complures Epiſcopi, presbyteri, clerici, diverſis in locis collectas celebrârunt, qui pòſt dicti ſunt *Joannitæ*. *Joannes* autem vitans omnes tumultûs occaſiones per duos menſes nuſquam proceſſit in publicum, donec Imperator juberet illum duci in exilium. Quo die ducebatur, quidam *Joannitarum* incenderunt eccleſiam: quod incendium vento delatum etiam ſenatus baſilicam corripuit. *Palladius* refert flammam ex ipſa cathedra in qua ſedere conſuevit *Joannes*, erupiſſe. Is caſus quoniam autore *Joanne* putabatur accidiſſe, effecit ut in longinquius ac durius exilium relegaretur. Hac de cauſa *Optatus* urbis præfectus, homo paganus, in *Chriſtianos* nactus occaſionem, plurimos *Joannitarum* variis tormentorum generibus laceravit. Intempeſtivus itaque favor læſit *Chryſoſtomum*, ut durius ac longinquius exilium ſortiretur, in puſillum ac deſertum *Armeniæ* oppidulum, nomine *Cucuſon*, deportatus. Quo ex loco ſcripſit *Cyriaco* Epiſcopo exuli exul. Ibi vixit annum unum, plurimos interim ſuâ vitâ linguâque ad evangelicam philoſophiam pertrahens, & quoniam eam regionem premebat valida fames, miro ſtudio ſublevavit egenos. Hinc acrior exarſit invidiæ flamma. Itaque *Cucuſo Arabiſſum* deportatus eſt. hoc ſtudio agentibus qui eum deportabant, ut itineris incommodis extingueretur homo tenui corpuſculo. Verùm ille ſpiritu infracto, & illic plurimos ad *Chriſti* fidem convertit. Quid enim aliud potuit lucerna, ſpiritûs igni accenſa, quàm ardere & lucere? Ea res mirè diſcruciavit *Severiani* & *Porphyrii*, neque non aliorum aliquot è *Syria* Epiſcoporum animos, dum perſpiciunt viri gloriam afflictionibus inclareſcere. *Antiochenam* ecc eſiam in *Armeniam* demigrâſſe, ac rurſus gerum in *Armenia* geſtarum gloriam *Antiochiæ* prædicari. Quò ſe verterent invidiâ diſrupti? Impetrant reſcriptum atrocius, ut in deſertum anguſtúmque locum deportaretur, unde non liceret prodire, *Piſumetem* vocant, ubi fines ſunt *...nti* regionis, imperiique *Romani*, regio crudeliſſimis barbaris finitima. Milites præfecti prætorii, qui illum deducebant, non diſſimulabant ſibi promiſſa præmia magnifica, ſi *Joannes* in itinere moreretur. Itaque menſibus tribus per imbres, per æſtus, ſine ulla refrigeratione corpuſculi duriſſimum iter pertulit. Neque enim *Comana* remoratus eſt, ſed per eam perrexit ad templum quoddam, quod millibus plus minus quinque à *Comana* aberat. Ibi nocte *Martyr Baſiliſcus*, qui *Comanæ* civitatis Epiſcopus cum *Luciano Antiochiæ* presbytero ſub *Maximiano* coronatus fuerat, *Joanni* apparuit, dicens: Confide, frater *Joannes*, cras enim ſimul erimus. Ferunt enim prius & ejus templi presbytero apparuiſſe, ac dixiſſe, Præpara *Joanni* fratri locum, venturus eſt enim. At vir pius nihil addubitans de oraculo, ſpiritúque exhilaratus non aliter quàm accepto læto nuncio, poſtridie rogat milites, ut illic commorarentur uſque ad horam quintam. Qui, metuentes nè refocillatus vires reciperet, ad iter perurgebant. Verùm quum jam ſtadia fermè triginta peregiſſent, conſpicientes *Joannem* jam febribus concuti, ad templum unde diſceſſerant redierunt. Hic protinus, velut Epiſcopum acturus, candidis ſeſe induit uſque ad pedes, reliquum amictum in eos qui aderant diſtribuit. Mox ſumptis eccleſiæ ſacramentis, & extremâ oratione gratiis Deo actis, ſeipſum conſignans, expiravit. Quanquam autem in extrema barbarie vitam finiit, tamen mors ejus precioſa fuit in conſpectu Domini. Tanta enim multitudo virginum, monachorum & aliorum vitæ teſtimonio inſignium, è *Syria*, *Cilicia*, *Ponto*, *Armenia*, eò confluxit, ut plerique crederent ex conducto conveniſſe. Corpuſculum honorificè juxta *Baſiliſcum* in eadem eccleſia conditum eſt, ac martyri junctus eſt martyr. Cur enim verear illum appellare martyrem, qui tot injuriis, tot contumeliis, tot afflictionibus, nec ad impatientiam perpelli, nec à propaganda *Chriſtiana* pietate depelli potuit. Non percuſſus eſt ſecuri, ſed calumniis omni ſecuri acutioribus non ſemel ictus eſt. Hoc præmii vir optimus pro tam præclaris in eccleſiam meritis retulit, per Epiſcopos orthodoxos, & ſub Imperatore *Chriſtiano*. At Dominus non paſſus eſt famulum ſuum diutiùs inter Barbaros vivere, ſed citò illum ad cœleſte brabeum evocavit. Tametſi ſecundam ad *Innocentium* Epiſtolam ſcripſit anno exilii tertio: Nam & nos, inquit, tertium jam annum in exilio verſamur, expoſiti peſtilentiæ, fami, bello, continuis incurſionibus, ſolitudini inenarrabili, quotidianæ morti, & *Iſauricis* gladiis. Hanc calamitatem vir ſanctiſſimus forti alacríque tulit animo, quod liquet ex his quæ ſcripſit *Cyriaco*: *Ego*, inquit, *cum civitate ejicerer in exilium, nihil horum moleſtè ferebam, ſed intra me dicebam: Si Regina vult me exulem, agat in exilium: Domini eſt terra & plenitudo ejus: & ſi vult ſecare, ſecet, &c.* Tantum doluit hac occaſione turbari tranquillitatem & concordiam eccleſiarum. Nam *Joannitæ* qui dicebantur, dum *Arſacio*, quem *Auguſta* in *Joannis* locum ſubrogârat, communicare nolunt, variis afflictionum generibus vexati ſunt, adeò ut nonnulli presbyteri in carceribus ac tormentis mortui ſint, multi præclari cives, gravéſque matronæ *Conſtantinopolim* reliquerint. Ad hos ſcripſit epiſtolam conſolatoriam. *Chryſoſtomus* verò celebris fama, & facti indignitas effecere, ut per Orientis pariter & Occidentis eccleſias negotii rumor protinus dimanârit.

Hinc

Hinc & inter Epiſcopos grave diſſidium. Siqui-
dem *Europa* & *Illyrici* Præſules refugerunt illo-
rum communionem, qui *Joannis* damnationi
conſenſerant: nec Occidentales eccleſiæ, *Æ-
gyptiorum*, Orientalium, *Boſphorenſium*, atque
Thracenſium communionem admiſerunt, priuſ-
quam egregii doctoris nomen, qui jam deceſſe-
rat, in Epiſcoporum catalogum reponeretur. At-
qui hoc erat palàm reſcindere, quod adverſus *Jo-
annem* fuerat actum. *Arſacium* verò qui ejecto
Joanni ſubſtitutus eſt, nè alloquio quidem digna-
ti ſunt, cum ætate major eſſet annis octoginta,
vir alioqui moderatus. Porrò qui ſucceſſit huic
Atticus, cum crebro miſſis legatis flagitaret
pacem, non prius receperunt, quàm in tabulis in-
ter Epiſcopos ſcriberet nomen *Joannis*. Quan-
quam in ſucceſſoris nomine, ſcribarum, ut opinor,
errore variant codices. Nam *Chryſoſtomus* in epi-
ſtola ad *Cyriacum* ſignificat *Nectarium* ſibi ſuc-
ceſſiſſe. Sic enim loquitur: *Audivi enim & ego
de deliro illo Nectario, quem Regina in throno colloca-
vit, quòd afflixerit fratres & virgines nolentes ipſi
communicare, quódque complures illorum propter
me in carcere mortui ſint.* Incertum autem an
ſcriba quiſpiam ex *Arſacio* fecerit *Nectarium*:
nam in ſenem magis competit deliri convicium:
an quoniam procul aberat, rumor falſum nomen
detulerit ad *Chryſoſtomum*. Quin & inter Orien-
tales eccleſias erant plurimi, qui judicium illud
pro irrito habebant, ſed ſatius judicabant inul-
tam ſinere unius innocentis injuriam, quàm ſcin-
dere tot eccleſiarum concordiam. *Chryſoſto-
mus* exul ſcriptis ad *Innocentium Romæ* Epiſco-
pum literis, per *Demetrium*, *Panſophum*, *Pap-
pum*, & *Eugenium* imploravit illius ſedis auxi-
lium, non ad privati doloris ultionem, ſed ad co-
ercendam ejuſmodi licentiam, quæ ſemel re-
cepta videbatur univerſas ſubverſura eccleſias.
Verùm ille præter miſericordiam nihil attulit
opis, niſi quòd *Chryſoſtomi* damnationem non
approbavit, niſi res per legitimam ſynodum age-
retur. Poſtea verò & *Alexander Antiochiæ* Epi-
ſcopus, vir ob multa præclara Dei dona vehe-
menter laudatus, *Joannis Chryſoſtomi* nomen re-
tulit in Præſulum catalogum. Tandem & hujus
reliquiæ *Conſtantinopolim* Imperatoris juſſu de-
portatæ ſunt, miróque totius populi gaudio ac
celebritate exceptæ, exiſtimantis eam civitatem
incomparabili theſauro locupletatam. At nos pre-
cioſiorem tenemus theſaurum, illius ſanctiſſimæ
mentis vivas reliquias in ejus monumentis poſſi-
dentes ac fruentes. De quibus nunc pauca mihi di-
cenda ſunt, ut quod polliciti ſumus, abſolva-
mus. In aliis eccleſiæ doctoribus alias divini ſpi-
ritûs dotes admiramur, hic ſic miſcuit utile dulci,
ut nemo felicius. Sed inter varia ſpiritûs dona,
præcipuè in illo eminet. τὸ διδακτικὸν, quod po-
tiſſimum in Epiſcopo requirit beatus *Paulus*
Apoſtolus. Quis enim docet evidentiùs? Quis
hæreticos refellit acriùs? Quis in mores decla-
mat, vel frequentiùs, vel liberiùs? At contra,
Quis id faciat populariùs? Tantâ charitatis ſuavi-
tate condulcat etiam illa, quæ naturâ ſunt amara.
Quoſdam vix ferimus adulantes, hunc & objur-
gantem poſſis amare. Jam quanta ubique cura pro-
videntiáque pauperum, quàm ſollicita ad humani-
tatis officia cohortatio, quàm diligens monacho-
rum commendatio, quos tum mundus, opinor, ha-

A bebat optimos? Omitto quòd vix alius plura ſcri-
pſit, nec in his ullum eſt argumentum quod non
tractet ea quæ ſunt *Chriſtianæ* pietatis; cum *Augu-
ſtinus* noſter, qui cum hoc polygraphia fortaſſis cer-
tare poſſit, tantum operæ dederit Grammaticæ,
Dialecticæ, Muſicæ, ac prophanæ Philoſophiæ quæ-
ſtionibus. Harum diſciplinarum cum *Chryſoſtomus*
fuerit axactè doctus (Oratoriam enim puer, ut di-
ctum eſt, ſub *Libanio* Rhetore, Philoſophiam didi-
B cit ſub *Andragathio*) nullam tamen uſquam præ-
bet oſtentationis ſpeciem, ſed omnes humanas di-
ſciplinas cogit ſervire *Chriſtianæ* pietati, ſic ad-
miſcens quaſi vinum generoſum aquâ modicâ di-
luas. Nuſquam enim eſt aquæ vel color, vel ſapor,
ſed tamen ſentis vinum eſſe ſuavius. Cúmque tan-
tus eſſet, tum eruditione, tum eloquentiâ; tamen
incredibili quodam juvandi ſtudio, quicquid ferè
ſcripſit, accommodavit auribus populi, eóq; ad hu-
jus captum demiſit orationis habitum, quaſi præ-
C ceptor cum puero diſcipulo balbutiat. Quòd ſi
cuncta dixit apud populum, quæ hoc modo figurá-
que ſcripta ſunt, utrum magis admirari debeam
neſcio, illum nè qui tam aſſiduo concionandi la-
bori ſuffecerit, an populum qui tam avidus fuerit
diſcendi quæ ſunt pietatis. Ad hæc dubium videri
poteſt, an inter dicendum excipi paſſus ſit voces
ſuas, quod in *Auguſtini* ſcriptis aliquot perſpicu-
um eſt: aut, quoniam hoc probabile non eſt, utrum
ſcripſerit dicturus: an poſt dictionem, quæ dixerat
D in literis redegerit. Nam de ſcripto non dixiſſe,
liquet ex ipſius Homiliis, in quibus multa re-
ſpondent iis, quæ caſus fortuitus, aut tempus præ-
ter expectationem dabat, velut ſolito frequentior
alacriórque populi conventus, indecora plebis ac-
clamatio, aliúdve ſimile. Fortaſſe quædam ſcri-
pſit, tanquam populo recitanda, qualia ſunt *Iſocra-
tis* pleraque. Nec enim eſt veriſimile lectori (nihil
enim aliud erat cum ſcriberet adverſus *Judæos*) fu-
iſſe jus apud concionem loquendi, niſi forè tali
E lectori permiſſum eſt, ut extra ordinem ſua ſcri-
pta recitaret populo. Jam nihil eſt tam recondi-
tum in divinis literis, quod ille tractando non
reddiderit theatricum, ut ita loquar, ac populare.
Sic eruit quæ ſunt abſtruſa, ſic oſtentat, ſic ingerit
oculis, dicas eſſe quempiam, qui ſingularis artifi-
cii tabulâ ſpectatores remoretur: quam quo diu-
tiùs ac propiùs inſpicias, hoc magis aperit ſeſe
ſubinde novi quippiam, quod oculos fefellerat, &
animadverſum recreat. Tali revera tabulæ ſimilis
F eſt divina ſcriptura, quam incomparabilis artifex
ſpiritus ille cœleſti penicillo nobis depinxit, ut in
hujus contemplatione jugiter verſantes, & hu-
jus mundi tædia fallamus, & ſemper aliquid novæ
voluptatis percipiamus ex cognitione rerum æter-
narum. Atqui commonſtrator idoneus hujus
tabulæ non poſſit eſſe, niſi qui ſit ipſe præcla-
rus artifex, & inſigniter oculatus. Velut hic no-
ſter *Lazarum* ac divitem producit in theatrum:
ſit enim hoc exempli causâ propoſitum. Quis
G alius perſpexiſſet, quæ ille ibi commonſtrat?
Cúmque jam ſpectator credens nihil ſupereſſe
parat abitum, ille revocat, Heus, inquiens, ſuper-
eſt aliud cum primis annotatu dignum: deinde
rurſus aliud ex alio commonſtrat, nec te patitur
à tabulâ diſcedere, tandem adhuc avidum &
inhiantem dimittit. Metaphoris & collationi-
bus, quoniam plurimum conducunt, & ad lucem,
& ad jucunditatem orationis, frequenter utitur,

in quibus inveniendis quidem mirus eſt,ſed multo A
mirabilior artifex in tractandis. Tractantur au-
tem ex circumſtantiis, à pari, majore & minore.
Hic mirum quos gradus invenit, vel deprimendi,
vel exaggerandi. Addit ſubinde ſtimulos, nunc
collaudans illorum docilitatem, nunc objurgans
ſegnitiem, nunc pollicens ſe digna cognitu prola-
turum, ſi conſpiciat attentos & avidos, nunc aliis
atque aliis nominibus commendans argumentum
quod tractaturus eſt; nonnunquam repetens quæ B
pridie dixerat, nec rarò faciens idem in eadem
concione. Dedit hoc vir eloquentiſſimus multi-
tudinis ingenio, rudi pariter atque obliviofo,
quæ nec intelligit, niſi dilucidè craſsiúſque tradas,
nec meminit niſi ſubinde repetitum infigas. Hoc
admonui, nè quis loquacitatis nomine damnet,
quod charitas, quæ nihil aliud quærit quàm ædi-
ficare, dedit auditorum imbecillitati. Sic & *Pau-
lus* apud *Theſſalonicenſes*, ad illorum ruditatem
ſubmiſit ſeſe, factus ut parvulus in medio eo- C
rum, tanquam ſi nutrix foveat filios ſuos. Nec
ſententias argutas, nec epiphonemata captat uſ-
quam, quibus ſolet excitari concionis acclamatio,
quod dictionis genus placuit *Hieronymo* & *Am-
broſio*: nec jocos admiſcet in quibus frequens eſt,
interim & immodicus *Tertullianus*, frequentior
Hieronymus, ſed perpetuâ quâdam orationis ju-
cunditate facilitatéque detinet auditorem, pietate
delectans veriùs quàm facetiâ. Eccleſiaſticus ora-
tor facilè reperiet quo deliniat auditorem, ſi D
perfecerit, ut nôrit amétque populus quod diſcit.
Affatim eſt in ipſis arcanis literis quod voluptate
demulceat pios animos,etiamſi nihil illecebrarum
ex poetarum aut mimorum ſalibus accerſatur. Si
qui docet ardet, facilè accendet: ſi vehementer
gaudet iis quæ docet, facilè transfundet eun-
dem affectum in animos auditorum. Hoc pectus,
hoc os aureum foro prophano deſtinatum, *Chri-
ſtus* ad evangelii præconium intervertit. Utinam
tales oratores nunc haberet ubique *Chriſtianus* E
orbis. Ab his enim præcipuè pendet totius Rei-
publicæ diſciplina. Ideo tam nihil penè tene-
mus de dogmatibus evangelicæ philoſophiæ, ideo
ſic frigemus ad ea quæ ſunt charitatis, ideo tam
dubiè credimus quæ debebant eſſe certiſſima,
quia rarò populus audit concionatores evangeli-
cos, rariùs idoneos. Et tamen hodie commo-
dior eſt conditio dicentium quàm olim fuit.
Tum enim paganitatis reliquiæ, gladiatorum pa-
ria, concurſus equorum, athletæ, pugiles, aliáque F
theatri certamina, plebem avocabant à concione
ſacra, nec Epiſcopis ullum aliud jus erat, quàm
linguæ. Ad hæc in ipſis concionibus cogeban-
tur quiddam è theatro pati, ſibilos, applauſus, ac-
clamationes, geſticulationes frequenter indeco-
ras, quibus vel corrumpi, vel interpellari pote-
rat dicentis impetus. Et tamen *Chryſoſtomus* quo-
tidie loquens populo, frequens habebat audito-
rium. Quis enim non mallet talem virum au-
dire de rebus divinis tantâ ſuavitate diſſerentem, G
quàm ſpectare gladiatores, aut equos currentes,
aut ludere aleam? Nunc ſublata ſunt avocamenta
publica, populus humilis & quietus magnâ reli-
gione præbet aures, nihil obſtrepens, etiam ſi
quid abſurdi proferatur è ſuggeſto: & tamen con-
cionatorum idoneorum mira eſt raritas, cum epi-
ſcoporum, ſacerdotum ac monachorum tanta ſit
ubique copia. Hac in parte præcipuè vigilare

A oportuit Principum & Epiſcoporum providenti-
am, ut parentur idonei paſtores, qui bonâ fide
diſpenſent populo evangelicæ doctrinæ dimen-
ſum. Hoc officio multo citiùs demereantur De-
um, quàm extruendis monaſteriis, aut inſtituen-
dis canonicorum collegiis. Erat omni decorum &
opum genere florentiſſima *Conſtantinopolis*: verùm
Arcadius Imperator non exiſtimabat ſuam civita-
tem & imperii ſummi ſedem ſat ſplendidam, niſi
B & inſignem haberet evangelii præconem, eóque
Joannem Chryſoſtomum ad ſacerdotii functionem,
unde *Nectarius* deceſſerat, *Conſtantinopolim* evoca-
vit *Antiochia*. Utinam *Arcadii* exemplum æmula-
rentur omnes Principes, utinam ad *Chryſoſtomi*
formam ſacerdotes quàm plurimi contenderent.
Id ſi fieret, nec tot bellis, nec tot opinionum diſſi-
diis concuteretur orbis, ac longiùs abeſſemus o-
mnes, & à *Judaiſmo* ſimul & à Paganiſmo: ſed re-
gnaret in nobis *Chriſtus*, & ſub illius vexillis felici
C tranquillitate frueremur. Deniq; latiùs ſeſe profer-
rent *Chriſtianæ* ditionis pomœria. Vereor enim nè
noſtri mores partim in cauſa ſint, quo minus *Tur-
cæ, Mahumetani, Saraceni, Moſchobitæ, Græci*, & ſi
quæ ſunt aliæ nationes, vel ſemichriſtianæ, vel ſchiſ-
maticæ, ſeſe adjungant ovili *Chriſti*, quò minus *Ju-
dæi* reſipiſcant à ſua cæcitate, quâ tot jam ſeculis
detinentur; quos equidem demirabor ſi tam dilu-
cidæ *Chryſoſtomi* rationes, ſi tam urgentia ſcriptu-
rarum teſtimonia, non ſaltem huc adigant, ut pu-
D deat pigeátque tam diutinæ calamitatis. Apoſtolo
Paulo hoc debet infelix hominum genus, quòd ad-
huc ſupereſt, quòd extat ſeminarium, unde poſſit
reſtitui. Is enim ad *Romanos* XI. ſpem bonam no-
bis fecit, fore ut aliquando reſipiſcentes agnoſcant
nobiſcum verum Meſſiam, & fiat unus paſtor, &
unum ovile. In hanc ſpem ſervantur à nobis. *Nolo
enim, inquit, vos ignorare fratres, myſterium hoc (ut nè
ſitis apud voſmetipſos elati animo) quod cæcatio ex
parte Iſraeli accidit, donec plenitudo Gentium ad-
E venerit; & ſic totus Iſrael ſalvus erit, ſicut ſcri-
ptum eſt: Adveniet ex Sion qui liberat, & a-
vertet impietates à Jacob.* Ac mox, *Quemadmo-
dum enim & vos quondam increduli fuiſtis Deo,
nunc autem miſericordiam eſtis conſecuti per incredu-
litatem illorum: ſic & iſti nunc increduli facti ſunt,
ex eo quod vos miſericordiam eſtis adepti, ut & ipſi
miſericordiam conſequantur.* Rurſus in eodem cap.
docet *Judaicæ* gentis ruinam non eſſe deſperabi-
lem. *Num ideo*, inquit, *impegerunt, ut conciderent?
F Abſit. Sed per lapſum illorum ſalus contigit Gentibus,
in hoc ut eos ad æmulandum provocaret. Quòd ſi
lapſus illorum divitiæ ſunt mundi, & diminutio
illorum divitiæ Gentium, quanto magis plenitudo
illorum? Vobis enim dico Gentibus, quatenus ego
quidem ſum Apoſtolus Gentium, miniſterium
meum illuſtro, ſi quo modo ad æmulandum pro-
vocem carnem meam, ut ſalvos reddam nonnullos ex
illis.* Si *Judæis* à *Chriſto* deficientibus nos recepti
ſumus, ut illos viciſſim ad æmulationem pro-
G vocemus, conandum eſt ut in omni vita no-
ſtra reſplendeat veritas, puritas, & ſynceri-
tas evangelica. Glorificemus & nos evange-
lium noſtrum. Id quidem in primis eſt E-
piſcoporum ac Sacerdotum, qui dicuntur an-
geli Domini, ex quorum ore populus requi-
rit legem Dei ſui: omnis tamen *Chriſtianus*
pro ſua quiſque portione glorificare poteſt e-
vangelium, ſi ſpretis iis quæ ſunt ſuper terram,
converſationem

converſationem habeat in cœlis. Sic enim futurum eſt, ut *Turcæ* ſimul & *Judæi* videntes opera noſtra bona, glorificent Patrem noſtrum qui in cœlis eſt, cupiántque in tale conſortium aſcribi. Ad *Chryſoſtomum* redeo, in cujus libris oportet aſſiduos eſſe, qui ſuſcipiunt curam eccleſiarum. Operum illius certum indicem non habemus: ſaltem hoc beneficii nobis impendiſſet eccleſiaſtica hiſtoria. Apud *Suidam*, haud ſcio quis non indoctus, primam laudem tribuit operi *De Sacerdotio*, quòd non alibi ſtilo ſit uſus grandiore, nec magis elaborato; proximam commentariis in *Joannem*, *Matthæum*, *Marcum* & *Lucam*, quos libros utinam haberemus omnes. In *Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum* hæc tantum de illo *Hieronymus*: *Joannes Antiochenæ eccleſiæ presbyter, Euſebii Emiſeni, Diodorique ſectator, multa componere dicitur, de quibus περὶ ἱερωσύνης tantum legi.* Divus *Auguſtinus* ſex librorum contra *Julianum* primo, reſpondet loco cuidam per *Julianum* citato ex homilia *De Baptizatis*, cujus initium eſt: *Benedictus Deus, qui fecit mirabilia ſolus*: & ipſe citat ibidem teſtimonium ejus ex commentariis illius in epiſtolam ad *Rom.* Porrò, cum nullum nomen apud *Græcos* fuerit unquam plauſibilius quàm *Chryſoſtomi*, mirum eſt non plures libellos illius prodiſſe nomine. De opere in *Matthæum* imperfecto, ſuo loco ponemus noſtrum judicium, quod extra controverſiam eſt, *Ariani* cujuſpiam eſſe, licet eruditi. Commentarium in epiſtolam ad *Hebræos*, tametſi lectu non indignum, titulus ipſe verecundè ſignificabat non eſſe *Chryſoſtomi*, indicans poſt mortem illius editum. De commentariis in *Acta Apoſtolorum*, déque commentariis in ſecundam ad *Corinthios* epiſtolam judicent me doctiores, ego prorſus in eis *Chryſoſtomi* phraſin, pectúsque deſidero. Nec enim ut *Chryſoſtomus* videaris, ſatis eſt ſubinde repetere, ἐρεῖ πως, τί δεῖ τοῦτο; ὁ λόγος τοῦ τὸν θεὸν, σκόπει δὲ ὄντως, quibus tropis ille interdum vel excitat oſcitantem auditorem, vel adjuvat tardum. Etiam in illis maximè popularibus vis quædam eſt & ſpiritus *Chryſoſtomi*: eam ſimii non poſſunt exprimere. Nec ſatis eſt poſt enarratam ſcripturæ partem in locos communes excurrere. Hoc pari facilitate facere difficillimum eſt. Dimittam lectorem, ſi prius illud admonuero, nè quis offendatur imprudens. Loca quæ citantur è ſacris voluminibus, in his duntaxat quæ nos vertimus, reddidimus juxta *Græcam* lectionem, quam in codice comperi. *Græcorum* autem lectio, non videtur eſſe tantum *Septuaginta*, ſed ex *Aquila* quoque *Symmachi* ac *Theodotionis* editionem temperata. Cæterùm quo minus *Latinam* editionem ſuppoſuerim, illud obſtitit, quòd aliquoties ſententiæ tenor non quadrat ad noſtram lectionem. Id frequenter accidit in novo Teſtamento, ſed in vetere multo crebrior & inſignior eſt lectionis varietas. Et conſentiunt in citando *Græci* doctores, *Gregorius Nazianzenus*, *Baſilius*, *Chryſoſtomus*, *Athanaſius*, *Theophylactus*, *Cyrillus*, aliíque quorum eruditiſſimis lucubrationibus vehementer illuſtratur *Chriſtiana* philoſophia: ut vel ob hanc tantam utilitatem operæprecium fuerit, novi Teſtamenti libros juxta *Græcorum* lectionem tradi *Latinis* auribus: quod à me pridem, magno reclamantium ſtrepitu, ſed ingenti ſtudioſorum fructu factum eſt. Idem ut ab aliis curaretur in veteris Teſtamenti voluminibus, major etiam invitavit neceſſitas. His verò qui nobis *Cyrillum*, *Chryſoſtomum*, ac *Theophylactum* verterunt *Latinè*, quoniam vulgatam *Latinorum* verſionem ſupponere maluerunt, ſæpe ridiculum quiddam accidit, ut aliud ſonet vox contextûs, aliud cithara commentarii. Quòd ſi ſtultè faciat qui nunc *Cypriani*, *Tertulliani*, *Ambroſii*, & *Auguſtini* lectionem, velit ad noſtram tranſlationem corrigere, reclamantibus illorum commentariis, multò minus id fieri conveniebat in vertendis *Græcis*, apud quos *Hieronymi* tranſlatio nunquam fuit recepta. Habes longam ac moleſtam præfationis farraginem, ornatiſſime Præſul; verùm hoc tædii facilè diſcutiet *Chryſoſtomi* ſuaviloquentia, à qua te non remorabor diutius. Dominus R. amplitudinem tuam ſemper ſoſpitet ac tueatur, *Friburgi* Anno M. D. XXX.

In *Irenæum*.

Eraſmus Roterodamus Bernardo Epiſcopo Tridentino S. D.

EN tuis, ornatiſſime Præſul, auſpiciis in lucem producimus magnum illum eccleſiæ propugnatorem, ac pro ſui nominis augurio pacis eccleſiaſticæ vindicem *Irenæum*. Nam εἰρήνη *Græcis* pacem ſonat, & in Evangelio Dominus beatos pronunciat εἰρηνοποιοὺς, id eſt pacificos, *quoniam* inquit, *Filii Dei vocabuntur. Deus enim non eſt diſſenſionis autor ſed pacis*, qui per Filium ſuum pacificavit ea, quæ in cœlis & quæ in terris. Contra, qui diſſidiis orbem concutiunt, parentem ſuum referunt, qui primus ſevit diſcordiam inter Deum & hominem, ac ſalutiferam Evangelicæ doctrinæ ſegetem vitiavit, clàm inſperſis zizaniis: nocturnum opus aptúmq; Principi tenebrarum. Utinam in his eccleſiæ tumultibus, quibus nec in annalibus legimus unquam exortos vel graviores, vel latiùs divagatos, quanquam latiſſimè ſe ſparſerat *Arianorum* hæreſis, exoriantur aliquot *Irenæi*, qui ſpiritu Evangelico mundum redigant in concordiam. Nam libri qui nunc utrinque provolant ejuſmodi ferme ſunt, ut citiùs novum excitent incendium quàm vetus reſtinguant. Verùm hoc per *Chriſtianos* Principes faciet Dominus, poſtquam nobis ad meliora converſis ex irato cœperit eſſe propitius. Ad *Irenæum* meum redeo. Cur enim non meum appellem, quem penè ſepultum, abſterſo quantum licuit ſitu, luci reſtituimus, indignum profectò qui perpetuâ oblivione obſoleſceret? Spirant enim illius ſcripta priſcum illum Evangelii vigorem, ac phraſis arguit pectus martyrio paratum. Habent enim martyres ſuam quandam dictionem ſeriam, fortem, ac maſculam. Fuit vicinus Apoſtolorum temporibus, quum adhuc martyrũ triumphis floreret eccleſia. Nam puer audivit *Polycarpum* in *Aſia*, *Polycarpus* autem *Joannis* Evangeliſtæ fuit diſcipulus, à quo & Epiſcopus *Smyrnæis* datus, notus & aliis Apoſtolis diſcipulisq;, qui viderant & audierant Dominum, ex quorum relatione multa ſolitus eſt commemorare, quæ literis prodita non ſunt. Hujus viri de *Chriſto* déq; *Chriſti* diſcipulis ſermones *Irenæus* puer aviditiſſimis imbibit auribus, ac penitus inſcripſit cordi ſuo, ſic ut ſenex etiam horum omnium vividam ac præſentem retineret memoriam, quemadmodum ipſe multis verbis teſtatur in his quæ ſcripſit ad *Florinum*. Referuntur autem *Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ* libro V. ca. XX. Manebant eo ſeculo veterum eccleſiæ chariſmatum manifeſta veſtigia, quando-

Epiſt. 5.

quidem ipſe lib. V. refert ſe multos audiſſe fra-
A
tres in eccleſia, quibus eſſet donum prophetiæ, qui
Dei myſteria enarrarent, qui linguis omnibus lo-
querentur, qui ſecreta hominum proferrent non
ad oſtentationem ſed ad utilitatem. Et alibi do-
cet fuiſſe, qui invocato *Jeſu* nomine morbos ac
dæmones profligarent. Habes *Irenæi* commen-
dationem ab antiquitate. Accipe nunc pietatis
& integritatis teſtimonia, quæ quidem hoc ſunt
B
ſpecioſiora, quod eo ſeculo promerenti contige-
runt, quo laus hæc ferè ſuppliciis ac mortibus erat
emenda. Nunc delicata res eſt *Chriſtiani* nominis
profeſſio, quum nec facultatibus nec corporibus ul-
lum à perſecutore periculum eſt. *Irenæus* igitur
presbyter eccleſiæ *Lugdunenſis* ad componendum
eccleſiæ diſſidium *Romam* mittitur, ubi tum præſi-
debat *Eleutherus*; mittitur autem martyrum epi-
ſtolis magnificè commendatus, & quòd Evangelii
zelo præmineret, & quòd dignitati presbyterii
C
morum integritate reſponderet: unde dignus eſt
habitus qui *Photino* ſive *Pothino*, (variant enim in
nomine codices) *Lugdunenſis* eccleſiæ Præſuli, qui
natus annos ferè nonaginta martyrium peregit,
ſubrogaretur. Eccleſiaſticæ concordiæ tam fuit
ſtudioſus, ut cum *Victor Romanus* Pontifex multas
eccleſias amputâſſet à communione, quod in cele-
bratione diei Paſchalis, & in obſervatione jejunio-
rum, morem obtinerent à *Romana* conſuetudine
diverſum, magnâ libertate *Victorem* reprehenderit,
D
quòd præter exemplum eorum quibus ſucceſſerat,
tam facilis eſſet ad amputandas eccleſias, non in fi-
de ſed in ritibus quibuſdam diſſidentes. Refert hæc
fuſiùs *Eccleſiaſtica Hiſtoria* liber V. cap. XXIIII.
Hæc *Irenæus*, quum nunc *Ptolemæi* quidam ex
quamlibet frivolis nugis, hæreſeon & ſchiſmatum
excitent calumniam. Sed unde pietatis illius certi-
us argumentum proferam, quàm ex ipſius ſcriptis,
quæ ſpirant pectus evangelicum, & martyrii (ut ita
loquar) candidatum? Nunc de doctrinâ paucis ac-
E
cipe. Eloquentiæ nec ſtudioſum nec peritum ſeſe
fatetur ipſe præfans in primum librum. Ac non af-
fectatam quidem ab eo facilè crediderim, ignora-
tam nè credam, facit ipſe ſermonis curſus, in rebus
tam ſpinoſis ac perplexis, imò faſtidii plenis, dilu-
cidus, digeſtus, ac ſibi cohærens, niſi quòd mihi non-
dum ſatis liquet *Græcè* nè ſcripſerit an *Latinè*, eti-
amſi magis arbitror *Latinè* ſcripſiſſe, *Græci* tamen
ſermonis peritiorem. Itaque figuris *Græcis* tan-
quam ſuo jure abutitur *Latinè* loquens, veluti *noceri*
F
pro *lædi*, quemadmodum *Græci* dicunt [illegible],
ἔχοντες, id eſt, *habentes* pro *valentes*; cujus generis a-
liquot annotavimus in ſpaciis marginum, nè lector
iis offenderetur. Certè liberalium diſciplinarum
omnium peritiſſimum fuiſſe conſtat. *Tertullianus*
enim in libro quem ſcripſit adverſus *Valentinianos*,
indicans quos in eo opere fuerit ſequutus, hunc
in modum loquitur: *Ut Juſtinus philoſophus &
martyr, ut Miltiades eccleſiarum ſophiſta, ut Irenæ-
us omnium doctrinarum curioſiſſimus explorator.*
G
Quin & *Euſebius Cæſarienſis* in *Catalogo Scri-
ptorum illuſtrium*, qui circa *Soteris* ætatem eccle-
ſiam Dei vitâ ſimul & ſcriptis illuſtrârunt, quum
ventum eſt ad *Irenæum*, dicit, *Et præcipuus Ire-
næus, quorum omnium ad nos Apoſtolicæ fidei
& ſanæ doctrinæ præclariſſima monumenta perlata
ſunt.* Floruit autem potiſſimum *Commodi* tem-
poribus. Cæterùm poſteaquam ordo nos vo-
cat ut de tam egregii viri ſcriptis aliquid dica-

A
mus, dolor quidam ſubit animum meum, quod
ex tot laudatiſſimis monumentis hoc opus ſo-
lùm, ut videtur, remanſit incolume. Scripſit
enim librum ad *Blaſtum De Schiſmate*, alium ad
Florinum presbyterum ab eccleſia prolapſum, *De
Monarchia*, ſive quòd Deus non ſit conditor ma-
lorum. Nam *Blaſtus* eodem errore teneri vide-
batur, qui prius *Polycarpi* diſcipulus poſt in hære-
ſim *Valentinianam* devolutus eſt. Scripſit autem
B
& *De Ogdoade* librum, quem eximiè probat divus
Hieronymus. Hic eſt cui affixit obteſtationem ad
ſcribas, quàm & nos præfiximus huic operi. Hæc
tantum viderat *Euſebius*. *Hieronymus* addit vo-
lumen breve *Contra gentes*, rurſus aliud *De diſci-
plina*. Item ad *Martianum* fratrem *De Apo-
ſtolica prædicatione*. Denique librum variorum tra-
ctatuum. Ex his tam multis viri lucubrationibus
ſolùm hoc quod nunc damus, ſeculorum invidia
reliquum eſſe voluit. Quod utinam ſic dare licu-
C
iſſet, quemadmodum ab illo proditum fuit. Pri-
mus & ſecundus, quoniam ferè occupantur recen-
ſendis monſtroſis hæreticorum & vocabulis & opi-
nionibus, alicubi torſerunt nos, quos nemo niſi pa-
tientis ſtomachi poterit abſque tædio pervolvere.
Tribus exemplaribus ſumus adjuti, uno quod *Ro-
mæ* deſcriptum illinc ad nos miſit egregius ſtu-
diorum patronus *Joannes Faber*, duobus è mona-
ſteriis commodato præbitis. Ex *Tertulliano* pauca
reſtituimus, quod illic plus etiam erat depravati-
D
tionis in vocabulis, non pauca conjecturis ſu-
mus aſſecuti, quæ, ſi parùm certa videbantur, in
margine tantùm annotavimus. Solis autem ſcri-
pturarum præſidiis pugnat adverſus catervam hæ-
reticorum, quorum Princeps fuit *Simon* ille *Sa-
marites*, Magiæ peritus, qui ſe Deum ſummum
auſus eſt prædicare, & *Selenem* ſcortum ſuum per-
ſuaſit eſſe ſummam mentem; & hic impoſtor
Romæ ſtatuam meruit cum hac inſcriptione, *Si-
moni ſancto Deo.* Hujus diſcipulus *Menander*, non
E
in nomine *Jeſu*, ſed in nomine ſuo baptizabat,
negans cum *Simone*, mundum hunc à Deo condi-
tum, ſed ab angelis, quem errorem è *Platonica*
philoſophia videntur hauſiſſe. Poſt hunc *Saturni-
nus Antiochenus* dicebat hunc mundum conditum
non à ſummo Deo ſed à ſeptem angelis. Hos ſe-
quutus *Baſilides Alexandrinus*, in majorem erupit
inſaniam, præter alia dogmatum portenta, ſum-
mum quendam Deum invehens, & ficto nomen æ-
què fictum imponens, *Abraxas*, qui *Valentino*
F
ſeminarium inſaniæ præbuiſſe videtur. Nam quos
ille cœlos vocabat, hic dixit αἰῶνας. Dehinc *Nico-
laus* turpitudinis doctor, cum ſuperioribus negat
mundum hunc à Deo conditum. Quin & *Ophitæ*
monſtroſa quædam ſomnia de *Æonibus*, & eorum
præcipuo *Jaldabaoth* prodiderunt. Succeſſit his *Car-
pocrates* gnoſticorum autor, apertè magiam exer-
cens, ac dæmones παρέδρους jactans, quale quiddam
de *Socrate* legimus. Sequutus eſt hos *Cerinthus* ne-
gans mundum à Deo conditum, mentiens *Chriſtum*
G
ex *Joſeph* ſemine natum, legem non à Deo ſed ab
angelis latam. Huic contrarius *Ebion* ſic aſtruit le-
gem, ut ſubvertat Evangelium. Talibus portentis
ſucceſſit *Valentinus* omnium portentuoſiſſimus, *Pla-
tonicæ* philoſophiæ ſectator, vir alioqui doctrinâ
pollens juxta atq; eloquentiâ. Ambiebat Epiſcopi
dignitatem, ſed indignè ferens ſibi prælatum ali-
um, qui in tormentis confeſſus fuit nomen Domi-
ni, ad turbandam eccleſiam vertit ingenium, totam
doctrinam

doctrinam *Chriſtianam* ad confictas voces & perplexas ſabulas pertrahens. Hujus impiis inventis non nihil addiderunt *Ptolemæus* & *Secundus*, aucto videlicet *Æonum* numero, ſic tamen ut in quibuſdam ab eo diſſentirent. Eadem cum *Valentino* docuit *Heracleon*, ſed novitate pronunciationis videri ſtuduit diverſa tradere. Poſt hunc *Marcus* & *Colarbaſus*, alioqui non degenerantes à *Valentino*, rem mirè ridiculam commenti ſunt, omnia fidei myſteria ad *Græcum* alphabetum pertrahentes. Succeſſit his *Cerdon* impietatum lernam ſecum trahens. Duos enim deos finxit, alterum bonum, alterum ſævum, à ſævo mundum creatum. Legem in totum repudiabat: ſolum Evangelium *Lucæ*, nec id totum recipiebat. Apoſtoli *Pauli* epiſtolas nec omnes nec totas probabat. *Acta Apoſtolorum* & *Apocalypſin* ut falſa rejiciens, docebat *Chriſtum* boni Dei Filium in phantaſmate tantùm veniſſe, nec verè paſſum, nec verè natum, Reſurrectionem animæ probans, carnis negans. Hic dum aliquando confiteretur errorem, & rurſus clàm, interdum & palàm doceret impia, tandem convictus, veluti deploratum membrum à communione fratrum reſectus eſt. In hujus impietatem ſucceſſit *Marcion* genere *Ponticus*. Stoicæ Philoſophiæ ſtudioſus, Epiſcopi filius, ob ſtupratam virginem ejectus ab eccleſia, qui tamen poſt interdixit nuptias *Chriſtianis*. *Cerdonis* ac *Marcionis* blaſphemam doctrinam excepit *Lucanus* quidam, ob id obſcurus, quod nihil innovârit ex eorum doctrina quos ſequebatur. Sed *Apelles Marcionis* diſcipulus, quo ſe faceret novæ factionis autorem, multa ex magiſtri dogmatibus reprobavit, ſed ſic ut nihilo ſaniora ſubſtitueret. Hic allegavit nobis puellam nomine *Philumenem*, cui fingebat adeſſe propheticum ſpiritum, quam tamen *Auguſtinus* ſcripſit à *Severo* quodam inductam, haud ſcio quid ſequutus: Nam *Euſebius* & *Tertullianus* in hoc quod narro conſentiunt. Inter hæc portenta latuerunt *Potitus* & *Baſiliſcus*, qui *Marcionem* ſequuti duo rerum principia tradiderunt. *Syrenus* magis etiam delirans, tria principia ſive tres naturas induxit. Hos omnes ſequutus *Tatianus* ex *Juſtini* diſcipulo factus hæreticus, *Valentini Marcioniſ*que peſtifera dogmata revocavit; diſcipulum habuit *Caliſtionem*. In tam longam ſeriem ſe porrexit illa deteſtanda lues à *Simone* mago profecta, dictúq; mirum quàm ægrè deſiit. Jam enim *Valentini* nomen erat extinctum, quum tamen non deeſſent *Valentiniani*. Nec omninò finis videbatur futurus, niſi veniſſet *Montanus*, qui cæteris omnibus abrogavit autoritatem, ſe prædicans eſſe Spiritum ſanctum à *Chriſto* promiſſum, qui deduceret in omnem veritatem. Quanquam & *Manichæus* nonnihil erroris ex *Baſilide* videtur hauſiſſe. Accedit autem hìc quod ſolet in febri vehementer tenaci, quæ nunc eſt remiſſior nunc acrior, nunc in aliam atq; aliam ſpeciem ſeſe vertit, nec deſinere poteſt, donec in phreneſim aut in aliud malum præſentius exeat. Adverſus hæc portenta ſcripſere *Juſtinus*, quem aliquoties citat *Irenæus*, *Miltiades*, *Proculus*, & *Tertullianus*. Cujus libros quos eruditiſſimos ſcripſit adverſus *Valentinianos* & *Marcionem*, præterea de hæreſibus & hæreticorum præſcriptis, ſi quis legere non gravabitur, rectiùs intelliget hos *Irenæi* libros. Jam mihi videor ſatis præfatus, ornatiſſime Præſul, quod ad hujus operis rationem attinet, & tempus erat finem imponere prologo. Quod quidem ſaciam ſi paucis aperuero, quæ cogitatio ſubiecit animum meum in hoc argumento verſantis. Non enim queo ſatis admirari conſilium inſcrutabile Dei, qui miris modis ſponſam ſuam eccleſiam vindicàrit, purgârit, erudierit, evexerit, illuſtrârit; in quibus omnibus nihil eſt non alieniſſimum ab humanis conſiliis, quemadmodum ipſe loquitur per *Fſaiam* hominibus: *Non enim cogitationes meæ, cogitationes veſtræ; neque viæ meæ viæ veſtræ, dicit Dominus: Quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris.* Quemadmodum igitur ipſe Dominus deſcendens è cœlis viam aperuit in cœlos, & acceptâ formâ ſervi paravit ſibi dominium omnium quæ in cœlis quæque in terris, ac per ſummam ignominiam conſequutus eſt æternam gloriam, patiendo devicit hoſtem, morte promeruit immortalitatem: ſic puſillum & imbellem gregem ſuum alieniſſimis à mundi ratione præſidiis provehit. Per imperitos confutavit mundi ſapientiam, per paucos ſubegit omnes mundi nationes, per imbecilles proſtravit tyrannorum potentiam, per imbelles expugnavit omnem munitionem attollentem ſeſe adverſus Deum, per ignotos & humiles obſcuravit univerſam mundi glotiam, per oves domuit leones, per columbos abegit ſerpentes. Et paſſus quidem eſt in oviculas ſuas ſatanam & mundum hunc totis artibus ac viribus ſuis inſurgere, verùm arcanis ſuis conſiliis omnia mala vertit electis ſuis in bonum. Solus enim ille Rex regum novit & uti bonis & abuti malis in ſuam gloriam & eccleſiæ ſalutem. Infremuit adverſus paucos & humiles *Chriſti* diſcipulos *Judæorum* zelus, *Phariſæorum* ſupercilium, ſacerdotum autoritas, tum Regum legibus & copiis armata potentia, magorum præſtigiæ, philoſophorum eruditio, hæreticorum ſeditio. Tot machinis ſatanas oppugnabat ovile *Chriſti*. Sed Domino temperante conatus & actiones hominum, ſuppliciis ac mortibus crevit & invaluit eccleſia, impiorum philoſophorum oblatrationibus confirmata eſt Evangelica philoſophia, præſtigiæ magorum illuſtrârunt *Chriſti* divinam virtutem in diſcipulis operantem, ſchiſmaticorum molimina piorum concordiam arctiùs junxerunt, ac velut in phalangem redegerunt, hæreticorum impia dogmata ad ſcrutandum arcanas literas compulerunt. Itaque factum eſt, ut dum *Judæi* zelo legis ſed non ſecundùm ſcientiam pugnant adverſus Evangelium, certiùs cognoverimus antiquatas eſſe legis umbras, & illuſtrata eſt Evangelii gloria. Rurſus dum perſequutor ignominiis, cruciatibus, ac mortibus conatur fidem in *Chriſtum* extinguere, fidem auxerit, charitatem accenderit, ſpem reddiderit firmiorem, & piorum tolerantiam dum exercet, illuſtrâtit. Poſtremò, dum hæreticorum argutationibus agitatur, magis uti didicit armaturâ divinarum literarum, & confirmata eſt impugnata veritas. Primus eccleſiæ congreſſus fuit cum *Judæis*, quorum utinam non extarent & hodie reliquiæ. Hic ſtrenuum propugnatorem Evangelicæ libertatis præſtitit Apoſtolus *Paulus*. Magiæ Principem *Petrus* dejecit. Secundus fuit cum philoſophis & hæreticis, qui ferè philoſophiæ præſidiis bellabant adverſus Evangelium. Horum impreſſiones, poſt Apoſtolos exceperunt viri doctrinâ facundiáque præcellentes. Nec ideo damnanda eſt philoſophiæ ſobria cognitio, quòd à Philo-

ſophis ferè natæ ſunt omnes hæreſes, quum per philoſophos item oppreſſæ ſint. *Valentinus* philoſophus oppugnaverat eccleſiam, ſed *Juſtinus* philoſophus, & *Irenæus* philoſophus defendit. *Marcion* philoſophus impetiit veritatem, ſed *Tertullianus* philoſophus confecit hoſtem. *Celſus* philoſophus blaſphemias evomuit in *Chriſtum*, ſed *Origenes* melior philoſophus ex illius blaſphemiis illuſtravit *Chriſti* gloriam. *Libanius* ſophiſta defendit idololatriam, ſed hoc facundior *Chryſoſtomus* aſſeruit verum Dei cultum. Idem fecit orator *Symmachus* quod *Libanius*, ſed hunc confodit potentior orator *Prudentius*. Itaque bona quædam ſpes habet animum meum, fore, ut hanc eccleſiæ tempeſtatem Dominus inſcrutabili ſuo conſilio vertat in bonos exitus, excitétque nobis *Irenæos* aliquot, qui compoſitis diſſidiis pacem orbi reſtituant. Hunc interim *Irenæum* velut ominis fauſti loco lætâ fronte dignaberis accipere. Præſul optime, tui nominis auſpiciis in lucem prodeuntem. Id ut facerem non tam mihi perſuaſit ſingularis quidam, ac ut gratuitus, ita perpetuus animi in me tui favor, quàm uno omniũ ore prædicata morum tuorum integritas, cum admirabili prudentia paríque humanitate conjuncta. Sed nulla laus Epiſcopo dignior, quàm quòd ubique ſtudes paci concordiæque *Chriſtiani* populi. Atque hæ quidem in te virtutes hoc ſunt admirabiliores, quod ætate florenti *Neſtorem* quendam, ut ita loquar, præſtas, tum illuſtriſs. Principi *Ferdinando*, tum eccleſiæ *Chriſti*. Nec ignota, nec tuas dotes prædico, ſed pro donis in te collatis, & Deo gratias agimus, & nobis gratulamur. Amplitudinem tuam bonis omnibus augeat is, à quo ſolo proficiſcitur vera felicitas. Datum *Baſileæ* ſexto Calendas Septembris, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſexto.

In *Cyprianum*.

Eraſmus Roterodamus Laurentio Puccio Cardinali S. D.

Epiſt. 6. IN tam vaſta rei literariæ clade, quæ non ſolùm tot egregia veterum monumenta, vel depravavit, vel detruncavit, verumetiam innumeros ſcriptores immortali memoriâ dignos totos abſorbuit, fortaſſis ineptius videatur R. pater, unius aut alterius interitum deplorare, ni *Cyprianus* unus eſſet multorum inſtar habendus, ſive ſpectes eloquentiam, ſive doctrinam, ſive paſtoris dignitatem, ſive pectus Apoſtolici ſpiritûs vigorem ubique fragrans, ſive martyrii gloriam. Hanc autem jacturam haud ſcio an hoc moderatiùs ferremus, ſi totus nobis interiſſet. Nunc quoniam ex his fragmentis quæ nobis neſcio quis caſus ſupereſſe voluit, conjicimus qualia fuerint illa quæ perierunt, graviùs etiam animo diſcruciamur quicunque theſaurorum hujuſmodi ſumus avari. Porrò, ut nunc in obſcuro ſit, quæ & quàm multa vir ille ſcripſerit, operum claritas in cauſa fuit, quæ & *Hieronymo* perſuaſit, ut non duceret operæpretium lucubrationum illius indicem texere, cum ipſius ætate & ſole clariores haberentur, & publicitùs omnium manibus tererentur, haud quaquam exiſtimans fieri poſſe, ut tantam lucem ac celebritatem ullus caſus, oblivionis tenebris obſcuraret; quod idem malum nobis uſu venit in *Tertulliano*:

A nam alius quiſpiam caſus *Origenicorum* operum catalogum nobis ademit, quem *Hieronymus* ſeſe teſtatur attexuiſſe in quadam ad *Paulam* epiſtola, in qua hujus *Adamantii* libros cum libris *Varronis* confert, quem & ipſum conſtat πολυγραφώτατον fuiſſe. Cæterùm cum *Lactantius* teſtetur, à *Cypriano* admodum multa fuiſſe conſcripta, rectiùs perſpiciet quanta fuerit ea calamitas quæ cætera nobis ademit, qui reliquiis quas habe-
B mus notha ac pſeudepigrapha detraxerit. Etenim ut *Cypriano* cum cæteris ſcriptoribus eſt commune, quòd ipſius lucubrationibus multa ſunt aliorum admixta: ita hoc fuit *Hieronymo* felicior, quòd hujus voluminibus multa ſunt interſperſa, prorſus indigna lectu; *Cypriano* nihil aſcriptum eſt niſi doctum, & à magnis viris profectum. Proinde nos adeo nihil ſemovimus etiam hujus generis, & nonnulla ex vetuſtis codicibus adjecerimus: neque enim protinus rejiciendum,
C quod *Cypriani* non eſt. Jam nè quis in hac cenſura putet nos nihil aliud ſecutos quàm ſomnium animi noſtri, *Symbolum fidei*, quod in evulgatis pariter ac deſcriptis voluminibus *Cypriani* titulum hactenus poſſidet, inter opera divi *Hieronymi*, fertur *Ruffini* nomine. Liber *De ſingularitate Clericorum* habetur inter *Auguſtini* lucubrationes, quanquam is an *Cypriani* ſit, dubito: certè *Auguſtini* non eſſe, præter phraſim arguunt ipſæ ſacrarum voluminum citationes. De cæteris conjecturam noſtram ſuis locis
D annotabimus. Vitam apparet ex eo libro decerptam, quem, ut teſtatur *Hieronymus*, conſcripſit *Pontius Cypriani* diaconus, in ipſo etiam exilio comes individuus uſq; ad ultimi ſupplicii diem. Nec enim mihi veriſimile fit, hoc eſſe volumen illud egregium, cujus in vita *Pontii* meminit *Hieron.* quum quod extat apud nos, nè libelli quidem vocabulum mereatur. Certè coronidem de tranſlatione corporis ejus, ab alio quopiam adjectam eſſe, clarius eſt quàm ut ſit admonendum, præſertim eũ in ea *Caroli*
E Imperatoris fiat mentio. Jam quod D. *Hieronymus* memorat, octo tantum epiſtolas *Cypriani* ad *Cornelium Romanæ* urbis Epiſcopum extitiſſe, cum in noſtris codicibus undecim, ni fallor, habeantur, fieri poteſt, ut non omnes pervenerint in manus *Hieronymi*: aut, quoniam fit aliquoties ut in iiſdem diverſa tractentur argumenta, ſingulæ quæpiam in binas diſſectæ ſint, id quod nos in una certè factum & deprehendimus & indicavimus. Porrò cum olim *Africa* permultos ediderit eloquentiâ doctrináque celebres, inter quos ſunt in primis *Tertullianus*
F & *Auguſtinus*, tamen vix ulli contigit *Romanæ* dictionis germana puritas, præterquam *Cypriano*. De Scriptoribus eccleſiaſticis loquor, alioqui *Lactantius* in primis erat excipiendus. Nam *Tertullianus* licèt denſus & argutus ſit in ſententiis, ſermo tamen difficilis eſt & obſcurus, atq; etiam incomptior; quemadmodum indicat *Hieronymus* in epiſtola ad *Paulinum*, videlicet *Lactantii* judicio ſubſcribens. Jam in *Auguſtino* ſubinde lectorem of-
G fendit perplexum neſcio quid, & impeditum atque obſcurum, quod in epiſtolis illi objicit & *Hieronymus*: at uterque *Cypriano* ſummas eloquentiæ dotes tribuit; ſic enim ſcribit *Hieronymus* in epiſtola ad *Paulinum*: *Beatus Cyprianus inſtar fontis puriſſimi dulcis incedit & placidus. Lactantius* autem in Præfatione libri quinti *De inſtitutione religionis Chriſtianæ*, non ſolùm illi tribuit facilitatem, jucunditatem, perſpicuitatem, copiam

ac

ac nitorem, verumetiam vim ac nervos in perſuadendo. *Erat enim*, inquiens, *ingenio faculi, copioſo, ſuavi, &, quæ ſermonis maxima eſt virtus, aperto, ut diſcernere nequeas, utrùm ornatior in loquendo, an facilior in explicando, an potentior in perſuadendo quiſquam fuerit.* Atque utinam divus *Auguſtinus*, ut *Afer Afrum*, Epiſcopus Epiſcopum numero voluminum præcurrit, ita dictionis elegantiâ potuiſſet aſſequi: utinámque linguam hujus tam feliciter eſſet æmulatus, quam candidè miratur ac prædicat. Siquidem is librum *De doctrina Chriſtiana* IV. ex hujus voluminibus potiſſimùm petit exempla quibus demonſtret, nullam eloquentiæ partem in *Chriſtianis* ſcriptoribus deſiderari; hunc cum *Ambroſio* ſubinde conferens, quemadmodum *Fabius Marcum Tullium* cum *Demoſthene* committit. Idem in conflictationibus cum *Pelagianis* ac *Donatiſtis*, multa cum reverentia citat hujus ſententias. Non poſſum equidem inficias ire, quin olim inter orthodoxos ſcriptores primas tribuerim *Hieronymo*: verùm ubi *Cyprianum* quem priùs & carptim & oſcitans legeram, propiùs ſum contemplatus, prorſus animi dubius reddor, utrùm utri præferam, adeò ſuis uterque virtutibus ſummus occurrit. Quòd ſi hoc nomine jure præfertur *Demoſthenes*, quòd propiùs acceſſerit ad verum illud ac naturale dicendi genus, & longiùs abſit ab umbra declamatoria, longè præcellit hac parte *Cyprianus Hieronymum*: magis ubique ſeriùs ac minùs affectans; cùm hic, quemadmodum & *Tertullianus*, in riſu penè ſit immodicus, ſubinde deſidens in expatiationibus, plurimum admiſcens ex prophana literatura: quæ dotes, ſi laudi dantur, non tam defuere *Cypriano*, quam vel ſpretæ ſunt, vel neglectæ. Nihil in hoc reperies, quod ad oſtentationem ingenii videri poſſit aſcitum, aut quod ullo pacto vafritiem ſapiat, quæ non abeſt *Hieronymo*. Talis ubique ſermonis habitus eſt, ut loqui ſentias verè *Chriſtianum* Epiſcopum, ac martyrio deſtinatum. Pectus ardet evangelicâ pietate, & pectori reſpondet oratio: loquitur diſerta, ſed magis fortia quàm diſerta: neque tam loquitur fortia quàm vivit, ut ipſe meminit alicubi. Huic nimirum perſonæ magis congruebat dignitas quàm lepos, etiamſi locis aliquot declarat ſibi non defuiſſe naſum, ſicubi res ita poſtulâſſet: velut ubi falſiſſimè ridet hæreticum quendam, qui negabat *Cyprianum* habendum pro Epiſcopo: deinde cùm refellit eos qui non immerſos, ſed aſperſione aquæ baptizatos in periculoſis morbis, non *Chriſtianos*, ſed clinicos cenſebant appellandos. Nam hic præter perpetuam illam jucunditatem, ſanguinis in morem per omne corpus ſparſam, jocis etiam atque dicteriis utitur. In una duntaxat epiſtola, cujus initium eſt: *Bene admones, Donate,* nonnihil luſit apparatu pompáque ſermonis: unde & *Auguſtinus* comptæ, jucundæ, ſplendidæq; dictionis depromit exemplum. Talem eccleſiæ doctorem, talem *Chriſtianæ* pietatis athletam nobis dedit rhetorum ſchola, nè quis ſibi ſtolidè placeat, quòd nihil rhetorices attigerit. Efferant alii quantum libet eos, quos nobis ediderunt Dialecticorum ac Peripateticorum ſcholæ, quos nec nos ſanè improbamus, certè primas inter orthodoxos patres *Cypriano* tribuit Papa *Gelaſius*, in Decretis, XV. *diſt. cap. Sancta Romana.* Jam fortaſſis non abs re fuerit, nonnihil attingere de dogmatis hujus, à quibus

A hodie diſſentire videtur eccleſia, inter quæ cum primis jactatum eſt illud, quod exiſtimaret hæreticos ab eccleſiæ conſortio ſemotos ac ſchiſmaticos nihil agere baptizando: atqui hæc ſententia non uni placuit *Cypriano*, verùm pleriſque omnibus *Africæ, Numidiæ, Mauritaniæque* Epiſcopis: quod abundè perſpicuum eſt ex Actis Synodi *Carthaginenſis*, quæ nos adjecimus in hac editione. Error erat ſimplex, non ex ambitione malitiáve,
B ſed ex hæreſeón odio & eccleſiaſticæ unitatis amore profectus. Dum enim ſedulò vitat lacus hæreticorum contritos, horrétque bibere aquam de ciſterna aliena, incautiore mali fugâ, in eum errorem inciderat. Nec ille repertor fuit ejus erroris, ſed à majoribus acceptum tuebatur, haud dubiè mutaturus ſententiam, ſi melioribus argumentis veritatem fuiſſet edoctus; quemadmodum pòſt, Epiſcopi cæteri priorem opinionem meliore ſententiâ mutârunt. Nam teſtimonia
C Scripturarum & rationes quibus illi fuerunt in eum errorem inducti, eleganter refellit *Auguſtinus* in libris *De Baptiſmo* contra *Donatianos*, præſertim libris tertio, ſexto, ſeptimo. Sunt & alia quædam, ſed hinc fermè profecta, quæ ſuis locis attingemus. Jam quòd quidam (ut refert *Lactantius*) homo diſertus, ſed impius, *Caprianum*, pro *Cypriano*, vocârit; hoc magis nobis placere debet vir optimus, quòd viro peſſimo diſplicuerit, imò cui nihil in *Cypriano* diſplicuerit præter *Chriſtia-*
D *nam* pietatem. Satis enim declarat quid ille de *Chriſto* ſenſerit, qui doctrinam ejus aniles fabulas judicârit. Ad hæc, quòd huic *Hieronymus* in epiſtola quadam ad *Paulinum* videtur abſolutam ſacræ Scripturæ ſcientiam detrahere, nihil aliud ſenſit, opinor, quàm perſecutionum procellis, quibus tum agitabatur eccleſia, martyrióque præpeditum, non abſolviſſe in explanandis divinis voluminibus, quod egregiè præſtaturus videbatur, ſi licuiſſet. Nam quæ ſcripſit, ferè verſantur in
E locis communibus: unde non pauca decerpit *Hieronymus*, quoties in iiſdem verſatur, quemadmodum, ut eſt veriſimile, è *Tertulliani* libris multa mutuatus eſt *Cyprianus*, quibus adeò delectatus deditúſque legitur, ut quoties ab amanuenſi codicem poſceret, dicere ſolitus ſit: *Da magiſtrum*, nihilominus ob id ingenio tribuens, quòd ab eccleſia ſeſe ſubmoviſſet, nimirum gnarus vel è ſterquilinio legere aurum, & intelligens ubique bonum eſſe quod bonum eſt, ac vitans pro-
F pheticam imprecationem adversùs eos, qui pro perſonarum varietate, vel pro ſuo magis affectu, de rebus judicium variantes: quod bonum eſt, dicunt malum: quod dulce eſt, faciunt amarum. Sed nè celſitudinem tuam pluribus morer, reverende pater, prodit *Cyprianus* & emendatior multò, ſublatis operâ noſtrâ mendis; & aliquanto purior, ſemotis iis quæ illi falsò tribuebantur; & auctior, adjectis aliquot ex vetuſtiſſimis exemplaribus, quæ hactenus deſiderata ſunt. Poſtre-
G mò, prodit operâ *Frobenii* nitidior ſimul & anguſtior: prodibit autem & feliciter, ſi tua autoritas noſtræ ſavebit induſtriæ ſimul & conſilio, qui laborem hunc tuo nomini dicatum eſſe voluimus, non ignari quantum ea laboret inſtaurandæ religioni *Chriſtianæ*. Quorum enim auſpiciis magis conveniebat reſtitui priſcos eccleſiæ doctores, quàm veſtris, qui nunc illorum præcipuas vices geritis? per quos potiùs oportuit aſſeri ſcriptorem

Apoſtolis

Apoſtolis proximum, quàm per eos qui nobis ſummates Apoſtolos repræſentant? Quin & illud mihi probè viſum eſt congruere, ut *Cyprianus*, cui primum locum tribuit ſedis Apoſtolicæ cenſura, tuis prodiret auſpiciis, cui meritiſſimò inter tot ordinis Cardinalitii lumina primas tribuit *Leo* Pontifex, non minùs cordatiſſimi, quàm maximi titulo clarus. Celebris eſt apud *Romanos Hannibal Pœnus*, qui cum *Italis* de *Romano* certavit imperio: hunc æquum eſt haberi celebriorem, qui cum *Romanis* orthodoxis felicius quàm *Hannibal*, de *Romana* certavit eloquentia. Ille cum *Scipione* conflixit armis, hic cum *Cornelio Romano* Pontifice ſic ſuſcepiſſe pietatis certamen videtur, ut ambos virtutibus pares, eodem die, licèt anno non eodem, ſimilis martyrii palma decorârit: eloquentiæ gloriâ vicerit *Cyprianus*. Mihi verò peculiaris etiam quædam cauſa fuit, ut hoc, quicquid eſt operæ, amplitudini tuæ dedicarem: quandoquidem non licuit aliâ ratione teſtari animum memorem officiorum haudquaquam vulgarium, quæ primùm R.D. *Antonius Puccius* nepos tuus, id temporis legatum agens ſummi Pontificis apud *Elvetios*, mox tua celſitudo *Romæ* mihi largiter impendit: quam precor ut *Chriſtus* Opt. Max. dignitati *Romanæ* ſedis, & reipublicæ *Chriſtianæ* juvandæ, diu ſervet incolumem. *Lovanii*, Anno à *Chriſto* nato M. D. XIX. pridie Calendas Auguſti.

Deſ. Eraſmi Roterodami de vita, phraſi, docendi ratione, & operibus Origenis.

Vitæ *Origenis Adamantii* epitome.

ORigenes binominis fuit, idem dictus *Adamantius*, quod cognomen non ita tribuitur illi à ſcriptoribus, quaſi fuerit ex moribus additum, veluti *Baſilius* ob ingenii conſtantiam dictus eſt *Magnus*, *Joannes Conſtantinopolitanus* ob ſuaviloquentiam dictus eſt *Chryſoſtomus*, *Gregorius Nazianzenus* ob ſublimes de rebus divinis diſputationes *Theologi* cognomen meruit, ſed quaſi fuerit jam ab ipſo vitæ exortu inditum. Eſt autem hoc non infrequens in ſacris literis, eundem hominem pluribus nominibus appellari. Quòd, ſi magnis viris nomina non fortuitò tribuuntur, ſed per divinam providentiam habent futurorum præſagia, utrunque nomen mirè quadrat in hunc eximium Eccleſiæ doctorem. Siquidem *Origenes Græcis montigenam* ſonat, primâ vocali productâ, quemadmodum fit in ὠρείθυια, quæ ſine controverſia hinc dicta eſt, quòd malefica in montibus perageret ſua ſacra. Ab ipſa ſtatim pueritia *Origenes* nihil humile cogitavit, ſed ad evangelicam perfectionem, quam Dominus in monte ſedens docuit, & ad ſublimia Scripturarum myſteria animum intendit: nec enarrans ſacros libros repit humi, deſidétve in ſenſu literæ terreno, ſed per allegorias ad excelſa cœlóque viciniora ſubvehit auditorem. Adamas autem indomiti nomen obtinuit, quòd quum ſit lucidiſſimus nè chalybis quidem duritiæ, nec malleorum ictibus cedit. At *Origenis* animus pluſquam adamantinus fuit, quem nec vitæ auſteritas, nec perpetui labores, nec dura paupertas, nec æmulorum improbitas, nec ſuppliciorum terror, nec ulla mortis facies à ſancto inſtituto vel tantillum dimovere potuit. De pa-

A tria nihil habeo comperti, niſi quod probabile
eſt fuiſſe *Alexandrinum*, quòd illic pater fuit in
carcere, & ibidem martyrio peracto liberos & uxorem
reliquerit. Refert enim nonnihil ubi naſcaris,
ſed magis refert è quibus naſcaris, plurimum
verò à quibus à teneris inſtituaris. *Origenes*
igitur uſque ab avis & atavis parentes habuit *Chriſtianos*,
licèt impius *Porphyrius* tradat illum ex
ethnicis prognatum: patrem habuit *Leonidam*,
B virum pium juxta & eruditum, qui ſub *Severo*
Principe crudeliter in *Chriſtiani* nominis profeſſores
ſæviente, poſt carceres & tormenta, capite
plexus, martyrii lauream adeptus eſt, relicto *Origene*
cum ſex fratribus adoleſcente, in ſumma nimirum
egeſtate. Nam patris facultates alioqui
ſatis opimas fiſcus occupavit. Quidam tradunt
hunc *Leonidam* fuiſſe Epiſcopum, nec addunt cujus
loci fuerit Epiſcopus. Extant apud *Suidam*
duo anonymi, qui *Origenicæ* vitæ compendium
C ſcripſerunt; quorum prior ferè conſentit cum his
quæ refert *Euſebius Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ* libro ſexto,
ac *Hieronymus* in *Catalogo Scriptorum illuſtrium*;
poſterior quædam admiſcet nugalia, velut è
rumoribus hauſta, parum æquus, ut videtur, *Origeni*;
Is tradit *Leonidam* fuiſſe Epiſcopum, quod
verum an fictum ſit in medio relinquimus. Cæterùm
vir prudens ac perſpicax in puero divinam
quandam indolem, & abſolutæ virtutis ſemina deprehendit,
eóque ſolet interdum dormientis pe-
D ctus nudatum exoſculari, ceu thecam & officinam
adorandi ſpiritûs. Quod autem in viris ætate
provectis, ac pietatis philoſophiâ exercitatis miramur,
id adoleſcentulus ultrò nulliſque ſtimulatus
hortamentis præſtitit. Tanto enim martyrii deſiderio
flagravit, ut vehementer ambiret in ea laudis
parte patri vel comes eſſe vel præcurſor; &
prorſus antevertiſſet, ni mater præſentiens illum
ſummo diluculo ad agones ubi multi trucidabantur
velle procurrere, noctu clam omnia illius in-
E dumenta ſuſtuliſſet. Ita martyrii candidatum,
quem terror mortis non potuit, pudor domi retinuit.
An ea procurſio probanda fuerit interim
non diſcutio. Nunc enim indolem tantùm laudamus.
Quin & patrem cùm adhuc in vinculis eſſet,
per epiſtolam cohortatus eſt, ut in pulcherrimo
inſtituto inſiſteret, illud addens: *Vide, pater, ne quid
meâ cauſâ ſecus facias.* Arqui ſolent liberi parentes
lachrymis, precibus, blanditiis & complexibus
à ſimili propoſito revocare: ſed in hoc puero pie-
F tas vicit pietatem, & naturæ affectum ſuperavit
religionis ardor, carnis infirmitatem excuſſit fidei
robur. Unde & aliis quibuſcunque potuit in agone
certantibus, aut apud Judices periclitantibus,
nequaquam ocioſus ſpectator, oculis ac verbis
animos addere ſolet. Nonnullos etiam à ſqualore
carceris eripuit, nihil ſibi metuens, illic gloriæ
fautor, hic miſericors. Denique ſic ſe geſſit
ſenilis ille puer, ut mortem pro *Chriſto* videretur
ambire atque accerſere. Nec ſui diſſimilis fuit in
G progreſſu ætatis, ac frequenter impiorum inſidiis
appetitus eſt, ſed ſupremi numinis providentiâ electum
illud organum ſervatum voluit in ſummam
eccleſiæ catholicæ utilitatem. Jam & in
libris illius quoties incidit occaſio loquendi de
martyrio, ſentias enthuſiaſmum quendam. Puer
itaque jam annum agens decimum ſeptimum, patre
ut dictum eſt orbatus, cum matre vidua &
quinque fratribus parvulis relictis, non ſe vertit
ad

ad mendicitatem, quam nonnulli magnam ſan-
ctimoniæ partem eſſe ducunt: ſed juxta beati
Pauli conſilium atque etiam exemplum, labore
ſibi parabat victum, nè cui gravis eſſet, profite-
batur Grammaticam. Hoc ſi quis dixerit eſſe
ſordidum, ſordidius erat quod magnus ille *Paulus*
caprarum pelles conſuebat apud *Corinthios* in u-
ſum tentoriorum. Rurſus ſi quis dicat Gram-
marices profeſſionem nihil habere memorabile,
quum hodie ſcholaſticorum collegia pueris abun-
dent Grammaticam profitentibus, ſciat olim ſe-
nile & arduum fuiſſe negotium: nec enim à do-
ctore tantùm expectabatur declinationum, con-
jugationum, & conſtructionum ratio, ſed præter
ſermonis elegantiam, præter plurimorum auto-
rum lectionem, præter antiquitatis, & omnium
hiſtoriarum peritiam requirebatur Poetices,
Rhetorices, Dialectices, Arithmetices, & Coſmo-
graphiæ, Muſicéſque cognitio, quas diſciplinas
omnes puerulus adhuc mirâ ingenii celeritate
perdidicerat. Minore negotio tres Juris doctores
abſolveris quàm unum Grammaticum, qualis fu-
it *Ariſtarchus* apud *Græcos*, apud *Latinos Servius* ac
Donatus. Profitebatur autem non privatim in
angulo, ſed in celeberrima civitate *Alexandria*,
ídque publicè, jam tum ad Epiſcopalem functio-
nem præludens. Siquidem olim ad Epiſcoporum
curam pertinebat, providere ut tenera ætas literis
ac diſciplinis imbueretur. Atque interim gene-
roſus adoleſcens ſub perſona literatoris Catechi-
ſtam agebat, obiter *Chriſtianæ* religionis ſemina
quædam aſpergens auditorum animis. Cæteris
enim Catechiſtis omnibus metu perſequutionum
dilapſis, aliquot ex Gentibus ad *Origenem* ſe con-
ferebant, cupientes *Chriſtianæ* philoſophiæ rudi-
mentis imbui, quibus ille non ſolùm Evangelicæ
doctrinæ tradidit elementa, verumetiam multos
ad perfectæ pietatis faſtigium evexit. Quorum de
numero *Plutarchus* martyrii lauream eſt conſe-
quutus: *Heraclas Plutarchi* germanus ob admi-
randam vitæ ſanctimoniam poſt *Demetrium* ad
Alexandrinæ eccleſiæ gubernationem aſcitus eſt.
Serenus etiamnum catechumenus pro *Chriſti* no-
mine cæſus eſt. *Heraclides* item martyrii gloriam
promeruit, quam & Heros adhuc neophytus ad-
eptus eſt. *Serenus* alter poſt diros cruciatus forti-
ter pro *Chriſto* toleratos capite plexus eſt: ut bre-
vitatis ſtudio taceam cæteros, in quibus fuit
Ambroſius, quem ab hæreſi *Valentiniana* ad ca-
tholicæ doctrinæ lucem reduxit: atque interim
fœminas ſileam, quæ pro religione *Chriſtiana* in-
victos animos præſtiterunt, in quibus præ cæteris
eluxit *Potamiena*. Ita adamandus ille *Adaman-
tius*, multos adamantes eccleſiæ genuit, caſti-
gans interim corpus ſuum, & in ſervitutem redi-
gens, nè fortè quum aliis prædicaret ipſe repro-
bus efficeretur. Vigiliis enim, jejuniis, chameuni-
is, nuditate ac laboribus carnem durabat ad o-
mnem patientiam. Hac admirabili vitæ integri-
tate, ac jugibus officiis, cùm erga omnes, tum præ-
cipuè qui perſecutionum ſævitiâ periclitabantur,
quamvis ipſe nihilo minus contemneret gloriam
quàm pecuniam, tamen & clarum & gratioſum
nomen ſibi peperit, non tantùm apud *Chriſtia-
nos*, verumetiam apud Ethnicos. Nam eximia
virtus etiam impios rapit in admirationem & a-
morem ſui, unde factum eſt ut complures ad *Ori-
genis* imitationem accingerentur. Id perpendens

A *Demetrius* ejus urbis Epiſcopus, adoleſcenti jam
octodecim annos nato munus arduum ac planè
ſenile delegavit, videlicet Catechiſtæ, quod *A-
lexandriæ* primus poſt Apoſtolos *Pantænus*, ſecun-
dus *Clemens*, tertius *Origenes* adminiſtravit. In hac
functione floruit *Origenes* compluribus annis.
Catechiſtæ dicti ſunt, quòd baptiſmum ambi-
entibus vivâ voce traderent dogmata *Chriſtianæ*
religionis: horum diſcipuli dicti ſunt Catechume-
B ni, quos auditores poſſis appellare. Nomina in
hodiernum uſque diem manent in eccleſia, res
non item, eo quòd infantes tingimur. Supereſt
tamen nonnullum priſcæ conſuetudinis veſtigium,
quum adhibentur ſuſceptores ac ſuſceptrices, quos
compatres & commatres vocant quidam. *Orige-
nes* igitur quod prius furtim ac privato ſtudio geſ-
ſerat, jam publicè ex delegatione cœpit agere.
Ad id uſque temporis humanas diſciplinas non
omninò contempſerat, ſed Mathematicen etiam
C ſcire curavit. Verùm ubi jam totus ad divini ver-
bi tractationem inflammaretur, Grammaticam
ſcholam negligebat, prophanos libros amico cui-
dam vendidit, hâc quidem cautione, ut ille quot
diebus quatuor obolos annumeraret. Hac ratione
proviſum eſt, ut eſſet unde aleretur; non eſſet ta-
men, unde in ſuſpicionem venire poſſet, quaſi con-
gerendæ pecuniæ ſtudio teneretur. Vel hinc æ-
ſtimare licet quàm ille non indulſerit deliciis, cui
quatuor oboli victum & amictum ſuppeditabant.
D Atqui *Paulus* docet jus eſſe Catechiſtis ut Cate-
chumenorum liberalitate ſubleventur: nec id fu-
giebat *Origenem*, ſed in hoc *Paulinam*, ut ita lo-
quar, ſuperbiam eſt imitatus, quod noluit uti ſuo
jure, ſed ultrò etiam oblata ab amicis munera con-
ſtanter recuſabat, ut ἀδάπανον poneret Evangelium
ſuum. Atque adeo, ſi fas eſt dicere, Apoſtoli
generoſitatem quodammodo ſuperavit: ille ſiqui-
dem licèt à *Corinthiis* avaris & opulentiâ tumen-
tibus nihil acceperit, nè ſuam apud illos auto-
E ritatem elevaret, aliorum tamen ſpontaneâ be-
nignitate nonnunquam eſt uſus. Porrò, quem-
admodum *Origenes* in miniſterio verbi cæteríſque
pietatis officiis ſeipſum quotidie ſuperabat, ita fra-
grantia boni nominis indies latiùs diffundebatur,
adeo ut per *Alexandrum Hieroſolymorum* & *The-
octiſtum* Cæſareæ Epiſcopum, quorum id tempo-
ris apud *Palæſtinam* erat præcipua autoritas, ad
presbyterii honorem ſit pertractus (erat enim id
temporis magna presbyterorum dignitas, qui poſt
F turba viluerunt) & in *Clementis* locum ſurroga-
tus, hâc quidem occaſione: *Achaia* eccleſiæ va-
riis hæreſibus vexabantur, ad eas ſedandas miſſus
eſt *Origenes* jam mediæ ætatis, idque ſub teſtimo-
nio eccleſiaſticæ epiſtolæ. At dum per *Palæſti-
nam Athenas* tenderet, à modo dictis Epiſcopis
apprehenſus presbyter ordinatus eſt, ut *Chriſti* ne-
gotium majore cum autoritate gereret. Hoc igi-
tur honoris ſuſcepit ſummo omnium applauſu,
prædicantium hoc honoris longè infra viri meri-
G tum eſſe, cujus virtutibus vel ſummum ſacerdoti-
um deberetur. Hæc populi vox haud leviter mo-
mordit animum *Demetrii*, qui humanum quiddam
paſſus (ſolet enim hæc tinea etiam perfectorum a-
nimos pertentare) cœpit in *Origenem* crimina
ſpargere, & epiſtolis per orbem diſſeminatis, no-
minis illius claritatem offuſcare. Et quoniam in
puriſſima hominis vita nihil habebat quod repre-
henderet, objecit illi puerilem errorem, quod ad-
modum

modum adoleſcens fervido quodam zelo, ſed non A
ſecundùm ſcientiam, ſeipſum execuiſſet, quo li-
berè citráque pudicitiæ periculum doceret Evan-
gelicam philoſophiam. Fertur & alia quædam
Evangelii præcepta, juxta ſenſum hiſtoricum ob-
ſervâſſe, veluti, De non habendo duas tunicas, De
abjicienda ſollicitudine craſtini. Quidam tra-
dunt illum ſibi medicamentis genituræ ſtimulos
ademiſſe, quod ego falſum arbitror; ferro res ge-
ſta eſt. Suſpicor hoc eſſe, quod divus *Auguſtinus* in B
Catalogo hæreticorum refert ex *Epiphanio*. *Orige-
niani*, inquit, *à quodam Origene dicti ſunt, non ab
illo qui ferè omnibus notus eſt, ſed ab alio neſcio quo,
de quo vel ſectatoribus ejus Epiphanius loquens: O-
rigeniani*, inquit, *cujuſdam Origenis: Turpis autem
ſunt operationis. Iſti ſunt nefanda facientes, ſua
corpora corruptioni tradentes.* Hactenus *Auguſti-
nus*, qui haud ſcio an *Epiphanii Græca* rectè intel-
lexerit: nam φθείρειν & φθορὰ *Græcis* tam de viola-
toribus dicuntur quàm de obſcœnis. *Epiphanius* C
autem homo virginei pudoris, non auſus eſt geni-
talia membra nominare. Et *Auguſtinus* de *Ori-
genis* caſtratione nondum acceperat. Sed hujus rei
penes lectorem eſto judicium. Ut ad hiſtoriæ
ſeriem redeam, hoc factum *Origenis* celatum cu-
piebat; ad *Demetrii* tamen notitiam neſcio quo
pacto pervenerat, qui tum quidem admiratus in
adoleſcente tam inſignem animi virtutem, ſpiri-
tuſque robur, & collaudavit, & eccleſiæ gratulatus
eſt. Siquidem interdum, ſicut in equis ferociori- D
bus, ita ex adoleſcentium vitiis, præclara virtutum
indoles deprehenditur. Error erat, ſed in puero
ab ardentiſſimo pietatis ſtudio profectus. Cæte-
rùm *Demetrius* quod priùs collaudârat, poſt obje-
cit pro crimine. Hæc mutilatio corporis obſti-
tit, quò minùs *Origenes* ad ſacerdotii faſtigium
eveheretur, nè ad presbyterii quidem gradum
admittendus niſi vitium hoc latuiſſet. Atque ho-
die quidem graviter advigilatur nè quis presbyter
ordinetur qui corporis aliquâ parte ſit mutilus, E
nè dehoneſtetur eccleſia: utinam pari ſtudio ad-
vigiletur nè quis ad hoc honoris recipiatur, niſi
cui mens ſit integra. Mentem turpiter mutilam
habet, cui deeſt ſacrarum literarum cognitio, tur-
piùs qui nullo pietatis amore ducitur. Dehone-
ſtat eccleſiam qui corpore luſcus eſt, & non de-
honeſtat qui in cognitione Evangelicæ philoſo-
phiæ cæcus eſt? Dedecorat eccleſiam qui corpore
claudus eſt, & non dedecorat, qui juxta Prophe-
ticum ſermonem intus utroque pede claudicat, i- F
mò totus inclinat in mundum, à *Chriſto* præter ti-
tulum alienus? Sed redeo ad ſpadonem noſtrum.
Ingraveſcente invidiâ ceſſit quidem æmulorum
importunitati, & *Alexandriam* reliquit; nuſquam
tamen fuit ſui diſſimilis *Adamantius*, ubique lu-
cens, ſtudióque indefatigabili prædicans Evange-
lium. Non ſe adjunxit damnatæ ſectæ, quod fecit
Tertullianus, ex orthodoxo factus *Montani* blaſ-
phemi ſatelles, contra mentis ſuæ ſententiam ap-
pellans eum omnis veritatis deductorem: Neque G
enim mihi perſuaderi poteſt, hominem tam acris
judicii, ſic in divinis literis exercitatum credidiſſe
illum fuiſſe Spiritum ſanctum quem *Chriſtus* pro-
miſit Apoſtolis: nec orbem univerſum horren-
do ſchiſmate perturbavit, quod fecit *Arius*, ac nè
ſcripto quidem amariore contendens cum obtre-
ctatoribus: ſed quod eſt longè pulcherrimum vi-
ctoriæ genus, juxta beati *Petri* conſilium, male-

dicis benefaciendo obturavit os. Docuit autem
potiſſimùm in *Cæſarea Paleſtinæ*. Illic permultos
egregios viros in ſacris literis erudivit, inprimis
Firmillianum Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopum, à
quo fuerat cum omni *Cappadocia* invitatus, qui e-
um diu apud ſe tenuit. Is poſt ſub obtentu ſacro-
rum locorum ad *Paleſtinam* profectus, iterum ſe
Origeni diſcipulum præbuit multo tempore. Inſti-
tuit & *Theodorum*, qui pòſt ad Epiſcopi munus a-
ſcitus eſt, præterea *Gregorium*, quem θαυματουργὸν
appellant, opinor, quòd miraculis clareret. Item
hujus fratrem *Athenodorum*, quem à mundana
Philoſophia ad Evangelicam adduxit, qui & ipſe
adhuc juvenis ad eccleſiarum gubernationem ere-
ctus eſt. A *Mammæa Alexandri Severi* matre
Antiochiam accitus eſt, & ab ea honorificè dimiſ-
ſus eſt. Hanc *Hieronymus* appellat religioſam
fœminam, *Chriſtianam* non dixit. Quanquam fi-
lius illius *Syrus* erat, ac permulta fecit in vita non
indigna homine *Chriſtiano*. Certè *Heliogabalo* pa-
tri hujus probro datum eſt, quòd *Moyſen* & *Chri-
ſtum* quendam haberet in larario ſuo. Ad *Philip-
pum* autem Imperatorem ſcripſit epiſtolam, qui
primus Regum *Romanorum* fuit *Chriſtianus*: ſcri-
pſit & ad matrem ejus. *Romam* vidit tantùm,
quam eccleſiam magnam appellat in quadam epi-
ſtola. Id factum eſt ſub *Zephyrino* Pontifice pri-
uſquam *Cæſaream* proficiſceretur; móxque *Ale-
xandriam* reverſus, *Heraclam* presbyterum iterum
ſibi in ſocietatem Catecheſeos adjunxit. Hoc di-
ligenter expreſſit *Hieronymus*, quod quidam ſpar-
ſerant illum ejectum ab eccleſia ſua, primùm *Ro-
mam*, deinde *Cæſaream* profugiſſe, quum nun-
quam fuerit ejectus. Sed poſteaquam *Demetrius*
in abſentem declaravit hoſtilem animum, maluit
in *Paleſtina* docere *Chriſtum*, quàm *Alexandriæ*
cum furioſo Epiſcopo contendere. *Ambroſium*,
quem, ut dixi, à *Marcionis* errore revocavit ad
fidei catholicæ ſynceritatem, habuit ἐργοδιώκτην,
hoc eſt, operis penſum exigentem: de quo que-
ritur in epiſtola quadam, quòd ab illo ſupra mo-
dum urgeretur, adeò ut nec legendi, nec à nota-
riis excepta recognoſcendi ſpatium daretur. No-
tariorum ars erat, ut quæ dicebantur notulis qui-
buſdam exciperent, tantâ celeritate, ut non di-
ctantis tantùm, ſed loquentis vocem aſſequeren-
tur. Unde *Græcis* ταχυγράφοι dicuntur. Nam erant
& καλλιγράφοι, qui notulis excepta pleniùs deſcribe-
rent. *Ambroſius* igitur notarios ac membranas
ſuppeditabat, *Origenes* linguam. Huic à multis
hoc vitio datum eſt, quòd moriens amici ſenis &
egeni non ſit recordatus. Ex quo liquet *Orige-
nem* ad extremam uſque ſenectutem in paupertа-
te perſeveràſſe, quum tali viro non fuerit difficile
diteſcere ſi voluiſſet. Tantæ erat modeſtiæ, ut
ſerò paſſus ſit excipi quæ diſſerebat. Tanti ſtudii,
ut nunquam cibum caperet abſque lectione, indi-
gnum ratus deteriorem hominis partem refici,
meliore neglectâ. Vixit in ſanctiſſimis laboribus
uſque ad annum ætatis ſuæ LXIX. *Tyri* mortuus
eſt atque ibi ſepultus.

Vitæ *Origenis Adamantii* finis.

De doctrina & libris ejus.

SUnt qui tradant *Origenem* fuiſſe αὐτοδίδακτον
id hactenus eſſe verum arbitror, quòd maxi-
mam

mam eruditionis partem ſibi tradidit. Alioqui legimus illum in philoſophia audiſſe *Ammonium* quendam annis ſeptem, & puer adhuc patrem ſolet quæſtiunculis quibuſdam laceſſere. Quum autem eſſet adeò diſcendi avidus, non eſt dubitandum, quin undecunque potuit ſtuduerit aliquid diſcere, & habebat *Alexandriæ* viros egregiè doctos. Quòd ſi *Auguſtinus* citra operam præceptoris tantam eruditionem conſequutus eſt, quid ſentiendum de *Origenis* ingenio quale vix unquam habuit docta *Græcia*, feliciſſimorum ingeniorum parens. Ut autem faciliùs ita & feliciùs diſcuntur, quæ jam inde à teneris annis percipiuntur; *Origeni* nulla pars ætatis periit à ſtudiis. *Beatus Auguſtinus* uſque ad annum trigeſimum ſextum à religione fuit alienus, & catechumenus ac baptizatus nonnihil ætatis in prophanis diſciplinis contrivit. *Ambroſius* jam adultus à munere civili ſimul & ad baptiſmum & ad ſacerdotium arreptus eſt. Uterque docendo diſcere coactus eſt. *Origenis* ingenium ſufficiebat ad omnia perdiſcenda, adeò ut qui nihil aliud in vita ſectabantur quàm Dialecticam, & hujus generis reliquas diſciplinas, ad hunc deferrent ſi quid eſſet perplexæ quæſtionis. Quin & clari nominis philoſophi, licèt à *Chriſto* alieni, frequenter in libris ſuis honorificam *Origenis* fecere mentionem, præceptorem ac magiſtrum reverenter agnoſcentes. Cæterùm quantum voluminum in ſacras literas vel dictârit, vel ſcripſerit, liquidò ſciremus ſi extaret epiſtola quam *Hieronymus*, ut ipſe teſtatur, ſcripſit ad *Paulam Euſtochii* matrem, in qua recenſuit omnia *Origenici* ingenii monumenta, conferens eum cum *M. Varrone*, qui & ipſe ut undecunque doctiſſimus ita πολυγράφος fuit. Tantum autem fuit ſtudium *Origenem* penitùs abolendi, ut ipſos etiam titulos voluminum extare paſſi non ſint. Nunc tantùm ea nôſſe licet quæ *Latinè* verſa ſunt, aut quæ citantur à veteribus. Et haud ſcio an nobis expediat poſteaquam ipſi libri interciderunt, titulos quoque ſublatos eſſe, videlicet quo moderatiùs doleamus. Quæcunque verò reliquit, triplici diſcrimine diſtinguuntur. Siquidem alia dicuntur Scholia, alia Homiliæ, alia Tomi. Scholia *Latinè* poſſis dicere ociola. Quoties ad juſtam commentationem deerat ocium, breves quaſdam annotatiunculas locis obſcurioribus dictare ſolet. Homilias rectè dixeris colloquia; vir ſingularis modeſtiæ, rem magnificam familiari nomine ſignavit. Ardua planéque regia res eſt, publicè docere populum. At ille ſic orationem temperat, ut cum populo conferre videatur. Eas conciones non ipſe ſcripſit, ſed à notariis excipi paſſus eſt, quod tamen negant illum eſſe paſſum ante annum, ut ante dictum eſt, ſexageſimum. Tertium genus ipſe vocabat τόμους, quos tractatus, ſive volumina vertere poſſis. Eos ipſe deſcripſit: & quoniam ſcripſit eruditis, abſtruſiora quædam myſteria patefecit, tota (ut ait *Hieronymus*) ingenii ſui vela pandens. Primi generis nihil extat, ſecundi permulta ſuperſunt, tertii ſunt libri περὶ ἀρχῶν, & commentarii in evangelium *Matthæi*, licèt imperiti hoc opus in Homilias ſecuerint. Jam ſunt quædam quæ nullo trium generum comprehendi videantur, veluti Epiſtolæ quas multas ſcripſit ad diverſos. Nam quinque libros Stromateon neſcio an Scholiis aſcribere liceat. In his enim varias res commiſcuiſſe videtur, unde à picturatis ſtragulis nomen aſſumptum eſt. Eum titulum à *Clemente* fuit mutuatus. Sed quo in ordine ponemus exapla & tetrapla? Quum enim animum appuliſſet ad ſcribendum commentarios in Scripturas divinas, ipſâ re comperit id ut oportet præſtari non poſſe, niſi accederet ſermonis *Hebraici* peritia; quòd ab his fontibus libri ſacri, præſertim veteris Teſtamenti, primùm ad nos emanârunt: ad quos recurrere ſæpenumerò compellit, vel interpretum diſſonantia, vel codicum depravatio, vel ſermonis obſcuritas: hac parte nè mutilus eſſet noſter *Adamantius*, alienâ ætate contráque gentis naturam, barbaræ peregrinæque linguæ tædium devoravit; cujus notitiam aſſequutus, non *Septuaginta* modò, ſed & aliorum editiones in unum contulit, putà *Aquilæ Pontici*, *Theodotionis* & *Symmachi Ebionitarum*, unde *Hieronymus* eos appellat hæreticos *Judaizantes*: ea ſecta contendit *Chriſtum* fuiſſe purum hominem. Quorum *Symmachus* ſcripſit commentarios in evangelium *Matthæi*, conatus illinc ſuam confirmare impietatem. Præter hos etiam *Origenes* nihil non perſcrutans, quintam, ſextam & ſeptimam editionem adjunxit. Quas omnes ita digeſſit per columnas, ut ſingulæ vel inter ſeſe vel cum *Hebræis* conferri poſſent. Cui operi titulum fecit ἑξαπλᾶ. Rurſus ſeparatim digeſſit verſiones *Theodotionis*, *Aquilæ* & *Symmachi* cum *Septuaginta*, unde hoc opus appellat τετραπλᾶ, à quadruplici ordine, unde ἑξαπλᾶ legendum videtur primâ vocali aſpiratâ. Atqui conſtanter habent codices ἐξαπλᾶ primâ exili, quod mihi magis probatur. Nam *Theodotion*, *Aquila* & *Symmachus*, ſi accedat verſio *Septuaginta*, cum quinta, ſexta & ſeptima editione, erunt ſeptem ordines. Ἐξαπλόω *Græcis* ſonat *explano*. Itaque ἐξαπλᾶ dicta ſunt, non à numero columnarum, ſed quòd res ſimpliciter abſque involucris exponatur oculis. Sed horum mentione quæ non extant paulìſper dilata, de iis quæ nobis ſuperſunt judicium noſtrum proponemus: ubi mihi rogandus eſt lector, nè protinus mihi tragœdiam excitet, ſi quid adferetur quod diſcrepet à ſaliva & perſuaſione quam imbibit. Opinionem meam in medium adferam, quam oportet expendi priuſquam damnari. Si excuſſa diſplicebit, ſinat valere meam, & fruatur ſuâ, ac, juxta beati *Pauli* conſilium, incolumi amicitiâ in ſuo ſenſu acquieſcat.

In *Baſilium Græcè.*

Deſ. Eraſmus Rot. R. D. Jacobo Sadoleto Epiſcopo Carpentoractenſi S. D.

PRorſus obfirmâram animum, hujus ævi decus *Sadolete*, ſtatueramque Typographorum quamlibet importunis flagitationibus, obſequium præfandi in alienas lucubrationes in poſterum omnino pernegare: ſed ab hac adamantina, ut mihi quidem videbatur, ſententia me tranſverſum abripuit Divus *Baſilius*, vir optimo jure dictus *Magnus*, ſed *Maximi* cognomine dignior. Ex his quæ verſa legeram, veluti per nebulam, ſuſpiciebam ingenii dotes planè divinas, ac pectus humanâ conditione majus. Verùm ſimulatque contigit audire *Chriſtianum Demoſthenem*, imò cœleſtem oratorem ſuâ linguâ loquentem, ſic animum meum totum perculit, inflammavitq; verè flexanima divinitùs *Epiſt. 7.*

divinitùs afflati Præſulis eloquentia, ut mihi nihil A
priùs curandum duxerim, quàm ut inæſtimabilis
hic theſaurus in publicam utilitatem typis evul-
garetur. Etenim ſi me luſcioſum ac frigidulum
ſic ad pietatis amorem accendit, quanto magis
rapiet eos, qui pro ingenii felicitate próque copi-
oſiore doctrina, quum perſpicaciores habent ocu-
los, tum ad pietatis ſtudium ſuapte ſponte ſunt
propenſiores. Neque enim hunc ut arbitror, affe-
ctum in me genuit arcana quædam ingeniorum B
cognatio, quemadmodum puerum rapuit olim
Horatius, quum ipſe nondum ſcirem quæ res me
tantopere delectaret: Quid enim affinitatis huic
mortalium infimo, cum incomparabili heroe?
Sed omnipotens ille Spiritus per organum ele-
ctum ſuam exercens ἐνέργειαν, ſic afficit animos no-
ſtros. Hæc eſt enim illa, cujus ſomnium modò
vidit *Plato*, verè pulcherrima rerum ſapientia,
quæ ſpiritualibus oculis conſpecta, incredibiles
excitat amores ſui. Equidem contumeliam eſſe C
judico, *Baſilii* facundiam cum quoquam eorum
comparare, quorum eloquentiam ſupra modum
admirata eſt *Græcia*, juxta modum æmulata *Italia*.
Quis enim inter illos ſic omnibus dicendi virtu-
tibus excelluit, ut in eo non aliquid vel deſidere-
tur vel offendat? Tonat ac fulgurat *Pericles*, ſed ſi-
ne arte. *Atticâ* ſubtilitate propemodum friget
Lyſias. *Phalereo* ſuavitatem tribuunt, gravitatem
adimunt. *Iſocrates* umbratilis orator, affectatis
ſtructuræ numeris ac periodis orationis, perdi- D
dit illam nativæ dictionis gratiam. *Demoſthe-
ni*, quem velut omnibus numeris abſolutum e-
loquentiæ exemplum producit *M. Tullius*, ob-
jectum eſt quòd orationes illius olerent lucer-
nam, nec deſunt qui in eo affectus & urbani-
tatem requirunt. Sed ut maximè aliquis ex-
titerit, in quo neq; naturam, neque artem, neque
exercitationem deſideres, quem mihi dabis, qui
divi *Baſilii* pectus numine plenum, non dicam
æquârit, ſed vel mediocri conſequatur intervallo? E
Quem tibi tantum philoſophiæ, qui omnium
diſciplinarum circulum cum ſumma dicendi fa-
cultate conjunxerit? Sed, ut dixi, contumeliæ
genus eſt virum divinitùs afflatum cum propha-
nis ac nihil aliud quàm hominibus conferre. De-
centius eſt divum cum divis componere. Tulit e-
adem fermè ætas aliquot ſummâ facundiâ paríque
doctrina ac pietate viros, *Athanaſium Alexan-
drinum* Epiſcopum, *Gregorium Nazianzenum Ba-
ſilii Pyladem*, ac ſtudiorum ſodalem, *Joannem Chry-* F
ſoſtomum & ipſum *Baſilio* familiarem, ac fratrem
Gregorium Nyſſenum Epiſcopum. Horum ſuis
quiſque dotibus ſummus erat. *Athanaſius* ad
docendum accommodatiſſimus: *Nazianzenus* flo-
ridum & argutum orationis genus amplexus vi-
detur: *Chryſoſtomus* licèt pulchrè ſuo cognomini
reſpondens, alicubi verbis redundat, & in digreſ-
ſionibus videtur immodicus: *Nyſſeno* placuit pia
ſimplicitas. At *Philoſtorgius* in tantum prætulit
Athanaſio Baſilium, ut virum alioqui ſummum G
cum *Baſilio* collatum ſcripſerit, videri puerum.
Nazianzenus videbatur cum *Baſilio* paria factu-
rus, ni inter tot ornamenta, nævos aliquot inter-
dum haberet inſperſos. Argutiarum & externæ
ſapientiæ affectatio, dictioníſque ſtructura ab *Iſo-
cratis* exemplo non abhorrens, nonnihil reſipiunt
ſcholam Rhetoricam. Cujus rei ſi quis fidem re-
quirat, in *Monodia*, quam ab ſe ſummâ curâ ela-

A boratam non diſſimulat ipſe: videbit multum
fabularum è Poetis aſcitum, videbit & collatio-
nem quâ *Baſilium* cum veteris Teſtamenti claris
heroibus committit, duriuſculam eſſe. At in *Ba-
ſilio* neſcio quid moroſulus etiam lector poſſit de-
ſiderare. Manat è ſanctiſſimo pectore, cunctíſque
humanis cupiditatibus defæcato, ſimplex ac natu-
ralis oratio. Præſtantur omnia quæ poteſt ars,
nec ulla tamen uſquam artis ſignificatio: agno-
B ſcas ibi ſummam mundanæ philoſophiæ cognitio-
nem, ſed nullam prorſus oſtentationem. Sentias
illum callere diſciplinas liberales, & in his mathe-
maticas omnes, ſed ſic adhiberi, ut nihil aliud
quàm ancillentur pietati. Divinarum Scriptura-
rum teſtimonia tam concinnè admiſcet orationi
perpetuæ, ut gemmas purpuræ non aſſutas, ſed ibi
natas dicas. Nec in uno tantùm genere excellit.
Tanta erat ingenii dexteritas, ut quócunque ſe
intendiſſet, feliciſſimè rem gereret. In enarrandis
C ſacrorum voluminum myſteriis, mirè διδασκαλικὸς,
diligens, cautus, apertus, minimèque violentus.
Ad genus panegyricum putatur maximè naturâ
fuiſſe compoſitus, in quo ſic orationem attempe-
rat ad animos auréſque multitudinis, ut & impe-
ritis ſit perſpicuus, & eruditis admirandus. In
diſputando adversùs *Eunomium* quum admirabi-
lem habeat ſubtilitatem, nuſquam tamen ab ora-
tionis perſpicuitate recedit: atque intra catholici
dogmatis defenſionem ſeſe continens, nuſquam
D evagatur in convitia nihil ad cauſam facientia.
Nec ſui diſſimilis eſt in opere ad *Amphilochium
De Spiritu Sancto*; ſed quodcunque tractat argu-
mentum, nuſquam illum deſtituit perpetua dicti-
onis ſanitas ac jucunditas, eáque non aſcita ſed
nativa. Adeſt ubique, juxta nomen illius, regia
quædam majeſtas cum admirabili quadam huma-
nitate conjuncta: Sic invehitur in mores homi-
num, ut objurgantem etiam poſſis amare. Qua-
lis erat oratio, talis erat & vita. Hâc ingenii
E dexteritate *Euſebium* Epiſcopum ambitione ten-
dentem ad ſeditionem, ex æmulo reddidit ami-
ciſſimum. Hâc *Modeſtum* Cæſaris præfectum ſic
contempſit, ut hominem impium virtutis fulgore
raperet in ſui admirationem. Hâc *Euſebium Pon-
ti* præfectum devicit dejecitque, ac mox dejecto
tulit opem. Hâc ipſum Imperatorem *Valentem*,
quum ingreſſus eſſet eccleſiam, primùm in ſtupo-
rem adegit: mox ſapienti colloquio à concepta
crudelitate deterruit; atque etiam ab *Ariana* fa-
F ctione revocavit, niſi quod hujus amabilis libertas
conſtruxerat, aliorum pertinax improbitas deſtru-
xiſſet. Animus erat adeò paratus ad martyrium,
ut illud muneris etiam exoptaret loco. In ſcriptis
illius nihil uſquam obſtrepit humani affectus, nuſ-
quam ſuam agit cauſam. Poſtremò, ineſt quid-
dam, quod quo nomine ſit appellandum, nondum
inveni. Adeſt peculiaris gratia, quæ nunquam ſa-
tiat legentem, ſed ſemper ſitientem dimittit. I-
taque quum mihi perſuaſiſſem haud mediocrem
G utilitatem & ſacris ſtudiis & *Chriſtianæ* pietati ac-
ceſſuram, ſi non umbra *Baſilii*, ſed ipſe *Baſilius* in
manibus omnium verſaretur, perſuaſi *Hieronymo
Frobenio* atque hujus ſocio *Nicolao Epiſcopio*, ut
quicquid ejus perveſtigari poſſet, typis evulgarent.
In his enim quæ *Baſilii* titulo *Latinè* verſa tene-
mus, *Baſilii* maxima pars abeſt. *Georgius Trape-
zuntius* homo doctus, ingenuè fatetur ſeſe impa-
rem ſuſcepto negotio, quòd neque tanta *Romani*
ſermonis

ſermonis adeſſet facultas, quæ *Græci* ſermonis gratiam elegantiámque referret, nec rei Theologicæ tanta peritia, ut ubique rerum quæ tractantur ſubtilitatem aſſequeretur: *Ruffinus* nuſquam nec elegantem nec bonæ fidei interpretem præſtitit. Ut autem de his quæ vertit *Raphael Volaterranus* aliquod experimentum caperem, viſum eſt cum *Græcis* conferre, quicquid primùm occurriſſet. Occurrit autem Homilia *De Jejunio*, materiam tractans popularem, nullis difficultatibus involutam. Omitto nunc elegantiam, quâ fidem geſſerit, vide. In primo ſtatim verſu, quod eſt in *Græcis*, ἐν νεομηνίαις, id eſt, *in initiis menſium*, omiſit: ſed id penſans, mox addidit de ſuo, *quia præceptum in Iſrahel eſt*: ídque parum concinnè, quum mox ſequatur, ὅτι πρόσταγμα τῷ Ἰσραήλ. Dein quod *Græcè* eſt τὴν προάγουσαν τῶν ἡμερῶν ἑορτήν, id eſt, *antecellentem cæteris diebus feſtivitatem*, vertit, *hanc horum dierum celebritatem*. At *Baſilius* alluſit ad inſignem diem qui præceſſit. Rurſus quod *Græcè* eſt, ὑπεσήμηναν τὰ ἀναγνώσματα, id eſt, *indicant lectiones*, reddit, *ſignificare videntur*: diminuens, quod auctum voluit *Baſilius*, quum ante dixerit, omni tubâ vocaliùs, omnique muſico inſtrumento ſignificantiùs. Prætereo minutula, quod pro ἐγνωρίσαμεν, id eſt, *didicimus*, vertit, *novimus*; próque παραιτουμένου, id eſt, *rejiciente*, dixit *vituperante*. Atque hîc rurſus ex *Eſaia* adjecit interpres: *In die*, inquit, *jejunii convenitis debitores veſtros, fora contentionéſque exercetis*; quum *Græca* ſic habeant, μὴ εἰς κρίσεις καὶ μάχας νηστεύετε, ἀλλὰ, &c. id eſt, *nolite jejunare ad lites & contentiones*. Paulò pòſt, quod eſt, μὴ σκυθρωπάζων θεραπευέσθω, id eſt, *ne triſtis ſis dum curâris*, vertit, *nemo curatus liberatúſque mœret*. Rurſus, εὐθύμησον, id eſt, *bono ſis animo*, vertit, *gaude ſi ſapis*. Paulò pòſt, ἄγγε οἱ ἀληθῶς ταύτης τῆς προσηγορίας ἀξίᾳ, prorſus omiſit, quod ut opinor non intellexit illum alludere ad etymologiam *Græcæ* vocis νηστεία: quod idem mox facit, in his, ὁ ἀλειψάμενος ἐχρίσατο, ὁ νιψάμενος ἀπεκαθήρατο. Dehinc, quod eſt, ἐπὶ τὰ ἔνδον ἀλείφειν ἐπὶ μελῶν τὴν νομοθεσίαν, id eſt, *præceptum ad interna membra accommoda*, ſic vertit, *intus intus unge ſancto oleo caput*. Item quod eſt, ἵνα μέτοχος γένῃ Χριστοῦ, perdidit alluſionem à chriſmate ad *Chriſtum*. Mox, καὶ οὕτω πρόσελθε τῇ νηστείᾳ, id eſt, *ita accede ad jejunium*, vertit, *hoc modo jejunio appareas*. Multa ſciens tranſilio, nè moleſtus ſim lectori. πρόσδραμε, id eſt, *accurre*, vertit, *prodi*: Paulò pòſt, πατρῷον ἐστι κειμήλιον· πᾶν τὸ ἀρχαιότητι διαφέρον ἐστὶ αἰδέσιμον, id eſt, *à majoribus traditus theſaurus eſt: Quicquid excellit antiquitate venerabile eſt*: priorem partem omiſit, poſteriorem ſic reddidit: *proverbium eſt, Omne per antiquitatem fieri nobilius*. Jam quod continenter ſequitur, δυσωπήθητι τὴν πολιὰν τῆς νηστείας, id eſt, *reverere canitiem jejunii*, vertit, *jejunii canitiem diligenter perſcrutare*. Rurſum poſt verſus aliquot, φειδοῖ τῆς σαρκὸς τὴν βρῶσιν ὑποτιθέμενον, *in carnis indulgentiam cibum ſuggerentem*; refertur enim ad ſerpentem, qui præceſſit: ille ſeparavit atque ita vertit, *parce carni cibum ſubminiſtrare*, ratus φειδοῖ verbum eſſe, quum ſit nomen dandi caſu, alioqui eſſet φείδου. Reliqua quid attinet perſequi, quum ex his abundè liqueat, tantum intereſſe inter *Baſilium* verſum, & ſuâ linguâ loquentem; quantum inter luſciniam modulantem, & corvum crocitantem. Equidem fateor & *Raphaelis*, & *Franciſci Aretini*, & *Aniani*, aliorúmque hujus notæ ſcriptorum induſtriæ nos nonnullam debere gratiam: ſed quid futurum conjectamus, quum ex ad hunc modum verſis autoribus graves Theologi ſeriò proferunt teſtimonia, ac de catholicæ fidei dogmatibus pronunciant? Proinde quum omni profeſſioni, tum in primis Theologicæ neceſſarium arbitror, ut aut è fontibus haurire malint, quàm è lacunis, aut eorum qui vertere, fidem exploratam habeant. Quanquam inter innumeros, qui hoc operæ ſuſceperunt, quotuſquiſque eſt qui non plurimis in locis vel imperitiâ, vel oſcitantiâ lapſus ſit? Quo ſanè nomine ſtudioſorum omnium favorem meo judicio promeretur officina *Frobeniana*, quæ prima apud *Germanos* auſa eſt *Græcum* autorem antea non evulgatum excudere formulis, ab omnium laudatiſſimo *Baſilio* rem auſpicata. Quod ſi ſucceſſerit, ut ſucceſſurum ſpero, decretum eſt quotannis huic negotio prælum unum dicare. Dein quod in *Vitis Plutarchi* tentatum eſt à quodam utriuſque linguæ peritiſſimo, idem curabitur in *Baſilio, Chryſoſtomo, Athanaſio, Cyrillo, Gregorio Nazianzeno*, & horum ſimilibus autoribus, licèt quædam ita verſa videantur, ut appareat minus negotii futurum ei qui denuò vertat ab integro, quàm qui depravata reſtituat. An non igitur publico omnium bonorum favore digni ſunt, qui ad tantam ſtudiorum ac religionis utilitatem & facultates omnes expendunt, & curam vigilantiámque ſummam impendent? Verùm hîc quoque videtur haudquaquam dormire *Ate Homerica*, quæ per *Eridem* malum contentioſum inter *Italos, Gallos* ac *Germanos* immittere conatur. At quanto conſultius erat nos invicem mutuis officiis adjutare: ut qui poſterior ſit, præcedenti non invideat, ſed applaudat: qui prior, ſequi conanti manum porrigat? Hac admonitione nihil erat opus, ſi cunctis adeſſet is animi candor, eáque ſynceritas, quæ tibi. Nihil enim dubito quin huic honeſtiſſimo inſtituto ſis utroque fauturus pollice, aut, ut meliùs dicam, toto pectore. Atque hâc potiſſimùm de cauſa viſum eſt curare, ut *Baſilius* ille *Magnus* tui nominis auſpicio prodeat in publicum, qui tam admirabili facundiâ tractas arcana volumina, ut non immeritò *Latinus Baſilius* appellari poſſis. Propitia ſit mihi tua modeſtia, ſi quod ſentio reticere non valeo. Verùm hæc ſcribenti mihi recrudeſcit dolor, quem graviſſimum ex bibliothecæ tuæ panolethria pridem conceperam. Poterat enim illa ad hoc inſtitutum, quod abſque *Græcorum* voluminum copia geri non poteſt, magno eſſe adjumento. Nunc ſi tua fortè bibliotheca *Baſilium Græcum* non habet, hujus ſaltem acceſſione ſupellectilem tuam literariam augemus. Atque utinam totum *Baſilium* dare licuiſſet. Libros enim quos divinitùs ſcripſit in *Eunomium*, multum veſtigatos nanciſci non quivimus. Precor ut Dominus R. amplitudinem tuam ſtudiorum ac rei *Chriſtianæ* commodis diu ſervet incolumem. Datum apud *Friburgum* octavo Cal. Martias, Anno à *Chriſto* nato, Milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſecundo.

In HILARIUM.

Eraſmus Roterod. Joanni Carondileto Archi-
epiſcopo Panormitano S. D.

Epiſt. 8. NIſi prorſus inane nomen fatorum eſt, Præſu-
lum ornatiſſime, equidem arbitror hoc mi-
hi prorſus in fatis eſſe, ut identidem in hoc genus
labyrinthos revolvar, unde moleſtiæ tædiique ſit B
plurimum, gloriæ quàm minimum. Etenim
quantopere ſudandum ſit ei, qui vetuſtos autores
temporum ac librariorum culpâ, ſed multò maxi-
mè ſciolorum, & audaculorum temeritate, non u-
no modo depravatos emendare conatur, ut nemo
ſentit, ita nemo credit, niſi qui periculum ipſe fe-
cerit. Verùm illud mihi magni cujuſdam, & ex-
celſi animi videtur, publicitùs bene mereri de o-
mnibus, vel citra ſpem redituræ ad benemeren-
tem gratiæ: Porrò, excelſioris etiam animi eſt, C
planeque *Regium*, ut ait ille, *malè audire quum be-*
nefeceris. Quod mihi jam toties uſu veniſſe fer-
rem iniquiore animo, niſi perſpicerem idem, cùm
omnibus qui ſuâ induſtriâ conati ſunt inſignem
utilitatem adferre rebus mortalium, tum ipſo di-
vo *Hieronymo*, quo viro nihil habet orbis *Latinus*
vel doctius vel ſanctius, accidiſſe. Plurimum ſu-
doris compereram in emendando *Hieronymo*, ſed
plus in *Hilario*: cujus talis eſt ſermonis character,
ut etiamſi res per ſe dilucidas tractaret, tamen ef- D
ſet & intellectu difficilis, & depravatu facilis. Nunc
quid cenſes fuiſſe negotii, quum res non modò dif-
ficillimas, verumetiam inexplicabiles, illâ ſuâ
phraſi diſſerit, veriùs quàm explicat? Et tamen vix
in alium autorem plus ſibi permiſit eruditulorum
temeritas: ídque potiſſimùm in libris *De Trinitate*
& *Synodis*; in quibus quoniam tractantur pericu-
loſæ de rebus divinis difficultates, oportebat ſum-
mam adhibere religionem, nec apicem ullum im-
mutare. Siquidem ex collatis variis exemplari- E
bus, deprehendimus alicubi librorum initiis addi-
tas præfatiunculas, rurſus in fine coronides, in me-
dio pannos aſſutos, alicubi, quod *Hilarius* ſuo mo-
re fuerat prolocutus, ſciolum aliquem abſolutiùs &
evidentiùs conatum explicare. Nonnullis paginis
viginti aut triginta verſus erant aſſuti: Jam verò
quoties incidebant loca, quæ videbantur ab opini-
onibus inter orthodoxos receptis diſſidere, plus
quàm viginti locis pharmacum admiſcuerant, ma-
ximè quoties diſputat de doloribus, aut cruciati- F
bus, quibus affectum fuit corpus & anima Domi-
ni noſtri *Jeſu Chriſti*. Id facit, cùm aliis aliquot
locis, tum præcipuè libro *De Trinitate* decimo, ſed
ita perplexè, ut aliquoties planè videatur *Chriſto*
tribuere, corpus & animam nullis obnoxiam mo-
leſtiis affectionibus. Ad id docendum, quum adhi-
beret collationem, de telo aquam aut ignem iſtu
violento penetrante ſine vulneris ſenſu, propterea
quòd corpus in quod fit impetus, non ſit capax
vulneris, etiamſi teli nativa vis eſt vulnus infligere, G
de ſuo parentheſin admiſcuit quiſpiam, ſi tamen id
aptè comparabitur. Rurſum quum paulò pòſt ſub-
jiceret: *Habuerit ſanè illud Domini corpus doloris*
noſtri naturam, ſi corpus noſtrum id natura habet, ut
calcet undas, & ſuper fluctus eat, &c. Nimirum
ex hac diſſimilitudine colligens *Jeſu* corpus etiam
in ſenſu doloris noſtris corporibus fuiſſe diſſimile,
ſic ab illis correcta fuerat Scriptura: *Habuerit ſa-*

A *nè illud Domini corpus* (ex peccato) *doloris noſtri*
naturam, ſi corpus noſtrum id natura habet, ut cal-
cet undas (ſuapte naturâ, ſine admirabili adjutorio
Dei) *& ſuper fluctus eat*, &c. Ac paulò inferiùs,
quum divus *Hilarius* ſcripſiſſet, *Et homo ille de*
Deo eſt, habens ad patiendum quidem corpus, &
paſſus eſt, ſed naturam non habens ad dolendum:
Sic erat correctus, hoc eſt, depravatus locus: *Et*
paſſus eſt, ſed (imbecillem ut noſtra ex peccato)
B *naturam non habens ad dolendum.* Aliquanto pòſt,
ubi ſcripſerat *Hilarius*: *Fallitur ergo humanæ eſti-*
mationis opinio, putans hunc dolere quod patitur, ſic
quod ſcriptum erat emendârant: *Putans hunc*
(tanquam in carne peccati) *dolere, quod patitur.*
Similiter in calce ſecundi libri quum hunc in mo-
dum eſſet ſcriptum: *Hic ergo Spiritus Sanctus*
expetendus eſt, promerendus eſt, eâ deinceps præce-
ptorum fide atque obſervatione retinendus, intertexu-
erant, *promerendus eſt, adorandus eſt*, veriti nimi-
C rum, nè quis ſuſpicaretur illum ſenſiſſe Spiritum
Sanctum non eſſe adorandum, quum multis mo-
dis doceat Patrem & Filium adorandum, de Spi-
ritu nihil tale pronunciet, videlicet quia non inci-
dit, aut quia nondum hoc id temporis erat exactè
definitum. Mirum autem, cur iidem non corru-
perint, & hujus operis finem, ubi conſtanter ſic
ſcriptum eſt: *Patrem ſcilicet te noſtrum Filium tu-*
um unà tecum adorem, & Spiritum Sanctum tuum,
qui ex te per unigenitum Filium eſt, promerear. Nam
D hic quoque, quum pronunciet Patrem & Filium
adorandum, Spiritum Sanctum nihil aliud quàm
promerendum dicit. Hoc genus appendices, pluſ-
quam triginta locis comperimus additas in *Hila-*
rio, tametſi nos exempli causâ unum atque alte-
rum locum duntaxat in medium attulimus, nè
moleſti ſimus lectori. Rurſus admiror non & illud
eſſe correctum, quòd ſcribit Spiritum Sanctum ex
Patre eſſe per Filium, ac non potiùs ab utroque
proficiſci; imò in uno quodam exemplari, id cor-
E rectum comperi, *per eum* mutato in *cum eo*. Qua-
nam eſt iſta temeritas in libris alienis, præſertim
veterum, quorum memoria nobis, ut eſſe debet, ſa-
croſancta eſt, quum ipſi abſint à periculo, quemvis,
utcunque viſum fuerit, radere, expungere, addere,
demere, mutare, ſupponere? An hoc agitur, nè quis
putet in veterum libris eſſe quicquam erroris? At-
qui laterem, ut aiunt, laveris, quiſquis iſthuc cone-
tur. Hanc felicitatem Deus ſolis divinis volumi-
nibus peculiarem eſſe voluit. Alioqui nemo,
F quantumvis eruditus & oculatus, non labitur, non
cæcutit alicubi, videlicet ut omnes ſe memine-
rint homines eſſe, & à nobis cum delectu, cum ju-
dicio, ſimúlque cum venia legantur, ut homines.
Quòd ſi quid in his occurrerit quod ſpeciem ha-
bet erroris, quum aliud ſenſerit qui ſcripſit, non e-
rat contaminanda Scriptura, ſed ſcholiis adjectis
ſcrupulus amovendus, quod pleriſque in locis co-
natur *Petrus Lombardus*, adducens ſimul & expo-
nens aliquot locos de dolore ac metu *Chriſti*, libro
G *Sententiarum* tertio, diſtinctione decima quinta.
Non fert Epigrammaticus ille Poeta, eum qui ve-
lit ingenioſus videri in libro alieno. Quis autem
ferat iſtos, qui tantum ſibi ſumunt, ut ubiubi lubi-
tum fuerit, pro germana Scriptura ſuos aſſuant
pannos? Civilitatis eſt, commodè quod ſcriptum
eſt interpretari. Cæterùm mutare ſuo quenq; ar-
bitratu, quod ſcriptum eſt in veterum libris, teme-
ritas eſt, nè dicam impietas. Et tamen hoc factum
deprehen-

deprehendimus & in *Ambroſianis* libris, non uno in loco. Si mutatâ Scripturâ conſulendum eſt ſcriptoris periculo, hoc in recentiorum libris potiùs fieri conveniebat, quos antiquitas nondum ſtatuit extra judiciorum aleam, nec mors adhuc ab invidia vindicat. Nunc erga veteres penè ſuperſtitiosè candidi, in horum libris, qui noſtrâ ſcribunt ætate, quædam etiam rectè ſcripta depravamus, omnia incommodè interpretamur, quaſi ſalis interpres non reperturus ſit & in *Paulinis* epiſtolis, quod ut erroneum, ut de hæreſi ſuſpectum, ut ſcandalodes, ut irreverentiale poſſit calumniari. Sed his interim omiſſis, præſtat ut de ſingulis *Hilarii* operibus, judicium noſtrum paucis aperiamus. Duodecim libros *De Trinitate* ſcripſit exul in *Phrygia*, quò relegatus erat factione *Saturnini* cujuſdam Epiſcopi *Arelatenſis* Imperatore circumvento. Siquidem *Ariana* factio, tam latè radices egerat, ſic invaluerat, ut mundus aliquandiu nutaret anceps, utram in partem ſeſe inclinaret, præſertim quum per *Conſtantium Auguſtum*, exiliis, direptionibus, minis ac terroribus compellerentur accedere partibus *Arianorum*. Quâ de re velut indignâ queritur apud Cæſarem *Hilarius*, homines novo exemplo cogi ad fidem, magis quàm perſuaderi: largiens interim illud, quòd *Arianorum* fides eſſet ſyncera. Quin & ipſe locis aliquot teſtatur ſe diu ſiluiſſe, vel quòd in tanto mundi diſſidio nonnihil ambigeret etiam illius animus, vel quia quum ſpes non eſſet meliorem partem poſſe vincere, ſatius eſſe duceret ſilentio conſulere quieti, quàm intempeſtivâ audaciâ publicum orbis malum non tollere, ſed exacerbare. Videtur autem totâ vi adniſus, ut in hoc opere declararet atque exereret, quicquid ingenio, quicquid eloquentiâ, quicquid ſacrarum cognitione literarum poſſet. Videmus enim hoc fermè, ut egregiis pictoribus ac ſtatuariis, ita claris ſcriptoribus ſtudio eſſe, ut in uno quopiam opere, exactum aliquod & abſolutum artis ſuæ ſpecimen relinquant, unde poſteritas æſtimare valeat quid præſtare potuiſſent, ſi ſummis viribus adniti voluiſſent. Id affectâſſe videtur *Vergilius* in opere *Georgicon*, *Ovidius* in ſua *Medea*, *M. Tullius* in libris *De Oratore*, *Auguſtinus* in *Civitate Dei*, *Hieronymus* in *Commentariis quibus explicat Prophetas*, *Thomas Aquinas in materia Euchariſtiæ*, *Bernardus in Cantico*. Magis autem ad hunc conatum extimulamur, ſi contingat argumentum, non ſolùm amplum, ac magnificum, verumetiam novum, ac non perinde protritum. Siquidem operis amplitudo, præterquam quòd capax eſt magnificæ tractationis, etiam dignitatem ex ſe præbet, & novitas addit gratiam. Veteres autem parciſſimè de rebus divinis philoſophabantur, neque quicquam audebant de his pronunciare, quod non eſſet apertè proditum his literis, quarum autoritas nobis eſt ſacroſancta. Sed hunc primùm perpulit *Joannem* Evangeliſtam *Cerinthianorum* & *Ebionitarum* impia temeritas, ut arcana quædam de *Chriſti* divina natura literis mandaret: pòſt *Arianorum* curioſa ſubtilitas ad majorem neceſſitatem adegit orthodoxos, videlicet ut De protenſione naturæ divinæ, De ſuper-creatione Filii, De adoptione in nomen Dei, tum autem, *περὶ τοῦ ἀγεννήτου, καὶ τοῦ ὁμοουσίου* magnis contentionibus diſſererent, ac denique definirent. Subinde neceſſitatem hanc deplorat ſanctiſſimus vir *Hilarius*, haudquaquam ignarus quàm periculi plenum ſit, quàm parum religioſum, de rebus ineffabilibus eloqui, incomprehenſibilia ſcrutari, de longè ſemotis à captu noſtro pronunciare. Sed in hoc pelagus longiùs etiam provectus eſt divus *Auguſtinus*, videlicet felix hominis ingenium, quærendi voluptate, velut aurâ ſecundiore aliunde aliò proliciente. Moderatior eſt & *Petrus Lombardus*, qui ſententias alienas recitans, non temerè de ſuo addit: aut ſi quid addit, timidè proponit. Res tandem uſque ad impiam audaciam progreſſa eſt. Sed veteribus ſit venia, quam precantur, quos huc adegit neceſſitas. Nobis quâ fronte veniam poſcemus, qui de rebus longè ſemotiſſimis à noſtra natura, tot curioſas, nè dicam impias movemus quæſtiones; tam multa definimus, quæ, citra ſalutis diſpendium, vel ignorari poterant, vel in ambiguo relinqui? An non habiturus eſt conſortium cum Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, qui neſciat ad philoſophiæ rationem expedire quid diſcernat Patrem à Filio, quid ab utroque Spiritum Sanctum, quid interſit inter Filii nativitatem à Patre, & Spiritûs proceſſionem? Si credo quod traditum eſt, eſſe tres unius naturæ, quid opus eſt operoſâ diſputatione? Si non credo, nullis humanis rationibus perſuadebitur. Atque hujuſmodi periculoſa curioſitas, ferè nobis è philoſophiæ ſtudio nata eſt: id quod non uno in loco teſtatur ille inter *Latinos* Theologos multo omnium doctiſſimus *Tertullianus*, quanquam & ipſe philoſophiæ cumprimis callens. *Socrates Athenienſis*, cujus eſt illud celebratum Apophthegma, *Quæ ſupra nos nihil ad nos*, philoſophiam à contemplatione rerum naturalium, in mediam hominum vitam deduxit, frequenter uſurpans illud *Homericum*:

Ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

Et tamen de naturis ſyderum, de motu cœleſtium orbium, de fulminibus, de ventis, de iride, déque ſimilibus rebus, quoniam ad id initia cognitionis ſuppeditans, vel ſenſus ipſi corporum, vel effectuum experientia, multa certò deprehenduntur, & in primis jucunda cognitio eſt, & in admirationem ſimul & amorem opificis ſubvehit; attamen quoniam vir ſapiens animadvertit in hujuſmodi ſtudio totam ætatem homines deſidere, neglectis interim his quæ propiùs ad nos pertinent, a contemplatione rerum naturalium omne ſtudium ad mores devocavit. At ea quæ nos ſcrutamur, quæ definimus, interdum nec ſacris literis prodita ſunt, ut ſi comprehendi non poſſint, certè credi debeant: nec ullis rationibus idoneis probari, nec cogitatione concipi, nec ſimilibus adhibitis adumbrari, ut ſunt, poſſunt. In quibus veſtigandis, quum à feliciſſimis ingeniis ſummâ vi diu deſudatum fuerit, hic demum eſt extremus profectus, ut intelligant ſe nihil ſcire: & adeo ad vitæ pietatem nihil faciunt, ut nuſquam magis habeat locum illud *Pauli*: *Scientia inflat, Charitas ædificat*. Quod ſupercilium, quas contentiones, quos tumultus, quæ mundi diſſidia videmus ex hujus generis inſcita ſcientia ſcatere? Quúmque tam fugax ſit vita noſtra, interim ea negligimus, ſine quibus nulla ſpes eſt cuiquam aſſequendæ ſalutis. Niſi condonaro fratri quod in me peccavit, mihi non condonabit Deus quod in ipſum admiſi. Niſi mundum cor habuero, non videbo Deum. Hoc igitur totis ſtudiis agendum erat,

hoc meditandum,hoc urgendum, ut livore, ut in- A
vidiâ,ut odio,ut ſuperbiâ, ut avaritia, ut libidine
purgem animum. Non damnaberis ſi neſcias, u-
trùm Spiritus à Patre & Filio proficiſcentis, uni-
cum ſit Principium, an duo: ſed non effugies exi-
tium, niſi curâris interim habere fructus Spiritûs,
qui ſunt charitas, gaudium, pax, patientia, beni-
gnitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides,
modeſtia, continentia,caſtitas. Ad hæc igitur ver-
tenda eſt, huc intendenda præcipua ſtudii noſtri B
cura. Non quòd in totum damnandam exiſti-
mem, vel philoſophiæ in tres partes diſſectæ, vel
rerum ultra-mundanarum veſtigationem, modò
adſit ingenium felix,& abſit definiendi temeritas,
abſit pervicacia, & concordiæ peſtis,vincendi per-
tinax libido. Summa noſtræ religionis pax eſt
& unanimitas. Ea vix conſtare poterit, niſi de
quàm poteſt pauciſſimis definiamus, & in multis
liberum relinquamus ſuum cuique judicium;
propterea, quòd ingens ſit rerum plurimarum ob- C
ſcuritas: & hoc morbi ferè innatum ſit hominum
ingeniis,ut cedere neſciant, ſimulatque res in con-
tentionem vocata eſt,quæ poſtquam incaluit, hoc
cuiq; videtur veriſſimum, quod temerè tuendum
ſuſceperit. Atque hac in re adeo modum neſcie-
re quidam, ut poſteaquam nihil non definierant
de rebus divinis,novam etiam in his,qui nihil ali-
ud ſunt quàm homines, *δουλεία* commenti ſint:
quæ quidem plus quæſtionum, & atrociores tu-
multus excitavit orbi, quàm olim *Arianorum* te- D
meritas. Sed pudet *Rabinos* quoſdam alicubi non
habere quod reſpondeant. Imò hoc demum eſt e-
ruditionis Theologicæ, nihil ultra quàm ſacris li-
teris proditum eſt,definire: verùm id quod prodi-
tum eſt, bonâ fide diſpenſare. Multa problemata
nunc rejiciuntur ad ſynodum *οἰκουμενικὴν*, multò
magis conveniebat quæſtiones ejuſmodi in illud
rejicere tempus, cùm, ſublato ſpeculo & ænig-
mate, videbimus Deum de facie. Sed hæc alicubi
fortè tempeſtiviùs dicentur,nunc ad id quod erat E
inſtitutum revertor. Erat quidem hoc argumen-
tum ſplendidum inprimis, ac tali tubâ dignum:
erat novum, quòd, niſi fallor, *Hilarius Latinorum*
primus, eloquentiæ ſuæ gladium ſtrinxit in *Aria-
nos*. Ea quoque res illi plurimum famæ concilia-
vit, præcipuè quòd res eſſet cum hoſte nobili.
Nam non dubito,quin apud *Græcos*, præter *Atha-
naſium*,plures idem fecerint. Sed hoc erat illius æ-
tatis, præter ſacras literas neminem nominatim
citare, præſertim ſi quid hauſiſſent è *Græcorum* F
fontibus. Id enim veluti ſuo jure ſibi vindica-
bant. Alioqui mihi candidi pectoris videtur,non
diſſimulare, per quos profeceris. Sic autem mode-
ratur orationem in toto hoc opere, quaſi ſuâpte
induſtriâ ſingula eruerit è ſacris voluminibus.
Quanquam autem optâſſem tali ingenio, tali fa-
cundiæ,tali pectori,feliciorem magiſq; frugiferam
materiam: tamen hinc quoq; non mediocris erit
fructus Lectori, quòd pleraque loca, quæ multum
habebant obſcuritatis, apud *Joannem* & *Paulum* G
explicet,meâ ſententiâ,non minùs feliciter, quàm
accuratè. Porrò,quòd *Hieronymus* in epiſtola qua-
dam ad *Paulinum*,de doctis cenſuram agens,*Hila-
rium* ſcribit *Gallicano* attolli cothurno, cùm alio-
qui *Græcorum* floſculis ornatus incedat; fruſtráque
legi ab imperitioribus, quòd interdum longis
periodis involvatur: quanquam ubique ſuum
quoddam dicendi genus habet *Hilarius*, tamen

A in hoc opere præcipuè verum eſt. Rem enim, ut
eſt probabile, mutuatus à *Græcis*, addidit *Gal-
licam* grandiloquentiam, quum *Græcis* peculiaris
ſit erudita ſimplicitas, & oratio venuſta dilucidá-
que magis arrideat, quàm grandis & operoſa. Ne-
que raro deſidet in locis communibus: quod ge-
nus ſunt, periculoſiſſimum de rebus divinis verba
facere. Deploratum eſſe, cui pudor eſt in conſi-
lio, ut intellectum etiam errorem pertinaciter
B tueatur, ſcripturam divinam non eſſe detorquen-
dam ad noſtros affectus, ſed noſtram ſententiam
ad ſcripturæ regulam emendandam. Frequenter
autem aſſurgit ad floridam quandam ac theatri-
cam ſublimitatem, præſertim quum incidunt lo-
ca,quæ facilè ſplendeſcunt tractata: veluti,De fa-
brica univerſi, De natura corporum cœleſtium,
De concordi diſcordia elementorum, De ſcate-
bris fontium, De curſu amnium, De vicibus acceſ-
ſus ac receſſus maris, De variis terræ fœtibus: ne-
C que rarò uſq; ad tragica ſchemata attollitur,pro-
ſopopeias & apoſtrophas,quibus vel hæreticos, vel
Deum ipſum alloquitur. Et haud ſcio, an hæc
grandiloquentia *Gallorum* ingeniis ſit peculiaris.
Habet hujuſmodi quiddam & *Sulpitius Severus*:ha-
bet & *Eucherius* etiam hoc elaboratior,ſed curâ fe-
liciore, ſi quid tamen ego judico. Nec degenerat
ab hac phraſi *Gulielmus Budæus*, vir inter hujus
ævi ſcriptores celeberrimus: adeo ſublimis, ut tu-
bam ſonare credas, non hominem: adeo feliciter
D elaboratus,ut eruditum lectorem nunquam ſatiet,
trivialiter literatos procul ſubmoveat. Porrò ſer-
monis obſcuritas, tametſi partim inde eſt, quòd
frequenter orationem diverſis è membris contex-
tam, vix tandem longo circuitu abſolvit: tamen
illud etiam officit orationis perſpicuitati, quòd in
argumento per ſe ſubtilitatibus involuto, laudem
etiam affectavit argutiæ, nonnunquam & copiæ:
quod idem in *Aſſe* fecit *Budæus*. Cæterùm hoc
incommodi fit levius, ſi aſſueveris. Quemadmo-
E dum enim quoſdam loquentes ægrè intelligas,niſi
ſæpiùs audieris: & quemadmodum muſicæ genus
ob hoc ipſum minùs delectat,quia novum eſt, &
inſolens; ita quoniam ſuus cuique ſtilus eſt, fit aſ-
ſuetudine familiarior, ac proinde jucundior; Si-
quidem & *Titus Livius*, quo non alius jucundior,
ad primum guſtum ſubauſterus eſt. Id autem po-
tiſſimum evenit in his autoribus, in quibus præter
id quòd quiſque ſuum quendam habet guſtum pe-
culiarem, accedit cura, & ſubtilitatis affectatio.
F Quales mihi præcipuè videntur inter Oratores
Quintilianus, inter Poetas *Horatius*. Apparet
hoc ſenſiſſe divum *Hieronymum*, qui in epiſtola ad
Romanum oratorem, ſcribit hunc in modum;
*Hilarius meorum Confeſſor temporum & Epiſcopus,
duodecim Quintiliani libros & ſtilo imitatus eſt,
& numero.* Difficillimum eſt autem eum, qui vel
artis præcepta tradit, vel de rebus natura ſubtili-
bus argumentatur, curam expoliendi ſermonis
cum perſpicuitate conjungere. *Quintilianus* præ-
G ter has difficultates, etiam brevitatem affectavit.
Mihi verò veterum dictionem variam conſi-
deranti, videtur vix ullos provinciales feli-
citer reddidiſſe *Romani* ſermonis ſimplicita-
tem, præter aliquot qui *Romæ* à pueris ſunt
educati. Nam & *Tertulliano*, & *Apuleio*, ſuus
quidam eſt character, & in decretis *Afro-
rum*, quæ multa refert *Auguſtinus* contra *Pe-
tilianum* & *Creſconium*, deprehendas anxiam
affectationem

affectationem eloquentiæ, ſed ſic, ut *Afros* agnoſcas. Subobſcurus ac ſubmoleſtus eſt nonnunquam & *Auguſtinus*, nec omnino nihil *Africum* habet *Cyprianus*, cæteris licèt candidior. Nec mirum ſi *Gallus* refert *Gallicum* quiddam, ſi *Pœnus Punicum*, quum in *Livio* nonnullos offendat *Patavinitas*. Ferè fit autem, ut major ſit affectatio in his qui linguæ cujuſpiam municipes ſunt, quàm qui cives: qui advenæ, quàm qui indigenæ. Nimirum hinc eſt, quòd anus illa *Theophraſtum* hoſpitem appellâſſe legitur, ut nimium *Atticè* loquentem. Quanquam mihi quidem videtur divo *Hieronymo* per *ἀκυρολογίαν* dictus imitatus, qui reddidit, aut expreſſit. Reddit enim aut exprimit parentem nata proles, potiùs quàm imitatur. Sed natura veriùs in fœtu, nunc patrem, nunc matrem, nunc avum aut aviam, nunc materteram aut patruum imitatur. Ad hæc, in imitando conatus eſt, in reddendo effectus. Nec ſemper reddimus quod imitamur, & nonnunquam imprudentes reddimus aliquid. Alioqui ut fortè non ineptum ſit æmulari ſtilum *Quintiliani*, ita ſuperſtitioſæ cujuſdam diligentiæ meritò videatur, præſertim in argumento diſſimili, librorum etiam numerum parem affectâſſe. Cæterùm ut in copia diſſimilis eſt *Hilarius Quintiliano* (nam rem eandem ſubinde aliis atque aliis verbis repetit & inculcat,) ita in ordinis imitanda cura penè anxius eſt, nec parum temporis conſumens in pollicendo quid dicturus ſit, & in repetendo quid dixerit (quâ quidem in re ſimilior eſt *Ariſtoteli*, quàm *Quintiliano*) multum in reperiendis tranſitionibus, quibus inter ſe partes concinnè contexat: multum in excuſando, ſi quando per occaſionem incidens attactum eſt, quod juxta promiſſum ordinem alio loco tractari debuerat. Duobus nominibus refert *Plinium*, qui ſcripſit hiſtoriam mundi: primùm Præfatione tam elaborata: deinde, quòd primum librum totius operis elenchum eſſe voluit, qui illi, ut apparet, poſtremo loco ſcriptus eſt. Atque hactenus quidem de opere, cui titulus eſt, *De Trinitate*: cui ſuccedit liber *De Synodis*, idem argumentum aliter tractâns. Refert enim in quibus Epiſcoporum conventibus damnata ſit hæreſis *Arianorum*. Hunc ſcripſit ad *Gallicarum* Epiſcopos, gratulans illis quòd in tantis mundi tumultibus ab *Ariana* factione temperâſſent. Hunc, ut ipſe teſtatur, vertit è *Græco*, ſed hâc libertate, ut ubique neglectis verbis ſententiam modò reddat, &, ubi locus invitat, aliquid de ſuo admiſceat; quam libertatem ſibi permittit, & in *Pſalmos* ſcribens, quemadmodum mox ſuo dicemus loco. Porrò, quum hic recitet ſententias ſynodicas, tamen defenſionis periculum deprecatur: non perinde, opinor, quod illis quibus hæc ſcribebat, diffideret, aut quòd quædam non ſatis approbaret, ſed religione quadam aſſeverandi, quam nos paulatim ſic dedidicimus, ut nihil pudeat. Sic enim ferè res mortalium à parvis initiis ad majora proficiunt, donec in vitium uſque luxurient. Divus *Hilarius* in calce libri duodecimi, nihil audet de Spiritu Sancto pronunciare, niſi quòd Spiritus Dei eſt; nec hoc auſurus, niſi legiſſet apud *Paulum*: non audet creaturam dicere, quia nuſquam legerit in ſacris literis. Hæc profeſſio non ſatis eſſet hoc ſeculo, quia plura nos docuit veterum neceſſaria diligentia, ſed citra neceſſitatem nos longiùs evehimur. Olim fides erat in vita magis quàm in articulorum profeſſione. Mox neceſſitas admonuit, ut articuli præſcriberentur, ſed pauci, & apoſtolicæ ſobrietatis. Deinde hæreticorum improbitas adegit ad exactiorem divinorum voluminum excuſſionem, pervicacia compulit ut quædam ex autoritate ſynodorum definirentur. Tandem fidei Symbolum in ſcriptis potiùs quàm in animis eſſe cœpit, ac penè tot erant fides, quot homines. Creverunt articuli, ſed decrevit ſynceritas: efferbuit contentio, refrixit charitas. Doctrina *Chriſti*, quæ prius neſciebat *λογομαχίας*, cœpit à philoſophiæ præſidiis pendere: hic erat primus gradus eccleſiæ ad deteriora prolabentis. Accreverunt opes, & acceſſit vis. Porrò admixta huic negotio Cæſarum autoritas non multum promovit fidei ſynceritatem. Tandem res deducta eſt ad ſophiſticas contentiones, articulorum myriades proruperunt. Hinc deventum eſt ad terrores ac minas. Quum que vita nos deſtituat, quum fides ſit in ore magis quàm in animo, cùm ſolida illa ſacrarum literarum cognitio nos deficiat; tamen terroribus huc adigimus homines, ut credant quod non credunt, ut ament quod non amant, & intelligant quod non intelligunt. Non poteſt eſſe ſyncerum quod coactum eſt, nec *Chriſto* gratum eſt niſi quod voluntarium, Meminit hujus operis divus *Hieronymus*, in epiſtola ad *Florentium*, hiſce verbis: *Et prolixum valde librum De Synodis ſancti Hilarii, quem ei apud Treviros manu meâ ipſe deſcripſeram, ut mihi transferas peto.* Jungitur huic liber, quem ſcripſit adversùs *Conſtantium Auguſtum*, *Arianæ* factioni faventem: ſed hic eſt, niſi fallor, quem ſcripſit in eum jam vitâ defunctum. Fortiter enim conviciatur, cùm cæteri ad eundem duo, quorum alterum ſcripſit vivo, alterum etiam porrexiſſe creditur, blandiùs loquantur. Meminit hujus rei divus *Hieronymus* in *Catalogo*: *Eſt ejus*, inquit, *& ad Conſtantium libellus, quem viventi Conſtantinopoli porrexerat. Eſt alius in Conſtantium, quem poſt mortem ejus ſcripſit.* Hactenus *Hieronymus*. Quod autem duriùs ſcripſit in mortuum, pietati datum eſt: quod blandiùs egit cum vivo, *Chriſtianæ* prudentiæ fuit: quæ mavult mederi malo, ſi liceat, quàm exacerbare. Sed horum librorum mihi nullus videtur haberi perfectus. Quum enim exactum quiddam & operoſum polliceantur, non præſtant id quòd pollicentur, ſed veluti ſubitò obticeſcunt. Ob affinitatem materiæ jungitur his epiſtola, quam ſcripſit adverſus *Auxentium*, quem *Mediolani* de *Arianæ* hæreſeos conſortio reum peregit: *Auxentii* epiſtola ſubnectitur, quâ ſe purgat, *Valentiniano & Valenti Auguſtis*. In his evolvendis, illud obiter ſubiit animum meum, fortaſſe non defuturos, qui mirentur, quòd quum tot libris, tanto ſtudio, tantóque molimine, tot argumentis, tot ſententiis, tot anathematis agatur, ut credamus Filium eſſe verum Deum ejuſdem eſſentiæ; ſive, ut aliquoties loquitur *Hilarius*, ejuſdem generis, aut naturæ cum Patre, quod *Græci* vocant *ὁμοούσιον*, potentiâ, ſapientiâ, bonitate, æternitate, immortalitate, cæteriſq; rebus omnibus parem: de Spiritu ſancto interim vix ulla fiat mentio; cum tota cõtroverſia de cognomine veri Dei, de cognomine homuſii, de æqualitate, non minùs pertineat ad Spiritũ, quàm ad Filium. Imò nuſquam ſcribit adorandum Spiritum ſanctum, nuſquam tribuit Dei vocabulum, niſi quòd uno aut altero loco in *Synodis*

refert improbatos eos, qui Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum auderent dicere tres Deos: ſive quia putârit tum magis patrocinandum Filio, cujus humana natura faciebat, ut difficiliùs perſuaderetur Deum eſſe, qui idem eſſet homo: & hunc *Ariani* divinitate ſpoliare tentabant, quum de Spiritu Sancto nondum eſſet agitata quæſtio: ſive hæc veterum religio fuit, ut licèt Deum piè venerarentur, nihil tamen de eo pronunciare auderent, quod non eſſet apertè traditum in ſacris voluminibus. In quibus ut aliquoties Filio tribuitur Dei cognomen, ita Spiritui Sancto nuſquam apertè; etiamſi pòſt orthodoxorum pia curioſitas, idoneis argumentis cômperit è ſacris literis, in Spiritum Sanctum competere quicquid Filio tribuebatur, exceptà perſonarum proprietate: ſed ob imperveſtigabilem rerum divinarum obſcuritatem in nominibus tribuendis erat religio: de re divina nefas eſſe ducebant aliis verbis loqui, quàm ſacræ literæ loquerentur, & publica eccleſiæ traderet autoritas. Spiritum Sanctum legerant, Spiritum Dei legerant, Spiritum *Chriſti* legerant. Didicerant ex Evangelio, Spiritum Sanctum non ſejungi à Patre & Filio. Docentur enim Apoſtoli baptizare in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti. Servant trium perſonarum conſortium ſolennes illæ preculæ, ex antiquiſſimo eccleſiæ ritu nobis relictæ, breves juxta ac doctæ, in quibus Pater rogatur per Filium, in unitate Spiritus Sancti. Pater frequentiſſimè Deus vocatur, Filius aliquoties, Spiritus Sanctus exertè nunquam. Atque hæc dixerim, non ut in dubium vocem, quod nobis è divinis literis patrum orthodoxorum tradidit autoritas, ſed ut oſtendam quanta fuerit antiquis religio pronunciandi de rebus divinis, cùm ſanctiùs etiam eas colerent, quàm nos, qui huc audaciæ prorupimus, ut non vereamur Filio præſcribere, quibus modis debuerit honorare matrem ſuam. Audemus Spiritum Sanctum appellare Deum verum, ex Patre Filióque procedentem quod veteres aliquandiu non videntur auſi: ſed iidem non veremur illum ſubinde noſtris ſceleribus ex animi noſtri templo deturbare, perinde quaſi crederemus Spiritum Sanctum nihil aliud eſſe quàm inane nomen. Quemadmodum plerique veterum, qui ſumma pietate colebant Filium, tamen homuſion dicere verebantur, quòd ea vox nuſquam in ſacris literis haberetur. Adeo prior fuit eccleſiæ profectus in puritate vitæ, quàm in exacta cognitione divinitatis; nec unquam plus accepit diſpendii, quàm quum in eruditione philoſophica, demum & in opibus hujus mundi quàm maximè promoviſſe videbatur: non quòd per ſe malæ ſint opes, ſed quòd plerunque involvant hominem curis hujus mundi. Nec per ſe mala eſt eruditio, ſed plerunque gignit factiones ac diſſidia. Prætexitur fidei catholicæ defenſio, & interim admiſcent ſeſe affectus privati, & ſub *Chriſti* titulo *Satanæ* negotium agitur. Non quòd tale quippiam ſuſpicer de *Hilario*, quale certò comperimus in quibuſdam hujus ætatis; ſed tamen quum viveret, homo erat: non carebat humanis affectibus: falli poterat, corrumpi poterat. Ejectus erat, ac damnatus erat per *Saturninum*: apud *Phrygas* Barbarie nobiles exulabat annos aliquot: urgebat modis omnibus *Ariana* factio. Hæc aliáque permulta poterant etiam boni viri affectibus imponere, ſub ſpecie pietatis.

A Non inficior execrandam hæreticam pervicaciam, ſi ſanari non poſſit. Sed illud interim cavendum, nè erroris unius odio, devolvamur in alium errorem, eámque ſervemus animi moderationem, nè ſimultas nobis perſuadeat, eſſe pravum, quod rectum eſt; eſſe dulce, quod amarum eſt, & contrà. Id ſi nulli ferè veterum non aliqua ex parte accidit, equidem non deprecabor hominis ocioſi notam, qui hæc admoneam. *Tertullianus*
B dum nimis acriter pugnat adversùs eos, qui plus ſatis tribuebant Matrimonio, delatus eſt in alteram foveam, damnans quod *Chriſtus* approbavit, & exigens quod *Chriſtus* non exegit, ſed ſuaſit. *Hieronymus* tanto ardore pugnat adversùs eos qui Matrimonium efferebant, cum injuria Virginitatis, ut ipſe ſub iniquo Judice vix poſſit ſuam tueri cauſam, ſi reus fiat parum reverenter tractati conjugii ac digamiæ. *Montanus* dum ardentiùs oppugnat illos, qui paſſim dignis & indignis ape-
C riebant eccleſiæ fores, plus ſatis laxatâ ſeveritate diſciplinæ eccleſiaſticæ, in diverſum incidit malum. Divus *Auguſtinus* adversùs *Pelagium* toto ſtudio dimicans, alicubi minus tribuit libero arbitrio, quàm tribuendum putant qui nunc in ſcholis regnant Theologicis. Poſſem hujus generis exempla permulta commemorare, etiam ex recentioribus, ſed præſtat, opinor, in re odioſa non eſſe admodum copioſum. De *Hilario* nunc agimus, qui tum ob vitæ ſanctimoniam,
D tum ob inſignem eruditionem, tum ob eloquentiam admirabilem ævi ſui lumen fuit. Quanto ſtomacho ſævit in *Arianos*, identidem impios, diabolos, blaſphemos, ſatanas, peſtes, antichriſtos eos appellans, jam enim leve eſt hæretici cognomen? Et tamen probabile eſt inter *Arianæ* factionis homines fuiſſe, quibus perſuaſum eſſet, hoc quod de *Chriſto* prædicabant, verum ac pium eſſe. Dogma magnis ac multis autoribus nitebatur: ſuffragabantur in ſpeciem aliquot loca Scri-
E pturæ divinæ: nec deerant rationes, quæ nonnullam veri ſpeciem præ ſe ferrent. Acceſſit Cæſaris autoritas,. & præter hanc ingens ſubſcribentium numerus, cui meritò fuiſſet accedendum, ſi ſemper melior pars eſſet quæ major. Poſtremò, certamen erat de rebus longè ſemotis ab humani ingenii captu. Monendum ac docendum ego cenſuiſſem, ſi quis cum *Ario* ſenſiſſet, non aut protinus appellâſſem ſatanam aut antichriſtum. Etenim ſi hæc torquenda ſunt in eum, quiſquis errat
F alicubi, quid faciemus, præter tot egregios eccleſiæ doctores, ipſi huic *Hilario*, qui tot locis ſentire videtur, *Chriſto* fuiſſe corpus, quod doloris capax non eſſet: famem, ſitim, laſſitudinem, aliáſque hoc genus affectiones non fuiſſe naturales in eo, ſed aſſumptas? Nam hoc planè ſcripſit exponens Pſalmum LXVIII. qui in ſynodo pronunciat anathema in illum, qui negaret ſolum Patrem innaſcibilem Deum dici, quaſi Spiritus Sanctus aut Deus non ſit, aut naſcatur & ipſe à Patre. Ac nè quis
G cauſetur in ſynodis *Hilarium* recitatorem eſſe tantum ſententiarũ, non etiam autorem, dicit eadem ſuo nomine libro *De Trinitate* XII. aſſeverans ſolum Patrem Deum innaſcibilem eſſe: ſolum Filium genitum, non creatum: Spiritum Sanctum ſic proficiſci ab utroque, ut nec natus dici poſſit, nec tamen admittendus ſit in nominis conſortiũ: quod quidam Filio tribuebant, creaturam illum appellantes, cùm nos non minus execremur creaturę nomen

men in Spiritu ſancto, quàm in Patre aut in Filio. Et quum aliàs, tum libro *De Trinitate* octavo, magnâ contentione defendit, nos quoque cum Filio & Patre unum eſſe naturâ, non adoptione, neque conſenſu tantùm. Rurſus ejus operis libro tertio, ſed magis libro decimo, ſic loquitur de corpore *Chriſti*, ut ſentire videatur *Mariam* Virginem præter concipiendi, geſtandi, & pariendi miniſterium nihil addidiſſe de ſuo, quum orthodoxi credant *Chriſtum* ex opificio quidem Spiritûs, ſed ex ſubſtantia virginei corporis conceptum. Quin & alia loca ſunt, quæ civilem & commodum requirant interpretem. Quam autem legem in ſe ſtatuit, qui ſic ſævit in alios? Hæc nequaquam ideo nobis dicuntur, ut ſanctiſſimi doctiſſimíque viri gloriam obſcuremus, famámque ſuggillemus, ſed ut hujus temporis Epiſcopos ac Theologos admoneamus, nè quid tale ſinant ipſis ſubrepere, quale videmus ſummis alioqui viris accidiſſe. Primum Evangelicæ ſimplicitatis eſt, fratrum facta ſcriptáque candidè interpretari. Deinde, ſi quis lapſus eſt qui diſſimulari non poteſt, non ilicò ſæviendum in eum qui lapſus eſt, quum nemo non labatur, ſed adnitendum ut, homine ſalvo, tollatur error: denique ſic eſt admonendus proximus, quemadmodum nos admoneri cuperemus, ſi quid accidiſſet humanitùs. Nunc videmus quoſdam, qui in alienis libris nihil non calumniantur, qui rabie quâdam deſæviunt in famam proximi, quum in ipſorum libris reperiantur manifeſtæ blaſphemiæ in *Chriſtum*. Sit hoc vanum, niſi reipſa doceam in libellis quorundam, qui jam annis aliquot hinc atque hinc multi provolârunt, Pontificiæ majeſtatis *ὑπερασπισταί*, eſſe quædam, quæ dum impensè tuentur hominis dignitatem, apertam habent contumeliam in *Chriſtum*. Hoc niſi res evicerit ipſa, ſim ego vanus autor. Non damno ſtudium illorum, qui ſobriè defendunt Pontificis autoritatem, adverſus quorundam ſeditioſam petulantiam: tametſi magis optârim ſic efflorescere *Chriſti* gloriam, ut totius mundi gloriam obſcuret, etiam ſi fieri poſſit *Petri* & *Pauli*, non modò *Romani* Pontificis. Sic enim obſcurati, verè fuerimus glorioſi, ſi nos ex nobis nihil eſſemus, ſed *Chriſtus* eſſet omnia in omnibus. De paucis interim loquor, qui dum immodicè ſtudent homini ſuam aſſerere dignitatem, non ſatis conſulerunt dignitati *Chriſti*, cui ſoli debetur omnis dignitas. In his quum ſibi ignoſcant *Mevii*, tam feroces, tam immites, tam iniqui ſunt adverſus alios. Quod illic judicium eſſe poteſt, ubi tam impotens eſt odium? Semper quidem ventilandus eſt gladius ſermonis evangelici adverſus omnes errores impios, & omni, quod aiunt, pede ſtandum adverſus hæreſes ſuppullulantes: ſed illam oportet primam eſſe curam nè reperiatur in nobis, quod in aliis inſectamur: deinde, nè corrupti privatis affectibus, quod bonum eſt, dicamus malum: quod dulce, amarum: quod lucidum, tenebroſum. Eſt enim hoc pertinaciæ plerìſque mortalium ingeniis inſitum, ut quod ſemel, quocunque caſu pronunciaverint, nunquam tueri deſinant, etiamſi compererint ſeſe perperam pronunciâſſe. Primum pudor obſtat, is per contentionem proficit in pervicaciam, pervicacia tandem exit in rabiem: ita fit, ut dum utrinque crudeſcit pugna, utrinque veritas amittatur. Schiſmaticus error dicitur, ſi quis Pontifici *Romano* nonnihil detrahat autoritatis. Cæterùm cur nemo commovetur, quum huic quidam plus nimio tribuunt, inſigniter impudentes, & turpiter adulantes? Si diſplicet falſitas, cur non ubique diſplicet? Denique cur aſſeverans Virginem matrem immunem à peccato originis, apud *Dominicales* hæreticus eſt, apud *Scotiſtas* orthodoxus? An non hæc palàm teſtantur corruptum judicium? An iſtud eſt ſermonem divinum *ὀρθοτομεῖν*; nam verbo *Paulino* libenter utimur. Sit igitur purus ac ſimplex ejus oculus, qui parat ex oculo fratris feſtucam ejicere, ſempérque nobis ob oculos verſetur illius lenitas, qui quum ſolus omnium vacaret omni errore, tamen non extinguit linum fumigans, nec baculum fractum comminuit. Sed hæc quoque tempeſtiviùs aliàs diſſerentur. Proximus his locus habet Commentariis in *Matthæum*, ſic enim appellat *Hieronymus*; alii Canonem appellare maluerunt, od id opinor, quòd carptim titulos aliquot exponat. Nec dubito quin hoc opus verterit ex *Origene*, adeo per omnia ſapit *Origenis* & ingenium & phraſim. Quum enim illic multa præclara doceat, quæ planè clamitant autorem ad unguem abſolutum in divinis literis, tamen aliquoties in allegoriis ſuperſtitioſior eſt, interim & violentior, nimium in hoc intentus, ut deſtruat hiſtoricum ſenſum, quaſi locus non ſit allegoriæ, illo incolumi. Nonnunquam in connectendo (nam & in hoc occupatus eſt) videtur aliquoties ingenio luſiſſe potiùs quàm rem ſeriam tractâſſe. Videmus autem inter innumeras dotes, hoc vitii *Origeni* ferè in omnibus ſcriptis eſſe peculiare, qui vir utinam haberet multos cæterarum virtutum ſuarum æmulos, ut hac in parte quoſdam habuit etiam *Latinos* ſectatores. Porrò, commentarios quos edidit in *Pſalmos*, *Hieronymus* admonet ex *Origenis* commentariis imitatos eſſe veriùs quàm verſos, præſertim quum ipſe nonnulla de ſuo addiderit. Ea quæ ſint, prudens lector non difficilè deprehendet. Sunt enim fermè ex his, quæ tot libris diſſeruerat adverſus *Arianos*. Quòd autem ipſe nuſquam indicat quem ſit ſequutus, non opinor ideo factum, ut diſſimularet per quem profeciſſet, ſed ut *Origenici* nominis invidiam vitaret. Quod idem ubique facit *Ambroſius*. Meminit hujus operis *Hieronymus* in præfatione ſecundi libri in *Michæum* citans *Hilarium*, qui quadraginta fermè verſuum millia ex *Origene* verterit in *Pſalmos* ad ſenſum. Mirum autem quo conſilio *Pſalmos* aliquot ſibi ſumpſerit interpretandos, prætermiſſis reliquis, niſi fortè quia non contigit plenum opus *Origenis* nanciſci. Scripſit autem quemadmodum recenſet *Hieronymus*, in *Pſalmum* primum & ſecundum, dein à quinquageſimo primo uſque ad ſexageſimum ſecundum, & rurſus à centeſimo decimo octavo uſque ad extremum. Atqui nos plus habemus, quàm recenſet *Hieronymus*, videlicet præter duos primos à *Pſalmo* quinquageſimo primo uſque ad ſexageſimum nonum, rurſus à centeſimo decimo octavo uſque ad finem, niſi quòd ultima pars abeſſe videtur in exemplaribus, extrema (ut ſuſpicor) pagina, in manu deſcriptis codicibus, vel revulſa, vel detrita: quæ ferè perire ſolet non aliter quàm (quod eſt in proverbio) extrema faba. Ex quibus illud colligitur, quod in *Pſalmos* ſcripſerat *Hilarius*, non totum perveniſſe ad *Hieronymum*. Nam *Catalogum de claris Scriptoribus* edidit, *Hilario* mortuo,

nè

nè quis cauſari poſſit, *Hilarium* addidiſſe quædam operi, poſt editum *Hieronymo* catalogum. Atque in his teſtatur ſeſe ex nonnullis accepiſſe, quod ſcripſiſſet commentaria in *Canticum canticorum*; verùm negat hoc opus ſibi conſpectum fuiſſe. Nobis plura etiam interciderunt, videlicet Epiſtolæ quas ſcripſit ad diverſos. Item liber Hymnorum: nam epiſtola quæ ſupereſt ad *Apram* filiam, nihil habet *Hilarii*, hymnus multò minùs, in quo nè carminis quidem ratio conſtat, quum *Hieronymus* alicubi teſtetur illum carmen ſcripſiſſe. Nos tamen utrunque addidimus, nè guſtus deeſſet, ſi quis fortè vellet de his rebus judicare. Declarat hoc phraſis & compoſitio ſermonis *Hilariani*, in carmine non infelicem fuiſſe. Et fortaſſis aliquot hymni, quos hodie canit eccleſia, non indoctos, ſed incerti autoris, illius ſunt: veluti hymnus *De ligno crucis*, cujus initium, *Crux fidelis*: *De Joanne Baptiſta*, cujus initium, *Ut queant laxis*. Deſideramus & commentarios in *Job*, quos, ut indicat ibidem *Hieronymus*, ex *Origene* vertit ad ſenſum. Et extat quidem inter *Origenis* reliquias liber *Job* enarrator, cujus phraſis nihil habet affine cum *Hilariano* charactere. Quin & præfatio teſtatur, idem opus ab aliis nonnullis fuiſſe verſum, ſed neque bonâ fide, neque doctè, dum ex bene *Græcis* reddunt malè *Latina*, quum ipſe qui hæc præfatur, re ipsâ declaret ſe fuiſſe hominem, qui nec *Latinè* ſciret, nec ingenio aut eruditione valeret, ſed qui tanto plus haberet arrogantiæ, quanto minus habebat peritiæ. Deſideramus & eum librum, quem ſcripſit adverſus *Saluſtium* præfectum, ſive contra *Dioſcorum* medicum, in quo videtur omnes ingenii facundiæque vires exeruiſſe. Declarat id divus *Hieronymus*, in epiſtola ad *Magnum* oratorem: *Brevi*, inquit, *libello, quem ſcripſit contra Dioſcorum medicum, quid in literis poſſet, oſtendit*. Deſideratur & liber adverſus *Valentem* & *Urſatium*, hiſtoriam *Ariminenſis* & *Seleucienſis* ſynodi acta continens, niſi fortè hic ſynodorum libro admixtus eſt. Atque hactenus quidem de ſingulis ejus viri lucubrationibus attigiſſe ſatis eſt. Nunc in genere de laudatiſſimi viri dotibus pauca libabimus. Ac primum de vitæ ſanctimonia quid attinet dicere, quum autoritas eccleſiaſtica jam olim eum divorum catalogo aſcripſerit? Quanquam alioqui & omnes viri libri mirum quendam pietatis ardorem ſpirant. Quanta verò fuerit nominis illius autoritas, vel hinc licet conjicere, quòd divus *Hieronymus*, qui penè contempſit *Auguſtinum*, nec ita multum tribuit *Ambroſio*, toties tanta cum veneratione citat *Hilarium*, alibi vocans eum *Orbis Deucalionem*, alibi *Latini ſermonis turbam*, alibi *Latinæ eloquentiæ Rhodanum* appellans: nec uno in loco adverſus calumniantes, quòd ipſe *Origenicis* uteretur, hujus exemplum veluti clypeum objicit, cui pleniſſimum teſtimonium reddit in epiſtola quadam ad *Marcellam*: *Tantum*, inquit, *virum, & temporibus ſuis diſertiſſimum, reprehendere non audeo: qui & confeſſionis ſuæ merito, & vitæ induſtriâ, & eloquentiæ claritate, ubicunque Romanum nomen eſt, prædicatur*. Quid hoc elogio plenius? Nec minus honorificè meminit ejus, in Commentariis, quibus enarrat *Eſaiam*: *Sanctus inquiens, & eloquentiſſimus martyr Cyprianus, & noſtri temporis confeſſor Hilarius, nonne tibi videntur excelſa quondam in ſeculo arbores ædificâſſe eccleſiam Dei?* Quin & divus *Aurelius Auguſtinus*, non

A ſine præfatione honoris autoritatem *Hilarii* citat, in libris *De Trinitate*. Cæterùm *Hebræi* ſermonis prorſus rudis fuit *Hilarius*, unde ſi quid ex his attigit, aut ex *Origenis* hauſit fontibus, aut parum feliciter attigit: ſiquidem enarrans *Pſalmum* quempiam, admonet *Breſith* rectiùs verti *in filio*, quàm *in principio*: quemadmodum refert *Hieronymus* in annotationibus quas ſcripſit *De Traditionibus Hebræorum in Geneſim*, quum reclamet *Se-*
B *ptuaginta* interpretum autoritas: ad hæc *Symmachi* ac *Theodotionis*, qui magno conſenſu verterunt ἐν ἀρχῇ, reclamet & ipſa ſermonis *Hebræi* ſcriptura, quæ *Breſith* habet, quod *Aquila* interpretatur ἐν κεφαλίδι, id eſt, *in capitulo*, non *Baben*, quod interpretatur *in filio*. Dicitur autem & caput initium cujuſque rei. Quâ quidem in re, non injuriâ quis deſideret in *Hilario* conſtantiam, qui quum non uno in loco, mirè prædicet *Septuaginta* tranſlatorum autoritatem, à qua nefas putat latum, ut
C aiunt, unguem diſcedere, in hac voce non dubitaverit diſſentire. Suſpicor autem locum quem notat *Hieronymus*, eſſe in commentario quo enarrat *Pſalmum* ſecundum. Nam illic obiter annotat *Breſith Hebræis* ſonare tria, *in principio*, *in capite*, & *in filio*. Quùmque vox ea variè reddita ſit ab interpretibus, ille putat ab autoritate *Septuaginta* non eſſe recedendum. Sed inſigniùs etiam lapſus eſt in *Oſanna*, quàm vocem in commentariolo, quem ſcripſit in *Matthæum*, ſic docet *Hebræis* ſo-
D nare, *Sanctificatio domûs David*; quum nihil ſit in hac dictione, quod ullam habeat affinitatem cum hoc interpretamento, ſiquidem *Hebræis redemptio* dicitur *Phedath*, *domus Beth*. Porrò, *Davidem* quum ſit eadem vox *Latinis*, *Græcis*, & *Hebræis*, hîc non eſſe inſertum, per ſe liquet omnibus, quemadmodum alicubi docet *Hieronymus*. Porrò *Græcas* literas tenuiter attigerat, ſi quidem *Hieronymo* credimus: cujus verba ſuper hac re ſubſcribam ex epiſtola quadam ad *Marcellam*, quâ ex-
E planat *Pſalmum* centeſimum viceſimum ſextum: *Niſi*, inquit, *quod non ejus culpæ aſcribendum eſt, qui Hebræi ſermonis ignarus fuit, Græcarum quoque literarum quandam auraulam ceperat, ſed Heliodori presbyteri, quo ille familiariter uſus eſt: ex quo ea quæ intelligere non poterat, quomodo eſſent ab Origene dicta quærebat. Qui, quoniam in hoc Pſalmo commentarium Origenis invenire non potuit, opinionem magis inſinuare ſuam, quàm inſcitiam voluit confiteri, quam ille ſumptam claro ſermone diſſeruit, & alienum erro-*
F *rem diſertiùs executus eſt*. Hactenus *Hieronymi* verba recenſuimus, in quibus dum ſedulò patrocinatur *Hilario*, ſatis odioſè tractat *Heliodorum*, præſertim quum id quod adfert, nihil aliud ſit quàm divinatio. Sed, ut obiter hîc patrocinemur *Hilario*, mihi non fit veriſimile, virum tantum uſque adeo fuiſſe credulum, ut in enarrandis divinis literis totus pependerit ex alieno judicio: nec adeo rudem *Græcæ* literaturæ, ut non potuerit ipſe ſenſum deprehendere, præſertim in *Ori-*
G *gene*, cujus ſermo mirè perſpicuus eſt: id quod facilè conjectari poteſt ex his quæ *Latinè* verſa ſuperſunt. Quanquam non ſatis video, quid hîc uſque adeo divum *Hieronymum* offenderit. Nam quòd adfert, varias veterum interpretationes ex *Hebræo*, nihil ad *Hilarium* pertinet, qui ſemper ex profeſſo ſequitur *Septuaginta* verſionem, qui hoc loco tranſtulerunt ἐκτετιναγμένων. Cæterùm quod ait *Hilarius* interpretatum *filios excuſſorum*, *Apo-*

ſtolos,

ſtolos, quòd juſſi ſint pedum pulverem excutere in
eos qui non recepiſſent Evangelium. ſi quis at-
tentiùs legerit commentarium *Hilarii* in *Pſal-
mum*, *Niſi Dominus ædificaverit domum*, comperiet
aliquanto ſecus habere. Nam, meâ ſententiâ, vo-
cat *Apoſtolos ac prophetas excuſſorum*, hoc eſt, *im-
piorum filios*, qui ſuâ culpâ rejecti ſint à Deo, &
excuſſi in execrationem, ob pertinacem increduli-
tatem. Cæterùm quod obiter duobus verbis me-
minit *de pulvere pedum excuſſo*, non huc pertinet,
ut *Apoſtoli* dicantur *excuſſi*, ſed ut *pulvis excuſſus*
in incredulos *Judæos*, ſignificet ipſos ob pertina-
citer rejectam Evangelii gratiam excuſſos in re-
probam mentem: id quod clariùs etiam explicat
commentarius in *Matthæum*: *Et ſigno*, inquit,
*pulveris pedibus excuſſi æterna maledictio relinqua-
tur*. Referrem & ex *Pſalmis* ipſius *Hilarii* verba,
niſi longum eſſet ac moleſtum lectori, præſertim
in Præfatione. Proinde res ipſa loquitur hîc *Hie-
ronymum*, aut memoriâ lapſum eſſe, aut *Hilarii*
commentarium parùm attentè legiſſe. Jam quòd
probat *Hieronymus Marcellæ* commentum, quæ
ſcripſerit Apoſtolos fuiſſe filios excutientium po-
tiùs quàm excuſſorum, equidem non video quid
ſibi velit, niſi fortè quemadmodum *Græci* dicunt
ἰατρῶν παῖδες, id eſt, *medicorum filii*, pro *medicis*; ita
dicti ſunt *apoſtoli excuſſorum filii*, pro *excuſſis*: alio-
qui ſucceſſores Apoſtolorum potiùs vocandi erant
excuſſorum filii, ſi rectè nomine *excuſſoribus* intelli-
guntur Apoſtoli. Nec abſurdum eſt tamen excuſſos
dici, qui ſe excuſſerint; quemadmodum loti di-
cuntur, qui ſe laverint; & cœnati, qui cœnaverint.
Sic enim dicitur & *pulvis excuſſus*, & homo ſeu pes
excuſſus, quemadmodum dicitur aſperſa labes ho-
mini, & homo labe aſperſus. Hæc obiter attinge-
re viſum eſt, non in hoc tantùm ut patrociner
Hilario, verùm etiam ut intelligamus olim non
fuiſſe religionem ſanctiſſimis viris, à quamlibet
magnis autoribus diſſentire. Præterea ſummos
etiam viros aliquoties dormitare, quemadmodum
hîc dormitavit *Hieronymus* in taxando *Hilario*.
Amicus uterque, ſed omnibus amicior eſſe debet
veritas. Nunc ad aliud quod inſtitueramus ſeſe
recipiat oratio. Quanquam facilè crediderim il-
lum non ad plenum ſciſſe *Græcas* literas. Etenim
quod ad orationis concinnitatem attinet, felicior
eſt in his quæ ex ſeſe, ſuóque, quod aiunt, Marte
ſcribit, quàm in his quæ vertit, quum in his quæ
vertit, denſior ac ſanior ſit in ſententiis: ídque
ſuſpicor in cauſa fuiſſe, nè quid ſuſciperet verten-
dum, niſi cum hâc libertate, ut ſuo arbitratu red-
deret ſenſum, omiſſis etiam aut additis quæ viden-
tur. Nam id tutius ſemiperitis ejus ſermonis unde
transferunt. Sumpſit idem juris ſibi *Pogius* in ver-
tendo *Diodoro Siculo*: ſumpſit ſibi *Ruffinus* in
vertendis penè ſingulis quæ tranſtulit, præſertim
in libris *Origenis*, & *Euſebii Cæſarienſis* hiſtoria.
Verùm hæc non eſt libertas interpretis, ſed li-
centia potiùs contaminantis aliena ſcripta. Quan-
quam *Hilarius* nuſquam interpretem profitetur,
præterquam in Synodis, nihilo magis quàm
Ambroſius, qui ſua ferè hauſit ex *Origenis* lucu-
brationibus. Mihi lapſus videtur ex occaſione
Græci ſermonis, quum diſtribuens ſuam cuique
perſonæ proprietatem, æternitatem aſſignat Pa-
tri, imaginem Filio, uſum Spiritui ſancto. For-
taſſe *Græcè* legit, τὸ χρηστὸν, ſive χρηστότητα, atque ea
dictio *Græcis* dicta eſt ἀπὸ τῆς χρήσεως, hoc eſt, *ab
utendo*: unde & εὔχρηστος dicitur *comis & commodus*
ad vitæ conſuetudinem. ἄχρηστος *inutilis*. Cæterùm
χρηστὸν, ſive χρηστότης *Græcis* non tam ſonat *uſum* ſive
utilitatem, quàm *bonitatem*, *comitatem*, *ſuavitatem*,
ſive, ut frequenter vertunt, *benignitatem*. Poten-
tia Patri tribuitur, ſapientia Filio, bonitas Spiri-
tui ſancto. Quem locum citat *Auguſtinus* in o-
pere *De Trinitate*, nonnihil laborans in exponen-
do quid ſibi velit nomen *uſus*. Cæterùm utcunque
hoc habet, quum divus *Hilarius* non admodum
Græcè calluerit, tamen operæpretium eſt videre
in *Pſalmis*, quàm anxiè philoſophetur in dictioni-
bus *Græcis*, nunc proprietatem & emphaſim dili-
genter indicans, nunc quiritans, à *Latino* inter-
prete non ſatis commodè redditam *Græci* ſermo-
nis ſententiam, nunc amphibologiam amovens
ex verbis *Latinis*, *Græci* ſermonis præſidio. Et ubi
ſunt interim iſti, qui negant in literis ſacris ullum
eſſe uſum *Græcarum* literarum? Ubi ſunt iſti Ca-
meli veriùs quàm homines, qui blaterant ex *Græ-
cis* literis nihil aliud oriri quàm hæreſes? Et quum
hæc vociferentur in publicis concionibus, miran-
tur ſi quibus videntur elleboro egere. Quin &
tranſlatio quâ utitur, diverſa eſt ab hac quæ nunc
vulgo recepta eſt. Porrò, quum *Cypriano* ſua ſit
tranſlatio, quum *Auguſtino* ſua, quum *Ambroſio*
ſua, quum *Hilario* ſua, quum *Tertulliano* ſua, ab
omnibus diverſa, ſatis apparet olim nullam fuiſſe
communem omnium. Minutiora fortaſſe vide-
buntur, quàm ut ſint indicanda, voces quaſdam &
orationes eſſe huic peculiares, præter publicam
conſuetudinem *Latinè* loquentium. Nam his
pronominibus, *ſui* & *ſuus*, duriùs ſubinde utitur.
Item *tecum*, & *cum illis*, uſurpat pro eo quod erat,
juxta tuam, *juxta illorum opinionem*. Nam *intimare*
pro *ſignificare* reperitur & apud alios, ſed recen-
tiores. *Diſproficit* aliquoties uſurpat pro *degenerat*,
ſive *in pejus proficit*. *Zabolus* pro *diabolo* non apud
hunc tantùm invenitur, & ex antiquitate ductum
videri poteſt: quæ non ſolùm in dictionibus com-
poſitis, verùm etiam extra compoſitionem ζὰ u-
ſurpabat pro διά. *Græcas* aliquot, aut *Hebraicas*
voces uſurpat nonnunquam juxta *Latinam* inflexi-
onem, nonnunquam juxta *Græcam*. *Rheumam* a-
licubi dicit pro *rheumate*, quaſi dicas, *rheuma rheu-
ma*, ut *muſa muſa*. *Paſcham* alicubi dicit & *man-
nam*. Rurſus alicubi dicit *diapſalmum*, & *diapſalma*,
alias *diapſalma* & *diapſalmatis*. Eſt ubi manifeſta-
rium deprehendas ſolœciſmum, ſed quales ſolent
nonnunquam & eruditiſſimis obrepere, adeo ut
& in *Ciceronis* libris unum atque alterum depre-
hendas, nè quis continuò mendum eſſe ſuſpicetur,
& raſuram paret. Referrem aliquot exempla, niſi
ſuis locis annotâſſem in ſpacio marginali, quan-
quam & alioqui non difficile cuivis fuerit ex Elen-
cho reperire. Enarrans *Pſalmum* centeſimum vi-
ceſimum quartum, ſcribit hunc in modum: *Póſt-
que converſio ſit propheta, retributionem à Domino ei
qui ab iniquitate manûs abſtinuerit imprecantis*: *Bene
fac Domine bonis & rectis corde, probitatem & volun-
tatis & facti in utroque ſignificans*. Sic enim ſub-
jecit *ſignificans*, quaſi præceſſiſſet: *Póſtque conver-
ſus propheta, retributionem imprecatur*, &c. Et hujus
generis ſunt fermè cæteri: ſive hoc accidit hu-
mano lapſu, quales deprehenduntur & in *Cicerone*:
ſive à *Græcis* mutuatus eſt, qui ſic paternum ca-
ſum ponunt abſolutè, quemadmodum nos ablati-
vum, & rectum caſum uſurpamus interdum loco
paterni.

paterni. Hoc vitium quod *ἀνανταπόδοτον Græci* vocant, potiſſimùm accidit his, qui longo circuitu vix tandem abſolvunt orationem, quíque magis circa rem, quàm circa verba ſunt intenti. Quod genus, ſi quis dicat, *Non licuit ad te ſcribere*: poſt multis in medio interjectis, tandem ſubjiciat, *variis negotiis occupatus*: quaſi præceſſiſſet, *Non potui ad te ſcribere.* Hoc à veteribus factum nos citra culpam imitamur, dicentes: *Non ſum id neſcius: Quoties ejus dies mihi venit in mentem: annus mihi indicium fecit*: Perinde quaſi pro *Neſcius ſum*, dixiſſes *Neſcio*: pro *Venit in mentem*, *Recordor*: pro *Indicium fecit*, *Indicavit*. Similis locus eſt, ſed hoc evidentior, in enarratione *Pſalmi* centeſimi quadrageſimi primi: *Corpus enim quod cruci affixerant contuentes, poteſtatem animæ, qua ſe ſignis & factis Deum probaverat, nemo quærebat.* Hic rurſus *contuentes*, poſitum eſt pro eo quod erat dum contuentur. Atque hæc exempli gratià retuliſſe ſuffecerit. Sed næ ego inſigniter impudens, qui lectorem avidum, tam loquaci præfatione remorer à lectione divini operis. Deſinam igitur, ſi prius unum illud abs te petiero, Præſulum optime, ut hoc quicquid eſt laboris, tuo dicatum nomini, mei erga te ſtudii pignus ac monumentum eſſe velis. Quid præſtiterimus, aliorum eſto judicium. Certè magnis ſudoribus adnixi ſumus, ut *Hilarius* unicum illud *Galliarum* lumen, aliquanto caſtigatior ac nitidior exiret in manus hominum. Prodibit autem & gratioſior, ſi tuus acceſſerit favor, cujus prima eſt apud omnes autoritas, cujus integra ſynceráque judicia, nulli non perſpecta ſunt. Nimirum reſpondes egregiæ *Corondeletica* gentis indoli, cujus felix fœcunditas, nobis præter eximium illum *Burgundiæ* cancellarium multos dedit, quorum ego quinque novi, viros non minus humanos quàm integros, omníque genere ornamentorum cumulatos. Vides igitur quid venor, nimirum ut ex *Corondeletici* nominis ſplendore, nonnihil favoris conciliem *Hilario*, quem oportet omnibus ſacræ doctrinæ ſtudioſis eſſe commendatiſſimum. Video enim quoſdam præ novis libellis, qui nunc undiquaque provolant, veteres autores faſtidire: in tantum, ut & *Origenem* & *Hieronymum* veluti ſexagenarios, quod eſt in proverbio, de ponte deturbandos exiſtiment. Ego verò ut non arbitror aſpernandum, ſi quid horum temporum ingenia, vel excogitârint vel inſtaurârint: ita mentis eſt improbæ, vetuſtati non ſuum deferre honorem: ingratæ verò etiam, eos rejicere, quorum induſtriæ tantum debet orbis *Chriſtianus*. Quid enim nunc poſſemus in ſacris literis, niſi *Origenis*, *Tertulliani*, *Chryſoſtomi*, *Hieronymi*, *Hilarii*, *Auguſtini* monumentis adjuti? Ego verò nec *Thomæ* nec *Scoti* libros in totum antiquandos eſſe duco. Scripſere ſuo ſeculo, multáque nobis è veterum libris hauſta, ſubtiliùs excuſſa tradiderunt. Cæterùm nec iſtorum incivilitatem approbo, qui huic autorum generi tantum tribuunt, ut bonis literis feliciter ubique repullulantibus obſtrependum putent. Variæ ſunt ingeniorum dotes: multæ ſeculorum varietates ſunt: quod quiſque poteſt, in medium proferat: nec alteri quiſquam invideat, qui prò ſua virili, ſuóque modo conatur publicis ſtudiis utilitatis aliquid adjungere. Veteribus debetur reverentia, præſertim quos præter eruditionem & eloquentiam, vitæ quoque commendat ſanctimonia; ſed ita, ut

A cum judicio legantur: recentioribus debetur candor; ut abſque invidia legantur, nec ſine delectu tamen. Abſit autem ubique rabioſa contentio, pacis & concordiæ peſtis: nec abſint à ſtudiis Gratiæ, quas Muſarum comites non temerè finxit antiquitas. Amplitudinem tuam diu nobis incolumem ſervet is, ſine quo nihil eſſe poteſt ſalvum, Præſulum ornatiſſime. *Baſileæ*, Nonis Januariis, Anno à natali *Chriſti* Milleſimo quin-
B genteſimo vigeſimo ſecundo.

In ARNOBIUM.

Adriano hujus nominis VI. Pontifici Romano nuper electo Eraſmus Rot. S. D.

QUum facilè divinarem, beatiſſime pater, *Epiſt. 9.*
quantâ gaudiorum ambitione ſtrepitúque *Roma* foret exceptura longè gratiſſimi Pontificis
C adventum, præſertim tot jam menſibus deſideratum, ratio mihi quæſita eſt, ut inter tot millia gratulantium, inter tot acclamantium & applaudentium agmina, inter tubarum voces & bombardarum tonitrua, tamen humilem, exili voce, denique procul etiam abſentem non omnino mutum agnoſceres *Eraſmum*; ut quondam tuæ doctrinæ Theologicæ auditorem, & integritatis admiratorem, ita nunc tuæ ſollicitudinis Apoſtolicæ oviculam. Sic *Zachæo* puſillo quæſitum ſycomori
D præſidium, ut videret *Jeſum* & ab eodem videretur. Imò non tam hæc ratio mihi quæſita eſt quàm ultrò oblata. Benignitas enim Domini *Jeſu*, cujus peculiari voluntate ad iſtuc muneris aſcitum eſſe te perſuaſum eſt omnibus, quum pollicita ſit inventuros eos qui quæſiſſent, mihi non quærenti, organum, ni fallor, aptiſſimum obtulit, quo tibi gratulationis officium, haud quidem vulgari more perſolverem. Obtulit enim *Pſalterium Davidicum*, digitis *Arnobii*, peritiſſimi Pſalmiſtæ,
E meâ ſententiâ dulciſſimè reſonans. Et ſi quid faciunt ad magnificentiam, tædarum ac funalium flammæ, habet hoc organum non ſolùm efficacem & amabilem piis auribus tinnitum, verùm etiam habet & ignem ſuum, habet ſuas & faculas, de *Chriſti* igne lucentes, quem ille venerat ſparſurus in terras. Hoc ut longè magis decorum eſt verè Theologo & integerrimo Pontifici, ita non dubito quin ſit & multò gratius futurum animo tuo, quàm lituorum cantus, aut tormentorum æneo-
F rum crepitus, aut inconditæ populi tumultuantis acclamationes. Sed nè moleſtus ſim ænigmatis, rem ut habet ſimpliciter eloquar. Eodem fermè tempore, quo huc rumor omnibus lætiſſimus allatus eſt, te magno conſenſu Cardinalium aſcitum ad Pontificii *Romani* culmen, miſſi ſunt ad nos è venerabili collegio ac diſciplinæ regularis nomine cum primis commendato, quod, inter *Uvormaciam Vangionum* civitatem, & *Spiram Nemetarum* urbem ſitum, vulgo dicitur *Frankental*,
G Commentarii in *Pſalmos Davidicos*, *Arnobii* titulum præ ſe ferentes. Qui mittebant, non fidebant placituros, vel quòd jejuni viderentur, vel quòd impolito ſermone paſſim manifeſtariis ſolœciſmis ſcatentes. Verùm ſimulatque deguſtandæ lectionis gratiâ, unam atque alteram pagellam evolviſſem, ſenſi protinus non illam eſſe vulgarem infantiam, ſed expolitiſſimam impolitiem, & copioſiſſimam breviloquentiam. In verbis duntaxat

duntaxat eſſe parſimoniam ac neglectum, in ſenſibus ampliſſima ſplendidiſſimáque eſſe omnia. Quóque ſum altiùs ingreſſus, hoc magis mihi crevit operis admiratio, ut planè ſentirem mihi theſaurum quempiam inſignem oblatum, ſed ut *Pauli* more dicam, in vaſculo fictili. Cœpit me ſemper fateor, in autoribus etiam ſacris ſermonis mundities, & offendit balbuties. At utinam nobis contingant plures, qui de myſteriis ſcripturarum ſic balbutiant, ut hic *Arnobius*, tantâ luce, tantâ eruditione, tam fœcundâ brevitate, tantâ denique ſanctimoniâ. Sed nè ſermonis inconditi, multíſque locis ſolœci præjudicium operis autoritatem elevet, præſertim apud eos qui ex orationis vitiis, prudentiam etiam aut eruditionem æſtimare ſolent ſcriptoris, priuſquam aggrediar de laudibus autoris & operis dicere, primùm illud lectorem admonitum volo, quicquid hic eſt ſolœciſmorum, non eſſe profectum ab inſcitia, ſed à judicio, nec homini imputandum, ſed tempori. Quum enim *Arnobium* eloquentiæ profeſſione clarum fuiſſe conſtet, etiam antequam fidei noſtræ myſteriis initiaretur, quúmque *Lactantius* diſcipulus ſatis declaret, quàm non infans fuerit ille præceptor, quúmque catechumenus ſcripſerit eloquentiſſimos libros adverſus gentes, *Tertullianum* imitatus, quemadmodum hunc imitatus eſt *Lactantius*, non poteſt imperitiæ videri, quòd in hoc opere tot ſolœciſmi comperiantur, præſertim adeo manifeſti, ut vix *Holcot* & *Brico* ſolœciſſet craſſiùs. Nec eſt, quòd hinc ſuſpicemur hunc *Arnobium* eſſe diverſum ab illo, cujus opus *adverſus Gentes*, etiam ob orationis elegantiam laudatur. Idem ſcripſit, ſed non ſcripſit iiſdem. Illud opus ſcripſit eruditis, hoc ſcripſit vulgo. Conſtat autem apud *Hiſpanos*, *Afros*, *Gallos*, reliquáſque *Romanorum* provincias, ſic ſermonem *Romanum* fuiſſe vulgò communem, ut *Latinè* concionantem intelligerent etiam cerdones, ſi modò qui dicebat, paululum ſeſe ad vulgarem dictionem accommodâſſet. Declarant hoc conciones ac diſputationes quædam *Auguſtini* apud populum habitæ, quas ex ipſa re conſtat non ab *Auguſtino* ſcriptas fuiſſe, ſed à notariis exceptas, qui non ſolùm retulerunt in ſcriptum quod dicebatur, ſed etiam quod agebatur. Quos ſiquis poſtulet ſibi ceu digito commonſtrari, unde hujus rei poſſit experimentum certum capere, legat diſputationem *Auguſtini* cum *Maximino*, & conferat initium diſputationis à notariis exceptum, cum ejus operis fine, quem ipſe deſcripſit, quod *Maximinus* ſe ſubduxiſſet diſputationi. Legat duas conciones, quibus expurgat famam de clericis ſuis ſparſam in populo; Legat orationem, quâ ex populi ſuffragiis ſibi deſignat Epiſcopum ſucceſſurum, & in levioribus negotiis futurum vicarium; Legat cantionem adverſus *Donatiſtas*, quam vulgo canendam lingua vulgari deſcripſit. Hæc ſi quis conſerat cum his quæ ſcripſit eruditis, veluti *De Trinitate*, *De Civitate Dei*, facilè colliget quantum interfuerit inter ſermonem eruditorum & imperitæ multitudinis. Ac nè *Romæ* quidem eo tempore quo maximè florebat ea lingua, omnes loquebantur quemadmodum loquebatur *Cicero*. Et jam tum vulgus uſurpabat ſibi quædam ſuo jure, quæ docti damnabant. Dixerit aliquis, Quid venit in mentem *Arnobio* viro facundiſſimo, ut hos commentarios plebeiæ linguæ committere voluerit? Primùm, olim nihil erat popularius *Pſalmis Davidicis*, adeo ut hinc & arator aliquid modularetur ad ſtivam, & nauclerus ad clavum, & nauta ad remum, & foſſor ad glebam, & textor ad ſtamen, & uxor ad colum. Denique infantes hinc aliquid geſtirent canere nutrici, priuſquam fari nôſſent. Tantus amor olim habebat omnes hujus divinæ muſicæ, quam nunc plerique faſtidiunt etiam ſacerdotes. Proinde voluit *Arnobius* ab omnibus intelligi, quod videbat cantari ab omnibus. Perſuaſit hoc illi *Chriſtiana* charitas, quæ ſtudet prodeſſe quàm plurimis. Maluit balbutiens utilitatem adferre multis, quam eloquentiæ laudem auferre apud paucos. Et hanc linguam popularem intelligebant & eruditi, ut nec illis periret fructus myſticæ cognitionis, quo percepto non oportet orationis phaleras efflagitare. Adjiciam & alteram cauſam ex mea ſuſpicione, ut ego quidem arbitror, non improbabilem. Refert divus *Hieronymus* in Appendice quadam, quam attexuit chronicis *Euſebii Cæſarienſis*, hunc *Arnobium* quum ethnicus adhuc in civitate *Sicca* juventutem inſtitueret ad declamandum, in ſomniis adactum fuiſſe ut flagitaret baptiſmum. Quúmque non impetraret ab Epiſcopis quod petebat, quòd illis perſuaderi non poſſet illum ſyncero animo velle profiteri religionem, quam hactenus impugnâſſet, elucubravit adverſus priſtinam religionem luculentiſſimos libros, atq; his tandem velut obſidibus datis, pietatis fœdus impetravit. Porrò, nè quid ſuſpitionis etiam hæreret in animis ſimplicium *Chriſtianorum*, qui ſuperbam illam & artificio fucatam eloquentiam vel oderant, vel habebant ſuſpectam, in his Commentariis depoſuit omnem rhetorices ſtrepitum, ſeséque ad infimæ plebis orationem dejecit, quo declararet ſeſe toto pectore *Chriſtianum* eſſe. Nam opus hoc ſuſcepit juſſu duorum Epiſcoporum, *Ruſtici* & *Laurentii*, quemadmodum ipſe teſtatur ſuâ Præfatione. Atque hoc factum obedientiam vocat, ut conjectura ſit, aut catechumenum loqui, aut certè recens *Chriſtianum*. Proinde ſi quis reputet, quibus iſta ſcribat *Arnobius*, non debet videri ſolœciſmus, ſi quid inciderit diverſum à conſuetudine loquentium emendatiùs, imò ſolœciſmus erat niſi ſic fuiſſet loquutus. Veluti ſi quis vulgo *Romanorum* hodie loquatur, quemadmodum olim loquutus eſt divus *Gregorius* quum adhuc eſſet ſermo popularis incorruptior; aut ſi quis apud *Hiſpanos* verba faciens, ſecus loqueretur quàm habet publica illius gentis conſuetudo, duplex incommodum lucrifaceret: Primùm, non intelligeretur ab iis quibus loqueretur: Deinde ut Barbarus offenderet ac rideretur. Quare ſcriptoris hujus exemplum nihil ſuffragatur his, qui quum ſcribant literatis, & eâ linguâ quæ temporibus his nihil habet commercii cum populo, tamen laudi quoque ſibi verti volunt, quòd ineptis ſenſiculis ſermonis ineptiam vincunt. Nam præcipua vis eloquentiæ in rerum inventione ſita eſt. Quanquam nunc quoque non eſt faſtidienda in ſcriptore *Chriſtiano* munda ſimplicitas, modò ſicut abſunt phaleræ, lenociniáque, ſic abſint & ſordes. Neque enim *Arnobius* ſi nunc ſcriberet iiſdem uteretur ſolœciſmis, ſed aut planè *Gallicè* ſcriberet, ſi vulgo *Gallorum* ſcriberet; aut purè *Latinè*, ſi ſcriberet literatis. Nimirum hujus generis erat Apoſtolorum ſermo, quo nobis novum Teſtamentum literis prodiderunt.

runt. Sic tum aurigæ loquebantur & nautæ. A
Talis erat ſermo, quo primum in linguam *Latinam* tranſlati ſunt novi Teſtamenti libri, in quibus ſi qui ſolœciſmi nunc offendunt aures literatorum, magis aſcribendi ſunt illorum temporum receptæ conſuetudini, quàm interpretum imperitiæ. Sed ut tum expediebat ſic ſcribere, quia populo ſcribebatur; ita nunc ineptum ſit affectare ſolœciſmos, qui nec illiteratis proſint, & literatos offendant, & rem obſcurent, & autoritatem ſcriptoris elevent. B
Cæterùm ut ſatis conſtat, populum corrupiſſe *Romani* ſermonis puritatem, ita veriſimile eſt apud alias nationes, aliiſque temporibus aliter fuiſſe corruptum. Certè duo quædam deprehendimus in hiſce Commentariis, quæ divus *Aurelius Auguſtinus* teſtatur ætate ſuâ vulgo corruptè ſolere pronunciari. Nam in Commentario *Pſalmi* centeſimi triceſimi octavi, *oſſum* pro *os*, unde ducitur paternus caſus *oſsis*, & multitudinis caſus *oſſa*: Et *floriet* pro *florebit*, non ſemel ab hoc poſitum C
eſt, & ita, ut ſatis appareat non eſſe caſu factum: & quum dixiſſet *os*, velut interpretans populo, adjecit. id eſt, *oſſum*. Utriuſque rei meminit divus *Aurelius Auguſtinus* in opere cui titulum indidit, *De doctrina Chriſtiana*. Siquidem libri tertii capite tertio ſcribit hunc in modum, de vocibus ambiguis differens: *Nam quod ſcriptum eſt, Non eſt abſconditum à te os meum, quod feciſti in abſcondito,* non elucet legenti, utrum correptâ literâ *os* pronunciet an productâ. Si enim corripiat, ab eo eſt D
quod ſunt *oſſa*. Si autem producat ab eo quod ſunt *ora*, intelligitur numerus ſingularis. Sed talia linguæ præcedentis inſpectione dijudicantur. Nam in *Græco* non *στόμα*, ſed *ὀστέον* poſitum eſt. Unde plerumque conſuetudo loquendi vulgaris utilior eſt ſignificandis rebus, quàm integritas literata. Mallem quippe cum Barbariſmo dici, *non eſt abſconditum abs te oſſum meum*, quàm ut ideo eſſet minùs apertum, quia magis *Latinum* eſt. Idem libro ſecundo capite XIII. de vitiis ſermo- E
nis diſputans: *Illud*, inquit, *etiam quod jam auferre non poſſumus de ore cantantium populorum: Super ipſum floriet ſanctificatio mea, nihil profectò ſententiæ detrahit. Auditor tamen peritior mallet hoc corrigi, ut non floriet, ſed florebit diceretur; nec quicquam impedit correctionem, niſi conſuetudo cantantium.* Ex his colligere licet hos Commentarios & *Afris* fuiſſe ſcriptos, & priſcis illis temporibus fortaſſis præſtiterit & alios aliquot barbariſmos indicare, quo minus offendatur præmonitus lector, quum F
inciderint, néve ſtatim mutet ſcripturam à librariis depravatam ſuſpicans. *Pœnitemini* verbum, non rarò uſurpat deponentaliter. Item *tribulantes* frequenter ponit pro iis qui affliguntur, non qui affligunt. Similiter *confundentes* pro *erubeſcentes*, quaſi *tribulari* & *confundi* deponentia verba ſint non paſſiva. *Hoc flos*, & *hoc ros* conſtanter pronunciat genere neutro, nimirum ad formam *os oris*. Carendi & utendi verbo adjungit accuſativum. *Hæc manna mannæ* inflectit, ut nos *anna* G
annæ. *Græcorum* exemplo ſæpenumero nominativum ponit abſolutè loco ablativi, velut in Commentario *Pſalmi* centeſimi decimi quarti, & *Pſalmi* octogeſimi quarti. Nonnunquam adjungit caſum, non quem recipiunt ea verba quibus utitur, ſed quem admittit verbum quod circumloquitur, veluti *Pſalmo* octogeſimo octavo: *Memor eſto Apoſtoles* pro *memento Apoſtolos*. *Adtropare* dixit alicubi, voce nimirum id temporis vulgatâ magis quàm probâ, pro eo quod erat *per Tropologiam applicare*. Hanc vocem *peratura*, quæ *Tertulliano* peculiaris eſt, nonnunquam & apud hunc invenies, qui ut ætate præceſſit *Arnobium*, ita gentis ejuſdem fuit. His non diſſimilia quædam obvia ſunt in libris *Auguſtini*, maximè iis, quibus loquutus eſt apud populum, velut *ſubdiacones* & *diacones*, & *baptiſmum* genere neutro. Hæc referre viſum eſt, nè cui ſordeſcat opus eruditum juxta ac pium, ob hæc & hujuſmodi ſermonis vitia, quæ apud eos quibus tum ſcribebat adeo vitia non erant, ut ſi ſecus dixiſſet, habitus fuiſſet barbarus. Poteram mutatâ phraſi & adjectis paucis exiguo labore totius operis gloriam in me transferre; ſed primùm illud ſemper alieniſſimum fuit à moribus meis, alieni meriti gratiam mihi ſuffurari. Deinde viſus eſt *Arnobius* indignus, qui hac portione laudis apud poſteros fraudaretur. Interciderunt illi laudati libri, quibus pugnat adverſus Gentes. Saltem hoc ſuperſit illius toties *Hieronymo* laudati ingenii monumentum. Atque hujus quidem operis in *Catalogo Scriptorum illuſtrium* non meminit *Hieronymus*. Fortaſſis in cauſa fuit, quòd is liber, ut vulgo ſcriptus, tantùm in *Africa* circumferebatur, aut notior erat, omniúmque manibus tritior, quàm ut *Hieronymus* putârit recenſendum. Ita rebus nonnullis nimia celebritas oblivionem induxit. Hâc nimirum occaſione nunc deſideramus titulos operum *Origenis*. Simili caſu fueramus ignoraturi libros *Tertulliani*, niſi nuper aliquam partem felicior ſtudiis Deus prodidiſſet. Proferam & aliud argumentum, unde præter ſtili conjecturam poſſis antiquitatem ſcriptoris colligere. Aliquot hæreticorum per occaſionem meminit, *Manichæi*, *Novati*, & *Arii*; ſed nullius, cujus ætas poſterior fuerit ætate *Arnobii*. Nam *Arianam* hæreſim apparet hujus ætate fuiſſe exortam. Floruit enim ſub Imperatore *Diocletiano*, circiter annum orbis redempti trecenteſimum vigeſimum nonum. Cæterùm nec *Donatiſtarum*, nec *Pelagianorum* meminit, quum utraq; peſtis hæc exorta ſit in *Africa*, quorum priores hoc defuncto, aut admodum ſene exortos appareat, alteros ætate *Auguſtini* conſtat extitiſſe. Et tamen *Arnobius* hic uno atque altero loco diſputat *De libero arbitrio*, ubi non tacuiſſet *Pelagium*, ſi ille fuiſſet antiquior. Quum igitur demonſtratum ſit in his quæ ſola poterant offendere, nihil eſſe quod debuit quenquam offendere, quum & autorem tantopere nobis commendet *Hieronymi* autoritas, quum opus ipſum tanta commendet antiquitas, nunc paucis aperiam quæ me tantopere rapuerint in hujus voluminis admirationem. Primùm illud in confeſſo eſt, inter omnes ſacræ ſcripturæ libros, nullum eſſe myſteriis abſtruſioribus plenum, quàm librum *Pſalmorum*, nec alium eſſe majoribus tenebris opertum verborum ac ſententiarum. Atque in tali argumento ſimul & brevem eſſe & dilucidum, quod hic utrunque mirè præſtat, mihi videtur hominis pariter & exquiſitæ facundiæ, & penitùs intelligentis rem de qua loquitur. Nullus enim paucis explicat, quæ parum intelligit. Nullus tam obſcura tam dilucidè poſſet efferre, niſi dicendi rationibus omnibus exercitatiſſimus. Nuſquam eſt præfationum ac digreſſionum ambagibus moleſtus,

ſed

ſed ubique præclarus artifex feſtinat; & in medias res, non ſecus ac notus auditorem rapit, quod in *Homero* laudavit *Flaccus*. Nec uſquam eſt ambitioſus in citandis ſacrorum voluminum teſtimoniis, ſed totus ſermo velut ex emblematis ac teſſellis arcanæ ſcripturæ concinnatus eſt; ac frequenter ita contexit *Pſalmi* quem exponit verſus aliquot, ut paucis verbis additis, etiam illa lucem habeant, quæ non interpretatur, ſed ita refert, ut perpetui ſibique cohærentes ſermonis tenor ſuam habeat gratiam. Jam quod in perſpicuis etiam argumentis difficillimum eſt, ſic docet apertè, ut nihil ſinat frigere ab affectibus. Plus indicat oratio quàm loquitur, ac properans multum & cogitationum & aculeorum relinquit in animo, ut neſcias utrum prius in te efficiat, ut intelligas, an ut rapiaris. Jam hoc non ſolùm eſt eruditi, verùm etiam amantis quod docet. Si quid incidit, quod ex reconditis antiquarum rerum hiſtoriis, aut ex eorum libris qui de naturis animantium, aliarumve rerum ſcripſere, petendum erat; nihil eſt tam abſtruſum apud ethnicos, aut ſacros etiam ſcriptores, quod hic paucis verbis non indicet, nihil interim oſtentans aut jactitans varietatem eruditionis, quod in nonnullis etiam magni nominis ſcriptoribus ſæpe nobis moleſtum eſt. Sed rem verè ſacram Apoſtolicâ quâdam ſimplicitate ſynceritatéque tractat. Nec congerit aliena, nec uſquam vim facit divinæ ſcripturæ, ſed quicquid adducit, ei loco natum eſſe dicas. Maluit enim optima referre quàm plurima. Porrò, quum à jocis abſtineat, quos argumenti ſeveritas non patiebatur, tamen ſentias per totam dictionem fuſam eſſe perpetuam quandam feſtivitatem & jucunditatem. Nuſquam ipſe languet aut dormitat, & ſemper alacritate dictionis ſublevat, ac recreat lectorem. Sic incipit, ut ilicò reficiat: ſic properat, ut non poſſit ſomnus obrepere: ſic finit, ut ſitientem adhuc & plura cupientem dimittat. Jam quum in *Tertulliani*, *Origenis*, ac omnium penè veterum libris quædam admixta ſint, quæ aut manifeſtum habent errorem, aut ſuſpecti dogmatis ſunt, hic ſic ubique temperat calamum, ut nihil uſquam compererim, quod ulli hæreſi ſit affine. Nam quod ſcribit in commentario *Pſalmi* decimiquarti: *Jeſus autem immaculatus ſolus Virgineam aulam ingreſſus, ipſum tabernaculum à maculis carnalibus liberavit*: Non ſenſit de maculis quæ ante ingreſſum *Chriſti* fuiſſent in *Maria*, ſed quæ in aliis fœminis eſſe conſueverunt, à quibus *Chriſtus* ſuam matrem ſervavit immunem, & auxit caſtitatem potiùs quàm violavit. Quin & eccleſiæ *Romanæ* videtur hoc honoris deferre, ut extra catholicam eccleſiam ſit, qui ſit ab hac alienus, quæ totius eccleſiæ teneat principatum, quæque *Petrum* Apoſtolorum principem meruerit habere paſtorem. Locus eſt Commentario centeſimo ſexto, & in Commentario *Pſalmi* centeſimi triceſimi octavi. Docet eximiam quandam poteſtatem *Petro* tributam à *Chriſto*, quem ter negaverat, haud dubiè loquens de poteſtate paſcendarum ovium. De Votis aliquoties meminit, ſed his duntaxat quibus in baptiſmo *Chriſtum* profeſſi, mundo ſatanæque renunciavimus, non quòd arbitrer illum reliqua vota contempſiſſe, ſed quòd hæc, ut ſunt, præcipua duxerit. Nec dubito quin in his commentariolis; *Origenis* induſtriâ fuerit adjutus, qui in nullum opus divinæ ſcripturæ frequentiùs edidit commentarios quàm in *Pſalterium*. Nam locis aliquot declarat ſe *Græca* calluiſſe. Sed, interim dixerit mihi quiſpiam, Quid hic gratiæ tibi poſtulas, qui nihil largitis de tuo? Non recuſo quo minus tota laus ſit penes *Arnobium*, modò quàm plurimum utilitatis hinc manet ad veræ pietatis candidatos. Et tamen eſt aliquid prodidiſſe librum antehac obſcurum, atque etiam ob dictionis vitia contemptum. Eſt aliquid huc perpuliſſe *Joannem Frobenium*, ut ſuo ſumptu, ſuóque periculo novum opus excuderet ſuis formulis. Non enim ſemper æquè feliciter illis cadit editionis alea. Poſtremò, vix quiſquam credat quantum fuerit negotii in caſtigandis erroribus ſcribæ, quod ut facerem, ſæpe totus *Pſalmus* erat relegendus, ut illinc ſubodorarer lapſus occaſionem. Erant obſervandi familiares hujus operis ſolœciſmi ac barbariſmi. Alicubi res planè *Delium* quempiam natatorem poſtulabat, aut *Sibyllam* potiùs. Hujus generis unum exemplum dabo Commentario ſeptuageſimo ſeptimo. Scriba non intelligens ſic pinxerat, *quod aures infaciens*. His verbis quum nihil omninò ſignificaretur, diúque me torſiſſem, divinavi id quod res eſt ſcriptum fuiſſe, *quod auxeſin faciens*. Nam in plериſque ſcripturis figura hujus literæ *x*, non multum abhorret ab *r*. Itaque ſcriba *Græcè* prorſus ignarus, & *Latinè* minimum doctus, ex *auxeſin* fecerat *aures in*. Item Commentario centeſimo quinto ſcriptum erat, *Suſcipiat regulam pœnitentiæ, excluſo nova ita ut centeſimum quintum Pſalmum* &c. Nos ex conjectura reſtituimus: *excluſo Novato*, ſive *Novatiano*. Nam uterque fuit ejuſdem hæreſis, nec admittebat pœnitentem. Novum igitur opus novo Pontifici, ſanctum ac theologicum opus integerrimo Theologo Pontifici dedicamus. Id, uti ſpero, tua ſanctitas hoc libentiùs accipiet, quod hoc munuſculo nihil venamur (Sumus enim noſtrâ quamvis tenui fortunulâ contenti) niſi ut hoc opus tuis auſpiciis exeat in manus hominum, hoc nimirum uberiorem pietatis fructum allaturum, ſi tuo calculo fuerit comprobatum, quem ad iſtud dignitatis faſtigium non ambitio, non ullus favor humanus, ſed ut confidimus omnes propitii numinis voluntas evexit, ut eſſet non minus optimus integritate, quàm maximus autoritate, qui hos impios orbis *Chriſtiani* tumultus, jam heu nimium diutinos, ac ſemper in pejus gliſcentes aliquando componat. Videmus duos præcipuos orbis monarchas infenſis animis inter ſe conflictari, vix ullam eſſe portionem orbis noſtri immunem à bellis, à cædibus, à prædationibus. Et quanquam religio *Chriſtiana*, quæ olim omnes mundi plagas occupârat, nunc *Europæ* anguſtiis minor ſit, tamen hæc quoque ſectarum ac ſchiſmatum pernitioſis diſſidiis miſerè diſſecta eſt. Atque interim ſic tumultuantibus imminet *Turca*. In rebus tam afflictis, magna quædam ſpes habet animos bonorum omnium, forè, ut diſcuſſis tempeſtatibus, per te nobis ſerenitas ac tranquillitas redeat. Pollicentur hoc nobis quum aliæ res permultæ, tum eruditio tua non vulgaris, deinde iſta morum integritas à primis annis ad hanc uſque ætatem ſpectata cunctis. Præterea ſenectus iſta, quæ non ſinet te aliò ſpectare, quàm ad gloriam *Chriſti*, ac profectum *Chriſtianæ* pietatis. Poſtremò ſummus cum Cæſare *Carolo* conſenſus, cujus autoritas ac

potentia hoc præſtabit, ut poſſis etiam efficere, quod optimum eſſe judicabis. Certè ad tantam corruptiſſimorum morum luem emovendam validis incantamentis eſt opus, ac venefico quodam artifice, qui incantet ſapienter. Eam ad rem nos organum aliquod novum porreximus, non quòd deeſſet *Pſalterium Davidicum*, ſed quòd apud pleroſque jaceret. Habet hoc, ut ferunt, humana muſica, ut affectus hominum aut concitet, aut moderetur, ſi quis artifex certas harmonias aptè moduletur. *Timotheus* ſolitos fertur *Alexandri Macedonis* animum ad bellum certis modis accendere. *Pythagoras* ſpondæos ad *Phrygium* modum occinens, amore lymphatum adoleſcentem ad gravitatem immutavit. Simile quiddam feciſſe narratur *Empedocles*, qui certis modis Muſices adoleſcentem jam irâ percitum & in cædem ruentem, ad ſanitatem revocârit. Et quanquam fabuloſa videntur quæ de *Mercurii* atque *Orphei* cithara prodidere veteres, tamen hæc ipſa figmenta nata ſunt ex artis miraculis. Certè *Terpandrum* atque *Arionem* apud *Lesbios* atque *Ionos* multis & gravibus morbis, harmoniis muſicis mederi ſolitos, narrant rerum geſtarum ſcriptores. *Iſmenias Thebanus* apud *Bœotos* multis Iſchiaticis cruciatum, apto modulamine exemiſſe legitur. Nam quod ait *Virgilius*,

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis,

ut à Poeta dictum contemni poterat, niſi noſtræ quoq; literæ meminiſſent venefici incantantis ſapienter, & aſpidis ſurdæ. *David* ſuâ citharâ ſuccurrebat *Sauli*, quoties à ſpiritu Domini malo agitabatur. Quod ſi tantam vim habet humana muſica, ad mutandas affectiones corporum & animorum, quanto credenda eſt efficacior cœleſtis hæc ac divina Muſica ad purgandos animos noſtros à morbis ſpiritualibus, ac ſpiritibus hujus ſeculi malis. Ingens morbus eſt ambitio, peſſimus ſpiritus eſt livor & odium. Atque hujuſmodi peſtibus maxima pars *Chriſtianorum* tenetur, nec his ſæpe liberis, quos oportebat aliis mederi. Prophanis olim erant & verba & voces, quibus animi dolorem lenire poſſent, & magnam morbi deponere partem; & *Chriſti* Muſica non habet verba & voces, quibus excantemus animis noſtris amorem rerum fluxarum & incantemus amorem rerum cœleſtium? *Pythagoras* habuit modos, quibus juvenem amore furentem ad ſobrietatem revocaret; & *Chriſtianus* Pſaltes non habet modos quibus Principes, inſaniſſimis bellis ſic inter ſe ſine fine tumultuantes, ad pacis amorem revocet? Sed ipſi prius nobis hâc Muſicâ medeamur oportet, quàm aliorum morbis mederi paremus. Nulla eſt ſcripturæ ſacræ pars, quæ non habeat efficaces modos, modo nè velut aſpides ſurdæ obturemus aures noſtras, nè penetret in animos noſtros divinæ vis incantationis. Sed meâ ſententiâ nulla efficaciores, quàm *Pſalmorum*, in quo divinus ille Spiritus ſecretiſſimas ſuorum myſteriorum delicias nobis reconditas eſſe voluit, ac modos quoſdam efficaciſſimos repoſuit, quibus transformaremur in affectum *Chriſto* dignum, tantum adſit qui ſcitè moveat hujus Pſalterii chordas. Hoc peculiare munus eſt Epiſcoporum ac Sacerdotum. Et tamen ſibi quiſque pſaltes eſſe poſſit, aderit moventi chordas, & arcanam vim aſpirabit intus, ſi modò purus & ardens adſit animus, hoc eſt, ſi purgatæ mentis aures. Utinam tua ſanctitas nobis referat illam hujus Muſices peri-

A tiſſimum *David*, qui non ſolùm ipſe modulatus eſt, ſed & alios cantores multos inſtituit. *David* autem typum gerebat *Jeſu Chriſti* pſaltæ noſtri, qui nablo corporis ſui in cruce tenſo, nihil vulgare aut terrenum ſonuit, ſed harmoniam Patri gratiſſimam, & nobis efficaciſſimam modulatus eſt. Quàm ſuave ſonuit illa charitatis chorda, *Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt!* Habet & mundus organa ſua, ſed quæ infernè B reddunt ſonitum inamabilem. Quid enim loquitur iræ fides? *Ulciſcere, ſpolia, ejice, occide.* Quid ſonat ambitionis nervus? *Dilata ditionem, nec juriſjurandi, aut pietatis ſit ratio, quoties agitur de imperio.* Quid crepat avaritiæ chorda? *Vides nemini bene eſſe, niſi qui plurimum poſſidet, per fas nefáſque congere, rape, ſerva.* Quid ſonat luxûs ac libidinis chorda? *Hic ſuaviter vive, quid poſt hanc vitam habiturus ſis incertus.* Sic peſſimam harmoniam reddit livoris & obtrectationis chorda. C Hæc nimirum eſt mundi Muſica quæ modis hujuſmodi peſſimis incantat nobis peſtiferas cupiditates, ac *Sirenum* in modum, malè dulcibus cantilenis nos pellicit in perniciem. His modis ebrii lymphatíque ſic belligeramur, tumultuamur, ambimus, rapimus, iraſcimur, ulciſcimur, mordemus invicem, ac mordemur. Sed ille cœleſti Muſica tactus erat qui dixit: *Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini!* Rurſum ille: *Factum eſt cor* D *meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei.* Afflaverat Apoſtolos hujus harmoniæ vis, quum aiunt: *Domine, quò ibimus? verba vitæ habes.* Suaviſſimus autem ac modulatiſſimus concentus eſt, quoties è charitate, pudicitia, ſobrietate, modeſtia, cæteriſque virtutibus concors quædam varietas reſonat. Habet & modulos ſuos pro argumento diverſos hæc Muſica. Sunt quibus flebili, ſed Deo gratiſſimo cantu deploremus peccata. Sunt qui nobis animos ac robur addant ad forti- E ter reſiſtendum diabolo. Sunt alacres ac læti, quibus gratias agamus Deo pro ſuis in nos beneficiis. Sunt quibus conſolemur ac delineamus afflictum. Denique nihil malorum habet hæc vita, quod non facilè feramus, ſi, quemadmodum *Coloſſ.* ſcribit *Paulus*, *nos invicem doceamus, & commonefaciamus cantionibus ac laudibus, & cantilenis ſpiritualibus cum gratia canentes in corde noſtro Domino. Et quicquid egerimus ſermone aut facto, omnia in nomine Domini Jeſu faciamus, gratias agentes Deo &* F *Patri per Filium.* Erit autem hæc muſica gratior Deo, ſi frequens chorus concordibus animis ac vocibus moduletur. Sed ut ad *Pſalmos Davidicos* redeam, nemo poteſt hujus modulationis ſentire dulcedinem niſi ſenſum myſticum perceperit. Quid eſt enim alioqui quod plerique monachi ac ſacerdotes tanto cum tædio *Pſalmos* hos ſonant? Nimirum quia ſpiritu canunt non mente. Quòd ſi quibus non vacat prolixos aliorum commentarios evolvere, horum faſtidio ſuccurret G *Arnobius*, qui ſæpe *Pſalmo* ipſo brevior eſt, ut qui hujus commentariolum legit, ſimul & *Pſalmum* cecinerit & didicerit. Sit igitur hæc præcipua cura ſacerdotibus, ut ſemel intelligant, quod quotidie recinunt: Ita fiet ut plus capiant ſolatii ex uno *Pſalmo*, quem intellectum mente cecinerint, quàm ex quadraginta ſpiritu decantatis. Illud in primis oportet eſſe perſuaſiſſimum pſaltæ noſtro, ſic viſum eſſe Spiritui ſancto, & optimo

conſilio

conſilio viſum, arcana ſapientiæ cœleſtis hujuſmodi figurarum involucris obtegere. Eruendi myſterium ipſe *Chriſtus* in Evangelio, & Apoſtolicæ literæ viam nobis aperiunt. Horum veſtigiis ingreſſi, veteres orthodoxi reliqua nobis prodiderunt. Sed meâ ſententiâ nemo ſanctior *Arnobio*. Quanquam is potiſſimùm occupatus eſt in ſenſu explicando, qui pertinet ad Evangelicam hiſtoriam, ut quemadmodum ſcribit *Paulus* Apoſtolus, ex fide in fidem magis in nobis confirmetur ſcientia *Chriſti*, dum quicquid in Evangelicis literis geſtum legimus, in *Pſalmis* prædictum conſpicamur. Atque hæc ſanè pars in tractando difficillima eſt, quâ rectè compertâ, facilè vel ex ſeſe reliquos ſenſus addivinant, qui in myſticis literis ſenſus habent exercitatos: qua de re nonnihil attigimus in commentario quo nuper explanavimus *Pſalmum*, *Quare fremuerunt gentes?* Sed, ut aliquando finiam, beatiſſime pater, orat & expectat illud abs te cum primis populus *Chriſtianus*, ut arrepto Pſalterio *Chriſti*, melodiam aliquam verè apoſtolicam incinas, quæ Principum ac populorum animos jungat *Chriſtianâ* concordiâ, quæ pernicioſas opinionum pugnas diſcutiat, quæ ad cœleſtium bonorum amorem inflammet, regno cœleſti deſtinatos. Non gratulor tibi dignitatem iſtam, non gratulor patriæ, atque etiam dioceſi mihi tecum communi, cui nunc primùm contigerit *Romanum* habere Pontificem. Non ambio ut apud te mihi proſit, vel patriæ affinitas, vel vetus inter nos conſuetudo: ſed orbi *Chriſtiano* gratulabor, ſi, quod fore confidimus, ita tractaris munus iſtud Apoſtolicum, ut mundus intelligat tandem *Romæ* contigiſſe Pontificem, cui *Chriſti* gloria nihil ſit antiquius, quíque *Petri* ac *Pauli* ſpiritum refert veriùs, quàm titulos: qui *Chriſti* vicarium ſic gerat, ut orbis ſentiat *Chriſti* ſpiritum in illo verſantem, & agentem. Audiet mihi crede populus veri paſtoris vocem, ac promptè ſequetur grex *Chriſti* veſtigiis præeuntum, neque gravatim agnoſcet Apoſtolicam poteſtatem, ſi ſenſerit Apoſtolicam pietatem. Hæc conanti precor ut aſpiret Dominus *Jeſus* paſtorum Princeps, Amen. *Baſileæ* Calend. Auguſti, Anno M. D. XXII.

In Algerum.

Deſ. Eraſmus Rot. Balthaſari Epiſcopo Hildeſheimenſi S. D.

Epiſt. 10. SCio quidem parum eſſe civile, Præſul clariſſime, tot negotiorum undis circumvallatum interpellare, ſed quum tua pietas tanto ſtudio cauſam agat Eccleſiæ, non erit, ut arbitror, moleſtum hoc interpellari negotio, quod ad Eccleſiæ tum concordiam, tum dignitatem cum primis pertinet. Nihil enim habet illa ſublimius, quàm quod per corporis & ſanguinis Dominici fit, etiam juxta naturam ac ſubſtantiam, unû cum *Chriſto*, & quodammodo in Deum transformatur; nihil autem ad perfectam indiſſolubiléque concordiam efficacius, quàm quod eodem corpore veſcens, eundem ſanguinem bibens, per eundem ſpiritum in unum corpus redigitur, & *Chriſto* capiti vivo viva connectitur. Et tamen videmus artificio Satanæ factum, ut ea res quæ conciliandis omnibus data fuerat, tot diſſidia olim genuerit, nuper re-

A novârit, dum alii negant quicquam eſſe in Euchariſtia præter ſymbola corporis & ſanguinis Dominici, alii fatentur ibi *Chriſtum* verè adeſſe, ſed ſub panis viníque ſubſtantia. Rurſus erant qui dicerent per verba conſecrantia perire panis ac vini ſubſtantiam, & ſuccedere corpus & ſanguinem Domini. Alii *Chriſtum* faciunt impanatum & invinatum, quaſi parum ſit ſemel fuiſſe incarnatum. Extiterunt & ſuo cognomine digni
B *Stercoraniſtæ*, *Græcia* nobis miſit *Fermentarios*; Succeſſit rixa de ſumendo ſub utraque ſpecie, qua tamen in re Pontificum autôritas variavit. *Gelaſius* enim cenſuit ab utraque ſubmovendos, qui ſub una tantùm ſpecie ſumi volebant ſynaxim. Extiterunt qui contenderent ab impio ſacerdote nihil confici, nec ab impiis ſumi verum corpus. Et tamen omnium horum error, in hoc profecit, ut in tanti myſterii cognitione magis ac magis tum erudita, tum confirmata ſit Eccleſia. Nulli
C tamen plus debet quàm *Berengario*, imò non *Berengario*, ſed *Chriſti* ſapientiæ, qui malitiam hominum vertit in bonum ſponſæ ſuæ. Quos & qualium virorum calamos excitavit impudens error *Berengarii*? Nuper exiit opus *Gutmundi* ex monacho *Benedictino* Epiſcopi *Averſenſis*: Nunc prodit *Algerus* ex ſcholaſtico monachus ejuſdem inſtituti. *Gutmundus* acrior eſt & ardentior, ac plus habet ſpiritûs rhetorici, hic ſedatior eſt & religioſior, uterque tum dialectices, tum
D reliquæ philoſophiæ bellè peritus, licèt citra oſtentationem, uterque in Canonicis ſcripturis, ac priſcis illis doctoribus, *Cypriano*, *Hilario*, *Ambroſio*, *Hieronymo*, *Auguſtino*, *Baſilio*, *Chryſoſtomo*, quorum ſcripta plurimum adhuc referunt ſpiritus Apoſtolici, ſtudioſè verſatus. Uterque tantum habet eloquentiæ, quantum à Theologo requirere par eſt. Certè dictionis argutiam, & collectionis acumen nuſquam in eis deſideres. Agunt ſolidis rationibus, nec ut nunc quidam
E faciunt, bonam voluminis partem, rixis & conviciis occupant, aut ſophiſticis ratiunculis rem tractant. Et tamen hos tales viros apparet ante *Bonaventuræ*, *Thomæ*, *Scoti*, *Alberti Magni*, atque etiam *Petri Lombardi* tempora floruiſſe. Ac recentiores quidam ut plus jactant *Ariſtotelicæ* philoſophiæ, ita phraſim habent aridiorem, nimirum *Ariſtotelem* ſuum imitati, qui tamen ſic neglexit affectus & ornamenta dictionis, ut ſummam præſtiterit elegantiam, quod idem hi
F non potuerunt. At neſcio quo pacto mihi decere videtur, ut in myſteriis explicandis adſit quædam orationis dignitas, nec abſit affectus. Ita demum fit, ut lector non ſolùm intelligat quod à docto docetur, verùm etiam amet quod ab amante traditur. Ex Evangelio habemus, *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis traditur*; Ex *Paulo* habemus, *Ego accepi à Domino quod & tradidi vobis, &c.* Et, *Qui ederit ac biberit indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini.* Hoc nobis
G eſt immobile fundamentum. Ac priſci quidam eccleſiæ doctores, interim obſcuriùs, interim variè, nè dicam diverſè, loqui videntur de hoc ſacramento. Obſcuritas vel ineffabili hujus myſterii profunditati tribuenda eſt, vel illorum cautioni, qui loquentes frequenter apud multitudinem ex *Judæis*, Gentibus & *Chriſtianis* permixtam, noluerunt ſanctum dare canibus. Varietas hinc nata eſt, quòd interdum ipſæ ſpecies ſa-

 cramentales

cramentales dicuntur ſymbola, interdum ipſa ſumptio ſymbolum dicitur: poſtremò, corpus ipſum ſui alteriúſve rei ſymbolum nonnunquam appellatur. Quoniam autem ſub illis ſignis latet corpus Dominicum, κτ' συνεκδοχὴν quod in ſpecies competit corpori tribuitur, velut frangi, atteríque. Tum quoniam ibi conſecratur corpus, ſubſtantiâ quidem idem quod pependit in cruce, ſed non idem qualitate, nimirum jam glorificatum & ſpirituale, ſibi parum attentis pugnare videntur antiqui, ſi quando dicunt corpus idem & non idem, quum revera nulla ſit pugnantia. Poſtremò, corpus *Chriſti* nonnunquam dicitur naturale quod ſumpſit ex virgine, nonnunquam myſticum, quod eſt Eccleſia: quæ res præbuit anſam oſcitanti lectori ut diverſa loqui videantur. Quum igitur tam evidens habeamus à *Chriſto* & *Paulo* teſtimonium, Quum per hos viros evidentiſſimè declaratum ſit, priſcos, quibus non ſine cauſâ tantum autoritatis tribuit Eccleſia, concorditer ſenſiſſe in Euchariſtia eſſe veram ſubſtantiam corporis & ſanguinis Dominici, Quum his omnibus acceſſerit Synodorum conſtans autoritas, tantúſque populi *Chriſtiani* conſenſus, ſimus & nos concordes in tam cœleſti myſterio, & hic ſub ænigmate edamus de pane & calice Domini, donec aliter edamus ac bibamus in regno Dei. Utinam autem qui *Berengarium* ſequuti ſunt errantem, ſequantur & pœnitentem, atque horum etiam error Eccleſiæ cedat feliciter. Exiſtunt circa hoc ſacramentum innumeræ quæſtiones, quomodo fiat tranſubſtantiatio, quomodo ſubſiſtant accidentia abſq; ſubjecto, quomodo colorem, odorem, ſaporem, ac vim etiam ſaturandi, inebriandi, nutriendíque retineant, quam habebat nondum conſecratus panis ac vinum; quo momento incipiat eſſe corpus & ſanguis Domini, quando deſinat eſſe ſubſtantia corporis & ſanguinis; & an corruptis ſpeciebus ſuccedat alia ſubſtantia, quomodo idem corpus ſit locis innumeris, quomodo juſtum hominis corpus ſit ſub tantillo fragmento panis, aliæque permultæ, quas inter eos ſobriè tractari convenit qui ſenſus habent exercitatos. Vulgo ſatis eſt credere poſt conſecrationem illic eſſe verum corpus & ſanguinem Domini, quod nec dividi poteſt, nec lædi, nec ulli patet contumeliæ; quicquid acciderit ſpeciebus. Nam ſi corpus Domini projectum in cœnum, aut in latrinam, aut in ventrem hominis demiſſum ſordidaretur, nullâ re magis ſordidaretur, quàm quum ab homine ſumitur criminibus inquinato. *Chriſtiana* quidem religionis eſt, ſpecies ſacramentales cum omni tractare reverentia, attamen quemadmodum Deus. qui juxta naturam non minus eſt in cloacis, quam in cœlis, nec lædi poteſt, nec inquinari; ita nec corpus Domini glorificatum. Breviter adverſus omnes humanæ cogitationis ſcrupulos, occurrat nobis primùm immenſa Dei potentia, cui nihil impoſſibile, cui nihil non facile: deinde quàm inæſtimabiles ſint dotes corporis glorificati, præcipuè Domini *Jeſu*! Supereſt igitur, ut quod ſufficienter perſuaſum eſt, dignè celebremus, & quod credimus, ipſâ re nos credere declaremus. Quantam enim puritatem, quantam reverentiam ac tremorem requirat hoc térque quatérque adorandum myſterium, quis dignè verbis aſſequatur? Quis autem credat illos ex animo credere, qui dum hoc peragitur myſterium, in

A templo fabulantes obambulant, aut quod alicubi velut ex more fit, in foro pro templi foribus ſtant, ocioſis fabulis terentes tempus? Olim ille pœnitentium aut catechumenorum locus erat. Quidam, vix oſtenſis myſteriis, ſeſe proripiunt in popinam, templúmque vacuum relinquunt. Quid hoc moris eſt? Dum agatur ridicula fabula, manes donec audias *Valete & plaudite*, & tam cœleſtis myſterii finem expectare B non potes? Circumſtant menſam illam adorabundi ſpiritus angelici, præſens adeſt in quem tota cœleſtis militia gaudet proſpicere, & tu perinde, quaſi ludicra res agatur, aut nauſeas oſcitaſque, aut garris aliquid, aut potas? Jam video morem apud pleroſque receptum, quem impium dicere fortaſſe non oportet, quod ab affectu quodam pio, licèt humano, profectus videatur, ſed tamen præter veterem Eccleſiæ conſuetudinem, parúmque congruenter inductus C eſt. Dum peragitur conſecrationis myſterium, chorus Virgini matri cantiunculam occinit, cum verboſa precatione. An congruit ipſo filio præſente matrem appellare? Atqui ſi priſcum Eccleſiæ morem ſervare velimus, id temporis nulla vox audiebatur in toto templo, ſed populus in terram pronus, tacitis affectibus gratias agebat Deo Patri, qui Filium ſuum in mortem tradiderit pro ſalute generis humani. Hoc nimirum hortatur ſacerdos, quum alloquens populum, di- D cit, *Surſum corda: Gratias agamus Domino Deo noſtro*. Nam ineffabilibus myſteriis nulla res magis convenit quàm ſilentium, nec alio modo dignius laudatur ſtupenda Domini *Jeſu* in nos charitas, quàm illo loquaciſſimo ſilentio, dum ſilente vocum humanarum ſtrepitu, ſubmiſſo corpore, mens erecta ſoli Deo loquitur. Ut autem populus pro dignitate veneretur hoc myſterium, non parum habet momenti vita ſacerdotum. Olim, quum maximè floreret Eccleſia, E non noverat niſi unicum ſacrum, quod ſolus Epiſcopus peragebat. Turbam ſacrificorum primùm religio, mox etiam quæſtus invitavit. Denique res eò devenit, ut multi non alio animo diſcant ſacrificare, quàm quivis è plebe diſcit opificium, alius ſutoriam, alius cementariam, alius veſtiariam. His Miſſa nihil aliud eſt quàm viaticum. Par quidem eſt, ut qui altari deſervit, ex altari vivat, ab hoc tamen myſterio decet procul abeſſe omnem ſpeciem F cauponationis; & hujus adorandæ functionis miniſtros oportet non geſticulationibus tantùm, veſtibus, aut vocibus, ſed totius etiam vitæ tenore muneris ſui dignitati reſpondere. Immane quanta decet illos ſobrietas, quanta pudicitia, quanta puritas, quantus vulgarium voluptatum contemptus, quantus divinarum literarum amor? Quàm indecorum eſt ſacrificum mox à tali myſterio, quod dici reliquum eſt, compotationibus, prophanis fabulis, chartis, aleáve, vena- G tibus, aut ocioſis obambulationibus conſumere, nullam, aut minimam temporis portionem ſacrorum lectioni voluminum, aut cœleſtium rerum contemplationi dare? Agnoſcant ſacerdotes ſuæ profeſſionis ſublimitatem: quum adſtant altari, miniſtros habent angelos, hinc digreſſi quidam non gravantur eſſe ſodales infimæ fecis hominum, nè quid dicam aſperius Nè quæſo mores eorum qui functionem obeunt angelicâ dignitate majorem,

majorem, porrigant hæreticis anſam impiè ſentiendi de tam ineffabili myſterio, ſed honorificent miniſterium ſuum, ut eos viciſſim honorificet Dominus, tum apud homines, tum apud Patrem ſuum cœleſtem. Verùm quid ego hæc? Efficaciùs huc adhortabuntur *Algerius* & *Gumundus*, quos ipſe me fateor ſummo cum animi fructu perlegiſſe. Equidem antehac nunquam dubitavi de veritate corporis Dominici, ſed tamen neſcio quo pacto ex hac lectione mihi non parum & confirmata ſententia eſt, & aucta reverentia. Hoc quicquid eſt laboris tibi dicatum eſſe volui, Præſul ornatiſſime, ut eſſet quod teſtaretur clientem *Eraſmum* optimi patroni ſui memorem eſſe, ac te viciſſim mei commonefaceret. Dominus proſperet ſanctiſſimos conatus tuos, in ſuam gloriam ac pietatis *Chriſtianæ* profectum. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*, Idibus Martiis, Anno à *Chriſto* nato M.D.XXX.

In Haymonem.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Joanni Emſtedio Cartuſiano Lovanii S.D.

Epiſt. 11. Quanquam haud ignoro, chariſſime frater, non deeſſe tibi confabulones, qui & ſolitudinem tuam exhilarent, & ſilentium iſtud non ſinant eſſe mutum, tamen viſum eſt unum addere, qui pia loquitur veriùs quàm diſerta: tametſi non video quo pacto negari poſſit disertè dici, quod piè dicitur: Is eſt *Haymo* monachus, Abbas & Epiſcopus, mirâ brevitate, mirâque ſimplicitate ac perſpicuitate enarrans *Pſalmos Davidicos*. Fuit hoc ſtudium ſeculis aliquot monachis eruditis, ut quæ à veteribus vel ſubtiliùs eſſent ſcripta doctis, vel fuſiùs dicta apud populum, in compendium redigerent adeo perſpicuâ brevitate, ut & ab occupatis, & à tenuiter literatis facilè valeant percipi. Hujus ordinis præcipuè ſunt *Anſelmus*, *Beda*, *Claudius*, & hic qui nunc venit in tuos complexus *Haymo*; quorum induſtria non mediòcrem utilitatem attulit Eccleſiæ: præſertim ſi quis ſpectet tum tempora, tum regiones in quibus illi vixerunt. Decet autem, ut qui, rejectis omnibus remoris, properant ad illam cœleſtem vitam, quàm maximè ſint expediti, nec ullis minus neceſſariis ſarcinis graventur. Quo magis mirandum eſt, quod quidam, qui victu cultúque ſimplicitatem apoſtolicam profitentur, doctrinam amplectantur omnium minimè ſimplicem, ſed argutiis ſupervacaneis, & *Averroicis* dogmatibus, ac novis inſuper ſomniis ſpinoſiſſimam. Quum igitur tales eſſent monachi, nomen erat apud omnes gratioſum, & honorificum erat appellari monachum: Nunc quorundam mali mores in cauſa ſunt, ut boni quoque communis invidiæ moleſtiam ferant. *Ariſtippus*, quum unguento quodam vehementer eſſet delectatus, *Malè ſit*, inquit, *iſtis cinædis, qui rem tam bellam infamârunt:* Similibus verbis non abſurdè quis ſtomachetur in eos, qui ſuo vitio, monachi nomen in invidiam vocàrint, quum revera non conveniat ullum eſſe plauſibilius. Quis enim non amet eos homines, qui verè mundo mortui, ſeſe totos Deo dedicârunt? Quorum talis eſt vita, talis oratio, ut nemo ab illorum conſpectu, nemo à colloquio non melior diſcedat. A quibus nemo quicquam metuat incommodi; non fraudem, ab his qui pecunias habent pro ruderibus, & hoc quod habent dilargiuntur egenis: non vindictam, qui, juxta doctrinam Evangelicam, orant pro perſequentibus, amore proſequuntur eos quibus ſunt inviſi, benefacta reponunt pro malefactis: nec eſt ullius pudicitiæ periculum, ab his qui & corde & corpore ſunt incorrupti; qui propter ſingularem animi modeſtiam nulli ſe præponunt, nulli invident, nullum faſtidiunt; ſed quo magis ad perfectionis culmen accedunt, hoc magis ducunt ſeſe omnium infimos: & quum revera gemmæ ſint & flores eccleſiæ, tamen ipſi ſeſe fecem appellant: Aliorum lapſus aut elevant, aut commodè interpretantur, in proprios auſteri cenſores: aliena benefacta candidè amplificant, ſua modeſtè extenuant: nemini adulantur, neminem procacibus verbis percellunt præſentem, nemini obtrectant abſenti: nihil auditur ex ore illorum niſi quod eſt in corde, verba charitatis, verba conſolationis, verba amicæ admonitionis & gratiarum actionis. Adeſt in his comitas non fucata, ſed ex bona conſcientia proficiſcens. In ſumma, cœleſtis illius civitatis imaginem quandam nobis referunt, & angelicos choros quodammodo repræſentant, vel quòd jugiter decantant laudes Dei, vel quòd transformati in ſpiritus, nihil habeant commercii cum carnis affectibus, vel quod in ſumma vivunt concordia, vel quòd angelorum ritu inter homines ac Deum velut internuncii, & populorum vota illi commendant, & plurima bona ab illo precibus aſſiduis impetrant, non ſibi tantùm, ſed in commune. Quid porrò ſi ad has virtutes accedat donum prophetiæ? ut gratis, ut purè, ut incorruptè doceant populum ſive voce, ſive ſcriptis libris, ſive utroque? Quid quod jejuniis, vigiliis, laboribus crucifigentes carnem ſuam, quantum licet, ſupplent ea quæ deſunt paſſionibus *Chriſti*, ac ſeipſos quodammodo immolant pro ſalute populi. Et tu laicè potes malè velle illis, qui, dum crapulâ gravatus altum ſtertis, pro te vigilant, pro te jejunant: dum tu Deum alea, ſcortis aliiſque ſceleribus ad iram provocas, illi pro te deprecantur: dum tu apud homines malè de illis loqueris, illi de te bene loquuntur apud Deum? Quis tales viros, non ut ſemideos quoſdam veneretur, non amet, tanquam ad publicam utilitatem quaſi divinitùs datos, etiamſi ipſe ſit vir improbus? Nam eximia virtus etiam inimicos ſuos rapit in admirationem ſui. Et qui de nullo bene merentur, tamen inſtinctu naturæ reverentur eos, qui benefaciunt malis pariter ac bonis. Quænam igitur eſt quorundam perverſitas, qui hoc ipſo contemnunt aliquem quòd monachus eſt? Qui monachum dicit, omnium heroicarum virtutum ſummam dicit, quæ benevolentiam ac favorem à bonis promerentur, à malis extorquent. Quòd ſi nihil aliud diſplicet quàm vocabulum, appellent pro monacho, ſi videtur, ſimplicem ac ſolitarium. Solitudo autem ea, non æſtimatur numero convictorum, ſed ſeparatione malorum affectuum: alioqui nec *Cartuſiani* ſoli ſunt. Ubicunque adeſt hæc ſolitudo, ibi adeſt frequentiſſima ſodalitas. Ille feliciter ſolus eſt, qui nullius improbi convictu corrumpitur, qui nullos habet in animo tumultus affectuum inter ſe pugnantium, nec tamen cum Deo conſentientium. Hoc pacto licet & in Principum aulis, &

in publicis magiſtratibus, & in mediis hominum commerciis eſſe monachum. Quænam igitur eſt animi perverſitas odiſſe monachum, ob hoc ipſum quòd monachus eſt? Profiteris te *Chriſtianum*, & averſaris eos qui *Chriſto* ſimillimi ſunt? Hic protinus occinent ſcio, pleroſque plurimum abeſſe ab hac imagine. Nullum igitur vitæ genus probabimus, ſi propter malos oderimus & bonos. Quid igitur ſupereſt? Quid niſi ut amemus homines, incerta in meliorem interpretemur partem, ad vitia leviora conniveamus, gravioribus mederi ſtudeamus potiùs quàm exaſperare, ordinem ipſum & inſtitutum veneremur etiam. Quòd ſi ad hominum vulgarium civilitatem accedat monachorum, ſeſe ad ea quæ veræ ſunt religionis toto pectore referentium induſtria, facilè reviveſcet priſtinus orbis favor, facilè obmuteſcent ora maledicorum. Itaque fiet, ut non ſolum vivant grati Deo, gratioſi apud homines, verùm etiam feliciter hìc vivant & hilariter. Nulli enim vivunt quietiùs aut ſuaviùs iis qui verè monachi ſunt, nulli miſeriùs quàm qui non ex animo monachi ſunt. Illis monaſterium paradiſus eſt, his piſtrinum. Sed cuique magna ex parte in manu eſt, ut ſibi piſtrinum vertat in paradiſum. Ad *Haymonem* redeo, qui *Davidicam* citharam pulſans, angelicum cœtum veſtrum ad ſpirituales excitabit choreas, ut in hymnis & canticis Domino pſallatis in cordibus veſtris. Nemo faſtidiat dictionis ſimplicitatem, ſed amplectatur ſententiarum pietatem. Hoc eò admoneo, quod ſuſpicer multos eſſe tales, qualis ego fui olim, qui nauſeant ad omnia, quæ carent rhetorum condimentis & ornamentis. Sed quum eſſem parvulus in *Chriſto*, ſapiebam ut parvulus: atque utinam nunc quoque prorſus evacuâſſem ea quæ ſunt parvuli. Hoc meum officium ſi quam apud te gratiam promeretur, oro ut hunc *ἁμαρτωλὸν* aliquando precibus tuis *Chriſto* commendes. Exemplar exhibuit venerabile Monaſterium Canonicorum regularium, vulgo dictum *Marpach* in *Elſatia*, reliquias inauſpicatiſſimi tumultûs agricolarum. Dominus illis pro malis reponat bona. Vale. *Friburgi Briſgoiæ*, Anno à *Chriſto* nato M.D.XXXIII. pridie Calend. Martias.

In SENACAM.

Deſ. Eraſmus Rot. Petro Epiſcopo Cracovienſi, ac regni Poloniæ Cancellario S.D.

Epiſt. 12. IN ipſo ſtatim hujus operis limine, Præſul ampliſſime, fortaſſis cœperit aliquem admiratio, quid acciderit, ut præter morem meum nunc *Seneca* prodeat, non ejuſdem nomen præferens, cui fuerat antea dicatus. Quum enim alii quidam pluribus interdum dedicent eundem librum, nonnulli ſingulos ejuſdem operis libros ſingulis nuncupent, quidam appendices adjectas aliis inſcribant, quàm opus inſcripſerant; nos tamen hac in re ſummam præſtitimus conſtantiam hactenus, adeo ut quum olim R.D. *Guilhelmo Uvaramo* Archiepiſcopo *Cantuarienſi* ſolam *Euripidis Hecubam* præſentes exhibuiſſemus, abſentes in editione & *Iphigeniam* aulidenſem adjecerimus. Quantulus autem fuerit *Adagiorum* libellus initio, quem clariſſimo Baroni *Guilhelmo Montjoio* dedicavimus, plerique ſciunt; quanta nunc ſit operis moles, li-

A quet; nihil tamen mutatum eſt de titulo. Certè poteramus in *Chiliadibus*, aut *Centuriis* facere, quod *Cœlius Rodiginus*, vir doctus ac pius, fecit in ſedecim libris, quibus titulum eſſe voluit *Antiquarum lectionum*. Ab hac ambitione tantum abſumus, ut complures libellos emiſerimus abſque nuncupatione. Longiùs etiam ab eorum impudentia, qui idem opus mutatâ duntaxat præfatione pluribus dicant, eâdem, quod aiunt, filiâ plu-
B res ſibi generos aſciſcentes: Adverſus hujuſmodi exempla, quum in hunc uſque diem perpetuò meum morem obtinuerim, hoc vehementiùs admirabitur aliquis, quod opus pridem dicatum *Thomæ* Epiſcopo *Dunelmenſi*, nunc videat alterius præferre nomen. Hoc, ampliſſime Præſul, nec caſu, nec temerè, ſed conſultò factum eſſe fateor. Siquidem vel hac ratione cunctis teſtatum eſſe volui, priorem editionem non fuiſſe meam, quanquam plus ſatis fretus amici cujuſdam promiſſis
C addideram Præfationem. *Cantabrigiæ* quum nactus eſſem aliquot *Senecæ* libros manu deſcriptos, adhibito laboris ſocio totum *Senecam* percurri veriùs quàm perlegi, annotatis in ſpacio marginis quæ vel diverſa compereram in exemplaribus, vel ipſe ex me addivinâram. In his erant permulta, quæ vigilantis & eruditi cujuſpiam diſcuſſionem requirebant. Quum mihi, diutiùs *Baſileæ* commorari non eſſet commodum, totum hoc negotium amico cuidam, de cujus fide, nec
D tum quicquam addubitabam, nec nunc conqueri libet, commiſi. At poſt menſes aliquot *Baſileam* reverſus, comperi ſic tractatum opus, ut me vehementer puderet ejus editionis. Non hic vulgari more culpam in alium transferam, ſed partiar magis inter eum qui commiſit, & eum qui commiſſum ad ſe recepit. Meum peccatum erat quòd, oblitus ſapientiſſimi de Caſſita apologi, amicorum operam expectarem in eo negotio quod per me rectiùs geri & potuit & debuit: illius, quòd in-
E exploratis humeris ſuſcepit ſarcinam viribus majorem. Quanquam haud ſcio an major culpæ portio mea ſit, ſiquidem ineptior eſt qui bovi clitellas imponit, quàm bos ipſe qui recipit impoſitas. Sed civilius eſt, opinor, utriuſque culpam ſi non licet excuſare, ſaltem extenuare. Fidem amici perſpectam habebam. de ingenio, doctrinâ; judicioque pro mea erga illum benevolentia magnificentiùs ſenſi, quàm pro re: & ille pro mutuo ſuo amore, gratificandi ſtudio, fortaſſis & recu-
F ſandi pudore, plus recepit quàm præſtare valuit. Quòd ego peccavi, ſimplicitatis & candoris erat; quòd ille, ſedulitatis & obſequii. Cæterùm quòd ea pars exemplaris quæ crebriores habebat annotatiunculas ſublata eſt, ſic interpretari libet, aut ab illo non eſſe factum, aut charitate noſtri factum, qui maluit ibi parum meminiſſe fidei, quàm de noſtra amicitia periclitari. Sed huic malo malum aliud geminum acceſſit, ut intelligas totum illud negotium ſiniſtris auſpiciis fuiſſe geſtum. Cu-
G râram per quendam bibliopolam, ſibi felicem, aliis infeliciſſimum, *Senecæ* codicem reddendum Epiſcopo cui dicâram hoc laboris. Is ex *Anglia* reverſus, affirmavit, ſe cum fide quod erat mandatum peregiſſe. Credidi. Quis enim non crederet ſic aſſeveranti? Interim in meis ad Epiſcopum literis iterum atque iterum faciebam dicati miſſiq; voluminis mentionem. Ille qui nihil acceperat, exiſtimabat ſe mihi ludibrio eſſe. Huic ſtoma-

chum

chum etiam exaſperavit Jureconſultus quidam, A
qui illi erat à conſiliis. Nam indicârat Epiſcopo
locos aliquot, qui tam manifeſtum habebant
mendum, ut mirum ſit nec ab operis animadver-
ſum fuiſſe. Tandem quum rediiſſem in *Angliam*,
ignarus harum rerum, comperi Præſulem illum,
quem habere ſolebam amiciſſimum, mirè frigi-
dum,& cauſam expiſcatus ſum. Itaque,præter edi-
tionis dedecus, propemodum etiam amici non
vulgaris jacturam feci. Interim ſemper ſtimulavit B
animum calcar ignominiæ, ut quemadmodum ſo-
lent milites poſt cladẽ acceptam in proximo con-
flictu,virtute dedecus acceptum penſare,ita felici-
ore recognitione ſarcirem, quod in editione pri-
ore commiſſum erat. Quanquam illa quoq; qualis
qualis erat, non parum multa reſtituit,certè ſpem
aliquam oſtendit eruditis hujus ſenticeti in uſum
frugiferi novalis repurgandi. Itaque melioribus,
ni fallor, avibus *Senecam* in manus recepi, in quo
emaculando tantum curæ,tantùmque ſudoris im- C
penſum eſt, ut optimo jure poſſim abdicare prio-
rem illam editionem. Ac nè quid infelicium au-
ſpiciorum hic reſideret, ſed planè novo genio jam
aliud prodiret opus, mutatâ Præfatione, tuo no-
mini auſpicatiſſimo vigilias haſce meas dicare vi-
ſum eſt. Speróque futurum, ut quemadmodum
tu conſiliis, fidelibus juxta ac prudentibus, Regi
Sigiſmundo pacis bellíque artibus juxta inſtructo,
tum florentiſſimo *Poloniæ regno*, cui vigilantiſſi-
mum præſtas Cancellarium, cumprimis dexter es D
ac felix; ita nomen tuum *Senecæ* præfixum, lætum
quoddam augurium ſit allaturum ſtudioſis omni-
bus, quos hactenus miſerè torſit, autor lectu qui-
dem digniſſimus, ſed ita tractatus, ut vix uſquam
ſe lector poſſit explicare. Non hic verbis attol-
lam, quantum mihi laboris exhauſtum ſit. Scio
neminem crediturum, niſi priorem editionem
cum hac contulerit. Id ſi quis non gravabitur fa-
cere, continuè fatebitur alium prodiiſſe *Senecam*:
non quòd nihil reſederit excutiendum, ſed quòd E
innumera portenta, non minùs feliciter quàm
fortiter ſuſtulerimus, idque præſidio diverſorum
codicum, inter quos erant aliquot miræ vetuſta-
tis. Divinationi non temerè indulſimus, experi-
mento docti, quam id tutum non ſit. Et tamen
alicubi divinandum fuit, nec rarò feliciter ceſſit
conjectura, niſi me fallunt omnia. Adjuvit in hoc
labore nonnihil induſtria *Matthæi Fortunati Pan-
nonii*, hominis, ut res indicat, exactè docti, dili-
gentis, ſobrii ſanique judicii. Is enim libros *Na-* F
turalium Quæſtionum accuratiſſimè recognovit,
quod operæ utinam & in cæteris omnibus præſti-
tiſſet, quem ut in pleriſque libenter ſequuti ſumus,
ita in nonnullis ab eo diſſentimus, præſertim ubi
noſtro ſenſui ſuffragabantur exemplaria. Profuit
& *Rodolphi Agricolæ* codex typis excuſus *Tarviſii*,
ante annos 50. quem is vigilantiſſimè videtur
evolviſſe. Arguebant hoc notulæ manus ipſius,
quibus innumera loca correxerat, ſed in multis,ut
apparebat, divinationem ingenii ſequutus magis G
quàm exemplaris vetuſti fidem. Incredibile verò
quàm multa divinârit vir ille planè divinus, non
enim poſſum *Rodolphi* dotes & plurimas, & exi-
mias complecti breviùs. Ejus codicis nobis co-
piam fecit *Hayo Hermannus Phryſius*, juvenis tam
felici natus indole, ut unus videatur idoneus qui
Rodolphicæ laudis ſucceſſionem capeſſat, tantíque
viri gloriam ſuſtineat, alioqui & patriam ha-

A bens cum illo communem, & affinitate propin-
quus. Quin & *Sigiſmundus Gelenius*, qui jampri-
dem in officina *Frobeniana* caſtigandi præfectu-
ram gerit, vir citra omnem oſtentationem ex-
quiſitè doctus, & quòd in eruditis quoque rarum
eſt, emunctæ naris, exactíque judicii, non pauca
feliciter deprehendit, quæ nos in multa diſtra-
ctos, interdum & defeſſos, fefellerant. Non enim
eſt mei ingenii quenquam laude meritâ fraudare.
B Ut autem hunc *Senecam* tam prodigioſè depra-
vatum haberemus, præter illas vulgares cauſas in-
curiam,inſcitiámque ſcribarum,temeritatem ſcio-
lorum, mutantium quicquid non aſſequuntur, ſe-
orſum duas potiſſimùm fuiſſe perſpicio: Prior
eſt ipſa *Senecæ* phraſis, quæ quoniam nuſquam non
affectat declamatorias argutias, interdum uſque
ad ænigmatis obſcuritatem, præſertim quum ac-
cedat orationis conciſæ parúmque compoſitæ,
abruptum, ut facillimus ita periculoſus erat lapſus,
C vel minus eruditis, vel oſcitantibus, qua de re,
mox plura nobis dicentur. Altera quòd hunc
ſcriptorem priſci *Chriſtiani* ſibi ſtudio quodam
vindicârunt, ac propemodum pro orthodoxo ſunt
amplexi, partim ob præceptorum ſanctitatem,
quàm in hujus libris animadverterunt, partim
commendatione libelli, qui continet epiſtolas
aliquot ultrò citróque inter *Paulum* Apoſtolum
& *Senecam* miſſas, mendaci quidem titulo; ſed
in rebus humanis mirum eſt, quantum interdum
D habeat momenti. fictum ac frivolum nugamen-
tum. Non enim belli tantùm, juxta proverbium,
ſed totius vitæ mortalium multa ſunt inania.
Jam quum ſemper vulgo nihil ſoleat eſſe levius,
quo ſeculum illud habebat homines ad pietatem
proniores, magis credulos, minúſque ſuſpicioſos,
hoc facilius erat illis fuco pietatis imponere. Nec
parum acceſſit illi favoris ex divi *Hieronymi* com-
mendatione, qui *Senecam* recenſuit in Catalo-
go ſanctorum, quanquam in eo Catalogo com-
E memorantur aliquot non admodum probatæ
ſanctitatis: Velut *Joſephus* profeſſione *Judæus*,
Tertullianus, *Novatianus*, & *Donatus* hæretici.
Ita factum eſt, ut ob religionis amorem faſtiditis
ethnicorum literis politioribus, diſciplinis, lin-
guis, & antiquitatis peritiâ *Senecæ* libros & pri-
vatim ſibi legerent, & publicè juventuti præle-
gerent, homines infantes, ac vix ſemigrammati-
ci, tantùm aſperſi rudis illius & inconditæ philo-
ſophiæ ſomnio veriùs quàm cognitione, qui pro-
F feſſionem auſpicabantur ab explicatione quatuor
cauſarum, materialis, formalis, efficientis, & fina-
lis. Deinde præfati epiſtolam eſſe moralis phi-
loſophiæ, dividebant eam in duas partes princi-
pales, & rurſus harum ſingulas in tres aut quatuor
minùs principales. His ſumis ingreſſi, quum
ventum eſſet in medium, ſi qua vox occurriſſet
inuſitatior, ſi quod ſchema, ſi qua ad autores non
vulgares alluſio, ſi quid græcitatis, ſi quid veteris
hiſtoriæ, breviter ſi quid omnino retruſioris eru-
G ditionis, quum harum rerum nihil didiciſſent,
quibus penè ad oſtentationis vitium ſcatet *Sene-
ca*, neceſſe erat, ut aut mera portenta commi-
niſcerentur, aut mutarent ſcripturam. Quid ni?
ἄρχειν γὰρ ἀνάγκη, ubi cathedram conſcenderis, &
inſcitiam profiteri non convenit ei, qui pileo titu-
lóque magiſtri artium celebris eſt. Vix dictu cre-
dibile, quantam hic impietatem commiſſam de-
prehenderim. Eundem locum interim adeo variè
corruptum;

corruptum, & tam impudenter mutatum offendi-
mus, ut nullum verbum nec inter depravatores,
nec cum germana lectione, quam in pervetuſtis
exemplaribus invenimus, conveniret. Itaque,
dum quod ſemel depravatum eſt, alius ſimili te-
meritate nititur emendare, rurſum, alius atque
alius ſubinde novat aliquid, fit mendum inemen-
dabile, ut nulla jam quamvis eruditi hominis di-
vinatio poſſit opitulari. Nam quod ſcribarum in-
ſcitiâ committitur, habet aliqua germanæ ſcriptu-
ræ veſtigia, quæ ſagacibus ingeniis præbent ali-
quam veri conjecturam: quemadmodum in his
quæ ex notulis excipientium, aut ex dictantis voce
non æqualiter ad omnium aures perlata, vitiata
ſunt, locus aliquis relictus eſt eruditorum con-
jecturæ. Solent enim profeſſores dictare ſcriben-
dum quod erant enarraturi. His non omnes erant
æqui vicini, & diverſa eſt nationum pronunciatio,
nec ſemper articulata lingua eſt pronuncianti.
Hinc evenit, ut *contantius* ſcriberetur pro *conſtan-
tius*, & *alea* pro *area*. Similiter notularum varie-
tas dabat anſam erroris. Attamen illud debemus
Chriſtianorum ſtudio, quòd quum tot clariſſimi
ſcriptores interciderint, *Seneca* nobis magna ex
parte ſuperſit; ſi tamen hoc eſt ſupereſſe. Opinor
autem à nobis rem eò deductam, ut ſi quis do-
ctior, felicior, & ocioſior, tantam acceſſionem
addat huic editioni, quantam nos adjecimus ſu-
perioribus, ſperem talem fore *Senecam*, ut mini-
mo cum tædio, maximo cum fructu legi poſſit.
Adjecimus annotatiunculas, ſed paucas, nec alibi,
quàm ſicubi putarem excludendam depravatio-
nem. Alioqui nullus erat futurus annotationum
modus, ſi quod à *Fortunato* factum eſt, quicquid
eſſet correctum annotare voluiſſemus. Et ta-
men vehementer optârim hunc autorem ſcholiis
illuſtratum, veluti ſtellulis quibuſdam, quæ depra-
vatorum temeritatem ſubmoverent. Vitam
Senecæ quidam non prorſus indiligens ex *Suetonio*,
Cornelio Tacito, & *Hyeronymo* decerptam literis
prodidit, ex cujus libro decerptum eſt, quod hic
adjectum videmus. Cæterùm illis non aſſentior,
qui certant *Senecam* facere *Chriſtianum*, *Nico-
demo* ſimilem, qui quum nullum habeant argu-
mentum probabile præter epiſtolas, quas poſt
docebimus à ſtudioſo quopiam fuiſſe confictas,
nullum prorſus habent argumentum, niſi quòd
ſub eodem Cæſare vixerunt *Romæ*. Sed finga-
mus *Senecam*, quo non alius *De contemnenda morte*
ſcripſit unquam vel ſæpiùs vel fortiùs, adeo fuiſſe
meticuloſum, ut nè in ſcriptis quidem extrema
ſenecta proditis uſquam ſubindicârit ſuam pro-
feſſionem, tam cautum, ut nihil ſuboluerit *Nero-
ni*, qui quum illum decreviſſet è medio tollere,
& cauſas commentitias prætexeret, *Chriſtianiſmi*
crimen non objecit; illud quo colore defendemus,
quòd in extremis ſcriptis ſubinde loquitur *deos
& deas*, ſubinde dubitat, nunquid hominis ſuperſit
à funere? Ut largiamur eſſe, fas metu mortis
diſſimulare *Chriſtianum*, impia certè diſſimulatio
eſt quæ pietatem impietate diſſimulat. Aliud eſt
veſte prophanâ *Chriſtum* occultare, aliud eſt libris
editis pugnare cum *Chriſti* dogmatibus, & aliud
eſt ſilere de *Chriſto*, aliud illo indigna loqui. Sed
quorſum attinet hoc commentum? An ut libros
illius *Chriſtianis* hominibus commendent? Equi-
dem arbitror magis in rem eſſe lectoris; ut *Se-
neca* libros legat, velut hominis ignari noſtræ re-

A ligionis. Etenim ſi legas illum ut Paganum,
ſcripſit *Chriſtiane*; Si ut *Chriſtianum*, ſcripſit Pa-
ganicè. Quum autem in illo ſint plurima, quæ
ſegnitiem noſtram poſſint ad virtutis ſtudium
accendere, habebunt eadem acriores aculeos, ſi
cogitemus ab ethnico profecta. Apud illos enim
ſunt quædam ita dicta geſtáve, ut juxta *Chriſtia-
nam* quidem philoſophiam vehementer ſint im-
probanda, præ ſe ferant tamen miram virtutis
B indolem: velut illud *Socratis*, *Hoc unum ſcio, quòd
nihil ſcio*, quum ſit abſurdè dictum, tamen ex-
probrat nobis noſtram arrogantiam. Et *Lucretiæ*
factum, quum ſit optimo jure deteſtabile, nobis
tamen commendat pudicitiæ ſtudium, & hoc
efficaciùs commendât, quòd exemplum ab ethni-
ca fœmina profectum ſit. Itaque quod ad mores
attinet, majore fructu legetur *Seneca*, ſi legatur
ut, quemadmodum fuit, Paganus. Nam & *Chri-
ſtianè* dicta vehementiùs efficient, & ſecus dicta
C minùs lædent. Alioqui nuſquam magis diſcrepat
à *Chriſtiana* philoſophia, quàm quum ea tractat,
quæ nobis ſunt præcipua. Caput enim noſtræ
religionis eſt, nôſſe Deum. At ille commonſtra-
turus nobis quid ſit Deus, *Deus*, inquit, *eſt totum
hoc quod vides & non vides*, quaſi totus hic mundus
ſit ingens animal, cujus corpus ſit oculis conſpicu-
um, anima lateat, & hoc ſit Deus. Jam unus nè
ſit Deus an plures, vehementer ambigit, & tamen
frequenter iterat *deos deáſque*. Rurſus irridet eos,
D qui putant in hoc mundo nihil geri, quod hunc
Deum non fallat, perinde quaſi culicem ſentiat
Elephantus. Jam an anima ſuperſit corpori ſic
diſputat, quaſi nihil referat utrum credas. Ali-
cubi, ut refert *Tertullianus*, pronunciat omnia fi-
niri morte, etiam ipſam. Poſtremò, quoties in-
cidit in ſapientem illum *Stoicum*, ſic eum attollit,
ut frequenter diis æquet, nonnunquam & ante-
ponat. Ait ſapientem univerſam felicitatem ſu-
am ſibi uni debere, diis nihil opus eſſe, imò deos
E aliquid debere ſapienti. At pietas nobis perſuaſit,
etiam paſſerculos & lilia Deo curæ eſſe; tum ho-
minem nihil habere ex ſeſe boni, ſed ſummam
ſuæ felicitatis debere munificentiæ Numinis.
Quantum igitur ſit periculi, ſi illa legantur velut
à *Chriſtiano* prodita. Cæterùm quod ad eruditio-
nem aut eloquentiam pertinet, cum judicio de-
lectúque legendum eſſe *Senecam*, jam olim ad-
monuit *Quintilianus*, tantâ æquitate temperans
ſuam de illo cenſuram, ut nec perſonæ ſtudio
F laudet improbanda, nec odio damnet quæ laudem
promerentur. Proinde fortaſſis non abs re fuerit,
ſi ſtudioſæ juventuti paucis indicem, quæ ſint in
hoc autore fugienda, quæ ſequenda. Primùm,
habet voces ſuas, velut in hoc affectatas, ut diſ-
ſimilis ſit *Ciceroni*; quanquam hoc illi cum *Quin-
tiliano Pliniiſque* commune, & haud ſcio an cum
toto illo ſeculo, quod *Ciceronis*, velut argenteum
aureo ſucceſſit. Hujus rei pauca ſubjiciam exem-
pla, ut lector ex his conjiciat cætera. Pronomine
G reciproco *ſui*, *ſibi*, *ſe*, frequenter duriùs utitur.
Tanquam penè ſemper uſurpat pro *velut*, *ſive*, *ut*,
ſi quando vult exemplum ſubjicere. Aliquoties
dicit *æquè quàm* prò *æquè atque*. *Cum* gaudet ad-
dere ſuperlativis, quàm quod ſciam, nunquam, ut
cum maxime, pro *quàm maxime*. *Adverſus* pro
erga frequenter uſurpat in bonam partem, ut, *gra-
tus adverſus deos*. In hac ſermonis forma non mo-
dò contemnit homines, ſed deos negligit; vix
unquam

A unquam addit conjunctionem, *Sed & deos*, aut, *ſed deos quoque.* Hæc atque his ſimilia, non reprehendo nec damno, tantùm indico non eſſe *Tulliani* candoris. *Quintilianus* libro decimo tribuit illi ſtili uſum, quòd in nullo ſcribendi genere non eſſet verſatus, tribuit ingenium facile & copioſum, tribuit ſtudium & plurimarum rerum cognitionem, fatetur illum abundare multis & præclaris ſententiis, probat libertatem in vitiis hominum inſectandis, addens illius libros & ad mo- B res formandos conducibiles eſſe. In ſumma, fatetur in illius libris eſſe multa quæ non ſolum probari debeant, verumetiam admirationem mereantur. Sed ex adverſo detrahit illi philoſophiæ exactam cognitionem, adimit judicium de ſeipſo, quod illi corruperat humanum vitium philautia, qui nævus nonnunquam in doctis ac bonis viris reperitur, ſed quem abundè multis penſent virtutibus, nam id ſubindicat quum ait, *ſi non omnia ſua amâſſet.* Ac mox, *velles*, inquit, *eum* C *ſuo ingenio dixiſſe, alieno judicio.* Unde parum æquus judex *Seneca* fuiſſe videtur alienorum ſcriptorum, quod hiſce verbis ſignificavit *Fabius*: *Quem non equidem omnino conabar excutere, ſed potioribus præferri non ſinebam, quos ille non deſtiteras inceſſere, quum diverſi ſibi conſcius generis, placere ſe in dicendo poſſe, in quibus illi placerent, diffideret.* Quod ad phraſim attinet, putat in eo corrupta eſſe pleraque, quæ hoc plus officiant, quòd abundant dulcibus vitiis: nominatim illud taxat, quòd D pondera rerum minutiſſimis ſententiis frangat: & alibi, ni fallor, notat in eo conciſum & abruptum dicendi genus. Candorem in illo deſideràſſe videtur & *Suetonius*, in *Nerone Claudio* ſcribens hunc in modum: *Liberales diſciplinas omnes ferè puer attigit, ſed à philoſophia eum mater avertit, monens imperaturo contrariam eſſe, à cognitione veterum oratorum Seneca præceptor, quo diutius in admiratione ſui detineret.* At idem in *Caligula Seneca* videtur tribuere lene comptùmque dicendi ge- E nus, ita loquens de *Cæſare*, *Lenius comptiúſque ſcribendi genus adeo contemnens, ut Senecam tum maximè placentem commiſſiones meras componere, & arenam ſine calce eſſe diceret.* Quum *Seneca* ſit affectibus tragicis vehemens, miror cur *Suetonio* videatur eſſe lenior, ut nè de ſermonis cultu diſputemus. At his etiam liberiùs in *Senecam* deſtomachatur *Aulus Gellius*, *Noctium Atticarum* libro duodecimo, capite ſecundo: Poſteaquam enim retuliſſet aliorum de *Seneca* judicium, quorum alii F cenſerent illius libros prorſus indignos qui legantur, quòd ejus oratio protrita videatur ac vulgaris, res atque ſententiæ, aut inepto inanique impetu ſint, aut levi quaſique dicaci argutiâ, eruditio vernacula ac plebeia, nihil ex veterum ſcriptis habens neque gratiæ, neque dignitatis: alii paulò æquiores, ſermonis elegantiam magna ex parte illi detraherent, rerum verò cognitionem non adimerent, in vitiis autem morum objurgandis, ſeveritatem gravitatémque non invenuſtam com- G probarent; nominatim, *Senecæ* judicium de *Cicerone* multa cum libertate reprehendit, uſque eò incandeſcens, ut illum appellet nugatorem hominem: móxque ſubjicit, *Sed jam verborum Senecæ piget, hæc tamen inepti & inſipidi & inſulſi hominis joca non præteribo.* Denique ſic claudit cenſuram, *Dignus ſanè Seneca videatur lectione ac ſtudio adoleſcentium.* Mox, ut arguat inter malè dicta *Se-*

A *neca*, quæ plura videri vult quàm bene dicta, eſſe quædam quæ probare poſſis, unicam duntaxat profert ſententiam, hanc: *Quid refert quantum habeas, multò illud plus eſt quod non habes.* Etiam ſi non videtur hoc *Senecæ* dictum, ſed *Publii* mimi, quum ſit verſus trochaicus tetrameter catalecticus. In hoc *Gellii* judicio, neque nihil eſt, neque vera tamen ſunt omnia. Æquior in hunc eſt *Cornelius Tacitus*, qui quum integritatem con- B ſtantiámque hominis cum cæteris rerum ſcriptoribus prædicet, orationis etiam cultum tribuit; dicendi genus ad delectationem veriùs quàm ad ſeveritatem comparatum, excuſat hoc nomine, quòd vir prudens quum perſpiceret ferum adoleſcentis ingenium, per philoſophiæ præcepta ad virtutis amorem non poſſe flecti, ſuavioribus, amœnioribúſque ſtuduerit illud vel emollire vel occupare. Hinc factum eſt, ut *Nero* pangendis carminibus præcelluerit, quum orationibus à *Se-* C *neca* compoſitis ſeſe venditaret. Inter omnes virtutes, quas & multas & eximias in *Seneca* ſcriptis eſſe fatetur *Quintilianus*, nulla potior, quàm quod lectorem miris aculeis ad honeſti ſtudium inflammet, ab humilibus curis ac ſordidis voluptatibus avocet. Quod quum ſit optimum, quid refert quâ phraſi id efficias? quanquam ipſa quoque talis eſt, ut eruditiſſimo ſeculo fuerit inter præcipuos, tantum abeſt ut hiſce temporibus poſſit faſtidiri. Neque tamen nihil habent veri D quæ doctiſſimi ſcriptores de illo pronunciàrunt. Fuit alienorum ingeniorum parum candidus cenſor. Subinde ludit in græculos, & interdum abſque cauſa: neque ferè refert ex probatis autoribus, quod non conetur convellere, quaſi turpe ſit cuiquam omnino aſſentiri. Quoties autem ingeniorum & eloquentiæ cenſuram ſumpſit, quod potiſſimùm facit in libris *Declamationum*, quàm multos inceſſit petulantiùs, aliis tribuens fatuas ſententias, aliis inſanas, aliis ſtultas, ſalibus plus E ſatis dicacibus, parúmque dignis viro gravi, ludens in pleroſque. Quæ res ſpeciem habet animi parum alienæ laudi faventis, & ſuæ nimium indulgentis. Quànquam hic eſt fermè morbus ac faſtidium eruditorum omnium, ut vix exiſtat aliquis tam abſolutus, ut alteri per omnia ſatiſfaciat, niſi longa temporis præſcriptio, ſubmotâ judicandi libertate, religione quâdam animos omnium occupavit. *Naſonem* aliquoties parum amanter attingit, quòd indulſerit ingenio ſuo, F vitiáque ſua diligere maluerit quàm corrigere. Quod judicium videtur & *Quintiliano* placuiſſe, qui putat ex illius *Medea* colligi poſſe, quantum præſtare potuiſſet, niſi maluiſſet indulgere ingenio ſuo, quàm temperare. Atqui *Seneca* magis indulget ingenio ſuo in oratione proſa, ac ſeriis argumentis, quàm *Ovidius* in poematibus, pleriſque ludicris. Alicubi deſiderat in illo gravitatem rebus dignam, velut in deſcriptione diluvii *Deucalionei*, aliàs offenditur copiâ quòd deſinere G neſciat. Nonnunquam objicit quòd ſententiam aliquam mutuetur à *Portio Latrone*, quaſi talem non poſſit ex ſe comminiſci, aut quaſi non poſſit fieri, ut duobus eadem ſententia veniat in mentem. Nec *Virgilio* parcit interim, nec *Ciceroni*, quæ tamen res conducit ſtudiis, ſi fiat æquis judiciis, ac citra petulantiam. Jam hoc ipſum quod in *Seneca* cum primis laudatur, corruptum eſt. Inſectatur mores hominum liberè ſalſéque, ſed non

ſemper

ſemper in loco, interdum immodicè, tum aliquoties affectatiùs, hiſque modis ut non ita multum abſit à ſcurrilitate: quædam vitia ſic deſcribit, dum inſectatur, ut videatur invidere potiùs quàm odiſſe, útque doceat magis quàm deteſtetur. Sunt enim quædam ejus generis, ut ea depinxiſſe ſit vel docere vel irritare. Qualis eſt obſcœniſſimus excurſus in primo libro *Quæſtionum naturalium, De ſpeculorum uſu.* Jam quum *Declamationum* libros ſcribat ad filios ſuos, *Senecam, Melam,* & *Novatum*, tamen admiſcet quædam, quæ vir verecundus vix auderet, etiam præfatus honorem auribus, proloqui, nedum pater apud liberos. Et habet quidem hæc in mores publicos dicacitas voluptatis aliquid, ſed parum liberalis, ni pudoris habeatur ratio, nec eſt quicquam proclivius quàm in his diſertum eſſe. Unde fit, ut hodie quoque Eccleſiaſtæ quidam, ſi de rebus ſacris dicendum ſit, elingues, in hoc argumento ſint linguaciſſimi. Quin ubique plurimus videtur jocorum affectator, etiam in rebus maximè ſeriis, in quibus optàrim illum aliquanto longiùs abeſſe ab ineptia, obſcœnitate, vitióque ſcurrilitatis ac petulantiæ. Eſt omnino liberale quoddam jocandi genus, eſt & perpetua quædam orationis jucunditas, quæ virum bonum non dedeceat, ſi in loco adhibeatur; at in *Seneca* ſæpe cachinnos ſentias potiùs quàm riſum. Nec omninò temere eſt, quod de ſententiis illius queritur *Fabius*, quas nuſquam non affectat: *Itaque fit, ut dum omnia per ſententias conatur dicere, quanquam ſint plurimæ, quibus nihil poſſit eſſe felicius, tamen intercurrant aliquot dura, frigida & inepta.* Idem uſu venit in captandis epiphonematibus & argutiis, quæ frequenter apud hunc in verbis ſitæ ſunt, potiùs quàm in rebus, unde neceſſe eſt frigidiores eſſe nonnunquam & obſcuras: Quod genus eſt illud ex prima ſtatim ad *Lucilium* epiſtola: *Quædam tempora ſurripiuntur nobis, quædam ſubducuntur, quædam effluunt.* Ac mox: *Magna vitæ pars elabitur malè agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus.* Qua de re ſuo loco nonnihil dicetur. Neque nihil peccat in petendis affectibus, quos alii dicendo præparant, ſuóque tractant loco. Nam paſſim agitare affectus, adeo non probatum eſt à doctis, ut quidam affectus in totum ſubmoverint, velut officientes judicio. At hos *Seneca* ubivis & in ipſo ſtatim initio ſtimulat veriùs quàm movet, & in his maximè tragicos, quæ *Græci* πάθη vocant. Itaque quoties in grandes materias incidit, puta De univerſo, De natura deorum, De Stoico ſapiente, De terræ motu, De fulmine, De diluvio, De fine mundi, De contemptu mortis, De mortibus ſpontaneis, veluti ſuum nactus campum, videtur oſtentare grandiloquentiam ſuam, & neſcio quid tragicum ſpirare. Horum vitiorum bonam partem probabile eſt illi ex paleſtra declamatoria hæſiſſe, in qua penè detrivit ætatem. Nam & *Quintilianus* fatetur, hoc exercitamenti genus, quum utiliter repertum eſſet ad abſolvendam eloquentiam, tamen neſcio quo pacto factum, ut multum invexerit corruptelæ. Quum enim illic captaretur applauſus auditorum, ea quiſque curabat adferre, non quæ eſſent optima, ſed quæ placerent maximè. Nec illic temerè applaudebatur ab ocioſis ac faſtidioſis, niſi ſententiis, argutè dictis, ſchematibus, & epiphonematibus, & ſi quid eſſet aut novum aut immodi-

A cum, communia, quanquam optima, faſtidiebantur. Nec raró quæ peſſimè dicta fuerant, iis frequentiſſimè applaudebatur. Ita diſceſſum eſt ab illo ſimplici ac naturali dicendi genere, quod omnibus antefertur, vel hoc nomine quòd fide cõmendatur. Quid autem eſt oratio culta ſine fide, niſi cantio probè modulata? Hinc eſt quòd queritur *Quintilianus*, quoſdam vitia ſua, quibus in declamando aſſueverant, in forum & ad ſerias acti- B ones detuliſſe, reorum gravi periculo, dum patronus mavult cauſam perdere, quàm jocum, aut ſchema, nonnunquam cum riſu quoque judicum & coronæ. Talia quædam & *Seneca* retulit in libros, velut hæc quæ diximus, tum fictiones illas palàm falſas, quibus frequenter utitur: *Video quid velis. Poſthac pendebo de vultu tuo. Quanquam Novatus frontem contraxit.* Quin & in perſonis fingendis ac mutandis, interdum ſubitus eſt, ut hinc etiam obſcuritas oriatur, dubitéſque nonnunquam C an ipſe loquatur, an is adverſus quem agit, an aliqua tertia perſona. Non quòd hæc non fiant ab aliis, ſed parciùs, ſed molliùs, ſed magis perſpicuè. Multus eſt & in dialogiſmis, dũ his aut illis perſonis ſuum affingit ſermonem, quæ res & ad copiam, & ad delectationem, & ad vehementiam confert: non quòd hoc faciat infeliciter, ſed quòd frequentiùs & declamatoriè, hoc eſt, ad voluptatem magis, quàm ad ſerium uſum cauſæ propoſitæ. *Caligula Cæſaris* judicium contemni poterat, ut homi- D nis parùm integræ mentis, & qui *Virgilii* ac *Titi Livii* ſtatuas conatus ſit è bibliothecis ſubmovere, niſi & *Fabius* hoc notâſſet, & ipſa res propemodum loqueretur. Deſideres enim ferè in hujus viri ſcriptis ordinem, & compoſitionem. Habet autem argumentum omne ſuſceptum, initium, progreſſum & finem. Primùm enim tractari ſolet quid ſit. Id explicatur diviſione, cujus partes digeruntur in ordinem, & in quáque tractanda ordo qui- dam eſt, dum ea primùm tractantur quæ proxi- E mè attinent ad rei ſubſtantiam, deinde ea quæ accidunt, tum ſi qua cognata ſunt aut contraria, mox quæ hinc proficiſcuntur, commoda vel incommoda: denique quibus rationibus hæc parentur, ſerventur, augeantur, aut contra, devitentur, depellantur, aut minuantur, ut totus liber corporis inſtar ſit, conſtans ex membris decenter collocatis; id quod in *Ariſtotele* mireris, in *Seneca* deſideres. Nec enim ſemper proponit ac dividit, & ſi id fecit, non proſequitur quod propo- F ſuit, ſed ad omnem occaſionem excurrit, mox ſubinde veluti de novo orditur. Raró utitur tranſitionibus, quod in docendo plurimum lucis adfert, nonnunquam & circa finem operis incipit dividere, eſt ubi oblitus ſui repetit eadem. Quæ res declarat illum, vel ex declamatoriis exercitamentis traxiſſe hoc vitii, vel quod vero propius eſt, non præmeditatum acceſſiſſe ad ſcribendum, nec tam judicium rationémque ſequutum, quàm impetum ingenii. Non enim incedit illius oratio, G ſed fertur magis, ſalítque potiùs quàm ingreditur, id quidem quod ad ſententias attinet. Jam quod pertinet ad verborum compoſitionem, perparcus eſt in adhibendis conjunctionibus, quæ ſunt velut orationis nervi. Gaudet enim aſyndetis, quod interdum magis facit ad dictionis vehementiam, ſeu veriùs argutiam. Neque raró contextus ſermonis talis eſt, ut dubites utro referendum ſit membrum, ad ſuperioráne an ad ſequentia.

Submoleſtum

Submoleſtum eſt interdum in eodem diverſè dicendi ſtudium, veluti quod *M. Tullius* illud *Platonis*, *ἕκαστος ἡμῶν οὐκ αὐτῷ μόνον γέγονεν*, eleganter reddidit, *Nemo noſtrûm ſibi tantùm naſcitur*, nè ſimiliter diceret, maluit deteriùs dicere: *Nemo ſibi contigit*. Quæ verba, ut ingenuè quod ſentio dicam, nunquam intellecturus eram, niſi ex tenore ſermonis conjectâſſem illum æmulari voluiſſe *Platonis* ſententiam. Sit ſanè copiæ laus, eadem aliter dicere; quid laudis habet, ut aliter dicas, malè dicere? Quid quod, carpendi libidine, frequenter eadem committit quæ reprehendit in aliis. Notat in quodam voces aliquot ſordidas, in quibus ſunt *ſpongia*, *laterna*, *pulegium*, *acetum*, miriſque ſalibus exagitat, quod quidam inter declamandum quæſierat cur teſta ſi cadat, frangatur, ſpongia ſi cadat non frangatur, quum ipſe in una epiſtola tot infulciat voces ſordidiores, univerſam balnei ſupellectilem ac functionem, inibi natis vocabulis explicans. Qui minus autem liceat teſtam appellare teſtam, aut ſpongiam ſpongiam, ſi res poſtulet, quàm ficum vocare ficum, & fabam dicere fabam? Libenter jocatur in argutias ſophiſticas, & philoſophorum ſubtiles magis quàm neceſſarias quæſtiunculas, & hujuſmodi tricis ſæpe nimium diu moratur lectorem, ſed ita ut facilè appareat eſſe verum, quod notat *Quintilianus*, illum in philoſophia parùm diligenter fuiſſe verſatum. Eſt enim artificis ſcitè illa ridere, quæ non ſine ingenio traduntur à ſophiſtis, & à *Socrate* facetiſſimè deridentur, Quorſum autem attinet *Chryſippeis* illis rogatiunculis totas explere paginas, *An ſapiens ſapienti poſſit prodeſſe. An ſapienti dari poſſit beneficium à diis. An virtutes ſint animalia. An ſingula virtutes ſint ſingula animalia; An unum ſint univerſa. An ſervare patrem ſit animal.* Hujuſmodi nænias, quum frequenter inculcet uſque ad tædium, tamen ſubinde damnat. Quid autem opus eſt facere quippiam, in hoc ipſum ut factum reprehendas? Quòd alicubi quædam ex autoribus perperam refert, ſic excuſat *Quintilianus*, ut dicat illum deceptum eorum fiduciâ, quibus ſolet quædam inquirenda mandare. Hujus generis aliquot loca notata ſunt ab eruditis. Alicubi citat ex *Ovidio* quod eſt in *Tibullo*. Hæc eò commemorantur à nobis, non ut deterreamus lectoris ſtudium, ſed ut majore cum fructu legatur vir tot eximiis virtutibus commendabilis. Addam quod mihi nonnunquam ſubolebat in illo, ut diximus, declamatoria quædam affectatio, & alicubi deſideres ſimplex illud & naturale. Unde *Neronis* mater quum filio vellet movere invidiam, jactabat imperium *Burro* & *Senecæ* commiſſum eſſe, quorum *Burrum* appellabat vilem ac truncam manum, *Senecam* exulem, & linguam profeſſoriam. Ingenio facili verſatiliſque fuiſſe colligitur hinc, quòd in diverſis argumentis ſtilum exercuit pari propemodum ſucceſſu; quod nec *Ciceroni* nec *Virgilio* contigit. Nam *Tacitus* commemorat illius poemata, de quibus ſentiens incertum. Nam Tragœdiarum opus eruditi quidam malunt *Senecæ* filio tribuere, quàm huic; ſunt qui fratri *Senecæ* adſcribant. Ex prima Tragœdia verſus aliquot refert, *Duc me parens ſummiſque dominator poli*, &c. Quanquam mihi videtur opus hoc Tragœdiarum non eſſe unius hominis. Certè ex ludicro libello de morte *Claudii*, conjicere

A licet illum haudquaquam iratis Muſis & *Apolline* verſatum in hoc ſtudii genere. Tametſi *Fabius* exiſtimat eam rem obſtitiſſe *Senecæ*, quo minus in uno quopiam excelleret, quòd in omnibus argumentis verſaretur; id enim ſuſpicor eſſe quod ſcribit, *Si parum concupiſſet*: certè *Tacitus* declarat hinc illi conflatam invidiam, quòd occupans omnia, nihil aliis laudis relinquere videretur. Commemorat *Tacitus* & orationes eB juſdem, quæ à nobis deſiderantur, niſi fortè ſentit has quas habemus conſolatorias, unam ad *Martiam*, alteram ad *Polybium* acephalon, tertiam ad *Albinam*, ſive ut in aliis repetitur *Elbiam*, matrem, quas tamen libros dixeris citiùs quam orationes. Indicat idem alias quaſdam orationes, vulgo fuiſſe jactatas, *Neronis* quidem nomine, ſed à *Seneca* compoſitas. Nec has opinor commemorat inter illius opera. Unicam ex *Cornelio Tacito* huic adjecimus editioni, brevem quidem C illam, ſed elegantem, planéque *Senecæ* phraſim referentem; Utinam extarent & illa quæ moriturus dictavit. Nam ea *Taciti* temporibus habebantur in manibus. Commemorat & Dialogos ejus, quorum & *Fabius* meminit. Horum nihil extat, præter unicum brevem, cui quidam titulum fecerunt *Senſus & Rationis*, qui an illius ſit neſcio, certè mutilatum habemus, & conſarcinatum. Divus *Hieronymus* adverſus *Jovinianum* citat *Senecæ* librum *De Matrimonio*. Ipſe in *Na*D *turalibus quæſtionibus* indicat ſe juvenem ſcripſiſſe librum *De Terra motu*. Edidit opus *De ſuperſtitioſis ritibus colentium deos*. Nam *Auguſtinus* in opere *De Civitate Dei*, libri ſexti capite quinto, multa hinc recenſet. Epiſtolas commemorat cum *Fabio Tacitus*, quas ſcripſit ad imitationem *Platonis*, ſed ad unum omnes, videlicet *Lucilium Balbum Siciliæ* Præſidem: quod argumentum ſibi propoſuiſſe videtur, ut ingenio ſuo indulgeret; nullum enim liberius. Nam quicquid vel audieris, vel legeE ris, vel in ſomnis occurrerit, epiſtolæ ſit argumentum: Deinde licet ordiri unde velis, tranſilire quò velis, finire quum velis. Sed interim abeſt illud, quod eſt in aliorum epiſtolis gratiſſimum, quæ verè & ex re ſcribuntur; alioqui poteramus & nos ex Proverbiis ſingulis ſingulas facere epiſtolas. Jam an hoc opus habeamus integrum neſcio, certè verba *Senecæ*, quæ multa recenſet *Gellius* ex vigeſimo ſecundo libro Epiſtolarum, nuſquam in illius ſcriptis inveniuntur. Et tamen eſt in F eo libro quædam epiſtola, cujus initium, *Quare quibuſdam temporibus*, in qua taxat quorundam *κακοζηλίας*, & ſtili vitia. Ex hac ut conjicio, aliquis *Ciceroni* bene volens, ſuſtulit eum locum quo debacchatur in illius eloquentiam. Ex omnibus porrò *Senecæ* monumentis, nullum, meâ ſententiâ, magis ſtudiorum referrebat integrum extare, quàm libros *Declamationum*, quos fuiſſe multos declarat Epitome quam habemus. Plurimùm enim contuliſſet & ad inveniendum & ad judiG candum. De quo ſuo loco nonnihil dicemus. Ut igitur *Seneca*, ornatiſſime Præſul, prodiret in publicum, tui potiſſimùm nominis felicibus auſpiciis, videor mihi non omninò ſegniter, nec infeliciter navâſſe operam. Certè tantum impenſum eſt curæ, quantum nè juvenis quidem ullâ pecuniariâ mercede fuerim ſuſcepturus. Non mentitus eſt *Naſo*, quum ait,

—— & immenſum gloria calcar habet:

ſed

ſed ipſâ re comperi, ignominiam acriùs habere
calcar. Extimulavit huc nonnihil ornatiſſimus
juvenis *Andreas Zebrudovius*, & ſuis imagini-
bus, & te patruo dignus, quòd intelligerem
quantum utilitatis hinc eſſet illius ſtudiis acceſ-
ſurum, vel ad rectè vivendi rationem, vel ad
dicendi facultatem. Malo doctus, poſthac me-
liùs meminero Calliſtæ ſapienter monentis, nè
quid expectem amicos, quod ipſe rectiùs præ-
ſtare queam: nec excidet vetus Proverbium,
quod vetat bovi imponi clitellas. Quòd ſi tibi
videor prioris editionis dedecus hac editione ſatis
eluiſſe, non pœnitet hujus operæ, quamvis mo-
leſtæ. Apud ſtudioſos autem plurimum favoris
ac dignitatis acceſſerit *Seneca*, ſi tuo, hoc eſt,
doctiſſimi & integerrimi Præſulis judicio fuerit
comprobatus, qui ut his temporibus longè tur-
bulentiſſimis inclyto *Poloniæ* Regi *Sigiſmundo*,
totíque regno eximium Cancellarium, eccleſiæ
Præſulem incorruptiſſimum præſtas; ita diſcipli-
nis quoque liberalibus, quarum ipſe peritiſſimus
es, munificentiſſimum exhibes *Mecœnatem*. Eóque
precor, ut pulcherrimos tuos conatus *Chriſtus*
Opt. Max. bene fortunare dignetur. Vehementer
enim diſcruciat animum meum iſta fatalis lues,
quæ per orbem penè univerſum, & Principum
concordiam, & *Chriſtiani* populi religionem, &
honeſtiſſimas diſciplinas mirè viciavit, adeò ut me
ſtudiorum, quibus alioqui nihil eſt dulcius, inter-
dum pigeat. Sed in primis Domini clementiâ,
deinde tuâ tuíque ſimilium vigilantiâ ſpero fu-
turum, ut huic pluſquam ferreo ſeculo ſuccedat
ætas, ſi non aurea, certè paulò felicior. Datum *Ba-
ſileæ*, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo
nono. Menſe Januario.

In ARISTOTELIS opera Græcè.

Eraſmus Roterodamus Joanni Moro S. D.

Epiſt. 13. ARiſtoteles Philoſophorum, nè *Platone* quidem
juxta *M. Tullium* excepto, citra controverſi-
am omnium doctiſſimus, ornatiſſime juvenis, craſ-
ſo cuidam & *ἀμούσῳ percontanti, quid eſſet diſcrimi-
nis inter doctos & indoctos, expeditè reſpondit, quod
inter viventes & mortuos*: rectiſſimè judicans, qui
corporum modò vitâ fruerentur, quam habemus
cum aſinis, ſuibus, & anſeribus communem, &
corporeis tantùm oculis ſolem intuerentur, quem
acutiùs cernunt aquilæ: animis verò, quibus,
ut idem ait, lucem ac vitam donat philoſophia,
nihil cernerent, eos nec hominis appellatione
dignos, & mortuos eſſe veriùs quàm vivos, mi-
nimóque intervallo à lapideis differre ſignis; hoc
nomine etiam inferiores, quòd ſtatuæ ſic dele-
ctant oculos, ut nemini maledicant, lædántve
quenquam. Idem dicere ſolet, *liberalium diſcipli-
narum radices quidem ſubamaras eſſe, fructus ve-
rò dulciſſimos*. Quod idem rectiùs, utpote Poe-
ta ſignificare videtur *Homerus*, quum depingens
Moly, herbarum præſtantiſſimam, & adverſus
omne maleficiorum genus efficaciſſimam, ait e-
am radice nigrâ eſſe, ſed flore lacteo candidó-
que. Proinde præſtat hoc nobis eruditio libera-
lis, non tantum ut homines ſimus, & à pecudum
genere ſegregemur, ut toti veréque vivamus, ve-
rumetiam feliciter, ſuavitérque vivamus. Nihil
autem addubito, mi *More*, quin tu jamdudum

A devorato, ſi quid erat in ſtudiis amari, dulciſſi-
mos philoſophiæ fructus carpas, nimirum ex tali
patre natus, & ab eodem à teneris, ut aiunt, un-
guiculis inſtitutus, formatus, ac provectus, ídque
non minus in utriuſque linguæ diſciplinis, quàm
in pietate *Chriſtiana*, moribúſque ſanctiſſimis.
Siquidem ipſe vir pius juxta ac eruditus, nihil ma-
gis cordi ſtudióque habuit, quam ut filium ſui
ſimilem magis educatione fingeret, quàm naturâ
B genuiſſet, quo nimirum & ipſe totus eſſet pater,
& te filium haberet verè γνήσιον. Hoc profectò
nomine non paulò fortunatior es, quàm ſi ex
quovis Regum Cæſarúmve naſci contigiſſet. Si
iſtam tuam felicitatem agnoſcis, ut te maximè
facere credo, non potes non & maximas agere
gratias univerſæ felicitatis autori Deo, & ſummâ
ope conniti, ut tum numinis tam effuſæ in te be-
nignitati, tum optimi parentis eximiæ pietati re-
ſpondeas. Etenim ſi cuiquam omnino contigit,
C ut, quod ait Comicus, domi haberet unde diſce-
ret, & eruditionem ac pietatem unà cum lacte
nutricum ſugeret, hoc tibi datum eſt inſigniter.
Neque neſcis ab hoc eodem *Ariſtotele* (nè ab
illo recedamus) præclarè dictum eſſe, *plus de-
beremus iis à quibus inſtituti ſumus, quàm à qui-
bus prognati; quòd à parentibus tantùm accipimus
ut vivamus, à præceptoribus ut bene vivamus*. U-
trunque munus tibi cumulatiſſimè præſtitit opti-
mus parens tuus, & tu illi geminam debes gra-
D tiam. Hæc quum ita ſint, videor mihi ſuperva-
caneam ſumpturus operam, ſi jampridem ala-
criter currentem coner incitare. Applaudere
tantùm & acclamare libet, ſtrenuè, multis à ter-
go relictis, ad perfectionis metam properanti,
videlicet quo curras alacriùs. Arbitror enim te
jampridem abſolutis manſuetioribus diſciplinis,
auguſtioris philoſophiæ myſteriis initiatum, ut
Sapientiam Eloquentiæ copules, pediſſequæ Re-
ginam. Nam nimis ridiculè mihi facere viden-
E tur, qui per omnem vitam nihil aliud agunt quàm
ut rectè loquantur, nec hoc ipſum quod unum
expetunt, conſequuntur, quum, juxta *Flaccum*, *di-
cendi rectè, ſapere & principium ſit & fons*. Hæc
reputanti, ſuaviſſime *Joannes*, viſum eſt *Ari-
ſtotelem* totius Philoſophiæ principem & conſum-
matorem, modò veluti renatum, tibi dicare,
ut in hujus penetralibus aſſiduè verſans, ſi quid
deeſt orbi diſciplinarum, abſolvas. Unus enim
hic Philoſophiam, à diverſis per fragmenta
F ſparſim mutilatímque traditam, in ordinem re-
degit, ac velut in corpus compegit, ut qui à Po-
etis ac Rhetoribus orſus, ad Logicen deducit:
hinc moribus omni ex parte diligenter inſtructis,
per omnes naturæ partes circumducit: poſtre-
mò, ad ea quæ naturam humiliorem ſuperant,
evehit, uſque ad ſummam illam mentem, quæ
ſuperat omnem intellectum. Unde non injuriâ
M. Tullius, haudquaquam ſtupidus ingeniorum
æſtimator, hunc unum appellat aureum flumen,
G aptiùs meâ ſententiâ dicturus, totius ſapientiæ
ditiſſimum quendam mundum. Sed ô χρόνε deo-
rum invidentiſſimum, cui parum eſt exedere mar-
mora & æra, corporum imagines, niſi & in-
geniorum monumenta vel devoret, vel corrum-
pat. Tam opulentus, tam inæſtimabilis theſau-
rus nobis in totum perierat, niſi per *Lucium
Syllam* fuiſſet ab orco reductus, quo vel unico
beneficio vir ille ſemet ab invidioſo convicio
vindicare

vindicare poterat, quo contumelioſis verſibus ſibi felix dictus eſt, non Reipublicæ. Nam *Ariſtotelis* lucubrationibus in lucem revocatis, non uni tantum urbi, ſed univerſo orbi felix dici promeruit. Sed hoc gaudium de recepto *Ariſtotele*, non mediocri dolore temperavit *Nemeſis*, dum reputamus quàm multa rurſus ex hujus Philoſophi monumentis interciderint, quæ priſci ſcriptores teſtantur ab eo compoſita: aiunt enim illum ſcripſiſſe libros plures trecentis. *Diogenes* ſummam æſtimat verſibus ſupra quinquies mille, trecentis & triginta. Nam priſci ſolent verſuum numero ſignare voluminum magnitudinem, veluti notâ certiore, quod libri frequenter ſint inæquales pro materiæ copia. Sed hujus jacturæ moleſtiam qualicunque ſolatio mitigant, quòd aiunt paucos quidem, ſed optimos quoſque nobis eſſe incolumes. Univerſos autem redigunt ad quatuor claſſes, quarum prima continet eos qui dicendi perſuadendíque rationem tradunt: Ad hanc referri poſſunt ea quæ de Poetica, Muſica, Proverbiiſque ſcripſit, aut ſi quod eſt aliud ſimile. Secunda, qui differendi ratiocinandíque ſcientiam docent. Tertia qui moralem civilémque diſciplinam tradunt. Quarta, qui de naturalibus ac ſupernaturalibus tractant. Nunc quid in quaque claſſe nobis perierit aut extet, velut in tabula, tibi depingam.

In prima, quæ, ut dixi, *Rhetoricen* docet, qui *Græci* extant hi ſunt:

Rhetorices ad Theodectum, libri tres, quum *Laertius* non numeret niſi duos, teſtans tamen illum de Rhetorica bis, duobus voluminibus tractâſſe. Ad *Alexandrum De civilibus ſermonibus*, liber unus. *De Poetica liber unus.*

In ſecunda, quæ *Dialecticen* tradit, extant hæc:

De Prædicamentis decem, liber unus. *De Enunciatione*, liber unus, quem nunc ſecant in duos. *Analyticorum Priorum*, libri novem, quum nobis extent tantùm duo; niſi fortaſſis hi ſunt, quos *Laertius* hoc titulo commemorat, *Syllogiſmorum duo. Analyticorum Poſteriorum*, ſive *Demonſtrationum* libri duo. *Topicorum*, libri octo. *Elenchorum*, liber unus, quem neſcio quis ſecuit in duos.

In tertia, quæ *Moralia* continet, hæc ſuperſunt:

Ethicorum ad Nicomachum libri decem. *Ethicorum ad Eudemum* libro octo: ſic videtur, eſt enim ſeptimus longiſſimus. *Ethicorum quæ Magna vocantur*, libri duo. *Politicorum*, libro octo. *Oeconomicorum*, libri duo, quorum alter nothus eſt.

In quarta ſuperſunt hæc:

Naturalium auſcultationum, libri octo. *Meteorologicorum*, libri quatuor. *De Cælo* libri quatuor. *Hiſtoriæ Animalium*, libri decem. *De Partibus Animalium*, libri quatuor. *De Generatione Animalium*, libri quinque. *De Generatione & Corruptione*, libri duo. *De Mundo* ad *Alexandrum*, liber unus. *De Coloribus*, libri duo. *De Plantis* liber unus. *De Senſu & Senſibili*, liber unus. *De Juventute & Senectute*, liber unus. *De Somno & Vigilia*, liber unus. *De Inſomniis*, liber unus. *De Divinatione in ſomniis*, liber unus. *Problematum ſectiones permulta.* *De Vita & Morte*, liber unus. *De Reſpiratione*, liber unus. *De Flatu*, liber unus. *De Phyſiognomicis*, liber unus. *De Anima*, libri tres. *De Memoria & Meminiſſe*, liber unus. *De Mechanicis*, liber unus. *De Lineis illatabilibus*, liber unus. *De Xenophanis*, *Zenonis*, & *Gorgiæ placitis*, liber unus. *Supernaturalium*, libri quatuordecim.

Tantum nobis ſupereſt, & quidem *Græcè*. Nunc accipe quæ in quaque claſſe deſiderentur.

De prima deſiderantur hæc:

De Poetis, libri tres. *De Rhetorica*, liber unus, cui titulus *Gryllus*. *Nerinthus*, liber unus. *De Enthymematibus rhetoricis*, libri duo. *Artis Poeticæ tractatio*, libri duo. *De Conſilio*, liber unus. *De Homericis ambiguitatibus*, libri ſex. *Liberalium Diſciplinarum*, libri duo. *Parabolarum*, liber unus. Ἀτάκτων, id eſt, *Inordinatorum*, libri duodecim. *Olympionicæ*, liber unus. *Pythionica*, liber unus. *Pythionicarum elenchi*; liber unus. *Dionyſiacæ victoriæ*, liber unus. *Pithicus*, Muſices liber unus. *De Tragœdiis*, liber unus. *De Doctrinis*, liber unus. *Proverbiorum*, liber unus. *Carmen ad Philoxenum*, Scripſit & *Elegias*. His adjungi poſſunt, *Mathematicus*, liber unus. *De Magnitudine*, liber unus. *De Muſica*, liber unus.

Ex ſecunda deſiderantur hæc:

Sophiſta, liber unus. *Menexenus*, liber unus. *De Scientiis*, liber unus. *Solutiones contentioſorum*, liber unus. *Diviſiones ſophiſticæ*, liber quatuor. *De Contrariis*, liber unus. *De Speciebus & Generibus*, liber unus. *De Propriis*, liber unus. *Commentaria aggreſſoria*, libri tres. *De inſtantia*, liber unus. *De his quæ aliquot modis dicuntur*, aut *juxta additionem aut propoſitum*, ut reddidit *Diogenis* interpres, quum *Aldina* editio habeat κατὰ σχῆμα, liber unus. *De ſcientia*, liber unus. *Diviſiones decem & ſeptem.* *Diviſibilium*, liber unus. *De interrogando & reſpondendo*, libri duo. *De Propoſitionibus*, liber unus. *Propoſitionum contentioſarum*, libri quatuor. *De Syllogiſmo*, liber unus. *De Quæſtionibus*, liber unus. *Methodicorum*, libri octo. *De Syllogiſmis*, libri duo. *Syllogiſticorum & definitionum*, libri duo. *De Eligibili & Contingenti*, liber unus. *De his quæ ante locos ſunt*, liber unus. *Topicon ad finitiones*, libri duo. *Diviſionum*, liber unus. *Definitionum*, libri tres. *Epicherematum*, libri duo. *Quæſtiones aggreſſoriæ*, libri viginti quinque. *Artium collectio*, libro duo. *Ars*, liber unus. *Ars alia*, libri duo. *Compendium Artis*, liber unus. *Artis Theodecti contractio*, liber unus. *Enthymematum diviſiones*, liber unus. *De Dictione*, libri tres. *Collectionum*, libri duo. *Adverſus Gorgiam*, liber unus. *Problematum ex Democrito*, libri ſex. *De doctrina*, liber unus. *Adverſus Zenonis ſcita*, libri duo. *Encycliorum*, libro duo.

Ex tertia interciderunt hæc:

De Juſtitia, libri quatuor. *De Philoſophia*, libri tres. *De Republica*, libri duo. *Amatorius*, liber unus. *Convivium*, liber unus. *De Divitiis*, liber unus. *Exhortationum*, liber unus. *De Nobilitate*, liber unus. *De Voluptate*, liber unus. *Alexander*, ſeu *De Colonis*, liber unus. *De Regno*, liber unus. *De Bono*, libri tres. *De Platonis legibus*, libri tres. *De Republica Platonis*, libri duo. *De Amicitia* liber unus. *Quid ſit affici aut affectum eſſe*, liber unus. *Propoſitiones de Virtute*, libri tres. *De Perturbationibus ira*, liber unus. *De Imperio*, liber unus. *De Meliori*, liber unus. *De Affectibus*, liber unus. *De Voluntario*, liber unus. *De*

A *Pulchro*, liber unus. *Quæſtionum de Amicitia*, libri duo. *Politicorum*, libri duo. *De Juſtis*, libri duo. *Juſtificationum*, libri duo. *Juris*, liber unus. *Lex commendatitia*, liber unus. *Legum*, libri quatuor. *Politia civitatum*, libri centum viginti octo: & ſeorſum *De Democratia*, *Oligarchia*, *Ariſtocratia*, & *Tyrannide*. Addantur his *Epiſtolæ ad Philippum*. *Selymbreorum epiſtola*. *Ad Alexandrum* quatuor. *Ad Antipatrum* novem. B *Ad Mentorem* una. *Ad Olympiadem* una. *Ad Hephæſtionem* una. *Ad Themiſtagoram* una. *Ad Philoxenum* una.

Ex quarta interciderunt hæc:

De Elementis, libri tres. *De Motu*, liber unus. *De Idea*, liber unus. *Quæſtionum de Anima*, liber unus. *De Natura*, libri tres. *Phyſicus*, liber unus. *De Archytæ philoſophia*, libri tres. *De Speuſippi & Xenocratis philoſophia*, liber unus. *De Timæi & Archytæ libris decerpta*, liber unus. C *Adverſus Meliſſi dicta*, liber unus. *Adverſus Pythagoricos*, liber unus. *Adverſus Alcmæonis placita*, liber unus. *Adverſus Xenocratem*, liber unus. *De Pythagoricis*, liber unus. *De Inciſionibus*, libri octo. *Excerptio inciſionum*, liber unus. *De Compoſitis Animalibus*, liber unus. *De fabuloſis Animalibus*, liber unus. *De non gignendo*, liber unus. *De Plantis*, libri duo. *Medicinalium*, libri duo. *De Signis Tempeſtatum*, liber unus. *Aſtronomicus ſpeculativus*, liber unus. D *De Motu*, liber unus. *Inſpectorum problematum*, libri duo. *Expoſitio generatim*, libri quatuordecim. Vides chariſſime juvenis jacturam ſimul & lucrum ſtudiorum, quorum utrunque eo viſum eſt proponere, ut his qui Deo propitio ſupereſſe contigit, fruamur avidiùs, cautiúſque ſervemus. Quanquam plura extant hodiè *Latinè* verſa, quàm quæ *Græca* reperiuntur. Et in utroque genere ſunt, de quorum autore non immeritò poſſit ambigi. Primùm illa minuta opuſcula, *De Visu & Morte, De Memoria & Meminiſſe*, E *De Longævitate & brevitate vitæ*, & hujus generis multa, vel hoc argumento videri poſſunt notha, quòd apud *Diogenem Laertium*, qui curioſiùs etiam recenſet hujus viri lucubrationes, horum nulla omnino fiat mentio, etiamſi in his nihil ferè eſt non eruditum ac lectu dignum. Librum *De Pomo* conſtat hominis eſſe *Chriſtiani*. In librum *De Vegetabilibus* qui præfixtur, ait eſſe verſum ex *Arabica* lingua: ac probabile eſt *Arabis* cujuſpiam eſſe, adeò F ſubinde citat *Abrucalum* quendam, *Græcis* inauditum. Quicquid tamen eſt hujuſmodi libellorum, quoniam ab his qui philoſophiam *Ariſtotelicam* in ſcholis profitebantur, ſolent prælegi, *Ariſtotelis* titulum obtinuerunt. Liber *Moralium*, quæ *Magna* dicuntur, videtur ex libris ad *Nicomachum* decerptus. Qui verò ad *Eudemum* ſcripti ſunt, in prioribus planè referunt vim & acumen *Ariſtotelis*, poſteriores videntur ab alio quopiam adjecti, quum in his G repetantur iiſdem verbis quæ diſputantur ad *Nicomachum*. Librum *De Mirabilibus narrationibus* res ipſa loquitur è diverſis autoribus eſſe conſarcinatum, nec præ ſe fert indolem *Ariſtotelicam*. *Opus Problematum* in primis eruditum, apparet à ſtudioſis contaminatum, vel hoc indicio, quod toties eadem iterantur. Et haud ſcio an hoc ſit opus, quod *Laertius* hoc titulo recenſet, *Problematum ex Democrito* libri ſex.

A Commemorantur & alii duo libri *Problematum* τεχνικῶν, unus *Encycliorum*, rurſus alii [illegible] & *Protuſeon*, ex quibus probabile eſt has quas habemus ſectiones magna ex parte decerptas. *De Oeconomicis Laertius* non recenſet niſi unum librum, quum *Leonardus Aretinus* verterit duos, quorum poſterior non invenitur. In hujus locum *Aldus* ſuppoſuit *fragmentum ſtratagematum*, nihil faciens ad rem œconomicam. Prior γνήσιος eſt B *Ariſtotelis*, ſed utinam eſſet abſolutus: Secundus, quem vertit *Leonardus*, nec cohæret cum ſuperiore, nec reſipit ingenium *Ariſtotelis*. *De Anima Laertius* unum tantùm librum commemorat, ſed hunc fortaſſe ſtudioſus aliquis in tres diſſecuit. *Rhetorica* ad *Alexandrum*, quamvis apprimè docta, tamen duplici nomine dubitari poteſt an ſit illius germana: primùm quòd Oratorum more præfatur, id quod alibi nunquam, ſed ſemper ad rem feſtinat: dein quòd hujus *Dio*C*genes* non meminerit. Liber *De Plantis* non eſt ſeparatum opus, ſed pars, aut, ſi mavis, tertius liber *De Coloribus*. Liber *De Mundo ad Alexandrum* diſerti hominis eſt, ſed multum diſcrepans à Phraſi *Ariſtotelica*. Liber *De Lineis indiviſibilibus*, quamvis hominis apprimè docti, non ſapit tamen *Ariſtotelem*, nec ejus meminit *Laertius*. In his ita meam ſententiam aperui, ut nihilo ſecus ſuum cuique liberum per me quidem ſit judicium. Reliquum eſt, ut paucis attingam, D quid hâc poſtremâ, hoc eſt, *Bebelianâ* editione acceſſerit ſtudioſis. Principio fateor plurimum gratiæ deberi *Aldo*, qui primus omnium ſuâ induſtriâ typis *Græcè* evulgârit autorem, quo vix alius lectu dignior, nam ante hac illum habebamus, ſed ita verſum, ut ad intelligendum *Delio*, quod aiunt, natatore eſſet opus, ſi modò excipias quæ vertit *Theodorus Gaza*, in hoc genere feliciſſimus, & *Leonardus Aretinus*. Nam *Argyrophilum* arbitror poſt editionem *Aldinam* eam provin-E-ciam aggreſſum. Sed *Aldina* volumina quoniam magno emebantur, ſubmovebant tenues Philoſophiæ candidatos, nec ferè inveniebantur niſi in *Italia*: pòſt vix unquam reperiri cœperunt, divenditis omnibus aut certè pleriſque. At hoc præſtitit *Joannes Bebelius*, ut ineſtimabilem theſaurum typis multò elegantiſſimis evulgatum, quamlibet tenuis non magno precio ſibi poſſit comparare. Imò non prorſus idem nobis prodiit *Ariſtoteles*, ſed multò quàm antea fuit ema-F-culatior, ídque potiſſimùm ſtudio, vigilantiâ, fidéque *Simonis Grynæi*, juvenis in omni genere literarum haudquaquam vulgariter eruditi: at non ſine præſidiis fidelium exemplariorum. Siquidem in *Dialecticis* adhibitus eſt emendatiſſimus codex, in quo vix ulla fuit pagina, quæ non aliquod operæprecium attulit. In *Phyſicis auſcultationibus* conſulta ſunt *Simplicii* commentaria, & in hujus argumenti libro ſeptimo pro *Themiſtiana* paraphraſi, repoſiti ſunt ipſius *Ariſtotelis* G verba, ídque ex autoritate *Simplicii*, ut confidamus in his duobus operibus aut nihil aut quamminimum fore quod lector deſideret. In libris *De Animalibus* loca non pauca repurgata ſunt, præſidio tranſlationis *Theodoricæ*. Liber τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ minimum erat inquinatus mendis, niſi quòd huic operi autor ipſe non videtur extremam addidiſſe manum.

Ethica ad Nicomachum rectè habebant, nec admodum

modum egebant emendatoris induſtriâ. Atque utinam licuiſſet in opuſculis minutioribus omnes explere lacunas, & quod depravatum erat ad plenum reſtituere. Imò utinam liceret omnia quæ in hujus viri lucubrationibus deſiderantur, adjungere. Certè quicquid ab *Aldo* fuit editum, hic & ſolidum habetur, & multò caſtigatius, denique longè minori precio parabile. Id meo periculo non dubitem polliceri, meámque fidem facilè probabit diligens Lector, ſi non gravabitur conferre. Jam ſi quis expendat, quantis vigiliis, quantis ſudoribus, quantis etiam impendiis parata ſit hæc ſtudioſis omnibus commoditas, fatebitur plurimum & favoris & gratiæ deberi *Joanni Bebelio*, qui quum poſſit, aliorum exemplo, frivolis ac mox emorituris libellis venari præſens lucrum, maluit in egregios autores maximam facultatum ſuarum partem periclitari. *Lacon* ille nihil morabatur divitias de funibus penſiles: ſed haud ſcio an incertiora ſint quæ pendent de chartis. Æquum eſt autem, ut omnes literarum ſtudioſi talium virorum induſtriæ faveant, & favendo ad ſimilia audenda ſtudeant accendere. Id fiet, ſi quanto ſtudio ille tantum theſaurum offert, tantâ aviditate rapiant quibus illo eſt opus: & cui tandem non eſt opus? ut jam hoc multo magis ſit favere ſibi, quàm *Bebelio*. Sed ut ad te redeam, clariſſime juvenis, ſcio te in hoc Peripatetico ſolitum libenter περιπατεῖν, libentiùs etiam obambulaturum, quum omnia deprehenderis purgatiora. Proinde ut huc hortari te ſerum arbitror, ita ut pergas, excitare non admodum puto neceſſarium, qui tot exemplis domeſticis undique pungaris extimuleriſque, ut quamvis pigrum ac ſomniculoſum ingenium poſſit ad ſapientiæ ſtudium excitari. Hic ipſe *Ariſtoteles* dixiſſe fertur, *ſibi turpe eſſe ſilere, loquente Xenocrate*: longè verò turpius tibi fuerit non philoſophari, quum videas optimas ſorores tuas *Margaretam, Aloiſiam, Ceciliam*, tam ſedulò, támque feliciter in utriuſque linguæ ſcriptoribus verſari. Quanquam omnium acerrimum ad omnem virtutem calcar eſſe debet, vir omnibus numeris abſolutus pater tuus *Thomas Morus*, qui magis te genuit inſtitutione quàm naturâ, & in quo velut in ſpeculo vides eſſe veriſſimum quod dicere ſolitus eſt *Ariſtoteles*, κάλλιστον ἐφόδιον εἶναι τῷ γήρᾳ παιδείαν. Siquidem hoc magna ex parte debet literis, quòd ei muneri, quo non aliud vel ſecundùm regiam dignitatem auguſtius, vel ad bene gerendum difficilius, non modò par eſſe, verùm & ſupereſſe poteſt. Quod tamen ipſum, niſi prorſus ignoto naturam illius, perlubenter recuſaturus erat, ſi vel fas judicaret uſquam non morem gerere Regis optimi voluntati, vel pium exiſtimaret, patriæ concordibus ſuffragiis ac publicâ voce huc vocanti pernegare obſequium. Quin & illud debet philoſophiæ, quòd nec tanta dignitas tantillum illi addidit ſupercilii, nec negotiorum undique circumſtrepentium undæ, quicquam de priſtina comitate diminuerunt. Video jamdudum epiſtolam excedere modum, ſed dimittam te, ſi tibi adhuc unum *Ariſtotelicum* apophthegma recenſuero. Quidam jactanti ſeſe quòd amplæ celebríſque civitatis eſſet civis, *Noli*, inquit, *iſtuc ſpectare, ſed expende num illuſtri civitate ſis dignus*. Itidem tu quoque, mi *Joannes*, meritò gloriari poteris te tali patre prognatum, ſi, quod facis, adniti pergas, ut tali patre dignus videare. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*, tertio Calendas Martias, Anno Domini milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

In Plinium.

Staniſlao Turzo Olmutzenſi Epiſcopo Eraſmus Roterodamus S. D.

HAbent hoc egregia magnorum artificum opera, Præſul ornatiſſime, ut non ſolùm nobilitent autores ſuos, quorum auſpiciis impendiíſve nata ſunt, aut quibus dicata fuerant, verùm etiam omnes, quicunque vel in abſolvendo, vel in ſarciendo portionem aliquam induſtriæ ſuæ contulerunt. Quorundam etiam æmulatio quamvis parum felix, tamen illuſtris fuit. Quis enim hodie nôſſet *Mauſolum Cariæ* regulum, aut hujus conjugem *Artemiſiam*, quis *Scopam*, *Bryacem*, *Timotheum*, *Leocharem*, aut *Pithim*, niſi *Mauſoleum* opus longè celebratiſſimum his omnibus famam dediſſet immortalem, cum ipſum ſeſe ab injuriâ temporis exedentis omnia, vindicare non potuerit? Nullum hodie veſtigium extat operoſi tabernaculi quod condidit *Moſes*, aut celeberrimi quondam templi quod *Hieroſolymis* extruxit *Solomon*, *Eſdras* reſtituit, & tamen ſemper victurum eſt in hominum memoria nomen laudati *Beleſebelis*, & *Hyram Tyriorum* Regis. Quin & ipſe *Solomon*, quamlibet aliis quoque nominibus inclytus, bonam magnámque gloriæ ſuæ partem nobili debet ædificio: ſolidior autem veriórque gloria contingit ex his monumentis quæ vitæ mortalium inſignem aliquam adferunt utilitatem, quàm ex *Ægyptiorum* Pyramidum molibus, quæ præter opulentiæ barbaricæ ſtultam & ocioſam oſtentationem nihil habent, aut ex Labyrinthis, Coloſſis, nodis inexplicabilibus, mulcis tegentibus quadrigam, *Dodoneis* lebetibus, heptaphonis porticibus aliíſque id genus argumentis, quæ delectant quidem artis & ingenii miraculo, ſed præterea nullo juvant uſu. Hujuſmodi famam pariunt autoribus ſuis veriùs quàm gloriam. Nobilitatus eſt ſuo tauro æneo *Perillus*, ſed ut præſtiterit obſcurum eſſe. Plus itaque veræ laudis promeruerunt, qui extructis pontibus, portubus, thermis, & aquæ-ductibus, utilitatem cum operum magnificentia conjunxerunt. E quibus omnibus, ſi quod eſt præſtantiſſimum eligas, quid ad hoc opus, quod nobis vivum ac ſpirans ingenii ſui monumentum reliquit *Plinius*? Imò non opus eſt, ſed theſaurus, ſed verè mundus rerum omnium cognitu dignarum. Proinde non mirum ſi unum tot viros nobilitavit, hodiéque nobilitat. Nemo fuit tam obſcurus, quin illuſtris eſſe cœperit, poſteaquam huic operi manum admovit. Perierat nobis hoc divinum munus, ni certatim à ſummis ingeniis advigilatum eſſet, ut ex ruinis penè deploratis orbi renaſceretur. Inter hos prima citra controverſiam laus debetur *Hermolao Barbaro*, non tantùm ob id quod primus omnium facinus longè pulcherrimum auſus ſit aggredi, verùm etiam quòd cæterorum nemo unus plura reſtituerit. Ac nè longum texam catalogum, inter plurimos qui *Barbari* exemplum ſunt æmulati, non ſtrenuam operam hic nobis navavit *Guilhelmus Budæus*, vir præter

Epiſt. 14.

abſolutam eruditionem, exquiſitæ diligentiæ. Poſt hunc *Nicolaus Beraldus* homo ſupra peritiam humanarum literarum, Mathematices etiam pulchrè callens, quódque hîc vel præcipuum erat, ſani judicii, non minore ſtudio quàm religione verſatus eſt in hoc labore. Nuper omnium poſtremus *Joannes Cæſareus* in omni genere literarum exercitatiſſimus, non infelicem operam præſtitit. Atque horum omnium quidem induſtriæ debemus, quòd *Plinium* habemus multò quàm antehac emendatiorem. Cæterùm ut in picturis quibuſdam artis exquiſitæ, ſemper oculis contemplantium offert ſeſe novi quippiam quod admirentur, ita in emaculando *Plinio* verſantibus, nunquam defuturum eſt quod farciendum ſit. Feſtiviter quidem dictum eſt à *Plauto: Negotii ſibi qui volet vim comparare, navim & mulierem hæc duo comparato.* Nam nullæ res magis duæ plus negotii habent. Idem ſeriò veréque dici poteſt, nunquam ei defuturum negotium, qui in *Plinio* reſtituendo velit operam ſumere. Ut enim nihil aliud, certè typographorum incuria facit, ut in probatiſſimis quibuſque ſcriptoribus, ſemper eruditis viris retexenda ſit, ut ita dicam, tela *Penelopes*, quandoquidem illi quotidie plus depravant ſuâ ſocordiâ, quàm eruditorum diligentiâ poſſit reponi. Nonnullorum operum ea divinitas fuit, ut omnium artificum manus, inimitabili quâdam artis eminentiâ deterrerent, vel à ſupplendo quod erat inchoatum, vel à farciendo quod erat depravatum. Inter *Apellis* opera duæ potiſſimùm *Veneres* celebrantur à ſcriptoribus, altera emergens è mari, unde & *ἀναδυομένη* dicta, altera quam *Cois* inchoavit, illum etiam ſuperaturus, niſi mors invidiſſet operi naſcenti. Prioris inferiorem partem corruptam, nullus inventus eſt qui poſſet reficere: poſteriorem imperfectam, nemo potuit ad præſcripta liniamenta perficere. Quo magis probata eſt artificum modeſtia, hoc magis deteſtanda eſt quorundam temeritas, nè dicam impietas, qui *Plinianum* opus, omnibus omnium ſculptorum ac pictorum operibus anteponendum, ſic vel deſcribendo vel excudendo corruperunt, ut devotis animis in tam eximii ſcriptoris exitium conſpiràſſe videri queant. Atqui id nè fieret, oportuit Regum eſſe curam, quum nullus ſit liber dignior qui Regum manibus teratur, quòd non ex alio citiùs hauriatur rerum omnium cognitio. Quid autem magis decet orbis monarchas, quàm cæteris antecellere prudentiâ? Prudentia verò quæ rebus periclitandis colligitur non ſolùm miſera eſt, quemadmodum verè ſcripſit ille, propterea quòd magno multorum malo paratur, verùm etiam diſpendioſa, ut plerunque ſerò contingat. At iſtas moras nihilo magis fert Reſpublica, quàm navis in mari periclitans nauclerum imperitum donec proficiat. Præſens enim periculum artificem jam promptum requirit. Itaque monarchas non vacat ullam vitæ portionem amittere, nec pueros eſſe licet, etiam ſi ſint imberbes. animi canities adſit oportet: ea non aliunde rectiùs colligitur, quàm ex hoc opere, quod tanto compendio rerum docet univerſitatem. Mundum docet *Plinius*. Quid autem abſurdius, quàm imperare mundo, & neſcire quid ſit mundus? Nec eſt quòd excuſent publica negotia. Talibus negotiis diſtrictus hæc ex tot librorum millibus ſcripſit *Plinius*. Certè par

A erat, aliquam horarum partem quæ pereunt in alea, in tam frugiferam, nec minus jucundam lectionem decidere. Verùm ut quò cœpi pergam, quo deteſtabilior eſt depravatorum temeritas, hoc eruditos omnes pro ſua quenque virili, majore religione admovere manum oportet operi reſtituendo. Superſtitio quidem eſt nihil hic audere, quum tam multis hic auſus feliciſſimè ceſſerit. Temeritas eſt ex quamlibet levi conjectura expunctâ vetere ſcripturâ novam inducere. B Religio eſt ſeorſum annotare ſi quid probabilibus argumentis deprehenſum eſt, & eruditis ad ulteriora perveſtiganda, veluti gradum jacere. Atque utinam in hoc pulcherrimum negotium conſpirarent omnes rei literariæ proceres, ut quiſque quod deprehendit in medium conferat, donec *Plinium* haberemus abſolutum. Non leve præmium oſtenditur, vel unus locus reſtitutus promerebitur honeſtam apud ſtudioſos nominis memoriam. C Is eſt *Pliniani* nominis ſplendor, ea eſt operis tum gratia tum utilitas. Benemerebitur de publicis ſtudiis, ſi tua autoritas *Velium* tuum, aut ſi qui ſunt *Velii* ſimiles, ad hanc provinciam extimulârit. Nos ex vetuſtiſſimo quodam codice, ſed, ut ferè ſunt, depravatiſſimè ſcripto, non pauca reſtituimus, quæ citra ſubſidium exemplaris corrigi non poterant, quæque hactenus à nemine fuerant animadverſa. Hoc dictum nè fide careat, præſtabit hic locus libri XII. Cap. IIII. D *Æthiopiæ forma, ut diximus nuper allata*, &c. Item libro XIII. Cap. XXIIII. *Apes quoque nunquam deſore*, &c. Rurſum libro XVIII. Cap. VI. *Verumque confitentibus latifundia*, &c. & Cap. XXI. *Omnéſque ea differentiæ ſunt in octavis partibus ſignorum*, &c. Sed ineptum ſit recenſere quicquid correctum eſt, hæc in hoc indicavi, quo lector collatis his locis cum omnium editionibus perſpiciat ad hunc modum plurima feliciter reſtituta ex fide vetuſtimi codicis, quæ nullis conjecturis E potuiſſent reſtitui. In cæteris item ita vigilatum eſt, ut meo periculo non dubitem polliceri, nunquam hactenus exiſſe *Plinium* feliciùs tractatum. Acceſſit officinæ *Frobenianæ* majeſtas nitórque, qui vir mihi literis illuſtrandis natus videtur. Jam quo commendatior etiam *Plinius* exiret in manus hominum, hoc operæ tuo nomini dedicare viſum eſt. Scio quantum debeam incomparabili viro fratri tuo *Turzoni* quondam Præſuli *Uratislavienſi*, qui me tam procul ſemotum & ſplendidis xeniis, F & amantiſſimis literis ad amicitiam provocavit. Ab hoc ære alieno non liberat mors creditoris. Memoriæ perſolvendum, quod ipſi perſolvere non licuit. Succeſſiſti in germani locum, jam ſemel atque iterum laceſſens ad amicitiam. Eſt tibi res, ampliſſime Præſul, cum homuncione planè vitreo. Subinde periclitor. Proinde ſi Deus dederit vitam longiorem, hanc arram eſſe putato, quæ adeo non liberat, ut obſtrictiorem etiam reddat debitorem: ſin minùs, hoc erit argumentum G mihi facultatem defuiſſe, non animum hominis grati memoriſque. Amplitudinem tuam ſervet Dominus *Jeſus*. *Baſileæ*. Anno ab orbe redempto Milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto, ſexto Id. Februarii.

In

In Titum Livium.

Deſ. Eraſmus Roterod. Generoſo Adoleſcenti Carolo Montjoio S. D.

Epiſt. 15. ETſi nunquam hactenus contigit faciem intueri tuam, juvenis ornatiſſime, tamen in tuis ad me literis mirè puris, doctis, argutis, amicis, can-
B didis, optimam tui partem animum, ſic expreſſam video, ut nullus *Apelles* corporis effigiem in tabula repræſentare poſſit evidentiùs. Tam raras tàmq; varias naturæ tuæ dotes iſta præſertim ætate, quam libenter tum ſumma cum animi mei voluptate ſum exoſculatus. Equidem nihil non præclarum expectabam à *Gulielmi Montjoio* filio, ſed ingenuè fateor, longè viciſti ſpem meam quam de tuo profectu conceperam. Eam epiſtolam non in hoc tantùm ſervabo, quo me ſubinde tui con-
C templatione delectet, verum etiam ut hoc inſtrumento tecum velut obſignatis tabulis agere poſſim, niſi quà cœpiſti pertexeris, donec operi pulcherrimo colophonem impoſueris. Scribis te illa mea epiſtola, quàm *Adagiis* præfixi, velut in theatrum productum, ut velis nolis cogatis, bene ſaltatâ fabulâ, multitudinis auribus oculíſque ſatiſfacere. Hoc oneris tibi per me impoſitum eſſe, mi *Carole*, nondum ſanè me pœnitet: alterâ verò ſarcinâ, quâ te magis etiam premi dicis, ſollici-
D tum quo pacto meis in te meritis gratiam referas, facilè te exonero. Nec enim metuo nè fallas tuorum de te expectationem, quin iſta tam præclara exordia, vel, ut meliùs dicam, primus fabulæ actus, nobis ſpem faciunt fore, ut, quemadmodum ſuperâſti meam, ita vincas & cæterorum expectationem. Quod ſi præſtiteris, arbitrabor mihi pro , ſi quid eſt meorum in te officiorum, in ſolidum atque etiam cumulatè relatam gratiam. Vera pietas, quâ clariſſimum patrem tuum perpetuò
E ſum proſequutus, quámq; nunc in te velut alterum illum tranſtuli, non moratur aliam mercedem, quàm ut teipſum talem præſtes, qualem optat illa. Verùm nè tibi fabulam iſtam ſaltanti, nihil aliud quàm hortator applauſórque videar, ſed ut non nihil etiam opis adferam, viſum eſt tuo nomini dicare *Titum Livium, Latinæ* hiſtoriæ Principem, jam quidem frequenter excuſum, ſed nunquam antehac vel magnificentiùs vel emendatiùs: & ſi hoc parum eſt, quinque libris modò repertis
F auctum; quos bono quodam genio in bibliotheca monaſterii *Lauriſſeni*, aut, ut vulgo, *Lorſenſis*, reperit *Simon Grynæus*, vir ut in omni genere literarum citra ſupercilium eruditus, ita provehendis liberalibus ſtudiis natus. Id autem monaſterium eſt è regione *Uvormaciæ*, ſive *Berbethomagi* trans *Rhenum*, à *Carolo magno* ſeptingentis ab hinc annis & eo amplius extructum, ac librorum copioſiſſimâ ſuppellectile inſtructum. Nam hæc olim præcipua cura Principum fuit, & hic ſolet eſſe
G chariſſimus cœnobiorum theſaurus. Archetypum erat admirandæ vetuſtatis, priſco more perpetuâ literarum ſerie ita depictum, ut difficillimum fuerit verbum à verbo dirimere, niſi docto, attento, & in hoc ipſum exercitato. Unde non parum negotii fuit in parando exemplari, quod typographicis operis traderetur utendum. Nec minore curâ quàm fide advigilatum eſt, nè uſquam in deſcribendo ab archetypo recederetur. Quòd
A ſi pridem magnâ ſtudioſorum gratulatione meritò exceptum eſt, qualecunque fragmentum quod nobis dedit *Mogontia*; quanto plauſu excipi par eſt, tantam *Livianæ* hiſtoriæ acceſſionem? Atque utinam faxit Deus Opt. Max. ut hic autor totus & integer nobis reſtituatur. Ejus rei ſpem nonnullam præbent rumores per ora quorundam volitantes: dum hic apud *Danos*, ille apud *Polonos*, alius apud *Germanos*, haberi *Liviana* quædam
B nondum edita jactitat. Certè poſteaquam haſce reliquias præter omnium ſpem objecit fortuna, non video cur deſperemus & plura poſſe contingere. Atque hic, meâ quidem ſententiâ, principes viri rem ſe dignam facerent, ſi præmiis propoſitis, eruditos ad perveſtigandum tantum theſaurum ſollicitarent, aut etiam ad editionem perpellerent: ſi qui fortè ſunt, qui rem publicæ utilitati paratam, gravi ſtudiorum jacturâ premunt abdúntque. Vehementer enim abſurdum videtur,
C homines ut parum auri argentíve inveniant, tantis impendiis tantíſque periculis, ad ipſos penè inferos terræ viſcera perfodere: & hujuſmodi theſauros tanto illis precioſiores, quanto corpore præſtantior eſt animus, prorſus negligere, nec ullâ veſtigatione dignos judicare. *Midarum* hic animus eſt non Principum, à quo quum ſciam tuam indolem quàm longiſſimè abhorrere, non dubito quin hoc lucrum ſis avidiſſimè amplexurus. Jam nè quis dubitare poſſit, an hæc dimidia-
D ta decas ſit verè *T. Livii*, duæ res potiſſimùm efficiunt: primùm ipſa phraſis omnibus notis ſuum autorem referens: dein Argumenta ſive Epitome *L. Flori*, hiſce libris per omnia reſpondentes. Itaque cum ſcirem, magnatibus viris nullam eſſe lectionem magis accommodam quàm Hiſtoricorum, inter quos facilè primas tenet *T. Livius*, de *Latinis* loquor, præſertim quum *Saluſtianum* nihil extet, præter duo fragmenta: reputarémque quantus quámque inexplebilis hiſtoriarum, ut ita
E loquar, helluo ſemper fuerit pater tuus, quem non dubito quin hac quoque parte referas: viſus ſum mihi non incongruè facturus, ſi hi quinque libri, tibi propriè dicati prodirent in lucem. Quanquam hic nolim te parentis nimium eſſe ſimilem. Solet enim ille ſingulis diebus à cœna ad mediam uſque noctem incumbere libris, non ſine uxoris ac pediſſequarum tædio, magnóque ſamulorum murmure: quod quanquam illi hactenus præter valetudinis diſpendium licuit, non arbitror tamen
F conſultum, ut eandem tu jacias aleam, fortaſſe non perinde feliciter caſuram. Certè quum pater tuus huic Regi etiamnum adoleſcenti ſocius eſſet ſtudiorum, in hiſtoriis potiſſimùm verſabantur, ídque vehementer approbante patre *Henrico* ſeptimo ſingulari judicio prudentiáque Rege. Adjuncta autem eſt huic editioni *Chronologia Henrici Glareani*, hominis exquiſitè multifariámque docti, cujus indefatigabilis induſtria, non ſolùm hoc inclytum gymnaſium *Friburgenſe*, verumetiam to-
G tam hanc regionem, liberalibus diſciplinis expolit, exornat, locupletat. Ea *Chronologia* commonſtrat temporum ordinem, bellorum ſpecies, ac perſonarum nomina, in quibus hactenus fuit mira confuſio, ſcribarum ac ſciolorum vitio inducta. Atqui hæc erat unica hiſtoriæ lux. Quòd ſi hæc abſit cynoſura, cæca prorſus eſt in hiſtoriarum pelago navigatio: & niſi hoc adſit filum, inextricabilis error involvit

lectorem, etiam eruditum, in his rerum geſtarum labyrinthis. Hoc munere ſi tuam epiſtolam bene penſatam arbitrabere, tuæ jam vices erunt nos tuis impartire literis. Bene vale. Apud *Friburgum Briſgoiæ*, Calendis Martiis, Anno Milleſimò quingenteſimo trigeſimo primo.

In Suetonium.

Eraſmus Roterod. Saxoniæ Ducibus, Federico ſacri imperii electori, &c. ejúſque patrueli Georgio S. D.

Epiſt.16. UT ab his viris, quos fortunæ calculus mundi gubernaculis admovit, *Federici* ac *Georgi* ducum incorruptiſſimi, haud exegerim anxiam atque exactam ſcholaſticarum diſciplinarum cognitionem, in quibus qui conſenuerunt, eos ferè ſenſu etiam communi carere videmus, tantum abeſt, ut tractandis rerum habenis ſint idonei: ita vehementer ab illis diſſentio, qui Reges prorſus ab omni librorum commercio ceu re noxia ablegant, perinde quaſi hoc demum verè regium ſit, nihil omnino vel ſcire, vel agere, præter aleam, venatus, moriones, & his etiam ſordidiores voluptates. Cum quibus enim amicis libentiùs contabuletur cordatus & pius princeps, quàm cum iis, qui & ſemper præſtò ſunt, & ſapiunt plurimum, & nihil loquuntur ad gratiam? Verùm nullis ex libris, meâ ſententiâ, plus utilitatis capi poſſit, quàm ex eorum monumentis, qui res publicè privatímque geſtas, bonâ fide poſteris prodiderunt, præſertim ſi quis regalis philoſophiæ decretis imbutus huc acceſſerit. Etenim qui in hoc munere, rerum gerendarum exemplum, quàm geſtarum fidem ſpectare maluerunt, in quibus eſt *Herodotus*, hactenus modò proſunt, quòd boni Principis ſimulachrum oculis ſubjiciunt, ſi qui tamen id ſcitè veréque effinxerunt. Cæterùm ex bonæ fidei ſcriptoribus ſuper alias innumeras, hæc præcipua capitur utilitas, quòd non alia res æquè, vel bonorum Regum animos ad res cum laude gerendas accendit, vel Tyrannorum cupiditates cohibet ac refrænat, dum utrique cernunt horum literis ſuam vitam omnem, mox in totius orbis, imò ſeculorum omnium Theatrum producendam, & quicquid nunc vel in abdito patrant, vel aſcito fuco prætexunt, vel metu diſſimulari cogunt veriùs quàm ignorari, paulo poſt clariſſimâ in luce ſub oculos omnium traducendum, cum jam metu pariter, ac ſpe libera poſteritas, nec ullo corrupta ſtudio, magno conſenſu rectè factis applaudet, parſque libertate his diverſa explodet exſibilabítque. Nec enim arbitror quenquam non dico Principem ſed Tyrannum, ſic penitus omnem hominis ſenſum exuiſſe, ut vitam ſibi jucundam ducat, ſi nòrit ſuum nomen apud poſteros omnium ætatum ac nationum animis tam inviſum & execrabile fore, quàm nunc eſt *Neronis, Caligulæ, Heliogabali, Commodi, Domitiani,* ac *Juliani*: ad quorum mentionem, ceu portentorum veriùs quàm Principum, nemo jam non deſpuit, non abominatur, non deteſtatur. Nam *Vitellius* vivus etiam malè geſti Imperii pœnas dignas dedit, quas & *Nero* daturus erat, ni ſupplicii fœditate deterritus, ipſe ſui carnifex eſſe maluiſſet. Quod quidem exemplum utinam in hæc uſque tempora duraret, ſi quis (quod Deus omen avertat) ſimilis illorum exiſteret. Nunc enim nihil eſt impunitius, quàm quòd nulla ſatis gravis animadverſio penſare queat, malè obiti magiſtratus culpa. Jam in cæteris hiſtoriæ dotibus, quantum aliis quiſque tribuendum putet, ipſe viderit ſuo arbitratu. Illud opinor apud eruditos omnes in confeſſo eſſe, quod ad narrationis fidem attinet, primas deberi *Suetonio*: qui, ut quidam non infeſtiviter dixit, *prorſus eâ libertate ſcripſit Cæſarum vitas, quâ vixerunt ipſi.* Propemodum æquârunt *Suetonium*, hac ſanè laude, *Ælius Spartianus, Julius Capitolinus, Ælius Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio, Flavius Vopiſcus*, licèt eloquentiæ viribus ſermoniſque politie multò inferiores. Proinde mihi quidem digni videbantur, ut eorum lucubrationes ſtudioſi ſummâ fide ſervarent, quorum fide factum eſt, ut tantarum rerum tam certa memoria duret in hanc uſque noſtram ætatem. Ac *Suetonium* quidem neſcio quo deo propitio, & ante hac non ita paſſim depravatum, nunc eruditorum meáque operâ purum, ni fallor, & integrum habemus, ſuffragante mihi ad hoc negotii, pervetuſto quodam codice, quem è bibliotheca monaſterii, apud *Nervios* olim, nunc *Tornacenſes*, vulgato cognomine divi *Martini*, nobis exhibuit nobiliſſimus ille *Gulielmus Montjoius*, qui id temporis regias vices in ea urbe gerebat. Reliquos, quoniam nullo hujuſmodi præſidio ſublevabamur, quod unum licuit, multò certò minus depravatos dedimus. Eóſque omnes veſtri nominis lenocinio orbi commendare ſtudui, vel veſtro in me ſtudio, vel in mei erga bonas literas animi propenſione ut id auderem provocatus, quo videlicet viri, imaginibus & opibus clari, magis ac magis in his philoſophari conſueſcant, & velut ad ſpeculum vitam moréſque componere. Primùm enim dum videmus mutatum orbis *Romani* ſtatum, tanto ſanguinis humani impendio conſtitiſſe, ea res pium certè Principem à temerè novandis rebus deterrebit. Deinde ſpectare eſt operæ precium, quàm, velut æſtuariis vicibus, *Euripi* cujuſpiam ritu, res humanæ ſurſum deorſum volvantur, ni ſolida Principum ſapientia, & incorrupta virtus fluxum hunc ſiſtat inhibeátque. Quin & illud ſubit admirari, in tanto Principum numero vix paucos extitiſſe tolerabiles, pauciſſimos probos, pleroſque non improbos modò, verumetiam oſtenta mera, meráſque peſtes humani generis, multos etiam mente captos. O novam ſeculi calamitatem, cum uni furioſæ belluæ totus ſerviret orbis, & ingemiſcens eandem caneret cantionem, quam ſervus *Carion* apud *Ariſtophanem ὡς ἀργαλέον*! Et tamen hujuſmodi portenta parricidiis, ſacrilegiis, inceſtis, breviter, nullo non dedecorum genere imputata, templis, aris, ac divinis honoribus donabat hominum adulatio, fortunæ vel magis ſceleribus tribuens, quòd eximiæ virtuti dari conſuevit. Quis poſt hæc rectè factis graſſetur ad nominis immortalitatem, ſi cœlum datur iis, qui indigni erant ut terram contingerent? Nam quod *Domitius* & *Commodus* uterque ſceleratiſſimus, Dei vocabulum vivi etiam uſurpârunt, quis non videt manifeſtariæ cujuſdam inſaniæ fuiſſe, veriùs quàm impudentiæ? Porrò, quibus de cauſis hoc acciderit ut tanta fuerit bonorum Principum raritas, nondum mihi ſatis liquet: ſive quòd ipſa fortunæ

fortunæ magnitudo, plurimas res ſecum defert, quæ bene nata, rectéque inſtituta ingenia queant corrumpere; id quod faciliùs credet, qui perpenderit *Neronis* adoleſcentiam laudatiſſimæ indolis fuiſſe, & quo non alius adhuc fuit orbi peſtilentior, optimi tamen Principis ſpem initio de ſe præbuiſſe; tum ab hoc multò pòſt, *Baſſianum* *Geta* fratrem, dum privatus ageret, virum integrum ac ſanctum, peſſimum egiſſe Principem: Sive quod ut quædam navigia immodicè magna, vaſtáque regi non queunt, ita totius orbis imperium majus eſt, quàm ut unius hominis animo ſuſtineri poſſit, quum perdifficile ſit domum etiam unam rectè adminiſtrare. Itaque qui maximè cupit optima, tamen *Maronis* illud interdum cogitur dicere:

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Quod opinor intelligens *Octavius Auguſtus*, vir eruditus ac perſpicax, & quod in priſcis Cæſaribus rarum comperies, perpetuò ſanus, non ſemel de deponenda imperii mole cogitavit, & feciſſet, ſi nactus fuiſſet in cujus humeros citra publici ſtatus perniciem onus reclinare potuiſſet. Hanc ob cauſam, poſteriores negotiorum impares, imperii molem in plures partiri ſtuduerunt. Sive id iis rebus magis aſcribendum eſt, quas permultas quidem at non omnes tamen in *Aureliano* recenſet *Flavius Vopiſcus*. Et tamen in tanta malorum Principum turba, reperias licèt dignas ſancto Principe cogitationes, audias voces abſoluto Principe dignas, comperias exempla in quibus nihil deſideres. Inter ethnicos invenies qui *Chriſtiano* animo reipublicæ gererent imperium, non ſibi; qui tam laborioſæ adminiſtrationis non aliud ſpectarent præmium, quàm ut de rebus humanis benemererentur; qui publicam utilitatem liberorum affectibus, imò ſuæ ſuorúmque incolumitati præferrent. O nos felices, ſi *Chriſtiani* Principes ſuæ quiſque ditioni præſtarent animum, quem *Octavius* jam confirmatus, quem *Titi* duo, quem *Trajanus*, quem *Antonini* duo, quem *Aurelius Alexander*, orbi terrarum præſtiterunt. Quin illud etiam mirandum, repertos qui ad Imperatorem de Imperatoribus non ſolùm liberè, verumetiam contumelioſè ſcribere auderent: Nam id quidam exigunt, ut de iis quoque qui reipublicæ præſtiterunt, non Principes, ſed Tyrannos, honorificè mentiamur, id agentes nè quando libertatis exemplum in ipſos recidat. Sed multò magis ad rem pertinet, in his contemplari nomen illud imperii, quod & olim orbi ſacroſanctum auguſtúmque fuit, & nunc etiamnum multorum affectibus religioſum ac venerabile eſt, cum aliquot jam ſeculis non ita multum ſuperſit, præter illuſtrem magni nominis umbram, quàm fœdis initiis in mundum irrepſerit. Primum in *Julio* ſceleratè, mox in *Octavio*, *Lepido* & *Antonio* ſceleratiùs. Quid non poteſt fortunæ libido in rebus humanis? Poteſtas ea quam poſtea diis æquavit hominum conſenſus, impietate, cædibus, parricidiis, inceſtis, tyrannide, condita conſecrataque fuit. His felicibus auſpiciis cœpit illa Regibus totius orbis adorata majeſtas. Ac ſceleratiùs ferè propagata fuit quàm nata. Fœda barbarorum militum colluvies frequenter, non ſuffragiis, ſed inſanis tumultibus dominum orbi dabat. Nec alia ferè ſuccedendi lex, niſi mactato ſuperiore. His avibus olim auſpicabantur imperium, quod nihilo ſecius tamen interim emendum erat, quanticũq; inexplebili militum avaritiæ libuiſſet. Nec ſatis erat in unum ſævire caput. Ad liberos, ad affines, ad amicos omnes crudeliſſima lanięna proferebatur: ac ſæpenumero reciprocantibus, ut fit, vindictæ vicibus, quos viros, quas matronas effera immanitas indignè laniabat! Sæpe pluribus hinc & hinc imperium ad ſe trahentibus miſcebantur omnia. Ita ſemper ad novum imperii ſucceſſorem, totus terrarum orbis concutiebatur. Summa rerum in manibus erat, non ſenatus, non populi *Romani*, ſed mercinarii facinoroſíque militis. Nec aliter imperare licuit, neque diutius imperare licuit, quàm illis beluis collibuiſſet, qui nec bonos, nec malos Principes diu ferre poterant. Alius parcior erat, alius profuſior, alius eruditior quàm vellent, alius marti obſequentior, alius militaris diſciplinæ tenacior, alius imbellis, alius immodicè bellator, alius in ſenatum propenſior, alii cognomen obſtabat militi parum gratioſum, alii affinitas. Quamlibet levis cauſa ſatis erat iſtis ad jugulandum orbis Principem. Denique ut nihil eſſet cauſæ, expediebat illis ſubinde mutare Principem. Inſatiabilis habendi fames ad res novandas incitabat, Trucidabatur ut inutilis quem jam exuxerant, accerſebatur alius qui exhauriretur, mox & ipſe trucidandus. Atque hiſce rebus factum eſt, ut nonnullorum imperium paucis modò menſibus, nonnullorum pauciſſimis etiam diebus finiretur: ut me quidem inter legendum crebrò ſubeat admiratio, fuiſſe ullos qui tum temporis vellent imperii vices capeſſere, cum tot exemplis didiciſſent quibus legibus eſſet ſuſcipiendum. Et hoc honoris ſic venditum, imò locatum, imperium vocabant. O miſerum ac deplorandum illorum temporum ſtatum! Oppreſsâ ſenatus autoritate, oppreſſis legibus, oppreſsâ populi *Romani* libertate, ſic creato Principi ſerviebat orbis, Princeps ipſe ſerviebat iis, qualem nemo vir probus domi vellet habere ſervum. Imperatorem timebat ſenatus, Imperator ſceleſtam illam militum turbam formidabat: Imperator leges dabat Regibus, at huic leges dabant conductitii milites. Summa rerum orbis ab armata paucorum temeritate pendebat. O magnificam & exoptandam omnibus monarchiam! Et tamen neſcio quo pacto, velut ex compoſito conveniebat inter Cæſares & milites Cæſarum dominos, quos legimus aliquoties ſe decimari paſſos ab iis, quos mox erant ſuo arbitratu jugulaturi, quaſi vices alternas inter ſe pacti, dominandi ac ſerviendi. Non hæc eò dicuntur, ut perſuadeam illegitimam fuiſſe Cæſarum potentiam, quum vi juréque belli, atque etiam ſcelere parta ditio paulatim conſenſu multitudinis radicibus actis fiat legitima. Alioqui ſi quis ab extremis initiis repetat ditionum origines, paucas reperiat legitimè natas. Scitum eſt illud *Octavii* de *Catone*, *Qui non patitur mutari præſentem reipub. ſtatum, is mihi & vir bonus, & bonus civis videtur.* Tectè confeſſus eſt, *Julium* per nefas occupâſſe monarchiam, non oportere tamen jam novatum & conſtabilitum reip. ſtatum denuò novari. Satis conſtat nullum imperium neque patuiſſe latiùs, neque manſiſſe diutiùs quàm *Romanorum*: quanquam hoc imperium primitùs penes ſenatum ac populum erat: nec ſubitò, ſed paulatim ad unum ſumma rerum attracta eſt. Nec ſenatus tamen nec Imperatorum

quiſquam

quiſquam totius orbis monarchiam tenuit. Nam A
præterquam quod aliquot totæ regiones nun-
quam agnoverunt *Romanum* imperium, non mi-
nima pars orbis tum erat ignota, quum prodigio-
ſæ vanitatis haberetur antipodum mentio, & ter-
ra ſic crederetur innatare *Oceano*, quemadmodum
ſi pila innatet aquæ, colle tantum aliquo promi-
nente. Denique quum hodie reperiantur terræ
incognitæ, quarum terminos nullus adhuc per-
veſtigare potuit, quum compertum ſit eas eſſe im- B
menſæ vaſtitatis. Sed imperii *Romani* majeſtas
paulatim ad Evangelicæ lucis fulgorem, veluti
luna ad ſolis ſplendorem elanguit. Tandem bar-
barorum inundationibus extinctum eſt, ac mul-
tis poſt ſeculis *Romani* Pontifices reſtituerunt,
ſed nomen verius quàm rem. Quid enim aliud
potuerunt? Certè eligendi jus à tumultuario
milite ad certos Principes rectè tranſlatum eſt,
qui ſummâ, ut par eſt, religione, nullo mercedis
interventu darent orbi Principem, quem ſcirent C
rebus humanis maximè fore ſalutarem. Etenim
ſi tot legibus minaciſſimis cautum eſt, nè Abbas
aut Epiſcopus eligatur vel pecuniæ, vel cujuſcun-
que ſiniſtri affectûs corruptelà, quantâ oportet eſſe
integritate, qui ſuis calculis Principem dant tam
latè regnaturum? Alioqui longè præſtabilius erat
naſci Principem, quàm per corruptelam eligi.
Ergo, ut boni civis eſt præſentem reipublicæ ſta-
tum nolle mutari, ita boni Principis eſt, iis
legibus quibus ſuſcepit adminiſtrare Principa- D
tum. An vetus illud imperium quale fuit olim
renovandum ſit, neſcio. Equidem non arbi-
tror quenquam eſſe cordatum virum, qui id o-
ptet, etiamſi votis liceat reſtituere; tantum ab-
eſt, ut quod jam multis ſeculis maxima ex parte ſit
antiquatum extinctúmque, magno rerum huma-
narum tumultu, ſummáque; *Chriſtiani* ſanguinis
jacturà, vindicandum ac revocandum videatur:
præſertim cùm inter ethnicos, etiam hoc animo
repertus ſit *Otho*, ut potiùs duxerit ſpontaneâ mor- E
te vitam abrumpere, quàm imperium tot homi-
num vità mercari; vir vel ob hoc ipſum dignus im-
perio, ſi fortuna virtuti faveret. An parum eſt
ſuum quanque regionem habere dominum, niſi
ſingulæ rurſus alium haberent dominum, condu-
plicatà populi ſervitute, ſi ſumma rerum incide-
rit in Principem improbum. Nec hæc dixerim
quòd negem optimum eſſe Reipublicæ ſtatum
monarchiam, ſi modò is ad æterni numinis ex-
emplum quantum potentià cæteris antecellit, F
tantundem vincat & bonitate ſapientiáque: ſed
partim quòd, ut ſunt hominum ingenia, haud ſcio
an hujuſmodi quiſpiam poſſit contingere, partim
quòd etiamſi maximè contingat, vix arbitror
capacem eſſe tantæ ditionis unius mortalis ani-
mum. Demum ut ſit, quando Princeps tam pro-
cul agens, puta *Conſtantinopoli*, cognoſcet quid a-
gatur apud *Æthiopas* aut *Gangen*; & ſi cognove-
rit, quando mittet ſuppetias? Etenim qui vecti-
galibus exigendis tantùm agit Imperatorem, is G
quidvis eſt potiùs quàm Imperator. Non admo-
dum deſiderabit orbis monarcham, ſi *Chriſtianos*
Principes inter ſe junget concordia. Verus & u-
nicus orbis monarcha *Chriſtus* eſt, in cujus edicta
ſi noſtri Principes conſenſerint, ſub uno Principe
verè florebunt univerſa: ſin humanis cupiditati-
bus res gerentur, æternâ rerum viciſſitudine ſem-
per fluctuabimus jactabimúrque. Et tamen ma-

A ximam hujus felicitatis partem ipſi nobis præ-
ſtare poſſumus, ſi concordibus ſtudiis ad id quod
per ſe optimum eſt, contendamus. Atque ego ſa-
nè ita demum arbitror felices fore reſpublicas, ſi
Principes ſanctè *Chriſtianéque* inſtituti, ſimulat-
que ſuſceperint regnum, pariter & animum regno
dignum ſuſcipiant, publicis commodis metiantur
conſilia omnia, ab omni tyrannidis ſpecie velut à
peſte quadam abhorreant, ac pro ſe quiſque cer-
B tet, quod ſortitus eſt regni, non ampliùs, ſed me-
liùs ſucceſſori tradere: omnes pariter adnitantur,
nè bellum ullum ſit, potiùs quàm ut bello vincant;
neque ullis ſit opus copiis, magis quàm ut his re-
bus ſint inſtructi, pacis artibus magni videri ſtude-
ant, quæ conſiliis animique viribus conſtant. E-
quidem ſi quid novari poſſit abſque rerum tumul-
tu, judicârim ad publicam orbis *Chriſtiani* tran-
quillitatem magnopere pertinere, ſi certis fœderi-
bus ex uſu publico ſua cuique ditionis pomœria
C præſcribantur, quæ ſemel conſtituta nullis affinita-
tibus, aut pactis, vel contrahi poſſint, vel proferri,
prorſus antiquato veterum titulorum jure, quos
quiſque pro re nata, quum bellum affectet, ſolet
prætexere. Quòd ſi quis fortè clamitet, Jus, ne-
ſcio quod, ſuum adimi Principibus, is illud mihi
ſecum reputet velim, num æquum cenſeat ob hu-
juſmodi jura, quæ ſive habet aliquis fortaſſis, ſive
fingit, orbem *Chriſtianum* impiis ac parricidiali-
bus armis ſine fine collidi, tot innoxios aut interi-
D mi, aut perdi, tot immeritas fœminas affligi cor-
rumpíque, denique totam illam malorum tragœ-
diam, quæ bellum omne ſecum defert, in vitam
hominum invehi. Nam his fontibus omnia ferè
bella, quæ noſtrâ memorià vidimus, profecta eſſe
conſtet. Verùm hæc non tantùm *παρρησιαστικῶς* vi-
deri poſſint, verumetiam impudentiùs ad vos ſcri-
pta, Principes ut magnos, ita cum primis ſapien-
tes; ad hæc, quod eſt in iſta fortuna rariſſimum
librorum etiam præſidiis cumprimis inſtructos. Si-
E quidem tuas eximias *Federice* dotes quum ſint in-
ſigniter inſignes, non mirum ſi famæ celebritas ad
nos uſque devexit. Te verò, illuſtriſſime *Georgi*,
patrueli laudatiſſimo per omnia ſimilem ac verè
germanum è propinquo cognovi, dum *Phryſiam*
nobis finitimam adminiſtrares. Bene valete, Prin-
cipes verè felices, ſtemmatis quidem illuſtriſſimi,
ſed ornamentis animi longè illuſtriores. Iſtos ani-
mos vobis ſervet *Chriſtus* optimus maximus, vos
orbi *Chriſtiano*, veſtríque ſimiles nobis complures
F velit exiſtere. *Antuerpiæ*, Nonis Juniis, Anno
M. D. XVII.

In Officia Ciceronis.

Eraſmus Rot. Jacobo Tutori S. D.

QUemadmodum qui ſunt à ſcorpiis icti, ſolent Epiſt. 17.
ab iiſdem remedium petere, ita mihi conve-
nire videtur, *Jacobe* Juriſconſultorum eruditiſſi-
G me, ut qui literis ſumus addicti, animi laſſitudi-
nem, aut corporis affectionem è ſtudiis graviori-
bus contractam, ab iiſdem ſtudiis, ſed amœniori-
bus recreemus. Etenim qui verè ſtudioſi ſunt,
per omnem vitam nihil aliud agunt, quamdiu li-
cet illis ſuo arbitratu vitæ curſum moderari, nec
tam intermittunt ſtudia, quàm remittunt & re-
laxant aliquoties ingenium, ceſſant nunquam, oti-
antur interdum, ſed interim agentes aliquid. Fe-
riantur

riantur aliquando, ſed ſic, ut otii rationem pulchrè queant reddere. Et, ſi libet, ceſſant etiam nonnunquam, ſed ut horum ceſſatio plus adferat bonæ frugis, quàm quorundam negotioſiſſimæ occupationes. Sic nimirum fortis, & gnavus miles (conferam enim exemplum ſimilius) dum in æſtivis, aut hybernis agit, aut dum induciæ præſtant, ut neceſſe non ſit in acie ſtare, aut excubare ſub pellibus, tamen ita luſibus relaxat animum, ac vires reficit, ut luſus ipſi militiam ſapiant. Pugnat ad palum, jaculatur ad ſcopum, torquet fundam, vibrat haſtam, decertat palæſtrâ, concurrit lanceis, torrentem natatu tranſmittit, armatus in equum inſilit. Denique ſic feriatur à belli muniis, ut ad ea redeat vegetior. Aliter ludit ganeo, aliter egregius Princeps. Aliter ſcurra jocatur, aliter vir probus & integer. Ad hoc igitur exemplum non nuper valetudo flagitaret, ut ingenii corporiſque vires diutinis atque immodicis ſtudiorum laboribus fatigatas inſtaurarem ſarcirémque, relicto *Lovanio*, per aliquot *Brabantiæ, Flandriæ*que oppida circumvectus ſum, quo ſimul & à libris aliquantiſper abeſſem, & amiculorum eruditorum conſpectu, fabuliſque memet oblectarem. Neque ſic tamen abeſſe potui ab adamata bibliotheca mea, quin unum aut alterum libellum, itineris comitem circumferrem, ut ſi quando fortè in vehiculo non contigiſſet congerro ſat commodus, non deeſſet tamen, cujus colloquio temporis tædium fallerem. In his erant *Officia Ciceronis*, *Lælius* & *Cato*, unà cum *Stoicorum* paradoxis. Invitârat autem voluminis exiguitas, haud multum additura ſarcinulæ ponderis. Ex hujus lectione, mi *Tutor*, geminum fructum cepi: primum enim priſtinæ conſuetudinis noſtræ, quâ nihil eſſe potuit mellitius, memoriam ſic mihi renovavit, ut incredibilem animo perſenſerim voluptatem. Deinde, ſic me totum inflammavit ad honeſti, virtutiſque ſtudium, ut jampridem nihil tale ſenſerim, noſtrates quoſdam neotericos legens, qui *Chriſtiani*, *Chriſtianæ* philoſophiæ myſteria profitentur, & iiſdem de rebus, magnâ, ut nobis videtur, ſubtilitate diſſerunt, ſed æquè frigidè. Ego quid aliis accidat neſcio, mihi quid acciderit ingenuè fateor, ſive id illorum vitio fit, ſive meo. Sic ſubinde mecum inter legendum cogitabam: Hiccine ethnicus ſcribit ethnicis, prophanus prophanis? At in præceptis vivendi quanta æquitas, quanta ſanctimonia, quanta ſynceritas, quanta veritas, quàm omnia conſentanea naturæ, quàm nihil fucatum, aut ſomnolentum? Quem animum exigit ab his, qui gerunt rempublicam, ut admirabilem virtutis ſpeciem ponit ob oculos, quàm multa, quàm ſanctè, imò quàm divinitùs tradit, de gratis etiam juvandis omnibus, de tuenda amicitia, de immortalitate animorum, de contemptu earum rerum quarum gratiâ vulgus hodie, non dicam *Chriſtianorum*, ſed Theologorum etiam ac monachorum, nihil non & facit & patitur? Pudebat interim noſtrorum morum, qui ſacris libris edocti, qui tantis & exemplis, & præmiis provocati, doctrinam Evangelicam profitemur, nec præſtamus. Deſcribe noſtris Satrapis talem Principem aut magiſtratum, qualem deſcribit *Cicero*, diſpeream ni cum ſua imagine, ut delirus, ridebitur. Quis nunc Rempublicam niſi ſpe lucri, aut honoris gratiâ capeſſit? Quis non ita gerit, ut quæſtum facere videatur, ut hoſtem agat eorum, quibus debuerat etiam vitæ ſuæ diſpendio conſulere. Ubi reperias inter *Chriſtianos* par amicorum ad hanc imaginem, quam proponit *M. Tullius*? Ubi ſenes, qui tam infracto animo ferant ætatis incommoda? Ubi tam ſancta ſenum cum juvenibus colloquia? Nunquam antehac magis expertus ſum verum eſſe, quod ſcribit *Auguſtinus*, *Ex ethnicorum benefactis, acriores addi ſtimulos ad virtutem quàm monſtratium, cùm ſubit animo, quàm turpe ſit, non ea perſpicere pectus evangelicâ luce illuſtratum, quod perſpectum eſt iis, quibus ſola naturæ ſcintilla prælucebat: Non præſtare nos, qui ſub Chriſti vexillis militamus pietati, qui ſtipendium immortalitatis ab eodem expectamus, quod præſtiterunt ii, qui nihil hominis à rogo ſupereſſe, aut ſuſpicati ſunt, aut planè crediderunt:* Et poſtea non deſunt craſſi quidam, qui ſtudioſos ab hujuſmodi libris deterreant, ceu poeticis, ut vocant, ad morum integritatem officientibus. Ego verò dignos cenſens, quos & omnibus in ludis prælegant adoleſcentiæ literatores, & ſibi legant relegántque ſenes, quos olim emaculatos tibi dicavi, nunc denuò dico, non ſolùm purgatiores, verumetiam auctario cumulatos. Siquidem adjecimus libellum *De amicitia*, alterum *De ſenectute*, tertium *De paradoxis*, atque in omnes annotatiunculas quaſdam, breves quidem illas, ſed, ni fallor, haudquaquam incommodas, in quibus hoc potiſſimùm agimus, ut quorundam moroſam in dicendo ſuperſtitionem retundamus, qui ad ſingulas penè voces reclamitant, *Non eſt Latinum, Non reperitur apud probos ſcriptores*. Ad hæc mendas aliquot prodidimus, antehac à nemine, quod ſciam, animadverſas. Supereſt, ut quemadmodum mihi in hoc labore verſanti, *Tutor* ſemper ob oculos verſabatur, ita tibi cùm hæc leges, *Eraſmus* in mentem veniat, tui cumprimis & amans & ſtudioſus. Bene vale. *Lovanii*, quarto Idus Septemb. Anno M. D. XIX.

In Ciceronis Tuſculanas Quæſtiones.

Eraſmus Rot. Joanni Ulatteno S. D.

Cùm *Joannes Frobenius*, vir ornatiſſime, adornaret ſuis typis excudere *Tuſculanas Quæſtiones M. Tullii*, méque rogâſſet, ut hic aliquid adderem opellæ meæ, quo liber exiret aliquâ recentis utilitatis acceſſione commendatus: eo lubentiùs hanc ſuſcepi provinciam, quòd pluribus jam annis mihi nihil aut perpuſillum commercii cum muſis manſuetioribus fuiſſet. *Epiſt. 18.* Itaque conferendorum exemplarium negotio famulis delegato, judicandi partes mihi ſumpſi: totóque opere non oſcitanter perlecto, digeſſi verſus carminum, quæ ille quidem non ſine exemplo *Platonis* & *Ariſtotelis*, ex *Græcis Latiniſ*que Poetis, ſed propemodum ad tædium uſque congerit: ubi variabant exemplaria, vel quod probabatur, amplexi ſumus; vel ſi videbatur anceps judicium, utranque lectionem ſervavimus, alteram in contextu, alteram in ſpatio marginis: nonnulla citra codicum ſuffragium reſtituimus, ſed nec admodum multa, & ibi duntaxat ubi res homini docto & exercitato non eſſet obſcura: nonnihil etiam ſcholiorum adjecimus. Dum hæc ago, bidui triduíve diſpendium facere neceſſe fuit in aliis ſtudiis, quibus rem evangelicam utcunque promovemus. Atque hujus diſpendii

diſpendii adeò me non pœnituit, ut in votis ſit, A ſi liceat, ad veteres illos amicos remigrare, ac menſes aliquot cum illis familiariter vivere. Tantum fructûs me ſenſi percepiſſe ex his libris relectis, non tantùm ob ſtili rubiginem abſtergendam (quanquam hoc quoque nonnihil eſt, meo quidem judicio) verùm multò magis ob animi cupiditates moderandas refrenandáſque. Quoties inter legendum expuebam in ſtolidos iſtos, qui in *Cicerone* nihil præclarum eſſe dictitant, præ- B ter verborum phaleras? Quàm illic eſt varia lectio voluminum, quæ doctiſſimi *Græci* de rectè beatéque vivendo reliquerunt? quanta vis? quanta copia ſalubrium ac ſanctiſſimorum præceptorum? quanta cognitio, quantáque memoria priſcarum ſimul & recentium hiſtoriarum? Tum autem, quàm altæ cogitationes de vera hominis felicitate, quæ planè declarant illum hoc egiſſe, quod docebat. Jam verò in explicandis rebus procul à communi ſenſu ac ſermone populari ſe- C motis, quáſque multi deſperabant *Romanâ* linguâ tractari poſſe, quæ perſpicuitas, qui candor, quæ facilitas, quæ copia, quæ denique feſtivitas? Philoſophiam, quæ primùm in rerum naturalium contemplatione occupata, procul aberat à vita communi, *Socrates* primus in terras atque etiam in domos deduxiſſe legitur. *Plato* & *Ariſtoteles* conati ſunt eam, & in aulas Regum, & in Senatum, & in ipſa tribunalia producere. *M.* verò *Tullius* mihi videtur eam etiam in proſcenium D perduxiſſe, cujus operâ ſic loqui didicit, ut promiſcuum etiam vulgus poſſit applaudere. Atque hujus generis tam multos libros ſcripſit vir ille difficillimis temporibus, ſummóque Reipublicæ tumultu, quoſdam etiam rebus in ſummam deſperationem adductis. Et non pudet nos noſtrarum confabulationum atque conviviorum, quum videamus homines ethnicos tam ſanctis commentationibus & otium, quod dabat Reipublicæ calamitas tranſegiſſe: nec ab ineptis voluptatibus E quæſiviſſe mentis avocamenta, ſed à ſanctiſſimis philoſophiæ præceptis petiiſſe remedium? Quid aliis accidat, neſcio; me legentem ſic afficere ſolet *M. Tullius*, præſertim ubi de bene vivendo diſſerit, ut dubitare non poſſim, quin illud pectus, unde iſta prodierunt, aliqua divinitas occupârit. Atque hoc meum judicium mihi magis blanditur, quoties animo reputo, quàm immenſa ſit, quámque inæſtimabilis æterni numinis benignitas, quam quidam ex ingenio, opinor ſuo nimis in F anguſtum contrahere conantur. Ubi nunc agat anima *Ciceronis*, fortaſſe non eſt humani judicii pronunciare. Me certè non admodum adverſum habituri ſint in ferendis calculis, qui ſperant illum apud ſuperos quietam vitam agere. Nulli dubium eſſe poteſt quin crediderit aliquod eſſe numen, quo nihil eſſe poſſet neque majus, neque melius. Porrò quid ſenſerit de animorum immortalitate, quid de diverſa ſorte præmiiſque vitæ futuræ, tum quanta fuerit ſinceræ conſcientiæ G fiducia, ſi non ſatis declarant tot ejus libri, certè vel una illa epiſtola ſatis arguit, quam ad *Octavium* ſcribit, jam ut apparet, deſtinatâ morte. Si *Judæis* ante proditum evangelium ſufficiebat ad ſalutem rudis quædam & confuſa de rebus divinis credulitas, quid vetat quò minùs ethnico, cui nè *Moſi* quidem lex erat cognita, rudior etiam cognitio profuerit ad ſalutem, præſertim quum vita

A fuerit integra, nec integra ſolùm, verumetiam ſancta? Perpauci *Judæi* ante lucem exortam Evangelii noverant exactè Filium ac Spiritum Sanctum: multi non credebant reſurrectionem corporum, nec tamen ideo de illorum ſalute deſperatum eſt à majoribus. Quid ſi ethnicus tantùm hoc credat, Deum quem perſuaſum habet eſſe omnipotentem, ſapientiſſimum, & optimum, aliquâ ratione ſubventurum bonis, & ulturum malos, B quæ ipſi videatur quàm maximè accommoda? Quòd ſi quis objiciat vitæ maculas, equidem arbitror nec *Job*, nec *Melchiſedec* omnibus omnino vitiis caruiſſe per omnem vitam. Sed excuſandum non eſt, quod immolavit idolis. Id fortaſſe fecit, ſed non ex ſuo judicio, verùm ex conſuetudine publica: quæ quoniam legibus etiam erat confirmata, non poterat convelli. Nam eſſe conficta quæ de diis ferebantur, vel ex *Ennii* ſacra hiſtoria poterat cognoſcere. Sed oportebat vel C vitæ jacturâ populi ſtultitiam coarguere. Tantum roboris nec ipſis aderat Apoſtolis, priuſquam hauſerant cœleſtem ſpiritum, ut impudens ſit hoc exigere à *M. Tullio*. Verùm hac de re liberum eſto ſuum cuique judicium. Ad illos craſſos redeo, qui præter inanem verborum tinnitum, nihil magni credunt eſſe in libris *Ciceronis*. Quî fieri poteſt, ut tot res eruditas, tam dilucidè, tam copiosè, tanto cum affectu explicet, niſi penitus intelligat quod ſcribit? Quis autem ſumpſit hu- D juſmodi libros in manum, quin ſurrexerit animo ſedatiore? Quis tam acceſſit mœrens, qui non abierit hilarior? Geri videtur quod legis, nec ſecus afflat animum tuum quidam orationis *ἐνθουσιασμὸς*, quàm ſi ex vivo ipſius pectore, ac feliciſſimo illo ore manantem audires. Quamobrem mihi ſæpe videri ſolet, inter omnia quæ in uſum vitæ mortalium induſtria reperit, nihil eſſe utilius, quàm uſum literarum, nec ullam artem præſtantiorem opificio typographorum. Quid enim feli- E cius quàm cum eloquentiſſimis ſimul ac ſanctiſſimis viris, quoties lubitum eſt, confabulari? neque minus habere perſpectum illorum, qui ante tot annos vixerunt, ingenium, mores, cogitationes, ſtudia, facta, quàm ſi multis annis egiſſes cum illis conſuetudinem? Nunquam mihi magis probatum eſt illud *Quintiliani, Ille ſciat ſe profeciſſe, cui Cicero valdè placere cœperit.* Mihi puero minus arridebat *Cicero*, quàm *Seneca*: jámque natus eram annos viginti, priuſquam ferrem diutinam ejus F lectionem, cùm cæteri penè omnes placerent. An ætatis progreſſu profecerim, neſcio, certè nunquam mihi magis placuit *Cicero*, tum quum adamarem illa ſtudia, quàm nunc placuit ſeni: non tantùm ob divinam quandam orationis felicitatem, verumetiam ob pectoris eruditi ſanctimoniam. Profectò meum afflavit animum, méque mihi reddidit meliorem. Itaque non dubitem hortari juventutem, ut in hujus libris evolvendis atque etiam ediſcendis bonas horas collocent po- G tiùs, quàm in rixoſis ac pugnacibus libellis, quibus nunc undique ſcatent omnia. Me verò, tametſi jam vergente ætate, nec pudebit, nec pigebit, ſimulatque extricâro me ab his quæ ſunt in manibus, cum meo *Cicerone* redire in gratiam, priſtinámque familiaritatem, nimium multis annis intermiſſam, renovare menſes aliquot. Viſum eſt autem hoc, quicquid eſt operæ, tibi dicare, multis ac magnis dotibus, ornatiſſime *Vlattene*, ſive ut

hoc

A hoc argumento declararem, mihi nondum excidiſſe ſuaviſſimam illam conſuetudinem, quà mihi primùm *Friburgi* ſingularis humanitas tua, raráque morum dexteritas, cognita perſpectáque eſt: ſive ut haberes hos *Ciceronis* libros emendatiores, quos literariæ pubi juberes prælegi. Nam ſcholæ quoque curam potiſſimùm ad te pertinere dicebas. Cæterùm iſthic eſſe ranarum chorum, quæ bonis obſtrepant literis, mirum videri non debet, quum hæ nuſquam deſint, quæ cantionem illam B occinant è vetere comœdia, βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ. At, iſtis fortiter neglectis, oportet ea ſequi, quæ maximè ſunt in rem juventutis. Ad id præcipuè conducet, ſi ludo præficiatur aliquis non minùs bonis moribus, quàm bonis literis præditus, cui ſalarium augeatur pro merito. Is primùm jactis utriuſque linguæ fundamentis, optimos quoſque autores prælegat, hoc eſt, *M. Tullium*, & ut quiſque eſt *M. Tullio* proximus. Ex poetis deligat C caſtos: cæterùm ex his, qui lectu digni ſunt ob eruditionem, ſed pernicioſi ob obſcœnitatem (quo de genere eſt *Martialis*) excerpenda cenſeo, quæ pueris tutò prælegi poſſint. Sed de his fortaſſis aliàs plura, quanquam nemo rectiùs conſulet, quam *Leonardus Pricardus*, vir & eruditione variâ, & morum integritate, & multò rerum uſu conſultiſſimus. *Conradum Heresbachium* nobis ereptum dolerem, diſpeream enim, ſi quicquam adhuc vidi illo juvene abſolutius, ſive ſpectes utriuſque linguæ peritiam, ſive felicitatem ingenii, ſi- D ve morum comitatem integritati parem, ni noſſem, & quos *Midas* reliquerit, & quem Principem nactus ſit patronum. Bene vale.

In PTOLOMÆUM.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Theobaldo Fettichio S. D.

Epiſt. 19. UT intelligas non temerè dictum à priſcis ſa- E pientibus, vir ornatiſſime, [illegible] τὰς χάριτας, redit ad te tuus *Ptolomæus*, quem non dubito, quin pro ingenii tui candore, jam tibi chariorem ſis habiturus, magiſque tuum exiſtimaturus, quod tibi cum univerſis optimarum diſciplinarum ſtudioſis futurus eſt communis. Bracteata fortunæ bona, communione decreſcunt: vera bona, quo latiùs diffuderis, hoc & meliora redduntur & illuſtriora. Gratis typographo *Græci* volu- F minis feciſti copiam, non poteras, mihi crede, feliciùs vendere, etiamſi *Herculem* tibi decimis obſtrictum, ac *Mercurium* faventem habuiſſes. Nunc tot ſtudioſorum millia, *Theobaldi* nomen celebrabunt, *Theobaldi* candorem exoſculabuntur, *Theobaldi* munificentiæ gratias agent. Quam verò mercedem cum hoc præmio conferat generoſus animus? Sæpenumerò mirari ſoleo tam vetuſtum autorem, (nam floruiſſe ſub *Trajano* & *Antonino Pio* ſatis liquet, tum ex quinto capite ſe- G ptimi libri *De magna conſtructione*, tum ex cap. 1. libri 2. ejuſdem operis,) ad hæc, eum qui Geographiam quâ vix alia inter mathematicas diſciplinas vel jucundior eſt, vel magis neceſſaria, ſic tractârit, ut facilè ſuperiores omnes qui de ea ſcripſerunt obſcurârit, poſteris præluxerit, tot ſeculis neminem fuiſſe nactum, à quo pro dignitate *Latinis* auribus traderetur. A duobus interpretibus quomodo tractatus ſit, quid attinet commemorare, quum & ipſa res per ſe clamitet, & vir excellenti doctrinâ *Joannes à Monte regio*, juſto volumine prodiderit. Nuper vir ſempiternâ dignus memoriâ *Bilibaldus Pyrchemerus* pulcherrimum opus feliciter aggreſſus eſt, quod utinam abſolvere licuiſſet, mors & illi ſucceſſum & nobis fructum hunc invidit. At nunc operâ *Frobenianæ* officinæ prodit *Ptolomæus* ipſe ſuâ linguâ loquens. Nam licèt *Alexandrinus* fuerit, tamen *Ægyptus* id B temporis maxima ex parte *Græcè* loquebatur, in qua lingua apparet hominem non infacundum fuiſſe, quanquam hujuſmodi diſciplinarum tractatio, magis requirit ſermonem diſtinctum, ſanum ac perſpicuum, quàm ſplendidum aut copioſum. Equidem non nego plurimum laudis deberi *Bilibaldo*, ſed tamen qui *Græcè* peritus *Græcum* legerit *Ptolomæum*, fatebitur nonnihil intereſſe inter lacunam quamvis puram, & fontem ipſum. Complures quidem tum apud *Græcos*, tum apud *Latinos* C mixtim de Geographia & Chorographia conſcripſerunt, inter quos nemo *Strabone* vel diligentior vel copioſior. At *Ptolomæus* omnium primus hanc diſciplinam ad certiorem rationem redegit, commentus dimenſionem latitudinis univerſi orbis à polo ad polum, longitudinis ab exortu ad occaſum, adhibitâ collatione terræ habitabilis ad cœlum, ut jam non facilè quis, toto quemadmodum aiunt, cœlo poſſit aberrare. Utinam & numerorum notas ſicut à *Ptolomæo* traditæ ſunt, incor- D ruptas haberemus, præſertim libro octavo. Sed hanc quoque, ut ſpero, provinciam aliquis arripiet, cui & ingenium, & eruditio, & ocium ſuppetet, tam arduo negotio par. Unum tamen eſt, quod librariis imputari vix poteſt, in gradibus mira eſt diſſenſio. Siquidem *Ptolomæus* libri primi capite ſeptimo, rurſus libri ſeptimi capite quinto, ſcribit ſingulis majorum circulorum in cœlo gradibus, in terris reſpondere ſtadia quingenta. *Eratoſthenes* autem, quem *Plinius* & *Strabo*, ac veterum E plerique ſequuti videntur, ſeptingenta. Id unde acciderit, nondum aſſequor. Vix enim credibile eſt, tantos viros in ſingulis gradibus ducentis ſtadiis variare: nec multò probabilius eſt, *Ptolomæum* veteres omnes tam inſigni damnâſſe errore, præſertim quum eum nuſquam coarguat, alioqui non indiligens & hac in parte, quippe qui tam multa reprehendat in *Marino*. Quòd ſi fortè *Ptolomæus* aliter accipit ſtadium, quàm ſuperiores, erat & ſuper hac re non levis momenti, le- F ctor admonendus. Verùm hoc quicquid eſt ſcrupuli, doctis excutiendum relinquo. Qui præſunt liberalibus ſtudiis, probè conſuluerint juventuti ſolidæ doctrinæ candidatæ, ſi eam omnibus ſtimulis ad Geographiam excitent, & ſi hanc exemplo veterum ſtatim poſt deguſtatam Grammaticam tradant. Plurimorum magnis laboribus effectum eſt, ut hæc diſciplina jam nec ita multum laboris, nec multum temporis deſideret. Olim plus habebat negotii, quum ambigeretur, An cœlum G eſſet ſphæricæ figuræ, quum eſſent qui affirmarent orbem terræ ſic innatare Oceano, quemadmodum pila innatat aquæ, prominente tantùm vertice, cæteris aquâ tectis: atque in aliis item multis errarent, qui ſcriptis artem prodiderunt. Nunc quum ab aliis compluribus, tum à *Ptolomæo* præcipuè, porrectum eſt filum, cujus ductu quivis facilè poſſit ſeſe ex his labyrinthis explicare: ſtrata eſt via quâ ſine diſpendiis celeriter ad hujus artis faſti-

A faſtigium pervenias; quam qui negligunt, eos oportet frequenter in evolvendis bonis autoribus hallucinari. Ego verò, vir eruditiſſime, tibi gratias ago, ut par eſt, maximas, non tam typographi meóque nomine, quàm ſtudioſorum omnium, quos æquum eſt pro hoc non vulgari beneficio ſibi, tuíſque ſemper læta fauſtáque precari omnia. Vale. Apud *Friburgum Briſgoæ*, Calendis Februariis. Anno à *Chriſto* nato M. D. XXXIII.

B

In TERENTII Comœdias.

Deſ. Eraſmus Rot. Joanni & Staniſlao Boneris fratribus Polonis S. D.

Epiſt. 20. IN *teneris*, inquit ille, *conſueſcere multum eſt*, proinde conſultum eſt protinus optimis aſſueſcere: Sic enim fiet, ut quæ naturâ ſunt optima, eadem uſu fiant & jucundiſſima. Nihil au-C tem eſt homini melius pietate, cujus ſemina cum ipſo ſtatim lacte ſunt inſtillanda parvulis. Proximum locum habent diſciplinæ liberales, quæ, licèt per ſe virtutes non ſint, tamen ad virtutem præparant ingenium, dum id ex ſylveſtri & immiti reddunt manſuetum ac tractabile. Porrò, quod *Ariſtoteles* negat adoleſcentes idoneos eſſe diſcendæ morali philoſophiæ, fortaſſis haud omnino ſalſum eſt. Verùm id non tam accidit vel rei, vel humani ingenii vitio, quàm eorum culpâ, D qui vel ſerò tradunt eam animis jam educatione pravâ corruptis, ac malis cupiditatibus occupatis: vel moleſtè & operosè tradunt, magis illud affectantes, ut ipſi videantur acuti, quàm ut diſcipulos reddant meliores. Alioqui nihil magis ſecundùm naturam eſt, quàm virtus & eruditio, quæ duo ſi adimas homini, jam homo eſſe deſiit. Unumquodque autem animal ejus rei maximè docile eſt, ad quam naturâ compoſitum eſt: velut equus ad curſum, canis ad venatum, avis ad volan-E dum, ſimius ad luſum. Non eſt igitur quòd naturam incuſemus, ſed magni refert, unde pietatis & eruditionis elementa primùm hauriantur: tum quem ad hæc ducem nanciſcatur puer, præſertim rudibus illis annis, quibus ingenium etiamnum à viciis purum, veluti cera mollis in omnem fingentis habitum ſequax eſt & obſecundans. Itaque multis nominibus vos felices judico, ornatiſſimi pueri: primùm quòd hoc ſeculo nati ſitis, quo ut veræ pietatis, ita & melioris literaturæ ſynce-F ritas mirificè revixit. Nam me puero multum ſuperſtitionis habebat religio, & in ſcholis adoleſcentes ſummo cruciatu nihil ferè diſcebant, niſi dediſcendum. Deinde, quòd is vobis pater contigit, qui liberos ſuos parum beatos forè judicat, ſi opum ac dignitatis, quibus inter *Polonicæ* gentis proceres præcipuum tenet locum, eos paraverit hæredes, niſi & veris animi bonis tum locupletes reddiderit, tum expolitos. Nec enim ille ſibi videtur parentis munus ad plenum obiiſſe, niſi G quemadmodum genuit corpora, ita fingat & animos, haud ignarus, hanc eſſe meliorem hominis partem, hanc eſſe præcipuam hominis poſſeſſionem. Vir enim pius non tam ſibi vos educat, quàm *Chriſto* & Reipublicæ. Quòd vos genuit, naturæ eſt: quòd vos curat ſtatim è nutricum ſinu egreſſos, honeſtiſſimis diſciplinis imbuendos, veræ pietatis eſt: prudentiæ verò quòd ad hæc *Anſelmum Ephorinum* delegerit,

A virum integritate, prudentiâ, ſide, doctrinâ, vigilantiáque cum primis ſpectatum & exploratum. Quo nimirum acriùs vobis enitendum eſt, nè quum omnia ad felicitatem ſuppeditata ſint, ipſi vobis ipſis deſuiſſe videamini. Magna de vobis, de te præſertim, *Joannis Bonere*, expectatio eſt. Declarant hoc tam multæ Principum virorum ad me literæ, quibus indolem tuam mihi diligenter commendant: in primis prudentiſſimi Regis *Si-*B *giſmundi*, dein ornatiſſimorum Præſulum *Cracovienſis* & *Plocenſis*, clariſſimi viri *Chriſtophori à Schydlowitz, Sarmatici* regni Præfecti: nè jam commemorem *Antonium* medicum, & *Juſtum* Regis à ſecretis, dignitate quidem inferiores, ſed benevolentiâ pares. Intelligunt enim regna nullis ornamentis meliùs decorari, quàm viris eruditione prudentiáque præcellentibus. Hanc laudis partem non minùs ambit Rex hujus ævi Regum prudentiſſimus, quàm tot ex hoſtibus victoriis C delectatur. Et hactenus quidem ſat feliciter ſtudiis efforuit veſtra *Sarmatia*, & ſiquid erat nativæ feritatis, commercio literarum exuit. Sed bona ſpes eſt fore, ut hoc ornamentorum genere cum qualibet regione certare valeat, præſertim ductu auſpiciiſque *Sigiſmundi* Regis junioris, qui præter alias virtutes excellenti Principe dignas, optimis quoque literis ſeſe regno parat. Verùm exhortandi gratiâ, nonnihil & antea ſcripſimus tibi, & in poſterum quoties dabitur occaſio ſcri-D pturi ſumus. Nunc quo calcar aliquod addamus currenti licèt, *Terentii* Comœdias, *Bonerici* nominis auſpicio prodire voluimus, ſed multò quàm antea fuerunt caſtigatiores. Hoc ut vellem, effecit tua *Staniſlaiq; Glandini* famuli tui dexteritas, qui nobis interdum aliquot ſcenas tam feliciter agere ſoletis, ut & imitationem, primum ut ait *Fabius*, in pueris ingenii ſignum, & memoriam vehementer admirarentur, quicunque nobiſcum ſpectabant. Non ex alio ſcriptore meliùs diſcitur *Romani* ſer-E monis puritas, nec eſt alius lectu jucundior, aut puerorum ingeniis accommodatior. Cæterùm id præſtabit *Ephorini* præceptoris dexteritas, ut & ad eloquentiam & ad mores ſit utilis. Quemadmodum enim bona prudentiæ pars eſt nôſſe varios hominum mores, & ingenium: ita decorum & tractatio affectuum, qui cum primis adferunt jucunditatem orationi, *Græci* vocant ἤθη, ex nullo Rhetorum meliùs diſcitur. Porrò, quum inter oratorias partes præcipua ſit argumentorum inven-F tio, ad hanc quoque facultatem in omni cauſarum genere parandam *Terentiana* lectio conducit plurimum. Nec enim ſine cauſa Criticorum ſuffragia artem huic autori tribuere. Plus enim exacti judicii eſt in una Comœdia *Terentiana*, abſit *Nemeſis* dicto, quàm in *Plautinis* omnibus. Sed in tali autore, velut in tabula quapiam *Apellis*, magni refert quis adſit commonſtrator. Qui ſi contingat egregius artifex, hæc lectio non ſolùm valebit ad exhilarandum animum, non tantùm ad G emendatè loquendum, non modò ad uberiorem dicendi facultatem, verumetiam non parum adferet philoſophiæ Moralis, quam unam *Socrates* exiſtimavit eſſe perdiſcendam homini, qui cupiat beatè vivere. Itaque ni te ſponte currentem viderem, chariſſime *Joannes*, etiam atque etiam hortarer, ut reputes quantum ſis Deo nomen, cujus munificentiâ tam felicem indolem dociléque ingenium ſortitus es, cui debes & parentem *Severinum*

verinum Boetrum, & *Anſelmum* parentem alterum: tum qualium virorum quanta de te ſit expectatio, & in te conjecti oculi: poſtremò, quàm iſthæc ætas ad honeſtas diſciplinas ſit appoſita. Nondum enim ut opinor, annum decimumquartum exceſſiſti. Nam ad parandam eruditionem plus valet in teneris annis unicus, quàm decem, ubi jam animus aliis occupatus curis, ad docilitatem induruit. Adde huc, quòd ea demum in omnem vitam tenaciſſimè hærent, quæ pueri imbibimus. Dimittam te, ſi priùs illud admonuero, ut in omni genere carminum temet diligenter exerceas, eò quòd qui hanc eruditionis partem neglexerunt, minore tum fructu, tum voluptate verſantur in autoribus, qui carmen conſcripſerunt. Iidem faciliùs labuntur decepti mendis codicum, quos ſæpenumerò prodit metri ratio. Quoniam autem in hoc autore perturbatior ac liberior eſt carminum ratio, pauca quædam annotavimus, lucis, ut opinor, nonnihil allatura parum exercitatis. Vale, & fruere. *Friburgi Briſgaviæ*, prid. Id. Decemb. Anno M. D. XXXII.

In Lexicon.

Eraſmus Roterodamus Græcæ literaturæ candidatis S. D.

Epiſt. 21. CReſcentem, inquit *Horatius, ſequitur cura pecuniam.* Idem multò magis uſu venit in liberalibus ſtudiis. Quo plus hauſeris, hoc ſitias magis. Facit hoc feliciſſimus *Græcarum* literarum profectus, ut *Lexicon* jam toties auctum nobis prodierit, nec deſinat tamen efflagitari. Debetur omnibus gratia, qui pro ſua quiſque portione nonnihil contulerunt. Quanquam nulli minus deberi puto, quàm ei, qui quo creſcerent paginæ, multa hujus generis adjecit, ἀαρὼν nomen proprium, & κύπρος nomen inſulæ. Utinam *Gulielmo Budæo* vel libuiſſet, vel vacâſſet huic negotio nonnullam temporis portionem decidere, præſertim in annotandis *Græcorum* tropis & idiomatibus. Nec enim eſt alius *Græcanicæ* ſupellectilis ditior. *Mano* non parum debemus, ac malè precamur invidæ febri, quæ ſtudioſis eam utilitatem reddiderit maligniorem. Habes lector in hoc volumine quicquid diverſis locis ac temporibus ab aliis fuerat additum, nè his quidem prætermiſſis, quæ neſcio quis ocioſè, ut diximus, adjecerat. Ad ſummam autem prius editorum acceſſit ingens vocabulorum numerus, ex optimis autoribus ſelectus per *Jacobum Ceratinum*, qui, quod eſt rariſſimum, exactam utriuſque literaturæ peritiam cum incredibili modeſtia copulavit. Hujus acceſſionem cùm conferrem cum aliorum auctariis, quæ in proxima *Gurmuntii* editione fuerant addita (nam hanc *Ceratinus* noſter non viderat) miro modo vix ullam vocem ab hoc annotatam comperi, quam illi priores occupâſſent. Pauperis eſt numerare pecus, ſed pauperius eſt numerare dictiones. Satis multas adjecit *Ceratinus*, ſed ingentem fateberis theſaurum, ſi expendas quod acceſſit potiùs quàm numeres. Hic mihi obſtrepet aliquis, opinor: Os impudens, quid tu præfaris in labore alieno? Dicam: *Ceratinus* impulſu noſtro laboris hoc ſuſceperat, alioquin à nullo magis abhorrens. Qui niſi tam procul abeſſet, haberes præfationem aliquanto minùs jejunam. Quanquam & ipſi dictio-

A nes adjecimus nonnullas, adjecturi permultas, ſi vel paucorum dierum ocium contigiſſet. Scimus hoc laboris genus eſſe minimè glorioſum, præſertim quum pauci reputent, quot autores ſint excutiendi, ut voces aliquot ab aliis prateritas ſeligas. Verùm hoc plus debetur illis gratiæ, qui publicæ utilitatis gratiâ non detrectant ingloriam ac moleſtiæ plenam induſtriam. Veterem Indicem, qui verſo dictionum ordine ex *Latinis* indicabat *Græ-*
B *cas*, omiſimus velut inutilem, ac nihil aliud quàm onerantem volumen. Primùm, ille qualis qualis erat, mutilus erat, nimirum tantùm eas dictiones complectens, quas *Aldus* primâ dedit editione. Qui ſi perficiatur, duplicari voluminis magnitudinem neceſſe eſt. Nec tamen hujus ullum uſum video, niſi ſi quis meditetur *Græcè* ſcribere. Atqui ea facultas e autoribus petenda eſt, quæ ex Dictionariis inſeliciter peteretur. *Aldus* ipſe quondam à me rogatus, cur Indice tam operoſo pariter & ocioſo
C duxiſſet onerandum eſſe codicem: nihil aliud reſpondit, quàm hâc difficultate deterritos fuiſſe editionis æmulos. Proinde nemo minoris æſtimet hoc volumen, cujus ſarcinæ nonnihil detractum eſt, utilitati multùm acceſſit. Bene vale. *Baſileæ*, Calend. Julii. Anno M. D. XXIV.

In Georgium Agricolam, De re metallica.

D *Deſ. Eraſmus Rot. Andreæ & Chriſtophoro à Conritz* S. D.

EVolvi clariſſimi juvenes propemodum ἀπνευστί, ſed tamen haud oſcitanter, *Georgii* dialogum *De metallicis*. Nec ſatis poſſum dicere, majoréne id voluptate ſecerim an fructu. Magnopere delectavit argumenti novitas, exhilarârunt joci liberales obiter inſperſi, nec injucunda fuit dictionis ſimplicitas, Atticum quiddam referens, præcipuè Epiſt. 22.
E verò me attentum habuit rerum ſub oculos expoſitarum enargia. Viſus ſum mihi valles illas & colles, & ſodinas & machinas non legere, ſed ſpectare. Nec multùm abſuit, quin ex tot venis argentariis & aurariis conceperim aliquam ejuſmodi rerum cupiditatem. Utinam animis eo ſtudio feramur in cœlum quo ſcrutamur terram, non quòd improbem hanc induſtriam (nobis enim terra gignit quicquid gignit) ſed quòd hæ venæ quantumvis fœcundæ, beatum hominem adeo fa-
F cere non poſſunt, ut non paucos operæ & impendii pœnituerit; ſola divinarum literarum vena verè locupletet hominem. Feliciter prælusit *Georgius* noſter, nec ab illo ingenio quicquam expectamus mediocre. Ad rem medicam reſtituendam juvenes aliquot accinctos video, in quibus eſt *Simon Ricuinus*, cui præter eruditionem haud vulgarem adeſt ſumma morum ingeniique dexteritas, & *Joachimus Martianus Gandavus*, cujus ingenium, exactum quiddam & excuſſum polliceri vi-
G dentur. Nec minus ſpei oſtendunt nobis hæc *Georgii* προγυμνάσματα. Quare nec me pœnitet hujus operæ, nec dubito quin *Hieronymus Frobenius* ſit in gratiam veſtram, tum ſtudioſorum, libenter excuſurus. Bene valete. *Friburgi*, duodecimo Calend. Martii. Anno M. D. XXIX.

In aliquot opuſcula CHRYSOSTOMI GRÆCA.

Eraſmus Rot. Carolo Utenhovio S. D.

Epiſt. 23. QUàm multos videmus hodie juvenes, *Carole*, gentis *Utenhovia* decus, qui præter majorum imagines nihil habent nobilitatis, nec in aliud valere putant gentis claritudinem, quàm ut ſub hujus umbra licentiùs & impunitiùs indulgeant ocio, luſibus, amoribus, comeſſationibus, reliquíſque nequitiæ partibus, judiciis adeò perverſis, ut quum ex virtute profecta ſit omnis nobilitas, ſibi perſuaſerint, virtute nobilitatem amitti, gentíſque decus obſcurari: quod meâ ſententiâ nihilominus abſurdum eſt, quàm ſi quis affirmet ſolem tenebras invehere, noctem rebus lucem infundere? Siquidem tam craſſo tenentur errore, ut exiſtiment ocium, ignaviam, omnium liberalium diſciplinarum inſcitiam, mores luxu perditos, cæteráque vitia non modò licere, ſed etiam decere bene natos, quæ nullum omnino mortalem non dedecent. Atqui longè turpius eſt progenitorum claritati tenebras offundere, quàm obſcuris natum eſſe. Neque enim in cujuſquam eſt poteſtate, ex qualibus naſcatur, ſed quemadmodum ea laus propriè noſtra eſt, ſi diſciplinis ac rectè factis efficiamus, ut à nobis initium ſumat nobilitas, ita noſtrum propriè dedecus eſt, ſi à majoribus virtute partam nobilitatem degenere vitâ obſcuremus. Sed his quoque ſunt deteriores, qui ſe mendaci nobilitatis titulo venditant, quo magis liceat, quicquid animo collibuit. Ab horum tum ingeniis tum moribus, immane, quantum abes, ornatiſſime *Carole*, quem, licèt eâ florentem ætate, cui vita ſolutior vitio verti non ſolet, generis dignitas & opulentia rei familiaris adeò non dejicit ad ineptas voluptates, & ocium omnis nequitiæ magiſtrum, ut ad diſciplinarum integritatíſque ſtudium potiùs erigat atque inflammet. Sic enim tibi perſuaſit philoſophica ratio, ut parum te dignum ducas progenitorum ſtemmatibus, niſi eos veris animi bonis vel æques vel antecedas. Sollicitat nimirum verè generoſam indolem tuam domeſticum exemplar, clariſſimi viri patris tui *Nicolai Utenhovii*, qui præter exactam Juris peritiam, præter elegantiorum etiam literarum ſcientiam, tantâ modeſtiâ, prudentiâ, judicio, animi moderatione atque integritate fuit ornatus, ut multis annis nemo *Gandavi*, principali totius *Flandriæ* concilio, majore cum laude præſederit. Et ſi quid in tanto cauſarum undique ſtrepentium tumultu contigiſſet ocii, id evolvendis ſacris voluminibus impendebat, frequenter & noctis aliquam partem huic curæ decidens, homo tot virtutum luminibus illuſtris, ut in illo minima claritatis portio videretur generis decus. Ad hujus exemplum properanti non poſſum non magnopere gratulari, utinam & aliquid adjumenti poſſim adferre, qui mihi videris, non ſolùm eò deſtinâſſe conatus tuos, ut parentem laudatiſſimum imitatione referas, verumetiam ut æmulatione antevertas, quo poſſis cum omnium applauſu *Homericum* illud dicere,

——[illegible]

Neque enim verè *γνήσιοι* ſunt filii, ſed nothi potiùs, qui parentes non alio referunt, quàm corporis lineamentis, animi ſpeciem tanto præclariorem, adeò non exprimentes, ut ſint etiam diſsimillimi. Porrò, quum triplex ſit nobilitatis genus: unum quod contingit nativitate, alterum quod parit liberalium diſciplinarum cognitio: tertium eximia virtus, & ingentia in Rempublicam merita, perſpicuum eſt eum inter nobiles eſſe nobiliſſimum, qui circulum hunc ſuis numeris abſolverit. Id quemadmodum à patre tuo vides egregiè perfectum, ita laudis hujus ſtadium ingreſſus, & per illius currens veſtigia, ſummo ſtudio conniteris, ut ad eandem metam pervenias. Quemadmodum autem nulla eſt abſoluta doctrina ſine peritia linguarum, ita nulla eſt perfecta virtus abſque pietate, quæ vel ſola poteſt & nobilem & beatum reddere, quum eruditio religionis expers cadat & in ſceleratiſsimos animos: porrò, abſque his, ſanguinis nobilitas nullum habet uſum, niſi quòd vel ad virtutem enitenti domeſticis prælucet exemplis, vel à majorum inſtituto degenerantem traducit. Quiſquis autem ſcelere clarus eſt, ille profectò pluſquam ignobilis eſt. Quis enim non malit nullum habere nomen, quàm cum *Therſite*, *Phrynonda*, & *Cercopibus* celebrari? Is demum verè nobilis eſt, qui propriis bonis inclaruit. Etenim qui nihil habet quo ſe commendet hominum memoriæ, quàm progenitorum imagines, quibus atriorum parietes ornantur potiùs, quàm is qui jactat, nihilo decentiùs dicatur nobilis, quàm ſi quis vocetur dives ære alieno. Ad hos ſtimulos haud quaquam ſegnes, accedit & urbis *Gandavi* ſplendor. Neque enim arbitror, quaquà patet *Chriſtiana* ditio, civitatem ullam reperiri, quæ cum hac conferri queat, ſive ſpectes amplitudinem urbis ac potentiam, ſive politiam, ſive gentis indolem. Nec enim aliunde feliciora prodeunt ingenia, nec expreſſiora priſcæ virtutis exempla, quorum & hodie ſuperſunt *Ludovicus à prato*, de quo dubites literis ſit ornatior an ſtemmatis; *Guilhelmus à Vala*, cujus ingenio nihil excogitari poteſt dexterius; *Antonius Clava*, ſenex quidem ætate, ſed animi bonis omnibus unicè vernans; *Audomarus Edingus*, niveis homo moribus; *Livinus Ammonius*, vir eruditione juxta ac pietate inſignis; *Nicolaus Utenhovius*, juvenis nihil non eximium de ſe pollicens; alíſque complures, quorum nemo non præclaram de te ſpem concepit. Proinde non mediocrem, mi *Carole* ſuſtines expectationem, ut non modò *Utenhovio* nomini, patriíſque virtutibus; verumetiam tam inclytæ civitatis, parentis & altricis tuæ claritudini, denique talium virorum votis reſpondeas. Habebat pater tuus illud cum *Catone Romano* commune, quòd nullum omnino tempus pateretur elabi ſine fructu ſtudiorum, adeò ut in conſeſſum etiam ſecum deferret Enchiridia quædam, in quibus legeret aliquid, ſi quid fortè incideret à negotiis vacui temporis, quod alii ſolent vel fabulis vel inanibus cogitationibus dare. Laudo quòd hîc quoque parentem refers, nuſquam proficiſcens incomitatus erudito quopiam libello, ut ne in deambulationibus quidem, aut vectationibus, aut colloquiis, tempus abeat abſque lucro literario. Itaque paravi libellum hunc, qui tibi quovis loco, quovis tempore ſuaviſſimum confabulonem exhibeat, nec minus tamen ſalutiferum quàm ſuavem. Sunt enim fragmenta quædam *Joannis Chryſoſtomi*, qui non minùs expoliet linguam tuam elegantiâ *Græci* ſermonis, quàm pectus inſtruet diſciplinâ pietatis. Si te delectat *Atticus* lepos, habes *Demoſthenem*: ſi cognitio *Chriſtianæ* philoſophiæ, habes inſignem Theologum.

Erat

Erat animus juſtum aliquod hujus autoris opus dare ſtudioſis, quando jam plerique *Græca* malunt quàm *Latina*, nec ulla tam felix, támque fidelis eſt interpretatio, quin præſtet ex ipſis haurire fontibus; ſed novi typi nondum erant ſatis apparati. Viſum eſt tamen interim hâc, velut arrâ ſtudioſorum expectationem vel irritare vel conſolari. Hoc quicquid eſt tuo paternóque nomini dicatum eſſe volui, quo ſimul & noſtræ neceſſitudinis extaret aliquod monumentum, & optimi patris tui propenſiſſimo erga me ſtudio, vicem aliquam reponerem, ſi memoriam illius meo quoque calamo, ſi quid omninò valet meus calamus, ab oblivione vindicarem. Sed non imponam epiſtolæ finem, donec Epitaphia, quæ illius memoriæ dicavi, recitavero.

Latinum ſic habet:

Hoc ſaxo tegitur celebris heros
Utenhovius *ille* Nicolaus,
Quo ſub præſide, Flandriæ *ſenatus*
Multos floruit unicè per annos.
Hoc patri orphana turba liberorum
Mnημεῖον poſuit, pio quidem illa
Sed caſſo officio. Quid attinebat
Hæc illi monumenta comparare,
Cujus ſcilicet adprobata virtus
Hæret mentibus omnium, nec ulla
Illam vis abolebit aut vetuſtas?

Græcum ſic habet:

Τίς ὁ θανών; τοὔνομ' ἐστί μοι Δίκη.
Τί δακρύεις ὧν; τὸν δικαίαρχον κλάω
Τὸν Νικόλαον Οὐτενόβιον ποθῶ,
Ὃς ἦν ἄνακτος Φλανδρίας κλέος μέγα.
Τέτε γὰρ οὐδεὶς βέλτιον ὑφῆκ' ἀνήρ.
Φιλῶ θανόντι συναποθανεῖν, ὥς μοι δοκῶ,
Οὐκ ἦν δίκαιος, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ Δίκη.

Bene vale. *Baſileæ*. Calend. Feb. An. M.D. XXIX.

In Babylam Chryſoſtomi.

Deſ. Eraſmus Rot. Nicolao Marvillano Collegii Buſleidiani, apud Lovan. præſidi S. D.

Epiſt. 24. MEritò mihi Proverbium illud ingeſſeris, *Nicolae* doctiſſime, θαλάττῃ ὕδωρ; qui tantillam ceu guttam mittam ad fontem linguarum, niſi nos moneret Evangelium, habenti dandum eſſe quo magis exuberet. Viſus eſt autem mihi hic *Chryſoſtomi*, quamvis exiguus, libellus multis nominibus dignus qui tuo collegio prælegatur; adeò ſingulari quodam artificio ſummam pietatem cum admirabili copulat eloquentia, ut non aliud exemplum accommodatius meâ ſententiâ adoleſcentibus, tractatione thematum exercendis proponi queat. Quid enim habent *Aphthonius*, *Lyſias*, aut *Libanius* quod cum hoc argumento, non dico pietate, quam habet propriam, ſed vel elegantiâ dictionis, vel argutiâ rationum, vel copiâ denique conferri poſſit? Quid autem utilius iſti ætati, quàm ut linguam ſimul & eloquentiam protinus imbibant ex his autoribus, quorum oratio non minus *Chriſtum* ſpirat quàm *Demoſthenem*? Argumentum ſimplex eſt: *Babylas* Epiſcopus *Antiochenus*, à Cæſare, quòd eum impiâ cæde contaminatum conatus ſit à templi penetralibus arcere, occiſus eſt, ſepultus extra civitatem, ac multò pòſt tempore in urbem tranſlatus. Hoc thema, quod

A nec varium eſt, neque quicquam habet ampſum aut inſigne, mirum eſt quibus depingat eloquentiæ coloribus, quibus ingenii opibus locupletet hic verè aureus artifex. Novi multos huic literarum generi deditos, quibus nihil arridet, niſi quod à *Chriſto* ſit alieniſſimum, quanquam ethnicos autores ob ſermonis elegantiam profeſſoribus legendos arbitror, potiùs quàm adoleſcentibus prælegendos. Quâ quidem in re ſemper exoſculatus

B ſum animum tuum, cui ſtudio fuit, hac quoque ratione, linguarum peritiam doctis pariter & indoctis commendare. Quânam, inquies? ut ex iſto celeberrimo collegio parentes reciperent ſuos liberos, non ſolùm linguaciores, verumetiam magis pios meliúſque moratos. Siquidem ut optimarum etiam rerum novitas non caret invidiâ, vulgus hominum ſolet mores imputare ſtudiis, etiamſi non hinc proficiſcantur. Eodem nomine vix dici poſſit quantum amem & profeſſores, qui

C ſedulò cavent, nè quam auſam calumniandi porrigant τοῖς μισογλώττοις. Quid illorum moribus incorruptius, aut modeſtius? Religionis profeſſores eſſe dicas, non linguarum. Nullius profeſſionem ſuggillant, quod à nonnullis fieri videmus, gravi literarum detrimento, quum non in hoc inſtauratur linguarum peritia, ut hactenus receptæ diſciplinæ profligentur, ſed ut puriùs faciliúſque diſcantur; nec ideo diſcimus linguas, ut loquamur tantum, ſed ut eruditiſſimos autores rectiùs intel-

D ligamus. Ad id quantòpere conducat exacta linguarum peritia, jam olim ſatis cognitum habens, nuper compertius habere cœpi. Nam res ipſa me docuit, quod nunquam eram crediturus, haſce calumnias quibus nuper inauſpicati quidam tumultuati ſunt, maxima ex parte profectas ex inſcitia *Latini Græcíque* ſermonis. Id protinus agnoſcet, qui legerit ea quæ *Natali Beddæ* reſpondimus. Quum igitur tam ingens utilitas à vobis omni ſtudiorum generi conferatur, prudenter & illud

E curæ habetis, ut commodè dextréque detis beneficium. Perit enim frequenter dantis vitio beneficium, quia dare neſcit. Quanquam autem æquiſſimum erat, ut velut in pilæ luſu, ſic etiam in beneficio, dantis & accipientis mutua commoditas ſibi reſpondeat; tamen ut parentum ita doctorum eſt, aliquamdiu ferre eorum quos inſtituunt vel faſtidium, vel ingratitudinem, donec ætas & rerum uſus illos doceat, quantum munus acceperint. Hoc pacto futurum eſt, ut qui nunc obla-

F trant his ſtudiis, pòſt utriſque manibus applaudant. Omnium autem peſſimè de ſtudiis merentur, qui ad novitatis ac petulantiæ invidiam addunt etiam impietatis ſuſpicionem, quales aliquot habet *Germania*. A quibus omnibus quoniam hactenus ſingulari vigilantiâ abſtinuiſtis, favore divino collegium habetis longè florentiſſimum, florentius autem habituri, ſiquà cœpiſtis perrexeritis. Nec dubito, quin hujus pulcherrimi fructus gratiſſimus quidam cenſus, ad ſanctam illam *Hie-*

G *ronymi Buſleidii* mentem perveniat, qui nihil dubito quin propitii numinis afflatu hujus præclari muneris autor fuerit noſtræ patriæ. Neque nihil hic attulere momenti tua monita. Profeſſoribus optimis, cum toto φιλογλώττων choro, meis verbis ſalutem dices. Datum *Baſileæ* poſtrid. Id. Auguſt. Anno M. D. XXVII.

In COELIUM, De libero arbitrio.

Deſ. Eraſmus Rot. ornatiſſimo Floriano Motino S. D.

Epiſt. 25. EN tibi rurſum laconiſmus etiam ſuperiori contractior, quum tu me tam liberali, tam diſertâ, atque etiam feſtivâ provocaris epiſtolâ, ut mihi bonam tædiorum partem excuſſerit, quorum nunc ipſe temporum ſtatus abundè multum ingerit, etiamſi propitius eſſet calculus, & nihil haberet moleſti ſenectus, nihil aſſidui ſtudiorum labores, denique ſi nihil aliunde inveheret ægritudinis hæc vita tot malis obnoxia. Auxit epiſtolæ tuæ gratiam *Cœlii* libellus *De libero arbitrio*, brevis quidem ille, ſed expolitus, ſatis præ ſe ferens, quanto ſtudio vir ille verſetur in adytis philoſophiæ. Hactenus nihil illius videre contigit. Ipſum, ni fallor, ſemel duntaxat vidi *Ferrariæ* in ædibus *Richardi Pacei*. Salutavit me ſummâ quidem cum humanitate, ſed oratione tam diſertâ, támque fluenti, ut ego prorſus viderer elinguis. Hæſitavi fateor aliquandiu, utrum libellum flagitantibus Typographis traderem, an premerem. Video, mi *Floriane*, & apud vos eſſe ſiniſtrè ſuſpicioſus homines, quales apud noſtros perpetior. At nihil tale perpeterer, niſi prorſum inverſus eſſet ordo hujus fabulæ. Utinam iſta ſuſpitio demigraret in *Germaniam*, & picturæ famoſæ, libellique furioſi qui ſubinde provolant in caput meum iſtuc deferrentur. Nunc hic periclitor ut hujus factionis oppugnator, apud *Italos* ac *Brabantos* graviùs etiam periclitor ut adjutor. Nonnulli me calumniantur incedere medium. Inter *Chriſtum* & *Belial* incedere medium, magna fateor impietas eſt. At inter Scyllam & Charybdim medium tenere curſum, arbitror eſſe prudentiam. Nihil unquam magis deteſtatur ſum quàm ſeditionem, nec adhuc ulla in re mecum pugno. Profiteri nolo quod non aſſequor, aut de quo dubito, aut quod non probatur animo meo. Nec ab iſtis unquam prædicor Theologus, niſi quum invidiâ gravandus ſum. Quoties agitur de conſortio gloriæ, procul abſum ab albo Theologorum. Sed regium eſt undique malè audire quum omnibus benefacias. Vivit *Chriſtus* Agonothetes noſter, qui te ſervet incolumem, vir optimè. Datum *Baſileæ*, poſtridie Idus Maias, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto.

In DEMOSTHENEM.

Deſ. Eraſmus Rot. ornatiſſimo adoleſcenti, Joanni Georgio Paumgartnero S. D.

Epiſt. 26. UT antehac peſſimè de ſtudiis merebantur iſti qui præſentis lucelli cupiditate maledicis ac futilibus libellis implebant orbem: ita bonorum omnium favore digni ſunt, qui curam omnem atque induſtriam huc conferunt, ut vetuſtos multorúmque ſeculorum conſentientibus ſuffragiis probatos autores nobis revocent, ídque cum dignitate. *Demoſthenem* autem inter *Græcos* Rhetores ſic eſſe primum, ut vix invenias quem cum illo poſſis conferre, magnus eruditorum omnium conſenſus eſt. Neque non rectè præceptum eſt illud, *Ab optimis auſpicandum eſſe*. Eóque quondam apud *Latinos* è probatiſſimis Poetarum pueri diſcebant literarum elementa. Nec id diſſimulat *Horatius*, ita de ſuis poematibus vaticinans,

Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet in vicis Soſiorum balba ſenectus.

Plurimum enim refert, qui ſuccus rudem etiamnum ingenii teſtulam imbuat. Utiliter quidem primam *Latini* ſermonis inſtitutionem à ſelectis Poetis auſpicabantur, quòd hi præter virtutes oratorias, habent aliquid proprii nitoris ac jucunditatis, quâ, velut eſcâ, dulcibus magis quàm ſalubribus gaudens ætas alliciatur ad ſtudiorum amorem. Itaque quiſquis *Latinos* Poetas intelligit, rectiùs intelliget Oratores. Apud *Græcos* diverſa ratio eſt. Tantum enim diſcriminis eſt inter Poetarum & Oratorum dictionem, ut credas illos diverſâ linguâ loqui. Eóque fit, ut qui à Poetis fecerunt inſtitutionis rudimentum, quum ad Oratorum lectionem ſeſe contulerint, ſubinde velut in peregrino ſermone reſtitent; & licèt quid quæque vox declaret non ignorent, tamen ſenſum non percipiant. In cauſa eſt ſchematum, troporum, & idiomatum proprietas, in quibus haud ita multum opitulantur Lexica. Hac quidem in parte præclaram operam τοῖς φιλέλλησι navavit *Gulhelmus Budæus*. Verùm ut puerilibus ingeniis *Romanæ* linguæ non ſtatim accommodus eſt *M. Tullius*, qui *Fabio* judice, nulli valde placet, niſi qui jam egregiè profecerit: ita *Græcarum* literarum peritiam ambientibus non arbitror admodum convenire *Demoſthenem*, qui plus artis habet in receſſu, quàm primâ fronte præ ſe ferat. Hic enim, quod honorifico joco dixit *Demades*, ſcripſit ad aquam, nec niſi à ſobriis ac vigilantibus poteſt intelligi. Proinde quod de *M. Tullio* ſcripſit *Quintus Fabius*, pari jure de *Demoſthene* dici poteſt: Is ſe ſciat in arte dicendi profeciſſe, cui *Demoſthenes* valde placere cœperit. Quemadmodum tabulâ magno artificio depictâ, nemo magnopere delectatur artis imperitus; ita *Demoſthenis* divinum illud, & quod facundiſſimi quique ſemper in eo mirati ſunt, τὸ δεινὸν, non ſentitur, niſi & rhetoricis præceptionibus exercitatis, & hiſtoriarum cognitione inſtructis. Itaque patiar, ut puer quidem deguſtet *Demoſthenem*, ſed ad eum ſeriò redeat, jam factus oculatior, quo perſpiciat illam verè Atticam Venerem, illud excuſſum judicium, illa ſummo artificio contorta enthymemata, poſtremò vim illam omnibus admirabilem, vix ulli imitabilem. Elegans interim fuerit exercitatio, quòd à veteribus nonnullis factum eſt in *Homero* ac *Vergilio*, ſi quis idem faciat in *Demoſthene* & *M. Tullio*, ut ex collatione locorum deprehendat, quid hic ab illo ſit mutuatus, & ubi noſter ſit *Græco* par, ubi ſuperior, ubi ab exemplari nonnihil degeneret imitatio. Vix alia res æquè conducit ad parandum judicium. Non hîc ſumpturus ſum operam in laudando *Demoſthene*, ad quem pro dignitate prædicandum opus eſſet eloquentiâ *Demoſthenicâ*: imò nullo potiùs opus eſt eloquentiâ, ad eum laudandum, quem uno ore in cœlum ferunt omnes: nec tibi calcar addere ſtudebo, *Georgi* chariſſime, quem conſpicio in hoc pulcherrimo ſtadio tuapte ſponte haud ſegniter currentem. Quæres unde mihi cognitus curſus tuus, qui te nunquam viderim. Optimam tui partem vidi, adoleſcens fortunatiſſime, adeo ἐναργῶς te mihi ſuo penicillo depinxit

depinxit *Viglius Zuichemus*, haud vulgaris artifex, cui domeſticâ conſuetudine penitus cognitus ac perſpectus es. Quin tute mihi teipſum tuis ad me literis ſic expreſſiſti, ut ſi coram adeſſes, plus videre nequeam. Illic exoſculatus ſum iſtam felicem indolem tuam, qui vix egreſſus annum decimum ſextum, ſcribas epiſtolas primùm bene *Latinas*, deinde, quod pluris facio, ſenſibus argutis, & aptè ſibi connexis. Quid autem collaudem iſtum ingenuum ac liberalem pudorem, quid ſingularem iſtam in me pietatem, quam tota ſpirat epiſtola? Et hic agnoſco germanè germanam ornatiſſimi viri *Joannis Paumgartneri* prolem. Jampridem enim mihi cum eo viro ictum eſt amicitiæ fœdus, quam ego ſanè rem inter præcipuas felicitates meas numero. Quid enim illo candidius, aut amabilius?. In hujus fœderis conſortium temet tuo jure inſeris, mi *Georgi*. In hoc enim poſſeſſionum genus, & fas eſt, & æquum eſt vivo etiamnum patri hæredem exiſtere. Ut tali parente multò beatior es, quàm paternis opibus: ita iſtis egregiis animi dotibus, quas tibi partim largita eſt propitii numinis benignitas, partim induſtriâ tuâ tibi paris, longè veriùs ac ſplendidiùs locuples fueris, quàm majorum tuorum quamlibet amplis facultatibus. Accipe igitur *Demoſthenem* qui nunc prodit ceu poſitis novus exuviis nitidúſque juventa, ſimul & mutuæ meæ in te pietatis μνημόσυνον, & ſtudiorum tuorum incitamentum futurus. Multum debemus *Aldo*, qui nobis primus oratorum principem dedit; plus debemus *Hervagio*, qui non parum addidit illi, tum dignitatis, tum etiam commoditatis, haud mediocribus impendiis paríque vigilantia, ut jam meritò poſſint omnes admirabundi dicere, Οὗτός ἐστιν ὁ ἐκεῖνος Δημοσθένης. Poſthac igitur expectabimus abs te epiſtolas ſemi-*Tullianas* ac ſemi-*Demoſthenicas*. Vale. Datum *Friburgi Briſgoiæ*, poſtrid. Calend. Auguſti. Anno M. D. XXXII.

In Copiam.

Deſ. Eraſmus Rot. Matthiæ Schurerio Selatano S. D.

Epiſt. 27. BOna pars iſtorum qui formulis excudunt libros, *Matthia Schureri*, vel inſcitiâ literarum, inopiáque judicii, peſſimos autores pro optimis ſuſcipiunt, vel aviditate quæſtûs, eum librum optimum eſſe ducunt, unde plurimum emolumenti redituum ſperent. Unde quod cæteris in rebus fere ſolet, id in hac quoque arte videmus uſu venire, ut quod ad ſummam ſtudiorum utilitatem ſit excogitatum, id abutentium vitio in gravem vergat perniciem. Quâ quidem in re tu mihi duplici nomine laudandus videris: Primùm, quòd pro tua non vulgari eruditione, próque acri judicio ea deligis, quæ ad veram eruditionem conferant. Deinde, quòd ingenuo quodam erga bonas literas amore, noſtris ſtudiis potiùs quàm tuis ſcriniis conſulere gaudes, unum hoc agens, ut libros quàm optimos, quàm emendatiſſimè excuſos in lucem emittas. Proinde *Copiam* noſtram ad te miſimus, à nobis diligentiſſimè recognitam, & emaculatam, ut pridem apud *Britannos* concepta, apud *Parrhiſios* utcunque edita, nunc rurſus velut abjectis exuviis, nitida prorſus, & expolita, in feliciſſima *Argentoratorum* civitate, felicioribus auſpiciis exeat in manus hominum, ſi modò videbitur non

A indigna tuo prælo; erit vel ob id ipſum omnibus bonarum literarum amatoribus commendatior, quod è *Schureriana* prodierit officina. Ex qua jam perſuaſum eſt, nihil proficiſci, quod non ſit & autoris elaboratum ingenio, & tuâ curâ caſtigatiſſimum. Adjecimus & ἐπιστολῶν librum, nuſquam adhuc editum, ſed ab ipſis, quod aiunt, follibus ad te profectum. Lucubrationes *Rodolphi Agricolæ*, hominis verè divini, jamdudum expectamus, cu-

B jus ego ſcripta quoties lego, toties pectus illud ſacrum, ac cœleſte mecum adoro, atque exoſculor. Bene vale. *Baſileæ*, ad Idus Octob. An. M.D. XIV.

In Copiam.

Deſ. Eraſmus Rot. Joanni Coleto, Decano Sancti Pauli apud Londinum S. D.

NOn poſſum equidem non vehementer laudare, *Colete*, ſingularem iſtam, veréque *Chriſtia-* Epiſt. 28.

C *nam* animi tui pietatem, qui conatus tuos omnes, omnia vitæ ſtudia ſemper huc deſtinaris, non ut tuis privatim commodis conſuleres, ſed uti patriæ, civibúſque tuis quamplurimùm prodeſſes. Neque minus admiror judicium, qui duas præcipuè res delegeris, quibus id cumulatiſſimè conſequi poſſes. Videbas enim ampliſſimum charitatis fructum in eo ſitum eſſe, ſi quis aſſiduis concionibus, ſacráque doctrina, *Chriſtum* popularium ſuorum animis inferat. Quo tu quidem in negotio jam annos com-

D plures verſaris, non dicam quantâ cum laude, quam tu adeò non ſpectas, ut nec admittas, ſed certè magno cum fructu. Quo nomine *Paulus* ille tuus, alioqui modeſtiſſimus, ſubinde gloriatur, ac ſeſe ſanctâ quadam inſolentiâ jactat. Deinde quod proximum exiſtimabas, ludum literarium longè pulcherrimum, ac magnificentiſſimum inſtituiſti, ubi ſub electiſſimis, ac probatiſſimis præceptoribus, *Britannica* pubes rudibus ſtatim annis, ſimul & *Chriſtum*, & optimas imbiberet literas: nimirum

E graviter intelligens, & in hac ætate velut herba, ſpem reipublicæ poſitam eſſe, & quanti referat in omnem vitam, protinus ab incunabulis optimis imbui. Jam verò quis non adamet etiam generoſam iſtam animi tui celſitudinem, ac ſanctam (ut ita dixerim) ſuperbiam, qui utrunque hoc in patriam officium ita gratuitum ac ſyncerum eſſe volueris, ut nec ex tot annorum laborioſiſſimis concionibus vel teruncio factus ſis ditior, cúmq; tua ſeminaris ſpiritualia, nullius unquam carnalia meſ-

F ſueris, & Scholæ ſumptus, tam videlicet ingentes, ut ſatrapam quoque deterrere poſſint, ſolus omnes ferre volueris? Et cùm vulgus hominum nulla in re libentiùs ſocium accerſere ſoleat, tu patrimonium, tu cenſum univerſum, ad hæc domeſticam etiam ſupellectilem profundere maluiſti, quàm ullum mortalem in iſtius gloriæ partem admittere. Quæſo quid iſtud eſt aliud quàm in univerſos tuorum liberos, in univerſos cives animum pluſquam paternum gerere? Teipſum ſpolias, ut illos locu-

G pletes; teipſum nudas, ut illos ornes; teipſum laboribus conficis, quo tua ſoboles vegeta ſit in *Chriſto*. Breviter totum te impendis, ut illos *Chriſto* lucrifacias. Nimium profectò ſit invidus, qui talia conanti non impenſiſſimè faveat. Impius qui reclamet & obſtrepat: Hoſtis *Angliæ*, qui non pro ſua virili, adjumenti aliquid conferre ſtudeat. Ego ſanè non ignarus, & quantum *Angliæ* debeam publicè, & quantopere tibi privatim

ſim obnoxius, officii mei ſum arbitratus, literarium aliquod monumentum in ornamentum ſcholæ tuæ conferre. Itaque duos hos novos *De Copia* commentarios, novæ ſcholæ nuncupare viſum eſt, opus videlicet cùm aptum pueritiæ, tum non infrugiferum, ni fallor, futurum. Sed quantum habeat eruditionis, quantúmve ſit utilitatis allaturus hic labor meus, aliorum eſto judicium. Illud verè mihi ſumere poſſum, argumentum hoc à me & primum excogitatum, & proditum fuiſſe: Nam quod *Julius Pollux*, *Græcus* & antiquus autor, ſingularum rerum vocabula per locos digeſſit, & ſynonyma quædam, ac finitima velut in acervos congeſſit, quis non videt quàm id ſit à noſtro inſtituto alienum? Neque enim *Iſidoros*, *Marios*, aut *Philiſcos* libet commemorare, homines in tantum alienos à *Copia*, ut nè ſemel quidem quæ ſentiunt, *Latinè* poſſint efferre. Jam ve-

A rò libellus ille, qui *Ciceroni* inſcribitur (ego magis ab aliquo *Ciceronis* ſtudioſo, ex illius ſcriptis collectum arbitror) quæſo quid aliud habet quàm tumultuariam paucarum vocum congeriem? Nos formulas quaſdam *Copiæ*, ceu fontes oſtendere ſumus conati, ſic ut à generalibus per gradus ad particulares deveniremus. Quanquam & fateor, & doleo huic operi juſtam curam defuiſſe. Siquidem olim rudem materiam in futurum opus te-
B merè congeſſeramus, ad quam expoliendam plurimis vigiliis, plurimorum autorum lectione videbam opus fore. Itaque non admodum erat in animo edere: verùm cùm intellexiſſem quoſdam his commentariis inſidiari, partimque abfuiſſe quin incaſtigatiſſimos etiam ediderint; coactus ſum utcunq; emendatos in lucem emittere. Nam id malum viſum eſt levius. Bene vale, *Colete* optime. *Londini*, An. M.D. XII. III. Calend. Maias.

DES. ERASMI ROT.
EPISTOLARUM
LIBER VIGESIMUS NONUS:
IN QUO
EPISTOLÆ DEDICATORIÆ.

In Theod. Gazæ Grammaticam.

Deſ. Eraſmus Rot. Joanni Cæſario Juliacenſi utriuſque literaturæ vindici S. D.

E

Epiſt. 1. HAbent in omni diſciplina, *Cæſari* chariſſime, præceptiones naturâ ſubamarum quiddam; verùm hoc moleſtiæ, compenſat utilitas: proinde ut non poſſum non mirari quorundam faſtidioſas delitias, qui quamlibet levi incommodo offenſi protinus reſiliunt à literis, tantam utilitatem in omnem uſque vitam allaturis: ita rurſus optimo jure indignor his, qui rei per ſe ſubmoleſtæ, de ſuo moleſtiam
F addunt. Etenim dum oſtentandæ eruditionis ſuæ ſtudio, in ipſo ſtatim operis limine perplexa quædam inſulciunt, quæ pòſt erant tradenda, nimirum rudem diſcipulum odio ſuo retundunt, & alienant quem allici, ineſcaríque potiùs oportuit, commodâ brevitate, luce, ordine, ſimplicitate, aliiſque id genus illecebris. At unus omnium *Gaza*, vir ubique ſui ſimilis, hoc eſt, in quavis materia inſignis artifex, non minori judicio, quàm fide diſcentis agit negotium: non id ſtatim captans
G ut ipſe doctus appareat, ſed ut lectorem doctum reddat. In primo libro, Deum immortalem, quo compendio, quàm miro ordine, quantâ ſimplicitatè *Grammatices* ſummam complexus eſt, ceu ſimulacro quodam nobis deliniato? Nos igitur quo magis etiam quorundam tædio conſuleremus, commoditatem hanc noſtrâ juvimus induſtriâ, eúmque librum *Latinum* fecimus, exem-

plis duntaxat exceptis. Ad hæc, titulis diſtinximus, & annotatiunculis additis nonnihil lucis addidimus, ut jam quàm minimo negotio percipi
E poſſit. Mendas confeſſas modò ſuſtulimus. Nam quod è doctiſſimis viris, qui cum *Theodoro* conſuetudinem egerunt, quíque huic interfuere negotio, olim audire memini: id liber ipſe palam præ ſe fert, nimirum locos aliquot à ſciolis & in alieno libro impudenter ingenioſis, perperam immutatos eſſe. Quod genus eſt illud, quod comparativum excipit in tertia nominum Declinatione, quod Præſens & Præteritum imperfectum tanto Verborum diſpendio per Modos omnes repetit:
F cùm in his per omnia conſentiant Paſſiva cum Mediis. Quod verborum in μι deſinentium Paſſivis additur Futurum, ac Præteritum perfectum, cùm regula præcedens negârit hæc Tempora illis eſſe propria, quod & aliàs in horum Declinatione miſcet nonnullas voces Primitivorum & Derivatorum. Atque hoc erroris *Demetrio* imputant *Chalcondylæ*, viro tum probo, tum erudito: ſed cujus mediocritas exactum illud ac ſublime *Theodori* judicium haudquaquam aſſequi potuerit.
G Gratulor, mi *Cæſari*, noſtro ſeculo quo videmus paſſim repullulaſcere *Græcas* literas: Nam ut harum neglectus omnium bonarum diſciplinarum, omnium elegantiorum autorum [illegible] invexit, ita ſpes eſt futurum, ut his renatis & illa refloreſcant. Illud aliquoties mecum ſoleo demirari, cùm *Sarmatæ*, cùm *Scoti*, & *Hiberni Græcas* literas jampridem nec illibenter, nec infeliciter amplectantur; quo fato fiat ut una *Agrippina*, urbs ut

ut vetuſtiſſima, ita celeberrima, quàm conveniebat in hoc pulcherrimo negotio vel primam occupare laudem, meliores literas adeo gravatim recipiat. Etenim ſi ſtudia quibus nunc ſolenniter utimur, recta ſunt, harum acceſſione non obliterabuntur illa, ſed illuſtrabuntur: ſin ſecus, magis etiam optandum, ut pro nothis ſyncera, pro frivolis utilia ſuccedant: & juxta *Diomedis*, & *Glauci* permutationem τὰ χάλκα τῶν χρυσῶν ἀνταμείβοντας. Quis enim ſanus recuſet, vel bona melioribus, vel mala bonis commutare? Hunc noſtrum bidui laborem tibi viſum eſſe dicare, cum haudquaquam me fugeret, munuſculum hoc longè infra tuam eſſe dignitatem: majora merebatur iſta eruditio, iſta morum integritas candórque, meliora flagitabat arctiſſima noſtra familiaritas; verùm hæc interim boni conſulet humanitas tua, dum parantur tuis meritis digniora. Tu mi *Caſari* ſic pergas de literis ac ſeculo tuo benemereri, & iſtam quoque laudem *Colonienſi* ſcholæ addere. Verè generoſo comiti *Hermano Novæ aquilæ*, aut (ſi *Græcè* mavis) *Noactio*, bonarum literarum candidiſſimo *Mecænati*, multam ex me ſalutem dicito. *Antverpiæ* Anno M. D. XVIII. Pridie natalis *Joannis Baptiſtæ*.

In Luciani Dialogus.

Deſ. Eraſmus Rot. Reverendiſſimo in Chriſto Patri, D. Guilielmo Archiepiſcopo Cantuarienſi, totius Angliæ primati S.

Epiſt. 2. MItto ad te Dialogos aliquot *Luciani*, partim nuper à me traductos, partim recognitos. Nugas, inquis, mittis, nugas ſanè, ſed literatas, nimirum ut rideas, ſi tamen unquam ridere potes, homo tot curis diſtrictus, tot negotiorum fluctibus obrutus. Sed cui potiùs mittam, quicquid fuerit illud, ſeu ludicrum, ſeu ſerium, quod meæ Camœnæ produxerint, quam tibi unico meo *Mecænati*, qui ſolus & addis animum *Eraſmo*, & aliis ingenium, & ocium ſuppeditas, & ornas ſtudia? Bene vale. *Londini*, tertio Calend. Maias, Anno M. D. XII.

In Luciani Toxarim.

Reverendo Patri ac Domino D. Richardo Epiſcopo Wintonienſi, Deſ. Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 3. E Priſcorum uſq; ſeculis mos hic in hæc noſtra tempora deductus eſt, ampliſſime pater, ut Calendis Januariis principe ineuntis anni die, munuſcula quæpiam miſſitentur: quæ neſcio quid lætioris ominis afferre creduntur, tum ad quos abeunt, tum illis ad quos redeunt. Itaque quum ego diſpicerem ecquid tandem muneris à nobis iret ad tantum patronum, ad tam potentem amicum; neque quicquàm in mea reperirem ſupellectile, præter meras chartulas, profectò chartaceam ſtrenam mittere ſum coactus: quanquàm quid aliud potius mitti conveniebat ab homine ſtudioſo ad Præſulem, omnibus quidem fortunæ muneribus magnificentiſſimè cumulatum: ſed qui virtutem virtutiſque comites, honeſtas literas infinitis calculis anteponat; quique tanquam contemptim, penéque dixerim invitus fortunæ dona admittat; contra animi bonis quum ſit opulentiſſimus, tamen ſemper magis ac magis cupiat diteſcere? Porrò noſtrum hoc munuſculum, ſi nulla alia licet, ſaltem *Terentiani Parmenonis* exemplo, hoc nomine commendabimus: quòd non ex *Æthiopia*, verùm è *Samoſata* uſque *Comagenorum* urbe ſit profectum. Eſt autem dialogus *Luciani*, cui titulus *Toxaris*, ſive de amicitia, quem nos paucis hiſce diebus *Latinum* fecimus. Qui quidem (uti ſpero) non omnino futurus eſt ingratus tuæ excellentiæ, vel ob id quod amicitiam prædicat, rem adeo ſanctam, ut barbariſſimis etiam nationibus olim fuerit veneranda: Nunc *Chriſtianis* uſque adeo in deſuetudinem abiit, ut non dicam veſtigia, ſed nè nomen quidem ipſum extet: quum nihil aliud ſit *Chriſtianiſmus*, quàm vera perfectáque amicitia, quàm commori *Chriſto*, quàm vivere in *Chriſto*, quàm unum corpus, una anima eſſe cum *Chriſto*: hominum inter ipſos talis quædam communio, qualis eſt membrorum inter ſe corporis. Neque minus tamen jucundus, quàm frugifer futurus eſt, ſi quis modò decorum obſervet, quod in perſonis ſitum eſt. Nam *Meniſippi Græci* ſermo, quàm totus *Græcanicum* quiddam ſapit? comis, facetus, feſtivus: Contra, *Toxaridis Scythæ* oratio, quàm tota *Scythicum* quiddam ſpirat? ſimplex, incondita, aſpera, ſedula, ſeria, fortis. Quin etiam dictionis diſcrimen, quaſique diverſum filum à *Luciano* de induſtria affectatum, pro noſtra virili referre curavimus. Hanc igitur qualemcunque clientuli tui ſtrenulam, ampliſſime Præſul, felicibus auſpiciis accipe. Et *Eraſmum*, ſicuti jam pridem facis, amare, ornare, juvare perge. Vale. *Londini*, Calendis Januariis, M. D. VI.

In Luciani Pseudomantem.

Reverendo in Chriſto Patri, ac Domino D. Renato Epiſcopo Carnutenſi, Deſ. Eraſmus Roterodamus S. D.

CUm modis compertum haberem, ornatiſſime pater, quàm candidè de meo ingeniolo, meiſque nugis tum ſentias, tum prædices, vir alioqui naris emunctiſſimæ, jámque ad *Italicum* iter accincto, per itineris comites non liceret celſitudinem tuam interviſere, ut eſſet tamen interim quod de tui *Eraſmi* commonefaceret, *Luciani Pſeudomantem* miſi ſceleratiſſimum quidem illum, ſed quo non alius ſit utilior ad deprehendendas coarguendaſq; quorundam iſtorũ impoſturas, qui hiſce quoque temporibus vel magicis miraculis, vel ficta religione, vel adſimulatis condonationibus, aliiſque id genus præſtigiis, vulgo fucum facere ſolent. Eum igitur leges, uti ſpero, non modò cum fructu aliquo, verùm etiam ſumma cum voluptate, propterea quod intelligam te, licet præter generis claritatem, fortunæ ſplendorem, muneris autoritatem, ſeriis illis, ac tetricis ſtudiis abſolutum, non ſolere tamen admodum ab his etiam elegantioribus Muſis abhorrere: & hujuſmodi luſus nec inamœnos nec infrugiferos arduis negociis libenter intermiſcere. Porrò quicquid eſt, vel nigri ſalis, quem *Momo* tribuunt, vel candidi, quem *Mercurio* aſcribunt, id omne in uno *Luciano* copioſiſſimè reperias licebit. *Carnutenſis* oppidi tam ſplendidum profectò, támque celebre Epiſt. 4.

fanum

phanum fulmine conflagrâſſe, dici non poteſt quàm feram acerbè. Bene vale in reditum ex *Italia* noſtrum. *Lutetiæ* Anno milleſimo quingenteſimo quinto.

In Luciani Somnium.

Ornatiſsimo Viro D. Chriſtophoro Urſewico Deſ. Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 5. EQuidem hâc mente ſemper fui, ornatiſſime, idémque humaniſſime *Chriſtophore*, ut à nullo prorſum vitio perinde abhorruerim atque ab ingratitudine, nec unquam iſtos homines vocabulo dignos judicârim, qui alieni in ſe meriti tempore ullo poſſent obliviſci. Rurſus eos exiſtimaverim beatos, quibus tantum facultatis fortunæ commoditas ſuppeditâſſet, ut bene de ſe meritis, poſſent parem remetiri gratiam: beatiſſimos autem quibus licuiſſet acceptum beneficium aliquo cum fœnore rependere. Proinde cum antehac ſæpenumero mecum reputarem, quantum in me nihil promeritum tua benignitas contuliſſet (nam collatum arbitror quicquid ita delatum eſt, ut haud ſcio utrum per fortunam, an per meipſum, certè per te non ſteterit quo minus acceperim) circumſpectarémque quonam argumento poſſem aliquam ſaltem erga te memoris gratíque animi ſignificationem dare, neque in tanta fortunæ meæ tenuitate quicquam occurreret, quod ulla ex parte, non dicam tuis meritis reſponderet, ſed quod vel animo ſatisfaceret meo: illud denique mihi venit in mentem, ut ſaltem iſtos quoſdam non inurbanos homines imitarer, qui floſculo quopiam inſigni, aut alio ſimili ſymbolo miſſo, voluntatis propenſionem, promptique animi ſtudium teſtificari ſolent: præſertim ipſi tenues erga eos, quibus neque res, neque animus ſit alienorum egens munerum. Ergo *Græcanica* ingredienti μουσῶν (nam muſarum horti vel mediis vernant brumis) ſtatim inter multos varia adblandientis gratia, hic *Luciani* floſculus præter cæteros arriſit. Eum non ungue, ſed calamo decerptum ad te mitto, non ſolùm novitate gratum, colore varium, ſpecie venuſtum, nec odore modò fragrantem, verùm etiam ſucco præſentaneo ſalubrem & efficacem. *Omne tulit punctum* (ut ſcripſit *Flaccus*) *qui miſcuit utile dulci.* Quod quidem aut nemo, meâ ſententiâ, aut noſter hic *Lucianus* eſt aſſequutus; qui priſcæ comœdiæ dicacitatem, ſed citra petulantiam referens, Deum immortalem, qua vafricie, quo lepore perſtringit omnia, quo naſo cuncta ſuſpendit, quàm omnia miro ſale perfricat, nihil vel obiter attingens, quod non aliquo feriat ſcommate, præcipuè philoſophis infeſtus, atque inter hos *Pythagoricis* potiſſimum, ac *Platonicis* ob præſtigias: *Stoicis* item propter intolerandum ſupercilium, hos punctim, ac cæſim, hos omni telorum genere petit; ídque jure optimo? Quid enim odioſius, quid minus ferendum, quàm improbitas virtutis profeſſione perſonata? Hinc illi blaſphemi, hoc eſt, maledici vocabulum addidere ſed hi nimirum, quorum ulcera tetigerat. Pari libertate Deos quoque paſſim & ridet & lacerat, unde cognomen inditum ἄθεον, ſpecioſum profectò vel hoc nomine, quod ab impiis ac ſuperſtitioſis attributum. Floruit (uti putant) *Trajani* fermè temporibus, indignus ita me Deus amet, qui inter

A ſophiſtas annumeretur. Tantum obtinet in dicendo gratiæ, tantum in inveniendo felicitatis, tantum in jocando leporis, in mordendo aceti, ſic titillat alluſionibus, ſic ſeria nugis, nugas ſeriis miſcet; ſic ridens vera dicit, vera dicendo ridet; ſic hominum mores, affectus, ſtudia, quaſi penicillo depingit: neque legenda, ſed planè ſpectanda oculis exponit, ut nulla Comœdia, nulla Satyra cum hujus Dialogis conferri debeat, ſeu voluptatem

B ſpectes, ſeu ſpectes utilitatem. Cæterùm ſi nominatim quæras hujus argumentum Dialogi, facit id quod ſemper facit. *Pythagoram* velut impoſtorem, ac præſtigiatorem taxat: *Stoicorum* faſtum, & ſapientem barbam ridet: divitum, ac Regum vita quantis ſit ærumnis obnoxia docet: contra, quàm expedita res paupertas hilaris, ſuáque contenta ſorte. Quem uti legas attentiùs, te majorem in modum rogo, ſi quando tibi per tua licebit negotia frontem exporrigere. Audies e-

C nim *Gallum* cum hero ſutore confabulantem, magis ridiculè quàm ullus poſſit γελωτοποιὸς, ſed rurſum ſapientiùs quàm Theologorum, ac Philoſophorum vulgus nonnunquam in ſcholis magno ſupercilio, magnis de nugis diſputat. Vale optime, atque humaniſſime *Chriſtophore*, & *Eraſmum* inter tuos aſcribito clientulos, amore, ſtudio, officio ceſſurum nemini. Ex arce *Hammenſi*. Anno M. D. III.

D In Luciani Timonem.

Ornatiſsimo Juris utriuſque Doctori Thomæ Ruthallo Secretario Regio, poſt Epiſcopo Dunelmenſi, Deſ. Eraſmus Roterodamus S. D.

VIde quantum audaciæ mihi ſuppeditet ſingularis quædam ingenii tui, morúmque facilitas, humaniſſime *Ruthalle*: qui cum neutiquam *Epiſt. 6.*

E ignorem te inter Aulicos primores vel autoritate, vel gratiâ, vel ſplendore, vel eruditione præcipuum eſſe; tamen non verear meas nugas rudes adhuc, víxque è prima ſcheda repurgatas ad tuam excellentiam mittere. Sed quid facerem? Jam urgebat navita, ventos, & æſtum nulli ſervire clamitans. Itaque nè nihil mei apud hominem tam noſtri ſtudioſum relinquerem, id quod tum fortè erat in manibus, *Miſanthropum* miſi, nimirum ad virum unum omnium Philanthropotaton. Is eſt

F *Luciani* dialogus, quo vix alius lectu, vel utilior, vel jucundior, verſus quidem ille jampridem ab alio neſcio quo: ſed ita verſus, ut interpres hoc modo demonſtrare voluiſſe videatur, ſeſe neque *Græcè* ſcire, neque *Latinè*: nec temerè adeo quis ſuſpicetur eum interpretem ſubornatum eſſe ab iis, qui *Luciano* malè volunt. Tu noſtram hanc audaciam boni conſules, & *Eraſmum* in eorum numero pones, qui tui ſunt amantiſſimi. Vale. *Londini*, Anno M. D. IIII.

G In Luciani Tyrannicidam.

Eraſmus Rot. Richardo Witfordo Britanno docto, & cum primis jucundo amico S. D.

CUm annis jam aliquot totus *Græcanicis* in literis fuerim, *Richarde* chariſſime, nuper quo cum literis *Latinis* redirem in gratiam, *Latinè* *Epiſt. 7.*

declamare

A declamare cœpi, ídque impulſore *Thoma Moro*, cujus (uti ſcis) tanta eſt facundia, ut nihil non poſſet perſuadere vel hoſti: tantâ autem hominem charitate complector, ut etiam ſi ſaltare me, reſtímque ductare jubeat, ſim non gravatim obtemperaturus. Tractat ille idem argumentum, & ita tractat, ut nullus ſit omnino locus, quem non excutiat eruátque. Neque enim arbitror (niſi vehemens in illum fallit amor) unquam naturam finxiſſe ingenium hoc unò præſentius, B promptius, oculatius, argutius, brevitérque dotibus omnigenis abſolutius. Accedit lingua ingenio par, tum morum mira feſtivitas, ſalis plurimum, ſed candidi duntaxat, ut nihil in eo deſideres quod ad abſolutum pertineat patronum. Quare non hoc animo laborem hunc ſuſcepi, ut tantum artificem vel æquarem, vel vincerem, ſed ut cum amico omnium dulciſſimo, qui cum libenter ſoleo ſeria, ludictáque miſcere, in hæc ingeniorum palæſtra quaſi colluctarer, ídque feci eo libentiùs, C quod magnopere cupiam hoc exercitii genus, quo nullum aliud magis frugiferum, in ludis noſtris aliquando inſtaurari. Neque enim aliud eſſe in cauſa puto, quod hac noſtra tempeſtate quum tam multi ſint, qui ſcriptores eloquentiſſimè evolvant, tam pauci tamen exiſtant, qui non infantiſſimi videantur, ſi quando res oratorem popoſcerit. Quid ſi cum *Ciceronis Fabiique* autoritatem, cum veterum exemplum ſequuti *ἐν τοιούταις μελέταις* diligenter à pueris exerceremur, non eſſet D (opinor) tanta dicendi inopia, tam miſeranda infantia, tam pudenda balbuties, etiam in his qui literas oratorias publicè profitentur. Noſtram declamationem ita leges, ut eam me pauculis diebus luſiſſe cogites, non ſcripſiſſe. Hortor autem ut & *Moricam* conferas, itaque judices, num quid in ſtilo ſit diſcriminis inter hos, quos tu ingenio, moribus, affectibus, ſtudiis uſque adeo ſimiles eſſe dicere ſolebas, ut negares ullos gemellos magis inter ſe ſimiles reperiri poſſe. Utrunque certè E ex æquo amas, utrique viciſſim ex æquo charus. Vale, meum delicium, *Richarde* feſtiviſſime. Ruri, ad Calendas Maias, M. D. V I.

In Luciani libellum, cui titulus eſt, De Mercede Conductis.

Eraſmus Rot. M. Joanni Paludano Rhetori Lovanienſis Academiæ S. D.

F Epiſt. 8. UT intelligas, humaniſſime *Paludane*, *Eraſmum* illum tuum tametſi per omnes terras mariáque volitantem, tamen tui memoriam perpetuò ſecum circunferre: mitto quaſi ſymboli vice *Luciani* Dialogum, cui titulus, *περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων*. Quem in *Italiam* profecturus, in ipſo penè procinctu *Latinum* feci. In eo non ſine voluptate tanquam in ſpeculo videbis aulicæ vitæ incommoda: quæ tu mihi ſæpenumerò commemorare ſolebas, nimirum expertus, & veluti naufragio G ejectus, ac vix iſti liberè, literariæque vitæ redditus. Idque feci eo ſtudioſius, ut meo exemplo te provocarem, quo jam diu *Græcanicis* in literis verſatus, incipias, & ipſe aliquando audere aliquid. Cur enim non dicam audere? Quum nullum ſit meâ ſententiâ facinus audacius, quàm ſi coneris ex bene *Græcis*, bene *Latina* facere. Vale, méque tui amantiſſimum mutuum ama.

In Luciani Dialogos aliquot.

Hieronymo Buſlidiano Præpoſito Arienſi Conſiliario Regio Eraſmus Rot. S. D.

RUmor jampridem hic perſeverat, acerbior quàm ut verum eſſe libeat credere, ſed conſtantior tamen, quàm ut vanus credi poſſit, *Philippum* principem noſtrum è vivis exceſſiſſe. Quid B querar, mi *Buſlidiane*, quid vociferer, quem incuſem, hominúmve, Deúmve? Quæ comploratio tam Tragica, quæ huic tam atroci vulneri ſufficiat? Nimio, heu nimio conſtitiſtis *Hiſpaniæ*, quæ quidem primum *Franciſcum Buslidianum* Archiepiſcopum *Bezontinum* nobis ademiſtis, neque tanti viri jacturâ contentæ, Principem etiam eum abſorbuiſtis, quo (ſi vivere modò licuiſſet) nihil unquam habuit hic orbis neque majus neque C melius. Quanquam quid, quæſo, ſupererat etiam adoleſcenti, niſi uti jam ipſe ſeſe ſuperaret. Sed ô dirum fortunæ ludum! ô novam fatorum invidentiam! ô mors quàm iniqua! tam etiam invida, ut ſemper præſtantiſſima quæque quàm ocyſſime tollis è medio, vixque oculis oſtenſa protinus ſubducis. Cujus ego vicem hic potiſſimùm deplorem? *Maximiliani* nè patris, qui tali ſit orbatus filio, quem unum multis etiam imperiis anteponebat? An liberorum magis, quibus ætate tam D immaturâ, tam pius ſit ereptus pater? An patriæ potiùs, cui de chariſſimo Principe, tam ſerum gaudium, tam præproperus contigerit luctus? An orbis demum univerſi, cui tam ſingulare lumen ſit ademptum, ídque tam ante diem Hoc? nimirum hoc tempeſtas illa fatalis, quà medio è curſu in *Britanniam* depulſus eſt, portendebat, videlicet fatis illum palàm ab *Hiſpanis* rejicientibus. Equidem Panegyrico qualicunque laudavi juvenem. Tum autem, bone Deus, quot mihi Panegyricos, E quàm copioſos pollicebar? Et en repentè commutatis rebus, epitaphium paro miſer. Eamus nunc nos homunculi, & fortunulis noſtris fidamus, quum eos etiam pro ſua libidine mors rapiat, quos quàm diutiſſimè vivere tantopere omnium refert. Sed quid ego, mi *Hieronyme*, dum meo indulgeo dolori, tuum exulcero? Quod reliquum eſt, precor ut ſuperi propitii liberis paternam quidem felicitatem, ſed cum divi *Federici* vivacitate copulatam largiantur. Tibi item in mo- F derandis illis fraternos ſucceſſus, ſed vitam fraterna diuturniorem. Literis his, nè ad tantum, támque doctum amicum nullo literario munuſculo comitatæ venirent, Dialogos aliquot *Luciani*, comites addidi: quos pauculis his diebus, dum obſidionis metu *Florentiam* profugeremus, *Latinos* feci: hoc nimirum agens, nè nihil agerem. Nam in præſentia quidem in *Italia* mirè frigent ſtudia, fervent bella. Summus Pontifex *Julius* belligeratur, vincit, triumphat, planéque G *Julium* agit. Vale, & ampliſſimo patri *Nicholao Ruterio* Epiſcopo *Atrebatenſi*, etiam atque etiam *Eraſmum* commendato. *Bononiæ*, X V. Calendas Decembris, M. D. V I.

In

In Luciani Convivium.

Eraſmus Rot. Joanni Entichio ſuo S.

Epiſt. 10. Quanquam hic *Luciani* Dialogus, *Eutychi* doctiſſime, plurimum habeat artis, ob decorum mirè ſervatum in perſonis tam multis, támque diverſis: tamen aliquot reperi, qui dicerent eſſe premendum, quod liberiùs, ac velut ἐξ ἁμάξης Philoſophorum omne genus laceret. At mihi videtur juſtius eſſe ſtomachandum in hujus ſeculi mores, quo videmus Philoſophorum ac Theologorum ſcholas multò pueriliùs etiam inter ſe diſſidere: nec minus atrociter digladiari, tum inter religionis profeſſores nihilominus cruentam eſſe pugnam, quàm in eo convivio fuiſſe *Lucianus*, vel finxit, vel retulit. Hunc igitur libellum, quoniam fortè ἀδέσποτον reperi, & tamen patrono videbatur egere, *Entichio* dicavi. Bene vale, καὶ εὐτύχει, ut planè ſis quod diceris. *Antuerpiæ* Anno M. D. XVII.

In Librum De Ratione Conſcribendi Epiſtolas.

Deſ. Eraſmus Rot. Nicolao Beraldo S. D.

Epiſt. 11. Poſteaquam *Holonius* ille deſierat eſſe apud ſuperos, eruditiſſime *Beralde*, non putabam mihi quenquam alium metuendum, qui nænias, quas juvenis, vel exercendi ſtili gratiâ, vel obſequundans amicorum affectibus ſcripſiſſem, in vulgus ederet, in quidvis potiùs, quàm in hoc natas. Et ecce de repentè apud *Britannos* exortus eſt alter *Holonius*, qui librum *De componendis Epiſtolis* excudit, quem annis abhinc fermè triginta *Lutetiæ* ſcribere cœperam, cuidam amico parùm ſincero, cui ſimili munere gratificari volebam, videlicet ut haberent ſimiles labra lactucas. Lectioni ſimul, & compoſitioni, non plus temporis tributum eſt, quàm dies viginti. Atque adeo non erat tum animus hoc opus abſolvere, ut archetypum illi tradiderim auferendum (nam adornabat longinquam profectionem) nullo antigrapho apud me ſervato. Aliquanto poſt, amici quidam, qui, neſcio quo caſu, nacti, nugas eas deſcripſerant, precibus adigerunt me, ut operis rudimentum abſolverem. Erat enim non ſolùm rude, verùm etiam truncum, ac mutilum. Receperam in manus, ſed quum nè retractanti quidem arrideret, in totum abjeci, nequaquam fore ſuſpicans quenquam tam effrontem, qui me vivo, & reclamante ſchedas meas evulgaret. Verùm ut video, nihil jam pudet typographos. Poſteaquam experiuntur nihil avidiùs rapi, quàm nugaciſſimas quaſque nænias, neglectis interim priſcis ac probatis autoribus, perfrictâ fronte ſequuntur illud è Satyra: *Lucri bonus eſt odor ex re qualibet.* Proinde nos tametſi ſic eſſemus affecti, ut nunquam antehac æquè ſenſerimus, quomodo fuerit animatus *Flaccus* quum ſcriberet carmen illud *Ut nox longa quibus*, &c. nam agnoſcis reliqua: tamen ſepoſitis operis ſacratioribus, quæ ut magis decent hanc ætatem, ita magis juvant hunc animum: dies aliquot in recognoſcendis quæ jam exierant perdidimus, neſcio quantâ jacturâ ſtudiorum graviorum, certè maximo meo tædio. Quod nè mihi ſæpiùs accidat, etiam atq; etiam te rogo, mi *Beralde*, effice quovis pacto, ut juvenis iſte, nimium, ut apparet, amans mei, librum, quem uti ſcribis, à callido venditore magno emit, aut aboleat, aut certè tibi tradat ad me tranſmittendum, quo mihi liberum ſit de ea ſtatuere. Typographis quid imprecer, niſi mentem meliorem ipſis dari? Cæterùm juventutem ſtudiorum cultricem, libens admonuerim, ut in hiſce nugis quàm minimum operæ perdat. Video, diſcrutiórque animo, bellum hoc inter *Germanos*, & *Gallos* indies magis, ac magis incrudeſcere. Quanta totius rei *Chriſtianæ* calamitas, duos potentiſſimos orbis Monarchas, ſic feralibus diſſidiis inter ſe conflictari? Tolerabilius eſſet malum, ſi res eorum quorum intereſt monomachiis finiretur. Sed quid commeruere cives, & agricolæ, qui ſpoliantur fortunis, exiguntur ſedibus, trahuntur captivi, trucidantur, ac laniantur. O ferreos Principum animos, ſi hæc perpendunt, ac ferunt! O craſſos, ſi non intelligunt! ſupinos, ſi non expendunt! Erat nonnulla ſpes in hoc novo Pontifice, primùm theologo, deinde ſpectatæ à primis annis integritatis. Verùm haud ſcio quo pacto fit, ut Pontificum autoritas longè plus valeat ad excitandum inter Principes bellum, quàm ad componendum. Sed hi tumultus non dirimunt Muſarum fœdera, nec hæc commercia nobis intercipere poſſunt bellorum leges. Non convenit *Cæſarianis*, & *Gallis*, ſed pulchrè convenit honeſtiſſimorum ſtudiorum ſodalibus. Quare valebis, vir humaniſſime, ſimúlque quum dabitur opportunitas, *Budæum*, *Deloinum*, *Brixium*, ac reliquos amicos meo nomine ſalutabis diligenter. *Baſileæ* octavo Calendas Junias, Anno M. D. XXII.

In Tractatum cui titulus, De Pueris Statim Ac Liberaliter Inſtituendis.

Illuſtriſſimo Principi Guilhelmo Duci Clivenſi, Juliacenſi, Montenſi, Comiti Marchiæ, & in Ravenſpurg, &c. Eraſmus Rot. S.

Conradus *Heresbachius*, vir ad unguem factus, qui magno Reipublicæ bono, pueritiæ tuæ formator contigit, clariſſime Princeps, indolem tuam eruditioni pariter ac pietati natam ita mihi ſuis literis frequenter depinxit, ut ſi complures menſes tecum domeſticam habuiſſem conſuetudinem, non eſſe poſſes notior. Idem pro ſingulari quodam erga te amore, quem undique ſpirant illius Epiſtolæ, magno ſtudio, multíſq; argumentis illud agebat, ut aliquo monumento literario, & tibi in iſto longè pulcherrimo ſtadio ſtrenuè currenti, calcar, ut aiunt, adderem, & alios adoleſcentes generis imaginibus claros ad æmulationem tam felicis exempli provocarem. Ab hoc officio, adeo mihi non abhorrebat animus, ut beneficii loco ducerem admonitum fuiſſe. Verùm quod in annos aliquot diſtulimus officium, nihil aliud, mihi crede, fuit in cauſa, niſi quod non obtigit argumentum, quod tuæ magnitudini aliqua ex parte reſpondere videretur. Nam ille ſic temperavit orationem ſuam, ut appareret non quolibet munere fore contentum. Quum igitur non occurreret quale volebam, cœpit tandem me pudere promiſſi mei, viſúmque eſt tenues quoſdam, Epiſt. 12.

ſed

ſed callidos clientes imitari, qui cum ingentem A ſummam debeant patronis ſuis, nec adhuc ſolvendo ſint, hortenſibus quibuſdam munuſculis eos deliniant, quo patientiùs ferant recraſtinatam ſolutionem, hoc pacto teſtantes non animum facultatibus, ſed facultates animo deeſſe. In *Italia* deliniàram opus de Verborum Rerúmq; copia. Adjeceram exemplum ejuſdem argumenti, quam potuit in compendium contracti, & ejuſdem fuſiùs copioſiſsíque tractati. Is cui *Romæ* tradideram B deſcribendum, reddidit hanc partem mutilam, ac vix dimidiatam, ut quod ſupererat, mihi fruſtra ſupereſſet. Deinde quum ab eruditis amicis ſubinde rogarer, ut excitandis ſtudiis, quæ jam refrigeſcere videbantur, opus illud abſolverem: animum vehementer abhorrentem, tamen huc perpuli, ut inſpectâ diviſione, quæ totius argumenti propoſitiones ceu columnas habebat, denuo receptum in manus pertexerem. Puta hoc eſſe munuſculum aliquod ceraſaceum. Adjeci duos C libellos nunquam antehac editos, puta hæc eſſe duo mala *Cydonia* ex horto paupere ſelecta. Quæ ruſticana munuſcula non in hoc damus, adoleſcens generoſiſſime, quòd his fidem noſtram liberatam velimus, ſed ut liberandi voluntatem adeſſe teſtemur. Solent autem humani creditores minus appellare eos, qui ſubinde veluti ſeipſos appellantes profitentur æs alienum. Quod qui diſſimulant, meditari videntur inficiationem. Quanquam hæc cauſa mihi potiùs agenda fuerat cum *Hereſbachio*, D qui me ex ſtipulatione poterat in jus vocare. Sed apud te malui, quem mihi ſciebam æquiorem fore in negotio proprio, quàm ille foret in alieno. Sic enim ille te deamat, ſic favet, commodis, honori dignitatíque tuæ, ut ſi uſquam poſſit, in his procurandis videatur ab illa genuina verecundia poſſe recedere. Age Princeps ornatiſſime, perge in iſto pulcherrimo certamine, ut ille tuam celſitudinem optimis diſciplinis, tu illius doctrinam, fortunæ ac dignitatis acceſſione illuſtres. E Libellum non laborabo tibi commendare, niſi hoc nomine quod & novus eſt, & totus meus. Deinde quod docet multa paucis complecti, quod dictionis genus nullos magis decet quàm ſummos principes. Unicum exemplum à nobis proditum eſt, ex divo *Auguſtino* plura ſuppetunt, qui nonnunquam *Pſalmum* mira brevitate complectitur, quem mox largiſſima Rerum ac Verborum copia diſſerit. Poſtremò quod hæc inſtituendi ratio, Principum liberis potiſſimùm eſt accommoda, F quippe qui cum maximè omnium egeant rectâ inſtitutione, tamen non convenit ſecus quàm liberaliter erudiri. Bene vale. Apud *Friburgum Briſgoiæ*, Calend. Juliis, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

De Ratione Studii.

Eraſmus Rot. Petro Viterio liberalium diſciplinarum profeſſori eximio S. D. G

Epiſt. 13. NÆ tu rem iſtam, mi *Petre* ſuaviſſime, & perſpicis acutè, & graviter veréque judicas, plurimum referre, quâ ratione, quoque ordine quid inſtituas, idque maximum habere momentum, cum cæteris in rebus omnibus, tum verò præcipuè in bonarum ſtudiis literarum. An non videmus ingentia pondera, ſi artem adhibeas, minimo tolli A negotio, quæ nullis alioqui viribus moveri poterant? Quemadmodum & in bello non perinde refert, quantis copiis, quantíſque viribus hoſtem adoriaris, ut quàm probè inſtructo exercitu, quo conſilio, quóque ordine pugnam capeſſas. Ac multò celeriùs quo tendunt, perveniunt ii, qui ſemitas compendiarias nôrunt, quàm qui amnem, ut ait *Plautus*, ducem ſequuntur, & vel contempto *Pythagorâ* τὰς λεωφόρους ingrediuntur, vel variis B etiam errorum ambagibus circumaguntur. Proinde rogas, ut tibi ſtudiorum ordinem, ac viam, formámque præſcribam, quàm tu, veluti *Theſei* filum ſecutus, & in autorum labyrinthis citra errorem verſari queas, & ad eruditionis ſummam celeriùs emergere, vel magis aliorum ſtudiis conſulere, quos bonis literis inſtituis, quandoquidem ipſe jam propemodum ad eruditionis faſtigium perveniſti. Equidem pro mea certè virili non gravatim parebo homini tam amico, ut nefas ſit C quidvis etiam flagitanti negare, nedum rem tam honeſtam, támque frugiferam. Quod ſi ſenſeris noſtrum hoc conſilium tibi commodò fuiſſe, tui candoris erit, & aliis ad bonas literas enitentibus, digito viam indicare.

De Ratione Studii.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Chriſtiano Lubecenſi S. D.

D CUm te incredibili quodam ardore literarum flagrare minimè dubitarem, *Chriſtiane* non vulgaris amice, hortatore nihil opus eſſe putavi, ſed ejus quam ingreſſus eſſes viæ duce modò ac tanquam indice: Id quod mei officii eſſe judicavi, videlicet ut tibi homini non modò multis modis copulatiſſimo, verumetiam jucundiſſimo, veſtigia quibus ipſe à puero eſſem ingreſſus, commonſtrarem. Quæ ſi tu pari curâ accipies, atque ego E dicturus ſum, futurum confido, ut neque me monuiſſe, neque te paruiſſe pœnituerit. Prima igitur cura ſit, ut præceptorem tibi deligas quam eruditiſſimum. Neque enim fieri poteſt, ut is rectè quemquam erudiat, qui ſit ipſe ineruditus; quem ſimulátque nactus eris, fac omnibus modis efficias, ut ille patris in te, tu filii viciſſim in illum induas affectum. Ad quod quidem cum ipſa honeſti ratio nos debet adhortari, quòd non minus debeamus iis à quibus rectè vivendi rationem, quàm à F quibus vivendi initia ſumpſimus; tum iſta mutua benevolentia tantum ad diſcendum habet momenti, ut fruſtra ſis literarum præceptorem habiturus, niſi habueris & amicum: deinde ut te illi & attentum & aſſiduum præbeas. Contentione enim immodicâ nonnunquam obruuntur ingenia diſcentium. Aſſiduitas verò & mediocritate ſuâ perdurat, & quotidianis incrementis majorem opinione acervum accumulat. Satietate cum omnibus in rebus, tum in literis nihil pernicioſius. Laxanda eſt G igitur aliquoties illa literarum contentio, intermiſcendi luſus, ſed liberales, ſed literis digni, & ab his non nimis abhorrentes. Imò mediis ipſis ſtudiis perpetua quædam voluptas eſt intermiſcenda, ut ludum potiùs diſcendi, quàm laborem exiſtimemus. Nihil enim perdiu fieri poteſt, quod non agentem aliquâ voluptate remoretur. Optima quæque ſtatim ac primùm diſce. Extremæ eſt dementiæ diſcere dediſcenda. Quod in curando ſtomacho Epiſt. 14.

ſtomacho ſolent præcipere medici, idem tibi in ingeniis ſervandum puta. Cave aut noxio, aut immodico cibo ingenium obruas, utroque enim juxta offenditur. *Ebrardum Catholicon, Brachilogum*, cæteróſque id genus, quos percenſere neque poſſum, neque operæ precium eſt, iis relinquito quos barbariem immenſo labore diſcere juvat. Initio non quàm multa, ſed quàm bona percipias, referat. Sed jam rationem accipe, quâ poſſis non ſolùm rectiùs, ſed etiam faciliùs diſcere; hoc enim in homine artifice præſtare ſolet artis ratio, ut tantundem operis, quum rectiùs expeditiúſq; , tum leviùs etiam efficiat. Diem tanquam in operas partito, id quod & à *Plinio Secundo*, & à *Pio* Pontifice Maximo, viris omnium memoriâ præſtantiſſimis factitatum legimus. Principio quod caput eſt, præceptorem interpretantem, non attentus modò, ſed & avidus auſcultato. Non contentus impigrè ſequi differentem, aliquoties prævolare contende. Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiam literis mandabis, fideliſſimis vocum cuſtodibus. Quibus rurſus ita confidas cave, ut dives ille ridiculus apud *Senecam*: qui ſic animum induxerat, ut ſe tenere crederet, quicquid ſervorum quiſquam meminiſſet. Noli committere, ut codices habeas eruditos, ipſe ineruditus. Audita nè effluat, aut apud te. aut cum aliis retracta. Nec his contentus, aliquam temporis partem tacitæ cogitationi tribuere memento: quam unam divus *Aurelius*, tum ingenio, tum memoriæ in primis conducere ſcripſit. Conflictatio quoque & tanquam palæſtra ingeniorum, nervos animi præcipuè tum oſtendit, tum excitat, tum adauget. Nec ſciſcitari, ſi quid dubitas: nec caſtigari, ſi quid errabis ſit pudor. Nocturnas lucubrationes atque intempeſtiva ſtudia fugito, nam & ingenium extinguunt, & valetudinem vehementer offendunt. Aurora, Muſis amica, eſt apta ſtudiis. Pranſus aut lude aut deambula, aut hilariùs confabulare. Quid quod inter iſta quoque ſtudiis locus eſſe poteſt? Cibi non quantum libidini, ſed quantum valetudini ſatis ſit ſumito. Sub cœnam pauliſper inambula: cœnatus idem facito: Sub ſomnum exquiſiti quidpiam, ac dignum memoriâ legito; de eo cogitantem ſopor opprimat: id expergefactus à te ipſo repoſcas. *Plinianum* illud ſemper animo inſideat tuo, *Omne perire tempus, quod ſtudio non impertias*. Cogita juventâ nihil eſſe fugacius: quæ ubi avolârit ſemel, redit nunquam. Sed jam hortator eſſe incipio, indicem pollicitus, ſuaviſſime *Chriſtiane*; hanc formam, aut ſi quam poteris meliorem, ſequere, ac bene vale.

In Declamationem, DE LAUDE MEDICINÆ.

Deſ. Eraſmus Roterodamus D. Henrico Afino Lyrano inſigni Medico S. D.

Epiſt. 15. NUper dum Bibliothecam recenſeo, doctiſſime *Afine*, venit in manus oratio quædam, olim mihi nihil non experienti in laudem artis Medicæ declamata: continuò viſum eſt orationem non optimam optimo dicare Medico, ut vel tui nominis lenocinio ſtudioſorum centuriis commendetur. Erit hoc interim mei in te animi qualecunque documentum, donec dabitur aliud, noſtrâ neceſſitudine dignius. Bene vale. *Lovanii* tertio Idus Martiis, Anno milleſimo quingenteſimo decimo octavo.

In LIBANII DECLAMATIONES.

Reverendo in Chriſto Patri Nicolao Ruterio, Epiſcopo Atrebatenſi, inſignis ac florentiſsimæ Lovanienſis Academiæ Cancellario, Illuſtriſsimi Archiducis Auſtriæ Philippi Conſiliario, Eraſmus Rot. S. D.

CUm nuper eſſem declamationes aliquot *Græcas* nactus, Præſul ampliſſime, eíſque vertendis periculum de me ipſe facere ſtatuiſſem, quantum in utriuſque linguæ facultate feciſſem operæ precium, circumſpicienti mihi cui potiſſimùm hoc progymnaſmatis conſecrarem, tu primus, atque adeo ſolus occurriſti. *Epiſt.* 16. Cui enim potiùs, etiam ſi nihil aliud, convenit ſtudiorum noſtrorum proventus appendere, quàm hujus florentiſſimæ ſcholæ Cancellario, id eſt, omnium ſtudiorum moderatori, ac principi perpetuo? Huc igitur ſponte eunti, multum & fiduciæ, & animi addidit, cum paſſim per ora mortalium volitans tuarum virtutum fama, tum præcipuè hoſpitis mei *Joannis Paludani* hominis doctiſſimi, atque humaniſſimi penè quotidiana prædicatio, qui mihi totius animi tui ſimulachrum quoddam abſolutum ita depinxit oratione, ut nullus *Apelles* corporis figuram penicillo expreſſerit evidentiùs. Atque inter innumera tua decora, illud inprimis memorabile, quod cum perpaucis mortalium contigerit uni Principi diu placuiſſe, tu ſingulari quadam ſapientiæ, raráque morum dexteritate, quatuor jam *Burgundiorum* Ducibus, alii poſt alium ſic perpetuò placuiſti, placéſque, ut nullos inter aulicos Proceres tantundem gratiâ floreret, autoritate polleret, ſapientiâ proſpiceret, conſilio prodeſſet. Quum interim uſu tam longo nihil unquam de tua ſinceritate aula detriverit, tu ſemper aliquid de illius moribus emendaris. Nec minùs inſignis illa tua laus, quàm ea quàm uni *Neſtori* tribuit *Homerus*, quòd incorrupta tua in agendo integritas, ſimplex in dicendo libertas, ſemper fuit Principibus gratior, multitudini popularior, quàm aliorum obſequioſa aſſentatio. Quid ego jam referam toties obitas ſumma cum laude legationes, quæ quidem faciunt, ut apud exteros quoque longè latéque, ſolis inſtar, tui nominis ſplendor ſit propagatus? Quid ampliſſimos honores, non tam fortunæ munera, quàm virtutum tuarum præmia, quos omnes ita geſſiſti, geríſque, ut longè plus illis per te, quàm tibi per illos, dignitatis acceſſerit: neque tam tu honoribus, quàm te honores felices eſſe videantur? Verùm hæc quidem quia ſunt ampliſſima, deterrere poterant, niſi me illa rurſus invitarent, quod audio te, ut literis ac pietate inſigniter eſſe præditum, ita omnes, in quibus egregium aliquod probitatis, aut doctrinæ ſpecimen eluceret, ſingulari ſemper amore complecti, effuſiſſima beneficentiâ ſolere proſequi. Neq; prorſus alium multis jam ſeculis extitiſſe, qui pari, atque tu, ſtudio, libertate, dimicatione, invidiæ contemptu, tum eccleſiæ, tum ſtudiorum dignitatem, fortunáſque tueretur. Adeo quicquid facultatis vel tua tibi fortuna largita eſt, vel peperit induſtria,

A induſtria, id totum ad ornandos, juvandos, provehendóſq; probos ac doctos viros conferre gaudes. Hæc quidem, & cum his alia plurima ubi cognoviſſem, pater humaniſſime, cum ultrò mihi jamdudum ardebat animus, tum hoſpitis adhortatio, quaſi currenti calcar acceſſit, ut tuam amplitudinem, mihi quoquo modo demererer. Auxit inſuper fiduciam, quod recordarer olim, ut refert *Plutarch.* tenuem quendam ac plebeium hominem, donato prægrandi malo, magnam ab *Artaxerxe* Rege gra- B tiam iniſſe. Tum *Maronem Auguſti* benevolentiam unico diſticho redemiſſe: neque rarò alias, ſummos viros exiguis munuſculis impendio fuiſſe delectatos. Poſtremò, quod eleganter ſcripſit *Plinius*, numinibus ipſis ſalſa mola litare eos, qui thura non habent. Quibus rebus fretus, auſus ſum & ipſe tuæ præcellentiæ, hos quaſi tres floſculos, ſtrenulæ vice, dono mittere, de *Græcorum* roſariis decerptos. Quandoquidem hoc nomine vel *Pæ-* C *ſtanas* dilicias vincunt Muſarum hortuli, quòd nullo menſe non vernant. At primus quidem longè belliſſimus, ac fragrantiſſimus in *Latinum* ſermonem tranſplantatus eſt, de cultiſſimis areolis *Libanii Sophiſtæ*, cui doctorum hominum calculis, inter *Atticiſtas* præcipuus locus tribuitur. Ejus ille ſeminarium, hoc eſt argumentum, ab omniparis *Homeri* campis deſumpſit, idque ex *Antenoris* oratione, libro *Iliados* tertio. Ubi refert *Menelaum*, atque *Ulyſſem*, quum ad res repetendas *Trojam* ve- D niſſent, apud ſe fuiſſe diverſatos, & utriuſque ſpeciem ac dictionem à ſe diligenter animadverſam deſcribit, confértque. Dialectos *Attica* eſt, quanquam nihil omninò *Veneris Attica* deeſt. In *Menelai* perſona decorum mirè ſervavit. Nam & *Spartanam* illam in dicendo ſimplicitatem libertatémq;, quæ proverbio quoque locum fecit, ſcitè adumbravit; tum, velut ex *Homerico* archetypo, Regi ſummam animi magnitudinem appinxit, ſed ſumma cum moderatione, neque non animi jucundi- E tate conjunctam. Nam *Priamum* etiam laudat, à populo verò omnem criminis invidiam in unum *Paridem* confert; ac nè in hunc quidem quicquam atrocius aut rabioſius dicit. Porrò, bellum ita diſſuadet, ut ipſe jam de victoria ſecurus, tantùm ipſorum rebus conſulere videatur. Denique breviloquentiam nominatim etjam effinxit, quam quidem, præterquam quod homini *Laconi* quaſi gentilitia eſt, peculiariter in *Menelao*, cum ſubtilitate, elegantiâ, jucunditatéque fuiſſe conjunctam *Cicero*, *Fabius*, & *Gellius* teſtantur, ſed omnes eundem F autorem *Homerum* ſecuti, cujus hæc verba ſunt in eo loco, quem modò retulimus:

Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ μύθους καὶ μήδεα πᾶσιν ὕφαινον,
Ἤτοι μὲν Μενέλαος ἐπιτροχάδην ἀγόρευε,
Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπεὶ οὐ πολύμυθος,
Οὐδ᾽ ἀφαμαρτοεπὴς, εἰ καὶ γένει ὕστερος ἦεν.

Quæ nos utcunque vertimus ad hunc modum:

Verùm ubi conſilia, & ſermones texere cunctis
Cœpere, ſtrictim eſt Menelaus *pauca locutus,*
Pauca, ſed argutè nimium: neq; multiloquus, nec
G *In verbis errans, quamvis natu minor eſſet.*

Porrò, altera declamatio è Tragœdia ſumpta eſt, tertia ex *Iliados* ultimo, ubi in comploratione *Hectoris* fere ſimilia lamentatur *Andromache*: utraque autem ut incerto authore, ita notæ multò inferioris. Quanquam res tota levicula eſt, ſed in hac placuit primam hujus laboris aleam experiri, nè videlicet juxta *Græcam* parœmiam ἐν τῷ πίθῳ τὴν κεραμείαν, id eſt, *In dolio figulariam*, ſed potiùs A ἐν Καρὶ τὸν κίνδυνον, id eſt, *In care periclitarer.* Secutus ſum veterem illam *M. Tullii* regulam, ut in vertendo, ſententias modò mihi putarim appendendas, non annumeranda verba. Tametſi novus interpres, religioſior eſſe malui, quam audacior. Verùm quantum noſtro conatu ſimus aſſecuti, aliorum eſto judicium. Illud unum teſtamur, nimirum experimento docti, nihil eſſe difficilius quam ex bene *Græcis*, bene *Latina* reddere. Quòd ſi cognoveri- B mus hæc noſtra præludia, & quaſi primitias tibi non diſplicuiſſe, tum tuo judicio, tuáque authoritate freti, magno animo ad majora accingemur; jámque non floſculos, ſed fruges de literariis ſegetibus collectas mittere audebimus. Vale, Pater, ac Præſul ampliſſime, ac me, meáque ſtudia in tuam clientelam aſcribere dignare. *Lovanii.* Anno à *Chriſto* M.D.III. XV. Calendas Decembris.

In Similia.

C *Eraſmus Rot. cum primis erudito Petro Ægidio celebratiſſimæ civitatis Antuerpienſis à libellis* S.D.

Vulgare quidem, & craſſum illud amicorum genus, *Petre*, amicorum candidiſſime, quorum ut omnis vitæ, ita neceſſitudinis quoque ratio in corporibus ſita eſt; ſi quando procul ſejunctos agere contigerit, annulos, pugiunculos, pileolos, atque alia id genus ſymbola crebrò ſolent invicem miſ- D ſitare: videlicet nè vel conſuetudinis intermiſſione langueſcat benevolentia, vel longâ temporum ac locorum intercapedine prorſus emoriatur. Nos verò, quibus animorum conjunctione, ſocietatéq; ſtudiorum omnis amicitiæ ratio conſtat, cur non potiùs animi xeniolis, & literariis ſymbolis identidem alter alterum ſalutemus? Non quòd ullum ſit periculum; nè propter interruptam vitæ conſuetudinem, frigus aliquod obrepat, néve tantis regionum intervallis ſemota corpora, copulam E ac nexum ſolvant animorum; qui vel hoc arctiùs ſibi conglutinari ſolent, quo vaſtioribus ſpaciis illa fuerint dirempta: verùm ut ſiquid ex amicitiæ fructu detrahere videatur abſentia, id hujuſmodi pignoribus literariis, non ſine fœnore ſarciamus. Proinde nihil quidem vulgarium xeniorum ad amicum adeo non vulgarem, ſed plurimas in uno libello gemmas mitto. Cur enim non ſic appellem has ὁμοιώσεις, ex opulentiſſimo ſummorum autorum mundo ſelectas? Nuper enim dum *Ari-* F *ſtotelem*, *Plinium*, ac *Plutarchum* locupletandis Adagiorum Chiliadibus relego, dum *Annæum Senecam* à mendis quibus ille non contaminatus erat, ſed prorſus extinctus, repurgo, has obiter annotavi, tibi munuſculum haudquaquam ingratum futuras: Sic enim augurabar, quòd & te perſpicerem ad orationis elegantiam naturâ compoſitum eſſe, & intelligerē non nitorem modò, ſed univerſam propè ſermonis dignitatem à Metaphoris proficiſci: Nihil autem aliud eſt παραβολὴ, quam *Cicero* Collatio- G nem vocat, quàm explicata Metaphora. Cæterorum ornamentorum ſingula ſuam quandam, ac peculiarem adferunt gratiam, & commoditatem dictioni: Metaphora ſola cumulatiùs præſtat univerſa, quàm exornationes reliqua ſingula. Delectare vis? nulla plus habet feſtivitatis. Docere ſtudes? non alia probat vel efficaciùs, vel apertiùs. Flectere paras? nulla plus addit acrimoniæ. Studes copiæ, nuſquam ſupellex locupletior. Placet *La-*

comiſmus? nulla plus cogitationi relinquit. Subli- A
mitatem affectas? hæc quidvis quantumvis attollit.
Eſt quod velis extenuare? nulla magis dejecit.
Ἐνάργειαν captas, ac lucem? nulla melius rem ob
oculos ponit. Hac ferè condiuntur Adagia, huic
gratiam ſuam debent Apologi, hæc commendat
Apophthegmata, hujus acceſſione conduplicatur
ſententiæ dos, adeò ut *Salomon* ille vir divinus, o-
racula ſua non alio magis quàm Parabolarum titu-
lo voluerit commendari. Tolle Metaphoras, ſupel- B
lectilem ex Oratoribus, jejuna erunt omnia. Tolle
parabolas è propheticis, & evangelicis literis, ma-
gnam gratiæ partem detraxeris. At fortaſſe dicet
aliquis, *Bellè hic munus ſuum ornas verbis*; quaſi verò
magni ſit negotii, Similitudines nuſquam non ob-
vias adducere: verùm nos non paſſim obvias ſumpſi-
mus, nec lapillos in littore ſparſos colligimus; ſed
exquiſitas aliquot gemmas, ex abſtruſis Muſarum
theſauris deprompſimus. Neque enim hæc à ton-
ſtrinis, aut ſordidis fori conciliabulis petuntur, quæ C
doctorum aures & oculos moventur: Ab intimis
naturæ arcanis, è penitiſſimis diſciplinarum adytis
ſunt eruenda, ab eloquentium Poetarum eruditis
fabulis, à nobilium Hiſtoricorum monumentis.
Qua quidem in re, ut duplex eſt difficultas, ita
gemina laus debetur: Primum illud ipſum nonni-
hil eſt, perveſtigâſſe quod ſit egregium. Neq; verò
minus eſt, quod deprehenderis, id concinniter ac-
commodare. Quemadmodum eſt aliquid, primùm
inſignem reperiſſe gemmam: deinde nonnulla D
laus eſt, repertam aptè ſceptris, aut annulis addi-
diſſe. Addam exemplum quo res fiat dilucidior.
Cicuta venenum eſt homini, vinum cicutæ: quòd ſi
cicutæ vinum admiſceas, jam venenum multò præ-
ſentius, & prorſus immedicabile reddis, propterea
quòd vis, & impetus vini, veneni noxam citiùs ad
vitalia membra perferat. Jam hoc ipſum rem na-
turà tam abſtruſam tenere, nónne pars eruditionis,
nec inelegans, nec injucunda? Age jam, ſi quis ad
hunc uſum accommodet ut dicat, adulationem a- E
micitiæ præſentaneum eſſe venenum: verùm ei
rurſum veneno venenum eſſe libertatem admo-
nendi, quam *Græci* vocant *παῤῥησίαν*. Quòd ſi liber-
tatem prius inficias, & ita commiſceas cum adu-
latione, ut tum maximè aduleris amico, cum ma-
ximè videris objurgare, jam immedicabile ma-
lum eſſe: nullâne hic ingenii laus eſſe videbitur?
Non mediocris opinor, neque velim tamen aucu-
pari gratiam, ubi nihil promerear. Quibus hic
titulus præfertur ex *Ariſtotele, Pliniòque*, in his mea F
eſt collationis inventio. Porrò, quæ ex *Plutarcho,
Senecáque* deſumpta teſtatur inſcriptio, in his nihil
mihi vindico præter colligendi, explicandíque la-
borem, & ſiquid laudis meretur commoda brevi-
tas. Neque verò me clàm eſt quantum Similium
pelagus poſſit è rerum omnium naturis, è tot Di-
ſciplinis, è tot Poetis, è tot Hiſtoriographis, è tot
Oratoribus aggregari. Verùm quæ dementia ſit,
quod infinitum eſt velle perſequi? Guſtum dun-
taxat dare voluimus, ut ingenia juvenum ad his G
ſimilia conquirenda excitaremus. E *Plutarcho*
complura recenſuimus, partim quòd is autor *Græ-
cus* eſt, partim quod in hoc genere ſic excellit, ut
cum hoc nemo vel eloquentiſſimorũ jure confer-
ri queat. E *Seneca* quoniam in eo tum aliud agen-
tes verſabamur, non ita multa decerpſimus. Non
alienum fuerit hunc libellum *Adagiis* aut, ſi ma-
vis, *Copiæ* commentariis, ceu coronidem adjungere,

A quod cum illis plurimum habeat affinitatis, & ad
hanc vel in primis faciat. Epithalamium tuum,
quo minus & abſolutum ſit, & editum, famulus
meus in cauſa fuit, qui *Lovanii*, me quidem impru-
dente, reliquit exemplum. Bene vale. *Baſileæ*,
Anno à *Chriſto* nato, milleſimo quingenteſimo
decimo quarto, Idibus Octobriis.

In Colloquia.

B

*Deſ. Eraſmus Rot. optimæ ſpei puero Joanni
Eraſmio Frobenio* S.D.

VIcit libellus tibi dicatus expectationem no-
ſtram, *Eraſmi* melliſſime; tuũ erit videre nè *Epiſt. 18.*
fallas expectationem noſtram. Ille ſic adamatur,
ſic rapitur, ſic teritur manibus ſtudioſæ juventu-
tis, ut & patri tuo fuerit ſubinde typis excudendus,
& mihi novis acceſſionibus identidem locupletan-
C dus, dicas & illum *Ἐράσμιον* quempiam eſſe, deliti-
áſque Muſarum ſacra colentium. Quo magis ad-
nitendum erit, ut tu quoq; ſis quod diceris, hoc eſt,
ut literis, & morum probitate ſis omnibus bonis
chariſſimus. Vehementer autem pudendum fuerit,
ſi quum tam multos hic libellus & latiniores red-
diderit, & meliores, tu commiſeris, ut ad te ipſum
non redierit eadem utilitas, quæ per te pervenerit
ad omnes: quúmque tam multi ſint adoleſcentes,
qui tibi nomine *Colloquiorum* gratias agunt, nónne
D meritò cenſeatur abſurdum, ſi tuà culpà factum
videatur, quo minùs mihi poſſis eodem nomine gra-
tias agere? Accrevit libellus ad juſtam voluminis
magnitudinem, tibi quoq; conandum eſt, ut quan-
tum accreſcit ætas, tantum accedat, & honeſtæ
eruditioni, & morum integritati. Suſtines non
vulgarem expectationem, cui reſpondere neceſſa-
rium, vincere pulcherrimum fuerit, certè fallere
ſine ſummo dedecore non potes. Nec hoc dico,
quòd hactenus pœniteat profectus tui, ſed ut cur-
E renti calcar addam, quo curras alacriùs, præſertim
quum eam ætatem ingreſſus ſis, quâ non alia con-
tinget felicior ad imbibenda literarum, ac pieta-
tis ſemina. Fac igitur ut hæc *Colloquia* verè tua
dici poſſint. Dominus *Jeſus* ſervet iſtam ætatem
tuam puram ab omnibus inquinamentis, ſempér-
que ad meliora provehat. Vale. *Baſileæ*, Calend.
Auguſt. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo
tertio.

F

De utilitate Colloquiorum.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Lectori S.D.

ADeo nunc in omnes & in omnia per univer- *Epiſt. 19.*
ſum orbẽ graſſatur comitata Furiis *ἡ διαβολὴ*,
ut tutum non ſit ullum emittere librum, niſi ſatel-
litio munitum. Quanquam quid ſatis eſſe tutum
poſſit adverſus ſycophantæ morſum, qui velut aſpis
ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem,
G quamvis juſtiſſimam, obturat aures? Prima pars
hujus operis, quæ mea fuit & non mea, temeritate
cujuſdam erat edita. Quam ubi ingenti applau-
ſu viderem exceptam à ſtudioſis, abuſus ſum affectu
vulgari, ad profectum ſtudiorum. Quandoquidem
nec medici ſemper ægrotis miniſtrãt ſaluberrima,
ſed illis nonnihil concedunt ob hoc ipſum, quod
vehementer appetant. Itidem mihi viſum eſt hoc
genus illecebris ineſcare teneram ætatem, quæ ju-

cundis

cundis faciliùs ducitur, quàm ſeriis aut exactis. Itaque quod editum erat repurgavi, deinde adjeci quæ moribus etiam formandis conducerent, velut irrepens in animos adoleſcentium, quos rectè ſcripſit *Ariſtoteles* inidoneos auditores Ethicæ Philoſophiæ, duntaxat ejus quæ ſeriis præceptis traditur. Quòd ſi quis clamet: Indecorum homini ſeni ſic pueriliter ludere, nihil moror quàm pueriliter, modò utiliter. Et ſi laudantur literatores ætate provecti, qui pueritiæ cruſtulis blandiuntur, *elementa velint ut diſcere prima:* mihi non arbitror vitio verti debere, quod ſimili ſtudio juventutem illecto, vel ad elegantiam *Latini* ſermonis, vel ad pietatem. Adde quòd bona prudentiæ pars eſt nôſſe ſtultas vulgi cupiditates, & abſurdas opiniones. Eas arbitror ſatiùs ex hoc libello diſcere, quàm experientiâ, ſtultorum magiſtrâ. Multis amara ſunt Grãmatices præcepta. *Ariſtotelis* Ethica non eſt apta pueris. Theologia *Scoti* minus, nè viris quidem admodum utilis ad parandam bonam mentem: & plurimum habet momenti guſtum optimarum rerum protinus inſeviſſe teneris animis. Et haud ſcio, an quicquam diſcitur feliciùs, quàm quod ludendo diſcitur. Eſt hoc nimirũ ſanctiſſimum fallendi genus, per impoſturam dare beneficium. Laudantur enim medici, qui ſic fallunt ægrotos. Et tamen ſi nihil hic aliud quàm nugatus fuiſſem, videbantur laturi; nunc quoniam præter linguæ politiem inſperſi quædam, quæ mentem inſtruant ad religionem, calumniantur, ac perinde quaſi dogmata *Chriſtianæ* profeſſionis hic ſeriò pronuncientur, ita ſyllabas etiam ad vivum excutiunt. Id quàm faciunt iniquè, magis erit perſpicuum, ubi declarâro *Colloquiorum* aliquot non vulgarem utilitatem. Ut enim omittam tot ſerias ſententias mediis jocis admixtas, tot fabulas, tot hiſtorias, tot rerum naturas dignas cognitu: In Colloquio *De viſendo loca ſacra* cohibetur ſuperſtitioſus & immodicus quorundam affectus, qui ſummam pietatem eſſe ducunt vidiſſe *Hieroſolymam*, & huc per tanta terrarum mariſque ſpatia currunt ſenes epiſcopi, relicto grege, qui curandus erat; huc viri principes relictâ familiâ ac ditione, huc mariti relictis domi liberis & uxore, quorum moribus, ac pudicitiæ neceſſarius erat cuſtos; huc adoleſcentes ac fœminæ, non ſine gravi diſcrimine morum & integritatis. Quidam etiam iterum atque iterum recurrunt, nec aliud faciunt per omnem vitam; & interim ſuperſtitioni, inconſtantiæ, ſtultitiæ, temeritati prætexitur religionis titulus; ac deſertor ſuorum, contra doctrinam *Pauli*, ſanctimoniæ laudem aufert, ac ſibi quoque pietatis omnes numeros expleviſſe videtur. *Paul.* 1 *Tim.* 2 intrepidè pronunciat, *Si quis autem ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem abnegavit, & eſt infidelis deterior.* Atqui hic *Paulus* loqui videtur de viduis, quæ liberos atque nepotes negligunt, ídque prætextu religionis, dum ſeſe mancipent obſequiis Eccleſiæ. Quid dicturus de maritis, qui, deſtitutis teneris liberis, uxore juvenculâ, ídque in re tenui, proficiſcuntur *Hieroſolymam*. Ex multis unicum exemplum proferam, nec tam recens, ut metuenda ſit invidia, nec tam vetus, quin nepotes ſuperſint quos damni magnitudo non ſinit obliviſci rei geſtæ.

Vir quidam præpotens decreverat ante mortem inviſere *Hieroſolymam*, pio quidem animo, ſed parum felici conſilio. Rebus igitur ordinatis, facultatum omniũ, uxoris, quam gravidam reliquit, oppi- A dorum & arcium curam tutelamq; commiſit Archiepiſcopo, ceu parenti. Ubi rumor allatus eſt, hominem in ea peregrinatione periiſſe, Archiepiſcopus pro parente geſſit prædonem, occupavit poſſeſſiones omnes defuncti, denique & arcem munitiorẽ, in quam gravida confugerat, vi expugnavit: &, nè ſupereſſet ultor atrociſſimi facti, gravida confoſſa ſimul cum fœtu periit. Nonne pium erat, tali viro diſſuadere periculoſam & non neceſſariam profe- B ctionem? Hujus generis quàm multa comperiantur exempla, cæteris æſtimandum relinquo. Nè quid interim dicam de ſumptibus, quos ut fateamur non omnino perire, tamen nemo prudens non fatebitur, in uſus longè meliores expendi potuiſſe. Quod autem ad religionem attinet, divus *Hieronymus* laudat *Hilarionem*, quòd cum eſſet *Palæſtinus*, & in *Palæſtina* viveret, tamen ſemel duntaxat viſerit *Hieroſolymam*, ob loci viciniam, nè videretur contemnere loca ſacra. Si meritò laudatus eſt *Hilari-* C *on*, quòd abſtinuerit ab *Hieroſolyma*, tam vicinus, nè Deum anguſto loco claudere videretur, ſemel tantùm adierit ob loci propinquitatem, nè quos offenderet; quid dicendum de his qui ex *Anglia* & *Scotia* tantis impendiis, per tot diſcrimina petunt *Hieroſolymam*, præſertim domi relictis chariſſimis, quibus juxta doctrinam Apoſtoli debent perpetuam curam? Clamat ſanctus *Hieronymus*, Non magnum eſt *Hieroſolymis* fuiſſe, ſed bene vixiſſe magnum eſt. Et tamen ætate *Hieronymi* probabile eſt, evidenti- D ora veſtigia veterum monumentorum extitiſſe, quàm nunc extant. De Votis diſputationem aliis relinquo, tantùm hoc agit Colloquium, nè quis temerè talia vota ſuſcipiat; id eſſe verum declarant hæc mea verba, *Præſertim quum domi haberem uxorem, integrâ adhuc ætate, liberos & familiam quæ pendebat ex me, & operâ meâ quotidianâ alebatur*, & cætera quæ ſequuntur. De Votis igitur ſuſceptis nihil dicam, niſi quòd ſi ſummus eſſem Pontifex, non admodum gravatè relaxarem obſtrictos. In ſuſci- E piendis, quemadmodum fateor fieri poſſe, ut aliquis cùm fructu pietatis eat *Hieroſolymam*; ita non dubitarem multis ex rerum circumſtantiis dare conſilium, ut eas impenſas, tempus & operam inſumerent in alia quæ propiùs conducunt ad veram pietatem. Hæc arbitror eſſe pia, eóq; conſideratâ multorum vel levitate, vel ignorantiâ, vel ſuperſtitione, viſum eſt ſuper ea remonere juventutem; neque video quos offendere debeat hæc admonitio, niſi fortè quoſdam iſtos, quibus charior eſt F quæſtus quàm pietas.

Nec illic damno Pontificias Indulgentias, aut diplomata, ſed taxo nugaciſſimũ nugatorem, qui nè cogitans quidem de corrigenda vita, totam ſpem collocârit in Condonationibus humanis. Hic ſi quis mihi conſideret, quanta jactura pietatis nata ſit inter mortales, partim ex eorum vitio, qui proſtituunt Pontificias Indulgentias, partim eorum culpâ, qui illas ſecus quàm oportet accipiunt, fatebitur operæprecium, juventutem ſuper hac re G commonitam eſſe. Verùm hoc modò parùm conſultum eſt commiſſionariis. Audi, ô bone, ſi viri boni ſunt, gaudebunt eſſe monitos ſimplices; ſin potior eſt illis quæſtus quàm pietas, valeant.

In Colloquio *De captandis ſacerdotiis* taxo eos, qui *Romam* curſitant venantúrque ſacerdotia, crebrò gravi jacturâ tum morum tum pecuniæ, eóq; deduco ſermonem ut ſacerdos pro concubinâ, lectione bonorum autorum ſemet oblectet.

In *militis confeſſione*, taxo facinora militum, & impiam militum confeſſionem, ut adoleſcentes ab ejuſmodi moribus abhorreant.

In *monitis pædagogicis* doceo puerum verecundiam, ac mores ætati decoros.

In *pietate puerili*, nonne piis præceptis imbuo puerilem animum ad ſtudium pietatis? Nam quod quidam arrodebant *De confeſſione*, mera fuit calumnia, cui jam pridem reſpondi. Doceo confeſſionem eſſe ſuſcipiendam, perinde quaſi nobis eſſet inſtituta à *Chriſto*. Cæterùm, an id ſit factum, nec refellere eſt animus, nec aſſeverare, quod nec mihi ſatis perſuaſum eſt, nec aliis probare poſſim. Quod autem admoneo de genere vitæ ſeriò delegendo, deq; ſeligendo ſacerdote cui cõmittas arcana tua, judicabam adoleſcentibus eſſe neceſſarium, nec video cur me debeat pœnitere. At ſic erunt pauciores monachi, & ſacerdotes. Fortaſſis erunt, ſed meliores. Idem probabit quiſquis verè monachus eſt. Porrò, qui venatur proſelytos vel ad prædam, vel ob ſuperſtitionem, digniſſimi ſunt qui omnibus omnium ſcriptis traducantur, quò reſipiſcant.

In *convivio prophano* non damno conſtitutiones Eccleſiæ de jejuniis, ac delectum ciborum, ſed indico ſuperſtitionem quorundam, qui his plus tribuunt quàm oportet, negligentes eorum, quæ magis faciunt ad pietatem: damnóque eorum crudelitatem, qui hæc exigunt ab his, à quibus Eccleſiæ mens non exigit. Item eorum præpoſteram ſanctimoniam, qui ex hujuſmodi rebus condemnant proximum. Hic ſi quis reputet quanta veræ pietatis lues hinc nata ſit inter mortales, fatebitur vix aliam admonitionem eſſe magis neceſſariam: ſed hac de re copioſiùs aliàs reſpondebimus.

In *convivio religioſo* quum omnes faciam alienos à ſacris, omnes conjugatos ſatis doceo quale debeat eſſe convivium omnium *Chriſtianorum*. Ad quam formã ſi ſacerdotes quidam & monachi conferant ſua convivia, intelligent quantum abſint ab ea perfectione, quà conveniebat illos laicis antecellere.

In *Apotheoſi* doceo quantum honoris debeatur egregiis viris, qui ſuis vigiliis bene meriti ſunt de liberalibus ſtudiis. Sunt inepti, quibus Colloquium *Proci & Puellæ* videatur laſcivum, quum nihil fingi poſſit caſtiùs. Si res honeſta eſt matrimonium, & procum agere honeſtum eſt. Atque utinam omnes proci tales eſſent, qualem hìc fingo, nec aliis colloquiis coirent matrimonia. Quid facias iſtis ingeniis tetricis & ab omnibus Gratiis alienis, quibus impudicum videtur quicquid amicum eſt, ac feſtivum? Hæc puella negat proco diſceſſuro oſculum, quò totam virginitatem illi ſervet illibatam. Quid autem nunc vulgò non dant puellæ procis? Deinde non vident, quàm multa philoſophica ſint inſperſa jocis, de non præcipitando conjugio, de delectu non ſolùm corporum, ſed multò magis animorum, de firmitate conjugii, de non contrahendo matrimonio ſine conſenſu parentum, de caſtè colendo matrimonio, de ſanctè educandis liberis; poſtremò, puella comprecatur *Chriſtum*, ut illius auſpiciis ſit felix connubium. An hæc non convenit ſcire juvenes? Et qui hanc lectionem ob laſciviam putant eſſe noxiam pueris, patiuntur illis prælegi *Plautum* & facetias *Pogii*. Præclara judicia!

In *Virgine miſogamo*, deteſtor eos, qui adoleſcentes aut puellas invitis parentibus pelliciunt in monaſterium, abutentes illorum vel ſimplicitate, vel ſuperſtitione, perſuadentes eis non eſſe ſpem ſalutis extra monaſteria. Niſi talibus piſcatoribus plenus eſt mundus, niſi innumera feliciſſima ingenia per iſtos infeliciſſimè ſepeliuntur ac defodiuntur viva, quæ fuiſſent electa vaſa Domini, ſi judicio ſumpſiſſent inſtitutum naturæ congruens, non rectè admonui: at ſi quando cogar in hoc argumento proferre quod ſentio, ſic depingam & plagiarios illos, & ipſius mali magnitudinem, ut nullus non faſſurus ſit me non ſine cauſa hæc monuiſſe: quanquam civiliter id quidem à me factum eſt, nè malis daretur anſa delinquendi. In proximo Colloquio, non induco virginem quæ profeſſa mutàrit inſtitutum, ſed quæ ante peractam profeſſionem redierit ad parentes quos habebat optimos. In *Mempſigamo* quam multa ſunt philoſophica, de celandis maritorum vitiis, de non interrumpenda conjugum benevolentia, de farciendis offenſis, de corrigendis maritorum moribus, de obſequiis erga maritos. Quid aliud docet *Plutarchus*, *Ariſtot.* & *Xenophon*, niſi quòd hic perſonæ vitam quandam addunt orationi? In Colloquio *militis & Carthuſiani*, ſimul depingo & inſaniam juvenum qui procurrunt ad bellum: & pii *Carthuſiani* vitam, quæ ſine ſtudiorum amore non poteſt non eſſe triſtis, & inamœna. In *Pſeudocheo* depingo quorundam ingenia, qui nati ſunt ad mentiendum, quo quidem hominũ genere nihil execrabilius, utinam eſſet rarius. In Colloquio *Adoleſcentis & Scorti*, nonne & lupanaria facio caſta? Quid autem dici potuit efficacius, vel ad inſerendã adoleſcentũ animis pudicitiæ curam, vel ad revocandas ab inſtituto non minùs ærumnoſo, quã turpi, puellas ad quæſtum expoſitas? Unica vox cõmovit quoſdam, quod impudica puella blandiens adoleſcenti, vocat illũ ſuam mentulam, quum hoc apud nos vulgatiſſimum ſit etiam honeſtis matronis. Hoc qui ferre non poteſt, pro mea mentula, ſcribat mea voluptas, aut ſi quid aliud mavult.

In *Convivio poetico* doceo cujuſmodi debeat eſſe convivium inter ſtudioſos, parcum, ſed feſtivum & hilare, conditum literatis fabulis, ſine rixis, ſine obtrectatione, ſine turpiloquio.

In *Inquiſitione* doceo ſummam catholicæ profeſſionis, idque aliquantò vividiùs ac liquidiùs, quàm docent Theologi quidam magni nominis, inter quos pono & *Gerſonem*, quem interim honoris cauſã nomino. Ideò porrò fingo perſonam *Lutherani*, quo faciliùs redeant in concordiam, inter quos de præcipuis articulis orthodoxæ profeſſionis convenit. Etiam ſi reliquam Inquiſitionis partem non addidi, propter hæc exulceratiſſima tempora.

In *Senili Colloquio* quàm multa velut in ſpeculo exhibentur, quæ vel fugienda ſunt in vita, vel vitam reddunt tranquillam? Hæc præſtat adoleſcentes ex feſtivis colloquiis quàm experimentis diſcere. *Socrates* philoſophiam è cœlo deduxit in terras, ego philoſophiam etiam in luſus, confabulationes, & compotationes deduxi. Oportet enim & ludicra *Chriſtianorum* ſapere philoſophiam.

In *Ptochoploſiis* quam multa ſunt, ad quæ paſtores ruſticani, rudes & indocti, nihilq; minus quàm paſtores poſſint ſuam vitam corrigere? Prætereàq; ad tollendam ſtultam gloriam veſtium, rurſus ad coercendam illorum inſaniam, qui monachorum cultum execrantur, quaſi per ſe mala ſit veſtis. Et obiter deſcribitur forma, quales debeant eſſe monachi, qui per vicos obambulant. Neque enim admodum multi tales ſunt, quales hic deſcribo.

In *erudita puella*, ſimul & *Paula*, *Euſtochii*, *Mar-*

tella, vetus exemplum renovo, quæ cum integritate morum conjunxerunt ſtudium literarum, & monachos abbatéſque ſacrorum ſtudiorum oſores, luxui, ocio, venationibus, aleæque deditos, puellæ conjugatæ exemplo extimulo ad aliud ſtudiorum genus ipſis magis congruens.

In *Spectro* detego technas impoſtorum, qui credulis ſimplicium animis ſolent illudere, fingentes apparitiones dæmonum & animarum, vocéſq; divinas. Quantam verò peſtem hæ præſtigiæ invexerunt pietati *Chriſtianæ*? Quoniam autem rudis ac ſimplex ætas hujuſmodi fraudibus potiſſimùm eſt obnoxia, viſum eſt exemplo non inamœno depingere modum impoſturæ. Sic impoſitum fuit *Celeſtino* Pontifici *Romano*. Sic *Bernæ* deluſus juvenis à monachis. Sic commentitiis oraculis & hodiè plurimi deluduntur.

Nec minima pars humanarum calamitatum eſt *Alcumiſtica*, quæ doctis etiam & cordatis viris imponit, adeò morbus hic adlubeſcit, ſi quem corripuerit. Huic affinis eſt *magia*, eodem nomine, ſed cognomine blandiens *naturalis*. Similes impoſturas taxo in *Hippoplano* & *Ptochologia*, rurſus in *Convivio fabuloſo*. Ex his, ſi nihil aliud diſcerent pueri quàm *latine* loqui, quantò plus laudis mea meretur induſtria, qui per luſum ac voluptatem id facio, quàm illorum, qui miſeræ juventuti Mammethreptos, Brachylogos, Catholicontas, & ſignificandi modos obtrudebant.

In *Puerpera*, præter naturalium rerum cognitionem, quàm multa ſunt moralia de cura matrum erga liberos, primùm infantes, mox grandiores.

In *Peregrinatione religionis ergò*, taxo iſtos qui per tumultum ejecerunt omnes imagines è templis: rurſus, eos qui inſaniunt in peregrinationes quæ ſuſcipiuntur prætextu religionis, unde jam & ſodalitates inventæ ſunt. Qui *Hieroſolymæ* fuerunt, equites aurati vocãtur, ſéq; fratres vocant, & in die Palmarum ſeriò rem agunt ridiculam, fune trahentes aſinum, ipſi non multum differentes ab aſino ligneo quem trahunt. Id imitati ſunt qui *Compoſtellam* adierunt. Dentur hæc ſanè, dentur affectibus hominum, at non ferendum quod hinc ſibi vindicant pietatem. Notantur & ii, qui reliquias incertas pro certis oſtendunt, qui his plus tribuunt quàm oportet, qui quæſtum ex his ſordidè faciunt.

In *Ichthyophagia* tracto quæſtionem de conſtitutionibus humanis, quas quidam prorſus rejiciunt, multùm aberrantes à recta ratione; quidam propemodũ anteponunt divinis legibus: rurſus alii abutuntur & divinis & humanis conſtitutionibus ad quæſtum ac tyrannidem. Conor itaque partem utranque ad moderationem temperare, inquirens unde natæ ſint, & quibus gradibus huc uſque progreſſæ conſtitutiones humanæ, quos & quatenus obligent, ad quid conducant, quantum diſtent à divinis, obiter indicans præpoſtera mortalium judicia, quibus jam olim mundus plenus eſt, & unde totus hic orbis tumultus natus eſt. Hæc ideo quoq; tractavi copioſiùs, quò doctis ſuppeditarẽ occaſionem accuratiùs hiſce de rebus ſcribendi. Nam quæ adhuc prodierunt non ſatisfaciunt curioſis. Traducere ſcortationem, temulentiam, adulterium, non perinde ad rem pertinebat, quandoquidem hæ mala nullum fallunt: ſed ex his eſt periculum veræ pietatis, quæ vel non ſentiuntur, vel ſanctimoniæ fallaci ſpecie blandiuntur. Quod ſi quis calumnietur, perſonis ſordidis affingi Theologicam diſpu-

A tationem, ab his talia nunc in omnibus conviviis diſputantur, & hujuſmodi perſonis opus erat familiariùs craſſiúſque rem tractaturo.

In *Funere*, quoniam mors arguere ſolet *Chriſtianã* fiduciam, in duobus idiotis depinxi diverſum mortis genus, velut imagine vivà ponens ob oculos diſſimilem exceſſum eorum qui fidunt rebus cõmentitiis, & qui ſpem ſalutis fixerunt in miſericordia Domini; obiter taxans divitum ſtultiſſimam am- B bitionem, qui luxum, ac ſuperbiam ſuam & ultra mortem proferunt, quam mors ſaltem debebat auferre: ſimul eorum perſtringens vitium, qui ſui compendii gratiâ, ſtultitiâ locupletum abutuntur, quam ipſi potiſſimùm debebant corrigere. Quis enim audebit liberè monere potentes ac divites, ſi monachi qui ſe profitentur mundo mortuos, palpantur illorum vitiis? Si nulli tales ſunt, quales deſcripſi, tamen oſtenſum eſt exemplum quod oportet vitari: ſin vulgò referuntur longè his quæ C propoſuimus execrabiliora, qui ſunt æqui, meam agnoſcant civilitatem, ſuúmque vitium corrigant; & ſi vitio vacant ipſi, alios peccantes vel emendent vel coerceant. Nullum Ordinem perſtrinximus, niſi fortè totum *Chriſtianiſmum* infamat, qui quicquam, monendi gratiâ, dixerit in corruptos *Chriſtianorum* mores. Quos tantopere movet honos Ordinis, eos in primis compeſcere debebant qui palàm factis ſuis dehoneſtant Ordinem. Nunc quum illos ut germanos ſodales agnoſcant, fove- D ant ac tueantur, quâ fronte cauſantur à bene monente lædi exiſtimationem Ordinis? Quanquam quæ ratio dictat, ſic habendam hujus, aut illius humanæ ſodalitatis rationem, ut publicam *Chriſtianorum* utilitatem negligas? In *differentia verborum ac rerum* taxo præpoſtera quorundam judicia. In *Convivio vario* commonſtro rem civilitati congruam. In *Charonte* deteſtor bellum inter *Chriſtianos*. In *Synodo grammaticorum* rideo ſtudium cujuſdam *Cartuſiani*, ſuo judicio doctiſſimi, qui E cum in *Græcas* literas ſoleat ſtolidiſſimè debacchari, nunc libro ſuo indiderit *Græcum* titulum, ſed ridiculè, *Anticomaritas* dicens, quos appellare poterat *Antimarianos*, vel *Antidicomarianos*. In *Cyclope* taxo quoſdam qui Evangelium ſemper habent in ore, quum in vita nihil ſit Evangelicum. In *Conjugio impari* pono ob oculos vulgi ſtultitiam, qui in ſponſalibus ſupputant dotis modum, nec ad rationem vocant ſponſi ſcabiem, leprâ deteriorem. Atque id hodie fit tam paſſim, ut nemo miretur, F quum nihil ſit in liberos crudeliùs.

In *Emeritâ nobilitate* depingo genus hominum, qui ſub umbra nobilitatis exiſtimant ſibi nihil non licere, quæ præcipua peſtis eſt *Germaniæ*. In *Senatulo* traducturus eram vitia quædam mulierum, ſed civiliter, nè quis expectet tale quippiã, quale habet *Juvenalis*. Verùm hoc agenti, obortus eſt quidam *[illegible]*, *lupus*, ut aiunt, *in fabula*. Reliqua ferè comparata ſunt ad voluptatem, ſed non illiberalem; non hoc eſt dehoneſtare Ordines, ſed erudire. G Quapropter omnibus Ordinibus, & privatim & publicè rectiùs conſultũ fuerit, ſi depoſitâ quidvis calumniandi rabie, candidis animis amplectamur omnes, quicquid pio ſtudio in publicã utilitatẽ adfertur. Aliis aliæ ſunt dotes, & alios alia capiunt, milléque modis homines trahuntur ad pietatem. Laudatũ eſt *Juvenci* ſtudium, qui ſacrã Evangeliorum hiſtoriã carmine prodidit. Nec ſuâ laude fraudatus eſt *Arator*, qui idem fecit in *Acta Apoſtolorũ*.

Adverſus hæreticos tubam intendit *Hilarius*, argutatur *Auguſtinus*, *Hieronymus* dialogis pugnat. *Prudentius* vario metri genere dimicat. *Thomas* & *Scotus* Dialectices, ac Philoſophiæ præſidiis pugnant. Simile ſtudium omnium, ſed diſſimilis ſingulorum ratio. Non reprehenditur diverſitas, quæ ſcopum eundem petit. Prælegitur pueris *Petrus Hiſpanus*, quò dociliores veniant ad *Ariſtotelem*. Multum enim promovit, qui guſtum dedit. Atqui hic libellus, ſi teneræ pubi prælegatur, tradet illos ad multas diſciplinas magis habiles, ad Poeticen, ad Rhetoricen, ad Phyſicen, ad Ethicen, demum ad ea quæ ſunt pietatis *Chriſtianæ*. Stulti perſonam ſuſcepi, factus ipſe mearum rerum Encomiaſtes, ſed me compulit, partim quorundam improbitas nihil non calumniantium, partim *Chriſtianæ* juventutis utilitas, in quam oportet omnes omnibus ſtudiis incumbere.

Hæc ita quum habeant, omnibúſque qui literas didicerunt perſpicua ſint, eſt tamen quoddam hominum genus mirè bliteon, deputatos appellant *Galli*, opinor quòd malè putati ſint, aut certè plus ſatis putati, qui ſic pronunciant de meis Colloquiis, Opus eſſe fugiendum, præſertim monachis quos illi religioſos appellant, & adoleſcentibus eò quod jejunia & abſtinentiæ Eccleſiæ parvi penderentur, beatæ *Mariæ* Virginis & Sanctorum pro ludibrio haberentur ſuffragia; virginitas, ſi conjugio conferatur, nullius eſſe, aut parvi momenti, religionis etiam diſſuaderetur omnibus ingreſſus, quódque in eo arduæ difficiléſq; Theologiæ quæſtiones grammaticulis proponantur, contra ſtatuta per magiſtros in artibus jurata. Agnoſcis, mi Lector, *Atticam* eloquentiam. Ut ad poſtremum primo locò reſpondeam, quid artium magiſtri proponant grãmaticulis, neſcio; quæ tractantur in Colloquiis de Symbolo, de Miſſa, de Jejuniis, de Votis, de Confeſſione, nihil habent Theologicæ difficultatis, ſed ejus generis ſunt, ut non oporteat ea quenquam neſcire. Et ſi pueris præleguntur epiſtolæ *Pauli*, quid periculi eſt, ſi guſtus quidam illis præbeatur Theologicæ diſputationis? Ad hæc, quum non ignorent pueris ſophiſtices candidatis perplexas de perſonis divinis ſtatim quæſtiones ſummæ difficultatis proponi, nè dicam ocioſæ ſubtilitatis, cur nolunt pueros hoc diſcere, quòd ad communem vitam pertinet? Jam ſi putant nihil referre, quid ſub quâ perſonâ dicatur, intelligunt opinor, quàm multa comperiantur in Evangelicis, & Apoſtolicis literis, quæ ſecundùm hanc legem manifeſtam habent blaſphemiam. Multis locis approbo jejunium, nuſquam damno. Qui ſecus aſſeverat, eum declarabo impudentiſſimè mentiri. Sed in *Pietate puerili*, inquiunt, leguntur hæc verba: *Cum jejunio mihi nihil eſt negotii*. Finge hæc verba dici ſub perſona militis, aut temulenti, num protinus *Eraſmus* damnat jejunia? Non opinor. Nunc dicuntur ab adoleſcente nondum adulto, quam ætatem lex non obſtringit ad jejunandum. Et tamen is adoleſcens præparat ſe ad juſta jejunia. Sic enim ſubjicit, *Sed tamen ſi ſenſero opus, prandeo cœnóque* parciùs, quò me præbeam alacriorem ſtudiis pietatis per diem feſtum.

Abſtinentias verò quàm damnem, declarant hæc verba quæ ſunt in *Convivio prophano: In pleriſq; non res, ſed animus diſcernit nos à Judæis. Illi manum abſtinebant à certis cibis velut ab immundis, & animum inquinaturis. Nos, quum intelligamus omnia munda eſſe mundis, tamen carni laſcivienti velut equo fero-*
A *cienti pabulum ſubducimus, quò magis ſit audiens dicto ſpiritui: Nonnunquam immoderatum ſuavium rerum uſum abſtinentiæ moleſtiâ caſtigantes.* Paulò poſt reddit rationem, quare Eccleſia interdixerit eſum quorundam ciborum, Omnibus, inquit, conducet. *Nam tenuibus cochleas aut ranas licebit veſci, aut cepas, porrúmve arrodere, mediocres detrahent nonnihil quotidianis obſoniis: quod ſi quid divites delicientur hac occaſione, ſive gulæ imputent, non incuſent*
B *Eccleſiæ conſtitutionem.* Mox loquor his ſimilia. Rurſus aliquantò poſt, *Scio medicis magnopere damnatum eſſe piſcium eſum, ſed ſecus viſum eſt majoribus noſtris, quibus obtemperare religioſum eſt.* Ibidem protinus doceo hic vitandum etiam offendiculum infirmorum.

Æquè falſum eſt, in Colloquiis irrideri ſuffragia beatæ Virginis & aliorum Sanctorum, ſed illos irrideo, qui petunt à Sanctis, quæ non auderent à bono viro petere, aut hoc animo petunt à cæteris
C divis, quaſi ut hoc aut illud, hic aut ille citiùs velit, aut poſſit præſtare quàm alius, aut quàm ipſe *Chriſtus*. Imò in *Puerili pietate*, ſic loquitur puer, *Salutem dixi nonnullis. Quibus? Chriſto ac divis aliquot.* Et aliquantò poſt, *Rurſus tribus verbis ſaluto Jeſum, ac divos diváſque omnes, ſed nominatim Virginem matrem, tum eos quos habeo mihi peculiares.* Et infra commemorat nominatim, quos divos ſalutet quotidie.

Mirum verò ſi procus amaris laudat nuptias, di-
D citque caſtum conjugium non multum abeſſe à laude virginitatis, quum *Auguſtinus* patriarcharum polygamiam anteponat noſtro cœlibatui.

Quod objiciunt de ingreſſu religionis, quàm ſit manifeſtæ vanitatis, declarant mea verba in *Virgine miſogamo*, ſic enim loquitur virgo: *Damnas igitur hoc totum vitæ inſtitutum?* Reſpondet juvenis, *Nequaquam, verùm quemadmodum nemini ſuaderè velim, ut quæ ſe in hoc vitæ genus conjecerit, luctetur emergere; ita non dubitem hortari puellas omnes, præ-*
E *ſertim indolis generoſæ, ne ſe temerè eò præcipitent, unde poſt ſeſe non poſſint explicare.* Hæc eſt illius Colloquii concluſio, utcunq; certatum eſt argumentis. Obſecro, an hoc eſt omnibus diſſuadere ingreſſum religionis? Non damnatur ingreſſus, ſed præceps temeritas damnatur. Hæc igitur malitioſè detorquent ad calumniam. At non perpendunt quàm multa illic diſcunt grammaticuli, quæ pugnant cum decretis *Lutheranorum*. *In Puerili pietate* traditur ratio bene & utiliter audiendi Miſſam. Doce-
F tur ratio bene & efficaciter confitendi. Admonetur puer ut antequam ſumat Euchariſtiam, confeſſione purget animum. Ibidem docẽtur grãmaticuli, quæ recepta ſunt uſu populi *Chriſtiani*, quum tamen in ſacris literis non habeantur, hactenus eſſe ſervanda, nè cui ſimus offendiculo. In *Prophano convivio* docentur, magis obtemperandum Pontificum conſtitutionibus quàm medicorum conſiliis, tantùm admonentur, in neceſſitate ceſſare vigorem conſtitutionis humanæ, & mentem legiſlatoris. Ibidem
G probat quiſpiam benignitatem in monachorum collegia, modò detur ad uſum non ad luxum, & potiſſimũ detur religionis diſciplinam obſervantibus.

De conſtitutionibus humanis hæc pronunciantur in colloquio ἰχθυοφαγία, *Pugnent qui volent, ego cenſeo leges majorum reverenter ſuſcipiendas, & obſervandas religioſè, velut à Deo profectas, nec eſſe tutum, nec eſſe pium de poteſtate publica ſiniſtram concipere, aut ſerere ſuſpicionem. Et ſi quid*

eſt

eſt tyrannidis quod tamen non cogat ad impietatem, ſatiùs eſt ferre, quàm ſeditioſè reluctari. Hujuſmodi permulta grammaticuli diſcunt ex meis colloquiis, quibus ſic obmurmurant iſti. Sed indecorum eſt Theologũ jocari: ſaltem hoc mihi concedant apud pueros, quod ipſi permittunt ſibi viri apud viros in veſperiis, ut vocant, rem inſulſam inſulſo vocabulo.

Inſulſas calumnias quas in *Hiſpaniis* objecere quidam, oſtendi mera eſſe ſomnia hominum, nec ſobriorum, nec *Latinè* ſcientium. Nec minùs indoctum eſt, quod quidam pronunciavit hæreticè dictum, quod in ſymbolo Pater dicitur ſimpliciter autor omnium. Verùm is deceptus inſcitiâ *Latini* ſermonis, exiſtimat autorem nihil aliud quàm creatorem, aut fabricatorem ſignificare. Atqui ſi conſulat eos qui callent elegantiam *Romani* ſermonis, ſi evolvat *Hilarium* aliósque vetuſtos autores, comperiet autoritatem accipi pro eo quòd ſcholaſtici vocant rationem perfectiſſimam principii, eáque Patri peculiariter tribuunt, & autoris nomine ſæpe deſignant Patrem quum perſonas inter ſe conferunt. An Pater rectè dicatur cauſa Filii, nihil meâ refert quum nunquam eo verbo ſim abuſus, niſi quòd illud eſt veriſſimum, nos de Deo non poſſe loqui niſi verbis impropriis, nec magis proprium verbum eſt fons, aut principium, aut origo, quàm cauſa.

Jam hinc mihi perpende, lector, quales ſint interdum, qui ſuis ſententiis homines pertrahunt ad incendium. Nihil turpius quàm reprehendere quod non intelligas. At iſta quidvis calumniandi febris, quid aliud gignit quàm amarulentiam, ac diſſidia? Quin potiùs aliena candidè interpretemur, nec ſtatim noſtra pro oraculis haberi velimus, nec eorum judicia pro oraculis ducamus qui quod legunt, non intelligunt. Ubi in conſilio eſt odium, ibi cæcum eſt judicium. Pacificator univerſorum ſpiritus, qui ſuis organis variis utitur modis, faciat nos omnes concordes & unanimes, in ſanâ doctrinâ, ſanctiſq; moribus, quò contingat pariter ad cœleſtis *Hieroſolymæ*, quæ neſcit ulla diſſidia, conſortiũ pervenire. Amen. *Baſil.* XII. Cal. Jun. M. D. XXVI.

De rectè Græci Latiníque ſermonis pronunciatione.

Generoſiſſimo Adoleſcenti Maximiliano à Burgundia Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 20 QUòd tanto affectu noſtras literas deſideraris, *Maximiliane* chariſſime; vehementer quidem grata mihi fuit amoris erga me tui teſtificatio, nec hac in re gravatè morem geſſi tuæ voluntati. Nam licèt obrutus veriùs quàm occupatus negotiis, tamen epiſtolam αὐτόγραφον ad te miſeram, quòd facilè conjectarem, eam ita tibi fore chariorem. Cæterùm quod interceptam ægriùs tuleris, quàm ſi quid earum rerum periiſſet, quæ tibi maximè ſunt in delitiis, magnam, ut ingenuè dicam, ex tuo dolore voluptatem cœpi, non dubiis argumentis perſpiciens, tecum in *Anna* clariſſimæ fœminæ, aviæ tuæ, tum in ornatiſſimi patris *Adolphi* principis *Veriani*, non vulgarem affectum, quem à teneris unguiculis in me conceptum, conſtanter, perpetuóque retinuit, velut hæreditario jure ſuccedere: verùm ut dolorem iſtum, quem tibi neſcio quorum infixit perfidia, meâ civilitate leniam, pro epiſtola mitto libellum, *De rectè Pronunciatione,*

A quam hodie maxima ex parte corruptam habemus in *Græcis* juxta ac *Latinis*. Hoc argumentum tibi dicare viſum eſt, non tantùm eò, quòd ætati, ſtudiíſque tuis videretur accommodum, verùm etiam quòd magnam exemplorum partem ex *Batavorum, Brabantorum*, & *Gallorum* populari ſermone produximus, quas linguas omnes tibi non incognitas eſſe ſciebam. Ut autem materiam, quoniam de rebus minutis ſubtiliter diſſerit, per
B ſe minus amœnam, aliquâ voluptatis illecebrâ lenocinióque commendaremus, dialogo rem tractavimus, ſubinde nonnihil aſpergentes quod lectionis ſatietatem, vel recreet, vel excludat. Porrò, quanquam audio te *Lovanio* in aulicam vitam avocari, nihil eo rumore deterritus ſum à dedicationis inſtituto, ſciens & in aula, præſertim Cardinalitia, dari locum ſtudiis. Nam pietatis affectum, quem unà cum literis ex *Joan. Borſalo* Decano *Verienſi*, viro quum egregiè docto, tum ſingulari mo-
C rum integritate, ſanctitatéq; prædito, jampridem hauſiſti, non oportet nec in aulis, nec in caſtris deponere. Ita fiet, mi *Maximiliane*, ut & laudatiſſimum Cæſarem, quem nomine refers, ornamentis exprimas, & clariſſimis majorum tuorum imaginibus plurimum decoris, ac lucis apponas: poſtremò, aulæ Cæſareæ, totíq; patriæ, non vulgarem adferas utilitatem. Si libellus hic placebit, pro tuo candore communicabis adoleſcenti divinâ indole prædito *Maximiliano* ab *Iſelſtein*, reliquíſq; ſoda-
D libus tuis, quibuſcum tibi non tam generis, opum, aut dignitatis, quàm eruditionis ac probitatis longè pulcherrimum certamen ſuſceptum eſt. Bene vale. Datum *Baſileæ*. Anno à *Chriſto* nato M. D. XXVIII.

In Ciceronianum.

Deſ. Eraſmus Roterod. ornatiſſimo viro Joanni Ulatteno S. D.

E ARduum in primis, planéque regium munus eſt, vir ornatiſſime, prudentibus fidíſq; conſiliis reip. proſpicere, quod nimirum intelligens *Homerus*, eum, penes quem erat ſumma rerum, βουληφόρον appellat: nec alii mortalium ulli præclariùs de civitatibus, ac regionibus merentur, quum omni quidem tempore, tum verò præcipuè hoc ſeculo, quo, neſcio quo fatali tumultu, ſurſum deorſum miſcentur omnia, ſive *Chriſtianæ* religionis Epiſt. 21.
F ſtatum inſpicias, ſive Monarcharum, ac rerum publicarum conditionem reputes, ſive ſtudiorum ac literarum rationem intueare, omnibus ſic perturbatis, ut non alio tempore veriùs fuerit illud *Græcis* celebratum, ἄνω ἢ κάτω. Te verò in hoc pulcherrimo negotio ſummâ fide, mirâ vigilantiâ, paríque dexteritate verſantem interpellare, fortaſſis improbum, aut impium etiam videatur: Sed quoniam arbitror non ſine cauſa præcipere *Flaccum*, *Miſce ſtultitiam conſiliis brevem*, en adeſt
G ab *Eraſmo* tibi libellus, qui ſuis nugis aliquantiſper avocet animum tuum à gravibus, tetricíſque negotiis. Quanquam hæ nugæ ſunt ejus generis, ut, quemadmodum ait idem, *ſeria ducant*; tantum autem abeſt, ut nihil attineant ad remp. ut ad te quoque peculiariter ſpectent, qui rei ſcholaſticæ apud *Aquiſgranos* ſummam curam ſuſceperis. Multorum enim partim ignaviâ, partim ſiniſtris moribus fit, ut bonæ literæ, quæ ſat feliciter cœperant effloreſcere,

efflorеſcere, jam paſſim vergant ad interitum ; &, A
quaſi ſit hoc parum, extitere pridem, qui nobis ve-
luti novam ſectam moliuntur invehere: *Ciceronia-
nos* ſeſe vocant, intolerabili ſupercilio rejicien-
tes omnium ſcripta quæ *Ciceronis* lineamenta
non referunt, & adoleſcentiam, à cæterorum ſcri-
ptorum lectione deterritam, ad unius *M. Tullii*
ſuperſtitioſam æmulationem adigunt, quum nul-
li minus exprimant *Ciceronem* quàm ipſi, qui ſe hu-
jus tituli fumo, moleſtiſſimè venditant, jactitant- B
que. Quanta verò ſtudiorum pernicies, ſi perſua-
ſum fuerit neminem præter unum *M. Tullium* vel
legendum eſſe vel imitandum? Subolet autem
& aliud hujus nominis prætextu geri, nimirum
ut pro *Chriſtianis* reddamur Pagani, quum ego ni-
hil prius agendum exiſtimem, quàm ut bonæ li-
teræ, *Chriſti* Domini, Deíque noſtri gloriam, eâ
ſermonis copiâ, ſplendore, nitoréque prædicent,
quo *M. Tullius* de rebus prophanis dicere ſoli-
tus eſt. Et animadverto juvenes aliquot, quos no- C
bis remittit *Italia*, præcipuè *Roma*, nonnihil affla-
tos hoc affectu. Viſus itaque ſum mihi rem fa-
cturus nec inutilem ad pietatem, & ſtudiis ado-
leſcentiæ conducibilem, ſi lucubratiunculam u-
nam huic rei darem, non ut eloquentiæ candida-
tos à *Ciceronis* imitatione deterream: quid enim
inſanius? Sed ut oſtendam quo pacto fieri poſ-
ſit, ut verè *Ciceronem* exprimamus, & ſummam illi-
us viri facundiam cum *Chriſtiana* pietate copule-
mus. Argumentum hoc dialogo tractavimus, D
quo ſimul & minus eſſet tædii lectoribus, & res
faciliùs illaberetur in affectus juvenum. Bene vale.
Baſil. poſtridie Idus Feb. Anno M. D. X X V I I I.

In Galeni exhortationem ad bonas artes.

Ornatiſſimo Joanni Antonino Caſſovienſi, medico, Deſ. Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 22. ORnatiſſimi viri *Joannis Henkelli* literis ut mihi
tui reditus adempta ſpes eſt, *Antonine* chariſ- E
ſime, ita non mediocriter mitigatum eſt abſen-
tis amici deſiderium. poſteaquam intelligo te
ſummis magnatum favoribus, ac præmiis ampliſ-
ſimis apud tuos alligari, præterea ductam uxorem
puellam, non minus ſanctiſſimis morib' quàm for-
ma præſtantem, quæ te non ſinit avolare, tenétque
gratâ compede vinctum. Reliquum eſt ut hoc quo
licet modo mutuas inter nos fabulas miſceamus.
Prodiit totus *Galenus* ſuâ linguâ nobis loquens,
cujus primitias ad te mitto, inflammandis ad rei F
Medicæ ſtudium juvenum animis verſas; & qui-
dem majore negotio quàm credas. Cauſam non
eloquar, verùm ipſe ſi non gravaberis noſtra cum
Græcis conferre, ſtatim intelliges minorem fuiſſe
laboris portionem vertere. Margaritum tuum
haudquaquam patietur mihi excidere amabilem
iſtum nivei pectoris tui candorem. Neque me fal-
lit quid ἀνόητος concionatoris *Sebaſtianus*, vide-
licet *Eraſmum* maledicorum jaculis expoſitum.
Reddita ſunt & à clariſſimo *Chriſtophoro Palatino* G
Cracovienſi ἀπορήτια δῶρα, qualia nè Regi quidem
indecorum fuerit vel dare, vel accipere. Reſcri-
bam ſingulis, niſi quod hic libellus in publicum
emiſſus aliquâ fortaſſis occaſione celeriùs iſthuc
perveniet, quàm epiſtolæ. Bene vale, mi *Antonine*,
cum ſuaviſſima conjuge: cui precor ut tecum
contingat feliciter conſeneſcere. *Baſileæ* I I I I.
Cal. Maias, Anno M. D. X X V I.

A
In Epitomen Elegantiarum Laurentii Vallæ.

Deſ. Eraſmus Rot. Lectori S. D.

EO nunc rediſſe videntur hominum mores, a- *Epiſt.* 23.
mice lector, ut quod cuique libuerit, idem ſi-
bi licere putet: tantáque ſit injuriam inferendi
B licentia, ut nos pudeat toties queri, quum alios
non pudeat ſine fine lædere. Adoleſcens annos
natus plus minus octodecim, rogatus ſum à quo-
dam ludi literarii magiſtello, ut ex *Laurentii Val-
læ Elegantiis* quædam decerperem, puerorum rudi-
um ingeniis accomoda; cui geminâ facilitate, tum
ætatis, tum ingenii, morem geſſi, ac plus quàm tu-
multuario ſtudio quæ videbantur enotavi. Scri-
ptum literatori tradidi, nullo mihi reſervato ex-
emplari, de edendo nihilo magis cogitans, quàm
C de meipſo ſuſpendendo. Id nunc prodiſſe video,
exemplaribus innumeris propagatum. An non
hæc ſit atrox injuria, & legibus vindicanda. judi-
cent boni viri. Nec hoc ſatis viſum eſt, affinxe-
runt titulum *Paraphraſis*: quod ludibrii cauſa fa-
ctum videri poteſt. Tolerabile fuerit *Epitomen*
appellare. Nè id quidem iſtis viſum eſt ſatis in-
juſte, admiſcuerunt nonnulla quæ nec in *Lau-
rentio* habentur, nec à me ſunt addita: rurſus quæ-
dam omiſerunt, quæ prætermitti non poterant.
D Hactenus injuria poteſt appellari, illud verò non
jam injuria ſolùm eſt, verumetiam extremi ſtupo-
ris, quod præter argumenti naturam opus diſtraxe-
runt ordine literario. Atqui hoc non erat ordi-
nare, ſed ſcopas (ut aiunt) diſſolvere. Tota ferè
hujus operis ratio conſtat ſimilium ac diſſimili-
um dictorum collatione: quæ ſi diſtrahantur, cæca
eſt præceptio. Veluti quum *Laurentius* oſtendit
quid interſit inter *ut*, *ſicut*, *velut*, *tanquam*, & *quaſi*,
quid abſurdius ſi quis horum ſingula in ſingulas
E diſtrahat literas? Atque adeò in ipſo ſtatim hujus
operis initio, habes quid ſit abſtinentia; conti-
nentiam ac temperantiam nè in ſuis quidem lite-
ris inveniebamus. At *Valla* hæc tria inter ſe con-
fert, continentiam, abſtinentiam & temperan-
tiam. Quid quod quædam habent præceptiones
generales, de Dativis in *abus*, de Gerundiis, & Ge-
rundivis, de utroque Supino, de Comparativis &
Superlativis, de Reciprocis, quæ per literas dividi
non poſſunt, niſi fortè *aſinabus* quæram in *a*, *filiabus*
F in *f*. *equabus* in *e*. *deabus* in *d*. & item de cæteris.
Unde liquet quiſquis hoc fecit, adeo nullum ha-
buiſſe judicium, ut caruerit etiam ſenſu communi.
Proinde quoniam jam bis excuſo libello, videbam
typographum *Gallum* ad tertiam editionem ac-
cinctum, quod unum licuit feci, recognovi quod
erat excuſum. & additis, detractis, mutatiſque
permultis, feci ut aliquanto purgatius verſaretur
in puerorum manibus, quandoquidem excuti non
poteſt. Quid ſupereſt, niſi ut emittant & illos
G commentarios, quos ante annos X X X V. ſcripſi
Lutetiæ, non homini, ſed lapidi, eíque adjurato,
nè cuiquam communicaret. Quod jusjurandum
ita ſervavit, quaſi juraſſet communicaturum.
Neutrum ſcripſi ut ederetur, & tamen illud quod
ſcripſi jam adultâ ætate, multò tolerabilius erat
quàm illud quod adoleſcens enotavi. Sed precor
iſtis mentem meliorem, qui tantùm ſibi permit-
tunt in ſchedas & famam alienam: qui ſi nec hu-
mana

mana jura nôrunt nec divina, ſaltem illud per-
pendant, num quod mihi faciunt, idem vellent ſibi
fieri. Bene vale, Lector. In alma Academia *Fri-
burgenſi*, pridie Calendas Januarii, Anno M. D.
XXXIIII.

In Euripidis Hecubam.

*Reverendo in Chriſto Patri Guilielmo Archiepi-
ſcopo Cantuarienſi, totius Angliæ Primati,
& ſummo ejus Regni Cancellario
Eraſmus Rot.* S. D.

Epiſt. 24 QUum in animo ſtatuiſſem, Præſul ampliſſi-
me, vertendis *Græcis* autoribus rem Theolo-
gicam, Deum immortalem quàm indignè ſophi-
ſticis nugis depravatam, pro virili meâ vel reſti-
tuere, vel adjuvare, nè ſtatim juxta *Græcorum* ada-
gionem ἐν τῷ πίθῳ τὴν κεραμείαν, periclitari viderer, &
ad tantum munus illotis (ut aiunt) pedibus irrum-
pere, viſum eſt mihi prius periculum facere, quàm
non luſiſſem operam, in utriuſque linguæ ſtudium
inſumptam, idque in re difficillima quidem illa,
ſed tamen profana, quo pariter & negotii diffi-
cultas ad meditationem conduceret, & ſi quid eſſet
peccatum, citra ſacrarum ſcripturarum injuriam
ſolius ingenii periculo peccaretur. Itaque duas
Euripidis Tragœdias, *Hecubam*, & *Iphigeniam* in
Aulide, *Latinas* facere ſum aggreſſus, ſiquis fortè
Deus cœptis tam audacibus dexter aſpiraret. Dein-
de quum viderem operis inſtituti ſpecimen non
diſplicere, viris utriuſq; linguæ callentiſſimis (quos
profectò jam aliquot habet *Anglia*, liceat modò ve-
rum citra invidiam fateri, quovis in genere doctri-
næ, vel *Italiæ* totius admiratione dignos) intra pau-
culos menſes, Muſis bene juvantibus, ad umbilicum
perduxi. Quanto cum ſudore, id ii demum experi-
entur, quicunque in eandem palæſtram deſcende-
rint. Etenim quum illud ipſum ex bene *Græcis*, bene
Latina facere, ſit ejuſmodi, ut ſingularem aliquem
requirat artificem, neque ſolùm ſermonis utriuſq;
copioſâ, paratâque ſupellectile ditiſſimum, verùm
etiam oculatiſſimum vigilantiſſimúmque, adeo ut
ſeculis jam aliquot nullus extiterit, qui in hoc
munere omnibus eruditorum calculis probaretur:
facilis nimirum eſt conjectura, quantum fuerit ne-
gotii, carmen carmine reddere, præſertim tam
varium, & inuſitatum, idque ex autore non modò
tam antiquo, eóque Tragico, verumetiam mirum
in modum preſſo, ſubtili, excuſſo, in quo nihil o-
cioſum, nihil quod vel adimere, vel mutare citra
flagitium queas; præterea qui in tractandis locis
Rhetoricis tam creber ſit, tam acutus, ut paſſim
declamare videatur. Adde nunc choros, neſcio
quanam affectatione, adeo obſcuros, ut *Oedipo*
quopiam, aut *Delio* ſit opus magis quàm inter-
prete. Accedit ad hæc codicum depravatio, ex-
emplarium inopia, nulli interpretes ad quos con-
confugiamus. Quo minùs admiror, ſi nè hoc qui-
dem feliciſſimo ſeculo quiſquam *Italorum* auſus
fuit hoc munus aggredi, ut Tragœdiam aliquam,
aut Comœdiam verteret, quum plures *Homero*
manus ſint admoliti, inter quos etiam *Politianus*
ipſe ſibi non ſatisfecit: quidam *Heſiodum* tentâ-
rit, neque id ſatis feliciter: alius *Theocritum* ſit
aggreſſus, ſed multò etiam infelicius. Deni-
que quum *Franciſcus Philelphus* (id quod poſt in-
ſtitutam interpretationem cognovimus) primam

A *Hecubæ* ſcenam in oratione quadam funebri tra-
duxerit, ſed ita ut nobis alioqui putidulis, vir tan-
tus animi non parùm adderet. Ego porrò neque
tantis exemplis, neque tam multis operis difficul-
tatibus deterritus, magis quàm Poetæ hujus ſua-
viloquentiâ, plus quàm mellitâ, quam illi tribu-
unt etiam inimici, allectus, rem hactenus inten-
tatam non ſum veritus aggredi, futurum ſperans,
ut etiam ſi parum præſtitiſſem, tamen candidi
B lectores vel hunc meum conatum laude aliquâ
dignum ducerent: porrò, maligniores ſaltem ve-
niam darent operis tam ardui novo interpreti:
maximè quòd ad cæteras difficultates ipſe prudens
non mediocre pondus adjecerim, meâ in verten-
do religione, dum conor, quoad licet, *Græcanici*
poematis figuras, quaſique filum repræſentare,
dum verſum verſui, dum verbum penè verbo red-
dere nitor, dum ubique ſententiæ vim, ac pondus
ſummâ cum fide *Latinis* auribus appendere ſtu-
C deo. Sive quòd mihi non perinde probatur illa
in vertendis autoribus libertas, quam *M. Tullius*
ut aliis permittit, ita ipſe (penè dixerim immo-
dicè) uſurpavit: Sive quòd novus interpres in hanc
malui peccare partem, ut ſuperſtitioſior videar a-
licui potiùs quàm licentior, id eſt, ut littorali-
bus in arenis nonnunquam hærere viderer potiùs,
quàm fractâ nave mediis natare fluctibus: ma-
luique committere, ut eruditi candorem & con-
cinnitatem carminis in me forſitan deſiderarent,
D quàm fidem. Denique nolui Paraphraſten pro-
feſſus, eam mihi latebram parare, quâ multi ſuam
prætexunt inſcitiam, ac loliginis in morem, nè
deprehendantur, ſuis ſe tenebris involvunt. Jam
verò quòd *Latinæ* Tragœdiæ grandiloquentiam,
ampullas, & ſeſquipedalia, ut *Flaccus* ait, *verba* hic
nuſquam audient, mihi non debent imputare, ſi
interpretis officio fungens, ejus quem verti, preſ-
ſam ſanitatem, elegantiámque referre malui,
quàm alienum tumorem, qui me nec alias ma-
E gnopere delectat. Porrò certiſſimâ in ſpem vocor,
fore ut hic labor meus, quum adverſus iniquorum
calumnias ſit egregiè tutus, tum candidis, & æ-
quis gratiſſimus exeat, excellentiſſime pater, ſi tuo
quoque calculo fuerit comprobatus, quem equi-
dem in tanto ornatiſſimorum Principum nume-
ro facilè mihi delegi, cui meas has vigilias con-
ſecrarem, ut quem unum perſpexerim præter
ſummum fortunæ ſplendorem, literis, eloquentiâ,
prudentiâ, pietate, modeſtiâ, integritate, poſtremò
F ſingulari quadam erga bonarum literarum culto-
res benignitate, ſic præditum, ornatum, cumula-
tum, ut iſtud Primatis vocabulum in neminem
magis competat, quàm in te, qui non ſolùm officii
dignitate, verùm multò magis omnium virtutum
genere primas teneas, idem & regiæ aulæ præ-
cipuum ornamentum, & eccleſiaſticæ dignitatis
unicum faſtigium. Quòd ſi mihi contigerit ut
hoc meum ſtudium probetur à viro tam probato,
profectò nec hactenus exhauſti laboris me pœni-
G tebit, neque gravabor in poſterum majore cona-
tu rem theologicam adjuvare. Vale, & *Era-
ſmum* in eorum numero aſcribito, qui tuæ pater-
nitati toto pectore ſunt addicti. *Londini* nono
Calend. Februarii.

In Euripidis Iphigeniam.

Guilielmo Archiepiſcopo Cantuarienſi, Deſ. Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 25. POſteaquam huic Tragœdiæ manus admoliri cœpiſſem, ampliſſime Præſul, protinus alium quendam orationis guſtum, diverſámque carminis indolem ſentire mihi ſum viſus. Nam (ni fallor) & pluſculum habet candoris, & fuſior eſt dictio. Quo quidem nomine *Sophoclea* videri queat. At rurſus argumentorum denſitate, quaſique declamatoria quadam ſuadendi ac diſſuadendi facultate, parentem *Euripidem* magis refert. Quanquam utri ſit inſcribendum, neque meum eſt pronunciare, neque magni referre puto. Nobis tamen viſum eſt de priſtina illa noſtra religione nonnihil remittere, nè non hac etiam in parte congrueremus argumento. Proinde *Iphigeniam* paulò tum fuſiùs, tum copioſiùs traduximus, ac ita rurſum, ut ab interpretis fide neutiquam recederemus. Hoc uno in utraque ſumus auſi diſſentire, quòd in choris immodicam illam carminum varietatem, ac licentiam aliquantulum temperavimus, ſperantes futurum, ut hac in re docti nobis veniam darent, nimirum in tantis verſantibus anguſtiis: quandoquidem neque *Flaccus* Lyricorum, neque *Seneca* Tragicorum Poetarum tantam in metris aut pedum libertatem, aut generum diverſitatem ſit æmulatus, cum uterque ſequeretur *Græcos* duntaxat, non etiam interpretaretur. Quòd ſi mihi per graviora ſtudia liceret alias aliquot vertere Tragœdias, non modò me non pœniteret hujus audaciæ, quin etiam non vererer chorum, & ſtylum, & argumenta commutare; mallémque vel locum quempiam tractare communem, vel in amœnam aliquam παρέκβασιν expatiari, quàm in canoris (ut vocat *Horatius*) nugis operam ſumere. Nuſquam enim mihi magis ineptiſſe videtur antiquitas, quàm in hujuſmodi Choris; ubi dum nimium affectat novè loqui, vitiavit eloquentiam; dúmque verborum miracula venatur, in rerum judicio ceſſavit. Vale, meum decus.

In Ovidii Nucem.

Deſ. Eraſmus Rot. optimæ ſpei adoleſcenti Joanni Moro S. D.

Epiſt. 26 NE pro xeniolis veſtris, nè pro tot amicis epiſtolis nihil omnino videar reponere, ſuaviſſime *Joannes*, mitto *Nucem*: nè ſperne munuſculum, ſanè quàm elegantem, nimirum *Ovidianam*. Quanquam alioqui munus nec omninò puſillum mittere videri poſſit, qui totam mittit arborem: nec vile, qui tam facundam. Nè verò mireris apud *Ovidium* loqui *Nucem Latinè*, quum apud *Lucianum* tam disertè litigent vocales: apud *Homerum* loquatur *Argus* navis, ídque carmine. Tantiſper igitur dum hæc legis, eſto *Pythagoricus*, ut credas & arboribus animum eſſe; linguam addidit *Naſo*, vel reddidit potiùs. Nam & olim in *Dodona* quercus edebant oracula. Mihi tametſi jam pridem ab hoc genere ſtudiorum alieniſſimo, libuit carmen tam feſtivum, & eruditum, addito commentariolo, commendare ſtudioſis. Nec me fallebat fore, qui protinus ſucclamarent planè juxta *Græcorum* vetus proverbium, τὸν παλίμπαιδα γέροντα *rediiſſe ad nuces*. Ego ſanè nec pueris inutile, nec ſeni cuiquam indecorum arbitror hujuſmodi Nucibus ludere, talique laxamento ingenii laſſitudinem, ex ſeriis ſtudiis contractum, reficere. Cæterùm quid alii dicant, non magnopere laboro. Tibi, mi *Joannes*, perſuaſum eſſe velim, præclarum artificem ubique ſui ſimilem eſſe, ſeu coloſſum fingat, ſeu ſemipedalem ſtatuam, ſive *Jovem* pingat, ſive *Therſitem*, ſive æri vulgariq; ſaxo inſculpat imaginem, ſive gemmis aut auro, niſi quòd in materia vili, minutáq; major eſt artis admiratio. Laudata eſt *Naſonis Medea*, ſed videbis & in *Nuce Naſonem* eſſe. Illic materia ſuppeditabit eloquentiam, ac bona pars laudis erit decidenda *Græcis*, qui toties tractârint idem argumentum. Hic quicquid eſt laudis ingenio Poetæ debetur. Equidem non ſum is, qui ſoleam de eadem fidelia plures dealbare parietes, attamen & tu candidus videberis, & ego minus ingratus, ſi *Nucem* hanc, cujus fructum natura fecit in quatuor partes ſectilem, ſi minùs placet arborem findere, *Margareta*, *Elizabeta*, *Cæcilia*, dulciſſimis ſororibus tuis, & harum ſodalitio felici *Gygiæ* voles eſſe communem, quæ me toties epiſtolis ſuis laceſſunt, tam ſanis, argutíſque ſenſibus, tam caſtæ *Latinitatis*, ut his noſtris ægrè perſuadeam ipſarum *Marte* confectas, quum id habebam compertiſſimum. Proinde quorſum attinet hortari te, mi *Joannes*, vel ad literarum ſtudium, vel ad virtutem quum tali præditus indole, domi patrem habeas, quum eruditionis omnibus numeris abſolutum, tum omnis probitatis, & integritatis perfectiſſimum exemplar, à quo degenerare turpiſſimum fuerit, præſertim quum ab illo nihil non affatim præſtetur, quod conducere poſſit ad te omni ornamentorum genere perpoliendum? Latere non potes, prælucet tibi paternæ famæ ſplendor, quem aut ſummâ cum laude referas oportet, aut ſummo cum dedecore fallas omnium de te expectationem. Quanquam & ſororum æmulatio tibi ceſſanti poterat acre calcar addere, quarum comitatem, modeſtiam, pudicitiam, ſimplicitatem, mutuam concordiam ſiquis contempletur, tres juret eſſe *Charites*. Si varias muſicorum organorum ſpecies ſcitè tractantes videat, ſi per omne genus autorum utriuſque linguæ, velut apiculas quaſdam volitantes conſideret; hic annotantes aliquid, quod imitentur; hinc decerpentes inſigne dictum, quod in mores transferant; hinc lepidam aliquam hiſtoriolam ediſcentes, quam inter ſodales referant, dicas *Camœnas* in amœniſſimis *Aoniæ* campis ſuaviter ludentes, floſculos & amaracum concinnandis ſertis colligere. Certè ſic omnibus animorum dotibus ornatæ ſunt, ut formæ gratia, quamvis eximiæ, minimum adferat commendationis. Hæ velut ex compoſito ſic properant in hoc laudis ſtadio, quaſi fratrem velint à tergo relinquere. Quo magis oportet te nervos omnes ad curſum intendere, ut quoniam illas natura priores in hoc ſtadium induxit, utpote te grandiuſculas, intentione ſtudiorum antevertas. Tum illis cum *Cornelia Gracchorum* matre certamen erit, quæ ſexum ſuum geminâ laude decoravit, tum pudicitiæ, tum eloquentiæ: tibi cum patre quem æquâſſe ſatis optima laus fuerit, & tamen ille nihil malit, quàm vinci. Verùm hæc aliàs fortaſſe tempeſtiviùs. Interim vale.

In

In Eraſmi Epigrammata.

Illuſtriſſimo puero Duci Henrico, Deſ. Eraſmus Roterod. S. D.

Epiſt. 27 MEminiſſe debes, *Henrice* dux illuſtriſſime, eos qui te gemmis', auróve honorant, dare primùm aliena, quippe fortunæ munera, prætera caduca, deinde qualia quàm plurimi mortales poſſint largiri, poſtremò quæ tibi ipſi domi abundent, quæque donare aliis quàm accipere, magno Principi longè ſit pulchrius. Atqui carmen ſuo ingenio, ſuis vigiliis elucubratum nomini tuo dicat; is mihi non paulò præſtantiora videtur offerre: utpote qui non aliena, ſed propria largiatur, nec paucis annis intermoritura. Sed quæ gloriam etiam tuam immortalem queant efficere, tum ea quæ perquam pauci poſſint donare (neque enim pecunioſorum, & bonorum Poetarum par copia) denique quæ non minus ſit Regibus pulchrum accipere, quam remunerari. Et opibus quidem nemo non Regum abundavit, nominis immortalitatem non ita multi ſunt aſſequuti, quam quidem illi pulcherrimis facinoribus emereri poſſunt, at ſoli Vates eruditis carminibus præſtare. Siquidem & ceras, & imagines, & ſtemmata, & aureas ſtatuas, & inciſos in æs titulos, & operoſas pyramidas longa annorum ſeries demolitur. Sola Poetarum monumenta, ipsâ ætate, quæ res omnes debilitat, invaleſcunt. Quod prudenter intelligens *Alexander* ille cognomento *Magnus*, à *Chœrilo* Poeta, non admodum ſanè bono, ſingulos verſiculos tolerabiles, ſingulis *Philippicis* ex pacto redimebat: proſpiciebat nimirum & *Apellis* tabulas, & *Lyſippi* ſtatuas, paucis annis interituras, nec quicquam omnino fortium virorum memoriam æternam poſſe reddere, præter immortalitate dignas, eruditorum hominum literas: nec ullum eſſe gloriæ genus ſincerius ac præſtantius, quàm quod à poſteris virtuti datur hominum, non fortunæ, non ab amore, non à metu, non ab aſſentatione, ſed libero judicio profectum. Age jam qui malos verſus tam clarè prodigus emit, nonnè optet *Homericos* non ſingulis aureis, ſed ſingulis urbibus emercari? Quem quidem Poetam, & in deliciis habuiſſe, & *Achilli* invidiſſe legitur, beatum illum pronuncians, non ſolùm virtute, ſed potiſſimùm tali virtutum ſuarum præcone. Quanquam non me clam eſt, hac noſtrâ memoriâ, principes pleroſque literis tam non delectari, quam eos non intelligunt: qui utrunque juxta ineptum exiſtimant, imò pudendum, optimatem virum, vel ſcire literas vel à literatis laudari: quaſi verò ſint ipſi vel cum *Alexandro*, vel cum Cæſare, vel omninò cum ullo veterum, aut gravitate, aut ſapientiâ, aut benefactorum gloriâ conferendi. Ineptum putant à Poeta laudari, quia deſierunt facere laudanda, nec tamen à *Gnathonibus* ſuis laudari refugiunt, à quibus rideri ſe, aut ſciunt, aut, id ſi neſciunt, ſtultiſſimi ſint oportet. Quos quidem ego vel ipſo *Midâ* ſtolidiores judico, qui aſininis auriculis deturpatus eſt, non quòd carmina contemneret, ſed quòd agreſtia præferret eruditis. *Midæ* itaque non tam animus defuit quàm judicium: at his noſtris utrunque à quorum ſtultitia quum intelligerem generoſam tuam indolem vehementer abhorrere, dux clariſſime, eóque jam nunc à puero tuos conatus ſpectare, ut non tam tuorum temporum, quàm veterum ſimilis evadere cupias, non veritus ſum hunc qualemcunq; Panegyricum nomini tuo nuncupare. Qui ſi quæ celſitudini, longè impar, ut eſt, videbitur, memineris facito & *Artaxerxem* Regem præſtantiſſimum, aquam à ruſticano quodam operario, quam ille manu utraque hauſtam, obequitanti obtulerat, hilarem ſubridentemque accepiſſe, & ejuſdem nominis alium, ut opinor, pro malo à pauperculo quopiam allato, perinde, ut pro magnificentiſſimo munere gratias egiſſe; ratum videlicet, non minus eſſe regale parva promptè accipere, quàm magna munificè elargiri. Quid? nonnè etiam ſuperi ipſi, qui nullis mortalium opibus egent, ita muneribus hujuſmodi delectantur, ut contemptâ interim divitum Hecatombe ruſticanâ micâ, & thuſculo paupere placentur, animo nimirum offerentis non rerum precio, noſtra donaria metientes. Et hæc quidem interea tanquam ludicra munuſcula tuæ pueritiæ dicavimus, uberiora largituri, ubi tua virtus unà cum ætate accreſcens uberiorem carminum materiam ſuppeditabit. Ad quod equidem te adhortarer, niſi & ipſe jamdudum ſponte tuâ velis, remiſque (ut aiunt) eò tenderes, & domi haberes *Skeltonum*, unum *Britannicarum* literarum lumen ac decus, qui tua ſtudia poſſit non ſolùm accendere, ſed etiam conſummare. Bene vale, & bonas literas ſplendore tuo illuſtra, autoritate tuere, liberalitate fove. *Baſil.* Cal. Jun. Anno M. D. XXIX.

In Adagia.

Eraſmus Roterodamus Philologis omnibus S. D.

SI, juxta vetus Proverbium, *omni in re modus eſt optimus*, par erat & in colligendis Proverbiis adhibere modum; eſt enim optimarum quoque rerum ſi minus ſatietas, certè modus quidam. *Epiſt.* 28. Multis itaque de cauſis ſtatueram ab hoc ſtudii genere poſthac feriari: vel quòd argumenti natura ſit infinita, ut nihil egerit qui hoc agat nequid omninò prætermittat (præſertim vetuſtis autoribus, qui hactenus delituerunt, in lucem emergentibus:) vel quòd tantum operæ ſit huic impenſum negotio, ut citiùs metuendum exiſtimarem, nè Lector copiam pertæſus clamaret, Ohe jam ſatis eſt, quàm aliquam deſideraret acceſſionem: vel quòd hæc ætas ac mens jam profectò non eadem, ab hujuſmodi literis abhorrens, magis ad ea raperetur, quibus vel immori nec indecorum ſit nec inutile: vel quòd perpenderem hoc genus floſculos ac gemmas, quibus eruditi ſcripta ſua conſuevêrunt inſignire, pluſculum habere gratiæ, ſi quis eos ſibi ex autoribus non omninò vulgo proſtitutis decerpat, quàm ſi ex protritis hujuſmodi collectaneis deſumat. Quanquam hæc cauſa non deterruit *Græcos* quo minus tam multi viri graves juxta ac eruditi, παροιμιολογίας conſcriberent. Apud me quoque vicit utilitatis ratio, quòd hanc operam plurimum conducere videbam, cum ad eluendas mendas ex priſcis autoribus, tum ad ſubmovendas ſalebras, ad quas ſubinde reſtitabant mediocriter literati. Proinde quòd nunc hanc non exiguam coronidem adjecimus, magis, nè dolo dicam, datum

datum eſt typographorum efflagitationi, quàm
animo meo. Facit enim *Pyladea* quædam amici-
tia, quæ mihi quondam cum optimo viro *Joanne*
Frobenio, nunc cum ſpatris ſimillimo *Hieronymo*
Frobenio intercedit, & par utriuſque in provehen-
dis optimis ſtudiis induſtria mirabilis, ut quum
interdum illis quædam negare voluerim ac for-
taſſe debuerim, pernegare quiverim nihil.
Utinam autem hæc laboris portio tantum uti-
litatis adferat ſtudioſis, quàm mihi parum at-
tulit voluptatis. Porrò ut nihil horum fuerit,
tamen incivilius parúmque candidum videbatur,
aliis eruditis ad ejuſdem argumenti tractatio-
nem accinctis, nihil facere reliqui: qui vel in-
genii vigore, vel induſtria juvenili, vel copioſiore
voluminum lectione inſtructi, fructum uberio-
rem ſtudiis allaturi ſunt. Quorum conatibus
adeo non eſt animus obſtare, ut vehementer eti-
am gaviſurus ſim ſi quis noſtram obſcuret ope-
ram. Illud modò lectorem, quod jampridem
admonui, nolim obliviſci: nequid miretur ſi in
hoc opere quædam occurrent diverſis tempori-
bus ſcripta; in cauſa ſunt crebræ editiones, non
ſine novis auctariis. Primùm enim hujus argu-
menti guſtum dedimus apud *Pariſiorum Lutetiam*,
per typographum *Joannem Philippum* natione
Germanum, qui tum officinam habebat in vico
divi *Marci*, ad inſigne *Trinitatis*, anno M. D.
Menſem non expreſſit typographus, ſed epiſtola
quam præmiſit *Fauſtus Andrelinus*, habet ejuſ-
dem anni decimum quintum diem Junii. Hanc
editionem aliquanto pòſt æmulatus eſt *Jodocus*
Badius: deinde *Matthias Schurerius Argento-*
rati: poſt hæc, opus ad voluminis magnitudinem
adauctum, *Venetiæ* edidimus apud *Aldum Ma-*
nutium, Anno milleſimo quingenteſimo octavo.
Aldinam editionem me inſcio æmulatus eſt *Ba-*
ſileæ Joannes Frobenius, à quo plus ſepties excu-
ſum eſt idem opus, at nunquam ſine acceſſioni-
bus. Quoniam autem hoc ſcripti genus conſtat
induſtriâ hinc atque hinc decerpendi, non ita
multum laudis tulerit qui primus apud *Latinos* ag-
greſſus ſit παροιμιολογεῖν, niſi ſiquid promereatur ju-
dicandi tractandíque dexteritas. Siquis profe-
ret editionem vetuſtiorem eâ quam oſtendi fuiſſe
primam, ei lubens hoc laudis tribuero, quòd illi
non illiberalis cogitatio ante alios venerit in
mentem. Et ſanè mirum eſt, quum apud *Græcos*
tot clariſſimi ſcriptores ex profeſſo tractarint
hoc genus, apud *Latinos* nullum extitiſſe, vel è
turbâ Grammaticorum, qui ſimile negotium ſu-
ſciperet: quum, meâ ſententiâ, *Latinorum* horti
non minus vernent hujuſmodi floſculis quàm *Græ-*
corum. Sed neſcio quo pacto *Græcorum* admira-
tio propenſior effecit ut *Latini* ſua videantur ha-
buiſſe neglectui. Alioqui non video quamobrem
Vergilius ſit *Homero* & *Heſiodo* poſthabendus: aut
Seneca, quiſquis is fuit, *Euripidi*; aut *Plautus* & *Ho-*
ratius Ariſtophani; nam *M. Tullius* quod ad hanc
ſanè rem attinet, longe ſuperat *Demoſthenem*. Quiſ-
quis igitur hoc primus apud *Latinos* aggreſſus eſt,
rem nec illiberalem nec infrugiferam aggreſſus
eſt. Jam biennium exierat ex quo *Lutetiæ* operis
hujus guſtum fueram auſpicatus, quum *Lovanii* a-
gens, fortè ex *Hieronymo Buſlidio*, qui tum recens
ex *Italia* venerat, factus ſum libellum Adagia polli-
centem; in eo comperi proverbia ferè ſeptuagin-
ta, è *Latinorum*, præſertim *Philippi Beroaldi* com-

A mentariis collecta. Contuli annum ac diem; an-
nus erat idem, ſed editio mea tribus menſibus
præceſſerat: & res ſatis ipſa declarabat neutrum
alteri tum fuiſſe notum, ſed ambobus eandem co-
gitationem incidiſſe in mentem. Itaq; ſi quid re-
fert quis primus hoc argumentum attentârit, uter-
que noſtrûm primus fuit: ſi primus eſt qui nemi-
nem eſt ſequutus. De *Latinis* loquor. Quòd ſi
auxit Proverbia qui plura edidit, ego nimirum
B auxi, qui prima ſtatim editione dedi plùſquam
octingenta, quorum bonam partem hauſeram ex
fragmentis *Diogeniani Græcis*. At poſteaquam e-
miſi tot *Chiliadas*, cuivis proclive fuit ſuis col-
lectaneis aliquam acceſſionem adjungere, quam
profiteatur ex bonis autoribus eſſe decerptam,
nec mentiatur tamen; nos enim *Chiliadas* omnes
ex optimis quibuſque autoribus decerpſimus, dili-
genti nomenclatura, ſicuti par eſt, indicantes,
quid cui feramus acceptum; adeo ut nec *Apo-*
C *ſtolium* debitâ laudis portione fraudaverimus:
tantum abfuit ut me plumis alienis venditare vo-
luerim. Hæc indigna ducerem quæ commemo-
rentur, niſi viderem hoc à quibuſdam agi ſeriò,
ut primi hoc exemplum induxiſſe videantur: ab
aliis, nè quid ex meis *Chiliadibus* videantur ſum-
pſiſſe mutuò, ſed rem totam ſuis auſpiciis ſuóque
Marte confeciſſe. Atqui ſi decerpunt ex ve-
tuſtis autoribus quæ produnt, quum in his re-
ſideat infinita Proverbiorum copia quæ nos præ-
D termiſimus, cur, his præteritis, tam multa
congerunt à nobis prodita, tam pauca adferunt
à nobis intacta? Cur tam rarò citant autores
à nobis non citatos? Et ſi quid pauluùm no-
vent, an credunt illicò bene diſſimulatum fur-
tum, ſi veteribus ollis novas affigant anſas?
Si noſtra non legerunt, quâ fronte profitentur
ſe nihil habere mecum commune? Si legerunt
ac diſſimulandum putant, certè diligentiâ &
dexteritate tractandi perficiendum erat nè cui
E ſuboleret fucus. Ego ſanè quanquam ita verſa-
tus videor in bonis autoribus, ut non magnopere
ſit opus ex recentiorum miſcellaneis ſuffurari: ta-
men nullus eſt hodie literator tam trivialis, quin
ſi libellum ederet Adagia pollicentem, dedigna-
turus ſim eum lectione: quòd verè dictum ſit, nul-
lum eſſe librum tam malum unde non aliquid
boni poſſis decerpere. Nolle legere eos qui tra-
ctant argumentum commune tecum, turpis eſt
arrogantiæ: diſſimulare quum legeris, turpioris
F eſt ambitionis: inficiari beneficium, turpiſſimæ
ingratitudinis. Hæc illorum causâ dixerim po-
tiúſquam meâ. Nam quod ad meum attinet ani-
mum, térque quatérque liberum omnibus eſſe
volo, cudere ac recudere Proverbia, ſeu nova ve-
lint ſeu malint vetera. Si id fecerint me infœlici-
ùs, nihil officerint meo nomini: ſed admota pur-
pura deterior purpuram meam illuſtrabit potiùs.
Sin fœliciùs, gratulabor communibus ſtudiis, &
in his mihi quoque. Nec addubito quin hoc ſecu-
G lum plurimos habeat juvenes qui me valeant in
hoc ſtadio præcurrere: palma in medio eſt, arripi-
at qui poteſt. Sed de his plura quàm ſtatueram.
Unum eſt in quo mihi fortaſſis opus erit Lectoris
æquitate; quoniam toties ex longis intervallis e-
ditum eſt hoc opus, non arbitror ubique vitatum
nè repetantur eadem. Vale, quiſquis es, amice
Lector.

De

De Ratione veræ Theologiæ.

Reverendiſſimo ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ TT. S. Chryſogoni Cardinali Moguntinenſi, ac Magdeburgenſi Archiepiſcopo, Principi Electori, Primati, &c. Adminiſtratori Halberſtatenſi, Marchioni Brandenburgenſi, Deſ. Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 29. Liberalis quidam, & ingenuus ingenii tui candor in cauſa fuit, opinor, reverendiſſime Præſul, & idem Princeps illuſtriſſime, ut ex meis libellis, longè quàm pro meritis majorem opinionem de me conceperis. Et tamen iſtum animum tuum ſi minus mihi, certè literis ac virtuti gratulor, gratulor iis, qui verè ſunt id, quod me credis eſſe. Siquidem ut hactenus errat tua celſitudo, quòd tantum laudis tribuit *Eraſmo*, non errat tamen in hoc, quòd egregiam virtutem cum eruditione pari copulatam, in quocunque comperiatur homine, ſummorum Principum ſtudio fovendam ornandámque cenſet. Quanquam autem non dubitabam, quin ex congreſſu nonnullam opinionis meæ jacturam facturus eſſem apud te, tamen apprimè geſtiebam in tam eximii Principis amplexus accurrere, ac nè prorſus *ἄδωρος* venirem, *Pauli* ad *Romanos* epiſtolæ Paraphraſin tuo nomini deſtinâram. Hunc animum meum literis ſignificâram juveni, non minùs eruditione, quàm imaginibus claro, *Udalrico Hutteno*, ſed hoc unicè nobili, quòd tua dignitas illum inter præcipuos, ac interiores officiarios complectitur. Sed ea mox mutata eſt ſententia, quòd magis convenire videretur, ut quod *Romanis* ſcriptum eſſet, iiſdem inſcriberetur. Interea nec per fortunam tuo conſpectu frui datum eſt, nec per ſtudiorum immodicos labores licuit apparare, quod tuâ celſitudine dignum haberetur. Etenim cùm proximè *Baſileam* peterem, in diverſam ditionis tuæ partem procul te contuleras; rurſum ubi me reciperem in patriam, jam apud Cæſarem agebas *Auguſtæ*. Quod quidem iter cùm mihi vel eunti, vel redeunti multis nominibus infauſtum fuerit, nullo tamen infelicius, quàm quòd tui non contigit copia. Porro, dum poſthabitis curis omnibus, pro viribus adnitor ut No. Teſt. *Leone* X. cui dicatum erat, dignum efficiam, ac proinde iterum atque iterum novo, mihi penè veternum collegi, dum hoc à ſenio vindico, mihi ſenium contraxi; dúmque illud, uti ſcribis, priſtino nitori reſtituo, mihi ſqualorem ac ſitum conciliavi. Nam laboris, ut voluptatis & gloriæ quàm minimum habet, ita tædii, moleſtiæque plurimum. Ac penè duplicabat moleſtiam, quod complures experirer ingratiſſimos, quorum utilitati potiſſimùm tantum laboris deſudabatur. Tandem & à laboribus quibus diſtringebar, & à morbis qui me propemodum extinxerant, utcunque mihi reſtitutus, officii mei meminiſſe cœpi, atque hiſce literis, quando adhuc ſecus non licet, amplitudinem tuam ſaluto, ſimúlque gratulor tot ornamentis tuis Cardinalitiæ dignitatis faſtigium acceſſiſſe, unde tibi hoc etiam plus decoris adjunctum eſt, quòd à Pontifice integerrimo, nec emptum, nec ambitum obtigit, & adeo non ambitum, ut niſi *Maximiliani Cæſaris* autoritate permotus, obſtinatè fueris recuſaturus.

A Adjunximus epiſtolæ libellum *De ratione ſtudii Theologici*, non ut hoc tuo nomini dedicato, fidem meam liberem, verùm ut hoc velut arrabone dato, magis ac magis aſtringam. Optabat R. T. D. ut Divorum vitas illuſtrarem meo ſtilo, at ego conatus ſum, ut ipſi Divorum Principi meâ qualicunque induſtriâ lucis nonnihil adderem. Nam gaudet ille, totius gloriæ fons, etiam piis ſuorum ſtudiis utcunque nobilitari. Cæterùm ſermone B vix conſequi queam, quantopere deamem indolem iſtam tuam, cui juveni, inter tot ditionis adminiſtrandæ, neceſſariaſque magis, quàm ſacras ſollicitudines, illud vel inprimis cordi eſt ut Divorum vitæ, quæ partim habentur fabulis anilibus ſimillimæ, partim eo proditæ ſtilo, ut nemo doctus aut gravis abſque nauſea poſſit legere, primùm majore delectu, majoréque fide: dein ſermone ſi non facundo, certè mundo, caſtóque tradantur. Perſpicit nimirum tua prudentia id quod veriſſimum C eſt, non mediocriter ad *Chriſtianæ* Religionis ornamentum facere, nè quid omnino canatur, aut legatur in Templis, quod non graviſſimo doctiſſimóque cuique placere queat, hoc eſt, quod non ex divinis libris hauſtum ſit, aut certè à viris eximiis profectum. Nunc *Siculis*, quod aiunt, gerris vaniora: nunc cujuſlibet deliri ſenis, aut etiam aniculæ, ſomnia huc irrepſerunt, & indies magis ac magis irrepunt. Verùm hac in re præſtare quod deſiderat celſitudo tua, magis opto quàm poſſum. D Ego præter conatum ſedulum nihil polliceor. Non deſunt autem vel apud *Germanos*, qui meâ ſententiâ cumulatè valeant tuis ſanctiſſimis votis ſatisfacere: vel *Huttenum* habes domi, linguæ *Latinæ* delicium. Interea mihi magis libet tibi mentem iſtam Epiſcopo dignam, quàm fortunam quamlibet amplam gratulari. O felicem *Chriſti* populum, ſi paſſim contingat tales eſſe Præſules, quibus *Chriſti* gloriâ nihil ſit antiquius, qui gemmarum lucem, qui auri fulgorem, qui argenti ni- E torem, qui byſſi candorem, qui cocci ignem; breviter, qui totum *Aaronis* ornatum moribus ac vitâ referant, quibus etiamſi pallium ac pedum detrahas, tamen Epiſcopos agnoſcas! In te fortuna, quam antiquitas cæcam faciebat, oculata videtur. Generis tui longè clariſſima ſtemmata morum tuorum ornamentis illuſtras. Archiepiſcopi dignitatem vitæ integritate conduplicas. Cardinalitio galero neſcio quid Majeſtatis additum videtur, poſteaquam tu non recuſâſti. Quid ſupereſt, niſi F ut *Chriſtum* Opt. Max. comprecemur, ut iſtam mentem tibi, te nobis quàm diutiſſimè ſervet incolumem. *Lovanii* XI. Calend. Januarii, Anno M. D. XVIII.

De modo Confitendi.

Deſ. Eraſmus Rot. R. P. Franciſco Molinio Epiſcopo Condomienſi deſignato S. D.

G *Hilarius* noſter tuas perferens literas, ornatiſſime Præſul, rari cujuſdam candoris & benevolentiæ ſingularis erga nos plenas, profectò plurimam attulit hilaritatem. Itaque quando tu dignatus es nobis ſignificare, quid iſtic rerum geras, mihi viciſſim viſum eſt curare, nè neſcias quid rerum nos hîc agebamus, quum tua redderetur epiſtola. *Horatius*, quum ea meditaretur quæ pertinerent ad bene vivendum, ita ſcribit, *Epiſt.* 30.

Condo & compono, quæ mox depromere poſſim.
Hoc carmen mihi juſtiùs uſurpâro, qui tum in his eram, quæ faciunt ad bene moriendum. Nam hæc eſt præcipua Philoſophiæ pars, maximéque ſeria. Id tametſi per omnem vitam agendum eſt omnibus, tamen neſcio quo pacto *Phryges* ſumus plerique, nec ferè niſi plagis reddimur emendatiores. Renum dolor, quum aliàs ſæpe, tum menſe Julio proximè acto, me ſic afflixit, ut ſeriò fuerit de migrando cogitandum: verùm idem ad *Jeſu* natalem me ſic invaſit, ut deſperatâ vitâ, mors fuerit etiam in votis. Acerbus quidem, & agreſtis monitor eſt calculus, & ipsâ quoque morte crudelior. Sed tamen hoc illi debeo, vel per illum potiùs Domino *Jeſu*, quòd nunc ſedulò damus operam, nè mors nos opprimat imparatos, etiamſi non dederit ſpatium exomologeſi ſupremæ, quam nunc mittimus, velut appendicem mearum ad te literarum. Quã ſi tuam epiſtolam bene penſatam judicabis, erit cur vehementer gaudeam. Nam animum iſtum ſcio me nullo unquam officio penſare poſſe. Eia Præſul integerrime, ſic interim nobis fruamur in Domino, donec reddita temporum tranquillitas patiatur nos propiùs jungi. Bene vale. *Baſileæ*, ſexto Calendas Martias, Anno à *Chriſto* nato milleſimo quingenteſimo vigeſimoquarto.

In Pſalmum 1. Enarratio.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Beato Rhenano Selatſtadienſi S. D.

Epiſt. 31. QUum videamus, *Beate* optime, illiteratum etiam hominum vulgus, xeniolis ultrò citróque miſſitatis, neceſſitudines ſuas viciſſim alere, non putavi convenire, ut in optimarum literarum cultoribus hæc civilitatis, & officii pars ceſſare videatur, præſertim in nobis, quos communis ſtudiorum ardor tam arctâ neceſſitudine copulavit, ut arctiore non poſſit. Nuper igitur cum itineris labore delaſſatis equis, dieculas aliquot apud divum *Audomarum* cogerer ſubſidere, nè tempus hoc omnino periret ſtudiis, de parando tibi xeniolo cœpi cogitare, & commodùm veniebat in mentem quod graviter admonet *Seneca* noſter, inprimis eſſe diſpiciendum, non ſolùm uti munus dignum ſit eo qui mittit, verumetiam aptum ei cui mittitur. Sic enim fieri, ut quæ per ſe viliſſima ſunt, hoc ipſo reddantur pretioſiſſima, quòd commodè fuerint delecta. Quid autem magis mitti decuit ab homine Theologo, quàm eximium aliquem floſculum ex vernantiſſimis divinarum literarum areolis decerptum? Quid autem magis conveniebat mitti *Beato*, quàm ipſam verè beati formulam, divini Spiritûs penicillo depictam? Divinum planè cognomen, ut quod hominis naturam ſuperet. Unde *Græci* Poetæ Numinibus hoc ceu peculiare tribuere conſueverunt, μάκαρες eos appellantes. Neque prorſus in ullum mortalem tam eximii cognominis honor competit, niſi qui ſic inſitus ſit *Chriſto*, ut jam veluti transfiguratus, & unum cum illo factus, quemadmodum in ipſius immortalitatis, ita & in tam egregii cognominis conſortium aſciſci mereatur. Nihil enim magis abeſt à veræ beatitudinis appellatione, quàm iſti quos ſtultiſſimum vulgus beatos appellat. Sic enim illis tribuit beatitudinem, ut tribuit & divinitatem, vel turpiter errans, vel turpiùs aſſentans. Toties in myſticis literis iteratur hoc *Beati* cognomen. Nec tamen uſquam tributum offendimus opulento, nuſquam Monarchis, nuſquam *Sardanapalis*. Lego, *Beatos qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus*. Lego, *Beatum, cui non imputavit Dominus peccatum*. Lego, *Beatum, qui intelligit ſuper egenum, & pauperem*. Lego, *Beatos immaculatos in via, qui ambulant in lege Domini*. Tot ſunt beatitudinis ordines, & tamen iſtorum ἕως τῶν μεγάλων ἰδεῖν λόγος, quemadmodum habet *Græcorum* proverbium. Primus beatus ille, quem Dei timor à peccando cohibet. Rurſum, beatus & is qui prolapſus quidem eſt in vitia, ſed ita lachrymis commiſſa diluit, ut ei clemens Dominus non imputet, quod admiſit. Neque non beatus ille qui pietatis & charitatis officiis, vitæ ſuperioris errata penſat. Nam hunc in die judicii à malo liberabit Dominus. Sed beatior eſt, quem divinæ legis intuitus, ab omni vitiorum inquinamento cuſtodierit immunem. Beatiſſimus autem, quem hoc *Pſalmo* deſcribit, cui non ſolùm contigit nullis inquinari vitiis, ſed ita jugiter verſatus eſt in præceptis divinis, ut cùm ipſe perpetuæ vitæ floreat innocentiâ, tu aliis exemplo morum, ſalutarique doctrinâ fructum pulcherrimum afferat. Mitto igitur te tibi, hoc eſt Beatum *Beato*. Quid enim aliud magis quadrabat? præſertim cùm tu ut ingenium nactus es nullis obnoxium vitiis, ita vitam pariter & famam ab omni vitiorum labe intactam tueri ſtudeas, támque inſatigabili ſtudio verſeris in optimis literis, ut *Chriſto* tuos pulcherrimos conatus bene fortunante, & civitatulæ tuæ, jam tot egregiis ingeniis editis nobili, non mediocre lumen ac decus addas, & ſpes ſit fore, ut toti *Germaniæ* eum aliquando virum exhibeas, ut intelligant homines. *Beati* vocabulum tibi non fortuitò, ſed divini Numinis conſilio contigiſſe. Proinde xeniolum hoc non ſolùm te commonefaciet *Eraſmi* tui, verumetiam teipſum tibi proponet. Faxit Deus Opt. Max. ut ſicut hactenus ſtudiorum ſocietate dulciſſimè conjuncti fuimus, ita poſthac æternæ, veræque beatitudinis conſortio ſimul frui promereamur. Vale, amicorum optime. Apud divum *Audomarum*, Idibus Aprilibus, Anno milleſimo quingenteſimo decimo quinto.

In Pſalmum 4. Concio.

R. P. Joanni Epiſcopo Lincolnienſi in Anglia, Eraſmus Rot. S. D.

ANte complures annos primus omnium *Caletii* me cohortatus es, integerrime Præſul, ut in *Pſalmorum* opus ederem commentarios; nec verò deſinis frequentibus epiſtolis, eandem occinere cantilenam. Exorti ſunt deinde, quum eruditi quidam, tum etiam Principes qui idem flagitarent. Quibus dum video excuſationem meam, licèt meâ ſententiâ juſtiſſimam, non probari, ſubinde conatus ſum introſpicere ſacratiſſimum hoc divini Spiritûs adytum: Verùm id tentantem, aut aliò avocârunt occupationes, aut Religio quædam, ac veneratio Majeſtatis ab ingreſſu deterruit. In primum *Pſalmum* olim ceu præluſi, *Epiſt.* 32.

præluſi, in Secundum juſtum addidi Commentarium, in Tertium tentavi Paraphraſin; nunc in Quartum mitto Concionem, nullum non movens lapidem, ſi quâ fortè ſuccedat. Nec adhuc uſque mihi ſatisfacio. Paraphraſin vix recipit hujus operis natura, & tamen in tanta commentariorum turba Lector eſſet aliquâ tractationis novitate retinendus. Pergam, ſi tu guſtum hujus conatus probaris, & ſi conantem tuis apud Deum precibus juveris. Bene vale. *Baſileæ*, Nonis Januariis. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto.

De puritate Eccleſiæ Chriſtianæ.

Chriſtophero Eſchenueldio Teloni Poppardienſi, Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 33. CHriſtus *Matthæum* à telonio ſevocavit ad Evangelium, tu, *Chriſtophore, Chriſtum* & Evangelium in ipſum telonium induxiſti, qui ſic terreni Principis negotium geris, ut inter prophanas ſyngraphas ſemper ſit aliquid libellorum, qui mentem tuam ad cœleſtem Philoſophiam inſtruant, quo verè ſis *Pheronymus*, hoc eſt, factis nomini tuo reſpondens; nec jam ſcis *Chryſophoros*, ut ſunt iſtius ordinis plerique, ſed *Chriſtophorus*. Plurimum enim abes à quorundam opinione, qui putant nuſquam eſſe *Chriſtum*, niſi in monaſteriis, quum ille ſit magis omnium communis, quàm ſol iſte, pariter lucens univerſo mundo. Et in aulis Principum, & in caſtris militum, & in triremibus nautarum *Chriſto* locus eſt, ſi adſit pius animus. Me verò quum in *Chriſto*, non tantùm ſupra meritum, ſed propè etiam ſupra modum diligas, tamen charitati tuæ non eſt ſatis, quòd amore mutuo tecum paria facio; vis apud te extare proprium ac perpetuum aliquod noſtræ amicitiæ pignus, quo *Eraſmum* tibi præſentem fingas, & abſentis deſiderium leves: Id fieri poſſe ſignificas, ſi *Pſalmum* aliquem cum noſtra enarratione ad te mittam; non libuit excuſare; primùm homini tam amico, dein rem piam, juxta ac facilem poſtulanti. Tu puta tibi non chartaceum munus ex *Eraſmi* paupere ſupellectile, ſed pretioſam gemmam è mundo Sancti Spiritûs eſſe miſſam, quam non geſtes digito, ſed in corde recondas. An tu *Pſalmum* deſignaris non ſatis memini. Nam Epiſtola tua latet in acervo, itaque quem ſors obtulit arripui. Vale. *Baſileæ*, ſexto Calend. Februarii, Anno à Natali milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſexto.

In Pſalmum 22. Enarrationes.

Clariſſimo Angliæ Baroni, Domino Thomæ Rocheſordo Deſ. Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 34. EXimię cujuſdam mentis evidens ſpecimen jam olim dediſti, vir clariſſime, quòd non ſatis ornatus tibi videbaris majorum imaginibus, ſtemmatis, torquibus aureis, & annulis, quæ tu cùm pro vetuſta gentis tuæ nobilitate, tum pro moribus genere dignis meritò geſtas, niſi & animum precioſiore quâdam catenâ ex honeſtiſſimis Philoſophiæ diſciplinis velut anſis contextâ, deco-

A ráſſes. Nunc impenſiùs etiam gratulor tuæ felicitati, quòd homini potenti, laico, & aulico perſpiciam etiam ſacras literas eſſe cordi, téque nobilis illius margaritæ deſiderio teneri, quo lubentiùs morem geſſi ſanctiſſimæ voluntati tuæ, *Pſalmúmque* quem deſignâris, trifariam enarravi; quàm feliciter, tuum facio judicium. Ipſe certè non mediocrem hujus opellæ fructum cepi, quòd inter tractandum haud vulgarem animo vo-
B luptatem, ſolatiúmque perſenſi. Si tuo quoque animo perinde placuerit, mihi gratulor qui paruerim: Sin quæ diſplicent non gravaberis indicare, tibi gratias agam, qui me doctiorem reddideris. Scripſit in hunc *Pſalmum* divus *Hieronymus*, ſed ſuo more breviter, breviùs etiam *Arnobius*: beatus *Auguſtinus* non enarravit, ſed notulas tantùm breviſſimas addidit quod in memoriæ ſubſidium, opinor, ſolet dicturus apud populum; ac demiror quo caſu commentarius
C interciderit. *Caſſiodorum* non habebam, nec ſolet ille multum adferre momenti. Itaque magna ex parte res erat meo, quod aiunt, Marte gerenda, quanquam ſi quid bene ceſſit uni *Chriſto* debetur in ſolidum. *Baſileæ*, Idus Auguſti. Anno à *Chriſto* nato milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſeptimo.

In Pſalmum 33. Enarratio.

D *Ornatiſſimo Præſuli, eidémque illuſtriſſimo Principi D. D. Conrado Epiſcopo Wircenburgenſi, orientalis Franciæ Duci, Deſ. Eraſmus Roterod.* S. D.

EXimiæ cujuſdam felicitatis loco deputó, Præſul ornatiſſime, quòd tantus Princeps hunc infimæ ſortis homunculum, in tuam clientelam, atque adeò, quæ tua eſt benignitas, in tuam ami- Epiſt. 35.
E citiam recipere dignatus ſis, ídque non vulgaribus etiam argumentis teſtatum eſſe volueris. Quanquam non hinc perinde magnam cepi voluptatem, quod viri ſumma utriuſque ſtatus dignitate pollentis, & antiquiſſimis majorum imaginibus cum primis clari, favorem nactus eſſem, atque ob id quod in ſummam ſpem erigerer, fore ut aliquando hæc Religionis *Chriſtianæ* tempeſtas nobis in tranquillitatem verteretur, poſteaquam ſummatibus viris Eccleſiæ clavo aſſidentibus, ſa-
F cras literas, verámque pietatem cordi eſſe videbam. Sed optimo jure videar ingratus, ſi tam optabile bonum, quod tua ſingularis humanitas occaſione levi ſubmonita veriùs, quàm provocata, tam amanter obtulit, ego meâ negligentiâ patiar obſoleſcere. Nam hominum benevolentia quemadmodum diutino ſilentio, ſive ut elegantiùs à *Græcis* dicitur, ἀπροσηγορία, primùm refrigeſcit, dein paulatim emoritur: ita viciſſitudine literarum, & officiolis ultrò citróque commean-
G tibus alitur ac vegetatur. Verùm, nè tuam R. amplitudinem inanibus appellarem literis, quæ nihil haberent præter vulgare ſalutationis officium, *Pſalmum* adjunxi, quem in hoc ipſum recenti lucubratiunculâ enarravi, quo non ſolùm te tui clientis commonefaceret, verumetiam ceu xenium quoddam reponi poſſet, quotieſcunque luberet depromere, vel aliquid oblectamenti curis defeſſo, vel ab externis negotiis ad ſacra-

tiora ſecedenti nonnihil utilitatis allaturum: ſi
quid tamen omnino hic eſt, quod tali Præſuli,ul-
li poſsit eſſe uſui. Certè per te aliis non parum
fructûs acceſſurum ſpero. Nec dubito quin opti-
mus paſtor in tuis locis numeres, quicquid ullo
pacto gregis Dominici pietatem vel adjuvat, vel
excitat: cui fovendo tuendóque, te ſummus ille
paſtorum princeps, ut quàm diutiſſimè ſervet in-
columem precor. Vetuſtiſſimus mos eſt, ut cli-
entes, ac liberti ſubinde miſſo munuſculo gratam
erga patronos voluntatem teſtarentur. Puta igi-
tur hanc eſſe ſtrenulam à clientulo, tenuis quidem
fortunæ, ſed devoti animi profectam. Apud
Friburgum Briſgoia, nono Calend. Martias. An-
no à *Chriſto* nato milleſimo quingenteſimo tri-
geſimo.

In Pſalmum 38. Enarratio.

R. Præſuli, eidémque illuſtriſſimo Principi, D.
Staniſlao Turzoni Epiſcopo Olmutzenſi
Deſ. Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 36. UNas *Amyclas* perdidit ſilentium, ſed πολλὰς φι-
λίας ἀπροσηγορία διέλυσεν, ſi qua fides priſcorum
Adagiis. Quum autem inter omnes poſſeſſiones
nulla ſit quæ cum fideli amico queat comparari,
non exiſtimavi, Præſulum ornatiſſime, commit-
tendum, ut mihi perpetua literarum intermiſſio
tam inſignem patronum videretur ademiſſe. Ani-
mo quidem meo nunquam exciderat amabilis ille
Turzo. Id enim qui poſſum, ni eſſem unus omni-
um qui vivunt non ſolùm inhumaniſſimus, verum-
etiam ingratiſſimus? Sed interdum audiebam te
mutâſſe ſedem, interdum addubitabam num in
tantis rerum tumultibus eſſes incolumis, inter-
dum nonnulla ſuſpicio vellicabat animum, nè
quis fortè ex iſtorum numero, qui aconitum in
lingua circumferunt, veterem tuam in me bene-
volentiam vel extinxiſſet, vel certè refrigerâſſet.
Sed *Gaſpar Velius* quondam tuæ benignitatis a-
lumnus, quum Cæſaream ſynodum apud *Spiren-
ſes* indictam petens obiter nos viſeret, ſcrupu-
lum omnem depulit, confirmans & tibi res o-
mnes eſſe ex animi ſententia, nec priſtino tuo er-
ga me ſtudio quicquam deceſſiſſe; ſed quod ante
crebrò fecerat per literas, tum præſens præſentem
objurgabat, quod apud tam eximium amicum,
non aliquo ſtudiorum meorum monumento re-
fricarem mei memoriam. Quum reſponderem,
eam quidem voluntatem mihi fuiſſe perpetuam,
cæterum hactenus nihil enatum quod tanto Præ-
ſule dignum videretur, acriùs etiam me objurga-
vit, qui non ſatis pernôſſem *Turzonis* humanita-
tem. *Nullus*, inquit, *libellus eſt tam puſillus, quem
ille non ſit magni muneris loco accepturus. modò ut ſit
γνήσιος Eraſmici ingenii fœtus.* Hic rurſus quum
excuſarem jamdudum effœtum laboribus, cala-
mitatibus, morbis, & annis ingenium, nullam
accepit tergiverſationem, nec conquievit, donec
pollicerer quod exigebat. Feci itaque quod ſo-
lent *Britanni*: inter abſentes mittuntur ſymbola,
ſigna vocant illi, in quibus nemo ſpectat pretium,
ſed ejus qui mittit animus gratiam addit xenio, e-
tiamſi fragmentum ſit panni cujuſlibet, non ma-
gis ungue pollicis. Hoc exemplo provocatus, ac
ſpe ſucceſſûs è *Velii* ſermone conceptâ, mitto *Pſal-
mum* trigeſimum octavum, à veteribus variè tra-

A ctatum, ſed ſic ut meo quidem judicio, quædam
torſiſſe, quædam parum intellexiſſe videantur.
Ego porro quid præſtiterim tuum eſto judicium.
Illud verè profiteri licet, mihi nonnihil ſudatum
eſſe, ut totius argumenti tenor ſibi conſtaret.
Hoc quicquid eſt munuſculi, ſi tua pietas fronte
ſerenâ acceperit, magnâ me affecerit voluptate;
ſed eam ipſam conduplicabis, ſi per literas ſignifi-
care dignaberis, ſi quid ſecus à me tractatum vel-
B les. Nec dubito quin hujuſmodi multa ſint oc-
curſura. Cæterùm in hoc commentariolo vide-
bis obiter nonnullam horum temporum imagi-
nem, quibus inter tot humanæ vitæ calamitates
nulla pernicioſior, inter tot peſtes nulla peſtilen-
tior, quàm linguæ letali veneno tinctæ, quæ ſic
τυραννοῦσα hoc ſeculo, ut non alio magis. Cogno-
ſces autem & nonnullam partem rerum mearum,
ac fortaſſe miraberis hunc ſeniculum ſemianimem
in tantis undique laceſſentibus procellis ac tem-
C peſtatibus, adhuc rectum tenere clavum. Sed
ὁ καιρὸς ὑφαρπάζει τῆς ζωῆς μου, ἀντὶ τοῦ θανάτου·
Libet enim apud te ὀψιμαθίζειν, quem accipio jam-
pridem, licèt, ni fallor, ἤδη ἐπὶ γήρως οὐδῷ, factum
eſſe φιλέλληνα, *Græciſque* literis ſtrenuam navare o-
peram, ingenti ſanè multorum pudore, qui ju-
venes præcipuam hanc ſtudiorum partem negli-
gunt, & ad Theologiæ adyta illotis, ut aiunt, pe-
dibus irrumpunt. Bene vale. Datum apud *Fri-
burgum Briſgoiæ*, Idibus Februarii, milleſimo
D quingenteſimo trigeſimo ſecundo.

In Pſalmum 83. Enarratio.

Deſ. Eraſmus Roterodamus clariſſimo viro
Julio Pflug S. D.

QUantopere te pigeat horum ſemper in pejus Epiſt. 37.
gliſcentium diſſidiorum, quantóque pectoris
ardore ſuſpires piis omnibus optabilem eccleſiæ
E concordiam, *Juli* vir ornatiſſime, ſatis arguunt
tot tuæ ad me Epiſtolæ, ſemper eandem occi-
nentes cantilenam, magnáque inſtantiâ efflа-
gitantes ut hujus tempeſtatis me ſedatorem præ-
beam: quod tu quum nihilo verecundius facias,
quàm ſi jubeas *Pigmæum Atlantis* vice ſuſtinere
cœlum, tamen à me nullam admittis excuſatio-
nem. Erras tu quidem, mi *Juli*, vehementer
ignorantiâ mei; verùm hic error quo major eſt,
hoc magis declarat inſignem tuam pietatem er-
F ga Dei domum, in qua tu non infimum tenes lo-
cum, tenéſque ob eximias virtutes tuas meritiſ-
ſimò: quibus hoc decentiùs ornaris, quòd hinc
nullum omnino tollis ſupercilium, ſed agnoſcis
Domini munificentiam; quales viros ſi multos
haberet Reſpublica *Chriſtiana*, aut hi tumultus
non extitiſſent, aut jampridem eſſent conſopi-
ti. Ipſe verò ſic inter ſacrum, ut aiunt, & ſa-
xum conſtrictus, ut quod flagitas nec recuſa-
re per te liceat, nec ex me præſtare valeam;
G medium quiddam reperi, quo te poſthac utar a-
liquanto placatiore. Tractavi *Pſalmum* LXXXIII.
in quo divinus ille Spiritus mirè nobis commen-
dat Eccleſiæ concordiam. Non parum juvat hor-
tator in hoc ſanè negotiorum genere, in quo bo-
na pars facti eſt propenſa voluntas. cui nunquam
deeſſe ſolet benigni numinis præſidium. Quòd
ſi *Chriſtus* & illud largiri dignetur, ut Eccleſia-
ſticæ pacis amor, quo tu tam inſigniter flagras,
omnium

omnium animos corripiat, brevi futurum eſt, ut nec tu flagitando, nec ego recuſando ſumam inanem operam, ſed uterque alteri gratulemur. Verùm à *Pſalmo* non te remorabor diutius. Datum *Friburgi*, pridie Calend. Auguſti, milleſimo quingenteſimo trigeſimo tertio.

In Pſalmum 85. Expoſitio Concionalis.

Reverendo in Chriſto Patri ac D. D. Joanni Longlondo Epiſcopo Lincolnienſi in Anglia, Deſ. Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 38. VEtus, ac vera ſententia eſt, ſuſpiciende Præſul: *Rogando cogit, qui rogat potentior:* ſed longè magis rogando cogit, qui rogat bene meritus. Potentiori non gerere morem, parum eſt tutum, ſed bene merito non obſequi turpiſſimum eſt. Longè deteſtabilius eſt ingratitudinis, quàm imprudentiæ vitium. Porrò, quoties rogat, cui jus eſt imperare, is hoc ipſo magis imperat, quia non imperat, ſed rogat. Siquidem imperanti negare, contumacis eſt; roganti, inhumanitatis. Jam qui quum poſſit pro ſua autoritate præcipere, pro meritis repoſcere, verecundè etiam rogat, & quodammodo rogando non rogat, is nimirum multò violentiſſimè rogat, ut frequenter impetret pudor, quod nulla impetráſſet flagitatio. Tot igitur machinis quum me pulſaris, reverende pater, autoritate, meritis, verecundâ petitione, hoc minus libuit excuſare, quòd ipſe quaſi ſuggeſſeris excuſationem. Mihi verò nec una, nec ſimplex erat excuſandi materia, eáque fortaſſe juſtior quàm tu quoque velles, ſed tanto Præſuli, ſic meritò, ſic petenti negare non potui. En habes *Pſalmum*, utcunque tractatum, tamen obſequii citra omnem exceptionem devoti teſtimonium. Animum probes oportet, ſi minus probas ingenium. Nec conatum potes aſpernari, ſi parum reſpondet eventus. Non te remorabor à *Pſalmo* diutiùs. Bene vale. Datum *Baſileæ* menſe Auguſti, Anno à *Chriſto* nato, milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

De Miſericordia Domini.

Reverendo in Chriſto Patri ac Domino, D. Chriſtophoro Epiſcopo Baſilienſi, Deſ. Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 39. SAcello quod perquam elegans tua veneranda pietas Miſericordiis Domini dicatum inſtituit, nos miſericordiæ Encomium conſecravimus, nec ulla in re libentiùs paruimus voluntati tuæ, Præſul integerrime, cui ſemper paremus perlibenter. Nullum enim argumentum magis congruebat vel iſti tuæ pietati, quâ vehementer cupis univerſos mortales per Dei miſericordiam ſalutem conſequi, vel huic ſeculo longè corruptiſſimo. Nimirum in tanto miſeriarum diluvio conveniebat omnes ad aſylum divinæ miſericordiæ cohortari. Hanc operam eò libentiùs tuo juſſu ſuſcepimus, quòd reputaremus nos ſimul, & tuæ ſanctiſſimæ voluntati gratificaturos, & Deo rem non ingratam facturos. Utinam autem, & apud homines tantum valeat ſtudium utriuſque noſtrûm, ut noſtro hortatu quamplurimi priſtinam abjicientes malitiam, ambiant Domini miſericordiam, quæ tuam venerabilem ſenectutem ſemper fovere dignetur. *Baſileæ*, quarto Calend. Auguſt. Anno M. D. XXIV.

De Virginis & Martyris comparatione.

Deſ. Eraſmus Rot. integerrimo doctiſſimóque Patri Heliæ Marceo Machabæitiſtarum, honoratiſſimi Machabæorum Collegii Moderatori S. D.

MIttimus libellum & brevem, & ſerò: ſed quem fatearis & prolixum, & ſatis maturatum, ſi ſcias quàm nihil otii mihi reliquum faciant ad gratificandum amicis in hujuſmodi materiis crebræ ægrotationes, penè jugis occupatio, quum aliis in rebus, tum præcipuè in mittendis, ac recipiendis Epiſtolis: deinde ſtudiorum labor, quem exigunt argumenta ſuſcepta. Si ſatis factum eſt voluntati tuæ, vehementer gaudeo: ſin minùs, certè promptam animi noſtri voluntatem probes oportet, ſi modò non falſò nobis tua prædicatur humanitas. Quum dabitur plus ocii cumulatiùs tuo pio deſiderio ſatisfaciemus. Bene vale, cum honorabili choro tuo, vir optime. *Baſileæ* tertio Calend. Auguſti, M. D. XXIV. Epiſt. 40.

De Chriſtiani Matrimonii inſtitutione.

Inclytæ Anglorum Reginæ D. Catharinæ, matronarum decori, Deſ. Eraſmus Rot. S. D.

JAm pluſquam biennium eſt, Regina clariſſima, quod clariſſimo *Gulielmo Montjovio* aulæ tuæ præfecto, recepi me nonnihil conſcripturum *De Inſtitutione Chriſtiani Matrimonii.* Quanquam autem mihi perpetua fuit uſque voluntas præſtandi quod ſpoſponderam, tamen toties tot negotiis, moleſtiis, ac morbis, ab hoc negotio vel ſubmotus ſum, vel avocatus, ut cœperim vereri, nè fidem meam hic requireret, quàm ſerò quidem libero, cæterùm an in totum liberem neſcio. Nam qui juſto numero, ſed iniquo pondere, nec ſatis probâ materiâ reſolvunt æs alienum, à commodis creditoribus dimittuntur, cum difficilibus habent litem. Idem mihi metuo, niſi quòd res eſt cum æquiſſimis, ac facillimis creditoribus. Ad hoc ut vivat, ſpirétque, deinde ut ſibi conſtet quod ſcribis, plurimum habet momenti; calor, & impetus animi, ſi liceat illum perſequi. Nunc mihi nunquam contigit totum biduum in argumento ſuſcepto perſeverare. Unde mirabor ipſe, ſi non offendet paſſim frigens, & abruptus ſermo. Quòd ſi ego in depingendo Matrimonio non ſatis probum artificem præſtiti, tamen ex tuis ſanctiſſimis moribus abſolutum exemplar petere licebit, vel ſanctiſſimi, vel feliciſſimi conjugii. Abſit adulationis ſuſpicio. Non tua bona, ſed dona Dei in te tum miramur, tum prædicamus. *Elizabethæ Hiſpaniarum* quondam Reginæ, matris tuæ virtutes heroicæ pridem orbe toto celebrabantur, cujus integerrimi mores verè bonus odor erat Dei in omni loco. Tuę dotes nobis propiùs cognitæ ſunt, ex quibus & illius virtutes æſtimamus, non aliter quàm ex tabula pictoris artem agnoſcimus. Nec minus abſolutum opus in *Maria* filia tua expectamus. Quid enim non expectemus à puella ſanctiſſimis prognata paren-

parentibus, & ſub tali matre educata? Dominus hanc felicitatem orbi *Chriſtiano* ut perpetuam eſſe velit precor. Bene vale. Datum *Baſileæ*; Id. Julii, Anno Dom. M. D. XXVI.

De ratione Concionandi.

Clariſſimo Principi & ampliſſimo Præſuli, Chriſtophoro à Stadio, Epiſcopo Auguſtæ Vindelicorum Deſi. Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 42. REipſa comperi, *Chriſtophore*, Præſulum hujus ævi decus, nequaquam eſſe vanum, quod priſcis oraculis proditum eſt, ſponſionis comitem eſſe noxam. Ante complures annos pollicitus ſum opus aliquod *De ratione concionandi*, nec ſerio, ut ingenuè quod res eſt fatear, nec ſatis ex animo. Dein quum non ſeriò promiſſum ſeriò flagitaretur, nec eſſet ocium ad præſtanda de quibus appellabar, cœpi obiter in chartis quædam annotare velut uſui futura, ſi quando forte daretur voluntas & facultas opus aggrediendi. Verùm id factum eſt nec diligenter, nec ordine, ſed ſparſim, ut quicquam ſeſe cogitationi per occaſionem offerebat. Poſtea quum magis etiam urgeret flagitatio, cœpi ſchedas recolligere, non disjectas modò, verumetiam laceras jam & ſitu corruptas. Quibus excuſſis, magis ac magis meus animus à negotio abhorrebat, cùm antea ſemper arcano quodam ſenſu mentis abhorruiſſem. Videbam argumentum varium pariter ac vaſtum, quod in immenſum volumen eſſet evaſurum, ſi juſta cura tractaretur, tum, ut nunc quidem eſt temporum ſtatus, non cariturum invidiâ. Cæterùm quum non eſſet appellandi finis, nè viderer omnino malæ fidei ſponſor, reluctante genio calamum admovi chartis. Quum nihil ſuccederet, rejeci quod orſus eram. Iterum rejecta ex longis intervallis recepi in manus, ſi forte incaleſceret animus: quem non aliter vinculis tenacibus ſtrinxi, quàm apud *Maronem Proteum* ſtringit *Ariſtæus*. Sed illi ſucceſſit conatus, mihi non ſucceſſit. Sperabam interim in tanta mora aliquem exoriturum, qui ſibi materiam hanc ſumeret, præſertim in tanto proventu felicium ingeniorum quæ producit hoc ſeculum, tantóque ſtudio cudendi nova volumina. Quum nullus exiſteret qui vices meas ſuſciperet, & indies acriùs multorum tum vocibus, tum literis appellarer, nec jam ſine convitio, propemodum invitâ *Minervâ* ſylvam operis congeſſi, rudem quidem illam & indigeſtam, ſed quæ teſtari poſſit mihi voluntatem præſtandi promiſſi non defuiſſe, ſi par animo fuiſſet facultas. Nec hoc ipſum tamen licuit perpetuo labore peragere: ſed nunc adverſa valetudo, nunc alii labores tranſverſum incurrentes compulerunt orſa de manibus deponere, vixque datum eſt poſt longa intervalla ad inſtituta redire. Hinc eſt quòd eruditus lector fortaſſe deprehendet quædam hiulca, quædam inchoata, quædam repetita, quædam loco alieniore dicta. Dicet hìc aliquis, Quin igitur extremâ manu quæ diſplicebant emendâſti? Nè dicam dolo, piguit vaſtum opus retexere, quando hoc ipſum quod præſtiti, ægrè licuit per valetudinem indies afflictiorem. Neque quiſquam facilè credat, quàm miſerè animus jamdudum affectet ab his laboribus in tranquillum ocium ſecedere; quódque ſupereſt vitæ, ſupereſt autem vix brevis

A palmus ſive pugillus, ſolùm cum eo ſolo colloqui, qui clamavit olim, nec hodie mutat vocem ſuam: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, ego reficiam vos.* Quandoquidem in tam turbulento, nè dicam furente ſeculo, in tot moleſtiis, quas vel ipſa tempora publicè invehunt, vel privatim adfert ætas ac valetudo, nihil reperio in quo mens mea libentiùs conquieſcat quàm in hoc arcano colloquio. Has ob res magis etiam confido fore, ut le-

B ctor æquus hoc qualecunque eſt quod damus, boni cònſulat. Qua de re tecum non ago, Præſul ornatiſſime, cujus ſcio tantum eſſe candorem, ut ad *Eraſmi* tui nævos amanter connivere ſoleas, & ſicubi conatum noſtrum vires deſtituunt, promptam voluntatem pro officio interpretari. Summam argumenti in quatuor libros digeſſimus. In primo demonſtravimus muneris dignitatem, & quibus virtutibus oporteat eſſe præditum Eccleſiaſten. In ſecundo ac tertio quæ ſunt in præcepti-

C onibus Rhetorum, Dialecticorum ac Theologorum, ad uſum concionandi accommodamus. Quartus velut elenchus commonſtrat Eccleſiaſtæ, quas ſententias ex quibus Scripturæ locis petere debeat, quem tamen hactenus abſolvimus, ut ſtudioſo lectori viam modò commonſtraverimus, alioqui res erat nec unius nec exigui voluminis. Hanc operis ſylvam, ſic enim appellare malim quàm opus, non quidem promiſeram, ſed tacitâ duntaxat cogitatione propemodum deſtinâram *Joanni Phiſcero*

D Epiſcopo *Roffenſi*, viro ſingulari pietate atque eruditione, qui cum mihi vetus & arcta interceſſit amicitia. Is enim potiſſimùm me literis ſuis ad hoc laboris impulit, ſignificans ſe in celeberrima ſchola *Cantabrigienſi*, cui perpetuus erat tutor, illi Cancellarium vocant, tria inſtituere collegia, unde prodirent Theologi, non tam ad λογομαχίας armati, quàm ad ſobriè prædicandum verbum Dei inſtructi. Erat ipſe ſingulari linguæ gratiâ præditus, atque hoc nomine olim egregiè charus Regis

E *Henrici* qui nunc *Angliam* moderatur, aviæ paternæ. Inſpirârat Deus ei mulieri cogitationem minimè muliebrem. Quum enim aliæ Principes opimos cenſus extruendis monaſteriis legare ſoleant, idque, ut vereor, gloriæ cauſâ magis quàm pietatis: hæc omne ſtudium ſuum ad rem omnium ſanctiſſimam contulerat, vivens etiamnum ac valens, adeò nihil inde captans auræ popularis, ut hæc propemodum furtim ageret. Compluribus in locis non mediocribus ſalariis conſtituebat, ſi quos

F reperiſſet idoneos ad populo tradendam Philoſophiam Evangelicam: atque etiam in hunc uſum ingentem pecuniarum vim *Joanni* Epiſcopo tradidit, quam omnem vir integerrimus vel in provehendos Eccleſiaſtas, vel in ſolatium egenorum impendit, adeò nihil inde ſibi detruncans, ut ſuas etiam facultates largiter adderet. Rectè judicaverunt & heroina illa ſancta, & Epiſcopus veræ pietatis unicum exemplar, nihil eſſe quod ad emendandos populi mores plus habeat momenti, quàm

G ſi per idoneos concionatores ſpargatur ſemen Evangelicæ doctrinæ. Unde enim in plurimorum pectoribus adeò friget *Chriſtus*, nè dicam extinctus eſt? Unde ſub *Chriſtiano* nomine tantum paganitatis, niſi ex inopia fidelium Eccleſiaſtarum? Mihi viſus eſt etiam *Italiæ* populus, de Principibus nihil dicam, docilis ad pietatem, niſi deeſſent doctores. Sed hæc aliàs tempeſtiviùs. Nunc ut pergam, quod cœperam, quando Præſul *Roffenſis*

mihi

A mihi infelici fato ademptus eſt, viſum eſt hoc,
quicquid eſt laboris, felicibus tui nominis auſpiciis in manus hominum emiſſere, cujus inſignis humanitas meum animum in tanta amicorum jactura præcipuè conſolatur. Deflentur merces naufragio amiſſæ, at quæ merx tam precioſa, ut cum ſyncero amico conferri queat? Quid igitur hâc tempeſtate crudelius, quæ me tot ſpectatiſſimis amicis ſpoliavit? Pridem *Guilhelmo Vuaramo*, Archiepiſcopo *Cantuarienſi*, nuper *Guilhelmo*
B *Montjoio*, Epiſcopo *Roffenſi*, & *Thoma Moro*, qui fuit ejus regni ſupremus judex, cui pectus erat omni nive candidius, ingenium quale *Anglia* nec habuit unquam, nec habitura eſt, alioqui nequaquam infelicium ingenioſum parens. In tanta calamitate duæ mihi res præcipuè dolorem leniunt. Primùm dum cogito nos brevi felicius apud *Chriſtum* jungendos eſſe. Deinde dum reputo quàm inſignem amicorum chorum mihi
C dederit *Auguſta Vindelicorum*: cujus tu ut primus es, ita longè ſynceriſſimus, niſi quòd tecum paria facere tendit magnus ille *Joannes Paungartnerus*: cui proximus eſt *Antonius Fuggerus*, benigniſſimus ſtudiorum altor. Hic eſt funiculus triplex, quem *Solomon* negat facilè rumpi: ſed is fit firmior acceſſione *Joannis Choleri*, qui, ceu quartus funiculus tribus illis circumvolutus, conjunctionem reddit prorſus indiſſolubilem. Veſtra igitur benevolentia mihi præſtat, non quidem nè doleam, ſed nè dolori ſuccumbam. Orandus Deus eſt, ut
D tam precioſum theſaurum mihi ſervet incolumem. Porrò, quod ad operis ſpem attinet, ſi minus contingat eruditorum calculis approbari, illud fortaſſis efficiet, ut doctior aliquis hoc exemplo provocatus, id præſtet quod nos præſtare voluimus, próque ſylva proferat opus numeris omnibus abſolutum, ac tandem fiat, ut Dominus plures ſynceros operarios mittat in meſſem ſuam. Etenim quemadmodum, juxta veteris Proverbii jocum, multi ſunt boum ſtimulatores, ſed arato-
E res pauci: ita facilè pares qui loquatur apud populum, at qui ex animo, qui bonâ fide diſpenſet verbum Dei, non perinde facilè reperias. Dei munus eſt, ut ſementis per fideles miniſtros facta bene proveniat. Mundus videtur jamdudum parturire *Chriſtum*, qui ſi verè formetur in animis noſtris, multis indiciis ſeſe proferet ſyncera radix cordis. Neque enim Evangelium verba ſunt, ut *lucus ligna*, quemadmodum ait *Flaccus*: ſed quoties ſemen efficacis verbi exceptum fuerit à terra
F bona, multiplices edit fructus, ac velut herbeſcens mentis occultam ſynceritatem variis argumentis foràs profert. Populus fit magiſtratui obſequentior, legum tenacior, pacis amantior, à bellis alienior. Inter conjuges major eſt concordia, fides integrior, major adulterii deteſtatio. Maritus fit erga uxorem mitior, uxor erga maritum reverentior. Liberi majore cum tremore parentibus obſecundant, ſervi magis ex animo parent dominis ſuis, famuli inſerviunt alacriùs. Opi-
G fices & qui debent operas, meliore fide eas præſtant. Qui negociantur, nemini faciunt quod ſibi fieri nolunt. Atque, ut ſummatim dicam, omnes fiunt ad benemerendum proniores, ad vindictam ac lædendum tardiores, minus avidi, magis ſobrii. In quorum moribus hæc non apparent, ſed his diverſa potiùs; periculum eſt, nè nondum bonum ſemen hæſerit in cordibus ipſorum. Sed deſino concionari, quo jam vacet tibi *Concionatorem* meum legere, ſi tamen tuis oculis auribúſque dignus videbitur. Vale. *Baſileæ*, poſtridie Nonas Auguſti, anno à *Chriſto* nato milleſimo quingenteſimo trigeſimo quinto.

In Symboli Catecheſin.

Clariſſimo viro D. Thomæ à Roſcheford, Comiti Ormoniæ & Wilſcheriæ, Deſ. Eraſmus Roterodamus S. D.

EQuidem videbam fore, Comes illuſtriſſime, ut à nonnullis mihi improbitatis dica ſcriberetur, ſi poſt tam multos, támque celebres Eccleſiæ doctores, quorum *Cyprianus* ſic primus apud *Latinos* hoc tractavit argumentum, ut præcurrentem hactenus nemo potuerit aſſequi, commentarer aliquid in *Symbolum Apoſtolorum*. Rurſus improbitatis reus ipſe mihi futurus videbar, ſi tibi non geſſiſſem morem, præſertim rem tam piam pio affectu flagitanti: maximè quum prius illud meum obſequium veriùs quàm officium, quo *Pſal.* XXII. expoſuimus, tam candidè fueris interpretatus. Neque me clam eſt, te hanc opellam meam, non tibi, qui me doctore non eges, ſed aliis rudioribus poſtulare. Eóque ſic tractavi rem, ut ad ſimpliciorum captum orationem totam accommodarim. Nec omnino video quid laudis hoc ſtudio meo ſim aſſecuturus, niſi fortè quòd quædam dicta ſunt craſſiùs, atque explanatiùs. Verùm laudem nihil moror, ſed utinam hinc tantum utilitatis hauriant *Chriſtianæ* militiæ tyrones, quantum & tu, vir clariſſime, pro tua inſigni pietate deſideras, & ego pro mea quantulacunque portione dedi operam. Orandus interim Dominus, ut quod meis viribus diminutum eſt, de ſua benignitate ſuppleat; & qui tibi iſtum religionis affectum inſpiravit, dignetur felicem addere ſucceſſum, non hac in re tantùm, ſed etiam in omnibus quæ ſtudio pietatis inſtitueris. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*, Anno à *Chriſto* nato, M. D. XXXIII. Epiſt. 43.

In Precationes quaſdam.

Optimæ ſpei puero Davidi, clariſſimi viri Joannis Paungartneri à Paungarten filio, Deſ. Eraſmus Rot. S. D.

OPtima primùm diſcenda ſunt, nihil autem homini pietate meliùs, eóque parens tuus ſingulari prudentiâ vir, nihil prius habet, quàm ut liberos ſuos protinus à teneris unguiculis ad pietatem inſtituat, videlicet quo ſe vobis verum & integrum præſtet genitorem; nimirum intelligens, ſeſe hac poſſeſſione longè beatiorem quàm opibus, quas habet ampliſſimas ſine fraude partas: multóque ornatiorem, quàm antiquâ generis nobilitate, Regum amicitiâ, popularíque applauſu, ditione externâ, cæteríſque honoribus, quos ille magnos conſecutus eſt, majores promeritus. Hæc enim illum reddunt hominibus ſuſpiciendum, & amabilem, ſola pietas Deo commendat. Ego verò ut pro mea erga illum benevolentia, & ipſius votis, & tuis conatibus nonnihil adferam Epiſt. 44.

adjumenti,

adjumenti, mitto Precationes aliquot, quibus jam nunc inſueſcas cum Deo colloqui, qui tuæ pueritiæ ſtudia ſuo favore proſperare dignabitur. Vale, apud *Friburgum Briſgoiæ*, Idibus Feb. Anno à *Chriſto* nato M. D. XXXV.

In Præfationem ad D. JESUM, pro pace Eccleſiæ.

Deſ. Eraſmus Rot. clariſſimo L.L. Doctori Joanni Rinco S. D.

Epiſt. 45. LIteræ tuæ, vir ornatiſſime, quibus & pro tua prudentia ſagaciter divinas imminentes *Germaniæ* calamitates, & eas piè deprecaris, permoverunt animum meum, ut ad omnipotentem illum pacificatorem, &, ut *Paulus* vocat, μεσίτην, precationem conſcriberem, quâ ſimul omnes Dominum, iratum quidem ut videtur, ſed exorabilem appellemus. De non movenda *Camerina* amanter tu quidem ac fideliter, ſed ſerò mones, & merebatur hoc quorundam ſcurtilis improbitas nec deerant amici qui per literas huc hortarentur. Bene vale, vir amicorum candidiſſime. *Friburgi* V. die Martii, Anno à *Chriſto* nato, M. D. XXXII.

In Precationem Dominicam, digeſtam juxta ſeptem dies.

Deſ. Eraſmus Rot. Jodoco, ſive Juſto Ludovico Wiſſenburgenſi, ſereniſſ. Poloniæ Regis à Secretis, & Oratori S. D.

Epiſt. 46. NOn abs re multis jam ſeculis *Mimo* illi applauditur, vir abſolutiſſime: *Rogando cogit, qui rogat potentior:* verùm is haud ſcio an in quenquam magis competat quàm in te, qui tam eruditæ epiſtolæ, munus tam elegans addideris, idque ſic è longinquo miſſum, ut recuſare non liceret, niſi voluiſſem abjicere. Quid autem non dicam à me, qui ſum plus ſatis expugnabilis, ſed à quantumvis etiam difficili, non extorqueat talis epiſtola, tot machinis ad expugnandum animum inſtructa, blanditiis petax, argumentis urgens, eruditione perſtringens, eloquentiâ rapiens: ſed nullâ re violentior, quàm mirâ quadam & amabili modeſtiâ, quæ tantum apud me valet, ut non ſolùm hanc rem, & facilem & piam, verùmetiam aliquid iniquius impetrare potuerit? Mox igitur ut tuæ mihi redditæ ſunt literæ, redditæ ſunt autem ſeriùs, hoc eſt, ſub Calend. Septembres, arrepto calamo præſtiti quod volebas. Erit hoc qualecunque, & noſtræ amicitiæ, & meæ erga *Polonicam*, aut, ſi priſco vocabulo magis caperis, *Sarmaticam* gentem, benevolentiæ felix auſpicium. Genti gratulor, quæ quum olim ob barbariem malè audierit, nunc & literis, & legibus, & moribus, & religione, & ſi quid aliud eſt, quod à barbariei probro vindicet, ſic floreat ut cum præcipuis, ac laudatiſſimis nationibus certare poſſit. Quanquam & olim quum inter feros, & barbaros cenſerentur *Sarmatæ*, tamen à morum cenſore *Juvenale*, integritatis nomine prælati ſunt cultiſſimis *Athenienſibus*,

——Neque Sarmata (inquit) *nec Thrax,*
Qui ſumpſit pennas, mediis ſed natus Athenis.

Nè commemorem interim ditionis amplitudinem, *Ruſſos* etiam albos, & *Lituanos* complectentis, quibus omnibus latiſſimè imperat à *Viſtula* flumine ad *Tauricam Cherſoneſum*, à Mari *Baltico* ad *Carpathum* montem *Sigiſmundus* Rex, quum omnibus magno dignis Principe dotibus excellens, tum multis ac magnis ex hoſte *Tartaro Moſchóque* relatis victoriis clarus; quibus haud ſcio an ullæ magis fuerint neceſſariæ tuendis *Chriſtianæ* ditionis limitibus. Verùm hæc aliàs fortaſſe tempeſtiviùs dicentur. Nunc accipe *Precationem Dominicam* in ſeptem partes digeſtam, ut & tu jubebas, & ab aliis factitatum video: quanquam mihi duæ poſtremæ, *Et nè nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo,* nihilo rectiùs videntur diſtractæ, quàm ſi quis ex proxima, *Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris,* duas facere velit. Quòd ſi tuæ pietati parum erit ſeptem diebus totam abſolvere, poteſt, quod etiam à majoribus video factum, ſingulos dies in ſeptem precandi tempora partiri. Bene vale. *Baſileæ*, IX. Calend. Novemb. M.D. XXIII.

De contemptu Mundi.

Deſ. Eraſmus Rot. candido Lectori S. D.

SÆpe queſtus ſum, optime lector, me gravari ſtudiis amicorum, qui me vivo & reclamante evulgant quaſlibet nugas, quas puer etiam exercendi ſtili gratiâ luſi, nihil minus cogitans, quàm ut in hominum manus venirent. Qua quidem in re hoc etiam ſum infelicior, quòd nunc prodeunt hoc feliciſſimo ſeculo, minus obnoxia futura ſannis hominum, ſi tum fuiſſent edita, cùm primùm erant condita. Nunc leguntur ut à ſene prodita, quæ nec adoleſcens in hoc ſcripſi; & leguntur ab hac ætate, quæ tam multos habet naris emunctiſſimæ. Olim vix annos natus viginti, ad improbas preces cujuſdam qui adhuc in vivis eſt, ſcripſi epiſtolam quâ ille cupiebat *Iodocum* nepotem ad ſuæ vitæ conſortium evocare. Huic ſæpius deſcriptæ, & paſſim evulgatæ meum addidere nomen, cùm mihi nullus ſit nepos *Iodocus*. Alieno ſtomacho ſcripſi, & ut res ipſa clamitat, ſcripſi neglectè, ludens extempore in locis communibus, nulla tum inſtructus autorum lectione. Ac typographi palàm minitabantur ſeſe edituros, niſi ederem ipſe. Itaque relegi, pauculiſque verbis immutatis, paſſus ſum officinis committi. Sic opinor fiet aliquando, ut deſinant pueritiæ meæ nænias adamare. Bene vale, lector optime: & ſi legis hæc, cum venia lege, & ſic lege, ut alieno ſcripta ſtomacho. *Epiſt.* 47.

De præparatione ad Mortem.

Deſ. Eraſmus Roterodamus clariſſimo viro domino Thomæ Comiti Wiltiſheriæ, & Ormaniæ S. D.

AD ipſum *Chriſtianæ* Philoſophiæ colophonem me vocas, vir clariſſime. ſed pietatis ſtudio quàm fortunæ ornamentis clarior, dum adhortaris, ut ſuperioribus addam vel brevem commentarium, *quomodo ſe quiſque ad mortem præparare debeat.* Hic eſt enim extremus humanæ vitæ, veluti fabulæ, actus, unde pendet vel æterna felicitas hominis, vel æternum exitium. Hic eſt *Epiſt.* 48.

ſupremus

ſupremus cum hoſte conflictus, à quo *Chriſti* miles ſempiternum expectat triumphum ſi vicerit, ſempiternam ignominiam ſi victus fuerit. Equidem in hoc negotio jamdudum totus eram, quum adhortatio tua, mihi veluti calcar acceſſit currenti. Quanquam tum quidem uni mihi philoſophabar. Sed tua pietas cupit ut hic quoque fructus per nos fiat multorum communis. Utinam Domini benignitas largiatur ſanctiſſimis votis tuis meóque conatui felicem eventum, ego certè non reluctabor illius voluntati, cujus inſtinctu hoc meum obſequium abs te poſtulari arbitror. Vale. Apud *Friburgum Briſgoiæ*, Calend. Decemb. Anno M. D. XXXIII.

De diſcrimine Adulatoris & Amici.

Invictiſſimo Anglorum Regi Henrico octavo
Deſ. Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 49. SIcuti non alia res, vel ad vitæ conſuetudinem jucundior, vel ad obeunda negotia magis neceſſaria, quàm ſyncerus ac verè liber amicus: ita nihil omnium ſolet homini rariùs contingere; quemadmodum & aliàs præſtantiſſimarum rerum ſumma raritas eſſe conſuevit. Verùm ut ſcitè diſſerit *Hieron* ille *Xenophonticus*, hanc tantam felicitatis partem nulli magis deſiderant, quàm Principes alioquin feliciſſimi, quum nulli magis habeant opus amicis vel pluribus, vel ſyncerioribus. Etenim plurimum perſpiciat oportet is, qui unus tot hominum millibus proſpicit. Proinde multis oculis, hoc eſt, multis prudentibus ac fidis amicis præditum eſſe Principem decet. Quod quidem prudenter intelligens *Darius Perſarum* Rex, oblato malo punico quopiam, inſigni magnitudine, tantum optavit *Zopyrorum*, quantum ineſſet in eo granorum. Erat is *Zopyrus* vir egregiè probus, Regiq; amicus, unde illum Rex non injuriâ tanti fecit, ut diceret ſe malle *Zopyrum* unum integrum, quàm centum capere *Babylonas*, palàm teſtificans, nullum eſſe theſaurum, quo non ſit amicus precioſior. At hujus filius *Xerxes*, *Græciam* invaſurus in tot hominum millibus, quot nullus adhuc hominum auſus eſt credere, unum reperit *Demaratum*, à quo liberè & amicè moneretur: ſed cujus fidem non priùs intellexerit, quàm eventu compertam. Quod ipſum uſu venit & *Crœſo Lydorum* Regi in *Solone*. *Alexander* item *Magnus* in tam numeroſa convictorum turba, unum habuiſſe *Calliſthenem* legitur, *Ariſtotelis* diſcipulum, & hunc tamen liberum magis quàm amicum. *Dionyſio Syracuſano* ſolus aderat *Dion* & *Plato*, *Neroni Seneca*, cujus conſiliis ſi paruiſſet, & imperium habuiſſet diuturnius, & inter bonos Principes numerari potuiſſet. Sed horum fortaſſe mores & ingenium ingenuos amicos non recipiebant. Quanquam etiamſi facillima ſit natura Principis planéque tua, quâ nihil cogitari poteſt facilius; tamen fortunæ ſplendor, qui turbam amicorum allectat, idem obſtat quò minùs queat verus amicus à fucato dignoſci. Neque enim temere dictum eſt illud, *Amicos ſecundæ res parant, adverſæ probant*. Atqui quo melior eſt poſſeſſio ſyncerus amicus, hoc nimirum eſt peſtilentior qui hoc titulo perſonatus obrepit. Itaque cum coticulis diligenter exploremus aurum, purum ſit an ſecus, neque deſint notæ, quibus nativam gemmam à factitia ſecerna-

A mus, nónne vehementer abſurdum ſit, in re tanto majoris momenti parem diligentiam non adhibere, videlicet ut aſſentatorem ab amico, hoc eſt, rem omnium longè peſtilentiſſimam ab omnium ſaluberrima dignoſcamus? Verùm nè cui ceu venenum guſtu, ſic amicum experimento, magno ſuo malo deprehendere ſit neceſſe, *Plutarchus* autor, inter *Græcos*, ſine controverſia doctiſſimus, miram quandam rationem prodidit, quâ facilè B poſſit ingenuus ac ſyncerus amicus à perſonato fucatóque diſtingui. Jam verò quoniam in admonendis amicis, velut in medicando non ſat eſt adeſſe fidem, verùm & prudentiam adhibere convenit, nè dum parum aptè mederi ſtudemus erratis amici, ſubvertamus amicitiam, & hanc adjecit coronidem, docens quâ moderatione ſit admonendus amicus, ſi quid extiterit admonitione dignum. Tam frugiferum igitur opus in majeſtatis tuæ gratiam *Latinitate* donavimus, quo idem ſtudium C eundem animum quem tibi olim ampliſſimæ ſpei puero teſtati ſumus, nunc Regi regum omnium florentiſſimo teſtaremur. Bene vale.

De utilitate capienda ab inimicis.

Reverendiſſimo in Chriſto Patri D. D. Thomæ Archiepiſcopo & Cardinali Eboracenſi
Eraſmus Rot. S. D.

D QUm hoc literario xeniolo, Præſul ornatiſſime, cuperem & meum in te animum teſtificari, Epiſt. 50. & tuum viciſſim ambire favorem, cujus tanta eſt apud regiam majeſtatem tum autoritas tum gratia, ut nullus in univerſa *Britannia*, non idem & optet, & agat: aliquandiu me deterruit magnitudinis tuæ ſplendor, dum vehementer improbum exiſtimarem, tantulo munuſculo, heroa tam incomparabilem ſollicitare. At è diverſo multò magis tua invitavit facilitas bonitáſque, co- E gitantem quàm non ſapiant mores tui fortunam tuam, quámque ſis omnibus juvandis expoſitus: haud ignorans divino conſilio tibi contigiſſe, ut unus omnium plurimum poſſes, quo unus omnibus quamplurimum prodeſſes. Eſt libellus perquam exiguus, ſed meminetis minutiſſimis nonnunquam gemmis, maximum eſſe precium. Quin magis ut eum tibi compendio commendem, *Plutarchi* eſt, quem ita demum intelligam amplitudini tuæ placuiſſe, ſi libellum eum, quem regio F nomini nuncupavi, te commendante ſenſero non diſplicuiſſe. Atque id quoque ita liquebit, ſi negotii quod agimus eventus, & meis votis, & veſtris pollicitis reſpondebit. Nullus eſt, cui plus debere poſſim, quàm Regi regum omnium florentiſſimo; nullus cui magis debere velim, quàm Principi principum omnium optimo, præſertim de noſtro ingeniolo tam candidè ſentienti, tam honorificè loquenti. Equidem plurimum illi jam debeo, quòd me toties ornat teſtimonio vocis G ſuæ. Quis enim non gaudeat tali ore laudari? Plus tamen debiturus ſim, ſi auctis fortunulis noſtris fidem quoque laudibus, quas mihi tribuit, aſtruat: nam nunc quidem multi non credunt me talem eſſe, qualem ille prædicat, quòd conſpiciant hanc fortunam tam magnificis illius præconiis parum reſpondere. Bene vale, eximium & regiæ, & totius regni decus.

De cohibenda Iracundia: & De Curioſitate.

Clariſſimo viro Alexio Turzoni, sereniſſimi Hungariæ Regis à Theſauris, Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 51. NE ſolis lamiis exiſtimes oculos eſſe emiſſitios, vir ornatiſſime, aut ſoli *Midæ* prælongas aures: en nos tanto locorum intervallo dirempti, etiam iſthuc uſque porrectis auribus atque oculis audimus quid optimus quiſque de te prædicet. ſpectamus ac ſuſpicimus raras animi tui dotes, quibus longè ditior es, quàm theſauris regiis, etiamſi tuum eſſet, quicquid diſpenſandum accepiſti. Quin potiùs quod te non viſum novimus, haudquaquam aurium aut oculorum noſtrorum curioſitati tribuendum eſt, ſed quemadmodum tonitrui ſtrepitus procul auditur etiam ſurdaſtris, ac fulguris emicantis jubar procul etiam cæcutientium præſtringit oculos, ita virtutum tuarum ſplendor famâque nuſquam gentium non penetrat. Nos verò naturâ penè dormitabundos hiſce temporibus expergefacit neceſſitas, ut homines virtute præſtantes, & cognoſcere ſtudeamus, & cognitos demereri: non aliter quàm qui viribus hoſtium preſſi metuunt extrema, è regionibus quamlibet longinquis aſciſcunt auxilia, & nuſquam non habent aures atque oculos, videlicet captantes ſi quid alicunde præſidii rebus laborantibus affulgeat. Itaque quum perſpiciamus homines quoſdam, ſi tamen qui tales ſunt, homines dici merentur, devotis animis & conjuratis copiis imminere bonarum literarum exitio, quibus ut ingenuè fateor me debere plurimum, ita fatentur & illæ, ſe nonnihil viciſſim & mihi debere, non pudet undiquaque præſtantium heroum emendicare præſidia, adverſùs *Gothorum* ac *Vandalorum* iſtorum inſanas incurſiones: ut prorſus videatur actum non modò de linguis ac politioribus literis, verumetiam de diſciplinis omnibus homine libero dignis, ni contingat non unus aliquis *Camillus*, ſed multi propugnatores, qui tantum valeant ingenio, virtute, & autoritate, quantum adverſarii valent inſan⸱, malitiâ, & impudentiâ; quibus rebus ſine controverſia valent plurimum. Extinctis autem hujuſmodi ſtudiis, quæſo quantulum aberit vita noſtra à vita pecudum, ferarum ac piſcium? Atque ut hanc legationem publico ſtudiorum nomine non detrectarem ad te ſuſcipere, vir clariſſime, ceu calcar addidit *Joannes Antonius Caſſovienſis*, vir moribus non minùs integris quàm candidis. Apud me certè fidei ſpectatiſſimæ ſit oportet, cui corpuſculum hoc, vitro fragilius, auſim credere, quod tamen nulli ſeni medico vel fidentiùs vel feliciùs unquam credidi, quàm illi juveni. Is mihi, quum hic eſſet, nunquam deſtitit prædicare, quàm propenſus eſſet animi tui ſavor erga rectorum ſtudiorum cultores, tum autem quantum apud inclytum *Hungariæ* Regem polleres gratiâ, quantum apud *Hungaros* omnes autoritate. Quid multis? perſuaſit hanc legationem nec mihi, nec ſtudiis inſeliciter ceſſuram. Orator itaque pro literis veniens, ab ipſis literis munuſculum adfero, duos *Plutarchi* libellos, qui utinam per me tam diſertè loquantur *Latinis* auribus, quàm hactenus *Græcè* peritis loquebantur, Mihi certè non mediocre negotium exhibuit

A ipſa *Plutarchica* phraſeôs ſubtilitas, cenſúſque reconditi ex retruſis omnium autorum ac diſciplinarum apothecis ſic deprompti connexíque, ut non orationem ſed Centonem, aut, ut meliùs dicam, muſaicum opus exiſtimes, ex emblematibus exquiſitiſsimis concinnatum: quod ut illi fuit facillimum, qui pectus habebat inſtructiſsimum omni genere literariæ ſupellectilis; ita difficillimum eſt interpreti, quid unde decerpſerit obſer- B vare, præſertim quum plerique ſcriptores non extent è quorum pratis decerpſit ſuos floſculos, unde corollas haſce contexuit. Præter hanc difficultatem habet conciſum quiddam & abruptum, ſubitò lectoris animum tranſmovens in diverſam regionem: ut jam non ſolùm requirat undiquaque doctum, verumetiam attentum ac vigilantem. Denique *Boetus* quidem eſt *Plutarchus*, ſed aurem animúmque *Boetum* longè ſubmovet à lectione. De mendis interim librariorum nihil dicam, quæ C tamen veluti ſalebræ non raró curſum noſtrum remoratæ ſunt. Vicimus quidem permultas, nonnullas, ſed admodum paucas tranſiliimus veriùs quàm ſubmovimus. Verùm omnem difficultatem abundè penſat utilitas argumenti. *Socrates* philoſophiam è cœlis deduxit in terras: *Plutarchus* introduxit in cubiculum, in conclave, in thalamos ſingulorum. In hujuſmodi campis nunc ideo verſor libentiùs, quòd eò tumultus videam deveniſſe rem *Chriſtianam*, ut de *Chriſto* loqui parum ſit D tutum, ſive bene loquaris ſive malè, adeo ſub omni lapide Scorpius dormit. *Plutarchus* autem in his libellis ea tractat, quæ quivis quovis tempore mox in uſum vitæ depromere poſsit. Quo magis admiror, quicquid hic autor prodidit de moribus, non teri manibus omnium, non à pueris ediſci. His certè libellis quanquam & olim non indiligenter lectis, ſentio me nonnihil profeciſſe, dum attentiùs verſo, diúque penitus introſpicio. Sunt vitia, quæ ſenectus vel tollit, vel ſaltem mitigat. E Cæterùm Ira, quam in juvenibus acuit ſanguinis fervor, ac rerum inſcitia, in ſenibus repubeſcit, nimirum ob ætatis imbecillitatem, niſi rerum uſus ac philoſophiæ ratio pharmacum præſentaneum admoveat: Quin & Curioſitatis vitium utrique ætati pubeſcenti videlicet ac repueraſcenti familiare videtur, niſi quod in pueris nomen habet levitatis, in ſenibus ſuſpitionis. Et ſi *Peripateticis* credimus, pueris hic veluti ſtimulus additus eſt ad rerum cognitionem, ſenibus ceu remedium adverſùs F lethargum ac veternum, aut ſubmonitor potiùs adverſùs captionem. Rerum alienarum curioſitas adeo me nunquam tenuit, ut propriarum etiam ſecurior ſim quàm expediat, Cæterùm iraſci celer, at ſic ut placabilis eſſem. Nonnunquam antevertit hic affectus ac fallit animi propoſitum, præſertim ubi quod peccatur cum impudentia malitiáque conjunctum eſt. Et tamen unum è paucis eſſe me puto qui gravatim ac ſeriò diſcedunt ab amicitia, quíque capitaliter læſi, ídque non ſemel, G poſſunt non μνησικακεῖν. Fortaſsis tuæ prudentiæ, ingeniíque lenitati, non eſt opus talibus remediis, niſi quòd tantum negotiorum ſuſtinenti perdifficile eſt non alibi commoveri. Certè nullus eſt mortalium tam abſolutus, ut non habeat quo proficiat, etiamſi deſit quod corrigat. Bene vale, vir clariſsime. *Baſileæ* pridie Calendas Maias, Anno M. D. XXV.

De

De vitioſa Verecundia.

Deſ. Eraſmus Roterodamus ornatiſſimo juveni Franciſco Dilſo S. D.

Epiſt. 52. NUlla vitia graviorem afferunt perniciem, *Franciſce* chariſsime, quàm quæ virtutis ſpecie fucantur. Quorum de genere eſt *immodica verecundia*, quam *Græci* vocant *δυσωπίαν*. Atque hoc noxium germen optimis quibuſque ac generoſiſsimis ingeniis potiſsimùm innaſcitur; quod ſi vi tentes evellere, ſuccedit aliud nocentius: Si relinquas, multam malorum vim ſecum invehit. Cæterùm ſi cautâ moderatione corrigas, optimus eſt innocentiæ cuſtos, ac virtutum omnium velut ornamentum. Et rectè quidem *Ariſtoteles* negat pudorem eſſe virtutem, ſed in adoleſcentibus affectionem probam bonæque ſpei indolem arguentem. Ita Comicus ille ſenex: *Erubuit, ſalva res eſt.* Verùm is ſi immodicus ſit, celat vitia, nè poſſint ſanari, quemadmodum ſcripſit *Flaccus*,

——Incurata malus pudor ulcera celat.

Et *Plato* cenſet hunc affectum largioribus invitatiunculis excutiendum. Obſtupefacit ingenii vigorem. Unde priſci primum inſaniæ gradum, quem gignere dicitur ſtrychnum drachmæ pondere potum, *luſum pudoris* vocaverunt. Nec rarum eſt cernere quoſdam hujuſmodi pudore ſic delirantes, ut mens abeſſe videatur. Breviter non ſolùm ad diſcendum ac judicandum, verumetiam ad dicendum & ad omnem honeſtam vitæ functionem reddit inutiles. Itaque hunc *Plutarchi* libellum, quem *Linguæ* noſtræ appendicem eſſe volui, eo libentiùs verti, quòd ipſe repetens animo vitæ peractæ ſeriem, comperio me non aliâ re magis peccáſſe quàm *δυσωπίᾳ*, neque quicquam infelicius mihi ceſsiſſe quàm ea quæ contra animi mei ſententiam, amicorum improbis flagitationibus tribui. Quoniam autem animadverti cum eximiis naturæ tuæ dotibus, multum verecundiæ, multúmque facilitatis eſſe conjunctum, hoc libello te velut antidoto muniendum putavi, nè quando pudor exeat in *δυσωπίαν* quæ an tibi hactenus damno fuerit neſcio, certè illi acceptum fero, quod ſerò cognovi tam felix & amicum ingenium. Quod ſi maturiùs contigiſſet, tuo quoque, ni fallor, bono contigiſſet. Sed non te remorabor diutiùs à *Plutarcho*, ex quo meliùs audies hæc omnia. Bene vale. *Baſileæ*, poſtrid. Purificationis. Anno à *Chriſto* nato M. D. XXVI.

In ſex priores *Apophthegmatum* libros.

Illuſtriſſimo Principi Juniori Guilhelmo, Duci Clivenſi, Juliacenſi, Montenſi, Comiti Marchiæ & in Ravenſpurgo, &c. Deſ. Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 53. QUoniam priores libellos quos mei erga te animi velut arrabonem qualemcunque miſeram, tam comiter accepiſti, *Guilhelme* Princeps junior illuſtriſſime: nec tu modò, ſed & ambo clariſſimi parentes tui, viſum eſt aliquid & tuâ nobilitate dignius, & tuis ſtudiis, ni fallor, utilius adjungere. Proin ex optimis quibuſque autoribus collegi, quæ *Græci* vocant *Apophthegmata*; hoc eſt, egregiè dicta, quòd viderem non aliud

A argumenti genus Principi, præſertim juveni, magis accommodum. Sunt illa quidem ſcitu digniſſima, quæ Philoſophi de moribus, de republica adminiſtranda, déque bello gerendo literis prodiderunt. Sed quoto cuique vel privato tantum eſt ocii, ut apud *Platonem Socraticarum* argutationum, Ironiarum & Iſagogarum ambages ac labyrinthos evolvere vacet? *Ariſtoteles* autem copioſè quidem ſcripſit de moribus, ſed Philoſo-

B phis ſcripſiſſe videtur, non Principi. Dilucidiora ſunt quæ tradidit de re Oeconomica & Politica, ſed is vir nuſquam non requirit lectorem & attentum, & ocioſum: ad hæc, quoniam affectibus caret, non perinde retinet animum principalibus curis intentum. Jam in philoſophicis & *Marci Tullii* de Philoſophia libris pleraque ſunt ejus generis, ut non admodum referat Principem ea ſcire: quod genus ſunt quæ diſputantur ab illis *De finibus bonorum ac malorum*, majore ſubtilitate

C quàm fructu. Conveniunt hæc illorum inſtituto, qui de honeſto per omnem vitam nihil aliud quàm diſputant. At ei qui ditioni naſcitur, ſtatim expedienda virtus eſt, non per ocium diſputanda. Reſtat hiſtoria, quæ quoniam res præclarè ſecúſve geſtas velut in tabula ſpectandas repræſentat, nec id abſque voluptate, magnatibus viris aptior eſſe videtur: ſed hic ut infinitam voluminum vim Principi vacet evolvere, quis poſſit meminiſſe? Atqui quemadmodum ii qui certant in palæſtra,

D certos quoſdam prehendendi elabendique modos ad manum habent: ita qui in pacis belliſque negotiis verſantur, certas rationes in promptu habere convenit, quibus admoneantur, quid pro re nata ſit facto opus, quid non. Hac in parte videmus eruditiſſimos viros Principum curas ſuâ diligentiâ ſublevare conatos, quorum alii ſcripſere ſententias, veluti *Theognis* & *Iſocrates*; alii celebrium virorum ſtratagemata & Apophthegmata, veluti *Valerius Maximus*; & *Sextus Julius Frontinus*, qui

E indicat idem ab aliis nonnullis factitatum. Non mediocris ocii res eſt aurum ſcrutari in venis, aut gemmas in arenis maríve quærere. Is demum occupatiſſimo Principi gratum præſtat officium, qui aurum purum factúmque exhibet, qui ſelectas ac repurgatas gemmas, auro incluſas, aut poculis additas offert. Id officium quum à multis tentatum ſit, meâ tamen ſententiâ, nemo feliciùs præſtitit quàm *Plutarchus*, qui poſt editum egregiè frugiferum opus, *De vitiis virorum illuſtrium*, in quo per-

F mixtim facta ſimul ac dicta illorum referuntur, *Trajano* Cæſarum laudatiſsimo collegit inſignia diverſorum Apophthegmata, quòd in his velut in certiſsimo ſpeculo repræſentatur animus ſingulorum. Nam in factis bonam laudis partem ſibi vindicat conſiliarius, dux ac miles, maximam fortuna, per quam videmus interdum optimè conſulta peſsimum habere exitum: rurſus quorundam inconſultam temeritatem feliciſsimè cedere. Nam quemadmodum dixiſſe fertur *Sira-*

G *mnes Perſa*, Dux, ut opinor, interrogatus cur facta præclaris ejus dictis non reſponderent: Quid loquar mihi in manu eſt, quid eveniat in arbitrio fortunæ & Regis. Nec tamen ideo ſuâ laude fruſtrantur honeſta conſilia. *Plutarchus* autem non tantùm in delectu cæteris præſtat, verumetiam in explicando; habent enim Apophthegmata peculiarem quandam rationem & indolem ſuam, ut breviter, argutè, ſalſè, & urbanè cujuſque ingenium

ingenium exprimant. Siquidem ut ſingulis hominibus, ita ſingulis etiam nationibus ſuus quidam genius eſt: unde fit ut alia conveniant *Alexandro*, alia *Philippo* aut *Antigono*, alia *Phocioni*, alia *Alcibiadi*: rurſus alia quadrent in *Laconem*, alia in *Scytham* aut *Thracem*, alia in *Athenienſem*, aut in *Romanum*. In his igitur exprimendis mihi dilutiòr videtur *Xenophon*, ſuffrigidus *Herodotus*, loquacior *Diodorus* & *Quintus Curtius*, nè pergam de cæteris dicere. *Plutarchus* omnes implevit numeros. Eóque viſum eſt hunc ex omnibus potiſſimùm ſequi. Quicquid igitur erat in hujus opere quod inſcripſit, *De Apophthegmatibus*, hic in ſolidum reperies. Comperimus hoc opus bis *Latinè* verſum, primùm à *Franciſco Philelpho*, deinde à *Raphaële Regio*, quem *Patavii* novimus. *Philelphus* in nonnullis locis fuerat lapſus, quæ reſtituit *Raphael*, ſed ipſe rurſus impingens alicubi: nimirum homines erant ambo. Sed uterque nihil aliud eſſe voluit quàm interpres, nos *Plutarchum* multis de cauſis ſequi maluimus quàm interpretari, explanare quàm vertere. Primùm ut dilucidior eſſet oratio, quippe minus aſtricta *Græcis* vocibus. Non enim hæc *Trajano* ſcribuntur, viro tum utraque literaturâ, tum longo rerum uſu exercitatiſſimo, ſed adoleſcenti Principi, imò per te pueris & adoleſcentulis omnibus liberalium ſtudiorum candidatis: nec illo ſeculo, quo dicta geſtáque ejuſmodi vulgi fabulis celebrabantur, in balneis, in conviviis ac circulis forenſibus: deinde ut mihi liceret indicare dicti argutiam, ſi quod occurreret obſcurius, qualia nunc ſunt permulta, non ſolùm rudibus, verumetiam ultra mediocritatem eruditis. Me certè in multis torſit divinatio, & haud ſcio an alicubi fefellerit etiam. Nec paucis in locis lucta fuit cum mendis codicum, in quas neceſſariò impegerunt etiam interpretes. Vix enim credibile eſt quantum ſibi permiſerint vel librarii, vel ſcioli quidam in hunc autorem, cui ſumma debebatur religio. Nullus enim extitit inter *Græcos* ſcriptores *Plutarcho*, præſertim quod ad mores attinet, ſanctior aut lectu dignior. Atqui hoc ipſum quod abſterrere debuerat, invitavit gloriæ quæſtúſque ſitientes ad depravandum, addendum, detrahendum. Etenim quo quiſque ſcriptor eſt plauſibilior ac celebrior, hoc magis ad quæſtum corrumpitur. Arguit hoc ipſa *Græcorum* codicum varietas. Nam ut aliis omiſſis, de hoc opere quod eſt in manibus loquar, quædam habet *Philelphus* quæ *Raphael* non attigit, & contrà. Deinde quum *Plutarchus* in Præfatione, profiteatur ſeſe in *Vitis*, dicta factáque virorum illuſtrium promiſcuè retuliſſe, ſed in hoc opere compendii gratiâ tantùm Apophthegmata contexuiſſe, permulta tamen admixta videmus quæ nihil aliud ſunt quàm ſtrategemata. Jam eodem in opere toties eadem repetita, nónne palàm clamitant, argumentum hoc ab alio contaminatum? Ut jam ignoſcamus Apophthegma referri ſub ejus nomine cui dictum eſt, non à quo dictum eſt, ut de *Lyſimacho* & *Philippo*. Nam in *Plutarchi Collectaneis* quod à *Philippo* reſponſum eſt *Lyſimacho*, ſub titulo *Lyſimachi* refertur. Majoris erat audaciæ, quòd ex uno opere fecerunt duo. Quoniam enim *Plutarchus* è *Laconicis* quæ pluſima feruntur, ea duntaxat attigiſſet quæ videbantur occupatiſſimo Cæſari futura ſatis, ille quiſquis fuit, ſi modò fuit unus aliquis,

A *Lacedæmoniorum* dictis proprium volumen dedit, idque ſecundùm ordinem literarum *Græcarum*, quem *Raphael* vertit in ordinem *Latinarum*. Ac hic erat è tribus omnium deterrimus. Nam ordinem ſententiarum ſequuntur *Valerius* & *Frontinus*, quæ ad religionem, pietatem in patriam, ad fidem, ad fortitudinem ac juſtitiam pertinent, & item de cæteris, in ſuam quæque claſſem digerentes. Eruditiſſimus eſt quem ſequutus erat
B *Plutarchus*, ſeriem regionum, ac regnorum obſervans, & in ſingulis ætatem, ordinem, unicuique Regum ſuos adjungens Duces, & cuique Ducum ſuos collegas. A *Perſis* venit ad *Ægyptios*, ab *Ægyptiis* ad *Thraces*, à *Thracibus* ad *Scythas*, à *Scythis* ad *Siculos*, à *Siculis* ad *Macedones*, hinc ad *Athenienſes*, ab his ad *Lacedæmonios*, in horum ſingulis temporum non literarum ordinem ſequens: à *Lacedæmoniis* ad *Thebanos*, à *Thebanis* ad *Romanos*, ut lector è paucorum dictis hiſtoriæ to-
C tius agnoſcat ſeriem quam miſcrè confudit is qui *Laconica* ſeparavit, repetens interim eadem quæ ad *Trajanum* collegerat *Plutarchus*: quanquam id frequentiùs in altero deprehenditur opere, ſed in utroque toties, ut ea dormitatio non cadat in *Plutarchum* ſcriptorem exactæ diligentiæ. Adde quòd hæc pars nullam habet præfationem, nec illa prior ad *Trajanum* quadrat ad utrunque opus. Jam quid gratiæ debeatur his, qui celebrium autorum libros ad hunc contaminant modum, in
D præſentia non diſputo, mihi ſacrilegii genus eſſe videtur. A me tamen, exceptis aliquot *Laconicis*, quòd eadem in altero catalogo repetuntur omnia, nihil eorum prætermiſſum eſt, quæ *Plutarchi* titulo feruntur: partim nè quid hic deſideraret lector avidus magis quàm elegans, partim quod nihil illic viderem non dignum cognitu, licèt non ſuo dictum loco. Sed totum opus quodam modo meum feci, dum & explanatius effero quæ *Græcè* referuntur, interjectis interdum
E quæ apud alios autores addita comperiſſem, additis item permultis quæ in hoc opere non habebantur, ubique veluti ſcholiis indicans vel ſenſum vel uſum Apophthegmatis, in his duntaxat quæ lucis aliquid deſiderabant, ſed hoc ipſum breviter, nè ab Apophthegmatum natura degenerarem. Ordo verò nobis etiam confuſior eſt quàm illic inveni, quod quum initiò ſtatuiſſemus paucos duntaxat eximios recenſere, calor operis incitavit, ut mutatâ ſententiâ longiùs proveheremur:
F nec erat futurus finis, niſi rerum ſeſe offerentium velut immenſum pelagus, receptui canere compuliſſet. Nam ut *Quintilianus* inter Grammatici virtutes collocat quædam neſcire: ita in hoc argumenti genere, diligentiæ pars eſſe videtur quædam præterire. Itaque lautus convivator eſſe malui quàm moleſtus, præſertim quòd ſi quid in hac cœna prætermiſſum eſt, poterit in alia proponi, poſteaquam hæc erunt concocta. Porro ordinis neglecti incommodum Indice penſavimus.
G De titulo nihil refert anxium eſſe, quum in his quæ collegit *Plutarchus* ſub Apophthegmatum nomine, multa ſint quæ alius mallet ἐπιφωνήματα, χρεῖαι, ἀστεῖα, ἀπομνημονεύματα ſive γνῶμαι dicere. Cæterùm poſteaquam in his diſtinguendis fruſtra ſudavit *M. Tullius*, nec *Quintiliano* ſatisfecit *Marſus* homo doctiſſimus, atque adeo nec ipſe *Quintilianus Marſo* doctior ſibi, non arbitratus ſum operæpretium in hoc anxiam operam ſumere, ſat

habens

habens alicubi dicti, jocive ſpecimen obiter indicaſſe. In hisce certè quæ nos adjecimus, ſedulò cavimus, nè ſtrategemata cum Apophthegmatis confunderemus, tum nè quid omninò poneremus, niſi ex probatiſſimis utriuſque linguæ ſcriptoribus, iiſque vetuſtis decerptum: non quòd neſciam à recentioribus permulta referri falsè lepidèque dicta, ſed plus habent autoritatis quæ conſecravit antiquitas, & adhibendus erat operi modus. Nè illud quidem quenquam movere debet, quòd nonnunquam idem dictum, ab hoc aſcribitur huic, & ab illo tribuitur alteri. Nec enim tam refert à quo quid dictum ſit, quàm quid dicatur, etiamſi celebris & gratioſus autor nonnihil ponderis & gratiæ dictis adjungit. Id frequentiùs occurrit, quàm ut exemplis ſit probandum. Fit autem hoc interdum humanæ memoriæ lapſu, quanquam nihil vetat eandem ſententiam à diverſis autoribus proficiſci, ſive id faciat imitatio, ſive caſus: quemadmodum hunc ſenarium, *σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ*, conſtat eſſe *Sophoclis*, & tamen citatur à *Platone* ex *Euripide*. Rurſus, hic verſus *γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ᾽ ἐγώ*, quum ſit in *Philoctete Sophoclis*, tamen idem reperitur in *Bacchis Euripidis*. Similiter hic verſus, *σιγᾶν θ᾽ ὅπου δεῖ καὶ λέγειν τὰ καίρια*, quum ſit in *Æſchyli Prometheo*, deprehenditur apud *Euripidem* duabus literulis immutatis *σιγᾶν λέγειν*. Nonnunquam nec de re nec de nomine convenit inter autores. Velut qui *Fabio Max.* exprobravit, quòd ipſius opera recepiſſet *Tarentum*, *M. Tullio* eſt *Livius Salinator*, *T. Livio M. Livius*, *Plutarcho M. Lucius*, ſive ut *Græci* codices habent, *μάρκος λίβιος*. Item *Fabius* & *Philoſtratus* narrat *Leonem* Sophiſtam corpore inſigniter obeſo moviſſe riſum populo *Athenienſi*, *Plutarchus* puſillo. *Val. Max.* & *Plin.* de altercatione *Cn. Domitii* & *Lucii Craſſi* quàm diſſonant in narrando? Illa frigidiſſima ſunt quæ perſonis fabuloſis affinguntur, quod genus ſunt *Philoſtrati* ſophiſtæ, quum *Palamedi*, *Ulyſſi* ac ſimilibus affingit quod libet: eáque fiunt bis frigida tractando, quorum omnino nihil attigimus. Proxima ſunt, quæ variis perſonis attribuuntur in dialogis, non ad veri fidem, ſed ad delectandum conficta. Minus illa frigent quæ dicuntur in comœdiis aut tragœdiis, habéntque magnam gratiam in loco adhibita, tametſi ſub Apophthegmatis appellationem non cadunt, niſi quum ab autore nobili ad rem præſentem accommodantur, gratiora ſi nonnihil etiam ad alienum ſenſum detorqueantur. Veluti quum *Ariſtoteles Caliſthenem* liberiùs cum *Alexandro* quàm expediret agentem, *Homerico* verſu admonuit,

Ὠκύμορος δή μοι τέκος ἔσσεαι, οἷ᾽ ἀγορεύεις.

Nec ex *Herodoto* libuit multa colligere, quod pleraque videantur à ſcriptoris ingenio reperta. Ejuſdem farinæ ſunt quæ incidunt in orationibus quas hiſtoriographi pro ſuo quiſque ingenio ſolent attexere perſonis, licet & illa plurimum conducant & ad judicium, & ad dicendi facultatem. Optimum Apophthegmatis genus eſt, quod paucis verbis ſenſum non vulgarem ſignificat potiùs quàm exprimit, quale nemo facilè poſſit ſtudio fingere, quódque quo propiùs ac diutiùs contemplere, hoc magis ac magis delectat. Univerſum autem hoc genus quod Proverbia, ſententias, inſigniter dicta factáque complectitur, accommodiſſimum eſt Principibus viris, quibus ob reipub.

A negotia non vacat magnam vitæ partem libris impendere. Hæc autem ut cum voluptate diſcuntur, facileq; inſidunt animo, ita longè plus habent philoſophiæ in receſſu quàm primâ fronte præ ſe ferunt. Legimus *Cæſarem Auguſtum*, quicquid uſquam talium præceptorum nactus eſſet, deſcribendum curare ſolitum, & ad varia loca mittere. Videmus autem priſcis illis ſapientibus hoc præcipuo fuiſſe ſtudio, ut res dignas cognitu, volupta-

B tis illecebra teneris ingeniis infererent, quo rudis ætas nondum matura ſeriis philoſophiæ præceptis per luſum diſceret, quæ per omnem vitam magno forent uſui. Hoc conſilio coſmographiam, aſtrologiam, & muſicam, naturalem ac moralem philoſophiam, ſcitè confictis fabulis & apologiis aſperſerunt. In his verò noſtris videbuntur eſſe quædam, quæ nihil faciant ad bonos mores, ſed riſum modò commoveant. Nè id quidem vitio dandum exiſtimo, riſu nonnunquam

C relaxare animum curis fatigatum, modò riſus ſit argutus ac liberalis. Hæc enim exhilarant ac vegetant juvenum ingenia, nec mediocriter faciunt & ad vitæ comitatem & ad orationis jucunditatem. Quid enim magis edulcat *M. Tullii* dictionem, quàm quòd eam hujuſmodi dictis ſubinde condit? Quid porrò ſunt *Plutarchi* Moralia, niſi aulæa hujuſmodi coloribus picturata? Jam illa quæ maximè videntur ridicula, tractando fiunt ſeria. Quid enim magis ridiculum quàm

D *Diogenes* in meridie cum lucerna obambulans, & hominem ſe in frequenti foro quærere dictitans? At interim ridendo diſcimus, non eſſe ſtatim homines qui ſpeciem habent hominis, quam habent & ſtatuæ, ſed ut invenias hominem inveſtigandus eſt animus. Is ſi rectâ ratione ducitur potiùs quàm affectu, tum demum repeſiſti hominem. Item quid æquè ridiculum, atque quod *Phryne* ſtipulata, ut quod ipſa prior faceret, idem cæteræ mulieres in convivio facerent omnes: manum

E bis aquæ immerſam admovit fronti, hoc commento magno omnium riſu prodens cæterarum fucos, quum ipſa videretur etiam formoſior? Sed hic riſus nos docet idem quod ſeriò dixit *Socrates*, ut tales eſſe ſtudeamus quales haberi velimus, nè detracto fuco pro gloria malè affectata reportemus ignominiam. Docet & illud, nè nitamur bonis externis fluxiſque, quæ variis caſibus facilè eripiuntur homini, ſed paremus veras opes animi, in quas nullum jus habet fortuna. Tan-

F tum feriæ philoſophiæ docet nos illud ridiculum meretriculæ factum. Proinde quanquam alioqui ſeveris rationibus inſtitueret cives ſuos *Lycurgus*, tamen liberales jocos illis non ſolùm permiſit, ſed etiam præcepit. Inſtituit enim exercitamenti genus quod *λέσχας* appellabat, ad quod conveniebant ſeniores jam à publicis functionibus emeriti, lepidis dictis liberalibúſque jocis tempus cum voluptate tranſmittentes, ſed quæ vel ad honeſti laudem, vel ad vitiorum vituperationem conducerent.

G Quin & ſignum collocavit *γέλωτι* deo, id eſt, *Riſui*, quòd utiliſſimum judicaret modeſtis facetiis animorum vigorem recreare, & ad honeſtos labores alacres reddere, quando in rebus humanis

Quod caret alternâ requie durabile non eſt.

Quin & *Cleomenes* adeo ſeverus, ut nec mimos, nec pſaltrias, nec tibicines unquam admiſerit in rempub. probavit tamen ut cives jocis liberalibus falsiſq; dicteriis inter ſe decertarent. Deniq; quoties

ties datur à negotiis vacuum tempus, aut ipſa res poſtulat hilaritatem, quanto decentius eſt hujuſmodi dictis ludere, quàm illiberalibus indoctis & obſcœnis fabulis oblectari? mihi videtur aliquanto conſultius pueros in ludis literariis hujuſmodi thematis exerceri, quàm vulgaribus iſtis, quæ ut ſenſiculos habent frigidos, ita non indicant linguæ *Latinæ* myſteria: modò præceptor indicet rationes quibus quod breviter dictum eſt queat dilatari, & quod ridiculè dictum eſt poſſit ad uſum ſerium accommodari. His addamus & illud: In ſacris concionibus fortaſſe non convenit ſcripturis divinis admiſcere jocos humanos, ſed tamen excuſatius hæc adhiberentur ad excitandos dormitantes, quã aniles fabulæ, quas nonnulli ſolent ex abrupto interponere, prorſus è media vulgi fece hauſtas. *Julius Cæſar* tot civilia bellicáque negotia ſuſtinens, argutis dicteriis, quibus adeo delectabatur, ut etiam in ipſum torta probaret, modò ſcita, ſolet curarum laſſitudinem diſcutere. Vix alius Imperatorum fuit *Auguſto Cæſare* vel ſanctior vel occupatior. At rurſus quis in hoc genere urbanior? De *M. Tullio* nihil dicam, qui nonnullis videtur in jocando nec modi nec decori ſatis meminiſſe. *Xenocrates* philoſophus ingenii fuit triſtioris, vir alioqui magnus, ſed hunc *Plato* ſubinde jubebat litare Gratiis. *Zenon* totus *Stoicus*, *Socratem* ob perpetuam ſermonum urbanitatem, ſcurram *Atticum* ſolet appellare: nullus tamen eſt quin fateatur *Socratem* utroq; ſanctiorem. Nè commemorem quòd nullorum dicta magis celebrantur quàm quæ leporibus condita ſunt; certè pueris inſtituendis utilior eſſet *Socrates*, *Diogenes* aut *Ariſtippus*, quàm *Xenocrates* aut *Zeno*. Quòd ſi rectè viſum eſt ſapientiſſimis viris primam ætatem oblectamentis quibuſdam ad amorem ſapientiæ ſeverioris allicere, multò magis id convenit tum juveni tum Principi, quem ut vigilantem eſſe decet, ita non oportet nec ipſum unquam eſſe triſtem, nec quenquam à ſe triſtem dimittere. Animus autem amœnioribus ſtudiis educatus, fit ad omnes curas ferendas vegetior, & ad omnem hominum conſuetudinem feſtivior. His rationibus me tueri poteram, ſi nihil collegiſſem niſi facetias: nunc ſeriis hæc duntaxat admixta ſunt, veluti convivis condimenta. Quo genere ſi te ſenſero delectatum, haud me pœnitebit hujus operæ licèt humilioris, ut aliqui fortaſſe judicabunt. Scribunt aliqui provectioribus, nos Principis ætatem teneram lactamus. Quòd ſi hæc infra tuos profectus fuerint, certè optarim eſſe, tamen ſcio tibi non ingratum fore, per te communibus adoleſcentulorum ſtudiis hoc utilitatis acceſſiſſe. Et nos fortaſſe dabimus aliquando ſeveriora, poſtquam hæc edidiceris. Nam ediſcenda ſunt omnino, quo ſemper ad manum præſtò ſint. Quanquam quid meis opus, quum domi habeas *Conradum Heresbachium*, virum omni genere literarum abſolutum, quem ſic in te video affectum, ut quod optimo præceptore dignum eſt, alumni ſui commodis & ornamentis impenſiùs gaudeat quàm ſuis. Is ut tuam pueritiam formavit literis, ita grandiorem ætatem poterit fidelibus prudentibúſque conſiliis adjuvare. Mihi quoque non minus jucundum quàm honorificum fuerit, quantulacunque ex parte feliciſſimam indolem tuam, noſtrâ promoviſſe induſtriâ. Quod ſupereſt Deum Optimum Maximum precamur, ut ſua dona quæ largiſſimè in te contulit, ſervare, tueri, & augere

A dignetur, quo ſimul & laudatiſſimorum parentum votis reſpondeas, & clariſſimis majorum tuorum imaginibus dignus evadas, & luculentæ ditioni, cui natus ac deſtinatus es, par eſſe queas. Deſinam ſi verbum addidero: dum in his verſaris, memento te non *Chriſtianorum*, ſed Ethnicorum Apophthegmata legere, videlicet ut legas cum judicio. Apud *Friburgum Briſgoiæ*, quarto Calend. Martias. Anno M. D. XXXI.

B

In duos poſteriores Apóphthegmatum libros.

Illuſtriſsimo Principi juniori Guilielmo, Duci Cliventi, Juliacenſi, Montenſi, Comiti Marchiæ & in Ravenſpurgo, &c.
Deſ. Eraſmus Rot. S. D.

C Apud priſcos illos, illuſtriſſime Princeps, non *Græcos* modò, verùm etiam *Latinos*, actoribus ac patronis cauſarum forenſium certus aquæ modus per clepſydras inſundebatur, nè ſupervacanea verborum copia quum judicibus tædium adferret, tum ipſi etiam cauſæ officeret; denique aliis agere volentibus, aditum præcluderet. At non idem fieri ſolet in philoſophicis orationibus, in quibus tamdiu proferendus eſt ſermo, quamdiu auditor alacriter haurit ea quæ dicuntur, præſertim ſi quæ dicuntur conferunt vel ad liberalem eruditionem, *Epiſt. 54.*
D vel ad bene beatéque vivendum. Itaque perquàm eleganter *Plato Antiſthenem* prolixiùs diſſerentem admonuit his verbis: *Videris*, inquit, *ignorare quòd orationis modus non eſt is qui dicit, ſed is qui audit*. Sic & *Carneades* quum eſſet in diſſerendo vocalior, admonitus eſt à gymnaſii Principe, ut vocem moderatiùs promeret: ſed quum ille à gymnaſiarcha peteret ut ſibi præſcriberet modum, ſanè quàm appoſitè reſpondit, *Iſtuc quod à me petis, rectiùs ſumes ab auditoribus*. Jam videmus quoſdam non clepſydris, ſed clepſammidiis
E metiri convivium. Hoc ut fateor ad frugalitatis diſciplinam utiliter fieri, atque etiam neceſſariò, duntaxat apud eos qui neſciunt unquam à menſa ſurgere, niſi hirudinum ritu ſic diſtenti, ut tantùm non crepent ac diſſiliant: ita non conveniret opinor ei qui lautos & elegantes homines ſuaviter excipere vellet: ſed hunc oporteret apparatus modum à convivarum orexi petere. At ego in hoc argumento convivatoris perſonam indui, ac
F poſteaquam cœnæ tot inſtructæ miſſibus, quot actus permittuntur comœdiæ, ſecundas menſas non omninò jejunas adjeceram, mihi videbar ſic egiſſe partes meas, ut ſi non *Lucullus* quiſpiam, certè mundus & lautus ἑστιάτωρ videri poſſem: atq; adeo metuebam, nè apud frugalitatis amatores citiùs luxuriæ quàm ſordium crimen incurrerem. Verùm ſimulátque prodiit opus, tantâ aviditate diſtractum eſt, ut protinus à typographo cœperit efflagitari denuò, ſive hic eſt argumenti, ſive, quod
G magis arbitror, tuus ornatiſſime Princeps genius, quem confidimus non ſolùm ditioni tuæ, ſed & ſtudiis fore felicem. Itaque prioribus ſex libris recognitis & auctis, adjecimus duos, quos tu vel *Poſtcœnium*, vel *Pomenta*, ſive ἐπιδορπίσματα, ſi libet, vocare poteris, nè à convivii metaphora recedamus. Vale.

In

• In Moriæ Encomium.

Eraſmus Rot. Thomæ Moro ſuo S. D.

Epiſt. 55. SUperioribus diebus cum me ex *Italia* in *Angliā* reciperem, nè totum hoc tempus quo equo fuit inſidendum, ἀμούσοις & illiteratis fabulis tereretur, malui mecum aliquoties vel de communibus ſtudiis noſtris aliquid agitare, vel amicorum, quos hîc ut doctiſſimos, ita & ſuaviſſimos reliqueram, recordatione frui. Inter hos tu, mi *More*, vel in primis occurrebas: cujus equidem abſentis abſens memoria non aliter frui ſolebam, quàm præſentis præſens conſuetudine conſueveram, qua diſpeream, ſi quid unquam in vita contigit mellitius. Ergo quoniam omnino aliquid agendum duxi, & id tempus ad ſeriam commentationem parum videbatur accommodatum, viſum eſt *Moriæ encomion* ludere. Quæ *Pallas* iſthuc tibi miſit in mentem? inquies. Primùm admonuit me *Mori* cognomen tibi gentile, quod tam ad *Moriæ* vocabulum accedit, quam es ipſe à re alienus; es autem vel omnium ſuffragiis alieniſſimus. Deinde ſuſpicabar hunc ingenii noſtri luſum tibi præcipuè probatum iri, propterea quòd ſoleas hujus generis jocis, hoc eſt, nec indoctis, ni fallor, nec uſquequaque inſulſis, impendio delectari, & omninò in communi mortalium vita *Democritum* quendam agere. Quanquam tu quidem, ut pro ſingulari quadam ingenii tui perſpicacitate, longè latéque à vulgo diſſentire ſoles, ita pro incredibili morum ſuavitate facilitatéque cum omnibus omnium horarum hominem agere, & potes & gaudes. Hanc igitur declamatiunculam non ſolùm lubens accipies, ceu μνημόσυνον tui ſodalis, verùm etiam tuendam ſuſcipies, utpote tibi dicatam, jámque tuam non meam. Etenim non deerunt fortaſſe vitilitigatores, qui calumnientur, partim leviores eſſe nugas, quàm ut theologum deceant, partim mordaciores, quàm ut *Chriſtianæ* conveniant modeſtiæ: nóſque clamitabunt veterem Comœdiam, aut *Lucianum* quempiam referre, atque omnia mordicùs arripere. Verùm quos argumenti levitas, & ludicrum offendit, cogitent velim, non meum hoc exemplum eſſe, ſed idem jam olim à magnis autoribus factitatum. Cum ante tot ſecula Βατραχομυομαχίαν luſerit *Homerus*, *Maro Culicem* & *Moretum*, *Nucem Ovidius*. Cum *Buſiridem* laudârit *Polycrates*, & hujus caſtigator *Iſocrates*, Injuſtitiam *Glauco*, *Therſiten* & Quartanam febrim *Favorinus*, Calvitium *Syneſius*, Muſcam & Paraſiticam *Lucianus*. Cum *Seneca Claudii* luſerit ἀποθέωσιν, *Plutarchus Grylli* cum *Ulyſſe* Dialogum. *Lucianus* & *Apuleius* Aſinum, & neſcio quis *Grunnius Corocotta* porcelli teſtamentum, cujus & divus mèminit *Hieronymus*. Proinde, ſi videbitur, fingant iſti me latrunculis interim animi causâ luſiſſe, aut ſi malint æquitâſſe in arundine longa. Nam quæ tandem eſt iniquitas, cum omni vitæ inſtituto ſuos luſus concedamus, ſtudiis nullum omninò luſum permittere, maximè ſi nugæ ſeria ducant, atque ita tractentur ludicra, ut ex his aliquanto plus frugis referat lector, non omninò naris obeſæ, quàm ex quorundam tetricis ac ſplendidis argumentis? veluti cum alius diu conſarcinatâ oratione Rhetoricen aut Philoſophiam laudat, alius Principis alicujus laudes deſcribit, alius ad bellum adverſus *Turcas* movendum adhortatur, alius futura prædicit, alius novas de lana caprina comminiſcitur quæſtiunculas? Ut enim nihil nugacius, quàm ſeria nugatoriè tractare: ita nihil feſtivius, quam ita tractare nugas, ut nihil minus quam nugatus fuiſſe videaris. De me quidem aliorum erit judicium: tametſi, niſi planè me fallit φιλαυτία, Stultitiam laudavimus, ſed non omninò ſtultè. Jam verò ut de mordacitatis cavillatione reſpondeam, ſemper hæc ingeniis libertas fuit, ut in communem hominum vitam ſalibus luderent impunè, modò nè licentia exiret in rabiem. Quo magis admiror his temporibus aurium delicias, quæ nihil jam ferè niſi ſolennes titulos ferre poſſunt. Porrò, nonnullos adeò præpoſterè religioſos videas, ut vel graviſſima in *Chriſtum* convicia ferant citiùs, quàm Pontificem aut Principem leviſſimo joco aſpergi, præſertim ſi quid πρὸς τὰ ἄλφιτα attinet. At enim qui vitas hominum ita taxat, ut neminem omninò perſtringat nominatim, quæſo utrum is mordere videtur, an docere potiùs ac monere? Alioqui quot obſecro nominibus ipſe me taxo? Præterea qui nullum hominum genus prætermittit, is nulli homini, vitiis omnibus iratus videtur. Ergo ſi quis extiterit, qui ſeſe læſum clamabit, is aut conſcientiam prodet ſuam, aut certè metum. Luſit hoc in genere multò liberiùs ac mordaciùs divus *Hieronymus*, nè nominibus quidem aliquoties parcens. Nos præterquam quòd à nominibus in totum abſtinemus, ita prætereà ſtilum temperavimus, ut cordatus Lector facilè ſit intellecturus, nos voluptatem magis quàm morſum quæſiſſe. Neque enim, ad *Juvenalis* exemplum, occultam illam ſcelerum ſentinam uſquam movimus, & ridenda magis quàm fœda recenſere ſtuduimus. Tum ſi quis eſt, quem nec iſta placare poſſunt, is ſaltem illud meminerit, pulchrum eſſe à Stultitia vituperari, quam cum loquentem fecerimus, decoro perſonæ ſerviendum fuit. Sed quid ego hæc tibi patrono tam ſingulari, ut cauſas etiam non optimas, optimè tamen tueri poſſis? Vale, diſertiſſime *More*, & *Moriam* tuam gnaviter defende. Ex Rure quinto Idus Junias, Anno M. D. VIII.

In Panegyricum ad PHILIPPUM Burgundionum Principem.

Deſ. Eraſmus Rot. Joanni Paludano doctiſſimo atque humaniſſimo inclytæ Lovanienſium Academiæ rhetori S.D.

INtelligo tuis ex literis, Muſarum meúmque delicium, *Joannes Paludane*, id quod & ſine literis facilè conjectabam, ut es mei nominis vel meipſo ſtudioſior, te jamdudum ſitienter expectare, *Panegyrici* noſtri jam emergentis in lucem, quaſíque naſcentis, quod tandem fatum, quis genius fore videatur. Vix dum prima pagella recens. & adhuc ab officina madens cœperat oſtentari, atq; (ut fit in re nova) aliis ab aliis per manus tradi; *Eraſmus* interim, quem ſcias quantopere ſemper delectârit *Apelles* ille poſt tabulas latitans, nuſquam non aures arrectas habebat, undique captans, non quàm multis placeret (cum mihi quidem ad conſcientiæ fiduciam, & unius hominis judicium abundè *Epiſt.* 56.

 ſufficiat

ſufficiat, modò is, vel *Valaſci* noſtri, vel tui ſimilis ſit) ſed quâ parte diſpliceret. Nam laudator niſi eximiè doctus, officit quoque; at reprehenſor etiam parum eruditus, aut admonet quod te fugerit. aut ad defenſionem rectè dictorum expergefacit, & aut doctiorem facit, aut certè reddit attentiorem. Proinde diſpereàm, niſi mihi *Momum* unum malim ſanus, quàm decem *Polyhymnias*. Sed quid verbis opus? Illud in totum affirmarem, ſi quàm verè, tam non arroganter dictum videretur, non paulo plures fore qui carpant, quàm qui intelligant. Ex tribus autem reprehenſorum generibus, primum haud ſatis etiam ſcio, riſui mihi magis fuerit, an miſerationi, videlicet eorum qui ſibi præclarè literati videntur, cum nihil ſint minus. Ii me ſtatim in ipſo *Panegyrici* limine offendiſſe, quaſique in portu (quod aiunt) impegiſſe prædicabant, ibi erratum eſſe putantes, quoties non ſatis intelligebant. Quid autem, bone Deus, intelligunt iſti? Itaque quaſi ſorices ſuomet judicio peribant, propriam prodentes inſcitiam, dum inſectantur alienam. Sed totam hanc fabulam malo coràm, quam quidem ſcio tibi magnæ voluptati futuram. Cæterùm haudquaquam mihi contemnenda ducebam reliqua duo calumniatorum genera, alterum imperitorum, neque ſatis prudentium, qui totum hoc meum ornandi Principis ſtudium, adulationem vocabant: alterum mediocri literaturâ hominum, qui in opere quaſi nondum dedolato, nonnullis rebus offendi, vel deſiderare quædam potiùs videbantur. Et altiùs quidem me pupugit prior illa reprehenſio, quippe quæ moribus labem conatetur aſpergere. Alterâ leviùs commovebar, quòd ingenium modò taxaret, non etiam vitam contaminaret. His igitur pro viribus eſt ſatisfaciendum, illi ſunt acriùs refellendi. Principio qui Panegyricos nil aliud quàm aſſentationes eſſe putant, prorſum ignorare videntur quo conſilio, cui rei, genus hoc ſcripti ſit à prudentiſſimis viris repertum, nempe, ut objectâ virtutis imagine improbi Principes emendarentur, probi proficerent, rudes inſtituerentur, admonerentur errantes, extimularentur oſcitantes, denique ipſi apud ſeſe pudeſcerent deplorati. An verò credendum eſt *Caliſthenem* tantum Philoſophum, cum *Alexandri* laudes diceret, an *Lyſiam* atque *Iſocratem*, an *Plinium*, & cum his innumerabiles, cum hoc in genere verſarentur, aliò ſpectâſſe, quàm ut ſub laudandi prætextu cohortarentur ad honeſta? An tu cenſes Regibus ſic natis, ſic educatis, tetrica illa *Stoicorum* dogmata, & Cynicos latratus eſſe proponendos? Scilicet ut aut cachinnum moveas, aut acriùs etiam irrites? Generoſus animus quanto commodiùs ducitur quàm trahitur, quantóque meliùs blandimentis ſanatur, quàm conviciis. Quod autem efficacius, imò quod aliud prudentibus eſt uſurpatum cohortandi genus, quàm ut magna jam ex parte tribuant ea decora, ad quæ provocant? An non laudata virtus

Creſcit, & immenſum gloria calcar habet?

Quid, quòd ipſe *Paulus* Apoſtolus non raró hoc artificio quaſi piâ quadam utitur adulatione, laudans, ut emendet? Jam verò qui poſſis ſceleſto Principi tum impunitiùs, tum acerbiùs exprobrare crudelitatem, quàm ſi in eo clementiam prædices: qui rapacitatem, violentiam, libidinem, quàm ſi benignitatem, moderationem, caſtimoniam efferas,

Virtutem ut videat, intabeſcátque relicta?

Sed *Auguſtinus* (inquiunt) multa ſe fatetur ementitum fuiſſe in referendis laudibus Imperatoris. Quorſum iſtuc pertineat, quod ille ſcripſit vir obſtinatiùs etiam inſenſus mendacio, non eſt hujus loci diſputare. Certè *Plato*, certè *Stoici* mendacium officioſum permittunt ſapienti. An non rectè puerilem indolem ſalſis laudibus nonnunquam ad virtutis ſtudium inflammamus? Nonnè & optimus quiſque medicus in ægrotis affirmat ſibi placere colorem, atque oris habitum, non quòd tales ſint, ſed ut tales efficiat? Adde his quod candidi pectoris eſt, in ſui Principis admiratione vel hallucinari, & in eo laudando modum oblivisci, in quo amando nullus debet eſſe modus. Tum autem publicitùs intereſt, ut de Principe etiam non optimo, tamen plusquam optimè ſentiant ii quibus imperat. His nimirum Panegyricus ſcribitur, non Principi, ſi ſit illaudatus. Neque enim uni præſtatur de quo dicitur, ſed plurimis apud quos dicitur, quorum auribus permulta tribuas neceſſe eſt; quemadmodum fit in concionibus, cui Panegyricorum genus eſſe ſimillimum, vel ipſa vox admonet, quæ *Græcis* à conventu promiſcuæ multitudinis dicitur. Unde & *Fabius* nullo in genere tantum eſſe licentiæ credit, quantum in iis in quibus fas eſt ad demulcendas auditorum aures omnes Rhetorices ſucos, omnes delicias palàm oſtentare. Denique poſteris quoq; ſcribuntur iſta, ſcribuntur orbi: neque ita magni refert huc ſpectanti, cujus nomine boni Principis exemplar proponatur in publicum, modò id ſcitè facias, ut cordatis non inceſcâſſe, ſed monuiſſe videare. Verùm qui crimen adulationis impingunt, primùm parum animadvertere videntur, ſeſe non tam mihi, quàm ipſi Principi convicium facere, deinde non intelligunt in ſe recidere contumeliam, cum ipſi adulatores ſint maximi. An verò, juxta *Heſiodum*, hic quoque

—— κεραμεὺς κεραμεῖ φθονεῖ, καὶ τέκτονι τέκτων.

Verùm nimium eſt intervalli inter iſtorum teterrimum aſſentandi genus. & hoc non meum, ſed eruditorum omnium. Illi laudant & turpia, & ſui compendii causâ ſerviliter blandiuntur auribus ſtultorum: nos amabilem illam virtutis quaſi faciem in commune proponimus, idque ejus nomine, quem ea maximè deceat, cujuſque titulo facillimè commendari queat multitudini. Quòd ſi qui clament, totum hoc ineptum eſſe, laudare quempiam: poſſem iſtis *Plinianis* reſpondere verbis, ſic illis videri, quia deſierint facere laudanda. Verùm ſint iſti quantumlibet ſeveri, nobis liceat ineptire cum *Ambroſio*, cum *Hieronymo*, qui multos ſcriptis ad ipſos laudibus ornârunt. Quod viris tam divinis in privatis licuit epiſtolis, mihi in tam populari támque penè theatrico ſcripti genere non licebit? Hæc purgatio apud prudentes Judices non inhoneſta videretur opinor, etiam ſi mihi *Phalaris* aliquis, aut *Sardanapalus*, aut *Heliogabalus* hoc Panegyrico laudatus eſſet. Nunc nè quis fortè ſuſpicetur me poſtulare, ut mihi quicquam eorum quæ dixi adverſus adulationis calumniam patrocinetur, Principem utcunque depinximus, juvenem quidem illum, ſed in quo præter fortunæ commoda, quibus nulli certè ſecundus eſt, magnæ jam virtutes eluceant,

eluceant, tum in poſterum nulla non virtus ex- A
pectetur. A quo quidem non tam mihi ſperanda
ſit ſtudii mei gratia, quòd laudarim, quàm metu-
enda (quod abominor) indignatio: ídque pro-
pter ſingularem ipſius modeſtiam, cui nulla non
de ſe laus nimia videtur eſſe. Rurſus autem in jus
vocabant alii, quibus illius decora notiora ſunt
quàm mihi, quod omnia tum minora, tum pau-
ciora veris ſcripſerim. An effecerim neſcio, cer-
tè ſedulò conatus ſum, ſic totius orationis conſi- B
lium doctúmque temperare, ut doctis atque at-
tentis quovis potiùs ſpectâſſe viderer, quàm ad
aſſentationem. A quo profectò vitio (te in pri-
mis teſte) ſic abhorrui ſemper, ut nè poſſim qui-
dem adulari cuiquam ſi velim, neque velim ſi
poſſim. Proinde nihil vereor, nè crimen iſtud in
meos hæreat mores, apud eos qui tecum *Eraſmum*
intus & in cute nôrunt. Ut igitur apud iſtos tu
meæ ſimplicitatis vel teſtis vel patronus eſſe opti-
mus potes: ita quantum ad ingenii calumniam C
attinet, nemo te meliùs novit, quippe ſub cujus
oculis res omnis & cœpta eſt & abſoluta, tria quæ-
dam præcipua defuiſſe, πρᾶγμα, πάθος, καὶ χρόνον.
Quorum primùm tantum habet momenti, ut
ſine eo, nè quod incipias quidem dicere habeas.
Quid enim dicat vel *Tullius* ipſe, niſi de cauſa
edoctus? Alterum tantum adfert momenti, ut,
teſte *Fabio*, vel citra doctrinam diſertiſſimos ſo-
leat reddere. Scis autem quàm vix extuderis,
quàm vix mihi imperarim, ut hanc curam ſuſcipe- D
rem, quam refraganti reclamantíque animo, de-
nique quam non meo ſtomacho ſcripſerim. Por-
rò, tertium ejuſmodi eſt, ut nè doctiſſimus qui-
dem quicquam elimatum queat adferre, niſi
multa dies & multa litura coercuit. Jam regni
limites attigerat Princeps, priuſquam tibi veni-
ret in mentem. Et frigidum fuerat tum de re-
ditu gratulari, cum is jam inveteraviſſet, *πᾶν
γὰρ ἄωρον ἐστιν ἀηδές*. Itaque tumultuanter moles
quædam verborum congeſta eſt: quid enim aliud E
poteram totius ignarus argumenti? Quod autem
eſt ſine oſſibus corpus, id eſt, ſine rebus oratio;
quaſdam verò res accipit orator, non excogitat.
Neque mihi pro temporis anguſtia defuit per-
contandi ſtudium, ſed alii conviviorum appara-
tus atque id genus nugas reſpondebant, partim
incompertiora quàm ut auderem literis commit-
tere. Quòd ſi in hac parte tam non defuiſſent
gloriæ Principis quàm ſuis commodis, non deſunt
quidam, equidem pervidebam rem probè poſſe F
ſplendeſcere, verùm eſſe totam orationis telam
de integro retexendam. Et jam minùs etiam
adjuvabar animo, quòd ſpe quoque parandæ
inſtructionis eſſem deſtitutus. Quod igitur ſo-
lùm & licuit & libuit, relicto tenore priſtino,
multis locis multa velut intertexui, ídque ex
tempore, nè à reliquo corpore velut perperam
aſſuta diſcreparent. Hoc pacto certè longiorem
feci Panegyricum, an meliorem fecerim neſcio.
Porrò neceſſum erat aliquoties ad locos com- G
munes divertere, & duriores interdum *παρεκ-
βάσεις* adhibere, quæ tamen ipſæ quocunque modo
erant ad profectionis argumentum detorquen-
dæ. Quanto videlicet me felicior *Plinius Cæ-
cilius*, non ſolùm diſertior, non modò quòd ei
talis contigerit Imperator, iſque jam canus, jam
omnibus civilis ac bellicæ rei muneribus perfun-
ctus, ſed multò maximè, quòd quæ laudabat plera-

A que viderat. Optimè narramus quæ nobis notiſ-
ſima ſunt. Nihil autem notius quàm quod oculi
tradiderunt animo. Quas quidem ob res auſus
eſt lectorem ille in epiſtola quadam oſcitantem
ad preſſiùs annotandas figuras, tranſitus & ordi-
nem expergefacere. Mihi magis rogandi ſunt ii
quibus lyncei ſunt oculi, ut ad multa conniveant.
Video & ipſe quædam adhuc hiantia, quædam
aſcita, quædam perturbatiora, nonnulla verbis
B luxuriantia, nihil autem ſatis excuſſum atque
expolitum. Et tamen qui ſunt æquiores, non
tam mihi imputabunt, quàm iis incommodis quæ
modò retuli. Atque hæc quidem verboſiùs ad te,
doctiſſime *Paludane*. Cui enim potiùs quam tibi,
cum nullius magis partes eſſe videantur quàm tuæ,
adverſus omnes calumnias noſtri patrocinium ſu-
ſcipere, non ſolùm quòd abundantiâ quadam a-
moris erga me tui, meis rebus perinde ut tuis ſo-
leas commoveri; verumetiam quòd bona pars ad
C te pertinere videatur vel criminis, ſi merear re-
prehendi, vel etiam laudis, ſi qua laus hinc mihi
debeatur. Tu ſiquidem mortalium unus ut hoc
laboris capeſſerem reluctantem detrectantémque
perpuliſti, idem ut pergerem aſſiduos ſtimulos
ſubdidiſti: tu ut illuſtriſſimo Principi exhiberem,
& autor & adjutor fuiſti. Idem ut ederem deni-
que non conquieviſti, donec perſuaſeris. Quin in
ipſo operis progreſſu cum alia quædam, tum illud
inprimis ſuggeſſiſti, id quod ego libenter arripui,
D ut honorificâ mentione ornatiſſimi patris *Franciſci
Buſlidiani* Archiepiſcopi *Bizontini*, viri nunquam
ſatis laudati memoriam, quâ poſſem, ab obli-
vione ſitúque aſſererem. Adjeci carmen ejuſ-
dem texturæ, id eſt, extemporale, id quod
vel tacente me, ipſe facilè perſpicies. Vale,
literarum decus, nóſque (quod & potes & de-
bes, unus omnium maximè) fortiter defende.
Antuerpiæ ex officina calcographica.

E In Panegyricum ad Philippum Burgundio-num Principem.

*Ampliſſimo Patri ac Domino D. Nicolao Ru-
terio, Epiſcopo Atrebatenſi, Deſ. E-
raſmus Roterod.* S. D.

MUltis adeo nominibus mihi viſum eſt conve- *Epiſt.* 57.
nire, ornatiſſime Præſul, ut Panegyricus quem
Principi *Philippo* ex *Hiſpaniis* reduci nuper exhi-
F bui, tui potiſſimùm nominis auſpiciis in manus ho-
minum exiret: primùm quòd unus omnium apud
nos rei literariæ candidiſſimè faveas, prorſúſq; erga
doctos omnes *Mecœnatem* quendam, vel parentem
potiùs agere ſoleas: deinde ſive quid ad illuſtrandam
Principis gloriam labor hic meus adferet momen-
ti, nemo te dignitatis illius ſtudioſior; ſive magis ad
cohortandum valebit, iſtuc verò tibi ſemper uni-
cum, & à *Philippo* ad *Philippum*, proavo pronepo-
tem, perpetuum ſtudium fuit ſalutaribus ac liberis
G conſiliis, ducum animos ad honeſta vocare: poſtre-
mò ut per eundem bonis ingeniis commendare-
tur noſtra gratulatio, per quem antea Principi pla-
cuiſſet. Placuiſſe autem cum oculis, vultu, atque
ipsâ (quod aiunt) fronte, tum ampliſſimo mune-
re, veluti judicii ſui pignore teſtatus eſt, nihil
non offerens, ſi voluiſſem in aulicam immigra-
re familiam. Nam plures alioqui cauſæ ſuade-
bant, ut eam pro viribus abderem premerémque,

quod hinc ingenioli mei modulus ſuccurreret, hinc obverſabatur animo, quàm arduum eſſet maximorum Principum majeſtatem orationē ſuſtinere, quantum autem flagitii, eam culpâ deterere ingenii, quemadmodum ait *Horatius*. Neque enim cujuſvis penicillo numinum effigies dignè repræſentantur. Adde jam quod & alias impar, ipſo etiam tempore, ſicut ſcis, excludebar. Etenim cum mihi ſerò veniſſet in mentem, tum de re nihil tenerem, niſi quantum homini rerum hujuſmodi minimè curioſo, ſemperque libris immuſſanti, publicus rumor ſuggeſſiſſet, tumultuariâ primùm operâ, verborum quaſi ſylvam quandam repentè corrui: ac veluti primò, ſicut aiunt, cœlo, futuri *Panegyrici* rude ſimulachrum deformavi. Dehinc ubi de re multum veſtigata, non multò factus eſſem inſtructior, negligentibus aliis, aliis etiam ſtudio celantibus, & editio jam paſſim efflagitaretur à ſtudioſis, neque liberet totam operis telam retexere, compluribus locis interſulſi quædam. Unde vereor, nè peritiorum ungues, orationis inæqualitatem & hiantes alicubi commiſſuras ſint deprehenſuri. Porrò, cum oculi ſint unici bene narrandi magiſtri, mihi nè audire quidem contigit, niſi perpauca quædam, eáque incomperta, ut hic totus locus fuerit quaſi ſummis pedibus tranſiliendus. Nam de Principe & parum confeſſa ſcripſiſſe, ſacrilegii genus eſt. Accedebat huc, quod mea ſimplicitas, ut ingenuè dicam, à toto hoc ſcripti genere nonnihil abhorreret, in quod unum, vel maximè videatur hærere *Socraticum* illud, τὴν φιλοσοφίαν πλεῖστον ἀπέχειν τοῦ κολακεύειν. Quanquam iſta non tam αἴνεσις quàm παραίνεσις eſt. Nec alia prorſus æquè efficax emendandis Principis ratio, quàm ſi ſub laudandi ſpecie boni Principis exemplar offeras, modò ſic virtutes tribuas, ſic vitia detrahas, ut ad illas adhortari, ab his deterrere videare. Neque enim medici quemlibet eâdem, ſed aptiſſimâ quemque curant viâ. Hac videlicet formulâ tueri me poteram, niſi in eum Principem incidiſſem, in quo laudando nè neceſſe quidem fuit quicquam affingere, hac unâ in re fortunatus: fortunatiores tamen futuri, qui hunc ipſum jam ſenem deſcribent, cujus conſilia ut nobis divina benignitas, magis magíſque proſpera velit eſſe, precor. Bene vale.

De Inſtitutione Principis Chriſtiani.

Clariſſimo viro D. Joanni Sylvagio, Regis Catholici Caroli Cancellario ſummo, Deſ. Eraſmus Roterodamus inter ejuſdem Regis Conſiliarios minimus S.

Epiſt. 58. Subindè me flagellat litigatricibus epiſtolis *Petrus Barbirius* ſacellanus tuus, meus *Pylades*, quòd poſteaquam itineris *Hiſpanici* comes eſſe recuſavi, non ſaltem crebris literis celſitudinem tuam interviſam. Ego verò, ſi mihi perſuaſum habeam prudentiam tuam, vel deſiderare literarum officium vel hujuſmodi vulgaribus officiis æſtimare clientis in te animum, nolim mihi hac in cauſa ullam, quantumvis juſtam, excuſationem eſſe præſidio: licèt illud veriſſimè queam dicere, me hactenus non levius diſtrictum fuiſſe ſtudiorum laboribus, quàm tu tanti Principis, & non unius regni

A negotiis diſtringaris; etiamſi non negem te ſarcinâ ſplendidiore premi, graviore non arbitror, ut interim culicem cum elephanto componam. Nunc verò cum non ignorem, pectus iſtud tuum, heroicum quidem prorſus, & homine majus, ſed tamen unum, tantis negotiorum molibus undique pulſari, non aliâ ratione mihi videor in te officioſior eſſe poſſe, quàm ſi ſalutationis officio ſuperſedeam. Quin modis omnibus mihi videar injurius tum in
B Regem catholicum, cui velut *Atlanti*, tu *Herculis* es vice, aut, ſi mavis, velut *Herculi Theſeum* præſtas; tum in univerſam potentiſſimi Principis ditionem, cujus juvandis rebus ſuperum benignitate donatus videris, ſi te frequenter meis literis interpellem, præſertim nihil aliud quàm animum in te meum teſtaturis; quem ego ſanè, ſi facultas animi ſtudio reſpondeat, ſolidioribus argumentis teſtari cupiam, &, opitulatore *Chriſto*, teſtaturus ſum aliquando, ſi modò in paucos annos vi-
C tam & incolumitatem ſuperi propitii largiantur. Nunc in hoc piſtrino, in quod memet conjeci, molendum eſt menſes aliquot, & mortarium quod ipſe intrivi, mihi exedundum eſt: nec tamen aliud interim ago, quàm agit tua celſitudo, pari quidem ſtudio, licèt impari ſucceſſu, nec pari ſplendore. Tu, velut in celeberrimo totius orbis theatro, ſummo cum omnium applauſu verſans, Principis ejus negotia moderaris, à cujus genio rerum humanarum ſumma potiſſimum pendere
D videtur, & ita moderaris, ut cum illo pulcherrimum quoddam certamen ſuſcepiſſe videaris, utrum unus ille ſyncerius regnis tam multis ſummum gerat imperium, an tu unus uni magiſtratum ampliſſimum. Ego incluſus & inter libros muſſans, pro mea virili honeſtiſſimorum ſtudiorum negotium ago, nihilo ſecius interim & Principis agens negotium; cui ſcio nihil eſſe magis in votis, quàm ut ipſius auſpiciis *Chriſtiana* pietas, ac eruditio digna *Chriſtianis*, magis ac magis apud nos
E effloreſcat, & latiſſimè propagetur. Atqui ditio fortaſſis poteſt armis propagari, vera religio aliis copiis, aliiſque præſidiis propaganda eſt. Hac in parte, quàm ego vel primarium eſſe puto, ſi non dicam ducem, ſed certè gregarium quempiam militem præſto, non me pœnituerit decertâſſe. Tantum oro, ut communibus noſtris conatibus *Chriſtus* Opt. Max. aſpiret. Aſpirabit autem, ſi nos ſynceris animis illius, non noſtrum agemus negotium. Atque ita noſtrum maximè ſumus
F acturi, ſi illius negotium egerimus. Nos & adverſâ valetudine, & ſycophantarum inſultibus pulſati, magis animo quàm corpore vivimus. Cæterùm & mihi gratulor, & *Chriſto* ſoſpitatori gratias ago, quod ex amicorum literis cognoſco celſitudinem tuam, inter immenſas iſtas curarum ac diſcriminum undas, quibus alioqui ferendis vix adamantinum pectus ſuffecerit, perpetuò proſperâ valetudine uſum fuiſſe, ſive vires iſtas præter ætatis rationem tibi quædam
G naturæ felicitas ſuppeditat, ſive inſignis in optimum Principem ac patriam pietas ſuggerit, ſive numinis humano generi conſulentis benignitas, Principis cauſa tibi, per te nobis omnibus largitur. Adeo quoties vegetam iſtam & tot parem negotiis ſenectutem contemplor, *Maſiniſſam* quempiam aut *Catonem* mihi videre videor, niſi quod ut illos æetate patientiâ, ita prudentiâ animíque moderatione ſuperas. Cujuſmodi ſi nobis aliquam

multi

multi contingerent, ſpes eſſet brevi futurum, ut orbis *Chriſtianus*, & honeſtiſſimis diſciplinis, & moribus integerrimis, & pace jucundiſſimâ floreret. Audio *Ferdinandum* illuſtriſſimum feliciter ad nos appuliſſe, ei libellum *De Principe inſtituendo* inſtauravi: quandoquidem eum *Carolo* jamdudum ſupervacaneum reddidit tum ipſius indoles, ultro ad omnia ſummo Rege digna, prævolans, tum tua non minus fida quàm cordata conſilia. Bene vale. *Baſileæ*, Anno M. D. X V I I I. Id. Juliis.

De Inſtitutione Principis Chriſtiani.

Illuſtriſſimo Principi Carolo, invictiſſimi Maximiliani Nepoti, Deſ. Eraſmus Roterodamus S.D.

Epiſt. 59 CUm per ſe res eximia quædam eſt ſapientia, *Carole* Principum ampliſſime, tum verò nullum ſapientiæ genus excellentius exiſtimat *Ariſtoteles*, quàm quæ doceat ſalutarem agere Principem, ut optimo jure *Xenophon* in libro, quem inſcripſit *Oeconomicon*, arbitretur eſſe quiddam homine majus, planéque divinum, imperare liberis ac volentibus. Hæc nimirum eſt illa Principibus expetenda ſapientia, quam unam cæteris rebus contemptis, optavit cordatiſſimus adoleſcens *Solomon*, quamque jugiter regio throno voluit aſſiſtere. Hæc eſt illa caſtiſſima ſimul & pulcherrima *Sunamitis*, cujus unius complexibus unicè delectatus eſt *David*, ſapientiſſimi filii ſapientiſſimus pater. Hæc eſt quæ loquitur in *Proverbiis*: *Per me Principes imperant, & potentes decernunt juſtitiam*. Hanc quoties in conſilium adhibent Reges, excluſis peſſimis illis conſultoribus, ambitione, irâ, cupiditate & adulatione, jam rebus omnibus florens reſpublica, Principis ſui ſapientiæ, felicitatem ſuam acceptam ferens, meritò ſibi gratulatur: *Venerunt*, inquiens, *mihi omnia bona pariter cum illa*. Proinde *Plato* non alia in re diligentior eſt, quàm in inſtituendis reipublicæ ſuæ cuſtodibus, quos non opibus, non gemmis, non cultu, non imaginibus, non ſatellitio, ſed ſolâ ſapientiâ cæteros vult antecellere: negans unquam beatas fore reſpublicas, niſi aut philoſophi gubernaculis admoveantur, aut ii quibus fortè contigit adminiſtratio, philoſophiam amplectantur: philoſophiam, inquam, non iſtam quæ de Principiis, de prima Materia, de Motu aut Infinito diſputat, ſed quæ falſis vulgi opinionibus, ac vitioſis affectibus animum liberans, ad æterni Numinis exemplar rectè gubernandi rationem commonſtrat. Tale quiddam ſenſit opinor & *Homerus*, cum *Mercurius Ulyſſem* adverſus *Circes* veneficia, Moly herba præmunit. Nec ſine cauſa *Plutarchus*, neminem exiſtimat de republica meliùs mereri, quàm qui Principis animum, omnibus conſulturum, optimis ac Principe dignis rationibus imbuerit: è diverſo neminem æquè gravem perniciem adferre rebus mortalium, atque eum qui Principis pectus pravis opinionibus aut cupiditatibus corruperit, haud ſecus quàm ſi quis fontem publicum, unde hauriant univerſi, letalibus venenis infecerit. Idem haud abs re taxat celebratiſſimum illud *Alexandri Magni* dictum: qui cum à colloquio, quod habuerat cum *Diogene Cynico*, digreſſus admiraretur animum illum philoſophicum, excelſum, infractum, invictum, & omnibus humanis rebus ſuperiorem, *Ni Alexander*, inquit, *eſſem, Diogenes eſſe cupiam*: imò, quo pluribus rerum procellis obnoxia eſt ingens ditio, hoc magis illi fuerit optandus *Diogenis* animus, qui tantis rerum molibus par eſſe poſſet. Sed quàm *Alexandrum* felicitate ſuperas, *Carole* Princeps inclyte, tam ſperamus futurum, ut anteeas & ſapientiâ. Nam ille quidem ingens imperium occupârat, nec citra ſanguinem, nec admodum duraturum. Tu pulcherrimo natus imperio, majori deſtinatus, ut quàm illi ſudandum erat ut invaderet, tam tibi fortè laborandum erit, ut aliquam ditionis partem ultrò cedas potiùs quàm occupes. Superis debes quod incruentum, & nullius malo emptum contigit imperium, jam tuæ ſapientiæ partes erunt, incruentum item ac tranquillum tueri. Eſt ea naturæ tuæ bonitas, ea mentis integritas, ea vis ingenii, ea ſub incorruptiſſimis præceptoribus fuit inſtitutio: denique tot undique te majorum tuorum circunſtant exempla, ut omnibus certiſſima ſpes ſit, *Carolum* aliquando præſtaturum, quòd à patre tuo *Philippo* dudum expectabat orbis: neque feſelliſſet expectationem publicam, ni mors illum ante diem terris eripuiſſet. Itaque cum non ignorarem, tuæ celſitudini nihil opus eſſe cujuſquam monitis, nedum meis, tamen viſum eſt optimi Principis ſimulachrum in commune proponere, ſed tuo ſub nomine; ut qui magnis imperiis educantur, per te rationem accipiant adminiſtrandi, abs te exemplum: quo ſimul & tuis auſpiciis hæc utilitas ad omnes permanaret, & nos jam tui, his ceu primitiis, animi in te noſtri ſtudium utcunque reſtificaremur. *Iſocratis De regno adminiſtrando præcepta, Latinitate* donavimus: ad cujus æmulationem adjecimus noſtra, velut aphoriſmis abſoluta, quo minus eſſet tædii legentibus, ſed tamen ab illius decretis haud parum diſſidentia. Siquidem ille ſophiſta regulum neſcio quem, ſeu tyrannum potiùs inſtituit, ethnicus ethnicum, ego theologus inclytum & integerrimum Principem, ad hæc, *Chriſtianus Chriſtianum*. Quæ ſi mihi ſcriberentur ad provectioris ætatis Principem, poteram fortaſſe nonnullis in ſuſpicionem venire, vel adulationis vel procacitatis. Nunc cum hic libellus dicatus ſit ei, qui tametſi ſummam de ſe ſpem præbeat: tamen ut admodum adoleſcens, & nuper inauguratus imperio, nè potuerit quidem admodum multa gerere, quæ ſolent in aliis Principibus aut laudari aut reprehendi; liber nimirum utraque ſuſpicione, non poſſum aliud quæſiiſſe videri, quàm publicam utilitatem, quam ut Regibus, ita & Regum amicis ac famulis oportet unicum eſſe ſcopum. Inter innumera decora, quæ tibi Deo præſide tua parabit virtus, erit & hæc nonnulla pars laudum tuarum, talem fuiſſe *Carolum*, ut non veritus ſit aliquis illi citra ullam aſſentationem, integri verique *Chriſtiani* Principis ſimulachrum oſtendere, quod vel libenter agnoſceret optimus Princeps, vel ſapienter imitaretur adoleſcens, ſemper ſeipſo melior evadere cupiens. Bene vale.

In Declamationem de Morte.

Eraſmus Rot. Henrico Glareano ſuo S.D.

ANte complures annos, cum *Senæ* valetudinis confirmandæ gratiâ, menſes aliquot commoraret, Epiſt. 60.

morarer, *Alexandrum* Archiepiſcopum titulo divi A *Andreæ*, feliciſſimæ indolis adoleſcentem, apud quem tum diverſabar, variis thematiis, quas *Græci μελέτας* vocant, exercui. Ex his à me neglectis, neſcio quo caſu, ſervatum hoc unum inter ſchedas reperi. Id hac lege ad te mitto, ut ſi non probas, abjicias quò meretur: Sin approbas, noſtro exemplo tuos item adoleſcentes hoc genus argumentis exerceas, atque etiam ſi videtur, libellum hunc cæteris lucubrationibus meis adjiciendum B cures. Bene vale, *Glareane*, *Helvetiæ* tuæ decus.

De Pacis querimonia.

Clariſſimo Præſuli Trajectenſi Philippo, Deſ. Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 61. GRatularer tibi, *Philippe* Præſul, non minus vitæ ornamentis, quàm ſummorum Ducum imaginibus clariſſime, quòd tanti muneris hono- C re ſis auctus, ni compertum haberem quàm invitus ſuſceperis, quámque gravatè optimi maximíque Principis *Caroli* autoritate ſueris adactus, cujus alioqui charitati nihil non eras daturus. Atque hæc ipſa res ſpem nobis certiſſimam facit, fore ut cum laude perfungaris ſuſcepto, quandoquidem *Plato* vir exquiſitiſſimi, planéque divini judicii, non alios exiſtimat ad rempublicam gerendam idoneos, quàm eos qui huc nolentes pertrahuntur. Auget autem noſtram de te fiduciam, quoties in D mentem venit, & cui tu ſuccedas fratri, & quo patre ſitis ambo profecti. Nam *David* germanus tuus, vir eruditus juxta ac prudens, permultis annis ſic locum iſtum tenuit, ut ſuis ornamentis, plurimum ſplendoris ac dignitatis addiderit ipſi muneri, per ſe licèt ampliſſimo, multis ille quidem modis magnus ac ſuſpiciendus, ſed in hoc præcipuè ſalutaris reipub. quòd nihil ducebat antiquius pace publicâ, hac quoque in parte patrem *Philippum Burgundiæ* Ducem referens, virum nulla non re E maximum, ſed tamen pacis artibus cum primis inſignem, & æternæ hominum memoriæ commendatum. Qui tibi hoc etiam impenſiùs erit exprimendus, ut non tantùm filius patri, ſed ut *Philippus Philippo* reſpondeas. Intelligit jamdudum tua prudentia, quid abs te populus univerſus expectet. Triplex onus humeris ſuſtines, patris exemplum ac fratris, tum horum temporum fata (quid enim aliud dicam?) neſcio quo modo ad F bellum pertrahentia. Vidimus ipſi nuper, ut quidam amicis quàm hoſtibus graviores, nihil intentatum reliquerint, nè bellorum aliquando finis eſſet: rurſus ut vix expreſſerint alii qui reipub. Principíque ex animo bene volunt, ut pacem cum *Francis* ſemper optandam, hiſce verò temporibus etiam neceſſariam amplectaremur. Cujus ſanè rei indignitas movit animum meum, ut tum Pacis undique profligatæ querimoniam ſcriberem, quo nimirum hac ratione juſtiſſimum animi mei dolorem vel ulciſcerer, vel lenirem. Li- G bellum ad te, ceu primitiolas novo Epiſcopo debitas mitto, quo diligentiùs tueatur tua celſitudo pacem utcunque partam, ſi non patiar eam oblivíſci quanto negotio nobis conſtiterit. Bene vale.

In Linguam.

Illuſtri D. Chriſtophoro à Schiidlovietz, Palatino & Capitaneo Cracovienſi, regni Poloniæ Cancellario, Deſ. Eraſ. Rot. S. D.

TOt tantíſque malis undique contaminata eſt vita mortalium, vir non imaginibus tantùm Epiſt. 62. illuſtris, ut *Homerus*, conferens ſortem noſtræ conditionis cum ſingulis animantium generibus, pronunciârit, nullum eſſe animal homine calamitoſius: *Silenus* judicarit optimum aut non naſci, aut quàm ocyſſimè aboleri: *Plinius* exiſtimârit, nullum munus homini datum a ſuperis majus aut melius, quàm vitæ brevitatem, & interim nulli negatam facultatem abrumpendi vitam, ſi videatur. Apud *Lucianum Pythagoras*, cujus anima fingitur ſubinde mutato domicilio, per omnia virorum ac mulierum, bipedum & quadrupedum corpora fuiſſe peregrinata, fatetur ſe longè ſuaviùs vixiſſe quum eſſet rana, quàm quum eſſet Rex. Atque hæc quidem licèt abſurda dictu, non ita multum abeſſent à vero, niſi cœleſtis ille Philoſophus nobis perſuaſiſſet, æternam felicitatem eſſe paratam his qui totius felicitatis proram ac puppim, ut aiunt, in ipſo collocârint. Ea ſpes tantam habet vim, ut in maximis etiam malis ſervet ac tueatur alacritatem animi ſibi bene conſcii, præſertim, quum hic interim adſit arrabo ille mirificus & arcanus, qui quicquid habet hæc vita fellis vertit in mel. Ad hæc, quoniam homo ſicuti corpore conſtat & animo, ita duplici genere malorum affligitur, quæſitum eſt & illud à ſapientibus viris, utrum graviora ſint mala corporis an animi: & pronunciatum eſt ab animi malis plus eſſe calamitatis. Quanquam ab hac ſententia multùm diſcrepat vulgus: Quotus enim quiſque eſt, qui non miſerius eſſe ducat hydropicum eſſe quàm avarum? Sed idem felicius eſſe ducunt, habere corpus formoſum, quàm animum honeſtis diſciplinis ac virtutibus exornatum. Nec mirùm ſi præpoſterè judicant de malis ac bonis, qui corpus præferunt animo. Antiquitas præter caſus & vitia, numeravit trecenta morborum genera: quibus acceſſerunt, & indies accedunt ignotæ novæque morborum ſpecies, veluti cum arte medicorum ex inſidiis bellum gerentes. Quis autem enumeret animorum vitia? Atque utinam numero tantùm vincerent: Superant, proh dolor, ſuperant & aliis multis nominibus: Primùm quòd vitiant meliorem noſtri partem: deinde quòd quum corporis mala tantùm afflictos reddant; animorum morbi reddunt etiam malos & infelices, eo quòd à nobis accerſantur. Jam ſunt quædam corporum ægritudines, quæ cruciatum neſciant, veluti phthiſis. An verò eſt ullus hydrops, ulla febris, quæ ſic diſcruciat corpus, ut pecuniæ ſtudium, ut amor impotens, ut zelotypia, ut livor torquet animum? Ad hæc, corporis morbi crebrò medentur animi malis, quum ex animi vitio ferè naſcantur & corporis mala. Graviores exiſtimantur corporis morbi, qui præter moleſtiam habent & turpitudinem. At hujuſmodi ſunt omnes animorum morbi: Non enim ſolùm adimunt animi tranquillitatem, verumetiam infamiam adferunt. Medici nullum morborum genus putant formidabilius, quàm quod ægroto mali ſenſum eripit.

Sanabilior

Sanabilior enim eſt podagricus, qui ſe miſerum clamitat, & medicum accerſi jubet, quàm phreneticus aut lethargicus, quorum hic ſibi videtur ſanus, ille medicum opitulari cupientem invadit. At hujuſmodi ferè ſunt omnes animorum morbi: Quo quiſque graviùs ægrotat, hoc minùs admittit opem medicantis: Nam in his quoque varietas eſt. Longè faciliùs medemur luxui, libidini, & profuſioni, cæteríſque craſſis, ut ita dicam animi morbis, quàm ambitioni, quàm invidiæ, quàm philautiæ, quàm hypocriſi. Videas multos quibus non poſſis objicere ſtuprum, aut temulentiam, ſed toti mandentamore ſui, ad hunc gnomonem examinant omnia. Si quis obſiſtat, nullum vindictæ genus non moliuntur, ſceleratiſſimis interim cupiditatibus prætexentes honeſtos titulos. Quo quidem hominum genere nihil nocentius neque deploratius. De corporis morbis judicat animus. idem in animi morbis fieri non poteſt, quum ea pars noſtri laboret, quâ judicamus. Proinde quo remedio ſuccurras illi, qui ſitim inexplebilem habendi vocat providentiam, qui livorem appellat honeſti zelum, qui cæcum amorem ſui nominat prudentiam, maledicentiæ morbum fucat titulo libertatis? Accedit ad hæc quod cui pedes alligavit podagra, tamen oculis & auribus ſanus eſt. At unuſquiſpiam animi morbus totum vitiat animum. Rurſum, cui res eſt cum calculo, cæteris morbis caret. At nullus eſt animi morbus, qui non ſecum trahat agmen vitiorum. Jam ſi par eſt ex contagii noxa morbum æſtimare, à peſtilentia tuti ſunt ſenes, ſi *Plinio* credimus; nec ea quóvis demigrat, ſed ab Auſtrinis regionibus orta, ferè demigrat ad Occidentales. Sunt morbi qui non attingunt pueros, ſunt qui parcũt ſexui fœminino, ſunt qui potentes impetunt, plebi parcentes, cujuſmodi ferunt lichenas: Sunt qui ſuis tantum ætatibus aut etiam regionibus ſæviunt. Elephantiaſis & Gemurſa, quum immigrâſſent in *Italiam* celeriter extinctæ ſunt. Sudorem letiferum ante annos triginta non novit *Anglia*, nec ea lues ferè tranſilit ejus inſulæ fines. Habent hæc mala tractus ſuos, habent vices ſuas, habent perſonarum atque etiam membrorum delectum. Animorum peſtes nec ordini, nec ſexui, nec ætati parcunt ulli, nec ullis ſe limitibus continent, incredibili celeritate pervagantur orbem, nec invicem ſibi cedunt, quemadmodum viciſſitudine ſæviunt, nunc peſtilentiæ, nunc anginæ, nunc tuſſes, ſed morbum morbus, velut anſam anſa trahit? nec facilè cedunt ubi ſemel incubuere. Jam ſi quis percontetur, inter corporum morbos cui debeatur principatus; me judice, facilè tribuetur ei malo, quod incertâ origine, tot jam annos per omnes orbis plagas impunè graſſans, nondum certum nomen invenit: plerique vocant *Poſcas Gallicas*, nonnulli *Hiſpanienſes*. Quæ lues unquam pari celeritate percurrit ſingulas *Europæ*, *Africæ*, *Aſiæ*que partes? Quæ penitiùs ſeſe inſerit venis ac viſceribus? Quæ tenaciùs hæret, aut pervicaciùs repugnat arti curæque medicorum? Quæ faciliore contagio tranſilit in alterum? Quæ crudeliores habet cruciatus? Utiligo præter cutis deformitatem nihil habet noxæ, & curationem recipit. Lichenes fœdo quidem furfure, primùm faciem, deinde reliquum corpus operiunt, ſed citra cruciatum, nullóque vitæ diſcrimine, etiam ſi remedium non admittunt, niſi cui mors ſit anteferenda. Hæc lues quicquid in aliis eſt horrendum unà ſecum defert, fœditatem, cruciatum, contagium, vitæ periculum, curationem difficillimam pariter ac fœdiſſimam, & tamen utcunque cohibita, ſubinde repullulat, non aliter quàm podagra. Poſtremò, ſi quis ſciſcitetur inter animi morbos, cui nocendi primatus tribuatur, nihil addubitem hanc illaudatam laudem, & ingloriam gloriam tribuere linguæ effreni. Peſtis hæc neque ſimplex eſt, neque recens, univerſos animi morbos complectitur, nec ulla fuit ætas tam ſanis moribus, ut de hoc malo non fuerit quæſta. Verùm ut febres ac peſtilentiæ quædam, quum nunquam prorſus intermoriantur, tamen aliquando ex intervallo velut erumpentes inundatione, latiùs & acriùs ſæviunt, perinde quaſi internecionem humano generi minitentur: Ita videmus nunc hunc fatalem linguæ morbum miro contagio totum orbem occupâſſe, ſeſéque per aulas Principum, per domos idiotarum, per ſcholas Theologorum, per ſodalitates monachorum, per collegia ſacerdotum, per militum cohortes, per agricolarum caſas ſparſiſſe, tantâ violentiâ, ut honeſtis diſciplinis, ut integris moribus, ut publicæ concordiæ, ut eccleſiæ procerum, ut prophanorum Principum autoritati panolethriam quandam ac perniciem moliri videatur. Dormitatum eſt initio adverſus orientem peſtem, de qua modò diximus, nec adhuc vigilatur adverſus contagium, quum attracti leprâ, leviore malo, ſemoveantur ab hominum commercio. Sed majore rerum humanarum exitio ceſſatum eſt hactenus adverſus linguarum intemperiam, & adhuc ceſſatur: Interim malum indies gliſcens fit immedicabile. Extitere quidem nonnulli, qui quod ſolent imperiti medici, morbum ſiniſtrâ curatione nihil aliud quàm exacerbârunt. Hæ partes erant Epiſcoporum qui *Chriſtianam* prudentiam, qui Evangelicam eruditionem, cum animi moderatione conjunxerunt. Uſturis, ſectionibus, & compedibus quid hactenus profectum ſit videmus. Nos, tametſi nec autoritate, nec eruditione prudentiáque præditi ſumus, quantam morbi fatalis magnitudo requirit, tamen ad publicam orbis *Chriſtiani* calamitatem ingemiſcentes, qualecunque pharmacum attulimus, quo ſi malum hoc funditùs tolli non poteſt, certè mitigetur. Ex ornatiſſimo viro *Joanne à Laſco* cognovi plurimum priſcæ integritatis apud veſtram gentem reſidere: ut *Aſtræa*, loquar enim Poetarum more, fugiens è terris, iſthic ultima preſſiſſe veſtigia videri poſſit: nec mediocriter florere rectis inſtitutis, ſub integerrimo vigilantiſſimóque Præſule, *Joanne à Laſco* Archiepiſcopo, qui priſcorum Præſulum exemplum in hanc corruptiſſimam ætatem refert. Id eo faciliùs credo, quòd in ipſo qui hæc narrat, eam morum ſynceritatem modeſtiámque perſpiciam, ut parem hactenus non temerè in quoquam alio repererim. Quòd ſi communis hæc linguæ peſtilentia nondum veſtram attigit *Poloniam*, viſum eſt hoc ſcripto veſtræ gratulari felicitati. Sin & iſthuc aliqua pars contagii ſerpſit, miſimus antidotum. Id ut tui nominis auſpiciis evulgaremus, vir illuſtris, fecit modò dictus *Joannes à Laſco*, qui mihi non deſinit, admirabili quodam affectu tuas dotes ac virtutes eximias prædicare, ut ipſe quoque ſuccenſus admiratione laudum tuarum, cogar primùm te tibi, deinde toti *Poloniæ* regno talem negotiorum adminiſtratorem

miniſtratorem gratulari. Hæc qui perſuaſit, juvenis quidem eſt, ſed provectis moribus, ſed ſenili judicio. Nec fallitur tam oculatus, nec fingit qui hæc tam conſtanter, tanto pectoris ardore deprædicat. Quòd ſi hunc homuncionem non gravaberis in tuorum numerum aſcribere, gratulabor & mihi, talem vel patronum vel amicum, non me pudet hujus ambitionis: Talium virorum amicitiam in præcipua felicitatis parte numerare ſoleo. Quanquam quum Principum virorum favores ambimus, non tam nobis ambimus quàm optimis ſtudiis, quàm pietati, quæ nunc quorundam ſeditioſis tumultibus ubique periclitantur: collapſura niſi tui ſimilium autoritate ſtudióque fulciantur. Ridiculus eſſem ſi nunc ambirem dignitates aut opes, propediem hinc emigraturus. Sarcinæ ſunt iſta quæ gravant evolare meditantem nec tamen comitantur exeuntem. Si quid lucubrationibus meis, ſi quid per bonos viros noſtris hortatibus extimulatos, juvimus vel honeſta ſtudia, vel pietatem *Chriſtianam*, hoc viaticum lubens mecum extulero. Sed nimium diu te remoror à *Lingua*, in qua vereor necubi tua prudentia deſideret ordinem magis digeſtum. Argumentum erat infinitæ varietatis, itaque dum ſingula cogor attingere, miſcens interim ſacra prophanis, vix effugi rerum confuſionem, præſertim quum non vacaret expolire quod erat congeſtum. Bene vale. *Baſileæ* poſtridie Id. Auguſti, An. milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto.

In XENOPHONTIS HIERONEM.

Deſ. Eraſmus Roterodamus clariſſimo viro D. Antonio Fuggero S. D.

Epiſt. 63. NOn ſine cauſa, vir amiciſſime, veterem de *Aſia* querelam in tuis ad me literis renovas. Nullo enim unquam ſeculo illa magis ſuo nomini reſpondit, quàm hoc, nec latiùs per omnium mortalium capita divagata eſt; cui, præter innumeras calamitates, hoc quoque mali jure ferimus acceptum, quòd nos animorum benevolentiâ conjunctiſſimi, conſuetudine diſtracti vivimus. In hujus tamen incommodi ſolatium, nonnihil remedii videor mihi reperiſſe. Nam hiſce diebus quum inquirens neſcio quid, chartarum mearum acervos excuterem, ultrò, & ut arbitror, Deo quopiam ita volente, venit in manus, quod ante annos aliquot vertere tentâram ex *Xenophontis* Tyranno. Id quo minus tum abſolverim, præter alia, fuit & illud in cauſa, quòd *Græcus* codex videretur mihi parum emendatus. Ad hoc laboris nunc integer reverſus, perpetuo curſu, citráque reſpirationem ad umbilicum deduxi. Apud priſcos nihil intererat inter nomen *Regis* ac *Tyranni*: quum poſtea *Tyranni* vocabulum cœperit eſſe inviſiſſimum apud omnes, *Regis* etiam apud eas duntaxat reſpublicas, in quibus vigebat Democratia. Alioqui quod *Simonides* ſubinde *Hieronem* appellat Tyrannum, nihilo civilius eſſet, quàm ſi quis cum pirata familiariter & amicè confabulans, identidem appellaret illum piratam. Fateor hoc argumentum non per omnia temporum horum ſtatui congruere, in quibus ſub monarchis præpotentibus tranquilliſſimè degunt, non ut tum ſingulæ civitates, ſed ampliſſimæ ditiones; multa tamen inſunt, quæ noſtris quoque Principibus

A non inutilia cognitu futura ſint. In hoc libello tibi dicato, quoties verſaberis, *Antoni* chariſſime, putato te cum *Eraſmo* tuo colloqui. Ornatiſſimo viro *Joanni Cholero* ſalutem ex me plurimam, quo uno nec inter amicos habeo quenquam candidiorem, nec inter patronos magis invictum. Ex ejus literis nil niſi meros amores ſpirantibus tantum capio, mihi crede, voluptatis ac ſolatii, ut vix alia quapiam ex re tantundem. Bene vale.
B Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*, Idib. Febr. Anno à *Chriſto* nato, M. D. XXX.

In Liturgiam Virginis LAURETANÆ.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Theobaldo Bietricio Parocho Burcntrutenſi S.D.

INeptio jam toties in gratiam tuam, amice *Bietrici*, reſtim etiam opinor in medio foro *Epiſt. 64.*
C ducturus, aut cyclopem ſaltaturus ſi tu juſſeris: at interim abs te non impetro, ut ex vetere Pſalta, fias novus Eccleſiaſtes. Ubique gentium omni genere muſices, ac diverſis muſicorum organis obſtrepitur ſanctiſſimæ Virgini, quæ quotidie audit angelorum choros, aliquanto, ni fallor, modulatiùs canentes nobis. Sed non aliunde venit, quòd in pagis, & nonnullis etiam oppidis videmus tantam hominum ruditatem; tantam inſcitiam rei *Chriſtianæ*, quàm quòd vocum & organorum ſtre-
D pitus frequenter audiant, ſermonem evangelicum aut nunquam audiant, aut perquàm rarò. Atqui hæc demum eſt muſica, quæ nobis paulatim excantat hujus mundi ſpiritum, & *Chriſti* ſpiritum inſerit. Si tantum potuit *Amphion* ſono teſtudinis: ſi tantum valuit *Orpheus* cithara, ut ſaxa moveret & quercus; quanto plus valebit cithara *David*, qui modulis ſuis ſpiritum malum depellere ſolitus eſt à *Saule*? quanto erit efficacior evangelica teſtudo? Fateor bonam Eccleſiaſtæ partem præ-
E ſtitit, qui ſobriâ caſtâque vitâ præluxit ovibus ſuis. Verùm ut hac in parte nihil in re deſiderem, excuſantur quidam, mi *Theobalde*, qui morum inſigni ſanctimoniâ linguæ penſant infantiam, quum utrunque præſtare nequeant; & habet ipſa quoque vita linguam, ut ita loquar, ſuam. Sic excuſatus eſt *Valerianus* Epiſcopus *Hipponenſis*, qui linguâ utens alienâ, dimidium ſuæ functionis ceſſit *Auguſtino*. At ego te qui potes utrunque præſtare, non patiar dimidiatum eſſe paſtorem.
F Ita demum virgo mater putabit ſibi florere ſuum *Lauretum*, ſi quàm plurimos allexeris ad amorem filii. Quanquam fortaſſe jamdudum hoc facis, ad quod te hortor. Adjeci Conciunculam, nè non eſſet integra Liturgia. Bene vale. *Baſileæ*, quarto Non. Maias, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto.

In Hymnum PRUDENTII, de Natali pueri JESU.

G

Deſ. Eraſmus Roterodamus caſtiſſimæ puellæ Margaretæ Roperæ S.D.

TOties jam provocor tuis, ſororúmque tuarum *Epiſt. 65.* literis, optime *Margareta*, tam ſanis, tam argutis, tam modeſtis, tam candidis, tam amicis, ut etiam ſi quis titulos detrahat, *Thomæ Mori* γνήσια τέκνα poſſim agnoſcere. Nè verò ſemper

videamini

videamini ceciniſſe ſurdo, ſtudiis quibus obruor, paululum ocii ſuffuratus, hiſce diebus Natalitiis, paravi munuſculum, quod ſpero vobis non ingratum futurum. Quod felix fauſtúmque ſit, *Guilhelmus Roperus* eâ morum integritate, ſuavitate, modeſtiáque præditus, ut ni ſponſus eſſet tuus, germanus videri poſſet: dedit tibi auſpicatiſſimas conjugii primitias, aut ſi mavis tu illi dediſti: vel ut veriùs dicam, uterque dedit alteri *παιδίον*, quod diſſuavietur. En mitto tibi & alterum puerum, multò auſpicatiſſimum *Jeſum* naſcentem *Judæis*, & mox illuceſcentem Gentibus, qui connubii veſtri proventum bene fortunabit, quíque ſtudiorum veſtrorum verus erit *Apollo*, cujus laudes pro feſcenninis tuis infantulis lyræ poteris occinere. Solus enim hic dignus eſt, qui fidibus, qui fiſtulis, qui voce, qui muſices omni genere, ſed præcipuè modulatis piæ mentis affectibus jugiter celebretur. Non dedignabitur à talibus conjugibus decantari, quorum ea eſt vitæ totius puritas, concordia, tranquillitas, ſimplicitas, ut ægrè reperias virginitatis profeſſores, qui ſe auſint comparare. Rarum exemplum hoc præſertim ſeculo, ſed quod video brevi ad plures permanaturum. Habetis iſthic Reginam, velut iſtius ſanctiſſimi chori *Calliopen*. Sunt & in *Germania* familiæ non obſcuræ, quæ neutiquam infeliciter meditantur, quod vos hactenus feliciſſimè præſtatis. Bene vale, non infimum ævi *Britanniæ*que tuæ decus, & totum iſtum chorum mihi ſaluta diligenter. *Baſileæ* ad *Chriſti* natalem, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto.

In D. Ambrosii libellos de Apologia David. Et, De David Interpellatione.

Illuſtriſſimo Principi Guilhelmo Duci Clivenſi, Juliacenſi, Montenſi, Comiti Marchiæ, & in Ravenſpurg, &c. Eraſ. Rot. S.D.

Epiſt.66 VOs in opacis ſaltibus, clariſſime Princeps, nos in vetuſtis bibliothecis venari ſolemus, in quibus nuper nacti ſumus duos libellos, titulo quidem divum *Ambroſium* autorem præferentes, ſed ipſâ phraſi *Ambroſianæ* dictionis æmulum, verùm ita feliciter æmulum, ut doctibus aliquot præcurrat. Nam & explicat dilucidiùs, & minus à re digreditur, nec aptè pariter ac denſè citandis ſcripturarum teſtimoniis, nec pietate ſententiarum, nec alluſionum gratiâ, nec aculeorum acrimoniâ, *Ambroſio* tot ſuſpiciendo nominibus inferior, meâ quidem ſententiâ. Hujus arbitror eſſe libellos duos, quos habemus *Ambroſii* titulo *De vocatione Gentium*. O nos felices, ſi Theologi, quorum bona pars nunc ſophiſticis argutationibus inſeneſcit, hujuſmodi progymnaſmatis, in adytis arcanarum literarum ad Eccleſiaſticas conciones exercerentur! Sic enim nemo loqui poteſt, niſi qui ſcripturas divinas omnes, penitus excuſſerit, imbiberit, concoxerit, tantóque uſu contractârit, ut in naturam abiiſſe videantur. Habes, ornatiſſime Princeps, duos heroas, eximiæ pietatis exempla: quorum alterum Deus in grave crimen prolabi paſſus eſt, ut in eo cunctis quidem hominibus, ſed præcipuè Principibus oſtenderet pœnitentiæ remedium: alterum facultatibus univerſis exutum, liberis ac nepotibus orbatum, diris etiam corporis ulceribus excruciari paſſus eſt, ut in hoc ederet omnibus invictæ tolerantiæ formam. Gravior erat *Davidis* calamitas quàm *Jobi*: Hic enim externis tantum ſpoliatus eſt, incolumi poſſeſſione omnium optimâ, bonâ mente: At is qui ab amore Numinis excidit, plus jacturæ fecit quàm ſi mundum univerſum, unà cum vita corporis, amitteret. Proinde *David* tam miſerè, tam ſine fine plorans, nos admonet, quàm advigilandum ſit, ne quid hujus poſſeſſionis nobis pereat. *Jobus* gratias agens, docet hominem, nec in ſumma rerum proſperitate tollendos animos, nec in quamlibet gravibus fortunæ procellis exanimari oportere, modò hoc ſit incolume, quod unum beat hominem, nec nobis niſi noſtro vitio poteſt eripi. Confido futurum, ut *Chriſto* tuam eximiam indolem moderante, nec in *Davidis* lachrimas, nec in *Jobi* calamitatem incidas: expedit tamen ſapientis animum ad omnes caſus qui poſſunt homini accidere, præmunitum atque inſtructum eſſe. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*. Calend. Juliis, An. milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

In Paraphraſin in Evangelium Matthæi.

Invictiſſimo Cæſari Carolo, ejus nominis quinto, Deſ. Eraſmus Roterodamus S.D.

Epiſt.67. HAudquaquam ignarus, *Carole* Cæſar invictiſſime, quanta religio, quantáque reverentia debeatur, quum omnibus ſacris literis, quas nobis ſancti Patres divini Numinis afflatu prodiderunt: tum præcipuè iis, quæ nobis bonâ fide referunt, quæ Pater ille cœleſtis ad totius orbis ſalutem per Filium ſuum *Jeſum* vel geſſit, vel proloquutus eſt: ſimúlque conſcius indignitatis propriæ, quum ante annos aliquot primùm admolirer manum epiſtolis *Paulinis*, *Paraphraſi* explanandis (nam id mihi tum ultrò ſuggeſſit impetus animi) videbar mihi facinus aggredi vehementer audax & improbum, ac periculoſæ, quod aiunt, aleæ: adeò ut poſteaquam in uno alteróve capite feciſſem operis periculum, planè contractis velis deſtiturus fuerim ab inſtituto curſu, ni me mirus amicorum eruditorum conſenſus, uti pergerem perpuliſſet. Nec mihi licuit per horum efflagitationes conquieſcere, donec quicquid eſſet Apoſtolicarum Epiſtolarum abſolviſſem, quum ipſe non ſumpſiſſem tractandas niſi eas, quæ citra controverſiam omnem à *Paulo* conſcriptæ ſunt. Non ſemper mihi proſperè ceſſit amicorum inſtigationibus obſequundâſſe. Sed hac tamen in re mihi gratulatus ſum eam audaciam expectatione fuiſſe feliciorem: tum autori, cui minimum peperit invidiæ; tum Evangelicæ philoſophiæ candidatis, qui mihi certatim gratias agunt, quòd hac meâ induſtriâ ad cognitionem Apoſtolicæ ſapientiæ, vel excitati ſint, vel adjuti. Sed hac defunctus provinciâ, non expectabam poſthac unquam mihi rem fore cum hoc ſcripti genere. Et ecce R. D. *Matthæus* Cardinalis *Sedunenſis*, cujus hortatu perfeceram epiſtolas canonicas, quum illum è *Vuormacienſi* Conciliò reverſum ſalutandi gratiâ conveniſſem *Bruxellæ*, primo ſtatim colloquio, velut hoc meditatus, incipit hortari, ut quod feciſſem

ciſſem in Epiſtolas Apoſtolicas, idem facerem in Evangelium *Matthei*. Ego protinus excuſare multa, plus ſatis audax fuiſſe facinus, quod id tentâſſem in Apoſtolicas literas : viros quidem divinos Apoſtolos, ſed tamen homines fuiſſe ; cæterùm *Chriſti* majeſtatem eſſe majorem quàm ut in hujus verbis idem audere fas ſit. Quòd ſi non ſubmoverit operis majeſtas, tamen argumenti naturam refragari, nec admittere Paraphraſten ; non tantùm ob hoc, quòd hìc variæ ſint perſonæ, quibus dum neceſſariò attemperatur oratio, fit ut intra cancellos arctiſſimos cohibeatur calamus: nimirum excluſus ab ea libertate, quam admittunt reliqua commentariorum genera. Nam & Paraphraſis Commentarii genus eſt. Deinde quum bona pars Evangelii conſtet narratione rerum geſtarum, eáque ſimplici ac plenâ, fortaſſis videbitur hìc Paraphraſtes nihil aliud quàm lucernam accendere in meridie, juxta *Græcorum* Proverbium. Jam quum veteres in allegoriis explicandis, partim varient, partim ſic agant, ut mihi nonnunquam ludere videantur : nec mihi licuerit eas, niſi ſub perſona vel *Chriſti*, vel Evangeliſtæ referre, palàm eſt, in quantis anguſtiis eſſem verſaturus. Omitto quòd *Chriſtus* quædam ita loquutus eſt, ut tum quum diceret intelligi noluerit : quod genus eſt illud, *Solvite templum hoc, & in triduo ædificabo illud*. Rurſum, de emendo gladio, de fermento *Phariſæorum* vitando. Porrò, in eo ſermone quo prædicit excidium urbis *Hieroſolymitanæ*, finem hujus mundi, & afflictiones olim Apoſtolis eventuras, ita miſcet ac temperat ſermonem *Jeſus*, ut mihi videatur non ſolùm Apoſtolis, ſed nobis etiam obſcurus eſſe voluiſſe. Sunt rurſus loca quædam, meâ ſententiâ, inexplicabilia, quorum eſt de peccato in Spiritum ſanctum nunquam remittendo : de die ſupremo, quem ſolus Pater nôrit, etiam Filio incognitum. Hic in Commentariis licet abſque periculo referre ſententias diverſorum diverſas, licet ingenuè fateri locum tibi non liquere. At idem jus non eſt Paraphraſtæ. Præterea, ſunt quædam ita dicta, ut ad hæc quoque tempora pertineant, in quibus plurima ſunt ab Apoſtolicis inſtitutis diſſidentia. Hæc ut ſpiritu prophetico præſcierint Evangeliſtæ, certè ſub illorum perſona non poſſunt narrari, niſi frigidè & coactè. Movebat & illud animum meum, ſi in ſolum *Matthæum* hoc operæ ſumerem, fore protinus qui idem efflagitarent in cæteros Evangeliſtas. Quorum voluntati ſi morem gererem, futurum ut mihi ſæpiùs eadem eſſent repetenda, nimirum omnia in quibus inter ſe conſentiunt Evangeliſtæ. Sin ex omnibus perpetuam quandam narrationis ſeriem contexerem (quum explicare diſſonantes locos in Evangeliſtis, nihil aliud ſit, quàm in labyrintho quodam verſari) non potuiſſem ſervire perſpicuitati Paraphraſeos. His & hujuſmodi plurimis argumentis quum deprecarer delatam provinciam, mihíque viderer habere cauſam bonam ac vincibilem : tamen ille vicit facundiâ, vicit autoritate, totius negotii periculum & aleam in ſeſe recipiens. Nec auſus ſum diutiùs illius viri reluctari conſilio, cujus conſiliis tua majeſtas graviſſimis in rebus ſolet non illibenter obtemperare. Et tamen quum ego non planè recepiſſem negotium, ſed tantùm pollicitus eſſem aliquando conaturum me, ſi fortè procederet, ille *Mediolanum* ſe conferens, meo nomine ſpoponderat *Germanis* opus hac hyeme proditurum. Itaque quum ipſe *Baſileam* repeto, ſic urgebar undique à *Germanis* meis, flagitatoribus non parùm improbis, ut quo fidem illius ac meam liberarem, opus menſtruo ferme labore perfecerim. Utinam ſit omnibus felix illius imperium ac meum obſequium : & ſpero fore, ſi tua majeſtas hoc munuſculum ſibi dicatum agnoſcet. Sed hic fortaſſe dicet aliquis, qui te non alio titulo quàm Cæſaris norit, Quid hoc argumentum ad prophanum Principem, quod magis conveniebat Abbatibus, aut Epiſcopis conſecrare ? Primùm mihi videtur aptè datum, quicquid honeſtum offertur *Chriſtiano* Principi. Ad hæc, cum nullus Princeps tam prophanus ſit, ut ab Evangelii profeſſione ſit alienus, Cæſares in hoc unguntur & conſecrantur, ut Evangelicam religionem vel tueantur, vel farciant, vel propagent. Itaque non doctor eſt Evangelii Cæſar, ſed propugnator : fateor : ſed interim par eſt non ignorare quale ſit, pro quo ſumis arma. Porrò, cum tuum iſtum animum contemplor ſic religioni pietatíque deditum, ut Epiſcopis & Abbatibus ad pietatis ſtudium vel regula poſſit eſſe, vel calcar ; non mihi viſus ſum ulli congruentiùs hoc munus dedicaturus, quàm tuæ majeſtati. Proinde, quod aptè dicaturus eram *Chriſtiano* Principi, aptiùs Cæſari, aptiſſimè dico *Carolo*. Minus apta deferunt qui gemmas raras, qui feroces caballos, qui canes venatorios, qui aulea barbarica largiuntur. Jam cum Evangeliſtæ nulli non ſcripſerint Evangelium, non video quo minus ſit ab omnibus legendum. Et nos ita tractavimus, ut ab illiteratis poſſit intelligi. Legetur autem ſummo cum fructu, ſi quiſque hoc animo ſumet in manus, ut ſeipſo reddatur melior : nec Evangelicam ſcripturam ad ſuos accommodet affectus, ſed ſuam vitam, ſuáſque cupiditates ad hujus regulam corrigat. Nos in hoc opere potiſſimùm ſequuti ſumus *Origenem* rei theologicæ longè peritiſſimum, *Chryſoſtomum* ac *Hieronymum* ex orthodoxis probatiſſimos. Det tibi Cæſar Auguſtiſſime cœleſtis ille Princeps, ea velle conaríque, quæ ſunt optima, atque idem tuos conatus bene fortunet, ut ampliſſimum imperium, quod citra ſanguinis humani jacturam hactenus contigit, poſſis itidem vel propagare vel tueri. Illud interim ſemper meminerit tua clementia, nullum bellum, neque tam juſtis de cauſis ſuſcipi, neque tam moderatè geri, quod non ingens & ſcelerum, & calamitatum agmen ſecum trahat : tum maximam malorum partem ad innoxios & indignos recidere. *Baſileæ*, Idib. Jan. Anno M. D. XXII.

Reverendiſſimo Domino D. Matthæo Cardinali Sedunenſi Deſ. Eraſm. Rot. S. D.

TAndem auſus ſum me committere itineri *Germanico*, quum tota via undique militibus eſſet operta. Adeo multos contemnebam, quos paucos metuiſſem. Miſerè cupiebam adeſſe *Novo Teſtamento* jam tertiò renaſcenti. *Græcus* ille malebat ter in acie ſtans *Martis* aleam experiri, quàm ſemel parere. At quanto nos infeliciores, quibus idem fœtus toties eſt parturiendus ? Cæterùm quum aſina per medios ignes ſuis pullis ſuccurrere tradatur, non mirum ſi nos per tot pericula ſubinde tranſcurramus ad fœtus noſtros. Sed parum *Epiſt. 68.*

A rum abſuit, quin fruſtra periculoſum ac moleſtum iter ſuſceperimus, mox enim ad nidorem hypocauſtorum ægrotare cœpimus, vixque recreatos morbus ſic repetiit, ut non abeſſemus à periculo vitæ. Sed interea tamen ſemianimes Paraphraſim in Evangelium *Matthæi* abſolvimus, quam operam & ego tibi *Bruxellæ* receperam, & tu *Mediolanum* proficiſcens *Germaniæ* meo nomine promiſeras. Neque neſcit tua celſitudo, quàm illa ſit improba flagitatrix. B Eâdem igitur operâ tuam ſimul & meam fidem liberare ſtudui. Valetudini congruebat argumentum, in quo vel emori pium ſit & optabile. Sumus utrique in negotio neſcio quàm ſimili, certè toti. Utinam utrique ſuccedat quod agit, imò, utinam in *Chriſti* gloriam æquè cedat quod agimus omnes. Neſcio quod ſidus infauſtum, quiſve genius malos hos tantos tumultus excitat inter mortales. Nec ſatis eſt ſic bellis inteſtinis regna, civitates, ſummos orbis monarchas inter ſe collidi, C niſi ſtudia literarum, niſi religio fidéſque *Chriſtiana* tam periculoſis diſſidiis concuterentur. Equidem ſi tantis malis nullum adhibere remedium poſſim, certè, me duce aut autore, nullus erit factioſus. Video ſeculum hoc eſſe malum ac periculoſum. Quid moliantur quidam, aut quid parturiat mundus, neſcio. Ego quod ſemper feci, non deſinam favere gloriæ *Chriſti*. Homunculus ſum miſellus, qui minùs poſſim quàm nihil, tamen voluptati eſt mihi refloreſcere, ac velut *ἀναζωπυρῆσαι* D doctrinam Evangelicam. Quam quidem ad rem utinam liceat tantundem adferre momenti, quantum cupimus. Certè ſedulò bonáque fide conamur. Hic animus ſibi conſcius eſt, & teſtem habet *Chriſtum*, quòd nec opes ambit, quarum nunquam fuit avidus: nec honores, à quibus ſemper abhorruit: voluptates multò minus, quæ nec ætatem hanc deceant, ſi libeat frui, & brevi mihi ſciam eſſe relinquendas: Illud mihi potiùs ſtudio eſt, E commeatum aliquem parare, quo inſtructus hinc feliciter emigrem ad *Chriſtum*, cui noſtra deſudant ſtudia. Utinam pariter ſuccedat hic conatus noſter, ac ſucceſſit in Epiſtolis Apoſtolicis. Jam enim paſſim teruntur manibus etiam laicorum. Atque utinam per iſtas negotiorum procellas amplitudini tuæ liceat hoc agere, quod ſolùm erat agendum. Et tamen, quantum licet, ſcio te favere negotio *Chriſti*; proinde non dubito quin faveas & *Eraſmo*: F Opus dicavimus optimo Principi *Carolo*, partim quòd divinarem, ut eſt pietate ſingulari, hoc illius majeſtati fore gratiſſimum: partim ut tam favorabili titulo plurium animis commendaretur. De *Leone* noſtro cœptus eſt hic ſpargi rumor, quem magnopere cupiam eſſe vanum. Nihil illius ingenio mitius, unicè favebat honeſtis literis. In me peculiari quodam animi favore propenſus erat, ſed mortalis erat. Si viſum eſt Deo paſtorem ſuum ad ſolidiorem G felicitatem evocare, precor ut nobis contingat aliquis tui ſimillimus, ſi quis tamen tui ſimilior eſſe poteſt, quàm es ipſe tui. R. D. T. diu florentem & incolumem ſervet Dominus *Jeſus*. *Baſileæ* poſtridie Idus Decemb. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo primo.

In Paraphraſin in Evangelium MARCI.

Chriſtianiſſimo Galliarum Regi Franciſco, ejus nominis primo, Deſ. Eraſmus Roterodamus S. D.

B QUo minus ad hunc uſque diem tam propenſo tuæ majeſtatis in me favore ſim uſus, *Epiſt. 69.* *Franciſce*, Rex *Chriſtianiſſime*, neque per me ſtetit, neque per te: ſed quum aliæ cauſæ complures hactenus obſtiterunt, tum præcipuè temporum horum tumultus hanc mihi felicitatem inviderunt. Semper enim expectabam, ut in tam diutinis bellorum tempeſtatibus alicunde nobis affulgeret aliqua pacis ſerenitas. Nec unquam C tamen arbitratus ſum me vel pilo minus obnoxium eſſe tuæ benignitati, quàm ſi jam accepiſſem quicquid ea detulit. Atque etiam nunc bona ſpes eſt, brevi futurum ut hunc in te animum certioribus argumentis declarare liceat. Interim dum remoratur opportunitas, viſum eſt hujus pollicitationis velut arrabonem ad te mittere, *Paraphraſin in Evangelium Marci.* Ad hoc conſilii propenſum ac velut ultrò currentem, incitabat & ipſa rei congruentia. Quum D enim *Matthæum Carolo* Principi meo dedicâſſem: *Joannem*, quem ilicò poſt *Matthæum* ſum interpretatus, *Ferdinando Caroli* germano: *Lucam*, quem tertio loco ſum aggreſſus, *Anglorum* Regi: videbatur *Marcus* tibi relictus, ut quatuor Evangelia quatuor orbis præcipuis monarchis conſecrarentur. Atque utinam quàm congruenter nomina veſtra jungit codex Evangelicus, tam concorditer pectora veſtra conglutinet ſpiritus Evangelicus. Sunt qui *Romano* Pontifici tribuant E ditionem etiam apud inferos, ſunt qui tribuant imperium in angelos, quam autoritatem illi tantum abeſt ut invideamus, ut optemus etiam ampliorem: ſed utinam hanc ſibi poteſtatem illius ſalutarem ſentiat orbis in concilianda, retinendáque Regum concordia, qui tamdiu ſumma rei *Chriſtianæ* pernicie non minùs fœdis quàm feralibus bellis inter ipſos conflictantur. Et interim execramur & devovemus *Turcas*. Quod autem ſpectaculum gratius exhiberi poterat *Turcis*, aut F ſi qui ſunt qui pejus volunt nomini *Chriſtiano*, quam tres longè florentiſſimos totius *Europæ* monarchas exitialibus diſſidiis inter ſeſe committi? Vix mihi perſuadeo, quenquam eſſe tam truculentum *Turcam*, qui plus malorum imprecetur *Chriſtianis*, quàm ipſi viciſſim infligunt ſibi. Neque quiſquam interim exoritur pacificator, qui tam impios rerum motus autoritate ſuâ componat, quum non deſinit qui inſtigent; quíque oleum, quod aiunt, adjiciant camino. G Non eſt meum ullius partis cauſam meo præjudicio vel gravare, vel ſublevare. Scio ſuam cuique cauſam videri juſtiſſimam, & fateor in hujuſmodi judiciis plus favoris tribui ſolere ei qui depellit illatam injuriam, quàm qui infert. Sed tamen magnopere cupiam, ut omnes *Chriſtiani* Principes illud apud ſeſe veris rationibus expendant, quàm ingens lucrum fecerit quiſquis maluit pacem iniquam amplecti, quam bellum

æquiſſimum perſequi. Quid hâc noſtrâ vitâ fra-
gilius, quid brevius, quid calamitoſius? Omitto
tot morborum genera, tot injurias, tot caſus, tot
fatales calamitates, peſtilentias, fulmina, terræ-
motus, incendia, exundationes, reliquáſque cala-
mitates, quarum neque modus eſt, neque numerus.
Nam inter omnia mala quibus diſcruciatur vita
mortalium, nihil bello ſceleratius, nihil nocentius,
quod atrocius exitium infert moribus hominum
quam facultatibus aut corporibus. Minus damni
dat qui vitam aufert, quàm qui bonam mentem.
Nec ideo minus eſt deteſtabile bellum, quòd ma-
xima pars malorum redundat in capita tenuium
& humilium, velut agricolarum, opificum ac via-
torum. Nihilo minus ſanguinis Dominus omnium
Jeſus Chriſtus effudit pro redimendis illis quam-
libet contemptis, quàm pro ſummis monarchis.
Quinque venietur ad *Chriſti* tribunal, quo bre-
vi ſiſtendi ſunt omnes quantumvis potentes hujus
mundi ſatrapæ, non minus exactè rationem exi-
get judex ille ſeverus pro pauperculis illis, quàm
pro ſatrapis ac magnatibus. Itaque qui putant eſſe
levem jacturam, quum expilantur, affliguntur,
ejiciuntur, exuruntur, opprimuntur, occiduntur
tenues & humiles, *Jeſum Chriſtum*, qui eſt ſapien-
tia Patris, ſtultitiæ condemnant, qui pro talibus
ſervandis precioſum ſanguinem ſuum effuderit.
Proinde nullum ego genus hominum arbitror exi-
tialius, quam qui monarchis ſuggerunt bellorum
ſemina, quorum animi quo ſunt excelſiores, hoc
facilius his imponitur. Atque inter regias virtutes
cum primis numeratur animi ſublimitas. Prædica-
ta eſt hæc olim in *Julio* Cæſare, prædicatur & ho-
die magno conſenſu gentium in *Franciſco*. Porrò,
nullum certius argumentum animi verè ſublimis,
quàm injurias poſſe negligere. Laudata eſt vete-
rum ducum virtus, qui de imperio certabant, non
de vita, ſed in ethnicis & ab ethnicis. *Chriſtiano*
Principi glorioſius eſt aliquo ditionis diſpendio
pacem ac Reip. tranquillitatem redimere, quàm
ſpecioſos & opimos referre triumphos tantis ho-
minum malis emptos. Proinde qui dilatandi im-
perii ſtudium injecerunt monarcharum animis,
quid aliud quàm perennem bellorum fontem re-
pererunt? Neque minorem perniciem invehunt
rebus mortalium, qui Principum animis ſugge-
runt iræ materiam, ac perſuadent eſſe regiæ forti-
tudinis dictum aliquod, quod fortaſſe falsò dela-
tum eſt, aut atrociùs delatum quàm dictum eſt, ar-
mis ac bello vindicare. Quanto fortius eſt publicæ
tranquillitatis reſpectu convitium negligere?
quod ſi lædit, privatim lædit: imò, nè lædit qui-
dem, ſi fuerit neglectum. Atque in aliis quidem
rebus fortaſſe licet utcunque ceſſare Regibus ſi ta-
men uſquam ceſſare licet, qui tam multis vigilant.
Cæterùm in bellis ſuſcipiendis, quoniam ingenti-
um malorum inducunt diluvium, oportet omni-
bus oculis advigilare, nè quid temerè ſtatuatur.
Non hæc dico, Rex *Chriſtianiſſime*, quo Principi-
bus gladium è manibus excutiam. Eſt fortaſſe bo-
ni Principis aliquando bellum gerere, ſed tum de-
nique poſteaquam omnibus fruſtra tentatis huc
adigit extrema neceſſitas. Dominus *Jeſus Petro*
gladium ademit, Principibus non ademit. *Paulus*
eorum autoritatem etiam comprobat, præcipiens,
ut qui *Romæ Chriſtum* eſſent profeſſi, Principum,
licèt ethnicorum, autoritatem adeo non conte-
mnerent, ut illis, veluti Dei miniſtris, nec vectigal,

A nec tributum, nec honorem detrahi velit. An adi-
mit gladium, qui dicit, *Non enim ſine cauſa gladium
portat?* Nec aliud docet *Petrus* ordinis Apoſtolici
Princeps: *Subditi*, inquit, *eſtote cuivis humanæ crea-
turæ propter Dominum; ſive Regi tanquam præcel-
lenti, ſive Præſidibus tanquam ab eo miſſis, ad ul-
tionem quidem nocentium, laudem verò rectè agen-
tium.* *Petro* nihil eſſe voluit armorum, præter
gladium Evangelicum, qui eſt ſermo cœleſtis, qui,
B ut docet *Paulus* ad *Hebræos*, *vividus eſt & efficax, ac
penetrantior quóvis gladio utrinque incidente, ac per-
tingens uſque ad diviſionem animæ ac ſpiritûs.* Ete-
nim qui jubet recondi gladium, nec aufert, plus
facit, quàm ſi auferat. Cur enim jubet recondi?
nimirum nè bellet paſtor Evangelicus. Cur au-
tem deponi nec jubet, nec vetat? nimirum ut in-
telligamus, nè tum quidem eſſe parandam ultio-
nem, quum vires ſuppetunt ad vindicandam inju-
riam. Habent igitur Evangelici paſtores gladium
C Evangelicum à *Chriſto* traditum, quo jugulant vitia,
quo reſecant humanas cupiditates. Habent Reges
gladium ſuum ab eodem permiſſum, ad terrendos
malos, & honorandos bonos. Non ademptus eſt
gladius, ſed præſcriptus eſt uſus: habent ad publicæ
tranquillitatis defenſionem, non ad ambitionis
præſidium. Duplex eſt gladii genus, duplex eſt regni
genus. Habent & ſacerdotes ſuum gladium, habent
ſuum regnum. Próque diadematibus & galeis ha-
bent mitras, pro ſceptro pedum, habent loricam,
D baltheum: denique totam panopliam quam illis
non uno in loco ſtrenuus ille bellator *Paulus* de-
ſcribit. Reges Evangelici paſtores dicuntur, ſed &
prophani Reges *Homero* dicuntur paſtores populi.
Idem agunt utrique, tametſi diverſa functio eſt,
quemadmodum in fabulis iiſdem alias alii partes
agunt. Quòd ſi ſuum utrique gladium ſemper ha-
berent expeditum, hoc eſt, poteſtate traditâ ſicut
oportet uterentur; non toties, opinor, *Chriſtiani*,
qui vocamur potiùs quàm ſumus, in fratrum viſce-
E ra gladium impium ſtringeremus. Porrò, dum u-
trique ſuo munere neglecto, quod eſt alienum af-
fectant, neutri ſatis tuentur neque dignitatem ſu-
am, neq; tranquillitatem. Quando Rex plus habet
regiæ majeſtatis, quàm quum in judiciis ſedens,
dictat jus, coercet injurias, dirimit lites, ſublevat
oppreſſos: aut quum in conſiliis ſedens, proſpicit
Reip. commodis? Cæterùm Epiſcopus quando plus
habet ſuæ dignitatis, quàm quum è ſuggeſto docet
Evangelicam philoſophiam? Tum enim verè in
F ſuo ſolio eſt Rex Evangelicus. Quàm verò *Neroni*
fuit indecorum in theatro certare cum phoniſcis
& citharœdis, aut in circo cum aurigis: tam inde-
corum eſt Regi in humilibus ac ſordidis negotiis
verſari, quæ pertinent ad privatos affectus ipſius,
& officiunt incolumitati Reipub. Rurſum, quàm
indecorum eſſet, ſi philoſophus cum pállio & bar-
ba fabulam ſaltaret in proſcenio, aut in arena
falcem teneret ac rete, gladiatoriam canens canti-
onem: *Non te peto, piſcem peto, quid me fugis galle?*
G tam indecorum eſt Evangelicum Regem bellige-
rari aut nundinari, nè quid dicam inhoneſtius.
Cur nunc invenitur Epiſcopus, qui ſibi pulchrius
ducit trecentos equites, baliſtis, lanceis ac bom-
bardis inſtructos ſecum ducere, quàm piis & eru-
ditis diaconis comitatum ſacros libros ſecum cir-
cumferre? Cur earum rerum oſtentatione ſibi ma-
gni videntur, quarum contemptu magni fuerunt
illi, in quorum locum ſucceſſerunt? Cur illi dulciùs

ſonant

ſonant tubæ & cornua, quàm ſacra lectio? Age, quid ſi Rex pro diademate & trabea ſibi imponat mitram & infulam; contra, promitta & infula ſibi diadema & trabeam ſumat Epiſcopus, nónne portenti ſimile videbitur? Adeo movent inverſa inſignia, cùr non magis movet inverſa functio? Jam ſi quid privatim facit vel Rex, vel Epiſcopus, non aliò ſpectare debet quàm ad ſalutem populi. Aut enim monet errantes, aut corrigit lapſos, aut conſolatur dejectos, aut comprimit elatos, aut extimulat ceſſantes, aut reconciliat diſſidentes. Hæc eſt functio Regum, ſed præcipuè Evangelicorum, quos non decet ambire regnum hujus mundi. Quoniam autem *Jeſus Chriſtus* utrunque genus in ſe complexus eſt, tametſi regnum Eccleſiaſticum tantum expreſſit in terris, utriſque conandum eſt, ut pro ſua quiſque portione Principem ſuum æmuletur. Ille ſe totum impendit ſuis. Et quâ fronte quiſquam ſibi vivit, qui ſe *Chriſti* vicarium prædicat? Ille per omnem vitam nihil aliud quàm ſervatorem, quàm conſolatorem, quàm beneficum egit. Sive verſabatur in templo, ſive in ſynagogis, ſive in publico faciebat iter, ſive in privato verſabatur domi, ſive navigabat, ſive in deſertis agebat; docebat multitudinem, ſanabat ægrotos, mundabat leproſos, reſtituebat paralyticos, mancos & cæcos, profligabat dæmones noxios, excitabat mortuos, liberabat periclitantes, ſaturabat famelicos, refellebat Phariſæos, patrocinabatur diſcipulis, & unguenti prodigæ peccatrici; conſolabatur *Cananæam* peccatricem, & adulteram deprehenſam. Repete totam vitam *Jeſu*, nulli mortalium quicquam immiſit mali, quum ipſe tot malis afficeretur; & in promptu eſſet ulciſci ſi libuiſſet. Ubique ſervatorem agebat, ubique beneficum. *Malcho* reſtituit auriculam quam *Petrus* amputârat. Nè tantulo quidem damno voluit vindicari incolumitatem ſuam. *Herodem* ac *Pilatum* redegit in concordiam. In cruce pendens ſervavit alterum è latronibus. Mortuus Centurionem pertraxit ad *Chriſtianam* profeſſionem. Hoc erat verè Regem agere, prodeſſe omnibus, nocere nemini. Ad hujus exemplum oportet omnes Principes, quatenus licet, accedere. Te verò Rex *Franciſce*, peculiariter etiam ad hoc excitare debet *Chriſtianiſſimi* cognomen, ut *Chriſtum* Principem pro viribus referas. Cæterùm quid frontis habent iſti, qui quum ſe *Chriſti* vicarios appellari gaudeant, immenſâ ſanguinis humani jacturâ poſtulent defendi, non dico vitam aut dignitatem ſuam, ſed avaritiam ac faſtum? Atque hæc ſcribo, Rex inclyte, non ut Epiſcopos ullos notem aut taxem (atque utinam nulli exoriantur, in quos iſta meritò dici poſſint) ſed ut indicem quibus in rebus ſita ſit vera Regum & Epiſcoporum dignitas, ut utrique felices vivant, dum ſuam utrique dignitatem agnoſcunt ac tuentur. Longiùs autem abſunt ab officio ſuo paſtores Evangelici, qui quum Reges inter ſe tumultuantes debuerint in concordiam redigere, ultro faces ad bellorum incendia ſuggerunt. Atqui ſi uſquam erat tempus bono paſtori vitæ ſuæ jacturâ gregi conſulere, ſi uſquam ſummus ille paſtor cujus vices gerunt, erat referendus, hic potiſſimùm erat officio locus, ubi tantum mare ſcelerum ac malorum inundat in orbem. Ex tanta multitudine Abbatum, Epiſcoporum, Archiepiſcoporum, Cardinalium, cur nemo prodit, qui vel capitis ſui periculo tan-

A tos rerum motus componat? Quàm feliciter moritur, qui ſuâ morte tot millium vitæ conſuluit. Nihil monomachiis & gladiatoriâ lanienâ crudelius aut immanius. Et tamen hoc ſpectaculo tam inſanè delectata eſt antiquitas, ut turpiſſimum exemplum ab ethnicis relictum, diu reſederit etiam apud *Chriſtianos*, prætertim in urbe *Roma*, quæ nondum dediſcere potuit veterem Paganiſmum. Sed monomachiarum abolitionem, ut refert Hi-
B ſtoria, quam *Tripartitam* vocant, debemus *Telemacho* cuidam, ex eorum numero, qui olim ob vitæ *Chriſtianæ* ſimplicitatem, ac ſtudium ſolitudinis, fugámque contaminatæ multitudinis, vulgo monachi vocabantur. Is hac gratiâ relicto Oriente *Romam* venerat, atque in theatrum ingreſſus, ubi vidit prodire duos armatos, & utrunque in alterius necem tendere, proſiliit, ſeſéque medium inter furentes injicet, clamans, *Quid facitis, fratres? Cur in mutuum exitium ferarum more ruitis?* Quid
C multa? Dum vir ille pius ſtudet utriuſque vitæ conſulere, vitam amiſit ipſe à populo lapidatus. Tanti faciebat inſana multitudo crudelem oculorum voluptatem. Quid conſequutum eſt? Imperator *Honorius*, hac re cognitâ, juſſit aboleri morem exhibendi paria gladiatorum. Nunc mihi cogita, quàm fœdus fuerit ille ludus, & quot hominum millia per hunc infeliciter perierint, & intelliges, quantum mundus debeat unius hominis morti. Atque ob hoc factum meritò relatus eſt
D in numerum divorum *Telemachus*. Quanto autem juſtius hoc honoris deberetur ei, qui tantos orbis monarchas inter ſe conflictantes dirimeret? Neque enim gravis eſt jactura, ſi gladiator occidat gladiatorem, & ſceleroſus ſceleroſo viciſſem præſtet carnificem. Et tamen ut ſummo totius orbis malo colliduntur inter ſeſe Principes, ita minore periculo poſſunt dirimi, quam ille diremit gladiatores. Primùm *Chriſtiani* ſunt, quóque ſunt animis generoſioribus, hoc ſunt tractabiliores, ſi quis
E *Epiſcopus*, aut alioquin autoritate præditus Evangelicâ, ſynceris rationibus cum illis agat. Quod ſi quis forſitan inciderit in Principem inexorabilem ac violentum, extremum denique malorum, quod vel ſæviſſimus poſſit inferre, mors eſt. Et ubi, quæſo, præſtabunt exemplum Apoſtolici ſpiritûs, qui in Apoſtolorum vices ſucceſſerunt, ſi hic non præſtant? Dicet aliquis, Quid profecero ſi morior, nec impetro quod ſtudeo? Non committet *Chriſtus* agonothetes, ut huic athletæ pereat ſuum præ-
F mium. Tametſi mors frequenter imperrat, quod vita non potuit. Eſt enim efficax piorum hominum occubitus. Non hic repetam exempla priſcorum, quæ ſunt innumera. Apud *Anglos* divus *Thomas*, Archiepiſcopus *Cantuarienſis*, leviore de cauſa libertatem Evangelicam exercuit adverſus Regem, cui pridem ſervierat, cujúſque favore, ceu longi ſervitii mercedem, acceperat eam dignitatem. Non agebatur de reconciliandis inter ipſos Principibus. Quanquam illud ſeculum nec habebat ullos Prin-
G cipes, quorum ditio tam latè pateret, quàm horum, qui nunc tot annis inter ſeſe conflictantes, cæteros etiam minores in belli contagium pertrahunt. Et tamen agebatur de ſeceſſu quodam, magis apto homini pio, quam Regi. Loco nomen eſt *Ortfordia*, Nè me quidem admodum cepiſſet hic locus, prius quàm R. D. *Gulhelmus Vuaramus*, Archiepiſcopus *Cantuarienſis* ac totius *Angliæ* Primas, vir multis nominibus dignus, qui in lau-

datiſſimi viri dignitatem ſuccederet, ibi ſic ædificârat, ut magis videatur novam ſtructuram excitâſſe, quàm inſtauràſſe veterem. Adeo nihil reliquit veteris ædificii, præter aulæ cujuſdam ac templi parietes. Itaque quum levioribus de rebus eſſet contentio, quum nihil non molitus eſſet vir ille pius, nihil tamen impetravit vivus. Cæterùm, mors illius tantam autoritatem conciliavit ordini ſacerdotum apud eam gentem, tantas opes aggeſſit, ut nunc ob hæc gravi laborent invidiâ. *Joannes* ob linguæ libertatem decollatus eſt: ſed non omnes ſunt *Herodes*, nec omnes habent *Herodiadem*. *Ambroſius* Epiſcopus *Mediolanenſis* auſus eſt *Theodoſium* Cæſarem ob crudelem ac præcipitatam in *Theſſalonicenſes* ſententiam à templi limine ſecludere, póſtque ſævas objurgationes, poſt indictam ſatisfactionem in pœnitentium claſſem relegare. Ac tanti Principis majeſtas ceſſit autoritati Præſulis. Tentavit idem *Babylas Antiochenus* Epiſcopus adverſus Regem innocentis homicidio pollutum. Et interfectus eſt, ſed mortuus formidabilis eſſe cœpit non ſolùm ethnico Cæſari, verùm etiam dæmonibus, qui tum adhuc pro diis colebantur. Ego verò ſic mihi, Rex optime, de *Caroli* Cæſaris, de tuo, de Regis *Angliæ* ingenio perſuadeo, ut non dubitem vos omnes ſalubribus conſiliis obtemperaturos fuiſſe jampridem, ſi quis monitor, modeſtè liber, & liberè modeſtus extitiſſet. Atque interim ingens ubique copia eſt iſtorum, qui Principum animos inſtigent ad bellandum: nimirum hi, quorum commodis expedit res humanas eſſe perturbatas. Alius ſuggerit, Ille te contemnit, Ille hoc in te jecit ſcomma: Alius, Hanc partem ſi adjeceris ditioni tuæ, facilè quum voles adjicies & illam. O conſultor inconſulte! cur ſuggeris quouſque poſſint proferri ditionis limites, potiùs quàm in mentem revocas quàm anguſtis terminis olim ditio, quæ nunc eſt, circumſcribebatur? Quin admones, quibus modis quod adeſt queat adminiſtrari rectè, potiùs quàm proferri? Proferendi limites nullus eſt finis. Ac vero verius eſt, quod ſcripſit *Seneca: Multi Imperatores fines aliis abſtulerunt, ſibi nemo conſtituit*. Cæterùm in bene adminiſtrando vera Principum laus eſt. *Alexander Magnus*, ubi ventum eſſet ad Oceanum, deſideravit alterum orbem: videlicet, illius ambitioni mundus hic erat anguſtus. *Hercules* ultra *Gades* non eſt progreſſus. Nunc ambitioni noſtræ nullæ ſunt *Gades*, nullus Oceanus. Verùm adverſus iſtorum peſtiferas voces oportet animos *Chriſtianorum* Principum *Chriſti* decretis, velut antidotis, diligenter eſſe præmunitos, atque ad Evangelicam regulam, velut ad ſcopum, omnia dirigere conſilia. Quæres forſitan cur tibi occupatiſſimo tam prolixam occinam cantionem. Imò cunctis optarem hanc cantilenam eſſe decantatam, nec ob aliud, niſi quòd me diſcruciat publica mundi calamitas, quòdq; vehementer cupiam res *Chriſtianas* ubique tranquilliores eſſe, ſed præcipuè *Gallias*, quâ ditione neſcio an hactenus ulla fuerit vel ſanctior, vel florentior. Quòd ſi tumultus hujuſmodi rariùs exiſterent, veluti diluvia, terræmotus, aut bulimiæ, res eſſet tolerabilior. Nunc ſine fine talibus diſſidiis concutitur mundus. Ac medici quidem corporum in novis morbis exortis ſagaciter inquirunt mali cauſas, quibus deprehenſis, non ita magno negotio medentur. Nec hoc contenti, rationes excogitant quibus fiat, ne peſtis ea-

A dem ſubinde recrudeſcat. Cur in tantis totieſque recurrentibus malis non ſcrutantur homines prudentiâ, ac rerum uſu pollentes, quibus ex fontibus hi tumultus ſubinde ſcateant in orbem, ut inciſis radicibus liceat tantis mederi malis? Cur in rebus multò levioribus tam ſumus perſpicaces, in re longè omnium graviſſima cæcutientes? Mihi videtur maxima bellorum pars ex inanibus aliquot vocabulis, velut in alimoniam humanæ
B gloriæ excogitatis, oriri: quaſi parum fuerit ambitionis inter mortales, niſi novis titulis aleremus hoc malum, ex ſeſe nimium gliſcens, in nobis. His atque hujuſmodi bellorum radicibus exciſis, non fuerit difficile leges pacis inter *Chriſtianos* Principes ſancire, quæ prohiberent hos tumultus identidem repullulaſcere. Hâc viâ fieret, ut & Principum opes creſcerent, videlicet, per amicitiam jam factæ communes, & ſub florentiſſimis monarchis populus *Chriſtianus* amabili rerum
C tranquillitate frueretur. Sic faveret nobis ille verus totius orbis monarcha Dominus *Jeſus*, réſque noſtras bene fortunaret. Sic eſſemus *Chriſtiani* nominis hoſtibus formidabiles, adverſus quos nunc ægrè tuemur noſtra, tantum abeſt ut illos longiùs ſubmoveamus. Quanquam ego malim & illos corrigi, quàm ſubmoveri. Sed qui corrigamus alios, ſi noſipſi ſumus illis penè dixerim corruptiores? Non enim jam æſtimo *Chriſtianos* ex articulis quos ore profitemur, ex moribus æ-
D ſtimo. Ubicunque regnat ambitio, divitiarum amor, ſuperbia, ira, vindicta, nocendi libido, interpretor abeſſe fidem Evangelicam. Porrò, quum hæc lues corripuerit etiam illos, quorum præcipuæ partes erant rebus collapſis conſulere, bonam tamen quampiam ſpem mihi præbet, quòd videam ſacras literas, ſed præcipuè *Novum Teſtamentum*, ſic teri manibus omnium, etiam idiotarum, ut hi qui divinorum voluminum ſcientiam profitentur, non rarò ſint impares in congreſſu. Mihi
E verò vel illud argumento eſt, à plurimis legi *Novi Teſtamenti* libros, quod quum tot voluminum millia ſingulis annis in publicum emittant typographi, tamen tot officinæ non ſufficiunt emptorum aviditati. Vendibilis hodie merx eſt, quicquid molitur aliquis in Evangelium. Non poterit hoc pharmacum tam efficax ſemel hauſtum, non exerere vim ſuam. Itaque mihi nunc mundus non aliter affectus videtur, quàm ſolet corpus hominis gravibus morbis obnoxium, devo-
F rato elleboro, aut alio quopiam præſenti pharmaco: totum enim conturbatur & concutitur, ſæpe morituro ſimillimum. Atq; utinam hoc veratrum Evangelicum, poſteaquam ſemel colluſtravit ac penetravit omnes animi noſtri venas, ſic erumpat, ut ejectis malorum ſeminibus, ſanos ac puros nos reſtituat *Jeſu Chriſte*, póſtq; tantos rerum tumultus, ac morbum orbis penè deploratum, lætam & optabilem tranquillitatem reducat omnibus. Magis autem ſperarim hæc publica bonorum o-
G mnium vota non irrita fore, ſi primates orbis, veluti fidi medici, ſic laboranti mundo curent adeſſe, hoc eſt, ſi monarchæ, de quorum arbitrio nunc potiſſimùm pendent res mortalium, meminerint ſeſe brevi (quid enim in hac vita longum eſt) *Chriſto* ſummo Principi, rationem adminiſtratæ ditionis eſſe redditurus. Rurſum, ſi Epiſcopi, theologi & monachi meminerint ſeſe non ſucceſſiſſe in locum *Annæ* & *Caiaphæ*, aut Scribarum & Phariſæorum,

qui

qui dum ſuum regnum impiè tuebantur, Evangelii regnum conabantur opprimere: dum ſuam aſſerebant gloriam, *Chriſti* gloriam ſludebant ſepelire; dùmque ſuam juſtitiam nitebantur approbare, Deum faciebant injuſtum; ſed potiùs in locum Apoſtolorum, qui ſanguinis etiam ſui jacturâ gaudebant aſſerere *Chriſti* regnum, gloriam ac juſtitiam. Semel paſſus eſt *Chriſtus*, revixit nunquam moriturus. Sed eadem quæ paſſus eſt, denuò patitur, quoties damnatur, conſpuitur, cæditur, crucifigitur & ſepelitur Evangelica veritas. Denique ſibi putat infligi, quicquid malorum infligitur membris ipſius. Hæc & liberiùs fortaſſis & prolixiùs à me dicta ſunt, Rex *Chriſtianiſſime*, quàm par erat: verùm amoris magnitudo fecit, ut & loquacior eſſem & confidentior. Omnibus *Chriſtianis* bene volo *Chriſtianus*. Cæterùm erga tuam majeſtatem ac florentiſſimum *Gallarum* regnum ſingulari quodam ducor ſtudio. Precor autem ut *Jeſus*, immortalis totius orbis monarcha, cui divinitùs data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra, Spiritum ſuum impartiat tum populis, tum Principibus: his quidem ut omnes inter ſeſe ſub communi Principe *Jeſu* concorditer, ac perinde feliciter vivant; illis verò ut ſub ſanctiſſimis ac florentiſſimis monarchis rebus pacatis fruantur: itaque demum fiat, ut Evangelica pietas inter nos bene conſtituta, quàm latiſſimè propagetur, non invadendis aut diripiendis aliorum regionibus; ſic enim pauperiores redduntur, non meliores: ſed Evangelica philoſophia ſynceriter per viros Evangelico ſpiritu præditos ubique prædicanda; atque ita vivendo, ut noſtræ pietatis fragrantia plurimos alliciat ad ejuſdem inſtituti profeſſionem. Sic nata eſt, ſic crevit, ſic latè propalata eſt, ſic conſtabilita eſt Evangelica ditio: diverſis autem rationibus ſic nunc in anguſtum contractam, ac propemodum exploſam videmus, ſi totius orbis vaſtitatem conſideres. Iiſdem itaque præſidiis oportet reſtituere collapſam, dilatare contractam, conſtabilire vacillantem, quibus primùm & nata eſt, & aucta, & firmata. Hæc affectu puto ſcribo, *Franciſce* Rex *Chriſtianiſſime*, neque perſtringens quenquam, quum omnibus bene velim; neque blandiens cuiquam, quum à nullo quicquam ambiam. Bene vale. An. M.D. XXIII. Calend. Decemb.

In Paraphraſin in Evangelium Lucæ.

Invictiſſimo, Angliæ Regi Domino Hiberniæ, Catholicæ Fidei Defenſori, Henrico ejus nominis octavo, Deſ. Eraſm. Rot. S.D.

Epiſt. 70. MItto tibi *Lucam* medicum, generoſiſſimè Rex, non alium quàm antehac habebas, ſed *Latinis* auribus explanatiùs fuſiuſque loquentem. Nec mihi hic puto ſumendam operam, ut placem iſtos qui nobis occinere ſolent, rectè proditam à doctiſſimis viris ſententiam, in muneribus dandis illud in primis eſſe ſpectandum, ut apta ſint quæ donamus. Factum eſt hoc nuper à nobis, cum *Carolo* Cæſari dicaremus *Matthæum*, & ante nos ab eruditiſſimis hominibus demonſtratum eſt ex præſcriptione vetuſtæ conſuetudinis, quodvis argumentum rectè dicari Principibus, quos etiam ſi ſciamus nunquam lecturos, tamen hinc ea capitur utilitas, quòd illorum titulis opus

A ſtudioſorum affectibus commendatur: quemadmodum non inſcitè ſcripſit *Plinius*. Quædam ob hoc ipſum ſummo haberi in precio, quòd ſint templis dicata. Eſt autem quorundam erga nuper natos libros tanta moroſitas, ut prius rejiciant quàm deguſtent. Itaque perit & ſcriptori ſperatus fructus, & lectori ſua utilitas. Ab his illud ſaltem impetrabit præfixus in frontiſpicio voluminis ſummorum Principum titulus, nè
B damnent, nè faſtidiant, nè conſpuant, priuſquam legerint. Quanquam & alioqui quorundam Principum pietas facit, nè videatur abſurdè facere, qui Regi dono mittit Evangelium. Quandoquidem mihi retulerunt homines minimè vani, & *Carolum* Cæſarem, ſi quid in tantis rerum tumultibus datur ocii, id in Evangelico codice libenter conſumere, & illuſtriſſimum Principem *Ferdinandum* hujus fratrem, *Paraphraſim in Joannem*, quam ipſi nuper dedicavi, frequenter ha-
C bere in manibus: atque inclytum etiam *Danorum* Regem *Chriſtiernum*, id quod tibi quoque notum eſſe poteſt, *Chriſtianos* libellos frequenter habere in manibus, noſtràmque in *Matthæum Paraphraſim* cupidè legere. Cur igitur videatur ineptè mitti Evangelium iis qui tractant & amant Evangelium, quod certè ab omnibus tractandum eſt, qui ſe meminerunt eſſe *Chriſtianos*? Quanquam autem juxta rationem humanam hoc potiſſimùm donandum eſt, quo maximè
D eget cui mittitur: tamen juxta regulam Evangelicam, *habenti donandum eſt, ut exuberet*. Proinde videbar mihi facturus congruentiſſimè, ſi tibi medicum hunc Evangelicum mitterem, qui ſacras literas adeo non faſtidias, ut quod tua ſcripta teſtantur, in his etiam ultra mediocritatem profeceris, ut qui tibi donet aliquid hujus generis, non tam munus dare videatur, quàm officium reponere. Quid quod & conjunx tua nobiliſſima, unicum hoc ævo veræ pietatis exemplar, faſtidi-
E tis nugis muliebribus, bonam diei partem collocat in ſacris libris, quum alias Principes fœminas, quæ maximam temporis partem in fucando, in alea, ſimilibuſque luſibus conterunt, admonens quid ipſas deceat: tum nobis noſtram exprobrans ignaviam, vel impietatem potiùs, qui maximam vitæ partem in profanis literis abſumimus. Jam ſi hoc in primis curæ eſt, ut in monarcharum aulis ſemper adſint exactè docti perſpectæ fidei medici, qui curam agant regii corporis: quantò magis
F convenit illic verſari *Lucam* medicum, qui non ſcammonio aut elleboro tueatur corporis bonam valetudinem, ſed cœleſti pharmaco liberet animum à morbis ad æternam mortem pertrahentibus, qui ſunt, ignoratio veri, diffidentia erga Deum, amor hujus mundi, ambitio, avaritia, luxus, odium, invidia? Nam his morbis obnoxia eſt omnis vita mortalium, quemadmodum ait *Joannes* Apoſtolus, deplorans totum mundum in malo poſitum eſſe, nec aliud in eo regnare, quàm concupiſcenti-
G am carnis, concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitæ. Ab his morbis hoc plus eſt periculi ſummis Principibus, quo major eſt indulgentia fortunæ, & quod libet faciendi licentia. Videor autem mihi non inanem operam ſumpturus, ſi tibi primùm *Lucam* medicum, deinde pharmacum quod adfert paucis commendâro, tametſi non dubito, quin utrunque ſit, ut eſſe debet, tuæ pietati commendatiſſimum. Nimirum hic eſt ille *Lucas* patriâ *Antiochenſis*.

 Eſt

Eſt autem *Antiochia* civitas, olim adeo celebris A ac potens, ut ei parti *Syriæ*, quæ *Ciliciam* attingit, nomen dederit, hoc ipſâ quoque *Româ* felicior, quòd hic primùm ſedem habuerit Apoſtolorum Princeps *Petrus*, quódque in hac *Paulus* & *Barnabas* Apoſtolici muneris dignitatem acceperint. Fuit autem familiaris Apoſtolorum omnium, ſed præcipuus aſſectator *Pauli*, atque etiam peregrinationis illius individuus comes. Ex convictu Apoſtolorum ſcripſit Evangelium, ex his B quæ *Paulus* ipſo teſte geſſit, ſcripſit volumen cui titulum fecit, *Acta Apoſtolorum*. Eam hiſtoriam produxit uſque ad ſecundum annum *Pauli Romæ* commorantis, hoc eſt, uſque ad quartum *Neronis Cæſaris*. Unde conjiciunt eadem in urbe librum eſſe ſcriptum. Satíſque conſtat inter eruditos hunc eſſe, cujus toties in epiſtolis meminit *Paulus*; velut in epiſtola ad *Corinthios* ſecunda: *Miſimus etiam cum illo fratrem noſtrum, cujus laus eſt in Evangelio per omnes eccle-* C *ſias*. Rurſum ſcribens ad *Coloſſ. Salutat*, inquit, *vos Lucas medicus chariſſimus*. Rurſum in epiſtola ad *Timotheum* ſecunda: *Demas*, inquit, *me reliquit, diligens hoc ſeculum, & abiit Theſſalonicam, Creſcens in Galatiam, Titus in Dalmatiam, Lucas eſt mecum ſolus*. Quin & illud proditum eſt à veteribus, quoties *Paulus* vocat Evangelium ſuum, velut ad *Timotheum*: *Memor eſto Dominum Jeſum reſurrexiſſe à mortuis, ex ſemine David ſecundum Evangelium meum*: eum ſentire de D Evangelio *Lucæ*, quod quemadmodum *Marcus* ex autoritate *Petri*, ita *Lucas* ex autoritate *Pauli* conſcripſerit hiſtoriam Evangelicam. *Hieronymus* arbitratur eum *Græca* literatura cæteris fuiſſe peritiorem, & ob id exactiùs contexuit narrationem hiſtoricam, ab ipſa *Joannis Baptiſtæ* conceptione exorſus, permulta referens de nativitate déque infantia, quædam etiam de pueritia *Jeſu*, multas etiam parabolas ac miracula, quæ cæteri brevitatis ſtudio prætermi- E ſerant. Quúmque cæterorum nullus egreſſus ſit tempus Domini aſſumpti in cœlum, hic ſolus altero volumine naſcentis & gliſcentis eccleſiæ proſecutus eſt hiſtoriam. Addunt & illud, quemadmodum *Matthæus* Evangelium, *Petrus* epiſtolas ſcribit *Judæis* potiſſimùm, ita *Lucam* Evangelium potiſſimum ſcripſiſſe Gentibus, nimirum diſcipulum *Pauli*, qui ut doctor erat Gentium, ita ad Gentes ſcripſit omnes epiſtolas, præter unam ad *Hebræos*, de cujus autore ſemper eſt dubitatum. F Scripſit poſt *Marcum*, ſed ante *Joannem*, unde & Diſcipulus præfertur Apoſtolo. Denique quod medico congruit, traditur fuiſſe longævus. Nam ſequutus conſilium *Pauli*, qui ſcripſit, *Bonum eſt uxorem non attingere*, vixit cœlebs octoginta quatuor annos. Oſſa defuncti ex *Achaia* tranſlata ſunt *Conſtantinopolim* unà cum reliquiis *Andreæ* Apoſtoli, anno *Conſtantii* viceſimo. Habes medicum ex medico, Apoſtolorum familiaritate commendatum, *Pauli* Apoſtoli non uno teſtimo- G nio laudatum, denique eccleſiarum omnium conſenſu comprobatum. Quum enim multorum Evangelia rejecta ſint, hic conſentientibus omnium ſuffragiis receptus eſt, ut expleret ſacram illam ac myſticam tetrada, quam olim deſignavit *Moſes*, exponens nobis quatuor fluvios ex uno paradiſi fonte ſcatentes, qui irrigant univerſam terram: poſt vidit *Ezechiel*, quum nobis depinge-

A ret animalia myſtica quatuor, & quatuor rotas in una. Nunc de pharmaco quod nobis dedit, paucis ſi videtur, dicamus. Ex *Hippocrate* ſumere conſueverat remedia quibus corporum morbos levaret, cæterùm ex Apoſtolis qui *Chriſtum* viderant ac audierant, imò ex ipſo Spiritu ſancto hauſit hoc pharmacum, quo noſtris animis mederetur. Apud priſcos medicos erat quoddam medicinæ genus efficaciſſimum, ex variis & exquiſitis rebus arte B commixtum, quod illi vocabant θεῶν χεῖρας, hoc eſt, *Deorum manus*. Verùm nullum adhuc pharmacum repertum eſt a medicis, quod omnibus corporum morbis medeatur, quantumvis jactent efficacem illam, ſed nulli notam panaceam. Certè, ſenectus morbus nulli cedit medicinæ. Sed hæc verè manus eſt Dei, quæ per ſynceram fidem ſemel auſert omnes animorum morbos, &, quod ſolius eſt Dei, confert immortalitatem. Nec infeitè dictum eſt *Græcorum* Proverbiis: *Animi laborantis medicum* C *eſſe ſermonem*. Neque defuerunt qui crederent, & corporum morbos conceptis verbis, magicam vim habentibus, propelli poſſe. Dominus *Jeſus* medicus erat, qui dum viveret in terris, ſermone pellebat morbos corporum quamlibet atroces aut inveteratos, ſermone mortuos excitabat ad vitam. Non enim erat ſermo magicus, ſed omnipotens Sermo Patris omnipotentis. Idem ſermone profligat morbos animorum, quum ait: *Fili remittuntur tibi peccata*. Et, *Vade, fides tua te ſalvum fecit*. Proinde & D prophetia *Chriſtum* medicum promiſerat. Dicit enim in libro *Sapientiæ*: *Etenim neque herba, neque malagma ſanavit eos, ſed tuus Domine ſermo, qui ſanat omnia*. Hæc nimirum eſt illa vera panacea: Pſalmus item myſticus ſic habet: *Miſit ſermonem ſuum, & ſanavit eos ab interitionibus eorum*. Sermo Patris vivus, *Chriſtus* eſt. Miſerat *Moſen* & Prophetas, per hos curata eſt *Judæorum* natio, ſed non eſt ſanata. Solus Sermo Patris efficax fuit ſanandis hominum morbis, non ſolùm levioribus, verumetiam E letalibus. Letales morbos agnoſcis, quum addit Propheta, *ab interitionibus eorũ*. Quum ita collapſus eſt ſtomachus, ut faſtidiat ac rejiciat omnem cibum, ægrotus ad mortem tendit. Tali morbo laborabat univerſus mundus ante medici cœleſtis adventum. Id quod paulò ſuperiùs dixerat: *Omnem eſcam abominata eſt anima eorum, appropinquaverunt uſque ad portas mortis*. Miſcuerant varia pharmaca Philoſophi *Pythagorici, Academici, Stoici, Epicurei, Peripatetici*, promittentes animi ſanitatem ac feli- F citatem etiam. Multa miſcuit *Moſes*, præſcribens varias religionis ceremonias, multa Prophetæ, ſed invaleſcentibus morbis nihil profuit medicina, niſi quod auxit morbum & prodidit. Animi ſtomachus pravis cupiditatibus, velut humoribus noxiis, corruptus, & averſabatur Philoſophorum elaborata præcepta, & *Moſi* præſcriptis ſuperſtitioſiores reddebantur non meliores: non ſapiebat amara Prophetarum objurgatio, & horum promiſſis non eſt habita fides. Id videns Pater G cœleſtis, nihil volens perire eorum quæ condidit, emiſit Sermonem ſuum, qui cœleſti medicinâ liberaret univerſos ab omnibus animorum morbis, tantum ut morbum agnoſcamus & fidamus medico. Quemadmodum autem amici medici, ſi quando non licet ſemper adeſſe ægrotis, relinquere ſolent pharmacum aliquod, quo ſibi poſſint eſſe medici qui laborant, ſi res ita poſtulet: ita Dominus *Jeſus* in cœlum reverſus, reliquit nobis per Apoſtolos

ſuos

ſuos pharmacum Evangelicum, facile quidem & cuivis expoſitum, ſed efficax ſi quis ut oportet ſumpſerit: ut autem utiliter ſumas, præcipuè præſtat fiducia erga medicum. Nec ſatis eſt guſtâſſe, trajiciendum eſt in viſcera, ut ſtomacho receptum, per omnes venas vim ſuam diffundat. Tum demum incipit concutere totum hominem odio priſtinæ vitæ: ſed hanc perturbationem ſequitur magna animi tranquillitas. Habent corporum medici empiricos & pharmacopolas artis ſuæ miniſtros, ipſi præſcribunt quid dandum ſit ægrotis. Ita *Chriſtus* unus eſt qui præſcripſit ſalutis æternæ remedium, Apoſtoli & horum ſucceſſores Epiſcopi tantum miniſtri ſunt, miſcent, terunt, admovent, non ſua pharmaca, ſed *Chriſti*: tingunt aquâ, ſed *Chriſtus* abluit animum: docent quæ *Chriſtus* ipſis tradidit, ſed *Chriſtus* ipſe facit ut ſermo illorum ſit efficax. Corporum medici frequenter variant & in morborum judiciis, & in præſcribendis remediis, nonnunquam & pro remediis præſcribunt venena, juxtà dictum *Græci* Poetæ:

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Unicum autem Evangelicæ medicinæ præſcriptum eſt, quod à nullo mortalium corrumpi debeat aut mutari. Denique ſimplex eſt, ut ſi ceſſent hi quos oportebat hujus pharmaci miniſtros eſſe, ſibi quiſque poſſit ſumere, modò adſit animus fidens, ſyncerus & ſalutis avidus. Nam & ſummus ille medicus, qui ſolus totum hominem ſanare poteſt: aliquando per ſe conferebat ſanitatem, nonnunquam & per Apoſtolos ac Diſcipulos. Jam tota medicorum ars duos potiſſimùm ſcopos habet, primum ut morbis, & ab his quæ gignunt morbos, corpora liberet; hanc partem Therapeuticam vocant: deinde ut bonam valetudinem tueantur, ac robur addant; eam in ratione victûs collocant. Neque enim medici ſemper urunt aut ſecant, non ſemper infundunt ſcammonium quo corpus exhauriant, propemodum occidentes ut vivificent, ſed aliquando miniſtrant quæ cor exhilarent, quin & paſcunt benigniter. Ita nobis primum adminiſtratur potio fidei, quæ pœnitentiâ perturbat animum, & inaniens nos exonerat peccatis. Mox additur pharmacum conſolationis, exhortationis ac doctrinæ perfectioris. Etenim ſi medicus poſteaquam corpus inaniit, ſubitò deſtituat ægrotum, periculum eſt nè vacuum ac viribus defectum, major aliqua morbi vis invadat, velut Paralyſis, Apoplexis aut Phthiſis. Ita poſteaquam pœnitentia nos proſtravit, exagitato morbo baptiſmus nos vacuos reddidit ab omnibus peccatis, adhibentur ea quæ jam bene vacuum animum ſalubriter impleant. Exhauſta eſt iracundia, infunditur lenitas & manſuetudo. Exhauſta eſt invidia, ſubjicitur candor. Exhauſta eſt rapacitas, ſuccedit liberalitas. Exhauſtus eſt ardor bellandi, ſuccedit ſtudium pacis. Exhauſtus eſt amor voluptatum carnis, ſuccedit amor rerum cœleſtium. Vis audire ſcammonium Evangelicum? Pœnitentiam agite. *Jam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Et omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur.* Iſidem *Paulus*: *Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terram: ſcortationem, immunditiem, libidinem, concupiſcentiam malam & avaritiam.* Ac mox: *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis.* Exhauſit, quomodo rurſus implet? *Induite vos*, inquit, *ſicut ſancti Dei & electi, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam, ſupportantes invicem, & condonantes vobis inter vos, ſi quis adverſus aliquem habet querelam, ſicut & Dominus donavit vobis. Super omnia autem hæc charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis, & pax Chriſti exultet in cordibus veſtris.* Hujuſmodi domum mundatam ſcopis, & talibus ornamentis undique plenam, non rurſus occupabit ſpiritus malus, reverſus cum aliis ſeptem ipſo pejoribus. Habet igitur Evangelica medicina ſuum vinum, quod emordeat ſaniem vulnerum noſtrorum. *Abi poſt me Satana, non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum*: Vinum eſt. Nunc vide oleum: *Confidite, quia ego vici mundum. Capillus capitis veſtri non peribit. Nolite timere, puſille grex, quoniam veſtrum eſt regnum cœlorum.* *Paulus* habet cibum quo fovet nuper converſos ad *Chriſtum*, nè relabantur in morbos adhuc imbeciles: habet & ſolidum cibum, qui corroboret eos ſemper proficientes uſque ad menſuram plenitudinis *Chriſti*. Robur collegerant, de quibus ſcriptum eſt in *Actis Apoſtolicis*: *Ibant gaudentes à conſpectu Concilii, quòd digni habiti eſſent pro nomine Jeſu contumeliam pati.* Robur collegerat, qui dixit: *Omnia poſſum in eo qui me fortem reddit.* Proinde Dominus *Jeſus* in Evangelio hortatur ad eſum panis è cœlo profecti, cujus eſus præſtat immortalitatem. Hortatur ad eſum carnis ſuæ, ad potum ſanguinis ſui: nimirum de doctrina ſua ſentiens, quæ ut panis vegetum ac robuſtum reddit animum, ut vinum efficax inebriat uſque ad hujus vitæ contemptum, ut caro ſolidam habet alimoniam, ut ſanguis vitalem habet vim. Quanquam autem omnis divina Scriptura vim habet medicam, tamen nullum pharmacum habet efficacius quàm Evangelicum. Idem in omnibus eſt ſpiritus, ſed in his eſſe voluit, in quo præcipuè vim ſuam exereret, nè nullum eſſet diſcrimen inter miniſtros & Dominum, inter lacunas & fontem. Operæpretium eſt autem conſiderare, quanta ſit vis hujus pharmaci. Reſpublica corpus quoddam eſt. Hujus peſtes ac morbi ſunt mali mores. Quibus diverſis regionibus præcellentes ſapientiâ viri, leges ceu remedia quædam oppoſuerunt; velut apud *Athenienſes Solon*, apud *Lacedæmonios Lycurgus*, apud *Cretenſes Minos*, apud *Romanos* Decemviri. Nullus tamen horum potuit efficere, ut leges quas condidiſſet aliæ quoque nationes amplecterentur. Ac nè tentavit quidem hoc illorum quiſquam, nè præter inanem operam, impudentiæ quoque lucrifaceret opinionem. *Solon* decennii exilio leges ſuas obtruſit uni civitati. *Plato* vir tam doctus ac perinde facundus nunquam perſuaſit, ut *Athenienſes* reciperent ipſius leges. Neque dubitandum tamen eſt quin omnes ſibi perſuaſerint, leges quas condidiſſent eſſe veras, & optâſſe ſi fieri potuiſſet, ut totus terrarum orbis amplecteretur. Ac nè *Moſi* quidem leges ultra nationem unam propagatæ ſunt, quanquam Pharisæi magnâ ambitione Proſelytos aliquot venarentur. Denique nè Cæſarum quidem violenta autoritas extorquere potuit, ut ipſorum leges apud omnes gentes haberent pondus. Et quod hi conati ſunt proditis legibus, idem conati ſunt Philoſophi præceptis ſuis, magno judicio ſummâq; curâ proditis. Quorum nemo tam eloquens fuit aut tam eruditus, ut unicuipiam nationi perſuadere potuerit. Adeo pharmacum quod adferebant, vim habebat

bebat dilutam & inefficacem. Sola veritas Evangelica intra paucos annos cunctas totius orbis regiones occupavit, perſuaſit ac vicit: *Græcos* ac barbaros, doctos & indoctos, plebeios ac Reges ad ſe pertrahens. Tam efficax erat hujus veritatis pharmacum, ut tot hominum millia, relictis patriis legibus, relictâ majorum religione, relictis voluptatibus ac vitiis, quibus ab incunabulis aſſueverant, novam ac peregrinam doctrinam amplecterentur, & ex diverſis linguis, diverſis inſtitutis, in humilem quandam Philoſophiam conſentirent: præſertim quum nulla ætas magis fuerit inſtructa, vel eruditionis facundiæque præſidiis, vel monarcharum potentiâ: quùmque mundus omnibus ſuis præſidiis pugnaret adverſùs inermem Evangelii veritatem, tamen efficere non potuit, quin ea primùm occupata *Græcia*, *Neronis* urbem & aulam invaderet, mòxque per omnes *Romani* imperii provincias ſeſe ſpargeret uſque ad *Gades* & *Indos*, uſque ad *Afros* & *Scythas*,

Et penitus toto diviſos orbe Britannos.

Hæ gentes, linguis, legibus, ritibus, moribus, inſtitutis, diis, religione, formâ, plurimùm inter ſe diſſidebant. Mox ex tanta diſcordia facti concordes, eandem cantionem canere cœperunt, *Jeſum Chriſtum* unicum orbis Dominum Servatorem laudibus vehentes. Interim direptio bonorum, exilia, carceres, cruciatus, mortes, nihil aliud erant quàm profectus Evangelii. Quis unquam inventus eſt, qui pro *Solonis* legibus, aut *Zenonis* decretis mortem oppetere ſuſtinuerit? Pro ſimplici *Chriſti* doctrina quot ſenum ac juvenum, quot matronarum ac virginum millia ſuas cervices præbuere ſecandas? Et tamen quanto ſunt admirabiliora magiſque à ſenſu communi abhorrentia, quæ docet Evangelium, quam paradoxa Philoſophorum? Et illorum doctrinam nemo Principum oppugnavit, & tamen ſuâ ſponte evanuit; quemadmodum & leges, & magia, & ritus ſacrificiorum. Quis enim nunc ſacrificat diis ethnicorum, aut mactat *Judaicas* victimas? Quis nunc novit *Zoroaſten*? Quis *Pythagoræ* ænigmata pili facit? Quis *Apollonii Tyanei* vitam non veluti ſomnium quoddam legit? imò quis legere dignatur? Nam quòd *Ariſtoteles* hodie celebris eſt in ſcholis, non ſuis debet ſed *Chriſtianis*: periſſet & ille, niſi *Chriſto* fuiſſet admixtus. Adverſùs Evangelicam Philoſophiam adhuc teneram ac naſcentem ſtatim coortus eſt mundus omnibus ſuis præſidiis, per *Judæos* prætextu religionis adverſùs omnis religionis fontem pugnantes, per Philoſophos omni doctrinæ genere pollentes, per ſophiſtas diſputandi pertinaciâ invictos, per rhetores eloquentiæ viribus admirabiles, per tyrannos omni genere ſævitiarum armatos, per Reges, Præſides, magiſtratus, per magos ac præſtigiarum artifices, per dæmones hujus mundi dominos. Hos omnes tumultus, velut inundans malorum pelagus, Evangelicæ veritatis vis excepit, ſuſtinuit, perrupit, devicit. Ad lucem enim Evangelicam æquum erat omnia humanæ potentiæ ſimulachra evaneſcere. Emicuit Evangelium illud ſimplex & humile, quod omnes moliebantur obruere. Libri eorum qui ſummo ingenio, mirabili eruditione, exquiſitâ facundiâ ſcripſerunt adverſùs Evangelium, ceu ſomnia quædam ultrò evanuerunt, adeo ut nè extent quidem, niſi ſi qua fragmenta ſervata ſunt à *Chriſtianis*. Reges quod priùs impu-

A gnabant, adorant: magica vis evanuit, dæmones ejulantes ejiciuntur. Philoſophia confeſſa eſt ſuam inſcitiam, & relictâ ſtultâ hominum ſapientiâ, amplexa eſt ſapientem ſtultitiam crucis: Rhetores ſcribunt encomia *Jeſu Chriſto*, Poetæ deos veteres exibilant, & pro innumeris, unum *Jeſum Chriſtum* decantant. Hæc tanta mundi mutatio paucis annis à *Chriſto* occiſo, per totum orbem fieri cœpta eſt, ac nullis præſidiis humanis
B ſemper increvit in majus, donec fermentum admixtum farinæ ſatis tribus, totam afficeret conſperſionem, donec granum ſinapis terræ infoſſum, per *Aſiam*, per *Africam* & *Europam* latè panderet ramos ſuos. Accedit huc, quòd qui veritatem Evangelicam oppugnabant, non ſolùm habebant varia terriculamenta, quibus maſcula quoque pectora poſſent labefactari, edicta, tribunalia, confiſcationes, proſcriptiones, exilia, carceres, eculeos, virgas, ſecures, cruces, ignes, beſtias, mortes: verum-
C etiam illecebras varias, quibus animus quamvis continens poſſet corrumpi. Dicebat Cæſar, Abnega *Chriſtum*, & eſto inter proceres meos primus: ni facis, confiſcabuntur omnes tuæ facultates, ſævitiam in uxorem ac liberos, ipſe beſtiis objicieris. Quis hìc perſuaſit tot hominum millibus, ut cum gaudio acciperent honores ademptos, facultates direptas, ut conſpicientes eos quibus nihil habebant ſecundùm Deum charius, rapi ad immania ſupplicia, gratias agerent: ut ipſi demum cùm li-
D ceret effugere, cùm liceret tantis potiri commodis, ultrò ſe præberent excarnificandos? Nulla vis humanæ facundiæ id potuiſſet, ſed divina veri vis potuit, quæ latebat in grano ſinapis. Nec Philoſophorum doctrina caruit lenocinio. *Stoici* libertatem, veras divitias, ſanitates, regnum, aliàque dictu magnifica pollicebantur. *Epicurei* voluptatem auribus hominum commendabant. *Peripatetici* corporis bona cum virtute copulabant. At Evangelica doctrina, ut nullis terroribus humanis quen-
E quam pertrahebat: ita quàm nihil habebat in ſpeciem plauſibile, imò quàm multa prorſus incredibilia. Annunciat quendam *Jeſum* ſuffixum cruci, qui morte ſuâ liberâſſet genus humanum: hunc eſſe Deum & hominem, natum ex Virgine, qui revixiſſet à morte, ſederétque ad dextram Dei Patris, qui docuiſſet eſſe beatos, qui hìc ob nominis ipſius profeſſionem lugerent, ſitirent, eſurirent, affligerentur, malè audirent & occiderentur, olim revicturos omnes: tum ipſo judice pios for-
F tituros immortalitatem, impios perennes gehennæ cruciatus. Quis Philoſophus auſus fuiſſet hæc tam paradoxa, tam non plauſibilia proponere? Et tamen hæc ita perſuaſit humilis Evangelii ſermo, ut inſanus habeatur qui non credat, ut tot hominum millia vitam citiùs deſerant, quàm veritatis Evangelicæ profeſſionem. Et per quos tandem hæc tanta mutatio nata eſt? per paucos diſcipulos, ignotos, humiles, tenues, idiotas. Quid attinet de reliquis dicere, quum *Petrus*
G horum princeps piſcator fuerit idiota, *Paulus* ſutor coriarius, nullus omnium dives, aut potens, aut nobilis? Aut nihil habebant hujus mundi, aut ſi quid habuerant, relinquebant. Et quomodo tales rem tantam præſtare potuerunt? nimirum adferebant pharmacum in vili pyxide, ſed divinâ vi potens & efficax. Simplex & inconditus eſt Evangelii ſermo, quem ſi quis expendat ad *Thucydidis*, aut *Titi Livii* hiſtoriam, multa deſiderabit, multis offendetur.

A offendetur. Quàm multa prætermittunt Evangeliſtæ? quàm multa tribus verbis attingunt? quàm multis locis non convenit ordo? quàm multis locis inter ſe videntur pugnare? Hæc poterant Lectoris animum alienare, ac fidem abrogare lectioni. Contrà, qui ſcripſerunt humanas hiſtorias, quàm ſoliciti ſunt unde rem exordiantur? quàm curant, nè quid præter decorum, nè quid parum probabile, nè quid inconſiſtens aut abſurdum narrent? Tum quâ evidentiâ rem ſubjiciunt o- B culis, quibus deliciis deliniunt ac retinent animum Lectoris, nè quid obrepat tædii? Atqui horum elaborata monumenta magna ex parte interciderunt, & quæ ſuperſunt, nec ab omnibus, & ſine fide leguntur. Quis eſt enim uſque adeo credulus, qui confirmet in *Tito Livio* nihil eſſe falſæ narrationis? Verùm tot hominum millia reperta ſunt, quæ mallent decies mortem oppetere, quàm admittere, in Evangelicis literis unicam eſſe falſam ſententiam. C Ex his annon palàm agnoſcimus, rem non eſſe poteſtatis aut prudentiæ humanæ, ſed virtutis divinæ? Latens vis eſt in pharmaco, quod, ſemel infuſum corpori, ſe ſparſit per univerſas orbis nationes, veluti per omnia membra. Habemus cauſam cur evangelica veritas intra tam paucos annos per homines humiles, omni ſævitiæ genere rebellante mundo, ſeſe ſparſerit per univerſum orbem. Nunc verò ſubierit alicui demirari, quâ ratione factum ſit, ut propioribus ſeculis, D quum mundus haberet Principes *Chriſtianos*, Epiſcopos doctos, opulentos, magnáque autoritate præditos, ſic in anguſtum contracta ſit ditio *Chriſti*. Nam hujus rei compertâ cauſâ, fortaſſe citiùs inveniretur remedium. Sed ego jamdudum oblitus mei, Præfationis excedo limites. Redeo nunc ad noſtrum medicum *Lucam*, quem ut tibi non dubito fore commendatiſſimum, ita velim per te omnibus reddi commendatiorem. Ait ſapiens *Eccleſiaſticus*, *Honora medicum propter neceſſitatem:* E Quanto magis huic medico ſuus eſt habendus honos, qui tam efficax pharmacum exhibuit, quod nulli non eſt neceſſarium, niſi ſi quis eſt qui vacat omni crimine, nec opus habet, ut ſeipſo melior evadat? Erit autem & efficax, ſi pertæſi morbos noſtros, pharmacum hoc frequenter arrodemus, ſi aſſiduè commandemus, ſi trajiciemus in ſtomachum, in intima pectoris, ſi non renovemus quod ſumptum eſt, ſed in animi ſtomacho continebimus donec explicet vim ſuam, nóſque totos in ſe transformet. F Expertus ſum hoc in meipſo, parum eſſe fructûs ex Evangelio, ſi quis oſcitanter ac perfunctoriè legat. Sed ſi jugi & accuratâ meditatione in eo verſetur, vim quandam ſentiet, qualem in nullis aliis libris. Jam, ut hominum ſuſpicionibus occurramus, quòd ſingulas Evangeliorum Paraphraſes ſingulis Principibus dicavimus, caſus eſt, non ambitio. Siquidem idem nobis hìc evenit, quod in Epiſtolis Apoſtolicis. Quum ſcriberemus in *Matthæum*, nihil minus expectabamus, G quàm ut flagitaretur *Joannes*, ac mox *Lucas*. Nunc nè qua lacuna vacua videatur inter Evangeliſtas, addemus & *Marcum*. Quanquam qui diverſa Evangelia diverſis dicat, nihilo videatur facere abſurdiùs, quàm fecit divus *Hieronymus*, qui Prophetas etiam minores diverſis attribuit. Admonuimus aliàs, ac rurſus admonemus lectorem, nè plus tribuat noſtræ Paraphraſi, quàm tribueret aliorum Commentariis. Non enim in hoc ſcribimus A Paraphraſes, ut Evangelium excutiamus è manibus hominum, ſed ut commodiùs & majori cum fructu legatur: quemadmodum condiuntur cibi, quo libentiùs ac jucundiùs ſumantur. Quin & illud mihi monendus eſt Lector craſſior, me nuſquam in Paraphraſi loqui, nè quod ſub Evangeliſtæ perſona modeſtè veréque dicitur, ſub mea videatur arroganter dici. Impartiat tibi Dominus *Jeſus* ſpiritum ſuum, Rex inclyte, ut ſub Princi- B pe verè *Chriſtiano* indies magis ac magis regnet floreátque veritas evangelica. *Baſileæ* X. Calend. Septemb. Anno M. D. XXIII.

In Paraphraſin in Evangelium ſecundùm JOANNEM.

Illuſtriſſimo Principi D. Ferdinando, Auſtriæ Archiſtratego, Caroli Cæſaris germano, Deſ. Eraſmus Rot. S. D.

C ANno ſuperiore Paraphraſin in Evangelium *Matthæi*, magis ex autoritate R. D. *Matthæi* Cardinalis *Sedunenſis*, quàm ex animi mei judicio ſuſceperam, *Ferdinande* Principum integerrime: partim quòd ipſa majeſtas operis, religione quadam animum meum ab attrectatione ſubmoveret: partim quòd & alioqui plurimæ variæque difficultates imbecillitatem meam ſibi probè conſciam ab aggrediendo deterrerent. Jam- *Epiſt.* 71. D que mihi videbar in totum hujus generis ſcriptione defunctus. Tamen neſcio quo pacto rurſus huc me perpulit, tum ſuperioris audaciæ ſucceſſus, tum ſummorum virorum autoritas, quorum voluntati non ſatisfacere mihi vehementer ſit inhumanum, juſſis non parère nefas quidem erat, ut *Joannis* Evangelium ad eundem modum explicarem. Non me fugiebat quanto etiam auguſtior eſſet hujus argumenti majeſtas, quòd magna ex parte verſatur in abditis illis naturæ divi- E næ myſteriis enarrandis, & hujus admirabili cum noſtra commercio. Quis enim hominum vel cogitatione conſequi poſſit, quomodo Pater Deus ſine initio, ſine fine ſemper gignat Filium Deum: in quem generans ſic ſe totum effundit, ut ipſi nihil decedat: à quo ſic naſcitur Filius, ut ab eo qui producit nunquam recedat: Rurſum quomodo ab utroque procedat Spiritus Sanctus, ſicut inter omnes ſit ejuſdem naturæ perfectum conſortium non confuſâ perſonarum proprietate? F Quis ingenio complecti queat, quo nexu ſumma illa & ineffabilis natura hominem ſibi copulârit; ut idem qui ſemper fuerat ex Deo vero Deus verus, homo verus ex homine naſceretur? In hujuſmodi rebus explicandis, in quibus nonnunquam verbum mutâſſe, piaculum ſit inexpiabile, ubi Paraphraſeôs libertas? Ad hæc videbam mihi fore iter, per loca crebris ac variis difficultatibus impeditiſſima, ſalebris interſepta, ſaltibus ac lamis impervia, eluvionibus ac voraginibus interci- G ſa. Nullum enim eſt Evangelium, unde natæ ſint plures, aut operoſiores de fide quæſtiones: aut in quo vehementius ſudatum ſit ab eximiis veterum ingeniis: denique in quo enarrando magis varient interpretes, quod ego ſanè non illorum tarditati vel imperitiæ, ſed vel ſermonis obſcuritati, vel rerum difficultati tribuo. Accedebant & illæ peculiares huic negotio difficultates, quod totus fere ſermo, quem Evangeliſta tribuit Domino

Jeſu,

Jeſu, ſit ænigmatis involutus: quæ ſi explices Paraphraſi, jam non cohærent quæ reſpondentur ab his, qui quod dictum erat, non intellexerant. Sic enim multa dicuntur à Domino, ut non priùs intelligenda ſciret, nec priùs intelligi vellet, quàm rerum eventus quod dictum erat explanaret. Porrò quum Paraphraſtæ ſit, quod aſtrictiùs eſt dictum, id explicare fuſiùs, nè temporis quidem modus mihi ſervari potuit. Etenim quum extremam cœnam Dominus noctu legatur peregiſſe cum Diſcipulis, atque inter cœnandum interim laverit ſuorum pedes, tamen à cœna tam prolixum ſermonem habet cum ſuis, ut mirum ſit tempus tot verbis ſuppetiſſe: præſertim quum ex aliorum Evangeliſtarum narratione conſtet & alia multa, nocte eàdem, tum dicta tum facta fuiſſe. Modus igitur temporis mihi ſervari non potuit, cui illa omnia erant prolixiùs etiam explicanda. Poſtremò habet *Joannes* ſuum quoddam dicendi genus, ita ſermonem velut anſulis ex ſeſe cohærentibus contexens, nonnunquam ex contrariis, nonnunquam ex ſimilibus, nonnunquam ex iiſdem ſubinde repetitis, ut Paraphraſis has orationis delitias non poſſit reddere. Quod genus eſt, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* In his tribus membris, Verbum Verbo, Deus Deo ſuccinitur: ac mox repetito *principio* circulum abſolvit: *Hoc erat in principio apud Deum.* Ac rurſum, *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quod factum eſt, in ipſo vita erat, & vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* In his liquet, ut orationis quodque membrum ſemper excipiat prius, ſic ut prioris finis ſit initium ſequentis, ac tale quiddam hic agnoſcas, quale *Græcorum* ἠχὼ ſolet affectare, quibus de rebus nonnihil dictum eſt nobis in argumentis. Hanc peculiarem ſermonis gratiam intelligebam mihi frequenter in Paraphraſi perituram. Itaque quum has hiſque conſimiles difficultates multas perſpicerem, tamen aggreſſus ſum provinciam, tot nimirum ac tantis viris ſuo hortatu huc vocantibus, autoritate compellentibus: præſertim autem ſuperioris obſequii veriùs quàm audaciæ ſucceſſu fretus. Nec enim hactenus modò ſucceſſit, quòd undique candidus Lector pro hoc officio mihi gratias agit, verumetiam quòd *Carolus* Cæſarum, quos octingentis ab hinc annis habuit mundus, ut maximus, ſi ditionis amplitudinem ſpectes, ita & optimus, ſi quum alias illius verè Cæſareas virtutes, tum præcipuè religionis ac pietatis ſtudium contemplere, laborem hunc meum (nam illi dicâram) non tantùm vultu & oratione, ſed literis etiam non minùs honorificè quàm amanter ad me ſcriptis ſibi multò gratiſſimum fuiſſe teſtatus eſt. Proinde mihi convenire viſum eſt, ut quoniam *Matthæus Carolo* conſecratus eſſet, *Joannes Ferdinando*, velut alteri *Carolo* dedicaretur. Ac ſanè bona quædam ſpes blanditur animo meo, futurum polliceris, ut quemadmodum illud ſucceſſit *Caroli* Cæſaris auſpiciis, ita & hic conatus *Ferdinandi* ſuccedat auſpiciis. Sunt duo nomina hujus ævi feliciſſima, eſt fratrum par hujus ætatis auſpicatiſſimum. Nec dubitandum arbitror, quin ſanctiſſimorum Principum pia ſtudia, divini Numinis favor bene fortunet. Licet enim, opinor, bene ominari de his, in quibus adhuc adoleſcen-

A tibus egregius virtutum proventus, magnificæ ſpei, quam de ſe primæ ætatis velut herbâ præbebat, reſpondet. Nam & pueritiæ tuæ nova quædam & admirabilis indoles, jam tum ejuſmodi prudentiæ, moderationis, manſuetudinis, integritatis, religionis ac pietatis ſcintillas oſtendebat, ut nemo non ſibi polliceretur eximium quendam ac numeris omnibus abſolutum Principem. Jam verò publicam orbis de te ſpem quum
B hactenus non fefelleris, illud inſuper efficis, ut votis etiam omnium, non ſolùm ſpei, jam factus natu grandior, cumulatiſſimè ſatisfacturus eſſe credaris. Libellum *De Principe Chriſtiano* qualis qualis eſt, jampridem adoleſcens ſtudioſis omnibus commendâſti, poſtcaquàm tuâ lectione dignatus es. Et hunc igitur propriè tuo nomini dicatum, juvenis hujus ſeculi florentiſſimus, multiſque nominibus orbi gratioſiſſimus, dignaberis commendare: nec id adeo, quo vel tibi
C gloriæ quippiam, vel mihi commodi nonnihil accedat, quum nec iſtius fortunæ ſplendor, nec iſtius ingenii modeſtia, laudem humanam vel deſideret, vel affectet: nec hic animus quicquàm ambiat, præter *Chriſti* favorem, ſed ut his quibus hoc laboris deſudatum eſt, deſudatum eſt autem in commune omnibus, uberiorem adferat fructum. Etenim quæ per ſe recta ſunt, tum demum adferunt magnam utilitatem, ſi ſuperato livore favorem publicum meruerint. Ad hanc
D rem plurimum adferet momenti, ſi declararis hoc munus meæ lucubrationis tibi non ingratum fuiſſe. Nec enim metus eſt, opinor, nè iſtos audiendos exiſtimet tua prudentia, qui fortaſſe dicturi ſunt, quum viderint evangelicam Paraphraſim *Ferdinando* dicatam, Quid profano Principi, Quid juveni cum Evangelio? méque juxta vetus *Græcorum* proverbium, βατράχῳ οἰνοχοεῖν cavillabuntur. Quaſi verò ſoli omnium Principibus apta munera deferant, qui de venatu, de alendis
E canibus, de habendis equis, de machinis bellicis, aut fortaſſe de luſu aleæ libellos barbarica quapiam lingua elucubratos offerunt. Ego contrà ſic exiſtimo, Philoſophiam evangelicam, quum omnibus, & ſummatibus, & infimatibus, & medioximis ſit in primis frugifera, nullis tamen magis eſſe neceſſariam, quàm potentiſſimis orbis monarchis. Nam quo major eſt negotiorum moles quam ſuſtinent, quo periculoſior eſt rerum tempeſtas quam moderari debent, quo plures
F. ſunt illis occaſiones quæ ſolent & recta ac bene nata benéque inſtituta ingenia corrumpere: hoc diligentiùs oportet eos evangelicæ doctrinæ ſanctiſſimis certiſſimíſque præceptis inſtructos ac præmunitos eſſe, qui non niſi magno totius orbis malo peccant. Epiſcoporum peculiare munus eſt, ex evangelicæ ſapientiæ largiſſimo penu populum alere, unde & paſtores appellantur. Fateor. Attamen *Homerus* non ſine cauſa à viris etiam apud *Chriſtianos* laudatiſſimis laudatus eſt,
G quòd Regem appellet ποιμένα λαῶν, id eſt, *paſtorem populorum.* Quanto magis oportet hoc cognomen in *Chriſtianum* Principem competere? Princeps non docet Evangelium, ſed præſtat, docet autem etiam quiſquis præſtat. Cæterùm quo pacto præſtabit, ſi neſciat? Quo modo ſciet, niſi diligenti crebráque lectione verſet, niſi magno ſtudio penitùs infigat animo? Quibus magis oportet eſſe perſuaſum, cœleſtem eſſe Regem

hujus

hujus mundi gubernatorem, quem nihil fugiat: cujus oculos nemo poſſit fallere, cujus potentiæ nemo poſſit reſiſtere, qui pro ſuis quenque meritis ſit judicaturus: quàm ſummis Principibus, qui ob potentiam neminem metuunt, & facilè, ſi velint, fallant: & ſi quid peccant, non modò non vocantur ad hominis tribunal, ſed laudantur etiam ob flagitia? Quorum animis altiùs oportet eſſe infixum, poſt hanc vitam quæ nec Regibus vel ad unius diei ſpacium certa eſt, nec ulli poteſt eſſe longa, ſupereſſe vitam nunquam finiendam: in qua ſine conditionis aut dignitatis ullo delectu, niſi quòd gravior erit illorum cauſa, qui hic potentiâ cæteris antecelluerunt, ad incorrupti Judicis inevitabilem ſententiam ita quiſque meſſurus eſt, ut hic ſementem fecerit: neque quiſquam elapſurus eſt, quin aut pro benefactis coronam referat æternæ beatitudinis, aut pro malefactis, perennibus gehennæ ſuppliciis dedatur: quàm horum quibus undique ſecundæ res, quibus hominum applauſus, & præſentium rerum amorem, & futurorum oblivionem ſuadent? Quibus penitiùs impreſſum eſſe refert, à *Chriſto* denunciatum, *Væ divitibus ac potentibus, qui ſolatium habent in hoc ſeculo*, quàm his quibus omnium rerum copia quæ ſolent evirare mortalium animos, affatim adeſt? Quibus magis inculcatum eſſe par eſt, ſuum cuique creditum talentum in lucrum Domini, rationem ab omnibus exacturi, ſolicitè diſpenſandum eſſe, quàm his quibus ob potentiam à Deo traditam in manu eſt, vel plurimum prodeſſe, vel plurimum nocere rebus mortalium? Quibus oportet certiùs eſſe perſuaſum, homines, quamlibet magnos ac ſublimes, ex ſeſe nihil poſſe, ſed omnia quæ verè bona ſunt, omnibus à *Chriſto* proficiſci, ab illo petendum, quicquid *Chriſtianis* votis optari poteſt, ad illum unum referendam omnium rerum bene geſtarum gloriam, quàm his quibus ob ea bona quæ *Chriſtus* docuit eſſe ſpernenda, mundus applaudit ut felicibus, quos ob inania quædam bonorum ſimulachra, vulgus hominum tantum non ut deos adorat ac ſuſpicit? Quibus magis oportet eſſe perſuaſum, ferociam eſſe Deo inviſam: injuriam non eſſe retaliandam injuriâ: nihil eſſe pace melius, nihil manſuetudine clementiâque Deo gratius, quàm his quos tot res quotidie ad tumultus, ad bella, ad vindictam ſolicitant? Quorum mentibus convenit intimius impreſſum eſſe, nec vitæ cupiditate, nec mortis metu deflectendum ab honeſto: nec in hac vita cuiquam pro benefactis ſperandum eſſe præmium, quum in futuro ſeculo nulli ſua merces ſit defutura, quàm Principum, quos tot illecebræ, tot rerum tumultus, tot occaſiones identidem ad inhoneſta ſolicitant? Talis nimirum animus, unde pendet orbis publica vel felicitas, vel calamitas, gravibus ac ſolidis Philoſophiæ decretis munitus ſit oportet, quo poſſit erectus & illabefactus adverſùs omnes hujus mundi machinas ſubſiſtere. Sed hujuſmodi dogmata, quæ veluti ſaburra navim, ita non ſinunt animum fortunæ rerúmque fluctibus jactari, non aliunde, nec meliùs, nec certiùs, nec efficaciùs hauriuntur, quàm ex evangelicis literis. Quòd ſi Princeps profanus, quoniam in craſſioribus negotiis plerunque verſatur, & ob publicam tranquillitatem tuendam, non ſemper ea poteſt obtinere, quæ perſpicit eſſe rectiſſima: tamen hoc

A illi certè præſtabit ſemel hauſta penitùs evangelica Philoſophia, ut quantum poteſt ſemper ad ea quæ *Chriſti* præceptis ſunt proxima nitatur, & quàm minimum a ſcopo deflectat. Id quum in omnibus optemus, qui res humanas in terris moderantur, tamen in te, *Ferdinande*, magnopere ſperamus etiam, ut quum noverimus à primis annis mirè propenſum ad evangelicæ lectionis amorem, quippe qui non ſolitus ſis hoc temporis

B quo ſacrum peragit ſacerdos, vel ſuperſtitioſis precatiunculis, vel frivolis alloquiis terere, quemadmodum plerique magnatum ſolent, ſed aperto codice evangelico reverenter inſpicere, quid doceret ejus diei vel Epiſtola, vel Evangelium. Nec dubitamus quin iſti pueritiæ tuæ ſpecimini multum adjecerit ætatis acceſſio. Nec mediocris ſpes eſt, futurum ut tuum iſtud exemplum quàm plurimi mortalium paſſim æmulentur. Etenim ut vitiorum contagia facillimè ſerpunt ad

C plurimos, à ſummatibus viris profecta: ita virtutis exemplum celerrimè commendatur omnibus, ſi à claris autoribus fuerit exortum. Quanta fuerit olim evangelicæ doctrinæ majeſtas, vel ritus illi, quos ex antiquitate traditos etiamnum ſervat Eccleſia, docere nos poterunt. Codex habetur auro, ebore, gemmis pulchrè ornatus: inter ſacra religioſè ſervatur, non ſine veneratione ponitur aut ſumitur. Petitur à ſacerdote pronunciandi facultas: fit ſacer è thure, ſtacte, myrrha &

D galbano ſuffitus: frontes & pectora ſignantur crucis imagine, ſubmiſſis cervicibus defertur gloria Domino: aſſurgitur ab omnibus, aſtatur erecto corpore, nudatis capitibus, arrectis auribus, venerabundus oculis. Ad *Jeſu* nomen quoties incidit, curvantur genua: mox magnâ religione pectori admotus codex circumfertur, oſculo ſingulorum adorandus, tandem inter ſacra reverenter reponitur. Hæ cæremoniæ, quid aliud nobis loquuntur, quid aliud monent, quàm nihil oportere

E *Chriſtianis* antiquius eſſe, nihil charius, nihil venerabilius, quàm cœleſtem illam Philoſophiam, quam omnibus *Chriſtus* ipſe tradidit: quam tot jam ſeculis totius orbis conſenſus comprobavit, quæ ſola nos reddit adverſùs hunc mundum, & hujus mundi Principem invictos? Sed quemadmodum optimo jure reprehenditur *Judæorum* inanis ac præpoſtera religio, qui legis ſuæ codicem mirâ veneratione proſequuntur: ſubſternunt mundiſſima lintea, procidunt, adorant, non contrectant

F niſi puris manibus, quum ea quæ præcipuè lex docet, impiè negligant: ita nobis curandum eſt, nè quàm ſumus in cæremoniis religioſi cultores Evangelii, tam reperiamur in non obſervando profani. Quorſum enim attinet codex ebore, argento, auro, ſerico, gemmis exornatus, ſi noſtra vita ſordibus vitiorum, quæ execratur Evangelium, oblita ſit: ſi animus noſter nullis Evangelicis virtutibus niteat? Quid prodeſt liber admotus pectori, ſi quod docet, procul abeſt à pectore? ſi quod

G damnat, regnat in pectore? Quid ſibi vult ſuffitus odoratus, ſi nobis ſordet illius doctrina, ſi noſtra vita odor eſt letalis? Quid prodeſt ſubmiſſa ad codicem cervix, ſi noſtræ cupiditates erectis cervicibus pugnant adverſùs ejus præcepta? Quid confert aſſurrexiſſe, nudo vertice aſtitiſſe, ſi tota vita noſtra talis eſt, ut palàm evangelicæ doctrinæ contemptum præ ſe ferat? Quâ fronte codicem exoſculatur evangelicum, qui libidini, qui avaritiæ,

qui

A qui ambitioni, qui gulæ, qui iracundiæ ſerviens, conſpuit evangelica monita? Quâ fronte dat oſculum libro, nihil aliud docenti quàm pacem, quàm manſuetudinem, quàm charitatem: qui contemptâ *Chriſti* doctrinâ, totus livore tabeſcit, odio madet, irâ ſervet, ulciſcendi libidine fertur, rapitur, furit in proximum ſuum: qui dum ſuo morem gerit animo, ſurialibus bellis miſcet orbem? Quo ore complectitur & adorat evangelicum co- B dicem, qui totis vitæ ſtudiis huic mundo fœderatus eſt, quem velut hoſtem execratur evangelica Philoſophia? Puris manibus ac religioſè contrectamus evangelicum codicem, & impuris animis deſpicimus evangelica præcepta? Quin hæc magis admovemus pectori, hæc exoſculamur animo, his cervicem inflectimus? Quidam etiam Evangelii ſecundùm *Joannem* partem deſcriptam, de collo ſuſpenſam circumferunt adverſùs morbos, aut triſtes alioqui caſus remedium. C Quin magis Evangelii doctrinam animo circumferimus, adverſùs omnes vitiorum morbos remedio futuram? Non improbo cæremonias, non exagito vulgi ſimplicis religionem. Sed tum demum iſta fuerint nobis uſui, ſi quod ſignis viſibilibus admonemur, re præſtiterimus. Si verè *Chriſtiani* ſumus, hoc eſt, ſi legitimi evangelicæ doctrinæ profeſſores, totum hoc quod illic ſoris geritur, intus in animis noſtris peragatur. Audio morem eſſe apud quoſdam, ut D Princeps nudatum enſem manu tenens adſtet Evangelicæ lectioni, cæteri manu capulo admota. Quo pacto autem gladio defendet Evangelium, cujus animus hoſtis eſt Evangelii: qui totus ſpirat mundum: cui nihil contemptius quàm nobile illud margaritum Evangelicum: cui nihil inviſius, quàm id quod ſolum *Chriſtus* docuit expetendum? Qui populum expilat, qui tenues opprimit, qui bellis res humanas ac divinas miſcet, qui tot malis cauſam præbet in cujus ambitionem E tantum humani ſanguinis funditur, enſem vibrat, quo deſendat Evangelium *Chriſti*? Priùs ipſe ſe reconciliet Evangelio: priùs evangelico gladio pravas cupiditates reſecet ab animo ſuo: tum, ſi videbitur, in hoſtes Evangelii minax ſtringat ferrum. Et hæc quidem, illuſtriſſime Princeps, admonendi gratiâ dicta ſunto, citra cujuſquam contumeliam. Rem tantùm oſtendimus, non notamus perſonas: & hoc liberiùs hæc ſcribimus, quòd in tuam integritatem nè levis quidem ho- F rum malorum ſuſpicio poſſit competere. Neminem ſecundùm Epiſcopos magis decet evangelica religio, quàm Principes. Sed horum ſimplicitas ſæpenumerò fallitur religionis imagine. Siquidem perſuaſi nonnunquam ab his qui perfectæ religionis profeſſione commendantur, exiſtimant ſummam eſſe pietatem, ſi quotidie precum, quas horarias vocant, penſum abſolvant: ſi nullus dies abeat abſque ſacro. Atque hæc quidem, ut in profano ſimul & juvene Principe, fateor argu- G mentum aliquod eſſe piæ mentis, ita permulta ſunt quæ propiùs ad *Chriſtiani* Principis officium attinent. Etenim ſi proſpiciat nè belli tempeſtas oriatur, nè publica libertas violetur, nè populus tenuis ad famem adigatur, nè magiſtratus corrupti creentur, meâ quidem ſententiâ, ſacrum Deo gratius obtulerit, quàm ſi ſex annis recenſuerit preculas illas. Et tamen hoc quoque laudo, ſi modò quod eſt præcipuum acceſſerit. Cæterùm

A ſi Princeps exiſtimet nihil ſibi deeſſe ad veram pietatem, fretus obſervatione talium rerum, neglectis aliis quæ propria ſunt regię functionis, hæc nimirum vera peſtis eſt religionis, hæc eſt reipublicæ pernicies: & qui talia perſuadent, nec Principibus bene conſulunt, nec populo. Pium eſt adeſſe ſacro, ſi quis modò purus accedat. At quo pacto purus accedam ad commemorationem illius veri ſummique Principis, qui pro ſalute ſu- B orum vitam impendit: ſi ob iram, ſi ob ambitionem, ſi ob ſocordiam meam tot hominum millia vel affliguntur, vel intereunt? Nec dicam interim, quòd vix ullum tempus magis vacuum, minúſque ſolicitum eſt Principibus, quàm quo vacant rei divinæ. Quid autem magni eſt, preces illas ſtatis horis dictas eſſe Principi, cui nullum tempus ſatis magnum curandis reipublicæ negotiis? Abundè multùm precàtus fuerit, ſi quotidie recenſeat, & ex animo recenſeat illam ſapientiſ- C ſimi juvenis precationem: *Domine, da mihi ſapientiam & intelligentiam, ut ingrediar & egrediar coram populo tuo.* Aut huic ſimillimam, quam idem, ni fallor, recitat in libro, cui titulus, *Sapientia: Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam, ut mecum ſit, & mecum laboret, ut ſciam quod acceptum ſit apud te. Scit enim illa, & intelligit omnia, & deducet me in operibus meis ſobriè, & cuſtodiet me in ſua potentia, & erunt accepta opera mea, & diſponam populum tuum juſte, & ero dignus ſe-* D *dium patris mei. Senſum autem tuum quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris Spiritum Sanctum tuum de altiſſimis: & ſic correcta fuerint ſemita eorum qui ſunt in terris, & quæ tibi placent, didicerint homines?* Atque hanc ſapientiam quam optat ſapientiſſimus ille juvenis, maximè reperire licet in literis evangelicis, ſi quis ex animo, ſi quis piâ curioſitate rimetur. Alioqui qui factum eſt ut *Chriſtianorum* mores, partim in vitam pluſquam ethnicam reciderint, partim in E *Judaiſmum* quendam degenerarint, niſi ex evangelicæ doctrinæ neglectu? Quanquam ut ingenuè fatear, nullis ſeculis defuerunt, apud quos Evangelio ſuus conſtiterit honos; ſed tamen his annis quadringentis vigor illius apud pleroſque refrixerat. Quo magis omnibus ſtudiis adnitendum, ut igniculum illum pro ſua quiſque virili ἀναζωπυρῶν, quem æterna veritas Dominus noſter *Jeſus* miſit in terram: nec aliud optat, quàm vehementer accendi, quàm latiſſimè vagantem F omnia corripere. In moribus ſeculi tam corruptis, in tantis opinionum diſſidiis, quibus nunc miſcentur omnia: quò potiùs confugiendum eſt, quàm, quod rectè monet divus *Hilarius*, ad puriſſimos divinæ Scripturæ fontes, quorum puriſſima & illibatiſſima pars ſunt Evangelia? Neque verò debet monarchis hoc nomine ſuſpectum eſſe Evangelium, quòd, ut quidam jactitant, ſeditioſos reddat eos, quos oportet Principibus dicto audientes eſſe: imò Principibus hoc præſtat, G ut pro tyrannis ſint veri Principes, & populo præſtat, ut bono Principi libentiùs obtemperet, parum commodum manſuetiùs ferat. Denique non debet Evangelio verti vitio, ſi quis re per ſe optimâ non optimè utatur. Pacis Evangelium dicitur, primùm Deo nos reconcilians: deinde nos inter nos mutuâ concordiâ copulans. Si quis in hunc lapidem impegerit, ſibi imputet, non Evangelio. Nulla vis eſt hominum, nullum ingenium,

nium, nulla conſpiratio quæ veritatem evangelicam poſſit opprimere, tum potiſſimùm exerentem ſeſe, quum maximè premitur. Sed hiſce de rebus vereor nè jam plus ſatis dictum ſit. Nunc quo majore cum fructu legatur, de autoris conſilio pauca loquutus, finem faciam. Quum vita doctrináque Domini *Jeſu Chriſti*, jam Apoſtolorum prædicatione, ac cæterorum evangeliſtarum literis latè per orbem eſſet divulgata, *Joannes* ille *Jeſu* amore nobilis, poſtremus omnium hoc Evangelium ſcribendum ſuſcepit: non tam ut Evangelicam texeret hiſtoriam, quàm ut quædam ab aliis Evangeliſtis prætermiſſa ſuppleret, quum non indigna cognitu viderentur. Præcipuam autem cauſam fuiſſe putant, cur ſcripſerit hoc Evangelium, ut *Chriſti* divinitatem aſſereret adverſus hæreſes, jam tum velut malam zizaniam in bona ſegete ſuppullulantem: ſed præcipuè *Cerinthianorum* & *Ebionitarum*, qui præter alios errores docebant *Chriſtum* nihil aliud fuiſſe quàm hominem: nec omnino fuiſſe prinſquam de *Maria* naſceretur. Expediebat autem in primis, ut orbis ſciret & crederet *Chriſtum* eundem & verum Deum, & verum hominem fuiſſe. Quorum poſterius primum ad amorem hominum in illum excitandum facit: libentiùs enim amamus nobis cognata: deinde ſtimulos ad imitandum acriores ſubjicit: Quis enim conetur æmulari, quod ab angelo per ſpeciem modò, non etiam verè geſtum eſſet? Porrò, quoniam ut ſunt ardua quæ præcipit, ita ſumma ſunt quæ promittit, oportebat non ignorari divinam ejuſdem naturam, ut confidamus illum haud dubiè præſidio futurum ſuis, quos ſic dilexit: nec fruſtraturum in promiſſis, qui quicquid vult, non poſſit efficere. Superiores autem Evangeliſtæ de divinitate Domini *Jeſu* penè nihil attigerant. Nam hanc opinor eſſe ſapientiam, quàm *Paulus* loquebatur inter perfectos: inter cæteros nihil ſe ſcire profitens, niſi *Jeſum Chriſtum*, & hunc crucifixum. Fortè nondum ferebat tempus tam ineffabile myſterium vulgo literis prodere, nè rideretur ab impiis, quod nec credere poſſent, nec intelligere. Quanquam & alioqui veteres omnes quoties de rebus divinis verba faciunt, & parciſſimè & religiosè loquuntur: copioſiores in his quæ magis conducunt ad vitæ pietatem. Hæreticorum itaque temeritate Apoſtolus compulſus eſt, apertiùs aſſerere *Chriſto* divinam naturam, quemadmodum *Arianorum* audaciâ compulſi ſunt orthodoxi patres certiora quædam de rebus iiſdem definire, quum maluerint ab ejuſmodi rebus definiendis abſtinere, quæ & longè ſuperant humani captum ingenii, nec niſi magno periculo definiuntur. Atque hæc pars meritò beato *Joanni* relicta eſt, *Jeſu* ἀγαπητῷ καὶ ἐρασμίῳ, quem ut ille qui fons eſt omnis ſapientiæ præ cæteris magis dilexit, ita credendum eſt, quod pleniùs arcana quædam ſuis, ut ita loquar, deliciis inſpirârit. Hunc igitur χρύσεον imbibamus omnes, ut & ipſi φιλόχριστοι fieri mereamur. Tantum illud Lectorem admonitum eſſe volo, me quidem in hoc opere probatiſſimos eccleſiæ doctores ſequutum fuiſſe: verùm nec paſſim, nec in omnibus, quandoquidem & ipſi inter ſeſe non raro diſſentiunt: ſemper tamen bonâ fide protulero, quod mihi germani ſenſus eſſe videbatur, quum perſpicerem ab autoribus vetuſtis contra hæreticorum opiniones dimicantibus, quædam violentiùs detorqueri. Nolim tamen ut quiſquam huic Paraphraſi plus tribuat, quàm tributurus erat commentario, ſi commentarium ſcripſiſſem, quanquam & Paraphraſis commentarii genus eſt. Allegorias, in quibus video veterum quoſdam ad ſuperſtitionem uſque fuiſſe diligentes, parciùs, nec ultra quàm ſatis eſſe judicabam, attigi. Valeto, Princeps ornatiſſime, totiſque ſtudiis Evangelii gloriæ faveto, ſic *Chriſtus* Opt. Max. viciſſim tuis votis dexter aſpiret. *Baſileæ*, Anno à *Chriſto* nato, milleſimo quingenteſimo vigeſimo tertio, Non. Januariis.

In Paraphraſin in Epiſtolam Pauli ad Romanos.

Reverendiſſimo in Chriſto Patri ac Domino Dominico Cardinali Grimano Veneto titulo ſancti Marci, Deſ. Eraſmus Roterodamus S. D.

Quibus novum videri ſolet, reverendiſſime Pater, cur *Paulus* Apoſtolus πολυγλωττότατος *Romanis Græcè*, quàm *Romanè* ſcribere maluerit, mirari deſinent, ſi perpenderint primùm, illis temporibus *Græci* ſermonis uſum penè tam latè patuiſſe, quàm latè *Romanum* patebat imperium. Deinde *Romanis* ipſis adeo quondam in deliciis fuiſſe *Græcanicas* literas, ut ea res Satyrarum conviciis ſit exagitata. Siquidem apud *Lucilium Scævola* ridens *Albutium*, ut plus æquo φιλέλληνα, Χαῖρε, inquit, *Prætor Athenis*: & apud *Juvenalem* ſtomachatur quiſpiam, negans ſe ferre poſſe *Græcam* urbem. Quanquam ita *Græcè* loquutus eſt Apoſtolus, ut à merè *Græcis* non ſatis queat intelligi, ob paſſim admixtam *Hebræi* ſermonis proprietatem. Quod ſi maximè *Græca*, ac purè *Græca* fuiſſet oratio, multum tamen adhuc difficultatis ſupereſſet Lectori, quòd quum ſcriberet rudibus adhuc, & nuper *Chriſto* initiatis, myſteria quædam magis attigit, quàm tractavit, & indicavit veriùs, quam explicavit, videlicet tempori ſerviens. Nunc verò cum *Roma* tota adeo ſit *Chriſtiana*, ut illic totius *Chriſtianæ* religionis ſit arx culménque, ac per univerſum terrarum orbem *Romanè* loquantur quicunque *Romanum* agnoſcunt Pontificem, videbar mihi facturus operæpretium, ſi effeciſſem ut *Paulus* jam merè *Romanis*, ac plenè *Chriſtianis*, non ſolùm *Romanè*, verùm etiam explanatiùs loqueretur: atque ita loqueretur *Romanè*, ut *Hebræum* quidem non agnoſcas, agnoſcas tamen Apoſtolum loqui. Solicitus eſt ille mutare linguam, ſemper obſervatâ Apoſtoli dignitate. Non hîc attollam verbis, quanti mihi conſtitit hoc quicquid eſt opuſculi, quòd id ſciam nemini proclive vel æſtimare, vel credere, niſi qui ipſe periculum in ſimili negotio fecerit, quid ſit hiantia committere, abrupta mollire, confuſa digerere, involuta evolvere, nodoſa explicare, obſcuris lucem addere, *Hebraiſmum Romanâ* civitate donare: denique *Pauli*, hoc eſt, cœleſtis oratoris, mutare linguam; & ita temperare παράφρασιν, nè fiat παραφρόνησις, hoc eſt, ſic aliter dicere, ut tamen non dicas alia. præſertim in argumẽto non ſolùm tot modis difficillimo, verũetiam ſacro, ac majeſtati Evãgelicæ proximo: in quo cum in lubrico verſeris, & labi ſit facillimũ, citra grave

Epiſt. 73.

periculum labi non poſſis. Illud modò teſtabor, ingenuè magis quàm arroganter, non multum laboris acceſſurum fuiſſe, ſi juſtum commentarium in hanc epiſtolam edere voluiſſem. Arbitrabor autem hujuſce operæ præmium abundè magnum mihi perſolutum, ſi meo ſtudio ſenſero perfectum eſſe, ut *Paulus* primùm tibi, deinde per te cæteris *Romanis* ſit aliquanto commendatior, aut certè familiarior, quibus & commendatiſſimum & familiariſſimum eſſe par eſt. Compertum enim habeo quàm multos antehac ſermonis peregrinitas, quanto plures tum explicationis, tum rerum difficultas alienârit ab ejus lectione: quanquam à tam eximio fructu non oportebat ullis incommodis deterreri. Horum igitur vel faſtidio, vel deſperationi, hac noſtrâ induſtriâ ſtuduimus ſuccurrere, ita negotium temperantes, ut ei qui nolit quicquam in ſacris literis immutari, commentarii vice ſit futurum; rurſus ei qui vacet hujuſmodi ſuperſtitione, *Paulus* ipſe loqui videatur. Amplectere *Roma* principem, aut certè præcipuum religionis tuæ magiſtrum. Exoſculare priſcæ laudis tuæ præconem: redama eum, qui te nondum viſam adamavit. O feliciter commutatam ſortem felicitatis tuæ! Olim ſub tyrannis Cæſaribus mutis ſimulachris litabas, nunc ſub *Petro* & *Paulo* terrarum orbi præſides: olim eras ſuperſtitionum omnium ancilla, nunc es veræ religionis magiſtra. In *Jovis Capitolini* locum ſucceſſit *Chriſtus* ſolus optimus maximus: In Principis locum *Petrus* & *Paulus* ſuis uterque dotibus ſummus: In auguſtiſſimi illius ſenatûs vicem ſucceſſit toti orbi reverendus Cardinalium ordo. Siquid te movent fornices, aut pyramides priſtinæ ſuperſtitionis veſtigia, cur non magis te capiunt in horum libris receptæ religionis monumenta? *Adriani* ſtatuam, aut *Domitiani* miraris thermas. Quin potiùs *Petri Paulique* ſacroſanctas epiſtolas amplecteris? Si juvat in *Saluſtianis* aut *Livianis* libris fabuloſa vetuſtas, à quibus initiis ad orbis tyrannidem brevi ruituram fueris erecta vulturum auſpiciis: cur non magis juvat in Apoſtolorum & Evangeliſtarum literis agnoſcere, quibus primordiis ad eccleſiæ monarchiam nunquam ceſſaturam perveneris, auſpiciis *Chriſti*? Ut apud *Judæos* ſacroſancti quondam templi, hodie nè veſtigium quidem ullum extat, ita tui Capitolii, quod quondam vaniſſimi vates æternum fore pollicebantur, adeo nullæ ſuperſunt reliquiæ, ut nè locum quidem poſſis oſtendere. Si *Ciceronis* linguam miraris, de qua vix pronuncies plúſve profuerit, an obfuerit reipublicæ; cur non magis delectat *Paulina* facundia, cui ſalutis ac religionis tuæ ſummam debes? Semper avida laudum fuiſti, habes tam gravem, tam inclytum gloriæ tuæ buccinatorem. Quid triumphalius quàm Apoſtolico ore laudari? Agnoſce *Romana*, agnoſce quid tibi tribuat *Paulus*, ut intelligas quæ laudes tibi ſint tuendæ: Audi quid moneat, nè neſcias quid tibi ſit cavendum. Fidem laudat, quæ nuſquam adhuc fuit incorruptior: obedientiam prædicat, quæ fecit, ut citò ſuperſtionem religione mutares. Facilitatem tribuit, cui ſolet eſſe comes credulitas; hæc in cauſa fuit, ut à pſeudapoſtolis in *Judaiſmum* pelliceris. Sed aderat facilitati prudentia, quæ fecit ut maturè reſipiſceres. Subnotat animi celſitudinem,

A atque ob id tam ſolicitè deterret à faſtu & inſolentia, à luxu avocat ad ſobrietatem, à libidinibus ad caſtimoniam, à ferocitate ad tolerantiam, à diſſidiis ad concordiam, à bellis ad pacem. Hæc eſt indoles verè *Romana*, à qua degenerare ſic turpe. Vide nè è *Roma* degeneres in *Babylonem*. Fatetur divus *Hieronymus* ſuis etiamnum temporibus laudatæ *Paulo* religionis extitiſſe documenta. *Ubi*, inquit, *alibi tanto ſtudio & fre-*
B *quentia ad eccleſias & ad martyrum ſepulchra concurritur? Ubi ſic ad ſimilitudinem cæleſtis tonitrui amen reboat, & vacua idolorum templa quatiuntur? Non quòd aliam habeant Romani fidem, niſi hanc quam omnes Chriſti eccleſiæ, ſed quòd devotio in eis major & ſimplicitas ad credendum.* Magnificum quidem *Hieronymi* teſtimonium: At idem quid dicturus ſit ſi nunc videret eadem in urbe tot eccleſias, tot Cardinales, tot Epiſcopos; ſi conſpiceret ab uno hoc certiſſimo
C *Chriſti* oraculo ab univerſis mundi Principibus reſponſa peti? Huc religionis cauſa ex ultimis uſque terrarum angulis agminatim concurri? Parum *Chriſtianum* ſibi quenque videri, niſi *Romam*, niſi *Romanum* Pontificem viderit ceu numen quoddam terreſtre, ut à cujus nutu ac renutu res univerſæ mortalium pendeant? Denique ſi cerneret ſub *Leone* decimo, compoſitis bellorum procellis, *Romanam* urbem, non minùs literis, quàm religione florentem? ut quæ
D unà tam multos habeat eccleſiaſticâ dignitate præminentes, tot viros omni doctrinæ genere inſignes, tot mundi lumina decoráque, ut orbem veriùs, quàm urbem dixeris. Nihil optandum à ſuperis, niſi ut perpetuò ſuis laudibus reſpondeat; perpetuò felicitatem ſuam pietate ſuperet, majeſtatem anteeat bonitate. Id fiet, ſi *Petri* ac *Pauli*, quorum auſpiciis præſidióque regnat, pectus vitámque pro viribus ſtudeat exprimere. Atqui horum imaginem nuſquam expreſſiorem
E magíſque vivam liceat reperire, quàm in ipſorum literis. Interea *Pauli* fragmentum libentiùs amplectentur, ampliſſime Pater, ſi tuis iſtis manibus porrigetur, qui ſtudiorum omnium, præſertim eorum quæ cum linguarum peritia conjuncta ſunt, mirum quendam *Mæcenatem* agas, ſic nihilo minùs integritate morum conſpicuus, ut inter tot clariſſima lumina, tamen eluceas atque emineas, non ita quidem, ut aliis offundas tenebras, ſed ut per ſe illuſtribus & or-
F natis, plurimum addas lucis ac decoris. Bene valeat tua pietas. *Lovanii*, Anno à *Chriſto* nato, Milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſeptimo. Id. Novembris.

In Paraphraſin in Epiſtolas PAULI ad Corinthios.

Clariſſimo Principi & eidem Reverendiſſimo Præſuli Leodienſi D. Erado de Marca,
G *nunc Cardinali, Deſ. Eraſmus Roterodamus* S. D.

QUum mihi multorum, & literis & oratione *Epiſt. 73.*
tua celſitudo fuerit ſæpe numero prædicata, velut omnib' ornamentis, omnibus affatim cumulata dotibus, quæ magno principe dignæ videri queant, tamen paucorum dierum conſuetudine talem eam expertus ſum, ut illi perquam malignè paréque,

ac

ac propè dixerim invidè tuam feliciratem, imò A
noſtram potiùs retuliſſe viderentur. Itaque mu-
tatis in diverſum rerum vicibus, factum eſt, ut tu
jampridem quorundam prædicatione majorem
in modum inflammatus in noſtri videndi deſide-
rium, à congreſſu moderatius amare cœperis, opi-
nor quàm primum expoſtulaturus cum his, qui
tibi ex tantula muſca, tantum fecerint elephan-
tum; ego contrà, qui prius ſatis magno tenebar
tui deſiderio, ſimulatque datum eſt coràm, & co- B
minus te contemplari, totus raptus ſum in amo-
rem & admirationem tuæ magnitudinis, móxque
cum his expoſtulavi, qui te mihi tam malignè
depinxerant. Neque verò hic commemorabo ve-
tuſtiſſimam gentis tuæ nobilitatem, clariſſimáque
majorum ſtemmata, non ditionis amplitudinem,
non tótius corporis prorſus heroicam majeſtatem,
quæ procul etiam eximium Principem teſtetur,
quanquam haud ſum neſcius, hiſce quoque rebus
animi doteis commendari. Mihi magis admirari C.
libet, quæ magis tua ſunt, incredibilem morum
ſuavitatem, nulli non obviam atq; expoſitam co-
mitatem, quà fit, ut quocunque te converteris, pro-
tinus hilareſcant omnia, ingenium mirè dextrum,
& in omnia verſatile, nuſquam non ſibi præſens,
nuſquam non expromptum, judicium in omni ge-
nere rerum ſingulare, quod ſuapte naturâ feliciſſi-
mum, felicius reddidit plurimarum rerum uſus,
inauditam conſilii vim, quo nomine noſtro quoq;
Principi, noſtræque aulæ, cui nuper adjunctus es, D
gratulor. Ad hæc haud vulgarem animi propenſio-
nem erga pietatem ac bonas literas, quibus utriſ-
que præmines ipſe. Cum primis autem perpetu-
um pacis ſtudium, qui poſt tot bellaces Epiſcopos,
incredibili prudentiâ ſic moderatus es populum,
alioqui ſatis ad bella præcipitem, ut nec ipſe cui-
quam prædæ fuerit, nec quenquam armis laceſſive-
rit. Arduum ac rarum eſt, probum agere Princi-
pem, rarius integrum & incorruptum præſulem.
Tu unus utrunque munus ſic præſtas, ut vix alius E
alterutrum poſſit abſolutiùs; nec minus religionis
antiſtitem geris, quàm reip. ducem. Verùm hæc a-
liàs fortaſſe tempeſtiviùs referentur, & ut arbitror,
aliis rectiùs quàm tibi. At interea, nè talem Prin-
cipem, à quo ſic eſſem provocatus officiis, denuò
vacuus & aſymbolus convenirem, aut nè putares
ab iſta tua florentiſſima Academia, præter aroma-
titen nihil mitti, literarium hoc xeniolum pauculis
hiſce diebus adornavi. Paraphraſin in duas Epiſto-
las ad *Corinthios*, quo *Paulum* illum unicum noſtræ F
religionis antiſtitem, quòcunque lubitum fuerit
circunferas; poſthac abſque prolixis commentari-
is tecum dilucidè familiariterq; confabulaturum.
Neque dubito quin hujus colloquium ſit tibi non
minus frugiferum quàm volupe futurum. Primùm
enim in hiſce duabus Epiſtolis aperiuntur permul-
ta de naſcentis Eccleſiæ primordiis, de quibus ad-
miror propè nihil eſſe proditum hiſtoria graviore,
cuique tutò poſſis credere. Solus *Lucas* de paucis
Apoſtolis pauca quædam attingens, *Paulum Ro-* G
mam uſque proſequitur. Nam *Dionyſius*, qui in
Hierarchia ſecunda, priſcos Eccleſiæ ritus ſatis co-
piosè deſcribit, eruditis recentior quiſpiam fuiſſe
videtur, quàm fuerit *Areopagites* ille *Pauli* diſci-
pulus. Legi *Græcorum Liturgiam*, quam illi *Chri-*
ſoſtomo tribuunt, cui nihil ferè non tribuunt, mihi
non fit veriſimile. Atque utinam quæ *Paulus* hic
attigit, ac veluti per tranſennam oſtendit, de riti-

A bus eccleſiaſticis aliquanto copioſiùs & explanati-
ùs tradidiſſet. Quàm enim circumciſè meminit
de euchariſtia ſive ſynaxi, quaſi veritus, nè quid
de tanto myſterio ſecus diceret quàm oporteat,
de quo recentiores quidam quàm illotis, ut aiunt,
pedibus, quid non diſſerunt, quid non definiunt?
Utinam illud ſaltem aperuiſſet, à quibus, quo
tempore, quo cultu, quo ritu, quibus verbis conſe-
crari ſoleat panis ille myſticus, ac ſacroſanctum
B Dominici ſanguinis poculum: è cujus indigna tra-
ctatione *Paulus* crebros morbos ac mortes naſci
docet, qui ſermo nos quoque circumſpectiores
reddere debet, nè forte lues, quæ compluribus
jam annis paſſim graſſatur, hinc nobis orta ſit. Tra-
ctat autem indignè non ſolùm, qui libidine pol-
lutus accedit, ſed multò magis qui livore, qui o-
dio, qui virulentiâ, qui obtrectatione, qui vindictæ
ſtudio conſpurcatus, aliiſque hoc genus vitiis, quæ
ſuâpte naturâ ex diametro pugnant cum *Chriſtia-*
C. *na* charitate, quam hoc myſterio repræſentamus.
Pleniùs aliquanto diſſerit de dotibus linguarum,
interpretationis, prophetiæ, cæteriſque in quo-
rum locum poſtea ſucceſſit cantus eccleſiaſticus, ſa-
cra lectio & concio. Nam dona ſanationum &
apocalypſis, jam olim nos deſtituerunt; poſtea
quàm frigeſcente charitate, & langueſcente fide,
magis ab humanis præſidiis pendemus, quàm ope
cœleſti. Attingit nonnihil & de juriſdictione ec-
cleſiaſtica, cum prohibet adiri Judices ethnicos, ac
D lites pecuniarias per *Chriſtianos* arbitros tranſigi
jubet. Quin & ſibi cognitionem judiciariam vin-
dicat, cum ait: *Ubi venero, in ore duorum aut tri-*
um teſtium ſtabit omne verbum. Rurſus in execu-
tione demonſtrat autoritatem Apoſtolicam, tra-
dens ſatanæ virum, qui patris uxorem ſibi adjun-
xerat: in cujus rei locum nunc ſucceſſit excommu-
nicatio, quæ hiſce temporibus, meâ ſententiâ,
plus ſatis in promptu eſt, dum paſſim & quamlibet
frivolis de cauſis intentatur fulmen illud terrifi-
E cum, nec unquam acriùs, quàm cum pecuniola
periclitatur: cum *Paulus*, ni fallor, præter *Hyme-*
næum & *Alexandrum*, unum modò tradiderit
Satanæ: illos quod pertinaciter obſiſterent Evan-
gelio, cum haberentur *Chriſtiani*, quos ut damna-
tos legimus, ita non legimus reſtitutos; hunc ob
publicum vulgóque notum inceſtum: & tamen
nec in hunc pronunciavit, niſi ex communibus
omnium ſuffragiis; nec uſquam hominis nomen
prodidit, in damnando crimen notâſſe contentus:
F in reconciliando nè criminis quidem facit men-
tionem, ut in flagitium ſævitum intelligas, non in
hominem. Neque tum aliud erat tradi Satanæ,
quàm ad tempus vitari à cæteris, quo pudor ad
reſipiſcentiam adduceret. Nam id admiſcet ſen-
tentiæ *Paulus*, in afflictionem carnis, ut ſpiritus
ſalvus fiat in die Domini: ut ipſa quoque ſeveri-
tas, quâ medetur malo, ſpiret Apoſtoli charita-
tem. At mox eundem quanto ſtudio commen-
dat *Corinthiis*, ut correctum blandè recipiant in
G ſuum conſortium, ſolicitus nè graviore mœrore
abſorberetur. Hac pœnâ tum erat contenta lenitas
apoſtolica. Ad hæc cum plures eſſent qui peccâ-
rant, in unum modò, quo ſit aliis exemplo, voluit
animadvertère, ſed miti ſupplicio, imò remedio,
potiùs quàm ſupplicio. Cæteros per epiſtolas cre-
bris minis territat, quo reſipiſcant, veluti non habi-
turus ſæviendi jus in eos, qui ſuâ ſponte reſipuiſſent.
Nunc quàm tyrannicè ſævimus in plebeculam,

 ipſi

ipſi nobis graviorum ſcelerum conſcii? Sed interim, hujus inceſti damnati ac recepti argumento, exploſum eſt dogma *Montani* ac *Novatiani*, qui lapſum graviter à Baptiſmo non recipiunt in gregem *Chriſtianum*. Quanquam *Auguſtini* temporibus ſemel duntaxat dabatur locus publicæ pœnitentiæ, nè frequenti uſu vileſceret remedium, etiamſi relapſis in idem flagitium non adimit veniæ ſpem apud Deum, hac de re pluribus diſſerens in epiſtola ad *Macedonium*, quæ nunc habetur quinquageſima quarta. Ab eodem exemplo natæ ſunt canonicæ ſatisfactiones, quas olim ſeveriſſimas fuiſſe teſtantur veterum Pontificum decreta. Ab his rurſus ortas apparet, quas nunc vulgo vocant Indulgentias, quibus utinam nobis contingat tam pietate diteſcere, quàm quorundam arcæ nummis locupletantur. Ac primùm de pœnis ſolennibus ab Epiſcopo indictis, relaxabatur aliquid, ſed ut parcè, ita non niſi ob graves piáſque cauſas; nunc paſſim venditur purgatoriæ carnificinæ remiſſio: nec venditur modò, ſed obtruditur nolentibus, non jam dicam ob cujuſmodi cauſas; Jam pſeudapoſtolos, tametſi *Paulus* ſciret eſſe peſtilentiſſimos, tamen tolerat ad tempus, nè ſæviens in paucos, publicum eccleſiæ ſtatum perturbaret: non abhorrens ab *Auguſtini* ſententia, qui quoſdam clàm, non palam arguendos putat, nè ad majorem inſaniam concitentur, & ex flagitioſis fiant vel tyranni, vel hæreſiarchæ. Quin & in ferendis legibus Apoſtolico munere fungitur. De Matrimonio conceſſo aut inconceſſo, pari & impari, de Digamia, de Divortio; quorum alia ſuadet ut utilia, rurſus alia præcipit ut neceſſaria. Ex his quædam meâ ſententiâ ſatis, nè dicam plus ſatis, mordicùs tenemus, veluti de Divortio; quædam prorſus abrogata ſunt, veluti quod *Paulus* ſuadet, ut uxor *Chriſtiana* adhæreat ethnico marito, ſi is non quærat divortium. Præſcribit & de carnibus idolothytis, de quibus & in *Actis* decernunt *Jacobus* & *Petrus*, quod nunc fortaſſe locum non habet, cum nemo jam ſacrificet dæmonibus. Etiamſi huic quoque decreto jam derogatum eſt, quòd ſuffocato & ſanguine veſci nefas non habeatur. At *Ambroſius* ſub interdicto ſanguinis, omnium animantium quæ ſanguinem habent, eſum prohibitum interpretatur: & ob id à *Græcis* ex ſupervacuo adjectum de ſuffocato, quod qui prohibet ſimpliciter, nè veſcamur pecude, idem prohibet edere de ſuffocato. Verùm an *Ambroſianæ* ſententiæ ſubſcribendum ſit, alii viderint. Mihi purioris *Chriſtianiſmi* videtur magíſque conſentaneum Evangelicæ & Apoſtolicæ doctrinæ, ſi nulli certum cibi genus præſcribatur, ſed admoneantur omnes, ut quiſque pro corporis habitu veſcatur, quæ maximè conducunt bonæ valetudini, non ad luxum, ſed ad ſobrietatem, cum actione gratiarum, ac ſtudio bonæ mentis. Sed ut currat oratio, docet hic obiter Apoſtolus, quatenus mos gerendus infirmis, & quatenus vitandum offendiculum, videlicet ubi præſens imminet fidei periculum, & offendiculi occaſio penè eſt invincibilis: tum reperta eſt ex priſtino vitæ inſtituto relicta, non nata è nobis & accerſita. Nam an *Auguſtino* ſit aſſentiendum, qui in epiſtola quadam ad *Publicolam*, in qua varias quæſtiones tractat hujus argumenti, exiſtimat ſimpliciter eſſe rectiùs fame mori, quàm immolatitiis carnibus fortè repertis veſci, ſi conſtet

A eſſe immolatitias; aliorum eſto judicium, cum *Paulum* hic nihil offendat, niſi infirmi offendiculum, palámq; clamitet nec idolum, nec idolothytum eſſe aliquid: & indignetur quòd malè audiat ob id, pro quo ipſe gratias agit. Quo ſcrupulo ſublato, quid eſt cur fame moriatur *Chriſtianus*? Neq; enim ſimilia ſunt, quæ confert in lib. *De bono Conjugii*, ſuſcipere liberos & mori fame. Neque *Paulus* hanc admiſcet circumſtantiam, quin potiùs abB ſtinere pro tempore jubet, cum unde vis alioqui ſuppetat, quo ventrem ſedare poſſis latrantem. Si mihi conceditur furtivo cibo vitam prorogare, cur ob alienam ſuſpicionem mori jubeor? Atq; hæc quidem tum erant conſtitutionum eccleſiaſticarum rudimenta, cum nondum de dignitatibus ac præbendis, nondum de pallio & uſu pallii, nondum de decimis prædialibus ac perſonalibus, nondum de repræſaliis quæſtio verteretur. Ad hæc aperitur nonnihil de cenſu, ſalarióque ſacerdotum, cum C palàm inculcat æquum eſſe, ut qui ſerviunt Evangelio, vivant ex Evangelio: ſed vivant, non ditescant, non ſatrapas agant, neq; vivant tamen, niſi ſerviant & aſſideant altari. Quanquam ipſe jus hoc aliis defendens, ſibi non uſurpat, etiamſi plus omnibus in Evangelii negotio laborans. Hanc egregiam ac verè generoſam *Pauli* mentem tot jam ſeculis non video qui ſtudeat æmulari. Nihil gratis geritur, imò exigitur præmium, nec præſtatur officium, cum Apoſtoli ultrò delatis ſint uſi, *Paulus* D nè delatis quidem. Colliguntur & pecuniæ, ſed quæ ſponte conferebantur ab his, quibus ſupererat, non extorquentur: & colliguntur in uſus ſanctorum egentium, non in luxum divitum: & ita colliguntur, ut hinc nec ad *Paulum*, nec ad *Titum*, per quos agebatur negotium, quicquam omnino compendii rediret. Unde poſt natum apparet, ut eccleſiæ multorum opes committerentur in viduarum ac ſenum aliorúmque neceſſitates erogandæ, quas poſtea quorundam improbitas in ſuam vertit E tyrannidem. Mittuntur ultrò citróque legati, quibus & ſuus habetur honos, tum in excipiendo, tum in deducendo: ſed opinor pompam fuiſſe frugaliorem, quàm hodie videmus. De mandatis enim nihil diſputo. Gratulandum auctis eccleſiæ rebus, ſi cum ſplendore ſtrepitúque tantundem crevit religio. Neque tamen id temporis Apoſtolis ſua defuit dignitas ac majeſtas, non defuere præſidia. Jactat *Paulus* arma ſua non carnalia, ſed ſpiritualia: potentia, non armatis ferro copiis, ſed præſiF dio Dei: non ad demoliendas urbes, non ad deprædandum populum, aut trucidandos homines, ſed ad dejiciendam omnem cogitationem erigentem ſeſe adverſus conſilium Dei. Ea cujuſmodi ſint, clariùs etiam explicat *Ambroſius* in libro *De viduis*: *Eccleſia*, inquiens, *non armis ſecularibus vincit adverſarias poteſtates, ſed armis ſpiritualibus, quæ ſunt fortia Deo*. Ac paulò poſt: *Arma*, inquit, *eccleſiæ, fides: arma eccleſiæ oratio eſt, quæ adverſarium vincit*. Succinit huic ſentenG tiæ *Nicolaus* Papa, cujus verba referuntur in ſententiis theologicis lib. IIII. diſt. XXXVII. §. *His adjiciendum*. His armis, his copiis, & ſic inſtructo milite *Paulus* bellator invictus ſubactâ *Græciâ*, magnâque minoris *Aſiæ* parte, *Romanum* aggreſſus eſt, ac cepit imperium, tum nullis Regum armis expugnabile. Quicquid autem terrarum ſubegit, *Chriſto* ſubegit, non ſibi: cujus præſidiis hoc ipſo ducem invictum,

præſtitit

præſtitit, quòd nullis humanis præſidiis niteretur.
Cœleſte regnum, cœleſtibus armis aſſeruit, & E-
vangelicam militiam, Evangelicis opibus geſſit.
Coriarius Pontifex, peripſema mundi, ſed ele-
ctum organum *Chriſti*, cujus humili ſublimitate,
& facundâ infantiâ atque eloquenti balbutie ſu-
um nomen voluit per ſuperſtitioſam *Judæam*, per
eruditiſſimam *Græciam*, per regnorum omnium
Reginam *Romam* illuſtrari: in quem verè compe-
tit, quod olim in *Periclem*, niſi fallor, dictum eſt,
Fulgurat, tonat ac miſcet, non *Græciam* modò,
quemadmodum ille, verumetiam univerſum ter-
rarum orbem. Cæterùm illud interim mirari ſu-
bit, in ipſis ſtatim initiis ac rudimentis periclita-
tam fuiſſe doctrinam Evangelicam, ni *Paulus*
omni, quod aiunt, pede contra ſtetiſſet, non aliter
quàm fœtus quidam de vita periclitantur, priuſ-
quam in vitam emerſerint. Tanta zizaniorum
vis coorta eſt, quæ teneram etiamnum, & her-
beſcentem *Chriſti* ſementem penè obruit, mox
philoſophia mundana, mox *Judaica* ſuperſtitio,
ceu compoſitò junctis copiis in *Chriſtum* con-
ſpirabat. Philoſophia diſſuadebat reſurrectio-
nem, & humanis argutiis nonnihil vitiare cœ-
pit Evangelii ſynceritatem. *Judaiſmus* totum
Moſen vel uſque ad Circumciſionis injuriam no-
bis invexerat, ac cœleſtem illam Philoſophiam
ad craſſas frigidáſque cæremonias pertraxerat,
niſi ſtrenuiſſimus hic *Iſaac* noſter tot puteos E-
vangelicæ venæ, tot fontes vivi laticis adverſus
Philiſteos, omnia terrâ opplentes, aperuiſſet.
Philoſophia tum per moroſophos ſuos libris ac
linguis: per tyrannos gladiis etiam graſſabatur
in puſillum ac ſimplicem *Chriſti* gregem, veſti-
giis & in hæc uſque tempora relictis. *Judaiſmus*
per Apoſtolos perſonatos, ſub umbra prætextúq;
pietatis pernicioſius etiam irrepebat, adeóque
totam *Chriſti* ſegetem occupavit, ut nè nunc qui-
dem revelli poſſit. Certè divus *Auguſtinus* in e-
piſtola quadam ad *Januarium*, quæ nunc habe-
tur numero C X I X. teſtatur in *Africa* tantâ ſu-
perſtitione obſervare ſolere pelluvia, quorum
meminit & *Juvenalis*, ut gravius corriperetur, qui
per octavas ſuas terram nudo pede tetigiſſet,
quàm qui mentem vinolentiâ ſepeliſſet, ſtoma-
chans & indignans eccleſiam *Chriſti*, quam pau-
ciſſimis celebrationum ſacramentis miſericordia
Dei eſſe liberam voluit, tot ſervilibus oneribus pre-
mi, ut tolerabilior videretur conditio *Judæorum*,
qui etiamſi tempus libertatis non agnoviſſent, le-
galibus tamen ſarcinis, non humanis præſumptio-
nibus ſubjicerentur. Sed hujuſmodi zizania ut-
cunque tolerat, licèt invitus; illud nullo pacto
ferendum putat, utpote palàm repugnans fidei
ſanæque doctrinæ, quod quidam ſic ab eſu carni-
um abſtinerent, ut eos qui veſcerentur pro im-
mundis ducerent. Extant & hujus ſuperſtitionis
hiſce temporibus non obſcura veſtigia, pleriſque
bonam pietatis partem in ciborum delectu ponen-
tibus, quos ex æquo Deus creavit ad veſcendum,
cum gratiarum actione. Nec hic minùs prærpo-
ſterum judicium, quàm apud *Afros* in pedum lo-
tione, dum nemo ferè non gravius crimen exiſti-
mat, die ſabbati carnibus veſci, quàm mendaci
virulentiâ famam fratris inceſſere, aut etiam ho-
minem ferro jugulare. Erant qui juxta *Pauli* va-
ticinium in totum prohiberent nubere. Ex qua
ſuperſtitione relictum videtur, quod divus etiam

A *Gregorius Romanæ* eccleſiæ uſu receptum, præcepit
obſervandum, ut vir qui cum uxore propria rem
habuiſſet, abſtineret aliquandiu ab ingreſſu tem-
pli, nec ingrederetur niſi lotus, noctem, ut ait ille,
flumine purgans, ac rei ſuperſtitioſæ cauſam ad-
fert: non addam qualem, nimirum hanc, quòd
licèt honeſtum ſit matrimonium, tamen voluptas,
ſine qua non conſtat coitus, nullo modo poſſit eſſe
ſine culpa. Quod dico, refertur in ſententiis theo-
B logicis, lib. IIII. diſt. XXXI. §. *Sed fortè aliquis.*
Ficulnum vero auxilium eſt, quod ibi commini-
ſcitur magiſter, hoc intelligendum de congreſſu
per incontinentiam; qui dicit nullo modo, nihil
excipit. Quin & aliarum hæreſeon, quamvis ſub-
lata ſint vocabula, tamen reliquias ac ceu cicatri-
ces quaſdam licet hodiéque deprehendere, velut
eorum qui dicebantur *Eſſeni*, qui *Ebionitæ*, qui *A-
poſtolici*, qui *Pſalliani*, ſive *Euchitæ*, nè quid attin-
gam de *Simoniacis*, quæ vox jam olim habetur in-
C ter obſoletas. Verùm hujuſmodi ſectarum diſſidia,
quibus poſtea totus propè conflagravit orbis, præ-
ſertim *Ario* duce, rebus tam ambiguis, ut incertum
eſſet utro ſe mundus inclinaret, vivo etiam *Paulo*
pullulârunt, non de condonationibus, aut applica-
tionibus, aut id genus aliis, quæ nunc obtorto collo
trahimus ad fidei materiam: ſed de reſurrectio-
ne mortuorum, quæ caput ac baſis eſt noſtræ pro-
feſſionis. Adverſus hanc peſtem, quanquam acerri-
mè depugnat *Paulus*, tamen adhuc vereor nè ſpiret
D etiamnum in quorundam animis excetra: quando-
quidem apud *Italos* quotannis in publicis concio-
nibus conantur aſſerere reſurrectionem, exiſtiman-
tes rem in portu fore, ſi docuerint *Ariſtotelem* non
ſuſtuliſſe prorſus immortalitatem animarum. Ni-
hil enim interim dicam de conviviorum fabulis.
Porrò quid credant alii, non eſt meum divinare:
certè, quod eſt in propatulo, ſic vivunt quidam,
præſertim potentes in hoc mundo, quaſi de futuro
ſeculo nihil omnino credant. Atque utinam hic
E quoque *Paulus* aliquanto plus lucis nobis aperu-
iſſet: qualiter extent animæ ſemotæ à corpore, &
ubinam extent, an fruantur immortalitatis glo-
riâ: an impiorum animæ jam nunc crucientur,
an eis ſubveniant noſtræ preces, aut alia benefacta,
an indulgentiâ ſummi Pontificis ſubitò liberen-
tur à pœnis, quando video multos ſuper hiſce
rebus ambigere, aut certè diſputare, quod ſuperva-
cuum erat, ſi *Paulus* apertè definiſſet. Ad hæc
cum in *Chriſtum* renatos conveniat veterem ho-
F minem exuere cum actibus & affectibus ſuis, ta-
men videmus adhuc Evangelio recenti, præſi-
dente *Paulo*, libidinem, avaritiam, contentio-
nem, ambitionem, diſſidia, cæteráſque pietatis ac
bonorum morum peſtes in populum irrepſiſſe,
quædam vitia ex ſuperiori vitâ relictâ, non potu-
iſſe prorſus atque à ſtirpe revelli, nè quis admire-
tur his temporibus eſſe, in quibus, quia refrixit
charitas, abundet iniquitas. Quin vivo etiamnum
Paulo ingeſſerant ſeſe pſeudapoſtoli, qui rem E-
G vangelicam in ſuum quæſtum verterent, qui *Chriſti*
gloriam in ſuam tyrannidem transferrent, qui ſe
prædicarent magis quàm Deum: qui pro *Chriſto*
mũdum, pro Spiritu carnem docerent: qui cœleſti
doctrinæ doctrinas hominũ admiſcerent: qui fun-
damento *Chriſto* ſtructuram indignam inducerent,
hoc nocentiores hoſtes eccleſiæ, quòd hæc age-
bant ſub prætextu *Chriſti*. quòd Apoſtolorũ titulo
perſonáq; cõmendati. Atq; utinam hodie nullos ha-

 beret

beret pſeudapoſtolos eccleſia *Chriſti*. Utinam A
omnes, qui in Evangelii prædicandi vices ſucceſſe-
runt, ad exemplum *Pauli*, *Jeſum Chriſtum* non ad
quæſtum, non ad ambitionem, non ad gratiam po-
rentum, nou ad odium aut favorem hominum, ſed
purè ſynceréque prædicarent. *Paulus* enim ipſe
vinculis alligatus gloriatur ſermonem Domini
non eſſe alligatum. Nunc proh dolor cernere eſt
quoſdam, qui potentum ſalariis in hoc ipſum velut
autoramento redempti, non tam ea prædicant, B
quæ faciant ad *Chriſti* gloriam, quæque ad veram
pietatem, quam quæ conducunt ad venanda ſacer-
dotia, ad illaqueandas dignitates, ad irretiendos
epiſcopatus: ibi ſortes ac vocales, ubi non tuta mo-
dò, verùm etiam quæſtuoſa eſt adulatio: rurſus ubi
damnoſa veritas, magis muti vel ipſis piſcibus. Quod
ſi ſal inſulſus eſſe cœperit, quid ſupereſt, unde ſalia-
tur inſipidus popellus? Si lumen vertitur in tene-
bras, quid diſcutiet imperitæ multitudinis caligi-
nem? Si paſtores vertuntur in lupos, quæ ſpes gre- C
gi? Si cæci ſunt qui vix duces agunt, quis revocabit
ab errore? Si caupones ſunt, qui patres eſſe debe-
bant, quis erit uſquam ſynceritati locus? Adeo nè
plus apud nos valet hominum terror, quàm timor
Dei? Plus humanis, quàm divinis præmiis com-
movemur? Niſi fortè nobis ipſis primùm adula-
mur, quo perditiùs adulemur aliis. *Paulus* non pa-
titur quenquam mortalem prædicari, non pati-
tur Evangelii laudem in homines transferri. Nunc
quidam velut antiquato *Chriſto*, novum idolola- D
triæ genus invehunt, ex hominibus ut ita loquar,
deos facientes. Interim imponitur plebi, interim
populus non ſimplici premitur tyrannide. Hæc
plerique perſpicimus, & tacemus: nec ſolùm ta-
cemus, ſed diverſam etiam partem adjuvamus.
Fateor, inquimus, eſſe rectum, ſed tutum non eſt.
Si apud *Chriſtianos* tutum non eſt Evangelium
purè liberéque prædicare, ubinam id tutò fiet?
Quodſi hic metus apud omnes valuiſſet, quis no-
bis tradidiſſet Evangelium? Et ideo fortaſſis pro- E
cerum aures ægriùs ferunt vera conſilia, quòd ni-
mium illas aſſueſecimus aſſentationi. Non hæc
loquor quo quenquam taxem, utinam nulli ſint,
in quos hæc verè competant. Non prodentur à
me, ſed ipſi ſeſe libris editis, ipſi ſe publicis con-
cionibus quotidie produnt, tam impudenter aſſen-
tantes, ut ipſis etiam mimis ſint deridiculi. Vox
ea, quam pietati dicatam eſſe oportebat, ſervit
quæſtui: quæ docere debebat regnum cœlo-
rum, ſubſervit regno mundi: quæ *Chriſti* my- F
ſteria debebat enarrare, narrat hominum
ſomnia. Evangelica tuba, quam intendi ju-
bet *Eſaias* ad ebuccinandam Dei gloriam, in
citharam verſa, delinit aures hominum. Lingua,
quam idem gloriatur ſibi datam eruditam, ad re-
vellenda vitiorum plantaria, ad inſerenda ſemina
pietatis, ad uſum longè diverſum accommodatur,
docens quod non oportet, & inſectans quod lau-
datum oportuit. Lingua canis, quâ decuit cum
manſuetudine mederi vulneribus nocentium, ſæpe G
lacerat famam innocentum, imò quod eſt fœdius
benemerentium. Hæc nobis vice teli eſt, quo
confodimus, ſi quis nos offendat, imò ſi nec offen-
dat, ſed officio provocet. Dicas medicam illam
linguam, verſam in linguam viperæ. Quin potiùs
Paulinam imitamur linguam, quæ præter Domi-
num *Jeſum* nihil ſonare poteſt. Quin potiùs me-
minimus prædicatorem angelum eſſe Domini, è

cujus ore populus legem expectat Dei, non convi-
cia in membra *Chriſti*; plurimùmque intereſſe
inter hierophantam & ſycophantam, inter theo-
logum & ſpermologum, inter doctorem & dela-
torem. Hic Epiſcoporum partes deſiderantur,
quorum eſt curare, nè paſſim cuivis detur locus
apud populum concionandi. Nec ſatis eſſe creda-
mus ad munus Apoſtolicum obeundum, geſtare
cucullam. Non omnes, qui linguam habent, cor
habent: ſed his de rebus aliàs fortaſſe commodi-
ùs dicetur. Nunc ut ad id, quod in manibus erat,
redeam: Cum *Paulus* noſter ubique vafer ſit, ac
lubricus, in his tamen duabus epiſtolis ſic Polypum
ac Chamæleontem, ſic *Proteum* ac *Vertumnum*
quendam agit, ut cum *Corinthiis* plus quam *Græcus*
agens, quodammodo, juxta vetus Proverbium,
πρὸς κρῆτα κρητίζειν videatur, in omnia ſe vertens,
quo illos transfiguret in *Chriſtum*. Adeo ceu per
varios labyrinthi flexus, ſeſe volvit ac revolvit,
ſubinde alius atque alius nobis prodiens. Quàm
ſupplex ac blandus alicubi, obſecrat per manſue-
tudinem *Chriſti*, rogat, ut ferant ſtultitiam ſuam
aliquantiſper! Rurſus auſterus ac minax clamat,
An experimentum quæritis per me loquentis
Chriſti? Alibi ſeſe dejiciens peripſema ſe vocat,
abortivum & indignum Apoſtoli nomine, ac mox
ingens & erectus ſummis etiam Apoſtolis ſeſe
præfert; hìc humi repit, illic è tertio cœlo nobis
apparet. Nunc collaudat *Corinthiorum* pietatem,
mox in vitia illorum detonat. Quædam palàm
exigit, quædam ceu per cuniculos inſinuat. Ali-
cubi imperitus ſermone, nihil novit niſi *Jeſum*, &
hunc crucifixum; alibi ſapientiam loquitur inter
perfectos. Alicubi cordatum ac ſobrium agit, ac
rurſus alibi ſumit ſibi ſtulti parúmque ſobrii per-
ſonam. Nunc ſuum jus ſibi fortiter aſſerit, mox
illis blandè remittit. Ex animo loquitur alicubi,
eſt ubi εἰρωνεύεται. Condonate, inquit, mihi hanc in-
juriam. Reperias ubi ſibi parum conſtare videatur,
ita ſui diſſimilis, ut maximè tamen ſit ſui ſimilis:
ita inconſtans, ut maximè conſtans. Nuſquam e-
nim non agit *Chriſti* negotium: nuſquam non
conſulit gregis ſui commodis, fidi medici ritu,
nullum remediorum genus non admovens, quo
perfectam ſanitatem ſuis reſtituat. Sudatur ab
eruditiſſimis viris in explicandis Poetarum ac Rhe-
torum conſiliis, at in hoc Rhetore longè plus ſu-
doris eſt, ut deprehendas quid agat, quò tendat,
quid vetet, adeo ſtropharum plenus eſt undique,
abſit invidia verbis. Tanta vafricies eſt, non cre-
das eundem hominem loqui. Nunc ut limpidus
quidam fons ſenſim ebullit, mox torrentis in mo-
rem ingenti fragore devolvitur, multa obiter ſe-
cum rapiens: nunc placidè leniterque fluit, nunc
latè, velut in lacum diffuſus expatiatur. Rurſum
alicubi ſe condit, ac diverſo loco ſubitus emicat,
cum viſum eſt, miris Mæandris, nunc has, nunc
illas lambit ripas, aliquoties procul digreſſus, reci-
procato flexu in ſeſe redit. Quo magis admiror
quoſdam, qui cum vix primoribus labris guſtàrint
rudimenta Grammatices, nec omninò ſciant,
quid ſit dicere; tamen *Pauli* linguam intelligere,
rem facilem, ac penè puerilem exiſtimant. Quid
nos præſtiterimus, aliorum erit judicium. *Am-
broſium* ac *Theophylactum Bulgarienſem* Epiſcopum
potiſſimùm ſecuti ſumus, quorum hic tametſi re-
centior eſt, tamen veterum interpretum *Græco-
rum* commentarios legit, qui nobis interciderunt.
Et

Et tamen hos duos ſic habuimus in conſilio, ut ſemper id amplecteremur, quod ex ſententia *Pauli* maximè videretur. Fidei meæ *Paulum* ipſum teſtem facio. Video Præfationem æquo longiorem, nec habeo quo lemmate culpam deprecer, niſi quod hic error mihi cum multis communis eſt, hâc præſertim tempeſtate, & amor erga te meus me facit aliquanto loquaciorem. Celſitudinem tuam incolumem, ac florentem nobis quàm diutiſſimè ſervet Princeps ac Dominus noſter *Chriſtus Jeſus*. Anno M. D. XIX. Nonis Feb. *Lovanii*.

In Paraphraſin in Epiſtolam PAULI ad Epheſios.

Reverendiſſimo in Chriſto Patri ac Domino D. Laurentio Campegio, S. R. E. T T. S. Thomæ in Parione Cardinali, Deſ. Eraſmus Roterod. S. D.

Epiſt. 74. QUoties inconſtantiam rerum humanarum intueor, *Laurenti*, Cardinalitii ordinis non infimum decus, videor mihi prorſus *Euripum* quendam videre, aut ſi quid *Euripo* inſtabilius, adeò vicibus irrequietis ſurſum deorſum volvuntur ac revolvuntur, nec poſſunt eodem in ſtatu diu conſiſtere. Cum ad ſumma ventum eſt, recurritur ad relicta, donec rurſus eò veniatur, ut à faſtigio jam intolerabili curſum deflectere cogamur. Porrò, ſi quis mari conetur obſiſtere, aut hujus curſum aliò derivare, nunquam id fecerit ſine gravi diſcrimine rerum, ingentíque tumultu. Sic olim *Romanorum* Monarchiam excepit Democratia, aut certè Oligarchia, quæ & ipſa tandem eò licentiæ proceſſit, ut Tribunis plebis ac Dictatoribus foret opus: mox etiam Imperatoribus, quorum poteſtas in immenſum evecta fecit, ut rurſus priſtini reipublicæ ſtatus deſiderarentur. Sed infinitum fuerit, ad hunc modum conferre ſingula rerum genera, ſurgentium viciſſim ac cadentium, florentium, jacentium, ac denuò refloreſcentium, nováque ſubinde ſpecie repullulantium. Illud magis mirum, ſacris etiam ſtudiis, quæ maximè decebat ſibi conſtare, ſuas eſſe vices æſtuarias. Olim credebatur philoſophia *Chriſtiana*, non diſputabatur: & pia ſimplicitas hominum, ſacrorum voluminum oraculis erat contenta: nec egebat variis præſcriptis ultrò prompta charitas, omnia credens, nuſquam hærent. Mox Theologiæ patrocinium capeſſebant humanis inſtructi diſciplinis, ſed fermè his, quas hodie Rhetoricas vulgus appellat. Paulatim magis ac magis adhiberi cœpit philoſophia; primùm *Platonica*, mox *Ariſtotelica*: cœptum quæri de multis, quæ vel ad mores, vel cœleſtium rerum ſpeculationem pertinere videbantur. Quæ res primùm viſa eſt propemodum neceſſaria. At ſenſim eò ſuccrevit, ut pleríque neglectâ linguarum ac politioris literaturæ peritiâ, imò neglectis divinis voluminibus, in curioſis, ſupervacaneis, & immodicis quæſtiunculis, velut ad *Sirenaeos* ſcopulos conſeneſcerent. Jam ars eſſe cœpit Theologia, potiùs quàm ſapientia; theatrica veriùs, quam ad veram pietatem accommoda: hanc præter ambitionem, avaritiamque vitiârunt & aliæ peſtes, adulatio, contentio, ac ſuperſtitio. Quibus rebus ubi tandem eò ventum eſt, ut *Chriſtus* ille purus, propemodum eſſet obrutus humanis argutationibus, ac limpidiſſimi quondam evangelicæ doctrinæ fontes, *Philiſtæorum* ſcrobe oppleti, divinæque ſcripturæ certiſſima regula, nunc huc, nunc illuc detorta, noſtris ſerviret affectibus magis quàm gloriæ *Chriſti*, quidam piâ certè mente conati ſunt orbem ad priſtinam ſtudiorum ſimplicitatem revocare, atque à lacunis jam ferè turbidis ad vivas illas ac puriſſimas ſcatebras reducere. Eam ad rem conficiendam, linguarum ac bonarum, ut vocant, literarum cognitio viſa eſt in primis conducere, quarum neglectu videmur huc prolapſi. Atque hic protinus ingens tumultus in ipſo rerum confinio, dum altera pars nimium mordicùs tenet ea quibus aſſuevit: altera violentius irrumpit, hoſti, quam hoſpiti ſimilior. Ita utrinque malo peccatur utrinque. Sic olim Evangelicæ doctrinæ muſtum averſabantur *Judæi*, veteri vino *Moſaicæ* legis aſſueti, & contumeliam interpretabantur, quo prior illa lex & perficiebatur, & ornabatur: ac novitatem habebant inviſam, cum potius ad priſcam vetuſtatem revocarentur. Porrò ſic fit, ut beneficium vertatur in diſpendium, cum & medicus inclementer atque incommodè admovet remedium, & ægrotus ſaluti conſulentem pro hoſte ducit. Conveniebat magis, ut qui profitentur has literas, quæ vulgo laborant invidiâ novitatis, cum ſint antiquiſſimæ, civiliter irreperent potiùs quàm hoſtiliter irrumperent: neque ſtatim velut ſexagenarios de ponte depellerent, ſed paulatim coaleſcerent novi hoſpites cum veteribus coloniis. Neque enim in hoc adhibentur literæ politiores, ut aboleantur diſciplinæ, quæ cum maximo generis humani bono traduntur in publicis ſcholis, ſed ut purgatiores ſint, magíſque ſobriæ, quàm hactenus fuerint apud quoſdam. Sit ſanè Regina Theologia, ſed nulla Regina tam potens quæ pediſſequarum recuſet officium: ab aliis admoneri ſe patitur, ab aliis comi, & ad ſuam gloriam pertinere credit, ſi famulas habeat quàm honeſtiſſimas. Quòd ſi qui bonarum literarum præſidio veterem eruditionem ſtudent ornare, comiter & placidè ſuum adhiberent officium: & hi, qui in priſtinis ſtudiis conſenuerunt, nec ſibi, nec junioribus inviderent, ſed novos advenas in civitatis ſuæ conſortium humaniter reciperent, futurum eſſet ut utraque res alteri ſit tum ornamento, tum uſui futura, nimirum duplicato lucro, mutuâ commutatione bonorum. Nunc dum nos invicem luto conſpergimus, imò dum invicem nos lapidamus, perit utriſque ſuus fructus, & utraque pars magno cum malo diſcedit. In libellis, quibus alteros alteri lacerant, plus eſt conviciorum quàm argumentorum. In ſcholaſticis diatribis plus eſt dentis quàm eruditionis, plus convitii quàm judicii, plus ſtudiorum quàm libertatis. In ſacris concionibus Evangelica doctrina, quam oportebat eſſe puriſſimam, humanis affectibus vitiatur. Peccanr, qui odioſè vociferantur in hactenus recepta ſtudia, licet infantia: ſed graviùs peccant, qui conſcenſo ſuggeſto, unde ſolet audiri tuba Evangelica, *Chriſti* gloriam perſonans, ſeditioſè clamitant: *Arcete liberos veſtros à Græcis literis, hinc naſcuntur hæreſes. Ne tangite libros illius & illius* (neque enim à nominibus temperant) *qui corrigit Precationem Dominicam, qui caſtigat canticum Magnificat, qui emendat Evangelium ſancti Joannis.*

A *Joannis.* Adeſte Præfecti, ſuccurrite cives, tan-
tam peſtem arcete rebus humanis. Quæ cum di-
cuntur apud imperitam multitudinem, quid fingi
poſſit ſeditioſius? ſi apud eruditos & cordatos vi-
ros dicantur, quid inſanius? Et tamen qui hæc
publicè faciunt, haberi volunt *Chriſtianæ* religio-
nis columina. Nec interea perpendunt, quòd
Chriſti doctrinam profitentes, dum inceſſunt fa-
mam benemerentium, aut certè ſtudentium bene-
B mereri, ex diametro diſſident ab eo quod profi-
tentur. Præterea, non cogitant interim operæ
ſuæ fructum magna ex parte perire, cum ipſis, tum
populo, dum hiſce rebus ſibi fidem abrogant a-
pud auditores. Quis enim credat odium & ſimul-
tatem præ ſe ferenti? E diverſo lucubrationes eo-
rum, qui ſuis vigiliis & ſtudiis & veræ pietati pro
ſua virili conſulere ſtudent, minore cum fructu
leguntur. Niſi parvi referre putamus, integro a-
nimo librum ſumas in manum, an inimicâ per-
C ſuaſione, aut certè imaginatione occupato. Po-
ſtremò pro ſemine Evangelico, peſſima zizania
ſeritur diſſidiorum atque odii, quæ ubi ſemel oc-
cupavit hominum animos, haud facilè revellitur.
Nec facilè quis credat, è quantulis ſcintillis paula-
tim gliſcentibus quàm ingens incendium ſæpe
naſci ſoleat. Nihil eſt autem in rebus humanis
tam florens, quod non vertat in perniciem diſ-
cordia. At eam nuſquam magis vitatam oportu-
it, quàm in ſtudiis, præſertim ſacris, quorum au-
D toritate præcipuè tumultus humanarum cupidita-
tum ſedari par erat. Quid enim aliud, quàm pa-
cem docet, qui *Chriſtum* docet? Quod ſi conti-
gerit ſalem eſſe inſulſum, quid ſupererit quo con-
diantur inſulſa? Si lucem Evangelicæ philoſophiæ
cupiditates obſcurant humanæ, quid erit quod
diſcutiat animi noſtri caliginem? Quis autem
neſcit bonam religionis noſtræ partem pendere à
ſtudiorum ratione? At nunc hanc quoque vitæ
noſtræ paradiſum ſic ſuo veneno vitiavit veterator
E ille ſerpens, ut mihi non paulò præſtabilius videa-
tur, quemvis hortulum colere quàm literas, vide-
licet cepis & caulibus, plus allaturis fructûs culto-
ri ſuo, quàm ad lucernam vigilatis noctibus. Sed
jam dudum obmurmurat mihi tuus animus,
Quorſum tandem hæc tam multa? Videlicet, ut
tuo tuique ſimilium admonitu *Leo* noſter P. M.
circulum immortalis ſuæ gloriæ, quam feliciter
orſus eſt, abſolvat. Jampridem rem divinam præ-
ſtitit orbi *Chriſtiano*, qui Reges ac populos impiis
F bellis inter ſe tumultuantes in concordiam rede-
gerit, fortaſſe non minùs inſigne beneficium præ-
ſtaturus, ſi ſtudiis quoque ſuam reſtituat tranquil-
litatem. Res enim tam amaris odiis, tam viru-
lentis linguis, tam cruentis conflictationibus agi-
tur, ut mihi nondum liqueat, majore ne malo
conſtiterit humano generi ille tumultus armo-
rum, an hæc diſſidia ſtudiorum. Quod ſereniſſi-
mus *Angliæ* Rex *Henricus*, ejus nominis octavus,
una cum *Achate* ſuo R. D. *Thoma* Cardinale *E-*
G *boracenſi*, nec dubito quin te quoque conſulto,
præſtitit ſuæ *Britannis*, id *Leo* præſtare debet orbi
terrarum, cui præſidet, *Chriſti* vicibus fungens,
cui nulla res magis cordi fuit quam concordia.
Non opinor cuiquam veterum Regum aut Impe-
ratorum titulum ſpecioſiorem erectum fuiſſe,
quàm hic eſt noſtro *Leoni* poſitus, ut ferunt, *Leoni*
decimo ob pacem orbi *Chriſtiano* reſtitutam. Quid
quod hæc res non ſolùm generali quadam ratione
ad illum pertinet, ad quem pertinet quicquid ad
religionis ac pietatis negotium pertinet: ſed pe-
culiariter etiam illius refert, nè quidvis quibuſli-
bet liceat in linguas ac bonas literas, quibus ipſe
ſuo graviſſimo judicio tantum tribuit, ut tantis
impendiis ſuis conducat undique, qui *Romæ* pro-
fiteantur, ſic exiſtimans, urbi tot ornamentis in-
clytæ, non mediocre decus hinc etiam acceſſurum.
Nimirum perſpicit pectus illius oculatiſſimum,
linguarum cognitionem non ſolùm ad diſciplina-
rum profeſſionem eſſe neceſſariam, verumetiam
ad *Chriſtianæ* ditionis pomœria, vel propaganda,
vel ſtabilienda. Quod enim unquam regnum aut
coaluit, aut diuturnum fuit abſque linguarum
communium glutino? Jam ipſe judica, quanto-
pere illius interſit, ſi *Novum Teſtamentum*, quod
illius hortatu ſuſcepi, quod ejuſdem hortatu denuo
recognovi, quod *Chriſto* & ipſi dicavi, licebit cui-
vis rabulæ indocto apud indoctos traducere. Me
ſanè mei nominis jactura leviter commovet, mo-
dò *Chriſto* ſuus conſtet fructus, *Leoni* ſua gloria.
Quòd ſi ratio ſarciendæ concordiæ quæritur, ita
rem confici facillimè poſſe arbitror, ſi per illius
oraculum edicatur, ut ſuam quiſque profeſſionem
ornet efferatque, citra contumeliam alienæ, ut
utrinque coerceatur linguæ calamique rabies, po-
tiſſimùm ab his, quos magis decet hæc moderatio.
Quod ſiquid diſſentietur, ut eſt frequenter, quem-
admodum in palatis, ita & in ingeniis quoque
diſſenſio, omnis contentio intra civilem con-
flictum conſiſtat, in rabiem nè exeat. Porrò, ſi
quid ad fidei ſynceritatem magnopere pertinebit
(neque enim huc obtorto collo pertrahenda ſunt
omnia) primùm res agatur per eos, qui verè nô-
runt fidei myſteria; deinde qui non ſint tales, ut
ſub prætextu fidei ſuum agant negotium; poſtre-
mò ut res moderatis judiciis, non ſeditioſis cla-
moribus agatur. Neque enim omnibus fortaſſe
libet, quorumlibet arbitrio *Chriſtianos* eſſe. Hæc
non dubitabam, quin tibi facilè perſuaſurus eſſem,
cujus eruditus candor, & eruditio candida, non
ſum neſcius quàm abhorreat ab omni virulentia.
Nec difficilè T. R. D. perſuadebit S. D. N *Leoni*,
ſive quòd is te ob eximias dotes tuas optimo jure
facit plurimi, ſive quòd ipſe ſuopte ingenio ad
pacem & concordiam mirè propenſus eſt. Hujus
opellæ quam petimus, ſi parum juſtum videtur
præmium, quod omnibus ſeculis tota literatorum
cohors *Laurentii Campegii* nomen laudibus vehet,
en addo & ipſe meo nomine qualecunque aucta-
rium, *Paraphraſin in quinque Paulinas epiſtolas*,
quas ex omnibus illius germanis reliquas hoc im-
petu proximo abſolvi. Neque enim ordine labor
hic mihi peractus eſt, nec eodèm tempore, nec eo-
dem impetu. Ita factum, ut alias partes aliis de-
dicârim. Mihi bona ſpes eſt, hoc certè victurum
opus, utpote quod probatur & ab iis, qui velut ex
profeſſo noſtra omnia ſolent arrodere. Simul au-
tem viſum eſt, fidem meam R. T. D. obſtrictam,
aliqua ſaltem ex parte liberare. Neque enim ex-
cidit, & quantum debeam inauditæ tuæ humani-
tati & quid tibi per literas ſim pollicitus. Hunc
igitur arrabonem boni conſules, donec corraſero,
unde ſummam quoque reſolvam. *Brugis* à cœna
hac oratione (memini) demiſit me R. T. D. quæ-
cunque aula habitura eſſet *L. Campegium*, conſi-
derem illic eſſe amicum ex animo benevolentem
Eraſmo. At ego viciſſim, quæcunque tellus habi-
tura

A tura eſt *Eraſmum*, illic R. T. D. credat eſſe mancipium ſibi deditiſſimum. Bene valeat R. T. D. *Lovanii*, Nonis Februarii. Anno milleſimo quingenteſimo decimo nono.

In Paraphraſin in Epiſtolam PAULI ad TIMOTHEUM, TITUM & PHILEMONEM.

Deſ. Eraſmus Rot. optimo Præſuli & eidem clariſſimo Principi Trajectenſi Philippo à Burgundia S. D.

Epiſt. 75. Cum hiſce menſibus arva paſſim nuda ſterilia que jaceant, ornatiſſime Præſul, literaria tamen ſeges nunquam non aliquem fructum edit: nec eſt ulla tam rigida bruma, quin ex ſtudiorum agris proventus aliquis redeat. Mihi porrò viſum eſt æquum, ut hinc nonnulla portio decideretur
C Epiſcopo, velut hujus agricolationis Principi. Etenim cum rem Evangelicam pro noſtra virili adjuvamus, aliqua ex parte in vices tuæ ſolicitudinis ſuccedimus. Id autem eo feci libentiùs, quod argumentum etiam ipſum ad hoc ipſum invitaret. Explicavimus enim Paraphraſi Epiſtolas divi *Pauli*, ad *Timotheum* duas, ad *Titum* unam, quibus adjecimus, ceu coronidis vice, quam ſcripſit ad *Philemonem*, nè ſola relinqueretur cum ſit ultima, licet argumento diſſimili, quanquam in *Paulo* nihil
D eſt quod non pertineat ad Epiſcopum. Siquidem in tribus ſuperioribus mirè depingit ac repræſentat imaginem germani verèque *Chriſtiani* Præſulis, & quibus dotibus præditum oporteat ad tam arduam provinciam aſciſci, & quibus officiis obire munus delegatum. Nam quàm ſit ardua res inculpatum Epiſcopum agere, quanta rurſum pernicies ſit humanæ vitæ parùm ſyncerus cuſtos Dominici gregis, vel illud arguit, quòd non alia de re *Paulus* unquam inſtantiùs ac magis anxiè præceperit. Quoties enim identidem inculcat &
E infigit eadem? Quoties obſecrat, obteſtatur, adjurat per omnia ſacra, nunc blandiens, nunc pollicitans, nunc territans, nunc ſuo, nunc *Chriſti* exemplo provocans? Jam cum *Paulus* ſic metuat iis, quos ipſe ſuâ doctrinâ formârat, quos ſuis ipſius manibus impoſitis ordinârat, quorum fidem & integritatem tot modis perſpectam & exploratam habebat, quanto plus hodie periculi eſt, tam difficile munus cuivis temerè credere? Olim ſin-
F gulis civitatibus ſinguli præſidebant Epiſcopi: atque in his ipſis ſanè quota portio erat *Chriſti* religionem profitentium? Ut nè dicam quod illis temporibus fervebat adhuc in pectoribus hominum *Chriſti* ſanguis, utpote recens effuſus: ardebat adhuc ignis ille cœleſtis, qui dabitur à Baptiſmo: quorum utrunque nunc, neſcio quomodo, refrixiſſe videtur in moribus noſtris. Has ob res Epiſcopus, non ſolùm paucioribus præſidebat, verumetiam ultrò parentibus. Proinde mihi non
G paulò difficilius videtur hodie Præſulem fidum & incorruptum agere, non tantum ob hoc quòd unus tot oppidis præſideat, verùm multò magis quòd plerique præter diſpenſationem evangelicæ doctrinæ, quæ præcipua ac peculiaris eſt Epiſcopi functio, profanæ quoque ditionis adminiſtratione ſint onerati. At dictu mirum quàm ægrè inter ſe cohæreant mundus & *Chriſtus*, quàm difficilè conveniat cœleſtibus curis ac terrenis. Cúmque multò difficillimum ſit alterutrum præſtare, vel bonum Epiſcopum, vel ſalutarem Principem, quantum negotii fuerit utroque diſtrictum, ſic moderari negotium, ut nec religioni deſis, nec ditioni: ſic ſatisfacere Principi mortali, ut Principem immortalem non offendas: ſic placere aulæ, ut non diſpliceas cœlo? Olim quiſquis ſuſcipiebat epiſcopatum, huic ſtatim ad omnes perſecutionum procellas præparandus erat animus. Sed haud ſcio,
B an horum temporum tranquillitas, ſi tamen hæc tranquillitas eſt, plus habebat periculi, quàm illorum tempeſtates. Quanquam autem pro mutato rerum ſtatu fieri non poteſt, ut per omnia ſit eadem gerendi epiſcopatûs ratio, neque protinus damnandum, quod ab illius ætatis exemplo diſſidet: nec ſinunt rerum humanarum æſtus, id ſemper impetrare Præſulem quod optimum judicârit, quemadmodum peritus etiam ac vigilans gubernator, nonnunquam fruſtra clavo aſſidens un-
C darum ac ventorum arbitrio rapitur: tamen minus aberrabit ab illa ſyncera perfectáque boni Præſulis imagine, quiſquis hanc *Pauli* formam, ceu ſcopum quendam ſemper habebit præ oculis. Ut egregius nauclerus, licet nonnihil à recto curſu cogatur deflectere, tamen à Cynoſura non dimovet oculos, nè toto (quod aiunt) cœlo contingat errare. Si *Paulum* aſſequi non licet, eſt tamen aliquid illum utcunque ſequi. Ad optima nitenti non deerit *Chriſti* præſidium, cujus vices gerit tua
D celſitudo, & ſine cujus ope fruſtra eſt omnis conatus mortalium. Bene vale. Anno milleſimo quingenteſimo decimo nono.

In Paraphraſin in Epiſtolas PETRI & JUDÆ.

Reverendiſſimo in Chriſto Patri ac Domino D. Thomæ S. R. E. T T. S. Ceciliæ presbytero Cardinali, Archiepiſcopo Eboracenſi, Angliæ Primati, ac totius regni Cancellario ſummo, Deſ. Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 76. Cum frequenter circumſpectâſſem, quanam ſtudiorum meorum fœturâ magnitudini tuæ reſponderem, quæ me hactenus ſanè deterruit, nè quid lucubrationum mearum auderem tibi dedicare; tandem mihi viſus ſum bis ineptus: pri-
F mùm quaſi ſit aliquid in meis literis ingenióve, quod etiam ſi me rupero, tuam amplitudinem poſſit æquare, ſive ſpectemus dignitatis iſtius faſtigium, ſive hoc faſtigio digniſſimas animi tui dotes, ſive officia, quibus quotidie tua benignitas onerat non tam me, quàm ipſa bonarum literarum ac veræ Theologiæ ſtudia: aut quaſi tu is eſſes, qui librum voluminis magnitudine magis quàm utilitate ſoleas æſtimare. Quanquam igitur nondum perfunctum provincia Paraphraſeon, quibus
G Epiſtolas *Paulinas*, certò germanas duntaxat explicui, fatigatis etiamnum viribus, mox exciperet dimicatio cùm obtrectatoribus: tamen illis tumultuario milite profligatis, iiſdem ſtatim copiis aggreſſum duas epiſtolas Apoſtoli *Petri*, & unam *Judæ*: ſimul illud mecum cogitans, quod divis offertur aut viris ſummatibus, aptum eſſe oportere magis quàm æquale. Siquidem olim abſurdè facere viſus fuiſſet, ſi quis Muſis offerret hecatomben,

tomben, aut hederaceas corollas *Marti*. Itaque
primùm illud mihi viſum eſt congruere, ſi ad
tam eximium religionis antiſtitem iret *Petrus*,
incomparabilis ille *Chriſtianæ* religionis princeps:
ut quemadmodum illo duce nata eſt ac propagata
ſyncera verèque Evangelica philoſophia; ita tuâ
pietate, quæ ſe magis ac magis indies exerit, non-
nihil collapſa reſtituatur, ut eſt natura rerum hu-
manarum ſemper in deterius prolabentium, ni
magno ſtudio nitamur in diverſum. Quòd ſi
quid etiam commendationis adjungit operis dif-
ficultas, multò plus hic fuit negotii, quàm pro vo-
luminis modo. Facit hoc partim *Petri* phraſis,
multò quàm *Paulina* perplexior, partim, quòd
in his non perinde ſublevamur veterum commen-
tariis. Nam quos hodie habet *Gloſſa*, quam vocant
Ordinariam, ex *Beda* veſtri commentariis ad ver-
bum deſumpta ſunt, viri profectò nec indocti, nec
indiligentis, quantum illa ferebat ætas, idque miro
artificio factum eſt. Pars commentariorum ſub-
ducta eſt in ſpacium marginis, pars reſecta eſt in
intervallum, quod verſus epiſtolæ dirimit. Titulus
in totum ferè ademptus eſt, haud ſcio quo conſi-
lio. Inſunt in omnibus loca nonnulla, quæ Lecto-
rem attentum & cautum requirant: velut in pri-
ma de *Christo*, qui in ſpiritu prædicârit ſpiritibus
in carcere conſtitutis, qui olim fuiſſent increduli:
Item de Evangelio mortuis etiam prædicato:
In ſecunda, de Dæmonibus in judicium ſervatis,
de maledico judicio, quod nec angeli ferunt ad-
verſum ſe: tametſi nos locum hunc aliter ſumus
interpretati, à *Beda* diſſimulatum: de terra ex
aqua & per aquam condita, de cœlis & elementis
incendio ſolvendis: quibus ex locis nonnulli hau-
ſerunt occaſionem erroris: In epiſtola *Judæ*, de
judicio blaſphemiæ, qui locus deſumptus putatur
ex apocryphis *Enoch*, ex quibus & paulò pòſt ad-
ducitur vaticinium, cum is non legatur quicquam
ſcripſiſſe. Hanc autem ideo ſubjecimus, quòd
cum epiſtola *Petri* poſteriore, non ſolùm ſtilo
ac ſententiis, verumetiam verbis mirè congruat,
quædam illius velut interpretans, quod genus il-
lud, de judicio blaſphemiæ. De priore *Petri* nun-
quam fuit dubitatum, de poſteriore fuit, tametſi
mentionem facit transfigurati Domini, cui rei
non plures tribus diſcipulis teſtes adfuerunt. Unde
ſi *Petri* non eſt, oportuit eſſe alicujus, qui ſe *Pe-
trum* haberi voluerit. Epiſtola *Judæ* ſeriùs obti-
nuit autoritatem, quod adducit teſtimonium è
libro qui inſcribitur *Enoch*, in quo ferunt haberi
quædam non ſatis conſentanea doctrinæ catholi-
cæ. Sed quid vetat, ſic ex apocryphis adducere
nonnihil in loco, quemadmodum *Paulus* ex *Epi-
menide* citat teſtimonium? Cæterùm cum in prio-
re *Petrus* teſtetur ſe ſcripſiſſe per *Sylvanum* & in
poſteriore apertè teſtetur eam eſſe ſecundam.
Hanc, inquiens, *ecce vobis chariſſimi ſecundam
ſcribo epiſtolam*, non video, qui res poſſit explica-
ri, niſi aut poſterior *Petri* non ſit, aut *Sylvanus*
eam ſcripſerit juſſu *Petri*. Quòd ſi hæc ab ipſo
Petro ſcripta eſt, videtur tres ſcripſiſſe, quarum
prima interciderit. De tempore ac loco nihil
habetur comperti, niſi quòd conjectant priorem
Romæ ſcriptam, quam in fine *Babylonem* appellavit,
imperante *Claudio Cæſare*. Sed nè longior ſit o-
pere Præfatio, magnopere cupimus, ut hanc in-
duſtriam noſtram, ſi quo pacto meretur, R. T. D.
candido calculo commendet ſtudioſis, non quòd

A ipſi venemur aliquid apud celſitudinem tuam, cum
nec hic animus unquam, nec nunc hæc ætas faciat
ad ambitionem, ſed quòd ex eorum favore judi-
cióque, qui ſummâ dignitate præminent, mirus
ardor ac ſtimulus addatur ſtudioſis. Præter mul-
tos abſolutè doctos ſuboleſcunt in veſtra *Britannia*
tuæ benignitatis auſpiciis complures optimæ ſpei
juvenes, qui olim & majora præſtabunt & feliciùs,
ſi ſtudium illorum inflammarit aura tui favoris.
B Atque utinam huc incumbant poſthac noſtra ſtu-
dia, ut ad optimas diſciplinas animi mortalium, &
brevitatis & facilitatis illecebra pelliciantur po-
tiùs, quàm dum nos affectata difficultate prolixi-
tatéque ſtudemus videri magnificè docti, optima
quæque ingenia à rebus optimis alienentur. Id
præſtabunt feliciùs alii permulti, non dubito: at
majore fide, quàm nos fecimus, non adeo multi.
Quòd ſi hujuſmodi ſanctiſſimis conatibus, ita ut
inſtituit, favere perget amplitudo tua, tum apud
C Deum egregiam laudem tibi parabit, tum apud
poſteros honeſtiſſimam ſui memoriam relinquet.
Eam nobis diutiſſimè ſervet incolumem *Chriſtus*
Optimus Maximus.

In Paraphraſin in Epiſtolam JACOBI.

*Reverendiſſimo Domino D. Matthæo Cardi-
nali Sedunenſi, comiti Valeſii, Des.
Eraſmus Roterod.* S. D.

D JAm videbat ad hujus curriculi metam perve- *Epiſt. 77.*
niſſe, & ipſe mihi ferias deſtinabam in hoc dun-
taxat genere ſtudiorum, propterea quòd omnes
epiſtolas explicuiſſem, quas *Pauli* germanas eſſe
judicabam, quibus adjunxi *Petri* duas & *Judæ* u-
nam, quòd hæ non ſolùm conſentirent cum *Pau-
linis* in vigore doctrinæ evangelicæ, verùm majo-
ribus etiam tenebris quàm illæ, eſſent involutæ.
Siquidem quæ fertur ad *Hebræos*, præterquàm
E quòd multis argumentis conjici poteſt non eſſe
Pauli, quum ſtilo rhetorico veriùs quàm Apoſto-
lico ſit ſcripta, non perinde multum habet diffi-
cultatis: quemadmodum nec eæ, quæ *Jacobo Jo-
annique* tribuuntur. Nam *Joannes* ipſâ ſermonis
copiâ velutì ſui ipſius interpres eſt, & *Jacobus* ferè
verſatur in locis communibus: quod genus ſunt,
Ob *Chriſtum* fortiter tolerandas res adverſas; & in
his Dei præſidiis maximè nitendum: Homines non
naturæ Deíve vitio, ſed ſuapte culpâ fieri malos,
F ſive ſæviat fortuna, ſive blandiatur. Non temerè
loquendum, aut iræ indulgendum. Non ſatis eſſe
verbo tenus tenere profeſſionem evangelicam, niſi
factis & affectibus exprimamus. Inanem eſſe re-
ligionem, quæ cum intemperantia linguæ ſit con-
juncta; veram pietatem ſitam eſſe in officiis, qui-
bus proximum egentem miſericorditer ſubleva-
mus. Neminem æſtimandum è bonis externis,
ſed è veris animi bonis: Fidei profeſſionem inu-
tilem eſſe, ni piis factis comprobetur: Nemini
G temerè ſuſcipiendam docendi provinciam: Præ-
cipuam vitæ peſtem naſci ex lingua effreni, quem-
admodum contrà, bonâ moderatâque linguâ ni-
hil utilius. Plurimum intereſſe inter mundanam
& *Chriſtianam* ſapientiam: Non conſtare pacem,
niſi ſubmotis ex animo cupiditatibus humanis:
Nihil convenire huic mundo cum Deo. A Deo
deſtitui, qui elati ſuis fidunt opibus, cum iis faveat
ille, qui ſibi diffiſi ab ipſo pendent. Deo facere
injuriam,

injuriam, qui condemnat ac judicat proximum: A Evanidam ac fugacem eſſe præſentis vitæ felicitatem: Potentes, quibus hic impunè licet quod libet, pòſt acerbiſſimas daturos pœnas: Vindictam malorum Deo Judici relinquendam eſſe: Preces piorum hominum plurimum valere apud Deum: Hoc officio maximè flecti Deum, ut noſtris peccatis ignoſcat, ſi nos fratri in nos peccanti condonemus, & ſi aberrantem amanter in viam revocemus, aliáque id genus, B in quibus non poteſt admodum eſſe multum difficultatis in explicando, cum plurimum ſit in præſtando; & tamen incidunt loca quædam, in quibus erat nonnihil luctandum, velut in illo in quo hæret *Auguſtinus: Quiſquis offenderit in uno, factus eſt omnium reus.* Item, *quod negat fidem valere abſque factis:* quum *Paulus* ex diverſo contendat, *Abraha non ex factis, ſed ex fide contigiſſe, ut juſtus haberetur apud Deum, & amicus Dei diceretur.* Jam quædam etiam hiare videntur, C ut in connectendo nonnihil fuerit negotii. Sed hæc utcunque habent, cum primum hanc operam ſuſciperem, non erat animus hoc honoris impendere, niſi duobus illis Apoſtolorum & Evangelicæ philoſophiæ Principibus, *Paulo* & *Petro.* Et ecce jam metam amplexum, jam ſpectantem ocium, tua vox me revocat ad ſtadium, etiam atque etiam hortans, nè quam hujus laboris portionem aliis relinquam: non ſolùm ob hoc, quòd judicares ſtudium hoc vel præcipuam utilitatem allaturam evangelicæ philoſophiæ candidatis; D verumetiam quòd cum his temporibus penè nihil ſit intactum à ſycophantarum morſibus, tamen hoc unum opus adhuc *Momis* omnibus ἄμωμον (ut ita loquar) fuerit. Sequor quò tua vocat autoritas, reverendiſſime domine. Non me clam eſt, quàm ex animo faveas doctrinæ verè *Chriſtiana*, in qua tu non paucos annos feliciter es verſatus, quàm non fictè faveas *Eraſmo*, quàm ſis ingenio perſpicaci, quàm certò, quàm non vulgari judicio. Quales ſi complures haberet eccleſia E catholica, multò florentiores & aliquanto tranquilliores eſſent res *Chriſtiana.* Quis autem ſpiritus agitet iſtos, qui ſuæ quoque famæ & autoritatis diſpendio, cum injuria ſacrarum etiam concionum, tam pertinacibus ſtudiis conantur, ut è noſtris lucubrationibus minus fructûs redeat ad ſtudioſos, ipſi viderint. Me magis movet aliorum judicium, quos & eruditio non vulgaris, & morum integritas ab omni ſuſpicione livoris ac malevolentiæ vindicat. F Ego nullius obſcuro gloriam, neminem è cathedra ſua depello, nullius obſtrepo ſtudiis, non ambio dignitates, non venor quæſtum, ſed qualecunque talentulum meum in commune profero. Cui mea non placent, liberum eſt abſtinere: nos hæc gratis largimur. Si quis volet dare meliora, favebimus utroque pollice. Nulli me factioni unquam admiſcui, nemo meis ſcriptis vel pilo factus eſt nigrior. Nullo ſeculo non licuit alicubi diſſentire à quamlibet probatis autoribus. G Si à ſolo *Thoma* diſſentirem, videri poſſim in illum iniquior. Nunc & ab *Ambroſio* & ab *Hieronymo* & ab *Auguſtino* non rarò diſſentio, ſed reverenter, in *Thomam* etiam candidior, quàm ut multis bonis & eruditis viris gratum ſit: ſed hanc reverentiam non opinor me debere *Hugonibus* aut *Lyranis* omnibus, etiam ſi *Lyrano* nonnihil debemus. Nullum fuit ſeculum tam felix, quin optima paucioribus placuerint. Sed haud A ſcio an ulla plus licuerit inſcitiæ, audaciæ, impudentiæ, ſtoliditati, linguæque petulantiæ. Libris diffidunt, qui tacita doctorum hominum judicia ſubire coguntur, res geritur linguis veneno tinctis, ídque apud imperitam plebem, apud credulas mulierculas. In horum ſimplici credulitate, tota victoriæ ſpes illis ſita eſt. O fortes viros qui hoc uno telo formidabiles ſunt, quo metuuntur & ſcurræ. Et poſtea nobis imputant, ſi qui pejus de ipſis ſen- B tiant, pauciores ſeſe adjungant ſacroſancto ipſorum gregi, cum ipſi publicitùs etiam declarent ipſâ re, quanto propius abſint ab impiis ſycophantis, quàm à veræ pietatis cultoribus. Sed illis continget aliquando ſua *Nemeſis*, videlicet ipſis ſuo ſibi jumento malum accerſentibus, & continget alicunde malo nodo malus cuneus. Neque enim conſultum arbitror, dimicare cum ventribus conjuratis, qui nec aures habent, nec mentem. Et viro *Chriſtiano* dignius eſt ferre ſcurras, quàm imi- C tari. Nos tuo tuique ſimilium hortatu, ſed in primis auſpice *Chriſto*, pergemus & nosipſos & alios hujuſmodi vigiliis ad meliora provocare. Bene vale, patrone cum primis colende. *Lovanii*, decimo ſeptimo Calendas Januarias, Anno à *Chriſto* nato, milleſimo quingenteſimo vigeſimo.

In Parahraſin in Epiſtolas Joannis.

D *R. D. D. Matthæo Cardinali Sedunenſi, Com. Valeſii, Deſ. Eraſmus Roterodamus* S. D.

NUper *Jacobum* dedimus & *Latinè* loquentem, & explanatiùs; nunc *Joannem* damus, ut & nos paulatim carpamus operis partes, nec tuam celſitudinem negotiis imperialibus occupatiſſimam obruamus, ſi quod tamen datur tempus vacuum hiſce noſtris lucubrationibus co- E gnoſcendis. Bene vale, vir eximie. *Lovanii* VIII. Id. Januarias. *Epiſt.* 78.

In recognitionem Novi Teſtamenti.

Leoni Decimo Pontifici modis omnibus ſummo, Deſ. Eraſmus Roterodamus, Theologorum infimus, S. D.

F INter tot egregia decora *Leo* X. Pontifex Maxime, quibus undique clarus & ſuſpiciendus, ad Pontificiæ dignitatis culmen adiſti; hinc infinitis *Medicea* domûs ornamentis, non minus eruditorum hominum monumentis, quàm majorum tuorum imaginibus & honoribus inclytæ; hinc innumeris corporis animíque dotibus, quas partim divini Numinis indulſit benignitas, partim eâdem aſpirante, tua paravit induſtria, non alia res te veriùs aut magni- G ficentiùs illuſtravit, quàm quòd ad iſtum honorem, quo major inter homines homini non poteſt contingere, parem morum attuleris innocentiam: neque enim vitam modò ab omni dedecore longè latéque ſemotam, verùm etiam famam, nullâ unquam ſiniſtri rumoris labe aſperſam, ad Pontificiam ſublimitatem pertuliſti. Id quod quum ubique difficillimum eſt, tum præcipuè *Romæ*, cujus urbis *Epiſt.* 79.

bis tanta eſt libertas, nè dicam petulantia, ut illic A
à conviciis parùm tuta ſit & integritas, ac nè ii
quidem abſint à crimine, qui plurimum abſunt
à vitiis. Quibus rebus factum eſt, ut *Leoni* non
paulò plus veræ laudis pepererit, quòd ſummum
Pontificium promeruiſſet, quàm quòd accepiſſet.
Jam in ipſa pulcherrimi ſimul & ſanctiſſimi muneris
functione, quum tot præclaris factis, tot
eximiis virtutibus ſuſceptum honorem viciſſim
cohoneſtes, nihil tamen eſt quod te ſuperis pari- B
ter & mortalibus commendet efficaciùs, quàm
quod ſummo ſtudio paríque ſapientiâ illud potiſſimum
agis ac moliris, ut indies in meliùs provehatur
Chriſtiana pietas, hactenus temporum
maximéque bellorum vitio, nonnihil labefacta
collapsáque, ut eſt cæterarum item omnium rerum
humanarum natura, ni manibus pedibúsque
obnitamur, paulatim in deterius relabi, velutíque
degenerare. At res egregias aliquoties ut
difficilius, ita & pulchrius eſt reſtituiſſe, quàm C
condidiſſe: proinde quando tu nobis velut alterum
præſtas *Eſdram*, & ſedatis, quod in te
fuit, bellorum procellis, ſarciendæ religionis
provinciam ſtrenuè capeſſis, par eſt nimirum, ut
omnes ubique gentium ac terrarum *Chriſtiani*,
rem omnium pulcherrimam ac ſaluberrimam
conantem, pro ſua quiſque facultate adjuvent.
Jam video paſſim excellentes ingenio viros, ceu
magnos & opulentos Reges, *Solomoni* noſtro in
templi ſtructuram mittere marmora, ebur, au- D
rum, gemmas. Nos tenues reguli, ſeu potiùs homunculi,
qualeſcunque materias, aut certè caprarum
pelles, nè nihil conferamus, mittere
ſtudemus: vile quidem munuſculum, quod ad
noſtram attinet operam, ſed unde (niſi me fallit
animus) *Chriſti* templo, ſi non multum ſplendoris,
certè non parum utilitatis ſit acceſſurum;
præſertim ſi ejus calculo comprobetur, de
cujus unius nutu ac renutu ſumma rerum humanarum
pendet univerſa. Etenim quum illud E
haberem perſpectiſſimum, præcipuam ſpem
planéque ſacram, ut aiunt, ancoram, reſtituendæ
ſarciendæque *Chriſtianæ* religionis in hoc
eſſe ſitam, ſi quotquot ubique terrarum *Chriſtianam*
philoſophiam profitentur, in primis autoris
ſui decreta, ex Evangelicis Apoſtolicíſque
literis imbibant, in quibus ſermo ille cœleſtis,
quondam è corde Patris ad nos profectus, adhuc
nobis vivit, adhuc ſpirat, adhuc agit & loquitur,
ſic ut meâ quidem ſententiâ nuſquam aliàs effi- F
caciùs aut præſentiùs: ad hæc, quum viderem ſalutarem
illam doctrinam longè puriùs ac vividiùs
ex ipſis peti venis, ex ipſis hauriri fontibus,
quàm ex lacunis aut rivulis, *Novum* (ut vocant)
Teſtamentum, univerſum ad *Græca* originis fidem
recognovimus, ídque non temerè neque levi operâ,
ſed adhibitis in conſilium compluribus utriuſque
linguæ codicibus, nec iis ſanè quibuſlibet,
ſed vetuſtiſſimis ſimul & emendatiſſimis. Et quoniam
novimus in rebus ſacris, religiosè quoque G
verſandum eſſe, nec hac contenti diligentiâ, per
omnia veterum Theologorum ſcripta circumvolantes,
ex horum citationibus aut expoſitionibus
ſubodorati ſumus, quid quiſque legiſſet aut
mutâſſet. Adjecimus *Annotationes* noſtras, quæ
primùm Lectorem doceant, quid quâ ratione
fuerit immutatum: deinde, ſi quid alioqui perplexum,
ambiguum aut obſcurum, id explicent

atque enodent. Poſtremò quæ obſiſtent, quo
minùs proclive ſit in poſterum depravare, quod
nos vix credendis vigiliis reſtituiſſemus. Quanquam,
ut ingenuè dicam, quicquid hoc eſt operis
videri poterat humilius quàm ut ei dicandum
eſſet, quo nihil majus habet hic orbis: niſi conveniret,
ut quicquid ad religionem inſtaurandam
pertinet, haud alii conſecretur, quàm ſummo religionis
Principi, & eidem aſſertori. Neque
metus eſt, nè munus hoc noſtrum qualecunque,
ſis aſpernaturus, qui non loco tantum referas illum,
qui donaria non preciis ſed animis ſolitus eſt
æſtimare, qui duo minutula paupérculæ viduæ,
ſplendidis & optimis divitum donariis prætulit.
Jam an non quotidie videmus inter auro gemmíſque
radiantia Regum donaria pratenſibus floſculis,
aut hortenſibus herbulis concinnatas corollas
ſuſpendi divis, quas te tenuis, pietate dives
offert plebecula? Alioqui quicquid illud eſt,
ſeu magnum, ſeu puſillum, ſeu ludicrum, ſeu
ſerium, quod hujus ingenioli fundus produxerit;
id omne, ut nullus dedicem, ſuopte jure
ſibi poteſt vindicare, ſummus ille apud ſuos,
virtutum ac literarum omnium *Mæcenas* & antiſtes
Guilhelmus Vuaramus Archiepiſcopus *Cantuarienſis*,
totius *Angliæ* non tituli tantùm honore
primas, ac tuæ ſanctitatis legatus, ut vocant,
natus: cui meipſum quoque quantus quantus ſum
debeo, non modò univerſum ſtudii mei proventum.
Siquidem is (ut nè dicam interim,
cujuſmodi tum publicè tum privatim in me fuerit)
id præſtat ſuæ *Britanniæ*, quod *Leo* præſtat
orbi terrarum: quódque *Medicea* domus jam olim
eſt *Italiæ*, vel hoc nomine terrarum omnium
feliciſſimæ, hoc is ſuis eſt *Anglis*, ceu ſalutare
quoddam ſydus, ab ipſis fatis in hoc datus, ut
eo Præſide, quicquid eſt bonarum rerum repullulet
ac ſuboleſcat. Nam perinde quaſi uno
in homine plures ſint heroes, & in unico pectore
non ſimplex inhabitet numen: ita miris modis
Archiepiſcopum gerit eccleſiæ, Legatum ſedi
Romanæ, Conſiliarium regiæ, Cancellarium
juſtitiæ, *Mæcenatem* ſtudiis; cujus operâ potiſſimùm
factum eſt, ut inſula jam olim viris,
armis, opibúſque pollens, nunc optimis item
legibus, religione, moribus, ad extremum ingeniis
omni literarum genere perpolitis, adeo
floreat, ut cum quavis cæterarum regionum poſſit
ex æquo contendere. Verùm quo latiùs hujus
laboris noſtri manaret utilitas, viſum eſt, tui
nominis apud omnes ſacroſancti, ceu lenocinio
quodam ad publicam orbis abuti commoditatem,
præſertim quum hoc vocet ipſa quoque rei
ratio, quod pulchrè congruebat, ut illius auſpiciis
hæc *Chriſtiana* philoſophia deriveretur ad omnes
mortales, qui *Chriſtianæ* religionis teneret
arcem, ac per eum proficiſceretur doctrina
cœleſtis ad univerſos homines, per quem *Chriſtus*
nos voluit accipere, quicquid homines è terris
evehit in cœlum. Quanquam adeo quid tandem
vetat, quo minus hic liber geminâ commendatione
fultus, hoc etiam felicius & auſpicatiùs
exeat in manus hominum, ſi duobus totius orbis
ſummatibus viris communiter fuerit conſecratus?
quandoquidem aris templíſque videmus hoc
plus accedere majeſtatis ac venerationis, quod
pluribus ſimul divis ſint dedicata. Jam hoc
quantumlibet novum videatur, modò publicæ
conducat

conducat utilitati. Et ea eſt *Leonis* modeſtia facilitáſque, ut hac parte non minus ſit maximus, quàm eâ quâ maximos omnes longo ſuperat intervallo. Et ea eſt Archiepiſcopi in omni decorum genere præſtantia, ut *Leonem* omnibus numeris ſummum, non alius magis deceat collega. Poſtremò, ſi fas eſt apud tantum Principem nonnihil *Thraſonis* è comœdia referre, quantumvis in ſpeciem humilis videatur hic meus labor, tamen confido futurum, ut attentus Lector aliquanto plus deprehendat in receſſu, quàm primâ ſtatim fronte præ ſe ferat opus. Sed nè celſitudinem tuam jugi ſolicitudine terrarum orbi conſulentem, longiori ſermone remorans, in publica peccem commoda, quod reliquum eſt, cum plebeio Lectore tranſigam: ſed prius illud apprecatus, ut cujus providentiâ *Leo X.* contigit ſublevandis rebus mortalium, idem eum nobis & quàm maximè longævum eſſe velit & feliciſſimum. *Baſileæ*, Calendis Februariis, anno reſtitutæ ſalutis milleſimo quingenteſimo decimoſexto.

Dilecto filio Eraſmo Rot. ſacræ Theologiæ Profeſſori Leo PP. X.

Epiſt. 80. Dilecte fili, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Valde nos delectârunt lucubrationes tuæ in *Teſtamentum Novum* jampridem editæ, non tam quia noſtro nomini dicatæ fuerant, quàm quòd non vulgari, ſed novâ & inſigni quadam eruditione præſtabant, omniúmque doctorum calculo plurimum laudabantur. Quas nuper à te recognitas, & pluribus additis Annotationibus locupleratas, illuſtratáſque fuiſſe, certiores facti non mediocriter gaviſi fuimus, ex prima illa editione, quæ abſolutiſſima videbatur, conjecturam facientes, qualis hæc futura, quantúmve boni, ſacræ theologiæ ſtudioſis, ac orthodoxæ fidei noſtræ ſit allatura. Macte igitur iſtius animi tui eſto, ac publicæ utilitati ſtudens, operi tam ſancto, ut in lucem exeat, ſedulò invigila, dignam quidem tot laborum mercedem ab ipſo Deo relaturus: à nobis verò meritam commendationem & cunctis *Chriſti* fidelibus perpetuam laudem conſecuturus. Datum *Romæ* apud Sanctum *Petrum*, ſub annulo Piſcatoris. Die decimo Septemb. milleſimo quingenteſimo decimo octavo, Pontificatûs noſtri anno ſexto.

In Annotationes Novi Teſtamenti.

Deſ. Eraſmus Rot. pio Lectori S. D.

Epiſt. 81. Quanquam id pro noſtra virili, in ipſo ſtatim hujus operis veſtibulo fecimus, tamen haud abs re fuerit, denuò Lectorem commonere paucis, & quid illum in hiſce commentariolis oporteat expectare, & quid nobis viciſſim ab ipſo præſtari conveniat. Primùm Annotatiunculas ſcribimus, non Commentarios; & eas duntaxat, quæ ad lectionis ſynceritatem pertinent, nè quis ut improbus conviva pro merenda cœnam efflagitet, & requirat à nobis quod ab argumenti ſuſcepti profeſſione ſit alienum. Hanc in præſentia fabulam agendam ſuſcepimus. Proinde ut nobis argumento ſerviendum fuit, ita par eſt, ut candidus & comis Lector, ceu commodus ſpectator, faveat agentibus, & præſenti ſcenæ ſeſe accommodet. *Teſtamentum*, quod vocant *Novum*, omni quâ licuit diligentiâ quáque decuit fide recognovimus, ídque primùm ad *Græcam* veritatem, ad quam ceu fontem ſi quid inciderit confugere, non ſolùm illuſtrium Theologorum exempla ſuadent, verumetiam toties monent *Hieronymus* & *Auguſtinus*, & ipſa *Romanorum* Pontificum decreta jubent: Deinde ad fidem vetuſtiſſimorum *Latinæ* linguæ codicum, quorum duos exhibuit eximius ille divinæ Philoſophiæ myſtes *Joannes Coletus*, *Paulinæ* apud *Londinum* eccleſiæ Decanus, adeo priſcis literarum typis, ut mihi ab integro diſcenda lectio, & in noſcitandis elementis fuerit repueraſcendum. Tertium præbuit illuſtriſſima virago *Margareta Caroli* Cæſaris amita, cujus in hac editione tertia frequenter adduximus teſtimonium *Aurei Codicis* titulo, quòd totus & auro ſit conveſtitus, & aureis literis pulchrè deſcriptus. Mox aliquot miræ vetuſtatis exhibuit *Brugis*, ut antiquiſſimum, ita longè celeberrimum collegium, divi *Donatiani*. Nam ante, codicem bellè caſtigatum præbuerat collegium *Corſendonkenſe*, præter eos quos nobis eruditiſſimi fratres *Amerbachii* communicârant. Non igitur ad animi noſtri ſomnium emendavimus quædam, ſed ad horum quos recenſui codicum fidem: & aliorum his ſimilium, quos non perinde refert memorare. Poſtremò ad probatiſſimorum omnium ſuffragiis autorum, vel citationem, vel emendationem, vel enarrationem, nempe *Origenis*, *Chryſoſtomi*, *Cyrilli*, *Hieronymi*, *Ambroſii*, *Hilarii*, *Auguſtini*, *Theophylacti*, *Baſilii*, *Bedæ*: quorum teſtimonia compluſculis locis in hoc adduximus, ut cùm prudens Lector perſpexerit certis in locis noſtram emendationem cum illorum judicio conſentire, in cæteris item nobis habeat fidem, in quibus haud ſcio an caſu factum ſit, ut illi nihil annotârint, aut alioqui ſuffragati fuerint. Verùm quoniam ſciebam hominum more fieri, ut cùm omnibus in rebus, tum præcipuè in ſtudiis ſemper offendat novitas, & veterem illum guſtum ac familiarem notámque, ſicut aiunt, ſalivam pleríque requirant; deinde perpendens quanto facilius ſit, his præſertim temporibus, emendatos libros depravare, quàm depravatos emendare, ſacris libris recognitis, hos velut indices annexuimus: partim ut Lectori faceremus ſatis redditâ ratione, quid cur mutatum ſit, aut certè placaremus, ſi quid fortè offenderit, ut varia ſunt mortalium tum ingenia, tum judicia; partim ut operis incolumitati conſuleremus, nè poſthac cuivis in proclivi eſſet rurſum vitiare, quòd tantis ſudoribus fuerat utcunque reſtitutum. Primùm igitur ſi quid librariorum vel incuriâ vel inſcitiâ, ſi quid temporum injuriâ vitiatum comperimus, id non temerè, ſed omnia quæ licuit, ſubodorati, germanæ reddidimus lectioni: ſi quid obſcurius dictum occurrit, illuſtravimus: ſi quid ambiguè dictum ac perplexiùs, id explicuimus: ſicubi varietas exemplariorum, aut diverſa diſtinctio, aut ipſa ſermonis ambiguitas varios gignit ſenſus, ſic eos aperuimus, ut oſtenderemus quid nobis magis probaretur, cæterùm Lectori judicium deferentes. Et quanquam ab Interprete quiſquis is fuit, ob inveteratam & receptam editionem non libenter diſſentimus, tamen ſicubi res ipſa palàm clamitat illum vel dormitâſſe, vel hallucinatum fuiſſe, non veriti

 ſumus

A ſumus & hoc indicare Lectori, ita patrocinantes veritati, ut in neminem ſimus contumelioſi. Solœciſmos evidentes ac prodigioſos ſubmovimus, & ita ſermonis elegantiam ubique, quantum licuit, ſecuti ſumus, ut nihilo minor eſſet ſimplicitas. Neque piguit, ubi *Græci* ſermonis vel *ἰδίωμα*, vel *ἔμφασιν* aliquid habet, quod ad myſterii rationem pertinet, commonſtrare & aperire. Denique teſtimonia *Veteris Inſtrumenti*, quæ non pauca citantur, B vel ex interpretatione *Septuaginta*, vel ex ipſis *Hebræorum* fontibus, ſi quando illorum editio cum *Hebraica* diſſenſit origine, contulimus & excuſſimus: quanquam id quidem *ἐκ [illegible]*, ut *Græcorum* habet Proverbium; nihil enim alienius ab ingenio moribúſque meis, quàm ad exemplum *Æſopicæ* corniculæ alienis me vendicare plumis. Hac igitur in parte cùm primùm hoc opus ederemus, nonnihil adjuti ſumus operâ ſubſidiariâ viri non ſolùm pietate, verumetiam trium peritiâ lin- C guarum eminentis, hoc eſt, veri Theologi *Joannis Oecolampadii Vinimontani*, quod ipſe in literis *Hebraicis* nondum eò proceſſeram, ut mihi judicandi ſumerem autoritatem. Equidem haud neſciebam, has minutias & ceu ſpinas longè plus habere ſudoris quàm gloriæ, neque multum gratiæ ex hoc genere laboris ſolere redire ad autorem, tum Lectori magis uſui eſſe quàm voluptati. Verùm ſi nos tantum tædii publicæ utilitatis reſpectu devoravimus, par eſt nimirum, ut Lector item, vel ſuæ uti- D litatis causâ nonnihil moleſtiæ decoquat, & eum animum quem nos juvandis aliis præſtitimus, ipſe præſtet ſibi ſuóq; cómodo. Sunt hæc quæ tractamus minutiſſima, fateor, ſed ejus generis, ut minore propemodum negotio magna illa tractari potuerint, quæ ſublimes Theologi magno ſupercilio, buccis typho crepantibus ſolent *[illegible]*. Ad hæc, ejuſmodi, ut ob has minutiſſimas minutias, & illa maxima fuerint aliquoties excutienda. Minima ſunt, verùm ob hæc minima, videmus maxi- E mos etiam Theologos nonnunquam & labi inſigniter & hallucinari. Quemadmodum & locis aliquot indicavimus, non uti quenquam inſectemur (qui morbus ab opere *Chriſtiano*, imò à tota vita *Chriſtiana* quàm longiſſimè debet abeſſe) ſed ut, paucis exemplis, citra cujuſquam contumeliam adductis, noſtram fidem Lectori probemus, nè quis has ceu nugas contemnat, quandoquidem te verè juxta *Flacci* dictum, —— *hæ nugæ ſeria ducunt*. Cur in ciborum apparatu tam moroſi ſumus, in cultu F minimis etiam offendimur, in re pecuniaria nihil eſt tam minutum cujus non habeatur ratio, in ſolis literis divinis diſplicet hæc diligentia, placet neglectus? Ut nè dicam interim eam eſſe rei majeſtatem, ut nulla pars tam humilis eſſe poſſit, quæ ſit homini pio faſtidienda, imò quæ non reverenter ac religioſè tractanda. Humi repetat, inquiunt, in verbulis ac ſyllabis diſcruciatur. Cur ullum ejus verbum contemnendum ducimus, quem verbi titulo colimus & adoramus? Præſertim cùm ipſe nè G minutiſſimum quidem Iota, aut apiculum in vanum abiturum teſtatus ſit. Infima pars eſt, quam vocant literam, ſed huic ceu fundamento myſticus innititur ſenſus. Rudera ſunt, ſed his ruderibus admirandi illius ædificii moles auguſta fulcitur. Divus *Hieronymus* eximios aliquot *Græciæ* ſcriptores taxat, quòd, hiſtorico contempto ſenſu, ſuo arbitratu maluerint in allegoriis ludere: ſéque ipſum deplorat, quòd calidus adhuc juvenis, Prophetam

A *Abdiam* allegoricè fuiſſet interpretatus, cujus neſciret hiſtoriam. Ut in viliſſima concha precioſum latet margaritum, ut ſub frivola ſiliqua nobile tegitur granum, ut ſub arida minutáque tunicula, tam miranda ſeminis vis latet, ita in verbis, ut apparet plebeis, in ſyllabis, in ipſis denique literarum apiculis, ingentia divinæ ſapientiæ myſteria condita ſunt. Qui miratur, cur ſpiritus ille divinus ſuas opes his involucris tegere voluerit, idem mire- B tur, cur æterna ſapientia pauperis, humilis & contempti damnatiq; hominis perſonam aſſumpſerit. Ut hæc minuta ſciret divus *Hieronymus*, nec *Judæum*, cúmque nocturnum aſpernatus eſt doctorem, nec ullum fugit laborem. Ob has minutias divus *Auguſtinus*, jam Epiſcopus, jam ſenex ad puero ſibi faſtiditas *Græcas* literas reverſus eſt. Ob has *Origenes*, jam canus & ſenex ceu repueraſcens ad *Hebrææ* linguæ deſcendit elementa, *Catonem* etiam illum *Romanum* ſuperans. Ad has minutias C libenter alludit *Ambroſius*, reſiſtit *Hilarius*. Has paſſim excutit, in his piâ curioſitate philoſophatur, ille non ore tantùm aureus *Chryſoſtomus*. Et *Cyrillus* hunc ſecutus, granda myſterium ex articulo *Græco*, id eſt, unicâ literulâ ὁ, depromit, hinc velut inevitabile telum mutuatur, quod torqueat in hæreticos. Ut nè dicam interim, quod dum hæc ex profeſſo curamus, illa tamen aliquoties obiter aperiuntur; etenim quemadmodum qui ſententias enarrant, coguntur aliquoties verborum explicare D rationem, ita nos dum in verbis explicandis verſamur, cogimur interim & ſententiarum vim aperire. Denique hæc gravioribus orſis & cœptis jam olim in *Paulum* commentariis præparamus. In quibus fortaſſis apparebit, utrum judicio, an caſu ad has minutias deſcenderim. Sed age, fingat me qui volet, nihil aliud præſtare potuiſſe, & vel ob ingenii tarditatem, & frigidum circum præcordia ſanguinem, vel ob eruditionis inopiam, infimam hanc ſumpſiſſe provinciam, tamen *Chriſtiani* pecto- E ris eſt, qualecunque officium boni conſulere, quod piâ ſedulitate præſtatur. *Chriſtus* conjectus in gazophylacium à paupercula quadrantem laudavit, rem per ſe viliſſimam animo æſtimans offerentis. In re vehementer præclara, vel extrema functio ſplendida eſt. In regiis & qui verrunt, & qui coquunt habentur honeſti. Cæterùm in domo Dei, quæ tandem functio faſtidienda videri poteſt? Nos rudera comportavimus, ſed ad ſtructuram templi Dei. Alii locupletiores, ebur, aurum, mar- F mor, & gemmas addituri ſunt. Nos viam ante ſalebris ac lamis moleſtam, induſtriâ noſtrâ conſtravimus, ſed in qua deinde magni Theologi commodiùs eſſedis ac mannis vehantur. Nos circi ſolum æquavimus, in quo jam inoffenſiùs præclaras illas ſuæ ſapientiæ pompas edant. Nos novalem antehac ſpinis ac lappis incómodum ſarculo repurgavimus, quo faciliùs illi felicem exerceant ſegetem. Nos campum aperuimus, amoliti quæ obſtabant, in quo qui volent poſthac arcanas explicare literas, vel G colludant liberiùs, vel congrediantur expeditiùs. Quibus vetus illa Theologia magis arridet, ii magnum habent adminiculum, quò nituntur eluctandi. Rurſus qui juxta parabolam evangelicam dicit, *vetus vinum melius eſt*, & hujus recentioris Theologiæ ſtudio veterem negligit, habet is quoq; quo ſua quæ mavult, certiùs ac fideliùs tractet. Et ut nihil hinc accedat commoditatis, nihil certè perditurus eſt de ſuo, ſi hæc acceſſerint, iis qui malunt

divinas

divinas literas è puriſſimis fontibus, quàm ex qualibuſcunque rivulis ac lacunis haurire, toties aliunde aliò transfuſis, nè dicam ungulis ſuum & aſinorum perturbatis. Ut gratius eſt pomum, quod tuis manibus ex ipſa matre decerpſeris arbore; ut dulcior aqua, quam ex ipſa vena ſubſcatentem hauſeris; ut jucundius vinum, quod ex eo deprompſeris dolio in quo primùm fuerat conditum: ita divinæ literæ, neſcio quid habent nativæ fragrantię, neſcio quid ſpirant ſuum ac genuinum, ſi eo ſermone legantur, quo primùm ſcripſerunt ii, qui partim è ſacro illo ac cœleſti hauſerunt ore, partim ejuſdem afflati ſpiritu nobis tradiderunt. Si *Chriſti* ſermones extarent *Hebraicis* aut *Syriacis*, hoc eſt, iiſdem verbis proditi quibus ille locutus eſt, cui non cordi foret in illis philoſophari, & non ſolùm verborum vim ac proprietatem, verùm ſingulos etiam apices excutere? Certè quod huic eſt proximum habemus & negligimus. Si quis oſtenderet *Chriſti* veſtem, aut pedis veſtigium, procumbimus, adoramus, exoſculamur. Atqui ut univerſas illius veſtes, & totam maternæ domûs ſupellectilem proferas, nihil eſt quod *Chriſtum* expreſſiùs, efficaciùs, abſolutiùs referat, exprimat, repręſentet, quàm Evangeliſtarum & Apoſtolorum literæ. Proinde ſi cui aut non licet, aut non liber, in his ſacris verſari deliciis, certè nè obſtrepat, nè obturbet, nè invideat meliora conantibus. Amplectantur ipſi quod amant, habeant, fruantur. Nemo vetat. Nos illis hęc non ſcripſimus. Sed erunt è diverſo quibus hæc admodum pauca videantur, & malint nihil cum editione vulgata convenire. Verùm non hoc egimus ut ſermo politior eſſet, ſed ut emendatior ac dilucidior: nec erat hic in ſcyrpo, quod aiunt, quærendus nodus. Quin illud potiùs optandum eſt omnibus, ut nihil uſquam ſit obvium in ſacris literis, quod hanc operam poſtulet. In Evangeliis, quoniam per ſe dilucidus ac propè ſemet explicans hiſtoriæ tenor ſimplici & inaffectato ſermone profluit, nè fieri quidem potuit, ut admodum multa vitiare potuerit, vel interpres vel librarius. Quanquam hæc ipſa, ſi quis ad ſummam expendat, nimium etiam multa ſunt, illic ubi nullum oportebat ſubeſſe ſcrupulum. Cæterùm in Epiſtolis Apoſtolicis ob ſermonis pariter & ſententiarum obſcuritatem, plura neceſſe fuit immutare. Nos interim adnotandi diligentiam ita moderati ſumus, ut nec ſuperſtitione moleſti, nec in diligentia diminuti videremur. Rem autem omnem quàm potuimus pauciſſimis verbis indicavimus magis quam explicuimus, nè negotio ſuapte naturâ parum amœno, loquacitatis quoque tædium adderemus. Pium eſt opus, *Chriſtianum* eſt opus. Proinde te quæſo, Lector optime, ut tu quoque viciſſim pias aures, & *Chriſtianum* pectus ad legendum adferas. Nè quis hæc eo animo in manus ſumat, quo fortaſſis ſumit *Noctes Gellianas*, aut *Angeli Politiani miſcellanea*; videlicet quo nervos ingenii, vim eloquentiæ, & eruditionem retruſam velut ad *Lydium* exigat lapidem. In re ſacra verſamur, & in ea re, quæ ſimplicitate puritatéq; potiſſimum eſt orbi commendata. In qua ridiculum ſit humanam eruditionem oſtentare velle, impium humanam jactare eloquentiam quam etiamſi forſan adeſſet, diſſimulare conveniebat, nè quis meritò poſſit objicere τὸ, *ἐν φακῇ μύρον*. Simplici paróque ſtudio tradidimus hæc *Chriſtianis* auribus, quo poſthac in ſacroſancta hac Philoſophia, & plures verſarentur, & lubentiùs,

A denique ut minore cum negotio, ita majore cum fructu. *Chriſtum* ipſum, quo teſte & adjutore molimur hæc, parum mihi propitium imprecor, niſi ex hiſce laboribus adeo nihil venamur emolumenti, ut magnam etiam certámq; rei pecuniariæ jacturam ſcientes ac volentes acceperimus. Porrò famæ dulcedine tantum abeſt ut titillemur, ut nè nomen quidem noſtrum fuerimus aſcripturi, ni veriti fuiſſemus, nec hac ratione operis minueretur B utilitas; quod apud omnes ſuſpecta res ſit liber *ἀνώνυμος*. Nos ad utrunque juxta parati ſumus, ut vel rationem reddamus ſi quid rectè monuimus, vel ingenuè confiteamur errorem, ſicubi lapſi deprehendimur. Homines ſumus, & humani nihil alienum à nobis eſſe ducimus. Hoc igitur animo cùm egn dederim hæc, optime Lector, fac ut tu quoque ſimili accipias. Ea res utrique noſtrûm commodò futura eſt. Nam & tu plus capies utilitatis, ſi libenter & candidè quod donatur C acceperis, & me mearum vigiliarum minùs pœnitebit, ſi cognovero bonis uſui fuiſſe. Quod ſi quis exiſtet, vel adeò præfractus ac moroſus, vel adeò durus & iniquus, ut nullis incantamentis deliniri queat, ab hoc certè vel precibus impetrare nitar, ut illud ſaltem æquitatis tribuat piis ſtudiis, quod tribunalia tribuunt parricidis & ſacrilegis. Illic turpe judicatur, ſi cognitionem antevertant calculi, nec pronunciatur, niſi cauſâ diligenter excuſsâ. Legat priùs ac inſpiciat, deinde, ſi videatur, damnet ac D rejiciat. Superbum eſt de libro ferre ſententiam, quem non intelligas, ſuperbius & de eo quem nè legeris quidem. Vale Lector quiſquis es, quem etiam atque etiam rogo, ut ſi quid fructûs è noſtris excerpſeris lucubrationibus, officii memor ſicuti *Chriſtiano* dignum eſt, me viciſſim piis votis *Chriſto* commendes, à quo uno ſolidum laboris hujus præmium expectamus.

Deſ. Eraſmus Rot. pio Lectori S. D.

Epiſt. 82.

E MEmini, Lector optime, & aliàs alicubi teſtificatum eſſe, me plurimum diſſentire ab iis, qui laicos & illiteratos in totum putant ſubmovendos à lectione ſacrorum voluminum; nec admittendos ad hæc adyta, niſi paucos *Ariſtotelicâ* Philoſophiâ, ſcholaſticâq; theologiâ multis annis detritos. Equidem in præſentia non digladiabor cum iis, qui hos potiſſimùm judicant idoneos legendis & enarrandis voluminibus arcanis, quòd ingenium adferant humanis diſciplinis exercitatum. F Sit ita ſanè, modò eas per ætatem ſobriè modicéq; attigerint: modò nè in illis conſenuerint, modò nè plus ſatis illis tribuant, modò abſit ſupercilium & cæcus amor ſui: modò ſimplex & purus ſit oculus, quo in Scripturis arcanis conſpicitur Deus, neq; animus ſit mundanis affectibus viciatus, à quibus reſilit Spiritus ille cœleſtis. Alioqui pulchrè tenebant ſacras literas Scribæ & Phariſæi; & interrogati de *Chriſto*, incontanter proferebant è Prophetis teſtimonium: rogati de præcipuo legis G præcepto, aptè reſpondebant. *Caiaphas* etiam vaticinium edidit de mundo *Chriſti* morte redimendo. Sed videntes non videbant, quòd oculos haberent livore, odióque viciatos: audientes non audiebant quòd aures haberent malarum cupiditatum ſordibus obturatas: intelligentes non intelligebant, quòd mentem haberent ambitionis & avaritiæ tenebris obcæcatam. Nec ulli pertinaciùs obſtitere *Chriſto*, quàm qui præcipuè tenebant

eos libros, in quibus & promiſſus fuerat, & ad-
umbratus. Sed non ideo damnanda eſt ſacrarum
literarum exacta cognitio, ſi quidam ſuo vicio
ſibi vertunt in perniciem, quod ſuapte naturâ
bonum eſt ac ſalutiferum. Ut igitur iis detur
primus locus in docendo, non video tamen cur
idiotæ ſint ab Evangelicis præcipuè literis, ceu
prophani à ſacris ſubmovendi, quæ doctis pariter
& indoctis, quæ *Græcis* æquè ac *Scythis*, quæ ſer-
vis itidem ut liberis, quæ fœminis ſimul & viris,
quæ plebeis non minùs atque Regibus proditæ
ſunt. Quod docent, ex æquo ad omnes perti-
net: quod pollicentur, pariter ad omnes perti-
net. Et ita proditæ ſunt, ut citiùs intelligan-
tur ab idiota pio modeſtóque, quàm ab arro-
gante Philoſopho. *Judæorum* eſt populum cela-
re ſua myſteria, qui in umbris verſabantur. E-
vangelica lux premi non ſuſtinet. Olim in ſan-
cta ſanctorum unus ingrediebatur ſacerdos: At
ut templi velum in morte Domini ſciſſum eſt,
ad ipſum uſque *Chriſtum*, qui verè ſanctus eſt ſan-
ctorum, & ſanctificator omnium, datus eſt o-
mnibus aditus: & exaltatus à terra, omnia tra-
hit ad ſe, qui cupit omnes ſalvos facere. Excla-
mant indignum facinus, ſi mulier aut coriarius
loquatur de ſacris literis. At ego puellas quaſdam
audire mallem de *Chriſto* loquentes, quàm quoſ-
dam ſummos vulgi opinione *Rabinos*. Cur nos
ſumus immitiores *Judæis*? Illi ferebant puerum
Jeſum in medio doctorum reſpondentem & in-
terrogantem, cùm nihil adhuc in eo divinum ſu-
ſpicarentur. Increpat ille diſcipulos ſuos, qui
prohiberent pueros adire ſe: *Talium eſt enim*, in-
quit, *regnum cœlorum*. Neque nos igitur arcea-
mus parvulos ab evangelica lectione. Fortaſſe
Jeſus & illos complecti dignabitur, ſacríſque ſu-
is manibus contingere, ac benedicere. Hæc ætas
Phariſæis obtrectantibus Domino cecinit gratum
Oſanna. Ex hoc genere delegit evangelicæ Phi-
loſophiæ diſcipulos, non ſolùm piſcatores, &
ἀγραμμάτους, ſed etiam naturâ tardiuſculos, quod
multis argumentis liquet ex evangelica narrati-
one. Pro his parvulis gratias agit Patri: *Confite-
bor tibi Deus cœli & terræ, quòd abſconderis hæc à
ſapientibus ac prudentibus, ac revelâris ea parvulis*,
hoc eſt, juxta mundi judicium, ſtultis. Sæpe-
numerò qui mundo contemptiſſimi ſunt, apud
Chriſtum ſummo in precio ſunt. Et quos mundus
habet pro doctiſſimis, *Chriſto* ſunt idiotæ. De
quibus loquitur *Paulus*, ſcribens *Romanis*: *Eva-
nuerunt in cogitationibus ſuis, & obtenebratum eſt
inſipiens cor eorum; dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti
facti ſunt*. Neque verò hæc dixerim, quo bonis
doctoribus adimam autoritatem ſuam, aut idio-
tis quibuſlibet addam animos, ut ſibi vindicent
ſcientiam Scripturæ myſticæ, ſuæque prudentiæ
innitentes, aſpernentur doctores eccleſiaſticos.
Habet humana ſapientia ſupercilium ſuum, ſed
habet & idiotarum inſcitia non minus arrogans
ſupercilium ſuum. *Paulus* non patitur mulierem
loqui in cœtu eccleſiaſtico, nè diſcendi quidem
gratiâ: taxátque mulierculas oneratas peccatis,
ſemper diſcentes, nec unquàm ad ſcientiam ve-
ritatis pervenientes. Contra, divus *Hieronymus*
& virgines, & viduas, & conjugatas hortatur ad
lectionem ſacrorum voluminum, & tamen que-
ritur hujus ſcientiæ profeſſionem paſſim ab indi-
gnis arrogari: *Hanc*, inquit, *garrula anus, hanc*
A *delirus ſenex, hanc ſophiſta verboſus, hanc univerſi
præſumunt, lacerant, docent antequam diſcant*. Tan-
tum autem abeſt, ut in laico probem arrogan-
tem Scripturæ divinæ profeſſionem, ut mihi nec
in eruditis videatur tolerabilis. Quid enim ar-
rogantius quàm ut homo ſe profiteatur docto-
rem rerum divinarum? Sed ut profeſſio nec ab
eruditis uſurpatur ſatis modeſtè, ita nulli non
permittendam arbitror ſobriam ac piam veſtiga-
B tionem, præſertim eorum quæ vitam reddunt
meliorem. Porro quum in iis hortis varia gene-
ra deliciarum naſcantur, decerpat ſibi quiſque
quod commodum eſt. Conſideremus quos au-
ditores habuerit ipſe *Chriſtus*, nónne promiſcu-
am multitudinem, & in hac cæcos, claudos,
mendicos, publicanos, centuriones, opifices,
mulieres ac pueros? An gravetur ab iis legi, à
quibus voluit audiri? Me quidem autore leget
agricola, leget faber, leget latomus, legent &
C meretrices & lenones, denique legent & *Turcæ*.
Si hos non ſubmovet à ſua voce *Chriſtus*, nec ego
ſubmovebo eos ab illius libris. Qui ſcis an iis
quoque veniat uſu, quòd accidit Eunucho? In-
ter Veteris Teſtamenti libros fortaſſis ſunt non-
nulli, à quibus ſit cur arceas idiotas. Qualis eſt
Ezechiel, & *Canticum Sponſæ*, ac penè omnes li-
bri Veteris Teſtamenti: quòd in iis frequenter
offendit vel hiſtoria in ſpeciem abſurda, vel æni-
gmatum obſcuritas. Nec horum tamen lectio-
D nem cuiquam *Chriſtianæ* Philoſophiæ cupido in-
terdixero. Hoc certè fructûs ceperint, quòd in-
ſtructiores ac paratiores venient ad eccleſiaſticas
conciones: & libentiùs audient, in quibus agno-
ſcent aliqua: & faciliùs intelligent, quorum jam
guſtum qualemcunque ceperunt. Quanquam in
libris evangelicis divina ſapientia ſe mirè demit-
tit ad captum etiam infirmorum, ut nemo tam in-
doctus eſſe poſſit quin ad evangelicam Philoſo-
phiam ſit docilis. Tantùm adſit animus, quan-
E tumvis rudis, modò ſimplex, modò purus, ac
vacuus ab iis curis & cupiditatibus, quæ doctiſſi-
mos etiam *Chriſto* reddunt indociles. Idiota pri-
uſquam codicem evangelicum ſumet in manum,
precatiunculâ ſe præparet ad lectionem: oret ut
optimus ille *Jeſus*, qui pro contemptiſſimis etiam
hominibus mortuus eſt, impartire dignetur Spi-
ritum ſuum, qui non requieſcit, niſi ſuper hu-
milem ac manſuetum, & trementem verba ipſi-
us. Ac confirmatus conſilio *Jacobi*, *Qui indiget
F ſapientiâ, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluen-
ter, nec exprobrat*, Dicat cum Pſalmographo,
*Revela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege
tua*. Item illud: *Servus tuus ego ſum, da mihi
intellectum Domine*. Deinde nihil aliud venetur in
hoc ſaltu quàm ut ſeipſo melior evadat. Laborat
ignorantia, obſervet ſi quid alicunde lucis affful-
geat. Torquetur odio aut livore, tenetur libi-
dine, avaritiâ, ambitione, alióve mentis mor-
bo, hic remedium quærat, & inveniet. Mœret
G aliquis; hinc petat lenimen doloris, & diſcedat
alacrior. Hæret ac perplexus eſt quiſpiam, non
aliunde melius ſuppetet conſilium. Tentatur quis
& periclitatur, ab Evangelio petat præſidium.
Sitit aliquis juſtitiam, hic reperiet fontem puriſ-
ſimum, unde qui biberit, fiet in eo fons aquæ ſa-
lientis in vitam æternam, nec ampliùs ſitiet aquas
quæ promuntur è ciſternis contritis ac turbatis
ungulis omnium beſtiarum terræ. Si quis eſuriet
cibum

cibum vitalem. hic eſt panis de cœló deſcendens; unde qui ederit, vegetus ac robuſtus evadat in *Chriſto*, donec occurrat in virum perfectum, in menſuram plenitudinis *Chriſti*. Hic fons eſt ille paradiſiacus, unde promanant quatuor amnes irrigantes univerſam faciem terræ. Hic eſt panis ſermonis divini, unde *Jeſus* & hodie reficit promiſcuam turbam ad ſe confluentem, & in deſertis lócis ſibi hærentem. Scio paſtorum eſſe partes, panem hunc à *Chriſto* fractum, ac traditum diſtribuere populo. Sed quid ſi ceſſent paſtores? Quid ſi vertantur in lupos? Horum eſt fodere puteos, & ex iis hauſtum liquorem doctrinæ cœleſtis porrigere populo, nè ſiti pereant in deſerto. Sed quid ſi paſtores verſi ſint in *Philiſtæos*, & venas aquæ vivæ obturent injectâ terrâ? Quid faciet populus? Nimirum implorabit opem Principis paſtorum *Jeſu*. Vivit adhuc, nec deſeruit curam gregis ſui. Interpellatus publicis ſuorum precibus, faciet quod pollicetur apud *Ezechielem*: *Ecce ego ipſe requiram oves meas, & viſitabo eas, ſicut paſtor viſitat gregem ſuum, in die quando fuerit in medio ovium ſuarum diſſipatarum*: cæteráque quæ ſequuntur in hanc ſententiam apud eundem Prophetam. Oves ſunt idiotæ, ſed rationales: & ex iis ovibus ſiunt paſtores. Ac nonnunquam fit, ut ovis plus ſapiat ipſo paſtore. Proinde ut non decet laicum ſeditioſè rebellare preſbyteris ſuis, nè confundatur ordo, quem *Paulus* vult eſſe in corpore *Chriſti*: ita non decet ſacerdotes exercere tyrannidem in gregem. Alioqui his erit imputanda ſeditio. Ergo quoties paſtores funguntur officio ſuo, reverenter ſunt audiendi, tanquam Angeli Dei, per quos nobis loquitur *Chriſtus*. Sin inſincerè docent, tamen excerpendum, ſi quid admixtum ſit boni. Sin aut omninò ceſſant, aut ea docent, quæ planè pugnant cum Evangelio, aut ſi quando per occaſionem non eſt doctoris copia, reficiat ſuum quiſque animum lectione privatâ. E fontibus Servatoris hauriat ſibi quiſque quod poteſt. E panibus ſacris decerpat ſibi quiſque, quo ſatiet animum eſurientem. Non deerit *Jeſu* ſpiritus vel uni meditanti tale quiddam in nomine ipſius, qui ſe promiſit adfuturum, quoties duo congregarentur in nomine ipſius. Fruſtra vel ſex millia conveniant, ſi non conveniant in nomine *Jeſu*. Conveniunt autem in illius nomine, qui nihil aliud ſpectant, quàm gloriam Principis ſui, & ſalutem æternam. Dicet mihi quiſpiam: *Difficilis eſt diſcretio ſpirituum, & angelus Satanæ nonnunquam transfigurat ſe in Angelum lucis.* Fateor: & eam ob cauſam, nolim eſſe præceps judicium. Sed tamen certiſſimum cuique ſuffragium eſt teſtimonium ſuæ conſcientiæ. Proximum eſt conſenſus Scripturæ & vitæ *Chriſti*. Denique quædam dilucidiora ſunt, quàm ut oporteat ambigere, aut requirere interpretem. Et tamen his offenduntur, qui ſe totos dedicârunt mundo, non ob aliud, niſi quòd officiunt inſtitutis votiſque ſuis. Quam enim aliam ob cauſam tam gravis erat Phariſæis & Scribis *Chriſtus*, cujus doctrinâ nihil erat æquius, cujus vitâ nihil innocentius, cujus poteſtate nihil beneficentius? Nimirum jam illi regnum quoddam poſſidebant. Honorabantur ut docti, adorabantur ut ſancti, ditabantur affatim, cupiebant eum ſtatum eſſe perpetuum, qui tamen erat ſceleratiſſimus. Et ideo

A non ferebant lucem Evangelicæ veritatis, per quam videbant autoritatis ſuæ ſcenam diſcutiendam. Hujuſmodi ſi palàm deplorati ſint, quantum ſit tribuendum, ſatis indicat *Chriſtus*: *Sinite*, inquit, *illos, cæci ſunt cæcorum duces.* Certè Scripturarum ſuarum penum nulli pio claudit *Chriſtus*, etiamſi ſubulcus eſſet, qui quondam paſtoribus impartiit ſpiritum propheticum. In hujus igitur libris verſentur omnes qui venantur *Chriſtianam*

B Philoſophiam. Si ſuccedit, age gratias Deo. Sin minùs, nè protinus abjice animum, quære, pete, pulſa. Quærenti continget ut inveniat, petenti dabitur, pulſanti aperiet is, qui habet clavem, quâ ſic aperit, ut nemo claudat: ſic claudit, ut nemo aperiat. Conſule proximum, ſi quid non aſſequeris: fortaſſe per illum tibi loquetur ſpiritus arcanus, qui non uno modo ſeſe ſolet inſerere mentibus hominum. Adſit quidem pia curioſitas, & curioſa pietas, ſed abſit temeritas, abſit præceps

C & pervicax ſcientiæ perſuaſio. Quod legis & intelligis, ſummâ fide complectere. Frivolas quæſtiunculas, aut impiè curioſas diſpelle, ſi fors oboriantur animo. Dic, *Quæ ſupra nos, nihil ad nos.* Quomodo *Chriſti* corpus exierit clauſo ſepulchro, noli diſceptare: tibi ſatis eſt quod exiit. Quomodo in ſacra menſa ſit corpus *Chriſti*, ubi ponebatur panis, noli diſquirere: tibi ſufficit credere quod illic eſt corpus Domini. Quomodo Filius ſit alius à Patre, cùm ſit una natura, noli ſcrutari: tibi ſatis

D eſt credere Patrem, Filium & Spiritum Sanctum tres perſonas, ſed unum Deum. Sed illud inprimis cavendum, nè Scripturam tentes ad tuas cupiditates, tuáque decreta detorquere: ſed ad hujus regulam potiùs tuas opiniones ac vitæ rationem attempera. Alioqui ex hujuſmodi fontibus naſcitur aſſeverandi pervicacia, naſcuntur contentiones, naſcuntur diſſidia & odia, naſcuntur hæreſes, fidei ſimul & *Chriſtianæ* concordiæ venena. Neque tamen protinus arcendi ſunt à ſacris libris idiotæ, ſi

E quis exortus fuerit, qui per hanc occaſionem prolapſus ſit in errores. Neque enim iſtud lectionis vitium eſt, ſed hominis. Nec olim ideo vetitum eſt Evangelium in templis recitari, quòd hinc hæretici priſci hauſerint errorum ſuorum ſemina. Nec ideo prohibentur apes à floribus, quod ex iis aliquando venenum ſugat aranea. Legant igitur omnes, ſed qui volet cum fructu legere, legat ſobriè, legat non oſcitanter, velut hiſtoriam aliquam humanam, ad ſe nihil attinentem; ſed avidè, ſed at-

F tentè, ſed aſſiduè. Tanquam pius *Jeſu* diſcipulus, aſſectetur illum per omnia veſtigia: obſervet quid agat, quid loquatur: ſubodoretur, veſtiget, ſcrutetur ſingula, & reperiet in ſimpliciſſima illa rudíque Scriptura conſilium ineffabile ſapientiæ cœleſtis: videbit in illa ſtultitia Dei, ſi fas eſt ita loqui, primâ fronte humili & contemnendâ, quod longè ſuperet omnem prudentiam humanam, quamvis ſublimem & admirabilem. Nihil autem illic narratur, quod ad unumquemque noſtrûm non perti-

G net: nihil illic geritur, quod quotidie non geritur in vita noſtra, tectiùs quidem, ſed veriùs. Naſcitur in nobis *Chriſtus*, nec deſunt *Herodes*, qui tenerum adhuc & lactantem conantur occidere. Grandeſcit & proficit gradibus ætatum. Sanat omne morborum genus, ſi quis modò cum fiducia imploret illius opem. Non repellit ille leproſos, non dæmoniacos, non ſanguinis profluvio impuros, non cæcos, non claudos. Nullum eſt animi

vitium tam tetrum, tam immedicabile, quod ille non tollat, ſi dicamus illi ex animo, *Jeſu fili David, miſerere*: Et, *Domine, ſi vis potes mundare*. Quin & mortuos excitat ad vitam. Docet, terret, minatur, blanditur, conſolatur. Habet & nunc *Judæos* ſuos, qui non ferunt illius luce obſcurari ſuum *Moſen*. Habet Scribas & Phariſæos, qui inſidientur. Et utinam non habeat plures quàm duos *Annam* & *Caiapham*. Habet *Iſcariotas* ſuos, qui ſanguinem innoxium pecuniâ vendant. Nec deeſt *Pilatus* & cohors, per quam flagelletur, conſpuatur, & crucifigatur. Habet interim & puſillum gregem ſuum, ex ipſo pendentem. Habet qui dicant: *Domine, quò ibimus, verba vitæ æternæ habes*. In hujuſmodi Philoſophia profuerit omnibus verſari, quamlibet idiotis aut illiteratis. Nec deerit ſobriè verſantibus unctio, quæ doceat illos de omnibus quæ pertinent ad ſalutem æternam: juxta vaticinium *Jobelis*: *Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & erunt omnes θεοδίδακτοι*, hoc eſt, *divinitùs docti*. *Paulus* non vult prohiberi ſpiritum, ſed optat ut prophetent omnes. Et *Moſes* rogatus, ut prohibeat *Heldad* & *Medad* à Prophetia: *Quis*, inquit, *tribuat, ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus ſpiritum ſuum?* Quidam piaculum arbitrantur, ſi ſacri libri vertantur in linguam *Gallicam*, aut *Britannicam*. Sed Evangeliſtæ non veriti ſunt *Græcè* ſcribere, quod *Chriſtus Syriacè* loquutus eſt. Neque *Latini* veriti ſunt Apoſtolorum ſermonem in *Romanam* linguam vertere, hoc eſt, promiſcuæ multitudini prodere. Neque *Hieronymo* religio fuit ſacras literas *Dalmaticè* vertere. Equidem cupiam in omnes verti linguas. Cupit *Chriſtus* ſuam Philoſophiam quàm latiſſimè propagari. Pro omnibus mortuus eſt: ab omnibus cognoſci deſiderat. Ad id conducet, ſi aut illius libri vertantur in omnes omnium gentium linguas: aut Principum operâ fiat, ut tres linguæ, quibus potiſſimùm credita eſt divina Philoſophia, diſcantur à populis omnibus. Hoc ſi paucis annis potuit *Romanorum* Principum induſtria, ut *Galli, Germani, Hiſpani, Afri, Ægyptii, Aſiani, Cilices, Palæſtini, Latinè Græcè*que loquerentur, etiam vulgo: nec ob aliud, niſi ut commercio linguarum commodiùs propagaretur imperium non diu duraturum; quanto juſtius hoc nobis curandum eſt, quo *Chriſti* imperium ſine fine manſurum, per omnes orbis regiones proferatur? quod nunc neſcio quibus de cauſis ſic in anguſtum contractum eſt, niſi quòd, ut ſuſpicor, homines ſunt, qui malunt ſub *Chriſti* prætextu regnum mundanum tenere in arcto orbis angulo, quàm *Chriſtum* ipſum toto terrarum orbe regnare. Sed de hoc aliàs fortaſſe tempeſtiviùs dicetur. Nunc ut quod inſtitui pergam: Cur indecorum videtur, ſi quiſquam ſonet Evangelium eâ linguâ quâ natus eſt, & quam intelligit; *Gallus Gallicâ, Britannus Britannicâ, Germanus Germanicâ, Indus Indicâ?* Mihi magis indecorum vel ridiculum potiùs videtur, quod idiotæ & mulierculæ, Pſitaci exemplo, Pſalmos ſuos & precationem Dominicam *Latinè* murmurant, quum ipſe quod ſonant, non intelligant. Ego cum Divo *Hieronymo* ſentiens, citiùs gratuler gloriæ crucis, magnificúmque cum primis ac triumphale duxerim, ſi linguis omnibus ab omni hominum genere celebretur. Si ſtivam tenens arator aliquid ſuâ linguâ decantet è pſalmis myſticis. Si textor aſſidens telæ,

A nonnihil ex Evangelio modulans ſoletur laborem. Hinc nauclerus affixus clavo cantillet aliquid. Denique ad colum ſedenti matronæ, ſodalis aut cognata hinc recitet aliquid. Quid alienius à myſteriis prophetarum, quàm Eunuchus ille *Candaces* Reginæ, in regia nutritus, mulieribus obſequiis addictus, denique *Æthiops*, quâ gente vix ulla effœminatior; tamen dum delicatus curru vehitur, legit *Eſaiam* de *Chriſto* vaticinantem.
B Non intelligebat ſcripturæ ſenſum homo prophanus & idiota: & tamen quoniam pio ſtudio legebat, ſubitò mittitur illi *Philippus* interpres, vertitur Eunuchus in virum, tingitur aqua, & ater *Æthiops* niveo agni immaculati vellere induitur; ſubitóque ex mancipio prophanæ Reginæ, fit ſervus *Jeſu Chriſti*. Jam quod tam multos habemus *Chriſtianos* adeo rudes, ut non multò plus teneant ſapientiæ *Chriſtianæ*, quàm ii qui ſunt *Chriſtianâ* profeſſione alieniſſimi, magna ex parte
C imputandum arbitror ſacerdotibus. Videorque mihi videre viam, quâ fieri poſſit, ut poſt hac paulò minùs inidoneos habeamus ſacræ lectioni: videlicet ſi ſumma fidei ac doctrinæ *Chriſtianæ*, lucidâ brevitate, & doctâ ſimplicitate proponeretur quotannis populo *Chriſtiano*. Et ne vitio concionatorum depravaretur aliquid, libellum confici velim à doctis ac integris viris, qui multitudini voce ſacerdotis recitaretur. Eum concinnari cupiam non ex humanis lacunis, ſed ex
D fontibus Evangelicis, ex Apoſtolicis literis, ex Symbolo, quod an ab Apoſtolis proditum ſit, neſcio: certè, majeſtatem ac puritatem Apoſtolicam præ ſe fert. Hoc, opinor, non intempeſtivè fieret feriis Paſchalibus. Atque hoc præſtaret, opinor, quam populum ineptis, nonnunquam & obſcenis jocis ad cachinnos concitare: Quem morem, neſcio quis cacodæmon invexit in Eccleſiam. Nam & ſi populus aliquâ voluptate retinendus eſt, atque etiam excitandus nonnunquam, tamen hujuſmodi
E ludicris excitare riſum, ſcurrarum eſt, non Theologorum. Quin & illud mihi videtur non mediocriter ad hanc rem conducturum, ſi pueri baptizati, quum jam ad pubertatem pervenerint, jubeantur hujuſmodi concionibus adeſſe, in quibus illis dilucidè declaretur, quid in ſe contineat profeſſio Baptiſmi. Deinde diligenter privatim examinentur à probis viris, ſatis nè teneant, ac meminerint ea quæ docuit ſacerdos. Si comperientur ſatis tenere, interrogentur ratum nè habeant, quod ſuſce-
F ptores illorum nomine polliciti ſunt in Baptiſmo. Si reſpondeant ſe ratum habere, tum publicè renovetur ea profeſſio, ſimul congregatis æqualibus, ídque ceremoniis gravibus, aptis, caſtis, ſeriis, ac magnificis; quæque deceant eam profeſſionem, quâ nulla poteſt eſſe ſanctior. Quid enim ſunt humanæ profeſſiones, niſi ſimulachra quædam hujus ſanctiſſimæ profeſſionis, hoc eſt, revocamenta quædam *Chriſtianiſmi* prolapſi ad mundum. Nôrunt monachi ſuas profeſſiones hujuſmodi cære-
G moniis imitatitiis commendare populo: & ſic agunt hanc fabulam, ut nonnunquam erumpant lachrymæ ſpectatoribus. Quanto magis id facere convenit in hac longè religioſiſſima profeſſione, quâ non homini, ſed *Chriſto* damus nomina: nec juramus in regulam *Franciſci*, aut *Benedicti*, ſed in regulam Evangelicam? Ita fiet, ut adoleſcentes intelligant, quid Principi ſuo præſtare debeant, & quibus ſtudiis eniti ad veram pietatem. Et interim

terim majoribus etiam ſuccurret, quot modis à ſuis votis exorbitârint. Aguntur nunc in templis quibuſdam comœdiæ, mihi non prorſus improbatæ, de *Chriſto* reſurgente, de aſcendente in cœlum, de miſſo Spiritu ſancto. Quàm verò magnificum eſſet hoc ſpectaculum, audire vocem tot juvenum ſeſe *Jeſu Chriſto* dedicantium, tot tyronum in illius verba jurantium, abrenunciantium huic mundo, qui totus in malitia poſitus eſt: abjurantium & exſibilantium ſatanam cum omnibus pompis, voluptatibus & operibus ipſius? Videre Chriſtos novos, Imperatoris ſui ſignum geſtantes in frontibus? videre gregem candidatorum prodeuntem à ſacro lavacro? Audire vocem reliquæ multitudinis acclamantis benéque ominantis *Chriſti* tyronibus? Hæc ſic publicè fieri velim, ut nihilo ſegnius interim ab ipſis ſtatim incunabulis privatim ac publicè *Chriſti* doctrinam imbibant, quantum fieri poteſt. Quæ quidem hoc plus habebunt autoritatis, ſi tractentur per ipſos Epiſcopos, non per parochos, aut conductos ſuffraganeos. Hæc ſi fierent, quemadmodum oporteret, aut ego fallor, aut haberemus aliquanto ſynceriores *Chriſtianos*, quàm habemus. Verùm hic geminus exiſtit ſcrupulus: primum quòd videatur iterari Baptiſmus, id quod fas non eſt: deinde quòd periculum ſit, nè quidam auditâ profeſſione non approbent quod geſtum eſt per vicarios. Prior ille facilè diſcutitur, ſi hæc ſic gerantur, ut nihil aliud ſint, quàm inſtauratio quædam ac repræſentatio priſtini baptiſmi: quod genus eſt, cum aquâ ſacrâ quotidie conſpergimur. Poſterioris difficilior eſt ſolutio. Sed omnia tentanda ſunt, nè quis reſiliat à prima fide. Quod ſi non poteſt obtineri, fortaſſis expediet illum non cogi, ſed ſuo relinqui animo; donec reſipiſcat: nec ad aliam interim vocari pœnam, niſi ut ab euchariſtia ſumenda reliquiſque ſacramentis arceatur. Cæterùm nec à ſacris, nec à concionibus excludatur. Atque etiam libellos de philoſophia *Chriſtiana* conſcriptos paſſim circumferri velim, in quibus purus ille *Chriſtus* depictus ſit, non cæremoniis *Judaicis*, non commentis aut decretis hominum obnubilatus: denique non tetricus & aſper, ſed ut eſt blandus & amabilis. Hujuſmodi rudimentis qui fuerint inſtituti, non venient omnino rudes ad lectionem ſacrorum voluminum. Nunc multi ſunt quinquagenarii, qui neſciant quid voverint in Baptiſmo: qui nè ſomniârint quidem, quid ſibi velint articuli fidei, quid Precatio Dominica, quid eccleſiæ ſacramenta. Hoc ita eſſe ſæpenumero deprehendimus vel ex familiaribus colloquiis, vel ex arcanis confeſſionibus. Sed hoc magis deplorandum, quod plerique ſacerdotes hujuſmodi ſumus, ut nunquam ſeriò cogitaverimus, quid ſit eſſe verè *Chriſtianum*. Titulo, conſuetudinibus, cæremoniis *Chriſtiani* ſumus, magis quàm ex animo. Aut inopiâ ſcientiæ non habemus quod doceamus populum: aut cupiditatibus mundanis corrupti, noſtrum negotium agimus potiùs quàm *Jeſu Chriſti*. Quid igitur mirum, ſi in tenebris verſatur populus, cum ii quoque tenebricoſi ſint, quos oportebat eſſe lucem mundi: cum ipſi nihil *Chriſto* dignum ſapiant, quos conveniebat eſſe ſalem terræ: quum ipſi cæcutiant, quos oportebat eſſe lucernam toti domui lucentem: cum ſordidis lucris ac voluptatibus immerſi ſint, quos oportebat eſſe civitatem in ædito monte ſitam, quæ monſtret viam errantibus. Atq;

A utinam non eſſent tam multi, in quos verè dici poſſet illud *Eſaiæ: Speculatores ejus cæci omnes, neſcierunt univerſi canes muti, non valentes latrare, dormientes & amantes ſomnia: canes impudentiſſimi neſcierunt ſaturitatem. Ipſi paſtores ignoraverunt intelligentiam. Omnes in viam ſuam declinaverunt, unuſquiſq; ad avaritiam ſuam.* Item illud *Hieremiæ: Grex perditus factus eſt populus meus. Paſtores eorum ſeduxerunt eos.* Rurſus, *Ezekiel* magnâ libertate deſtomachatur B in paſtores verſos in lupos, qui paſcentes ſemetipſos gregem infelicem diſſipant ac laniant. Sed & aliis item in locis frequens querela eſt apud prophetas de paſtoribus, quòd ab iis fere proficiſcatur calamitas populi, teſte *Zachariâ* prophetâ: *Affligentur quia non eſt eis paſtor.* Nonnunquam merentur hoc peccata populi, ut Deus patiatur regnare hypocritam & idolum loco paſtoris: quando, juxta *Paulum*, averſantur ſanam doctrinam, & aſciſcunt ſi doctores, qui grata doceant magis quàm C ſalutaria, nimirum prurientibus auribus. Tunc datur dignum patellæ cooperculum: & juxta prophetiam *Oſeæ* fit, ut talis ſit populus qualis ſacerdos. Habet enim grex popularis lupos, vulpes, pardos, aliáſque noxias feras admixtas. Sed tamen magna ex parte ex ovibus conſtat populus. Rudes ſunt, ſimplices, & indocti, tamen utiles Domino, ſi fidi paſtoris curâ regantur. Horum vicem doluit optimus ille paſtor, qui nihil vult perire de grege ſuo, qui oviculam erraticam multo labore quæſitam in D montibus reduxit in humeris ſuis. Siquidem is quum videret ingentem hominum multitudinem, ſimúlque conſideraret, quam non agerent paſtores, qui tum erant ſacerdotes, Scribæ & Pharisæi, commotus eſt miſericordiâ, quòd eſſent velut oves diſjectæ ac deſtitutæ, non habentes paſtorem. Felix ille populus, quem ſuo intuitu dignatus eſt *Jeſus*. Non eſt ocioſus illius aſpectus: non habet oculos faſcino noxios, ſed virtute divinâ ſalutiferos. Intuitus eſt *Petrum* abjurantem, & reſipuit. Ac primum E intuitus eum, novato nomine, ominatus eſt illi fidei ſoliditatem. In monte intuitus eſt ſuos diſcipulos, & inhæſit animis illorum doctrina cœleſtis. Quid igitur fratres? Demus operam, ut ſimus oves omnem deponentes malitiam, ſuperbiam, iracundiam (nihil horum competit in oves) ac precibus ſolicitemus benigniſſimum *Jeſum*, ut oculos ſuos dignetur & in nos deflectere. Paſtor eſt bonus, miſerebitur noſtri: & aut mittet operarios in meſſem ſuam idoneos, ſi modò id poſtulemus à Domino F meſſis, quemadmodum legimus apud *Matthæum*: aut ipſe docebit nos, quemadmodum ſcribit *Marcus: Et cœpit*, inquit, *illos docere multa*: nec docuit ſolùm, verumetiam totam illam multitudinem quam Phariſæorum tyrannis ſinebat perire fame, panibus ſaturavit in deſerto. Non deſinit & hodie ſuos docere *Jeſus*, non deſinit paſcere, qui relictis urbibus ipſum ſequuntur in deſerta. Effudit olim ſpiritum ſuum in diſcipulos, neque nunc eſt abbreviata manus Domini; neque defecit ſpiritûs G illius vis in animis piorum: quem ut mereamur accipere, faciamus quod olim fecerunt diſcipuli. Conſcendamus in cœnaculum, animos procul ſubmoventes à ſordidis rerum fluxarum curis. Simus concordes, unanimiter perſeverantes in precationibus, ſi velimus audiri vota noſtra. Eadem ſit omnium vox, eadem mens, idem conatus. Petamus in nomine *Jeſu*, & audiet nos Pater cœleſtis. Nunc quibus diſſidiis, quibus contentionibus tumultuatur

tur ſine fine populus *Chriſtianus*? Nec ulla ex parte tranquillitas eſt. Exitiabilibus bellis conflictantur Principes prophani: bellorum undis involvuntur & proceres eccleſiaſtici. Populus pernicioſis odiis inter ſe committitur. Quin & fidei ſynceritas variis modis vitiatur, pax *Chriſtiana* diſtrahitur. Non ego nunc in hanc aut illam partem pronuncio: ubicunque diſſidium eſt, ibi diabolus eſt. Quis unquam vidit vel atrociores, vel diuturniores bellorum tumultus inter ethnicos, quàm annis jam aliquot videmus inter *Chriſtianos*? Ut nè cauſas interim excutiam, quando ſic undis jactata eſt eccleſiæ navis? Quur non horum malorum cauſas inveſtigamus, quo cognito fonte peſti huic facilius medeamur? Equidem apud Evangeliſtas reperio bis periclitatam navim Apoſtolicam, ſemel noctu quum abeſſet *Jeſus*, quemadmodum legimus *Matthæi cap xiiii. Navicula*, inquit, *in medio mari jactabatur fluctibus*. Quid autem mirum in eccleſia naſci tumultus, ſi ibi non adſit *Jeſus*? Quoties abeſt ſpiritus *Chriſti*, tunc ſpiritus illi hujus mundi miſerè jactant ac vexant naviculam. Quid mirum illic non eſſe ſalutiferum conſilium, ubi tantæ ſunt tenebræ, ut *Jeſum* advenientem non agnoſcant, & ad Servatoris adventum expaveſcant, ſuſpicantes eſſe phantaſma noxium? Et niſi *Jeſus* illos notâ voce compellans, juſſiſſet eſſe bono animo, metu fuerant exanimandi. Ibi *Petrus* tutiùs judicavit in fluctibus eſſe cum *Jeſu*, quàm in navi periclitante. Imitemur fidem *Petri*, & *Jeſus* ilicò, reverſus in navim, ſedabit omnem tempeſtatem. Rurſus, periclitatur navis apud eundem Evangeliſtam, cap. 8. præſente quidem *Jeſu*, ſed altum dormiente. Nam & caput innixum fuiſſe cervicali, addit *Marcus*, nec temerè adjecit id factum fuiſſe in puppi navis. Vis autem audire quantum ſit periculi dormire *Jeſum*? *Facta eſt*, inquit, *procella magna venti, & fluctus mittebat in navim, ita ut impleretur navis*, aut, ut *Matthæus* narrat, *operiretur fluctibus*. Horribilis ventus ambitio, peſtilens ventus avaritia, pernicioſus ventus voluptatum amor, cæteræq; cupiditates rerum mundanarum. Hi venti cient hos motus, ſic ut fluctus bellorum ac diſſidiorum inundent in eccleſiam. Fitque ut periclitetur non ſolùm navis in qua erant Apoſtoli, ſed cæteræ quoque quæ *Jeſu* navim comitabantur: addit enim *Marcus*, *Et aliæ naves erant cum eo*. Quid autem ſibi vult ſomnus *Jeſu*? Utinam non ille tam ſæpe dormiret in animis paſtorum, qui locum in puppi tenent, totius navis honoratiſſimum, ubi convenit eſſe nauclerum, qui temonem moderetur. Quid ſibi vult cervical capiti ſuppoſitum? Nónne is erat qui dixit. *Filius hominis non habet ubi caput ſuum reclinet?* Quid autem eſt, *Non habet ubi caput reclinet?* certè diverſorium habebat *Jeſus*, & conſentaneum eſt illi non defuiſſe culcitram in qua dormiret. Sed qui nihil habet in hoc mundo, cui innixus animus acquieſcat, ſed totus invigilat ſtudio rerum cœleſtium, is non habet ubi caput reclinet. O quàm molle cervical eſt ambitioſo, ſummus honos tandem per fas nefáſque obtentus? Quàm dulce cervical eſt admiratori divitiarum, res domi pulchrè aucta & conſtabilita? Qui ſic funguntur magiſtratu, ut non ſibi gerant, ſed aliis, qui cogitant epiſcopatum opus eſſe non regnum, his non eſt cervical quod ad ſomnum invitet: ſed crepitaculum potiùs, quod non ſinat obrepere ſomnum. Nunc quoſdam videmus ſucceſſu rerum mundanarum ſi delinitos, ac penè dixerim ebrios, ut non cervicali, ſed mandragoræ, quod aiunt, indormire videantur. Hinc nimirum illa pericuIoſa rerum tempeſtas, quia *Chriſtus* dormit in nobis. Verùm in tanto diſcrimine, quod ad univerſos pertinet, quid conſilii fratres? Solent enim naucleri cujuſlibet etiam conſilium admittere in magnis tempeſtatibus. Unde potiùs conſilium ſumamus quàm ab Evangelio? Diffiſi præſidiis noſtris inclamemus *Jeſum*, pulſemus aures illius, vellicemus, donec expergiſcatur. Sic excitari & poteſt, & cupit. Dicamus illi flebili voce: *Domine, tuâ non refert ſi pereamus?* Dicamus cum ſumma fiducia, *Domine, ſerva nos, perimus*. Ille, ut eſt exorabilis, audiet ſuos, ſuóque ſpiritu repentè ſedabit tempeſtatem mundano ſpiritu excitatam. Dicet vento, *Quieſce*. Dicet mari, *Tace, obmuteſce*, Quid autem conſequutum eſt? *Ceſſavit ventus, & facta eſt tranquillitas magna*. Quamdiu navis eccleſiæ ventorum arbitrio jactatur, in ſummo verſatur diſcrimine. Et ſi datur aliquando temporaria tranquillitas, rurſum aliunde obortus ventus renovat tempeſtatem. Si conquieſcit ad tempus Auſter avaritiæ, ſurgit Aquilo ſuperbiæ: ſi voluptatum Zephyri ceſſant, exoritur Boreas iracundiæ: Aſſequutus ſum hoc aut illud, cujus gratiâ digladiabar, mox objicitur aliud, cujus gratiâ novum & atrocius certamen ſuſcipiam. Nam mundanarum cupiditatum nullus eſt finis. Hi venti ſedari non poſſunt, niſi illis comminetur *Jeſus*. Omnes igitur in commune conſulamus tranquillitati *Chriſtiani* nominis. Exuamus privatas quiſque cupiditates. Ea concordibus animis ſpectemus, quæ digna ſint animo profeſſionéque *Chriſtiana*. Populus ſeſe componat ad ſtudium veræ pietatis, & conſentientibus pariter atque ardentibus votis ſolicitet *Jeſum Chriſtum*, ut Principum animos vertat ad conſilia pacis. Principes autem, præſertim eccleſiaſtici, ſic inſtituant conſiliorum rationes, ut ſynceræ conſcientiâ non aliud moliantur, quàm ut per fidem, charitatem, pietatem, concordiam, per rerum mundanarum contemptum, per rerum cœleſtium amorem quàm latiſſimè regnet, floreat, & imperet *Chriſtus*. Ita demum verè magni Principes erunt, ſi illorum autoritas ſerviat æterni Principis gloriæ, & *Chriſtiani* gregis utilitati. Ita felix erit populus, ſi talibus Principibus, velut ipſi *Chriſto* obtemperet. Alioqui, ſi pergimus inteſtinis conflictationibus noſtras ipſorum vires atterere, periculum eſt nè Deus, peccatis noſtris offenſus, immittat nobis aliquem *Nabuchodonoſor*, qui durioribus remediis doceat rectiùs ſapere. Concordiâ conjunctos protegit Deus, diſſidio ſegregatos contemnent hoſtes. Nunquam autem coibit concordia, ſi ſuum quiſque jus mordicùs tenere voluerit: nec unquam erit firma diuturnáve pax, niſi veris ſolidíſque rationibus conglutinetur. Non eſt perpetuum quod terroribus ac minis conficitur. Non eſt firmum quod humanis technis obliquíſque conſiliis texitur. Niſi *Chriſtus* interſit conſiliis noſtris, etiamſi malum premitur ad tempus, mox tamen erumpet majore cum orbis pernicie. Bene vale, Lector. *Baſileæ* poſtridie Idus Jan. An. milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſecundo.

In JOANNIS CHRYSOSTOMI Homilias

- Adverſus JUDÆOS.
- De LAZARO & DIVITE.
- De Viſione ESAIÆ.
- De PHILOGONIO Martyre.

Sereniſſimo Luſitaniæ Regi Joanni, hujus nominis tertio, Emanuelis filio, Deſ. Eraſ. Roterodamus S. D.

Epiſt. 83. SOlent olim, Rex inclyte, cultores agrorum, qui pii memoréſque videri ſtudebant, ex his ipſis quæ ſibi credebant ex benignitate Numinum proveniſſe, ſingulorum munificentiam agnoſcere, veluti ſpiceam coronam offerentes *Cereri*, pampineam *Baccho*, populeam *Herculi*, roſaceam *Veneri*; exiſtimantes earum rerum uberiorem fore proventum, ſi bonorum autorem aliquo munuſculo demeruiſſent. Hoc ſi fecit gentium ſuperſtitioſa religio, quanto magis æquum eſt ut nos, qui colimus agros melioris annonæ feraces, rei *Chriſtianæ* monarchis, quorum favore ſimul ac liberalitate foventur, aluntur, & ornantur honeſtiſſimarum ſtudia literarum, ex ipſis ſtudiis quibus per eos fruimur, aliquod gratæ voluntatis indicium dare ſtudeamus? Frequenter hæc titillabant animum meum invictiſſimi Regis *Emanuelis* patris tui, celebri per orbem famâ, non aliter quàm clariſſimâ tubâ prædicatæ virtutes. Inter quas innumeras, hæ ſingulari *Chriſtianorum* omnium applauſu excipiebantur, quòd *Joannem* cognomento bonæ memoriæ, primum hujus nominis, decimum ordine *Luſitaniæ* Regem, ut ſtirpis autorem habuit, ita factis æmulatus tantâ ingenii dexteritate, regnum per ſe non amplum, veluti *Spartam* nactus, ut eſt in proverbiis, ſic ornârit, ut vix ulli regnorum cedat, honeſtiſſimi nominis celebritate. Deinde quòd ab urbe *Cepta*, quæ eſt ad *Herculeas* columnas, uſque ad *Sinus Indiæ* civitatem vaſtiſſimum pelagus antehac ob incurſionem barbarorum prorſus innavigabile, ſuis præſidiis ingenti *Chriſtianæ* ditionis emolumento, adeo pacatum reddidit, ut vix alio in mari noſtris ſit navigatio tutior, obiter & *Chriſtianæ* Religionis propagandæ negotium agens, ſparſo variis in locis Catholicæ pietatis ſeminario. Quod quo feliciùs, latiúſque propagetur, providet & illud ſingularis viri ſapientia, nè qua victoriam ex barbaris partim prædandi ſuſpitio corrumperet. Siquidem ex octo magnis *Africæ* civitatibus, quas ideo tui majores redegerunt in ſuam ditionem, quòd ex his potiſſimùm erumpentibus, & huc ſeſe recipientibus pyratis, nulli in *Indiam* eſſet tuta navigatio, ferunt ad vos nihil emolumenti redire, niſi quantum tuendæ ditioni impenditur. Atque utinam hoc veſtrum tam inſigne beneficium, non corrumperent quorundam monopolia, per quos, ſicut audio, fit, ut quum multò commodior ſit importatio, tamen precio rerum adeo nihil deceſſerit, ut multùm etiam accreverit; quædam autem, veluti ſaccarum, corruptiora quoque, non modò chariora, perferantur ad nos: Sed horum avaritiæ fortaſſis aliquando Principum autoritas modum imponet. Interim animi veſtri pietas non fraudatur ſuâ laude. Atque his quidem pulcherrimis facinori-
A bus applaudunt omnes quicunque favent *Chriſtiano* nomini; illa nos propiùs movent, quòd tantâ benignitate curâque foveris quum omnibus honeſtiſſimis diſciplinis, tum præcipuè Theologiæ deditos. Nam animi pietatem *Chriſtiano* Rege dignam, literis etiam proditis aliquando teſtificatus eſt: His, inquam, egregiis rumoribus geſtientem animum magis etiam accendebant quorundam hortatus, efflagitantium ut ſtudioſorum
B omnium nomine, tantum ſtudiorum patronum ſymbolo quopiam agnoſcerem. Verùm interim dum quæritur aliquid quod eo non prorſus videretur indignum, ille vir cœlo dignus, terris ereptus, ad tranquilliorem piorum ſedem tranſlatus eſt. Verùm recanduit hic meus affectus ſimul atque cognovi te, Rex inclyte, ſic in patris ſucceſſiſſe locum, ut ille non defunctus, ſed in te, juvene, vix dum annos nato viginti ſex, refloruiſſe videatur; qui quicquid a patre cum laude cœptum
C erat, abſolveris, quicquid perfectum, communieris, quicquid præclarè geſtum, auxeris, ſiquid omiſſum, adjeceris: Nam protinus ſuſcepto regno, rem judiciariam, advocatorum quæſtu nonnihil corruptam, reſtituiſti, ſalaria decreta diſciplinarum cultoribus adauxiſti, navigandi facultatem inſtructiſſimâ claſſe communiſti, ditionem tuam ab omnibus zizaniis, quæ ſynceræ pietatis lætiſſimam ſegetem viciabant, repurgâſti. Nec jam contentus faviſſe ac foviſſe ſtudiorum, & in his
D præcipuè Theologiæ vel profeſſores vel candidatos, ipſe tam feliciter à teneris annis in *Græcis* pariter ac *Latinis* literis ſub eruditiſſimis viris, in quibus eſt *Ludovicus Teixera*, qui cum mihi in *Italia* (ni prorſus nominè fallor) fuit arcta, nec minus amœna familiaritas, quod ego ſanè inter meas felicitates numero; deinde in Mathematicis diſciplinis, Aſtrologia & Geographia, in rerum geſtarum cognitione, quæ præcipua Regum Philoſophia, ſic eruditus es, ut tuo exemplo poſſis,
E & ceſſantes & averſos ad diſciplinarum amorem excitare. Jam quid fratrem tuum *Ferdinandum* commemorem, quem cum cæteris jure tibi chariſſimum, tamen præter cæteros hoc nomine chariorem habes, quòd in amplectendis, evehendíſque ſtudiis ſe tibi præbet unanimem: Quibus rebus fit, ut quàm tibi cordi ſunt honeſtiſſimæ diſciplinæ, tam tu charus ſis ſtudioſis omnibus, in quorum vel extremam claſſem aſcribi cupiam. Hinc itaque certam animo fiduciam, aut, ſi quis malit,
F audaciam concepi, ut quod patri deſtinâram, illius felici memoriæ, tuóque nomini perſolverem. Id cupienti, molientíque Deus, opinor, porrexit materiam. Miſſus eſt huc è *Venetia* codex pervetuſtus *Græcè* deſcriptus, in quo deprehendi complures *Joannis Chryſoſtomi* Conciones, quas antehac nemo verterat, quum eſſent indignæ quæ deliteſcerent, imò quum vehementer eſſet è re *Chriſtiana*, ut in manus omnium prodirent. Vix enim alia mihi videntur, quæ perinde referant os illud
G aureum, ac planè mellitam ſuaviloquentiam. Satíſque commodè res cecidit. Opus enim adverſus *Judæos* omnium primùm ſcripſiſſe traditur, adhuc lector *Antiochenus*. Cæterùm libris *De functione ſacerdotali*, quos ſcripſit jam diaconus, primam eloquentiæ laudem inter hujus lucubrationes tribuunt *Græci*, hóſque ſolos teſtatur ſibi lectos *Hieronymus*, videlicet, ut omnium celeberrimos. Eos ante biennium evulgâram *Græcis* formulis,

mulis, quos meo quidem hortatu *Latinos* fecit *Germanus Brixius Altiſſiodorenſis*, *Latini* juxta ac *Græci* ſermonis facundiâ ſic exuberans, ut *Chryſoſtomici* fontis ubertatem ſuâ propemodum ſuperârit copiâ, vixque alio Interprete mihi videar *Chryſoſtomum* audire loquentem. Sanè feliciter quod habebamus hujus doctoris elaboratiſſimum in parem incidit artificem. Mihi ceſſerunt hæc non minùs utilia, ſed minùs elaborata. Siquidem illa ſcripſit eruditiſſimo *Baſilio*, hæc paravit auribus promiſcuæ multitudinis. Porrò, quæ nunc tui nominis auſpiciis damus nova *Latinis* auribus hæc ſunt; *Adverſus Judæos* Conciones quinque: *De Lazaro* quatuor: Totidem *De Viſione Eſaiæ*, & *Oſia* Rege: Una *De laudibus Philogonii*, *Déque digne ſumenda Euchariſtia*. Commentariorum in *Acta*, quoniam de tituli fide ſubdubitabamus, guſtum modò præbuimus, quod ſupereſt, ex eruditorum ſuffragiis, vel omiſſuri, vel addituri. Habebamus & alias *Chryſoſtomi* lucubrationes, ſed prolixiores, quàm ut nunc eas dare potuerimus, tot aliis ſtudiorum argumentis diſtracti, ut in his vertendis coacti ſimus aliquoties ad dictandi compendium confugere. Sed illa dabuntur brevi, ſi *Chriſtus* aſpiraverit. Nec enim in alio ſcriptore libentiùs ocium, ac negotium noſtrum collocamus. Nam hic profectò, ſi quis alius inter ſcriptores Eccleſiaſticos,

Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.

Quis enim docet evidentiùs? &c. [*De quo plura ſupra, pag.* 1605. F.] —— cupiántque in tale conſortium aſcribi. Neque verò mediocre momentum adfert & tua pietas ad glorificandum Evangelium, dum alis ac foves qui ſterilibus agris inſpergant ſemina Catholicæ doctrinæ, qui quidem quo propiùs acceſſerint ad exemplum hujus *Chryſoſtomi*, hoc plures allicient ad noſtræ religionis communionem. Quod tibi, Rex inclyte, magno ſtudio, ſingularíque pietate molienti precor, ut ſummus orbis Princeps, qui conſiliis arcanis & inſcrutabilibus moderatur, & in tantis tempeſtatibus ac procellis tuetur Eccleſiæ navim, dexter aſpirare dignetur. —— Hanc igitur, Rex inclyte, corollam ex *Chryſoſtomi* floribus contextam, quam publico ſtudioſorum nomine deferimus, ſerenâ fronte dignaberis accipere. Majeſtatem tuam ſoſpitet proſperétque Dominus *Jeſus*. Datum *Baſileæ* nono Calend. April. M.D.XXVII.

In CHRYSOSTOMI libros De orando Deum.

Reverendo in Chriſto Patri ac D.D. Maximiliano à Burgundia Abbati Mittelburgenſi Eraſmus Roterodamus S.D.

Epiſt. 84. INter multa commoda quæ literis debemus, reverende pater, illud non arbitror eſſe poſtremum, quod in orbe penè dixerim alio conſtituti, per eas tamen cum amicis colloqui poſſumus. Emiſeramus nuper libellum, *De modo orandi Deum*; talibus enim argumentis quæ non multum adferunt laboris, & ad pietatem maximè conducunt, ſenectutem noſtram exercemus, jam, veluti ſolent athletæ cum ingraveſcit ætas, miſſionem ambientes. Is ubi per manus omnium volitaret, non

A ſine gratia, commodum inter *Chryſoſtomi* lucubrationes reperi duas orationes, eadem de re nondum *Latinè* verſas. Ilicò mihi geſtiit animus videre, quàm inter nos conveniret in eadem materia verſantes. Sic opinor affici pictores quoties deprehendunt aliquem non vulgarem artificem in eodem laborâſſe argumento, in quo laborârunt ipſi. Juvat enim hic collatis tabulis animadvertere, ubi par fuerit artis facultas, ubi ſuperior,
B ubi inferior. Verùm hac collatione mihi quidem adeo non placui, ut ſi licuiſſet, meam tabulam prorſus abolitam voluiſſem. *Rotabam* diceres cum *Apelle* commiſſum. Quis enim Tullius eloquentiam plus quàm auream aſſequatur, etiamſi propoſitum exemplar conetur æmulari? Et tamen multum vigoris addere ſolet ingeniis æmulandi contentio, quo magis mihi viſus ſum formica cum camelo compoſitus, cum nullus adfuiſſet ſtimulus, qui meam oſcitantiam expergefaceret.
C Sed hac de re tuum potiùs expecto judicium, idque quo certiùs facias, mitto ſimul & *Græca*, nè quis cauſari poſſit, me malè vertendo hoc egiſſe, ut mea minus diſplicerent. Verùm utcunque hujus æſtimationis cadet alea, viciſſe mihi videbor, ſi ſenſero quàm plurimos hoc meo labore ad frequenter orandum vel excitatos, vel redditos alacriores. Nam tuæ quidem pietati ſciebam hujuſmodi ſtimulis nequaquam opus eſſe, qui pietati, quam alii vix multo diutinóque ſtudio poſſunt
D diſcere, natus eſſe videaris. Etenim juvenis ex aula ſubitò tranſlatus ad monaſterium, ſic in hoc vitæ genere te geſſiſti, ut modeſtiâ, ſobrietate, caſtimoniâ, religione ſuperares & illos qui in ſchola religionis conſenuerunt. Nuſquam in tuis moribus ullum juventutis tuæ veſtigium, nuſquam aulicæ conſuetudinis reliquiæ, nuſquam generis quod à *Philippo Burgundionum* duce, cui *Boni* cognomen additum accipimus, clariſſimum ducis, ullum ſupercilium. Nimirum hæc erat na-
E turæ tuæ ſynceritas, quam nec aulæ conſuetudo potuit corrumpere, cum ſint tam multi, quos in mundo humiles ac frugaliter educatos, non dicam Abbatis dignitas, ſed Monachi cultus ac victus corrumpat. Quid autem eo concentu poteſt eſſe jucundius, cum veſtem undique candidam, niveus vitæ candor vel æquat, vel ſuperat? Pertractus es ad iſtud vitæ genus quod intelligeres tibi non fore licitum, ut prius eſſes Monachus quàm Abbas. Talibus ingeniis tutò committuntur E-
F piſcopi munia, quibus non alia functio ſanctior intra mortales, qui nequaquam ſibi dignitatem vindicant ex munere, ſed incorruptis moribus ipſi dignitatem muneri ſuſcepto conciliant. Bene vale.

In CHRYSOSTOMI Homilias De DAVIDE & SAULE: Déque Tolerantia.

G *Ornatiſſimo viro Joanni Paungartnero, Deſ. Eraſmus Roterod.* S.D.

A *Peripateticis* in beatorum album referuntur, qui fortunæ bonis, ſuapte induſtriâ conjunxerunt animi bona, ita partientes felicitatem, ut dimidium illius aſcriberent caſui, dimidium homini. At ego te, vir ornatiſſime, multò felicio- *Epiſt.* 85.

rem

rem judico, quòd unicus ille *πάντων ἄριστος ἐών*, ut *Heſiodi* verbis abutar, iſtam mentem tibi largitus eſt, ut intelligas, & illa bona quæ Philoſophi vocant externa, non fortunæ, ſed Dei eſſe munera, in hoc data, non ut ſint voluptatum ac ſuperbiæ inſtrumenta, ſed ut ſint virtutis & officiorum organa. Quiſquis enim animo verè *Chriſtiano* præditus eſt, magis illa poſſidet tanquam diſpenſator, quàm tanquam Dominus. Agnoſcit eſſe mutuum quod habet, & ſcit ei qui credidit, accepti expenſíque rationem ad aſſem eſſe reddendam. Itaque vulgus ſæpe mentitur, quum de opulentis dicit, Ille habet divitias. Siquidem habere divitias, philoſophica res eſt, eóque paucorum. *Ariſtippus* reprehenſus quòd conſuetudinem haberet cum *Thaide*, velut unus è multis: reſpondit plurimùm intereſſe, quod cæteri haberentur à *Thaide*, ipſe haberet *Thaidem*. Nullus autem poteſt habere divitias, niſi adſit animus Philoſophicus, qui nôrit, & quantum ſit huic bonorum generi tribuendum, & quomodo ſit illis utendum. Proinde, multò plus debes benignitati divinæ, quòd iſtum animum omnibus divitiis ſuperiorem dedit, quàm quòd rerum copiam largita eſt. Pulchrius eſt iſtas opes contemnere quam poſſidere. Contemnit autem qui non ſervit, ſed eas pietati ſervire cogit. Quid enim ſunt iſta bona iis qui neſciunt uti? Quid aliud, niſi quod auro gemmiſque picta cythara, Muſices imperito? Aut gnomon, circinus, aſcia, & ſecuris fabricandi artem ignoranti. Vix auſim addere, quod tamen arbitror eſſe verum: excellentioris cujuſdam Philoſophiæ eſt, in medio divitiarum affluxu, temperantiam obtinere, quàm paupertatem generoſo animo ferre. Sicuti *Platonem*, qui *Siculis* aſſidens menſis, ferè præter legumina nihil attingebat, *Diogeni* præfero, qui ſi nihil contigiſſet lautius, poterat crudis holeribus placare latrantem ſtomachum. Sapienter itaque facis, vir animo meo chariſſime, quòd animum ad literas ac philoſophiam applicas, quæ hoc præſtat, ut & divitiis quum adſunt rectè utaris, & ſi quo caſu contingat eripi, non diſcrucieris, nimirum ſalvis iis bonis, quæ vel ſola beatum reddunt. Vides enim quàm ſit abſurdum habere domum aulæis, marmoribus, tabulis, auro, gemmis, ac variis ornamentis undique decoratam, pectus autem habere nullis diſciplinis, nullis virtutibus excultum. Porrò, ut ipſe tibi non videris dives externorum bonorum copiâ, niſi veris bonis diteſcat animus: ita non videris tibi liberos habiturus eſſe divites, niſi in meliorum poſſeſſionum hæreditatem tibi ſuccedant: eóque prima curarum omnium ea tibi eſt, ut à teneris ſtatim annis, honeſtiſſimis diſciplinis, ſed præcipuè pietatis inſtituantur. Hoc pulcherrimum exemplum quod tu, & *Antonius Fuggerus* inſigne par hominum in iſtam civitatem induxiſtis, utinam quàm plurimi imitentur: ſic enim fieret, ut quæ nunc multis ornamentis, meritò *Auguſta Vindelicorum* dicitur, magis ac magis *ἐπώνυμος*, hoc eſt, ſuo nomini reſpondere videretur, utpote veris bonis ſplendorem, ac majeſtatem ſibi vindicans. Quin potiùs utinam ſinguli parentes, quibus ſuppetunt facultates, liberos ſuos à primis ſtatim annis, curarent diſciplinis liberalibus erudiendos: quibus nè id faciant obſtat rei familiaris anguſtia, cogerent illos artem aliquam ſedentariam perdiſcere: idem cenſeo faciendum iis, quibus non tam facultates deſunt, quam liberis repugnat *Minerva*. Id ſi fieret, profectò longè minus erronum, ocioſorum, prædonum, ac ſpontaneorum militum haberet noſtra *Germania*. Nunc parentum incuriâ, pleríque perveniunt ad annos viginti, ut prorſus *ἀπαιδεύτως*, ita nullo artificio adverſus ocium, viciorum omnium fontem, & egeſtatem, plurimorum malorum magiſtram inſtructi. Cæterùm pro noſtra mutua benevolentia, præſertim *Udalrico Zaſio* currentem, ut ajunt, inſtigante, jampridem deſtinaram aliquid è ſtudiis meis ad te mittere, quod tuum propoſitum excitaret non modò, ſed nonnihil etiam adjuvaret. Verùm hactenus nihil occurrit quod vel *Paumgartnero*, vel *Eraſmi* in illum ſtudio dignum exiſtimari poſſet. Nè tamen viderer hac tergiverſatione ſuffugere officium, arrabonis vice, mitto aliquot *Chryſoſtomi* Homilias, antehac nec verſas à quoquam, nec excuſas: Nihil autem vereor nè quis illud *Græcorum* in me jaceat [illegible], quòd *Chryſoſtomum* Theologum mittam homini laico. Immò hæc ſunt colloquia quæ vir ille divinus apud vulgus promiſcuum habuit, non de myſteriis theologicis, ſed de reprimendis affectibus; cujuſmodi legimus & *Socratis* fuiſſe ſermones cum quibuſlibet è media plebe: Nam hæc philoſophiæ pars ad omnes pertinet. Quin & ipſa dictionis ratio tota eſt ad populares aures accommodata. Spes eſt autem hoc eventurum aliis compluribus ex lectione, quod mihi accidit inter vertendum. Senſi enim, in me ſenſi, quaſdam cupiditates, velut incantamento delinitas, miteſcere, dum *Chryſoſtomus* ob oculos ponit, quàm eximia fuerit in priſcis illis animi moderatio. Ad hæc animadverti quantopere fallantur, qui *Veteris Teſtamenti* hiſtorias eodem penè animo legunt, quo legunt *Livianas*, aut *Saluſtianas*. In ſacris enim narrationibus immane, quanto major, uberiórque latet Philoſophia. Eam *Chryſoſtomus* mirâ curioſitate ſic eruit, ſic enucleat, ſic infigit animo, ut nemo crediturus fuerit ſub hiſtoriæ tunica tantum latere ſpiritualium deliciarum. Itaque ſi hujuſmodi colloquiis tranſmittes aliquot horas in hiſce *Quadrageſimæ* diebus, confido te id non ſine lucro bonæ mentis facturum. Additurus eram & alias aliquot Homilias, ſed deprehendi pleraque vel eſſe notha, vel nothis contaminata. Quam temeritatem heu nimium ſæpe deplorare cogimur, in veterum monumentis verſantes. Codex erat bellè deſcriptus, aureis literis, & coloribus magnificè depictus: Sed omnium prima cujus initium, multo tempore ſilui, nihil habebat *Chryſoſtomi*: quam non in aliud verti, niſi ut ſpecimen eſſet, me toties non omnino de nihilo queri. Occaſionem argumenti ſumpſit ex hiſtoria: Vulgaris hic ſucus eſt. Deinde quàm nihil cohæret. A turbis venit ad eos apud quos tranquilla erant omnia: Et ſubitò, velut oblitus ſui, tragicè vociferatur, in rebus humanis turbata eſſe omnia, nihil fidum nihil ſyncerum. Ab hoc gradu deſilit ad divites, & avaritiam, velut bonum malorum fontem; atque hic tractatur locus communis de reprehenſione Divitiarum, ac laude Paupertatis. Poſt hæc *Job* protrahitur in medium, quo probet ſummam eſſe divitum philoſophiam, ſi in divitiis expectent paupertatem. In ſumma, ſentias temerè fundi verba vocúmque turbis expleri chartas, neque quicquam ex animo

diei

dici. Hunc ſacrilegum ludum in gratioſiſſimis quibuſque autoribus luſit Bibliopolarum avaritia, non minus apud *Græcos* quàm apud *Latinos*. Et quod turpe dictu eſt, longè major fuit *Chriſtianorum* temeritas in ſacros Eccleſiæ doctores, quàm unquam fuit ethnicorum in libros prophanos. Hanc cantilenam toties recino, quo doctos excitem ad incorruptiora exemplaria inveſtiganda, & ad repurganda pro viribus quæ tenemus contaminata. Hunc libellum non judicabo exiguum eſſe, ſi intellexero hinc tuis piis ſtudiis aliquid accreviſſe lucri: Bene vale. Apud *Friburgum Briſgoiæ*, Calend. Martiis, Anno à *Chriſto* nato milleſimo quingenteſimo trigeſimo tertio.

In CHRYSOSTOMI Homilias in Acta Apoſtolorum.

Eraſmus Roterodamus Lectori S. D.

Epiſt. 86. QUum aggreſſus eſſem vertere Commentarios in *Acta Apoſtolorum*, cœpi de titulo ſubdubitare, non quòd diſpliceret opus, ſed quòd ſtylus haberet conciſum quiddam & abruptum, id quod à phraſi *Chryſoſtomi* videbatur alienum. Quanquam alioqui multa congruebant, crebræ percontatiunculæ ac dialogiſmi, & illud ἔφη & ἐρεῖς, quibus ſubinde Lectori renovat attentionem: Ad hæc, digreſſiones Locorum communium, præſertim ſub finem Homiliarum, ut ſi non ſit *Chryſoſtomus*, ſimium quempiam hujus fuiſſe oporteat. Verùm hic judicio meo nolui fidere; proinde paucas Homilias in guſtum dedimus, daturi reliquas volente Domino, ſi docti cenſebunt opus eſſe *Chryſoſtomo* dignum: quorum judicio freti, libenter hoc quicquid eſt ſuſpicionis ponemus, quam tamen haud temerè concepimus, toties tam inſigniter deluſi mendacibus titulis. Bene vale.

In CHRISOSTOMI Comment. ad GALATAS.

Reverendiſſimo Domino, Domino Joanni Cardinali Lotharingiæ, Deſ. Eraſmus Roterodamus S.D.

Epiſt. 87. BEne habet quòd non omnia licent iſti malo, ſeu fato, ſeu genio, qui nunc res hominum undique miſcet exitialibus diſſidiis. Datur etiamnum piis animorum benevolentià jungi: datur ſcriptis ultrò citróque commeantibus confabulari. Itaque quà licet venio literis tuis amantiſſimis invitatus: quóque veniam gratior, comitem inprimis gratioſum ac facundum adduco, *Joannem Chryſoſtomum*, qui tibi *Pauli* ad *Galatas* epiſtolam, *Latinè* loquens, & paucis & luculenter enarrabit, ut vel hoc modo *Galatæ* quoq; poſtliminio remigrent in ſuam *Galliam*. Ut tale quid auderem crebrò mecū egit *Claudius Cantiuncula*, minimùmque abfuit, quin perpulerit. Quid enim eſt omnino, quod ille non facilè cuivis perſuadeat, vir tali præditus ingenio, tam non vulgari tum philoſophiæ cognitione, tum utriuſque juris prudentià, tum bonarum etiam literarū peritia præditus: adde his omnibus, præter eam dicendi facultatem, quam Rhetorum præceptiones conferunt, naturalem quendam facundiam, ut optimo jure, ſi non unicum (nam id

A fortaſſe dictu videatur invidioſum) certè rariſſimum veſtræ *Lotharingiæ* exemplum & ornamentum dici poſſit, nec ſine cauſa tibi talium dotium perſpicaciſſimo Judici, præcipuè charum habeatur. Nutantem igitur jampridem, ac propenſum etiam animum facilè tandem impulit, reddens à R. T. D. literas, perbreves quidem illas, ſed humanitatis plenas. Audieram te majorum imaginibus maximum, dignitate majorem, ad hæc

B ætate florenti, inter aularum vel negotia vel delitias, *Evangelicas* ac *Paulinas* literas circumferre manibus, his frequenter oculos & animum paſcere; quæ res mihi piæ mentis non obſcurum argumentum dedit. Nec enim vel admodum, vel diu poteſt inquinari vitiis hujus ſeculi, cui ſacræ literæ cordi ſunt. Invitabat igitur iſta tua pietas, ut aliquid è ſacrorum voluminum theſauro tibi propriè dicarem: ſed deterrebat nonnihil dignitâtis tuæ majeſtas, quem ſcrupulum,

C ſimulatque tua excuſſit epiſtola, adornavi munuſculum, quod ut paucis tibi commendem: Primùm, opus hoc antehac à nemine verſum fuit, ut ſi nihil aliud vel novitatis titulo poſſit eſſe non ingratum. Deinde, vix alia eſt epiſtola in qua magis apparet ardor, ac ſolicitudo *Paulinæ* charitatis erga diſcipulos, quos *Chriſto* genuerat: ut hinc admoneri queant Epiſcopi, quem affectum erga gregem ipſis concreditum gerere debeant. Acceſſit interpres Apoſtoli ſimillimus,

D ubique materna viſcera ſpirans erga populum ſuum, tum in docendo tam dilucidus ac ſedulus, tanquam ſi nutrix foveat filium ſuum. *Paulus* indicavit diſcrimen inter pædagogum & patrem. *Et ſi decem millia*, inquit, *pædagogorum habeatis in Chriſto, at non multos patres. Nam in Chriſto Jeſu per Evangelium ego vos genui.* Idem hic matrem exhibet, iterum parturiens *Galatas*, donec in illis formetur *Chriſtus*. Porrò, *Theſſalonicenſibus* nutricem exhibuit, neque

E quamlibet tamen, ſed filii ſui nutricem. Has tres perſonas ſpectare licet in hoc Epiſcopo, patrem autoritate ſacerdotali, matrem pariendi tuendíque ſtudio, nutricem dum cibum ſalutiferæ doctrinæ veluti præmanſum ingerit animis ſuorum. De ſacerdote *Moſaico* ſcriptum eſt, *Exod.* xxviii. *audiatur ſonitus, quando ingreditur & egreditur Sanctuarium in conſpectu Domini, ut non moriatur.* Atque ille quidem aurea tintinnabula gerebat in veſte. Huic pro aureo

F tintinnabulo lingua erat aurea, nuſquam non obtinniens populo divinæ ſcripturæ vocibus, docens, arguens, exhortans, conſolans. Semper enim ſacerdos verſatur in ſanctuario juxta doctrinam Evangelicam, ingrediens & egrediens, ut paſcua inveniat ovibus ſuis. Et mortis periculum denunciatur niſi tinniat. Hoc enim tinnitu ſaginantur oves *Chriſti*. Hic igitur geminum boni paſtoris exemplum proditum eſt. Poſtremò, incidunt in hac epiſtola loca quædam, unde multi

G vehementer ſuſpicati ſunt, parum conveniſſe inter *Paulum* & reliquos Apoſtolorum proceres, præcipuè *Petrum*. Ex eodem fonte nata eſt illa nobilis inter *Auguſtinum* & *Hieronymum* digladiatio de *Mendacio*, quæ quum efferbuerit uſque ad convitia, nec aliter finita ſit contentio, niſi cedente *Auguſtino*, tamen ſi quis rem expendat attentiùs, neuter alterum ſatis intellexit, quum *Hieronymus* loquatur de *diſſimulatione falſi*, *Auguſtinus*

ſtinus tractet quæſtionem de *mendacio ſermonis.* Illud autem demiror in *Auguſtino*, quòd *Petrum* Apoſtolorum principem, primúmque fidei præconem ſic tractârit, ut alicubi impingat illi ſuperſtitioſam ſimulationem, alicubi perverſum ſtudium imponendi Legis onus in humeros Gentium, alicubi pravam ſimulationem, alicubi perverſitatem, adeóque peccatum hoc non elevet, ut conferat etiam cum peccato ter abnegati *Chriſti*. Hæc quum diverſis locis inculcet vir ille, tamen in *Retractationibus* nuſquam mitigat ea dicta, quum ibi nonnulla pene trivola leniat. *Auguſtinum* ſequuti *Pariſienſium* theologorum articuli, tribuunt illi errorem in fide. Jam ex hac admiratione ſubit altera admiratio. Quum æquis animis hæc feramus dicta in eum, cui *Chriſtus* tradidit claves regni cœlorum, quémque voluit eſſe principem totius Eccleſiæ ſuæ, nec offendantur aures noſtræ quum audimus à tantis viris ſummo fidei doctori, etiam poſt acceptum ſpiritum cœleſtem, poſt edita miracula, tribui errorem in fide, animúmq; perverſum; tamen hodie quidam ſciſmata, ſcandala, blaſphemias & hæreſes vociferantur, ſiquis dicat *Hieronymum* virum doctum quidem ac pium, ſed tamen hominem fuiſſe: ſiquis dicat *Hieronymum* tanto ſtudio mirari virginitatem, ut non multum abſit à contumelia matrimonii, quum nemini ſit obſcurum, quæ verba per calorem ille de matrimonio locis aliquot effuderit. Sed hanc materiam hic *Chryſoſtomus* tantâ dexteritate tractat, ut declaret non ſolùm nihil inter *Petrum* & *Paulum* rancoris interceſſiſſe, verumetiam ſummam fuiſſe concordiam ac benevolentiam, nec ullam fuiſſe de fide diſſenſionem, tum omnem illam de *Mendacio* rixam eſſe ſupervacaneam, quum hic nihil intervenerit, præter charitatem ad tempus obſequundantem invincibili *Judæorum* imbecillitati, prætérque piam ſimulationem, juvandi ſtudio ſuſceptam. Hæc interpretatio meâ quidem ſententiâ, dignior eſt ſummis illis *Evangelii* Principibus, ac piorum hominum auribus acceptior. Verùm hiſce de rebus tu meliùs judicabis ubi totum volumen perlegeris, quod facilè citra tædium feceris. Ut enim longum non eſt, ita dilucidum eſt ac facũdum, niſi ſiquid hic detrivi malus interpres. Precor autem ut Dominus magis ac magis in te excitet ſincerum amorem Evangelii ſui, cui nunc non minus eſſe video periculi ab his qui *Chriſto* debitam victoriam ad ſe conantur arripere, quàm ab iis qui ſub hoſtium vexillis ſcindunt Eccleſiæ concordiam. Luctuoſa victoria eſt, quæ ſic civitatem liberat ab uno tyranno, ut eam tradat multis illo gravioribus. Si quid hic aliud ſpectetur quàm *Chriſtus*, non poterit eſſe læta victoria. Sed optima ſpes habet animum meum, fore ut *Chriſtus* hos tumultus vertat in lætum exitum, ſi modò nos promeriamur. Bene vale. *Baſileæ* III. Cal. Jul. Anno M. D. XXVII.

In ATHANASII Epiſtolas ad SERAPIONAM De Spiritu Sancto.

Reverendo in Chriſto Patri ac D. D. Joanni Epiſcopo Lincolnienſi in Anglia.
Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 88 ALiis alia placet venatio, reverende Præſul: mihi felicitatem opimam videor nactus, quòd nuper obtigit codex multas D. *Athanaſii* lucubrationes continens, & quod ad publicam *Chriſtianæ* ditionis utilitatem arbitror plurimum referre, nè quid omnium, quæ facundus ille propugnator Eccleſiæ ſcripta reliquit, deſideraremus. Et alioqui merebatur vir egregius, ut, juxta nomen ſuum, etiam apud mortales eſſet immortalis, totúsque ſupereſſet orbi. Hactenus enim paucas aliquot illius lucubrationes habemus, utcunque verſas. Nam commentarios in omnes *Pauli* epiſtolas, neutiquam aſpernandos, demiror quis quo caſu inſcripſerit *Athanaſio*, quum *Græci* codices titulum habeant *Theophylacti Bulgarienſis* Archiepiſcopi, tum phraſis plurimum diſcrepet ab hujus eloquentia; quòd ſi cui nè hæc quidem perſuadent, dabimus aliud argumentum: In commentariis, de quibus modò loquebamur, frequenter citatur *Joannes Chryſoſtomus* ac *Baſilius*, quorum uterque fuit *Athanaſio* annis ferè quadraginta poſterior. Ex *Chryſoſtomo* verò tam multa hauſerit, ut frequenter complures verſus, ad verbum, ex eo referat, ſuppreſſo autoris nomine; ſed frequentiſſimè ſenſum illius reddat, verbis aliquot leviter immutatis. Itaque videtur is *Theophylactus* recentiorum fuiſſe quiſpiam, nec *Hieronymo*, nec *Gennadio*, nec iis ex quibus *Tripartita* contexta eſt *Hiſtoria* cognitus, qui apud *Græcos* eam operam præſtiterit, quam *Beda*, *Remigius*, *Claudianus*, & ſi qui ſunt hujus generis alii, apud *Latinos*. Siquidem hi vitatis digreſſionibus, quibus apud populum diſſerens, frequenter admodum prolixis utitur *Auguſtinus*, & ſiquid aliud non perinde videbatur ad loci præſentis enarrationem pertinere, prætermiſſis, in compendium redegerunt ab aliis dicta fuſiùs. Habet & *Chryſoſtomus* crebras ac prolixas digreſſiones, in quibus tractat τὰ ἠθικὰ, ſed eas ferme ſub finem concionis: Ex hujus igitur, & aliorum variis lucubrationibus, *Theophylactus* contexuit ſuos commentarios in Evangelia quatuor, & omnes epiſtolas *Pauli*. Porrò, D. *Hieronymus*, ex iis quæ ſcripſit *Athanaſius*, recenſet duos libros adverſus gentes, quorum nos tantùm unum habemus: Item de *Pſalmorum* titulis quem habemus ex parte verſum. De perſecutione *Arianorum* plurimos, ex quibus nos aliquot nunc damus, *De Virginitate*, qui an is ſit quem nos hoc titulo reperimus περὶ παρθενίας, ἢ περὶ ἀσκήσεως, nondum ſatis liquet. Si illius eſt, multum ſubmiſit ſtilum ad virginis, cui ſcripſit, ſimplicitatem. Item contra *Valentem* & *Urſatium* librum unum. De vita *Antonii* monachi. Ἑορταστικὰς ἐπιστολάς, hoc eſt, epiſtolas ad feſtorum celebrationem pertinentes, quarum nihil habemus, niſi fortè in hoc genus referenda videntur ex quibus aliquot vertimus, De paſſione Domini, De pullo aſinæ, De blaſphemia in Spiritum ſanctum, & his nominatim commemoratis, addit *Hieronymus* & multa alia, quæ enumerare longum eſt. Ex his igitur quæ nobis obtigerunt, tibi talium deliciarum avidiſſimo, pauca deguſtanda vertimus, plura daturi, niſi nos, id temporis, tanta laborum moles circumvallâſſet, ut hæc ipſa magna ex parte pomeridianis horis dictare fuerimus coacti (audis dictaturam rei miſeræ ſplendidum vocabulum) haudquaquam ignari quantũ interſit inter ea quæ calamo tradimus ipſi, & ea quæ voce præimus amanuenſi. Sed ad hanc dictaturam nos præter morem adigit, partim indies imbecillior corpuſculi valetudo, partim efflagitatorũ

A inſtantia. Quòd ſi ſenſerimus hæc placuiſſe, captabimus otium, ac plura mittemus. Quanquam, juxta Proverbium, quo dicitur, *ubi mel, ibi fel; ubi uber, ibi tuber*, gaudium hoc meum, quo penè inſolenter geſtiebam, temperavit comes ægrimonia. Præter negotium, quod ſcriba ſuis cacographiis exhibuit, comperi ſubinde titulorum impoſturas, hoc *Athanaſio* tribuentium, quod vix ſani hominis videri poſſet, nè quid memorem de ambiguis: B in his non parum temporis & operæ nobis periit, dum inter vertendum quò longiùs proceſſeramus, hoc deprehendimus abſurdiora, ac tandem cœpta coacti ſumus abjicere. Ex hoc tamen genere fragmenta quædam dedimus. In quem, inquies, uſum? ut hinc liqueat quantâ impietate *Græcorum* quoque ſcribæ debacchati ſint in talium virorum monumenta, in quibus vel ſyllabam immutâſſe ſacrilegium eſt. Eadem temeritas quid non auſa eſt apud *Latinos*, in ſupponendis, truncandis, augendis contaminandis orthodoxorum commenta- C riis. Dicam quid nuper compererim; prodierant in lucem aliquot ſcripta *Clementis*, ac nonnullæ priſcorum Pontificum epiſtolæ: jubeo famulum recitare, nam hoc ſolatio ſoleo fallere quod temporis intercedit inter cœnam & ſomnum. Tandem incidimus in epiſtolam *Antheri Rom.* Pont. Illic comperimus complures verſus penè ad verbum intertextos, quos partim ex epiſtola D. *Hieronymi* ad *Heliodorum*, partim ex ejuſ- D dem ad *Nepotianum* epiſtola conſarcinator ille fuerat mutuatus, nec dubito quin pleraque ſint ejuſdem ſarcinæ reliqua, nam hæc tum fortè agnovimus. Argumentum apparet ſumptum ex eo quod *Catalogus Rom.* Pont. habet, hunc conſtituiſſe, ut fas eſſet Epiſcopis, ſi gregis utilitas ita poſtulâſſet, ad aliam Eccleſiam tranſire. Hujus querelæ nullus eſſet finis, ſi ſingula velimus perſequi. Utinam vel ſerò in hanc rem vigilet Epiſcoporum cura publica. Sed ad *Athanaſium*. Agnoſces in hujus E ſcriptis ſeculum huic non ita multum diſſimile. Cujus tumultibus utinam ille qui imperat ventis & mari, profligátque ſpiritus immundos hujus aeris, dignetur lætum aliquem finem imponere. Erat vir ille ſeculo tranquilliſſimo dignus, dediſſet nobis egregios ingenii facundiæque ſuæ fructus. Habebat enim verè dotem illam, quam *Paulus* in Epiſcopo putat eſſe præcipuam, τὸ διδακτικὸν, adeo dilucidus eſt, acutus, ſobrius, attentus, breviter omnibus modis ad docendum appoſitus. Ni- F hil habet durum, quod offendit in *Tertulliano*: nihil ἀνδεκάλιον, quod videmus in *Hieronymo*; nihil operoſum, quod in *Hilario*; nihil lacinioſum, quod eſt in *Auguſtino*, atque etiam *Chryſoſtomo*, nihil *Iſocraticos* numeros aut *Lyſiæ* compoſitionem redolens, quod eſt in *Gregorio Nazianzeno*, ſed totus eſt in explicanda re. Accipies guſtum, & remittes tuum judicium, quo nullum ſequimur libentiùs. Dominus te ſervet incolumem. *Baſileæ*, Anno à *Chriſto* nato, M. D. XXVII. G tertio die Martii.

In fragmentum ORIGENIS in Evangelium MATTHÆI.

Deſ. Eraſmus Rot. pio Lectori. S. D.

Epiſt. 89 INeptum fortaſſis alicui videbitur, in tam vaſto tot voluminum *Origenicorum* naufragio, unius fragmenti jacturam deplorare. Hoc enim perinde ſit, ac ſi quis cui navis precioſis mercibus onuſta periiſſet, unius pallii damnum defleat: quanquam ego ſic affectus ſum, ut quum de tam gravi jactura non queam non diſcruciari, ea tamen majore cum dolore deſiderem quæ ſcripſit in *Novum Teſtamentum*, in quo literarum *Hebraicarum* præſidio non perinde egebat, nec toties in rebus obſcuris ad dubias allegorias fu- B it confugiendum. Nuſquam *Origenes* non ardet, ſed nuſquam eſt ardentior, quàm ubi *Chriſti* ſermones actúsque tractat. Inter Evangeliſtas autem nemo, meâ quidem ſententiâ, plenius omnem Redemptoris vitam ac doctrinam complexus eſt quàm *Matthæus*; qui ut primus ſcripſit, ita primam laudem promeruit. Cæterùm hoc opus eſſe de genere Tomorum non ſolùm tituli qui extant apud *Græcos*, verumetiam ipſa res declarat, quocunque conſilio diſ- C ſecuit illud neſcio quis in Homilias. Neque enim hic uſquam vides clauſulam Homiliis familiarem, quæ ſemper exeunt in δοξολογίαν, admixtâ nonnunquam precatiunculâ. Tum ab his Commentariis quos habemus mutilos, decem abeſſe Tomos indicant *Græci* codicis tituli, ex quo nos adjecimus undecimum, ac duodecimi partem. Utinam licuiſſet ex pleno exemplari totum hoc opus inſtaurare ſtudioſis, lectu profectò digniſſimum. Unam alterámve D pagellam procurrimus in eam partem quàm habemus verſam, idque duplici de cauſa: primùm ut hoc argumento conſtaret hanc quam adjecimus partem illius operis eſſe portionem, quod habebamus truncum: dein ut ex hac qualicunque deguſtatiuncula Lector poſſit æſtimare, quantum ſibi permiſerit ille quiſquis fuit interpres: quem ut fateor incertum eſſe, quod abſit Præfatio, ita probabili conjecturâ colligi poteſt, fuiſſe *Ruffinum*. Neque enim *Hie-* E *ronymus* agnoſcit hoc opus, & vertendi licentia *Ruffinum* indicat, in quo fidem deſideramus potiùs quàm eruditionem aut facundiam, quum Interpretis magis etiam quàm Hiſtorici præcipua laus ſit fides. Vale.

In S. BASILII expoſitionem in ESAIAM.

Reverendiſſimo in Chriſto Patri, ac D. D. F
Joanni Epiſcopo Roffenſi, Deſ.
Eraſmus Roterodamus S. D.

TAntis & officiis & beneficiis, toties à te provocatus, Præſulum integerrime idémque doctiſſime, nè ſimpliciter ingratus viderer, cœpi tandem circumſpicere ſi quod munus literarium parare poſſem, tuâ dignum amplitudine, hoc eſt pi- *Epiſt.* 90. G um juxta atque eruditum; & commodum è *Grocini* Bibliotheca mecum advexeram D. *Baſilii* commentarios in *Eſaiam*, hoc eſt, eloquentiſſimi Theologi, in eloquentiſſimum Prophetam. Hunc aggreſſus, *Latinum* facere inſtitui, ſed quo altiùs deſcendo in operis penetralia, hoc minùs mihi viſum eſt, divinam illam *Baſilii* phraſim ſapere. Tametſi mox in ipſo libri veſtibulo, titulus nonnullam animo ſuſpicionem injecerat, ita teſtans

ab

ab ipſo quidem *Baſilio* deſcriptum opus, cæterùm ab illius obitu, ab alio quodam Presbytero evulgatum. Auxit ſuſpicionem, quod nè apud ſcriptores quidem, qui *Baſilii* recenſent lucubrationes, hujus voluminis ulla fiat mentio. Proinde ſum in hac propemodum ſententia libros hos, aut alterius eſſe *Baſilii*, ut ſunt ejus nominis plures, non illius *Cæſarienſis* Epiſcopi, cui frater fuit *Gregorius Nazianzenus*, aut titulum ſtudio additum, quo magis commendarentur Lectori. Quod ni tu prorſus à me diſſentis, mihi non ſatis idoneum videtur, vel quod tuo dicetur nomini, vel in quo nos tantum ponamus operæ. Guſtum interea damus, tuum in exteris judicium, non ſecus atque oraculum, ſecuturi. Bene vale, è *Cantabrigia* tua Anno milleſimo quingenteſimo decimo.

In S. Basilii librum De Spiritu Sancto.

Reverendo in Chriſto Patri ac Domino D. Joanni Dantiſco Epiſcopo Culmenſi, ſereniſſ. Poloniæ Regis apud Cæſarem oratori, Deſ. Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 91 NÆ tu mihi tui cupientiſſimo, te totum ἀφθόνως exhibuiſti, Præſul ornatiſſime: Nam mentis ingeniique tui ſimulacrum, hoc eſt integritatem, candorem, pietatem, eruditionémque non vulgarem in carminibus epiſtoliſque tuis, haud ſecus atque in ſpeculo contemplari libet; oris autem habitum, & in hoc quoque magna ex parte relucentem animum miré repræſentat imago gypſo ſingulari artificio expreſſa: quo certè ſum æquior aulicis negotiis, iſti ſabulæ revera motoriæ, quam tot jam annis agere cogeris, quæ hactenus obſtitit, quo minus licuerit propiùs exoptatiſſimâ tuâ conſuetudine frui,

—— Corámque vivas audire, & reddere voces.

Nondum quidem expletum eſt, ſed tamen bona ex parte mitigatum eſt meum tui deſiderium. Verùm nè nullâ penſatione videantur παλίνδρομοι αἱ χάριτες, quemadmodum tu mihi pectus aureum gypſo expreſſum exhibuiſti, ita tibi viciſſim ſcriptorem mitto chartaceâ expreſſum materiâ, verè gemmeum, niſi ſi quid plaſtæ culpâ factus videbitur deterior. Miſiſti τὸν πάνυ βασιλέα, inter hujus ævi Monarchas ſine controverſia primum; ego remitto τὸν ἀληθῶς μέγαν Βασίλειον, omnium ſuffragiis inter *Græcos* ſcriptores principem, meo quidem penicillo, non in gypſo, ſed in charta deformatum, quàm feliciter, tuum erit judicium, qui literaturam utranque pulchrè calles. Argumentum eſt *De Spiritu ſancto*, quem *Arii* viperina poſteritas Filio, non Deo, quemadmodum ille docuit, ſed creatæ ſubſtantiæ miniſtrum adjungere conata eſt, ut in conſeſſu perſonarum tertium imúmque ſubſellium cederet Spiritui. Ea quæſtio per illa tempora ſervebat ut quum maximè; & ut fit, ex una excetra multis ſubinde capitibus enaſcentibus, ac diverſis opinionum ventis tacto turbine inter ſe decertantibus, Eccleſiæ navis non minùs jactabatur ſectarum undis, quam hodie ſummo cum animi dolore jactari videmus: nimirum altum dormiente *Chriſto* in animis hominum, quum omnium, tum eorum præcipuè in quibus maximè debebat vigilare. Hoc probatiſſimi datoris opus, quoniam videbam à *Gregorio Nazianzeno* magnopere laudatum in monodia, nec hactenus à quoquam, quod equidem ſciam, *Latinè* verſum, eò libentius hoc laboris mihi ſumpſi, quod ſubodorarer hiſce temporibus, furtim reviviſcere conantem jam olim extinctæ viperæ progeniem, quæ rurſus duas perſonas, Verbum & Spiritum, meditatur à vero Dei cognomine depellere, ut jam hac in parte nihilo meliores futuri ſint *Chriſtiani*, quàm *Judæi* aut *Turcæ*: qui, quoties ſeſe componunt ad pietatis profeſſionem, facilè patiuntur *Chriſtum* appellari Prophetam aut etiam Deum, ſi urgeas: ſed talem, qualis fuit *Moſes*, cæteríque Prophetæ. Si quis indignetur *Moſen* æquari *Chriſto*, fatentur *Chriſtum* longè potioribus donis à Deo locupletatum. Qui modeſtiores ſunt, fatentur Spiritum ſanctum excellentem eſſe creaturam, ſed *Chriſto* famulantem: quibus minus eſt frontis, aiunt Spiritum ſanctum nullam eſſe ſubſtantiam, ſed tantùm bonæ mentis concitationem: ſed abſit ut hujuſmodi viperarum ſibila quenquam afflent in nomine Patris, Filii, & Spiritus ſancti renatum. Non hîc ſumam operam in prædicandis *Baſilii* laudibus, nè audiam τὸ τὶς αὐτὸν ψέγει· non ſilebo tamen quid mihi inter vertendum acciderit. Viſus ſum mihi in hoc opere deprehendiſſe factum, quod in celeberrimis quibúsque laudatiſſimíſque ſcriptoribus, velut in *Athanaſio*, *Chryſoſtomo*, & *Hieronymo* factum & videmus & indignamur. Quid iſtuc, inquis? Poſteaquam dimidium operis abſolveram citra tædium, viſa eſt mihi phraſis aliam referre parentem, aliúmque ſpirare genium. Interdum ad tragicum cothurnum intumeſcebat oratio, rurſus ad vulgarem ſermonem ſubſidebat, interdum ſubinane quiddam habere videbatur, velut oſtentantis ſe didiciſſe quæ *Ariſtoteles* in libris *De Enunciatione* & *Prædicamentis*; *Porphyrius* in libello *De quinque vocibus Prædicabilibus*, tradiderunt. Ad hæc, ſubinde digrediebatur ab inſtituto, nec ſatis concinnè redibat à digreſſione: Poſtremò, multa videbantur admiſceri, quæ non admodum facerent ad id quod agitur: quædam etiam repetuntur oblivione veriùs, quàm judicio: quum *Baſilius* ubique ſit ſanus, ſimplex & candidus, ſibi conſtans, atque etiam inſtans, nunquam ab eo quod agitur excurrens temerè, nuſquam divinis myſteriis admiſcens philoſophiam mundanam, niſi per adverſarios coactus, idque contemptim: ſed ubique placidus, ac virgineo quodam pudore incedit, ab omni oſtentatione alieniſſimus, nè in pugna quidem ab ingenii lenitate recedens. Ex his rebus ſubiit animum meum ſuſpicio, ſtudioſum quempiam, quo volumen redderet auctius, multa intertexuiſſe, vel ex aliis autoribus decerpta emblemata (nam hoc argumentum à compluribus *Græcis* accuratè tractatum eſt) vel ex ſeſe reperta. Sunt enim in his quædam erudita ſed à charactere *Baſilii* diſcrepantia; quædam rurſus ejuſmodi, ut indole referant parentem ſuum, videlicet eum, qui doctiſſimis *Athanaſii* libellis *De Spiritu ſancto*, ſuas loquaces, ſed elumbes attexuit nænias, quique in Epiſtolam ad *Corinthios* poſteriorem, & in *Apoſtolorum Acta Chryſoſtomus* haberi ſtuduit. Porrò; ſceleratiſſimum contaminandi genus eſt, egregiorum virorum clariſſimis purpuris ſuos pannos intertexere, aut, ut meliùs dicam, generoſa illorum

illorum vina ſuis vapis corrumpere: quod in *D. Hieronymi* commentariis, quibus enarrat *Pſalmos*, intolerabili ſacrilegio factum eſſe clarius eſt, quàm ut negari poſſit. Adverſus tantam eccleſiæ contumeliam promptum erat remedium, ſi Principes & Epiſcopi librorum, quos lectu dignos cenſuiſſent, archetypa in certis Bibliothecis reponenda curâſſent. In his itaque vertendis fateor mihi nonnihil obrepſiſſe tædii, adeo ut identidem illud *Maronis* mecum ſubmurmurarem,

Non alius vires, converſáque numina ſentis?

quum in cæteris nihil eſſet quod offenderit guſtum meum. Sed hanc meam ſuſpicionem nihil aliud haberi volo quàm ſomnium, ſi tu diſſenties. Sub operis calcem veluti cèleuma canens, excurrit in navalis pugnæ deſcriptionem, verbis planè tragicis phaleratam, in qua mirè ponit ob oculos eccleſiæ tum miſerabiliter fluctuantis imaginem, ſed non ita multum abhorrentem ab horum temporum ſtatu, in quibus tam cæca eſt opinionum digladiatio, ut interdum amicos, pro hoſtibus feriamus, nec ulla ſit charitas aut concordia, ſi qua eſt ulla, niſi quam conciliavit erroris conſpiratio, hoc eſt, morbus communis: & in tanta dogmatum varietate, in tanta morum corruptione, in tam confuſo vociferantium tumultu, propemodum ſublato rerum hominúmq; diſcrimine, meritò dubitet aliquis, cui ſeſe globo adjungat. Nulla ſinceritas, ſed prodigioſa quædam calumniandi ſcabies, nè dicam rabies, habet pleroſq; vel alienorum lapſuum ſævos expenſores, vel rectè dictorum malignos interpretes. Sub omni lapide Scorpius dormit. Ex unica ſyllaba quantus tumultus incomparabili viro ſuſcitatus eſt? quoniam in ſolenni clauſula precationis aut concionis pro, *in Spiritu*, ſemel atque iterum dixerat, *cum ſpiritu*, *Baſilius* per omnes urbes, per omnes pagos, per omnia fora, per omnia conventicula calumniantium vocibus lapidabatur: nec illum vel inculpata morum integritas, vel eruditio rara, cum pari facundia conjuncta, vel ipſa functionis dignitas, vel admirabilis quædam erga omnes, tum comitas, tum benignitas, à venenatis obtrectatorum ſibilis vindicare potuerunt: ut ego optimo jure nimis delicatus videri poſſim, ſi nullo pacto cum tali viro conferendus homuncio, linguacium quorundam obtrectationes perpeti non queam. Simul illud ex hoc argumento liquet, quod ſcripſit beatus *Hieronymus*: *Arianorum*, *Eunomianorum*, *Origeniſtarum*, aliorúmque circa divinas perſonas errores, ex humana philoſophia duxiſſe ſeminarium: non quòd Philoſophia per ſe ſit impia, ſed quòd ad hujus regulam cœleſtis illa philoſophia quæ venit è ſinu Patris per Filium, nec velit, nec debeat exigi. Qui namque iſti, qui nihil aliud erant quàm homines, divina myſteria poſſint perſpicere, qui ſic in pleriſque naturæ rebus cæcutierunt? Quanquam illi qui tum divo *Baſilio* faceſſebant negotium, Philoſophaſtri veriùs erant quàm Philoſophi. Apud imperitam multitudinem ſeſe pro conſummatis Philoſophis venditabant, quod ex *Ariſtotele*, *Porphyrióq;* deguſtârant veriùs, quàm didicerant. quid ſit Enunciatio, quid Genus, quid Species, quid Subſtantia, quid Accidens, quid Quantitas, quid Qualitas, quid ad Aliquid, quot modis dicantur Oppoſita, quot modis aliquid vel ſit in alio, vel de alio prædicetur. Quæ nunc ſunt elementa puerorum ad Philoſophiæ limen acce-

A dentium, ut iſtorum impietas magis ſit imputanda falſæ perſuaſioni, quàm Philoſophiæ. Quas turbas concitâſſent in orbe, ſi illa quoque deguſtâſſent, quæ *Ariſtoteles* tradidit De formis Syllogiſmorum, De Demonſtrationibus, De Topicis, & Elenchis, De naturalibus, & iis quæ ſunt ultra naturalia? ſed evehor longiùs, ut in præfatione. Itaque ut finiam, Quicquid hic eſt noſtræ opellæ, tibi dicatum eſſe volui, Præſul ampliſſime, non tantum ob id, ut tui B nominis lenocinio ſtudioſis reddatur commendatius, verùm multò magis ut acri tuo judicio, tuáq; limà fiat emendatius: nam primam manum ad te mitto. Hic ſiquis mihi temeritatis dicam ſcribat, nihil aliud adferam ad ejus criminis purgationem, quàm naturam, & hac valentiorem diutinam conſuetudinem. Naturam refingere difficillimum eſt, ſed multò difficilius dediſcere quod diutinus uſus penitùs infixit, utranque alteri junctam mutare prorſus ἀδύνατον arbitror homini, Θεοῖς δὲ τὰ πάντα C δυνατά. At iſthuc inquies eſt accuſare teipſum, potiùs quàm excuſare. Quid facias? Sæpenumerò tamen apud clementem Judicem veniam promeruit ingenua culpæ confeſſio. Cujus tamen partem aliquam, ſi libeat tergiverſatorem agere, in typographos rejicere liceret, qui mihi fere extorquent ovum antequam pepererim; & ſiquid conceptum eſt, non ſinunt fœtum mâtureſcere, ſed, invitâ *Lucinâ*, cogunt per abortum ejicere. Non ignorabam quid te dignum eſſet, vir clariſſime, ſed imitatus, D Græculum illum è paupere pera depromo paucos obolos ὁ κατ' ἀξίαν σὺ ὦ ἐσθλέ, εἰ γὰρ πλέον εἶχον, πλέον ἐδίδουν. Precor ut iſta motoria fabula, quam tot jam annos agis, ſortiatur cataſtrophen tum tibi privatim, tum publicè Regno *Poloniæ* fœlicem, téque *Sigiſmundus* Rex, ut ſiquis alius omnibus ornamentis egregio Principe dignis cumulatus, dulci patriæ, gregíque chariſſimo, cujus ſolicitudo pietatem tuam per omnes negotiorum undas comitatur, brevi reſtituar. Datum apud *Friburgum* E *Briſgoiæ*, pridie Calendas Maias, Anno à *Chriſto* nato, M. D. XXXII.

In D. BASILII Homilias de laudibus JEJUNII.

Deſ. Eraſmus Roterodamus ornatiſsimo viro D. Joanni Cholero præpoſito Curienſi. S. D.

F NE ſemper accipias à nobis Epiſtolas ſteriles atq; ἀδώρους, mittimus duas Homilias *De laudibus Jejunii*, quod nunc magna ex parte ſublatum è vita *Chriſtianorum* & videmus, & dolemus. Dices has ante fuiſſe verſas: fateor, nimirum à *Raphaele Volaterrano*. Sed ob id ipſum hoc operæ ſumpſi, quo declararem quantum ſit periculum quorumlibet verſioni fidere, quantóque rectius ſit ex ipſis haurire fontibus. Demiraberis ipſe ſat ſcio, ſi utriuſque noſtrûm tranſlationem cum *Græcis* contuleris. Nam id ut cuivis in promptu ſit, proviſum eſt G edito *Græcè Baſilio*. Poſterior Homilia mihi non videtur *Baſilii*, ſed ſtudioſi cujuſpiam ſeſe ad prioris æmulationem exercentis. Equidem non pugnabo, ſiquis diverſum ſentiat, arbitror tamen eruditos, ſi propiùs admoverint oculos, meæ ſententiæ ſubſcripturos. Probo genus exercitationis, at eorum fucos non probo, qui nota ac degenerantia ſummorum virorum titulis

Epiſt. 92.

titulis obtrudunt orbi. Impoſituram hanc & in *Athanaſii*, & in eloquentiſſimi cujusque ſcriptis deprehendimus. Ab hac audacia ſaltem *Baſilii* Magni divinitas debuit abſterrere. Quanquam in hoc autore parciùs eſt peccatum. Adjecimus & *Hieronem Xenophonticum*, cui admovimus [illegible]. Bene vale. Datum apud *Friburgum Briſgoiæ*, Anno à *Chriſto* nato, M. D. XXXII.

In Enchiridion Militis Chriſtiani.

Deſ. Eraſmus Roterodamus amico cuidam aulico S. D.

Epiſt. 93. EFflagitâſti non mediocri ſtudio, frater in Domino dilectiſſime, ut tibi compendiariam quendam vivendo rationem præſcriberem, quâ A inſtructus, poſſes ad mentem *Chriſto* dignam pervenire. Ais enim te jampridem aulicæ vitæ pertæſum, hoc tecum agitare, quo pacto queas *Ægyptum* unà cum ſuis & vitiis & delitiis effugere, ac *Moſe* duce ad virtutum iter feliciter accingi. Quo mihi chariores, hoc impenſiùs gratulor tuo tam ſalutari propoſito, quod ſpero, vel citra noſtram operam fortunabit provehétque ipſe, qui dignatus eſt excitare. Ego tamen nimis quàm libens parui vel homini tam amico, vel tam pia B poſtulanti. Tu modò annitere, nè vel ipſe noſtrum officium ſine causâ videare flagitâſſe, vel ego ſine fructu tuæ morem geſſiſſe voluntati. Imò votis communibus benignum illum *Jeſu* ſpiritum imploremus, ut & mihi ſcribenti ſuggerat ſalubria, & tibi ea reddat efficacia. Bene vale.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM

LIBER TRIGESIMUS.

Eraſmus Roterodamus Huberto Barlando Medico S. D.

Epiſt. 1. SI deeſt quod rideas, *Huberte* ſuaviſſime, en tibi argumentum. *Stunica*, quem dicas *Romæ* prorſus agere γελωτοποιεῖν, pridem emiſit libellum, quem *Friburgi*, dum ſuppellectilem migratione confuſum excutio, fortè reperi, ac E dum præter ſolitum eſſet ocii nonnihil, percurri, in quo veterem interpretem ſic vindicat à ſolœciſmis, ut aſſeveret illum & benè *Latinè* & eleganter vertiſſe omnia. Audis magnificam [illegible]. Hîc aſſumit quædam manifeſtò falſa, quædam vehementer controverſa. Manifeſtæ vanitatis eſt, quod in Præfatione prædicat me gracculum *Æſopicum* referentem, compilâſſe *Laurentii Vallæ* commentarios, atque illius ſuppreſſo nomine aliena pro meis venditare, quum F omnium primus *Vallæ* commentarios meâ operâ meóque ſumptu curaverim evulgandos *Lutetiæ*; deinde quum innumera ſint in meis quæ *Laurentius* non attigit. denique quum in ipſo opere toties citem *Vallæ* nomen, niſi fortè putavit mihi ad quamvis frivola facendam *Laurentii Vallæ* mentionem, præſertim quum liber extaret.

Porrò, hanc editionem vulgatam, eam eſſe quam divus *Hieronymus* juſſu *Damaſi* caſtigavit, G ſic eſt controverſum, ut inter manifeſtò falſa numerari poſſit. Habes pollicitationem prologi, nunc accipe concluſionis triumphum. Jactat nihil eſſe ſuavius, quàm eum hominem indoctum illiteratúmque toti orbi commonſtrare, quem multi antea putârunt aliquid ſcire: & ſubinde gloriatur ſe *Eraſmum* vincere non ſolùm in ſacris literis, verùm etiam in prophanis, in quibus mihi videar excellere. Quàm proclive eſt eſſe diſertum, ubi quis ſibi permittit quicquid collibitum eſt fingere. Nam ipſe nec ſacrarum nec prophanarum literarum peritiem inſignem unquam jactavi. Et ſi hanc laudem affectat *Stunica*, per me quidem ſuo fruetur arbitratu. Verùm nè plus ſatis ſibi placeat hac victoriâ, habet hoc ſeculum pluſquam decem millia, quibus in omni literarum genere lubens herbam porrigo. Utinam adeſſet *Stunicæ* tantum eruditionis, quantum ſibi tribuit. Cæterùm quid ſtultius quàm eum protinus haberi doctiorem, qui in opere alieno præſertim vario reperit quod arrodat? Non mihi videor dignus qui *Hermolao Barbaro* ſi viveret, matulam porrigam, & tamen in illius ſcriptis ſunt, quæ jure poſſim carpere. *Nicolaus Leonicenus* quædam notavit in *Plinio*, num ideo continuo doctior? Ipſe divum *Auguſtinum*, *Ambroſium* & *Thomam* aliquot in locis reprehendo, nec immeritò, num ideo doctior? *Aulus Gellius* indicavit in *M. Tullio* memoriæ lapſum, & autore *Auguſtino* literatores in oratorum eloquentiſſimis libris deprehenderunt ſolœciſmos, quos aliquot & ipſe in *Cypriano*, *Hilario*, *Ambroſio*, & *Hieronymo* poſſum à me notatos oſtendere. Denique ſutor reprehendit aliquid in *Apellis* tabula, num ilicò gloriabitur *Apellem* ab ſe victum? Quis hoc non videt eſſe ſtultiſſimum, etiamſi quid animadverſum ſit fœdi pudendique lapsûs. Nunc mihi vide quàm ex frivolis nugis, quos triumphos agat *Stunica*. Exagitat capitis numerum perperam notatum, fortaſſe typographorum incuriâ, nuſquam enim peccatur ſæpiùs. Sed age, ſit meus memoriæ calamive lapſus, quid eſt quod hic plaudat *Stunica*, quum hoc officii non rarò mihi præſtent famuli, & amanuenſes? Librum Annotationum ſcribere difficile eſt, at nihil facilius quàm in magno opere *Mo-*

mum agere, & nævum aliquem qui fefellerit oſtendere. Denique ſi ex profeſſo ſuſcepit interpretem ab omni ſermonis vitio vindicandum, cur tot loca à me notata diſſimulat? Tametſi quid ſtultius quàm hoc anxiè à ſacris literis depellere, quod in illarum gloriam à probatiſſimis viris prædicatur, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, &c. Et qui tales ſcribit libros, mihi objicit ingenii obtuſitatem, quo convicio nè tantulum quidem offendor, tantum à *Stunica* objici rideo. Verum nè pluribus morer, loca ſingula tribus verbis indicabo.

1. *Matthæi* cap. 5. Noto quòd interpres recedens ab Evangeliſtæ verbis, poſt *mille paſſus*, ſubjecerit *alia duo*. *Stunica* dicit rectè intelligi *alia duo*, nimirum *millia*, quia præceſſit *mille*. Verùm illud *mille* quod anteceſſit Adjectivum eſt, non Subſtantivum. Nec agitur quid poſſit ſubaudiri, ſed de ſermonis integritate agitur. Niſi fortè videbitur *Latinè* dicere, qui ad hunc loquetur modum, *Do tibi mille nummos, cras daturus alia duo*. Excuſari poterit, ſi hæc ſermonis forma reperiatur apud probatos ſcriptores. Nunc quum per ſe ſit abſurda, nec apud ullum veterum inveniatur, quid eſt quod nugatur *Stunica*? At præceſſit, inquit, *mille paſſus*, ad quod non reſpondet, *alios duos mille paſſus*. Verùm quid opus erat dicere *mille duos paſſus*, quum *Matthæus* ſcripſerit μίλιον, id eſt, *millarium*: Et ſi omninò fuiſſet cauſa gravis, cur mallet *mille paſſus*, dicere poterat, *alteros bis mille*. Quid hac annotatione ſtultius? Et tamen colligit *Stunica*, interpretem hìc eleganter ac propriè loquutum.

2. *Matthæi* 6. Quoniam ſolœciſmum indicans inverſo vocum ordine dico, *Magis pluris eſtis vos*, quum habeatur, *vos magis pluris eſtis*, exprobrat memoriæ lapſum, quaſi verò id quicquam ad rem faciat. Hìc hoc colore tuetur interpretem, quod Comparativi duplicationem retulerit ex idiomate ſermonis *Hebraici*. Atqui hæc præcipua eſt ſolœciſſandi occaſio, quòd *Latinè* loquentes alienæ linguæ tropos referimus. Hoc *Stunicæ* commentum ſi recipimus, emendatè loquetur, qui pro, *ut ita loquar*, dixerit, *ut figura dicere*, quod *Græci* rectè loquuntur, ὡς τύπῳ εἰπεῖν. Item qui pro *incumbit in hanc rem*, dixerit, *ille jacet ibi ſupra ad*, quod noſtratis linguæ formam expreſſerit. Id ſi libeat aut vacet pluribus exemplis ob oculos ponere, quos cachinnos ſim eruditis excitaturus? Et tamen hæ ſunt illæ præclaræ Annotationes, quibus *Stunica* declarat orbi ſe eſſe virum undiquaque doctiſſimum; *Eraſmum* nihil omninò ſcire literarum. Sed hìc ad aliam confugit ancoram. Apud *Plautum* legimus:

Nam niſi qui argentum dederit, nugas egerit,
Qui dederit magis majores nugas egerit.

Primum quis unquam ad *Plautinam* vel licentiam vel obſoletam antiquitatem exegit orationem proſam? Deinde *Plautinus* verſus non conſtat, niſi in *magis* eliſeris *s*. Probabilius eſt fuiſſe ſcriptum, *Qui dederit, is majores nugas egerit*. Habes inſignem *Eraſmi* errorem.

3. Accipe magis inſignem. Eodem cap. *Videbis ejicere* pro *diſpicies ut ejicias*, aſſeverat purè ac *Romanè* dictum ab interprete. Quo argumento? Quia *Græcè* ſcriptum eſt διαβλέψεις ἐκβαλεῖν. Sequitur ſuam regulam, quam modo docuimus eſſe ridiculam. Addit quiddam inſigniter impudens, *videbis ejicere*, nihil aliud ſonare *Latinis*, quàm quod *Græcus* ſonat διαβλέψεις ἐκβαλεῖν. *Nil intra eſt oleam, nil extra eſt in nuce duri.* Hìc miſeræ cornici detracta eſt una pluma, ſic enim ille jocatur.

4. Sed infeliciùs decidet altera. *Matthæi* 8. *Quid nobis & tibi*, pro eo quod erat, *quid tibi nobiſcum*, aſſeverat eleganter dictum. Qui ſic? Phy, vel cæco perſpicuum eſt. Sic enim loquuntur *Hebræi*, & *Hebraicam* formam expreſſit Evangeliſta, à cujus verbis non oportet diſcedere. Poſtremò *Hieronymus* eandem figuram reddidit *Judicum* 11. Quis credat *Stunicam* fuiſſe ſobrium quum hæc ſcriberet? Non licet ab Evangeliſtæ verbis uſquam diſcedere? Cur id ſexcentis locis fecit interpres? Cur *Hieronymus* in Vetere Teſtamento paſſim recedit ab idiomate ſermonis *Hebræi*? Id ni feciſſet, quæſo te quid eſſet eo ſermone prodigioſius? Quas leges nobis præſcribit hic nugator. At longè alias præſcripſit *Hieronymus*, in libello *De optimo genere interpretandi*:

5. *Matthæi* 11. *Quum conſummâſſet præcipiens*, pro eo quod erat, *quum feciſſet præcipiendi finem*, aſſeverat ſermonem merè *Romanum*. Ad quam regulam? Quia reddidit *Græci* ſermonis figuram. Itaque *Latinè* loquetur qui dixerit μέμνημαι ἐλθών, *memini veniens*, pro *memini me veniſſe*.

6. Eodem cap. *Pauperes evangelizantur*, pro eo quod erat, *pauperibus adfertur bonus nuncius*, autumat eſſe *Latinum*, confitens interim hanc ſermonis formam *Latinis* inauditam eſſe: perinde quaſi quis dicat, Nummum eſſe aureum, quum tamen non habeat aurum. Nam *Latinè* loquentium conſuetudo, norma eſt bene *Latinè* loquendi. Rogat ſi quis ad *Græci* ſermonis formam dicat eos annunciari, quibus aliquid annunciatur, num *Eraſmus* ſit vetiturus nè id faciat? Per me licebit ut ſic loquatur *Stunica*, ſed quo minùs *Latinè* loquatur, obſtabit *Latinè* loquentium conſuetudo: niſi fortè *creditum* poterimus dicere, cui quid *concreditum* eſt; & *bene paſſum*, qui *affectus eſt beneficio*. Poſt hæc flagellat *Vallam* pudendo errore lapſum, quod putârit εὐαγγελιζομένους accipi hìc ſignificatione activâ. Id quum didicerit ex Annotatione mea, tamen velut ab ipſo repertum jactat, quod in hoc libello paſſim facit, atque interim me fecit corniculam *Æſopicam*, ipſe propriis plumis conſpicuus.

7. Illud verò vehementer etiam ridiculum putat, quod capite decimo quinto interpres pro *ſcribæ Hieroſolymitani*, verterit *ſcribæ ab Hieroſolymis*. Nihil enim intereſſe. Poſt hac igitur *Latinè* loquetur, qui dixerit *Stunicam ab Hiſpania* delirare *Romæ*, pro eo quod erat *Stunica Hiſpanus* delirat *Romæ*. Quanquam hic ſermo præter ſolœciſmum habet amphibologiæ vitium.

8. *Matthæi* 20. *Principes gentium dominantur eorum*, negat interpretem fugiſſe quod ἐθνῶν ſit neutri generis, ſed ad rem ſignificatam reſpexiſſe. Id videri poterat probabile, niſi interpres multis aliis locis ad hunc lapidem impingeret. Velut in *Pſalmo*, *Spiritus Domini replevit orbem terrarum. & hoc quod continet omnia.* Jam ſic ubi deprehendiſſem apud autores probatos, *dominatur eorum*, non annotâſſem eſſe ſolœciſmum; *Stunica* nullum autorem profert, prolaturus haud dubiè ſi quid haberet.

9. Eodem

9. Eodem cap. *Stunica* rectè *dicitur miniſtrari, cui miniſterium exhibetur.* Ad quam regulam? *Quia ſic*, inquit, *loquuntur Græci.* Itidem rectè dicetur, *committi, cui aliquid committitur.* Atque hic homo prudens impingit mihi calumniam.

10. *Matthæi* 22. *Impleta ſunt nuptiæ diſcumbentium*, putat *Latinè* dictum, quod *Virgilius* dixerit.

Implentur veteris vini:———

quaſi ſtatim liceat in oratione ſoluta, ſi quid Poetæ vel ad oſtentationem antiquitatis, vel pro ſuo jure dixerint. Tum ſi rectè dicitur, *plenus vini*, non ſtatim *Latinè* dicetur *impletus vini*; & ſi *Latinè* dicitur, *homo vini plenus*, continuò rectè dicetur, *domus impleta convivarum.* Nam quod ex *Cicerone* profert ridiculum eſt, *neque ollam denariorum implere*: genitivus enim non refertur ad *implere*, ſed ad *ollam*, quæ denariis erat deſtinata. Nam *ollam denariorum* dixit, denariis reponendis deſtinatam.

11. Eodem cap. *Neque nubentur*, docet priſcos dixiſſe *nubor*, unde *nupta* & *nuptus*. Fateor hoc dixit antiquitas, ſed obſoleta; quam imitari nunc ſolœciſſare eſt. Quúmque divus *Hieronymus* indicet interpretem reddidiſſe *Græci* ſermonis idioma, quod tamen non reſpondeat conſuetudini *Latinæ* *Stunica* tamen pronunciat eſſe *Latinum.* Quid enim eſt ſolœciſſare, quàm præter conſuetudinem rectè loquentium loqui. Jam & illud ſuave, quod quum agatur de caſtimonia linguæ *Latinæ*, profert nobis *Tertullianum* autorem: nec minus ineptum, quòd quoniam *Tertullianus* ſcripſit *ubi non nubitur*, colligit dici *nubor.* Hàc ratione dicemus & *vivor*, quia *Terentius* dixit, *ubi non verè vivitur*: dicetur *dormior*, quia *Juvenalis* dixit,

——— *Minimum dormitur in illo.*

O *Chryſippum*, cui ego ſum *Araſmus!*

12. Cap. 24. Ex *Suetonio* probat *Latinè* dictum *opiniones bellorum.* Quibus argumentis? Primùm quia *Græcè* eſt ἀκοάς. Atqui ſi non licet recedere ab Evangeliſtæ verbis, quemadmodum ante docuit *Stunica*. dicendum erat, *auditus*, ſive *auditiones bellorum.* Deinde, qui exactiùs requirunt *Romanæ* linguæ caſtimoniam, rejecturi ſunt *Suetonium* ex albo Judicum. Sed quid dixit *Suetonius*? *Exiit opinio deceſſurum eum.* Quid hoc ad *opiniones bellorum*? *Opiniones bellorum* nemo dixit, præſertim multitudinis numero. Sed *Ambroſius* ſic loquitur. Quid ni? refertus ſcripturæ verba. Nec ſtatim *Latinum* eſt, ſi quid dixit *Ambroſius.*

13. Admonueram quod quum ὅτι *Græcus* ambiguum ſit, interpres perperàm pro *quod* vertit *quia*: *quod* enim interdum eſt αἰτιακόν, *quia* nihil aliud ſonat quàm cauſam. *Stunica* docet nos, nihil referre utrum dicas *quod* an *quia*. In hujuſmodi orationibus, rectè dixiſti, *quia virum non habeo*, & confeſſus eſt, *quia non ſum ego Chriſtus*: nihil aliud intelligi, quàm intelligit populus *Chriſtianus.* Non ego laborabam quid intelligeretur, ſed quid ipſa exprimerent verba. Ridemus & intelligimus *Moriones* perperam loquentes, ſed poſteaquam illorum ſolœciſmis aſſuevimus: balbus balbum rectiùs intelligit. Non ſtatim *Latinum* eſt quod intelligitur à quolibet. Negat interpretem retuliſſe *Græci* ſermonis proprietatem, ſed *Hebraici.* Quid? an interpres evangelium *Græcè* proditum,

A vertit ex *Hebræis*? Sed valeat idem כי apud *Hebræos* quod ὅτι apud *Græcos*, continuò ne *Latinè* dicitur, quod ad peregrinæ linguæ formam dicitur? Interpres inquit evangeliſtæ vertit ad verbum, vertit igitur *Latinè*. Proinde contumeliæ eſt in Spiritum ſanctum ſi dicam interpretem vertiſſe perperam qui verbum verbo reddiderit. At hæc eſt unica ratio malè vertendi. Et ſi dicam in ipſius Evangeliſtæ verbis eſſe ſolœciſmum non opinor ullam

B injuriam fieri Spiritui ſãcto. Non enim in puritate ſermonis eſt regnum Dei. Quod ſi impium eſt reprehendere quod non variat ab Evangeliſtæ verbis, impiè fecit interpres qui toties recedit, etiam nullâ neceſſitate. Quis non miretur hujus hominis acumen?

14. *Lucæ* 1. Notâram interpretem pro *meminiſſe* μνησθῆναι vertiſſe *memorare*, quum codex habeat *memorari*. Bellè depulſus eſt ſolœciſmus, ſi typographus pro *i*. poſuit *e*. Non in hoc eſt τὸ σολοικόν,

C ſed in genitivo. *Memorare Latinum* eſt, & *memorari Latinum*; ſed *memorari teſtamenti*, pro *meminiſſe*, ſive *recordari*, doceat *Stunica* eſſe apud probos autores, & vicerit.

15. *Lucæ* 4. Notavi interpretem, ὅσα *Græcis* ancipitem vocem, & τοσαῦτα, ſæpè perperam vertere in *quanta* & *tanta*. *Stunica* nos docet, *quanta* & *tanta* rectè ad numerum referri, nec aliud valere quàm *quot* & *tot*. Id probat hoc lemmate, quia in hunc ſenſum ſubinde vertit inter-

D pres. Si hac ratione poterat defendi interpres, unico malagmate licebat omnibus illius mederi vulneribus. Doceat *Stunica* ſic probatos autores fuiſſe loquutos, ac dixiſſe, *tantos habes digitos in pedibus quantos in manibus*, pro *tot* & *quot*.

16. *Lucæ* 19. Exegiſſem *illud*, pro *illam* poſitum, *Stunica* mavult aſcribere librariis, quàm interpreti. Et ipſe in Annotatione demonſtro illam lectionem inveniri in quibuſdam antiquis codicibus. Sed interpres non hîc tantùm ſic dormitavit,

E quia præceſſerat ἐγγίζειν.

17. *Lucæ* 23. *Ventres quæ genuerunt.* *Stunica* dicit in caſtigatis codicibus legi, *qui genuerunt.* At ego in duobus meis codicibus reperio *quæ*; & quoniam ita ſubinde labitur interpres, non inſcitiâ ſed negligentiâ, probabilius eſt illud *quæ* à poſterioribus fuiſſe caſtigatum, quàm ab interprete poſitum. Verùm hac de re nolim contendere. Fuerit hic felicior *Stunica*, qui codicem habuerit emendatiorem.

F 18. *Joannis* 1. *Quaſi unigeniti à Patre*, oſtendi dicendum *Latinè tanquam.* Nam ὡς *Græca* vox anceps eſt, & ad rei veritatem, & ad ſimilitudinem. Id *Stunica* non refellit, ſed refert nobis verba *Hieronymi*, ſecus hunc locum interpretantis in epiſtola ad *Epheſ. cap.* 5. Quid illic docet *Hieronymus*? Gloriam unigeniti, non ſic accipiendum quaſi ſit alter unigenitus, cujus gloriam haberet & *Chriſtus*, ſed ut intelligamus ipſi *Chriſto* habitum à Patre honorem, non ut cuivis è numero ſancto-

G rum, ſed ut unigenito. Hoc commentum, aut nihil ad rem facit, aut pro nobis facit. Si enim eſt alter Filius Dei, *Chriſtus* non eſt unigenitus, ſed unigenito ſimilis. Atqui ad hunc ſenſum exprimendum, opus erat *tanquam*, non *quaſi*. Nec meâ refert, quod apud quoſdam affecta jam eloquentia *Romana*. ſecus uſurpatum reperimus *tanquam* & *quaſi*. Hic jacent ſimul *Laurentius* & *Eraſmus.*

19. *Joan.* 4. *Contuntur* verbum ut ſolœcum notâram,

târam. *At in Græco*, ait *Stunica*, *eſt συγχρῶνται, nec poterat interpres propriùs traducere*; nam *Stunica* verbis libenter utimur. Quid monſtri audio? Eſt hoc propriè transferre, verbum verbo reddere? Quis credat huic homini ſanum eſſe cerebrum? Fatetur hanc ſermonis formam nuſquam inveniri apud *Latinos*, tamen vult videri bene *Latinum*.

20. *Joan.* 6. *Navis fuit ad terram*, vult *Latinè* dici, & ſuſpicatur *Joannem* ſcripſiſſe, ἐπὶ τὴν γῆν, idque reclamante codicum omnium conſenſu. Si profert ullum *Latinum* ſic loquutum, aliquid egerit. Nunc fundit verba.

21. *Joan.* 7. *Feſto mediante*, vult eſſe *Latinum*, nec ullo probat argumento, niſi quòd licet effingere *Græcam* vocem. Id à priſcis factum in quibuſdam agnoſcimus. Nobit non idem licet. Alioqui quid erit noſtro ſermone portentoſius, ſi nobis hoc velimus permittere in reddendis *Græcis*.

22. *Joan.* 14. *Et majora horum faciet*, non alio colore defendis, niſi quòd interpres expreſſerit *Græci* ſermonis formam. Fatemur, ſed hoc ipſo commiſit ſolœciſmum, niſi fortè *Latinè* loqueretur, ſi pro *Pater major me eſt*, vertiſſet, *Pater major mei eſt*.

23. *Joan.* 15. *Ut fructum plus adferat*, ſic excuſat, ut exiſtimet locum à librariis vitiatum, quum nullus reperiatur codex, qui habeat hanc ſcripturam.

24. Eodem cap. *Et colligent ea*. *Stunica* legit *eum*. Id qui poteſt, quum Evangeliſta ſcripſerit αὐτὰ; At præceſſit κλῆμα non κλήματα. fateor, ſed oſtendi nihil in hujuſmodi referre, utrum ponas ſingularem vocem an multitudinis. Hic *Stunica* debebat inſpicere meam Annotationem, non tantum verborum fudiſſet incaſſum. Verum *Stunica* cenſet pro αὐτὰ legendum αὐτό. Id quum nullus habeat codex, tamen pro ſua autoritate pronunciat locum eſſe depravatum. Si quid fieret à me ſimile, quo boatu vociferaretur, *Eraſmum* emendare ſermonem Evangeliſtæ? Superius in ὅτι, quum dixiſſem interpretem expreſſiſſe formam *Græcam*, *Stunica* non tulit, & maluit hoc laudis aſſerere ſuæ linguæ. Hic quum iterationem Pronominis Relativi annotâſſem veniſſe ex proprietate ſermonis *Hebræi*, *Stunica* deridet, *Qui potuit*, inquit, *quum non eſſet Hebræus*? Quo quid dici potuit ſtultius? An *Latini* non ſæpe reddunt proprietatem *Græci* ſermonis, quum non ſint *Græci*? Evangeliſta retulit formam *Hebræi* ſermonis, & hanc reliquit interpres. Jam quid refert ad ſolœciſmum, utrum imitatione *Græci* ſermonis an *Hebræi* receſſerit à caſtimonia linguæ *Latinæ*? At *Stunica* negat in utraque lingua vitium eſſe, quod *Joannes* reddiderit proprietatem *Hebraicæ* dictionis, interpres *Græcum* expreſſerit, *Non eſt*, inquit, *vitium in Grammatica ſic loqui*, O leges!

25. *Actorum* cap. 2. notâram, *ad invicem*, pro, *inter ſe*. parùm *Latinè* dictum. *Stunica* defendit hoc colore, *Interpres crebrò ſic loquitur, ideo Latinè loquitur*. Deinde, *Valla non notavit hunc locum, ideo nihil habet vitii*. Poſtremò, *Apuleius dixit*, de repente, *licet igitur quibuſlibet Adverbiis addere Præpoſitionem*: & *Latinè* dicemus *ad extra, ad intra, ad ſupra*, & *ad infra*. O doctorem!

26. *Actorum* cap. 3. Notâram vocem *pœnitemini*, ceu parum *Latinam*. Hic mihi impingit calumniam non uno nomine. *Valla*, inquit, *non notavit hunc locum*; *& veteres dixerunt, pœnitemini*. Quid ſigni? Niſi ita eſſet, *Valla* damnâſſet. Mira enthymemata!

27. *Actorum* 5. *Venundatum erit in tua poteſtate*, quum præcederet *ager*. *Stunica* putat codices vitiatos, quum nullius teſtimonium poſſit adſerre, quúmque tot locis interpres ad eundem impingat lapidem.

28. *Actorum* cap. 8. *Multi autem eorum qui habebant ſpiritus immundos clamantes voce magnâ exibant*: hujus orationis abſurditatem ſic excuſat, ut dicat locum à libariis vitiatum. Atqui reclamat codicum omnium conſenſus.

29. *Actorum* 10. pro διὰ τρὶς, verterat *per ter*. Imò ob hoc ipſum, inquit *Stunica*, *Latinè* vertit, quia ſic habetur *Græcè*. Imò ob hoc ipſum loquutus eſt malè *Latinè*, quia *Græcam* formam non recipit *Latina* conſuetudo, rectè loquendi magiſtra. Quanquam *Græcè* non eſt *per ter*, ſed *ad ter*, ut hæc *Stunicæ* tergiverſatio nihil patrocinetur interpreti.

30. *Actorum* 16. *Foras portam*, pro *extra portam* *Latinè* dictum affirmat *Stunica*. Quo tandem argumento? Quia quædam Adverbia uſurpantur vice Præpoſitionum. Ubi? Hui, hoc ipſo loco, *foras portam*, & in *Pſalmis*, *ſubtus pedes*. Equidem ſcio quaſdam Præpoſitiones tranſire in naturam Adverbiorum, contra fieri nondum comperi. Sed donemus id factum in uno alteróve Adverbio, continuóve licebit in omnibus?

31. *Actorum* 17. pro ὡς τάχιστα verſum *quàm celeriter*, ſic excuſat, ut dicat eandem ſermonis formam inveniri apud *Ciceronem*, quum nullum interim proferat locum. Atqui quum ante tulerit legem, nè recedetur à verbis Evangeliſtæ, hic bis peccavit interpres; & quòd Superlativum verrit in Poſitivum, & quòd præter *Latinorum* conſuetudinem loquutus eſt.

32. *Actorum* 20. *Commendo vos Deo & gratiæ ejus qui poteſt*, &c. Indicâram, vertendum *quod*, ut referat verbum. *Stunica* docet, *qui poteſt* referendum ad *Deo* qui præceſſit: poteſt eò referri fateor, ſed nimium durè. Quòd ſi ad Deum retuliſſet, poterat dicere, τῷ δυναμένῳ.

33. Eodem cap. *Neque facio animam meam pretioſiorem quàm me*, ut tueatur interpretem, corrigit *Lucam*, quum nullus codex *Græcus* habeat aliam ſcripturam. Unde id aſſerit? Quod *Laurentius* locum prætererit tacitum. O ſyllogiſten!

34. *Actorum* 21. *Cum ſuadere ei non poſſemus*, ut oſtendat *Latinè* dictum, dubitat utrum velit aſſerere ſcribarum vitio, *ſuadere* poſitum pro *perſuadere*, an interpretem abuſum *ſuadendi* verbo, pro *perſuadendi*. Si vult prius illud recipere, proferat vel unius codicis teſtimonium: ſi poſterius verum eſt, conſtat interpretem vitiosè loquutum.

35. *Actorum* 26. *De omnibus quibus accuſor*, putat nihil referre addáſne Præpoſitionem an omittas. Itaque nihil intererit utrum dicas, accuſavit illum *variis rebus*, an *variis de rebus*: *Multis accuſor*, an *de multis accuſor*. Nam accuſatus eſt *multis criminibus*, perinde eſt quaſi dicas, *multis nominibus*. Quædam adduntur paterno caſu, quædam auferendi, ſed additâ Præpoſitione, quædam citra Præpoſitionem. In his nullum eſt *Stunicæ* diſcrimen.

diſcrimen. *Æſtimo* pro *exiſtimo* docet frequenter eſſe apud *Ciceronem*, ac verè dicit ſic frequenter in libris illius eſſe depravatum. *Beatum apud te*, ſic defendit, ut *apud te* referatur ad ſequentia. Sed quid hoc ordine durius: *Apud te quum ſim defenſurus*. Sed hunc ait eſſe *Græci* ſermonis ordinem. Imò res ipſa reclamat, μέλλων ἀπολογεῖσθαι ἐπὶ σοῦ, id eſt, *quod me defenſurus ſum apud te. Omnia quæſtiones*, ſic tuetur, ut dicat hoc à librariis viciatum. Verùm hic erant citanda vetuſtorum codicum teſtimonia. *Nulla* inquit, *erat hic labendi occaſio*. Vicerit, ſi nuſquam abſque occaſione, imò contra occaſionem labitur interpres, & tamen erat occaſio, πάντων enim vel maſculini generis eſt vel neutri. Itaque quoniam per maſculinum vertere erat abſurdum, vertit per neutrum, & eo neglecto ἐθῶν καὶ ζητημάτων, pro quo *Stunica* ſcripſit ζητήματων, reddidit genere fœminino. Sed unde colligit interpretem ſcripſiſſe *omnes*? *Non aſſeverat, ſed poſſumus*, inquit, *ſine dubio ſuſpicari*. Novum ſermonis genus! Quis ſuſpicatur abſque dubio? Et ſi nihil dubitat *Stunica*, cur confugit ad alteram excuſationem frigidiorem, quàm ut ſit referenda?

36. *Rom.* 2. *Inter ſe invicem cogitationum accuſantium aut*, &c. Hujus ſolœciſmi culpam rejicit in ſcribas, quum nullum proferat codicem ſyncerioris ſcripturæ. Nam quod ait *Ambroſium*, ſequutum veterem tranſlationem, manifeſtò falſum eſt. *Hieronymus* alicubi legit, *cogitationibus*, ſed nec ille ſequitur hanc editionem, licet minùs ab illa variet quàm *Ambroſius*.

37. *Rom.* 10. *Quis credidit auditui noſtro*, pro eo quod erat, *quis credidit verbis noſtris*: hoc colore tuetur à crimine ſolœciſmi, *Si hoc*, inquit, *vitium in Latino eſt, nimirum & in Græco quoque eſſe debet, quum illic ſit* ἀκοῇ. Fateor & in *Græco* redditam *Hebraici* ſermonis proprietatem. An ideo non eſt ſolœciſmus apud *Græcos* emendatè loquentes? Quid autem ad rem pertinet quod *Ambroſius* interpretatur, *Quæ audivimus abs te & loquimur*? ſed *Hieronymus* apud *Eſaiam* ita vertit. Quaſi verò *Hieronymus* obſervatione ſermonis *Hebraici* non frequenter recedat ab integritate *Romanæ* linguæ. Sed idem interpretatur his verbis ſignificari raritatem credentium. Verè dicit; ſed quid iſtuc ad *Bacchum*?

38. *Rom.* 12. *Odientes malum*, pro *odio habentes*, ita defendit: Veteres dixere *odio, odis, odivi*. Nec ullum profert exemplum, quum aliud doceant Grammatici. Nec protinus *Latinum* eſt quod habuit obſoleta antiquitas: Alioqui rectè loqueretur, qui nunc diceret, *ſcibo*, pro *ſciam*, quia ſic loquutus eſt *Terentius*. qui *Tiburchinabundus* & *Lurchinabundus*, quòd hæ voces extent apud *Catonem*: qui *hos lodices*, quia ſic auſus eſt loqui *Pollio*; qui *gladiolam*, quoniam ita dixit *Meſſala*; qui *parricidatum*, *Cœlium* ſequutus: qui *hoc naſum*, autore *Plauto*, aliàque plura quàm ut numero comprehendi queant. Sed *Hieronymus* vertit, *odebunt ſcientiam*, ut hoc donemus, non ſtatim *Latinum* quod ille vertit. Vertit *oderunt* in *Eſaia*. Tum *Ambroſius* legit *odientes malum*. Poſtremò *Valla*, non attigit hunc locum. Quid tum poſtea? Ergo baculus ſtat in angulo. O ratiocinatorem!

39. *Corinthios* 2. cap. 8. *Non minoravit*, pro *non minus habuit*, hoc lemmate tuetur, quod *Græcè* ſit ἠλαττόνησεν. Quid aliud efficit, quàm utrunque

A interpretem, dum exprimit ſermonis *Hebræi* proprietatem, vicioſè loquutum, ſi modò verbum ἐλαττόνω aut non receptum eſt apud *Græcos*, aut non niſi activè uſurpatum eſt. *Septuaginta*, inquit, hoc verbo ſunt uſi, atque item *Ambroſius*, nec *Valla* locum hunc annotavit. Quid tum poſtea? De ſolœciſmo agitur. Et hæc *Eraſmi* calumnia eſt.

40. Ad *Philip.* cap. 4. *Refloruiſtis pro me ſen-*
B *tire*, pro eo quod erat, *revixit* ſive *refloruit veſter in me affectus*, notavi parum *Latinè* dictum: hoc loco ſic agit quaſi tantum notârim *reflorescendi* verbum, quum id me nihil offenderit. Quis *Latinus* audivit, *refloruiſtis ſentire*? Quis intellecturus erat *ſentire* pro *affectum eſſe*? Quis pro *me*, intelligeret *de me* ſive *erga me*? Sed quid facias? *Ambroſius* ita legit, nec *Valla* notavit hunc locum. *Amuſſis*, ut aiunt, *alba, in albo lapide*.

41. Ad *Hebræos* cap. 3. *Quanto ampliorem ho-*
C *norem habet domus qui fabricavit illam*. Hic miſerè cæcutiit *Eraſmus*, qui non animadverterit *domus* hic paterni caſûs eſſe, qui juxta *Græcorum* idioma ablativi vice ſit poſitus. Atqui iſtuc eſt mutare ſolœciſmum, non tollere. Poſthac igitur, autore *Stunica*, licebit ita loqui. *Faber eſt melior domus ſuæ*, pro *faber eſt melior domo ſuâ*. Unde porrò *Stunica* collegit mihi non animadverſum caſum *domus*, quum id indicem in annotatione mea?

D 42. *Heb.* 6. *Per majorem ſui jurant*: pronunciat *Latinè* dictum, eo quòd interpres expreſſerit *Græci* ſermonis idioma. Poſthac itaque rectè dicemus, *Filius eſt minor patris*. & *Stunica ſtultior eſt Corœbi*.

43. *Deus enim intentator eſt malorum*, pro eo quod erat, *Deus nemini immittit tentationes ad mala*: *Stunica* vult eſſe *Latinum*, méque commiſeratur qui hîc tam fœdè lapſus ſim, qui putârim *intentator* dictum ab *intento*, quod ille verbum ſimplex
E appellat, quum ſit æquè compoſitum, quum *intentator* hîc dictum ſit, ab *in* privativo, & *tentare*, quemadmodum *Græcè* eſt ἀπείραστος. *Intentatus* erat tolerabile, at quis unquam *Latinus* audivit, *indoctor* pro eo *qui non docet*, aut *inconſultor* pro eo *qui non conſulit*? Quis autem docuit ἀπείραστος *Græcis* ſonare activè? Et ſi id ſonat, cur mox idem repetit, *ipſe enim neminem tentat*? Hic oſtendit nobis quid ſenſerit *Jacobus*. At ego non de illius ſententia, ſed de ſermonis integritate loquebar.

F 44. *Luc.* 21. *Et omnis populus manicabat ad eum*, pro eo quod erat, *mane commeabat ad eum*, magnificè docet *Latinè* dictum. Qui? *Horatius* ſcripſit,

——— Licuit ſempérque licebit,
Signatum præſente nota producere verbum.

Quid? Idem licet Oratori, quod Poetæ? Idem hodie quod ætate *Flacci*? Idem in quibuſlibet verbis? Jam *maneare* à *mane* dicendum erat potiùs, quàm *manicare* à *manica*. Et quid opus erat *manicare*, quum liceret dicere *diluculare*? nec ὀρθρί-
G ζειν ſignificat tantum *mane ſurgere*, ut nos docet *Stunica*, ſed quidvis *agere diluculò*, quemadmodum *pernoctare* eſt *noctu aliquid agere*.

45. In *Apoc.* Ἀπὸ τοῦ ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος. Hic *Stunica* mihi non ſolùm calumniam, ſed blaſphemias & impietates objicit, quod in Apoſtolorum literis exiſtimem eſſe ſolœciſmos, quaſi hoc ego ſolus dixerim, aut quaſi hoc non potiùs ad evangelii *Chriſti*que gloriam pertineat, quàm ad

Apoſtolorum

Apoſtolorum contumeliam. Vulgo indocto ſcripſerunt, & vulgatâ linguâ ſcripſerunt: apud illos non erant ſolœciſmi, ſed apud eruditos emendatè loquentes erat ſermonis vitium. Quòd ſi *Stunica* putat eſſe piaculum, ſi in Apoſtolorum ſcriptis reperiatur aliquid ſolœcon, hoc eſt aliquid dictum præter emendatè loquentium conſuetudinem, impius erit & ipſe niſi hunc locum magnificè defenderit à ſolœciſmi calumnia. Quibus autem modis rem gerit? *Atqui*, inquit, *potiùs illa verba oportebat Eraſmum admirari, ac quod extra Grammatica regulas eſſe cerneret, non ſine aliquo myſterio factum id eſſe reputare.* Bellum patrocinium! Fatetur hunc ſermonem eſſe extra Grammaticæ regulas, ac præter *Græci* ſermonis conſuetudinem: Sed quibus argumentis poſſis evidentiùs docere ſolœciſmum? An myſterium excludit ſolœciſmum? Non, ſed excuſat. Cæterùm nihil excuſatur quod non eſt. Nec ego criminor Apoſtolos, quod alicubi parum emendatè loquuntur, non magis quàm ſi fuiſſent *Hiſpanicè* loquuti. Ita *Chriſtus* ipſe *Syris Syriacè* loquens, apud *Hebræos* exactè loquentes ſolœciſſabat. Quòd ſi incommutabilis Dei natura ſignificata eſt vocibus indeclinabiliter poſitis, cur ipſum Dei nomen ubique per caſus inflectitur. Sed valeat hoc in duobus ὁ ὢν & ὁ ἐρχόμενος, quid ſonat *Græcis* ὢν; An unquam legimus in ſacris literis Deum appellatum ὢν, quemadmodum dicitur ὁ ὢν, & ὁ ἐρχόμενος; Poſtremò, ſi tanti facit hoc myſterium, cur interpres auſus eſt ab hoc myſterio recedere vitato myſtico ſolœciſmo? Obſecro te, nónne fortiter ac feliciter defendit interpretem & Apoſtolos? Quid ſupereſt, niſi ut bene navatâ operâ canat triumphum? Id facit ſeriò, mentiens ſuo more, quod *Eraſmus* negligat myſteria, tantum intentus elegantiæ ſermonis, quod nec Apoſtolis parcat, emendaturus & illorum ſermonem, quod in vertendo *Novo Teſtamento* ſermonis lenocinium adhibuerit, in multis nec *Græca* ſit aſſequutus, nec *Latini* ſermonis proprietatem obſervârit: atque hujuſmodi Annotationum tam elegantium pollicetur & alios complures libellos, nimirum ad utilitatem ſtudioſorum, ut totus mundus lectis *Stunicæ* ſcriptis ſciat, fuiſſe quendam *Lovidem* virum divinum, qui clariſſimis argumentis demonſtrârit *Eraſmum* nihil ſciſſe literarum, ut poſthac omnes *Stunicæ* nomen pro numine venerentur. Quum in libero maledicentiæ campo verſatur, nihil *Stunicâ* diſertiùs; quum ventum eſt in rem præſentem, & cominus conferendæ manus, quantus ibi nugator ſit declaravit hic libellus. Et tamen hujuſmodi nænias *Romæ Dominicani* curârunt excudendas, præter Pontificis & Cardinalis edicta. Dices, cur mihi mittis hujuſmodi nugas? Non in aliud niſi ut rideas, novi enim quàm ſis φιλόγελως. Quod ſi factum eſt, ſcopum attigi. Neque ſecius ſcopum ſuum tetigit *Stunica*, celebratur. Unum hoc ſpectabit. Atque hic eſt ille *Stunica*, quem *Bedda* vir tantus pronunciavit abſolutum theologum, quum ipſe ſe tantum profiteatur theologum abſque flocco. Libellus *Epiſtolarum medicinalium* quem *Argentorati* reliqueras, ad me mittendum menſe ni fallor, Martio, mihi *Friburgi* redditus eſt ad Idus Junias. Mira celeritas! An è *Francfordia* ſcripſeris neſcio, mihi

A nulla litera eſt reddita. Quoties, mi *Huberte*, malè precatus ſum iſti [illegible], quæ tuâ mellitiſſimâ conſuetudine nos tam citò orbavit. Quanquam tui deſiderium moderatiùs laturi ſumus, ſi tibi contigit adamatâ potiri. Hæc una deerat anſa tuæ encyclopædiæ, quam alioqui numeris omnibus feliciter abſolviſti. Hactenus ſementem feciſti, nunc reſtat ut bo-
B nam meſſem metas. Bene vale, apud *Friburgum Briſgoiæ* ſexto Id. Junias. Anno à *Chriſto* nato, Milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono.

Eraſmus Roterodamus Joanni Botzemo ſuo S. D.

VEl hinc intelligo te non uſque adeo negotiis obrutum quàm putabam, quòd efflagitas ut *Epiſt.* 3.
C τῦ χαριεντοδιδασκάλου guſtum tibi præbeam. Scis hoc tempore tumultuari præla, ut quum maximè, tamen perlectis curſim aliquot paginis, tribus verbis ſignavi, quid poſſit reſponderi ſi perſpicerem hoc ſtudiis conducere: ſed ſimul mitto paginas aliquot operis, quod judices, num recto conſilio ſatius exiſtimârim obticeſcere, quàm in reſpondendo magnum laborem, minimo literariæ rei fructu ſuſcipere. Multa ſunt in ſcriptis ejus quæ ſpeciem habent humanæ gloriæ: toties inculcat, quòd in ce-
D lebri Academia ſacras literas profitetur, quum ſenes etiam deplorare ſoleant quòd ad provinciam viribus majorem, imperio ſeniorum compellerentur. Quòd ſi nihil aliud eſt quàm gloriæ ſtudium, quanquam ut in *Franciſcano* parum decorum, tamen ut in juvene ſanabile malum eſt: ſin ſubeſt fucus, morbus eſt immedicabilis. Quanquam inſperſa ſunt quædam qui ſignificant ὕπουλον quiddam, ſed ſolus Deus eſt cardiognoſtes, non eſt meum de alieno ſpiritu judicare. Si mihi notus ac vehemen-
E ter charus eſſet, admonuiſſem hominem nè tantopere feſtinaret ad edenda volumina, ſed prius animum ſuum multâ codicum evolutione inſtruxiſſet. Nam illum parum ſcire *Latinè* res ipſa loquatur, *Græcè* tantum legit, quantum ego ſanè poſſum animadvertere. Sed nunc guſtum accipe.

In Præfatione, quam præfixit operi bene loquatem, multa ſtomachatur in eos qui veterem interpretem execrantur, conſpuunt exibilant, explodũt pedibus & conculcant: nos etiam nominatim fla-
F gellat in collationis exordio, quod operâ noſtrâ tam malè tractatur interpres; quæ verba ad me certè non pertinent: nec adhuc video conculcatam veterem interpretationem, quum ubique legatur in templis ac ſcholis, nec meminiſſe poteſt, quod nos incolumi publicâ lectione, dedimus quod habent *Græcorum* codices. Exiſtimat atrocem eſſe injuriam, ſi quis ſolœciſmum impingat interpreti, quum fateatur & in Apoſtolorum ſcriptis ineſſe ſolœciſmos, quos ſi referat interpres, non putat admiſſum ſolœciſmum. At videtur non intelligere,
G aut certè non perpendere, ſermonem Apoſtolorum quo prodiderunt evangelicam doctrinam, non fuiſſe proprium eruditorum ſed vulgarium, ſutoribus, nautis, textoribus ac textricibus, atque adeo lenonibus & lenis fuiſſe communem. Nam & his ſcriptum eſt evangelium. Quòd ſi tum lingua *Græcorum* tam fuiſſet corrupta, quàm eſt hodie, & ſi ea lingua tam latè patuiſſet, quàm hæc tum patebat, opinor illos eâ linguâ fuiſſe uſuros: quemadmodum

dum *Chriſtus* non purè *Hebraicâ*, ſed *Syriacâ* linguâ loquutus eſt, nimirum aliarum linguarum commercio corruptâ. Sic & interpres *Latinus*, quem arbitror fuiſſe primum, eâ linguâ vertit, quæ viris, pueris, mulierculis & infimæ plebi tum erat communis, ſed quæ nihilominus à doctis intelligeretur, ob uſum publicum. Quod ſi tum lingua *Latina* jam fuiſſet corrupta, quàm nunc eſt apud *Gallos*, *Hiſpanos* & *Italos*, probabile eſt illum populari linguâ, licet corruptâ fuiſſe uſurum: quemadmodum hodie qui prædicant Evangelium *Gallicè* aut *Hiſpanicè* aut *Italicè*, corruptiſſimâ linguâ utuntur, ſi conferas ad linguam *Latinam*. Non igitur mirum ſi ſolœciſſat interpres apud emendatè loquentes, quum ab idiotis voluerit intelligi potiùs quàm à doctis, qui præcipuè repugnabant Evangelio. Jam ſolœcum videri non vult, quoties ob piam cauſam aliquis negligit rectè loquendi rationem. Hoc antehac nunquam audivi. Non tamen inficior ob piam cauſam excuſari ſolœciſmum; ſed qui excuſat ſolœciſmum, fatetur admiſſum. Neq; protinus caret ſolœciſmo quod legitur apud *Auguſtinum*, *Cyprianum* aut *Ambroſium*, præſertim quum ſcripturæ verbis utuntur. Ad hunc modum frequenter & nos ſolœciſſamus. Colligit aliquot loca quæ ſic habentur in editione vulgata, quemadmodum emendavit *Hieronymus*, ſed tacit ea quæ ſecus habentur quàm ille docuit. Sed potuit, inquit, fieri, ut poſt nactus ſit emendatiores codices unde quædam reſtituerit. Atqui dixerat priorem illam caſtigationem eſſe ex afflatu Spiritus. An delirat & Spiritus. Quid autem opus erat codicibus, ſi res prodigioſo afflatu agebatur? Vehementer nec ſine cauſa ſtomachatur in eos qui faſtidiunt ſacra volumina, ſi abſint lenocinia, phaleræ, verba ſeſquipedalia, bullæ & ampullæ verborum: eoſdem & nos damnamus, neq; nos aliud moliti ſumus, quàm quod legitur in *Græcis* codicibus ſermone mundiore, ſupplici tamen magiſq; dilucido reddere. Miris laudibus effert interpretem, virũ optimum, ſanctiſſimum, prudentiſſimum, eruditiſſimum, Spiritu ſancto afflatũ prædicans; & poteſt fieri ut talis fuerit. Atqui ſiquis urgeat hunc laudatorem, non poſſit nobis expedire, *Judæus* nè fuerit, an Ethnicus, an *Chriſtianus*, hæreticus an orthodoxus, ſutor an miles, juvenis an ſenex, vir an mulier. Et ſi Paganus nobis dediſſet Novum Teſtamentum, hoc plus haberet apud nos ponderis, quod alienus ab Evangelio vertiſſet: nec eſt admodum metuendus interpres, quum extent fontes. Eccleſia rem approbavit, autorem non novit. At nemo poteſt rectè interpretari ſcripturas, niſi afflatus eodem Spiritu, qui ſcripturarum eſt autor. Sed aliter interpretatur, qui de lingua transfert in linguam, aliter qui exponit ſenſum myſticum. Eſt item duplex afflatus: afflatum illum quo primum prodita eſt ſcriptura divina nulli certò tribuimus, niſi primis autoribus. Quanquam ut libros philoſophorum nemo facilè verſurus eſt rectè, niſi re mediocriter cognitâ; ita in Vetere Teſtamento vertendo fortaſſe requirebatur aliquis afflatus: in novo Teſtamento tanta eſt ſermonis ſimplicitas, ut quivis è vulgo potuerit ad hunc modum transferre, quemadmodum hic tranſtulit. Nos credimus omnibus probatis eccleſiæ doctoribus adfuiſſe Spiritus afflatum, juxta modum aliquem: & tamen non rarò labuntur etiam in hæreticos errores. Divus *Hieronymus* vertit & interpretatus eſt Prophetas, & tamen frequenter fatetur ſe non aſſequi ſenſum. Poteſt igitur aliquis vertere quod ad plenum non intelligit. Minus eſt enim vertere, quàm exponere. Quòd ſi non eſt fas, ut hic ait, interpreti vel à ſchematibus ac tropis primogeniæ linguæ diſcedere, impius eſt *Hieronymus*, qui in Vetere Teſtamento ſtropos *Hebraicos* ferè omnes audacter ſuſtulit, fruſtra reclamante *Auguſtino*. Et ſi totum eſt ex afflatu Spiritus, quod fecit interpres, nè verba quidem oportuit ab *Hieronymo* mutari. Atqui id non veritus eſt facere. Illud tellivum, quod quoties *Hieronymus* palàm adverſus ipſum facit, reſpondit illum rhetoricari.

Nec protinus erit humana ſcriptura, ſi interpres humanis ingenii viribus vertit quod legit: in ſenſibus enim eſt ſcriptura non in verbis, & ſi in verbis eſt, eorum integritas manet in lingua primitiva, non in tranſlatione. Quòd ſi vult omnia ſermonis incommoda depravatoribus imputare, per me quidem licebit, ſed vereor, nè neminem qui hoc credat inveniat. Hactenus de illius Præfatione. In collationibus forſitan alius reprehenderet, quòd mortuos & vivos miſcet colloquio. Nam quod nos ſuo more loquentes facit, facilè negligo. Porrò, quod juvenis agit γεροντοδιδάσκαλον, unus in tres ſenes cenſorem agens, nonnunquam & ſeverè cúmque autoritate caſtigans ac flagellans, fateor & olim in *Daniele* juvene Spiritum ſanctum ſuam vim explicuiſſe, nec me pudeat vel à puero diſcere, quod utile ſit cognitu. Quædam approbat quædam concedit condonátq;, quædam rejicit ac damnat, non ſine jurgio. Atqui tres egregias adferat juvenis oportet, qui adverſus tres grandævos, ac me fortaſſis excepit non vulgariter eruditos, ſuſtulit ferulam. Illud ſatis juvenile, pollicetur concordiam, ſi nos velimus eſſe amici veritatis, quaſi non poſſit & ipſe falli. Certè librum ſuum reddidiſſet vendibiliorem, ſi majore compendio rem egiſſet. Nunc dum recenſet quid dixerit *Laurentius*, quid *Jacobus Faber*, quid *Deſiderius*, dum eadem ſuis verbis explanat, dum præfatur, dum objurgat, dum recitat quid legerit *Cyprianus*, *Ambroſius*, *Hieronymus*, *Auguſtinus* *Sedulius* & *Heſychius*, quod nihil adverſus nos faciebat, qui *Græca* expendimus, & de ſermonis puritate diſputamus, dum præfatur, dum interloquitur, dum coronide profert collationem, dum multa admiſcet, quæ nec pro interprete faciunt, neque contra nos pugnant, Lectorem vehementer onerat.

Ex epiſtola ad *Romanos*.

Qui factus eſt ei. Quod *Valla* mavult, *genitus* aut *natus* quàm *factus*, aio, me nec probare nec improbare. Sed probas, inquit, quia ſic vertis Quum utrunque rectè legatur, diverſam vocem poſui: partim ut Lector admoneretur & ſic poſſe legi, & intelligeret non quovis modo factum ſed nativitate: partim ut vitarem duritiem ſermonis, *factus ex ſemine David*: Poteſt enim fieri qui non naſcatur, quemadmodum *Adam*: ſed nemo naſcitur juxta carnem, quin fiat aut certè factus ſit. Fruſtra autem hic mecum diſputat, *Chriſtum* rectè dici factum, quum in annotatione idem doceam quod ipſe docet. Quo minus autem refellerem *Vallæ* ſententiam, in cauſa fuit, quòd *M. Tullius Platonis* ſententiam ἕκαστος ἡμῶν οὐχ αὑτῷ μόνον γέγονεν ſic reddidit, *Nemo noſtrûm ſibi natus eſt*. *Seneca* duriùs, *nemo ſibi contigit*. Ex quo apparet & γενόμενος rectè verti poſſe *natus eſt*.

Qui factus eſt ei.

Admoneo *ei*, non eſſe in *Græcis*. Erat, inquit, fortaſſis

A fortaſſis in vetuſtis codicibus. Hoc eſt planè divinare, quum nullus extet codex in quo hoc reperiatur. *Laurentius*, inquit, hoc non admonuit. Si pecco quoties admoneo quod prætermiſit *Laurentius*, ſubinde pecco Mox multis verbis docet rectè dici, *natus* eſt *Abrahæ* filius. Quis hoc negat, quoties indicatur pater? Hic præceſſerat, de filio ſuo: ac mox ſequitur, qui *prædeſtinatus* eſt filius Dei. Nec tamen hic reprehenditur interpres, ſed aio illum de B ſuo addidiſſe Pronomen, ut excluderet abſurditatem ſermonis, *factus eſt ei ex ſemine*.

Qui prædeſtinatus eſt.

Probat meam Annotationem, ſed ita ut putet alterum quoq; conſiſtere. Atqui paulò ante præſcripſit nobis legem, nè interpres recedat à verbis ſcripturæ principalis. Verùm hic conſtat *Paulum* ſcripſiſſe ὁρισθέντος, quod non poteſt verti *prædeſtinatus*, niſi recedatur à verbo Apoſtoli. Hoc ut excuſet, facit nobis duplicem deſtinationem, futuri C temporis & præſentis. Mater infantem nondum natum prædeſtinat literis, & eundem quum tradit præceptori, deſtinat. Hoc abſurdiſſimum eſt, niſi accipias *deſtinare* pro *mittere*; nec inficior quoſdam ita loqui, ſed præter rectè loquentium conſuetudinem. Fruſtra verò tot verbis probat, Filium Dei rectè dici prædeſtinatum juxta naturam humanam, quod nemo negabat: ac indicavi, ſive legas deſtinatus ſive prædeſtinatus, malè cohærere *Filius Dei*. Sic enim dictus eſt *deſtinatus Filius Dei*, ac D ſi diceres, *deſignatus eſt conſul*, ut *Filius Dei* à tergo adhæreat Participio *prædeſtinatus* eſt, non à fronte. At noſter hic γερωτοδιδάσκαλος invertit ordinem, ita legens, *qui Filius Dei prædeſtinatus eſt ei ſecundùm carnem*, &c. *ex ſemine David*: Atqui paulò ante præceſſit *de Filio ſuo*, cui durè ſubjicitur, *qui Filius Dei*: durè cohærent & illa, *qui Filius Dei prædeſtinatus eſt Deo ex ſemine David*. Duriùs etiam ea quæ ſequuntur, *prædeſtinatus eſt ex ſemine David ſecundum carnem, in virtute Spiritus ex reſurrectione* E *mortuorum*. Ad hæc quum hic ſermonis ordo quem comminiſcitur, durus ſit apud nos, apud *Græcos* prorſum abſurdus eſt, ubi Participio præponitur Articulus, *Filio Dei* non præponitur, τοῦ ὁρισθέντος υἱοῦ Θεοῦ. Poſtremò, quum hunc locum eccleſiæ probatiſſimi doctores magno conſenſu producunt adverſus *Arianos*, ut evincant in *Chriſto* fuiſſe geminam naturam divinam & humanam, perit totum hoc teſtimonium, ſi ſequimur hujus interpretationem. Cæterùm quod ex *Auguſtini* verbis colligit, hunc F locum ſic accipi poſſe, quemadmodum ipſe torſit reſpondere poſſem, illum aliter loquuturum fuiſſe ſi *Græcorum* commentarios conſuluiſſet. Nec tamen *Auguſtinus* invertit ſermonis ordinem, nec Prædeſtinationem refert ad ſuperiora, ſed ſentit *Chriſtum* Filium Dei ut hominem, in hoc prædeſtinatum, ut ſit caput eccleſiæ. Verùm *Auguſtinus* hoc in loco non poterit meliùs excuſari, quàm quod humanum quiddam paſſus ſit. Et hic eſt ille triumphalis locus, quem tam magnificè promiſit G in prologo, quo noſtram coargueret temeritatem, & interpretem defenderet à calumnia. Atqui mea annotatio non taxat interpretem, tantum quærit exitum difficultatis.

Ex reſurrectione mortuorum.

Nec hic interpretem mea taxat Annotatio. Tantum oſtendo, quot ſenſus pariat *Græca* lectio, nec ullam improbo. Verùm mea, inquit, verſio excluſit aliquam partem fœcunditatis. Eſt fœcunditas ſcripturæ, quæ nobis uberem copiam ſententiarum gignit, dum idem locus nunc accommodatur ad caput eccleſiæ, nunc ad corpus, nunc junctim ad utrumque, nunc ad unumquenque noſtrûm, nunc ad certos hominum ordines, nunc ad cœleſtem illam hierarchiam: hanc fœcunditatem video laudatam à ſacris doctoribus, at ſenſuum turbam, quam gignit ſermonis ambiguitas, aut obſcuritas, aut hyperbaton, adeo non laudant, ut tollant etiam pro ſua quidem virili. Bona eſt fœcunditas, ſed moleſta eſt diverſitas. Non optimè res habet, quum Jureconſulti dicunt, *vel dic; vel dic, vel dic*. Unico modo verti, quia non aliter licuit, ſed verſioni addidi Annotationem.

Per quem accepimus gratiam & apoſtolatum.

Apoſtolatus vox eſt uſitata quidem *Chriſtianis*, ſed improbata rectè loquentibus: *apoſtole Græcis* nota, ſed nobis inaudita. Itaque verti, *accepimus apoſtolici muneris functionem*. Verùm hic mavult *apoſtolicum munus*, quòd munus ſit unicum, functiones variæ. Atqui ſcire debebat apud eruditos hæc verbalia, non ſemper ſonare actionem, ſed officium: quemadmodum procuratoris multæ ſunt procurationes, ſed unica tamen eſt procuratio, quemadmodum agricultura: & procurationem habet etiam is, qui ſuum negligit officium. Sicuti diſpenſator eſt qui non diſpenſat. Sed fingat *functionem* accipi pro *adminiſtratione*, num excluditur autoritas? Non opinor. Sed indicatur officium potiùs quàm titulus. Poſtremò, quemadmodum *Græcis* ποσὶ ſignificat *ſeſſionem*, ita *apoſtole* ſonat *legationem*, nomen æquè verbale, atque eſt illud *functio*.

Pro nomine ejus.

Hic mavult ambiguum interpretis ſermonem. At eum nemo illi eripit, & annotatio ſatis indicat non optandam amphibologiæ fœcunditatem, quæ comitatur & inſcitiam. Quod mihi viſum eſt optimum, expreſſi.

Cui ſervio in ſpiritu meo.

Pro, *cui ſervio*, verteram, *quem colo*. Sed interpres inquit, *cultum* uni Deo debitum, ferè vertit *ſervitutem*: idem ego non nego, ſed nemo *Latinorum Dei cultum appellavit ſervitutem*; contrà *cultum* appellat frequenter & *Hieronymus* in *Veteri Teſtamento*, & hic interpres in *Novo*. Sed multiplex eſt *colendi* ſignificatio; *Colimus* quem obſervamus, quem frequenter adimus; *Colimus* agrum agricolæ, *Colunt* cœlum cœlicolæ. Fateor. Sed iidem domino *ſervit* mancipium, avarus *ſervit* ſuis commodis, ambitioſus famæ, luxurioſus veneri, ſuperſtitioſus interpres *ſervit* literæ, vir prudens *ſervit* tempori: poſtremò, *Hercules* ſervivit *Omphalæ*. Quin & *Græcæ* voces ambiguæ ſunt, λατρεία & δουλεία & ὑπερδουλεία, nec hoc propriè ſignificant, ad quod à *Græcis* Theologis docendi gratiâ ſunt accommodatæ, quemadmodum aliud apud Jureconſultos ſonat *conſtitutio*, aliud apud Rhetores.

Memoriam veſtri faciens.

Ais *memoriam facere* rectè dici: fateor, ſed nemo *Latinè* emēdatè loquens ſic loquutus eſt. At interpres ſic loquitur. Verum, quia ſic tum vulgo loquebantur ex imitatione *Græcorum*, qui dicunt μνείαν ποιοῦμαι quanquam μνεία magis ſonat *mentionem*, quàm *memoriam*, id quod declarat μνήμη. Sed *mentionem*, inquit, *facimus ejus de quo loquimur abſente*: verum, ſed

mea

mea Annotatio admonuit precationem nihil aliud A eſſe quàm cum Deo colloquium, nè cui ſermo videretur durior. Hoc iſte diſſimulat, ut expleret paginam.

In voluntate Dei.

Ex *Origene* docet nos, aliud eſſe *In voluntate Dei*, aliud *volente Deo*. Tales Annotationes multas habet *Origenes*, haud magni ponderis: certè hæc non eſt tanti ponderis, ut non liceat diſſentire. Quemadmodum in ſcripturis ſæpenumero Deus B *velle* dicitur quod *permittit*, ita *voluntas* pro *permiſſu* ponitur.

Ut aliquid impartiar vobis gratiæ.

Ait *gratiam Latinè* poſitam pro *dono*. Id probat, quia *Græcè* eſt χάριν, & ſic loquuntur ſacri doctores: fateor, *Chriſtianè* quidem, ſed malè *Latinè*: & tamen tum ita loquebatur vulgus ſemi-*Græcum* & ſemi-*Latinum*. Si eandem vocem, inquit, variè reddere vicium eſt, tu plus centies peccas. Non variè reddere vicium eſt, optime *juvenis*; ſed bene C *Græca* malè *Latinis* reddere vicium eſt apud *Grammaticos*, & inepta eſt varietatis affectatio, ubi nulla invitat utilitas. Sed magnum putat convicium, quod interpres vir tantus & afflatus Spiritu, dictus eſt *ludere* copiâ: Quicquid citra neceſſitatem animi gratiâ fit, *ludere* dicimus, nè putet non eſſe ludum niſi aleæ. Non eſt contumelioſum vocabulum *ludere*. Et in hoc interprete tam inſignis eſt affectatio varietatis, ut qui de ſingulis velut commentitiis reddere cauſas, nihil aliud videatur D quàm ineptire & verè ludere.

Ad confirmandos vos, id eſt, ſimul conſolari.

Ait, τοῦτ᾽ ἔστιν obſtare, quo minus interpres verterit alterum infinitum: imò, potiùs cogit ad vertendum, niſi fortè ſic rectè loquemur hunc in hunc modum, *Litandum eſt muſis*, hoc eſt, *animum applicare ad literas*, pro eo quod erat, *animus applicandus ad literas*. Aut, *cupidus es illaqueandi nos*, hoc eſt, *dolo circumvenire*, pro *dolo circumveniendi*. Indicâram συμπαρακληθῆναι juxta *Græcos* referri ad E *Pauli* perſonam, nominatim citans *Theophylactum* & *Origenem*. Hic arguit me mendacii, quod ſacri doctores verbum hoc non ad *Paulum*, ſed ad utroſque referant. Quid? an ego negavi ad utroſque referri poſſe? Sed Pronomen ὑμᾶς obſtabat, quo minùs poſterius verbum ad *Paulum* quoque referri poſſet, niſi ſubaudiretur aliud Pronomen: hoc igitur ago, ut ad *Paulum* quoque pertineat. Quid igitur mentitus ſum, ô bone juvenis? Verùm illam mutuam conſolationem non F exprimit ipſum verbum, ſed conjunctio σὺν. At ipſa meæ Annotationis verba quæ citat, indicant me idem ſentire, quod interpretantur hi quos mihi objicit. *Græcanica* inquam ſcholia poſterius verbum referunt & ad *Paulum*. An neſcit quam vim habeat addita conjunctio *in*? ac mox, *Paulum autem ſolatium mutuum accepturum*. An ignorat quid ſit *mutuum*? Hic tamen mecum dimicat, quaſi voluerim vel ad ſolos *Romanos*, vel ad ſolum *Paulum* referri, συμπαρακληθῆναι, quum ipſa præpoſitio ob- G ſtet, quo minùs ad alteros tantum pertineat. Deinde ratiocinatur, interpretem rectè reliquiſſe infinitum, ut vel ad *Romanos*, vel ad *Paulum* referri poſſit, quum, ut indicatum eſt, non poſſit non niſi ad utroſque referri. Sic autem agit, quaſi ad alteros tantùm pertineret, ſi verbum infinitum verſum fuiſſet in aliam formam. Verùm, id ridiculum eſt: Sive referas ad perſonam primam, ut, *ego mutuam* A *conſolationem accipiam in vobis*: ſive ad ſecundam, ut, *vos mecum conſolationem accipiatis*, ad utroſque refertur. Hæc, quum perſpicua ſint, tamen in fine queritatur: *Videte*, inquit, *quomodo juſtus ac fidelis, tamen reprehenditur interpres*, &c. Proinde ſi ſingula coner refellere, quid fructûs redibit ad Lectorem?

Incompoſitos.

Hic nobis perſuadere conatur, *Latinè* dici *in-* B *compoſitos*, quibus non convenit cum cæteris hominibus, quum inter omnes homines ſit naturalis quædam ſocietas: ſed proferre debuit autorem probatum linguæ *Latinæ*, qui ſic loquutus ſit. Eccleſiaſticos doctores ſic loqui non ignorabamus. Atqui hæc vox *incompoſitos*, invitavit quoſdam ut interpretarentur habitu & geſtu honeſto, verùm tales *Græci* vocant ἀσχήμονας non ἀσυνθέτους. Sed hic adverſus *Theophylacti* teſtimonium miram commentus eſt rationem. In *Theophylacto*, inquit, di- C ſtinctio depravata fefellit *Eraſmum*. Ita legendum erat *incompoſitos*, abſque fœdere, id eſt, conventis & pactionibus non ſtantes, infidos ſcilicet & mutabundos, ut hæc interpretatio pertineat ad ἀσπόνδους. Atque eadem eſt diſtinctio in *Theophylacto Græco*. Sed ut donemus hoc illi quod aſſeverat, *Theophylactus* non alteram dictionem prætermiſit inexplanatam, ſed utramque velut eandem propè rem declarantes communi commentariolo complexus eſt: itaque alterâ expoſitâ, alteram D veluti dilucidam ſubjecit. Idem facit *Chryſoſtomus*, cujus æmulus eſt *Theophylactus*. Ordine diſſentit à nobis: Sic enim jungit, ἀσυνθέτους, ἀσπόνδους, ἀστόργους, ἀνελεήμονας, ut ἀσυνθέτους pertineat ad ſocietatem, quæ eſt inter omnes homines communis, ἀσπόνδους ad fœdera civilia, ἀστόργους ad affectus propinquitatis, ἀνελεήμονας ad commiſerationem quam afflictorum calamitas exigit à nobis. Hæc quum inſita ſint omnibus à natura, ut homines cum hominibus tranquillè degant, quod ſine E pactorum ac fœderum obſervatione fieri non poteſt, ut charitate proſequantur, uxorem, liberos, cognatos & affines, patriam & amicos, ut miſerorum calamitatibus indoleſcant, tamen adeo traditi fuerant in reprobum ſenſum, ut ad omnes naturæ ſenſus obſurduerint. Sed ſacri doctores, inquit, legerunt *incompoſitos*; fateor: ſed illi, quoniam *Græcè* nôrant, & vulgi conſuetudinem, intelligebant quid ſibi vellet vox apud emendatè loquentes barbara, qui *incompoſitum* vocant *in-* F *conditum*, *tumultuoſum*, aut *indecorum*. Et hæc eſt annotatio quam tot verborum ambagibus tantum non geſtiens ac triumphans nobis objicit.

Qui cum juſtitiam Dei cognoviſſent.

Hic miro ſupercilio flagellat nos prolixâ rixâ, campum videlicet egregium nactus objurgandi: Severiſſimè verò deſtomachatur quod dubitârim an interpres mutârit *Græcam* lectionem, & aliquid addiderit explicandæ rei gratiâ, quod con- G ſtat aliàs ab eo factum. Quòd ſi hic idem feciſſet, quod erat piaculum, ô gerontodidaſcale? Sed hæc inquit, addita verba faciunt ſenſum diverſum. At mea Annotatio indicat addito percontandi ſigno ſenſum eundem reddi. Et ſi hoc eſt corrumpere ſcripturam, aliquam vocem addere, ſæpe corrupit interpres iſte divinus & adorabilis, ut ſæpe prædicat, quum incertum ſit *Chriſtianuſne* fuerit an Paganus, hæreticus an orthodoxus.

A Verùm ſalva res eſt, vidit codicem fratris *Aman-*
di ſatis vetuſtum, opinor eſſe ex collegio Cano-
nicorum *Corſendonchenſium.* Nam illiuc *Novum*
Teſtamentum deſcripſit *Amandus.* At eo codice
nihil mendoſius, & feruntur ejus generis *Græci*
codices permulti, qui ad *Latinam* lectionem e-
mendati ſunt. Ex eis caſtigare noſtros, eſt amuſſim
albam applicare ad album lapidem. Sed fatetur
à me adnotatum, ſcholia *Græcorum* indicare di-
B verſam lectionem. Verum, at non fateor ab
illis addi, non intellexerunt qua de re diſputamus,
ſed tantum duarum vocum inverſum ordinem
συνδυᾶσιν & προάγειν. Illud mirè exaggerat,
quòd quum priores editiones non habuerint hæc
verba, & haud ſcio an interpres mutârit *Græcam*
lectionem, certè locis aliquot utitur Paraphraſtæ
libertate, me in quarta adjeciſſe, quod præterierat
reſecuiſſe, quum nihil horum ſit in quarta editio-
ne. Ille negat eſſe in ſecunda aut tertia: Nuſ-
C quam igitur ſunt ſi vera prædicat. Nam primam
conſului, non habet. Sed fortaſſe putavit eſſe
quartam quæ erat tertia. Nam quarta prodiit
Anno M.D.XXVII. Lapſus eſt humanus. Sed ju-
venem ſic ferocire quum erret, tantâ loquacitate
rixari, quale ſit alii judicent. Fatetur interpre-
tem alicubi Paraphraſten agere, quoties utilitas
poſtulat, imò demonſtro eum aliquoties id facere,
quum nulla invitet utilitas. Et hic declaratum eſt
fuiſſe gravem cauſam aliquid addendi, niſi confu-
D giamus ad interrogationem. Utcunque autem ex-
cuſatur *Latina* editio, *Græca* longè ſimplicior eſt
& commodior.

Ex capite ſecundo.

Pro *longanimitate* voce ad *Græcam* efficta, ſed
præter *Latini* ſermonis uſum, verti *lenitate.* Ille
putat rectè verſum *longanimitate*; non nego, ſed
parum *Latinè*: Verùm *lenitas* ad ſuperiores eti-
am voces pertinet χρηστότητος & ἀνοχῆς. Eòdem
pertinet & *longanimitas*, nec novum eſt *Paulo*,
E verbis idem ſignificantibus, rem animis infigere.
Quid igitur peccavit *Eraſmus*, ſi pro voce parum
Latina repoſuit elegantem? Equidem optarim
longanimitatem eſſe receptam apud *Latinos.* Ve-
reor nè hæc tibi plus ſatis ſint. Sed tibi imputes
oportet, qui efflagitaris. Bene vale, vir animo
meo chariſſime. Apud *Friburgum Briſgoiæ* XIIII.
Calend. Septemb. Anno M. D. XXIX.

Eraſmus Rot. ſacris virginibus juxta divi Fran-
F *ciſci inſtitutum Chriſto militantibus*
prope Cantabrigiam S. D.

Epiſt. 3. BEne nos hortatur Dominus, dilectæ in *Chriſto*
Virgines, ut recondamus nobis theſaurum in
cœlis, ubi neq; tinea corrumpit, neque fur furatur.
Xenium quod veſtra pietas miſit, intercipi potuit,
ſed veſtram charitatem, veſtras ſanctiſſimas preces,
quibus me quotidie ſponſo veſtro cõmendare di-
gnamini, homo quamlibet furax intervertere non
G potuit. Demus igitur operam, ut hoc opum genere
diteſcamus, quarum elargitione non pauperior, ſed
locupletior fit qui communicat egenti, nec frau-
dari poteſt is in quem fit elargitio. Minima tam
gratis, tam alacribus animis accipere, quid aliud
eſt quàm ambire majus beneficium? Itaq; quoniam
intellexi vobis epiſtolam illam quam ſic ex tem-
pore efflagitante *Thoma Greio*, cui negare nihil
poſſum, effudi veriùs quàm ſcripſi, tantopere gra-

A tam fuiſſe, viſum eſt unà cum epiſtola mittere flo-
ſculum, ex *Eſaia* ſemper vernantibus hortis decer-
ptum, qui veſtros animos ſacri ſpiritus fragrantia
ſimul & recreet, & corroboret. Etenim ſi flos ter-
renus admotus naribus non ſolùm exhilarat, verùm
etiam vires cordis confirmat: quanto magis hu-
juſmodi flores, quos aura divini Spiritus genuit, a-
luitq;, animis & hilaritatem & robur addent ſpi-
rituale, ſi animis admoveantur. Quis enim eſt cui
B non interdum obrepat mœror ac tædium quod-
dam intuenti mala, quibus hiſce temporibus undi-
que plena ſunt omnia? Quis tam confirmatus ſpi-
ritu, cujus animum in tantis opinionum diſſidiis
non perſtringat aliqua tentatio? En igitur vobis
Eſaiæ floſculus, qui pro tædio det alacritatem, & a-
nimum fidei robore confirmet fulciatq;: *In ſilen-*
tio, inquit, *& ſpe erit fortitudo veſtra.* Quis hæc dicit?
Non *Eſaias*, ſed ſanctus *Iſrael*, hoc eſt, æterna Veri-
tas, quæ nec falli poteſt, nec fallere. Quoties adverſa
C nobis immittit Dominus, qui *flagellat omnem fili-*
um quem recipit, meminerimus eſſe patrem, qui
noſtræ conſulit ſaluti, non ignarus quid expediat
nobis: nè obmurmuremus, ſed taciti patienterque
feramus manum emendantis, licet naturæ ſenſui
moleſtam, hoc eſt *ſilentium* quod per Prophetam
exigit Dominus; feramus autem non ſolùm abſque
murmure, verùm etiam alacres, nimirum ſpe mox
ſecuturæ ſanitatis. Quod affligit leve eſt ac mo-
mentaneum, quod delectat æternum & inæſtima-
D bile. Charitas fidei miniſtra eſt, (per hanc enim, ut
ait *Paulus*, operatur) utriuſq; filia ſpes eſt. Ut enim
demus fidem à charitate ſejungi poſſe, certè ſpes
de qua loquimur, non niſi ex fide & charitate na-
ſcitur. Proinde ſi filii ſumus potius quàm ſervi,
patri fidamus, patrem amemus oportet: & ſi no-
ſtram ſalutem illi cordi eſſe credimus, non ignari
quàm immenſa ſit illius miſericordia in omnes qui
diligunt ipſum, in mediis etiam moleſtiis multam
alacritatem noſtro ſpiritui præbebit expectatio
E divinæ conſolationis, *quæ non patitur nos tentari ſu-*
pra quam poſſimus, ſed facit cum tentatione proventum,
ut valeamus ſuſtinere; ſæpe miſcens triſtia lætis,
ſemper addens unctionem Spiritûs, quę triſtia quo-
que vel leniat, vel exhilaret. Sunt autem quædam
incommoda, quorum finem in hac vita non expe-
ctamus, qualis eſt ſenectus, morbus, ut aiunt medi-
ci, immedicabilis, & alii morbi nonnulli arte me-
dicorum ſuperiores. Et in his ſilentium ac ſpes eſt
fortitudo noſtra. Nam & —*levius fit patientiâ,*
F *Quicquid corrigere eſt nefas,*
ut ait ille: &, *nequaquam condigna ſunt afflictiones*
hujus temporis ad futuram gloriam, quæ mox reve-
labitur in nobis. Cur enim non dicam *mox*, cum hæc
vita omnis vix temporis momentum ac punctum
ſit ad æternitatem? Quòd ſi ſpes humana tantam
habet vim, ut verè meritóque quidam Ethnicus
Poeta de illo ſcripſerit:

Spes bona dat vires, animum quoq; ſpes bona firmat.
Vivere ſpe vidi, qui moriturus erat.

G Quid non efficiet illa ſpes quam in nobis gignit
ſpiritus *Chriſti*? Spes humana ſæpenumero fallit,
ſpes autem hæc non confundit, ut ſcribit beatus
Paulus. Cæterùm, *confundendi* verbum, quo uſus
eſt Apoſtolus *Græcè* ſcribens, non eſt *perturbatio-*
nis, ſed *pudoris* potiùs, & *probri.* Siquidem iis qui
præſidiis hominum freti, magna de ſe jactârunt, ſi
res præter ſpem evenerit, propémodũ acerbior eſt
exprobratio quàm ipſa calamitas, pudore malum
condupli-

A conduplicante. Verùm quiſquis totam fiduciam
ſuam collocavit in Domino, certam habet ſpem,
nec periculum ullum eſt, nè fruſtratus expectatio-
ne ſuâ pudefiat. Et ſi nonnunquam pii videntur
hic ad tempus pudefieri, certè non pudefiunt in
æternum. Opprobria opprobrantium ceciderunt
ſuper Dominum in cruce pendentem, audivit vo-
ces omni felle amariores, *Speravit in Deo, liberet
eum nunc, ſi vult eum.* Hæc audivit caput, audiunt
B ſimiles voces & illius membra. Sed quemadmo-
dum afflictionis exemplum habent à capite, ita
habent & ſpei fiduciam. Nunquid ille ad impias
voces reſpondit? Nihil invenies, ſed in ſilentio
& ſpe poſuit fortitudinem ſuam, tranquillo ani-
mo dicens Patri, *In te, Domine, ſperavi, non con-
fundar in æternum.* Ubi vident homines pios mor-
bis, bellis, damnis, exiliis, cruciatibus & morti-
bus affligi, vox eſt impiorum, *Ubi eſt Deus eo-
rum?* Quæ utinam interdum non audiatur & inter
C *Chriſtianos.* Sed gravius eſt quoties hæ voces per-
ſtrepunt inter præcordia noſtra, nonnunquam &
ad blaſphemiam uſque prorumpentes, cum animus
dolore tædióque victus, Deum vocat immitem,
injuſtum, negligentem rerum humanarum, be-
nigniorem erga malos quàm erga bonos, quòd il-
lis ferè res magis ſecundæ ſint, quàm iis qui pieta-
tem ſequuntur, non intelligentes quòd Dominus
noſter per cruciatus & ignominiam tranſiit ad
gloriam, & obliti quod *Paulus* ſcripſit ad *Timo-
D theum: Omnes qui volunt piè vivere in Chriſto
Jeſu, perſecutionem patiantur in hoc ſeculo.* Si ni-
hil adjeciſſet, tædere nos poterat afflictionis per-
petuæ, nunc ſpem mox finiendi cruciatus & ſe-
cuturæ felicitatis oſtendit, dicens, *In hoc ſeculo.*
Quin & *Hebræus* ille ſapiens hoc præceptum
inter pietatis rudimenta ponit: *Fili, accedens ad
ſervitutem Dei, ſta in juſtitia & in timore, & præ-
para animam tuam ad tentationem.* Vide ut ſcriptu-
ræ divinæ ſibi conſentiunt in ſententiis, licèt
E verbis ac figuris varient. Idem dicit *Sirach* quod
Petrus. Paulus, & *Eſaias.* Quod hic vocat *ſilen-
tium*, ille dicit *ſtare in juſtitia & timore.* Quod
ille *ſpem*, hic *tentationis* verbo ſignificavit. Qui
ſtat, non turbatur, non dejicitur animo. Qui ſtat
in juſtitia, agnoſcit ſuam injuſtitiam, ac Dei
flagellantis juſtitiam adorat. Qui ſtat in timore,
non obmurmurat ei qui poteſt & animam & cor-
pus mittere in gehennam. Rurſus, qui præparat a-
nimam, non exanimatur, velut inſperatis malorum
F procellis, ſed boni conſulit quicquid Deo viſum
fuerit immittere. Quod aliis verbis præcipit *Pe-
trus* Apoſtolus: *Chariſſimi, nolite peregrinari in
fervore, qui ad tentationem vobis fit, quaſi novi ali-
quid vobis contingat, ſed communicantes Chriſti paſ-
ſionibus gaudete, ut in revelatione gloriæ ejus gau-
deatis exultantes.* Jam qui intelligit afflictionem
eſſe tentationem, hoc eſt, explorationem divinam,
expectat probationem, quæ ſpem habet comitem,
omnis moleſtiæ lenitricem, quemadmodum *Ro-
G manis* ſcribit Apoſtolus, Sed & *gloriamur in tri-
bulationibus, ſcientes quod tribulatio patientiam ope-
ratur, patientia autem probationem, probatio verò
ſpem, ſpes autem non confundit, quia charitas Dei
diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum
qui datus eſt nobis.* Non ſatis erat divinæ benigni-
tati, gaudiis æternis penſare temporarios ac mo-
mentaneos cruciatus, in mediis etiam afflictio-
nibus dat ſuis pignus arcani ſpiritûs tam efficax,

ut non ſolùm non deficiant in malis, verùm eti-
am glorientur & exultent. Itaque piorum ſpes,
etiamſi videatur eos pudefacere apud homines,
revera non pudefacit, dum intra ſe ſentiunt te-
ſtimonium Spiritûs teſtificantis humano ſpiritui,
quòd ſint Filii Dei, gaudéntque ſe manu clemen-
tiſſimi Patris ad hæreditatem vitæ cœleſtis ex-
plorari fingíque. Sic enim proſequitur ille ſapiens:
Quoniam igne probatur aurum & argentum, ho-
mines verò receptibiles in camino humiliationis.
Crede Deo, & recuperabit te, & dirige viam
tuam, & ſpera in illum. Qui credit ſe Deo, ſilet. Si-
lentem ille ſic flagellat, ut emendet: ſic proſternit,
ut erigat: ſic necat, ut vivificet. Tu ſine medicum
ſuo more operari, tantùm relinque peccata, & ira
Dei vertetur in miſericordiam. Fruſtra ſperas
Dei miſericordiam, ſi perſiſtis in his quæ provo-
cant iram Dei. Narrant humanæ literæ, quendam
negotiatórem ubi conflatis facultatibus proficiſce-
tur in longinquas regiones, ut multo ditatus lucro
rediret in patriam, poſteaquam naufragio periſ-
ſent omnia, dixiſſe, *Age Fortuna, ſentio quid velis, ad
philoſophiam me vocas, venio quò vocas.* Huic jactu-
ra rerum ceſſit in maximum lucrum, ſiquidem ex
avaro mercatore factus eſt inſignis philoſophus,
ditior contemptu pecuniarum quàm poſſeſſione.
Saltem hujus exemplum nos imitemur, quoties
nobis accidit vel publica vel privata calamitas, nè
conſternemur animo, nè murmuremus adverſus
manum Omnipotentis, quemadmodum fecerunt
Hebræi, qui à ſerpentibus perierunt; ſed quod
Ethnicus ille dixit Fortunæ, nos dicamus Deo,
rerum humanarum unico gubernatori: *Age,
clementiſſime Pater, ſentio manum tuam invitantem ad
pœnitentiam, en ad te venio, me totum tibi trado, finge
ac refinge pro tua ſancta voluntate filium tuum ha-
ctenus male dicto audientem.* Nunc hominum vul-
gus, ſi quid immittitur adverſitatis, non cogitat
hoc immitti à Deo, ſed alii ſideribus, alii naturæ
humanæ, alii his atque illis hominibus, aut etiam
occaſionibus iraſcuntur, & ulciſci ſtudent, haud
multò ſapientiores canibus, qui lapidem mor-
dent ab homine jactum, ipſo relicto homine.
Tempeſtas perdidit fruges, merces periere nau-
fragio, cœlum peſtilens afflavit corpori morbum,
miles incendit horrea, Sycophanta faceſſit nego-
tium, obſtrepit maledica lingua. Quid malè
precaris cœlo & mari? Quid ultionem paras in
hominem? Iſthuc eſt mordere lapidem. Pri-
mùm illud cogita hæc à Deo immitti, nec mul-
tum referre per quos immittat, utitur enim ille
& elementis, & improbis hominibus ad ultio-
nem. Mox circumſpice teipſum, nuncubi tuis
ſceleribus iram Dei provocaris, & ſi deprehen-
deris, (quis autem non deprehendat?) primum
ultionem à te ipſo ſumito, correctis moribus &
ad Deum converſus, qui miſit lapidem. Sin mi-
nus, tamen cogita, tentat me Deus, an verè dili-
gam ipſum, orabo ut in me augeat charitatem.
Ab hoc animo quantum nunc abſumus plerique?
Quot annis jam omni malorum genere affligimur?
Decem plagis afflicti ſunt *Ægypti*, & ad ſingulas
cœperunt reſipiſcere. Nos tot jam annis tanto
pluribus atterimur, nec agnoſcimus Domini ma-
num, nec quiſquam ad vitæ correctionem confugit,
ſed in alios alii culpam rejicimus, ſibi quiſq; blan-
ditur, molimur vindictas, quaſi quicquam poſſint
homines adverſus divinam potentiam. Quod

 enim

enim mali genus eſt, quod non premit nos? Aut quæ pars eſt orbis ab horum malorum immunis contagio? Ubi terrarum non furit *Mars*? cum *Martem* dico, non unum aliquod malum dico, ſed malorum omnium oceanum. Ubi non peſtilentia? Ubi non rerum caritas & fames? Ubi non expilationes? Ubi non latrocinia? Nec alicubi deſunt inundationes. Quàm acres & implacabiles Principum iræ, quantum calamitatum invexerunt rebus humanis, quantóque graviora minitantur? Quanquam hæc levia ſunt, ſi conferantur ad eccleſiæ diſſidia. Quot ſectis diſcerpimur, & ſubinde ſuppullulant novæ? Quos jungit ſanguinis propinquitas, quos eadem domus, quos idem lectus copulat, diſtrahit opinionum diſſenſio. Inter has plagas quotum quemque videmus, qui cogitet de corrigenda vita, qui confugiat ad Domini miſericordiam? Suam quiſque vicem ulciſcitur. Sua quiſque commoda tueri conatur, nec aliud quàm conduplicamus nobis mala, & aggravamus Domini manum. Mittimus legationes in *Ægyptum*, oneramus camelos opibus, confugimus ad veloces, & irritis tumultibus miſcemus omnia. Nec audimus ſanctum *Iſrael* clamantem nobis: *Si revertamini & quieſcatis, ſalvi eritis. In ſilentio & ſpe erit fortitudo veſtra.* Quid eſt reverti? relinquere mores & affectus pugnantes adverſus Deum. Quid eſt quieſcere? Eſt abdicatis cupiditatibus carnis, nos ſubmittere voluntati divinæ. Ita demum felix illud ac verum ſabbatum erit in animis noſtris, ſi noſtris affectibus conſopitis & requietis, Dominus in nobis quæ vult operetur. Quid primum curant medici? Exhauriunt corpus noxiis humoribus; cætera permittunt naturæ. Abjiciamus & nos ſcelera noſtra, Dominus, in cujus manu ſunt corda Regum, ilicò flectet ea ad ſtudium pacis & concordiæ, tollet è medio locuſtas militum omnia depopulantium, & ranas opinionum, auferet tenebras noſtras, ac veritas illuceſcet cordibus noſtris. Audimus vocem Domini cunctos ad vitæ correctionem provocantes, nè auribus obturatis obduremus & corda noſtra, dicentes cum impiis apud *Eſaiam*, *Nequaquam, ſed ad equos fugiemus, & ſuper veloces aſcendemus.* Nè rurſus illud ingerat nobis, *Ideo fugietis, ideo velociores erunt qui vos perſequentur.* Fortaſſè talibus verbis nemo reclamat nunc Domino; ſed factis penè reclamamus omnes. Hæc publica tempeſtas vos leviùs perturbat, ô beatæ Virgines, quæ, ſeculo mortuæ, jam in terris cœleſtem quodammodo vitam agitis, & abditæ cum ſponſo *Chriſto* deliciamini; cui quo propiores eſtis, hoc magis decet vos eccleſiæ tranquillitatem piis votis, ſacríſque precibus illi commendare, levantes non modò puras manus juxta *Paulum*, ſed multò magis pura corda ad Dominum, veluti columbæ in foraminibus petræ, & in cavernis maceriarum, gratiſſimo gemitu ſemper obmurmurantes ſponſo: Petra autem *Chriſtus* eſt, quæ multas habet latebras, in quibus piorum animæ tutò latitent ab hujus mundi tumultu: Ubi dulci temperie refrigerantur ab æſtu carnalium deſideriorum, quæ militant adverſus ſpiritum. In his foraminibus hoc tutiùs ac feliciùs deliteſcitis, quo minus inſtructæ eſtis præſidiis humanis, quemadmodum columbæ nec roſtro, nec unguibus, nec vi, nec dolis armatæ ſunt adverſus injuriam aliarum avium, tantum fugâ latebríſque tutæ ſunt, neque nôrunt ulli

A cæterorum animantium moliri vim aut injuriam. Grata ſimplicitas relucet in oculis, quam & ſponſus adamat in Canticis, & Evangelicæ literæ nobis commendant. Nec obſtrepunt moleſtó garritu, quemadmodum aliæ permultæ, tantùm amabili murmure ſolitudinem ſuam ſolantur. Ad hanc imaginem, ô beatiſſimæ Virgines, & vos in *Chriſti* cavernis latitatis, in ſilentio & ſpe collocantes fortitudinem veſtram. Eſt murmur B impium, quod odit Dominus. Eſt & tacitum gratúmque murmur, quo non deſinunt gemere mentes afflatæ ſpiritu *Chriſti*, donec evacuetur quod ex parte eſt, veniátque quod perfectum eſt. Talia ſunt columbina murmura. Eſt & perniciosum ſilentium, quo vetus proverbium dicit periſſe *Amyclas*. Eſt ſilentium impium, quod neſcit fateri commiſſa, quod premit gloriam Deo debitam. Nimirum hoc erat mutum dæmonium, quod ſolus *Jeſus* poteſt ejicere. Eſt & gratum C tranquillúmque ſilentium, quod cum ſpe junctum, reddit invictum animum adverſus omnium malorum incurſus. Hic ſilent affectus carnis, ſed audiuntur gemitus ſpiritus. Sic ingemiſcebat *Paulus*, cum diceret: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Sic *David*, cum diceret, *Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum? Concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini. Sicut cervus deſiderat ad fontes aquarum, ſic deſiderat anima mea ad te Deus. Habent vulpes latebras ſuas,* D *habent volucres cœli nidos, in quibus conquieſcunt,* columbæ quietem neſciunt, niſi in foraminibus petræ, & cavernis maceriæ. Ideo perforatus eſt in cruce tot vulneribus, ut illic piis mentibus, quæ mundi præſidiis omnibus renunciâſſent, quietum ac tutum eſſet ſuffugium. Idem dictus eſt lapis angularis, connectens utrunque parietem. In hujus cavernis dulciter ac feliciter latitate Virgines, donec audieritis vocem ſponſi ad æternam felicitatem evocantis: *Surge, propera amica mea, ſpecio-* E *ſa mea, & veni, columba mea in foraminibus petræ, & in cavernis maceriæ, oſtende mihi faciem tuam.* In his cavernis latitavit inſtituti veſtri parens *Franciſcus*, humillimus apud mundum, apud Deum maximus. In his latitavit ſanctiſſima Virgo *Clara*, veſtri ſodalitii dux & patrona, quæ nullis hujus mundi præſidiis, nullis humanis freta viribus, ſed ſilentio & ſpe fortis, calcavit mundum, proſtravit ſatanam, vicit carnem, & poſt temporarios gemitus meruit vitæ cœleſtis coronam, regnans F cum ſponſo, quem ſpretis omnibus ſatanæ pompis & illecebris unum adamavit. Hujus veſtigiis ingredientes perſeverate Virgines, ac ſemper ad meliora proficite, ut quemadmodum nunc eſtis ſociæ certaminis, ita ſitis & gloriæ, quæ mox revelabitur in vobis. Nè vos terreat ætas tenera, ſexus fragilis, corpuſculi imbecillitas, ſatanæ poteſtas mille dolis armata; petra in qua latitatis fortior eſt omnibus, comminuetur quiſquis in hanc impegerit, tutus erit quiſquis conſtanter G inhæſerit. Quo quis magis fidit ſuis viribus, hoc eſt imbecillior: at qui ſibi diffidit totus, qui nullum aliud ſpectat præſidium quàm *Chriſtum*, is omnia poteſt cum *Paulo*, non in ſe, ſed in eo qui *elegit infirma mundi, ut confunderet fortia; elegit ſtulta hujus mundi, ut pudefaceret ſapientes; elegit ignobilia, & ea quæ non ſunt, ut ea quæ videntur eſſe magni momenti dirueret.* Jam etiamſi quæ ſunt inter vos, quæ juxta carnem gloriari poſſunt,

quemadmodum

quemadmodum potuit *Paulus*, non expedit tamen gloriari, niſi in cruce Domini noſtri *Jeſu Chriſti*, qui cum omnem mundi gloriam uſque ad crucem contempſerit, quem poſtea non pudeat in hoc mundo gloriari? *Paulus* in tertium cœlum raptus non audet gloriari, niſi in infirmitatibus ſuis, & nos homunculi gloriabimur in viribus noſtris? Ille imbecillitate ſuâ potens eſt. Non eſt igitur quod metuas, puſille grex, confide quoniam qui vos tuendas ſuſcepit, vicit mundum. Te verò religioſiſſima domina, quæ virgineæ ſodalitatis curam agis, nihil arbitror neceſſe, ut horter, admoneámque tui officii, gratulari magis liberet, niſi vel parum id tutum eſſet humanæ fragilitati, vel parum gratum tuæ ſingulari modeſtiæ. Tantum oro, ut, quod facitis, pergatis noſtri in veſtris ad Dominum precibus meminiſſe; nominatim autem *Greiis* ſororibus ex me ſalutem dices. Dominus vos omnes ſervet incolumes. Simul orabit veſtra charitas pro interceptore, ut ex milvio vel harpyia potiùs fiat columbus, deſinátque tandem cretiſſans involare quidlibet, nè provocet in ſe manum *Chriſti*, & nomen illi vertatur. Valete.

Eraſmus Roterodamus Cl. D. Mutiano Ruſo, viro omni doctrinæ genere conſummatiſſimo S.P.

Epiſt. 4. INcommodè offendit me *Eobanus* noſter, & ægrotum & occupatiſſimum. Alioqui nihil unquam vidi libentiùs, ὦ φίλαι μοῦσαι! qui carminum fluxus? quæ vena? quæ felicitas? ut dicas natum Poetam, non inſtitutum. Eadem orationis ſolutæ *Minerva* eſt. Jam mores ii, quos optem Theologis eſſe. Felicem *Germaniam*, ſed præcipuè *Erphurdiam*, ſi modo nôrit ſua bona. Delectavit me tuæ quoque epiſtolæ candor, animi tui candorem referens. Munuſculum diu rejeci; donec abs te profectum intelligerem. Nugarum mearum indicem ſubtexui, etiamſi ipſe vix memini ineptiarum mearum. Bene vale. *Lovanii*, XVI. Cal. Novemb. M. D. XVIII.

Eraſmus Roterodamus Joanni Draconi, ex urbe Karoli, ſuo, S.

Epiſt. 5. UT ad epiſtolam tuam paucis reſpondeam, humaniſſime *Draco*, primùm, poſt longam apud *Baſileam* ægrotationem, denuo periculoſiſſimè relapſo, deinde negotiis ingentibus occupatiori quam quiſquam credat, *Eobanus* noſter voluptatis attulit plurimum, tum lucri non parum, qui ipſe vir & admiratione dignus, & amore, te novum amicum mihi conciliavit; licet hac certè parte ſatis opulentum: & vel unus *Helius* queat *Germaniam* noſtram à barbariæ calumnia vindicare. Deum immortalem! quàm felix felicitas, quàm facilis facilitas in carmine! dicerem in hoc renatum *Ovidium*. Neque ſui diſſimilis eſt in oratione ſoluta. Nam in utroque ſpecimen ſui præbuit, idque ex tempore. Tum autem qui morum candor? quæ comitas? quæ facilitas? quàm nuſquam eſt affinis iis vitiis, quibus vulgo ſunt obnoxii, præſertim apud *Italos*, qui Poeticen deamant? quàm piâ Muſa caſtáque *Chriſtianas* celebrat Heroidas? Felicem ter quatérque *Germaniam*, ſi plures huic ſimillimi vates exorirentur: & exoriuntur jam aliquot. Sed longè plures exorituros video, ſi Prin-

A cipes ac primates ingeniis honorem habere cœperint; tametſi jam hoc facit inclytus ille *Saxonæ* Dux *Fredericus*, Archiepiſcopus *Moguntinenſis*, vel citra Cardinalitium galerum maximus ac clariſſimus. Unum hoc me malè habet, quòd *Heſſus* noſter tantum itineris exanclarit fruſtra. Quid enim fructûs erat? aut quod operæpretium vel totum *Eraſmum* vidiſſe? Meliorem mei partem, ſi quid in me boni eſt, jam in lucubrationibus meis con-
B ſpexerat. Porrò, quod ſupereſt, quæſo quid habet viſendum? Gratum fuit tuum munuſculum, animi in me tui ſymbolum. Bene vale. *Lovanii*, XVI. Cal. Novembr. M. D. XIX.

Eraſm. Rot. Eobano Heſſo ſuo S.

JAm arbitrabar mihi probè cognitam *Germaniam*, & quicquid eſſet inſignium ingeniorum perveſtigatum. Adamabam ingenium *Beati Rhe-* Epiſt. 6.
C *nani*: exoſculabar indolem *Philippi Melanchthonis*: ſuſpiciebam *Capnionis* majeſtatem: capiebar *Hutteni* deliciis. Et ecce derepente *Heſſus*, quod antehac in ſingulis vel amabam, vel mirabar, unus univerſum exhibuit. Quid enim aliud Heroides tuæ quàm *Chriſtianum Ovidium* referunt? Cui vel in oratione ſoluta contingit ea facilitas, quæ tibi, in omni carminis genere? Eloquentiam æquat eruditio; & utrumque decorat *Chriſtiana* pietas. Jam in oratione proſa talis es,
D ut alienus à carmine videri poſſis. O venam ingenii verè auream! Nec à ſtylo mores abhorrent, quibus nihil candidius, nihil ſimplicius, nihil poteſt eſſe purius. Rara avis, eximia doctrina ſine ſupercilio. Quid ſupereſt optandum, mi doctiſſime *Heſſe*, niſi ut egregiis tuis dotibus, quas partim tuis vigiliis, partim cœlo debes, Fortuna reſpondeat? Id fiet, ſi *Germaniæ* Principes ingeniis honorem habere cœperint; & bellicæ gloriæ hanc quoque meliorem laudis portionem adjunxerint. Tu
E mihi terrâ marique viſendus eras, & ultro tam immenſo, támque periculoſo itinere *Eraſmum* petit *Eobanus*, homuncionem viſurus famâ malignâ, ſed tamen hac ipsâ minorem. Mihi tam inſigne lucrum gratulor, qui cum *Heſſo* meo tot egregios amicos lucrifecerim, tuam vicem doleo, qui tam levi fructu tantum laboris ſuſceperis. Bene vale, *Germaniæ* noſtræ vel præcipuum decus. *Lovanii*, XIV. Calend. Novemb. M.D. XIX.

F *Eraſmus Roterodamus integerrimo doctiſſimóque viro Jodoco Jonæ, amico unicè charo* S. D.

NÆ tu mihi, doctiſſime *Jona*, non epiſtolam, Epiſt. 7.
ſed meros amores, meras flammas amantiſſimi pectoris miſiſti. Deum immortalem, ut ſpirat, ut afficit, ut agit undique! In qua dum me depingere tentas, tui ipſius ſimulachrum effinxiſti. Dúmque meam eloquentiam laudibus vehis,
G tuam declaras eloquentiam. Doctrinæ aut facundiæ laudem nihil moror; unum illud me delectârit ſeriò, ſi quis meis redditus ſit melior, ſi meæ lucubrationes ad *Chriſti* gloriam faciant. *Enchiridion* proximis his diebus excuſum eſt à *Frobenio*. Adjecimus præter alia quædam Præfationem prolixam ad Abbatem *Volzium*. Sed utris accedam, optime *Jona*? tibi mea ſunt aurea; rurſus ſunt qui clamitent, me nec ſapere, nec fari:

ex meis libellis peſtem hauriri pietatis. Quot convitiis fratrum ac Theologorum lapidatum eſt *Novum Teſtamentum*? Sed hactenus in abſentem omnia, coram nemo verbum. Quod vos tribuitis, non agnoſco; quod illi impingunt abominor. Certum eſt igitur neutris credere: animóque infracto per gloriam & ignominiam, per infamiam & bonam famam, pro noſtra virili ad *Chriſti* ſcopum eniti. Dabis veniam brevitati noſtræ. Scribo hæc cum valetudinarius, tum plus quàm obrutus ſcribendi labore. Bene vale. *Lovanii*, XIV. Calend. Novemb.

Eraſmus Roterodamus M. Conrado Goclenio S. P.

Epiſt. 8. AMo profectò *Melchiorem*, & precor illi Muſas omnes propitias, ὄντως βασιλεῦ. Sic innoteſcet bonis, ac fortunam ſibi parabit. Nec eſt quod cogitet de ſuffugio, ſed de progreſſu. Tantum caveat, nè det anſam improbis. Cum *Lodovico* civiliter exerce amicitiam. *Neſcio* ſi quid ſcribis, cautè ſcribe. Ille ſanè mihi fuit amicus infenciſſimus. Nihil continet; nec diſpicit, quid, quando dicendum. Nec prodeſt bonis literis, nec cauſæ *Lutheranæ* nec ſuis diſcipulis. Is demum ſapit, qui novit hoc ſeculo ſapere. Vix etiam fidas tibi ipſi. Spero me iſthic adfuturum in Quadrageſima, niſi hi tumultus obſtabunt, qui videntur imminere. *Verdunii* epiſtola mirè delectavit, ſi tamen ille tantum poteſt. Additurus eram operi noſtro, ſed erat cur non fecerim. Miror quin *Hilario* dederis aureum, nam erat illi ſatis viatici ex me; & ex *Petro Ægidio*, de meo. Scripſiſſem plura, ſed hic parum videbatur notus, per quem ſcribo. *Campenſi* gratulor. Decebat ut ego ſenex jam particeps eſſem veſtrarum felicitatum, ſed video meos labores planè fuiſſe *Herculanos*. Bene vale. *Baſilea*, poſtridie Non. Febr. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo primo.

Eraſmus Roterodamus eidem M. Conrado Goclenio S.

Epiſt. 9. ACcepi tuas literas. *Georgium*, opinor, jam vidiſti, ex quo cognoviſti rem. Dic illi non ſacerdoti, ut ſi decrevit abire, quod tamen ego non probo. Δεῖ θαῤῥεῖν. Prima coitio. — Nebulo magnus eſt. Veniat huc bonis avibus ſub proximis nundinis. Non deerit illi bona conditio. Sed tamen ego malim non ſolvi chorum, multis de cauſis. Alius erit exitus, quàm putatur. Loquor de bonis literis. Scripſeram de *Ceratino*. Saltem ille veniat. Σίγα, σιγῇ, ... καὶ θάῤῥει, καὶ ἔῤῥωσο. *Baſilea*, Poſtridie Trinitatis Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſecundo.

Eraſmus Roterodamus eidem M. Conrado Goclenio S.

Epiſt. 10. QUum per *Hilarium* expectem literas tuas, mi *Goclene*, non eſt quòd nunc magnopere ſcribam. Nè quid te cruciet aliorum ſucceſſus, ſed expecta feliciora. Quanquam non video cur iſtius fortunæ te magnopere pœniteat. De *Vive* miror. Scripſit mihi ſe cogitare de reditu in *Brabantiam*. Quod ſi verum eſt, opinor ſexaginta libras propoſitas eſſe pro ſexaginta Angelatis. Aiunt etiam *Pariſiis* exuſtum eſſe quendam. Sævit & *Ferdinandus* mirè in *Lutheranos*: in ejus aulam *Faber* meus *Conſtantienſis* Vicarius aſcitus eſt ingenti ſalario. Gratum fuit, quod ſcripſiſti de rebus novis. Non dubito quin *Spongia* jam ad vos perlata ſit. *Huttenus* exceſſit è rebus humanis XXIX. die Auguſti. Cujus morte periit magna ex parte meæ *Spongiæ* gratia. Tumultus rerum undique cooriens cogit nos hic adhuc ſedere hanc hyemem. Quòd ſi literas nuper à *Roma* allatas maturiùs accepiſſem, jam iter ingreſſus fuiſſem. Hæc hyems, ut ſpero, dabit finem malis. *Gallo* malè metuo. Faveo Principi meo, ſed nullum video finem, ſi procedat Imperii dilatatio. Ἐγέλασα ... ſimplicitatem. Venit huc ut emeret libros, deponeret τὸ χῆμα, denique & τὸν γάμον, nec habebat obulum. Admoneo te, nè cum hoc inauſpicato criminum genere multum habeas commercii. Admonui & olim, nè valde implicareris τῶν γαμικῶν amicitiis; Sunt equus *Sejanus*. Bene vale, ac magno animo perage Muſarum negotium: fortuna aliunde fulgebit. De *Franciſco* rurſus admoneo, nè quid rerum mearum illi committas. *Baſilea*, VII. Calen. Octob. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo tertio.

Honorabili Domino Joanni Canio, ſive de Hondt, Canonico Curtracenſi S. P.

QUum alteræ veſtræ jam obſignatæ manſiſſent aliquæ apud me, venerunt literæ è *Flandria* ſcriptæ à *Michaële* quodam *Bentino*, quæ nunciabant te inimiciſſimo eſſe in me animo, ac juvenem quendam, qui neſcio quem meorum libellorum haberet, acriter objurgâſſe, quod hæretica legeret, addens meos libros eſſe peſtilentiores *Lutheranis*, téque ſperare brevi futurum, ut ego cum meis libris comburerer. Non dubito quin hæc ſint conficta niſi tu aut planè verſus es in alium hominem, aut prorſus ignores quantum malorum hic ſuſtineam à *Lutheranis*. Ego puto mortem eſſe leviorem his quæ patior. Et ſi noviſſem ſtatum hujus conjurationis, maluiſſem ad *Turcas* demigrare, quàm huc. Aliter judicavit *Adrianus* Pontifex de libris meis, qui Theologis fruſtra de me blaterantibus impoſuit ſilentium. Aliter Cardinales, qui *Stunicæ* talia de me ſcribenti indixère ſilentium; quod nuper iterum fecit *Clemens* VII. Aliter Cardinalis *Campegius*, qui nullius operam magis implorat adverſus *Lutherum*, quàm meam. Aliter ipſi *Lutherani*, qui in neminem magis fremunt quàm in *Eraſmum*. Hoc te ſcire volui, nè quid erres in nobis. Bene vale. *Baſilea*, poſt Paſcha, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto. Epiſt. 11.

Eraſmus Roterodamus eidem D. Joanni de Hondt, Canonico Curtracenſi S. D.

VIr optime, doleo te meis literis commotum fuiſſe. Nec in te quadrabat, nec *Bentino* fuit unquam apud me multum fidei. De ſuffragano quid dicat non laboro, qui *Brugis* bis in publicâ concione debacchatus eſt in nomen meum. Mitto ad te literas *Barbirii* poſteriores, nam priores non accepi. In his teſtatur ſe inſcio factum, quod alii numerata eſt pecunia. Epiſt. 12.

Ex

Ex quibus fructibus reddet, ſi (quod metuendum eſt) non obtineat ſacerdotium? aut quos illius hæredes ego perſequar? patitur tantum jacturæ noſtra amicitia, ſed nunc non patitur fortuna. Cæſar debet ſexcentos florenos aureos ex penſione. Neque quidquam accipiam, niſi redeam in *Brabantiam*. Et fortaſſe nè tum quidem numerarent. Et interim excuſavi me Regi *Gallarum* offerenti Theſaurariam, ut minimum quingentorum coronatorum. O aulam noſtram ſemper famelicam! Hæc ſcribo, nè poſthac iterum fiat quod factum eſt, & pro tuâ humanitate adjuves, ut quamprimum redeat ad me data *Molendino* pecunia. Bene vale. *Baſileæ*, poſtrid. *Jacobi*, Anno M. D. XXIV.

Eraſmus Rot. Ornatiſſimo D. Alexandro illuſtriſſ. Comitis à Naſſouwen Secretario S. D.

Epiſt. 13 COgnatus hic meus mihi ſubinde recurſans faceſſit negotium, ac tibi viciſſim negotium exhibeo. Curare te rogo, ſi aut non eſt ſpes, aut ſpes eſt vehementer exigua, liberes eum inutili ſpe. Nam mihi eſt aliud, quod agam. *Lutheri* libros non legi; nihil eſt mihi rei cum homine, niſi quod eſt cum quovis *Chriſtiano*. Certè correctum hominem mallem, quàm extinctum. Et ſi quid veneni ſerit in vulgus, nemo meliùs retrahet, quàm qui infixit. Nec obſto, ſi vel aſſum malint *Lutherum*, vel elixum. Levis eſt unius hominis jactura. Sed tamen tranquillitati publicæ conſulendum eſt. Qui hoc negotium agunt, calido magis quam ſalubri conſilio, utinam tam prudenter faveant dignitati *Romani* Pontificis, quàm videntur favere ſedulò. Hic certè nemo magis officit Pontificiæ dignitati, quàm qui odioſiſſimè clamant in *Lutherum*: nemo magis illum commendat affectibus populi, tam ſtolidè, tam ſeditioſè res agitur per monachos quoſdam inter quos nullus eſt habitus vir bonus. Bulla jubet, ut prædicent adverſus *Lutherum*, hoc eſt, ut opiniones illius refellant teſtimonio ſacrarum literarum, ac diverſa melioráque doceant. Nunc nullus eſt, qui ſumat calamum ad refellendum illum, quum id efflagitant omnes; nullus redarguit, tantum conviciantur, ſæpe etiam mentientes. Aiunt illum tollere Confeſſionem, aiunt tollere Purgatorium, aiunt ſcribere blaſphemias in Deum. Quidam *Jacobita Antwerpiæ* dixit, illum ſcripſiſſe, quicquid miraculorum egiſſet *Chriſtus* egiſſe magicis artibus. Apud Regem *Galliæ Carmelita* quidam dixit in concione, venturum Anti-*Chriſtum*; jam quatuor eſſe Præcurſores. *Minoritam* neſcio quem, in *Italia*; *Jacobum Fabrum Stapulenſem*, in *Gallia*; *Reuchlinum, in Germania*; *Eraſmum*, in *Brabantia*. *Brugis Minorita* quidam, Suffraganeus *Tornacenſis*, in Templo Divi *Donatiani* totam horam concionatus eſt in *Lutherum*, & in me. (Nam hoc conſilium inter pocula condidere Monachi; ut me, qui nihil habeam commercii cum *Luthero*, ſemper cum illo conjungant.) Nec tamen quidquam docuit: tantum vocavit nos grues, aſinos, beſtias, ſtipites, Anti-*Chriſtos*; adeo ut nullus in populo judicaret, hominem eſſe ſani capitis. In altera concione dixit, in libris *Eraſmi* eſſe quædam hæretica. A concione rogatus à docto quodam Magiſtratu, quænam eſſent illa? negavit ſe meos libros legiſſe; voluiſſe quidem legere Paraphraſes, ſed ob altam *Latinitatem* metuere, nè poſſem in aliquam Hæreſim prolabi. Audis ſcurram *Epiſcopum* perfrictæ frontis. His etiam ſtultiora blaterant *Jacobitæ Antwerpienſes*; adeo ſeditioſè, ut Magiſtratus haudquaquam ſtultus, metuens populi tumultum, admonuerit eos, ut apud populum nec probarent *Lutherum*, nec inceſſerent, ſed prædicarent Evangelium *Chriſti*. Mox exortus *Minorita* quidam, homo linguaciſſimus, nomine *Mathias*, dixit, *Si vultis audire Evangelium, id audire licebit à Paſtoribus veſtris, etiamſi noctu concubuerint cum aliquo ſcorto.* *Lovanii Carmelita* quidam *Nicolaus Ecmondanus* in ordinaria lectione Theologica dixit, *Paulum ex perſecutore Eccleſiæ factum bonum virum; precandum ut idem eveniat in Luthero & Eraſmo.* Alterâ lectione dixit, *eſſe diſſidium inter Eraſmum & Jacobum Fabrum, nec mirum*, inquit, *nunquam pax eſt inter Hæreticos.* Et hic eſt primus hujus Academiæ Theologus, homo ſtultus ac furioſus, ac mirè pertinax. E pluribus pauca narravi, è quibus licet aliorum facere conjecturam. Utinam *S. D. N.* ſciret, quibus modis hic res geratur. Crede mihi, Monachi non agunt illius negotium, ſed ſuum. Quidquid meretur *Lutherus*, certè tempus eſt, ut *Carolus* proſpiciat tranquillitati *Chriſtianæ*. Id erit, ſi prorſus imponatur ſilentium apud populum utrique parti, & *Lutherus* deſinat ſcribere libros hujuſmodi; imò quos ſcripſit, repurget ab iſtis, quæ præbent ſeditionis materiam. Qui laudem aucupantur è publicis malis, malunt ſævitiâ rem confici. Et utinam eſſet rectè confecta in gloriam *Chriſti*. Sed nemo credat, quàm latè *Lutherus* irrepſerit in animos multarum gentium, & quàm altè inſederit libris omni linguâ quaquâ verſum ſparſis. Muſſant hic neſcio quid de terrifico Mandato *Caroli*; precor, ut felix ſit orbi *Chriſtiano*, quidquid agit Princeps optimus; ſed vereor, nè non perinde ſuccedat ac quidam putant. Rogabis, humaniſſime *Alexander*, cur hæc tibi ſcribam? Non ob aliud, niſi ut occurratur pernicioſo tumultui, quem video imminere, ſi Princeps quorundam affectibus obſequi malent, quàm Reipublicæ conſulere. Non ago *Lutheri* negotium, etiamſi refert, quo modo ille puniatur: publicæ tranquillitati metuo; & ſcis, rebus turbatis, peſſimo cuique eſſe optimè. Faveo *Prædicatorum* Ordini, non odi *Carmelitarum*. Sed ex his novi quoſdam tales, ut malim parere *Turcæ*, quàm horum ferre Tyrannidem. Erit igitur prudentiæ Pontificiæ, erit providentiæ Principum, nè hoc hominum genus in fortunas & capita bonorum virorum immittatur. Bene valeſſimi *Alexander*, méque illuſtriſſimo Comiti diligenter commenda. Et, ſi inciderit commoditas, ſaluta Dominum *Florentium Iſelſteinium*, cujus filius heri me viſit, quod ſubinde facit, ac mirâ promptitudine reddit *Græcum Homerum*. Servet Deus puerum, magno ornamento futurum ſuæ patriæ. *Lovanii* III. Idus Martias.

Honorabili viro D. Joanni de Hont, Canonico Curtracenſi S. D.

MInimum aberat, quin te liberarem onere penſionario. Et nunc ægrè reviviſco, ſi reviviſcere ſit ſervari in novos cruciatus, vel mortes potiùs. Epiſt. 14.

potiùs. Sit Dominus benedictus, cui ſic viſum eſt purgare *Eraſmum* hic flagellans ut parcat in æternum. *Benturus*, de quo ſcripſeras, hìc duxit uxorem. Expoſtulavi cum homine quòd ſic infeciſſet juventutem: faſſus eſt hoc eſſe verum, & riſit ſuaviter. Expectat ut aliquo vocetur in oppida *Gallorum* proxima, quemadmodum in montem *Bellicardi* vocatus eſt *Pharellus* ad prædicandum Evangelium hoc novum, cujus hìc mirus eſt ſucceſſus. Jam multi repudiârunt Baptiſmum, & revocârunt Circumciſionem. Miſſam abominantur plurimi: ſunt qui publicè doceant in Euchariſtia nihil eſſe niſi panem & vinum: Velum & Cuculla deponitur paſſim. Nubunt & ducunt uxores monachæ & monachi. Jam mihi tutum non eſt hìc diutiùs vivere. Mores iſtorum qui hìc docent, magis mihi diſplicent, quàm ipſa dogmata. *Bentinus* reviſet ſuos in Quadrageſima, ut confirmet ſuos in fide. *Barbirius* petiit *Galliam* in comitatu *Alexandri* nunc Archiepiſcopi *Brunduſini*, paupertate, ut autumo, coactus. Itaque decrevit nunc raptò vivere. Me certè nimium tractârunt familiariter. Olim detraxit è penſione Cæſaris XL. ni fallor, florenos. Id quoniam ob amicitiam, nunc invadit hanc quoque penſionem, fretus novâ facilitate. Mitto ſyngrapham hanc more ſolito vacuam. Non gravaberis numerare pecuniam vel *Petro Ægidio*, vel *Marco Laurino* Decano, aut huic *Franciſco* Canonico *Antwerpienſi*, ſi fortè tibi ipſe literas reddiderit. Bene vale. Datum *Baſileæ*, III. Idus Februar. Anno milleſimo quingenteſimo decimo quinto.

Eraſmus Rot. D. Conrado Goclenio S. D.

Epiſt. 15. VElim te meminiſſe de domo conducenda, quæ mihi ſit commoda, & hortum habeat. Potes hac de re communicare cum *Dorpio*. Nam etiamſi petam *Germaniam* hoc autumno, ob nomen, tamen cuperem iſtic habere nidum paratum. Mitto librum, quem petit *Rutgerus*. Reddes epiſtolas *Helvetio*. Bene vale. Sexto Id. Junias, Anno M. D. XXI.

Accipe ab hoc *Snaphano* camiſiam imperfectam, quam mihi miſit uxor *Frobenii*. Videtur enim hic illam ſibi qualificâſſe.

Eraſmus Rot. M. Conrado Goclenio S.

Epiſt. 16. HIc *Thomas Grevii* mihi numeratur inter amicos *Pyladeos*; ſi continget illum ſedere *Lovanii*, dignaberis illi dare fidele conſilium de rectè collocando puero. Fortaſſe non erit locus in Collegio. Magis opinor expediet, ſi commendetur alicui probo, qui duos aut tres bonos juvenes privatim inſtituit. Bene vale.

Eraſmus Roterodamus M. Conrado Goclenio Latinæ Linguæ Profeſſori in Collegio Buſlidiano S. D.

Epiſt. 17. ERuditiſſime *Gocleni*, *Franciſcus Berckman* bibliopola *Antuerpienſis* debet mihi, præter cætera, tredecim florenos aureos, quos mihi detraxit in ſumma meo nomine *Frobenio* numeranda; detraxit autem, hoc nomine, quòd tantum librorum tradidiſſet meo juſſu *Guidoni Morilloni*. Conſtat autem literis *Guidonis* nè paginam quidem vel ad ipſum *Guidonem*, vel ad uxorem ejus perveniſſe. Quare eam pecuniam in te transfero, teque pro me creditorem conſtituo, liberaturus te à periculo literis, ſi quid ille contradicat. Nam hic res eſt extra controverſiam. In hujus rei fidem hanc ſyngrapham meâ manu ſcripſi, & ſigillo ſubnotavi. *Baſileæ*, tertio Idus Octobr. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto.

« *Eraſmus Roterodamus* hoc chirographo teſtor « *Franciſcum Berckmannum* Bibliopolam mihi « debere tredecim florenos, quos detraxit mi« hi in ratione cum *Frobenio*, pro libris, quos « tradidiſſet *Guidoni Morillono*, quum charta « non ſit tradita; item *Tertullianos* ſeptem, « aut illorum precium, quos acceptos à *Fro*« *benio* mihi non reddidit. Hæc ipſe apud me « confeſſus eſt, nec potuit negare, convin« cendus teſtimonio utriuſque *Frobenii*, & lite« rarum *Morilloni*, quas illi exhibui, & exem« plar miſi *Nicolao Buſciducenſi*. Hujus debiti « jus transfero, in *Joannem Campenſem* Profeſ« ſorem Linguæ *Hebraicæ Lovanii*. In ejus « rei pleniorem fidem hæc meâ manu ſcripſi, & « annuli ſignum appreſſi. *Baſileæ* IV. Non. O« ctob. Anno M. D. XXV.

Eraſmus Rot. M. Conrado Goclenio S.

Epiſt. 18. EMoriar, ni quòd tibi ſic affulget undique fortuna, mihi jucundius eſt quàm ſi mihi ſimile quippiam accidiſſet, idque non eo tantùm quòd tuis faveam commodis, quibus certè, ut par eſt, toto faveo pectore; verumetiam quòd bene cupiam optimis literis, quas & tu & eruditione non vulgari, & profitendi diligentiâ, & ingenii dexteritate, ſic vel ornâſti, vel evexiſti, ut vix alius feliciùs. Per *Frobenium* tantum ſcripſi *Marvillano* Præſidi veſtræ ſodalitatis, quod propemodum *Quirinus* decreverat in miſeros ſuos. Vix credas, quàm infeliciter acciderit, quòd non ſaltem per *Nicolaum* miſeris *Auguſtini* libros *De Trinitate* apud *Dorpium* collatos. Jam enim *Frobenio* fervent quatuor præla, quibus fortaſſis accedit unum aut alterum. Itaque te rogo, nè ſaltem nunc negligas, per hunc mittere. *Franciſcus Delphus* apud nos agit, utinam tam felix noſtro convictu, quàm illius mihi jucundus. Certè quod licebit in his occupationibus, adnitar, nè nullum ea noſtra conſuetudine fructum ferat: Vix oratione conſequar, quantopere ſuccenſeam his, qui tam generoſam indolem ad nugas avertere conati ſunt. Hunc noſtro ſumptu conduximus, quum nihil aliud haberet negotii. Quare nè redeat inanis. Verùm ita tracta negotium cum illo, quaſi res ad *Frobenium* pertineat, ut reverà pertinet. *Ἐν τῷ διάγειν τὰ λοιπὰ μὲν ἀρέσκει πάντα· τὴν φιλολογίαν*, abs te magnificè prædicatam, in eo deſidero veriùs, quàm conſidero. Meditatur *συνοικεῖν τῇ πορνῃ*. Malim cum alio. Tu facilè conjectas cauſam. Ego monendi officio nunquam ſum defuturus. *Frobenius* cogitat excudere *Terentium* cum Commentariis: hic ſi quid potes, opitulare, ſed properè. Sed omnino per hunc veniat *ὁ τριάς*. Jam opus eſt. Non enim ſemper commodum eſt magno conducere, qui tranſcurrant. Delevi quæ miſſa ſunt. Bene vale. *Lovanii*, Id. Octob. Anno M. D. XXVII.

Eraſmus Rot. clariſſimo Angliæ Baroni Guilhelmo Montejovio in regia Angliæ, S. P.

Epiſt. 19 ORnatiſſime *Mecœnas*, ſi ſingulæ ſpectentur epiſtolæ, λαχανίζω· ſi univerſæ, quas in omnes mundi plagas cogor mittere, pluſquam *Aſiaticus* ſum. Hic tolerabili in ſtatu ſumus, exceptâ incredibili rerum caritate; tantum liceat effugere bellum, quod ut liceat vereor, prout hactenus habent hujus fabulæ exordia. Sed in manu Domini ſunt omnia noſtra. Utinam optimis votis æquè per omnia reſpondeat fortuna; atque illius benignitas meis abundè reſpondit. Apud Regem *Ferdinandum* habebam patronum incomparabilem, *Bernardum* Epiſcopum *Tridentinum*, is, ut audio, ſe ſubduxit ab aula; offenſus, ut arbitror, his belli præludiis, cujus quando ſimus habituri finem, novit Deus. Quibus agatur conſiliis Cæſar; neſcio. Amiſsâ *Hungariâ*, miſeris modis vaſtatâ *Auſtriâ*, & rurſus imminente *Turcâ*, nonnullis videtur nimium diu hærere in *Italia*. Nec pauci mirantur, qualis ſit illa pax inter Cæſarem & *Gallum*, quum duo filii nihilominus detineantur in *Hiſpania*. Rex *Ferdinandus* habet invictum animum, ſed novus Princeps deſtituitur nervis belli. Quòd ſi Cæſar vi *Lutheranos* aggreditur, hic prorſus de nobis actum fuerit. Quod optimi Regis veſtri pietas ſemper molita eſt inter Cæſarem & *Gallum*; hoc Rex *Poloniæ Sigiſmundus* magno ſtudio molitus eſt inter *Ferdinandum* & *Joannem*, regni competitorem. Sed fata ſuperant hominum conſilia. Officium meum erga *Carolum* tuum tibi non ingratum fuiſſe, mihi fuit gratiſſimum, cujus indolem feliciſſimam precor ut Dominus *Jeſus* tum ſervare, tum uſque in majus meliúſque provehere dignetur. Neſcio quàm mihi fortuna cibum offerat edentulo, certè *Petrus Barbirius* ſic mihi adamatus, ſic à me literis celebratus, me penſione *Curtracenſi* ſpoliavit inauditâ perfidiâ. Et audio *Cantuarienſem* deficere, cui ſi quid acciderit, nihil eſt quod ſperem de penſionibus. Mihi ſat animi eſt, ſi carnificem meum calculum queam excutere. Quanquam apud *Gallos* exoritur *Budaica* factio, ſtolidis modis in me velitans. Nec ipſi ſciunt, quamobrem mihi ſuccenſeant. *Thomæ Moro* nihil gratulor, nè ſtudiis quidem admodum; iſti regno gratulor, cui non potuit ſanctior meliórque Judex contingere. Conſolaris me de tumultu obtrectatorum, at tu vix nôſti decimam partem eorum, quæ in me ex inſidiis diabolicis artibus moliuntur quidam ſceleroſi, ſub Evangelii titulo latitantes. Scribam filio & præceptori, quorum utrunque tibi gratulor, ſi patietur valetudo. Nam inter epiſtolarum tumultus, cœpit eſſe vehementer moleſta, nec poſſum ſuſpicari cauſam, niſi ſiccitatem inteſtinorum. Ignoſce *Mecænas*, non vacabat hæc relegere. Apud *Friburgum* V. Cal. Aprilis, Anno M. D. XXIX.

Agnoſce manum tui veteris Clientis.

Eraſmus Rot. ornatiſſimo viro D. Joanni Cholero Præpoſito Curienſi, S. P.

Epiſt. 20 QUum *Baſileæ* res jam viderentur intolerabiles, nè viderer iis, quæ gerebantur, aſſentiri, demigravi *Friburgum*; ſed antè diligenter commendatus per Regem *Ferdinandum* venerabili hujus urbis magiſtratui: qui mihi ſuâ ſponte detulerunt uſum harum ædium, quas exſtruxit D. *Jacobus Villingerus*, piæ memoriæ, parati etiam majoribus officiis honorare me, ſi paſſus fuiſſem. Has ædes tum occupârant *Ottomarus Luſcinius*, & *Auguſtinus Marius*, quondam eccleſiaſtes *Baſileæ*. Mihi cum his ceſſit aliqua pars. Poſt octo ferè menſes migravit *Marius*, dedítque, ut ait *Luſcinius*, florenos duos, civilitatis gratiâ. *Luſcinius* manſit diu. Ego, nè viderer incivilis, pro tot ferè menſibus, quot hic egerat *Marius*, miſi honorabili domino D. *Udalricho* Tribuno plebis coronatos quatuor, præter ea quæ inſumſeram in hujus domûs neceſſaria, ea redibant ad quinque coronatos. Aliquanto poſt, circa natalem *Chriſti*, Tribunus per *Henricum Glareanum* cœpit agere de conducenda tota domo, unà cum area quadra, quæ eſt poſt ædes; ſignificans ſe poſſe locare in annum viginti florenis. Reſpondi & per *Glareanum* & ſcripto, ſi vidua non horreret nomen locatricis, me facilè daturum duodecim coronatos, modò domus mihi traderetur libera: cæterùm *Luſcinium* non libenter ceſſurum, nec me velle cum quoquam contendere, minimè verò cum *Luſcinio*. Aliquanto pòſt denuo miſi ſcriptum ad Tribunum, apertè teſtans animum meum, illo quadro mihi non eſſe opus. Ibi *Smotzerus* & alii habebant equos, ibi operabantur fabri lignarii & lapidarii, quos ego nollem expellere: Sed ſi hanc domum mihi faceret liberam, tum ſi proponeretur æqua merces, reſponſurum; nollem, an vellem. Hoc ſcriptum ſibi ſervavit Tribunus. Quum nihil aliud diceretur à Tribuno, arbitratus ſum me hìc habitare eâ ratione, quâ antehac habitâram, hoc eſt, ſine ullo pacto, expectans ſi quid aliud denunciaret Tribunus. Sub hyemem cœpit migrare *Luſcinius* in domum cujuſdam Abbatis, relictâ tamen hic maximâ parte ſupellectilis, & quotidie huc ventitans, velut in binis habitans ædibus. Sub hyemem abſtulit ferè totam ſupellectilem; id ubi viderem, adii hominem, ſeriò inquam nunc migras? Arridens, annuit. Tandem quum admonerem, ſi moleſtum non eſſet, ut alicui traderet claves, quo locus poſſet purgari, ſi modò id ſine ipſius incommodo fieri poſſet; contraxit ſe, reſpondítque ſe poſt reditum ex *Argentoratis* cum Tribuno velle loqui. Poſt hæc verba de clavibus, nè videretur migrando jus ſuum amittere, reliquit quod ſupererat recularum. Totum unâ ſportâ componi poterat. Quum rediſſet, rurſus egi de clavibus, non ut conductor, nihil enim minus ſuſpicabar, ſed blandè & precariò, cum his exceptionibus, ſi id illi commodum eſſet, ſuóque jure incolumi poſſet. Multa tergiverſatus, venit in colloquium: præfatus ſum, ſi citra ſuum incommodum vellet mihi ea in re gratificari, fore pergratum; ſin minus, me nolle ſuper hac re contendere. Cùm ut fit, incaleſceret ſermo, magnificè reſpondit, id quod frequentiſſimè dicere ſolet omnibus, ſe à *Jacobo Villingero* & illius hæredibus eſſe inſtitutum in hanc domum totam, nec poſſe eam poſſeſſionem cuiquam cedere, ſe compertum habere voluntatem illorum. Cùm reſponderem nihil illius depeiturum juri, ſi traderet claves ut locus maneret purus, nunc occupari muribus & araneis, non acquievit, ſed ſervavit claves, & diligentiùs locum clauſit quàm antea. Tandem adjeci, Tribunum mecum agere cœpiſſe de tota domo conducenda.

Reſpondit

A Reſpondit ſe jus habere in totum quadrum, mé-
que hic ex illius gratia vivere, quum poſſet ſolus
occupare totam domum. Si ita eſt, inquam, cur
Tribunus mecum agit de conducenda tota domo?
Et ego, inquit, loquar cum Tribuno, & ego ſcio
animum Tribuni. Multáque ejuſmodi de jure
ſuo,quod animo teneretur, non corpore. Remiſi
contentionem. Ubi vocâſſet Tribunum cum a-
liis ad convivium, gloriatus eſt apud *Quirinum* fa-
B mulum meum, quod optimè conveniret ipſi cum
Tribuno, quòd ille multa alia loquutus eſſet ipſi,
quàm mihi. Poſt hoc colloquium ſenſi hominem
mihi parum æquum. Multa queſtus eſt apud *Qui-
rinum* de me. Et *Argentorati* quidem aſſeverant
eum in me dixiſſe plus quàm hoſtilia ; & credo,
utcunque ille negat. Quid ſcribat ſuis, facilè di-
vino. Aliquando pòſt quum hic ſæviret peſtis,
quo plus eſſet ſpatii, ſi quid cui ex noſtris accidiſ-
ſet, blandè rogavi, ut ſineret illum locum, quem
C habebat clauſum & vacuum, nobis eſſe apertum.
Quid reſponderit cognoſces ex epiſtola quam
mitto, in qua ſuum jus conſtanter aſſerit. Tan-
dem blandè epiſtolâ impetravi, ut oſtium ſineret
apertum, quod abſque clavi clauſum nec intus nec
foris aperiri poteſt. Claves ſervavit ſibi. Dedi
ſcrinium, in quo reponeret tres chartas, non ob
aliud relictas, niſi nè videretur emigrâſſe, ejus ſcri-
nii clavem ſecum abſtulit. Pòſt fuerunt *Alce-
donia*, licèt eo loco (gratia Superis) nunquam ſim
D uſus. Tantum curavi, ut maneret purus. Jam ſub
finem Martii Tribunus vocat *Glareanum*, oſtendit
& epiſtolam cujuſdam procuratoris, clariſſimi viri
Joannis Leblin, Regii Theſaurarii, quâ ſcribit ſibi
mandatum à Domino, ut ego jubear hinc migra-
re ad natalem *Joannis Baptiſtæ*, hoc eſt intra tres
menſes, ſimúlque Tribunus petit à me viginti
florenos pro anno retroacto à natali *Chriſti* uſque
ad natalem. Id mihi, qui nunquam ſomniâram
me haberi pro conductore, tam novum fuit, quàm
E ſi quis oſtendiſſet cygnum nigrum. Nunquam re-
cepi conditionem, ſemper excepi domum libe-
ram : *Luſcinius* conſtanter affirmabat, ſe habere
jus in hanc domum totam. Habuit claves domûs,
ingreſſus eſt quandocunque voluit. A Tribuno
nunquam admonitus ſum, me habitare in condu-
cto, nunquam juſſus ſum à *Luſcinio* petere claves.
Unde mihi potuiſſet in mentem venire, me eſſe
totius domûs conductorem? Tribunus principiò
dicebat, agat *Eraſmus* cum *Luſcinio*, imò nè cum
F illo contenderem, expreſſè excepi libertatem to-
tius domûs, & teſtatus ſum illum non libenter
ceſſurum. Si quis dono dediſſet hanc domum eâ
lege, ut *Luſcinium* volentem nolentem exclude-
rem, incontanter recuſâſſem munus, tanti abeſt ut
eâ lege voluerim conducere. Objectum eſt & il-
lud, poſteaquam facta eſt mentio de pretio con-
ductionis, manſi in domo velut approbans, imò
ſcripto & verbis conſtanter affirmavi, me de domo
niſi tota & libera nolle paciſci. Manſi autem eâ
G conditione, quâ antea, videlicet precario, paratus
exire quandocunque juberer. Nemo juſſit. Secus
fuiſſet, ſi habitanti in conducto diceretur, *Poſſum
hanc domum locare pluris* ; Is ſi admonitus mane-
ret, videretur accipere pretium auctum. Tam
multi ſunt his ædibus uſi gratis, putabam magi-
ſtratum partim ex ſua benignitate, partim ob
commendationem Regis *Ferdinandi* mihi velle
hoc honoris habere ; & quanquam nulla interceſ-
A ſiſſet pactio, plus dediſſem quàm alios dediſſe
audio. Ea vox à me frequenter & dicta eſt &
ſcripta, me malle pro hac domo libera dare vigin-
ti florenos, quàm pro non libera, ut nunc eſt,
quinque. Tribunus dicit ſe repetiiſſe claves à *Lu-
ſcinio*, atque illum reſpondiſſe, *reliqui in ædibus*.
Verum dixit, reliquit in ædibus aliquas claves, ſed
non illas, de quibus Tribunus ſentiebat. Claves
primi oſtii & domûs, quam obtinebat, ſervavit ſi-
B bi, & adhuc ſervat. Ita verba data ſunt Tribuno.
Non cuperem in his ædibus habitare vel precario
vel conductis: erat tamen hoc humanitatis, ſenem,
valetudinarium vel ægrotum potiùs, tum hoſpi-
tem, & *Caroli* Cæſaris & Regis *Ferdinandi* literis
commendatum tempeſtiviùs admonere de mi-
grando, præſertim cùm mihi in novis ædibus ſit
extruendum fumarium, & apparandus huic cor-
puſculo commodus nidus. Ad inveniendas ædes,
conducendas aut emendas, ad ornandas, ad extru-
C endum focum, perquam anguſtum ſpatium ſunt
tres menſes. At ego ſub finem Martii jubeor mi-
grare ad Natalem *Joannis*. Et interim quum nec
conduxerim ædes, nec conducere voluerim, niſi
traderentur liberæ, ídque conſtanter & dictis &
ſcriptis ſim evidenter teſtatus, à feſto Natalis
Chriſti anni M. D. XXIX. uſque ad natalem *Jo-
annis* M. D. XXXI. petuntur à me floreni tri-
ginta, quaſi totam domum conduxerim ac poſſe-
derim. Sed confido Tribunum re diligentiùs ex-
D penſâ mutaturum ſententiam.

*Splendidiſſimo Domino Bilibaldo Pirckheimero,
Cæſareæ Majeſtatis Conſiliario, Senatori
Norimberg. ſuo, Eraſmus
Rot.* S. D.

JAmpridem ardebam deſiderio tui, neque medi- *Epiſt.* 21.
ocrem amoris in te flammam è tuis concepe-
ram lucubratiunculis, in quibus mihi viſus ſum
E *Bilibaldi* mei velut expreſſum ſimulachrum agno-
viſſe, hominis, vel potiùs herois cujuſpiam incom-
parabilis, in quo viciſſim & fortunæ ſplendorem
ornarent literæ, & literas ornaret fortunæ ſplen-
dor : utrumque commendaret morum integritas,
& hæc pari ingenii comitate ſuavitatéque cumu-
lata. Accendit ardentem, &, juxta *Græcorum* pro-
verbium, πῦρ ἐπὶ πῦρ, addidit *Beati Rhenani*, quo
non alius tui nominis ſtudioſior, prædicatio. Nam
hujus penè quotidianâ conſuetudine, doctiſſimâ
F pariter & mellitiſſimâ, ſic delector, ut hac re me
planè putem eſſe, quod ille dicitur. Is mecum de
nemine confabulatur vel ſæpiùs, vel honorificen-
tiùs, vel amantiùs, quàm de ſuo *Bilibaldo*. Super hæc
acceſſit epiſtola tua, non illa quidem ad me, ſed
tota de me ſcripta. Et tamen ad me quoque ſcri-
pta, quandoquidem ad eum data eſt, quem ego ve-
rè μίαν ψυχὴν poſſim appellare. Ambis noſtram
neceſſitudinem, & optas conſuetudinem, quo-
rum utrumque jampridem ipſe magnis votis ſu-
G ſpirabam veriùs quàm ſperabam. Quanquam
ſejuncti ſumus, nihil vetat quò minùs arctiſſi-
mâ neceſſitudine copulemur. Demus operam,
ut mutuis item fruamur amplexibus. Eduntur
Adagiorum Chiliades, ſic emendatæ, ſic locu-
pletatæ, ut novum opus videri poſſit. Eduntur
univerſa D. *Hieronymi* monumenta, argumentis
& ſcholiis à me illuſtrata, nec ſine ſummis ſudori-
bus emendata, notatis ac ſemotis quæ notha fue-
rant

rant admixta. Emendavimus totum *Novum Teſtamentum*, additis ſcholiis; molimur obiter & alia. His laboribus ſic obruimur jam ſextum fermè menſem, ut vix valetudinem tueri poſſimus. Et tamen non mihi potui temperare, quin his plus quàm extemporariis magis *Bilibaldum* laceſſerem. Sciebam quid tua poſtulabat dignitas, quid eruditio; ſed boni conſules, quod non ſuaſit, ſed imperavit amor tui. Præter expectationem nuntius hic oblatus eſt. Malui eum ineptis quàm nullis meis literis comitatum venire. Dabitur brevi pluſculum otii, jámque non literis, ſed voluminibus tecum agam. Utinam propius adeſſes! nam Menſe Martio *Britanniam* repeto. Bene vale, præcipuum noſtræ *Germaniæ* decus. *Baſileæ*, Non. Cal. Febr.

Eidem Bilibaldo Pirckheimero, Senatori Norimberg. ſuo, Eraſmus S. P.

Epiſt. 22 NEc erat argumentum ad te ſcribendi, nec otium, utpote jam ad iter accincto: & tot jamjam menſium laboribus tantum non extinctus eram. Et tamen nactus qui perferret, non potui non ſcribere ad meum *Bilibaldum*. *Novum Teſtamentum* utcunque eſt abſolutum. *Hieronymus* jam ad metam anhelat, propemodum exiturus in manus hominum. Exeuditur nunc libellus *De Inſtitutione Principis*, unà cum aliis aliquot. Nos humiles, quod licet, molimur, & rei literariæ ſuccurrimus pro virili. Tu, quo felicior es, hoc optes majora. Quæcunque regio nos habitura eſt, ſemper *Bilibaldum* animo circumferemus. Etiam atque etiam te rogo, ut *Annotationes in Novum Inſtrumentum* tuæ vocis præconio omnibus commendes. Scis enim, novitatem omnem obnoxiam eſſe invidiæ. Bene vale, literarum decus. *Baſileæ*, poſtridie Pentecoſtes, Anno M. D. XVI.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. D.

Epiſt. 23 ACcepi libellum unà cum literis tuis, vir clariſſime, ad quas ut paucis reſpondeam, quippe ſummis diſtrictus laboribus, vivo utcunque, verſórque *Lovanii*, cooptatus in conſortium Theologorum, licèt in hac Academia non ſim inſignitus titulo Doctoris. Id malui, quàm Principem *Carolum* in *Hiſpanias* comitari, maximè cùm viderem aulam in tot ſectarum factiones *Hiſpanos*, *Maranos*, *Civericos*, *Gallos*, *Cæſareanos*, *Neapolitanos*, *Siculos*, & quos non? Proximo vere cùm *Angliam* ob privatum quoddam adiſſem negotium, Rex ultrò me mirà complexus eſt humanitate, atque item Cardinalis Rex alter, ut ita loquar. Obtulerunt præter ædes magnificas ſexcentos florenos in ſingulos annos. Sic egi gratias, ut nec acciperem conditionem oblatam, nec rejicerem. Hìc licèt maximo meo ſumptu vivam, tamen certum eſt menſes aliquot deſidere, partim ut abſolvam quod eſt in manibus, partim ut videam quorſum evaſuræ ſint ſpes ampliſſimæ, quas Principis nomine mihi diſcedens hinc oſtendit Cancellarius *Burgundiæ Joannes Sylvagius*. vir ut eruditiſſimus, ita literatorum omnium patronus. *Novum Teſtamentum*, quod pridem *Baſileæ* præcipitatum fuit veriùs quàm editum, retexo ac recudo, & ita recudo, ut aliud opus ſit futurum. Abſolvetur, ut ſpero, inter quatuor menſes. Perplacuit tuus libellus, ut illa tam amica *Reuchlini* defenſio, in qua mihi videre ſolito facundior, credo quod, ut *Fabius* inquit, pectus quoque te reddiderit eloquentem, non tantùm ingenium, aut eruditio. Sed ego nihil puto calamitoſius, quàm quocunque modo bellare. Tum autem nihil eſſe calamitoſius, quàm ſi res incidat cum hoſte ſordido ac pudendo. Nam cum quibus tandem eſt confligandum *Reuchline*? Cum populo crabronum, quem & ipſe *Romanus* Pontifex vereatur provocare, adeo, ut *Alexander* ſolitus ſit dicere, ſe tutius ſibi putare quemlibet è ſummis Regibus offendere, quàm unum quemvis è gregibus iſtorum mendicorum, qui ſub abjecti nominis prætextu veram in orbem *Chriſtianum* exercerent tyrannidem. *Etiamſi hoc, quod paucorum vitio committitur, non opinor æquum in ordinem univerſum conferre.* Deinde vide quæſo, quonam organo utantur iſti veræ religionis haudquaquam veri profeſſores. Homine proſſus idiotâ, frontis perfrictæ, & de quo peccando nullum omnino detrimentum fieri poſſit, cui non eſſet impingendum ſemi-*Judæi* vocabulum, niſi factis ſeſe declararet ſeſqui-*Judæum*. Quod aliud inſtrumentum optaret ſibi Diabolus, *Chriſtianæ* religionis æternus hoſtis, quàm iſtiuſmodi angelum Satanæ transfiguratum in angelum lucis, & falſiſſima defendenda religionis prætextu, id ubique turbantem, quod noſtræ religionis & caput eſt & optimum; nempe publicam orbis *Chriſtiani* concordiam? Quid indignius, quàm viros immortali memorià dignos cum iſtiuſmodo portento digladiari? cujus ego ſolo nomine chartas pollui puto. Diſperéam, niſi ille ſe non alio conſilio tingendum aquâ curavit, niſi ut majore pernicie graſſaretur in *Chriſtianos*, & nobis admixtus, univerſum populum ſuo *Judaico* veneno inficeret. Quid enim lædere poterat, ſi *Judæus*, ut erat, manſiſſet? nunc demum verum agit *Judæum*. Poſteaquam *Chriſtiani* perſonam induit: Nunc ſuo reſpondet generi: illi *Chriſtum* ſunt calumniati, ſed unum. Iſte debacchatur in tot integros ac ſpectatos vitâ & eruditione viros; Nullum officium poterat ſuis *Judæis* præſtare gratius, quàm ut perfugam ſimulans, rem *Chriſtianam* hoſtibus proderet, homo ad cætera lapis; tantùm ad calumniandum ingenioſus. Quod ſacrificium poterat Satanæ fieri acceptius, quàm inter omnes *Chriſtianos* iſtiuſmodi diſſidiorum jaci ſemina? Unde Satanas dictus *Hebræis*? nimirum ab adverſando. An non illius vices gerit, qui claris viris publicam utilitatem molientibus, nefariis modis obſtat & obſtrepit, & huic uni rei ſe natum putat? Unde *Græcis* Diabolus dictus eſt? non à fœnerando, non ab adulterio, non à furto, non ab alio vitio, ſed à calumniando dictus eſt. An non hujus Apoſtolus eſt, qui totam vitam huic ſtudio dedicavit, ut apud imperitam plebem optimorum virorum nomina infamet ac traducet? ad rem omnium ſceleratiſſimam religionis abutens titulo: quæ non cujuſvis Dæmonis, ſed inſigniter verſuti cujuſpiam techna eſt. Scit, ſe doctis ac bonis viris placere non poſſe, nec his facilè imponi. Atque eà gratià apud indoctam plebem quiritatur, inter mulierculas ſuperſtitioſas, &, ut *Paulus* inquit, *oneratas peccatis* gannit, & peſſimo ſemini terram captat habilem. His magnificis titulis offundit fumos, his defenſionem *Chriſtianæ* religionis, his hæreſes & excommunicationes occinit. Qui craſſiores

ſiores ſunt, quàm ut animadvertant graſſatorem lupum ſub ovilla pelle latentem. O ſceleratum granum, & illi diſſimillimum, quod cadens in terram, & mortuum vitæ pabulum attulit. Hoc granum Diaboli manu jactum eſt, aconiti puto, aut ſi quod aconito peſtilentius, quod ni in tempore proſpicietur, nocentiſſimum diſſidiorum venenum in *Chriſtianorum* invehit concordiam. Quid enim futurum eſt tandem, ſi ſinetur ille ſycophanta ſic in omnes ſui diſſimiles ad eundem debacchari modum? & impuriſſimæ belluæ docti viri cogentur libris reſpondere, qui indignus eſt, qui nominetur inter homines. Crede mihi, *Bilibalde* doctiſſime, latiùs ſpectant hæc orſa, quàm fortaſſe vulgus hominum intelligit. Videmus ex quantula ſavilla quantum aliquoties naſcatur incendium. Proinde demiror Epiſcopos hìc non advigilare, ut iſtam hydram in tempore exutant, & malo veneuum victori, & per omnia pervagato occurrant. Sceleſtus ille maledicus vinci non poteſt, qui totus ex maledicentia conflatus eſt, & habet tot ἀλάστορας, qui defeſſo ſuggerant novas vires. Conviciis igitur ille nunquam vincetur. Hanc unicam laudem ille affectat, ſi omnium eruditorum libris quocunque modo decantetur apud poſteros. Sic ſanè agitat ἀνάθεμα ὄντι. Si paucis bonis ac doctis ero infamis, mihi ſat eſt, quòd majori hominum parti placeam. Quòd ſi detectis technis ac præſtigiis evulgatis apud univerſos *Chriſtianos* fiam execrabilis, certiſſimam gloriam adipiſcor apud meos *Judæos*, qui tum intellecturi ſunt, quod non inimico animo ab eis defecerim. Igitur eruditi non ſolùm turpiter, verumetiam inaniter contra hunc congrediuntur, à quo præter infamiam nihil poſſunt contrahere, ſive vincant, ſive vincantur. Carniſex aliquis meliùs iſtam compeſcat rabiem. Id curare Epiſcoporũ eſt? eſt juſtiſſimi Cæſaris *Maximiliani*: eſt magiſtratuum inclytæ urbis *Agrippinæ*, non fovere viperam tam virulentam in certiſſimum *Chriſtianæ* religionis exitium, niſi paretur antidotus tali digna malo. Atque hæc dixerim nullo quidem privato ſtomacho; nihil enim me læſit unquam, aut ſi quid in me blateravit, nihil me movet, & cauſa nè tantillum quidem ad me pertinet: ſed tamen dolet, concordiam plebis *Chriſtianæ* ſic indignè diſciſſum iri, unius verpi prophani & indocti præſtigiis, ídque illorum auxiliis, qui ſe *Chriſtianæ* religionis columina profitentur. Sed hiſce de rebus ſatis eſto. Nè nihil reprehendam, mi *Bilibalde*, in tuo libello alioquin doctiſſimo, mihi non admodum Catalogus ille *Reuchlino* faventium probatur. Quis enim uſquam illi non favet, eruditus ac pius? quis non iſtam execratur belluam, niſi qui aut cauſam non intelligit, aut publico malo ſuis conſulit commodis? Deinde dum in Dialecticos ac Philoſophos expatiaris, maluiſſem te cæteris intactis hoc ſolùm agere quod agebas. Bene vale, Clariſſime Doctorum, & Clarorum Doctiſſime. *Lovanii* poſtridie omnium Divorum, Anno M. D. XVII.

Clariſſimo Domino Bilibaldo Pirckheimero, literarum & Germaniæ decori, ſuo,
Eraſmus S. P.

Epiſt. 24. EQuidem arbitror fatali quâdam propenſione ingenii fieri, ut *Bilibaldum* meum tam unicè

A deamem. Teſtis eſt mihi *Beatus Rhenanus*, cùm vix dum guſtâſſem libellum abs te verſum, protinus flammam novi cujuſdam amoris erga te concepiſſe. Nunc & è literis ad me tuis, & doctiſſimi ingenii tui monumentis quotidie nonnihil adjungitur. Prorſus rariſſima es avis hujus ſeculi, qui tam eximiam eruditionem cum tanto fortunæ ſplendore, rurſum cum hoc tantum comitatis & humanitatis copularis, ut qui me meíque ſimi-
B les homunculos non graveris in tuorum amicorum numerum aſcribere, libellum quendam abs te verſum *Brugis* exhibuit mihi *Thomas Morus* ex *Anglia* reverſo. Nam is tum apud nos Regis ac gentis ſuæ nomine legatione fungebatur. De literis nulla mentio. Tantum adjecit obiter, ad me miſſum, nec explicuit à quo. Suſpicor te commiſiſſe literas tuas *D. Roberto Wimpheldo*, qui cùm me ſæpiùs in *Anglia* ſalutârit, & quodam die diutiùs etiam fuerit collocutus, demiror quam ob
C rem nè verbum quidem unquam ſuper hac re fecerit. Quòd mihi tantum tribuis laudum, quas nè ſi immodeſtiſſimus quidem ſim, poſſim agnoſcere, hoc certè effeciſti, ut paulò minùs mihi diſpliceam. Obruimur hìc duplici ſarcinâ, quarum utravis *Herculem*, non *Eraſmum* requirat. Præteri alia minutiora, ſuſtinemus *Hieronymum* & *Novum Teſtamentum*, quod nunc typis excuditur. Fœmina, quam tibi ex *Mechlinia* commendavi, ſoror eſt ejus cui *Enchiridion* dicavi. Id operis nuper excu-
D ſum eſt *Argentorati*. Adjeci commentarium in *Pſalmum*, *Beato Rhenano* noſtro dedicatum; nihil enim hoc amico amicius. Miſſurus eram codicem, ni reſpondiſſent, jam iſthuc eſſe deportatum. Scripſimus hæc non ſolùm incredibilibus obruti laboribus, verumetiam à cœna ſubitò de tabellionis diſceſſu admoniti. Unum illud adjiciam, quantumvis eruditione & fortunâ vincatur *Eraſmus*, ſtudio & amore nunquam ceſſurum licet invicto *Bilibaldo*. Ubi dabitur commoditas (da-
E bitur autem, ut ſpero, brevi) totis voluminibus tecum agam, nedum epiſtolis. *Beatus Rhenanus* planè *Pythagoricus* amicus, hoc eſt, μία ψυχὴ, ſalutem abs te libenter acceptam multo cum fœnore reprecatur. Bene vale, præcipuum rei literariæ decus. *Baſileæ*, Natali divi *Galli* ad multam noctem.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. D.

F ORnatiſſime *Bilibalde*, nuper mihi redditæ ſunt tuæ literæ, quibus expoſtulas, quòd tuis non reſponderim. Id adeo miror, cùm mea reſponſio copioſa jampridem excuſa ſit *Baſileæ*. Demiror, te citatum eſſe *Romam*, cùm ſciam Pontificem hoc inprimis dediſſe in mandatis, nè quem innoxium læderent, imò conſcios etiam ac fautores, ut ipſi vocant, hæreſeôs, modis omnibus allectarent. Sed aliter viſum eſt furioſis Theologis aliquot. Cupio te quàm optimè valere, ac fugere poſtea feliciter. *Epiſt. 25.*
G Ego hìc in quotidianis concionibus lapidor à prædicatoribus, & *Luthero* copulor, quicum mihi nihil eſt negotii, ſed ita ſtolidè rem gerunt, ut populus etiam craſſiſſimus intelligat. Non poterunt magis officere *Romano* Pontifici, neque magis *Lutherum* commendare affectibus hominum. Nunc demum incipiunt illi favere. Utinam *Leo* ſciret quibus modis hìc res agatur. In illos primùm eſſet leo. Bene vale, vir optime. *Lovanii*, VII. Cal. Feb.

Bilibald

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

Epiſt. 26. ORnatiſſime vir, poſtremæ literæ tuæ mihi redditæ ſunt, confabulanti *Aleandro*. Nam cùm fortè agebamus *Lovanii* in eodem diverſorio, is mihi ſæpiùs de te verba fecit, & ita fecit, ut tibi videretur favere. Nam oſtendit diploma quo liberareris ab iſta moleſtia. Iſta querela, mi *Balibalde*, tibi cum multis eſt communis. In B me non ſimplex exitium moliuntur. Equidem demiror, quis Deus *Lutheri* animum moderatus ſit, ut tot amicis à provocando Pontifice deterrentibus ſemper acerbiora ſcripſerit. Magis autem demiror malitioſum quorundam ſtudium, qui volentes nolentes conati ſunt aliquot in ſuam ſententiam pertrahere: quaſi cuperent perire cum multis. Quid enim aliud quæſiêre talibus libellis, quam exitium? Qui ſic ſcribunt, qui ſic minantur, debebant habere paratas copias, ſi voluiſſent C eſſe incolumes. Vide verò quantum promoverint. Bonas literas depravârunt invidiâ, & optimus quiſque, qui maximè favet Evangelicæ veritati. affinis eſt ſuſpicioni periculoſæ. Ingens orbis diſſidium excitatum eſt inter omnes, fortaſſe duraturum in multos annos, & ſemper in pejus progreſſurum. Pro ſiniſtro tentatâ libertate duplicatur ſervitus: adeò ut nè vera quidem liceat tueri. Porrectum eſt telum ſceleratiſſimis quibuſdam, quâ ſe ulciſcantur adverſùs optimum quemque. D Inuſta eſt non levis nota *Germaniæ*, ut ſolet paucorum temeritas univerſitati imputari. Deſiderabant in nobis prudentiam & conſilium, & qui vel armis ſolemus eſſe formidabiles, contemnimur & à contemptiſſimis, ut qui nec mentem habeamus nec arma. Nobiles aliquot hic minitantur Sacerdotum opibus, quaſi huc ſpectet finis *Lutheranæ* fabulæ, & ita Collegia omnia concilianc adverſæ parti. In me nihil adhuc tentatum eſt palàm, niſi quòd *Lovanii* potiſſimùm prædicatores E quidam me mendaciſſimis concionibus infamant apud populum: apud Principes variis titulis deferunt. Quidam cogunt ut ſcribam adverſùs *Lutherum*, cui non eſt ocium ullum, ut vel legam illius libellos. Nihil ego video meliùs quàm in hac re muſſare. Tibi ſuaſerim, ut pro tua cauſa ſcribas ipſi *Leoni*. Eſt ingenio mitiſſimo, & favet viris eruditis. Apud *Aleandrum* ea de re loquutus ſum, quæ ſint in rem tuam, quæque puto eſſe vera F *Baſileæ*. Bere vale. Prid. Natalis S. *Andreæ*, Anno M. D. XXI. Raptim.

In quibuſdam *Germanis*, quibus toto pectore fidebam, minimum reperi fidei.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. P.

Epiſt. 27. NIhil mihi fuit tuis literis gratius, ornatiſſime *Bilibalde*. Nunc ut occupatiſſimus, paucis agam quod volo. Nemo neſcit, quantum bonæ literæ debeant *Frobenio*, qui ſolus omnium ſuo G damno noſtris ſtudet compendiis, ſed ut ſunt κερδῷοι, plerique inſidiantur homini propemodum conjurato, ut illum perdant. Ubi quid novi operis prodit, quod putent fore vendibile, mox unus atque alter ſuffuratus ex ipſius officina exemplar, excudit ac venditat minimo. Interim *Frobenius* immenſam pecuniam impendit in caſtigatores, frequenter & in Exemplaria. Huic iniquitati fa- A cilè ſuccurretur, ſi fiat Imperatorium interdictum, nè quis librum primum à *Frobenio* excuſum aut cui ſit aliquid ab autore additum excudat intra biennium. Tempus longum non eſt, & officina *Frobeniana* vel ob hoc favore digna eſt, quòd nihil ex ea prodit ineptum aut ſeditioſum. Excuditur nunc *Paraphraſis in Evangelium Joannis Ferdinando* dicata, cujus partem ad te mitto, ut oſtendas, ſi videbitur commodum. Non dubito, B quin res facilè poſſit impetrari. Referet tamen, ſi id fiat quàm primùm. Si non eſt commodum, ut fiat per te, poteris aliis mandare. Adeſt enim, ut audio, *Jacobus Spiegel*, mihi cum primis amicus, homo candidus; adeſt Epiſcopus ac Princeps *Terannenſis* nuncius Apoſtolicus, qui pro ſua humanitate mihi ſemper favit unicè. In hoc negotio, mi *Bilibalde*, mihi nec ſeritur nec metitur, & tamen *Frobenii* ac literarum causâ libenter & hîc tibi debebo, qui multis aliis no- C minibus tibi ſum obſtrictiſſimus. Si diploma Cæſareum non ſtatim poterit expediri, ſaltem ſciamus impetratum eſſe ut in his nundinis *Frobenius* poſſit uti titulo. Summus Pontifex ad me diploma plenum honoris ac benevolentiæ miſit. Jurat illius Secretarius, non eſſe vulgare, ſed verè omnia ab ipſo Pontifice dictata. Bene vale, vir hujus ſeculi decus. *Baſileæ*, quinto Calend. Febtuar. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſecundo.

D

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. D.

Epiſt. 28. UTinam ſicut alter alteri συμπαθῶμεν, & alter alterum conſolamur, ita nobis invicem mederi liceret. Quanquam mihi ſanè minima dolorum pars eſt corporis morbus. Ego mihi, teſte *Chriſto*, conſcius, me nihil ambire eorum quæ ſunt hujus mundi, volens emigravero ex hoc domicilio, ſimulatque evocaverit ille noſter Im- E perator; neque detractem tamen interim vel immori piis laboribus, ſi modò fructum aliquem adferre liceat *Jeſu Chriſto*; ſed videmus imbecillitatem vel potiùs infelicitatem noſtram, videmus hoc ſeculum prodigioſum, adeo ut neſciam cui parti me addicam: niſi quòd conſcientia mea ſatis confidit apud Judicem *Johann*. Qui ſub nomine Pontificis neſcio quod agunt negotium, ſic urgent omnibus laqueos veteris Tyrannidis, ut videantur addituri citiùs multa, quàm quicquam F detracturi. Rurſus, qui ſub nomine *Lutheri* præ ſe ferunt vindicationem Evangelicæ libertatis, neſcio quo ſpiritu rem gerunt. Certè multi ſe admiſcent, quos malim non admiſcere, ſi meum eſſet negotium. Interim exitialibus diſſidiis ubique ſcinditur charitas *Chriſtiana*. Interim in ſuſpenſo ſunt hominum conſcientiæ. Qui propenſi ſunt ſuapte naturâ ad licentiam, facilè accipiunt occaſionem è libris *Lutheranis*. Qui modeſtiores ſunt, inter ſacrum & ſaxum hærent. Hinc vident G argumenta probabilia, & ſenſum naturæ; illinc vident autoritatem Principum ac turbam innumerabilem. Quorſum autem res ſit evaſura, neſcio; ego coactam & extortam fidem non magni facio. Gravis eſt autoritas bullarum, gravior diplomatum Cæſaris: ſed iſta fortaſſe cohibebunt ad tempus, linguas hominum an animos vertere poſſint, neſcio. Utinam Deus placatus nobis hoc immittat animis Principum, ut

concordibus & ſynceris animis, nec aliò ſpectantibus, quàm ad gloriam *Chriſti*, ſcrutentur haud mali fontes, & remedium aliquod efficax ac duraturum adhibeant, ídque quàm minimo orbis tumultu, hoc eſt, quàm minimum convulſo Reipublicæ ſtatu. Quid multis? res eò delapſa eſt, ut omninò ſuccurrendum ſit populi *Chriſtiani* libertati. Adeo multa irrepſerunt paulatim in publicos mores, & ceu præſcriptiones vim legis inerutabilis occupârunt. De Conciliis non auſim aliquid dicere, niſi fortè proximum Concilium *Lateranenſe* Concilium non fuit, Multum item ſumpſit Scholarum autoritas paulatim aucta, quæ nunc ſuas definitiones propemodum pro articulis fidei haberi poſtulavit. Jam ſub umbra *Romani* Pontificis cauponantur, partim nimirum ſibi vindicârunt, partim eò inſolentiæ progreſſi ſunt, ut omnibus fuerint intolerabiles. Quæ paulatim collegêre robur, non poſſunt ſubitò convelli, & Magnatum autoritatem palam contemnere nec tutum eſt, nec utile, meâ ſententiâ. Nunc ex una parte res agitur bullis & edictis, miniſque: ex altera licentioſis, nè dicam ſeditioſis libellis. Quòd ſi Principes aliis rebus occupati, non poſſunt his animum advertere, demiror non exiſtere bonos viros, qui prudenti conſilio tantis malis occurrant. Mea res non admodum agitur. Inſtat vitæ meæ terminus. Sed morientis etiam eſt, bene velle rei *Chriſtianæ*; ſi modò rectè perſuaſum eſt nobis, *Chriſtum* eſſe caput immortale totius Eccleſiæ. Alius conſulit ſuis privatis commodis: alius metuit, nè perdat quod habet: alius abhorret à tumultu, & quieſcit; ſed interim gliſcit periculoſum incendium. Me quorundam malevolentia tantâ gravavit invidiâ, ut fruſtra ſim conaturus, ſi quid tentem. Theologi quidam ſentientes renaſcentibus per nos antiquis ſtudiis ſuæ autoritati paulatim aliquid decedere, etiam priuſquam *Lutheri* nomen audiſſet orbis, nihil non moliebantur in me. His *Lutherus* telum porrexit, quo nos conficerent: tamen ſemper abſtinui à *Lutherano* negotio, niſi quod hortabar ſedulò, ut aliter ſcriberet, ſi vellet proficere. Succeſſit *Aleander*, ut antè *Lutheri* nomen hoc *Eraſmo*, quod ſingulus figulo naturâ excelſus, ferox, irritabilis, cui nihil neque lucri neque gloriæ ſatis eſt. Hunc quidam implerunt falſiſſimis mendaciis, & ſic inſtigârunt hominem, ut nihil haberet, quid de me prædicaret, etiam apud ſummos viros, modò perderet. Et tamen apud me dejerebat, non vivere quenquam amiciorem *Eraſmo*, quàm eſſet ipſe. Diſcedens reliquit Organa ſua probè inſtructa duos Theologos *Lovanienſes*, D. *Caracciolum* Epiſcopum *Laodienſem*, hominem linguæ facilis, & *Hiſpanum* neſcio quem in aula Cæſaris, ſuſpicor eſſe apud *Matenſem*. Habet *Roma* *Stunicam*, hominem omni judicio inſanum, & ad maledicentiam natum. Is exhibuerat *Leoni* libellum, qui continebat ſex myriades hæreſeôn decerptas è meis lucubrationibus, & eâ cauſâ periclitabar niſi mors intercepiſſet *Leonem*: alioqui non infenſum *Eraſmo*. *Lutherani* multi palàm minantur libellos maledicos, & Cæſari propemodum perſuaſum eſt, me fontem & caput eſſe totius *Lutherani* tumultûs. Atque ita magnificè periclitor utrinque; de omnibus bene meritus decreveram aliquid ſcribere, non adverſus *Lutherum*, ſed de concordia: verùm video par-

A tes ambas ſic ardentes, ut præſtet quieſcere. Quanquam vellem jam ante duos annos in me ſcripſiſſent *Lutherani*. Levâſſent me gravi invidiâ. Conſului doctiſſimos Theologos, ſi quid eſſet in nono cap. Epiſt. ad *Rom.* Negant quicquam eſſe mali, niſi hoc iſtis malum videtur, quòd aliquid tribuam libero arbitrio, tam eſt perpuſillum. Bene vale, vir clariſſime, nóſque, quod ſoles & facis, ama. *Baſileæ*, III. Cal. April.
B Anno M. D. XXII.

Non vacavit relegere epiſtolam: quare ignoſce.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

DUrero noſtro gratulor ex animo, dignus eſt artifex, qui nunquam moriatur. Cœperat me pingere *Bruxellæ*: Utinam perfeciſſet. Nos eodem in ſtatu fuimus, quo ille malo ex re nihili nato. Perſentiebam animo voluptatem quan- *Epiſt.* 29.
C dam, quod ex hoc turbulentiſſimo ſeculo migratus eſſem ad *Chriſtum*. Gliſcit indies hæc peſtis, nec ullum video exitum. Scripſeram Pontifici conſilium meum, ſed *Eccius* ſcribit ſuum conſilium maximè placuiſſe, ſéque apud Pontificem valere plurimum. Ego me ab his contentionibus abduco, & ad tranquilliora. In Paraphraſibus tractandis videor mihi fieri melior: & nemo læditur. Gravamina reddidit mihi *Sylvius Ægranus*, ſed nondum perlegi. Si tu rectè vales, eſt
D quod magnopere gaudeam. Ut video alius ſibi ſumpſit partes reddendi libros meos *Ferdinando*, ut aliquid ab eo extorqueret. Miſi poſt libellos inauratos. *Ferdinandus* & literis humaniſſimis gratias egit, & centum florenos aureos dono miſit. Emoriar, mi *Bilibalde*, ſi crediturus eram, in univerſis *Germanis* eſſe tantum inhumanitatis, impudentiæ, vanitatis, virulentiæ, quantum habet unus libellus *Hutteni*. Tot teſtimoniis ornatus eſt à me. Toties per me ſuo Cardinali ac cæteris
E Principibus commendatus eſt. De nullo candidiùs ſentiebam & loquebar. Nunquam à me verbo læſus eſt. Imò cùm hic eſſet, obtuli colloquium, ſi quid eſſet rei ſeriæ: detuli ei officium, ſi quod à me præſtari vellet. Nihil minus expectabam, quàm hunc aſſultum ab *Hutteno*. Multis conjecturis adducor, ut credam *Henricum Ephendorpium* hujus fabulæ artificem. Adeo ille ſubitò factus eſt *Huttenianus*. Ego tamen non deſinam eſſe ſimilis mei. Nondum ſtatui, an velim
F illi reſpondere. Furit, nec habet, cujus jacturam faciat. Fugitat ac latitat nunc apud *Helvetios*, non abſque periculo. Fovet illum *Zwinglius Thurregii*, ſed clàm. Bene valeat meus *Bilibaldus*. Reliqua cognoſces ex *Ægrano*. *Baſileæ*, XIV. Calend. Aug. Anno M. D. XXII.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. P.

VEhementer gratæ fuere tuæ literæ, vel ob hoc, quòd alacritatem quandam præ ſe fe- *Epiſt.* 30.
G rebant. Nos his feriis natalitiis calculus dolori conjunctus, quem Colicum vocant, peniſſimè liberârat ab his vitæ malis. Et adhuc adeo dejectum eſt hoc corpuſculum, ut verear nè non perficiam, quod eſt in manibus *Aſtorum* opus. Non metuo mortem. Satis enim diu vixi. Optarem aliud mitius mortis genus. Nunc quot mortes habet unius calculi partus? Et quoties regnſtanda mors?

mors? Sed Dei voluntati nos ſubjiciamus oportet. *Clemens* ſeptimus magnis promiſſis *Romam* vocat. Illuſtriſſima Domina *Margareta* & Cæſar in *Brabantiam*, alioqui periit penſio, quæ jam plus quàm biennium non ſolvitur. Hic fremunt in me *Lutherani* ingenioſiores. Et *Lutherus* ad ſuos ſcribit nobis parum amicos. *Roma* quid ſit futurum, ſatis divino: ſunt enim illic, qui gladiatoriis animis mihi certum exitium moliuntur. Ac jam penè peregerant ante mortem *Adriani*. Cui cùm ſcripſiſſem conſilii mei partem, ab ipſo rogatus literis ſecretis, mox ſenſi mutatos duos. In *Brabantia* furioſis datus eſt gladius, qui me pejus oderunt quàm *Lutherum*. Hic nihil aliud, quàm ægroto. Invitat jam ſæpe Rex *Galliæ*. Sed videbor ad hoſtem fugiſſe; id inimici ſuadebant Cæſari, qui adhuc ſatis favent *Eraſmo*. Rex *Anglus* ſic urget, ut ſcribam adverſùs *Lutherum*, ut videatur indignè laturus, ſi pergam negare. Quid hoc ſeculo turbulentius? Feceris pergratum, ſi reliqua quæ iſthic aguntur, perſcripſeris, déque *Lei* noſtri geſtis. Ut *Lutherus* omnes inimicos ſuos nobilitat ac ditat. Demiror quis ſit exitus futurus hujus conſilii, & apparatus ad bellum, quod ſit undique. Concurrent montes, opinor. Deus noſtros tumultus vertat in bonum publicum. De fuſili *Eraſmo* rectè conjecturas. Feliciùs provenire ſolet ex materia cupro ſtannóque temperata. Et Terminus, qui à tergo eſt, obſtat, quò minùs facies feliciter exprimatur. Id velim iſtos tentare. Gaudeo *Durero* noſtro contigiſſe futorem ſuum, cui ex me multam dices ſalutem, & item *Vatenbulio*. Hoc ægrè ſcripſi, manibus adhuc à morbo vacillantibus, in ipſo nuncii digreſſu ſubmonitus. *Fabro* noſtro precor omnia felicia. Scribe de ſingulis. *Iodocus* Orator Regis *Poloniæ* nondum accepit precationem Dominicam, quam opinor iſthic jam proſtare. Bene vale. *Baſileæ*, tertiâ ab Epiphaniis die, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo tertio.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. P.

Epiſt. 31. CApito ſcripſit ad me, queri neſcio quid *Vatrenbulium* ob librum carius emptum à *Compergio*. Jube illum eſſe bono animo. Efficiam, ut iſthuc, quicquid eſt, bene penſetur. Miſi plumbeam imaginem, videlicet ineptiens apud amicum. Cupio ſcire, de ea quid ſit actum. Spero *Fabrum Conſtantienſem* Vicarium, ſic moderaturum autoritatem ſuam, ut non prodat *Chriſtum* Phariſæis, Scribis, & Pontificibus. Vellem hos quoque plus ſapere in generatione ſua. Moneo ſedulò, & proficio nonnihil, minùs tamen quàm vellem. Tu nos amare perge. Nos noſtri diſſimiles nunquam erimus. Bene vale cum tuis omnibus, vir clariſſime. *Baſileæ*, undecimo Calend. Decemb. milleſimo quingenteſimo vigeſimo tertio. Reſaluta noſtrum *Apellem*.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. P.

Epiſt. 32. PRioribus literis tuis jam reſpondi, quibus nunciabas *Leum* adeſſe, ac de *Dureri* tabulis cenſuram egiſſe. An meas acceperis, non ſatis quivit ex tuis literis intelligi. De rebus τῶν ἀρχόντων ſcito, te mihi quidem tutò ſcribere, ſi modò tutò commiſeris literas, quod antehac bene ſucceſſit. Quòd *Clemens* ſeptimus fœdus adverſùs *Gallos* renunciat; non ſatis intellexi; nam renunciat qui nunciat, & renunciat qui reſcindit. Nihil minus decet quàm Pontificem, qui pater eſt omnium, cum hoc aut illo ferire fœdus, ſed æquum omnibus oportebat inter omnes componere concordiam. Et hoc omnibus bonis viris optandum eſt. Et *Galli Chriſtiani* ſunt. Imperii titulo minùs faveo, quod video eſſe perennem fontem bellorum. Sed iſta θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. Veriſſimum eſt quod ſcribis, *Lutherum* plurimos evehere; ille creat Canonicos, Epiſcopos, Cardinales, atque etiam ditat plurimos, velint nolint. Sed rurſum multos dejicit ac ſpoliat, quorum de numero ſum ego, cui per *Margaretam* ac Cæſarem promittitur penſio conſiliarii, ſed in patriam reverſo. Verùm illic regnat *Egmondanus* homo furioſus, armatus gladio, qui me duplo pejus odit quàm *Lutherum*. Habet collegam *Franciſcum Hulſtium*, mirum hoſtem bonarum literarum. Primùm conjiciunt homines in carcerem, ac poſt quærunt quæ objiciant. Iſta Cæſar neſcit, quæ tamen operæpretium eſſet illum ſcire. Interim mihi debentur quingenti floreni aurei. Periclitatur & altera penſio reſignatæ præbendæ. Iterum atque iterum magnis promiſſis *Romam* invitor, ut advolem. Cancer volabit, ego vix vivo, & hæc ſcribenti nunciatur mors *Wonaci* ex calculo. Humaniſſimo *Varnbulgo* curabimus ut ſatisfiat, cui & ipſe plurimum debeo. Pontifex hic deputavit ſex Cardinales eruditiſſimos, qui de rebus *Lutheranis* reſpondeant. Addunt & illud *Germaniæ* Principes imploràſſe auxilium Pontificis adverſùs *Lutherum*. Itaque ſperant rem brevi confectum iri. Nec dubito, quin inter hos ſex præcipuus ſit *Cajetanus*, etiamſi mox, ubi hæc ſcripſeram, audio eum eſſe in *Hungaria* legatum. De fuſili *Eraſmo* ſcripſeram, ex quo conjicio, literas eas non fuiſſe redditas. Si artifex quiſpiam plumbeum archetypum expreſſerit purgatis angulis, felicior eſſet fuſio. Deinde materia mixta ex ære & ſtanno feliciùs reddit imaginem. Poſtremò, ſi ſolus *Eraſmus* abſque Termino funderetur, opinor meliùs cederet; nam denſitas ſaxi & aggeris, qui eſt à tergo, obſtat, quò minùs bene reddatur facies & collum. Licebit utrumque experiri. Si bene ceſſerit, fundat ac vendat ſuo bono. Si mihi miſerit aliquot exemplaria felicia, quæ donem amicis, numerabo quod volet. Bene vale patrone magne. *Baſileæ*, poſtridie Dominicæ Quinquageſimæ, Anno à *Chriſto* nato milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. D.

Epiſt. 33. ÆGranus ſolet exaggerare omnia, quanquam nihil adhuc accidit mihi indignius hoc facto *Hutteni*. Hanc technam ſtruxit *Henricus Epphendorpius*, qui omnia ſua conſilia miſcuerat cum *Hutteno*, quum eſſet *Baſileæ*. Uterque debebat animam; viſum eſt illis hâc viâ poſſe extundi ducentos florenos ab amicis *Eraſmi*. Et extorſiſſent aliquid, niſi obſtitiſſes. Nam olfeci technam. Cùm viderent nihil extorqueri poſſe, ſaltem à typographo voluerunt paululum abradere. Neuter fecit odio mei, quum de utroque ſim bene

 meritus:

A meritus: ſed amore prædæ. Nunc ab aliis quibuſdam extorſerunt ſexcentos florenos & triginta. *Huttenus* habet ducentos: Juvenis, cujus nomine bellum indictum, quadringentos: *Epphendorpius* legatus triginta. Favit alea, & hæc ſors attulit ei lucrum nonaginta. Iſti habentur hic pro honeſtis viris. *Spongiam* meam, quâ *Hutteno* reſpondeo, jam pene excudit *Frobenius*. Itaque ſerò mones: Quanquam reſpondeo contemptim. B *Emſerum* exiſtimabam eſſe defunctum. Simile quiddam accidit mihi *Lovanii*. Scripſeram *Hermanno Gandavo*, qui præter utriuſque linguæ literaturam non vulgarem *Lutetiæ* primam lauream meruit, familiariter de rebus ad ipſum pertinentibus, nec credebam fore, ut ulli ſuorum eas literas oſtenderet. Epiſtola circumfertur excuſa. In ea, ut ſcribunt, taxantur *Franciſcus Hulſtius* & *Egmondanus Carmelita*, quibus Cæſar & Pontifex regnum commiſit, exurendi *Lutheranos*. Non- C dum vidi epiſtolam. Pontifex impoſuit ſilentium *Egmondano*. Itaque muſſant Theologi. Neſcio an tibi ſcripſerim de tragœdia exorta in *Anglia*. Injecta erat Regi ſuſpicio, me adfuiſſe *Luthero* in novo Indicro libello. Ea de cauſa miſi famulum. Is rediit omnibus feliciſſimè geſtis. Rex excuſat ſeſe: & item Cardinalis. Amicis veteribus accrevit & amor, & numerus. Donârunt famulo ſupra triginta florenos. *Buſchius Hutteno* furioſior, ſemper à me laudatus, & hu- D maniter acceptus *Baſileæ*, certè nullo verbo à me læſus, excudit neſcio quid in me: quod fortaſſis exibit hiſce nundinis: Hujuſmodi conciliant non optimam famam *Germaniæ*. Nihil ſtolidius. Principes omnes hortantur in *Lutherum*. Ego autem non ſcribam, aut ita ſcribam, ut qui pugnant pro regno *Phariſaico*, malint me ſiluiſſe. Bene vale, quarto Calend. Septemb.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

E Epiſt. 34. CHariſſime *Bilibalde*, adiit me *Antwerpiæ* juvenis ſingulari indole, tuæ ſororis maritus, & mihi tuo nomine ſalutem dixit, ſimúlque officium ſuum mihi attulit. Prodiit tandem liber *Edvardi Lei*, quo nihil unquam natum eſt neque virulentius, neque mendacius, neque ſeditioſius, addo, neque ſtultius, neque indoctius: & tamen homo ſibi placet, & invenit, quod in * * applaudunt. Reſpondimus ex tempore illius invectivis, F ad quas ſi conferantur ſcripta *Hochſtrati* & *Pefferorni*, nihil ſunt niſi merum mel. Nos, quod ad rem attinet, ſatis ſtrenuè nos geſſimus in refellendo. Cæterùm, quomodo monſtrum hoc natum in perniciem bonorum ſtudiorum ſit, à vobis expediendum, ex amicorum literis cognoſcetis, quibus hoc negotii dedimus. Niſi peſtis nos deterrebit, fortaſſis hoc vere toto commigrabimus in *Germaniam*. Interea cura ut quàm optimè valeas, amice magne & patrone G incomparabilis. *Lovanii*, decimoquarto Calend. Aprilis.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. P.

Epiſt. 35. DOleo tibi rem eſſe cum podagra. Si *Luciano* credimus, ſolent hoc tempore hujus Deæ myſtæ redire ad ſuas cantiones. Hoc magis iraſcor morbo tuo, quòd nos privat dulciſſimis tuis literis. Nos aliquot dies expatiamur in *Burgundiam*, abſterſuri ſitum, quem diutino otio latebriſque contraximus. Expectamus, quid iſthic agatur, ſi quid tamen agitur. Qui has reddit, prædicat, ſibi neſcio quid affinitatis tecum intercedere. Alioqui non eram ſcripturus. Bene vale, vir optime. *Baſileæ*, poſtridie Idus Aprilis. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

VIr ornatiſſime, ſcripſi nuper per eum, qui fuſiles imagines reddidit, ſimúlque ſignificavi, tuas literas hactenus bonâ fide mihi redditas fuiſſe, quod videreris aliud ſuſpicari. Epiſt. 36. *Clemens* ſeptimus miſit ad me diploma honorificum, cum honorario munere ducentorum florenorum, quos non accepiſſem, niſi nominatim expreſſiſſet, ſe miſiſſe ob Paraphraſim inſcriptam. Pollicetur & in poſterum magnificè. Cardinalis *Campegius* miſit ad me proprios nuntios, quibus reſpondi, quæ mihi videbantur pro publica concordia facere. Quanquam, ut nunc agitur hæc fabula, ego nullam video cataſtrophen. Ita me *Jeſus* bene amet. Res indies ſerpit latiùs. Neutra pars agit de componendo diſſidio: Imò plerique nihil aliud agunt, quàm ut oleum addant camino. In *Hollandia* mea paſſim fugiunt Monachæ, ac nubunt in Domino. *Carmelita* ille exautoratus eſt & à Cæſare & à Pontifice. *Hulſtius* illius collega vix effugit capitis ſupplicium. Studia feliciſſimè procedunt, fruſtra frementibus Theologis. Me clamant hæreticum. Sed nemo credit illis. Scripſit ad me *Martinus Lutherus* per *Joachimum* quendam ſatis humaniter. Cui non ſum auſus pari humanitate reſpondere propter ſycophantas. Reſpondi tamen paucis. *Melanchthon*, ut audio, cupiebat colloqui nobiſcum: ſed non audebat me gravare invidiâ. Ego certè eam invidiam contempſiſſem. Eſt juvenis ingenii candidiſſimi. *Argentorati* magnus eſt tumultus, etiam in ſenatu. Noſter magiſtratus cœpit moderatiùs favere *Lutheranis*. Timent exemplum *Argentinenſium*. *Othonis* libellus rurſus exiit per autorem recognitus, &, ni fallor, auctus. Nondum vidi. Exiit & epiſtola *Alberi* omnium ſtultiſſima. Eam non dubito quin ſit *Buſchii*, tametſi ſtylum quantum potuit diſſimulavit. Sed novi penitus illius ingenium. Is homo ſemper à me amanter cultus, nè verbo quidem unquam à me læſus eſt. Hujuſmodi muſcæ perdent unguentum & Evangelii & bonarum literarum. Hiſce præſtigiis delectatur *Epphendorpius*. Gaudet lædere, & vult me ſcire; ſed ſic, ut apud alios poſſit inficiari. Poſthac non eſt animus talibus næniis reſpondere. *Romæ* excuſi ſunt clam duo libelli *Stunicæ*, in quorum altero defendit Interpretem à ſolœciſmis, quos illi impegeram: ſed interim diſſimulat innumeros, quos tueri non poterat. Et hos quadraginta, opinor, ſic tuetur: *Græcè* eſt ἀθεΐζειν igitur Interpres rectè dixit, *manicare*: quia licet fingere nova vocabula. Aut reddidit figuram, aut *Hebraiſmum*: Igitur non commiſit ſolœciſmum. Nam in *Græco* eſt διὰ ᾠδῆς, ergo bene vertit, *per ter*, in *Actis*. In altero prodit, quid ex ipſius Annotationibus caſtigârim, tacito

tacito ipſius nomine, quaſi parum fuiſſet, illi libro reſpondiſſe, niſi totum opus Annotationum inauſpicato nomine contaminarem. *Romæ* ridetur ab omnibus. Et tamen homo ſibi plaudit. Promittit enim, ſe non conquieturum, donec *Eraſmus* agnoſcat unum *Stunicam* præ cæteris extitiſſe, qui ipſum vincat non ſolùm in ſacris literis, verumetiam in prophanis. Pontifex tamen vetuerat excudi. Nec audent vendere. *Clemens* VII. miſit Legatum in *Angliam* quendam *Menoritam* Archiepiſcopum, qui pacem indiceret Principibus. Sed nihil egit. Itaque magnam pecuniæ vim à Rege oblatam recuſavit accipere. Arbitror *Angliæ* Regem jam trajeciſſe. Sic imus in *Turcas*. Juſſerat Cæſar, mihi ſolvi penſionem: ſed excuſant belli onera. Promittunt tamen cum fœnere redeunti. Libens aliquò demigràro vel ob invidiam, quâ me gravat amicitia *Frobenii* apud Typographos. Nondum ſtatui. Sed ſtatuam brevi. Quando rumor Libelli *De libero arbitrio* ſparſus eſt, nè quid ſuſpicentur atrocius, opinor eſſe ſatius edere. Nam ego rem eâ moderatione tracto, ut ſciam, nec ipſum *Lutherum* indignaturum. Inviſimus *Biſantium*; ſed affecti pituitâ vix revolavimus in nidum. Ubi revixiſſemus, ſic adortus eſt calculus, ut nunquam antehac periculoſiùs. Utor nonnunquam terebinthino. Balneis, quoniam non aſſuevi, non audeo me credere. Bene vale, vir incomparabilis. *Baſileæ*, XII. Cal. Aug. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto.

Noſti manum tui mancipii.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

Epiſt. 37. ARbitror omnes epiſtolas tuas mihi bonâ fide redditas, quarum nulla mihi non fuit jucundiſſima. De meis dubito. Nam de prima imagine ænea mihi reddita, ſcio me bis ſcripſiſſe. Et nunc has accepi, quas promiſeras literis per civem quendam ſcriptis, unà cum epiſtola, quâ ſignificas, quid poſt abitum Principum ſit iſthic geſtum. *Ferdinandus* fuit *Briſaci* ac *Friburgi*. *Faber* ſtudioſè me ad Principis colloquium evocavit: id meâ magnoperè intereſſe. Ego ſedulò excuſavi. Cupiunt conflatam invidiam mecum dividere. Ubi videro, partem utramque ſe præbere ad concordiam, non deero meo officio. Scripſit ad me *Lutherus*; ſed ſuo more, pollicens, ſe ignoſciturum imbecillitati meæ, ſi modò nè ex profeſſo ſcribam adverſus illius dogmata. Illi reſpondi, ſed pauciſſimis, ac meo more civiliter. Non vacabat pluribus, nam aderat eodem tempore *Hieroſlaus Baro*, Regis *Poloniæ* orator, homo candidus, & noſtri amantiſſimus: ſed *Luthero* vehementer infenſus, quemadmodum & Rex ipſe. *Melancthon* inviſit patriam ſuam, me, ut aiunt, inviſurus, ni metuiſſet me gravare invidiâ. Miſit ad me *Joachimum* quendam, quem unicè diligit, & ſcripſit de me ad *Pellicanum* amantiſſimè. Scis, opinor, *Petrum Moſellanum* vitâ defunctum. *Hedio* noſter penultimo Maii duxit uxorem *Argentorati*, bene dotatam. Ego & Cardinali, & Pontifici, atque etiam *Fabro* ſcripſi, nè rem tractarent ſævitiâ, néve odio malorum læderent bonos. Et promiſerunt, ſe facturos. Miſcent ſe huic negotio quidam, qui nihil aliud videntur affectare, quàm tumultum ac ſeditionem. Magiſtratus hic incipit minùs favere *Lutheranis*. Hæc ægrè ſcripſi, mi *Bilibalde*, miſerè gravidus calculò, quo jam menſes aliquot carueram, poſteaquam deſieram veſci pyris aſſis, ſed ut hìc ſunt, ſylveſtribus. Quidam putant, fuſionem fœliciùs eventuram, ſi *Cyprio* æri miſceatur ſtannum, ex quali materia funduntur campanæ. Eſt & aliud remedium, ſi caput Termini vertatur ad latus. Nunc utrinque reſpondens denſitas facit, ut vultus minùs fœliciter reddatur. Eſt inſuper & ars contrahendi imaginem: ſed longum id eſt, & laborioſum: ſi excipiatur argilla incluſo circulo æreo, deinde ſicceſcat, ídque fiat ſæpiùs, tandem ex argilla excipiatur plumbea. Id commodiùs fieret, ſi haberetis fontem. Is eſt in plumbo, ſed apud artificem: quanquam is pollicitus eſt, ſe mihi illum redditurum. Nam habuit ex me ſupra triginta florenos operæ ſuæ pretium. Tantum idem habuit pro pictura. Et rurſus nuper miſi in *Angliam Eraſmum* bis pictum ab artifice ſatis eleganti. Is me detulit pictum in *Galliam*. Rex me denuò vocat. Paratum eſt amplum Sacerdotium. Hic ob vinum ſubinde periclitor. Si qua pax affulſerit, fortaſſis eò me conferam. In Aprili conſuleram me *Biſantium*. Magiſtratus ſimul & Canonici obtulerunt ampliter. Egi gratias & reſpondi, mihi ſatis eſſe ad ſimplicem victum: me malle meo otio & illo libero favore uti, quàm pactâ munificentiâ. Expecto propediem famulum meum ex *Anglia* & *Brabantia*. Tum ſtatuetur aliquid. Id quicquid erit, tu non ignorabis. Utinam meus calculus conjugatus tuæ podagræ ſimul exularent apud *Indos*. Experior, quod ſcribis, omnes ferè literas aut intercipi, aut reſignari. Scripſi pridem Duci *Georgio*, ab ipſo provocatus. Cum non reſponderet, idem argumentum per alium miſi. Nec reſponſum eſt. Rurſum nuper ſcripſi aliis de rebus. Eas ſuſpicor ſuppreſſas, quanquam ibi nihil erat quod ad *Lutherum* pertineret. Bene vale. *Baſileæ*, tertio die Junii. Has non relegi, ignoſces.

Noſti manum.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

VIr clariſſime, jam bis ſcripſi, licèt paucis. Epiſt. 38.
Primas ſuſpicor non eſſe redditas. Erat *Menorita*, qui cucullum excuſſerat; ſed improbitatem non excuſſerat. Dedi ſeptem blaphardos, pollicitus largiora, ſi hic fidem hominis comprobâſſem. Talibus erronibus nunc plena ſunt omnia. Scripſi rurſus per negotiatorem quendam. Anulum, & fuſilem *Bilibaldum*, mox & pictum fœliciſſimâ *Dureri* manu accepi. His utrumque cubiculi mei parietem ornavi, ut quócunque me vertam, obverſetur oculis *Bilibaldus*. Utinam ſcripſiſſes, quid haberent argumenti nugaces iſti libelli. Suſpicor ex *Argentorato* venire. Nam *Epphendorpius*, apud quoſvis etiam jactat, ſe ſcripſiſſe in me. *Othonis* furias noſti. Hoc tantum nunc licuit ſcribere, mi *Bilibalde*, vix à morte reſtituto, imò veriùs alteri carnificinæ ſervato. Parturii totos decem dies: tandem prodiit calculus ingens. Jam deſperatus. Ita ſubinde ſe variat morbus, nè ſit remedium. Scribam brevi copioſiùs. Scripſi pridem *Roberto* à *Moyſhem*, & *Joachimo Camerario*, quem audio nunc eſſe

Bamberge. Si potes iſthinc, cura ut epiſtolæ ad iſtos perveniant. *Durero* ſalutem plurimam. *Baſilea*, V. Febr. Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. P.

Epiſt. 39. ACcepi meum *Bilibaldum*, primùm fuſilem, cum annulo & literis: nunc etiam pictum ab *Apelle*. Reſpondi quidem per quendam impudentiſſimum planetam, qualibus nunc impletur mundus. Dedi blaphardos ſeptem, quæ res illi vertat malè, pollicitus largiora, ſi bonâ fide perferret. Is, ut video, verba dedit. Quæ iſthic geruntur, ubique fient brevi, niſi quis Deus proſpexerit. Hæc omnino provocant Evangelici, vel reclamante *Luthero*. Planè quidam tendunt in exitium rerum & diſciplinarum omnium. Cuperem hujus tumultus fœlicem exitum. *Lutherum* planè contemnunt, poſtquam cœpit eſſe moderatior. A *Durero* cuperem pingi, quidni à tanto artifice? Sed qui poteſt? cœperat *Bruxellæ* carbone, ſed jamdudum excidi, opinor. Si quid ex fuſili & memoria ſua poteſt, faciat in me, quod in te fecit, cui addidit aliquid obeſitatis. Pharmaco tuo nondum auſus ſum uti. De meis ſcribam brevi. Nam auriga qui tuas reddidit, poſtridie mane abiturus, poſt cœnam renunciatur abire. Et idcirco nolui multum Scripturæ periclitari. Bene vale. Octava Circumciſionis, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S. P.

Epiſt. 40. QUod ſemper ad moderatiora conſilia votum, pars altera vocavit timiditatem; altera colluſionem cum *Lutheranis*: nunc cùm utraque pars mordicus tuetur ſua, & adeo nihil remittit de jure ſuo, ut prioribus & jam occupatis nonnihil etiam addat; res eò progreſſa eſt, ut ſolus Deus tempeſtatem rerum humanarum in tranquillitatem poſſit vertere. Nuſquam non pervagatur fatale malum. Aiunt Archiepiſcopum *Hungariæ* profligatum. *Carolus Campegius* ſeſe recepit in *Italiam*, ceſſit & *Evanus* Epiſcopus *Verulanus*. Archiepiſcopatus *Salusburgiensis* obſidetur. Hic ruſticolæ & nobiles in armis ſunt, altera alterius internecionem minitantes. *Baſileenſes* conati ſunt compoſitis rebus, ſanguinis effuſionem excludere; ſed inanis ſumpta eſt opera. *Ferdinandus* agit apud *Wirtenbergenſes*, expectatur *Friburgi*, an venturus neſcio. Eſt civitas *Brabantiæ* ſatis ampla frequénſque, *Sylvam-ducis* appellant, hic populus ejecit *Minoritas* & *Dominicanos* omnes. Eam nunc obſidet *Margareta* Cæſaris amita. *Antwerpiæ* quidam auſi ſunt extra civitatem concionari, nec veritus eſt illò populus confluere, contemptis omnibus Cæſaris, *Margaretæ*, & Magiſtratuum edictis. Itaque tota civitas illa fervet periculoſo tumultu. Aguntur excubiæ nocturnæ diurnæque. Caſtigatis *Buſcoducenſibus*, vereor nè impetatur *Antwerpia*. Utraque civitas eſt opulenta. Proceres invitabit prædæ magnitudo, cui nunquam non inhiant, ſic ut ſufficiat quævis levis occaſio. Apud *Hollandos* meos aliquot damnati ſunt hæreſeôs. In hos ſævitur. *Hulſtius* pridem exarmatus, denuo per Cæſarem armatus eſt. Is erat ſolus profanus Inquiſitorum coryphæus. Maxima populi pars apud *Hollandos*, *Zelandos* & *Flandros* ſcit doctrinam *Lutheri*, & odio pluſquam capitali fertur in Monachos: Qui cùm plerique ſint mali, tamen pro his nunc belligerabimur. Qui ſi vicerint, actum erit de bonis omnibus. Incipiunt nunc feroſcire. *Lambertus Campeſter Lutetiæ* corrupit mea Colloquia, erro *Dominicanus*. *Petrus Sutor Carthuſianus* edidit libellum in me *Pariſiis*, ſimpliciter inſanum. Cui reſpondimus, non reſponſuri, ni præfatio *Gallica* teſtaretur, autoritate Theologorum excuſum. *Lovanii* ſceleratiſſimus nidus eſt quorundam *Dominicanorum*. *Vincentius* homo rudentibus aut ſtivâ natus, nunc Theologiæ Doctor, ante annos aliquot ſcripſerat librum in me, cum ut liceret edere, profectus eſt ad ſuum *Vicarium*. Is omnino vetuit, nè tale facinus auderet. Conquievit, ſed ægrè. Nunc tandem exiit liber, quo nil fingi poteſt barbarius, inſulſius, indoctius, mendacius, impudentius, inſanius. In eo laboratum eſt à quatuor: *Vincentius* addidit ſua venena: *Cornelius Jurvelandus* bonam operam partis confecit: Tertius quidam expolivit, additis aliquot floſculis: *Godefredus Toxander* famam operis in ſe recepit. Ad hæc connivent Theologi *Lovanienſes*. *Latomus* tres emiſit libellos, in quibus miris ſtrophis me petit. Huic reſpondit *Oecolampadius*. Aiunt titulum eſſe, *Elleborum*. Nondum enim vidi. Vereor nè hic tumultus citiùs in *Italiam* tranſvolet, quàm expectet Pontifex. Nos interim non agnoſcimus manifeſtam iram Dei, provocantis nos ad pœnitentiam, ſed *Ægyptiorum* exemplo tot plagis admoniti, nihilo reddimur meliores. Multis in locis durè tractati ſunt Monachi, verùm plerique cùm ſint intolerabiles, aliâ tamen ratione corrigi non poterant. Tot privilegiis, tot exemptionibus, tot phalangibus armati ſunt. Civitates aliquot moderatioribus conſiliis utuntur, permittunt exire, qui redditâ ratione cupiunt mutare vitæ genus, his datur aliquid unde vivant ab ipſis monaſteriis, etiamſi nil intulerunt, ceu longæ ſervitiæ merces. Jubentur abire, qui illic profeſſi non ſint, nec licet illis ſuas colonias aliunde aliò mittere, quemadmodum ſolent. Nec fas eſt novitios ſufficere, niſi permiſſu Magiſtratûs. A cuſtodis virginum collegiis arcentur. Nec permittitur illis concionari, niſi in ſuis monaſteriis, idque conſuetis duntaxat horis. Qui ſimul omnes volunt mutare cultum, permittitur. Qui nolunt, coguntur tamen obedientiam jurare Magiſtratui in his quæ pertinent ad reipublicæ commodum. Ita futurum arbitrantur, ut aut nullos habeant Monachos, aut habeant magis ſobrios. Vacua monaſteria vertentur vel in parochias, vel in pædagogeia. Nec poſthac paſſuri ſunt, ut à quoquam ſuſcipiantur vota perpetua, quæ vocant, qui minor ſit triginta ſex annis. Tota cura transferetur huc, ut ſint probi paſtores. Quod ſi contingit, non erit magnus numerus monachorum. Aliquot monaſteria relinquentur, ſed inſignia, & extra civitatum mœnia, imò procul in agris, quo ſeſe graviter exerceant opere manuario. Cultuum infinitam varietatem omnino tollendam autumant. Nec ferunt anniverſaria conventicula, quæ illi *Capitula* vocant, nec exemptiones, quibus abutuntur ad impunè peccandum. ſed erunt ſubditi ſuis Epiſcopis ac Magiſtratibus, quemadmodum

dum cæteri ſacerdotes & laici. Hæc an probanda ſint, in præſentia non diſputo: certè, minore tumultu coercebitur malorum monachorum tyrannis, & bonis monachis conſuletur, imò juvenibus omnibus, nè in talium ſervitutem poſthac dedant ſeſe. Quod populari tumultu geritur, infelicem habet exitum. Quod pro ſua quiſque libidine genus vitæ mutat, improbis feneſtram aperit ad nequitiam. Si res ageretur Pontificis & Epiſcoporum autoritate, rectiſſimè fieret. Nunc certè proximum eſt, ut Magiſtratus autoritas excludat confuſionem, & ita conſulat bonis, ut malis non detur peccandi licentia. Utinam omnes eſſemus veri Monachi, hoc eſt, mundo mortui. Verùm hos populos conjuratos, hos fomites mundus non videtur diutiùs laturus. Et quanquàm immane videtur, quòd ruſtici monaſteria quædam diripuerunt, tamen hoc iſtorum improbitas provocavit, qui nullis legibus corrigi poſſunt, ut ipſi inter ſeſe connivent. Scripſeras mihi de poculo, quod dono miſiſſet Epiſcopus *Olmucenſis:* cujus tamen in poſterioribus literis non memineras. Id autem datum eſt, mihi quidem inſcriptum, ſed quoniam *Beatus* acceperat literas ab *Olmucenſi* de phiala inaurata miſſa, & item à *Velio*, cum mihi nil eſſet ſcriptum, nec data eſſet Epiſcopo occaſio cur mihi mitteret aliquid, tradidi poculum *Beato*, ſuſpicans *Conpergium* erraſſe in nomine. Si quid habes hac de re compertius, ſcribito. *Ptolomæum* tuum nondum vidi: ſed tamen curabo ut habeam. Hic neminem invenio qui ſciat ex gypſo fundere imagines. Itaque maluiſſem archetypum apud te manere. *Linguam* emiſimus, ut fatearis poſthac *Eraſmum* elinguem fore. Calculus jam aliquando mitiùs me tractat, poſteaquam aſſuevi vinum omne diluere aquâ ex glycyrrhiza decoctâ. Sed tamen corpuſculum hoc indies attenuatur & exareſcit. Brevi, ni fallor, abjicietur hoc ſyphar, & exiliet nova cicada. *Martinus Dorpius* nos antevertit; periit & *Linacrus* in *Anglia*, *Longolius Bononiæ*, & *Baptiſta Caſſalius Romæ*, & *Franciſcus Deloinus Lutetiæ*, magnus bonarum literarum patronus. Hic ſeſquimenſem perpetua duravit pluvia, ut quaſi parum ſit, commaduiſſe imbre cœleſti; ſtant in procinctu nobiles & agricolæ, congreſſuri, quo magis madeſcant mutuo ſanguine. Saluta *Durerum* artis *Apellæ* principem. Et *Paulum Ricium*: cujus Catapotio ſum uſus hodie feliciter. Non ſumo, niſi quantum eſt dimidium, niſi aut minus etiam, & tamen ſolvit alvum citra moleſtiam. Expectamus *Eraſmum*, illâ feliciſſimâ *Dureri* manu pictum, ſimúlque literas tuas. Bene vale. Datum *Baſileæ*, quinto Calendas Septembr. Anno M.D.XXV.

Agnoſcis manum tui, &c.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S.P.

Epiſt. 41. OPinor jam redditum opus *Chryſoſtomi Græcum*, cui præfationem ad te præfiximus. Si has reddat *Jacobus Ceratinus*, rogo, ut hunc velut alterum *Eraſmum* amplectaris. Vir eſt ita callens *Græcè*, nec minus *Latinè*, ut poſſet cum dignitate vel in quavis *Italiæ* parte profiteri, tum moribus planè niveis, ſed adeo modeſtus, ut pene putidulus. Nec aliud habet vitium, ſi tamen hoc vitium eſt. Hunc juſſu vel flagitatione potiùs *Georgii* Principis per literas evocavi, non admodum ſperans futurum, ut hanc conditionem non aſpernaretur. Nam & apud ſuos amplis præmiis ad publicam profeſſionem invitabatur. Succedet *Petro Moſellano*, ſed decem *Moſellanis* eruditior: etiamſi *Moſellani* doctrinam, & ingenium haud vulgariter adamabam. Alius fortaſſis indignè ferret, quòd juvenes præcurrunt ſenem; ego magnam capio voluptatem, quoties video minores eò profeciſſe, nonnihil etiam adjutos noſtris lucubrationibus, ut his, quos habuere præceptores, poſſint ipſi viciſſim præcipere. In *Ceratinum* itaque ſi quid officii collocaris, gratius mihi futurum eſt, quam ſi in me ipſum contuliſſes. Non deeſt illi viaticum, nec deerit, niſi contigerit obiter ſpoliari. Id ſi accidat, (quod avertat Deus) me ſponſorem accipe, ſi quid illi mutuaris. Plura ſcriberem, ſed vehementer incertum erat, an *Ceratinus* eſſet iſthàc futurus iter, quod tamen ille videbatur cupere, vel tui videndi gratiâ. Saluta *Ricium* ac *Durerum*. Nuper rurſum enixi ſumus viperinum partum, atque etiamnum anceps eſt valetudo. Bene vale, vir ornatiſſime. *Baſileæ*, V. Id. April. Anno M.D.XXV.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S.P.

ORnatiſſime *Bilibalde*, volupe eſt te rectè valere. Scripſi per *Frobenium*, per quem expecto tuas literas. Nullus mundus vacat ab hoc tumultu. Quò ſit evaſurum hoc Evangelium, neſcio. Mihi certè peperit certum exitium, quod ad hujus mundi felicitatem attinet. De *Ceratino* doleo, & metuebam nè ſuum commendatorem pudefaceret, oblitus monitorum. Sic ferè ſunt novi Evangelici Profeſſores. *Chriſtus* omnia vertet in ſuam gratiam. Tuas mihi reddidit hic juvenis, mirè modeſtus ac placidus. Saluta *Durerum*, & medicum *Baſileæ*, Pridie *Matthæi* milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto. *Epiſt. 42.*

Bilibaldo ſuo Eraſmus S.P.

DE *Philippo* facilè ſatisfactionem accipio. *Noſenus* erat vehemens & conſtans amicus, ſed mihi infeliciſſimus. Is, uti ſuſpicor, inſtigavit *Lutherum*, ut ſic ſcriberet in Regem *Angliæ*, & in *Cochleum*. *Oecolampadio* curavi protinus reddendas literas tuas. Quid ille moliatur neſcio. Quod meminiſti de literis ac munere Ducis *Georgii*, literæ jampridem redditæ ſunt ex *Baden*, ubi fuit diſputatio. De munere nihil audio. *Conpergius* miſit duas pelles *Gabellinas*, ſed epiſtola *Bonifacio* miſſa mentionem facit faſciculi albarum pellium. Fortè, *Polonius* mutato conſilio ſervavit per alium mittendas *Alberto Durero*; quam gratiam referre queam, cogito. Dignus eſt æternâ memoriâ. Si minùs reſpondet effigies, mirum non eſt. Non enim ſum is, qui fui ante annos quinque. Jam fere biennium eſt, quod ſub Februarium laborans calculo ſic concuſſus ſum vomitionibus, ut ex hoc tempore ſemper decreverit corpuſculum, quod ante ſolet poſt morbum ſarciri. Aliquot menſes ſat commodè valueram. Sed præter expectationem velut ex inſidiis abortum eſt aliud malum. Mirus urinæ fluxus, primùm ſine dolore, mox cruciatus velut ex locis exulceratis cum fluxu materiæ, veluti gypſatæ, mirâ copiâ. Medici non plus adferunt ſpei, quàm moleſtiæ. Aut veſicæ calculus, aut exulceratio *Epiſt. 43.*

ulceratio mors erit. Dabit Dominus, ut ſpero, tolerantiam. Memoriam mei vobis amicis commendo. Aliàs copioſius: hoc nunc tantùm licuit. Bene vale. *Baſileæ*, III. Calend. Aug. Anno M. D. XXVI.

In quibuſdam de Euchariſtia ego velut parum eruditus ſubdubitarem, niſi me confirmaret autoritas Eccleſiæ. Eccleſiam autem voco, conſenſum populi *Chriſtiani* per univerſam orbem. Literas quas ſcripſi Duci *Ghergio*, cuperem quàm celerrimè ad eum perferri.

Eraſmus Bilibaldo ſuo S. P.

Epiſt. 44. VIr clariſſime, Libellum tuum *De Euchariſtia* lecturus ſæpe, nunquam hactenus licuit perlegere, tot obruor undique tragœdiis. Strages agricolarum ſic in ſpem victoriæ erexit animos omnium. Sunt *Romæ* quidam Pegani, qui peſſimè volunt *Germanis* omnibus: ſed duo præcipuè mihi peculiariter inſenſi, qui nunc extrema moliuntur denuò, quum id facere nunquam ceſſârint. Pontifex bis miſit mandatum ad Academiam *Lovanienſem*, ut blaterones illos coercerent, & per Rectorem, totius Academiæ nomine fieri cœptum: reverſus *Latomus* cum ſuo collega preſſerunt rem. Interim is, cui commiſſa fuerat executio, Theologus eſt perſuaſus à *Latomi* collega, quo nullum animal ſceleratius vivit; ſcripſit clanculum *Datario*, quòd mutaret conſilium, excuſaret ſe Pontifici. *Datarius* clam miſſis literis probavit factum, probavit prudentiam, & promiſit ſilentium. Venit edictum *Cæſaris* admodum ſeverum, & hoc eluſerunt. Impetrârunt ab aula edicti interpretationem, hoc eſt irritationem. Habet *Jodocum* præſidem Senatus *Mechlinienſis*, hominem pluſquam capitaliter inſenſum bonis literis. *Bedda* miſit ad me pluſquam ducentos articulos damnabiles, ex libris meis collectos, nullius momenti. *Ledovicum Berquinum* præfectum & conſiliarium regium iterum conjecerunt in carcerem, non ob aliud, niſi quòd libellos quoſdam meos vertiſſet *Gallicè*. Mater bis ſcripſerat, ut expectarent Regis reditum, delegati nihilo ſecius progreſſi pronunciaverunt eum Hæreticum. Articuli ſunt ad me miſſi, qui nihil aliud declarant, quàm impudentiſſimas illorum ſycophantias, & craſſiſſimam inſcitiam. Quibus reſpondi: Rex ubi rediit, & quid eſſet actum cognoviſſet, miſit caduceatorem, denuncians illis, ſe velle cognitorem illius cauſæ fieri; ſcripſit per alium, ſe vitam ac mortem *Berquini* ab ipſis repoſciturum, ſi quid eſſet factum. Quid deinde factum ſit neſcio: *Jacobus Faber*, qui metu profugerat, non ob aliud, niſi quòd verterat Evangelia *Gallicè*, revocatus eſt in aulam. *Romæ Verpus* quidam, quem nôſti, qui miſerè invidet omnibus doctis *Germaniæ*, exhibuit libri partem olim in me ſcripti, niſi quòd adjecit quædam ex hoc temporum ſtatu. Furioſè nomen ſuum diſſimulat. Inter cætera dicit ſe mirari, quòd in *Germania* tot hominum millibus cæſis, ego ſuperſim, qui ſic docuerim *Germaniam*. Deinde dicit *Lutheranos*, quanquam impiiſſimos, ideo ſcribere in me, quòd impietatem meam ferre non poſſint, qui Virgini *Mariæ* detraxerim ſuam virginitatem, *Chriſto* ſuam divinitatem, aliáque his furioſiora. In *Hiſpania* monachus quidam ſcripſit ad me librum plenum laudibus, ſed virulentis acu-

A leis reſperſum. *Lutherus* ſic ſcripſit, ut nullum amicitiæ locum reliquerit, & tamen videtur ſibi mirè coercuiſſe ſtomachum. Dum adverſus *Lutherum* pugno, ſcio me juvare partes quorundam, qui me mallent extinctum, quàm ipſum *Lutherum*. Liber tuus *De Euchariſtia* vehementer arridet Anti-*Lutheranis*, *Oecolampadianis* mirè diſplicet. Hoc diſſidium, ſi tantum læderet nocentes, tolerabilius eſſet, nunc illis diſſidentibus erigunt caput
B quidam, qui nulli bono bene volunt. Optâſſem eam materiam fuiſſe tranſlatam in aliud tempus, aut ſaltem fuiſſent in vero concordes. Mihi non diplicerent *Oecolampadii* ſententia, niſi obſtaret conſenſus Eccleſiæ. Nec enim video quid agat corpus inſenſibile, nec utilitatem allaturam ſi ſentiretur, modò adſit in ſymbolis gratia ſpiritualis. Et tamen ab Eccleſiæ conſenſu non poſſum diſcedere, nec unquam diſceſſi. Tu ſic diſſentis ab *Oecolampadio*, ut cum *Luthero* ſentire malis,
C quàm cum Eccleſia. Citas autem illum reverentiùs alicubi, quàm erat neceſſe, quum aliorum autoritatem potuiſſes adducere. Ubi extricâro me aliquantulum, perlegam totum librum tuum, deinde dilucidiùs intelliges quid ſentiam, ſi tamen pateris me de tuis ferre ſententiam. Has literas pro tua prudentia non communicabis quibuſlibet, faciéſque me de iis, quæ iſthic geruntur, certiorem. Vale. *Baſileæ*, poſtrldie Non. Junias, Anno milleſimo quingenteſimo vi-
D geſimo ſexto.

Georgius Saxoniæ Dux crebris literis perpulerat me, ut mitterem qui *Moſellano* ſuccederet; miſi *Jacobum Ceratinum* egregiè peritum utriuſque literaturæ. Res non optimè ſucceſſit. Fortaſſis incidit in ſuſpicionem, quòd non ſatis abhorreret à doctrina *Lutheri*. Si vacat iſthic profitendi locus, fac ut ſciam. Nam *Sigiſmundo* decretum eſt, hinc non diſcedere. Pro *Ptolomæo* tuo & *Dureri* libello jam gratias egi; nunc pictum
E *Eraſmum* expecto.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S.P.

VIr ornatiſſime, Hùc me contuleram, ut adeſſem meis lucubratiunculis excudendis. Et ſtatim ad nidorem hypocauſtorum graviter ægrotare cœpi. Idem mali genus, quo laboravi quum hîc eſſem proximè. Convalueram, ſed ex intervallo repetiit nos morbus priore gravior. Epiſt. 45.
F Jam dudum expecto, quem exitum fit habitura *Lutherana* tragœdia. Omnino ſpiritu quodam res geritur, an ex Deo ſit, neſcio. Ego, qui nunquam faverim *Luthero*, niſi quomodo favet, qui hortatur ad meliora, utrique parti ſum hæreticus. Apud noſtros pauci quidam aliis de cauſis inimici, etiam Cæſari perſuadere conantur, me caput eſſe hujus tumultûs, non alio argumento, quàm quòd non ſcribo adverſus *Lutherum*. A *Lutheranis* proſcindor in profeſſionibus quaſi *Pelagianum*,
G quòd plus tribuam *Libero arbitrio*. Nonne bellè mecum agitur? Abſolvi *Paraphraſin in Matthæum* juſſu Cardin. *Sedunenſis*. Bene vale, vir clariſſime. Saluta ſorores tuas, & ſi qui ſunt qui diligunt Evangelicam doctrinam. *Baſileæ* Prid. Idus Febr.

Bilibaldo

Bilibaldo ſuo Eraſmus S.P.

Epiſt. 46. REdditæ ſunt epiſtolæ tuæ, ſuper alias aliæ, quæ mihi magno fuere ſolatio. Quid attinet *Dureri* mortem deplorare, quum ſimus mortales omnes? Epitaphium illi paratum eſt, in libello meo. Allatus eſt huc rumor, qui mirè doctos exhilaravit, ſed præcipuè *Bonifacium Amerbachium*, iſthic ſumptu & autoritate Senatûs excudi *Pandectas*: Optârunt & *Græca Juſtiniani* excudi. Opinor *Dilfum* tibi narrâſſe de reatu meo. Ego hac in re obſecundavi conſilio *Beati Rhenani*, & *Lodovici Beri*. Alioqui ſciebam illum nihil facturum. Fumos hominis jam olim novi. Sed *Beati* ingenio ſemper abuſus eſt ad hujuſmodi dramata. Turbam amoliti ſumus qualibuſcunque conditionibus, pacem iniquam æquo bello præferentes. Nihil omiſſum eſt, compromiſſum eſt. Adhibiti duo teſtes. Arbitri datis dextris ſtipulati ſunt obſequium. Pronunciatum eſt de ſcripto arbitrum. Aſſenſimus utrique. Subſcripſimus manu utrique. Deinde bibimus ex eodem poculo, fracto inter nos pane, datæ dextræ. Ominatus ſum amicitiam fore perpetuam. Annuit ille, & comprobavit. Exhibitum eſt omnibus convivium ἐλλιῶς. In abitu petiit epiſtolam ad Ducem. Id præter pacta præſtiti, ne quam darem occaſionem. Petiit præfationem in librum ipſi dicandum. Id, quanquam abſurdum & ineptum, tamen autore *Bonifacio* feci. Quid conſecutum eſt? Mox dicitur miſiſſe famulum proprium, qui ſub nundinas vulgaret atrocem rumorem, *Eraſmum* eſſe damnatum *Baſileæ*, conditionibus graviſſimis, ut ſcriberet librum & epiſtolam contra ſeipſum, deinde daret pecuniam. Et hic ante abitum jactaret ſe adigiſſe *Eraſmum* ad conditiones, ad quas ipſe nollet deſcendere pro tribus millibus aureorum. Hic rumor mirum quantum exhilaravit pſeudo-evangelicos. Qui triumphi? Quæ exultatio de nihilo? Hæc ego ſuſpicabar futura. ſed neque *Beato*, neque *Bero* potui perſuadere, qualis eſſet artifex. Et eram plus quàm occupatiſſimus, præſertim in novis libellis. Quæ eſt hæc *Germaniæ* levitas? Omnes Evangelici ἐν κόγχαις exultabant *Eraſmi* autoritatem ſepultam, amici metuebant. Et hæ fabulæ de *Hutteno*, de *Othone*, de hac lite aguntur per quendam Evangeliſtam *Argentinenſem*, qui ſe fingit amiciſſimum, & putat me non intelligere, ego cogor diſſimulare. Semper provocavi Principes à ſævitia, quo ſtudio concitavi mihi quorundam iras. Poſthac nec compeſcam illos nec incitabo, ſed relinquam illos ſuô ingenio. Nec enim ullum finem fore video, niſi ſævitiâ, quam ad multos pervenire miſerandum eſt. Sed hæc *Chriſto* relinquam. Mitto ad te poſtulationes illius, meam reſponſionem, & arbitrorum ſententiam, ut rem omnem cognoſcas, & amicis communices.

Libelli inſcriptionem promitto, jam amico, & amicitiæ nomine. Nec eſt præſcriptum tempus, nec ſemper natant libelli, & multi ſunt, quibus hoc officium debeo promeritis.

Epiſtolam ad Ducem promitto civilem, & quatenus licet cum tali Principe agere. Fortaſſis odit *Epphendorpium* ob alias cauſas mihi incognitas. Neque enim ſine cauſa eſt, quòd ſeptem annis hic agens ocioſus, nunquam interim inviſit patriam. Arbitrium nominatim dicit, ad evitandam moleſtiam, & citra notam alterutrius. Ac præſcribit, ut utrinque offenſæ & querelæ aboleantur. Primos duos articulos ita mihi præſtandos dixi, ut ſcripto præcepi. Scriptum vides, quod legit & probavit *Epphendorpius*.

De Eleemoſyna non gravor. Nam arbitrium Judicum facilè cum meo conſentit, nec eſt præſcriptum tempus, & plus largio meâ ſponte.

Fortaſſis negabit ſe ſparſiſſe hos rumores: quod ſi facit, quid hac perfidiâ deteſtabilius?

Dixit apud me, te ſibi ſcripſiſſe, *Tuere famam tuam, ſtringe calamum in Eraſmum*. Sciebam rem ſe aliter habere. Dixit *Melanchthonem* ſibi reſpondiſſe, quod ſcripſerat de alio quodam ſcripſiſſe. At *Melanchthon* affirmavit, nec ſe ſcripſiſſe quicquam unquam *Epphendorpio*, nec illum ſibi. Optârim, mi *Bilibalde*, horum exemplar communicari amicis, atque etiam mitti in conſilium ad amicos, præſertim ad *Hermannum Novæ Aquilæ* Comitem, & *Joannem Vlattenum* omnium mortalium candidiſſimum. Tibi precor proſperam valetudinem. Nos tenuiter valemus, ſed interim ſufficientes immenſis laboribus. Nam *Auguſtinus* quatuor prelis excuditur: *Adagia* duobus, præter alia. De *Pandectis* quæſo ut nos reddas certiores. *Baſileæ*, VIII. Cal. Maias, Anno M.D. XXVIII.

Non relegi, ignoſce.

Agnoſcis tuum.

Exemplum codicillorum Eraſmi ad Joannem Oecolampadium.

ANte dies complures cupiebam te evocare ad colloquium: nam & tempus erat incommodum, & affligebat pituita tenaciſſima non ſine febri. Sed verebar, nè quid hinc fabularum naſceretur in populo, quòd res tum minus eſſent quietæ, quàm nunc ſunt. Hodie mihi narravit *Hieronymus Frobenius*, eſſe, qui neſcio quid ſiniſtri ſuſpicentur de animo in te meo, quaſi te ſcriptis meis perſtrinxerim: deinde quaſi nuper deflexerim ab itinere, nè te ſalutarem. Scito, utrumque eſſe vaniſſimum ſomnium. Nullam literam ſcripſi, quâ te perſtrictum volui, aut quam ſcribens, de te cogitavi. Quum excuderetur colloquium *Cyclops*, quidam ex operis *Frobenianis* ſuſpicati ſunt, quod dicitur de ove in capite, vulpe in pectore, déque longo naſo ad te pertinere; quum conſtet hoc luſum in *Nicolaum Cannium* famulum meum, qui ambiebat in colloquiis celebrari. Is talem geſtat pileum, & naſum habet longum, & calore eſt fuſco, capilitio nigro. Te ſimili uti pileo, nunquam audieram, niſi hac occaſione. Non ſum tam ineptus, ut talibus nugis utar in viros. Ambiebat & *Polyphemus* celebrari, qui circumferebat codicem Evangelicum bellè ornatum, quum ipſius vitâ nihil eſſet inquinatius. Sic res habet de ſcriptis. Jam eâ viâ ſoleo fere ſemper adire hortum *Frobenii*, quum cœlum eſt commodius, & altera ſit anguſtior, & fœteat. Itaque ſi nullus adfuiſſet, illâc tamen eram iturus. Nec te tum novi adverſum, ſed famulus admonuit. Itaque reflexiſſem iter ad te, niſi plures adfuiſſent mihi ignoti, quorum cœtum turbare nolui. Idque tum dixi famulo. Sic habet de ſuſpicione. Quod ſi quid aliud eſt rei hodie circa horam quartam uſque ad ſextam ero in horto *Frobeniano*, ſi dignaberis eò venire, uno comitatus, aut ſi mavis alio die, Epiſt. 47.

die, libenter tecum conferam. In libello quo
reſpondes *Bilibaldo*; notas me, quaſi dixerim, tu-
am de Euchariſtia ſententiam eſſe longè melio-
rem. Hoc fortaſſe *Joannes Danus* ad te pertulit,
ſed perperam. Dixi tuam ſimpliciorem & expedi-
tiorem, quod minus habeat quæſtionum perplexa-
rum. Alioqui ſi mihi certò perſuaderem, tua
dogmata eſſe meliora receptis, ſic ut in ea per-
ſuaſione conſcientia mea poſſit acquieſcere, hac
ipſâ horâ profiterer eadem quæ tu profiteris, ultu-
rus meo more furioſos quoſdam monachos ac
Beddaicos Theologos. Nunc quod unum poſſum,
opto, & operam do, ut hi tumultus habeant læ-
tiorem exitum. Bene vale. Reliqua in colloquio,
ſi videbitur.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S.P.

Epiſt. 48. TAndem vertimus ſolum, ex *Rauracis* facti
C *Briſgoi*. Dum promiſcua fex plebis armata
ac diſpoſitis machinis verſaretur in foro, nemo
non timebat ſibi cui domi eſſet quod nolit perire.
Aliquamdiu res videbatur ſpectare ad arma. Melior
pars favebat Eccleſiaſtico negotio, ſed numero
minor. Nam altera multos habebat admixtos
exteros, multos decoctores, multos palam infa-
mes. Hanc tragœdiam orſi ſunt ſub ipſam bru-
mam, nè cui promptum eſſet vel fugere, vel accer-
ſere ſuppetias. Eccleſiaſtica pars, ubi videret
D contra Senatûs edictum, contráque jusjurandum
fieri conventicula, induit arma; mox idem fecit
altera, operas etiam educens in forum, ac bom-
bardas. Autoritate Senatûs factum eſt, ut pars
Eccleſiaſtica deponeret arma; quod ægrè fecit
& altera, ſed ad tempus. Nam quum decretum
eſſet ſævire in divos ac divas, condenſant ſeſe in
foro, diſpoſitis tormentis æneis, & aliquot nocti-
bus illic ſub dio agebant, extructâ pyrâ ingenti,
magno omnium metu: in nullius tamen ædes ir-
E ruperunt, neque cujuſquam corpus attigerunt,
niſi quod conſul mihi proximus vicinus, vir facun-
dus, & de Republica crebrò bene meritus, noctu
ſcaphâ ſubduxit ſeſe, periturus ni id feciſſet. Pro-
fugerunt & alii complures metu, qui tamen ex
autoritate Senatûs revocati ſunt, ſi vellent jure
civium vivere: è Senatu verò ſubmoti ſunt, quot-
quot faverent priſtinæ religioni, nè qua eſſet illic
ſuffragiorum diſſenſio. Hactenus tamen Senatus
moderatus eſt tumultum, ut per fabros & artifices
F tollerentur è templis, quæ tolli placuiſſet. Tantis
autem ludibriis uſi ſunt in ſimulachra divorum
atque etiam crucifixi, ut mirum ſit, nullum illic
editum miraculum, quum olim tam multa ſoleant
edere vel leviter offenſi divi. Statuarum nihil re-
lictum eſt nec in templis, nec in veſtibulis, nec
in porticibus, nec in monaſteriis. Quidquid erat
pictarum imaginum, calceâ incruſtaturâ oblitum
eſt; quod erat capax ignis, in rogum conjectum
eſt; quod ſecus, fruſtulatim comminutum. Nec
G pretium nec ars impetravit, ut cuiquam omnino
parceretur. Mox in totum abrogata Miſſa, ut nec
privatim domi fas eſſet ſacrificare, nec in finiti-
mis pagis audire ſacrum. Ubi ſummus ille metus
ademptus eſt, ac propemodum ſpes eſſet fore, ut
in nullius facultates aut caput ſæviretur, ad hanc
clementiam adhortante *Oecolampadio*, quotidie
tamen ex ſynodis illorum prodibant nova plebi-
ſcita, cœpi de migrando cogitare, ſed diſſimu-

A lanter. Id quo minus fecerim ante Paſcha, ſcele-
ratiſſima quædam pituita fuit in cauſa. Anxius
verò metuebam, nè malè mihi verteres, vertere
ſolum: nonnihil etiam verebar, nè quam abituro
remoram injicerent. Itaque procuráram à Rege
Ferdinando duo diplomata, alterum quo me ac-
cerſit ad ſeſe, alterum quo tutus & immunis irem
per ipſius ac Cæſaris totam ditionem. Primùm
omnium immitto clam nummos, annulos, & vaſa
B argentea, quæ potiſſimùm invitant prædonem.
Aliquanto poſt palam onero duo plauſtra ſcriniis
& lectis; hoc facto nuntiatur mihi *Oecolampadium*
& Eccleſiaſtas infenſos eſſe, idq; duabus de cauſis,
quas ex literis adjunctis intelliges pluſquam fri-
volas. Ego tamen reputans mecum quis eſſet
rerum ſtatus, ſcripto placavi *Oecolampadium*, ſi-
múlque ad colloquium evoco. Colloquuti ſu-
mus diu, ſed abſque contentione. Obtulit ille ſin-
ceram benevolentiam, quam ego non recuſavi,
C modò pateretur me in quibuſdam dogmatibus
ab ipſo diſſidere. Tandem cœpit diſſuadere, nè
relinquerem *Baſileam*. Reſpondi me à mihi gra-
tiſſimâ civitate multis nominibus invitum diſce-
dere, ſed me diutiùs invidiam perferre non poſſe;
Viderer enim probare quicquid hic publicè fit.
Quum urgerer, reſpondi eam operam fruſtra
ſumi, quum tota ſupellex eſſet *Friburgi*: inſta-
bat, ut ſaltem abirem rediturus. *Friburgi* inquam,
menſibus aliquot commorabor, illinc profecturus
D quò me Deus evocaverit. Sic datis utrinque dex-
tris, diſceſſum eſt. Hunc ſermonem communi-
cavit, ut ſuſpicor, tribuno plebis, qui ſemper fuit
hujus negotii coryphæus, vir prudens ſedatique in-
genii. Egit cum *Beato*, nè diſcedam multis argu-
mentis. Mihi nemo verbum fecit. Si dixiſſem
me offenſum abire, promiſiſſent ſatisfactionem:
ſi ob id, quod non probarem ea quæ illic inſti-
tuerentur, vocâſſent me ad elenchum, eóque alli-
gavi iram Principum, & invidiam Theologorum.
E Alioqui exceperam voces aliquot feroculas ac
minaces eorum, qui plurimum valerent in hac
factione. Et acciderant quædam præludia. Itaque
non arbitratus ſum eſſe conſultum in ea civitate
vivere, in qua nullus eſſet tam abjectus quin poſſet
me lædere. Nec enim conſentaneum eſt, magi-
ſtratum ac plebem ex animo favere ei, qui dictis
ac ſcriptis ab ipſorum dogmatibus diſſentiret.
Quum ipſe conſcenſurus eſſem navim, neſcio quas
difficultates injecerunt de ſarcinis ancillæ. Cupie-
F bam nautam ſolvere à portu ſecretiore, nè popu-
lo eſſemus ſpectaculo. Id conſtanter vetuit Se-
natus, quum antehac ſemper fuerit liberum à quo-
vis civitatis portu ſolvere. Parui, & à ponte ſolvi,
comitantibus aliquot amicis. Mihi nemo ver-
bum. Hæc profectiuncula meliùs ceſſit quàm expe-
ctâram. Hujus urbis magiſtratus obtulit omnem
humanitatem ſuâ ſponte, priuſquam me Rex
Ferdinandus ſuis literis commendaret. Dederunt
ædes regias, & *Maximiliano* extructas, ſed imper-
G fectas. Sedebimus hic aliquot menſes, niſi bellum
oriatur. Complures enim huc confluunt è *Baſi-
lea*, fertúrque totum Canonicorum collegium
huc commigraturum. Ea res citiùs huc invitaret
hoſtium ſævitiam. Videor hic ſatis gratioſus o-
mnibus. An tibi notus ſit *Ludovicus Berquinus*,
neſcio. Is XV. Calend. Maias *Lutetiæ* exuſtus eſt;
pridie duodecim Judices pronunciârant, ut exuſtis
libris ac peractâ palinodiâ, lingua illi pertunde-
retur,

retur, & mox æterno carceri dederetur. Quum is appellaret Regem ac Pontificem, irati Judices reſponderunt: ſe curaturos nè poſthac quoquam appellaret, ac poſtero die tradiderunt hominem incendio. Id ſi non commeruit, doleo; ſi commeruit, bis doleo: nec enim mihi cauſæ ratio ſat cognita eſt. Nec *Berquinum* novi, niſi ex ſcriptis & quorundam commemoratione. Vitam hominis nemo non probabat, fortuna erat ſat ſplendida, Regi cum primis charus. Quod evenit, ſemper illi timui: nec ullas ad illum literas, niſi in quibus non anxiè dehortarer ab hac contentione, cujus non poſſet non infelix eſſe exitus. Primam cauſam vicerat. Eam cauſam jactabat etiam ſcripto. Deterrui nè faceret, ſed fruſtra. Admonui, ut titulo legationis aliquò ſe ſubduceret, fugeret crabrones. Ille plenus fiduciæ, jubebat me bene ſperare. Retractus eſt paulò poſt in carcerem, & perierat, ni Rex ab *Hiſpaniis* reverſus illum eripuiſſet incendio. A carcere datus eſt aulæ, ſub cuſtode tamen. Tandem libet, cauſam agere cœpit adverſus tres Priores, quæ ſuâ ſententiâ illum damnârunt hæreſeos adverſus facultatem ſacratiſſimam. Ego ſemper illi vaticinatus ſum infelicem exitum, etiamſi cauſam haberet non omninò malam. Ille contra ſibi mihique pollicebatur indies ſpecioſam victoriam. Quid facies eis, qui devoti ſunt exitio? Hæc res mirè tollat criſtas *Beddæ* adverſus linguarum ac politioris literaturæ cultores. Proximis literis ſcripſeram *Berquino*, me à nullo hactenus fuiſſe infelicius adamatum, nec quenquam vidiſſe conſiliis fortioribus, ſed infeliciſſimis, nec alium cui ſpes eſſent æquè pertinaces, ſed falſiſſimæ. Dominus, ut ſpero, recepit illum in requiem ſuam. Bene vale. *Friburgi* VII. Idus Maias, Anno M. D. XXIX.

D. Bilibaldo Pirckheimero, Cæſareæ Majeſtatis à Conſiliis S.D.

Epiſt. 49. OPinor tibi redditas literas, quas ante dies aliquot miſi, quibus inſtruxeram te adverſus rumorem, quem *Epphendorpius* videtur per totam *Germaniam* ſparſiſſe, non minus atrocem quàm vanum. Nunc quid velim, paucis expediam. *Opſopœus* edidit epiſtolas *Baſilii* & *Gregorii Naziazeni Græcas*, quas in manus ſumpſi verſurus, quo *Polono* epiſcopo *Cracovienſi*, qui me ultrò honorario munere ſexaginta ducatorum provocavit, gratificarer. Sed comperi depravatiſſimè editas. In ipſo ſtatim titulo eſt, παλςῶν pro παλρὸς. Nam πάλςῶν apud *Græcos* non dicitur. In prima epiſtola conjicio fuiſſe ſcriptum βαδεῖ κάςω. Is fecit βαδιλαχόςα, pro *gravato crapula*, quod nec *Græcum* eſt, nec *Latinum*. Ex his conjectans cætera, abſtinui à vertendo. Proinde te rogo, ut ſi exemplar manu deſcriptum eſt apud *Opſopœum*, jubeas mihi communicari. Id ſi in tempore fiat, ante autumnum emittam. Sin minus, primo quoque tempore. Simul non eſt committendum, ut tantus autor ita depravatus maneat. Hujuſmodi juvenes audaciores quàm eruditiores, & avidiores rei quàm commodi publici magnam peſtem invehunt literis. Opto te quàm belliſſimè valere. Datum *Baſileæ*, V. Cal. Junias, M. D. XXVIII.

Eraſmus & nexu & mancipio tuus.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S.P.

EXiſtimo tibi redditas literas, quibus rogabam, ut codicem calamo deſcriptum Epiſtolarum *Baſilii* & *Nazianzeni* ad me mitteres. Vehementer enim hoc cupio: nec levibus de cauſis, & fiet abſque tuo detrimento. Sed expecto his nundinis ſcripta tua. *Ferdinandus* honorificentiſſimè ſcripſit ad me, invitans *Viennam*, ſalario quadringentorum florenorum, tantum ut illic vivam. Sed non eſt animus in alium migrare mundum. Si cognovero te rectè valere, erit longè gratiſſimum. Bene vale, vir ornatiſſime. *Baſileæ*, VIII. Septem. milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo. *Epiſt.* 50.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S.P.

CLariſſime *Bilibalde*, Juſſi ut *Hieronymus* ad te mitteret unum volumen Epiſtolarum. In his reperies unam, quâ tibi gratias ago pro patera tua: quod munus non minus gratum mihi fuit, quàm ſi talentum auri penderet, quod quaſi pignus eſſet conſtantiſſimæ tuæ erga me benevolentiæ, quam ego non in infima felicitatis meæ parte duco. De codice *Græco*, ignoſcat tua humanitas mihi, quod non præſto fidem. Sub nundinas cœpimus conferre, quo ſumus ingreſſi altius opus, hoc plus oſtendimus portentorum. Interdum toti verſus omiſſi ſunt, multa mutata, ſtudio, ut videtur. Quin & epiſtolæ multæ omiſſæ. Poſtrema pluſquam tertia pars voluminis abeſt. Collatio peracta eſt: ſed cœpimus, quod nobis deeſt, deſcribere. De Codice nè ſis ſollicitus, erit domino ſuo incolumis. Fortaſſe curabimus excudendum exemplar noſtrum. Plura ſcribere in præſentia non vacabat. Nam & urget tempus, & autumnus me graviſſimo dentium apoſtemate, non ſine febri, parum humaniter ſalutavit. Cupio te quàm optimè valere, patrone & amice incomparabilis. *Friburgi Briſgoiæ* VII. Id. Septemb. milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono. *Epiſt.* 51.

Bilibaldo ſuo Eraſmus S.P.

NOs hactenus ſub medicis ac chirurgis miſerè fuimus excarnificati, nec dum ſatis firmi, & tamen fugam adornamus, nec partem ullam video tutam ac tranquillam. Ab *Italia* deterret iter & prolixum & periculoſum. In *Galliis* videtur quies à *Beddis*, vereor, nè & illuc ſe proferat bellorum incendium; imò, vix audeo ſperare à bello quietam fore *Brabantiam*. Jam enim bellum ardet cum *Phryſiis*. Suſpicor autem hoc eſſe in capitulis fœderis, ut *Gallus* ſibi vicinam *Helvetiam* invadat, ſi nolint ab hæreſi reſipiſcere. Jam enim illos admonuit Rex, precibúſque minas regaliter addidit. Cæſar videtur omnia facturus ex præſcripto Pontificis; quæ religioſa optimi Principis obedientia magno malo & *Florentinis*: vereor, nè & *Germaniæ*. Res agitur per *Joannem Fabrum* & *Eccium*. Adeſt Epiſcopus *Hiſpalenſis*, homo ſeverus, ut aiunt, qui mihi tamen in monachorum *Hiſpanienſium* tumultu bonam navavit operam. Adeſt alter *Hiſpanus* genere, profeſſione Theologus *Sorbonicus*, frater ejus *Dominicani*, qui apud *Hiſpanos* vexillifer fuit adverſum me. Adeſt *Epiſt.* 52.

Franciſcanus

Franciſcanus Cæſaris à concionibus, malè mihi
volens *Eccius*, quod non expectâram: inter hæ-
reticos ponit aliquot meas ſententias, niſi quod
pro *Eraſmo* ponit *quidam*. Te perſtringit etiam,
veteris odii memor. Multorum literis invitatus
ſum *Auguſtam*, Cæſaris tamen nomine nondum.
Decreveram hiſce nundinis petere *Brabantiam*.
Sed *Faber*, & Epiſcopus *Conſtantienſis* ſuadent, nè
quò moveam pedem ante perſpectum Concilii
exitum. Atqui tamen mihi ſerum erit moliri
fugam bello cœpto, & urgente hyeme. Quidam
G.N. è *Brabantia* profugus, & ex amiciſſimo ſu-
bitò factus capitalis hoſtis, novam tragœdiam
movit *Argentorati*; nebulo ſeditioni natus. Is
eſt ficto nomine *Vulturius*. Quid rei ſit, libelli
te docebunt. Liber, qui prodiit titulo Miniſtro-
rum verbi *Argentorati*, dicitur eſſe *Buceri*, cui ad-
fuit *Novimagus*. Nihil unquam legi ſeditioſius,
nec fucatius. Quin & *Albertus Pius* rurſum in-
gens volumen ſcripſit in me per conductos ali-
quot, omnibus locis è lucubrationibus *Eraſmi*
decerptis, quæ patent calumniæ. *Aleander* agit
Venetia, dicitúrque quicquid eſt operum meorum
diligentiſſimè evolvere in hoc, ut ſuſpicor, quo
Alberto ſuo ſuppeditet calumniandi materiam.
Magna inter molles concordia. *Brabantia* habet
Franciſcum Titelmannum, juvenem glorioſiſſimè
loquacem: apud *Hiſpanos* ejuſdem ſodalitii ſatis
gladiatoriè furit *Carvaialus*: ſed talibus rabulis
poſthac ero mutus. Agnoſco ruſticitatem meam,
ornatiſſime *Bilibalde*, qui toties liberalitate tuâ
provocatus, nihil repono gratiæ. Debebam opera
Auguſtini ad te mittere. Sed tamen non venit in
mentem. Nunc juſſi ut mittant tibi *Chryſoſto-
mum*. Ex quo ſi quid habes abs te verſum, velim
communices. Habemus Commentarios ejus in
Epiſtolam ad *Romanos*, ſed quibus dederamus ver-
tendi negotium, nobis dedere verba. Curabimus
tamen, ut ad Paſcha accedant. Nonnullam ſpem
præbuit & *Baptiſta Egnatius*. Opto te quàm opti-
mè valere, vir immortalitate digniſſime. Datum
Friburgi, IIII. Cal. Septemb. milleſimo, quingente-
ſimo trigeſimo.

Eraſmum tuum agnoſcis.

*Eraſmus Roterodamus egregio viro Joanni
Cholero Præpoſito Curienſi* S.

Epiſt. 53. Multa mihi frequenter ſcripta ſunt & præ-
dicata de *Eccii* vanitate, arrogantia, levita-
te, ac temulentia; in me tam virulentum ani-
mum gerere nunquam ſuſpicatus ſum, præſertim
cum aliquoties juſſerit me ſalvere: & amicos
habeamus communes *Ludovicum Berum* & *Joan-
nem Fabrum*. Quam nihil ſani habet illius reſpon-
ſio; ita loquitur, quaſi articuli ad ipſum delati
ſint tanquam ad Imperatorem; non ipſe legerit,
nec ſcierit, cujus eſſent, antequam expoſtularem.
Appellat σκανδαλίδας, quaſi ob ejuſmodi nænias
coierit Concilium. Notat quod vocârim eas *Sen-
tentias*, quaſi profitear me ita ſentire, tutius erat
appellare *Articulos*. Quid impudentius, quàm
ſcripto damnare, quod nec legeris, nec ſcias cujus
ſit? Juſſi ut indicaret loca; ad hoc obticeſſit: ad-
monui duos eſſe, qui nuſquam ſunt in ſcriptis
meis; ad hoc nuper reſpondit, quum maximè
debuerit; tantum promittit ſe indicaturum, quid
in eis offenderit, ſi vacârit à comitiis, quaſi ab

A ipſo pendeant comitia; promittit ſe fore filium
mei obſervantiſſimum, ſi pergam in *Lutherum*,
quaſi nihil audierit de *Diatriba*, de *Hyperaſpiſtis*,
aliiſque libellis & epiſtolis. *Infantuli Theologi* con-
vicium neſcit utrum in me torſerit, an in alium.
Quid hic homo habet penſi? Nec queo conje-
ctare unde hoc pus in me conceperit, niſi quod
nuſquam in ſcriptis meis celebratus *Eccius* aureis
literis. Suſpicor hominem exaſperatum per *Hen-*
B *ricum Epphendorpium*; qui videtur hac potiſſimùm
de cauſâ veniſſe *Auguſtam*, ut in ea celebritate
hominum ſeminaret ſua mendacia, quæ non aliter
ex ſe gignit, quàm aranea filum. Demiror ſi ad
te non penetrarit, quum nuſquam non irrepſerit
tantus mendaciorum artifex, ut oratio nuſquam
inveniat fidem, niſi apud expertos. Homo treſſis
exiſtimat ſibi valde glorioſum, ſi dicatur habere
controverſiam cum *Eraſmo*. Expetiit colloquium
Ducis *Georgii*. Dux reſpondit ſe deliberaturum;
C poſt multos dies rediit eandem canens cantile-
nam. Dux non admiſit hominem, negans ſe velle
eum agnoſcere, qui non agnoſceret patrem ſu-
um. Jactavit enim ſe nobilem, quum ſit plebeius.
Sed audiendi negotium rejecit in *Simonem Pi-
ſtorium*, cui cauſam omnem perſcripſeram. Ibi
Thraſo, *Non eſt mihi*, inquit, *negotium cum Simone*.
Apud ipſum Ducem volo me purgare; atque ita
magno cum ſtomacho abiit: quievit, donec *Pi-
ſtorius* rediret in patriam unà cum *Carlevico*. Tan-
D dem improbitate ſuâ perfecit, ut Dux cauſam de-
legaret *Julio Pflug*, cujus aures *Epphendorpius* no-
ſter explevit innumeris mendaciis, quod erat illi
bonum atque commodum, quod *Julius* nec *Ep-
phendorpium* nôſſet, nec cauſam. Itaque ſcripſit
ad me Dux, ut *Julii* literis fidem haberem. *Julius*
ſcripſit amantiſſimè doctiſſiméque multa, quorum
hæc erat ſumma, ut præfationi adderem libellum
Epphendorpio dicatum, veluti ex fœdere, quoniam
ille multis modis violârit fœdus, priuſquam exiret
E *Baſileam*, nec poſt deſtiterat de me hoſtiliter &
ſcribere & loqui, ſubinde recitans furioſum li-
brum, quem in me ſcripſit. Nec in aliud quære-
bat librum, niſi ut iterum gloriaretur, ad quas
conditiones adegiſſet *Eraſmum*. Sperabat ex ar-
bitrorum ſententia nonnihil prædæ, id quoniam
fefellit, factus eſt ex inimico inimicior; & quum
nemo neſciret, illum omnia feciſſe contra pacta,
tamen perinde petit ſuum jus, quaſi omnia præſti-
terit, nec pudet quicquam. Decreveram omnia
F perpeti potiùs, quàm leviſſimi hominis nomine
meas chartas contaminare, ſed poſteaquam ille
nullum facit mentiendi finem, cauſæ ſummam
perſtrinxi excuſo libello, nè toties fatigem ama-
nuenſes meos. Temperavi ſtilum, ut non *Epphen-
dorpium* læſerim, & tamen qui audierant homi-
nem, agnoſcant quàm ille impudenter mentia-
tur. Curavit, ut epiſtolæ Ducis & *Julii* id tem-
poris ad me venirent, ut non eſſet reſpondendi
ſpatium. Reſpondi per præfectum *Briſacenſem*,
G cui commiſeram & ad alios epiſtolas, ad quarum
nullum accepi reſponſum. Metuo, nè artifex ille
interceperit. De *Eccio* ſolet ſemper peſſimè lo-
qui: ejus tamen mentione voluit abuti. Tantum
portentorum eſſe in *Germania*! Pro hoſpitio hu-
maniſſimè oblato & tibi & D. *Antonio* habeo
gratiam. Sed qui convenit ut me invites *Augu-
ſtam*, quum & metuas, & veriſimillimum ſit iſthic
poſt abitum Cæſaris graves tumultus exorituros?

Nihil

Nihil eſt Cæſare mitius ac religioſius, ſed vereor nè quorundam militia illius abutatur bonitate. Video nugas agi ſeriò, in ſeriis nugas. In Pontificiis ceremoniis nihil prætermiſſum eſt, & nunc agitur de titulo Regis *Rom.* Utinam ſuppetent quantum annui cenſus hi magnifici tituli illis adferant. Sed deſino, quando hoc ſeculo nec gemere tutum. *D. Antonio* meis verbis agito gratias, orans, ut literas ad *Braſſicanum* curet perferendas *Viennam*, & ſi dimiſſum eſt concilium, perveniant ad *Polyphemum*, aut *Joannem Henchellum*. Bene vale, vir in Domino chariſſime. *Friburgi*, poſtridie *Martini*, M. D. X X X. Hæc in ſinum tuum effuſa, nè ſpargantur.

Eraſmus Roterodamus eruditiſſimo ac πολυγλωττάτῳ viro P. Vulcanio S.

Epiſt. 54. *VUlcani* chariſſime, ſi hæc epiſtola te inventura eſt apud *D. Montjovium*, rogo ut hunc *Simonem Grynæum*, hominem in utraque lingua abſolutum, & in philoſophia non vulgariter doctum, velis cognoſcere, &, ſi quibus in rebus potes, commodare. Mihi ob egregias virtutes cum primis charus eſt. Cætera ex ipſo cognoſces. In præſentia non vacabat pluribus tecum agere. Scribe per hunc: nam ad nos rediturus eſt. Bene vale. *Friburgi* XV. Calend. April. milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Roterodamus clariſſimo viro D. Ægidio Buſlidio S. P.

Epiſt. 55. CLariſſime vir, *Goclenius* me literis ſuis admonuit *Campenſem* depoſuiſſe profitendi munus, id quod doleo. Sed *Goclenii* literæ ad Idus Julias ſcriptæ, ad Idus demum Novembres mihi redditæ ſunt. Hic neminem novi, quem auſim vobis commendare. Adeo lues hæc opinionum corrupit ſtudia. Veſtigabo tamen diligentiùs, & perſcribam. Niſi diligentia profeſſorum advigilet, metuo nè tandem frigeat hoc collegium. Mirum eſt humani ingenii faſtidium, obdormiſcit, niſi ſubinde vel voluptate, vel novitate excitetur. Hac de re profeſſores admonui per literas. Opto te cum tuis quàm optimè valere. Datum *Friburgi* XV. die Decemb. M. D. XXXI.

Adeſt iſthic rurſus orator furioſus, qui pro uno incendio multa nobis excitabit. Nihil hoc ſeculo furioſius.

Eraſmus Roterodamus M. Conrado Goclenio S. P.

Epiſt. 56. CEnſuris *Sorbonicis* jam reſpondi, libellus propemodũ excuſus eſt, cujus mitto guſtum. Quamquam ad pleraque jam reſponderam. Sunt propoſita *Beddaica* fere omnia. Sciebam quid mereretur illa conjurata ſodalitas, ſed tamen coercui ſtili impetum, nè plus ſatis irritata exurat libros meos, id quod illi fuerit bonum atque commodum, quum illic regnet *Bedda* cum aliquot conjuratis, habeátque regii Senatus præſidem faventem, ut ſcribunt. Non tamen erant proditura Cenſuræ, niſi quidam oleum camino addidiſſent. *Lutetia* fuit *Eccius*, &, ut ſuſpicor, *Aleander*; quem ſuſpicor hac de cauſa præcipuè veniſſe, ut *Eraſmo* moliatur exitium. *Julii Scaligeri* libellum, tam ſcio illius eſſe, quàm ſcio me vivere. Id tamen diſſimulandum eſt, nè magis inſaniat prodito fuco. *Beddaicos* ſcio nunquam ceſſaturos. Quamquam *Bedda* quantumlibet hoſtis non probavit, ut ederetur *Scaligeri* furioſum nugamentum. Furtim excuſum eſt, & aliquandiu preſſum, donec impetrarent veniam qualemcunque à neſcio quo *Lieutenanto*. De fiſco nihil habeo quod reſpondeam, niſi illud Juriſconſultorum, *Abundans cautela non nocet*. Scio mihi rem eſſe cum fucatiſſimis beluis. Jam & Evangelici quidam, quorum magiſter ſceleroſus ille *Gebrius*, miris technis hoc agunt, ut Cæſaris ac *Ferdinandi* animum in me irritent. *Argentorati* excuderunt libellum *Teutonicè* contra Cæſaream majeſtatem, in quo ſubinde citant autoritatem *Eraſmi*, locis aliquot, ut ſuſpicor, decerptis è proverbio *Scarabeus aquilam*, & præfatione in *Suetonium*. Non dubito, quin hæc agant *Capito* & *Bucerus*, fortaſſe adjuvante clam *Epphendorpio*. Librum nondum vidi, ſed rem hodie cognovi ex literis Cardinalis *Tridentini*, qui *Ferdinando* caput eſt Secreti concilii, mihi ſingulariter amicus. *Argentorati* nemo quicquam in me molitus eſt, priuſquam eò commigrâſſet *Novimagus*, qui nunc agit *Auguſtæ*, profitetúrque Poeticam ſalario, ut aiunt, ſexaginta florenorum. Bene habet, quod duo Coryphæi perierunt, *Zuinglius* in acie, *Oecolampadius* paulò pòſt febri & apoſtemate. Quod ſi illis faviſſet ἐνιαυτὸς, actum erat de nobis. De profeſſore nihil habeo, quod pollicear. Hic unicus erat *Eraſmi* noſtri præceptor. Is clam demigravit *Argentoratum* amore ſectæ. Omnia ſtudia hic deficiunt, exceptâ Juriſprudentiâ. Titulos tantum vidi Conſtitutionum. Hoc agunt, nè nihil egiſſe videantur χρηματολόγοι. Quid ego audio? Evenit nobis illud, πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον. Equidem mirabar, ſed non audiebam tibi tam clarò affirmanti ἀπιστεῖν. Hic eſt ludus *Curtiſanorum*. Commendavi te *Valdeſio* non indiligenter, quanquam nondum etiam ſcio apud quos agatur cauſa. Libenter & *Campegio* te commendarem, niſi vererer, nè per occaſionem officerem tuo negotio. Sed brevi expecto fore, ut vigilans audiam, *Vicimus*.

Caminga totus quatuor? Atqui ſummæ deerant plures quatuordecim, ni fallor. Nihil unquam vidi illo juvene vanius aut moroſius. Suſpicor offenſum proximis literis meis, quibus ſignificavi me nihil fugere, de adita *Italia*, quum interim ad me ſcriberet velut è *Friſia*. Et hæc quidem joco. Hortatus autem ſum hominem, ut cum amico ſimplici ſimpliciter ageret. Nec alter *Hajo Hermannus* ſcribit quicquam, *Alardi*, ni fallor, opera: qui nuper ſcripſit *Hieronymo Frobenio*, ſe venturum *Baſileam* cum commentariis ſuis in opera *Rodolphi Agricolæ*, ſi vellet mittere viaticum, & de cæteris æquâ mercede paciſci. In me concepit odium capitale, quòd in *Ciceroniano* ſit præteritus. Quæ portenta gignit hæc ætas? *Caminga* nec irritandus eſt, nec curandus. Quatuor illi floreni tui ſunto, qui tuo ſumptu miſeris huc medicum *Theodrincki* famulum, nec quicquam dedit *Hieronymus*, licet tota res ad illum pertineret.

Quas appelles proximas literas, neſcio. Non enim omnes ad me perferuntur. In quibus hoc petis, quum fuerint ſcriptæ XVI. Cal. Auguſti, ſub finem Novembris mihi ſunt redditæ. Ad quas reſpondi per *Galterum* quondam Canonicum *Trajecti*

ſuperioris & *Leodii*. *Valdeſio* non ſcripſi, quòd non videbatur aditurus aulam brevi. Per eum & *Martino Lypſio* ſcripſi, &, quando ipſe hoc flagitabat, *Hezio*, qui quum *Romæ* me impotenter amaret, reverſus in patriam videtur factus alius. Demiror, cur *Levinus* tantopere ambiat cubicularii locum apud Reginam *Mariam*, quum magis illi congruat ſecretarii munus: obſecutus ſum illius animo, ſed meo reclamante animo. Primum adhæſit *Sceppero*, cui, ut audio, dedit L. coronatos mutuo. Nunc *Scepperus* eum mihi tradit, ſcribens ſe illi nulla in re poſſe prodeſſe. *Levino* ingenio nondum ſatis fido. Maluiſſem dare bonam pecuniæ ſummam, quam eam commendationem. Miſeret me *Eraſmi* noſtri, qui tantum vulnerum paſſus pro literis, nunc meditatur eſſe negotiator, ut ſit aliquando famulus eorum, quorum poterat eſſe dominus. *Hieronymus* conſtabilivit rem ſuam. Opto ut feliciter diſcat linguam, qui ſic hæſitat; & bonus fiat negotiator, qui duo verba rectè ſcribere nè tot quidem annis diſcere potuit. *Levinus* ſcribit hunc ruſticum ab ſe conducendum, at is primâ voce ſtatim quæſtus eſſe ſibi non eſſe obulum. Agnoſco *Levini* mores. Scribere debebat quanti, & quibus conditionibus, ab eo pactus eſſet. Alioqui mos eſt illis geminam ſolutionem flagitare. Per illum duas epiſtolas, alteram tuam, alteram *Arnoldi*, miſi *Hieronymo*, ſi quid fortè vellet in *Brabantiam*. Interim dum ille abeſt *Baſilea*, ego adorno literarum faſciculos. Effutivi apud *Camingam*, quòd *Hajo Hermannus* in *Italia* laboràſſet ſcabie *Gallicâ*. Hoc ille fortaſſe narravit odioſiùs apud plures. Fieri poteſt, ut ea res offenderet illius animum. *Viglius* hìc nos inviſit, *Italiam* petens. Nihil hoc juvene vivit amabiliùs. Faſciculum univerſum juſſi tibi tradi, ut ipſe reddas, ſi voles, quæ videbuntur. Vale, *Friburgi* decimo quarto die Decembris, M. D. XXXI.

JESUS MARIA.

Detur Theologis Lovanienſibus.

Epiſt. 57. QUum res rumore tantum, ſed probabili, ad me delata eſt, ſolùm in hoc reſpondebo nunc, nè quid per calumniam temerè fiat, me non audito. Jactitat quidam in novis Colloquiis eſſe tria aut quatuor loca, in quibus ſentiam cum *Luthero*, videlicet, *De Confeſſione* & *Jejunio*. Id ſecus eſſe intelliget, qui libellum integer legerit.

Id priuſquam efficiam, tria præfari viſum eſt: Primum, non poſſe mihi objici contemptum edicti Cæſarei, quòd audio publicatum ſexto die Maii, an. M.D.XXII. quum hic libellus multò ante fuerit excuſus *Baſileæ*: ubi tamen nullum adhuc Cæſaris edictum, vel publicè vel privatim, fuit exhibitum. Secundò, quòd in eo libello non trado dogmata fidei, ſed formulas loquendi *Latinè*; tametſi quædam admixta ſunt obiter, quæ faciunt ad bonos mores. Quòd ſi Grammaticus præſcripto themate *Gallico*, ſic docet hunc ſenſum *Latinè* reddere: *Utinam nihil edant præter alia, quæ nobis hos dies piſculentos invexerunt*; non opinor deferretur hæreſeos, qui ſententiam improbam doceret emendatò reddere. Tertiò, videndum eſſe, qualis ſit perſona, cui ſermonem tribuam. Non enim illic facio Theologum concionantem, ſed pueros aut bellos homunculos inter ſe nugantes.

A Quòd ſi nolint mihi ſuffragari perſonæ qualitatem, mihi igitur imputent, quod illic *Auguſtinum* (opinor) quidam, contemnit. Honeſtum *Stoicorum*, & præfert Sectam *Epicureorum*, quòd ſummum bonum poſuerunt in voluptate: mihi imputent, quod illic miles quidam inter multa, quæ militariter loquitur, ait ſe velle quærere ſacerdotem, cui quàm minimum ſit bonæ mentis. Hæc ſi mihi abſurdè tribuerentur, cur in cæteris non de-
B bet reſpici perſonæ qualitas? Niſi fortè, ſi *Turcam* loquentem facerem, mihi imputandum putent quicquid ille dixerit.

Nunc de locis pauca. In primo loco (puto) quidam ſedecim annorum, ait ſe confiteri peccata duntaxat certò mortalia, aut vehementer ſuſpecta: *Lutherus* docet non eſſe neceſſe confiteri peccata mortalia omnia, ſed tantum manifeſta. Proinde ſermo pueri multum diſſonat à dogmate *Lutheri*. Deinde puer rogatus, an ipſi ſufficiat confiteri
C *Chriſto*, reſpondet ſatis futurum animo ſuo, ſi idem viſum fuiſſet Eccleſiæ proceribus. Ex hoc colligunt, me affirmare hanc Confeſſionē, quâ nunc utimur, non eſſe inſtitutam ab ipſo *Chriſto*. Et iſtorum collectio poſſet eſſe probabilis, ſi *Chriſtus* non eſſet unus primatum Eccleſiæ, quum ſit princeps paſtorum. Ergo qui proceres Eccleſiæ dicit, non excludit *Chriſtum*, ſed complectitur & illum cum Apoſtolis & Apoſtolorum ſucceſſoribus. Jam ut ex ſuperfluo demus hoc dictum de puris hominibus
D Pontificibus, an puero non eſt ſatis, quod in confitendo ſequitur autoritatem illorum, etiamſi non habeat certum, an Pontifices hoc potuerint inſtituere de ſuo, an tradiderint ex inſtitutione *Chriſti*, quum illi ſit animus parere, quocunque modo tradiderint? Mihi nondum ad plenum conſtat, quod Eccleſia definierit hanc Confeſſionem, ut nunc ſit, eſſe ex inſtitutione *Chriſti*. Sunt enim multa argumenta mihi inſolubilia, quæ ſuadent contrarium. Et tamen hunc animi mei ſenſum ubique ſubmit-
E to judicio Eccleſiæ, libenter ſequuturus, ubi claram illius vocem audiero. Quòd ſi maximè hoc expreſſiſſet Bulla, & ego vel neſcirem, vel non meminiſſem, ſufficeret interim obſequi autoritati Eccleſiæ, cum animo parendi, ſi etiam illud conſtaret. Non ſequitur, Hæc Confeſſio eſt ex inſtitutione hominum, ergo non eſt ex traditione *Chriſti*. Et tamen quod confitemur ſemel in anno, quod tempore Paſchæ, quod tali aut tali ſacerdoti idoneo, certum eſt eſſe ex conſtitutione Pontificum..

F Non fit ibi mentio de *Jejunio*, nobis per Evangelium & Apoſtolicas literas commendatum eſt, ſed de delectu ciborum, quem contemnit Evangelium, & ſæpe damnant *Paulinæ* literæ: præſertim ſuperſtitioſum. Nec illic quiſquam dicit hoc quod docet *Lutherus*, conſtitutiones Pontificum non obligare nos, niſi acceſſerit contemptus: imò concedit Pontificem hoc poſſe, tantum quærit, an hic fuerit animus Pontificis, obligare ex æquo omnes ad carnium abſtinentiam, ſub pœna gehennæ, niſi
G adſit perverſus animus. Et qui hoc dicit, ait ſe non aliter odiſſe piſces, quàm angues.

Si omnis conſtitutio Epiſcoporum obligat ad pœnam gehennæ, dura eſt conditio *Chriſtianorum*. Si quædam obligant, quædam non obligant, nemo meliùs declarabit mentem ſuam quàm ipſe Pontifex. Veluti ſi Pontifex ſtatueret, ut ſacerdotes incederent cincti, an hoc animo ſtatueret, ut ſi quis ob dolorem renum deponeret cingulum, eſſet

eſſet obnoxius gehennæ? Itidem, ſi quis cum ægro- A tante uxore veſceretur carnibus, quo lubentiùs illa comedat, an Pontifex velit illum obnoxium eſſe gehennæ? Hoc tantum ibi quæritur, neque quicquam aſſeveratur.

Nec illic, nec alibi damno Indulgentias, quamquam hactenus plus ſatis indultum eſt eis; tantum quidam ridet congerronem tuum, qui quum aliàs eſſet nugaciſſimus nugator, tamen præſidio Bullæ putabat ſe poſſe pervenire in cœlum. Hoc ideo B non arbitror hæreticum eſſe, ut exiſtimem nihil eſſe ſanctius, quàm admonere populum, nè Bullis confidant, niſi ſtudeant mutare vitam & pravos affectus.

Hæc ad rumorem delatum: ubi certiora cognôro, reſpondebo accuratius. Nunc vide, an ferendus ſit is, qui lymphatus odio fratris, in conviviis, & concionibus vocat *Eraſmum* hæreticum ex hujuſmodi lemmatis.

C

Eraſmus Roterodamus ......
.... S. P.

Epiſt. 58. AGunt hic duo illi *Hollandi* qui te adierunt, ſed uterque zonam perdidit. Minor mirè ambiebat eſſe famulus. Nam meorum alter inviſerat ſuam *Burgundiam*: Sed rediit. Expecto redditum *Bebellu* ex *Anglia*, qui niſi adfert certa, conſilium eſt unum è meis in *Angliam* amandare. In literis hoc aberat, quod expectabam maximè, ut D certum vigilans audirem te eſſe Canonicum. Tanta enim vulturum turba facit, ut non vacem omni ſollicitudine. Cum *Aleandro* per literas expoſtulâram de libello *Julii Cæſaris*. Is, quo ſe liberet ſtolidiſſimi facinoris invidiâ, excuſat ſe literis accuratè ſcriptis, ſed utitur lemmatibus multò frigidiſſimis. Exemplar ad te mitto. Ut video, tibi propemodum perſuaſit: at ego qui domeſtico convictu, ac lectuli quoque contubernio, totum intus & in cute novi, tam ſcio eſſe ovum illius, quàm ſcio me E vivere. Sed huic tempori ſerviendum. Pro verbis dabuntur verba. Accitus eſt in aulam *Alfonſius Verveſius* monachus, qui ſcripſit ad me ſeptem collationes, ut multa paucis dicam, valde monachales. Eas aiunt jam excudi *Lutetiæ*. Ipſe ſcripſit ad me ex aula amicè, ſed (quod eſt monachorum proprium) non abſque minis. Epiſcopus *Auguſtenſis* promiſit ſe per proprium nuncium ſcripturum, quid agatur in Synodo. Non dubito, quin *Aleander* futurus ſit ſui ſimilis per omnem occaſio- F nem. *Joannes Campenſis* agit motoriam fabulam. Nunc *Norenbergæ* excudit opus, neſcio quod. *Joannes Danus* offendit Epiſcopum *Culmenſem* ob jactatam epiſtolam meam. De Collegio, non ſine cauſa ſollicitus eſt *P. Ægidius*. Sed in admittendo *Reſcio* cum uxore, dormitatum eſt. Principiis obſtandum erat. Hic quotquot callent bonas literas, amant Evangelium. Alioqui non deeſſem officio meo. Bene vale, III. die Maii, M.D.XXXII. Adhuc ædifico ſepulchro proximus. Tu fac ut li- G tem abſolvas. Fortaſſis *Aleander* nihil tibi profuit in cauſa tua. Et τεχνῶν δεινῶν δεινὸς artifex. Ignoſce, non relegi. Saluta *D. Jodocum* præſidem, & *Reſcium*. Expoſtulat mecum *Reſendus* ob editum carmen. Atqui putabam hominem eſſe liberum. Alioqui nunquam eram editurus. Demiror autem quare me hoc neſcire volueris. Rurſum vale, ὦ φιλτάτη μοι κεφαλή.

Eraſmus Roterodam. ornatiſſimo viro D. Joanni Cholero Præpoſito Curienſi S.

NEc ex tuis, nec ex aliorum literis hactenus *Epiſt.* 59. ſcire potui, an faſciculus ille, qui continebat epiſtolas ad *Joannem Paungartnerum*, ad filium illius, ad *Antonium Fuggerum*, ad *Anſelmum*, & *Viglium*, & alios nonnullos, ſit redditus. Magna autem in hiſce rebus perfidia. Nuper *Baſileæ* monachus quidam ſexagenarius duxit uxorem monacham, & paulò poſt famulam fecit. In civitate quadam, *Zorſt* opinor dicitur, æqualis *Argentorato*, ditionis Ducis *Juliacenſis*, *Lambertus Campeſter*, qui olim *Lutetiæ* edidit *Colloquia* mea velut à me emendata, perſuaſo typographo rem eſſe vendibilem, & ſub nomine meo præfatus, & admixtis per totum opus miris emblematibus, quibus meipſum accuſabam, omnina plena ſcurrilis cujuſdam ſtoliditatis, quo peracto fugit *Lugdunum*; & ſimulans ſe ſummum *Eraſmi* amicum, reperit patronum, cui mox ſuſfuratos trecentos coronatos fugit, & in fuga deprehenſus eſt inter aliquot puellas, ſuffigendus in crucem, niſi ſacra cuculla Dominici ſervâſſet eum: Is, inquam, multis aliis flagitiis ac ſceleribus deſignatis, tandem in ea civitate excuſſa cuculla docet Evangelium, hoc eſt, meras ſeditiones. Dux petiit, ut hominem ejicerent. Reſponderunt, ſe non poſſe carere ſuo eccleſiaſtâ. Et iſta peſtis ſerpit indies. Ac minimum abfuit, quin in *Angliam* irrumperent, hoc eſt, tyrannidem occuparent. *Baſileæ* in locum *Oecolampadii* ſurrogatus eſt *Myconius* homo ineptus, & quondam ludi-magiſter frigidus. Demiror, quid ſperent, aut quid ſibi proponant magiſtratus. Ego nihil video, niſi funeſtum exitum. Moliuntur manifeſtam ἀναρχίαν, ut improbis liceat quod libet. Principes tandem cogentur extremis uti remediis. Sed opinor *Morum* meum impetrâſſe ab humaniſſimo Rege, ut graviſſimo Cancellarii munere exoneraretur. *Lutherani* jactant illum verè depoſitum, & ſuffectum illi quendam nobilem, qui ſtatim quadraginta Evangelicos liberavit à carcere, quo *Morus* eos detruſerat. Habent ſuos veredarios, per quos nihil non explorant. Sperabam illos, clade *Lutetianâ* doctos, revocaturos ſeſe ad ſtatum aliquem tolerabilem. Sed moliuntur duriora prioribus. *Baſileæ* renovârunt ſuas conſtitutiones; negant ſe quenquam velle cogere, ſed ſi quis alibi acceperit Euchariſtiam, mulctabitur librâ: ſi iterum, duabus: ſi tertiò, quatuor: ſi quartò, exilio. Et hoc non eſt cogere.

Quid *Luſcinio* acciderit neſcio, ſed nuper apud *Cartuſianos* in convivio dixit, *Eraſmum* eſſe nebulonem, & omnes qui legunt ipſius libros fieri nebulones. Inſtigatus eſt, ut opinor, à *Pelargo* Dominicano, qui multis beneficiis à me affectus, quum dare deſiiſſem deguſtato hominis ingenio, tentavit mecum agere injuriarum, quod in epiſtola quadam *Floridarum* ad *Morum* ineſſent hæc verba: *Hunc tumultum nobis excitârunt duo monachi, quorum alter concionabatur apud ſummam Eccleſiam, alter apud Dominicanos. Et illi quidem fugerunt, nos autem malo ferimur, &c.* Quum omnes deterrerent ab agendo, ſupplex petiit eleemoſynam, & dedi.

Si ſaccarum vobis petitur è *Francfordia*, jam illius mihi providi. Sed eſt quale ſolet mitti in *Germaniam*.

De famulo nè ſis anxius, niſi fortè obtigerit A
idoneus. Nam *Gallum* habeo fidelem, & alterum
æquè fidelem amandavi in *Angliam*, in Novembri
rediturum. Sed neuter bene ſcit *Germanicè*. *Polyphe-*
mus, quum iſthic diſcederet, noluit quenquam ſci-
re, quò iret. Ivit autem rectà ad *Lutherum* & *Me-*
lanchthonem; ac literis commendatitiis onuſtus, ve-
nit ad *Joannem Saxonia* Ducem, fingens ſe eſſe fa-
mulum & intimum amicum *Eraſmi*. Magnificè
tractatus eſt aliquot menſes. Tandem abeunti Dux B
dedit elegantem equum & aureos quadraginta.
Inde *Coloniam*. Illic apud *Tielmannum* ſummum a-
micum meum potavit aliquot menſes. Pòſt huc
venit futurus cuſtos domûs meæ. Ego extruſi illum
in Legationem ad *Ratiſbonam*: illic bibit ſex heb-
domadas & extorſit multum pecuniarum. *Ratiſbo-*
na rediens obiter inviſit ipſum *Auguſtenſem*. Ab
eo extorſit equum & coronatum. Decreverat cum
ſuo claudo equo commorari in meis ædibus. E-
quum excluſi, ipſum exceptum decem ferme dies C
dimiſi non admodum volentem. Voluit adire
Angliam: Diſſuaſi. Deinde *Poloniam*. Ita rediit *Co-*
loniam, unde deceſſit cum peſſima gratia *Tielmanni*
hoſpitis, qui dicit multa fœda illic de eo ſpargi.
Venit *Francfordiam* cum literis meis, petiturus *Po-*
loniam. At ego curâram, ut literæ committerentur
negotiatori. Hoc ubi videt *Polyphemus*, rediit in
Heſſiam, & petiit commendationem Cancellarii
Ducis, qui ſynceriſſimè me amat. Res illi nebu-
loni rediit ad inciras; nec dubito, quin brevi ſit D
habiturus miſerum exitum.

Non dubito, quin *Conradus Hereſbachius* fuerit
apud te, per quem ſcripſi paucis. Is per quem pro-
miſeram ſcripturum fuſius, mutato conſilio repe-
tiit *Flandriam*. Juvenis doctus ac veri ſtudioſus; ſed
vereor, nè ſectarum contagio infectus. Hoc iſti a-
gunt, ut literæ cum ſecta aut ſtent aut cadant. *Baſi-*
leæ inſtaurant Academiam ſcilicet.

Gumpenbergius mihi videtur homo ſedulus ac
ſimplex. Suſpicor eſſe negotium, de quo mihi E
ſcripſit Cardinalis *Cajetanus*, ut pauca quædam in
ſcriptis meis explicarem. Reſpondi, me hoc age-
re, & ſi quæ oſtendat vera errata, me non deſu-
turum officio hominis *Chriſtiani*. Eſt quidam miri-
ficus artifex ſcelerum, qui molitur *Eraſmo* exitium,
& tamen ſe ſimulat ſummum amicum. Et ſi quem
ad *Gumpenbergium* mitterem: quid tum poſtea?
Si tibi communicavit arcana, per te ſcire poſſum,
res eſt non magni impendii. Fautores pii moliun-
tur vindictam. Nam *Sepulveda* fatetur in ſuis ad F
me literis, ſe per illos fuiſſe compulſum addere
quædam libello ſuo atrociora, quàm vellet. Mo-
liantur quæ velint, non tamen efficient, ut me ſe-
ctis adjungam. Scripſi liberè; an hic nuncius
certus ſit, neſcio. Vale. Quinto die Octobris,
M. D. XXXII.

Eraſmus Rot. tuus ex animo.

Eraſmus Roterodamus eruditiſſimo viro Qui-
rino Taleſio, inclytæ civitatis Harle- G
menſis Penſionario S. P.

Epiſt. 60. QUòd bonis avibus uxorem nactus ex animi ſen-
tentia, mi *Quirine*, mirandum in modum gau-
deo: qui mihi hoc nomine videre felicior, quod,
juxta Poetam Epigrammaticum, quod es, eſſe
velis. Precor autem, ut quemadmodum hîc *Ju-*
nonem habuiſti propitiam, ita faveat & *Ilithyia*.

A Quòd viduam duxiſti, non eſt quod te pœniteat.
Id malunt, qui uxorem ad uſum rei domeſticæ du-
cunt potiùs, quàm ad voluptatem. Et qui equos ad
uſum quærunt, malunt domitos, quàm indomitos.
Quod ſi illa genuit priori marito, tu magni mali
metu liberatus es, nè ſterilem duxeris. *Morus* mi-
hi ſæpenumero narrare ſolet, ſe, ſi centum uxo-
res eſſet ducturus, nullam ducturum eſſe virginem;
nunc habet vetulam nimium vivacem; quæ ſi
B migrâſſet, potuiſſet ille opulentiſſimæ clariſſimæ-
que fœminæ maritus eſſe. Hoc incommodi eſt,
quod Epiſcopus nunquam eſſe poteris, niſi prius
fias Monachus. Nactus & *Levinus* meus uxorem,
verùm ut neglectis amicorum monitis, ita parum
fœliciter. Res calidè peracta eſt magis, quàm
callidè. Noſter *Hilarius Lugduno* migravit cum
uxore ſua, ſed nondum liquet quò. Quidam ai-
unt in *Italiam*. Non refert, ubicunque erit, *Hilari-*
us erit. Pro munuſculo tuæ conjugis gratiam ha-
C beo maximam; libenter relaturus, ſi detur occa-
ſio. Scripſiſti noctu, reclamante uxore. Hîc ri-
ſum non tenui. At *Montjoius*, omnibus pediſſe-
quis malè precantibus, ſolet poſt medium noctis
venire ad lectum. Saltem ibi guſtâſti ſervitutem,
ſed illa jus ſuum meritò poſtulat. Quod adhuc ſpi-
ras *Galliam* amore ſtudiorum, ubi ſic pupugeris τὸν
Cύρεανόν σου, ut illi turgeſcant ilia, facilè impetrabis
à Magiſtratu, ut menſes aliquot agas *Aureliæ*.
Quòd ſi Magiſtratus ille haberet aliquid negotii,
D eâdem operâ ſtudiis & illis ſervieris. Verſor nunc
in moleſtiſſimo piſtrino *Proverbiorum*, quæ denuò
excuduntur. *Apophthegmatum* opus auximus duo-
bus libris. Auximus & *Declarationes* noſtras. *Collo-*
quia rurſus efflagitantur, opus ut mihi vehementer
invidioſum, ita typographis bene lucroſum. *Hie-*
ronymus excuditur *Lutetiæ*; vix credendis vigiliis
à me recognitus. Itaque non vacârat accuratiùs
ſcribere, quibus tunc volebas. Nonnihil etiam
metuo captantis notam: verùm eam notam tu
E dilues, qui huc perpuleris. Scis opinor *Leum* eſſe
factum Archiepiſcopum *Eboracenſem*. *Morum* ma-
gnis precibus à Rege impetrâſſe, ut Cancellarii
munus liceret deponere. Fortaſſe metuebat invi-
diam repudii, quod ſemper diſſuaſit. *Cantuarienſis*
conceſſit in fata menſe Auguſto, ubi mihi periit
verè ſacra anchora. *Aleander* geminâ mitrâ inſi-
gnitus: Nam *Brundufinus* & *Oretinus* eſt. Apud
Cæſarem agit legatum *Anglicum*. Amici mei de-
creſcunt; inimici creſcunt. Scripſi, quibus volebas.
F Tu improbitatem excuſa; ego excuſabo cæteris.
Tibi cum dulciſſima conjuge, parentibus ac ſorori-
bus precor omnia læta. Datum *Friburgi*, prid.
Calend. Non. M. D. XXXII. Salutat te *Gilbertus*
meus. Nam *Jacobum* obtruſi *Sapientiæ*. Hic cum
nova famula orſus fuerat miram comœdiam. Si
diutiùs potuiſſet ἀκατοφωνεῖν cum illa, feciſſet vacua
dolia, ſcrinia, denique totam domum. Recepta
eſt *Margareta* furax, rapax, bibax, mendax, lo-
quax.

Eraſmus Roterodamus ornatiſſimo viro D. Petro
Vulcanio, inclytæ Reipublicæ Brugenſi
à penſionibus S.

PRo iſto tuo candore veriùs, quàm judicio Epiſt. 61.
de me, mi *Vulcani*, gratiam habeo plurimam;
nec minorem, quòd meas ærumnas amicâ conſo-
latione mitigare ſtudes. Sic eſt ut ſcribis, hoc ſe-
culum

culum prodigioſè ingratum eſt. In altero quærenda merces. Amicorum alii moriuntur, alii mutant animum. *Chriſtus* ſeipſum abnegare non poteſt. Iſtam fortunam tibi gratulor, nec minus iſti Reip. quæ ſibi virum tot dotibus inſtructum atque ornatum aſciverit. Nam profiteor me civitati veſtræ plurimum debere. *Carolus Blontus* à tuo diſceſſu mutavit ſtilum, ἀλλ' ἔτ' εἰς τὸ βέλτιον. Aberat enim ὁ θνητός. Sapiunt *Brugenſes*, qui tibi compedes injicere cupiunt, utinam gratas & aureas. Precarer *Vulcanio Venerem*, ni me terreret Martis omen. Sed extra jocum, ubi contigerit te digna, quod opinor jam eſſe factum, non gravabimur epithalamium canere: nec eſt quod tu de præmio cogites. Non ſum *Simonides*, præſertim erga doctos & candidos amicos. *Leonardum Caſimbrotum* ipſius cauſâ ſemper amavi plurimum, idque me feciſſe mutuò credo. Quare per *Quirinum* meum nihil ſcripſerit, demiror. Vir eſt multis virtutibus perpolitus. Cupio ſcire, an fortuna meritis ipſius reſpondeat. Bene vale. *Friburgi*, Octava Paſchæ, Anno M. D. XXXIII.

Eraſmus Rot. meâ manu ex tempore.

Eraſmus Roterodamus D. Conrado Goclenio S.

Epiſt. 62. QUo modo te ſaluto? ὅπου ἡ βασιλεία. Terret me omen exuſti templi *Antuerpiæ*, ſi verus huc rumor advolavit. *Joannes Dantiſcus* Epiſcopus ſcribit oppidum, cujus erat dominus, & ubi habebat arcem, ſic conflagrâſſe, ut præter rudera & mœnia nihil ſuperſit. Antea conflagravit *Culmum* μυριοβρόντου illius. Narrantur diverſis locis diverſa ac prodigioſa incendia. Hoc quid ſibi velit, neſcio; niſi quòd quemadmodum olim *Africa*, ita nunc Evangelium hoc quotidie adfert aliquid novi. *Joannes Campenſis* jam, ut opinor, reliquit *Poloniam*, per ambages viſurus *Venetiam*, ut colloquatur cum *Judæo* quodam, cujus copiam illi promiſit *Aleander*, qui nunc *Venetiæ* planè vivit *Epicureum*, non ſine dignitate tamen. *Campenſis* mentionem feci in proximis ad *Dantiſcum* literis honorificam. Eo nomine mihi gratias agit ingentes, non diſſimulans ſe ſuſpicatum me implacabili in illum odio teneri, quòd toto quinquennio nunquam juſſerim illum ſalvere. Hic riſi ſatis, quum de odio in illum nè ſomniarim quidem unquam. Sentio *Pariſiis* eſſe ſodalitium *Germanorum*, cui præſidet *Carinus*, declamans quàm atrocia commiſſa mihi condonarit ob *Chriſtum*. Eſt illic *Guinterius Anderacus*, è cujus literis intelligo *Paſchaſium* frequenter ad ipſum ſcribere. Tibi prudenti non eſt opus monitore. Obruent te tandem, ſi frequenter ad illos ſcripſeris.

Melanchthon vocatus eſt in *Poloniam*. Id ad me ſcripſit Epiſcopus *Plocenſis*, qui eum vocavit. Et ipſo *Melanchthon* in Commentario Epiſtolæ ad *Romanos*, & in privatis ad me literis, ſatis declarat ſe ſuorum pigere: Sub finem menſis Septembris accepi literas *Delfi*, menſe Maio ſcriptas in *Hiſpania*, unà cum literis *Joannis Vergara*. Uterque promittunt pecuniam ab Archiepiſcopo *Toletano*. Neuter tamen ſummam exprimit. Ad me nè umbra quidem pecuniæ pervenit. *Quirino* famulo, quum iſthic eſſet, nihil dixit *Delfus*, nec per eum ſcripſit verbum. Imò ablegavit, pollicitus ſe per proprium famulum miſſurum literas

A ad te. Hîc ſuccurrit illud è tragœdia πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων. Quæ per *Levinum* ſcripſi, puto tibi bonâ fide eſſe reddita. Redeundi propoſitum non depoſui. Qui rumor ſparſus eſt, ſecus quàm volebam. Facilè ſentiuntur animi quorundam. Doleo Collegium iſtud tam citò frigeſcere, & periturum video, niſi Præſidis & Exequutorum cura vigilet, ut Profeſſorum adſit diligentia. *Campenſis* abeſt. Tu litigas, quamquam cœlebs. *Reſcius* va-
B rias perſonas ſuſtinet. Hæc ſcripſi per *Viglium*, qui mihi apud te prolixæ epiſtolæ inſtar erit. Vale, *Friburgi* VII. die Novembr. milleſimo quingenteſimo trigeſimo tertio.

Eraſmus Rot. ornatiſſimo viro Domino Joanni Cholero, Præpoſito Curienſi S. P.

DUas eodem die & per eundem abs te epiſtolas accepi, quarum altera ſcripta eſt decimo Ja- *Epiſt. 63.*
C nuarii, altera Calendis Februarii. Ad utramque reſpondeo, & paucis, & alienâ manu, nam dextram jamdudum totam occupat chiragra, ſic ut nè chartam aut calamum poſſim tenere manu. Quòd ſcribis meam *Concordiam Romæ*, Cardinalibus quibuſdam diſplicuiſſe, demiror ſiniſtra quorundam hominum judicia. Sed ut videtur, illis decretum eſt, hoc publicum orbis malum ſuis remediis curare. Ego autem ſperabam autoritate Synodi rem minoribus incommodis poſſe ſanari. Ad hoc meus li-
D bellus videbatur ſatis appoſitus: Quid *Lutherus* ſcripſerit in Miſſas, neſcio: nam audio illius libellum ante meum prodiiſſe: quòd ſi contumelioſè tractat Miſſam, qui potuit ex meo libello ſumere auſam, quum ille nullum articulum tractet aut diligentiùs aut reverentiùs, quàm de Miſſa? Sed hæc fatalia ſunt, nec dubito quin Anti-*Ciceronianus*, de quo ſcribis, plurimum habeat veneni. *Stunica* periit, ſed illi ſucceſſurus videtur *Sepulveda*, *Alberti Pii* alumnus, & *Stunica* ſodalis, *Hiſpanorum* o-
E mnium glorioſiſſimus, cujus libellum in me opinor te vidiſſe, inſigniter ſtultum & contumelioſum. *Itali* quum inſaniunt, inſaniunt luculenter. *Auguſtinus Engubinus* reſpondet epiſtolæ meæ, ſed furioſè & indoctè. Equidem putabam me cum homine philoſopho rem habere. *Nauſeam* unico tantùm colloquio & aliquot epiſtolis novi: Is de offenſis *Romanis* mea *Concordia* pertulit in aulam *Ferdinandi*, ut conjicio ex epiſtola *Joannis Fabri*, Epiſcopi *Viennenſis*. Demiror autem, quæ negotia cōmi-
F ſerit illi Cardinalis *Tridentinus*, quum, quantum ego poſſum ex libris & epiſtolis ipſius cognoſcere, non admodum præcellit ſapientiâ. Nam priuſquam vocaretur ad aulam regiam, per literas à me petiit, ut aliquod opus dicarem Cardinali, & in præfatione teſtarer neminem eſſe, cui negotia ardua rectiùs committerentur. Videtur tamen noſtri ſtudioſus. Video res Principum ac Regum ſuppuratas, ſi vera narrant de Comite *Mirandulano* cum liberis in *Italia* necato; de arce *Mediolanenſi Gallorum* in-
G ſidiis impetita, de *Vayvoda* contra fœdus multa moliente, de claſſe *Turcarum* à *Venetorum* triremibus per ignorantiam malè vexata, præter ea quæ literis in tuis commemoras, *Lutetiæ* terribili edicto propoſito ſævitur in *Lutheranos*, aliquot in carcerem conjectis, nonnullis metu profugis, quorum de numero quidam ſuſpicantur eſſe filium *Copi*, qui nunc agit *Baſileæ*, quum eſſet Rector Academiæ *Pariſienſis*. Hoc an verum ſit;

neſcio; ſed *Baſilea* eſſe certum eſt, nam ad *Berum* ſcripſit è *Baſilea*. *Bedda* cum collegis ſuis revocatus eſt, ac triumphat ſeriò. Ante menſes aliquot hic rumor fuit, aliquot certas lucubrationes meas *Pariſiis* fuiſſe vetitas diſtrahi autoritate cum Theologorum, tum Senatûs: ſed hoc mihi non fit veriſimile, neque quiſquam amicorum tale quiddam ad me perſcripſit. Regnum *Franciſcanorum* floret ſub hoc Cæſare. De me quid fit futurum, Dominus viderit; nihil enim nunc curæ eſt, niſi ut ſynceram conſcientiam præſtem *Chriſto*, brevi hinc migraturus. *Romæ* eſt quidam *Franciſcanus*, homine *Nic. Herborn*, ampliſſimæ ditionis, quippe commiſſarius *Ciſmontanus*. Is *Antuerpiæ* emiſit librum *Sermonum Quadrageſimalium*, quaſi eos habuerit apud populum, quum ſcribat *Latinè*, nec in his quicquam ſit populare, tantum autem ineptiarum, ut nullus populus laturus fuerit talia deblaterantem. In eo libro nulla mica eſt nec ingenii, nec facundiæ, nec ullius eruditionis, ac nè piæ quidem mentis ullum veſtigium. Videtur in hoc tantum ea coacervâſſe, ut ſub religioſo titulo haberet occaſionem effundendi ſua venena. Ex officina miſerunt ad me tres pagellas, in ſpecimen guſtúmque magnifici operis. In una, præter alia convitia, hæc ſcribit: *Lutherus magnam Eccleſiæ partem ad ſe traxit; nonnullam Zuinglius & Oecolampadius; maximam Eraſmus.* Et addit, *bonum eſſet, ſi natus non fuiſſet homo ille.* In altera vocat *Lutherum*, *Zuinglium*, & *Oecolampadium* milites *Pilati*, qui crucifixerunt *Chriſtum*, me illis annumerans; addens, me eodem ſpiritu, eodémque conſilio ſcripſiſſe, quo ſcripſerunt illi; nihil intereſſe, niſi quòd ego jocor, illi rem ſeriò agant. Adjicit dictum de Monachorum dictis melioribus, *me poſuiſſe ova, Lutherum & cæteros excluſiſſe pullos.* Nec dubito, quin totum opus ejuſmodi floſculis reſpersum ſit. Scribunt amici ſynceriores hoc genus animantium nihil non poſſe in aula Cæſaris. *Maria* nihil aliud eſt, quàm alumna noſtræ patriæ. *Montegnus*, qui plurimum valet, totus eſt à *Franciſcanis*. Card. *Leodienſ.* anceps & amicus; acerrimus inimicus, ſi quid offendatur. Archiepiſcopus *Panormitanus* χρύσολογος eſt, præterea nihil. Quòd ſi tumultus oriantur in *Germania*, ego hîc pulchrè ſedeo inter ſacrum & ſaxum. Sed de me non admodum ſum ſolicitus, ego enim jam propemodum in portu navigo. Si licebit iſthic commodum commorari, etiam mutatâ religione, non ſuaſerim migrationem. De *Fuggero* ex animo doleo, quòd ipſe ſibi plus nocet, quàm fortuna aut inimici. Debebat animum erigere in hac rerum tempeſtate, ſpe fortunę melioris. Equidem libens adhortarer hominem, ſed quum non novi morbi circumſtantias, periculum eſſet, nè, ut imperitus chirurgus, vulnus ſiniſtrâ curatione magis acerbarem. Rogas, ut per hunc nuncium reſcribam, verùm qui duas epiſtolas reddiderit, fatebatur ſe non eas accepiſſe *Auguſtæ*, ſed alicubi in propinquo. Puto in hoc oppido. Ex *Anglia* nihil omnino affertur novi: nè ex *Brabantia* quidem, niſi quod rumor eſt nimis verus, ſummum ibi templum magna ex parte conflagrâſſe. Si quid hiſce nundinis novarum rerum afferetur, faciam te participem. De valetudine mea utinam poſſem lætiora ſcribere, adeo crebro me repetit hæc ſive podagra, ſive chiragra, ſive panagra, omnes tentans artus, & alıunde aliò migrans, ubi ſatis priorem locum excarnificavit, dolor intolerabilis durat, fere quatriduum; deinde tumore oborto, fit aliquantum mitior, ſed more ducum, qui multas arces occupant, relicto præſidio occupat aliud membrum, ibi de integro ſæviens, rurſus inde aliud levisſimâ occaſione vel redit, vel recrudeſcit. Nè levem quidem contactum patitur, ac dicas anagyrim eſſe, quam *Græcorum* Proverbia vetant moveri. Vereor autem, nè tam crebris cruciatibus hoc ſenile corpuſculum, ac tot malis tortum, non diu ſufficiat. *Quirinus* meus, de quo quæris, hîc vivit, auditor *Zaſii*, pulchrè veſtitus pecuniis *Britannicis*; habet ſuos conſuſurrones, de quo aliàs per otium plura, quæ partim ridebis. Hæc ad primam tuam epiſtolam, Calend. Febr. ſcriptam.

Venio ad alteram prius ſcriptam, ſed eodem die redditam. In literis ad *Paungartnerum* nullam facio mentionem epiſtolæ, quâ illius laudes prædico; tamen mitto librum *De præparatione ad mortem*. Civilius enim arbitror, ut ſe laudatum ex re cognoſcat potiùs, quàm ex me. Quoniam autem ſignificas te languere deſiderio ejus libri, ſtatim amandavi hunc puerum meum ſuâpte ſponte propenſum ad iter, nè tu deſiderio moriaris. Tantum vereor, nè dicas tibi pro theſauro repertos carbones. Novi *Paungartneri* benignitatem ſemper paratam, tamen curabis, nè huic puero præter literas aut ſimilia aliquid committatur, niſi fortè velit uno aureolo augere viaticum. Nam quemadmodum apud me non diu fuit, ita non videtur diu manſurus. Si Epiſcopus adeſt *Auguſtæ*, cura ut recipiat ea, quæ per hunc mitto; ſi jam conceſſit *Dilingam*, jube puero, ut illuc faciat iter rediens; ſi obambulat per varias arces, tu recipe à puero omnia, & cura ut primo quoque tempore ad eum perferantur. Idem ſi fortè *Paungartner* abeſt longiùs, non eſt opus ut eum ſequatur puer, ſed per *Chriſtophorum Geringum* famulum illius ad eum perferantur. Multi negant hoc malum eſſe podagram, ſed ſui generis eſſe morbum, quem vulgò *Sonch* appellant. Eo dicuntur multi hîc laborare. Doleo tibi mecum tam multa mala eſſe communia. Verùm ſic eſt, non minima felicitatis pars homini fidus & aptus famulus. Fatale eſt, mundus impletur ſceleratis hominibus ſub Evangelii titulo: Et ego præter hunc duos famulos receperam, ſed maturè me ab illis abſolvi. Curabis, nè libellus iſthic excudatur, nè ea res fraudi ſit *Frobenio*. Spero fore, ut hic puer mihi læta referat de tua valetudine. Amicos, ſi qui iſthic reſidant, meo nomine ſaluta. Si dextra manus fuerit reddita, ſcribam ad te copioſiùs. Vale. Datum *Friburgi Briſgoiæ* XIX. die Februarii, Anno à *Chriſto* nato, M. D. XXXIIII.

Eraſmus Rot. tuus vocè propriâ, manu alienâ.

Eraſmus Roterodamus eruditiſſimo viro Cornelio Grapheo S.D.

Epiſt. 64.

DAmianus exhilarat me, nuncians te & animo & corpore meliùs habere, atque etiam fortunam eſſe commodiorem. Me diſcruciat novum malum podagra, ſeu panagra veriùs. Adeo pertentat omnes artus, aliunde aliò migrans, ut vix unquam detur reſpirare. Negant eſſe podagram, ſed ſui generis eſſe malum, quo nunc hîc laborent complures. Vulgò *Sonch* appellāt. Tot cruciatibus, tot

tot modis fractum ſenile corpuſculum non poterit diu eſſe par. Maximè opus eſſet aliquo fideli famulo noſtrate: nam *German*, ſicut Poetæ, *Σίδηρος γὰρ*. Mallem provectiorem, quàm adoleſcentem: eruditionem nihil moror, modò ſciat *Latinè*, & ſcribat utcunque: dein nulli morbo ſit obnoxius, ſcabiei aut comitiali. Non ſuperſtitioſum ferre poſſum: addictos ſectis non fero. Dabitur ſalarium quantum tu præſcripſeris, viginti aut viginti quatuor floreni *Caroles* in ſingulos annos. Pro veſtitu hinc, ut ex liberalitate ſpontaneâ aliquid accedat, in ipſo ſitum erit. Quòd ſi mihi aliquid acciderit humanitùs, efficiam, ut non malè collocàris officia ſua. Veniat ſumptu meo, &, ſi illi forſitan diſplicebunt omnia, remittetur ſumptu meo. Hac de re poteris communicare cum *Scheto*. *Damianus* videtur, recuſato officio, quod Rex offert, ad nos reverſurus. Spero illum prudenti uſurum conſilio. Tu cura valetudinem tuam, cui cum uxore & liberis precor omnia læta. Datum *Friburgi* III. Idus Martias, Anno à Virginis partu M. D. XXXIV.

Eraſmus Rot. clariſſimo Juveni Damiano à Goës Luſitano S. P.

Epiſt. 65. PRandenti oblatæ ſunt tuæ literæ, vir amiciſſime. Mox à prandio ſcripſi præter ſolitum, properante nuncio. Quòd tam magnifica reliqueris, precor ut ſit felix fauſtúmque. Ego totus ſum tuus. Valetudo eſt afflicta, cui ſervire cogor. Tradam tibi partem domûs ſatis elegantem ac ſemotam, ubi vivas vitam *Anachoriticam*. Quòd ſi mea non placebit, Comites à *Renneburg* fecerunt partem domus vacuam, in qua priùs habitavi. Habebis *Eraſmum* paratum ad omnia. De veſtibus non magni refert, iſthic noves an hic. Cætera coram. Vale vir amiciſſime. *Friburgi*, XI. die April. M. D. XXXIV. Bibemus de poculo tuo, quod perindie advehetur.

Quandocunque venies, invenies paratum locum. Opinor, te nolle alere equos. Stabulum habemus elegans, ſed occupatum. Etiam atque etiam vale.

Eraſmus Roterodamus Nobili Viro D. Damiano à Goës Luſitano S. P.

Epiſt. 66. DOleo tibi iſtud iter parum ex animi ſententia ſuccedere. Tuâ causâ nihil non alacriter facturus eſt *Eraſmus*. Scio, quid tibi debeam. Si tuus *Mathæus* caret contagioſâ ſcabie *Gallicâ*, à qua ego ſemper non ſecus atque à morte abhorrui, tota hæc domus illi ſerviet: ſin ſecus, nec illi expedierit hic eſſe, niſi haberet ſamulum proprium. Meliùs fuerit, ut donec convaleſcat ſit apud chirurgum. Non ſinam illum egere pecuniâ. Utcunque fuerit, dabitur opera ut bene curetur. Has duas epiſtolas ad me miſit *Thomas Blaurerus*, quem ſalutabis *Conſtantiæ*, ſi illuc appuleris. Eſt vir probus, & unus è ſenatu. Quòd literæ diu hæſerunt in itinere, in cauſa fuit is, cui *Melancthon* eas commiſit. Ad me venerunt XXII. die Auguſti, quum tu quatriduo antè diſceſſiſſes. Volitârunt per manus multorum fortaſſis reſignatæ, ut fit. Mihi redditæ ſunt per publicum nuncium *Schaphuſienſem*. De domo paranda *Patavii*, nemo tibi meliùs conſulet, quàm *Anſelmus Ephorinus*, & fortaſſis non gravabitur tecum ire *Patavium*. *Bononiæ* roga, num vivat *Paulus Bombaſius*. Conſultiſſimum eſt, ut de ſectis neque bene neque malè loquaris, quaſi iſta non cures neque intelligas. Variæ ſunt hominum ſimulationes. Nec multum erit in rem tuam, ſi crebræ epiſtolæ inter *Melancthonem* aut *Grynæum* & te commeent. Bene vale patrone & amice incomparabilis. Poſtridie *Bartholomæi*.

Eraſmus Rot. nobiliſſimo viro D. Damiano à Goës Luſitano S. P.

ACcepi tres epiſtolas tuas per *Lucam Remlium*, quod tamen ignoraturus eram, niſi tu ſignificâſſes. Quid actum ſit de cæteris epiſtolis, quas tibi commendâram abeunti, non liquidò novi. *Bezzenius* accepit ſuam. Sed an *Jo.* Comes primus & *Alciatus* acceperit ſuas, neſcio. Miror è *Luſitania* nihil venire reſponſi. Neſcio an expediat *Lazarum* grandævum magnæque autoritatis onerare domeſticis profeſſionibus. Magis conveniret tibi juvenis, qui te domi exerceret, tuáque ſcripta corrigeret. Debes honorare ſtudia, ut illa viciſſim honorent te. In *Italia* turpe non eſt etiam canos audire publicè profitentes. Si mihi capitalis eſſes inimicus, non potes quicquam facere inimicius, quàm ſi ſchedas, quas uni tibi notavi, patiaris excudi. Quare cura nè fiat, magno mei nominis dedecore. *Petro Bembo* ſalutem plurimam, cui profectò te charum eſſe gaudeo. A Natali Domini graviſſimè decumbo, nec per cœli inclementiam poſſum reſpirare. Hæc ægrè ſcripſi in lecto ſemivivus. *Friburgi* undecimo die Januarii. Epiſt. 67.

Eraſmus Roterodamus doctiſſimo ac ornatiſſimo patri D. Petro Curtio, Rhetori in Academia Romana clariſſimo, amico ſingulari S. P.

CUm reverendiſſimus in *Chriſto* Pater & Dominus D. *Matthæus* T T. S. *Angeli* Cardinalis *Româ* in *Germaniam* reverti ſſet, nihil mihi prius fuit, quàm ut ex ſuis familiaribus, inter quos nonnulli ſunt, quibuſcum trecentos ſalis modios, ut eſt in proverbio, conſumpſi, intelligerem, quidnam bonæ ſpei de componendis diſſidiis, & ſarciendа concordia *Chriſtiana* afferrent, eámque ob cauſam ad quærendum præſtantiſſimum mihíque chariſſimum illius aulæ Principem virum literas è veſtigio dedi, ut mihi hunc ſcrupulum eximeret: eram enim inter ſacrum & ſaxum, quod aiunt, dum ſpe ac metu huc illúcque jactarer, conſtitutus; verebárque, nè cauſa publica in privatis affectibus omnino deſereretur. Qui cùm primùm epiſtolam aperuiſſet, & manum meam jam diu ſuis oculis familiarem agnoviſſet, ad Cardinalem ſtatim accurrit, nunciátque literas eſſe ab *Eraſmo*. Quo audito Cardinalis ſuaviter ſubridens, Egregiè, inquit, nobiſcum, quòd *Eraſmus* literis ſuis inviſat, nam annus mihi eſſe videtur, ex quo nè apicem quidem ab eo literarum conſpexi. Quid multis? recitari eas juſſit, & ſub finem earum magna mea cum laude, quod de pacando religionis ſtatu ſollicitus eſſem, planè regia & tali Principe digna verba in frequentiſſimo illius aulæ theatro protulit, nihil ſe uſquam habere, quod Epiſt. 68.

doctorum

doctorum virorum proprium eſſe nolit; multá-
que alia de me adjunxit, quæ moleſtiæ causâ pru-
dens omitto. Sed unum tamen hoc præterire
non poſſum, quod aureum poculum artificioſiſſi-
mè cælatum, quod tum congerronibus ſuis fortè
oſtentabat, tranſmitti ad me, veluti *μνημόσυνον* a-
nimi erga me ſui, voluerit, ut declararet gratam
ſibi fuiſſe ſollicitudinem meam. Quo ego profe-
ctò ita fui ob *Phidiacum* planè artificium delecta-
tus, ut profeſſus ſim inter doctiſſimos & ſcitiſſi-
mos compotores meos, qui tum aderant, inter
quos fuit D. *Rhenanus*, & *Henricus Glareanus*;
Hic Poeticæ, quæ bibax eſſe ſolet, ille Hiſtoriæ
deditus, me non alio poculo vel pharmacum ad-
verſùs calculum, vel ad extinguendam ſitim liquo-
rem ſumpturum eſſe. Nam operculum, quod pau-
lò infra crepidinem *Æſculapium* tornatilem ha-
bebat, medicinæ propinandæ ſabrefactum, datâ
operâ videbatur: Cyathus ipſe non mediocris ca-
pacitatis, *σκιρτῶντας* circum habebat Satyros, &
in eorum medio *Bacchum* ebrioſulum, tantâ (ita
me Deus amet) elegantiâ, ut jam *Praxitelis*
opera mihi ſordere perfacilè poſſint. Sed hæc præ-
terrem. Perlectis literis meis, reſponderi mihi
juſſit, *Paulum* III. Pont. Max. ab ipſa ſtatim ele-
ctione pollicitum eſſe ſibi, & Reverendiſſimo in
Chriſto patri & Domino D. *Bernardo* Cardinali
Tridentino, Concilium ſe congregaturum, ut infi-
nita malorum examina apud *Germanos* funditùs
extirpentur & eradicentur. Reliquum eſſe, ut ipſi
homines eruditos & cordatos paſſim in *Germania*
cohortentur, ut Religioni ferre ſuppetias velint.
E quibus pluſquam monogrammum ampliſſimus
Præſul me primum nominare decrevit. Sed ta-
men committere non voluit, quin me de non-
nullorum impudentia, de quibus *Romæ* intellexe-
rat, admoneret, qui *Theonino* dentibus famam
meam arroderent & lacerarent. Idque eo conſi-
lio fecit prudentiſſimus & hoc propè facto illu-
ſtriſſimus Princeps, ut labes mihi aſperſas priùs ab-
ſtergerem, quàm huic ſtudio me præpararem. E-
quidem non ignorabam *Romæ* eſſe, qui nomen
meum ſugillarent; ſed tamen qui mihi tam ma-
niſeſtam calumniam impingeret, quàm à te fieri
audiebam, hominem eſſe natum ne nunc ſomnia-
re quidem potui. Aiunt enim te detorquere, ne-
ſcio quam voculam impreſſorum incuriâ depra-
vatam, ad meam ignominiam, adeóque fulmina
quædam orationum ſcribere, & miſellum *Eraſ-
mum* in ſacerrimis ſtudiis deſudantem ita tradu-
cere, ut nunc omnia fora, omnia templa, omnia
compita, omnia convivia, nihil aliud crepent,
quàm ſacrilegum *Eraſmum*, & ſexcentis tauris
Phalaridis dignum. Quo audito mirari principiò,
deinde obſtupeſcere, poſtremò etiam obſtipeſcere
cœpi, quid te induxerit, ut mihi non aliâ ratione,
quàm injuriâ notum eſſe velis, nomen enim tuum
alioqui nunquam audieram. Age, mi *Petre*, te o-
ro obteſtórque per viſcera *Chriſti*, cogitemus
quanto in diſcrimine verſemur, quot hæreſum di-
luvia, quot bellorum tumultus, quot diſſidiorum
incendia *Chriſtianum* orbem inundent. Miſſas fa-
ciamus has tam inſignes calumnias, cujuſmodi
multas objicere etiam diligentiſſimis & ſanctiſſi-
mis Doctoribus poſſis. Nam, ut tandem ad rem
veniamus, quid obſecro flagitii commiſi, quod
Attalum ceu *imbellem* notaverim, quem *Hecatæ-
us* in *Dionyſium* ἀπόλεμον καὶ ἄμαχον appellat? An

A mihi dependendum eſt; quod typographorum
ignavia commiſit? At ſi non eram ego in *Anti-
cyram* relegandus perpetuò, qui bellicoſiſſimæ o-
mnium nationum *Italiæ* auferre hanc gloriam co-
narer; certè nominis mei oblitus eſſe videri poſ-
ſem, ſi *Latinorum Græcorúm*que hominum ſcripta
omnia *Italiæ* laudibus ampliſſimis ſcatere non
meminiſſem: præcipuè verò his, quæ ad litera-
rum & militiæ gloriam ſpectant. Verùm adeo
B nullam in me ſuſpicionem inferendæ injuriæ ex-
tare nunc, aut extitiſſe unquam teſtis eſt mihi a-
nimus meus, cùm haud rectè meminerim, ubi de
Attalis iſta ſcriptis meis prodiderim, neque eram
id unquam animadverſurus, niſi amanuenſis meus
recordatus fuiſſet in Proverbio *Miconius calvus*,
tale quippiam eſſe, ubi ſtatim deprehendi formu-
larios, quibus non ſatis familiare erat *Attalorum*
nomen, ex eo *Italum* feciſſe. Atque utinam mi-
hi non quotidie hujuſmodi tragœdiæ excitarentur!
C Nuper enim cùm inter imprimendum excuſores
aliquot conqueſti fuiſſent me ſibi xenia nondum
perſolviſſe, exortus eſt inter eos quidam cæteris vi-
olentior, qui profiteretur ſe pœnas à me exactu-
rum, ni darem: atque id profectò veterator tam
egregiè effecit, ut aureis nummis trecentis redi-
mere eam ignominiam voluiſſem. Cùm enim in
Vidua mea, quam Sereniſſimæ *Hungariæ* Reginæ
dedicaveram, ad laudem cujuſdam ſanctiſſimæ
fœminæ inter alia liberalitatem illius in pauperes
D referrem, hæc verba ſubjunxi: *Atque mente illâ
uſam eam ſemper fuiſſe, quæ talem fœminam deceret.*
Unde ſceleſtus iſte animadvertens ſibi vindictæ
occaſionem oblatam eſſe, ex *mente illa mentula* fe-
cit. Itaque volumina mille fuere impreſſa. Quid
igitur mirum, ſi iſtorum hominum quiſpiam vel
per errorem, vel ſciens volénſque feſellerit? Hoc
profectò conſtat in archetypo meo *Attalum* ſcri-
ptum eſſe. Sed, neſcio quo fato, bis jam hæc
vox magnos mihi tumultus peperit. Reprehen-
E ſum enim à *Lovanienſibus* Theologis in me fuit,
quòd *Actor.* 15, ex *Italia* mutarim ad fidem *Græ-
corum* codicum *Attalia*; atque ob eam cauſam me
prope impium eſſe proclamabant, quòd negarem
Paulum unquam in *Italiam* veniſſe, quaſi verò non
tota ferè Apoſtolorum hiſtoria id pertractet.
Nunc verò rurſum, quòd librarii *Attalum* in *I-
talum* commutârint, me omnino inſcio, novum à
te mihi bellum indicitur, adeòque ἄσπονδος, ut ai-
unt, πόλεμος. Vix arbitror uſquam aliàs calamito-
F ſiſſimam *Aten* infeſtiorem mihi ſeſe exhibuiſſe,
quàm in *Attalia* cognata ſibi voce, vel ipſo etiam
ſono metuenda. Cæterùm, chariſſime frater, ad-
monitum te velim, nè vel tuo ipſius judicio, vel
inſtinctu aliorum teipſum in hujuſmodi præcipi-
tia abjiceres, in quibus prope ſemper plus ineſt in-
commodi, quàm gloriæ; ſi hâc viâ aggrediaris
aucupandæ gloriolæ rationem, nihil efficies aliud,
quàm ut totum te deridendum propines aliis. Re-
ſpondere debes tuis, qui nomini tuo iſthic officiunt
G conantúrque tenebras offundere. Comperi enim
poſtea te *Archilochum* habere, quem in nomen
tuum proprio rabies armavit *Iambo*. In eo tu con-
ciendo olei plus debes conſumere, quàm in appe-
tendo *Eraſmo*, qui jam depontanus ſenex tot ex-
antlatis moleſtiis, nihil aliud eſt, quàm aſinus non
omnino iners inter ſimias. Illi rurſum, qui mihi
inſultant, canes videntur eſſe in præſepi, qui ar-
menta à fœno invidis latratibus abigunt, quo ipſi
non

non veſcuntur. Quòd ſi cognovero, quod equidem non ſpero, te vel tantillum contra me publicare, experieris (ni fallor) *Eraſmum*, jam LXX. annos natum, neque edentulum eſſe omnino, neque exunguem. Si verò modeſtus (ut ſpero) fueris, tibi gratias quoque ſum habiturus, qui me librariorum ignaviæ commonefeceris. Sunt enim *Chiliades* meæ auctæ multis decuriis, quæ tamen ad centuriam non perveniunt, revocatæ ſub prelum, ubi literulas has mutari curabo, quæ mihi, ni maturè perveniſſem, magnæ tempeſtatis cauſa futuræ fuiſſent. Quod reliquum eſt, dare operam debemus, nè bonæ literæ apud imperitos malè audiant propter inanes digladiationes, quæ tandem, niſi dimicare in frivolis rebus deſierimus, non modò putribus ovis à plebe promiſcua dirimentur, ſed etiam cathenis, quibus veſaniam noſtram coerceant. Deus Opt. Max. faxit, ut ſubmiſſis animis noſtris ſuſcipere illius gratiam poſſimus, cujus præſidio nefarios Eccleſiæ hoſtes proſternere valeamus. Vale, & nomine meo *Geneſium Sepulvedam*, & *Auguſtinum Eugubinum*, viros inſignes, cohortare, ut ſtudiis ſuis labefactis rebus ſuccurrere potiùs velint, quàm *Pantalobi* eſſe. Datum *Friburgi Briſgoiæ*, quinto Idus Januarias, M.D.XXXV.

Mitto amicis aliquot meis urbanis unum atque alterum hujus epiſtolæ exemplum, ut alienati à me accuſatione tuâ, eò celeriùs atque faciliùs fiant de innocentia mea certiores.

Eraſmus Rot. clariſſimo D. Damiano à Goës Luſitano S. P.

Epiſt. 69. UTinam in rem tuam eſſet, *Damiane* chariſſime, his ædibus vel nunc tuo uti arbitrio. Nunquam mihi viſæ ſunt neque tutiores, neque ornatiores, quàm te hoſpite. Sæpiùs tamen ſcripſi quàm ſemel, ſed non ſemper perfertur quod traditur. Negotiatores gravatè recipiunt literas ſtudioſorum. *Luca Remo* gratias egi, & ille pollicetur operam ſuam prolixè. Non dubitabam, an tu bonâ fide commiſiſſes literas meas ſamulo tuo, ſed an ille omnes reddidiſſet dubitabam, & adhuc ſubdubito. Scripſi per eum ad *Schetum* & *Utenhovium*. Nullo veſtigio deprehendere poſſum, eas eſſe redditas. E *Luſitania* nihil ad te redire valde miror. Mea valetudo ſemper vergit in pejus. Animus meditatur ex hoc miſero domicilio emigrare; quod utinam fiat favente *Chriſto!* Aliquot amici nos præceſſerunt in *Brabantia*; *Viandulus* egregiè doctus, *Martinus Davidis* hoſpes quondam meus, *Bruxellæ*; *Petrus Ægidius Antwerpiæ*, & *Franciſcus Delfus*; hic *Botzemus*: perierunt & ſenes aliquot menſe Aprili. Multæ gravidæ abortierunt. Ego graviter diſcruciatus ſum, ita ut jam vultures aliquot excitârim. Arbitror vertiginem tuam jam abiiſſe. A lectione temperandum eſt. Multum diſcitur literatis confabulationibus. De ſchedis ſupprimendis, habeo gratum, & ut pertendas rogo. *Sigiſmundus Gelenius* tuo nomini dicavit *Annotationes in Plinium* jam tertiò ab ipſo caſtigatum. Sed mirè impoſuit illi codex manu deſcriptus, in quo ſciolus aliquis è ſuo capite mutavit quicquid libuit, & quodam modo novum *Plinium* nobis dedit. Admonui, nè fideret illi exemplari, ſed auditus non ſum. *Hermolaus* non auſus eſt mutare lectionem *Plinianam*.

A *Gelenius* ſe putat rem mirificam præſtitiſſe, ego cenſeo crimen eſſe inexpiabile. *Eccleſiaſtes* meus jam excuditur, nondum dedolatus, ſed quum flagitaretur; hoc malui, quàm poſthumum eſſe partum, non ignarus quâ fide tractentur opera defunctorum. Libris quatuor abſolvetur. *Itali* paſſim in me debacchantur maledicis libellis. *Romæ* excuſa eſt *Defenſio Italiæ adverſus Eraſmum*, dicato *Paulo* III. Rixa nata è duobus verbis meis non
B intellectis. Ea ſunt in proverbio, *Myconius calvus. Veluti ſi quis Scytham dicat eruditum, Italum bellacem.* Hoc interpretantur, quaſi notârim *Italos* quòd ſint imbelles, quum his verbis *Italia* laudata ſit, non vituperata. *Edere, bibere, loqui*, verba ſunt media, *edacem, bibacem* ac *loquacem* eſſe, ſonant in vitium. Ita *bellacem* eſſe, non eſt laudis, ſed vituperii. *Scythæ* ob barbariem & naturæ immanitatem contemnunt omnes diſciplinas liberales, ad arma tantùm intenti. *Itali* colunt philo-
C ſophiam, diſciplinas, & eloquentiam, quæ pacis alumnæ ſunt, *Scytharum* ex diametro diſſimiles. Vides egregiam apologiæ materiam. Prodiit & alius libellus cui titulus, *Cicero relegatus*, & *Cicero ab exilio revocatus*, qui tamen me non magnopere petit. In eo *Cicero* odioſiſſimè laceratur, frigidè defenditur. Et alius paratus, cui titulus, *Bellum civile inter Ciceronianos & Eraſmicos*, quaſi ego ſim hoſtis *Ciceronis*. Aiunt & *Doletum* quendam in me ſcribere. Minitatur neſcio quid & *Julius Sca-*
D *liger*. Sunt aliquot juvenes malè feriati qui conſpirârunt in *Italia* & *Ciceronis* hoſtem. Nec deſunt artifices, qui inſtigant partim odio mei, partim ut alienâ fruantur inſaniâ. *Romæ* ſparſerunt epiſtolam, quaſi à me ſcriptam, plenam jocis ſcurrilibus. *Auguſtini Eugubini* monachales nænias arbitror te vidiſſe. Ego iſta nec lego. *Lutherus* jam nihil edit, in quo non perſtringit *Eraſmum* papiſtam & *Chriſti* adverſarium. Homo ſimpliciter furit, concepitque parricidiale odium. Salutem
E dixi quibus juſſeras, excepto *Bero*, qui *Romæ* agit; cujus reditum expectamus hoc menſe. De *Bombarda* ſcribet ipſe *Gilbertus*. Mihi ſi vivere velim in totum abſtinendum eſt à ſcribendo, imò à ſtudiis omnibus. Quanquam mihi ſanè non videtur vitâ, vivere ſine commercio ſtudiorum & in aſſiduis cruciatibus, Sed Dominus eſt, in cujus manu ſumus omnes. Ex literis *Beri* cognovi te luſtrare *Italiam*. Cupio te quàm proſperrimè valere, *Damiane* chariſſime. *Friburgi*, XXI. die Maii, Anno
F M. D. XXXV.

De *Plinio* depravato ideo admonui, nè ſinas eum autorem edi rurſus ad hoc exemplar: alioqui bene volo *Gelenio*, ut promeretur.

Eraſmus Rot. meâ manu.

Eraſmus Rot. M. Conrado Goclenio S. P.

BAlthaſar *Auſtriacus* tuus diſcipulus affirmat Epiſt. 70.
G ſe proprium famulum miſſurum *Lovanium*; ei commiſi literas ad te, & ad *Iodocum Sasboutum*, apertas, ut, ſi videtur, cures ad illum perferendas. Illud nè te fugiat, *Cannium* nihilo eſſe ſynceriorem *Hagio* furioſo. Quicquid veneni hauſerat ex *Alardo*, in ſinum hujus effudit, aſpis viperæ. Idem fecit ſcurræ *Polyphemo*. Miror unde aut quò *Cannius*, quum iſthòc faceret iter. *Hagii* colloquio & *Quirinus Taleſius* infectus eſt, & viciſſim ſuum virus

virus in hujus ſinum effudit. Nihil enim reticuit *Hagius*, nec poſſet. Suſpicor quod & *Gandavi Carolum Utenhovium* alienârit. Nihil enim ſcribit, ſolitus crebrò me literis appellare. *Delphus* nihil ad me ſcripſit, nec puto illum eſſe ſyncero in me animo. Quemadmodum nec *Morillonum*. Ex quo repetiit *Hiſpanias*, verbum ad me non ſcripſit. Hic paulò melius habeo. Itaque fortaſſis hybernabo, proximo vere, volente Deo, *Burgundiam* vicinam petiturus. Quod tibi narravit *Theobaldus* de penſionibus per *Bodyllum* ad me miſſis, puta ἀνηκούστων τι. Mitto epiſtolam ad *Sasboutum* apertam, ut, ſi videtur, illi tranſmittas. Bene vale.

Placet *Lambertus*, quem miſiſti, jam alterum eram nactus *Antwerpienſem*. Tres habebo, donec *Gilbertus* abeat, jam factus Canonicus. Cum neutro famulorum novorum pactus ſum. Si opus eo quem commendas, ſignificabo. Pro officio tuo habeo gratiam. Eſt *Friburgi* quidam fucatus amicus, per quem non licuit nec famulam nec famulum habere frugi. Ejus nomen tibi prodam aliàs, ut caveas. Nam poſt Nundinas fortè mittam proprium nuncium. *Aleander* denuò emiſit librum furioſum ſub nomine *Doleti*: quo & *Morum*, quem acceperat eſſe in carcere, ulciſcitur; & *Villenovanum* mendicum mortuum, facit imperioſum, *Morum* timidè loquentem. *Furia Romæ* ſubordinavit *Curſium*, qui ſcripſit in me. Exculditur neſcio quid *Mediolani*. *Romanenſes* velim nolim pertendunt me cenſu onerare, quo mox fiam Cardinalis. Nam id ſeriò fuit agitatum. Pontifex eſt mirè propenſus in me, & ſex Cardinales cum oratore *Luſitaniæ* ſedulò moliuntur. At ego ſcripſi, me nec ſacerdotia, nec penſiones recepturum. Breve Pontificis ad te mitto. Iterum vale. Poſtridie Calend. Septemb. Anno M. D. XXXV.

Saluta *Reſcium*, & *Hebrææ* linguæ Profeſſorem. *Balthaſar à Kheveringe* tuus diſcipulus apud me fuit. Viſus eſt juvenis perhumanus, ac bene *Latinus*, tuique amantiſſimus.

Eraſmus Rot. nobili cum primis & omni virtutum genere perpolito viro D. Damiano à Goës Luſitano S. P.

Epiſt. 71. ULtra menſem jam perpetuò lecto ſum affixus, cruciatu vix credibili, certè intolerabili. Nec ſpes eſt recreandæ valetudinis ejus, ob urgentem hyemem. Non horreo mortem, ſed opto magis, ſi Domino placeam. Ad vetus malum, quod ex intervallis ſolet recurrere, acceſſit exulceratio extremæ ſpinæ, cui cogor incumbere, ſive jaceam, ſive ſedeam. Huic crudeliſſimo dolori nullum eſt remedium, quod oporteat ipſi vulneri ſemper incumbere. Utinam cruciatus ſint tolerabiles, ſed Dominus eſt, hic ſecet atque urat, modò parcat in æternum.

Eraſmus Roterodamus nobili viro Damiano à Goës Luſitano S. P.

Epiſt. 72. AMice magne, Scheda addita literis meis ſuppeditabit cauſam juſtiorem, quàm vellemus, quâ me excuſes egregiis illis literarum heroibus *Bembo*, *Bonamico*, & *Cælio*, quos ego toto pectore ſuſpicio veneróque. Epiſtolam tuam accepi per *Lucam Remum*, ſed ſeriùs XV. die Decembris non ipſius culpâ, ſed nuncii. De *Renſendo*, non poſſum ſatis mirari. Valeat ille tam ruſticè ingratus. *Eccleſiaſtes* jam opinor iſthic proſtat. Excuſa ſunt duo millia voluminum & ſexcenta. Nunc denuò excuſus eſt minore formâ. De Commentariis *Jacobi Sadoleti*, mihi tale quiddam præſagiebat animus. Admonui illum literis, quatenus licuit tantum admonere Præſulem. Inſumpſit in hoc opus immenſos labores. Audio nec à *Sorbonicis* probari. *Gelenio*, viro bono ac docto, optârim fortunam aliquanto commodiorem. Divitias vix optârim. Nunc penia adigit illum ad honeſtos labores. Adoleſcens, quem mihi commendas, nondum me adiit: curabo, ut accipiat epiſtolam ſuam. *Gilbertus* me reliquit, jam Canonicus. Cantabit miſſam. Ædes vendidi ac ſupellectilem diſtraxi, non magno lucro meo, nec tamen prorſus infeliciter. *Italicè* non intelligo, ſed curabo vertendum, quod vertit *Polus*. Mitto viciſſim hiſtoriam bonæ fidei; in qua qui ex *Anglia* redeunt, & actis interfuerunt, negant quicquam eſſe falſi; niſi quod pauciores *Carthuſiani* fuerunt affecti ſupplicio. Cupiebam tecum pluribus agere, amicorum dulciſſime, ſed vix credas quàm hæc ægrè parârim. Vale, & ſaluta amicos. *Baſileæ*, XV. die Decemb. M. D. XXXV.

Eraſmus Rot. Conſiliario cuidam S. P.

OMnes boni publicè tibi debent plurimum, vir clariſſime, qui in iſta conſtitutus dignitate, conſtanti animo ſtatuen uſque rectum teneas. *Epiſt.* 73. Nam ſynceri Judicis præcipuæ partes ſunt, ut malos coerceat, bonos ab improborum injuria vindicet. Ego verò privatim etiam tibi debeo, quod olim in *Goclenii* cauſa effeceris, ut ille juſta conſequeretur, & pòſt eodem animo conatus ſis manifeſtam injuriam ab eo depellere. Hujuſmodi rixas nobis ſuſcitant Harpyæ *Romanenſes*, ut nec apud *Gallos*, nec apud *Scotos*, nec apud nos ullum ſit ſacerdotium, pro quo non ſit annis aliquot litigandum. Optârim *Anglos* cum Pontifice concordes eſſe. Illud tamen jam olim bene proviſum eſt ab illis, nè quid litium apud ipſos excitet *Romana* Curia. Etiamſi *Goclenii* cauſa aliquâ ex parte laboraret, tamen vir ille, qui ſuâ doctrinâ & juvat & ornat Cæſaris ditionem, dignus erat, qui Judicis favore ſublevaretur. Nunc quum cauſa ſit juſtiſſima, quàm indignum eſt, talem virum à publica utilitate ad iſtas turbas avocari, cum ſummo ſtudiorum detrimento, nec ſine jactura autoritatis, quâ Concilium iſtud ſemper polluit apud *Brabantos*. Spero *Goclenium*, bonorum virorum auxilio jam tranquillitati ſtudiiſque redditum eſſe. Quod ſi nondum contigit, etiam atque etiam rogo, ut illi eum animum præſtare pergas, quem hactenus præſtitiſti. Hoc officio tibi devincies omnes, qui vel liberalibus ſtudiis, vel iſtius Concilii favent autoritati. De me nihil dicam, qui jam olim ſum in ære tuo totus. Vale. Datum *Baſileæ* quarto Calend. Junias, Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſexto.

Eraſmus Rot. M. Conrado Goclenio S. P.

SCribe inquis *Cancellario*, quaſi habitem *Mechliniæ*. *Epiſt.* 74. Hic vix intra quatuor menſes contingit, cui literas rectè committamus, ſi tamen contingit ullus.

ulius. Si literæ tuæ veniſſent ad nundinas, potuiſſem per nundinas reſpondere. Nunc quando hæc epiſtola ad te perveniet? Interim ſpero tua cauſa feliciter cataſtrophen ſortita fuerit. Scripſi tamen. Quum epiſtola tua mihi redderetur, ſic eram afflictus, ut nunquam in vita gravius. Itaque per dies aliquot, nè legere quidem potui. Mihi nunquam arriſit *Antwerpienſis* præbendæ negotium. Id poſteaquam evinceras, credebam nihil non ſucceſſurum. Quod ſi nunc quoque ſucceſſerit, ſuaſerim tamen, ut aliquâ commodâ conditione te ſubmoveas ab illo grege. Ad abſentem non multum redibit emolumenti; ſi præſens, erit tibi vivendum in loco peſtilenti, ſerviendum conviviis, deſidendum totos dies in Capitulo, ſimulandum ac rixandum. Si quæ te urget neceſſitas, ſcito meam pecuniam eſſe tuam. Suſpicor harum moleſtiarum τεχνίτην eſſe eum, qui *Scaligeros, Doletos,* & *Merulas* in me ſubornat. Non ſat habet homo, *Judaicè* vindex, impetere me, niſi & meos impetat. In furioſo Dialogo *Doleti* vexatur *Morus*: habet *Leodii*, qui ſuffundit frigidam, & hominem ad malitiam inſtruit. Heroinam à *Naſſauwen Hiſpanus* quidam huc venientem ſuis literis commendàrat. Me jubes ad illam ſcribere, & ego neſcio ubinam agat. Significabas enim diſceſſuram. Si mea bene noviſſes, debebas illi reſpondere, me neceſſariò valetudinis causâ reliquiſſe *Friburgum*, hoc animo, ut *Eccleſiaſtâ* abſoluto *Beſontium* peterem, nè non eſſem in ditione Cæſaris, ſed hìc ingraveſcens valetudo cogit hybernare. Hìc enim, quanquam ſum apud amicos ſinceriſſimos, quales *Friburgi* non habebam, tamen ob dogmatum diſſenſionem malim alibi finire vitam. Utinam *Brabantia* eſſet vicinior. Neſcio an mihi fuit commodum cauſam tuam Cancellario commendare ob *Panormitanum*, quem alienare non expedit. Opinor tibi redditas literas, quas per nundinas ſuperiores miſi, tibi, *Rutgero, Andreæ, Lypſio,* & *Scheto.*

Quid neceſſe fuit, *Rutgerum* interpretari *Græcas Inſtitutiones* è *Latino* verſas? Conducibilius erat interpretari *Demoſthenem, Lucianum*, ſi quid habet caſti, Tragœdias gravibus ſententiis refertas, ac ſimiles autores, unde diſcitur *Græci* ſermonis elegantia. Sed ille totus ad quæſtum ſpectat, & graviter perdit iſtud Collegium. Vale. *Baſileæ*, IV. Calend. Julias, M.D. XXXVI.

Eraſmus Rot. ægrâ manu.

Eraſmus Rot. erudito M. Petro Ægidio amico incomparabili Antuerpiæ.

Epiſt. 75. MAtura, ut *Hieronymus* probè concinnatus huc veniat, propter annotationes adſcribendas. De numero & ordine Voluminum *Petrum* conſulito. Mihi ſatis videtur, ſi in ſex Volumina compingantur, ſi epiſtolas ad *Baſilienſem* & *Bernenſem* tradit. *Franciſco* non dubito quin ſint redditæ. Suſpicabar nos alteri commiſiſſe. Nuſquam adorno. Tu fac præfationem mittas, ſed ad alium potiùs quàm ad me, ad *Buſlidium* potiùs. In cæteris fungor officio amici. *Pauli* ſententias, ſi videtur, huc mitte per *Franciſcum*, ut *Badio* committamus, à quo nunc binas accepi literas. & item à *Budæo* prolixiſſimas, ſed amicas. *Dorpianas* nugas propediem impartiam tibi. Nunquam vidi hominem inimicius amicum. *Tunſtallus* lectis illius ad me ineptiis, & ad me reſponſo ſic execratur hominem, ut vix nomen ferre poſſit: Vide quantum profecerit. Reſpondi & ego viciſſim illi, ſed teſtatus me poſthac non inſumpturum operam in hujuſmodi næniis. *Tunſtallus* optimè de te ſentit, & ingenium tuum unicè amat. Næ tu homo bonæ fidei es, qui non ſolùm cum bonis ex veteri formula bene agendum exiſtimas, verumetiam cum veſtiariis ac nautis; paciſci debueras cum nauta. Nunc petiit, quantum libuit. Deinde ex texto *Tornacenſi*, quo veſtem ſubduplavimus, non rediit ad nos præter ulnas plùs minùs quinque, nimirum ex viginti. Verùm hæc levicula. *Cocles*, aut ſi mavult *Cyclops*, illotum teſtamentum pro loto tradidit. Si eſt cur te huc velis recipere, mihi ſanè adventus tuus erit gratiſſimus. At nolebam te meâ causâ circumagi tuo incommodo. Nam mihi decretum eſt hanc perdurare hyemem. Ab hac nec στυγνὸν τὸ χεῖμα. Si quid ſævies in *Joannem* puerum tuum, in me ſævias oportet, qui biduum illum remoratus ſum. Equum alterum ita vendidi, ut perditum putem, non venditum: Rurſus hunc, quem donavi Abbati *Bertinico*, non minus arbitror periiſſe. Bene vale amice incomparabilis. Optimo parenti & ſuaviſſimæ conjugi multam ex me ſalutem dicito. *Bruxellæ* pridie Natalis *Lucæ*. Ubi dabitur commodus Γραμματοφόρος, fac habeam.

Eraſmus Rot. eruditiſſimo viro D. Cornelio Sceppero Cæſaris à conſiliis S.

MIhi cum tenaciſſimo malo res eſt, non ſine vitæ periculo. Rogo fac ſciam, quid acciderit *Alfonſo Valdeſio*. Tot menſes non ſcribit verbum. Aut ægrotat, aut ablegatus eſt, aut totus alius in me factus eſt. Aveo & des *Livino* noſtro cognoſcere. Tantum ægrè potui, mi *Corneli. Friburgi*, poſtridie Pentecoſtes. *Epiſt. 76.*

Epiſtolæ Eraſmianæ Fragmentum.

——UTraque pars ſic tendit funiculum, ut utriuſque malo rumpatur: & hinc hic orbis tumultus. Tollunt omnes imagines, rem cum primis & elegantem & utilem. Tollatur colendi ſuperſtitio, tollantur imagines templis indecoræ aut immodicæ, idque paulatim, & ſine tumultu. Volunt ejicere ſacerdotes; dent operam, ut ſint ſacerdotes docti & pii, nec temerè admittatur ad hoc honoris, niſi probatus & dignus. Erunt pauciores: quid tum? Præſtat habere tres bonos, quàm trecentos inutiles. Non placet illis cultus Eccleſiaſticus. Multa canuntur ac fiunt in templis inepta; corrigantur vitia, idque paulatim, maneat cultus. Execrantur Miſſas odio ſordidorum ſacrificulorum, qui nihil aliud didicerunt quàm miſſare, cætera Laicis prophaniores. Submoveantur illi conductitii, ac more veterum unum ſacrum celebretur in templo, aut in feſtis diebus duo: mane unum privatum, ob famulos & hoſpites; alterum circa decimam. Indulgentiæ jam exploſæ ſunt, quibus aliquot ſeculis impoſitum eſt mundo, adjuvantibus monachis, conniventibus Theologis. Qui putant Miſſas & Parentalia nihil prodeſſe defunctis, erogent in pauperes vivos, quod vulgus à morte jubet fieri. Nè *Epiſt. 77.*

moleſti

moleſti ſint iis, quibus perſuaſum eſt vivorum bo- A
na opera prodeſſe defunctis, quæ vivi curârunt
ut fierent. Quibus perſuaſum eſt, ſanctos nihil a-
gere apud *Chriſtum*, invocent bonâ fide Patrem,
Filium, & Spiritum Sanctum. Divos colant ac
venerentur imitando, nè obſtrepant qui pio affe-
ctu colunt & invocant eos. Superſtitio reprehen-
datur, affectus probetur, quem puto *Chriſto* non
eſſe ingratum, etiamſi ſit erroneus. Non ſenti-
unt Sancti vota noſtra: at *Chriſtus* ſentit, ac pro B
illis donat quod petimus. Quibus perſuaſum eſt,
Confeſſionem non eſſe partem Sacramenti, nec à
Chriſto inſtitutam; ſervent tamen eam ut rem ſa-
lutarem, à patribus inductam, & multorum ſecu-
lorum conſenſu probatam, donec aliud de ea ſta-
tuat Eccleſia. Et in confitendo adſit ſynceritas,
abſit ſuperſtitio. Non multum gravabitur Con-
feſſione, qui deligit idoneum ſacerdotem, qui non
confitetur niſi manifeſtò mortalia, & qui cavet nè
quod facinus capitale admittat. De Purgatorio in C
ſuo quiſque ſenſu abundet, non eſt quòd ob hæc
ſcindatur *Chriſtiana* charitas. De Libero Arbi-
trio diſputent in *Sorbona* Theologi, Laici ſimpli-
citer ambulent & confidenter. Sive juſtificent
Bona Opera, ſive non, nihil refert, modò conve-
niat, ad ſalutem non ſufficere Fidem ſine Bonis O-
peribus. De Baptiſmo ſervetur, quod tot ſeculis
ſervavit Eccleſia. Poſſet tamen unicuique paren-
ti relinqui liberum, utrùm malit ſtatim tingi in-
fantem ſuum, an differri uſque ad adoleſcentiam, D
modò interim diligenter inſtituatur in dogmati-
bus orthodoxis & ſanctis moribus. Anabaptiſtæ
nullo modo ferendi ſunt. Apoſtoli jubent nos o-
bedire magiſtratibus, & iſti gravantur obedire
Principibus *Chriſtianis*. Communio bonorum ſit
ex charitate, poſſeſſio & jus diſpenſandi maneat
penes proprietarium. Si de Euchariſtia ſic inter
ſe ambigunt, ut quotidie pariant novas & ab-
ſurdas opiniones, quanto conſultius erat manere
in vetere ſententia, donec vel Synodus univerſa- E
lis, vel revelatio divinitùs aliquid aperiat certiùs.
De adorando ſcrupulus facilè ſolvitur. Nemo ad-
orat Euchariſtiam, niſi ibi ſit totus *Chriſtus*. Nec
quiſquam tam demens eſt, ut humanam *Chriſti*
naturam adoret pro divina. Divina autem nuſ-
quam non eſt præſens. Abuſus hujus ſacramenti
poſſent corrigi. Olim non oſtentabatur, ſed ſer-
vabatur incluſum in loco mundo. Nec circumfe-
rebatur in ludis, aut per agros ab equite ſacerdote.
Volentibus ſumere, porrigebatur. Nunc in *An-* F
glia nulla eſt domus, nulla caupona, pene dixeram
lupanar, ubi non ſacrificetur. Hæc vendunt *Cor-*
tiſani. In cæteris item ſi utrinque adhiberetur
moderatio, fortaſſis hi tumultus paulatim redirent
in aliquem tranquillum ſtatum. Hoc conſilium
ſequutus eſt Dux *Juliacenſis*, & fatetur proſperè
cedere. Nec dubito, quin idem futura ſit veſtra
civitas, ſi per Eccleſiaſtas liceret. Vereor, nè illi
ſuum agant negotium, ut ſint in tuto.———

G

Georgius Saxoniæ Dux, &c. Eraſmo
Rot. Theologo.

Epiſt. 78. SAlutem, Gratiam, & Favorem. Cùm nobis in
feriis Pentecoſtes redderetur epiſtola tua, eti-
amnum inſcriptione carebat, eámque is, qui per-
tulit, à *Moſellano* addendam fuiſſe oſtendit. At
eâ perlectâ, apertè intellexi, nulli alteri quàm mi-
A hi deſtinatam. Scribis autem te, cùm aliquoties
jam literis me tuis provocaveris, nihil tamen re-
ſponſi à me tuliſſe, quæ res tibi offenſæ alicujus ſu-
ſpitionem afferat. Ego verò reſcripſi ad omnes
literas tuas, quas quidem acceperim, & ut reco-
gnoſcas, quas acceperim, mitto hìc unà tibi ex-
emplum poſterioris reſponſionis meæ, poſteriori-
bus literis tuis deſtinatæ. A quibus ſi interea ali-
quas alias dediſti, ſcito mihi non eſſe redditas:
B quòd ſi enim redditæ eſſent, non profectò com-
mitterem, ut in hoc genere officium meum de-
ſiderare poſſes, præſertim cùm hæc mea perpe-
tua ſit conſuetudo, ut neminem nè humilliſſimum
quidem ſine reſponſo dimittam, ſi modò ea quæ
ſcribuntur digna ſint reſponſo. Quod pœnitet te
laudis, quam quibuſdam effuſiùs quàm pro merito
tribueris, etſi non injuria ejus te pœnitet, tamen
ita ego ſtatuo; Niſi hoc modo illos ipſos, quos
dicis, tractâſſes, iſtiſque produxiſſes falſis com-
C mendationibus, quam nunc tibi indignitatem o-
ſtenderunt, eandem te ab illis jamdiu experturum
fuiſſe. Hæ nimirum ſunt illæ præclaræ virtutum
actiones, quæ ab hoc doctrinæ fonte ducuntur.
Hæc opera charitatis, quam tradit *Lutherus*, & a-
lii, qui ſe pluſquam Evangelicos jactitant, literæ
potiùs, quàm ſpiritui adhærentes. Hæc fides &
integritas pluſquam *Germanica*, quam illi gene-
roſè ubique oſtentaverunt. Quòd ſi hi, qui capi-
ta hujus factionis haberi volunt, tales ſunt, qua-
D les cæteri, quæ membra ſint, facilis eſt conjectura.
Equidem *Epphendorpium*, ſi quid hujuſmodi votis
proficeretur, optârim aliunde vitæ ſuæ ortum, nec
ex hac noſtra terra prodiiſſe; cui cùm ornamento
eſſe debeat, ita ſe bonus vir comparavit, ut magis
ejuſdem labes & macula ſit. Cum enim animo
repeto, quibus tu illum virtutibus deſcripſeris, vi-
detur mihi haud aliud exquiſitius hominis perditi
ejuſdémque profligatæ conſcientiæ pudoriſque
exemplum excogitari poſſe. Jam verò utinam an-
E te triennium hanc tibi mentem Deus dediſſet, ut
à factione *Lutherana* te ſejunxiſſes, ut edito ali-
quo adverſùs illos ſcripto, planè nihil tibi cum
ipſis commune eſſe, & diſſenſionem gravem inter-
cedere teſtatus eſſes. Quanto enim facilius fue-
rat inardeſcentem etiamnum flammam reſtin-
guere, quàm nunc, poſtquam in ingens adeo in-
cendium evaſit, extinguere? Ea itaque culpa, ut
dicam quod ſentio, ad te vel imprimis pertinet; ſi
enim tu, dum tempus ad eam rem ferebat, nec-
F dum tam multi hoc malo correpti erant, hunc in
Lutherum animum ſumpſiſſes, quem nunc præ te
fers, deſcendiſſéſque in arenam, & ibi ſeriam &
veram pugnantis perſonam geſſiſſes, non eſſet
quod laboraremus. Quia autem tu hactenus ita
cum illo pugnâſti, ut apertum ei bellum nunquam
intentaris, ſed ex occulto tantùm eum petieris,
ídque leniter & eum propè in modum, quaſi qui
deditâ operâ ferire nolueris, diverſa eſt hominum
conſequuta opinio. Quippe pars hoſtem *Lutheri*
G eſſe te, pars cum eodem colludere & in ſpeciem
ſimulare diſſenſionem, reipſa verò conſentire exi-
ſtimaverunt; quem tu errorem & opinionem à
te ſi amotam cupis, etiam atque etiam opus ha-
bebis, ut quamprimum te aperias, prodeáſque
tandem, & cum *Luthero* apertè congrediendo
ſententiam tuam orbi teſtatam reddas, ſimúlque
eccleſiam à nefandiſſima hæreſi vindices: quod ni
feceris, omnes te dignitati eccleſiæ defuiſſe ac
Evangelicæ

Evangelicæ ſynceritatis, & tui ipſius officii nullam rationem habuiſſe, omnes unâ voce clamabunt. *Moſellanus* noſter diem ſuum obiit, ſed nimirum ante diem. Fuit enim is vir ſummum *Lipſenſis Gymnaſii* decus. Atque utinam Deus ita comparâſſet, ut ille diutiùs meam liberalitatem experiri potuiſſet; certè vix quicquam optatius mihi acceſſurum fuerat: ſed cùm aliter de eo ſtatuit, neceſſe eſt æquo animo feramus ejus mortem; demúſque operam, ut aliquem in ipſius locum ſuggeramus, qui & ipſe Academiam meam Linguâ *Græcâ* & literatis literis illuſtret, & noſtræ terræ homines ad virtutum & officiorum munera inſtruat. Cujus generis ſi quem nôſti, qui tamen omnino à factione *Lutherana* ſit integer, eum cupio ad me mittas: facies enim in hoc nobis rem gratam, & illi non pœnitendam. Bene vale. Ex *Dreſſen*, XXI. Maii à *Chriſto* nato, M. D. XXIV.

Fabritius Capito Eraſmo Rot. undecunque doctiſſimo, Chriſtianiſſimóque S. P.

Epiſt. 79. SCripſi nuper ſatis prolixè, & fortaſſis variè, de induſtria. Nam eâ nobis cautione opus eſt inter tot inſidias. Exemplum iſtud tuum eſt, qui ad me omnia prudenter & circummunitè. Quod conſilium tuum amplector, ingenium iſtud referre nequeo. Sum etiam fermè viribus parum integris, & mirâ occupatione exhauſtus, nam aulicus ſum. *Lutherani* omnia furioſiùs, inſolentiùs, arrogantiùs; mordicus quemlibet arripiunt; cuíque in faciem barbara cum impudentia conviciantur; præter ſe omnia ingenia publicè contemnunt. Quibus interceſſi pridem, oravi nè impetu in illum modum veherentur, nè contumelioſè ſuam cauſam tuerentur, & imprimis ſum obteſtatus, abſtinerent captare minutias ex autoribus reprehendendas: Nam vehementer æqua hominum judicia ab illis tantum ſupercilium abalienat. Spero fore, ut honeſtiùs deinceps tui mentionem habeant: non eſt profeſſio, quâ te non perſtringunt apud ſuos, & in publicum ſuæ factionis principem ſtatuunt præpoſterâ ratione. Liberè fateor, mihi ſtomachum concitârunt, gloriæ nominis tui ſtudioſiſſimo. Modeſtiùs tecum, ut dixi, ſubinde agent, quantum video. *Caroli* Regis ſententia olim longè alia erit. *Glapionis* apophthegma comprobo. *Chriſtus* finem indubiè faciet his malis. Nam Evangelium dicendum & legendum nemo prohibere poterit; comburendis libris nihil efficitur, nec aliud non pauci exoptant, quàm ut ſe propter veritatem proceres eccleſiæ, perditos eant, tum aiunt cauſam ſuam firmatam: Interim verò videri ambiguam, tanquàm ſinè ſanguinis teſtificatione. Libelli famoſi ex animo diſplicent: excitabunt ſemel orbem ad occurrendum, quod nolim citò fieri, nè perperam fiat. De *Caroloſtadio* ſcimus mutatam ſententiam Regiâ. Ducunt apud nos uxores presbyteri annuentibus Principibus, aut certè diſſimulantibus. Meus ille à *Wormatia* reverſus recepit ſacra legenda. Nuper dixit ſe intelligere, fidem non vocari in diſcrimen, ſed nummis & potentiæ deperiturum quippiam. Magnificéque ſe promittit rebus communibus adfore. Atque unus eſt & Princeps. Multi verò nihil earum rerum intelligunt, quo fit ut atrociùs ſæviant. Non eſt dies, quo non inſtet ...... de te ſibi conciliando. Nam ſubodorat vim latentis veritatis, quam tu primus in lucem eruiſti. Scribe ſemel atque iterum, quid ei faciendum, nam videtur ...... librum ceu aliud affectat modò, tanquam certiſſimum mali remedium. Intellexit conſtitutiones pleráſque nimium impudentes, & mutandas curaret, quantum in eo ſitum eſſet, modò ſic .... tametſi princeps eſt, & inſolentiſſimis adulatoribus obnoxius: præterea educatus, ut ſolent. Juſſit ut excuſarem neglectum tui, quod pudori & reverentiæ tribuit, non inſincero animo. Mirè timet famoſos libellos, quibus tam confirmatur in factionem mobachalem, quocirca omnes diligentiſſimè moneo, ei ut parcant. Quòd ſi me ames, obſecro ſignifices, quid me velis conari, dum ſic habeam obſequentem Principem, à quo diſcedam quantociùs aperuerit ſuum erga bona ſtudia iniquiorem animum. Contendam & ipſe pro virili in publicum profuiſſe. Vale, & *Aleandrum* nè laceſſas. Devoranda nobis multa videntur. Fata viam invenient. Vale XIV. Octobris, Anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo primo.

Joannes Eckius D. Eraſmo Roterodamo Theologo S. D.

Epiſt. 80. QUod *Ludovicus Berus* communis amicus noſter, eruditiſſime *Eraſme*, meo nomine ſalutem tibi annunciavit, probè quidem fecit, & meo juſſu: ſed quòd ſubindicas aliquam fuiſſe inter nos ſimultatem, non intelligo, neque agnoſco. Fateor mihi diſplicuiſſe, qui ſæpiùs, quàm cuniculi, pariens, tantopere diſtuleris hoſtes fidei aggredi, id quod abs te, ut fateris, ſæpiùs fuit petitum. Affirmans te diſſimulâſſe, quòd amicis indicantibus, in opere quodam meo, *infantilem* te vocârim *Theologum*, id quomodo amici indicare potuerint miror, qui te eloquentiſſimum Theologorum ſemper prædicem. In alium fortè detorſi hunc aculeum, etſi ſuſpicantur te fuiſſe notatum. Quod ad ſententias tuas attinet, ita enim tu eas aſſeris & vindicas, non inficior, cùm extraxiſſem 3000. articulorum è *Lutheri* & aliorum libris, delegi 400, his comitiis publicandos, ut etiam feci, licèt nemo mecum congredi voluerit, me id in conſpectu Principum *Lutheranorum* bis expoſtulante, præſentibus etiam concionatoribus *Lutheranis*. Allatæ fuerunt mihi & illæ ſententiæ quatuor, quas aliis dogmatibus injeci. Videbantur enim mihi tunc, ſicut & modò, ſcandaloſæ. Quòd iraſceris mihi proponenti, iraſcaris oportet primùm & tibi, ſi tu prior illas aſſerueris. Quid autem me offenderit in his ſententiis quatuor, ſupernumerariis, cùm vacavero ab his Comitiis, non te celabo. Nec *Zuinglianorum* nec *Lutheranorum* gratiam quæro, gaudeo potiùs & malo illis diſplicuiſſe. Familiaris tuus Apologeticam adverſus *Capharnaitas Argentoratenſes* exhibuit, mihi crede gratiſſimum donum. Qui ſi pergeres capere vulpeculas, quæ vineam Domini demoliuntur, filium me habiturus es & diſcipulum, tui obſervantiſſimum. Vale feliciter in Domino ſalvatore noſtro. *Auguſtæ*, 18. Sept. An. gratiæ M. D. XXX.

DES. ERASMI ROT. EPISTOLARUM LIBER XXXI.

Eraſmus Rot. Gulielmo Goudano S.

Epiſt. 1. IAm fortè, *Gulielme* mi, non mediocris animum tuum tenet admiratio, cùm literis literas cumulaveris; ego dormitans literarum reddiderim nihil. Tu nunc ſolutâ oratione numeros, nunc numeris proſam alternas; ut vel improbitate tuâ à me quippiam extorqueas, meúmque rumpas ſilentium. Ego verò priſtinæ oblitus conſuetudinis (quippe qui te immodicâ epiſtolarum crebritate laceſſere ſolitus ſum) nihil contra reſponſi paraverim? Et jam neſcio quid ſiniſtræ ſuſpitionis infauſta tibi incantitârit volueris, quam tectis inſediſſe tuis memoras, horrendi utique mali nuncia, cujus noſter meminit *Virgilius*:

Soláque culminibus ferali carmine bubo,
Sæpe queri, & longas in fletum ducere voces.

Sed, quæſo te, *Gulielme* (libet enim jocari) Augurione, an Philoſophiæ vacas? hoc quidem exiſtimaram, illud verò videre mihi videor. Quis, quæſo, Superum, quæ-ve arcana naturæ virtus iſtâc a'item tuam donavit prudentiâ, ut quæ te latent, illa divino eructans pectore vaticinetur? & forſan (ut ſecundùm *Pythagoreos* loquar) *Catonis* anima illius pectus inhabitat, aut certè à deorum ſedibus mali neſcio cujus nuncia ad te profecta eſt, nè te Superûm laterent conſilia, ita enim in carmine tuo ſonas,

———*Nuncia ſæpe mali.*

Admiror vehementiùs, cur non *Junonia* Iris tanti ſerii nuncia ad te delapſa ſit; quippe quæ ſemper lugubres arduáſque res nunciare ſolet. Verùm illam fortaſſe eo articulo alio quolibet deorum regina mandata laturam miſerat. Quid bubonis ergo opus erat miniſterio? acceſſitur, maturat illa acceſſum, acceptóque mandato, emenſóque ætheris ſpatioſo itinere, tectis tuis inſedit; & duriſſimi caſus, cujus tu neſcius eras, funeſtâ voce te reddidit certiorem. Quæro ex te augurii myſterium, tu non ſine pudore meum in te amorem extinctum interpretaris. O ſanam vatem! ô ſale plenam interpretem! Habe mihi fidem, *Gulielme*, quantum videre videor, ita res geſta eſt. Dum ſolis, lunæ, ſiderum, cæterorum cœli monſtrorum faciem æquo curioſiùs aſpectat tua vates, excidit quod *Juno* commiſerat: quid faceret? uſa eſt quo plurimum calleret ingenio, novi aliquid ſecum commentata eſt, atque ad te pertulit, cui tu nimium credulus illuſus es. Nam & vetus amoris in te mei benevolentia, quam tu extinctam auguratus es, non ſolùm non periit; ſed nec refrixit, neque elanguit quidem, indies valeſcit, indies illi aliquid incrementi accedit, ſumítque ex tempore vires, nullis unquam fortunæ caſibus, nullis æmulorum ſtudiis ceſſuras. Corpora ſejungant, conjunctum intercipiant, colloquia interdicant, id certè nunquam effecerint, ut meus abs te peregrinetur animus. Et (ut *Virgilii* verbis utar)

C *Dum juga montis aper, fluvios dum piſcis amabit,*
Dúmque thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ,
Lucida dum current annoſi ſydera mundi,
Oceanus vaſtum dum fluctibus ambiet orbem:
Non me tam dulcis meminiſſe pigebit amici.

Sed heus vide, nè tu mutuæ noſtræ amicitiæ maculam injeciſſe videatis, qui eam, tam facili ductus opinione, extinctam ſuſpicatus es. Vide nè illi fictionis notam impoſuiſſe noteris. *Amicitia enim* (ait *Seneca*) *quæ deſinere potuit, vera nunquam fuit.*
D Niſi fictum meum in te amorem putâſſes, immortalem quoque non ambigere oportuit, & tu ex conjectura & eâ quidem tam tenui, ejus interitum argumentaris, ut quia non crebriùs iſtuc meæ veniant literæ, te pectori noſtro excidiſſe credas; tantíne tu æſtimas ſilentium noſtrum? Ego quidem hoc me purgabo crimine, quo me ferire contendis; in te retorquebo jaculum, tuóque te jugulabo gladio. Nónne jampridem, te prorſus dormitante, tantâ te literarum
E aſſiduitate pulſavi, ut moleſtè jam ferres? orabas, nè magis ſolitò laceſſerem, qui oratiunculæ cuidam animum adverteras. Quibus non modò viciſſitudinem non reddidiſti; ſed vix illarum lectioni breve otium accommodabas, tam brevi noſtri conſuetudine expletus eras, nè dicam faſtiditus. At mendacii me forſitan argues, quippe qui ſæpenumerò ad me ſcripſeris. Non inficias eo, extorſi quidem tandem improbus epiſtolæ indignas nomine literulas quaſdam, ut perraras, ita & breviſſimas, *Philelphicis* plenas blanditiis,
F lutulentas & pulvere graviores, ipſâ facilè fronte inæſtimabilem animi in me tui benevolentiam præ ſe ferentes. Et (quod omnium ferebam moleſtiſſimè) tu levioribus quibuſdam in eis jocis & ſalibus indulgens votis meis minimè morem gerebas. At ſi ego forſan in eis, quas ad te dederim, literis, quidquam jocantius ſcripſeram, non ubiq; ludum me agere creditum oportuit, ſed jocis joca, & ſeria comparanda ſeriis erant. Tu utrobiq; ludebas. Præ-
G terea dum viciſſim mihi adjocari paras, illius *Senecæ* noſtri dogmatis oblitus es: *Sint ſales tui ſine dente.* Et item: *Amicum quidem nè joco quidem lædere oportet.* Tenes quid velim? Itaq; ſi me criminaris, quòd pauliſper calamum ſuſpenderim, quanto æquiùs eodem te viciſſim condemnabo crimine, qui poſt diuturna ſilentia calumnioſè ſcripſeris. Jam me piatum credo; jam, quo me petebas, in te retortum jaculum; jam tuo te enſe jugulatum arbitror.

At

At tu fortè nondum fatebere: pergam igitur, & aliud certius proferam telum. Adeo te ſilentii mei impatientem fingis, ut te animi ſcriberes habere nihil. Ubi autem epiſtolam, quam ad te dandam feſtinarem, in manibus mihi eſſe reſciveras, jam venturæ inſultabas nondúmque viſam carpebas, quod ego vaticinium rectiùs, quàm judicium appellaverim, niſi hanc fortè æſtimabis ex aliorum, quæ olim edidi, carminum judicio, quæ tu obſcuritatis arguis. Fateor equidem, id apprimè oratori ſimul & poetæ operæpretium eſt, ut non tantùm erudita, ſed & luculenta & hilareſcens ſit oratio, teſte *Horatio:*

Non ſatis eſt pulchra eſſe poemata, dulcia ſunto,
Et quocunque volent animum auditoris agunto.

Id autem vehementer admiror, qui, cùm ſemper me meâ tibi recitante carmina, mirum in modum blandam in eis atque hilarem laudaveris luculentiam, nunc autem pectore mutato aut linguâ, obſcuritatis & ſomnolentiæ notes; jocóne an ſeriò, incertus ſum. Si ludis, id ſignificato; ſin ex animo dicis, quibuſnam intellectu obſcura videantur, me certiorem reddas, velim. Si ruſticis & barbaris, mecum & *Tullium* & *Virgilium*, & univerſum poetarum gregem criminare, horum quippe illi intelligunt nihil: ſin eruditis tuſque ſimilibus, id quidem vitio dandum non inficior. Verùm ideirco, ut frequentes tuæ eant ad me literæ, oro; ut *Tullianam* in eis luculentiam imiter, dediſcámque obſcurus eſſe. Porro amicum corrigere errantem, fides eſt; illudere, nefas. Tu te epiſtolæ carptorem, non correctorem promittis. Quid? nónne hoc ipſo meritus es, qui noſtras nunquam videas literas? Meritus ſanè. Veruntamen has unas tibi carpendas objiciam, ſiquidem in eis aut limâ aut liturâ dignum conſpicies, amicum amicè ut corrigas, te etiam atque etiam rogo. Ego non ſolùm non ægrè tulero, verumetiam ſummum arbitratus me beneficium conſecutum, gratias habebo immortales. Sin verò amicum lædere eſt animus, iniquum quidem, *Gulielme*, certamen. Jam enim in mediis *Tullianæ* artis verſaris ſtudiis: mihi omnis prorſus ſtudiorum facultas ſublata eſt.

Tu nova quæque legis, & munda volumina verſas:
Sordida charta legi vix datur ulla mihi.
Tu facis in parva, ſublimia carmina cella:

Mihi omnem priſtini ingenii vivacitatem caſus ademit duriſſimus.

Contudit ingenium patientia multa laborum,
Et pars antiqui nulla vigoris adeſt.

Veruntamen ſi nulla effugii via eſt, id me præmonitum facias, quæſo, nè, quas ego epiſtolas ad te daturus ſum inermes, tanti certaminis diſcrimini exponam. Hactenus jocati ſumus, nunc ſeriò loquamur, atque ex animo. Tantopere te mirari, *Gulielme*, ſilentium noſtrum vehementer admiror, quaſi verò illud ſapientis legeris nunquam: *Muſica in luctu importuna ratio.* Huícne tempeſtati acerbiſſimæ blanda humanitatis ſtudia conveniunt? Profectò *lætum* (ut ait) *carmina*,

Sunt opus, & pacem mentis habere volunt.

Ubi nunc quæſo lætitia? ubi pectoris tranquillitas? amaritudine plena ſunt omnia, atque tumultu: quoquò oculos torſero, nil niſi triſtia, ſæváque conſpicio:

Multus ubique dolor, & plurima mortis imago.

Quæ ſi ſingula memorare perrexero, non tam
A epiſtolam, quàm tragœdiam texere videbór. Et tu in tanto circumſtrepentium agmine *Pierio* me jubes vacare labori? Tu potiùs, quem felicia ſidera ſpectant, perge, dum licet, eximia ad virtutem immortalitati commendare; tu, quod poſteri cantitent, præclarum aliquid edito. Nos rerum decet nihil præter lachrymare & gemere, quibus adeo jam hebuit ingenium, adeò emarcuit animus, ut priſtinorum ſtudiorum collibuerit
B nihil. Non me delectat *Pierius* vatum lepos, ſordent &(quondam unica cura) Camœnæ. Fateor tamen ubi oratiunculam tuam, lepidam quidem & totum ſpirantem *Tullium*, ſed mei immemorem, *Servatius*, tibi admodum familiaris, mihi æquè amiciſſimus ad me pertulit, non aliter quàm alto ſopore excitus, paululùm reſpirare cœpi, meam increpitans ignaviam ipſe me, ut aliquid ſcriberem, compuli. Et ſingulis epiſtolæ ſententiis ex ordine reſponderem, niſi finitâ chartâ finem po-
C nere juberet. Quod autem de *Joannis* epiſtola quid ſentiam, rogas, paucis accipe. Mihi equidem *Bernardum* magis quàm *Tullium* redolere viſa eſt. Mirabar tamen in ea cùm non illepidam verborum compoſitionem, tum ſenile adoleſcentis pectus. Cæterùm de *Cornelio*, homine mei amantiſſimo, quid ſentiam, eloqui chartæ vetat anguſtia, præſertim cùm teſtis ſibi res ſit viſa. Unum autem te plurimùm rogo, ut eum moneas, horteris, & obſecres; uti literario ſe labori
D accingat, pergat ob curæ eloquentiæ monita in lucem proferre: poteſt enim; nam illi ſecunda ſunt omnia, etſi omnia Dii nobis laboribus vendant. Vale, mi *Gulielme*, méque ut facis, ama.

Eraſmus Roterodamus Servatio amico integerrimo S.

Epiſt. 2.

Quietem tuam, nè inertiam dicam, *Servati* mi, indies admiror vehementiùs: nec emira-
E ri queo, qui omnibus literarum commodis affatim arridentibus, quæ ſola ſupereſt, operam cures impendere nullam. Ais quidem ægrè te admodum ferre imperitiam tuam: ſed quid, quæſo, tibi ſententiæ eſt? Non dubitârunt celeberrimi veterum ſeculorum viri, literarum comparandarum gratiâ, dulcem patriam triſti mutare exilio, alias calentes ſole terras inviſere, innumera procelloſi maris ſubire diſcrimina, quidvis denique & operæ & impendii ferre: & tu bonæ ſpei colu-
F men dormienti tibi hæc confecturos deos putas? Num eam legiſti Fabellam, quæ in ruſtico tuam condemnat incuriam. Nam is cùm fortè quadrigæ ſuæ rotam luto hærere, nec à jugalibus evelli poſſe conſpiceret; ipſe otioſus in auxilium ſummos invocâſſe divos dicitur: quo jamdudum incaſſùm orante (quo nihil exorante) id *Apollo* è nubibus oraculi reddiderit: *Si tibi auxilio eſſe deos cupis; ipſe quoque dexteram admoveas, neceſſe eſt.* Haud aliter tu quoque, *Servati* mi, ſi tantus
G te (ut ais) literarum tenet affectus, tuâ inprimis operâ opus eſt: nec divûm nec hominum quenquam profuturum ſperes, ſi tibi defueris ipſe. Omnia enim Dii mortalibus labore vendunt:

Dii tibi dent animos, à te nam cætera ſumes.

Quo tu, quæſo pallio in tanta codicum copia, tantâ eruditorum præſentiâ, imò benevolentiâ, tuam prætexueris inertiam? quam excuſandi profers mate-

materiam? Si itaque quod ſolùm ſupereſt, mi *Servati*, quod optas, aſſequi cupis, cupis autem, ſi ſanum ſapis, noſtris monitis aurem præbeas, neceſſe eſt. Inprimis ut retecto erga nos animo vivas, apprimè opus eſt. Tune inter amicos celandum eſſe quippiam cenſes? Gratias ſolutis ſonis noſter deſcribit *Horatius:* & tu neſcio quo ſimulationis cingulo contrahis. Profectò aut tu errore duceris, aut non rectè definivit amicum, qui dixit: *Amicus eſt unus animus in duobus corporibus*. Communi ergo in nos animo ſis, operæpretium puto; nec ſciſcitari dubia, nec ignorata pudeat fateri. Deinde id eo, quo pergis, omnium conducet maximè, ſi crebriùs, ac facis, ad nos ſcripſeris: nec id ſanè priſtino tuo more mendicatas quaſdam ſententiolas, imò (quod turpius eſt) voces hinc ex *Bernardo*, illinc ex *Claudiano* paſſim coacervando, tuiſque non aliter, quàm ſibi cornicula pavonis plumas, aptando, imò ineptè aſſuendo: neque enim id eſt literas condere; ſed colligere. Nec nos tam craſſi ingenii, támque ſtupidos ſuſpicere, qui nequeamus diſcernere, quid è tuo, quid alieno fonte mutuatus ſis. Quin magis pro tui ingenii viribus (atque id quoque ex tempore malim) quidquid in buccam venerit, ſcribe. Nec te barbariſmi (ſi quid inciderit) pudeat, ſenties nos correctores, non irriſores. Quo pacto curabitur vulnus, quod non aperitur? aut quid illos celare contendis id, quod in te eſſe, te ipſo clariùs nôrunt, & certiùs? Sed eſto, nos fugerit: idcircóne in te non eſt, quia in te eſſe neſcitur? Si itaque, *Servati* ſodalium meorum chariſſime, non dico me, ſed ſi teipſum amas, ſi ulla tuæ tibi cura ſalutis, meis animum præbe hortatibus, excute torporem, puſillanimitatem exue, virum indue, tandémque vel ſero operi manum impone. Quouſque te hodiernus eludit dies ſub expectatione craſtini? Vide, quæſo, quantum jam temporis inter digitos (ut aiunt) fluxerit: anni jam abiere quatuor, cùm in eodem hæſitas luto. Quod ſi primum noſtris monitis morem geſſiſſes, jam in talem evaſiſſes virum, qui nos literis non ſolùm æquare, verumetiam erudire viciſſim poſſes. Veruntamen nè nunc quidem deſperandum puto, pertinaci operâ quod perditum eſt ævi, recompenſandum eſt. Adhuc ſanè integrâ, imò virenti adhuc ætate es,

—Calidúſque ſalit circum præcordia ſanguis.

Antequam pernix igitur fugiat adoleſcentia, nunc tibi parare contende, quo ſenex gaudeas:

Jam molire animum, qui duret, & inſtrue formam,
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Quo autem id pacto conficiendum ſit, poſtea conſultabimus. Interea tu ſedulò cura, ut quamprimum tuæ ad me eant literæ, animi tui non ambigui nunciæ. Aut certè ſi me tuâ familiaritate indignum cenſes (non contendo quidem) tantùm ita me fugias, ut tuam ipſius ſalutem non præterfugias: tum vel *Gulielmo*, qui tua commoda non minùs ac ſua curat, animum committe, credéque conſilia. Porro, ſi quid meâ operâ præſtari poſſe putabis, invenies ad omnia non minùs me paratum, quàm benevolum. Vale.

Eraſmus Rot. Cornelio Gaudano undecunque doctiſſimo S.

Epiſt. 3. INopinato mihi atque præter ſpem (jam enim prorſus exciderat) redditus eſt per dominum

A *Joannem*, tum tui, tum etiam mei amantiſſimum, libellus tuus, *Corneli* omnium mihi chariſſime, quem tibi abs te ipſo narrante perfectum eſſe didiceram, quid ex eo voluptatis ceperim, haud facile dictu puto, quippe qui me tantum abs te conſecutum eſſe intelligerem, quantum nè ſperare quidem unquam potui. Quanquam cùm *Martinum* iſtuc, ut quidquam vel literarum vel carminum tuorum ad nos referret, mitterem; aie-
B bat nos reviſens, id tibi animo ſedere ſententiæ, ut juberes nos priores glaciem (ut aiunt) ſcindere, deinde te quamprimùm viciſſitudinem redditurum. Et jam certè neſcio quid operis in manibus tibi eſſe narrabat, quod noſtro dedicare nomini ſtatueras. Parabam itaque ego primus (non quod tanquam cæteris aut literis vel ætate præſtantior, ſed tanquam tui omnium amantiſſimus) id carminis, quod iſtuc tandem advolâſſe ſcribis. Porro cur non maturius ad te pervenerit, ſatis e-
C mirari nequeo. Tantâ enim ſolicitudine, tantâ vehementiâ illi mandâram, ut ſi qua in re unquam mihi quid gratificaturus eſſet, in hac una, quam omnium eſſem facturus maximi, mihi ſedulò morem gereret, idque ad te perferre maturaret, ut majore nequiverim. Nec ſanè id me aut inanis arrogantię gratiâ, aut invidiæ ſtimulis egiſſe ſuſpiceris, velim (neque enim tanti æſtimo mea poemata, quæ gloriam mihi comparent, ſed pudorem) quid magis ob id cauſæ actum indubita-
D to tibi quid utique facturus es, perſuadeas: ut meis ineptiis aliquid tuorum elicerem carminum, non aliter quàm *Pan* agreſti calamo citharam ſuſcitabat *Apollinis*. Neque enim aliâ te lege ſcripturum eſſe aſſerebat. Sed ille, ut ex tuis accipio literis, & meo me voto, & tuo te fraudans deſiderio, penes ſe ſervavit reconditum, diſſimulavítque ad te perferre; propterea fortè, quo faciliùs diſſimularet imperitiam. Cujus quidem ambages ſi ego reſciſcere potuiſſem, alterum meherculè è duobus vel
E improbitate meâ extorſiſſem, ut aut tibi tradidiſſet, aut certè alteri cuilibet committendum reddidiſſet. Sed ille technas ſuas mirâ diſſimulabat induſtriâ: nam cùm ex eo iſtinc redeunte quid tecum, aut abs te actum eſſet, ſolliciti ſciſcitaremur, ille argutam nobis & bene longam de te texebat hiſtoriam, quídque tu aut egeris, aut dixeris, ſeriatim memorabat. His itaque deluſus argutiis plurimum vereri cœpi (nam & id ex illius ſermonibus mihi videre videbar) nè carminis mei ruſticitate
F tuas eruditiſſimas offendiſſem, néve tu aliorſum accepiſſes, ac ego feceram. Deinde ubi tantum interfluxiſſe temporis conſpicerem, quo tu neque carminum neque literarum redderes quippiam, jam quod mihi ante conjecturam certè perſuadere cœpi, putà te meis læſum ineptiis; indignáſque eas duxiſſe, quibus vicem rependeres. Sed ſecus longè, ac ego ratus eram, rem actam eſſe, gaudeo plurimùm. Nam te & carmen accepiſſe gaudeo, & id non modò non offendiſſe (quanquam id haud
G injuriâ metuerim) verumetiam tuam in me benevolentiam vehementer auxiſſe, luce clariùs intelligo. Utpote quod non ſolùm probare, ſed etiam ad declarandũ quanti illud faceres, tuis ſplendidiſſimis verſibus immiſcere dignatus es. Facis tu, *Corneli* amiciſſime, non quidē pro meis meritis, ſed pro ſingulari tua, ingenuáq; humanitate, quâ aliena ingenia, etiam quantùlibet craſſa, admirari tuóq; anteferre ſoles: aut certè plurimo tuo erga me amore,

quo

quo ea quoque venuſta cenſes, quibus venuſtatis eſt nihil: cæcus enim amor rectum neſcit judicium: Neque tam mihi moleſtum fuit, præter meritum tantopere abs te laudari; quàm gratum jucundúmque, à tanto támque erudito viro non ſolùm diligi, verumetiam amari. Ego certè, mi *Corneli* ſuaviſſime, ſi quid mihi credis, neſcio quid omnium vehementiùs optare potuerim, quàm, ut ſingulari te ſemper ac plurimo (ut dignum fuit) amore complexus ſum; ita & me mihi viciſſim mutuis reſpondere affectibus: Itaque libet tuis ad me verbis uti, eáque mea facere. Id unum dixiſſe ſufficiat, omnibus me votis expoſcere, unum tecum fraternitatis habere conſortium, unum mutuæ exercitationis ſtudium, ac unum denique ſolidæ caritatis firmamentum. Atque, ſicut jucundiſſimo tuæ erga me benevolentiæ argumento, ex meis tuíſque verſibus unum compegiſti Apologeticum, ita duos (ſi tamen id fieri poteſt, ut quidquam inter amicos diviſum reperiamus) duorum animos unum amoris mutui vinculum connectat, ut, ſicut tui meo carmini, & tuis mei intexti ſunt verſibus; ita & tuus in me, & meus in te ſemper habitet animus: & ſi locorum intervallo ſejuncti ſimus, corporibus tatiùs quàm volemus unà eſſe poterimus, animorum tamen conjunctione, literarum viciſſitudine, officiorum ſtudio ità fruemur, ut nunquam non unà eſſe videamur. Porro, ut ſcribis, quidquid invidiam, quidquid æmulationem redolet, ego id adjicio, quidquid vel minus amicam ſuſpicionem, procul ſit à noſtra conſuetudine: parcátque illi Deus (nè ſiniſtrum aliquid imprecer converſo) qui ejuſmodi quippiam antehac inter nos molitus eſt. Quo enim pacto tibi invideam, & non ex animo magis & mihi gaudeam, & tibi graculer, quem tantà amoris complectar benevolentiâ, ut quidquid gloriæ, quidquid dignitatis tibi eſſe conſpexero, id totum meo cumulo accedere putem? Vetus enim & quidem verè dictum eſt: *Amicorum communia eſſe omnia.* An verò iam inhumàno ingenio me putas eſſe, qui neſciam æquo animo ferre, ſi tu aliter interdum, atque ego, ſenſeris? & quidquid meæ ſententiæ non reſpondeat, id continuò rodendum, carpendum, lacerandum exiſtimem? Fateor quidem id hominum genus eſſe, qui quidquid ignorant, aut non aſſentiunt, id protinus condemnandum ducant: ſed non in eorum me numero cenſeas velim. Quid? an me latet *Auguſtinum*, *Hieronymúm*que, viros tum literarum eruditione præſtantes, tum vitæ ſanctimoniâ celebres, diverſis inter ſe diſſediſſe, imò diſcertâſſe ſententiis? Nec id inter hos duntaxat duos accidiſſe crediderim: videre eſt quamplurimos alios, *Ariſtotelem*, *Platonem*, *Chryſippum*, *Epicurum*, *Xenonem*; quorum ſingulis ſingulæ, & quidem plerumque diverſæ, fuere ſententiæ. Neque ob eam rem quidquam inter eos ſimultatis aut livoris interceſſiſſe ſuſpicandum eſt. Ego meos duces, quos ſequar, habeo: tibi ſi fortè alii ſunt, id mihi moleſtum non erit. In Poematibus *Maronem*, *Horatium*, *Naſonem*, *Juvenalem*, *Statium*, *Martialem*, *Claudianum*, *Perſium*, *Lucanum*, *Tibullum*, *Propertium*, authores habeo. In ſoluta oratione *Tullium*, *Quintilianum*, *Saluſtium*, *Terentium*. Porro in elegantiarum obſervantiis nemini æquè fidem habeo, atque *Laurentio Vallenſi*; cui quem alium & ingenii acumine, & memoriæ tenacitate conferamus, non habemus. Quidquid ab his (fatebor enim) literis non mandatum eſt, ego in medium proferre non auſim. Tu ſi quos alios admiſeris, id ego vituperio minimè dedero. Sed his de rebus ſatis. Cæterùm quod ſcribis, ut tuo *De Morte* opuſculo limam diligenter adhibeam, certiorem te reddo; legi quidem jampridem tum illud, tum inſuper Belli *Trajectenſis* hiſtoriam, & item divi *Nicolai*, ut admirandâ orationis venuſtate, ita plurimâ ſententiarum affluentiâ abs te conditam: ſed ea, mi *Corneli*, longè digniora viſa ſunt, quàm quibus ego aſinini manum limaturus admoveam. Nec quidquam me ſcire arbitror, quod tu neſcias. Sed plerunque, inquies, etiam eruditiſſimis in longo opere quædam ſubrepunt maculæ, quas aut incuriâ aut immodicâ occupatione ad unguem caſtigare nequeunt, iſtos tuos mihi objiciens verſiculos:

Non etenim ſic quiſque ſua perfectus in arte eſt;
Quin fugiat celeres publica menda manus.

Sed, *Corneli* chariſſime, quidquid tibi *Argo* ſubrepſerit, id nec meis cæcutientibus oculis facilè deprehendi poterit. Verùm jam (ut ſuſpicor) id mihi ingeſturus es, quod vulgò dicitur, *plus vident oculi, quàm oculus.* In hoc ſanè fateor omnem mihi excuſandi aditum præcluſiſti. Itaque frater amantiſſime, ſi ſic tibi viſum, ſi iſthæc tibi ſtat ſententia, malo tibi hac in re (tametſi longè meis viribus impar eſt) morem gerere: quàm tuam in me lædere charitatem. Veruntamen nè id quoque te lateat, tuum *De Morte* opuſculum jampridem apud nos eſſe deſiit. *Martino* enim, qui a[illegible], reſtituimus. Tuum igitur fuerit curare, ut hoc quàm primùm redeat: ego omnem impendam operam, ſi quid in eo quod minimè reor maculæ offendero, id ſedulò annotem, atque tuo nihilominus acumine quidquid ego limavero relimandum tradam. Vale. *Corneli* ſuaviſſime; méque ut facis, ama. Ex *Stein*, Idus Maias.

Eraſmus Rot. Magiſtro Petro Vuinckel Tutori quondam ſuo S.

VEreor, & vehementer timeo, nè terminus brevis & currentis ſpatii res noſtras nondum in tuto locatas, ſed jampridem, etſi ſerò, locandas inveniat. Quare omni ingenio, omni curâ, omníque ſtudio invigilandum cenſeo, nè res noſtra aliquid detrimenti patiatur. Inquies fortaſſis, me illorum numero eſſe, qui, nè cœlum ruat, ſolliciti ſunt. Fateor quidem, ſi jam ſumma expectaret in loculis. Sed exiget prudentia tua rerum noſtrarum rationem cautiùs. Adhuc libri vænum exponendi ſunt, adhuc emptorem quæſituri, adhuc licitantem viſuri. Vide quàm procul ſit illos emptos eſſe; adhuc terræ mandanda ſemina, quibus conficiatur panis: interea *tacito pede* (ut eſt apud *Naſonem*) *labitur ætas.* Non video profectò quid lucri poterit in hac re mora conferre: quid autem jacturæ, utique. Audio præterea *Chriſtianum* libellos nondum, quos habet, reſtituiſſe; vincatur oro illius tarditas tuâ improbitate: ſi rogatus differt, vel juſſus mittat. Vale. Epiſt. 4.

Eraſmus Roterodamus Saſbondo ſuo S.

Epiſt. 5. QUanquam aliquid ex te literarum accepiſſe maluerim; tamen, non mediocri me affecit voluptate nuncius, quem ad me miſiſti, tuæ ſententiæ interpretem. Nam cùm multo tempore nihil ſignificaveras, verebar nè animo tuo excidiſſem, mutuæque noſtræ neceſſitudinis prorſus oblitus fuiſſes. Tibi autem libenti animo atque ex ſententia tua morem gererem, ſi quid ex nuntii verbis certò conjicere potuiſſem. Nam narrabat is, te floſculos, neſcio quos, ut ad te darem, ſummopere rogitare. Et quidem, ſi ſanum ſapis, non latet te jam floſculos minus tempeſtivos eſſe, cùm illos verna temperies proferre ſoleat; hyemis verò aſperitas neſciat. Sed hoc jocati ſumus. Ut autem seriò loquar, quos floſculos dixeris, non video: niſi fortè libellum illum, in quo quoſdam tibi flores, cùm unà eſſemus, depinxeram: qui quidem neſcio quo pacto ad nos nuper rediit. Qua in re quid mihi mali tua pene pararit incuria, haud facilè dixerim; ſiquidem qui illum abs te deferebat *Henricus*, aiebat te aſſeruiſſe, à me tibi venditum eſſe; quod quàm alienum à vero ſit, ipſe non es neſcius. Inficiabat itaque ego, ut debui, vehementer, fecíque tandem fidem, rem aliter, atque acceperat, ſe habere. At tu, *Saſbonde*, ſodalium meorum chariſſime, cavo te adeo huic pingendi artificio dedas, ut literarum tibi cura recedat. Scis certè, quid hinc jam abiturus, mihi pollicitus ſis; & quâ lege libros à me poeticos ſuſceperis, videlicet ut totum te literarum amori ſtudióque dedicares. Quod quidem, ut ſpopondiſti, ſervare curaveris, rem facies pro meo erga te amore non injucundam, tibi autem ſummæ & utilitati & voluptati futuram. Sin, tuæ ſalutis incurius, minimè feceris; me quidem, qui tua incommoda æquè atque mea doleo, acerbo mœrore affeceris; tu verò perpetuò perieris. Poſſem tibi (niſi me temporis epiſtolæque prohiberet anguſtia) memorare quamplurimos, & quidem è noſtris, qui jam quid gloriæ literæ, quid dedecoris habeat imperitia, experti, maximâ quidem, ſed ſerâ, afficiuntur pœnitentiâ, quod aptum literarum ſtudio adoleſcentiæ tempus inter digitos fluxiſſe conſpiciant. Itaque & tu, *Saſbonde* ſuaviſſime, dum integra tibi floreat ætas, formicæ exemplo, tibi parare contende, quod ſenium tuum oblectet aliáque, adoleſcens collige, quo ſenex gaudeas. Atque id ut ſtudioſiùs conficias, operæpretium eſt, ut ætatis tuæ intemperantem libidinem ſi non penitùs arcere potes (nam id vix hominis eſt) ſaltem moderreris atque coerceas. Quid dicam, intelligis. Hiſce de rebus ſatis. Ut valeas, quid iſthic rerum actites, quid tibi ſententiæ ſit, quid ex me velis, aut certè ſi quid aliud quod meà ſcire interſit; me quamprimùm literis certiorem reddas, etiam atque etiam rogo. Vale, *Saſbonde* mi ſuaviſſime; quæſo ut cùm bene agi mecum ſenſeris, mei conjunctiſſimi quondam ſodalis nunc æquè amantiſſimi, facito, memineris.

Eraſmus Rot. Franciſco Theodorico S.

QUòd literis animum tuum dederis, & propriæ ſalutis rationem habere cœperis, id tum tibi ſummæ utilitati, tum mihi ineffabili voluptati futurum eſt. Sed quo id, quod cupis, conſequaris (cùm viæ nondum gnarus ea) operæpretium eſt, ut noſtris conſiliis aurem præbeas, & profectò id tibi perſuadeas, non ſecus in iſta tua cauſa acturus ſum, quàm in mea ipſius. Siquidem tua ſalus (crede mihi) non minùs mihi cordi eſt, quàm tibi tua ipſius, aut mea ipſius mihi. Quamobrem, ſi ſapis, fac pro noſtris monitis vitam tuam inſtituas; quoniam ſi ſine duce iter ingrediaris, facilè erraveris. Vale. Epiſt. 6.

Eraſmus Rot. Servatio amico S.

CUm tantus in te meus & ſemper fuerit, & ſit amor, mi *Servati* chariſſime, ut hiſce te oculis, hâc animâ, denique etiam me ipſo chariorem habeam, quid te uſque adeo reddit inexorabilem, ut tui amantiſſimum non ſolùm non ames, verùm nè diligas quidem. Uſque adeóne inhumano ingenio es, ut odientes te ames, amantes te odias? Nemo adeo unquam vixit barbarus, adeò ſceleratus, adeò contumax, qui non ſaltem in amicos quid humanioris animi geſſerit. Tune unus es, quem nec monita movent, neque flectunt preces, neque vel amantis emolliunt lachrymæ? Adeóne ferus es, ut non miſereſcere poſſis? Quibus ego te non hortatibus, quibus non precibus, quibus non tentavi lachrymis? at tu ſaxis durior duriſſimis, quo rogaris ampliùs, eo obfirmas animum duriùs, eo inexorabilior redderis, ita ut non injuriâ *Vergilianum* illud de te conqueri poſſim, Epiſt. 7.

Nec lachrymas victus dedit, aut miſeratus amantē eſt.

Quid id ego, mi *Servati*, eſſe dixerim, duritiémne, an pertinaciam, an ſuperbiam, an contumaciam? an fortè eo ingenio es, quo pertinaces eſſe puellæ ſolent, ut voluptati tibi ſit cruciatus meus, & ſodalis tui tibi gaudia dolor, riſúmque pariant lachrymæ? Quàm rectè *Terentianum* illud tibi ingeſſerim! *O mi, utinam eſſet mihi pars æqua amoris tecum, ac pariter fieret, ut hoc aut itidem tibi doleret, aut ego iſtud abs te factum nihili penderem.* Quæ, obſecro, tanta mea in te culpa, quod ſcelus, quæ offenſa, ut uſque adeò mihi obverſus, uſque adeò ſis inimicus? Quid certè peccaverim, non video; niſi hoc unum peccâſſe voces, quod eſt unicè amâſſe. Qui adeò crudelis es amanti; quid eſſes, oro, odienti? Tu mihi in ore, tu in pectore ſemper, tu una ſpes, tu animæ dimidium, tu vitæ ſolatium; te abſente, dulce mihi eſt nihil; te præſente, amicum nihil; cùm lætum te videro, obliviſcor dolorum meorum: ſin quid tibi acerbi acciderit, ſic Dii me ament, ſi id non mihi quàm tibi ipſi doles vehementius. Hæccine faciens tantum tuum in me commeruì odium? Sed jam, mi *Servati*, non ſum neſcius, quid reſponſurus ſis mihi: id enim quod ſæpenumerò ſoles: & quid, inquies, rerum tibi vis fieri, quid à me exigis; num te odio habeo? quid, inquam, tibi vis? Rogas? non mihi poſco ſumptuoſa munera; tantū is in me tuus ſit animus, qui erga te meus; jam me lætum reddideris. Aut ſi adeo averſus eſt animus tuus, ut nullis flecti precibus queat; id ex animo planè edicito.

Quouſque

Quouſque mihi illudis? quouſque ſuſpenſam tenes animam? nunc te amicum ſimulas, nunc rurſus diſſimulas; atque ego inter hæc quos non animi patior cruciatus? Itaque, ſodalium dulciſſime, ſi ullus precibus meis apud te locus ſupereſt, id unum maximopere & oro, & obſecro, ut animi tui ſententiam non ambiguè mihi proferas, nè me diutiùs hoc crudeli eneces diſpendio.

—Sed quid ego has incaſſum effundo querelas?

Jam ſcio te aurem minimè præbiturum. Quid inani ſtudio littus arare, aut abluere laterem contendo? quid ego diutiùs hoc ſaxum volvo? Si itaque tu perpetuò in tua perſiſtis ſententia, ut odiſſe, quàm amâſſe, malis, odito ut lubet; ego tamen te nunquam amare non potero. Moderatiùs tamen id facturus ſum, nè ipſe me fruſtra excruciem, quandoquidem abs te ſolatii proficiſcitur nihil. Vale, anime mi; & te amantem (ſi quid in te hominis eſt) redames, facito.

Eraſmus Roterodamus Servatio, amico unicè dilecto S.

Epiſt. 8. UT nihil omnium rerum jucundius, nihil ſuavius eſt quàm amare, amarique; ita, meâ quidem ſententiâ, mi *Servati*, nihil ex adverſo moleſtius, nihil infœlicius, quàm amare, nec amari: útque nihil humanius eſt, quàm amantem redamare; itaque nihil eſt ab homine alienius, feræ vicinius, quàm amantem adverſari, nè dicam, odio habere. Jam fortè ſuſpicaberis idcirco id me texere exordii, ut rurſum te mihi conciliem, abruptámque inter nos gratiam denuò reſarciam. Sed quid ego id mihi de muta promittam epiſtola, quòd neque blandimenta, neque preces ullæ coram fuſæ potuerunt, imò, nè lachrimæ quidem. Nihil à me intentatum relictum eſt, quibus animus flecti juvenilis poſſit; at tu adamante durior in tua uſque ſententia perſiſtis. Quid ego mihi poſthac promittam infœlix, aut quid ſpei reliquum eſt? Rurſúſne inani ſudore cum *Sisypho* adverſus montem ſaxum incipiam volvere? Minimè. Sed quid? ergóne deſerto ſodali, viduus & ſine amico inſtituto vivere? At equidem ſine amico vitam, non vitam; imò, mortem puto: aut certè, ſi vita appellanda eſt, primùm, miſera eſt, deinde, non hominis, ſed ferarum vita. Egóque eo ingenio ſum (ſi à meipſo laudandus ſum) ut nihil in hac vita amicitiæ anteferendum putem, nihil avidiùs expetendum, nihil ſtudioſiùs conſervandum. Veruntamen, quoniam, juxta *Vergilium*,

Te nunquam noſtri poterunt mutare labores,

hac, quàm omnium mihi cupio maximè, carendum eſt. *Durum* quidem, *ſed levius fit patientiâ, quicquid corrigere eſt nefas.* Quanquam autem, mi *Servati* chariſſime, tu jam *Eraſmi* tui oblitus es (loquar enim molliùs) ille tamen *Servatii* ſui & meminit, & meminerit,

Dum memor ipſe ſui, dum ſpiritus illius artus

habitabit. Tu illum contemnas, tu averſeris, tu odias, licebit; ille tamen nunquam non amare poterit, non colere, non obſervare. Heſternâ die, mi *Servati*, aliquid ſolatii præbiturus, te conveniſſem, niſi tibi uſque adeo præſentiam meam moleſtam cognoſcerem: videbam enim immutatos vultus tuos, demiſſos oculos, colorem ſubtriſtem, atque omnis corporis geſtus neſcio quid doloris mihi portendere. Dolebam itaque (crede

A mihi) non mediocriter & ego, cum dolore confici conſpicerem ſodalem meum cariſſimum, atque animæ dimidium meæ. Quid enim, mi *Servati*, tibi acerbi accidit unquam, quod non me multò quàm te crudeliùs excruciaverit? Quid autem tibi doleret, non omnino (ſi non fallebar) eram neſcius. De impudentia illius loquar, quâ te indignè atque injuriâ ibidem criminatus eſt. Sed, quæſo, nè te ob rem exiguam nimium affligas, a-
B nime mi, atque excrucies. Memineris, obſecro, homines eſſe, non deos, eâque lege natos, ut omnibus fortunæ caſibus ſubjaceamus,

Et quis non cauſas mille doloris habet?

Memineris hanc non tuam unius, ſed communem omnium ſortem eſſe mortalium. Præterea, ſi pauca occurrant, & quidem meo judicio parva admodum, unde doleas; certè plurima ſunt (tantum bona ſi tua nôris) quibus multò juſtiùs gaudeas. Nè igitur diu te moror, ſi quid *Eraſmi* tui apud te pre-
C ces valebunt, ſi unquam quicquam meâ cauſâ facturus es, id unum abs te peto, contendóque, ut te colligas virúmque præbeas, nè te diutiùs detineat mœror: Quin magis ſummo enitere ſtudio, ut in talem evadas virum, qui eos, qui tibi inſultant, tu viciſſim irrideas, idque jamdudum confectum eſſet, ſi noſtris monitis obtemperatum eſſet. At nunc quoque quoniam nihil eſt, quod non ſtudio faveat, & res, & locus, ipſa quoque temporis amœnitas non mediocre mihi videtur colendarum li-
D terarum incitamentum. Fac excutias quicquid in te reſedit hactenus torporis & ignaviæ. Atque (ut acriùs accendaris) ſcito idipſum egiſſe *Gualterum* noſtrum, totúmque eum in literarum ſtudio verſari. Nec ulla res ei tam dolet, quàm quòd non jam olim id inceperit. Fac ſemper hilari ſis animo: cæterum quod abs te requiram, eſt nihil. *Guilhelmus* meus erit tibi omnibus in rebus & adjutorio, & ſolatio (quandoquidem me fugis) quem & ego, id ut ſedulò faciat, aſſiduè mone-
E bo. Vale.

Eraſmus Roterodamus Cornelio viro eloquentiſſimo S.

GRatias ago immortales tuæ humanitati, *Corneli* dulciſſime, cui me uſque adeo curæ eſſe video, & inermi mihi jaculum, quo deriſorum latera perfodiam (ſic enim ſcribis) tanto ſtudio paraveris. Et id enim ſingularis tui in me amo- Epiſt. 9.
F ris non obſcurum eſt argumentum. Sed hic, proh pudor, non argumentationum, ſed jurgiorum invidiæque jaculis dimicatur, ſi quando fortè de Poeſi oriatur contentio. Quòd ſi rationibus (ut æquum eſt) aurem accommodarent, jam neſcio quid factu poſſet eſſe facilius, quàm eos convincere. Damnant illi inter verborum nitorem, rerum ſpurcitiem; & nos unà cum illis damnamus. Immodico ſtudio poematum occupari, vitio dant: nec nos quidem illud laudi damus. Sed quid?
G continuóne quidquid diſertum, quidquid poeticum fuerit, ſpurcum quoque eſſe cenſebimus? Tu certè qui Poetarum libros evolvere ſolitus es, liquidò intelligis quanta melliflua Poeſis non modò orationis venuſtate, ſed & ſententiarum gravitate, & omnium denique rerum peritiâ luxuriet. An ego, ubi tanta nitet, paucis offendar maculis? Sed illi ſuæ ruſticitati pallium obtendunt, ut contemnere putentur, quod conſequi deſperant. Qui

ſi

ſi *Hieronymianas* epiſtolas rectè aſpicerent, intelligerent utique ruſticitatem ſanctimoniam non eſſe; nec diſertitudinem, impietatem. Quod autem ad eas lectitandas me invitas, habeo gratiſſimum. Jam olim tamen eas non modò legi, ſed & quotquot ſunt propriis ipſe deſcripſi articulis, in quibus etſi quàm plurima, quibus dicto faciliùs, ut aiunt, barbarorum convitia refelli poſſent, jacula inveniamus; id tamen vel unum ſufficere poſſet, quod in pagina, quâ de prodigi filii ſiliquis diſputans, mulieris captivæ exemplum in medium adducit, nobis ſtudioſè parat atque exacuit. Sed, *Corneli* dilectiſſime, ponamus jacula; nec fruſtra aerem verberemus. Id ego olim pulcherrimum victoriæ genus exiſtimaverim, ſi *Scyllaeos* illorum latratus ſurdis prætererimus auribus; & non expugnare contenderimus, ſed contempſerimus, juxta tuos elegantes verſiculos,

In nos ore fero Livide garrias,
Conſumens proprios invidia ſinus:
En ſummos ſequimur per ſtudium viros,
Nec ſentit pulices equus.

Eraſmus Roterodamus Cornelio Poetæ atque Theologo doctiſſimo S.

Epiſt. 10. FAcile perſpicio me à te fieri plurimi, omnium, vir amiciſſime, cum tu literis literas accumulas, amoris & benevolentiæ plenas: quas tu quidem ineptias vocas; ego & ſingulares tuæ ſa- D pientiæ atque eloquentiæ inſigne exemplar, & optimi tui erga me animi teſtes certiſſimas dixerim. Et quidem, mi *Corneli*, ſi tam eleganter ineptis; quid, quæſo, erit, ubi vires intenderis? An nôſti te accommodare tempori & perſonis, qui ardua & exacta diſertis, negligentiùs condita proferas ineptis? Sed hæc jocati ſumus. Quod ſcribis, tutò te apud me deponere quicquid tuorum habes opuſculorum, quippe quem tibi amicum fidelem (ut ſcribis) ſtudioſum, benevolum, non invidum, jampri- E dem eſſe perſuaſiſti: benignè quidem de me ſentis; daboque ſedulò operam, nè iſta de me fallat opinio. Et ſi parum ſermoni fidem accommodas, fac periculum; invenies certè meum officium, ſi quando eo opus habebis, nulla in re unquam deeſſe. Porrò cum eum me dicis eſſe, qui tuum pudorem facilè poſſem abſtergere, & de tuo villico meâ arte ſpeciali (ut ais) domeſticum panem præparare: ſuſpicarer nè mentiar, te, mi *Corneli*, illudere ruſticitati meæ, niſi tantis argumentis tuam in me be- F nevolentiam haberem exploratiſſimam. Facilè itaque mihi perſuadeo, cum tu arduum quidquam de me (qui nihil ſum) ſentis, id de amoris magis errore, quàm induſtriâ proficiſci. Verùm nè me difficilem cauſeris, tibíque in amicitiæ officiis minimè reſpondentem, eâ tibi lege hiſce in rebus meam polliceor operam, ut tuam viciſſim rependas. Vale noſtri memor.

Eraſmus Roterodamus Franciſco ſuo S. G

Epiſt. 11. QUanquam tuum erga me amorem jamdudum habeo exploratiſſimum, tamen eum indies magis magíſque intelligo ex tuis ſuaviſſimis literis, quas per tabellarium nuper ad me dediſti. Quamobrem ineffabili me voluptate affeceris, ſi ut crebrius iſthinc tuæ ad nos advolent literæ, effeceris. Sed quod hactenus rariùs ex me, quàm expectâ- A ſti, literas viciſſim accepiſti, nè me, quæſo, negligentiæ nomine ſuſpectum habeas, ſed noveris id non meâ incuriâ, ſed immodicis, quæ me impedierunt, occupationibus actum eſſe. Poſthac ubi me meis expediero negotiis, tantâ te literarum mearum crebritate perculſurus ſum, ut jam vehementiùs rogare incipias, quo deſinam, quàm ante hac unquam, ut ſcriberem, rogitâſti. Vale; amicos tuos meo ſaluta nomine, quos æquè meos, at- B que tuos duco.

Eraſmus Rot. Servatio Roterodamo S.

CRebriùs ad te ſcriberem, mi *Servati* chariſſime, ſi id certò prænoſcerem, te non magis legendis literis noſtris, quàm me ſcribendis fatigandum. Sed tam mihi chara ſunt tua commoda omnia, ut longè malim me tuâ quiete torqueri, quàm te meà voluptate fatigari. Verùm quoniam C nihil ægriùs ferre amantes ſolent, quàm ſibi adeſſe mutuò non licere, ejuſquè rei facultas nobis eſt rariſſima, non potui committere, quin has meas literas, mei lòco, ad te ire juberem. Atque utinam ea aliquando emergat fortuna, ut jam literis uti deſineremus, corámque quoties luberet, conferendi poteſtas eſſet. At nunc quoniam id (quod non ſine lachrymis meminiſſe poſſum) fatis nobis negatum eſt; num tui, mi *Servati*, prorſus privabor conſuetudine? & ſi corporum præſentia D (quod quidem eſſet quàm jucundiſſimum) unà eſſe nequimus, quid erit cur non literarum viciſſitudine, ſi non quàm ſæpiſſimè, at interdum tamen, unà ſimus? Has igitur quoties intuebere literas, quoties lectitabis, te *Eraſmum* tuum coram videre, coram audire putes. Quid igitur rerum agitas, ô animæ dimidium meæ? recténe omnia? Num interdum animo tuo, amantiſſimi tui ſubit imago? Nam (ut ſuſpicioſi ſunt omnes qui amant) neſcio quid nonnunquam videre mihi videor, te E mei minus memorem eſſe, nè dicam oblitum. Optâram quidem, ſi fieri poſſet, ita me tibi curæ eſſe, ut mihi es; at rurſum ita te mei cruciari amore, quemadmodum ego tui aſſiduè torqueor deſiderio. Vale. Epiſt. 12.

Eraſmus Roterodamus Servatio amico ſinceriſſimo S. P.

QUòd te rectè valere conſpicio, *Servati* mi F ſuaviſſime, id mihi quoque non mediocri voluptati eſt; non enim poſſum tuis, etſi minus amici, chariſſimi tamen, ſecundis ſucceſſibus non gratulari. Quod autem jam longâ *Eraſmi* tui amantiſſimi oblivione premeris, id unum, nè mentiar, me miſerè excruciat. Ita dii me ament, ſi non hi pauciſſimi dies, quibus tui conſuetudine carui; toto mihi anno longiores viſæ ſunt, tanto me confecere dolore, tantis cruciavere ploratibus, ut jam vitam exoſus crudelem, mortem G non ſemel oraverim. Interea vigiliæ moleſtæ, ſomnus irrequietus, cibus inſipidus omnis, ipſum quoque Muſarum ſtudium, quondam unicum vitæ ſolatium, faſtidio fuit. Adeouſque, mi *Servati*, nihil eſt, quod animi mei curas diluere, quod exhilarare poſſit, te uno mihi adempto. Denique, ipſa frontis meæ mœſtitia, vultûs pallor, oculorum ſubtriſtis dejectio, facilè tibi, ſi attendiſſes, internos animi luctus indicare potuerunt. Epiſt. 13.

tuerunt. At tu, Tygride crudelior, tam facilè diſſimulas omnia, ac ſi de *Eraſmi* tui ſalute nihil ad te attineret. Heu crudeles animos, heus hominem inſanum! ſentiunt vel atrociſſimæ belluæ amoris affectum; adamantes redamant, ingenitæ feritatis immemores. Sunt quidem hujus rei exempla innumera: ſed ex pluribus unum proferam. Ferunt auctores, quendam adoleſcentem educâſſe draconem dilectum admodum. At ubi exerevit, ille & naturæ feritate & mole belluæ territus; à ſe in ſilvam protinus abjecit. Accidit fortè multo poſt tempore, ut is deſerta peragrans, latronum inſidiis circumveniretur: ejulavit homo, moriturum ſe videns: clamore exeitus draco, vocem quondam ſui nutricii agnovit: proſiliit ilico, eúmque de latronum feritate eripuit. Ecce, mi *Servati*, dracones, leones, canes amantes ſe amant: & tu tui amore pereuntem contemnis? Quod feras movit, te hominem, & quidem adoleſcentem, movere non poteſt? Eſſet quidem nonnihil, quo te purgares, ſi quid arduum, ſiquid difficile, ſiquid à virtute alienum à te peterem. Quid ego te orem, tute certè conſcius es, quòd non muneris gratiâ, non beneficii ullius cupidine te tum miſerè, tum pertinaciter conſectatus ſum. Quid igitur? tantum ama amantem. Quid hâc re facilius, quid jucundius, quid ingenuo animo dignius? tantum, inquam, ama, & ſufficit mihi. Sed jam non me latet, quid ad hæc objecturus ſis mihi, ea ipſa certè, quæ crebro ſoles: Quid enim vis, quid me moleſtas, quis te averſatur, quis contemnit, quis odio habet? Honeſta quidem, mi *Servati*, oratio eſt; modò facta illi fidem facerent. Sed proferam ex adverſo, quid mihi doleat, ſi tu placidus audire volueris. Occidis me ſimulationibus & diſſimulationibus tuis: tenes, quid velim: at quid à vera amicitia alienius? Vis hîc tibi commemorem veri amoris officia? Primum omnium amicorum, mutuâ ſe complecti benevolentiâ: alterum nihil ſcire quod lateat alterum; libenter ſibi adeſſe mutuò; uno gaudente, alterum gratulari; altero dolente, condolere alterum; credere ſibi mutuò omnem animum, omne conſilium, omnem denique vitæ rationem communem agere invicem. Hæc ſunt veri amoris argumenta. Nunc conjecta, obſecro, mi *Servati*, nihilne horum tibi defuerit: non nihil profectò, meâ quidem ſententiâ: at tu aliter fortè ſenties. Sed falli me, utpote hominem, nihil miraculi eſſet, præſertim in cauſa propria. Si igitur à me orta eſt culpa, ſi quidquam in me eſt, quo tu offendâris, cur id non (ut amicorum eſt) liberè indicas mihi? ego certò quicquid id erit, corrigere ſum paratiſſimus: quid me fingendo, diſſimulandóque exanimas? Sed quid ego hæc inani ſtudio commemoro? quaſi his verè mutari poſſis epiſtolis, qui nullis ante hac potuiſti, imò, nè fletibus quidem. Ridebis me fortè, dum fletus narro, at herclè non faceres, *Servati*, ſi æquè hæc res tibi cordi eſſet, atque mihi eſt. At injurium aut ridiculum tibi videtur, ſi hæc moleſtè fero. In te uno omnem ſpem, omnem vitam, omne animi ſolatium collocâram, jam totus tuus factus, mei mihi relinquens nihil. Et tu te (me miſerum) tam crudeliter ſubducis, tam pertinaciter fugis, præſertim cum puſillanimitatem meam non ignorares, quæ niſi quenquam habeat, in quem inclinata recumbat, tantis me conficit lachrymis, ut vivere prorſus pigeat. Deum teſtor, & hoc cœli amabile lumen, ſi non quoties animo tui ſubit imago, ex oculis ſubitò prorumpant lachrymæ. Sed nè has quidem literas, crede mihi, ſine plurimo fletu perſcribere licuit, adeò uſque divortii noſtri impatiens eſt animus. Vide, quæſo, mi *Servati* ſuaviſſime, quæ me premat anguſtia: atque, ſi quid in te generoſi animi eſt, vel tandem miſerere mei, imò herculè tui ipſius. Sed quid ego, rurſúſne ad blandimenta precéſque redeo? Scio te minimè auditurum, nedum facturum. Jam perdiu obſurduiſti; obfirmâſti animum: quid rurſus contendo? *Durum quidem, ſed levius fit patientiâ, quicquid corrigere eſt nefas.* Verùm, nihil huic vulneri meo medetur patientia, nihil confert temporis uſus. Tu unus es, qui medelam ferre poſſis, qui dolores in gaudia, qui luctus in riſum vertere faciliimè queas. Itaque, mi *Servati* chariſſime, ſi eam amicitiam, quam olim velim maximè, abs te conſequi nequeo, ſaltem, quæſo, vulgaris ſit inter nos conſuetudo: quòd ſi eam quoque mihi negandam putas, nihil eſt quod diutiùs vivere velim. Quæ autem animo tuo hiſce de rebus ſedeat ſententia, quæſo, ut quamprimùm literis me certiorem facias, atque id quidem ex animo; non pro veteri tuo more diſſimulanter. Vale, unica ſpes vitæ meæ.

Eraſmus Roterodamus Jacobo Cantero, viro erudititiſſimo S.

Quanquam pridem ingens mihi ad te ſcribendi *Epiſt. 14.* inceſſit cupiditas, *Jacobe*, vir eruditiſſime, vetuit tamen in hunc diem tabellariorum aut penuria, aut incommoditas, præſertim quòd parùm certus eſſem, quo te loco noſtræ comprehenderent literæ. Nunc verò quando eum hominem nactus ſum, cui neque in perferendo ſollicitudinem, neque in exigendo improbitatem, neque in conveniendo gratiam defuturam confido, ex quo omnem animi mei ſententiam vel ſine literis diſcere poſſis, non potui committere, quin ei iſtuc ituro literas meas comites darem: quarum mehercule felicitati ſubinvideo, quibus te viſere liceat, mihi non liceat. At unde, inquies, iſta noſtri videndi cupiditas? Profectò ab incredibili, quo te complector, amore. Rogitabis forſan, unde & is profectus ſit, cum non modò nullus mihi tecum uſus fuerit, verùm nè viderim quidem unquam. Ridiculum: quaſi verò tua unquam tibi conſpecta ſit facies. Verùm (quod magis ad rem attinet) tua mihi cognita probitas, tuum mihi perſpicuum ingenium: & ſi nihil horum in te eſſet, quod te nobilem redderet, parentis tamen fama faceret conſpicuum. Cujus enim auribus celebre illud *Antonii* nomen non inſonuit, viri tum probitate, tum literis ornati, ut non hâc tempeſtate, ſed ut vel eruditiſſimo illo *Ciceronis* ſeculo? Volitant per omnium ora veſtræ familiæ laudes, quæ ferunt teneram ætatem recens editam unà & materno lacte & *Latinis* literis imbui ſolitam; ad colum non aniles nugas, quibus gaudent plerumque mulierculæ, ſed doctis auribus dignas audiri ſententias. Dignus ſanè tali pater familiâ, digna viciſſim tali familia patre. Cui ergo vel ignoto, mi *Jacobe*, dubium ſit, te hiſce educatum inſtitutis, atque id quidem à primis, ut aiunt,

aiunt, incunabulis, in virum evaſiſſe literatiſſimum? quâ ſis ingenii bonitate, ubi gentium non dictatur? Tam fertile igitur ſolum tanto ſtudio cultum, heus quanto fœnore agricolæ reſpondiſſe ſudoribus æquum eſt credere? At nè me conjecturâ ſolâ duci exiſtimes, hominem non nimis credulum. Primùm, *Gerardus Leo*, impreſſoriæ artis opiſex, vir ſanè lepidus, omnium tuarum rerum me reddidit certiorem. Hunc enim cum à nobis abeuntem uſque ad *Iſala*, quàm trajiciendus erat, ripam proſequerer, plurima mihi de te cupidè auſcultanti narrabat: quæ res meum tui amorem non mediocriter adauxit. Nec mora: continuò mihi *Probæ* feminæ carmen adferendum curo: audieram enim tuum eſſe. Quod ubi lectitare cœpi, ſimúlq; *Probæ* * * comperi, non me magnopere cepit. Tua verò epiſtola ac prologi ita me delectârunt, ut iterum atque iterum lectitantis expleri animus nequiverit. Tantum enim mehercule veteris tum eloquentiæ, tum eruditionis præ ſe ferunt, ut niſi jam ubique gentium tuorum natalium ſplendore nobilitata eſſet *Friſia*, nemo te neque barbarâ regione, neque his natum ſæculis crederet. Quum igitur, mi *Jacobe*, virum te eſſe, literarum non modò egregiè peritum, verùm etiam patronum eſſe fideliſſimum, exploratum habeo; viſum eſt à te petere, primùm, ut nos amemus mutuò; quæ res quum inter quoſlibet perjucunda eſt, tum verò inter literarum ſtudioſos quàm jucundiſſima. Deinde, ut (quod facis) de literis, proh fœdè oppreſſis, bene mereri pergas, & teterrimam barbariem, jam orbi ferè dominantem, explodere labores. Poſtremò, ut ſcribendi viciſſitudine, quandoquidem convictus negatus eſt, noſtram levemus abſentiam. In quibus, ſi nobis morem geſſeris, rem facies & nobis gratiſſimam, & tuo nomine digniſſimam. Pluribus ſcribere neque licet, neque opus eſſe puto: qui enim has perferat literas, omnia coram narrabit: eſt nobis tum cæterarum rerum, tum ſtudiorum ſocius. Vale, nóſque viciſſim fac diligas.

Eraſmus Roterodamus Franciſco ſuo S.

Epiſt. 15. QUoniam tantus in te meus amor, ut nihil accedere poſſit, non potui non interdum meas ad te dare literas. Neque enim jucundius ullum amicitiæ officium eſſe puto, quàm hâc ſcribendi inter ſe viciſſitudine uti. Quod itaque, mi *Franciſce* chariſſime, diligentiùs contuenti mihi ſubtriſtis jamdudum frons tua apparet, neſcio quid mali portendit. Solet enim plerumque internus animi dolor in vultum erumpere, mentiſque habitus in fronte non aliter quàm in ſpeculo relucere. Intelligo itaque non obſcurè (quid id ſit, incertus) certè aliquid eſſe, quod tibi doleat, quod te excruciat. Et herculè, mi *Franciſce*, (fidem habe mihi) dolet & mihi dolor tuus, nec ullus mihi poteſt eſſe lætitiæ locus, ubi te mœrore affectum aſpicio. Quid autem ſit quod te malè habet, ut mihi indices, te etiam atque etiam rogo. Si quid mea poterit opera, te aut re aut certè conſilio juvero. Quòd ſi à me doloris tui orta eſt cauſa, dabo operam, ut per me quamptimùm corrigatur itidem. Quæſo te, animæ dimidium meæ, nè te in re mediocri tam dirè excrucies. Virum te præbe, excute quicquid in te eſt mollioris animi. Hoc

A pacto & tibi conſuleris, & profectò me tui amantiſſimum hilarem lætúmque reddideris.

Eraſmus Roterodamus Cornelio Poetæ ac Theologo S. P.

NEſcio, *Corneli* chariſſime, quâ animum meum voluptate tuæ moventur epiſtolæ, quæ tui in me deſiderium vehementer accendunt. Au- Epiſt. 16.
B ditum tibi eſſe ſcribis, me quandam hiſtoriam verſibus in laudem divi *Bavonis* edidiſſe. Id quidem falſò tibi fallax fama narravit. Non enim ego, ſed alter ego hujus carminis autor eſt. *Guilhelmum* loquor, nepotem tui amantiſſimum, cum quo mihi tanta neceſſitudinis familiaritas intercedit, ut unum dicas animum duobus ineſſe corporibus. Veruntamen nihil poſthac (quandoquidem id me tam benignè mones) condere ſtatui, quod non aut ſanctorum præconia, aut
C ſanctitatem ipſam redoleat. Aut ſi quid eorum, quæ ad te do, carminum æquo molliùs ſonare videbitur, id pro tua indulgentia ætati, in qua condita ſunt, ignoſces quam facillimè. Excepto enim carmine Lyrico, quod, cum tuæ mihi redderentur epiſtolæ, in manibus erat; & Oratione lugubri, quam nuper conditam ad te dandum exiſtimavi, quo quid in ſoluta quoque oratione poſſim, liquidò perſpicias, & eâ ſolâ Satyrâ: cætera omnia à me puero & propemodum adhuc ſeculari com-
D poſita ſunt. Porrò aliud quod ad te darem, ad manum habui nihil: quidquid enim reliquum erat, partim ad *Alexandrum Hegium*, ludi literarii magiſtrum, quondam præceptorem meum, & *Bartholomæum Colonienſem*, virum eruditione ſingulari, ac Poeſis amantiſſimum, cujus carmina penes nos ſunt, partim *Trajectum* per quendam familiarem meum amicâ quâdam violentiâ abductum eſt. Epiſtolæ autem exemplar, quam olim rogatus ad magiſtrum *Engelbertum*, virum
E vitâ venerabilem, miſi, ad te dare curavi, ſi fortè te interceſſore aliquam ex eo viciſſitudinem accipere merear, quam hactenus nequivi. Nec ob eam rem tantum mihi virum aut faſtûs, aut arrogantiæ nomine ſuſpectum habeo, ſed amicorum meorum loquaces linguas, quæ meam apud illum famam quàm inimiciſſimè commaculârunt. Tuæ igitur humanitatis, *Corneli* optime, fuerit, me illi apud quem plurimum habes autoritatis, rurſum reconciliare. Id ſi feceris, rem fa-
F cies & mihi gratiſſimam, & à tua benignitate non alienam. Vale, &

——— mente fideli
Mutuus abſenti te mihi ſervet amor.

Eraſmus Rot. Cornelio Gaudano S.

QUoniam jam ſatis literis tuis reſponſum eſſe arbitror; lubet mei erga te amoris vehementia aliquid ſcribere, cui tu viciſſim reſpondeas: & Epiſt. 17.
G quidem neſcio meherculè, *Corneli* chariſſime, quo pacto contra morem literarum aſſiduitas non modò mihi faſtidium non pariat, ſed voluntatem, ſed fervorem: creſcit ſcribendo ſcribendi ſtudium. Videor enim hâc arte noſtri fallere abſentiam, tecúmque, tuâ dulciſſimâ delectatus præſentiâ, coram miſcere ſermonem. Nec ſanè hac in re uſque adeo me falli crediderim. Siquidem (ſi fidem habemus *Turpilio*) literarum viciſſitudo una

res

res eſt, quæ abſentes conjungat amicos. Nec gratius, nec proximius inter ſejunctos conſuetudinis genus ullum reperiri poterit, quàm ut alternis epiſtolis mutuò ſibi ſui referant imaginem; altérque alteri, etſi non corpore, certè animo ac voluntatè ſe præſentem exhibeat. Hoc ſtudio duo illi inſignes Eccleſiæ duces, *Hieronymum* loquor & *Auguſtinum*, cum ingenti locorum ac temporum intervallo unà eſſe, mutuíſque pro voto complexibus frui minimè ſinerentur; nunquam tamen alteri non aderat uterque; alteriúſque & animum & benevolentiam neuter neſciebat. Nos itaque, *Corneli* dulciſſime, quo & noſtram vindicemus abſentiam, & ſatis perfectum amorem debitis exercitemus officiis, ſedulò demus operam, ut crebriùs aut iſthinc aliquid tuorum ad nos advolet, aut hinc quippiam proficiſcatur. Hócque quàm jucundiſſimo amicitiæ contendamus certamine ſemper, in quo cum mihi à te ſuperari moleſtum non erit, tum mihi abs te vinci quàm gratiſſimum. Neque enim unquam, quantumlibet contenderis, tuæ me tam crebrò invíſent epiſtolæ, ut tui meum deſiderium explere queant, nedum in faſtidium vertere: nec item ita facilè, ſi is tuus in me ſit amor, quem tuæ præ ſe ferunt literæ, (quod minimè dubitaverim) noſtri conſuetudine ſatiaberis. Imò (ut apertiùs dicam) ſi is eſt in me tuus animus, æquè tu noſtris delectabere ſcriptis, atque ego tuis. Me quidem quâ voluptate tum tuus *Apologeticus*, tum tuæ effecerint epiſtolæ, dictu difficillimum puto. Meminiſſe tamen luberet, niſi id aſſentandi magis gratiâ, quàm ex animo loqui videri vererer. Novi enim, mi *Corneli*, novi, quàm ſit laudum tuarum impatiens tua humilitas. Id tamen unum (ut cætera prætereàm) dixiſſe ſufficiat, nihil te miſiſſe muneris potuiſſe, quo me gratiore beneficio affeceris. Is enim mihi eſt, atque à puero fuit literarum amor, ut dignæ prorſus videantur, quas vel omnibus *Arabum* gazis, non immeritò antetulerim; nec totis *Cræſi* opibus, quantæcunque fuerint, commutaverim. Et quidem quo literas amo vehementiùs, eò me literatorum ſtudia delectant jucundiùs. Tu igitur, mi *Corneli*, ſi me amas (ut certè facis) fac, amabò, tuorum me ſemper ſtudiorum participem reddas. Porrò, ſi qui alii iſthic ſunt artis Poeticæ non imperiti, illorum quoque aliquid monimenti ad nos dare cures velim, quo & nos apprimè delectemur, & tantorum virorum præconia hîc quoque in lucem proferamus. Tu ſanè in carmine tuo cujuſdam, neſcio cujus, meminiſti *Hieronymi*, qui & in *Italis* regionibus & *Pariſiis*, viginti quinque annos in Poematum ſtudio exegerit, cujus quidem Epitaphium quoddam annotare curâſti, ſed brevius, quàm ex quo hominis liquidò perſpiciamus ingenium. Gratum itaque erit nobis, ſi latius aliquod atque evidentius ingenii illius argumentum ad nos miſeris. Miror autem majorem in modum cum hunc ſolum dixeris, qui veterum veſtigia ſervet. Nam, ut te prætereàm, innumeros videre mihi videor noſtrâ hâc tempeſtate literatiſſimos, qui ad veterum eloquentiam non parum accedunt. Ecce occurrit imprimis *Alexandri* mei Præceptoris quondam Præceptor, *Rodolphus Agricola*; vir cùm omnium liberalium artium egregiè eruditus, tum Oratoriæ atque Poeticæ peritiſſimus. Denique & *Græcam* linguam non minus, quàm *Latinam* calluit. Accedit huic *Alexander* ipſe,

A tanti magiſtri non degener diſcipulus; qui tantâ elegantiâ veterum exprimit dicendi ſtylum, ut ſi deſit carmini titulus, in autore facilè erraveris: ſed nè hic quidem *Græcarum* literarum omnino ignarus eſt. Denique, *Antonius Gang* cum ſuo *Frederico Norman*, quid *Weſtphaliæ* ſingulari ſuâ peritiâ contulerint dignitatis, haud facilè quis dixerit: digmus planè pro mea ſententia uterque, quorum perpetuò meminerit poſteritas. Præterea, *Bartholomæum Colonienſem* à literatorum numero ſecludendum cenſuerim minimè. Noſtrum quoq; *Guilhelmum Gandanum*, conſanguineum tuum, minimè ſilentio præterirem, niſi mihi & familiaritate & ſtudio eſſet conjunctiſſimus. Malo autem abs te illius audire laudes, nè ego amore falli exiſtimer. Hos omnes & noſtra viderunt, videntque ſæcula, & noſtra edidit *Germania*: quorum ſi curioſus es poematum, curabimus, ut quamprimum advolent. Ut autem ad *Italos* veniam: quid *Laurentio Vallenſi*, C quid *Philelpho* veteris eloquentiæ obſervantius? quid *Æneâ Sylvio*, quid *Auguſtino Datho*, quid *Guarino*, quid *Poggio*, quid *Gaſparino* eloquentius? Et hos omnes noſtris penè ſuperfuiſſe temporibus, nemo eſt qui ambigat. Sed ea, *Corneli* chariſſime, literarum mihi videtur eſſe viciſſitudo, quæ & in cæteris opificum (quos mechanicos appellant) officiis. Nam & priſcis temporibus omnis generis opifices clariſſimos viguiſſe omnium propemodum vatum teſtantur carmina. At nunc, ſi ultra tercentum D aut ducentos annos cælaturas, picturas, ſculpturas, ædificia, fabricas, & omnium denique officiorum monimenta inſpicias, puto & admiraberis, & ridebis nimium artificum ruſticitatem, cum noſtro rurſus ævo nihil ſit artis, quod non opificum effinxerit induſtria. Haud aliter quoque priſcis ſæculis cum omnium artium, tum præcipuè eloquentiæ ſtudia apprimè floruiſſe conſtat; atque inde rurſus, Barbarorum increſcente pertinaciâ, ita evanuiſſe, ut nè veſtigium reliquum videre fuerit. Tum E cœpere illiteratiſſimi quique, qui nunquam didicere, docere quod neſciebant; docere, inquam, magnâ mercede nil ſcire, ſtultiores reddentes diſcipulos, quàm acceperant, imò & eò redigentes, ut ſeipſos quoque neſcirent. Tum à tergo rejectis veterum præceptionibus itum eſt ad recentia quædam imperitiæ præcepta, puta modos ſignificandi, verboſa commenta, & ad ridiculas Grammaticæ diſciplinæ regulas, deliramentáque innumera. Et cum jam omnia ſummo ſudore perdidicerant, in F id literarum eloquentiæque conſcenderant faſtigium, ut nè unam quidem orationem *Latinè* proferre noverint. Et ſanè quantum mihi videre videor, ſi id barbarum hominum genus eo, quo cœperat, curſu perrexiſſet, neſcio in quam novam ſermonis ſpeciem noſtram *Thaliam* vertiſſent. Sed eam tum noſter *Laurentius*, tum *Philelphus* jam propemodum extinctam admirandâ eruditionis præſtantiâ ab interitu vindicârunt. Quo contenderit ſtudio *Laurentius*, ut & Barbaro- G rum refelleret ineptias, & jamdiu oblivionis ſitu obductas Oratorum Poetarúmque obſervantias in medium reduceret, illius te docebunt libri, quos *Elegantias* vocant. Quos ſi (quod quidem ſuſpicor) jam legiſti, non eſt opus, ut tibi perſuadeam. Sin minimè legiſti, ut lectitare incipias, te non ſolùm hortor, ſed & vehementer oro; nunquam te illis operam impendiſſe pœnituerit. Si voles eos requirere, fac *Joannem* tui amantiſſimum

mum ſollicites. Hæc haſtenus. Præterea, ſcribis A
quidem te ex titulo, quem *Græcis* expreſſeram
characteribus, conjectâſſe, Odam noſtram ad *Cor-*
nelium ſcriptam eſſe : ſed quoniam eam laudem,
quâ ille te proſequitur, in te minimè invenies,
oras ut ſi alius quiſpiam ſit, quem meis ornaverim
præconiis, eum tibi ſignificem, nè tanti viri inge-
nium in tenebris diutiùs lateat. Sed viciſſim, mi
Corneli amantiſſime, (ut jocis joca referam) ex
crebra mei nominis iteratione ſuſpicatus ſum & B
ego, tuas literas ad me datas eſſe : ſed quoniam
nullam in me video peritiam, quæ tantis reſpon-
deat laudibus, ſummopere peto, ut quiſquis is eſt,
quem tuis ornâſti præconiis, per te mihi reddatur
notior. Vbi tu mihi alterum pertuleris *Eraſmum*,
ego quem alterum dixerim *Cornelium* indicabo.
Hæc tuo more jocati ſumus. Cæterùm (ut feriò
loquamur) neque ego tuas literas ad me datas eſſe
dubius ſum, neque noſtram ad te Odam ſcriptam
eſſe, ambigas velim. Sed ut tute meas laudes (quas C
ego meritis longè impares reor) pro tua ſingulari
humilitate meritum indicas : ita eas, quas mihi
immerenti tribuis, ab amoris cæcitate profectas
eſſe, nihil eſt quod dubitaverim : quas tu inſuper
etiam cumulâſſes, niſi, nè me fortè vanitatis aura
obreperet, metuiſſes. Et ego certè tuas cumula-
rem, niſi te uſque adeo laudis tuæ impatientem in-
telligerem. Vale, pater ampliſſime : quo autem
Guilhelmus in te ſit animo, ex illius perſpicies lite-
ris. Si qui iſthic ſunt, qui tecum nos amant; eos D
ut noſtro ſalutes nomine, te rogo plurimum, atque
iterum. Vale.

Eraſmus Rot. Jacobo Batto, Secretario Opidi
Bergenſis, viro apprimè docto S. D. P.

Epiſt. 18. EPiſtolas noſtras in manus tuas veniſſe, lætor :
Subverebar enim, nè nauta homo leviſculus
mandata noſtra negligentiùs curâſſet. Literæ au-
tem tuæ adeo mihi erant optatæ, expectatæque, ut E
ad navim redditas continuò recluſas inſpexerim.
Deinde diverſæ affectus variavere animum: primâ
enim fronte tibi ſubiraſcebar, qui tam breves mi-
ſeris. Cuperem enim te (quæ mihi *Batte* mei eſt
aviditas) non epiſtolas, ſed volumina ſcribere. De-
inde, volanti (ut aiunt) oculo percurrens, cum te
Febri pertinaciſſimâ (ut ſcribis) correptum lege-
rem, toto intremui pectore, fixiſque oculis id pau-
lò accuratiùs relegere cœpi; ubi autem te noſtris
literis convaluiſſe intellexi, continuo illo vel do- F
lore, vel metu levatus ſum : cætera hilarior legi.
Omnem quidem rem, mi ſuaviſſime *Batte*, tuæ
prudentiæ relinquo : at iterum atque iterum mo-
neo, nè importunâ ambitione meis rebus officias.
Primùm danda opera, ut *Eraſmo* tuo conſulas;
deinde, ſi quid vel meum ſtudium, vel commen-
datio, vel ſcripta poterunt, id omne viciſſim ad te
ornandum expromam. Placuiſſe autem epiſtolam
domino *Bergenſi*, mihi voluptati eſt; verùm ea non
à me ſcripta erat, ut placerem modò, ſed ut vo- G
luntati meæ morem gereret. Quid de hoc ſpei ſit,
nunquam me docuiſti. Oravi te quâ potui vehe-
mentiâ, nunc rurſum te oro, obſecro, obteſtor, ut
rem, mi *Batte*, quæ mihi magnopere cordi eſt, tu
non mediocri habeas curæ. Itaque epiſtolas no-
ſtras ita diligenter fac legas, ut nihil in eis temere
me, quamvis inconditè, ſcripſiſſe exiſtimes. Vale.

Eraſmus Roterodamus Servatio Sodalium
jucundiſſimo S.

ETſi, mi *Servati* ſuaviſſime, tales fuerunt lite- *Epiſt.* 19.
ræ tuæ, ut eas ſine multis lachrymis minimè
legere potuerim, tamen animi mei dolorem, qui
me jam miſerè conſecerat, non pepulere modò,
verùm etiam incredibili ac inſperatâ voluptate
affecere. Sed quid conveniunt lachrymis gau-
dia? inter legendum enim tuam dulciſſimam e-
piſtolam, optatiſſimique tui in me amoris teſtem
haud futilem, & gaudens flebam, & flens æquè
gaudebam. At priùs totis diebus mœroris lachri-
mis ploratum eſt : tum verò largus ille humor,
quo tuas rigebam literas, non de pectoris dolore,
ſed de incredibili tui amore manabant. Habet e-
nim (crede mihi) & amor lachrymas ſuas : habet
ſua & gaudia. Et quidem, mi *Servati*, quis tam ſaxei
pectoris eſt, quem tua talis non flere cogat epi-
ſtola? quanta in ea verborum ſuavitas, quæ ſen-
tentiarum gratiâ, quid in ea non affectum, quid
non amorem præcipuum redolet? Hanc quoties
lego (lego enim penè omni horâ) videor mihi *Ser-*
vati mei ſuaves audire voces, vultus intueri ami-
ciſſimos. Ubi tamen coram miſcere ſermonem
minimè licet, illa mihi ſolatio eſt; illa me tibi
refert abſentem, illa *Servatio* me conjungit abſen-
ti, ut aptiſſimè illud *Virgilianum* mihi conveniat,

—*Abſens abſentem auditque videtque.*

Locupletiorem itaque atque etiam beatiorem
tuis me reddidiſti literis, quàm *Alexandrum Ma-*
gnum triumphorum numerus, aut ſuæ *Crœſum* di-
vitiæ. Sed obſecro te, animæ dimidium meæ, per
meumque in te, qui non vulgaris eſt, amorem, nè me
rurſum in dolorum abyſſum dejicias. Fidem habe
mihi, tam moleſtè fero iram tuam, ut ſi rurſum
eam intellexero, exanimaveris ilicò. Parce quæſo
amanti, non es ignarus meorum morum, ingenium
meum non ignoras. Tenerioris animi ſum, quàm
qui tam crudeles ludos toties perferre poſſum;
atque etiam, ſi apertiùs dicendum eſt, non eſt a-
mantis officium amantem lædere, nè joco qui-
dem. Quòd ſi, ut ſcribis hoc, prior te læſi, quod ſi-
mulare & diſſimulare te dixerim, cogita quæſo,
mi *Servati*, ſi id tibi tam durum atque acerbum
auditu, quanto id mihi acerbius perferre quotidie
abs te. Et quid tam abeſt à verâ amicitiâ quàm
quidquam celare amicum, præſertim quod illius
referat noſſe? Modò negare, modò aſſerere atque
identidem vertere ſermonem, obſecro te, an non
id ſimulare eſt, ac diſſimulare? Age enim, age mihi
ut lubet, tantum quæſo nè his artibus homini tibi
amiciſſimo illuſeris. Utut ſe res habet, planè edi-
cito : pudenti enim animo neſcio an quidquam ſit
moleſtius. Quòd ſi hac unâ in re te exorare ne-
queo, &, ut apud *Virgilium* eſt,

—*Miſero lachrymæ volvuntur inanes,*
Mortem oro, tædet cœli convexa tueri.

Vale, Spes mea, vitæ ſolatium unicum. Fac, a-
mabò, ut tuæ quamprimum ad nos veniant li-
teræ.

Eraſmus Roterodamus Domino Petro
germano ſuo S.

ITáne totum fratrem exuiſti? itáne prorſus *Eraſ-* *Epiſt.* 20.
mi tui tibi cura receſſit? Scribo, mando, remando,
iterum

iterum atque iterum expoſtulo, ſciſcitor ex familiaribus tuis iſtinc profectis: neque literarum habent quidquam, neque mandatorum ullum; tantum te rectè valere aiunt. Nihil iſthoc quidem mihi auditu jucundius, ſed tu idcircò nihilo magis tuo officio functus es. Ut ego tuam pertinaciam video, proclivius factu credo, ut ex cote lac, quàm ex te aliquid literarum eliciamus. Et ubi quæſo, mi *Petre*, priſtina illa tua in me benevolentia, & vetus ille non vulgaris, ſed fratre dignus amor? Itáne ſubitò ex *Mutuone* tranſiſti in *Demeam*? Itáne animo in nos factus es alieno? Quid enim aliud ſuſpicari poſſum? Si tantillum Epiſtolæ ſcribendæ otium amori noſtro tribuendum non putas (vix ſtomachum teneo) aut ego parum tibi cordi ſum, aut profectò jam planè excidi. Si me hac ſuſpicione levatum cupis, ſi ulla *Eraſmi* tui tibi cura eſt, ſi quid in te fratris reliquum eſt; cura, quamprimum ad me ſcripſerit. Ita te, *Petre*, rectè valentem propediem lætus aſpiciam; & ego nihil tuis literis habebo neque optatius, neque charius. Nullâ re aliâ certiùs mihi fidem feceris, te noſtri memorem eſſe, & germaniſſimum tuum erga me animum, innumeris jam olim argumentis perſpectiſſimum, adhuc ſolidè perpetuóque manere. Sin verò ille jam nullâ non dico culpâ (quam à me abeſſe ſcio maximè) ſed culpæ ſuſpicione alienatus ſum, vel nunc noſtrâ purgatione acceptâ, obſecro te, ad ingenium redi; exue *Demeam*, rurſum *Mutuonem* indue: & qui mihi difficillimis temporibus defuiſti, nunc quoque fortunâ, etſi non ſecundâ, mitiore tamen adſis; adeſſe autem propius nullâ aliâ re potes (quandoquidem corporum convictus negatus eſt) niſi tuis creberrimè ad nos datis epiſtolis. Id itaque ſi curaris, tam grato me beneficio affeceris, ut prorſus gratiore non poſſis. Si, quid actitem, audiendi cupidus es; te tuo merito amamus quàm maximè; te ore, te animo ferimus; te cogitamus, te ſomniamus, de te nobis frequens cum amicis ſermo eſt: verùm cum nemine crebrior, familiarior, atque jucundior, quàm cum *Servatio* conterraneo noſtro, adoleſcente (mehercule) indole pulcherrimâ, ingenióque ſuaviſſimo, earúmque diſciplinarum, quæ cum me, tum te à pueris apprimè delectârunt, ſtudioſiſſimo: hic tui videndi cupidiſſimus eſt. Quòd ſi te ad nos propediem (ut ſpero) receperis; ſat, ſcio, juvenem non modò tuâ amicitiâ dignum judicabis, verùm etiam mi fratri facilè antetuleris: ſiquidem probè & tuam humanitatem, & illius virtutem novi. Is enim eſt, ut nemo illum non amet. Quamobrem majorem in modum à te peto, ut *Juvenalis* Satyras, quas puſillo codice deſcriptas habes, illi commodes. Fidem habe, mi *Petre*, nunquam rectiùs beneficium collocaveris: ſenties hominem & gratum, & memorem. Vale mi jucundiſſime frater.

Eraſmus Roterodamus Elizabethæ Moniali Virgini, Deo dicatæ, S. D.

Epiſt. 21. Reddita ſunt mihi, Soror una omnium in *Chriſto* cariſſima, literæ tuæ: quæ quantâ me voluptate affecerint, haud facilè dixerim. Præ ſe ferunt enim ſingularis tuæ erga me benevolentiæ (quàm ſemper mihi conciliare ſtudui) certiſſimum argumentum. Itaque in modum gaudeo, ſupereſſe adhuc, quibus curæ ſim, etiam in tanta fortunæ acerbitate, quique meam vicem doleant. Et id ſanè eo mihi gratius duco, quo rarius miſeris evenire ſolere intelligo. Siquidem dum tibi integra & dum ſecunda manent omnia; aderunt innumeri, qui te amico frui gaudeant, qui tuam neceſſitudinem quærant: at ubi primum fortuna averſo ſereno (bifrons enim eſt) truci te vultu aſpexerit, protinus amicorum tuorum (quos tecum tibi conciliavit felicitas) videbis ſupereſſe neminem; fugiunt enim, fugiente felicitate; mutante fortunâ vices, animum mutant & ipſi. Quod certè, & aptè, & eruditè ille poeta nobis cecinit, qui dixit:

En ego non paucis quondam munitus amicis,
Dum flavit velis aura ſecunda meis:
Ut fera nimboſo tumuerunt æquora vento,
In mediis lacerâ puppe relinquor aquis.

Sed te, *Elizabeth* amiciſſima, non in eorum te eſſe numero jam ſole (ut aiunt) clarius perſpectum habeo, quam unam in tanto omnium rerum tumultu, in tantæ fortunæ meæ incommodis mihi & eſſe, & fuiſſe ſemper reliquam intelligo, quæ tuum in me amorem nunquam intermiſeris. Quare ſi officiorum ſtudio tibi ex æquo contendere minimè poſſum, amoris tamen literarúmque viciſſitudine nunquam à te ſum ſuperandus. Et ſi tu rebus non longè anteibis, ego certè animo ac voluntate poſteriorem me fieri non ſinam. Et ſi meis fidem ſermonibus non habes; fac periculum, efficiam, ſi quid potero, ut quanti te faciam, intelligas. Vale ſemper.

Eraſmus Rot. Hectori Boetio viro literatiſſimo atque amiciſſimo S.

Quid ſibi volunt tot tuæ litigatrices epiſtolæ? Epiſt. 22. quænam eſt illa improbitas? ſcribis enim atq; reſcribis, minitaris, conviciaris, bellum denique palam denuncias, ni tibi meorum carminum copiam fecero. Vide, quæſo, quàm ſis iniquus, qui ejus rei tibi per me copiam fieri poſtules, cujus mihi non ſit ipſi copia. Equidem perſanctè dejero, me neque jam olim in iſtis verſari ſtudiis, & ſi quid puer aliquando luſi, id omne in patriâ reliquiſſe. Neque enim barbaras, aut pingue quiddam peregrinúmque ſonantes Camœnas meas huic celebratiſſimo gymnaſio *Pariſiaco* inferre ſum auſus; in quo ego abſolutiſſimos in omni genere literarum quamplurimos florere non eſſem neſcius. At tu nihil horum credis, & vel in hoc poetari me ſuſpicaris. Quis, malùm, iſtuc rei tibi perſuaſit, poetam eſſe *Eraſmum*? iſto enim vocabulo ſubinde tuis in literis nos appellitas, olim quidem honorato, nunc ob multorum ſtolidam imperitiam invidioſo. Proinde tu, ſi me amas, cave poſthac iſto me nomine compellaveris: cæterum *Hector* vir amiciſſime, nè eadem ſæpe ſcribendo & te fatiges, & nos obtundas; paulò liberiùs apertiúſque loquamur neceſſe eſt. Principiò non ſum tam ineptus, ut à quoquam pluris, quàm ſim, haberi ſtudeam. Quamvis enim puero mihi dulces fuerunt ante omnia Muſæ: non tamen in hoc ſtudiorum genere tam accuratè elaboravi, ut quidquam *Apolline* dignum è noſtro poſſit officina prodire. Hi ſua carmina ad

ad omnia pulpita, omnibus in triviis cantare gaudeant, qui, juxta *Horatium*, Judicis argutum nihil acumen formidant, neque cum *Cicerone* recuſant, quo minus omnes omnia ſua legant. Nos cum *Lucilio Siculis* ac *Tarentinis* ſcribimus, ſi quid tamen ſcribimus. At enim dices, qui minùs audeas tu, quàm hi atque illi, neque doctrinâ tibi, neque eloquentiâ pares? Adde ſi placet illud Satyrici:

Scribimus indocti doctique poemata paſſim,

Et illud.

Stulta eſt clementia, cùm tot ubique
Vatibus occurras, peritura parcere charta.

Ego, mi *Hector*, iſtorum ineptam facilitatem, ac (ut ita dixerim) tentiginem odiſſe ſoleo, non imitari, qui præcones (nam ſic nos appellat *Quintilianus*) ubi unum atque alterum poetam legerint, & tentatâ *Apollinis* fiſtulâ neſcio quid arguti ſonare cœperint, illi ad ſcribendum proſiliunt, adeo ſibi ineptè placentes, ut quicquid produxerint, non ſecus ipſi mirentur, ament, amplexentur, quàm deformes ſimia filios. Nam ſi verum fateri fas eſt, quot *Marſias*, quot *Panas* hac noſtrâ tempeſtate videmus, qui nè ipſum quidem *Apollinem* minimò (ut aiunt) dubitent provocare? Et reperiunt quidem iſti plauſores cantore dignos; inveniunt *Mydas* ſuos, quorum pingues auriculas barbarico delibiant carmine, ac judicum ſuorum vecordiâ freti *Mantuana* gaudia famæ ſibi pollicentur.

Non ego ventoſa venor ſuffragia plebis,

non mihi dulce eſt, cum meo ipſius diſpliceam, imperitorum judicio probari; quorum alius nihil miratur, niſi quod ipſe aut facit, aut poteſt; alius è regione nihil, niſi quod non intelligit. Hunc portentoſa quædam ac phalerata capiunt,

—— *nugæque canora,*

ut apud *Flaccum* eſt. Hic obſoleta atque ex *Aboriginum* ſeculo uſque petita veneratur, attonitúſque legit.

Auras frugiferas.

Alius verborum congerie delectatus, garrulitatem putat eloquentiam: ſunt qui Poema venuſtum negent, niſi ſexcentis fabulis refarciatur. Solida perpauci ſuſpiciunt; neque enim perſpiciunt. Si pictori *Apelli* (ſi ſatis commemini) moleſtum fuit ab *Alexandro* Rege potentiſſimo ſua judicari opera; viro docto moleſtum non erit, à quovis ſutore, à quovis bubulco judicari? Adde invidiæ monſtrum improbiſſimum, quod optima quæque libentiſſimè ſolet impetere; ego hujus ẽxcetræ ſibilos cur gratis quidem à me provocem? hanc contentionem ſubeant hi, qui ventre magiſtro ad fandum incitantur, aut certè quibus *Seren* illa laudis ac famæ adeo blanditur, ut malint vel *Heroſtrati* more nobilitari, quàm inglorii vivere. Ego gloriam invidiâ non emo. At quorſum iſta tandem, inquies? Nempe huc, quòd cum indoctior ſum, quàm qui doctorum (ſi qui tamen ſunt) poſſim auribus ſatisfacere; & doctior fortaſſe, aut certè generoſior, quàm qui cum iſtis digner ardelionibus contendere: ſi quid ſcripſiſſem, *Harpocrati* potiùs quàm *Apollini* dicare ſtatuimus. Veruntamen nè in hominem, mihi ſingulari benevolentiâ copulatum, nimium *Demea* viderer; ego *Mitionis* exemplo expugnari me ſum paſſus (nam quis reſiſtat *Hectori*?) ac de meo inſtituto paululum decedens, unum atque alterum carminum meorum adte dedi, quæ nuper, dum ruri ad amnem ſpaciaremur, per otium luſimus, in quibus neque tu *Maronis* felicitatem, neque *Lucani* ſublimitatem, neque *Naſonis* copiam, neque *Baptiſta Mantuani* lenocinia ac doctrinam quæſiveris. Ego enim cum omnia miror, neſcio tamen quo pacto in ſcribendo *Horatiana* illa ſimplicitas & ſiccitas placet. Tu ſi ſolida magíſq; ambitioſa mirabere, ſpero carmina noſtra non uſquequaque faſtidies. Sed, heus tu, penè præterieram quod maximè mandatum volebam. Si quid *Eraſmum* amas, cave illius nugas uſquam efferas. Vale. Scriptum ruri tumultuatiè, Sexto Idus Novemb.

Eraſmus Rot. *Religioſo Patri Nicolao Wernero* S. D.

SI vos iſtic omnes valetis; ita eſt, ut & cupimus, & confidimus: equidem perbellè valeo, gratia ſuperis. Quanti apud me ſacræ literæ fiant, ſi cui antehac obſcurum fuit, jam re ipſâ declaravi. Dictu quidem ſuperbius; at non decet *Eraſmum* patrem amantiſſimum celare quicquam. Nuper in *Anglos* quoſdam fortè incideram nobiles, & potentes omnes. Acceſſit nuperrimè Sacerdos quidam adoleſcens, nummatiſſimus, & qui Epiſcopatum oblatum recuſâſſet, quòd illiteratiorem ſe non ignoraret. Intra annum nihilominus à Rege ad Epiſcopatum revocandus, quanquam citra omnem etiam Epiſcopatum plus duo millia ſcutatorum annuè poſſidet. Is ubi de meis literis audivit, me incredibili amore cœpit complecti, obſervare, venerari: nam aliquandiu in familiâ meâ vixit. Centum ſcutatos obtulit, ſi ſe annum docere voluiſſem; obtulit beneficium intra paucos menſes; obtulit trecentos ſcutatos mutuos, ſi ad dignitatem comparandam opus fuiſſet, donec de beneficio reddidiſſem. Eram mihi omnes hujus urbis *Anglos* eo beneficio devincturus: omnes enim ſunt ex primatibus, & per eos totam *Angliam*, ſi voluiſſem. Contempſi & rem ampliſſimam, & ſpem multò ampliorem: contempſi & preces, & lachrymas, quas precibus addebant. Rem veram loquor, & nihil amplifico: intelligunt *Angli*, me nihili totius *Angliæ* pecunias facere. Neque temerè hæc recuſavi, & recuſo: nullâ enim mercede à ſanctis ſtudiis abduci volo. Non huc docendi aut auri cumulandi gratiâ veni, ſed diſcendi. Doctoratum quidem in Theologia petam, ſuperis ita volentibus. *Antiſtes Cameracenſis* mirum in modum me amat: liberaliter promittit: mittit non liberaliter, nè fictè dicam. Te, pater optime, bene valere cupio. Deo optimo maximo tuis precibus me commendatum ut facias, te etiam atque etiam rogo: itidem fecero. *Pariſiis* è meâ Bibliotheca. Idus Septembris. *Epiſt.* 23.

Eraſmus Rot. Religioſo Patri Nicolao Wernero S. P.

JAm menſem & dimidium graviſſimè laboro, Pater obſervande, nec adhuc ſpem ſalutis video. Quid eſt vita hominis, quantis doloribus mixta! Febricula levis me penè occidit, ſed quotidiana. Jam mundus diſplicet, contemno illas ſpes meas, deſidero illam vitam, quâ in ſancto otio poſſim mihi, & uni Deo vacare, meditari in ſcripturis ſanctis, eluere lachrymis veteres errores: hoc mecum volvo; *Epiſt.* 24.

volvo; quod ſpero me aliquando tuâ operâ & conſilio aſſecuturum. *Cornelius Gandanus* hic glorioſè agit. Chariſſimus eſt Epiſcopo *Pariſienſi*: chariſſimus itidem Abbati. Bene vale.

Eraſmus Rot. Religioſo Patri Nicolao Wernero, S. P.

Epiſt. 25 SOlidam ſanitatem & omnes virium numeros recepimus. *Bruxellis* jam multos dies ſedemus inviti admodum. Non data eſt hactenus neque comitatus, neque eſſedi copia. Apud *Antiſtitem* decem fermè dies, reliquos apud ejus vicarium egimus. Iſte cum legatione in *Angliam* conceſſit, Principis nomine. Quid negotii ſit, muſſitatur. Epiſcopus (ut ipſe divino) præter res Principis ſuam quoque cauſam agit, ut operâ *Anglorum* Cardinalatum adſequatur. Nam & ab *Anglorum* Rege vehementer eſt deſideratus, & Cardinali *Angliæ* majorem in modum charus, à quo nuper veſtem nobiliſſimam accepit dono, ſimúlque ejuſdem literis & ſummo Pontifici & Cardinalium collegio diligenter eſt commendatus. Utcunque eſt, hæc legatio meis loculis non parum damni attulit, tum quòd occupatiſſimus eſt *Antiſtes*, tum quòd ipſe de viatico comparando non minus quàm ego ſollicitus. Vir enim magnificus ad populum & opulentum & ambitioſiſſimum mittitur, ſexcentis duntaxat florenis à Principe adjutus. Munera autem, quæ ſolent oratoribus donari, in eventu ſunt, non in manu. Calendis Juliis pulcherrimum & myſticum munus eſt Principi noſtro à ſummo Pontifice oblatum, Roſa aurea, non minus opere ipſo, quàm materiâ admirabilis. Ego me meáſque fortunas tuis orationibus maximo affectu commendo. Jubeo tuam paternitatem ſecuro eſſe animo: ſuperi aderunt, ſpero, & navim noſtram in portum optatum provehent. Interim quanquam vela ventis permittemus, non tamen à clavo diſcedemus. Te tueatur immortalis Deus. Ex *Bruxellis* Id. Septemb.

Eraſmus Rot. Guilielmo Gaudano amico primario S. P.

Epiſt. 26. SAlve etiam atque etiam, mellitiſſime *Guilielme*. Verti nuper declamatiunculas aliquot: unam *Libanii Sophiſtæ*; duas incerto authore: eas dicavi donavíque domino *Nicolao Ruterio*, Epiſcopo *Atrebatenſi*, hujus Academiæ Cancellario. Is magnopere noſtro munuſculo delectatus, quanquam perquam puſillo, ad convivium vocavit; obtulit officium ſuum, quacunque in re aut mihi, aut meis poſſet gratificari. Abiens miſit per Decanum *Mechlinienſem* aureos decem. Adoriemur ante Dominicum Natalem & Ducem noſtrum *Philippum Panegyrico* de profectione *Hiſpanica* & reditu fœlici: quem jamdudum tradidiſſemus, niſi de re parum fuiſſemus inſtructi. Conciliavi mihi, vel potiùs ſe mihi conciliavit *Hieronymus Buſlidanus*, Archidiaconus *Cameracenſis*, frater Epiſcopi, vir utriuſque linguæ callentiſſimus. Is ſubinde dictitat me fortunatum fuiſſe futurum, ſi vir ille rediſſet incolumis: ſpes certè mihi omnis in eo viro ſita fuerat. Donavi illi Apologos tuos cum epiſtolâ, laudatrice ingenii morúmque tuorum. Neque enim deſino paſſim apud amicos prædicare *Guilielmum* meum; quam jam pridem video te gloriâ *Hollandicâ* contentum. Jam enim tot annos verſo in *Gallia*, in *Anglia*, in *Arteſia*, in *Brabantia*, neque tu unquam quidquam lucubrationum tuarum miſiſti, ut idoneam haberem occaſionem prædicandi ingenii tui: non ſaltem ſcribis epiſtolam, quam doctis oſtentem amicis. Et tamen in Odis perſpexiſti candorem animi mei: etiamſi me contemnit *Hollandia*, hic certè non uſquequaque contemnor, neque inter magnates, neque inter religioſos, neque inter eruditos. Tu fortaſſe jam dices, abundè ſat famæ, modò pluſculum rei. Ego verò in hoc toto animo abs te diſſentio, quanquam non rarò compendium ex fama naſcitur. Hac de re ſæpenumero ſum admiratus, mi *Guilielme*, tuum inſtitutum; ſed nolui crebris hortamentis odioſus eſſe amiculo indiſſociabili. Conjector autem te fortaſſis ſtudio ſubducere à familiaritate noſtrâ, nè & in invidiæ communionem voceris. Quæ ſi me conjectura non fallit, nil moror, quàm officiosè iſtud facias. qui pro amico vetuſtiſſimo, æmulo ſtudiorum (nè quid addam amplius) non ſuſtineas cucullatorum aliquot homuncionum, aut muliercularum blateramenta contemnere: quos, ſi ingenii doctrinæque tuæ magnitudinem reſpicias, non pluris facere oporteat, quàm muſcam elephantus. Iſto certè metu quantum ipſe tibi incommodaris, nemo me meliùs nòſſe poteſt. Sed miſſa hæc. Hoſpes meus *Joannes Paludanus*, rhetor hujus Scholæ, vir utriuſque linguæ peritus, ardentiſſimè expectabat adventum tuum, quem miror cur promiſſum non exhibueris. Dominus Præpoſitus *Trajectinus*, vicinus noſter, frequenter & lubenter de te loquitur. Quæſo te, quantum eſſet negotii talium virorum amicitiam literulis alere? *Florentius Egmondanus* in omnibus certaminibus victor, tantum laudis ex *Hiſpania*, *Sabaudia*, *Gallia*, *Germania* retulit, ut unus omnium Procerum gloriam, non dicam offuſcârit, ſed planè extinxerit. Ejus laudes *Panegyrico* noſtro admiſcebo. Tu ſapies, ſi illi epiſtolâ fueris gratulatus; aut, quod malim, carmine: curabo, ut accipiat, & quidem per me. Epiſcopum *Cameracenſem* tribus *Latinis* Epitaphiis celebravi; uno *Græco*; miſerunt ſex florenos tantum, ut etiam mortuus ſui ſimilis eſſet. Si hoſpiti meo dignareris vel brevem epiſtolam ſcribere, tum illi, tum mihi pergratum faceres, & tibi fortaſſis non inutile. Eſt enim omnium, qui vivunt, candidiſſimus admirator & adjutor hominum literatorum. Vale doctiſſime *Guilielme*. *Lovanii*, quinto Calendis Decembris.

Eraſmus Rot. Religioſo Patri, Nicolao Wernero S. P.

SAlve Pater obſervantiſſime. Scripſi pridem ad tuam paternitatem. Verùm arbitror Tabellarium non reddidiſſe. Spero te bene valere, nos ſatis valemus. Nuper in quartanam incideramus, ſed convaluimus confirmatíque ſumus non operâ medici, tametſi adhibeamus, ſed unius divæ *Genovefæ*, virginis nobiliſſimæ, cujus oſſa penes Canonicos regulares ſervata, cotidie monſtris coruſcant & adornantur: Nihil illâ dignius, mihi ſalutarius. Vereor nè iſtic pluvia agros & omnia merſerit. Hic quidem tres fermè menſes perpetuò pluit. *Sequana* alveum egreſſus paſſim in *Epiſt.* 27.

agros, atque in mediam urbem ſeſe effudit. Arca divæ *Genoveſæ* è ſuo loco in ædem divæ *Mariæ* deducta eſt, Epiſcopo cum tota Univerſitate obviam prodeunte, ſummâ pompâ. Canonici regulares ducebant, Abbas ipſe cum omnibus ſuis, nudis pedibus incedentes. Quatuor toto corpore nudi arcam geſtabant. Nunc nihil eſt cœlo ſerenius. Non permittor plura ſcribere pluſquam occupatiſſimus. *Guilielmum*, animæ meæ partem, quæſo ut tua pietas foveat, commendatiſimque habeat. Ejus nomen in hac Academia adoratur, colitur: & meritò, dignus autem ille eſt, quem univerſus orbis miretur amétque, etſi inter noſos doctrina ſingularis præter invidiam nihil reportat. Non poterit fieri, quin in magni nominis virum ſit evaſurus. Corrugent naſum, qui volent; hoc tamen impediet nemo. Bene vale.

Eraſmus Roterodamus Fatri Nicolao Wernero S. P.

Epiſt. 28. SI mihi vera nunciantur, videris non nihil offenſus noſtrâ epiſtolâ fortaſſe, quanquam eſſet veriſſima tamen, quia liberiùs ſcripta, quàm oportebat. Verùm hoc vel juſto dolori meo tua humanitas debebat aſcribere; vel quia in epiſtola, cui ſemper arcani fides debetur, licet interdum liberiùs agere. Nam qui talia verba in me effudit, vel evomuit potiùs, quid ego dignum ſtomachari queam? Contemnunt me iſtic, neſcio qui, planè ſtolidi & indocti, qui pietatem univerſam in cucullo & triſtitia ſitam eſſe putant: nihil facilius quàm aliena contemnere, nihil etiam ſtolidius. Vix *Lovanium* veneram, continuò mihi nec ambienti, nec expectanti magiſtratus oppidi publicè legendi munus obtulere, idque commendatione ſpontaneâ domini *Adriani* de *Trajecto*, hujus loci Decani. Quam conditionem ego certis de cauſis refutavi, quarum hæc una eſt, quòd tam propè abſum ab *Hollandicis* linguis, quæ plurimum nocere nôrunt, nulli autem prodeſſe didicerunt. Vale.

Eraſmus Rot. Amico ſuo S. D.

Epiſt. 29. QUoties animo meo recurſant cum multa, tum maxima tua in me merita, imò tuus liberaliſſimus animus, toties ego meam fortunam incuſo, malignam, invidam, iniquam voco, per quam mihi non ſit facultas, ubi tuum abundè expertus ſum, mei viciſſim in te declarandi amoris. Equidem inter mala, quæ mille me vel ſyderis natalis vi, vel Dei juſſu à puero uſque proſequuntur, hoc ego vel moleſtiſſimum ac miſerrimum judico, cum mihi eſſe inſitum animum, qui multò malit dare, quàm accipere, aut certè bene meritis cum fœnore referre gratiam eam contrà conditionem, quæ à quovis beneficium poſtulet accipere, nemini ſinat reddere. Et quid prudenti ac generoſo ingenio poſſit eſſet acerbius? *Æſchines* adoleſcens ingenioſus, at pauper, cum condiſcipulos pro ſuis quémque facultatibus præceptori *Socrati* munera ferre videret, hoc uno modo ſe pauperem ſentiebat, quòd animum gratiſſimum, quo etiam exereret, nihil eſſet, & tamen ille quod fortuna negârat, ingenio reperit. Seipſum enim præceptori donavit, idque munus ut *Socrati* eſſet gratiſſimum, verecundiâ & pru- A denti oratione effecit. Verùm quo ego ſum *Æſchine* pauperior, quando nè id quidem mihi relictum eſt, id unum arte pro tuis meritis gratiæ feres; *Eraſmi* animum & gratum, & memorem, & amantem, & amico ſuo omnia ſemper bona cupientem; quæ quidem generoſis animis etiam citra rem grata eſſe ſolere ſcio, cum ea ſine his nullum unquam niſi ſordidiſſimum juverit. Tum ſi qua vel voce vel ſcriptis referri gratia ſolet, B hanc tibi viciſſitudinem magnificè polliceri poſſum. Hunc verò codicem, quem ad te propriâ manu perſcriptum mitto, noſtri mutui amoris pignus, ac monimentum ut habeas oro, in quo quidem caſtigando plus penè quàm ſcribendo laboris inſumpſi. Hoc igitur tu noſtrum vel munuſculum, vel monimentum (ſi ita mavis appellari) tam habebis gratum, quàm *Eraſmum* charum habuiſti. Gratiſſimum autem fuiſſe ſic demum intelligam, ſi in eo evolvendo aſſiduum te præſtiteris, C ſi accepero tibi ſemper in ſinu, in manibus, in genibus eſſe. Neque hi mihi libros amare videntur, qui eos intactos ac ſcriniis abditos ſervant, ſed qui nocturnâ juxta ac diurnâ contrectatione ſordidant, corrugant, conterunt, qui margines paſſim notulis hiſque variis oblinunt, qui mendi raſi veſtigium, quàm mendoſam compoſitionem malunt, idque cum in cæteris autoribus, tum in hoc *Terentio* factitandum cenſeo ei, qui non ſemi-*Latinè* ac ſemi-*Gallicè* (quod ferè noſtri D ludimagiſtri cum ſuo *Alexandro* docent) ſed qui planè *Romanè* loqui cupiat. Eſt enim in his *Terentianis* Comœdiis mirifica quædam ſermonis puritas; proprietas, elegantia, ac (ut in tam antiquo *Comico*) horroris minimum; Lepos (ſine quo ruſtica eſt omnis, quantumvis phalerata, oratio) & urbanus & ſalſus. Aut hoc igitur magiſtro aut nemine diſcere licebit, quo pacto veteres illi *Latini*, qui nunc vel nobis pejus balbutiunt, locuti ſunt. Hunc itaque tibi non modo e- E tiam atque etiam lectitandum cenſeo, verumetiam ad verbum ediſcendum. Cave autem nè homuncionum iſtorum imperitulorum, imò lividulorum garritus te quicquam permoveant, qui ubi in ineptiſſimis autoribus *Floriſta*, *Ebrardo*, *Graciſta*, *Huigutione* ſe ſenuiſſe viderunt, nec tantis ambagibus ex imperitiæ labyrintho potuiſſe emergere, id unicum ſuæ ſtultitiæ ſolarium proponunt, ſi in eundem errorem ſuum juniores omnes pelliciant. Nefas aiunt à *Chriſtia-* F *nis* lectitari *Terentianas* fabulas. Quam ob rem tandem quæſo? Nihil, inquiunt, præter laſciviam, ac turpiſſimos adoleſcentum amores habent, quibus lectoris animum corrumpi neceſſe ſit. Facilè unde libet corrumpitur, qui corruptus acceſſerit. *Syncerum niſi vas, quodcunque infundis, aceſſit.* Itáne iſti religioſuli ad cætera vel utiliſſima talpis cæciores, ad unam, ſi qua eſt, laſciviam, capreæ ſunt? Imò capri ac ſtolidi nihil ſibi præter nequitiam, quâ ſolâ imbuti ſunt (indo- G cti quippe iidémque mali) rapientes, non vident quanta illic ſit mortalitas, quanta vitæ inſtituendæ tacita exhortatio, quanta ſententiarum venuſtas. Neque intelligunt totum hoc ſcripti genus ad coarguenda mortalium vitia accomodatum, imò adeo inventum. Quid enim ſunt Comœdiæ, niſi ſervus nugator, adoleſcens amore inſanus, meretrix blanda ac procax, ſenex difficilis, moroſus, avarus? Hæc nobis in fabulis, perinde atque in tabula,

A bula, proponuntur depicta; ut, quum in moribus hominum quid deceat, quid dedeceat, viderimus, alterum amemus, alterum caſtigemus. En (in *Eunucho*) *Phædria* ille ex ſumma continentia, in ſummam ineptiam amore, tanquam morbo validiſſimo, immutatus, adeò ut eundem eſſe non cognoſcas, quàm pulchro exemplo docet. Amorem rem eſſe & miſerrimam & anxiam, inſtabilem, & prorſus inſaniæ turpiſſimæ plenam. Aſſentatores B illos (peſtilens hominum genus) *Gnatonem* ſuum, artis ſuæ Principem, ſpectare jubeto. Jactabundi & ſibi placentes, quales divitum pleroſque imperitos videmus, *Thraſonem* ſuum ſpectent, ac tandem cum ſuâ magnificentiâ, quàm ridiculi ſint, intelligant. Sed de his latiùs (quum de literis ſcripſimus, edemus) noſtra leges, volente quidem Deo. Ad præſentem locum ſatis fuerit tetigiſſe Comœdias *Terentianas*, modò rectè legantur, non modò non ad ſubvertendos mores, verùm eti- C am ad corrigendos maximopere valere; certè ad *Latinè* diſcendum planè neceſſarias judicaverim. An potiùs illud ex *Catholicon*, *Huguitione*, *Ebrardo*, *Papia*, cæteríſque ineptioribus ſperare jubebunt? Mirum verò ſi his authoribus quisquid *Latinè* dicat, cum ipſi nihil non barbarè locuti ſint. Hujuſmodi amplectatur, qui balbutire volet; qui loqui cupiet, *Terentium* dicat, quem *Cicero*, quem *Quintilianus*, quem *Hieronymus*, quem *Auguſtinus*, quem *Ambroſius* & juvenes didicere, & ſenes D uſi ſunt; quem denique nemo, niſi barbarus, non amavit. Sed de his ſatis. Cæterùm literas tuas optatiſſimas accepi, non inconditas, extra jocum *Latiniores*, quàm expectâram: quæ quidem me cum ſua quadam facetia, tum tuo, quem plurimum præ ſe ferunt, amore, plurimum delectârunt. Te amamus, te ſomniamus, tui videndi incredibili voluptate tenemur. Uxorem tuam optimam unà tecum bene valere cupimus.

E

Eraſmus Roterodamus Franciſco ſuo. S. P.

Epiſt. 30. VEhementer mihi gratum feceris, amice jucundiſſime, ſi dederis operam, ut Epiſtolæ, quas accuratiùs ad alios atque alios ſcripſi, quantum poteſt colligantur. Nam mihi in animo eſt, unum Epiſtolarum librum edere, earum potiſſimùm, quas ſcripſimus multas ad *Cornelium Gaudanum*, plurimas ad *Guilielmum* meum, non- F nullas ad *Servatium*. Corrade quicquid potes, & undecunque potes; verùm nè miſeris, niſi per quem juſſero. Obſecro te, mi *Franciſce*, per mutuam charitatem noſtram, & per felicitatem tuam, quæ mihi non minùs curæ eſt, quàm mea, ut toto pectore incumbas in ſacras literas: evolve veteres interpretes. Crede mihi, aut hac viâ perveniemus ad beatitudinem, aut nunquam perveniemus, quanquam non dubito jam id te facere, G ad quod hortor. Vale, ac tuis precibus me ſubinde *Chriſto* commenda. Salute impartias *Guilielmum* meum, cui non ſcribo, videlicet occupatiſſimus, tum valetudine dubiâ. Extunde, ſi potes, à *Guilielmo*, ut ſcribat quàm poteſt accuratiſſimè comiti meo: eſt enim eo animo in doctos, ut nihil unquam ſol viderit ſimile. *Londini* ex ædibus Epiſcopalibus.

Eraſmus Rot. Domino Servatio ſuo S.

DEdi ad te jam epiſtolas aliquot, ad quas te nè literam quidem referre demiror. Ago adhuc *Epiſt.* 31. *Londini* gratiſſimus (ut videtur) maximis ac doctiſſimis totius *Britanniæ* viris. Rex *Anglorum* ſacerdotium pollicitus eſt, eam rem Principis in *Angliam* adventus intermittere coegit. Ego id B etiam atque etiam in animo verſo, quemadmodum poſſim, id quod mihi ſupereſt ævi, (quod quidem quantum ſit futurum, neſcio) totum pietati, totum *Chriſto* impartiam. Vide vitam hominis, etiam ut longa ſit, rem eſſe fugacem & evanidam, tum me corpuſculo eſſe delicato, cujus viribus non parum etiam ſtudiorum labor detraxit, nonnihil infortunia. Video in ſtudiis nullum eſſe exitum; fieríque, ut quotidie videamur incipere. Quare decrevi hac meâ mediocri- C tate contentus, (præſertim cum *Græcitatis*, quantum ſat eſt, adhibuerim) meditandæ morti & animo fingendo operam dare. Oportebat quidem jam olim id agere, & annis, id eſt rei pretioſiſſimæ, tum parcere, cum eſſet optima. Verùm tametſi ſera in fundo parſimonia, tamen hoc nunc parciùs diſpenſanda, quo minor eſt, quo deterior. Vale, *Londini* Calendis Aprilis.

Eraſmus Roterod. Guilielmo Gaudano amico doctiſſimo S. P.

D LOvanii, quò nos conjecit peſtis, adhuc retinet: *Epiſt.* 32. hoc anno magnificè ſæviit in nos fortuna. *Battum* mors ademit, vel venenum potiùs, & item Epiſcopum præterea *Biſontinum*, in quo mihi ſumma ſpes erat. Dominam *Verrenſem* matrimonium pluſquam ſervile eripuit: Comitem *Anglum* mare à me ſegregat: *Auguſtinum* Juris ſtudium avocavit: peſtis ſimul & *Galliam* & *Britanniam*, E & *Germanium* mihi ademit. *Lovanii* placent omnia, niſi quòd victus ruſticior & nimio emendus, præterea quæſtus omnino nullus. Legendi munus à magiſtratibus oblatum, recuſavi. In *Græcis* literis ſum totus, neque omnino operam luſi, eò enim profeci, ut mediocriter, quæ velim, *Græcè* ſcribere queam, & quidem ex tempore. Audio editos eſſe Apologos tuos, quare libros aliquot mittito; tum *Græcas* fabellas, quoniam jam opus non habes, remittito. Nos enim hic magnâ *Græ-* F *corum* librorum penuriâ laboramus. *Auguſtinus* de ſuis Adagiis ſatis contumelioſè ad me ſcribit, tu nihil aliud quàm rides. Si quid iſtic eſt, quod meâ reſerat ſcire, ſcribito. Miror te nihil ſcribere, nam etiamſi me haberes inviſum, tamen ſcriberes ad eum, qui poſſit tuæ famæ prodeſſe, verſor enim tum apud multos, tum apud doctiſſimos interdum. Es mihi tamen in ore plurimus, nequedum ex animo elapſus, quanquam te video animo penè inimico. Sed amore quidem tecum liben- G ter certavero, contemptu verò aut odio non libet, præſertim tecum, quem ſic amaverim. Bene valebis, optime *Guilielme*, nóſque, ſi potes, amabis.

Eraſmus Rot. Servatio ſuo S. P.

SCripſeram ad te multò ante, quàm è *Pariſiis* *Epiſt.* 33. diſcederem, eas literas opinor tibi redditas eſſe, verùm vereor nonnihil (ut eſt tabellariorum

 indi-

indiligentia) nè interciderint. Quare ſi quid caſu peccatum eſt, id nos diligentiâ crebræ ſcriptionis reſarciemus. Longum ſit exponere, quo conſilio in *Angliam* nos receperimus, præſertim quod & hic olim pecuniis exuti fuerimus, & iſtic jam non contemnendæ ſpes impendere viderentur. Sed hoc velim credas, me non ſine gravibus cauſis ac prudentium virorum conſilio *Britanniam* repetiiſſe, porrò ut ea res bene vertat, ſuperis in manu eſt, quanquam nos non fortunam, ſed eruditionis compendium ſumus ſecuti. Ago nunc menſes aliquot apud comitem meum *Montioye*, qui me magno ſtudio in *Angliam* revocavit, non ſine conſenſu omnium eruditiorum virorum. Sunt enim *Londini* quinque aut ſex in utraque lingua exactè docti: quales, opinor, nè *Italia* quidem ipſa impræſentiarum habet. Nihil mihi arrogo; ſed, ut videtur, nemo horum eſt, qui non multum tribuat ingenio, doctrinæque meæ. Quòd ſi ullo pacto gloriari liceret, hoc certè nomine mihi placerem, quòd his viris prober, quibus nemo tam invidus, nemo tam eſt inimicus, quin in literis illis tribuat principatum. Verùm ego nihil actum arbitror, niſi prober & *Chriſto*, ex hujus unius calculo pendet ſumma fælicitas noſtra. Vale, *Londini* ex ædibus epiſcopalibus.

Eraſmus Roterodamus Magiſtro Martino Medico S. P.

Epiſt. 34. PErge, perge ita, ut cœpiſti, *Eraſmum* tuum tuis præconiis nobilitare, *Martine* humaniſſime. Senſi enim, nec jam gratis ſum abs te prædicatus. Tuâ videlicet prædicatione fretus patruus *Theobaldus* tunica altera me exoneravit, nepoti opinor commodare ſtudens, nè longiùs iter ingreſſurum ſarcina premeret. Tua verò erga me ſtudia, mi *Martine*, vehementer quidem mihi & grata ſunt, & jucunda. Sed tu (ſi verum audis) amiculum non perquam vehementer modò, ſed & ineptè laudas. Pecunioſum jactas *Eraſmum*: quis iſtud tibi credat de homine poetico, & fataliter infortunato? Si certum eſt recentem amicum tuis mendaciis celebrare, modeſtiam finge eximiam, mentire bene literatum; talem fac, qualem me eſſe & decebat & cupio, cum pecunia quid *Eraſmo*? De valetudine te certiorem fieri par erat, ego (ut apud te cœperam) valetudinem meam tota *Hollandia*, compotatione multâ fatigavi, perrupi tamen pericula omnia & in virum evaſi, rediit & color & animus; Superos precor, ut munus ſuum tueantur. Virium extremum periculum *Dordraci* feci, bene proceſſit; omnes numeros adeſſe ſentiebam. Sanè quàm invitus ex eo oppido ſum extractus, & quàm illinc invitus diſceſſi, tum hic invitus hæreo. Quid, inquies, te remoratur? malus credo genius meus, qui mihi loculos hic ſine fructu exhaurit. Apud *Antiſtitem* ſum decem fermè dies commoratus. Is quinto Nonas Julias cum legatione in *Angliam* conceſſit. Nocuit & hæc mihi legatio. Nam Epiſcopus & turbâ negotiorum oppreſſus, & de viatico congerendo ſolicitus, atque adeo ſubiratus, quod Princeps *Philippus*, cujus nomine mittitur, ſexcentis duntaxat aureis juverit, multum apud me querelarum, pecuniæ perparum effudit. Nunc, quod eſt moleſtiſſimum, hic hæreo magno meo diſpendio. Neque vehiculi neque comitatus adfertur copia, & *Pariſiis* eſſe quàm primùm expedit. Verùm his de rebus ſatis. Quòd rediens te non offenderim, ſanè moleſtè tuli. *Lovanium* viſi, ubi noctem & diem commoratus, à *Franciſco Cremenſi* viro egregiè literato aliiſque ſum ſingulari hoſpitalitate tractatus. Quòd ſi novas etiam res à me expectas, ſummus Pontifex Archiduci noſtro præclarum munus tranſmiſit Roſam auream, non materia tantum, ſed multò ampliùs ipſo opere admirabilem. Oratori Princeps unà cum *Antiſtite* ad duas leucas obviam eſt profectus, ídque pridie Calendas Julias. Munus ipſum ſolemniter *Bruxellas* eſt illatum, comitantibus utrinque Epiſcopis, ipſo Oratore medio & Roſam auream ſublatis manibus ſuſtinente, quem ubi uſque ad hoſpitium ſuum dux eſſet proſequutus, ad ſua quiſque reverſus eſt. Poſtridiè, hoc eſt Calendis Julii, in templo frigidi montis pontificale donum frequenti cœtu Principi traditum eſt. Habita oratio de muneris ipſius amplitudine, de Principis laudibus: gratiæ per cancellarium actæ. Multum nugarum effudi. Ita tanquam tecum ſabuler, jucunda hæc mihi ſcriptio fuit. Bene vale, ac nos, ut ſoles, ama. *Bruxellis* è bibliotheca *Antiſtitis*.

Eraſmus Rot. Servatio ſuo S. P.

ITaliam multis de cauſis adivimus, quanquam hanc magnis bellorum tumultibus agitatam offendimus: adeo ut Pontifice unà cum *Gallorum* copiis *Bononiam* obſidere parante, illinc *Florentiam* profugere ſimus coacti. Verùm quoniam certus adfertur rumor, *Bentivolum* unà cum tribus filiis profugum à *Gallis* interceptum eſſe, rebus (ut ſpero) pacatis *Bononiam* redimus. Nam illic Pontifex cum ſuis Cardinalibus hyematurus eſt. Doctoratum in ſacra Theologia accepimus, ídque planè contrà animi mei ſententiam, ac precibus amicorum expugnati. Æſtate proximâ te reviſam, uti ſpero. Vale. Epiſt. 35.

Eraſmus Roterodamus Domino Joanni Obrecht S. D.

VOluptati mihi eſt, quòd tam amicè de nobis & ſentias, & loquaris. Id enim mihi renunciavit Magiſter *Gulielmus*, liberorum *Theſaurarii* magni præceptor, homo tui amantiſſimus, qui jam *Bononiæ* agit nobis familiariſſimus. Nuper in Theologia doctoratum accepimus, ídque contrà animi ſententiam ab amicis compulſi, qui titulum hunc putabant mihi non nihil autoritatis allaturum. Reviſam vos, ut ſpero, æſtate proximâ, corámque omnia conferemus. Plurimam ſalutem annunciabis communibus amicis noſtris, quibus equidem omnia læta precor. Si te nugæ noſtræ delectant, nuper *Pariſiis* impreſſa ſunt multa mea lucubramenta formulis *Badianis*. Vale. Epiſt. 36.

Eraſmus Rot. Servatio ſuo S. D.

TAmetſi ſcripſim' nuper è *Florentiâ*; tamen quia non raro fit, ut in tanto itinere literæ intercidant, de eiſdem denuò ſcribo. *Italiam* adivimus, *Græcitatis* potiſſimùm causâ, verùm hic jam frigent ſtudia, fervent bella, quo maturiùs revolare ſtudebimus. Doctoratum in Theologia accepimus, neutiquam ex animi ſententiâ, verùm ab aliis compulſi. Epiſt. 37.

compulſi. *Bentivolus* exceſſit *Bononia*. *Galli* ur- A
bem obſederant, ſed repulſi à civibus, paucis oc-
ciſis. Natali divi *Martini Julius* ſummus Ponti-
fex *Bononiam* ingreſſus eſt, proximo die dominico
ſacrum in ſummo templo fecit. Expectatur Im-
peratoris adventus, paratur & in *Venetos* expedi-
tio, ni cedant locis Pontifici debitis. Studiorum
interim ſunt feriæ. Vale. *Bononiæ*, decimo ſexto
Calendis Decembris.

Eraſmus Rot. Magiſtro Jacobo Mauritii, utriuſque Juris Licentiato doctiſsimo, S.

Epiſt. 38. ETſi eram jampridem multo ſcribendi labore
penè delaſſatus, quid enim laborioſius, quàm
ſcribere, præſertim edenda? tum impræſentiarum
quoque in abſolvenda *Panegyrici* coronide ſic oc-
cupatus, ut occupatior eſſe non poſſem. Et hic la-
bor, quem tu mihi injunxeras, quum moleſtiſſi-
mus ſit, tamen inutiliſſimus. Quid enim moleſti-
us, quàm alieno ſcribere ſtomacho? quid inutili-
us, quàm ea ſcribere, quibus ſcribendis dediſcas
bene ſcribere? Tamen meus in te amor effecit,
ut neque moleſtus eſſet mihi, neque inutilis vide-
retur, quando mihi ſemel decretum eſt meo *Ja-
cobo* per omnia morem gerere, non ſolùm officio-
ſè, verumetiam libenter. Vale, *Lovanii* quarto
Calendas Octobris.

Eraſmus Rot. Jacobo Mauritii, utriuſque Juris Licentiato doctiſsimo S. D.

Epiſt. 39. SI vales, amice ſynceriſſime, eſt cur majorum
in modum gaudeam. Nos valemus bellè, tuí-
que ſemper meminerimus, dum ſpiritus hos regit
artus. Futurum ſpero, ut te hac æſtate ſim viſurus.
Tum omnia coram & inferorum myſteria prode-
mus. Nam in regno *Plutonis* oportet de redeundo
cogitare, cunctáque cautim agere. Principem
noſtrum in hanc incidiſſe regionem, equidem ex
animo doleo, idque multis de cauſis. Is nondum
ſolvit, meo magno malo. *Mæcenas* meus regio
juſſu illi adeſſe cogitur, ídque ſuopte ſumptu. In-
terim ego pecuniolam profundo meam. Scripſi
Gulielmo noſtro copioſius. Saluta Dominum *Rey-
nerum* medicum, alterum literarum *Hollandicarum*
decus: & magiſtrum *Henricum* feſtiviſſimum ho-
minem, reliquóſque mei amantiſſimos. Uxori
tuæ dulciſſimæ, jucundiſſimíſque liberis omnia
fauſta lætáque precor. Vale. *Londini*, poſtridie
Calendas Apriles.

Eraſmus Roterod. Magiſtro Jacobo Mauritii, utriuſque Juris Licentiato doctiſsimo S. D.

Epiſt. 40. ERaſmus tuus vivit valétque, gratia ſuperis, nuſ-
quam non memor tui. Is hoc officii abs te
petit, ut has literulas quamprimùm cures redden-
das domino *Joanni Obrecht*: quæſo nè pigeat tan-
tillum operæ pro me ſuſcipere. Multa ſunt hic
in *Italia* nova, ſcriptu digna, verùm jam aufugit
tabellio. Saluta eruditiſſimum dominum *Reyne-
rum* medicum, itèmque *Henricum*, reliquóſque
amicos omnes. Vale fauſtiſſime cum omni fami-
lia. *Florentiæ*, pridie Nonas Novembres.

Eraſmus Rot. Cornelio ſuo. S. P.

DUas res eſſe, quæ languorem ingeniis noſtris Epiſt. 41.
maximè afferre ſoleant, ſcripſit *Cicero*: otium
& ſolitudinem. Harum neutra nobis deeſt. So-
litudinem quidem vitæ noſtræ ratio poſcit: Oti-
um verò inde vel maximè naſcitur, quod videa-
mus literas, quæ olim ſuis ſummam peperere &
B utilitatem & gloriam, nunc hominibus damno
& dedecori eſſe. Eò enim res rediſſe videtur, ut
quo quiſque fuerit literatior, eo vivat ridiculus
magis atque infelicior. Quamobrem, mi *Cornelii*,
nihil viſum eſt nobis, quare in literarum ſtudio,
ætatem otioſè velimus conſumere, adeo ut jam
diu à literis animum prorſus abduxerimus. Ac-
ceſſit præterea his rebus corporis non ſatis recta
valetudo, quæ & ipſa ingenii ardorem non mi-
nuere modò, verùm etiam extinguere ſolet. Ve-
C runtamen quoniam nulla nobis res æquè propoſi-
ta eſt in vitâ, quàm tibi omnibus in rebus gratifi-
cari, obſequi, morem gerere (ut certè pro cumu-
latiſſimis tuis in me beneficiis debeo maximè)
hanc rurſus operam tui cauſâ ſuſcepimus, oratio-
némque tuam, quam petieras, quo potuimus ſtu-
dio, abſolvimus. Partes præterea oratorias, iti-
dem quam quæque ſpeciem, quem quæque co-
lorem habeat, ſtudioſè annotare curavimus, ut
tu quidem potiare voto tuo, gratulentúrque ſtu-
D dio noſtro literati, videant autem & invideant il-
literati, erubeſcant ſcioli & jactabundi. Porrò
mediocres aliquid ſibi profectus ferant. Hæc e-
nim, mi *Corneli*, hominum genera nuſquam non
reperies. Literati qui ſunt, literas magnopere
non probare, non amare non poſſunt. At hi, qui
omnium artium ſunt imperiti, damnandas, lacer-
andas, inſectandas putant omnes; nihil laudi
dandum, quod ipſi neſciant; quod noverint, vitio
dandum nihil. Callidè ſanè: parvi faciunt quo-
E cunque carent, nè quicquam illis magnarum re-
rum deeſſe putetur. Horum ſententiâ barbarus
eſt ipſe *T[illegible]ius*, doctus *Ebrardus*. Quamobrem?
Profectò ob aliud nihil, niſi quòd hunc noverunt,
illius ignari ſunt. Hi quidem oratiunculam no-
ſtram videant, invideant, criminentur, rumpan-
tur, nihil ad me attinet, & mihi enim laudi erit
talibus non probari, & ipſi dum tacere nequeunt,
ſe barbaros ridiculóſque omnibus probabunt.
Præterea quoſdam videre eſt *Thraſone* illo *Teren-
F tiano* plenos, qui cum omnium ſint imperiti, om-
nium ſibi artium facultatem temerariâ confiden-
tiâ, & confidenti temeritate vendicant. His e-
quidem nihil in medium proferes, quod non pul-
chrè calleant; bellè orant, bellè argumentantur,
bellè carmina cudunt, bellè Grammatices docti
ſunt, bellè Muſices, & quæ non?

Nil bene cum faciant, faciunt tamen omnia bellè.

His certè ſi quando vacabit noſtram oratiunculam
legere, intelligent (ut arbitror non obſcurè) haud
G mediocris eſſe artificii *Latinè*, Oratoriè aut dicere
aut ſcribere, deſinéntque (ſi quid in eis pudoris
erit) earum ſibi rerum, quas nunquam didicerunt,
vendicare peritiam. Quòd ſi uſque adeo gloriæ
cupidi ſunt, ut qualibet eam ratione aucupentur,
eas potiùs ſibi res comparare laborent, quibus
immortalem gloriam conſequi poſſunt, nè tam
glorioſi, quàm gloriabundi appellentur. Nam
malè parta gloria, brevi dilabitur; vera radices
agit,

agit, atque indies latiùs clariúſque relucet. Cæ- A
terùm mediocres qui ſunt, cum literatorum aut
orationes aut poemata legerint, ſentiunt ſe vehe-
menter commoveri, atque quocunque ſermo tra-
xerit, agi rapíque: quid tamen eos commoverit,
ignari. Hi noſtro labore vel ex parte, quid eos
tantopere delectet, diſcere poterunt. Poſtremò
& tu, mi *Corneli* ſuaviſſime, ex hoc noſtro ſtudio
aliquid aut profectûs aut certè voluptatis capies,
ſpero. Sin nihil capies, ego tamen amiciſſimi B
viri officio functus fuero. Vale, meque, ut facis,
ama.

Eraſmus Roterod. Martino Dorpio Theologo eximio S. D.

Epiſt. 42. NOn fuit reddita nobis epiſtola tua, ſed tamen
exemplar, haud ſcio quomodo exceptum, a-
micus quidem exhibuit *Antuerpiæ*. Deploras
Moriam parum feliciter editam, ſtudium in re- C
ſtituendo *Hieronymo* noſtrum magnopere com-
probas, ab editione *Novi Teſtamenti* deterres.
Quibus literis tuis, mi *Dorpi*, tantum abeſt, ut
quicquam fuerim offenſus, ut poſthac mihi cœpe-
ris eſſe multò charior, cum ſemper fueris chariſſi-
mus. Adeo ſyncerè conſulis, mones amicè, ob-
jurgas amanter. Habet nimirum hoc *Chriſtiana*
charitas, ut etiam cum ſævit maximè, tamen ge-
nuinæ ſuæ dulcedinis guſtum obtineat. Multæ
mihi cotidie redduntur ab eruditis viris literæ, D
quæ me decus *Germaniæ*, quæ ſolem, quæ lunam
faciunt, & ſplendidiſſimis titulis onerant veriùs
quàm ornant. Harum, emoriar, ſi ulla unquam me
perinde delectavit, ut illa *Dorpii* mei jurgatrix e-
piſtola. Verè dictum eſt à *Paulo*, *charitatem non
peccare*; ſive quid adulatur, ſtudet prodeſſe, ſive
ſtomachatur, non aliud agit. Atque utinam lice-
ret per ocium ad tuas literas reſcribere, quo tan-
to amico ſatisfaciam. Vehementer enim cupio,
quicquid ago, te approbante fieri, cujus ingenio E
pene cœleſti, cujus eruditioni ſingulari, cujus judi-
cio longè acerrimo tantum tribuo, ut malim uni-
us *Dorpii*, quàm mille cæterorum calculis appro-
bari. Verùm adhuc à navigatione nauſeabundus,
& mox equitatione feſſus: ad hæc, in componen-
dis ſarcinulis occupatus, ſatius eſſe duxi, quomo-
docunque reſpondere, quàm amicum in iſta relin-
quere opinione, ſive hanc ex teipſo conceperis, ſive
inſtillaverint alii, qui te ad eam epiſtolam ſcri-
bendam ſubornârunt, quo ſub alieno perſona ſuam F
agerent fabulam. Primum igitur, ut ingenuè di-
cam, editæ *Moriæ* propemodum me pœnitet. Is
libellus nonnihil mihi peperit gloriæ, vel ſi ma-
vis famæ. At ego nihil moror gloriam cum invi-
dia conjunctam. Quanquam ô ſuperi, quid eſt
hoc totum, quod vulgò gloriam vocant, niſi no-
men inaniſſimum ex gentilitate relictum?
Quod genus non pauca reſederunt apud *Chriſtia-
nos*, dum immortalitatem appellant, famam po-
ſteris relictam, & virtutem qualiumcunque lite- G
rarum ſtudium. In omnibus edendis libris hic
unicus ſemper mihi fuit ſcopus, ut meâ induſtriâ
aliquam adferrem utilitatem. Id ſi minus aſſequi
poſſem, certè nè quam adferrem noxam. Proinde
cum magnos etiam viros videamus literis ſuis a-
buſos, ad affectus ſuos digerendos, dum alius can-
tat ineptos amores ſuos, alius adulatur iis quos
captat, alius injuriâ laceſſitus ſtilo reſerit, alius
ipſe ſui tibicen eſt, & in efferendis propriis laudi-
bus quemvis *Thraſonem*, quemvis *Pyrgopolinicem*
ſuperat; ego tamen quamvis ingenio tenui, &
perquam exiguâ doctrinâ præditus, tamen hoc
ſemper ſpectavi, ut, ſi poſſem, prodeſſem; ſin mi-
nus, nè quem læderem. *Homerus* ſuum in *Therſi-
ten* odium moleſtâ carminis hypotypoſi ultus eſt.
Plato quàm multos nominatim perſtrinxit ſuis
dialogis? Cui pepercit *Ariſtoteles*, qui nec *Platoni*
pepercit, nec *Socrati*? Habuit ſuum *Demoſthenes
Æſchinem*, in quem ſtilo debaccharetur. Habuit
ſuum *Cicero Piſonem*, habuit *Vatinium*, habuit *Sa-
luſtium*, habuit *Antonium*. Quàm multos nomi-
natim & ridet & carpit *Seneca*? Quòd ſi recentio-
res expendas, & *Petrarcha* in medicum quendam,
& *Laurentio* in *Pogium*, & *Politiano* in *Scalam*, ſti-
lus teli vice fuit. Quem ex omnibus mihi dabis
tam modeſtum, qui non amarulentiùs in aliquem
ſcripſerit? Ipſe *Hieronymus*, vir tam pius & gravis,
aliquoties non ſibi temperat, quin in *Vigilantium*
incandeſcat acriùs, in *Iovinianum* inſultet im-
moderatiùs, in *Ruffinum* amarulentiùs invehatur.
Semper hìc eruditis mos fuit, quicquid dolet, aut
delectat, chartis ceu fidis ſodalibus committere,
in harum ſinum omnes pectoris æſtus effundere.
Imò deprehendas quoſdam, non alio conſilio li-
bros ſcribendos ſuſcipere, quàm ut in his obiter
animi ſui motus inſulciant, atque hac ratione
tranſmittant in poſteros. At ego in tot jam edi-
tis voluminibus, cum tam multos candidiſſimè
laudarim, quæſo, cujus unquam denigravi famam?
cui vel leviſſimam aſperſi labem? Quam gentem,
quem ordinem, quem hominem nominatim taxa-
vi? Quid ſi ſcias, mi *Dorpi*, quoties ad id facien-
dum fuerim, nulli tolerandis contumeliis, provo-
catus? Semper tamen vici dolorem animi mei,
magíſque rationem habui, quid poſteritas eſſet ju-
dicatura de nobis, quàm quid illorum mereretur
improbitas. Si res ipſa perinde fuiſſet nota cæteris,
ut erat mihi, nemo me mordacem judicâſſet, ſed
æquum, ſed modeſtum etiam, ac moderatum.
Sed ita mecum cogitabam, quid aliis cum noſtris
privatis affectibus? Aut qui noſtra hæc nota po-
terunt eſſe vel procul diſſitis, vel poſteris? Ego
non quod illis, ſed quod me dignum eſt, fecero.
Præterea nullus eſt tam inimicus, quem non o-
ptem, ſi fieri poſſit, in amicum redire. Cur ei rei
præcludam viam? Cur hîc ſcribam in hoſtem,
quod aliquando fruſtra nolim ſcriptum in ami-
cum? cur notabo carbone, cui ſuum candorem,
etiamſi promereatur, non poſſim reſtituere? Malo
in hanc peccare partem, ut vel parum meritos
prædicem, quàm ut meritos vituperem. Nam ſi
quem falsò laudaris, candori tribuitur; ſin quan-
tumlibet etiam ignominiâ dignum, ſuis pinxeris
coloribus, non illius factis, ſed tuo morbo aſcri-
bitur. Ut nè dicam interim, quod ut ex injuriis
mutuâ talione reciprocantibus, ingens bellum ali-
quoties exoritur, ſic ex malè dictis viciſſim ultrò
citróque regeſtis, periculoſiſſimum incendium
non rarò naſcitur. Et ut parum *Chriſtianum* eſt
injuriam injuriâ penſare, ita parum generoſi pe-
ctoris eſt dolorem ſuum, fœminarum exemplo,
convitiis ulciſci. Hujuſmodi rationibus ipſi mihi
perſuaſi, ut ſemper innoxias & incruentas haberem
literas, nec eas ullius mali nomine contaminarem.
Nec aliud omninò ſpectavimus in *Moria*, quàm
quod in cæteris lucubrationibus, tametſi viâ di-
verſâ.

verſà. In *Enchiridio* ſimpliciter *Chriſtianæ* vitæ formam tradidimus: In libello *De Principis inſtitutione*, palam admonemus, quibus rebus Principem oporteat eſſe inſtructum: In *Panegyrico*, ſub laudis prætextu, hoc ipſum tamen agimus obliquè, quod illic egimus apertâ fronte. Nec aliud agitur in *Moria*, ſub ſpecie luſûs, quàm actum eſt in *Enchiridio*. Admonere voluimus, non mordere; prodeſſe, non lædere; conſulere moribus hominum, non officere. *Plato* philoſophus tam gravis, largiores in compotationibus invitatiunculas approbat, quòd arbitretur quædam vitia, per hilaritatem vini poſſe diſcuti, quæ ſeveritate corrigi non poſſent. Et *Flaccus* exiſtimat jocoſam quoque admonitionem non minùs atque ſeriam conducere.

—— *Ridentem*, inquit, *dicere verum*
Quid vetat? ——

Neque non perſpectum eſt hoc ſapientiſſimis olim viris, qui ſaluberrima vitæ præcepta, ridendis ac puerilibus in ſpeciem apologis proponere maluerunt, quòd per ſe ſubauſtera veritas, voluptatis illecebra commendata, faciliùs penetrat in animos mortalium. Nimirum hoc eſt illud mel, quod apud *Lucretium* medici pueris medentes abſinthii poculo prælinunt. Nec in alium uſum veteres illi Principes, hoc Morionum genus in aulas ſuas induxerunt, quàm ut horum libertate leviora quædam vitia, citra ullius offenſam, & aperirentur, & emendarentur. Fortaſſe *Chriſtum* in hoc album vocare non conveniat. Verùm ſi licet cœleſtia cum humanis ullo modo conferre, nonne hujus parabolæ, confine quiddam habent cum veterum apologis? Et jucundiùs illabitur, & acriùs inſidit in animos evangelica veritas, hujuſmodi lenociniis commendata, quàm ſi nuda produceretur, id quod in opere de doctrina *Chriſtiana* divus *Auguſtinus* copioſè perſequitur. Videbam quàm eſſet mortalium vulgus, ſtultiſſimis opinionibus corruptum, ídque in ſingulis vitæ inſtitutis, & remedii votum erat veriùs, quàm ſpes. Proinde videbar mihi reperiſſe rationem, ut delicatis animis hâc arte tanquam obreperem, & cum voluptate quoque mederer. Et ſæpenumero conſpexeram, feſtivum hoc & jocoſum admonendi genus, multis feliciſſimè cedere. Quod ſi reſpondebis perſonam, quam induxi leviorem eſſe, quàm ut ſub illius prætextu de rebus ſeriis diſputetur, hanc culpam fortaſſis agnoſcam. Inepti reprehenſionem non admodum deprecor, amarulenti deprecor. Quanquam & illud probè tueri poſſem, ſi non aliâ ratione, certè tot graviſſimorum hominum exemplo, quos in ipſius libelli præfatiuncula recenſui. Quid autem facerem? Diverſabar id temporis apud *Morum* meum, ex *Italia* reverſus, ac renum dolor compluſculos dies domi continebat. Et mea bibliotheca nondum fuerat advecta. Tum ſi maximè fuiſſet, non ſinebat morbus quicquam in gravioribus ſtudiis acriùs agitare. Cœpi per ocium *Moriæ encomium* ludere, nec in hoc ſanè, ut ederem, ſed ut morbi moleſtiam, hoc velut avocamento levarem. Operis incœpti guſtum amiculis aliquot exhibui, quo jucundior eſſet riſus, cum pluribus communis. Quibus cum vehementer placuiſſet, inſtiterunt ut pergerem. Obſecutus ſum, & in hoc negotii ſeptem plus minus dies impendi. Qui ſanè ſumptus mihi pro argumenti pondere nimius etiam videbatur. De- A inde quorum inſtinctu ſcripſeram, eorundem operâ deportatus in *Galliam* libellus formulis excuſus eſt, ſed ab exemplo non ſolùm mendoſo, verùm etiam mutilo. Porrò quàm diſplicuerit, vel illud ſatis eſt argumenti, quòd intra pauculos menſes plus ſepties fuerit typis ſtanneis propagatus, ídque diverſis in locis. Demirabar ipſe, quid ibi cuiquam placeret. Hanc, mi *Dorpi*, ſi ineptiam vocas, habes reum confitentem, aut certè B non reclamantem. Ad hunc modum & per ocium, & amiculis obſecundans ineptivi, ídque ſemel duntaxat in vita: Quis autem omnibus horis ſapit? At ipſe fateris cæteras lucubrationes meas ejuſmodi eſſe, ut juxta piis atque eruditis omnibus magnopere probentur. Qui ſunt iſti tam rigidi cenſores, vel potiùs *Areopagitæ*, qui homini vel unam ineptiæ culpam nolint condonare? Quæ tam inſignis moroſitas, ut unico ridiculo offenſi libello, tot vigiliarum ſuperiorum gratiâ, repente C ſcriptorem ſpolient? Quot ineptias aliorum proferre poſſem, hac multis partibus ineptiores, etiam in magnis Theologis, dum rixoſas & frigidiſſimas quæſtiones commenti, de nugaciſſimis nugis, perinde ac pro focis & aris inter ſe digladiantur. Atque iſti tam ridiculas fabulas, & vel ipſis *Atellanis* ineptiores citra perſonam agunt. Ego certè verecundiùs, qui cum ineptior eſſe vellem, Stultitiæ perſonam obtexui; & quemadmodum apud *Platonem Socrates* obtectâ facie, laudes amoris re- D citat, ita ipſe fabulam hanc perſonatus egi. Scribis ab iſtis ipſis, quibus argumentum diſplicet, & ingenium, & eruditionem, & eloquentiam probari, verùm eoſdem offendi nimis liberâ mordacitate. At iſti reprehenſores plus etiam tribuunt mihi quàm velim. Quanquam nihil moror hanc laudem, præſertim ab his profectam, quibus ego nec ingenium eſſe puto, nec eruditionem, nec eloquentiam. Quibus ſi pollerent, mi *Dorpi*, crede mihi, non tantopere jocis offenderentur, ſalutari- E bus magis quàm ingenioſis aut eruditis. Obſecro te per Muſas, quos tandem oculos, quas aures, quod palatum adferunt iſti, quos offendit in eo libello mordacitas? Primùm quæ poteſt illic eſſe mordacitas, ubi nullius omnino nomen perſtringitur præterquam meum? Cur non venit in mentem, quod toties inculcat *Hieronymus*, ubi generalis eſt de vitiis diſputatio, ibi nullius eſſe perſonæ injuriam? Quòd ſi quiſquam offenditur, non habet quod expoſtulet cum eo qui ſcripſit, ipſe ſi volet, F ſecum agat injuriarum, utpote ſui proditor, qui declarârit hoc ad ſe propriè pertinere, quod ita dictum eſt de omnibus, ut de nemine ſit dictum, niſi ſi quis volens ſibi vendicet. An non vides me toto opere, ſic à nominibus hominum temperâſſe, ut nec gentem ullam acriùs taxare voluerim? Etenim ubi cuique nationi peculiarem philautiam recenſeo, *Hiſpanis* aſcribo militiæ laudem, *Italis* literas & eloquentiam, *Anglis* lautas menſas, & formam, & cæteris item ejuſmodi quædam, G quæ quiſque in ſe dicta, vel agnoſcat non illibenter, vel certè cum riſu audiat. Ad hæc, cum juxta argumenti ſuſcepti rationem, per omnia mortalium genera volvar, & in taxandis ſingulorum vitiis verſer, quæſo quid uſquam aut dictu fœdum occurrit, aut virulentum? Ubi flagitiorum ſentinam aperio? ubi ſecretam illam vitæ humanæ moveo Camarinam? Quis neſcit, quàm multa dici potuerint, in malos Pontifices, in improbos Epi-

ſcopos

ſcopos & ſacerdotes, in vitioſos Principes, breviter in quemvis ordinem, ſi ad *Juvenalis* exemplum, non puduiſſet ea mandare literis, quæ multos non pudet facere? Tantum feſtiva quædam & ridicula magis quàm fœda recenſuimus, ſed ita recenſuimus, ut obiter & maximis de rebus nonnunquam admoneamus, quod illos ſcire magnopere referat. Scio tibi non eſſe vacuum ad hujuſmodi nugas deſcendere. Sed tamen ſiquando dabitur ocium, fac attentiùs excutias ridiculos illos *Moriæ* jocos, nimirum comperies non paulò magis quadrare ad Evangeliſtarum & Apoſtolorum dogmata, quàm quorundam ſplendidas, ſicuti putant, & magnis dignas magiſtris diſputationes: Atque ipſe quoque in tuis literis non diffiteris pleraque vera eſſe, quæ illic referuntur. Verùm exiſtimas non expediſſe,

Auriculas teneras mordaci radere vero.

Si putas nullo pacto liberè loquendum eſſe, nec unquam promendam eſſe veritatem, niſi cum non offendit, cur medici pharmacis medentur amaris, & ἱερὰν πικρὰν, inter laudatiſſima ponunt remedia? Quod ſi illi faciunt, corporum medentes vitiis, quanto magis par eſt nos idem facere in ſanandis animorum morbis? *Obſecra*, inquit *Paulus*, *argue*, *increpa*, *opportunè*, *importunè*. Apoſtolus vult omnibus modis inſectanda eſſe vitia, & tu nullum vis ulcus attingi? Præſertim cum id eâ moderatione fiat, ut ne poſſit quidem quiſquam lædi, niſi qui ſtudio læſerit ſeipſum. Quòd ſi ulla eſt ratio, citra ullius offenſam, medendi vitiis hominum, hæc una, ni fallor, eſt omnium maximè accommoda, cum neque nomen cujuſquam editur, deinde cum temperatur ab iis, à quorum commemoratione quoque bonorum abhorrent aures. Etenim quemadmodum in Tragœdiis quædam atrociora ſunt, quàm ut oculis ſpectatorum conveniat exhiberi, & narâſſe ſufficiat, ita in hominum moribus quædam obſcœniora ſunt, quàm ut verecundè poſſint narrari. Poſtremò, cum illa ipſa quæ narrantur, ſub ridicula perſona, per luſum & jocum efferuntur, ut omnem offenſam ſermonis hilaritas excludat. An non videmus, quantum aliquoties apud ſeveros etiam tyrannos, valeat jocus commodus, & in tempore dictus? Quæſo te, quæ preces, quæ ſeria oratio, potuiſſet Regis illius animum tam facilè placare, quàm militis jocus? *Imò*, inquit, *niſi lagena nos deſtituiſſet, longè atrociora fueramus in te dicturi*. Ariſit Rex, & ignovit. Nec ſine cauſa tam diligenter de riſu præcipiunt duo ſummi rhetores, *M. Tullius* & *Quintilianus*. Tantam vim habet lepos & jucunditas ſermonis, ut etiam in nos aptè tortis dicteriis delectemur, id quod de *C. Cæſare* literis eſt proditum. Proinde, ſi fateris vera quæ ſcripſi, ſi feſtiva magis quàm obſcœna, quæ ratio commodior excogitari poterat, medicandi communibus hominum malis? Primùm ipſa voluptas illectat ad legendum, & illectum remoratur. Nam in cæteris, alias res alii venantur. Voluptas ex æquo blanditur omnibus, niſi ſi quis ſtupidior eſt, quàm ut literatæ voluptatis ſenſu tangi poſſit. Porrò, qui illic offenduntur, ubi nullius editur nomen, ii mihi videntur haud multum abeſſe à muliercularum affectibus, quæ ſi quid in malas fœminas dictum fuerit, ſic commoventur, quaſi ea contumelia ad ſingulas pertineat. Rurſum ſi quid laudis tribuatur probis mulieribus, ſic ſibi placent, quaſi quod unius aut alterius eſt, id pertineat ad omnium laudem. Abſit hoc ineptiæ genus à viris, at multò magis ab eruditis viris, maximè verò à Theologis. Si quid hìc offendo criminis à quo ſum immunis, non offendor; ſed ipſe mihi gratulor, qui vacem iis malis, quibus multos obnoxios eſſe video. Sin eſt tactum ulcus aliquod, & ſum ipſe mihi oſtenſus in ſpeculo, nec hìc quicquam eſt cauſæ, cur offendi debeam. Si prudens ſum, diſſimulabo quod ſentio, nec ipſe mei veniam proditor. Si probus, admonitus cavebo, nè mihi tale convitium poſthac in os nominatim poſſit impingi, quod illic ſine nomenclatura notatum video. Cur non ſaltem hoc donamus huic libello, quod vulgaribus iſtis comœdiis tribuunt & idiotæ? Quàm multa, quantâ cum libertate jaciuntur illic in monarchas, in ſacerdotes, in monachos, in uxores, in maritos, in quos non? Et tamen quia nemo nominatim inceſſitur, arrident omnes, & ſuum quiſque morbum, aut fatetur ingenuè, aut diſſimular prudenter. Violentiſſimi quoque tyranni ferunt ſcurras & Moriones ſuos, cum ab iis aliquoties manifeſto convitio feriuntur. Non ultus eſt Imperator *Flavius Veſpaſianus* exprobratam ſibi cacantis faciem. Et quinam iſti tam delicatis auribus, qui *Moriam* ipſam non ferunt in communem hominum vitam, ſine ullius nominis inuſtione ludentem? Nunquam exploſa fuiſſet vetus comœdia, ſi ab edendis nominibus illuſtrium virorum abſtinuiſſet. At tu quidem, optime *Dorpi*, ita propemodum ſcribis, quaſi totum ordinem Theologicum *Moriæ* libellus à nobis alienâſſet. Quid opus fuit, inquis, Theologorum ordinem tam acriter laceſſere, meámque deploras fortunam? Olim, inquis, tuas lucubrationes magno ſtudio legebant omnes, te præſentem videre geſtiebant. Nunc *Moria* veluti *Davus* interturbat omnia. Scio te nihil per calumniam ſcribere, nec ipſe tecum tergiverſatorem agam. Quæſo laceſſitum Theologorum ordinem putas, ſi quid dictum fuerit in ſtultos aut malos Theologos, eóque indignos nomine? Atqui ſi placet iſta lex, univerſum mortalium genus infenſum habeat, qui quid dixerit in ſceleratos homines. Quis unquam fuit tam impudens Rex, qui non fateatur, Regum nonnullos eſſe malos, & hoc honore indignos? Quis epiſcopus tam inſolens, quin idem de ſuo fateatur ordine? An unus ordo Theologorum, in tanto numero, nullum habet ſtupidum, nullum indoctum, nullum rixoſum, ſed tantum *Paulos*, *Baſilios*, & *Hieronymos* nobis exhibet? Imò contra fit, ut quo quæque profeſſio præclarior eſt, hoc pauciores habeat qui reſpondeant. Plures invenies bonos naucleros, quàm bonos Principes, plures medicos bonos, quàm bonos Epiſcopos. Atqui ea res haud pertinet ad contumeliam ordinis, ſed ad laudem paucorum, qui in pulcherrimo ordine, ſeſe pulcherrimè geſſerunt. Rogo dic mihi, cur magis offenduntur Theologi, ſi modò ſunt qui offendantur, quàm Reges, quàm primates, quàm magiſtratus, quàm Epiſcopi, quàm Cardinales, quàm ſummi Pontifices? Denique quàm negotiatores, quàm mariti, quàm uxores, quàm juriſconſulti, quàm poetæ? (Nullum enim omninò mortalium genus præteriit *Moria*) Niſi quòd non uſque adeo deſipiunt, ut in

ſe

ſe quiſquam dictum exiſtimet, quod in genere dictum ſit in malos? Divus *Hieronymus* ſcripſit ad *Euſtochium De Virginitate*, atque in eo libro malarum virginum mores ita depingit, ut nullus *Apelles* magis poſſit oculis exponere. Nunquid offenſa eſt *Euſtochium*? Nunquid ſuccenſuit *Hieronymo*, quòd virginum ordinem dehoneſtâſſet? Nè tantulum quidem. At quamobrem tandem? nempe quòd virgo prudens, non exiſtimaret ad ſe pertinere, ſi quid dictum eſſet in malas, imò gaudebat admoneri bonas, nè in tales degenerarent: Gaudebant admoneri malas, ut tales eſſe deſinerent. Scripſit ad *Nepotianum De vita Clericorum*. Scripſit ad *Ruſticum De vita Monachorum*, ac miris coloribus pingit, miris ſalibus taxat utriuſque generis vitia. Nihil offenſi ſunt ad quos ſcripſit, quòd ſcirent horum nihil ad ſe pertinere. Cur non alienatus eſt *Gulielmus Montioius*, inter optimates aulicos non infimus, quòd multa luſerit *Moria* in proceres aulicos? Nempe cum ipſe ſit vir & optimus, & prudentiſſimus, arbitratur, id quod res eſt, quod in malos ac ſtultos dictum eſt primates, nihil ad ſe pertinere. Quàm multa luſit in malos & laicos Epiſcopos *Moria*? Cur nihil hiſce rebus offenſus eſt *Archiepiſcopus Cantuarienſis*? Nempe quia vir omni virtutum genere abſolutus, nihil horum ad ſe pertinere judicat. Quid ego tibi pergam commemorare nominatim de ſummis Principibus, de cæteris Epiſcopis, de Abbatibus, de Cardinalibus, de viris eruditione claris, quorum neminem adhuc ſentio vel pilo factum alieniorem *Moriæ* gratiâ? Nec abduci poſſum, ut credam ullos Theologos irritatos hoc libello, niſi fortè pauculos aliquot, qui vel non intelligant, vel invideant, vel naturâ ſint adeo moroſâ, ut nihil omninò probent. Habet enim, id quod in confeſſo eſt, hoc hominum genus admixtos quoſdam, primùm ingenio judicióque adeo infelici, ut ad nullas omnino literas ſint appoſiti, nedum theologicas: Deinde, poſteaquam pauculas *Alexandri Galli* regulas edidicerint, ad hæc paululum ineptiſſimæ Sophiſtices attigerint; Poſt ex *Ariſtotele* decem tenuerint propoſitiones, nec has intellectas; Poſtremò ex *Scoto* aut *Occam*, totidem edidicerint quæſtiones: Quod ſupereſt, ex *Catholicon*, *Mammetrecto*, & conſimilibus dictionariis, velut ex Copiæ cornu petituri, mirum quàm criſtas efferant, ut nihil eſt arrogantius imperitiâ. Iſti ſunt qui contemnunt divum *Hieronymum*, ut Grammatiſten, quia non intelligunt. Iſti *Græcas*, *Hebraicas*, imò & *Latinas* rident literas. Et cum ſint quovis ſue ſtupidiores, ac nè ſenſu quidem communi prædici, putant ſe totius arcem tenere ſapientiæ. Cenſent omnes, damnant, pronunciant, nihil addubitant, nuſquam hærent, nihil neſciunt. Et tamen iſti duo tréſve magnas ſæpenumero commovent tragœdias. Quid enim eſt inſcitiâ vel impudentius, vel pertinacius? Hi magno ſtudio conſpirant in bonas literas. Ambiunt in ſenatu Theologorum aliquid eſſe, & verentur, nè ſi renaſcantur bonæ literæ, & ſi reſipiſcat mundus, videantur nihil ſciſſe, qui antehac vulgo nihil neſciſſe videbantur. Horum ſunt illi clamores, horum illi tumultus, horum conjuratio, in viros melioribus addictos literis. His non placet *Moria*, quia non intelligunt, neque *Græcè*, neque *Latinè*. In hujuſmodi non Theologos, ſed theo-

A logiæ hiſtriones, ſi quid fortè dictum ſit acerbius, quid hoc ad magnificentiſſimum bonorum Theologorum ordinem? Nam ſi pietatis ſtudio commoventur iſti, cur *Moria* potiſſimùm ſuccenſent? Quàm impia, quàm ſpurca quàm peſtifera ſcripſit *Pogius*? At hic ut autor *Chriſtianus* paſſim habetur in ſinu, in omnes penè verſus linguas. Quibus probris, quibus maledictis clericos inſectatur *Pontanus*? At hic ut lepidus ac feſtivus legitur. Quantum
B obſcœnitatis eſt in *Juvenale*? At hunc quidam putant concionatoribus etiam utilem eſſe. Quàm maledicè ſcripſit in *Chriſtianos Cornelius Tacitus*, quam inimicè *Suetonius*, quàm impiè derident immortalitatem animarum *Plinius* & *Lucianus*? At hos tamen eruditionis gratiâ legunt omnes, & meritò quidem legunt. Solam *Moriam*, quia ſalibus aliquot luſerit, non in bonos theologos, & eo dignos titulo, ſed in ineruditorum frivolas quæſtiunculas, & ridiculum magiſtri noſtri titulum ferre
C non poſſunt. Ac duo tréſve nebulones, theologico ſchemate perſonati, mihi conantur hanc movere invidiam, quaſi theologorum ordinem læſerim & alienarim. Ego tantum tribuo Theologicis literis, ut eas ſolas ſoleam appellare literas. Ita ſuſpicio venerórque hunc ordinem, ut huic uni nomen dederim, ac voluerim aſcribi. Quanquam pudore prohibeor, quo minùs mihi tam eximium titulum aſſeram, quippe qui non ignorem, quæ dotes & eruditionis, & vitæ, theologico nomini debeantur.
D Neſcio quod homine majus profitetur, qui theologum profitetur. Epiſcoporum ea dignitas eſt, haud mei ſimilium. Nobis ſatis eſt *Socraticum* illud didiciſſe, quod nihil omninò ſcimus, & quâ poſſumus operam noſtram juvandis aliorum ſtudiis conferre. Equidem neſcio ubinam lateant iſti duo tréſve Theologorum dii, quos ſcribis mihi parum eſſe propitios. Ipſe compluribus in locis ſum verſatus ab editâ *Moria*, in tot Academiis vixi, in tot frequentiſſimis urbibus. Nullam unquam Theo-
E logum mihi ſenſi iratum, niſi unum aut alterum ex iſtorum numero, qui omnibus bonis literis ſunt hoſtes. Nec ii tamen unquam verbo mecum expoſtulârunt. Quid in abſentem muſſitent, non admodum obſervo, tot bonorum judicio fretus. Ni vererer, mi *Dorpi*, nè cui videar arrogantiùs, quàm veriùs hæc dicere, quàm multos tibi poſſem recenſere theologos, vitæ ſanctimoniâ celebres, eruditione præcellentes, dignitate præminentes, aliquot ex his etiam Epiſcopos, qui me nunquam magis am-
F plexi ſunt, quàm poſt editam *Moriam*, & quibus ille libellus magis arridet, quàm mihi ipſi. Horum ſingulos titulis ac nominibus ſuis hoc loco referrem, niſi vererer nè tantis etiam viris, *Moriæ* causâ, futuri ſint iniquiores tres iſti theologi, imò unum duntaxat eſſe puto apud vos iſtius autorem tragœdiæ. Nam rem propemodum conjecturis aſſequor. Quem ſi vellem ſuis depingere coloribus, nemo miraretur ejuſmodi viro diſplicuiſſe *Moriam*, imò mihi non placeret, niſi talibus diſpliceret. Quan-
G quam nec mihi placet. At iſto certè nomine minùs diſplicet, quòd talibus ingeniis non placet. Plus apud me ponderis habet ſapientum & eruditorum Theologorum judicium, qui tantum abſunt, ut me ſuggillent mordacitatis, ut moderationem etiam & candorem meum laudibus vehant, qui procax per ſe argumentum, citra procaciam tractarim, & in re jocoſa ſine dente luſerim. Etenim ut ſolis reſpondeam theologis, quos ſolos

audio

audio offendi, quis neſcit quàm multa vulgo quoque dicantur in mores malorum Theologorum? *Moria* nihil attingit iſtiuſmodi. Tantum jocatur in ocioſas illorum diſceptatiunculas, nec has ipſas tamen ſimpliciter improbat, verùm eos damnat, qui in his ſolis Theologicæ rei puppim, ut aiunt, & proram collocant, quíque logomachiis, ut divus apellavit *Paulus*, ejuſmodi ſic occupantur, ut nec Evangelicas, nec Propheticas, nec Apoſtolicas literas vacet legere. Atque utinam, mi *Dorpi*, pauciores eſſent huic obnoxii crimini. Poſſem tibi producere, qui annum egreſſi octogeſimum, tantum ætatis in hujuſmodi tricis perdiderint, nec unquam contextum evangelicum evolverint, id quod à me compertum, ipſi quoque demum confeſſi ſunt. Nè ſub *Moriæ* quidem perſona ſum auſus dicere, quod tamen non rarò multos audio deplorantes, Theologos & ipſos, ſed verè Theologos, hoc eſt viros integros, graves, eruditos, & qui *Christi* doctrinam penitùs ex ipſis imbiberint fontibus. Ii quoties apud eos ſunt, apud quos fas liberas animi voces depromere, deplorant hoc recentius Theologiæ genus mundo invectum, & vetus illud deſiderant. Quid enim eo ſanctius, quid auguſtius, quid æquè reſipiens ac referens illa cœleſtia *Christi* dogmata? At hoc, ut omittam barbari factitiſque ſermonis ſordes, & portenta, ut omittam omnium bonarum literarum inſcitiam, ut imperitiam linguarum, ſic *Aristotele*, ſic humanis inventiunculis, ſic prophanis etiam legibus eſt contaminatum, ut haud ſciam an purum illum ac ſincerum *Christum* ſapiat. Fit enim, ut dum ad humanas traditiones nimium avertit oculos, minus aſſequatur archetypum. Hinc ſæpenumero coguntur Theologi cordatiores aliud apud populum dicere, quàm vel apud ſe ſentiant, vel apud familiares loquantur. Et aliquoties non habeant quod reſpondeant conſultoribus, cum perſpiciunt, aliud docuiſſe *Christum*, aliud humanis traditiunculis imperari. Quæſo, quid commercii *Christo* & *Aristoteli*? quid ſophiſticis captiunculis, cum æternæ ſapientiæ myſteriis? Quorſum tot quæſtionum labyrinthi? Inter quas quàm multæ ſunt ocioſæ, quàm multæ peſtilentes, vel hoc ipſo quòd contentiones & diſſidia pariunt? At ſunt veſtiganda quædam, ſunt & decernenda quædam. Non abnuo: ſed è diverſo permulta ſunt, quæ rectiùs ſit omittere quàm inquirere. Et ſcientiæ pars eſt quædam neſcire, permulta de quibus ſalubrius eſt ambigere, quàm ſtatuere. Poſtremò ſi quid ſtatuendum eſt, id velim reverenter, non arroganter, & ex divinis literis, non è commentitiis hominum ratiunculis ſtatui. Nunc neque quæſtiuncularum ullus eſt finis, in quibus ipſis tamen, quanta familiarium & factionum diſſenſio. Et cotidie decretum ex decreto naſcitur. Breviter eò redacta res, eſt ut negotii ſumma non tam ex *Christi* præſcripto, quàm ex Scholaſticorum definitionibus, & Epiſcoporum qualiumcunque poteſtate dependeat. Quibus rebus ſic involuta ſunt omnia, ut nè ſpes quidem ſit, mundum ad verum illum *Christianiſmum* revocandi. Hæc aliáque permulta perſpiciunt ac deplorant ſanctiſſimi, iidémque doctiſſimi viri, quorum omnium præcipuam cauſam in audax hoc & irreverens recentium Theologorum genus rejiciunt. Q ſi tibi liceret, mi *Dorpi*, tacitis oculis animi mei cogitationes intueri, nimirum intelligeres, quam multa prudens hoc reticeam loco! At horum aut nihil attigit *Moria*, aut certè leviſſimè attigit, nè quem offenderem. Atque eandem cautionem in omnibus ſervare curavi, nè quid obſcœnè ſcriberem, nè quid peſtiferum moribus, nè quid ſeditioſum, aut quod cum ullius ordinis injuria conjunctum videri poſſet. Si quid ibi dictum eſt de Divorum cultu, ſemper reperies aliquid aſcriptum, quod palam teſtetur, nihil aliud taxari, quàm ſuperſtitionem non rectè colentium Divos. Item ſi quid in Principes, ſi quid in Epiſcopos, ſi quid dicitur in monachos, ſemper addimus, quod declaret, illud in ordinis injuriam non eſſe dictum, ſed in corruptos & ſuo indignos ordine, nè quenquam bonum læderem, dum malorum inſector vitia. Ac rurſus, dum hoc ago, ſubtractis omnium nominibus, effeci quod in me fuit, nè vel mali poſſent offendi. Poſtremò, dum ſalibus & jocis, fictáque & ridiculâ perſonâ, tota peragitur fabula, curatum eſt, ut triſtes etiam & moroſi, boni conſulant. Jam illud, non ut mordaciùs dictum notari ſcribis, ſed ut impium. Nam quo, inquis, pacto ferant piæ aures, quod futuræ vitæ felicitatem dementiæ ſpeciem vocas? Obſecro te, optime *Dorpi*, quis tuum candorem docuit ſubdolum hoc calumniandi genus? Sive (quod magis arbitror) quis aſtutus, ad hanc mihi ſtruendam calumniam tuâ abuſus eſt ſimplicitate? Ad hunc modum ſolent iſti calumniatores peſtilentiſſimi, duo verba decerpere, eáque nuda, nonnunquam & immutata nonnihil, prætermiſſis his quæ durum alioqui ſermonem leniunt & explicant. Notat ac docet hanc aſtutiam in ſuis inſtitutionibus *Quintilianus*, ut noſtra quàm commodiſſimè referamus, additis confirmationibus, & ſi quid eſt quod mitiget, quod extenuet, quod alioqui cauſam adjuvet. Contra, quæ ſunt adverſariorum, eâ deſtitutâ his omnibus recitemus, idque verbis, quàm fieri poteſt, odioſiſſimis. Hanc artem iſti non ex *Quintiliani* præceptis, ſed ex ſua malevolentia didicerunt, quâ ſæpenumero fit, ut quæ magnopere placitura fuerint, ſi ſic referantur, ut ſcripta ſunt, aliter recitata vehementer offendant. Relege, quæſo te, locum, ac diligenter inſpice, quibus gradibus, quóque ſermonis progreſſu, huc perventum ſit, ut felicitatem illam dementiæ ſpeciem eſſe dicerem. Ad hæc obſerva, quibus verbis id explicem, videbis illic eſſe, quod verè pias aures etiam delectet, tantum abeſt, ut quicquam ſit quod offendat. In tua recitatione offendiculum eſt, non in meo libello. Etenim cum hoc ageret *Moria*, ut univerſum rerum genus Stultitiæ nomine complecteretur, doceretque totius humanæ felicitatis ſummam à ſtultitia pendere, per omne mortalium genus pervagata eſt, uſque ad Reges ac ſummos Pontifices. Deinde perventum eſt ad ipſos Apoſtolos, atque adeo *Christum*, quibus ſtultitiam quandam tributam reperimus in ſacris literis. Neque verò periculum eſt, nè quis hic imaginetur Apoſtolos aut *Christum* verè ſtultos fuiſſe, ſed quòd in his quoque fuerit infirmum quiddam, & noſtris tributum affectibus, quod ad æternam illam, ac puram ſapientiam parum ſapiens videri poſſit. Verùm hæc ipſa ſtultitia vincit omnem mundi ſapientiam; quemadmodum & Propheta omnem mortalium juſtitiam panni confert fœminæ, menſtruo

menſtruo fluxu contaminatæ. Non quòd bonorum juſtitia polluta ſit, ſed quòd ea quæ apud homines puriſſima ſunt, quodammodo impura ſint, ſi ad illam ineffabilem Dei puritatem conferantur. Et ut ſapientem propoſui ſtultitiam, ita ſanam inſaniam, & cordatam amentiam facio. Quóque mollius eſſet, quod de ſanctorum fruitione ſequebatur, præmitto tres *Platonis* furores, è quibus feliciſſimus ſit amantium, qui nihil aliud ſit quàm extaſis quædam? At piorum extaſis nihil aliud eſt, quàm guſtus quidam futuræ beatitudinis, quâ toti abſorbebimur in Deum, in illo magis quàm in nobis ipſis futuri. At hunc *Plato* furorem vocat, cum quis extra ſe raptus, in eo eſt quod amat, eóque fruitur. Non vides quàm diligenter paulò poſt diſtinxerim ſtultitiæ & inſaniæ genera, nè quis ſimplicium in verbis noſtris labi poſſet? Verùm de re non pugno, inquis, à verbis ipſis abhorrent piorum aures. At cur non offenduntur eædem aures iſtæ, cum *Paulum* audiunt dicentem, *Quod ſtultum eſt Dei?* & *ſtultitiam crucis?* Cur non divum *Thomam* in jus vocant, qui de *Petri* extaſi ſcribit in hunc modum, *Dum piè deſipit, ſermonem incipit de tabernaculis.* Sacrum illum ac felicem raptum deſipientiam vocat. Et tamen iſta canuntur in templis. Cur mihi non olim ſcripſere dicam, quòd in precatione quadam *Chriſtum magum* dixerim & *incantatorem?* Divus *Hieronymus Chriſtum Samaritanum* appellat, cum fuerit *Judæus*. *Paulus* eundem & *peccatum* vocat, quaſi plus dicas quàm *peccatorem*; *Maledictum* vocat. Quàm impium convitium, ſi quis malignè velit interpretari? quàm pia laus, ſi quis, ut *Paulus* ſcripſit, ita accipiat? Ad conſimilem modum, ſi quis *Chriſtum* prædonem appellet, ſi quis adulterum, ſi quis temulentum, ſi quis hæreticum, nónne futurum ſit, ut boni omnes obturent aures? At ſi quis commodis verbis hæc efferat, & ſermonis progreſſu paulatim huc Lectorem veluti manu deducat, quemadmodum triumphans per crucem, prædam ab inferis abductam patri revexerit, quemadmodum *Moyſi* Synagogam, velut uxorem *Uriæ*, ſibi adjunxerit, ut ex ea naſceretur pacificus ille populus, quo pacto charitatis muſto temulentus, ſemetipſum nobis impenderit, quemadmodum novum doctrinæ genus invexerit, ab omnium & ſapientum & inſipientum placitis longè diverſiſſimum; quis quæſo poterit oſtendi, præſertim, cum horum vocabulorum ſingula nonnunquam reperiamus in arcanis literis, in bonum uſurpata ſenſum? Nos in *Chiliadibus*, nam id obiter venit in mentem, Apoſtolos *Silenos* appellavimus, imò *Chriſtum* ipſum *Silenum* quendam diximus. Accedat iniquus interpres, qui hoc tribus verbis odioſiùs explicet, quid intolerabilius? At legat pius & æquus, quæ ſcripſi, probabit allegoriam. Demiror autem nec illud animadverſum ab iſtis, quàm cautim efferam iſta, quámque correctione ſtudeam mitigare. Sic enim propono: *Sed poſteaquam ſemel τὴν λεοντῆν induimus, age doceamus & illud, felicitatem Chriſtianorum, quam tot laboribus expetunt, nihil aliud eſſe quam inſaniæ ſtultitiæque genus quoddam.* Abſit invidia verbis. Rem ipſam potiùs expendite. Audíſne? Primùm quod *Moria* de re tam arcana diſputat, id mitigo Proverbio, quòd jam leonis exuvium induerit. Nec ſimpliciter appello ſtultitiam aut inſaniam, ſed *ſtultitiæ inſaniæque genus,*

A ut piam ſtultitiam, & felicem intelligas inſaniam; juxta diſtinctionem, quam mox ſubjicio. Nec hoc contentus, addo *quoddam*, ut appareat figuram ſubeſſe, non ſimplicem eſſe ſermonem. Nec his contentus, offenſam deprecor, quam verborum ſonus poſſit gignere, & admoneo, ut magis obſervent quid dicatur, quàm quibus dicatur verbis; atque hæc quidem in ipſa ſtatim propoſitione. Jam verò in ipſa rei tractatione,
B quid eſt omninò quod non piè, quod non circumſpectè ſit dictum, ac reverentiùs etiam quàm ut conveniat *Moriæ*? Sed ibi malui pauliſper obliviſci decori, quàm non ſatisfacere dignitati rei; malui rhetoricen offendere, quàm lædere pietatem. Ac poſtremò, peractâ probatione, nè quem moveret, quod de re tam ſacra Stultitiam, hoc eſt, jocoſam perſonam, fecerim loquentem, & hanc deprecor culpam hiſce verbis: *Verùm ego jamdudum oblita mei, ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶ. Quan-*
C *quam ſi quid petulantiùs aut loquaciùs à me dictum videbitur, cogitate & ſtultitiam & mulierem dixiſſe.* Vides ut nuſquam ceſſarim omnem offendiculi anſam præcidere. Verùm iſta non perpendunt, quorum aures, præter propoſitiones, concluſiones & corollaria nihil admittunt. Quid quod præfatione præmunierim libellum, quâ conor omnem præcludere calumniam? Neque quicquam addubito, quin ea candidis omnibus faciat ſatis. Quid autem facias iſtis, qui vel ob in-
D genii pertinaciam ſibi ſatisfieri nolint, vel ſtupidiores ſint, quam ut ſatisfactionem intelligant? Nam quemadmodum *Simonides* dixit, *Theſſalos* hebetiores eſſe, quàm ut poſſint à ſe decipi; ita quoſdam videas ſtupidiores, quàm ut placari queant. Ad hæc, non mirum eſt invenire quod calumnietur, qui nihil aliud quærit, niſi quod calumnietur. Quòd ſi quis eodem animo legat divi *Hieronymi* libros, centum locos offendet quæ calumniæ pateant, nec deerit in omnium *Chriſtianiſſi-*
E *mo* doctore, quod ab iſtis hæreticum poſſit appellari. Nè quid interim dicam de *Cypriano*, de *Lactantio*, déque cæteris conſimilibus. Denique, quis unquam audivit ludicrum argumentum in Theologorum vocari cognitionem? Quod ſi placet, cur non eâdem operâ, quicquid à Poetis hodie ſcribitur, aut luditur, ad hanc excutiunt legem? Quot illic reperient obſcœna, quot veterem paganiſmum olentia? Verùm hæc, quoniam inter ſeria non habentur, nemo Theolo-
F gorum exiſtimat ad ſe pertinere. Neque tamen poſtulem iſtorum exemplum mihi patrocinari. Ego nec joco ſcriptum à me velim, quod ullo pacto *Chriſtianorum* officiat pietati. Modò detur, qui quod ſcriptum eſt intelligat, modò detur æquus & integer, quique cognoſcere ſtudeat, non affectet calumniari. At ſi quis iſtorum habeat rationem, qui primùm nullo ſunt ingenio præditi, minore judicio, deinde nihil omninò bonarum literarum attigerunt, ſordidâ tantum iſtâ,
G perturbatâque doctrinâ infecti potiùs quàm eruditi; denique, infenſi omnibus qui ſciunt, quod ipſi neſciant, nec aliud ſecum adferentes propoſitum, quàm calumniandi, quicquid illud ſit, quod fortè utcunque intellexerint, is nimirum nihil omnino ſcripturus eſt, ſi vacare velit calumnia. Quid quod iſtorum nonnullos gloriæ ſtudium, ad calumniandum adducit? Nihil enim glorioſius inſcitiâ, cum ſcientiæ perſuaſione conjuncta.

Qqqq

conjunctâ. Proinde, cùm vehementer ſitiant fa- A
mam, nec eam poſſint bonis rationibus aſſequi, ma-
lunt *Epheſium* illum juvenem imitati, qui incenſo
fano totius orbis celeberrimo nobilitatus eſt,
quàm inglorii vivere. Et quum ipſi nihil le-
ctu dignum poſſint edere, toti ſunt in hoc, ut
celebrium virorum lucubrationes carpant. De
aliis loquor, non de me, qui nihil omninò ſum.
Ac *Moriæ* libellum ipſe nè pili quidem facio,
nè quis putet hâc re commoveri nos. Quid au- B
tem mirum, ſi tales, quales modò diximus, pro-
poſitiones aliquot eligant, ex magno decerptas
opere, quarum alias faciant ſcandaloſas, alias
irreverentiales, alias malè ſonantes, alias im-
pias & hæreſim ſapientes, non quòd hæc mala
reperiant illic, ſed quòd ipſi ſecum adferant?
Quantò placabilius erat, & *Chriſtiano* candore
dignius, eruditorum hominum induſtriam favo-
re alere? &, ſi quid fortè fortunâ fuerit elapſum
incogitantiùs, aut connivere, aut comiter inter- C
pretari, quàm inimicè quærere quod reprehen-
das, & ſycophantam agere, non Theologum?
Quantò feliciùs mutuâ collatione vel docere,
vel diſcere, &, ut *Hieronymianis* utar verbis, in
ſcripturarum campo ſine noſtro dolore ludere?
At in iſtis mirum quàm nihil ſit medium. Quoſ-
dam autores ſic legunt, ut quantumvis manife-
ſtum inciderit erratum, vel ſtivolo prætextu
defendant; in quoſdam adeo ſunt iniqui, ut ni-
hil tam circumſpectè dici poſſit, quod non ali- D
quâ ratione calumnientur. Quantò præſtiterat,
dum hæc agunt, dum viciſſim & lacerant, &
lacerantur, ſimul & ſuum, perdentes ocium &
alienum, *Græcas*, aut *Hebraicas*, aut certè *Latinas*
literas diſcere? Quarum cognitio tantum adfert
momenti ad divinarum ſcientiam literarum, ut
mihi ſanè videatur vehementer impudens, ea-
rum rudem, Theologi nomen ſibi vendicare.
Proinde, *Martine* optime, pro mea in te be-
nevolentia, non te deſinam adhortari, quod E
antehac ſæpiùs feci, ut ſtudiis tuis, ſaltem *Græ-
carum* literarum cognitionem adjungas. Rara
quædam eſt ingenii tui felicitas. Stilus ſolidus,
& nervoſus, ac fluens & exuberans, animum ar-
guit non ſanum modò, verumetiam fœcun-
dum. Suppetit ætas, non tantùm integra, ſed
virens adhuc & florida. Et vulgatum iſtum ſtu-
diorum curſum, jam feliciter abſolviſti. Crede
mihi, ſi iſtis tam præclaris initiis, *Græcanicæ* li-
teraturæ colophonem addideris, auſim tum F
mihi tum aliis omnibus, magnum quiddam de te
polliceri, & quod antehac nemo recentium
Theologorum præſtiterit. Quòd ſi in hac es
opinione, ut amore veræ pietatis, putes omnem
humanam eruditionem eſſe contemnendam, &
arbitraris ad hanc ſapientiam majore compen-
dio perveniri, transfiguratione quâdam in *Chri-
ſtum*, cæteráque omnia, quæ digna cognitu
ſint, pleniùs in fidei lumine perſpici, quàm in
hominum libris, facilè tuæ ſubſcripſero ſenten- G
tiæ. Quòd ſi, ut nunc habet humanarum re-
rum ſtatus, veram Theologicæ rei cognitionem
tibi promittis, abſque linguarum peritiâ, præ-
ſertim ejus in qua pleræque ſunt traditæ divinæ
literæ, totâ nimirum erras viâ. Atque utinam
hanc rem perſuadere tibi tam poſſim, quàm cu-
pio, nam cupio non minùs quàm & te diligo, &
tuis ſtudiis faveo, porrò, tam diligo effuſiſſimè,

tum faveo impenſiſſimè. Quod ſi tibi non poſſum
approbare, ſaltem illud amici precibus dones
velim, ut periculum facias. Nihil recuſabo ſuppli-
cii, niſi fateberis amicum ac fidum fuiſſe conſili-
um. Si quid meretur hic meus in te amor, ſi
quid valet patria communis, ſi quid tribuis hu-
ic, non auſim dicere, doctrinæ, ſed certè labo-
rioſæ in bonis literis exercitationi; ſi quid tri-
buis ætati (nam quantum ad annos attinet, ego
tibi pater eſſe poſſem) ſine me hoc vel gratiâ,
vel autoritate, ſi minùs argumentis, abs te im-
petrare. Ita demum mihi videbor eloquens,
quod tu mihi ſoles tribuere, ſi hanc rem perſua-
ſero. Quod ſi aſſequor, futurum eſt, ut uterque
gaudeamus, ego dediſſe conſilium, tu paruiſſe.
Et qui nunc es omnium chariſſimus, hoc nomine
non paulò futurus es charior, quòd te tibi reddi-
derim chariorem. Sin minùs, vereor, nè natu jam
grandior, ac rerum uſu doctus, & meum pro-
baturus ſis conſilium, & tuam damnaturus ſen-
tentiam: quódque ferè ſolet uſu venire, tum
intelligas errorem tuum, cum ſerum erit mederi.
Poſſem tibi permultos enumerare nominatim,
qui cani jam cœperint in his literis repuераſcere,
quòd tandem animadvertiſſent, ſine his mancum
ac cæcum eſſe literarum ſtudium. Verùm hac de re
nimis jam multa. Ut ad tuam redeam epiſtolam.
Quoniam exiſtimas hâc unâ ratione leniri poſſe
Theologorum invidiam, & veterem inſtaurari
favorem, ſi quaſi παλινῳδίαν, *Sophiæ* laudem oppo-
nam *Moriæ Encomio*: vehementer hortaris &
obſecras ut ita faciam. Ego, mi *Dorpi*, qui ne-
minem contemno, niſi meipſum, quique cupiam,
ſi liceat, univerſos mortales habere placatos, nec
hoc laboris gravarer ſuſcipere, niſi proſpicerem
futurum, ut ſi quid apud pauculos iniquos & in-
doctos ortum eſt invidiæ, non ſolùm non extin-
guatur, verumetiam magis exacerbetur. Proin-
de, ſatius eſſe duco, μὴ κινεῖν τὸ εὖ κείμενον κακὸν, καὶ
ταύτης χαμαιρίνας μὴ ἅπτεσθαι. Rectiùs, ni fallor,
tempore langueſcet hæc excetra. Nunc ad alte-
ram epiſtolæ tuæ partem venio. Operam meam
in *Hieronymo* reſtituendo magnopere comprobas,
& ad conſimiles hortaris labores. Hortaris tu qui-
dem jam currentem, quanquam non tam hor-
tatoribus opus eſt ad hanc rem, quàm adjuto-
ribus, tantum eſt in negotio difficultatis. Verùm
nolim poſthac mihi quicquam credas, niſi hîc ve-
racem deprehenderis. Illi quos tantopere offen-
dit *Moria*, nec *Hieronymi* probabunt editionem.
Nec iſti multò ſunt æquiores *Baſilio*, *Chryſoſtomo*,
Nazianzeno, quàm nobis, niſi quòd in nos licenti-
ùs debacchantur. Quanquam aliquoties irritatio-
res, nec illis indigna luminibus verentur effutire.
Bonas literas metuunt, & ſuæ timent tyrannidi.
Atque ut intelligas me non temere hoc divinare,
cum opus eſſet inſtitutum, & fama jam percrebu-
iſſet, accurrere quidam graves, ut habentur, viri;
& inſignes, ut ſibi videntur, Theologi: per omnia
ſacra typographum obteſtantes, nè quid *Græci-
tatis* aut *Hebraiſmi* pateretur admiſceri: Ingens
in eis literis eſſe periculum, nec quicquam eſſe fru-
ctûs, ad ſolam curioſitatem eſſe paratas. Et ante
hoc tempus cum apud *Britannos* agerem, fortè for-
tunâ incidit mihi compotatio cum *Franciſcano*
quodam, primi nominis *Scotiſta*, qui plebis judicio
multum ſapere, ſuo nihil neſcire videtur. Huic
cum expoſuiſſem quid in *Hieronymo* conarer,
vehementer

vehementer admiratus eſt, eſſe quicquam in hujus libris, quod à Theologis non intelligeretur: homo uſque adeo indoctus, ut demirer, ſi tres verſus in omnibus *Hieronymi* lucubrationibus rectè intelligat. Addebat homo ſuavis, ſi quid in *Hieronymi* præfationibus addubitarem, *Britonem* omnia luculenter expoſuiſſe. Quæſo, mi *Dorpi*, quid iſtis facias Theologis, aut quid preceris, niſi fortè fidelem medicum, qui cerebro medeatur? Et tamen hujus farinæ ſunt aliquoties, qui in Theologorum conſeſſu fortiſſimè vociferantur: hi de *Chriſtianiſſimo* pronunciant. Timent & horrent, ceu rem periculoſam ac peſtilentem, quam divus *Hieronymus*, quam *Origenes* etiam ſenex magnis ſudoribus ſibi paravit, quo verè Theologus eſſet. At *Auguſtinus* jam Epiſcopus, jam ſenex, in Confeſſionum libris deplorat, quòd juvenis ab eis literis abhorruiſſet, quæ ſibi in exponendis ſacris literis magno uſui eſſe potuiſſent. Si periculum eſt, non metuam hoc diſcriminis, quod viri tam ſapientes affectârunt. Si curioſitas, nolim eſſe ſanctior *Hieronymo*, de quo quàm bene mereantur iſti, qui quod ille fecit, curioſitatem vocant, viderint ipſi. Extat pervetuſtum Pontificii Senatûs decretum, de conſtituendis doctoribus, qui linguas aliquot publicè traderent, cum de Sophiſtica, de *Ariſtotelis* philoſophia perdiſcenda, nuſquam unquam quicquam ſit cautum: niſi quòd iſta in Decretis vocantur in dubium, utrum fas ſit ea diſcere, nécne. Atque horum ſtudium à multis ac magnis autoribus improbatur. Cur quod Pontificum autoritas juſſit, negligimus: de quo dubitatum eſt, imò quod improbatum, id ſolum amplectimur? Quanquam idem iſtis evenit in *Ariſtotele*, quod in divinis literis. Adeſt ubique *Nemeſis* illa, contempti ſermonis ultrix: paſſim & hic hallucinantur, ſomniant, cæcutiunt, impingunt, meráque portenta proferunt. His egregiis Theologis debemus, quòd ex tam multis ſcriptoribus, quos in catalogo recenſet *Hieronymus*, tam pauci ſuperſint, quia ſcribebant, quod magiſtri noſtri non intelligerent. His debemus, quòd divum *Hieronymum* ſic habemus depravatum ac mutilum, ut aliis plus propè negotii ſit in reſtituendo, quàm ipſi fuerit in ſcribendo. Jam verò quod tertio loco ſcribis de *Novo Teſtamento*: Sanè demiror, quid tibi acciderit, aut quónam interim perſpicaciſſimos ingenii tui oculos averteris. Nolis quicquam à me mutari, niſi ſi quid fortè ſit apud *Græcos* ſignificantius: & negas in hac, quâ vulgò utimur editione, quicquam eſſe vitii. Nefas eſſe putas, rem tot ſæculorum conſenſu, tot ſynodis approbatam, ullo pacto convellere. Obſecro te, ſi vera ſcribis, eruditiſſime *Dorpi*, cur frequenter aliter citat *Hieronymus*, aliter *Auguſtinus*, aliter *Ambroſius*, quàm nos legimus? Cur *Hieronymus* multa reprehendit, & corrigit nominatim, quæ tamen in hac habentur editione? Quid facies cum tam multa conſentiunt, boc eſt, cum ſecus habent *Græcorum* codices, cum ad borum exemplar citat *Hieronymus*, cum idem habent vetuſtiſſima *Latinorum* exemplaria, cum ipſe ſenſus multò rectiùs quadrat? Num his omnibus contemptis, tuum ſequeris codicem, fortaſſis à ſcriba depravatum? Neque verò quiſquam aſſeverat in divinis literis ullum eſſe mendacium. Quandoquidem & hoc adductum eſt abs te, neque totum hoc, de quo cum *Hieronymo* digladiatur *Augu-*

A *ſtinus*, quicquam ad rem pertinet. At illud ipſa res clamitat, & vel cæco, quod aiunt, poteſt eſſe perſpicuum, ſæpe vel ob imperitiam interpretis, vel ob oſcitantiam, *Græca* malè reddita eſſe, ſæpe germanam ac veram lectionem ab indoctis librariis fuiſſe depravatam, id quod quotidie videmus accidere, aliquoties mutatam à ſemidoctis, parum attentis. Uter magis favet mendacio, qui hæc corrigit ac reſtituit, an qui citiùs
B ferat addi mendam, quàm tolli? Quandoquidem ea depravatorum natura eſt, út menda mendam gignat. Et ſunt ferè ejuſmodi, quæ mutamus, ut ad Emphaſim pertineant magis, quam ad ſenſum ipſum, quanquam ſæpenumero magna ſenſûs pars eſt Emphaſis. Verum non ratò totâ aberratum eſt viâ. Quod quoties accidit, quæſo te, quò confugit *Auguſtinus*, quò *Ambroſius*, quò *Hilarius*, quò *Hieronymus*, niſi ad *Græcorum* fontes? Id cum ſit eccleſiaſticis quoque decretis
C comprobatum, tamen tergiverſaris, & ſtudes refellere, vel potiùs elabi diſtinctiunculâ. Scribis eo ſæculo *Græcorum* codices emendatiores fuiſſe *Latinis*: nunc contra eſſe, nec fidendum illorum libris, qui deſciverint ab eccleſia *Romana*. Vix adducor, ut credam te hoc ex animo ſcribere. Quid ais? non legimus eorum libros, qui deſciverunt à fide *Chriſtianâ*? Cur igitur *Ariſtoteli* tantum autoritatis tribuunt Etbnico, cui nibil unquam fuerit cum fide commercii? Tota
D *Judeorum* gens à *Chriſto* deſcivit, nihil igitur ponderis habebunt apud nos *Pſalmi* & *Prophetæ*, illorum ſermone ſcripti? Jam mihi recenſe capita omnia, in quibus *Græci* à *Latinis* diſſentiunt orthodoxis: nihil reperies, quod ex *Novi Teſtamenti* verbis natum ſit, aut quod huc pertineat. Tantum de vocabulo *hypoſtaſeos*, de proceſſione ſancti Spiritûs, de conſecrandi ceremoniis, de paupertate ſacerdotum, de poteſtate *Romani* Pontificis, controverſia eſt. At nihil horum ex fal-
E ſatis approbant exemplaribus. At quid dices, ubi videris ſic interpretatum *Origenem*, ſic *Chryſoſtomum*, ſic *Baſilium*, ſic *Hieronymum*? Num eo quoque ſæculo falſaverat aliquis *Græcorum* codices? Aut quis unquam deprehendit *Græcorum* codices, vel uno in loco falſatos fuiſſe? Poſtremò, cur falſare velint, cum hinc non tueantur ſua dogmata? Adde huc quòd ſemper in omni doctrinæ genere, *Græcorum* codices emendatiores fuiſſe, quàm noſtros fatetur & *M.*
F *Tullius*, quanquam alioqui *Græcis* iniquior. Nam diſtinctio literarum, apices, & ipſa ſcripturæ difficultas, in cauſa eſt, quo minus facilè queant vitiari: aut ſi quid fuerit vitiatum, faciliùs poſſit reſtitui. Porrò, quod ſcribis, ab hac editione non eſſe recedendum, tot videlicet conſiliis approbata; more vulgarium Theologorum facis: qui quicquid ullo modo in publicum uſum irrepſit, eccleſiaſticæ tribuere ſolent autoritati. At mihi vel unum profer ſynodum, in qua ſit hæc
G editio comprobata. Nam qui comprobavit, quæ cujus ſit, nemo novit? Nam *Hieronymi* non eſſe, vel ipſe teſtantur *Hieronymi* præfationes. Sed eſto comprobârit ſynodus aliqua: num ita comprobavit, ut nihil omninò liceat ex *Græcorum* fontibus emendare? Num mendas etiam omnes comprobavit, quæ variis modis potuerint irrepere? Num hujuſmodi verbis conceptum fuit decretum à patribus? Hæc editio cujus ſit auto-

A ris neſcimus, ſed tamen eam approbamus : nec obſtare volumus, ſi quid ſecus habent *Græci* codices, quantumvis emendati : ſi quid ſecus legit *Chryſoſtomus*, aut *Baſilius*, aut *Athanaſius*, aut *Hieronymus*, etiam ſi illud magis quadraverit ad ſenſum evangelicum : & tamen hos ipſos autores in cæteris magnopere comprobamus. Quin etiam quicquid in poſterum, quocunque modo, vel à ſemi-doctis & audaculis, vel ab imperitis, B ebriis, oſcitantibus librariis fuerit viciatum, depravatum, additum, omiſſum, eádem probamus autoritate : neque cuiquam volumus licere, mutare ſcripturam, ſemel inductam. Ridiculum decretum inquis. At hujuſmodi neceſſe eſt fuiſſe, ſi nos autoritate ſynodi deterres ab hac induſtria. Poſtremò, quid dicturi ſumus, ubi viderimus nec hujus editionis exemplaria conſentire? Num & hanc pugnantiam approbavit ſynodus, præſcia videlicet, quid quiſque mutaturus eſſet? C Atque utinam, mi *Dorpi*, tantum eſſet ocii *Romanis* Pontificibus, ut hiſce de rebus ſalutares ederent conſtitutiones, quibus caveretur, de reſtituendis bonorum autorum monumentis, de parandis & reponendis emendatis exemplaribus. Verùm in eo conſilio ſedere nolim iſtos falſiſſimo nomine Theologos, qui huc tantum ſpectant, ut quod ipſi didicerunt, id ſolùm habeatur in precio. Quid autem iſti didicerunt, quod non ſit ineptiſſimum, & idem confuſiſſimum? Qui- D bus ſi contingat tyrannis, futurum eſt, ut antiquatis optimis autoribus, inſulſiſſimas iſtorum nænias pro oraculis habere cogatur mundus. Quæ uſque adeo nihil habent bonæ eruditionis, ut ego ſanè malim vel mediocris eſſe cerdo, quàm iſtius generis optimus, ſi nihil melioris acceſſerit doctrinæ. Iſti ſunt, qui nolint quicquam reſtitui, nè quid ignoràſſe videantur. Hi nobis fictam ſynodorum autoritatem objiciunt : hi magnum *Chriſtianæ* fidei diſcrimen exaggerant : hi pericu- E lum eccleſiæ, quam iſti ſcilicet humeris ſuppoſitis fulciunt, rectiùs plauſtrum fulturi : & hujuſmodi fumos ſpargunt, apud vulgus indoctum ac ſuperſtitioſum : apud quod cum pro Theologis habeantur, nolint ullam opinionis ſuæ jacturam facere. Verentur nè, cum perperam divinas citant literas, id quod ſæpenumero faciunt, *Græca* aut *Hebraica* veritatis autoritas in os jaciatur, & mox appareat eſſe ſomnium, quod velut oraculum adducebatur. Divus *Auguſtinus*, vir tan- F tus, ad hæc Epiſcopus, non gravatur vel ab anniculo puero diſcere. Iſti tales malunt omnia surſum ac deorſum miſcere, quàm committere, ut quicquam videantur ignorare, quod ad abſolutam pertineat eruditionem. Quanquam nihil hic video, quod magnopere pertineat ad fidei *Chriſtianæ* ſynceritatem. Quod ſi maximè pertineret, hoc certè magis eſſet elaborandum. Neque verò periculum eſt, nè protinus omnes deſciſcant à *Chriſto*, ſi fors auditum fuerit, reper- G tum eſſe in ſacris libris, quod vel ſcriba depravàrit indoctus aut dormitans, vel interpres neſcio quis parum aptè verterit. Aliis ex rebus hoc periculum eſt, quas hoc loco prudens ſubticeo. Quantò *Chriſtianius* fuerit, ſemotis contentionibus, quod quiſque poſſit, in communem uſum libenter conferre, idque candidè amplecti, ſimúlque & citra faſtum diſcere quod neſcias, & citra invidiam docere quod ſcias. Quòd ſi qui

A ſunt illiteratiores, quàm ut quicquam rectè docere poſſint; elatiores, quàm ut quicquam diſcere velint : hos, quoniam pauculi ſunt, valere ſinamus, & bonarum, aut certè bonæ ſpei mentium potiùs habeamus rationem. Oſtendi quondam meas annotationes rudes adhuc, & adhuc à follibus, quod aiunt, callentes, viris integerrimis, ſummis Theologis, doctiſſimis Epiſcopis. Hi fatebantur ex illis qualibuſcunque rudimentis, ſibi B plurimùm lucis affulſiſſe, ad divinarum literarum cognitionem. Porro, quod admones, ſciebam, *Laurentium Vallam* ante nos hoc laboris occupàſſe, quippe cujus annotationes primus curàrim evulgandas, & *Jacobi Fabri* in *Paulinas* epiſtolas commentarios videram. Atque utinam ab his ſic eſſet elaboratum, ut noſtrâ induſtriâ nihil foret opus. Equidem *Vallam* plurimâ laude dignum arbitror, hominem rhetoricum magis quàm theologum, qui hâc diligentiâ ſit uſus in ſacris literis, C ut *Græca* cum *Latinis* contulerit, cum non pauci ſunt Theologi, qui nunquam univerſum Teſtamentum ordine perlegerint. Quanquam ob hoc aliquot locis diſſentio, præſertim in his, quæ ad rem Theologicam pertinent. Porrò, *Jacobus Faber*, commentarios illos jam tum habebat in manibus cum nos hoc operis moliremur : ac parum commodè evenit, ut nec in familiariſſimis colloquiis alterutri noſtrum in mentem venerit, de ſuo meminiſſe inſtituto. Nec ante cognovi, quid agitàſſet D ille, priuſquam opus formulis excuſum prodiſſet. Et hujus conatum vehementer approbo. Quanquã ab hoc quoq; locis aliquot diſſentimus inviti, cum tali amico libenter ὁμόψηφοι futuri per omnia, niſi veri magis quàm amici eſſet habenda ratio, præſertim in ſacris literis. Sed mihi nondum ſatis liquet, cur hos duos objicias. Num ut à re velut occupatâ deterreas? At apparebit me poſt tantos etiam viros, non ſine cauſa laborem hunc ſuſcepiſſe. An hoc ſignificas, nec iſtorum induſtriam pro- E bari Theologis? Equidem quid *Laurentio* ad veterem illam invidiam acceſſerit, non video. *Fabrum* audio probari ab omnibus. Quid, quod nec omninò ſimile negotium molimur? *Laurentius* tantùm annotavit locos aliquot, ídque ut apparet, in tranſcurſu, levíque quod dici ſolet, brachio. *Faber* in *Paulinas* duntaxat Epiſtolas edidit commentarios, eáſque ſuo more vertit. Tum ſi quid diſcrepabat, obiter annotavit. Nos univerſum *Teſtamentum Novum*, ad *Græcorum* exemplaria vertimus, F additis è regione *Græcis*, quo cuivis promptum ſit conferre. Adjecimus ſeparatim Annotationes, in quibus partim argumentis, partim veterum autoritate Theologorum docemus, non temerè mutatum quod emendavimus, nè vel fide careat noſtra correctio, vel facilè depravari poſſit quod emendatum eſt. Atque utinam præſtare potuiſſemus, quod ſedulò ſumus conati. Nam quantum ad eccleſiæ negotium attinet, nihil verebor has meas vigiliolas, cuivis Epiſcopo, cuivis Cardinali, G cuivis etiam *Romano*, etiam Pontifici dicare, modò talis ſit, qualem habemus. Poſtremò, non dubito futurum, quin tu quoque ſis edito libro gratulaturus, qui nunc ab edendo dehortaris, modò vel paululum eas deguſtaris literas, ſine quibus hiſce de rebus rectè judicari non poſſit. Vide, mi *Dorpi*, ut eodem officio geminam inieris gratiam : nimirum alteram apud Theologos iſtos, quorum nomine diligentiſſimè functus ſis tuâ legatione

tione; alteram apud me, cui tam amicâ admonitione reſtatiorem feceris amorem tuum. Tu viciſſim boni conſules noſtram æquè liberam ſatisfactionem: & ſi ſapis, noſtro conſilio potiùs accedes, qui tuam unius rem ago, quam iſtorum, qui tuum ingenium eximiis rebus natum, non ob aliud ſtudent in ſuam trahere factionem, quàm quo tanti ducis acceſſione ſuas communiant copias. Sequantur illi meliora ſi poſſint; ſin minus, tu tamen quod eſt optimum ſequere. Quòd ſi non potes illos reddere meliores, id quod velim te adniti, ſaltem illud cave, nè te reddant deteriorem. Porrò, fac, ut quâ fide cauſam iſtorum apud me egiſti, eâdem meam agas apud iſtos. Placabis homines, quoad fieri poteſt: & perſuadebis me, quod facio, non in eorum facere contumeliam, qui haſce literas neſciunt, ſed in publicam omnium utilitatem, quæ nemini non patebit, ſi velit uti: neminem urgebit, ſi malit carere. Tum eo eſſe animo, ut ſi quis exoriatur, qui rectiora docere poſſit, aut velit, me primum fore, qui noſtra reſcindam & abrogem, & illius ſubſcribam ſententiæ. *Joanni Paludano* multam ex me ſalutem dicito, cum quo fac ut hanc de *Moria* litem partiaris, propter commentarios illi dicatos à *Liſtrio* noſtro. Doctiſſimo *Nevio*, humaniſſimo D. *Nicolao de Beveris*, Præpoſito divi *Petri* fac me diligenter commendes. *Menardum* Abbatem, quem tam magnificis ornas præconiis, nec dubito, quin quâ es fide, veriſſimis, vel tuâ cauſâ diligo, venerórque, neque negligam in literis meis, ſimulàtque inciderit commoditas, ejus honorificam facere mentionem. Bene vale, mortalium chariſſime *Dorpi*. *Antuerpiæ*, Anno milleſimo quingenteſimo decimo quinto.

R. D. Chriſtophoro Epiſcopo Baſilienſi, Eraſmus Roterodamus S. D.

Epiſt. 43. VIx oratione conſequi queam, reverende Præſul, quàm malè habeant animum meum hi tumultus, nuper per neſcio quos excitati in hac urbe, quam ego ſanè tranquillam ac pacatam huc adveniens reperi. Olim multum turbarum invexit aper ille *Calydonius*. At hoc tumultûs nobis invexit, ut audio, porcellus domeſticus. Res per ſe non eſt capitalis, fateor, ſed animus ille contumax videtur ad quodvis facinus eſſe paratus, ſi modò res ſic habet, quemadmodum ad me ſermone multorum eſt delata. Legimus apud *Græcos*, magiſtratus ſupplicium de puero quodam ſumpſiſſe, cui ludus erat, avium oculos, ubicunque nanciſci poſſet, configere, quòd ex gratuita peccandi libidine conjectarent eum fore civem perniciosum & ſanguinarium. Legimus & alteri cuidam gravem mulctam dictam, quòd à magiſtratu rogatus ex more, num haberet uxorem ex animi ſui ſententia, ludens reſpondit: *Habeo ſanè, ſed non ex animi tui ſententia*. Id ſi in convivio ſodalis reſpondiſſet ſodali, jocus erat lepidus; verùm non in loco dictus, animum levem & publicæ poteſtatis negligentem præ ſe ferebat. Proinde pœnam meruit, non dictum ipſum, ſed dicti circumſtantia: Res quædam impotens eſt conſuetudo longo uſu confirmata, quæ tametſi fuerit abſurda, tamen poſtea quàm ſemel occupavit, ægrè poteſt abſque rerum humanarum tumultu con-

A velli: nec aliter ferè poteſt abrogari, quàm irrepſit. Nunc jejunium & delectus ciborum ejuſmodi ſunt, ut ſi quis rectè utatur, adminicula ſint ad veram pietatem. Primùm ſobrietas ac moderatio cibi reddit animum expeditiorem ac liberiorem ad vacandum iis, quæ propiùs faciunt ad veram pietatem. Deinde, ſicut in peccando corpus miniſter & inſtigator fuit ſceleris, & ſocius impiæ voluptatis: ita par eſt, ut in pœnitentia conſors

B ſit doloris & cruciatûs, animæque reſipiſcenti ſubſerviat. Valet igitur jejunium ac ciborum delectus, ad duas quaſdam res: Primùm ad domandam corporis laſciviam, nè ferociat adverſus Spiritum. Quemadmodum enim equis ferocientibus, ac minùs jam obtemperantibus ſeſſori, pabulum ſubducitur, próque avena datur fœnum: ita carni ob ſucci, ac ſpirituum abundantiam rebellanti ſpiritui, rectè ſubducitur alimonia, & ejuſmodi ciborum genus ſuppeditatur, unde quàm

C minimè recalcitret animo ſeſſori ſuo. Nam quemadmodum cibus ſubtractus minuit corporis luxuriem; ita ſunt eſcæ quædam, quæ ſic alunt corpus, ut vivat, non ut laſciviat. Deinde conducit ad placandam iram divinam noſtris ſceleribus provocatam: nimirum quum videt nos de nobis ipſis pœnam ſumere, ille remittit vindictam ſuam. Nulla verò pœna propiùs ad unumquemque pertinet, quàm quum & animus affligitur odio commiſſi, & corpus abſtinentiâ rerum ſuavium cruciatur. Atque

D hanc viam placandi numinis, compluribus in locis nobis oſtendit ſcriptura veteris inſtrumenti. Et *Chriſtus* ipſe nos docuit, eſſe quoddam dæmoniorum genus, quod non ejicitur, niſi per jejunium ac deprecationem. Quanquam autem illud & à Prophetis erat prædictum, fore ut neomeniæ, ſabbata, jejunia, ciborum delectus, cæteræque legis umbræ ad emicantem Evangelii lucem evaneſcerent, tamen recens illa, ac tota ſpirans novum Evangelici ſpiritûs muſtum *Chriſti* eccleſia,

E poſt ſublatum in cœlos ſponſum, nihil prius amplexa eſt, quàm jejunium ac deprecationem. Ac tum quidem omnes & quotidie jejunabant quum nullo præcepto ad jejunium adigerentur. Et plerique *Chriſtianorum*, non ſolùm à carnibus, verùm etiam ab omnium animantium eſu temperantes, leguminibus, oleribúſque victitabant, quum per *Chriſtum* & Apoſtolos liberum eſſet cuique quibus vellet veſci. Poſtremò, receptam jam & tacitis orbis ſuffragiis comprobatam con-

F ſuetudinem, primùm aliorum Epiſcoporum, mox & *Romani* Pontificis autoritas confirmavit, quod jam, ut opinor, reſrigeſcente populi charitate, plerique quæ carnis erant amplecterentur. Acceſſit igitur autoritas Epiſcoporum, velut calcar extimulandis animis imbecillium, jam ad deteriora prolabentibus. Acceſſit conſtitutio, quæ licentiam ceu cancellis quibuſdam coërceret, nè latiùs in omne flagitium effunderet ſeſe. Jejunium igitur ac ciborum delectus non poſſunt in totum hoc

G nomine damnari, quòd nihil omninò conducant ad pietatem, ſi quemadmodum oportet adhibeantur. Ad hæc, magna quædam res eſt ordo, ſine quo non conſtat inter mortales concordia. Hanc aut æqualitas alit, aut ſuus cuique datus locus, ſua cuique data functio. Velut in corpore, inter manus, oculos, pedes, aures, æqualitas eſt. Inter oculos, ventrem, ac pedes, non æqualitas ſed ordo concordiam alit: quâ ſublatâ, quæſo quid bonæ rei relinquitur.

linquitur inter *Chriſtianos*, hoc eſt, quemadmo-
dum *Paulus* Apoſtolus docet, ejuſdem corpo-
ris membra? Non mediocrem igitur peſtem
invexit Reipublicæ quiſquis turbavit ordinem,
præſertim ſi id fiat non per occaſionem aut ne-
ceſſitatem, ſed temerariâ contumaciâ, etiam in
his rebus, quæ neglectæ ſuâpte naturâ nihil ha-
bent mali. Quemadmodum uſus eccleſiaſticus
habet, nè in Quadrageſima canatur Alleluia.
Atqui laudare Deum quocunque tempore, qua-
cunque linguâ pium eſt, & pro his vocibus eccle-
ſia ſubſtituit alias idem fermè pollentes. Et ta-
men ſi quis contemptor publicæ conſuetudinis
parochus, ſuo in templo decantet Alleluia, cæ-
teróſque non canentes irrideat, nónne rem fu-
ſtuario dignam omnium judicio committere vi-
debitur? Aut in his poſtremis Quadrageſimæ
diebus, ſi quis parochus non per errorem, ſed da-
tâ operâ juberet in ſuo templo ſonare nolas ære-
as, quum receptum ſit ligneis crepitaculis ciere
populum, nónne videbitur in anticyras relegan-
dus? Quid commeruit, inquiet aliquis? In re
nihil eſt flagitii fateor: ſed in contemptu publi-
cæ conſuetudinis, in turbato rerum ordine mul-
tum eſt flagitii. Et hoc indignior eſt veniâ de-
linquentis malitia, quòd nullo incommodo ſer-
vari poterat publica conſuetudo. Quantò ma-
gis idem ſentiendum eſt in hac re, cujus exem-
plum nobis à Prophetis, à *Joanne Baptiſta*, à *Chri-
ſto*, & Apoſtolis manavit, quæ nobis longiſſimâ
retrò majorum conſuetudine commendata eſt:
quæ patrum autoritate commendata: quæ præ-
cipuum habet momentum, & ad placandum
Deum noſtris ſceleribus offenſum, & ad ſpiri-
tum ſermoni divino, ſacris precibus, divinis hy-
mnis, cæteríſque piis veréque *Chriſtianis* ſtudiis
præparandum. Quòd ſi quid eſſet uſu receptum,
quod pro re nata ob cauſas idoneas præſtaret
antiquari, id ita paulatim fieri conveniret, ut
tumultus excluderetur. *Chriſtus*, tametſi vole-
bat *Moſaicæ* legis umbras Evangelicæ luci pro-
ditæ cedere, tamen ipſe, nè cui præberet offen-
diculum, nihil omnium præteriit quæ lex præ-
ſcripſerat. Nec unquam palàm docuit eas ce-
remonias, quas *Judæi* religioſiùs obſervabant,
quàm ut damnari paterentur, eſſe ſpernendas.
Imò, nec frivolas illas traditiunculas, quas Pha-
riſæi de ſuo legis oneribus addebant, inciviliter
damnavit. Illud reprehendit tantum, quòd ha-
rum ſuperſtitione violarent ſeria legis præce-
pta: quod ipſi negligerent conſtitutiones ſuas,
quibus onerabant populum. Nec diſcipulis ſic
patrocinatur, ut dicat licere quavis de cauſa
violare ſabbatum, ſed neceſſitatem excuſat, &
David, ac ſacerdotum exemplo, diſcipulorum
innocentiam tuetur. Quin & *Paulus* ipſe for-
tiſſimus Evangelicæ libertatis aſſertor, tamen
Judæis factus eſt *Judæus*, detonſo capillitio, vo-
tum in ſe recipiens, nudipedalia obſervans, ſe-
ſéque cum cæteris in templo purificans. Idem
quum ſciat idolum nihil eſſe, & idolothytum
nihil eſſe, tamen mavult non veſci carnibus in
æternum, quàm committere, ut frater infirmus
e[illegible] ſuo offendatur. Mavult ad tempus obſequi
Judæorum invictæ ſuperſtitioni, quàm aliena-
tis infirmis, Evangelii jacturam admittere.
Mavult in totum abſtinere ab eſu carnium,
quàm infirmis præbere ſpeciem conſentientis

A idololatrarum impiæ ſuperſtitioni. Idem vult
ſervum *Chriſtianum* ethnico domino, etiam mo-
roſo, dicto audientem eſſe: vult uxorem *Chri-
ſtianam* ethnico marito morigeram eſſe: vult
initiatos *Chriſto*, magiſtratibus ethnicis per o-
mnia ſatisfacere, ſive vectigal exigant, ſive tri-
butum, ſive honorem, nè quod offendiculum
daretur Evangelio: daretur autem, ſi *Chriſti*
profeſſio ſeditioſa videretur. Non ignorabat
B *Paulus* libertatem Evangelicam, ſed ad Evan-
gelii negotium expediebat ſcientiam cedere cha-
ritati. Nam & hi, quemadmodum audio, præ-
texerunt libertatem Evangelicam, cujus *Luthe-
rum* vindicem faciunt, & aſſertorem: In qui-
bus non ſolùm deſidero ſpiritum verè Evange-
licum, qui ſobrius eſt, mitis, ac modeſtâ ſim-
plicitate præditus, verùm etiam, prudentiam.
Si *Luthero* cauſæ malè volunt, prudenter agunt:
ſin favent, non poterant aliâ viâ magis officere.
C Si hoc agunt, ut populus *Chriſtianus* aſſeratur in
libertatem priſtinam, iſtorum temeritas nihil
aliud quàm jugum conduplicat, huc adigens
Magiſtratus ac Principes, ut ſævis edictis ſer-
vitutem exaſperent. Sed qui ſe tuentur colore
libertatis Evangelicæ, primùm illa præſtare de-
berent, quorum ſtudio hæc ceu leviora cum
venia negligi poterant. Qui totis viribus ſtudet
juvandis proximis: qui injurias illatas adeo
non retaliat, ut pro maleficio referat benefici-
D um: qui perpetuò ſobrius eſt, & jejunanti ſi-
milis, cujus & animus, & habitus, & oratio
caſtitatem ſpirat; quique totus eſt in his rebus
moliendis, quæ magnam aliquam, ac publicam
utilitatem polliceri videantur, huic fortaſſe
condonabitur, ſi in ceremoniis obſervandis, quæ
vulgo & infirmis magis congruunt, minùs ſu-
perſtitioſus videatur. Verùm quorum omnis vi-
ta luxui voluptatibúſque ſervit, quorum oratio
ferox & impudica, quorum animus adeo non
E mitis, ut pro levi convicio parati ſint pugnum,
aut etiam pugionem impingere, hi impudenter
concionantur de libertate Evangelica, quum
tales ſint, ut *Judaicis* cancellis adhuc coerceri
debeant, donec proficiant ad Evangelici ſpiritûs
vigorem.

Proinde, ut horum temeritas meritò diſplicet
bonis & cordatis omnibus, ita ſunt in quibus ii-
dem doleant *Chriſti* gregem nimium involvi *Ju-
daicis* ceremoniis, & opprimi, vel autoritate, vel
F indiligentiâ procerum quorundam eccleſiaſtico-
rum: quâ de re queritur & *Auguſtinus* in e-
piſtolis ſuis, clamitans *Judæorum* conditionem
tolerabiliorem eſſe propèmodum, quàm *Chri-
ſtianorum*. Tantum hujuſmodi ſuperſtitionum
Judaicarum jam tum inundaverat in publicam
Chriſtianorum conſuetudinem. Populus ipſe ferè
ſibi hujuſmodi ſervitutem accerſit, ut *Cæcias*,
quod aiunt, nubes. Sed Præſulum erat, conſu-
lere libertati gregis, quam accepit à *Chriſto*
G & Apoſtolis. Nunc ſæpe addimus onus oneri,
& laqueos laqueis adjicimus; tantum abeſt,
ut expediamus animas populi, quo magis
illum obnoxium habeamus noſtræ tyrannidi,
noſtróque quæſtui veriùs quàm illius ſaluti ſer-
vientes. *Paulus* non judicat inter diem & di-
em, ſed omnem diem pro ſacro habet: nec ullum
opus prophanum judicat, quod adhibetur E-
vangelicæ charitati. Poſt hæc majores proba-
bili

biſi ſanè de cauſa diem Dominicum feſtum eſſe voluerunt, quo populus omnis conveniret ad audiendum ſermonem Evangelicum. Mox indictæ feriæ ab operis cerdonicis, quum aliquoties ſanctius eſſet operâ manuariâ proſpicere liberis & uxori fame periclitantibus, quàm audire cantiunculas ſacerdotum in templo non intellectas. Non quòd damnandos cenſeam ſolennes hymnos, quibus eccleſiâſticus chorus canit laudes Deo ſuo, ſed quemadmodum *Chriſtus* docet, non hominem conditum eſſe propter ſabbatum, ſed contrà, ſabbatum inſtitutum propter hominem; ita cenſeam hæc quoque cedere debere, quoties proximi neceſſitas exigit officium charitatis. Verùm populus à quibus debebat hæc diſcere, ab iiſdem frequenter cogitur ad diverſa. Nec hoc ſatis erat; quot feſtis diebus pòſt oneratus eſt populus, & indies magis ac magis oneratur? Nam apud quoſdam penè ſolenne eſt, ut quiſque Epiſcopus diem feſtum, velut peculiare quoddam ſui monumentum adjiciat. Idque fit nonnunquam leviſſimis de cauſis. Eſt fortaſſe qui quondam habuerit in deliciis puellam nomine *Barbaram*, hàc gratiâ vult *Barbaræ* diem eſſe feriatum. Alii mater fuit nomine *Catharina*, hoc ſatis eſt cauſæ viſum, ut huic ſacer dies populum arceat ab opere. Alii nomen eſt *Guilhelmus*, eóque magno ſtudio hoc agitur, ut *Guilhelmo* ſint feriæ peculiares. Sint enim hæc exempli gratiâ duntaxat dicta. Maluimus enim fictis exemplis uti, quàm quenquam offendere. Sunt & privatim nonnullis peculiares affectus, huic erga divum *Eraſmum*, illi erga divum *Chriſtophorum*. Sunt & publici quidam affectus ordinum aut nationum, urbiúmve: Veluti dum *Prædicatores* qui vocantur, favent impenſè ſuo *Dominico*, *Minoritæ* ſuo *Franciſco*, pictores *Lucæ*, medici *Coſmo* & *Damiano*, calcearii *Criſpino*, milites *Martino*, *Galli Claudio*, *Lutetii Genovefæ*, *Oxonienſes Vuerenfridæ*. Hujus generis eſt & illorum ſtudium, qui *Chriſtum* ac divos ſuperſtitioſè coli volunt per partes, quibus non ſatis eſt, quòd *Chriſti* mortem toties renovamus commemoratione quotidianâ, quòd ſanctæ cruci duo dies feſti dati ſunt: niſi effuſo cruori, quem aiunt multis in locis ſervari: niſi clavis, niſi ſpineæ coronæ, niſi præputio, quod adorant alicubi: niſi lacti virginis matris, quod multis locis oſtentant, ſuus dies feſtus conſecretur. Quòd ſi quid erit hujus generis, quod piè coli poſſe videbitur, ſatis erat in templis duntaxat diem feſtum celebrari, ad quem liceat accedere divitibus, aut quibus alioqui commodum eſt, non cogantur tenues, quorum manus alunt numeroſam familiam. Atqui hi quidem affectus tametſi fortaſſis reprehendendi non ſunt, tamen non oportuit Epiſcoporum prudentiam tantum illis tribuere, ut ſingulis ſtatim ſuæ feriæ, ſua ſacra, ſuúſque cultus peculiaris dedicaretur. Quid hoc eſt aliud, quàm tenuem populum ad famem adigere, quum eripitur hoc, quo ſolo ſuam alit familiam? Imò, ut nunc ſunt mores, ab honeſtis ſanctíſque laboribus, ad otium & luxum invitare? Quibus enim diebus plus peccatur luxu, temulentiâ, libidine, aleâ, rixis, pugnis, homicidiis, quàm feſtis diebus? Et quàm hîc ſumus præpoſtero judicio! Si quis toto die feſto fuit ebrius, & ſcorto adhæſit, ſi luſit aleam, nemo faceſſit homini negotium: ſi calceum conſuit, ut hæreticus defertur. Non hæc

A dico, quòd velim à laicis contemni dies feſtos, ſed quòd eccleſiæ paſtores mihi videantur rectè facturi, ſi hujuſmodi dies feſtos, exceptis Dominicis, & paucis eximiis, omninò tollant. Et in his ipſis, quos relinquunt, permittant tenui plebeculæ, poſt ſacrum & concionem, ſi res urgeat, opificio ſuo ſuccurrere liberis & familiæ, aut aliquid etiam parare, quod in pauperes erogent. Nunc ſæpenumerò, quum poſt menſtruam pluviam obB tigit dies ſerenus, agricola cogitur ſinere demeſſam ſegetem in agris putreſcere, quam favente cœlo poterat in horreum convehere, idque ob hujuſmodi dies feſtos, quos nobis non veterum autoritas, ſed affectus quidam humanus invexit, ne quid addam durius. Hæc primùm obrepunt honeſti ſpecie: deinde copioſiùs inundant: mox uſu confirmata tyrannidem occupant, ut jam tolli ſine tumultu vix queant. Quò minùs eſt Epiſcopis ad hæc primùm irrepentia connivendum.
C Nam in totum quæ juris humani ſunt, quemadmodum in morbis remedia, ita ſunt ad præſentem rerum ac temporum ſtatum attemperanda. Quæ quondam pium erat inſtituere, pòſt pro re natâ, próque mutata temporum ac morum qualitate, magis pium fuerit abrogare. Quod tamen haudquaquam oportet fieri temeritate populi, ſed autoritate majorum, quo vitetur tumultus: & ita mutetur publica conſuetudo, ut non ſcindatur concordia. Id ne fiat, Epiſcoporum vigilantiâ
D providendum eſt, quos non oportet pertinaciùs ad juſtas populi querimonias obſurdeſcere. Fortaſſis idem ſentiendum de conjugio ſacerdotum. Olim ſacerdotum ut erat magna paucitas, ita erat ſumma pietas; Ii quo liberiùs vacarent ſanctis ſtudiis, ultrò ſeſe caſtrabant. Atque adeo priſcis illis tantus erat amor caſtitatis, ut quidam ægrè permiſerint *Chriſtiano* matrimonium, ſi baptiſmus deprehendiſſet cœlibem: ægriùs etiam digamiam. Jam quod plauſibile viſum eſt in Epiſcopis
E ac Presbyteris, tranſlatum eſt ad diaconos, tandem & ad hypodiaconos. Conſuetudinem ultrò receptam confirmavit Pontificum autoritas. Interim crevit ſacerdotum numerus, ac decrevit pietas. Quot examina ſacerdotum alunt monaſteria, quot collegia? ac præter hos etiam innumerabilis eſt ubique ſacerdotum multitudo. Et inter hos quanta raritas eorum, qui caſtè vivunt? De his loquor, qui domi palàm alunt concubinas uxorum loco. Nec enim attingo nunc ſecretio-
F rum libidinum myſteria. Tantùm ea loquor, quæ vulgò quoque notiſſima ſunt. Et hæc quum ſciamus, tamen in admittendo ad ſacrum ordinem facillimi ſumus, in relaxanda cœlibatûs conſtitutione difficillimi, quum contrà *Paulus* docuerit, nemini facilè manum imponendam: & non uno in loco diligenter præſcripſerit, quales oportet eſſe ſacerdotes, quales diaconos: de cœlibatu neque *Chriſtus*, neque Apoſtoli legem aliquam in ſacris literis præfixerunt. Olim nocturnas ad mar-
G tyrum monumenta vigilias, publicâ *Chriſtianorum* conſuetudine receptas, idque ſeculis aliquot, abrogavit eccleſia. Jejunium in veſperam uſque prorogari ſolitum, in meridiem tranſtulit. Aliáque permulta pro cauſis emergentibus variavit. Cur hîc humanam conſtitutionem urgemus tam obſtinatè, præſertim quum tot cauſæ ſuadeant mutationem? Primùm enim magna ſacerdotum pars vivit cum mala fama, parúmque requieta

conſcientia

conſcientia tractat illa ſacroſancta myſteria. Deinde perit magna ex parte fructus illorum, propterea quòd ob vitam dedecoroſam à populo contemnitur illorum doctrina. Quòd ſi his, qui ſe non continent, concederetur matrimonium, & ipſi viverent quietiùs, & populo cum autoritate prædicarent verbum Dei, & liberos ſuos liberaliter educandos curarent, nec alteri alteris viciſſim eſſent probro. Hæc non eò ſpectant, ut ſacerdotibus autor aut patronus eſſe ſtudeam, qui nuper citra Pontificum autoritatem cœperunt eſſe mariti, ſed ut eccleſiæ proceres admoneam, diſpiciant, an expediat veterem conſtitutionem ad præſentem utilitatem accommodari. Interim & Epiſcopos admonitos velim, nè tam temerè quoſlibet, & inexploratos recipiant in ſacerdotalem ordinem. Cæteros item admonendos cenſeo, etiam atque etiam excutiant ſeipſos, num idonei ſint muneri gerendo quod ſuſcipiunt, nè lucri cauſſâ, nè ocii gratiâ tantæ profeſſionis onus ſuſcipiant, & ſibi damnationem, & eccleſiæ probrum accerſentes. Porrò qui jam initiati ſunt, etiamſi Pontifices aperiant feneſtram ad conjugium, tamen illud conſuluerim, ut nè leviter aut temerè ſemet involvant matrimonio, fiátque ut jam duplici pœnitentiâ diſcrucientur, & ſacerdotii, & conjugii. Bona pars continentiæ eſt ex animo velle continere. Nihil magis optandum, quàm ut ſacerdos immunis à conjugio, liber, ac totus ſerviat Domino ſuo. Sed ſi fruſtra tentatis remediis omnibus vinci non poteſt carnis rebellio, ſupereſt ut cùm una caſtè vivat, ad remedium habens uxorem, non ad voluptatem: illud interim conans pro viribus, ut imbecillitatem carnis, cui conceſſa eſt uxor, reliquâ vitæ integritate, piiſque ſtudiis compenſet. Sic enim omnes intelligent uxorem neceſſitati quæſitam, non voluptati. Neque dubito, quin plerique ſint Epiſcopi, qui perſpiciant hæc ita habere, quemadmodum dicimus: ſed vereor, nè hìc quoque quæſtus obſtet, quò minùs id ſequamur, quod videmus optimum eſſe. Si Epiſcopi tentent mutare, fortaſſe reclament officiales, qui plus ſentiunt redituum ex concubinis ſacerdotum, quàm ſenſuri ſint ex uxoribus. At non æquum eſt, ut quæſtus apud nos tantum valeat, ut ob eum in re tanti momenti minùs ſyncerè conſulatur. Hujus generis permulta ſunt, ſed hæc duo exempli gratiâ poſita ſunto. Nùnc ad jejunia redeo. Si quis adeò firmus ſit, ut perpetuâ ſobrietate ſibi temperet, huic non admodum opus ſit indictis jejuniis, niſi pro tempore, hujuſmodi victimâ placanda ſit ira Dei. Sed ob rudes, inquies, & craſſos certi dies præſcribuntur. Sit hoc ſanè tolerabile. Præſcribitur unica refectio; præſcribitur & cibi genus. Nec hoc ſatis. Intentatur æterna damnatio conſuetudinis humanæ violatori. Sic enim parochi quidam denunciant populo jejunium, haud ſcio an ex Pontificum ſententia. Nè id quidem ſatis. Veluti parricida penè dixerim, rapitur ad ſupplicium, qui pro piſcium carnibus, guſtàrit carnes ſuillas. Jam dixi ſeditioſam temeritatem ubique gravi dignam ſupplicio. Nec hujus generis cauſam ago, ſed alioquin quorundam judicium hìc mihi non ſolùm incivile videtur, verumetiam præpoſterum. Indictum erat jejunium. Hoc erat ejus rei caput. Acceſſorium erat talibus aut talibus veſci cibis. Nunc paſſim cœnatur, & nemo movet tragœdiam. Guſtavit ali-

A quis carnes, clamant omnes: O cœlum! ô terra! ô maria *Neptuni*! Nutat eccleſiæ ſtatus, inundant hæreſes. Ut cœnes, nullâ opus eſt veniâ: ut fas ſit veſci carnibus aut ovis, emendum eſt *Romani* Pontificis diploma. Ita quod ſpecie propiùs accedit ad *Judaiſmum*, & omninò tale, ut meritò quis admiretur hoc tantopere receptum à *Chriſtianis*, qui circumciſionem, cæteráſque *Judæorum* ceremonias execramur, tenemus mordicus. B Ciborum delectum maximi facimus: id quod propiùs accedit ad Evangelicæ pietatis ſtudia, ſinimus antiquari. Quum enim precatio *Chriſtianorum* ſit peculiaris hoſtia, & hujus ſodalis comeſque ſit jejunium, quòd in Evangelicis & Apoſtolicis literis hæc duo fermè copulantur, deprecatio & jejunium (nam jejunio purgatur animus, ac roboratur ſpiritus, ut pura, ut ardens, ut alacris ſit deprecatio) tamen in ciborum delectu longè tenaciores ſumus humanæ conſtitutionis, quàm in jejunio. C Quanquam & jejuniis multò crebrioribus onerantur *Chriſtiani*, quàm unquam *Judæi*. De ciborum generibus dixit Dominus *Jeſus*: *Quod intrat in os, non coinquinat hominem*. Et *Paulus* à præceptore non diſſentiens: *Regnum*, inquit, *Dei non eſt eſca & potus*. Cæterum in ciborum delectu, quanto noſtrorum onus videtur durius quàm illorum. Illis licuit ex omni piſcium, quadrupedum, ac volatilium genere ſaluberrimis quibuſque veſci. Nobis in bonam anni partem omnium car- D nium eſus interdicitur. Et vide quæſo, quàm hìc fuerit curioſa vel conſuetudo, vel majorum autoritas. Certis temporibus præter carnium eſum nihil interdicitur alicubi, extis ac pingui veſci licet. Aliàs pingui tantùm, aliàs nihil ex animante terreſtri, aut volatili guſtare licet. Atque hìc ſanè non paucæ quæſtiones exiliunt, quoúſque porrigatur carnis vocabulum. Habet enim mare quædam animantia terreſtribus non diſſimilia, ut phocas & canes: habet & amphibia, ut caſtor. Quin & de E cochleis, teſtudinibus, ranis, & colubris diſputatur. Ruſum aliis diebus ovorum & lactariorum eſus permittitur, aliis lactariorum duntaxat. Sunt in quibus & hæc tetigiſſe nefas ſit: Sunt in quibus interdicitur, quicquid aliquando vixit, ut jam ſpongiæ veniant in quæſtionem, quæ quibuſdam ſentiunt. Et reperiuntur qui nihil ſibi permittunt præter panem & aquam. Ut demus hæc non aſpernanda, tamen quis non videat, quàm frigeant ſi conferantur ad Evangelica præcepta, quo- F rum oportuit primam eſſe curam. Deinde conſiderandum, an hoc congruat Evangelicæ libertati, quam tantâ contentione defendit *Paulus*, hæc ab omnibus tam moroſè, támque rigidè exigere. Nunc videamus, quàm hìc quoque verum ſit, quod ſcripſit *Paulus* Apoſtolus: *Exercitatio corporalis ad modicum utilis eſt: pietas ad omnia valet.* Nullis diebus operoſiores ſunt culinæ, quàm piſculentis; nec unquam apparatus major, aut ſumptus gravior. Ita fit, ut tenues eſuriant, divites vivant G etiam delicatiùs. Quis non malit ſilurum, quem, opinor, vulgò ſturionem vocant, aut troctam, aut murenam, quàm ſuillam fumo duratam, aut vervecinam? Atque in his etiam ea quæ à carnium vocabulo ſeparantur, ſunt quæ plus addant alimoniæ, quàm caro bubula, aut ovilla; veluti teſtudines, cochleæ, & colubri: magis etiam irritant libidinem. Atque hæc reperias etiam in oleribus, & arborum fœtibus. Quid prodeſt abſtinere à

carnibus

carnibus ovillis, ſi ventrem diſtendas erucis, palmulis, ficis, & uvis paſſis, tuberibus, carduis, & bulbis, quæ genitalia magis accendunt tentigine, quàm pullaſtræ? Condita myrobalanus vegetius reddit corpus, quàm bubula. Nec horum quicquam interdicitur. His rebus fit, ut qui tenui ſunt fortunâ, graventur hujuſmodi conſtitutionibus, quum minimùm egeant; qui divites ſunt, ad delicias invitentur. Dixerit aliquis, hoc noſtro vitio fit. Fateor. Et ideo fortaſſe tollendum, ubi viderimus ex eo plus naſci mali quàm boni. Neque multò plus fructûs videtur provenire ex jejunio. Nam qui tenues ſunt, aut imbecillo corpore, ægrè ferunt diutinam inediam. Contrà qui valent, ventrem onerant tridui commeatu, ut jam à prandio nulli rei ſint idonei, præterquam ſomno. Et tamen jejunium in hoc potiſſimùm adhibetur, ut ſpiritus minùs gravetur onere corporis. Ut nè commemorem interim valetudines, morbos, ætatum imbecillitatem, inopiam, corporum peculiarem quandam naturam, ut nonnullis etiam ſanis inedia paucarum horarum letalis ſit: nonnullis quilibet piſcis, quod aliis ſcorpius, aut lepus marinus, aut vipera. Jam in regionibus quæ laborant inopiâ piſcium, interdicere carnium eſum, quid eſt aliud quàm famem indicere? In tanta regionum, corporum, valetudinis & ætatis inæqualitate, ſatis apparet quàm multos gravet lex, omnibus, ut putant, æqualis. Sunt corpora quæ laſciviant, etiamſi fœno paſcantur. Sunt quæ vix vivant, etiamſi perdicibus & phaſianis avibus alantur. Si juberet edictum, ut in his diebus opulenti frugaliter vivant, & quod ſuis menſis detrahunt, mitterent ad menſulas pauperum, tum fieret æqualitas, & evangelicum quiddam ſaperet conſtitutio. Nunc paſſim fit quod ait *Paulus*, *Alius eſurit, alius ebrius eſt*. Opulentis mutatum cibi genus, voluptati eſt, & faſtidii remedium: nec ullo tempore magis deliciantur, quàm quum abſtinent ab eſu carnium. At interim tenuis agricola, rapam crudam, aut porrum atrodens, hoc obſonium addit atro ac furfuraceo pani: próque mulſo divitum, ſerum lactis ſubacre bibit, aut aquam è lacuna, interim perpetuis ſudoribus uxorem, parvos liberos, reliquámque familiam ægrè ſuſtentans. Denique eò rediêre mores hominum, ut iſta tantùm gravent eos, quorum gratiâ non admodum ſunt inſtituta; nihil pertineant ad eos ad quos maximè pertinebant. Dixerit aliquis, ſi quis gravabitur hiſce rebus, eſt unde ſublevetur. Unde? Redimat à *Romano* Pontifice jus veſcendi. Pulchrè dixti. Atqui nec omnibus vacat, nec omnibus ſuppetit pecunia, quâ jus ejuſmodi redimant. Atque hîc rurſum fit, ut divitibus quibus maximè opus erat interdictio carnium, quibus maximè opus erat jejunio, ferè ſit relaxata conſtitutio: tenues & inopes ſolos premat grave jugum. Quin & illud interim demiror, jus hujuſmodi conſtitutiones relaxandi ſoli *Romano* Pontifici relinqui. Sic enim exiſtimat vulgus. Quod meâ quidem ſententiâ magis conveniebat tradi parochis, qui nunc in Epiſcoporum vices ſucceſſerunt, quod ad labores attinet. Nam hi cujuſque ſtatum, valetudinem, opes, atque animum etiam nôſſe poſſunt, præſertim quum hæc non ſint admodum magni momenti, quod ad pietatem attinet. Concreditur illis diſpenſatio ſermonis Evangelici: concreditur poteſtas adminiſtrandi ſacramenta eccleſiaſtica, jus audiendi confeſſiones, & ab enormibus etiam flagitiis abſolvendi: licet illis etiam cum capitis ſui periculo adeſſe peſte laborantibus, aut alioqui morbo fœdo & abominando, & iiſdem negatur autoritas indulgendi veniam veſcendi cibis, quos aliquorum poſtulat imbecillitas. Si parum idoneus eſt, qui hæc levia diſpenſet, nimirum culpa penes epiſcopos eſt, qui tali crediderunt gregem *Chriſti*. Sin eſt idoneus, cui graviora quoque committantur, aliquid monſtri ſubſit oportet, cur hæc leviora non eidem committantur. Sed hîc rurſus audire videor quæſtum quorundam obmurmurare parantem. Atque utinam hæc ærugo prorſus eradatur ex eccleſia *Chriſti*, quæ non patitur uſquam quicquam eſſe ſanctum ac ſyncerum. Hæc enim facit, ut conſtitutiones ad pietatem inſtitutæ, propè nihil aliud ſint, quàm laquei captandis pecuniis accommodi. Quorſum enim attinebat, tot tam rigidas conſtitutiones prodere de electione Epiſcoporum, Abbatum, & aliorum Eccleſiæ procerum, ſi nunc paſſim datâ pecuniâ, vel violatur, vel excluditur electio? Narrant *Dionyſium Syracuſanum* tyrannum, plurimas leges dediſſe ſuis, atque his provulgatis, datâ operâ connixiſſe, donec omnibus ſecurè quod erat conſtitutum negligentibus, haberet multos obnoxios. Ita leges illi caſſium erant vice, quibus captabat prædam. Abſit autem ut *Chriſti* vicarii ſimili conſilio, vel novis populum conſtitutionibus onerent, vel veterum decretis abutantur. Omninò opus eſt majorum conſtitutionibus, & incidit frequenter, ut ob peculiares cauſas expediat etiam laxari publicæ legis rigorem, modò nè id fiat paſſim, modò nè per ſordidos negotiatores, modò nullo judicio, ſed magno compendio. Magni referret ad ſynceritatem Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ſi nulla juris relaxatio eſſet venalis, & his committeretur, qui poſſint hominem nôſſe, cui ſit publicæ conſtitutionis gratia. Nunc ad impetrandam hanc ferè nihil eſt opus, niſi nomine & pecuniâ. Si cauſa juſta eſt, cur exigitur pecunia? Sin minus, quid facit relaxatio? Quin in nonnullis poteram fortaſſis & hoc uti dilemmate: ſi cauſa eſt idonea, quid opus eſt relaxatione? Si non eſt, quid prodeſt relaxatio? *Romanus* Pontifex indicit jejunium, at hâc, opinor, lege non vult obſtringi pueros, admodum ſenes, valetudinarios, ægrotos: breviter omnes qui non niſi magno ſuo malo ſint jejunaturi. Hic igitur ubi certa ac manifeſta cauſa intercedit, nihil eſt opus laxare legem, ſed interpretari potiùs. In dubia cauſa, quem potiùs conſulas, quàm parochum tuum, aut ordinarium Epiſcopum? Si refugis illius judicium cui cognitus es, prodis inſynceram conſcientiam. Sin vel ſimultas, vel inſcitia, vel aliud quippiam intercedit, quò minùs ille juſtam relaxationem indulgeat, tum pateat Archiepiſcopi, aut *Romani* Pontificis aſylum. Ipſe diſputationis progreſſus nos admonet, optime Præſul, ut paucis conſideremus, quàm arctè nos aſtringant hujuſmodi conſtitutiones, quæ humani juris ſunt: qualia ſatis convenit eſſe præſcripta Pontificum, de jejuniis, delectu ciborum, ac ſacerdotum conjugio: nam de cæteris nihil diſputo. Eſt aliquis qui patrem ſenem, ægrotum, egentem recuſet opibus & obſequio ſublevare, quum ſit unde id faciat: huic Epiſcopus præcipit, ut adſit parenti, docens honorem in præcepto divino ſubſidium

intelligi,

intelligi, non apertionem capitis, aut ceſſionem de via. Is ſi recuſet obedire, dubium non eſt quin ſe gehennæ reddat obnoxium. Rurſum, ſi cui ſimultas eſt cum proximo, & qui læſit reſipuit, orat veniam, paratus etiam ſarcire injuriam; ſi qui læſus eſt, Epiſcopo præcipienti ut remittat vindictam, redeátque in gratiam cum proximo, recuſet obtemperare, dubitari non poteſt, quin ob hanc inobedientiam ſe reddat obnoxium gehennæ. Cur ita? Quia quod præcipit Epiſcopus, juxta doctrinam Evangelicam præcipit, & magis ingerit *Christi* præceptum, quàm profert ſuum. Sed an in hiſce rebus, de quibus nunc agimus, idem fiat diſpiciamus. Dicam enim quicquid dicturus ſum, non ut aſſeverans, ſed ut inquirens, apud Præſulem ut integerrimum, ita longè doctiſſimum. Conſtat hujuſmodi pleraque, de quibus nunc eſt ſermo, primùm invectâ conſuetudine, quæ quos obliget, in quibus, & quatenus, quando, quamdiu, prolixius ſit hìc diſſerere. Primùm illud videtur certè probabile, conſuetudinem non arctiùs alligare quenquam, quàm voluerint ii, qui conſuetudinis fuerunt autores. Sit interim ſemper exceptum offendiculum & contemptus. An credendum eſt, quòd ii qui primùm ultrò facultates ſuas depoſuerunt ad pedes Apoſtolorum, hoc animo depoſuerunt, ut qui non deponerent, eſſent æternis pœnis obnoxii? Aut qui primùm cœperunt abſtinere ab eſu carnium, hoc animo principes eſſe voluerunt hujus conſuetudinis, ut qui pòſt non idem facerent, aſtringerentur æterno exitio? Imò magis opinor hanc fuiſſe mentem illorum, atque etiam orationem, ut ſi quem vidiſſent imbecilliore corpore, qui provocatus ipſorum exemplo, conatus ſit idem facere, monuerint his verbis: *Chariſſime frater, ego qui ſum rebelli corpore, meritò carnem meam ſubigo jejuniis: tibi corpuſculum eſt & imbecillum, & Spiritui ſatis morigerum, cujus valetudo curanda ſit potiùs, quàm coercenda laſcivia. Quare ſumptis moderatè, & cum gratiarum actione cibis idoneis, cura valetudinem corpuſculi tui, quo poſſit alacriùs ſervire Spiritui ſuo.* Sic *Paulus* admonet *Timotheum* ſuum, ut modico utatur vino, propter ſtomachi imbecillitatem, & frequentes valetudines. Jam an conſuetudo præter voluntatem eorum qui fuerunt autores, alliget ad crimen: quemadmodum qui monet errantem, tametſi non in hoc admonet, ut gravetur culpâ qui monetur, tamen qui monitus de re flagitioſa non reſipiſcit, graviùs peccet quàm antea, non eſt hujus loci diſcutere. Illud videndum, an in his rebus quæ per ſe licitæ, tantum humanâ conſtitutione ſunt illicitæ, Epiſcopis aut Pontificibus *Romanis*, quum receptam conſuetudinem comprobarent, hic fuerit animus, ut qui nullo malitioſo contemptu, ſed per infirmitatem aut negligentiam non obſervarent, addicerent gehennæ. Deus non eſt adeo moroſus, aut irritabilis, ut ob quamlibet culpam conjiciat in gehennam, quos ſuo ſanguine redemit: Novit infirmitatem ſui plaſmatis, multáque diſſimulat in nobis, priuſquam amputet à corpore Filii ſui. Sed quiſquis admittit crimen capitale, ex membro *Christi*, fit membrum diaboli: ex hærede vitæ cœleſtis, fit hæres gehennæ. Porrò quem Epiſcopi locum teneant ejus, qui quærit omnes ſalvos facere, & perdere neminem, qui paterna viſcera gerunt erga gregem ſuum: denique qui & ipſi ſunt homi-

A nes obnoxii infirmitatibus, & pleriſque in rebus egentes miſericordiâ Dei, qui conſentaneum eſt, quod hoc animo fuerint, ut ſuis conſtitutionibus merè humanis voluerint fratres ac filios ſuos obligare ſuppliciis æternis, præſertim quum non ignorent vel ex ſuis ipſorum animis mentes hominum pronas ad peccandum: & qui ipſo interdicto frequenter irritari ſoleant ad peccandi libidinem. Profani Principes qui ferrum geſtant, ac metu

B ſuppliciiſque ex profeſſo coercent multitudinis licentiam, nollent tamen, etiamſi poſſent, eum eſſe rigorem legum, quas inſtituunt, ut violator ilicò capite plecteretur. Atque hi nihil aliud occidere poſſunt quàm corpus. Et Epiſcopi, quorum eſt gladio ſermonis divini ſerrare homines, ob cibum aut potum, cujus poteſtatem nobis fecit *Christus*, poſtulant ſuæ conſtitutionis neglectorem totum abire in gehennam: præſertim cùm ipſis in manu ſit, non injicere hunc laqueum, nec

C in hoc diſcrimen adducere? Jam majora ſunt vincula charitatis Evangelicæ, quàm cognationis: Spiritûs, quàm carnis: Dei, quàm naturæ. Sed quis pater unquam tam crudelis fuit in filios ſuos, ut ſi interdixiſſet illis potionem vini, nè quando immodicè bibentes, ſibi contraherent febrim, poſtularet ſuum interdictum tantum valere, ut ſi negligerent, capite pœnas darent, præſertim quum & citra noxam vinum ab illis bibi poſſet, ſi modicè bibatur. Nimirum temperaret ab edicto ſuo,

D ſi ſciret filios ſuos fore tanto periculo obnoxios, mallétque illos in febris, quàm in capitis periculum venire. Præterea non arbitror quenquam eſſe, quin fateatur plus tribuendum legibus quas inſtituit Deus, quàm iis quas condunt homines. Sed Veteris Teſtamenti leges à Deo proditæ, non omnes aſtringebant olim ad culpam letalem, imò ſi credimus magni nominis Theologis, quædam nè ad ullam quidem culpam, quod genus arbitror eſſe, ſi quis contigiſſet morticinum: & hoc poſtu-

E labit clementioris teſtamenti diſpenſator, non autor, ut quibuſlibet ſuis conſtitutionibus aſtringat ſuos ad pœnam ignis æterni? Veniam ad Apoſtolorum autoritatem, quibus tantum ſemper tribuit conſenſus totius orbis *Chriſtiani*. At ego ſanè non auſim affirmare, quòd quicquid hi præceperunt, hoc animo præceperint, ut tranſgreſſorem quemlibet vellent eſſe obnoxium gehennæ. *Paulus* multis locis interdicit avaritiam, libidinem, iram, contentionem, invidiam, nominatim ad-

F dens: *Scimus quòd qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt*. Et tamen Theologi fatentur, non omnem iram eſſe peccatum capitale. Nec omnem invidiam fortaſſe. Rurſus idem ſeveriter edixit, nè mulieres loquantur in eccleſia, nè ſexus inſolentior ſibi vindicaret autoritatem apud maritos. Et tamen non arbitror *Paulum* illud hoc animo præcepiſſe, ut ſi qua per infirmitatem muliebrem aliquid fuiſſet in eccleſia locuta diſcendi ſtudio, continuò fieret obnoxia gehennæ. Hæc

G ſic propono, ut tamen ſit integrum ſuum cuique judicium. Poſtremò, fortaſſis & in Evangelicis præceptis reperire liceat, quæ non ſtatim quemlibet obſtringant peccato letali. Videmus religioſorum ordinum patres illud palàm teſtari de ſuis conſtitutionibus, quas ob convictûs concordiam & æqualitatem neceſſariò addunt præceptis Evangelicis, quòd iis nolunt aſtringi quenquam nec ad venialem culpam. Quo magis admiror quoſdam

ejuſdem

ejuſdem generis, qui citiùs patiantur fratrem vel emori, vel morbo diſcruciari, qui ſit morte gravior, quàm carnium eſum indulgeant. Non hic repetam, quòd quidam non incelebres Theologi aſſeverârunt, Nullum Prælatum mortalem ſubditum ſuo præcepto, aſtringere poſſe ad peccatum capitale, niſi quod præcipit pendeat à lege divina. Hoc axioma equidem in præſentia nec refello, nec approbo: tantum illud obiter quæram, utrùm omnes hujuſmodi conſtitutiones obligent ad æternam pœnam, an aliquot duntaxat. Si omnes, profectò grave eſt jugum *Chriſtianorum*, quum tot extent Pontificum conſtitutiones: ſin aliquot, ſcire cupiam, quâ notâ diſtinguant quæ obligent, quæ non; quum additur, *Præcipimus, ac mandamus?* At *Romæ* quotannis hujuſmodi conſtitutiones eduntur novæ: nè ſponſus ſponſæ munus aliquod donet ultra pretium duodecim ducatorum. Sit enim hoc exempli causâ propoſitum. Quæro ſi quis abſque malitia donaret munus tredecim ducatorum, an peccet letaliter? Reſpondebis, opinor, non videri. Atqui in his, & aliis rebus etiam levioribus, præter gravem culpam, ſemper additur pœna excommunicationis latæ ſententiæ. Et ſunt Theologi, qui negant quenquam excommunicari poſſe, niſi ob admiſſum quod ſit apud Deum capitale. Sed hanc diſputationem, An poſſit Epiſcopus aut Pontifex ſubditos quacunque in re aſtringere ad capitalem pœnam, omittam in præſentia. Illud rogabo, an probabile ſit Pontificis hunc eſſe animum, ut ſi poſſit etiam, velit ad hunc modum onerare ſuos. *Paulus* indignatur, quòd aliquis judicat fratrem ſuum in cibo aut potu: & ego ob cibum aut potum detrudam fratrem meum in gehennam? Jam in aliis qui ſit Pontificum animus, relinquamus interim in medio. Certè in jejunio palàm eſt, illum non omnes ſuo præcepto voluiſſe aſtringere. Proinde, cur iniqui Judices in proximum aliter interpretamur legem Pontificis, quàm pro ipſius animo? Nec enim conſentaneum eſt, illum voluiſſe quenquam obſtringere ad jejunium, aut eſum piſcium, qui hoc facturus ſit inſigni valetudinis, aut vitæ diſpendio. Itaque non obligat infantes, non admodum ſenes, non ægrotos, non inopiâ laborantes: non denique cæteros, qui ob aliam quampiam cauſam non ferunt inediam, multò minùs de eſu carnium. Hi ſi veſcuntur: utique veſci videntur ex ejus ſententia, qui legem condidit. Dices, ſed interim aperitur feneſtra malis, qui hoc prætextu veſcentur, quum non ſit idonea cauſa. Hoc periculum ſi ſpectaret ad homicidium, aut aliquid grave malum, audirem. Nunc tolerabilius arbitror, ut ſexcenti veſcantur carnibus citra neceſſitatem, quàm ut unus hâc ſuperſtitione periclitetur de vita. Proinde mihi non diſplicet mos apud *Italos*, juxta quem etiam in Quadrageſima publicè in macellis venduntur carnes vitulorum, hœdorum, & agnorum, ſed à paucioribus, nè quid deſit ægrotis, aut iis qui ægrè carent eſu carnium. Nec quiſquam notat ementem aut veſcentem, etiamſi nihil morbi præ ſe ferat. Sunt enim cauſæ, quas ex vultu non poſſis deprehendere. Et *Chriſtianæ* charitatis eſt, in meliorem interpretari partem, quicquid rectè fieri poteſt. Temulentia, obtrectatio, turpiloquium, verè arguunt improbum, juxta canonem Evangelicum: Si quidem hæc verè mala, quum prodeunt ab ore, declarant corru-

A ptum cordis fontem, unde illa *Mephitis* exhalatur. Et tamen his leviter offendimur, aut etiam applaudimus. Veſcentem carnibus ſic execramur, quaſi deſierit eſſe *Chriſtianus*, quum Evangelium vetat judicare quenquam in his quæ per ſe mala non ſunt: & *Paulus* nolit quenquam judicare in cibo & potu. Ergo qui veſcitur carnibus ex cauſa gravi, nè peccat quidem adverſus legem, quum nihil admittat adverſus mentem ejus qui legem B condidit. Qui veſcitur citra neceſſitatem, ſi peccat, tantùm peccat in legem humanam. Cæterùm qui condemnat fratrem ſuum, qui obtrectat, qui defert ac traducit, peccat & adverſus Evangelicam doctrinam, & Apoſtoli *Pauli* præceptum: ac meâ ſententiâ graviùs delinquit, quàm ſi totum decennium carnibus veſceretur. Appellant *Lutheranos* & hæreticos, qui carnibus veſcuntur. Jam hoc eſt non vitulorum, ſed fratris carnem arrodere. Utrùm quæſo ſceleratius? Et ta- C men ad id quod vetat autoritas Evangelica; quod vetat *Paulus* Apoſtolus, nemo commovetur: ad hæc, quæ præter Evangelicam doctrinam invexit humana conſuetudo, ſic inhorteſcimus, quaſi ſemel collapſura ſit tota *Chriſtiana* religio. Verùm hîc interim obſtrepit geminus ſcrupulus, alter qui pertinere videtur ad ordinem, alter ad offendiculum proximi. Ordini fatemur plurimum eſſe tribuendum, adeò ut præſtet etiam tyrannidem aliquam perpeti, quàm ordine turbato miſcere res D mortalium; & *Paulus* vitari jubet *Chriſtianum ἀτάκτως*, hoc eſt, inordinatè verſantem. Atque idem nè cui ſimus offendiculo, præcipit abſtinere non ſolùm à re mala, verumetiam ab omni ſpecie mali. Verùm ut conſtet ordo, & per ordinem tranquillitas, expedit ut proceribus ſua conſtet autoritas, ac populus his non ſecus obediat ac Dei vicariis. Fatemur hæc eſſe veriſſima. Et *Petrus* Apoſtolus damnat eos, qui ſuis cupiditatibus ſervientes, contemnunt glorias, hoc eſt, eximios viros E publicâ poteſtate præditos, quum illic ſermo ſit de magiſtratibus ac Principibus, ni fallor, ethnicis: quantò magis oportet Pontificum autoritatem ſanctam & inviolatam eſſe? Qui ſi boni ſunt, obtemperandum eſt tanquam amicis Dei: Sin mali, ſed tamen ea quæ recta ſunt docent, obtemperandum eſt doctrinæ quam tradunt. Si neque boni ſunt, neque bona docent, tamen aliquouſque ferendos cenſeo, nè turbato rerum ordine, gravior peſtis exoriatur. Hoc ego conſilii populo *Chri-* F *ſtiano* dederim. Porrò, ſi illorum impietas eò proceſſerit, ut divis atque hominibus ſit intolerabilis, id quod avertat *Chriſtus*; ipſe novit hujuſmodi flagella nectere, quibus ejiciat è templo ſuo, quos nolit illic agere. Nam quemadmodum non ſine conſilio Pontificum electio tranſlata eſt à populo ad paucos, ita non placet revocari exempla, quibus multitudo ſuos Epiſcopos ob quodvis crimen exigebat. Siquidem *Brixium* ob ſuſpicionem ſtupri cum lotrice, populi tumultu depulſum G legimus. Cæterùm quemadmodum *Paulus* præcipit uxoribus, ut per omnia morem gerant, ac revereantur maritos ſuos tanquam dominos: ac viciſſim admonet, ut mariti moderatè ac civiliter utantur autoritate in uxores, cogiténtque ſocias eſſe, & pares in *Chriſto*, cohæredes regni cœleſtis, alteram ſui portionem, útque illarum infirmitati ſemet accommodent cum judicio: ita monendi ſunt eccleſiæ primores, nè vel autoritate ſuâ abu-

tantur

tantur in populum, néve populi ſimplicem obedientiam vertant in ſuam tyrannidem. Oves ſunt, ſed *Chriſti* potiùs, quàm Epiſcoporum. Oves ſunt, ſed pro his ovibus ſummus ille Paſtor precioſum ſanguinem ſuum fudit. Oves ſunt, ſed adeo charæ Domino ſuo, ut unam erraticam, anxiâ ſolicitudine quæſitam, ac tandem inventam, humeris ſuis revexerit ad caulas ſuas. Oves ſunt, ſed rationales, & hàc parte pares Epiſcopis; nonnunquam etiam plùs ſapiunt, quàm Epiſcopi quidam: denique ex his ovibus fiunt paſtores. Non populus propter Epiſcopos, ſed Epiſcopi populi causâ ſunt inſtituti. Unde tametſi Epiſcopus ad ſingulos è plebe collatus præcellit, duplicique, ut inquit *Paulus*, honore dignus eſt; tamen major eſſe ratio debet totius populi, quàm unius Epiſcopi. Et ſi quis adderet, major etiam dignitas, hujus oratio non prorſus abhorreret ab oratione *Chriſti*: Rogat enim in Evangelio Dominus *Jeſus*, uter videatur major, qui miniſtrat, an qui accumbit, *Nonne*, inquit, *qui accumbit?* Sed populus ſunt illi filii ſponſi, qui ut honorabiles diſcumbunt ad menſam Evangelicam. Primores eccleſiæ ſunt miniſtri, qui adſtant, & obambulant, circumſpectantes nè quid cui deſit in eo convivio. Et quod cuique convenire viderint, id depromunt è divite penu ſponſi *Chriſti*. Quòd ſi *Chriſtus*, qui ſine controverſia fuit omni comparatione major, ſe miniſtrum appellat, & miniſtrum geſſit uſque ad pedum lotionem, quid oportet facere Pontifices, qui juxta D. *Hieronymi* ſententiam patres ſunt, non domini, quibus diſpenſatio myſteriorum Dei credita eſt, non autoritas: qui & ipſi labi poſſunt, & ignorant multa? Imperet igitur Epiſcopus populo, ſed ut pater filiis, ſed ut maritus ſponſæ dilectæ. Neque putet ſibi quidvis licere in gregem ſuum, de quo redditurus eſt ſummo veróque Paſtori rationem. Atque illud etiam meminerit, autoritatem non ſolùm tuendam eſſe ſeveritate jubendi, ſupercilio, minis, ac vindictâ, quibus rebus nè tyranni quidem ſuam ſatis tueri ſolent: ſed multò magis vitæ ſanctimoniâ, modeſtiâ, manſuetudine, ſacrâ doctrinâ, paternis monitis, amicis exhortationibus. *Paulus* in puniendo eum, qui patris uxorem habebat, exerit autoritatem Apoſtolicam: ſed quoties idem demittit ſeſe, blandiens, rogans, obſecrans, exhortans, obteſtans, adjurans? Suſpicienda quædam res eſt perpetua vitæ ſynceritas, incredibilem populi favorem conciliat Evangelicus animus, contemptor opum, contemptor honorum, contemptor voluptatum, avidus bene merendi de omnibus: paratus vel vitæ diſcrimen ſubire pro grege ſibi credito. Magnam admirationem conciliat pectus divinis literis refertum: linguâ non minùs ſanctâ quàm disertâ, depromens ex opulento penuario nova & vetera. His rebus potiſſimùm & paratur, & defenditur Epiſcoporum autoritas, multóque rectiùs ac tutiùs, quàm his verbis, *ordinamus, decernimus, ſtatuimus, præcipimus, volumus, ac mandamus*. Hæc faciunt, ut populus ultrò plus præſtet, quàm exigatur; magíſque commoveatur exhortatione paternâ, quàm ullis quamlibet regalibus minis. An non videmus, quoties exoritur aliquis qualicunque opinione ſanctimoniæ commendatus, ac ſpeciem aliquam Evangelici doctoris præbens, quanto ſtudio populus pendeat ab illius ore, quàm ex animo faveat? Quid ſi videret verè paternum animum, qualem habebat *Paulus* aut *Petrus*, quid non faceret populus? *Paulum* non ſecus ac *Jeſum Chriſtum* exceperunt diſcipuli, parati vel oculos ſuos eruere, ac dare illi ſi poſtulâſſet. His igitur rationibus optimè conſtabit ordo, conſtabit autoritas, conſtabit pax & concordia, ſi pars utraque viciſſim certet officio. Alioqui tyrannica pax eſt, quoties populus oppreſſus vi, quieſcit corpore, ſed animo obmurmurat, ac malè precatur. Neque ſtatim clamitent detrahi Præſulum autoritati, ſi populi libertati ſimul & quieti conſulitur. Primùm illud pertinet ad Præſulum autoritatem, ut populus de ipſis quàm optimè ſentiat. At parum bene ſentire videtur, qui judicat eos hoc animo eſſe, ut velint ſuos quàm plurimis conſtitutionum laqueis irretitos eſſe, modò ipſi ſuo arbitratu imperent. Is demum bene ſentit de Pontifice, qui judicat illum hoc eſſe animo, ut gregem ſuum cupiat quàm maximè liberum in *Chriſto*, & expeditum ſcrupulis & captionibus. Neque enim ille detrahit autoritati Regis, qui nolit illi quicquam licere, contra æquum ac bonum, contra publicas leges, contra conſuetudines ac privilegia civium, contra jusjurandum, quo ſuſcepit principatum. Imò totam autoritatem detrahit, qui hoc ſentit de Rege, quod tyrannis dignum eſt potiùs, quàm legitimo Principe. Proinde ſi Rex non poſtulat, ut ſuo edicto quenquam obſtringat ad pœnam pecuniariam, aut corporalem, niſi ſit æqua, juſta, rationabilis, ritè lata, & tacitis populi ſuffragiis comprobata: denique non poſtulat, ut omnis conſtitutio reddat obnoxium periculo capitis, nónne Epiſcopis animum planè tyrannicum tribuere videtur, qui ſuſpicatur hanc eſſe mentem, ut quibuſlibet conſtitutionibus velint ſuos obnoxios eſſe gehennæ? At Principum leges ſæpe minaces ſunt, & atrociore pœnâ deterrent veriùs quàm puniunt, qualis fertur illa duodecim tabularum de diſſecando corpore ejus, qui pluribus creditoribus deberet, nec eſſet ſolvendo. Ac veteres illi multitudinem imperitam, & philoſophiæ rationibus intractabilem, *Jovis* fulmine ſævientis in ſontes, dirarum ultricium, *Rhadamantis*, terribilium apud inferos ſuppliciorum figmentis, deterrebant à maleficiis. Ut hujuſmodi fucorum nonnihil concedamus Principibus prophanis, non arbitror in Epiſcopis eſſe recipiendum, qui profitentur doctrinam Evangelicæ veritatis. Sed qui præcipit, injicit laqueum: qui exhortatur, ſic vocat ad meliora, ut non adimat libertatem. Dicet aliquis, dilutam eſſe exhortationem, propter intractabiles opus eſſe præcepto. Mihi contrà videtur. Sæpe plus impetrat exhortatio paterna, quàm tyrannica exactio. Sit hoc vanum, niſi quotidie experimur in uxoribus ac liberis: & niſi ſuo malo verum eſſe docuit *Hieroboam*, cui malè ceſſit ſævum ac minax juvenum conſilium. Si populus conſpexerit verè ſacerdotem & Epiſcopum, non erit inefficax exhortatio. Sin vita palàm impia, mores impuri, inſcitia craſſa, avaritia inſatiabilis, ſævitia barbarica prorſus alienavit animos plebis, quid proficietur præceptis? Qui non parebunt, graviùs peccabunt ob contumaciam: qui parebunt metu; nihil promerebuntur, aut certè quàm minimum, quòd non præſtet præceptum qui vi coactus præſtat. Et fortaſſe culpam con-

A conduplicabit hypocriſis. In nobis igitur potiſſimùm ſitum eſt, ut apud populum pondus habeat exhortatio quamvis blanda & placida. Itaque probè quidem faciunt, qui conſulunt procerum autoritati: ſed malè conſulunt, qui eam non aliter quàm minis ac terroribus ſartam tectam eſſe volunt. Sed interim æquum eſt, ut gregis quoque libertati, quantum æquitas poſtulat, conſulatur. Eſt enim huic ſua quædam autoritas, nec ea ſanè levis. B Nónne conſuetudo derogat & abrogat legem: adeo ut lex non mereatur nomen legis, niſi fuerit utentium tacitis ſuffragiis comprobata? Quæ res abrogavit proximi Concilii *Lateranenſis*, quod ſub *Julio* ſecundo cœptum, ſub *Leone* decimo perfectum eſt, tot conſtitutiones? Nónne tacita populi ſuffragia, ſine calculis abrogantia quod erat decretum? Hæc nimirum eſt vox populi, quæ eadem Dei dicitur: hæc eſt autoritas liberæ multitudinis, cujus æquum eſt haberi rationem, quoties non aberrat à regula pietatis. C Proinde rectè conſulet, qui ſic moderabitur conſilium, ut proſpiciat utrique parti. Nunc ſcrupulo ſcandali quantum tribuendum ſit, paucis diſpiciamus. Princeps noſter *Jeſus Chriſtus*, aliàs nonnihil tribuit vitando ſcandalo: rurſus aliàs negligit offenſos Phariſæos. E conjugata naſci voluit, circumciſus eſt, obſervavit à lege præſcriptas ceremonias; jejunavit, nè quid illi poſſet impingi, quod probabilem haberet ſpeciem impietatis, aut injuſtitiæ. D Cæterùm non deſiit prædicare patrem ſuum: non deſiit docere cœleſtem philoſophiam: non deſiit benefacere omnibus: non veritus eſt hominem ſanare ſabbato, quanquam his rebus urerentur *Phariſæi*. Scandalo fuit & *Herodi*, quem contempſit, viciſſim ab ipſo contemptus. Et alicubi monitus de offenſis Phariſæis, quid reſpondit? *Sinite*, inquit, *illos, cæci ſunt duces cæcorum.* Ad hujus exemplum & Apoſtoli multa dederunt infirmitati *Judæorum*, E nè qua res impediret Evangelii curſum. At non uſquequaque indulgent offenſis omnium. Nullis enim *Judæorum* clamoribus huc perpelli potuerunt, ut gentes adigerent ad circunciſionem. Hoc modo ad tempus datum eſt invincibili *Judæorum* pertinaciæ, quod jubentur ethnici abſtinere à ſtupro, ſanguine, ſuffocato, & idolothytis. *Paulus* tondet cæſariem, exercet nudipedalia, purificatur in templo, quo mitiget quorundam animos ad ſeditionem ſpectantes. Sed F hæc facit, ubicunque licet, reclamans. Fatetur licere veſci quibuſlibet, ſed indicit ubi non expediat uti jure tuo. Evangelicam porrigit libertatem, ſed charitas omnia metiens utilitate proximi, nonnunquam volens decedit de jure ſuo, non uſquequaque, neque perpetuò, ſed interim obluctans pro viribus infirmitati eorum qui temerè offenduntur, donec & illi proficiant ad robur Evangelicum, nec ampliùs offendantur his rebus, quæ per ſe neque bonæ ſunt, neque malæ. *Paulus* G in cibis aliquando *Judæis* fiebat *Judæus*, ut *Judæos* lucrifaceret. Rurſus ethnicis ethnicus, ut illos lucrifaceret. Sed abſurdum fuerit, ſi quis nunc quoque *Judæis* fieret *Judæus*, abſtinens à cibis apud illos vetitis, nè *Judæos* alienet. Imò *Paulus* objurgat *Petrum*, quod cum jam eouſque propagata foret doctrina *Chriſti*, ut æquum eſſet *Judæos* edoctos ac monitos abjicere ſuperſtitioſam infirmitatem, adhuc nè *Judæos* offenderet, ſubduceret ſeſe à convivio, & offendiculum vitans, incidit in aliud gravius. Erat ille Evangelii velut infantia. *Judæis* ſic penitùs erat infixa legis religio tradita à majoribus, longóque uſu confirmata, ut hic affectus ad tempus eſſet ignoſcendus ac tolerandus, quòd ex honeſta cauſa natus eſſet, & ſubitò revelli non poſſet ex animis hominum. Deinde hæc offenſa grave periculum ſecum trahebat, *Judæorum* natio tenax avitæ conſuetudinis, alienabatur ab Evangelio. Ethnici ſic abhorrebant ab onere legis, ut multi citiùs à *Chriſto* ſuſtinuerint reſilire, quàm *Judaiſmum* admittere. Et quum nihil ſit execrabilius idololatriâ, qui veſcebatur idolothytis, tum temporis probabilem ſuſpicionem præbebat aſſentientis illorum ſuperſtitioni, quibuscum veſcebatur. Et tamen hic *Paulus* clamat legem jam antiquatam eſſe. Clamat idolum nihil eſſe, & idolothytum nihil eſſe. Objurgat eum qui ſciens offendit fratrem eſu ſuo. Sed rurſum objurgat eum, qui judicat alienam conſcientiam, in cibo aut potu: qui malè loquitur de fratre, ob cibum pro quo ille gratias agit benigno domino, qui omnia creavit in uſus hominum. Irridet illorum ſtultam ſapientiam, qui ut magnum quiddam docentes, dicebant: *Nè tetigeris, nè guſtaveris, nè contrectaveris.* Quemadmodum *Judaicus* ciborum delectus, autore *Paulo*, contemni cœpit Evangelio ſatis jam provulgato, ſic à ſimili videtur idolothytum contemnendum, ubi ſatis jam innotuit *Chriſtianos* puro animo veſci quibuſlibet cibis ad corporis neceſſitatem, gratias agentes ei, qui ſuis cultoribus omnia paravit quæ ſunt in hoc mundo, quum ipſe ſit omnium Dominus, qui nihil voluit puris impurum eſſe. Proinde ſi ceſſat idonea cauſa ſcandali, & ſi regnum Dei non eſt eſca & potus, & ſi ciborum abſtinentia pleroſque invitat ad luxum ac delicias: tenues autem inclementer gravat, videndum eſt, an pro conſtitutionibus hujuſmodi ſit tantopere digladiandum. Illic pro tempore conſulebatur naſcenti Evangelio, Dabatur aliquid affectibus ex priori vita relictis. Et dabatur ad tempus ex charitate, non ex jure. Nec dabatur in omnibus, nec perpetuò, nec ſine reclamatione. At nunc, unde offendiculum, ex his rebus, quarum uſum non interdicit Evangelium? Imò quarum interdictores damnant Apoſtolicæ literæ: *Prohibentes*, inquit, *cibos, quos Deus creavit ad veſcendum, & prohibentes nubere?* Denique quouſque videntur ſcandali proferendi limites? *Paulus* abſtinet ab idolothyto, ſed admonitus, hoc eſſe immolatum idolis. At idem veſcitur quibuſlibet, nihil interrogans propter conſcientiam. Atque hic levi incommodo vitatur offendiculum. Et enim qui temperat pro tempore à carnibus immolatitiis, habet ad manum alias carnes quibus veſcatur. Abſtinet à tauro immolato *Neptuno*, & veſcitur perdice, aut capo, nulli Deo immolato. Nè id quidem facit, niſi per occaſionem. Abſtinet à carne ſuilla, & veſcitur ficedulâ. Abſtinet ab anguillis, & veſcitur acipenſere. Nunc quum pleriſque diebus omnium carnium eſus ſit interdictus, num æquum cenſes, ut ego ob infirmitatem ac ſuperſtitionem hujus aut illius, de ſalute vitâque periclitér, quum jam omnes *Chriſtianos* illud edoctos eſſe oporteat, nè ex rebus hujuſmodi judicent proximum? Quòd ſi *Chriſtianæ* charitatis videtur ſic indulgere idiotarum aut

ſuperſtitioſorum imbecillitati, ut hac de cauſa velimus eum qui firmus eſt, in valetudinis aut vitæ venire diſcrimen: cur non idem facimus in his rebus, quæ juſtum ac manifeſtum habent ſcandalum? Sunt eccleſiæ Proceres, qui quum abundet eccleſiaſtico cenſu, uſque ad Regum opulentiam, tamen nec docent populum, & palàm impiè vivunt. Offenduntur idiotæ. Hic nihil datur populi ſcandalo, ſed ab infirmis tanta firmitas exigitur, ut jubeantur credere, ni malint eſſe hæretici, quicquid per illos agitur: ſive quum abſolvunt, damnántve, ſive quum benedicunt aut maledicunt: ſive quum largiuntur indulgentias, aut retinent, tantundem valere, ac ſi per Apoſtolum *Paulum*, *Andream*, aut *Jacobum* fuiſſet actum. Attamen hoc ſcandalum natum eſt ex re per ſe mala, & adeo non vitatur incommodo ejus unde ſumitur, ut ſi nullum eſſet offendiculum apud homines, tamen vitandum erat, quod offendit oculos Dei. Ad hæc, quum omnis obtrectatio ſpeciem habeat ſummi mali, tamen hìc negligimus offendiculum infirmorum, ac fortiter animo noſtro morem gerimus. In his rebus tantum, quæ hujus generis ſunt, ut qui interdicunt, egeant patrocinio, nè videantur facere adverſus doctrinam Evangelicam: tantum valet ſcandali vocabulum, ut ob ſtultam ſuperſtitionem, velimus periclitari fratrem, cui cibus eſt neceſſarius. An non hoc eſt tranſgredi præcepta Dei, propter traditiones hominum? Jamdudum dicit, ſcio, tua pietas, eximie Præſul: Quorſum iſta tam multa? An ut damnem ciborum delectum, quem comprobat uſus eccleſiaſticus? Ut ingenuè dicam, cupiam omnia quæ ſunt huius generis, aut certè talium exactionem prorſus è medio ſublatam, modò veræ pietatis ſtudiis accreſcat, quod deceſſerit ceremoniis: & hoc addatur *Chriſtianiſmo*, quod *Judaiſmo* detractum fuerit. Quòd ſi vulgus idiotarum abſque hujuſmodi obſervatiunculis prorſus in officio contineri nequit, nolim *Chriſtianam* libertatem hujuſmodi multis gravari. Nolim ſic aſtringi conſcientias, ut ſe credant capitale facinus admittere, ſi veſcantur, niſi perverſus & contumax animus acceſſerit: nolim præpoſtero judicio tantum his tribui, quæ per ſe penè nullius momenti ſunt, neglectis iis, ſine quibus non conſtat Evangelica pietas. Sed tamen hæc poſtea quàm publicâ conſuetudine fixa radices egerunt, nolim ſeditioſè contemni, ſed vel paulatim aboleri, vel autoritate majorum tolli, ſed ita tolli, ut interim populus ad meliora vocetur. Sed objiciet hic mihi quiſpiam, ſi non multum conducunt hujuſmodi ceremoniæ, certè nihil obſunt: & hactenus proſunt ad pietatem, quòd & admonent veræ pietatis, & ad hæc infirmis ſunt pædagogi, quemadmodum lex *Moſaica Judæis*. Et videmus quanta ſit *Chriſtianorum* etiam imbecillitas. Interdictus carnium eſus, admonet & docet omnem luxum, & quicquid luxum conſequi ſolet, eſſe fugiendum. Indictum jejunium, admonet ac docet ab omnibus vitiis eſſe temperandum. Nam id demum Deo gratum eſt jejunium. Hæc ſi placet ratio, circumcidamur eâdem operâ, quando circumciſio & temperat titillationes voluptatum in coitu, & admonet cor ab omnibus craſſis affectibus eſſe circumcidendum. Mactemus victimas, ea res admonet brutos animorum af-

A fectus eſſe domandos. Verùm ut admoneamur hujuſmodi figuris, ſatis eſt nobis, hæc religiosè fuiſſe quondam obſervata à *Judæis*. Quòd ſi pietas non periclitatur ex ceremoniis, cur *Paulus* tanto ardore ubique pugnat adverſus ceremonias *Moſaicæ* legis? Hæc ſi immodicè adhibeantur, obruunt Evangelicam libertatem. His fidere, ut ferè vulgus hominem ſolet, peſtis eſt veræ pietatis. Ex his obtrectare fratri, B venenum eſt Evangelicæ religionis. Hæc nimirum videbat *Paulus*, quum acriter belligeraretur adverſus irrumpere conantem *Judaiſmum*. Imò ſi vacet, docere poſſim graviſſimas quaſque rei *Chriſtianæ* peſtes ex ceremoniis nobis ſcatere. Non probo contumaciam iſtorum, qui palàm & inſultantes, velut in ludibrium publicæ conſuetudinis, carnes ederunt: ſed hactenus damno, ut docendos, admonendos, &. ſi res poſcat, etiam increpandos exiſtimem, non ut parricidii C reos deferendos apud magiſtratus: & rem negligendam magis, quàm exagitandam, vel ob hoc, nè ex hac ſcintilla concitata magis naſcatur incendium, & odium adverſus clerum jam plus ſatis exacerbatum. Mihi diſplicet quicquid ſpectat ad ſeditionem. Attamen, ſi nullus obſiſtat hujuſmodi ceremoniis ſemper in majus gliſcentibus, actum planè fuerit de libertate Evangelica: ſed à nullis potiùs obſiſti convenit, quàm à proceribus eccleſiæ. Sic paulatim irrepſit con- D ſuetudo, quæ nobis diem Veneris piſculentum reddidit. Deinde ubi hoc ſucceſſit, ademptus eſt & Sabbati dies. Nunc & Mercurii dies periclitatur. Et ob id genus obſervatiunculas videmus tot homines affligi, periclitari, denique mori, multos ſibi ſtultè placere, ſibíque *Chriſtianos* videri, quum ſint *Judæi*, & harum rerum fiduciâ ea negligere, quæ veræ ſint pietatis. At Evangelica charitas docet afflictis opitulari. Evangelica libertas non debet hujuſmodi præter modum E inductis, à ſeriis ſtudiis avocari. Atque hactenus quidem in genere dictum ſit de rebus hujuſmodi, non ut patrociner contumacibus & inſolentibus, ſed ut excuſſis cauſæ circumſtantiis, diſpiciat tua prudentia, nè plus minúſve fiat, quam res ipſa poſtulet. Nunc meam ipſius cauſam paucis agam, non quòd ulli bono fuerim offendiculo: Quod enim feci, non veritus fuiſſem ipſo *Chriſto* accumbente facere; ſiquidem eram in eo ſtatu, ut quivis citiùs judicâſſet miſeratione di- F gnum, quàm reprehenſione: ſed tamen non committam, ut apud eos quibus res ut habet ignota eſt, quiſquam meum exemplum ſuæ prætexat licentiæ, meáque neceſſitate, ſuam defendat temeritatem. Primum ego nullum hortatus ſum, ut citra neceſſitatem carnibus veſceretur, imò potiùs docui publicæ conſuetudini ſerviendum. Ipſe ſic affectus ſum erga carnes, ut ſi liceat vitam ac ſalutem tueri cicere ac lupino, nec piſces nec carnes ſim deſideraturus. Porrò, quum ob imbe- G cillem corporis valetudinem, & naturale quoddam odium piſcium penè ſingulis Quadrageſimis ſoleam periclitari, tamen frequenter ad carnium præſidia vocantibus medicis, nunquam obtemperavi, niſi ſemel in *Italia*, medico jam dies aliquot mortem minitante, ni parerem: cui tamen hactenus parui diebus paucis, ut jus carnium, ovorum vitellis temperatum ſumerem, ab ipſis carnibus abſtinerem: quas etiam ſi

animus

A animus appetiſſet, non recipiebat ſtomachus, tan-
ta erat imbecillitas. Et nunc dies aliquot in
Quadrageſima, ídque juſſu medici, nec ſine
venia Pontificis, à quo jam complures annos
diploma paratum eſt, quo nunquam antehac
ſum uſus, quod ad carnes attinet. Jam finge me
hoc abſque medici autoritate feciſſe. Quis medi-
cus rectiùs novit hoc corpuſculum, quàm ego?
Finge abſque diplomate feciſſe, nónne quovis
B diplomate melius excuſet neceſſitas? Primum ex-
pende ſenectutem, perpetuam penè corpuſ-
culi hujus valetudinem: expende laborem iti-
neris, labores ſtudiorum, in quibus ſupra vi-
res corporis, & animi verſor aſſiduè. Ad
hæc me viginti fermè dies pituita, imò non
pituita, ſed mera peſtis ad mortem uſque afflixit.
Eadem ex intervallo recurrens, graviùs etiam ac
diutiùs nos habuit. Sub Quadrageſimam nos
calculus cum mira quadam totius corporis affe-
C ctione corripuit. Hoc malum quum ſit atrociſſi-
mum, & præſentis periculi: nec enim majore vitæ
diſcrimine nituntur gravidæ, alternis penè diebus
mihi recurrebat: ſic ut miſerâ fœcunditate uno
die conciperem, altero niterer, tertio parerem.
Hic quis ſanus non diceret me eſſe meî ipſius ho-
micidam, ſi carnibus abſtinuiſſem. Qui *Era-
ſmum* imitari volunt, totum imitentur, & igno-
ſcetur. Nunc quid validis, ocioſis, temulentis,
ad ludibrium, non ad neceſſitatem edentibus cum
D exemplo *Eraſmi*? Reſtat unus ſcrupulus de ſcan-
dalo. Suadit illud *Chriſtiana* charitas fateor,
ut ubique quoad liceat imbecillium offendicu-
lo conſulatur. Audio *Paulum* paratum, vel
in æternum abſtinere ab eſu carnium potiùs,
quàm ut cum offendiculo proximi veſcatur.
Sed idem, ut ante dictum eſt, objurgat ex ci-
bo potuve judicantes fratrem, & interim peſti-
lentiſſimos commemorat, qui prohiberent ve-
ſci cibis, quos Deus paraſſet in uſum homi-
E num. *Cur tu*, inquit, *judicas ſervum alienum?
Domino ſuo ſtat aut cadit. Et cur judicor ab a-
liena conſcientia in eo, pro quo ego gratias ago?
Qui veſcitur, non veſcentem non ſpernat: qui
non veſcitur, veſcentem non judicet.* Itaque *Pau-
li* judicio infirmior eſt, qui non veſcitur. Et is
graviùs peccat, qui judicat ſe meliorem, cui
magis debebat cedere. Et tamen hujus infir-
mitati ſi ex cauſa probabili fuerit offenſus, ſi
corrigi non poſſit, ad tempus cedit charitas om-
F nibus ſeſe attemperans. At non uſquequaque.
Eſt enim in quo monendus ac docendus eſt infir-
mus. Eſt enim in quo reprehendendus. Eſt in quo
ſpernendus. Alioqui perpetuo obſequio nihil
aliud quàm alere morbum imbecillium, re-
ctiſſima via eſt ad extinguendam omnem pie-
tatem Evangelicam. Et tamen *Paulus* illic a-
git de imbecillitate, propemodum invincibili,
quod ex majorum traditione, longáque con-
ſuetudine ſic altè inſederat animis hominum,
G ut ſubitò revelli non queat. Sic *Judæi* legem
in qua nati fuerunt & educati, & in cujus reli-
gioſa obſervatione conſenuerant, non ferebant
abrogari. Sic aliquis ex gentibus converſus, ſi
vidiſſet *Chriſtianum* accumbentem in convivio,
quo ſimulachris immolatæ carnes proponeban-
tur, non potuit non ſuſpicari illum conſen-
tire ſuperſtitioni eorum quibuſcum agitabat
prophanum convivium. Et tamen *Paulus* ſtre-

A nuè clamat interim, idolum nihil eſſe, & fas
eſſe veſci, quicquid in macello apponitur. Cla-
mat legis ceremonias ad tempus inſtitutas, ad E-
vangelii vigorem oportere antiquari. Denique
Petro reſtitit in faciem, quod nondum inane
Judæorum offendiculum auderet contemnere.
Erat igitur aliud offendiculi genus de quo *Paulus*
ait, cujus occaſio præbebatur ex vitæ ſuperioris
inolitâ conſuetudine. Nos ipſi gignimus & ac-
B cerſimus nobis offendiculorum hujuſmodi mate-
riam, quum videamus quanta peſtis veræ pie-
tatis hinc nata ſit vitæ mortalium. *Paulus* to-
lerat infirmos hâc ſpe, ut proficiant ad firmi-
tatem. Nos toti inclinamus in hæc, negligen-
tes eorum, quæ ſola verè pios faciunt. Cæte-
rùm ut ad meam cauſam redeam, utcunque res
habet, de oratione offendiculi, nec hic quiſquam
in me deſiderabit, opinor, charitatem cedere cu-
pientem infirmitati proximi. Diploma Pontifi-
C cis velut antidotum oppoſui hujuſmodi offenſis.
Nec enim video in quem alium uſum mihi ſanè
valeat. Deinde quantum licuit, ſecretò ſum
uſus carnibus. Imò uſque ad manifeſtum vitæ pe-
riculum in totum abſtinui, ſæpe contempto me-
dico. Quid ſupereſt, niſi ut ob ſuperſtitioſam
infirmitatem, nè dicam perverſam temeritatem
quorumdam, nihil non calumniantium, eti-
am moriar? Impius ſit, opinor, qui hoc exi-
gat: & ipſe paricida ſim, ſi obtemperem. *Chri-
D ſtianæ* charitatis eſt, commodè interpretari quic-
quid animo recto fieri poteſt. Nec illud oportuit
neſciſſe *Chriſtianè* doctos, jejunium & piſces non
eſſe præſcriptos morbo, ſed carnis luxuriâ pericli-
tantibus. Quòd ſi quis adhuc adeo ſuperſtitioſus
eſt, ſi qui veſcitur, hunc admonueris hiſce verbis:
Frater, nè quid offendat te noſtrum exemplum,
coactus facio quod facio: Utinam eſſem felicior,
ego tuo robori gratulor; tu noli meam imbe-
cillitatem calumniari: ſatis, ut opinor, ſuam li-
E berârit conſcientiam. Sed ut finiam, quemad-
modum acriter arguendos arbitror iſtos, qui ſe-
ditioſâ temeritate violant publicam conſuetudi-
nem, præſertim eam, quæ non pugnet cum vera
pietate: ita mihi parochi & concionatores rectè
facturi videntur, ſi ex autoritate Præſulum ſic je-
junium denuncient populo. Oportebat quidem
omnem *Chriſtianorum* vitam perpetuâ ſobrietate
jejunium quoddam eſſe, non ſolùm à cibis, ve-
rùm multò magis ab omni luxu, à cunctis vo-
F luptatibus hujus mundi, à cupiditatibus carnis,
quæ militant adverſus ſpiritum: ſed tamen ad-
hortatur nos autoritas eccleſiaſtica, & conſuetu-
do majorum, ut qui poſſunt per corporis valetu-
dinem, ætatem, aut rei familiaris copiam, jeju-
nio præparent animos ſuos diei feſto. Sed *Chri-
ſtianum* ſit jejunium veſtrum, ſi gratum eſſe vul-
tis *Jeſu Chriſto*, ſit perfectum & abſolutum. Mi-
nima jejunii portio eſt abſtinentia ciborum. In-
gratum eſt Deo jejunium, quo ſcinditur pax &
G concordia. Qui jejunant, gratias agant Domino
pro robore corporis, quòd inediâ redditur apti-
us rebus divinis. Qui non jejunant, gratias a-
gant Domino, qui ſuâ benignitate variam ci-
borum copiam ſuppeditat, refocillandæ imbe-
cillitati corporum noſtrorum. Qui jejunant,
non hoc nomine ſibi placeant, quaſi rem magnam
agant, niſi majora adjecerint. Qui non jeju-
nant, tanto magis adnitantur piis ſtudiis, ut

quod ob corporis imbecillitatem præſtare non poſſunt, aliis ſtudiis penſent ac ſarciant. Qui non abſtinet, nè turbet publicam conſuetudinem, vitans offendiculum infirmorum, quantum commodè poteſt. Qui abſtinet, caveat nè contra doctrinam Evangelicam & Apoſtolicam judicet proximum ſuum, ex eo quod natura ſit anceps, & rectè ſecúsve fieri poſſit. Leviùs peccat, qui totam vitam cœnat abſque neceſſitate, quàm qui ob cibum ac potum obtrectat ac mordet proximum, quem juxta divinum præceptum non ſecus amare debebat, quàm ſeipſum. Hujuſmodi monita quoniam vehementer ad rem faciunt, identidem ſunt inculcanda. Quin & illud ob infirmas ac meticuloſas conſcientias clarè cupiam explanari, quæ conſtitutiones, quos obligent, & quos non obligent: aut quatenus obligent, aut non obligent. Nec opinor expedire in his quæ ab homine laxari poſſunt, limites uſque adeo anguſtos præſcribi meâ ſententiâ. Sit hic lenis & indulgens paterna charitas. Cæterùm adverſus livorem, adverſus obtrectationem, adverſus homicidia ac bella, cæteráſque certas ac veras *Chriſtianæ* pietatis peſtes, ſæviat Epiſcoporum autoritas. Hæc viſum eſt ad te ſcribere, clariſſime vir, & integerrime Præſul, non ut doceam doctiſſimum, aut ut meam cauſam agam apud tuam celſitudinem, cui noti ſunt & mei labores in ſtudiis, publicæ utilitatis gratiâ ſuſcepti, & animus hic meus, nullius rei minus appetens, quam cibi aut potûs, & corporis imbecillitas, quam aggravat etiam ſenectus, & hic præſens morbus nimium hærens & urgens: ſed ut per te vel placem, vel ſanem alios, ſi quos fortè vel offendit factum meum, vel exemplum ad licentiam pertraxit. Quod autem hæc liberiùs à me diſſerta ſunt, nihil aliud in cauſa fuit, niſi quòd optimè ſentirem de tua ſingulari prudentiâ ac manſuetudine. Quum enim generis tui nobilitatem, & moribus integerrimis, & eruditione non vulgari, denique prudentiâ ſingulari, cæteríſque dotibus Epiſcopo dignis decores, non verebar nè quid raperetur in ſuſpicionem liberiùs dictum de Præſulum officio. Bene valeat tua celſitudo ſanctiſſime Præſul. *Baſileæ* poſtridie Paſchæ. Anno à *Chriſto* nato, M. D. XXII.

Clariſſimo D. Alberto pio Principi Carpenſi S. D.

Epiſt. 44. QUum ingenii candor deceat illuſtri genere prognatos, & eximia felicitas neſciat invidere cuiquam, tum autem ab iis, qui te domeſticâ conſuetudine penitus cognitum habent, prædicetur inſignis quædam naturæ tuæ benignitas, quâ complecti ſoles etiam parum dignos tuo favore: demiror quis genius inſtiget animum tuum in *Eraſmum*. Quæſo, ut æquo animo feras libertatem noſtram, Fieri poteſt ut error ſit in nomine; neque me fugit quàm non ſit tutum rumoribus hujuſmodi credere. Quare te rogo, ut ſi quid eſt hujuſmodi, exiſtimes hæc non tibi ſcribi. Complures qui iſtinc huc veniunt, conſentientibus vocibus narrant *Romæ* quendam eſſe Principem *Carpenſem*, doctum magnæque apud purpureos patres autoritatis, qui paſſim ac palam deprædicet, *Eraſmum* nec eſſe philoſophum, nec theologum, nec ullius ſolidæ doctrinæ. Idem ad me perſcribitur epiſtolis multorum

A æquè conſentientibus. Atque hactenus nihil commoveor, ſi quis ea de me prædicet, quæ ipſe tum dictis, tum ſcriptis ingenuè profiteor, nullis magis indignans, quàm his, qui me falſis, & invidioſis laudibus onerant. Si me venditarem pro magno theologo, aut philoſopho, meritò mihi detrahat aliquis leonis exuvium. Nunc cum nihil magni de me pollicens, præſtem id quod poſſum, nulli me præferens, neque cujuſquam officiens gloriæ, miB ror ſi quiſquam bene natus, & inſigni doctrinâ præditus, breviter adeo felix, ut contemnere poſſit citiùs, quàm odiſſe vulgares iſtos doctrinæ ſimios, dignetur obtrectare *Eraſmo*, qui tui ſimiles ſemper venerari conſuevit & adorare: qui nec invidere novit æqualibus, qui inferiores gaudet quantum poteſt, evehere. In argumentis, quæ mihi ſuſcepi, arbitror me non omnino infeliciter verſatum eſſe, præſertim ſi cogites me barbarum ea ſcripſiſſe barbaris. C Nihil adhuc tractavi, quod theologum requireret multâ philoſophiâ inſtructum, præterquam liberum arbitrium, quod à multis impoſitum, ægrè ſuſceptum, quàm potui, ſimpliciſſimè tractavi, nec tamen impiè, ni fallor, ſi parum eruditè. Proinde, quis oro fructus, ſi vir tantus perſuaſeris *Eraſmum* eſſe rudem heroicarum diſciplinarum? Sunt hujus claſſis quamplurimi, qui tamen ſe jactant doctores. His magis conveniebat detrahere perſonam, qui paſſim D in ſcholis docent adoleſcentes nihil ſcire, & perſuadent nihil neſcire. Jam facilè fero, ſi quiſque pro ſuo arbitratu de ingenio, literíſque meis, aut eloquentiâ judicet. Magis me commovent illæ voces, quas audio ſubinde repeti ab eodem Principe in convitiis Cardinalium, in conciliabulis eruditorum, quicquid eſt hujus tumultûs, ex *Eraſmo* natum eſſe. Hoc quum ſit vaniſſimum, quid dici poterat hoſtilius ab eo cujus utrumque parentem veneno ſuſtuliſſem? Quum proE dire cœpiſſet *Lutherana* tragœdiæ procœmium, eique ferè totus orbis applauderet, ego primus omnium dehortatus ſum amicos, nè ſe illi negotio admiſcerent, cujus exitum augurarer fore cruentum. Et quoniam quidam jactabant me cum *Luthero* ſentire, videlicet quo plures ad ſuam allicerent factionem, ego libellis editis profeſſus ſum mihi nihil eſſe rei cum *Luthero*, nec unquam fore: Ipſum *Lutherum* admonui, rem evangelicam ita tractaret, nè quid ambitioF ni, nè quid odio datum videretur, caverétque nè res in ſeditionem exiret. *Frobenium* minis etiam coercui nè quid excuderet *Lutheranum*. Abſtinuit ille, non abſque ſuo luculento damno, meo potiùs obtemperans animo, quàm ſuo commodo ſerviens. Quotquot apud *Germanos*, & *Elvetios* amant bonas literas, initio erant *Luthero* addictiſſimi. Hos omnes ex juratis amicis mihi feci hoſtes acerrimos, paucis exceptis. Quúmque hinc theologi quidam odio bonarum literarum G nullum non moverint lapidem, quo me in factionem (ut ipſi putabant) jamjam damnandum protruderunt, hinc *Lutherani* blanditiis, technis, denique minis & conviciis idem hoc agerent, licet conſilio diverſo quàm theologi, tamen hactenus digitum latum dimoveri non potui, ut ab eccleſiæ *Romanæ* ſocietate diſcederem: hunc animum non omnino contemneres, ſi nôſſes tot regionum noſtratium animos, ſi Principum

cipum conſilia, ſi ſcires quos tumultus excitare
potuiſſem, ſi me ducem hujus negotii voluiſſem
profiteri: ſed ego malui me nudum & inermem
utriuſque partis jaculis exponere, quàm ullum
porrigere digitum factioni quam non agnoſcit ec-
cleſia *Romana*. Sed occaſionem *Lutherus* hauſit
è libris meis: id fortiter negat ipſe *Lutherus*, qui
eadem de me prædicat & ſcribit quæ Princeps
ille *Carpenſis*, videlicet nihil me ſcire theologiæ,
quòd nuſquam cum illius dogmatibus conſentiam.
Sed fingamus aliquid hauſtum è lucubrationibus
meis, qui magis iſtud imputetur mihi quàm *Pau-
lo* aut *Auguſtino*, unde ſua ferè confirmat dogma-
ta? Certè cum illa mea ſcriberem nihil minus ſu-
ſpicabar, quàm hujuſmodi tumultum exoriturum.
Sunt qui dicant, Cur non ſtatim naſcenti malo oc-
curriſti? Quia cum multis ſuſpicabar *Lutherum*
eſſe bonum virum, corrigendis depravatiſſimis ho-
minum moribus divinitùs miſſum, quanquam jam
tum mihi diſplicebant quædam, de quibus illum
admonui. Porrò, quum mundus eſſet plenus aca-
demiis, viderémque fabulam eſſe mirè plauſibi-
lem, non vulgo tantùm, ſed etiam Principibus, E-
piſcopis ac nonnullis etiam Cardinalibus, quæ fu-
iſſet temeritas me privatum homuncionem pub-
lico orbis favori oppedere? Quòd ſi me pateris li-
berè proloqui, qui fuerit hujus mali primus fons
dicam, pro mea quidem ſententia. Sacerdotum
quorundam palam impia vita, Theologorum quo-
rundam ſupercilium, Monachorum quorundam
non ampliùs ferenda tyrannis, huic tempeſtati lo-
cum fecit. Hoc velim ita dictum in malam, ut bo-
norum exiſtimationem nihilo faciat deteriorem;
& ita dictum in genere, ut ordini nulli ſit irrogata
contumelia. Principiò erat bellum cum linguis ac
Latinis literis; his ego hactenus favi, ut admiſſæ or-
narent juvarentque recepta ſtudia, non ut veteres
profeſſores de ponte, quod aiunt, dejicerent, & ſer-
virent gloriæ *Chriſti*, non ut veterem Paganiſmum
nobis revocarent. Hic quum ancipiti Marte decer-
taretur, res per monachos detracta eſt ad negoti-
um fidei, hic illis placebit prætextus. Non dubito
quin audita tibi ſit *Reuchlinica* tragœdia. Hic cœpit
in illos incrudeſcere doctorum odium: Mox fer-
vente adhuc bello inter myſtas, & oſores Muſa-
rum, exortus eſt *Lutherus*. Illicò conati ſunt illi
literarum politiorum cultores *Lutherano* negotio
involvere, quo ſimul & illos perderent. Ita gradi-
bus quibuſdam res alterius partis ſemper in pejus
vergentis pervicaciâ, tum alterius quorumdam
odiis, & intempeſtivis clamoribus hucuſque pro-
greſſa eſt tragœdia. Habes rem, ut eſt, abſque
fuco deſcriptam. Nunc ſi verum eſt, quod ad
me delatum eſt, quæſo, ut iſtam perſuaſionem
abjicias, & iſtiuſmodi voces mihi periculoſas con-
tineas: ſin vanum eſt, ignoſce, quòd hujuſmodi
næniis obtuderim celſitudinem tuam, cui precor
omnia læta feliciáque. Datum *Baſileæ*, ſexto Idus
Octobris. Anno milleſimo quingenteſimo vige-
ſimo quinto.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Joanni Coleto,
Theologo doctiſsimo facundiſ-
ſimóque S. D.

Epiſt. 45. Quàm præter meritum nos ſuperioribus literis
tuis laudâras, doctiſſime *Colete*, tam his pro-
ximis immerentem objurgas. Quanquam non
A paulò æquiore animo fero reprehenſionem tuam,
quam non mereor, quàm laudes tuli tuas, quas
non agnoſcebam. Nam accuſati, non ſolùm ſine
vitio noſmetipſos purgare poſſumus, verùm etiam
hoc citra culpam non facere non poſſumus. Cum
interim laudes accuratiùs refellere, hominis eſſe
videatur laudum jejuni avidique, neq; ſimpliciter
id agentis nè laudetur, ſed ut aut ſæpiùs laudetur,
aut copioſiùs. Tu (credo) utroque in genere pe-
B riculum noſtri facere voluiſti, & quid mihi place-
rem tanti viri præconio cohoneſtatus, & quid acu-
leorum haberem, objurgatiunculâ irritatus. Con-
ſtantiſſimus in amore ſis oportet, qui quidem ſis
in recipiendis amicis tam cautus, tam diligens,
tam contabundus, tam explorans: verùm his re-
cum jocari libuit. Alioqui quàm lætabar antea
vel falsò laudari à viro omnium laudatiſſimo, tam
hunc admoneri gaudeo ab amico ſinceriſſimo.
Igitur poſthac, pro tuo arbitratu, tuum *Eraſmum*
C vel laudato, vel objurgato, modò quotidie li-
terarum tuarum aliquid huc advolet, quà re nihil
poſſit accidere jucundius. Sed jam ad Epiſto-
lam tuam paucis, nè puer qui literas tuas attulit,
inanis ad te redeat. Quòd neotericum theolo-
gorum genus, qui meris argutiis & ſophiſticis
cavillationibus inſeneſcunt, tibi negas placere,
ne tu mecum vehementer, mi *Colete*, ſentis.
Non quòd illorum ſtudia damnem, qui nullum
omninò ſtudium non laudo, ſed quum ſola ſunt
D iſta, nec ullis antiquioribus, elegantioribúſ-
que condita literis, ejuſmodi mihi videntur, ut
ſciolum, & contentioſum hominem reddere poſ-
ſint, ſapientem an poſſint, viderint alii. Ingenium
enim jejunâ & asperâ quadam ſubtilitate exhau-
riunt, neque ullo vegetant ſucco, neque animant
ſpiritu. Et, quod omnium eſt maximum, Theolo-
giam illam omnium diſciplinarum Reginam, ſic
veterum facundiâ locupletam ornatámque, ſuâ
balbutie & orationis ſpurciſſimæ ſordibus deve-
E nuſtant; ſic priſcorum ingeniis expeditam, ſpi-
nis quibuſdam impediunt, involventes omnia,
dum omnia conantur reſolvere, quemadmodum
ipſi loquuntur. Itaque videas eam quæ quondam
auguſtiſſima fuerit, majeſtatíſque plena, nunc pe-
nè mutam eſſe, inopem, pannoſam. Illicimur in-
terea dulci quodam & illecebroſo morbo, nun-
quam ſatiatæ contentionis. Rixa è rixa naſcitur, &
miro ſupercilio de lana caprina digladiamur. Tum
nè nihil inventis veterum Theologorum adjeciſſe
F videamur, ſatis audacter & certas quaſdam ratio-
nes præſcripſimus, quibus Deus myſteria ſua
peregerit: cum interdum perfectius ſit crede-
re fieri, cæterùm quibus modis id fiat, omnipo-
tentiæ Dei permittere. Adde quod oſtentandi
ingenii ſtudio, nonnunquam ejuſmodi quæſtio-
nes agitamus, quas aures piæ vix ferant, cum
quærimus, num Deus potuerit diabolum, aut
aſinum aſſumere. Fortaſſe tolerandum, ſiquia
iſta tanquam acuendi ingenii gratiâ modicè per
G ætatem attigerit; ſed in his, tanquam ad ſcopu-
los *Syreneos*, non conſeneſcimus modò, verùm
etiam immorimur, præ his nullas non literas
contemnimus. Accedit ad hæc, quòd noſtrâ
tempeſtate ferè ad Theologiæ ſtudium ſeſe ap-
plicant, literarum omnium Principem, qui pro-
pter ingenium pingue parúmque ſanum, vix ullis
ſunt literis idonei. Hæc autem dixerim, non de
doctis ac probis theologiæ profeſſoribus, quos in-

 primis

primis ſuſpicio veneróque, verùm de ſordido hoc ac ſupercilioſo vulgo Theologorum, qui præ ſe omnes omnium literas pro nihilo ducunt. Quo cum hominum genere inexpugnabili quum tu, *Colete*, dimicationem ſuſceperis, ut veterem illam ac veram Theologiam, iſtorum ſpinis obſitam implexámque, in priſtinum nitorem ac dignitatem, pro tua virili reſtituas, provinciam (ita me Deus amet) ſumpſiſti multis modis pulcherrimam, ipſius Theologiæ nomine piiſſimam, quum omnium ſtudiorum, tum hujus *Oxonienſis* florentiſſimæ Academiæ causâ ſaluberrimam; verùm (nè quid mentiar) & negotii & invidiæ plenam. Quanquam negotii quidem difficultatem tua tum eruditio, tum induſtria ſuperabit, invidiam animi tui magnitudo facilè negliget. Sunt & inter ipſos Theologos non pauci, qui tam honeſtos tuos conatus & velint, & poſſint adjutare. Imò nemo non dextram junxerit, quum nullus etiam doctorum ſit in hac celeberrima ſchola, qui tibi *Paulinas* epiſtolas publicè jam triennium enarranti, non attentiſſimas aures præbuerit. Quâ quidem in re, utrum magis laudanda modeſtia illorum, quâ non verentur omnium διδάσκαλον hominis ætate juvenili, nullâque doctoratus, (ut vocant) autoritate præditi, ἀκροαταὶ videri, an tua ſingularis tum eruditio, tum eloquentia, tum morum integritas, quam illi hoc honore dignum judicant. Demiror autem, non quòd tu tanto oneri ſuppoſueris humeros, cui par eſſe potes, ſed quòd me nihili hominem in tam magnifici muneris ſocietatem voces. Hortaris enim, imò penè convitio efflagitas, ut quemadmodum tu *Paulum*, itidem ego vel priſcum illum *Moſen*, vel facundum *Eſaiam* enarrans, hibernis his menſibus frigentia (ut ſcribis) hujus gymnaſii ſtudia coner accendere. Ego verò qui mecum habitare didici, nec ignoro quàm ſit mihi curta ſupellex, neque doctrinæ tantum arrogo, quæ tantis obeundis rebus ſufficiat, neque tantum animi robur mihi reor adeſſe, ut tot hominum, ſua fortiter tuentium, invidiam queam ſuſtinere. Res iſta non tyronem, ſed exercitatiſſimum requirit Imperatorem. Neque verò me impudentem vocaveris, qui iſta recuſem, imprudentiſſimus omninò futurus, ni recuſarem. Tu, mi *Colete*, parum prudenter facis, qui (quod ait *Plautus*) è pumice poſtules aquam. Quâ tandem ego fronte docebo, quod ipſe non didici? Qui frigus aliorum accendam, ipſe totus tremens horrénsque? Ipſâ temeritate mihi magis temerarius videar, ſi ſtatim tanta in re vires meas periclitер, &, juxta *Græcam* παροιμίαν, ἐν τῷ πίθῳ τὴν κεραμείαν experiar. At expectâram, inquis, & opinione te falſum quereris. Tecum igitur expoſtules oportet, haud mecum. Neque enim nos te fefellimus, quippe qui nihil iſtiuſmodi vel promiſerimus, vel etiam oſtenderimus. Sed tu teipſum fefelliſti, qui mihi de me vera prædicanti, credere nolueris. Neque verò huc appuli, ut poeticas, aut rhetoricas literas docerem, quæ mihi dulces eſſe deſierunt, poſteaquam deſierunt eſſe neceſſariæ. Hoc recuſo, quia minus eſt inſtituto meo; illud, quia majus viribus. In altero objurgas immerentem, mi *Colete*, quippe qui ſecularium (ut vocant) literarum profeſſionem nunquam præ me tulerim: ad alterum fruſtra hortaris, ut cui me nimis imparem eſſe cognoſcam. Quòd ſi maximè par ſim, nè liceat quidem. Nam mox *Lutetiam* relictam repeto. Interim dum me partim hyems hic alligat, partim recens ducis cujuſdam fuga non ſinit exire, tutò in hanc laudatiſſimam Academiam me contuli, ut unum aut alterum menſem cum tui ſimilibus potius, quàm cum torquatis iſtis aulicis agerem. Tuis verò pulcherrimis ac divinis conatibus tantum abeſt ut velim adverſari, ut me (quoniam nondum adjutor ſum idoneus) ſedulum & hortatorem, & fautorem fore pollicear. Cæterùm ubi mihi conſcius ero, adeſſe robur & vires juſtas, accedam & ipſe tuis partibus, & in aſſerenda Theologia, ſi non egregiam, certè ſedulam operam navabo: Interim nihil mihi poſſit eſſe dulcius, quàm (ita ut cœpimus) quotidie vel coràm, vel per epiſtolas de ſacris literis inter nos conflictari. Vale, mi *Colete*. Humaniſſimus præſul *Richardus Charnocus*, hoſpes meus, communis mihi tecum amicus, juſſit tibi ſuis verbis multam ſalutem adſcribi. *Oxoniæ* è Collegio Canonicorum Ordinis divi *Auguſtini*, quod vulgo dicitur *S. Mariæ*.

In JOANNIS COLETI reſponſionem ad argumenta ERASMIANA, De tædio & pavore Chriſti.

Joannes Coletus Eraſmo Theologo facundiſſimo S. D.

TUa Epiſtola, eruditiſſime *Eraſme*, ut eſt bene *Epiſt.46.* longa, ita eſt eadem, vel multo magis certè & diſertiſſima, & jucundiſſima. In ea vidi memoriam tenacem, & noſtræ altercationis fidelem recenſionem. In ea acumen iſtud tuum quóvis tam facilè penetrans, quàm feliciter. In eadem etiam ſtilum Philoſophi dignum, aptum, verum, ſignificantem, educentem in lucem res ipſas, & eaſdem quatenus materiæ acrimonia patitur, dulcorantem. Itaque & docuit me tua epiſtola, lectitantem valde, & delectavit. Tamen quanquam & argumentis impetuoſa eſt, & poſtea exemplis potentibus certè tam pondere, quàm numero violenta, tamen meam mihi opinionem, quam ex *Hieronymo* altè imbibi, nihil adhuc nec extorquet, nec diminuit: Non quòd ſimus protervi nos, & improbâ pertinacia indurati; ſed quòd (haud ſcio an rectè) tamen quod vel verum, vel quod veriſimilius eſt, nos ſequi & tueri arbitramur. Quapropter non poſſumus tam admittere, quæ contra adducis, quam valdè ſuadent, quàm velle refellere. Impellit enim nos ipſa veritas ut acuti & eloquentis hominis diſputatione magis diſerta & copioſa; quàm vera, eam obrui indignè & opprimi non patiamur. In qua defendenda, ut nos opinamur, invocamus ejuſdem numinis ſubſidium, cujus tu ad oppugnandam veritatem videris nobis invocâſſe. Verùm nunc nolimus cum univerſa tua epiſtola congredi. Nam ad tantum prælium ſubitò & ſtatim, nec otium, nec vires habemus. Sed primæ ejus partis, & quaſi aciei & frontis, quæ mihi videtur, ut par eſt, belli eſſe validior, expugnationem aggrediamur. Tu interea patienter audi, ac nos ambo collidentibus inter ſe ſilicibus, ſiquis ignis excutiatur, eum avidè apprehendamus. Veritatem enim quærimus, non opinionis offenſionem, quæ forſan argumento argumentum recutiente; ut ignis ex ferro, à ferro percuſſo, elucebit. Vale.

In

In Pſeudevangelicos.

Eraſmus Rot. Vulturio Neocomo S. D.

Epiſt.47. BIbliopola quidam reddidit mihi *Davidis* quondam *Ultratrajectini* Præſulis galerum, villis hirſutum ſericis, mihi quidem nulli futurum uſui; ſed tamen hoc nomine gratum, quod mihi cum ipſius, tum *Philippi* fratris ejus, qui illi in dignitatem ſucceſſit, memoriam refricat: ſub quorum altero ſacris initiatus ſum, alterum habui ſingulari ſtudio meis faventem commodis: qui & anulum inſigni ſapphiro decoratum germani *Davidis* olim geſtamen, ceu κειμήλιον quoddam, penes me eſſe voluit. Utriuſque certè memoria mihi ſacroſancta eſt, non tantum ob id, quòd imaginibus magnum illum *Philippum* Patrem, cognomento *Bonum*, nobis referebant, quo non temerè reperias alium inter *Brabantiæ* duces laudatiorem; verùm etiam quòd ſtudio pacis, & religionis amore præcelluerunt, in hoc quoque laudatiſſimum parentem nobis referentes. Alterius virtus crebris ſeditionibus fuit exercita, ac proinde illuſtrior; altero diu frui non licuit; quòd ſenex jam, ac vergente ætate, pertractus ad hoc muneris, móxque magis etiam contra animi ſententiam autoritate *Caroli Cæſaris*, bellorum tumultibus involutus, relictis terris, in feliciorem ſedem demigravit. Porrò, quod ſignificas tibi moleſtam egeſtatem, equidem nec jam ſum inops, ut non poſſim; nec jam parcus, ut graver amiculo aureos aliquot impartiri: ſed hæc benignitas quantulum haberet momenti ad tuam egeſtatem ſublevandam? Res mihi ſanè mediocris eſt, minimúmque ſupereſt meis neceſſitatibus: Multum impendii requirit hoc corpuſculum, etiam tum delicatum quum ætate floreret, aliquanto plus ſenectus, plurimum adverſa valetudo, geminúſque morbus, uterque immedicabilis. Nam ut adverſus ſenectutem nullum eſt à medicis remedium, ita negant calculum in ſenibus eſſe ſanabilem. Jam bona pars mihi deciditur in famulos, & præſentes & dimiſſos, in nuncios, & γραμματοφόρους, in eos, qui noſtras labores induſtriâ ſuâ nonnihil ſublevant, hoc eſt, qui venantur vetuſtos codices, qui conferunt enotántque, qui noſtra relegunt, qui deſcribunt. Ad hæc, vix credas quanto rei familiaris detrimento reliquerim *Baſileam*: Nam illic, præter alia commoda, domum habebam alienis impendiis ſartam, alienâ ſupellectile inſtructam; hic ære meo paranda ſunt omnia. Poſtremò, ut pretia rerum accreſcunt ſupra modum, ita decreſcunt cenſus. *Cæſar* agit fabulam planè motoriam, ut nè creditores quidem nunc auſint illum appellare, tantum abeſt ut ocioſus conſiliarius, & appellator non minùs piger quàm verecundus, ſtipendium accipiam. *Ferdinandi* Regis eo ſtatu res ſunt, ut illius benignitas intra benevolentis animi pomœria conſiſtat. Jam quod ex *Anglia*, *Flandriá*que ſolvitur, adeo venit acciſum & arroſum, ut interdum quarta pars abſit: ſive in cauſa eſt novata apud *Anglos* moneta, ſive mutata numiſmatum æſtimatio, ſive menſariorum ars. Quin jampridem nec ex *Anglia*, nec ex *Flandria* quicquam adfertur, quum hactenus certiſſima fuerit illorum cenſuum ſolutio. Suſpicor aliquid monſtri ali. Eâque gratiâ famulorum meum fideliſſimum illuc emandavi, ingenti quidem ſumptu

A meo, ſed quod mihi charius eſt, incolumitatis illius non levi diſcrimine. Verùm poſtquam, mi *Vulturi*, induxiſti in animum Evangelicam vitam profiteri, miror paupertatem eſſe moleſtam, quum beatus *Hilarion*, ubi non inveniret quod pro naulo ſolveret, gloriandum duxerit, quod inſciens ad tantam Evangelii perfectionem perveniſſet. Gloriatur & *Paulus*, quòd ſciat abundare, & penuriam pati, quòd nihil habens omnia poſſideat. Idem

B collaudat *Hebræos* quoſdam Evangelium amplexos, quòd rapinam bonorum ſuorum cum gaudio ſuſcepiſſent. Nemo tibi quicquam opinor eripuit, ſed ultrò quod erat, licet exiguum, pro derelicto habuiſti, téque ipſe prudens, ac volens iſti paupertati dedicâſti. Adde, ſi *Judæi* non patiuntur inter ipſos eſſe pauperes, quanto magis convenit, ut qui jactant Evangelium, fratrum inopiam mutuâ benignitate ſublevent: præſertim cum Evangelica frugalitas minimo ſit contenta. Si panis

C cibarius adſit & aqua, non deſiderant *Attica* bellaria qui ſpiritu vivunt. Neſciunt luxum, jejunio paſcuntur. Ipſi Apoſtoli confrictis manu ariſtis famem ſedâſſe leguntur. Alium fortaſſe deterreret, quòd diploma *Leonis*, ut audio, devoveat omnes qui iſtius doctrinæ profeſſores aquâ, igni, aut hoſpitio juvant. Verùm id ego ſic interpretor, qui juvant ob ſectæ favorem, alioqui ſi germano fame periclitanti ſubveniam, non ob aliud niſi quòd germanus eſt, non arbitror diplomatis

D minas ad me pertinere. Idem exiſtimârim ſi hominem, licèt damnatum, ſublevem, non ob aliud, niſi quia germanus eſt, & quàm diu ſpirat, ſpes eſt illum ad meliorem frugem rediturum. Nam, juxta *Theocritum*,

—— *Non ſpes eſt ulla ſepultis*,

Fortaſsis hic tibi videbor cavillis ludere, at aliis non idem videtur. Dices, Non poſtulo ſubſidium pecuniarum, tantum operam tuam ad Poetices profeſsionem requiro. Verecundè flagitat quiſ-

E quis queritur. At mihi, *Vulturi* chariſsime, longè major eſt ocii, quàm nummorum penuria; nec iſthuc operæ quod petis, exiguo negotio præſtare queam, ut maximè præſtare valeam quod petis. Quid me jam tot annis ab iſto ſtudiorum genere alienius? Quod autem attingis de offenſione, non poſſim tali amico iraſci, etiamſi velim; dolere me fateor, quòd in iſtum labyrinthum temet conjeceris, unde utinam te poſsim eximere. Utinam tibi, tum pro aliis quibuſdam fuiſſem in conſilio,

F qui nunc, ut ſcribis, deteſtantur ad quod pridem inſtigârunt. Sed harum rerum ſera eſt querimonia. Sanabilius erat malum, niſi te libellis editis orbi prodidiſſes, à quibus tamen nè monitus quidem temperâſti. Parum erat evulgâſſe epiſtolam ad *Spirenſe* Concilium, non magno intervallo proſiliit nobis ridiculus ille *Cometes Carolo Cæſari* dicatus. Quum iterum te meis ſcriptis admonuiſſem, ut à talibus jocis temperares, qui & Principum animos ad ſævitiam irritarent, & adeo

G nihil juvarent cauſam, à cujus victoria veſtra pendet incolumitas, ut etiam graviſsimè læderent, placidè quidem reſpondiſti: ſed perinde quaſi te fuiſſem hortatus, ut ſimile quiddam iterum deſignares, ita rurſus ad Concilium *Spirenſe*, cui tum Rex *Ferdinandus* præſidebat, miſſus eſt libellus, nomen *Eraſmi* literis bene magnis præferens. Titulus erat *Epiſtola Eraſmi*, quum eſſet fragmentum aliunde è libris meis decerptum, ut Lector parum

attentus

attentus exiſtimaret meam eſſe ſententiam, non A
eſſe fas in quenquam hæreticum pœna capitis
animadvertere: eàque res Cæſarem *Ferdinandum*,
alióſque Principes, atque etiam *Romanum* Pon-
tificem in meum caput irritaret. Poſt hoc frag-
mentum ſequebantur quædam tuo nomine, ſim-
pliciter, ut ab omnibus audio, ſeditioſa: nam
mihi nondum vacavit legere. Hoc factum tam
abhorrens ab humanitatis, amicitiæque natura,
ego vehementer admiratus ſum, alii magnopere B
deteſtati ſunt. Cæterùm, quominùs tecum ex-
poſtularim, migrationis negotia fuerunt in cauſa.
Concoctum eſt hoc aut potiùs diſſimulatum, &
ecce nundinis autumnalibus prorupit ſimilis li-
bellus, eandem canens cantilenam, qui in fron-
tiſpicio prægrandibus literis profitebatur *Anno-
tationes Eraſmi*: reliqua tuo nomine ſuccedebant
magis ad excitandas ſeditiones, quàm ad pieta-
tem conducentia: Niſi fortè non videtur ſeditio-
ſum hortari Principes, ut facultates ſacerdotibus C
ac Monachis adimant, & in bonos veſtri ſimiles
conferant: aut non offenduntur illorum animi,
quum audiunt, *Noli occidere innocentes, Noli tuo
periculo recalcitrare Evangelio, Sine verbum Dei in
tua ditione prædicari.* Hæc quid aliud ſunt quàm
atrociſſima convitia nondum perſuaſis, imò, in
diverſum perſuaſis. Quos tu vocas innocentes,
illi habent pro ſeditioſis & hæreticis; & quod tu
vocas Evangelium, illis perſuaſum eſt eſſe doctri-
nam Satanæ. Priùs igitur erat illis perſuadendum: D
Quod ſi non potes, aliis rationibus tractandus
erat illorum animus. Jam finge mihi in tot libris
alicubi excidiſſe, *Hæreticos non eſſe capite plectendos*:
An hoc erat humanitatis, quod videbatur ad mihi
conflandam invidiam accommodatiſſimum, id
truncatim decerptum, oculis & auribus Princi-
pum ingerere, prætermiſſis his quæ vel mitiga-
bant atrocitatem dicti, vel quid verè ſentirem ex-
planarent? Si hoc faceret alienus in alienum, quis
non deſideraret in eo candorem, & humanitatem; E
nunc hæc facit amicus in amicum, & amicus E-
vangelicus in eum amicum, qui nunquam tibi,
neque facto, neque dicto præbuit anſam diſſuendæ
neceſſitudinis. Jam hoc atrocius eſt, quòd nuſ-
quam id doceo, non eſſe ſumendum capitis ſup-
plicium de hæreticis, nec uſquam adimo gladii
jus Principibus, quod illis non ademit *Chriſtus*
nec Apoſtoli: tantum admoneo locis aliquot, nè
ſit hic princeps Principum ſeveritas, nec facilè
præbeant aures quorumlibet Theologorum, aut F
Monachorum delationibus. Sunt dogmata ſchola-
ſtica de quibus dubitare non eſt ſemper impium,
& in quibus inter ipſos ſæpenumerò non conve-
nit: eſt error ſimplex, neque ſtatim eſt hæreticus
qui lapſus eſt in aliquo fidei articulo. Ubi non
ſubeſt perverſitas animi, ubi nulla eſt pervica-
cia, ibi ſublevandus eſt charitate *Chriſtianâ*, qui
lapſus eſt, non occidendus. Præterea, ſunt Mo-
nachi ac Theologi, qui vel naturæ ſævitiâ, vel
ſtoliditate, vel gloriæ quæſtúſve gratiâ, vel deni- G
que privato ducti odio, deferunt atrociter non
ſolùm quæ frivola ſunt, aut utraque in parte diſ-
putabilia, ſed etiam quæ rectè dicta ſunt, perver-
ſiſſimè calumniantur. Nôſti *Jacobum Hogheſtra-
tum*, nôſti *Nicolaum Ecmondanum*, nôſti *Beddam*,
quos nominâſſe ſufficit; precor ut reperiant Deum
ſibi mitiorem Judicem, quàm ipſi fuerunt aliis.
Tales admoneo *Chriſtianæ* manſuetudinis, ut quod

Eccleſiaſticis viris dignum eſt, magis advigilent
ut ſanent, quàm ut perdant: Talis fuit *Chriſtus*,
tales Apoſtoli, talis *Ambroſius*, *Cyprianus*, *Au-
guſtinus*, quorum charitas Cæſareum gladium ab
occidendis hæreticis, quantum poterat, cohibe-
bat, ipſi linguâ libríſque rem Eccleſiæ gerebant,
& frequenter pro occidendis intercedebant.
Princeps non ſine cauſa gladium portat, fateor;
at certè Theologorum & Epiſcoporum eſt do-
cere, arguere, mederi: docere errantes, arguere
feroces, mederi deceptis: & quod Domini para-
bola admonuit de non tollendis *Zizaniis*, vel ad
illa rudis Eccleſiæ primordia, vel ad Apoſtolicos
viros pertinet, quibus non eſt traditus gladius, niſi
gladius Evangelicus, quod eſt verbum Dei, Hoc me
ſentire non potuit te latere, quum hac de re ante
complures annos reſponderim *Latomo*, pridem
Beddæ, ac nuper ſtolidiſſimis Monachorum *Hiſpa-
nienſium* calumniis. Rurſus eſt hæreſis quæ mani-
feſtam habet blaſphemiam, veluti quæ *Chriſto*
detrahit naturam divinam, quæ divinos libros
inſimulat mendacii. Eſt quæ malitioſis artibus, per
tumultus ac ſeditionem tendit ad opes, ad regnum,
ad rerum humanarum confuſionem. An hic alle-
gabimus Principi gladium? Ut non liceat occidere
hæreticos, certè blaſphemos & ſeditioſos tum fas
eſt, tum ad tuendam Rempublicam neceſſarium.
Itaque, ut peccant qui ob quemvis errorem per-
trahunt homines ad ignem: ita peccant qui in
nullos hæreticos arbitrantur prophano magiſtra-
tui jus eſſe occidendi. Verùm, quum hi, qui pro
hæreticis habentur, ſuadent non occidendo hære-
ticos, vel cæco perſpicuum ſit non defendi veri-
tatem, ſed quæri maleficiis impunitatem. Quid
aliud optarent prædones ac piratæ, quàm perſua-
ſum eſſe, nulli *Chriſtiano* Principi jus eſſe quen-
quam plectendi capite. Bonus eſt timor qui de-
terret à ſcelere. Quòd ſiquis vult non timere
magiſtratum, quod bonum eſt operetur, & publica
poteſtas non ſolùm non erit formidini, ſed erit
etiam honori, juxta B. *Pauli* conſilium. Neceſ-
ſaria eſt Principum ſeveritas, quam ipſi ſævitiam
appellant. Atqui ſæpenumerò fit hominum vitio,
ut Principes naturâ clementes, malorum impro-
bitas cogat ad ſævitiam, dum ipſorum lenitate
abutuntur, ac primùm contemnunt, mox etiam
illudunt, & illorum manſuetudinem interpretan-
tur impietatis approbationem. Hujuſcemodi do-
cent mei libri, ſi quando locus poſtulat: non hoc
cujus ſuſpicionem tuus iſte ludus mihi conatur
impingere, non quòd ipſe hoc de me ſentias, ſed
ut imponas ſimplicioribus. Quæſo te per amici-
tiam noſtram, an tibi videor parum gravatus in-
vidiâ, niſi ſtudio tantum addas ſarcinæ? Adver-
ſus tot viperas, adverſus tot crocodilos, adverſus
tot excetras, ægrè me ſuſtineo favore Monarcha-
rum, nec ulla res erat quæ poterat illos magis
alienare, quàm ſi illis gladium excutiam è mani-
bus, eáſque ſectas defendam, quas illi velut exe-
crabiles radicitùs evulſas cupiunt, & facerent, niſi
rerum motus aliò vocaret illorum animos. Obſe-
cro te amice, quid hoſtis in hoſtem faceret ho-
ſtilius? Ut nihil in re contulerim officii, certè
jam olim diligo te candidiſſimè, tuis commodis,
perinde ac meis, ſemper gaviſus ſum; incommo-
dis tuis, æquè ac meis indolui. Quonam igitur
ſcelere commerui, ut iſtis artibus caput meum
adducas in diſcrimen? Nôſti Monachorum iras,
ſcio

A ſcio quod fulmen vibrent irati *Joves*. *Indignatio Regis*, ait *Solomon*, *nuncii mortis*: nec ſemper adeſt vir ille bonus, qui placet iram ejus, ſed frequenter adſunt mali, qui oleum addunt camino: Nec ignoras quàm multa neſciant Principes, quàm ad multa parum ſint attenti, tot nimirum diſtracti negotiis: nec te fugit quot artibus ſit armata calumnia, quantúmque valeat interdum apud ſummos etiam Monarchas. Sæpe jacet innocens B priuſquam ſciat ſe delatum. Itaque non queo ſatis demirari, quo tandem conſilio libellos iſtiuſmodi alium poſt alium evulges. Si hoc agis ut me perdas, quo evanuit animus ille tuus, olim tam amicus, tam ſyncerus, tam candidus? ubi leges amicitiæ? Sin hoc moliris, ut me compellas ad iſtius ſectæ profeſſionem, id jampridem meâ ſponte feciſſem, mihi crede, ſi animo meo probaretur fabula. Ut autem profitear ea quibus reclamat mea conſcientia, nullus efficiet mor- C talium, ut nunc quidem affectus ſum, mortem citiùs oppetiero. Sed ubi interim veſtrum illud dogma, Fidem perſuadendam eſſe, non cogendam? &, In Evangelii negotio nihil adhibendum præter gladium verbi Dei? Quòd ſi iſta, ut arbitror, non facis malevolentiâ, ſed animi gratiâ ludis, quæſo quid hâc voluptate crudelius? Annon eſt aliud ludendi genus, quàm cum amici pernicie deliciari? Sunt qui ſuſpicentur, hinc emolumentum quæri, vel tibi, vel typographis. An tantillum D lucri tanti eſt, ut hoc amici ſummo diſpendio captandum exiſtimes? An deſunt gratioſa nomina, quorum lenocinio pelliceatur emptor? Quòd ſi iſthuc operæ vel commodas, vel locas aliis qui mihi malè volunt, quid fingi poteſt, non jam dicam alienius ab amicitia, ſed ſordidius atque abjectius? Si magno conductus eſſes, præmii magnitudo utcunque facti turpitudinem elevaret: nunc ſi pretium eſt, non poteſt non eſſe viliſſimum. Atqui lex amicitiæ poſtulat, ut quoties E vita, ſeu fama, quæ ſæpenumero vitâ charior eſt, vocatur in periculum, amicus pro amico vel in capitis diſcrimen promptè deſcendat. Sed mittamus amicitiæ rationem, ſi ex animo probas quod profiteris: ſi verè tibi perſuaſum eſt eſſe ſanctum, pium, ac Deo gratum quod tueris, quo pacto magis valeas alienare bonorum animos à veſtro negotio? *Cometen* dicâſti Cæſari, nec tuum ſuppreſſiſti nomen. An ille parum indignatur vobis, niſi talibus ludibriis magis etiam exaſperetur? F An Regem *Ferdinandum* habetis parum iratum, niſi talibus fomentis etiam atque etiam inflammentur, tum ipſe, tum alii Principes illi conſentientes? Quorſum attinebat addere oleum camino? An vobis talium Monarcharum poteſtas videtur contemnenda? Hoc ut impium non ſit, an tutum exiſtimas? Atqui movere vos debet recens agricolarum exemplum. Quid erat illis ferocius? Sed experti ſunt verum eſſe quod ſcripſit *Solomon*, *Contritionem præcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltabitur ſpiritus.* Et tamen hîc quieve- G runt Cæſar *Carolus*, & Rex *Ferdinandus*. Interim, non ago veſtræ cauſæ Judicem, habet illa Judices legitimos, Cæſarem & Pontificem. Sed interim fingamus eſſe pium, ubi illa ſerpentis Evangelici prudentia, quâ *Paulus* ſolicitè cavet, nè quod offendiculum det Evangelio, ſed in omnia ſe vertit, ut omnes *Chriſto* lucrifaciat? Ubi columbina ſimplicitas, quæ nec inimicos novit lædere? An

A iſtiuſmodi technis propagatum eſt Evangelium ab Apoſtolis? Atqui jactatis vos Evangelicam veritatem jam plus mille annis ſepultam revocare nobis in lucem. Si verum dicitis, difficilius negotium agitis, quàm olim habuerunt Apoſtoli: Nec enim paulò facilius erat *Judæos* abrogare ritus, ac gentium ſuperſtitionem deſtruere, quàm ea convellere, quæ Eccleſiæ proceres magno conſenſu tot ſeculis ut oracula Dei docuerunt, colue- B runt, tenuerunt, hodiéque tenent. Nam Gentium religio tantum habebat abſurditatis, ut etiam qui inter illos literas ſcirent, aut paulò eſſent cordatiores, intelligerent eſſe mera figmenta: quæ de diis ferebantur, à callidis hominibus in hoc excogitata, ut incondita multitudo, quæ Philoſophiæ rationibus gubernari non poterat, deorum metu utcunque contineretur. Et Prophetarum vaticiniis prædictum erat futurum, ut Gentes, relicto dæmonum & ſimulachrorum cultu, verum C Deum agnoſcerent; quemadmodum & de *Judæis* ceremoniis prædictum erat futurum, ut ad coruſcantem Evangelii lucem, velut umbræ, evaneſcerent. At in his quæ vos convellitis, quid obſecro vel abſurdum, vel ridiculum? Aut quis unquam Prophetes prædixit hoc futurum, ut totus orbis ignoraret *Chriſtum* ab Apoſtolis prædicatum, ac pro Deo coleret idola: tum quotquot in Apoſtolorum vicem ſucceſſerant excæcati, nihil viderent in ſacris literis; deinde, poſt mille D trecentos annos à neſcio quibus novis Evangeliſtis ad veritatis cognitionem revocaretur? Adde, quòd Apoſtolorum prædicationi fidem aſtruebat perpetuus dogmatum conſenſus ac miracula; quum vos non ſolùm diſſentiatis inter vos, ſed iidem ſubinde novetis ritus pariter & dogmata, alterâ parte ſitis omnino deſtituti. Arbitror autem nec miracula, tantum attuliſſe momenti ad novandum mundum, quantum Evangeliſtarum mores undiquaque puros & inculpatos. Non jam E loquor de jejuniis aut veſtibus, ſimilibúſque ritibus quos ſimulant & hypocritæ; ſed in afflictionibus alacritas, in perferendis injuriis lenitas, animus ſimplex, manſuetus, nulli malum cogitans, & de omnibus bene mereri ſtudens, omnibus humanis rebus ſuperior, & vitæ contemptor, præcipuè commendabant illorum doctrinam. Avocabant illi à ſolitis, ſed adducebant ad longè meliora. Vos ſtrenuè clamatis in luxum Sacerdotum, in ambitionem Epiſcoporum, in tyranni- F dem *Romana* Pontificia, in garrulitatem Sophiſtarum, in preces, jejunia, & miſſas: Nec iſta purgari vultis, ſed tolli; nec omninò quicquam in receptis placet, ſed zizaniam evellitis cum tritico; aut, ut melius dicam, triticum evellitis pro zizania. At quid interim nobis profertis melius, & Evangelio dignius, ut ab aſſuetis recedamus? Circumſpice populum iſtum Evangelicum, & obſerva num minùs illic indulgeatur luxui, libidini, & pecuniæ, quàm faciunt ii quos deteſta- G mini. Profer mihi quem iſtud Evangelium ex commeſſatore ſobrium, ex feroci manſuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos oſtendam qui facti ſunt ſeipſis deteriores. Excuſſæ ſunt è templis ſtatuæ, ſed quid refert, ſi nihilo ſeciùs in animo colantur idola vitiorum? Nec video quo conſilio quidam tanto ſtudio demoliti ſint imagines, niſi ut eſſet conſpirationis ſymbolum.

ſymbolum. Interim obtenditur horrendum ido-
lolatriæ crimen: Sed quis nunc eſt tam lapis ut
putet lapidibus ac lignis ineſſe ſenſum? Et ſi qui
tales ſint, quantulum erat negotii docere popu-
lum, imagines ad hoc tantum repertas, ut impe-
ritis memoriam adjuvent? Excuſſæ ſunt preces
ſolennes, ſed jam plurimi ſunt qui nihil prorſus
orant, quum frequens puráque oratio ſit ſacrifi-
cium maximè proprium *Chriſtianis*. Abrogata
eſt miſſa, ſed quid illi ſuccedit ſacratius? Non
enim jam confero ritus cum ritibus, inductos cum
relictis. Nunquam illorum Eccleſias ſum ingreſ-
ſus, ſed aliquando vidi redeuntes à concione, veluti
malo ſpiritu afflatos, vultibus omnium iracundi-
am, ac ferociam miram præ ſe ferentibus: ne-
que quiſquam erat omnium qui mihi viris ali-
quot honeſtis comitato deferret honorem, quem
exhibemus quibuſlibet, præter unum ſeniculum.
Sic opinor diſcedunt milites à concione ducis ad
prælium, & ad *θοῦριν ἀλκήν* exhortati. Quis un-
quam vidit in illorum concionibus, quenquam
pro peccatis ſuis fundentem lachrymas, tunden-
tem pectus, aut ingemiſcentem? Jam quanta
pars ibi conſumitur in laceranda ſacerdotum
vita, ac, ſi verum narrant, frequenter in iis ſer-
monibus, qui magis faciunt ad ſeditiones, quàm
ad pietatem. Abrogata eſt confeſſio, ſed interim
nè Deo quidem confitentur plurimi: Abjectus
eſt cum jejuniis ciborum delectus, ſed interim
graviter indulgetur crapulæ: & ita quidem effu-
gerunt *Judaiſmum*, ut cœperint eſſe Epicurei.
Protritæ ſunt ceremoniæ, ſed nihil acceſſit ſpiri-
tui, imò, multum deceſſit meo quidem judicio.
Ceremonias quaſdam *Judaicas* obſervavit *Paulus*,
nè *Judæos* alienaret ab Evangelio; ſaltem hoc
animo non erant omnes ceremoniæ rejiciendæ.
Neſciebant Apoſtoli præſcriptos jejuniorum dies;
verum: ſed ultrò injuſſique jejunabant quoti-
die. Neſciebant ciborum diſcrimina, ſed ſponte
viliſſimis utebantur, ſummámque in omnibus
frugalitatem obtinebant. Nemini præſcribeba-
tur leguminum eſus, ſed ultrò leguminibus erant
contenti, ſi res ita tuliſſet. Nulli interdicebatur
uſus vini, ſed *Timotheus* volens tam vivebat ab-
ſtemius, ut *Paulo* monitore eſſet opus, qui præ-
ſcriberet modicum vini uſum ad fulciendam cor-
puſculi imbecillitatem. *Paula* mater *Euſtochii*,
nec *Hieronymi*, nec Epiſcopi ſenis autoritate per-
pelli potuit, ut anus vel in morbo guſtaret vinum.
Si libertatem Evangelicam amplectimur, ſic
excutiamus legis jugum, ut charitas plus ultrò
præſtet, quàm lex imperabat. Excuſſum eſt jugum
humanarum conſtitutionum, ſed ubi ſunt qui
ſubmiſerunt cervicem ſuavi jugo Domini? Et
interim conſtitutiones humanæ, conſtitutionibus
humanis; imò, parum humanis mutantur. Ti-
tulus modò mutatus eſt, vocatur enim verbum
Dei; cæterùm res adeo nihilo eſt mitior, ut com-
plures boni viri præferant ultroneum exilium
iſti magnificæ decantatæ libertati. Atque adeo
proceres quidam, & anteſignani iſtius factionis,
quum nondum ad Epiſcoporum dignitatem, opes,
ac ditionem pervenerint, tamen ejuſmodi ſpe-
cimen de ſe præbent, ut ego me malim in Epi-
ſcoporum, quàm in horum poteſtatem tradere,
ſi detur optio: malímque Cæſaris potentiſſimi
ferre jugum, quàm quorundam magiſtratuum
Evangelicorum, quamvis humili ſorte. Sic ex-
A cutiunt jugum hominum, qui veſtro Evangelio
ſubmittunt cervicem. Magis vereor nè pleriqne
pro gravi jugo hominum, portent gravius jugum
diaboli. Excuſſa eſt obedientia Epiſcoporum, ſed
ita, ut nè prophanis quidem magiſtratibus parea-
tur. Olim *Chriſtiani* ſub ethnicis Principibus
quietè vivebant, ſtudioſè caventes, nè quam ſedi-
tionis occaſionem darent, exhibentes honorem
cui debebatur honor, vectigal cui vectigal, tri-
B butum cui tributum: hortabantur *Chriſto* initi-
atos, ut idololatris etiam Magiſtratibus obtem-
perarent, pro illorum incolumitate quotidie De-
um orabant: At iſte populus tam Evangelicus,
etiam *Turcarum* Principi dicitur deteſtabilis,
quem ait ſeditioni natum. Quos ſubinde tumul-
tus excitat? quoties quàm levibus de cauſis pro-
currit ad arma? nè ſuis quidem Eccleſiaſticis
ſatis obtemperans, niſi dicant blanda auribus, pro-
fligandi etiam, ſi liberiùs in vitam illorum inve-
C hantur, aut ab opinione diſſentiant. Initio tantum
non deus erat illis *Lutherus*, nunc iiſdem prorſus
delirat, quòd novum de Euchariſtia dogma non
recipiat. Novam verò libertatem Evangelicam,
impunè facere, ſentiréque quod cuique libitum
eſt. *Paulus* jubet Satanæ tradi eum, qui contra
naturæ pudorem, novercam duxerat uxorem, hor-
tatúrque diſcipulos, ut ſubtrahunt ſeſe à con-
ſuetudine fratris inordinatè ambulantis. Cum
his verò, qui manifeſtis vitiis infames ſunt, nè
D menſam quidem vult haberi communem. Nunc
circumſpice mihi ſodalitatem iſtam Evangeli-
cam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot
aleatores, quot decoctores, quot aliis vitiis in-
fames? Et hos quidem habent etiam in delitiis,
tantum abeſt ut vitent. Apoſtoli quo magis vaca-
rent Evangelio, aut abſtinebant ab uxoribus,
quas ducere tum licebat, aut legitimè ductas ver-
tebant in ſorores. Nunc floret Evangelium, quod
Sacerdotes & Monachi contra leges, certè huma-
E nas, contra profeſſionem ſuam ducunt uxores.
Condonetur hoc, circumſpice num caſtiora ſint
eorum conjugia, quàm aliorum quos ducunt pro
Ethnicis. Agnoſcis, opinor, quas hic fabulas tibi
poſſim referre ſi libeat, neque enim neceſſe eſt ut
notiſſima referam, quæ vel magiſtratus vel ple-
bes, reclamante aut connivente magiſtratu, pub-
licitùs deſignavit. Profligatus eſt Monachiſmus,
ſed utinam cum cuculla ſimul excuſſiſſent vitia,
quæ huic hominum generi dicuntur eſſe peculia-
F ria. Quid refert poſuiſſe cucullam, ſi manet ob-
trectandi morbus, ſi invidentia, ſi impudentia, ſi
philautia, ſi fucus, & ſimulatio, ſi ocium, ſi cibus
alienus, ſi petacitas, & oberrandi libido, ſi rerum
alienarum curioſitas, ſi vindictæ cupiditas, ſi ani-
mus ad iracundiam præceps? Mihi videtur novum
monacharum exoriri genus, altero ſceleratius, de
malis loquor monachis. *Nota mala, mala non ſunt*,
inquit ille. Stultum eſt igitur mala mutare ma-
lis, dementis etiam mala mutare deterioribus.
G Atque interim dum neminem amant præter
ſeſe, dum nec Deo, nec Epiſcopis, nec Principi-
bus ac Magiſtratibus obtemperant; dum Mam-
monæ, gulæ, ventri, & inguini ſerviunt, poſtulant
haberi pro Evangelicis, & *Lutherum* magiſtrum
proferunt. At quâ fronte *Lutherum* magiſtrum
agnoſcunt, qui, quod præcipuè docet & inculcat
Lutherus, inprimis negligunt? Fidem ubique
prædicat *Lutherus*, ea ubi eſt, ocioſa eſſe non po-
teſt,

A teſt, operatur per charitatem, nec operatur niſi bonum. Spiritum ubique prædicas *Lutherus*; at qui ſunt fructus Spiritûs? Charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. At nos in pleriſque videmus opera carnis, Spiritûs nullum veſtigium. Quid autem illis cum *Luthero*, qui quod illius doctrinæ caput eſt, pili non faciunt? Quanquam hæc non ſunt *Lutheri*, ſed *Christi* & Apoſtolorum. Sit hoc diſputabile, B utrum bona opera gignant fidem, an fides pariat bona opera, an bona opera juſtificent necne: Illud certè extra controverſiam eſt, abſque fide non eſſe cuiquam ſpem ſalutis, & ex fide per charitatem neceſſariò naſci bona opera, ut impudenter jactent fidem, qui non ſtudent bonis operibus, ac fruſtra ſibi promittant ſalutem, qui fide glorientur bonis operibus deſtitutà. Jam vereor nè ſub iſto nomine multi nobis oriantur Pagani: quo C magis etiam ſint liberi, ſi nec cœlum credant eſſe, nec inferos, nec animos à morte corporis ſupereſſe. Atqui interim iſti jactant liberatas conſcientias. Perfecta pietas habet quietam conſcientiam, ſed habet & ſumma impietas. At ego malim irrequietam conſcientiam, quam fidei ſemen perpetuò ſtimulans non ſinat eſſe tranquillam. Inſanabile malum eſt quod non ſentitur; ſed ut ad rem redeam, Si fidem tam habent in pectore, quàm illis natat in labiis, quid eſt quod ſic ad callida conſilia, technáſque confugiunt? Non D jam loquor de plebe, ſed de primoribus. Erat mihi familiaritas *Baſileæ* cum quodam nondum prorſus afflato hoc ſpiritu Evangelico: Is cum ſtatuiſſet totus eſſe Evangelicus, primum rumorem ſparſit, me de Euchariſtia idem ſentire quod ipſe ſentiebat, cum ex colloquiis ſciret me diverſum ſentire. Tum enim ea quæſtio potiſſimùm vertebatur. Expoſtulavi cum homine de techna tam parum amica. Primùm inficiari, mox tergiverſari, tandem faſſus eſt ſe ita fuiſſe quibuſdam loqu- E tum: *Eraſmus benè ſentit de Euchariſtia, nimirum idem quod ego.* Rogavi quid ipſe ſentiret: Corpus, inquit, eſſe *Christi*. Hoc inquam, ſanè mihi tecum convenit. Sed ſentis illic eſſe corpus *Christi* ſubſtantialiter? Negavit cum averſatione. Atqui hoc mihi tecum non convenit inquam. Cæterùm, quid profiteris apud tuos? Corpus illic non eſſe niſi in ſigno? Annuebat. Atque interim, inquam, dum audiunt *Eraſmum* idem ſentire quod tu, nónne bellâ technâ falluntur? Obticuit. Is jam F proficiſcens emiſerat unam atque alteram Epiſtolam, in quibus laudabat ſubinde meam prudentiam, ſubindicans Lectori me non ex animo loqui, ſed callidè diſſimulare quid ſentirem. Idem domi ſuæ reliquit Epiſtolam ad Magiſtratum *Baſilienſem*, quâ hortabatur, armatis precibus mecum agerent, ut aperirem animi mei ſententiam, quum ſemel magiſtratui etiam ſcripto reſpondiſſem. Obſecro te num hujuſmodi technæ reſpon- G dent Evangelicæ ſynceritati? Ejuſdem ni fallor inſtinctu ſub Concilium *Badenſe*, quod huic quæſtioni diſcutiendæ fuerat indictum, prodiit libellus *Germanicè* ſcriptus, nè mihi promptum eſſet reſpondere, quo frivolis argumentis probare conabatur artifex, quòd *Lutherus* & *Eraſmus* de Euchariſtia ſentirent cum *Carolſtadio*, qui tum primùm ſparſis clam libellis inſulſiſſimis *Germanicè* ſcriptis, ſemen hoc *Baſileam* recens invexerat.

A Quid hoc pacto impudentiùs, præſertim quod ad *Lutherum* attinet? Is *Carolſtadium* ejecerat ob hoc dogma, & reverſum ut erat conſtans rumor, adegit ad palinodiam. Id quum libellis, & epiſtulis editis teſtatiſſimum eſſet, tamen homo ſuavis orbi perſuadere conabatur, *Luthero* cum *Carolſtadio* convenire utcunque diſſimularent. Ut autem perſuaderet idem me ſentire, collegerat loca quædam è libris meis, quos multò ante edi- B deram quàm hæc exiſteret quæſtio, aut priuſquam ſomniâſſem quenquam de Euchariſtia dubitaturum, tantum abeſt ut ipſe dubitarim. An qui talibus artibus rem agunt, habere videntur fidem evangelicam? Hoc erat illorum conſilium, priuſquam inveniat *Eraſmus* interpretem, priuſquam reſpondeat, priuſquam excudatur Apologia, jam hic libellus per omnium manus volitans, omnibus perſuaſerit quod volumus. Is populi error pariet nobis in eo conventu victoriam. Denique, ſi quid C reſponderit, pauci legent *Latina*, & populi ſuffragiis tota res agitur. Senſi technam, & quod unum licuit, jam præfectis qui vocati fuerunt ad illam Synodum, arripui calamum, & epiſtolâ tum meam declaravi ſententiam, tum illius Artificis fucum detexi. Eam epiſtolam curavi *Germanicè* vertendam, & utrâque linguâ deſcriptam, per nuncium proprium miſi in Concilium, poſtulans ut publicè recitaretur, id quod factum eſt; ac paucis poſt diebus emiſi libellum Apologeticum, D quem in epiſtola fueram Concilio pollicitus. Hoc facinus cum Apoſtolorum moribus collatum, ſi velim Rhetoricis rationibus amplificare, vides quàm fœcundam habeam materiam. Neque verò hîc tantùm deſidero ſimplicitatem illam columbinam, ſed humanam etiam prudentiam. Facilè divinare poterat me tantam contumeliam non tacitè laturum, & ut ipſe diſſimulâſſem, rem ipſam confutaturam impudens mendacium, præſertim apud eruditos atque etiam illiteratos, non E omninò ſtupidæ mentis. Quid igitur captavit? temporariam ejus uſuram fuci? Sed cum fœnore recidit deprehenſa vanitas, efficítque ut poſtea nè vera quidem dicentibus habeatur fides. At *veritas Domini manet in æternum*, nec evangelii prædicatio volvitur per *etiam*, & *non*, *ſed in omnibus eſt etiam*. Venatus eſt animos ſimplicium fraudi idoneos, quemadmodum multi nunc ſub umbra literarum inſidiantur ætati teneræ, ſexuíque muliebri. Immane quàm hæc non ſapiunt Evan- F gelicum ſpiritum, quem jactitant. Habes duorum iſtius doctrinæ procerum ſpecimen, quorum te ſimilem eſſe nolim. Nuper, ut audio quidam iſtius factionis Eccleſiaſtes non incelebris, verſo nomine, dicavit librum filio Regis *Galliarum*, & inſparſit identidem voces aliquot *Gallicas*, nè in autorem *Germanum* cadat ſuſpicio, affectis & aliis aliquot conjecturis, ut liber *Lugduni à Gallo* & ſcriptus & excuſſus eſſe videatur. Agnoſcis eſſe veriſſimum quod dico, neque enim obſcurum eſt, G quis hanc technam commentus ſit, & aliâs in luſu ſimili deprehenſus. Hunc ludum ſi ſibi permitteret in re vulgari, & prophana, tamen indignus eſſet gravi viro: Nunc quid minùs conveniebat in eum qui ſe profitetur ſacroſancti Evangelii præconem? Appello tuam conſcientiam, *Neocome*, tam ſerium, tam ſanctum, tam arduum negotium, quod vos moliri jactatis, talibus facetiis peragendum videtur? Si ex animo judicatis eſſe pium quod

tractatis,

tractatis, utique cupitis univerſos homines eo-
dem pellicere. At quo pacto valeatis optimum
quenquam magis alienare? Sin perſuaſum qui-
dem habetis Dei eſſe negotium, non hominum,
& tamen reclamante conſcientiâ; iſtis fucis hoc
agitis, quo ſitis multitudine incolumes: ut ho-
mines fallatis omnes, non veremini Deum, cujus
vindictam nullus poteſt effugere? Si ille male-
dictus dicitur, qui facit opus Domini negligen-
ter, quanto eſt execrabilior qui facit fraudulen-
ter? *Christus* gloriam crucis non paſſus eſt tribui
humanæ ſapientiæ, & iſti volunt eam aſcribi tali-
bus ludibriis, ac præſtigiis? Quod ſi rem ludicram
eſſe creditis, & aliud agitis ſub Evangelii titulo,
quem tandem ſperatis fore exitum iſtius tragœ-
diæ? Quem niſi cruentum, & infeliciſſimum?
Sed ſive luditis, ſive ſeriò agitis, ſaltem hoc erat
veſtræ prudentiæ non irritare talibus petulantiis
animos Principum, méque ad purgandam famam
meam compellere; quod quo facio diligentiùs,
hoc magis, magíſque gravo cauſam veſtram. Vi-
des quantopere *Lutherus* obſuit fabulæ primùm
non omninò peſſimæ, odio violentiâque ſcriben-
di, quem nunc velut *Aten Lita* ſequitur *Me-
lanchthon*, componere ſtudens quod turbavit ille;
ſed ipſa res docet quantò celerior eſt offenſio
quàm medela. Videndum eſt itaque vobis, nè
moribus neutiquam Evangelio dignis ſubvertatis
totum negotium; quod ſi impium eſt, rectè faci-
tis licet imprudenter: ſin pium, quod pluribus lon-
gè ſecus videtur, non ſolùm imprudenter, ſed &
impiè facitis. Quid aliis accidat, ex me conjectu-
ram facio. Vix credas quantopere mores iſti ani-
mum meum alienent à toto hoc negotio. Quod
etiam ſi quando mihi ulla ex parte probatum fu-
iſſet, his rationibus adduci poſſem, ut reſilirem.
Dices; nihil tam felix unquam fuit in rebus hu-
manis quin malorum admixtu vitiaretur, ad bo-
nos verte oculos. Fieri poteſt ut mea ſit infelici-
tas, mihi adhuc neminem contigit nôſſe, qui non
videatur ſeipſo factus deterior. Arduum eſt quod
profitemini, & Apoſtolorũ negotio durius, quem-
admodum antea demonſtratum eſt, nec vos ſuble-
vant ulla vel vaticinia, vel miracula: quòd ſi vita
quoque non ſolùm non commendat doctrinam
veſtram, ſed fidem potiùs abrogat, ſi neglectâ hâc
commendatione fiduciam in improborum conſpi-
ratione, in ſeditioſis tumultibus, in maledicis libel-
lis, in armis, in fucis, & technis repoſitis piget
commemorare quid vobis metuam; ſed magis mi-
ſeret me tot hominum millium, quos ea calamitas
involvet. Apoſtolorum doctrinam tot res orbi
commendabant, cœleſte erat ac plauſibile quod do-
cebant. Narrabant ea quæ viderant oculis, audie-
rant auribus, nihil adferebant quod non eſſet olim
multis modis & figuris adumbratum, & Prophe-
tarum oraculis prædictum. Accedebat tantus in
prædicando conſenſus, eadem loquebantur, quia
eodem ſpiritu: Aderat præſentanea miraculorum
vis, aderat ſpiritus ille igneus, qui ſeſe moribus il-
lorum, atque etiam vultu oculíſque promebat.
Nihil vi gerebant, tantùm utebantur gladio Spi-
ritûs. neminem agebant in exilium, nullius facul-
tates invadebant, ac nè gentium quidem idola
frangebant, niſi fortè precibus ad Deum fuſis.
Denique, non aliter loquebantur apud ſuos, aliud
in tormentis. Adde nunc tot Martyrum mortes: &
tamen talis doctrina, tot rebus commendata pau-

A latim ac ſenſim occupavit orbem. Vos poſtulatis,
ut intra novem annos mundus aſpernetur, quod
ante annos mille à majoribus eſt traditum, & in
veſtra dogmata eat pedibus ac manibus, nullâ ha-
rum rerum, quas recenſuimus commendati. Quale
eſt autem quod exigitis? Ut credamus Eccleſiam
annis mille quadringentis caruiſſe *Christo*, ſed
ſponſo ſtertente, ſponſam pro Deo coluiſſe lar-
vas & idola, in ſacris literis enarrandis fuiſſe
B prorſus cæcam, miracula ſanctorum nihil aliud
fuiſſe, quàm præſtigias dæmonum. Non hîc per-
gam collationem perſequi, tu ipſe conferto, ſi-
múlque judicato, num æquum ſit quod à nobis
flagitatis, & num veſtræ ſaluti bene conſultum ſit
dum iſta ſequimini. Si vos offendunt vitia *Chri-
ſtianorum*, oſtendite nobis Eccleſiæ veſtræ ſpeci-
men, quæ non habeat maculam neque rugam, &
amplectemur illam. Quòd ſi noſtra ſcelera com-
meruerunt iram Domini, ſolet ille per *Phara-
C ones, Antiochos, Cyros,* & *Nebuchadonoſoras*, pu-
nire ſuos, non per viros Evangelicos, quales haberi
vultis. Quid vobis polliceamini neſcio; mihi
rerum prœmia, progreſſus, & omnia ſigna, nihil
aliud promittunt, quam calamitoſum exitum, nec
vobis tantum triſtem; multos ſecum trahit ingens
ruina. *Qui bene conjiciet, vatem hunc exiſtima opti-
mum*, habet Proverbium: nec fortaſſis eſt aliud
certius divinandi genus, quàm ſi quis ex præteritis
ac præſentibus colligat futura. Evangelica pietas à
D minimis initiis paulatim crevit in majus ac melius,
& optimus quiſque ſe illi jungebat, hanc doctri-
nam ferè leviſſimus quiſque amplectitur. Ad *Ro-
manos* Pontifices, cæteróſque Præſules ſerò repſit
opum amor, delitiæ & damnandi libido, vos ſta-
tim regnare vultis, ſtatim vultis diteſcere. De de-
liciis quid attinet dicere? Monachorum ordines
hominum inventum eſt, donemus iſtud, ſed quot
egregios viros *Franciſcanorum*, & *Dominicalium* ſo-
dalitia nobis dederunt, ſive ſpectes eruditionem,
E ſive ſanctimoniam? Primùm bonos gignit *Aegina*,
ut *Græci* ſolent dicere, & hæc eſt rerum humana-
rum infelicitas, ut ab optimis initiis, paulatim in
pejus degenerent. Pudet autem referre quales ſint
veſtri inſtituti primitiæ, quàm non auſpicata pri-
mordia. Jam mihi ſpecta, quàm omnia fere cedant
in diverſum. Conabantur demoliri Pontificum,
Epiſcoporum, ac Monachorum tyrannidem, quod
per illos non liceret veſci quibuſlibet, nec veſtiri
quomodolibet: atqui hanc libertatem minimò
F faciléque parare licebat ab Epiſcopis, aut *Romano*
Pontifice. Nunc antea contemptis Theologis ac
Monachis, per vos data eſt magna tyrannis excuti-
endi facultatibus, ſi quibus malè velint: conjicien-
di in vincula, denique exurendi, quod jam experti
ſunt complures, nemo non metuit. Antea licebat
varias agitare quæſtiones de poteſtate Pontificis,
de condonationibus, de reſtituẽdo, de Purgatorio:
nunc tutũ non eſt hiſcere, nè de his quidem quæ piè
veréque dicuntur. Et credere cogimur quòd homo
G gignit ex ſe opera meritoria, quòd benefactis me-
retur vitam æternam etiam de condigno: quòd
beata virgo poteſt imperare Filio cum Patre re-
gnanti, ut exaudiat hujus aut illius preces, aliáque
permulta ad quæ piæ mentes inhorreſcunt. Ante
hac nemo magnopere moleſtus erat veſcenti car-
nibus modò privatim, nunc pro hæretico trahitur
in carcerem, & de capite periclitatur, qui vel vale-
tudine coactus guſtârit ovum in Quadrageſima.

Antea licebat conſpuere Monachos ac Theologos, eoſdem nunc ſic armâſtis, ut capitale ſit quenquam verbo laceſſere: Antea licebat vobis proficiſci quò lubebat, nunc aut latitatis metu, aut paucis civitatibus velut obſeſſi continemini: Antea Clericos conſecratio tuebatur a rigore juris prophani, nunc ſacerdotes æquè atque cerdones à carnifice torquentur, cæduntur, ſuſpenduntur, decollantur, exuruntur ſine ulla regradatione. Sic effugiſtis tegumm Pontificis. Excuſſiſtis aliquot locis Epiſcopos, Canonicos, ac Monachos, ſed muſcas jam propemodum ſaturas, ac pro his ſiticuloſas aſciviſtis. Hæc ſunt renaſcentis Evangelii veſtri præclara auſpicia; quid immineat malorum, vos divinate. Verùm jamdudum piget hujus comparationis, multóque proclivius eſt præterita reprehendere, quàm corrigere. Atque utinam per quoſdam veſtræ profeſſionis liceat mederi priſtinis. Utinam res, utcunque cœpta, ad eam moderationem redigatur, ut quæ officiunt pietati, commodà prudentíque curatione ſanentur: quæ pia ſunt, in his animo *Chriſtiano* conſentiamus: quæ nec admodum conducunt ad pietatem, nec officiunt, ſinamus in his unumquemq; in ſuo ſenſu abundare; & probatis omnibus, ſibi quiſque quod bonum putârit teneat. Quæ ſunt ardua, nec adhuc ad plenum diſcuſſa videntur, ſic in aliud tempus differantur, ut interim maneat inter ſententiâ diſcordes benevolentiæ concordia, donec & illa Deus alicui revelare dignetur. Denique ſi quid irrepſit hominum vitio, fiat idem quod à probatis medicis fieri ſolet, vitia rerum tollantur, non res ipſæ. Sed interim meminerimus nunquam tam feliciter actum fuiſſe cum rebus humanis, ut non multa fuerint cōdonanda. Cum primis autem junctis votis Dominum oremus, ut ex irato nobis factus propitius, ſuo ſpiritu conciliet animos omnium in Evangelica ſinceritate, utriq; vitam in meſiuls commutemus. Nec enim dubium eſt quin hæc orbis, miſeranda calamitas divinitùs noſtris ſceleribus infligatur.

Una manus nobis vulnus, opemque feret.

Nec tamen vetat pietas, hujuſmodi malis quæ probabile eſt, vel Deo volente, vel ejus permiſſu nobis immitti, adhibere remedia, niſi fortè ſuam voluntatem evidenti ſigno declaret, quod in vetere Teſtamento factum ſemel atque iterum legimus, Neque enim ſi peſtilentiæ lues ingruerit, nefas eſt opem quærere malis: neque ſi *Turcarum* vis irrumpat in *Chriſtianos*, vetamur ad arma confugere: neque non licet debitorem inficiantem, ad reddendum quod debet adigere, aut adverſus calumniantem tueri famam noſtram, modò id fiat per eos, per quos oportet, & conceſſis rationibus. In morbo medicum adhibere licet, ad Magos, ad Incantatrices confugere fas non eſt. Agaricum, & ſcammonium ſumere nulla lex vetat; ſuperſtitioſis applicaturis, ac magicis precaminibus uti, vetat *Chriſtiana* pietas. Hoſtium incurſum legitimo bello depellere fas eſt; maleficiis, beneficiis, aliíſve dæmoniacis artibus eos perdere fas non eſt. Itidem ab improbo debitore licet legibus vindicare nummos tuos, aut à Sycophanta famam aſſerere; at idem dolo, vi, aliiſve malis artibus non licet. Quanquam hic quoq; peccant qui fidunt humanis remediis magis quàm Deo. Vult Deus ut quod noſtra poteſt induſtria, vigilanter adhibeamus, ſed hactenus, ut in ipſo ſit tota noſtra fiducia: & ſi res ceſſerit ex ſententia, nihil hic tribuamus nobis, ſed univerſam laudem Deo

A tranſcribamus. Servavit per medicum, liberavit per arma, vindicavit p leges: ſic enim illi viſum eſt; ſed nihilominus abſq; his omnibus poterat opitulari: at citra illius auxilia nihil opus tuliſſent hæc omnia, quantúvis diligenter adhibita. Ita Dominus interdū permittit exiſtere ſchiſmata & hæreſes in Eccleſia ſua, ut ſuorum & exerceat patientiam, & erudiat imperitiam. Quis enim neſcit Eccleſiam per hæreſes fuiſſe vehementer & corroboratam, B & illuſtratam? nec ideo non ſemper acerrimè reſtitit hæreticis, non quidem armis neq; venenis, nec dolis, nec calumniis, ſed armis ſpiritualibus; & hactenus ſemper vicit, non ſuis præſidiis, ſed divino favore. Illa tamen interim quod ſui muneris erat, graviter adhibuit, monens, obſecrans, arguens, revincens jugulans gladio ſpiritûs, inſanabiles demū à *Chriſti* corpore ſegregans. Nullum autem hujuſmodi malis remedium præſentius, quàm ſi cautas, quibus offenſus Deus eas calamitates nobis immiC ſit, amputemus; non his incorrectis, tantum ad confiſcationes, carceres, gladios, & ignes confugiamus. Iraſcitur Deus paſtoribus quod gregem Domino chariſſimum, quem ter amare, ter paſcere debuerāt negligunt, deglubunt, deſerunt ac produnt, eóque, nobis mittit lupos hæreticos. Prima ſit cura Paſtorum ut officii ſui meminerint, & in melius commutata vita, tum demum adverſus lupos armentur. Offenſus eſt Deus otio, luxu, ſuperbiâ, libidine ſacerdotum; pro deliciis amplectantur ſtudium ſacraD rum literarum, pro luxu ſobrietatem, pro libidine caſtimoniam, pro ſuperbia pœnitentiam, ac deinde Domini præſidium implorent adverſus hæreſeon & ſchiſmatum autores. Hujus mundi Principes interdum offenſi duritiâ populi, detrectantis pendere q illis debetur, conniventes patiuntur illum ab hoſtib' infeſtari, quo vel ſic docti reſipiſcant, & agnoſcant quantum ſuo Principi debeant. Hi ſi protinus ad Regis auxilium confugiant, nihil egerint, niſi ſubmoveant irarū cauſas. Quòd dico de ſacerdotibus, E idem de monachis, de clericis omnibus ſentiendum arbitror. Quem ex his adhuc conſpeximus his calamitatibus doctū, ad frugem meliorem ſe recipere? Quis abjecit Concubinam? quis luxum vertit in jejunium? quis opes quibus hactenus equos, canes, amicas aluit, effudit in pauperū ſubſidia? quis ſtrepitu, deliciiſq; valere juſſis, ſolatium omne in ſacris libris repoſuit? Quis Monachorum abjectâ hypocriſi, veram pietatem amplexus eſt toto pectore? Et haud ſcio an populi mores ſint etiam corruptiF ores. Quòd ſi ſimul omnes agnoſcentes peccata noſtra, ſuppliceſq; confugeremus ad Domini miſericordiam, non eſt ſurdus, mihi crede, nec inexorabilis. At ſi perſeverantes in his, ob quæ Deum nobis iratum novimus, nec perſeverantes modò, verùm etiam pejora prioribus adjicientes, oleum addimus camino, fruſtra noſtris freti conſiliis pollicemur nobis malorum finem. Nunquam tam feliciter actum eſt cum Eccleſia, quin inter paucos bonos multos pertulerit malos. Quoties clamat *Paulus* in G Pſeudapoſtolos, in canes, in malos operarios, in falſos fratres, in ventris mancipia? Solent omnium rerum fervere principia. Erat tum temporis rarus, ac puſillus Eccleſiæ grex, & tamen in hoc erant diſſidia, factiones, contentiones; In hoc erat qui palam uxoris loco novercam haberet, in hoc *Demas*, qui relicto Evangelio, ſecutus eſt ſeculum; in hoc qui inſincerè prædicarēt Evangelium, qui mentirentur, qui circumvenirent, qui fraudarent fratres, qui cir-

 cumciderentur;

A cumciderentur; In hoc quæ ocioſæ circumibant
domos alienas, garrulæ & curioſæ, oneratæ pecca-
tis; In hoc erāt viduæ quæ collectâ ex eccleſiæ cibo
laſciviâ, deſerto *Chriſto*, ſeſe reflecterēt ad ſatanam;
In hoc erant qui blandiloquiis ſeducerent corda
ſimplſcium; In hoc erant qui mentirentur ſibi ap-
paruiſſe angelos: hæc aliáq; multa tum fuiſſe liquet
ex epiſtolis Apoſtolicis. Tantum malorū jam tum
lactens raráq; tulit Eccleſia, & miramur ſi in ea-
B dem jam numeroſa, tam latè diffuſa ſunt quæ bonis
diſpliceant, & ob vitia quædam inſperſa, ſenſemus
univerſam Eccleſiæ ſcenam invertendam? Optabi-
le quidem eſt, omnes Eccleſiæ Præſules eſſe quàm
maximè ſacrâ doctrinâ, ſtudio pietatis, charitate,
ſinceritate morum ornatos. Paſtores ſunt ovium,
ſed ipſi ſunt oves, homines hominū curam gerunt.
Nec tamen eſt quorumlibet horum vitia corrigere:
denique ut boni ſint, magna pars populo in manu
eſt. Præbeant ſe *Laici* dociles, non deerunt illis do-
C ctores per Dei providentiam. Clament inſtanter
ad ſummum paſtorem, ut ille placatus proſpiciat
ſuo gregi. Quamdiu trahitur per hujus ſeculi fluctus
Eccleſiæ ſagena, nec dum ad littus pervenit, malis
bona permixta feramus oportet: eáq; ſemper fuit,
ſemperq; futura eſt rerum humanarum conditio,
ut plus habeat aloes, quàm mellis. Quòd ſiquis un-
diquaq; tantùm decerpat mala, nimirum illi nulla
vitæ portio placebit, ſed probavit *Sileni* ſententi-
am, *Optimum eſſe non naſci, proximū quàm ocyciſſimè*
D *aboleri*. Quòd ſi in æſtimandis rebus ſiniſtrum dun-
taxat oculum intenderit occluſo dextro, ea quoq;
quæ rectiſſima ſunt, videbūtur peſſima: Porrò, cum
Eccleſia, quemadmodum res cæteræ mortalium
omnes, habeat rudimenta, progreſſum, & ſummam,
nunc ſubitò illam ad primordia revocare, nihilo ſit
abſurdius quàm virum adultum ad cunas, & infan-
tiam velle retrahere. Multa ſecum defert tem-
pus & rerum ſtatus, multa commutavit in melius.
Olim clanculum in ædes privatos conveniebāt pau-
E ci *Chriſtiani*, nunc in templum publicum & conſe-
cratum cōgregantur omnes. Utrum decentius? Ni-
mirum hoc. Olim in cœnis ſumebatur Eucbariſtia;
in quibus, teſte *Paulo*, alius eſuriebat, alius ebrius
erat; nunc à jejunis ſumitur ad ſacram menſam. U-
trum religioſius? Olim in Eccleſia alius habebat
hymnum, alius apocalypſim, alius Pſalmum, alius
loquebatur linguis, alius prophetabat, & interim
garriebant mulierculæ; nunc certis hominibus di-
ſtributa ſunt officia, cæteri taciti compoſitiq; au-
F ſcultant aut orant. Utrum religioſius? Olim in no-
cturnis vigiliis curſitabatur ad ſepulchra marty-
rum, à pueris, puellis, viris, monachis, uxoribus, ſacris
virginibus, atqui flagitia quæ ſub umbra pietatis
admittebantur, perſuaſerunt ut hoc vigiliarum ge-
nus tolleretur. Noctu populus obambulabat cum
crucibus argenteis, canens hymnos, & interdū dum
diverſæ profeſſionis ſibi occurrebant chori, hymni
verſi ſunt in rixam, cruces in arma. An non igitur
& hoc rectè ſublatum? Olim corpus Domini daba-
G tur in manum, ut domi cum vellent ſumerent, qui
accepiſſent: at quum exiſterent qui tractarent in-
dignè, qui ad artes magicas abuterentur, mutata
eſt in melius cōſuetudo. Olim populi ſuffragiis cre-
abantur Epiſcopi, ejuſdem libidine dejiciebantur,
interdum lapidabantur. Res erat plena tumultûs,
interdum & cædis. Itaq; res ipſa perſuaſit, ut penes
paucos ac certos homines eſſet jus deſignandi Epi-
ſcopos, aut etiam ſubmovendi. Olim Epiſcopi apud
populum loquentes, cogebantur ſcenicū quiddam

A exhibere, non aliter quàm hiſtriones, quorum actio
niſi placeat populo, non optimo Judici, ſibilis ejicie-
bantur è proſcenio. Atq; interdū audiebantur in-
decoræ acclamationes, incōpoſitæ manuum jacta-
tiones, aliiq; turbulenti geſtus, ſibili, cachinni, ſiquid
diſplicuiſſet, aliáque quæ vulgus è theatris ac circis
ſecū ferebant in EccleſiamDei. Queritur hoc fre-
quenter *Joan. Chryſoſtomus*, nōnunquam & *Hierony-
mus*. Nunc è ſuggeſto dicentem tacitè, multáq; cū
B reverentia auſcultāt omnes. Utrum, quæſo, templo
dignius? Olim totus populus canebat, & ſacerdoti
reſpondebat, *Amen*. Ibi ſtrepitus tonitruo non ab-
ſimilis, & ridicula vocū confuſio ſpectaculum exhi-
bebat indignū cultu divino; nūc deſignati ſunt qui
canant decenter, cæteri pſallūt in cordibus ſuis Do-
mino. Recens Eccleſia nullam ſpeciem Muſices re-
cipiebat, nec ſine reclamatione recepta eſt, ſed mo-
dulatæ recitationi ſimilior quàm cantui, primùm
apud *Græcos*, deinde apud *Latinos*, cujus ſpecimen
C adhuc videre licet in *Precatione Dominica*, aut ſi quid
aliud eſt ejus generis: nunc, ut eſt natura rerum hu-
manarum, eò degeneravit uſus, ut in multis templis
ferè nihil audiatur præter immanem boatum, aut
ineptum vocū garritum, qui citiùs invitet ad laſci-
viam, quàm ad pietatis affectum. At non ideo Mu-
ſica omninò ſubmovēda è templis, ſed quod pravè
irrepſit, arte corrigendū eſt. Seculis aliquot abomi-
nabile cenſebatur in templis *Chriſtianorum* videri
pictam aut ſculptam imaginem. Id juxta illorum
D temporū rationes ſuadebat pietas, partim ob *Judæ-
os*, qui ex præcepto Dei deteſtabantur omnia ſi-
mulacra, alioqui proclives ad Idololatriam: partim
ob eos qui ex Gentibus venerant ad Evangelium,
in quibus probabile eſt aliquandiu reſediſſe veteris
inſtituti reliquias. Nunc imaginum uſus eò pro-
ceſſit, ut non ſolùm modum exceſſerit, verùm eti-
am à decoro receſſerit. Videmus, in templis quæ
parum decorè pingerentur, in porticibus aut popi-
nis. Nihil tamen neceſſe eſt in totum ſubmovere
E picturas, quæ plurimum habent & voluptatis, & or-
namenti, & utilitatis; ſed quod eſt vitii corrigendū
erat. Olim Eccleſia nullas habebat ſcholas publicas,
duntaxat in re theologica, ſolus Epiſcopus erat do-
ctor omnium. Sed quanto rei *Chriſtianæ* bono in-
ſtitutæ ſunt ſcholæ, præſertim apud nationes bar-
baras? Nunc quæſtus & ambitio vitiavit hoc bonum
quæſtiunculis, ad oſtentationem magis quàm ad
pietatem facientibus. An ideo tollēdæ ſcholæ? Ne-
quaquam, ſed ad *Chriſtianam* ſobrietatem revocan-
F da ſunt ſtudia. Atqui ex iſto ſodalitio extiterunt,
qui privatim ac publicè docuerunt, diſciplinas hu-
manas nihil aliud eſſe, quàm retia dæmonum: tan-
túmq; profecerunt, ut perquàm raros in iſto grege
conſpicias, qui feriò dent operam literis, vel ſacris,
vel prophanis: quæſtui, voluptati ſtudetur affatim.
Olim liberum erat Monachorum genus, ſed cum
increſcens turba ſe per orbem ſpargeret, exor-
diis ab *Ægypto* profectis, multaque flagitia ſub
obtextu pietatis committerentur, jámque per hos
G metueretur totius Eccleſiæ confuſio, neceſſariò
redacti ſunt in vitæ genus aſtrictius. Et huc certè
conducunt veſtium diſcrimina, quo vitentur fa-
ciliùs ſi mali ſint. Olim adverſus hæreticos
non pugnabatur, niſi gladio ſpiritûs: verùm po-
ſteaquam eò pervicacia ſtudiorum efferbuiſſet,
ut res ad cruentum orbis tumultum ſpectare vi-
deretur, coacta eſt Cæſarum poteſtas legibus
& armis publico occurrere diſcrimini. Olim
Eccleſiæ Præſides alebantur his quæ ſpon-
te

te deferebat populus, nec aliis armabantur præ-
ſidiis quàm doctrinâ, precibus, & lachrymis: atqui
apud nationes efferas, ipſa perſuaſit neceſſitas, ut
adverſus populares incurſus, opibus, ædificiis, &
miniſteriis munirentur. Quid multis? Si *Paulus*
hodie viveret, non improbaret, opinor, præſentem
Eccleſiæ ſtatum, in hominum vitia clamaret. Et
quibuſdam nihil uſquam placet niſi quod ipſi in-
ſtituerunt, quanquam nè in his quidem conſtan-
tes. Medendum itaque vitiis, ſed citra tumul-
tum, & illud obiter cavendum, nè morbo ſint
atrociora remedia. Quòd ſi altera pars nihil omni-
nò novari patitur, altera nihil patitur relinqui, quis
erit contentionis finis? Si Præſules Eccleſiæ, ſi
Principes prophani, ſepoſitis mundanis affectibus,
nihil ſibi proponant niſi Domini gloriam & Eccle-
ſiæ ſpirituale commodum, malum abſque magno
tumultu poterit ſedari. Hic igitur erat ambiendus
honeſtis rationibus, & monarcharum, & Præſulum
favor potiùs quàm alienandi illorum animi. Supe-
reſt inſtanter orare, ut hanc mentem *Chriſtus* om-
nibus inſpirare dignetur. Verùm hiſce de rebus
plura quàm ſtatueram. Quòd ſupereſt, facerem
quod antehac feci, hortarérq; ut ad nos te recipe-
res, ſi ſperarem me quicquam profecturum. Domi-
nus aſpiret animo tuo, quæ ſaluti tuæ conducunt.
Ignoſces libertati meæ, *Vulturi* chariſſime. Quum
hæc quæ facis mecum reputo, multa in te deſidera-
re cogor, in primis priſtinum illum animi tui can-
dorem, & in nos peculiarem etiam quandam be-
nevolentiam. Tum prudentiam non vulgarem, ad
hæc mentem ſobriam, denique totum illum *Vul-
turium*, quem olim cum multis bonis doctiſq; vi-
ris, & novi & amavi. Saltem hoc impetrem abs te,
ut ſi minùs in gratiam meam, certè tuâ ipſius cauſâ,
poſtremò negotii reſpectu, quod tu pium, ac ſanctũ
exiſtimas, ego nondum omnino deſpero ad aliquod
temperamentum poſſe reduci, temperes ab iſtiuſ-
modi næniis. Eſt ſatis argumentorũ ſi libet, vacátq;
ludere, ut citra noxam amici, jocis indulgeas. Sin
prodeſſe cupis, multò alia tibi ineũda eſt ratio. Hæc
puta tibi ab homine verè amico ſcripta eſſe. Domi-
nus te ſervet. *Frib. Briſ.* prid. Non. Nov. M.D.XXIX

Eraſmus Rot. Eleutherio ſuo S. D.

Epiſt. 48. Quid ais, *Eleutheri* lepidiſſime? Tot beneficiis
me oneravit *Vulturius*? Amavit fateor, ídque
fecit mutuum, in officiis quoque puto me cum illo
paria facere. Sed fac me meritis inferiorem, quid
eſt quod expoſtulas? Traducitur, inquis, indignè
per ora hominum. Quo nomine, ut Evangelicus?
Hoc ipſum ille tot libellis editis non paſſus eſt cui-
quam obſcurum eſſe. Ejus rei vel illud argumen-
tum eſt, quod in ſcholiis quibus ex tuo conſilio,
contaminavit, penè dixeram concacavit Epiſtolam
meam, pro *Vulturio* verum nomen expreſſit. Quin
hoc ipſum quod tu pro crimine objicis, amici non
vulgaris officium eſt. An non amantis eſt ab errore
revocare? Sed non erat inquis. Utinam ita ſit: ve-
rùm hoc quoque officioſum eſt, admonere nè malè
ſaltando fabulam ex bona faciat malam. Quod
quidem mihi videor ſatis comiter, atque etiam a-
manter feciſſe. Clam inquies, admonendus erat:
Id à me non ſemel eſt factum, ſed quàm hoc tu-
lerit æquo animo, ſat arguunt libelli, quos emiſit
non ſine magna nominis mei invidia. Sed quis ob-
ſecro cacangelicus tibi narravit, eam ad *Vulturium*
Epiſtolam primùm à me clam miſſam *Simoni*

A medico, ut *Agrippinæ* excuderetur, prius quàm ac-
cepiſſet is ad quem erat ſcripta? Siccine decet ve-
ritatis profeſſores indulgere mendaciis? Imò pri-
mùm miſſa eſt manu deſcripta ad *Vulturium*, ad-
monitum fore ut forſitan typis excuderetur: poſt
excuſaret *Friburgi* multò antequam perveniret
Agrippinam, quò me inſcio perlata eſt per famu-
lum meum: quod ſanè factum nolebam, vel eo,
nè meus typographus aliquid caperet detrimen-
B ti, ſi illic iterum excuderetur. Nihil igitur opus
erat hîc tuo officio ut exemplar ad *Vulturium*, &
univerſam ſodalitatem mitteres, eúmque tam hor-
ribili nuncio ad bellum extimulares. Quod de *Bu-
cero* dubitas, ſcito mihi hominem nè de facie qui-
dem eſſe notum, tantum abeſt, ut inter nos ulla
interceſſerit familiaritas. Mihi tamen perſuaſe-
ram in eo paulò plus eſſe civilitatis ac prudentiæ,
quàm præ ſe fert ille liber, multo melle condiens
aconitum. Itáne verò viſum eſt tibi bellum faci-
C nus; quòd *Huttenus* in *Leonis* Bullam edidit *Po-
ſtillas*, ut ad illius imitationem invitares *Vulturium*?
Quin eàdem operà ad omnium ſtratagematum
quæ terrâ maríque geſſit *Huttenus* æmulationem
invitas? Quid autem confectum eſt illis ſcurrilibus
ſcholiis? An hinc meliùs habet Evangelium? Ali-
quanto deteriùs opinor. Magiſtratus *Argentoraten-
ſis* typographum conjecit in carcerem, ſatis de-
clarans quantopere probaret *Vulturii* operam. Sed
dulcis eſt vindicta. Etiámne diſpendio veſtræ cauſæ
D empta? O lenitatem Evangelicam! Ubi verò dictũ
eſt à me, Vos velut aviculas caveæ incluſas contine-
ri? Nónne plurimi latitant metu, nónne plerique
nuſquam eunt, niſi publicâ fide Principum? Quis
autem fuit ille nugator, qui dixit me vix audere
Friburgum egredi? Mihi verò licet etiam *Baſile-
am* redire ſi velim, & *Argentorati* habitare, ſi lube-
at. Cur, inquis, non proficiſcitur *Lovanium*? Cur
non *Coloniam*? Cur non *Lutetiam*? Quin addis, Cur
non *Toletum*, *Romam*, aut *Hieroſolymam*? Egrè mi-
B gravi *Friburgum*, tantum abeſt ut animi gratiâ de-
beam per omnes civitates obambulare. Quid mihi
negotii eſt *Lutetiæ* aut *Agrippinæ*? Sed finge mi-
hi non eſſe tutum proficiſci quólibet, unde hoc
periculum, niſi quòd in vos lenior fui quàm illi
volebant? Hoc ſcilicet decuit mihi à vobis ho-
minibus æquiſſimis objici. Egòne tendo extin-
ctum Evangelium? Jam aures nobis iſtiuſmodi
vocibus occalluerunt: *Evangelium*, *Evangelium*,
Evangelium. Sed quis angelorum iſthuc tibi pa-
F tefecit me hoc conſilio in vos ſcribere, ut So-
phiſtis me reconciliem? Quaſi neſciam quid quo
pacto ſcribendum ſit, ſi contemptâ conſcientiâ
tantùm hoc agerem ut cum illis redeam in grati-
am. Nec me fugit quod ais quoſdam Sophiſtas
vociferari, me hujus autorem tragœdiæ. Sed iidem
ante ad ravim uſque clamârant, mihi cum *Luthe-
ro* convenire. Id quum jam nemo crederet, repe-
rerunt aliud clamandi argumentum. Vos autem
quum ſciatis utrunque pariter eſſe falſum, tamen
G gaudetis quocunque modo negotium exhiberi
Eraſmo. O ſancta pectora! Pius *Albertus Car-
penſis*, dum excuſſis propriis, aliena negotia curat,
edito libro conatus eſt hoc quod iſti grunni-
unt perſuadere: Cui nos reſpondimus; ſed ille con-
ductis pluribus operis, redintegravit pugnam: opus
ingens jam opinor ad calcem properat in officina
Badiana. Valetudinarius avocârat animum à ſcri-
bendo, ſed in gratiam *Franciſci* ſodalium edidit,

A ac nondum abſoluto libro deceſſit: Hoc nimirum
eſt, juxta Proverbium, *infixo aculeo fugere*. Spero
tamen animam illius inter Seraphicas mentes lu-
dere. Nam corpus triduo ante mortem *Franci-
ſcano* cultu decoratum eſt, ac mortuum eodem or-
natu *Franciſcanorum* humeris per mediam urbem
religioſâ pompâ deportatum in monaſterium, nec
quicquam omninò ceremoniarum prætermiſſum
eſt, quæ ſolent *proceres Franciſci* *viriis* impendi.
B Quid audio? Blandior *Luthero* illâ ad *Vulturium*
Epiſtolâ, quòd ſperem illum causâ caſurum? Quod
hoc Enthymematis genus eſt obſecro? Blandimur
his, quos ſperamus caſuros? Sed quum vobis hæc
cauſa communis ſit, exceptâ Eucharistiâ, qui ſic
ut in vos ſcribens, ut dicitis, illi blandior? Adeo,
inquis, offendit Sophiſtas in opera *Auguſtini* Præ-
fatio, ut nunquam ſit illis propitiis uſurus. Equi-
dem mihi videor in eâ præfatione ſic temperâſſe
ſtilum ut nemo meritò poſſit offendi. Verùm an
C contrà vos triumphatis, ſi Sophiſtas non placat
Eraſmus? Jam ſi quid illic ullos offendit, ſuſpicor
illud eſſe, quod aio, beatum *Auguſtinum* ſolo
gladio verbi divini pugnâſſe cum hæreticis. Id
quum pro vobis faciat, tamen gaudetis mihi malè
vertere. Mira verò charitas. Quàm porrò candidè
interpretaris nomen *Vulturii*, quaſi illi intendam
avaritiæ crimen? ſciebam in illum citiùs hæſuram
profuſionis notam, quàm avaritiæ. Sed ſi neſcie-
bas *Vulturium* eſſe jactum talorum, ſaltem ſcire
D poterat me alluſiſſe ad verum illius nomen, juxta
linguam *Germanicam*. Id eo feci, ut apud paucio-
res traduceretur. Sic illum appellavi *Vulturium*,
quemadmodum nunc te voco *Eleutherium*; tibique
permitto, ut quemadmodum ille pro *Vulturio* ſuum
nomen innoteſcere maluit, ita pro *Eleutherio* dica-
tis qui es. Poſtremò, comminatis etiam *Vulturio*,
ut ſi verè cupiat eſſe *Chriſti* diſcipulus, hanc macu-
lam eluere feſtinet. Itáne germani *Chriſti* diſci-
puli ſunt, qui ſtatim parant vindictam? An illud
E effectum eſt illis præclaris ſcholiis, ut omnes ma-
gnificè ſentiant de *Vulturio*? Quæ niſi ex tuo con-
ſilio edidiſſet, auditurus erat quod ego. Quid tan-
dem? pecunia inexplebilis! Profer mihi vel unum,
unde aliquid non dicam extorſerim, ſed petierim,
& ego tibi multos proferam, à quibus ultrò dela-
ta non accepi, multos quibus fortunulas meas quan-
tulaſcunque impartivi. A *Joanne Frobenio* nonni-
hil accepi, imò non accepi ſed ille obtruſit, ut
promerito, ſed vix trientem accepi eorum quæ de-
F tulit: Et vobis *Eraſmus* eſt in pecuniis inexplebilis?
Ab hoc vitio puto me puriorem etiam, quàm ſit
Vulturius. Multis vitiis inferior ſum fateor, ſed a-
varitiæ nunquam fuit in me manuum injectio. Hu-
juſmodi Epiſtolis Evangelici ſeſe viciſſim animant
ad pietatem, in quibus vanitatis eſt plurimum, nul-
la mica ſinceri pectoris. Ego cum multis priſti-
nam amicitiam colo, à quorum tamen dogmati-
bus diſſideo. Vos ex amicis tam acres inimici ſta-
tim redditini, ſiquis à vobis diſſentiat. Et iſta
G tam pia, tam ad rem Evangelicam facientia, erant
tibi ſcribenda ſcilicet, etiam contemptis medico-
rum præſcriptis. Opto tibi utriuſque hominis
ſanitatem. *Friburgi* ſexto die Martii, Anno
M D. X X X.

A

Eraſmus Rot. ornatiſſimo viro Alfonſo Valdeſio Cæſareæ majeſtatis ſecretario S. D.

Quod mihi pro tuo ingenio modeſtiſſimè ſi- *Epiſt. 49.*
gnificas, idem ex aliorum literis dilucidè co-
gnovi, extitiſſe qui *Terminum* annuli mei ſigillum
in calumniam vocent, vociferantes intolerabilis
arrogantiæ eſſe, quod adjectum eſt ſymbolum,
B *Concedo nulli*. Quid eſt, ſi hic non eſt fatalis qui-
dam morbus calumniandi omnia? Ridetur *Mo-
mus*, qui ſandalium *Veneris* reprehenderit; at iſti
Momum ipſum ſuperant, qui in annulo quod arro-
dant invenerint. *Momos* dicerem, ſed *Momus* nihil
carpit, niſi quod prius attentè perſpexerit. Iſti
φιλαίτιοι, vel ſycophantæ potiùs, clauſis oculis car-
punt, quod nec vident, nec intelligunt: Tanta eſt
morbi vis. Atque interim ſibi videntur Eccleſiæ
columnæ, cum nihil aliud quàm traducant ſuam
C ſtoliditatem, cum pari malitia conjunctam, jam
notiores orbi quàm expedit. Somniant ab *Eraſmo*
dici, *Concedo nulli*. Atqui ſi mea ſcripta legerent,
viderent vix quenquam eſſe tam mediocrem, ut
illi me præferam, citiùs concedens omnibus quàm
nulli. Jam qui me propiùs ex convictu familiari
noverunt, quidvis vitii tribuent potiùs, quàm arro-
gantiam: méque fatebuntur propiorem eſſe illi
Socratico, Hoc unum ſcio, me nihil ſcire; quàm huic,
Concedo nulli. Sed fingant animum tam inſolentem
D eſſe mihi, ut memet omnibus anteponam, etiámne
tam ſtultum exiſtimant, ut id ſymbolo profitear?
ſi quid haberent *Chriſtianæ* mentis, interpretaren-
tur ea verba aut non eſſe mea, aut aliam habere
ſententiam. Vident illic ſculptam imaginem, in-
fernè ſaxum, supernè juvenem capillis volitanti-
bus. An hæc habet aliquid *Eraſmi*? Id ſi parum eſt,
vident in ipſo ſaxo expreſſum, *Terminus*, in quam
dictionem ſi deſinas, verſus erit Iambicus dimeter
acatalectus, *Concedo nulli terminus*: Sin hinc incipi-
E as, erit dimeter Trochaicus acatalectus, *Terminus
concedo nulli*. Quid ſi pinxiſſem leonem, & addi-
diſſem ſymboli loco, *Fugo, ni mavis diſcerpi*, num
hæc verba mihi tribuerent pro leone? At nihilo
ſanius eſt quod nunc faciunt: Nam ſimilior leoni
ſum, quàm ſaxo, ni fallor. Dicent, non animadver-
timus eſſe carmen, nec novimus *Terminum*. An igi-
tur poſthac crimen erit ſcripſiſſe carmen, quoniam
illi metricam rationem non didicerunt? Certè
quum ſcirent in hujuſmodi ſymbolis captari etiam
F obſcuritatis aliquid, quod conjecturas intuentium
exerceat, ſi non noverant *Terminum*, quanquam
hoc ex *Auguſtini* & *Ambroſii* libris poterant diſce-
re, ſciſcitari debebant, à talium rerum peritis. Olim
fines agrorum ſigno quopiam diſcernebantur: Id
erat ſaxum è terra prominens, quod *ἀκίνητον* eſſe
jubebant priſcorum leges, quarum hæc vox eſt a-
pud *Platonem*, *Quæ non poſuiſti, ne tollas*; addita eſt
ſuperſtitio, quo magis deterreretur imperita mul-
titudo à tollendi audacia, dum credit in ſaxo viola-
G ri Deum, quem *Romani Terminum* vocant, cui fa-
num ac feſtum etiam dicatum, *Terminalia*. Hic
Terminus, ut eſt in *Romanis* annalibus, ſolus *Jovi*
noluit concedere; quod cum cæterorum om-
nium ſacellorum exaugurationes admitterent a-
ves, in ſolo *Termini* fano non addixere. Refert
T. Livius lib. ab Urbe condita primo, ac rurſus
lib. V I. narrat, quum augurato liberaretur Ca-
pitolium, *Juventus Terminúſque* moveri ſe paſſi
non

non ſunt. Id omen magno omnium gaudio exceptum eſt, quòd exiſtimarint portendi perpetuitatem Imperii. *Juventus* ad bellum utilis, & *Terminus* fixus eſt. Hic fortè clamabunt, quid tibi cum fabuloſo Deo? Obvenit, non aſcitus eſt. *Alexander* Archiepiſcopus titulo S. *Andreæ*, quum à patre *Jacobo Scotiæ* Rege, *Senis* in patriam revocaretur, mihi *Romam* avocato, velut gratus & amicus diſcipulus, annulos aliquot dono dedit, habitæ inter nos conſuetudinis μνημόσυνον. In his erat, qui in gemma ſculptum habebat *Terminum*. Nam hoc prius ignotum indicavit *Italus* quidam, rerum antiquarum curioſus. Arripui omen, & interpretatus ſum admoneri me, non procul abeſſe vitæ terminum: Nam id temporis agebam annum circiter Quadrageſimum. Hæc cogitatio nè poſſet excidere, literis hoc ſignum imprimere cœpi. Addidi carmen ut ante dictum eſt. Itaque ex profano deo feci mihi ſymbolum, adhortans ad vitæ correctionem. Mors enim verè *Terminus* eſt, qui nulli cedere novit. Atqui in fuſili imagine aſcriptum eſt *Græcè*, ὅρα τέλος μακροῦ βίου, id eſt, *Spectа finem longæ vitæ*; *Latinè*,

—— *Mors ultima linea rerum.*

Poteras, inquient, inſculpere defuncti cranium. Forſitan accepturus eram, ſi obveniſſet: ſed hoc arriſit, primùm quia fortuitò contigit, deinde quòd geminam haberet gratiam; alteram ex alluſione ad priſcam ac celebrem hiſtoriam, alteram ex obſcuritate, quæ ſymbolis eſt peculiaris. Habes Apologiam de *Termino*, ceu veriùs de lana caprina. atque utinam iſti tandem calumniis ſuis terminum ponerent. Lubens enim cum illis paciſcar, ut mutem ſymbolum meum, ſi illi mutent morbum ſuum: Ita ſanè rectiùs conſuluerint autoritati ſuæ, quam clamant per bonarum literarum ſtudioſos labefactari. Ego profectò tantum abſum à cupiditate lædendi exiſtimationem iſtorum, ut vehementer doleam quòd ipſi ſeſe tam ſtolidis ſycophantiis orbi propinent deridendos, nec erubeſcant toties tum ludibrio confutati. Dominus te ſervet incolumem & corpore & animo, amice in *Chriſto* chariſſime. Datum *Baſileæ*, Calen. Auguſti. Anno, Milleſimo quingenteſimo vigeſimo octavo.

In Apologiam adverſus debacchationes Patri Sutoris.

Ornatiſsimo D. Joanni Selvæ Auguſtiſsimi Senatûs Galliarum ſummo Præſidi,
Eraſmus Rot. S. D.

Epiſt. 50. SCitè quidem dictum eſt ab antiquis. vir clariſſime, *Ex malis moribus natas eſſe bonas leges*; cæterùm illud certius exitium minitatur rebus humanis, quòd viciſſim ex optimis legibus naſcuntur mores peſſimi. Etenim quæ ſupereſt ſpes ſalutis, ſi remedia vertuntur in venenum, & quæ morbo propulſando reperta ſunt, morbum exaſperant? Id nè accidat, vix aliâ ratione caveri poteſt, niſi pharmacum, quod medicus doctus ac fidus præſcripſit, idem adminiſtret. Optima lex erat oppoſita temerariis ac famoſis libellis, veluti peſſimo morbo gliſcenti ſalubre neceſſariúmque remedium. Cæterùm rem ſalutiferam hominum perverſitas vertit in magis malum, niſi qui legem tulerunt, iidem adminiſtrent ac tueantur. Alioqui

A video futurum, ut cum conſtitutio in hoc prodita ſit, nequid excuderetur *Lutetiæ*, niſi tali Academiâ, talique Senatu dignum, exulent iſtinc optimi quique libri, & excudantur impunè tales, quales jam duos provolâſſe videmus: quorum alter impudentiâ pluſquam ſcurrili corrupit *Colloquia* mea, additâ præfatione falſo mei nominis titulo. Ibi me facit de me ipſo loquentem quicquid ipſi collibuit. Si vacabit opus inſpicere, videbis inge-

B nium deploratum, quod nullum facinus exhorreſceret, ſi qua cauſa provocaret vel ad incendium urbis, vel ad veneficium, vel ad parricidium. Si non vacat, ex operum meórum catalogo quem nunc ſimul ad te mitto, poteris non multo tædio quale ſit perdiſcere. Autor notus eſt, nec ignotus Typographus, uterque fruitur ſuo maleficio. Ea quoniam benè ceſſit audacia, proſiliit *Petrus Sutor*, cum ſuo libro. Sed hac de re verbum non addam. Tua prudentia ſi parum deprehendet ex

C Apologia noſtra, quale ſit opus, qualis ſit artifex, ipſe liber, velut in ſpeculo, repræſentabit tibi totum *Sutorem*. Non me clam eſt inter Theologos eſſe quoſdam, qui contenti iis quæ juvenes didicerunt, magno odio ferantur in linguas ac bonas literas, adeo ut illis nihil placere queat, quod ſapiat aliquid politioris literaturæ. Et inſtructi ſunt ſexcentis titulis & articulis innumeris. Qui ſi deſint, condunt pro ſuo arbitratu nova dogmata, quemadmodum hic facit *Sutor*. Vel ipſi *Paulo*

D Apoſtolo mille locis calumniam ſtruere poterit, qui tot laqueis inſtructus, talem animum adſerat ad cenſuram, qualem præ ſe fert *Sutor*. Optima lex eſt quæ Schiſmaticorum & Hæreticorum impietatem, ſi ſanari nolint, coercet. Sed quorundam perverſiſſima mens eſt, qui privatis affectibus obſervientes medicinam paratam ægrotis, vertunt in perniciem bonorum, atque abutentes cauterio, quod ſanum eſt exulcerant, rectiùs ſuo nomini conſulturi ſi recentium libros cum can-

E dore legant, & linguas ac bonas literas comiter in ſuum contubernium recipiant. Neminem tamen arbitror eſſe *Pariſiis* Theologum tam iniquum rectioribus ſtudiis, ut iſtam *Sutoris* debacchationem approbet. Quò ſeveriùs puniendi ſunt, qui illudunt optimæ conſtitutioni: quibus ſi licebit impunè quod libet, tales nimirum libros nobis dabit *Lutetia*. Siquis apparet ab ſeſe depellere manifeſtam calumniam, aut aliquid edere quod conducat publicis ſtudiis, tum vige-

F bit lex, & vigilabit cenſura. Et ferè fit, ut in omni conſeſſu plus valeat paucorum improbitas, quàm multorum æquitas. Nec enim novum eſt, ſi pars major ſuperat meliorem. Hic frequenter & minor & deterior ſuperat majorem ac meliorem. Adverſus horum malitioſam pervicaciam, ni Principum virorum candor & æquitas opituletur humanioris literaturæ cultoribus, futurum eſt, ut, oppreſſis elegantioribus diſciplinis, etiam illa collabantur, quæ iſti ſola vellent eſſe in precio.

G Mors ornatiſſimi viri *Franciſci Deloini*, quali patrono, quali propugnatore, orbavit optima ſtudia. Niſi fortuna nobis Regem *Franciſcum* ad tempus eripuiſſet, hac querimoniâ non obtudiſſem aures tuas, ipſum implorâſſem Muſarum vindicem, adverſus barbarorum incurſiones. Interim tuarum partium erit, cum tui ſimilibus fortiter ſuſtinere cauſam ſtudiorum, veſtráque æquitate *Sutorum* iniquitatem moderari. Siquidem com-

plurimum eruditorum literæ , mihi perſuaſerunt, A
te unum eſſe , qui ingenii , doctrinæ , judicii,
vim admirabilem , naturæ bonitate , morúm-
que comitate ſuperes. Quibus dotibus non
mediocre decus apponis Senatui cum primis
Auguſto, cui meritò præſides. Cæterùm hoc
officio non ſolùm conſulueris honeſtiſſimis ſtu-
diis , verùm etiam nomini Theologico , quod
nunc ob paucorum cerebroſorum iniqua cal-
lidáque judicia , peſſimè audit apud pluri- B
mos. Videmus quanto odio laboret univerſus or-
do ſacerdotum , ob paucorum vitia. Videmus
quàm indigna patiantur etiam boni Monachi,
ob quorundam intolerabilem improbitatem.
Itaque nemo magis conſuluerit Theologorum
vel dignitati vel authoritati, quàm qui tales ra-
bulas , non Theologos , ſed ordinis Theologici
carcinomata, vomicáſque compeſcuerit. Nec ulli
facinori juſtiùs applauſerint ſani probíque Theo-
logi. Erat mihi talis heros auſpicatiore quopiam C
argumento conveniendus,verùm hoc in præſentia
Sutor obtruſit, avis inauſpicatiſſima. Bene vale.

Eraſmus Rot. Lamberto Grunnio S.

Epiſt. 51. QUid ais, ſapientiſſime *Grunni* ? Strinxit *E-
raſmus* calamum in omnes Evangelicæ pieta-
tis profeſſores ? In univerſos igitur *Chriſtianos*.
Quanquam nec in vos ſtrinxi , ſed amanter ad-
monui, nè quorundam inconſultâ temeritate hoc D
eveniat civitatibus,quod evenit agricolis. Verùm
multi ſunt in veſtra ſodalitate, tam ſiniſtris ani-
mis ut fallendi ſint, ſiquis eis velit benefacere. Si
tam eſſem cupidus ulciſcendi,quàm vos eſſe video,
ſentiretis quid poſſim. Sed quod hactenus egi non
deſinam agere, ut,ſi fieri poſſit,ad arma non venia-
tur; ſed utriuſque partis obſequio, quod quidem
liceat incolumi pietate, ſuæ tranquillitati reſti-
tuatur eccleſia. Non efferantur Principum animi
quibus perſuaſum eſt vos eſſe pluſquam hæreticos, E
quum audiunt, Nolite occidere innocentes, No-
lite obſiſtere Evangelio ? Sed nihil, inquis, deter-
ruit *Moſen Pharao* magis ac magis ſæviens in po-
pulum Dei, quo minus loqueretur quæ præcepe-
rat Deus. Ignoſce mihi, *Grunni* chariſſime,hacte-
nus non credidi *Vulturium* fabulari cum Deo.
Quodſi *Moſi* conferendus eſt, edat miracula , &
has calamitates, bella, penuriam, peſtilentiam ſuis
precibus à nobis depellat. Non vos pudet iſtius
magniloquentiæ? Quid ? Optant fratres,ut mihi F
Vulturius reſiſtat in faciem ? An hoc eſt reſiſtere,
ſcurrari ſcholiis? Ita demum feliciter reſiſtet , ſi
ſuos ſodales revocet ad ejuſmodi mores , ut nihil
eorum quæ illic deploro competat in quenquam
illorum. Nihil, inquis, moliendum ſine Dei con-
ſilio. Itáne ſcholia illa divino afflatu prodita
ſunt ? Jam an ideo ſitio pecuniam , quod homo
ſenex, quaſſæque valetudinis habeam quo corpuſ-
culi neceſſitatibus ſuccurram?Nec interim vel ætas
vel valetudo à me impetrat, ut vivam in ocio , ſed G
laboro manibus , nè cui ſim gravis , & habeam
unde largiar aliquid neceſſitatem patienti ; ſe-
cus quàm multi faciunt ex veſtro ſodalitio ? Sed
deſino ad tuas nænias reſpondere. Opto vobis
mentem aliquanto ſaniorem, aut certè Evangelio
digniorem. *Friburgi* tertio Nonas Martias,
Anno à *Chriſto* nato , milleſimo quingenteſimo
trigeſimo primo.

In SPONGIAM adverſus HUT-
TENUM.

*Eraſmus Roterodamus eruditiſsimo Ulricho
Zuinglio, apud inclytam Helvetio-
rum civitatem Thurregiaum
concionatori* S. D.

QUoniam illic primum hinc allatum eſt vene- Epiſt. 52
num, *Zuingli* doctiſſime, viſum eſt convenire,
ut eódem primùm iret antidotus , non quòd me-
tuam nè apud te aut ullos cordatos viros læderet
exiſtimationem meam *Huttenica* criminatio ,
ſed ut his quoque mederer . qui vel mihi parum
ſunt æqui : vel naturæ vitio, libentiùs ea credunt
quæ lædunt famam hominis , quàm quæ com-
mendant. Quis enim vir bonus, aut cordatus non
deteſtetur hoc exemplum , quod *Huttenus*, nec
verbo, nec facto unquam læſus à me, ſed ſic toties
etiam editis voluminibus à me prædicatus , ut
nemo neque benigniùs aut candidiùs , neque cre-
briùs, toties meis literis apud Primates viros com-
mendatus,ſubitò velut ex inſidiis talem libellum
emiſit in amicum, etiam tum candidiſſimè atque
amantiſſimè de ipſo prædicantem,quum illa ſcri-
beret, nihil omnium minus ſuſpicantem , quàm ut
ab *Hutteno* naſceretur aliquid tragœdiæ. Quid
excogitari potuit alienius ab omni humanitate fi-
déque *Germanica* ? quid optatius aut gratius bona-
rum literarum hoſtibus ? quid ipſis bonis literis in-
commodius ? quid Evangelico negotio pernicio-
ſius ? aut, ſi libet etiam *Lutherano*,cui ſe jactat fa-
vere ? Bellum indixeras *Romanenſibus*, & amicum
ſinceriſſimè amantem, nullà expoſtulatione præ-
miſsâ,tam amarulento libello inexpectantem ag-
greditur, ut in nullum hoſtem adhuc ſcripſerit vi-
rulentiùs. Et interim auxit, ut audio, libellum,
quaſi parum ibi fuiſſet veneni,nec videtur unquam
facturus finem, poſteaquam ſemel bellum indixit
& Muſis & Gratiis. Equidem non invideo illi
Helvetiorum humanitatem , qui concedunt late-
bras, quò tutus ſit interim ab his qui venantur il-
lum ad ſupplicium. Sed tamen curandum eſt , nè
ſic abutatur *Helvetiorum* humanitate, ut apud eos
tutò latitans , tales libellos ejaculetur in capita
quorumlibet de ſtudiis publicis benemerentium ;
interim nec Pontifici parcens,nec Cæſari,nec *Ger-
maniæ* Principibus , ac nè *Helvetiæ* quidem gentis
integerrimis viris, quorum de numero eſt *Lodo-
vicus Berus*. Hæc quoniam ſcribit apud *Helvetios*
latitans, metuendum eſt , nequid hinc olim invi-
diæ, aut incommodi perveniat ad hanc gentem,
quam optamus publicâ tranquillitate, cunctíſque
bonis eſſe florentiſſimam. Nihil autem faciliùs
quàm ſerere diſſidia , quum difficillimum ſit
mederi malo ſemel nato. Bene vale.

In librum primum Antibarbarorum.

*Deſ. Eraſmus Roterodamus Joanni Sa-
pido ſuo* S. D.

MIram quandam eſſe naturæ vim atque ener- Epiſt. 53.
giam, vel hinc colligo, *Sapide* chariſſime,
quòd cum me puero prorſus exularent ludis lite-
rariis bonæ literæ , cum deeſſent librorum ac præ-
ceptorum ſubſidia , cum nullus honos adderet in-
genio

genio calcar, imò cùm paſſim omnes ab his ſtudiis deterrerent, & ad alia compellerent, tamen non judicium, quod mihi tum per ætatem eſſe non poteras, ſed naturæ ſenſus quidam ad Muſarum ſacra velut afflatum rapiebat. Inviſos habebam quoſcunque noveram humanioribus ſtudiis infenſos. Adamabam quos eadem delectabant; qui in his aliquid opinionis ſibi paràſſent, eos ceu numina quædam venerabar ac ſuſpiciebam. Hujus animi, nè ſenem quidem adhuc pœnitet. Non quòd aliorum ſtudia damnem, quæ mihi non perinde placuerunt, ſed quòd intelligam quàm frigida, manca, cæcáque ſit eruditio, ſi quis Muſarum detrahat præſidia. Cæterùm dictu pudendum, quàm hanc longè optimam doctrinæ portionem, ſtolidè contemnant quidam, poetriam appellantes quicquid ad vetuſtam ac politiorem literaturam pertinet. Hi cùm mihi puero ſatis odioſè faceſſerent negotium, méque à meis amoribus depellerent, inſtitueram ulciſci me calamo; ſic tamen, ut nullius nomen perſtringerem. Nondum annum vigeſimum attigeram cùm hoc operis ſum aggreſſus. Pauculis deinde pòſt annis eſt idem argumentum in dialogum retexere, quo lectio minus haberet tædii. Operis ſummam in quatuor libros digeſſeram. Primus refellebat ea quæ quidam vel ſuperſtitioſi, vel hypocritæ religionis veriùs quàm religioſi ſolent nobis in os jacere. Secundus ſubornata perſona, qualis eſt apud *Platonem Glauco*, ſummis eloquentiæ viribus, vituperabat eloquentiam, totámque Rhetorices panopliam, ex intimis illius armariis petitam, in ipſam Rhetoricen expediebat; adeò ut felicis memoriæ *Joannes Coletus*, ſimulátq; eum librum legiſſet, ſeriò mihi dixerit in familiari colloquio, *Planè liber tuus mihi perſuaſit neglectum eloquentiæ*. Cúmque monerem ſuſpenderet ſententiam, donec audiret eloquentiæ patrocinantem, negabat à me poſſe dilui, quæ intendiſſem. Tertius refellebat ſecundi voluminis argumenta, verùm id nondum abſolveram. Quartus agebat ſeparatim cauſam Poetices, mihi puero tenerè adamatæ. Hunc nondum digeſſeram, ſylva tantum ingens erat congeſta operi futuro. Primum librum locupletàram *Bononiæ*, jam meditans editionem. Secundum emendàram, relicturus *Italiam*, depóſui apud *Richardum Pacæum*, virum omni virtutum & ornamentorum genere cumulatum. Apud hunc uterque periit, eorum videlicet culpâ, quorum fidem vir ſynceriſſimus è ſuis moribus æſtimabat: prioris libri jactura me ſanè leviter movit, quòd nimium reſiperet ingenium puerile. Et in hunc craſſiſſima quæque congeſſeram. Cæteros malebam ſupereſſe, ſed aliter viſum eſt fucis iſtis, qui cùm ipſi nihil præclari moliantur, inſidiantur alienis laboribus. *Lovanium* ubi commigràſſem comperi primum librum, ut olim à me ſcriptus erat, citiùs eſſe ſparſum, quàm ut premi poſſet. Parum enim abfuerat, quin jam evulgatus fuerit à quibuſdam, qui ſedulò magis quàm prudenter favent *Eraſmo*. Id nè quando fieret, ipſe recognitum librum typographis commiſi, cùm alioqui perpetuò ſuppreſſum maluiſſem, præſertim cùm hac de re prodiderit opus eruditum, acutum, & expolitum, *Hermannus Buſchius*, cui titulum fecit, *Vallum humanitatis*. Sed tamen à nobis utcunque recognitum exire malui, quàm ſic ut erat deſcriptus, nempe depravatiſſimè. Addetur ſecundus, ſi licebit nanciſci. Reliquum operis addetur è pectore noſtro, niſi penes quos latent noſtri commentarioli, maluerint eſſe boni viri, quàm alienarum vigiliarum ſurunculi. Quibus hæc pars, quæ totius operis deterrima eſt, non omnino diſplicet, advigilent, ut cætera quoque pervestigentur. Eò libentiùs dabimus & alia, quæ nobis adhuc in ſchedis ſunt indolata, velut opus *De conſcribendis Epiſtolis*. Interim tibi dicabitur hoc fragmentum, eruditiſſime *Sapide*, qui tuæ civitatis juventutem non minùs diligenter inſtituis bonis moribus, quàm bonis literis. Conſtanter perge quod cœpiſti, neque conquieſcito, donec omnem barbariem pro tua virili à *Germania* noſtra profligaris. Satis diu nos ipſos ignoravimus, penè pro belluis habiti iis, qui ſibi nihil non tribuunt. Bene vale. *Lovanii.*

Deſ. Eraſmus Rot. quibuſdam fratribus abſque obſervantia bonam mentem.

VIdeo quid agatis, fratres patres: ſubornatis aliquot indoctos, ac perfrictæ frontis juvenes, qui junctis phalangibus conficiant *Eraſmum*. Nihil habent frontis, nihil cordis. non habent quod illis poſſit eripi, non poſſunt deprehendi, pluſquam *Polypi*, aliunde aliò migrant, & ſub unius umbone latet exercitus. *Salamanta* habet unum, cujus nomen putabam eſſe fictum. Inauditum erat, nec mihi perſuadere potui in illo ſodalitio latere tantam petulantiam. Cognomen ſonabat quiddam *Judaicum*, nec in *Hiſpaniis* tantùm latitant *Judæi*, latitant & in aliis nationibus ſub *Chriſtiani* nominis titulo. At ille noluit perdere ſuum triumphum, eámque gloriam putavit ſuo ordini aſſerendam. *Brabantia* habet alteram quendam ejuſdem farinæ glorioſiſſimæ loquacitatis. Mera hypocriſis eſt modeſtia quam præ ſe ferunt. Hæc in malos dicta velim, ſine ulla bonorum nota. Hâc ſyngraphâ vos præmoneo, fratres patres, ſubornate, fingite, fallite, contemnite Cæſaris & Epiſcoporum conſtitutiones, emittite furtivos libellos, poſthac nec legere dignabor nænias veſtras, nec refellere. Ipſe Deus inveniet impios hypocritas, cui juſtè judicanti vindictam tradidi. Quàm ſum illis decrepitus? *Budæus* biennio me minor eſt, *Bedda* fortaſſe quinque aut quatuor, *Latomus* tribus. Ad hanc uſque ætatem perpetuò verſor in laboribus, unde maxima pars valetudinis & ſenii. Senex unus quatuor juvenum robuſtorum ſuſtineo ſarcinam: non caligant oculi, gratia Deo, quum multi mirentur jam olim non eſſe prorſus exoculatum. Conſpicillis vitreis nunquam uſus ſum hactenus neque interdiu, neque ad lucernam; ſcipionem nunquam attigi, firmis pedibus & alacriter ingredior; manus minùs tremunt quàm ulli juveni, calculus indies fit mitior, & ſi moderer ſtudiorum labores, favente Deo, poſſim adhuc integris ſenſibus quatuordecim annos vivere. Sed vitæ modus in manu Dei eſt. Qui mecum vivunt, nec ingenii, nec memoriæ magnam jacturam ſentiunt. Et ubi eſt illud decrepitum, ac mox collapſurum ſilicernium? O ſcurras non mihi tantùm ſed toti mundo graves! Quid autem proficient iſtis loquacibus & indoctis næniis? Eruditi non legent; pii deteſtabuntur. Ego nondum invenire potui qui pro me legeret ejuſmodi nugas. Sed talibus libellis conficient decrepitum ſenem. Hoc

Hoc ſicis commodiùs effecerint: nihil enim refert quo utantur organo, quum adſit ſicariorum animus. Atqui hic decrepitus ſenex dedit vobis *Hieronymum*, dedit *Cyprianum*, dedit *Auguſtinum*, nunc dat *Chryſoſtomum*, ex quo & *Athanaſio* tam multa vertit. Ex *Græcis* autoribus tot loca illuſtravit in novo Teſtamento, legant indicem, & intelligent quàm multa dederit hic decrepitus ſenex tum ad eruditionem, tum ad pietatem conducentia. Quid faciunt iſti? Coaxant & obſtrepunt alienis laboribus, neque quicquam adferunt præter improbam, & indoctam garrulitatem, perinde quaſi mundus non habeat niſi ſues & aſinos. Cæſar ſemel dedit eis poteſtatem accuſandi me legitimè, dedit ſummos Judices, tum debebant proferre ſuam ſapientiam. Iſtis libellis ſe doctis ac bonis omnibus propinant deridendos. Et mihi adhuc tantum eſt roboris, ut poſſim ex alto deridere, etiamſi exoriantur tria millia. Apud doctos & poſteros cygni loquentur, quum tacebunt graculi. Si ſenem volunt conficere, ficis opus erit. Niſi aliter diſcant ſcribere, nihil aliud ſibi parabunt apud optimum quemque, quàm odium ac ludibrium. Vos, pii patres, tales aſinos compeſcite; vos, pii Laici, quot ſic inſanire ſcitis, nè quid detis, niſi tales blaterones abigant è ſuo contubernio, qui vel ſic moniti reſipiſcant: nam aures habent, non in capite, ſed in ventre. Suas dulcorationes ſtolidas adhibeant ſuis poltibus, à me nihil expectent: ſed videant exitum malitiæ. Rurſus hæc admoneo in pios non eſſe dicta: novi enim plurimos eſſe in eo ſodalitio, qui iſtam petulantiam deteſtantur. Et poſt hæc occinitur nobis excommunicatio Pontificis in eos qui lædunt ordinem Minorum. Ea excommunicatio ſi quid valet, in iſtos potiſſimùm cadit, qui ſtolidis libellis adducunt ordinem ſuum in odium eruditorum ac bonorum omnium. Satis illos admonui, indies vergunt in pejus, poſthac contemnentur, quod utinam initio factum eſſet. Non libet *τοῖς βατράχοις ἀντικοάζειν*. Contemptis fortiter & divinis & humanis legibus, dicant, *Oportet Deo magis obedire quàm hominibus*. Rectè dictum eſt hoc ab Apoſtolis, nec prorſus incongruè dicitur ab iſtis: Non idem utrorumque Deus. Illis Deus erat cœli terræque conditor, his pro Deo venter eſt. Valete.

Deſ. Eraſmus Rot. Joanni Hervagio S. D.

Epiſt. 55. MUltæ quidem, *Hervagi* chariſſime, virtutes erant in *Joanne Frobenio*, felicis memoriæ, quæ illum affectui meo magnopere commendarent: ſed non aliâ re tenaciùs arctiùſve ſibi devinxerat animum meum, quàm quod in omni vita nihil priùs habebat, quàm ut quantiſlibet laborum ac pecuniarum impendiis, excudendo probatiſſimos quoſque autores, juvaret publica ſtudia, cui pulcherrimo inſtituto vir optimus etiam immortuus eſt. Nec video quæ mors illi potuerit contingere ſpecioſior. Ita factum eſt, ut rem literariam magis auxerit quàm familiarem, ſuíſque hæredibus plus honeſtæ famæ reliquerit quàm pecuniæ. Quoniam autem video te non tantùm ornatiſſimæ conjugis ab illo relictæ *ἀνάδοχον* extitiſſe, verumetiam illius animi quem ille provehendis ornandíſque literis præſtitit, ſucceſſionem capeſſere, facere non poſſum, quin ejus benevolentiæ quâ ſemper illum proſequutus ſum, bonam partem in te transferam. Atque utinam inſtituto tuo tantum adjumenti poſſim adferre, quantum & hic cupit animus, & tua iſta promeretur virtus. Sed hæc ætas, hæc valetudo, jamdudum à ſtudiorum laboribus, ſi minùs rudem, certè remiſſionem flagitat, idque ſuo jure. Proinde non eſt quod vos *ἐργοδιῶκται*, quibus frequenter obſequentior ſui quàm mihi fuit opus, expectetis à me paria penſa. Hoc verò tempore ſum in eo rerum ſtatu, ut ſi maximè deſit ætatis aut valetudinis excuſatio, ab omni Muſarum commercio ſim alieniſſimus. Rogabis, quid novæ rei? Num & uxorem duxerim? Profectò rem facio, quæ mihi nec minùs moleſta eſt, nec minùs operoſa, nec minùs aliena ab ingenio genióque meo. Ædes hic mercatus ſum honeſti quidem nominis, ſed iniqui precii. Itaque *Eraſmus* ille, rerum omnium diſpendio literarium ocium redimere ſolitus, nunc licitatur, contrahit, ſtipulatur, cavet, conſulit, demolitur, extruit, rem habet cum fabris lapidariis, lignariis, ferrariis, vitrariis, noſti genus hominum, tanto cum tædio, ut malim totum triennium in quamlibet iniquis ſtudiorum laboribus verſari, quàm unicum menſem hoc genere curarum agitari. Nec antea unquam perindè atque nunc intellexi quantopere ſapuerit *Diogenes*, qui maluerit ad dolium confugere, quàm cum talibus conflictari. Huc miſeriarum me redegit hujus ſeculi infelicitas, & quorundam fucata improbitas, quos aliquando fortaſſe non fraudabo ſuâ laude. Atque in his malis minima moleſtiarum portio eſt nummorum aſſidua profuſio. Tu conjicito cætera. Hæc eò commemoro, mi *Hervagi*, ut boni conſulas quod nunc mitto, non cujuſmodi volo, ſed cujuſmodi poſſum. Nam hoc mittendum erat, aut nihil. Mitto autem epiſtolas aliquot florentulas. Scio te mirari quid hoc ſit tituli. Sed nihil magnæ rei eſt, nè quid fallas teipſum. Vix hoc opellæ per turbulentas emigrandi & immigrandi occupationes licuit ſumere, ut ex immenſo Epiſtolarum acervo floſculis notarem quas expediret excudi, quanquam vix ullas in hoc ſcribere ſoleo. Hoc quicquid eſt libelli, quale quale eſt, tibi certè bonum eſſe cupio: erit autem, ſi in diſtrahendo ſenſeris tuum *τρικέφαλον Ἑρμῆν* tibi fuiſſe propitium, qui precor ut tibi viam commonſtret compendiariam *πρὸς τὴν παλιγγενεσίαν*, quò nunc ferè properant omnes, at non pari ſucceſſu. Sed extra jocum, precor ut Dominus, ſoſpitator verus ac proſperator omnium, ſanctum iſtud inſtitutum tuum bene fortunet: cui non ſumus pro noſtra quantulacunque portione defuturi, ſimulatque priſtinæ tranquillitati redditi fuerimus. Bene vale cum tibi chariſſimis. Apud *Friburgum Briſgoiæ*, pridie *Laurentii*, M. D. XXXI.

Eraſmus Rot. Nicolao Winmanno S.

EX literis tuis, mi *Nicolae*, mihi perſpexiſſe videor te virum eſſe animo verè *Chriſtiano*, omníſque fuci expertem, tum mihi cum primis bene cupientem. Suſpicor autem te eſſe illum, quem quidam è ſodalitio noſtro gaudentes jocis ſubmoverunt à colloquio meo, & eundē pòſt admiſerunt ſubornato quodam, qui ſumptâ veſte meâ ſe gereret pro *Eraſmo*. Is erat *Conradus Fontanus*, ſi fortè nomen agnoſcis. Alioqui non ſoleo difficilis eſſe in admittendis ſalutatoribus, niſi quòd poſtea comperi quoſdam venire non ſalutandi, ſed irridendi inſidiandíve Epiſt. 56.

andíve gratiâ. Latitant enim ſub Evangelii titulo quidam homines leviſſimi, qui ſolutis legibus omnibus, & divinis & humanis, ſibi perſuadent eſſe ſanctum, quicquid animo collibuit. Et in his ſunt quidam adeò ſtolidi, ut ſe lædi putent quum juvantur maximè. Hi mihi videntur eſſe muſcæ quas notavit *Hebræus* ille ſapiens, quæ immorientes unguento corrumpunt illius ſuavitatem; cúmque *Christus* præcipiat, ut maledicentibus benedicamus, iſti benemerentem non deſinunt maledictis impetere, quibuſcum non eſt operæpretium te decertare. Agnoſco paupertatem meam, ſed tamen exemplo viduæ evangelicæ, duo minuta confero in templum Domini. Rependet ille præmium, qui ſolus introſpicit corda noſtra. Complures allatrant utrinque, ſed his oppono multos & eruditos & magnos mihi ex animo benevolentes, quorum unumquemlibet pluris facio trecentis *Vulturiis* aut *Bucephalis*. Utinam iſti ita gererent rem, ut optimis quibuſque comprobantibus, res *Christiana* aliquando redigatur ad ſtatum meliorem quàm hactenus fuit. Nam ille prior ita mutatus eſt in diverſum, ut mihi malo quodam genio videatur afflatus. *Bucephali* libro, nam is erat autor ſub Eccleſiaſtarum falſo titulo, nihil unquam legi ſtultius. Provocabat me ut dicerem ſi quid poſſem in *Oecolampadium*, in *Capitonem*: quaſi mihi deeſſent quæ dicerem, ſi mihi permitterem agere ſcurram, & quicquid vulgò jactatur in literas mittere. Narrat illic multas hiſtorias tam impudenter vanas, ut ipſi etiam evangelici rideant. Meis duobus libellis multos in me, ut ſcribis, irritatos ſentio, ſed alteros conciliatos nondum ſentio. Furit *N.* impotenter, quem antehac mihi perſuaſeram eſſe amicum. *Lutetiæ* excuditur ingens volumen adverſùm me titulo Principis *Carporum* qui periit nuper, ſed ſub eo nomine *Franciſcani* & Theologi quidam effundent ſua venena. Quin & *Bedda* reſumptis ſpiritibus totus eſt in negotio. Hæc ſunt meæ ſenectutis ſolatia, quam tamen nunquam fatebor afflictam, quamdiu *Christum* habuero propitium. Habes theſaurum quem non audebas petere, epiſtolam propemodum juſtæ magnitudinis, eámque tum *ἀνεξέταστον*, tum *ἀρχέτυπον*, unà cum lituris ac mendis. Poſthac meus *Wimmannus* ponetur in amicorum catalogo. Bene vale. *Friburgi Briſgoiæ*, decimo ſexto Calend. Maias, Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo.

Eraſmus Rot. Gerardo ab Herema S.

Epiſt. 57. QUòd te ſuſpicio virum & virtute præſtantem, & literarum amantem, neceſſitatis eſt. Quiſquis enim hæc bona diligit, omnes diligat oportet, in quibus ea cognoverit eminere. Quòd te mei, ſicut audio, ſtudioſum redamo, gratitudinis eſt. Cæterùm quod ad virum antiquis imaginibus clarum, nullâ laceſſitus occaſione ſcribo, fortaſſis videbitur improbitas. Sed ſi duas priores rationes boni conſulis, hoc quicquid eſt culpæ *Haiomi Caminga* diluendum relinquo. Nam is hujus audaciæ mihi fuit autor, multa frequenter prædicans tum de ſingulari tuâ humanitate, tum de non vulgari tuo erga me candore. *Haiomum* autem meum ſic amo, non ſolùm ob ingenii morúmque ſynceritatem, verumetiam ob incredibilem in me obſervantiam, ut nec tam charo quicquam negare poſſim, nec debeam ſic de me merito. Non mediocri ſolatio mihi fuit illius convictus, ſed negotiorum neceſſitas illum invitum ab invito retraxit. Hic autem eâ ſobrietate, eâ morum comitate ſe geſſit, ut apud optimum quemque ſui reliquerit deſiderium, non modò apud me. Proinde ſi hæc ad te ſcribendi audacia feliciter ceciderit, & illi gratias agam qui huc perpulerit, & mihi gratulabor qui obſecundârim. Bene vale, vir clariſſime, cum omnibus tibi charis. Datum apud *Friburgum*, pridie Calend. Februar. Anno M. D. XXX.

Eraſmus Roterodamus omnibus veritatem amantibus S. D.

JAm vetuſtiſſimum eſt, amici chariſſimi, ut ſub prætextu rerum optimarum, peſſima exempla irrepant in vitam mortalium: veluti conſpicimus hiſce temporibus, libellos plus quàm famoſos, abſque titulis, aut, quod eſt ſceleratius, fictitiis titulis ſpargi in vulgus, ab his qui ſpiritûs libertatem profitentur, & facinus quod ethnicorum leges capite puniebant, ab iis qui nihil crepant niſi Evangelium, pro ludo jocóque duci. Proinde vidimus in hoc diſſidio, nullos magis remoratos ſucceſſum Evangelii, quàm qui ſibi maximè videntur Evangelici: nec alios æquè læſiſſe cauſam Pontificiam, quàm iſtos quoſdam, qui maximè credunt ſeſe velut *Atlantes* nutanti Eccleſiæ humeros ſuppoſuiſſe. Ante paucos dies provolavit è latebris libellus quidam, de quo difficile ſit pronunciare, ſtultiórne ſit, an malitioſior, cui titulus erat præfixus, *Doctiſſimi Eraſmi Roterodami, ac Martini Lutheri opinio, de Cœna Domini noſtri Jeſu Chriſti, nuper edita decimo octavo die Aprilis.* Primùm illud non ſimplicitatem columbinam, ſed vulpinam aſtutiam ſapit, quòd in ipſo ſtatim libelli frontiſpicio, meum nomen conjungit cum nomine *Lutheri*, eúmque titulum præfixit ſingulis paginarum frontibus: tum in ipſo libello ſubinde repetit & inculcat nominum jugum, quo mihi plus conciliet invidiæ, quaſi multum inter nos conveniat, quum editis libris abundè declaratum ſit, quantum ſit inter nos commercii. Deinde prælatum etiam eſt meum nomen cum doctrinæ præcellentis elogio, quo videatur amicus, me tam ineptè glorioſum judicans, ut famoſis laudibus, & honorificâ delectet contumeliâ. Inſuper & *Germanicè* ſcriptum ſub hoc *Badenſe* Concilium evulgârunt, quo ſimplicibus ac parum attentis, hujuſmodi fuco imponerent, meíque nominis fumo in laqueum traherent incautos, nec mihi interim, linguæ vulgaris ignaro, promptum eſſet vel meæ infamiæ, vel aliorum periculis occurrere. Hæc quàm ſapiant Evangelicam ſynceritatem, prudens Lector facilè perpendet. Jam illud manifeſtum eſt argumentum malæ conſcientiæ, quod quum ſcriptores in ipſo ſtatim operis limine autoris nomen præfigere ſoleant, hic nec typographi nec loci nomen auſus eſt uſquam addere: & haud ſcio an is cui ſcribitur, fictitio nomine notetur, quanquam id nihil refert, quum liberum ſit, cui velis tuas nænias dicare, quâ re nec proditur autor, nec gravatur admodum is ad quem ſcribitur. Certè ſuum ipſius nomen, quiſquis eſt hujus ſceleris artifex, nuſquam auſus eſt apponere, niſi quod furtim in fine

ſine ſubnectit ficticium titulum *Ludovici Leopoldi*; ſed ita, ut dubites autoríſne ſit titulus, an typographi. Hæc techna malitioſè timida, ſatis admonere Lectorem debet, nihil eſſe in hoc libello ſani aut ſynceri. Quanquam autem ipſæ formulæ ſatis arguunt typographum, neque levibus conjecturis colligi poteſt, quis ſit ille *Ἀδέσποτος Leopoldus*, cum ſuo inſtructore; tamen quoniam ipſi tantopere lucem reformidant, patiar ipſe quoque tantiſper illos in ſuis tenebris deliteſcere, donec ipſi ſe prodant. Interim agam cum libello, non minùs ſcelerato quàm ſtulto, declarabóque quàm frivolis, quámque palàm falſis argumentis, conetur ſimplicibus idiotis perſuadere, me de Euchariſtia ſentire cum *Carolſtadio*, aut ſi quis eſt alius ejus opinionis propugnator. Atque hujus calumniæ prooemium hoc facit, quòd ego prior in omnibus libris meis arguerim & Pontificias, & omnes humanas conſtitutiones: velut in *Moria*, in *Enchiridio*, in *Annotationibus in Novum Teſtamentum*, in *Adagiis*, aliiſque locis; quod idem, me ſequutus, fecerit *Lutherus*, ſed fortiùs & apertiùs. Quo ſtatim mendacio quid eſſe poteſt impudentius? Nullus eſt locus in omnibus libris meis qui damnat omnes humanas conſtitutiones: alioqui damnarem & leges civiles, quas nec *Paulus* damnat, nec *Chriſtus*. Sed frequenter taxo Phariſaicos quoſdam, qui *Chriſti* populum onerant hujuſmodi conſtitutionibus, quæ magis conducunt ad ſuperſtitionem, quam ad veram pietatem: ad hæc, quorundam ſuperſtitionem, ſeu præpoſterum judicium noto, qui propter traditiones hominum violant præcepta Dei, quique in ceremoniis, quæ ſunt adminicula duntaxat ad pietatem, conſtituunt finem pietatis. Hæc ut piè dicta ſunt, ita tum erant dictu neceſſaria. Quid autem *Lutherus*? Adimit Pontificibus & Epiſcopis omne jus condendi leges, nè cætera referam. Itaque palàm eſt *Lutherum* non eadem docuiſſe ſimpliciùs, ſed prorſus alia, cùm meis ex diametro pugnantia. Id teſtificantur utriuſque lucubrationes, evidenter coarguentes impudentiſſimam iſtorum vanitatem, qui tales ſpargunt rumores apud imperitos: alii quo me lædant invidioſâ ſuſpicione, nonnulli quo ſuam factionem inani nominis mei fumo communiant. *Moriam* ſcripſi tranquillis rebus, quum mundus altum indormiret ceremoniis ac præſcriptis hominum, haudquaquam ſcripturus, ſi horum temporum tempeſtatem exorituram præſciſſem. Sed attende, Lector amice, ſtultiſſimam hujus autoris collectionem. Si *Moria* ideo tollit Papatum, eo quòd attingit quædam vitia Pontificum, eâdem operâ tollit univerſos humani generis ordines, quoniam nullum omninò præterit intaxatum. Habes hujus calumniæ prooemium, ipsâ causâ dignum. Nunc accipe probationes huic prooemio congruentes. In pleriſque locis, ut inquit, appello panem & vinum Euchariſtiæ ſymbola, hoc eſt ſigna, & *ſymbolicum panem*, id eſt, panem aliquid ſignificantem: dubitat tamen an hoc dixerim in *Adagiis*, an in *Querela Pacis*, an in *Enchiridio*, an alio quopiam librorum meorum. Quid impudentius quàm velle impingere tantæ rei calumniam, & fateri ſe non meminiſſe loci? Age dic mihi quis ferat vel teſtem, vel actorem ſic intendentem furti crimen, Non memini quo tempore, quo loco, quid quibus furatus ſit, ſed tamen videor mihi deprehendiſſe, quòd aliquod furtum commiſerit? At nihilo minus abſurdè facit hic meus calumniator. Ait ſibi excidiſſe locum. Imò ipſe potiùs à mente exciderat. Nuſquam enim voco *panem ſymbolicum*. Sed hoc ſomnium concepit ex carmine quod additur *Catoni*. Hic enim de ſacramento *Euchariſtia* loquens, *cibum myſticum* appello, quòd ſub ſpeciebus viſibilibus recondita ſit gratia ſpiritûs inviſibilis. Carmen ſic habet,

Myſticus ille cibus Græci *dixere ſynaxin*,
Qui, panis viníque palàm ſub imagine, Chriſtum
Ipſum præſentem verè exhibet.——

Atqui hic locus clarè docet me non ſentire, quod *Carolſtadius* docuit. An non ſatis evidenter profiteor illic eſſe *Chriſtum* ſubſtantialiter, quum dico, *exhibet*. Nec hoc contentus, addo, *ipſum*, excludens figuram. Nè hoc quidem contentus, addo, *verè* Quid abeſt niſi, *ſubſtantialiter*? Atqui hanc vocem nec recipit carminis ratio, nec *Latini* ſermonis elegantia. In eodem carmine leguntur hæc,

Aſt ubi ſacrati me ad corporis atque cruoris
Cœleſtes epulas pietáſque deíſque vocabit.

Ac mox,

——*Sumam* Chriſti *venerabile corpus.*

Annon hic legis *epulas ſanguinis & cruoris*? Hæc cur non adduxit, qui jactat ſe diligenter excuſſiſſe libros meos? An tergiverſabitur hæc & his ſimilia mihi falsò adſcribi? Nam & hanc rimam ſibi patefecit ad effugium, dicens multa inſcribi *Luthero* & *Eraſmo*, quæ non ſunt ab ipſis profecta. Quid accidat *Luthero* meâ nihil refert. Ego certè nec tuli, nec feram vivus, mihi quicquam adſcribi quod meum non ſit. Semper excipio quæ depravant typographi, quorum error à me præſtari non poteſt. Jam ſi maximè ſcripſiſſem alicubi *panem ſymbolicum*, quid erat periculi? Si recipimus recentium opinionem, nónne ſpecies panis & vini *ſymbola* ſunt corporis & ſanguinis Dominici? Sin minus, nónne panis & vinum conſecratum *ſymbola* ſunt corporis & ſanguinis Dominici ſub his latentium? Poſtremò, corpus & ſanguinem illic eſſe quodammodo ſenſibus noſtris expoſitum, nónne *ſymbola* ſunt eorum quæ cerni non poſſunt niſi oculis fidei? Tantum de mendacio *panis ſymbolici*. In *Adagiis*, nimirum in *dulci bello inexpertis*, deploro veſaniam *Chriſtianorum*, qui ſic inter ſe belligerentur, quum ex eodem veſcantur pane, & ejuſdem calicis ſint participes. In *Querimonia Pacis* hæc mea ſunt verba. *Ethnicis etiam ſancta eſt amicitia, quam menſa communis conciliavit: & Chriſtianos cœleſtis ille panis, ac myſticus ille calix, non continet in amicitia, quam ipſe ſanxit Chriſtus?* Ac paulò inferiùs, *Audet quiſquam ad ſacram illam menſam, amicitiæ ſymbolum, audet ad convivium pacis accedere, qui bellum deſtinat in Chriſtianos?* Hactenus mea recenſui. Voco ſumptionem corporis & ſanguinis Dominici, ſymbolum myſtici corporis conjuncti capiti *Chriſto*, & membrorum inter ſeſe concordiam. Ubi nunc ſunt igitur illa verba, quæ excludunt veritatem corporis & ſanguinis *Chriſti*? Nec cauſari poteſt ſalaria metúſque Principum (quanquam

quam & hoc inſigne mendacium eſt, quum ego A hoc nomine ſalarium ab ullo Principe ut non accepi nec ambii, ita nec ambiam nec accipiam) ſiquidem hæc mihi ſcripta ſunt rebus adhuc tranquillis, quum nemo ſuſpicaretur exoriturum tam effrontem, qui *Vuiclevi* ſententiam auderet revocare. Verum eſto, fuerit hic meus cavillator delapſus ab aſino, certâ memoriâ profert ex *Enchiridii Canone quinto*, per quæ demonſtret quid celem in corde. Illic docere ſtudeo ſemper à viſi- B bilibus & carnalibus proficiendum ad inviſibilia & ſpiritualia. Verba mea, quæ hic artifex pro ſuo commodo depravavit, ſic habent, *Et, ut apud* Joannem *ipſe dixit* Chriſtus, Caro non prodeſt quicquam, ſpiritus eſt qui vivificat. *Mihi quidem religio fuiſſet dicere*, Non prodeſt quicquam, *ſatis fuerat futurum, Caro nonnihil prodeſt, ſed multò ampliùs ſpiritus. Nunc ipſa dixit Veritas*, Non prodeſt quicquam, *adeóque non prodeſt, ut, juxta* Paulum, *mortifera ſit, niſi ad ſpiritum referatur.* C *Alioqui vel ad hoc utilis eſt caro, quòd infirmitatem noſtram quaſi gradibus quibuſdam ducit ad ſpiritum. Corpus ſine ſpiritu non poteſt ſubſiſtere, ſpiritus corpore nihil eget. Quòd ſi*, Chriſto *autore, tanta res eſt ſpiritus, ut ſola vivificet, huc tendendum, ut in omnibus literis, omnibus actibus ſpiritum reſpiciamus, non carnem. Et ſi quis obſervaverit, animadvertet hoc unum eſſe, quò nos vocant, inter Prophetas præcipuum* Eſaias, *inter Apoſtolos* Paulus, *qui nullâ penè epiſtolâ non hoc* D *agit, non inculcat, Nihil fidendum eſſe carni, in ſpiritu eſſe vitam, libertatem, lumen, adoptionem, & fructus illos optabiles quos enumerat: carnem ubique contemnit, damnat, diſſuadet. Attende, & deprehendes hoc idem paſſim agere præceptorem noſtrum* Jeſum, *dum in tollendo de puteo aſino, in illuminando cæco die Sabbati, in confricandis ariſtis, in non lotis manibus, in convivois peccatorum, in parabola Phariſæi & Publicani, in jejuniis, in fratribus ſecundum carnem, in gloria* Ju- E dæorum *quòd eſſent filii* Abrahæ, *in muneribus offerendis, in orationibus, in phylacteriis dilatatis, multiſque ſimilibus locis contemnit carnem legis, ac ſuperſtitionem eorum, qui malebant eſſe* Judæi *in manifeſto quàm in occulto. Et quum dicit muliercula* Samaritanæ, Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque *Hieroſolymis* adorabitis Patrem: ſed venit hora, & nunc eſt, quum veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate. Nam & Pater F tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare. *Idem facto ſignificavit, quum in nuptiis aquam frigida & inſipida litera vertit in vinum ſpiritus, ad vita uſque contemptum animas inebrians ſpirituales. Et ne magnum putes quod iſta contempſit* Chriſtus, *quæ modò commemoravimus, imò contempſit & carnis ſuæ manducationem, & ſanguinis potum, niſi & ſpiritualiter edatur atque bibatur. Quibus enim putas iſta* G *loquutus eſt*, Caro non prodeſt quicquam, ſpiritus eſt qui vivificat? *Nempe non iis qui Evangelio de collo ſuſpenſo, aut cruce æreâ, ſe tutos ab omni malo putant, idque perfectam religionem exiſtimant: ſed quibus ſummum myſterium de ſumendo corpore ſuo aperuerat. Si res tanta nihil eſt, imò ſi perniciosa, quid eſt cur ullis aliis rebus carnalibus fidamus, niſi adſit ſpiritus? Tu fortè quotidie ſacrificas, & tibi vivis, neque ad te pertinent incommoda proximi tui, adhuc in carne es ſacramenti. Verùm ſi ſacrificans das operam id eſſe quod illa ſumptio ſignificat, putà idem ſpiritus cum ſpiritu* Chriſti, *idem corpus cum corpore* Chriſti, *vivum membrum eccleſiæ; ſi nihil amas niſi in* Chriſto, *ſi omnia tua bona putas omnibus eſſe communia, ſi omnium incommoda tibi perinde ut tua dolent, ita demum magno fructu ſacrificas, nempe quia ſpiritualiter. Si te ſentis in* Chriſtum *quodammodo transfigurari, & jam minùs minúſque in te ipſo vivere, ſpiritui gratias age, qui ſolus vivificat. Multi quot quoque die ſacris adfuerint numerare ſolent, atque hâc tanquam re maximâ freti, quaſi nihil jam præterea debeant* Chriſto, *ita templis egreſſi ad priſtinos mores redeunt. Quòd carnem pietatis amplectuntur laudo, quòd illic conſiſtunt non laudo. Peragatur in te, quod illic oculis repræſentatur. Repræſentatur mors capitis: excute te intus in ſinu, quod aiunt, quàm propè ſis mortuus mundo. Quòd ſi te totum adhuc poſſident ira, ambitio, cupiditas, voluptas, invidia; etiamſi contingas altare, procul tamen abes à ſacro. Occiſus eſt pro te* Chriſtus, *macta & tu pecudes iſtas, ſacrifica temetipſum illi, qui pro te ſemet immolavit Patri. Hæc ſi ne cogitas quidem, & in illis confidis, odit Deus pinguem tuam & craſſam religionem.* Hæc mea verba ſunt in *quinto Canone*: quæ iſte truncatim ac depravatè retulit, quo magis ſervirent calumniæ. Hic appello Lectorem ſanæ mentis, num in his ullam vocem audiat, quæ arguit me ſentire in Euchariſtia non eſſe verum corpus & ſanguinem *Chriſti*. Quo provocem homines à viſibilibus ceremoniis ad profectum ſpiritualem, oſtendo in omnibus ceu carnem quandam eſſe & ſpiritum, hoc eſt viſibile quiddam & inviſibile: ſed inviſibile, quod vulgus mortalium negligit, longè præſtantius eſſe eo quod videtur, quemadmodum in homine potior eſt anima quàm corpus: atque hanc ſententiam catholicam tracto per omnes rerum ſpecies, ſermonem Dei, in quo fruſtra elementorum figuræ tangunt oculos, voces feriunt aures, niſi ſecretâ vi tangatur ac feriatur cor: In jejunio fruſtra corpus arcetur à cibis, ſi animus non temperat à pravis cupiditatibus, atque item de cæteris: idem declarans & in novæ legis ſacramentis, nominatim Baptiſmo, Euchariſtiâ & Unctione. In Euchariſtia ſunt elementa quæ oculos, tactum, olfactum, ac palatum movent: ſunt verba quæ feriunt aures: eſt ſumptio corporalis quæ cernitur; verùm in his non eſt ſpes ſalutis, niſi accedant ea quæ non videntur. Ea partim ſunt muneris, partim congruentiæ, partim exempli. Muneris ſunt fides reliquáque Spiritûs dona, quæ per elementorum viſibilium miniſterium infunduntur. Congruentiæ ſunt, ad quæ reſpondent ſigna ſacramentorum viſibilia, velut in Matrimonio repræſentatur ineffabilis illa conjunctio divinæ naturæ cum humana in *Chriſto Jeſu*. Item individua ſocietas myſtici corporis, quod eſt eccleſia, cum capite *Chriſto*. Exempli, ut in Euchariſtia ſignificatur immenſa *Chriſti* charitas erga genus humanum, pro cujus ſalute ſemetipſum in mortem tradidit, ut nos mutuâ charitate Redemptori reſpondeamus ſignificatur arctiſſima ſocietas *Chriſtianorum* inter ipſos, vel quòd ex multis granis unus conficitur panis,

panis, & ex multis uvis confluit vinum: vel quòd A
cibus potúſque communis amicitiæ ſodalitatíſque
ſymbolum ſit. In his igitur qui præfert id quod
eſt inviſibile, viſibilibus elementis, an is tollit ele-
mentorum veritatem? An qui in Matrimonio præ-
fert conjunctionem animorum, tollit conjunctio-
nem corporum? Et qui Baptiſmo viſibili præfert
fidei donum purificans corda, num tollit aquam,
verba, & miniſterium ſacramenti? In Unctione,
qui fidem & Spiritûs ſancti gratiam anteponit B
oleo, num is negat illic eſſe oleum? Et in Pœ-
nitentia qui præfert odium peccatorum, fidem,
& gratiam ſancti Spiritûs condonantem peccata,
an negat illic eſſe verba & impoſitionem manus?
Imò nè quis ſuſpicaretur à me damnari quod eſt
in ſacramentis aut exercitamentis pietatis viſibi-
le, nominatim his verbis admoneo Lectorem:
Quòd carnem pietatis amplectuntur laudo, quòd illic
conſiſtunt non laudo. Rurſus aliquanto poſt: *Non*
damnantur opera corporalia, ſed præferuntur inviſibi- C
lia. Non damnatur cultus viſibilis, ſed non placatur
Deus niſi pietate inviſibili. Jam quanquam in ſy-
naxi non eſt corpus ſenſibus obnoxium, tamen res eſt
quæ ſentiri poteſt, eóque nec hujus præſentia prodeſt,
niſi adſint illa quæ naturâ ſunt inviſibilia. Jam mihi
vide quam ſtupidus ratiocinator ſit, qui ſcripſit
hunc libellum. Si negat in Baptiſmo adeſſe veram
aquam, qui dicit aquæ tinctuŕam inutilem, niſi
adſit inviſibilis gratia Spiritûs, ego negavi in ſy-
naxi eſſe verum *Chriſti* corpus, quia docui corpora- D
lem ſumptionem corporis & ſanguinis Dominici
nihil prodeſſe, vel obeſſe potiùs, niſi ſpiritualiter ſu-
mamus. Qui ex talibus argumentis tales colligunt
ſententias, nónne iidem poſſent ex vite colligere
carduos, ex ficu ſorba? Nemo magis aſſeverat in
ſynaxi ſubſtantiam corporis & ſanguinis Domini
tegi ſpeciebus viſibilibus, quàm *Thomas Aqui-*
nas. Et tamen ille docet eadem quæ nos docemus
in *Canone*, nihil prodeſſe carnem ſacramenti, ſi
deſit gratia ſpiritualis. Nónne idem docet *Paulus*, E.
admonens, ut *ſe quiſque examinet, ne indignè ac-*
cedens ad menſam Domini, condemnationem ſibi edat
bibátque? Porrò, quòd *Paulus* contempſit carnem
Chriſti, dicens, *Etſi Chriſtum novimus ſecundùm*
carnem, ſed jam non novimus: non eſt negantis
Chriſti veram carnem pro nobis immolatam ac
reſuſcitatam, ſed præferentis id quod magis con-
ducit noſtræ ſaluti. Qui diligentiùs curat animi
quàm corporis ſalutem, non abjicit corpus, ſed
præfert animum. Contemnimus pravas cupidita- F
tes, contemnimus & plumbum præ gemmis. Co-
gita mihi, Lector, quàm hic ſibi perſuaſit, idiotis
nihil eſſe ſenſûs humani, qui non veretur has næ-
nias in vulgus edere, perinde quaſi ſuibus & aſinis
iſta ſcribat, non hominibus. Et audet homo per-
frictæ frontis, etiam mediocri præditos ingenio
ad hujus argumentationis ſpectaculum invitare,
nimirum teſtes futuros, quàm ipſe nihil videat
qui hæc ſcripſit, deinde quàm impudenter mea
verba truncârit, inverterit, ac depravaverit. Cæ- G
terùm *Enchiridii* libro ſic arrogat fidem, quod an-
te multos annos ſcripſerim, nondum oborto
Principum metu. Imò & carmen de ſumma fi-
dei ſcripſimus ante multos annos; nullo terrore
minante. Cur carmini non creditur, & *En-*
chiridio creditur? Nec mutavi ſenex ſententiam
quam habui juvenis, niſi quòd nunc variis argu-
mentis in utramque partem vacillare poſſem,

niſi me confirmaret autoritas eccleſiæ. Quum
ſcriberem *Enchiridium*, adeo non dubitabam de
veritate corporis & ſanguinis, ut diverſa opinio
nè per ſomnium quidem unquam tetigerit ani-
mum meum. Commentus eſt & alteram technam,
quâ mihi fidem abroget, etiam ſi ſcribam adver-
ſum ipſius opinionem, ſignificans me hoc factu-
rum metu majeſtatis Cæſareæ ac fulminis Ponti-
ficii: id quo fiat probabilius, facit me meticulo-
ſum, videlicet juxta præcepta Rhetorum, cauſæ
jungens naturæ vitium. Cæterùm vir pius non
vult contemni formidoloſos, ſed foveri, precibúſ-
que ſanctis juvari, quo robur colligant. Hujuſ-
modi nænias gannit ille nugator, perinde quaſi
ſtultis ludicram agat fabulam, ac non potiùs de
re maximè ſeria tractet apud populum *Chriſtia-*
num. Certè timiditatem ab alio quovis potiùs
opprobrari decebat, quàm ab illo, qui ſuo libello
non eſt auſus nomen ſuum aſcribere, quod ego,
quamvis formidoloſus, ſum auſus in omnibus
meis libris, in quibus de Principibus, Epi-
ſcopis ac Monachis, multa liberrimè vel repre-
hendo vel moneo. An non ridiculè miles è mœ-
nibus convicia jaculans, & in tutò latitans, in
acie verſantibus exprobret ignaviam? Aut *Teucer*
poſt fratris clypeum deliteſcens, *Trojanos* ap-
pellat formidoloſos? Sed bona timiditas eſt quæ
cohibet à peccando. Sic enim reſpondit phi-
loſophus ille cuidam objicienti timiditatem,
Pravis, inquit, *non pecco.* Haud iſte perpen-
dit, quantum intermiſit inter temeritatem &
fortitudinem, inter timiditatem & prudenti-
am aut religionem. Turbare res humanas nullo
fructu pietatis, temeritas eſt, non fortitudo.
Suſcipere negotium cui par non ſis, audacia eſt,
non pietas. Palàm apud alios aſſeverare quod
ipſe tibi nondum perſuaſeris, ſtultitia eſt. Re-
clamante conſcientiâ profiteri cum periculo ca-
pitis quod non inſedit animo tuo, dementia eſt.
Impugnare quod tot ſeculis eccleſiæ conſenſu re-
ceptum eſt, impietas eſt. Qui novam lucem,
qui ſpiritum, qui revelationem jactant, ſuæ pro-
feſſionis rationem reddant eccleſiæ Dei. Mihi
gregario homunculo ſatis eſt eccleſiæ ductum ſe-
qui, præſertim quum ſcripturarum autoritas ſtet
à nobis, à cujus rectâ pronunciatione, cur ad tro-
pos deflectamus, nullam ſatis gravem video
cauſam. Sed accipe aliud lemma, ſimile ſuperio-
ribus. *Si diverſum, inquit, ſentiret, librum ſcriberet*
adverſus eos qui negant veritatem corporis & ſangui-
nis in Euchariſtia. Quaſi verò mihi non ſuperſit
quod ſcribam, aut quaſi deſint qui ſcribant libros,
ad hanc provinciam me longè magis idonei. Ex-
orſus eram & ipſe inter primos: operis initium vi-
dere non pauci: ſed pia graviſq; cauſa mihi perſua-
ſit ut abſtinerem; niſi fortè levis aut impius eſt,
qui conſulit publicæ tranquillitati, vitátque tu-
multum. Mihi & operis ſuſcepti fides, & omiſſi
juſtiſſima ratio conſtat apud viros bonos & eru-
ditos: niſi fortaſſis & hanc vocabunt timiditatem.
Orent illi pro timidis, nos orabimus per teme-
rariis, ut Deus adimat illis audaciam, & addat ſa-
pientiam Evangelio dignam. Hactenus non ſa-
tis prodidit ſtultitiam ſuam, niſi clarioribus etiam
argumentis eam traducat, ac, nè quid non audeat
vir fortis abſque nomine, profert in vulgus ar-
canum, quod clam actum eſt inter inclytum
Senatum *Baſilienſem*, & doctos aliquot, inter

quos et tot hominum me quoque admiſcuit, Meam ſententiam (quoniam *Germanicè* neſcio) *Latinè* dedi: quam iſte ſuo more depravatè refert. Talis enim à nobis prodita eſt hiſce verbis:

“ S. P. *Magnifici Domini, Celſitudinis veſtræ hortatu perlegi librum Joannis Oecolampadii de verbis* “ *cœnæ Domini, meâ ſententiâ doctum, diſertum, &* “ *elaboratum, adderem etiam pium, ſi quid pium eſſe* “ *poſſet, quod pugnat cum ſententia conſenſúque eccle-* “ *ſiæ, à qua diſſentire, periculoſum eſſe judico.* Hic putat rem eſſe mirè evidentem: *Vides hic*, inquit, *quid dicat bonus ille vir, modò velis intelligere.* Quid hic dico, vir non bone? In eo libello tria probo, doctrinam, argumentandi dexteritatem, & curam. Quoniam autem illic multa inſunt quæ piè dicuntur de ſumptione corporis & ſanguinis Dominici, quæ nec me legiſſe pœnitet, libenter & pium pronunciâſſem, niſi dogma defenderet, quod eccleſia velut impium damnavit. An ideo ſentio cum *Oecolampadio*, quod civilitate temperavi ſententiam? Dari ſolet hoc his de quibus ſpes eſt, futurum, ut ſe vertant ad meliorem frugem. Datum eſt idem à me & aliis peculiaribus cauſis, quas hic referre non expedit. An plus ponderis erat habiturum meum judicium, ſi pronunciâſſem librum hæreticum, impium, peſtilentem, non uno dignum incendio? Dixi quod ſenſi, & hoc majore cum fide, quòd ſine affectibus. Nam tria illa elogia, *doctum*, *diſertum*, & *elaboratum*, poteram & *Porphyrii* ſeu *Arii* libris tribuere. An ille ſentit eum eſſe formoſum, cujus faciem dicit alienam ab omni forma? Itáne divitem pronunciaret, qui ſic loqueretur: *Hic opulentus eſſet, ſi tantum poſſideret quantum optat?* Aut bonum virum pronunciaret, qui ſic loqueretur: *Dicerem hunc eſſe bonum virum, ſi pareret rationi potiùs quàm affectibus?* Equidem arbitror hunc ſyllogiſtam collecturum, Vinum eſſe dulce, ſi quis dixerit amarum.

Prodidit arcanum Senatus, nunc periculum eſt nè prodat ſeipſum homo futilis. Addit me privatis quibuſdam literis ad amicos datis ſcripſiſſe, nunquam fuiſſe ejus opinionis, ut crederem in ſynaxi nihil eſſe præter ſigna corporis & ſanguinis Dominici. Scripſi quidem, ſed ad illos qui mendacium hoc inſtillârant primùm clanculum amicorum auribus, mox etiam in rumorem verterant. Et in his epiſtolis nullum eſt verbum non ex animo ſcriptum, quod ad me quidem attinet: Harum aliquot, quoniam eâdem fide ſunt editæ, quâ liber hic recitat citátque mea, curabimus eas excudendas, ut ab utriſque ſcriptæ fuerunt, nominibus etiam additis. Ex illis apparebit idem fuiſſe ſtudium ejus qui rumorem illum ſeminârat, & hujus qui nugaciſſimum hunc libellum ſparſit in vulgus. An idem rumoris ac libelli ſit autor, alii viderint, meâ non magni refert. Quæ nugatur interea de duplici interpretatione verborum, *Caro non prodeſt quicquam*, quoniam nihil faciunt ad id quod hic agitur, ſciens prætereo.

Rediens ad me, offundit nobis agmen locorum, ex quibus liqueat me ſentire cum *Vuicleviticis* de Euchariſtia. Primus eſt in annotationibus quas ſcripſi in *Marci* caput decimum quartum. Illic nihil annoto niſi duo, quorum alterum eſt benedicere non eſſe quod vulgo dicunt, manu motâ pingere crucis imaginem, ſed, verba boni ominis

A dicere, hoc eſt, laudare Deum, eíque precari gloriam & honorem, aut gratias agere. Alterum pertinet ad verba quibus dicitur *Chriſtus* conſecrâſſe panem & vinum, quæ ſic referuntur à *Marco*, ut in conſecratione calicis videantur eſſe pronunciata, poſtquam Apoſtoli biberant. Quo quidem in loco Theologi reſpondent, per tropum inverſum narrationis ordinem. Verba mea ſubſcribam ex Annotatione: *Qui pro multis* B *effundetur*, indico *Græcis* ἐκχυνόμενον poſſe legi ſenſu præſentis temporis, id eſt, *qui pro multis effunditur. Jam enim*, inquam, *hoc repræſentabat, quod paulò poſt eſſet futurum. Qui tantopere aſſeverant quibus verbis Chriſtus conſecraverit, quum id nuſquam expreſsè legatur, hunc annotent locum, quo res ita narratur, quaſi* Chriſtus *priùs poculum porrexerit, deinde ubi bibiſſent, tum demum dixerit:* Hic eſt calix, &c. *Sic enim habent verba Evangeliſtæ.* Et accepto calice, gratias agens dedit eis, & biberunt ex C illo omnes, *& ait illis:* Hic eſt ſanguis meus, &c. *Et ſubjicio*, Quanquàm hac in re nolim eſſe perversè contentioſus, quum locus excuſari poſſit per figuram ὑστερολογίαν. Hactenus ad verbum bonâ fide mea recenſui, in quibus vides, Lector, nè ſyllabam quidem eſſe, quæ ſignificet in Euchariſtia non eſſe verum corpus Domini. De calice loquuntur quæ recitari, de corpore nulla illic mentio. Quo magis admiror oſcitantiam hujus ſcriptoris; qui nè lecto quidem loco, blâterat quicquid in D buccam venerit. Tractatur idem locus *Matthæi* XXVI. nec illic ullum eſt verbum in Annotationibus, quod vel minimam ſuſpitionem poſſit gignere. Rurſum *Luc.* XXII. ac nè hic quidem ulla vox eſt, quam poſſis in ſuſpitionem trahere. Alius locus eſt in Paraphraſi, in prioris ad *Cor.* cap. X. & XI. ubi jactat me palàm multíſq; verbis ſatis ſignificare in Euchariſtia eſſe panem & vinum, quæ voco *ſymbola*, hoc eſt ſigna aliquid declarantia. Illic in decimo capite expo- E nens Apoſtoli ſermonem de eſca & potu ſpiritali, quam *Judæi* quoque comederunt ac biberunt ſpiritualiter, lòquor his verbis: *Nos quoque baptiſmo purgati ſumus, ex aquo ſacroſancti corporis cibo veſcimur, de calice myſtico bibimus omnes.* Ac mox, *Chriſtus hæc in illis tum præludebat, quæ nobis palàm ac verè præſtitit.* Hactenus ibi. Nónne hic eſt mentio ſacroſancti corporis? Nónne profiteor nobis in Euchariſtia verè ac palàm exhibitum, quod *Judæis* exhibitum eſt in figuris? Rurſum F aliquanto inferius: *Nónne*, inquam, *poculum illud ſacrum, quod nos in memoriam mortis Chriſti cum actione gratiarum ſumimus & conſecramus, conſortium arguit, quòd pariter ſanguine Chriſti ſumus redempti?* Rurſum, *Sacer ille panis, quem exemplo juſſúque Chriſti partimur inter nos, arguit fœdus ac ſocietatem ſummam inter nos, velut iiſdem Chriſti ſacramentis initiatos, &c.* Quid hic eſt quod ſiniſtram præbeat ſuſpitionem? An quod priùs dictum *ſacroſanctum corpus Dominicum*, mox ap- G pello *panem*? Quid ni id faciam Paraphraſtes, quum idem non ſemel faciat *Paulus*, quem explano? Imò hoc nomine juſtiùs reprehendi poteram, quod conſecrandi verbum addo de meo, veluti bifariam exponens. *Pauli* ſermonem: *Cui benedicimus.* Frivolum enim eſt quod quidam argutatur, conſecrandi verbum non ex animo, nec ſine tædio adjectum, quum duobus verbis ut dixi, geminam indicarim interpretationem.

Unus ſenſus eſt, *Cui benedicimus*, id eſt, *pro quo* A
gratias agimus. Alter, *Cui benedicimus*, id eſt,
quem conſecramus, ut hic propriè pertineat ad ſa-
cerdotes. Prior interpretatio placuit veteribus,
nominatim *Theophylacto*; poſterior à recentio-
ribus adjecta eſt, & ideo hanc ſecundo loco ſubji-
cio. Quid autem obſtabat illi conſecrandi ver-
bum? An quicquid conſecratur ſtatim in aliam
rem vertitur? Nónne cerei conſecrati manent
cerei, & parietes conſecrati manent lapidei? B
Quorſum in re ſeria conferunt argumentationes
tam pueriles? Item aliquanto inferiùs: *Non*
poteſtis, inquam, *ſimul bibere de ſacroſancto po-*
culo Chriſti, & execrabili poculo dæmoniorum;
nec poteſtis menſæ Dominicæ participes eſſe, ſimul-
que menſæ dæmoniacæ. Utor verbis quibus utitur
Paulus, niſi quòd eandem ſententiam ob ſim-
pliciores craſſiùs explano, quantum Paraphraſtæ
ſatis eſt. Neque enim illic diſputo de cœna Do-
minica, nec ſatis adhuc conſtat, an *Paulus* illic C
propriè loquatur de conſecratione corporis &
ſanguinis Dominici. Nam opinor non ſemper
Apoſtolos conſecrâſſe, quoties diſtribuebant pa-
nem, aut calicem porrigebant in memoriam
Dominicæ mortis. Verum hac de re nihil aſſeve-
ro, præſertim quum nihil attineat ad id quod
nunc agitur. Poſteaquam igitur palàm factum
eſt, quod hoc calumniæ rete nihil attraxerit, ve-
niemus ad caput undecimum, in quo nunc voco
panem & calicem, nunc corpus & ſanguinem D
Domini, videlicet *Paulum* imitans, cujus ſum
Paraphraſtes, dico id fieri in commemoratio-
nem mortis *Chriſti*. Sic enim nos docuit in evan-
gelio Dominus, ſic docet *Paulus* dicens, *Mor-*
tem Domini annunciabitis donec veniat. Video
tantum Apoſtolum in tanto myſterio religio-
ſiſſimè fuiſſe loquutum: ejus religionem ſum
imitatus ut decuit Paraphraſten, niſi quod ſæ-
piùs appello corpus Domini quàm ipſe *Paulus*.
Annotabo loca, nè quod videar refugere. Pri- E
mus ſic habet: *Nam ipſe ut Apoſtolus accepi à*
Domino quod & tradidi vobis, nimirum quod Do-
minus noſter Jeſus, ſub eam noctem, quâ per diſci-
pulum proditus eſt & captus, accepit panem, &
gratiis actis Deo, fregit panem, ac dixit, Sumi-
te, edite, hoc eſt meum corpus, quod pro vobis fran-
gitur omnibus impartiendum. Hoc quod me facere
videtis, poſthac & vos facietis in memoriam mei.
Ac mox, *Ad eundem modum poſt diſtributum pa-*
nem, & poculum ſumpſit in manus, cœnâ jam pe- F
ractâ, dicens: Hoc poculum novum eſt teſtamen-
tum per meum ſanguinem, ex hoc quoties bibetis,
in mei memoriam facite, &c. Ac mox iterum,
Chriſtus hoc convivium mortis ſuæ commemoratio-
nem, & æterni fœderis ſymbolum eſſe voluit, quum
nunc per luxum ac diſſenſionem apud vos cele-
bretur. Myſticus eſt panis, cujus ex æquo par-
ticipes eſſe debent omnes: ſacroſanctum eſt poculum
ad omnes ex æquo pertinens, haudquaquam para-
tum ad placandam corporis ſitim, ſed ad arcanæ rei G
repræſentationem, nè vobis veniat in oblivionem,
quo pretio ſitis à priſtinæ vitæ vitiis redempti. Pro-
inde quoties ad edendum hunc panem, aut bibendum
ex hoc poculo convenitis, non ventris negotium a-
gitis, ſed mortem Domini Jeſu, myſtico ritu re-
præſentatis, cujus jugis memoria vos in officio con-
tineat, donec ipſe rurſus advenerit judicaturus
orbem. Hactenus ex Paraphraſi recenſui. Hic

A unguem latum nòn digredior à ſententia *Pauli*.
Quum enim *Paulus* dicit *panem hunc*, ipſo Pro-
nomine ſignificat illum non eſſe vulgarem pa-
nem. Hoc explicans aio, *Myſticus eſt panis,*
& *ſacroſanctum eſt poculum*. Quod *Paulus* ait,
Mortem Domini annunciabitis, ſic explico: *Mortem*
Domini Jeſu myſtico ritu repræſentatis. Quod ille
dicit, *Donec veniat*, ſic explano: *Donec ipſe rurſus*
advenerit judicaturus orbem. Nihil horum non fa-
B tebuntur eſſe religioſè dictum, qui maximè cum
Thoma Scotóque ſentiunt. Nam Dominus in Evan-
gelio *Joannis* ſeipſum *panem* vocat, qui de cœlo
deſcenderit: unde nihil abſurdi, corpus Domini
in Euchariſtia vocare *panem*. Quòd ſi quis ur-
geat argumentum ex commemorationis vocabu-
lo, non mecum agat, ſed cum ipſo Domino *Pau-*
lóque, qui ſic loquuntur. Rurſus ſi quis ex hiſce
verbis, *donec veniat*, argumentetur, *Chriſtum non*
venturum in terras, donec redeat glorioſus ad judi-
C *cium*: non excutiam quàm hæc argumentatio ſit
ridicula, quaſi *Chriſtus* tibi terris interdixerit, aut
quaſi loquatur de ſecreto ac ſpirituali adventu, ac
non potiùs de manifeſto, quo venturus eſt &
impiis & piis omnibus conſpicuus. Certè me-
cum agi non poteſt, qui à ſacris verbis non diſce-
do. Si quem movet quòd ante cum *Paulo* dixi
panem & *calicem*, eundem movere debet, quod
hic cum *Paulo* voco *corpus* & *ſanguinem Domini*.
Sequitur enim in Paraphraſi, *Qui corpus & ſan-*
D *guinem Domini ſecus tractârit quam ipſe tractari*
juſſerit. Ac mox, *Licet enim res ſit ſalutifera cor-*
pus & ſanguis Domini, &c. Iterum mox, *Cum*
tremore ſumendum corpus Domini. Ubi nunc eſt
iſte libellus, qui dicit me vocare *panem* & *vinum*,
eáque eſſe *ſymbola*, hoc eſt, ſigna rerum? Perinde
enim facit me loqui, quaſi nuſquam appellârim
corpus & ſanguinem Domini; quum id toties
faciam in hoc ipſo capite. Deinde ſic proponit
artifex me vocâſſe *ſymbola*, quaſi *panem & vinum*
E intelligi velim ſigna *corporis & ſanguinis Do-*
minici: quum ego palàm exprimens quid ſen-
tiam, appellem *ſymbolum æterni fœderis*. Verba
mea ſic habent: *Chriſtus hoc convivium mortis*
ſuæ commemorationem, & æterni fœderis ſymbolum
eſſe voluit. Non appello *corpus* & *ſanguinem ſym-*
bola, ſed ipſam *ſumptionem* appello *ſymbolum* con-
cordiæ inter nos, & memoriale ſacratæ mortis
quà redempti ſumus. Vides hic, optime Lector,
quos fumos nobis objecerit iſte ſtultiſſimus li-
F bellus. Jam quod ait me *ſanguinem* appellare
vinum, manifeſtiſſimum eſt mendacium. Cum
Paulo voco *calicem* aut *poculum*, *vinum* nuſquam:
non quòd in his verbis non poſſit accipi ſanus
ſenſus, ſed quòd hunc ſermonem nec in Evan-
geliis, nec in Apoſtolicis literis inveniam. Nihil
ſupereſt, niſi quòd poſſet aliquis cavillandi ſtu-
dioſus dicere: Quum hic tot verbis tractes ma-
teriam Euchariſtiæ, cur nuſquam apertè pronun-
cias eſſe illic ſubſtantiam corporis & ſanguinis?
G Reſpondeo paucis; me illic Paraphraſim ſcri-
bere, non diſputationem: deinde quum illa ſcri-
berem, nemo vocabat in controverſiam quod
nunc diſceptatur, nec ego quicquam minus expe-
ctabam quàm hoc futurum. His itaque relictis,
quæ nec Paraphraſi ſatis congruebant, nec e-
rant cuiquam ambigua, ea tractavi quæ facie-
bant ad *Paulini* ſermonis intellectum. Supereſt
unus locus in Actis Apoſtolicis in quo perfrictâ
fronte

fronte prædicat me eadem multis verbis ſcribere, A quæ ſcripſeram in epiſtolam *Pauli* modò citatam. Quo mendacio nihil eſſe poſſe impudentius, mox faxo ut intelligas, *Chriſtiane* Lector. Nam in hæc verba *Lucæ*: *Erant autem perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis*, ſic ſcribo Paraphraſtes: *Atque in ſumendo ſymbolo fœderis nunquam rumpendi, quam illi communionem vocabant. Id à Domino traditum erat hujuſmodi: Frangebatur panis, & ex* B *eo cuique dabatur particula, atque hoc agentes in memoriam Dominicæ paſſionis, agebant gratias divinæ benignitati, qui per unici Filii ſanguinem ipſos expiâſſet à peccatis*, &c. Tantum illic de communione panis. Nimirum vel me tacente, Lector, intelligis hic me non eadem ſcribere quæ ſcripſeram in epiſtolam ad *Corinthios*. Illic enim appello *corpus* & *ſanguinem Domini*, hic non auſus à *Luca* verbis digredi, tantum appello *panem*. Si requiris cauſam: Dicam, Quoniam C interpretes ambigunt, utrum hic loquatur de *corpore* & *ſanguine Chriſti*, an de *pane communi*. Sic enim habet gloſſa ordinaria. Proinde ſic temperavi ſermonem, ut ad utrumlibet ſenſum ſermo poſſit accommodari. Neque enim ſemper Dominus conſecrabat corpus & ſanguinem ſuum, quoties frangebat aut porrigebat calicem. Quum paſceret hominum turbam in deſerto, accepit panes in manus, gratias egit ac benedixit, fregit, deditque diſcipulis, utique panem commu- D nem, non conſecratum in corpus ipſius. Rurſus in *Emaunte* à duobus diſcipulis agnitus eſt in fractione panis. Unde conjectant hunc morem ubique Domino fuiſſe peculiarem in conviviis. Quod apparet & Apoſtolos fuiſſe imitatos, non tamen ſemper conſecrantes corpus Domini. Sequitur enim in hoc ipſo capite: *Frangentes circa domos panes, ſumebant cibum cum exultatione*. Et hic locus tametſi poteſt de conſecratis panibus accipi, tamen hoc interpretes non audent affirma- E re. Nam *Chryſoſtomus* & *Beda* locum hunc diſſimulant. Sic igitur meam Paraphraſim ſum moderatus, ut neuter ſenſus excludatur, ſive de pane conſecrato in corpus Domini, ſive de pane communi velis accipere. Verba mea ſic habent: *Deinde toto die talibus ſtudiis peracto, per ſingulas domos frangebant panem, atque invicem capiebant cibum incredibili gaudio, ac ſynceriſſimâ ſimplicitate cordis, collaudantes Deum, cujus beneficio tantam gratiam erant conſecuti*. Hactenus F ibi. Nihil autem prohibet & in diſtributione panis non conſecrati in corpus Domini, eſſe ſymbolum aliquod concordiæ *Chriſtianæ*, & commemorationem mortis *Chriſti*. Quemadmodum & hodie in multis regionibus ſacerdos aut æditues populo diſtribuit panem in multas partes diſſectum, quod idem faciunt *Græci* peracto ſacro. Et ex *Græcorum* monumentis deprehendimus, domi inter ſe virgines crebriùs in die ſolere peragere ſynaxim. Proinde demiror iſtum ſcri- G ptorem, qui voluerit Lectorem ad horum locorum conſiderationem invitare, in quibus tale nihil invenitur, quale prædicabat copioſè perſpicuéque comperiendum. Quoniam autem in calce libelli ſcribit, alia multa eſſe loca in ſcriptis meis, quibus indico me ſentire cum iſtis, proferam unum aut alterum locum ex Paraphraſibus, in quibus hæc materia tractatur, ſi quid fortè excidit mihi,

A quod ullam præbeat ſuſpitionem malevolis. Certè niſi ſcriptor hic fuiſſet incogitans, juſtiorem auſam habebat ex Paraphraſi mea in caput *Matthæi* XXVI. ubi, *Paulum* ſequutus, appello *panem*, ſed eodem in loco appello *corpus & ſanguinem*. Porrò, quòd illic dico non eſſe aliam hoſtiam expectandam pro peccatis, nihil aliud dico, quàm *Chriſtum* non ampliùs moriturum, ſed ſatis eſſe pro redemptione generis humanæ ſemel eſſe mor- B tuum. Quod idem prædicat ipſe S. *Thomas*, qui fortiſſimè aſſerit miſſam eſſe ſacrificium, & in ſyntaxi eſſe ſubſtantialiter corpus Domini. Rurſum *Marci* capite XIV. pari religione tracto locum. Sumptionem corporis & ſanguinis appello ſacroſanctum ſymbolum mortis Dominicæ, perpetuique fœderis, nec involvo rem fumis verborum, nè quiſquam ſuſpicari poſſit me ſecus ſentire de Euchariſtia, quàm nobis tradidit eccleſia. Item *Lucæ* capite XXII. tractans C in Paraphraſi locum hunc, ſumptionem corporis & ſanguinis Dominici voco ſacrum ſymbolum, quo Dominus conſecrârit novum teſtamentum. Vetus enim ſanguine pecudis conſecratum erat, novum ſanguine agni immaculati. Nec hic dico panem ſymbolum corporis, aut vinum ſymbolum ſanguinis, ſed ipſam conſecrationem ac ſumptionem appello ſymbolum. Cujus rei? Nempe ejus quam aliis in locis frequenter explicui, mortis Dominicæ, & noſtræ concordiæ. D Rurſum explanans illud, *in mei memoriam*: ſcribo hunc in modum, *Mors mea non iterabitur. Sufficit enim unica victima pro peccatis omnium ſeculorum. Sed vos vobis hujus meæ erga vos charitatis memoriam frequenter renovabitis*. Ac mox de ſumptione noſtra ſubjicio: *Erit enim hoc ſacroſanctum ſignum fœderis inter nos initi*. Hic adverte Lector: Non dico panem ſignum corporis, quod fumoſus ille ſcriptor videri vult, ſed ipſam conſecrationem ac ſumptionem appello ſignum E fœderis inter Deum & nos. Hæc eadem ſi docet S. *Thomas*, fortiſſimus aſſertor ſubſtantiæ corporis in Euchariſtia, unde ſomniator iſte colligit me diverſum innuere? Niſi quod hoc eſſe verum ſupra modum cupiebat: *Et qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt*. *Joannis* capite XIII. de cœna ſic loquor in Paraphraſi: *Poſteaquam igitur ſuprema illa & myſtica cœna peracta eſſet, in qua dato corporis & ſanguinis ſui ſacro ſymbolo, perpetuam ſui memoriam pacturus erat, & amicitia nullis unquam* F *modis intermoritura fœdus ſancire conſtituerat*, &c. Hic datum corpus & ſanguinem appello ſacrum ſymbolum, non panem aut vinum, nimirum ſentiens ipſam porrectionem eſſe ſymbolum amicitiæ nunquam interrumpendæ. Atque id quidem ex aliis Evangeliſtis adjeci, quum *Joannes* conſecrationem & ſumptionem non explicet. Si mihi non placuiſſet corporis & ſanguinis mentio, licebat hic omittere, & aliis in locis ubi non licebat, aliquo commento rem in alium ſenſum G detorſiſſem. Rurſum *Joannis* VI. ubi Dominus per ænigmata commendat cœleſtem doctrinam ſuam, & juxta nonnullos etiam corporis & ſanguinis ſui ſumptionem in ſacramento, quum mihi liceret priorem duntaxat interpretationem ſequi, tamen hæc addo: *Panis vitalis eſt & hæc caro, quam videtis, quam impendam ac tradam in mortem, pro redimenda totius mundi vita, credite, ſtupete, & comedite*. Tum aliquanto inferius cla-

rius etiam loquutus de ſocietate corporis & capitis. ſubjicio: *Atque hujus ſocietatis vobis myſticum ſymbolum relicturus ſum carnem meam & ſanguinem meum, quod nè ipſum quidem ſumpſiſſe profuerit, niſi ſecundum ſpiritum ſumpſeritis.* Appello carnem & ſanguinem in Euchariſtia relictum myſticum ſymbolum, nimirum arcanæ communionis, quæ inter *Chriſtum* & eccleſiam, quæque eſt myſtici corporis inter membra. Quis hoc orthodoxus negat? Atqui libellus hic offundit fumos, quaſi ſymboli nomine ſentiam panem & vinum eſſe ſigna corporis & ſanguinis, quæ reverà non adſint. Qui talibus officiis conatur animis ſimplicium imponere, immane quantum abeſt à ſimplicitate Evangelicæ Columbę, ſimilior Polypi ſubinde ſpeciem variantis. Reſtat unus tantum locus in Annotationibus in 1. *Cor.* Ca. 11. qui patuit cujuſdam, ſed hominis ſtupidiſſimi, calumniæ, qui lapſus erat in ſenſu Grammatico, quod nobis jam nimium frequenter uſu venit. Verùm in hoc loco tantùm attingitur quæſtio, quibus verbis Dominus conſecrârit corpus & ſanguinem ſuum. Imò recitatur ſententia S. *Thomæ*, qui pronunciârit hæreticam opinionem eorum, qui negant in Euchariſtia adeſſe verum corpus & ſanguinem Domini; nec à nobis improbatur. Abundè patefeci quàm nihil hic libellus habeat nec mentis nec frontis, qui ſic agit quaſi nemo mortalium legat meas lucubrationes, quæ protinus coarguunt ipſius nænias. Et in fine videlicet interpretatur pravis autor, quid ſentiam quoties appello corpus Domini, aut quoties miſſam appello ſacrificium, méque vult ſenſiſſe videri quicquid ipſe ſomniârit. Quantum huic ſcriptori tribuendum cenſeas, optime Lector, neſcio; res ipſa loquitur eum magis idoneum qui paſcat porcos, quàm qui ſcribat libros. Addam unum argumentum, In meis lucubrationibus nihil inveniri, quod errorem habeat de veritate corporis & ſanguinis Dominici. Quum tot extiterint meorum operum iniquiſſimi cenſores, qui nihil non trahant ad calumniam, nullus tamen exortus eſt, qui hoc nomine mihi faceſſeret negotium, præter unum *Bucentam*, quovis *Corœbo* ſtupidiorem, quem nunc opinor pudet ejus næniæ. Poſtremò, lubens rogârim hunc ſcriptorem, quo conſilio fuerit adductus ad haſce nugas in vulgus emittendas? An ut me perpelleret ad profitendum ſi quid fortè celem in pectore, quod ob metum Principum profiteri non audeam? hoc enim iſte comminiſcitur. Atqui non potuit hominem formidoloſum ullâ machinâ citiùs impellere ad inficiandum quod celat in pectore: piè verò ſentientem, quod hac in re certè facio, cogere ad fortiter defendendum, quod ſentit, & impugnandum adverſarium. An voluit nos ad ſuam profeſſionem compellere? Perſuadeat prius, & profitebor. Sed eſto, fingat me obticuiſſe, & hoc eſſe falsò perſuaſum idiotis, me tacitè ſentire cum *Carolſtadio*: num multitudo peccantium excuſat errorem? Et num ideo videbitur omnibus eſſe verum, quia conſentit *Eraſmus*? Itáne talibus præſidiis, hoc eſt, fucis & præſtigiis nititur iſtorum evangelium, & ſynceriſſimæ veritatis doctrina? Verùm ut hunc cum ſuis ineptiis miſſum faciamus, audio voces has vulgo quoque jactari, Evangelii victoriam in manibus eſſe, ſi velim profiteri quod in ſinu celo. Quibus pauciſſimis reſpondeo, hic geminam agi controverſiam, De judicio dogmatum, & De moribus hominum. Dogmatum triplex eſt genus. Primum eſt eorum quæ citra controverſiam magnóque conſenſu tenet eccleſia catholica, qualia ſunt quæ expreſſè continentur in ſacris literis, & in ſymbolo Apoſtolorum, quibus adjungi patiar quæ in Conciliis ritè convocatis ac peractis decreta ſunt. Secundum eſt eorum de quibus nondum evidenter pronunciavit autoritas eccleſiæ, & de quibus inter ſeſe etiamnum diſceptant Theologi. Tertium eſt eorum quæ nobis ut eccleſiæ oracula obtruduntur, quum ſint opiniones hominum, frequenter multum conducentes ad rixas & diſſidia, minimum aût nihil ad pietatem. In primo genere nihil eſt quod non ſemper ingenuè profeſſus ſim in omnibus ſcriptis. Ex ſecundo genere ſi quid mihi certò perſuaſum eſt, ingenuè profiteor; ſi quid ambiguum, nec probo nec improbo. Si quid diſplicet, ſi nullum video fructum præter tumultum, muſſo. Si video fructûs ſpem, communico. Hujus generis eſſe puto, an confeſſio quam ſacramentalem vocans, ſit inſtituta ab ipſo *Chriſto*, an ex ſacris literis deprompta, an ex generali eccleſiæ conſtitutione inducta: qua de re ſic ſuſpendo meam ſententiam, ut tamen interim obſervem, perinde quaſi *Chriſtus* inſtituiſſet. De tertio genere multa admonui, velut indicans doctis excutienda. At illi quærunt de ſingulis certam & indubitatam ſententiam. Verùm a me quærere ſententiam de his quæ manifeſtâ, legitimâ, & publicâ autoritate tradita, receptáque ſunt ab eccleſia, non videtur eſſe pietatis. De cæteris de quibus nondum expreſſè pronunciavit eccleſia, non eſt meum, hoc eſt hominis nec eruditi, nec autoritate publicâ præditi, pronunciare. Quin & in tertia genere ſatis excuſabat me mea imperitia: quam ſi videor callidè magis prætexere quàm verè profiteri, adverſus hos qui favent novis dogmatibus, graviſſimum habeo teſtem *Martinum Lutherum*, qui libris editis toties prædicat me nihil ſcire rei Theologicæ: adverſus hos qui favent cauſæ Pontificis habeo teſtes quàm plurimos Theologos ſummi nominis. Proinde tales expoſtulatores admonere poſſum, ut mecum citra diſceptationem amplectantur, quæ citra controverſiam nobis afflatu Spiritus ſancti tradidit eccleſia: deinde ut in dubiis aut eos conſulant qui ſcientiâ præcellunt & autoritate, aut mecum ſuſpenſâ ſententiâ expectent eccleſiæ judicium: interim in his ſuâ quiſque conſcientiâ fruatur abſque tumultu & offendiculo infirmorum, quemadmodum docuit *Paulus Rom.* Capite XIV. *Unuſquiſque in ſuo ſenſu abundet.* Sed fingant me nihil neſcire: quid profuerit pronunciâſſe, de quibus nunc eſt controverſia? Tot ſunt hodie factiones. Num protinus omnes poſitâ contentione, diſcedent pedibus in meam ſententiam? Nequaquam, ſed junctus huic aut illi factioni, nihil aliud quàm renovarem incendium. Quod ſi dividam moderérque ſententiam, id quod ſolent arbitri, proſpicio non alium exitum quàm expertus eſt ille monachus, de quo refert Eccleſiaſtica hiſtoria, qui quum medius intercurreret inter duos gladiatores in arena commiſſos, cupiens illorum pugnam dirimere, ab utroque confoſſus interiit. Porrò, quod attinet ad corruptos eccleſiæ mores, quos nemo

non

non fatetur eò prolapſos, ut jam nec vitia noſtra, A
nec remedia pati poſſimus: quid ego vermiculus
aliud poſſum quàm monere? Monui vero libe-
riùs quàm mihi vel conveniat vel expediat. Hinc
nimirum tantus in me fremitus iſtorum, qui Pha-
riſæos nobis referunt. Nec hoc malum ſimplex
eſt. Minima peſtilentiæ pars ab iis proficiſcitur,
qui luxu, libidine, aleâ, venatu præ ſe ferunt qua-
les ſunt. Magis lædunt ea mala, quæ fuco pieta-
tis obrepunt. In his ſunt ſacrarum literarum a- B
dulterinæ interpretationes, quibus fit, ut regula
in hoc data, ut ad eam omnes corrigant vitam
ſuam, applicetur ad cupiditates noſtras: & lux
in hoc prodita, ut coarguat tenebras humanæ vi-
tæ, prematur modio: atque hoc pacto ſepelitur
vigor Evangelicæ doctrinæ, vocantis nos ad hujus
mundi contemptum. Præterea multorum impie-
tas qui poteſtatem à *Chriſto* traditam ad ædifica-
tionem eccleſiæ & non deſtructionem, detor-
quent ad quæſtum ac tyrannidem. Ad hæc, con- C
ſtitutiones quædam ab hominibus ad quæſtum
aut dominatum excogitatæ, inſuper tot ceremo-
niarum pompæ ab hominibus humano ſpiritu, ad
hominum gloriam repertæ. Et in his quidem
potiſſimùm peccare ſolent Principes, Epiſcopi
ac Theologi. Cum his æquè peccat vulgus ho-
minum præpoſterè judicans de rebus pleriſque,
plurimi faciens quæ minimum habent momen-
tum, aut officiunt etiam, rurſus negligens quæ
ſunt præcipua. Hic lævâ mente multitudinis, D
potentes interdum abutuntur ad ſuum commo-
dum: rurſus ipſa multitudo partim adeo tenax
eſt eorum quibus aſſuevit, ut etiam ſi per cor-
datos Epiſcopos cœperint aliqua verti in meliùs,
reclamet, cœlúmque terræ miſceat: partim a-
deo præceps eſt in malitiam, ut ſi quid relaxes
Judaiſmi, non aliter quàm equus excuſſis habenis
ac ſeſſore, per fas nefáſque feratur ad extremam
impietatem, & à *Judaiſmo* vocatus ad *Chriſtia-
niſmum*, rapiatur ad Paganiſmum. Jam ſi lues E
hæc unam aut alteram civitatem occupâſſet, poſ-
ſet bonorum virorum conſilio ſanari, nunc fatale
malum totam propè *Europam* pervaſit, licèt alibi
magis emicet quàm alibi. Quid hic faceret ho-
minis privatum conſilium huic aut illi reipublicæ
datum? Res tanta Principum ac civitatum ſobri-
um conſenſum requirit, ſed abdicatis interim pri-
vatis affectibus, ac procul ablegatâ temeritate
præcipiti. Quod ſupereſt potiſſimum ſitum eſt
in concionatoribus, ac ludorum magiſtris, qui te- F
neram ætatem inſtituunt, in quibus deligendis
oporteret ſummam adhibere curam. Dicent, ple-
roſque Principes & Epiſcopos aliò ſpectare. Pri-
mum igitur illud ſecum reputet populus, nè fortè
Deus noſtris ſceleribus provocatus, tales animos
inſerat Principibus, quo nos puniat, id quod cre-
brò legimus factum in literis ſacris. Hoc igitur
primum eſto remedium, ut ſuam quiſque mali-
tiam agnoſcens, vitam emendet, ita fortè Domi-
nus factus ex irato propitius, flectet Principum G
animos ad conſilia ſalubriora. Alioqui querimo-
niis noſtris occinet ſcriptura, Qualis populus, talis
ſacerdos, & Regnare feci tyrannos & hypocritas
propter peccata populi. Neque ſic eſt ſtudendum
rebus novandis, ut non conſideres, an ſucceſſura
ſint meliora. Etenim mutatio præter ſeditionem
quam fere ſolet adferre, plerunque vergit ad de-
teriora, ea eſt rerum humanarum infelicitas: non-
nunquam remedia ſunt ipſis malis quibus mederi
ſtudemus atrociora. Denique nullo ſeculo tam fe-
liciter compoſita fuit res *Chriſtiana*, quin multas
magnáſque querimonias fuiſſe comperiamus. De
Pſeudapoſtolis, deſertoribus & hæreticis quoties
queritur beatus *Paulus*? de Epiſcopis, Presbyte-
ris, ſacris Virginibus, Monachis quàm multa que-
ritur *Hieronymus*? Semper fuit & ſemper erit quod
pii ſpiritualéſque viri querantur & ferant. Pro-
inde prudentiam in iſtis deſidero qui mutare ſtu-
dent omnia, nihilo leviùs peccantes, quàm hi qui
mordicùs retinent quicquid receptum eſt, ſive re-
ctè, ſive ſecus: magis etiam in his, qui id conan-
tur ſimul ac repentè facere, quod nè monarchis
quidem & eccleſiæ primatibus ſucceſſurum arbi-
tror. Objiciunt, regnum hoc mundanum ſic per
omnes hominum ordines egiſſe radices, & hos re-
te ſic eſſe nodis indiſſolubilibus contextum, ut ab-
rumpi poſſit, explicari non poſſit. Non hîc excu-
tiam quàm ſit impium rebellare poteſtati à Deo
ordinatæ, nec quàm ſit infelix id tentare quod
efficere non poſſis, ſi tamen verum eſt quod *Joan-
nes Coclæus* adverſus *Melanchthonem* defendens li-
berum arbitrium literis prodidit quoſdam animo
concepiſſe, quod mihi ſanè nondum compertum
eſt. Sed fingant eſſe fas, fingant eſſe factum, vide-
licet extinctum Cæſareum nomen, *Romanũ* Pon-
tificem redactum in ordinem, Epiſcopos ad verbi
divini miniſterium velut ad priſtinum aſtrictos,
diſſipata ſacerdotum & monachorum collegia,
abrogatas conſtitutiones humanas, antiquatas ce-
remonias, & ſi quid aliud eſt quod clamitant ob-
ſiſtere vigori evangelico, num protinus vita ca-
rebit malis? Imò periculum eſt, nè pejoribus ſuc-
cedentibus, deſideremus rejecta. Quid refert tan-
to rerum tumultu, non effugere ſervitutem ac
tyrannidem, ſed mutare tyrannos fortaſſis in pe-
jorem partem, mutare hypocriſes, non effugere
hypocriſim? Hic nobis in mentem venire debet,
Vulpis ex Apologis exemplum, quæ muſcas jam
expletas expungi noluit, nè ſuccederent ſiticulo-
ſæ. Dicent, Ergóne hæc & hæc perpetuò fere-
mus? Reſpondeo, nota mala commodiùs ferun-
tur quàm ignota. Deinde non tam eſt laboran-
dum ut laxentur rerum ordines, quàm ut ſuos qui-
que mores corrigamus privatim. Hoc agentibus
aderit Deus, & Principum animos afflabit ſuo ſpi-
ritu. Tumultuum ac ſeditionum ſemper fuit
infelix exitus. Quod de Principibus & Epiſcopis
dico, idem ſentio de civitatum magiſtratibus,
quorum conſenſus ſobrius premet ſeditionem,
dirimit partis utriuſque parum moderatum vehe-
mentiam. Feliciùs res ſuccedet, ſi ſic medeantur
vitiis, ut non lædantur homines, præſertim innoxii;
deinde ſi qua rectè ſunt inſtituta non convellan-
tur, nec omnia tamen tollantur quæ mutanda ſunt,
ſed quædam ſuo tempori ſerventur, quædam fe-
rantur. Poſtremò ſi quemadmodum paulatim
mala quædam irrepſerunt in conſuetudinem, ita
paulatim revocentur ad meliorem habitum. Quid
efficit ſector aut uſtor, quum febris per omnes
corporis venas ſparſa eſt? paulatim eximendus
eſt vitioſus humor, donec redeat eucraſia. Ad hu-
juſmodi conſilium ſi *Chriſti* ſpiritus dignaretur
inclinare mentes Regum, Præſulum, magiſtra-
tuum ac populorum, quod ego quotidianis pre-
cibus opto, non gravarer pro mea quantula-
cunque portione conferre meum conſilium.

Quòd ſi quid interim novant magiſtratus, quod A
jure meritóque corrigendum videtur, ſummâ vigi-
lantiâ curandum nè lædantur qui ſanari poſſunt,
certè cavendum nè innoxii malis nocentium in-
volvantur, & vbique quantum licet civilis concor-
dia ſervetur incolumis. Hæc ad illos qui ſpargunt
querimonias injuſtas, me premere conſilium quo
poſſim mederi diſſidio. Effudi quicquid celo in pe-
ctore. Fateor illic celo multa optima, multa item
peſſima, optima vota, bene cupiens rei *Chriſtianæ*, B
peſſimos dolores, quòd conſpiciam indies rem in
pejus vergere, utrinſque partis intemperantiâ, ve-
reórque nè fiat, ut pòſt multas magnáſque cala-
mitates incipiamus velle, quod nunc audite non
poſſumus. Nunc paucis mihi placandi ſunt, quos
illud malè habet, quod literis ad Concilium *Ba-
denſe* ſcriptis, reddiderim, ut aiunt *Oecolampadii*
cauſam deteriorem, quemadmodum & hoc libello.
Imò in illis literis, *Oecolampadii* nulla mentio,
tantum depello falſam inſimulationem, quam C
inepius ille mendáxque libellus mihi impingit.
Si quid aliis datum eſt lucis aut ſpiritus, nihil ob-
ſto ſpiritui Dei. Cæterùm non patiar mihi impo-
ni ſententiam, quæ nunquam deſedit in animo
meo, nec profecta eſt ab ore meo, nec ullis literis
meis prodita eſt, neque ſignificata. Quæ res ſi
fortè per occaſionem officiat *Oecolampadiano* ne-
gotio, mihi non debet imputari, ſed illi parum
auſpicato libello, per quem ſi licuiſſet libenter e-
ram quietem acturus in hoc negotio. Nec enim D
arbitror quenquam eſſe tam iniquum, ut æquum
videri poſtulet, tantam habendam eſſe mihi ratio-
nem diſſentientium, ut in horum gratiam ad ca-
lumniam, quæ me vocabat in manifeſtum famæ
vitæque diſcrimen, debuerim eſſe mutus: præſer-
tim reclamante conſcientiâ, cui ſcrupum profe-
ctò prædurum injeciſſem, ſi paſſus fuiſſem ſimpli-
ces, mei nominis fuco deceptos, in eam pertrahi
ſententiam, quam ipſe non auſim profiteri, quia
mihi nondum perſuaſi. Meo ſum officio functus, E
reddidi facti mei rationem populo. Quod ſupereſt,
precor, ut Dominus nos omnes faciat unanimes
in doctrina ſana, & charitate non ficta. Amen.
Baſileæ, Anno M. D. XXVI. Menſe Junio.

*Deſ. Eraſmus Roterodamus dilectis in Chriſto
fratribus Germaniæ inferioris, &
Phryſiæ Orientalis* S.D.

Epiſt. 59. PRodiit hic libet quidam ſcriptus ad inferioris F
Germaniæ fratres, *Phryſiæ*que Orientalis, qui
ſuſpitionem multis præbet in iſtis regionibus eſſe
permultos, qui novis hiſce ſectis addicti ſint, quæ
ſe nunc Evangelii titulo venditant. Is utcunque
ad vos ſcriptus, reverà adverſum me ſcriptus eſt.
Graviùs tamen doluit mihi patriæ noſtræ calami-
tas, quàm mea privata injuria. Quare cum primis
vos obteſtor per ſalutem animarum veſtrarum,
nè qua res vos dimoveat ab Eccleſiæ Catholicæ
conſortio, nec circumferamini omni vento do- G
ctrinæ, neq; citò transferamini ab Evangelio quod
à *Chriſti* ſponſa traditum, hactenus ſervâſtis: Nec
facilè moveant animos veſtros epiſtolæ aut libel-
li, multum manſuetudinis ac pietatis præ ſe feren-
tes, ſed dijudicate ſpiritus, an ex Deo ſint. Solet
enim Satanas ſe transfigurare in Angelum lucis,
quo magis imponat ſimplicibus & incautis. Con-
ſiſtite firmi in lapide *Chriſto*, continete vos in arca,

A nè pereatis diluvio: manete in navicula *Chriſti*,
nè vos fluctus abſorbeant: Perſeverate in ovili Ec-
cleſiæ, nè fiatis præda lupis ac Satanæ, qui nunquam
non obambulat venans quem devoret. Saltem ex-
pectate religioſiſſimi Cæſaris ac Principum, reli-
quique concilii decretum. Per hos enim, ut ſpero
Dominus dignabitur haſce rerum undas compo-
nere, qui ſolus imperat mari & conſileſcit, tantum
nos aliquantiſper, ut apparet, dormientem velli-
B cemus piis operibus, excitemus claris & indefeſſis
precibus. Ex una ſecta complures indies naſcun-
tur. Certè priùs ſinite ut inter illos conveniat,
quàm voſmetipſos huic aut illi addicatis. De ſin-
gulis inquirere ſobriâ diligentiâ non datur vitio,
periculoſa eſt addictio, quæ ſimul atq; ſemel ani-
mum occupavit, adimit judicii ſinceritatem, ſitq;
ut quæque res non ideo nobis pia videatur, quòd
eſt ſuâpte naturâ pia, ſcripturis & rationi conſenta-
nea; ſed pium eſſe videatur quodcunque dogma
C ſecta produxerit. In his rebus, ſi libet, eſtote
præcipites, quæ poſterioribus conſiliis ac melioti-
bus corrigi poſſunt. In hoc negotio quo pericli-
tatur ſalus animarum veſtrarum, ſi fortes eſſe non
poteſtis, ſitis ſaltem contabundi. Blanda dictu
ſunt iſta: Nullus obligatur ad confitendum ſa-
cerdoti, Pontificum præſcriptiones de jejuniis ac
delectu ciborum rejiciendæ ſunt: Non eſt cur
quiſquam ſeſe maceret operibus ſatisfactoriis,
Chriſtus dependit abundè pro nobis, nec ad ſalu-
D tem refert bona an mala ſint opera noſtra, tantum
crede illum pro te redimendo mortuum, & ſalvus
eris, qualiacunque erunt opera tua; In Euchari-
ſtia non eſt niſi panis & vinum, Pontificum &
Epiſcoporum ſanctiones non obligant quenquam;
Vota ut ſuſcipienda non ſunt, ita reſcindenda ſunt
quæ ſuſceperis; Jus contrahendi matrimonii nul-
lius autoritate poteſt cuiquam interdici. Hæc a-
liáque ſimilia primâ ſpecie blandiuntur auribus,
ſed etiam atque etiam videndum eſt, nè poculum
E melle prælitum, habeat aconitum diſſimulatum.
Eſtote ſimplices ſicut columbæ, nè quem lædatis
aut circumveniatis; ſed iidem eſtote ſapientes
ſicut ſerpentes, nè vos Satanas mille inſtructus ar-
tibus circumveniat, corrumpátque ſenſus veſtros
à ſinceritate quæ eſt in *Chriſto Jeſu*. Verùm co-
hortationi dabitur alius locus, interim paucis
attingam ea quæ iſti ſparſerunt libris editis apud
vos, non perinde ob id, ut vobis me purgem: ta-
les libelli apud cordatos nihil me gravant; ſed
F quòd exiſtimem vos cautiores futuros lectâ Apo-
logiâ noſtrâ, quam quanto potero compendio
vobis abſolvam. Admonueram amicum quen-
dam, ex animo dolens quòd ſeſe ſectis involviſſet,
tamen interim adeo non mutans meam in illum
benevolentiam, ut, quod nunc inter amiciſſimos
rarum eſt, pecuniâ quoque meâ paratus fuerim
opitulari & exuli, & egeno. Hac occaſione non-
nihil etiam de ſectis horum temporum admo-
nens, cum ipſo nihil aliud expoſtulans, niſi quòd
G meo nomine ſuis libellis characteribus prægran-
dibus præfixo, non parum mihi moveret invidiæ,
adeo, ut amici pro me ſolliciti, me putârint ad-
monendum. Primum contempſi, ubi rurſus idem
factum eſt, per literas expoſtulavi, & his doctis a-
pud omnes volui purgatus eſſe. Ea res graviter
offendit quoſdam *Argentorati*, non dubium quin
inſtinctu illius qui cum expoſtulâram. Nam antea
nullus erat Eccleſiaſtes, præſertim *Argentorati*, qui
me

me verbo aſpergeret, nec cuiquam ut id faceret A
cauſam, ni fallor, dedi, niſi fortè contumeliam a-
trocem interpretantur, ſiquis nolit ab Eccleſia
catholica recedere, & ipſorum Evangelio dare
nomen. Epiſtolam apellant Apologeticam, quaſi
ipſi propriè à me ſint impetiti: nec cujuſquam
nomen habet titulus, tantum eſt, *Per miniſtros
verbi Eccleſiæ Argentoratenſis.* Atqui cum præ-
ter duos Eccleſiaſtas neminem nôrim *Argento-*
B *rati*, qui mihi veniſſet in mentem omnes perſtrin-
gere? Non eſt mei moris quenquam laceſſere,
nedum ignotos, multò minus in illam Rempubli-
cam petulanter invehi, præſertim *Argentinenſem*,
cui ut multis nominibus debeo, ita præ cæteris
faveo. Hoc certè laudis illi debetur, quod non
res alibi geſta vel moderatiùs, vel minore tumul-
tu. Similiter Epiſtola venit ad me miniſtrorum
verbi nomine ſcripta, quum exiſtimem totius ne-
gotii duos tantum Architectos eſſe. Lecto titulo,
C ſepoſui libellum, hoc animo ut nunquam lege-
rem, erat enim immodica loquacitas, fumi pluri-
mi, convitia non pauca; poſt, ubi contigit otium,
cœpi carptim inſpicere, tandem & devoravi. U-
tinam in animis omnium eſſet milleſima pars e-
jus ſanctimoniæ, quam libellus multis locis præ
ſe fert. Non potuerunt ſeſe meliùs depingere,
quàm in eo libro expreſſerunt, adeo miris fucis
hoc agunt, ut in me concitent omnes Evangeli-
cas Eccleſias, ſic enim vocari malunt quàm hære-
D ticas, ac Principes qui videntur huic negotio non-
nihil favere, tum populum Evangelicum univer-
ſum. Quid porrò mirum, quum iſti novum pro-
diderint dogma, fas eſſe fucis ac technis uti, quod
legibus etiam Cæſareis permiſſum eſt, modò ci-
tra fraudem cujuſquam? quaſi verò ſi quid pro-
phanæ leges permittunt in re prophana, idem lice-
at in negotio Evangelico; aut quaſi dum primoge-
nitum Regis *Gallorum* dicato libro vocant in ſu-
ſpitionem, veluti qui non abhorreat ab iſtorum
E inſtituto, in nullius fraudem cedat fucus: dùm-
que fingunt opus à *Gallo* ſcriptum, non onerent
Gallorum gentem invidiâ. Quin & hoc artis eſt
Evangelicæ, quod omnium Eccleſiarum nomine
prodiderunt librum, nequis certus ſit, in quem
ſtringam telum, & ſiquid liberiùs reſpondero,
chorum univerſum in me provocem. Ejuſdem
artis eſt quod toto libro, quicquid in genere di-
ctum eſt, propriè detorquent ad Eccleſiam *Ar-
gentinenſem.* Atqui ſi ſermonem generalem vo-
F luiſſent refellere, non ita loquendum erat; Nos
hic non facimus, ſed hoc quod objicis nuſquam fit
in ulla Eccleſia noſtræ profeſſionis. Rurſus quum
ego in Epiſtola teſtor expreſſè me non loqui de
omnibus evangelicis, ſed tantum de mihi notis, illi
interpretantur me, utcunque teſtor, univerſum
tamen Evangelicum populum impetere. Et ſi
quid in mores quorundam dictum eſt, illi nobis
narrant quid ipſi doceant, ut frequenter illud pro-
verbium mihi veniat in mentem, *ἄμας ἀντίτον* &c.
G Si quid nacti ſunt in ſcriptis meis, quod pro ipſis
vident facere, id cum laude mea citant, ſimplici
ſcilicet animo, quum alicubi habeant hæc verba,
*Siquid Eraſmus, actus ſpiritu Chriſti, vel neſciens pro
nobis ſcripſerit, &c.* Quis non agnoſcit morſum E-
vangelicum? Imò non omnes ſectarum profeſ-
ſores taxavi, ſed tantum addictos, qui non judicio,
ſed ſtudio mordicus tenent quicquid ipſis tradi-
tum fuerit. Vix interim temperabam à riſu quo-

A ties ſeſe *Chriſto* & Apoſtolis martyribuſq; compa-
rant, quod faciunt ſubinde. Hoc ſibi ſumunt pro
confeſſo, quòd docent *Chriſtum* purè, quòd orbi
ſyncerè tradunt Evangelicam veritatem. Ubique
prædicant ſacras literas, quaſi apud nos nec *Chri-
ſtus* ſit, nec Evangelium, nec ſacræ literæ. Ipſi
quum & à ſummo Pontifice, & à Cæſare, & à
Theologorum ſcholis, denique maximè totius
orbis partis conſenſu damnati ſunt hæreſeos, liceat
B enim manifeſta loqui, ſaltem nobis æquum jus
concederent, ut hac in cauſa pares ſimus. Ipſi *A-
rianos* habent pro hæreticis. Quo freti, niſi judi-
cio Præſulum, & orbis conſenſu? At *Ariani* per-
negabant ſeſe hæreticos, ſed aſſeverabant ſcri-
pturam à cæteris perperàm intelligi. Miris modis
urgent, nè hæretici trucidentur, quum ipſi *Anaba-
ptiſtas* plectant capite, qui multò paucioribus arti-
culis damnati ſunt; & in ſuo ſodalitio plurimos
habere dicuntur, qui à perditiſſima vita ad emen-
C datiſſimam ſe converterint, utcunque delirant in
opinionibus, nec ullas Eccleſias aut Urbes occupâ-
runt, nec ſe fœderibus communierunt adverſus
vim Principum, nec quenquam ſuâ ditione aut
facultatibus ejecerunt. Denique nituntur & illi
ſcripturarum teſtimoniis, aliquanto evidentiori-
bus, quam hi qui dicunt, *Hoc eſt corpus meum*, id eſt,
Hic panis eſt ſignum corporis mei. Atque inter iſtos
quidam tam procaciter rem gerunt, ut Principum
animos ad clementiam propenſos cogant ad ſævi-
D tiam. In vitam Pontificum, Cardinalium Epi-
ſcoporum, Sacerdotum ac Monachorum mirè di-
ſerti ſunt, de quibus ita loquuntur, quaſi inter eos
nullus ſit non ſceleratiſſimæ ac deploratiſſimæ vi-
tæ, quum arbitrer inter illos eſſe longè plures, qui
Chriſto in ſinceritate ſpiritûs ſerviunt, quàm inter
iſtos. Mendacium mihi ſubinde fortiter impin-
gunt, quum totus hic ſanctiſſimus illorum liber
mendaciis ſcateat & hypocriſi. Mirificis præſti-
giis exaggerant quàm ſobriè, quàm caſtè, quàm
E innocenter vivatur ſub Evangelio, quæ majore fi-
de alieno ore prædicarentur. Quid *Argentorati*
fiat neſcio: Alicubi ſcio nuſquam fuiſſe majorem
luxum, plus adulteriorum, quàm inter Evangeli-
cos, ſic enim appellari gaudent. Hoc nec ipſi ne-
gant Evangelici, utinam omnes ad bonam fru-
gem ſeſe recipiant, ut hic habeat vanus. Nónne
Lutherus coactus eſt viſitatores mittere, qui popu-
lum in omnem licentiam ruentem cohiberent?
Nónne idem dixit ſe malle priſtinum Papæ ac
F Monachorum regnum, quàm hoc hominum ge-
nus, ſub Evangelii prætextu in *Sogdianorum* vitam
ſeſe proripientium? Nónne idem ſuis ad me li-
teris deploravit *Melancthon*? Nónne idem in
Colloquio faſſus eſt *Oecolampadius*? Quin & ipſi
non ſemel in hoc libro deplorant plurimos eſſe
perditiſſimè viventes ſub Evangelii titulo; ſed
illos inquiunt execramur, non agnoſcimus. Atqui
quum ego non in alios ſtringam calamum, quàm
quos ipſi quoque damnant, nulla eſt inter nos con-
G troverſia, quemadmodum neque nos tuemur im-
piorum Epiſcoporum, aut improborum Mo-
nachorum ſcelera. Hoc intereſt, quòd illi ci-
tra exceptionem damnant nos omnes, ego teſtor
me non loqui de mihi ignotis. Proinde quid
frontis habet, quòd quæ non dicuntur niſi in
improbos, ſic interpretantur, quaſi in ipſos pro-
priè dicta ſint, qui volint haberi probatiſſimi?
Sed improbo, ut aiunt, ipſorum dogmata, imò
profiteor

profiteor me illic non agere Judicem cauſæ, quum habeant Judicem Cæſarem ; tantum hoc queror, quòd nihil illis placet in hoc Eccleſiæ ſtatu, quódq; quum tam multa ſubmoveant, nihil ſuccedat meliùs. Et utranque partem admoneo, quâ ratione poſſit Eccleſia priſtinæ tranquillitati reſtitui, penè ſeverior in meos, quàm in illos. Monere quid oporteat fugere, magis eſt illorum ſectam juvare, quàm traducere. Amicus utranque partem admoneo, ſi quâ poſſint in unum coaleſcere. B Quod iſti veluti pluſquam hoſtiliter factum interpretantur, poterat & ab amico fieri officioſè. Quanquam hoc obſcurum eſſe non poteſt, mihi non omnia probari quæ iſti faciunt : quæ ſi probâſſem, non tanto meo tum periculo tum diſpendio reliquiſſem civitatem cui tot annis aſſueveram, ſed jampridem ipſorum ſodalitio totus adhærerem. Etiam cum agerem illic tum dictis, tum ſcriptis, haud obſcurè præ me tuli me diſſentire ab iſtorum dogmatibus. C Verùm hic homines religioſi ſcilicet nolunt judicare de mea conſcientia, ſed hoc Deo ſoli *καρδιογνώστῃ* relinquunt : ſed interim inſinuant eſſe quod metuam aut ſperem, quaſi verò in ſinu cum ipſis ſentiam, ſed metus ac ſpes à profitendo deterreat. Planè me ſpes ac mètus deterrent ab iſtorum ſodalitio : metuo gehennam, ſi reclamante conſcientià profitear quod reor impium eſſe : ſpero Dominum meis peccatis citiùs propitium futurum, quod ab iſtius ſponſa non defecerim, utcunque laceſſitus. D Gratulentur illi ſibi quantum velint, ego non alio nomine mihi magis gratulor, quàm quod nulli ſectæ, nec aſſenſus ſim, nec nomen dederim, nec videor mihi daturus unquam, favente *Chriſto*. Quin omnibus perlubens perſuaſerim, nè ſe cuiquam addicant ſectæ, quam non agnoſcit Eccleſia Catholica. Sunt qui cum judicio legunt iſtorum libros, at ego multos novi qui ſimul atque ſeſe addixerant, prorſùs exuerint hominem. E Fingunt me miro odio flagrare in Evangelicos ; id ſi verum fuiſſet, aliter ſtrinxiſſem in illos calamum. Sed primùm religione quadam abſtinui, cujus rei nunc me pœnitet : deinde *Gamalielem* quendam egi, & adhuc propemodum ago. Poſtremò, quum viderem multos Eccleſiæ proceres ad omnia monita obſurduiſſe, ſuſpicabar hos miniſtros à Deo, ut eorum improbitas excitaret nos à Lethargo, ac malum nodum malus eventus protruderet. Adeóque non ſævii in illos, ut magnates quidam ac docti me clamitent in hoc rerum conflictu F deſertorem egiſſe, meúmque calamum Eccleſiæ periclitanti defuiſſe, nonnulli etiam in ſuſpicionem vocârint, quaſi diſſimulanter iſtorum inſtituto faverem. Me quidem nihil movet verborum religio, folia ſunt iſta, *at ex fructibus*, inquit Dominus, *cognoſcetis eos*. Ejuſmodi fumis nihil commoveor, vim ſpiritûs requiro, quam in iſtorum ſcriptis non ſentio, quum hac in re exiſtimem mihi quoque nonnihil eſſe nati. Sed tamen hujuſmodi verborum præſtigiis periclitantur incauti. G Fuit hoc ſemper proprium hæreticis, ſimulatâ Religionis ſpecie ſimplicibus imponere. Maximus *Arianus* pene ſanctiùs ac religioſiùs loquitur quàm *Auguſtinus*. *Manichæi* non ſolùm dictis, ſed prodigioſâ vitæ ſeveritate pietatem ſimulabant. Si quos agit ſpiritus ſanctus, non ſolùm in actionibus, ſed etiam in oculis, ipſáque, quod aiunt, fronte relucet. At hunc arrogant iſti ſibi magnâ confiden-

A tiâ. Quòd ſi *Zuinglius* & *Bucerus* ſunt afflati ſpiritu, quid prohibet & in noſtris eſſe ſimili donatos chariſmate? *Eraſmus* ex ſe nihil eſt niſi homo, nec poteſt capere quæ ſunt ſpiritûs : Quaſi verò iſti ſunt dii. At ego homo ſequor illos quibus non defuiſſe *Chriſti* ſpiritum credimus aliquanto probabiliùs, quàm ſi credamus *Bucerum*, aut alium huic ſimilem, ex afflatu ſacri ſpiritûs ſcribere aut facere omnia. Sed, ut verboſiſſimam iſtius B quiſquis eſt querimoniam in pauca conferam, prætermitto prolixam rixam, quâ cum *Plinio*, & *Tacito* delitigat ; ea quæ propiùs ad rem pertinent delibabo. Quum, ut dixi, non loquar niſi de mihi notis & compertis. nec his omnibus, nec ullum crimen cuiquam objiciam niſi in genere, tamen aiunt, me omnia firmè in eos effudiſſe, quæ ſæviſſimi quique hoſtes hactenus voce ſcriptíſque ſparſerunt. Quiſquis meam legit Epiſtolam, an non protinus videbit hoc eſſe manifeſtum C mendacium ? Nè ea quidem effutivi, quæ vulgo notiſſima feruntur, atque adeò diligenter cavi, nè quid excideret quod *Vulturii* etiam famæ poſſet officere. Quæ vulgo in iſtos jactantur nihil moror, nec ad me pertinent. At ſunt non pauci, qui libris editis hæreticos, ſchiſmaticos, hoſtes Eccleſiæ, blaſphemos ſubinde vocent. Quid tale legitur in libris meis ? Verùm ipſi, quo mihi moverent invidiam, ex epiſtolis meis ſublegerunt quædam verbula, ex quorum ſingulis excitant mi- D ras tragœdias, nuſquam non ex muſca facientes Elephantum, aut ſi quid Elephanto grandius. Et ſi ea verbula tantam habent vim ut univerſos Principes in ipſorum exitium concitent, quanto meliùs latebant in turba Epiſtolarum ? Et ſi tantopere periclitantur, quòd mihi non placeat populus Evangelicus, ante complures annos hoc ingenuè profeſſus ſum editis libris. Quæ muſca fuit illis per me infeſtior ? Hìc ſi commemorem quid alii narrant, quid ſcripſerint de Eccleſiaſtis, E tum demum fieret evidentior iſtius vanitas. In Epiſtola ad *Vulturium* neminem taxo nominatim, nec alios noto quàm quos ipſi quoque deteſtentur, præter unum atque alterum. Nec horum tamen arcana profero, ſed ea tantùm attingo, quæ ipſi ſcriptis editis voluerunt eſſe nota mundo. Quòd ſi ſe voluiſſent purgare de criminibus, ſunt alii quibus oportuerit reſpondere potiùs quàm mihi. Quorſum igitur attinet illa vaniſſima toties repetita, quòd luculenta menda- F cia, quòd atrociſſima crimina in innocuos *Chriſti* Confeſſores effuderit *Eraſmus* ? Dicit alicubi, *Nè nobis parcas, Eraſme, effunde in nos quicquid habes*. Nunquam me hic provocabunt ut tam abjectè calumniatorem agam, & ad tantam deſcendam illiberalitatem. Hanc provinciam aliis, ſi libet, delegent. Tot ſcripſimus apologias, adverſus quem unquam quantumvis petulantem criminibus egimus? Ab hac civilitate nullius me depellet improbitas. Quin & illud non minùs vanum quàm G ſeditioſum, quòd ſcribit me per totã ad ter venerandum *Vulturiũ* Epiſtolam queri, quòd ſpernant conſtitutiones Pontificũ & Epiſcoporum, quòd oppedant Scholaſticorum dogmatibus, quòd imagines ejecerint, quòd Miſſam abrogârint, aliáque permulta, quum ipſa Epiſtola declaret me tantum queri, quòd quum iſta novârint, nihil ſuccedat meliùs : & ſi maximè damnarem quod iſti faciunt, quid aliud facerem, quàm quod jampridem

fecit

fecit Eccleſia Catholica? Certè in totum ſublata
A iſta nunquã probavi, nec probaturus ſum, correcta
cuperem permulta. Hic verò nobis recenſent longum
Eccleſiarum Catalogum, quas omnes hæc
mea damnet Epiſtola. Enumerent ſexcentas
Eccleſias, una Catholica plus apud me ponderis
habet: nec hoc cupio diſſimulatum, me iſtas eccleſias
ſi tales ſunt, quales hic partim vidimus,
partim audimus, non probare. nec iſtam invidiam
B magnopere formidamus. Illud tribuit inſigni
cuidam improbitati, quòd ſcripſerim iſtos veritatem
Evangelicam plus mille annis ſepultam in
lucem revocare, &c. Negant unquam tale aliquid
ab ipſis auditum. A quibus? Ab *Argentinenſibus*
Eccleſiaſtis? In illos propriè non ſcripſi, ſed in
genere in totam cohortem. Legant quæ jactat
Lutherus de ſuo Evangelio, videant quomodo tractârit
probatiſſimos Eccleſiæ Doctores, ac tum
me vanitatis arguant. Quid *Argentorati* loquantur
C neſcio, quanquam quum doceant ſummam
impietatem & idololatriam eſſe adorare Euchariſtiam,
quod factum eſt ante ætatem *Auguſtini* &
Cypriani, &, ut eſt credendum, ab ipſis traditum
Apoſtolis, nónne damnant totam Eccleſiam?
Confugiant ipſi ad illam nulli cognitam Eccleſiam,
ſub cujus titulo cuique liceret quod libet. Si
quid tribuendum externis quoque judiciis, mihi
tot patrum, tot Conciliorum, & Orbis *Chriſtiani*
conſenſus pro oraculo eſt, maximè cum & ſcripturæ
D ſtent à nobis. Revocant, ut aiunt, veteris
eccleſiæ ritus, revocent potiùs veteris eccleſiæ ſanctimoniam.
Ritus ἀδιάφορα ſunt, nec pios faciunt,
nec impios; & ante annos mille quingentos ſcripſit
Petrus, *Obedite præpoſitis veſtris, non ſolùm commodis,
verùm etiam difficilibus.* Iſta externa pro
temporum ratione mutari poſſunt. Et *Paulus* poſt
Chriſtum multa inſtituit in eccleſiis pro illius ætatis
ratione. Ex ſeſe non magni refert lineâ veſte
quis miniſtret altari an laneâ, ſed magni refert
E an in altari credas adeſſe *Chriſtum*, an panem ac
vinum tantùm. Quòd ſi nemini licet inſtituere
quicquam præter id quod ſcripturis continetur,
cur *Johannes Baptiſta* ſuis diſcipulis præſcripſit
certas preces, certáque jejunia? Cur *Jacobus Hieroſolymorum*
Epiſcopus decrevit de ſuffocato, ſanguine,
& immolato ſimulachris, quod nulla ſcriptura
Gentibus præſcripſerat? Cur poſt hoc decretum
Paulus auſus eſt dicere: *Omnia munda mundis*,
&, *Omne quod in macello venit, commedite?* Cur noſtri
F majores auſi ſunt pro temporis qualitate diverſum
ſtatuere? niſi fortè nobis fas non eſt veſci
gallinâ ſuffocatâ, aut fartis ex ſanguine? Poſtremò,
ſi nihil aliud proponunt, quàm quod fuit ab
Apoſtolis conſtitutum, cur ipſis autoribus viri ac
mulieres promiſcuè canunt in eccleſia, quum
Paulus ſanxerit, nè qua mulier loqueretur in eccleſia?
Ad hæc, cujus Apoſtoli inſtitutum eſt, ut
Pſalmi cantarentur redacti in rythmos in fine
concinentes mutatis etiam, quod eſt neceſſe, multis
G verbis? Proponunt nobis ſummam fidei ſuæ,
multa repetentes de tribus perſonis, ejuſdem eſſentiæ,
de Patre qui per Filium ſuum redemit genus
mortalium, de ſancto Spiritu, qui operatus eſt
per ſanctos Apoſtolos, déque ſimilibus, quaſi nos
damnemus totam ipſorum doctrinam, aut quaſi
Ariani non habuerint plura cum Catholicis communia,
quàm iſti nobiſcum. Sed interim ſibi
conſtanter ſumunt afflatum ſpiritus *Chriſti*, cæteros

A ros diſſentientes tradunt Satanæ? Improbata verò
dogmata ſua rectioribus verbis admiſcent,
veluti non eſſe niſi duo Sacramenta, Baptiſmum
infantulis non ſalutis, ſed honoris causâ dari, qui
tamen non proſit niſi prædeſtinatis, imò nulli ſit
neceſſarius? in Euchariſtia non eſſe verum corpus
& ſanguinem Domini, itaq; à *Chriſto* dictum,
Hoc eſt corpus meum, ut ab *Ezechiele* dictum, *Hæc
eſt Hieruſalem*; mirum audis argumentum, &
B inevitabile telum. Frequenter hoc inculcant,
mirè glorriantes ſe hujus novi dogmatis autores, à
ſolo *Chriſto* petendam ſalutem, quaſi nos petamus
à divis, aut ab imaginibus, aut à ſacrificiis ſalutem.
Atqui quum peccator ſibi ipſi diſplicens,
nondum tamen valens à vitiis recedere, ambit
piorum hominum preces, ut per illos impetret
bonam mentem, num ab alio petit ſalutem quàm
à *Chriſto*. Non ab alio, ſed per alium. Idem dici
poteſt de divis. Jam quum reddunt rationem,
C quare Miſſas, preces horarias, & cantum, aliáque
ſuſtulerint, ita loquuntur, quaſi nullus hæc piè
tractaverit uſquam, tractétve; quaſi ob quorundam
vitia res per ſe ſalutares debeant funditùs
tolli, potiùs quàm repurgari. Si protinus tollendum
quo plures abutuntur, iſtorum Evangelium
eſſet tollendum, ſub cujus umbra tam multi perditiſſimè
vivunt, id quod nec ipſi negant: Tollenda
poteſtas Principum ac Magiſtratuum, quòd
innumeri ſuâ poteſtate ad quæſtum, rapinas ac
D tyrannidem abutuntur. Denique quid erit tandem
reliquum in rebus humanis? Sed Magiſtratibus
plurimum tribuunt, quibus à Deo datus eſt
gladius ad vindictam malorum, laudem verò
bonorum. Atqui gladium habent & qui damnant
ac puniunt iſta profitentes, quæ docent, ut
ſchiſmaticos & hæreticos. Cur his non obtemperant?
cur non obediunt ſummæ poteſtati Cæſaris
ac Regum? *Sed oportet* inquiunt, *magis obedire
Deo, quàm hominibus*. Atqui prophanus Magiſtratus
E non judicat niſi de his quæ palàm legibus
vetantur, de fide Catholica ſunt alii Judices.
Horum judicium ſequutus Cæſar, plectit illos ſi
nolint reſipiſcere. At iſtorum Magiſtratus unde
docti ſunt? Ab ipſis reis, non enim dicam hæreticis.
Et Pontificum & Epiſcoporum poteſtas
à Deo eſt, cur hanc non agnoſcunt? Non habent,
inquiunt, niſi gladium verbi. Sed hoc gladio jugulati
ſunt iſti ac traditi Satanæ. Immeritò, inquiunt.
Quo argumento? Quia contra divinas
F Scripturas fulmina vibrant in innoxios. Sed harum
interpretationem ſibi propriè ſumunt, quum
interim inter ſe de re tanta diſſentiant. Ita denique
fiet, ut nulla Scriptura valeat, niſi juxta
ſenſum ipſorum, nulli magiſtratui ſit obediendum,
niſi qui ipſis conſentiat. Non eſt, inquiunt,
magiſtratui parendum, niſi juxta Scripturæ
divinæ regulas utatur poteſtate. Scripturas
autem interpretari noſtrûm eſt, non aliorum.
Agnoſcunt publicam poteſtatem in omnibus, quæ
G non adigunt ad impietatem. At quæ tandem
impietas eſt certis diebus à carne temperare, iis
qui hoc citra corporis incommodum, imò cum
animi & corporis commodo facere poſſunt?
Quæ impietas eſt canere laudes Deo in templis?
aut dicere preces horarias? Dicuntur, inquiunt,
ad quæſtum, dicuntur linguâ tantùm. At non ab
omnibus, imò permulti pſallunt linguâ ſimul &
affectu. Cæteri ſedulò monentur, ut qui pſallunt
ſpiritu,

ſpiritu, pſallant & mente; monentur ut præcipuè A
ſpectent utilitatem proximi potiùs quàm quæ-
ſtum. Quanquam & hic dignus eſt operarius
mercede ſuâ. Qui altari ſervit, quocunque mo-
do, par eſt ut de altari vivat. Verùm ſacerdotes,
inquiunt, non vivunt de altari, ſed luxuriantur ec-
cleſiæ ſtipendiis. Luxus igitur amputetur, non ſa-
cerdotium. Perlibenter autem rogaverim iſtos,
an in templis ipſorum omnes canant mente.
Longe aliter narrant, qui verſantur in illorum B
cœtu, non Catholici, ſed illius profeſſionis ho-
mines, qui confirmant jamdudum pleriſque à
viris faſtidiri cantiunculas, quod à me ceu mali-
tioſè dictum quiritantur in hoſpitam civitatem.
Quid hoc ad dignitatem civitatis, ſi qui refri-
xerunt ad pietatem? Hoc incommodum illi cum
omnibus civitatibus eſt commune. Nimium fe-
lix illa futura ſit, ſi nihil haberet quod mutatum
cuperet. Dicent, uti ſolent, hoc luculentum
mendacium à perditiſſimis nebulonibus ad me C
delatum. Miram Evangelicam modeſtiam, *per-
ditiſſimos nebulones* appellat, ignarus in quos hoc
dictum jaciatur. At ſi eos nominem, qui mihi
quædam retulerunt, puderet nimirum, ſiquid
frontis habent, tales appellare *perditiſſimos nebu-
lones*. Nunc hoc ut alia pleraque, mihi retule-
runt; qui ſectæ iſti dedere nomen. Si populus
Evangelicus fovet perditiſſimos nebulones, cur
mihi indignantur, quum in quibuſdam deſidero
mores Evangelio digniores? Iidem referrebant D
multas ſic adeſſe concioni, ut ſatis præ ſe ferant;
nihil affici iis quæ dicuntur, ſed tantum adeſſe,
nè videantur deeſſe ſectæ ſuæ. Quòd ſi eccleſi-
aſtæ tantâ ſævitiâ clamitarent in vitia ſuorum,
quàm clamitant in vitia ſacerdotum, demira-
bor, ſi tres habituri ſint auditores. Sed *Argen-
torati* canunt omnes, & quidem frequentes. Uti-
nam illorum cantiones Deum ita deliniant, ut
eum nobis ex irato reddant propitium. Sed cur
hoc memorant quum ego de *Argentoratenſibus* E
non ſim loquutus? Quòd verò ſcribunt hos eſſe
mores eccleſiarum ipſorum, ut ſobrietatem am-
plectantur, quæ nimirum abſit à jejunio, ſcio
multos etiam ſymmyſtas non ſine riſu lecturos.
De *Argentinenſibus*, quod crebrò repetendum eſt,
non loquor, non novi quid illic agatur. De his
loquor quos mihi propiùs nôſſe contigit. Sed
Paulus Apoſtolus in ſuis, ut aiunt, eccleſiis tu-
lit ebrioſos, contentioſos, fraudatores, *Judaiſ-
ſantes*, &c. Fateor, ſed in hos acriter invehitur, op- F
portunè, importunè, arguens, increpans, obſecrans,
quoſdam etiam tradidit Satanæ. An iſti idem
faciant, ipſi viderint. Mihi tale nihil unquam au-
ditum eſt. Idem *Paulus* vetat cibum capere cum
eo, qui cum fratris, hoc eſt *Chriſtiani* titulo com-
mendetur, tamen avarus ſit, aut adulter, aut ma-
ledicus: Num idem iſti faciunt? Sed mirum non
eſt, ſi qui nuper venerant à contaminatiſſima
vita, ab idolis ac profundis ignorantiæ tene-
bris, ſubitò fingi ad perfectum *Chriſtianiſmum* G
non poſſent. Verùm iſti, unde quæſo vene-
runt? A *Chriſtianiſmo* ad Evangelium, nonnulli
à ſacerdotio ac Monachiſmo. Ad hæc, qui ſcire
potuit hic ſcriptor, qui mores ſint in omnibus
ipſorum eccleſiis? Et ſi tales ſunt ubique mores,
quid opus erat *Luthero* viſitatoribus, qui ſuos à
Paganiſmo revocarent? Poſtremò, ſic colli-
gunt: Si *Paulus* & *Eraſmus* non damnant ſuas

A eccleſias, quum habeant multos impuræ vitæ ad-
mixtos, cur à nobis plus exigit? Imò cur ipſi
ſuas eccleſias damnari nolunt ob admixtos ma-
los, & noſtras damnant eadem de cauſa? Quan-
quam aliis eſſet in promptu quod reſponderent,
in Eccleſia Catholica paratam eſſe remiſſionem
peccatorum, quum in hæreſi malè vivant, etiam
qui bene vivunt. Quanquam & hoc falſum eſt,
quòd illorum eccleſias in totum damno. Ha-
B bent illæ ſuos Judices, tantùm ab his, qui tantâ
fiduciâ ſibi vendicant ſpiritum *Chriſti*, tantâ liber-
tate clamant in mores omnium, requiro, ut plus
in vita præſtent ſanctimoniæ, quàm adhuc vide-
mus. Illud non video cur exiſtimârint comme-
morandum. Ait ſe nôſſe quendam inſignis Ec-
cleſiæ Canonicum, qui dixerit, jam nullum *Ti-
guri* poſſe haberi ſcortillum, quo hoſpiti grati-
ficentur, quum ingens antequam irrepiſſet hoc
Evangelium, elegantium ſcortorum illic fuerit
C copia. Hunc locum oſtendi Canonico quem pe-
tere videntur; Nam addunt quædam verba, unde
deprehendi poſſit, de quo ſentiunt. Is ridens,
negavit ſe unquam in vita quicquam tale à quo-
quam audiſſe, tantum abeſſe ut ipſe hoc dixerit. Et
eſt is vir omnium teſtimonio, quum aliàs vitæ
inculpatiſſimæ, tum homo minimè vanus. Simi-
li candore perſtringit & alium quendam vice-
decanum, additis aliquot notulis, unde curioſus
præcipere valeat, quem mordeat. Eum ait malè
D audire, quod conſtuprare ſoleat alienas uxores,
quum ego qui domeſticam cum illo conſuetu-
dinem egi, nullum unquam impudicitiæ veſti-
gium in eo deprehenderim, vel dicto, vel facto,
& longè alium de illo rumorem eſſe ſciunt, qui
noverunt hominem. Sed Canonico malè volunt,
quòd de ſecta ipſorum parum bene ſentiat: vice-
decanum oderunt, quòd initio viſus in iſtos pro-
penſior, maturè reſilierit. Quàm hæc indecorè
ſcribuntur ab eis, qui de ſe nihil dici volunt, niſi
E quod oculis conſpexeris, manibus contrectaris.
Malè audiunt, inquiunt, ſed fingamus utrumque
verùm eſſe, quod rumor detulit, an ideo purgati
ſunt ipſi ab omnibus criminibus, quòd uno falſo
ſunt impetiti? An ideo deficiendum eſt ab Ec-
cleſia Catholica, quòd unum habeat vicedeca-
num adulteriis inquinatum? Jam quòd ſcribit,
quæ ſacerdotibus eripiuntur, in ſubſidium paupe-
rum & ſtudioſorum converti, hoc an *Argentorati*
fiat neſcio, novi certè ubi ſecus fiat. Ac vereor
F nè pluribus locis id accidat, quàm expediat.
Quod autem jus habeant in ſacerdotes, viderint
ipſi, nam addit *pro ſuo jure*. Cum magiſtrati-
bus mihi non eſt concertatio. Habent Cæſarem,
certè Deum habent, cui reddituri ſunt ratio-
nem. Et ſiquid delinqueret magiſtratus, cui po-
tiùs imputandum, quàm his, qui velut è ſcriptu-
rarum autoritate perſuadent hæc piè fieri? Cri-
minantur & illud, quòd ſcripſi, quotquot in locis
regnat hoc novum Evangelium, ibi frigere ſtu-
G dia literarum. *Norembergæ*, inquit, ſunt decreta
ſatis ampla ſalaria linguarum profeſſoribus. Scio,
ſed qui illic vivunt, ſcribunt auditores eſſe pene
nullos, & Profeſſores non eſſe minùs pigros ad
docendum, quàm auditores ad diſcendum; ut
non minus opus ſit ſalario diſcipulis, quàm docto-
ribus. Quid iſtorum ſcholæ quas habent pérque
urbes, pérque pagos ſparſas, nobis parituræ ſint,
neſcio; hactenus neminem audivi qui in ſecta
didicerit

didicerit literas. Pelliciunt doctos ſalariis, & literatos juvenes artibus attrahunt, ut per hos commendentur, magnâ ſtudiorum invidiâ. Sed magni refert quid in ſcholis eorum tradatur. Dogmata & linguæ potiſſimùm. At iſtorum dogmata non omnibus conveniunt, nec linguæ abſolvunt eruditionem. At non video quo pacto conſentaneum ſit, fore qui magni faciant diſciplinas, quum nullus honos huc invitet. Sublato ſacerdotio, ac ritibus Eccleſiaſticis, B ademptâ ſpe fortunarum ac dignitatum, ad quas antehac literæ provehebant, quis vellet gravibus impendiis curare liberos erudiendos? Porrò, quod ſcribit hoc eſſe ſuæ charitatis, ſacerdotes ac monachos, quibus non ſuppetit aliunde unde vivant, ſuis emolumentis minimè ſpoliare: Fortaſſe id fit *Argentorati*, at quibuſdam in locis non ſine riſu legetur. Datur aliquid his qui ſacram veſtem volunt ponere, & ipſorum parere legibus, reliquis licet ire quò velint, C nè id quidem integris facultatibus. Quis autem æquo animo ferat tutorem, qui ſuo arbitrio adimat ipſius facultatibus? Quemadmodum nec illud abſque riſu legetur, quod aiunt, ſe neminem velle lædere, neminem cogere, à ſeditione longè latéque abhorrere, minimis ſalariis contentos prædicare Evangelium. An contenti ſint Deus novit, illud in confeſſo eſt, quoſdam graviter egiſſe cum magiſtratu de augendo ſalario. Sed faciat magiſtratus periculum, D offerat cuique Concionatori aureos mille, ſi recuſant, fatebor illos eſſe contentos ſuis ſalariis. Quid autem hoc eſt *neminem lædere*? Hoccine eſt neminem lædere, Canonicos depellere à Collegiis, monachos è monaſteriis, Abbates & Epiſcopos ditione ſpoliare, movere cives magiſtratu, virulentis libellis etiam in Regum ac Principum capita debacchari? Hæccine longè latéque diſcrepant à ſeditione? Neminem, inquit occidimus. E His nimirum habenda gratia qui ceſſerunt, alioqui vidiſſemus cruentam pugnam. Nec Piratæ quenquam occidunt, ſi nemo reſiſtat. Hæc an nuſquam fiant, aliis relinquo judicandum. Atroces certè multorum querimonias audimus quotidie. Non eſt Evangelica virtus neminem lædere qui te non lædat, ſed immane ſcelus eſt lædere innocuum. At maleficium beneficio repenſare, id demum eſt Evangelicum. Nos, inquit, ſinimus hoſtes F noſtros inter nos tutò vivere. An hoc ubique fiat dubito. Quos autem vocant hoſtes? Omnes Catholicos? Quid magni faciunt? An non & ipſi quotidie veniunt ad alias urbes, vel animi gratiâ, vel negotiandi cauſâ? At idem non eſt tutum Eccleſiaſtis. Nec noſtris Epiſcopis tutum eſt apud ipſos verſari. Præterea, nihil intereſſe cenſet inter damnatos, & non damnatos? Nos certè nemo damnavit. Et tamen quot damnati feruntur ac diſſimulantur apud nos? Quòd ſi G nulli læduntur, cur tam multi ceſſerunt è ſuis urbibus? Cur apud Cæſarem querelarum plena ſunt omnia? Licet illis, inquit, nobiſcum vivere civium jure. Quàm verò ſuave vivere cum illis, quos habent pro hæreticis, & illorum jugo præbere cervicem? Qui ſi perſiſterent in ſua fide, quam putant eſſe ſinceriſſimam, non ſunt ignari, quem favorem magiſtratus ac populi ſint experturi, ſi quid ſecus, ut ſunt res huma-

A næ, accidat. At non ſumus, inquiunt, hæretici. Ut non ſint, illis tamen perſuaſum eſt magnis autoribus, ſi errant cum tot ſcholis, cum Pontifice, cum Cæſare. An hoc non eſt cogere, Niſi audis noſtras lectiones, nihil ex præbenda numerabitur? Nè quis proficiſcatur tali die ad tale feſtum, nè quis audiat Miſſam, aut accipiat Euchariſtiam in vicinis pagis; ſi fecerit, librâ damnatus eſto. Niſi quis acceſſerit tempore B Paſchæ ad menſam Eccleſiaſtæ, ſumpturus panem & vinum pro *Chriſto*, expectet ſenatus judicium. Hæc ſi negabunt *Argentorati* fieri, non admodum reluctabor: ſin affirmabunt nuſquam fieri, nihil aliud quàm impudentiæ notam lucrifacient. Qui verò poteſt eſſe ſyncerus amor inter eos, qui Religione diſſident? Et hac de cauſa impar conjugium prohibuit eccleſia contrahi. Hic mihi patebat dicendi campus latiſſimus, ſed quid attinet ea commemorare, quæ C vulgo decantatiſſima ſunt? fateor in nulla civitate rem moderatiùs geſtam, quàm *Argentorati*; nam imagines non videbantur abjectuſi, niſi fœderis legibus coacti. Poſt hæc diluturus crimina, quæ, ut ait, ipſis impingo, precatur, ſi purgandi ſui causâ uſquam à vero receſſerit, aut quicquam reticuerit, dicendóve obſcuraverit, ut *Chriſtus* id manifeſtâ ultione orbi declaret, Amen. Hæc præfatus, in ipſa ſtatim criminum propoſitione recedit à vero. Principiò ſcripſi illos artibus uti Evan- D gelicâ profeſſione indignis, tum ei quoque negotio, quod agunt officientibus. Id ita recenſet, quaſi crimen hoc impingam omnibus eccleſiaſtis, quum in Epiſtola paucis notem. Atqui hoc eſt unum crimen, quo tot egregias Eccleſias uſque ad *Phrygiam* orientalem porrectas intolerabili injuriâ affeci. Verùm admiror hoc illos vocare crimen, quū ipſi libris editis profiteantur, eſſe fas Evangelium fucis ac technis promovere. Hoc crimen non erat diluendum, ſed ego magis notandus ſtul- E titiæ, qui rem honeſtam pro crimine objecerim. Alterum erat, quod ſcripſeram illos diverſam ab Apoſtolis cauſam agere. Hoc certè obſcurè dictum eſt ab iſto. Scripſi non eſſe eandem rationem negotii Apoſtolici & iſtorum, ſed proclivius fuiſſe quod agebant Apoſtoli, quàm quod iſti moliuntur. Deinde quòd addunt, *nullâ vita innocentiâ inſtructos*, nuſquam eſt in Epiſtola mea, tantum aio: *quòd ſi vita quoque non ſolùm non commendat doctrinam veſtram, ſed potiùs abrogat*, &c. F Ubi nunc eſt *Chriſtus* ultor? Addiderunt & illud de ſuo, *tanquam in hoc devotis animis ſimus, ut omnium rerum παρρησίαν invehamur*; Hoc nuſquam eſt in meis ſcriptis. Tantum dixi, me metuere funeſtum hujus negotii exitum, & utinam vanus ſim augur. Qui ſibi tantum permiſit in ipſo limine, quid ab hoc expectandum eſt in progreſſu? Fateor, expoſtulari cum eo cui tum ſcripſi, quòd jam bis editis libellis, quibus meum nomen majuſculis præfixerat, & me vocaret G in invidiam, nec ſuæ cauſæ prodeſſet. Id quoniam viſum eſt illi facinus lepidum, tertiò jam idem fecit. Quem ſi ſciſſem eſſe talem, qualem ſe declaravit, ſyllaba cum eo non expoſtulâſſem. Putabam me amico ſcribere, nec ſuſpicabar tantam Evangelii metamorphoſim. Etiamſi ex animo faverem illorum cauſæ, admonerem talibus libellis, quales ille prodit, nihil aliud quàm irritari Principes, & impediri quod agunt. Licet, inquiunt,

unt, ex editis libris, & jam omnium factis excerpere, quod videtur. Sed quid ſibi volebant illæ prægrandes literæ? Quid tale exordium talibus Epiſtolis præfixum. Nihil, inquiunt, erat in illis ſeditioſum. An non ſeditioſum hortari Principes, ut facultates adimant ſacerdotibus, ac Monachis, ut in uſum pauperum conferant? quaſi hoc ſoleant facere Principes; nec dubium eſt, quin ſentiant de pauperibus Evangelicis. Cur ex uno me citavit aliquid, quum *Joannes Brentius* toto libello nihil aliud agat, quàm de non occidendis hæreticis? Ego Theologos ac monachos admoneo *Chriſtianæ* clementiæ, quorum aliquot vidœmus adeo propenſos ad occidendum, ut ſi Principes illorum animis obtemperâſſent, vidiſſemus ingentem ſtragem hominum. Quin & ipſos Principes ab occidendo deterreo, ſi liceat aliis rationibus mederi malo: verùm quos ego illic voco hæreticos, ille vocat innocentes. Nec illud verum eſt, licere quovis modo ex aliorum ſcriptis decerpere. Ex diſputatione, ſi quædam per ſe referas, videbuntur peſſimè dicta; ſi in contextu negas, non eſt cur reprehendas. *Stunica* quum me maximè vellet gravare invidiâ, quid aliud fecit quàm quòd ex lucubrationibus meis loca quædam congeſſit? Sed per me ſanè ludat ut lubet *Vulturius*, apud cordatos nihil me lædet, ipſe nj caverit, aliquando impingit in ſuum *Tameſanum* genium. *Paulus* inquiunt, titulum aræ apud *Athenienſes* torſit in argumentum Evangelii. Primum probabilius eſt, verum eſſe quod *Paulus* narrat illic aram fuiſſe titulo, *Ignoti Dei*. Sed ut donemus eſſe verum, quod prodidit *Hieronymus*, nónne his verbis, reliquiſque diis ignotis, comprehenſus eſt & verus Deus? Quid igitur fuci fecit *Paulus*? Merus autem fucus eſt, quòd, ut aiunt, mea verba ſimplici animo, bonáque fide citârint. Ipſa res aliud loquitur. At quæ tandem eſt iſta veritas, quæ nobis invitis erupit? Mira vox ſit oportet, quam per me, veluti per aſinam *Balaam*, expreſſit ſpiritus. Hortatus ſum, inquit, ad ſpiritualem ſumptionem corporis & ſanguinis *Chriſti*, ſine qua corporalis illa non ſolùm nihil prodeſt, verùm etiam exitialis eſt. Quid hoc facit ad iſtorum impium dogma? An non *Paulus* idem ſuaſit *Corinthiis*? An non *Auguſtinus*? An non idem hodiè quicquid eſt orthodoxorum Theologorum? An hinc ſequitur, in Euchariſtia nihil eſſe præter panem & vinum? Non pudet hæc tam abſurda libris editis ingerere oculis hominum? Nunc bellè excuſatur *Pellicanus*, à cujus nomine tamen mea temperavit Epiſtola, quòd iſte pro ſua civilitate ad invidiam mei putavit addendum, qui faſſus eſt ſe multis dixiſſe, quod cum ipſo de Euchariſtia ſentirem; idem mihi faſſus eſt, ſe tale nihil unquam ex me audiſſe. Sed ſuſpicatus eſt, inquit, te conſentire. Unde? Quia ſpiritualem manducationem laudavi, ut præcipuam? Quid hoc ad rem? Num ideo non ſparſit novum rumorem? Quin idem ſuſpicabantur illi de *Paulo*, & *Auguſtino*, & omnibus Theologis, in quorum ſcriptis idem legitur quod in meis? Quis autem tam ſtupidus eſt, ut in Epiſtolis, quas urbem relicturus edidit, non ſentiat illius obliquas ſtrophas laudatæ prudentiæ? Semel reſponderam ſenatui me de Euchariſtia ſentire cum Eccleſia Catholica: Apud ipſum *Pellicanum* teſtatus ſum me ab ea ſententia, quam cum primùm

A apud me profitebatur prorſus abhorrere. Quid opus erat illis obliquis Epiſtolis? Quid opus erat precibus armatis, ad quas hortatur Magiſtratum? Sed eam Epiſtolam iſti non viderunt. At *Guardianus*, qui præerat reliquiis ejus ſodalitatis, eam in cubiculo *Pellicani* reperit; is qui vidit mihi narravit. Sed *armatas*, inquiunt, non intellexit *violentas*; Nam id eſſet levitatis eximiæ. Quid igitur dixit *armatas*? blandas opinor & amicas. Quaſi B non fuerit illic à quibuſdam populariter jactatum, me debere teneri, nec dimitti, donec de ſingulis quid ſentirem ederem. Sciebam quid quidam audire cuperent. Siquid dixiſſem catholicè, futurus eram prudens & callidus diſſimulator: Si gratificatus fuiſſem quorundam auribus & corpus & animum meum expoſuiſſem periculo. De facto nulla eſt ambiguitas, armatæ preces non aliæ ſunt quàm quæ vim addunt recuſanti, proinde non ineptè pronunciant in ſuam ſymmyſten, C factum hoc eſſe eximiæ improbitatis. Ego nihil aliud dico quàm ejuſmodi facta non reſpondere Evangelio. Nónne pulchrè defenſus eſt *Pellicanus*? Invitus ad iſta deſcendo, in quibus dum civilitatem meam tuere conor, interdum mihi prodenda eſt cauſa mea. De *Pellicano* nihil queſtus ſum, niſi quod ipſe ſcripto voluit plurimis eſſe notum. Miſeret me veteris amici potiùs quàm iraſcor homini. Nihil ſimile in eo deprehendi priuſquam decreviſſet totus eſſe Evangelicus. D Supereſt defendendus *Leopoldus*, qui inſcio, ut aiunt, *Pellicano*, librum ſuum confecit. Unde id ſciunt? credunt. At aliud narrabant, qui veniebant *Tiguro*. Non diſſimulavit, inquiunt, *Leopoldus* ſuum nomen, ut mentitus eſt *Eraſmus*. Quis pro *Lodovico Leopoldo* intelligeret *Leonem Judæum*, niſi fortè ſymmyſtæ? Quis autor ſuum nomen adjicit in calce libri in angulum? Sic autem erat adjectum, ut magis videri poſſet Typographi. Sed *Leopoldus*, ut aiunt, nuſquam E dicit me ſentire cum *Luthero*; Tantum mea quædam bonâ fide recitavit. At quiſquis legerit illius libellum ac meam reſponſionem intelliget illum nihil aliud agere, quàm ut inſinuet me ſentire, quod ipſi docent de Euchariſtia: quod idem ſentire vult *Lutherum*. Recitat, ut inquit, mea verba. Ut recitet, ſtultè colligit, imò nè recitat, quidem verba mea, ſed frequenter impudentiſſimè depravat, truncatímque refert. Primâ ſtatim citatione, vide quantum mendacium: in F pleriſque, ut ait, locis appello panem & vinum Euchariſtiæ *ſymbola*, hoc eſt ſigna & ſymbolicum panem, quum hæc verba nuſquam ſint in ſcriptis meis, ſed audivit ab aliquo, nam *Leopoldus* videtur mea non legiſſe. Dubitat tamen, an hoc dixerim in *Querela Pacis*, an in *Enchiridio*, an in alio quopiam librorum meorum. Vides bonam citantis fidem? Verba quæ citat ex *Enchiridio* Cap. V. depravatè citat. Imò eo ipſo in loco carnem & ſanguinem appello his verbis; *Chriſtus contempſit carnis ſuæ manducationem, & ſanguinis potum, niſi* G *& ſpiritualiter edatur atque bibatur.* Et hic eſt locus qui palam declarat, quid cælem in corde metu Pontificis ac Cæſaris, homo videlicet meticuloſus. Nam & hoc præſtruxit Si diverſum, inquit *Leopoldus*, ſentiret *Eraſmus*, ſcriberet adverſus eos, qui negant veritatem corporis & ſanguinis in Euchariſtia. Qui ſic loquitur, nónne dicit me cum ipſis ſentire? Quin & ſenten-

& ſententiam meam, quam Senatui *Baſilienſi*
ſcripto tradidi, depravatè refert: Ea quum pa-
làm profiteatur me ſentire cum Eccleſia catholica,
ac diſſentire ab *Oecolampadio*, tamen hic ita loqui-
tur: *Vides hic quid dicat bonus ille vir, modò velis*
intelligere. Itidem ſtultiſſimè refert Annotatio-
nem in *Mar. cap.* 14. quum illic pronunciem
hæreticum eſſe, negare in Euchariſtia verita-
tem corporis & ſanguinis. Addunt locum ex
Paraphraſi in prioris ad *Cor. cap.* 10. & 11. ubi
jactat me palàm, multíſque verbis ſatis ſignifica-
re in Euchariſtia eſſe panem & vinum. Quum
illic habeantur hæc mea verba: *Nos quoque baptiſ-*
mo purgati ſumus, ex æquo ſacroſancti corporis cibo
veſcimur, de calice myſtico bibimus omnes. Ibidem
crebro repeto hæc verba, *Corpus & ſanguis Domi-*
ni. At ibidem corpus *Chriſti* voco *panem*, voco,
ſed addo, *ſacrum*. Qui minùs id mihi liceat, quum
Paulus, cujus Paraphraſten illic ago, idem faciat
eodem in loco? Quin & illud improbè menti-
tur, me vocâſſe panem & vinum *ſymbola* corporis
& ſanguinis Domini, quaſi ſentiam hæc elementa
eſſe ſigna corporis & ſanguinis abſentis, quum ego
dilucidè, quid ſentiam explanans, ipſam ſumpti-
onem appellem *Symbolum* æterni fœderis. Impu-
dentius etiam mendacium eſt, quod ait me ſan-
guinem appellare *vinum*, nuſquam appello vi-
num, ſed appello *ſacroſanctum poculum*. Addu-
cit locum ex *Actis*, ubi prædicat me eadem ſcri-
bere quæ ſcripſi in Epiſtolam ad *Corinthios*, quum
ipſa res doceat hoc eſſe vaniſſimum. Addit alia
multa eſſe loca in ſcriptis meis, quibus indico me
ſentire cum ipſis. Hoc mendacio quid impuden-
tius? Alia multa ſunt loca, quæ declarant me
ſentire cum Eccleſia catholica, nullum eſt ver-
bum quod ſuſpicionem præbeat diverſæ ſenten-
tiæ. Cur illa diſſimulavit *Leopoldus*? ſubindicat
illa mihi falsò tribui. Qui libri ſunt editi meo
nomine, qui mei non ſunt? Quum ſcripto edi-
to evidentiſſimè declarârim, quantis mendaciis,
quàm ſtolidis ſycophantiis ſcateat *Leopoldi* libel-
lus, tamen hic, quiſquis fuit, non veretur ejus
facere mentionem, & audet etiam patrocinari,
audet affirmare illic mea verba bonâ fide recitari,
audet negare mihi impingi, quod cum ipſis ſen-
tiam. Vaniſſimum libellum à manifeſto menda-
cio *Leopoldus* eſt auſpicatus, dicit me cum *Luthe-*
ro damnare omnes conſtitutiones humanas. Os
impudens, ubi legit hoc in ſcriptis meis? Sed
quid mirum eſt ſic ineptire *Leopoldum*, quum
Zuinglius, quem quidam habent pro ſemi-deo, ni-
hilo ſaniùs ratiocinetur, ex verbis meis, quibus
expono locum *Pauli*, *Calix cui benedicimus*;
Benedicimus inquam, & *conſecramus*; Conſecran-
di verbum ait non ex animo, nec ſine tædio addi-
tum. Quòd ſi non adjeci ex animo, non probo
conſecrationem. Sed quæ tandem neceſſitas com-
pulit, ut adderem, quum *Paulus* eo verbo non
utatur? Si dixiſſem *conſecramus & benedicimus*,
fuiſſem ex animo loquutus. Nunc quia ſequitur,
non ex animo adjectum eſt. O graves argumenta-
tiones, & tamen calumnioſas! Non pudet iſtos
tam manifeſtis *Leopoldi* næniis patrocinari? Po-
tui, ut aiunt, in tempore reſcire de libro, quum
liber tum demum venerit, quum jam profici-
ſcerentur diſputaturi. Et erat *Germanicè* ſcriptus,
tum ipſe eram occupatiſſimus aliis. Quid, in-
quit, ille libellus ponderis habuiſſet in re tanta?

A Habuiſſet apud idiotas, & rude vulgus. Nos, in-
quiunt, nullam cauſam dedimus concipiendæ de
nobis iſtiuſmodi ſuſpitionis. Qui vos? Eccle-
ſiaſtæ *Argentoratenſes*? De vobis illa ſcripta non
ſunt. Nondum enim prodierat in theatrum ille,
qui quædam in libris *Lutheri* & *Pomerani* falſavit,
& ad ſuum dogma non vertit, ſed invertit: non-
dum, qui doceret nos, eſſe fas in evangelico ne-
gotio fucis ac technis uti, qui fictis titulis com-
B mendârant libros ſuos. Et qui talia faciunt ac
docent, nunc ſcribunt, *nunquam tali ſuſpicioni*
locum dedimus. Verbo, inquiunt, Dei nitimur,
faceſſat omne mendacium. Appello, ut aiunt,
Carolſtadii libros inſulſiſſimos, quos tamen non
legi, nam erant *Germanicè* ſcripti, ſed docti qui le-
gerant ita prædicabant. Atque ipſe etiam *Oeco-*
lampadius, qui ſententiam amplectebatur, pro-
bationes damnabat. Deinde ſic placuerunt Sena-
tui, ut ſuppreſſerint. Tot ſcatebant conviciis. Non
C cecinit, inquiunt, palinodiam. Cur igitur dicitur
Luthero reconciliatus? In libro, inquit, aliud
ſcripſit. Nimirum jam extra *Lutheri* poteſta-
tem conſtitutus. Qui tamen in eum fuit miti-
or, quàm *Zuinglius* in *Balthaſarum*, quem *Tigu-*
rini ſex, ut aiunt, menſes detinuerunt in carcere,
nec niſi publicâ recantatione dimiſſus eſt, imò
non dimiſſus, qui fugit è carcere. Certè *Baſileæ*
publicus erat rumor, *Carolſtadium* recantâſſe: &
quid mali fuiſſet, ſi à tanto errore reſipuiſſet? Po-
D ſtremò, qui damnant aſſeverationem dogmatis,
quod priùs aſſeverârat, nónne canit palinodiam?
De *Leopoldo* & *Carolſtadio* ſatis. Supereſt alter Ec-
cleſiaſtes, quem aiunt hujus cui nunc reſpondemus
libri certè maxima ex parte architectum, eóque
nomen ſuum ſupprimit. Vocetur, ſi libet, *Buce-*
phalus; is ficto titulo ſcripſit librum ad primoge-
nitum Regis *Galliæ*, admixtis aliquot verbis *Gal-*
licis, quo videretur à *Gallo* ſcriptus ad *Gallum*.
Pius, inquit, *dolus eſt, qui nocet nemini, prodeſt mul-*
E *tis*. Primùm, nulli nocet hæreſis? Hoc protinus
audiret ab alio; nam hoc de iſtis pronunciatum
eſt. Non læditur tantus Princeps ac natio religio-
ſiſſima quæ gravatur invidiâ? Quod autem ſimi-
le exemplum ab Apoſtolis, aut probatis Eccleſiæ
doctoribus profectum eſt? Si hic fucus nulli no-
cet, cur *Lutherus* tam indignè tulit ſuos libros per
hunc fuiſſe corruptos? Cur *Pomeranus* de ſimili
temeritate illius queſtus eſt? Quod ab aliis & ab
ipſis adeo legibus falſi graviſſimo crimine notatur,
F huic lepido Evangeliſtæ pius dolus eſt. De *Kultu-*
rio jam reſpondi, cujus ſimplicitatem, bonam fi-
dem, ac ſinceritatem ſatis habeo compertam. Da-
bitur tamen hoc amicitiæ priſtinæ, nè quid atro-
ciùs in illum ſcribam. Si *Cometes* res erat ſeria, li-
bellus erat ridiculus, tam ineptè tractatus. Li-
bellos illius, quibus meum præfixerat nomen,
nondum potui nanciſci, ſed homines optimæ fidei,
qui legerunt, narrabant illic excitari *Germaniæ*
Principes, ut ſacerdotes ac monachos exuerent ſuis
G facultatibus. Idem habetur in Epiſtola cui titulus,
Argyrophylax. Atque haud ſcio an eadem fuerit E-
piſtola. Si nihil in illis erat mali, cur ſtatim
hic magiſtratus minimè ſtultus vetuit eos diſtra-
hi, adeò ut nullum liceat reperire? Id porro
factum eſt, antequam ſcirem libros huc alla-
tos. Alterum videram *Baſileæ*, ſed non digna-
tus ſum legere. Nec idem ille ſcribit quod e-
go, ſicut hic aſſeverat. Ego nolim hæreticos

 per-

perſuaſione ſimpliciter errantes ſtatim ad ignem pertrahi, ille,qui pertrahuntur appellat innocentes. Si illi ſunt innocentes, impii ſunt Principes qui eos capite plectunt : & ſi illi tenent veritatem Evangelicam, Cæſar pluſquam hæreticus eſt, qui jubet illos occidi. *Vulturio* tribuit meram ſanctimoniam, quam optârim quidem tum illi, tum mihi adeſſe,patiârque illum interim iſtis frui laudibus : nec meâ refert quantum æris vel ſui vel alieni reliquerit, quanquam plus opinor alieni. Quàm religioſè ſervârit amicitiæ leges, quàm Evangelicâ fide duxerit uxorem ſuam, ipſe novit, nec me clam eſt. Sed illum ſuæ ſanctimoniæ relinquamus. Agricolarum exemplum in hoc produxi, nè rem per tumultum agentes, ſimilem exitum iſti ſortirentur. Alibi negat eum tumultum exortum ab Evangelio, ſed à ſævitia dominorum. Iſtud haud inficior, ſed illud in propatulo eſt, plurimos qui ſe Evangelii titulo venditabant, fuiſſe pòſt admixtos ei turbæ. Et novi quendam ex præcipuis Evangelii columnis,qui quum dicerem me ruſticis timere miſerum exitum, tantum arriſit, indicans ſe ſperare meliora. Cúmque Eccleſiaſtæ nunquam non ſævirent in vitam ſacerdotum,in ruſticos penè erant elingues. Populus autem Evangelicus multos habebat admixtos, qui adeò non improbabant eam fabulam ut magiſtratus de Reipublicæ ſalute ſollicitus, magis metuerit à ſuis, quàm ab exteris, ac Senatus *Baſilienſis* unum ex Evangelii columnis juſſerit ire in exilium, quem ſatellites narrabant ſe noćte Paraſceves deprehendiſſe, non adorantem crucem, quod iſti nefas eſſe ducunt, ſed in *Paphiæ* deæ myſteriis operantem. Illa vereor ut quiſquam abſque riſu legat. Sic abhorremus, inquit, à rebus novandis, ut nemo magis. Si pro ſua republica reſpondet,patiar ;, ſi de omnibus loquitur, magis abhorret in parte *Lutherus*, qui nec imagines ſuſtulit, nec prohibet quenquam ſi velit ſacrificare,nec ad ſuam menſam compellit quenquam, nec Canonicos templis,nec Monachos monaſteriis exigit per vim. Cupimus, inquit, Monarchis per omnia placere. Cur igitur quidam templa ſpoliant ab illis extructa? Sed quum præcipiunt, inquit, impia, contemnendi ſunt. Verùm impium erit quicquid ipſis incommodum eſt. An non plerique apud *Saxones* negârunt Cæſari, ac Regi *Ferdinando* ſuppetias adverſùs vim *Turcarum*, ſequentes dogma *Lutheri*, cujus nunc ille palinodiam cecinit? Nónne voces haſce jactârunt Evangelici, ſe malle pugnare pro *Turca* non baptizato, quàm pro *Turca* baptizato, hâc notâ deſignantes Cæſarem. Omitto quæ *Romæ* geſta ſunt, quàm evangelicè ſe geſſerunt *Viennæ!* Quis eam hiſtoriam non deteſtetur? Nec illa ſine riſu legent omnes, *percutienti alapam dextram, obvertendam & lævam; auferenti tunicam, concedendum & pallium, &c. & docemus*, inquiunt; *& meditamur*. Si tales ſunt *Argentorati* Eccleſiaſtæ, magnopere gratulor ei reipublicæ; cæterùm hæc indecorè ſcribunt, qui demoliuntur aliorum extructa ſumptibus, qui occupantes collegia ac monaſteria, dicunt,

———*Veteres migrate coloni*,

qui armati procurrunt in forum. Quid interim Eccleſiaſtæ? Nè quem lædatis,niſi ſi quis vos prior læſerit;parate tamen arma & bombardas, nè quis vos opprimat. Scio quoſdam conjectos in carcerem, quòd verbum ipſis excidiſſet in Eccleſiaſtas,

A quendam etiam de capite periclitatum. Mitto quæ de *Zuinglii* clementia vulgò jactantur. Sit falſa *Heſiodi* ſententia: *Non omnino perire quod populari rumore ſpargitur*. Quod ſi verè meditantur patientiam Evangelicam, cur tam amarulentis, & criminoſis libellis quidam debacchantur in hunc & illum? *Zuinglius* in *Emſerum*, *Lutherus* in Regem *Angliæ*, & *Georgium Saxoniæ* Ducem ac Cæſarem, *Jonas* in *Fabrum*, in me *Lutherus*, *Hut-*

B *tenus* & *Otto*? Propugnamus,inquiunt, Evangelion. Alius hic recineret, hæreſim, ſed donemus, quid opus tot conviciis & ſannis? Ubi interim ſiniſtra maxilla ad ictum præbita? In hoc ipſo libello quot figurati morſus,quantum artificium onerandi me invidiâ, quantum ſtudium concitandi in me Principes,civitates, & regiones,quantum veneni melle verborum tegitur? Sed *Eraſmus*, inquit,quoque queritur de ſuo ſeculo,quod protulit aliquot qui Pontificis autoritatem propemo-

C dum anteponebant *Chriſto*, ceremoniis metiebantur totam pietatem, confeſſionem in immenſum arctabant, quo Monachi regnabant impunè, jam manifeſtum Phariſaiſmum meditantes. Convenit, inquit, nobis cum *Eraſmo*, quæ ille damnat, ea ſola nos convulſa volumus. Sed agendum, nuncubi *Eraſmus* docuit Miſſam eſſe abhominationem, altaria demolienda, Euchariſtiam eſſe Idololatriam, confeſſionem nec neceſſariam eſſe, nec utilem, ceremonias omnes rejiciendas, Pon-

D tificum conſtitutiones omnes adverſari verbo Dei? Si ceremonia eſt quicquid ſignis externis geritur, & Baptiſmus eſſet tollendus. Quanquam qui dicit *aliquot*, (quâ voce ſum uſus)non damnat omnes, nec iſti vitia ſola convulſa volunt, ſed bona cum malis pariter ſublata. *Eraſmus*, inquiunt, ſcribit imagines in templis non ſolùm exceſſiſſe modum, verumetiam à decoro receſſiſſe. At nuſquam ſcribit omnes promiſcuè ſubmovendas, & in ignem conjiciendas, exceptis aureis & argen-

E teis. Taxat *Eraſmus* operoſum hoc Muſices genus in templis quibuſdam receptum. At non damnat eos qui *Pſalmos* religioſè canunt in templis, qui preces horarias decenter recitant. Sic colligit ex meis verbis, homo mirè Dialecticus: Eſt aliquid abſurdi in his quæ convellimus, ergo rectè totum convellimus. Eſt aliquid vitii in corpore, totum igitur corpus tollendum eſt. Ubi didicit hanc Dialecticam? Prætereo totum illum locum, quo ut doceant ſe pares Apoſtolis, probare conan-

F tur, *Chriſtianiſmum* qui hactenus fuit,nihilo meliorem eſſe ſuperſtitione Ethnicorum, nihilominus fuiſſe prædictum ab Apoſtolis,quod iſti nunc moliuntur, quàm prædictum erat à Prophetis, Gentes relicto dæmonum cultu verum Deum agnituras, *Judaicas* ceremonias ad coruſcantem Evangelii lucem evanituras. Cujus aures ferant eam blaſphemiam? Sed quòd interim loca, quæ ex novo Teſtamento in Pſeudapoſtolos ac malos *Chriſtianos*, & hæreticos ſunt dicta, notant tantum, non

G etiam recitant, prudenter faciunt, nè protinus in ipſos retorqueantur. Præclara verò vaticinia quæ cum veterum Prophetarum oraculis conferantur. Sed audiamus *Chryſippeum* enthymema: Quid accidit, inquiunt, *Eraſme*, ut cùm ipſe toties invehatur in tantum Eccleſiaſticum, in preces ſine mente demurmuratas, in ſophiſticas Theologorum argutias, nunc nos roget quid ſit abſurdum in his quæ nos convellimus?

Atqui

A Atqui ego res ipſas non damnavi, ſed hominum
quorundam mores bonis rebus utentium malè, iſti
res ipſas per ſe bonas convellunt. Quid iſti acci-
dit ut calumniaretur quod non intelligit? Impin-
gunt mihi mendacium, quod ſcripſerim iſtos ja-
ctare, ſe veritatem Evangelicam plus mille annis
ſepultam, in lucem revocâſſe, quòd dicant priſcos
Eccleſiæ doctores nihil vidiſſe in ſacris literis.
Hoc nos, inquiunt, *non diximus*. Qui ſint iſti *nos*,
B neſciò. At quid aliud in libris ſuis jactat *Lutherus*
& *Zuinglius*? Nam in genere ſum locutus, qui
*Hieronymum, Auguſtinum, Chryſoſtomum, Grego-
rium*, cum cæteris dicit in carne fuiſſe, caro autem
nihil ſapit eorum quæ Dei ſunt, quum divinæ li-
teræ non intelligantur niſi per *Chriſti* ſpiritum,
quem adeo illis non tribuit, ut vix liberet à gehen-
na, nónne facit quod dixi? Quum verò *Lutherum*
in nullo reprehendant, præterquam in cauſa Eu-
chariſtiæ, veriſimile eſt eos hìc cum illo ſentire.
C Deinde quum ipſi quoque vocent idololatriam,
blaſphemiam & *Chriſti* contumeliam, contráque
ſacras literas invecta, quæ veteres tot retrò ſecu-
lis & docuerunt, & religioſè ſervârunt, veluti de
jejunio quod fuit tempore *Origenis*, de cantu Ec-
cleſiaſtico qui fuit ante *Ambroſium* & *Auguſti-
num*, de ſacrificio Miſſæ, de Euchariſtia, de invoca-
tione Sanctorum, de ſtatuis in templo quod non
damnat *Gregorius*, & ipſe *Hieronymus* tundebat
pectus coram imagine crucifixi, de libero arbitrio,
D de Monachiſmo, déque aliis compluribus, nónne
bellè ſentiunt de priſcis eccleſiæ doctoribus? Rele-
gant ſuorum libros, ac tum dicant hìc eſſe multa
non θεολογικῶς à me dicta, dicant *Eraſmi* dictum
eſt, non noſtrum, nolo dicere τὰ σῦκα σῦκα. Nec
ſatis eſt illis ſua vaticinia priſcis æquâſſe, præfe-
runt. Referam unum è multis, *Act. cap. 20. Pau-
lus* ita loquitur: *Scio quòd introibunt poſt abitum
meum lupi graves in vos, non parcentes gregi, & ex
vobis ipſis exurgent viri loquentes perverſa, ut abdu-
E cant diſcipulos poſt ſe.* In utros iſta magis compe-
tunt? in nos, qui quod à mille quingentis annis
tradidit eccleſia tenemus, an in eos qui novis do-
gmatibus tantos excitant tumultus? Quid autem
prædixit *Chriſtus* apud *Matth. cap. 24? Videte nè
quis vos ſeducat. Multi enim venient in nomine meo,
dicentes, Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent: Et
multi Pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos.*
Annon hæc παλίμβολα ſunt? Quemadmodum illa
quæ ſcribit *Paulus* poſterioris ad *Theſſ. Epiſt. cap.*
F 2. *ſic nos veluti compellans, rogamus vos, ut non citò
moveamini à veſtro ſenſu, neque terreamini.* Quis
autem eſt ille homo peccati, & filius perditionis?
Romanus, ut arbitrantur, Pontifex: at is daturus
eſt eis diverſam interpretationem. 1 *Tim. cap.* 4.
quid docet *Paulus*? Prædixit exorituros, qui pro-
hiberent nubere, qui juberent abſtinere à cibis.
Hæc in eos quadrant, qui ſimpliciter damnant o-
mne matrimonium, ceu ſuâpte naturâ ſpurcum.
Hos execratur Eccleſia Catholica. Cæterùm qui
G ſemel duxit uxorem, nónne is rectè vetatur inire
matrimonium? Nónne *Paulus* vetuit novercam
uxoris loco haberi? Nónne *Johannes Baptiſta* da-
mnat matrimonium *Herodis*? Eccleſia non arcet
à matrimonio, niſi qui matrimonium abjurârunt:
Quòd ſi ſe non continent, deplorent ſuam vel
temeritatem vel imbecillitatem, non damnent
eccleſiam. Audiamus jam vaticinium *Joan. Epiſt.*
1, *cap. 2. Filioli, noviſſima hora eſt, & ſicut audiſtis,*

A *quòd Antichriſtus venit, jam Antichriſti multi
facti ſunt: Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex
nobis*, &c. Vident hæc ſtatim ipſis in os poſſe re-
geri. Similiter quod habetur ejuſdem Epiſt. cap.
4. nónne nobis dicta videntur? *Chariſſimi, nolite
omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus an ex Deo
ſint, quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mun-
dum.* Quid porro in Epiſt. *Pet. 2. cap. 2. Fue-
runt & Pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in vobis
B erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas per-
ditionis.* De quibus vaticinatur *Petrus*? Judicet
ſenſus communis: in nos certè iſta non compe-
tunt. Hujus generis ſunt iſtorum vaticinia pro-
pheticis dilucidiora, quæ *Paulus* autoritate ſuâ
interpretans confirmavit. Poſt hæc ſuam inter ſe
diſſenſionem cum Apoſtolorum ac veterum diſ-
ſenſione conferunt. Apoſtoli nuſquam diſſenſe-
runt in dogmatibus fidei. Nam quod quidam ai-
unt *Petrum* in fide errâſſe, & ob id à *Paulo* re-
C prehenſum, non rectè ſcriptum eſt ab *Auguſti-
no* quem parum attentè ſequuti ſunt recentiores.
Nec eſt eadem ratio de diſſenſione priſcorum, &
iſtorum diſſidio. Ignoſcitur *Origeni* & *Cypriano*,
quòd quædam diſputârint ex Scripturis non ſatis
intellectis, de quibus nondum erat eccleſiaſticâ au-
toritate pronunciatum. Sic in multis ignoſcitur
& *Chryſoſtomo*, & *Ambroſio*, & *Hieronymo*, &
Auguſtino. Jam an hoc verum ſit quòd iſti nuſ-
quam diſſentiunt in his quæ ſunt ad ſalutem ne-
D ceſſaria, viderint ipſi. Nos arbitramur certè de
Euchariſtia ſententiam ad neceſſitatem ſalutis
pertinere, nè cætera multa commemorem. Nec
ideo ſcripſimus eos novare dogmata, quòd quæ-
dam nunc proferunt quæ initio tacuerunt, ſed
quòd in libris dictíſque ſuis doceant inter ſe pu-
gnantia. Id ſi falſum eſt, refellant eos qui tot loca
proferunt, in quibus *Lutherus* & *Zuinglius* à ſeipſis
quoque diſſentiunt. Extant illorum libri, nè mi-
hi ſit hoc operæ ſumendum, quanquam poſſum &
E alia quædam referre ab illis prætermiſſa. Doce-
ant inter doctrinam *Lutheri* & *Zuinglii* nullum
eſſe diſcrimen. Alium igitur fucum quærant o-
portet, quo ſuum excuſent diſſidium. Verùm hoc
quoque ſibi volunt ignoſci, quod initio quædam
ignorârint, velut *Antiochiæ* fratres expoſtulant cum
Petro quòd baptizâſſet *Cornelii* familiam, & erant
inter *Judæos* qui Gentibus volebant imponere o-
nus legis, nõnulli volebant totam legem admiſcere
Chriſto. Hujuſmodi lemmatibus patrocinantur ſu-
F orum dogmatũ diſcrepantiæ. At ego de grege fra-
trũ non diſputo: Apoſtoli quibus iſti ſe comparant,
nunquam, ut dixi, diſſenſérunt in dogmatibus fidei,
legis ceremoniæ per ſe malæ non erant, nec cibor
delectus, nec Deus voluit ſuam legem ſubitò rejici,
nè videretur fuiſſe impia, quum abolendæ quoque
ceremoniæ typum haberent *Chriſti*, ſed paulatim
antiquari. Cæterùm quoniam Dominus juſſerat il-
los incipere ab *Hieroſolymis*, tota *Judæa*, & *Samaria*,
tandem venire uſq; ad extrema terræ, fieri potuit
G ut *Petrus* dubitârit, quando Deo viſum eſſet, palàm
doceri leges ceremonias abolendas, & à *Paulo* mo-
nitus ſit jam eſſe tempus. Porrò, *Petri* difficultas
quam præ ſe ferebat in baptizando *Cornelio*, & mur-
mur fratrũ adverſùs *Petrum*, & *Pauli* objurgatio,
nihil aliud erat quàm Dei diſpenſatio hoc agentis,
ut omnibus liqueret earum rerũ novationem non
levitate hominum, ſed Dei voluntate fieri. Sed
quando quiſquam Apoſtolus probavit idololatriã?

At iſti Miſſam probârunt initio & ſacrificârunt, A quum eam nunc exiſtiment ſummam eſſe idololatriam. Hoc excuſent ſuâ Rhetoricâ, ſi queant. In hoc, ut ait, à me diſſentiunt quòd ſcripſerim Apoſtolos initio diſſimulâſſe *Chriſti* divinitatem. Idque ita referunt, quaſi Apoſtoli poſt acceptum Spiritum Sanctum receperint aliquos ad gratiam evangelicam quibus non indicârint *Chriſti* divinitatem. Abſit ut ea cogitatio mihi unquam venerit in mentem, B ſed ex probatorum autorum ſententia annoto, quòd *Petrus* primâ concione apud rudem illam multitudinem *Chriſtum* appellat *virum approbatum à Deo*, de divinitate ſilet, quam ſi tum expreſſiſſet, non habuiſſet attentum auditorium. Itidem *Paulus* apud *Athenienſes* nondum myſterii capaces, *Chriſtum* appellat *virum per quem Deus ſtatuiſſet ſervare mortalium genus*. Quis enim tum tuliſſet hominem cruci affixum appellari Deum? Hoc pro ratione temporis apud indoctos. Cæterùm diſcipulis non dubium quin in primis aperuerint C divinæ naturæ myſterium. Jam cùm à *Chriſto* mitterentur per *Judæa* civitates prædicaturi Evangelium, vetiti ſunt dicere *Jeſum* eſſe *Meſſiam*, tantùm aberat ut prædicarent Deum. Quid eſt ergo quod iſti non agnoſcunt? Fateantur potiùs ſe non intellexiſſe quod ſcripſi. Auferant igitur fumos verborum, deſinántque ſe cum Apoſtolis conferre. De ſynodis nihil interim diſputo, quas ipſi fortiter contemnunt, neque nos tuemur illic acta omnia. Ad mores redit oratio, multáque D commemorant de lenitate ac manſuetudine ſuorum, & præcipuè *Catterum* Principis, quæ ſi à me fuiſſent ſcripta, clamarent me magiſtratibus & Principibus adulari. Sed hæc quoniam ad magnates attinent, non eſt animus reſpondere, præſertim cùm mihi quæ procul geſta ſunt parum ſint explorata. Quid *Catterum* Princeps ſentiat neſcio, quæ vulgò jactantur nihil moror, quæ iſti prædicant de his quos putant ſuo favere inſtituto, nihil me movent, nihilo magis quàm ea quæ de ſeipſis nobis E ingerunt. Illud non potui non ridere, quod in argumentum evangelicæ lenitatis adducunt, quod cùm tam diu in epiſtolis meis tam dira falsáq; crimina in eos congerens Monarcharum, & omnium mortalium animos in ipſos provocârim, tamen id impunè tulerim. Et ubi ſunt iſta dira falsáq; crimina? Quin clamant in *Eckium*, in Epiſcopum *Roffenſem*, in alios complures, qui ſeriò cum iſtis ſectis belligerantur. Omnia crimina ſemel objiciunt, qui pronunciant hæreticos & ſchiſmaticos. Videant F quibus floſculis ipſos ornârit, in hoc Principum conventu *Johannes Eckius*. Ego ſemper, pro viribus, Principes à ſæviendo revocavi; & ipſe adeo non fui ſævus in eos, ut multis viderer colludere. Tot vulgò volitant dentatiſſimi libelli, plerique amarulentiâ, & conviciis tam acerbis, ut non temerè quicquam ſimile reperias apud ethnicos, & nobis toties jactant admirabilem illam manſuetudinem, quæ percuſſâ dextrâ maxillâ, percutiendam præbet lævam. Nos, inquiet, non iſta facimus. G Quum meus ſermo ſit generalis, nè dicat, *nos non facimus*, ſed quod objicis nuſquam fit. Sibi totum eſſe volunt in Epiſcopos, Reges ac Principes quicquid libet conviciorum effundere; experiatur qui velit, an ſi ſimili modo debacchetur in Eccleſiaſtas aut magiſtratus iſtorum, impunè ſit ablaturus. Ego privatam quorundam manſuetudinem abundè ſum expertus. Novi quendam quem plus decem annis

A non aliter atq; filium adamavi, méque viciſſim ille non ſecus ac parentem obſervabat, indole quam dixiſſes probitati natam: Simul atque hauſit ſpiritum evangelicum, præter omnem expectationem cœpit eſſe bonus aleator, pernox chartarum luſor, non inelegans ſcortator: cœpit diſcinctus geſtare prælongum enſem, cogitare de matrimonio. Poſtremò verbulo læſus, ex tali amico qualis eſſe videbatur, ſubitò mutatus eſt in viperam, vindictæ B aviditſſimus, perinde quaſi matrem ipſius ferro necâſſem. Quid alterum commemorem, ſupra modum evangelicum, qui nunquam à me verbo læſus, ſed tum voce, tum ſcriptis meis prædicatus, nonnihil etiam officiis meis adjutus, cum mecum nunquam expoſtulâſſet, poſt abitum, pluſquam hoſtilem præ ſe tulit animum, nec ſatis habet linguæ ſpiculum in me vibrare, librum in me ſcriptum recitat ſuis compotoribus. Ob quod meritum meum? Quia cum furente nolui furere. C Quanquam per me tum licuit illi facere quicquid libuit. Apud Epiſcopum *Chriſtophorum* eum candidiſſimè excuſavi. Quum à Magiſtratu immineret illi periculum, clam ſcripto admonui. Nec erat intempeſtiva admonitio, juſſus adire Magiſtratum, maluit vertere ſolum. Atque hic unus eſt ex proceribus evangelicis. Quando præberent alteram maxillam percuſſori, qui tale præmium referunt bene meritis? Qui potuit *Huttenus* ſtringere calamum in hominem à quo ſic erat ad- D amatus, ſic ſcriptis editis prædicatus, nec mediocribus adjutus officiis? An non huic ceu propugnatori evangelii plaudebat populus evangelicus? Et tamen hunc quidam præcipuus iſtius doctrinæ defenſor, in epiſtola quadam, appellat furioſum, *Lutherus* dolet aſperſum *Spongiâ*. Quid nunc de vulgo memorem. In quo multos novi, leviſſimarum etiam injuriarum impatientiſſimos, & pro quamvis frivola offenſa atroces vindictas molientes. E multis unum attingam. Quidam juvenis E erat conjectus in carcerem ob non leve facinus: Adegerunt amici, ut per oratorem Regis *Angliæ*, qui tum fortè aderat, impetrarem illi veniam. Factum eſt, dimiſſus eſt, mulcta remiſſa eſt: quo nomine, veluti pro ſummo beneficio coactus ſum Senatui gratias agere. At ille bonus vir eodem die quo liberatus eſt, eorum per quos liberatus eſt, vino ebrius, fanda atque infanda dixit in me, diſtricto gladio mortem etiam minitans *Eraſmio*. Rogatus poſtridie num illa dixiſſet ex animo, ex- F cuſavit temulentiam. Evangelica purgatio! Deinde contulit ſe *Conſtantiam*, & apud *Botzemum*, quem noverat eſſe mihi junctiſſimum, finxit ſe fuiſſe famulum *Eraſmi*; hâc commendatione ſuaviter ibi tractatus eſt hebdomades aliquot. Inde ſe contulit *Wittenbergam*, abſoluturus evangeliſmum ſuum. Habes exempla manſuetudinis, nunc accipe exemplum bonæ fidei & veritatis. Expoſtulabam cum quodam vehementer evangelico, quòd in ſua patria obambulâſſet per ludimagiſtros ac G pædagogos qui domi pueritiam inſtituunt, eiſque ſedecim ferè tradidiſſet articulos, ſupervacaneam eſſe confeſſionem, Pontificum conſtitutiones nihil obligare, & hujus generis aliquot: quum inficiaretur cætera quæ objiciebam, hoc ingenuè faſſus eſt. Reverſus eſt in patriam me diſſuadente, minimum abfuit quin fuerit comprehenſus, tamen elapſus eſt. Quum mihi totam hiſtoriam denarrâſſet,

rogabam

rogabam quid commeruiſſet, ut tanto ſtudio pe-
teretur à ſatellitibus. Neceſſe eſt, inquam, ut a-
liquid feceris dixeríſve, quo deprehenderint te
non eſſe alienum à ſectis. Ille ſanctè dejeravit ſe
nec feciſſe, nec dixiſſe quicquam. Quid ais, in-
quam, impudens, nónne mihi faſſus es tale præ-
ſente de diſſeminatis articulis? Negavit. Quo
magis urgebam, hoc magis abjurabat. Alius
quidam irrupit in ædes meas, expetens colloqui-
um meum. Ut ex famulis cognovi *πλανίτην* eſſe,
juſſi dicerent mihi non eſſe ocium. Juſſus abire
ſemel atque iterum, Nihil, inquit, moror *Eraſmi*
verba, pecuniam illius volo. Quid factum? Poſt
totam horam, cum jamdudum abiiſſe crederem,
fortè cubiculum egreſſus, reperi cum famulis gar-
rientem admodum familiariter. Fuerat autem
Franciſcanus, quod ipſe ultrò apud meos effuti-
verat. Inter colloquendum incidit ut diceret ſe
rectà *Norenbergam* iturum. Scripſi ad *Bilibal-
dum*, dedi ſeptem aſſes. Ille pilum non pertulit,
ſed cùm per occaſionem unum è famulis miſiſſem
Venetiam, illic virum reperit Evangelicum. Alius
quidam adiit me, querens de extrema egeſtate,
& offerens obſequium ſuum. Nolui ſtatim in fa-
mulitium admittere ignotum, ſed datis quatuor
aſſibus, juſſi ut poſtridie rediret ad me. Rediit,
tradidi illi libellum, ut eum tranſcribendo di-
ſceret ſcribere, pactus cum illo duobus aſſibus in
ſingulos dies, addidi præ manibus, præter qua-
tuor ante datos, aſſes quatuordecim. Ille bonus
vir nactus viaticum, profectus eſt inſcio me *Ti-
gurum*, ibi neſcio cui locavit operam ſuam. Ubi
ſex diebus nuſquam apparet, jubeo perquiri, ai-
unt profectum. Librum meum depoſuerat apud
hoſpitem ſuum, at ille abjurabat quicquam apud
ſe relictum. Nec priùs recepi codicem, donec il-
le literis authenticis mandâſſet, ut redderetur.
Rediit, nec reddidit pecuniam, nec perſcripſit
quod receperat, nec mihi ſaltem gratias egit, imò
cum aliquot ſodalibus præteriens, nè moto qui-
dem pileo ſalutavit. Taceo multos qui irrupe-
runt in ædes meas ſubornati, ut mihi literas aut
libellos redderent, ludibrii cauſâ confictos. Com-
peri quoſdam qui ultrò adibant quos mihi ſcie-
bant familiares, offerentes officium ſuum ſi quid
vellent ad *Eraſmum*. Acceptas literas perferebant
ad fratres, ut ſcirent arcana noſtra. Hujus gene-
ris centum hiſtorias proferre valeam. Quòd ſi ne-
gant tales eſſe Evangelicos, mecum profectò faci-
unt, & ideo poſui Pſeudevangelicos. Verùm hu-
juſmodi multa colluvies, quæ initio non poſtre-
mas partes gerebat in hac fabula, multos bonos a-
lieniores reddidit ab hoc negotio. Proinde mihi
non debent ſuccenſere ſi minùs probo quos ipſi
quoque damnant. Sed ad id quod inſtitueram re-
deo. Adducit & hoc exemplum Evangelicæ man-
ſuetudinis, quod apud ipſos etiam qui ſectæ ipſo-
rum adverſantur commodiſſimè vivant. Id quale
ſit in præſentia non excutiam. Certè multorum
querelas audio, nonnullos video profugientes, ali-
quot etiam deſciſcentes, compertâ tandem iſto-
rum ſanctimoniâ. Illud rurſus impudentiſſimę va-
nitatis eſt, quod cùm, ut aiunt, *Argentorati*, *Baſileæ*,
Conſtantiæ, tam multi ſe converterint ad vitam in-
corruptiſſimam, ego perinde ſcribam de eis, quaſi
nemo in eis cœpiſſet vivere emendatiùs, imò qua-
ſi nemo eſſet non ſeipſo factus deterior. O im-
pudens, ubi ſic loquitur *Eraſmus*? Imò teſtatur

A ſe paucos nôſſe, nec ſcribere niſi de notis; &
quod ſcribo veriſſimum eſt, ídque multis experi-
mentis docere poſſim, nè putent me populi rumo-
ribus niti. Quos antea noveram puros, candidos,
& fuci ignaros, ubi ſe ſectæ dedidiſſent, loqui cœ-
piſſe de puellis, luſiſſe aleam, abjeciſſe preces, fa-
ctos ad rem attentiſſimos, impatientiſſimos o-
mnis injuriæ, vindices, obtrectatores, vanos, vi-
perinis moribus, ac prorſus hominem exuiſſe.
B Quæ de luxu quorundam vulgò ferebantur non
referam. Expertus ſum, ſi quid erat negotii duri-
ores eſſe, minúſque fidos pleroſque Evangelicos
quàm exteros. Si tam multi facti ſunt meliores,
gaudendum eſt & fieri poteſt, ut inſcio me tales a-
liquot ſint. Quomodo vivatur *Romæ* aut inter *Ca-
nonicos*, nec meâ refert, nec admodum novi. Nam
iſti placuit ſimpliciter mendax hyperbole, *nemo
meliùs novit, cùm vix quiſquam minùs nôrit*. Verùm
nè conſerat nunc ſuos Eccleſiaſtas cum noſtris E-
C piſcopis, ubi ad dignitates ac opes illorum perve-
nerint, tum erit conferendi tempus. Nunc ut adſit
animus, deeſt facultas. Omnes Epiſcopi *Romani*
uſque ad vigeſimum primum, ni fallor, martyrii
gloriam tulerunt, videbimus qualis futurus ſit qui
Zuinglio, aut *Oecolampadio*, aut *Capitoni* vigeſimus
ſucceſſerit. Tamen inter Epiſcopos noſtros novi,
quorum ſanctimoniam malim, quàm mille Evan-
gelicorum. Proinde, quòd mihi falſò impingunt
me ſic loqui de Evangelicis, quaſi nemo rectè vi-
D vat, id verè poteſt in iſtos retorqueri, qui ſic lo-
quuntur de ſacerdotibus, monachis & Epiſcopis,
quaſi ſint omnes ſceleratiſſimi, & hoſtes *Chriſti*.
Scripſeram illos preces & jejunia tollere, hic vo-
ciſerantur, *Quid eſt, ſi hæc calumnia non eſt?* To-
tidem verbis in illos recinam: *Quid eſt, ſi hæc
calumnia non eſt?* Dixi illos tollere jejunia ab Ec-
cleſia indicta, preces horarias ab Eccleſia præſcri-
ptas; id quum ipſi fateantur, quid quiritantur de
calumnia? Nec ſimpliciter damnavi quod ſuſtu-
E lerint, ſed quòd quum illa ſuſtulerint, multi ni-
hil prorſus nec orent, nec jejunent. Vera, in-
quiunt, precatio non poteſt ab homine præcipi,
quum ea non ſit in hominis poteſtate. Nec hoc ſi-
bi ſumit Eccleſia, verùm ea præſcribit quæ ad ſpi-
ritualem precationem conducunt provehúntque,
in quibus precipua ſunt jejunium, eleemoſynę, ſacra
lectio, & precum vocalis recitatio; ad id quod ex-
igi non poteſt, hortatur tantùm. Cur, inquiunt,
ſibi ſumunt Pontifices, quod ſibi non ſumpſerunt
F Apoſtoli? Quia tum ultrò precabantur, & je-
junabant, noſtra ſegnitiei capiſtro fuit opus &
ſtimulis; & probabile eſt ſi tali ſeculo vixiſſent A-
poſtoli, duriores etiam conſtitutiones noſtris
moribus impoſituros. Jam & illud inficiantur,
quòd Miſſam ſuſtulerint. Quid igitur ſibi volunt
tot libelli de abroganda Miſſa? Aut qualis eſt il-
la Miſſa quæ caret corpore & ſanguine *Chriſti*?
Ea quum auferant, tamen audent dicere, quòd
quæſtum modò aliáque ſacerdotum, non rei vi-
G tia ſuſtulerint. Num Apoſtoli celebrârunt Miſſam
abſque corpore *Chriſti*? Nam veſtes & ritus me-
dia ſunt, non zizania, quæ pro tempore vel omitti
poſſunt, vel adhiberi, vel mutari. Dolet illis hy-
perbole, quod ſcripſerim illis in receptis nihil
placere. Proferant igitur quod in totum pro-
bent *Lutherus* & *Zuinglius* in receptis: nihil in-
venient. Porrò, quòd ait à me ſcriptum, ip-
ſos pro bonis, aut certè tolerabilibus, peſſima

 quæque

quæque invehere, hoc in mea epiſtola non arbi- A
tror uſquam legi; & ſi ſcripſiſſem, plurimorum ap-
plauſu ſcripſiſſem. Verum ea *Seiwσιν* viſa eſt il-
lis commoda ad mihi movendam invidiam. Exi-
gunt à me ut eorum nomina proferam, quos aio
poſt ſuſceptam ſectæ profeſſionem factos ſeipſis
deteriores, quum ipſi protulerint unum Principem
mihi quidem ignotum, quaſi nuſquam appareant,
aut quaſi vulgo non ſint obvii, quos ſibi volunt no-
minatim commonſtrari. Sinant me hic meam tu- B
eri civilitatem: quod ſi urgent, relegabo eos in
Saxoniam, ubi ſunt qui viſitatoribus eguerunt, qui
Cæſaris ſuppetias adverſus *Turcam* negârunt, qui
leges Matrimonii omnes commiſcuerunt. A viſi-
tatoribus diſcant quos caſus audierint. Sed quid
opus eſt quenquam nominare, quum ipſi fateantur
occaſione Evangelii, multò licentiùs in ſcelera ru-
ere. Ipſi igitur eos pro me nominent. Rurſus con-
gerit aliquot manifeſta mendacia, *permitto*, ut ait,
mihi ut ob aliquot malos admixtos totam iſtorum pro- C
feſſionem damnem. Hoc nuſquam eſt in Epiſtola,
nec aliis ſcriptis meis. Imò contrarium legitur.
Tantùm dico quorundam impuram vitam officce-
re negotio quod agunt. Id ipſi non negant. Rur-
ſus illa verba, *quaſi apud nos nihil niſi ſcelera doceant-
tur*, quum nihil tale ſit in ſcriptis meis, demiror
iſtius ſcriptoris impudentiam: quemadmodum &
illud falſiſſimum eſt, quaſi noſtræ doctrinæ nemo
hactenus diſcipulus fuerit, qui non factus ſit ſei-
pſo deterior, quum ego tantum negem me nôſſe D
quenquam. Pauciſſimi ſunt quos ego novi propi-
ùs, *Argentorati* nullus. Et pòſt tam impudens
mendacium exclamat hic Rhetor: *O gravem con-
tumeliam Chriſti*, &c. Nec his contentus, *Quos hic*,
inquit, *tantus Eccleſia Catholica vindex, tanquam bi-
pedum nequiſſimos, meráque portenta omnium odiis
& extremæ Principum ſævitiæ exponit, addicit, de-
vovet.* Quis non admiretur hanc *Seiwσιν* ex meris
mendaciis profectam? Et hic eſt ille manſuetudi-
nis Evangelicæ doctor, qui præter cauſam ad ſe- E
ditionem excitandam ſic cornu *Alectûs* perſonat.
Ego ſemper ad moderationem & tranquillita-
tem hortatus ſum, & hortor etiamnum. Iſtud
claſſicum in alios decuit intendere. Fortaſſis hoc
illi excidit imprudenti, quòd meam Eccleſiam vo-
cat Catholicam: quòd ſi noſtra Catholica eſt, vi-
delicet ipſorum Eccleſiam hæreticam pronunciat.
Jam alius ſic collegerit: *Quiſquis ex orthodoxo fit
hæreticus, nónne ſeipſo fit deterior?* Verùm hoc ut
non ſenſi animo, ita non eſt conſilii defendere. F
Imagines ſic ejectas ſemper improbavi. Qui pi-
cturas tollit è vita, præcipuas tollit vitæ delicias,
atque adeo rem non uno modo frugiferam. Sæpe
plus videmus in picturis, quàm ex literis concipi-
mus. Proinde falſum eſt quod ait, imagines nihil
adferre utilitatis. Et olim in templo *Judæorum*
erant imagines, Cherubim, facies hominis pro-
minentes & leunculorum effigies. Nec probabi-
le eſt hoc ſenſiſſe Deum, nè qua omninò habere-
tur imago, ſed nè idolum more Gentium. Mul- G
tæ imagines proponuntur, non ut adorentur, ſed
ut vel exornent ædificium, vel ibi verſantem ad-
moneant alicujus bonæ rei. An inutile ſit, ſi in
templorum porticibus pingeretur tota vita *Chri-
ſti*, ut qui illic ſpatiantur ocioſi, habeant frugi-
feram aliquam confabulandi, aut cogitandi ma-
teriam? Quanquam apud *Chriſtianos* nulla pro-
ponitur imago propriè adoranda. Nam quod ho-

noris illis impenditur, ei impenditur quod re-
præſentant. Quòd ſi citra diſcrimen omnis ima-
go tollenda eſt, tollendi erant & *Atlantes*, &
tibicines, quos fabri addunt fulciendis columnis,
tollendus & gallus ſacræ turris faſtigio imponi
ſolitus. Probabile eſt igitur Deum non de qua-
vis imagine ſenſiſſe, ſed de Gentium ſimulachris,
quibus velut animatis immolabant: & ſi id ma-
ximè ſenſiſſet, præceptum erat illorum tempo-
rum, quemadmodum alia permulta. Nunc ni-
hil eſt periculi ab Idololatria. Nec hoc innuo
quod interpretantur, vitiorum idola in illorum
pectoribus remanere, ſed indico quod ſit præci-
puum. Idem illos admonuit *Lutherus*. Quòd ſi
ſe tales autumant, ut in pectore nihil ſentiant
carnalium affectuum, ſine cauſa monui de tollen-
dis pectoris imaginibus. Sed ipſi fatentur ſe ad-
huc luctari cum carne, unde miror cur offendan-
tur. Quod ſcripſi me non videre quid ſibi velit
imaginum demolitio, niſi ut ſit conſpirationis
ſymbolum, ſtolidiſſimè exaggerat, quaſi accu-
ſem illos ſeditioſæ conſpirationis adverſùs Prin-
cipes, quod exiſtimant eſſe crimen nefarium, quum
nihil aliud ſenſerim, quàm de fœdere, quod ali-
quot civitates inter ſe coierunt, in quod non ſunt
recepti *Argentoratenſes*, niſi profligatis imagini-
bus. Hoc fœdus cùm *Vulturius* etiam carmine
celebrârit, cur in me ſic debacchantur quòd ejus
fecerim mentionem, quanquam ibi de *Argenti-
nenſibus* non ſum propriè locutus, ſed in genere.
Hoc fœdus adverſùm quos ſit initum non ſum cu-
rioſus: quid multi jactent Evangelici, vulgus quo-
que novit. *Conſpirandi* verbum anceps eſt, tam in
bonam quàm in malam partem vergens. Nec o-
mnis conſpiratio fit adverſùs Principes: & poſſet
eſſe adverſùs Principes quoque legitima. Aufe-
rant itaq; mihi tragicas iſtas exaggerationes. Ego
fœdus illorum nec probo, nec improbo. Ad *Tol-
tanum* Præſulem, ut ait, ſcripſi me augurari illos
moliri novam Democratiam. Quid hoc ad Ec-
cleſiaſtas *Argentoratenſes*? De vulgo loquor in
genere. Et tamen illud pronomen *nos nos* ſemper
habet in ore. Hoc augurium an ſit vaniſſimum,
rerum exitus probabit. Iſte pronunciat ante tem-
pus. Sunt civitates quæ non agnoſcunt Principem,
de illis potiſſimùm ſcripſi. Hic, inquit, ēſt *Ariſto-
cratia*. Ridiculum, an *Ariſtocratia* verti non poteſt
in *Democratiam*? Et ſi jam multæ civitates in hoc
profecerunt ut Epiſcopos abdicârint, non poſſint
aliæ huc proficere, ut Principes ſuos ejiciant? Non
licuit ad amicum ſcribenti ſignificare quid de
quorundam animis divinarem? Et an non quod
divino, vidimus tentatum ab agricolis? Quod ad-
didi de callidis conſiliis, ex ejuſdem ſectæ viris ac-
cepi. Quoſdam mihi videri prorſus hominem ex-
uiſſe ſcripſi, ſed de his duntaxat ſcripſi, quorum mo-
res habeo compertos. An qui nec læſus, & benefi-
ciis affectus, nec amicitiæ meminit, nec fidei aut ci-
vilitatis, quam hoſtis præſtat hoſti, non videtur
exuiſſe hominem? Et hic homo vaniſſimus tra-
gicis verbis impingit mihi manifeſta mendacia,
quibus tamen non tam ipſos lædam, quàm me
prodam contumelioſum in *Chriſtum*. Audis leni-
tatem Evangelicam? Audis Apoſtolicam ſyn-
ceritatem? Quum ſubinde reperat manifeſta
mendacia, nondum tamen ullum probavit men-
dacium. Depingit nobis quàm ſanctè res geratur
Argentorati? An verum dicat, neſcio, certè optârim
eſſe

A eſſe veriſſimum; illud inficiari non poſſint, totum hoc negotium, quod tam multis verborum phaleris exornat, geri ſine *Chriſto*, quum jactet ea tantum fieri, quæ *Chriſtus* inſtituit. Redeuntes à templo meis oculis vidi, nec erat tanta turba, ut non liceret ſingulos contemplari. Nunquam ſum ingreſſus illorum templa, nè viderer illis aſſentiri; & ſi veniſſem, non fuiſſem illis gratus, quum ſcirent me diverſa ſentire. Verùm ab his qui ſectam **B** illam profitebantur, ſæpe diligenter percunctatus ſum, quid illic ageretur; nominatim an concionante *Oecolampadio* vidiſſent aliquem illic lachrymantem aut ingemiſcentem pro peccatis; negârunt, ſed multos oſcitantes ſe vidiſſe aiebant, ſuſpirantem aut illacrymantem neminem. De his locutus ſum, de quibus propiùs licuit cognoſcere, de *Argentorato* nihil. Et hoc videri volunt unum inſigne mendacium, quo me declarem contumelioſum in *Chriſtum*. Multò alia narrant etiam hi, **C** qui ſectæ illi dedere nomen. Dicent illos non eſſe Evangelicos. Quid ni? Quiſquis malè ſentit de illis non eſt Evangelicus. Quod ſcripſi, vereor nè Phariſaiſmo ſuccedat Paganiſmus, quum non intelligunt tamen calumniantur: Phariſaiſmum ad noſtrorum quorundam ſuperſtitionem referebam, quem iſti ſic excuterent, ut metuerim nè multi jam habenis, quibus utcunque coercebantur, liberi, proruerent in Paganicam licentiam. Quid hoc ad Eccleſiaſtas, aut ad ceremonias *Baſilienſium*? **D** Non dubito quin multi ſub hoc Evangelii pallio lateant, titulo *Chriſtiani*, animo Pagani. Atque hoc plerumque videmus accidere, ut dum ſedulò magis quàm circumſpectè vitamus malum aliquod, incidamus in aliud gravius, ac de calcaria, quod dici ſolet, feramur in carbonariam. Quod ego metuo, jam compertum eſt. Nam nuper *Baſileæ* tale portentum excuſſerunt. Ex hujuſmodi nugis hic vir modeſtiſſimus toties impingit mendacia, magna, dira, falſa, venena libris editis **E** effuſa in membra *Chriſti*. Non vult quicquam ſcribi, niſi quod oculis viderimus, auribus audierimus, quum ipſe tot hiſtorias nobis decantet quid actum ſit apud *Heſſos*, apud *Tigurinos*, apud *Baſilienſes*, apud *Bernates*: unde hauſtas, niſi ex aliorum relatione? Et ubi eſt hic mendaciorum acervus, quem in epiſtola congero? Priuſquam ſacerdotes cederent urbe, narrabant non adverſarii, ſed ſymmyſtæ, à quibuſdam Eccleſiaſtis nullam fieri concionem, in qua non ſtomacharentur in Canonicos. **F** Quòd ſi Canonici voluiſſent contendere, nónne vidiſſemus in ea civitate triſtiſſimam rerum faciem? Dixi ſic excuſſam confeſſionem, ut plurimi nè Deo quidem confiteantur: ſic excuſſum cum jejuniis ciborum delectum, ut interim à multis graviter indulgeatur crapulæ. An non hæc fuit publica querela vulgi, non ſolùm ſaniorum? Opinor hoc nomine & *Oecolampadio* multos diſplicuiſſe. An hic quoque requirunt exempla? Sed demiror illos hoc inter mea mendacia referre, **G** quum ipſi fateantur eſſe permultos, qui per occaſionem Evangelii, ſeſe in omnem ſcelerum licentiam effuderint. At hos non agnoſcunt pro ſuis. Deſinant igitur mihi indignari, méque vanitatis accuſare, quum de illis in genere ſim locutus, nullam Rempublicam, nec ullum Magiſtratum notans. Et toties occinitur, *nos nos*. Narrant nobis quid *Argentorati* doceant, cum ego de popularium quorundam moribus ſim locutus, non de doctrina,

A quæ qualis ſit *Argentorati*, non novi. At vide ſcriptoris hujus oſcitantiam. Paulò ante deteſtabatur tales, quales noto, & mox ſubjicit: *Cur Eraſmus nobis falſa impingit?* Si pronomen *nobis*, indicat Eccleſiaſtas *Argentoratenſes*, de his non loquor. Si populum univerſum Evangelici nominis, in hoc ſunt quos notavi, vel ipſis fatentibus. Et tamen cum eadem loquamur ambo, *Eraſmus* eſt mendax, ille nihil loquitur niſi veritates Evan-**B** gelicas. Scripſi, ut ait, *Sic excuſſum ab ipſis jugum humanarum conſtitutionum, ut nemo interim cervicem ſubmiſerit ſuavi jugo Domini.* Imò non ſic loquor, vir Evangelice: *ſed ubi ſunt*, inquam, *qui ſubmiſerunt cervicem, &c.* Non inficior eſſe, ſed oſtendi cupio. Gratias agunt pro inſigni teſtimonio, quod dixerim Apoſtolos neſciſſe præſcriptos jejuniorum dies, nec ciborum delectum. A nullo, inquit, exigi poteſt, quod non inſtituerunt Apoſtoli. Si prophani Principes habent jus ſtatuendi **C** aliquid in externa Republica, qui minùs eccleſiæ proceres habent jus ſtatuendi in ſtatu eccleſiaſtico? Sed impudentiùs hæc dicuntur ab his, qui ipſi à ſuis multa exigunt, quæ non ſunt ab Apoſtolis inſtituta. Cæterùm quid hoc teſtimonium meum ſublevat illorum cauſam, qui ſic contemnunt præſcripta jejunia, ut nunquam omnino jejunent? Exigunt à me quibus humanis conſtitutionibus ipſi gravent, in quos habent jus. Quærant hoc ab illis qui ſuis civitatibus pridem ceſſerunt, & **D** quotidie demigrant. Quid autem attinet eas proferre, quum quicquid ab iſtis geritur, aut iſtorum hortatu inſtituitur, ad publicam utilitatem à ſpiritu Dei profectum ſit? Nullum verò novi Epiſcopum, cui non auderem me totò credere, & Cæſaris favore ſemper fui hactenus ſublevatus, quemadmodum & ab Aula *Brabantica*. Abitus à *Brabantia* præcipua cauſa fuit, nè quod tum agebatur, odioſum adverſus *Lutherum* negotium, in meos humeros protruderetur. Quod à magiſtratu **E** nullum ſit intentatum periculum, iſti quum ignorent, tamen affirmant. Si fortiter tutatus fuiſſem cauſam Eccleſiæ Catholicæ, fortaſſis fuiſſem periculo non levi vicinus. Sed quid audio, etiam paterarum odor ad iſtorum nares pervenit? Nam id obiter intorquent. Solus Archiepiſcopus *Cantuarienſis* dedit mihi poculum, ſed quum nondum innotuiſſet *Lutherus*. Poſt hunc *Albertus* Card. *Moguntinus*, priuſquam *Lutherus* gravi laboraret invidiâ, imò quum vix notus eſſet. Tertius quidem **F** nuper dedit, poſt hunc quartus, nullus unquam mihi vel nutu ſignificavit, ut ſcriberem adverſum ſectas. Nec me pudet ejuſmodi munerum quæ à ſummatibus viris ultrò deferuntur. Nam hoc genus teſtimoniis me vehementer ornari puto, quæ ſi minus in me competunt, certè plauſibilia ſunt monumenta, Principes viros favere literis ac pietati, quibus bonis me præditum exiſtimant. Adeo verò me non habent Epiſcopi ἀξιμαχον, ut dicar in tanto eccleſiæ diſcrimine dormitare. **G** Quàm multa falsò hic congerit ex animi ſui ſomnio, qui non patitur quicquam dici, niſi ſenſibus compertum. Neſcio an hoc ad me pertineat, quod indicavit quoſdam hic diteſcere. A *Frobenio* minimum accepi, quódque vix ſufficiebat uni alendo amanuenſi, & hoc ipſum quod conatus eſt dare, videlicet ædes, in quibus habitabam, conſtanter recuſavi. Interim ob abſentiam ex penſione Cæſarea teruncium non accepi, ſed in *Germania*, ubi cariſſi-

ma

ma ſunt omnia, meæ pecuniæ jam aliquot flore-
norum millia conſumpſi, neque cuiquam aſſem
debeo. Unde venirent divitiæ? Nec paucis eget hoc
corpuſculum, neque parvo mihi conſtant ama-
nuenſes, poſtremò nec frugi ſum paterfamilias,
nec eſſe poſſum cyminopriſtes. Jam tantum non
inſanit, quod ſcripſerim me vereri, nè plerique
pro gravi jugo hominum portent gravius jugum
diaboli. Tales quum & ipſi fateantur Evangelico
nomini permixtos, quid eſt quod ſic in me effe-
rantur? Tales quum & ipſe quoſdam nôrim, quid
mirum ſi dixi me vereri deteriora? Hunc locum
ita claudit: *Quicquid falſorum criminum ſibi in nos
evomere Eraſmus permittit, ab ipſiſſimis certè diabo-
lis, id eſt, calumniatoribus ipſi ingeſtum.* Hanc ama-
rulentiam in me evomunt, patientiſſimi illi evan-
gelici, quum hactenus nè unum quidem crimen
probare potuerint, aut ullum mendacium. Tantum
audio, *nos, nos*, quaſi tantum ſcripſerim in eccle-
ſiaſtas *Argentinenſes*. Sed homo civilis ſublevat
me, ea mendacia non confinxi ex me, ſed hauſta à
diabolis, irâ præcipiti percitus evomui in membra
Chriſti. Quum narrem vel comperta, vel ab his
relata, qui ſunt ejuſdem profeſſionis, ubi ſunt iſti
Diaboli? Nos, inquit, tribuimus honorem, cui
debemus honorem, ac modis omnibus tranquilli-
tati ſtudemus. Si pronomen *nos* propriè demon-
ſtrat *Argentoratenſes*, nihil repugno; fieri poteſt ut
verum dicat. Atqui ſi ſentit in toto corpore pro-
fitentium evangelion nullos eſſe, qui nec honorem
habeant quibus debetur, & publicam tranquilli-
tatem turbent, vanus rumor fuit, *Auguſtæ* ma-
giſtratum aliquamdiu milites alere coactum ad-
verſus populi tumultus. In ea civitate in qua tum
agebam, quoties edicto cautum, nè diverſæ partis
homines conviciis ſeſe provocarent? Quàm hoc
parum ſervatum eſt ab evangelicis quibuſdam? de
omnibus non loquor. Quoties edixit magiſtratus
nè ab evangelicis fierent clancularii conventus,
quoties ibi concurſum eſt adverſus edictum Sena-
tûs, & adverſus datum jusjurandum; teſtis eſt
tum tribunus plebis, nunc conſul, qui autore ſe-
natu illos, qui fermè trecenti apud *Auguſtinenſes*,
convenerant, diſcuſſit, & perjurium magno ſto-
macho exprobravit. Rurſus, quum tot armati fo-
rum obſiderent, & imagines demolirentur, non
obſcurum eſt quid Senatui reſponderint. Et in
hoc cœtu multi fuiſſe dicuntur operæ armatæ, con-
tra vetuſtum Senatûs edictum. Quum in con-
ventu quodam Senatus proponeret conditiones,
quibus cum Catholicis tranſigeretur, quidam è
turba, voce tumultuoſâ clamavit, *Hoc nolumus,
hoc nolumus, boni Domini*. Qui aſtitit mihi narra-
vit. Eodem tempore vir clariſſimus *Jacobus Stur-
mius*, ſuæ civitatis tum legatus & conſul, nónne
populum è ſuggeſto graviter objurgavit, quod
pleraque faceret per tumultum, idque cordatiſſi-
mo quoque approbante? Cum Senatus toties e-
dixiſſet, nè quis daret occaſionem ſeditionis, qui-
dam præcipuus Evangelii Zelotes pulchrè potus, à
convivio nuptiali venit in ſummum templum, re-
perit *Mariam* concionantem, à quo quum nihil
diceretur, quod ad ſectam ullam pertineret: (Nam
tum finiebat concionem) ille ſeditioſâ voce ſuc-
clamavit, *Mentiris Monache, ni te percutiat mala
peſtilentia*. Hoc ſiquis Catholicus feciſſet in eccle-
ſia diverſæ communionis, quod præmium retu-
liſſet? Quid ſupplicii de illo ſumptum eſt? ceſſit

A in vicum aliquem ad triduum, & rediit. Audis
clementiam Evangelicam. Si commiſſum fu-
iſſet à Catholico, de capite erat periclitandum.
Similium exemplorum nullus eſt numerus. Quum
ibidem timeretur ſeditio, multique civium con-
jecti eſſent in carcerem, quidam rigidus Evange-
lii ſatelles, utinam nunc juxta nomen ſuum ali-
quid boni faciat, juſſus eſt exulare. Poſt etiam
Pharellus, ni properâſſet, ducendus in carcerem.
B Hæc nulli non notiſſima ſunt, quæ non referuntur
in magiſtratus ignominiam, ſed in laudem potiùs,
qui ſuâ vigilantiâ inconditæ multitudinis violen-
tiam temperârit. Ea natura eſt vulgi tumultus
ciere. Quid hæc ad reſpublicas? Quid ad Magi-
ſtratus? Quid ad Eccleſiaſtas? niſi quicquid
etiam ab improbis actum eſt, ipſorum actum eſt
impulſu. Habitus eſt honos Magiſtratui, ſed grata
præſcribenti. Quis honos habitus eſt conſuli, qui
clam profugit? Atqui erat is ſummus Magiſtratus.
C Quid honoris habitum eſt Magiſtratui *Argento-
ratenſi* ab his, qui toties adverſus edictum excude-
runt ſtolidos libellos? Is qui *Vulturii* ſcholia ex-
cudit, ob honorem habitum magiſtratui, conjectus
eſt in carcerem. Poſſem innumera recenſere, ſed
deſino. At deſinant & iſti hoc dicere falſo falſi-
us, quod ſcripſerim aliquos ſic excuſſiſſe jugum E-
piſcoporum, ut nec prophano magiſtratui pare-
ant. Generalis eſt ſermo meus, quem ſi hic patro-
nus volebat refellere, docendum erat nuſquam in
D ipſorum Eccleſiis fuiſſe contempta magiſtratuum
edicta. Negat Evangelicos unquam moviſſe tu-
multus, aut procurriſſe ad arma. Quum proximè
procurſum eſſet ad arma, hinc atque hinc ad pu-
gnam paratis viginti millibus, nónne ob paululum
pecuniæ procurſum eſt? Nónne hic primum ab
Evangelicis arma ſumpta ſunt? Nam hi erant pe-
titores. *Ceraſorum* expeditionem fuiſſe, iſtorum
jocus eſt, non meus. Et homo effrons urget me,
quos tumultus, quæ narrem arma: & adjicit,
E *Quis te*, inquit, *adeo commovit in tot innocuas Chriſti
Eccleſias?* Hoc ſi rogâſſet hominem parum civi-
lem, qui οὖχα nihil aliud vocare poſſet quàm οὖχα,
illicò recineret, quis vos commovit adverſus in-
nocuas *Chriſti* Eccleſias, per totum orbem *Chri-
ſtianum* ſparſas, ut eas veſtris dogmatibus ac de-
fectionibus turbaretis, tot oviculas ab ea diſtra-
heretis, & Orco mitteretis? Ego tam incivilis
non ſum, ut hoc pacto reſpondeam, tantum que-
ror eſſe qui ſe falsò jactant Evangelicos, quum nec
F tranquillitati ſtudeant, nec magiſtratui dicto ſint
audientes. Hic denarrat nobis hiſtoriam vaniſſi-
mam, quam illic ubi res geſta eſt, nec ipſi Evange-
lici poterunt abſque riſu legere, Catholicos ſum-
pſiſſe arma, Evangelicos inermes ſupplicem libel-
lum Senatui porrexiſſe, ſtatuam putrem forte è con-
tactam haſtâ concidiſſe, motos è Senatu, qui ve-
hementer Evangelium oppugnâſſent. Imò quum
Senatus edixiſſet, nè quis fieret concurſus, & in id
edictum non ſemel jurâſſent omnes, nec Evangeli-
G ci finem facerent nunc hic, nunc illic conveniendi;
tandem Catholici adierunt ſenatum, poſtulantes,
ut edictum ſuum tuerentur: ſi metus obſtaret
quo minus id facerent, ſe vitæ ſuæ periculo ſena-
tûs autoritatem defenſuros. Pro hoc ſtudio ſe-
natus egit gratias, pollicitus ſe fore hujus animi
memiorem. Addiderunt Catholici, ni id faceret,
ſe non paſſuros ejuſmodi ſeditioſos concurſus.
Deinde quum multò etiam frequentiores concur-
rerent,

rerent, ſemel Catholici armati convenerunt. Nec A
evangelici quoties conveniebant prorſus erant in-
ermes, habeant enſes & pugiones. Ubi ſenſe-
runt Catholicos eſſe in armis, induerunt & ipſi
arma. Ibi Conſul Catholicus *Malchior*, ut aliàs
ſæpe, egregiam operam navavit Reipublicæ. Nam
oratione ſeverâ ſuos compeſcuit, & ab armis diſ-
cedere compulit. Negat fuiſſe jactatum, ſuffigen-
dum in crucem Conſulem, niſi clam fugiſſet.
Adeo hic ſcriptor par ſibi jus ſumit mentiendi, B
& mihi mendacium impingendi. Imò hoc ab ar-
matis evangelicis jactatum fuit, in foro palam,
qui audierunt, retulerunt. Et in illorum poteſtate
erat tum etiam ipſe Senatus. Habebant bombar-
das in foro diſpoſitas, illic incenſâ pyrâ pernocta-
batur, donec extorſiſſent quæ volebant. An
revocatus ſit conſul, neſcio: audio vitâ defun-
ctum; atque hominem vergentis ætatis ac va-
letudinarium ab uxore & ædibus depellere, quid
aliud eſt quàm occidere? Quem autem non ter- C
reret illa exceptio, *niſi commiſerit aliquid in Rem-
publicam*? Atqui oppugnâſſe evangelium, dixiſſe
aliquid in hunc aut illum eccleſiaſten, fuiſſet con-
tra Rempublicam. Cæterùm ii qui dicuntur op-
pugnâſſe evangelium, perſuaſum habent ſe oppu-
gnâſſe ſceleratam & impiam hæreſin ei Reipub-
licæ peſtilentem, atque hoc nomine ſibi deberi
gratiam maximam. Ego non ſic ago, tantùm ar-
bitror æquum eſſe, ut ſi ſibi permittunt damna-
tam ab orbis primatibus doctrinam tueri, veniam D
dent illis, qui eam doctrinam, quam verè *Chriſtia-
nam* eſſe habent perſuaſum, non poſſunt illicò de-
ſerere. Pro nobis, inquient, ſtetit major populi
pars. Et maxima populi pars in *Chriſtum* clama-
vit, *Crucifige*: Et major epiſcoporum pars damna-
vit *Athanaſium*. Non ſtatim melior quæ major.
Quis autem dedit promiſcuæ turbæ jus pronun-
ciandi de articulis fidei? Sequebatur, inquient,
judicium Eccleſiaſtarum. Alius reſponderet, ſed
eorum, quos Cæſar & eccleſiæ Primates damnâ- E
runt hæreſeos. Verùm immeritò ajunt, Qui
unquam hæretici non jactârunt ſe præter meri-
tum damnatos? Nónne eadem fuit *Donatiſtarum,
Arianorum*, & *Manichæorum* querimonia? Quid
eſt, ait quidam, ſi hic non eſt afflatus ſpiritus?
Quaſi non idem probabiliùs dicere valeat *Ma-
hometes*. Hæc commemoro, non quòd his con-
viciis illos notatos velim, ſed ut declarem viris li-
terarum imperitis non oportere eſſe capitale, ſi
religionem à majoribus traditam, non ſuſtinent F
relinquere, recuſántque ſe eis addicere ſectis, quas
vident à ſummis utriuſq; ſtatus Principibus, à pro-
batiſſimis hoc ævo Theologis damnatas. Jam quæ
narrat de tumultu *Bernatum*, de tumultu *Tigurino*,
de tumultu *Rotwilenſi*, de tumultu *Heſſorum*, quoni-
am earum rerū levis & inconſtans rumoris ad nos
permanat aura, aliis cedam reſpondendi provinciā;
nihil tamen dubito, quin & hic multis fucis rem
phalerârit. Quid enim aliud expectes ab eo, qui
profitetur evangelion technis ac fucis propagan- G
dum? Hic perinde quaſi rem pulchrè peroraſſet,
debacchatur in me conviciis. Ego verò mihi non
duco probro à talibus inceſſi, quos pro damnatis
habet orbis *Chriſtiani* multò maxima pars. Ipſi
ſe laudant, & mutuum, ut habet Proverbium, Muli
ſcabunt. At oportet eccleſiaſten habere bonum
teſtimonium, etiam ab his qui foris ſunt. Quid di-
vinius *Luthero*, ſi ille de ſe prædicanti crederemus.

Paulus dicit, *Puto quod & ego ſpiritum Dei habe-
am*: Iſti ſibi ſic arroganter vindicant ſpiritum, ut
aliis contumelioſè adimant. *Paulus* ait ſe *peccato-
rum primum*. Iſte dicit, Reputate num ab incuna-
bulis ſic vitam inſtituerim, ut an bonorum viro-
rum loco habendi ſimus, quiſquam bonus unquam
dubitaverit. *Quis me arguit de peccato*, ſolus *Chri-
ſtus* potuit dicere. Et annis jam non paucis quum
in divinis, tum in humanis literis ita ſtupenda fe-
cimus inquit, ut temerè quod docemus non ſit.
Quanto decentiùs laudares illos os alienum. Fa-
cilis eſt victoria, ſi reo concedas jus pronunciandi,
tum de ſeſe, tum de actoribus ac Judicibus. Quo-
ties Catholici moliuntur aliquid pro defenſione
ſuæ fidei, ſeditioſus tumultus eſt: quoties ipſi fa-
ciunt eadem pro ſuo inſtituto, ſanctiſſimus eſt
evangelii zelus: quódque manifeſtius eſt, quàm ut
excuſari poſſit, ὑπογράφει, ſed tam impudenter, ut
videatur *Indus* ſcribere, qui nihil rerum geſtarum
alioqui ſcire potuerint. Nec unquam hic Patro-
nus recedit à ſuo colore, quod in genere dicitur,
detorquet ad omnes, ſingulas, univerſas, & totas
eccleſias, quaſi tot reſpublicas, tot eccleſias, tot
Principes funditùs extinctos velim. Qui ſic? Quia
non probavi mores quorundam, qui ſe falsò ven-
ditant evangelii titulo. Numerent Reſpublicas
ſuas & noſtras, eccleſias ſuas & noſtras, Principes
ſuos & noſtros, & agnoſcent quantò plures ipſi
funditùs extinctos volunt, quos toties clamitant
in *Chriſtum* blaſphemos, evangelicæ veritatis ho-
ſtes, vaſa iræ, innocentum occiſores. Nullum tam
atrox dictum in meis libris uſquam invenient.
Qui tantopere deteſtatur ſeditionis crimen, nón-
ne hoc libro declarat ſe ſeditionibus excitandis
natum? Quin in eos iſta exaggeras, qui tot libris
editis declarant ipſos eſſe manifeſtos hæreticos &
exitiales ſchiſmaticos, qui ipſorum eccleſias appel-
lant concillabula Satanæ, eccleſiaſtas interfecto-
res animarum, aliiſque pingunt coloribus. Hi po-
tiùs hoc agunt, ut omnes ipſorum eccleſiæ funditùs
tollantur. In eos clament, qui Cæſarem extimu-
lant, ut in iſtos omni genere ſuppliciorum ſæviat.
Ego quod ſemper egi, etiamnum ago ut Princi-
pum animos à ſæviendo revocem, utinam pari
ſtudio ipſi ſe revocent à contentioſis dogmatibus.
Dixi, in aliquot civitatibus rerum ſummam eſſe
penes populum. Ubi ex infima plebis nota ſedent
in Senatu, ubi moventur Senatu qui populo non
placent, ubi populus non paret edictis, niſi com-
modis; ubi populus contra Senatûs edictum di-
dicit armatus occupare forum, & bombardis diſ-
poſitis minari civitati, an non illic rerum ſumma
eſt penes populum? Impingunt aliud luculentum
mendacium: Scripſi *Othonem* ex ædibus *Capitonis*
prodiſſe ad excudendum libellum, quem in me
ſcripſerat. Imò hoc ipſe *Capito* ſuis ad me, literis
propriâ manu ſcriptis faſſus eſt. *Othonem Baſileâ*
reverſum biduum apud ſe fuiſſe, priuſquam libel-
lum excuderet: ut nihil frontis habet hic evange-
licus rabula! De *Thraſone* nunc diſſimulo, tametſi
ex ipſius *Capitonis* literis ſatis deprehendi, quàm
eſſet ab ipſo alienus, & famulus quem *Argentora-
tum* miſeram, retulit illos interdum in eodem la-
vare balneo. Quanquam alios referre poſſum,
ſupra modum evangelicos, à quibus ille ſtudioſè
colitur. Sed quid hic reclamatur? Nónne *Hutte-
num* plerique evangelici habuerunt in deliciis?
Vitam hominis nôrunt omnes. Etiam *Lutherum*
malè

malè babuit mea *Spongia*, cum tam multa ſuppreſſerim, quæ partim in me commiſerat, partim vulgo quoque decantabantur. Si *Hedio* preſſit literas, unde reſcivit ille *Thraſo*? *Othoni* fuiſſe conſcium *Capitonem* initio minimè ſuſpicatus ſum, & mirabar illam acuratam excuſationem. Nulla in re ſe excuſavit diligentiùs, cum nullus expoſtularet, ego nè ſuſpicarer quidem. Scripſit ad me bis, non hoc contentus, ſcripſit bis ad *Oecolampadium* eadem de re, ad *Beatum Rhenanum*, &, niſi fallor, ad *Frobenium*. *Oecolampadius* cum ex prioribus literis *Capitonem* mihi excuſaret, rogabat nunquid de ipſo ſuſpicarer; abſit, inquam, ut de tali amico talem ſuſpitionem demittam in pectus meum. Quum acceptis poſterioribus denuò mecum loqueretur, rogavit idem. Reſpondi me nihil antea ſuſpicatum, tantum ex tam anxia purgatione levem concepiſſe ſuſpiciunculam; arriſit *Oecolampadius*, velut aſſeotiens. Sed ad *Hedionem* ſcribens, nego me quicquam inimicè ſuſpicari de *Capitone*. Quæ hic pugnantia, ſi quod prius non feci, poſtea cœpi ſuſpicari; aut ſi quod faciebam, civilitatis causâ, diſſimulavi? Quod autem crimen eſt, ſi tribuo illi vaſriciem? Eandem tribuo interim *Paulo* Apoſtolo. *Otho* nunc eſt reverens Dei, & utilis Reipublicæ Doctor, quum, ut ante dixi, quidam eccleſiaſtes, & haud ſcio an hic ipſe, qui putatur hujus libri opitex, ſuis ad me literis appellârit nebulonem vix ſuæ tolerabilem eccleſiæ. De *Hedione* nihil queſtus ſum, niſi quòd epiſtolam nec preſſit, nec diſſimulavit, ſed miſericorditer ſublevavit illius ſanctiſſimi negotii contra Senatûs edictum molitores; verùm ejus miſericordiæ illum poſt pœnituit. Poſteaquam enim illos bis ſublevâſſet, alioqui puniendos acriter, quod ipſe ſuis ad me literis faſſus eſt, cum ſentiret illos tertiò ad eundem rediiſſe ludum, negavit ſe velle pòſt illis opitulari, ſed mihi permiſit, facerem de illis quod vellem, quum ter ictus eſſem. Sed illi erant fratres evangelici. Succurrendum erat ſcilicet illis meo malo. Et iſti ſunt viri timentes Deum, & omnis honeſtatis amantes; iſti qui parent ſuo magiſtratui, iſti qui ſtudent prodeſſe omnibus, lædere neminem. Et hæc ſunt illa manifeſta & immania *Eraſmi* mendacia. Jam quod addit de damnatis diſciplinis, nónne *Lutherus* totam Philoſophiam *Ariſtotelicam* appellat diabolicam? nónne idem ſcripſit omnem diſciplinam tam practicam quàm ſpeculativam eſſe damnatam? omnes ſcientias ſpeculativas eſſe peccata & errores? Nónne *Melancthon* aliquando damnavit ſcholas publicas? Nunc hic dicit, Maneant ſcholæ quæ bonæ ſunt, vitia corrigantur. Quin idem dicit de rebus eccleſiaſticis, quas indiſcriminatim convellunt. Nónne paſſim & publicè clamabat *Pharellus*, omnes humanas diſciplinas eſſe inventa diaboli? Pòſt, ubi viderunt hoc fore incommodum ſectæ, verterunt orationem, cœperúntque conducere Profeſſores, quo fructu quóve animo, neſcio. De *Argentinenſi* eccleſiaſta, qui diſciplinas omnes pro concione damnârat, exceptâ linguâ *Hebraicâ*, & pauculâ portione linguæ *Græcæ*, ipſe fatetur fuiſſe rumorem per orbem ſparſum; quàm hic verè id excuſet, neſcio, apud me certè caret fide, qui fucos probat in viro evangelico. Patrocinaturus *Zuinglio*, ſermonem auſpicatur à luculento mendacio. Nuſquam, inquit, non facit ſeditioſum *Zuinglium*, nec adfert niſi duo loca tribus verbis

A perſtricta. Ea latebant in acervis Epiſtolarum. Nec tamen appello *Zuinglium* ſeditioſum, ſed improbo quòd rem evangelicam ſeditioſè gerat. An non hæc mea vox fuit, ad primum guſtum libellorum *Lutheri*, *Res exibit in ſeditionem*? Hujus rei teſtis eſto ſi velit *Capito*. An non ſeditioſè rem gerit, qui tantâ petulantiâ debacchatur in Cæſarem, Reges, ac Principes præpotentes? In Pontificem, Cardinales & Epiſcopos? Mihi ſemper
B diſplicuit, quòd initio *Zuinglius* tam odioſè ſcriberet Epiſcopo ſuo. Deinde, nónne imaginum ejectio per ſe res eſt ſeditioſa? Etiam cruenta, ſi Canonici, & Catholici voluiſſent tueri, quod tuendum putant. Nónne bellè probatum eſt, quod *Zuinglium* nuſquam non facio ſeditioſum? Sed quamobrem tantopere nunc horrent ſeditionis vocabulum, quum *Lutherus* ſcripſerit eam eſſe peculiarem evangelii naturam movere ſeditiones: celebretúrque *Zuinglii* dictum: *Evangelium vult*
C *ſanguinem*? Poſtremò, cum *Lutheri* in ſcriptis violentiam damnent etiam qui ſunt illi juratiſſimi, quum *Carolſtadius* agnoverit petulantiæ crimen, quum hic fateatur *Pharellum* in circumſpectiore zelo rem geſſiſſe, quid eſt quod mihi idem dicenti indignantur? An fides erat ruitura, ſi fuiſſent incolumes imagines? Rurſus, an non ſeditioſum vaſa ſacra conflare in monetam? Exigere Abbates ſuâ ditione? movere Magiſtratu qui veterem eccleſiæ diſciplinam deſerere noluerunt? Nec cuiquam
D obſcurum eſt, quicquid Senatus facit, evangeliſtarum inſtinctu facere. Prætereo quædam frivola, quæ arrodit. Addit à me notatos evangeliſtas *Baſilienſes*, quòd *Lutherum* in me inſtigârunt. Fieri poteſt ut hoc verum ſit, à me tamen nuſquam ſcriptum eſt, ſed nè cogitatum quidem. Ad *Michaelem Linconienſem* Epiſcopum in genere ſcribo, iſti novi evangeliſtæ, ſentiens de quodam apud *Auguſtam*, de quo mihi quidam vir probatiſſimæ fidei ſignificârat, quòd *Lutherum* qui librum in-
E ſtituerat quidem, ſed quorundam arbitror hortatu intermiſerat, acriter ut perficeret extimulârit. Unde verò novit iſte aſſeverator, neminem fuiſſe *Baſileæ* qui *Lutherum* inſtigârit? An ſi quidam dehortati ſunt, ideo nemo fuit qui hortaretur? Alibi vocat me ingratam hoſpitem, quòd quorundam ibi mores mihi non probentur. Si *Baſilienſis* Senatus velit omnibus bellum indicere, quibus diſplicent aliqui cives, habiturus eſt multum negotii. Nec ipſi Senatui placent omnes om-
F nium evangelicorum mores, vel hoc argumento, quòd in multos animadverterunt. Fateor me multis annis uſum ejus civitatis hoſpitio, ſed illi, ni fallor, viciſſim talem hoſpitem præſtiti, ut ſibi gratulari poſſit, ſi nunquam contingat hoſpes incommodior. Quod ſi fas eſt aliquid magnificè de me ipſo dicere, arbitror mihi civitatem *Baſilienſem* non minus debere, quàm ego debeam illi. Ærarium illius teruncio non minui, illic de meo aliquot florenorum millia conſumpſi. A *Frobenio*
G minimum accepi, nè ex legato quidem obolum, quòd mors illi fuerit ſubita. Atque ita illic vixi, ut nemini ſit quod de me queratur, niſi quòd ſectæ noluerim dare nomen. Poſtremò, *Oecolampadius* præfans in *Eſaiam*, me recenſet inter ornamenta illius Reipublicæ, ſi mea repudiant teſtimonia. Supereſt *Pharellus*, bone *Chriſte*, quàm pius, quàm innocens vir! In quem quid ſcripſerim non referunt. Si nunc eſt converſus ad meliorem

liorem frugem, gratulor homini. Qualis olim A
erat, mihi valde diſplicuit, ſeditioſus, acidæ lin-
guæ, & vaniſſimus. Sic rem geſſit in monte *Pelli-
cardi*, ut his inde profugerit. *Baſilienſis* Senatus,
quum cuperet civitatem eſſe tutam à ſeditione,
juſſit *Pharellum* ire exulatum. *Oecolampadius* cujus
menſà tum utebatur non ſemel objurgavit homi-
nem, quòd obtrectandi nullum faceret finem,
teſtatus ſe non poſſe ferre in convivio tam ama-
rulentas obtrectationes. Id mihi narravit, qui in B
eadem menſa accumbebat, vir integritatis rariſſi-
mæ. Appellàrit me *Balaam* hac de cauſa cum illo
expoſtulanti, nihil certi reſpondit, ſed ſic elapſus
eſt, ut diceret negotiatorem quendam *Dupletum*
hoc dixiſſe, is enim jam abierat; & fieri poteſt
ut dixerit, ſed à *Pharello* doctus. De colloquio
noſtro ſcripſit epiſtolam ad fratres *Conſtantiam*,
in qua ſæpe in decem verſibus non erat unum ver-
bum. Omitto jam leviora. Talem expertus, ſi
talem depinxi, nihil mirum. Nunc qualis ſit ne- C
ſcio. Quid *Cartuſianus* quidam in illum dixerit
& aſſeverârit, meâ nihil refert. In epiſtola ta-
men ficto nomine illum noto, hic modeſtus ma-
luit verum ponere, quo magis addat invidiam. Et
hic rurſus occurrit illud inſigne mendacium, me
concionatores omnes, omnes ipſorum eccleſias
infinitis mendaciis detурpare. Atque interim
quicunque pugnant pro eccleſia Catholica, appel-
lat confeſſos innocentiæ hoſtes, & ſibi videtur
nunquam mentiri. Quúmque toties iteret, incul- D
cet, infinita mendacia, ne unum quidem adhuc
probavit. Sacerdotem *Baſileæ* virgis cæſum, mox
urbe ejectum, non nomino. Quid refert quando
deſierat concionari? iſtius erat profeſſionis. Is
ut publicus ferebat rumor, & in carcere, & extra
portam, quum à carnifice dimitteretur, publicè
teſtatus eſt, ſe poſteaquam ſe illi ſectæ addixerat,
in omne flagitiorum genus promiſſe: quid de
tota ſecta dixerit, non referam. Nam audita narro,
ſed de propinquo. De ruſtico qui in veteri ſſpago E
ſubitò poſt ſumptum panem, quem vulgò appel-
lant hoſtiam, exanimatus eſt; nihil ſcripſi, niſi
quòd publicus, iſque conſtans rumor ferebat: Nec
ita multum iſtius narratio diſſonat à mea. Accepit
hoſtiam, eam fractam more ſacerdotum comedit,
mox bibit, & periit: Nec dubito quin hanc rem
denarret, ut cætera omnia. Leniter, inquit, in-
clinans in æditum expiravit: quin potiùs dixit,
obdormivit in Domino. Si nihil peccavit, cur
cadaver in prophano ſepultum eſt? Sed favet ho- F
mini quod irriſerit Euchariſtiam, & ille crimine
iniit gratiam. Reſtat adhuc unum mendacium,
ſed luculentum, nam homo civilis innumera præ-
termittit. Scripſi alicubi, *Ubicunque regnat Luthe-
raniſmus, ibi frigere literarum ſtudium.* Si hoc non
erat verum, cur *Lutherus* tam ſolicitè coactus eſt
homines ad literarum amorem revocare? Cur
idem coactus eſt facere *Melancthon*, qui non diſ-
ſimulabat eſſe verum quod dico? Quàm floreat
Academia *Wittenbergenſis*, neſcio. Siquid eſt illic G
bonæ literaturæ *Melancthoni* debetur. Quid fiat
in pagis, neſcio: Certè nuper cœperunt aliquot
civitates conducere profeſſores, ſed opus erit ut
& auditores conducantur. Tam ardet ſtudiorum
amor. Non excutio nunc, quo id conſilio fiat.
Conferat Academiam *Wittenbergenſem* cum *Lova-
nienſi* aut *Pariſienſi*, quanquam & hæ nonnihil de-
trimenti ſentiunt ex *Lutheraniſmo*. Typographi

narrant ſe ante hoc evangelium ciruis diſtrahere
ſolitos tria voluminum millia, quàm nunc diſtra-
hant ſexcenta, vel hoc arguit quàm floreant ſtudia
literarum. Quid autem iſti ferè docent niſi lin-
guas? Sed proferant nobis vel tres, qui in *Luthe-
raniſmo* feliciter in literis progreſſi ſunt. Hic pau-
citas literis ſe dedentium imputatur ſacerdotibus,
nam in hunc campum libenter expatiatur, quum
in *Anglia* tot ſtudioſorum Collegia ſint Epiſco-
porum impendiis magnificentiſſimè extructa, &
additi cenſus ampli, tot adoleſcentes alantur eo-
rundem & ſacerdotum munificentiâ. Nec in *An-
glia* tantùm, verùm & in *Brabantia* & in *Gallia*.
Quod alicubi ſcripſi (nihil enim non excutiunt)
quod quidam Evangelici ducant uxores dotatas,
quod nihil quærant niſi cenſum, & uxorem quoſ-
dam videri non ob aliud ducere, niſi quia vetitum
eſt: Priora duo per ſe nota ſunt, in quoſdam, nec
enim in omnes dictum eſt, fatentur hoc ipſi ſym-
myſtæ paulò ſaniores. Tertium demiror cur ne-
gent, quum hoc ipſi doceant, impias Pontificum
leges fortiter abrumpendas, & quædam ob hoc
ipſum facienda, quia Pontificum edictis interdicta
ſint. Si hoc libris editis docent *Lutherus* & *Zuin-
glius*, quid in me deſtomachantur? Ficulnum
verò patrocinium, ſi ideo putant ſibi licere con-
trahere matrimonium, quod multi ſacerdotes
contra leges divinas alant concubinas. Aſſumunt
quòd obiter laudans Apoſtolorum ſpontaneam
continentiam, dixerim, Apoſtolos, cum eis liceret
ducere uxores, abſtinuiſſe à conjugio; ſi qui duxe-
rant, vertiſſe in ſorores. *Chriſtus* in Evangelio
dixit, *Qui poteſt capere, capiat*; nec uſquam legi-
mus ab illo abrogatum Apoſtolis ducendi jus.
Nullus igitur, inquit, nos cogere poteſt ad cœliba-
tum. Verùm Apoſtoli non abjurârant matrimo-
nium. Quis coegit iſtos abdicare ſibi jus contra-
hendi matrimonii? Saltem hoc differunt ab A-
poſtolis. Efferunt honorabile conjugium, & tho-
rum immaculatum, ſed innui nonnullos Evange-
licos, nam in genere loquutus ſum, nihilo caſtiùs
colere conjugium, quàm Catholicos. Jubet me
proferre fabulas. Quid attinet, quum vulgo nar-
rentur? Negat eſſe notiſſima quum falſa ſint, &
tamen ipſe fatetur de duobus. Ego novi Mona-
chum, qui pro una duxerit tres. Novi ſacrificum,
virum alioqui probum, qui duxit uxorem, quam
poſt comperit alteri nupſiſſe. Similia permulta
de Monachorum & Monacharum conjugiis refe-
runtur, qui ductas repudiârint eodem jure quo
duxerant. Jam an inter Evangelicos minus indul-
geatur libidini, an non minus ſit adulteriorum:
Quid *Argentorati* fiat, neſcio, quid alibi comper-
tum ſit, mecum novit populus. Jam ut donemus
iſtis Evangelii præconibus eſſe fas uxores ducere,
quis non jure admiretur oviculas mactationi de-
ſtinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter
Chriſti gloriam, tot curis diſtrictos, tot afflictio-
nibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus
tum miſerum, tum grave, non poſſe vivere ſine
uxoribus, quas tam multi ob leviores cauſas aut
non ducunt, aut ductas nollent? At iſtis omnis
tragœdia exit in cataſtrophen comicam. Ubi con-
tigit uxor, occinitur, Valete, & plaudite. Quæ
malum eſt iſta tanta ſalacitas, quam tot mala non
poſſunt excutere, unde tanta carnis rebellio, in his
qui ſe jactant agi Spiritu *Chriſti*?

In Epiſtola ad *Aurbachium Stromerum* ſcripſi,
nobis

nobis ex hoc Evangelio novo gigni genus hominum, quod mihi minimè placeret. Hic homo Dialecticus putat grave crimen admiſſum, quòd non dixerim ex occaſione Evangelii gigni, quum ipſorum Evangelium ſine dubio ſit Evangelium *Chriſti*. An quod per occaſionem gignit, non gignit? An non *Lutherus* glorians ſcripſit hanc eſſe Evangelii naturam, ut conjunctiſſimos diſtrahat? Deum immortalem, quanta calumniandi ſcabies hunc tenet, qui è ſyllabis venatur quod arrodat! quod genus eſt & illud: In Epiſtola ſcripſeram Apoſtolos nè Gentium quidem idola fuiſſe demolitos. Hic miratur quid mihi acciderit, quum hæc ſcriberem, quaſi id temporis *Chriſtiani* habuerint idola. Verùm ſi complexim legas, nihil eſt ſcrupuli. Apoſtoli adeò non ſubmovebant quæ mala non erant, ut nè Gentium quidem idola ſuſtulerint. Atque hoc loco rurſus quod in genere dictum eſt, ſic interpretatur, quaſi dictum ſit in univerſos. Et hic ſcilicet erat exclamandi locus. O inconſultam iram & temerariam! ὦ φιλαυτίαν! quanto decentiùs quis ad iſta reclamet, *Io Bacche!* Taxavi quoſdam qui ſe jactant *Lutheranos*, quum id quod præcipuè commendat negligant, fidem. Id rurſus ſic interpretatur, quaſi in omnes Evangelicos dictum ſit. Si nulli ſunt tales in iſtorum grege, tum vociferetur in me: ſi ſunt admixti plurimi, quid eſt quòd ſeditiosè quiritatur, *nos, nos, nos*? Et interim non vult nos ſcire qui ſunt iſti *nos*. Sed en tibi aliud crimen: *Lutherum* comparavi *Atæ*, *Melanchthonem Litæ*. Hoc cò detorquet, quaſi ob id dixerim *Aten*, quod fidem tantopere prædicâtit. Unde hoc ſomnium illi venit in mentem? Imò locus ipſe declarat me loqui de violentia ſcriptionis, quæ turbavit orbem, ac plurimorum animos offendit. Jamdudum me piget hujuſmodi nugalibus reſpondere. Rurſum quod dixi me veteri nè ſub umbra Evangelii exoriſcentur qui nihil omnino crederent, ſic interpretatur, quaſi in eos omnes dictum ſit. Imò jam nunc aliquot tales exoriuntur magno piorum hominum dolore. Et qui tales ſunt, ſub nulla umbra tutiùs latere poſſunt, quàm ſub iſtorum Evangelio. Deinde multi parum firmâ fide, quum vident convelli priſca eccleſiæ decreta, & ipſos inter ſe variare dogmatibus, incipiunt dubitare de tota fide Catholica. Quid hic habet, quod clamet, *nos, nos, nos*? Exagitat, quod dixerim, *ad bonos verte oculos*. Quum quid his verbis ſenſerim non intelligat. Verba mea ſic habent: *Dices nihil tam felix unquam fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos.* Hic enim ſermo affingitur Evangelico monenti, ut, præteritis iis qui improbè vivunt ſub Evangelii obtentu, oculos vertamus ad eos qui piè vivunt. Ille ſic interpretatur, quaſi ſenſerim etiam optimum quenque apud ipſos his vitiis obnoxios eſſe, quæ commemoro: & in margine annotavit, *Præcipua Chriſti contumelia*. Quid non blateraret in me ſi quid ſimile accidiſſet? Non pudebit iſtum Apoſtolicum virum unquam tam ſtolidi facti? quum ego *Latinè* ac dilucidè ſim loquutus. Adſimili errore impingunt mihi, quòd mentitus ſim iſtos docere ſanctorum miracula eſſe dæmonum præſtigias, méque redarguunt per Apoſtolos alióſque ſanctos, qui miraculis inclaruerunt, quum ego loquar de miraculis, quæ fiunt ex invocatione divorum. An non hæc docuerunt *Zuinglius* & *Oecolampadius*, qui & apparitiones

A animarum tribuunt Dæmonum ludibriis? Quid
hoc calumniatore impudentius? Rurſus quod dixi,
forſitan meæ fuiſſe infelicitatis, quòd hactenus
neminem mihi nôſſe contigit, qui non ſit factus
ſeipſo deterior, huc detorquet, quaſi in univerſos
dictum. Objicit mihi *Oecolampadium*, *Capitonem*,
Zuinglium, & pleroſque alios, rogans in quo degeneràrint.
Cum *Pellicano* poſteaquam ſe prorſus
addixit Evangelio, nihil habui commercii, is certè
B Epiſtolis editis multò alium ſe declaravit quàm
expectâram, aut quàm olim ſe præbuit. Cum
Oecolampadio, cujus ingenium & doctrinam amavi,
fateor nihil jam annis aliquot fuit familiaritatis.
Cum *Zuinglio*, ſemel atque iterum egi convivium,
colloquutus aliquoties ante annos octo.
Quo tempore hominem liberè admonui, ut à
novis dogmatibus abſtineret. Eam admonitionem
tum aut boni conſuluit, aut probè diſſimulavit.
Cum *Hedione* ſemel duntaxat quod ſciam egi con-
C vivium, nec inter nos ullus erat ſermo peculiaris.
Capitonem, fateor, amavi familiariter, viſus eſt mihi
tum vir pius & humanus. Nulli horum remiſi
civilis amicitiæ teſſeram, familiaritatem abrupi,
nè vulgus exiſtimaret nos in dogmatibus conſentire.
Pellicanum ex quo *Tigurum* commigravit,
vidi nunquam, nè *Capitonem* quidem poſteaquam
ſe contulit *Argentoratum*. Itaque quales olim
fuerint utcunque nôſſe potui: quales nunc ſint
haud novi, niſi ſi quid ex libellis conjici poteſt, à
D quibus tamen jam triennium abſtinui, ſentiens me
tali lectione nihilo fieri meliorem. Si quid in eos
vulgo jactatur, non ſum tam levis ut ea mittam in
literas: & ſi quid nôſſem arcani criminis, haud
evulgarem, utcunque provocat hic ſeditionis artifex.
Certè *Vulturius* alio candore fidéque fuit
olim, quàm nunc ſe declaravit eſſe. In ſumma
quantum è ſcriptis aliiſque ſignis conjicere licuit,
nullus eſt omnium, in cujus fidem hujus animulæ
ſalutem velim committere. Porrò, quòd in hoc
E quoque ſeſe æquant Apoſtolis, quòd nihil omninò
gerant vi, ſcio multos non ſine riſu lecturos. Fortaſſe
nec hoc quòd ſuos Martyres conferunt cum
priſcis eccleſiæ Martyribus, qui ſanguine ſuo teſtimonium
reddidere *Chriſto*. Si illos rectè conferunt
cum *Stephano* & *Laurentio*, meritò Cæſar
conferendus eſt cum *Nerone*, *Diocleſiano*, & *Maxentio*.
Calumnioſum mendacium appellat, quod
dixi, ſecundùm iſtos *Chriſti* ſponſam tot annis cæcam
fuiſſe, ſtertente ſponſo. Negat ſponſum ſter-
F tere unquam, quaſi non dixerim hoc εἰρωνικῶς.
Atqui qui vocant abominationem & idololatriam
quod eccleſia tot annis religiosè coluit & docuit,
nónne illis cæca fuit ſtertente ſponſo? Qui
docent Baptiſmum nulli neceſſarium ad ſalutem,
qui docent in Euchariſtia nihil eſſe niſi panem &
vinum, aliáque permulta ſimilia, qui dicunt veteres
eccleſiæ doctores ſcripſiſſe meras ineptias, &
periculum eſſe nè omnes ſint apud inferos, nónne
faciunt cæcam eccleſiam? Erat & illud ingens
G mendacium, quod *Lutherum*, quem prius tantum
non pro Deo habebant, nunc illis ſcripſi delirare.
Nec agnoſcunt hyperbolen, non admodum inverecundam.
Cujus dogmata ut oracula ſuſcipiebant,
adeo ut pro illis irent in ignem, quem Pontificibus,
Synodis Generalibus, & omnibus eccleſiæ
Doctoribus præferebant, quem nuſquam labi
prædicabant, quantulum abeſt ut pro Deo habuerint?
Nunc, inquiunt, non delirat omninò nobis.

Nobis,

Nobis, *nobis*, qui ſitis, neſcio, in genere loquutus ſum. Eas voces, *delirat Lutherus*, *ſcribit humano ſpiritu*, quotidie audiebamus *Baſileæ*. Si ſemper velint reſpondere per *nobis*, omnia mentitus eſt *Eraſmus*. Nam mihi de ignotis quidvis ipſi poſſunt confingere. Illud quâ fronte multi lecturi ſint neſcio. Scribit, *Profer vel unum, cui teruncius à noſtris ademptus ſit, eò quòd diverſam religionem ſequatur*, quum conſtet alicubi multos pecuniâ mulctatos, quòd Euchariſtiam recepiſſent in vicinis pagis: de ſpoliatis templis, de accisis cenſibus multorum taceo. Exagitat & illud, quòd ſcripſi leviſſimum quemque iſtis ſectis accedere, nimirum de vulgo, ac mihi notis loquens. Sunt enim in his plerique tenues, decoctores, profugi, deſertores inſtituti ſui, novarumque rerum ac licentiæ cupidi, juvenes, mulierculæ incogitantes, operæ mercenariæ, parum cordati, errones, milites, quidam etiam criminibus infames, per hujuſmodi magna fabulæ pars initio geſta eſt alicubi; rurſus teſtor me de notis loqui. Quales ſint *Argentorati* non novi. *Quæ ſtulta ſunt*, inquit, *mundi*, *elegit Deus*, ſed inter iſtos ſunt aliis titulis clari, quos hic non referam. Ut oſtendat non eſſe leves omnes qui Evangelium amplectuntur, profert nobis Principem *Heſſorum*, quem *eximium Germaniæ decus* vocat, & Electorem *Saxoniæ* Ducem, quorum uterque mihi nè de facie quidem notus eſt, uterque longo regionum intervallo à nobis diſſitus, ut ad nos vix tenuis famæ perlabatur aura. Quid illi probent, improbéntve neſcio. Mihi non ſit veriſimile illos per omnia probare, quæ ab iſtis vel fiunt, vel ſcribuntur, præſertim de Euchariſtia. Itaque cùm illa ſcriberem, nihil minùs cogitabam quàm de Principibus, & tamen nihil prohibet eundem eſſe Principem & levem. Quàm contemnant opes Evangeliſtæ, quantúmve habeant in ſcriniis, neſcio: de quibuſdam parum ſecundus eſt rumor. Hic ſcilicet ex arte movet affectus à miſericordia, clamitans ipſos ſolos eſſe, quibus & paupertas & divitiæ probro dentur; quis non illachrymet? At quid mirum ſi inter multos egenos ſint aliquot opulenti? Paupertas, ſi neceſſitatis eſt, nulli probro vertenda eſt; ſed illi riſu digni, qui ſe venditant Evangelii nomine, quum nihil habeant Evangelicum præter egeſtatem. Eos quoque meritò quis taxet, qui ſub umbra nominis evangelici colligunt opes. An nulli ſint qui hoc egerint, tempus omnia retegens patefaciet. De Regno quod ſcripſi, plebem linguâ temperare, magiſtratum nihil gerere, niſi ex ipſorum ſententia, ſenatu movere qui à doctrina ipſorum diſſentiunt, conjicere in carcerem qui verbo ipſos tetigerit, fœderibus ſeſe communire, an non hoc eſt regnare? Damnavit hoc in illis egregius ille vir, *Jacobus Faber*, quum metu ceſſerat *Galliis*, & in *Germaniam* conceſſerat. Multa præteream oportet, tanta eſt hujus loquacitas, tam tragica verborum ſingulorum exaggeratio. Dixi quoſdam iſtorum importunis ſcriptis, ac ſeditioſâ prædicatione effeciſſe, ut res in diverſum ceſſerit, & pro captata libertate duplicata ſit ſervitus, iiſque tyrannis ſit addita, quos conabantur à tyrannide dejicere. Si nuſquam ſunt aut fuerunt, in quos iſta quadrent, mentitus eſt *E-*

A *raſmus*: ſin multi tales ſunt, nihil frontis habent iſti, qui nuſquam non exaggerant, quòd diris, immanibus, atrocibus, in ipſos confictis mendaciis Principes & orbem univerſum in eorum exitium concitaverim. Sed non audebunt, opinor, inficiari, *Lutherum* violentiâ ſcribendi, conviciis & ſannis multorum animos vel abalienâſſe, vel etiam adverſus doctrinam ipſius irritâſſe. Hoc ipſi fatentur in hoc ipſo libello. B Idem fatentur de *Pharello*. Quid? Videtur *Lutherus* omnia feciſſe, ut Pontificem, Regem *Angliæ*, Ducem *Georgium*, Cæſarem, quem & ipſum odioſè perſtringit, ad Evangelium pelliceret? Videtur *Zuinglius* nihil intentatum reliquiſſe, ut Epiſcopum *Conſtantienſem* attraheret? Omitto cæteros. Reprehenderunt, inquit, & Apoſtoli vitia *Judæorum* ac Gentium, ſed illorum objurgatio multo charitatis melle condita eſt, nec omnino quicquam ſimile *Chriſtus* interdum C ſtomachatur in *Phariſæos*, ſed is noverat omnium corda. *Paulus* appellat pſeudapoſtolos *canes & operarios malos*, abſtinens interim à nominibus. Hæc omnia videri poſſint blandimenta, ſi conferantur cum his quæ quidam Evangelici ſcripſerunt in Pontificem, Epiſcopos omnes, in ſacerdotes & Principes *Chriſtianos*. Nec ſtatim quemlibet decet, quod decuit *Paulum*. Indecorè clamant in alios, in quos poſſunt atrociora retorqueri. Quæ inquietnt? ut nihil aliud, hæ-D reſis & ſchiſma. Qui verbis odioſis proponit, quæ commodè propoſita fortaſſe probari poterant, num is omnia facit, quæ poterant omnes allicere? Doctor *Weſſelus* multa habet cum *Luthero* communia, ſed quanto *Chriſtianius* ac modeſtiùs ille proponit ſua dogmata, quàm iſtorum plerique faciunt? Non inficiatur hic *Bucephalus*, inter Monachos olim extitiſſe viros eximios: Quin fatetur & hodie tales eſſe aliquot? Cæterùm qui potuerunt eſſe pii, qui cæremoniis u-E tebantur, qui ſacrificabant, dicebant preces, jejunabant ex præſcripto, utebantur delectu ciborum, quæ omnia conſtanter affirmant adverſari Evangelio? Adeóne rapuit iſtum mihi maledicendi libido, ut eodem in opere loquatur pugnantia? Dejecerunt, ut inquit, in multorum conſcientiis regnum Pontificis, ſed idem antea in ſuis conſcientiis fecerant innumeri, nihil habentes penſi: Quanquam ego de conſcientiis non ſum loquutus, ſed de externa tyrannide; F ſic enim illi vocant eccleſiaſticam poteſtatem. Interim quod dixi de ſævitia quorundam Theologorum ac Monachorum, ſic interpretatur, quaſi in ſingulos & univerſos dixerim; videtur omne proloquium indefinitum habere pro univerſali. Probat hoc votum meum, ut quæ officiunt pietati, commodâ prudentíque curatione ſanentur; quæ pia ſunt, in his animo *Chriſtiano* conſentiamus; quæ ſunt ἀδιάφορα, ſinamus in his ſuo quenque ſenſu abundare; quæ ſunt ardua, G nec adhuc ad plenum diſcuſſa, ſic in aliud tempus prorogentur, ut interim maneat inter ſententiâ diſcordes benevolentiæ concordia, donec & illa Deus olim revelare dignetur. Denique ſi quid irrepſit malorum, fiat quod à probatis medicis fieri ſolet, vitia rerum tollantur, non res ipſæ. Hoc conſilium meum probat hâc ſanè lege, ut ipſi nobis pronuncient quæ pietati offi-

cint, quæ ſint media, quæ ardua: & inter ardua ponit dogma de Euchariſtia. Hoc demiror quâ fronte nobis concedent, qui fortiter affirmant eſſe ſceleratiſſimam idololatriam adorare panem pro *Chriſto*, cùm veſtes ſacras, & imagines, preces horarias, præſcripta jejunia nullo pacto ferant. Si dogma de Euchariſtia tam arduum eſt, ut nondum ingenium humanum potuerit aſſequi, cur aſſeverant quod non intelligunt? cur nos tot onerant conviciis, qui ſimpliciter quod ab Eccleſia traditum eſt amplectimur? His igitur conditionibus nobis offerunt pacem, ſi Pontifices, Epiſcopi, Principes & Plebeii ſimul reſipiſcamus, & quicquid ab illis factum eſt, aut futurum, fateamur eſſe merum Evangelion. Id ni fiat, dira minitantur. Petunt ut ſimus uno ſacro contenti, ſed abſque *Chriſto*, contra quàm tot ſeculis credidit Eccleſia. Cæterùm *Eraſmus* ſcripſit nullum reperiri locum in Scripturis divinis, unde certè conſtet Apoſtolos conſecrâſſe panem & vinum, in carnem & ſanguinem Domini. Quid tum poſtea? Num igitur non conſecrârunt? Sed nec ullus eſt locus unde conſtet eos non conſecrâſſe. At finge Apoſtolos nunquam conſecrâſſe, quod dictu abſurdum eſt, quum audierint à Domino, *Hoc quotieſcunque feceritis, in memoriam mei facietis.* Et *Paulus*: *Hoc accepi à Domino quod & tradidi vobis.* Nec dubitandum ſit, quin & ipſi fecerint, & aliis faciendum tradiderint. Num ideo vanum eſt quod *Chriſtus* inſtituit, Eccleſia tenuit? Sed iſtis perſuaderi non poteſt hunc eſſe germanum ſenſum Scripturæ. Unde igitur conſtat illis non eſſe ibi corpus Domini? Negant Patres hoc ſenſiſſe, quod nos interpretamur. Ad id quid reſpondeam, niſi manifeſtum eſſe mendacium, quum tot ſint loca in priſcorum libris, quibus evidentiſſimè declarant quid ſentiant. Sed *Eraſmus* dixit ſe poſſe in *Oecolampadii* ſententiam pedibus ire, niſi impediretur tanto orbis conſenſu. Dixi, fateor; ſed hoc quid eſt aliud, quàm profiteri me cum Eccleſia ſentire catholica, quam voco Scripturarum interpretem, & quod iſti docent hæreticum videri? Quidam hoc adjecerant, mihi videri meliorem *Oecolampadii* ſententiam, ni obſtaret Eccleſiæ conſenſus. Hoc falſò falſum eſt: dixi in privato duntaxat colloquio, eam eſſe ſimpliciorem & expeditiorem, hoc eſt paucioribus quæſtionum difficultatibus involutam; ſi meliorem judicarem, eam profiterer. Plurimorum, inquit, conſenſus interdum maximus eſt error. Sed multò frequentiùs paucorum conſenſus maximus eſt error. Si iſte non credit Eccleſiæ, facit quod ſolent hæretici: Si novam quærit Eccleſiam, facit quod ſolent ſchiſmatici. Fatetur *Chriſtum* haberi, & edi à fidelibus, nec quicquam vult addi, quum ipſi addant non *ſubſtantialiter*, ſed *ſpiritualiter*. Si illi clament, in Euchariſtia eſſe corpus Domini, ſed in ſigno tantùm, non in ſubſtantia; nóſque profiteamur corpus Domini, nihil addentes, quid aliud efficiet noſtrum ſilentium, quàm ut illis videamur aſſentiri? Nec pudet iſtum denuò *Chriſtianiſmum*, qui fuit hactenus in Eccleſia, conferre cum impia ſuperſtitione Ethnicorum, imaginem Crucifixi cum imagine *Veneris*, noſtros Divos cum Dæmonibus, ſomnia *Platonicorum* de prima cauſa & logo, cum firmatiſſima fide *Chriſtianorum*, de Patre, Filio, & Spiritu Sancto. Ait Gentes non coluiſſe idola pro diis. Nè loquar de vulgo, ipſe *Plato* docet ſtatuas ſcitè factas animari à dæmonibus. Si Gentes non coluerunt ſimulachra pro diis, mentitus eſt *Paulus*, qui ſcribit Gentes coluiſſe creaturam pro Creatore. Inſigniter delirat *Eſaias Cap.* 44. ſi quid hujuſmodi fuiſſet à me ſcriptum, quàm atrociter impingeret blaſphemiæ crimen? Hæc eò toties inculcat, ut perſuadeat, hoc quod agunt, non eſſe minoris facilitatis, quàm quod egerunt *Apoſtoli*: ac Gentes, *Judæóſque* non minùs probabiliter potuiſſe tueri ſuam Religionem, rejecto Evangelio, quàm nos tuemur Eccleſiæ catholicæ ritus ac dogmata. Hoc non minùs impium quàm abſurdum ut illis donemus, fateamúrque paria, quæ nihil habent ſimile, quum ipſi fateantur initio opus fuiſſe miraculis, meritò requiremus & ab iſtis miracula. Si nobis tot Eccleſias objiciant pro miraculis, reſponderi poterit olim *Arianos* plures habuiſſe Eccleſias, quàm Orthodoxos, & *Mahometicam* ſectam latiùs patere quàm *Chriſtianam* Religionem, quanquam iſti ſi cum Orthodoxis conferantur, quota portio eſt orbis *Chriſtiani*? Si Martyres ſuos nobis objiciunt, conſtantiores ſunt in ſua perſuaſione *Judæi*. Porrò nihil eſt facilius quàm apud homines fingere ſpiritus teſtimonium. Ut ex illis multi ſunt vitâ innocentes, certè nullius adhuc videmus tam inſignem ſanctimoniam, ut miraculorum loco poſſint eſſe mores Apoſtolici. Mihi indignatur, quòd attigerim, ut ait, Eccleſias, innocuas, & nihil niſi *Chriſtum* quærentes, quum ipſi non vereantur totius orbis Eccleſias, Eccleſiæ primates, univerſúmque gregem *Chriſti*, idololatriæ & blaſphemiæ ſcriptis omnibus inſimulare. Sed jamdudum me tædet hujus ſcriptoria glorioſæ loquacitatis: nihil novant, ut ait, niſi quod officiebat pietati, nullam dare volunt ſeditioni cauſam, ſed omnia fieri omnibus, quatenus licet incolumi ipſorum doctrinâ, quam certo certius ſciunt *Chriſto* probari. Parati ſunt propter Evangelium omnia perdere, modò nè *Chriſtus* ipſis auferatur. Student prodeſſe omnibus, lædere neminem. Aguntur Spiritu Dei, unde non poſſunt recedere. Quid multis? Illos poſt Evangelicum agonem manet æternæ vitæ præmium; nos, ni reſipiſcamus, exitium atrocius ſupplicio *Sodomorum*; nos inquam, qui occidimus innocuos verbi Miniſtros, qui totis viribus repugnamus Evangelicæ veritati, qui Spiritui Sancto pertinaciter reſiſtimus, qui colimus idola, qui blaſphemi ſumus in *Chriſtum*, qui perperam interpretamur Canonicam Scripturam, qui prorſus ignorantes *Chriſtum*, Satanam colimus: tales enim facit omnes, qui à dogmatibus ipſorum diſſentiunt; in me ſic debacchatur nihil aliud crepans, quàm luculenta *Eraſmi* mendacia, contumelias & injurias in *Chriſtum*, quòd in quorundam Evangelicorum mores auſus ſim hiſcere. Et non vident iſta tam atrocia crimina, in Cæſarem, in tot orbis *Chriſtiani* Principes, in tot civitates *Chriſtum* religioſè profitentes, in tot Eccleſias, in tam latè patentem *Chriſti* gregem recidere? Atqui ſeverior aliquis diceret, in conciliabulis hæreticorum nec eſſe *Chriſtum*, nec *Chriſti*

Spiritum, nec ſacras literas, nec pietatem, nec veniæ ſpem. Sunt qui hæc de iſtis & ſentiant & ſcribant, qui Principes extimulent ad tale genus hominum funditùs è medio tollendum, quin in eos iſta evomunt quibus in me debacchantur? qui hactenus calamum cohibui, quamlibet à ſummatibus viris etiam convitiis efflagitatus; qui diligentiùs quàm iſtos ſcire expediat hoc ago, ut citra ſanguinis effuſionem componatur diſſidium, adeo ut cenſuerim ſatiùs eſſe ſectas hoc quo nunc ſunt loco ſinere, donec vel tempus vel Deus ipſe remedium aliquod adferat, quàm totam *Germaniam* miſceri cædibus. In *Eckium*, in Epiſcopum *Roffenſem*, in *Iodocum Clithovium*, in *Joannem Cochlæum* elingues ſunt; in *Eraſmum* bilem omnem effundunt, ut appareat privatum eſſe odium, & ebrioli cujuſdam inſtinctum. Sed hunc ſtomachum ſi conceperunt è ſcriptis meis, quibus teſtor mihi non probari ſectas, cur tam diu diſſimulârunt? Sed nondum commigrârat *Argentoratum* ille mirabilis concitandæ ſeditionis, & mox turbatis rebus, alióque profugiendi artifex: ille qui loca ex omnibus Epiſtolis meis ad calumniam idonea enotaret, móxque fingeret ſibi librum à fratribus clam ereptum. Qui adeò flagrabat impotenti odio, ut hunc librum è mendaciis & conviciis non aliter contextum, quàm cento contexitur ex pannis, non potuerit expectare, ſed furtim emiſit inſulſiſſima ſcholia, & interim mihi ſcribebat blandas Epiſtolas: Eram Dominus ac Præceptor, à quo libenter admoneretur, qui ſine imagine mei non poterat vivere, qui proximis ad me literis etiam conſolatus eſt me, hortans ut læto eſſem animo, contemnens rabulas loquaces & ſcribaces: denique jamdudum editâ epiſtolâ meâ, quòd me facturum ſcripſeram, in ſuis ad amanuenſem meum literis volebat mihi commendari, & interim hæc parabantur, tantâ arte mordacia, ut magis lædar laudatus, quàm conviciis affectus. Et hi ſe cum Apoſtolorum ſanctimonia conferunt, quum hoc *Vulturii* factum propiùs accedat ad exemplum *Judæ* proditoris, quàm *Chriſti*. Illa magnifica verba, cum talibus conjuncta moribus, quos in multis comperimus, quid aliud eſſe poſſunt quàm mera hypocriſis? Sed quid aliud expectemus ab his qui profitentur eſſe fas Evangelion, hoc eſt ſectam, ſaltem exterioris Eccleſiæ judicio damnatam, fucis ac technis propagare? Cur hic Artifex non appoſuit nomen ſuum? *Miniſtri verbi apud Argentoratenſes.* Omnéſne? Quâ fronte igitur tantum laudum congerunt in ſeipſos? Præclaram verò laudem hic, quiſquis fuit, conciliavit *Argentoratenſibus*, qui tales alant concionatores: tum Eccleſiaſtis, qui tam vano, tam calumnioſo, tam ſeditioſo libello vel adfuerint, vel faverint. Equidem optârim illi Reipublicæ feliciora, quàm ut non habeat ſapientiores Eccleſiaſtas, quàm hic eſt qui ſcripſit hunc librum. Exciderat unum mendacium: Aiunt me mitiorem eſſe in *Lutherum* quàm in ipſos, *Melancthonem* à me laudatum etiam. Laudavi *Melancthonem* ob ingenii candorem, & induſtriam in provehendis bonis literis, ſed ſemper exceptis dogmatibus. Is quum plurimum tribuat *Luthero*, tamen non eſt adeo offenſus, neque *Diatri-*

A *bâ*, neque duobus libris *Hyperaſpiſtis*, ut mihi renunciârit amicitiam, aut quicquam in me ſcripſerit amarulentiùs, quum iſti ob attactum, vel admonitum veriùs *Vulturium*, tam impotenter in me debacchentur. Quàm fuerim mutus in *Lutherum*, declarant duo libri quibus illi reſpondeo. Quòd ſi *nos* Pronomen, rurſus declarat *Argentinenſes*, in neminem Eccleſiaſtarum adhuc quicquam ſcripſi atrocius. In populum *Ar-*
B *gentoratenſem* ne verbum quidem unquam effutivi, ut qui illic neminem nôrim. In Eccleſiaſtas quid effudi conviciorum? Tantùm indico me nonnihil ſuſpicari de *Capitonis* vafritie. Cum *Hedione* leviter expoſtulo quòd Epiſtolam meam ad Senatum, nec reddiderit nec diſſimulârit. *Othoni* nunquam reſpondi. Typographus ille famulo meo negavit ſe eſſe Evangelicum. Et hæ ſunt graves illæ cauſæ, cur tam querulum hunc librum in me evulgarent. Nec dubito quin
C magiſtratui perſuaſerint me graviter læſiſſe famam ejus Reipub. quum nec in Eccleſiaſtas, nec in populum, nec in magiſtratum, uſquam ſtringam calami cuſpidem. Aiunt ſe in hoc incumbere, ut omnibus fiant omnia, parati ſumma cum manſuetudine & modeſtia, reddere cuilibet poſcenti vitæ doctrinæque ſuæ rationem. Poterat aliquis hoc credere verum, niſi hic liber tam maledicus, tantâ arte ad ſeditionem inſtructus reclamaret. Manifeſtæ vanitatis eſt & illud,
D quòd ait multos hoc ſummis eniti viribus, ut ipſos extinguant funditùs, cùm hactenus tantâ lenitate tolerentur à Cæſare, Principibus & Epiſcopis, quibus non erat difficile ſic iſtos tractare, quemadmodum tractati ſunt agricolæ tumultuantes; ſed quidam Principum lenitate abutuntur, ſemper ad deteriora prorumpentes; & hoc, ut videtur, agentes, ut ipſi Principibus ſint formidabiles, utcunque jactant ſe omni carnis præſidio deſtitutos, ſolo verbo *Chriſti* præſidio
E fretos, veritatem prædicare. Si *Vulturius* eſt, ut hic aſſeverat, in ovili *Chriſti*, gaudeo: certè in eadem Eccleſia non ſumus, nec eſt quod poſthac metuat *Eraſmum* hortatorem, poſui omnem de illo ſolicitudinem. Quin & illud illi per me licebit, quoties volet ſcholiis ac libellis meum nomen in frontiſpicio præferentibus ludere. Nec mihi tamen, nec ulli mortalium, cui naſus ſit ullus, perſuaſurus eſt, ſe hæc animo puro ſimplicíque facere. Si tam excelſo animo
F nunc fert paupertatem Evangelicam, bene habet, quanquam pridem non unis ad me literis de exilio egeſtatéque ſuâ queſtus eſt. Quòd ſi tantopere diſplicent illi Epiſcopi, conferat ſe licebit ad ſuum Principem *Carolum Gelriæ* Ducem, cui notus eſt, cuique ſcribit tam familiariter. Deventum eſt tandem ad Epilogum hujus ſanctiſſimi operis. Negant, ut ait, ſe adferre nova dogmata, ſed inſtaurare vetera: Quaſi vetera non ſint, quæ ad hunc uſque diem ab annis
G mille quadringentis docuit ac ſervavit Eccleſia, magno orbis conſenſu; aut quaſi ipſis conſtet, quid Apoſtoli tradiderint ſuis Eccleſiis. Si miniſtri verbi nihil addere debent ſcripturis, cur *Paulus* auſus eſt quædam ſtatuere in Eccleſiis, quæ Dominus non docuit? An non illud novum dogma, *Hic panis conſecratus eſt corpus Domini, Hoc vinum eſt ſanguis Domini?* Corpus ſub pane

eſt ſine ſanguine, ſanguis ſub vino eſt ſine corpore, neutri adeſt anima? An non novum eſt: *In Euchariſtia nihil eſt niſi panis & vinum?* An non novum: *Baptiſmum nulli neceſſarium eſſe?* Docent purum & putum Evangelion: quodnam? Ut per fidem ab uno Deo, per unum Servatorem & conciliatorem noſtrum *Jeſum Chriſtum*, omnis & juſtitia & ſalus petatur. Quid his verbis religioſius? At quantum in his latet veneni? Impium eſt invocare divos, aut colere, quum nihil poſſint apud Deum. Impium eſt orare Sacerdotes, ut in ſacro precentur Deum pro ipſis. Sola fides juſtificat; nec refert cujuſmodi ſint hominis opera. Nihil opus eſt operibus ſatisfactoriis: nam hoc eſt diffidere *Chriſto*, qui pro nobis dependit. In purgatorio nulla eſt ſatisfactio per cruciatum; inutilis eſt confeſſio: nam hoc eſt juſtitiam ab homine petere. Hæc omnia latent ſub illis religioſiſſimis verbis. Cæterùm quo conſilio toties in hoc ſermone prætermiſerit Spiritum ſanctum, non ſatis intelligo. Vereor nè ſub hoc quoque lapide dormiat Scorpius, quem nobis pòſt injecturi ſint. Nam & hoc profitentur, ſe initio quædam diſſimulâſſe, quæ ſuo tempore pro captu hominum proferant. Negant ſe aliò ſpectare, quàm ut proſint omnibus; hoc ſi ſuo nomine propriè ſcribunt Eccleſiaſtæ *Argentoratenſes*, ſileo: ſin omnium nomine quos Evangelii titulus complectitur, nimis impudens mendacium eſt. Atqui ego in genere ſum loquutus. Negant ſe receſſiſſe ab Eccleſia, quum ſint ejecti & proſcripti ab his quorum vita talis ſit, ut quidvis potiùs illos comprobet eſſe, quàm Eccleſiæ conſortes. Hoc Cæſari ac *Ferdinando* defendendum relinquo, qui ſe putant Eccleſiæ conſortes. Quanquam quum ipſi doceant, ſoli Deo cognitum eſſe quis ad Eccleſiam pertineat, præterquàm quòd quiſque ſibi conſcius eſt: quùmque doceant, nihil ad juſtitiam referre qualia ſint opera noſtra, unde judicant illos alienos eſſe ab Eccleſia? Ex affectu mentis? Hunc ſolus novit Deus. Ex factis? Ea qualia ſint, nihil refert, modò fides adſit. Aiunt ſe idem negotium agere quod agebant Apoſtoli. Id ſi verum eſt, nos quotquot ab illis diſſentimus, aut *Judæi* ſimus oportet, aut Ethnici Idololatræ. Literarum ſtudia quantum provehant, neſcio; certè gravant illa non mediocri invidia. Morigerantur omnibus Principibus, Epiſcopis, & Magiſtratibus, quatenus licet illæſâ pietate, ſed quicquid ab ipſis non traditur probatùrve, lædit pietatem. Abhorrent ab omni tumultu & ſeditione ſic, ut non alius magis; verùm ſi nemo repugnet illorum inſtituto. Non agnoſcunt eos qui ſub Evangelii titulo ſerviunt ventri ſuo. Quàm multos hic commemorare poſſum, quos multi ſuſpiciunt pro coryphæis, non modò agnoſcunt. Et quid prodigii, ſi ſunt in hoc numero qui nepotes, ganeones & aleatores amplectuntur, quum ſint qui eadem faciant? An nullis artibus inſtructi, nullâ malorum fiduciâ freti, ſolâ in *Chriſtum* fiduciâ nitantur, aliis judicandum relinquo. Nunc audi dinoſin, & illacrymà: *In tam mites*, inquit, *oviculas, in quas fremit armatus mundus, tam diris mendaciis & calumniis importunis debacchatus eſt* Eraſmus, *ac veluti claſſicum cecinerit toti orbi.*

A *Quis ita lenis*, inquit, *quis ingenii tam mitis & boni, qui non quamprimum ſumenda arma putet in eos, qui profeſſi ſalvificum Evangelium* Jeſu Chriſti, *vivant tamen ipſi flagitioſiſſimè, & confundant, invertant, perdántque ſeditioſè omnia, optimis peſſima ſufficiant, ſolvant poteſtatem Principum, plebem in optimos quoſque arment, ſubinde tumultus excitent, ad arma identidem nullis de cauſis procurrant, foveant quoque ſceleratiſſimos, ſint*
B *in bonos meri Phalarides, omnem religionem aboleant, ut certiſſimus expectetur Paganiſmus? Ecquis enumeret quot, quámque immania & importuna in nos crimina, ea ſimul falſiſſima, quáque diritate torſit?* Sic ille. Utrùm hæc eſt vox manſuetiſſimæ, & omnibus placere cupientis oviculæ, an lupi potiùs, ejulatu cæteros lupos ad lanienam provocantis? Dicas hunc, quiſquis eſt, Rhetoricen didiciſſe. Sed Rhetoribus quidam concedunt mentiri, modò in loco & arte; at
C idem Evangelico viro turpiſſimum eſt. *Eſſe qui ſub Evangelii titulo perditè vivant*, fatentur ipſi quoque: quòd *perdant ſeditioſè omnia*, quòd *optimis peſſima ſufficiant*, à multis in eos dicitur; à me nihil aliud ſcriptum eſt, quàm quòd quum vetera novent, nihil tamen adferant melius. Quòd *ſolvant poteſtatem Principum*, quanquam à me non ſcriptum eſt, tamen multis videbitur ab ipſis veriſſimè dictum, ac pulchrè quadrare in quoſdam, qui procaciſſimè proſcindunt quoſli-
D bet orbis monarchas, qui nec Pontificem, nec Epiſcopos ſuos agnoſcunt, qui nec Cæſarem interim habent pro Cæſare. Ego nihil aliud ſcripſi, quàm mihi videri quoſdam iſtorum demoliri Democratiam. Quòd *plebem armant in optimos quoſque*, non ex meis ſcriptis depromptum eſt, ſed ex ipſorum conſcientia. Quòd *nullis de cauſis procurrant ad arma*, bellè exaggerat, quum ego dixerim *frivolis de cauſis*: Quòd *foveant quoſdam impurè viventes*, perſpicuum eſt,
E nec ipſi inficiantur: Quòd *in bonos ſint meri Phalarides*, à me nuſquam eſt ſcriptum, ſed faciebat ad dinoſin Rhetoricam. *Eos omnem abolere Religionem* à plurimis dicitur, à me nuſquam eſt dictum. *Certiſſimum expectari Paganiſmum*, nuſquam in meis legitur; tantùm dixi *me vereri, nè ad hunc modum luxatis, & in dubium vocatis omnibus ſuccedat Paganiſmus.* Quantum hic in una dinoſi mendaciorum, quanta diritas, quantum ſeditionis excitandæ ſtudium? Ac toties recinit
F nobis illud, *Nos, nos*, quaſi quicquam horum ſcripſerimus in *Argentoratos*. Et ubi eſt iſta diritas in ſcriptis meis? Duriùs penè tracto meos, & illi ſilent, iſte vociferatur. Mirè verò gravantur gratiâ & authoritate meâ, quam iſti pro ludo habeant conſpuere *Eraſmum*. Ægrè habet hunc, quod hoc tempore prodierit Epiſtola mea, quo tractatur de perdendis ſectis: non prodiiſſet, ſi me intactum reliquiſſent. Si fuit intempeſtiva purgatio mea, illi imputetur, qui bis inſ-
G perſit lutum. Appellat non ſolùm literarum, verumetiam omnis ſectioris judicii hoſtes, qui meam Epiſtolam curârunt *Germanicè* vertendam. At magiſtratus qui id me diſſuadente curavit, putat ſe hiſce titulis indignum. Bellè verò me excuſant, quòd hæc tam dira, tam luculenta mendacia non ex me confinxerim, ſed à vaniſſimis & perditiſſimis delatoribus ſtultâ credulitate

dulitate receperim, quum non narrem niſi aut A
confeſſa, aut comperta, pleraque ab ejus ſectæ
ſymmiſtis delata. Jam proferant vel unum E-
vangelicum, qui per me ſit periclitatus, quum
ſint quibus caverim, quibus fortunulis meis ſim
opitulatus. Nec tamen ullum hic finem facit ite-
randi, *dirâ, ſævâ, cruentâ, incredibili credulitate
confiſta mendacia.* In hominem nihil dicam, ne-
que enim certò novi quis ſit, certè liber hic va-
niſſimus eſt, ſycophanticus & ſeditioſus, nec B
minùs ſtultus quàm indoctus. Audi mihi furio-
ſum artificem: inceſſit *Eraſmus* ea quæ in tot
jam regionibus & rebus publicis, non per iſtos
ſceleroſos Evangelii fucos, ſed per ſinceros ejus
ſectatores, pientiſſimos Principes, graviſſimos
ſenatores; conſentiente & id optante ex plebe
optimo-quoque ad ipſiſſimum Dei verbum im-
mutata ſunt. Taxantur nominatim *Tigurum*,
Baſilea, Argentoratum, horúmque Eccleſiaſtæ,
quos novæ Eccleſiæ Patriarchas, & novi Evan- C
gelii Epiſcopos vocat. *Et hos ſolos*, inquit, *qui
ſcilicet* Chriſti *gloria ex animo ſtudent, nos hîc
defendere volumus*, &c. Seditioſe Spiritus, ut
paucis reſpondeam: Si mihi perſuaſum eſſet vos
omnes ſequi ſynceritatem Evangelii, jam eſ-
ſem in caſtris veſtris. Id non eſſe, ſat arguit
veſtra inter vos diſſenſio. Et ſi perſuaſum habe-
rem, quicquid mutatum eſt, ad ipſiſſimum Dei
verbum novatum eſſe, non poſſem non proba-
re. At qui quum iſti nuſquam non inceſſant ea D
quæ tot ſeculis recepta ſunt, in quot pientiſſimos
Principes, in quot graves Senatores, in quot
regiones, in quot civitates, in quot hominum
millia contumelioſi ſunt? Objiciunt nobis E-
vangelion, *Chriſtum*, *Chriſti* Spiritum, Scri-
pturam; nihil horum Eccleſiæ catholicæ deeſſe
putamus. Sed ubi à me taxatur *Tigurum*? An
quia ſcripſi amico, quàm ſeditioſè *Zuinglius* rem
gerit *Tiguri*? Ubi taxo *Baſileam*? an nomināſ-
ſe taxâſſe eſt? Nullam Rempublicam uſquam E
laceſſo, ſed nullam minùs quàm *Argentinenſem*,
& tamen ingeruntur ad invidiam nomina civi-
tatum. Iſta ſcribunt qui ſic abhorrent à ſeditio-
ne, ut nemo magis. Eccleſiaſtas appello *novæ
Eccleſiæ Patriarchas, & novi Evangelii Epiſcopos*;
ſed aliquanto civiliùs opinor hi qui eoſdem vo-
cant *hæreſiarchas*. Nam *Epiſcopi* vocabulum ipſi
ſibi vendicant. An non *novum* adferunt *Evan-
gelion*, qui ſecus interpretantur quàm hactenus
interpretata eſt Eccleſia. Anima Scripturæ ſen- F
tentia eſt. Fruſtra conſentiunt in verbis, qui
ſenſu diſſident: Nec poteſt ſubſiſtere novum,
niſi ſubverſo vetere. Ubi tandem Eccleſiaſtas
reos perago læſæ majeſtatis? Ita, ut aiunt, ſcri-
pſi ad *Butzerum*: *Qui ſe venditant Evangelii
titulo, ſic ferme rem gerunt, ut vel ad nequitiam,
vel ad opes; vel ad anarchiam, & quicquid libet
audendi impunitam licentiam ſpectare videantur.*
Quis non perſpicit hoc in Eccleſiaſtas non eſſe
tortum, in quos citiùs cadat regni ſuſpicio quàm G
anarchiæ? In populum Evangelicum hæc dicta
ſunt, nec in totum tamen, quum addam *fer-
mè*. Poſtremò, in Pſeudevangelicos, quos &
ipſi deteſtantur. Id meus arguit ſermo, *qui ſe ven-
ditant Evangelii titulo*. Cur offendit ſynceros E-
vangelii præcones? nam tales videri volunt,
quod in falſo nomine Evangelicos dictum eſt?

A Quis igitur erat locus querimoniæ de atrocibus
& exitialibus calumniis *in nos*, & *in nos* inten-
tatis? Toties enim illud *nos*, *nos*, audire co-
gor, quum nondum liqueat, quod animantium
genus ſub illa lateat ſyllaba. Et ubi eſt illa te-
meraria ira, quæ mihi ſenſum humanitatis ex-
cuſſit. Sibi magis irati videntur qui Principes
in ſe irritant, nec id facere deſinunt. Qui ni-
hil non torquet ad calumniam, qui nihil non
B tentat quod faciat ad ſeditionem, qui toties ſi-
ne cauſa repetit *luculenta mendacia*, *atroces calu-
mnias*, *injurias in Chriſtum*, nunc dicit, *quum
fecerimus id tam ſimpliciter, tam candide*. Et nè
quid omittat homo ſimplex & candidus, profert
& illud in medium, quod ſcripſi ad *Oecolampa-
dium*: *Optimum erat hoc temporis ſtatu à vobis
nec laudari, nec vituperari: quòd ſi non queat ob-
tineri, ſuggillari malim, quàm prædicari, præſertim*
Noſter. *Jam*, inquit, *quum certò ſciamus, nos
C eſſe Chriſti, non poſſumus quenquam ſolidè lauda-
re, niſi eundem* noſtrum *quoque faciamus*. Cu-
jus ſint neſcio, quid de illis pronunciatum ſit
neſcio. Si hæc offertur conditio, non ambio
ab illis ſolidè laudari. Quod ſi prædicant eſſe
certum, apud me vehementer ambiguum eſt.
Tandem ipſe fatetur, quòd toto libro in me
exagitat: *Cogimur*, inquit, *ſæpe non tam demira-
ri, quàm deplorare; adeo parum Evangelici vigo-
ris relucere in vita, quum datum ſit noſſe tam mul-
D ta non infeliciter*. Atqui hoc ipſum eſt quod ego
queror, paucos reſpondere titulo Evangelii. Sic
celebrat ſuam civitatem, in qua ſcribit ac vivit.
Quò ſpectet magiſtratuum animus, novit Do-
minus. De his nunquam quicquam pronuncia-
vi. Perquam feſtivum illi videtur, quòd veni-
am precatur quòd mihi non tribuit magnificos
titulos, ſed tantum appellat *Eraſmum*, ſæpe ma-
juſculis, ſubinde & Theologum contumeliæ
causâ nominans. Sed cur omiſit illos ſplendidos
E titulos? *Non conveniebat*, inquit, *ut cui aſcri-
bamus tot luculenta mendacia, tot injurias in Chri-
ſtum, eidem tribuamus honorificos titulos*. Quan-
tum ocii fuit huic nugoni tam frivola garrienti?
Poſtremò, excuſat infantiam ſuam, meámque
prædicat eloquentiam inimitabilem. Quid ha-
bebat eloquentiæ extemporalis Epiſtola? Ve-
rùm quum hic nihil omiſſum ſit artificii, tamen
ita de ſe prædicat, *Sed viſum eſt Domino noſtra
ut reliqua, ita & in hac parte humilia eſſe, & cru-
F cem referre, & noſtrâ ſolâ veritate & afflatu ſpiri-
tus nitamur*. Id ſi verum credi volunt, alios li-
bellos emittant oportet. Excuſans volumen pro-
lixius; *Non ſatis*, inquit, *perpenderamus Eraſmi
Epiſtolam eſſe tam fœcundam criminum*. Imò non,
dum araneus ille ſuppeditârat venenum, ex Epi-
ſtolis meis undique collectum, cujus emblema-
ta quædam agnoſco: atque is, ni fallor, codi-
cem unde collegit, meâ emit pecuniâ. Si tanta,
quamlibet frivola, excuſandi tenet iſtum ſeduli-
G tas, quin illud excuſat, quòd profeſſus ſe re-
ſponſurum ad Epiſtolam *Vulturio* ſcriptam, bo-
nam voluminis partem occupavit exaggerandis
his quæ *Vulturius* ex *Epiſtolarum* voluminibus de-
cerpſit, quòd nomina quæ illic vel latebant, vel
diſſimulata fuerant, hic ſtudioſè explanat & in-
culcat, ut omnium calamos irritet in *Eraſmum*:
Quòd librum mihi reſpondentem, ſcripſit ad
Phryſios

Phryſios Orientales, & *inferioris Germaniæ fratri-*
bus: Quòd Epiſtolâ quâ ſe profitetur doctrinæ
vitæque ſuæ velle rationem reddere, tot ſtro-
phis, tot convitiis, tot mendaciis ſcatet? Eat
nunc, & enumeret harum rerum catalogum,
& comperiet in ipſum verè competere, quæ fal-
ſò mihi impingit *luculenta mendacia.* Rectè fe-
cerint, ſi quod pollicentur, præſtiterint; ſi per
bonam famam ac malam ſic tueantur innocenti-
am ſuam, ut pudefacti obmuteſcant, qui nunc
ipſis obtrectant. Veneram ad loquaciſſimi vo-
luminis umbelicum, ſimúlque putabam fucorum
eſſe finem, verùm ut à fuco cœperat, ita in fu-
cum deſinit. Titulus autorem fecit incertum,
finis nec typographum indicat, nec locum excu-
ſi voluminis, quæ res arguit & hanc editionem
eſſe furtivam adverſùs magiſtratus edicta, per
eos qui nunquam non parent juſſis magiſtratu-
um. Adjectum eſt, *Argentorati XXI. Calend.*
Maii, M. D. XXX. ut Lector parum atten-
tus, ibi putet excuſum, quum ſit ſcripti volu-
minis titulus. Quanquam & hic ſeſe prodit im-
poſtura: nullus enim eſt dies XXI. Calend.
Maii. Præclarum verò de libro ſuo præjudici-
um nobis prodiderunt, quem ipſi declarant ma-
giſtratui non fuiſſe placiturum. Id ni fuiſſet, uti-
que civitatis nomen aſcripſiſſent. Atque hinc
liquet quàm malâ conſcientiâ rem gerant, qui
magiſtratibus ſuis hîc diffidunt, quos habent
cauſæ faventes. Jactant hunc librum facere ad
promovendum Evangelium, atqui inter magi-
ſtratus ſunt aliquot tam cordati, qui perſpici-
unt talibus ſcriptis impediri quod explicatum eſ-
ſe cupiunt, & abalienari quos vellent allici. Ha-
ctenus ad Epiſtolæ Apologeticæ nænias. Quod
reliquum eſt, obteſtor vos, amici chariſſimi, nè
qua falſæ religionis ſpecies imponat ſimplicitati
veſtræ, nè quis vos effaſcinet, ut ab Eccleſiæ
conſortio recedatis, ſed ſtantes in timore Dei,
expectate divinum oraculum, per eos penes
quos Dominus Eccleſiæ gubernacula eſſe voluit.
Non fugit illos, multa repſiſſe in uſum Eccle-
ſiæ, quæ prorſus amputanda ſunt, multa quæ
corrigenda; & huc incumbunt ſeriò Monarchæ,
ut turbata tranquillentur, depravata corrigan-
tur, impia reſecentur. Sunt permulta, quæ
privato cujuſque ſtudio citra tumultum queant
corrigi: ſunt quibus peculiaribus plebiſcitis li-
ceat mederi. Velut feſtorum turbam Epiſcopi
aut Magiſtratus poſſunt minuere, per eoſdem
ſordidum hoc ſacrificulorum genus amoveri, ſa-
cerdotum indecorus quæſtus coerceri, vita re-
centior refrenari, tyrannis, ſi qua eſt, premi.
Si cui non placet Monachorum vulgus, eligat è
multis optimum quemque; Si totum diſplicet
genus, ſuos quiſque liberos & uxores ab illorum
conſortio contineat. Nemo cogitur ut illis do-
net, legétve quicquam. Si in ſua quique paro-
chia curent, ut ſint idonei verbi divini diſpenſa-
tores, excludentur ordines Mendicantium nul-
lo tumultu. Si Canonicorum collegia ſeſe ad
ſacrarum ſtudia literarum, vitæque puritatem
convertant, magnâ invidiâ gravabunt Mona-
chos impurè viventes. Quin & ipſi Monachi
ſibi mederi poſſunt, ſi quod dicuntur, eſſe ſtu-
deant. Jam quædam amore publicæ tranquilli-
tatis facilè remittent Præſules, velut obligati-

A onem jejuniorum, ac ciborum interdictum,
tametſi quid hæc gravent non video. Cui nihil
nocet piſcium eſus, utique non gravatur, imò
voluptatis nonnihil habet varietas: cui per æta-
tem, inopiam, valetudinem, aut aliam quam-
piam ob cauſam, incommodum eſt jejunium,
eum non obligat lex Pontificia. Cujus & animo
& corpori conducit jejunium, cur ſe queritur
gravatum? præſertim quando Eccleſia tranſlatâ
B in prandium cœnâ, multò tolerabilius reddidit
jejunium. Si quis infirmo eſt animo, aut ſibi
ignotus eſt, conſulat utrumque medicum: ſi-
quis ſibi notus, rectam habet conſcientiam, ſi-
bi poteſt utrunque præſtare medicum. Qui non
eget Pontificum indulgentiis, nemo cogitur aſ-
ſem dare: ſi quis opus habet, cur queritur? Si
quis votis irretitus eſt, quæ præſtare non poteſt,
niſi prætermiſſis his quæ propiùs faciunt ad ſa-
lutem, quærat ſolutionem nulli non paratam,
C minimóque parabilem. Qui non eſt irretitus,
abſtineat à votis. Tantum illud curæ ſit nè li-
bertas quæratur carni Confeſſionis onus, quâ ra-
tione ſibi quiſque poſſit reddere levius, in *Exo-*
mologeſi jam bis editâ monſtravimus. Et ſi quid
de hac novandum, expectetur Eccleſiæ vox.
Poſtremò, ſi quis eſt firmiore conſcientiâ, mo-
dò nè erronea, nec remordet animus, fruatur
ſuâ firmitate, nè turbet aliorum infirmitatem.
De repurgando toto Eccleſiæ ſtatu Principibus
D erit curæ, per quos res abſque tumultu geri po-
terit. Vos interim manete in unitate corporis,
non declinantes ad dextram; neque ad ſini-
ſtram, diligenter caventes à quibuſdam quorum
ſermo blandus, ſed peſtilens, ut cancer ſerpit.
Objicitur mala vita Sacerdotum, exaggeratur
Pontificia tyrannis, attollitur monachorum pha-
lariſmus, promittitur libertas ſpiritûs; hæc e-
ſca eſt, ſed ſub ea videte, nè lateat uncus cha-
lybs mortem allaturus. Quid autem ſtultius
E quàm ſic odiſſe ſacerdotes aut monachos impro-
bos, ut ipſe te reddas illis deteriorem, nec illos
tamen reddas meliores? Nullum enim eſt viti-
um hæreſi aut ſchiſmate deterius. Congerantur
in unum ſacerdotem, luxus, libido, ambitio,
avaritia; & ſi quid præterea criminum eſt, to-
tam hanc vitiorum lernam una ſuperat hæreſis.
Nunquam tam bene fuit actum cum rebus mor-
talium, ut non multum fuerit querelarum, tum
de ſacerdotum ac Principum, tum de populi
F moribus. Aliis temporibus alia vitia magis re-
gnârunt, nullo tempore non fuerunt. Ita indi-
gnemur ſacerdotibus, ut & illos, & nos homi-
nes eſſe meminerimus. Quæ ferri non poſſunt,
ea Principum autoritate reſecabuntur, multò
efficaciùs quàm per neſcio quos imperitos medi-
cos, qui malum dum ſiniſtrè medentur, nihil
aliud quàm exacerbant. Rectiùs hoc agat *Chri-*
ſtus per *Carolum* Imperatorem, ſummâ poten-
tiâ, ſummâ clementiâ, paríque religione præ-
G ditum. Hujus animo non defutura ſunt *Germa-*
norum Principum auxilia. Plurimæque res no-
bis bonam ſpem porrigunt eodem incubiturum
ſummi Pontificis animum; eam ſui propoſiti ſi-
gnificationem dedit, Non ſuccedet Eccleſiæ
correctio, niſi à ſummatibus oriatur. Id ſolus
Pontifex ac Cæſar præſtare valent; & hanc
mentem illis indidit *Chriſtus*, niſi nos fallunt
omnia.

omnia: Nos interim agentes ſuperioris vitæ A pœnitentiam, præparemus nos inſtanti regno Dei. Nè quid vos moveat quorundam præpropera ferocia, nec hic rerum tumultus ita perturbet ut deſpondeatis animum. Graviores procellas olim, & tulit & vicit Eccleſia. Sub *Arcadio* & *Theodoſio* Imperatoribus, quàm immedicabilibus diſſidiis tumultuabatur orbis, quum nihil uſquam purum eſſet ab *Arianis*, *Origeniſtis*, *Donatiſtis Circumcellionibus*, *Marcioniſtis*, B *Manichæis*, *Anthropomorphitis*, *Pelagianis*; quæ peſtes, non uti nunc, intra populares homines ſeſe continuerunt, ſed ipſos Eccleſiarum antiſtites implacabilibus odiis committebant, nec ipſis Imperatorum aulis intactis? Habebat Imperator intra eadem mœnia, imò intra palatii muros, *Paganos*, *Arianos*, *Manichæos* & *Orthodoxos*, & tamen autoritate prudentiáque ſuâ inter tam inconditos rerum motus publicam tranquillitatem

A tueri potuit, citra cruentas pugnas: tot monſtris paulatim repurgavit orbem, paganorum & hæreticorum templis, primùm ademptis privilegiis, mox quum excitarent ſeditiones, ſublatis è civitate templis, poſtremò funditùs deletis ſectis omnibus. Accedebant his malis *Hunnorum*, *Vuandalorum* & *Gottorum* incurſiones. Quantò proclivius erit *Carolo* Cæſari hiſce malis finem imponere, qui Reges omnes habet concordes, B Principes morigeros, ſi pauciſſimos excipias, omnes, Epiſcopos omnes conſentientes, tum orbis partem multò maximam; nec dubitandum eſt quin pro ſingulari vitæ pietate *Chriſtum* quoque faventem habeat. Interim, nè quis vos dimoveat à recto mentis ſtatu, tantùm orate Dominum, ut per famulos & vicarios ſuos nobis tranquillitatem reddere dignetur. Apud *Friburgum Briſgoiæ*, Calend. Auguſt, Anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo.

Deſ. Eraſmi Roterodami Epiſtolarum

FINIS.

I N D E X
Rerum, Verborum, Scripturarum.

ABbatum & Præpoſitorum officium. 1242. *a*.
Abraxas, deus Baſilidis. 1612.
Abuſus rei non tollit uſum ejus. 1072. 1124. *a*. 1962. *e*. 2102. *c*.
Abuſus in Eccleſia. Vide *Eccleſia*.
Abuti, non ſemper ſumitur in malam partem. 136. *g*.
Academia. In Germania tot ferè Academiæ, quot oppida. 755. *a*.
Angelopolitana ab Herneſto Duce Bavariæ fovetur. 181.
Cantabrigienſis. 112. 346. 369. V. *Cantabrigia*.
Colonienſis pertinaces habuit malarum literarum propugnatores. 343. 755. *a*. V. *Colonia*.
Complutenſis. 755. 772.
Erfordienſis. 336. 608.
Friburgenſis. 1339. *g*. 1536. *f*.
In Lypſienſi Crocus Anglus Græcas literas docet. 512. Poſt Petrus Moſellanus; tum Jacobus Ceratinus. 993, *&c.*
Eam fovet Georgius Saxoniæ Dux. 627. 995.
Lovanienſis. 180. 186. 343. 635. *d*. 636. 750. *a*. 751. *a*. Ejus celebritas & frequentia. 736. *b*. 756. 994. 1067. 1090. Hieronymus Buſlidius in ea collegium trilingue extruxit. 180. 186. 736. 755. 756. 1113. 1405. Quidam illud tollere ſtudent. 1261. 1405. 1542. *g*. Eraſmus rogat Erardum Cardinalem Leodienſem ut illud locupletaret. 1435. In Lovanienſi Acad. qui præcipuè eminebant. 756. *a*. Lovanienſis Academiæ vetera privilegia confirmare negat Clemens Pont. 1067. Ibi bonis literis obnixè obſiſtitur. 1090. *c*. V. *Lovanienſes*.
Oxonienſis. 346. 369. 755. V. *Oxonia*.
Pariſienſis. 570. V. *Pariſienſis Academia*.
Accenſi qui. 463. *b*.
De Adagiorum ſcriptoribus. 749.
An ſi Adam non peccaſſet, homines jugiter in Paradiſo habitaſſent. 1458. *d*.
Nominis A D A M etymologia à Cypriano & Auguſtino notata excutitur, & frigida eſſe cenſetur. 1449, *&c.*
Adſero, mavult Eraſmus quàm *aſſero*. 778.
Admirari poſſumus quod non reprehendimus. 137. *a*.
Admonitio jocoſa non rarò perutilis. 2005. *b*.
Admonitores varii. 140. *c*.
Adoleſcentes facilè trahuntur ad vitium. 317. *d*. 318. *d*. 476. *f*. 615. *c*. De eorum educatione. 1500, 1501. 1699, 1700. 1865. *f*. An, ut ait Ariſtoteles, non ſint idonei diſcendæ morali philoſophiæ. 1699. *c*. Non ſunt ad monachiſmum alliciendi. 1283, *&c.* V. *Monaſtica vita*.
Adoptio. Nos non adoptione, ſed naturâ unum eſſe cum Patre & Filio, aſſerit Hilarius. 1641. *a*.
Adriani Barlandi encomium. 756.
Adrianus, Judæus, Hebraicæ linguæ peritiſſimus. 205.
Adrianus Imp. 1529.
Adrianus VI. Pont. Eraſmum conſulit de Lutheranis tumultibus ſedandis. 785. 1159. Monet eum ut quod in Novo Teſtamento fecerat, idem faceret in Veteri. 914. 921. In Scholaſticis diſciplinis educatus, iis favebat. 1487. Set Ipſi commentarios in iv. librum Sentent. 1487. *e*. Ei Pontificatum gratulatur Eraſmus. 1199. 1648.
Adtrepare, Arnobio quid. 1652. *a*.
Adverſa quæ dicenda. 883. *g*. 884. *a*. Salubriora ſunt proſperis. 884. *b*. V. *Afflictio*, *Calamitas*, *Mala*.
Adverſus, pro *erga*, Seneca uſurpat in bonam partem. 1668. *g*.
Adulatio cicutæ ſimilis. 1727. *d*.
Adulatores fugiendi. 198, 199.
Adulatorem ab amico ut dignoſcamus, diligentiam adhibere oportet. 1765. *g*.
Ægidius. V. *Petrus*.
Ægidius Delphus penè totam ſcripturam carmine complexus eſt. 109.
Æmylius. V. *Paulus*.
Æones hæreticorum. 1612. *f*.
Æquitas quid. 843. *e*.
Æſtati pax comparatur. 619. *c*.
Affectus corporis quid. 1153. *e*.
Afflictionibus virtus redditur ſpectatior. 89. *a*. 501. *a*. 847. *e*. 849. *c*. 1058. *a*. 1386. *d*.
Nullum animal magis obnoxium afflictionibus quam homo. 1788. *b*.
Vulgus hominum non cogitat afflictiones immitti à Deo. 1898. *d*.
Quomodo Deus adſit ſuis cùm afflictionibus exercentur. 773. *b*. 858. *c*. 884.
Cur Deus afflictionibus ſuos afficiat. 1134. *b*. 1310. *g*. 189, *&c.*
Deus ſuorum afflictiones lenit & temperat. 2031. *e*.
Afflictum hominem non decent facetiæ. 486. *b*.
Afflictos quomodo ſe gerere oporteat. 847. 849. 853. *a*. 884. 1129. *e*. 1310. *g*. 1316, 1327. 1896, *&c.*
Quodnam ſit eorum præcipuum ſolatium. 883, 884. 1058. *d*. quodnam optimum remedium. 2062. *b*. 2093. *f*.
Dolet Eraſmus, quòd mundus tot plagis afflictus non reſipiſcat. 1898. *g*. 1928. *d*. 2062. *a*.
Afri temporibus Auguſtini fuerunt rudes Dialecticæ. 1577. *f*.
Africus ſtylus notatur. 1636. *g*.
Ager, unde dicatur. 1451. *d*.
Agricola. V. *Georgius*, & *Rodolphus*.
Agricolarum tumultus in Helvetiis. 955. *a*. 1022. 1340. *c*.
De Corn. Agrippa judicium Eraſmi. 1319.
Albertus Pius. V. *Pius Carpenſis*.
Alcyonius. V. *Petrus*.
Andreas Alciatus laudatur. 1047. *a*. 1086. 1263. 2386. Monet Eraſmum, ut rabulas negligat, nec eorum convitiis reſpondeat. 1410. 1546. Hectorem Hoxvirium ab Eraſmo commendatum humaniſſimè excipit. 1544.
Alea fugienda. 1570. *d*.
Aleander. V. *Hieronymus*.
Alexandri Magni impetus & ambitio damnatur. 201. Chœrili verſus quàm carò emerit. 1745.
Alexander, Eraſmi præceptor, laudatur. 1985. *g*.
Alexander, Archiepiſcopus S. Andreæ, diſcipulus Eraſmi. 832. 2068. Oculorum vitio laborabat. 834. Manum Eraſmi dextrè effingebat. 1514.
Alfonſi Fonſecæ Archiepiſcopi Toletani laus. 1582. *f*.
Algerus de Euchariſtia ſcripſit. 1658, *&c.*
Amantium iræ amoris redintegratio eſt. 1334.
A M B R O S I U S tumultus ſedat. 1585. *f*. Ex profano Præſide fit Epiſcopus. 1585, 1586. Theodoſium Imp. templo prohibet. 1586, 1587. (Quod factum cum facto Babylæ confertur. 1586.) Juſtinæ Auguſtæ ſimili conſtantiâ reſiſtit. 1588. Reliquos Latinos Doctores in quibuſdam antecelluit. 1584. *g*. Eum Auguſtino cur poſtponant Scholaſtici. 138. *a*. Ei ſimilis, è Græcis, Gregorius Nazianzenus. 1446. Nullius ſcripta minùs obnoxia invidiæ. 1588. *c*. Unus Hieronymus alicubi minùs candidè de libris ejus ſentire videtur. *ibid.* *f*. Pleraque hauſit ex Origenis commentariis. 1589. 1645. *g*. De ſtylo ejus & ſcriptis cenſura Eraſmi. 1589. Ejus opinio de interdicto ſanguinis *Actor*. XV. notatur. 1827. *e*.
Ambroſius Leo, Nolanus medicus, quæ ſcripſerit. 532. *c*. Græcas literas jam caneſcens didicit. 532.
Amerbachius. V. *Bonifacius*, & *Ioannes*.
Amicitia ἀπροσηγορίᾳ refrigeſcit. 1754. *f*. 1755. *c*.
Amicitia inter bonos ſolida & conſtans, inter malos inſtabilis. 464. *a*. 479. *a*. 512. *d*.
De hominum amicitiis queritur Eraſmus. 1371. *e*.
Amicorum poſſeſſio optima. 149. 183. 751. *b*. 1074. *e*. 1519. *c*. 1521. *d*.
Amico ſincero nullum ſidus felicius. 568. *e*.
Amicorum fidorum deſcriptio. 297. *b*. 302. *f*.
Amicus ſincerus & liber rarò, præcipuè regibus, contingit. 1765. *c*.
Amicorum officium. 1981. *e*.
Amici officium non fungitur qui ab amico verbum *Rogo* exſpectat. 520.
Amici abſentes literis conjunguntur. 1985. *a*.
Andreæ Ammonii altrix Britannia. 387. Multis offen-

ditur in Anglia.424. Ægrè fert fortunæ malignitatem. 426.*a*. Eraſmo equum donat.427.*d*. Poemata edit.433.*b*. Ejus carmen de Tornaci expugnatione ſummè laudat Eraſmus. 420. Sudore Britannico extinguitur. 386. V. *Mors*. Ejus laus. 413.*c*. 421. 1210.

Amor Platonicus non, ut ille Poetarum, cæcus fuit, ſed oculatiſſimus. 573.*c*.

Amor nonnunquam conciliatur malorum ſocietate. 1078.*g*.

Amoti τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται. 1516.1523.

Anabaptiſtæ. 852.*g*. 1543.*f*. ἀναρχίαν invehere ſtudent. 1259.*g*. 1261.*c*. Reges creant, civitates vi & dolis occupant.1537.*f*. V. *Germania*.

Anabaptiſtæ in Weſtphalia trucidati. 1537. 1543.*g*. 1556.*e*.

Anabaptiſta quidam Baſileæ Joannem Baptiſtam ſimulat, qui tandem Lucerniæ exuritur.1264,1265.

*Ἀναπόδοτα quibus potiſſimùm accidant.1647.*a*.

ANDREÆ Apoſtoli reliquiæ Conſtantinopolim tranſlatæ.1807.*f*.

Andreæ Critii Epiſcopi Plocenſis laus.1127. Scribit libellum De Miſſa. 1440. Fit Archiepiſcopus Gneſnenſis. 1532.

Andreas Zebeidovius peregrinas nationes inviſit. 1331. 1331.*g*.

Angelus Politianus, Leonis X. Pont. R. præceptor.88.*f*. Laudatur.274 581.

de Angelo Paradiſi cuſtode lepida fabula.307.

Angliam patriam vocat Eraſmus. 123.*e*. Ejus felicitatem prædicat.181.*e*.309.356. Ingreſſus Eraſmi in Angliam inauſpicatus. 311.*f*. Ædificia in Anglia ei videntur inſalubria. 1140. Latrocinia ibi compeſcuntur.356.*b*. De monachis quibuſdam ſumitur capitis ſupplicium.1543.*d*. In Anglia triumphans bonæ literæ.364,&c. 368,369. V. *Britannia*.

Dolet Eraſmus quòd non potuerit contumeliam, quam in Anglia acceperat, rependere. 497.*g*.

Anglos bellum adornare dolet Eraſmus.142. A Scotis infeſtantur. 1510.1520.

Anianus. V. *Chryſoſtomum vertunt*.

*Ἀνίεναι & ἀφιέναι quomodo differant.1063.

Anima. Optat Eraſmus ut Paulus conditionem animarum poſt mortem pleniùs aperuiſſet.1830.*e*.

Animantium diverſorum formas & ingenia ſpectare, Tho. Moro præcipua erat voluptas.536.*b*.

Animi bona appellationem Bonorum maximè merentur. 549.*e*. Quo pretio paranda.550.*c*.

Animi mala plura & graviora quàm corporis. 1788, &c. 1806.*c*.

Animus excelſus quis. 1144.*d*. 1146.*d*.1304.*c*.1799.*d*.

Anna Berſala Princeps Veriana Eraſmi & Batti patrona. 286.293.500. Quàm alacriter adverſa tulerit.501. Laudatur. 500. Eraſmus pecuniam ab ea impensè rogitat. 449.452.473.*g*. 501.*f*. Cur eum ſublevare debuerit. 478.*d*. 482.*b c*. 484.*a*.

Annas tres veterum literæ prodiderunt, quibus confertur Anna Veriana.500.

Annum Poloni auſpicantur à Paſchali die.818.*d*.

*Ἄνωθεν, Luc.1.3. ἀπ᾽ ἀρχῆς, retrorſus. 19.*g*.

Anſâ eâ quiſque prehendendus quâ commodè teneri queat. 171.*b*.

Anthropomorphitæ.1599.*d*.

Antichriſti præcurſores appellantur, Lutherus, Eraſmus & Faber. 669.

Antiomaritas ſtolidus quidam dixit pro *Antidicomarianis*. 1734.*e*.

Antiochiam Româ feliciorem cur dicat Eraſmus. 1807. *a*.

Antipodes priſcis inauditi.1691.*a*.

Antoninus. V. *Johannes*.

Antonii à Bergis, Abbatis D. Bertini, encomium. 503.

Antonii Fuggeri laus. 1358.

Antonius à Grimberga, Principis Bergenſis F. unà cum præceptore Adriano Barlando, in aulam Britannicam commigrat.612. &c.

Antonius Nebriſſenſis, Academiæ Complutenſis ornamentum. 755.

Antonii Sucqueti laus. 1161,1161.

Antuerpiæ templum exuritur. 1949.*c*. 1951.*g*.

Apelles, hæreticus. 1613.*d*.

*Ἀφεῖναι. quomodo reddendum. 1063.

Apocalypſis nullo modo recipit paraphraſien, vix interpretem. 1079.*f*.

Apolecti & *Selecti* qui antiquis. 59.*b*.

Apophthegmata, Principibus maximè accommoda. 1770.*a*. 1773.*g*.

Apophthegmata qui ſcripſerint. 1770.*d*.

Plutarchi Apophthegmata laudantur. 1770,&c.

Apophthegmatis optimum genus quod. 1773.*g*. V. *Proverbia*.

Apoſtolatûs vox improbata rectè loquentibus. 1891.*b*.

Vocabuli *Apoſtolus* ineptæ derivationes. 1579.*g*.

Ægrè fert Eckius, quòd Eraſmus ſcripſiſſet, Apoſtolos Græcitatem ſuam è vulgi colloquio didiciſſe. 133.*f*.

Apoſtoli cur impolitiùs loquuti ſint. 1343.*c*.

Librorum adminiculo eos uſos fuiſſe, non ſuit indignum. 135.*g*.

Sermonis ruditas & barbaries in Apoſtolicis literis unde. 136.*b*. 1650.*g*. 1887.*a*. V. *Solœciſmi*.

Quantâ civilitate & manſuetudine in concionibus uſi fuerint. 762.&c.

Initio diſſimulabant Divinitatem Chriſti.1125.*a*.

Cur dicantur *filii excuſſorum*. 1645.

Cur pauperes eos eſſe voluerit Chriſtus.553.556.*e*. cur ἰδιώτας. 1108.*b*.

Apoſtolorum dignitas, arma, & præſidia. 1818.*e*.

Quantùm Epiſcopi & Sacerdotes ab Apoſtolorum moribus degeneraſrint. 1826, &c.

Aquinas. V. *Thomas*.

*Ἀρχὰ. Οὐδ᾽ ἀρχὴν, quid. 778.*a*.

τὴν ἀρχὴν, abſque negatione, præterquam in Joanne non reperit Eraſmus.778.*b*.

Aretinus. V. *Chryſoſtomum vertunt*.

Argumenti tractandi methodus. 1672.*d*.

Arianorum hæreſis.768.1595. 1633. V. *Chryſoſtomus*, & *Hilarius*.

Eorum curioſa ſubtilitas Patres ad arduas diſputationes adegit. 1633.*g*. 1821.*f*.

Videtur Eraſmus eis aliquantulùm patrocinari.1640.*d*.

Ariſtoteles laudatur. 1675.*e*. 1676.*e*. Ejus ſtylus qualis. 1658.*e*. Nuſquam non requirit lectorem attentum. 1770.*a*. Ejus ſcripta per L. Syllam ab interitu vindicata. 1676.*g*. Quot libros ſcripſerit. 1677,&c. quot interciderint. 1678, 1679 Libri Ariſtoteli aſcripti, de quorum tamen autore ambigitur 1679, 1680. Plura ex ejus ſcriptis extant Latinè verſa quàm quæ Græca reperiuntur, 1679.*d*. Qui Ariſtotelem interpretati fuerint.717.

De Aldina Ariſtotelis editione.1680.*d*. De Bebeliana. *ibid.e*.

Armis conſilium melius. 1504.*c*.

ARNOBIUS quo tẽpore floruerit.1651.*e*. Ejus antiquitas unde colligatur.1652.*d*. Erat Lanctantii præceptor.1649.*c*. In ſomniis adactus fuit ut flagitaret baptiſmũ.1650.*c*. Ejus in Pſalmos Cõmentarios unde nactus fuerit Eraſmus.1648.*f*. Cur illius operis non meminerit Hieronymus.1652.*c*. Idẽ fuit cum eo qui ſcripſit Adverſùs Gentes. 1649.*g*. (Quod opus interciſiſſe putabat Eraſmus. 1652.*c*.) Quo modo tractandi uſus fuerit. 1651.*g*.&c. 1657.*a*. Et brevis eſt & dilucidus. 1648.*g*. 1651.*g*. Barbariſmi ejus nonnulli indicantur.1651.*g*. Ejus ſolœciſmi & impolities excuſantur.1649,&c. Nihil ſcripſit quod hæreſi eſt affine.1653.*e*. Quantum in eo emendando laborarit Eraſmus. 1654.*b*.

Artes quomodo repertæ. 1088.*g*.

Aſpera vaſtatur. 571.

Aſperum dupliciter dicitur. 1645.*d*.

ATHANASIUM vertit Joan. Reuchlinus. 997. Baſilius illi præfertur.1617.*g*. Ille præfertur Baſilio aliiſque Patribus.1871.*f*. Commentarii in Epiſtolas Pauli qui Athanaſio adſcribuntur, ſunt Theophylacti.1096.1870. De ejus ſcriptis.1870.

Atticiſmus & Atticiſare quid.116.*f*.

Avari, pecuniarum cuſtodes veriùs quàm domini. 517.*d*. Deus cujus lucri ſit avarus. 550.*f*.

Averroes, impius καὶ τρὶς κατάρατος. 532. Adverſùs eum libros XLVI. ſcripſit Ambroſius Leo. 531.

Auguſta, civitas Germaniæ.854.1305. V. *Curtenens Auguſtanus*.

Auguſtenſis Epiſcopus Lutheranus eſſe cenſetur. 1443.

Auguſtinenſes duo monachi Bruxellæ ſunt exuſti. 1076. 1278.1429.

Auguſtinus quidam Eraſmi amicus, 473. vafrè & perfidè

cum

cum illo agit. 488.498.*e*. V. *Eraſmus*.
Auguſtinus Eugubinus ſcribit in Eraſmum. 1950.*e*. Ejus lapſus nonnulli notantur. 1449, *&c.*
AUGUSTINUS, fons in Paradiſo à Mendicante dicitur. 769.*a*. Ei nimium tribuit Joannes Eckius, 137.*e*. & tribus Scholaſtica. 138.*a*.
Nomen illi quàm aptum contigit. 1571.*d*.
Concubinam habuit; quâ ereptâ aſcivit alteram. 1572.*d*.
Fit Manichæus. 1572. *d*.
Non fuit omnino rudis linguæ Græcæ. 1481. Platonicâ philoſophiâ impenſiùs delectabatur: Ariſtotelicæ parùm deguſtabat. 1577. Dialecticam quàm exactè calluerit. *ibid.* In extemporali dictione quantum valuerit. 1578.*e*. Pleraque per notarios ex ore loquentis excepta ſunt. 1578. *a*. 1649.*e*.
Ejus ingenium, 1574.*e*. Manſuetudo, 1574.*f*. Clementia, 1575.*e*. ſobrietas, 1572.*g*. 1573.*g*. induſtria & vigilantia, 1573.*b*. caſtitas, 1573.*e*. moderatio linguæ, 1573.*a*. charitas in pauperes. 1574.*e*. A maledicentia & obtrectatione quàm abhorruerit, 1573.*g*. & à litibus. 1574.*b*. Cæſaris iram interceſſione ſuâ mitigat. 1574.
Quamdiu fuerit Epiſcopus. 1574.*e*. Ejus mors. 1576.*f*.
Quos hereticos proſtraverit. 1575. Quâ manſuetudine erga eos uſus fuerit. 581.651.861.1152.1574, 1575.
Lapſo, poſt ſatisfactionem, aperit Eccleſiæ januam; relapſo non aperit. 767.
Liberum arbitrium probat ex eo quòd dicitur, *Nolite judicare, Nolite jurare, &c.* 1481. Minus tribuit libero arbitrio quàm Pontificâ. 1640.
Obſtinatiùs infenſus fuit mendacio. 1780.*a*.
Quoſdam ejus errores notat Eraſmus. 1355.*a*.
Scriptor fuit obſcuræ ſubtilitatis & parùm amœnæ prolixitatis, 959. 1579. ἀντεγκλητικός, 1027. ὀρθοδοξότατος. 1246. Solus præſtat omnes Chriſtiani ſcriptoris dotes. 849.
Cenſura Eraſmi de ejus libris De ſermone Domini in monte. 904.*b*.
Ejus Retractatio non eſt palinodia, ſed recenſio ſuorum operum. 1329.*g*. 1354. Non omnia retractavit quæ ſunt retractatione digna. 919.*b*. 1885.*g*.
Chryſoſtomus ei ſimilis fuit. 1446. Confertur cum Hieronymo. 134. 138, 139. Ei præfertur Origenes. 139.*g*. Eloquentiâ cum longè ſuperat Cyprianus. 1616.*f*. 1617.*a*.
Quodnam ex ejus ſcriptis ſit abſolutiſſimum. 1633.*e*.
De ſcriptis quæ falſò ei tribuuntur. 1580.*e*. 1583.*e*. Quorum ejus ſcripta depravarant ſacrilegæ manus. 1579. 1583.*a*.
Auguſtinum primus excuſit Joan. Amerbachius. 1578.
Ad Auguſtinum emendandum Joan. Frobenius Eraſmum inſtigarit. 1581. Ei propemodum gratiâ Eraſmus operam ſuam impendit. 1047.*f*. Eum Ætnam ſuam & Athonem vocat. 1027.*e*. 1030.*e*. Quàm ſcatebant mendis priores editiones. 1177.*g*. 1578.*g*. 1583. *d*. Quid in eo opere præſtiterit Eraſmus. 1177.*f*. 1180.*a*. 1579. Quem ordinem ſequutus fuerit in digerendis Auguſtini voluminibus. 1581.*g*. 1582. *b*. Quem ſequutus fuerit ipſe Auguſtinus. 1582.*e*.
Pro Auguſtini editione optat Eraſmus ut impetretur privilegium Regis Galliæ. 1047. Ab eo opere pendebant facultates liberorum Frobenii. *ibid.*
Malè habet Dominicanos quod Eraſmus Auguſtini caſtigationem moliatur. 1582.*g*.
Objicitur Eraſmo, quòd Auguſtinum non legerit. 134.*e*. Cui objectioni reſpondetur. 138.*b*.
Aula. Vix ulla aula quæ prorſus abſit ab omni ſpecie tyrannidis. 535.*e*.
Aulicorum mores. 414.*g*. 486.*e*. 535.*e*. 1569. 1570. V. *Præcepta*.
Quibus rebus temporis tædium ſoleant fallere. 535.*f*.
Aulica vita quid. 131.*d*.
Auli Gellii locus excutitur. 832.
Autor Latinis quid. 1198. 1354.*f*. V. *Pater*.
Autores qui præcipuè legendi. 464.*d*. V. *Libri*.
Autores quidam antiqui inter ſe diſſonantes. 1773. *e*.
Autores quidam recenſentur qui ludicra tractarunt. 1777.
Autores quidam magni ab aliis magnis autoribus reprehenſi & contempti. 370.*a*. 384.
Inter autores veteres multa phraſeos diſcrimina. 1065. *e*.
Autores veteres emendare, quàm arduum negotium. 1631. *b*.
Autores ſolent in uno aliquo opere quid poſſint oſtendere. 1633. *d*.
In eos qui autores veteres præ novis faſtidiunt. 1647.*e*.
Qui quibuſdam autoribus contigerint patroni. 501. *f*.
Autores eâ quiſque anſâ prehendendi quâ commodè teneri queant. 271. *b*.

B

BAalis prophetas quomodo pingebant quidam Lutherani. 1061.
Babylæ mors. 1705.*g*. Ei minùs feliciter ceſſit quàm Ambroſio, Imperatorem templo prohibere. 1586. 1803.
de Badio judicium Brixii, 1166.*g*. Eraſmi. 1172.*g*. Eum cum Budæo confert Eraſmus. 1030. V. *Budæus*.
Baiſius. V. *Lazarus*.
Baptiſmum, neutro genere, apud Auguſtinum. 1652. *b*.
Baptiſmus non eò felicior, quò pluribus ceremoniis peragitur. 1207. *d*.
Baptiſmum infantulis non ſalutis, ſed honoris causâ dari, dicunt Lutherani. 2102. *e*.
Cypriani error de Baptiſmo excuſatur. 1618. *a*.
Suſceptores & ſuſceptrices olim in Baptiſmo adhibebantur. 1622. *b*.
Joannem Baptiſtam ſimulat Anabaptiſta quidam Baſilic. 1264.
Barbariem pellendi optima ratio. 146. *b*. 611. *b*.
Barbariem quidam affectant. 546. *e*. 717. *e*.
Barbaries quanta undique fuerit paulò ante Eraſmum. 716. *e*.
Barbaries in Apoſtolicis literis unde. 136. *b*.
Barbari quibuſdam etiam Cicero, Maro, *Livius* viſi. 611.
Barbirius. V. *Petrus*.
Barbarus. V. Hermolaus.
Barlandus. V. *Adrianus*.
Baſilea, Eraſmo gratiſſima. 1301. Dicit Baſileam non minùs ipſi debere quàm ipſe Baſileæ. 1128. *f*. Cur illinc emigrarit. 1302. 1935.*e*. Eccleſiaſtæ illic cur ei infenſi. 1302. *e*.
Reformatio Baſileæ. 846. *a*. 852.
Baſileenſe concilium. V. *Concilium*.
Baſilides hæreticus. 1612. *e*.
Baſiliſcus, hæreticus. 1613. *d*.
Baſiliſcus martyr. 1604.
BASILII Magni laus. 1626, *&c.* Græcos Oratores eloquentiâ ſuperat, 1627. *e*. & Græcos Patres. 1627. *e*. Cuinam ex Latinis ſimilis fuerit. 1446. Inter ejus ætatis ſcriptores Eraſmo unicè placet. 1320. 1446. 1873. *f*.
Cenſura Eraſmi de ejus expoſitione in Eſaiam; 1872. déq; libro de Spiritu Sancto. 1874.
De Baſilii interpretibus. 1628. *g*. 1629.
Magnus illi tumultus à philoſophis ſuſcitatus eſt, quoniam *Cum Spiritu* pro *In Spiritu* dixerat. 1875. *d*.
Ejus humanitas. 1628. *d*.
Battus. V. *Jacobus*.
Beatus Rhenanus. V. *Rhenanus*.
Beatitudinis præcipuam portionem nulli ſecundùm Deum magis debemus quàm nobiſipſis. 549. *e*.
Beatitudinis circulus quibus rebus abſolvatur. *ibid.* V. *Felicitas*.
Beatorum nomen quibus competat. 1751. *f*. An illis quos vulgus beatos appellat. 1751. *g*.
Fortunatos potiùs quàm beatos reddunt naturæ dotes. 549. *f*.
Nihil eſt ab omni parte beatum. 1178. *g*.
Bebelius. V. *Joannes*.
Bedda. V. *Natalis*.
Belli mala. 12. *e*. 62. *d*. 143. 629. *e*. 959. *d*. 1586. *g*. 1692. *e*. 1799. *a*.
A bello gerendo dehortatur Eraſmus, 91. *d*. 142. *g*. 370. *e*. 389. *b*. 401. *e*. 861. *g*. 1135, 1136. 1143, *&c.* 1798, *&c.* & Coletus. 708, 709.
Solius belli nulla ſatietas. 895. *g*.
Principum fœdera cum Pont. Romano, bellorum cauſa. 964. *b*. 1146. *e*.

Julio Pont. R. mortem imprecatur Eraſmus, utpote belli ciendi cauſæ. 412. *b*.
Magna pars bellorum oritur ex inanibus vocabulis & titulis. 1804. *a*.
Bella inter Chriſtianos plùs quàm civilia ſunt. 1144. *a*.
Bellum quando licitum. 1145. *a*. *g*. 1799. *g*.
Bellum ſi qua jura admittant, craſſa ſunt, & Chriſtum degenerantem ſapiunt. 1144. *e*.
Caſtrenſis vitæ forma. 418. *a*.
Bellum geminum. 91. *e*.
Opinionum calamitas bello gravior eſt. 1273. *b*.
Bembus. V. *Petrus*.
Benedicere, quid. 2085. *g*.
Benefacere malis multo periculoſius eſt quàm bonis malè. 465. *d*.
Benefacere aliis, fortunatorum hominum officium. 550. *f*.
Beneficium ingratis conferre præſtat quàm non intelligentibus. 378. *a*. 436. *e*.
Beneficium fœneratur quis. 1010. *b*.
Bene patientes erunt ut annuncient, locus difficilis intellectu iis qui Græcæ linguæ ſunt ignari. 475.
Berengarius. 1658.
BERNARDUS. Quodnam ex ejus operibus ſit maximè abſolutum 1633. *e*.
Beroaldus. V. *Philippus*.
Berquinus. V. *Ludovicus*.
Bilibaldi Pirkheymeri felicitas, virtutes, ſcripta, mors 1445, 1446. V. *Perkheymerus*.
Boethius quare dixerit Camœnas *Laceras*. 162. *f*. An Thomas ille qui in *Conſolationem* ejus commentatur, ſit Aquinas. *ibid*.
Bohemis communio ſub utraque ſpecie à Concilio Baſileenſi conceſſa. 673.
Tres ſectæ inter Bohemos. *ibid*.
Bombardicus pulvis fulmine attractus turrim Baſileæ diſjicit. 1275, 1276.
Bombardici pulveris vis. 1276. *d*. Ejus inventionem ſcelerato & ingenioſo cacodæmoni tribuit Eraſmus. *ibid*. *f*. Ejus uſum in feſtis non probat. *ibid*.
Bombaſius. V. *Paulus*.
Bonifacium Amerbachium monet Eraſmus, ut mortem filiæ patienter ferat. 1315, *&c*. Juris profeſſionem Baſileæ ſuſtinet. 1382. Laudatur. 1086.
de Bonorum tribus ordinibus. 549. *e*.
Bona externa an & quid ad beatitatem conducant. 550. 552. 555.
Corporis & Fortunæ dotes *Bona* appellantur, quia Virtuti ſubſerviunt; quemadmodum Regum caduceatores *Reges* dicimus, quòd Regibus ſerviant. 556. *b*.
Cicero miratur opes à priſcis Romanis *Bona* appellari. 543. 546.
de Bonis operibus. 1139. *a*. 1231. *d*. 1288. *a*. 2060. *g*.
An juſtificent. 2057. *b*.
Bonis in Eccleſia ſemper admixti mali. 2062. *f*.
Botzemus. V. *Joannes*.
Brentius. V. *Joannes*.
Breſith, Hebræis quid. 1644.
Britannia laudatur. 315. 356. 1298. V. *Anglia*.
In Britannia mos eſt ad idem poculum viciſſim invitare ſeſe. 534. *g*.
Litigandi mos qualis. 537. *e*. Olim ſacerdotes & theologi illic veſtiebantur purpurâ. 904. *c*. De Cancellarii Britanniæ dignitate & officio. 1503. *d*. Cur frequentibus peſtilentiis vexetur. 1140. Quo pacto ſalubrior reddi poſſit. *ibid*. Propenſiſſimo fuiſſe in Romanam ſedem animo, ait Eraſmus. 522. *a*. Lignorum pretium ibi auctum ob crebra hæreticorum holocauſta. 410. *g*.
Nautæ ſunt totius inſulæ dehoneſtamentum. 438. *d*.
Magna ibi ſcriptorum inopia. 401. *f*. 409. *f*.
In Britannia habuit quicquid habuit Eraſmus. 144. *g*. Plurimos ibi amicos habuit. 436. *a*. 511. 522. 725. *b*. Illic invenit omnia ejus merita inferiora. 434.
Britanni laborem fugiunt, otium amant. 377. *a*. Oculis ſubcæſiis capiuntur, ut Germani nigris. 534. *d*. Sudore peſtilenti laborant. 386. *b*. V. *Sudor Britannicus*.
Britannorum fides. 820.
Britannica aula. V. *Henricus VIII*.
Brixius. V. *Germanus*.
Bruta fulmina quæ. 1255. *b*.
Bruxellæ exuruntur duo monachi *Auguſtinenſes*. 1076. 1278. 1429.
Buceri quidam liber damnatur. 1939. De libro quem ſcripſit ad primogenitum Regis Galliæ. 2110. *d*. ſcribit adverſus Eraſmum. 2066. *b*. 2077. Eraſmus vocat eum *Bucephalum*. 2077. 2110. *d*.
Budæus. V. *Gulielmus*.
Bullarum gravis autoritas, gravior diplomatum Cæſaris 1918. *g*.
Burgundiacum vinum admodum laudat Eraſmus. 2000. 1221, 1222. 1561.
Buſlidianum collegium laudatur. 1261. V. *Academia*, & *Hieronymus Buſlidius*.

C

CAbaliſtica ars. 584. 642. 739.
Cælius Calcagninus ſcribit De libero arbitrio. 1013. 1707. In Lutherum acriter invehitur. V. *Lutherus*.
Cælius Rhodiginus laudatur. 1020. *a*.
Cæſarem totius orbis eſſe monarchiam, ineptè probat Pantalabus ex verbis Chriſti, *Date Cæſari*, &c. 840. De Cæſaris titulo. 1587. *b*. 1691. *b*.
Cæſaris res. 1336. *a*. 1356. V. *Carolus*.
de Caino fabula feſtiva. 307. Ejus prima culpa quæ fuerit. 306. *g*. Cur vetuerit Deus nè quis de eo ſumeret vindictam. 593.
Calamitas pro crimine nemini objicienda. 1296. *e*.
Calculus, tyrannus Mezentio & Phalaride crudelior; 785. 1213. podagrâ gravior, 796. *d*. & quovis alio cruciatu. 1208. *c*. Nihil habet contagii. 1211. *d*. Quo remedio adverſus eum uſus fuerit Eraſmus. 798. *c*.
Caliſtio, hæreticus. 1613. *e*.
Calumnia. Patres ad quaſdam calumnias reſcribebant, ad quaſdam tacebant. 1547. *b*.
Nil tam circumſpectè dicitur quod non ab aliquibus rapiatur in calumniam. 1240. 1547. *a*.
Calumniæ an liceat reſpondere. 1410, *&c*.
Calumniatores quo ſpiritu agantur. 898. *d*. Eorum aſtutia. 2012. *d*. Quomodo erga eos nos gerere oporteat. 213, *&c*. 219, &c. 957. *d*. 1018. *g*. 1546, 1547. Si negligantur, quieſcunt: ſi quis iis obnitatur, magis ferociunt. 957. *d*. 1019. *a*. Calumniatorum quæ pœna. 600. *a*. Calumniator cane pejor & angue. 938. *d*. 1250. *c*. V. *Obtrectatio*, & *Convitia*.
Camerarius. V. *Joachimus*.
Caminga. V. *Hayo*.
Campegius. V. *Laurentius*.
Campeſter. V. *Lambertus*.
Cancellarii apud Britannos dignitas & officium. 1503. *d*.
Canonici, medium genus inter Monachos & non Monachos. 1292. *d*.
Canoſſa, Leonis X. Legatus, cultu profano in Angliam venit. 1323. *g*.
Cantabrigiæ, in quodam collegio cautum eſt nè quis uteretur Eraſmi editione N. T. 108. *c*. Quibus ſtudiis ibi incubuerint paulò ante Eraſmum. 112. *e*. Joannes epiſcopus Roffenſis tria collegia ibi inſtituit. 1581. 1760. *d*. Ubi floret ſolidæ Theologiæ ſtudium. 751. *a*. 755.
Cantabrigia quomodo Eraſmo arriſerit. 408. *g*. 409. *f*. 410. *a*. 411. *e*. 412. *a*. 417. *c*. 434.
Cantellus monachus Florentium in ſodalitium ſuum pellicit. 1288.
Claudii Cantiunculæ encomium. 1867.
Cantus eccleſiaſticus fuit ante Ambroſium & Auguſtinum. 1813. *c*. V. *Muſica*.
Cantus promiſcuus in Eccleſiam à Lutheranis inductus. 2101. *f*.
Capito. V. *Fabritius*, & *Wolfgangus*.
Capnionis (ſive Reuchlini) Triumphus. 358. 359. V. *Ioannes Reuchlinus*.
Caraffa. V. *Joannes*.
Cardinalium numerum & faſtum non probat Eraſmus. 1441. *f*.
Chriſtoph. Carlevitrii laus. 837, 838. 879.
Carmelitæ & Dominicani non patiuntur ſuos ordines nominari ſine honoris præfatione. 600. 932. 1068. *f*.

Eorum decretum, Rem auſteritate faciendam eſſe. 1003. *e*.

Carmilianus, V. *Petrus*. 417, 418. 435.

Carmina in laudem Eraſmi. 76.

de Carnium eſu interdicto. 2027, 2028.

Carnutenſis oppidi fanum fulmine conflagrat. 1715. *a*.

Carolſtadius de Euchariſtia quid ſenſerit. 818. V. *Euchariſtia*.

Duo typographi qui ejus libros de Euchariſtia excuderant, in carcerem conjiciuntur. 818. 832.

CAROLUS Imperator eligitur, competitore Franciſco Gall. R. 560. *a*. 561. Laudatur. *ibid*. *f*. 1786. 1796. *c*. Germani metuunt nè tyrannum ſe iis præbeat. 572. Edicto maledicos libellos compeſcit. 751. *a*. Bellum inter ipſum & Galliarum Regem luget Eraſmus. 750. *b*. 759. *b*. 1080. 1135. *f*. 1163. 1720. *b*. 1798. *f*. Provocat Regem Gall. ad monomachiam. 1163. *b*. Gallos ſuperat. 970. Pontifex inter eos molitur concordiam. 1030. *g*. 1042. *e*. Pacem init cum Gallo hâc conditione, ut extinguat factionem Lutheranam, 930. *b*. 1108. atque Helvetios invadat, ſi nolint à Lutheraniſmo reſipiſcere. 1938. *f*. Generale concilium molitur. 868. *e*. Bellum gerit cum Turcis. 1080. De ejus victoriis rumores. 1537. *c*. Guletam expugnat. 1537. 1543. *f*. Accipit coronam à Pontifice. 1398. *e*. Ἐπταχάρακτος à quibuſdam pingitur. 1442. Eraſmus eum monet ut à bello & cæde abſtineat. 1786. *b*. 1796. *c*. Ejus aulam dicit eſſe pertuſum dolium, & ſemper ſitire, nihil dare. 1519. *a*.

Carolus Utenhovius commendatur. 1039. 1051.

Carpocrates magus. 1612. *f*.

de Cartuſianis. 1361. Eis licet ſacram veſtem deponere. 1292.

Caſſiodorus ſcripſit in Pſalmos. 1268. Eraſmi de eo judicium. *ibid*.

Caſum paternum Græci ponunt abſolutè, ſicut nos ablativum. 1646. *g*.

Caſus ſeptimus quis. 1098. *a*.

Caſus, repertor artium. 1088. *g*.

Κατηχεῖν, Luc. 1. 4. quid. 19. *g*.

Catechiſtæ & Catechumeni qui. 1622. *a*.

Catechizandi utilitas. 1856. *c*.

Catharina, Angliæ Regina, laudatur. 846. 883. ejus rogatu Eraſmus ſcripſit *Præcepta connubialia*. 780. 790. *d*.

Catholicum ſe eſſe, quibus rationibus Eraſmo conſtiterit. 904. *g*.

Dolet Eraſmus, quòd multi ſint pro Catholicis cacolyci, pro Evangelicis dyſangeli. 1362. *b*.

Ceratinus. V. *Jacobus*.

Cerdon, hæreticus. 1613. *b*.

Ceremoniis inſtupuit mundus ante Lutherum. 1075. *d*. 1187. *a*.

Queritur Eraſmus Chriſtianos ceremoniis nimiùm involvi. 2024. *e*. 2028. 2033. *b*. 2039. *d*. 2040. *a*.

Vera pietas in iis non eſt ſita. 665. *a*. 733. *a*.

Pium eſt, Deum externis ceremoniis adorare. 1488. *g*.

Ceremoniæ Judaicæ cur paulatim, & non ſimul & ſemel, fuerint abrogatæ. 2023. *c*. 2114. *f*. Earum ſignificatio. 2039. *f*.

Cherubici qui dicantur. 1487. 1491.

Chorus. Nuſquam magis inſpicierunt antiqui poetæ quàm in choris ſuis. 1743. *e*.

Χρηστὸν & χρηστότης Hilario quid. 1645.

Chriſtianos à bello gerendo abſtinere debere, multis argumentis ſuadetur. 142, 143. 1143, &c. V. *Bellum*.

Chriſtianorum omnia communia. 811. *d*.

Chriſtiani non ex profeſſione, ſed moribus, æſtimandi. 1804. *c*.

Chriſtianorum mores in cauſa ſunt quò minùs Turcæ, Judæi, Græci, &c. reſipiſcant. 1608. Eorum diſſidia Turcis gratiſſimum ſpectaculum. 1798.

Chriſtianis ſtimulos addunt ethnicorum bene facta. 1694. *a*.

Philippus imp. primus Regum Romanorum fuit Chriſtianus. 1624. *f*.

Non ſtatim non eſt Chriſtianus, qui à ſanctis viris diſſentit. 1452.

Chriſtophorus Longolius ubi natus. 1555. laudatur. 249. 548. 966. 968. 1212. 1259. 1514. 1555. Ciceronianam dictionem anxiè affectabat 1094. Cupit Eraſmus Commentarios ejus edi. *ibid*. Ejus de Eraſmo & Budæo cenſura. 247. Candorem in eo deſiderat Eraſmus, 1047. *a*. 1094, 1095. 1259. 1388. Nimiùm Gallus ei videtur. 623. ſtomachi ejus in Eraſmum cauſæ. 1106. *c*.

CHRISTUS quomodo ſponſus noſter, Dominus, & Medicus. 883. *g*. quomodo Pax noſtra dicatur. 1098. *d*. Quo ſenſu Stultitia ei tribuatur. 2012. *g*. Magus, Incantator, Peccatum, Maledictus, Prædo, Adulter, Temulentus, Hæreticus aliquo ſenſu dici poteſt. 2013.

Chriſtus quàm per omnem vitam beneficus fuerit. 1801. *c*. Scandalo vitando quãtum tribuerit. 2023. *c*. 2037. *c*. Semet Judæorum affectibus attemperabat. 762. Cur parabolis uſus fuerit. 2005. *d*. Syriacè loquebatur. 1849. 1889. *a*. De ejus ſomno in navi. 1859. Quædam ad ordinem Reip. neceſſaria diſſimulabat, quædam ab ſe rejiciebat. 1237. *f*.

Quidam ex veteribus putant Chriſtum obiiſſe anno ætatis 51. 1493. *a*. Ejus mortem deplorandam, docent Scholaſtici. 1137. *f*. Ejus ſanguis æquè pro pauperibus ac pro Regibus effuſus eſt. 1799. *b*. Denuò patitur, quoties damnatur evangelica veritas. 1805. *a*. Nihil ab eo geſtum quod non quotidie geritur in vita noſtra. 1854. *f*.

Hilarius videtur ſentire Chriſti corpus ex ſubſtantia Virginis non fuiſſe conceptum, 1641. *a*. atque ejus corpus & animam nullis obnoxiam fuiſſe doloribus. 1631. *f*.

Ambroſius Syragrius accuſatur quòd dixerat in genealogia Chriſti eſſe peccatrices. 915. *c*.

Medicus quidam ineptus ait, Chriſti teſtamentum eſſe, *Creſcite & multiplicamini*, &c. 1054.

Expediebat imprimis ut orbis ſciret & crederet Chriſtum eſſe θεάνθρωπον. 1831. *c*. Evangeliſtæ, ſolo Joanne excepto, penè nihil de Divinitate Chriſti attigerunt. *ibid*. *d*. Apoſtoli initio eam diſſimulabant. 2115. *a*. Quid de Chriſto ſentiant Ariani, 1873. *f*. quid Judæi & Turcæ. 1874. *b*.

An Chriſtus ulli mortalium debuerit obedientiam. 912. *f*. An Mater ei nunc pro ſua autoritate poſſit imperare. 1137. *e*. 2060. *g*. Eum in negotio à Patre delegato debuiſſe Matri obedientiam, à quibuſdam perperàm docetur. 1137. *e*.

Chriſtus ſolus verè tranquillat animum. 1518. *e*.

Chriſtus, centrum; Sacerdotes, Principes, Populus, tres circuli eum ambientes. 1237, 1238.

Chriſto ſuum ingenium dicavit Eraſmus. 544. *g*. 545. *a*. 546. *d*. 549. *a*. Dolet, quòd mundus ſua tantum quærat, non quæ ſunt Chriſti. 1038. *f*. 1040. *b*. 1273. *f*. Vult eum in omnibus vincere. 1191. *d*.

Chronologiſtarum uſus. 1686. *g*.

CHRYSOSTOMUS. Ejus patria, parentes, educatio, præceptores, ſtudia. 1592. Ad pietatis profeſſionem Euagrii exemplo potiſſimùm provocatur. 1593. Ad eandem ſuaſu ſuo pertrahit Theodorum & Maximum. *ibid*. Fit Lector, 1592, 1593. Diaconus, *ibid*. Presbyter, *ibid*. Epiſcopus, 1594. 1608. *a*. Quàm difficilem provinciam ſuſceperit, cùm Conſtantinop. Eccleſiæ Epiſc. factus fuerit. 1494. Malè illi convenit cum clericis ſuis. 1595. quos Serapion exaſperabat. 1596. Eutropii ſupplicium ei plurimum invidiæ conflat. 1595. Gainæ Arianis faventi fortiter obſiſtit. *ibid*. Severianum Epiſcopum civitate pellit. 1596. Eudoxia Auguſta, ei gravis. *ibid*. Exulat 1596. 1598. *c*. Ægrè fert quòd ludi publici exerceantur ad Eudoxiæ ſtatuam. 1597. Quæ ei vitio verterunt nonnulli, excuſantur. 1597. &c. Origenis libros damnare recuſat. 1601. Concionem habet in vituperationem omnium fœminarum *ibid*. *d*. Synodus adversùs eum cogitur Chalcedone *ibid*. *e*. Crimina illi objecta. *ibid*. *g*. Citatus appellat ad Synodum generalem: damnatur, ducitur in exilium: revocatur. 1602. Denuò coactâ ſynodo, 1602. *e*. deponitur, & primò in Cucuſoo Armeniæ oppidum, tum in Arabiſſum deportatur. 1603. tandem, cùm Pityuntem versùs ducebatur, 1603. *g*. in itinere moritur, cùm pridie per viſionem de morte admonitus fuiſſet. 1604. *e*. Eum martyrem appellat Eraſmus. *ibid*. *f*. Ob ejus damnationem grave diſſidium

ſidium oritur inter Epiſcopos. 1605. Quis fuerit ejus ſucceſſor, ambigitur. *ibid.b.* Fruſtra implorabat Rom. ſedis auxilium *ibid.d.* Ejus reliquiæ juſſu Imp. Conſtantinopolim deportantur. *ibid.e.* Ejus nomen in Epiſcoporum catalogum reponitur. 1605. *a.b.c.* V. *Epiphanius.*

Chryſoſtomi ardens zelus, 1594. ſeveritas, 1597.*g.* hoſpitalitas. 1597.*b.c.* Cur ſolus cibum capere ſolitus ſit. 1597.*b.* Quo modo concionandi uſus fuerit. 1606. Ejus πολυμυθίαν taxat Eraſmus; 1320. 1627.*f.* eam excuſat. 1607.*b.* Ab argutiis, epiphonematis & jocis abſtinuit. 1607.*c.* Phraſes quædam illi peculiares. 1609.*d.* Quam lectionem ſequutus fuerit in citando ſcripturas. *ibid.e.* Optat Eraſmus, ut ſacerdotes eum imitentur. 1591. 1607.*d.* 1608.*b.*

Chryſoſtomum citat Auguſtinus. 1609. Ejus *Babylas* ſummè laudatur, 1705. Et Comment. in epiſt. ad Galatas. 1868. Opus imperfectum in Matthæum non eſt ipſius, ſed Ariani cujuſdam. 1609. Ferè totus eſt in Theophylacto. 1121. Ejus νόθα quædam recenſentur. 1474. 1478. 1480. 1591. 1609. 1866.*e.* 1867.*c.* Ex ejus ſcriptis quænam habuerit Eraſmus. 969. 1365.*d.* Eraſmi de eo judicium. 1446. 1605.*g.* *&c.* 1704.*g.* 1863.

Chryſoſtomum vertunt nonnulli. 960. 1121. 1353.*g.* 1365.*a.* 1366. 1478. 1480. 1591. 1862. *&c.* Sumptibus Epiſcopi Veronenſis Græcè editur. 1363. 1365. Quæ res Bitium ad eum vertendum pigriorem reddit. 1363.*c.* 1366.*a.* Franciſcus Aretinus & Anianus malè eum verterunt. 1478. 1591.

Cibi uſus moderatus præſtat jejunio. 655.*f.* 2042.*e.* 2055.*c.*

Ciborum delectus. 843.*c.* 1187.*a.* 1736.*g.* 1827.*f.* 1819.*f.* Ante Auguſtini ætatem nullus fuit. 1153. Nihil de eo Chriſtus vel Apoſtoli præceperunt. 1241.*f.* 1944.*f.* 2022.*c.*

Ciborum delectus & jejunium, ſi quis rectè utatur, conducunt ad pietatem. 2022. 2039.*f.* Quomodo primùm indici cœperint. 2022.*a.*

Ciborum delectum ſuperſtitiosè obſervare, Judaiſmum olet. 2028.

Num humanæ conſtitutiones de ciborum delectu, jejuniis, &c. obligent ad gehennam. 2030, *g.* *&c.* Num pueri, ſenes, ægroti, &c. iis obſtringantur. 2030.*c.* 2033.*e.* 2144.*a.* Jus eas relaxandi parochis potiùs tradendum, quàm Epiſcopis aut Pontifici. 2029.*g.* Divites plerunque invitant ad luxum, pauperes ſolùm gravant. 2028.*f.* 2038.*d.*

CICERO valetudinem imbecillem quomodo confirmaverit. 549. Tanta in eo Latinorum verborum peritia quanta in tota Roma. 553. Quanti illum æſtimarit Quintilianus. 1696.*e.* 1708.*c.* Vapulat Auguſtinus quòd eum vocarit Philoſophaſtrum. 139. Quid cum illo commune ſe habere fateatur Eraſmus. 127.*c.* Ejus myrothecis non conveniunt religionis negotiis. 1555. Solœciſmi & ἀναπόδοτα ei nonnunquam obrepſerunt. 1646.*f.* Eraſmi judicium de ejus libris Philoſophicis, 1770.*b.* De Officiis, 1693.*d.* Tuſculanis quæſtionibus, 1695. de ejus ſtylo, 979.*e.* 2030. 1039. 1092. 1096. 1170. 1328. 1555, 1556. 1739. doctrina, 1695.*b.* Sanctimonia, 1695.*d.* æterna ſalute. 1695.*f.* Quantum ab ejus præceptis aberrent Chriſtiani. 1693.*e.* Ejus libri De Oratore cæteros antecellunt. 1633.*c.*

Ciceronianorum factio in Italia. 979. 1030. 1096. 1118. 1328. 1433. 1739. Eam deridet Eraſmus. 1106. Non Ciceronianum appellari illis multo probroſius quàm appellari hæreticum. 957. 979.

Ciceronianus quis. 2121.

Cicutæ natura. 1727.*d.*

Circunciſio quid admoneat. 2039.*g.*

Clara, virgo, laudatur. 1900.*e.*

Clemens VII. Pontificatum adipiſcitur. 936. Eraſmus ei mittit Paraphraſin in Acta Apoſtolorum. 815. 937.*e.* Inclementer tractatur à Caroli militibus. 2163.*b.*

Clementia Principum in quibus rebus ſe oſtendat. 1148.*f.*

de Cœlibatu ſacerdotum Eraſmi ſententia. 775.*b.* 779.*a.* 902.*a.* 2026, 2027.

Cœlibes dici quaſi *cœlites*, an verè ſcribat Modeſtus. 2451.*c.*

Cœlibes erehere, proclivius eſt Principibus. 760.*a.*

Cognatus. V. *Gilbertus.*

Coitum quendam inter Deum & B. Virginem fuiſſe, quo ſenſu dixerit Eraſmus. 1089.

Gregorii decretum de lotione pedum poſt coitum improbat Eraſmus. 1830.*a.*

Colarbaſus, hæreticus ridiculus. 1613.*a.*

Colendi & *Cultus* multiplex ſignificatio. 1892.*e.*

Coleius. V. *Joannes.*

Collationarii fratres. 1284. Votis inſolubilibus non adſtringuntur. 1285.*b.*

Coloniæ nunquam in pretio fuerunt manſuetiora ſtudia. 755.

Colonienſibus delegatur Eraſmicorum voluminum examinatio 431.

Columbis ſimiles Chriſtiani. 1899.*f.*

Comœdiarum lectio, apprimè utilis. 1996, 1997.

in Compendia olim redigere ſolebant doctorum ſcripta monachi eruditi. 1661.*d.* 1870.*c.*

Complutum πάμπαιδον vocat Eraſmus. 771. V. *Academia.*

Concedere & *permittere* quomodo differant. 741.

Concertationes inter ſanctos incidere cur nonnunquam Deus permittat. 1599.*a.*

Concilium Baſilienſe communionem ſub utraque ſpecie comprobat. 673. V. *Conventus.*

Concionatoris officium. 331.*c*, 362.*c.* 698.*f.* 762, 763. 1607, *&c.* 1831.

Concionatorum conditio commodior hodie quàm olim fuit. 1607.*c.* Debent ſe ad vulgarem dictionem accommodare. 1649, *&c.* 1651.*d.* Iis carere, maximum malum. 1670.*g.* 1792.*c.*

ad Concionandum quomodo animum ſuum præparabat Vitrarius Franciſcanus. 698.*f.*

Concionari de charta, frigidum. 708.*c.*

Concionum diviſio non eſt neceſſaria. 698.*g.* Obtrectationes ab iis abeſſe debent. 721. 982.*b.* 1183.*c.* 1250, 1251. 1831. 1833.*f.* Periculoſius eſt eas indignè tractare quàm ſacram ſynaxin. 647.*f.*

Olim nemo dicebat pro concione, niſi diſpoſitis notariis qui ſermonem exciperent. 769.*a.*

Concionibus inſtruitur populus, non organis & muſicâ. 1792.*e.*

Concordiæ quantopere ſtudendum. 370.*e.* 540.*e.* Ad eam plurimum facit donorum quæ Deus hominibus diſtribuit, varietas. 330.*f.* Quàm impensè eam amarit Eraſmus. 997.*c.*

de Confeſſione peccatorum Eraſmi opinio. 585. 718.*d.* 764.*a.* 859.*g.* 901.*g.* 948.*a.* 1273.*c.* 1963.*b.* Ineptè de ea concionatus monachus quidam. 769. An fuerit à Chriſto inſtituta. 903.*d.* 914.*b.* 948.*b.* 1001.*e.* 1186.*d.* 1457. 1731.*b.* 1944.*c.* 2092.*c.* Cur Monachi eam tantopere urgeant. 1186.*e.* Onus erat vulgo grave. 691.*b.* Eam non eſſe neceſſariam, docet Oecolampadius. 903.

E confeſſionibus flagitia nonnunquam diſcunt Monachi. 732.*b.*

Confeſſio præcipua quæ. 1186.*c.*

Confiteri, vox ambigua. 769.*a.*

Confundendi verbum Apoſtolo quid. 1896.*g.*

Confundentes pro *erubeſcentes*, Arnobio. 1651.*f.*

Conjuges unde dicti. 1451.*d.* Eorum officium. 1240.*c.*

Conjugii incommoda. 971.*g.*

Conjugium ſacerdotum videtur ab Eraſmo non improbari. 775.*b.* 2026, 2027. V. *Cœlibatus.*

Conradi Goclenii laus. 611. 613. 756. Eraſmus eum Tho. Moro commendat. 751.

Conradus Pellicanus adverſatur Farello. 774. Objurgat eum Eraſmus, quòd rumorem ſparſerat, eum de Euchariſtia idem ſentire quod ipſe. 927. 929.

Conſcientiæ malæ cruciatus *Furias* appellarunt Poetæ. 467.*a.*

Conſcientiam quietam habent tam ſummè impii quàm perfectè pii. 2057.*c.*

Conſecratio. V. *Euchariſtia.*

Conſiliarius fidus prudénsque quantum de Republ. mereatur. 1738.*c.*

Conſilio præſtat quàm armis tumultus ſedare. 1439.*e.* 1504.*e.*

Conſilium bonum, à quocunque proficiſcatur, non repudiandum. 1200.*f.*

Conſolatio ſera, frigida. 1490.*c.*

de Conſpicillis vitreis. 834.*f.*

Conſtantia præcipuè celebris eſt Joanne Hus illic exuſto,

ſto. 1120.
Conſtantienſibus literas adimit Pacæus, tribuit temulentiam 529. V. *Pacæus.*
Conſtantienſis lacus. 1120.
Conſtitutio, aliud Jureconſultis, aliud Rhetoribus. 1892. *f.*
Conſtitutionum eccleſiaſticarum diſtinctio. 775. *a.*
Conſtitutiones humanæ quatenus nos obſtringant. 2030, *g.* &c. Eraſmi de iis ſententia. V. *Eraſmus.*
Conſuetudo paulatim & ſine tumultu antiquanda eſt. 2013, 1024. Neminem arctiùs alligat quàm voluerit is qui fuit ejus autor. 2031. *c.*
Contentionis impetus vires amittit, ſi obicem non offendit. 224. *g.*
Contentiones inter eruditos luget Eraſmus. 747. 1834, 1835.
Contentiones inter ſtudioſos ſedarunt in ſuis regnis Henricus VIII. Angliæ, & Franciſcus Galliæ reges. 559.
Contentiones amarulentæ damnantur. 559. *b.* 584. 591. *f.* 612. 725. *a.* 733, &c. 747. 766. V. *Concertationes.*
Continentiam eſſe rem facillimam, negatur. 1132. *f.*
Contra quid ſignificet in illo Pſalmi loco, *Peccatum meum contra me eſt ſemper*, vix intelliget qui Græca non legerit. 475.
Conventus Auguſtanus. 1373. 1391, 1392. Quid ab eo actum ſit. 1398. *b.* 1441. *e.* 1443. *c.* 1483. *a.*
Cameracenſis. 432. 1538.
Piotrocovienſis. 1551. *g.*
Spirenſis. 1055. *g.* 1057. 1133. 1136. 1333. 1434.
Convictores mali, periculoſi. 317. *d.* 476. *f.*
Convitia valde improbat Eraſmus. 559. *b.* 642. *f.* 662. *b.* 871. *b.* Ad quædam obticeſcere non licet. 859. *c.* ad alia, licet & expedit. 957. *d.* 1546, 1547.
Convivii deſcriptio. 207. *a.* 300. 305. *f.*
Conviviorum frequentium incommoda. 1597. *e.*
De Copia qui ſcripſerint. 28. *f.*
Copus. V. *Guilielmus.*
1. *Cor. XV.* verſus 51. explicatur. 1193.
Paulum Corinthiis Hebraicè ſcripſiſſe, ineptè à Standicio aperitur. 1194. *a.* V. *Paulus.*
Cornelius quidam à Gallorum præſidiis ſpoliatur. 757.
Cornua Moſis facies an rectè dicatur & pingatur. 1459. *b.*
Corporis & Fortunæ bona. 549. 552. 555.
Corporis an Animi mala graviora. 1788, &c.
Corporibus raris aura ſubtilis & colata peſtilens eſt. 809. *d.* Quomodo curanda ſint. 1290. *c.*
Ingenia inſigniter felicia rarò ſortiuntur corpora robuſta. 1572. *g.*
Corpore Chriſti abutitur quidam maleficus in diabolicis ſuis ceremoniis peragendis. 505.
Cranmarus. V. *Thomas.*
Critius. V. *Andreas.*
Crocus Anglus docet Græcas literas in Acad. Lipſienſi. 512.
Cromwellus. V. *Thomas.*
Croyus. V. *Guilielmus.*
Crux, communis omnium ad cœlum via. 884. *b.* 1060. *b.*
Culmum, urbs, exuritur. 1949. *d.*
Cultûs multiplex ſignificatio. 1892. *e.*
Cultus divinus vet. Interpreti *Servitus. ibid.*
de Cultu divorum quid ſentiat Eraſmus. 901. *g.* 1191. *f.* 1377, &c. 1963. *a.* quid Sadoletus. 1348. *f.*
Quis cultus divis gratiſſimus. 1186. *f.* 1191. *g.* 1377. *f.*
Curioſæ quæſtiones vitandæ. 1854. *c.*
in Curioſos diſputatores. 1633, 1634. 1638. *b.* 2046. *f.*
Curioſitas, vitium & pueris & ſenibus familiare. 1766. *e.*
Cutberti Tonſtalli laus. 27. *b.* 120. 148. 400. *d.* 783. 1509. Zelandiam deſcribit. 172. Faber illi vapulat. 173. Acriter in Lutherum & Lutheranos invehitur, monétque Eraſmum ut contra Lutherum ſcribat. 1158, &c. Molitur Annotationes in jus Cæſareum. 582.
Cygnis poetæ comparantur. 323.
Cynaræ & Cynarus. 832.
CYPRIANUS quanti fecerit Tertullianum. 1618. *e.* Inter Latinos, ad Apoſtolici pectoris vigorem proximè acceſſit. 567. Eloquentiâ ſuperabat reliquos Africæ doctores, 1616. *f.* imò & ipſum Hieronymum. 1619. *c.* Eum cum Hannibale confert Eraſmus. 1619. Cur ei abſolutam Scripturæ ſcientiam detraxerit Hieronymus. 1618. *d.* Cur ejus operû catalogum non texuerit. 1615. *g.* Cur memoret octo tantùm epiſtolas ejus ad Cornelium. 1616. *e.* Libellus de montibus Sina & Sion ei falsò adſcribitur. 1450. *d.* Multa illi adſcripta, ſed nil niſi doctum. 1616. *b.* Ejus etymologia nominis *Adam*, frigida. 1450. Quatuor mundi plagas, quatuor ſtellas vocat. 1450. *c.* *Coprianus* ab æmulis dicitur, 1547. & *Caprianus*. 1588. 1618. *c.*
Emendatur ab Eraſmo. 567. 1618. *f.*
Cyrinus, Chalcedonenſis epiſcopus, Chryſoſtomi inimicus. 1601.

D

DÆmonarches, nobis perpetuus hoſtis. 151. *c.*
Dæmon oppidum Germaniæ, nomine Schiltach, exurit. 1515.
Malefica confitetur, ſe per Dæmonem magnos ſaccos pulicum in Friburgum miſiſſe. 1564. *d.*
Damianum à Goes Eraſmus ad ſe invitat. 1953. *d.*
Davidis calamitas gravior quàm Jobi. 1794.
Definiendi temeritas damnatur. 1633. *f.* &c. 1635. *b.*
Delectus ciborum. V. *Cibi.*
Deloinus. V. *Franciſcus.*
Deiphus. V. *Ægidius.*
Demetrius Chalcondylus. 1711.
Democratiam veterem antiquatam dolet Eraſmus. 572. *d.*
Demoſthenes quantum improbâ curâ & meditatione perfecerit. 549. Objectum ei eſt, quòd ejus orationes olerent lucernam. 1617. Eraſmi de eo judicium. 1707, 1708.
Deſtinatio duplex notatur, ſed abſurdè. 1891. *b.*
Detractio, pejor famoſis libellis. 601. *c.*
Devitare, inepto cuidam Theologo quid. 1198. *a.*
Vocis DEUS etymologia inepta. 1450. *f.*
Deo imprimis peculiare dixit antiquitas, Juvare mortalem. 550. *g.* De Deo & Divinis rebus Senecæ opiniones. 1668. *c.* Monachi quidam negant eum eſſe incorporeum. 1599. *d.* Velut egregius choragus, nobis quæ cuique maximè expediunt partes delegat. 1381. *d.* 1403. *f.* 1411. *a.* Irati Dei & propitii quæ ſigna. 791. *d.* Sæpe magis propitius eſt, cùm immittit amara, quàm cùm delinit dulcibus. 884. *a.* 1311. *b.* Mala vertit ſuis in bonum. 1614. Plerunque iis velut ex machina adeſt. 1143. *c.* Omnia bona noſtra ei tranſcribenda. 1147. *c.* 1148. *d.* 1149. *c.* 1427. *f.* Quæ ad eum proximè accedunt, veriſſimè ſunt. 610. *g.*
An Deus Pater dici debeat *autor* Filii. V. *Pater.*
Diabolicarum artium nomina, differentiæ; & quibus olim pœnis ſingulæ coercerentur. 507, 508.
Diacones & Subdiacones, apud Auguſtinum. 1652. *a.*
Dialectica fuit antequam quiſquam de Dialectica præciperet. 1577. *f.*
Dialecticæ rudes erant Afri, tempore Auguſtini, *ibid.*
Dialecticæ profeſſores quâ dignitate ornati à priſcis Imp. 1504. *e.*
Dicendi varia genera. 462. *d.*
Dies nunquam non eſt. 1245. *f.*
Diem in operas partiri ſtudioſum oportet. 509. *c.* 1723. *b.*
de Dierum obſervatione. 2024. *g.*
Singuli penè divi ſuos feſtos dies habent. 2025. *e.*
Digamia quare à veteribus prohibita. 767. *b.*
Digeſtum ridiculâ paſſim barbarie ſcatet. 508. *c.*
Dignitatis acceſſio ſæpe finit contentionem. 1529. *e.* V. *Honor.*
Dilfus. V. *Franciſcus.*
de DIONYSII libris Eraſmi Lutherique judicium. 764. Recentior quiſpiam quàm Areopagites fuit. 1825. *g.*
Dioſcorus patréſque ejus à Theophilo fugati, excipiuntur à Chryſoſtomo. 1599, 1600.
Diſcubitus & convivii deſcriptio. 207. *a.*
Diſmæ, adoleſcentis cujuſdam, laus. 317. 456. 476. Studet Eraſmus eum ex otioſorum quorundam ſodalitio eximere. *ibid.*
Diſproficit pro *degenerat*, Hilario. 1646. *d.*
Divitiæ, Forma, Valetudo, &c. non adferunt Beatitudinem, abſolvunt tamen. 555. 2499. *e.*
Divitias contemnere quis dicatur. 557. *b.* 1499. *d.* 1865. *e.*

Divitiarum dominus quis. 1358.*f*.
Divitias habere, quid. 1865.*b*.
de Divortio aliter Chriſtum, aliter Eccleſiam ſtatuiſſe, ait Eraſmus. 740.767.*b*.
Divorum cultum & invocationem non improbat Eraſmus. 901. *g*. Quis ſit eis cultus gratiſſimus. V. *Cultus*. Nullus Scripturæ locus eos invocare permittit. 1377.*f*. Singuli penè ordines, nationes & urbes Divos peculiares colunt. 2025.
Non à Divis, ſed per Divos peti ſalutem. 2102.*b*.
Divorum Vitæ, ſomnia ſunt & aniles fabulæ. 1750.*b*.
Divorum errata notari maximè expedit. 1453.*e*.
Doctoris titulus neminem (licèt aliter vulgo videatur) doctiorem reddit. 502.*a*. 1088.*e*.
Doctos inter & indoctos quantum ſit diſcrimen. 1675.*e*.
Doctrinam ſuam qui aliis non impertiunt, avaris ſunt deteriores. 527.*d*.
Dogmata quædam abſurda. 677.1612, 1613.
Dogmatum diverſitas. 904.*f*. Eorum triplex genus. 2092.*a*.
de Dominicanis. 586, *&c*. 600. Se Cherubicos vocant. 1487. 1491. Non licet iis ſacram veſtem abjicere. 1292. Non patiuntur à quoquam attingi eorum vitia. 600.604.648.692. 731. 747.*a*. Eraſmi erant conjurati hoſtes. 648.688.691.694. Decernunt ut omnes ejus libri ejiciantur è bibliothecis. 945.*f*. Eos πλωχαλαζόνας vocat. 720. 737. 742.*b*. 747.*a*. Eorum hypocriſis. 747.*a*.
Dominicanis & Romanenſibus bellum paratur. 610.
Dominicanorum quorundam inſignis ſtultitia & malitia. 1193, &c.
Dominicani cujuſdam tidicola inſcitia. 1040.*g*.
Dominici Crimani Card. erga Eraſmum humanitas. 1447. Eaſtruit bibliothecam. *ibid*.*d*.
Donatiſtas docendos non cogendos voluit Auguſtinus. 585.651.
Dona ſua cur non ſingulis omnia, ſed aliis alia, Deus impertierit. 330.*f*.
Donum Linguarum, 133.*f*. 136.*a*. 164.*a*. Prophetiæ. 136.*d*. In eorum locum ſucceſſit Cantus Eccleſiaſticus, ſacra Lectio, & Concio. 1826.*e*.
Donatus. V. *Hieronymus*.
Draconis cujuſdam in nutricium gratitudo. 1981.*a*.
de Ducati valore. 390.*d*.
Durerus pictor laudatur. 1920.*b*. 1927.*e*. 1929.*e*.
Δυσωπία maximè fugienda. 1769.

E

EBion, hæreticus. 1612.*g*. 1633.*g*.
Eboracenſi Cardinali adblanditur Eraſmus. 197. 1766.*d*. Quàm charus fuerit ac utilis Principi ſuo. 197.199.1766.*d*. Eum Regem alterū vocat Eraſmus 1913.*f*. Quibus in rebus Britanniæ profuit. 541. Laudatur. 197.365.369. 542. Quanta ejus fuerit in Flandria reverentia. 428. Regiâ munificentiâ excipitur à Carolo Imp. 759. Rogat eum Eraſmus, ut ſtudiorum tranquillitati conſulat. 612. Livinum ſuum ei commendat. 811, 812. Conjicitur in carcerem, & de capite periclitatur. 1436.*a*. 1474.*f*. Paulò antè Paræum in carcerem conjecerat, & minitatus fuerat Cantuarienſi. 1474.
Ebria nautæ uxor. 267.*b*.
Ebrietas & luxuria damnatur. 771.*b*.
Eccleſiæ bono quàm miris modis Deus proſpiciat. 1614.*a*. Mortibus creſcit & invaleſcit. *ibid*.*d*.
Eccleſiæ autoritatem quanti fecerit Eraſmus. 960.*f*. Nec inſtituendi nova Sacramenta, nec condendi novam Scripturam jus habet. 1250.*b*.
Eccleſia quibus gradibus ad deteriora fuerit prolapſa. 1638.*a*. 2060. Abuſus in ea notantur. 941.*b*. 943.*f*. 1075.*d*. 1078.*g*. 1312. 1487.*e*. 1962.*e*. 2023, *&c*. 2093. Eam reformare difficilius quàm condere. 2054. *a*. 2059. *e*. Quales Eccleſiæ reformatores optet Eraſmus. 1161.*g*. De ratione Eccleſiam reformandi. 1487.*e*. 1962. *e*. 2093, 2094. 2143, 2144. Quantum hodierna Eccleſia à primitiva differat. 2063, 3064. In Eccleſia ſemper bonis admiſcentur mali. 2062.*e*. 2094.*a*.
Eccleſiarum reditibus ali ſatrapas, iniquum. 1487.*g*. Neutiquam ſunt invadendi. 763.*b*.
Eccleſiaſticæ conſtitutiones variæ. 775.*a*.
Eckius. V. *Joannes*.
Ecſtaſis Piorum; 170.*e*. trium diſcipulorum. 171.*b*.
Edvardus Foxus, Epiſcopus Ertfordienſis, Anglorum Orator apud Germanos. 1566.
Edvardus Leus ſycophantiis Eraſmum traducit. 366. 589.595, 596.616.912, *&c*. 1923. Quàm arrogans fuerit, incivilis, & vanæ gloriæ ſtudioſus. 742. 745.*a*. 746.*a*. Qualis fuerit cùm puer erat. 593.*g*. Alterum libellum adverſùs Eraſmum adornat. 606. 630. Eraſmus orat Wintonienſem, ut eum coerceat. 606. poſtea autem libellum editum cupit. 667. Regis Angliæ Legatum agit in Hiſpania, 885. 963. ubi tumultus ciet. 885. 897. 960. *a*, *c*. 963. 1152. Germani libellos adverſùs eum edunt: quod factum noluit Eraſmus. 610.620.661. 683.1368. Cum eo expoſtulat Eraſmus, atque eum minis territat. 742. Cur libellum ſuum diu preſſerit. 742, *&c*. 746. Eraſmus obnixè laborat ut ederetur; 742, *&c*. monétque, ut rationibus non contumeliis rem ageret. 744.*b*. Eum excuſat. 745.*a*. Ejus liber excrementis humanis oblitus in bibliotheca Franciſcanorum reponitur. 841. Quibus conditionibus pacem inire velit cum Eraſmo. 1122.*a*. Fit Archiepiſcopus Eboracenſis. 1948.*e*.
de Educatione puerorum. 289.*b*. 1865.*f*.
Ἐλαττωτῶν. 1885.*g*.
Eloquentia unde haurienda. 162. Quæ ad eam conducant. 200.*e*. Sapientiæ copulanda eſt. 1676.*d*. Ejus vis: 183.*e*. laus 717.
de Eloquentia Sacrarum literarum. 162.
Eloquentia an, & quæ, argumentis theologicis conveniat. 1555.*e*.
EMANUEL, Luſitaniæ Rex, laudatur. 1861.*d*.
Eobanus Heſſus laudatur. 336.367.1468.1901, 1902. De ejus verſione Theocriti & Homeri. 1409. Ægrè fert ſe in Eraſmi *Ciceroniano* prætermiſſum. *ibid*. Viſit Eraſmum. 1901.*e*. 1902.*e*.
Ephedri in palæſtricis qui. 152.*b*.
Epimenidis pellis aſſervata in templo Sorbonico. 378. De ejus ſomno feſtiva fabula. *ibid*. Eum in Scoto renatum dicit Eraſmus. 380.*a*.
EPIPHANIUS quo animo perſequutus ſit Chryſoſtomum. 1598.*g*. Theophilus Alexandrinus Epiſcopus ei vafrè imponit. 1599. Coactâ ſynodo libros Origenis damnat. 1600.*e*. Communionem Chryſoſtomi evitat. 1600.*f*. In aliena Eccleſia ſacra celebrat & ordinationem. 1600.*f*. 1601.*e*. Moritur. 1601.*d*. Miracula quæ ei imputantur, futilia. 1598.*e*.
Epiſcopa Dominicano cuidam quid ſignificare videatur. 1041. 1197.
Epiſcopatus, nec Græca vox nec Latina. 1041.1197.
Epiſcopius. V. *Nicolaus*.
Epiſcopos olim populus ſibi eligebat. 679. 1063. *g*. Ii ſoli *Sacerdotes* vocabantur ætate Chryſoſtomi. 1593.*a*. Eorum officium. 1239.*e*. 1750.*d*. 1800. 1801. *a*. 1837, 1838. 2035, 2036. Olim in juſtis ſuppliciis intercedebat eorum autoritas. 1237. *e*. Olim ad eorum curam pertinebat, providere ut pueri literis imbuerentur. 1621.*e*. 2064.*e*. Reges inter ſe tumultuantes debent in concordiam redigere. 1801.*g*. Oportet eos meminiſſe ſe non ſucceſſiſſe in locum Annæ & Caiaphæ, &c. ſed Apoſtolorum. 1804.*g*. Non debent tyrannidem exercere in populum. 2035, 2036. Quomodo tuenda ſit eorum autoritas. 1237. *e*. Quàm ardua res ſit inculpatum Epiſcopum agere, 1837.*d*. hodie præſertim, cùm plerunque & terrenis curis diſtringantur. *ib*.*g*. Quibus potiſſimùm vitiis ſint obnoxii. 1239.*e*. In eorum vitia non temere à theologo involandum. 332.*d*. 942.*d*. Eorum faſtus & pompa notatur. 1800.*g*.
Epiſtolæ brevitas quomodo excuſari ſoleat à pigris ſcriptoribus. 1028.*d*.
Epiſtolarum religioni etiam in mediis bellis aliquid datur. 880.*e*. De iis qui Epiſtolas intercipiunt & inſpiciunt. 824, 825. 880.924.*c*. 994.*g*. 1010.*f*. Mos geminum faciendi Epiſtolarum exemplar, ſi quid ſit rei ſeriæ. 796.*a*. 843.*a*. 844.*f*.
de Epiſtolis conſcribendis edendiſque judicium Eraſmi, 3.459, *&c*. 1560.*a*. De quibuſdam qui ante

eum

eum de ſcribendis Epiſtolis præceperant, ejuſdem cenſura. 459.460.

Epiſtolis nullum argumentum liberius. 1674.*d.*

Epiſtola obſcurorum virorum quomodo à monachis exceptæ. 1195.*f.*

Epphendorpius. V. *Henricus.*

Erardus, epiſcopus Leodienſis, laudatur. 1824, 1825.

ERASMUS quo die natus. 1215.*a.* Ejus genethliacon. 82.371. Anno CIↃIↃXIX egit annum quinquageſimum ſecundum aut tertium. 533.*d.* Utrum Gallia an Germania ſit ejus patria. 645. Nominis ſui duplex etymon adhibet. 414.*g.* Staturâ erat humili, 250.*a.* 1648.*c.* rariſſimæ texturæ, 1536.*g.* 1544.*d.* voce exili. 533.*c.* 1648.*c.* Qualibus veſtibus utebatur. 498.*b.* 1061.*c.* Effigiem ſuam ære expreſſam Alberto Card. Moguntino mittit. 628. Cupit à Durero pingi. 1920.*b.* 1917.*c.* 1919.*f.* Effigiem ejus finxit Durerus, fudit Quintinus. 864. De fuſili ejus imagine. 1921.*c.* 1922.*d.* 1926.*a.* 1927.*c.* Qualis pingebatur. 1061.*c.* Apologia ejus de annulo ſuo Terminum inſculptum habente cum hoc ſymbolo, CONCEDO NULLI. 2068.

Quadrageſima ſæpe ei morbum attulit. 496.*d.* Piſces, ei inſalubres. 955.*g.* 1055.*g.* Cervilia Britannica ei non placuit. 416.*a.* 618.*e.* De vino parando quàm fuerit ſolicitus. 1561.*e.* 1562.*b.* Quale vinum ei placuerit. 805.*g.* 1185.*e.* 1221, 1222. Perdicum eſum ſe vix ferre ait. 1516.*g.* Hypocauſtorum nidorem non tulit. 936.*f.* 1000. 1002.*d.* 1011 *b.* 1057.*d.* 1084.*d.* 1085.*a.* 1086. *d.* 1216.*d.* 1223.*a.* 1932.*e.* Epulas elegantes amabat magis quàm multas. 611.*g.* Cibum & potum ſemper ſumebat ut pharmacum. 1211.*f.* Largiore ſomno utebatur, ſub aurora redormiſcens. 664. *e.* A cœna ceſſabat ab intentione. 1139.*e.* Stans ſcribebat. *ibid. d.*

Laborat glaucomate & ſyncope, 326.*g.* Inguinis exulceratione, (Chirurgi cujuſdam judicio, peſte, 227.*f.* 327.*d.* 549.*c.*) 326.*d.* 549.*e.* Stomachi cruciatu, 317.*g.* Stomachi profluvio, 1332.*a.* 1335.*e.* Febre, 320.*d.* 389.*b.* 452.*e.* 496.*d.* 670.*d.* Pituitâ, 329.*b.* 838.*g.* 855.*d.* 856.*a.* 931.*f.* 944.*b.* Podagrâ, 1331.*a.* 1335.*e.* 1951.*g.* 1952.*e,g.* Chiragrâ, 1950.*c.* 1951.*g.* 1952.*g.* Apoſtemate circa umbilicum, 1387. *c.* 1388.*f.* 1391.*e.* 1395.*d.* 1397.*f.* 1414.*d.* 1440.*b.* 1444.*a.* Calculo, 142.*f.* 414.*f.* 618.*e.* 785.*b.* 796 &c. 809.*e.* 936.*d.* 944.*b.* 1002.*d.* 1028.*e.* 1029.*c.* 1081.*b.* 1085.*b.* 1138.*e.* 1217.*c.* 1219.*f.* 1920.*g.* 1926.*a,g.* 1930.*f.* Quem æquidis fere quòd nihil habeat contagii. 1211. *d.* Cui cauſæ eum imputarit. 618. *e.* 1000.*c.* 1221.*e,g.* Quo remedio adverſus eū uſus fuerit. 798.*c.* Calculus ei in calcem vertitur. 869.*g.* Suadent quidam ſectionem, ſed fruſtrà. 1479.*f.* Laborat exulceratione organorum urinalium, ità ut urinam gypſaceam emittat. 960.*e.* 961.*e.* 1019.*c.* 1199.*f.* 1322.*e.* Ejus conjectura de cauſis iſtius mali. 1138. 1139.*g.* 1930.*g.* Peſtem fugit. 321.*c.* 434.*f.* 476.*e.* 479.*c.* 487.*e.* 488.*g.* 514.*e.* Frigus colligit quatriduanâ navigatione. 511.*e.* Laborat exulceratione extremæ ſpinæ. 1959.*f.* Monachis eum decrepitum ſenem vocantibus oſtendit quàm adhuc vegetus ſit. 2074.*e.* Dolet, quòd per valetudinem nonnunquam non licuerit erga amicos humanitatis obire munia. 798.*b.* 826.*a.* 1397.*c.*

A puero humanioribus ſtudiis deditus fuit. 2072.*g.* Quàm fœcundo ingenio fuerit. 132.*f.* 154.*e.* Quàm ardenter literas amaverit. 480.*g.* Græcarum literarum ſtudio incumbit. V. *Græcæ literæ.* Hebraicas attingit tantùm, 313. idque jam ſenex factus. 115.*e.* Dicit, ſibi neque Cabalam neque Talmud unquam arriſiſſe. 542.584.739.1118. Quos autores præcipuè ſecutus fuerit. 1973.*g.* Hieronymi epiſtolas dicit ſe propriis articulis deſcripſiſſe. 1979. Legit Cantabrigiæ Chryſoloræ Grammaticen. 408. Lovanii cooptatur in ordinem Theologorum. 1913.*e.* Cur Græca nonnunquam ſcriptis ſuis admiſcuerit. 645. Poetices famam, ab aliis tributam, 125.*g.* ſibi denegat. 126. 129. Carmen illud maximè probat quod à proſa non longè recedit. 420.*d.* In quem finem ſtudia ſua potiſſimùm dirigebat. 544.*g.* 545.*a.* 546.*d.* 559.*a.* 567.*a.* 575.*e.* 576.*f.* 663.*e.* 764.*b.* 776.*a.* 794.*a.* 910. Facilitatem ſtyli (quam taxat Budæus, 35.36.38.) excuſat, imò defendit, 46, &c. 849.*f.* Nemo ferè ſcripſit iſtis temporibus qui non aliquid ejus ſtyli referret. 544.*f.* 576.*d.* Hæreticum eum vocant monachi propter altam Latinitatem. 665.*b.* 666.*c.* 669.*a.* 916.*c.* Cur adeò celeriter & quaſi tumultuariâ operâ ſcripta ſua ediderit. 1876.*b.* Piget eum ſcripta ſua recognoſcere & perpolire. 437.*c.* 1555.*c.* Indefeſſa ejus diligentia. 451.*a.* 474.*f.* 498.*f.* 592.*b.* 637.*b.* 816.*b.* 831.*e.* 957.*e.* 1517.*d.* Quantis laboribus diſtringebatur. 959.*a.* 973.*a.* 1050.*d.* 1344.*a.* 1414.*g.* 1758. 1783.*g.* 1912.*g.* 1913.*c.* 1934.*c.* Vetera ſtudia cum novis ut coaleſcant, cupit. 608.*d,g.* V. *Theologia Scholaſtica.*

Ejus encomium. 18. 40.*a.* 54.*d.* 57.*b.* 65. 76, &c. 114.*a.* 115. 132.*e.* 145. 251, &c. 174.*g.* 203. 274. 282.*d.* 302.*b.* 309.*e.* 350. 373. 405. 424. 435.*e.* 558.*f.* 563. 580. 670. 685.*f.* 847, 848. 1017. 1338. 1341. 1347, &c. 1507. 1539, &c. Eum ſummè laudat Lud. Vives 753. Longolii de Eraſmo cenſura 1847. Budæi. 35.36 Hermolao Barbaro & Politiano præfertur. 145.174.753. Cum Budæo confertur. 146.*a,c.* 247, &c. Eraſmus & Budæus ſeſe inter ſe conferunt. 31. 35. 43. Hieronymus Aleander à quibuſdam ei præfertur. 814.*b.* Quantis titulis fuerit inſignitus. 909.*g.* Paulus Volzius eum appellat *Scholarum ἀμφίβιον*, 807. 1060.*d.* *Batavum Hercules* vocatur. 1352 Boetius cum hederæ comparat, 1360.*d.* & Soli. *ibid. g.* Cognomentum *Magni* illi tribuit Briſius. 1364. & Bayſius 1402 *d.* *Ter maximum* eum vocat Zaſius. 1402. Tertium eloquentiæ lumen appellatur. 1564. Pythagoræ & Proteo comparatur. 589. Se Vitis illi & Ficui *Judic. ix.* comparat. 1218.*c.*

Qualis vir ſit, ipſe deſcribit. 310.*g.* 909, &c. 1841.*f.* Vitæ, actionum & fidei rationem dat 859, &c. 1186, &c. Uni Deo vivere cupit. 380.*c.* Quàm fuerit pietatis ſtudioſus. 909 910 Quamobrem ſibi viſus fuerit eſſe Catholicus. 904.*g.* Ab hypocriſi ſe alienum aſſerit. 438.*g.* Romanæ Sedis ſtudioſum ſe profitetur 653.*e.* 654.*a.* Ab Eccleſia Catholica ſe nunquam diſceſſurum, ait. 717.*b.* 718.*a.* 858. 1191.*a.* Ægrè diſcedit à conſtitutionibus Eccleſiæ. 775.*d.* 859.*f.* 981.*b.* 928. 938.*b.* 960.*g.* 1179.*d.* Pietatem exoſculabatur, in quocunque pallio ſeſe protulerit. 648.*b.* Quàm ſtudioſus fuerit publicæ pacis inter Chriſtianos. 91. 142, &c. 662.*g.* 750.*b.* 1135, 1136. 1143. 1147.*b.* 1832.*c.* 1487.*d.* 1756.*d.* 1798, &c. 1835, 1836. V. *Bellum* Tumultus, bella & diſſidia luget. 849, &c. 856, &c. 861.*a.* 863.*c.* 867. 907.908.940.979.*g.* 985.*e.* 1009.*e.* 1022.*d.* 1048.*e.* 1101.*a.* 1107.*d.* 1135, &c. 1158.*a.* 1163. 1267.*g.* 1172.*d.* 1356. 1442.*e.* 1610.*d.* 1654.*e.* 1675.*c.* 1710.*b.* 1797.*b.* 1797, &c. 1859.*a.* Se citiùs deſerturum ait aliquam veritatis portionem quàm turbaturum concordiam 997.*e.* Tumultus odit. 653.*f.* 728.764. Semper cavit, nè quem ſcripto læderet, 2004, &c. 2100.*f.* nè quid aut impiè ſcriberet, aut ſpurcè, aut ſeditioſè. 544.*g.* 559.*a.* 588.*d.* 2012.*a.* Admonet alios, ut immodicam libertatem temperent. 544.*b.* 566.*g.* 614.*b.* Profitetur ſe alienum à diſcordia & diſſidio, 4, &c. 7. 10.*a.* 540.*d.* 943.*d.* 948.954.*d.* 997.*e.* 1150.*a.* 1818.*c.* 1826.*d.* atque à maledicentia & conviciis. 369.*d,g.* 542, &c. 559.*a.* 567.*a.* 584.591.*f.* 747. Iraſci celer erat, at placabilis. 1768.*f.* Rationem reddit cur nonnunquam fuerit ſtomachantior. 747.*b.* Quid ejus animum à contentione revocarit. 567.*b.* Se ab invidia alienum dicit, 43.*f.* 51.*e.* 632.*g.* 1173.*b.* 1175.*a.* 1529.*d.* Budæum alióſque ipſi præferri, æquo animo fert. 1320. 1431.*f.* 1519.*e.* 1564.*g.* 1748.*f.* 1930.*a.* Se alienum dicit ab ambitione. 96.*c.* 100.*e.* 183.*e.* 208.*d.* 210.*f.* 238.*d.* 848.*e.* 852.*a.* 910.*e.* 1067.*d.* 1084.*c.* 1117.*c.* 1191.*a.* 1211.*g.* 1305.*g.* In aulis Principum ſe à pueritia ad annum uſque quinquageſimum militaſſe dicit. 1569.*e.* Principes ſalutare ſe non ambire dicit. 802. 809.*a.* Ab aulis principum abhorruit. 131.*d.* 211.*f.* 357.*a.* 613.*a.* 661.*d.* Amplam fortunam non ambiit. 208.*d.* 210.*f.* Aditum ſibi ad ampliorem fortunam ſponte præcludit. 848.*e.* Gloriam mundanam ſe non ſitire aſſerit. 909, 910. Honores nec ambiit, nec omnino rejiciendos cenſet. 757.*b.* Pœnitet eum quòd honores reſpuerit. 845.*e.* 1211.*g.* Doctoratûs gradum ambit. 310.*f.* 449.*d.* 491.*f.* 497.*d.* 1990.*e.* & cur, 502.

d. Bum tamen ſe invitum accepiſſe dicit. 2000. *d, e. g.* Se vanæ gloriæ ſtudioſum non eſſe aſſerit. 45. *d.* 128. 140. *e.* 632. *f.* 684. *b.* 909. *e.* Immodicas laudationes damnat & reſpuit. 322. *d.* 582. *d.* 632. *e.* 831. *e.* 909. 978. *d.* Seipſum elevat. 43. &c. 51. *g.* 55. *g.* 126. 204. *a.* 209. 310. *b.* 363. *f.* 373. *a.* 418. *f.* 486, 487. 569. *f.* 654. *e.* 684. *e.* 1564. *e.* 1825. *a.* 2044. *a.* 2047. *d.* Seipſum glorioſiùs commendat, 449. *e.* 453. *e.* & ab aliis commendari cupit. 294. *g.* 322. *a.* 449. Cupit ut Budæus in ſcriptis ſuis mentionem ejus faciat. 1120. *c.* Ab adulatione ſe alienum ait, 513. *e.* 1781. *b.* à curioſitate, 1768. *f.* à pertinacia. 911, &c. Jus ab eo diſſentiendi, eúmque corrigendi, aliis concedit. 745. *a.* Se ab ingratitudinis nota vindicat. 484. Nun citò de quoquam opinionem ſiniſtram concepit. 908. *f.* Alienus fuit à vindictæ cupiditate. 1212. *b.* Nimium conſtans fuit in amicitiis tuendis. 968. *d.* 1768. *f.* Se ab immodeſtia vindicat. 2530. *g.* Modeſtè de ſeipſo loquitur. 1521. *a, d.* Ab avaritia quantòm abhorruerit. 1212. *a.* 2067. Dignitates & opes recuſat. 1322. *d.* Odit luxum & vinolentiam. 771. Gaudet, quòd cœlibem vitam elegerit. 463. *d.* Veneri nunquam inſervivit. 1211. *g.* Mortis metum, quo afficiebatur juvenis, depoſuit ſenex. 328. *e.* 873. *f.* 1211, &c. Martyrium non timuit; 852. *b.* quod quidam dicebant eum detrectaſſe. 822. *d.* 823. *a.* Vindicat ſeipſum à calumniis cujuſdam qui eum meticuloſum dixerat. 2084. *a.* 2099. *c.* 2108. *g.* Nonnunquam titillabatur in aliquam factionem concedendi deſiderio. 858. *e.* Certam de ſalute fiduciam habere cupit. 1212. *c.*

Seculi vitia redarguit. 11. *f.* 30. *a. f.* 143. 269. *f.* 368 *b.* 502. *d.* 508 *d.* 585, 586. 595. *a.* 612. *a.* 682. 747, 748. 791. 922. *c.* 1059. *c.* 1235, 1236. Abuſus notat in Eccleſia. 941. *b.* V. *Eccleſia.* Excuſat ſe quòd Epiſcoporum & Sacerdotum mores reprehendit. 1066. *b.* Queritur de moribus quorundam qui tumultuantur Evangelii titulo. 811. *b.* 817. *a.* 818. 822. *g.* 891. 950, 951. 1066. *e.*

Indigentiam ſuam deplorat. 437. *d.* 449, 450. 452. 462. *b.* 473. 498. *b.* 519. *a.* 520. Cupit fortunulas ſuas augeri. 1766. *g.* De nummis corradendis valde eſt ſolicitus. 452. 454. *e.* 474. 493, &c. 499. *e.* 513. *f.* 518. *d.* 519. *a.* 607. 843. 1007. *e.* 1021. *f.* 1083. 1109. *d.* 1117. *c.* Quibus argumentis ad id utatur. 449. &c. De penſionibus ſuis admodum ſolicitus eſt. 1389. *c.* Equo mercenario & vili pudet eum inſidere, 993. *g.* 994. *d.* Nihil æquè odio habuit atque appellari. 403. *f.*

Infortunia ſua narrat. 285. *g.* 323. *d.* 377. *f.* 458 *f.* 498. *d.* 501. 514. *f.* Miſerrimum eſſe ſe dicit. 291. *e.* Iter quod per frigus gelúque intenſiſſimum confecerat, deſcribit. 185. *g.* Aliud iter moleſtum deſcribit. 696. *b.* Profectionem ſuam à Baſilea ad Lovanium moleſtiſſimam deſcribit. 323. *d.* Spina dorſi ab equa conſternato diſtorquetur: Quod periculum ſi contingat evadere, vovet D. Paulo, ſe Commentarios in Epiſt. ad Rom. abſoluturum. 406. *f.* Narrat quomodo latrones illum nummis ſpoliaverint. 469, &c. Epomidem, in qua erant decem aurei, &c. perdit. 498. *d.* Pecuniæ jacturam quàm fortiter tulerit. 377. *f.* 458. *f.* Syngraphis quietantiis ſe deluſum fuiſſe ait. 843. *f.* Queritur quòd contumeliam in Anglia paſſus ſit, nec potuerit talionem referre. 497. *g.* Nautæ Britannici manticam ejus lucubrationibus onuſtam ſuffurantur. 438. *b.* Petrus Barbirius eum penſione fraudat. 1909. Se Stephano & Sebaſtiano graviora paſſum dicit. 852. 857. Literas ad eum ſcriptas quidam intercipiunt. 875. *a.* Faſciculos epiſtolarum ejus Thannis intercipitur. 880. Typographus quidam ob xenia non ſoluta librum ejus corrumpit. 1956. Senem quendam invidum qui gravi eum contumeliâ affecerat, vehementer exagitat. 465, &c. Suam conditionem pejorem eſſe quàm hiſtrionum dicit. 943. *a.* Se Tantalo apud inferos comparat. 876.

Queritur amicos ſuos in hoſtes verſos. 851. *g.* 856. *g.* 1376. *e.* 1404. *d.* 1438. *a.* 1444. *e.* 1465. *a.* De hominum amicitiis queritur, 1371. *e.* ingratitudine, 2081. *a.* 2090. *a.* & perfidia. 869. Libros fidiſſimos amicos vocat. 297. *b.* 302. *f.* Quidam jactantes ſe famulos & diſcipulos Eraſmi, amicos ejus impudenter emungunt. 1512, &c. 1520. *b.* Queritur quòd Jacobus Battus factus fuerit propenſior in Guilielmum quendam quàm in illum. 486, 487. 491. Auguſtinum quendam ſubdolum & perfidum eſſe ſuſpicatur. 453, 454. 488. 492. Cum eo redit in gratiam. 495.

Eraſmi amicitia Budæo quanti æſtimata; 149. *a.* 754. quanti Budæi, Eraſmo. 183. 231. 754. Objurgatrices alter alteri epiſtolas mittunt. 211. 218. 227. Cujus rei cauſam reddit Lud. Vives. 754. *a.* Veretur Eraſmus nè joci Budæici, quibus in epiſtolis utitur, aliis convitia videantur. 231. *d.* 253. *b.* 255. *a.* Amicitiam inter eos ſtabilire ſtudet Vives. 754. Ægrè fert Eraſmus, ſe in Budæi Commentariis figuratè nonnunquam morderi. 1370. *a.* 1371. *a.* 1372. *b.* 1481. *a.*

Ludov. Vives ſuſpicatur eum refrixiſſe in amicitia. 1531.

Quid ſenſerit de Adoratione in Miſſa; 1138. *b.* 1963. *e.* de Autoritate B. Virginis in Filium; 1137. *e.* [V. *Chriſtus.*] de Bonis operibus; 1138. *a.* 1231 *d.* 1288. *a.* [V. *Bona opera.*] de Ceremoniis Eccleſiaſticis; [V. *Ceremoniæ.*] de Cœlibatu & Conjugio ſacerdotum; 775. *b.* 1528. *d.* [V. *Cœlibatus.*] de Confeſſione; 764. 1528. *d.* [V. *Confeſſio.*] de Conſtitutionibus humanis; 1312. *e.* 1487. *f.* 1528. *d.* 1733. *e.* 1944. *f.* 2079. *c.* de Continentia; 1137. *f.* de Delectu ciborum; 1187. *a.* 1241. *f.* 1479. *c.* 1518. *d.* 1827. *f.* [V. *Ciborum delectus.*] de Divorum cultu; 1186. *f.* 1273. *d.* 1528. [V. *Cultus.*] de excommunicatione; 1826. *d.* de Feſtis diebus; [Vide *Feſti dies.*] de Jejuniis; 1479. *c* 1528. *d.* 1735. *f.* 1944. *f.* 2144. *a.* [V. *Jejunium.*] de Imaginibus; 1191. *f.* 1312. *a.* 1377, &c. 1962. *e.* de Indulgentiis; 1730. *f.* 1827. *b.* 1945. *a.* 2144. *b.* de Invocatione B. Virginis; 917. 1137. *f.* 1736. *b.* de Libero arbitrio; 1230, 1231. 1963. *e.* de Matrimonio & Divortio; 740. de Meritis; 1137. *f.* 1138. *a.* de Miſſarum nundinatione; 1312. *c.* 1962. *f.* de Muſica templorum 1312. *b.* 1792. *c.* de Peregrinationibus; 764. 1240. *f.* 1479. *c.* 1729. 1733. *d.* de Pont. Romano; 586 *f.* 652. de ejus Poteſtate; 1311. *g.* [V. *Rom. Pont.*] de Prædeſtinatione; 1231. *f.* de Votis monaſticis. 764. 1487. *a.* 1528. *d.* [V. *Monaſtica vota.*] Orat pro defunctis. 779. *f.* 1037. *e.* 1320. *e.* 1353. *b.* idque pium arbitratur. 1046. *c.* Invocat Culeti & Vitrarii animas. 710. *b.* Virginem Walſingamicam viſere ſtatuit. 416. D. Genovefæ opem ſe expertum ait. 496. 1994. *g.* Precationes ad Virginem matrem (quas Annæ Verianæ miſit, 503. *a.*) alieno ſtomacho à ſe ſcriptas ait. 513. *d.* Scholaſtica quædam dogmata reſpuit. 1137. *e.* Fugit dogmatiſtæ perſonam in negotio religionis. 663. *b.* 772. *b.* 911. *b.* Dicit non eſſe ſuum dogma, Sanctos invocandos eſſe. 804. *g.* Bedda eum taxat, quòd ſcripſerit B. Virginem inveniſſe gratiam non ſuo merito, ſed favore Divino. 797.

Quantam familiam aluerit, & quanti. 1007. *g.* 249. *d.* De fideli famulo parando valde eſt ſolicitus. 1952. *e.* 1953. *a.* Servum abjicit. 399. *e.* In ancillam ſuam jocatur. 1309. Quantum in grammatophoros quotannis inſumſerit. 1366. *f.* Juvenem quem in Britanniam miſerat, miratur non redire. 488. 491. Nicolaum Cannium famulum ſuum peregrè agentem monitis inſtruit. 1298. Gilbertum Cognatum famulum ſuum ad ſe revocat. 1566. *b.* 1568. *d.* Ludovicum puerum ſuum Batto commendat. 495. Cubiculum quod habet latrinam deſiderat. 400. *a.* Cur frequentibus civitatibus delectaretur. 1306. *c.* Queritur de improbitate pulicum. 1394. *g.* Eos dæmones eſſe joco dixit. Gallum & gallinam Epiſcopio mittit. 1309. Domum emit Friburgi. 1521. *a.* 1331. *f.* 2335. *d.* Quantum pecuniæ in ea reparanda impendebat. 1567. *e.* Eam divendit 1560. *b.* 2567. *a.* Cum Luſcinio & tribuno Friburgenſi de domo contendit. 1910, &c. Hayo Caminga cupit ei eſſe ὁμοβίωτος. 771.

Crebras à Principibus & Magnatibus epiſtolas & dona accepit. 774. 880. *e.* 886. *d.* 1122. *b.* 1223. *g.* 1383, &c. 1559. *g.* Maximos & integerrimos viros propitios habuit; tenebriones, malevolos. 1028. *a.* 1099. *f.* 1122. *b.* 1223. *c.* 1992. *f.* 1463. *f.* Totus orbis Chriſtianus illi favit. 118. *a.* Undique ambitur. 295. *b.* 938. *b.* 976. *a.* 999. *c.* 1028. *a.* 1032. *e.* 1041. *d.* 1104. *b.* 1122. *d.* 1383. *f.* Dicit, ſe non multò propen-

penſiorem eſſe in unam regionem, quàm in aliam. 977.*f.* Omnes nationes ſibi gratiores expertus eſt quam ſuos. 578.*a.* Quàm honorificè ubique exceptus fuerit. 1216, *&c.* 1282.*d.* Angelopolitani eum expetunt & alliciunt. 121, 128. Anglorum erga eum benevolentiam adornatio belli minuit. 142.*f.* Quàm illis charus fuerit. 1999.*b.* Fatetur ſe apud eos habuiſſe quicquid fortunæ habuerit. 142.*g.* In Anglum propè transformatum ſe dicit. 516. Angliam patriam vocat. 123.*c.* In Angliam invitatus, 869. 875. 900. 1031. cur eam non adierit. 1031. Fortuna ejus in Britannia non reſpondit ejus votis. 96.*a.* 99.*f.* Dubitat utrùm Britannia an Gallia ſit ei dulcior. 511. 512. Galliam cupit relinquere. 491.*c.* Invitatus à Gallis, 225.*c.* 264.*d.* 275.*c.* 363. 388.*a.* 433. 755. cur Galliam non adierit. 1223, 1224. Eam adire recuſat, eò quòd fidem Catholico Regi obſtrinxerat. 275. Quos amicos habuerit in Gallia; 637.*d.* quos in Polonia. 1515. Invitatur in Hiſpaniam. 976.*c.* 1104. Cur Italiam adire cupiat. 502.*d.* Optat Romæ eſſe. 1012.*g.* 1219. Cur eam non adierit. 1219. Flandriam adire cur vereatur. 1362. In Brabantiam invitatur. 1303. 1562.*d.* 1921.*a.* Cur eam petere noluerit. 1083.*c.* Auguſtam invitatur. 854. Profectionem ſuam Beſontinam narrat, quámque honorificè illic excipiebatur. 930. Cur Cæſarem non adierit. 1218. Iter ſuum Baſileam deſcribit. 1214. *&c.* Sibi metuens, cupit Baſileâ aliò emigrare. 1055.*f.* 1057. Baſileæ jus civitatis non redemit. 1123.*a.* Nè Lutheranos probare videatur, Baſileam relinquere cogitat. 838.*g.* 852.*e.* 855.*b.* Oecolampadius ei diſſuadet, nè eam relinqueret 1936.*c.* Baſileâ demigrat Friburgum, à Ferdinando invitatus. 1131.*a.* 1909.*g.* De ejus emigratione. 1302. 1432, 1434. 1935, 1936. Rumores quoſdam de ejus fuga & metu ſparſos diluit. 1213. &c. Cogitat de commigrando à Friburgo ad Beſontium. 1561. Baſileam redit. 1536.*d.* Nullo loco ſtabilis, nullis certis ſtipendiis adjutus fuit. 114.*f.* Quamvis locum ſæpius mutarit, ſe tamen ab inconſtantia vindicat. 190.*b.* 192.*g.* 531.*g.* Cur Principes ipſum invitantes non adierit. 282.*d.*

Patroni ejus ac Mecœnates. 175.*b.* 186.*c.* 189.*c.* 292. HENRICUS VIII. Rex Angliæ. 78, *&c.* 95.*c.* 189.*c.* 192. 455. 546. Munus illi dat. 182.*a.* offert ſexcentos florenos quotannis. 1913.*f.* De ſalute ejus ſolicitus, eum in Angliam tanquam in portum tranquillum ſedulò invitat. 1548. Guil. Waramus Archiepiſcopus Cantuarienſis. 29.*f.* 60.*f.* 92.*g.* 96.*c.* 98.*c.* 99.*g.* 101.*b.* 123. 188.*b.* 208. 438. 515, 516. 520, 521. 774. 799. 921. 1005. 1519. 1521. 1844. Penſionem illi largitur. 142. Sacerdotium offert. 268. Dat ei XX. libras, 1006.*b.* & equum. *ibid. c.* Quem lepidè deſcribit. *ibid.* Mittit ei XXX. angelatos. 393. Veretur nè eum deſtituat. 430.*d.* Centum florenos ab eo accipit. 670.*c.* Sacerdotium ei pollicetur. 671.*a.* Thomas Cardinalis Eboracenſis. 189. 192. 428. 438. 774. Penſionem ab eo accipit. 118.*g.* De qua redimenda cogitat. 178.*d.* Thomas Cranmarus, 1498. mittit ei XVIII. angelatos. 1566.*a.* Joannes Roffenſis. III. 192. 438. 515. 774. Joannes Lincolnienſis. 774. 1110. mittit XV. angelatos. 1566.*a.* Epiſc. Wigornien. 430. 615. Cutbertus Tonſtallus. 434.*g.* 438.*d.* 774. Tho. Cromvelius ei mittit XX. angelatos. 1566. Ab Urſewico equū petit: 415.*c.* 427.*a.* accipit. 431.*c.* Ammonius ei equū dat. 427.*d.* Guilielmus Montjoyus. 60.*a.* 96.*b.* 100. 268. 515. Joannes Coletus. 309.*g.* Polydorus Vergilius dat ei quo equum emat. 1093.*c.* Tornacenſem canonicatum, à Ricardo Samſone paratum, 176. quare non obtinuerit. 118.*c.* Eum recipit, 428. & conflat in penſionem. 430.*c.* CAROLUS Imperator. 63.*g.* 70.*d.* 104. 113. 189. 275. Offert illi Epiſcopatum apud Siculos. 141.*a.* 428. Aſciſcit eum ſibi in ordinem conſiliariorum, 661.*e.* 943.*g.* 946.*a.* 970.*a.* 1082.*c.* 1783.*f.* jubétque ei numerari penſionem ducentorum florenorum. 954.*f.* 1267.*c.* Sed non numeratur. 771.*a.* 1007.*g.* 1008.*f.* 1010.*g.* 1083. 1109.*a.* 1110.*c.* 1267.*c.* 1905.*a.* 1921.*a.* 1982.*c.* 2049.*f.* Eraſmus cupit eam eſſe perpetuam. 943.*c.* 945.*f.* FRANCISCUS Galliarum Rex. 15.*g.* 192. 211.*g.* 229.*f.* 247.*b.* 275.*e.* 361, 362. Ei pollicetur CIↃ florenos annuos, ſi Galliam adire velit. 432. Iterum ab eo invitatus, moras nectit. 810. 815. 915.*f.* 924.*f.* 1080. 1082, 1083. Theſaurariam Turonenſem ab eo oblatam recuſat. 1003.*g.* 1011. 1060.*c.* 1905.*a.* Stephanus Pariſienſis Epiſc. 192. 274. Epiſcopus Baiocenſis. 63. 189. 192. Erardus Epiſc. Leodienſis. *ibid.* 206, *&c.* Albertus Card. Moguntinenſis. *ibid.* 358.*d.* 560. 572. Poculum aureum cælatum ei mittit. 583. 613. Philippus Epiſc. Trajectenſis. 189. 202. 209. Chriſtophorus Epiſc. Auguſtanus. 1499. Epiſc. Baſilienſis. 192. 195. 388. 394. 409. 1217.*a.* Franciſcus Archiep. Toletanus. 192. Guilielmus Croyus Card. Toletanus. 554. Alfonſus Fonſeca Archiep. Toletanus. 773. Dominicus Card. Grimanus 95, *&c.* Jacobus Sadoletus. 1348.*g.* 1552, 1553. Joannes Card. Lotharingiæ. 1015. Ennius Epiſc. Verulanus. 1000. Laurentius Card. Campegius. 774. mittit ei adamanta annulo incluſum. 578.*e.* Quantum eum ejuſque ſcripta coluerit. 577. Hugo Epiſc. Conſtantienſis. 1000. 1219. Epiſcopus Cameracenſis. 320. 478. 484, 485. Joannes Thurzo Epiſc. Uratiſlavienſis. 372. octo dierum iter ſuſcipit Eraſmi viſendi ergò. 338.*e.* Ei mittit quatuor horologia, quatuor auri puri particulas, & pileum ex Sabellinis pellibus confectum. 686.*d.* Aloiſius Marlianus Epiſc. Tudenſis. 727, 728. Conradus Epiſc. Wirtenburgenſis. 1393. Bernardus Card. Tridentinus. 877. 999. Eum invitat. 1438. Andreas Critius Epiſc. Placenſis annulum mittit. 1441.*b.* Petrus Epiſc. Cracovienſis. 1030. Monet eum ut aliquid de ſtudiis & laboribus remittat, 1534.*a.* & XXX. ducatos ei mittit. 1565.*d.* Stanislaus Turzo Epiſc. Olmucenſis quatuor nomiſmata aurea ei mittit, 1550.*e.* & craterem inauratum. 1553.*g.* Georgius Cæſaris Maximiliani F. Epiſc. Brixinenſis. 876. Matthæus Card. aureum poculum ei mittit. 1955.*d.* Ei IↃ ducatos annuè offert, ſi velit Romam adire. 947.*e.* 1001.*f.* 1003.*a.* 1218. FREDERICUS Saxoniæ Dux duo nomiſmata illi mittit. 643.*a.* GEORGIUS D. Saxoniæ. 1400, 1401.*d.* Ei dono mittit argenti infecti maſſulas, 627.*f.* 628.*d.* & poculum. 776. SIGISMUNDUS R. Poloniæ ei munus mittit, eúmque ad ſe invitat. 1147. 1383. Chriſtophorus à Schydlovietz ei aurea munera donat. 1127.*a.* Dux Juliacenſis, poculum. 1392. 1419. Joannes Rinckius, poculum. 1443. Joannes Sylvagius Burgundiæ Cancellarius. 30.*b.* 51.*e.* Antonius à Bergis Abbas D. Bertini. 503. Canius Canonicus. 188.*a.* HERNESTUS Dux Bavariæ. 121, *&c.* 192. 201. 388. Theologi Lovanienſes. 174. Jacobus Piſo Hongarus ei nomiſmata mittit. 1128.*e.* Antonius Fuggerus, poculum, 1266.*e.* 1303. 1384. & vinum. 1358. Bilibaldus Pirkheymerus, munera. 1303.*d.* Germanus Brixius. 278.*b.* Guilielmus Comes ab Eiſenburgo ei pugionem mittit. 1327.*c.* Joannes Paumgartnerus, aurum infectum, 1329. & poculum inauratum. 1528.*f.* Viglius Zuichemius ei annulum donat aſtrologicis notis ſculptum, qui explicitus ſphæræ vicem exhiberet. 1326. LEO X. Pont. R. 71. 103. 106. Ei adblanditur Eraſm. 87. *&c.* 103. *&c.* 557. ADRIANUS VI. ei diploma mittit. 807. CLEMENTI VII. Pontificatum gratulatur. 813. Honorificum breve cum centum angelatis ei mittit. 1005. 1924.*b.* Bis mittit ducentos florenos. 1122. Eum Romam invitat. 99.*c.* 1011. 1921.*a.* PAULUS III. Pont. Præpoſituram Daventrienſem ei offert, ſed eam recuſat. 1568. Ab eo Cardinalis deſignatus eſt. 1538.*d.* 1544.*b.* 1557.*g.* 1955.*d.* 1959.*d.* Anna Princeps Veriana. 286. 293. 501. Ducentos francos ab ea emendicat. 439. 453. Ab eadem gemmam oculis confirmandis utilem efflagitat. 450.*b.* Rogat Battum ut cauſam ejus apud illam diligenter agat. 493. Cur à Batto invitatus non continuò advolaret. 487.*c.* 490.*f.* 492.*c.* 495.*g.* FERDINANDUS R. Hungariæ eum Viennam invitat ſalario CCCC. florenorum. 1029. 1033. 1432, 1433. quingentos pollicetur. 855. Ei mittit centum aureos. 1005. 1910.*d.* MARIA Hungariæ R. literas propriâ manu deſcriptas ei mittit. 1463. 1469.*g.*

Præbendam adipiſcitur. 73. *c.* quam in penſionem vertit 74. *b.* Abhorret à præbendis, nè rei ei ſit cum capitulis. 603. *g.* Sacerdotium efflagitat. 449. *g.* Sacerdotium nanciſcitur. 104. *b.* Literas teſtimoniales de non-reſidendo cupit. 780. *b.* Epiſcopatus ei offertur, ſi velit in Lutherum ſcribere. 604. *d.* Decanatum ab Adriano Pontifice oblatum recuſat. 951.

Alexandrum (poſtea Archiepiſcopum S. Andreæ in Scotia) inſtituebat. 832. Joannes miniſter ejus & diſcipulus à patre alteri committitur. 436. *b.* Cujus diſceſſus Eraſmum malè habet. 377. *g.* 436. Ferdinando Principi conantur eum præceptorem dare. 365. Auguſtinum diſcipulum ſuum rogat, ut cum hoſpitio excipiat. 312. *g.*

Autores vetuſtos in lucem eruere & emendare ſtudet. 510. *c.* Quanti illi conſtiterit autorum emendatio. 843. *g.* 845. *e.* 853. *c.* 1049, 1050. 1064. Monet eum Cochlæus, ut ab emědandis veterum libris ceſſet, & tractet diſciplinas aut argumenta. 1268. *g.* Ejus operam in veteribus autoribus reſtituendis carpunt nonnulli. 1063, 1064. Arnobium ſuum Adriano VI. dicat. 807. 1199. Auguſtini opera recognoſcit. 666. 669. Queritur editionem ejus operarum conſpiratione tardari. 845. 849. Baſilium in Eſaiam vertit. 518, 519. Chryſoſtomum vertit 972. 1121. 1365. Cyprianus emendatur. 567. 572. Errata in editione Cypriani excuſat. 813. 1064, 1065. Quantum laborarit in repurgando edendóque Hieronymo. 92, *&c.* 97. *a.* 100. 211. 422. 424. 430, 431. 449. 451. 475. Iterum excuditur. 779. *b.* 790. Quartùm recognitus, excuditur Lutetiæ. 1518. Irenæum edit. 828. 1129. Origenis fragmentum in Matthæum vertit. 798. 835. Agit cum eo Cantuarienſis, ut vertat Origenis commentarios in Pſalmos. 621. Ejus de Baſilio, Chryſoſtomo & Nazianzeno judicium. 1320.

Ciceronis *Officia* edit, 1693. & *Tuſculanas quæſtiones*. 1694. Emendat Curtium. 200. Euripidis *Hecubam* & *Iphigeniam* cur; & quanta cum cura, verterit. 1741, *&c.* Eas ab Eraſmo verſas, negatur. 813. 1065. Gazæ grammaticam vertit. 1711. *g.* Interpretatur Luciani *De Aſtrologia* commentarium, 517. *Convivium*, 1719. libellum *De mercede conductis*, 1717. *Saturnalia*, (quæ Watamo dedicat) 616. *Somnium*, 1715. *Timonem*, 1716. *Toxarim*, 1714. & *Tyrannicidam*. 1717. Commentarios edit in *Nucem* Ovidii. 1743. Quadraginta aureis conductus caſtigat Plautum. 814. 1064. *g.* Plutarchi quoſdam libros vertit. 391. *d.* 518. Quintilianum edit. 1119. Senecam emendat. 517. Secundam editionem molitur, 1043. 1049. 1064. cum prioris cum puderet. 1044. *a.* 1049. *f.* 1064. *f.* 1664. *d.* Amicum excuſat cui priorem editionem commiſerat. 813. 1064, 1065. 1664. *c.* Agit cum Aldriſio ut Frobenianum Senecam cŏferat cum manuſcriptis Cantabrigienſibus. 1093. 1123. Cur ſecundam editionem non eidem dedicarit cui primam, 1663, *&c.* Quantum in ea laborarit, 1664, *&c.* 1674. *g.* & à quibus fuerit adjutus. 1665. *e.* Suetonium, Spartianum, &c. edit. 1688. Xenophontis Hieronem vertit. 1791.

Adagia primus Latinorum ſcripſit. 1483. *c.* 1747. *c.* Sed livore & plagio vindicat, contra Polydorum Vergilium, qui eum accuſarat tanquam ipſius *Adagia* compilaſſet. 748. Videtur Polydorum taxare, quòd *Adagia* ſua ex Eraſmianis decerpſerit. 1742. *c.* De *Adagiorum* Chiliadibus. 49, 50. 268. 276. 411. 497. *b.* 748. Quibus titulis à Budæo inſigniantur. 152. *c.* Idem in eas feſtivè jocatur: 242. *c.* cui reſpondet Eraſmus. 253. *c.* Excuduntur à Frobenio. 781. Prioris editionis Eraſmum pœnitet. 514. Aliquot centuriis aucta, iterum excuduntur. 1516. *b.* 1518. *c.* Quoties, & à quibus excuſa fuerint. 1747. *&c.*

Antibarbarorum libros cur ſcripſerit. 2073.

Apophthegmata ſcribit. 1350. *g.* 1358. 1361. 1373. *g.* 1422. 1516, 1517. Ejus operis ratio & utilitas. 1770, *&c.* Cur & jocos nonnunquam Apophthegmatis immiſcuerit. 1774. *b.*

Caſarum vitas recognoſcit. 339. *a.*

Ciceronianum, ſive *De phraſi Ciceronis*, ſcribit. 862. 864. Ejus libelli ſcopus & ratio. 1170, *&c.* 1259. 1383, *&c.* 1739. Cur in eo aliquot prætermiſerit. 1026. 1044. 1050. *a.* 1259. 1482. Gallos offendit, 1030. 1034. 1050. *a.* 1166, *&c.* 1482. & Italos. 1049. *g.* Germani Brixii de eo judicium. 1167. *b.*

Colloquia ejus Lutetiæ interdicuntur. 842. *c.* 1019. *d.* 1102. *f.* 1181. *d.* Nicolaus Egmondanus ea hæreſeos damnat. 947. *a.* Eraſmus ea defendit. 867 1103. 1111. 1186. *a.* 1188. *d.* 1729, *&c.* Dolæ à Franciſcanis interdicuntur, 1568. Quàm avidè ab eruditis legantur, 1728. *b.* Eorum utilitas oſtenditur. 1729, *&c.* Quænam in iis damnarint monachi. 1735. *c.* Ea corrumpit Lambertus quidam ſcurra Dominicanus. 906. 916. 1101. 1104. *a.* 2070. *a.* V. *Campeſter*.

De ratione Concionandi ſcribit. 1535. *g.* 1541. *d.* 1958. *a.* 1960. *a.* Quo ſuaſore. 360. 1760. *c.* Ejus operis ratio & ſcopus. 1759, 1760.

De libello ejus *De Concordia*. 1560.

Connubialia præcepta (rogatu Reginæ Angliæ, 780.) ſcribit. 790.

Libellus *De Contemptu mundi*, ipſo invito, evulgatur. 1764. *d.*

Copiam ſuam defendit. 27, 28. *d.* Laudatur. 396. *c.* Eam locupletatam rurſus edit. 321. *a.* Duci Clivenſi commendat. 1199.

Elegantiarum Laur. Valla Paraphraſes, malâ fide evulgatæ. 1559. 1740.

Enchiridion edit. 399. *f.* Explicatum cupit Lyſtrius. 622. Hiſpanicè vertitur ab Archidiacono Alcorano. 829. 872. 1262. 1171. Germanicè, Gallicè, Tuſcè vertitur. 1262. Ab omnibus probatur. 923. Ab Eraſmo defenditur. 1232, *&c.*

Epigrammata edit. 1745.

Epiſtolas ſuas cur ediderit. 1. Cur nonnullas non ediderit. 1560. *a.* Cur & quaſdam amicorum, quibus reſpondet, admiſcuerit. 4. 1559, 1560. Alteram editionem parat. 620. *c.* 622. *c.* Dolet quaſdam ex ejus Epiſtolis editas fuiſſe. 620. *b.*

Libellus *De conſcribendis epiſtolis* ab Anglo quodam contaminatus, 1559. 1719. ab Eraſmo recognoſcitur, ac iterum editur. 1719. *g.*

Librum *De Euchariſtia* exorſus, 780. intermittit. 1104. *a.*

De ejus *Exomologeſi*. 903. *c.*

Inſtitutionem Principis Chriſtiani ſcribit. 1785.

Linguam ſcribit. 1790. *c.* Ea multis placet. 1126, 1127.

Liturgia Virginis Lauretanæ. 1792.

De ſinendo negotio Lutherano libellum ſcribit. 945. *b.*

De Matrimonio ſcribit. 1126. 1128. Ejus encomium Matrimonii à Collegio Sorbonico damnatur. 923.

De Miſericordia Dei ſcribit. 807. 910. &

De Modo orandi Deum. *ibid.*

Moriæ encomium omnibus eruditis placet. 527. *g.* 2008. Pſeudotheologis quibuſdam diſplicet. 2008, *&c.* Illud tuetur Eraſmus. 169 *g.* 517. *f.* 2003, *&c.* idque magnis & exemplis & rationibus. 1777. Ejus operis ratio & ſcopus. 2005, *&c.* Lyſtrius illi commentaria addit. 195. Georgius Haloinus Gallicè vertit, *ibid.* 527. *f.* Sed malè. 622. *b.*

De præparatione ad Mortem ſcribit. 1764.

De *N. Teſtamenti* priori ejus editione. 21. *c.* Quos tumultus excitarit inter Theologos Lovanienſes. 5, *&c.* Cavetur Cantabrigiæ à quodam Collegio, nè quis eâ utatur. 108. *c.* Eam defendit. 5. 108. 159. *&c.* 330. Novam editionem parat. 191. *a.* 297. *g.* 209. *d.* 329. *b.* 606. *b.* V. *Gulielmus Latimerus*. Quantum in N. T. recognoſcendo laborarit. 209. *d.* 1749. *c.* Ejus operis rationem oſtendit, 329. *c.* 911. *c.* 913, *&c.* 1843. *c.* 1845, *&c.* & utilitatem. 1846, *&c.* Breve Pontificis deſiderat, quo opus ſuum commendetur. 547. Leo x. illud laudat. 1845. Quàm avidè ab eruditis legatur. 557. *f.* 564. *a.* Ab Anglo quodam ſugillatur. 565. Tertiam editionem adornat. 669. *c.* 768. *b.* 1084. *b.* 1085. *c.* 1796. *g.* Quartùm recenſet Annotationes in N. T. 828. *c.* 1130. *e.* Rationem reddit interpretationis ſuæ N. T. 1096. *c.* Ad quorum codicum fidem N. T. emendarit. 1846. Joannis Oecolampadii operâ ſe adjutum fatetur. 1847. Dicit ſe ex eo opere nec emolumentum nec gloriam venari. 1850. *a.* Interpretationem ſuam à frivolis Scunicæ objectionibus vindicat. 1877, *&c.* Defendit interpretationem ejus loci Joan. VII. *Nondum enim erat Spiritus Sanctus*. 1245, *&c.* De Annotationibus ejus in N. T. 98. *d.* 104. *f.* 431. *b.* Commendantur à Tonſtallo

ſtallo. 173. *d.* Quàm inſulſè & impudenter à quibuſdam damnentur. 344, *&c.* 612. *b.* Taxantur à Standicio perquàm ridiculè. 596. 612. *c.* Quibus teſtibus & approbatibus prodierint. 111. *a.* 913, *&c.* Novum Teſtamentum ab Eraſmo recognitum publicè damnat Nicol. Egmondanus. 719, *&c.* 735.

Paraphraſes ejus in N. T. laudantur. 107. *g.* 113. *g.* 189. *d.* 388. *d.* Pariſiis interdicuntur. 916. *g.* Bedda articulos in eis notat, 778. 797. eáſque calumniatur. 877. 893. Quo ordine in Evangelia Paraphraſes ſcripſerit. 1798. *d.* Scribit Paraphraſin in *Matthæum*, Cardinalis Sedunenſis hortatu. 1794. *g.* 1797. *a.* 1814. *c.* 1932. *g.* idque menſtruo fermè tempore. 1796. *a.* Eam Cæſar dicit ſibi gratiſſimam fuiſſe. 997. *c.* 1001. *g.* 1004. Eccleſiaſtes quidam eum temeritatis arguit, quaſi de ſuo adjeciſſet *Matth. xx.* hæc verba, *& baptiſmate quo ego baptizor, baptizari.* 1337. Paraphraſin in *Lucam* Henrico VIII. R. Angliæ dicat. 999. *a.* Paraphraſis in *Joannem* Ferdinando dicatur. 997. 1004. 1026. Paraphraſin in *Acta Apoſtolorum* Clementi VII. mittit. 815. Lovanienſes eum reprehendunt, quòd *Actor. xv.* poſuerit *Attaliam* pro Italia. 1956. *e.* Quàm difficile negotium ſuſceperit, cùm Paraphraſin ſcripſerit in Epiſt. ad *Romanos*. 1822. *f.* Quos ſecutus fuerit in Paraphraſi in Epiſt. ad *Corinthios*. 1832. *g.* Quàm raptim ſcripta fuerit. 510. Laudatur. 545. Scribit in epiſtolam ad *Galatas*. 835.

Panegyricum ſuum ad *Philippum* Burgundionum Principem defendit. 1779, *&c.* Quàm tumultuanter eum ſcripſerit. 1781. *c.* 1783. *b.*

Edit libellum *De recta Pronunciatione Græci & Latini Sermonis*. 862. 864. 1046. 1258. 1737.

In *Pſalmum* I. ſcribit: 1751. in II. 1657. in IV. 1752. in XXII. 1344. *d.* 1524. 1753. in XXXIII. 1350. *g.* 1358. 1362. 1374. *a.* 1422. *a.* in XXXVIII. 1553. *f.* 1755. in LXXXIII. 1756. in LXXXV. 1340. *f.* 1343. *g.* 1757.

Ejus *De Querela pacis*, libellus. 201. 205. *e.* 209. *g.* 210. *b.* Hiſpanicè vertitur. 1079. *d.* Cur eum ſcripſerit. 1787. *f.*

Similia ſua ex quibus autoribus ſelegerit. 1726. *e.* Ejus operis rationem & utilitatem oſtendit. 1726, 1727.

Symbolum Apoſtolorum explicat, 1762. & *Precationem Dominicam*. 1763.

Viduam Chriſtianam dicat Mariæ Hungariæ Reginæ. 836, 837. 846. 1056. *b. d.*

Operum ejus nomenclatura & encomium. 67, *&c.* 83, *&c.* 152. *d.* 276. Quorum hortatu quos libros ſcripſerit. 921. Summa eorum quæ libris ſuis egit. 1181. *f.* Quantum ſuis laboribus rem Chriſtianam adjuverit. 1179. *f.* Quantum literis contulerit. 1385. *d.* Scripta ſua aliorum judiciis ſubmittit. 921, *&c.* 939. 1009. *f.* 1012. *a.* 1085. *c.* Se emendaturum pollicetur ſi quid in iis erroris ſit vel offendiculi. 1329. 1330. 1354. *a.* Loca quædam emendat. 1319. *f.* 1354. *b.* Scripta ejus laudantur. 1542. 1546. 1550. *c.* 1554. *b.* Pariſienſes laudant ejus opera & admirantur. 753. Paraphraſes aliique libri Gallicè vertuntur. 829. Berquinus quædam ex ejus ſcriptis vertit. 923. 1040. *c.* Atque ob id à Natali Bedda in ignem penè pertrahitur. 829. 832. 873. *a.* 974. V. *Ludovicus Berquinus.* Ægrè ferunt monachi Eraſmi libros in vulgatas linguas verti. 829. *g.* 832. *f.* 872. *a.* 973. *g.* 1271. *b.* V. *Monachi.* Typographi aiebant, nullum nomen Eraſmico vendibilius. 1520. *e.* Acriter invehitur contra eos qui chartas ejus ſuffurati evulgarant. 1559. 1764.

Tuſſanus & Budæus aliquot ejus lapſus taxant. 1480. *e.*

Judicium ejus quanti complures æſtimarint. 2091. *g.* Ille ſolus idoneus judicatur qui Germaniæ erroribus & ſeditionibus labenti opem ferat. 848. Cur ab eo negotio tamdiu abſtinuerit. 850. Qualem reformationem optarit. 817. *g.* Cupit quædam in Eccleſiâ mutata, quæ ſalvâ pietate mutari queant. 815. *e.* 988. *f.* 1161. *e.* 1487. *f.* Invitant eum Helvetii ut Badenſi concilio intereſſet. 865. Cur non adfuerit in Colloquio Wormacienſi. 1213. Ad Conventum Spirenſem invitatur. 1333. 2076. *b.* Conventui Auguſtenſi intereſſe recuſat. 1391, 1392. 1431. *f.* Et tamen interfuit. 1334.

Offenditur quòd Oecolampadius eum citans *Eraſmum noſtrum* appellarit. 789. Expoſtulat cum Pelicano, quòd rumorem ſparſerat, Eraſmum de Euchariſtia idem ſentire quod ille. 795. Expoſtulat cum Vulturio Neocomo, quòd ejus mentionem faciens in libellis ſuis, ei invidiam conflaſſet. 2050. *f.* *&c.* 2053. V. *Vulturius.* Probat ſe cum Wiclevitis de Euchariſtia non ſentire. 2085. *g.* Cur adverſùs eos non ſcripſerit. 2084. *f.* 2108. *g.*

Luthero ſe faviſſe negat. 7. 19. *c.* 566. 605. 650. Reſpondet iis qui objiciebant Lutherum quædam ex illius libris hauſiſſe. 8. *d.* 10. *f.* 542. Admonet Lutherum quid vitare eum velit. 650. Cur eum non refellerit. 651. Ejus cauſæ patrocinatur. 584. *&c.* Adriano VI. monenti ut Romam ſe conferat, & bellum indicat Lutheranis, 1201, *&c.* reſpondet. 787. Dolet, contra Lutherum convitiis & libellis rem actam fuiſſe. 9. 585. 594. 602. *f.* 651, *&c.* 657. *d.* 663, 664. Impulſu Cuth. Tonſtalli, 1158, *&c.* Pauli Bombaſii, 756. Pontificis, Regis Angliæ, & aliorum, ſcribit *Diatribam* De libero arbitrio adverſùs Lutherum. 777. 797. 806. 811. *g.* 1066. 1087. 1185. *a.* Ejus negotii ſuſcepti rationem reddit. 810. 821. Cur eum librum ediderit. 952. *c.* 1005. *g.* Dicit ſe in ſua arena non verſatum, cùm eum librum ſcripſerit, 810. *b.* 811. *a.* 821. *d.* 1092. *e.* atque liberum arbitrium perdidiſſe, iſtum emittendo. 821. *d.* 835. *d.* [V. *Liberum arb.*] Cur opus illud nemini dicarit. 812. *b.* 1067. Dicat Card. Eboracenſi. 815. *Diatriba* æquiſſimis animis accipitur Wittembergæ. 801. [V. *Philippus Melanchth.*] Lutherus ei reſpondet. 789. *b.* 790. 1087. *g.* 1094. Eraſmus ſpatio duodecim dierum 790. *c.* 795. *a.* 796. ſcribit *Hyperaſpiſten*. 835. 963. *e.* 972. eumque Georgio Duci Saxoniæ mittit. 867. 875. 879. Ii autem eum culpat quòd non priùs in arenam contra Lutherum deſcenderit. 1073. Cum Luthero acriter expoſtulat. 1094. Quantum Lutheranis obſtiterit. 1012, 1013. 1109. *e.* 1359. *d.* Quibus argumentis quidam eum Lutheranum faciant. 1081. Quidam eum ceſſatorem putant in negotio Lutherano. 1013. *a.* 1018. *b.* 1964. *e.* 1966. *d.* 2122. *f.* Accuſatur apud Pontificem tanquam autor vel fautor iſtius negotii. 1038. *b.* 1040. *d.* Aleander miratur, cùm in Germania tot hominum millia ſint trucidata, Eraſmum adhuc ſpirare. 1052. 1118. *f.* 1379. *e.* 1931. *g.* Leonem & Leodienſem epiſcopum in eum irritat. 949. V. *Aleander.* Nicolaus Egmondanus precatur ut Eraſmus convertatur. 605. 688. 692. 735. *b.* 915. Eraſmi judicium de Lutheri dogmatibus. 949. *f.* deque nonnullis ejus diſcipulis. 950, *&c.* Hutteni colloquium cur detrectaret. 949. Lutherani, eum conſulendi gratiâ, Baſileam confluunt. 1225. Nicolaus Mallarius Lutheranus dicitur, quòd Eraſmum inviſerit. 1353. *d.* 1356. *a.* Quàm infenſi ei fuerint Lutherani. 1012. *d.* 1013. *c.* 2024. *a.* 1057. 1080. *a.* 1109. Hortatur fratres Germaniæ inferioris & Phryſiæ Orientalis, nè ad Lutheraniſmum deſciſcant. 2095, *&c.* Vide *Lutherani*, & *Lutherus*.

Apud Hiſpanos exoritur tumultus de libris Eraſmi. 773. *a.* 776. 799. Fingunt quidam, libros ejus, unà cum imagine, Romæ publicitus exuſtos fuiſſe. 807. 1007. *e.* Fingunt alii, eos (tanquam hæreticos) in Gallia exuſtos. 842. *e.* Alii, eos exuſtos in Brabantia. 1224. Alii, eos à Pont. condemnatos Romæ. 1225. Alii, eum, unà cum Oecolampadio, cæſum virgis & ejectum Baſileâ. 1512. Lovanienſes ſcholaſtici, ei moleſti. 429. 432. *e.* 620. *f.* Iis delegatur Eraſmicorum voluminum examinatio. 431. Eraſmo cum illis convenit. 195, 196. V. *Lovanienſes.* Galli eum verſiculis lacerant, quòd Budæum cum Badio contulerit. 857. 1025. Monet eum Lud. Berquinus, ut Budæo apologiam ſcribat, 1044. *g.* Idem ſuadet Tuſſanus: ſed Eraſmus id facere recuſat. 1406. *e.* Romæ quidam ei invident. 857. 1005. 1012. *a.* 1025. 1121. 1955. *d.* Pontificem in eum irritant. 1379. 1399. *e.* 1921. *a.* 1931. *e.* Itali paſſim in eum ſcribunt. 1958. Petrus Curtius arbitratus eum Italos ceu imbelles notaſſe, graviter in ipſum invehitur. 1955, 1956. Romæ excuditur *Defenſio Italiæ adverſus Eraſmum*. 1958. *a.* Caracciola & Aleander adver-

adverſùs eum in aula Cæſaris moliuntur. 1002. 1919*e*.

Ubique terrarum eum libellis & convitiis impetunt 776.*a*.777.*a*.780. 795.*a*.955, 956. 1101.*f*. 1118. 1128.*a*. 1178.*c*. 1313, 1314. 1327.*g*. 1346. 1369. 1375. 1439.*f*. 1442.*b*. 1463.*f*. 1918. 1931. 1939. 1958, 1959. Quales fuerint qui ei detraxerunt. 113. 133.*a*. 135. *a*. 167. *d*. 182. *a*. *c*. 190.*b*. 239.*b*. 329.*e*.344,*&c*. 352.*e*. 370.542,&c. 558.*a*.565.566. 600.*b*. 602.c. 646. 653. *g*. 665. *a*. 856, &c. 981, 982. 1028.*b*. 1403. *g*. 2009. *d*. Sycophantiis penè obruitur. 361. *g*.542, *&c*. 558. 620.*f*. 695. *b*. 746. *b*. 748. *a*. 780. 813. 849. 856, *&c*. Iis penè cogitur ab Eccleſia deficere. 899.*a*. 903.*a*.924.*a*.1012.*b*.*f*.1113.*d*.1040.*c*.1085.*f*. Adverſarios ſuos veſpas, crabrones, pulices, graculos, picas, ranas, viperas, excetras, &c. vocat. 2518.*e*. 2076.*b*.*e*. V. *Monachi*. Quibus argumentis ſe ſoletur adverſùs eorum calumnias. 1351. *f*. 1502. *d*. Agnoſcit Deum fuiſſe qui eum adverſus malorum aſſultus firmabat, 856. *d*. eúmque ideo præcepiſſe adverſariis ut ei maledicant, ut hoc remedio eum purget. 1191.*f*. Multas eorum delirationes, ineptias, & calumnias enumerat. 1193,*&c*. Cupit autoritate Principum defendi, 954.*e*. 961.*f*. 962.980.*g*. 985.*d*.988.993.*b*. 1004.*c*. 1008.*f* 1032, 1033. 1108.1253.*a*. 1438.*e*. 1791.*b*.2070.*f*. & Magiſtratuum. 986.1415.*f*.

Impudens de eo mendacium. 370. *a*. Objicitur, quòd Auguſtinum non legiſſet. 134. *c*. *Ἀκυρολογίαν* ſuam, quam illi Budæus objecerat, 20.*b*. 25.*e*. 219. excuſat. 22.*b*. 27.*g*. 215. Quidam blaterant, eum nihil aliud eſſe quàm grammatiſten. 770.*a*. Alius Thomæ eloquentiam tribuit, Eraſmo adimit. 731. Lutherus dicit, eum nihil ſcire rei theologicæ. 2092.*e*. Eum cæcum vocat, affixum literæ, &c. 822.*a*. *ἄθεον*, Epicureum, ſcepticum, blaſphemum, 2095. *a*. Bedda eum non agnoſcit *συνδιάλογον* quod tamen Leo, Clemens, ac Adrianus, PP. fecerunt. 909. Vocatur *Balaam*, 852. 951. Pelagianus & palpo, 945. Deſertor Evangelii, 987.*a*. Sibi contrarius, 989.*c*. Piarum religionum hoſtis, 1058. *Doctor aſinus*, 852. *Erraſmus*, 814. 1412. *Eraſinus*, 1412. *Araſmus*, 1412. 1881. *d*. *Behemoth*, 1416. Blaſphemus in B. Virginem, 1089. Hæreticus, 915.*e*. 973.*g*. 1079.*g*. 1195.*c*. 1252.*d*. 1359.*b*. Hæreſiarcha, 795.*a*. Hæreticus Luthero pejor, 1023.*f*. 2181.*b*. 1904.*d*. Antichriſti præcurſor, 669.*e*. 1905.*f*. Antichriſtus. 1194.*b*. Peccatum in Spiritum S. à Theologaſtro illi impingitur. 345.*b*. 1193. Accuſatur, quòd *Magnificat* & *Pater noſter* correxerit, 344, 345. 1193. quòd Reſurrectionem ſuſtulerit, 598.*e*. 768.*b*. quòd malè ſenſerit de Matrimonio, 598.*e*. déque Euchariſtia, *ibid*. 600.*f*. quòd cum Carolſtadio ſenſerit, 1118. quòd evangelium Joannis corrigere voluerit. 596. 612. Quidam ei ſubſtomachantur, quòd bella deteſtans ad pacem adhortetur. 1042.*a*. Fraterculus quidam obeſus *ἰχθυοφαγίαν* ei vitio vertit. 591. *e*. Libellorum penè omnium ſuſpicio illi impingitur. 543, 544. 575.*f*.

Albertus Pius Carpenſis omnem ſolidam doctrinam ei adimit. 1013. 1379.*g*. 2043.*g*. Eum autorem & principem Lutheranæ factionis eſſe, libello edito aſſerit. 836. 1048. 1056, 1057. 1352. 1388. 1399. 1425 2484. 1488. 2044. Cui Eraſmus ſex diebus reſpondet, 836. 1050.*g*. 1052. Alterum librum adverſus Eraſm. operâ Sepulvedæ edit. 1442. 2066.*g*. Multa virulentè in eum loquitur Farellus (quem Phallicum vocat) 804. V. *Farellus*. Convitiatur ei Egmondanus. 723, &c. V. *Nicolaus*. Pantalabus eum calumniatur. 839. Doctor quidam Conſtantienſis ejus effigiem conſpuit. 1352. De fraterculo quodam Mendicante Eraſmi obtrectatore pertinaciſſimo & ineptiſſimo. 600. 729.

Adverſùs eum ſcripſerunt, Petrus Curtius, 1566. Sepulveda, 1388 1950. *d*. Dominicanus quidam Lovanienſis, 1488. Jacobus Latomus, 726. 956. Jacobus Stunica, 725. 814. 911, *&c*. 956. 1008. Vincentius Lovanienſis, 765. 777. 780. 902. 916. 955. 1194. *&c*. 1928. Edvardus Leus, Petrus Sutor, 916. 918. 956. 1088. (cujus libellus excudebatur autoritate Collegii Sorbonici. 934. 940.) Ludovicus Carvaialis Franciſcanus, 1375. 1383. Scaliger, 1566. 1941. *g*. 1945. *d*. 1958. *e*. Martinus Bucerus, 1066. *b*. 2077. *b*. Otho Brunsfeldius, 801. 934. 1924. *e*. Ulricus Huttenus, 934. 986. 1080. impulſu Henr. Epphendorpii, 1920. 1922. & amore prædæ. 1923. Ludovicus Minorita, 1058. Nicolaus *Clericus* in eum concionatur, 1023. 1047 Joannes Gacchus Franciſcanus, 982. 1178. Phryſius, 604. & Standicius Theologus Anglus. 596 915. Monachorum adverſus eum odium unde ortum. 665. V. *Monachi*.

Reſpondet, Latomo, 343. 352. *g*. 361. Carvaiali, 1383. Ludovico Minoritæ, 1058. Cenſuris Sorbonicis, 1329. *a*, *f*. Petro Sutori. 779, 780. 906. 2069. Pœnitet quòd Sutorem reſponſo dignatus ſit. 1088. *b*. 1377. Eobano Heſſo nonnulla querenti reſpondet. 1407. Diluit calumnias cujuſdam qui eum arrogantiæ, livoris, atque imperitiæ accuſarat. 1519. Reſpondet objectionibus cujuſdam (quem *γραμματοδιδάσκαλον* vocat) qui nonnulla culparat in ejus verſione epiſt. ad Rom. 1888, *&c*. Reſpondet libello (Leonis Judæi, 2108. *d*.) cui titulus, *Doctiſſimi Eraſmi Roterodami & Martini Lutheri opinio de Cœna Domini*, &c. 2078, *&c*. *Spongiam* ſcribit adverſùs Huttenum. 932. 1080. 1904. *a*. 2072. Pœnitet eum quòd Stunicæ reſponderit. 946. 996. *b*. Joannis Eckii objectionibus occurrit 135. Scribit Apologiam in eos qui illum traducebant, quòd vertiſſet, *In principio erat Sermo*. 626. Edvardi Lei virulentis ſycophantiis leniter & modeſtè reſpondet; 589 593. 616. & libellum ſuum Henrico VIII. mittit. 617. Hoochſtratum monet ut nimium calorem temperet. 738. De ejus ad Beddæ calumnias reſponſo. 892.

Apologias contra adverſariorum calumnias cur, & quàm moderatè ſcripſerit. 1375, 1376. 1410. Jac. Sadoleto monenti, nè Ordinem quenquam lædat, 1341. *d*. reſpondet. 1345. c. 1374. *f*. Andr. Alciatus eum monet, ut rabulas ulteriùs reſponſione non dignetur. 1410. 1546. Jul. Pflug monet, ut rabulis contemptis, publicis Eccleſiæ malis mederi ſtudeat. 2485, 1486. Monachos acriter objurgat quòd ſcurras in eum ſubornarant: 2074. 2075. quos ſe prorſus neglecturum promittit. 2074. *e*.

Quàm ægrè cum Martino Dorpio certamen ſuſceperit. 4, *&c*.

De Apologia ejus adverſùs Fabrum. 125. 130. 172. 179. 188. 212. 284. 395. De eo quàm amanter ubique & honorificè loquitur & ſentit. 132. 174. 179. 182. 187, 188. 213, *&c*. 217. Dolet, ſibi cum eo ortam eſſe controverſiam. 200. 212. 233. *d*. 540. Litem inter eos componere laborat Budæus. 125. 219, *&c*. Budæo, qui ipſum reprehenderat quòd cum Fabro certaſſet, 125. 219. 229. reſpondet. 212. 232. Quàm fuerat pacis cum Fabro redintegrandæ ſtudioſus. 179. 199. 237. c.

Ejus cum Henrico Epphendorpio controverſia. 1933. *b*. 1940. *b*.

Auguſtini Eugubini errata quædam notat. 1448, *&c*.

Heliam quendam ſenem objurgat, quòd ſeipſum appellarat vivum cadaver. 800.

Scribit Epitaphium in obitum Dorpii, 934. Philippi Hanetoni, 1105. Joannis Frobenii: 1258. Cujus mortem immodicè luget. 1256. Solatur Amerbachium poſt mortem filiæ. 1315, *&c*.

Falſi de Eraſmi morte rumores ſparguntur. 529. *g*. 568. *b*. 807. 1512. *c*. Hinc Poeta quidam carmen elegiacum ſcribit, quo Eraſmum inter Divos collocat. 568. *b*.

Errarunt Patres; 1632. *c*. Errarunt Apoſtoli, errare poteſt Eccleſia, citra tamen diſcrimen fidei. 136. *f*.

Errones. V. *Mendici*.

Eſaiæ locus, *In ſilentio & ſpe erit fortitudo veſtra*, explicatus. 1896. *&c*.

Ethicen in civitates domóſque invexit Socrates. 554.

Ethnicorum benefacta Chriſtianis ſtimulos addunt. 1694. *a*.

de Etymologiis plurium vocum. 2450, 2451. Etymologiæ quædam ineptæ. 1450, *&c*. 1579. *g*. 1580.

Evangeliſtarum typi, quatuor Fluvii in Paradiſo, & Ezekielis quatuor Animalia & quatuor Rotæ. 1807. *g*. Eos alicubi memoriâ lapſos, ſcribit Eraſmus. 133. 135.

E vange-

Evangelium (quod Solonis, Lycurgi, &c. leges nunquam potuerunt) intra paucos annos totum orbem occupavit, 1810. *d.* idque fruſtrà obſiſtente mundo. 1811. *b.* c. 1812. *b.* Ad ejus exortum evanuerunt, magia, ſacrificia, &c. 1811. *d.* quamvis nihil habuerit in ſpeciem plauſibile, imò multa prorſus incredibilia, 1812. c. & per paucos ignotos & idiotas ſimplici & incondito ſermone fuerit prædicatum. 1812. *f.* Sævinſ perſecutorum latiùs ſpargitur. 952. *g.* 1811, 1812.
Evangelium quomodo cum fructu legi poſſit. 1796. *d.* 1813. c. Evangelium pharmaco, Evangeliſtæ medicis comparantur. 1808. *&c.*
Evangelii prædicati & recepti effecta. 1761. *e.* 1820. *f.* Evangelium animum cohibet; Lex, manus. 1062. Ejus natura eſt, movere ſeditiones, 2128. *b.* & conjunctiſſimos diſtrahere. 2131. *a.*
Nihil in Evangelio de Chriſto narratur, quod non quotidie geritur in vim noſtra. 1854. *f.*
Evangelium Joannis cæteris cur obſcurius. 1004.
Evangelium quot olim ceremoniis & ritibus celebatur. 1818. *a.* &c. 1819. *c.*
Evangelia cur vix admittant Paraphraſes. 1795. *a.* 1814. *d.* Quo ordine Paraphraſes in ea ſcripſerit Eraſmus. 1798.
Evangelicæ pietatis propagandæ ratio. 1805. *e.*
Pſeudevangelicorum mores. 2053, *&c.* Dolet Eraſmus, multos pro Evangelicis dyſangelos fuiſſe, pro Catholicis Cacolycos. 1362. *b.*
Euchariſtiam celebrarunt Chriſtus & Apoſtoli in quotidiano veſtitu. 679. *d.* In Evangelio Marci calix Euchariſticus conſecratus eſſe videtur poſt quàm Apoſtoli biberant. 2086. *a.* Apoſtoli non ſemper conſecrabant Euchariſtiam quoties diſtribuebant panem, aut calicem porrigebant in memoriam Dominicæ mortis. 2087. *c.* 2089. *e.* Nuſquam in Scripturis invenitur, ubi Apoſtoli certò conſecraverint corpus Domini ſicut nunc conſecratur in altari, niſi 1 *Cor. xi.* 1478. *g.* Optat Eraſmus, ut Paulus apertiùs & copioſiùs de Euchariſtia diſſeruiſſet. 1826. *a.*
De verbis conſecrationis dubitat Eraſmus. 860. *b.* An, *Hoc eſt Corpus meum*, ſint verba conſecrantis, an panem jam conſecratum porrigentis. 602. *b.* 730.
Non idem nunc mos celebrandi Euchariſtiam qui olim fuit. 2063. *e. f.* Olim ſilentio peragebatur. 1660. *c.* Mos occinendi cantiunculam Virgini matri, dum celebratur Euchariſtia, damnatur. 1660. *b.*
Variæ quæſtiones circa Euchariſtiam. 1659. *d.* Variæ opiniones. 1658. *a.* Origenis ſententia notatur. 1478. Unde factum quòd tam obſcurè & diverſè de ea loquuti fuerint Patres. 1658. *g.*
In Euchariſtia eſſe veram ſubſtantiam corporis & ſanguinis Dominici. 1659. 2080, *&c.* Nullus locus adduci poteſt qui palàm huic ſententiæ adverſetur. 928. *f.* 2135. *b.* Argumenta contra realem Chriſti præſentiam Eraſmus vocat ſtupea. 928. *c.* Perſuaderi non poteſt, Chriſtum tamdiu paſſurum fuiſſe Eccleſiam hærere in errore tam abominando, ut cruſtulum farinaceum pro ipſo adoraret. 860. *b.* Scire quomodo tranſubſtantietur panis, non multum conducit ad profectum pietatis. 681. *b.* 1659. *d.* Corpus Chriſti in Euchariſtia nec lædi poſſe, nec inquinari. 1659. *e.*
In Euchariſtia nihil eſſe præter panem & vinum, aſſerunt, Carolſtadius, Zuinglius, & Oecolampadius. 779, 780. Quam opinionem refellere, Eraſmus ait eſſe difficillimum, 1023. *a.* & in eam ſe pedibus diſceſſurum, niſi obſtaret Eccleſiæ conſenſus. 1138. *c.* 2085. *a* In quibuſdam de Euch. dicit ſe ſubdubitaturum, niſi eum confirmaret autoritas Eccleſiæ. 1931. *a.* 1932. *b.* 2135. *d.* Cum Carolſtadio non ſentit, 2057, 2058. 2079, *&c.* nec cum Wiclevitis. 2085. *g.* Pellicanus rumorem ſpargit, Eraſmum de Euchariſtia idem ſentire quod ille: 795. 927. 2107. quod vehementer negat Eraſmus. 927, 928. 2108. *a.* Reſpondet cuidam Eraſmus, qui libello edito ſcripſerat, Eraſmum ſentire, in Euchariſtia eſſe tantùm ſymbola corp. & ſang. D. 2079, *&c.* 2108. *f.* Eum de Euchariſtia malè ſenſiſſe, calumniantur monachi. 598. *a.* 600. *f.* 730. 865. V. *Eraſmus.*
Communio ſub utraque ſpecie à Concilio Baſileenſi Bohemis conceſſa, 673. ab Eraſmo probari videtur. 678. *f.* 775.
Sacerdotes, qui Euchariſtiam adminiſtrant, quomodo ſe gerere oporteat. 1660. *c.* Debet abeſſe omnis ſpecies cauponationis. *ibid.* Periculoſius eſt indignè tractare conciones quàm Euchariſtiam. 647. *f.*
Quanta cum puritate & reverentia ad Euchariſtiam accedere oporteat. 1659. *g.* 1660. 1826. *b.* A viſibilibus & carnalibus ad inviſibilia & ſpiritualia proficiendum 2081, *&c.*
Ruſticus, dum Euchariſtiam irridet, ſubitò exanimatus eſt. 1033. *a.* 2129. *e.*
'Εὐδοκία, *Luc.* ii. 14. quid. 1097. *e.* Vis ejus vocabuli à quibuſdam interpretibus parùm intellecta. 1098. *g.*
Eudoxia. V. *Chryſoſtomus.*
Eugubinus. V. *Auguſtinus.*
Eunuchus Candaces Reginæ. 1856. *a.* Locus de eo *Actorum.* explicatus. 1070.
Euripides, qualis auctor. 1742. *e.*
'Εὐθυμία unde ſperanda. 151. *a.* 1048. *e.*
Eutropius legem procurat quæ in ipſius caput recidit. 1595.
Exactiones Principum iniquæ taxantur. 1072. *d.*
'Εξαπλᾶ Origenis, quid: &, num legendum primâ aſpiratâ an exili. 1626.
Excelſus animus quis. 1144. *d.* 1146. *d.* 1799. *d.*
Excommunicationis abuſus notatur. 1816. *d.*
Excuſſorum filii cur dicantur Apoſtoli. 1645.
Excuſſus, dupliciter dicitur. 1641. *d.*

F

FAber Srapulenis mutato nomine agit Argentorati. 795. Vide *Jacobus*, & *Joannes.*
Fabritii Capitonis encomium. 14. *a.* 380.
Facetiæ. 18. 21. 24. 27. 33. 42. 59. 117. 151, *&c.* 172. 188. *d.* 189. *d.*, *f.* 206. *b*, *c.* 207. *c.* 225, 226. 242. 307. 312. 378. 393. c. 413. 417. *a.* 418. 486. 519. *a*, *b.* 529. *f.* 583. *f.* 863. *b.* 908. *d.* 976. *f.* 978. *g.* 1054. *d.* 1085. *b.* 1264, 1265. 1326. *e.* 1353. *a.* 1357. *f.* 1743. *f.* 2075. *e.* V. *Jocoſa.*
Facetiæ hominem afflictum non decent. 486. *b.*
Famæ cur plumæ & pennæ à poetis tribuantur. 1502. *g.*
Famæ gravior quàm pecuniæ aut vitæ jactura. 747. Eam invidiæ fermento temperatam noluit Eraſmus. 872. *e.* 909. *e.* Ex ea neminem metiri decet. 384.
Farellus. 774. 790. Eum mendacem, virulentum & ſeditioſum vocat Eraſmus. 798. Eum *Phallicum* vocat. 950, 951. 2129. *a.* Ejus ingenium quale. *ibid.* Humanas diſciplinas vocat inventa diaboli. 2127. *f.* Dicit Eraſmum rectè ſentire, ſed non audere profiteri; 919. cùmque minus tenere Theologiæ quàm uxorem Frobenii. 805. Prædicat Evangelium in monte Bellicardi. 1907.
Fauſtus Andrelinus qualis fuerit. 1090.
Felicitas vera quæ. 1157. *d.* Epicureorum de ea opinio refellitur. 552. Utrùm Peripatetici an Stoici meliùs de ea ſenſerint. 549. 552. 555.
Feneſtræ quales eſſe debeant. 2140.
FERDINANDUS Hungariæ R. Anabaptiſtas ſuppliciis terret. 869. Fit archiſtrategus Auſtriæ, 1398. & Rex Romanorum. 1462. Cum Joanne Rege Hungariæ bellum gerit. 1514. Pacem inter eos molitur Sigiſmundus R. Poloniæ. 1909. Gratulatur ei Eraſmus qoòd modico ſanguinis diſpendio Pannonios Bohemóſque ſubegerat. 1156. Laudatur. 1004 1156. 1816. *a.* 1818. *a.*
Fermentarii. 1658. *b.*
de Feſtis diebus, eorúmq; obſervatione, ſententia Eraſmi. 679. *f.* 1187. *c.* 2025, 2026. Plurimos ex iis omnino tolli vult. 2026. *a.* Singuli pene Epiſcopi ſingulos feſtos dies addunt calendario. 680. 2025. *c.* Majus crimen quibuſdam videtur calceum die feſto conſuere quàm ſcorto adhærere, &c. 2025. *g.* V. *Dies.*
Feſtus prodit egregiè depravatus ex Aldi officina. 1559.
Fides Germanorum & Britannorum. 820.
FILIUS Dei perpaucis olim Judæis notus. 1696. *a.* Ejus Divinitas & Incarnatio altiſſima ſunt myſteria. 1824. *e.* V. *Chriſtus.*
In Flandria quanta Card. Eboracenſis reverentia. 428.
Hæreticum à Clemente Pont. vexatum, dolet Eraſmus.

1429. 1442.

Florentii cujuſdam in monaſterium protruſi hiſtoria. 1284, *&c.* Ob lineam veſtem bis in vitæ periculum incidit. 1291. *g.*

Floriet, pro *florebit*, vulgo olim dictum. 1651. *c.*

Flos, neutrius generis Arnobio. *ibid. f.*

Fœdus inter Pont. R. Regem Hiſpaniarum, & Venetos. 411. *a.*

Fœminarum genus, querulum & avidum. 463. *c.* Bonis literis imbuendæ ſunt. 760. Quædam doctæ Fœminæ recenſentur. 846. *f.* 1744. *c.*

Hieron. Verveſius moriens ſamulos monet, nè qua Fœmina corpus ejus exanime contingat. 1493. *c.*

Fonſeca. V. *Alfonſus.*

Forma, robur, opes, &c. non adferunt beatitudinem, abſolvunt tamen. 555. *f.*

Formæ dignitas nonnullis multum autoritatis conciliavit. 555. *f.*

Fortunæ bona pleriſque ſerò contingunt. 549. *g.* An, & quid ad felicitatem conducant. 550. 552. 555.

Fortunatorum virorum officium. 550. *e.*

Fortunatum, & *Beatum* eſſe, differunt. 549. *f.*

Foxus. V. *Edvardus.*

Franciam Eraſmus geſtit relinquere. 491.

Franciſcanorum vita, vita ſutorum. 698. *c.* Nigrum pallium ſumere, iis ſcelus videtur; ſacram virginem adulterare, non item. 1071. *f.* Eorum ordo cæteris incorruptior. 834. *a.* 885. Eum taxat Eraſmus. 2183. *b.* Quantum periculi ſit quicquam illis negare. 841. *a.* Tumultus plurimos moverunt. 834. *b.* 885. 1346. Duo illorum genera. 841. *d.* Cur Eraſmum odio habuerint. 982. *a.* 1494. Pro concione in eum debacchantur. 981. *a.* 1313, 1314. Se *Seraphicos* vocant. 1487. 1491. Sex eorum alæ Seraphicæ. 1494. *f.*

Franciſcanorum quorundam inſignis inſcitia & malitia. 1193, *&c.* Unus ex iis Chriſtum & B. Virginem & Apoſtolos facit monachos. 1315. *b.* 1417. *a.* Idem in Eraſmum plurima inſulſa deblaterat; 1415, *&c.* quibus Eraſmus dedignatur reſpondere. *ibid.* Alius locum illum, *Conculcabis Leonem & Draconem*, de Luthero & Eraſmo interpretatur. 1314. Cum alio expoſtulat Eraſmus, qui pro concione convitia in eum profuderat. 1178, *&c.* Alius ſimulans ſe famulum Eraſmi, amicos ejus emungit. 1513. *d.*

Franciſcani Obſervantes. 841. 1351. 1383. *a.* 1386. *a.* Eorum mores, 1494, *&c.* Quantum abſint à charitate quam profitentur Seraphicâ. 1495, 1496. Cavent nè quis proſpectus ſit in eorum monaſteria. 1495. *d.* 1543. *a.* Perſuadere ſolent divitibus morituris, ut teſtamento jus faciant omnibus & ſingulis de grege Obſervantium ad illorum ædes divertendi. 1495. *b.* Cœlum promittunt iis qui in veſte Franciſcana ſepeliuntur. 1494, 1495. *b.*

Franciſcana veſtis an arceat cacodæmonas. 2182. *f.* 1196. *f.* 1892. 1312. *f.*

D. Franciſcus. 981. *e.* 1179. *d.* 1417. Dicit Eraſmus, quòd in ſomniis ipſi apparuerit. 1494. Quali habitu uſus fuerit. *ibid. c.*

FRANCISCUS Gall. R. Eraſmum ad ſe præmiis allicere conatur. 15. *g.* 53. *c.* 57. *c.* 61. *d.* V. *Eraſmus.* Bonis literis quantum faverit. 1402. 1406. *a.* Collegium bilingue Lutetiæ inſtituit. 1462. Laudatur. 12. *c.* 15. *c.* 58. *b.* 629. V. *Carolus Imp.*

Franciſcus Aretinus. V. *Chryſoſtomum vertens.*

Franciſci Deloini encomium. 277.

Franciſcus Diſſus commendatur. 1024.

Franciſcus Hulſtus. V. *Lutherani.*

Franciſci Philelphi judicium de Auguſtino & Hieronymo. 134. *b.*

Franciſcus Vergara laudatur 978. *e.*

Fratres Collationarii qui. 1284. Pueros vitæ monaſticæ ſingunt. *ibid.*

Fratres Mendicantes. V. *Mendicantes.*

FREDERICUS D. Saxoniæ Lutherum ejúſque cauſam tuetur. 619. Imperium ab omnibus delatum recuſat. 619. 643. *b.* Oblata triginta florenorum millia reſpuit, 619. Scholam inſtituit. 643. *c.* Legat Melanchthoni mille florenos aureos. 780. Laudatur. 627. *a.* 628. 643. *b.*

Friburgi deſcriptio. 1261. *f.* 1331. *d.* 1339. *g.* 2434. *f.* 2444. *d.* Cœlum ibi plerunque pluvium. 1301. *b.*

Frigoris acerrimi deſcriptio. 185. *g.*

Frobeniana officina commendatur. 94. 330. 382. 563. 672. 827. 1257, 1258. Ejus princeps Lachnerus moritur. 289. 807. Ea prima apud Germanos auſa eſt Græcum autorem antea non evulgatum excudere. 1630. Ex ea Ariſtoteles Græcè, & Livius quinque libris auctus, prodeunt. 1358.

Joannis Frobenii egregiæ virtutes commendantur. 1256, *&c.* 2075. Monet Hieronymum Frobenium Eraſmus, ut rem typographicam & Patrem adjuvet. 767. Diſſuadet ei quidam nè quid Lud. Vivis excudat. 801. V. *Lud. Vives.* Cupit Eraſmus ut Imperatorio interdicto contra adverſarios muniatur. 1917, 1918. Uxorem ejus plus tenere Theologiæ quàm Eraſmum, dicit Farellus. 805. Paralyſi correptus moritur. 855. 897. 900. V. *Mors.* morbi ejus & mortis deſcriptio. 1257, 1258. Epitaphium. 1258. Poſt ejus mortem officinæ ratio mutatur. 2050. *g.* Ejus liberi ab Auguſtini editione pendebant. 2047. *f.* Ejus viduam ducit Joannes Hervagius. 1477. 2075. *g.*

de Frugibus à Caino furtim de paradiſo acceptis bella fabula. 307.

Fuggerus. V. *Antonius.*

Fulvius & Rutuba, pictores inepti. 534.

Functio, quid ſignificet. 1892. *c.*

Furiæ poetarum, quid. 467. *a.*

G

de GAlatis, ſeu Gallogræcis. 965. 967.

In epiſtola ad Galatas locus de Petro Pauli voce objurgato nondum ſatis à quoquam veterum explicatus. 366. *e.*

Galenus mendosè prodiit ex Italia. 1027. *c.* 1096. 1107. *b.* Ex eo colligunt proverbia, Eraſmus, & Joachimus quidam. 1027.

Gallia laudatur. 86. *g.* Quot eruditos viros habuerit. 363. *e.* 637. Eraſmus dicit, ſibi nunquam fuiſſe in animo, commigrare in Galliam. 968. *b.* In eam ſemper fuit propenſiſſimo animo. 1170. *a.*

de Gallicis ingeniis quid ſenſerit Eraſmus. 965. 967. Galli ſtupidi ac leves olim habiti. 1368. *d.* Gallicana grandiloquentia. 1635, 1636.

Gallicæ res. 410. 420. 428. Tumultus Gallicos luget Eraſmus. 86, 87. Galli vincuntur à Cæſare. 970. V. *Carolus Imper.* Gallorum rationes omnes conturbantur morte Maximiliani Imp. 246. *a. f.* 247. *a.*

Galli quidam nobiles religionis cauſâ exulantes revocantur. 1538. *b.* 1542. *a.* 1543. *c.* 1556. *f.*

Monachi in Gallia quàm levibus de cauſis homines ad mortem trahant. 829. 873. *a.* 874. 1031. *a.*

Gandavum, urbs, laudatur, 1704. *c.*

Gaza. V. *Theodorus.*

Gelenius. V. *Sigiſmundus.*

D. Genoveſæ arca magnâ pompâ geſtatur. 1995. *a.*

Geographia pueris quando tradenda. 1698. *f.* Olim plus negotii habuit quàm nunc habet. 1698. *f.*

Geographi de gradibus diſſentiunt. 1698. *d.*

GEORGIUS D. Saxoniæ Lipſienſem Academiam fovet. 627. Maſſam argenti rudem Eraſmo mittit. 627. *f.* 628. *b.* Eum ceſſatorem putat in negotio Lutherano. 1964. *e.* Laudatur. 626. 628.

Georgius Agricola De ponderibus & menſuris ſcribit. 1319. *e.* Ejus dialogus De re metallica laudatus. 1702.

Germanum dici pro *γνήσιον*, Franciſcanus quidam ignorat. 1296. *f.* 1253.

in Germania quot oppida, tot ferè Academiæ. 755. *e.* Latrociniis cur adeò obnoxia. 672. *d.* 676. *f.* Sectis, erroribus, & diſſidiis miré infeſtatur. 848. 936, 937. Eraſmus ſolus videtur idoneus qui ei opem ferat. 848. *b.* Veretur nè ea bellis inteſtinis collidatur. 1356. 1466. V. *Lutherani.*

Germanorum fides, 820. Eorum animi quales. 634. *b.* Surdas habent aures quoties de dando fit mentio. 1133. *f.* 1136. *c.* Luthero favent. Pontificem odio habent. 785. Metuunt nè Carolus Imp. tyrannicè ſe gerat. 572. Fremunt in Eraſmum. 937. Cur apud eos impunè tumultuabantur ſtudioſi, non alibi. 559.

Germanici Imperii titulus plus habet juris quàm autorita-

toritatis. 560.*g*.

Germania inferior ab Anabaptiſtis perditur. 1537.*e*. 1542.*b*. 1543.*f*. 1556.*e*.

Germano Brixio cur non reſcripſerit, rationem reddit Eraſmus. 637. Dolet, quòd Brixius & Morus tam acriter concertarint. 683.694. 710.725. De Brixii *Antimoro*. 637. 713. Monet Morum Eraſmus, nè ei reſpondeat 710. Laudat & excuſat Brixium. 712. Mori cenſura de Brixii *Antimoro* & *Chordigera*. 712, &c.

In vertendis Græcis ſe exercet. 836. Chryſoſtomum vertit. 969. 1354. 1863. Chryſoſtomi *Babylam* vertit. 1049. 1424. Eum ad vertendum Chryſoſtomum pigriorem incitat Eraſmus. 1365, 1366. 1423. Ejus de Eraſmi Ciceroniano judicium. 1167.*b*. Excuſat Tuſanum & Budæum 1363, 1364.

Gilbertus Cognatus Eraſmi famulus, 1562, &c. fit Canonicus Nozerethi. 1564. 1566 *e*.

Gladius Evangelicus & Politicus: & eorum uſus. 1800. Chriſtus cùm juſſerit recondi gladium, nec abſtulerit, plus fecit quàm ſi abſtuliſſet. 1800.*b*.

Glareanus. V. *Henricus*.

Gloriæ cupiditas animi contentionem alit. 143.*f*. Ejus ſtudioſis poſteritatis potiùs quàm præſentis ſeculi habenda eſt ratio. *ibid*. g.

Gloria, D. Petro quid. 2034.*d*.

Goclenius. V. *Conradus*.

Graculus, an à *Gregatim volando* dictus; & unde. 2451.

de Gradibus diſſentiunt geographi. 1698.*d*.

Græca lingua Latinæ præfertur. 474. Ejus uſus & neceſſitas. 475. 514. 1646.*b*. 1712.*g*. 2015.*d*. Ejus ſcientia ad medicinam præcipuè conducit. 629.*f*. Quàm latè diffundatur. 136.*b*. Ejus imperitiam Apoſtolis tribuunt Patres. 136.e. Ejus ſtudium πολυπραγμοσύνη à quibuſdam veteris inſcitiæ patronis vocatur. 341.*e*. Concionator quidam Anglus ſtolidè in eam debacchatur. 346 *f*.

Græcorum codices emendatiores quàm Latinorum. 2018. *e*. An falſarint ſacros libros, ubi deſciverint à Rom. Eccleſia. 265. *d*. 2018. *e*. In quibus diſcrepent à Rom. Eccleſia. 166.*b*. 2018.*d*.

Græcis literis Eraſmus operam dat. 474. 479, 480. 497. *d*. 513. 1998. Quamdiu, & ſub quibus præceptoribus, iis diſcendis operam dederint Grocinus & Linacrus. 525. Eas in ſenectute didicit Guil. Copus, 629. Ambroſius Leo, 532. Joannes Coletus, 115. e. & alii. 629. Eas addiſcere, res eſt laborioſa magis quàm difficilis. 524, 525.

Græcorum librorum in Britannia paucitas, Latimeri ætate. 524. Agit cum eo Eraſmus, ut Epiſcopum Roffenſem Græcas literas doceat 522. 525.

Sancitum in Senatu Veneto, eligendum ſucceſſorem M. Muſuro, qui Græcas literas publicè doceat. 530.

Grammaticæ laus. 271.*f*. Ejus cognitio ad Theologiam conducit. 110.*e*. 271.*d*. 717. Eam profiteri, quàm arduum olim negotium fuerit. 2621. *b*. Ejus profeſſoribus qui honos olim ab Impp. delatus. 2504. *e*.

GREGORII M. decretum de lotione poſt coitum, ſuperſtitionem redolet. 1830. *a*.

GREGORIUS NAZIANZENUS, affectatè argutus. 1320. Ambroſio fuit ſimilis. 1446. Eraſmi de eo judicium. 1446. Eraſmi de eo judicium. 1446. 1627. *g*. Eum vertit Bilibaldus Pirkheymerus. 1446.

Gregorius THAUMATURGUS, Origenis diſcipulus. 2624. *b*.

Grecius. V. *Thomas*.

Grimanus. V. *Dominicus*.

Grinæus. V. *Symon*.

Guilielmus, nomen Eraſmo amicum. 5. Complures ejus nominis recenſet Eraſmus ipſi amicos. 59, 60. 552. 554. 570.

Guilielmi BUDÆI encomium. 25.*f*. 27.*c*. 29, 30, 31. 50.*f*. 145. 148. *c*. 231. 247. 277. 554. 753. 1166. c. [illegible], &c. 1901. *e*. Præfertur Hermolao, Politiano, Vallæ, &c. 145. 753. Confertur cum Eraſmo. 146. *e*. 247, &c. Seipſum cum illo confert. 35, 36. Longolii de eo cenſura. 247. Ἐν τῷ γράφειν ἑλληνιστὶ primas ei tribuit Eraſmus. 2063. *d*. Eum Germanis omnibus præfert. 755. Eum confert cum Thoma More 1761. Quòd eum Badio contuliſſet, ægrè ferunt Galli; 857. 1166. & cum epigrammatiis lacerant. 1025. *c*. 1030. *f*. 1035. *e*. 1039. 1044, 1045.*b*. 1169.*f*. 1364. 1367. 1476. Budæus ipſe idem ſtomachatur. 1045. *e*. 1050. *c*. Eraſmus id factum defendit. 1172, &c. 1482.

Qualibus præceptoribus uſus fuerit. 253. *d*. Se αὐτομαθῆ καὶ ὀψιμαθῆ profitetur. 32 *g*. Quàm obnixè Philologiæ navarit operam 150.*d*. Stylum ſuum, & ſcribendi rationem modúmque defendit, 34, &c. Styli ejus ſublimitas. 1636. *e*. Poſt cibum, niſi coactus neceſſitate, à legendo abſtinebat. 263.*d*. Dolore capitis crebrò laborabat. *ibid*.

Vitam aulicam averſatur. 57.*c*. Monet eum Eraſmus, nè literas deſerat, poſtquam in aulam aſciſceretur. 255.*b*. Amicos prædiis & pecuniâ chariores ducit. 149. *d*.

Liberos plures quàm libros ſe genuiſſe ait. 150. *f*. Quis ſit ſcopus illius libri quem *De Aſſe* ſcripſerit. 37.*c*. Ejus *Pandectæ* & *De Aſſe* laudantur. 146. *f*. 953. De ejus *Epiſtolis*. 1372.*e*. 1406.*g*. 1413. 1424. 1480.*g*. Eas edendas curat. 398. Græci autores ab eo verſi. 1413. *g*. In aliquibus manifeſtè lapſus eſt. 1480.*g*. Error ejus de Hieronymo, 130. *d*. notatur. 136.*c*. De ejus *Commentariis* 964. 967. 1034. 1052. 1120. *d*. 1364. c. 1370 Rogat eum Eraſmus, ut in ſcriptis ſuis ipſius mentionem faceret. 1120.*e*. Ægrè fert quòd in Commentariis ſuis ejus mentionem non fecerit, 1370. *e*. ſed quædam in eum citra nomenclaturam torſerit. 1370.*a*. 1371. *a*. 1481. *a*.

Ἀττικισμὸν Eraſmi taxat. 20.*b*. 25. *e*. Contentionem inter Eraſm. & Fabrum ſedare ſtudet. 219 Joci ejus paulo liberiores videntur Eraſmo. 227.*d*. 231. Amarulentiam ſuam excuſat. 256. 258. Sincerum ejus in Eraſmum amorem profitetur. 160. 965, &c. Rationem reddit Vives, cur Budæus & Eraſmus paulò acerbiùs epiſtolis luſerint, 754. & mutuam inter ipſos amicitiam firmare ſtudet *ibid*. Nonnulli inter ipſos ſemina diſcordiarum jactant. 754. *b*. 1025. Budæus Eraſmo ſuccenſet. 335. 363.*g*. Penè objurgat eum, quòd Gallica ingenia cavilletur ut tardo, &c. 965. Eum φιλοσκωπτικόν, irohem, & moniû appellat. *ibid*. Candorem in eo deſiderat Eraſmus; 1047. 1263. *f*. 1370. *a*. 1371. *d*. 1481. *a*. Eraſmus dicit ſe à livore in eum aut malevolentia alieniſſimum eſſe. 1015. 1173, &c. 1367 *b*. 1403. 1406. 1476 *g*.

Rumor de ejus morte falſus. 1095. *b*.

Guilielmi Copi encomium. 25 *f*. Græcas literas in ſenectute didicit. 629.

Guilielmi Croyi, Card. & Archiepiſcopi Toletani, felicitas. 550. Laudatur. 583. 641. e. 682. Moritur. 683. 686.

Guilielmus Grocinus laudatur. 1518.

Guilielmus Latimerus Eraſmo ſuadenti, ut in N. T. recognoſcendo illi ſuppetias ferat, 6. 6. & Joanni Roffenſi Græcarum literarum ſtudioſo menſtruam operam largiatur, modeſtè reſpondet. 522. Ejus laus. 525.

Guilielmus Montjoyus laudatur. 309. 554. 1427. 2009. A κακοζηλίας ſuſpicione abhorret. 433. *c*. Adagia ei inſcribit Eraſmus. 1432.*f*.

Guilielmo Neſeno obſiſtunt Lovanienſes. 1090.

Guilielmi Parvi, prædicatoris Dominicalis, laus. 56, 57. Eraſmo ſuſpectus eſt. 112. *a*.

Guilielmi Warami, Archiep. Cantuarienſis, encomium. 92 *g*. 96.*c*. 516. 521. 552. 554. 1742.*e*. 1844. 2009. *c*. Se Cancellariatu abdicat: 106.*f*. 119.*e*. Ei Card. Eboracenſis ſufficitur: 106. Quo in carcerem conjecto, ad Cancellariatum revocatur, ſed excuſat ætatem. 1475. *a*. Mortuus eſt pauper. 1510. *d*. Ejus mortem luget Eraſmus. 1498. Ei ſuccedit Thomas Crannarus. *ibid*. 1510. *d*.

H

HÆreſis, quantum crimen. 2144. *e*. Eam nemini licet à ſe non depellere. 213, &c. 859. *c*. 889. *g*. 892. *f*. 1375. *a*. 1412. *d*. Hæreſeos diſtinctio. 741. *b*. Alia aliâ peſtilentior. 767. 2051. *f*. 2054. *b*. Hæreſes circa Divinas Perſonas ex humana philoſophia ortæ, 1875. *f*. ut & aliæ pleræque hæreſes à

g 968.

768. *a*. Sed non ideo damnanda ſobria ejus cognitio. 1614. *g*. Longè aliter de hæreſi hæreticiſque olim ſtatuebant quàm nunc dierum ſtatuitur. 588. *a*, 651. *d*. Hæreſin impugnare, quàm glorioſum: 1159. *a*. non eſt cujuſvis. 1074. *g*. Eorum officium qui hæreſes impugnant. 1640, 1641. Non ſic oportet hæreſin exſecrari, ut ejus odio non auſimus admonere quæ recta ſunt. 953. *f*. Exempla quorundam, qui dum nimis acriter oppugnarent hæreſin, delati ſunt in alteram foveam. 1640. *a*. Hæreſes nonnunquam cedunt in Eccleſiæ commodum. 1391. *b*. 1633. *g*. 1638. *e*. 1658. *b*. 1821. *b*. *f*. 2062. *a*.

Hæreſis Luthero objicitur, 585. *a*. & Eraſmo. 733. *b*. V. *Eraſmus*.

Hæreticis proprium, ſimulatâ religionis ſpecie ſimplicibus imponere. 2099. *g*. Patres & ſcripturas ad ſententiam ſuam detorquent. 1508. *c*. An ſint morte plectendi. 651. *e*. 1076. *a*. 1425. *d*. 2051, 2052. 2064. *g*. 2111. *a*. Id ineptiſſimè probatur à Britanno quodam Theologo. 1198. *a*. Docendi potiùs ſunt quàm cogendi aut perdendi. 585. *e*. 652. *c*. 690. *c*. 718. *c*. 861. *d*. 1152. *f*. 1638. *c*. 1918. *g*. 2051, 2052.

Hæretici quidam abſurdi. 677. Nemo unquam fuit tam abſurdus, quin ſuos reperit ſectatores. *ibid*. Quorundam prodigioſæ opiniones. 767. *b*. Hæreticorum catalogus & quaſi genealogia. 1612, 1613.

Hayo Hermannus Caminga, Eraſmo iratus. 1942, 1943.

ab Hebraicis literis diſcendis cur deſtiterit Eraſmus. 513.

Quidam docent, Nihil diſcendum præter linguam Hebraicam. 820. *a*.

Standicius ineptè aſſerit, Paulum Corinthiis Hebraicè ſcripſiſſe. 1194.

ad Hebræos Epiſtola an ſit Pauli, dubitatur. 779. 1840. *d*.

Helvetii nec vivunt medicè, nec bibunt medicè. 961. *d*. Eorum medici quales. *ibid*. 994. *e*. Eorum agricolæ tumultuantur, 955. *a*. 1340. *c*. monaſteria diripiunt, 956. *c*. 1928. *d*. imagines & aras deſtruunt, 1308. *c*. [V. *Imagines*.] cum proceribus confligunt. 1022. A Gallis vincuntur. 428. Armis inter ſe contendunt. 1133. *c*.

HENRICOS, VII. & VIII. Angliæ Reges, laudat Eraſmus. 73. *c*. 517.

HENRICI VIII. encomium. 182. 198, 199. 267. *d*. 355, *&c*. 368, 369. 535. 539. 617. 658, 659. 942. 1228, 1229. De ejus parentibus, ingenio, educatione, ſtudiis, ſtylo, &c. 1269. Græcis literis favet. 346. Contentionibus inter ſtudioſos ſilentium indixit. 559. De libro ejus adverſùs Lutherum. 658. *d*. 659. 890. 1228. Eum ab ipſomet Rege ſcriptum fuiſſe, exiſtimat Eraſmus, 942. *b*. 946. 1229. & penè probat. 1269. Scribit Diſputationem Theologicam, An laicus obligaretur ad orationem vocalem. 942. *b*. Probat Confeſſionem à Chriſto fuiſſe inſtitutam. 903. Seduló ad ſe invitat Eraſmum. 1548. [V. *Eraſmus*.] Divortium quod cum Catharina conjuge fecit, Eraſmus ſe nec probare nec improbare dicit, 1523, 1524. Ejus aula cæteris omnibus præfertur. 131. *c*. 281. *e*. 357. *a*. 365. *e*. 368. *e*. 375. *e*. 539. *a*. 622. *f*. 624. *e*. 625. *d*. 935. *d*. Aulicorum ejus catalogus & encomium. 131. 375. 539. Nulla de privilegiis quæſtio inter ipſum & cives orta eſt. 120. *c*. Minùs æquus fuit novis dogmatibus (i.e. Proteſtantium) quàm Epiſcopi aut Sacerdotes. 1505. *f*. 1510. *f*. Leone X. P. R. autore arma depoſuit, quæ Julii P. R. inſtinctu ſuſceperat. 90. *c*. Adornat colloquium cum Rege Galliæ in littore Caleſi. 628. 716. Clemens VII. P. R. per legatum ei pacem cum Gallo indicit. 1925. *b*. Beddâ taxat Eraſmum, quòd eum vocarat *Angliæ, Franciæque Regem*. 1309.

Henrici Epphendorpii mendacia in Eraſmum. 1933. *b*. 1940. *b*.

Henrici Glareani eruditio & virtutes laudantur. 16. 800. 830. 1086. 1323. Uxorem ducit. 1000. Demigrat Friburgum. 1482.

Heracleon, hæreticus. 1613. *a*.

Herbornus. V. *Nicolaus*.

Hermannus Lethmannus laudatur. 750.

Hermannus Phryſius commendatur. 1033, 1034. 1665.

Hermolai Barbari laus. 274. 1065. In quibuſdam hallucinatur. 1064.

Herodotus ſpectare maluit rerum gerendarum exemplum quàm geſtarum fidem. 1687.

Hervagius. V. *Joannes*.

Heſſus. V. *Eobanus*.

Heſychius vult omnes Pſalmos Davidis eſſe 1349.

Hierarchiam Romanam laudat Eraſmus. 698. *b*.

HIERONYMUS eloquentiæ laude ipſi Ciceroni præfertur. 319. Eraſmus eum Auguſtino præponit, refragante Eckio. 134. *b*. 137. Scholaſtici ei minùs tribuunt quàm Auguſtino; & quare. 138. *a*. Apud Latinos eſt Theologorum princeps. 92. *d*. 97. *a*. 319. Ille unus inter Patres utrâque doctrinâ, ſacrâ & gentili, juxtà abſolutus. 475. *f*. Ei præfertur Cyprianus. 1617. *c*. Ejus nimius ardor notatur. 168. *g*. In riſu ſuis immodicus. 1617. *d*. Minùs candidè de Ambroſio ſenſiſſe videtur. 1588. *f*. A communione Joannis Epiſc. Hieroſolymitani abſtinebat, quòd haberetur Arianus. 1599. Palladius eum inſimulabat, quòd cum virginibus nimiùm frequens eſſet. 1547. Solebat pectus tundere ante imaginem Crucifixi. 2113. *c*. Nonnulli ejus lapſus ab Eugubino notantur. 1458, *&c*.

Quibus autoribus aggreſſus fuerit tranſlationem S. Scripturæ. 168. *d*. 272. An fuerit autor Vulg. Interpretationis. 159. *b*. 164. *c*. 329. *g*. 1449. *a*. Quodnam ex ejus ſcriptis ſit maximè exactum. 1633. *c*. Locus ejus, de numeris Conjugii, Viduitatis & Virginitatis, nodoſus. 405. *Certaſer* & *Anabaſis* apud eum qui ſint, Eraſmus fatetur ſe non intelligere. 462. *g*. Alia quædam ejus loca expugnare non potuit Eraſmus. 779. *b*. Nodus de emto ab Abrahamo ſepulcro ab Hieronymo ſolvitur. 1456. Romam ex Apocalypſi *Babylonem* appellat. 762.

Philelphi de eo judicium 134. *b*. rejicitur ab Eraſmo. 137. *e*. Budæi judicium de Hieronymo, déque Eraſmi laboribus in illo inſtaurando. 152. *g*. Qui cum Eraſmo in illo reſtituendo ſudarint. 94. 97. *c*. De editione Hieronymi Eraſmica. 92. 100. 169. 318, 319. 389, 390. 475. 1518. V. *Eraſmus*.

Hieronymus Aleander. 757, *&c*. 761. 768. Nuncium agens apoſtolicum, adverſùs Eraſmum irritatur, 769. 1021. alióſque irritat. 949. *d*. 1040. 1941. *g*. Gratis ei fuit, optimúmque ejus moroſus cenſor. 812, 823. 1379. *a*. Coràm blandus fuit, abſens alius. 1011. 1021. Alios in Eraſmum ſubornat. 1959. *e*. 1961. *b*. Miratur, tot millibus trucidatis, Eraſmum adhuc ſupereſſe. 1379. *c*. Eraſmo à quibuſdam præfertur. 824. *b*. 1065. Multa ſcripſit adverſùs Lutherum. 1012. Geminâ mitrâ inſignitur. 1948. *c*.

Hieronymi Buſlidii laus & epitaphium. 176. Legavit multa millia ducatorum ad inſtitutionem collegii trilinguis apud Lovanium. 180. *g*. V. *Lovanium*.

Hieronymus Donatus. 1210.

Hieronymi Weſtphali laus. 756.

Hilarion de paupertate gloriabatur. 2050.

HILARIUS in Phryſiam relegatur. 1633. *b*. 1639. *g*. Arianis obſtitit. 1633. 1635. 1638. 1640. Eum Hebræi ſermonis rudem fuiſſe, oſtenditur, 1644. *a*. & Græcas literas tenuiter attigiſſe. 1644, 1645, 1646. De ſtylo ejus & ſcribendi ratione. 1635. *g*. *&c*. 1645. *e*. Intellectu eſt difficilis. 1631. *d*. 1635. *g*. 1636. *d*. Phraſes quædam quibus præter publicam loquendi conſuetudinem utitur. 1646. *d*. Non nunquam *ὠνομάζει*. 1644. *c*. Cum Quintiliano confertur, 1636, 1637. & cum Plinio. 1637. *d*.

Videtur de Spiritu S. non ſatis orthodoxè ſenſiſſe. 1632. 1637. *g*. 1638. *f*. Chriſti Corpus doloris capax non fuiſſe ſenſit. 1631. *f*. 1640. *f*. Alii ejus errores notantur. 1640, 1641.

De libris ejus *De Trinitate* Eraſmi judicium. 1633, *&c*. De Commentariis ejus in *Pſalmos*, 1642. *d*. Librum *De Synodis* è Græco vertit. 1637. *e*. Commentarii ejus in *Matthæum* ex Origene verſi. 1642. Cur nuſquam indicet quem fuerit ſecutus. 1635. *e*, 1642. *e*. 1648. *c*. Tranſlatione utitur diverſâ ab ea quæ vulgò recipitur. 1646. *e*. De libris ejus qui interciderunt. 1643. Cum veneratione citatur ab Hieronymo & Auguſtino. 1643. Hieronymus eum immeritò taxat. 1644, 1645.

Quantum in eum ſibi permiſerit ſciolorum temeritas. 1631,1632.
Hippopotamus, in Ægyptiorum hieroglyphicis quid. 1149.c.
Hirundo in niveis quæſita.1009.d.
Hiſpaniam ſummè laudat Eraſmus. 977.c.1092. *Sotaria* à Paulo vocatur. 726. Saracenicæ tyrannidis veſtigia ibi cernuntur. 572. Ibi efflorescunt bonæ literæ.976,977.c. Ibi cautum eſt, nè cuivis quidvis excudere liceat.1551.d. Ibi monachi tumultus concitant,773.776.799.862.a. 866.962.973.c. impulſu Edvardi Lei. 897.960.a,c. 963,964.978.1151. qui per Cæſarem & Archiepiſcopos temperantur. 885.
Hiſpani nonnulli bonarum literarum ſtudioſi.753.a. 771. *Hiſpani* quidã libris Eraſmi offenduntur.773.776.a.
Hiſtrionum conditio quæ.943.a.
Holcot, & Bricot.1649.
Hollandia laudatur. 726. Malè tractatur à Danis, & à Gelriis. 1520.
Hollandicæ res. 1318. Eraſmo malè convenit cum cœlo Hollandico.750.a.
Hollandorum mores qui.479.f. 481.f.
Homo, animal calamitoſiſſimum. 1788.b.
Honorem mereri quàm obtinere, pulchrius.551.b. An & quid conferat ad beatitudinem. 549. 552.555. Nec ambiendus eſt, nec omnino rejiciendus.757.b. Cur amplectendus. 831.f. 845.a.1211.g. Abſque virtute ſarcina eſt, non dignitas.550.d.
Hoochſtratus. V. *Jacobus.*
Hoſpitalitas quam commendat Apoſtolus, quæ.1597.b,c.
Hulzicus Zuinglius. V. *Zuinglius.*
Hulſtus. V. *Lutherani.*
Humanæ res incertæ. 143.f. 1833.c.
Humilis non eſt qui ſortem ſuam iniquo animo ferat. 519.g.
Humilitas cum Inverecundia à Caleto an rectè copulata. *ibid.*
Hungaria à Turcis vexatur. 1133.f.1136.1434.
Hutenus. V. *Ulricus.*
Hyemi bella, æſtati pax comparatur.619.c.
Hymni quos canit Eccleſia, cujus autoris ſint.1643.b.
Hypecauſta. V. *Eraſmus.*

I

JAcobi nomen Eraſmo parùm felix.972.
D. JACOBUS. Locorum communium qui in ejus Epiſtola tractantur, recenſio.1840.c.
Jacobus Battus Eraſmo amicus eximius. 455. Eum impensè rogat, ut ducentos francos à Domina Verienſi pro ipſo efflagitet;449.453.474. ut Ludovicum veſtiat. 451.453. Ægrotat.478. Queritur Eraſmus quòd Guilielmum quendam illi prætulerit. 486, 487.491.
Jacobus Ceratinus, Moſellani in Acad. Lipſienſi ſucceſſor, laudatur.993,&c. 1929. Græcum Lexicon auget.1701.
Jacobi Fabri laus.132.Inter eum & Eraſmum controverſia orta. 125. [V.*Eraſmus.*] Quàm intemperanter & indignè Eraſmum laceſſierat. 174.179. 187.200. 213. Molitur Apologiam adverſùs Eraſmum.187.c. 212.g. 540. Vapulat à Tonſtallo, 172.& à Roffenſi: 352.618. Quod factum noluit Eraſmus. 621. Pœnitet eum quòd Eraſmum irritaverat. 398. Ejus de Triduo Chriſti opinio diſcutitur. 187.215. De ejus in Paulinas Epiſtolas commentariis. 2020. Vertit Chryſoſtomi quædam. 1121. Grammaticis erat infenſus. 215.c.
Jacobus Hoochſtratus nimis acriter ſcribit adverſùs Capnionem.738. Eraſmi ſententiam de matrimonio & divortio ſugillat. 740. Comitem à nova aquila contumeliis afficit. 841. Sed cogitur palinodiam canere. *ibid.* 958. In Lutheranos ſævit. 1429.g.
Jacobus Landavus. V. *Stunica.*
Jacobus Latomus contra linguarum ſtudium contráque Eraſmum ſcripſit. 343.352.555. 780. Eraſmus ei reſpondet.361,566.
Jacobus Lopis Stunica in Eraſmum ſcribit. 725.757.815. 911,&c. 916.1000. 1079.1082.1877. Leo X.P.R. jubet nè ulteriùs nomen Eraſmi proſcindat. 756.b. Eraſmus ei reſpondet.758.a. Cujus operæ eum pœnitet.996.b. [V.*Eraſmus.*] Quoties illi impoſitum fuerit ſilentium. 913.d.978, 1003.a. 1079. 1887.f,
Jacobus Landavus in eum velitatur. 996. Quàm abſurdè & ridiculè veterem N.T. interpretem à ſolœciſmis vindicaris, & Eraſmi interpretationem reprehenderit.1877,&c.1924.
Jacobus Middleburgenſis Apologiam ſuam pro Cæſare Eraſmi cenſuræ ſubmittit.573.
Jacobus Oſorius.874.
Jacobus Piſo.338.
Jacobus Sadoletus laudatur. 1342,&c. Ejus bibliotheca inceditur, cum Roma diriperetur 1163.1165.c. 1338. Scribit Commentarios in Pſalmum quinquageſimum. 901. Interpretatur Pſal. XCIII. 1340.g.1342. Ejus commentarii in Epiſt. ad Romanos, nimis nitidi. 1555. A nonnullis non probantur. 1960.a. Quid de Veneratione Sanctorum & de Picturis ſenſerit. 1348.f. Monet Eraſmum nè populi ordinúmque ſtudiis ſe opponat. 1341.d. 1348.f.
Jacobus Spiegel, Maximiliano Imp. Secretarius.1004.
Jacobus Tuſlanus maledicis verſiculis in Eraſmum debacchatur.1051. Eraſmus eum increpat.1058.
Jacobus Tutor, Eraſmo amiciſſimus. 455.g. Laudatur. 477. 479. Diſmam ei commendari cupit Eraſmus. 317.456.477. Commendatur. 477.g. 479.d. 480.c. 481.c.
Jacobi Wimphelingi Sletſtadienſis laudes, vita, mors. 1266.
Janus Laſcaris epigrammata in Eraſmum ſcribit. 1030. 1039. 1044.1051.f.1172.
an Idola pro diis coluerint gentes.2136.a.
de Idolothytis edendis.1827.g.2038.
Jejunium non admodum probat Eraſmus. 655.f. Perſuadendum cenſet potiùs quàm præcipiendum. 779.a. 2035,2036.
Jejunium ac ciborum delectus ad duas res valent 2022.a. Superſtitioſa eorum obſervatio Judaiſmum olet. 2028. V. *Ciborum delectus.*
Jejunium Deo gratum quod.2039.g. 2042.c.
Igni comparantur Chriſtus & ejus ſacerdotes. 1237.d. 1238.f.
Ignorantia populi unde, & quomodo ei ſuccurrendum. 1856.b.
Imagines priſci Chriſtiani abominabantur. 2064.c. De earum cultu Eraſmi judicium, 1191.f.1378.a.2054.g. & Sadoleti. 1348.f. Uſum imaginum tuetur Eraſmus. 2119.f.
Imagines à Lutheranis ejiciuntur. 829. d. 846.a. 870.b. 1135.c. 1935. 1962.c. 2054.g. V. *Lutherani.* Mirari ſe dicit Eraſmus, neminem Divorum ſtatuarum & Imaginum everſionem fuiſſe ultum. 1308.c.1935.f.
Imitari, ἀκυρολογως ab Hieronymo uſurpatur, pro *Reddere*, aut *Exprimere*.2637.b.
Immodica omnia ſunt incommoda.555.f.
Imperatores Romani quomodo olim, 1689.g. quomodo nunc electi.1691.b. Quomodo orta fuit & propagata eorum majeſtas.1689.f. Quàm latè patuerit eorum imperium. 1690.g. De ejus extinctione & reſtitutione. 1691.b. An vetus illud imperium, quale fuit olim, renovandum ſit.1691.d. V. *Cæſar.*
Impietatis crimen qui moderatè fert, leviter pius eſt. 226.b.889.g. 892.f.1375.a.1412.d.1531.a.
Impleta conviviorum domus an rectè dicatur.1881.d.
Impoſſibilia Juliano quæ.203.b.
Incantatoris cujuſdam Aureliani hiſtoria.505.
Incompoſiti qui.1894.
Indulgentiæ unde ortæ.1827. b. Eraſmi de eis ſententia. 1945.a.
Induſtria quantum valeat.549.c. Ejus laus.1970.a.
Infirmis obſecundandum, ſtultis & malitioſis non item. 1296.b.
Ingratis præſtat beneficium conferre quàm non intelligentibus.378.a.436.a.
Ingrati hoſpitis hiſtoria, ex Seneca. 1111.
Inquam quid ſignificet, monachus quidam ignorat. 839.f. 843.d. 1072.d.
Injuriam negligere, optimum vindictæ genus. 467.c. 1799.d. 1800.b.
Inſcitia in fœmina, magnum malum. 760.
de Inſtitutione puerorum. 289.b.V. *Educatio.*
Inſtrumenta ſunt pro codicillis in quibus pacta ſcribuntur. 1355.a.

Inſtrumentum Vetus aptiùs dici quàm *Teſtamentum*. 1254.*f.*
Intelligibilia, quæ contemplatione mentis comprehenduntur, ſola verè ſunt. 610.*f.* Cur philoſophus iis non fruatur perfectè. *ibid.g.*
Intemperantiæ mala. 771.
Interpres debet eſſe linguarum peritus. 272.475. Superiorum interpretum lapſus qui prodit, rem facit aliis utilem, ſibi periculoſam. 1423.*f.* 1424.
Interpres Vetus Bibliorum non fuit Hieronymus. 159.*b.* 164.*c.* 329.*g.* 940.*b.* 2018.*g.* Quis fuerit, ignoratur. 1889.*e.* 1894.*g.* An ejus interpretatio ex afflatu Spiritus S. prodierit. 161.*b.* 271.*g.* 940.*b.* 1889.*d.* Solœciſmis ſcatet. 1879,*&c.* 1889.*a.* Eam licet emendare, 159.164.*g.* 271. idque abſque Concilii autoritate. 108,*&c.* 164.2018.*g.*
Interpretaturus Scripturas, an neceſſe ſit ut Spiritu S. afflatur. 1889,1890.
Quam Interpretationem V.T. ſequuti fuerint Græci Patres. 1609.*f.*
Interpretatio LXX. ab Hieronymo mendacium vocatur. 165.*c.*
Interpretatio N.T. Eraſmiana à nonnullis damnatur. 5.108.2017.*a.* V. *Eraſmus*, & *Stunica*.
Intimare, pro *Significare*, Hilario. 1646.*d.*
Inventio artium cui debeatur. 1088.*g.*
Invidentiâ nullum ſupplicium gravius. 466.*f.*
Invidi ſenis deſcriptio 466 *a.*
Invidia egregios conatus, non ſecus atque umbra lucem, ſolet comitari. 542.*c.*
de Invocatione Sanctorum 804.1052.*e.*
Joachimus Camerarius ſuſpicionem evulgatæ Eraſmi & Lutheri epiſtolæ à ſe depellit. 824. Eraſmus dicit eum plus curæ quàm naturæ habuiſſe. 1469.*c.*
JOANNES cur Evangelium ſuum ſcripſerit. 1821.*b.* Myſteriis eſt refertiſſimum. 1814, 1815. Pars ejus de collo ſuſpenſa adverſùs morbos circumfertur à ſuperſtitioſis. 1819.*b.* Cerinthiani & Ebionitæ eum perpulerunt ut de Divina Chriſti natura ſcriberet. 1633.*g.*
Joan. I. 1. *In principio erat Verbum*. 596. IV. 11. verba Samaritanæ, *Puteus altus eſt*, &c. quomodo exponenda. 1069. VI. 63. *Caro non prodeſt quicquam*, exponitur. 1081. VII. 39. *Nondum erat Spiritus S.* excutitur. 1245,*&c.*
1. Epiſt. Joan. cap. IV. & V. quidam verſus quomodo habeantur in mſ. quodam Vaticano. 757. Cap. V. verſus ſeptimus in vetuſtis codicibus non habetur. 804.
Joannes III. Luſitaniæ R. laudatur. 1862.*b.*
Joannes quidam monachus, dum gladiatores dirimere tentat, interimitur. 1488.
Joannes Amerbachius Auguſtinum primus excudit. 1578.
Joannes Antoninus, medicus, è graviſſimo morbo convaleſcit. 1134.
Joannes Baptiſta, medicus Henrici VII. & VIII. 527.
Joannes Bebelius, typographus, laudatur. 1681,1683.
Joannis Botzemi laus. 991.1219. Lutheraniſmi ſuſpectus eſt. 991,992.
Joannes Brentius. 404.
Joannes Capnion. V. *Joannes Reuchlinus*,
Joannis Coleti encomium. 306. 309.311.619.702.1710.*a.* 2047.*a.* Pater ejus bis in urbe Londinenſi præfecturam ſummam geſſit. 702.*f.* Ejus mater quanto animi robore fuerit. 1317. Nomen ejus ab Hebræo *Coheleth* derivat Eraſmus. 655.*f.* Stylus ejus laudatur. 312. In ſenectute Græcas literas diſcit. 115.*e.* Scotiſtas hebetes ac ſtupidos judicabat. 706. Thomam, arrogantem & mundanum. *ibid.* Monachorum & Epiſcoporum mores, cultum imaginum, Collegiorum nimios ſumtus, Confeſſionem anxiam, Sacrificulorum preces quotidianas, anxiam & laborioſam ſapientiam non probabat. 706,707. Ad Venerem erat & luxum & ſomnum proclivis. 705.*d.* Iracundiæ remedium ex Enchiridio Eraſmi petit. 1205. Frugali victu utebatur. 703.*f.* Duriuſculus fuit in diſtribuenda pecunia. 607.*d.* Quindecim angelatos Eraſino promittit, neque dat. 607.*b.* Monet eum Eraſmus, ut ſeipſum à mundanis negotiis ſemoveat. 607.*f.* Scholæ, quam extruxit in cœmeterio D. Pauli, 1710. *d.* forma & leges deſcribuntur. 704. *d.* Magnificentiſſimas ædes ſtruit prope Richemondiam. 705.*e.* Deſertur apud Cantuarienſem, & apud Regem. 708. Pacem iniquam bello æquiſſimo præfert. 708.*f.* Hydropicis, 626. *a.* vel potiùs ſudore peſtilenti. 705.*b.* Ejus mortem luget Eraſmus. 619. 623, 624. 630. 648. Ejus animam invocat. 710. *b.* Ejus ſepulcrum. 705.*c.* Ejus vitam ſe literis mandaturum promittit Eraſmus. 624. quod præſtat. 655.*d.* 702. Succedit in ejus dignitatem Ricardus Pacæus. 614.623.
Joannis Ecbii objectiones 133. ſolvuntur. 135. Eraſmi fuit hoſtis virulentus. 1939.*f.*
Joannes Faber commendatur. 588.618.633.635.639.644.
Joannes Frobenius. V. *Frobeniana officina*.
Joannes Grolierius ſummè laudatur. 183, 184. Ejus amicitiam ambit Eraſmus. *ibid.*
Joannes Hervagius in Joannis Frobenii provinciam ſuccedit. 1477. 2075.*g.* V. *Frobeniana officina*.
Joannes Laſcaris, Romà relictâ, in Gallia agit. 548. Laudatur. 694.
Joannes à-Laſco, præpoſitus Gneſnenſis, laudatur, 779, *&c.* 794. 828. 831. 1835. Se diſcipulum Eraſmi vocat. 830. *b.* In vincula conjicitur: dimittitur. 1534.
Joannes Manardus, Italus, laudatur. 1019.
Joannes Morus Thomæ pater. 1509.
Joannis Nævii laus. 1205. Mors *ibid.*
Joannes Oecolampadius ſeipſum elevat, laudat Eraſmum. 403. Coram Crucifixo preces effundere ſolebat. 403.*e.* Tragœdiam meditatur. 404.*a.* Fit monachus. 592. 595. 631. Adverſatur Luthero. 774. 819. *g.* Taxat Eraſmum. 774. Chryſoſtomum vertit. 1354. 1478. Aſſerit in Euchariſtia nihil eſſe præter panem & vinum. 779, 780. Offenditur Eraſmus quòd Oecolamp. eum *noſtrum* appellarat, 789. 2142.*b.* quod ejus nomen libris ſuis admiſcuerat, 959. quódque dixerat, eum idem ſentire de Euchariſtia quod ipſe. 2057. *d.* Dicit Eraſmus, ſe poſſe in Oecolampadii ſententiam diſcedere, niſi eum moveret Eccleſiæ conſenſus. 1138.1932.1935. *a.* 2125. *d.* Docet confeſſionem non eſſe neceſſariam. 903. De ejus doctrina. 836. Ægrè fert Melanchthon, quòd Eraſmus eum cum indignis quibuſdam nominarat. 816. Eraſmus de quibuſdam ſe illi excuſat. 1934.*e.* Uxorem ducit. 863. Moritur. 1942. Ei ſuccedit Myconius. 1946.
Joannis Petri Caraffæ, Pont. R. apud Anglos Legati, encomium. 93.
Joannis Reuchlini, ſeu Capnionis, laus. 94.98. 102.283. 590. 1210. Judæus quidam & monachi ei machinantur exilium. 1914,*&c.* Ab ejus cauſâ alienus fuit Eraſmus. 587. Monet eum ut temperet à conviitiis. 542. Græcè & Hebraicè prælegit Ingolſtadii CC aureorum ſalario. 619. De contentione inter eum & Hoochſtratum, 738. Judæis favebat. 739. Athanaſium vertit. 997.
Joannis Roffenſis Epiſcopi laus. 96.*g.* 353.*b.* 369. 515, 516, 521.524.921. 1581. 1760.*d.* Scribit libellum adverſùs Fabrum. 352.618. Quem Eraſmi eſſe ſuſpicatur Sycophantæ. 544. Eo offendi Eraſmum ſuſpicatur Roffenſis, ſed falſò. 609.*d.* Agit cum Latimero Eraſmus, ut Roffenſem Græcas literas doceat. 522.526. Cardinalitius galerus ei in carcere exhibetur. 1558.*e.* 1543. Supplicio afficitur. 1538.*c.* 1543.1556.1761.*b.*
Joannem Scottum, Argentinenſem typographum, qui Hutteni libellum evulgarat, Eraſmus mulctari cupit. 986.1060.2067.*e.*
Joannis Sixtini laus. 126.129.
Joannes Sylvagius, Caroli V. Cancellarius, laudatur. 1783.
Joannes Thurzo, epiſcopus Vratiſlavienſis, octo dierum iter Eraſmi viſendi gratiâ ſuſcipit. 1786. Moritur. 749.
Joannis Vitrarii, Franciſcani, vita. 698. Quibus modis animum præparabat ad concionandum. 692.*f.* Muſuſculum ab adultero miſſum reſpuit. 702. Simoniacos Pontificis Commiſſarios palàm redarguit. 702. 2032. Sororculæ quædam moniales illum fasciis præfocant. 699.*d.*
Joannes Zirka. 675.
Joannitæ. 1603. *c.* 1604. *f.*

Jobus. V. *David.*
Jocoſa. 287. 289. *d. f.* 297, 298. 305. 315, 316. 342, 343. 354. *f.* 378. 431. *d.* 486. 488. 570, 571. 592. *a.* 821. *b.* 1007. *e.* 1021. *c.* 1022. *g.* 1318. *b.* 1353. *a.* 1357, 1358. 1541. *d.* 1544. *a.* 1870. *g.* 1967.
Jocoſa admonitio non minùs utilis quàm ſeria. 1005. *b.* 1007. *e.*
Jocos liberales non ſolùm licitos eſſe ſed & utiles. 1774. *e.*
Jodocus Jonas laudatur. 331. *d.* 338. *g.*
Joſephus hiſtoriographus, inſanabiliter depravatus. 1332.
de Ira. 1768. *e.*
IRENÆUS commendatur ab antiquitate, 1610. *f.* à pietate. 1611. *a.* Primùm presbyter, tum Epiſcopus Eccleſiæ Lugdunenſis. *ib. b.* Victorem Pont. R. ob negotium Paſchæ reprehendit. *ib. c.* De ejus doctrinâ & linguâ quâ ſcripſerit. *ib. e.* Figuris Græcis utitur Latinè loquens. *ib.* Eum rectiùs intelliget, qui Juſtinum Martyrem legerit. 1613. *g.*
Iſidorus à Theophilo cur depulſus fuerit. 1599. *g.*
de Iſocrate judicium Eraſmi. 1617.
Italiam cur adire cupiat Eraſmus. 502. *d.*
de Italorum ingeniis. 15. *f.* 39. *d.* 42. *g.* 43. *a.* 45. *b.* 126. *a.* 129. *c.* 309. *a.* 341. 347. 525, 526. 1063. *e.* 1305. Imbelles cur eos dixerit Eraſmus. 1956. 1958. Apud eos bonæ literæ nihil præter paganiſmum crepabant. 911. *a.* 975. *f.* 1034. *c.* 1739. *c.* Culpantur quòd bonas literas diſciplinis bonis non admiſcuerint. 755. *a.* Nihil illis placet niſi Ciceronianum. 975. 979. 1170. Eraſmo cur infenſi. 975. *f.* 1121. *c.* Cur Eraſmum & Budæum ex albo doctorum ſubmoveant. 1096. In Italis quibuſdam deſideratur ſermonis polities. 1556.
Italorum res. 411. 413. *a.* 423. *g.* 425. *a.* 1308. 1950. *f.*
JUDÆ Epiſtola cur ſeriùs obtinuerit autoritatem. 1839. *e.*
Judæi legis codicem quantâ veneratione proſequuti. 1818. *e.* Ante proditum Evangelium ſufficiebat iis ad ſalutem rudis quædam & confuſa de rebus Divinis credulitas. 1695. *g.* Perpauci eorum exactè noverant Filium ac Spiritum S. nec credebant reſurrectionem corporum. 1696. *a.* De eorum converſione, quidque eam impediat. 1608. De eorum ceremoniis. V. *Ceremoniæ.*
Judam proditorem quidam pro Divo coluerunt, 677. Salutem humani generis ei acceptam ferentes. 767.
Judicia ſtudioſorum qualia eſſe decet. 239. *f.* 340. *a.* Judicium vulgi quale. 943. *b.* Præpoſterum eſt. 1240. *e.* &c. 1788. *d.* 2093. *a.*
Judicium de ſententiis vel dictis alicujus quomodo ferri oporteat. 1152. *c.* 1153. *d.*
Judicio duci oportet in rebus agendis, non animi impetu. 141. *g.*
Julius Cæſar jocis admodum delectabatur. 1775.
Julius Pont. R. orbem ad bella concitavit. 90. Eum culpat Eraſmus. 144. 412. *b.* 416. 425. Librum *De Julio cœlis excluſo* ab Eraſmo fuiſſe ſcriptum Sycophantæ nonnulli conantur perſuadere. 511. 575. *g.*
Julius Pflug laudatur. 1396. 1399. *g.*
Jureconſultorum libri Augeæ ſtabulo ſimiles. 533. *b.* De induſtria ſuam artem difficilem reddiderunt. 1234. *a.* Quâ dignitate à priſcis Impp. ornati fuerint. 1504. *e.*
ubi Juriſjurandi neceſſitas, ibi humana infirmitas. 912. *g.*
Juris profeſſio, à veris literis alieniſſima. 536. *d.* Apud Britannos via eſt ad gloriam parandam maximè idonea. *ibid.*
Juris-prudentiæ laus. 69. *e.*
an Juſtificent bona opera. 2057. *b.*
JUSTINUM Martyrem qui legerit, rectiùs intelliget Irenæum. 1613. *g.*
Juſtum & æquum quomodo differant. 843. *d.*

L

LAboris maxima pars, laboris imaginatio. 1298. *a.*
LACTANTIUS, nimis nitidus. 1555.
Laici non ſunt arcendi à lectione Scripturarum. V. *Scriptura.* Eorum officium erga Sacerdotes malos. 1853. 2034. *e.*
Lambertus Campeſter Eraſmi *Colloquia* corrumpit. 1946 [V. *Eraſmus.*] Furtum committit. *ibid. e.*
Lapſus aliorum qui prodit, rem facit aliis utilem, ſibi periculoſam. 1423. *f.* 1424.
Laſcaris. V. *Janus*, & *Joannes.*
Laſcivi autores fugiendi. 464. *d.*
Latimerus. V. *Gulielmus.*
Latini quidam autores Græcis æquantur. 1747. *f.*
Latomus. V. *Jacobus.*
Bartholomæus Latomus Latinam linguam regiis ſtipendiis Lutetiæ profitetur. 1540. Laudatur. 1542.
Latriâ non adoratur corpus aut anima Chriſti. 1138. *b.*
Latronum myſteria quædam narrantur. 469, &c.
Laudare eſt grati animi officium. 387. *b.*
Laudare defunctos, quando tutum. 1533. *b.*
Laudationes immodicæ invidentiæ ſtimulos excitant. 70. *f.* 322. *d.* 632. *e.* 978. *d.*
Laudationes quomodo accipiendæ. 127, 128.
Laudator nuſquam ferè non nocet; reprehenſor ſemper prodeſt. 270. *e.* 1087. *c.* 1779. *a.* Laudatori gratiam retulit, qui ſe præbuit laudibus dignum. 1515. *g.* Quod à re laudata diverſum eſt, non ſtatim vituperandum eſt. 1598. *a.*
Laurentius Campegius Card. Eraſmum ſummè colit. 577. Laudatur. 579. In Germaniam delegatur ad componendum Lutheranum negotium. 936. 1080. 1083.
Laurentius Valla ab invidia mordacitatis aſſeritur. 269, &c. 385. Eum vindicat Eraſmus. 382, &c. Laudatur. 1209. 1973. *g.* 1986. *b, f.* Ejus Annotationes in N. T. laudantur. 271. 2020. Nonnunquam labitur. 1064.
Laus vera ea ſolùm eſt quæ de laudati ore procedit. 275. *g.* 310. *b.* 591. *b.*
Lazarus Baiſius. 870. 1044. Ejus opus *De veſtibus* laudatur. 1063. 1173. 1177.
Lectionis varietas non officit ſtudio Scripturarum, ſed conducit. 330. *b.*
Legati munus non perinde laicis quàm ſacerdotibus convenire, Thomæ Moro videtur. 119. *g.*
Leges bonæ non rarò hominum perverſitate in Reip. malum vertuntur. 2069. *g.* 2070.
Leges quaſdam etiam à Deo proditas non omnes aſtringere ad culpam lethalem. 2031. *d.*
Leonis X. origo & educatio. 87, 88. Laudatur. 72. 545. 557. 649. 1842, &c. Leonum PP. virtutes percurrit Eraſmus, & Leoni X. adſcribit. 91. *a.* Eraſmum Henrico VIII. commendat. 103. Avidiſſimè legit & laudat ejus epiſtolas. 756. *b.* Sylvius quidam Benedictinus lenocinio nominis Eraſmi eis imponit. 1515 1520.
Leo Judæ Eraſmum ad contentionem provocat. 775.
Leonicenus, Italus, medicus celeberrimus. 1019.
Levinus cubicularii locum apud Mariam R. ambit. 1943
Leus. V. *Eduardus.*
Lex Moſis manus cohibet; Evangelium, animum. 1062. *b.*
Libanius, Sophiſta impius, præceptor Chryſoſtomi. 1592. Laudatur. 1725.
Libellis qui nomen non præfigunt, gloria frui volunt ſine invidia. 1068. *e.*
Libelli famoſi & convitioſi, ſeminaria ſeditionum. 987. *e.* Eos valde improbat Eraſmus. 8, 9. 280. *g.* 285. *c.* 343. *f.* 359 *g.* 542, &c. 559. *b.* 585. 592. *f.* 662. *b.* 710. 751. *a.* 766. 805. Alunt famelicos & ſordidos typographos. 949. *c.* 952. *b.* Cæſaris edicto coercentur, 751. *a.* 833. *g.* & Pontificis. 833. *g.* Eos edere, quantum crimen. 1061. *d.* 1151. *b.* Eos aliquando excuſat neceſſitas. 601. *d.* 747. *a.* Eorum autores apud ethnicos puniebantur capitis ſupplicio. 866. *a.* 987. *f.*
Liberi. Parentes plerique non meminerunt quare filii dicti ſint *liberi*. 1566. *d.*
Liber mendoſus, crux veriùs quàm liber. 1332. *d.*
Libertas Evangelica nimiis ceremoniis obruitur. 2024. *e.* 2040. *d.* V. *Ceremoniæ.* Libertas immodica damnatur. 9. 544. 984. *a.*
Liberum arbitrium quomodo probet Auguſtinus. 1481. *c.* De eo ſcribit Cælius Calcagninus. 1013. Eraſmi de eo ſententia. 1230, *g.* 1231. Cùm de eo ſcripſerit, dicit aliud dictaſſe animum, aliud ſcripſiſſe calamum. 835. *d.* Ejus Diatriba *De Libero arbitrio*

æquè

æquè accepta eſt Wittembergæ.816.*d*. 1060. Hortatur eum Melanchthon, nè Lutherum in ea cauſa ulteriùs oppugnet. 816.*f*. Locus de Libero arbitrio diligenter excuti debet. 816. *e*. 1138. *a*.
Libris uſos fuiſſe Apoſtolos, annon fuerit indignum.133. *d*. 135. *g*.
Qui libri ſuperbiam humanam maximè dejiciant. 910. *d*.
An liceat libros ſacros vertere in linguam vulgarem. 922.*g*.
Librorum magnitudinem priſci verſuum numero ſignabant. 1677. *a*.
In ſcribendis libris quis ordo ſervandus. 1672, *d*.
De dedicandis libris. 1663. *f*.
Ex amplitudine chartarum & elegantia formularum plurimum majeſtatis libris accedit. 1591. *a*.
Libri, amici commodiſſimi. 297. *b*. 302. *f*. 551. *e*.
Librorum oportet delectum fieri. 198. *e*. 509. 1706. *a*, 1961. *e*. Libri qui, & quomodo legendi. 141. *c*. 142. *b*. 509. 1697. *b*. Qui præjudicio laborat, minore cum fructu libros legit. 612. *d*. Quos libros potiſſimùm legere debeant qui in Republ. ſunt verſaturi. 1122. *e*.
Non ejuſdem eſt librum parere, & de eo judicare. 879. *e*.
Qui libris & diſciplinis inſenuerunt, cur ad ſplendida munia parùm ſint appoſiti. 1500. *f*. 1687. *b*.
Librorum amatores qui dicendi. 1996.
Libros vetuſtos in lucem eruere & emendare ſtudet Eraſmus. 510. *e*. 1332. *c*. Libris vetuſtis inſtructiſſima fuit Melenſium Canonicorum bibliotheca. 510.
Libri quidam inepti recenſentur. 1996. *e*. 1997. *e*.
Lilliana ſchola. 436.
Linacros, V. *Thomas*.
Lingua effrænis, morbus pernicioſiſſimus. 1790. *a*.
Linguarum donum. V. *Donum*.
Linguarum peritia, 1706. *e*. interpreti neceſſaria. 272.
Linguæ ignotæ uſus in templis, indecorus & ridiculus. 1855. *f*.
Lingua Græca & Latina per univerſum Romanum imperium etiam vulgo notæ. 1855. *e*. Lingua Romana in provinciis etiam fuit vulgo communis, 1649. *d*. Sed parùm depravata. 1649, 1650.
Major eſt affectatio in linguæ cujuſpiam municipibus quàm in civibus. 1637. *a*.
Linguarum major cura fuit proceribus Eccleſiæ quàm Sophiſtices aut Philoſophiæ. 163. *e*. 475. 2017. *f*.
Quæ ſit optima via ad linguam Gallicam addiſcendam. 1053. *f*.
Literæ bonæ commendantur. 301. *d*. 480. *g*. 760. *b*. 905. *e*. 926. 1675. *a*. Earum inſtauratores. 12, 13. 145. *f*. 716. Earum fautores laudibus ornat Eraſmus. 184. 186. *b*. 339 *b*. 627. 629. 977. Earum hoſtes acriter inſectatur. 262. *e*. 280, 281. *f*. 303. *b*. 339. *b*. 343. 363, *&c*. 532. *d*. 542, *&c*. 546. *f*. 558. *a*. 566. 602. *c*. 612. *a*. 617. *c*. 647. *d*. 755. *a*. 799. 979. *a*. 1745. *f*. 2002. *d*. Quibus technis & ſycophantiis uterentur. 543. 558. 603. *e*.
Sine Chriſto ſunt Sirenæi ſcopuli. 1066. Apud Italos nihil aliud quàm paganiſmum crepabant. 911. *a*. 975. *f*. 1034. *e*. 1127. Bonis literis tum ſuus eſt honos, cùm diſciplinis gravioribus admiſcentur, 755. *a*. & cum Chriſtum ſonant. 979. 1065. 1176. *a*. 1739. *b*.
Literarum profeſſoribus qui honores à priſcis Impp. delati. 1504. *e*. Eorum officium, 1706.
Literæ in Hiſpania efflorеſcunt, refrigeſcunt in Germania. 976. Eas in Hiſpania qui foverint. 977. *e*. Qui apud Italos & Gallos renaſcentibus literis opitulati ſunt, quales fuerint. 543. 716.
Literarum ſtudium fœminis etiam perutile. 760.
Literarum bonarum ſtudio totos quinque annos tribuit ſynodus Lateranenſis. 604. *g*.
Earum cultores cur *συγκρίνειν* velit Eraſmus. 611. 1035. *a*. 1058. *f*. 1120. *f*. 1170. *e*. 1373. *a*. 1422. *b*.
Literarum interitus Lutheraniſmum comitatur. 869. *f*. 874. *d*.
Liturgia Græcorum. 1825. *g*.
Livinum ſuum Eboracenſi commendat Eraſmus, 811, 812. & Veronenſi Epiſcopo. 1099. In illum transferri vult penſionem quandam, ſi quid ei accideret humanitus. 2008.
L I V I U S, Latinæ hiſtoriæ princeps. 1685. *e*. 1686. *d*. Ad primum guſtum ſubauſterus eſt. 1636, 1637. *a*. Quinque ejus libros de novo reperit Simon Grynæus in monaſterio Lauriſſeno. 1685. *f*. Spes & reliquos reperiendi. 1686. *g*. Illos quinque verè eſſe T. Livii. 1686. *d*. Livius iis quinque libris auctus ex Frobenii officina prodit. 1358. Chronologia Glareani multam lucem affert Livianæ hiſtoriæ. 1686. *f*.
Livor quid. 1529. *d*.
Locum commutare non eſt vitium, ſed perperàm commutare. 192.
Locus nullus ab illecebris tutus. 1501. *a*.
Lodovicus. V. *Ludovicus*.
Logium, Mercurii Salinum, Budæ, 152. *e*.
Londini natum & educatum eſſe, nonnulla apud Anglos nobilitatis pars. 1504. Nulla regio, quæ univerſa tot amicos Eraſmo peperit quot una urbs Londinenſis. 522.
de Longævitate. 1208. *f*.
Longanimitas, vox parùm Latina. 1895. *d*.
Longolius. V. *Chriſtophorus*.
Lotharingi bellum timent à Carolo. 389. 394.
Lovanii licèt obnixè oppugnentur, tamen maximè invaleſcunt politiores literæ. 755, 756. 1090. Ibi trilingue collegium extruit Buſlidius. V. *Academia*. Illic erat Eraſmi bibliotheca. 404. Lovanienſium mores moleſtè fert Eraſmus. 429. 620. *f*. 636. 755. Cœlum autem & locus eum illic retinent. 755. *b*.
Lovanienſes Theologi Eraſmicam N. T. editionem incuſant. 5. Eis & Colonienſibus delegatur Eraſmicorum voluminum examinatio. 431. Articulos ex iis colligunt. 918. Tandem bene cum Eraſmo conveniunt. 195, 196. 583. *g*. 619. *a*. 621. *a*. 624. *e*, *f*. 626. *b*. 630. 723. Rurſus cum eo litigant. 584. *a*. 613. Cum iis expoſtulat. 765. 777. Eos graviter increpat. 902. Iis ſilentium imponitur à Pont. & à Cæſare. 961.
L U C Æ patria. 1806. *g*. Evangelium ſcripſit ex autoritate Apoſtolorum, 1807. *b*. idque poſt Marcum, ſed ante Joannem. *ibid*. *f*. Scripſit potiſſimùm Gentibus. 1807. *e*. Acta Apoſtolorum produxit uſque ad quartum annum Neronis. *ibid*. *b*. Vixit cœlebs octoginta quatuor annos. *ibid*. *f*. Oſſa defuncti ex Achaia Conſtantinopolin ſunt tranſlata. *ibid*.
Luc. I. locus, ἔδοξε κἀμοὶ παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν, &c. excutitur. 19. *d*. 23. *e*. II. canticum Angelorum, Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, &c. excutitur. 1096, &c.
Lucanus hæreticus. 1613. *e*.
Lucianus 1714. quo tempore floruerit. 1715. *g*.
Lucretiæ factum. 1668. *b*.
Lucubrationes nocturnæ fugiendæ. 509. *g*. Oculos lædunt. 834. *g*.
Ludere, quid. 1893. *d*.
Ludimagiſtri ſors, utut laborioſa, neutiquam tamen deploranda. 81. *a*. Munus hoc, inprimis honeſtum. 520. *e*. Secundùm Principes & Epiſcopos nemo magis meretur de Repub. quàm Ludimagiſtri. 336. *e*.
Ludovicum puerum ſuum Eraſmus Batto commendat. 495. V. *Battus*.
Ludovicus Berquinus quædam Eraſmica Gallicè vertit, 923. atque ob id factum periclitatur. 1045. 1048. *e*. 1108. 1931. Quod conſilium ei dederit Eraſmus. 1279, *&c*. 1522. Eraſmum amore ſuo gravat invidiâ. 1045. *g*. 1048. *e*. 1051. *g*. 1279. Comburitur. 1277. 1313. 1395. 1522. 1936. Quæ crimina ei impingebantur. 1279. *a*. Laudatur. 1278. *f*. 1313. 1522.
Ludovicus Berus laudatur. 380. 937.
Ludovicus Vives laudatur. 262. 640, *&c*. 756. 762. 935. Fortuna ipſi iniqua. 641. *e*. A Pariſienſibus amicè tractatur. 752. Eorum eruditionem & diſciplinam laudat. 753. Eraſmum & Budæum ſummis laudibus evehit. *ibid*. Amicitiam inter eos firmare ſtudet. 754. Frobenius queritur, ſe non poſſe vendere ejus opus in *De Civitate Dei*. 802. 1044. Eraſmus monet, ut quædam in eo corrigat. 986. Stomachatur Vives, quòd Frobenius illud excudere nolit. 1044. *d*. Scribit De Matrimonio. 835. In ejus ſcriptis quædam eſſe abſtruſiora, cenſet Morus. 642. *a*. Eraſmus eum ζῶον φιλόφιλον vocat. 985. Suſpicatur Eraſmum refrixiſſe in amicitia. 1531.

Lupſetus.

Lupſetus. V. *Thomas.*

à Lutheraniſmi ſuſpicione ſeipſum vindicare conatur Eraſmus. 650, *&c.* 657. *b.* 758. 762. 1013. 1038. 1040. 1084. *c.* 1085. *f.* 1182. *b.* 1430. 1905. *c.* 2044.

Lutheranus quis. 10. De Lutheranis honorificè loquitur Eraſmus 1454. *a.* 1456. *d.* Aſperis remediis nihil adverſùs eos proficitur. 822. *b.* 952. *g.* 1066. *g.* 1075. *a.* 1076. *c.* 1116. 1429. *f.* Uruntur in Hollandia. 930. Nulla Principum coit amicitia, niſi hâc conditione, ut extinguantur Lutherani. 930. *b.* Leo Pont. devovit omnes qui Lutheranos aquâ, igni, aut hoſpitio juvarent. 2050. Egmondanus & Hulſtus inquiſitores adverſùs eos in Brabantia, 1921. *b.* 1922. *b.* 1923. *b.* exautorantur. 1924. *d.* Hulſtus gladio denuò armatur. 1927. *g.* Sex Cardinales deputantur qui de eorum rebus reſpondeant. 1922. *d.* Sententia Cæſaris in Auguſtano Concilio offenduntur. 1398. Principum & Pontificum in eos ſævitiam non probat Eraſmus, 867. 876. 879. 942. *a.* 1116. 1429. *a.* 1487. *e.* 1905, 1906. ſed cohibet quantum poteſt. 950. *a.* 952. *g.* 988. *f.* 1038. *f.* 1059. *c.* 1076. 1112. *e.* 1925. *g.* 1933. *f.* 2107. *b.* 2115. *f.* 2126. *c.* Eorum res proſperè ſuccedunt 853. *a.*

Eorum nimium calorem damnat Eraſmus. 7. *c.* 762. Quàm impotentes fuerint quorundam ſpiritus. 820. *a.* Quàm furiosè ſe geſſerint. 1965. *d.* 2112. *c.* Turcis cur deteſtabiles. 2056. *b.* Eorum mores arguuntur. 811. *b.* 817. *a.* 818. 822. *g.* 890, 891. 950, *&c.* 984. *a.* 2053, *&c.* 2098, *&c.* Quantum diſcrepent à doctrina Chriſti, 951. *g.* quantum à praxi Apoſtolorum, 2054, *&c.* 2059. *f.* 2126. *a.* quantum ab ipſius Lutheri doctrina. 2056. *g.* 2111. *d.* De iis Lutherus queritur, & alii. 2098. *e.* Lutheranis nonnullis Lutherus delirat. 2132. *g.* Quantum abfuerint ab innocentia, 2106. à clementia & patientia, 2111. *f.* 2112. à manſuetudine & lenitate, 2115. *d.* à bona fide & veritate, 2116. *e.* à pietate & ſanctimonia. 2118. Eorum arrogantia. 2125. *g.* Se pares Apoſtolis eſſe aiunt, & eorum reformationem ab Apoſtolis prædictam. 2112. *c.* Inter ſeipſos diſſentiunt. 890. *f.* 2101. *c.* 2054. *d.* 2096. *b.* Suam diſſenſionem cum Apoſtolorum diſſenſione conferunt. 2114. *b.* Eorum miracula & martyres. 2136. *c.*

Eorum dogmata. 818. *c.* 1159. *f.* 1161. *d.* 2096. *c.* 2102. *e.* 2132. *f.* 2139. *a.* Baptiſmum infantibus non ſalutis ſed honoris cauſâ dari, aiunt. 2102. *a.* nec neceſſarium eſſe. 2139. *a.* A nullo exigi poſſe quod non inſtituerunt Apoſtoli; 2122. *b.* Omnes Chriſtianos ex æquo Reges & Sacerdotes eſſe; 1159. *g.* Quædam ob hoc ipſum facienda, quia Pontificum edictis interdicta ſunt. 2130. *e.* Philoſophiam & diſciplinas omnes damnant. 2127. *c.* Quæ ſint illa quinque verba quæ in ore ſemper habuerint. 811. *b.* 950. *c.*

Eorum licentia. 984. *b.* Lutherus viſitatores miſit qui eorum licentiam cohibeant. 2098. *c.* 2119. *b.* Eos Wicletianis pejores, dicit Tonſtallus. 1159. Anabaptiſtæ illis præferuntur. 2098. *b.* Eorum factio quibus præſidiis nitatur. 1116. *b.* Quâ ratione cogant homines ad ſuam religionem, 1946. *e.* 2105. *c.* 2106. *a.* 2133. *a.* Acriter in eos invehitur Eraſmus, quòd tumultibus, libellis, fucis & technis Evangelium propagare ſtuduerint. 2053, 2054. 2059. 2097. *d.* 2106. *d.* 2140. *a.* 2137. *a.* Seditioſi ſunt & tumultuabundi. 2123, *&c.* Tumultuantur in Helvetiis, 2935. *c.* [V. *Helvetii.*] in Germania & Brabantia. 1927. *e.* Eraſmus dicit, eos ſolvere poteſtatem Principum, 2140. *c.* Epiſcopis & Magiſtratibus immorigeros eſſe. 2055. *g.* 2056. 2102. *d.* 2111. *e.* 2123. *e.* 2124. *b.* Quibus titulis Pontificem, Cardinales, Epiſcopos, Sacerdotes, Monaſteria, &c. ornent. 1230. *c.* 1282. *c.* Metuit Eraſmus, nè civile bellum ob eorum opiniones in Germania oriatur. 1429. *c.* 1429. 1433. *a.* 1441. *e.* Sub Cæſaris adventum ſe muniunt. 1470. *d.* 1477. *a.* *c.* Negant ſuppetias Cæſari & Ferdinando adverſùs Turcas. 2111. *e.* 2119. *b.* Quale regnum exerceant. 2133. *f.*

Qualem reformationem optarint. 2094. *b.* Preces horarias cur ſuſtulerint. 2102. *c*, *g.* In imagines, aras, & ſtatuas ſæviunt. 1308. *c.* 1935. 1962. *e.* 2054. *g.* 2119. *f.* Imaginum demolitio, iis conſpirationis ſymbolum. 2120. *e.* Quæ ſacerdotibus, &c. eripiunt, in ſubſidium pauperum & ſtudioſorum convertunt. 2104. *c.* Quomodo ſe gerant in templis. 2121. *a.* Eraſmus dicit, eos ſolita ſuſtuliſſe, ſed non vocaſſe ad meliora; 2054. *e.* 2055, *&c.* 2099. *a.* 2118. *d.* Omnia eis ceſſiſſe in diverſum; 2060. *c.* 2133. *g.* Nonnullos eorum qui Lutheraniſmum amplexi ſunt, ſeipſis deteriores factos; 2118. 2119. 2132. *a.* Leviſſimum quemque eorum ſectæ accedere; 2133. *b.* Eos duo tantùm quærere, cenſum & uxorem; 869. *f.* 874. *d.* Ubi Lutheraniſmus, ibi literarum interitum eſſe, *ibid.* 890. *d.* 1029. *d.* 2104. *g.* 2129. *f.*

Admodum cupiebant Eraſmum in ſuas partes trahere. 2091. *g.* Cur eorum Eccleſiæ nomen non dederit. 890. *d.* 987. *c.* Quomodo ſe erga eos geſſerit. 2099. *e.* Quantum iis obſtiterit. 1012. 1109. *e.* Monet Monachum quendam nè ad eos deſciſcat. 984. Admonet fratres Germaniæ inferioris & Phryſiæ orientalis, ne Lutheranæ ſectæ ſe involvant. 2095, *&c.* Uni Eraſmo imputant, quòd de Pontifice non triumpharint. 1012. *d.* 1013. *c.* 1082. *d.* 1087. *d.* Spargunt, eum præmiis corruptum adverſùs illos ſcribere. 1109. *g.* 2122. *c.* Reſpondet iis quæ ipſi objiciebant. 1227, *&c.* 1100, *&c.* Ejus opinionem de libero arbitrio damnant. 1230. Miratur eos odiſſe quicunque diſſentiunt, cùm tamen negent eſſe liberum arbitrium. 1444. *f.* Quàm infenſi fuerint Eraſmo. 1013. *c.*

Lutheranum ſtomachum ſe habere dicit Eraſmus. 1081.

LUTHERUS. V. *Martinus.*

Lycurgus non ſolùm permiſit liberales jocos, ſed præcepit. 1774.

Lyſias Atticâ ſubtilitate friget. 1627.

M

MΑγαδίζειν. 1532.

Magicæ ceremoniæ. 505.

Magiſter. Vulgò nemo doctus videri poteſt, niſi *Magiſter noſter* appelletur. 502. *c.*

Magiſtratui gerendo quis idoneus. 991. *c.* 1787. *c.*

Magiſtratus favere videntur iis quorum intemperias non cohibent cùm poſſint. 902. *d.* 1061. *a.*

Magnatum officium. 550. *e.* Eorum dicta & facta in exemplum rapiuntur. 551. *a.* Licet illis delaſſatum animum riſu reficere. 616. *f.*

Magnificat. 1834. *g.* V *Eraſmus.*

Maledicentibus quomodo occurrendum. 213, *&c.* 219, *&c.*

Malefica. V. *Venefica.*

Malefici ſceleſtiſſimi hiſtoria. 505.

Malis remedia adhibere licet, ſed licita. 2061. *e.* Malis remedium præſentiſſimum quod. 2062. *b.* 2093. *f.*

Mammæa, Severi mater, laudatur. 1624.

Manicare, pro *Manè commeare*, Vet. interpreti. 1886. *f.* 1924. *g.*

Manichæi, quales. 1578.

Manna, *mannæ*, Hilario, 1646. *a.* & Arnobio. 1651. *g.*

Manſuetudo rarò contingit acrioribus ingeniis. 1574. *f.* Theologum maximè decet. 585. *e.* 762. 1575. Quali manſuetudine Chriſtus & Apoſtoli uſi fuerint. 762, *&c.*

Mantuanus. 1065.

Marcion hæreticus. 1613. *c.*

Marcus hæreticus. 1613. *a.*

Marcus Muſurus laudatur. 532. 629. 1209.

Mare jure naturali commune eſt. 242. *c.*

Margareta, Comitiſſa Derbiæ, laudatur, 1760. *e.*

Margareta, Regina Navarræ, laudatur. 970. *a.* Eam monet Eraſmus, ut Gallorum cladem Chriſtiano animo ferat. 970. *c.* 971.

MARIA. An Chriſtus in negotio à Patre delegato ei debuerit obedientiam. 1137. *e.* An nunc in cœlis pro ſua autoritate poſſit ei imperare, *ibid.* De ejus invocatione. 917. 1137. *f.* Cultum quendam inter Deum & ipſam fuiſſe, quo ſenſu dicat Eraſmus, 1089. V. *Chriſtus.*

Maria, Henrici VIII. filia, bene docta. 849.

Maria Hungariæ Regina Latinos codices habuit in deliciis. *ibid.*

Martialis quomodo legendus. 1697. c.
Martinus Bucerus. V. *Bucerus.*
Martinus Dorpius laudatur. 646. 750. *a.* 905. 933. 956. 2003. *c.* 2015. *e.* Cum eo certamen ægrè ſuſcipit Eraſmus. 4, &c. Cum Eraſmo convenit. 630. Buſlidii & Mori libellos adverſùs eum premit Eraſmus 1369, &c. Eum hortatur Eraſmus, ut Græcam linguam diſcat. 115. c. Ejus adverſùs *Moriam* Eraſmi objectionibus reſpondetur. 2003, &c. Eraſmi epitaphium in ejus obitum. 914.
Martinus LUTHERUS. Ejus nomen quid Germanorum linguâ ſignificet. 792. *b.* Scholaſticis literis magis quàm politioribus erat inſtructus. 344. 348. *b.* 649. Uxorem ducit, eámque indotatam; 780. ex qua Antichriſtum naſciturum, dicebat vulgus. 789. *a.* Pallium & barbam ponit 780. Eraſmo probari cupit. 339. *g.* 348. De eo honorificè loquitur Eraſmus. 541. *a.* 584. 594. 609. 634. *f.* 649. *f.* 651. *f.* 656. *d, g.* 664. 718. 721. 770. *a.* 1059. *c.* 1338. *a.* 1160. *g.* 1454. *a.* Ejus ſpiritum miratur. 777. *a.* 790. *f.* Optat ut ſtylum ac animum temperet, 643. *e.* 656. c. 728. 762. 769. 1227. c. & civilius moderatiúſque agat. 609. 762, &c. 941. 1073. *g.* Monet eum, nè quid ſeditioſè aut iracundè ſcriberet, 584. *d.* 604. *a.* 650. 792. *d.* 2044. *e.* & ut parceret Rom. Pont. & Principibus. 650. *d.* Quædam hortatu ejus ſcribit plauſibiliora. 792. *e.* Confingunt quidam eum Eraſmi adjutum operâ. 542. 566. 575. 585. *d.* 649. *d.* Quod negat Eraſmus; 758, 759. 766. *a.* 769 & cur id conſtanter negarit, rationem reddit. 1227. *f.* Quædam Eraſmi dogmata Lutheranis ſimilia. 764 *a.* Dicunt monachi Eraſmum peperiſſe ovum, Lutherum excluſiſſe. 989. *d.*
Quænam ejus animum moverint ut ſeſe Papicolarum impudentiæ opponeret. 585. *g.* 695. *e.* 762. 769. 887. 2045. e. Quibus potiſſimum dogmatibus ſe oppoſuerit. 586. c. 587. *g.* 943. *f.* Lutheri tempeſtas unde nata, & quomodo progreſſa. 887. 941. 975. e. 1346. *d.* 1429, 1430. Ejus opiniones quàm latè propagatæ. 809. *g.* 852. *e.* 855. *d.* 888. *f.* 947. *d.* Ejus ſucceſſus monachorum intemperiis imputatur. 887. 941. *d.* 997. *d.* 1346. 1478. *a.* Odium monachorum & ſedis Rom. ei favorem conciliabat. 2003. c. 1012. c. 1017. *b.* 2045. e. Initio ei totus mundus applauſit. 1070. *e.* Eraſmus ſuo diffidit judicio, cùm tot millia videt Luthero conſentientia. 2075. *b.* Ejus dogmata penè fatetur eſſe vera. 1138. *a.* 1226. *e.* Ejus cauſæ patrocinatur. 585, &c. Vehementiam ejus excuſat. 820. *e.* Dicit, corruptos mores Chriſtianorum flagitaſſe talem caſtigatorem. 817. c. 819. *f.* 1227. *e.* Dicit eum eſſe neceſſarium malum. 806. *d.* 821. *d.* 1040. *d.* Eum Pharaoni, Nabuchodonoſori, &c. comparat. 793. 858. *e.* 1075. Sperat Deum ex malis Lutheranis Eccleſiæ bonam ſanitatem donaturum. 793. 806. *d.* 809. *f.* 811. *b.* 819. *e.* 858. *b.* 989. *a.* 2003. *f.* 1013. *e.* 1076. *f.* Ait, Lutherum optimam fabulam ſuſcepiſſe, 1073. *d.* ſed egiſſe perperàm. 941. *a.* Malè ei metuit, 604. *a.*
In eum acriter declamat Cælius Calcagninus. 1014. Dicit eum initio modeſtum, poſtea arrogantem & pertinacem fuiſſe. 1014, &c. Ejus dogmata recenſet. 1015. *b.* Dicit eum ſubornaſſe ſibi adverſarios, quos expugnaret. *ibid. d.* Sophiſtam ac præſtigiatorem vocat, *ibid. g.* & antiquitatis contemtorem. 1016. *a.* Eum Maomethæ & Epicuro confert. 1017. Bene ceciditſe ait, quòd Germania eâdem ætate quâ Lutherum peperit, Eraſmum dederit. *ibid. f.* Acriter adverſùs eum invehitur Tonſtallus. 1158, &c. Leonem Pont. adverſùs eum incitant nonnulli. 653. 664. 720. 758. Ejus bulla in eum Eraſmo videtur inclementior. 653. *b.* 664. *g.* 720. *a.* 942. *a.* Uruntur ejus libri, 605. *g.* 632. *b.* in Britannia. 628. De edicto Cæſaris adverſùs eum. 942. *a.* Albertus Pius adverſùs eum & Eraſmum ſcribit. 2056. Egmondanus precatur, ut convertantur Lutherus & Eraſmus. 605. 688. *e.* 915. 1906. *b.* Idem cupit, ut Eraſmus teſtetur Lutherum victum eſſe à Lovanienſibus. 691. *e.* 724. Lutherus, Eraſmus & Faber, Antichriſti præcurſores appellantur. 669. Diſputant ſcribúntque adverſùs eum nonnulli. 604. *b.* 605. *e.* 653. *b.* Duæ tantùm Academiæ damnant aliquot ejus dogmata. 652. *f.* 1429. *d.* Monachi mendacia in eum evomunt. 1905. *a.* Gulam ejus dentibus demordere cupit Dominicalis quidam. 736. *a.* Dicitur aper ferus devaſtans vineam Dei. 1013. *a.* Eum Protea & atheum vocat Tonſtallus. 1158. Caudex, ſtipes, fungus, &c. vocatur. 770. 1905. *g.* Ejus hæreſin non fuiſſe ab ipſo inventam, aſſerit Adrianus VI. Pont. 1202. *b.* Quales habuerit adverſarios. 666. 757. 766. *b.* 776. *a.* 851. *d.* Libros adverſùs eum ſcriptos nemo audet excudere. 1080 *g.* Nihil apud Germanos vendibile præter Lutherana & anti-Lutherana. 801. Typographi non audent quicquam excudere quod attingat Lutherum. 1009. *g.* Inimicos ſuos nobilitabat & ditabat. 1921. *e.* 1922. *b.* Nonnullos adegit ad evolvendos Patres. 609. *b.* 736. *b.*
Ejus cauſæ ſe non admiſcuit Eraſmus; 584. 624. 632. *b.* 665. c. 666. 727. 764. 769. licèt à multis ſollicitatus. 766. 890. 2091. *f.* Se neutri parti addicit; 775. *b.* 792. *d.* 941. *f.* 1078. *e.* Sed utramque in ſe provocat. 777. 779. 785. 790, 791. *a.* 795. 797. 801. *d.* 809. *e.* 814. *f.* 851. 857. 868. *a.* 898. *g.* 910. *b.* 941. 944. *d.* 947. 948. 954. *b.* 974. *a.* 980. 1012, 1013. 1027. *g.* 1057. 1079, 1080. 1082. *d.* 1085. *f.* 1102. *b.* 1224. *e.* 1226. *g.* 1404. 1425. *e.* 2430. 1932. *f.* Quinam erant qui eum inſtigarunt ut contra Lutherum ſcriberet, & quo animo id faciebant. 1074. *b.* Bombaſius ad id eum ſuadet, 756. & Montjoyus, 769. & Cantiuncula, 772. & Adrianus VI. 1201, &c. Cur ſtatim eum non refellerit 658. 657. 690. *f.* 718. 724 758. 766. *b.* 770. 785. 850. 950. *a.* 1073, &c. 2045. *b.* Difficile negotium cenſet adverſùs eum ſcribere. 758. *a.* 770. *a.* 772. *b.* Cœl. Calcagninus ſecùs exiſtimat. 1015. e. Epiſtolam ſuam ad Albertum Card. Moguntinenſem, de Luthero, editam dolet Eraſmus. 644. 649. 720. Lovanienſes quidam eâ offenduntur. 765. Eraſmus propter quorundam vitia cauſæ Lutheri ſuccenſet: 812. *b.* 816. *a.* Ejus maledicentiam & arrogantiam taxat: 1218, &c. Ejus incivilitatem & aſperitatem Chriſti & Apoſtolorum lenitati & manſuetudini opponit: 762, 763. Eum taxat ſcurrilitatis, 790. *f.* dicítque, eum miſcuiſſe perſonam Evangeliſtæ cum perſona ſcurræ; 792. c. 793. *f.* 890. *g.* 972. *f.* & per leves homines illum ad eam intemperantiam incitari. 792. *e.* Scribit adverſùs Lutherum. 777. Quare id fecerit. 952. *e.* 1006. *a.* 1008. *d.* 1115. *g.* 1127. *g.* Lutherus ei hoſtiliter reſpondet: 789. *b.* 790. 962. *b.* 1100, 1101. dicit tamen ſe ei peperciſſe. 1102. *e.* 1115. c. 1137. Vocat Eraſmum cæcum, ignarum Chriſti, affixum literæ, &c. 823, &c. atheum, hoſtem Chriſtianæ religionis. 1115. *e.* Excuſat ſe quòd adeò vehementer Eraſmo reſponderat. 1094. *g.*
Quàm optarit Eraſmus Lutheranum tumultum compeſci. 763. 767. 941, &c. 950. 1075. *f.* Conſilium de eo ſedando Adriano VI. dat. 787. 1200. *e.* Quodnam remedium ſupereſſe ſperet. 793. *a.* 1425. *b.* 1488. *b.* Eum doceri & corrigi, non cogi aut perdi, æquum cenſet. 585. *e.* 652. *e.* 718. *e.* 720. 727, 728. 765. 861. *d.* 1905. *e.* Ejus judicium de ratione componendæ tragœdiæ (ut vocat) Lutheranæ. 633. 652, &c. 657. *d.* 719, 720. 727, &c. 765, 766. 777. *b.* 787. 861. *d.* 879. 941, 942. 943. *e.* 944. *e.* 1216. 1379. *e.* 1428. *f.* 1487. *e.* 2065. *b.* Judicium Julii Pflug de eadem. 1486. Linguas ac bonas literas invidiâ degravat. 792. *g.* 890. *d.* Idcirco ejus cauſam à literarum cauſa ſejungere ſtudet Eraſmus. 587. *d.* 603. *d.* 604. *a.* 633. *g.* 649. 656. 690. 764. 766. 769. 775. *b.* 786. 818. *f.* 989. 1077. 1099. *g.* 1103. *b.* 1123. *f.* 2045. *d.*
De ejus ſcriptis. 349. 543. 584. 1227, &c. Obſtitit Eraſmus, nè libri ejus ederentur. 652. *e.* 656. 728. 1073. *f.* 2044. *f.* Eraſmo ineptè tribuitur ejus *Captivitas Babylonica*, 758. & libellus quem in Regem Angliæ edidit. 1158. *e.* 2229. Scribit acerbè adverſùs Georgium D. Saxoniæ. 1390 1434. Scribit de Miſſa. 1950. *d.* Ejus librum *De quatuordecim ſpectris* commendat Eraſmus. 1078.
Difficilius negotium egit cùm Eccleſiam reformaret, quàm olim habuerunt Apoſtoli. 2054. *a.* 2059. *e.* 2136.

1136. *b.* Fredericus D. Saxoniæ ejus perſonam & cauſam tuetur. 619. Cur Pontificis judicio & Cæſaris fidei ſeſe non commiſerit. 763. *b.* Eum interceptum & exſtinctum, falsò ferunt. 737. Suorum pravos mores conatur cohibere. 1066. *c.* 1067. *b.* 1080. *c.* Negat ſe debere παλινῳδεῖν ob ſcandala à diabolo excitata. 815. Eraſmus dicit omnia penè illi ceſſiſſe in diverſum. 1062. *c.* 2133. *g.* Penè videtur παλινῳδεῖν, 1024. *g.* 1027. *f.* ideóque à cæteris hæreticus ac delirus habetur. 1024. *g.* 1164. *c.*
Ejus ſententia de confitendo peccata damnatur à quibuſdam qui eam non intellexerant. 585. *a.* 718. *d.* Ejus de bello adverſus Turcas ſententia. 1390. Philoſophiam Ariſtotelicam appellavit diabolicam. 2127. *c.*
Zuinglius & Oecolampadius ei adverſantur. 774. 890. Melanchthon ſtuduit componere quod Lutherus turbavit. 2059. *c.* 2132. *d.*
Martinus Slapus commendatur. 1395.
Martyris morte nihil lætius. 1208. *b.*
Marullus nihil ſonat præter paganiſmum. 1065.
vocis *Mater* inepta expoſitio. 1450. *g.*
de Matrimonio quæ fuerit Eraſmi ſententia. 740. 769. *a.* 1001. *d.* Inter Sacramenta propriè dicta à veteribus non recipiebatur. 1001. *d.* De Matrimonio ſcribit Vives. 835.
Mauſoleum quàm multis famam dederit. 1682.
Maximiliano Imp. Carolus ſuccedit. 560. Ejus mors Gallorum rationes omnes conturbavit. 246. *a. f.*
Maximiliani, Abbatis Middleburgenſis, encomium. 1864. *c.*
Maximus, pòſt Epiſcopus Seleuciæ, ad Chriſtum pertrahitur ſuaſu Chryſoſtomi. 1593.
Medicinæ inſtauratores. 716. *g.*
Medicina animæ, Scripturæ. 1808, *&c.*
Medicorum ſcopi duo. 1809. *d.* De induſtria ſuam artem difficilem reddiderunt. 1234. *a.* Quantum eis debeatur. 324. *a.* Quales eſſe debeant. *ibid. b.*
De Medico quodam Baſileenſi fabula lepidiſſima. 1054. *c.*
Medicorum familia laudatur. 500. *b.*
MELANCHTHON. V. *Philippus.*
Memoriæ ſublevandæ ratio. 141. *f.* 509. *f.*
Menander hæreticus. 1613. *d.*
Mendacium an nuſquam permittendum. 1780. *a.*
Mendicantes fraterculi, ipſi Pontifici Rom. ac Regibus formidabiles. 586. *a.* Quidam ex illis Eraſmo vitio vertit, quòd gallinas comedere ſoleret. 591. *c.* Alius concionabatur, Auguſtinum eſſe fontem illum in paradiſo unde prodierunt quatuor amnes, i. *e.* quatuor ordines Mendicantium. 769. *a.* Alterius inſignis inſcitia. 601. *b.* 730. 769. *a.* Eos πλεγχοτυερ- *nes* vocat Eraſmus. 800. *a.* 887. *c.* 973. 1073. V. *Dominicani, & Monachi.*
Mendici quidam & errones quomodo abuſi fuerint nomine Eraſmi. 1512, *&c.* 1520. *b.*
Mendici à Magiſtratibus maturè coercendi. 1514. *b.*
Mens utrùm quicquam agat in corpore, nullo corporis organo. 611. *a.*
Meritum de condigno rejicit Eraſmus. 1137. *f.* 2060. *g.*
de Μετὰ præpoſitionis ſignificatione. 187.
à Metaphoris ſermonis dignitas propè univerſa proficiſcitur. 1726. *f.*
Metaphraſis & Paraphraſis differunt. 954. *a.*
Metenſium Canonicorum bibliotheca vetuſtis libris refertiſſima. 510.
Militiâ ſapientia potior. 1504. *c.*
Miniſtrorum moribus non vitiantur ſacramenta. 679. *a.* V. *Sacerdotes.*
Minuta quædam gravids infeſtant quàm ingentia. 849. *a.* 856. *f.* 857. *d.*
Miracula à monachis conficta. 1189. *d.*
Miſericordia in Principe. 1148. *c.*
Miſſa funditus ſublata Baſileæ. 846. *a.* 870. *b.* De Miſſæ abrogatione Eraſmi opinio. 891. *g.* 1138. *b.*
Mneia *Mentionem* ſonat potiùs quàm *Memoriam.* 1892.
Μνημονικὸν σφάλμα nullis frequentiùs accidit quàm iis qui non loquuntur ex animo. 743.
Modeſtia abjicienda eſt ab iis qui volunt emergere. 413. *d.* Avocat à juvandis ſtudiis publicis. 527. *c.*
de Moguntini agri antiquitate libellus. 630.
Monachatus non eſt pietas. 1253, 1254.
Monachorum officium. 733. *a.* 859. *c.* 863. *d.* 1191. 1241, *&c.* 1345. *d.* Optimorum monachorum forma. 1243. Pii monachi quàm olim honorati ſint, atque etiamnum honorandi. 1661, *&c.* Eorum ſolitudo non æſtimanda eſt numero convictorum, ſed ſeparatione malorum affectuum. 1661. *g.* Monachi eruditi olim in compendia doctorum ſcripta redigebant. 1661. *d.* 1879. *c.* De eorum veſtitu. 1241. *c.* Titulorum, veſtium & rituum varietatem inter eos damnat Eraſmus. 1190. *c.* 1141, *&c.* Utrùm veſtem eis liceat deponere. 1293, *&c.*
Joannes quidam Monachus, dum gladiatores dirimere tentat, ab iis interimitur. 1488. 2092. *g.* Theodorici cujuſdam Monachi pietas. 1496.
Monachi infenſiſſimi erant Eraſmi hoſtes. 344. 532. *d.* 558. 565. *g.* 587. *c.* 594. *c.* 596, *&c.* 602. *c.* 604. *g.* 646. 648. 730. 746. *b.* 752. *a.* 755. *a.* 765. 777. *a.* 780. 799. 839, *&c.* 866. *c.* 872. 979. *a.* 1023. *d.* 1100. 1151, *&c.* 1833. *f.* Ubique eum conviciis proſcindunt. 741. 857. Quomodo in eum conſpirarint. 1185. *a.* 1189. *d.* Eos Dodonæis lebetibus comparat. 1385. *f.* Quibus technis adverſus eum uſi fuerint. 841. 877, 878. Ejus libros detorquent & depravant; 1155. *a.* è bibliothecis removent; 834. *b.* 945. *f.* operam dant nè in vulgares linguas vertantur. 819. *g.* 832. 866. *g.* 872. *a.* 873. *a.* 973. *g.* 1171. *b.* Hæreſeos eum arguunt propter aliam Latinitatem. 665. *b.* 666. *c.* 1906. *a.* Libellorum penè omnium ſuſpicionem conantur illi impingere. 543, 544. Eos objurgat Eraſmus, quòd ſcurras in eum ſubornarant. 2074, 2075. Cur eum odio habuerint. 665. *a.* 671. *f.* 859, 860. 866. *f.* 885. *b.* 952. *c.* 982. *a.* 2507. *f.* Cimices, pulices ac pediculos ſuos eos vocat Eraſmus. 1122. *c.* 1133. *c.* & eorum monaſteria σφήκια crabronibus improbis differta. 844. 1528. *c.*
Pſeudomonachorum mores notantur. 190. *c.* 192. *a. g.* 195. *c.* 239. *a.* 278. *c.* 303. 332. *f.* 344, *&c.* 368. *c.* 453. *b.* 506. *d.* 586, *&c.* 648. 670. *f.* 682. 684. *f.* 685. *a.* 694. 732, *&c.* 746, 747. 768. *a.* 831. *b.* 878. 917. 958. 981. 982. 1068, *&c.* 1103. *a.* 1182. *d.* 1187, *&c.* 1293, *&c.* 1312. 1345, 1346. 2056. *f.* Quibus potiſſimum vitiis ſint affines. 1139. *f.* Mundus eorum mores gravatè fert, 733. *b.* 735. *a.* atque eos cupit excutere. 778. *a.* 902. *c.* Maledicentiâ ſuâ penè omnes à ſe alienant. 733, *&c.* 736. 751. Carne veſci, illis ſcelus habetur; fratrem linguis confodere, ſanctum. 566. *a.* 591. *c.* 646. *d.* 1241. *f.* 1819. *g.* Vitiis indulgere, leve ducunt; veſtem abjicere, abominandum. 1294. *c.* Eorum perverſa malitia, 594. *c.* 530, *&c.* 752. *a.* 1193, *&c.* 1252, *&c.* 1415. 1529. *a.* ambitio. 1492. *a.* Religionis & Religioſorum vocabulum ſibi ſolis arrogant. 2153. *f.* Quomodo ſe gerant erga Principes, Epiſcopos & Pontificem ipſum. 958. 973. *c.* 974. *c.* 1118. *b.* 1151. *c.* 1181. *d.* 1215. *c.* Monachi Hiſpanienſes, ipſi Cæſari formidabiles. 864. In Principum capita monachi tyrannidem moliuntur. 1108. *f.* 1119. *a.* Eos πλεγχθυεάνες vocat Eraſmus. 800. *a.* 887. *c.* 973. 1027. 1362. Quam obedientiam Pontifici præſtent. 1293. *d.* 1295. *d.* Debent Epiſcopis ſubjici 1190. *f.* Quomodo eos in ordinem redigi velit Eraſmus. 1190. *c.* Quibus terriculamentis populo imponant. 1187. *e.* 1733. *a.* Quibus modis adoleſcentes in naſſam ſuam illiciant. 1183. *b.* Monachorum hæreſis quæ. 768. *a.* Eorum inſcitia. 344, *&c.* 531. 597, *&c.* 601, *&c.* 658. *b.* 839. *f.* 843. *d.* 864. *b.* 1069. 1072. 1193, *&c.* 1352, *&c.* Præpoſtera ipſorum judicia. 1071. *f.* Nimium tribuunt theologiæ ſcholaſticæ. 919. 920. Bonas literas pejus oderunt quàm hæreſin aut magiam. 878. *b.* 1013. *d.* 1080. *d.* 1082. *d.* 1092. *c.* 1100, 1101. *f.* 1164. *d.* Monachus quò indoctior & ſtupidior, eò pluris inter ſuos habetur. 1361. *g.* Ciceronis & Senecæ temporibus coqui & apicii eloquentiores fuerunt quàm nunc ſunt monachi. 935. Miro applauſu excipiunt *Epiſtolas obſcurorum virorum.* 1195. *f.* Eraſmus eos vocat Ventres, 864. *c. f.* 973. *d.* 1013. *g.* 1072. *c.* 1351. *c.* γαστροδούλας, 975. 2075. *c.* Carcinos, Planodorpios, Picas, Graculos, Upupas, &c. 1264. *b.* Dolet talibus belluis, velut Atlantibus, fulciri eccleſiam. 1041. *d.* 1042. *a.* 1113. *f.* V. *Carmelitæ, Dominicani, Franciſcani.*

Mendicantes.

Ex illis orituram eccleſiæ perniciem, olim prædictum. 974. g. Suum agunt negotium, non Chriſti. 1040. b. 1158. b. Quantillum apud eos valeant Scripturæ: 1071. c. Cur eas paucis notas velint. 1070. d. Philiſtæis comparantur, qui fontes Abraham & Iſaac terrâ oppleruni. 1236. Cur confeſſionem tantopere urgeant. 1186. c. Cur tantopere ament Purgatorium. 1046. c. Eraſmus eos magis metuiſſe videtur quàm Lutheranos. 1011. c. 1030. g. 1111. a. 1132. c. 1189. g. 1906. f. Incendium Lutheranum iis imputat. 887. 891. c. 975. d. 1017. b. 1164. d. 1905. d. 2045. d. Dicit eos nimiùm ſuum tetendiſſe funiculum, 891. d. & Lutheranum malum exagitaſſe. 941. d. 1040. c. 1114. c. 1116.

Monachi duo Bruxellæ exuſti. 1076. 1278. Monachis ſolenne eſt, poſt extinctum hominem ſpargere rumores quòd in incendio cecinerit palinodiam. 1278. c. Adoleſcentes vivos defodiunt. 1294. c. Florentium quendam ad monaſticam vitam invitum protrudunt. 1284, &c. Reuchlino exitium moliuntur. 1914, &c. Eorum monaſteria nihil differunt à publicis lupanaribus. 1189. f. Eraſmus inſtare tempus credit quo minus illis futurum eſt licentiæ. 976. a.

Monachi & Monachæ jubentur ponere ſacram veſtem. 846. b. 852. e. Caſeorum & ovorum colligendorum jus iis ab Hermanno Comite à *Nova aquila* ademtum. 841. 958. Eraſmi ſcripta nonnullos ab inſtituto monaſtico deterrebant. 733. a. Is ut Lutheranus traducitur, quòd Monachos emendare ſtudeat. 993. f. Monachi quidam uxores ducunt, & deſerunt monaſteria. 983. c. 984. b, d. 1032. g. Monachi multis in locis in ordinem coguntur. 1928. d.

Monachum quendam obnixè hortatur Eraſmus nè monaſticam vitam deſerat. 984.

Monarcharum iniquæ exactiones damnantur. 1072. d.

An debeat eſſe unus totius orbis Monarcha. 839. 1691, 1692. V. *Princeps.*

Monarchia quomodo ariſtocratiæ præferenda. 840. b.

De Monarchia Cæſaris ſtolidè diſputat Pantalabus. 839.

Monaſteria, ergaſtula inſtinctu Satanæ indicta. 1361. d.

In Gallia quidam de vita periclitatur, quòd dixiſſet pecuniam rectiùs impendi in ſubſidium orphanorum, &c. quàm in ſtructuram Monaſterii. 1031. e. 1190. a.

Chryſoſtomi ætate Epiſcoporum ædes *Monaſteria* dicebantur. 1593.

In Monaſteriis tantùm, ante inventas ſcholas, olim docebantur ſacræ literæ. *ibid.*

Monaſterium aliis paradiſus, aliis piſtrinum. 1663. e.

Monaſteria quædam diripiuntur; 902. c, g. 906. e. quædam incenduntur; 956. quædam in parochias vel in pædagogeia vertuntur: 1928. f. Quod populari tumultu fieri, non probat Eraſmus. 1929. a.

Monaſteriorum reditibus non ſunt alendi ſatrapæ. 1487. g.

Monaſticæ profeſſiones, ſimulacra tantùm profeſſionis in Baptiſmo. 1856. f.

de Monaſtica vita. 520. g. 595. a. 692. f. 732. 1289, 1290. Ejus origo: 404. f. 731. b. 1242, 1243. laus. 984. An pubertas reddat idoneos ad eam ſuſcipiendam. 1295. b. Adoleſcentes non ſunt ad eam pelliciendi. 665. a. 733. a. 764. a. 775. b. 1182. e. 1242. c. 1283, &c. 1731. g. 1736. d. Ejus moleſtias pati, genus martyrii eſt. 1361. e. Eam deſerere non prorſus vetat Eraſmus. 1062. f.

Monaſtica vota. V. *Vota.*

Monomachias abolet Telemachus monachus. 1802. a.

Monopolia damnantur. 1861. g.

Montanus hæreticus. 1613. f.

Montjoyus. V. *Gulielmus.*

Monumentum, unde dictum. 1451. e.

Morbi plerique ab animo proficiſcuntur. 141. e. Trecenta eorum genera numeravit antiquitas. 1788. e. Multi morbi vincunt virgas, ungulas, ſecures & cruces. 1208. b. Morbi æquo animo ferendi. 1211. e. Ad morbos depellendos qualibus remediis utendum, & quomodo. 2061. e.

Morbi animi plures & graviores quàm corporis. 1788, &c. Inter corporis morbos quis maximus? 1789. f. inter animi, quis. 1790. a.

Mo[illegible]es in quem uſum nutriant Principes. 2005. c. 2008. e.

Mori ſolum, miſſi miſerum. 1207. e.

Mors feliciſſima quæ. 1208. f.

Mors ſubita, piis & impiis communis; 1206. d. Felicior lentâ ægrotatione; 1207. Optanda potiùs quàm formidanda; 1206, &c. Superſtitioſa quædam adverſùs eam remedia. 1206. d. Exempla quorundam qui ſubitâ morte perierunt. 1207.

Mortem nonnunquam parit ſubita & vehemens affectuum mutatio. 1208. a.

Martyris morte nihil lætius. 1208. b.

Mors Alberti Pii Carpenſis, 1352. Aldi, 1210. Alphonſi Valdeſii, 1519. 1521. Ambroſii Leonis Nolani, 779. Andreæ Ammonii Lucenſis, 132. 189. 198. 386. 1210. Angeli Politiani, 1209. Antonii Claræ, 1362. Antonii Sucqueti, 1261. Baptiſtæ Caſalii, 906. 1929. Bilibaldi Pirkheymeri, 1445. Chriſtophori Longolii, 906. 1047. a. 1094. 1106, 1107. 1121. 1211. 1259. 1413. 1929. Chriſtophori Schidlovicii, 1498. 1519. 1521. 1557. Coelii Rhodigini, 1019. Dubleti, 1109. Dureri, 1933. a. Fauſti, 132. 189. Franciſci Archiep. Toletani, 192. Franciſci Delfi, 1957. Franciſci Deloini, 906, 907. 939. 1926. 2070. Franciſci Molinii, 1109. Frederici Ducis Saxoniæ, 780 Guilielmi Croyi Card. Toletani, 682. 686. Guilielmi Grocini, 1210. Guilielmi Montjoyi, 1761. Guilielmi Neſeni, 816. Guilielmi Warami Archiep. Cantuarienſis, 1498. 1510. 1511. 1519. 1521. 1761. 1948. e. Henrici à Bergis Epiſc. Cameracenſis, 574. f. Hermolai Barbari, 1209. Hieronymi Buſlidiani, 176. 198. 202. Hieronymi Donati, 1210. Hieronymi Emſeri, 874, 875. Hieronymi Verveſii, 1490, &c. Jacobi BattI, 1998. d. Jacobi Hoochſtrati, 829. Jacobi Wimphelingi, 1260. Joannis Atenſis, 939. Joannis Borzemi, 1957. Joannis Capnionis ſeu Reuchlini, 1210. Joannis Coleti, 614. 615 626. 705. b. 1210. Joannis Fabri. 1430. Joannis Frobenii, 895. 897. 900. 1177. 1258. 1301. 2581. 2075. f. Joannis Mori, 1509. Joannis Nævii, 1205. Joannis Oecolampadii, 1942. c. Joannis Epiſc. Roffenſis, 1538. 1543. 1761. a. Joannis Sixtini Phryſii, 1270. Joannis Sylvagii Burgundiæ Cancellarii, 529. b. Joannis Turzonis Epiſc. Vratiſlavienſis, 749. Lachneri, 189. Laurentii Vallæ, 1209. Leoniceni, 1019. Marci Muſuri, 130. 189. 1209. Martini Davidis, 1957. Martini Dorpii, 829. 905, 906. 956. 1929. Maximiliani Imp. 245. a. Mercurii Gattinarii, 1393. 1442. Michaelis Arantii. 1109. Michaelis Bentini. 870. Nicolai Egmondani, 819. 962. 1032. Palæoti Camilli, 130. 189. Paludani, 1091. Papilionis, 907. 1108. Petri Ægidii, 1957. Petri Epiſc. Cracovienſis, 1532. 1565. Petri Marſi, 1210. Petri Moſellani, 993. 1077. 1965. a. Petri Phædri, 1210. Philippi Beroaldi, 1209. Pici Mirandulani Comitis, 1209. 1950. f. Raphaelis Regii. 1209. Scipionis Carteromachi, 1209. Stunicæ, 1950. d. Thomæ Linacri, 801. 906. 961. 1919. Thomæ Mori, 1538. 1543. 1761. a. Udalrici Taſii, 1565. g. Vianduli, 1957. Vincentii, 829. 962. 1032. Ulrici Hutteni, 1080. 1904. e. Ulrici Zuinglii 1942. c.

Mortui non ſunt amiſſi, ſed dimiſſi, vel præmiſſi. 1490. f.

Exempla quorundam virorum celebrium qui ante ſenectutem mortui ſunt. 1209, &c.

MORUS. V. *Joannes, & Thomas.*

MOSIS faciem *cornutam* an rectè dixerit Hieronymus. 1459. b.

Mumpſimus pro *ſumpſimus* cùm ſacrificulus viginti annos uſurpaſſet, admonitus mutare noluit. 109. d.

Mundum non fuiſſe à ſummo Deo conditum, Simon magus ejúſque diſcipuli aſſerunt. 1612. e.

Munera debent eſſe apta iis quibus offeruntur. 1838. g.

de Munuſculis recipiendis. 1298. d. Munuſcula exigua non rarò delectant ſummos viros. 1725. a. 1746. a. 1755. g.

Muſica Divina. 1655. d. Muſicæ humanæ miracula. 1655. Muſica mundana. 1656. a. De Muſica templorum

judicium

judicium Eraſmi. 1798. *e.* 2112. *e.* Primitiva Eccleſia nullam ſpeciem Muſicea recipiebat. 2064. *b.*

Mutare locum licet. 592.

N

NÆvius. V. *Joannes.*

Naſus dicitur, quaſi *νῶος.* 1451.

Natalis Bedda tumultus in Gallia molitur. 864. 870. 873. 877. 886. 892. 896. 900. 1047, *&c.* Luthero, Eraſmo & Fabro in actu publico convitiatur. 1052. Scribit adverſus Fabrum. 877. 1108. 1113. Liber ejus edicto Regio ſupprimitur. 877. 892. 962. 974. *d.* 1281. *b.* Rogat eum Eraſmus, ut admoneret ſi quid eum in N. T. editione offenderet. 939. Loci in quibus Eraſmus illi viſus eſt periculoſius ſcripſiſſe. 922. *b.* Paraphraſes ejus calumniatur. 877. 887. *e.* 1108. 1113. 1150, *&c.* 1188. *Articulifer* vocatur. 1155. *d.* Monet Eraſmum ut ſcribere deſinat. 921. *a.* Eum agnoſcit *συμπρεσβύτερον, συνθεολόγον* non agnoſcit. 909. *b.* Cum eo expoſtulat Eraſmus, 897. 908, *&c.* & eum ad reſipiſcentiam hortatur: 898. *a.* Monet Collegium Pariſienſe, ut Beddæ & Sutoris furores cohibeant. 888, 889. 893. 1113. 1150, *&c.* Lutheri incendium Beddaicis intemperiis imputat. 887. 1114. Bedda ad ignem penè quendam adigit, quòd quædam Eraſmica Gallicè verterat: 829. 832. 873. *a.* 974. 1108. *g.* qui poſtea à Rege liberatus Beddam aliósque reos peragit. 974. *c.* 1280. *c.* Bedda Eraſmum taxat quòd Henricum VIII. vocarat Franciæ Regem. 1309. Intemperantiam Sutoris cohibere conatur. 1089. Lectionem Poetarum damnat. 918. *g. Emendam* facit. 1541. *g.*

NAZIANZENUS. V. *Gregorius.*

Nebriſſenſis. V. *Antonius.*

Negotiatores vix inter honeſtos cives recipit Cicero. 1588. *a.*

Nemo, libelli ludicri nomen, ab Hutteno ſcripti, Eraſmo aſſcripti. 543. 575.

Neocomus. V. *Vulturius.*

Nicolaitæ volunt uxores eſſe communes. 677. 767.

Nicolaus, hæreticus. 1612. *f.*

Nicolai Beraldi encomium. 56. *b.* 1683. *a.*

Nicolaus Egmondanus. 1079. Convitiatur Eraſmo. 723, *&c.* 735. 915. 947. 1003. Scribit adverſus eum linguâ Hollandicâ. 1068. Precatur ut Eraſmus convertatur. 605. 688. 692. 735. *b.* Novum T. ab eo recognitum publicè damnat. 719. 735. Ei ſilentium imponitur. 988. *b.* 1011. *c.* 1068. *a.* 1079. *g.* Narratio concertatiunculæ quæ Eraſmo erat cum iſto apud Rectorem Acad. Lovanienſis. 690. *c.* 721. *g.* Stolidè & ridiculè citat locum Joannis. 1069. Autoritate à Pont. armatus indignè tractat nonnullos. 1059. Rem infeliciter gerit Lovanii. 1067. Vomitu præfocatur, ſtatim poſtquam in Nævium paralyſi abreptum vociferatus eſſet. 829.

Nicolaus Epiſcopius. 1309.

Nicolaus Herbornus. 1560. Eraſmum perſtringit. 1951. *c.*

Nobile, numiſmatis ſpecies. 107. *b.* 138. *d.* 397. *c.* 413. *f.* 417. *d, g.* 519. *a.*

Nobilitas triplex. 1704. *a.* Sine virtute ſordet. 926. *b.* 1703, 1704. Vera quæ. 1504. *f.* 1703, 1704.

à Nominibus an ſemper abſtinere debeant qui vitia redarguunt. 732.

Norenbergæ primus Regis conventus celebrari ſolet. 542. *c.* Succenſet Eobanus Eraſmo, quòd Norenberg. Remp. & diſciplinarum ibi profeſſores traducere viſus fuerit. 1407, *&c.*

Notariorum aviditas notatur. 1297. *f.* Quidam eorum erant *ταχυγράφοι*, quidam *καλλιγράφοι*. 1624. Illorum mira celeritas. 1624. *c.*

Novæ Aquilæ Comes laudatur. 324. *g.* Hoochſtrati contumeliis irritatus eum ad palinodiam adigit. 841. 918.

Novum Teſt. Græcè ſimul & Latinè Eraſmus primus omnium edidit. 68. *f.* Reſpondet quibuſdam qui opus illud damnabant, utpote ſine Concilii autoritate ſuſceptum. 108, *&c.* 719, *&c.* V. *Interpres*, & *Interpretatio.*

Solœciſmi in prima N. Teſt. tranſlatione cui aſſcribendi. 1658. *c.*

Novum Teſtamen um etiam ab idiotis legi, gaudet Eraſmus. 1804. *d.*

O

O Articulus grande myſterium continet. 1848. *c.*

Obediendum magiſtratibus, modò quæ præcipiunt calamitoſum faciant non impium. 1244. *d.*

Oblivionem nonnullis rebus inducit nimia celebritas. 1652. *c.*

Obſcœni ſutores, non ſecùs ac peſtis, fugiendi. 464. *d.*

Obſcœnitatem ſemper vitavit Eraſmus. 544. *g.*

Obſcurorum virorum Epiſtolæ magno applauſu à monachis excipiuntur. 1195. *f.*

Obſequium amicos, veritas odium parit. 384.

Obſervantes. V. *Franciſcani.*

Obſoletæ quorundam voces notantur. 1885. *f.*

Obtrectatio, quantum flagitium. 730, *&c.* 747. 897. 987. *d.* 1061. *d.* 1183. *c.*

Obtrectatores qui non caſtigat, irritat. 1018. *g.* Quomodo erga eos nos gerere oporteat. 1019. *a.* Si quis iis reſpondeat, magis ferociunt; ſi negligantur, conquieſcunt. 957. *d.*

Oculi ſubcæſii Britannis ſunt amabiles, ingenium arguunt feliciſſimum, & minùs infeſtantur vitiis. 534. *d.*

Oculis quæ proſint, quæ obſint. 834. *f.*

Multi ingenio præcellentes oculorum vitio laborarunt. *ibid.*

Odio, odis, odire, malè. 1885. *e.*

Oecolampadius. V. *Joannes.*

Offendiculum quatenus vitandum. 1827. *g.* 2023. *c.* 2037. *c.*

Operum fiduciam, religionis maximam peſtem vocat Eraſmus. 1231. *d.*

Opes contemnere, quid. 557. *b.* V. *Divitiæ.*

Ophitæ, hæretici. 767. 1612.

ex Opinione aliorum neminem metiri decet. 384.

Opiniones bellorum, an rectè à Vet. interprete dicatur. 1881. *e.*

Orare pro defunctis, pium arbitratur Eraſmus. 2046. *c.* 1188. *a.*

Oratio dici, quaſi *oris ratio*, frigidum. 1451. *e.*

Orationis virtutes tres. 163. *b.* De orationis virtutibus judicium Eraſmi, 31. 46. 477. *f.* Budæi. 35, *&c.* Id genus orationis potiſſimùm nobiſmetipſis proponere debemus, ad quod nos potiſſimùm natura compoſuit. 462. *d.* Orationis impuræ quæ cauſæ. 611. *c.* Orationis politiem quædam argumenta non recipiunt. 1555. *c.* Ad eam expoliendam plurimum conducit quotidiana lectio, 200. *e.* & præcepta. 612. *b.* In oratione teſtimonia citra neceſſitatem non ſunt inculcanda. 574. *c.* Orationis modus non is qui dicit, ſed is qui audit. 1776. *d.*

de Oratoribus Græcis Eraſmi cenſura. 1627. *c.*

Ordo neutiquam turbandus. 2022. *g.* 2034. *c.* Multùm refert quo ordine quid agatur. 1721. *g.*

Ordo univerſus non eſt deteſtandus ob paucorum improbitatem. 1178. *f.*

Organorum & vocum ſtrepitus, ad erudiendum populum inidoneus. 1792. *c.*

Oricularium ſacrum, Budæo quid. 56. *g.*

ORIGENES. De ejus nomine & cognomine. 1619. De patre ejus, déque ejus indole; & martyrii deſiderio. 1620. Grammaticam profitetur Alexandriæ. 1621. *a.* Catalogus diſcipulorum ejus. 1621. *d.* 1624. *a.* Catechiſtæ munus ei deſignatur. 1622. *a.* quod priùs furtim & clàm geſſerat. 1621. *d.* Profanos libros vendit. 1622. *c.* An fuerit *αὐτοδίδακτος*. 1624. *g.* Fit presbyter. 1622. *e.* Demetrius ei caſtrationem objicit pro crimine. 1622. *g.* 1623. *πολυγράφος* fuit. 1625. Queritur quòd Ambroſius, ejus *ἐργοδιώκτης*, eum nimiùm urgeret. 1624. *d.* Ejus libri damnantur ab Epiphanio, Theophilo, aliiſque. 1599, *&c.* Ejus operum diſtinctio. 1625. *e.* 1872. *b.* Ejus *Exapla* & *Tetrapla*, quid; & cur ità dicantur. 1626. Ejus fragmentum in *Matthæum*, malâ fide à Ruffino verſum, 1872. *d.* interpretatur Eraſmus. 798. 1872. Nonnunquam vim facit Scripturis. 767. Laudatur à Joanne Vitrario. 698. Origenis unicam paginam præfert Eraſmus decem Auguſtini. 139. *g.* Ejus mors. 1624. *g.*

de Orthographia quædam. 778. *b.*

Oſanna. In ea voce inſigniter lapſus eſt Hilarius. 1644.

Oſculandi mos apud Britannos.315.*f.*
Oſorius. V. *Jacobus.*
Oſſa, eadem Homero Dea quæ Maroni *Fama*.209.*a.*
Oſſum, pro *os*, vulgo olim uſurpatum.1651.
Ovidius parùm amanter à Seneca attingitur. 1670.*e.* Quodnam ex ejus ſcriptis ſit elaboratiſſimum.1633.*e.* Ejus *Nux* laudatur. 1743.
Oxoniæ Collegium trilingue à Ricardo Wintonienſi fundatur.281.
Oxunienſes initio bonis literis adverſati ſunt. 755.

P

PAcis laus.90. 355,356. 1108.*b.* Tria in eo requiruntur qui pacem inter Principes conciliaturus eſt. 1143.*e.*
Palladius à Socrate hiſtorico diſſentit. 1593.
Panegyricis Principes laudare an liceat. 1779, *&c.* 1783.*d.*
Pantalabus.839.*&c.*
Papa. V. *Pontifex Rom.*
Parabolæ pro tempore adhibitæ ſunt. 1070.*f.* Earum maximus uſus.1726.*f.*1005.*d.*
Παρακολουθεῖν, Luc.c.3. quid.19.*d.*13.*e.*
Paradiſus. V. *Adam.*
Paraphraſis quid; & quomodo differat à Metaphraſi. 954.*a.*
Paraphraſten Evangelia vix admittunt; & quare. 1795.
Ὀρθὴ τὴν ἄτραπον, quidam interpretatus eſt, *apud Heſiodum*.130.*d.*
Parentes pleriq; non meminerunt quare filii dicti ſint *Liberi*.1566.*d.* V. *Educatio*, & *Patres.*
Parere. Satius eſt ter Martis aleam experiri quàm ſemel parere.1796.*g.*
Pariſienſes, ſpretâ pſeudotheologiâ, veram ac ſolidam Theologiam amplectuntur. 753.*a.* 1090. Ludovicum Vivem humaniſſimè excipiunt.753. Eraſmum ejúſque ſcripta admirantur.753. V. *Sorbona.*
Pariſienſis Academia in re Theologica principem ſemper locum tenuit .652.751.*a.* Quid in ea emendandum velit Eraſmus.1120.*g.* Franciſcus Rex collegium bilingue ibi inſtituit.1461.
Pariſiis ſævitur in Proteſtantes. 1538.*a.* 1541.*e.*
Parochis potiùs quàm Epiſcopis tradi convenit jus relaxandi jejunia. 2029.*g.*
Paſcha, paſcha, Hilario.1646.*e.*
Paſchaſius Carmelita in bonas literas debacchatur.1153.
Paſtoris officium.737. V. *Sacerdotes.*
Pater noſter.V. *Eraſmus.*
Vocis *Pater* inepta etymologia.1450.*g.*
Pater patriæ, titulus magnificentiſſimus.1143.*f.*
An Deus PATER commodè dicatur *autor* Filii.1198. 1354.*f.* 1737.*b.* Eum ſolum innaſcibilem eſſe, aſſerit Hilarius. 1640.*f.*
Patres quomodo liberos educare debeant. 1500, 1501. 1566.*c.* 1699.
PATRES parciſſimè de rebus Divinis philoſophabantur. 1633.*f.*1639. Quid eos perpulerit ad curioſas & arduas diſputationes.1633.*g.* Nunquã magìs declararunt quid ingenio doctrinâque valuerint, quàm in conflictibus adverſùs hæreticos. 1159.*a.* 1161.*b.* Quibus calumniis reſpondere ſolebant, quibus non.1547.*b.* Nonnunquam Evangelici vigoris ſtudio plus exigunt quàm oportet. 740. 767.*b.* 887.*f.* In quibuſdam eorum quædam reprehenduntur. 1871.*f.* Alicubi labuntur in impium dogma. 889.*e.* 1508.*c.* 1631.*e.* Eorum notari errata, maximè expedit.1453.*c.* Eorum ſcripta depravare vel immutare, temerarium & impium.1631,1632. Quantum in eos ſibi permiſerint eruditulì. *ibid.* 1871.*b.*1874.*f.* 1876.*g.* Singuli penè diverſâ Bibliorum tranſlatione utebantur. 1646.*c.* De eorum nominibus. 1571.*d.* 1585.*b.* 1610.*e.* 1619.*d.* 1626.*g.* 1627.*f.* 1628.*d.* 1870.*a.* Eorum variæ dotes notantur.1571.*e.* 1584.*g.* 1590. 1598. *a.* 1617.*f.* 1734.*g.* Græci Latinis præferendi. 137.*e.* Quantum eorum induſtriæ debeamus.1647.*f.*
In Patriam utcunque meritam non fas eſt ferrum ſtringere. 1356.*f.*
Patroni Eraſmi qui fuerint.V. *Eraſmus.*
PAULUS quantâ lenitate & prudentiâ uſus fuerit. 763. Quomodo in omnia ſe verterit, quò homines transfiguret in Chriſtum. 1832.*b.* 2013.*f.* 2037.*e.* Quomodo exercuerit autoritatem Apoſtolicam. 1826.*&c.* Quàm ſtrenuè ſe geſſerit adverſùs Philoſophos, Judæos, hæreticos, & pſeudapoſtolos. 1829,1830. Quibus armis & copiis orbem terrarum Chriſto ſubegerit.1828.*e.* Quomodo uſus fuerit Chriſtianâ libertate. 2023.*f.* Quid tribuerit vitando ſcandalo.2037.*e.* Quanta fuerit ejus ſolicitudo erga diſcipulos. 1868.*c.* De diſſenſione quæ fuiſſe fertur inter eum & Petrum, opinio Hieronymi, Auguſtini, Chryſoſtomi, & Sorbonicorum Theologorum; 1868,1869. Eraſmi.2114.
Non omnes quæ ei tribuuntur Epiſtolæ, illius eſſe citra controverſiam dicendæ ſunt. 778.*b.* Ejus ad Corinthios Epiſtolarum ſumma. 1825, *&c.* Quædam ab eo dicta, ſi nudè ſumantur, videntur impia.893. 1154.*a.* Quædam ex ejus præceptis nunc ſunt abrogata. 1857.*d.* Optat Eraſmus, ut Paulus copioſiùs & explanatiùs tradidiſſet de ritibus Eccleſiaſticis, 1855.*g.* de Euchariſtia, 1826.*a.* de Reſurrectione, & ſtatu animarum poſt ſeparationem.1830.*e.*
Quantum maxima pars ſacerdotum à Pauli praxi & moribus diſſentiant.1831.
D. Pauli Decanatus, dignitas apud Britannos ejus nominis prima. 703.*c.*
Paulus Bombaſius ſuadet Eraſmum ut adverſùs Lutherum ſcribat.756.
Pauli Æmylii hiſtoria Galliarum, opus plus viginti annis elaboratum. 61.*a.*
Pauli Volſcii Curienſis abbatis encomium.81.*e.*
Pauperes cur fuerint Apoſtoli.556.*e.*
Paupertas, ingens impedimentum.550.*e.* Nonnulli ſancti de ea gloriati ſunt.2050. *a.*
Pax in Apoſtolicis literis quid.1097.
Peccatorum confeſſio. V. *Confeſſio.*
à Peccato an immunis fuerit B. Virgo. 601. 730. 1194.*g.* 1641.*a.*
Lutheri dogma, Quicquid agimus eſſe peccatum, Eraſmo non probatur.728.*a.*
Peccatum in Spiritum S. Eraſmo impingit inſulſus monachus. 345.*b.*1193.*d.*
Pecuniæ, tam ſtudiorum quàm belli nervi.1323.*e.* Earum valor, nihil niſi publica Principum æſtimatio. 390.*d.*
Pelagianorum (inquit Eraſmus) hodie licet veſtigia deprehendere.768.
Pelargus.1946.
Pellicanus. V. *Conradus.*
Pelluvia ſuperſtitioſè in Africa obſervari.1829.*e.*
Penia, æmula & comes Philologiæ. 26.*d.*150.*d.*
Peregrinatio non ſemper vitio danda eſt. 191.*e.* Vera ſapientia citiùs ex philoſophia, coſmographia & hiſtoriis paratur quàm ex peregrinatione.1130.*f.*
Peregrinationes ad D. Jacobi, Hieroſolymam, &c. non valde probat Eraſmus. 764. 1240.*f.* 1729, 1730. 1733.*d.* Peregrinatio ad Hieroſolymam quàm infeliciter cuidam ceſſerit. 1729.*g.*
Pericles tonat & fulgurat, ſed ſine arte.1617.
Pericula non ſunt acceſſenda.1130.*g.*
Peripatetici Stoicis præferuntur, eò quòd ad popularem captum ſeſe magis demittant.555. Utri de felicitate rectiùs ſenſerint. 549.552.555.
Perkheymerus laudatur. 1911.*e.* 1916.*a.* Scribit de Euchariſtia. 1931.*b.* Euchariſtia. 1931.*b.*1932.*a.* Ptolemæum edit. 1919.*c.* 1932.*d.* De ejus verſione Nazianzeni.1446.V. *Bilibaldus.*
Permittere & *Concedere* quomodo differant.741.
Perſonis Trinitatis quas proprietates aſſignet Hilarius. 1645.*g.* V. *Hæreſes.*
Pertinacia, hominum ingeniis inſita.1641.*g.*
Pervicacia damnatur.1635.*b.*
Peſtem non formidare, non ſtrenui hominis eſt, ſed ſtipitis.311.*c.* Ad eam vitandam quæ facienda.377.*e.* 1140. Ejus indicia. 327.*g.* Ab ea tuti ſenes, judicio Plinii. 1790.*d.* Cur ea frequenter vexetur Britannia, cauſas aſſignat Eraſmus.1140.
PETRUS, etiam poſt acceptum Spiritum S. alicubi lapſus. 135.*e.* 1869. De ejus ſimulatione *Gal. ii.* Patrum quorundam & aliorum judicium. 1868, 1869. 2114. Eum *Principem Apoſtolorum* vocat Eraſmus.1001.

Poſteriorem Epiſtolam *γνησίαν* Petri eſſe probatur. 1839. *e.* loca difficilia in ejus Epiſtolis. 1839. *e.*
1 Petr. IV. 7. *σωφρονήσατε* quid ſignificet. 345. 1193.
2 Petr. III. 16. locus de depravatione Paulinarum Epiſtolarum exponitur. 1071. *a.*
S. Petri militum ordo à Leone inſtitutus, ab Adriano VI. ſublatus. 1361.
Petrum Ægidium monet Eraſmus, ut abſtineat ab animi perturbatione & intempeſtivo coitu, 398. *e.* & à nimio dolore, 404. *a. f.* & ab ineptiis adoleſcentiæ: 1125. *e.* nè patrem vuâ defunctum immodicè lugeat. 761. De patris ejus vita, moribus, conjugibus, liberis, obitu. 761.
Petrus Alcyonius multa è Græco in Latinum vertit. 531.
Petrus Barbirius Eraſmum penſione fraudat. 1909.
Petri Bembi laus. 1339.
Petrus Carmilianus, ineptus poeta. 417, 418. 435.
Petrus Epiſcopus Cracovienſis monet Eraſmum ut aliquid de ſtudiis & laboribus remittat. 1534. *a* Laudatur. 1531. *e.*
Petrus Falco, vir novarum artium ſtudioſus. 65. *e.*
Petrus Lombardus notatur. 194.
Petrus Marſus. 1210.
Petrus Moſellanus, Græcæ Linguæ profeſſor in Academ. Lipſienſi, 993, &c. 1077. Laudatur. 343. *d.*
Petrus Phædrus. 1210.
Petrus Sutor & Bedda in Eraſmum fremunt. 838. 845. 1048, 1049. *b.* 1108. In Eraſmum debacchatur. 2070. V. *Bedda*, & *Eraſmus*.
Petrus Toſſanus commendatur. 1023.
Petri Zuspenii encomium. 568.
Pflug. V. *Julius*.
Phallicus multa in Eraſmum blaterat. 804. Tumultus excitat in Burgundia. 809. V. *Farellus*.
Pharellus. V. *Farellus*.
Philelphus. V. *Franciſcus*.
Philippus Imp. primus Regum Romanorum fit Chriſtianus. 1624. *e.*
Philippus Beroaldus. 1209.
Philippi à Burgundia Epiſc. Ultrajectini encomium. 583.
Philippus Macedo. 1111.
Philippi, Maximiliani F., mortem luget Eraſmus. 1718.
Philippus MELANCHTHON laudatur. 340. *d.* 404. 949. *f.* 2137. *g.* Agnoſcit Eraſmum ſtudiorum ſuorum parentem. 339. *d.* Ejus Paraphraſin ſe *ῥητοριϰὴν* negat *ibid.* Fredericus D. Saxoniæ ei legato relinquit mille florenos aureos. 780. Rex Galliæ eum evocat ad colloquium. 1556. *f.* Cur veritus fuerit Tindallus nè Gallia per Melanchthonem recipiat verbum Dei. 1510. Eraſmus eum ad palinodiam hortatur. 953. *a.* Lutherum tuetur, & monet Eraſmum nè doctrinæ ejus propter aliorum ſtultitiam iniquior ſit. 816. Nonnulli Lutherani ab eo diſſentiunt. 950. Dicit ſe eorum pigere. 1949. *f.* Etiam hoſtibus gratus fuit. 1487. In commentariis in Epiſtolam ad Romanos ſtudio dejicit ſtylum. 1555. Aliquando ſcholas publicas damnabat. 1127. *f.* Lutherum Atæ, Melancthonem Litæ comparat Eraſmus. 2059. *e.* 2131. *d.*
Philologiam conjugem ſuam vocat Budæus. 150. *d.*
Philoſophiæ minor olim quàm linguarum cura. 163. *e.* V. *Linguæ*. Magni autores eam improbarunt. 1634. Non ideo damnanda eſt quòd à philoſophis ferè natæ ſunt omnes hæreſes. 779. *a.* 1614 *g.* V. *Hæreſis*. Ad Scripturarum cognitionem conducit. 1449. *c.*
Moralis Philoſophia præfertur naturali. 1634. *d.*
Philumene, puella Marcionis. 1613. *d.*
Phriſia, feliciſſima ingeniorum parens. 756. 772. 1326. Ubi luxus laudi datur, frugalitas vitio. 771.
Phrynæ meretriculæ factum ridiculum. 1777. *a.*
Pietas in quibus potiſſimùm rebus ſita ſit. 665. *a.* 678. *a.* 1239. *b.*
Pilapiana gens. 1524.
de Piſcium eſu. 948. *b.* 1241. *f.* V. *Ciborum delectus*. Eraſmo fuit inſalubris. 955. *g.* 1055. *g.* 1081. *c.* 2040. *g.* A quibuſdam non exigendus. 1981. *d.* 1944. *f.*
Piſculenti dies. 2040. *d.*
Piſo. V. *Jacobus*.
Pituita an ab eo dicatur quòd *petat vitam*. 1451. *d.*
Pius Princeps Carpenſis laudatur. 1018. Omnem ſolidam doctrinam Eraſmo adimit. 1013. 2043. *g.* Scribit eum autorem eſſe Lutherani tumultûs. 1038. 1040. 1048. E ditione ſua pulſus exulat in Gallia. 1488. Alter libellus adverſus Eraſmum ſub ejus nomine editur. 2077. *d.* Mortuus in veſte Franciſcana effertur. 1353. 1488. 2067. In nomen ejus jocatur Eraſmus. 1353. *a.*
PLATO voluit uxores eſſe promiſcuas. 677. Fucum, diſſimulationem & mendacium quatenus toleraverit. 763. 818. *e.*
de Plauto cenſura Eraſmi. 1879. *f.*
Πλάνητες D. Paulo quid. 1573.
in PLINIO reſtituendo qui laborarint 1682. *f.* Quantum laborarit Eraſmus. 1684. *c.* In eum annotationes ſcribit Gelenius. 1957. *g.* Nullus liber dignior qui Regum manibus teratur. 1683. *e.*
de PLUTARCHO judicium Eraſmi. 1768. *a.* 1771. De ejus Apophthegmatis. 1770, &c. Opus illud quàm fuerit contaminatum. 1771. *d.*
Poculum Gratiarum Eraſmo ab Alberto Card. Moguntino datum. 583.
Pœnitemini, deponentaliter, Arnobio, 1651. *f.* & Vet. interpreti. 1883. *g.*
Poetarum lectio periculoſa. 68. *b.* Cygnis comparantur. 320. *a.* Commendantur. 344. *a.* 734. 1745. *c.* Apologia pro Poetis. 161. *e.* 162. *f.* 264. *b.* 918. *g.* 1978. *g.* Quantum diſtet eorum furor à furore iſtorum qui nihil niſi libellos virulentos gignunt. 344. *a.* Græcorum Poetarum & Oratorum lingua penè diverſa. 1708. *a.* E Poetis olim pueri diſcebant literarum elementa. 1708. *a.* Ex Poetis caſti deligendi. 1697. *b.*
Pogius, impius, indoctus & obſcœnus rabula. 270. 2030. Malè vertit Diodorum Siculum. 1645.
Politianus. V. *Angelus*.
Polonia (olim Sarmatia) laudatur. 1763. 1790. *e.*
Poloni cum Tartaris, Pruſſiis, Turcis, &c. feliciter bella gerunt. 1144. Eorum Rex Sigiſmundus paci inter principes conciliandæ ſtudet. 828. *d.* V. *Sigiſmundus*. Annum novum auſpicantur à Paſchali die. 828. *d.*
Polydorus Vergilius Eraſmo dat quo equum emat. 1093. Ejus opera ex officina Frobeniana prodeunt. 669. 1093. Vertit *Monachum* Chryſoſtomi. 1354. Eraſmus livoris & plagii ab eo accuſatus ſeipſum vindicat: 748. videtur eum tanquam plagiarium notare: 1747, *g.* 1748. monet eum, ut præfationem *Proverbiorum* retexat. 1007. *b.*
Polyphemus, nebulo. 1947.
Poncherius. V. *Stephanus*.
Pontanum quidam præferunt Auguſtino & Hieronymo. 979. Eraſmi de eo cenſura. 1065. *c.*
Pontificis Rom. autoritati debemus, inquit Eraſmus, & quod Evangelio credimus. 557. *f.* Eum primum præconem Evangelii vocat, & Epiſcoporum primum. 586. *f.* Qui ſtultè vel corruptè ei favent, maximè ei officiunt. 652. *b.* Quatenus ei mos gerendus. 634. *c.* 727. V. *Romanus Pontifex*.
Populum citiùs flectit exhortatio paterna quàm tyrannica exactio. 2035, &c.
Eſt & populo ſua quædam autoritas. 2037. *a.*
Quomodo Epiſcopi & paſtores ſe erga populum gerere debeant; 2035, &c. quomodo populus, erga eos. 2034. *d.*
Porrophagus. 1065. *d.*
Poſcæ Gallicæ, morborum peſſimus. 1789. *f.*
Poſteritatis potiùs quàm præſentis ſeculi à gloriæ ſtudioſis habenda ratio. 149. *g.*
Poſt triduum reſurrexiſſe Chriſtum qui dicit, non contradicit articulis fidei. 187. 215.
Poſtulatum, nomiſma tarius. 470. *a.*
Potitus hæreticus. 1613.
Præcepta Aulica, 414. *g.* 429. *f.* 1306. *f.* 1569, 1570. à Concionatoribus obſervanda, 331. *e.* de Jejunando, 2041. *f.* de Munuſculis recipiendis, 1298. *d.* à Magnatibus & viris fortunatis obſervanda, 550, &c. Moderationem ſuadentia, 449. *e.* 509. *d.* de curandis Oculis, 834. *f.* ad Pietatem ſpectantia, 883. 2078. *e.* 1243, 1244. 1427. *f.* 1634, &c. 2061. *c.* Rhetorica, 462. *c.* 788. *e.* 979. ad ſalutem conſervandam ſpectantia, 809. 1140. ad Studia, Vitam, Moréſque dirigendos inſtituendóſque pertinentia. 241, 242. 509. 697. *a.* 767. *a.* 783. *c.* 833. *d.* 881, 882. 1022. *e.* 1323.

1323. *d.* 1353. *f.* 1355. *c.* 1699. 1701. 1704. 1721, 1722. 1744. *d.* 1970, 1971. 1975. *d.* 2095. *f.* 2134. *f.* 2143. *d.*
Præcepta debent eſſe pauca, ſed optima. 611. *b.*
Præceptoribus plus debemus quàm parentibus. 1676. *c.* 1699. *g.* 1722. *c.* Eorum officium. 1711. *e.* Qui libri præcipuè ab eis prælegendi. 1697. *b.* In Præceptoribus deligendis ſumma cura adhibenda. 2093. *f.* Quales deligere oporteat. 509. *a.* 1722. *e.* Præceptoribus carere nonnunquam juvat. 147. *c.* 148. *a.*
Prædeſtinatio. Quæſtio de ea, imperveſtigabilis. 1231. *f.*
Præjudicio laborantes minimum fructûs ex librorum lectione reportant. 612. *c.*
Præpoſitorum officium. 1242. *a.*
Precatio Dominica an in ſeptem partes ſit dividenda. 1764. *b.* Eraſmus taxatur eam emendaſſe. 13. *f.* Eam explicat. 1763.
Preces. Nihil conſtat cariùs quàm quod precibus emitur. 520. *a.*
Presbyterorum officium quale fuerit Chryſoſtomi ætate. 1593. *a.*
Magna olim Presbyterorum dignitas: poſt turbâ evi-luerunt. 1622. *c.*
Magis advigilandum nè quis mente mutilus quàm nè quis corpore mutilus Presbyter ordinetur. 1623. *d.* V. *Sacerdotes*, & *Theologi*.
Prieras. V. *Sylveſter*.
Principatus apud Chriſtianos quid. 144. *c.*
Principum officium. 15. *d.* 198. *d.* 335, *&c.* 550, 551. 1136. 1143, *&c.* 1148. 1237, 1238. 1420. *d.* 1687, *&c.* 1798, *&c.* Multùm refert ut ab optimis præceptoribus formentur. 569. *c.* 1785. Linguarum, rei Medicæ, Matheſeos cognitio à Principibus alienior vocatur. 551. *c.* Quantum utilitatis ex lectione librorum, præcipuè Hiſtoriæ, percipere poſſint. 1687, *&c.* Apophthegmata illis valde accommoda ſunt. 1770. 1773. *g.* Nullius conſilium debent aſpernari. 199. *c.* Eos oportet cæteros antecellere prudentiâ. 1683. *e.* 1785. Sinceri ac liberi amici rarò illis contingunt. 1765. *c.* Non derogat eorum majeſtati, qui eos officii admonet. 1239. *c.* Quomodo erga eos ſe gerere debeant aulici. 1569, 1570. Quibus potiſſimùm vitiis ſint obnoxii. 1239. *d.* In eorum vitia non temerè à Theologo ſæviendum. 332. *d.* 942. *d.* Non ſunt exacerbandi convitiis. 1228. *d.* 1238. *c.* Quædam illorum actiones craſſæ ſunt, non tamen inſectandæ. 1238. *b.* In quem uſum Moriones in aulis nutriant. 2005. *c.* 2008. *c.* Eorum iniquæ exactiones taxantur. 1072. *d.* Principes illi ſplendidiſſimè regnant qui liberis ac felicibus imperant. 572. *d.* Quid faciendum quando regula Chriſtianæ charitatis cum Principum legibus pugnabit. 1237, 1238.
Publicitus intereſt, ut de Principibus etiam non optimis plùs quàm optimè ſentiant ſubditi. 1780. *b.* Eorum autoritati quis detrahere dicatur. 2036. *c.* Cur pauperes & humiles ab iis non ſint contemnendi. 1799. *b.* Populus ab iis pendet, ut inferior mũdus à corporibus cœleſtibus. 355. *b.* Argumenta eos ad benefaciendum ſtimulantia. 550, 551. In quibus ſe maximè oblectare debeant. 1136. *a.* Eorum favore ſtudia revireſcunt. 629. *b.* Quidam eorum literas odio habent. 1745. *f.*
An Principes deceat titulum ſuum bello aſſerere. 143, 144. 1691, *d.* 1692. Optat Eraſmus ut ſua cuique ditionis pomœria præſcribantur. 1692. *b.* Eorum cupiditas proferendi limites culpatur. 1803. *d.* Regiones procul diſſitas recuſare debent. 1146. *b.* 1691, 1692. Paci, non bello, ſtudere debent. 1798, *&c.* Adverſùs eos qui Principes inſtigant ad bellandum. 1799. *c.* 1803. *d.*
Evangelii doctrina Principibus apprimè neceſſaria. 1816, *&c.* Mos apud quoſdam eſt, ut Princeps nudatum enſem manu tenens adſtet Evangelicæ lectioni. 1819. *d.* Precum penſum quotidie abſolvere, non ſufficit Principibus ad veram pietatem. 1819. *f.* Gloriam & virtutes Deo tranſcribere debent. 1147, *&c.* 1817. *d.* An iis liceat gladio plectere hæreticos. V. *Hæretici*.
An liceat Principem Panegyrico laudare. 1779, *&c.* 1783. *d.*
Quibus hieroglyphicis Principis imaginem expreſſerint Ægyptii. 1149.
de Principibus Romanis. 1688, *&c.* V. *Imperatores*.
Profeſſorum officium. 1706. V. *Grammatica*, & *Litera*.
vocis *Propheta* inepta derivatio. 1580. *b.*
Proſpera quæ dicenda. 883, *g.* 884. *a.*
Proſperitate adverſitas lucroſior. 884. *b.*
Proverbia primus Latinorum ſcripſit Eraſmus. 1483. *c.* 1747. *c.* Idem argumentum tractat Braſſicanus, 1483. & Polydorus Vergilius. 748, 749. Proverbia aut Apophthegmata ſcribere, facile eſt; Chiliadas & libros, difficile. 1517. *a.* De Proverbiis ſcribendis. 1746, *&c.* V. *Adagia*.
Nulla natio quæ non aliquo eſt notata proverbio. 967. *f.*
PROVERBIA. *Ἀρχὴν σιωπᾶν, ubi cathedram conſcenderis.* 1666.
Βατταλὸς ἱππεύς. 1298.
Βαβαὶ χρυσοχοῶν. 1816.
Ἐν καρὸς μοίρᾳ. 1726.
Ἐν τῷ πίθῳ τὴν κεραμείαν. 1725. 1741. 2047.
Ἐν σαχῷ μύειν. 1849.
Θαλάττιο ὕδωρ. 1705.
Κέρχωρι ἐν λαχάνοις. 1538.
Μεῖζον τὸ ἐπίσημμα τοῦ θυλάκου. 1259.
Οὐκ ἄνευ Θησέως. 1847.
Οὔτε πάντα, οὔτε πάντῃ, οὔτε παρὰ πάντων. 1525.
Πολλοὶ μὲν ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε βάκχοι. 1491.
Τὸ χελιδόνιον τετρώμενον *rumpitur*. 888. *c.* 891. 1273. *b.* 1311. *f.*
Abjicere ubi cervi deponunt cornua. 909. *e.*
Amuſſim albam applicare ad album lapidem. 1895. *a.*
Apelles poſt tabulas latitans. 1778. *g.*
Aſinus in apes. 1327. *f.*
Bos clitellas. 1060. *c.* 1074. *f.*
Bovem ad ceroma. 1283. *c.*
Calcaria agere. 1325. 1329.
Cornicis oculi. 1063. *f.*
Dedi malum & accepi. 925. *f.*
E pumice poſtulas aquam. 2047. *e.*
Ex cicada Apollinem. Ex lumbrica montem. Ex muſca elephantem. 1132. *d.*
Ex muſico retiarius. 821. *d.* 1067. *e.*
Felis crocoton. 1544. *c.* 1866. *c.*
Formica camelus. 902. *c.* 1535. *e.*
Indormire mandragoræ. 922 *c.*
Inter ſacrum & ſaxum hærere. 902. *d.* 1288. *d.* 1756. *f.* 1918. *g.* 1951. *c.* 1954. *f.*
Leberide nudior. 1512. *a.* 1520. *a.*
Mali corvi malum ovum. 1063. *f.*
Malis nihil opus eſt præter occaſionem. 1175. *c.*
Mus in picem incidit. 1081. *a.* 1211. *c.*
Mutuum muli ſcabunt. 1125. *g.*
Oleum camino. 1170. *d.*
Præſtat eſſe ſubulcum quàm ſuem. 832. *g.*
Pro theſauro carbones. 1094. *c.* 1952. *c.*
Puſillus aviculus non multis opus eſt plumis. 2382. *e.*
Res redit ad inceitas. 1463. *g.* 1947. *d.*
Sub omni lapide ſcorpius dormit. 1474. *a.* 1543. *c.* 1768. *d.* 1875. *d.*
Prudentia *miſtra* quæ. 1130. *f.*
Pruſſii à Polono ſæpius vincuntur. 1144, 1145.
Pſalmos omnes eſſe Davidis, aſſerit Heſychius. 1349. Pſalmis Davidicis nihil olim popularius. 1650. *a.* Eorum excellentia 1655. *f.*
Quinam in Pſalmos commentarios ſcripſerint. 1344. *e.* 1754. *b.*
Cur monachi & ſacerdotes tanto cum tædio Pſalmos ſonent. 1656. *f.*
Ut Pſalmi cantarentur redacti in rhythmos in fine concinentes, Lutheranorum fuit inventum. 2202. *f.* Germanicis rhythmis compoſiti canuntur Baſileæ. 846. *b.* 852. *e.*
Pſeudevangelici. V. *Evangelici*.
Pſeudomonachi. V. *Monachi*.
Pſeudotheologi. V. *Theologi*.
Ptolemæus Geographus laudatur. 1697. Quo tempore floruerit. *ibid. f.* Cæteros geographos ſuperat. *ibid.* 1698. *c.* Eum edit Perkheymerus. 1929. *e.* 1932. *d.* Ejus de Gradibus opinio. 1698. *d.*
Ptolemæus hæreticus. 1613. *a.*
Pugna inter heram quandam & famulam. 322, *a.*

Puſcas

Pulices. 1394. g. Malefica mulier fatetur ſe per dæmonem magnos ſaccos pulicum in Friburgum miſiſſe. 1564. d.
Putus, aliud veteribus Latinis, aliud Hiſpanis atque Italis hodiernis. 1045. 1197.
Pyghardorum ſecta apud Bohemos unde orta. 674. Eorum opiniones. 675. b. Eraſmi de iiſdem cenſura. 679.
Pythagoras fabarum eſum interdixit. 677.

Q

Quadrageſima. In ea non licet cantare *Alleluja*. 2023. a. In Gallia duo de vita periclitantur, quòd coacti morbo ederent carnes in Quadrageſima. 1031. a. 1187. b. 1190. b. In Quadrageſima carnes publicè venduntur apud Italos. 2033. f.
Quanta & *Tanta* pro *Quot* & *Tot* malè dici. 1881. e.
Quaſi pro *Tanquam* Vet. interpreti, *ibid.* f.
Quia pro *Quòd* à Vet. interprete perperàm uſurpatum. 1881. f.
Quintiliani ſtylus. 1636, 1637.
Quintinus, elegans pictor. 177. 1125.
Quintus Curtius laudatur. 220.

R

RAcha. 1118.
Raphael Regius Marci Muſuri aſſiduus auditor. 1109.
Raphael Volaterranus quàm malâ fide verterit Baſilium M. 1629.
Reddere aut exprimere, & *imitari* differunt. 1637. b.
Reformatorum inter ſe diſſenſiones. 774. 890.
Quales Eccleſiæ reformatores deſideravit Eraſmus. 1162. g.
Reformare Eccleſiam difficilius negotium quàm condere. 2054. a. 2059. e.
Eraſmi judicium de ratione reformandi Eccleſiam. 1487. e. 1962. e. 2093, 2094. 2143, 2144.
Regalis, nummi genus. 438. e.
Religio Monachis idem quod *Monachiſmus*. 1153. f.
Religionis Chriſtianæ ſumma. 680. f. 733. a.
Remedia malis depellendis qualia & quomodo adhibere liceat. 2061. e. &c.
Renunciandi vox ambigua. 1922.
Reprehendi ſatius eſt quàm laudari. 279. c.
Non ſtatim doctior habendus, qui alium reprehendit. 1878. a.
Nemo majore fide reprehendit vitia aliorum quàm qui ejuſdem eſt ordinis. 1069. a.
An liceat vitia liberè reprehendere. 2007. b. V. *Lapſus*.
Reprehenſio jocoſa nonnunquam prodeſt. 2005. b. 2007. e.
Reſumpta quid. 1052. e.
Reſurrectionem corporum perpauci Judæi credebant. 1696. a.
Reſurrectionem ab Eraſmo tolli, ineptè aſſeritur. 598. c. 768. b. 1193. g.
Quomodo Itali in concionibus Reſurrectionem aſſerere conentur. 1830. d.
Optat Eraſmus ut Paulus de Reſurrectione explanatiùs diſſeruiſſet. *ibid.* e.
Reſurrexiſſe Chriſtum *poſt tres dies*, ſynecdochicè intelligendum. 187. 215.
Retractatio quid. 1359. g. 1354. g.
Reuchlinus. V. *Joannes*.
Rex, viva lex. 1148. g. Ejus præcipuæ virtutes quæ. 1148. e. Quomodo eum expreſſerint Ægyptii. 1149. V. *Principes*.
Rhenani laus. 580. 1752. d. Edit annotationes in Plinium. 795.
de Rheno fluvio. 1220.
Rhetores olim Sophiſtæ vocabantur. 1592.
Rhetorices præcepta. V. *Præcepta*.
Rheuma, *rhume*, Hilario. 1646. e.
Rhodiginus. V. *Cælius*.
Rhodus à Turcis occupatur. 1236.
Ricardus Pacæus laudatur. 364. &c. 1010. excuſatur. 614. Scribitur in eum Apologia. *ibid.* V. *Conſtantienſes*. Succedit Coleto in Decanatum D. Pauli. *ibid.*
Ricardus Vintonienſis collegium trilingue Oxoniæ extruit. 181. 369.
Ridicula tractando fiunt ſeria. 1774. e.
Riſus quandoque etiam ſummates viros decet. 615. f. 1775. b. Riſus argutus & liberalis, nequaquam illicitus. 1774. e. 1777. e.
Ritus nec pios faciunt nec impios. 2101. d. Pro temporum ratione mutari poſſunt, idque præter id quod in Scripturis continetur. *ibid.* e. Ritus hodierni quantum à priſcis differant. 2063, 2064. Optat Eraſmus, ut Paulus aliquantò copioſiùs & explanatiùs de ritibus eccleſiaſticis tradidiſſet. 1826. a. V. *Ceremoniæ*.
Rodulphus Agricola. 862. Ejus laus. 1985.
Roffenſis. V. *Joannes*.
Rogando cogit qui rogat bene meritus. 1757. b.
Rolandus, Caroli M. nepos, ſiti perit. 1357.
Roma paganica cum Chriſtiana confertur. 1823. Qui eam nunc incolunt, non ſunt priſcorum Romanorum poſteri. 967. Præſens ejus majeſtas, longè major quàm Hieronymi temporibus. 1824. Ejus laus. 1141. 1163. 1165. Capitur. 895. 1163. 1165. Eam ex Apocalypſi *Babylonem* appellat Hieronymus. 762.
Romanæ Eccleſiæ principatum tribuit Arnobius. 1653. f. Multitudinem articulorum & definitionum in ea improbat Eraſmus. 680, 681. De ratione conciliandi omnes Rom. Eccleſiæ 680. b, e.
Romanæ ſedis autoritatem Auguſtinus non agnovit. 167. b.
Romanenſes harpyiæ ſacerdotia faciunt litigioſa. 1960. d.
Romani nominis odium unde ortum. 634. b. 680. b.
Romanis cur Græcè ſcripſerit Paulus. 1822. e.
Plurima loca in capite I. epiſt. ad Rom. excutiuntur. 1890, &c.
de Romano Pontifice quid ſenſerit Eraſmus. 586. f. 633. f. 634. e. 652. a. 1230. Unde illi delata ſit autoritas. 664. a. Optat Eraſmus, ut Pont. cum ſuis ſub Chriſto vivant, 871. g. 1428. g. 1477. b. 1657. d. ut Chriſtum imitetur, 1801. e. ut nihil præſcribat niſi quod Chriſto gratum eſt. 1440. e. 1441. f. 1466. g. De ejus monarchiâ ſententia Eraſmi. 1001. b. 1079. b. An rectè vocetur ſummum Eccleſiæ caput. 1456. g. 1458. b. Ejus primarii aſſertores. 946. b. 1798. e. De poteſtate Pontificis Pariſienſes diſſentiunt ab Italis. 1076. Eum unum eſſe potiorem univerſis Eccleſiâ & populo Chriſtiano, quidam cenſent. 775. b. Ejus autoritas valere non debet ad opprimendam veritatem & innocentiam. 889. g. Cur eum monuerit Gerſon, nè temerè vibret fulmen anathematis. 1154. d.
Eraſmus taxat nonnullos, qui dignitatem R. Pontificis ità tuentur ut in Chriſtum ſint contumelioſi. 1641. d. Magna de eo querimonia. 853. d. Eum excuſat Eraſmus. 654. b. 678. d. Quibus nominibus à Lutheranis inſigniatur. 1230. e. R. Pont. & univerſus clerus ambitioni & lucro dediti. 672. g. Ejus mos nunc cum hoc nunc cum illo Principe pangendi & repingendi fœdus, bellorum cauſa, judicio Eraſmi. 964. b. 1146. e. 1434. d. 1922. a. Optat Eraſmus, ut Pontifex moliatur Eccleſiæ concordiam potiùs quàm privatam vindictam. 1057. a. 1798. e. An ei ſoli jus relaxandi jejunia ſit relinquendum. 2029. f.
Non licet impium Pontif. de ſolio præcipitare. 1230. d.
Nemo magis timet monachos quàm Rom. Pontifex. 975. e. V. *Pontifex*.
Rus, gen. neutro. Arnobio. 1651. f.
Ruffi cujuſdam hiſtoria. 1117.
Ruffinus nihil unquam vertit bonâ fide. 1332.
Ruſticana vita urbanæ anteferiur. 752. a.
Ruterii Epiſcopi Atrebatenſis encomium. 1724.
Rutgerum Reſcium monet Eraſmus nè collegium & profeſſionem deſerat. 971.
Rutuba & Fulvius, inepti pictores. 534.

S

SAbaudi cum Bernatibus diſcordant. 1357. 1398.
Sacerdotia ſacerdotiis accumulandi nullus finis. 1146. e.
Sacerdotum officium. 1237. 1491. V. *Concionatores*, *Miniſtri*, *Theologi*. Eorum conjugium Eraſmus videtur non improbare. 775. b. 779. a. 1062. d. 1241. a. 2026. 2027.

2027. V. *Cælibatus.* Cum Regibus conterunturs 1800. c. Chryſoſtomi ſeculo ſoli Epiſcopi *Sacerdotes* vocabantur. 1593. Difficillimum eſt cuiquam verè Sacerdotem agere qui libenter aliud eſt quàm Sacerdos. 1588. *b.* Quomodo populum inſtituere debeant. 1856. *e.* Iis præcipuè imputanda eſt populi ignorantia. 1856. *b.* 1857. *e.* Decorum ſalario. 2828. *b.* Eorum quædam vitia notantur. 1730. *g.* 2831. Eorum luxus & faſtus notatur. 1428. *f.* 1828. *e.* 2039. *a.* Acriter invehitur Eraſmus in eorum ambitionem, adulationem, &c. 1831. & ignorantiam. 1857. *f.* In illis cætera crimina præter libidinem levia ducuntur. 1241. *a.* V. *Euchariſtia.*
de Sacramentis quid ſentiat Eraſmus, additur libello Catonis. 946. *c.* Caro Sacramenti nihil prodeſt, ſi deſit gratia ſpiritualis. 281, &c.
Sacrificare pro defunctis, pium arbitratur Eraſmus. 1046. *e.*
Sacrificorum officium. 1660. *e.*
in Sacris nemo ſatis religioſè verſatur niſi qui perpetuò verſatur. 2381. *a.*
Sadoletus. V. *Jacobus.*
Salute nihil nobis oportet eſſe antiquius. 142. *a.* 289. *a.* 394. *b.* Quæ ad eam tuendam ſpectent; 180. *b.* 181. *d.* 394. *b.* 509. *g.* quæ ei officiant. 809. *c.* V. *Præcepta*
de Sanctorum invocatione. 804. Cur Deus inter Sanctos interdum permittat humanos affectus incidere. 1599. *a.*
de Sanguinis interdicto, *Actor. xv.* Ambroſii ſententia. 1817. *e.*
Sapientia militiâ potior. 1504. *c.*
Satanæ tradi, quid. 1826. *f.*
Satisfactiones canonicæ unde natæ. 1827. *b.*
Saturninus hæreticus. 2612.
Scaliger ſcribit adverſus Eraſmum. 1566. 1941. *g.* 1945. *d.* 1958. *c.*
Scandalum. V. *Offendiculum.*
Schiltach, oppidum Germaniæ à dæmone exuſtum. 2525.
Scholarum autoritatem nimis auctam, queritur Eraſmus. 1919. *b.*
Scholas publicas olim non habuit Eccleſia. 2064. *e.* Aliquando eas damnabat Melanchthon. 2327. *f.*
Scholaſtica quædam dogmata damnantur. 1137. *e.*
Scholaſtica Theologia. V. *Theologia.*
Scholaſtici cur Hieronymo & Ambroſio Auguſtinum prætulerint. 138. *a.* Convertendis Turcis parùm ſunt idonei. 1234. in eorum curioſas & arduas diſputationes. 1634. V. *Curioſus.*
Scientias & diſciplinas humanas damnabant Lutherani. 2117. *e.*
Scipio Carteromachus laudatur. 1209.
Scirporum uſus apud Britannos Eraſmo videtur inſalubris. 1140.
Scoti Angliam infeſtant. 1510. 1520.
Scotiſtæ, vix purè Chriſtiani. 708. *b.* Eos hebetes & ſtupidos cenſet Coletus. 706.
Scotus. V. *Joannes.*
SCOTUS, ut olim Homerus, à diverſis regionibus certatim adoptatus. 378. Ejus diſciplinam & diſcipulos falsè deridet Eraſmus. *ibid.*
Scribit Eraſmus mori ſucco. 464. *c.*
SCRIPTURÆ laus. 1606. *c.* 1852, &c. Ejus autoritas non vacillat, (ut Eckius aſſerit, 133. *d.*) ſicubi memoriâ lapſus Evangeliſta nomen ponat pro nomine. 135. *d.* Ejus ſtudio non officit lectionis varietas, ſed conducit. 330. *b.* Nemo ſubmovendus eſt ab ejus lectione. 1069. *f.* 1850, &c. Cur eam paucis notam eſſe velint monachi. 1070. *d.* Vertenda eſt in linguas vernaculas. 1855. *c.* V. *Interpretatio.* Lud. Berquinus Lutetiæ comburitur, quòd ſcripſerit, in rem pietatis eſſe ut Scripturæ in linguam vulgarem verſæ legerentur à populo. 1277. Quomodo legendæ ſint. 1850. *f.* 1852. *e.* 1854. Non ideo damnanda eſt Scripturarum exacta cognitio, ſi quidam ſuo vitio eas ſibi vertant in perniciem. 1851. *a.* 1854. *d.* Medicinæ comparantur. 1808, &c. Earum utilitas, 1852, *f.* &c. fœcunditas. 1892. *e.*
De Scripturis canonicis Auguſtini regula. 166. *g.* An Græci falſarint eorum libros ubi deſciverunt à Roma. Eccleſia. 165. *d.* Scribæ nimium ſibi permiſerunt in Scripturis. 1248. *b.* Nihil illis addendum vel detrahendum, etiamſi hæreticis anſam præbeat. 2249. *f.* Optimum eſt Scripturas eo ſermone legere quo primùm ſcriptæ ſunt. 1849. *a.* Quam lectionem ſequuti fuerint Græci Patres: 1609. *f.* Nulla fuit omnibus Patribus communis 1646. *c.* In Scripturis etiam minutiſſima neutiquam contemnenda. 1847, 2848. An cuiquam liceat inſtituere quicquam præter id quod in Scripturis continetur. 1102. *e.* 2138. *g.* Quæ certis Scripturis doceri non poſſunt, ſed ab humanis pendent conjecturis, non ſunt fortiter aſſeveranda. 602. *c.*
Secundus hæreticus. 1613. *e.*
Selandia. V. *Zelandia.*
Selectis & *apolectis* antiquis qui. 59. *b.*
Selene, Simonis magi ſcortum. 1612.
SENECAM cur tanto ſtudio ſibi vendicarint Chriſtiani. 1666. *c.* Hieronymus cum recenſet in *Catalogo Sanctorum.* 1666. Non fuiſſe Chriſtianum probatur. 1667. *e.* Satius eſt eum legi ut Paganum quàm ut Chriſtianum. 1668. *a.*
Quintiliani de eo judiciū, 1668. *e.* 1669. *a.* 1670. *f.* 1671. *d.* 1671. *g.* 1673. *e.* 1674. *a.* Suetonii, 1669. *d.* Caligulæ, 1669. *e.* A. Gellii, *ibid.* Taciti, 1670. *a.* Eraſmi. 1670, &c.
Ciceroni diſſimilis eſſe ſtuduit. 1668. *f.* 1673. *a.* Quàm facili verſatilíq; ingenio fuerit. 1673. *f.* Alienorum ſcriptorum fuit parùm candidus cenſor. 1669. *c.* Vitia ita reprehendit, ut doceat magis quàm deteſtetur. 1671. *a.* Obſcœnus nonnunquam eſt. *ibid.* Jocos nimis affectat, 1671. *e.* 1673. *c.* & frigidas argutias. 1671. *d.* Peccat in petendis affectibus. 1671. *e.* Aſyndetis utitur, 1669. *a.* 1672. *g.* & fictionibus frequentiùs. 1672. Ordo & compoſitio in ejus ſcriptis deſiderantur. 1672. *d.* Eadem committit frequenter quæ reprehendit in aliis. 1673. *b.* Perperàm citat autores. 1673. *e.* Quæ in eo fugienda ſint, quæ ſequenda. 1668, &c.
Quænam ex ejus ſcriptis interciderunt. 1674. *Tragœdiarum* opus an illi adſcribendum. 1673. *g.* An opus *Epiſtolarum* ſit integrum, dubitatur. 1674. *c.* Ejus ſcripta prodigioſè depravata fuiſſe; ejúſque rei cauſæ. 1666, &c. V. *Eraſmus.*
Senis cujuſdam invidi deſcriptio. 466. *a.*
Senſibilia verè non ſunt. 610. *e.*
Septuaginta Interpretum tranſlatio ab Hieronymo mendacium vocatur. 165. *c.* Eam aliquot in locis ſequuntur Apoſtoli & Evangeliſtæ. 2455. *g.* Eraſmus eam Vulgatæ in multis præfert; 1455. *f.* Hieronymianæ in aliquibus, Eugubinus. 1458, &c. Cyprianus, Hilarius, Auguſtinus, &c. LXX. Divino Spiritu afflatos crediderunt. 1459. *a.*
Sepulveda in Eraſmum ſcribit. 1950. *d.*
Sera gratulatio non ſolet reprehendi: Sera conſolatio, frigida. 1490. *c.*
Seraphici. V. *Franciſcani.*
utrùm *Sermo* an *Verbum* verti debeat ὁ Λόγος, *Joan.* 1. *cap.* 596. 612.
de Sermone Prophetarum & Apoſtolorum. 136. 161, &c.
Servare, quid. 1254. *e.* Hieronymo quid. 1296. [illegible] 254.
Serviendi multiplex ſignificatio. 1892. *f.*
Servitus pro Dei cultu, an rectè. 1892. *e.*
SIGISMUNDUS Rex Poloniæ paci inter Principes conciliandæ ſtudet: 828. 899. Ad quod negotium hortatur eum Eraſmus. 1143. Laudatur. 2142. 1764. *a.* Cum Moſchis bellum gerit. 1534. Ejus pietas, celſitudo animi, clementia & prudentia. 1143, &c.
Sigiſmundus Gelenius ſcribit Annotationes in Plinium. 1957. *g.*
Silentium, Eſai. xxx. 15. quid. 1896, *c.* 1897.
Simon Grinæus laudatur. 2464. Britanniam adiit, *ibid.*
Simon magus, ejúſque diſcipuli. 1611, 1613.
Sixtinus. V. *Joannes.*
Slapus. V. *Martinus.*
Sobrietatem laudat Eraſmus. 771.
SOCRATES. cur à contemplatione rerum naturalium homines ad mores revocarit. 1634. Ejus dictum, *Hoc unum ſcio, quod nihil ſcio,* abſurdum. 1668. *b.*

Socrates

Socrates hiſtoricus à Palladio diſſentit. 1593.
Sodales mali, perículoſi. 317. *d.*
Solœciſmi Arnobii excuſantur. 1649, *&c.* Non tamen imitandi ſunt his temporibus. 1650. *f.* 1651. *a.*
Solœciſmi qui in ſacris literis reperiuntur, non ad contumeliam Chriſti & Apoſtolorum ſpectant, ſed ad gloriam. 1882. *a.* 1886. *g.* 1888. *f.* Solœciſmi in prima tranſlatione N. T. cui adſcribendi. 1651. *a.* 1889. *a.* Plures in ea tranſlatione ſolœciſmi notantur. 1879, *&c.*
de Somniis philoſophatur Eraſmus. 300. *b.*
Somnii narratio. *ibid. d.*
Sophiſtarum nomen Rhetoribus olim tributum. 1592.
Σωφρονεῖν 1 *Petr.* 4. 7. quid. 345. 1193.
Sorbonam *Σορβωνίδα λίμνην* appellat Budæus. 18. *a.*
Sorbonicum collegium Eraſmi Paraphraſes damnat. 877, 878. 1159, *&c.* Monet eos Eraſmus, ut dignitatem ſuam & veritatem tueantur. 888, 889. 893. 1113. 1150, *&c.* Eorum cenſuris reſpondet. 1319. *a. f.* De iſtius collegii ſtatu, déque modo illic decernendi. 889. *d.* 893. 1045. *e.* 1188. *e.* 2070. *e.* Ejus autoritas ſecundùm Regem maxima. 894. *c.* 1150. *f.* Bedda cum ſuis conjuratis hortantur Eraſmum ut Facultatem Sorbonicam aperto Marte adoriatur. 1047.
Spectra quibus monachi populo imponunt. 1187. *e.*
Spiegel. V. *Jacobus.*
de SPIRITUS SANCTI Divinitate, 804. Argumenta eam probantia. 1639. *e.* Cur de ea nunquam ſcribat Hilarius. 1638, 1639. De ejus proceſſione ſententia Hilarii. 1631. *d.* Perpauci Judæi eum exactè noverunt. 1696. *a.* Hæreticorum quorundam de eo opiniones. 1147. *b.* Quid de eo ſenſerint Ariani, 1873. *f.* Judæi, & Turcæ. 1874. *b.*
Quæſtiones quædam de Spiritu S. curioſæ, nec neceſſariæ. 1634. *e.* 1635. *a.* 1639.
Berquinus damnatur, quòd ſcripſerit, rectiùs invocari Spiritum S. quàm Mariam Virginem. 917.
Quis ſenſus ejus loci, *Nondum erat Sp. S. Joan. VII.* 1245, *&c.*
Peccatum in Spir. S. V. *Peccatum.*
Spiritus, pro donis ejus. 1245, *&c.*
Standicius, Anglus, Epiſcopus de S. Aſino, debacchatur in Eraſmum. 596. 714. Quàm egregiè ineptus fuerit. 597, *&c.* 915. 1193. *g.* inquiſitionis ſumma apud Anglos ei committitur. 1103. *c.* 1118.
Stephani Poncherii, Pariſienſis præſulis, encomium. 58. *e.* 273. 570. Summis laudibus Eraſmi virtutes, eloquentiam, eruditionem evehit. 274.
Stercoraniſtæ. 1658. *b.*
Stiberus commendatur. 1483.
Stoicíne an Peripatetici rectiùs de felicitate judicarint. 549. 552. 555. Peripatetici cur iis præferendi. 555. Eorum frigidæ quædam & ridiculæ opiniones. *ibid. d.*
Stoicum Sapientem nimis extollit Seneca. 1668. *d.*
Streperus pro *obſtreperus*, an rectè. 1355. *e.*
Studiorum ratio. 141. *e.* 1721, 1722. V. *Præcepta.*
Studioſorum otium quale. 1692. *g.* 1712. *g.*
Studium à cœna & ad lucernam oculos lædit. 834. *g.*
de Stultitia quam Deo tribuit Paulus. 170. *c.* 171. *a.*
Stunica. V. *Jacobus.*
Succeſſus rerum proſperus vel modeſtiſſimum ſpiritum poteſt corrumpere. 820. *c.*
Sucquetus laudatur. 1261, 1262.
Sudor Britannicus. 386. *b.* 1789. *e.* Spargit ſe per alias nationes. 1476. *a.* 1477. *c.* 1519. *e.*
Suetonius, hiſtoricus optimæ fidei. 1688. *a.*
Summularii. 1233. *d.*
Summus Pontifex nomen ignotum ætate Hieronymi, 168. *c.* & Auguſtini. 167. *b.*
Superbiam humanam qui libri maximè dejiciant. 910. *d.*
Superſtitioſum divorum & imaginum cultum damnat Eraſmus. 1377, *&c.*
Sutor. V. *Petrus.*
Sylvagius. V. *Joannes.*
Sylveſter Prierias. 1011.
Sylvius quidam Benedictinus Epiſtolis tanquam ab Eraſmo ſcriptis Leoni X. P. R. & Bombaſio imponit. 1514. 1520.
de voce *Synere* in A. Gellio Eraſmi judicium. 83. *a.*
Syrenus hæreticus, 1613. *e.*

T

TAbellarius Eraſmi nummis ſpoliatur. 492. *g.*
Talmud Eraſmo non arriſit. 543. 584. 1118.
Tanquam pro *velut*, *ſive*, *ut*, à Seneca uſurpatum. 1668. *g.*
Tanta pro *tot* malè uſurpari. 1882. *c.*
Tatianus hæreticus. 1613. *e.*
Tecum, Hilario quid. 1646. *d.*
Telemachus. V. *Monomachia.*
Telones quidam, nomine Chriſtophorus Cinicampius, Muſis addictus, & Eraſmo amicus. 267. 324.
Tempeſtatis frigidiſſimæ deſcriptio. 285. *g.*
Tempori mos gerendus. 502. *d.*
Terentiana lectio apprimè utilis. 1700. *d.* 1996. Plus exacti judicii in una comœdia Terentiana quàm in Plautinis omnibus. 1700. *f.*
Terminus, Eraſmiani annuli ſignum. 2067.
de Terminis agrorum. *ibid. f.*
Terram Oceano innatare, antiqui credebant. 1691. *a.* 1698. *g.*
Terriculamentis populum deludunt monachi. 1187. *e.*
TERTULLIANUS, Latinorum Patrum doctiſſimus. 1634. Contra mentis ſententiam fit Montaniſta. 1623. *f.* Ejus lapſum in Montaniſmum elevat Hieronymus. 767. Impudentiùs vim facit Scripturis quàm Origenes. 767. *b.* De eo cenſura. 767. 1616. *f.* 1617. *d.* Emendatur à B. Rhenano. 767. *a.*
Teſtamentum dici quaſi *teſtationem mentis*, frigidum. 1451.
Teſtamentum Chriſti medicus quidam Baſileenſis dicit eſſe, *Creſcite & multiplicamini*, &c. 1054. *c.*
Tetrapla Origenis unde dicta. 1626. *a.*
THAUMATURGUS. V. *Gregorius.*
Theodorus Epiſcopus Mopſueſtiæ Chryſoſtomi ſuaſu convertebatur ad Chriſtum. 1593.
Theodorus Gaza Demetrio Chalcondylo præfertur. 1712. Ejus Grammatica laudatur. 1711. In nonnullis hallucinatus eſt. 1064. Mendæ quædam ejus notantur. 1712.
THEODOSIUS Imp. ob Theſſalonicenſes interfectos templo prohibetur ab Ambroſio; poſt ſex menſes lacrymis & pœnitentiâ tranſactos ab anathemate abſolvitur. 1586, 1587. 1803.
Theologia, interprete Hieronymo, eſt Regina illa quæ æterno Regi dextra adſtitiſſe dicitur *Pſal. XLV.* 502. *c.*
Theologiæ Scholaſticæ origo vel occaſio. 1638. *b.* 1833. *e.* Quid de ea ſenſerint, Eraſmus, 14. *c.* 16. *e.* 17. *a.* 21. *c.* 22. *e.* 45. *b.* 138. *a, d.* 170. 319. *a.* 331. *g.* 362. *c.* 370. *e.* 378, *&c.* 519. 521. 532. *d.* 564. 580. *a.* 594. *b.* 860. *e.* 911. *a.* 919, 920. 1137. *f.* 1189. *a.* 1233, *&c.* 1647. *f.* 1658. 1661. *e.* 2011. 2046. *c.* Budæus, 153. *a, d.* Beraldus, 563. *b.* Coletus, 1046. *a.* Vives, 753. In ea nihil humile vidit Eraſmus præter orationis filum. 910. *c.* Corrigi eam mavult quàm explodi. 608. *d, g.* 609. *a.* 617. *d.* 647. *d.* 859. *d.* 911. *a.* 1834. *b.* Nimium ei tribuunt nonnulli. 919, 920.
Theologorum officium. 585. 588. *b.* 687. *f.* 737. *b.* 1792. *c.* 1831. V. *Concionator*, *Miniſter*, *Paulus*, *Sacerdos.* Quid ab eo agendum, quid vitandum. 331. *d.* 652. *e.* Eos maximè decet manſuetudo. 585. *e.* 651. *c.* 762. Eos ad fontes revocare ſtudet Eraſmus. 889. *b.*
Olim nullæ erant Theologorum ſcholæ. 1189. *a.*
Avaritia & ſuperbia in Theologo magis exſecranda quàm libido. 706. *f.*
Theologi odio laborant, & quare. 915. *a.* Eorum odia & contentiones amarulentas luget Eraſmus. 612. *g.* 1834. *f.*
Pſeudotheologi notantur. 2008, *&c.* 2014. *f.* 2016. *f.* 2019. *c.*
Theophania quæ. 153. *b.*
Theophilus Alexandrinus Epiſcopus, qualis vir fuerit. 1598. Ejus Epiſtolæ ad Hieronymum, & Hieronymi ad eum, confictæ. *ibid.* Cur tentarit opprimere Chryſoſtomum. 1598, *&c.* Epiphanio aliiſque imponit. 1599, *&c.*
THEOPHYLACTUS eandem operam apud Græcos præſtitit quam Beda, Remigius & Claudianus apud Latinos. 1870. In eo Chryſoſtomus fermè totus eſt. 1181.
verbo [illegible] abuſum fuiſſe Matthæum, miratur Eraſmus,

raſmus. 134.*a.*
Thomas AQUINAS, Eraſmi judicio, parum expolitus autor. 580. Quid de eo ſenſerit Coletus. 706. Loci multi in quibus ille hallucinatus eſt, ab Eraſmo explicantur. 1918. Ejus opinio de Eccleſia notatur. 170. Quodnam ex ejus operibus ſit maximè elaboratum. 1633. Excuſat ſeipſum Eraſmus, quòd à Thoma nonnunquam diſſentiat. 1841. Ei eloquentiam tribuit fraterculus, quam interim Eraſmo adimit. 731.
Thomiſtæ duo ex eodem ligno citiùs fingi poſſunt quàm unus tolerabilis Poeta. 734.
Thomæ Becketi factum notatur. 1802.*f.*
Thomas Cranmarus Warramo ſuccedit in Archiepiſcopatum Cantuarienſem. 1498. Eraſmo mittit octodecim angelatos. 1566.
Thomas Cromwellus liberos dimittit Proteſtantes quos Morus conjecerat in vincula. 1502.*g.* 1505.*e.* Eraſmo mittit viginti angelatos. 1566.
Thomas Card. Eboracenſis. V. *Eboracenſis.*
Thomæ Greii laus. 467.*d.* Ejus ſortem luget Eraſmus, utpote cui cum ſene invidentiſſimo & moroſiſſimo ſit vivendum. *ibid.*
Thomæ Linacri laus. 21.*b.* 25.*a.* 61.*a.* 309. 525. 532. In Eraſmum aliquid molitur. 402. c. Sacerdotio auctus eſt. 434. Ejus Grammaticam à Coleto rejectam, dolet Eraſmus. 518. Ejus verſio Galeni laudatur. 529. 532. 717. 1423. Verſio Proculi cur illi malè ceſſerit, 1423, 1424. Vertit etiam & emendavit Meteorologica Ariſtotelis. 533. 1423. Monet eum Eraſmus, nè lucubrationes ſuas premat. 655.
Thomas Lupſetus magno uſui fuit Eraſmo. 608. Coleti vitam imitabatur. 655.
Thomæ MORI encomium. 175. 309. 525. 533, &c. 638. 689. 711. 751. 1473.*e.* 1503, &c. 1681. 1717. *a.* Ejus corpus, vultus, mores, ingenium, vita, fortunæ, ſtudia, parentes, uxores, liberi, omnia, velut in tabula accuratiſſimè depinguntur. 534. 1503, &c. Ejus pater, Joannes Morus, laudatur. 1509. Ejus ſcripta laudat Vives. 640. *Utopia* ejus commendatur. 61.*a.* 62.*b.* 391, 392. Eraſmus eum confert cum Budæo. 761. Bonas literas quanti habuerit. 760. Quàm benignus fuerit erga eruditos. 760.*a.* Filios filiáſque quomodo educarit. *ibid.* 846. 1506. 1681.*c.* 1744.*e.* Domum ejus Platonis Academiæ confert & præfert Eraſmus. 1506. Totam ejus familiam ab Olpenio pictore expreſſam habuit Eraſmus. 1471.
Quænam officia obierit. 1509. Legati munus ei non arriſit, & quare. 119.*g.* 386.*f.* 393. Regi ſuo eſt à theſauris. 751, 752. 759. Cur penſionem à Rege oblatam recuſaverit. 120.*c.* Cancellarius fit. 1475. Munus illud abdicat, non jure (ut ferebatur) ab eo ſubmovetur. 1502, &c. 1506, &c. 1509.*g.* 1510.*g.* 1511. 1946.*d.* 1948. *e.* Severitas ejus erga novorum (ut vocabantur) dogmatum autores excuſatur. 1505. Proteſtantium libris reſpondet. 1508.*g.* Iis valde fuit moleſtus. 1511. *d.*
Ejus carmen in effigiem Eraſmi. 177. Reſpondet fraterculo, qui eum reprehenderat quòd Eraſmum & Ægidium Caſtori & Polluci contuliſſet. 179. Brixius dentatum libellum adverſùs eum edit, 278.*g.* 637, 638. ubi Mori *Epigrammata* vellicat. 711. Cui nè reſpondeat, Morum monet Eraſmus. 710. Morus rationem reddit cur ei reſponderit; 713. libros autem excuſos apud ſe premit. 715.*a.* Aleander eum perſtringit. 1959. c. 1961. *c.* Eboracenſem parùm æquum habuit. 1503.
Ei Conr. Goclenium commendat Eraſmus. 751.
Ædes extruit in vico Chelſeico. 1506. *a.*
Ei longævitatem ominatur Eraſmus. 761.*a.* Sepulcrum ac epitaphium ſibi condit Morus. 1509, 1510. Capite truncatur. 1538. 1543. 1556.
Thurinus chartarum fumo perit. 1559.
Thurzo. V. *Joannes.*
Tigurini divorum imagines ejiciunt è templis. 822.
Timiditas bona quæ. 2084.*c.*
Tindallus veretur nè Gallia per Melanchthonem recipiat verbum Dei. 1510.
Tomi, Homiliæ, Scholia, quomodo differant. 1625.*e.*
Tonſtallus. V. *Cuthbertus.*
Tonſtrina, Schola garrulitatis. 1053. *f.*
Tornacum captum. 420.
Toſſanus. V. *Petrus.*
Traductio quid. 193.
Tranquillitas ab animo petenda eſt potiùs quàm à loco aut vitæ inſtituto. 595. *b.* 615.*c.* 628.*d.*
Tranquillo Parthenio Dalmatæ pro ſeipſo & Academia Lovanienſi reſpondet Eraſmus. 279.
TRIADIS repræſentatione utitur maleficus dum diabolicam ſuam artem exercet. 505. V. *Deus*, & *Perſona.*
Tribulantes pro *afflicti*, Arnobio. 1651.*f.*
Turca tres adornat exercitus. 1356. Expeditionem in Germaniam parat. 1360. Auſtriam & Moraviam miſerè tractat. 1398. Pannoniam & Syriam vaſtat. 1554. Hungariam populatur. 1434. Joanni Hungariæ Regi cum Ferdinando bellum gerenti auxiliatur. 1534. Sperantur cum eo induciæ. 1400. 1462, 1463.
de Turcis. 530. 1336. 1362. 1425, 1426 1432. Quid de Chriſto & Spiritu S. ſentiant. 1874.*b.* Efficaciſſima convertendi eos ratio. 1234, &c. Quid eorum converſionem impediat. 1608. De bello adverſus eos Lutheri ſententia. 1390. Vitæ pietate potiùs quàm armis ſunt ſubigendi. 91. e. 1234. 1240. Diſſidia Chriſtianorum iis ſunt gratiſſimum ſpectaculum. 1798.*e.*
Quidam dicit, Turcas Monachorum & Pontificis tyrannidem conſopituros. 1137.*a.*
Tuſſanus Græca regio ſtipendio profitetur. 1421. Quoſdam Eraſmi lapſus publicè notat. 1430.*c.* Briarus ſtudet eum Eraſmo reconciliare. 1363. 1421. Laudatur. 1367. V. *Jacobus.*
Tutelaris vita qualis. 317. c. 476.*f.*
Tympanorum uſum in nuptiis & feſtis non probat Eraſmus. 1276.*f.*
Typographia, ars præſtantiſſima. 1696. *d.* Occaſio eſt depravationis librorum. 272. c.
Typographis bonis quantum debeamus. 1682. *b.* Mali, quæſtûs præcipuè rationem habent. 969.*b.* 1709. *e.* 1719.*f.* Queritur de iis Briarius, 969.*f.* & Eraſmus. 1027.*c.* Libellis convitioſis aluntur. 949. *e.* 952.*b.* 1061.
Typographi, fermè inter ſeſe *κεραμεύουσι*. 367.*a.* Semper aliquid ab Eraſmo flagitabant. 1520.*a.* 1535.*b.* Triplex iis excudendi ratio. 1007.*a.*
Tyranni inter & *Regis* nomen olim nihil intererat. 1791. *f.* Erga Tyrannos quomodo nos gerere oporteat. 1830.

V

VAlentinus hæreticus. 1612.*g.*
Valetudo proſpera, divitiæ, honores, &c. an & quid conferant ad felicitatem. 549. 552. 555.
Vates optimus, vir prudens. 1190.*c.*
Udalrici Taſii laus. 204. 581.*c.* 727. 1304. 1339. Scripta. 583.*c.*
Venefica quædam octodecim annis commercium habet cum dæmone. 1522. Altera oppidum Schiltach ope dæmonis exurit. 1564.*d.*
Venefici Aurelianii diabolicæ artes. 505.
Venetiæ, urbs omnium magnificentiſſima. 531.*f.* Quos illic amicos habuerit Eraſmus. *ibid.*
Veniam potiùs majoribus quàm minoribus deberi. 271.*c.*
Verbalia non ſemper ſonant actionem, ſed & officium. 1892. *c.*
utrùm *Verbum* an *Sermo* à Λόγος *Joan.* I. verti debeat. 596. 612.
Verecundia immodica, quantum malum. 1769.
Vergara. V. *Franciſcus.*
Veritas, vulgo odioſa. 384. Ejus comites quæ. 1148.*f.* Eam celare nonnunquam expedit. 650. *e.* 728. *d.* 763. 770. *a.*
Eraſmus dicit ſe citiùs deſerturum aliquam veritatis portionem, quàm turbaturum concordiam. 997.*a.*
Hieronymus Verveſius Alphonſo fratri quàm ſimilis fuerit. 1490.*g.* Ejus in concionando ſedulitas. 1491. opum contemptus, 1492. *b.* mors. 1492.*f.* V. *Humiliza.*
Veſtem ſacram abjicere, aliis licet, aliis non item. 1292.
de Veſtitu religioſorum. 1241, *a.* 1292.

Verus

Vetus *Inſtrumentum* aptiùs dicitur quàm *Teſtamentum*. 1254. *f*.
Victoria ſpecioſiſſima quæ. 1157. *a*.
Victus frugalis laudatur. 771.
Vina quot modis vitiant œnopolæ. 1221. *g*.
Vincentius Lovanienſis, Eraſmi obtrectator pertinaciſſimus. 729. *b*. 829. 1194. *e*. Eum *Bucentam* appellat Eraſmus. 729. *b*. 1194. c. 2091. V. *Eraſmus*. Moritur. 829.
Vindicta optima quæ. V. *Injuria*.
Vini Burgundiaci laus. 1000. 1221, 1222. 1561.
Vinolentia damnatur. 771.
Vinum Hippocraticum à doctis *Trimma* & *Aromatites* dicitur. 351. *e*.
VIRGILII *Georgicon* cæteris ejus poematis præſtantius. 1633.
de B. Virginis viſceribus lepida narratio. 1081.
Virginitatem cur exigebant veteres. 767. *b*. Quæ ad eam conſervandam ſint utilia. 760. *b*.
Virginitatem ſervare, Hieronymo quid. 1196. *a*. 1254.
Viri viri, Hebræis quid. 1584. *a*.
Virtus nobilitatem illuſtrat. 926. *b*. Sola felicitatem præſtat. 555. c, *g*. Eam ſibi notam eſſe cur oporteat. 884. *e*. Ejus imaginem populo proponere potiùs quàm vitia inſectari debent Theologi. 332. *b*.
Ut ad eximias virtutes quis perveniat, quæ ſint neceſſaria. 550.
Vitæ inſtituendæ optima ratio. 141. *e*.
Vitâ humanâ nihil calamitoſius. 1788. *b*. 1799. *a*.
Vita ruſticana urbanæ præfertur. 752. *a*.
Vitia diverſis vitæ generibus cognata. 1139. *d*. Quando maximè deteſtanda. 1238. *g*.
Vitrea conſpicilla. 834. *f*.
Ulrici Hutteni libri & res geſtæ. 358, 359. Laudatur. 561. 611. 1750. Monet eum Eraſmus nè adverſùs ipſum ſcribat. 1489. Scribit mendacem & convitioſum libellum adverſùs Eraſmum. 934. 986. 1061. 2072. Eum glorioſum & egentem militem vocat Eraſmus. 949. V. *Eraſmus*.
Ulrici Zuinglii mors. 1942. V. *Zuinglius*.
Volaterranus. V. *Raphael*.
Voluntas Dei pro *permiſſu* ſæpe ponitur in Scripturis. 1893. *a*.
Vomitus, gracili corpori gravis. 1444. *a*.
de Votis ſuſcipiendis ſententia Lutheri & Eraſmi. 764. 775. Nullum debet eſſe Votum inſolubile præter Baptiſmi. 1285. *c*.
de Votis monaſticis. 859. *e*. 1243. *g*. 1295. *c*. 2144. *b*.
Urbana vita ruſticanâ inſalubrior. 752. *a*.
de Urbanitate & jocis liberalibus. 1774, 1775.
Urinæ frigidæ remedium. 1138. *f*.
Urſini Velii laus. 372. 1439. Ejus carmen genethliacon in Eraſmum. 82. 371. Scribit de geſtis Ferdinandi Regis Hungarorum. 869.
Utenhovii [Nicolai] laus. 1703, &c. Epitaphia. 1705. V. *Carolus*.
Weſtphalus. V. *Hieronymus*.
Wiclevitæ, regum potentiâ oppreſſi potiùs quàm extincti. 787. Fingunt quidam, Eraſmum eorum opinionem probare. 865.
Wimphelingius. V. *Jacobus*.
Wirtembergenſis Dux profligatur. 572. 610.
Vulgata interpretatio N. T. an ſit Hieronymi. 159. *h*. 164. *c*.
Vulgi præpoſterum judicium. V. *Judicium*. Quàm difficile ſit vulgo placere. 943. *b*.
Vulgus tenax eorum quibus aſſuevit. 2093. *d*. Subtiles diſtinctiones non intelligit. 741. *b*.
Vulgo doctior habetur qui reprehendit. 745. *a*.
Ad Vulgi captum deſcendere ſapientem ſuum vult Plato. 555.
cum Vulturio Neocomo expoſtulat Eraſmus, quòd mentionem ejus in libellis ſuis fecerat. 2050. *f*. De eo vide plura. 2065. 2071. 2077. 2110, &c. 2137, &c.
Wolfgangus Capito. 1061.
Uxor qualis eligenda. 760, 761.
Uxores multi ducere videntur non ob aliud niſi quia legibus non licet.
Uxores eſſe communes voluit Plato, & Nicolaitæ. 677.

Z

Za pro *διὰ* olim uſurpatum, 1646. & *Zabolus*, pro *diabolus*. ibid.
Zaſius. V. *Udalricus*.
Zebridovius. V. *Andreas*.
Zelandiæ deſcriptio. 172.
Zelus ſine ſcientia valde pernicioſa res eſt. 1160. *f*.
Ziska. V. *Joannes*.
ZUINGLIUS adverſatur Luthero. 774. 819. *g*. Taxat Eraſmum. 774. Aſſerit nihil eſſe in Euchariſtia præter panem & vinum. 779, 780. V. *Euchariſtia*. Eum ſeditioſum fuiſſe. 2127, 2128. Quomodo ſe geſſerit erga Epiſcopum ſuum. 2128. *b*. 2134. *b*. V. *Ulricus*.

FINIS.

I.23.

A01 146743